अ

(Continued)

अनेककोटर (aneka-koṭara) *m.* many hollows or cavities (of trees) अनेककोटरार्धनिःसृतभुजङ्गलेलिह्यमानशाखेषु तरुषु ... हस्तिनः ... विचरन्ति Hastyāyur. 195. 23 (2.13)

अनेककोटि (aneka-koṭi) *f.* **1** many crores देवः ... अनेककोटिदैत्येन्द्रगर्वनिर्वापणक्षमः BrahmāṇḍP. iii. 10. 75; iii. 33. 82; iii. 44. 23; अनेककोटिमार्तण्डविलसत्पीतवाससम् ... वासुदेवम् ... अनुध्यायेत् PāraS. 6. 223; रामः ...अनेककोटिवानरनायकसुग्रीवसहायः ... रावणं हत्वा NaraP. 27.10 (72.21); स कर्ता ... निहन्ति पिण्डम्। ... जीवानाम् ... अनेककोटीनाम् TātpaVṛ. 314.8 (*on* 3.30); नागकुमाराः समागच्छन्ति, तान् गरुडो भक्षयति, तेनानेककोटयो भक्षिताः VetāPañ. (Śi.) 41.7; अनेककोटिमातङ्गतुरङ्गरथपत्तिभिः। सेविताम् ... वन्दे संपत्सरस्वतीम् NityoNi. 102. 28; **2A** more than one alternative or side प्रकारस्तु सर्वत्र वर्णनीयवनितास्रष्टृत्वमेकमेवेत्यनेककोटिकत्वाभावात् CitraMī. 62. 12; RasGaṅ. 344.7; **2B** many alternatives or sides संशयस्यानेककोटिकत्वेन क्लृप्तत्वात् SiddhāTa. 24. 22.

अनेककोटि (aneka-koṭi) *adj.* who has many crores सा नगरी ... बभूव ... अनेकाः कोटयो द्रव्यसंख्यायां स्वरूपपरिमाणे वा येषां ते अनेककोटयः तैः कौटुम्बिकैः कुटुम्बिभिश्चाकीर्णा संकुला JñātāDhaṬ. 2A. 10.

अनेककोटिकसंशय (anekakoṭika-saṁśaya) *m.* doubt having many alternatives or sides धर्मिणः ... अनेककोटिकसंशये त्वनेकस्य धर्मस्यैकधर्मनिष्ठत्व इति विशेषः ŚivārkaMaDī. i. 108. 3 (*on* i. 1. 2)

अनेककोटिकार्यकारणभाव (anekakoṭi-kāryakāraṇabhāva) *m.* many crores of cause-and-effect relations अर्थभेदेनानेककोटिकार्यकारणभावकल्पनापत्तावतिगौरवं स्यात् VaiyāBhū. 243. 6 (*on* 65)

अनेककोटिगुणित (anekakoṭi-guṇita) *adj.* multiplied by many crores आकल्पान्तमनेककोटिगुणितैरर्थैरनेकाध्वरैरानन्दं गमयन् ... अस्माकमास्तां भवान् MahāvīC. App.B. 7. 7 (302. 18)

अनेककोटिजन्मन् (anekakoṭi-janman) *n.* many crores of births दर्शनं सहजं न मे। अनेककोटिजन्मोत्थपुण्यपुञ्जं हि लभ्यते DevīBhāP. vi. 8. 65.

अनेककोटिपर (anekakoṭi-para) *adj.* meant to convey many crores (दिव्यौघा मानवौघाश्च) तेनौघा इति बहुवचनमनेककोटिपरम् LalitāSaBh.15.21 (*on* 37)

अनेककोटिब्रह्माण्ड (anekakoṭi-brahmāṇḍa) *n.* many crores of cosmic eggs or universes कंजलोचना। ... कंजानि अनेककोटिब्रह्माण्डानि लोचनयोः लोचनकृतवीक्षणात् यस्याः सा LalitāTriBh. 259. 11 (*on* 4); अनेककोटिब्रह्माण्डं सर्वं मिथ्येति निश्चिनु TejoBiU. 5. 54.

अनेककोटिब्रह्माण्डजननी (anekakoṭibrahmāṇḍa-jananī) *f.* mother of many crores of cosmic eggs or universes आदिशक्तिः ...। अनेककोटिब्रह्माण्डजननी LalitāSa. 175 (Bh. अनेककोटयो ब्रह्माण्डा येषाम् ... तेषां विराडादीनां जननी); अनेककोटिब्रह्माण्डजननीम् ...। समाराधय ParamāKā. 116. 11.

अनेककोटिब्रह्माण्डनायक (anekakoṭibrahmāṇḍa-nāyaka) *m.* leader of many crores of cosmic eggs or universes अनेककोटिब्रह्माण्डनायकम् ... मयूरेशं नमाम्यहम् GaṇeP. ii. 104. 12.

अनेककोटिमन्त्र (anekakoṭi-mantra) *n.* many crores of mystic formulae अनेककोटिमन्त्राणि चित्ताकुलकराणि च KulārT. 15. 19.

अनेककोटिसंख्य (anekakoṭi-saṅkhya) *adj.* numbering many crores धनबुद्धिनामा वणिक् ... तस्यानेककोटिसंख्यं वसु Śāk. 6. 24 (30)

अनेककोटिसार (anekakoṭi-sāra) *adj.* possessing wealth of many crores काञ्ची नाम नगरी। तस्यामनेककोटिसारः श्रेष्ठिपुत्रः शक्तिकुमारो नामासीत् DaśKuC. 109. 21.

अनेककोटिस्फुरण (anekakoṭi-sphuraṇa) *n.* act of flashing of more than one alternative or side एकविषये समानबलतयानेककोटिस्फुरणस्यैव संदेहत्वात् SāhiDa. 546.13.

अनेककोटी (aneka-koṭī) *f.* many crores अनेककोट्यो महर्षयो भरतचक्रवर्त्याद्याः। सिद्धिं साधितवन्तः ViviTīKa. 31. 16.

अनेककोट्यण्ड (anekakoṭy-aṇḍa) *n.* many crores of cosmic eggs or universes ऐक्षन्नारायणम् ... सः। अनेककोट्यण्डमहाधिराजं विश्वैकवन्द्यम् SkandP. ii (9). 17. 14.

अनेककोट्यब्द (anekakoṭy-abda) *m.* many crores of years तद्रोमखण्डं शतशः प्रकल्प्यम्। अनेककोट्यब्दमुहूर्तखण्डम् VarāṅgaC. 27. 23; 27.20; मुहूर्तविषयास्वादोऽनेककोट्यब्ददुःखदः AgniP. 200. 16.

अनेककोट्यर्थ (anekakoṭy-artha) *m.* property worth many crores अस्मिन्पुरे ये वणिजः प्रधाना अनेककोट्यर्थविशेषवन्तः VarāṅgaC. 14. 76.

अनेककोमलकलम् (anekakomalakalam) *adv.* with various soft tones कोकिलपिकशुकाः संसिद्धाः साधनसिद्धा अनेककोमलकलं गायमानाः सन्ति SāmaraU. 253. 15.

अनेककौतुक (aneka-kautuka) *adj.* containing or full of many wonders or surprises अथान्तःपुरम् ...। स राक्षसपतेर्दिव्यं विवेशानेककौतुकम् RāmāMañ. 238. 20.

अनेककौतुक (aneka-kautuka) *n.* many wonders or surprises कालकसूरिणा। अनेककौतुकप्रेक्षाहृतचित्तः कृतोऽथ सः PrabhāC. 23. 18.

अनेककौतुकभर (anekakautuka-bhara) *adj.* full of many wonders or surprises बहुपुष्पफलोपेतैर्वनैर्नानाविधैस्तथा। अनेककौतुकभरैर्मानसं परिराजते PadmP. ii. 89. 5.

अनेककौतुकाकीर्ण (anekakautukākīrṇa) *adj.* full of many wonders or surprises अनेककौतुकाकीर्णमनवद्यमनश्वरम्। पश्यन्नेवात्मनात्मानम् ... देवेशो बभूवानन्दनिर्भरः KathāKau. 1. 53.

अनेकक्रतु (aneka-kratu) *m.* various sacrifices अनेकक्रतुदानौघैरर्जितं मे महत्फलम् MahāBhā. v. 121. 11; v. 121. 13.

अनेकक्रतुकर्तृ (anekakratu-kartṛ) *adj.* performer of various sacrifices अयं हि वंशो भूपालैरनेकक्रतुकर्तृभिः। ... अलंकृतः MārkP. 101. 4.

अनेकक्रतुगामिन् (anekakratu-gāmin) *adj.* dealing with, i.e. referring to various sacrifices मन्त्रब्राह्मणतर्काणां समूहे काठकादिके। वेदत्वं वर्तते नित्यमनेकक्रतुगामिनि TantrVā. 817. 6 (*on* iii. 3. 1)

अनेकक्रतुदीक्षित (anekakratu-dīkṣita) *adj.* initiated in various sacrifices शतक्रतोर्मध्यमचक्रवर्ती क्रमादनेकक्रतुदीक्षितोऽपि। ऐन्द्रात्पदादभ्यधिके पदे यस्तिष्ठन्न शङ्कास्पदतामयासीत् VikraDeC. 1. 97.

अनेकक्रतुयज्वन् (anekakratu-yajvan) *adj.* offerer, i.e. performer of various sacrifices दिष्ट्या यूपध्वजम् ...। अनेकक्रतुयज्वानं निहतं नाद्य पश्यसि MahāBhā. xi. 24. 5.

अनेकक्रतुयाजिन् (anekakratu-yājin) *adj.* offerer, i.e. performer of various sacrifices अहमेकं ददाम्येषां पिण्डदं कीर्तिवर्धनम्। राजर्षिम् ... अनेकक्रतुयाजिनम् MahāBhā. x. 67* (4); सः ...। वैश्यस्य तु गृहे जातो ह्यनेकक्रतुयाजिनः VarāP. 138. 15; वेदोक्तमन्त्रैः स्तुवन्ति स्मानेकक्रतुयाजिनम् PadmP. v. 31. 115.

अनेकक्रतुविधि (aneka-kratuvidhi) *m.* more than one injunction of a sacrifice अनेकक्रतुविधीनामाक्षेपकत्वं यत्त्वया स्वीकृतं तदपेक्षया तरतीत्याद्येकविधेराक्षेपकत्वं लघु LaCandr. 869. 20; वेदार्थविचारस्य चानेकक्रतुविधिप्रयुक्तत्वापत्तेः। न चैकस्वाध्यायविधिप्रयुक्तत्वेऽनेकविधिप्रयुक्तत्वं संभवति SiddhāTa. 21. 26.

अनेकक्रतुसंभार (anekakratu-sambhāra) *m.* preparation for various sacrifices अनेकक्रतुसंभारैः पूर्णमजिरमुत्तमम् PadmP. iv. 67. 61.

अनेकक्रतुसाधारण (anekakratu-sādhāraṇa) *adj.* common to various sacrifices अनेकक्रतुसाधारणस्यापि (द्रव्यस्य) संविभागेनासाधारण्यं संपाद्य संभवत्येवानुष्ठानम् TantrRa. 22. 9.

अनेकक्रत्वपूर्व (anekakratv-apūrva) *n.* unseen or transcendental merit accrued from various sacrifices ताराङ्कं नभसो रूपम् ...। आत्मरूपमिवानेकक्रत्वपूर्वयुतं बभौ HariC. (Pa.) 123.

अनेकक्रमिकवर्ण (aneka-kramikavarṇa) *m.* diverse successive syllables गवादिपदस्यानेकक्रमिकवर्णसमुदायात्मकत्वेन यौगपद्यासंभवात् MīmāKau.

i. 109. 22 (*on* i. 3. 24)

अनेकक्रयसाधनत्व (anekakrayasādhana-tva) *n.* the state of being the means of diverse purchasings गोत्वाजत्वयोर्द्वयोर्मध्ये गोत्वस्यानेकक्रयसाधनत्वेन भूयोऽनुग्रहस्य न्याय्यत्वात् BhāṭṭDī. iii. 262. 14 (*on* x. 3. 16)

अनेकक्रिमिकीटादि (anekakrimikīṭādi) *adj.* various worms and insects etc. अनेकक्रिमिकीटादिजन्तुसंवृतवपुषि पुरुषे एकशब्दप्रयोगः ŚrutaPra. ii. 164. 26 (*on* i. 4. 23)

अनेकक्रिया (aneka-kriyā) *f.* **Ai** more than one action तद्भावभाविता ...। सा चानेकक्रियायामपि समाना HetuBiṬ. 100 . 22; **Aii** many actions अत्रोपकरणाद्यनेकक्रियाकर्तृत्वेन कुतूहलविशिष्टं मनो निर्दिष्टम् AlaṅkāSa. 74.1; **B** more than one rite or ritual नियोगस्तु स्वमहिमाक्षिप्तदृष्टोपकारानेकक्रियाकारककलापोपबृंहितस्वरूपः प्रतीयते NyāyMañ. i. 324. 29; **C** various undertakings or activities अनेकक्रियानेकशक्तिस्वरूपम् ... गणेशं नमामः GaṇeP. i. 13. 11; **D** many grammatical operations, i.e. derivations अनेकक्रियाविषयस्यापि शब्दानुशासनस्य आरभ्यमाणता 'अथ'शब्दसंनिधाने प्रतीयते Pradī. i. 5B. 3 (*on* i. 1.0); **E** many verbal forms अनेकक्रियाव्यवहारे प्रागुक्तं (लेडादि) वा स्यात् PrakriKau. ii. 464.7.

अनेकक्रियाकारण (anekakriyā-kāraṇa) *n.* cause of many actions अनेकक्रियाकारणम् ... मयूरेशमाद्यं नताः स्म GaṇeP. ii. 123.45.

अनेकक्रियाकारित्व (anekakriyākāri-tva) *n.* the state of being that which causes or produces more than one action (करणस्य) तथा संबद्धस्याप्यनेकक्रियाकारित्वं नास्ति NyāyVār. 85. 22 (*on* i. 1. 16)

अनेकक्रियाकारिन् (anekakriyā-kārin) *adj.* which causes more than one action एकमपि चान्तःकरणमनेकक्रियाकारि भविष्यति Bhām. 510. 7 (*on* ii. 4.6)

अनेकक्रियागतत्व (anekakriyāgata-tva) *n.* the state of pertaining to more than one action यथानेककारकगतत्वेनैकक्रियादीपकं तथानेकक्रियागतत्वेनैककारकमपि दीपकम् AlaṅkāSa. 73. 4.

अनेकक्रियाजनकीभूत (anekakriyājanakī-bhūta) *adj.* which has become the producer of more than one action समूहालम्बनवदनेकक्रियाजनकीभूतैकयत्नाङ्गीकारेण तदन्वयोपपत्तेः MīmāKau. ii. 247. 4 (*on* iii. 2. 15)

अनेकक्रियात्मिका (anekakriyātm-ikā) *adj.* (*f.*) having, i.e. assuming the nature or form of various actions सत्तैवानेकक्रियात्मिका साधनसंबन्धादवसीयमानसाध्यरूपा जन्मादिरूपतयावभासते Pradī. ii. 124 A. 7 (*on* i. 3. 1)

अनेकक्रियाध्याहार (anekakriyādhyāhāra) *m.* supplying, i.e. accumulation of many grammatical operations or themes अनेकक्रियाध्याहारः समुच्चयः KāśiVṛ. *on* iii. 4. 3.

अनेकक्रियानिर्वृत्ति (anekakriyā-nirvṛtti) *f.* accomplishment of more than one action न हि करणस्यानेकक्रियानिर्वृत्तिसामर्थ्यमस्ति NyāyVār. 430. 2 (*on* iii. 2. 32-34)

अनेकक्रियाविरोध (anekakriyā-virodha) *m.* contradiction with more than one action एकस्यानेकक्रियाविरोधाभावात् HetuBiṬ. 100. 15.

अनेकक्रियासमुच्चय (anekakriyā-samuccaya) *m.* accumulation of many grammatical operations or themes अनेकक्रियासमुच्चये द्योत्ये प्रागुक्तं वा स्यात् SiddhāKau. 477B. 5 (*on* iii. 4. 3)

अनेकक्रियासंबन्ध (anekakriyā-sambandha) *m.* connection or relation with various actions या तु निष्पन्नस्य शकलस्यान्या विदारणक्रिया तत्प्रतिपादनायानेकक्रियासंबन्धसंभवे क्रियान्तरव्यवच्छेदाय भिन्नशब्दस्याप्यविरुद्धः प्रयोगः Pradī. vii. 128. 15 (*on* viii. 2. 59)

अनेकक्रियासाधारणधर्म (anekakriyāsādhāraṇa-dharma) *m.* property common to many actions तस्यैव च परंपरासंबन्धेनानेकक्रियासाधारणधर्मस्य सकृद्वृत्तिरस्तीति न दोषः RasGaṅ. 436. 1.

अनेकक्रियोपगम (anekakriyopagama) *m.* acceptance of many actions तत्र ... विशिष्टास्वेतरक्षणभावे प्रत्येकं तद्भावाभावानुविधानादनेकक्रियोपगमो न विरुध्यते HetuBiṬ. 100. 21.

अनेकक्रियोपलब्धि (anekakriyopalabdhi) *f.* acquisition or perception of many actions किं पुनः क्रमस्याग्रहणाद् युगपत् क्रियाभिमानः अथ युगपद्भावादेव युगपदनेकक्रियोपलब्धिः NyāyBh. 230. 4 (*on* iii. 2. 58)

अनेकक्रेतृ (aneka-kretṛ) *adj.* many purchasers (पण्यं यच्च प्रसारितम्) अनेकक्रेतृसंस्पर्शाद् भूमौ च लेपनादिरहितायां स्थापनाद्युपघातः ManuBh. i. 483. 6 (*on* 5. 127)

अनेकक्रेतृकर (aneka-kretṛkara) *m.* many hands of the purchasers यद्विक्रेतव्यम् ... सिद्धान्नव्यतिरिक्तं तदनेकक्रेतृकरस्पर्शेऽपि शुद्धमेव ManvaMu. 220. 28 (*on* 5. 129)

अनेकक्लिष्टकल्पना (aneka-kliṣṭakalpanā) *f.* many complicated assumptions 'सान्त' इत्यादावनेकक्लिष्टकल्पनापेक्षयेयं न्याय्या LaŚabdeŚe. i. 341.4.

अनेकक्लेश (aneka-kleśa) *m.* **A** various troubles पश्येत् ...। अध्ययनादनेकक्लेशम् ViṣṇuSm. 96. 35; अनेकक्लेशवित्तव्ययादिनिर्वर्त्यो वैदिकः कर्मकलापः NyāyMañ. i. 214. 26; **B i** many afflictions or sufferings वैष्णवं पदम् ...। अनेकक्लेशकोशेन पुरुषेणास्थितं क्वचित् AhirbuS. 9. 29; **Bii** various afflictions or sufferings रामसेतौ स्नानं कुर्वन् ...। अनेकक्लेशसंयुक्तं गर्भावासं न पश्यति SkandP. iii(1). 52. 28; **C** various tortures साध्यामृतजले स्नाता मनुष्याः पापकर्मिणः। अनेकक्लेशघोराणि नरकाणि न यान्ति SkandP. iii (1). 28. 9; **D** much distress चित्रसेनः ... अनेकक्लेशदुःखेन व्याघ्रं हन्तुं समाहितः PadmP. iii. 13. 73.

अनेकक्लेशसंकुल (anekakleśa-saṅkula) *adj.* filled with various sufferings संसारगर्तपतनादनेकक्लेशसंकुलात्। रक्ष रक्ष जगन्नाथ TriṣaŚaPuC. ii. 6.635.

अनेकक्लेशसंघात (anekakleśa-saṅghāta) *m.* multitude of various tortures अस्मादन्यतमः को वा नरकोऽस्ति नृणामिह। अनेकक्लेशसंघातैर्यन्मुहुः परिपीडनम् SkandP. iii (3). 3. 124.

अनेकक्लेशसंपन्न (anekakleśa-sampanna) *adj.* full of various troubles तत्रैव जागरान्तेऽहं तात पञ्चत्वमागतः। ... अनेकक्लेशसंपन्नान्मार्गान् (?°त्) प्राप्तो यमान्तिकम् BṛNāraP. 21. 63.

अनेकक्लेशसंपूर्ण (anekakleśa-sampūrṇa) *adj.* full of various afflictions or sufferings श्रीरामधनुषः कोट्या रेखां यः पश्यते कृताम्। अनेकक्लेशसंपूर्णं गर्भावासं न पश्यति SkandP. iii (1). 52. 48.

अनेकक्षण (aneka-kṣaṇa) *m.* **A** many moments क्रमेण च वाक्यप्रतिपत्तिर्दृष्टा, सर्ववाक्यव्याहारश्रवणस्मरणकालस्यानेकक्षणनिमेषानुक्रमपरिसमाप्तेः PramāVāSvopVṛ. 86. 4; अविनष्टाच्च तज्ज्ञातावनेकक्षणसंभवात्। क्षणिकत्वं न भावानां व्याहन्येत तदा कथम् TattvSaṁ. 489; पाकक्रिया सलिलावसेक° ... °आस्रावणाद्यनेकक्षणसमुदायस्वभावा NyāyMañ. i. 316. 17; न चानेकक्षणव्यवहितद्वित्वोत्पत्तिप्रक्रियायां प्रमाणमस्ति TarkSaṁ. (Ā.) 3. 18; एकस्यैवानेकक्षणसंबन्धित्वं स्थिरत्वम् NyāySu. (Ja.) 394A. 6 (*on* ii. 2.7); पूर्वघटक्षणादिष्वप्रतिसंख्यानिरोधरूपस्य चानेकक्षणानुयायिनो विनाशस्याप्रामाणिकत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 85. 26 (*on* ii. 2. 21); 'युवा सुवासा' इत्यादिषु यद्यप्यर्थाभिधानं न स्वरसतः कर्मविध्यपेक्षितम्, तथापि यूपपरिव्याणादिक्रियाया अनेकक्षणव्यासक्तत्वेन ...स्मारकापेक्षोपपत्तेः MīmāKau. iii(1). 68. 9 (*on* i. 2. 42); **B** more than one moment विरुद्धधर्मयोगेऽपि यदि चैकत्वमिष्यते। अनेकक्षणयोगेऽपि भाव एकोऽभ्युपेयताम् NyāyMañ. ii. 26. 25; अनेकक्षणसमूहात्मकस्य धातुवाच्यस्य अर्थस्य क्रियारूपस्य युगपदसंनिधानादनुमीयते Pradī. iii. 198A. 18 (*on* iii. 2. 123); iii. 197B. 17 (*on* iii .2. 123); किंचेदं क्षणिकत्वम् ... अनेकक्षणानवस्थायित्वविशेषितं वा TattvPradī. (Ci.) 216. 9.

अनेकक्षणपरंपरा (anekakṣaṇa-paramparā) *f.* succession of many moments वस्तु खलु ... अनेकक्षणपरंपरोह्यमानं परिणामात्मकमनुभूयते TattvVai. 199. 14 (*on* 4. 15)

अनेकक्षणवर्तिन् (anekakṣaṇa-vartin) *adj.* existing for many moments तेषां चाङ्गोपकारमन्तरेणानिष्पत्तेरङ्गानां चानेकक्षणवर्तिनां संघातासंभवादङ्गापूर्वाणि कल्पनीयानि NyāyMāVi. 65. 26 (*on* ii. 1. 2)

अनेकक्षणविनष्ट (anekakṣaṇa-vinaṣṭa) *adj.* destroyed after many moments पूर्वापरीभावापन्नानेकक्षणविनष्टस्यात्मन उत्पत्तेरत्रापि सुलभत्वान्नातिप्रसङ्गः VaiyāBhū. 51. 8 (*on* 12)

अनेकक्षणविलम्ब (anekakṣaṇa-vilamba) *m.* delay of many *moments* घटज्ञानोदयसमये मनसि क्रिया ... इत्यनेकक्षणविलम्बेनोत्पद्यमानस्य ज्ञानस्यापरोक्षतया पूर्वज्ञानग्राहकत्वानुपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 17. 7.

अनेकक्षणव्यवधान (anekakṣaṇa-vyavadhāna) *n.* interruption by many moments नन्वेवमुत्तरसंयोगमपि कुतः करोति अनेकक्षणव्यवधानात् NyāyKa.157.12.

अनेकक्षणव्यापार (anekakṣaṇa-vyāpāra) *m.* operation continuing for many moments अनेकक्षणव्यापारो हि अक्षणिकः। स कथं एकक्षणभाविना अध्यक्षेण ग्रहीतुं शक्यः TarkBhā. (Mo.) 32. 7.

अनेकक्षणानुभव (anekakṣaṇānubhava) *m.* experience (of existence) for many moments तदेवमनेकक्षणानुभवादुत्पन्नमात्रो विभागो ध्वंसत इत्यसिद्धम् NyāyVār. 494. 3 (*on* iv. 1. 50)

अनेकक्षणानुवृत्ति (anekakṣaṇānuvṛtti) *f.* continuation for many moments मातृक्षणिकत्वे तु नार्थस्यानेकक्षणानुवृत्त्यनुभूतिः स्यात् NayaVi. 217. 10 (*on* i. 1. 5)

अनेकक्षणावस्थान (anekakṣaṇāvasthāna) *n.* existence for many moments असिद्धमेतत् अयुगपत्कालप्रत्ययानालम्बनाः प्रदीपादयः तेषामनेकक्षणावस्थानात् NyāyVār. 416. 1 (*on* iii. 2. 14)

अनेकक्षणिकत्व (anekakṣaṇika-tva) *n.* the state of being what exists for many moments आवस्थिकः प्रतीत्यसमुत्पादः ... प्रकर्षयोगात् प्राकर्षिकः अनेकक्षणिकत्वादनेकजन्मिकत्वाद्वा Sphuṭā. iii. 32. 27 (*on* 3. 2-5)

अनेकक्षतसंयुक्त (anekakṣata-saṁyukta) *adj.* full of, i.e. affected by many wounds अनेकक्षतसंयुक्तं स्रवद्रक्तममङ्गलम्। ... गच्छन्तं तादृशं दृष्ट्वा नरा नासानिरोधनम्। कुर्वन्ति GaṇeP. i. 65. 20.

अनेकक्षतसंपन्न (anekakṣata-sampanna) *adj.* full of, i.e. affected by many wounds उत्पन्नोऽहं यदा ब्रह्मन्नन्धो बधिर एव च। अनेकक्षतसंपन्नो माता त्यक्तुं तदोद्यता GaṇeP. i. 20. 22.

अनेकक्षत्रबद्ध (anekakṣatrabaddha) *m.* names of two sons of Raucya Manu, viz. Anekabaddha and Kṣatrabaddha चित्रसेनः ... अनेकक्षत्रबद्धश्च ...। रौच्यस्यैते मनोः पुत्रा ह्यन्तरे तु त्रयोदशे VāyuP. ii. 38. 109.

अनेकक्षिप्तपाषाण (aneka-kṣiptapāṣāṇa) *n.* many stones that are hurled at अनेकक्षिप्तपाषाणचूर्णीकृतमहीरुहाः। पर्वतस्यापि काश्मीरा उन्नतत्वं न सेहिरे RājTa. (Prā.) 800.

अनेकक्षुरिकाघात (aneka-kṣurikāghāta) *m.* many attacks with a dagger अनेकक्षुरिकाघातक्षुण्णकुक्षेः क्षयैषिणः। को नाम गौडयक्षस्य सत्रे याति विपक्षताम् Deśopa. 6. 26.

अनेकक्षेत्र (aneka-kṣetra) *adj.* (applications or uses) pertaining to more than one bodily part स एषोऽवधिज्ञानोपयोगो द्विधा भवति एकक्षेत्रोऽनेकक्षेत्रश्च। ... तदनेकोपकरणोपयोगोऽनेकक्षेत्रः TattvāRāVār. i. 22. 4.

अनेकक्षेत्र (aneka-kṣetra) *n.* many fields स्तोत्रं श्रीरामचन्द्रस्य सीतायाः पठतेऽन्वहम्। स नरः ... अश्नुते ... । अनेकक्षेत्रधान्यानि SkandP. iii (1). 46. 61.

अनेकक्षेत्रव्यवच्छेदिका (anekakṣetra-vyavacchedikā) *adj.* (*f.*) (boundary) separating many fields अनेकक्षेत्रव्यवच्छेदिका साधारणा भूर्मर्यादा Mitā. 259. 21 (*on* 2. 155)

अनेकक्षेत्रावधिज्ञान (anekakṣetrāvadhi-jñāna) *n.* perception extending to more than one bodily part, JainaL.

अनेकक्षोणीधरकुल (anekakṣoṇīdhara-kula) *n.* group of many mountains (मही) इयं च दुर्गमानेकक्षोणीधरकुलाकुला SamarāSū. 1. 15.

अनेकखग (aneka-khaga) *m.* many birds यत्र (उद्याने) ... सखीसखानेकखगप्रेङ्खन्नखमुखावलिख्यमानफलितशिखरैः समीपशाखिभिः स्खलितप्रसंख्यानमखसंमुखीनवैखानसमानसे ... रमन्ते कामिनः YaśasCam. i. 98. 3.

अनेकखगसनाथ (anekakhaga-sanātha) *adj.* crowded with many birds अस्ति ... न्यग्रोधवृक्षः (v.l. तस्य समीपेऽनेकखगसनाथः ... न्यग्रोधपादपस्तिष्ठति) PañcT. 3. 1 (2) (272. 11)

अनेकखुर (aneka-khura) *adj.* having more than one hoof (ग्राम्यपशुसंघेष्वतरुणेषु स्त्री।... अनेकशफेष्विति वाच्यम्) अनेकखुरेष्वित्यर्थः Prasā. i. 644.7.

अनेकखेदभिन्न (anekakheda-bhinna) *adj.* divided into various (types of) sorrows यतिना ... । दुरितस्य फलं समक्षभूतं तदपि प्रोक्तमनेकखेदभिन्नम् VarāṅgaC.8.68.

अनेकगकारोत्पाद (anekagakārotpāda) *m.* origination or production of many *ga*-sounds कर्णेऽनेकगकारोत्पादेऽनेकग्रहणप्रसङ्गः TattvCin. i. 626. 1.

अनेकगगनतलशतह्रद (aneka-gaganatalaśatahrada) *adj.* which has many lightenings on the surface of sky हस्तोदस्तसलिलासारधारासहस्रसंपादितानेकगगनतलशतह्रदे महाह्रदे YaśasCam. ii. 214. 1.

अनेकगङ्गा (aneka-gaṅgā) *adj.* having many Gaṅgā-rivers विपाण्डुभिः केतुशिखांशुकौघैरनेकगङ्गामिव कुर्वती द्याम् (सेना) HarVi. 48. 118.

अनेकगजतुरङ्गशाला (aneka-gajaturaṅgaśālā) *f.* many stalls of elephants and (many) stables of horses अतिक्रान्ते षोडशे वर्षे राजा ... अस्य ... अनेकगजतुरङ्गशालाभिरामं कुमारभवनमकारयत् TilaMañ. 80. 1.

अनेकगजयुद्ध (anekagaja-yuddha) *n.* battle involving many elephants भवांस्तावदनेकगजयुद्धरदनसंनिपातव्रणशबलत्वान्नित्यमित्थं भूतः Tantrākhyā.25.2.

अनेकगण (aneka-gaṇa) *m.* **A** many attendants षण्मुखः ... अनेकगणसंवृतः MahāBhā. xiii. App. I. 4 (43); **Bi** more than one group नैको यागोऽनेकगणं समर्थो ग्रहीतुम् TantrVā. 525. 3 (*on* ii. 2. 20); **Bii** many groups तत्रानेकगणाः पालकाः सायुधाः पापघातकाः BhasmJāU. 566. 7.

अनेकगणभूत (aneka-gaṇabhūta) *m.* many attendants of Śiva (*gaṇa*) and (many) creatures (*bhūta*) पर्वतवरे ...। वसुधारे च ...शंकरो योगिनां वरः अनेकगुण (v.l. °गण° in A.S. Gupta's Ed. 1981) भूतकोटिसहस्रपरीवारोऽनादिपुरुषो व्यवस्थितः VarāP. 81(357. 13)

अनेकगत (aneka-gata) *adj.* pertaining to more than one (entity) विरुद्धत्वमनेकगतं वक्तव्यमिति नियमः ŚivārkaMaDī. i. 106. 12 (*on* i. 1. 2); अनेकगतं सर्वात्मना परस्परप्रतिक्षेपमवगाहमानं ज्ञानं संशय इत्येव लक्षणम् ŚivārkaMaDī. i. 107. 34 (*on* i. 1. 2)

अनेकगति (aneka-gati) *f.* **1** many prefixes (गतिरनन्तरः) अनेकगतिसंनिधौ अप्राप्तस्य गतिस्वरस्यानन्तरग्रहणेन पुनः श्रुत्या प्राप्तिः क्रियते Pradī. v. 193A. 5 (*on* vi. 2. 49); यत्र त्वनेको गतिस्तत्रासौ (स्वरः) न प्राप्नोति, तदनन्तर इत्यनेनानेकगतिसमवधानेऽनन्तरस्य प्राप्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 2. 49 (55.3); **2** diverse migratory states दधाति नटवन्नरः ... वपुः। अनेकगतिचित्रितं विविधजातिभेदाकुलम् SubhāRaSam. 252.

अनेकगन्ध (aneka-gandha) *m.* diverse scents अनेकगन्धप्रवहम् ...। स ददर्शाविदूरस्थं चैत्यप्रासादमूर्जितम् Rāmā. v. 13. 14

अनेकगन्ध (anekagandha) *adj.* variously fragrant अनेकवक्त्रनयनम्। ... अनेकगन्धपुष्पाढ्यम् ... संस्मरेत् JayāS. 21. 231.

अनेकगन्धादि (anekagandhādi) *adj.* diverse scents etc. कार्यारम्भे कारणगता गन्धादयो गुणाः ... कार्यगाः कार्यगतगन्धाद्यारम्भका अपि भवेयुः को दोषः ... अन्यथानेकगन्धाद्यभ्युपगमेऽपि समानो दोषः NyāySu. (Ja.) 350 A. 13 (*on* ii. 2. 6)

अनेकगर्भ (aneka-garbha) *adj.* containing many (blades) inside अनेकगर्भमुच्चं यत्काण्डं काण्डेषु चोत्तमम्।... पुंस्तत्त्वं तेन कल्प्यते PāraS. 12. 541.

अनेकगवाक्षान्तर्गत (anekagavākṣāntargata) *adj.* being in the interior, i.e. seen through more than one window दारकः नयनविषयालोचनानन्तरं रसानुस्मृतिक्रमेण रसनविक्रियादर्शनादनेकगवाक्षान्तर्गतप्रेक्षकवदुभयदर्शी कश्चिदेको विज्ञायते PadārthaSaṁ. 70. 4; Kiraṇā. 135. 18.

अनेकगवाद्यात्मिका (anekagavādyātm-ikā) *adj.* (*f.*) consisting of many cows etc. न च विशेषणवशेन विशेष्ये संख्या भवति यथाग्नीषोमौ देवतेति। तेनानेकगवाद्यात्मिकैका दक्षिणा ŚāstrDī. 691. 1 (*on* x. 3. 14); MīmāNyāPra. 254. 34.

अनेकगा (aneka-gā) *adj.* (*f.*) **1** going to many, i.e. having intercourse with many (men) वीरैर्भोग्यानेकगा भूरसाध्वी जाने बद्धा राघव स्वैर्गुणौघैः ...अनेकगानेकपुरुषगामिनी AlaṅkāMañ. 20. 10; 20. 14; **2** going to many, i.e. being under the reign of many (kings), AlaṅkāMañ. 20. 10; 20.14.

अनेकगामित्व (anekagāmi-tva) *n.* the state of going to many, i.e. being under the custody of many (individuals) उपनिधिं वक्ष्यति। राजधनमनेकगामित्वात् ... यत्रैव स्वामित्वाद् ऋतेऽपि भुक्तिः ... तत्कृतोपभोगो नापहारकारणम् BālaKrī. i. 212. 3 (*on* 2. 25)

अनेकगि (aneka-gi) *adj.* having more than one prefix नानेकगेः। JaineVyā. iv. 4. 91 (Vṛ. अनेको गिर्यस्य तस्य छादेरुडः प्रो न भवति। समुपच्छादः)

अनेकगिरिकूट (aneka-girikūṭa) *n.* many mountain-peaks अहमनेकगिरिकूटतटिनीमहावटैरारोहावरोहविषमम् ... पन्थानमतिक्रम्य गच्छन् ... महावने पतितोऽस्मि UdaySuKa. 60. 3.

अनेकगुण (aneka-guṇa) *adj.* [*f.* -ā] **1** involving manifold (religious) merits विगणय्य कारणमनेकगुणं (तपः) निजयाथवा कथितमल्पतया। असदप्यदः सहितुमर्हसि नः Kirātā. 6. 37 (comm. बहुफलदम्); अद्यानेकगुणा राजन् पुण्या तिथिरिवागता MalliC. 2. 642; **2A** multiplied, manifold पुत्रचिन्तारुजार्तस्य कुर्वाणः शल्यघट्टनम्। नन्वनेकगुणां भर्तुरुत्पादयसि वेदनाम् BṛKathāŚloSaṁ. 4.72; तस्य चानेकगुणगभीराभोगमहनीयस्य मध्ये कविराजचक्रस्य ... मुम्मुणिराजमद्राक्षीत् UdaySuKa. 156. 16; **2B** repeated more than once सोऽयमेकगुणो व्यस्तश्च लाटीयानुप्रासो व्यवहित इत्युच्यते। व्यस्तश्चानेकगुणः SaraKaṇṭhā. 261. 22; **3A** having more than one quality or virtue (हारावली) तया दत्ता मयानीता स्वयमाह्लादिनी त्वया। इत्यनेकगुणाप्येषा कथमेकगुणीकृता NalaCam. 5.13 (comm. गुणाश्चारुतादयः); **3B** having many qualities or virtues शङ्खकूटऋषभयोर्मध्ये पुरुषस्थली रम्यानेकगुणा VarāP. 80 (355.16); तपन्तकेन ... प्राप्ता ... विडम्बना। तामनेकगुणां प्राप्यज्येष्ठाम्बाप्रेषिताश्चराः BṛKathāŚloSaṁ. 15. 26; **4** having more than one strand, NalaCam. 5. 13 (comm. गुणाः ... तन्तुसरिकाः); **5** having diverse purposes or uses, cf. **अनेकगुणता.**

अनेकगुण (aneka-guṇa) *m.* **1A** more than one property भावनैव च वाक्यार्थः सर्वत्राख्यातवत्तया। अनेकगुणजात्यादिकारकार्थानुरञ्जिता। एकयैव तु बुद्ध्यासौ गृह्यते चित्ररूपया ŚlokaVār. 7. 331 (939. 3); **1B** (Nyāya) many qualities

स चार्थोऽनेकगुणक्रियाजातिव्यक्त्यादिरूपसंकुल उपलभ्यते NyāyMañ. i. 190. 11; **2A** many accessories or subsidiary rites प्रवर्तनारूपविध्यन्वयस्य संभवादनेकगुणानां प्राप्तकर्मानुवादेन विधाने को दोषः GuruCandr. i. 479. 24; अनेकगुणफलसंबन्धाङ्गीकारेण वाक्यभेदापत्तेरुपक्रमोपसंहारयोरेकविषयत्वेन गम्यमानैकवाक्यत्वभङ्गापत्तेः MīmāKau. i. 264. 18 (*on* i. 4. 21); **2B** more than one subsidiary rite, cf. **अनेकगुणविधि B; 3** several multiplications, cf. **अनेकगुणपर्यन्तम्; 4A** many virtues इलः किंपुरुषोऽभवत् ...स्त्री च मासमभूत्। ...अजीजनत्पुत्रमेकमनेकगुणसंयुतम् MatsyaP. 12. 13; **4Bi** many attributes सामान्येतरसंयुक्तमनेकगुणसंयुतम् ...विशेष्यं तत्प्रचक्षते TaiUBhāVā. 50. 17 (2); **4Bii** more than one attribute, cf. **अनेकगुणविभूतिविशिष्ट; 5** more than one subordinate factor, cf. **अनेकगुणोपरक्त.**

अनेकगुणता (anekaguṇa-tā) *f.* the state of having diverse purposes or uses अनेकगुणतैव द्रव्याणां न्याय्या ŚābaBh. 1233. 6 (*on* iv. 2. 10)

अनेकगुणत्व (anekaguṇa-tva) *n.* the state of having diverse purposes or uses न हि संभवत्येकं स्तरणाय विधृतिपवित्राय च। ... उपदिष्टवचनमनेकगुणत्वं चोभे अप्यसंभविनी प्रतिज्ञाते स्याताम् ŚābaBh. 1135. 6 (*on* iii. 8. 32)

अनेकगुणनिमित्त (anekaguṇa-nimitta) *adj.* caused by many accessories तत्रानेकगुणनिमित्तो भेदः पौर्णमास्यधिकरणे ... प्रतिपादितः ŚāstrDī. 147. 3 (*on* ii. 2. 9); MayūMāli. 147. 5 (*on* ii. 2. 9)

अनेकगुणपर्यन्तम् (anekaguṇaparyantam) *adv.* up to several multiplications (of time) सदा द्वादश मासान्वै जुह्वानो जातवेदसम् ... अनेकगुणपर्यन्तं विमानवरमास्थितः। रमते देवकन्याभिः MahāBhā. xiii. 110. 95.

अनेकगुणप्रपञ्च (anekaguṇa-prapañca) *adj.* having expansion of many qualities कृत्स्नं त्वयैव गगनामृतधारयैतदाप्याय्यते जगदनेकगुणप्रपञ्चम् HarVi. 47. 58.

अनेकगुणभाव (aneka-guṇabhāva) *m.* **A** many subserviences न चात्रोपदिष्टोपदेश आशङ्क्योऽनेकगुणभावश्च ŚābaBh. 1136. 1 (*on* iii. 8. 33); **B** (aneka-guṇa- bhāva) the state of having diverse purposes or uses अनेकगुणभावश्च कपालवद्भविष्यति। यथा कपालं श्रपणेऽपि तुषोपवपनेऽपि ŚābaBh. 1814. 22 (*on* x. 1. 22); 1233. 4 (*on* iv. 2. 10); न खल्वेकस्यानेकगुणभाव उचितः TantrRa. 130. 11.

अनेकगुणभूत (aneka-guṇabhūta) *adj.* which has become multiplied or manifold पर्वतवरे ...। वसुधारे ... शंकरः ... अनेकगुणभूतकोटिसहस्रपरीवारः ...व्यवस्थितः VarāP. 81 (357. 13)

अनेकगुणरत्नभृता (anekaguṇaratna-bhṛtā) *adj.* (*f.*) possessed of many jewels of virtues यद्यप्यनेकगुणरत्नभृता धरित्री। यो येन रञ्जितमनाः सुखितः स तेन CampaŚreKa. 234.

अनेकगुणवत् (anekaguṇa-va(n)t) *adj.* possessing many excellent qualities खलोऽतिनिपुणो राजन्ननेकगुणवान्कृती। निर्दोषं कुरुते दुष्टं गुण्यं गुणविवर्जितम् AlaṅkāMañ. 111. 2.

अनेकगुणविधान (anekaguṇa-vidhāna) *n.* injunction of many accesories or subsidiary rites (causing the fault of syntactic split) वषट्कर्तुः प्रथमभक्षः ... न मन्तव्यमनेकगुणविधानादविवक्षितं प्राथम्यमिति ŚābaBh. 1011. 4 (*on* iii. 5. 38); 593. 12 (*on* ii. 3. 4); 1312. 9 (*on* v. 2. 5); 1459. 7 (*on* vi. 5. 3); प्रमाणान्तरप्राप्ते कर्मणि अनेकगुणविधानस्य पौर्णमास्यधिकरणे निराकृतत्वात् TantrVā. 530. 9 (*on* ii. 2. 22) ; देवतापरिमाणयोरप्राप्तत्वादनेकगुणविधानात्कर्मान्तरम् ṬupṬ. 135. 4 (*on* vi. 4. 29); 138. 16 (*on* vi. 5. 1); PrakaPañ. 262. 4; Bhām. 594. 5 (*on* iii. 3. 7); ŚivārkaMaDī. i. 41. 11 (*on* i. 1. 1); i. 144. 25 (*on* i. 1. 3); ii. 316. 11 (*on* iii. 3. 19); किं प्राप्तकर्मानुवादेनानेकगुणविधानमेकेन विधिना संभवति उत न ŚāstrDī. 125. 13 (*on* ii. 2. 3); ŚrutaPra. ii. 482. 20 (*on* iii. 3. 19); अनेकगुणविधानं तद्विशिष्टोपासनान्तरविधानादुपपद्यते ŚivārkaMaDī. i. 299. 13 (*on* i. 2. 1); 'वैश्वदेव्यामिक्षा' इत्यत्र ... यागे विहिते तदनुवादेन 'वाजिभ्यो वाजिनम्' इत्यत्र न गुणमात्रविधिः। प्राप्तकर्मानुवादेनानेकगुणविधाने वाक्यभेदापत्तेः BhāṭṭDī. i. 128. 7 (*on* ii. 2. 9); अनेकविध्यन्तरप्रसवसमर्थैकविशिष्टविधिप्रसादेनानेकगुणविधानम् LaCandr. 726. 43; न च क्रियानुवादेनानेकगुणविधाने वाक्यभेदः ViraMi. (Vyavahāra.) 10. 23; पञ्चदशान्याज्यानीतिवदेवोभयोः क्रियासंबन्धाद्वैशिष्ट्यानुपपत्तेः प्राप्तभावनानुवादेनानेकगुणविधाने वाक्यभेदो दुरुद्धर एव MīmāKau. iii (2). 179. 10 (*on* ii. 2. 6); MīmāNyāPra. 202. 18; पौर्णमास्यधिकरणे एव प्राप्तकर्मण्यनेकगुणविधानसंभवेन गुणनिमित्तकभेदो व्युत्पादितः MayūMāli. 147. 2 (*on* ii. 2.9)

अनेकगुणविधि (anekaguṇa-vidhi) *m.* **A** injunction of many accessories or subsidiary rites (causing the fault of syntactic split) यद्यप्यत्र वाजिनं देवता च गुणो विधीयते इति वक्तुं शक्यं तथापि प्राप्ते कर्मण्यनेकगुणविध्यसंभवाद् द्रव्यमात्रविधिरुक्तः VedāntKa. 393. 22 (*on* iii. 3.1) ; 403. 24 (*on* iii. 3.6); 'आग्नेयोऽष्टाकपालः' इत्यादिवाक्यानि तु विहितयागानुवादेन द्रव्यदेवतालक्षणगुणविधायकानि इति चेत्। न, तथा सत्येकेन वाक्येनानेकगुणविध्यसंभवात् NyāyMāVi. 83. 3 (*on* ii. 2. 3) ; **B** injunction of more than one subsidiary rite एकेन वाक्येनानेकगुणविधिनिर्वाहाय ... अनेकगुणविशिष्टस्य प्रयोगस्य विधानमुपपद्यते ŚivārkaMaDī. i. 314. 11 (*on* i. 2. 1); अनेकगुणविधिस्वीकारे सर्वत्र विधेस्तात्पर्यात् सर्वत्र पर्यवसानं वाच्यम् MayūMāli. 130. 5 (*on* ii. 2. 3)

अनेकगुणविधित्व (anekaguṇavidhi-tva) *n.* the state of being an injunction of more than one subsidiary rite यदग्नये च ... सायं जुहोति यत्सूर्याय च प्रजापतये च प्रातरित्यनयोरनेकगुणविधित्वाच्चोदना वा ... इत्येतदापद्यते TantrVā. 500. 11 (*on* ii. 2. 16)

अनेकगुणविभूतिविशिष्ट (anekaguṇavibhūti-viśiṣṭa) *adj.* qualified by the splendour of more than one attribute अथानेकगुणविभूतिविशिष्टस्य ब्रह्मणः एकत्वं, तदभिमतमेव NītiMā. 6. 19.

अनेकगुणविशिष्ट (anekaguṇa-viśiṣṭa) *adj.* **A** qualified by more than one subsidiary rite कर्मान्तरं तत्पूर्वं शक्यमेकेनैव प्रयत्नेनानेकगुणविशिष्टं विधातुमिति निमित्ते कर्मान्तरमेव विधीयते Bhām. 594. 6 (*on* iii. 3. 7); VedāntKa. 393. 24 (*on* iii.3.7); यदा पूर्वकर्मपरो विधिर्भवति तदा तस्यैकस्यानेकगुणविशिष्टस्य विधानात् ... नासकृच्छ्रवणदोषः प्रसज्यते ŚāstrDī. 130. 2 (*on* ii. 2. 3); ŚivārkaMaDī. i. 314. 11 (*on* i. 2. 1); LaCandr. 826. 31; मध्यमादिवाक्यानां द्रव्यदेवताविशिष्टैकप्रयोगविधायकत्वमस्तु तत्र चानेकगुणविशिष्टैककर्मविधाविव वाक्यभेदो न प्रसरति VidhiRa. 40 (205. 3); प्रसक्तं वाक्यभेदमनेकगुणविशिष्टप्रयोगविध्याश्रयणेन परिहरन्ति (मीमांसकाः) ŚivārkaMaDī. i. 315. 6 (*on* i. 2. 1); MayūMāli. 535. 12 (*on* vii. 3. 5); 'पशुना यजेत' ... इतिवद्धा प्राप्तकर्मानुवादेनाप्यनेकगुणविशिष्टैकतृतीयोपात्तकरणकारकविधानेन अवाक्यभेदात् MīmāKau. i. 174. 14 (*on* i. 4. 3); अत्रानेकगुणविशिष्टभावनाविधानम् BhāṭṭCin. ii. 61. 15 (*on* i. 4. 6); **B** accompanied or qualified by more than one attribute सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म इत्यत्र ... अनेकगुणविशिष्टाभिधानेऽप्यनेकार्थत्वमविरुद्धम् BrahmSūBh. (Rā.) 19. 19 (*on* i. 1. 1); विशेष्यैक्येऽपि विशेषणभेदः ... दुरपह्नवः। अन्यथानेकगुणविशिष्टैकवस्तुप्रतिपादकतयाभिमतानां सगुणवाक्यानामनुत्थानप्रसङ्गात् ŚatDū. 165. 13.

अनेकगुणवैशिष्ट्य (anekaguṇa-vaiśiṣṭya) *n.* qualification by more than one subsidiary rite अनेकगुणवैशिष्ट्योपपत्तावपि विधिफलस्यैकविषयत्वस्वाभाव्येनानेकविषयत्वे आवृत्त्यवश्यंभावात् MīmāKau. iii (2). 199. 3 (*on* ii. 2.16)

अनेकगुणश्रवण (anekaguṇa-śravaṇa) *n.* hearing mention of many subsidiary rites गुणविधिस्तावन्न संभवति, अनेकगुणश्रवणादनेकगुणविधाने वाक्यभेदप्रसङ्गात् PrakaPañ. 262. 4; MayūMāli. 814. 9 (*on* xi. 2. 12); अरुणावाक्येऽनेकगुणश्रवणात् तत्रैव क्रयविधिः ŚāstrDī. 254. 3 (*on* iii. 3. 11); अनेकगुणश्रवणेऽपि तस्मिन् होमे गुणमात्रविधानमिति तस्यैवाधिकरणभेदेन चतुश्चतुरभ्यासोऽप्यभ्युपगम्यताम् VidhiRa. 5 (28. 18); यत्रानेकगुणश्रवणेऽपि ... प्रकृतकर्मविषयत्वं वक्तव्यं तत्र वाक्यभेदपरिहारार्थं प्रयोगविध्याश्रयणं दृष्टम् ŚivārkaMaDī. i. 315. 7 (*on* i. 2. 1); i. 298. 15 (*on* i. 2. 1); न चैवमपि अनेकगुणश्रवणात् गुणात् कर्मान्तरत्वापत्तिः MīmāKau. ii. 46. 11 (*on* ii. 3. 12); यदग्नये चेतिवाक्यद्वयेऽनेकगुणश्रवणेन विशिष्टकर्मान्तरविध्यवश्यंभावेन ... मन्त्रविधेरेवाभावात् MayūMāli. 66. 14 (*on* i. 4. 4); सप्तदश प्राजापत्यानित्यत्रानेकगुणश्रवणात् ... उत्पद्यमानस्य कर्मणोऽनेकत्वं बोधयति MayūMāli. 95. 4 (*on* ii. 1. 1); 154. 5 (*on* ii. 2. 12)

अनेकगुणसंयुक्त (anekaguṇa-saṁyukta) *adj.* associated with many subsidiary rites विधानान्तरादपि कर्मान्यत्वावगमः। विधानान्तरं च संनिहितं कर्मण्यनेकगुणसंयुक्तकर्मग्रहणात् PrakaPañ. 262. 3.

अनेकगुणसंस्कृत (anekaguṇa-saṁskṛta) *adj.* cultured or refined with many virtues (ऋतंभराय राज्ञे) गौः प्रसन्ना ददौ पुत्रमनेकगुणसंस्कृतम्। सत्यवान्नामशोभाढ्यम् PadmP. iv. 30. 13.

अनेकगुणसंनिपात (anekaguṇa-sannipāta) *m.* act of coming together or convergence of many virtues 'उत्कर्षः श्रेयान्' इति यायावरीयः। स चानेकगुणसंनिपाते भवति KāvyMī. 13. 10.

अनेकगुणसमूह (anekaguṇa-samūha) *m.* multitude or aggregate of many virtues तत्रानेकगुणसमूहः ... वर्धमाननामा सार्थवाहः प्रतिवसति स्म Pañcā. 3. 8.

अनेकगुणसंपन्न (anekaguṇa-sampanna) *adj.* **i** endowed with many good qualities दारी नाम महारिष्टं सर्वाभीष्टविनाशनम्। अनेकगुणसंपन्नः खड्गो लोकैर्न गृह्यते YuktiKa. 167. 5; गुग्गुलुद्रव्यमनेकगुणसंपन्नम् (हस्तिनाम्) चिकित्सार्थम् उत्पादितम् ... पशुपतिना Hastyāyur. 666. 2 (4. 20); **ii** possessing many virtues दशग्रीव ... अनेकगुणसंपन्नः कथं स्त्रीवधमिच्छसि AdhyāRā. vi. 9.67.

अनेकगुणसंपूर्ण (anekaguṇa-sampūrṇa) *adj.* full of many virtues वृद्धकाल इति ख्यातः ...। अनेकगुणसंपूर्णः ... क्षितिपर्षभः SkandP. iv. 24. 25.

अनेकगुणसंभव (anekaguṇa-sambhava) *m.* possibility of many qualities अनेकगुणसंभवे गुणान्तरव्यवच्छेदाय उपमानिमित्तं प्रतिपादयितुं श्यामेत्यपेक्षणीयम् Pradī. ii. 397A. 18 (*on* ii. 1. 54)

अनेकगुणसाम्यावस्थ (anekaguṇasāmyāvastha) *adj.* possessing equipoise of more than one quality अनेकगुणसाम्यावस्थस्य प्रधानस्य कारणत्वे एकत्वावधारणमनुपपन्नम् ŚrutaPra. iB. 175. 22 (*on* i. 1. 5)

अनेकगुणातिशायिन् (anekaguṇātiśāyin) *adj.* surpassing or excelling in many good qualities मौग्ध्यं तदेव दयितावदने नितान्तं जातं विभूषणमनेकगुणातिशायि Subhāṣi. 1520.

अनेकगुणाधिक (anekaguṇādhika) *adj.* many times more परमेश्वरभक्तिर्नाम ... स्वात्मात्मीयसमस्तवस्तुभ्योऽनेकगुणाधिकः ... निरन्तरप्रेमप्रवाहः NyāySu. (Ja.) 17B. 13 (*on* i.1.1)

अनेकगुणान्वितभावना (anekaguṇānvita-bhāvanā) *f.* activity relating to, i.e. producing many subsidiary rites अनेकगुणान्वितभावनायामप्राप्तायामिव प्राप्तायामपि प्रवर्तनारूपविध्यन्वयस्य संभवात् अनेकगुणानां प्राप्तकर्मानुवादेन विधाने को दोषः GuruCandr. i. 473. 23.

अनेकगुणाभाव (anekaguṇābhāva) *m.* absence of many subsidiary rites मासं दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेतेत्यत्रानेकगुणाभावान्नाप्रकृताभिधानं सिध्येत् ŚāstrDī. 174. 2 (*on* ii. 3. 11)

अनेकगुणाभिधान (anekaguṇābhidhāna) *n.* mention of many subsidiary rites (मासं दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत) तत्राप्युपसद्भिश्चरित्वेत्यस्यानुषङ्गात् अनेकगुणाभिधानमस्ति MayūMāli. 174. 1 (*on* ii. 3. 11)

अनेकगुणालम्बना (anekaguṇālambanā) *adj.* (*f.*) dependent on, i.e. referring to more than one quality यदि नामानेकगुणालम्बनैका बुद्धिरुपजाता ततः किमेतावता NyāyKa. 116. 3.

अनेकगुणावृत्ति (anekaguṇāvṛtti) *f.* repetition for many times किंचिद् वच्मि न वच्मि ... ते किं सन्ति ... अत्र वच्मीति सन्तीत्येतयोरनेकगुणावृत्तिः SaraKaṇṭhā. 262. 3.

अनेकगुणित (aneka-guṇita) *adj.* [*f.* - ā] multiplied many times अनेकगुणिता गावो दुर्विज्ञेया महत्तराः। बहुक्षीरतरा गावो बह्व्यः सद्यः सपुत्रकाः (एतानि शिल्पानि मयि स्थितानि) MahāBhā. iv. 228* (1); (देहम्) तं लब्ध्वा सुकृतैरनेकगुणितैर्देहात्मना विस्मितो मत्तः ... दोषान् न तान् पश्यति BhagAjju.7.3.

अनेकगुणोपपादन (anekaguṇopapādana) *n.* stating of many subsidiary rites 'यदग्नये च प्रजापतये च सायं जुहोति ...' इत्यनयोरनेकगुणोपपादनेन विशिष्टकर्मविधित्वात् देवताविधौ वाक्यभेदादसामर्थ्यम् ŚāstrDī. 63. 15 (*on* i. 4.4)

अनेकगुणोपरक्त (anekaguṇoparakta) *adj.* adventitiously qualified by more than one subordinate factor तदिदमनेकगुणोपरक्तमेकं किंचित्प्रधानं स वाक्यार्थः NyāyMañ. i. 333. 28.

अनेकगुणोपादान (anekaguṇopādāna) *n.* **A** mention of many subsidiary rites 'विश्वजित्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति' इत्यादिष्वनेकगुणोपादानेन कर्मणोऽवश्यं विधातव्यम् ŚāstrDī. 57. 3 (*on* i. 4. 2); आग्नेयादिवाक्येषु तावदनेकगुणोपादानेन कर्मणोऽवश्यं विधेयत्वात् ... न विशिष्टविधिगौरवाश्रयणं मत्वर्थलक्षणा वा युक्ता समाश्रयितुम् MīmāKau. i. 245. 23 (*on* i. 4. 13); iii(2). 262. 19 (*on* ii. 2. 22); अत्र भावनान्तरमेव विधीयते अनेकगुणोपादानाच्च BhāṭṭDī. ii. 35. 4 (*on* iii. 6.13); षडहगतानां पृष्ठानां साकल्यं अतिरात्रसंस्था चेत्यनेकगुणोपादानम् MayūMāli. 57. 5 (*on* i. 4. 2); **B** mention of many qualities अप्राप्तत्वेनानेकगुणोपादानेन च विधेयत्वात् भिन्नेऽस्मिन् विवाहे ... 'अपुत्रां गुर्वनुज्ञात' इत्यादि व्याख्यातं व्याख्यात्रा BālamBha. iii. 33. 19 (*on* 3. 16)

अनेकगुदसंनिपात (anekaguda-sannipāta) *m.* convergence of (the mention of) many anuses (as minor oblations) ऐकादशिनेषु पशुष्वनेकगुदसंनिपाते विचारः प्रभवति किमुपयजनगुदानां समुच्चयो वा विकल्पो वा ŚābaBh. 2273. 18 (*on* xii. 4. 8)

अनेकगुप्तार्चित (anekaguptārcita) *adj.* worshipped, i. e. honoured by many kings of the Gupta dynasty बभूव वात्स्यायनवंशसंभवो द्विजः ...। अनेकगुप्तार्चितपादपङ्कजः Kād. 3. 3.

अनेकगुरुसमवाय (anekaguru-samavāya) *m.* assembly of many elders or teachers आचार्यः ... स हि विद्यातस्तं जनयति ... । तेनानेकगुरुसमवाये स एवादौ पूज्यः BālamBha. i. 164. 15 (*on* 1. 35)

अनेकगृह (aneka-gṛha) *n.* many houses अनेकगृहेषु च प्रदीप्तं पावकं प्रत्यक्षेणावलोक्य ... सैनिकाः ... हृदं प्रविष्टाः Hitopa. 3. 135 (4)

अनेकगृहदाहादि (anekagṛhadāhādi) *adj.* burning etc. of many houses भिन्नप्रयोगविधिविधेयत्वेऽपि युगपत्कर्तव्यताप्रसक्तावनेकगृहदाहादिनिमित्तकक्षामवंत्यादिवत्तन्त्रतया युगपत्संकल्प उपपाद्येत TristhaSe. 2. 11; यमलपुत्रजन्मनि जातेष्ट्योर्युगपदनेकगृहदाहादिनिमित्तेषु च क्षामवत्यादीनाम् ... श्रौते तन्त्रं दृष्टमेव TristhaSe. 19. 16; एतेनानेकगृहदाहादिनिमित्तकक्षामवत्यादीष्टेरस्तु तन्त्रता VīraMi. (Tīrtha.) 326. 17; युगपदनेकचण्डालादिस्पर्शादावनेकग्र(?गृ)हदाहादौ च, तत्रापि नैमित्तिकस्य सकृदनुष्ठानम् BhāṭṭDī. ii. 179. 11 (*on* v. 2. 2)

अनेकगृहमृग (aneka-gṛhamṛga) *m.* many domestic animals पुत्रिका। ... अनेकगृहमृगमरालचन्द्रकिक्रीडनैः ... आत्मानं विनोदयन्ती गमयति परावर्तमह्नाम् UdaySuKa. 98. 1.

अनेकगृहशोभित (anekagṛha-śobhita) *adj.* adorned with many houses अङ्गणम् ...वापीकूपतडागाढ्यमनेकगृहशोभितम् PadmP. iv. 110. 19.

अनेकगृहसंबाध (anekagṛha-sambādha) *adj.* jammed with many houses अस्मात्स्थानाद् गतावावां यमस्य पुरमुत्तमम्। ... अनेकगृहसंबाधम् SkandP. v (3). 155. 53.

अनेकगृहसंभवविषय (anekagṛhasambhava-viṣaya) *adj.* referring to the possibility of many houses (श्राद्धे) 'उच्छिष्टं न प्रमृज्यात्तु' ... तदेतदनेकगृहसंभवविषयम् SmṛtiCan. v. 405.7.

अनेकगृह्योक्त (anekagṛhyokta) *adj.* mentioned in many texts relating to domestic rites अनेकगृह्योक्ततत्तदविरुद्धयावत्पदार्थस्य करणेऽसामर्थ्यात् VīraMi. (Saṁskāra.) 886. 20.

अनेकगोकुलनायक (anekagokula-nāyaka) *m.* lord of many herds of kine अशोकः ... अनेकगोकुलनायकः। संतिष्ठतेऽग्रणीस्तत्र BṛKathāK. 21.7.

अनेकगोचर (aneka-gocara) *adj.* [*f.* – ā] **A** referring or relating to more than one भिन्नोपलम्भसंभूतवासनाभेदनिर्मिताः। भवेयुः स्मृतयो भिन्ना न त्वेकानेकगोचरा NyāyMañ. i. 338. 3; मिलितानामप्येक(v. l. °मप्यनेक) गोचरैकविज्ञानजननदर्शनात् TattvBi. 31.5; **B** abiding in more than one entity एकात्मा युगपद्वृत्तिरेकस्यानेकगोचरा KāvyPra. 741. 2; अनाधारमाधेयमेकमनेकगोचरमशक्यवस्त्वन्तरकरणं विशेषः AlaṅkāSa. 136. 2; AlaṅkāRa. 63; नन्वेकमनेकगोचरमिति प्राक्तनेन लक्षणेन विशेषालंकारोऽत्रोक्तः AlaṅkāSa. 150. 3; PratāYaBhū. 420. 6; SāhiDa. 596. 12.

अनेकगोत्रचरण (aneka-gotracaraṇa) *adj.* belonging to various families and subdivisions (of the Vedas) महाखेचरपार्थिवाः। ... दशाननमुपागताः। ... अनेकगोत्रचरणाः ... नानाशब्दा नभश्चराः PadmP. (Ra.) 55. 93.

अनेकगोधन (aneka-godhana) *n.* much wealth (in the form) of cows अनेकगोधनस्वामी भद्रसंज्ञः कृषीवलः। शालिग्रामे पुरासीत्स्वम् MalliC. 2. 342.

अनेकगोपुर (aneka-gopura) *n.* many city-gates एतस्यां विभूतौ ... अनेकगोपुरप्राकारैरावृतं वैकुण्ठं नाम नगरम् YatīndraDī. 55. 9.

अनेकगोयुक्त (anekago-yukta) *adj.* connected with or common to more than one cow प्रतिभावमपोहोऽयमेकोऽनेकोऽपि वा भवेत्। यद्येकोऽनेकगोयुक्तो गोत्वमेव भवेदसौ TattvSaṁ. 995.

अनेकगोसंबन्धिन् (anekago-sambandhin) *adj.* relating to more than one cow एकोऽनेकगोसंबन्धी तदा गोत्वं तत् NyāyVār. 333. 16 (*on* ii. 2. 67)

अनेकग्रन्थचिन्तन (anekagrantha-cintana) *n.* deliberation over many texts अनेकग्रन्थचिन्तनात्। ...न योगः कस्यचिद् भवेत् DakṣaSm. 7. 4.

अनेकग्रन्थिबद्धकपर्दक (anekagranthibaddha-kapardaka) *adj.* **i** having hair (styles) tied with many knots रुद्रैरिवानेकग्रन्थिबद्धकपर्दकैः विपणिवणिग्जनैरधिष्ठितम्। ... कुण्डिनं नाम नगरम् NalaCam. 2. 27 (11); **ii** having cowries tied with many knots, NalaCam. 2. 27 (11)

अनेकग्रह (aneka-graha) *m.* **i** many (Soma) offering-cups अनेकग्रहचमसयागाभ्यासात्मकश्चतुःसंस्थो ज्योतिष्टोमोऽवधारितः TantrVā. 1108. 5 (*on* iii. 6. 41); **ii** more than one (Soma) offering-cup अनेकग्रहवृत्तिकर्मत्वमेकत्वबलेन ...व्यासक्तम् MīmāKau. ii. 180. 1 (*on* iii. 1.14)

अनेकग्रहण (aneka-grahaṇa) *n.* **1** mention of the word '*aneka*' (in *sūtras* etc.) समासो द्वयोर्द्वयोश्चेद् द्वन्द्वेऽनेकग्रहणम् Vār. 25 *on* P. ii. 1. 1; MahāBh. i. 372. 2 (*on* ii. 1. 1); उत्तरार्थं चानेकग्रहणं कर्तव्यम् MahāBh. i. 420. 18 (*on* ii. 2. 24); तद्वानेकग्रहणेन व्यवच्छिन्नमशक्यमनुवर्तयितुम् MahāBh. iii. 269. 3 (*on* vii. 1. 78); अनेकग्रहणं प्रचुरतरार्थं विज्ञायते Nyās. i. 390. 23 (*on* ii. 2. 24); अनेकग्रहणमनेकनिमित्तप्रतिषेधशङ्कानिरासार्थम् TātpaṬ. (Vā.) 216. 25 (*on* i. 1. 10); अनेकग्रहणात् पदत्रयस्यापि बहुव्रीहिर्भवति Pradī. ii. 387A. 18 (*on* ii. 1. 50); Prasā. i. 575. 10; चित्रगुरित्यत्र ...अनेकग्रहणं प्रत्याख्यातम् LaŚabdeŚe. i. 529. 9; ii. 89. 10; **2** grasping, i.e. cognition of many (entities) यदनेकत्र वर्तमानं तदनेकग्रहणं विना न गृह्यते PrakaVi. 438. 17.

अनेकग्रहणप्रसङ्ग (anekagrahaṇa-prasaṅga) *m.* undesired occasion for the cognition of many (entities) कर्णेऽनेकगकारोत्पादेऽनेकग्रहणप्रसङ्गः TattvCin. i. 626.1.

अनेकग्रहणसापेक्ष (anekagrahaṇa-sāpekṣa) *adj.* expectant of the cognition of many (entities) स्वमसाधारणं सर्वतो व्यावृत्तं लक्षणं स्वलक्षणम्, तदपि येभ्यो व्यावृत्तं यद्व्यावृत्तं तदनेकग्रहणसापेक्षमेव PrakaVi. 539. 15.

अनेकग्रहसंमार्ग (anekagraha-sammārga) *m.* cleansing of many (Soma) offering-cups यद्यपि चास्मिन्पक्षे सिद्धान्त्यभिमतः अनेकग्रहसंमार्गः सिध्यत्येव, तथापि ...विवक्षाप्रसङ्गात् अयं पक्षो निरस्तः MīmāKau. ii. 180. 3 (*on* iii. 1. 14)

अनेकग्रहस्वरूप (anekagraha-svarūpa) *n.* nature of many (Soma) offering -cups अनेकग्रहस्वरूपमात्रज्ञानवदिहाप्यनेकघटस्वरूपधीः स्यात् TattvCin. iv (2). 812. 2.

अनेकग्रहाम्नानवत् (anekagrahāmnāna-vat) *adv.* like the mention of many (Soma) offering-cups सर्वत्र विकृतौ ग्रहान्तराम्नानं प्राकृतादधिकं समुच्चयं स्यात् प्रकृतावनेकग्रहाम्नानवत् MayūMāli. 700. 6 (*on* x. 4. 2)

अनेकग्रहीतृक (anekagrahitṛ-ka) *adj.* belonging to more than one knower अनेकग्रहीतृकस्यैकस्य ग्रहणस्याप्रसिद्धेः RasGaṅ. 359. 1; अस्त्यनेकग्रहीतृकवरगतिप्रदात्याद्यनेकप्रकारकग्रहणसमुदायो गङ्गाविषयकरतिभावोपस्कारकः RasGaṅ. 359. 9.

अनेकग्रामपर्यटन (anekagrāma-paryaṭana) *n.* wandering through many villages उञ्छवृत्तयोऽपि दरिद्रा अनेकग्रामपर्यटनेन पात्रमात्रं निर्वर्तयन्ति ManuBh. ii. 189. 6 (*on* 8. 260)

अनेकग्राममध्य (anekagrāma-madhya) *m.* [Loc.] in the middle of many villages अनेकग्राममध्ये क्रोशाद्बहिःप्रदेशे मोषे जाते ... पार्श्वग्रामाः ... अपहृतद्रव्यं दद्युः DaṇḍaVi. 87. 16.

अनेकग्रामयाजक (anekagrāma-yājaka) *m.* priest officiating in many villages ग्रामयाजी अनेकग्रामयाजकः (तस्य) ... अन्नं न भोक्तव्यम् SmṛtiCan. v. 239. 21.

अनेकग्रामसमुदाय (anekagrāma-samudāya) *m.* group of several villages जनपदोऽनेकग्रामसमुदायः ManvaVi. 896. 25 (*on* 8. 41)

अनेकग्राह्यग्राहकशक्ति (aneka-grāhyagrāhakaśakti) *f.* more than one expressible object and expressive power एकस्यैव ज्ञानस्यानेकग्राह्यग्राहकशक्तिकल्पनात् अस्त्येव गौरवम् YuktiSneha. 52. 35 (*on* i. 1. 5)

अनेकघटस्वरूप (anekaghaṭa-svarūpa) *n.* nature of many pots इहाप्यनेकघटस्वरूपधीः स्यात् TattvCin. iv (2).812. 2.

अनेकघटोपलब्धि (anekaghaṭopalabdhi) *f.* obtainment, i.e. perception of many pots चरमसंतनिनो यदि हेतुना विनाशस्तर्हि हेतुं विनेतरेषामपि विनाशायोगात् घटस्थानेऽनेकघटोपलब्धिप्रसङ्गः VedāntKau. 197. 3 (*on* ii. 2. 22)

अनेकचकारप्रयोग (anekacakāra-prayoga) *m.* use of many *ca-* letters or syllables मिलितानाम् ... एकधर्मावच्छिन्नेनान्वयः ... अत एवात्रानेकचकारप्रयोगः LaŚabdeŚe. ii. 127. 5.

अनेकचक्रकृत्त (anekacakra-kṛtta) *adj.* cut by many discuses अनेकचक्रकृत्तारिमण्डलशिराः श्रियमाप योधः HarVi. 44. 38.

अनेकचक्षुरादिकरण (aneka-cakṣurādikaraṇa) *n.* many means or instruments such as eye अनेकचक्षुरादिकरणाधिष्ठानेन ...स्मृतीरारभेत Kiraṇā. 130.15.

अनेकचक्षुस् (aneka-cakṣus) *adj.* possessed of many eyes नमस्तुभ्यं विरूपाक्ष नमस्तेऽनेकचक्षुषे (शंकराय) VāyuP. i. 54. 65; BrahmāṇḍP. i. 25. 70.

अनेकचञ्चन्नखकान्ति (aneka-cañcannakhakānti) *adj.* having much flickering lustre of nails (of fingers) दशास्यः क्षुभिताहिकल्पम् ... अनेकचञ्चन्नखकान्तिजिह्वं प्रसार्य पाणिम् ... बभाषे Bhaṭṭi. 12. 13.

अनेकचण्डांशुबिम्ब (aneka-caṇḍāṁśubimba) *n.* many orbs of the sun (*lit.* orb possessing many hot rays) नेत्रैः कोपोपरक्तैः क्षयसमयमिवानेकचण्डांशुबिम्बप्रादुर्भावं सृजन्तो द्विषदशुभमिवाशेषतस्ते शशंसुः ŚrīKaC. 18. 59.

अनेकचण्डालादि (anekacaṇḍālādi) *adj.* many persons of lowest or mixed castes etc. युगपदनेकचण्डालादिस्पर्शादावनेकगृहदाहादौ च तत्रापि नैमित्तिकस्य सकृदनुष्ठानम् BhāṭṭDī. ii. 179. 11 (*on* v. 2. 2)

अनेकचतुरानन (aneka-caturānana) *m.* many creators (Brahmans) किं नालोक्यन्तेऽनेकचतुराननाः MudriKu. 4. 16 (2)

अनेकचन्द्र (aneka-candra) *m.* **A** more than one moon चन्द्रैकत्वे ज्ञाते सत्येवावष्टम्भादिना अनेकचन्द्र इति मनीषा समुन्मिषति NītiMā. 17. 15; **B** many moons (together) तत्रानन्तं विचिन्तयेत् । अनेकचन्द्रसंकाशशीतलाङ्गो वरद्युतिः । ... वैकुण्ठेशमुखच्छविम् विलोकयति BṛBrahmaS. iii.6.6.

अनेकचन्द्रकान्त (aneka-candrakānta) *m.* **A** many moon- stones (supposed to ooze away under the influence of the moon) इन्द्रदत्तश्रेष्ठी ... अनेकचन्द्रकान्तोपलान्तरालनिलीनमरुणमणिनिधानमिव तं जातमुपलभ्य ...अपत्योत्पत्तिमहोत्सवमकार्षीत् YaśasCam. ii. 340. 9.

अनेकचन्द्रदर्शिन् (anekacandra-darśin) *adj.* who perceives more than one moon इतरे पश्यन्तोऽपि न पश्यन्ति ...अनेकचन्द्रदर्शिवत् GītāBh. (Śaṅ.) 402. 5 (*on* 13. 27)

अनेकचन्द्रप्रपञ्चवत् (anekacandraprapañca-vat) *adv.* like the (false) appearance of more than one moon एकस्मिंश्चन्द्रे तिमिरकृतानेकचन्द्रप्रपञ्चवत् अविद्याकृतो ब्रह्मणि नामरूपप्रपञ्चो विद्यया प्रविलापयितव्यः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 593.4 (*on* iii. 2. 21)

अनेकचन्द्रशाल (aneka - candraśāla) *adj.* with many rooms on the top of the house अनेकश्च(?च)न्द्रशालश्च गजः प्रासाद इष्यते MatsyaP. 269.41.

अनेकचन्द्राढ्य (anekacandrāḍhya) *adj.* rich in many moons केलिकेशग्रहव्यग्रगौरीकरनखावृतम् । शिवायानेकचन्द्राढ्यमिव शार्वं शिरोऽस्तु वः KathāSaSāg. vii.1.1.

अनेकचन्द्रोपराग (anekacandroparāga) *m.* eclipse of many moons विकसितसितपुष्पच्छत्रमासाद्य तस्थौ तरुषु यदलिचक्रं प्रोषितप्रेयसीनाम् । पिशुनयितुमसह्यं दुर्निमित्तं दिनेऽपि स्फुटमजनि स एवानेकचन्द्रोपरागः ŚrīKaC. 6.69 (comm. दिनेऽप्यनेकचन्द्रग्रहो जातः)

अनेकचमसप्राप्ति (anekacamasa-prāpti) *f.* occasion for many (Soma) cups वषट्कर्तृणां चानेकचमसप्राप्तौ सत्यामनुवादत्वात् ...चमसशब्दोऽनर्थकः TantrVā. 1069.6 (*on* iii.5.53)

अनेकचम्पक (aneka-campaka) *m.* many Michelia flowers इदमनेकचम्पकाशोकतिलकतालीतमालमालितकूलम् ...सरः TilaMañ. 166.4.

अनेकचरण (aneka-caraṇa) *adj.* **1** of many legs or feet कुमारम्...एनम्... अनेकचरणैः पलायमानं कुक्कुरबालकैर्वा दंशयित्वा संहनिष्याम DaśKuC.7.24; तद् दृष्ट्वानेकशिरसमनेकचरणं तथा। ... अनेकवर्णरूपं च अनेकमुकुटोज्ज्वलम्... रूपं भानोः BhaviP. 227 B.7 (i. 153. 46); **2** of many rays (of light), BhaviP. 227B.7 (i. 153. 46)

अनेकचरण (aneka-caraṇa) *m., n.* many legs or feet तदूर्ध्वे वेदिंका कुर्यादनेकचरणान्विताम् PāraS. 12.68.

अनेकचारणगण (anekacāraṇa - gaṇa) *m.* group of many bards सः ... अनेकचारणगणावबध्यमानमण्डलाम् ... स्नानभूमिमगच्छत् Kād. 15.12.

अनेकचारपुरुष (aneka-cārapuruṣa) *m.* many spies or secret agents यस्यानेकचारपुरुषसहस्रसंचारनिचिते...धरणितले...अविदितमहरहः समुच्छ्वसितमपि राज्ञां नासीत् Kād. 56. 18.

अनेकचारुविग्रह (aneka - cāruvigraha) *adj.* assuming many beautiful forms मानवः ... पूजयेन्नन्दनन्दनम् । ... गोपीबाहुल्यादनेकचारुविग्रहम् BṛDharmaP. i.23.29.

अनेकचारुविज्ञान (aneka-cāruvijñāna) *adj.* possessed of much esteemed skill (in creating different objects) अनेकचारुविज्ञानविश्वकर्मावतारकः । सूत्रधारो गुणाह्वानः (आसीत्) CitraPaC. 64.

अनेकचित्त (aneka -citta) *adj.* [*f.*- ā] **1A** having many minds, i.e. confused लिप्समानः सतां मार्गं प्रमूढो ब्रह्मणः पथि। अनेकचित्तः MahāBhā. vi. 91*(2); **1B** fickle-minded राज्यलक्ष्मीः ... वानरजातिरिवानेकचित्ता (अस्ति) Pañcā. 227.3; **2** having many minds, i.e. indecisive अपहरसि सदा मनांसि पुंसाम्... न च भवसि तथाप्यनेकचित्तः Subhāṣi. 2491.

अनेकचित्त (aneka-citta) *n.* many minds, i.e. fancies राज्यलक्ष्मीः ... वानरपतिरिवानेकचित्तचपला Tantrākhyā. 120.10; PañcT. 3.115 (5) (367.14)

अनेकचित्तता (anekacitta-tā) *f.* the state of having many minds, i.e. fancies एवं कुर्यामेतच्च कुर्यामन्यच्च कुर्यामिति...अनेकचित्ततया विभ्रान्ताः ... नरके पतन्ति GītāBh. (Rā.) 612.4 (*on* 16. 16)

अनेकचित्तत्व (anekacitta - tva) *n.* the state of being many minds अनेकचित्तत्व एकाभिप्रायानुरोधश्च प्रतिसंधानं च न स्याताम् TattvVai. 185.16 (*on* 4.5)

अनेकचित्तपरिकल्पितत्व (anekacittaparikalpita -tva) *n.* the state of being assumed through many minds एतेनानेकचित्तपरिकल्पितत्वमपि निरस्तम् Vṛ. of Nāgeśa 374.24 (*on* 4.1) (BSPS. 1917Ed.)

अनेकचित्तमन्त्र (aneka-cittamantra) *adj.* having various schemes or secret plans in mind अनेकचित्तमन्त्रश्च देवब्राह्मणनिन्दकः। ... विंशतिः पुरुषा अमी। एतैः संधिं न कुर्वीत NītiSā. 9.25; AgniP. 239.11; SūktiRa. 134.2; Hitopa. 4.34; अनेकचित्तमन्त्रस्तु द्वेष्यो भवति मन्त्रिणाम् Hitopa. 4.44.

अनेकचित्तविभ्रान्त (anekacitta-vibhrānta) *adj.* bewildered by many minds, i.e. fancies अनेकचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः। ... पतन्ति नरकेऽशुचौ MahāBhā. vi.38.16 = BhagGī. 16. 16 (Śaṅ. अनेकैः चित्तैः विविधं भ्रान्ताः)

अनेकचित्र (aneka-citra) *n.* variegated colours एकं चित्रमित्यनभ्युपगता-नेकचित्रमिति हेयम् NyāyVār. 511.9 (*on* iv. 2. 12)

अनेकचित्रत्व (anekacitra-tva) *n.* the state of being variegated colours प्राप्तकर्मानुवादेन अनेकचित्रत्वस्त्रीत्वरूपगुणविधानात् वाक्यभेदः MīmāKau. i. 174.12 (*on* i. 4. 3)

अनेकचिह्न (aneka-cihna) *n.* many signs श्रुत्वा च तमनेकचिह्नोत्पादितप्रत्ययम् ...युवराजवैशम्पायनयोर्वृत्तान्तम् Kād. 336.16.

अनेकचूडा (aneka-cūḍā) *adj.* *(f.)* having many locks of hair तारको भद्रकाल्या... । बध्यतेऽनेकचूडा(?ड)या दार्यते परमायुधैः VāmaP. 58.69.

अनेकचेतन (aneka-cetana) *m.* many conscious or sentient beings प्रत्येकं परमाणौ चेच्चैतन्येऽनेकचेतनाः। घटादयः प्रसज्यन्ते ŚivDṛ. 5.20.

अनेकचेतन (aneka-cetana) *adj.* having many conscious or sentient beings शरीरे चेतनां ब्रुवतो दोषोऽनेकचेतनत्वप्रसङ्गः NyāyVār. 440.6 (*on* iii. 2.56)

अनेकचेतनप्रवर्त्य (anekacetana-pravartya) *adj.* to be carried out (i.e. accomplished) by many sentient beings (अनेकचेतनसाध्येषु ...व्यभिचारः) अनेक-चेतनसाध्येषु अनेकचेतनप्रवर्त्येषु Śruta Pra. iB. 122. 15 (*on* i.1.3)

अनेकचेतनभोग (anekacetana-bhoga) *m.* enjoyment of many sentient beings सा च सत्त्वरजस्तमसां साम्यरूपा प्रकृतिः ...अनेकचेतनभोगापवर्गार्था BrahmSūBh. (Rā.) 466.3 (*on* ii.2.1); प्रकृतिः ... अनेकचेतनभोगापवर्गहेतुः Govi-Bh. 114.3 (*on* ii .2.1)

अनेकचेतनसाध्य (anekacetana-sādhya) *adj.* to be accomplished by many sentient beings तदायत्तप्रवृत्तित्वं तदधीनत्वमिति चेत्। अनेकचेतनसाध्येषु गुरुतररथशिलामहीधरादिषु व्यभिचारः BrahmSūBh. (Rā.) 138.8 (*on* i.1.3)

अनेकचेतना (aneka-cetanā) *f.* more than one sentient being or conciousness तार्किकसमयविरोध इति चेत् देहे एकस्मिन्ननेकचेतनावत्त्वे, न ईश्वरस्य निमित्तकारणत्वाभ्युपगमात् ChāndoUBh. 266.14 (*on* v.1.15)

अनेकचेतनाधिष्टान (anekacetanādhiṣṭhāna) *n.* substratum of many sentient beings देहादीनामप्यनेकचेतनाधिष्ठानानुमानात् नैश्वरैक्यं सिध्येत् NyāyRa. 662.10 (*on* 5 (15). 80)

अनेकचेतनापात (anekacetanāpāta) *m.* undesired contingency of more than one sentient being न च शरीरावयवेषु प्रत्येकं चैतन्यगुणः प्रज्ञायते प्रतिज्ञायते वा तदुपगमे च एकशरीर एवानेकचेतनापातात् ĀtmaSi. 11.17.

अनेकचेष्टा (aneka - ceṣṭā) *f.* many efforts or activities अनेकचेष्टापुरःसरम् ...नारीभिरालोक्यमानः ...राजकुले संचचार (राजा) UdaySuKa. 147.8.

अनेकचैतन्य (aneka-caitanya) *adj.* having more than one sentient being अनेकचैतन्ये एकस्मिन् शरीरे नैकमित्यनियमो भवेत् TātpaṬ. (Vā.) 513.5 (*on* iii.1.15)

अनेकचैतन्यगुण (aneka - caitanyaguṇa) *m.* many qualities of sentient beings अनेकचैतन्यगुणकल्पनायां गौरवेण लाघवादेक एव चित्प्रकाशरूपः पुरुषः सर्वसंहतेभ्यः परः कल्पयितुं युज्यते SāṁkhyaPraBh. 36. 5 (*on* 1.66)

अनेकचैतन्यशक्ति (aneka-caitanyaśakti) *f.* many powers of sentient beings चैतन्यदर्शनेन प्रत्येकभूते सूक्ष्मचैतन्यशक्तिरनुमेयेति चेन्न, अनेकभूतेष्वनेक-चैतन्यशक्तिकल्पनायां गौरवेण लाघवादेकस्यैव नित्यचित्स्वरूपस्य कल्पनौचित्यात् SāṁkhyaPraBh. 93.32 (*on* 3.22)

अनेकच्छन्दस्क (anekacchandas - ka) *adj.* which involves (use of) many metres अनेकच्छन्दस्केऽपि च प्रातःसवने गायत्रच्छन्दस इति प्रयोगः MīmāKau. ii.10.2 (*on* ii.3.2)

अनेकच्छन्नकिंकर (aneka- cchannakiṅkara) *m.* many servants in disguise चन्द्रपालितः ... अनेकच्छन्नकिंकरैश्च गूढपुरुषैः परिवृतोऽभ्येत्य ... विहारमात्मसादकरोत् DaśKuC. 135.7.

अनेकच्छिद्र (aneka-cchidra) *adj.* having many holes आत्मप्रमेय-मिन्द्रियद्वारोपाधिनिर्गमाविषयेषु वर्तते अनेकच्छिद्रघटमध्यस्थप्रदीपप्रभावत् BrahmSū-Bh. (Bhā.) 7.15 (*on* i.1.1)

अनेकच्छिद्र (aneka-cchidra) *n.* many holes आसीन्मे शीर्णपतितमनेक-च्छिद्रजर्जरम् ...गृहम् PadmP. (Ra.) 35.182.

अनेकज (aneka-ja) *adj.* **A** arising, i.e. emerging from many (pores) अत्यन्तकुटिले रूक्षैः स्फुटिताग्रैर्गुडप्रभैः। अनेकजैस्तथा रोमैः केशैश्चापि तथाविधैः अत्यन्तपिङ्गला नारी विषतुल्या BhaviP. 21A. 16 (i.5.25); **B** produced from many (sources) (तद्योगिजन्यत्वमवह्निकस्यापि धूमस्य सह्यं नाम) सह्यं नाम इति। अनेकजत्वादिति भावः Bhāsk. ii. 179.10 (*on* ii.4.11)

अनेकज (aneka-ja) *m.* twice-born, i.e. bird पक्षी तु नाडीचरणः स्याच्चञ्चुभृद-नेकजः TrikāŚe. ii.5.36.

अनेकजट (aneka-jaṭa) *adj.* having many matted branches त्रिजटाश्रयम-नेकजटाः ...समुपहसन्ति लङ्केश्वरं तरवः NalaCam. 2.3.(27)

अनेकजटाजाति (aneka-jaṭājāti) *f.* various types of roots कार्मणानेक-जटाजातिजटितकण्ठिकावगुण्ठनजठरकण्ठनालः ... शङ्खनकनामा प्रणिधिः YaśasCam. i.398.1.

अनेकजनन (aneka-janana) *adj.* **A** having birth from many mothers अनेकजननो यत्र कार्त्तिकेयस्य संभवः ...सर्वश्रुतिसमूहोऽयं श्रोतव्यः MahāBhā. i. 495* (2) (JñānDī. अनेकाभ्यः कृत्तिकादिभ्यः जननमुत्पादः); **B** continuing for many lives अनेकजननं सख्यं ययोः पुरुषसिंहयोः। तयोस्त्वं न समो राजन् भवितासि कदाचन MahāBhā. v. 94.12 (BhārArthaPra. अनेकजन्मानुवृत्तम्)

अनेकजनवासा (anekajana - vāsā) *adj.* *(f.)* having the dwellings of many people सर्वजनयुक्ता। ... अभ्यन्तरतोऽनेकजनवासा। या नृपवेश्मसमेता सा कथिता राजधानी MayaMa.10.24.

अनेकजनसंयुत (anekajana - saṁyuta) *adj.* accompanied by many people मत्वास्य वृत्तान्तमनेकजनसंयुतः। ब्रह्मदत्तः पिता तस्य वशारूढः समागमत् SamarāSaṁ. 3.193.

अनेकजनसंकीर्ण (anekajana - saṅkīrṇa) *adj.* teaming or crowded with many people (सः) उद्धृत्य सलिलादुर्वीमेवमादिवराहवत्। अनेकजनसंकीर्णान् ग्रामान् ... व्यधात् RājTa. (Ka.) 5.105.

अनेकजनसाक्षिकम् (anekajanasākṣikam) *adv.* before the very eyes of or as witnessed by many people अनेकजनसाक्षिकम् ... पूर्वसीमान्तं कुम्भं नीत्वा ... आचार्यस्तत्रस्थानि भूतान्यन्यत्र निवासायानेन प्रस्थापयेत ĪśānŚiPa. ii.26.72(14)

अनेकजनाकुल (anekajanākula) *adj.* crowded with many people आभान्ति प्रभवो नृणामितरवत्तेऽप्यागताः सेवया। यस्यानेकजनाकुले निजवपुर्मात्राः सभामण्डपे TilaMañ. 7.2.

अनेकजनापेक्षा (anekajanāpekṣā) *f.* [Inst.] with respect to many people गङ्गा चैव लक्षणमिति। अनेकदेशव्याप्त्या गङ्गाया आयामवत्त्वेनानेकजनापेक्षया प्रसिद्धत्वात् तस्या एव लक्षणत्वम् Pradī. ii. 364 A.36 (*on* ii.1.15)

अनेकजनामध्र (anekajanāma-dhra) *m.* chariot (*lit.* which bears the (partial) name of *cakra(vāka)* bird) पङ्क्त्यनेकजनामध्रतुका जित उलूकजित्। ... अनेकजनामेत्यनेन चक्रम्, तद्ध्र इत्यनेन रथः SaraKaṇṭhā. 11.10; cf. **अनेकजनामन्**.

अनेकजनामन् (anekaja-nāman) *n.* (partial) name of a *cakra(vāka)* bird, i.e. wheel अनेकजनामेत्यनेन चक्रम् SaraKaṇṭhā. 11.11.

अनेकजनित (aneka-janita) *adj.* born of many (mothers) अनेकजनितस्येह कार्त्तिकेयस्य सुव्रत। माहात्म्यं सुमहद्विप्र कथमेतद्विभाव्यते BhaviP. i. 78A.15 (i.40.2)

अनेकजनुस् (aneka-janus) *n.* many births or existences भाग्यैर्मेऽधिगता ह्यनेकजनुषां सर्वाघविध्वंसिनी। ... शिवपुरी PadmP. vi.23.41.

अनेकजन्तुजङ्घा (anekajantu-jaṅghā) *f.* legs of diverse animals भूपालः ... स्कन्धावारम् ... अन्यैरनेकजन्तुजङ्घान्तरालनिःसरणकुशलिभिः ... बलात्कृतकलकलम्... वीक्ष्यमाणः कटकं जगाम HarṣaC. 286.15.

अनेकजन्तुवध (anekajantu-vadha) *m.* act of killing of many beings सः ... पिशितलोलुपोऽभूत्। तन्निमित्तमनुदिनमनेकजन्तुवधाद्विविधानि पललानि संस्क्रियन्ते स्म MohaRāPa. 3.58 (34)

अनेकजन्तुसंघात (anekajantu-saṅghāta) *m.* collection or group of many beings अनेकजन्तुसंघातनिघातनसमुद्भवम्। जुगुप्सनीयं लालावत् कः स्वादयति माक्षिकम् YogŚā.3.36.

अनेकजन्मकर्मन् (anekajanma-karman) *n.* actions (committed) through several births अनेकजन्मकर्मोत्थं पापं नश्यतु मे VāmaP. 86.92.

अनेकजन्मकृत (anekajanma-kṛta) *adj.* **A** acquired through many births योगी ... अनेकेषु जन्मसु किंचित् किंचित् संस्कारजातमुपचित्य तेन उपचितेन अनेकजन्मकृतेन संसिद्धः ... सन् याति परां प्रकृष्टां गतिम् GītāBh. (Śaṅ.) 209.11 (*on* 6.45); कर्तृशिल्प्यचलं चित्तं कारयेत् ... न कुर्यात् चेत्स्थाननाशं धनक्षयम्। अनेकजन्मकृतं पुण्यं क्षिप्रमेव विनश्यति MānaSā. 68.28; **B** committed through many births इमामुपनिषदम् ... सायं प्रातः प्रयुञ्जानोऽनेकजन्मकृतं पापं नाशयति RudraJābāU. 569.27 (3); **C** performed during many births अनेकजन्मकृतैः कर्मविशेषैर्विद्यानुग्रहः VedāntKau. 373.24 (*on* iii.4.38)

अनेकजन्मगुणित (anekajanma-guṇita) *adj.* multiplied, i.e. accumulated through many births ईशानः ...। अनेकजन्मगुणितकर्मसूत्रच्छिदाक्षुरम्। ...प्रविश्य क्षेत्रमेतत् SkandP. iv. 33.8.

अनेकजन्मचरित (anekajanma-carita) *n.* deeds performed during many births अनेकजन्मचरितं खण्डव्रतकदम्बकम्। संपूर्णमभवद्देवि लिङ्गस्यास्य प्रभावतः SkandP. v(2). 31.29.

अनेकजन्मज (anekajanma-ja) *adj.* arisen from, i.e. accumulated through many births स्तुत्वेत्थं गरुडं पापान्मुच्यतेऽनेकजन्मजात् SkandP. ii(2).30.31; अग्निष्टोमस्य यज्ञस्य सकलं लप्स्यते फलम्। अनेकजन्मजं पापं नाशमेष्यति SkandP. vi.90.67.

अनेकजन्मजनन (anekajanmajanana) *m.* name of one of the sons of Vasu Anala अनेकजन्मजननः कुमारस्त्वनलस्य तु MatsyaP. 203.6.

अनेकजन्मजनित (anekajanma-janita) *adj.* **Ai** produced, i.e. performed during many births अनेकजन्मजनितकर्मसूत्रनियन्त्रणम्। उन्मुच्य यत्र मुक्ताः स्युः सैषा श्रीमणिकर्णिका SkandP. iv. 33.112, iv.52.75; **Aii** produced, i.e. acquired through many births अत्रामृतस्रवा गङ्गा... अनेकजन्मजनितजाड्यध्वंसविधायिनी SkandP. iv. 77.51; **B** committed through many births अविमुक्ते महाक्षेत्रे। ...अनेकजन्मजनितमहापापाद्रिवज्रिणि ...प्रत्यक्षं मम यद्वृत्तं तद् ब्रवीमि SkandP. iv. 74.33.

अनेकजन्मतपस् (anekajanma-tapas) *n.* austerities (observed) during many births अनेकजन्मतपसा लब्ध्वा जन्म च भारते। ये हरिं तं न सेवन्ते ते मूढाः कृतपापिनः BrahmVaiP. iv. 96.39; iv. 97.10.

अनेकजन्मन् (aneka-janman) *n.* many births (शिशुपालः) अच्युतनाम्नाम् ...अनेकजन्मसु...विनिन्दनसंतर्जनादिषूच्चारणमकरोत् ViṣṇuP. iv. 15. 12; (पुरुषः) अनेकजन्मसु शुद्धधर्मसंचितनिमित्ततः केनचित् परमकारुणिकेन दर्शितयोगमार्गः MuṇḍUBh.345.4 (*on* iii.1.2); ज्ञानिनो हि भगवन्तमात्मत्वेनेवोपासते। तस्या (उपासनायाः) नैरन्तर्येऽनेकजन्मभिः... तेषां हृदि भगवान् स्फुरति AṇuBh.304.27 (*on* iv.1.3); 286.22 (*on* iii.4.25); अहम् ...। भ्रमन्ननेकजन्मानि न सौख्यं लब्धवान् क्वचित् BṛBrahmaS. iii.6.38.

अनेकजन्मन् (aneka-janman) *adj.* **1** which has many (causes for its) originations तच्चैतत् प्रधाननिर्देशे सति स्यात्, अनेकजन्मनां दोषाणामेकोत्पत्तिविरोधात् PramāVāSvopVṛ. 74.18; **2** who assumes many incarnations (विष्णुः) अनेकजन्मा च ... निर्गुणः SkandP. iv. 59.9.

अनेकजन्मन् (anekajanman) *m.* name of one of the sons of Vasu Anala (अष्टौ च वसवः) अनलानिलौ ...। अनेकजन्मा जनवः कुमारश्चानलस्य ViṣṇuDhaP. i.119.6.

अनेकजन्मनिमित्तत्व (anekajanmanimitta-tva) *n.* the state of being the cause of more than one birth ब्रह्महत्यादीनां च एकैकस्य कर्मणोऽनेकजन्मनिमित्तत्वं स्मर्यमाणमुपरुध्येत BrahmSūBh. (Śaṅ.) 543.5 (*on* iii.1.8)

अनेकजन्मनियुत (anekajanmaniyuta) *n.* many millions of births अनेकजन्मनियुतैर्यत् कृतं जन्तुभिस्त्वघम्। तत् सर्वं विलयत्याशु कालभैरवदर्शनात् SkandP. iv. 31.145; ŚivaP. iii.9.66 (306 A. 16)

अनेकजन्मनियुतम् (anekajanmaniyutam) *adv.* for many millions of births अनेकजन्मनियुतं भ्राम्यमाणः ...। निर्वृतिं प्राप्नुयात्कोऽत्र जाह्नवीभजनं विना SkandP. iv. 28.29.

अनेकजन्मपरंपरा (anekajanma-paramparā) *f.* continuous cycle of many births यावत्कालावधिका च भावनानेकजन्मपरंपरानुयाता, यच्च निबन्धनं भावनायाः करुणा बोधिसत्त्वानाम्, तदन्येषां संसारोद्वेगस्तदपि सर्वं यथा ...निर्णीतं तथेहाप्यनुगन्तव्यम् DharmoPra.68.7; अनेकजन्मपरंपरायाससंपादनीयाद् विवेकज्ञानादीपत्करत्वात् पुनरपि व्यर्था जिज्ञासा SāṁkhyaTaKau. 30.3 (*on* 2); न हि पण्डितरूपाणामप्यनेकजन्मपरंपराभ्यासपरिश्रमसाध्या विवेकख्यातिप्रतिष्ठा TattvVai. 216.13 (*on* 4.33)

अनेकजन्मपाप (anekajanma-pāpa) *n.* sin accumulated through many births प्रभो मया दुःखमनेकजन्मपापार्जितं भुक्तमनेकभावम् SkandP. ii (2). 20.5; गोवत्समिति ... अनेकजन्मपापघ्नं मार्कण्डेयेन भाषितम् SkandP. iii (2). 27.41; सौरं व्रतम् ... अनेकजन्मपापानां शमनम् GaṇeP. ii.73.40; अनेकजन्मपापनाशप्रतिपादकवचनैर्विरोधापातात्तत्तीर्थस्नानादिना ...अखिलपापनाश एव TristhaSe. 99.1.

अनेकजन्मपुण्य (anekajanma-puṇya) *n.* merit acquired through many births (अहम्) अनेकजन्मपुण्येन चागतः स्वर्गमीप्सितम् BrahmVaiP. iv. 59.91; अनेकजन्मपुण्येन जायते भारते भुवि BrahmVaiP. iv. 85.159; अनेकजन्मपुण्यैस्तु मोक्षेच्छा जायते DevīBhāP. vii. 37.41; अनेकजन्मपुण्येन साधूनां जन्म भारते PañcaRā. (Nā.) ii.2.64.

अनेकजन्मप्राप्य (anekajanma-prāpya) *adj.* to be acquired through many births क्रमश इति वदन्नेकेनैव निमित्तेनानेकविधानेकजन्मप्राप्यं क्लेशसंबन्धं दर्शयति BālaKrī. ii.74.5 (*on* 3.198-199 (?208 - 209))

अनेकजन्मभजन (anekajanma-bhajana) *n.* worship (in the form of offerings) performed during many births अनेकजन्मभजनात् स्वविचारं चिकीर्षति PañcDa. 10.3.

अनेकजन्मभवा (anekajanma-bhavā) *adj.* (*f.*) produced, i.e. acquired through many births द्विविधाः कर्मवासनाः ... एकानेकजन्मभवाः RājMār. 68.4.

अनेकजन्ममरणश्रेणी (anekajanmamaraṇa - śreṇī) *f.* series, i.e. cycle of many births and deaths शृङ्गारादिरनेकजन्ममरणश्रेणीसमासादितैरेणीदृक्प्रमुखैः ...अर्जितः। ...शान्तो रसः BhartṛNi.1.2.

अनेकजन्मयोग (anekajanma-yoga) *m.* association with many births अनेकजन्मयोगेन तपसानशनेन च। तदा लभेन्मुक्तिमार्गम् BrahmVaiP. ii.36.59.

अनेकजन्मरचित (anekajanma - racita) *adj.* performed during many births दृष्ट्वा राममनेकजन्मरचितैर्दृश्यं शुभैः कर्मभिः ...निषादाधिपः ... संपृक्तवक्त्रोऽभवत् RāmāCam.2.48.

अनेकजन्मरमणी (anekajanma-ramaṇī) *f.* beloved during many births तामनेकजन्मरमणीमसकृदाश्लिष्य ... अहर्निशमिन्द्रदुर्लभान्भोगानन्वभूवम् DaśKuC. 83.11.

अनेकजन्मविषय (anekajanma-viṣaya) *m.* materials or worldly objects (enjoyed during) many births अनेकजन्मविषयसेवाभ्यासजनिता विषयविषया तृष्णा न सहसा निवर्तयितुं शक्यते ChāndoUBh. 471.12 (*on* viii.1.1)

अनेकजन्मवृत्तान्त (anekajanma-vṛttānta) *m.* events (taken place) during many births वस्तुना तथाभूतेन भगवन्नाम्नोऽनेकजन्मवृत्तान्ताध्यक्षीकरणकारणयोगसिद्धिविशेषतादात्म्याध्यवसायरूपातिशयोक्तिर्व्यज्यते RasGaṅ. 167.3.

अनेकजन्मव्यवहित (anekajanma-vyavahita) *adj.* intervened or separated by many births सर्गाद्यकालवृत्तान्तस्यानेकजन्मव्यवहितस्य विस्मरणयोग्यतया बाधावताराभावात् ŚivārkaMaDī. i.197.19 (*on* i.1.7)

अनेकजन्मव्यसन (anekajanma-vyasana) *n.* difficulty or trouble of many births अनेकजन्मव्यसनप्रबन्धतो बिभेति नो यस्तपसो बिभेति सः SubhāRaSaṁ. 905.

अनेकजन्मशुद्धधर्म (anekajanma-śuddhadharma) *m.* pure merit (acquired) through many births दुःखमापन्नः कदाचिदनेकजन्मशुद्धधर्मसंचयननिमित्तम् ... सन् ... वीतशोको भवति ŚvetāUBh. 181.7 (*on* 4.7)

अनेकजन्मसंवृद्ध (anekajanma-saṁvṛddha) *adj.* increased through many births बालौ मनोज्ञरूपौ ... अनेकजन्मसंवृद्धस्नेहान्योन्यवशानुगौ PadmP. (Ra.) 25. 30.

अनेकजन्मसंशुद्ध (anekajanma - saṁśuddha) *adj.* purified through many births योगी ...अनेकजन्मसंसिद्ध(v.l.°संशुद्ध)स्ततो याति परां गतिम् MahāBhā. vi.28.45; अनेकजन्मसंशुद्धा योगिनो मदनुग्रहात्। ...मुक्ताः संसारबन्धनैः SkandP. v(2). 59. 50.

अनेकजन्मसंसार (anekajanma-saṁsāra) *m.* succession or cycle of many births अनेकजन्मसंसारचिते पापसमुच्चये। नाक्षीणे जायते पुंसां मार्तण्डाभिमुखी मतिः BhaviP. 112A.12 (i.63.9) = 177 B.3 (i.120.22); एकजन्मना मुक्तिर्युष्मत्करतले स्थिता। अनेकजन्मसंसारबन्धनिर्मोक्षकारिणी ŚivaP. vii (1).3.52 (505 B.3)

अनेकजन्मसंसिद्ध (anekajanma-saṁsiddha) *adj.* **A** perfected through many births प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः। अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् MahāBhā. vi. 28. 45 = BhagGī. 6.45 (Śaṅ. उपचितेन अनेकजन्मकृतेन संसिद्धः); अनेकजन्मसंसिद्धः स यः कश्चिद्धवेदिह। ...तदुत्क्रान्तेर्भवेद्धेतुः TaiUBhāVā. 151.10 (2); ते ह्यनेकजन्मसंसिद्धा जीवन्मुक्तावस्थया स्थिता जनकादयः BhartṛNi. 5.6(3); **B** accomplished or accumulated through many births अनेकजन्मसंसिद्धपुण्यपापपरिक्षये। ... त्रैगुण्योपरमे तत्तु (परब्रह्म) स्वेनानुभवितुं क्षमम् AhirbuS. 2.41; काशीसंस्थोऽमृतो भवेत्। अनेकजन्मसंसिद्धैर्बद्धोऽपि प्राकृतैर्गुणैः SkandP. iv. 30.14.

अनेकजन्मसंस्कार (anekajanma-saṁskāra) *m.* (mental) impression acquired through many births अनेकजन्मसंस्कारगुरुदेवप्रसादतः योगादभ्यासात्ततो वेधो जायते तस्य योगिनः VarāU. 5.66.

अनेकजन्मसंचित (anekajanma-sañcita) *adj.* accumulated or accrued through many births सर्वे...पाप्मानः धर्माधर्माख्याः अनेकजन्मसंचिताः इह च प्राग्ज्ञानोत्पत्तेः ज्ञानसहभाविनश्च प्रदूयन्ते ChāndoUBh. 331.8 (*on* v. 24.3); अनेकजन्मसंचितानां कर्मणामारब्धानारब्धफलानां कथं तन्निवृत्तिर्ज्ञानविरोधाभावात् BrahmSūBh.

(Bhā.) 21.7 (*on* i.1.4); अनेकजन्मसंचितपुण्यकर्मभिः शुद्धचित्तानामेव काशीमरणसंभवात् TristhaSe. 295.32.

अनेकजन्मसंजात (anekajanma-sañjāta) *adj.* arising from, i.e. accumulated through many births अनेकजन्मसंजातं प्राक्तनं संचितं स्मृतम् DevīBhāP. vi.10.9.

अनेकजन्मसंतति (anekajanma-santati) *f.* succession of many births अनेकजन्मसंततेर्यावदद्याक्षयः पुमान्। यद्यसौ मुक्त्यवस्थायां कुतः क्षीयेत हेतुतः YaśasCam. ii. 272.17.

अनेकजन्मसंतान (anekajanma - santāna) *n.* succession or cycle of many births तयोर्नौ (लक्ष्मीनारायणयोः) ...पदमुत्तमम्। ...अनेकजन्मसंताननिःशेषितकषायकैः। ...अवाप्यते LakṣmīT. 17.10.

अनेकजन्मसंभव (anekajanma - sambhava) *adj.* arising from many births दुष्कृतकारिणः। ते विमुक्ताश्च कलुषैरनेकजन्मसंभवैः। पश्यन्ति निर्मलं देवम् VāmaP. 33.14.

अनेकजन्मसंभूति (anekajanma - sambhūti) *f.* origination of many births अनेकजन्मसंभूतिः संसृतिः परिकीर्तिता। संसृतिं प्राप्नुवन्त्येते ये तु मां गणयन्ति न GaṇeP. ii.144.5.

अनेकजन्मसहस्र (aneka-janmasahasra) *n.* many thousands of births ज्ञानं यदि न क्षिणोति कर्माणि अनेकजन्मसहस्रसंचितानां कर्मणां कुतः परिक्षयः NyāyKa. 285.3; अनेकजन्मसहस्रभोग्यदुष्कृतसुकृतफलराशितादात्म्याध्यवसिततया ...चिन्ताह्लादयोः प्रत्यायनमित्यतिशयोक्तिद्वयप्रतीतिः SāhiDa. 227.3.

अनेकजन्मसाहस्री (anekajanma - sāhasrī) *adj.* (*f.*) involving many thousands of births अनेकजन्मसाहस्रीं संसारपदवीं व्रजन्। ... मोहश्रमं प्रयातोऽसौ वासनारेणुकुण्ठितः ViṣṇuP. vi.7.19.

अनेकजन्मसिद्ध (anekajanma-siddha) *adj.* (used as noun) (one) who is perfected through many births अनेकजन्मसिद्धानां श्रौतस्मार्तानुवर्तिनाम्। विरक्तानां प्रबुद्धानां प्रसीदति महेश्वरः ŚivaP. vii (2). 7.29 (552 A.14)

अनेकजन्मसेवा (anekajanma-sevā) *f.* service rendered during many births सोमो यत्रातिरिच्यतेऽनेकजन्मसेवया तत्र विशुद्धान्तःकरणे संजायते परिपूर्णानन्दाद्वितीयब्रह्माकारं मनः समुत्पद्यते ŚvetāUBh. 132.17 (*on* 2.6)

अनेकजन्माचरित (anekajanmācarita) *adj.* committed through many births अनेकजन्माचरितमहापातकसंहतिम्। निरस्य दिवि मोदन्ते तत्र स्नानरता जनाः Skand P. ii (1). 34.12.

अनेकजन्माघ (anekajanmāgha) *n.* sins (committed) through many births कथा त्वदीया भवपाशमोचनी...। अनेकजन्माघचयापहारिणी तनोति भक्तिं वयुनं तवाञ्जसा SkandP. ii (9). 15.5.

अनेकजन्मानुभव (anekajanmānubhava) *m.* experience (acquired) through many births ऊर्जस्वि रूढाहंकारमित्यनेन ...अनेकजन्मानुभवसंस्काराहितप्रढिम्नः संग्रामे ...रसस्य...परां कोटिमुपवर्णयति SaraKaṇṭhā. 704.17.

अनेकजन्मानुयायित्व (anekajanmānuyāyi - tva) *n.* the state of continuing through many births परिदृश्यमानसंसारनिमित्तशेषस्यानेकजन्मानुयायित्वमवगच्छतो यदाकदाचिदनर्थनिवृत्तिः स्यात् PrakaVi. 994.20.

अनेकजन्मान्तर (aneka - janmāntara) *n.* many other, i.e. former births अद्य फलितमनेकजन्मान्तरोपात्तमवदातं कर्म Kād. 96.2; भवादृशाः फलमस्यानेकजन्मान्तरसहस्रोपार्जितस्याकलुषस्य कर्मणः करतलगतमिव कथयन्ति HarṣaC. 220.17; अनेकजन्मान्तरभावनापरिपाकवशात् एषां देवानाम् ... जनिमानि... अन्ववेदम् AitUBh. 283.11 (*on* 4.5); स्मृतिलम्भे सति ... अनेकजन्मान्तरानुभवभावनाकठिनीकृतानां हृदयाश्रयाणां ग्रन्थीनां विप्रमोक्षः ... विनाशो भवति ChāndoUBh. 467.15 (*on* vii. 26.2); अनेकानि हि आरब्धफलानि अनारब्धफलानि च अनेकजन्मान्तरकृतानि विरुद्धफलानि कर्माणि संभवन्ति TaiUBh. 188.13 (*on* 1.1); अनेकजन्मान्तरसंचितैः नरो विमुच्यतेऽज्ञाननिमित्तपातकैः UpadeSā. 301.71; अनेकजन्मान्तरसंचितानि नश्यन्ति पापानि नरस्य भक्त्या VarāP. 40.10; दृष्टं च भवत्यनुभूतं चिरादनेकजन्मान्तरसहस्रसंचितस्य सुकृतराशेरेककालमवाप्तपरमपरिपाकं फलम् TilaMañ. 249.13; 252.23.

अनेकजन्माभ्यस्त (anekajanmābhyasta) *adj.* [*f.*- ā] practised repeatedly during many births अनेकजन्माभ्यस्ता क्वापि जन्मन्यपवर्गं प्रापयिष्यति...विद्या BrahmSūBh. (Bhā.) 217.7 (*on* iii.4.49); अनेकजन्माभ्यस्तादनन्तरं ब्रह्मप्राप्तिलक्षणं सुखम् ManuBh. i. 381.21 (*on* 4.149)

अनेकजन्माभ्यास (anekajanmābhyāsa) *m.* repeated practice during many births यदि हि जन्मान्तरसंभवस्तदानेकजन्माभ्यासोपचयात् समीहितसमाप्तिः PramāVāBh. 53.10; PrakaPañ. 318.6; अनेकजन्माभ्यासेन वामदेवेन वै पथा। सोऽपि मुक्तिं समाप्नोति VarāU. 4.41.

अनेकजन्मारम्भकत्व (anekajanmārambhaka-tva) *n.* the state of being what commences, i.e. produces many births न च एकस्मिन् जन्मनि सर्वकर्मणां क्षय उपपद्यते, ब्रह्महत्यादेश्च एकैकस्य क्रमेण अनेकजन्मारम्भकत्वस्मरणात् ChāndoUBh. 300.15 (*on* v.10.5)

अनेकजन्मार्जित (anekajanmārjita) *adj.* **A** committed through many births ब्राह्मणो देवलो नाम ... अनेकजन्मार्जितपापी सर्वधर्मबहिष्कृतः SkandP.v(1). 53.33; अनेकजन्मार्जितसंयुतानि नश्यन्ति पापानि नरस्य भक्त्या BhaviP. 723A. 29 (iv. 83.51); अनेकजन्मार्जितपातकावली विलीयते माधव मज्जनेन PadmP. iv. 86.32; **B** acquired or secured through many births परिपूर्णपराकाशमग्नमनाः ...संन्यस्तसर्वेन्द्रियवर्गोऽनेकजन्मार्जितपुण्य-पुञ्जपक्वकैवल्यफलः ... ब्रह्माहमस्मीति कृतकृत्यो भवति MaṇḍBrU. 3.2 (351.21); अनेकजन्मार्जितपुण्यसंचयैः संशुद्धकिल्बिषः ... योगी ...परां गतिं यात्येव GītāBh. (Rā.) 358.7 (*on* 6.45); येषां तु ... अनेकजन्मार्जितेनोत्कृष्टपुण्यसंचयेन ... पापमन्तगतम् GītāBh. (Rā.) 404.1 (*on* 7.28); अनेकजन्मार्जितपुण्यतो ये मज्जन्ति तोये मणिकर्णिकायाः। ...ते वै मयापीह भवन्ति वन्द्याः PadmP. iv. 92.49; अन्यानेकजन्मार्जितसुकृतसंक्रमणस्य महापातकादिफलप्राप्तेश्चानृतवचनमात्रेणानुपपत्तेः साक्षिसंत्रासार्थमिदमुच्यते Mitā. 184.3 (*on* 2.75); अनेकजन्मार्जितपुण्योपचयवतामपि नरेन्द्राणां यतो ग्रहाधीना उच्छ्रायाः ...तस्मात्पूज्यतमाः ग्रहाः Aparā. 576.3 (*on* 1.306); Subodhi. 35.17 (*on* 2.73-75); अनेकजन्मार्जितसुकृतशुद्धान्तःकरणानामेवात्र मरणमिति न नियमः TristhaSe. 296.6; किं चानेकजन्मार्जितसुकृतराशेरेव शुद्धचित्तानां काशीमरणसंभवात् न शोधकान्तरापेक्षा TristhaSe. 306.9; अनेकजन्मार्जितपुण्यपाकैः परं निधानं भगवन्तमाप्य। न जातु हातुं वलते मनो मे स्वर्गापवर्गादिषु वीतरागम् KaṁVa.5.35; अपत्यभावेन ... अजायत ...। अनेकजन्मार्जितभाग्यराशिराकारवानच्युतभूमिपालः Raghunā. 6.12; **C** accumulated through many births इदमात्मज्ञानमुत्पन्नमात्रमेवानेकजन्मार्जितकर्मराशिं विनाशयति SiddhāTa.51.15.

अनेकजन्मिकत्व (anekajanmika - tva) *n.* the state of pertaining to many births (प्रतीत्यसमुत्पादः) स एवावस्थिकः प्रकर्षयोगात् प्राकर्षिकः अनेकक्षणिकत्वादनेकजन्मिकत्वाद्वा Sphuṭā. iii. 32.27 (*on* 3.14)

अनेकजन्मीय (anekajanmīya) *adj.* [*f.*- ā] pertaining to many births अनेकजन्मीयपापनाशे लिङ्गम् ...दृष्ट्वा ...दशजन्मार्जितैः पापैस्त्यज्यते TristhaSe.98.23; तीर्थस्नानादिना पापादिशब्दलक्षिता पापवासनानेकजन्मीया नश्यति TristhaSe. 99.2.

अनेकजन्मोत्थ (anekajanmottha) *adj.* produced, i.e. accumulated through many births अनेकजन्मोत्थसंचितानां च कर्मणाम्। मध्ये वेगः समायाति DevīBhāP. vi. 10.19.

अनेकजन्मोपभोग्य (anekajanmopabhogya) *adj.* to be experienced during many births 'तदप्राप्तिमहादुःख-' इत्यत्र ...गुणीभूतव्यङ्ग्यत्वं वा युक्तम्। अनेकजन्मोपभोग्यदुःखसुखराशिभ्याम्... अनिगरणेऽशेषपापपुण्यपुञ्जनाशकताया अनुपपत्तेः RasGaṅ. 167.9.

अनेकजन्मोपात्त (anekajanmopātta) *adj.* **A** committed through many births स्मृतम्। (यागम्) अघनिर्मोचनं नाम द्वितीयं यस्य दर्शनात्। अनेकजन्मोपात्तं तु कल्मषं क्षयमेति च PauṣkS. 5.3; **B** accumulated through many births अनेकजन्मोपात्तस्य पुण्यापुण्यस्य कर्मणः। अनन्तदेहहेतोश्च विप्रघातस्य संभवात् BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 94.

अनेकजन्मोपार्जित (anekajanmopārjita) *adj.* acquired through many births चिन्तयन्ती च तत् ... अनेकजन्मोपार्जितैः सुकृतकर्मभिरपि दुरापम् ... सहसैव विह्वलतामगच्छम् TilaMañ. 312.18; अनेकजन्मोपार्जितपुण्यप्राप्तं राजपदं कः परित्यजति BhartṛNi. 4.8 (1)

अनेकजन्य (aneka-janya) *m., n.* **1** many battles अनेकजन्यशोभी त्वं भर्तालंकृतविग्रहः HarVi. 32.80; (सिन्धुरमेकमुदयगिरिनामकम्) भविष्यदनेकजन्यजयादेशरेखाभिरिव कतिभिश्चिद्वलिभिरलंकृतेन ... करेण ... दिशन्तम् YaśasCam. i.294.6; *2* many royal companions, HarVi. 32.80; **3** several bride's maids अथ कालेन संप्राप्ते तस्या लग्नदिनोत्सवे। श्रुतो मयानेकजन्यजनकोलाहलः BṛKathāMañ.11.29.

अनेकजपाकुसुम (aneka-japākusuma) *m.* many red China roses सहस्रदीपाभिव्यक्तपटस्येव अनेकजपाकुसुमाभिव्यक्तस्फटिकस्येव च नानात्वाभावात् VaiyāSiMañ. 182.4.

अनेकजयिन् (aneka-jayin) *adj.* conquering many अनेकजननं (v.l. ॰जयिनौ) सख्यं ययोः पुरुषसिंहयोः। तयोस्त्वं न समो राजन्भवितासि MahāBhā. v. 94.12.

अनेकजलक्रीडोपकरणा (aneka -jalakrīḍopakaraṇā) *adj.* (*f.*) having instruments for many (types of) water-sports नवमी श्रेणिर्जलेन सिच्यमाना अनेकजलक्रीडोपकरणा संयोक्ष्यमाणा भवति SāmaraU. 267.19.

अनेकजलचरपतंग (aneka-jalacarapataṅga) *m.* many aquatic birds अनेकजलचरपतंगशतसंचलनचञ्चलितवाचालवीचिमालम् ... पम्पाभिधानं पद्मसरः Kād. 22.15.

अनेकजलयन्त्र (aneka-jalayantra) *n.* many (artificial) fountains चतुर्दिक्षु विराजन्ते ... रत्नौघकीर्णतीर्थानि महापुण्यजलानि च। अनेकजलयन्त्रैश्च नादितानि ... सरांसि VarāP. 78.6.

अनेकजलरङ्कु (aneka-jalaraṅku) *m.* many gallinae or water-fowls (हरिवाहनः) अनेकजलरङ्कुकुररकारण्डवाकुलसरित्सरोवरप्रेक्षणीयां स दक्षिणश्रेणिमागमत् TilaMañ. 425.3.

अनेकजाति (aneka-jāti) *f.* **A** many generic properties एकयैव बुद्ध्या अनेकजातिगुणद्रव्यक्रियाद्यङ्कलापकल्माषिततनुरवगम्यते NyāyMañ. i.316.8; अनेकजातिगुणद्रव्यक्रियावभासं विज्ञानमेव वाक्यार्थः NyāyRaMā. 73.6; NyāyRa. 879.14 (*on* 7.118); **B** different classes or species of beings जात्यन्तरजन्तुष्वनेकजातिसंभवा महर्षयो बहवः सन्ति। ऋष्यशृङ्गो मृग्याः कौशिकः कुशात् ... जातः VajraSūU. 12; **C** various sorts of creatures प्रत्येकानन्त (v.l. °कानेक)-जातिप्रतिवपुः° ... °महापौरुषस्यापि शास्तुः। केऽप्युत्कर्षं स्तुवन्ति SubhāRaK. 1.10; **D** many descriptions अनेकजातिसंश्रयात् विचित्रम्, इह जातयो वर्णनीयवस्तुस्वरूपवर्णनानि AupaSūṬ. 41.7; **E** many castes, cf. **अनेकजातिमत्**.

अनेकजाति (aneka-jāti) *adj.* of many kinds or types भूमीश्वरः अनेकजातिभिः पुण्यवादित्रकैर्मुखरितदिगन्तरः ... नगरं विवेशUdaySuKa. 145.30.

अनेकजातित्व (anekajāti-tva) *n.* the state of belonging to many kinds or types यथा कारणे तृणादौ सामग्रीवैजात्यं, तथा कार्येऽपि वह्नावनेकजातित्वमस्ति SarvaDaKau. 15.21.

अनेकजातिमत् (anekajāti-ma (n) t) *adj.* possessing or belonging to many castes ब्रह्मैकजात्यवच्छिन्नं यस्मादग्रे व्यवर्तत। नानेकजातिमद्धेतुकर्मणेऽलं ततो भवेत् BṛĀraUBhVā. i.4.1599.

अनेकजातिव्यक्त्यात्मक (anekajātivyaktyātma-ka) *adj.* of the nature of many classes and individuals नन्वनेकजातिव्यक्त्यात्मकमेव लोको गोशब्दाद्यर्थं मन्यते NyāyRa. 504.11 (*on* 5 (10). 25)

अनेकजातिसंवीत (anekajāti - saṁvīta) *adj.* adorned with many species अनेकजातिसंवीता नानावर्णाश्च पद्मिनः। ... बहवो नागाः SkandP. i(1). 34.37.

अनेकजातीय (anekajātīya) *adj.* **A** of many regions सैन्यमनेकजातीयस्थमुक्तमनुक्तं वा विलोपार्थं यदुत्तिष्ठति, तदौत्साहिकम् ArthŚā. iii.54.4 (9.2) (comm. नानाप्रकारदेशावस्थायि); **B** of many species or kinds शक्नुयात् ... अनेकजातीयगोभूहिरण्यादिदेयद्रव्यसंख्यापरिमाणकल्पनस्य शक्तिमात्रपरिच्छेद्यतां वक्तुम् CaturCin. iii (1). 1043.13; **C** of various castes 'सवर्णेषु च तत्पासु पत्नीष्वक्षतयोनिषु। आनुलोम्येन संभूता जात्या ज्ञेयास्तथैव ते'। अनेकजातीया भवन्तीत्यर्थः DīpKa. 13.6 (*on* 1.90)

अनेकजातीयकन्या (anekajātīya - kanyā) *f.* daughters belonging to various castes स्वात्स्वादिति वीप्सानेकजातीयकन्याभिप्राया Aparā. 731.1 (*on* 2.124)

अनेकजात्यन्तर (aneka-jātyantara) *n.* **A.** many other, i.e. different classes अनेकजात्यन्तरसंकटत्वादज्ञानतः ...। संसर्गतो दुःश्रुतिदुर्जनानां न लभ्यते मानुषजातिराशु VarāṅgaC. 8.5; **Bi** many other, i.e. different births राजा सुविशुद्धभावनः। अनेकजात्यन्तरदुःखकारकान्कषायदोषान् ... विसृज्य जग्राह महाव्रतादिकम् VarāṅgaC. 13.8; न तावत्प्रायणकालविप्रकर्षो सर्वसंस्कारोच्छेदकौ, पूर्वाभ्यस्तस्मृत्यनुसंधानात् ... हर्षभयशोकसंप्रतिपत्तेः। मनुजजन्मवासनानां चानेकजात्यन्तरसहस्रव्यवहितानां पुनर्मनुष्यजातिसंवर्तकेन कर्मणाभिव्यक्त्यभावप्रसङ्गात् Bhām. 249.3 (*on* i.3.30); **Bii** many other (former) births अनेकजात्यन्तरसंचितं यत्पापम् ... मर्त्या जिनपूजनेषु ... निर्धुनन्ति VarāṅgaC. 22.40.

अनेकजानि (aneka-jāni) *adj.* having many wives (नायकः) अनेकजातिः (?निः) साधारणः SaraKaṇṭhā. 681.11.

अनेकजित् (aneka-jit) *adj.* conquering many स हि तेषां महेष्वासो गतिरासीदनी (v.l. °ने)कजित् MahāBhā. iii.79.2.

अनेकजिनेश्वरमूर्ति (aneka-jineśvaramūrti) *adj.* having many images of Jineśvara अनेकजिनेश्वरमूर्ति स्फूर्तिमदभ्रचकास्ति जिनौकः ViviTīKa. 84.11.

अनेकजिह्व (aneka-jihva) *adj.* **1** having more than one tongue वक्त्रस्यानेकजिह्वस्य ... कस्य नोद्वेगजननी सखे तव भुजंगता RāmāMañ. 194.1; सर्वोद्वेगकरी चेष्टा भुजंगस्य विलासिनः। विटस्यानेकजिह्वस्य Deśopa. 5.2; **2** changing one's words or speaking variously, RāmāMañ. 194.1; Deśopa.5.2.

अनेकजिह्वत्व (anekajihva-tva) *n.* **A** the state of having more than one tongue तवापि दुष्टसंपर्कात्संक्रान्तं सर्वमेव हि। व्यालेभ्योऽनेकजिह्वत्वं भस्मनः स्नेहवन्ध्यता SkandP. i(2). 27.82; v(2). 18.28; PadmP. v.41.23; **B** the state of speaking variously, SkandP. i(2). 27.82; v(2).18.28; PadmP. v.41.23.

अनेकजीवघात (anekajīva-ghāta) *m.* killing of many individuals or beings अनेकजीवघातोत्थं म्लेच्छोच्छिष्टं मलाविलम्। मलाक्तपात्रं निक्षिप्तम् SubhāRaSaṁ. 553.

अनेकजीवमत (anekajīva-mata) *n.* doctrine of (admitting) more than one individual soul केनापि मार्गेणेति ब्रह्मविद्यापक्षेण वा जीवविद्यापक्षेण वा एकजीवमतेन वा अनेकजीवमतेन वा ... अविचारितम् NyāySu. (Ja.) 227 A.11 (*on* i.4.6)

अनेकजीववाद (anekajīva-vāda) *m.* theory or doctrine of (admitting) more than one individual soul जीवादिनामनादित्वमस्तु, एकजीववाद इवानेकजीववादेऽपि तदविरोधात् ŚatDū. 172.5; इतरे ... अन्तःकरणानां जीवोपाधित्वाभ्युपगमेनानेकजीववादमाश्रित्य बन्धमुक्तिव्यवस्थां प्रतिपद्यन्ते SiddhāLeSaṁ. 109.3; 447.9; अन्तःकरणावच्छिन्नानेकजीववादपक्ष इत्येवमादयो विरुद्धपक्षा निरस्ताः YatīndraMaDī. 75.1; अनेकजीववादेऽपि प्रतिबिम्बेशवादिनाम्। मुक्तस्य बिम्बचिद्भावाच्छुद्धे तत् पर्यवस्यति VedāntSiSūMañ. 129.1 (4.15)

अनेकजीवसद्भाव (anekajīva-sadbhāva) *m.* existence of more than one individual soul अनेकजीवसद्भावमेकजीवादिनिर्णयम्। यद् यद् ध्यायति चित्तेन ... बुद्ध्या निश्चीयते TejoBiU. 5.84.

अनेकजीवसंमूर्च्छन (anekajīva-sammūrcchana) *n.* infatuation or delusion of many living beings चतस्रो विकृतयः मद्यमांसमधुनवनीतरूपाः सद्य 'एव तत्रानेकजीवसंमूर्च्छनात् KumāPraPra. 74.26.

अनेकजीवार्णव (anekajīvārṇava) *m.* ocean of many individuals ततं विश्वमिदं समस्तमनेकजीवार्णवदुर्विगाह्यम्। विवेश रुद्रस्य मुखं विशालम् SkandP.v(3). 17.10.

अनेकज्ञातृ (aneka-jñātṛ) *adj.* (used as noun) more than one knower एकैव संवित् अनेक-ज्ञातृज्ञेयतदवच्छिन्नज्ञप्तिरूपेण विवर्तते ŚatDū. 141.10.

अनेकज्ञान (aneka-jñāna) *n.* **A** different sciences संज्ञा नाम महाभागा तस्यां भानुरजीजनत्। मनुं प्रख्यातयशसमनेकज्ञानपारगम् MārkP. 77.2; **B** more than one knowledge अनेकज्ञानाद्यजन्यत्वे सति ज्ञानादिजन्यत्वरूपस्य तस्य साधन एव गौरवमित्येतदपि दूषणमत्रापि तुल्यम् ŚivārkaMaDī. i.148.8 (*on* i.1.3); **C** many knowledges सामान्यलक्षणमपि विधिरूपमन्यापोहरूपं वानेकज्ञानगम्यम् Bhām. 447.10 (*on* ii. 2. 28); **D** knowledge of many, cf. **अनेकज्ञानहेतु.**

अनेकज्ञानप्रकाश्य (anekajñāna-prakāśya) *adj.* to be illuminated through more than one knowledge अनेकज्ञानप्रकाश्यानेकरूपत्वाच्छुक्तेरेकेनैव ज्ञानेन कार्त्स्न्येन अप्रकाशितत्वात् तदज्ञानस्यापि कार्त्स्न्येनानिवृत्तिर्युज्यते IṣṭaSi. 70.20.

अनेकज्ञानशक्तिभेद (anekajñānaśakti-bheda) *m.* variety of faculties of different knowledges (such as *smṛti, saṅkalpa*) अनेकज्ञानशक्तिभेदवत् संकल्पाद्यात्मकं मनोऽप्यविद्यमानं यस्मिन् सोऽयममनाः MuṇḍUBh. 326.5 (*on* ii.1.2)

अनेकज्ञानसमवाय (anekajñāna-samavāya) *m.* inherence, i.e. collection of many knowledges अवस्थितशरीरस्य (जीवस्य) चानेकज्ञानसमवायादेकप्रदेशे युगपदनेकार्थस्मरणं स्यात् NyāyBh. 212.8 (*on* iii.2.33)

अनेकज्ञानसाधारण (anekajñāna-sādhāraṇa) *adj.* common to many knowledges तदवच्छिन्नः कालोऽपि वर्तमानः। स च तथाविधोऽनेकज्ञानसाधारण एव NyāyVārPari. 174.4.

अनेकज्ञानसाध्य (anekajñāna-sādhya) *adj.* to be accomplished through many knowledges वास्यवासकभावोऽनेकज्ञानसाध्यः Bhām. 447.11 (*on* ii.2.28)

अनेकज्ञानहेतु (anekajñāna- hetu) *m.* cause of the knowledge of many ये (वृक्षाः) व्यस्तविज्ञाता अनेकज्ञानहेतवो नाप्येकस्मिन् देशे काले वा अवस्थिताः ते वनमिति नोच्यन्ते NyāyRa. 631.9 (*on* 5(14). 70)

अनेकज्ञानोत्पत्ति (anekajñānotpatti) *f.* origination of more than one knowledge यद्यपि सांख्यीयराद्धान्ते दीर्घा शष्कुलीं भक्षयतो युगपदनेकज्ञानोत्पत्तिरभिमता तथापि क्वचित् क्रमोऽपि दृश्यते TātpaṬ. (Vā.) 522.17 (*on* iii. 1.34); ज्ञानं त्रिक्षणावस्थायि भवद्भिः स्वीक्रियते। ततश्च युगपदनेकज्ञानोत्पत्त्यभावात् SarvaDaKau. 117.4; युगपदनेकज्ञानोत्पत्तेर्विरुद्धत्वेऽपि दीपसहस्र इव समूहालम्बनैकज्ञानाविरोधात् Nyāyāmṛ. 561B.3.

अनेकज्ञानोत्पाद (anekajñānotpāda) *m.* origination of more than one knowledge अभ्यासो ह्येकविषयोऽनेकज्ञानोत्पाद एकाकारविषयो वा NyāyVār. 303.14 (*on* ii.2.30)

अनेकज्ञेयाकार (aneka-jñeyākāra) *m.* more than one knowable form ज्ञानस्यैकस्यानेकज्ञेयाकारसंबन्धे कृत्स्नैकदेशविकल्पस्तदवस्थ एव NyāySiA. 192.17.

अनेकढगादिप्रत्यय (aneka-ḍhagādipratyaya) *m.* various (secondary) affixes such as *eya (ḍhak)* etc. देवताधिकारे अग्नेर्ढक् इत्यादिभिः सूत्रैरनेकढगादिप्रत्ययविधानात् BhāṭṭCin. i.102.31 (*on* i.1.4)

अनेकणिनिमित्तक (anekaṇinimitta-ka) *adj.* caused by various affixes having (the common indicatory term) *ṇi*, i.e. *ṇiṅ, ṇic* etc. णित्वजात्याश्रयानेकनिमित्तकेत्यर्थे 'अचकथत्' इत्यादौ दोषः। ... अनेकणिनिमित्तकाग्लोपस्याप्रसिद्धत्वात् LaŚabde- Śe. ii.618.1.

अनेकतकार (aneka-takāra) *m.* many *t-* letters अनेकतकारादीनां झल्त्वादिसिद्धिः LaŚabdeŚe. i.40.1.

अनेकतत्कल्पन (anekatat-kalpana) *n.* assumption of many things (expressed meanings) केचित्तु धर्ममात्रं धर्मत्वेनैव शक्यम् ... अनेकतत्कल्पने गौरवादस्तु धर्मत्वेन तेषां वाच्यता VaiyāBhū. 220.10 (*on* 50)

अनेकतत्त्वात्मक (anekatattvātma-ka) *adj.* of the nature of many principles or elements एवं सिद्धमनेकतत्त्वात्मकं ब्रह्माण्डादिव्यष्टिविश्वम् NyāySiA. 207.30.

अनेकतत्सिद्धि (anekatat-siddhi) *f.* establishment of more than one of them (atoms) तन्नाणुरूपोऽर्थः सर्वथा घटते। ... एकपरमाण्वसिद्धौ कथमनेकतत्सिद्धिः SyādvāMañ. 16 (207)

अनेकतद्विशिष्टत्व (anekatadviśiṣṭa-tva) *n.* the state of being qualified, i.e. marked by more than one of them एकतपनप्रचारविशिष्टत्वं यौगपद्यम्। अनेकतद्विशिष्टत्वमयौगपद्यम् NyāySu. (Ja.) 215A.7 (*on* i.4.6) = Vādā. 116.5.

अनेकतद्वृत्तवश (anekatadvṛtta-vaśa) *n.* [Abl.] on account of many circles of them (परिधिः) अनेकोत्क्रमज्ययाप्यत्र य एव बोध्यः। अनेकतद्वृत्तवशाद् बुधेन्द्रैस्तदेकघातोत्थपदप्रसिद्ध्या SiddhāTaVi. 30.7.

अनेकतनूज (aneka-tanūja) *adj.* having many sons (आनकदुन्दुभेः) अने(क)तनूजस्याप्यासाते तनयावुभौ। गोत्रस्य मण्डनम् PāṇḍaC. 12.47.

अनेकतन्तुसंयोग (anekatantu-saṁyoga) *m.* combination, i.e. weaving together of many threads अनेकतन्तुसंयोगैः पटबन्धः ...कला स्मृता ŚukraNī. 4(3).88.

अनेकतन्त्रीका (aneka-tantrīkā) *adj.* (*f.*) having more than one string व्याधोऽपि तत्रालमनेकतन्त्रीकामेकतन्त्रीं ध्वनयन् विपञ्चीम्। ... मृगान् कर्षति न स्म हन्तुम् DvyāśraKā. 20.28.

अनेकतन्त्वारब्ध (anekatantv-ārabdha) *adj.* begun, i.e. woven with many threads कस्याविद्यया प्रपञ्चः कृतोऽस्त्विति चेत् विनिगमकाभावात् सर्वाविद्याकृतोऽनेकतन्त्वारब्धपटतुल्यः SiddhāLeSaṁ. 113.4.

अनेकतपनसृष्टि (anekatapana-sṛṣṭi) *f.* creation of several suns युगपदनेकतपनसृष्टिप्रसङ्गो दुर्वारः ŚivārkaMaDī. ii.71.29 (*on* ii. 2.11)

अनेकतपस् (aneka-tapas) *n.* many austerities नदी जाम्बुवतीसंज्ञा ...। तस्यां मुनयोऽप्सरोभिः क्रीडन्ते ... अनेकतपसा पुण्याः PadmP. iv.47.50.

अनेकतपोधन (aneka-tapodhana) *m.* many great ascetics जनकजानुगतो रघुनन्दनः। परिगृहीतमनेकतपोधनैरभिससाद गिरीन्द्रशिरस्पदम् Rāgh. 6.25.

अनेकतमादान (anekatamādāna) *adj.* having various points of origins कमनेकतमादानं सुरतनरजतु च्छलं तदासीनम्।... नरं जेतुम् Kāvyālaṅ. (Ru.) 4.13 (comm. अनेकतमान्यादानानि उत्पत्तिस्थानानि यस्य)

अनेकतर (an-ekatara) *adj.* [*f.*-ā] **1** other than the word *ekatara* डतरादिभ्यः पञ्चभ्योऽनेकतरात् तः CāndraVyā. ii.1.25; पञ्चतोऽनेकतरस्यान्यादेर्दक् स्वमोः ŚākaṭāVyā. i.2.2; पञ्चतोऽन्यादेरनेकतरस्य दः SiddhaHe. i.4.58; तोऽन्यादेर्मोऽनेकतरात् MugdhaBo. 3.88 (23.20); **2** (aneka - tara) various (वाहिनीभिः) अनेकतराभिरुपशोभितम् ... वासवदत्ताभवनं ददर्श VāsaDa. 220.2.

अनेकतरङ्ग (aneka-taraṅga) *adj.* having many waves, i.e. ups and downs अनेकतरङ्गस्य जगतः क्षणभङ्गिनः। किं विषङ्गेण मनसि प्लवगेश मनागपि RāmC. 31.145.

अनेकतरुफल (anekataru-phala) *n.* fruits of various trees (हरिवाहनः) तैः प्रत्यहमनुगम्यमानः ... अनेकतरुफलरसास्वादजनितनानाशकुनिकुलसौहित्येषु लोहित्योपकण्ठकाननेषु विचचार TilaMañ. 182.21.

अनेकतरुमूल (anekataru-mūla) *n.* roots of various trees तस्य भवनम् ... अनेकतरुमूलकल्पितापाश्रयवृक्षवाटिकम् ... सदोलाप्रेङ्खं च स्यात् KāvyMī.49.23.

अनेकतरुलताङ्कुर (anekatarulataṅkura) *m.* sprouts of various trees and creepers अनेकतरुलताङ्कुरविराजितां मृगयाटवीमवाप (राजा) UdaySuKa. 43.8.

अनेकतरुशकुन्त (anekataru-śakunta) *m.* birds on various trees (राजा) सहसैव परमनेकतरुशकुन्तकूजितारावतुमुलैरुद्धो(?द्वो)धितेन मनसा दत्तदृष्टिरकस्मादात्मानमेकत्र ... व्रजन्तमद्राक्षीत् UdaySuKa. 128.4.

अनेकतल (aneka-tala) *adj.* having more than one storey, multi-storeyed एकानेकतलं वैतद् ब्रह्मविष्णवीशमन्दिरम् ĪśānŚiPa. ii.28.73.

अनेकतल (aneka-tala) *n.* more than one storey मण्डपोपरि रङ्गं स्यादेकानेकतलान्वितम् ĪśānŚiPa. ii.29.116.

अनेकतस् (aneka-tas) *adv.* **A** from more than one पटस्तन्तुगणाद् दृष्टः सर्वमेकमनेकतः MṛgendraT. i.9.7; यदि शेषपरावृत्तेरेकज्ञानमनेकतः। अन्वर्थमन्यथाभासमनंशानां न राशयः NyāyVi. 2.119; **B** on account of many पर एव प्रविष्टश्चेत्प्रविष्टानामनेकतः। तदनन्यत्वतः प्राप्नमहेशस्याप्यनेकता BṛĀraUBhVā. i.4.550; **C** variously नमो नमः सुरवर तिग्मतेजसे ...। तवैव तद्रूपमनेकतः स्थितम् BhaviP. 182A.21 (i.123.45)

अनेकता (aneka-tā) *f.* **A** the state of being different, various or manifold, diversity, variety विभागस्तु विभक्तिः स्यात् ... पृथक्त्वं स्यादसंयोगो वैलक्षण्यमनेकता CaraS. i.26.31 (1922 Ed.); अनेकपरिणतेरनेकरूपत्वात् कार्यस्यानेकता स्यात् HetuBiṬ. 93.11; 101.27; स्वदेश एव गृह्णाति सवितारमनेकधा। भिन्नमूर्ति यथा पात्रं तदास्यानेकता कुतः ŚlokaVār. 6.182 (775.7); यद्वत् सुखदुःखानाम् अवयवभेदादनेकता देहे। तद्वदिह सत्यभेदेऽप्यनुभववैचित्र्यमात्मनामेषाम् SvātmNi. 92; समष्टिदृष्ट्या त्वेकत्वं व्यष्टिदृष्ट्या त्वनेकता SarvaSiSaṁ. 12.79; नानेकस्यैकता न्याय्या तथैकस्याप्यनेकता BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 171; i.4.550; भूयो भवनमेतत्स्यान्मायिनोऽनेकता यथा TaiUBhāVā. 116.24 (2); (वस्तु) अनेकधर्ममवगम्यमानं तेनात्मना अनेकतामपि भजते NyāyRa. 331.17 (*on* 5(3).220); राक्षसास्तं (रघुनन्दनम्) प्राप्तमेकमनेकताम्। ददृशुर्विश्वसंहारविश्वरूपमिवान्तकम् RāmāMañ. 126.1; प्रभिन्नोऽनेकतां प्राप्ते AnekāK.479; न ह्येकतानेकते स्वरूपेण विरुद्धे एकस्यैव घटस्यान्यापेक्षयाने-कत्वदर्शनात् NyāySu. (Ja.) 381B.2 (*on* ii.2.6); चिदणोः प्रतिभा सा स्यादेकस्यानेकतोदिता YogVā. iii. 80.8; विशिष्य वस्तूनि विरिञ्चिना पुरा कृतानि तेषामपि बुद्धिगौरवात्। अनेकता पद्ममुखीभिराहिता Raghunā. 11.83; प्रभिन्नोऽनेकतां प्राप्ते गजे जातमदे तथा AnekāK. 479; **B** the state of being more than one एकोऽप्यनेकतामाप यस्मादुदरगोऽप्यलम् MatsyaP. 7.61; एकात्मकत्वे हि अप्रतियोगित्वात् शिवताप्रतियोगिसंभवे शाक्तत्वम् अनेकतायां भेद एव नरात्मभावः ParāTri. 79.6; क्रिया ...सैषा द्विरूपापि पुनर्भेदैरनेकताम्। ...याति MālinīT. 3.8; विस्मयं चक्रिरे दैत्या इदानीमयमेकतः। अनेकतां कथं यातः GaṇeP. ii . 101.30; जितशत्रुर्महीपतिः। ... स सर्वनरदेवानां हृदयेषु पदं दधत्। एकोऽप्यनेकतां प्राप जलेष्विव निशाकरः TriṣaŚaPuC. ii.2.7; कर्णोत्तंसीभवत्पाणिपाणिजद्युतिकन्दलैः। कोदण्डमण्डनं प्रापदिषुरेकोऽप्यनेकताम् PāṇḍaC. 13.707 रणाजिरे वैरभृतां भटानामेकोऽपि योऽनेकतया (हरिराजः) चकासे HammīMaKā. 1.83; एको राहुरनेकतां गत इति त्रासादिव प्रेक्ष्य ताश्चन्द्रः सान्द्रजटाटवीसुरसरिद्दुर्गाश्रितः पातु वः EI. vi. 200.1; **C** the state of being many, i.e. manyness, plurality न जात्वभावो निरुपाख्योऽनेकतयाशेषतया शक्यः प्रतिज्ञातुम् NyāyBh. 262.7 (*on* iv.1.37); एकत्र वस्त्वभ्यनुज्ञाय कम्बलयोगमभ्युपगम्य कम्बलस्यानेकता धर्मः प्रतिषिध्यते NyāyVār. 180.12 (*on* i.2.56); वनस्य व्यष्ट्यभिप्रायाद्भूरुहा इत्यनेकता SarvaVeSāSaṁ. 317; न विधेयस्य वस्तुनः कम्बलस्य सद्भावः प्रतिषिध्यते। किं तु तदेकदेशस्यानेकताया इति महान् भेदः TātpaṬ. (Vā.) 353.15 (*on* i.2.16); अवश्याश्रयणीयं चैतद् अन्यथाकाशादेरपि तत्संबन्धाधारत्वाद-नेकताया दुष्परिहरत्वात् NyāyMa. 22.7.

अनेकताचित्रत्व (anekatā-citratva) *n.* strikingness or charm of variety of expressions एकभाषाचित्रत्वादनेकताचित्रत्वम् ... संधानसाजात्यम् ... तदुक्तम् AbhinBhā. ii.342.25 (*on* 16.110)

अनेकतात्पर्य (aneka-tātparya) *adj.* intended to convey many things, i.e. meanings समस्तमपि वाक्यं भविष्यद्विप्रलम्भविषयमिति न क्वचिदनेकतात्पर्यम् Kāvyānu. (He.) 143.21.

अनेकतादृशकारणता (aneka-tādṛśakāraṇatā) *f.* many such causalities अनेकतादृशकारणतादिव्यक्तिकल्पनागौरवं तु ... पर्यवसन्नम् LaCandr. 354.19.

अनेकताद्याप्ति (anekatādy-āpti) *f.* undesired contingency of (the soul) being many etc. स्कन्धेभ्यः पुद्गलो नान्यस्तीर्थदृष्टिप्रसङ्गतः। नानन्योऽनेकताद्याप्तेः साध्वी तस्मादवाच्यता TattvSaṁ. 337.

अनेकतापत्ति (anekatāpatti) *f.* undesired contingency of being more than one गुणतन्त्रं यदा द्रव्यं प्रसिद्धेर्बाधनं तदा। एकस्यानेकतापत्तिर्द्रव्यस्यापि प्रसज्यते BṛĀraUBhVā. i.6.79.

अनेकताभाव (anekatābhāva) *m.* absence of plurality अद्रव्यनिष्ठे सामान्ये ... अद्रव्येऽनेकताभावान्न स्वरूपभिदा ततः TarkSaṁ. (Ā.) 121.7.

अनेकतार (aneka-tāra) *adj.* (shield) having many stars सौभद्रः ... तेनानेकतारेण चर्मणा कृतहस्तवत्। ... भ्रान्तासिरचरत् MahāBhā. vii.13.51.

अनेकतारक (anekatāra-ka) *adj.* having many stars विष्णुवक्षःस्थितो भाति नितरां कौस्तुभो मणिः। अङ्गारक इवानेकतारके गगनाङ्गणे RasGaṅ. 256.16.

अनेकताल (aneka-tāla) *adj.* having (the height of) many palm trees सालेनानेकतालेन सर्वतः संवृतं पुरम् MahāBhā. i. App. I.103 (63)

अनेकताल (aneka-tāla) *m.* **1** many palm trees स तमनेकतालतुङ्गम् ... पादपमारुह्य ... शुकशावकानग्रहीत् Kād. 33.8; (राजा) गीतविद्यामिव ... अनेकतालभेदाम् ... विन्ध्याटवीमवगाहमानः ... प्रयाणविच्छेदमकरोत् NalaCam. 6.11 (18); **2** musical notes or rhythms, NalaCam. 6.11 (18)

अनेकतालदघ्न (anekatāla-daghna) *adj.* as deep as more than one palm tree एकस्मिन्ननेकतालदघ्ने गिरिनदीमहाह्रदपयसि तत्क्षणकृतावगाहः ... करी तमुद्देशमागच्छत् TilaMañ. 386.18.

अनेकतिर्यग्योनि (aneka-tiryagyoni) *f.* several births of animals मांसभक्षणात्त्वनेकतिर्यग्योनिगमनम् ManvaVi. 607.21 (*on* 5.31)

अनेकतिलकश्री (anekatilaka-śrī) *f.* beauty or glory of many marks (made with sandal wood paste etc.) अनेकतिलकश्रीभिः शोभिताङ्गो महातपाः। दर्भशोभी समित्पाणिर्दम्भो मूर्तिधरः किमु PadmP. iv.67.63.

अनेकतीर्थ (aneka-tīrtha) *n.* **A** many paths, i.e. modes (such as *vaikharī* etc.) वैखर्या मध्यमायाश्च ...। अनेकतीर्थभेदायास्त्रय्या वाचः परं पदम् VākyaPa. 1.144; **B** water from various holy places तापसकुमारकः ... अनेकतीर्थाभिषेकपूतानाम् ... जटानां निकरेणोपेतः ... सिस्नासुरुपागमत् Kād. 36.15; यशसः शुद्धावनेकतीर्थशालिभूपरिक्रमो न हेतुः AlaṅkāMañ. 43.10 (13); **Ci** many descents into rivers राज्यं हि नाम ... अनेकतीर्थकल्पनयैव दुरवतारम् Kād. 297.12; **Cii** various ways or devices, Kād. 297.12; **D** many holy places or places of pilgrimages राजा ... विप्रं ददर्श ... अनेकतीर्थसेवाभिः कृतपुण्यकलेवरम् PadmP. iv. 17.58; महाराजः ... अनेकतीर्थविरजमात्मानं भव्यतां गतम्। कुर्वन्ययौ PadmP. iv. 20.6; iv. 20.9.

अनेकतीर्थयात्रा (aneka-tīrthayātrā) *f.* many pilgrimages अनेकतीर्थयात्रार्थं नराधीश नभस्तले। पल्यङ्केन यथाकामगामिना गम्यतेऽभितः CitraPaC. 465.

अनेकतीर्थागम (anekatīrthāgama) *m.* act of frequenting many holy places कालविशेषेऽनेकतीर्थागमः TristhaSe. 138.6.

अनेकतीर्थाटन (anekatīrthāṭana) *n.* act of wandering through or visiting many holy places or many pilgrimages अनेकतीर्थाटनवैभवेन समापतन्तीं सशरीरबन्धाम्। कांचित् तपःसिद्धिमिवैष कन्यामन्यां महीयानथ पर्यणैषीत् YātrāPra. 5.131.

अनेकतीव्रव्यसन (aneka-tīvravyasana) *n.* many severe calamities or distresses अनेकतीव्रव्यसनातुरेषु सत्त्वेषु बन्धुष्विव जातहार्दः। ... नासौ विसस्मार परार्थचर्याम् JātaMā. 100.16 (17.2)

अनेकतुरग (aneka-turaga) *m.* many horses द्वे अश्वे ... आस्तामत्यद्भुते याभ्यामनेकतुरगक्षये RājTa. (Ka.) 8.1016.

अनेकतुरंगसहस्र (aneka-turaṅgasahasra) *n.* many thousands of horses (चन्द्रापीडः) अनेकतुरंगसहस्रसंबाधम् ... शुकनासगृहद्वारमासाद्य ... तुरंगादवततार Kād. 94.20.

अनेकतुष (aneka-tuṣa) *adj.* having much chaff अनेकतुषकोद्रववितुषीकरणेनेव तण्डुलान् प्रस्तौति TaiUBh. 241.19 (*on* 2.2)

अनेकतूर्यस्वन (anekatūrya-svana) *n.* sound of many musical instruments अनेकतूर्यस्वनपूर्णकूजमानन्दनृत्तानयवृत्तभावम्। ... बभार रम्यां पुरमुत्सवश्रियम् JātaMā. 225.10 (32.1)

अनेकतेजोमयादित्य (aneka-tejomayāditya) *m.* many suns full of brilliance अनेकतेजोमयादित्यमण्डलवद् अनेकात्ममयमपि चिदादित्यमण्डलम् एकरसम् अविभक्तम् SāṁkhyaPraBh. 71.16 (*on* 1. 154)

अनेकतोद (aneka-toda) *adj.* giving much stinging pain प्रदुष्टवातः ...। सशूलमाध्मानमनेकतोदं महोदरं कृष्णशिरां करोति KalyāKā. 11.128.

अनेकतोपलम्भ (anekatopalambha) *m.* cognition of the state of being more than one पञ्चमस्त्वनुकूल एव। अनेकत्वाभिमते वस्तुन्येकताप्रतिक्षेपस्यानेकतोपलम्भोपष्टम्भकत्वात् ĀtmaTaVi. 559.11.

अनेकतोमुख (anekato-mukha) *adj.* having openings from more than one side नाडीयन्त्राणि सुषिराणि ... अनेकतोमुखान्येकतोमुखानि च AṣṭāSaṁ. i.168.10 (1.34)

अनेकतोरण (aneka-toraṇa) *adj.* having many arch-ways (सेनापतिः) अभिषेकमण्डपमनेकतोरणमङ्गवेदिकावासविभक्तकक्षान्तरं संनिकायं विरचय्य ... सेनाङ्गे देवस्य विज्ञापनीये इत्याचरत् YaśasCam. i.289.6.

अनेकत्य (aneka-tya) Gr. plural suffix, suffix indicative of plural number एकत्वात् स्त्रीत्वस्य अनेकत्योत्पत्तिश्च न स्यात् JaineVyā. 150.11 (*on* iii.1.3)

अनेकत्र (anekatra) *adv.* [AltGr. III. 582; III. 590] **Ai** in more than one place (स्वधर्मः) परिव्राजकस्य संयतेन्द्रियत्वमनारम्भः ... भैक्षमनेकत्र ArthŚā. i.30.6 (1.3); ii. 259.3 (7.4); क्वचिच्चैकोऽपि विग्रहवाननेकत्र युगपदङ्गभावं गच्छति यथा बहुभिर्नमस्कुर्वाणैरेको ब्राह्मणो युगपन्नमस्क्रियते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 189.3 (*on* i.3.27); 321.14 (ii.1.18); यथैको विप्रो युगपदनेकत्र भोजयितुं न शक्यते स एव स्वस्थानस्थितो युगपदनेकैर्नमस्क्रियते। तथात्र स्वस्थानस्थितां देवतामुद्दिश्य स्वं स्वं द्रव्यमुत्सृजन्ति BrahmSūBh. (Bhā.) 61.19 (*on* i.3.27); एकं चक्षुरनेकत्र सा ViddhaŚā. 1.36(5); विग्रहादिमत्त्व एकस्यानेकत्र युगपत्सांनिध्यायोगात् कर्मणि विरोध इति चेत् न VedāntSā. (Rā.) 100.6 (*on* i.3.26); **Aii** in more than one entity या समानां बुद्धिं प्रसूते भिन्नेष्वधिकरणेषु यया बहूनीतरेतरतो न व्यावर्तन्ते, योऽर्थोऽनेकत्र प्रत्ययानुवृत्तिनिमित्तं तत् सामान्यम् NyāyBh. 156.9 (*on* ii.2.69); यत् सामान्यं संशयहेतुस्तदनेकत्र दृष्टं संशायकम् Upask. 122.12 (*on* ii. 2.18); एकत्रानेकधर्मप्रकारकसंशयवत् अनेकत्रैकधर्मप्रकारकोऽप्यस्ति संशयः सकलजनसिद्धः ŚivārkaMaDī. i. 106.4 (*on* i.1.2); i.115.3 (*on* i.1.2); **Aiii** in more than one case शङ्क्यते। यस्मिन्नेकमनेकत्र सोऽनेकविषयः स्मृतः SaraKaṇṭhā. 444.25; एकस्यानेकत्रानेकस्य चैकत्र क्रमेण वृत्तिः पर्यायः Kāvyānu. (He.) 338.13; पर्यायश्चेदनेकत्र स्यादेकस्य समन्वयः। पद्मं मुक्त्वा गता चन्द्रं कामिनीवदनोपमा Candrā. 5.93; क्रमेणैकमनेकत्रान्यथा वा पर्यायः AlaṅkāRa. 91; अनेकत्र प्रोक्तमप्युपासनं एकमेव चोदनाद्यविशेषात् VedāntPāSau. 298.18 (*on* iii.3.1); एकस्यानेकत्र प्राप्तावेकत्र यो भवेन्नियमः। ख्याता सा परिसंख्या Ekāva. 8.53 (307.14); 8.41 (293.4); विशेषः सोऽपि यद्येकं वस्त्वनेकत्र वर्ण्यते। अन्तर्बहिः पुरः पश्चात्सर्वदिक्ष्वपि सैव मे Kuval. 100; 'एकस्त्वं दानशीलोऽसि प्रत्यर्थिषु तथार्थिषु' इत्यादावपि दानशीलरूपैकान्वयाल्लक्षणप्रवृत्तिः, यथाकथंचिदनेकत्रैकान्वयस्य चमत्कारिणोऽपेक्षितत्वात् RasGaṅ. 426.5; **Bi** in many (senses or contexts) कथमनेकत्रार्थे वृत्तिः JaineVyā. 22.12 (*on* i.1.100); अनेकत्र ब्रह्मशब्दादिश्रवणकृतोऽपरः स शारीराद्यधिकरणे निवर्तनीयः। ... शिव एव ब्रह्मेति सिद्धवदनुवादः ŚivārkaMaDī. i.95.22 (*on* i.1.1); **Bii** at many times (births) परस्परमनेकत्र भवेऽन्योन्यवधः कृतः। श्रीकान्तवसुदत्ताभ्यां महावैरानुबन्धतः PadmP. (Ra.) 106.202; **Biii** in many cases, i.e. languages राजासनम्। तस्य चोत्तरतः संस्कृताः कवयो निविशेरन्। ... यस्त्वनेकत्र प्रवीणः स संक्रम्य तत्र तत्रोपविशेत् KāvyMī. 54.25; **Biv** in many cases, i.e. instances रशनायाः सत्यां गतौ अनेकत्र गुणभावो न युक्तः SaṅkarKāBh. 49.9 (*on* i.4.34); अनेकत्र योषितो रागाभासत्वम् RasāSu. 204.15 (2.263½); तुल्योऽनेकत्र दक्षिणः (नायकः) PratāYaBhū. 24.11.

अनेकत्रस्थ (anekatra-stha) *adj.* staying at more than one place ऋषयोऽनेकत्रस्थाः समीरवत् PariPar. 12.270.

अनेकत्रिदशविशेष (aneka-tridaśaviśeṣa) *m.* many distinguished gods अनेकत्रिदशविशेषनिर्मापितभूमिकासु सुकृतिचेतःप्रासादपरंपरासु कृतक्रीडाविहारम् ... अमरेश्वरम् ... आमनन्ति मनीषिणः YaśasCam. ii. 376.17.

अनेकत्रिदशसंयुत (anekatridaśa-saṁyuta) *adj.* accompanied by many gods अनेकत्रिदशसंयुतम्। ... अर्हतोऽजितदेवस्य धर्मचक्रमदृश्यत SamarāSaṁ. 3.49.

अनेकत्व (aneka-tva) *n.* **1A** the state of being many, plurality (द्विगोरेकवचनविधानम्) न वान्यस्यानेकत्वात् Vār.5 *on* P. ii.4.1; न वा वक्तव्यः। ... अन्यस्यानेकत्वात्। नैतद् द्विगोरनेकत्वम् MahāBh.i.472.22 (*on* ii.4.1); आत्मनोऽनेकत्वकर्तृत्वभोक्तृत्वादि ... उपादाय ... कर्माणि विहितानि ĪśopaBh. 5.9 (*on* 1); क्षीणकर्मणामनेकत्वात् बहुवचननिर्देशः ChāndoUBh. 303.6 (*on* v.10.6); न चेश्वराणामनेकत्वम् RājMār. 12.8; अनेकत्वं बहुत्वसंख्या Kiraṇā. 34.14; TarkSaṁ. (Ā.) 2.10; जगदुपादानत्वस्य च मूर्तत्वाचेतनत्वानेकत्वप्रेर्यत्वादिव्याप्तस्य विभौ चेतने एकस्मिन्नित्यस्वतन्त्रेऽनुपपत्तिः NyāyKu. 87.16; परमाणव एवालम्बनमिति चेन्न। तेषामनेकत्वादतीन्द्रियत्वाच्च TattvPrakā. 101 B.8 (*on* ii.2.22); 34 B.10 (*on* i.2.13); 207 A.1 (*on* iv.2.1); रूपरसादिव्यक्तीनामनेकत्वात् Upask. 54.7 (*on* i.2.3); चन्द्रादीनां संदेहधर्मिणामेवानेकत्वम् CitraMī. 62.11; अक्षपादस्य ... प्रमातॄणामनेकत्वनित्यत्वविभुत्वज्ञानादिगुणत्वकल्पना SarvaMaSaṁ. 26.12; MīmāKau. i.235.8 (*on* i.4.10); अनेकत्वं चोद्देश्यतावच्छेदकसमानाधिकरणभेदप्रतियोगित्वम् ŚaktiVā. 140.8; पीठानामनेकत्वेऽपि चतुर्णामेव प्राधान्यात्पार्थक्येन निर्देशः SetuBa. 19.25; AlaṅkāMañ. 203.11; यदा मेये द्रोणादीनां वृत्तिस्तदा तस्यानेकत्वेन परिमाणमात्रपरत्वे तदबोधेन च व्यभिचारात् LaŚabdeŚe. i. 429.9; **1B** the state of being more than one मनसः न चानेकत्वं, न ह्येकं ह्येककालमनेकेषु प्रवर्तते CaraS. i.8.5; एकत्वानेकत्वयोरनुपपत्तेस्तृतीयप्रकारासंभवाच्च वस्तुनो निःस्वभावत्वप्रसङ्गः BrahmSi. 48.3; एकावयव्यनुगता नैव तन्तुकरादयः। अनेकत्वाद्यथासिद्धाः कटकुट्यकुटादयः TattvSaṁ.

605; द्युत्वमन्तरिक्षत्वं चादितेरेकानेकत्वं चरुद्रव्यस्य विप्रतिषिद्धम् TantrVā. 55.9 (*on* i.2.36); न चायमेकप्रत्ययो (स्फोटः) वर्णविषया स्मृतिः वर्णानामनेकत्वादेकप्रत्ययविषयत्वानुपपत्तेः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 193.11 (*on* i.3.28); 196.2 (*on* i.3.28); मनः। प्रतिशरीरमेकं च तत्, अनेकत्वे पुनरपि ज्ञानयौगपद्यानपायात् NyāyMañ. ii.68.21; अनेकत्वस्य कल्पनीयं तात्त्विकम् Bhām. 357.17 (*on* ii.1.14); 358.3 (*on* ii.1.14); (पुरुषः) स किं सर्वशरीरेष्वेकः किमनेकः प्रतिक्षेत्रमिति संशये तस्य प्रतिक्षेत्रमनेकत्वमुपपादयति SāṁkhyaTaKau. 314.4 (*on* 18); तत्त्वमेकत्वम्... तदनेकत्वमुपपादयता बाध्येतेत्यर्थः TātpaṬ. (Vā.) 186.18 (*on* i.1.5); गम्यते हि गोशुक्लपदाभ्यामभिधेयद्वारेणैका व्यक्तिरिति चेन्न अनेकत्वस्यापि व्यक्तीनां संभवात् NyāyRa. 856.11 (*on* 7.36); संबन्धिभेदेऽनेकत्वं संयोगे गम्यते यथा। तथैव समवायेऽपि तदेकत्वं कुतो मतम् TarkSaṁ. (Ā.) 127.16; एकस्मिन्भ्रातरि स्वभार्यायां गर्भमाधाय दिवं गते संसृष्टिनां जीवतामनेकत्वादैक्याभावाच्च विभागः प्राप्तः Subodhi. 75.17 (*on* 2.138); रूपरसगन्धस्पर्शानेकत्वानेकपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वसंस्कारा अनित्याः NyāySu. (Ja.) 337B.13 (*on* ii.2.6); 338A.1 (*on* ii.2.6); एकत्वानेकत्वयोः सामानाधिकरण्यं वा विरुद्धम् NyāySu. (Ja.) 381B.3 (*on* ii.2.6); चिरादिप्रत्ययानाम् ... अनेकत्वेऽप्यात्मनामिव विशेषलिङ्गाभावात् सत्तावदेकत्वं कालस्येत्यर्थः Upask. 111.4 (*on* ii.2.8); न च पुरुषाणामनेकत्वादेकं प्रति प्रकृतिगतयोग्यताया अपायः SarvaDaKau. 137.24; न तु सर्वथा प्रतिबिम्बवन्मिथ्यात्वं जलचन्द्रवदित्येकस्यानेकत्वे दृष्टान्तः AṇuBh. 157.2 (*on* ii.3.50); अकेवलत्वमनेकत्वम् SiddhāBi. 148.11; विधायकानां लिङ्गामनेकत्वाद्विकाराणां चानेकवाक्यगतत्वेन तावद्विकारविशिष्टैकप्रयोगविधायकत्वकल्पनानवकाशात्। न च मध्यमादिवाक्येषु ... प्रयोगत्रयं विधीयते इति युक्तम् VidhiRa. 41 (205.15); गोपुरादिकर्तृन्यायेनानेकत्वे ... 'एको रुद्रो न द्वितीयाय तस्थु' रित्यादिश्रुतिविरोधप्रसङ्गादित्याशङ्क्याह ŚivārkaMaDī. i.150.23 (*on* i.1.3); न हीयमेकत्वधीर्वर्णविषया तेषामनेकत्वात् VaiyāSiMañ. 223.12; 227.5; **2** the state of being different, various or manifold, i.e. difference, manifoldness or variety यौगपद्यात्तु कर्मणामनेकत्वादनेकस्थत्वाच्च देशकालात्ययो मा भूदिति परोक्षममात्यैः कारयेत् ArthŚā. i.46.6 (1.9); द्रव्यादीनां पञ्चानां समवायित्वमनेकत्वं च PadārthaSaṁ. 16.18 (NyāyKa. अनेकत्वं परस्परविभिन्नत्वमितरेतरव्यावृत्तं स्वरूपमेव); पृथिव्युदकज्वलनपवनात्ममनसामनेकत्वापरजातिमत्त्वे PadārthaSaṁ. 21.16 (NyāyKa. अनेकत्वं प्रत्येकं व्यक्तिभेदः); 290.3 (v.1.); शक्तिः जगद्धातुः ... सैकापि सत्यनेकत्वं यथा गच्छति तच्छृणु MālinīT. 3.6; हृदयायतनत्वाद्ब्रह्मणः ... शुकादीनामनेकत्वसावयवत्वानित्यत्वादिदोषदर्शनाद्ब्रह्मणोऽपि तद्वत्प्रसङ्गः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 103.4 (*on* i.2.7); चिद्रूपात्मनि भेदश्चेत् पुंस्येकस्मिन् प्रसज्यते। एकस्येन्दोरपां पात्रेष्वनेकत्वं यथा तथा SarvaSiSaṁ. 12.70; अज्ञानं व्यष्ट्यभिप्रायादनेकत्वेन भिद्यते SarvaVeSāSaṁ. 316; शशाप सोमो दक्षं तु भवानपि भविष्यति। अनेकत्वं विहायैतज्जलदेहं सनातनम् SkandP. v(ii). 26.8; अविरुद्धानां विशेषणानामनेकत्वेऽपि श्यामत्वयुवत्वादिविशिष्टदेवदत्तवज्जन्मादिविशिष्टं ब्रह्मैकमेव भवति VedāntDī. 12.3 (*on* i.1.2); 111.17 (*on* ii.2.32); अनेकत्वं स्वरूपभेदः Kiraṇā. 28.6; अनेकत्वं पारमार्थिकापारमार्थिकत्वम् TārkiRa. 307.4; शौक्ल्यकार्ष्ण्यविभागे न विभागस्तत्र गम्यते। आधारस्यातथाभावादनेकत्वं कुतो मतम् TarkSaṁ. (Ā.) 59.23; 10.9; यत्तभेदसमुच्चयोऽनेकत्वम् इति (तत्) अयुक्तं, भेदस्याभावत्वेद्वित्वादेरनेकत्वस्य तुच्छत्वापत्तेः TarkSaṁ. (Ā.) 63.20; धमनीनामनेकत्वाद् ध्वनयः स्युरनेकधा BhāvPra. (Śā.) 187.9 (7); चिदचिच्छक्त्याश्रयत्वादनेकत्वमपि स्वभावत एव बोद्धव्यम् VedāntKau. 102.23 (*on* i.3.30); 205.3 (*on* ii.2.33); प्रतिद्रव्यमनेकत्वे विशेषाणां परस्परं भेदेन भाव्यम्। भेदाविनाभूतत्वादनेकत्वस्य NyāySu. (Ja.) 106B.13 (*on* i.1.2.); बुद्ध्यानेकत्वमारोप्य वतिर्भविष्यति PariVṛ. (Sī.) 33.1; अनेकत्वमस्पृष्ट्वैव स्वप्रतियोगिकभेदमात्रेण ऐक्यविरहस्यापाद्यत्वात् AdvaiSi. 796.14; द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषाणां साधर्म्यमनेकत्वं समवायित्वं च SiddhāMu. 7.28 (*on* 14); नैवानेकत्वं द्रुतघनतरावस्थयोः कारणस्थं नाप्यस्त्यल्पत्वं प्रचितमृदिते तैलपिण्डादिकार्ये NayaMañ. II. ii.3.6; अनेकत्वं सर्गभेदेन भिन्नत्वम् SāṁkhyaPraBh. 58.4 (*on* 1.124); करणं त्रयोदशविधम् अवान्तरभेदात्। ... बुद्धिरेव मुख्यं करणमित्याशयेनोक्तम्, अवान्तरभेदादिति एकस्यैव बुद्ध्याख्यकरणस्य करणानामनेकत्वादित्यर्थः SāṁkhyaPraBh. 85.33 (*on* 2.38); (नानाकोट्यवगाहिनी धीः ... ससंदेहालंकृतिः) अनेकत्वस्य स्फुटत्वार्थं नानेति RasGaṅ. 341.4; संबन्धानामनेकत्वे तुल्यलिङ्गत्वेऽपि च दण्डीत्येकवचनम् ... उपपद्यते VaiyāBhū. 17.8 (*on* 2); नोदात्तादिगुणभेदादनेकत्वं वर्णानाम् VaiyāSiMañ. 218.4; **3** muchness अनेकत्वमात्रस्य सर्वपदार्थत्वेऽवच्छेदकावच्छेदेनान्वये... सर्वे घटा रूपवन्त इत्यादौ ... शाब्दबोधापत्तिर्दुर्वारैव ŚaktiVā. 141.6.

अनेकत्वकल्पन (anekatva-kalpana) *n.* assumption of the state of being more than one (उपादानस्य) तस्य चैकस्यैव सर्वकार्योत्पादकत्वसंभवे अनेकत्वकल्पने गौरवात् एकत्वमभ्युपेयम् VivaPraSaṁ. 218.11.

अनेकत्वकल्पना (anekatva-kalpanā) *f.* assumption of the state of being more than one यागैकत्वमुत्सृज्य न युक्तम्... नानात्वं कल्पयितुम् ... यागोपदेशवेलायामनेकत्वकल्पना। ... नोपदेशस्तदाश्रयः TantrVā. 523.10 (*on* ii.2.20); व्यापकतयैकस्य ... अनेकत्वकल्पनायां कल्पनागौरवप्रसङ्गात् Kiraṇā. 119.7; लिङ्गकल्पितश्रुतेरनेकत्वकल्पनागौरवभिया एकस्यैवार्थस्य वाच्यत्वात् BhāṭṭDī. iii. 157.22 (*on* ix 3.12)

अनेकत्वक्छेदन (anekatvak-chedana) *n.* act of cutting or removing of skins more than once एकधाशब्देनार्थान्तरभूतं देशतः कालतो वानेकत्वक्छेदनसाहित्यमेव शक्त्या प्रकाश्यते BhāṭṭDī. iii. 155.3 (*on* ix. 3.11)

अनेकत्वगौरव (anekatva-gaurava) *n.* cumbersomeness due to the state of being more than one लाघवादेकः संबन्धः सिध्यति। स एव समवायः। स्वरूपसंबन्धानामनेकत्वगौरवात् MaṇiKa. 20.13.

अनेकत्वज्ञान (anekatva-jñāna) *n.* cognition of difference or manifoldness अन्त्यस्यैकात्म्यज्ञानस्यानपेक्षतया बाधकत्वमनेकत्वज्ञानस्य च प्रतियोगिग्रहापेक्षया दुर्बलत्वेन बाध्यत्वम् Bhām. 357.22 (*on* ii.1.14)

अनेकत्वदर्शन (anekatva-darśana) *n.* perception of the state of being more than one नानास्थानत्वे सत्येकानेकत्वदर्शनात् संशयः NyāyVār. 388.18 (*on* iii.1.51); एकस्यैव घटस्यान्यापेक्षयानेकत्वदर्शनात् NyāySu. (Ja.) 381B. 2 (*on* ii.2.6)

अनेकत्वद्योतक (anekatva-dyotaka) *adj.* **A** indicative of the state of being more than one (possibility) (स्यादस्ति स्यान्नास्ति) स्याच्छब्दो निपातोऽनेकत्व-(कान्तत्व)द्योतकः PrakaVi. 547. 14; **B** indicative of plurality गावः इति ... अनेकत्वद्योतकं बहुवचनम् Bhāsk. ii.52.11 (*on* ii. 2.5)

अनेकत्वनिबन्धन (anekatva-nibandhana) *adj.* caused by difference or manifoldness मा भूदेकत्वनिबन्धनो व्यवहारोऽनेकत्वनिबन्धनस्त्वस्ति तदेव हि सकलामुद्वहति लोकयात्राम् Bhām. 357.16 (*on* ii.1.14)

अनेकत्वनिमित्तम् (anekatvanimittam) *adv.* as caused by difference or manifoldness तत्त्वान्तरपरिणामादात्मनोऽनित्यत्वाशुद्धत्वानेकत्वनिमित्तं चिन्मात्रस्वरूपविक्रियातः पुरुषस्य स्वात्मन्येव भोक्तृत्वे चिन्मात्रस्वरूपविक्रिया न दोषाय PraśnaUBh. 297. 11 (*on* 6.3)

अनेकत्वनिराकरण (anekatva-nirākaraṇa) *n.* **1** refutation of manyness or plurality द्रव्यविशेषणं तावन्निराक्रियते। तद्धि स्वरूपप्रक्षेपेण वा भवेदनेकत्वनिराकरणेन वा TantrVā. 727. 1 (*on* iii. 1.14); **2** refutation of the state of being more than one नानेकत्वैकार्थसमवायिना भेदेन एकत्वं निराकृत्य तेन पुनरनेकत्वनिराकरणं युज्यते, उपजीव्यविरोधादिति निरस्तम् AdvaiSi. 796.14; अनेकत्वनिराकरणं एकाभावे अनेकस्याप्यभावात् इत्यादिरूपम् LaCandr. 796. 33.

अनेकत्वनिर्णय (anekatva-nirṇaya) *m.* ascertainment regarding the state of being more than one उत्पत्तिवेलायां हि कर्मणामेकानेकत्वनिर्णयो भवति TantrVā. 523. 11 (*on* ii. 2.20)

अनेकत्वनिर्धारण (anekatva-nirdhāraṇa) *n.* ascertainment regarding the state of being more than one अनेकत्वनिर्धारणरूपविच्छित्त्याश्रयत्वेनैककोट्यधिकेऽपि भिन्नोऽयं संदेहप्रकारः SāhiDa. 546.15.

अनेकत्वपरत्व (anekatvapara- tva) *n.* the state of being meant to convey being more the one 'अनादिमायया सुप्तो यदा जीवः प्रबुध्यते' इत्यादिश्रुतिष्वेकवचनप्राप्तैकत्वविरोधेनोदाहृतश्रुतीनामनेकत्वपरत्वाभावात् AdvaiSi. 540.17.

अनेकत्वप्रसक्ति (anekatva-prasakti) *f.* undesired occasion for manyness or plurality न तावज्जन्मादयो विशेषणत्वेन ब्रह्म लक्षयन्ति। अनेकविशेषणव्यावृत्तत्वेन ब्रह्मणोऽनेकत्वप्रसक्तेः BrahmSūBh. (Rā.) 132.20 (*on* i.1.2); अनेकत्वप्रसक्तिर्व्यावर्तकत्वं वा कथम् ŚrutaPra. iB. 108.25 (*on* i.1.2)

अनेकत्वप्रसङ्ग (anekatva-prasaṅga) *m.* **1A** undesired occasion for plurality or manyness तेषु तस्य वृत्तिः प्रत्येकं कार्त्स्न्येन वा। कार्त्स्न्येन चेदवयविनोऽनेकत्वप्रसङ्गात् TātpaṬ. (U.) 301.10 (*on* 5(3).261); वयमनुमानकुशलाः, अनेककारकसाध्यत्वात्क्रियाणामिति चेत् - एवं तर्हि अनुमानकौशले भवतामनेकत्वप्रसङ्गः BṛĀraUBh. 269.16 (*on* ii. 1.20); न जात्यंशो जातिर्भवति। अनेकत्वप्रसङ्गात् Nyās. i.862.9 (*on* iv. 1.63); **1B** undesired occasion for the state of being more than one न हि देवदत्तः स्रुघ्ने संनिधीयमानस्तदहरेव पाटलिपुत्रेऽपि संनिधीयते, युगपदनेकत्र वृत्तावनेकत्वप्रसङ्गः स्यात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 321. 14 (*on* ii.1.18); ब्रह्मणः एकस्यानन्दाद्यनेकगुणविशिष्टत्वेऽनेकत्वप्रसङ्गात् BrahmSūBh. (Śrī.) ii.304.7 (*on* iii.3.11); **2** undesired occasion for being different or manifoldness अनेकलक्षणाभिन्नस्यानेकत्वप्रसङ्गः NyāySu.(Ja.) 107 A.8 (*on* i.1.2)

अनेकत्वबुद्धि (anekatva-buddhi) *f.* idea or notion of being more than

one द्वे निष्ठे विभक्ते भगवतैव उक्ते ज्ञानकर्मणोः कर्तृत्वाकर्तृत्वैकत्वानेकत्वबुद्ध्याश्रययोः युगपदेकपुरुषाश्रयत्वासंभवं पश्यता GītāBh. (Śaṅ.) 19.15 (*on* 2.10)

अनेकत्वबोधनद्वार् (anekatvabodhana-dvār) *f.* [Inst.] by way of conveying manyness or plurality भेदोऽपि चात्र संख्यावदनेकत्वबोधनद्वारैव बोध्यते MīmāKau. iii (2).166.3 (*on* ii. 2.3)

अनेकत्वभञ्जकता (anekatvabhañjaka-tā) *f.* the state of being what destroys difference or कपालघटयोः भेदत्वं तयोरनेकत्वोपजीवकताव्यवच्छेदकम्। तन्मात्रेण नानेकत्वभञ्जकता LaCandr. 796. 35.

अनेकत्वमात्र (anekatva-mātra) *n.* **A** only the state of being more than one नानेकत्वमात्रमिति एकत्वविवक्षाभिधानमनुपपन्नम् NyāyRa. 378.7 (*on* 5 (4). 95); न च संख्या न स्वतन्त्रं मानम् ... गुण एवान्तर्भावादिति वाच्यम् ... संख्यायाः ... कर्मणोऽनेकत्वमात्रबोधकत्वात् MīmāKau. iii (2). 236.22 (*on* ii. 2.20); **B** only manyness or plurality सवर्णास्विति बहुवचनमनेकत्वमात्रपरम् तेन सवर्णानेकभार्यामध्ये ज्येष्ठया प्रथमोढया विनान्यां न धर्मार्थके विधौ कारयेत् VīraMi. 157.4 (*on* 1.88)

अनेकत्वविशेषणसामर्थ्य (anekatvaviśeṣaṇa-sāmarthya) *n.* strength of the qualifier referring to plurality परस्परानात्मत्वस्य च अनेकत्वविशेषणसामर्थ्यादिव सिद्धौ पुनरुक्तिप्रसक्त्या विशेषणवैयर्थ्यात् TarkSaṁ. (Ā.) 79.11.

अनेकत्वव्यञ्जकत्व (anekatvavyañjaka-tva) *n.* the state of being indicative of plurality तदनेकत्वं च समुदायत्वम् ... अपेक्षाबुद्धेरनेकत्वव्यज(?ञ्ज)कत्वात् NyāySu. (Ja.) 391A.10 (*on* ii.2.7)

अनेकत्वव्यपदेश (anekatva-vyapadeśa) *m.* designation or representation of the plurality यथा वनस्य व्यष्ट्यभिप्रायेण वृक्षा इत्यनेकत्वव्यपदेशः VedāntTaSā. 41.4 = VedāntSā. (Sa.) 6.9.

अनेकत्वव्यवच्छेद (anekatva-vyavaccheda) *m.* exclusion or negation of the state of being more than one शब्दाश्रयस्य द्रव्यस्यानेकत्वव्यवच्छेदेन नियतमेकत्वम् Kiraṇā. 111.7; 118.20.

अनेकत्वव्यवहार (anekatva-vyavahāra) *m.* usage or practice of being more than one न वयमनेकत्वव्यवहारसिद्ध्यर्थमनेकत्वस्य तात्त्विकत्वं कल्पयामः Bhām. 358.3 (*on* ii. 1.14); एकत्वहानोत्तरकालम् एकत्वव्यवहारोऽपि नास्ति नतरामनेकत्वव्यवहारः VedāntKa. 238. 14 (*on* ii.1.14)

अनेकत्वशङ्का (anekatva-śaṅkā) *f.* doubt regarding plurality कारणवाक्येषु सद्ब्रह्माद्यनेकशब्दैरभिधानाच्च कारणानेकत्वशङ्का स्यात् ŚrutaPra. iB. 104.15 (*on* i.1.2)

अनेकत्वश्रुति (anekatva-śruti) *f.* the Vedic text referring to being more than one यदेकमव्यक्तमनन्तरूपमिति अनेकत्वश्रुत्या ... तत्प्रसक्तेः Nyāyā- mṛ. 271 B.8.

अनेकत्वसंशय (anekatva-saṁśaya) *m.* doubt regarding the state of being more than one धातवः ... तेषां प्रेरणस्येतस्ततो नयनस्य आदिशब्दाद् व्यूहनस्य च हेतुः। तस्यैकत्वानेकत्वसंशये सत्याह NyāyKa. 48.2.

अनेकत्वसंख्या (anekatva-saṅkhyā) *f.* **i** number of the form of the state of being more than one किमनेकत्वसंख्याविशिष्टेषु समवेतत्वमनेकसमवेतत्वम् TattvPradī. (Ci.) 193.1; (अनेकत्वसंख्या द्वित्वादिसंख्या) यत्रैक एवोद्देश्यनुद्देशी च, यथा मुद्गादण् इति न तत्र नियमप्रसङ्ग इत्यनेकत्वसंख्याया एवेह ग्रहणम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i.3.10 (404.14); हरेर्विशेषबलेनानेकत्वसंख्यावत्त्वात् विभागतोऽन्नमयाद्यनेकत्वोक्तिर्युज्यते NyāySu. (Ja.) 131 B.4 (*on* i.1.6); **ii** number of the form of plurality or multiplicity न च अनेक(समवेत)त्वं अनेक(त्वसंख्याविशिष्टे समवे)तत्वं गुणादौ तदभावात्)। न हि द्रव्यातिरिक्तेषु अनेकत्वसंख्या अस्ति TarkSaṁ. (Ā.) 121.2; नन्वनेकत्वसंख्या तावदनेकाश्रिता NyāySu. (Ja.) 370A.11 (*on* ii.2.6); अयं समुदायः परमाणूनां संयोगः किं वानेकत्वसंख्या NyāySu. (Ja.) 390 B.3 (*on* ii.2.7); विरलतन्त्वारब्धपटादिषु कारणगतानेकत्वसंख्या न प्रहीयते ŚivārkaMaDī. ii.24.8 (*on* ii.1.16)

अनेकत्वसंभव (anekatva-sambhava) *m.* possibility of plurality सत्त्वं न सर्वसंग्राहकम् तस्यातन्मात्रत्वेऽनेकत्वसंभवात् TarkSaṁ. (Ā.) 16.9.

अनेकत्वसाधनसंभव (anekatvasādhana-sambhava) *m.* possibility of establishing the state of being more than one न च समवायस्य सर्वत्र एकत्वं संबन्धिभेदे संयोगवदनेकत्वसाधनसंभवात् TarkSaṁ. (Ā.) 127.18.

अनेकत्वसिद्धि (anekatva-siddhi) *f.* establishment of manifoldness or difference भेदस्य परस्पराश्रयत्वादिना निर्वचना(न)र्हत्वात् ... न च नैकस्मिन् प्रवेशः तत्प्रवेशात्प्रागेव तत्र अनेकत्वसिद्धौ तत्प्रवेशप्रयोजनाभावात् TarkSaṁ. (Ā.) 10.11.

अनेकत्वहेतुभूत (anekatva-hetubhūta) *adj.* which has become the cause of being more than one तस्मिन्नेकस्मिंश्चैत्रदेहे अनेकत्वहेतुभूतदेशकालाद्याभाससंमिश्रीकारं प्रति ... निर्विकल्पस्य व्यापारो नास्ति Bhāsk. ii. 41.16 (*on* ii.2.3)

अनेकत्वाग्रह (anekatvāgraha) *m.* non-grasping of manyness or plurality भेदग्रहाभावे हि गृह्यमाणयोरेकत्वग्रहे पर्यवसानं स्यात्, अनेकत्वाग्रहे वा उभयथापि धर्मत्वधर्मित्वलक्षणवैलक्षण्यं कथंचिदपि न संभवति ŚatDū. 90.19.

अनेकत्वादि (anekatvādi) *adj.* manyness or plurality etc. स्वयं प्रथते विज्ञानम् इत्येष एव मम पक्षस्त्वया वाचोयुक्त्यन्तरेणाश्रित इति चेत् न विज्ञानस्योत्पत्तिप्रध्वंसानेकत्वादिविशेषवत्त्वाभ्युपगमात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 399.19 (*on* ii. 2.28); असदिति ब्रह्मेति च संज्ञाभेदमात्रम्। अनेकत्वादेः परेणापि त्याज्यत्वात् NyāySu. (Ja.) 286A.4 (*on* ii.1.4)

अनेकत्वाध्यवसाय (anekatvādhyavasāya) *m.* ascertainment of plurality अनीलाद्यनेकव्यावृत्तिकृतोऽनेकत्वाध्यवसाय एवेति चेत् अतादात्म्ये कथं व्यावृत्तीनामुल्लेखः ĀtmaTaVi. 464.11.

अनेकत्वानभ्युपगम (anekatvānabhyupagama) *m.* non-admittance of plurality जीवतदंशयोरंशांशिभावप्रयोजकाभेदो न तत्प्रयुक्त इति चेत् न। तयोरभेदद्वयाभावात् त्वन्मते ... भेदस्याभेदस्य वा ... अनेकत्वानभ्युपगमात् SiddhāLeSaṁ. 341.3.

अनेकत्वानिरुक्ति (anekatvānirukti) *f.* non-description of manyness or plurality अनेकत्वानिरुक्तेश्च पक्षमन्त्यं प्रतिक्षिपेत् TattvPradī. (Ci.) 192.12.

अनेकत्वानुपपत्ति (anekatvānupapatti) *f.* untenability of manyness or plurality लक्षणानां वा अनेकत्वानुपपत्तिः NyāySu. (Ja.) 107 A. 8 (*on* i.1.2)

अनेकत्वानुवर्तिता (anekatvānuvarti-tā) *f.* conformity to or dependance on the state of being more than one यदि हि वाक्यं पदवद्वाचकं भवेत् ततस्तदेकत्वानेकत्वानुवर्तिता वाक्यार्थस्याभ्युपगम्येत कदाचित् TantrVā. 427.1 (*on* ii.1.46)

अनेकत्वापत्ति (anekatvāpatti) *f.* undesired contingency of manyness or plurality अनेकैरभिन्नस्य ब्रह्मणोऽप्यनेकत्वापत्तेः NyāySu. (Ja.) 102 B.9 (*on* i.1.2); सूत्रे जीवस्यानेकत्वापत्तिमात्रमुच्यते न तु तस्याः परमेश्वरायत्तत्वम् NyāySu. (Ja.) 435 B.3 (*on* ii.3.13)

अनेकत्वाभाव (anekatvābhāva) *m.* **A** absence of difference or manifoldness न हि संनिकृष्टत्वादेः अतिरिक्तम् अपरत्वादि न-इति मते मातरि संनिकृष्टत्वादिव्यवहारे तदितरव्यवहारो निवारयितुं शक्यते, तस्य अनेकत्वाभावात् TarkSaṁ. (Ā.) 77.6; **Bi** absence of plurality न खलु अनेकत्वाभावे स्वरूपभेदत्वम् TarkSaṁ. (Ā.) 121.4; **Bii** absence of the state of being more than one एकं द्वित्वमिति दर्शनात् एकत्वानेकत्वाभावेऽपि शून्यत्वं कुतः NyāySu. (Ja.) 381 B.5 (*on* ii.2.6)

अनेकत्वाभिमत (anekatvābhimata) *adj.* which is intended to have difference or manifoldness पञ्चमस्त्वनुकूल एव। अनेकत्वाभिमते वस्तुन्येकताप्रतिक्षेपस्यानेकतोपलम्भोपष्टम्भकत्वात् ĀtmaTaVi. 559.10 (comm. अनेकत्वाभिमतं वस्तु भेदेन व्यवतिष्ठत एव)

अनेकत्वायोग (anekatvāyoga) *m.* untenability of the state of being more than one तस्यैकस्य अनेकत्वायोगात्। अनेकस्य चैकत्वायोगाद् व्यतिरिक्तस्य च निषेधात् PramāVāSvopVṛ. 28.2; न च सत्ये(त्तया ए?)व अपेक्षाबुद्धेः तज्जन्यानेकैकत्वविषयायाः तस्या दुर्वचत्वात्। एकत्वेऽनेकत्वायोगात् TarkSaṁ. (Ā.) 64.24.

अनेकत्वावश्यकत्व (anekatvāvaśyakatva) *n.* necessity of manyness न च ... द्रव्यरूपपरिमाणादिष्वेका मनोवृत्तिस्तथा तेष्वेकमेव मम प्रतिबिम्बमिति वाच्यम्, अनेकेषु दर्पणेषु मुख्यस्येवानेकेषु द्रव्यरूपादिषु कल्पितसंसर्गरूपस्य प्रतिबिम्बस्यानेकत्वावश्यकत्वात् GuruCandr. ii. 119.16.

अनेकत्वावस्था (anekatvāvasthā) *f.* **A** stage or condition of being many संहतिदशायामेकत्वावस्था जायते विभक्तदशायामनेकत्वावस्था च NyāySiA. 260.22; **B** stage or condition of being more than one अवयवोपचये पूर्वसिद्धमेव द्रव्यमनेकत्वावस्थामपहाय एकत्वावस्थामापद्यते ŚivārkaMaDī. ii. 90.28 (*on* ii. 2.24); ii. 24.6 (*on* ii.1.16)

अनेकत्वाश्रय (anekatvāśraya) *m.* substratum of the state of being more than one वातपरमाणूनामनेकत्वेऽपि वातसंज्ञकस्यावयविन एकत्वादनेकत्वाश्रयरूपसमूहानुपपत्तिः Pradī. iv. 172A.29 (*on* iv.2.49)

अनेकत्वैकार्थसमवायित्व (anekatvaikārthasamavāyitva) *n.* community of locus with the state of being more than one किं च भेदस्य सादृश्यादिवदन्यनिरूप्यस्यैकस्यैकमात्रवृत्तित्वादनेकत्वैकार्थसमवायित्वमसिद्धम् Nyāyāmṛ. 557A. 9.

अनेकत्वैकार्थसमवायिन् (anekatvaikārthasamavāyin) *adj.* having community of locus with the state of being more than one एतेन अनेकत्वैकार्थ-

समवायिनो भेदस्य घटस्वरूपत्वे घटस्याप्यनेकत्वं स्यात् Nyāyāmṛ. 556B. 11; नानेकत्वैकार्थसमवायिना भेदेन एकत्वं निराकृत्य तेन पुनरनेकत्वनिराकरणं युज्यते AdvaiSi. 796.13.

अनेकत्वोपजीवकता (anekatvopajīvaka-tā) *f.* dependence on the state of being more than one अनेकत्वमस्पृष्ट्वा अनेकत्वोपजीवकतानवच्छेदकरूपविशिष्टेन। कपालघटयोः भेदत्वं तयोरनेकत्वोपजीवकतावच्छेदकम् LaCandr. 796.34.

अनेकत्वोपलक्षक (anekatvopalakṣaka) *adj.* **i** indicative of plurality सहस्रपदमनेकत्वोपलक्षकम् AṇuBh. 227.5 (*on* iii.3.24); **ii** indicative of the state of being more than one बहव इत्यनेकत्वोपलक्षके, तेन यत्र द्वौ प्रतिभुवौ तत्रापीयं व्यवस्थेति ध्येयम् VīraMi. 480.4 (*on* 2.53-57)

अनेकत्वोपलक्षण (anekatvopalakṣaṇa) *n.* indication of the state of being more than one (यद्येकस्मिन्प्रयोगे द्वौ बहवो वा प्रतिभुवः स्युस्तदर्णं संविभज्य स्वांशेन दद्युः) यद्येकस्मिन्निति। बहुत्वमनेकत्वोपलक्षणमित्याह। द्वाविति BālamBha. ii.71.32 (*on* 2.55)

अनेकत्वोपलब्धि (anekatvopalabdhi) *f.* knowledge of the state of being more than one अनुमीयमानेष्वाकाशादिष्वेकानेकत्वोपलब्धौ संशये सति तद्व्युदासार्थमाह NyāyKa. 47.10.

अनेकत्वोल्लेख (anekatvollekha) *m.* mention or description of the state of being more than one अत्रैकस्यापि भगवतस्तद्गुणयोगादनेकत्वोल्लेखे गोपवधूप्रभृतीनां रुच्यादयो यथायोगं प्रयोजकाः SāhiDa. 533.6.

अनेकदक्षिण (aneka - dakṣiṇa) *adj.* having much sacrificial fee or many gifts तत्र ब्रह्मा च रुद्रश्च शक्रश्चापि सुरेश्वरः। समेत्य विविधैर्यज्ञैर्य-जन्तेऽनेकदक्षिणैः MahāBhā. vi.7.17 = PadmP. i.3.36.

अनेकदक्षिणा (aneka-dakṣiṇā) *f.* much sacrificial fee or many gifts यथा दशद्रव्याम्नातबलादेक एव सोमविक्रेतुरानतिविशेषः एवमनेकदक्षिणाम्नानात्तावद्दक्षिणासाध्य एक एवानतिविशेष इति भावः MayūMāli. 830.2 (*on* ii. 4.1)

अनेकदण्डचक्राद्युदाहरण (aneka - daṇḍacakrādyudāharaṇa) *n.* many examples (such as) (potter's) stick and wheel etc. न कारणमप्राप्यकार्यमस्तीति। अनेकदण्डचक्राद्युदाहरणं लोक इति NyāyVār. 38.15 (*on* i.1.4)

अनेकदध्यादिपरामर्श (anekadadhyādi- parāmarśa) *m.* consideration of, i.e. reference to various (oblations such as) curds etc. अनेकदध्यादिपरामर्शे बहुवचनं वीप्सा वा प्रसज्येत MīmāKau. i.176.24 (*on* i.4.3)

अनेकदर्पण (aneka-darpaṇa) *m.* many mirrors अनेकदर्पणादित्यदीप्तीनां बहुसंधिषु। इतरा (प्रभा) व्यज्यते तासामभावेऽपि प्रकाशते PañcDa. 8.2.

अनेकदर्शन (aneka-darśana) *n.* **1** often, i.e. frequent acts of seeing न चानेकदर्शनारब्धो दर्शनसमुदायः कश्चिदस्ति Kāśi. iii. 12.15 (*on* 5 (4). 12); **2** various theories मतभेदप्रदर्शनाय अनेकदर्शनोपन्यासः Pradī. iii. 191 A.34 (*on* iii. 2.115)

अनेकदर्शपूर्णमास (aneka-darśapūrṇamāsa) *m.* more than one New moon and Full moon sacrifice न चातिपत्तिक्रमेण होमानां क्रमेणैव करणं शङ्क्यं, एकदेशकालकर्तृत्वेन समस्यहोमपक्षहोमविधिवैय्यर्थ्यप्रसङ्गेन चानेकदर्शपूर्णमासातिपत्तिनिमित्तकपथिकृद्वदेव पृथक्करणानुपपत्तेः BhāṭṭDī. ii. 300. 9 (*on* vi.5.14); द्वयमेव समुच्चयो, न च वाक्यभेदः, एकस्वर्गोद्देशेनानेकदर्शपूर्णमासयागविधानदर्शनात् SiddhāTa. 37.17.

अनेकदर्शिन् (aneka-darśin) *adj.* **A** (used as noun) (one) who knows many (things), omniscient विद्यान्नक्षत्राणां च संपदम्।... राजा ... अनेकदर्शी स्याच्चित्रायाम् AVPari. 1(10).1; **B** who perceives more than one (thing) इदं सदृशमिति, अनेकदर्शिनः एकस्य अभावात् BṛĀraUBh. 538.18 (*on* iv.3.7); अभेदग्रहणमभेदारोप इत्यपि न युक्तम् अभावादेको ह्यनेकदर्शी तेषां भेदाभेदौ प्रत्येति NyāyKa. 319.25; न तु तत्त्वतः पूर्वापरौ क्षणौ तयोः सादृश्यं वा गृह्णाति। तत्कथमेकस्यानेकदर्शिनः स्थिरस्य प्रसङ्ग इति Bhām. 430.20 (*on* ii.2.25)

अनेकदल (aneka-dala) *adj.* having many petals पटं विचित्रयेद्विद्वान् शिल्पिना ...। छत्रं तु शिखरे कुर्यात् ...। अधोऽनेकदलं पद्मम् PāraS. 16.230.

अनेकदा (anekadā) *adv.* **i** more than once, i.e. twice धर्मोऽर्थ इव अर्थो धर्म इवेत्यनेकदा शब्दद्वयेन धर्मार्थकामानां सादृश्यं प्रतिपाद्यते इत्युपमेयोपमा PratāYaBhū. 353.13; **ii** many times भिन्नसाधारणधर्मायां मालोपमायामव्याप्तिः। तत्रानेकदा साम्यप्रतिपादनात् CitraMī. 12.11; AlaṅkāKau. (Vi.) 19.8; समर्थे सर्वथा सिद्धिरर्थिनोऽर्थन्त्यनेकदा ParamāKā. 29.105.

अनेकदान (aneka-dāna) *n.* **Ai** more than one gift एकस्यानेकदानं च ददेत् कश्चित्पृथक्पृथक् BhaviP. 351 B.22 (ii (2).2.20); **Aii** many gifts दानखण्डमिदम् ... अस्मिन्ननेकदानौघरत्नरत्नाकरायिते महाप्रकरणानां च विज्ञेयोऽयमनुक्रमः CaturCin. i.4.9; **B** various gifts दद्यादनेकदानानि तिलाज्यप्रभृतीनि च PadmP. iv. 89.46; अस्य जानश्रुतेः क्षत्रियत्वमवगम्यते श्रद्धादेयो बहुदायीत्यनेकदानादिसमधिगतजनपदाधिपत्यात् GoviBh. 57.8 (*on* i.1.35)

अनेकदायहर (aneka-dāyahara) *m.* many claimants for inheritance, i.e. many heirs यदपि 'पत्नी दुहितरश्च' इत्यादिवचनं, तदपि स्वामिसंबन्धनिबन्धनानेकदायहरप्राप्तौ लोकप्रसिद्धेऽपि स्वत्वे व्यामोहनिरासार्थम् VīraMi. (Vyavahāra.) 420.29.

अनेकदारत्व (anekadāra-tva) *n.* the state of having many wives, polygamy आधानानन्तरम् दारान्तरपरिग्रहनिषेधेऽपि ततः प्रागेवानेकदारत्वे बहुत्वमुपपद्यते MayūMāli. 251. 20 (*on* iii. 3.9)

अनेकदारुणकर्मन् (anekadāruṇa-karman) *adj.* committing various fierce or hineous acts or deeds एकदानेकदारुणकर्मभिस्तैः (भेदैः) अभिदधे स श्राद्धः ViviTīKa. 57.27.

अनेकदिक्क (anekadik-ka) *adj.* related to various directions or quarters रूपसहचारिणस्तु स्पर्शस्य अनेकदिक्कस्य युगपद्ग्रहणात् Pradī. iii. 199B. 30 (*on* iii. 2.124)

अनेकदिक्तटलङ्घन (anekadiktaṭa-laṅghana) *n.* act of crossing of the boundaries of various directions or quarters दानेनानेकदिक्तटलङ्घनस्यदनिरतया कीर्त्या ... राजन् जेगीयसे क्षितिनायकान् YātrāPra. 6.60.

अनेकदिन (aneka-dina) *n.* **i** many days, i.e. long period of time (ज्ञानोपनिषदं महत्) तथोक्तस्य (तथानेक?)दिनस्यान्ते अन्तर्धानगतं तु तम्(त्?) विष्णुना .... उक्तं पुनरेव हि JayāS. 1.43; अनेकदिनसंकल्पदेहे ...। अस्मिन्देहे शवे दग्धे तत्रैवास्थितिमीयुषाम् YogVā. iii. 57. 34; भवेद्गूढशब्दार्थः ... नानेकदिननिर्वर्त्यकथया संप्रयोजितः (अङ्क इति कीर्तितः) SāhiDa. 275.10; **ii** many days गोरोचना शूकरशोणितेन विभावितानेकदिनं प्रयत्नात् (v.1. °नेकदिनप्रयत्नात्)... तत्तिलकं प्रशस्तम् NāgaSa. 12.11; अनेकदिनसाध्ये तु होमे ... वह्निरक्षणपूर्वकं शुभदिने समाप्तिं कु(?कु)र्यात् NityoNi. 132.9.

अनेकदिनम् (anekadinam) *adv.* for many days गोरोचना शूकरशोणितेन विभावितानेकदिनं प्रयत्नात् ... तत्तिलकं प्रशस्तम् NāgaSa. 12.11.

अनेकदिनशस् (anekadina-śas) *adv.* for many days नीरुजस्तु जपेत्सदा। ... अनेकदिनशो भ्रंशः सरुजस्य यदा भवेत्। स्नात्वा निवृत्तरोगोऽसौ ... जपित्वैकसहस्रं च भूयः पूजाग्नितर्पणम्। कुर्यात् JayāS. 25.8.

अनेकदिवस (aneka-divasa) *m., n.* many days श्राद्धम् ...। अनेकदिवसोत्थं ... धूपदीपादिकैर्युक्तं पूजयित्वा निवेद्य च। पित्रर्थं तु द्विजात्मार्थं ततो दद्यात्तिलोदकम् PauṣkS. 27.650; किलिञ्जकनामधेयः ... अनेकदिवसवासार्थितान्मलखलकविस्तारम् (न किमपि नाम ब्रूभुज) YaśasCam. i.405.3; योगिनाम् ... प्रारब्धकर्मणामेकशरीर एव पर्यवसानमिति न नियमः। निष्पन्नोपायस्यापि प्रतिबन्धककर्मविशेषादनेकदिवसस्थितिवदनेकशरीरपरिग्रहोपपत्तेः NyāyPari. 111.11; तत्तन्मासव्रतानामनेकदिवसाश्रयाणामपि तत्तन्मासान्तर्गतेष्वपि दिवसेषु व्यवस्थितिः ŚivārkaMaDī. ii.92.18 (*on* ii.2.25)

अनेकदिव्यदुकूलसंदोहा (aneka-divyadukūla sandohā) *adj.* (*f.*) containing several sets of divine clothing °अनेकदिव्यदुकूलसंदोहाभिः ... °तोरणपङ्क्तिभिः प्रकाशितकुबेरपुरीरामणीयकावतारम् (राजसदनम्) YaśasCam. i. 344.2 (comm. दिव्यानि अमानुषाणि दुकूलानि वस्त्राणि तेषां संदोहाः समूहा यासु तोरणपङ्क्तिषु)

अनेकदिव्यनरनारी (aneka- divyanaranārī) *f.* many celestial males and females एकपार्श्वावलम्बिनी ... धाम्नः ... माणिक्यमण्डपस्यैकदेशमनेकदिव्यनरनारीनिकुरम्बसंबाधमध्यासितवती (अहम्) TilaMañ. 266.2.

अनेकदिव्यरत्नाढ्या (anekadivyaratnāḍhyā) *adj.* (*f*). adorned with various divine gems or jewels अन्या ... अनेकदिव्यरत्नाढ्या दृष्ट्वा दहनमोहिता। शिरसि ह्यञ्जलिं कृत्वा विज्ञापयति पावकम् MatsyaP. (WILSON Ed.) 188.41.

अनेकदिव्यरूप (aneka - divyarūpa) *n.* various divine forms अन्या ... तु सखी ... अनेकदिव्यरूपाण्याद्दष्ट्वा(?°श्य) मदविमोहिता ।... विज्ञापयति पावकम् PadmP. i.15. 35.

अनेकदिव्यवस्त्र (aneka-divyavastra) *n.* various divine garments अनेकदिव्यवस्त्राणि प्रगृह्य रुचिराणि सः। ... दत्त्वैव साम चक्रेऽसुरैः सह GaṇeP. ii. 4. 13.

अनेकदिव्याभरण (aneka - divyābharaṇa) *adj.* [*f.*- ā] having, i.e. wearing various divine ornaments हरिः। दर्शयामास ... परमं रूपमैश्वरम्... अनेकदिव्याभरणम् MahāBhā. vi.33. 10 = BhagGī. 11.10; GītāBh. (Śaṅ) 305. 13 (*on* 11.10); (राधां विचिन्तयेत्) अनेकदिव्याभरणाम् SkandP. ii(9). 28. 30.

अनेकदिव्याभरण (aneka-divyābharaṇa) *n.* various divine ornaments उपजातकौतुकः ... आगच्छदभिमुखम् ... अनेकदिव्याभरणभूषितम् ... खेचरनरेन्द्रमद्राक्षम्

TilaMañ. 152. 18; विष्णो ... अनेकदिव्याभरणयज्ञसूत्रविराजित ... नमो नमः SkandP. ii(1). 1.87; रौद्रकेतुरभूद् द्विज। यस्य पत्नी ... अनेकदिव्याभरणैर्भासयन्ती धरातलम् GaṇeP. ii. 1. 26.

अनेकदिश्यरत्नाढ्या (aneka-diśyaratnāḍhyā) *adj.(f.)* [w.r. for **अनेकदिव्यरत्नाढ्या** MatsyaP. 188. 46]

अनेकदीप (aneka-dīpa) *m.* **i** many lamps or lights अमीष्वेकापवरकप्रबोधितानेकदीपप्रकाशेष्विव संभूयावस्थितेष्वपि मद्यैतन्यं स्वरूपादप्रच्युतमेव मां पृथगवगमयति TattvPradī. (A.) 113. 8 (*on* 1. 90); प्राच्ये स्नेहादिनाशे चरम इव दृढोऽनन्तरं दीपनाशः सामग्र्यन्याकार्यं जनयति च न चानेकदीपप्रतीतिः TattvMu. 1.58; **ii** more than one lamp or light प्रतिक्षणमुत्पत्तौ सत्यां युगपदनेकदीपानुपलम्भाद्विनाशोऽपि सिद्धः ŚrutaPra. iA. 153. 20 (*on* i. 1.1); हुतवहस्य ... एकदा अनेकदीपादर्शनाच्च आशुतरविनाशित्वरूपं क्षणिकत्वं सिद्धम् NyāySiA. 200. 13; एको दीप(?पः) अनेकदीपभावमापद्यते LaCandr. 816. 18.

अनेकदीपन (aneka-dīpana) *n.* illumination of more than one item प्रकृतानामप्रकृतानां च केवलानां धर्मः क्रियादिर्यदैक एव प्रयुज्यते तदा दीपवदेकस्थानस्थमनेकदीपनाद्दीपकम् Kāvyānu. (He.) 304. 14.

अनेकदीपावलि (anekadīpāvali) *f.* row of many lamps अनेकदीपावलिभासमूहः संतिष्ठतेऽन्योन्यमबाधमानः। एवंगुणो रूपिषु विद्यते चेदरूपिणां तत्र किमस्ति वाच्यम् VarāṅgaC. 10. 39.

अनेकदीप्तनयन (aneka-dīptanayana) *adj.* having a number of bright eyes (मन्त्रवरः) अनेकायुधधारिणम्। अनेकदीप्तनयनम् ...। अनेकमन्त्रकोटीभिस्संस्मरेत् JayāS. 21. 231.

अनेकदीर्घिकायुक्त (anekadīrghikā-yukta) *adj.* associated with many oblong lakes अनेकदीर्घिकायुक्तमुद्यानं महदद्भुतम्। तस्य मध्ये ...°गरुडोपरि संस्थितम्। ध्यायेद्वल्लभया सार्धं जगन्नाथम् ŚāraTi. 17. 27.

अनेकदुःख (aneka-duḥkha) *n.* various sufferings एतस्माद्विरमेन्द्रियार्थगहनादायासकादाश्रयाच्छ्रेयोमार्गमशेष (v.l. °मनेक)दुःखशमनव्यापारदक्षं क्षणात्। शान्तं भावमुपैहि ... चेतः प्रसीदाधुना ŚatTrayī. 180; अनेकदुःखौघभयार्दितानां पापैरनेकैरभिवेष्टितानाम्। गतिस्त्वमम्भोजसमानवक्त्रे SkandP. v (3). 12. 8; हरिवाहनः ... अनेकदुःखनिधानमानुष्यकद्वेषेण वृक्षतामिव लब्धुमारब्धोद्यमम् ... समरकेतुमालोकितमात्र एव ... द्वित्राणि पदान्यभिमुखमगच्छत् TilaMañ. 230. 21; अनेकदुःखनाशार्थं पठ नामसहस्रकम् ŚivaP. iv. 36. 19 (394 B. 1)

अनेकदुःखदूयिता (anekaduḥkha-dūyitā) *adj.(f.)* afflicted with various sufferings अहमनेकदुःखदूयिता दुःखमोक्षकृते मरणं प्रार्थयामि KathāK. 152. 26.

अनेकदुःखपरंपरा (aneka- duḥkhaparamparā) *f.* several series of sufferings किं नु सर्वदा सुखोचितस्य तेन किंचिदनेकदुःखपरंपराविरसेन श्रुतेनानेन फलम् TilaMañ. 259. 12.

अनेकदुःखसंयुक्त (anekaduḥkha-saṁyukta) *adj.* associated with various sufferings तद्गोचरो (परमानन्दगोचरः) रागः (मुमुक्षोः) कथमल्पीयस्यनेकदुःखसंयुक्ते सांसारिके सुखे प्रवर्तयेत् SarvaDaKau. 126. 19.

अनेकदुःखसंछन्न (anekaduḥkha-sañchanna) *adj.* enveloped, i. e. overcome with various sufferings (मृगाः) अनेकदुःखसंछन्नाः पूर्वदुष्कृतभोगिनः। रात्रावपि न विन्दन्ति निद्राम् PadmP. (Ra.) 33. 106.

अनेकदुःखसंतापित (anekaduḥkha - santāpita) *adj.* tormented (*lit.* greatly heated) by various sufferings अतिदारुणता शरदातपस्य, यदेवमनेकदुःखसंतापितेनापि मया तीक्ष्णोऽ(?क्ष्णा)वगम्यते PriyDa. 1. 4 (27)

अनेकदुःखसंभिन्न (anekaduḥkha - sambhinna) *adj.* intermixed or combined with various sufferings °वैषयिकसुखमनेकदुःखसंभिन्नं न चातिचिरमनुवर्तते ĀgaPrā. 46. 5; परमो हि ब्रह्मानन्दः। ... तथा च तद्गोचरो रागः कथमल्पीयस्यनेकदुःखसंभिन्ने सांसारिके ... सुखे प्रवर्तयेत् PramāMā. 1.25.

अनेकदुःखसहस्र (aneka - duḥkhasahasra) *n.* many thousands of (i.e. innumerable) sufferings असवश्च मे ... किमनेकदुःखसहस्रसहिष्णुतया हतशरीरकस्य ... नोद्गच्छन्ति स्म Kād. 166. 16.

अनेकदुःखहेतु (anekaduḥkha - hetu) *m.* cause of various sufferings अवच्छिन्नोऽविद्यया विज्ञानात्मानेकदुःखहेतौ संसारे यथा परिवर्तते, तथा प्रपञ्चयति BālaKrī. ii. 32. 6 (*on* 3. 68)

अनेकदुरित (aneka - durita) *n.* various sins अनेकदुरितोद्धारहारिणी दुर्गतारिणी। गङ्गा ... पापं हन्ति PadmP. iv. 85. 48; अनेकदुरितक्षयकारणे ज्ञानप्रवृत्तौ जातायां मुक्तो भवसि ŚaṅkaVi. (Ā.) 133. 3.

अनेकदुर्ग (aneka-durga) *m., n.* **1A** many fortresses भ्रान्त्वा देशमनेकदुर्गविषमं प्राप्तं न किंचित् फलम् ... तृष्णे जृम्भणि पापकर्मनिरते नाद्यापि संतुष्यसि ŚatTrayī. 148; Subhāṣi. 3262; **1B** more than one fortress अनेकदुर्गेषु यदेकदुर्गं तदाश्रितं पत्तनमावसन् सः। न शत्रुभीतिं मनसाथ वापद्यथा हरिर्द्वारवतीमुपेतः VīraBhā. 5.39; **2** many difficult or impassable passages, ŚatTrayī. 148; Subhāṣi. 3262.

अनेकदुर्गदेशान्तर (aneka-durgadeśāntara) *n.* many impassable interiors of countries अवलोक्य ... अनेकदुर्गदेशान्तरागमनदुर्बलं म्लानवपुषं समरकेतुरधिकमन्तः संतापमवहत् Tila Mañ. 237. 12.

अनेकदुर्गनिरय (aneka -durganiraya) *m.* many impassable hells पापिनोऽप्यात्मजः कश्चिद्यश्च गङ्गामनुस्मरेत्। सोऽनेकदुर्गनिरयान्निर्गतो मुक्ततां व्रजेत् BrahmP. 123. 127.

अनेकदुर्ग्रन्थि (aneka-durgranthi) *adj.* possessing various hard knots वक्रमशय्यासंस्थितमन्तःकोटरमनेकदुर्ग्रन्थि। प्रगुणीकर्तुं शक्तो दुर्दारु न विश्वकर्मापि Subhāṣi. 958.

अनेकदुर्नृप (aneka-durnṛpa) *m.* many bad or wicked kings राज्यलक्ष्मीरिवानेकदुर्नृपदर्शनपरिहरणाय महीविवरं प्रविष्टा ... कन्यका चन्दनलतेव मलयमारुतेन मद्दर्शनेनोदकम्पत DaśKuC. 89.3.

अनेकदुष्टदोष (aneka-duṣṭadoṣa) *adj.* possessing various defects of morbid affections अनेकदोषदुष्टोऽपि (v.l. अनेकदुष्टदोषोऽपि) कायः कस्य न वल्लभः PañcT. 1.70 (87.1)

अनेकदुःसहदुःख (aneka-dussahaduḥkha) *n.* various unbearable sufferings प्रणतवत्सल ... अनेकदुःसहदुःखसंभारभाजनस्य भगवन् तव जनस्यास्य जन्मान्तरे शरणम् (त्वम्) TilaMañ. 416. 13.

अनेकदुःसु (aneka-dussu) Gr. only (*lit.* not accompanied by one) *dus* or *su* मुण् लभोऽनेकदुःसोर्गेःखल् द्यजोः MugdhaBo. 26. 173 (169. 13)

अनेकदृश् (aneka-dṛś) *m.* epithet of Śiva (*lit.* having more than one eye, i.e. three eyes) हरस्य ...। अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नां शृणुत ... ईशान ईश्वरः ... अनेकदृक् LiṅgaP. i. 65. 96.

अनेकदृषद् (aneka - dṛṣad) *f.* different kinds of stones वदाशु गणितं किम्। कूपानां च धनाख्यं पाषाणफलं त्वनेकदृषदां च ĀryaSi. 14. 8 (131)

अनेकदृष्टान्त (aneka-dṛṣṭānta) *m., n.* various examples अनेकदृष्टान्तोपादानं दार्ष्टान्तिकानेकभेदानुगमार्थम् ChāndoUBh. 339.9 (*on* vi. 1.6); अनेकदृष्टान्तोपादानम् इह सामान्यबहुत्वख्यापनार्थम् BṛĀraUBh. 307. 11 (*on* ii. 4.9); अनेकदृष्टान्तोपादानं तु सुस्वा(?खा)वबोधनार्थम् MuṇḍUBh. 311.5 (*on* i. 1.7); शिलाकाष्ठादिवदित्यनेकदृष्टान्तोपादानम् NyāySu. (Ja.) 420A. 5 (*on* ii. 2. 11); अनेकदृष्टान्तप्रयोजनं यथाकथंचित् द्रष्टव्यम् DīpKa. 88. 11 (*on* 3.146-148)

अनेकदृष्टिविधि (anekadṛṣṭi-vidhi) *m.* precept or injunction of seeing which is not alone नानेकदृष्टिविध्यर्थमेकैकोपास्तिकृत्सनम् BṛĀraUBhVā. i. 4. 690.

अनेकदेव (aneka-deva) *m.* various gods अनेकदेवब्रह्मर्षिराजर्षिप्रवरान्वितः आस्ते तस्मिन्नृपः ... मण्डपे SkandP. ii (1). 11.29; iii (1). 41.29; अनेकदेवसंपूर्णसभायामत्र यत्कृतम्। युवाभ्यां हसितं नृत्तमध्ये निष्कारणं वृथा। तस्माज्झटिति राजेन्द्र वियोगो युवयोः क्षणात्। भूयात् SkandP. iii (1). 28. 77; अनेकदेवदेवीनां कोटीभिः परिवारितः ... हरिः MalliC. 4.94; युगादिजिनमन्दिरम्। अनेकदेवदेवेन्द्रैर्मण्डितं किंनरैर्वृतम् CitraPaC. 50.

अनेकदेवकुल (aneka-devakula) *n.* **1** many hosts of gods (कुसुमपुरं नाम नगरम्) अदितिजठरमिव अनेकदेवकुलाध्यासितम् VāsaDa. 121.1 (comm. देवकुलं देवसमूहः); **2** many temples (of gods) VāsaDa. 121. 1 (comm. देवकुलं देवगृहम्)

अनेकदेवत (aneka - devata) *adj.* having more than one presiding deity अनेकदेवतेष्वग्नीषोमीयैन्द्राग्नयोः आज्यादिद्रव्यकेषु उपांशुयाजादेः कथं पुनरेकदेवत्यत्वमाग्नेयसौर्ययोः वाक्यशेषादिति दर्शितं भाष्ये ŚāstrDī. 559.9 (*on* viii. 1. 16); MalliC. 1. 398.

अनेकदेवता (aneka-devatā) *f.* various (presiding) deities एकैकं चक्रपूजां च परिपूर्णां समन्ततः। अनेकदेवतानाममन्त्रमुद्रागणैः सह। कथयस्व NityāṢoḍa. 1. 25; अनेकदेवताशेषाशेखरोत्तममस्तकः। अयं विप्रेण पादेन पात्यते रङ्कवद्भुवि MalliC. 1.398; अनेकदेवतायुक्तो गृहीतकुसुमोत्करः। गत्या जवनतरयागमद्वेलंधरः सुरः SamarāSaṁ. 9. 618; अनेकदेवताविलासगमनपरिष्कृतस्तत्र यो महोत्सवः ... तदालोकनार्थमागत्य द्वित्राणि दिनानि तत्रैव निवासः कर्तव्यः RasSa. 199 (1)

अनेकदेवताकत्व (anekadevatāka-tva) *n.* the state of having various (presiding) deities आग्नेयादिषु ... अनेकदेवताकत्वसादृश्येनातिदेशात् पुरोडाशादिद्रव्यविशेषावधारणम् MīmāKau. i. 245. 15 (*on.* i. 4. 13.); अग्नीषोमीयादेः औषधद्रव्यकत्वेऽप्यनेकदेवताकत्वादपरम् (विशेषणम्) BhāṭṭDī. iii. 11. 14 (*on* viii. 1.7) औषधद्रव्यकत्वेनानेकदेवताकत्वेन चैव प्रकृतिविशेषनियमोपपत्तेः ... प्रशंसार्थमिदं सार्थवादकं वचनम् BhāṭṭDī. iv. 79. 16 (*on* x. 7.9)

अनेकदेवतादिगुणविशिष्ट (anekadevatādiguṇa-viśiṣṭa) *adj.* qualified

by many accessories such as deities etc. अनेकदेवतादिगुणविशिष्टकर्मकद्रव्यकेषु गुणविधिः BhāṭṭCin. ii. 46. 6 (*on* i. 4.1)

अनेकदेवतायतन (aneka-devatāyatana) *n.* various temples दाक्षिणात्येषु जनपदेषु ... सुविहितशृङ्गाटकचतुष्पथप्रतिष्ठितानेकदेवतायतनम् ... महिलारोप्यं नाम नगरम् Pañcā. 3. 7.

अनेकदेवताश्रित (anekadevatāśrita) *adj.* resorted to by many gods (कुसुमपुरं नाम नगरम्) अदितिजठरमिवानेकदेवकुलाध्यासितम् (v. l. °ताश्रितम्) VāsaDa. 121. 1.

अनेकदेवतासायुज्य (anekadevatā-sāyujya) *n.* unity with various gods न हि युगपत्क्रमेण वा अनेकदेवतासायुज्यसिद्धिः VedāntRaMañ. 3. 9 (129. 7)

अनेकदेवत्य (anekadevat-ya) *adj.* **i** having more than one (as one's) deity, i.e. intended for more than one deity एकस्यैव ऋतुपात्रादेरनेकदेवत्यग्रहण-साधनत्वश्रवणेन तादृशग्रहणानां विकल्पस्यैवमप्यनिवार्यत्वात् MīmāKau. iii (2). 227. 16 (*on* ii. 2. 19); **ii** having many (as one's) deities, i.e. intended for many deities मनोतास्थाग्निपदस्य समवेतार्थत्वात् ... तत्प्रकाशनार्थसमूहः। स च यत्रानेकदेवत्यः पशुस्तत्र स्पष्ट एव BhāṭṭDī. iii. 303. 15 (*on* x. 4. 22)

अनेकदेवत्यत्व (anekadevatya-tva) *n.* the state of having many (as one's) deities, i.e. intended for many deities मन्त्रवर्णादनेकदेवत्यत्वावगतेः सत्यपि पदैक्ये नाग्नेयविकारत्वम् BhāṭṭDī. iii. 12.7 (*on* viii. 1.7); यत्र तीर्थमहालयादावनेकदेवत्यत्वं तत्र स्वमातुः पितृव्यस्य ... इत्यादिरीत्यैव प्रयोगः BālamBha. i. 272. 30 (*on* 1. 89)

अनेकदेवरूपता (anekadevarūpa-tā) *f.* the state of having, i.e. assuming the form of more than one deity एकस्यैव देवस्य महिमवशाद्युगपदनेकदेवतरूपतामाह श्रुतिः Bhām. 235. 17 (*on* i. 3. 27)

अनेकदेववेश्मन् (aneka-devaveśman) *n.* many temples हस्ताष्टादशकं चैत्यमप्रतिच्छन्दघाटभृत्। अनेकदेववेश्माढ्यं बभौ हेमाद्रिकूटवत् PrabhāC. 208.25.

अनेकदेश (aneka-deśa) *adj.* **A** belonging to different regions or places यत्तावन्मात्रमेव तस्य विनाशोऽनेकदेशस्य तु न कथंचिद्विनाशः स्यात् TantrVā. 259. 16 (*on* i. 3. 26); **B** belonging to more than one region or place एकमेव त्वगिन्द्रियमनेकदेशाभ्यां शीतोष्णाभ्यामपर्यायं संनिकृष्यते NyāyMa. 10.5.

अनेकदेश (aneka-deśa) *m.* **1** various places or countries न ह्यनेकदेशकाल-वर्तिज्योतिष्टोमप्रयोगस्थग्रहव्यक्तिसंबन्धानुभवोऽस्ति TantrVā. 734. 15 (*on* iii. 1. 14); **2A** many places or regions सामान्यं वस्तु ... तस्य चानेकदेशकालव्यापिता गम्यत इति नाभाजनमन्वयस्य Kāśi. iii. 80. 20 (*on* 5 (4). 134); TātpaṬ. (Vā.) 18.3 (*on* i. 1.1); न च सामान्यमनेकदेशकालावस्थासंसर्गि भवितुमर्हति गोशब्दो गोशब्द इति बुद्धिरपि गोशब्दत्वोपधाना गोशब्दव्यक्तीः (अवलम्बते), न पुनर्गोशब्द-व्यक्तिमेकामनेकदेशकालव्यापिनीम् TātpaṬ. (Vā.) 458. 12 (*on* ii. 2. 32); नाममन्त्रास्त-दादेशा भवान्तरगतानपि। प्राणिनः प्रीणयन्ति ... भवान्तरगतानपीत्यनेकदेश-कालयोन्यवस्थान्तरगतानपीत्यर्थः CaturCin. iii (1). 17. 9; अहो अस्माभिरनेकदेशा दृष्टाः, बहूनि तीर्थानि दृष्टानि SiṁhāDvā. 153.0 (10); **2B** more than one place or region न चेदं यथार्थं (प्रत्यभिज्ञानम्) अनेकदेशकालसंबन्धस्यैकत्र बाधात् TattvCin. i. 839. 7; अनेकदेशादागता विलासिन्यो वर्णयितुं न शक्याः VasaTi. 39. 3; **2C** several points (in space), cf. **अनेकदेशता A; 3** much or large space, cf. **अनेकदेशव्यापिन्.**

अनेकदेशग (anekadeśa - ga) *adj.* [*f.* - ā] belonging to or present in more than one place or region शिवध्वजिन्यः प्रतियोधमग्रतः स्फुरन्तम् (अर्जुनम्)...। तमेकदेशस्थमनेकदेशगा निदध्युरर्कं युगपत्प्रजा इव Kirātā. 14.58; यदैकं वस्तु कविना वर्ण्यतेऽनेकदेशगम्। तदापि सा परिज्ञेया विशेषालङ्कृतिर्बुधैः AlaṅkāMañ. 144. 4 (45)

अनेकदेशगत (anekadeśa - gata) *adj.* belonging to or present in various places नोक्तकर्तृत्वेन व्यापकत्वमेकान्ततो ब्रह्मणि रोद्धुं शक्नोति। योगसिद्धदूर-श्रवणादिवत्परिच्छिन्नेनाप्यनेकदेशगतकार्यकरणसामर्थ्यविशेषस्य वक्तुं शक्यत्वात् AṇuBh. 203. 22 (*on* iii. 2. 37)

अनेकदेशता (anekadeśa - tā) *f.* **A** the state of being what occupies several points (in space) यदि श्रोत्रं संयोगविभागदेशमागत्य शब्दं गृह्णीयात् तथापि तावदनेकदेशता कदाचिदवगम्येत। न च तत्संयोगदेशमागच्छति ŚābaBh. 81. 6 (*on* i. 1.15); **B** the state of being what belongs to more than one place सूर्यस्य ...। न नाम सर्वथा तावद् दृष्टास्यानेकदेशता ŚlokaVār. 6.177 (774. 7)

अनेकदेशत्व (anekadeśa - tva) *n.* **A** the state of being what pervades more than one place or instance (i.e. both subject and counter-subject) यस्य पक्षं प्रत्येकदेशत्वमनेकदेशत्वं च तस्यापि ... निरासः PrakaPañ. 208. 20; **B** the state of being what belongs to more than one place एकदेशस्थस्यैव तु भ्रान्त्यानेकदेशत्वावगतिः एकस्याप्यादित्यस्येव नानुपपन्ना NyāyRa. 778. 16 (*on* 6. 192); यदेतद्युगपदनेकदेशसंबधित्वं यच्च प्रत्यभिज्ञावगतमेकत्वं तदुभयसिद्ध्यर्थं व्यापित्वमुपेयते तेनोपपन्नमनेकदेशत्वमेकत्वेऽपीति NyāyRa. 781. 12 (*on* 6. 201); **C** the state of being what exists in many places, i.e. individuals 'असति विशेषे नित्यस्य नानेकत्वमिति। नानेकदेशत्व'मित्यर्थः ... गोत्वादेरेकस्याप्यनेकत्र युगपद्धीर्दृष्टेति न शब्दानेकत्वे लिङ्गमिति शङ्का निरासस्तु गोत्वादेरप्यसति विशेषस्य देशत्वे नानेकदेशत्वम् NayaVi. 231. 2 (*on* i. 1. 3)

अनेकदेशदर्शन (anekadeśa-darśana) *n.* perception (of probans) in more than one place or instance (i.e. both subject and counter-subject) तटस्थरजतस्मृतिरिदंकारास्पदस्योपकारहेतुभावमनुमापयितुमर्हति। रजतत्वस्य हेतोरपक्ष-धर्मत्वात्। एकदेशदर्शनं खल्वनुमापकं न त्वनेकदेशदर्शनम् Bhām. 17.19 (*on* i. 1.1)

अनेकदेशदर्शित्व (anekadeśadarśi-tva) *n.* the state of being one who has seen, i.e. visited various places or countries अनेकदेशदर्शित्वेनातिश्रम-समन्वितः। त्वं नातिवृद्धो वयसा ...। कथमल्पेन कालेन पृथिवीमटसि द्विज MārkP. 61. 11.

अनेकदेशदृश्वन् (anekadeśa-dṛśvan) *adj.* who has seen, i.e. visited various places or countries अनेकदेशदृश्वानः किलाश्चर्यदर्शिनो भवन्ति NalaCam.1.53 (6)

अनेकदेशनियामकत्व (anekadeśaniyāmaka-tva) *n.* the state of being the ruler of more than one region or country न च नियम्यानन्त्यादिना प्रसक्तिः, एकस्मिन्नपि जीवे अनेकावयवनियामकत्वस्यैकस्मिन्नपि राजन्ये अनेकदेशनियामकत्वस्य च दर्शनात् AdvaiSi. 840. 15.

अनेकदेशप्रभव (anekadeśa-prabhava) *adj.* originating in various places or countries यच्चौरभृतिः ... समार्जयच्चौर्यपरायणः स्वम् (धनम्)। अनेकदेशप्रभवं विशालं तद्वालिखिल्यस्य गृहं विवेश PadmP. (Ra.) 34. 104.

अनेकदेशप्रवेश (anekadeśa-praveśa) *m.* entry into or presence in more than one place or region यथा प्रदीपस्य एकस्य एकदेशवर्तिनः स्वया प्रभयानेकदेशप्रवेशः तद्वदात्मनोऽपि VedāntDī. 248. 13 (*on* iv. 4. 15)

अनेकदेशभूत (anekadeśa-bhūta) *adj.* occurring in more than one place or instance (i.e. both subject and counter - subject) 'एकदेशदर्शनादि' ति अनेक-देशभूतस्य हेत्वाभासत्वमुक्तम्। यथा—व्योम प्रत्यक्षं रूपवत्त्वादिति। रूपवत्त्वं व्योमैकदेशत्वेनासिद्धम् PrakaPañ. 208. 17.

अनेकदेशवर्तिन् (anekadeśa-vartin) *adj* **i** existing in, i.e. pervading several points (in space) अनेकदेशवर्तिनि द्रव्येऽस्तिकायशब्दः Brahm-SūBh. (Rā.) 497. 11 (*on* ii. 2. 31); अनेकदेशवर्तिसांकेतिकपदार्थवाची अस्तिकायशब्दः VedāntKau. 204. 17 (*on* ii. 2. 33); (तानि च द्रव्याणि) अणुव्यतिरिक्तान्यस्तिकाय-शब्दानि। अनेकदेशवर्तिनि द्रव्येऽस्तिकायशब्दप्रवृत्तेः NyāySu. (Ja.) 411 B. 4 (*on* ii. 2. 10); GoviBh. 134. 4 (*on* ii. 2. 33); **ii** existing in many places अनन्ता हि व्यक्तयः। अतीतानागतानामनेकदेशवर्तिनां गवामियत्ताया अनवधारणात् NyāyMāVi. 39. 12 (*on* i. 3. 10)

अनेकदेशवास्तव्य (anekadeśa - vāstavya) *adj.* who has residence in various countries (आनन्दरङ्गक्षितिपतिः) समागतानेकदेशवास्तव्यसमस्तानन्तभोगिभोगा-यतचण्डभुजदण्डमण्डित°...°भद्रासनसहस्रसंकुलान्तरं मनोहरमधिगम्य विवाहमण्डपम् ... शेषाद्रिकन्यया साकम् ... भद्रपीठे ... उपविशति स्म ĀnandRa. 5. 8(22)

अनेकदेशविसृमर (anekadeśa - visṛmara) *adj.* [P. iii. 2. 160] spreading over more than one region एकदेशस्थितस्यापि दिव्यपुष्पस्य सौरभमनेकदेशविसृमरं भवति ŚivārkaMaDī. i. 14. 6 (*on* i. 1. 1)

अनेकदेशवृत्ति (anekadeśa-vṛtti) *f.* existence in many places अनेकदेशमवृत्तौ वा सत्यपि प्रतिबिम्बके। समानबुद्धिगम्यत्वान्नानात्वं नैव विद्यते TattvSaṁ. 2225; ŚlokaVār. 6. 190 (777. 4); अनेकदेशवृत्तौ वा सत्यपि प्रतिबिम्बके। स्थूलसूक्ष्मा-दिवद्भेदादेकत्वं नैव विद्यते TattvSaṁ. 2594.

अनेकदेशव्यापिन् (anekadeśa-vyāpin) *adj.* pervading much or large space द्युमणिप्रभृतीनामेकदेशवर्तिनामालोकस्तद्गुणोऽनेकदेशव्यापी दृश्यते VedāntDī 124. 8 (*on* ii. 3. 26); आलोकादयस्तु प्रसृमरतया स्वतोऽनेकदेशव्यापिनोऽपि कुड्यादि-भिरुपाधिभिः परिच्छिद्यन्ते ŚatDū. 212. 23.

अनेकदेशव्याप्ति (anekadeśa-vyāpti) *f.* pervasion of much or large space अनेकदेशव्याप्त्या गङ्गाया आयामवत्त्वेनानेकजनापेक्षया प्रसिद्धत्वात् तस्या एव लक्षणत्वम् Pradī. ii. 364A. 35 (*on* ii. 1. 15)

अनेकदेशसंयोग (anekadeśa - saṁyoga) *m.* contact with more than one place or region अनुमानेन तावदेकस्य मूर्तस्य युगपदनेकदेशसंयोगो न संभवति इत्यवगतम् NyāyRa. 462. 15 (*on* 5 (7). 46)

अनेकदेशसंबन्ध (anekadeśa-saṁbandha) *m.* **A** connection with various places असति विशेषे नित्यस्य नानेकत्वम्। कार्याणां तु बहूनां नानादेशेषु क्रियमाणानामुपपद्यतेऽनेकदेशसंबन्धः ŚābaBh. 75. 1 (*on* i. 1. 9); Bi connection with many places or regions शब्दं कुरु शब्दं मा कार्षीरिति व्यवहर्तारः प्रयुञ्जते ते नूनमवगच्छन्ति कार्यः शब्द इति ... तेषु तेषु देशेषु क्रियमाणानामुपपद्यतेऽनेकदेशसंबन्ध इति NyāyMañ. i. 189. 6; **Bii** connection with more than one place or region अनेकदेशसंबन्धो ह्येकस्यानुपपन्नः स्यात् NyāyRa.778.15 (*on* 6.192); न हि स्वतन्त्रस्य कस्यचिदेकस्य युगपदनेकदेशसंबन्धः संभवति NyāyRa. 781. 5 (*on* 6. 200); मूर्तस्यार्थस्य युगपत्कात्स्र्न्येन अनेकदेशसंबन्धो न घटत इति स्वशरीरेऽवगतम् ŚāstrDī. 79. 16 (*on* i. 1. 5)

अनेकदेशसंबन्धित्व (anekadeśasambandhi-tva) *n.* the state of being what is connected with more than one place or region किं पुनः प्रमाणं व्यापित्वे, तद्दर्शयति ...। यदेतद्युगपदनेकदेशसंबन्धित्वम् ... तदुभयसिद्ध्यर्थं व्यापित्वमुपेयते NyāyRa. 781. 11 (*on* 6.201)

अनेकदेशसंबन्धिन् (anekadeśa-sambandhin) *adj.* connected with several points (in space) अलाततेजःकणो हि न वस्तुतो युगपदनेकदेशसंबन्धी, लाघवयत्नेन तु यथातथा साम्यमापादितम् AbhinBhā. iv. 4. 9 (*on* 28.7)

अनेकदेशस्थलज (anekadeśa-sthalaja) *n.* ground-lotus grown in many places एष भोः अनेकदेशस्थलजजलजसारफल्गुपण्यक्रयविक्रयोपस्थितस्त्रीपुरुषसंबाधान्तरापणां सार्वभौमस्य विपणिमनुप्राप्तः (अहम्) PādaTā. 10. 5.

अनेकदेशाधिगत (anekadeśādhigata) *adj.* acquired from different places अनेकदेशाधिगतं विविक्तं न पुनस्ततः। स्मृतिरित्यपि विज्ञानं स्मृतेरन्यदुदाहृतम् BrahmSi. 140. 18.

अनेकदेशान्तर (aneka-deśāntara) *n.* several other, i.e. foreign countries महाब्राह्मणाः ... अनेकदेशान्तरसमागतानाम् ... महाजनानामादरम् ... अनुरुन्धानाः समादिशन्ति AdbhuDa. 11.5 (7)

अनेकदेशावगति (anekadeśāvagati) *f.* knowledge (as present) in more than one point (in space) वक्तर्येकदेशावगतेरपि भ्रान्तित्वे श्रोत्रानागतिरेव प्रमाणं प्रस्तुतत्वात्त्वनेकदेशावगतेरेव भ्रान्तित्वं भाष्ये वर्णितम् NyāyRa.780.13 (*on* 6.197)

अनेकदेशावष्टम्भ (anekadeśāvaṣṭambha) *m.* seizure, i.e. pervasion of much or large space स्वरूप(सं)विन्मात्रस्य व्यापिता केयमुच्यते। अनेकदेशावष्टम्भे व्याप्तिरुच्येत मुख्यतः PramāVāBh. 152. 5.

अनेकदेशावस्थित (anekadeśāvasthita) *adj.* existing in more than one place or point (in space) आदित्यं पश्य ...। एकः सन्ननेकदेशावस्थित इव लक्ष्यते ŚābaBh. 80. 10 (*on* i. 1. 15)

अनेकदेशावेश (anekadeśāveśa) *m.* entrance into or pervasion of much or large space प्रदीपस्य यथा प्रभयानेकदेशावेशः तद्वत् प्रसृतया प्रज्ञयानेकार्थावेशो मुक्तस्य भवति GoviBh. 321. 12 (*on* iv. 4. 15)

अनेकदेशिन् (an-ekadeśin) *adj.* not composed of parts अर्धं पशोर्देवदत्तस्येति। देवदत्तशब्देन सह समासो न भवति। अनेकदेशित्वात् देवदत्तस्य Nyās. i. 379.9 (*on* ii. 2. 2)

अनेकदेशोन्मिषत् (anekadeśonmiṣat) *adj.* appearing in much or large area or region अनेकदेशोन्मिषदभ्रसिन्धुप्रवाहखण्डामिव भानुकन्याम्। पश्यामि YātrāPra. 8. 97.

अनेकदेह (aneka-deha) *m.* **Ai** more than one body एकस्येन्दोः अपां पात्रेष्वनेकत्वं यथा तथा अनेकदेहेष्वेकात्मप्रतिभासस्तथा मतः SarvaSiSaṁ. 12. 71; VajraSūU. 260. 25; प्रारब्धकर्मणोऽनेकदेहहेतुत्वसंभवात् कथं कर्मसंबन्धस्य यावद्देहभावित्वम् ŚrutaPra. ii. 610 . 10 (*on* iv. 2. 18); **Aii** many bodies अनेकमणिष्वनुस्यूतं सूत्रमिवानेकदेहेष्वनुस्यूतमात्मानं पश्यतस्ततो भेदधीरेव Nyāyāmṛ. 398 A.6; **B** various bodies जीवस्य च पुनरनेकदेहसंबन्धात् कः शूद्रः का भार्येति ज्ञानमप्यशक्यम् AṇuBh. 156. 10 (*on* ii. 3. 48)

अनेकदेहग्रह (anekadeha-graha) *m.* assumption of more than one body नानात्वनिषेधश्रुतिरनेकदेहग्रहेऽप्येक एवात्मेत्येवंपरा NayaVi. 224. 2 (*on* i. 1. 5)

अनेकदेहपरिग्रह (anekadeha-parigraha) *m.* assumption of more than one body देहात्माभिमानेन जन्मनि जन्मनि भिन्न इवाभातीत्यर्थः। अनेकदेहपरिग्रहेऽप्येक एवात्मेति नानात्वनिषेधस्यार्थः PrakaPañ. 339. 2.

अनेकदेहपरिग्राहक (anekadeha-parigrāhaka) *adj.* who assumes many bodies जीवस्य देहानुरूपपरिमाणत्वाङ्गीकारे योगबलादनेकदेहपरिग्राहकयोगिशरीरेषु प्रतिशरीरं जीवविच्छेदः प्रसज्येत SarvaDaSaṁ. 4. 22.

अनेकदेहप्रतिपत्ति (anekadeha-pratipatti) *f.* assumption of more than one body विग्रहादिमत्त्वे एकस्यानेकत्र युगपत्सांनिध्यायोगात् कर्मणि विरोध इति चेत् न शक्तिमत्सु सौभरिप्रभृतिषु युगपदनेकदेहप्रतिपत्तिदर्शनात् VedāntSā. (Rā.) 100. 7 (*on* i. 3. 26); (देवानाम्) विग्रहवत्त्वेऽपि सौभरिप्रभृतिषु युगपदनेकदेहप्रतिपत्तिर्दृष्टा। ततो न कश्चिद् विरोधः (कर्मणि) BrahmSūBh. (Śrī.) i. 461. 5 (*on* i. 3. 26)

अनेकदेहभेद (anekadeha-bheda) *m.* [Inst.] due to the difference among various bodies अनेकदेहभेदेन भिन्ना वृत्तिरिहात्मनः। अष्टापदपरिक्षेपे ह्यक्षमुद्रेव लक्ष्यते ŚivaP. vii. 5. 57 (507B. 13)

अनेकदेहभोग्य (anekadeha-bhogya) *adj.* to be experienced or enjoyed through (the assumption of) many bodies अधिकाराधिकरणोक्तन्यायेनानेकदेहभोग्यप्रारब्धकर्मरूपविद्याफलप्रतिबन्धकसद्भावो बाधकोऽस्ति ŚivārkaMaDī. ii. 417. 17 (*on* iii. 4. 50)

अनेकदेहव्याप्ति (anekadeha-vyāpti) *f.* pervasion of more than one body 'त्रिधा भवती'त्यादिश्रुत्युक्तं वैविध्यं तु देहेनापि मुक्तस्य न संभवति एकेनाणुस्वरूपेणानेकदेहव्याप्त्यसंभवात् VedāntKau. 430. 24 (*on* iv. 4. 15)

अनेकदेहसंभव (anekadeha-sambhava) *m.* origination of more than one body एकस्यापि कर्मवशादनेकदेहसंभवात् VajraSūU. 261. 1.

अनेकदेहादान (anekadehādāna) *n.* taking up, i.e. assumption of several bodies केचित् पतिते पूर्वदेहे देहान्तरमाददते केचित्तु स्थित एव तस्मिन् योगैश्वर्यवशात् अनेकदेहादानन्यायेन ...। एते समधिगतसकलवेदार्थाः स्मर्यन्ते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 668. 16 (*on* iii. 3. 32)

अनेकदेहानुभाव्य (anekadehānubhāvya) *adj.* to be experienced through many bodies वसिष्ठादीनामाधिकारिकपदप्रापकं कर्मानेकदेहानुभाव्यम् इति तेषां चरमदेहे विद्यया सर्वकर्मक्षयपूर्विका मुक्तिः ŚivārkaMaDī. ii.338.12 (*on* iii.3.31)

अनेकदेहानुस्यूत (anekadehānusyūta) *adj.* continued in many bodies अनेकमणिष्वनुस्यूतं सूत्रमिवानेकदेहानुस्यूतमात्मानं पश्यतः स्वस्य ततोऽत्यन्तभेदावसितिरेव युक्ता NyāySu. (Ja.) 491 A. 4 (*on* iii. 2. 1)

अनेकदेहारम्भक (anekadehārambha-ka) *adj.* which commences, i.e. causes more than one body अनेकदेहारम्भकमप्येकं कर्मास्ति ŚivārkaMaDī. ii. 338. 9 (*on* iii. 3. 31)

अनेकदैत्यसहित (anekadaitya-sahita) *adj.* accompanied by many demons दैत्यस्तत्राप्यस्थापयद्दैत्यपुंगवम्। अनेकदैत्यसहितं सर्वाध्यक्षं रसातले GaṇeP. ii. 4. 15.

अनेकदैवत्य (anekadaivatya) *adj.* (Pārvaṇaśrāddha) having many presiding deities संप्राप्ते पार्वणश्राद्धे ... अत्र पार्वणग्रहणमनेकदैवत्योपलक्षणार्थम् CaturCin. iii (1) . 1065. 9.

अनेकदोःकोटि (aneka-doḥkoṭi) *f.* many sides of triangles or squares तन्मूलरेखासमकर्णतुल्यचतुर्भुजं स्यात्सममायतेन। साम्यात्तयोः क्षेत्रफलस्य चेदमनेकदोःकोटिवशान्न भिन्नम् SiddhāTaVi. 403. 12.

अनेकदोर्दण्ड (aneka-dordaṇḍa) *adj.* having many arms सहस्रमूर्धानमिव शृङ्गैर्गगनरोधिभिः। अनेकदोर्दण्डमिव तुङ्गैस्तालमहीरुहैः। ... आरुरोह गिरिं प्रभुः TriṣaŚaPuC. i. 6. 400.

अनेकदोलिकाविल (anekadolikāvila) *adj.* full of many jumps, i.e. ups and downs देव, इदमनेकदोलिकाविलं द्रामिलं बलम् YaśasCam. i. 464. 5 (comm. नानाझम्पानसंयुक्तम्)

अनेकदोष (aneka-doṣa) *adj.* [*f.* - ā] **i** having many defects यत्कालयुक्तं तदनेकदोषम् BṛSaṁ. 8.49; **ii** having many short-comings अनेकदोषामपि देवतां जनस्त्रिमोहमिथ्यात्ववशेन भाषते SubhāRaSaṁ.130; मोहाद् व्यतिक्रमो यश्च स मम क्षम्यतां त्वया। न कस्यानेकदोषोऽपि सुहृत्काय इव प्रियः RāmāMañ. 200. 22.

अनेकदोष (aneka-doṣa) *m.* **1A** many sins or evils बोधिसत्त्वः किलानेकदोषव्यसनोपसृष्टमर्थकामप्रधानत्वादनौपशमिकम् ... प्रव्रज्यामनुपश्यन् ... तापसो बभूव JātaMā. 181.18. (28.0(2)); **1B** many evil or bad consequences विप्रादीनां चतुर्णां पापभीरूणाम् ... क्रयविक्रयादिभिर्ब्राह्मणशुश्रुषाकरणादिभिरनेकदोषाः सन्ति CaturCin. iv. 2. 2; **2A** more than one morbid humour अनेकदोषात्मकेषु व्याधिष्वनेकरसेषु च भेषजेषु रसदोषप्रभावमेकैकशोऽभिसमीक्ष्य व्याधिभेषजप्रभाव तत्त्वं व्यवस्येत AṣṭāSaṁ. i. 119. 20 (1.23); **2B** many morbid affections, i.e. diseases रात्रौ क्षीरमनेकदोषशमनं सेव्यं ततस्सर्वदा BhojanKu. 128. 13; **3** many logical defects तदेवमनेकदोषगर्भत्वादिदमपि मतं न मनोहरम् NītiMā. 36. 19; **4** many blemishes मुखेन लज्जाभिनयप्रगल्भा लीलालव(?वा)न्वञ्चितकन्धरेण। प्रत्यादिशन्तीव दिवि स्फुरन्तमनेकदोषोपहतं मृगाङ्कम् VikraDeC. 9. 53.

अनेकदोषतादवस्थ्य (anekadoṣa-tādavasthya) *n.* remaining in the same condition or status-quo of many defects or faults न च ... जघन्यवृत्त्याश्रयणमनुवादवैयर्थ्यं उत्पत्तिवाक्यस्थैकवचनस्य साधुत्वमात्रार्थत्वमित्यनेकदोषतादवस्थ्यमिति

वाच्यम् BhāṭṭDī. ii. 225. 15 (*on* vi. 1. 5)

अनेकदोषद (anekadoṣa-da) *adj.* causing many evil or bad consequences अनेकदोषदं कुण्डं यत्र न्यूनाधिकं यदि। तस्मात्सम्यक्परीक्ष्यैव कर्तव्यं शुभमिच्छता VasiS. 18. 31.

अनेकदोषदुष्ट (anekadoṣa-duṣṭa) *adj.* **1** affected by many morbid affections, i.e. diseases अनेकदोषदुष्टोऽपि कायः कस्य न वल्लभः। कुर्वन्नपि व्यलीकानि यः प्रियः प्रिय एव सः Tantrākhyā. 23. 5; PañcT. 1. 70 (87.1); Hitopa. 2. 119; Pañcā. 59. 4; Subhāṣi. 3429; अनेकदोषदुष्टस्य देहस्यैको महान् गुणः। यां यामवस्थामाप्नोति तां तामेवानुवर्तते ŚivU. 7. 123; SūktiRa. 163. 66; **2** wicked due to many sins or evils or vices अनेकदोषदुष्टस्य कलेरेको महान्गुणः KūrmaP. 307. 6 (1. 30); **3** bad or spoiled by many defects or disadvantages अनेकदोषदुष्टस्य मधुनापास्तदो(?ऽपास्तदो)षताम्। यो ब्रूते तद्रसासक्तः SubhāRaSaṁ. 564; अनेकदोषदुष्टस्यापि स्वर्गभोगस्य जनकं यागादिकमपि प्रतिजन्म ... अतिदुष्करम् ŚivārkaMaDī. ii. 224. 21 (*on* iii. 2. 1); MayūMāli. 764. 10 (*on* x. 7. 12)

अनेकदोषभी (anekadoṣa-bhī) *f.* fear of many (logical) defects अनुमतिकल्पना फलकल्पना चेत्याद्यनेकदोषभिया वरमस्थिपदेन ... पुरुषान् लक्षयित्वा BhāṭṭDī. iii. 228. 9 (*on* x. 2. 16)

अनेकदोषसंघात (anekadoṣa-saṅghāta) *m.* combination or collection of many morbid affections, i.e. diseases अनेकदोषसंघातो गुल्मवद्गुल्म उच्यते KāśyaS. 113A. 36.

अनेकदोषसंनिपात (anekadoṣa-sannipāta) *m.* occurrence or conjunction of many (logical) defects अनेकदोषसंनिपाते यदेकोद्भावनेनेतरोपेक्षणं तदप्यनुद्भाव्यमेव TārkiRa. 354. 7.

अनेकदोषसमुच्चय (anekadoṣa-samuccaya) *m.* accumulation of many sins or evils उपपातकादिष्वभ्यासेऽनेकदोषसमुच्चये वा वेदितव्यम् Mitā. 513. 25 (*on* 3. 311)

अनेकदोषापात (anekadoṣāpāta) *m.* contingency of several (logical) defects तदेवमनेकदोषापातेऽपि यः क्षणभङ्गमभिप्रैति तस्य महत् साहसम् SyādvāMañ. 18 (96)

अनेकदोषाभाव (anekadoṣābhāva) *m.* absence of many (logical) defects एतेन गुणज्ञानज्ञाप्यत्वं दोषाभावज्ञानज्ञाप्यत्वं चापास्तम्। अनेकदोषाभावानामननुगतत्वेन गौरवात् BhāṭṭCin. i. 12. 20 (*on* i. 1.3)

अनेकदोषोत्तर (anekadoṣottara) *adj.* vitiated by various faults इत्येवमनेकदोषोत्तरे तु भूमण्डले सर्ववर्णेष्वेव यो यो बलवान्स स भूपतिर्भविष्यति ViṣṇuP. iv. 24. 93.

अनेकदोषोपसृष्ट (anekadoṣopasṛṣṭa) *adj.* associated with many evils or sins अनेकदोषोपसृष्टमतिकष्टं मद्यपानमिति साधवः परमप्यस्माद्वारयन्ति प्रागेवात्मानमिति JātaMā. 100. 8 (17. 0)

अनेकद्रव्य (aneka-dravya) *adj.* [*f.* - ā] **1A** pertaining to, i.e. inhering in more than one material substance एकादिव्यवहारहेतुः संख्या। सा पुनरेकद्रव्या चानेकद्रव्या च ... अनेकद्रव्या तु द्वित्वादिका परार्धान्ता PadārthaSaṁ. 111. 5; पृथक्त्वमपोद्धारव्यवहारकारणम्। तत्पुनरेकद्रव्यमनेकद्रव्यं च PadārthaSaṁ. 138.6; अनेकं द्रव्यमाश्रयो यस्याः सा अनेकद्रव्या NyāyKa. 114. 26; 138.14; एकमेव द्रव्यम् एकपृथक्त्वं अनेकद्रव्यं द्विपृथक्त्वादि इति TarkSaṁ. (Ā.) 68. 10; अनेकं द्रव्यमाश्रयो यस्य तदनेकद्रव्यम् Upask. 198. 4 (*on* iv. 1. 6); अर्थादनेकद्रव्या द्वित्वादिका (संख्या) Upask. 318. 7 (*on* vii. 2. 8); **1B** composed of many substances, i.e. parts आकाशपरमाण्वादि अनेकद्रव्यं वा द्व्यणुकादि कार्यद्रव्यम् NyāyMañ. i. 210. 26; अनेकद्रव्यं च घटादिशब्दस्त्वेकद्रव्यं तस्मान्न द्रव्यं रूपादिवत् TātpaṬ. (Vā.) 182. 16 (*on* i. 1. 5); नाप्यनेकद्रव्यद्रव्यम्। स्पर्शरहितत्वद्रव्यत्वेनानारब्धत्वान्मनोवत् Kiraṇā. 18. 1; वैशेषिकाणां हि अद्रव्यं वा द्रव्यं अनेकद्रव्यं वा द्रव्यम् SyādvāMañ. 8 (29); अनेकद्रव्ये पटादावयवावयविनोरेकान्तभेदाभावेऽपि नावयवबहुत्वे नैकस्मिन् पटे बहुवच(?नं) पटा इति SiddhāSi. i. 19. 6; **2** made of more than one metal तैजसाश्ममयमृन्मयेषु पात्रेष्वेकद्रव्येष्वनेकद्रव्येषु वा दर्भान्तर्हितेष्वपः प्रदाय SmṛtiCan. v.306.13.

अनेकद्रव्य (aneka-dravya) *n.* **1A** more than one material substance न ह्येकस्य शब्दस्यानेकद्रव्यगुणप्रपञ्चेन संबन्ध आख्यातुं शक्यः NyāyVār. 324. 5 (*on* ii. 2. 67); **1B** many material substances किं कारणं महदनेकद्रव्यरूपाद्युपलब्धिकारणानि ...एकदेशिनि NyāyVār. 215. 20 (*on* ii. 1. 30); अनुष्ठानावृत्तिरपि ज्योतिष्टोमस्यानेकद्रव्यदेवतासंयोगसंपादनार्था दृश्यते TantrVā. 445. 1 (*on* ii. 2. 1); 1096. 16 (*on* iii. 6. 22); अनेकद्रव्यदेवताविधानेन वाक्यभेदप्रसङ्गात् TantrVā. 1114.10 (*on* iii. 6. 42); **2** many metals अल्पपरिमाणैरनेकद्रव्यैः स्थूलैककार्यारम्भोऽनेकान्त इति NītiMā. 43. 9; **3A** many substances, i.e. parts न च निरवयवस्याकाशस्यानेकद्रव्यमारम्भकम् BrahmSūBh. (Bhā.) 130.19 (*on* ii. 3. 3); **3B** more than one, i.e. both sentient and non-sentient substances, i.e. beings, cf. **अनेकद्रव्यस्कन्ध;** **3C** substance which has many parts द्रव्यञ्च द्विविधं, अनेकद्रव्यम् अद्रव्यद्रव्यं चेति PrakaPañ. 332. 6; **4** many objects सर्वस्यानेकद्रव्यस्यान्यथात्वं अभिविधिः PrakriKau. i. 950. 5.

अनेकद्रव्यत्याग (anekadravya-tyāga) *m.* offering of many material substances वेदे त्वनेकद्रव्यत्यागात्मकबहुतरायाससाध्यानि कर्माणि ... के वा श्रद्दधीरन् ĀgaPrā. 18. 10.

अनेकद्रव्यत्व (anekadravya-tva) *n.* **1** the state of having many material substances प्रकृतेष्टेरनेकद्रव्यत्वेन चित्राशब्दवाच्यत्वोपपत्तिः ArthSaṁ. 100.3; प्रकृताया इष्टेरनेकद्रव्यत्वेन चित्राशब्दस्य तत्रोपपत्तेः MīmāNyāPra. 250. 17; **2** the state of having many substances, i.e. parts अद्रव्यस्य प्रत्यक्षत्वानुपपत्तेः अस्पर्शवत्त्वादनारम्भकत्वेनानेकद्रव्यत्वाभावात् TātpaṬ. (Vā.). 345. 15 (*on* i. 2. 8); महत्त्वमनेकद्रव्यत्वं रूपविशेषश्च संनिकर्ष इव प्रत्यक्षहेतुः PrakaPañ. 131.6; 132.8; न द्व्यणुके व्यभिचारः तस्यानेकद्रव्यत्वेनाविद्यमानद्रव्यत्वानुपपत्तेः Bhām. 402.15 (*on* ii. 2. 15); अनेकद्रव्यत्वेऽभ्युदयसाधारणत्वप्रसङ्गः, साधारणैकद्रव्यत्वेऽपि स एव दोषः NyāyVārPari. 337. 1; तस्य चाक्षुषद्रव्यतया महत्त्वानेकद्रव्यत्वयोरावश्यकत्वात् Upask. 87. 6 (*on* ii. 1. 12); प्रत्यक्षे महत्त्वं कारणम् अनेकद्रव्यत्वमन्यथासिद्धम् SiddhāMu. 10. 19 (*on* 20); अपकृष्टमहत्त्वं प्रत्यनेकद्रव्यत्वस्य प्रयोजकत्वात् SiddhāMu. 16. 18 (*on* 37)

अनेकद्रव्यमात्र (anekadravya-mātra) *n.* merely all material substances नित्यमनेकद्रव्यमात्रसमवेतं द्रव्यत्वम् अतः संयोगो नेष्यत इत्युक्तं द्रव्यत्वं च साधितमेव Upask. 61. 13 (*on* i. 2. 11)

अनेकद्रव्ययोनित्व (anekadravya-yonitva) *n.* the state of having many material substances as source यथाकारणमासाद्य भोक्तृणां छन्दतोऽपि वा। अनेकद्रव्ययोनित्वाच्छास्त्रतस्तान् (विकारान्) विनिर्दिशेत् SuśruS. i. 46. 418.

अनेकद्रव्यवत् (anekadravya-va(n)t) *adj.* having, i.e. inhering in several substances, i.e. parts तस्माद्विवादाध्यासितस्त्रसरेणुर्महाननेकद्रव्यवांश्च Kiraṇā. 52. 5; रूपेति। अनेकद्रव्यवद्द्रव्यसमवायान्महत्त्वचद्द्रव्यसमवायात् Kiraṇā. 280.17; यस्यास्ति तदनेकद्रव्यवत् अनेकपदमिह सर्वपरं तेन पृथिवीत्वादिभ्यो भेदः Upask. 61. 9 (*on* i. 2. 11); अनेकं द्रव्यमाश्रयो यस्य तदनेकद्रव्यं तद्यस्यास्ति तदनेकद्रव्यवत् तद्भावस्तस्मात् अनेकद्रव्यवत्त्वात् Upask. 198. 4 (*on* iv. 1. 6)

अनेकद्रव्यवत्ता (anekadravyavat-tā) *f.* the state of having, i.e. inhering in several substances, i.e. parts यदि च सानेकद्रव्यवत्तां नाद्रियेत महत्त्वमपि नाद्रियेत Kiraṇā. 52. 2.

अनेकद्रव्यवत्त्व (anekadravyavat-tva) *n.* the state of having, i.e. inhering in many substances, i.e. parts अनेकद्रव्यवत्त्वेन द्रव्यत्वमुक्तम् VaiśeSū. i. 2. 11 (comm. अनेकं द्रव्यं समवायितया यस्यास्ति तदनेकद्रव्यवत्); अनेकद्रव्यवत्त्वात् रूपाच्चोपलब्धिः VaiśeSū. iv. 1. 6; द्रव्ये तावत् द्विविधे महत्यनेकद्रव्यवत्त्वोद्भूतरूपप्रकाशचतुष्टयसंनिकर्षाद् धर्मादिसामग्र्ये च स्वरूपालोचनमात्रम् PadārthaSaṁ. 186. 15; एकद्रव्यश्चासाववयवी तावन्नोपलभ्यते किं कारणं महदनेकद्रव्यवत्त्वस्योपलब्धिकारणत्वात् NyāyVār. 216. 5 (*on* ii. 1. 30); तथा महदनेकद्रव्यवत्त्वरूपवांश्चाक्षुषो रश्मिः कस्मात् प्रत्यक्षतो नोपलभ्यते NyāyVār. 379.19 (*on* iii. 1. 33); सा चोपलब्धिलक्षणप्राप्तिः ... अनेकद्रव्यवत्त्वं, रूपं चोद्भूतं समाख्यातम् DharmoPra. 103.23; महत्त्वानेकद्रव्यवत्त्वयोः परस्परविनाभूतयोरगृह्यमाणाविशेषत्वेनोभयोरपि चाक्षुषत्वं प्रति कारणत्वात् समुच्चय एव NyāyVārPari. 500. 1; विषयस्यापि योग्यता महत्त्वानेकद्रव्यवत्त्वरूपविशेषाद्यात्मिका NyāyKa. 23. 9; अनेकद्रव्यवत्त्वं भूयोऽवयवाश्रितत्वम् NyāyKa. 188. 24; तस्य चाक्षुषद्रव्यत्वेन महत्त्वादनेकद्रव्यवत्त्वात् च Kiraṇā. 51. 14; अनेकं द्रव्यमारम्भकं येषामवयवानां तेऽनेकद्रव्या अवयवास्तद्वत्त्वमनेकद्रव्यवत्त्वम् Kiraṇā. 277.20; द्रव्यचाक्षुषत्वे अनेकद्रव्यवत्त्वस्य साक्षात्कारविषयेन्द्रियसंनिकर्षस्य हेतुत्वात् ... बाधः TattvCin. ii (2). 47. 15; i. 728. 8; अनेकद्रव्यवत्त्वं च अनेकद्रव्यमात्रसमवेतत्वम् Upask. 61. 12 (*on* i. 2. 11); 188. 3 (*on* iii. 2. 18); अनेकद्रव्यवत्त्वं चानेकद्रव्याश्रिताश्रितत्वम् Upask. 198.9 (*on* iv. i. 6); महत्त्वोत्कर्षात् प्रत्यक्षतोत्कर्षो दूरादाविति चेन्न, अनेकद्रव्यवत्त्वोत्कर्षस्यापि तत्र संभवात् Upask. 198. 15 (*on* iv. 1. 6); 199. 4 (*on* iv. 1. 6)

अनेकद्रव्यवृत्ति (anekadravya-vṛtti) *adj.* abiding or inhering in many substances एवं सर्वेष्वनेकद्रव्यवृत्तिषु ... अनुयोगाधिकरणव्याप्तिदोषो वक्तव्यः NyāyVār. 218. 1 (*on* ii. 1. 30)

अनेकद्रव्यवृत्तित्व (anekadravyavṛtti-tva) *n.* the state of abiding or inhering in many substances अनेकद्रव्यवृत्तित्वे सति गुणत्वात् संयोगवद्यावद्द्रव्यभाविनी द्वित्वादिसंख्या ĀtmaSi. 61. 4.

अनेकद्रव्यसंयोग (anekadravya-saṁyoga) *m.* conjunction of more than one, i.e. both sentient and non-sentient substances, i.e. beings अनेकद्रव्यसंयोगात्मत्वेन केवलजीवव्यतिरेकमात्रस्यैकद्रव्यपर्यायस्यास्खलितस्यान्तरावभासनात् TattvPradī. (A.) 214. 1 (*on* 2. 60), cf. **अनेकद्रव्यस्कन्ध.**

अनेकद्रव्यसंस्कृत (anekadravya-saṁskṛta) *adj.* prepared or dressed by (using) many substances or ingredients कटुतुम्बीफलं तस्यामनेकद्रव्यसंस्कृतम्। अपाक्षीदियमज्ञासीत्पाकान्ते च कथंचन PāṇḍaC. 4. 330.

अनेकद्रव्यसमवाय (anekadravya-samavāya) *m.* **i** inherence in, i.e. persistence of several substances, i.e. component parts अनेकद्रव्यसमवायाद् रूपविशेषाच्च रूपोपलब्धिः NyāySū. iii. 1. 38; VaiśeSū. iv. 1. 8; रूपरसगन्धस्पर्शेष्वनेकद्रव्यसमवायात् ... नियतेन्द्रियनिमित्तमुत्पद्यते PadārthaSaṁ. 186. 19; परमाणोर्द्व्यणुकस्य च रूपं गृह्येतेत्यत उक्तमनेकद्रव्यसमवायात् Upask. 201. 5 (*on* iv. 1. 8); 202. 12 (*on* iv. 1. 9); **ii** inherence in many substances अनेकद्रव्यसमवायमात्रं स्वगतो विशेषः सामर्थ्यात् तथेहापि यत् समर्थं तदतिदिश्यते NyāyVār. 163. 6 (*on* i. 2. 43)

अनेकद्रव्यसमवेत (anekadravya-samaveta) *adj.* **A** inherent in more than one substance (संयोगः) स हि नैकैकद्रव्यसमवेतः, नाप्यनेकद्रव्यसमवेतः ... एवं च ... नानेकद्रव्यसमवेतत्वमपि संभवति PrakaPañ. 66. 5; **2** inherent in many substances, i.e. parts गुरुत्वमप्यनेकद्रव्यसमवेतं रूपमहत्त्वसमानाधिकरणं चेति कथं न प्रत्यक्षम् Upask. 204. 2 (*on* iv. 1. 10)

अनेकद्रव्यसमाहार (anekadravya-samāhāra) *m.* composition or aggregate of several substances, i.e. parts विज्ञानात्मनो विकारपक्ष एता गतयः— पृथिवीद्व्यवत् अनेकद्रव्यसमाहारस्य सावयवस्य परमात्मनः BṛĀraUBh. 256. 12 (*on* ii. 1. 20)

अनेकद्रव्यसमूहत्व (anekadravyasamūha-tva) *n.* the state of being a group of several substances राश्यर्थः स्कन्धार्थः प्रज्ञप्तिसन्तः स्कन्धाः प्राप्नुवन्ति। अनेकद्रव्यसमूहत्वात् AbhidhKoBh. 13. 22 (*on* 1. 20)

अनेकद्रव्यसंबन्धित्व (anekadravyasambandhi-tva) *n.* the state of being associated with several substances द्रव्यप्रत्यक्षतेत्यनेकद्रव्यवत्त्वं तत्र तन्त्रमिति चेत्। न। अनेकद्रव्यसंबन्धित्वस्य समवायेन प्रयोजकत्वात् TattvCin. i. 729. 2.

अनेकद्रव्यस्कन्ध (anekadravya-skandha) *m.* body of more than one, i.e. both sentient and non-sentient substances, i.e. beings, JainaL.

अनेकद्रव्याक्षेप (anekadravyākṣepa) *m.* implication of more than one substance किं चैकद्रव्यपरिच्छेदेनैवोभयोः क्रियान्वयोपपत्तावप्रमाणकोऽनेकद्रव्याक्षेप इति NyāyRa. 920. 6 (*on* 7. 269)

अनेकद्रव्यात्मक (anekadravyātma-ka) *adj.* **1** of the nature of, i.e. referring to (the collection of) many objects द्विगोश्च योऽर्थः सोऽनेकद्रव्यात्मकः Nyās. i. 439. 12 (*on* ii. 4. 1); **2** of the nature of more than one, i.e. both sentient and non-sentient substances, i.e. beings अनेकद्रव्यात्मकस्थूलपर्यायात्पृथिवीस्कन्धाद्य सकलस्यापि पुद्गलस्याविशेषेण विशेषगुणत्वेन विद्यन्ते TattvPradī.(A.) 185. 1 (*on* 2. 40)

अनेकद्रव्यात्मकत्व (anekadravyātmaka-tva) *n.* the state of being of the nature of many objects अस्मिन् दर्शनेऽनेकद्रव्यात्मकत्वात् समुदायस्यैकवचनं न सिध्यतीतीदमारब्धम् Nyās. i. 439. 8 (*on* ii. 4. 1); समुदायिभ्यो नान्यः समुदाय इत्यस्मिन् मते अनेकद्रव्यात्मकत्वात्समुदायस्यैकत्वं न स्यादित्यतोऽयमारम्भः Prasā. i. 546. 23.

अनेकद्रव्याभाव (anekadravyābhāva) *m.* absence of several substances, i.e. composite parts अनेकद्रव्याभावात्परमाणोरदर्शनम् PrakaPañ. 131. 7.

अनेकद्रव्याभिन्नत्व (anekadravyābhinna-tva) *n.* the state of not being different from several substances अनेकद्रव्याभिन्नत्वे गुणस्यापिभेदः[?अभेदः] स्यादित्यस्येष्टापत्तिर्दूषणमित्युक्तं भवति NyāySu. (Ja.) 369A. 1 (*on* ii. 2. 6)

अनेकद्रव्यारब्ध (anekadravyārabdha) *adj.* commenced with, i.e. produced by several substances, i.e. composite parts रूपवत्त्वेन हि तमो द्रव्यं स्यात्, तच्चानेकद्रव्यारब्धं सच्चाक्षुषं भवेत् PrakaPañ. 322. 4; NayaVi. 203.5 (*on* i. 1. 5); महदनेकद्रव्यारब्धमपि न नीरूपं वाय्वादि चाक्षुषम् NayaVi. 74. 2 (*on* i. 1. 4); कार्यद्रव्यम् अनेकद्रव्यारब्धं दृष्टम् PrakaVi. 139. 19.

अनेकद्रव्यारभ्य (anekadravyārabhya) *adj.* what is to be commenced, i.e. produced by many substances, i.e. composite parts व्यासज्यवृत्तीनां गुणानां अनेकद्रव्यारभ्यत्वं दर्शयन्नाह Upask. 41. 5 (*on* i. 1.25); (संयोगविभागाः) अनेकद्रव्यारभ्या इति शेषः Upask. 41. 7 (*on* i. 1.25)

अनेकद्रव्याश्रय (anekadravyāśraya) *m.* abode, i.e. product of several substances, i.e. composite parts घटादयोऽप्यवयवद्वयारब्धाः परंपरयानेकद्रव्याश्रया एव Upask. 201. 8 (*on* iv. 1. 8)

अनेकद्रव्याश्रित (anekadravyāśrita) *adj.* **A** abiding or inherent in more than one substance द्रव्यत्वं त्वनेकद्रव्याश्रितमेव दृष्टम् YuktiSneha. 146.34 (*on* i. 1. 6); **B** abiding or inherent in many substances, i.e. composite parts अनेकद्रव्यवत्त्वं चानेकद्रव्याश्रिताश्रितत्वम् Upask. 198.9 (*on* iv. 1. 6)

अनेकद्रव्योपादान (anekadravyopādāna) *n.* **1** more than one substance as material cause नन्वेकस्यानेकद्रव्योपादानकत्वे जातिसंकरः स्यात्, न स्यात् NyāySiA. 207.1; **2** taking, (for offering) more than one material substance एकवचनस्य प्रत्येकवृत्तित्वेनाप्युपपत्तेरनेकद्रव्योपादानेऽपि बाधकानापत्तिः BhāṭṭDī. iii. 89. 1 (*on* ix. 1. 16)

अनेकद्रष्टृसाधारणत्व (anekadraṣṭṛsādhāraṇa-tva) *n.* the state of being common to many spectators न च विज्ञाने तस्य सत्यता युक्ता स्थूलमहमस्मीति प्रतीत्यनुदयादनेकद्रष्टृसाधारणत्वाभावप्रसङ्गाच्च NyāyKa. 41. 22.

अनेकद्रु (aneka-dru) *adj.* full of various trees क्रमेण वारुणीशैलशिरःस्रस्तकरे रवौ। वनमेकमनेकद्रु प्रापुस्ते निरुपद्रवाः PāṇḍaC. 7. 240.

अनेकद्रुम (aneka-druma) *m.* various trees "पुंनागाग्राद्यनेकद्रुमकुसुमफलैर्नम्रशाखाधिरूढम् ... पान्थाः ... वनान्तम् ... प्रविष्टाः GaṇiSāSaṁ. 5. 116½.

अनेकद्वार (aneka-dvāra) *n.* many gates यत्रानेकद्वारसंभवस्तत्रायं नियमः ManuBh. i. 466. 16 (*on* 5. 91); BālamBha. iii. 6. 11 (*on* 3. 1-2)

अनेकद्वार (aneka-dvāra) *adj.* having many outlets मनसोऽतिसूक्ष्मस्यानेकद्वारे शरीरेऽवस्थितस्यागतिः Aparā. 1014. 13 (*on* 3. 176)

अनेकद्विकाभाव (anekadvikābhāva) *m.* absence of many pairs (of syllables) अनेकद्विकाभावे नियतस्थानगतमपि वृत्त्यनुप्रास इति भेदः AlaṅkāRa.3(15)

अनेकद्वित्रिलघुक्रिया (aneka-dvitrilaghukriyā) *f.* many quick actions of composing two or three syllabic units अनेकद्वित्रिलघुक्रियासिद्ध्यर्थं यावदभिमतं प्रथमप्रस्तारवन् मेरुप्रस्तारं दर्शयति MṛtaSaṁ.236.14 (*on* 8.33)

अनेकद्विप (aneka-dvipa) *m.* many elephants क्षितिरुत्तमसस्यवत्यनेकद्विपपत्त्यश्वधनोरुगोकुलाढ्या ... विभाति BṛSaṁ. 19. 14.

अनेकद्वीपान्तर (aneka-dvīpāntara) *n.* many other countrysides or islands चन्द्रापीडः ... अनेकद्वीपान्तरागतदूतशतसमाकुलं राजद्वारमासाद्य तुरंगमादवततार Kād.86.17.

अनेकद्वैतनिरूप्य (anekadvaita-nirūpya) *adj.* to be ascertained or described by many dualities (of objects) अनेकविषयनिरूप्यस्यापि ईश्वरज्ञानादनेकद्वैतनिरूप्यस्याद्वैतस्य चैक्यदर्शनात् Nyāyāmṛ. 558A.9; AdvaiSi. 797.15.

अनेकधनद (aneka-dhanada) *m.* **1A** more than one liberal or rich person येनैकधनदानेकधनदाश्रयशालिना। वस्वोकसारा निःसारा विदधे निजसंपदा SamarāSaṁ. 9. 692; **1B** many liberal or rich persons यच्छाखानगरी पम्पामनेकधनदाश्रिताम्। अधितिष्ठन् विरूपाक्षो न स्मरत्यलकापुरीम् MadhuVi. 1. 66 (comm. असंख्याकाः ... धनदातारश्च); **2** many Kuberas, MadhuVi. 1. 66 (comm. असंख्याकाः कुबेराः)

अनेकधनरत्नौघ (aneka-dhanaratnaugha) *adj.* streaming with, i.e. containing much wealth and jewels स श्राद्धयज्ञो ववृधे बहुगोधनदक्षिणः। अनेकधनरत्नौघो युधिष्ठिरमते तदा MahāBhā. xv. 20. 6.

अनेकधनलाभ (anekadhana-lābha) *m.* acquisition of much wealth तस्य हृतदापनमात्रे तात्पर्यमनेकधनलाभाभिधानं तु पक्षप्राप्तानुवाद एव DaṇḍaVi. 124.5.

अनेकधनिक (aneka-dhanika) *m.* several creditors यस्त्वनेकर्णसमवायाद्युगपदनेकधनिकैः दुःसाधः स कथं दाप्यः SmṛtiCan. iv. 390. 12.

अनेकधर्म (aneka-dharma) *m.* **1Ai** characteristic (causing comprehension) of more than one एकानेकप्रत्ययहेतुर्वा धर्मोऽनेकधर्मः NyāyVār. 95. 13 (*on* i. 1. 23); एकं चानेकं च तदुभयमनेकं, तदेतस्यानेकस्य प्रत्ययहेतुर्धर्मोऽनेकधर्मः TātpaṬ. (Vā.) 248. 17 (*on* i. 1. 23); **1Aii** many properties or attributes तदेवं जीवद्रव्यं प्रमाणेन प्रमीयमाणं मेचकस्वभावानामनेकधर्माणां युगपद्व्यापकचित्रपटवदनेकस्वभावं भवति TātpaVṛ. 370. 14 (*on* 3.75); पृथिवी इतरभिन्नेत्यत्र त्वनेकधर्मसाधनपक्ष एव प्रत्येकप्रसिद्ध्या साध्यप्रसिद्धिरुक्ता Nyāyāmṛ. 27A.6; **1Aiii** more than one property अनेकधर्माणामुत्पत्तिकल्पनामपेक्ष्यैकस्य धर्मिण एवोत्पत्तिकल्पनाया लघुत्वात् LaCandr. 45. 8; **1Bi** characteristic of diverse objects अनेकस्य धर्मोऽनेकधर्मः NyāyVār. 95. 3 (*on* i. 1. 23); **1Bii** peculiar or distinguishing attribute अनेकधर्मादाकाशविशेषगुणत्वात् किमयं शब्दो नित्यः स्यादनित्यो वेति NyāySā. 1.9; समानानेकधर्माभ्यां विमतेश्च तदुद्भवः TārkiRa. 165.8; समानानेकधर्मविप्रतिपत्तिभ्यः संशयो भवति TārkiRa. 168. 4; अनेकस्माद् व्यावृत्तौ साधारणोऽनेकधर्मः VedāntKa. 93.20 (*on* i. 1. 4); न हि संशयस्य समानधर्मानेक-[ध]र्मविप्रतिपत्त्युपलब्ध्यनुपलब्धिकारणभेदात् पञ्चधात्वम् TarkSaṁ. (Ā.) 80.6; **1Biii** various properties 'महान्तं विभुमात्मान'मित्यादिना चानेकधर्माश्चोक्ता

इति कथं तदतिप्रसक्तिः Nyāyāmṛ. 272A. 8; **2A** many aspects or features, cf ; **अनेकधर्म-सादृश्य; 2B** many religious doctrines, cf. **अनेकधर्मप्रवृद्धि; 2C** many religious merits, cf. **अनेकधर्मसाध्य.**

अनेकधर्म (aneka-dharma) *adj.* **A** having more than one property एकत्वम् ... तदपि ह्यनेकधर्ममवगम्यमानं तेनात्मनानेकतामपि भजते NyāyRa. 331. 17 (*on* 5(3). 220); **B** having distinguishing properties or attributes सन्देहः। स च यद्यपि समानधर्मानेकधर्मविप्रतिपत्त्युपलब्ध्यव्यवस्थात इत्यनेकधोक्तः Alaṅkāra. 30 (2)

अनेकधर्मक (anekadharma-ka) *adj.* possessing more than one property or attribute न हि परस्परव्यवच्छेदमन्तरेण नानात्वं धर्माणाम्, ततश्चेद्भेदः, नानेकधर्मकमेकं किंचित् स्यात् BrahmSi. 52. 13.

अनेकधर्मगत (anekadharma-gata) *adj.* pertaining to more than one attribute नन्वनेकधर्मगतमेकधर्मिनिष्ठतानर्हत्वं विरुद्धत्वं तदेकत्र धर्मे न सम्भवतीति चेन्न ŚivārkaMaDī. i. 106. 9 (*on* i. 1. 2)

अनेकधर्मत्व (anekadharma-tva) *n.* **A** the state of having many attributes or properties अनेकधर्मत्वेऽप्यर्थस्य यस्यैव धर्मस्य निर्देशस्तस्यैव प्रतिपत्तिर्न्याय्या VyaktiVi. 96.5; **B** the state of having various or different properties समुच्चयविकल्पयोरनेकधर्मत्वात्परं तदुक्तिः LaŚabdeŚe. ii. 1110.2.

अनेकधर्मन् (aneka-dharman) *adj.* having many attributes or properties सर्वशक्तेस्तु तस्यैव शब्दस्यानेकधर्मणः। प्रसिद्धिभेदाद्गौणत्वं मुख्यत्वं चोपवर्ण्यते VākyaPa. 2. 255; VaiyāSiMañ. 145. 23; VākyaPa. 3(7). 2; इमे भावाः ...। यतो यतो भिन्नास्तद्भेदप्रत्यायनाय कृतसन्निवेशैः शब्दैः ततस्ततो भेदमुपादाय स्वभावभेदेऽप्यनेकधर्माणः प्रतीयन्ते PramāVāSvopVṛ. 16. 23.

अनेकधर्मनिमित्त (anekadharma-nimitta) *adj.* caused by various attributes or properties प्रायश्च मीमांसादावनेकधर्मनिमित्त एव प्रत्यधिकरणं संदेहः Alaṅkāra. 30 (23)

अनेकधर्मपुरस्कार (anekadharma-puraskāra) *m.* [Inst.] as preceded by, i.e. with reference to more than one attribute or property (श्लेषः) तच्च द्वेधा। अनेकधर्मपुरस्कारेणैकधर्मपुरस्कारेण च RasGaṅ. 523. 6.

अनेकधर्मप्रवृद्धि (anekadharma-pravṛddhi) *f.* development or rise of many religious doctrines हेतावनेकधर्मप्रवृद्धिराख्याति जिनेश्वर तत्त्वसिद्धिम् YaśasCam. ii. 388. 17.

अनेकधर्मयोग (anekadharma-yoga) *m.* connection with many properties न तु तस्यैव (द्रव्यस्य) सतोऽनेकधर्मयोगोपाधिकं बहुत्वम् NyāySiA. 191. 12.

अनेकधर्मवत् (anekadharma-va(n)t) *adj.* **A** having more than one property or attribute सेयं शुकसारिकामनुष्येषु युगपद्गकारानुच्चारयत्सु तीव्रमन्द्रानुनासिकादिगकारावगाहिनी प्रथा किमेकमेव क्षत्रिययुवानमिव गकारमनेकधर्मवन्तमालम्बते TātpaṬ. (Vā.) 449.7 (*on* ii. 2. 13); **B** having various properties or attributes, cf. **अनेकधर्मवत्त्व A.**

अनेकधर्मवत्त्व (anekadharmavat-tva) *n.* **A** the state of having various properties or attributes न निरवयवस्य अनेकधर्मवत्त्वे दृष्टान्तोऽस्ति BṛĀraUBh. 585.6 (*on* iv. 3. 30); **B** the state of possessing more than one property or attribute एकरसमित्यनेकधर्मवत्त्वनिषेधः VedāntKa. 391. 14 (*on* iii. 3. 1)

अनेकधर्मविषय (anekadharma-viṣaya) *adj.* referring to various properties or attributes ज्ञानस्यानवधारणत्वम् ... अनेकधर्मविषय इव 'अयमयं वा चन्द्र' इत्यादिज्ञानेष्वनेकधर्मविषयेऽ(?ष्व)प्यनुभूयते ŚivārkaMaDī. i. 109. 10 (*on* i. 1. 2)

अनेकधर्मविसर (anekadharma-visara) *m.* spread, i.e. pervasion of various qualities or attributes अनेकधर्मविसरविशेषितवपुषि धर्मिणि कदाचित्केनचित् कश्चिन्निश्चीयते धर्मविशेष इति को विरोधार्थः NyāyMañ. i. 32. 29.

अनेकधर्मव्यापक (anekadharma-vyāpaka) *adj.* pervader of many attributes or properties (द्रव्याणि) विचित्रगुणपर्यायविशिष्टानि च प्रतीयन्ते, सहक्रमप्रवृत्तानेकधर्मव्यापकानेकान्तमयत्वेनैवागमस्य प्रमाणत्वोपपत्तेः TattvPradī. (A.) 325. 1 (*on* 3. 36)

अनेकधर्मशास्त्रज्ञ (anekadharmaśāstra-jña) *adj.* knower of or expert in many codes of law अनेकधर्मशास्त्रज्ञा ऊहापोहविशारदाः। वेदाध्ययनसंपन्नाः सप्तैते परिकीर्तिताः KūrmaP. 659. 9 (2. 30)

अनेकधर्मसमावेश (anekadharma-samāveśa) *m.* co-existence of many attributes or properties लोकवेदयोरेकस्मिन्धर्मिण्यनेकधर्मसमावेशस्य बहुलमुपलम्भेऽपि स्वरूपनिरूपकासाधारणधर्मभेदे धर्मिभेदस्य नियतत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 304. 23 (*on* iii. 3. 11)

अनेकधर्मसमाहार (anekadharma-samāhāra) *m.* collection of many properties or attributes अनेकधर्मसमाहारे सति दधिगुडयो रसविशेषमात्रमम्लमधुरशब्दावुपाददति TantrVā. 421. 12 (*on* ii. 1. 36)

अनेकधर्मसमुच्चय (anekadharma-samuccaya) *m.* accumulation of more than one property or attribute एकस्मिन् धर्मिण्यनेकधर्मसमुच्चयाद्यार्थसद्भावाद् द्वन्द्वसंज्ञाप्रसङ्गः Pradī. ii. 463A. 29 (*on* ii. 2. 29); PadMañ *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 2. 29 (139. 17)

अनेकधर्मसंबन्ध (anekadharma-sambandha) *m.* connection with various (distinguishing) properties or attributes अनेकधोल्लेखनिमित्तं त्वनेकधर्मसंबन्धः Ekāva. 8. 10 (10) (228. 1)

अनेकधर्मसादृश्य (anekadharma-sādṛśya) *n.* similarity in many aspects or features (अन्तरिक्षोदरः कोशः) कोश इव अनेकधर्मसादृश्यात्कोशः ChāndoUBh. 179. 12 (*on* iii. 15. 1)

अनेकधर्मसाध्य (anekadharma-sādhya) *adj.* to be accomplished through many religious merits म्रियमाणतादशायां तु भगवत्स्मरणमेकमप्यनेकधर्मसाध्यम् VīraMi. (Bhakti.) 64. 22.

अनेकधर्मस्वभाव (anekadharma-svabhāva) *adj.* of the nature of or consisting of many (external) properties or attributes धर्मी चानेकधर्मस्वभावः YogBh. 194. 1 (*on* 4. 12)

अनेकधर्मात्मक (anekadharmātma-ka) *adj.* of the nature of i.e. consisting of many attributes or aspects एक एव हि समवायोऽनेकधर्मात्मकोऽङ्गीक्रियते NyāySu. (Ja.) 357B. 8 (*on* ii. 2. 6)

अनेकधर्मानुसंधान (anekadharmānusandhāna) *n.* recollection of various (distinguishing) properties or attributes स्वयमेवानेकधर्मानुसन्धानेन संशयसङ्गादनेकादनेकस्मादव्यावृत्तो धर्म इति व्याख्येयम् Alaṅkāra. 30(22)

अनेकधर्मान्वित (anekadharmānvita) *adj.* endowed with many religious doctrines जनस्य यस्यास्ति विनिर्मला रुचिर्जिनेन्द्रचन्द्रप्रतिपादिते मते। अनेकधर्मान्वित-तत्त्वसूचके किमस्ति नो तस्य समस्तविष्टपे SubhāRaSaṁ. 155.

अनेकधर्मावगम (anekadharmāvagama) *m.* cognition of various (distinguishing) attributes or properties साधारणधर्मदर्शनादेकत्र अनेकधर्मावगमात् ... वस्तुन्यनियतविशेषविषयं विज्ञानं संशय इति तार्किकाः PrakaPañ. 120. 2.

अनेकधर्माश्रयत्व (anekadharmāśraya-tva) *n.* the state of being the substratum of various properties or attributes न हि कूटस्थस्य ब्रह्मणः स्थितिगतिवदनेकधर्माश्रयत्वं संभवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 314. 7 (*on* ii. 1. 14)

अनेकधर्मासंभव (anekadharmāsambhava) *m.* impossibility of various attributes or qualities न खल्वेकस्मिन्ननेकधर्मासंभवो येनाधारभेदः प्रमीयेत NyāyMa. 9. 8.

अनेकधर्मिकसंशय (anekadharmika-saṁśaya) *m.* doubt regarding more than one substratum of qualities परस्परप्रतिक्षेपस्त्वनेकधर्मिकसंशयेऽनेकस्य धर्मिणः एकधर्मवत्त्वे ŚivārkaMaDī. i. 108. 2 (*on* i. 1. 2)

अनेकधर्मिन् (aneka-dharmin) *m.* many substrata of properties or attributes अनेकधर्मितदुत्पत्तिविनाशापरिदृष्टतदुभयसामग्रीकल्पने गौरवाच्च ŚrutaPra. i A. 151. 16 (*on* i. 1. 1)

अनेकधर्मिविषय (anekadharmi-viṣaya) *adj.* referring to several substrata of properties अनेकधर्मिविषयोऽपि संशयो युक्त एव ŚivārkaMaDī. i. 109. 11 (*on* i. 1. 2)

अनेकधर्मिसंबद्धता (anekadharmisambaddha-tā) *f.* the state of being connected with more than one substratum of properties तुल्ययोगितायामप्येकस्यैव धर्मस्यानेकधर्मिसंबन्धितया (v. l. °संबद्धतया) प्रतीतिः SāhiDa. 494.10.

अनेकधर्मिसंबन्धिता (anekadharmisambandhi-tā) *f.* the state of being connected with more than one substratum of properties तुल्ययोगितायामप्येकस्यैव धर्मस्यानेकधर्मिसंबन्धितया प्रतीतिः SāhiDa. 494.10.

अनेकधर्मोपपत्ति (anekadharmopapatti) *f.* cognition of peculiar or distinguishing attribute एतेनानेकधर्मोपपत्तेर्विप्रतिपत्तेश्चेति व्याख्यातम् NyāyVār. 94. 21 (*on* i. 1. 23); सोऽयं शब्दे विभागजत्वाख्यो धर्मः केन(चित्?) धर्मान्तरेण द्रव्यत्वेन गुणत्वेन वा सहचरितो भवेदितीत्थमनेकधर्मोपपत्तेः संशयो वर्णितः NyāyMañ. ii. 155. 27; ii. 120. 31; ii. 121. 5; अनेकधर्मोपपत्तेरित्यत्र भाष्यकृतो व्याख्यां ग्रहीतुमेकदेशिव्याख्यानमुपन्यस्य दूषयति TātpaṬ. (Vā.) 247. 16 (*on* i. 1.23)

अनेकधा (an-ekadhā) *adv.* [P.v.3.42; AltGr. III. 429] **1A** often, many times, frequently **B** more than once **2A** in various ways **B** in more than one way **3A** into many parts or pieces **Bi** of or into many kinds, manifoldly **ii** of or into more than one kind **4** the word *anekadhā* **1A** often, many times, frequently विश्वानुद्दिश्य यद्देवान् स्तौति सूर्यमनेकधा। देवानेवाभिसंस्तौति तं

प्राहुः सूर्यसंस्तवम् BṛDe.3.44;तत एनं परिष्वज्य सखा विप्रो महातपाः। अकृतव्रणः शुभैर्वाक्यैराश्वासयदनेकधा MahāBhā.v.185.14;भृशमुद्वेजितः संख्ये शरजालैरनेकशः-(v.l.॰धा) MahāBhā.vii.120.24;भद्राणां षष्टिवर्षाणां प्रस्तुतानामनेकधा। कुञ्जराणां सहस्रस्य बलं समधिगच्छति SuśruS.iv.29.16;जप्यानि ब्रह्मसूक्तानि शिवसूक्तानि चैव हि। वैष्णवानि च सूक्तानि तया (?था) सौराण्यनेकधा BṛParāSm.3.2;बलभद्रो महावीर्यो बाणसैन्यमनेकधा विव्याध बाणैः ViṣṇuP.v.33.29;पठित्वा चतुरो वेदान्सर्वशास्त्रमनेकधा, यो हि ब्रह्म न जानाति मूर्खः पाठे शठो यथा PārāŚi.148;न सा गतिरनेकधा गतवता न या गाहिता SubhāRaSaṁ.248; तैरिह समये घटशरावानुपक्रीय विक्रीयानेकधा वृद्धैस्तैर्धनैः पुनः पूगवस्त्रादिकमुपक्रीय लक्षसंख्यातानि धनान्युत्पाद्य विवाहचतुष्टयं करोमि Hitopa.4.20(6);सोऽपि ... इत्यनेकधा तयोराशंसयांचकार NalaCam.3.6(13);मुनिस्तु ... वासश्च तवैवोचितम् इत्यनेकधा श्लिष्टालापलीलयातिवाह्य ... ताम् ... अम्बरतलमुदपतत् NalaCam.3.17(18);अनेकधाराधितोऽपि स देवो भास्करः शुचिः। न ददाति वरम् SkandP.vii(1).306.19;मर्मादीनि निषिद्धानि वास्तुकर्मण्यनेकधा VāstuVi.6.8; अभ्यासिना विभोक्तव्यं स्तोकं स्तोकमनेकधा ŚivS.3.45; दशरश्मिशतोपमद्युतिं यशसा दिक्षु दशस्वपि श्रुतम्।... अत्रानेकधा दशशब्द आवर्तते SaraKaṇṭhā.263.3; कुक्षौ वेदना जायते भृशम्। ... हितं मितं च भोक्तव्यं स्तोकं स्तोकमनेकधा VarāU.5.9;नराः पापेन कर्मणा। ... भ्रज्यन्ते चातपे तप्ते लोहभाण्डेष्वनेकधा ŚivaP.v.9.14(416A.10);अनेकथा (Read॰धा) युत्क्षेत्रे रिपुहस्तिमस्तकगळन्मुक्तौघ[बीज]जाकृते जाताः EI.iii.85.36; षाण्मासिकीं रात्रिमसर्वरूपां ततान स्वात्मानमनेकधा यः GopāKeCan.150.19; कीदृशी निरयभूरनेकधा सेव्यते परमपापकर्मभिः। ... नरकपालरचिता VidaMuMa.1.39;अनेकधा सखि मया ... पीतः ... पुंस्कोकिलानां ध्वनिः SubhāRaK.15.17; SaduktiKa.70.26; पदवत्पौर्वापर्येणाप्रयुज्यमानानां वाक्यानामप्यनेकधोपलभ्या(?म्भा)त् PramāMī.68.26 (*on* ii.1.34); राजगन्धर्वा नवगीतिभिः। अगायंस्त्रिजगन्नाथगुणग्रामाननेकधा MalliC.5.260;भणन्त्यो रासकान् देव्यः प्रस्खलन्ति पदे पदे। स्मरन्त्यः स्वामिनः सौम्यान् गुणग्रामाननेकधा MalliC.8.569; निर्जरैरनेकधाप्युक्तो दृढो नासौ निजाग्रहात्। पश्चाद् व्याजुघुटे द्रोणीम् PrabhāC.209.26; अनेकधा विससृपुः ... शराः RāghPāṇ.(Ka.) 4.26; दानानि ... ॰योगीन्द्रादीनामनेकधा दत्तानि SamyaKau.58.5; त्वं धन्योऽसि, त्वमुत्तमसंगे उत्तमो जातोऽसि इत्येवमनेकधा स्तुतः SamyaKau.86.13; इत्यन्योन्यमनेकधा मृगवधव्यापारपारंगमैः ŚārṅgaPa.589; रामो मातुः सेवकेभ्यो ददौ धनमनेकधा AdhyāRā.ii.4.83; उक्तस्यार्थस्य यत्तु स्यादुत्कीर्तनमनेकधा SāhiDa.348.7; वृत्तं सर्वमनेकधा जनपतेरेवं चमूनिर्गमे SiṁhāDvā.177.1; प्रधाननाड्यस्त्वेवं कल्पयेत् प्रतिमादिषु। ताभ्यस्त्वनेकधा नाडी सर्वाङ्गं तु समावृताः ŚilpaRa.ii.18.33; यजनानि ... अनेकधा प्रस्तुतविघ्नितानि। त्रातुं क्षमः ... सलक्ष्मणः ... रामभद्रः Rāgh.2.36; **1B** more than once अम्भश्चरस्थलचरखचराणां परेच्छया। भवामि रूपान्तरभृदेकधानेकधाप्यहम् TriṣaŚaPuC.ii.6.255; मासाब्दयुगकल्पेषु गतागम्येष्वनेकधा। नोदेति ... संवित् PañcDa.1.7; **2A** in various ways, variously दिव्यान्तरिक्षभौमानामुत्पातानामनेकधा। शमयिता ब्रह्मवेदज्ञस्तस्माद्रक्षिता भृगुः AVPari.2(2).3; दीनानाथान्धकृपणान्भक्षभोज्यैरने-कधा। अन्नपानविहीनांश्च विशेषेण प्रपूजयेत् AVPari.19(5).3; 70(1).2; जगत् कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा। अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पाण्डवस्तदा MahāBhā.vi.33.13=BhagGī.11.13; अपरः। जहार समरे प्राणान्नानाशस्त्रैरनेकधा MahāBhā.viii.19.66; यस्त्यक्त्वा रूपमाद्यं प्रभवति जगतोऽनेकधानुग्रहाय YogBh.1.7(*on* 1.1); तेभ्यस्ते नियतात्मानः पुत्राः शशंसुरनेकधा प्रायश्चित्तानि VāyuP.ii.10.22; अनेकधा विभक्ताङ्गो महायोगी जनार्दनः BrahmāṇḍP.i.19.180; एतावतापि कालेन (v.l. अनेकधा कालं) मैत्रीं कृत्वा PañcT.4.4(5)(377.5); लोकानां प्रलयोद्भवस्थितिविभुश्चानेकधा यः श्रुतौ ... त्रैलोक्यदीपो रविः Bṛhajjā.1.1; सञ्चिन्त्यं बलसहितैरनेकधा स्वम् Bṛhajjā.10.4; न धर्मः संशयकारणमित्यनेकधा समर्थितम् NyāyVār.100.3 (*on* i.1.23); इतिः शासति सेनान्यां गच्छतस्तानेकधा। निषिध्य हसता किंचित्तस्थे तत्रान्धकारिणा Kirātā.15.29; SaraKaṇṭhā.326.2; VākyaPa.1.4; अतः परं चारुरनेकधा परो गिरामलङ्कारविधिर्विधास्यते Kāvyālaṅ.(Bhā.) 2.96; कर्मकर इति विप्रैः सुसहाय इति शत्रुयोधैरेकमप्यनेकधा गृह्यमाणम् ... हर्षमद्राक्षीत् HarṣaC.119.3; अनेकधा सुरतलास्यम् ... बबन्ध AvantiKa.31.11; ततश्चानेकधा प्रायः पवनो यत्प्रकुप्यति AṣṭāSaṁ.i.19.16(1.5); AṣṭāHṛ.i.4.24; परापरविभागेन भिद्येते ते त्वनेकधा MṛgendraT.i.2.9; गुरोर्लब्ध्वा ज्ञानमनेकधा प्रवचनैर्मन्वादयः प्राणयन् धर्मम् MahāvīC.4.25; तदेवमनेकधा मूलविप्रतिपत्तौ सत्यां प्रत्यक्षाद्यनुप्रवेशव्यवच्छेदेन ... चोदना प्रमाणत्वेन प्रतिज्ञायते TātpaṬ.(U.) 30.22 (*on* 2.1); क्वचित्तेजआदिका ...। क्वचित्प्राणादिका ...। क्वचित्स्वयंकर्तृकैव व्याक्रिया जगतो निगद्यते ...। एवमनेकधा विप्रतिपत्तेर्वस्तुनि BrahmSūBh.(Śaṅ.) 250.16 (*on* i.4.14); सृतिस्तु श्रुत्यन्तरेष्वनेकधा श्रूयते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 821.2 (*on* iv.3.1); अनेकधा अस्तिनास्तीत्यादिलक्षणा चिन्ता गतिः KāṭhUBh.126.9 (*on* 2.8); उद्गीथोपासनं प्रस्तुतमित्यर्थः अनेकधा उपास्यत्वादुद्गीथस्य ChāndoUBh.29.8 (*on* i.3.1); 55.6 (*on* i.8.1); अग्नीषोमौ अत्तन्नभूतौ मे मम बहुधा अनेकधा प्रजाः करिष्यतः PraśnaUBh.240.18 (*on* 1.4); प्राणो बाह्याधारभेदेष्वनेकधा विस्तृतः BṛĀraUBh.216.2 (*on* ii.1.1); अनेकधा चरणफलं श्रममुपलभ्येत्यर्थः BṛĀraUBh.555.15 (*on* iv.3.15); ब्रह्म प्रजापतिप्रबन्धपरम्परया आगत्य अस्मास्वनेकधा विप्रसृतम् BṛĀraUBh.817.11 (*on* vi.5.4); 'यततो हि' इत्युपन्यस्तस्यार्थस्य अनेकधा उपपत्तिमुक्त्वा ... उपसंहरति GītāBh.(Śaṅ.) 67.11 (*on* 2.68); अनेकधा देवपितृमनुष्यादिभेदैः GītāBh.(Śaṅ.) 307.7 (*on* 11.13); यद् विभाति सदनेकधा भ्रमात् ... ब्रह्म तत्त्वमसि ViveCū.264; तानहं कीर्तयिष्यामि भेदैर्जातानेनेकधा AśvaCi.3.1; सीमा च प्रतिजागर्तृदोषादनेकधा भुज्यते BālaKrī.i.212.2 (*on* 2.25); मनसि सदा विस्फुरणमनेकधाभिधेयस्य ... यस्यामसौ शक्तिः Kāvyālaṅ.(Ru.) 1.15; तदेतत्प्रेय इत्यादिवाक्येभ्योऽनेकधा श्रुतम् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 1017; संकल्पमात्रेणानेकधा भावं दर्शयित्वा उपसंहरति BrahmSūBh.(Bhā.) 97.18 (*on* ii.1.14); विस्तारिचक्रमिव राशिमयं बिभर्ति योऽनेकधा मकरकुम्भकरालशोभम् HarVi.31.33; आत्मैव स्वाविद्यया जडमिदं शून्यमिदं ज्ञातमिदमज्ञातमिदमिति चानेकधा भाति IṣṭaSi.205.13; इह द्वितीये पादेऽनेकधा पाठप्रतिपत्तिः ManuBh.i.258.26 (*on* 3.110); जिनैश्च मिथ्यात्वमनेकधोदितं भवार्णवभ्रान्तिकरं शरीरिणाम् SubhāRaSaṁ.129; गगनतलं प्रयातु विदधातु सुगुप्तमनेकधायुधैस्तदपि न पूर्वकर्म सततं बत मुञ्चति देहधारिणम् SubhāRaSaṁ.374; भजति तेन विकारमनेकधा गुणयुतेन सुरा परिवर्ज्यते SubhāRaSaṁ.521; जीवनाशनमनेकधा दधद्ग्रन्थमक्षरमणोद्यतो नरः SubhāRaSaṁ.630; अनेकधा यः किल पक्षपातं सदा सदम्भोजगतः करोति NalaCam.2.20; राजपुत्राः ... अनेकधाकृतप्रतिभागुणस्तुतयश्च राजसूनोः पुनः प्रस्तुतकाव्यवस्तुविचारनिष्ठाः समरकेतुवर्जमतिष्ठन् TilaMañ.110.22; सा चेयं देवी ...। प्रलोभ्यमानाप्यनेकधा विद्याधरेन्द्रकुलकुमारैः ... नाभिलषति पाणिग्रहणमङ्गलम् TilaMañ.169.10; 193.16; प्रयोजनमनेकधा व्याख्यातृभिर्विकल्पितम् Kāśi.i.7.12 (*on* 1.16); आत्मा ... य एष स्वप्ने महीयमानो वनितादिभिरनेकधा स्वप्नोपभोगान् भुञ्जानो विहरति Bhām.218.14 (*on* i.3.19); रत्यादिरूपेणानेकधाविर्भवतोऽभिवर्धमानस्य परप्रकर्षगामिनः शृङ्गारस्य मध्यावस्थां सूचयति SaraKaṇṭhā.705.2; बाह्यस्य वाक्यार्थत्वे तस्यैकत्वादनेकधा प्रतिभानं नोपपद्यते NyāyRa.937.18 (*on* 7.323); वसतश्च तवात्र कालेन ... संगतिरित्यादिभिरनेकधा प्रबोध्य तं चित्रशिखं तत्रैव सुस्थितस्वान्तमकरोत् UdaySuKa.38.22; 74.31; 79.11; क्षत्रियकुमाराः ... प्रवीराः ... इत्याद्यनेकधा प्रकीर्णो भूयसा प्रसरेण समागतो लोकः UdaySuKa.145.28; अकार उकारो मकार इति ता (व्याहृतयः) अनेकधा समभवत्तदेतदोमिति NārāyU.4; एवं प्राणमथोंकारं यस्मात् सर्वमनेकधा। युनक्ति युञ्जते वापि तस्माद्योग इति स्मृतः MaitrīU.430.12(6); जयार्थी तु वर्णलक्षं जपेन्मनुम्। ... पञ्चाशन्मातृकामन्त्रवर्णप्रत्येकपूर्वकम्। लक्ष्मीवाङ्मन्मथादिश्च तारादिः स्यादनेकधा RāmRaU.2.17; तेषु मन्दिरेषु शय्या-भोजनशृङ्गारा अनेकधा रचिता भवन्ति SāmaraU.223.16; (शरीरस्य) नाड्यः ... पुण्डरीकं कुमुदमिवानेकधा विकसितम् SubāU.4.11; व्यथन्ते रक्तपित्तोत्थैस्तदा रोगैरनेकधा SamarāSū.33.62; द्वयोर्व्यञ्जनसमुदाययोः परस्परमनेकधा सादृश्यं संख्यानियमः AlaṅkāSa.20.2; एकाक्षरस्वरव्यञ्जनसमुदाययोरनेकधापि साम्ये ... वृत्त्यनुप्रास एव AlaṅkāRa.3(23); एवमनेकधा विनिश्चित्य दन्तिलम् ... स्वाधिकारे नियोजयामास Pañcā.21.9; कास्मीर(Read काश्मीर) द्रवशीकरैर्हतिमुखोन्मुक्तैरति व्याकुलः पौरैः स्वैरमनेकधायमधुनारब्धो मधोरुत्सवः EI.viii.104.20; क्षेत्रं चित्रमनेकधोरु फलति प्राप्यात्मनोऽनर्घ्यताम् ' NyāySu.(So.) 1.6 (*on* i.2.o); अपकर्षति दोषान्वै आस्थापनमनेकधा Hastyāyur.603.10 (4.5); दशावस्थत्वमाचार्यैः प्रायोवृत्त्या तु दर्शितम्। महाकविप्रबन्धेषु दृश्यते तास्त्वनेकधा BhāvPra.(Śā.) 85.20 (4); एकाङ्गे वा धनुर्वाते कम्पवाते च मूर्छिते। ज्वरांश्च विषमान्सर्वान्हन्ति रोगाननेकधा RasRaSa.15.54; नाशयेत्सूततैलं तद्वातरोगाननेकधा RasRaSa.21.148; प्रक्रमभङ्ग ... अनेकधा भवति Ekāva.6.3(5)(168.6); उपमेयोपमायामुपमानोपमेययोरनेकधा साम्यप्रतिपादनम् PratāYaBhū.353.10; अनेकधा जनकं बोधयित्वा ... संन्यासं प्रतिजज्ञे JīvanVi.4.19; कार्यद्वारेषु मन्त्रबहिःस्थलेषु मन्त्रविदः स्वमन्त्रिभिन्नान्। अनेकधा अनियमितप्रकारेण प्रचारयेत् RājNīRa.29.12; कालयन्तं हरीन्वेगात् ... चूर्णयन्तं मुद्गरेण पाणिपादैरनेकधा AdhyāRā.vi.8.8; सूक्ष्माव्यक्तादिदेहः परिणमति यतोऽनेकधा स्थूलवृत्त्या TattvMu.3.25; अनेकधाविस्तृ[त] वंश [वृद्धेः] कुले बभौ सोभितसूनुसाल्हः EI.xi.66.10; (ब्राह्मणः) एवमनेकधा पुत्राय नीतिमुपदिश्य स्वयं वाराणसीं जगाम SiṁhāDvā.62.6(17); अनेकधाष्टापदसारदानदक्षो वशीभूततराक्षचारः। यः (जयपालः) HammīMaKā.1.43; यदेवमनेकधा कुलक्षयमध्यक्षयन्नपि प्राणिमि KaṁVa.2.24(1); अत्र च प्राचामर्वाचां चानेकधा दर्शनं व्यवस्थितम् RasGaṅ.390.3; ततः स तासाम् ... अनेकधा रावणहस्तपूर्वकप्रसिद्धयन्त्रस्वनरक्तिपाटवम् ... परीक्ष्य Raghunā.11.27; प्रणिपत्य तं परिचरन्त्यनेकधा ... सा ŚivLī.18.5; किमुक्तिभिः स प्रणवोऽपि यत्पुरः प्रतीयतेऽथर्वशिरस्यनेकधा Gaṅgāva.3.47; पूजिताभिरनेकधा। ... आलक्षितं मृगाक्षीभिः ...। अभ्यासिञ्चन्महाराजं

शम्भुराजम् ... समस्तास्ते ParamāKā. 43. 26; शिल्पिनः ... हरिन्मणिदलैराच्छादितमनेकधा। ... मण्डपं रचयामासुः ParamāKā. 157.29; 179.43; अनेकधास्त्रैर्युद्धं विदधाति KathāK. 142.5; एकस्याप्यनुगुणने कृतोद्यमस्य स्वाध्यायध्वनितमनेकधा विभाति AmṛUda.3.13; कवाटपुटं विघटयितुमनेकधात्मानमायास्य ... अशक्यविघटनमवधारयन्नचिन्तयम् Mukundā. 185 (15); **2B** in more than one way एक एव परमेश्वरः ... मायया मायाविवत्, अनेकधा विभाव्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 178. 19 (*on* i. 3. 19); SarvaSiSaṁ. 1. 1; ब्रह्म ... एकधानेकधा मूढैः कल्प्यते रज्जुसर्पवत् BṛĀraUBhVā. ii. 1. 84; दग्धं यदा मदनमेकमनेकधा ते मुग्धः कटाक्षविधिरङ्कुरयांचकार DevīPañ. 4. 7; एक एव हि भूतात्मा देहे देहे व्यवस्थितः। एकधानेकधा चापि दृश्यते जलचन्द्रवत् YaśasCam. ii. 273.9; शक्तिः। स्वस्वातन्त्र्योल्लासस्पन्दादेकाप्यनेकधा वितता PratyabhiHṛ. (Adyar Ed.) 197. 24; एकमेव सदनेकधा ... पश्यति ŚāstrDī. 110. 4 (*on* i. 1.5); एकधानेकधा च स्युः कामरूपा दिवौकसः TriṣaŚaPuC. ii. 2. 338; एकस्यानेकधा कल्पनमुल्लेखः AlaṅkāRa. 34; एकोऽप्यनेकधा वल्गन्नात्मा नैयायिकैरिव PārthPa. 48; तद्धितशब्दैर्यथा ... सर्वथा सर्वदा धीमान् बहुधानेकधा कथम् KāvyKaVṛ. 6. 22 (1.2); अनङ्गरतिर्भैरीमवादयत्। एकोऽप्यनेकधा तस्याः सैनिकैः शुश्रुवे रवः SamarāSaṁ. 5. 433; यथा वेण्यां (वेणीसंहारे) भीमः अनेकधा दुर्योधननिकारपरंपरां दर्शयन् प्रयोजनस्य कुरुकुलक्षयस्यानुबन्धं दर्शयति NāṭaLaRaK. 171; इदं निरवयवं मालया। एकस्यानेकधा निरूपणात् Ekāva. 8. 6 (22) (214. 3); एकमनेकैरनेकधा यत्र। उल्लिख्यते स धीरैरुल्लेखः कथ्यतेऽन्वर्थः Ekāva. 8. 10 (226.13); एकमनेकधा परिणमतीति कल्पना विवर्तवादस्य प्राग्रूपम् NyāySiA. 190. 23; निमित्तभेदादेकस्य वस्तुनो यदनेकधा। उल्लेखनमनेकेन तमुल्लेखं प्रचक्षते CitraMī. 66.2; एकं वस्तु ... अनेकधोल्लिख्यते तत्रोल्लेखः Kuval. 22(2); यद्येकैनैव एव विषयभेदाद्बहुधानेकधोल्लिख्यते AlaṅkāMañ. 25. 21; **3A** into many parts or pieces सोऽनेकधापतद्भूमौ भारद्वाजस्य सायकैः MahāBhā. viii. 45. 15; शीर्यतानेकधा क्षितिः MahāBhā. viii. 63. 76; द्रष्टास्यद्य शरैः कर्णं रणे कृत्तमनेकधा MahāBhā. viii. 63. 80; चिच्छेद रामः संक्रुद्धः (v.l. चिच्छेदानेकधा रामः) ... ध्वजम् Rāmā. iii. 27. 20; यथा हि नृभ्यां करपत्रमीरितं समुच्छ्रितं दारु भिनत्त्यनेकधा Saund. 9. 32; त एत ऋषयो वेदं स्वं स्वं व्यस्यन्ननेकधा BhāgP. i. 4. 23; कुर्वन्तं स वियदनेकधा शिरोभिः माहात्म्यान्मनसि तमेक्ष्य मन्यते स्म ĀnandRa. 2. 45; **3Bi** of or into many kinds, types or forms, manifoldly, in manifold or various ways (mostly without predicate) रूपादिभिः स्तुतिः प्रोक्ता आशीः स्वर्गादिभिस्तथा। यानि वाक्यान्यतोऽन्यानि तान्यपि स्युरनेकधा BṛDe. 1. 47; (नाडीच्छेदात्) गतयोऽन्योन्यसंबद्धा बाह्याश्छेद्यास्त्वनेकधा SuśruS. iv. 8. 6; शारीरः ... भिद्यते (तापः) ... गुल्मार्शःश्वयथुश्वासच्छर्द्यादिभिरनेकधा ViṣṇuP. vi. 5. 3; शङ्कुयष्टिधनुश्चक्रैश्छायायन्त्रैरनेकधा। ... विज्ञेयं कालज्ञानमतन्द्रितैः SūrySi. 13. 20; यस्य चेयमनेकधा VākyaPa. 1. 4; प्रतिपत्तिरनेकधा VākyaPa. 2. 136; एवमभावोऽनेकधा SāṁkhyaKāBh. 4. 19 (*on* 4); दृष्टस्त्वनेकधा धातः श्राद्धकल्पः सविस्तरः PrajāSm. 1. 4; अनुपलब्धिरनेकधा PramāVār. 1. 32; विग्रहः स्थाणुभेदाद्य द्विधा भिन्नोऽप्यनेकधा MālinīT. 12. 12; वायुः ... अपकर्षक इत्युक्तो द्वावप्येतावनेकधा MālinīT. 17. 10; सिद्धः पक्षाभासोऽस्ति लिङ्गतः। लोकस्ववचनाभ्यां च बाधितोऽनेकधा मतः Nyāyāva. 21; क्षितौ शुक्लाद्यनेकधा। रूपम् MṛgendraT. i. 12. 28; अदृष्टतत्त्वो लोकस्तु विरोधमभिमन्यते। कार्यकारणभावेऽपि प्रथमोक्तेष्वनेकधा TattvSaṁ. 442; ज्ञानाकारनिषेधस्तु स्ववेद्यत्वान्न शक्यते। विद्यते हि निरालम्बमारोपकमनेकधा TattvSaṁ. 1181; स्वदेशमेव गृह्णाति सवितारमनेकधा TattvSaṁ. 2217; ŚlokaVār. 6. 181 (775. 6); प्रतिभानेकधा पुंसां यद्यप्यर्थेषु जायते ŚlokaVār. 7. 325 (938.2); लोके हि नैमित्तिकानां कार्याणां निमित्तभेदोऽनेकधा विकल्प्यते BṛĀraUBh. 84. 1 (*on* i. 4. 2); (लाटानुप्रासः) भिद्यतेऽनेकधा भेदैः पादाभ्यासक्रमेण च KāvyālaṅSāSaṁ. 1. 10; रूपादिज्ञानसंभूतौ तद्धेतूनामनेकधा। विकल्पो दृश्यते लोके BṛĀraUBhVā. i. 4. 84; भेदादधिकृतेरेषामग्न्यादीनामनेकधा BṛĀraUBhVā. i. 4. 126; तत्त्वमनेकधा जनितविस्मयो बहु प्रष्टव्योऽसि NalaCam. 4. 9 (9); एवमादिविमूढानां ज्ञेयं मूढमनेकधा YaśasCam. ii. 282. 13; ज्ञानमेकं पुनर्द्वेधा पञ्चधा चापि तद्भवेत्। अन्यत्र केवलज्ञानात्तत्प्रत्येकमनेकधा YaśasCam. ii. 326. 2; एवं संयोगभेदेन गजजातिरनेकधा YuktiKa. 200. 13; गुणजातिप्रभेदेन शुनां भेदो ह्यनेकधा YuktiKa. 213. 4; यानं स्याद्द्विपदं नाम तस्य भेदो ह्यनेकधा YuktiKa. 216.3; ज्योतिःशास्त्रं प्रदीपं हि जन्मत्रयप्रकाशकम्। श्रीमतां तत्तु विदितं कृतं चानेकधा हि तत् ĀdiP. 21. 90; शक्तिः ... अनेकधा लोके या स्थिता लोकपावनी BrahmP. 71. 22; काश्यपी सृष्टिः प्रवृत्ता चातिविस्तरा। मनुष्यपशुसर्पादिजातिभेदैरनेकधा DevīBhāP. iii. 13. 14; शक्तिस्ते सहचारिणी। ... वाराही नारसिंही च नानाभेदैरनेकधा DevīBhāP. iii. 13. 46; व्यलोकयंस्तं नगरे तस्मिन्सर्वे महाजनाः। विधाय पूजासामग्रीं भोजनस्याप्यनेकधा GaṇeP. ii. 24. 1; स्वप्नश्चानेकधान्यार्थो यथार्थोऽपार्थ एव च KathāSaSāg. viii. 3. 147; तमङ्गभद्रविन्यासरचनाभिरनेकधा ... गृहभेदाः प्रसूयन्ते SamarāSū. 19. 39; भक्तिर्ह्यनेकधा TriṣaŚaPuC. i. 2. 555; संसारवासजं दुःखं विचार्य तदनेकधा। सर्वात्मनापि मोक्षाय यतध्वं हे विवेकिनः TriṣaŚaPuC. i. 3. 567; (भाषा) सा तु वर्णैरनेकधा AbhidhāCin. 1266; (अश्वस्य) मिश्रास्त्वनेकधा वर्णाः Mānaso. iv. 4. 682; प्राकृतं तज्जतत्तुल्यं देश्यादिकमनेकधा Vāgbhaṭā. 2. 2; पाटीसूत्रोपमं बीजं गूढमित्यवभासते। नास्ति गूढममूढानां नैव षोढेत्यनेकधा Līlā. 61 (11); (संदेहः) अनेकधोक्तस्तथापि AlaṅkāRa. 30 (3); शूद्राश्चैवमनेकधा Rasā. 6. 67; मार्गभेदाच्चिरक्षिप्रमध्यभावैरनेकधा SaṁgīRa. iii. 24. 6 (5. 45); पाठास्ते स्युरनेकधा SaṁgīRa. iii. 395. 2 (6. 823); बभूव पक्वान्नमनेकधा VasaViKā. 13. 66; वः ... यौगपद्येष्वनेकधा MugdhaBo. 6. 58 (61. 3); स्तोकोद्दिष्टः कार्यहेतुर्बीजं विस्तार्यनेकधा PratāYaBhū. 106. 5; याता मातेत्यनेकधा। प्रतियोगिधिया योषिद् भिद्यते न स्वरूपतः PañcDa. 4. 23; BhaktiRa. 1. 25; शब्दादीनाम् ... अनेकधैकैकार्थप्रतीतिजनकत्वात् TattvPrakā. 183B.5 (*on* iii. 3. 60); अद्रव्यमनेकधा NyāyPari. 7.1; छेको व्यञ्जनसंघस्य सकृत्साम्यमनेकधा SāhiDa. 475. 1; वैशिष्ट्येन च देशादेरर्थमूलमनेकधा UjjvaNīMa. 185. 13; अनेकधा वाक्यार्थस्फुरणेनानेकधा वाक्यार्थज्ञानोदये सति ŚivārkaMaDī. i. 57. 28 (*on* i. 1. 1); i. 60. 19 (*on* i. 1.1); शारीरदण्डवद्यार्थदण्डोऽप्युत्तमसाहसादिभेदेनानेकधेति तदुपयोगिकृष्णलादिनिरूपणम् VīraMi. (Rājanīti.) 294.1; (उपमा) उक्तधर्मा तावदनुगाम्यादिभिः प्रागुक्तैर्धर्मैरनेकधा RasGaṅ. 263. 5; शून्यं रामेषवः ...। व्यासेन तत्कृतिर्वात्र फलमेवमनेकधा SiddhāTaVi. 81. 14; (दण्डः) द्विविधोऽप्यपराधानुसारेणानेकधा भवति BālamBha. ii. 37. 13 (*on* 2. 26); विद्यमानेषु मनसि कार्यजातेष्वनेकधा। तदोपट्टिकमित्याहुः प्रधानं यन्मनीषिणाम् SāhiSā. 3. 36; **3Bii** of or into more than one kind or form किं पुनस्तदेकमनेकधा भिन्नं करणमिति AitUBh. 289.6 (*on* 5.2); एकमेव ज्ञानं नामरूपाद्यनेकोपाधिभेदात् ... अनेकधावभासते PraśnaUBh. 294. 8 (*on* 6.2); निर्भयोऽपि स्वतो विद्वानेकं सन्तमनेकधा। प्रकल्प्य ... भयमाप्नुयात् TaiUBhāVā. 135. 9 (2); नेत्रप्रवृत्तिभेदादेकस्यापि चन्द्रादेरनेकधा दर्शनम् YuktiSneha. 139. 30 (*on* i. 1. 6); **4** the word *anekadhā* नञा समासेऽनेकधेत्येव स्यात् LaŚabdeŚe. ii. 53. 15.

अनेकधाकृतरक्ष (anekadhā-kṛtarakṣa) *adj.* protected many times क्षपाचरैरनेकधाकृतरक्षोऽपि प्रसह्य मारुतिना भुजबलेन भग्नोऽक्षः TilaMañ. 135. 22.

अनेकधाकृति (anekadhākṛti) *adj.* of many kinds or forms काशिराजोऽन्वपृच्छत। मायया मुनिपुत्रस्य मोहितोऽनेकधाकृतेः GaṇeP. ii. 24. 24.

अनेकधाग्रहण (anekadhā-grahaṇa) *n.* assumption in various ways तत्र विषये भ्रान्तिमदलङ्कारोऽस्तु। अतद्रूपस्य तद्रूपताप्रतीतिनिबन्धनत्वात्। नैतत्। अनेकधाग्रहणाख्यस्यापूर्वस्यातिशयस्याभावात् AlaṅkāSa. 48. 4; सादृश्यदर्शनस्य प्रकृतविषयत्व इवाप्रकृतविषयत्वेऽपि स्मृतिरूपकसंदेहभ्रान्त्यनेकधाग्रहणापह्नवसंभावनासंभवद्वस्तुसंबन्धनिबन्धननिर्दिष्टसमर्थनादीनामिवालङ्कारान्तरत्वायोगात् CitraMī. 15. 14.

अनेकधातु (aneka-dhātu) *m.* **1A** many (kinds of) metals अनेकधातुकलिलौ सर्वधातुविभूषितौ। ... द्वावप्येतौ सुमहतावुच्छ्रितौ कुलपर्वतौ VāyuP. i. 45. 23; कथमहमिदानीमनेकवावदूकवादिवृषभविघट्टनोपार्जितामनेकधातुशतच्छिं(?च्छीं) वाचमुत्सृज्य स्त्रीशरीरमिव माधुर्यकोमलं करिष्यामि PadmPrā. 9. 6; **1B** many (kinds of) minerals चित्राभिरस्योपरि मौलिभाजां भाभिर्मणीनामनणीयसीभिः। अनेकधातुच्छुरिताश्मराशेर्गोवर्धनस्याकृतिरन्वकारि ŚiśuVa. 3.4; SūktiSu. 38; अनेकधातुमद्भूमिधृतसंध्याभ्रविभ्रमम्। ... स तं हिमाद्रिमद्राक्षीत् PariPar. 12. 364; **2** many verbal roots or stems पिकादिशब्दानां निरुक्तादिवशेनापि अवयवार्थान्वाख्यानं पिबति पाति पचतीत्यनेकधातुसाधारणत्वान्म्लेच्छप्रसिद्ध्यनुगुणमेव MīmāKau. i. 84. 11 (*on* i. 3. 11); निवृत्तभेदानां प्रतीत्यानेकधातुप्रयोगाप्रसक्तेः LaŚabdeŚe. i. 184. 3.

अनेकधातु (aneka-dhātu) *adj.* having many constituent parts उपसर्गाः क्रियायोगे रूपसिद्धेरुपाश्रिताः। राज्ञां नानेकधातूनां क्रोधेऽभूवन्निरर्थकाः Kapphiṇā. 18.54.

अनेकधातुव्यसन (aneka-dhātuvyasana) *n.* many sufferings caused by bodily humours दशा शनेर्नष्टबलस्य पुंसामनेकधातुव्यसनानि दत्ते TājiNī. 2(6). 42 (285)

अनेकधात्व (anekadhā-tva) *n.* the state of being of various ways ग्रहीतृभेदाख्येन विषयविभागेनानेकधात्वोट्टङ्कनात्तस्य च विच्छित्त्यन्तररूपत्वात् AlaṅkāSa. 48. 6; पूर्वत्र ग्रहीतृभेदेनानेकधात्वोल्लेखः AlaṅkāSa. 49.2.

अनेकधादर्शन (anekadhā-darśana) *n.* seeing or observing in various ways अनेकरसं ब्रह्म ... उपदिश्यते ... अनेकधादर्शनापवादाद्य 'मृत्योः स मृत्युमाप्नोति य इह नानेव पश्यति' इति BṛĀraUBh. 690. 3 (*on* v. 1. 1)

अनेकधान्य (aneka-dhānya) *n.* many (kinds of food-) grains आज्ञाकाङ्क्षाविषयविमुखश्चेदितोऽनेकधान्यैः(?)र्जीवत्युर्व्यां यदि परमसौ लङ्घनाभ्यासवृत्त्या KumāDePra. 112 (15). 31.

अनेकधान्योच्चय (anekadhānyoccaya) *m.* gathering of many (kinds of food-) grains मञ्जर्यात्मकोऽनेकधान्योच्चयः शिलः DīpKa.17.17 (*on* 1. 128)

अनेकधाप्रयोग (anekadhā-prayoga) *m.* employment or using repeatedly or many times संभ्रमेण प्रवृत्तौ यथेष्टमनेकधाप्रयोगो न्यायसिद्धः SiddhāKau. 329A.2 (*on* viii. 1. 12)

अनेकधाबद्धपरिदेवन (anekadhābaddha-paridevana) *n.* lamentation (which is) made, i.e. uttered many times अनेकधाबद्धपरिदेवनविक्लवाम्। सान्त्वयामास कंसारिरिति द्रुपदनन्दिनीम् PāṇḍaC. 13. 1025.

अनेकधाभवन (anekadhā-bhavana)*n.* becoming manifold or of many kinds अनेकधाभवनं च शरीरसापेक्षम् ŚrutaPra. ii. 644. 18 (*on* iv. 4. 10)

अनेकधाभाव (anekadhā-bhāva) *m.* **i** becoming of many kinds or forms 'स एकधा भवति त्रिधा भवति' इत्यादिश्रुतिभ्यः परमात्मनोऽनेकधाभावस्याधिगतत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 415.16 (*on* ii. 2.42); न हि मनोमात्रभेदे स्फुटतरोऽनेकधाभावो यथा शरीरेन्द्रियभेदे Bhām. 758.17 (*on* iv. 4. 11); अनेकधाभावगमनानुपपत्त्या सर्वेषां सात्मकत्वं कल्प्यते PrakaVi. 1103. 17; निर्गुणायां भूमविद्यायाम् अयमनेकधाभावः पठ्यते VedāntKa. 552. 23 (*on* iv. 4. 10); **ii** becoming of more than one kind or form आत्मन एकस्याच्छेद्यस्यानेकधाभावासंभवात् त्रिधाभावादयः शरीरनिबन्धना इत्यवगम्यते BrahmSūBh. (Rā.) 767.1 (*on* iv. 4. 11)

अनेकधाभावविकल्प (anekadhābhāva-vikalpa) *m.* option of becoming of many kinds 'स एकधा भवति त्रिधा भवति' इत्यादिना अनेकधाभावविकल्पमामनन्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 855.3 (*on* iv. 4. 11)

अनेकधाभावोपपत्ति (anekadhābhāvopapatti) *f.* tenability of becoming of many kinds मनोभेदादनेकधाभावोपपत्तेर्नानेकशरीरप्राप्तिः VedāntKa. 552.19 (*on* iv. 4. 10)

अनेकधाभिन्न (anekadhā-bhinna) *adj.* **1** divided into many kinds अनेकधाभिन्नस्यानुमानस्य त्रिविधेन पूर्ववदादिना संग्रहः NyāyVār. 51. 19 (*on* i. 1. 5); 63. 22 (*on* i.1.8); **2** distinct in various ways अनेकधाभिन्नप्रपञ्चस्योदाहरणार्थं सूत्रम् NyāyVār. 251.9 (*on* ii. 2. 7)

अनेकधाभिन्नस्रोतस् (anekadhābhinna-srotas) *adj.* **1** having the streams divided in various ways (राजा) अनेकधाभिन्नस्रोतसम् ... विन्ध्याटवीमवगाहमानः ... प्रयाणविच्छेदमकरोत् NalaCam. 6.11 (21); **2** having sacred traditions divided into many kinds, NalaCam. 6.11 (21) (comm. बह्वाम्नायम्)

अनेकधाभूत (anekadhā-bhūta) *adj.* (horse) which has become of many kinds अश्वैरनेकधाभूतरेवन्ताश्वभ्रमप्रदैः। ... प्रचचाल महीपालः TriṣaŚaPuC. i. 4. 37.

अनेकधामन् (aneka-dhāman) *adj.* having numerous splendours or lustres विस्तारिचक्रमिव राशिमयं बिभर्ति योऽनेकधामकरकुम्भकरालशोभाम् HarVi. 31. 33.

अनेकधामन् (aneka-dhāman) *n.* many places यत्प्रीत्यर्थमनेकधामनि मया कष्टेन वस्तु प्रियं स्वस्याशाकवलीकृतेन विकलीभावं दधानेन मे। तत्सर्वं विलयं निनाय भगवान् VijñāŚ. 98.

अनेकधामाश्रय (anekadhā-māśraya) *m.* **1** shelter of Lakṣmī in various ways तस्यामासीत् ... रविरिवानेकधामाश्रयः ... राजा ... नलो नाम NalaCam. 1. 33 (4) (comm. अनेकधा सप्ताङ्गत्वाद् बहुधा माया लक्ष्म्या आश्रयः); **2** (anekadhāmāśraya) shelter of (one who has) many rays, NalaCam. 1. 33 (4) (comm. प्रचुरस्य धाम्न आश्रयः)

अनेकधारा (aneka-dhārā) *f.* more than one edge, i.e. two edges तैः ... ध्रियन्तेऽनेकधारयातिपातिनः खड्गाः खड्गिनश्च NalaCam. 1.47 (21) (comm. खड्गा द्विधारत्वादनेकया धारया)

अनेकधारूपधामन् (anekadhārūpa-dhāman) *n.* abode of many forms स परिधामनेकधारूपधामभिरथांशुकैर्व्यधात् VasaViKā. 10. 77.

अनेकधी (aneka-dhī) *f.* many mental functions अनेकधियामसौ। संधिं धियामभावं च भासयन्प्रविविच्यताम् PañcDa. 8. 3 (comm. अनेकधियामनेकासां बुद्धिवृत्तीनाम्)

अनेकधूपद्रव्य (anekadhūpa-dravya) *n.* materials for various (types of) incense अनेकधूपद्रव्यं च ... शर्वधूपाय शस्यते PadmP. iv. 110. 335.

अनेकधृत् (aneka-dhṛt) *m.* epithet of Śiva (*lit.* who supports many) हरस्य ...। अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नाम् ... संप्रवक्ष्यामि ...। ईशान ईश्वरचारी निशाचरी ह्यनेकधृत् CaturCin. i. 206. 1.

अनेकधृष् (aneka-dhṛṣ) *m.* epithet of Śiva (*lit.* who overpowers many) श्रुतिप्रकाशः श्रुतिमानेकबन्धुरनेकधृक्। ... एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम् LiṅgaP. i. 98. 146; ŚivaP. iv. 35. 118 (393 B. 7)

अनेकधोल्लेख (anekadhollekha) *m.* **A** description in more than one way यत्रैकस्यानेकधोल्लेखः क्रियते तत्रोल्लेखालंकारः Ekāva. 8. 10 (9) (227.9); **B** description in various ways 'गाम्भीर्येण समुद्रोऽसि ....' इत्यादौ चानेकधोल्लेखे गाम्भीर्यादिविषयभेदः प्रयोजकः SāhiDa. 535.12.

अनेकधोल्लेखन (anekadhollekhana) *n.* description in various ways अनेकधोल्लेखनं निषेधास्पृष्टत्वेन RasGaṅ. 360. 9.

अनेकधोल्लेखनिमित्त (anekadhollekha-nimitta) *n.* cause of the description in various ways अनेकधोल्लेखनिमित्तं त्वनेकधर्मसंबन्धः Ekāva. 8.10 (9) (227.9)

अनेकधोल्लेखलक्षण (anekadhollekha-lakṣaṇa) *adj.* characterized by the description in various ways अतद्रूपस्य तद्रूपताप्रतिभासेऽप्यनेकधोल्लेखलक्षणं विच्छित्यन्तरमुररीकृत्यास्य प्रवर्तमानत्वात् Ekāva. 8.10(3) (227.3)

अनेकध्यानादि (anekadhyānādi) *adj.* many contemplations or recollections etc. अनेकध्यानादिस्मरणोपायप्रसङ्गे वाक्यनियमात् TantrVā. 54.6 (*on* i. 2.32)

अनेकध्वजसंकुल (anekadhvaja-saṅkula) *adj.* crowded with many flags त्रिदण्डतूणसंबाधमनेकध्वजसंकुलम्। ... नगरं ते मया गुप्तं रथोपस्थं भविष्यति MahāBhā. iv. 40. 5.

अनेकध्वजस्तम्भ (aneka-dhvajastambha) *m.* many flag-poles अनेकध्वजस्तम्भस्तम्भिकोत्तम्भितमणिमुकुरमुखावलोकनकेलिकलदिवौकःस्खलितरयविमानवाहनसंबाधानुबन्धिभिः ... चैत्यालयैः ... उपशोभितं राजपुरं नाम नगरम् YaśasCam. i.18. 4 (comm. बहुला ये ध्वजस्तम्भाः)

अनेकनक्रग्रहमीनजुष्ट (anekanakragrahamīna-juṣṭa) *adj.* resorted to by a number of crocodiles, sharks and fishes उत्तिष्ठतस्तस्य महासुरस्य समुद्रतोयं ववृधेऽतिमात्रम्। अनेकनक्रग्रहमीनजुष्टम् VarāP. 96. 7.

अनेकनक्रग्रहमीनयुक्त (anekanakragrahamīna-yukta) *adj.* containing many crocodiles, sharks and fishes उत्तिष्ठतस्तस्य महासुरस्य समुद्रतोयं ववृधे तु वेगात्। अनेकनक्रग्रहमीनयुक्तम् PadmP. v. 26. 65.

अनेकनक्षत्र (aneka-nakṣatra) *adj.* consisting of more than one constellation श्राद्धमस्मै दद्युः। ... अयुग्मासु तिथिषु ... एकनक्षत्रे एकतारके नक्षत्रेऽश्विन्यादिनक्षत्रेषु बहून्यनेकनक्षत्राणि HārLa. 184. 11.

अनेकनक्षत्रमालालंकृत (anekanakṣatramālālaṅkṛta) *adj.* **A** (night) decorated, i.e. decked with many rows of constellations (चन्द्रापीडः) निशासमयमिवानेकनक्षत्रमालालंकृतम् ... राजकुलं विवेश Kād. 91. 4; **B** (palace) adorned with many necklaces (of twenty-seven pearls each), Kād. 91. 4.

अनेकनगरग्राम (aneka-nagaragrāma) *m.* number of cities and towns कुमारः ...। अनेकनगरग्रामान् समुल्लङ्घ्य ... वने प्राप्तो मनोरमे CitraPaC. 244.

अनेकनटगन्धर्व (aneka-naṭagandharva) *m.* many actors and singers अनेकनटगन्धर्वा गायन्तो यश उज्ज्वलम्। अनुजग्मुर्महीशानम् PadmP. iv. 68.14.

अनेकनदीकाननपर्वत (aneka-nadīkānanaparvata) *m.* several rivers, forests and mountains स नृपात्मजः। ... गच्छंश्च नभसानेकनदीकाननपर्वतान्। प्रेक्षमाणो भुवि प्राप PārśvC. 2. 262.

अनेकनमसित (aneka-namasita) *n.* many salutations जन्युरनयोरनेकनमसितपर्वतप्राप्तः पर्वतो नाम YaśasCam. ii. 353. 8.

अनेकनयनाकीर्ण (anekanayanākīrṇa) *adj.* possessed of many eyes ध्यायेत् ... देवम् ...। अनेकनयनाकीर्णं सूर्यकोटिसमप्रभम् TriBrU. 154.

अनेकनर (aneka-nara) *m.* **i** more than one person एकस्य वेद्यस्यानेकत्र धीर्युगपदित्येवं रविदृष्टान्तः रवावनेकनराणाम् शब्दे त्वेकस्येति भेदोऽस्तु NayaVi. 241.7 (*on* i. 1. 8); **ii** many people वेश्याचित्तमिवानेकनरसंहारदारुणम्। श्मशानं तत्र दृष्ट्वासौ न चकम्पे BṛKathāMañ. iii. 1. 213.

अनेकनरक (aneka-naraka) *m., n.* **A** many hells क्रूरान् संसारेषु एव अनेकनरकसंसरणमार्गेषु नराधमान् अधर्मदोषवत्त्वात् क्षिपामि GītāBh. (Śaṅ.) 462. 13 (*on* 16. 19); **B** various hells रौरवे नरके घोरे कुंभीपाके च ये गताः। अनेकनरकस्थाः ...। सकृत्पिण्डप्रदानेन स्यात्तेषामक्षया गतिः SkandP. iii(2).27.18.

अनेकनरनारी (aneka-naranārī) *f.* several men and women रामः ...। अनेकनरनारीभिः संकीर्णं मार्गमाचरत् PadmP. iv. 68. 18.

अनेकनरपतिसंचरणचला (anekanarapatisañcaraṇa-calā) *adj.* (*f.*) **A** unsteady due to the movements of several kings राज्यवर्धनहर्षौ ... अनेकनरपतिसंचरणचलां निश्चलीकुर्वाणमिवोर्वीम् ... माधवगुप्तं ददृशतुः HarṣaC. 196.8; **B** trembling with the movements of several kings, HarṣaC. 196. 8.

अनेकनरेन्द्रपरिवृत (anekanarendra-parivṛta) *adj.* **1** (sovereign) surrounded by several kings पुरुषातिशयेनेवानेकमण्डलकृतसेवेन (Add ... चक्रवर्तिनेव अनेकनरेन्द्रपरिवृतेन VVP. Ed. 312.6) श्मशानवाटेन गत्वा VāsaDa. 243. 3 (comm. नरेन्द्राः ... राजानश्च); **2** (crematorium) pervaded by a number of poison-doctors or sorcerers, VāsaDa. 243. 3 (comm. नरेन्द्राः विषवैद्याः ... नरेन्द्राः मान्त्रिकाः इति केचित्)

अनेकनरेन्द्रवृन्द (anekanarendra-vṛnda) *n.* host of numerous kings अस्ति ... अनेकनरेन्द्रवृन्दमरीचिजालजटिलीकृतपादपीठः ... नन्दो नाम राजा Pañcā. 246.16.

अनेकनरेन्द्रसेवित (anekanarendra-sevita) *adj.* served or attended upon by numerous kings तस्यानेकनरेन्द्रसेवितपदद्वन्द्वस्य ... रत्नम् ... कन्यकाख्यम् ParamāKā. 153. 49.

अनेकनर्तकीयोज्य (anekanartakī-yojya) *adj.* to be performed or enacted by a number of female dancers अनेकनर्तकीयोज्यं चित्रताललयान्वितम्। ... रासकम् BhāvPra. (Śā.) 266. 13 (9)

अनेकनलदर्शन (anekanala-darśana) *n.* sight of several Nalas गुम्फो गिरां शमननैषधयोः समानः शङ्कामनेकनलदर्शनजातशङ्के। चित्ते विदर्भवसुधाधिपतेः सुताया यन्निर्ममे खलु तदेष पिपेष पिष्टम् NaiṣC. 13. 20.

अनेकनलावलम्बा (anekanalāvalambā) *adj. (f.)* dependant on, i.e. referring to several Nalas शङ्कालताततिमनेकनलावलम्बां वाणी न वर्धयतु NaiṣC. 13. 26.

अनेकनवपाकशालिन् (anekanavapāka-śālin) *adj.* posessing various new ripenesses अहम् ... प्रगुणितैरनेकनवपाकशालिभिः फलैराहारमकार्षम् UdaySuKa. 135. 2.

अनेकनवशर (aneka-navaśara) *m.* various new arrows कुसुमसायकमिवानेकनवशरग्रहणाय प्रविष्टम् ... राजानमद्राक्षीत् UdaySuKa. 50. 1.

अनेकनाककामिनी (aneka-nākakāminī) *f.* several celestial beautiful ladies अनेकनाककामिनीकुचकुम्भकुङ्कुममञ्जरीमुद्राङ्कितविपुलवक्षःस्थलीदृश्यमानमहानीलमणिमण्डननिभभव्यवृत्रशस्त्रव्रणः ... पुरंदरः NalaCam. 5. 52 (5)

अनेकनाकनायक (aneka-nākanāyaka) *m.* several leaders or chiefs in the heaven (सरस्वती) अनेकनाकनायकनिकायकामिनीकुचकलशलुलितविग्रहाम् ... मन्दाकिनीमनुसरन्ती मर्त्यलोकमवततार HarṣaC. 30. 3.

अनेकनाकनायकनारी (aneka-nākanāyakanārī) *f.* several wives of the leaders or chiefs in heaven प्रसाधिकाभिर्भवानीमिवानेकनाकनायकनारीभिराराध्यमानाम् ... दमयन्तीमद्राक्षम् NalaCam. 7. 19 (22)

अनेकनाकिनायकनारी (aneka-nākināyakanārī) *f.* several wives of the leaders or chiefs of gods प्रसाधिकाभिर्भवानीमिवानेकनाक (v.l.°कि) नायकनारीभिराराध्यमानाम् ... दमयन्तीमद्राक्षम् NalaCam. 7. 19 (22)

अनेकनाकिनिकुरम्ब (anekanāki- nikuramba) *n.* mass or multitude of several gods सोऽनेकनाकिनिकुरम्बपुरन्ध्रिलोकवक्त्राब्जहासघटनारविबिम्बचक्रः। ... हरिः ... दितिजान् जघान HarVi. 10. 34.

अनेकनाकुनिर्गत (anekanāku-nirgata) *adj.* coming out from many anthills (वनम्) क्वचिदनेकनाकुनिर्गतनिर्मोकालोकनकुपितकलापिनीपोतखरनखरमुखावलिख्यमानमेदिनीवदनम् YaśasCam. ii. 198. 4. (comm. नाकवो वल्मीकानि)

अनेकनाग (aneka-nāga) *m.* **A** many serpents भीमादनेकनागायुतबलम् ... हर्षमद्राक्षीत् HarṣaC. 119.5; अनेकनागराजादनजनितशोभैः केसरिभिः प्रकृष्टकुटजैः ... उपवनैरशून्यपश्चिमभूमिकाभागम् ... तिलकमञ्जरीमन्दिरमपश्यम् TilaMañ. 370. 19; **B** many elephants, HarṣaC. 119.5; **C** many *nāga*-trees, TilaMañ. 370.19.

अनेकनागनायक (aneka-nāganāyaka) *m.* several lords of serpents रक्षोगणाः ...रसातलमिवानेकनागनायकभीषणम्। ... पश्यन्तो विस्मयापूर्णाः समुद्रं विविधाद्भुतम्। अनुजग्मुः PadmP. (Ra.) 8. 509.

अनेकनागाङ्गना (aneka-nāgāṅganā) *f.* many female serpents बहुगुण-[भागविस्तार-]वाहिभि[रनेकनागाङ्गनागमजनितर्द्धिभिः, प्रशस्ततक्षकादि]घटितैर्भुजगराजैरिव भोगवतीमहापथैरुपशोभिता ... काञ्चीपुरं नाम राजधानी AvantiKa. 4. 14.

अनेकनाडीछिद्र (aneka-nāḍīchidra) *n.* numerous openings of the nerves or veins यदेतदन्तर्हृदये जालकमिव अनेकनाडीछिद्रबहुलत्वात् जालकमिव BṛĀraUBh. 509. 3 (*on* iv. 2. 3)

अनेकनाडीसुषिर (anekanāḍī-suṣira) *adj.* having several nerves or veins as the bases of channels or cavities हृदयमिति पुण्डरीकाकारो मांसपिण्डः प्राणायतनोऽनेकनाडीसुषिरः TaiUBh. 204. 1 (*on* 1. 6)

अनेकनानात्वाभिप्राय (anekanānātvābhiprāya) *adj.* intended to convey several diversities किंचनशब्दस्तु गुणगुण्यवयवावयवित्वादिप्रयुक्तानेकनानात्वाभिप्रायः Nyāyāmṛ. 273A. 8.

अनेकनानामृगपक्षिन् (aneka-nānāmṛgapakṣin) *m.* many varieties of beasts and birds अनेकनानामृगपक्षिसंकुले ...। वनोत्तमे ... तदा विजहुः सुसुखं जितेन्द्रियाः Rāmā. ii. 50. 21.

अनेकनानाविधपक्षिन् (anekanānāvidha-pakṣin) *m.* several varieties of birds अनेकनानाविधपक्षिनादिते ...। नगोत्तमे ... तुतोष रामः Rāmā. ii.1214* (1)

अनेकनानाविधविषय (anekanānāvidha-viṣaya) *m.* several varieties of topics अनेकनानाविधविषयविद्यास्थानोपबृंहितस्य वेदाख्यस्यापि शास्त्रस्य प्रपञ्चान्तःपातित्वात् PañcPā. 82. 2 (*on* i. 1. 3)

अनेकनानास्त्रधर (anekanānāstra-dhara) *adj.* holding many different weapons अनेकनानास्त्रधराः प्रवीरा यत्र प्रभोः पश्चिमदिग्विभागे Rāṣṭrau.9.42.

अनेकनामघटितत्व (anekanāmaghaṭita-tva) *n.* the state of being what consists of more than one noun धवखदिरपलाशा इत्यत्र ... बहुवचनेनैकप्रमाजनकानेकनामघटितत्वं लक्षणे निवेश्यते LaCandr. 665. 5.

अनेकनामधेयत्व (anekanāmadheya-tva) *n.* the state of having more than one name एकस्यापि च दाक्षायणयज्ञादिवद् वक्ष्यमाणेन गुणयोगेनानेकनामधेयत्वसिद्धेः TantrVā. 527. 5 (*on* ii. 2. 22)

अनेकनामरूप (aneka-nāmarūpa) *adj.* having various names and forms अनेकनामरूपस्य परतन्त्रस्य कार्यस्यानन्यत्वम् VedāntKau. 160. 7 (*on* ii. 1. 14)

अनेकनामसंकीर्तन (anekanāma-saṅkīrtana) *n.* utterance of more than one name एकत्र पिण्डे अनेकनामसंकीर्तनपक्षे तु सर्वेषां त्रय एव पिण्डा इति सिद्धमेव CaturCin. iii(1). 119. 12.

अनेकनामार्थक (anekanāmārtha-ka) *adj.* expressive of various names or synonymous words बहुवचनं नानेकनामार्थकम् LaCandr. 665. 17.

अनेकनायकन्यास (anekanāyaka-nyāsa) *m.* **A** employment of number of heroes ऊचे सेनापरिक्षिप्तः सोऽवलिप्तमिदं वचः। अनेकनायकन्यासविकटाङ्गदमङ्गदम् RāmC. 11. 61; **B** setting, i. e. adorning with a number of central, i.e. big gems, RāmC. 11. 61.

अनेकनायिकाविषया (anekanāyikā-viṣayā) *adj. (f.)* referring to more than one heroine एकस्यानेकनायिकाविषया रतिः RasTa. 179. 10.

अनेकनारीजन (aneka-nārījana) *m.* many women folk नृपस्य पत्नी ...। अनेकनारीजनबाहुमूलनखक्षतावेक्षणतत्पराभूत् VikraDeC. 10. 50.

अनेकनारीपरिरम्भ (anekanārī-parirambha) *m.* act of embracing or hugging of many women अनेकनारीपरिरम्भसंभ्रमस्फुरन्मनोहारिविलासलालसम्। मुरारिमारादुपदर्शयन्त्यसौ सखी ... आह ... राधिकाम् GītGo. i.4.1.

अनेकनिकटग्राम (aneka-nikaṭagrāma) *m.* several nearby towns असावनेकनिकटग्रामपरिसरविसारिसारिणिजला सरावती नाम ... सरित् TilaMañ. 181.19.

अनेकनिकर (aneka-nikara) *m.* many heaps or groups (अनुचराः) अम्बरचरकुमारास्फाल्यमानानेकनिकरम् ... इतस्ततः ... निचाय्य ... श्रेणिकधरणीश्वरायेदं निवेदया-मासुः YaśasCam. ii. 305. 20.

अनेकनिग्रहस्थान (aneka-nigrahasthāna) *n.* many points or causes of defeat (clinchers) अस्य चानेकनिग्रहस्थानसंनिपाते ... न दोषत्वम् NyāyPari. 210.3.

अनेकनिग्रहस्थानभेद (aneka-nigrahasthānabheda) *m.* various types of points or causes of defeat (clinchers) निग्रहः पराजयस्तस्य स्थानमाश्रयः कारणमित्यर्थः ... असमासकरणमनेकनिग्रहस्थानभेदावरोधार्थम् NyāyMañ. ii.191.2.

अनेकनित्यानित्यविशेषण (aneka-nityānityaviśeṣaṇa) *n.* various attributes such as eternal and non-eternal एकस्य वा शब्दस्य धर्मिणोऽनेकनित्यानित्यविशेषणाभिसंबन्धिनः पुरुषाभिसंधिभेदादनेकशब्दाभिधानम् TātpaṬ. (Vā.) 317. 21 (*on* i. 2. 1)

अनेकनिधीश्वर (anekanidhīśvara) *m.* **1** lord of several treasures पुण्यजनाधीशमप्यनेकनिधीश्वरम्। राजराजमपि ख्यातमपीश्वरसुहृत्तया PāṇḍaC. 6. 70; **ii** (aneka-nidhīśvara) more than one Kubera, PāṇḍaC. 6. 70.

अनेकनिबन्धसिन्धु (anekanibandha-sindhu) *m.* ocean in the form of numerous compositions (of law) तेनानेकनिबन्धसिन्धुमनिशं निर्मथ्य ... ग्रन्थोऽयं रचितः VīraMi. (Paribhāṣā.) 6. 23.

अनेकनिमित्त (aneka-nimitta) *adj.* **A** having more than one cause रूपरसगन्धस्पर्शप्रत्यया एकानेकनिमित्ताः ... श्वस्तनाद्यतनविज्ञानान्येकसंततौ एकानेकनिमित्तानि NyāyVār. 421.10 (*on* iii. 2. 14); **B** having various causes अयं व्यवहारो न निर्निमित्तः नाप्यनेकनिमित्तः ĀtmaTaVi. 347. 4.

अनेकनिमित्तक (anekanimitta-ka) *adj.* **i** having more than one cause रूपरसस्पर्शप्रत्ययाः एकानेकनिमित्तकाः NyāyVār. 70. 14 (*on* i. 1. 10); **ii** having various causes अनेकसत्त्वे त्वनेकनिमित्तकस्यैव तस्य ग्रहणम् LaŚabdeŚe.ii.617.21.

अनेकनिमित्तत्व (anekanimitta-tva) *n.* **i** the state of having more than one cause नैष दोषः प्रत्ययद्वैतस्यानेकनिमित्तत्वात् न खलु प्रत्ययद्वैतमेकनिमित्तं दृष्टम् NyāyVār. 239.13 (*on* ii. 1. 31); **ii** the state of having various causes अनित्यः शब्दः ... असर्वगतः शब्दः ... एतदपि प्रतिज्ञाहानिवन्न युक्तम्, तस्याप्यनेकनिमित्तत्वोपपत्तेः PramāMī. 67. 3 (*on* ii. 1. 34)

अनेकनिमित्तप्रतिषेध (anekanimitta-pratiṣedha) *m.* negation or rejection of various causes or reasons अनेकग्रहणमनेकनिमित्तप्रतिषेधशङ्कानिरासार्थम् TātpaT. (Vā.) 216. 25 (*on* i. 1. 10)

अनेकनिमित्तसंनिपात (anekanimitta-sannipāta) *m.* assemblage, i.e. concurrence of several causes युक्तमेवानेकनिमित्तसंनिपाते नैमित्तिकसाहित्यम् BhāṭṭDī. ii. 179. 7 (*on* v. 2. 2)

अनेकनिमित्तसंबन्धिन् (anekanimitta-sambandhin) *adj.* related to more than one cause यदा पुनरेकमनेकनिमित्तसंबन्धि भवति तदा कथम् NyāyVār. 195. 15 (*on* ii. 1. 15)

अनेकनिमित्तोपनिपात (anekanimittopanipāta) *m.* concurrence of more than one cause युगपदनेकनिमित्तोपनिपाते एकेनैव नैमित्तिकेन कृतपादिकालावरोधे द्वितीयस्यानवकाशे ... सति ... तेषाम् ... एकोद्दिष्टमेव CaturCin. iii (1). 217. 19.

अनेकनियमक्रम (anekaniyama-krama) *m.* order of many religious rules धरणीश्वराग्रणीः ...। अकरोदनेकनियमक्रमाङ्कितं हरिनामतीर्थविधिमादरान्वितः Raghunā. 4. 34.

अनेकनियमदर्शन (anekaniyama-darśana) *n.* observation of several general (inductive) rules अनेकनियमदर्शनविघातप्रसङ्गाच्च तथाभ्युपगमः ĪśvaSi. (Yā.) 30. 2.

अनेकनियमबाध (anekaniyama-bādha) *m.* contradiction with or annulment of many grammatical rules प्रथमातिक्रमे कारणाभावादनेकनियमबाधे गौरवाच्च प्रथमैकवचनस्यैवानेनोत्सर्गत्वं बोध्यते LaŚabdeŚe. i. 361. 1.

अनेकनियमभङ्ग (anekaniyama-bhaṅga) *m.* violation of many (inferential) rules तदभ्युपगमेऽनेकनियमभङ्गप्रसङ्गाच्च तथाभ्युपगमः ĪśvaSi. (Yā.) 79. 18.

अनेकनियमविधान (anekaniyama-vidhāna) *n.* prescription of several rules धर्मशास्त्रे कृष्यनुष्ठानेऽनेकनियमविधानेन तस्यैव तत्र प्रयोगवचनत्वपर्यवसानात् MayūMāli. 273. 9 (*on* iii. 4. 13)

अनेकनियमादृष्ट (anekaniyamādṛṣṭa) *n.* unseen merit (resulting) from various religious observances प्राकरणिकसर्वार्थेषु गौणत्वस्य कथंचिद्वक्तुं शक्यतया सर्वत्र विनियोगापत्तेरप्रामाणिकानेकवृत्तिकल्पनानेकनियमादृष्टकल्पना च स्यात् MayūMāli. 211. 3 (*on* iii. 2. 1)

अनेकनियमानुबन्ध (anekaniyamānubandha) *adj.* which is in acordance with several rules एवमनेकनियमानुबन्धं धनप्रयोगं कुर्वतो दृष्टमेव फलम् SmṛtiCan. iv. 320. 8.

अनेकनिर्गमद्वार (aneka-nirgamadvāra) *n.* many exits or gates अनेकनिर्गमद्वारविवर्जितनिकेतनः। ... गृहिधर्माय कल्पते YogŚā. 1. 49; RauhiC. App. 1. 3.

अनेकनिर्देशगोचरा (anekanirdeśa-gocarā) *adj.* (*f.*) referred to by various mentions, i.e. names मल्लिका वटपत्रा च सुगन्धा वृत्तमल्लिका ।... सैवोक्ता षट्पदानन्दानेकनिर्देशगोचरा KalpaK. 277. 259.

अनेकनिर्भासिन् (aneka-nirbhāsin) *adj.* appearing as or shining forth like more than one (ग्रस्तं निरस्तम् ... विकीर्णमेताः स्वरदोषभावनाः) विकीर्णः वर्णान्तरे प्रसृतः, एकोऽप्यनेकनिर्भासीत्यपरे Pradī. i. 82B. 18 (*on* i. 1. 0)

अनेकनिर्वर्त्य (aneka-nirvartya) *adj.* to be performed or carried out by many (workmen) अनेकनिर्वर्त्ये कर्मणि परिभाषितभृतेरर्पणप्रकारमाह स एव SmṛtiCan. iv. 472. 2.

अनेकनिशा (aneka-niśā) *f.* more than one night परिश्रमम्लानमुखाम्बुजस्य (नृपात्मजस्य)। ... एका निशानेकनिशेव सासीत् VarāṅgaC. 12. 61.

अनेकनिषेवित (aneka-niṣevita) *adj.* inhabited by many महावनानि मृगद्विजानेकपसेवितानि (v. l. °निषेवितानि)। आलोकयन्तोऽभिययुः ... धन्विनः MahāBhā. iii. 174. 4.

अनेकनिष्ठ (aneka-niṣṭha) *adj.* **A** relating to or occurring in more than one (entity) एक एव संयोगोऽनेकनिष्ठोऽपि सन् क्वचिच्चलतिप्रत्ययं क्वचित्संयोगमात्रप्रत्ययं च जनयति NyāyPari. 502. 24; (used as noun) what relates to or occurs in more than one एकनिष्ठानेकव्यापाराणामिवानेकनिष्ठानामप्येकधातुत एव निवृत्तभेदानां प्रतीत्यानेकधातुप्रयोगाप्रसक्तेः LaŚabdeŚe. i. 184. 2; **B** relating to or occuring in many (entities) यस्तु विभुद्वयमपि नैच्छत्, तस्यापि सामान्ये स्यात्। तस्याप्यनभ्युपगमे संयोगसमवायादावनेकनिष्ठे स्यात् NyāySiA. 192. 20.

अनेकनिष्ठता (anekaniṣṭha-tā) *f.* the state of relating to or occurring in more than one (entity) एकधर्मगतमनेकनिष्ठतानर्हत्वं विरुद्धत्वम् ŚivārkaMaDī. i. 106. 10 (*on* i. 1. 2)

अनेकनिष्पत्ति (an-ekaniṣpatti) *adj.* not produced by one (and the same operation of sacrifice) स्वरुस्त्वनेकनिष्पत्तिः स्वकर्मशब्दत्वात् MīmāSū. iv. 2. 1 (ŚābaBh. स्वरुर्न यूपेनैकनिष्पत्तिः स्यात्। यूपमनपेक्षमाणस्य स्वरोर्जोषणादिनोत्पत्तिः)

अनेकनिष्पत्ति (aneka-niṣpatti) *f.* production of more than one क्षणिकत्वपक्षे ... अथैकस्मादनेकनिष्पत्तिराहो बहुभ्यो बहुसंभव इति परीक्षणीयम् NyāyMañ. ii. 26. 18.

अनेकनिष्पन्न (aneka-niṣpanna) *adj.* variously equipped रथैरनेकनिष्पन्नप्रद्योतनरथैरिव। ... पद्मशेखरः। स्वकीयदेशसीमस्थः समभूद् भूरिसैन्यवान् MalliC. 2. 162.

अनेकनिस्त्रिंशगभस्ति (aneka-nistriṁśagabhasti) *m.* many rays of light produced from swords अनीकिनीविरुधि गुच्छविभ्रमो भवस्य बभ्रे ...। अनेकनिस्त्रिंशगभस्तिसंस्तवादकाण्डविस्तारितषट्पदैरिव ŚrīKaC. 21. 31 (comm. बहुखड्गप्रभासङ्गात्)

अनेकनीरचरविकिर (aneka-nīracaravikira) *m.* various aquatic birds यत्र ... अनेकनीरचरविकिरकलापचापलप्रबलानिलान्दोलितपालिन्दीसंततिभिः ... सरःप्रदेशैः ... श्रियः ... विस्तारयामासुः YaśasCam. i. 199. 6 (comm. बहवो ये ... जलचरपक्षिणः)

अनेकनीलाद्यात्मक (aneka-nīlādyātmaka) *adj.* of the nature of more than one blue (item) etc. ज्ञानं नानेकनीलाद्यात्मकम् एकत्वात् PrakaVi. 538. 22.

अनेकनीलोत्पलव्यक्ति (aneka-nīlotpalavyakti) *f.* many individual blue lotuses न चानेकनीलोत्पलव्यक्तिसाधारणी नीलोत्पलत्वजातिर्भवद्भिरिष्यते Kāśi. i. 277. 19 (*on* 4. 198)

अनेकनृपपूरित (anekanṛpa-pūrita) *adj.* full of many kings मासाः सप्ताभवंस्तस्य हयवर्यस्य हेलया। चरतो भारतं वर्षमनेकनृपपूरितम् PadmP. iv. 49. 1.

अनेकनृपसेवा (anekanṛpa-sevā) *f.* service of many kings अनेकनृपसेवाभिः किमपूर्णं नृपस्य यत्। अयमारम्भि सेवायै वाहनायेव केसरी TriṣaŚaPuC. i. 5. 206.

अनेकनृपसेविता (anekanṛpa-sevitā) *adj.* (*f.*) resorted to by many kings राजा ...। संप्रविश्य सभां दिव्यामनेकनृपसेविताम् BrahmāṇḍP. ii. 49. 31.

अनेकनेत्र (aneka-netra) *n.* **1** many eyes यश्च (सुवेलशैलः) ... क्वचिन्निखिलतरूपनीतानेकनेत्रसंततिः शतधृतिरिव YaśasCam. ii. 169. 5 (comm. इन्द्रः अनेकलोचनसहितो भवति); समीक्षितुं यस्य वधूसहस्रमनेकनेत्राण्यपि कर्तुकामः। विधाय वेधा नयने विशाले संमोदते Raghunā. 7. 5; **2** several roots of trees, YaśasCam. ii. 169. 5 (comm. उपनीता अनेकनेत्राणां तरुमूलानाम्। ... संततिः समूहो येन); **3** particular type of animal, YaśasCam. ii. 169. 5 (comm. उपनीता अनेकनेत्राणाम् ... मृगविशेषाणां च संततिः समूहो येन) [*nt.*]

अनेकनैरन्तर्य (aneka-nairantarya) *n.* contiguity or close contact with many क्षणिकनिर्धर्मकपरमाणावपि पुञ्जदशायामनेकनैरन्तर्यादिरभ्युपेतत्वात् NyāySiA. 189. 3; पुञ्जदशायामेकस्य परमाणोरंशभेदमन्तरेणानेकनैरन्तर्यमभ्युपगतम् NyāySiA. 253. 29.

अनेकनैस्त्रिंशिक (aneka-naistriṁśika) *m.* many swordsmen स भूसुरः ... अनेकनैस्त्रिंशिकैरनुयातः DaśKuC. 17. 2.

अनेकन्यायसाध्य (anekanyāya-sādhya) *adj.* to be established by many laws आत्मसमवायि कार्यं लिङ्गादिभिरभिधीयत इत्यनेकन्यायसाध्यम् PrakaPañ. 440. 15.

अनेकन्यायसिद्धत्व (anekanyāyasiddha-tva) *n.* the state of being what is established by many laws or rules तस्माद्वृत्त्यभेदेऽपि प्रथमप्रतीतेर्वैदिकार्थग्रहणनियामकत्वस्य अनेकन्यायसिद्धत्वात् PūrvottaVāNaMā. 196. 11.

अनेकप (an-ekapa) *m.* (*but adj.*, MW.) [enumerated in the *ardharcādi gaṇa*, GaṇRa. 2. 72 (112); 2.72 (113)] **A** elephant (*lit.* drinking with more than one, i.e. two (organs) trunk and mouth) गजैरनेकैरिव वज्रपातितैः (v.l. अनेकपैर्वज्रहतैरिवाद्रिभिः)। ... निष्टनतीव गौश्रिता MahāBhā. vii. 48. 43; एते ... करविवरगलदविरलसुरभिनिश्वासश्रेणयो गण्डदेशपरामर्शिनः कान्तबृंहिताश्च प्रविलसन्त्यनेकपाः AvantiKa. 87. 7; 14. 10; कीर्णं शनैरनुकपोलमनेकपानां हस्तैर्विगाढमदतापरुजः शमाय। ... अम्बु ... आप समतां सितचामरस्य ŚiśuVa. 5. 35; प्रहस्तः ...। अपश्यत् पर्वताकारं लीलायुक्तमनेकपम् PadmP. (Ra.) 8. 410; 33. 241; अनेकपानां दशमो द्विवर्जितः स्वसंगुणः क्रीडति सल्लकीवने GaṇiSāSaṁ. 3. 63; गजराजः स्म राजते। सेव्यमान इवायातैर्भक्त्या विश्वैरनेकपैः MahāP. 22. 41; कतिपयैरेव ... अनेकपैरथान्यपृष्टः ... अनुससार कौबेरदिक्पथम्(हरिवाहनः) TilaMañ. 233. 11; अनेकपानामनवरतकटकन्दरद्रववद्दानसौरभाकृष्यमाणेन्दिन्दिरसुन्दरीकुलकुवलयितगगनापगाभागम् ... आस्थानमण्डपमास्थाय YaśasCam. i. 367. 5; उत्तानवेदी दुष्टश्च राजसोऽयमनेकपः Mānaso. iv. 3. 239; अनेकपानामयुतं निहत्य। ... उन्मोचितस्तेन स मत्स्यराजः PārthPa. 49; संप्राप्य केशरिकिशोरम् ... उद्धयं भ्रमति यूथमनेकपानाम् SaduktiKa. 251. 15; न्यग्रोधं ते कदाचित्तु

तमाजग्मुरनेकपाः Hastyāyur. 8. 1 (1.1); ग्रहणीदीपनं देयमेतत्पानमनेकपे Hastyāyur. 316. 11 (2.65); 453. 15 (3.9); दक्षास्तं गीतघोषैश्च रमयेयुरनेकपम् Hastyāyur. 599.21 (4.5); धर्मात्मिका सृष्टिरनेकपानां हिताय यज्ञस्य च दैवतानाम् MātaLī. 1.21; महामात्रः ... अनेकपं प्रक्षरितं कृत्वा तदुपरि नृपासनं निवेश्य ... स्वयमारूढवान् PrabaCin. 79. 16; आदिशन्तश्च घण्टापनयनमनेकपानाम् ... प्रस्थाय दानवाः NīlaVi. 15. 12; **B** elephant as architectural shape वास्तुन्यत्रनिपीडिते महिषसिंहानेकपानां शिरो हैमं कूर्मवराहयोश्च निखनेत् MānaSā. App. 448A. 4 [Kośas give the following words as the synonyms of *anekapa* : *antaḥsveda*, AgaNi. 65; *antaḥsvedaka*, KośaKaTa. 1. 5953; *aprasveda*, KalpaK. 104. 143; *asura*, Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; KalpaK. 104. 143; *ibha*, AmaK.1535; RājNi. 265. 26; NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *uccairmṛga*, KośaKaTa. 1. 5953; *kaja*, KalpaK. 104. 143; *kapi*, Vaija.109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *kambu*, Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; *karaṭin*, RājNi. 265. 26; AbhidhāCin.1217; AgaNi. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *karin*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; ParyāMu. 20. 60 (F. N.); NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1.5953; KalpaK. 104.143; *kareṇu*, AbhidhāCin.1217; NāmaMā. 88; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *kuñjara*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; ParyāMu. 20. 60 (F. N); ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *kumbha*, NāmaMāli. 450; *kumbhin*, RājNi. 265. 26; NāmMā. 88; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; AgaNi. 65; NāmaMāli. 450; MadaPāNi. 73. 1; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *kulin*, NāmaMāli. 450; *kuṣin*, Vaija. 109. 60; AgaNi. 65; *gaja*, AmaK. 1535; RājNi. 265.26; NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KalpaK. 104. 143; *gambhīravedin*, AbhidhāCin. 1217; *ghanāsana*, AgaNi. 65; *candira*, KośaKaTa. 1. 5953; *jaṭin*, KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143, *jalakāṅkṣa*, AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953, *jalakānta*, *jalākāṅkṣa*, KalpaK. 104. 143; *dantāvala*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa.(Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1.5953; KalpaK. 104. 143; *dantin*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *darin*, AgaNi. 65; *dīrghaprāṇa*, KośaKaTa. 1. 5953; *dīrghamāruta*, AgaNi. 65; KalpaK. 104. 143; *drumāri*, RājNi. 265. 26; *dvipa*, AmaK. 1535; NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *dvipāyin*, *dvipiba*, KośaKaTa. 1. 5953; *dvirada*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73.1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; *dviradana*, RājNi. 265.26; KośaKaTa. 1. 5953; *dverdantārthaviṣāṇaka*, *dhvaja*, KalpaK. 104. 143; *nāga*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; ParyāMu. 20. 60 (F. N); NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāCin. 1217; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *nirlūna*, KalpaK. 104. 143; *nilūra*, AgaNi. 65; *pañcaga*, *padmapādaja*, *padmāṅga*, AgaNi. 65; *padmin*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *picila*, KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *piṇḍapāda*, AgaNi. 65; KalpaK. 104. 143; *pīlu*, AbhidhāCin. 1217; AgaNi. 65; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *puṣkarin*, RājNi. 265. 26; NāmMā. 88; AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *pecakin*, NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *paicila*, AgaNi. 65; *bhadra*, RājNi. 265. 26; *mataṅga*, NāmMā. 88; Vaija. 109. 60; AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *mataṅgaja*, AmaK. 1535; ParaNā. 1118; *madakala*, AmaK. 1535; *madamuc*. ŚabdaRa. (Vā.) 1396; *madavṛnda*, Vaija, 109. 60; AgaNi. 65; *madāvala*, RājNi. 265. 26; *madotkaṭa*, AmaK. 1535; *mandavṛnda*, NāmaMāli. 450; *mahākāya*, Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *mahādāna*, KośaKaTa. 1. 5953; *mahābala*, ŚabdaRa. (Vā.) 1396; *mahāmṛga*, Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; ParaNā. 1118; KalpaK. 104. 143; *mātaṅga*, RājNi. 265. 26; ParyāMu. 20. 60 (F. N.); NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; AbhidhāCin. 1217; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 1; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *mitaṅgama*, NāmMā. 88; KośaKaTa. 1. 5953; *meghanāda*, AgaNi. 65; *yūthanātha*, *yūthapa*, AmaK. 1535; *radanin*, RājNi. 265. 26; *radin*, AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; *rājila*, KalpaK. 104. 143; *latālaka*, *varāṅga*, *vājira*, AgaNi. 65; *vāraṇa*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; ParyāMu. 20. 60 (F. N); NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2. 59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; *vāraṇaya*, MadaPāNi. 73. 19; *vilomajihva*, AgaNi. 65; *vilomarasana*, KośaKaTa. 1. 5953; *vilomarasanārtha*, KalpaK. 104. 143; *viṣāṇin*, RājNi. 265. 26; *vegadaṇḍa*, NāmaMāli. 450; *vegadanta*, AgaNi. 65; *vetaṇḍa*, AgaNi. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *vedaṇḍa*, NāmaMāli. 450; *śatri*, KośaKaTa. 1. 5953; *śuṇḍārin*, KalpaK. 104. 143; *śuṇḍāla*, NāmMā. 88; Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *śūrpaśrava*, ŚabdaRa. (Vā.) 1396; *śūrpaśravaṇa*, KośaKaTa. 1. 5953; *ṣaṣṭihāyana*, RājNi. 265. 26; Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; KośaKaTa. 1. 5953; *sammada*, RājNi. 265. 26; *sāgarin*, AgaNi. 65; *sāmaja*, NāmMā. 88; Vaija. 109. 60; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *sāmabhava*, ŚabdaRa. (Vā.) 1396; *sāmayoni*, AbhidhāCin. 1217; *sāmodbhava*, AbhidhāRaMā. 2. 59; *sindura*, NāmaMāli. 450; *sindūra*, MadaPāNi. 73. 19; *sindhura*, NāmMā. 88; AbhidhāRaMā. 2.59; Vaija. 109. 60.; AbhidhāCin. 1217; AgaNi. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; *suragaja*, KośaKaTa. 1. 5953; *sūcikādhara*, KalpaK. 104. 143; *sūcikausṭha*; KośaKaTa. 1. 5953; *stamberama*, AmaK. 1535; RājNi. 265. 26; NāmMā. 88; ParyāRaMā. 209; AbhidhāRaMā. 2.59; Vaija. 109. 60; AbhidhāCin. 1217; NāmaMāli. 450; AgaNi. 65; MadaPāNi. 73. 19; ŚabdaRa. (Vā.) 1396; ParaNā. 1118; KośaKaTa. 1. 5953; KalpaK. 104. 143; also they give *anekapa* as the meaning of the following words : *kuñjara*, AnekāSaṁ. 3. 535; ViśvaPra. 137. 146; MediK. 143. 138; ŚabdaRaSaK. 268. 4; *candira*, ViśvaPra. 135. 21; MediK. 144. 152; *vandira*, ŚabdaRaSaK. 279. 9]

अनेकपकदम्बक (anekapa - kadambaka) *n*. herd of elephants स्यन्दनैर्विविधैर्यानैः ... अनेकपकदम्बकैः । ... ययुः खेचरसामन्ताः PadmP. (Ra.) 55.77.

अनेकपकपोतकूट (anekapakapota-kūṭa) *m*. herd of elephant-cubs अनेकपकपोतकूटेभ्यो निषादिनः ... सद्योऽमुकुलायतदृष्टिः सुभटानां कृतकचग्रहकालदूताकृष्यमाणानीव शनैः शनैरवनेमुः TilaMañ. 92. 5.

अनेकपकुल (anekapa-kula) *n*. herd of elephants अनेकपकुलविहृतिभिः अवनतमिव जलधरजालम् ... काञ्चीपुरम् AvantiKa. 5. 19; सः ... प्राप्तश्च तामरण्यानीमनेकपकुलाकुलाम् PadmP. (Ra.) 32. 113.

अनेकपक्रीडावन (anekapa-krīḍāvana) *n*. (fig.) pleasure-grove of elephants तौ स्मरानेकपक्रीडावनं यौवनमीयतुः PāṇḍaC. 4. 446.

अनेकपक्वमिश्रित (anekapakva-miśrita) *adj*. mixed with many kinds of cooked food अनेकपक्वमिश्रितम् ... नैवेद्यं प्रददौ मुनिः PadmP. iv. 110.60.

अनेकपक्वशाक (aneka-pakvaśāka) *m*. many kinds of cooked vegetables अनेकपक्वशाकाढ्यमनेकपक्वमिश्रितम् । ... नैवेद्यं प्रददौ मुनिः PadmP. iv. 110. 60.

अनेकपक्ष (aneka-pakṣa) *m*. various views or options तदेवम् अनेकपक्षसंभवात् प्रश्नः Pradī. v. 327A. 32 (*on* vi. 4. 64)

अनेकपक्षिन् (aneka-pakṣin) *m.* various (types of) birds वक्ष्यामि शैलेन्द्राणाम् ... अनुविन्ध्यानि ...। अनेकपक्षियुक्तात्मशृङ्गाणि VarāP. 78. 2; तत्रोद्यानम् ... अनेकपक्षिसंघुष्टम् PadmP. iv. 47. 6; अनेकपक्षिसंकुलं सलिलं दृष्ट्वा मुनयोऽपि क्षुभ्यन्ति Kāvyānu. (He.) 274. 15; (प्रादुरासीत्) अनेकपक्षिव्रातानां हनने परिपीडने। अकुण्ठा परमोत्कण्ठा राजसाया हृदम्बुजे ParamāKā. 178.22.

अनेकपक्षोन्मेष (anekapakṣonmeṣa) *m.* propounding of various views मन्त्रः ... श्रुत्यादिविनियोज्यः स्यात् ... लिङ्गप्रकरणविनियोज्यस्तयोश्च साधारण्यादनेकपक्षोन्मेषसंभवात् MayūMāli. 633. 3 (*on* ix. 4. 1)

अनेकपक्षोपन्यास (anekapakṣopanyāsa) *m.* exposition of various views आचार्यमतभेदप्रदर्शनार्थोऽनेकपक्षोपन्यासः Pradī. iii. 56B. 19 (*on* iii. 1. 25)

अनेकपक्ष्मन् (aneka-pakṣman) *m.* many eyelashes अनेकपक्ष्माहितसंगराजितम् ...। बभार सद्राधिमचारुतारकं प्रवेष्टयोर्यश्च दृशोरिव द्वयम् HarVi.12.11.

अनेकपक्ष्मा (anekapa-kṣmā) *f.* resort of elephants अनेकपक्ष्माहितसंगराजितम् ...। बभार सद्राधिमचारुतारकं प्रवेष्टयोर्यश्च दृशोरिव द्वयम् HarVi. 12. 11.

अनेकपघटा (anekapa-ghaṭā) *f.* herd or troop of elephants ययुभी रथैः। अनेकपघटाभिश्च मार्गोऽभूद्व्यवकाशकः PadmP. (Ra.) 82.28; अलघीयसामपि विलङ्घ्य भूभृतां कटकाननेकपघटामदोत्कटान्। ... क्वचनापि न स्थितिमवाप वाहिनी Surath. 14. 56.

अनेकपङ्कजाकीर्ण (anekapaṅkajākīrṇa) *adj.* full of many lotuses अपश्यत् कन्या ... अनेकपङ्कजाकीर्णं कमनीयं सरस्तथा CitraPaC. 163.

अनेकपङ्केरुहालीन (anekapaṅkeruhālīna) *adj.* clinging to many lotuses केकिकेकाहृतानेकपङ्केरुहालीनहंसावलीहृद्यताहृद्यता। ... संजगौ वेणुना देवकीनन्दनः KṛṣṇaKa. 2. 36.

अनेकपचङ्क्रम (anekapa-caṅkrama) *adj.* having the gait of elephant मत्तानेकपचङ्क्रमम् ... कलये तत्तादृशं राघवम् Rāmāṣṭa. 3.

अनेकपचर्मन् (anekapa-carman) *m.* hide of elephant व्याघ्रानेकपचर्म्मणी च वसने चाहींश्च हारादि च ।... भजते विष्णुः EI. ii. 182. 3.

अनेकपट्टवस्त्र (aneka-paṭṭavastra) *n.* many silk-garments अनेकपट्टवस्त्राणि क्षौमाणि विविधानि च। रामनाथाय देवाय ददौ दशरथात्मजः SkandP. iii (1). 47. 64.

अनेकपण्डितमण्डिता (anekapaṇḍita-maṇḍitā) *adj.* (*f.*) adorned with many learned people कोऽयमनेकपण्डितमण्डितायां सभायां कविराजतां नाटयितुमुद्यतः LaṭaMe. 1. 6 (2)

अनेकपण्यग्राहकपुरुष (aneka-paṇyagrāhakapuruṣa) *m.* many persons buying articles, many consumers तस्य (पण्यस्य) चानेकपण्यग्राहकपुरुषसंसर्गादिनिमित्तोऽशुचिभावोऽनेनापोद्यते Aparā. 263. 17 (*on* 1. 187)

अनेकपताकिनीभट (aneka-patākinībhaṭa) *m.* more than one soldier of the army अनेकपताकिनीभटक्षयमेकः समनीकमूर्धनि। स चकार चुलुक्यपार्थिवः VikraDeC. 15. 73.

अनेकपति (aneka-pati) *adj.* having more than one husband द्रौपदी ... कथमेका सत्यनेकपतिरिति चैतिहासिकाः प्रष्टव्याः JayaMa. 70.16 (*on* 1. 5)

अनेकपतिका (anekapati-kā) *adj.* (*f.*) having more than one husband इयं त्वनेकवशगा (v.l. अनेकपतिका) बन्धकीति विनिश्चिता MahāBhā. ii. 61. 35.

अनेकपत्ति (aneka-patti) *m.* many foot-soldiers अनेकपत्त्यश्वरथद्विपाकुलम्। विपक्षम् ... तथाप्यनष्टापदमेव यो व्यधात् HarVi. 12. 9.

अनेकपत्नी (aneka-patnī) *adj.* [P. iv.1. 35] **A** having more than one wife ज्यौतिषग्रन्थे चाहिताग्न्यनाहिताग्न्येकपत्न्यनेकपत्नीनां सर्वेषां निषिद्धः। साधारण्येन प्रवासः BālamBha. i. 228. 26 (*on* 1. 81); i. 531. 12 (*on* 1. 242); **B** having various wives (from all the four castes) ब्राह्मणादीनां केवलसवर्णाविवाहो नित्यविधित्वेन प्राप्तः सकलयुग इत्यनेकपत्नीत्वं तावत् व्याहतम् BālamBha. i. 228. 31 (*on* 1.81); **C** having many wives विवाहस्य रतिपुत्रधर्मान्यतार्थत्वेन त्रैविध्यादनेकपत्नीत्वमुपपन्नम् BālamBha. i. 228. 31 (*on* 1. 81)

अनेकपत्नीक (anekapatnī-ka) *adj.* having many wives दशास्योऽनेकपत्नीको महाहंकारगोचरः। ... तस्य प्रीतिरस्मासु जायते PadmP. (Ra.) 15. 32; (used as noun) (person) having more than one wife न हि कामापाये दाराणामतथात्वम् अन्यथानेकपत्नीकस्यैकपत्नीविषयकामापगमादपत्नीकत्वप्रसङ्गात् स्मृतिविरोधोऽपि स्यात् BālaKrī. ii. 20. 26 (*on* 3. 45); संख्यायाश्चाविवक्षितत्वेनानेकपत्नीकात् प्रयोगान्मन्त्रं व्यावर्तयितुमसमर्थत्वात् ŚāstrDī. 625. 13 (*on* ix. 3. 6); अनेकपत्नीकस्यैकस्यां पूर्वं निषिक्तो गर्भः शल्यीभूतः VīraMi. (Saṁskāra.) 161. 24.

अनेकपत्ररथचक्राक्रन्द (anekapattrarathacakrākranda) *m.* **1** crying of many birds and Anas Casarcas दिनकरमिवानेकपत्त्ररथचक्राक्रन्दमुखरिताम्बरम् ... सरो दृष्टवान् (समरकेतुः) TilaMañ. 204. 21; **2** (anekapattrarathacakrākranda) sound of the wheels of the chariot having many spokes, TilaMañ. 204. 21.

अनेकपथिक (aneka-pathika) *m.* many travellers अपहाय तमनेकपथिकलोकप्रहतमुत्पांशुलं मार्गमपरेण ... कान्तारवर्त्मना ... प्रतस्थे (समरकेतुः) TilaMañ. 199. 3; मल्लीयम् ... भृङ्गैरङ्गगतैरनेकपथिकैः संसेव्यते सर्वदा GopāKeCan. 80. 8.

अनेकपद (aneka-pada) *adj.* **1A** having many words एकपदद्विपदत्रिपदचतुष्पदानेकपदाः पादाः VājaPrāti. 1. 157; अनेकं पदमस्मिन्निति अनेकपदः समुदायः Pradī. ii. 43B. 17 (*on* i. 2. 45); अनेकपदं बहुव्रीहिं दर्शयितुमाह अनेकोक्तेरिति Prasā. i. 576. 13; अनेकपदानि नामानि संगृह्णाति LalitāSaBh. 198. 21 (*on* 36); **1B** having more than one word द्वितीयार्धे प्रथमार्धमेकपदं हेतुः। अनेकपदं यथा मम—पश्यन्त्यसंख्यपथगाम् ... देव त्रिपथगात्मानं गोप(?पा)यत्युग्रमूर्धनि SāhiDa. 584. 6; **2** having many positions or ranks यस्य चाश्ववृन्दरहिता अपि मुक्तमण्डला बभूवुः समस्तानेकपदा अप्योजस्वितां विजह्रुः ... शत्रवः TilaMañ. 15. 8.

अनेकपद (aneka-pada) *n.* **1A** many words बहुव्रीहावनेकपदप्रसङ्गः Vār. 28 *on* P. ii. 1. 1; शब्दोऽपि अनेकपदकदम्बकात्मा श्रुतः तत्कतमस्य वाक्यांशस्य कतमोऽर्थांशो वाच्यः NyāyMañ. i. 190. 12; गौणार्थपरिग्रहस्तु मुख्यार्थानुपपत्त्या क्रियते। तत्रौचित्यातिशयलाभोऽनेकपदमुख्यार्थत्वसिद्धिश्च प्रयोजनम् ŚrutaPra. ii. 119. 30 (*on* i. 4. 10); **1B** many syllables or letters यस्य न सविधे दयिता दवदहनस्तुहिनदीधितिस्तस्य। अत्रानेकपदानां पौनरुक्त्यम् SāhiDa. 479. 3; **2** the word *aneka* अनेकपदे ... व्याघात ऊह्यः NyāyVār. 482. 16 (*on* iv. 1. 37); न तावदनेकपदपर्यायश्चित्रशब्दः अनेकं चित्रमित्यनेकपदेन सामानाधिकरण्यं प्रतिपत्तुमर्हति TātpaṬ. (Vā.) 645. 22 (*on* iv. 2. 11); अनेकपदमिह सर्वपरम् Upask. 61. 10 (*on* i. 2. 11); 201. 5 (*on* iv. 1. 8); **3** many counts or titles of law अनेकपदैः संकीर्णो यः पूर्वपक्षः प्रतिज्ञा सा न सिध्यति Subodhi. 5. 16 (*on* 2. 6); यत्र त्वनेकपदानामप्येकसाधनेन साध्यता तत्र साध्यभेदादनेकप्रतिज्ञा युक्तेत्याह VyavaNi. 43. 9; **4** different words, cf. **अनेकपदसाध्यत्व.**

अनेकपदत्व (anekapada-tva) *n.* the state of having many words अनेकपदत्वं द्वन्द्वबहुव्रीह्योरेव SiddhāKau. 209A. 15.

अनेकपदनैष्फल्य (anekapada-naiṣphalya) *n.* futility or uselessness of many words न च व्यावृत्तिभेदो मिथ्येति वाच्यम् मिथ्याभूताभेदप्रतिपादनायानेकपदनैष्फल्यात् ŚatDū. 166. 5.

अनेकपदप्रयोग (anekapada-prayoga) *m.* employment or use of many words अनेकपदप्रयोगे त्वन्विताभिधानस्य सिद्धत्वात्किंनिबन्धनमपरिपूर्णत्वम् PrakaPañ. 252. 2; अनेकपदप्रयोगादन्विताभिधानेऽपि ... युक्तैव तदन्वययोग्यनियोज्यजिज्ञासा PrakaPañ. 386.11; सामानाधिकरण्येन निर्विशेषपरत्वसिद्ध्यर्थमनेकपदप्रयोग इति चेन्न ŚatDū. 165. 26; 165. 29.

अनेकपदप्रयोजन (anekapada-prayojana) *n.* purpose of (the use of) many words परस्परप्रवृत्तिनिमित्तप्रतिक्षेपोऽनेकपदप्रयोजनमिति चेन्न ŚatDū. 162. 26; अभेदेऽपि तत्तत्प्रतिसंबन्धित्वलक्षणविशेषणविशिष्टैकान्योन्याभावपरत्वादनेकपदप्रयोजनसिद्धिः ŚatDū. 166. 8.

अनेकपदप्रसङ्ग (anekapada-prasaṅga) *m.* undesired occasion for (the *prātipadika-saṁjñā* for) many words अर्थवत्यनेकपदप्रसङ्गः Vār. 1 *on* P. i. 2. 45 (MahāBh. अर्थवति प्रातिपदिकसंज्ञायाम् अनेकस्यापि पदस्य प्रातिपदिकसंज्ञा प्राप्नोति); Vār. 28 *on* P. ii. 1. 1.

अनेकपदप्राप्ति (anekapada-prāpti) *f.* scope or occasion for many words न चानेकपदप्राप्तावुपस्थितत्वात् सूर्यपदस्यैव नियम इति शङ्क्यम् BhaṭṭDī. iii. 291. 17 (*on* x. 4. 14)

अनेकपदबहुव्रीहि (anekapada-bahuvrīhi) *m.* *bahuvrīhi* compound consisting of many words (as members or components) अकृत्वैव द्वन्द्वमनेकपदबहुव्रीहिः बृहद्य रथन्तरं च सामास्य ŚāstrDī. 742. 14 (*on* x. 6. 3); 743.12 (*on* x. 6. 3.); एकैकस्याह्न उभयसामत्वं विधेयमिति अकृत्वैव द्वन्द्वसमासं बृहत्सामास्य रथन्तरं सामास्येत्यनेकपदबहुव्रीहिस्वीकारसंभवात् VidhiRa. 13(90. 2); 13 (90. 12); अनेकपदबहुव्रीहौ तु पूर्वपदप्रकृतिस्वरेण बृहच्छब्दाकारस्योदात्तत्वम् MayūMāli. 742. 15 (*on* x. 6. 3)

अनेकपदर्प (anekapa-darpa) *m.* pride or arrogance of the elephant शतपदीकृकलासशिरःशिलातुरगपित्तमृगाङ्गरुहैः कृतम्।... सृणिषु लेपमनेकपदर्पहृत् MātaLī. 12. 24.

अनेकपदलक्षणा (anekapada-lakṣaṇā) *f.* **i** (assumption of) indication in many words न च विधिसंनिधानासंनिधानाभ्यां विशेषः ... अनेकपदलक्षणादिदोषशतपरिग्रहाद्विप्रकृष्टविधिसमन्वयमात्रस्वीकारस्य समीचीनत्वात् ŚatDū. 139. 19; **ii** (assumption of) indication in more than one word तदित्येकपदलक्षणानिरासाय

'तदैक्षत तत्तेजोऽसृजत' इत्याद्यनेकपदलक्षणायोगाच्च Nyāyāmṛ. 595B. 13.

अनेकपदलक्षणातस् (anekapadalakṣaṇā-tas) *adv.* as compared to the indication in more than one word एकपदलक्षणाया अनेकपदलक्षणातो लघुत्वात् उपक्रमन्यायस्य तुल्यत्वविषयकत्वात् BhāṭṭCin. ii. 56. 19 (*on* i. 4. 4)

अनेकपदविरोध (anekapada-virodha) *m.* contradiction with more than one word अनेकपदविरोधेनैकपदस्वारस्यमनुपपन्नम् ŚrutaPra. ii. 503. 23 (*on* iii. 3. 35)

अनेकपदविशिष्ट (anekapada-viśiṣṭa) *adj.* qualified by, i.e. consisting of many words (as members or components) (बृहद्रथन्तरम्) द्वन्द्वगर्भो बहुव्रीहिरयम्। अथवानेकपदविशिष्टः ṬupṬ. 271. 2 (*on* x. 6. 4)

अनेकपदवैयर्थ्य (anekapada-vaiyarthya) *n.* **1** futility, i.e. purposelessness of the word *aneka* दिशा कालेन वा साध्यपर्यवसानसंभवादुभयसाधकत्वमस्य न स्यात्। मा भूदिति चेन्न। अनेकपदवैयर्थ्यात् NyāySu. (Ja.) 217A. 2 (*on* i. 4. 6); **2** futility of many words महावाक्य एवानेकपदवैयर्थ्यं च स्यात् Nyāyāmṛ. 483B. 9.

अनेकपदषष्ठीतत्पुरुष (anekapada-ṣaṣṭhītatpuruṣa) *m.* genetive syntactic compound *(ṣaṣṭhītatpuruṣa)* consisting of many members or components अनेकपदषष्ठीतत्पुरुषोऽप्यसाधुरेवेति दिक् LaŚabdeŚe. ii. 146. 6.

अनेकपदसंश्रय (anekapada-saṁśraya) *adj.* based or dependent on many words संबन्धे सति यत्त्वन्यदाधिक्यमुपजायते। वाक्यार्थमेव तं प्राहुरनेकपदसंश्रयम् VākyaPa. 2. 42.

अनेकपदसंकीर्ण (anekapada-saṅkīrṇa) *adj.* consisting of many counts or titles of law अनेकपदसंकीर्णः पूर्वपक्षो न सिध्यति KātySm. 136; Subodhi. 5. 14 (*on* 2. 6); अनेकपदसंकीर्णः पूर्वपक्षो युगपन्न सिद्ध्यतीति तस्यार्थः Mitā. 132.8 (*on* 2.6); ऋणादीनां व्यवहारपदानामनेकेषां यत्र पक्षे संकरः सोऽनेकपदसंकीर्णः Aparā. 609. 25 (*on* 2. 6); बहुप्रतिज्ञं यत्कार्यं व्यवहारे सुनिश्चितम्। ... तदनेकपदसंकीर्णस्य कालभेदेनोपादेयत्वेन प्रतिपादनार्थम् SmṛtiCan. iii. 89. 11; VyavaMa. 14.7; अप्रसिद्धादीनां पक्षाभासत्वमिवानेकपदसंकीर्णपूर्वपक्षस्यापि तत्त्वमेव BālamBha. ii. 11. 21 (*on* 2.6)

अनेकपदसंबद्ध (anekapada-sambaddha) *adj.* connected with more than one word अनेकपदसंबद्धं यद्येकमपि कारकम्। तदपि तदनावृत्तेः प्रत्ययैर्न विधीयते TantrVā. 503. 4 (*on* ii. 2. 16)

अनेकपदसाध्यत्व (anekapadasādhya-tva) *n.* the state of being what is to be accomplished through more than word न हि चित्रयेत्येकेन पदेन स्त्रीकारकस्योद्देशः चित्रत्वस्य च विधानं संभवति .... उद्देश्यविधेयभावस्यानेकपदसाध्यत्वात् MīmāNyāPra. 250. 7.

अनेकपदसामर्थ्य (anekapada-sāmarthya) *n.* efficacy or power of many words अनेकपदसामर्थ्यं वाक्यं यथा 'इमामगृभ्णन् रशनामृतस्येत्यश्वाभिधानीमादत्ते' इति PrakaVi. 44. 22.

अनेकपदसाहित्य (anekapada-sāhitya) *n.* togetherness, i.e. collective utterance of many words सकृदुच्चरितस्यैव पदस्य क्लप्तिबोधजनकत्वेन क्लप्तिबोधेऽनेकपदसाहित्यस्य बाधितत्वात् MīmāKau. iii (2). 127. 24 (*on* ii. 1. 48)

अनेकपदस्थ (anekapada-stha) *adj.* based or dependent on many words (वाक्यार्थः) स त्वनेकपदस्थोऽपि प्रतिभेदं समाप्यते VākyaPa. 2. 43.

अनेकपदस्वारस्य (anekapada-svārasya) *n.* elegance or appropriateness of many words न ह्यनेकपदस्वारस्यभङ्ग उचित इत्यभिप्रायेण चक्षुःश्रोत्रमनांसि त्रीण्यपि स्वशब्देनैव व्याख्यातानि ŚrutaPra. ii. 126. 21 (*on* i. 4. 18)

अनेकपदाकारनिरुक्ति (anekapadākāra-nirukti) *f.* explanation or description of many words and forms नाट्यं दशविधैर्भेदैर्भिन्नं संज्ञासमन्वितैः।ताननेकपदाकारनिरुक्त्यैव वदाम्यहम् SāhiSā. 1. 19.

अनेकपदात्मक (anekapadātma-ka) *adj.* of the nature of, i.e. consisting of many words वाक्यात्मागमः प्रमाणमिष्यते। तच्चानेकपदात्मकमनेकपदार्थात्मनि वाक्यार्थे धियमुपजनयत् कथमद्वैतमवभासयेत् PrakaPañ. 337. 6; अनेकपदात्मकवाक्यश्रवणादनेकार्थप्रतीतावपि वाक्यस्य तावदेकत्र तात्पर्यं कल्प्यम् NyāySu. (Ja.) 67B. 8 (*on* i. 1. 1)

अनेकपदात्मकत्व (anekapadātmaka-tva) *n.* the state of being what consists of many words माधुर्यादिविशेष इति च न पदं किं तु वाक्यमेव। अनेकपदात्मकत्वात् NyāySu. (Ja.) 115A. 9 (*on* i. 1. 5)

अनेकपदानवासित (anekapadāna-vāsita) *adj.* scented by the rut-fluid of an elephant केनानेकपदानवासितसटः सिंहोऽर्पितः पञ्जरे MudrāRā. 7. 6.

अनेकपदाम्नान (anekapadāmnāna) *n.* utterance of many words विज्ञानादिपदानां हि न यद्यपि लक्ष्यस्वरूपभेदसंभवस्तथापि प्रतिपदं व्यवच्छेद्याकारभेदादवैय्यर्थ्यमनेकपदाम्नानस्य प्रकृष्टप्रकाशश्चन्द्र इतिवत् NyāyMa. 261. 2.

अनेकपदारब्ध (anekapadārabdha) *adj.* commenced, i.e. composed of more than one word अनेकपदारब्धं वाक्यमेकवाक्यार्थावबोधकत्वादेकबुद्धिविषयं भवति MānaMe. 226. 7.

अनेकपदार्थ (aneka-padārtha) *adj.* having many objects or referents अनेकपदार्थो विषयो यस्यार्थजातस्य तत्तथोक्तम् TātpaṬ. (Vā.) 505. 13 (*on* iii. 1. 3)

अनेकपदार्थ (aneka-padārtha) *m.* **1Ai** many word-meanings काव्यलिङ्गं हेतोर्वाक्यपदार्थता। ... अनेकपदार्थता यथा KāvyPra. 679. 1; **1Aii** more than one word- meaning शाब्दत्वाशाब्दत्वाभ्यामेकानेकपदार्थत्वाभ्यां वा विशेषस्तु स्यात् RasGaṅ. 155. 12; **1B** meanings of many words अत्रापि संप्रति 'नमन्मुक्त' इति वाक्यार्थोऽनेकपदार्थो वा हेतुः Kuval. 121 (23); उत्तरत्र तु संबोधने व्यापारयन्त्य इति मृगीविशेषणत्वेनानेकपदार्थो हेतुरुक्तः RasGaṅ. 632. 13; **2** many objects or things भेदकल्पने कल्पनागौरवं स्यात् अनेकपदार्थकल्पनात् द्विधाकल्पनाच्चेति भावः NyāySu. (Ja.) 516B. 8 (*on* iii. 1. 15); **3** many ritual acts अनेकपदार्थानामेकस्मिन् कालेऽनुष्ठानानुपपत्तेः MīmāNyāPra. 233. 28.

अनेकपदार्थघटित (anekapadārtha-ghaṭita) *adj.* consisting or comprising of many objects घटत्वस्य घटेतरावृत्तित्वादिरूपस्यानेकपदार्थघटितस्य प्रवेशात् तव कार्यकारणभावे गौरवम् BhāṭṭDī. i. 56. 2 (*on* i. 3. 10)

अनेकपदार्थज्ञान (anekapadārtha-jñāna) *n.* knowledge of many objects or referents नानार्थात् श्लिष्टादनेकपदार्थान्वितैकक्रियापदात् मुख्यलाक्षणिकपराद्यावृत्त्या क्रमेणानेकपदार्थज्ञानं न त्वेकदैव TattvCin. iv(1). 328. 3.

अनेकपदार्थप्रतीति (anekapadārtha-pratīti) *f.* knowledge of more than one meaning of a word अनेकपदार्थप्रतीतीच्छया एकमुच्चारणं भवत्येव TattvCin. iv (1). 329. 4.

अनेकपदार्थप्रयोग (anekapadārtha-prayoga) *m.* performance of more than one ritual act एकस्य कर्तुर्युगपदनेकपदार्थप्रयोगानुपपत्त्या क्रमस्य प्रमीयमाणत्वात् VivaPraSaṁ. 155. 3.

अनेकपदार्थविधान (anekapadārtha-vidhāna) *n.* injunction of many objects, i. e. subsidiaries इषुयागोद्देशेन अनेकपदार्थविधानायोगात् पदद्वयेन लक्षणया श्येनीयप्राकृताङ्गसंबन्धिविकारमात्रस्येषूद्देशेन विधानम् BhāṭṭDī. ii. 342. 3 (*on* vii.1.2)

अनेकपदार्थवृत्ति (anekapadārtha-vṛtti) *adj.* existing in many ritual acts अनेकपदार्थवृत्तिपौर्वापर्यसमुदायरूपविततिरेव क्रमः BhāṭṭDī. ii. 154. 1 (*on* v. 1. 1)

अनेकपदार्थव्यवधान (anekapadārtha-vyavadhāna) *n.* intervention by more than one ritual act न ह्यत्र अवदानादिप्रदानान्तस्यैकपदार्थत्ववत् ग्रहणादिप्रदानान्तस्यैकपदार्थत्वे प्रमाणमस्ति अनेकपदार्थव्यवधानाच्च BhāṭṭDī. iv. 32. 22 (*on* x. 5. 22)

अनेकपदार्थसंसर्ग (anekapadārtha-saṁsarga) *m.* (semantic) relation(s) of many word-meanings अनेकपदार्थसंसर्गबोधकत्वाच्च वाक्यस्य VedāSaṁ. 87. 2; प्रकृतिप्रत्ययात्मपदसंघातरूपवाक्यस्यानेकपदार्थसंसर्गावबोधकत्वेन कस्यचिदपि वाक्यस्य निर्विशेषवस्तुप्रतिपादनासामर्थ्यात् NītiMā. 16.7; वाक्यम् अनेकपदार्थसंसर्गविशेषाभिधायि इति च न ज्ञातमिति भावः ŚrutaPra. iA. 113. 13 (*on* i. 1.1)

अनेकपदार्थसंनिधान (anekapadārtha-sannidhāna) *n.* simultaneous presence of many objects or referents अनवगतशब्दार्थसंबन्धोऽप्यभिनवानेकपदार्थसंनिधाने तेषामनुगतं च व्यावृत्तं च पश्यत्येव रूपम् NyāyMañ. i. 283.4.

अनेकपदार्थसंबन्धित्व (anekapadārthasambandhi-tva) *n.* the state of being what is connected with many objects or referents अनेकपदार्थसंबन्धित्वेन बहुवचनम् NyāySu. (Ja.) 393B. 13 (*on* ii. 2. 7)

अनेकपदार्थसंभेद (anekapadārtha-sambheda) *m.* joining together, i.e. semantic relation of many objects or referents अनेकपदार्थसंभेदात्मनि वाक्यार्थे कथमद्वैतपरमागमवाक्यं प्रमाणं स्यात् अद्वैतभेदयोरत्यन्तविरोधात् PramāMā. 19. 7.

अनेकपदार्थाङ्कित (anekapadārthāṅkita) *adj.* marked or qualified by many word-meanings प्रत्ययमात्रस्यार्थो भावना सा कथमनेकपदार्थाङ्कितो वाक्यार्थः स्यात् NyāyRa. 939. 13 (*on* 7. 331)

अनेकपदार्थात्मन् (anekapadārthātman) *adj.* of the nature of many word-meanings (वाक्यम्) अनेकपदात्मकमनेकपदार्थात्मनि वाक्यार्थे धियमुपजनयत् कथमद्वैतमवभासयेत् PrakaPañ. 337. 6.

अनेकपदार्थानुरक्त (anekapadārthānurakta) *adj.* associated with, i.e. consisting of many word-meanings अनेकपदार्थानुरक्तो वाक्यार्थः ŚāstrDī. 160. 3 (*on* i. 1. 7)

अनेकपदार्थानुष्ठान (anekapadārthānuṣṭhāna) *n.* performance of many ritual acts यथाश्रुते पौर्वापर्यस्यान्तराले अनेकपदार्थानुष्ठानेऽप्यविरोधेन पौर्वापर्यस्य प्रयोगप्राशुभावाननुगुणत्वात्तद्विधावदृष्टार्थत्वप्रसङ्गात् MayūMāli. 408. 10 (*on* v.1.1)

अनेकपदार्थान्वित (anekapadārthānvita) *adj.* construed with many objects or referents नानार्थात् श्लिष्टादनेकपदार्थान्वितैकक्रियापदात् ... आवृत्त्या ... क्रमेणानेकपदार्थज्ञानम् TattvCin. iv (1). 328. 2.

अनेकपदार्थासंनिधान (anekapadārthāsannidhāna) *n.* absence of simultaneous existence of many objects or referents विभक्तबुद्धित्वादनेकपदार्थासंनिधानायत्तोदयत्वाद्वा ... मेषादिषु विभागबुद्धिः TattvSaṁPañ. 223. 17 (*on* 673)

अनेकपदावगाहिनी (anekapadāvagāhinī) *adj.* (*f.*) referring to many words श्रोत्रेन्द्रियेण ... अनेकपदावगाहिनी वाक्यप्रतीतिः क्रियते TarkBhā.(Ke.)49.15.

अनेकपदावयवत्व (anekapadāvayava-tva) *n.* the state of having many words as members or components पूर्वं कृतमित्यनेकपदावयवत्वात् च वाक्यमिदम् Nyās. ii. 89. 16 (*on* v. 2. 87); Prasā. i. 883. 17; अनेकपदावयवत्वात् अबह्वचूत्वं बहुव्रीहेर्न संभवति Pradī. iv. 76A. 28 (*on* iv. 1. 54)

अनेकपदाश्रयत्व (anekapadāśraya-tva) *n.* the state of being based or dependent on many words ल्यबादेशस्य तु बहिरङ्गत्वं समासाश्रयत्वात्। समासस्य चानेकपदाश्रयत्वात् Nyās. i. 461. 9 (*on* ii. 4. 36)

अनेकपदाश्रयसमास (anekapadāśraya-samāsa) *m.* compound based or dependent on many words अनेकपदाश्रयसमासनिमित्तो ल्यबादेशो बहिरङ्गः Pradī. vi. 41. 15 (*on* vii. 1. 37)

अनेकपदैक्य (anekapadaikya) *n.* singleness (of construction) of many words समसनं समासः संक्षेपः। स चानेकपदैक्यम् Prasā. i. 465. 7.

अनेकपदोच्चारण (anekapadoccāraṇa) *n.* utterance of many words सामान्यमात्रे पदार्थे स्थितेऽनेकपदोच्चारणे द्वित्रादिसामान्यज्ञानमेव केवलं स्यात् NyāyRa. 875.14 (*on* 7. 104)

अनेकपदोपयोग (anekapadopayoga) *m.* employment or use of more than one word एकैकस्य पदस्यैकेनैव पुनरुक्तता परिसमाप्यते नानेकपदोपयोगः AlaṅkāRa. 1 (37)

अनेकपदोपात्त (anekapadopātta) *adj.* expressed by many words अनेकपदोपात्तानेककारकोपनिपातो भवति TantrVā. 478.6 (*on* ii. 2. 6)

अनेकपद्धतिकार (aneka-paddhatikāra) *m.* various authors of handbooks on procedures of rituals, i.e. *paddhatis* अनेकपद्धतिकारलिखनात् देवताभिध्यानं कुर्यात् VīraMi. (Saṁskāra.) 939.5; 963.9

अनेकपद्धत्यादि (anekapaddhaty-ādi) *adj.* various ways or methods etc. अनेकपद्धत्यादिभिर्विशुद्धं यज्ज्ञानं तद् गम्यम् YuktiSneha. 3. 12 (*on* i.1.1)

अनेकपनाथ (anekapa-nātha) *m.* lord of elephants, mighty elephant अहोऽनेकपनाथ त्वं रोषितः केन हेतुना PadmP. (Ra.) 83. 124.

अनेकपमण्डिता (anekapa-maṇḍitā) *adj.* (*f.*) adorned, i.e. bedecked with elephants दिग्मण्डलीमिवानेकदिव्यानेकपमण्डिताम्। द्रोणबाणास्तृणन्ति स्म पाण्डवेयपताकिनीम् PāṇḍaC. 13. 316.

अनेकपमद (anekapa-mada) *m.* rut of elephant लोध्रश्रीफलमज्ञानेकपमदसिन्दुवारसमभागः ... लिङ्गलेपेन (द्रावणवशताकर्षणकारिणो भवन्ति) RatiRaha.15.5.

अनेकपमुख (anekapa-mukha) *m.* epithet of Gaṇeśa (*lit.* having the face like that of an elephant) भूयादनेकपमुखः सुखसंपदे वः EI. i. 280. 4.

अनेकपयःपतङ्ग (aneka-payaḥpataṅga) *m.* various aquatic birds (अहम्) मदनमदविनोदमुद्यानमतिचिरमनुभूय ... अनेकपयःपतङ्गपक्षचापलोच्छलत्° ... °प्रासादवेदिमध्यसंबद्धसलिलतूलिकम् ... मध्याह्नसमयानतिवाहयामास YaśasCam. i. 529. 4 (comm. अनेके बहवः पयःपतङ्गाः जलपक्षिणः)

अनेकपयूथ (anekapa-yūtha) *m., n.* herd of elephants गिरिरयम् ... क्वचिदनेकपयूथनिषेवितः MahāP. 19. 98.

अनेकपयोधिभुज् (anekapayodhi-bhuj) *adj.* who protects many oceans अनेकपयोधिभुजस्तवैव सदृशोऽसि Kāvyālaṅ. (Ru.) 4. 33 (comm. पयोधीन् समुद्रान् भुनक्ति रक्षति)

अनेकपयोधिभुज (anekapa-yodhibhuja) *adj.* having arms (fit for) fighting with elephants यदनेकपयोधिभुजस्तवैव सदृशोऽसि Kāvyālaṅ. (Ru.) 4. 33 (comm. अनेकपानां द्विपानां योद्धा भुजो बाहुर्यस्य)

अनेकपर (aneka-para) *adj.* intended to convey many, i.e. countless numbers or items शतशब्दोऽनेकपरः SetuBa. 110. 8; BālamBha. ii. 86. 26 (*on* 2. 75); सहस्रपदमनेकपरम् BālamBha. iii. 108. 17 (*on* 3. 126)

अनेकपरता (anekapara-tā) *f.* the state of being intended to convey many, i.e. countless numbers or items सहस्रपदस्य स्तुत्यर्थत्वेन गुणवादेनाप्यनेकपरतयोपपत्तेः BhāṭṭCan. 40. 15 (*on* xiv. 1. 14)

अनेकपरमाणुसंसृष्ट (anekaparamāṇu-saṁsṛṣṭa) *adj.* associated with many atoms or molecules न हि तत्राप्यनेकपरमाणुसंसृष्टस्य परमाणोरनेकावयवसंसृष्टस्यावयविनो वा नैकात्मतानुभूयते ĀtmaTaVi. 621. 3.

अनेकपरमाणुसंहत (anekaparamāṇu-saṁhata) *adj.* assembled with, i.e. made up of many atoms or molecules अनेकपरमाणुसंहतो हि महान् संख्यापरिमाणगुरुत्वैरमेयः NyāyVār. 515. 5 (*on* iv. 2. 17)

अनेकपरमाणुसंघात (anekaparamāṇu-saṅghāta) *m.* aggregate of many atoms or molecules स ह्यनेकपरमाणुसंघातरूपः HetuBiṬ. 104. 8.

अनेकपरमाणुहेतुक (anekaparamāṇuhetu-ka) *adj.* caused by more than one atom or molecule अयं समुदायः एकपरमाणुहेतुकोऽनेकपरमाणुहेतुकः TattvPrakā. 100B. 4 (*on* ii. 2. 18); सः किमेकपरमाणुहेतुकः किं वानेकपरमाणुहेतुकः NyāySu. (Ja.) 390A. 7 (*on* ii. 2. 7)

अनेकपराजयोर्जिता (anekaparājayorjitā) *adj.* (*f.*) enriched by many defeats (of enemies) दितिजगणस्य भीतिमतिदुर्धरतां दधौ क्रियाः स वितरितुं गतोऽदयमनेकपराजयोर्जिताः HarVi. 46. 65.

[1]**अनेकपराजि** (anekapa-rāji) *f.* row or herd of elephants स्थितवति तत्र गोप्तरि भटैः ... तुङ्गतोदयमनेकपराजयोऽर्जिताः HarVi. 46. 65 (comm. अनेकपानां राजयः द्विपघटाः); त्वद्भक्त्या भृतकोऽपि ... धत्तेऽनेकपराजिदर्पदलने शार्दूलविक्रीडितम् ŚrīVīraSta. 23.

[2]**अनेकपराजि** (anekaparāji) *f.* battle with many enemies त्वद्भक्त्या भृतकोऽपि ... धत्तेऽनेकपराजिदर्पदलने शार्दूलविक्रीडितम् ŚrīVīraSta. 23.

[1]**अनेकपराजिता** (anekapa-rājitā) *adj.* (*f.*) adorned with elephants व्यमुचच्चक्रवर्तिलक्ष्मीम् ... अनेकपराजिताम् ... आनमत CaturJiStu. 69 (comm. अनेकपा गजास्तैः शोभिताम्)

[2]**अनेकपराजिता** (anekaparājitā) *adj.* (*f.*) not defeated or conquered by many enemies व्यमुचच्चक्रवर्तिलक्ष्मीम् ... यः ... आनमत ... अनेकपराजिताम् CaturJiStu. 69 (comm. अनेकैः परैः अजिताम्)

अनेकपराजितामर (aneka-parājitāmara) *adj.* who has defeated or conquered many gods अरम् ... आनमत ... अनेकपराजितामरम् CaturJiStu. 69 (comm. अरनामानं जिनम् ... अनेके पराजिता अमराः ... येन तम्)

अनेकपरिग्रहा (aneka-parigrahā) *adj.* (*f.*) taken, i.e. kept by more than one त्रिविधा वेश्या—एकपरिग्रहा अनेकपरिग्रहा अपरिग्रहा चेति JayaMa. 341. 25 (*on* 6. 5); तेनानेकपरिग्रहायाः समन्ततो योग इति तामेवाधिकृत्याह JayaMa. 362. 14 (*on* 6. 6)

अनेकपरिच्छद (aneka-paricchada) *adj.* consisting of many attendants इदमनीकमनेकपरिच्छदं विभव एष धनाधिपदुर्लभः RāmC. (App. 1) 37. 80.

अनेकपरिजनसहित (anekaparijana-sahita) *adj.* accompanied by many attendants स चौरः सौधर्मस्वर्गे ... अनेकपरिजनसहितो देवो जातः SamyaKau.35.3.

अनेकपरिणति (aneka-pariṇati) *f.* manifold transformations or changes अनेकपरिणतेरनेकरूपत्वात् कार्यस्यानेकता स्यात् HetuBiṬ. 93. 11.

अनेकपरिणामासंभव (anekapariṇāmāsambhava) *m.* impossibility of several transformations or changes निरंशस्य क्रमेणाप्यनेकपरिणामासंभवात् IṣṭaSi. 87.12.

अनेकपरिमाण (aneka-parimāṇa) *n.* more than one measure एकस्मिन् वृक्षे मूलाग्रभेदेनेव कालभेदेनैकस्मिन्ननेकपरिमाणान्वयोपपत्तेः SiddhāLeSaṁ. 332.4.

अनेकपरिवर्धित (aneka-parivardhita) *adj.* extended around variously पुरम् ... । हर्म्यैरनेकपरिवर्धितभूमिदेशे विन्यस्तचित्रबलिभिः सततं रराज VarāṅgaC. 1. 38.

अनेकपरिवारदेवता (aneka-parivāradevatā) *f.* many attendant-deities ईश्वरी ... अनेकपरिवारदेवतापरिसेविता LalitāTriBh. 272. 14 (*on* 9)

अनेकपरिव्राट्परिवारित (anekaparivrāṭ-parivārita) *adj.* surrounded by many ascetics स च भिक्षाशनोऽनेकपरिव्राट्परिवारितः। आस्ते KathāSaSāg. iii. 1. 31.

अनेकपरिहाराश्रयण (anekaparihārāśrayaṇa) *n.* act of resorting to many repetitions (in the *padapāṭha* before and after *iti*) अनेकपरिहाराश्रयणे प्रतिपत्तिगौरवं मा भूत् Pradī. v. 292A. 12 (*on* vi. 4. 22)

अनेकपरिहारोपन्यास (anekaparihāropanyāsa) *m.* mention of many repetitions (in the *padapāṭha* before and after *iti*) अनेकपरिहारोपन्यासो न्यायव्युत्पादनार्थः Pradī. i. 215B. 13 (*on* i. 1. 5)

अनेकपरिहासकथा (aneka-parihāsakathā) *f.* many jestful or amusing stories अनेकपरिहासकथाकलापविदग्धशृङ्गारिजनसमाकुलम् ... मञ्चमारुरोह वासवदत्ता VāsaDa. 141. 2.

अनेकपर्णनिचय (anekaparṇa-nicaya) *adj.* having heaps of various kinds of leaves निबोधत। ... अनेकपर्णनिचयम् ... नगोत्तमम् VarāP. 75.64.

अनेकपर्यायगुण (aneka-paryāyaguṇa) *m.* many alternative attributes, i.e. substitute conditions अनेकपर्यायगुणैरुपेतं विलोक्यते येन समस्ततत्त्वम्। तत् ... तानं जिनेन्द्रैर्गदितम् SubhāRaSaṁ. 180.

अनेकपर्यायोपादान (anekaparyāyopādāna) *n.* reference to or mention of many synonyms अनेकपर्यायोपादानम् ... चेतनाचेतनवृत्तिफूत्कारयत्नादीनां क्रियात्वं धात्वर्थत्वं च बोधयितुम् LaŚabdeŚe. ii. 706. 7.

अनेकपर्वत (aneka-parvata) *m.* **1** many mountains अनेकपर्वतोपेतं नानारत्नसमिश्रकम्। तत्रास्थितं तु तद्दुर्गं मिश्रदुर्गमिति स्मृतम् MānaSā. 10. 52; **2** name of a type of Gandharvas (*lit.* inhabiting various mountains) वसुधारे च पर्वतवरे ...। तत्र चानेकपर्वता नाम गन्धर्वाः ... निवसन्ति VarāP. 81 (358.1)

अनेकपर्वन् (aneka-parvan) *adj.* **1** (*taddhita or samāsa*) having more than one division or part तद्धितसमासेष्वेकपर्वसु चानेकपर्वसु च पूर्वं पूर्वमपरमपरं प्रविभज्य निर्ब्रूयात् Nir. 2. 2 (45. 7); **2** having many joints तृतीये सवनेऽशुरंकोऽभिषूयते ... तमनेकपर्वाणं स्थूलपर्वाणं च ग्रहीष्यति ŚābaBh. 875.2 (*on* iii. 3. 31)

अनेकपर्वन् (aneka-parvan) *n.* **1** various divisions एकत्वेऽपि पथोऽनेकपर्वसंसर्गसंभवात्। ... नैव नानात्वम् Bhām. 738. 20 (*on* iv. 3. 1); **2** more than one division or part लाघवादनेकपर्वविशिष्ट एक एव मार्ग इति मन्तव्यम् AṇuBh. 331. 14 (*on* iv. 3.1)

अनेकपर्वविशिष्टत्व (anekaparvaviśiṣṭa-tva) *n.* the state of being what consists of more than one division or part पर्व निरूपयति नन्वनेकपर्वविशिष्टत्वेन मार्गस्यैकत्वे ... श्रुतिः AṇuBh. 332. 1 (*on* iv. 3. 1)

अनेकपर्वसंसर्ग (anekaparva-saṁsarga) *m.* connection of more than one division or part एकत्वेऽपि पथोऽनेकपर्वसंसर्ग(v.l. संगम) संभवात्। ... नैव नानात्वम् Bhām. 738. 20 (*on* iv. 3. 1)

अनेकपल्लवोज्ज्वल (anekapallavojjvala) *adj.* shining with many shoots or sprouts कतिचित् पदानि गत्वा कामिन इव मदनशलाकाङ्कितस्य (°गाणिक्यस्येवानेकपल्लवोज्ज्वलस्य) जम्बूवृक्षस्य शीतलच्छायायां विशश्राम VāsaDa. [F. N.] 106. 22.

अनेकपशु (aneka-paśu) *m.* **A** many animals अनेकपशुकरणकयागात्राहृष्टसिद्धिः VyutpaVā. 16. 2; **B** more than one animal रसात्मको द्रवद्रव्यविशेषो वसा, सा च कुम्भ्यास्तन्त्रत्वेन सह श्रपणे सति संसर्गिद्रव्यत्वादनेकपशूनामप्येकीभवति MayūMāli. 808. 15 (*on* xi. 2. 4)

अनेकपशुक (anekapaśu-ka) *adj.* involving many animals अनेकपशुकेषु उक्थ्यादिषु यः सवनीयपशुगणस्तत्रेत्यर्थः MayūMāli. 626. 15 (*on* ix. 3. 8)

अनेकपशुग्रहण (anekapaśu-grahaṇa) *n.* taking up, i.e. use of more than one animal नैको यागोऽनेकगणं समर्थो ग्रहीतुम्। न च तदग्रहे अनेकपशुग्रहणम् TantrVā. 525. 3 (*on* ii. 2. 2)

अनेकपशुचय (anekapaśu-caya) *adj.* having herds of many animals अनेकपशुचयः ... देशः KāvyKaVṛ. 77. 17 (3.4)

अनेकपशुचि (anekapa-śuci) *adj.* purified due to (having) elephants अथ इकारान्ताः शब्दाः - अनेकपशुचयो भूपाला इव देशः KāvyKaVṛ. 77. 17 (3. 4)

अनेकपशुप्रभव (anekapaśu-prabhava) *adj.* arising, i.e. produced from several animals ऋत्विजः ... अनेकपशुप्रभवहविश्शेषमध्येऽनपेक्षितांशं विहायापेक्षितांशं भक्षयन्ति ŚivārkaMaDī. i. 470. 14 (*on* i. 3. 32)

अनेकपशुयुक्ता (aneakapaśu-yuktā) *adj.* (*f.*) associated with many animals (as means) अनेकपशुयुक्तासु विकृतिषु देवतानुसारेण द्विवचनान्त ऊहनीयः NyāyMāVi. 463. 20 (*on* ix. 3. 13)

अनेकपशैलराज (anekapaśaila-rāja) *m.* king (of mountains) called *Anekapaśaila* अनेकपशैलराजशिखरमरविन्दलोचनोऽपि भगवान्प्रतिदिवसमधिवसति YātrāPra. 3. 43 (3)

अनेकपशोभित (anekapa-śobhita) *adj.* adorned with elephants महावनानि मृगद्विजानेकपसेवितानि (v.l. °शोभितानि)। आलोकयन्तोऽभिययुः ... ते MahāBhā. iii. 174. 4.

अनेकपसपत्न (anekapa-sapatna) *m.* enemy of elephants, i.e. lion सिंहे। नागारिः ... अनेकपसपत्नः NāmMā. (Dha.) 90.

अनेकपसेवित (anekapa-sevita) *adj.* inhabited or frequented by elephants महावनानि मृगद्विजानेकपसेवितानि। आलोकयन्तोऽभिययुः ... ते MahāBhā. iii. 174. 4.

अनेकपाठ (aneka-pāṭha) *m.* **i** variant reading अन्यत्राप्यनेकपाठे सत्येवमेव व्याख्येयम् BālaKrī. ii. 90. 3 (*on* 3. 229); **ii** (an-ekapāṭha) not one, i.e. more than one reading, BālaKrī. ii. 90. 3 (*on* 3. 229)

अनेकपात्रासंभव (anekapātrāsambhava) *m.* impossibility of many pots अनेकपात्रासंभवे अष्टादश चतुर्दश वा पात्राणि ... उपहृत्य ... निवेदयेत् NityoNi. 107. 5.

अनेकपाद (aneka-pāda) *adj.* having many feet विष्णुम् ... सदा स्तौमि ... अनेकपादम् PadmP. v. 14. 144.

[1]**अनेकपादभ्रमदभ्रसाल** (anekapādabhramad-abhrasāla) *adj.* having rampart-like clouds moving on many ridges अनेकपादभ्रमदभ्रसालं मान्ये दृशाभीरुपतत्त्रिकूटम् SaraKanṭhā. 219. 2 (comm. अनेकेषु पादेषु प्रत्यन्तपर्वतेषु भ्रमन्त्यभ्राणि मेघा एव सालो वरणः प्राकारः)

[2]**अथनेकपादभ्रमदभ्रसाल** (anekapādabhramadabhra-sāla) *adj.* having teak-trees possessing thick rut-fluid of elephants अनेकपादभ्रमदभ्रसालं मान्ये दृशा भीरु पतत्त्रिकूटम् SaraKanṭhā. 219. 3 (comm. अनेकपा हस्तिनस्तेषामदभ्र उत्कटो मदस्तं भरन्ति धारयन्ति ... साला वृक्षा यत्र)

अनेकपानन (anekapānana) *m.* name of Gaṇeśa (*lit.* having the face like that of an elephant) (शिष्यः) अनेकपाननम् ... ध्यात्वा ParaśuKS. 2. 2. (68. 18)

अनेकपापघ्नी (anekapāpa-ghnī) *adj.* (*f.*) destroer of many sins गण्डकीयं नदी ... प्रजानाथः ... अनेकपापघ्नीं सृष्टवानिमाम् PadmP. iv. 20. 14.

अनेकपापयुक्त (anekapāpa-yukta) *adj.* associated with various sins (इक्ष्वाकुर्नाम विप्रेन्द्रः) यमेन परिभाषितः। ... अनेकपापयुक्तोऽसि PadmP. iv. 105. 15.

अनेकपापविशिष्टत्व (anekapāpaviśiṣṭa-tva) *n.* the state of being what is characterised by various sins शक्य एवानेकपापविशिष्टत्वेन लक्ष्यते RasGaṅ.176.9.

[1]**अनेकपापहति** (anekapāpa-hati) *f.* destruction of various sins भूयान्नित्यमनेकपापहतये श्रीकण्ठकण्ठीरवः CaturCin. i. 1. 18.

[2]**अनेकपापहति** (anekapāpahati) *f.* removal or destruction of elephants भूयान्नित्यमनेकपापहतये श्रीकण्ठकण्ठीरवः CaturCin. i. 1. 18.

[1]**अनेकपापहरण** (anekapāpa-haraṇa) *n.* removal of various sins अनेकपापहरणे व्यग्रः ... प्रणतानाम् ...। सः HarVi. 43. 356 (comm. अनेकस्य पापस्य हरणे व्यग्रः)

[2]**अनेकपापहरण** (anekapāpaharaṇa) *n.* act of stealing of elephants अनेकपापहरणे व्यग्रः सपदि विद्विषाम् HarVi. 43. 356 (comm. विद्विषामनेकपा गजास्तदपहरणे)

अनेकपापात्मन् (anekapāpātman) *adj.* of the nature of various sins अहम् ... तथाप्यनेकपापात्मना तमोरूपेण प्रेमनाम्ना महाग्रहेण गृहीता TilaMañ. 333.3.

अनेकपापोत्पत्ति (anekapāpotpatti) *f.* origin of various sins सकृत्कृताद् ब्रह्मवधादनेकपापोत्पत्तिरपि स्यात् BālamBha. iii. 133. 23 (*on* 3. 243)

[1]**अनेकपायसच्छाय** (anekapāyasa-cchāya) *adj.* (used as noun) **1** (one) having the lustre of much, i.e. abundant milk श्लोकोत्तीर्णाः शब्दाः। ... अनेकपायसच्छायः। वपुर्महोदधिच्छायं वहन् KāvyKaVṛ. 69. 1 (3. 3)

[2]**अनेकपायसच्छाय** (anekapāyasa-cchāya) *adj.* (used as noun) (one) having the reflection of steel-like elephant, KāvyKaVṛ. 69. 1 (3.3)

अनेकपारूढ (anekapārūḍha) *adj.* mounted on elephant दधिवाहननृपतिः ... अनेकपारूढः संचरन् ... तरुशाखामालम्ब्य स्थितः ViviTīKa. 65. 17.

अनेकपार्थिवसमर (anekapārthiva-samara) *m., n.* battle against many kings (अहम्) अनेकपार्थिवसमरसंगृहीतानां चिह्नकानामपह्नुतार्करोचिषां चक्रवालेन जटिलीकृतदिगन्तरालो राजकुलान्निरगच्छम् TilaMañ. 116. 10.

अनेकपार्थिवसहस्र (aneka-pārthivasahasra) *n.* several thousands of kings जनन्यप्यस्य ... अनेकपार्थिवसहस्रानुयातस्य शर्यातस्य सुता ... सुकन्या नाम HarṣaC. 42. 3.

अनेकपालीदमन (anekapālī-damana) *m.* subjugation or taming of a row of elephants रराज लग्नः सुरशात्रवाणामनेकपालीदमने कपाली HarVi.48.67.

अनेकपावकयोग (anekapāvaka-yoga) *m.* contact with various fires (रूपम्) तन्नाशस्य तज्जन्यत्वेऽपि द्वयोः अनेकपावकयोगजन्यत्वराहित्यात् TarkSaṁ. (Ā.) 62. 18.

अनेकपावकसंयोग (anekapāvaka-saṁyoga) *m.* contact with various

fires अनेकपावकसंयोगजन्यत्वे साध्ये ... एककारणात् कार्यद्वयोपपत्तौ कारणभेदकल्पनायाः विफलत्वात् TarkSaṁ. (Ā.) 62. 15.

अनेकपाशोपादान (anekapāśopādāna) *n.* obtainment of, i.e. reference to many nooses पाशप्रातिपदिकेनानेकपाशोपादाने साधुत्वार्थं तत्प्रक्षेपस्यैवावश्यकत्वात् BhāṭṭDī. iii. 163. 19 (*on* ix. 4. 1)

अनेकपास्य (anekapāsya) *m.* name of Gaṇeśa (*lit.* having the face like that of an elephant) विलोलयन् मौलिमनेकवेलमनेकपास्यः समुपास्यतां सः Surath.1.24.

अनेकपिडकाचित (anekapiḍakācita) *adj.* **1** tending to severe pain ओष्ठौ ... । सकृत्कृष्णौ सकृत्पीतौ सकृच्छ्वेतौ तथैव च। संनिपातेन विज्ञेयावनेकपिडकाचितौ RugVi. 56. 5 (comm. वातादिवेदनान्वितबहुपिडकौ); **2** having various (kinds of) boils, RugVi. 56.5 (comm. अनेकवर्णपिडकाचितावित्यन्ये)

अनेकपिडिकाचित (anekapiḍikācita) *adj.* **1** tending to severe pain ओष्ठौ ...। सकृत्कृष्णौ ... । संनिपातेन विज्ञेयावनेकपिडिकाचितौ SuśruS. ii. 16. 8; **2** having various (kinds of) boils, SuśruS. ii. 16. 8.

अनेकपिण्डसमुदाय (anekapiṇḍa-samudāya) *m.* collection of many bodies अशक्यश्चानेकपिण्डसमुदायो ग्रहीतुम् NyāyRa. 568. 16 (*on* 5(13).9)

अनेकपिण्डानुवृत्त (anekapiṇḍānuvṛtta) *adj.* continued in many bodies or individuals गोबुद्धिस्त्वनेकपिण्डानुवृत्तं सामान्यमेवावलम्बते NyāyRa. 632. 10 (*on* 5(14).75)

अनेकपिण्डानुस्यूति (anekapiṇḍānusyūti) *f.* continuation in many bodies आलोकेन्द्रियानेकपिण्डानुस्यूतिशब्दस्मरणव्यक्तिमहत्त्वसंनिकर्षाकारविशेषादयोऽन्यजातिग्रहणे कारणम् TantrVā. 6. 6 (*on* i. 2. 2)

अनेकपितृक (anekapitṛ-ka) *adj.* who have more than one father (but one mother), who are uterine brothers, i.e. cousins सोदर्याणामनेकपितृकाणां पितृतो दायविभागः ArthŚā. ii. 32. 6 (3.5); अनेकपितृकाणां तु पितृतोंऽशप्रकल्पना ViṣṇuSm. 17. 23; YājñaSm. 2. 120; AgniP. 255. 6; अनेकपितृकाणां तु पितृव्यपुत्रादीनां पितृतः पितृविभागाद् भागकल्पना BālaKrī. i. 244. 14 (*on* 2. 123); अनेकपितृकाणां भिन्नपितृकाणां भ्रातृपुत्राणामिति यावत् Subodhi. 52. 17 (*on* 2. 120); BālamBha. ii. 150. 24 (*on* 2. 120); अनेकपितृकाणामनेकभ्रातृणां ये पुत्रास्तेषाम् ... पैतामहधने ... यः पितृणामंशः स एव DīpKa.55.8 (*on* 2. 120)

अनेकपुंरत्न (aneka-puṁratna) *n.* many jewels among men अनेकपुंरत्नजनिपवित्रस्य श्रीपाटलिपुत्राह्वयनगरस्य प्रस्तुमः कल्पम् ViviTīKa. 67. 2.

अनेकपुंगव (aneka-puṅgava) *m.* the most excellent among many (people) यो विद्याधरबालकः। ... तस्मात्संतानोऽनेकपुंगवः PadmP. (Ra.)43.29.

अनेकपुट (aneka-puṭa) *adj.* having many folds पटैर्घनानेकपुटैस्तदातन्यत मण्डपः TriṣaŚaPuC. ii. 2. 569.

अनेकपुत्र (an-ekaputra) *m.* **A** not the only son जात्यादजात्यो हि लुप्तदायादसंतानत्वादाधातुं श्रेयान् ... एकपुत्रादनेकपुत्रो निरपेक्षत्वात् ArthŚā. ii. 351. 7 (7. 17); **B** (aneka-putra) many sons न त्वेकं पुत्रं दद्यात् ... । अनेकपुत्रेष्वपि मातापितृवियोगसहनक्षम एव देयः SmṛtiCan. iv. 445. 17; **C** more than one son अत्र पुत्रत्वेनैकानेकपुत्रप्रतीत्या सर्वविषयमिदम् BālamBha. ii. 226. 19 (*on* 2. 135-136)

अनेकपुत्र (aneka-putra) *adj.* **A** who has many sons (संसारमण्डपः) कोणस्थभूतवल्मीकव्याप्तपर्वतलोष्टकः। अनेकपुत्रजरठप्रजेशब्राह्मणास्पदम् YogVā. iii. 18. 32; अनापद्यनेकपुत्रस्याह्न। कामतस्त्विति BālamBha. iii. 171. 8 (*on* 3. 287-88); **B** who has more than one son पिता ... स्वयं त्वेकपुत्रत्वे भागद्वयं गृह्णीयात्। अनेकपुत्रत्वे न्यूनं भागद्वयम् DīpKa. 54. 14 (*on* 2. 115)

अनेकपुत्रफल (anekaputra-phala) *adj.* having many sons as the fruit or effect अक्षरस्योपासनमनेकपुत्रफलम् ChāndoUBh. 41. 4 (*on* i. 5.1)

अनेकपुत्रभृत्याढ्य (anekaputrabhṛtyāḍhya) *adj.* rich in, i.e. endowed with several sons and servants अनेकपुत्रभृत्याढ्यो भूरिशुक्लो रतिक्षमः। ... सात्त्विकः SarvaSiSaṁ. 11. 10.

अनेकपुत्रसद्भाव (anekaputra-sadbhāva) *m.* presence of many sons अनेकपुत्रसद्भावेऽपि ज्येष्ठो न देयः Mitā. 235. 5 (*on* 2. 130); BālamBha. ii. 239. 5 (*on* 2. 135-136)

अनेकपुत्रस्थल (anekaputra-sthala)*n.* [Loc.] in the case of (one having) more than one son (विभागं चेत् पिता कुर्याद् इच्छया विभजेत् सुतान्। ज्येष्ठं वा श्रेष्ठभागेन सर्वे वा स्युः समांशिनः) अनेकपुत्रस्थले तदावश्यकत्वमुक्त्वा एकपुत्रस्थले तदावश्यकत्वमाह BālamBha. ii. 132. 1 (*on* 2. 113)

अनेकपुत्रिकाकरण (anekaputrikā-karaṇa) *n.* adopting or appointing more than one as daughter दशेत्यादिलिङ्गादनेकपुत्रिकाकरणमपीच्छन्ति ManuBh. ii. 279. 13 (*on* 9. 129)

अनेकपुद्गलात्मक (anekapudgalātma-ka) *adj.* of the nature of more than one particle of matter द्रव्यपर्यायः। स द्विविधः ... तत्र समानजातीयो नाम यथा अनेकपुद्गलात्मको द्व्यणुकस्त्र्यणुक इत्यादि TattvPradī.(A.) 119. 10 (*on* 2. 1)

अनेकपुर (aneka-pura) *n.* **1** many female apartments or harems अनेकपुरसंपन्नाः प्रासादाः स्तम्भधारिताः PadmP.(Ra.) 104. 16; **2** many cities जित्वा श्रियानेकपुराणीवार्जितध्वजम्। ... पुरमस्ति कुशस्थलम् PārśvC. 5. 146.

अनेकपुराणश्रुति (aneka-purāṇaśruti) *f.* various mythological and scriptural (Śruti) texts इत्थमनेकपुराणश्रुतिप्रथितपृथुमहिम्नो वाराणस्याः कियान्मादृशैर्महिमा लेखनीय इत्युपरम्यते TristhaSe. 82. 25.

अनेकपुराणाद्युक्त (anekapurāṇādy-ukta) *adj.* stated in various mythological texts etc. प्रणवस्य ... नादबिन्दुकलाविकलेति भेदस्य चानेकपुराणाद्युक्तस्यानुपपत्तेः VaiyāBhū. 150. 8 (*on* 30)

अनेकपुराणाप्रामाण्य (anekapurāṇāprāmāṇya) *n.* non-authoritativeness of various mythological texts यदुक्तम् अनेकपुराणाप्रामाण्यादेतद्वचनमात्राप्रामाण्यं युक्तम् ... तदयुक्तम् ŚrutaPra. iA. 228. 12 (*on* i. 1. 1)

अनेकपुराणालोचना (anekapurāṇālocanā) *f.* consideration or observation of various mythological texts अनियतदिनकर्तव्यानि गयास्थनानातीर्थान्यनेकपुराणालोचनयोच्यन्ते TristhaSe. 368. 26.

अनेकपुरुष (aneka-puruṣa) *m.* **1Ai** more than one person त्वां त्वद्यैकासक्ताम् अन्या अनेकपुरुषसङ्गाहंकृता रहस्युपहसन्ति Tantrākhyā. 136. 10; साङ्गप्रधानकर्तुर्यजमानस्यैकत्वेऽपि याजमानातिरिक्तेषु पदार्थेषु साक्षात्कर्तृणामध्वर्य्वादीनां सत्त्वेन तत्रानेकपुरुषद्वारकानेकपदार्थकर्तृत्वस्य युगपद्दर्शनात् ŚivārkaMaDī. i. 46. 1 (*on* i. 1. 1); **1Aii** many persons लज्जावशावनतमन्थरदृष्टिपातं यैश्चुम्बितं कुलवधूवदनारविन्दम्। तेषामनेकपुरुषप्रणिताधरेषु तृप्तिः कथं भवति वेशवधूमुखेषु ŚārṅgaPa. 3759; Subhāṣi. 2235; **1B** more than one soul न प्रतिशरीरमनेकपुरुषप्रसङ्गात् NyāyVār. 404. 19 (*on* iii. 2. 3); **2A** one who is other than the noble one सत्ताम् ... अनेकपुरुषासक्तिभ्रमान्निष्ठुराम्। जित्वा तान् बुधवैरिणः ... प्रत्याहरद्यः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 110 (comm. अनेकपुरुषेऽश्रेष्ठपुरुषे); **2B** one who is other than Rāma, i.e. the demon Rāvaṇa, ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 110 (comm. अनेकपुरुषे ... राक्षसे रावणे)

अनेकपुरुषकृत (anekapuruṣa-kṛta) *adj.* composed by many persons अनेकपुरुषकृतमपि सद् व्याकरणं वेदालम्बनत्वं न प्रतिपद्यते TantrVā. 197. 11 (*on* i. 3. 18)

अनेकपुरुषगामिनी (anekapuruṣa-gāminī) *adj.* (*f.*) **A** approaching many men (for sex) (भर्तृघ्न्यः कामगादिकाः ... नाशौचोदकभाजनाः) कामगाः स्वच्छन्देनानेक-पुरुषगामिन्यः DīpKa. 75. 29 (*on* 3. 6); **B** approaching more than one man (for sex) स्वच्छन्दमेकानेकपुरुषगामिनीनाम् ... स्त्रीणाम् ... उदकक्रियौर्ध्वदैहिकं निवर्तेत ManvaMu. 213. 1 (*on* 5. 90); अनेकगानेकपुरुषगामिनी AlaṅkāMañ. 20. 14.

अनेकपुरुषप्रत्यय (anekapuruṣa-pratyaya) *m.* knowledge or cognition of several men वर्तमानक्षणविषयाणामनेकपुरुषप्रत्ययानामव्युत्थापितत्प्रत्ययसामानाधिकरण्ये सति समानशब्दवाच्यानामेकविषयत्वम् NyāyVār. 421. 3 (*on* iii. 2. 14)

अनेकपुरुषभाषित (anekapuruṣa-bhāṣita) *n.* utterance or speech of many persons अनेकपुरुषभाषितानां कोलाहलस्वभावत्वेन स्वरूपभेद एव दुरवगमः NyāyMañ. i. 337. 18.

अनेकपुरुषसंसर्ग (anekapuruṣa-saṁsarga) *m.* intercourse with several men अनियुक्ता(?क्ताः) सुतादयश्चानेकपुरुषसंसर्गजाः वेश्याजाताश्च ManuBh. i. 461. 24 (*on* 5. 88)

अनेकपुरुषसाधारण (anekapuruṣa-sādhāraṇa) *adj.* common to many men कस्यचित् कर्मणोऽनुष्ठाने ... । अनेकपुरुषसाधारणस्येव अनेकक्रतुसाधारणस्यापि संविभागेनासाधारण्यं संपाद्य संभवत्येवानुष्ठानम् TantrRa. 22. 9; प्रवचनस्यानेकपुरुषसाधारणत्वात् काठकविशेषणासंभवात् ŚāstrDī. 162. 1 (*on* i. 1. 8)

अनेकपुरुषसाध्यत्व (anekapuruṣasādhya-tva) *n.* the state of being what is to be accomplished by many men ननु प्रवचनस्यानेकपुरुषसाध्यत्वात्कठस्य विशेषणत्वानुपपत्तिः YuktiSneha. 162. 37 (*on* i. 1. 8)

अनेकपुरुषस्थ (anekapuruṣa-stha) *adj.* being in, i.e. known by many persons अनेकपुरुषस्थे तु वेदे नैष दोषो भवति NyāyRa. 90. 15 (*on* 2. 149)

अनेकपुरुषस्थत्व (anekapuruṣastha-tva) *n.* the state of being in, i.e. known by many persons अनेकपुरुषस्थत्वादेकत्रैव च जन्मनि। ग्रहणस्मरणाद्वेदे न स्वातन्त्र्यं विहन्यते ŚlokaVār. 2. 149 (90. 3); TātpaṬ. (U.) 81. 12 (*on* 2. 149); NyāyRa. 90. 19 (*on* 2. 150); अन्यथा हि वेदादेव प्रकरणाप्रकरणादीन्य-

प्रमाणकान्येव भवेयुरनेकपुरुषस्थत्वाच्च नात्र कस्यचित् स्वातन्त्र्यम् TantrVā. 877. 8 (*on* iii. 3. 14)

अनेकपुरुषस्वामिका (anekapuruṣasvāmi-kā) *adj. (f.)* having several persons as masters अनेकपुरुषस्वामिका ग्रामस्य दास्यश्च व्रात्याः ManuBh. ii. 225. 10 (*on* 8. 373)

अनेकपुरुषहार्य (anekapuruṣa-hārya) *adj.* what is to be carried or borne by many persons चण्डालादिस्पर्शेऽनेकपुरुषहार्याणां व्रीहीणां प्रोक्षणम् Aparā. 259. 22 (*on* 1. 184)

अनेकपुरुषाधार (anekapuruṣādhāra) *adj.* existing in, i.e. known by many persons अनेकपुरुषाधारे तु वेदे न तावत् कृतकाशङ्का Kāśi. i. 139. 21 (*on* 2. 149)

अनेकपुरुषाधिष्ठान (anekapuruṣādhiṣṭhāna) *n.* presence of many persons ससहायं तु गृहम् अनेकपुरुषाधिष्ठानात् मोषितुमशक्यम् Pradī. iv. 284B. 30 (*on* v. 1. 113)

अनेकपुरुषानुभाव्य (anekapuruṣānubhāvya) *adj.* to be experienced by many persons (अर्थाः) जाग्रदवस्थानुभूतवस्तुसजातीयाः अनेकपुरुषानुभाव्याः कालान्तरस्थायिनश्च न भवन्तीत्यर्थः ŚrutaPra. iB. 34. 28 (*on* i. 1. 1)

अनेकपुरुषापेक्षा (anekapuruṣāpekṣā) *f.* [Inst.] in comparison with or in consideration with many persons ये द्वादश पूगाः कर्मज्ञानेन्द्रियाणि एकादशं मनः द्वादशी बुद्धिः तेषामनेकपुरुषापेक्षया एकैकस्य पूगत्वमुच्यते SanatBh. 296.2 (*on* 4.7); अनेकपुरुषापेक्षया कस्यचित्सुखमेव कस्यचिद्दुःखं भवति VedāSaṁ. 172. 15.

अनेकपुरुषासक्ति (anekapuruṣāsakti) *f.* contingency of more than one soul सत्ताम् ... अनेकपुरुषासक्तिभ्रमान्निष्ठुराम्। जित्वा तान् बुधवैरिणः ... प्रत्याहरद्यः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 110 (comm. क्षणिकविज्ञानवाद्यादिभिर्हृताम् अनेकात्मप्रसक्तिभ्रमात्)

अनेकपुरुषोद्धार्य (anekapuruṣoddhārya) *adj.* what is to be carried or borne by many persons शूद्रादिस्पृष्टानां बहुत्वेन चानेकपुरुषोद्धार्यत्वं लक्ष्यते। अत एव बौधायनोऽनेकपुरुषोद्धार्याणामल्पतरमशुचित्वं दर्शयति Aparā. 259. 12 (*on* 1. 184); 260. 1 (*on* 1. 184)

अनेकपुरुषोद्वाह्य (anekapuruṣodvāhya) *adj.* to be carried or borne by many persons (बहूनां धान्यवाससाम्) बहु अनेकपुरुषोद्वाह्यं यद्धान्यं वासश्चायज्ञियमपि एषां प्रोक्षणं शुद्धिहेतुः ViraMi. 256. 7 (*on* 1. 184)

अनेकपुरुषोपभोग (anekapuruṣopabhoga) *m.* enjoyment by many persons अनेकपुरुषोपभोगस्य चिरतरकालमन्तरेणासंभवाद् अस्मार्तकालीनोपभोगस्य प्रामाण्यम् Subodhi. 19. 4 (*on* 2. 27); BālamBha. ii. 43. 28 (*on* 2. 27)

अनेकपुरुषोपभोग्या (anekapuruṣopabhogyā) *adj. (f.)* to be (sexually) enjoyed by many men यानेकपुरुषोपभोग्या पुंश्चली सा हि पुरुषव्रातमर्हति ManuBh. ii. 225. 18 (*on* 8. 373)

अनेकपुरोडाशीयकपाल (aneka-puroḍāśīyakapāla) *m, n.* several potsherds pertaining to, i.e. meant for (baking) the sacrificial cakes अनेकपुरोडाशीयकपालानां मध्ये एकस्मिन् कपाले गृह्यमाणे ... आग्नेयस्य मुख्यत्वेन ... तदीयकपालस्यैव ग्रहणम् BhāṭṭDī. i. 349. 4 (*on* iii. 4. 20)

अनेकपुष्प (aneka-puṣpa) *adj.* **A** having many flowers पुष्पकमनेकपुष्पाः ... समुपहसन्ति लङ्केश्वरं तरवः NalaCam. 2. 3 (27); **B** having various flowers वनान्तमेता वनिता न मोक्तुम् अनेकपुष्पं नृप शक्नुवन्ति NavaSāC.14. 76.

अनेकपुष्पगुच्छ (aneka-puṣpaguccha) *adj.* having many bunches of flowers तेषु स्थानेषु ... अनेकपुष्पगुच्छलताग्रथिता वल्ल्यो वसन्ते ... आसते SāmaraU. 267. 14.

अनेकपुष्पवाटी (aneka-puṣpavāṭī) *f.* many flower-gardens आलयं च महेशस्य ... अनेकपुष्पवाटीभिः ... विराजितम् ŚivaP. vii (2). 25. 42 (575B.4)

अनेकपुष्पस्तबक (aneka-puṣpastabaka) *m.* many bunches of flowers (सिंहलेन्द्रसूनुः) स्वप्ने रसातलात्तत्कालमेवोद्गतमनेकपुष्पस्तबकसंबाधविटपच्छन्नम् ... पारिजातद्रुममद्राक्षीत् TilaMañ. 207. 19.

अनेकपुष्पाभरण (aneka-puṣpābharaṇa) *n.* **A** various flowers for ornaments कदाचिदुद्यानगतामपश्यदनेकपुष्पाभरणैश्च शोभिताम्। ... तारां स ताराधिपतिः MatsyaP. 23. 29; PadmP. v. 12. 33; **B** various flowers and ornaments, MatsyaP. 23. 29; PadmP. v. 12. 33.

अनेकपूर्वजन्मोत्थ (anekapūrvajanmottha) *adj.* arisen, i.e. accumulated in several previous births एतत्तीर्थस्य माहात्म्यम् ...। अनेकपूर्वजन्मोत्थपातकघ्नम् SkandP. iii (2). 24. 1.

अनेकपूर्ववर्णविषया (anekapūrvavarṇa-viṣayā) *adj. (f.)* referring to more than one preceding letter एतच्चानेकपूर्ववर्णविषयामेकां स्मृतिमभ्युपगम्योक्तं न पुनरेका सर्ववर्णगोचरा स्मृतिः NyāyMañ. i. 337. 32.

अनेकपृथक्त्व (anekapṛthak-tva) *n.* the state of being separate from more than one रूपरसगन्धस्पर्शानेकत्वानेकपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वसंस्कारा अनित्याः NyāySu. (Ja.) 337B. 13 (*on* ii. 2. 6); 338A.1 (*on* ii. 2. 6); 338A.4 (*on* ii. 2. 6); सर्वत्रानेकत्वानेकपृथक्त्वयोराश्रयगतैकत्वैकपृथक्त्वानि NyāySu. (Ja.) 338A. 13 (*on* ii. 2. 6); 369A. 12 (*on* ii. 2. 6)

अनेकपृथ्वीपति (aneka-pṛthvīpati) *m.* many kings अनेकपृथ्वीपतिभाग्यहेमपरीक्षणार्थं कषपट्टिकेव (आविर्बभूवाथ पतिंवरा सा) VikraDeC. 9. 52.

अनेकपेन्द्र (anekapendra) *m.* foremost among the elephants, lord of the elephants अधिरोपयति स्म हस्तिकण्ठे जनतां तोषमिषेण जातमात्रः। अधुना पटुतामनेकपेन्द्रे व्यवृणोदित्यपि किं नु विस्मयाय Acyutarā. 2. 52.

अनेकपेषणादिरूपगुण (aneka-peṣaṇādirūpaguṇa) *m.* many subsidiary rites or rituals such as pounding etc. अनेकपेषणादिरूपगुणविधाने वाक्यभेदापत्तेश्चानेकगुणविशिष्टं भक्षान्तरमेव फलचमसकरणकं विधीयते BhāṭṭDī. ii. 16. 23 (*on* iii. 5. 15)

अनेकप्रकरणव्यवहित (anekaprakaraṇa-vyavahita) *adj.* separated or intervened by many chapters तयोरनेकप्रकरणव्यवहितयोः इह शास्त्रे अन्तरङ्गबलीयस्त्वाश्रयणपरवाक्यस्य चरमश्रुतस्यापि ... प्रथमश्रुतस्याप्यन्यथानयनं स्यात् PāṇīTaVāNaMā. 28. 23; अनेकप्रकरणव्यवहितानामपि 'कर्मणि द्वितीया' 'बहुषु बहुवचनम्' इत्यादीनाम् ... एकवाक्यतासमर्थनात् PāṇiTaVāNaMā. 29.6.

अनेकप्रकर्ष (aneka-prakarṣa) *m.* superiority to more than one द्वयोर्बहुषु चैकानेकप्रकर्षे वर्तमानात् तरप्तमपौ भवतः CāndraVṛ. *on* iv. 3. 45.

अनेकप्रकल्प (aneka-prakalpa) *adj.* of various kinds तेषामनेकप्रकल्पो भेदः स्थानं चानियतं नदीपर्वतमरुप्रदेशेष्वन्येषु वाधश्च भावात् AbhidhKoBh. 165. 5 (*on* 3. 59)

अनेकप्रकार (aneka-prakāra) *adj.* [*f.* - ā] of various types, kinds or ways नाडीयन्त्राणि अनेकप्रकाराणि अनेकप्रयोजनानि SuśruS. i. 7. 13; AṣṭāSaṁ. i. 168. 10 (1. 34); अनेककजगर्भं तु द्वितीयं परिकीर्तितम्। तदनेकप्रकारं च चक्राब्जं स्यात् तृतीयकम् PauṣkS. 1. 9; 2. 2; रूपमनेकप्रकारं शुक्लादि PadārthaSaṁ. 27. 15; Kiraṇā. 47. 7; बुद्धेर्भेदं निरूपयति सा चानेकप्रकारा PadārthaSaṁ. 172. 13; NyāyKa. 172.14; कपटिके तिष्ठेत्येवमनेकप्रकारं सूक्तमवोचत् ViṣṇuP. iv. 6. 64; तत्रानेकप्रकाराणि युद्धानि पृथिवीक्षिताम्। द्रष्टव्यानि मया ViṣṇuP. v. 16. 26; इह ह्यनेकप्रकाराः शब्दाः श्रूयन्ते Tantrākhyā. 11. 7; Pañcā. 12. 24; 25. 17; 66. 23; तन्निःस्वतेयमनेकप्रकारं मरणम् Tantrākhyā. 71. 12; निर्विण्णोऽस्मीत्यनेन महता भयेनानेकप्रकारेण Tantrākhyā. 82. 21; मन्दविषोऽप्यात्मपुष्ट्यर्थमनेकप्रकारान् गतिविशेषानदर्शयत् Tantrākhyā. 116. 15; उक्तो हि संबन्धार्थान्तरवादेऽनेकप्रकारो दोषः PramāVāSvopVṛ. 101. 3; शुश्राव ... मुमूर्षोः ... अनेकप्रकारानालापान् HarṣaC. 327. 5; विरोधः ... अनेकप्रकारोऽयमलंकारः प्रतीयते Kāvyāda. 2. 340; तेनैव गीतादिषु अनेकप्रकारं सर्वगतत्वं वर्णितम् TantrVā. 380. 18 (*on* ii. 1. 5); सा चेयं वेदबाह्येश्वरकल्पनानेकप्रकारा BrahmSūBh. (Śaṅ.) 409. 18 (*on* ii. 2. 37); 518. 17 (*on* ii. 4. 20); 637. 7 (*on* iii. 3. 15); समाप्तं कर्मात्मभूतप्राणविषयं विज्ञानं कर्म चानेकप्रकारम् KenUVāBh. 67. 5 (*on* 1.1); अवाच्यवादान् ... बहून् अनेकप्रकारान् वदिष्यन्ति तवाहिताः GītāBh. (Śaṅ.) 47.10 (*on* 2. 36); 303. 6 (*on* 11. 5); अनेकप्रकाराः पुंसां प्रवृत्तयः BālaKrī. i. 207. 4 (*on* 2.13-15); किं च भावानां च प्राणिनामनेकप्रकारां विचित्रां संस्थितिं को नु वेदेति योज्यम् BālaKrī. ii. 41. 23 (*on* 3. 104); शची रत्नचूर्णैर्बलिम् ... ततान ... अनेकप्रकारैः MahāP. 23. 108; तस्माच्छ्रवणादीन्यभ्यस्यमानानि अपरोक्ष एवात्मन्यनेकप्रकारान् भ्रमान्निवर्तयन्ति IṣṭaSi. 74. 4; विनोदनाद्यनेकप्रकारनीरपर्यालोचनप्रबन्धः न ह्ययमियान् कार्यकलापो मिथ्याज्ञानात् प्रवृत्तस्य क्वचिदपि दृष्टः NyāyMañ. i. 159.13; नैयायिकानामनेकप्रकारपुरुषातिशयवादिनां यथाश्रुतेऽप्यर्थे नात्यन्तमसंभवः NyāyMañ. i. 260. 2; ii. 46. 1; ii. 71.15; अणिमादिशक्तियोगोऽनेकप्रकारः ManuBh. ii. 445. 8 (*on* 11. 236); काश्यामर्थः सोऽप्यनेकप्रकारः SkandP. iv. 3. 97; हेत्वाभासाः। ते चानेकप्रकाराः NyāySā. 7. 9; वर्णैः पूर्णाप्यवर्णा ...। या सन्निष्ठाप्यनिष्ठा प्रविदितजगतो भारतीनां रतीनां सा युष्माकं निमित्तं त्वरितमुपदधात्वित्यनेकप्रकारा JinaŚ. 4. 16; यक्ष एषः। परीक्षितुमनेन सत्त्वम् ... अनेकप्रकारमात्मीयया दिव्यशक्त्या विनिर्मितं मायाजालमखिलमपि ते प्रदर्शितम् TilaMañ. 56. 13; 78. 20; अनेकप्रकाराभिः ... स्तुतिभिरावर्जितप्राज्यपुण्यभारः ... उपाविशत् (समरकेतुः) TilaMañ. 218. 13; जानाम्यहमनेकप्रकारा भुजंगानां गतिः TilaMañ. 283. 10; 428.10; अनुमानेऽप्यनेकप्रकारः संबन्धावगमो देशाद्यपेक्षया भेदात् Kāśi. iii. 111. 16 (*on* 5(5). 22½); यदि नामैव शुभोपयोगपरिणामकृतसमुत्पत्तीन्यनेकप्रकाराणि पुण्यानि विद्यन्ते TattvPradī. (A.) 94. 6 (*on* 1. 74);

विशेषकस्तिलको यो ललाटे दीयते तस्य भूर्जादिपत्रमयस्यानेकप्रकारं छेदनमेव च्छेद्यम् JayaMa. 34.14 (*on* 1. 3); मिथ्याज्ञानमनेकप्रकारं भवति TātpaṬ. (Vā.) 82. 20 (*on* i. 1. 1); विश्वं नाना अनेकप्रकारम् PratyabhiHr. 6. 12 (3); यादृशान्युष्ट्राणामनेकप्रकाराणि आसनानि तादृशानि देवदत्तादिभिः क्रियन्ते Pradī. iii. 103B. 38 (*on* iii. 1. 67); iv. 397A. 26 (*on* v. 3. 74); लोकशब्देन स्थावरजंगमात्मको लोकः। तद्व्यवहारश्चाभिधीयत इत्यर्थः। स च देशकालादिभेदादनेकप्रकारः Kāvyānu. (He.) 6. 13; 272. 23; अनेकप्रकारो बौद्धपक्षः PrakaVi. 516. 18; 573. 22; (उच्चावचाः श्राद्धधर्माः) उच्चावचा अनेकप्रकाराः SmṛtiCan. v. 270. 15; विधिरपि तत्तद्वादिविप्रतिपत्त्यानेकप्रकारः SyādvāMañ. 14 (253); अधिकारोऽनेकप्रकारः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 23 (530. 16); *on* P. vii. 1.95 (640. 11); प्रकृतं भगवद्दर्शनमेव विषयः। किं सर्वेषामेकप्रकारमुतानेकप्रकारम् TattvPrakā. 180A. 12 (*on* iii. 3. 52); 180B. 3 (*on* iii. 3. 52); प्रामाण्यं किमेकप्रकारं वर्तते। उतानेकप्रकारम् NyāySu. (Ja.) 246B. 13 (*on* ii. 1. 2); अनेकप्रकारो ह्युपजीवोपजीवकभावः NyāySu. (Ja.) 444A. 1 (*on* ii. 3. 14); 466A. 3 (*on* iii. 2. 1); विडम्बनमनेकप्रकारम् DaṇḍaVi. 20. 16; अत्रानेकप्रकारं सौत्रपदव्याख्यानमाक्षेपसमाधानपूर्वकम् ... वार्तिके टीकायां चावगन्तव्यम् YuktiSneha. 37. 8 (*on* i. 1. 4); उपपुराणानि चानेकप्रकाराणि PrasthāBhe. 10. 16; शेषत्वं चानेकप्रकारमत्र निरूप्यते MīmāKau. ii. 134.7 (*on* iii. 1.1)

अनेकप्रकार (aneka-prakāra) *m.* **1** various qualifiers यत् सामान्याकारेण प्रवृत्तं सत् अनेकप्रकाराधारभूतं वस्तु ... तद्विशेषणम् JaineVyā. 55.1 (*on* i. 3.52); **2** various types, kinds or ways तस्मादनुरञ्जनार्थं बालायामुपक्रमादनेकप्रकारा उच्यन्ते JayaMa. 208. 12 (*on* 3.3); [Inst.] in different or various ways येनानेकप्रकारैर्व्यवहरति जगद्येन तेनेश्वरेण। तद्वत् प्रच्छादनीयम् ŚatŚlo. 41; पुच्छम् ... अनेकप्रकारेण चालयन्नपि वानरः। नैव चालयितुं शक्तः SkandP. iii (1). 45. 79; अवनीश्वरोऽपि ... गणकनिवहेन ... मुहुर्मुहुरनेकप्रकारैः कृतोपवर्णनमाकर्ण्य ... प्रियायाः प्रसूतिगृहमविशत् TilaMañ. 76. 23; सेयमनेकप्रकारेण ब्रह्मादीनां साक्षादनभिधानेन साकाङ्क्षोक्तिभङ्गिः SaraKaṇṭhā. 537. 12; तत्रानेकप्रकरेण युद्धानि पृथिवीक्षिताम्। द्रष्टव्यानि BrahmP. 190. 46; अनेकप्रकारेण ... दुःखभागहम् SamarāSaṁ. 4. 395; अनेकप्रकारेण बहुशिष्यान् धन्यान् कृत्वा ŚaṅkaVi. (Ā.) 17. 16; माधवोऽनेकप्रकारेण दिव्यं सुरतं करोति MādhavāĀ. 229 (19); वैषयिक आधारे सप्तमी। विषयत्वं चानेकप्रकारैरित्याह LaŚabdeŚe. ii. 33. 2.

अनेकप्रकारक (anekaprakāra-ka) *adj.* [*f.* - ikā] of various types, kinds or ways मिथ्याज्ञानमनेकप्रकारकम् NyāySū. i. 1. 2; NyāyVār. 25. 7 (*on* i. 1. 2); गतागतम्। मध्यवर्णविलोपेन ... अनेकप्रकारकम् VidaMuMa. 3. 23; गुणस्य च सर्वत्राभिनिविशमानत्वेन भेदकता। सा च क्वचिद् वाक्यभेदापत्त्या क्वचिदेकप्रसरताभङ्गादित्यनेकप्रकारिका BhāṭṭDī. i. 129. 8 (*on* ii. 2. 9); एकस्य वस्तुनो निमित्तवशाद्यदनेकैर्ग्रहीतृभिरनेकप्रकारकं ग्रहणं तदुल्लेखः RasGaṅ. 358. 8.

अनेकप्रकारकालुष्य (anekaprakāra-kāluṣya) *n.* impurity of various types or kinds आत्मानोऽप्यविद्यापरिकल्पितभेदात्तत्कृतमनेकप्रकारकालुष्यमनुभवन्ति NyāyMañ. ii. 95.8.

अनेकप्रकारगतिविशेष (anekaprakāra-gativiśeṣa) *m.* particular gait of various types or kinds मन्दविषोऽप्यात्मपुष्ट्यर्थमनेकप्रकारगतिविशेषानदर्शयत् PañcT. 3. 93 (27) (358.7); Pañcā. 222. 18.

अनेकप्रकारतस् (anekaprakāra-tas) *adv.* in various ways मलविद्धमणिव्यक्तिर्यथानेकप्रकारतः। कर्मविद्धात्मविज्ञप्तिस्तथानेकप्रकारतः Laghīya. 1. 57.

अनेकप्रकारता (anekaprakāra-tā) *f.* the state of being of various types, kinds or ways विपरीतहेतोर्दर्शनभेदेनानेकप्रकारतां दर्शयितुमाह TātpaṬ. (U.) 329. 13 (*on* 5 (4). 96); सूत्रकारो वितानस्यानेकप्रकारतां दर्शयति MṛtaSaṁ. 101. 7 (*on* 5. 8); यत्तु पुनरनावरणमनिन्द्रियं ज्ञानं तस्य समिद्धधूमध्वजस्येवानेकप्रकारतालिङ्गितं दाह्यम् ... पर्यायजातं ज्ञेयतानतिक्रमात् परिच्छेद्यमेव भवति TattvPradī. (A.) 54. 10 (*on* 1. 41)

अनेकप्रकारत्व (anekaprakāra-tva) *n.* the state of being of various types, kinds or ways अनेकप्रकारत्वाद् व्यापाराणाम् TantrVā. 708.11 (*on* iii. 1. 8); (एभिर्भावविशेषैः) बहुवचनं प्रकृतिदेशकालदशाहेत्वादिभेदेनानेकप्रकारत्वज्ञापनार्थम् AbhinBhā. i. 318. 23 (*on* 6. 63); अनेकप्रकारमेव भगवद्दर्शनम्। तत्साधनोपासनस्यानेकप्रकारत्वात् TattvPrakā. 108B. 4 (*on* iii. 3. 52); 191A. 12 (*on* iii. 4. 23); वादस्यानेकप्रकारत्वेऽपि ... धर्मिविशेषोऽप्यर्थसिद्ध एव NyāyPari. 203. 6; यत्रासत्यपि ग्रहीत्रनेकत्वे विषयाश्रयसमानाधिकरणादीनां संबन्धिनामन्यतमानेकत्वप्रयुक्तम् एकस्य वस्तुनोऽनेकप्रकारत्वम् RasGaṅ. 361. 17; 364. 12.

अनेकप्रकारदुःख (anekaprakāra-duḥkha) *n.* misery of various types or kinds एतानि योगाङ्गानि मुमुक्षुभिः सर्वेषु ब्रह्मादिस्थानेष्वनेकप्रकारदुःखभावनया ... सेवितव्यानि NyāySā. 39. 8.

अनेकप्रकारप्रयोजन (anekaprakāra-prayojana) *adj.* having various kinds of purposes, i.e. results बीजानामुत्पत्तिरनेकप्रकारप्रयोजनस्य रसस्य च हेतुः Avalo. 7. 1 (*on* 1. 24)

अनेकप्रकारबल (anekaprakāra-bala) *n.* various kinds of strength, i.e. strength in various divisions होराशास्त्रेऽपि ... ग्रहाणां दिक्स्थानकालचेष्टाभिरनेकप्रकारबलनिर्धारणम् BṛSaṁ. 2. 4 (3)

अनेकप्रकारभुजिक्रिया (anekaprakāra-bhujikriyā) *f.* various types or kinds of acts of eating एकधा भुङ्क्ते इत्यादौ अनेकप्रकारभुजिक्रियापेक्ष एकप्रकारस्य भुजेरस्त्येव पृथग्भावः Pradī. iv. 371A. 6 (*on* v. 3. 42)

अनेकप्रकारम् (anekaprakāram) *adv.* in various ways or manners (पार्थिवः) तैः ... विस्मयस्मेरदृष्टिभिरनेकप्रकारमभिनन्द्यमानः परां मुदमधत्त TilaMañ. 63. 7; 353.4; (स्वल्पोद्दिष्टस्तु तद्धेतुर्बीजं विस्तार्यनेकधा) पुरस्तादनेकप्रकारं विस्तारी हेतुविशेषः Avalo. 5. 6 (*on* 1. 17); सा च अतीववल्लभानेकप्रकारं परितोष्यमाणापि न प्रसीदति Pañcā. 246. 20; अङ्गित्वं त्वर्थात्। ... तद्यानेप्रकारं विचार्यते BhāṭṭDī. i. 181. 15 (*on* iii. 1. 1)

अनेकप्रकारयुक्त (anekaprakāra-yukta) *adj.* associated with, i.e. consisting of various kinds, i.e. forms आश्रयाणामुष्ट्राणां भेदादनेकप्रकारयुक्तानि आसनानि भिन्नानि Pradī. iii. 103B. 34 (*on* iii. 1. 67)

अनेकप्रकाररूप (anekaprakāra-rūpa) *n.* various kinds of colours क्वचिदेकस्यामपि व्यक्तावनेकप्रकाररूपसमावेशः NyāyKa. 30.3.

अनेकप्रकारवत् (anekaprakāra-va(n)t) *adj.* having various types, kinds or ways यत् सामान्याकारेण प्रवृत्तमनेकप्रकारवद् वस्तु प्रकारान्तरेभ्यो व्यवच्छिद्य एकत्र प्रकारे व्यवस्थापयति तद् भेदकं विशेषणमिति Nyās. i. 366. 22 (*on* ii. 1. 57); Prasā. i. 532. 6.

अनेकप्रकारवत्त्व (anekaprakāravat-tva) *n.* the state of having various types or kinds अनेकप्रकारवत्त्वाभावान्न संशयान्तर्भावः इति चेन्न, किं शब्दसामर्थ्यात् अनेकप्रकारवत्त्वलाभात् TarkSaṁ. (Ā.) 83. 9.

अनेकप्रकारवृक्षरस (anekaprakāra-vṛkṣarasa) *m.* various types of tree-saps अनेकप्रकारवृक्षरसानामपि मधुराम्लतिक्तकटुकादीनां मधुत्वेन गतानां मधुरादिभावेन विवेको गृह्यते ChāndoUBh. 387.5 (*on* vi. 9. 2)

अनेकप्रकारवैचित्र्य (anekaprakāra-vaicitrya) *n.* various kinds of strikingness उपमैवानेकप्रकारवैचित्र्येणानेकालंकारबीजभूतेति प्रथमं निर्दिष्टा AlaṅkāSa. 26.1.

अनेकप्रकारशक्ति (anekaprakāra-śakti) *f.* various types of powers हतदानवा हताः दानवाः अनेकप्रकारशक्तिरूपधरया ... यया LalitāTriBh. 291. 14 (*on* 21)

अनेकप्रकारसंसृष्टि (anekaprakāra-saṁsṛṣṭi) *f.* various types of combinations (of figures of speech) एवमियमनेकप्रकारसंसृष्टिर्गुणालंकारसंकरप्रभवाभिमन्तव्या SaraKaṇṭhā. 732.8.

अनेकप्रकारसंभावना (anekaprakāra-sambhāvanā) *f.* possibility in various ways दीर्घसमासासंघटनासमासानामनेकप्रकारसंभावनया कदाचिद्रसप्रतीतिं व्यवदधाति Dhvanyā. 320. 6 (*on* 3.6); Kāvyānu. (He.) 245.18.

अनेकप्रकारसामर्थ्य (anekaprakāra-sāmarthya) *n.* various kinds of capacities or powers बहुविधप्रकारभिन्नैर्वायुभिरिति। तदुत्पादने अनेकप्रकारसामर्थ्यभिन्नैर्वायुभिरित्यर्थः Sphuṭā. iii. 85. 24 (*on* 3. 49)

अनेकप्रकाराढ्यत्व (anekaprakārāḍhya-tva) *n.* the state of being rich in various ways उभाविमावाढ्यावित्युक्तेऽनेकप्रकाराढ्यत्वसंभवात् प्रतिपत्ता किंकृतमनयोराढ्यत्वमिति संदिहानः पृच्छति Pradī. vii. 39. 14 (*on* viii. 1. 12)

अनेकप्रकारोपकारिन् (anekaprakāropakārin) *adj.* (used as noun) (one) who helps in various ways तदित्थमनेकप्रकारोपकारिणां किं ब्रवीमि NalaCam. 3.12 (9)

अनेकप्रकृति (aneka-prakṛti) *f.* **1** many characters अनेकयुक्ति यद्वाक्यमनेकार्थप्रसाधकम् (v.l. अनेकप्रकृतिस्थितम्) । अनेकवाक्यसंयुक्तं तन्निर्भासनमुच्यते NāṭyaŚā. 16. 26; **2** various kinds of people or subjects राज्ञोऽनेकप्रकृतिमद्यथा पुरम् ChāndoUBh. 472. 13 (*on* viii. 1. 1); **3** more than one archetype एकविध्यन्तेनैव निराकाङ्क्षत्वात् ... नियामकाभावादनियमेनानेकप्रकृतिविध्यन्तप्राप्तिः BhāṭṭDī. iii. 1. 7 (*on* viii. 1. 1)

अनेकप्रजनोत्सेध (anekaprajanotsedha) *adj.* which has grown tall through many generations अनेकप्रजनोत्सेधा महापुष्पफलोपगाः ...। महावृक्षाः समुत्पन्नाः ... मन्दरस्य गिरेः शृङ्गे VāyuP. i. 35. 18.

अनेकप्रणतसामन्त (aneka-praṇatasāmanta) *m.* many humble (*lit.* bent) feudatories अस्ति ...। तस्यां चानेकप्रणतसामन्तमुकुटालीढपादपीठः सुरथो नाम राजा Pañcā. 102. 28.

अनेकप्रतानगहना (anekapratāna-gahanā) *adj. (f.)* **1** profound or deep due to various ramifications यं च समासाद्य ... लतेव महापादपमनेकप्रतानगहना विस्तारमुपययौ प्रज्ञा Kād. 56. 18 (comm. तत्तद्विषयावगाहनक्षमेत्यर्थः); **2** intricate due to its many tendrils, Kād. 56. 18 (comm. कुटिलतन्तुभिर्गहना संकुला)

अनेकप्रतिग्राह (aneka-pratigrāha) *m.* many spittoons स यदा जानीयात् ... दोषम् ... स्थानेभ्यः प्रविचलितम् ... ऊर्ध्वमभिमुखीभूतं समुपस्थितानेकप्रतिग्राहः ... वमेत् AṣṭāSaṁ. i. 139. 20 (1. 27)

अनेकप्रतिज्ञत्व (anekapratijña-tva) *n.* the state of having many propositions न चानेकप्रतिज्ञत्वमपि पक्षाभासत्वमिति बहुप्रतिज्ञं यत्कार्यम् ...। कामं तदपि गृह्णीयाद्राजा तत्त्वबुभुत्सया VyavaMa. 14. 3.

अनेकप्रतिज्ञा (aneka-pratijñā) *f.* many propositions or assertions यत्र त्वनेकपदानामप्येकसाधनेन साध्यता तत्र साध्यभेदादनेकप्रतिज्ञा युक्ता VyavaNi.43.10.

अनेकप्रतिपत्ति (aneka-pratipatti) *f.* **1A** assumption of several (forms or bodies) विरोधः कर्मणीति चेन्नानेकप्रतिपत्तेर्दर्शनात् BrahmSū. i .3. 27; अनेकप्रतिपत्तेः। एकस्यापि देवतात्मनो युगपदनेकस्वरूपप्रतिपत्तिः संभवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188. 1 (*on* i. 3. 27); अनेकप्रतिपत्तेरनेकविग्रहप्रतिपत्तेरित्यर्थः। ... अनेका नानारूपप्रतिपत्तिः तस्या दर्शनात् BrahmSūBh. (Bhā.) 61. 10 (*on* i. 3. 27); BrahmSūBh. (Rā.) 315. 12 (*on* i. 3. 26); VedāntKau. 98. 21 (*on* i. 3. 27); AṇuBh. 88. 19 (*on* i. 3. 27); **1B** various knowledges अज्ञानसिद्धानां देवानामनेकप्रतिपत्तिसंभवात् ŚaṅkaVi. (Ā.) 253. 3; **2** many undertakings or performances इदं चोत्तरार्धत्वादिनानेकप्रतिपत्तिविधाने BhāṭṭDī. ii. 270. 21 (*on* vi. 4.2)

अनेकप्रतिपत्तृकर्तृक (anekapratipattṛkartṛ-ka) *adj.* having more than one perceiver or knower as agent एकस्यानेकप्रतिपत्तृकर्तृकत्वेनानेकधोट्टङ्कितत्वात् (उल्लेखालंकारः) Ekāva. 8. 10 (5) (227. 5)

अनेकप्रतिपत्तृसाधारण (anekapratipattṛ-sādhāraṇa) *adj.* common to many knowers शब्दो नात्मगुणः आत्मान्तरग्राह्यत्वाद् अनेकप्रतिपत्तृसाधारणत्वात् NyāyKa. 60. 21; अन्ये त्वात्मान्तरग्राह्यत्वादिति अनेकप्रतिपत्तृसाधारणत्वादिति हेत्वर्थं वर्णयन्ति Kiraṇā. 109. 11; NyāySu. (Ja.) 212B. 7 (*on* i. 4. 6); Kiraṇā. 109.14.

अनेकप्रतिपत्त्यर्थम् (anekapratipattyartham) *adv.* for the sake of knowing many (individuals) अनेकप्रतिपत्त्यर्थं तु तदुपयोगः तस्य प्रागप्रतीतेः ĀtmaTaVi. 314. 10.

अनेकप्रतिभा (aneka-pratibhā) *f.* **1** appearance or emergence of many ideas यस्त्वनिर्धारितार्थानामनेकप्रतिभोद्भवः। स लिङ्गेऽप्यस्फुटे दृष्टस्तस्मान्नैतेन भिद्यते ŚlokaVār. 5(5). 32 (415. 3); **2** many creative imaginations अनेकप्रतिभोत्पत्तिहेतुत्वमपि विद्यते। अस्पष्टलिङ्गे कस्मिंश्चिदश्च इत्यादिशब्दवत् NyāyMañ. i. 139. 27.

अनेकप्रतिभास (aneka-pratibhāsa) *m.* appearance or manifestation of more than one विषयभेदे अभ्युपगम्यमाने ... अनेकप्रतिभासे च न एकं प्रतिभातम् PratyabhiVi. ii. 41. 2 (*on* ii. 2. 3)

अनेकप्रतिभू (aneka-pratibhū) *m.* many sureties यस्मिन्ननेकप्रतिभूसंभवस्तत्र कथं दाप्यस्तत्राह Mitā. 171. 23 (*on* 2. 55); अनेकप्रतिभूदेयविषये तु विशेषमाह याज्ञवल्क्यः SmṛtiCan. iv. 355. 7.

अनेकप्रतिमाविभूषित (anekapratimā-vibhūṣita) *adj.* adorned with many images तडागं निकषा श्रीपार्श्वनाथस्य चैत्यमनेकप्रतिमाविभूषितमास्ते ViviTīKa. 74. 24.

अनेकप्रतियोगिक (anekapratiyogi-ka) *adj.* having more than one relational adjunct अनेकप्रतियोगिकैकरूपसंबन्धवत्त्वं साधारण्यम् ŚrutaPra. iA. 250. 2 (*on* i. 1. 1)

अनेकप्रतियोगिभेद (anekapratiyogi-bheda) *m.* diversity of many counterpositives अनेकप्रतियोगिभेदेऽपि तत्तद्व्यावृत्तवस्त्वैक्यम् ŚatDū. 165. 14.

अनेकप्रतिषेधसंभव (anekapratiṣedha-sambhava) *m.* possibility of prohibition of more than one (operation) (आम एकान्तर ऐकश्रुत्यप्रतिषेधः) तत्र अनेकप्रतिषेधसंभवात्प्रश्नः Pradī. vii. 56. 12 (*on* viii. 1. 55)

अनेकप्रतीति (aneka-pratīti) *f.* **A** more than one cognition स्वतस्तु यानेकप्रतीतिरनुभूयते घटोऽयं पटोऽयमिति तत्र ... भिन्नविषयं बुद्धिद्वयम् NyāyMañ. ii. 31. 9; **B** cognition of more than one या तु वाक्ये तेषां (शब्दानाम्) प्रयोगेऽनेकप्रतीतिर्माषौ माषा इति सा सविभक्तिकेभ्यः Prasā. i. 946.9.

अनेकप्रतीत्यभाव (anekapratīty-abhāva) *m.* absence of more than one cognition स्वरूपत्वेन च भेदस्यानेकप्रतीत्यभावान्नान्योन्याश्रयादेरवकाशः Vādā. 115.1.

अनेकप्रत्यनीकता (anekapratyanīka-tā) *f.* the state of having many enemies अनेकप्रत्यनीकतया लोकेऽस्मिन् न संतापसागरे न वालतारतीर्थं लभते AvantiKa. 123. 18.

अनेकप्रत्यय (aneka-pratyaya) *m.* **1Ai** several cognitions देवदत्तस्य रूपरसस्पर्शप्रत्ययाः एकानेकनिमित्तकाः स्मृत्या सह मयेति प्रतिसंधानात् कृतसंकेतानां वृद्धानामेकस्मिन् नर्तकीभ्रूक्षेपे युगपदनेकप्रत्ययवत् NyāyVār. 70. 16 (*on* i. 1. 10); **1Aii** more than one cognition नैकं वस्त्वयुगपत्कालानेकप्रत्ययविषयो भवति NyāyVār. 197. 1 (*on* ii. 1. 16); **1B** cognition of more than one नैव संख्या नास्तीति ब्रुवता एकानेकप्रत्ययानां विधीयमानं प्रतिषिध्यमानं वा निमित्तमुपादेयम् NyāyVār. 80. 2 (*on* i. 1. 14); 95.14 (*on* i. 1. 23); एकं नास्तीत्यनेकप्रत्ययोऽव्याहतः NyāyVār. 244. 2 (*on* ii. 1. 34); 247. 9(*on* ii. 1. 34); एकत्रानेकप्रत्यये समुच्चये(च)। 'गार्ग्यो वात्सयश्च' Prasā. i. 305. 6; **2** more than one ground or cause यदि ... अनेकप्रत्ययजन्मत्वेऽप्येकत्वात् नानात्वप्रसङ्गाभावः सिध्यति कार्यस्य HetuBiṬ. 109. 18; **3** various affixes पचति पक्ष्यति पक्ववानित्यादौ फूत्कारादीनां प्रतीयतेऽनेकप्रत्ययानां तत्र शक्तिर्वाच्या VaiyāBhū. 40. 10 (*on* 7)

अनेकप्रत्ययजन्य (anekapratyaya-janya) *adj.* to be produced by many causes सर्वं कार्यमङ्कुरादिकं विशेषलक्षणं चानेकप्रत्ययजन्यम् HetuBiṬ. 114. 16.

अनेकप्रत्ययनिमित्त (anekapratyaya-nimitta) *adj.* caused by more than one cognition भवतः कालान्तरावस्थाने किं प्रमाणम् उक्तं प्रमाणं रूपरसस्पर्शप्रत्ययानामेकानेकप्रत्ययनिमित्तत्वप्रतिसंधानादितिNyāyVār. 197. 12 (*on* ii. 1. 16)

अनेकप्रत्ययनिवारण (anekapratyaya-nivāraṇa) *n.* avoidance of appending of various affixes तस्मादनेकप्रत्ययनिवारणाय 'एको गोत्रे' इति नियमः क्रियते Pradī. iv. 127B. 27 (*on* iv. 1. 93)

अनेकप्रत्ययप्रसङ्ग (anekapratyaya-prasaṅga) *m.* undesired occasion for appending of various affixes दशावयवा यस्य संघस्य स दशतयः संघः तत्र भवा दाशतयी। अनेकप्रत्ययप्रसङ्गप्रतिपादनपरं चैतत् Pradī. iv. 127A. 34 (*on* iv. 1. 93); iv. 122B. 5 (*on* iv. 1 .93); iv. 124A.1 (*on* iv. 1. 93); धात्वधिकारविहितानेकप्रत्ययप्रसङ्गे वक्तुर्विवक्षापूर्विका शब्दप्रवृत्तिः इति कर्तृविवक्षायाम् ... कर्तरि लकारः Prasā. ii. 13. 5.

अनेकप्रत्ययानुपपत्ति (anekapratyayānupapatti) *f.* untenability of appending of various affixes स्त्रियामिति स्त्र्यर्थाभिधाने चेट्टाबादयो द्विवचनबहुवचनानेकप्रत्ययानुपपत्तिः Vār. 1. *on* P. iv. 1. 3; एकोऽयमर्थः स्त्रीत्वं नाम तस्यैकत्वादेकवचनमेव प्राप्नोति। अनेकप्रत्ययानुपपत्तिश्च MahāBh. ii. 198. 26 (*on* iv.1. 3)

अनेकप्रत्ययोत्पत्ति (anekapratyayotpatti) *f.* origination, i.e. appending of various affixes अनेकप्रत्ययोत्पत्तिरविरुद्धा Pradī. iv. 27A. 13 (*on* iv. 1. 3)

अनेकप्रथमशकलाभाव (anekaprathamaśakalābhāva) *m.* non-existence of many first splinters कर्मकालत्वेऽपि नास्य भेदः संभवति, एकस्य यूपस्यानेकप्रथमशकलाभावेन स्वरूपभेदासंभवात् MayūMāli. 820. 17 (*on* xi. 3.5)

अनेकप्रदीपप्रभा (anekapradīpa-prabhā) *f.* splendour of more than one lamp बहूनामपि पशूनां संनिहितानि निर्गतानि चाक्षुषाणि तेजांसि अनेकप्रदीपप्रभावादेकीभवन्ति ŚāstrDī. 628. 3 (*on* ix. 3. 10)

अनेकप्रदीपभाव (anekapradīpa-bhāva) *m.* the state of being more than one lamp प्रदीप एकः अनेकप्रदीपभावमापद्यत, विकारशक्तियोगात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 856. 14 (*on* iv. 4. 15)

अनेकप्रदेशत्व (anekapradeśa-tva) *n.* the state of occupying several parts of space अनेकप्रदेशत्वेन शरीरवत्कायव्यपदेशः SarvaDaSaṁ. 3. 232; कालस्यानेकप्रदेशत्वाभावेनास्तिकायत्वाभावेऽपि द्रव्यत्वमस्ति SarvaDaSaṁ. 3. 254.

अनेकप्रधानका (anekapradhāna-kā) *adj. (f.)* having various principal rites अनेकप्रधानकाः पवमानेष्टयः ... तत्तत्कालविशिष्टैकप्रयोगविधानात् 'पौर्णमास्यां पौर्णमास्यां यजेत' इत्यादिवदेकप्रयोगेणैव कर्तव्याः BhāṭṭDī. iv. 198.14 (*on* xi.4.4)

अनेकप्रधानसमवाय (anekapradhāna-samavāya) *m.* concurrence, i.e. simultaneous performance of various principal rites एवं दर्शपूर्णमासादिष्वनेकप्रधानसमवाये पदार्थानुसमय एव न्याय्यः ŚāstrDī. 421. 4 (*on* v. 2. 1)

अनेकप्रधानसंबन्ध (anekapradhāna-sambandha) *m.* relation with various principal rites तेषां चौपदेशिकानां कार्यसंबन्धानां चाङ्गानामनेकप्रधानसंबन्धे प्रयुक्तिविशेषस्तन्त्रमनुष्ठानस्य PrakaPañ. 487. 23.

अनेकप्रधानाङ्गवद्भाव (aneka-pradhānāṅgavadbhāva) *m.* several principal and subsidiary-like status केवलमाचार्येण लाघवायानेकप्रधानाङ्गवद्भावप्रतिपत्तये पृथगुपदेशः कृतः Pradī. vii. 77. 8 (*on* viii. 2. 1)

अनेकप्रध्वंस (aneka-pradhvaṁsa) *m.* destruction of many यथा एकयैव सामग्र्या ... अनेककार्योत्पत्तिर्निर्व्यूढा, तद्वत् प्रध्वंसमानतत्तत्स्वरूपसहकारिभेदभिन्नया अनेकप्रध्वंसोऽप्युपपन्नः NyāySiA. 253. 2.

अनेकप्रपञ्च (aneka-prapañca) *adj.* having various manifestations चेतनमेकमनेकप्रपञ्चस्य जगत उपादानम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 360. 2 (*on* ii. 2.9)

अनेकप्रपञ्च (aneka-prapañca) *m.* many diversities ध्यानस्य ध्येयध्यात्राद्यनेकप्रपञ्चापेक्षत्वात् ... ज्ञानोत्पत्तौ ... नोपयोगः BrahmSūBh. (Rā.) 157. 2 (*on* i. 1. 4)

अनेकप्रबन्ध (aneka-prabandha) *m.* many compositions or literary works कर्तानेकप्रबन्धानामत्र प्रकरणे कविः। ... यशश्चन्द्र इति श्रुतः MudriKu. 1. 7; अनेकप्रबन्धाढ्यकाव्यगोष्ठीगरीयसा। कालः सुखेन याति स्म गुरुराज्ञोः PrabhāC. 94. 29; रामचन्द्रः ...। येनानेकप्रबन्धाः क्षितिपतिसमितिख्यातविद्वत्प्रबोधोद्बोधार्थं चक्रिरे Prasā. ii. 797. 4.

अनेकप्रबन्धकरण (anekaprabandha-karaṇa) *n.* act of composing of many literary works निबन्धनेष्वयं विशेष इति चेन्न, तत्राप्येकेन विदुषानेकप्रबन्धकरणदर्शनात् ŚatDū. 55. 23.

अनेकप्रभ (aneka-prabha) *adj.* having much splendour एषा चन्द्रमयूखरञ्जितलता ... यच्छन्तीव विभाति भास्वरमणिव्रातान् अनेकप्रभान् GopāKeCan. 136. 6.

अनेकप्रभावनिधान (anekaprabhāva-nidhāna) *n.* reservoir or treasure of various powers तव पुत्रो दशयोजनान्तरे यमुनापरतीरेऽनेकप्रभावनिधानं वर्धिष्यते PurāPraSaṁ. 92. 18.

अनेकप्रभेद (aneka-prabheda) *m.* many varieties or distinctions भवन्तुत्तमाः स्वामिनस्तत्र चाम्भोधितुल्यान्प्रभूताननेकप्रभेदान् समासाद्य सौख्यम् PadmP. (Ra.) 78. 62 (34); स ह्यर्थो वाच्यसामर्थ्याक्षिप्तं वस्तुमात्रमलंकाररसादयश्चेत्यनेकप्रभेदप्रभिन्नो दर्शयिष्यते। सर्वेषु च तेषु प्रकारेषु तस्य वाच्यादन्यत्वम् Dhvanyā. 50. 1 (*on* 1. 4)

अनेकप्रमाण (aneka-pramāṇa) *n.* **i** more than one means of valid knowledge एकत्र विषये विरोधविफलत्वाभ्यामनेकप्रमाणप्रवृत्त्यनुपपत्तेः NyāyMañ. i. 28. 10; i. 30. 28; नन्ववयवशक्त्यार्थप्रतिपादनेऽपि प्रधानस्यानेकप्रमाणगम्यतयाभ्यस्तत्वादस्ति प्रथमावगतिः ŚrutaPra. ii. 22. 29 (*on* i. 3. 9); परप्राप्तिः ... सा त्वनेकप्रमाणबाधितेति पूर्वमवोचाम AṇuBh. 260. 16 (*on* iii. 3. 54); **ii** many means of valid knowledges, i.e. authoritative statements न चानेकप्रमाणावगतमिदं ब्रह्मशब्दप्रवृत्तिनिमित्तम् ... संकोचयितुमपि शक्यम् ŚivārkaMaDī. i. 94. 7 (*on* i. 1. 1); i. 423. 28 (*on* i. 3. 11)

अनेकप्रयाजार्थत्व (anekaprayājārtha-tva) *n.* the state of being meant for more than one fore-offering or fore-sacrifice न चैकस्मिन्यागे हविर्द्वयं नान्वेतीति शङ्क्यम्। वचनबलादेकैकस्य चतुर्गृहीतस्य हविषोऽनेकप्रयाजार्थत्ववदनेकानुयाजार्थत्ववत् ... एकैकयागार्थत्वस्याप्युपपत्तेः VidhiRa. 9 (53. 14)

अनेकप्रयोग (aneka-prayoga) *adj.* consisting of many employments or expressions प्रतिषेधहेतुः ...। स प्रयोगवशेन तत्तद्विरुद्धाद्यगतिगतिभेदप्रयोगतोऽनेकप्रयोगः उक्तः PramāVāSvopVṛ. 13. 6.

अनेकप्रयोग (aneka-prayoga) *m.* **1** more than one performance (आज्यधारा) पूर्णेयम् ... होतव्या कर्मसिद्धये। एका अनेकप्रयोगाणां, न तु कर्मणि कर्मणि PāraS. 7. 222; **2A** more than one employment or expression प्रकृतिसारूप्यद्वारेणापभ्रंशाः प्राकृतीमेव शक्तिमाविर्भावयन्तोऽर्थप्रतिपत्तावुपयोगं गच्छन्ति ...। तेनानेकप्रयोगेऽपि कश्चिदेवार्थसंगतः TantrVā. 226.16 (*on* i. 3. 23); **2B** various employments or expressions आसत्तिविशेषवशादनेकप्रयोगानुगतेश्च व्यवस्था NyāyPari. 395.2.

अनेकप्रयोजन (aneka-prayojana) *adj.* serving many purposes, having many objectives नाडीयन्त्राणि अनेकप्रकाराणि अनेकप्रयोजनानि SuśruS. i. 7. 13; AṣṭāSaṁ. i. 168. 10 (1. 34); कालोत्थानस्य ... रसानामन्यथाकरणस्य प्रयोगाभिधानभूत इत्यनेकप्रयोजनः प्रवेशकः स्यात् NāṭaLaRaK. 342; नानाप्रयोजन इति अनेकप्रयोजनो नियोगः प्रेषणम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. viii. 1. 61 (306. 13)

अनेकप्रयोजन (aneka-prayojana) *n.* **i** many purposes or objectives अनेकप्रयोजनदर्शनात् चानुबन्धानां तकारस्तत्कालग्रहणार्थश्च स्यात् Pradī. v. 165B. 5 (*on* vi. 1. 185); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 1. 185 (665. 12); अनेकप्रयोजनसंपत्तिर्निपातनाद् भवति Pradī. v. 187A. 22 (*on* vi. 2. 2); vi. 222. 20 (*on* vii. 3. 86); विप्रतिषेधसूत्रे अन्तरङ्गबलीयस्त्वस्य अनेकप्रयोजनोपन्यासानन्तरम् 'एतान्यस्याः परिभाषायाः प्रयोजनानि' इति PāṇiTaVāNaMā. 26. 16; **ii** more than one purpose or objective 'क्रपू सामर्थ्ये' इत्यस्यानन्तरं वृत्करणं पठ्यते तद् द्युतादीनां वृतादीनां च समाप्त्यर्थं भविष्यति। एकस्यानेकप्रयोजनाविरोधात् Pradī. vi. 139. 18 (*on* vii. 2. 59)

अनेकप्रयोजनत्व (anekaprayojana-tva) *n.* the state of having many purposes or objectives अनेकप्रयोजनत्वमस्य वचनस्य प्रश्नद्वारेण दर्शयति Pradī. iii. 264A. 35 (*on* iii. 4. 26); 'वृत्तम्' इति द्वितीयो योगो णिलोपनियमार्थो गुणप्रतिषेधार्थश्च, अनेकप्रयोजनत्वान्निपातनानाम् Pradī. v. 317B. 19 (*on* vi. 4. 52); v. 370B. 32 (*on* vi. 4. 174); न केवलमर्थस्यानेकप्रयोजनत्वमपि तु शब्दस्यापि Pradī. vii. 84. 17 (*on* viii. 2. 3)

अनेकप्रवर्तकाभाव (anekapravartakābhāva) *m.* absence of many impellent forces or prompters प्रवृत्त्यभावविरोधः शब्दार्थ इति, तदप्यनेकप्रवर्तकाभावादेवायुक्तम् NyāyMa. 240. 8.

अनेकप्रवर्तित (aneka-pravartita) *adj.* impelled or prompted by more than one न हि एकं वाक्यमनेककर्तृकमिति संभवति। संभवति त्वनेकप्रवर्तितम् NyāySu. (Ja.) 238A. 7 (*on* ii. 1. 2)

अनेकप्रवाह (aneka-pravāha) *adj.* having many streams or flows शतधारमनेकप्रवाहं यदुदकम् ... तेनोदकेन त्वाम् ... अभिषिञ्चामि VīraMi. 334. 27 (*on* 1. 281)

अनेकप्रश्न (aneka-praśna) *m.* many questions अर्थान्तरव्यवधानशङ्कानिवृत्त्यर्थमनेकप्रश्नतत्प्रतिवचनक्रमरूपतां प्रकरणस्य दर्शयति ŚrutaPra. ii. 407. 25 (*on* iii. 1.1)

अनेकप्रस्कन्दनक्रम (aneka-praskandanakrama) *m.* many successive leaps अनेकप्रस्कन्दनक्रमप्राप्यमपि तं गिरितटं स महासत्त्वः स्ववीर्यातिशयात् खग इवाधिरुरोह JātaMā. 178. 3 (27. 7(15))

अनेकप्रस्तार (aneka-prastāra) *adj.* of more than one layer एकप्रस्तारे [एव] अनेकप्रस्तारेण पुरीषेण व्यवहिते इष्टकासंचिते चितिशब्दो वर्तते SaṅkarKāBh. 64. 16 (*on* ii. 1. 35)

अनेकप्रस्ताव (aneka-prastāva) *adj.* [*f.* - ā] (Sāmans) having several preludes or introductory words प्रस्तोता कुशा विदध्यात् ... आद्येऽनेकप्रस्तावेषु LāṭyāŚS. ii. 6. 5; आद्येऽनेकप्रस्तावासु DrāhyŚS. v. 2. 10 (comm. अनेकप्रस्तावयुक्तासु स्तोत्रीयासु)

अनेकप्रस्तावादिभक्ति (aneka-prastāvādibhakti) *adj.* (Saubhara Sāman) consisting of many (i.e. five) divisions like prelude etc. अनेकप्रस्तावादिभक्तिनि सौभरे कतमस्यां भक्तौ हीषादयः प्रयुज्यन्ताम् TantrVā. 574. 16 (*on* ii. 2.29)

अनेकप्रहत (aneka-prahata) *adj.* struck, i.e. played by many उदपादि च ... अनेकप्रहतपटुपटहझल्लरीमृदङ्गवेणुवीणागीतनिनादानुगम्यमानः स्नानशङ्खानाम् ... ध्वनिः Kād. 16. 10; अनेकप्रहतातोद्यवेणुवीणालयानुगम्। पुरः संगीतमातेनुस्तयोर्विद्याधराङ्गनाः PāṇḍaC. 5. 164.

अनेकप्रहितदूत (anekaprahita-dūta) *m.* messenger(s) sent by various (kings) अनेकप्रहितदूतहस्तविन्यस्तवस्तुविरचितरङ्गार्चनम् (राजसदनम्) YaśasCam. i. 344. 7 (*but* comm. अनेके बहवः ... दूताः)

अनेकप्राकार (aneka-prākāra) *m.* several ramparts आः कुतोऽस्यानेकप्राकाररक्षकरक्षिते ... कन्यान्तःपुरे प्रवेशः NalaCam. 7. 35 (16)

अनेकप्राकारिक (aneka-prākārika) *adj.* having many ramparts अनेकप्राकारिकपुण्यक्षेत्रे प्रचलनशीलोऽपि दुःशीलः सुशीलनामा परमप्रियान् कश्चित्सदाशिवगणः ... पीडयति स्म ParamāKā. 153. 49 (16)

अनेकप्राणिन् (aneka-prāṇin) *m.* **A** various living beings or animals अनेकप्राणिकर्मफलोपभोगयोग्यानेकाधिष्ठानवल्लोकदेहनिर्माणेन लिङ्गेन ... आत्मा अवगम्यते AitUBh. 272. 14 (*on* 4. 0); सूना अनेकप्राणिप्राणवियोजनस्थानम् ManvaVi. 594. 22 (*on* 5. 13); **B** more than one animal एतेनैकपशुहिंसयानेकप्राणिनिस्तारात्ताद्दशदोषाभावः ManvaVi. 611. 27 (*on* 5. 39)

अनेकप्राणिरूप (anekaprāṇi-rūpa) *adj.* of the forms of various animals एते गणेशाः क्रीडन्ते ...। व्याघ्रेभवदनाः केचित् ... अनेकप्राणिरूपाश्च ज्वालास्याः MatsyaP. 154. 531.

अनेकप्राणिवध (anekaprāṇi-vadha) *n.* killing of more than one animal पश्चैकादशिन्यामप्येकेन पशुना सह विकल्पेनोपदिष्टायामनेकप्राणिवधे दोषोत्पत्तिः प्रसज्येत BālaKrī. ii. 110. 23 (*on* 3. 244 (? 250))

अनेकप्राणिशत (aneka-prāṇiśata) *n.* several hundreds of animals ते वेदविहितमनेकप्राणिशतवधारम्भभीषणं यज्ञविधिं सुवृष्टिहेतुं मन्यमानास्तस्मै संवर्णयामासुः JātaMā. 68. 13 (10.3(9))

अनेकप्राणिसंभवा (anekaprāṇi-sambhavā) *adj.* (*f.*) arising or originating from, i.e. pertaining to various animals तदा तस्मिन्महायज्ञे वाजिमेधे महायशाः। तथापि न गता हत्या ह्यनेकप्राणिसंभवा SkandP. v(2). 29. 18.

अनेकप्राणिहत्या (anekaprāṇi-hatyā) *f.* killing of various animals नरः शबरसंज्ञितः। नित्यं जन्तुवधोद्युक्तः ...। अनेकप्राणिहत्याकृत्परस्वनिरतः सदा PadmP. iv. 20. 47.

अनेकप्राण्युपघात (anekaprāṇy-upaghāta) *m.* destruction of various living beings प्रमादादुत्थितेऽग्नौ च दग्धमिति नाशः प्रकाश्यः। न तु स्वयमादीप्यः।

अनेकप्राण्युपघातदोषात् JayaMa. 326. 6 (*on* 6. 3)

अनेकप्राण्युपद्रव (anekapráņy-upadrava) *m.* harm or trouble to various living beings शूलप्रोतोऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत्। अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् PariPar. 6. 166.

अनेकप्राण्युपभोग (anekapráņy-upabhoga) *m.* enjoyment for various living beings अग्नेः पृथिव्येव समित् पृथिव्या हि अयं लोकः अनेकप्राण्युपभोगसंपन्नया समिध्यते BṛĀraUBh. 772. 16 (*on* vi. 2. 11)

अनेकप्रातिपदिक (aneka-prātipadika) *n.* **A** more than one nominal stem एकैकप्रातिपदिकार्थनिरूपणमाकृत्यधिकरणे, अत्र त्वनेकप्रातिपदिकस्थसमानविभक्त्यर्थनिरूपणमिति भेदः ŚrutaPra. iB. 212. 18 (*on* i. 1. 13); **B** many nominal stems अनेकप्रातिपदिकस्थसमानविभक्तेर्विशेष्यैक्यपरत्वप्रतिपादकमरुणाधिकरणम् ŚrutaPra. iB. 214. 17 (*on* i. 1. 13)

अनेकप्रातिपदिकार्थ (anekaprātipadikārtha) *m.* meanings of many nominal stems शीतोष्णस्पर्शवन्तौ पयःपावकावित्यादौ त्वद्रीत्या संसर्गाप्रतिपादकेऽनेकप्रातिपदिकार्थमात्रपरेऽतिव्याप्तिः Nyāyāmṛ. 434A. 10; AdvaiSi. 662. 11.

अनेकप्राप्ति (aneka-prāpti) *f.* **1A** possibility of more than one (word) अनेकप्राप्तावेकस्य नियमोऽनियमः शेषेषु Vār. 2 *on* P. ii. 2. 34; KāśiVr. *on* ii. 2. 32; PrakriKau. i. 624. 1; **1B** contingency of more than one option एकस्यानेक-प्राप्तावेकत्र नियमनं परिसंख्या AlaṅkāSa. 153. 5; **2** obtainment of different (worlds) पाशुपतानां रुद्रलोकप्राप्तिः ... गाणपत्यानां तल्लोकप्राप्तिः, एवमनेकप्राप्तिरिति कृत्वा भेदस्यैव पारमार्थिकत्वं संभवति ŚaṅkaVi. (Ā.) 252.3.

अनेकप्राश्निकादिसमाज (anekapraśnikādi - samāja) *m.* assembly of many judges etc. अनेकप्राश्निकादिसमाजे कथितमवश्यं केनाप्यवगम्यते NyāyMañ. ii. 199. 4.

अनेकप्रियनखपद (aneka-priyanakhapada) *n.* many nail-marks of a lover यत्रानेकप्रियनखपदव्याजतो वारवामाः ...शशधरकलाचिह्नमङ्गे वहन्ति PavaDū. (Dh.) 29.

अनेकप्रिया (aneka-priyā) *adj. (f.)* (unchaste woman) loved by many उष्णाहाररतातितीव्रसुरतानेकप्रिया श्यामला। ... सा हस्तिनीति श्रुता ŚṛṅgāDī.2.6.

अनेकप्रेयसी (aneka-preyasī) *f.* beloved of more than one एक एव पतिर्लोके योषितामुपगीयते। अनेकप्रेयसीयं तु बन्धक्येव न संशयः PāṇḍaC. 6. 984.

अनेकफण (aneka-phaṇa) *adj.* having many hoods (तालद्रुमैः) प्रतिबिम्बितैश्च अनेकफणैर्भुजंगमैरिव भ्राजमानम् ... तडागमद्राक्षीत् (राजा) UdaySuKa. 129. 23.

अनेकफल (aneka-phala) *adj.* **A** having many fruits, i.e. results सर्वत्रगैरनुशयैः सहभुवो येऽप्यन्ये धर्मास्तेऽपि सर्वत्रगाः प्राप्तयस्तु नैवम्। अनेकफलत्वात् AbhidhKoBh. 287. 21 (*on* 5.13); **B** yielding various fruits i.e. results 'ओमित्येतदक्षरम्' इत्यादिना सामावयवविषयमुपासनमनेकफलमुपदिष्टम् ChāndoUBh. 83. 2 (*on* ii. 1. 0); **Ci** having more than one fruit, i.e. result नोपासनस्य निःश्रेयससाधनत्वमिति। नैतदेवम्, सकृत्प्रयुक्तस्यैकस्यैवानेकफलत्वोपपत्तेः NītiMā. 67. 1; **Cii** conveying more than one fruit, i.e. result प्रथमं संबन्धस्तेनैव विधेर्नैराकाङ्क्ष्यान्नानेकफलत्वकल्पना MayūMāli. 382. 21 (*on* iv. 3. 6)

अनेकफल (aneka-phala) *n.* **1Ai** many fruits, i.e. results (मन्त्रम्) अनेकदीप्तनयनमनेकफलभूषितम् ... अनेकमन्त्रकोटीभिस्संस्मरेत्सेवितं सदा JayāS. 21. 231; **1Aii** more than one fruit, i.e. result 'ऋद्धिकामास्सत्रमासीरन्' इत्यादौ ... एकसत्रप्रयोगादनेकफलनिष्पत्तौ ... एकमेव फलं सर्वैरवयवशो भुज्यते BhāṭṭDī. ii. 238. 4 (*on* vi. 2. 1); **1B** many fruits नास्ति मम शुद्धिर्महेश्वर। अनेकफलभक्तत्वाद्वानरस्तु शुचिः कथम् PadmP. iv. 110. 222; **2A** various fruits पूर्वेण मन्दरमनेकफलावलीभिर्युक्तं यवैः कनकमद्रकदम्बचिह्नैः। ... आकारयेत् MatsyaP. 83. 20; **2Bi** various fruits, i.e. advantages or profits आत्मनीनमुपतिष्ठते गुणाः संभवन्ति विरमन्ति चापदः। इत्यनेकफलभाजि मा स्म भूदर्थिता कथमिवार्यसंगमे Kirātā. 13. 69 (comm. नानाफलोत्पादके); **2Bii** various fruits, i.e. results कर्मन्। ... त्वं नित्यनैमित्तिककाम्यभेदात् स्थित्वा त्रिधानेकफलानि दत्से Jīvān. 296. 2; **2C** various objectives or purposes पुरमुच्यते शरीरम् ... इन्द्रियमनोबुद्धिविषयैः अनेकफलविज्ञानस्य उत्पादकैः पौरैरिव अधिष्ठितम् GītāBh. (Śaṅ.) 164. 16 (*on* 5. 13)

अनेकफलकुसुमसमृद्ध (anekaphalakusuma-samṛddha) *adj.* rich in various fruits and flowers हरिवाहनः ... सांप्रतमस्यैव दिव्यकाननस्यानेकफलकुसुमसमृद्धमुत्तरं भूभागमध्यास्ते TilaMañ. 225. 19;

अनेकफलजनक (anekaphala-janaka) *adj.* which produces various fruits, i.e. results न च काम्ययोस्तन्त्रानुष्ठानादनेकफलजनकत्वे योगसिद्धिन्यायनिरोधः TristhaSe. 20. 19.

अनेकफलजनन (anekaphala-janana) *n.* production of various fruits, i.e. results राजसूयाधिकारविधिना स्वाराज्यफलकत्वावगमेऽपि ... योगसिध्य(?द्ध्य)धिकरणन्यायेन अनेकफलजननायोगात् ... अनुष्ठानं वेदितव्यम् MīmāKau. ii. 20. 2 (*on* ii. 3. 3)

अनेकफलतात्पर्यक (anekaphalatātparya-ka) *adj.* intended to convey various fruits, i.e. results सर्वेष्वेव वाक्येषु विषयभेदेन विषयैक्येन वा क्रमेण यौगपद्येन वा अनेकफलतात्पर्यकत्वेऽपि क्वचित्केनचिद्व्यवहारो मूले नानुपपन्नः MīmāKau. iii (1). 91. 3 (*on* i. 2. 44)

अनेकफलदायक (anekaphala-dāyaka) *adj.* bestowing various fruits, i.e. results (शूलः) ददर्श तत्र तल्लिङ्गमनेकफलदायकम् SkandP. v(2). 51. 27.

अनेकफलपुष्पाढ्य (anekaphalapuṣpāḍhya) *adj.* full of, i.e. rich in various fruits and flowers हरोऽपश्यत् ...। अनेकफलपुष्पाढ्यं कामकाननम् GaṇeP. i. 84. 6.

अनेकफलमूलिनी (aneka-phalamūlinī) *adj. (f.)* possessing various fruits and roots वसिष्ठः ... जीवयामास वै प्रजाः। अनेकफलमूलिन्यः (F. N.॰नीः) औषधीश्च प्रवर्तयन् BrahmāṇḍP. ii. 8. 90.

अनेकफलविषयक (anekaphalaviṣaya-ka) *adj.* referring to various fruits, i.e. results न चानेकफलविषयकसमूहालम्बनात्मककामनावतः सर्वप्रयोगेष्वधिकारात् तेन कः प्रयोगः प्रथमतोऽनुष्ठेय इत्यत्र विनिगमनाविरह इति वाच्यम् LalitāSaBh. 201. 21 (*on* 237)

अनेकफलसंकर (anekaphala-saṅkara) *m.* intermixture or cross-connection of more than one fruit, i.e. result न ह्येकस्य वाक्यस्य प्रातिनियमपरिसंख्यास्वेकमेव फलमिति नियमः, अनेकफलसंकरस्य तत्र तत्र वाक्ये बहुशः प्रागुदाहृतत्वात् VidhiRa. 37 (191. 13)

अनेकफलसाधन (anekaphala-sādhana) *n.* means of various fruits, i.e. results अनेकफलसाधनानि च वैदिकानि कर्माणि ... बहुफलानि कृष्यादिवत् BṛĀraUBh. 677.9 (*on* iv. 5. 15); अनेकफलसाधनस्यापि ज्योतिष्टोमादेरभिसंधिविशेषेण फलं प्रति नियमस्य सर्वैरभ्युपगन्तव्यत्वात् ŚatDū. 64. 10.

अनेकफलसिद्धि (anekaphala-siddhi) *f.* accomplishment of more than one fruit, i.e. result प्रयोगविधिना प्रत्येकफलोद्देशेन प्रयोगविधानान्नैकस्मिन्प्रयोगेऽनेकफलसिद्धिः MayūMāli. 386. 23 (*on* iv. 3. 11)

अनेकफलहेतुत्व (anekaphalahetu-tva) *m.* the state of being the means of various fruits, i.e. results (सृङ्कां चेमामनेकरूपां गृहाण) गतिं कर्ममयीं गृहाण। अन्यदपि कर्मविज्ञानमनेकफलहेतुत्वात्स्वीकुरु KāṭhUBh. 111.14 (*on* 1. 16)

अनेकफलार्थिन् (anekaphalārth-in) *adj.* (used as noun) (one) desirous of various fruits, i.e. results येषु तूपासनेषु भिन्नानि भिन्नानि फलान्युच्यन्ते तत्र त्वनेकफलार्थिनस्तत्तत्फलकोपासनानि समुच्चीयेरन् AṇuBh. 266. 1 (*on* iii. 3. 60)

अनेकफलोत्पत्ति (anekaphalotpatti) *f.* origination of various fruits, i.e. results न च काम्यदर्शादिः सकृत्प्रयोगादेव स्वर्गादिफलपापक्षयादिहानेकफलोत्पत्तिरस्तु इति वाच्यम् MayūMāli. 386. 24 (*on* iv. 3. 11)

अनेकफेन (aneka-phena) *adj.* having much foam कमलिनीपलाशमनेकफेनहिरण्मणिहरितमम्बरतलमाचेमे AvantiKa. 68. 23.

अनेकबन्ध (aneka-bandha) *adj.* having various bonds, i.e. means or weapons ज्वलत्यमुष्मिन्कुपिते महीपतावनेकबन्धानि विभावसाविव। प्रिये जनानां ननृतू रणे तथा वने कबन्धानि विभावसाविव RāghPāṇ. (Dha.) 6.33 (comm. नानाविधकरणानि)

अनेकबलवर्ग (aneka-balavarga) *adj.* possessed of various regiments of army राजा ... बाह्यकोपशङ्कायां वा पुत्रदारमेषामभ्यन्तरावग्रहं कृत्वा शून्यपालमनेकबलवर्गमनेकमुख्यं च स्थापयित्वा यायात् ArthŚā. iii. 61. 1 (9. 3) (comm. मौलभृतादिनानाजातीयसैन्यवर्गयुक्तम्)

अनेकबलसंघात (aneka-balasaṅghāta) *m.* many aggregates, i.e. regiments of army सेनापतिषु यं कंचिदग्रे प्रस्थापयाधुना। अनेकबलसंघातसहितं घोरदर्शनम् BrahmāṇḍP. iii. 21. 98.

अनेकबलसमावेश (anekabala-samāveśa) *m.* incorporation of many (figures of) regiments दृष्टश्च चित्रादावनेकबलसमावेशः NyāyMañ. ii. 112. 23.

अनेकबहुलोहविशेषक (aneka-bahulohaviśeṣaka) *m., n.* much quantity of special kind of metal which is variously used सिंहासनम् ...। रत्नैरनेकबहुलोहविशेषकैश्च कुर्यान्मनोहरतरम् MānaSā. 47. 16.

अनेकबाणनिर्भिन्न (anekabāṇa-nirbhinna) *adj.* pierced with many arrows (लवः) अनेकबाणनिर्भिन्नस्रवद्रक्तकलेवरः। शुशुभे रणमध्यस्थः किंशुकश्चेव पुष्पितः PadmP. iv. 62. 25.

अनेकबाणव्यथित (anekabāṇa-vyathita) *adj.* pained or troubled by

many arrows अनेकबाणव्यथितः सुग्रीवः समराङ्गणे। जग्राह पर्वतं घोरम् PadmP. iv. 64. 25.

अनेकबाणसंविग्न (anekabāṇa-saṁvigna) *adj.* terrified by many arrows अनेकबाणसंविग्नान् कुर्वन् वीरान् सहस्रशः। ... ययौ रुक्माङ्गदो बली PadmP. iv. 41.6.

अनेकबाणसाहस्र (aneka-bāṇasāhasra) *n.* many thousands of arrows अनेकबाणसाहस्रैर्निजघान नृपं बली PadmP. iv. 52. 39.

अनेकबाध (aneka-bādha) *m.* **A** contradiction to more than one, i.e. both (the views) ननूभयत्रापि निषेधः प्रवर्ततां, न, अनेकबाधस्यान्याय्यत्वात्। तस्मात् मघाश्राद्धमपि सपिण्डमाचरणीयम् CaturCin. iii (2). 563. 14; **B** contradiction to many (statements) उक्तं नारायणाधिष्ठितमिति च तमोऽनेकबाधोऽन्यथा स्यात् TattvMu. 3. 6 (comm. अनभ्युपगमे बहुश्रुतिस्मृतीतिहासादिबाधः स्यात्)

अनेकबान्धव (aneka-bāndhava) *m.* many relatives, i.e. forefathers आप्यायिता वत्स तेन चानेकबान्धवाः। श्राद्धं कर्तुमशक्तिश्चेच्छाकैरपि हि जायते SkandP. iii (2). 7. 96.

अनेकबालक्रीडा (aneka-bālakrīḍā) *f.* **A** various sports of children हरिवंशकथेवानेकबालक्रीडारमणीया ... उज्जयिनी नाम नगरी Kād. 52. 7; रामकृष्णौ व्यवर्धेतां गोकुले बालकौ तदा। अनेकबालक्रीडाभिश्चिक्रीडतुररिंदमौ SkandP. iii (1). 27. 66; **B** (description of) various juvenile sports (of Kṛṣṇa), Kād. 52. 7.

अनेकबालचरितचापल (aneka-bālacaritacāpala) *n.* various follies or rash acts of youth अतिदक्षिणः खलु देवो हर्षो यदेवमनेकबालचरितचापलोपचित-कौलीनकोपितोऽपि मनसा स्निह्यत्येव मयि HarṣaC. 126. 11.

अनेकबाहु (aneka-bāhu) *adj.* having many arms अपश्यत्पुरुषं योगयुक्तं पीताम्बरं लुब्धकोऽनेकबाहुम् MahāBhā. xvi. 5. 20; दुष्टौ ... युद्धाभिलाषिणौ। ततो मायात्मकेनैव वपुषानेकबाहुना। ... योधितौ तौ तदा मया JayāS. 2. 69.

अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्र (aneka-bāhūdaravaktranetra) *adj.* having many arms, bellies, mouths and eyes अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वा सर्वतोऽनन्तरूपम् MahāBhā. vi. 33. 16=BhagGī. 11. 16; GītāBh. (Śaṅ.) 308. 18 (*on* 11. 16); अनेकबाहूदरवक्र(?क्त्र)नेत्रः ...। उवाच ... सुरेशः VarāP. 10. 5.

अनेकबाहूरुधर (anekabāhūru-dhara) *adj.* possessing more than one arm and thigh अनेकबाहूरुधरं नैकवक्त्रम् ...। प्रपश्याम्यहमीशानं सुप्तमेकार्णवे प्रभुम् SkandP. v (3). 19. 26.

अनेकबिन्दुसमाहार (anekabindu-samāhāra) *m.* collection of many drops (of water) यत् स्थूलं तदवयवोपचयपूर्वकं यथानेकबिन्दुसमाहाररूपो जलसंघातः PramāVāBh. 41. 19.

अनेकबीज (aneka-bīja) *adj.* having many seeds बहुबीजमबीजं च विकारि च विवर्जयेत्। (शाकम्) बहुबीजमित्यनेकबीजम् NirṇaSi. 82. 17.

अनेकबीज (aneka-bīja) *n.* various seeds or grains मृण्मयेष्वथवा वैणवेषु पात्रेषु पूरयेत्। अनेकबीजसंयुक्तं तोयं पुष्पोपशोभितम् NāraS. 23. 4; VīraMi. (Saṁskāra.) 264. 9.

अनेकबुद्धि (aneka-buddhi) *f.* cognition of more than one एकानेकबुद्धी भिन्नविषये विशेषवत्त्वाद्रूपादिविषयबुद्धिवत् NyāyVār. 243. 8 (*on* ii. 1. 33); कथमेकस्मिन्नात्मन्यनेकबुद्धिः DīpKa. 88. 2 (*on* 3. 144)

अनेकबुद्धिविषयता (anekabuddiviṣaya-tā) *f.* the state of being what is the object of cognition of more than one (person) अत्रापि चतुर्विधस्थूलशरीरं एकानेकबुद्धिविषयतया वनवज्जलाशयवद्वा समष्टिः वृक्षवज्जलवद्वा व्यष्टिरपि भवति VedāntSā. (Sa.) 15. 17.

अनेकबुद्धिव्यतिक्रम (anekabuddhi-vyatikrama) *m.* violation, i.e. disappearance of the cognition of more than one एकवर्णग्रहणकाले चानेकबुद्धिव्यति-क्रमात् क्षणिकत्वाद् बुद्धीनां क्षणस्यैकपरमाणुव्यतिक्रमकालत्वात् PramāVāSvopVṛ. 80. 2.

अनेकबुद्ध्यादिमयत्व (anekabuddhyādimaya-tva) *n.* the state of being made of more than one intellect etc. शास्त्रम् ... ब्रह्मण एवाविकृतस्य सतोऽस्यैकस्यानेकबुद्ध्यादिमयत्वं दर्शयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 449. 11 (*on* ii. 3. 17)

अनेकबोधविषयत्व (anekabodhaviṣaya-tva) *n.* the state of referring to more than one congnition सत्यपि कर्मत्वैक्ये तद्बोधैक्ये वा कर्मत्वपर्याप्त्यधि-करणानामनेकबोधविषयत्वेन तद्भङ्गावश्यंभावात् MīmāKau. ii. 181. 8 (*on* iii. 1. 14)

अनेकब्रह्माण्डकोटिघटना (anekabrahmāṇḍakoṭi-ghaṭanā) *f.* creation of many crores of universes यस्य ... गुणाः ... अनेकब्रह्माण्डकोटिघटनामभ्य-र्थयमाना इव भगवतो विश्वसृजः ... कर्णलग्नाः स्वर्गलोकमधिवसन्ति स्म NalaCam. 1. 33 (18)

अनेकब्रह्माण्डनायक (anekabrahmāṇḍa-nāyaka) *m.* leader of many universes सर्वव्यापी पूर्णकामोऽनेकब्रह्माण्डनायकः। ... त्वम् GaṇeP. ii. 8. 34.

अनेकब्रह्माण्डहेतु (anekabrahmāṇḍa-hetu) *m.* cause of many universes त्वम् ... अनेकब्रह्माण्डहेतुः परमप्रकाशः GaṇeP. ii. 48. 11.

अनेकब्राह्मणजनसहस्र (aneka-brāhmaṇajanasahasra) *n.* many thousands of Brahmin-folks अयं खलु तावत् संवेशनोत्थापनयोरनेकब्राह्मणजन-सहस्रप्रयुक्तपुण्याहशब्दरवो रघुः Prati. 3. 7 (6)

अनेकब्राह्मणनिमन्त्रण (anekabrāhmaṇa-nimantraṇa) *n.* invitation to more than one Brahmin पित्रादीनां त्रयाणामेकैकस्यानेकब्राह्मणनिमन्त्रणेऽपि त्रीण्ये-वार्घ्यपात्राणि न तु ब्राह्मणसंख्यया BālamBha. i. 514. 31 (*on* 1. 234-235)

अनेकब्राह्मणवत् (anekabrāhmaṇa-va(n)t) *adj.* having, i.e. inhabited by many Brahmins सत्स्वप्यन्येषु ब्राह्मणवत्सु ग्रामेषु योऽनेकब्राह्मणवान् सोऽभिधीयते ब्राह्मणवानिति SaṅkarKāBh. 109. 18 (*on* ii. 4. 30)

अनेकब्राह्मणवध (anekabrāhmaṇa-vadha) *m.* killing of many Brahmins युगपत्कामतो वाकामतो वानेकब्राह्मणवधे विशेष उक्तो भविष्यत्पुराणे Aparā. 1056. 25 (*on* 3. 243); BālamBha. iii. 144. 1 (*on* 3. 252)

अनेकब्राह्मणहनन (anekabrāhmaṇa-hanana) *n.* killing of many Brahmins गृहदाहादिना युगपदनेकब्राह्मणहनने तु भविष्यपुराणीयो विशेषः ManvaMu. 468. 4 (*on* 11. 86)

अनेकब्राह्मणाद्यलाभ (anekabrāhmaṇādy-alābha) *m.* non-availability of more the one Brahmin etc. भोजयेदथवाप्येकं ब्राह्मणं पङ्क्तिपावनम्। इति तदेतदनेकब्राह्मणाद्यलाभविषयम् SmṛtiCan. v. 194. 13.

अनेकब्राह्मणाधिष्ठान (anekabrāhmaṇādhiṣṭhāna) *adj.* existing or present in many Brahmins सकृदावाहनेनैवानेकब्राह्मणाधिष्ठानदेवताध्याससंभवात् SmṛtiCan. v. 289. 17.

अनेकब्राह्मणाधिष्ठान (anekabrāhmaṇādhiṣṭhāna) *n.* location, i.e. presence of many Brahmins सकृदावाहनेनैवानेकब्राह्मणाधिष्ठाने देवताध्याससंभवात् VīraMi. (Śrāddha.) 204. 2.

अनेकभक्तजन (aneka-bhaktajana) *m.* several devoted people तत्सेवार्थं ब्राह्मणादीन् अनेकभक्तजनान् संपाद्य ... परमगुरुः सुखमास ŚaṅkaVi. (Ā.) 251. 12.

अनेकभक्ताभयद (anekabhaktābhaya-da) *adj.* bestowing security or protection to many devotees नमामि ते नाथ करारविन्दम् ...। अनेकभक्ताभयदम् GaṇeP. ii. 53. 30.

अनेकभक्ति (aneka-bhakti) *f.* various decorations (राक्षसाधिपः) सर्वर्तुकुसुमव्याप्तराजमार्गविराजिताम्। अनेकभक्तिभिः पञ्चवर्णैश्चूर्णैरलंकृताम्।... प्रविष्टः ... लङ्काम् PadmP. (Ra.) 12. 367; कन्दुकमनेकभक्त्या चित्रं कालैश्च सान्तरं दृग्भिः (बहुभिः)। ... दृष्ट्वाध्वनि योजयेदस्याः KandaCū. iii. 3. 7 (Add. 12)

अनेकभक्तिका (aneka-bhaktikā) *f.* various decorations वंशादिशिखरे रम्ये ... । सर्जिता परमा भूमिः ...। दशार्धवर्णरजसा कल्पितानेकभक्तिका PadmP. (Ra.) 40. 7.

अनेकभक्तिचित्र (anekabhakti-citra) *adj.* possessing pictures with various decorations कन्दुकमनेकभक्तिचित्रम् ... संदर्शयेत् KāmSū. 210. 14 (3. 3)

अनेकभगण (aneka-bhagaṇa) *m.* many groups of stars or asterisms दृढकुदिनानां चक्रविकलाधिकत्वे तु स एव विकलात्मको ग्रहः अनेकभगणशेष-विकलावशेषाभ्यामपि संभवति SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 48. 23.

अनेकभङ्ग (aneka-bhaṅga) *m.* **1** various bends राजा ... कामिनीकुचकुम्भ-भित्तिष्वनेकभङ्गकुटिलाः पत्राङ्गुलीरकल्पयत् TilaMañ. 18. 3; **2** many waves संसार इवातिदूरपारेऽस्मिन्महाकान्तारे सारभूतं धर्मतत्त्वमिवानेकभङ्गगम्भीरं सरो दृष्टम् TilaMañ. 220. 2; **3** various views, TilaMañ. 220. 2.

अनेकभङ्गरचित (anekabhaṅga-racita) *adj.* constructed with various bends (भूमिपतिः) अनेकभङ्गरचितरङ्गावलीतरङ्गितमसृणमणिकुट्टिमोत्सङ्गम् ... आस्थानमण्डप-मगच्छत् TilaMañ. 70. 10.

अनेकभङ्गिन् (aneka-bhaṅgin) *adj.* **1** having various circumlocutory or round-about ways (of speaking) अनेकभङ्गिभिः ... क्षुद्रप्रव्रजिताभिरभिलषित-वस्त्वनुगुणैर्वचोभिराश्वास्यमानपरिजनम् ... राजकुलमव्रजत् (पार्थिवः) TilaMañ. 64. 5; **2** having various models or types तालैः शिञ्जद्वलयसुभगैर्नर्तितः कान्तया मे ... नीलकण्ठः ... अत्र तालैरिति बहुवचनमनेकभङ्गिवैदग्ध्यं ख्यापयद् विप्रलम्भमुद्दीपयति Kāvyānu. (He.) 65. 4.

अनेकभङ्गिविकारपूर्णा (anekabhaṅgivikāra-pūrṇā) *adj.* (*f.*) full of various outbursts of feelings अनेकभङ्गिविकारपूर्णे दुःखमकारणायासितहृदया जीवसि Kād. 85. 2.

अनेकभजन (aneka-bhajana) *n.* worship of or devotion to many (deities) असम्यक्त्वं तु मन्त्राणाम् ... अज्ञानादनेकभजनादपि TantrRā. 35. 72.

अनेकभटपाणितल (anekabhaṭa-pāṇitala) *n.* palms of many warriors or soldiers असियष्टिष्वनेकभटपाणितलस्थितासु। ... कालमुसलः ...। वाक्यं निरर्गलमुदाहरत् HarVi. 8. 2.

अनेकभटरक्षित (anekabhaṭa-rakṣita) *adj.* guarded by many warriors or soldiers पण्डितः। गोपुरं च समासीददनेकभटरक्षितम् PadmP. (Ra.) 33. 191.

अनेकभटश्रेणि (aneka-bhaṭaśreṇi) *f.* many series of warriors or soldiers ते ... अनेकभटश्रेणिविसंकटम्। ... पाण्डवेयानां स्कन्धावारमुपागमन् PāṇḍaC. 13. 969.

अनेकभटसंघात (anekabhaṭa-saṅghāta) *m.* group of many warriors or soldiers धीसखः ... प्रभुं नत्वा ...। प्रादात् ...। चञ्चच्चतुरकांश्चापि स्वर्विमानोपमद्युतीन्। अनेकभटसंघातसंकीर्णीकृतपर्वतान् PrabhāC. 204. 9.

अनेकभटसाहस्र (aneka-bhaṭasāhasra) *n.* many thousands of warriors or soldiers हयो गतो हेमकूटम् ...। अनेकभटसाहस्रै रक्षितो बद्धचामरः PadmP. iv. 47. 1.

अनेकभटोद्भट (anekabhaṭodbhaṭa) *adj.* excellent due to number of warriors or soldiers तदनेकभटोद्भटं बलं क्षुभितस्याप लिपिं पयोनिधेः VikraDeC.15.8.

अनेकभद्रास्पद (anekabhadrāspada) *n.* abode of many auspicious things, i.e. successes अनेकभद्रास्पदमेष जातः शुभालयस्तत्क्षणसिद्धसाध्यः VīraBhā.5.134.

अनेकभयकारक (anekabhaya-kāraka) *adj.* causing various types of fear वैधव्यदायकं स्त्रीणामनेकभयकारकम्। कार्यमुत्तरयाम्याभ्यां शालाभ्यां भयदं नृणाम् MatsyaP. 254. 13.

अनेकभयद (anekabhaya-da) *adj.* causing various types of fear मानहीनादिकं कुण्डमनेकभयदं भवेत्। यस्मात्तस्मात्सुसंपूर्णं शान्तिकुण्डं विधीयते MatsyaP. 93. 91; BhaviP. 817B. 7 (iv. 141. 92)

अनेकभयदायक (anekabhaya-dāyaka) *adj.* causing various types of fear वैधव्यदायकं स्त्रीणामनेकभयकारकम् (v.l. °दायकम्)। कार्यमुत्तरयाम्याभ्यां शालाभ्यां भयदं नृणाम् MatsyaP. 254. 13.

अनेकभवनप्रकार (anekabhavana-prakāra) *m.* manner of becoming more than one एकमेव कथमनेकं भवतीति यत्तूक्तं तत्र प्रश्ने एकस्यानेकभवनप्रकार उच्यते Bhāsk. ii. 37. 16 (*on* ii. 2. 2)

अनेकभवपरंपरा (anekabhava-paramparā) *f.* succession of many births or (worldly) existences अनेकभवपरंपरालक्षणेन दीर्घकालेन भाव्यमानस्य संकल्पारूढत्वं संभाव्यते TarkBhā. (Mo.) 34. 11.

अनेकभवपूर्विका (anekabhava-pūrvikā) *adj. (f.)* preceded by, i.e. connected with more than one birth इदं चित्तं विचित्रीकृतमिव सर्वतो मत्स्यजालं ग्रन्थिभिरिवाततमित्येता अनेकभवपूर्विका वासनाः YogBh. 71. 3 (*on* 2. 13)

अनेकभवप्राप्ति (anekabhava-prāpti) *f.* attainment in many births तेनानेकभवप्राप्तिसंबन्धेनास्य भूपतेः। बभूव परमप्रीतिर्मथुरां प्रति पार्थिव PadmP. (Ra.) 91. 44.

अनेकभवसंचित (anekabhava-sañcita) *adj.* [*f.* - ā] accumulated through many births अनेकभवसंचिता इह हि कर्मणा निर्मिताः। प्रियाप्रियवियोगसंयोगसंगमविपत्तिसंपत्तयः SubhāRaSaṁ. 255; पुराणश्रवणादेव अनेकभवसंचितम्। पापं प्रशममायाति SkandP. vi. 279. 19; vii (4). 44. 20.

अनेकभवसंभूत (anekabhava-sambhūta) *adj.* arisen or accumulated through many births अनेकभवसंभूतकर्मपङ्काङ्कितो बुधैः। आत्मा सद्वासनातोयैः प्रक्षाल्यो नियतेन्द्रियैः MārkP. 95. 12; अनेकभवसंभूतात्कल्मषादखिलादपि। मुच्यतेऽसौ न संदेहो यद्यपि ब्रह्मघातकः SkandP. i(2). 42. 17; iv. 33. 108.

अनेकभवसाध्य (anekabhava-sādhya) *adj.* to be accomplished or attained during many births अनेकभवसाध्यस्य समाधेर्न क्षतिरस्तीत्याश्वासोत्पादनाय ... आह RājMār. 65. 9.

अनेकभवानुग (anekabhavānuga) *adj.* continuing for many births जन्तूनां मोहिनां तेषां यदनेकभवानुगम्। दुःखं संजायते कस्तद्वक्तुं शक्नोति PadmP.(Ra.) 17.182.

अनेकभवोत्पन्न (anekabhavotpanna) *adj.* originated, i.e. committed through many births संदृष्टो भार्गवश्चायं साक्षाद्विष्णुस्वरूपधृक्। तेनानेकभवोत्पन्नं पातकं नाशमागतम् BrahmāṇḍP. ii. 35. 33.

अनेकभागत्व (anekabhāga-tva) *n.* the state of having many parts, i.e. divisions (साम्नः) न चैवमपि सौभरस्यानेकभागत्वान्निधनस्यैवाश्रयत्वे प्रमाणाभावः MīmāKau. iii (2). 295. 9 (*on* ii. 2. 27)

अनेकभागात्मक (anekabhāgātma-ka) *adj.* **A** of the nature of many parts, i.e. aspects 'मन्दं मन्दं नुदति पवनः' ... अनेकभागात्मकस्य नुदेर्यदा सर्वे भागा मन्दत्वेन व्याप्तुमिष्टा भवन्ति तदा वीप्सा KāvyālaṅSū. v. 2. 87; **B** of the form of more than one part एकमेव सदनेकभागात्मकमव्यक्ताख्यमुपादानमिति चेन्न, विकल्पासहत्वात् NyāySiA. 190. 16.

अनेकभाज् (aneka-bhāj) *adj.* pertaining or leading to many (objects) दोषः साधारणः प्रातिस्विकोऽर्थस्य स तु द्विधा। अनेकभागुपालम्भः साधारण इति स्मृतः AgniP. 346. 13.

अनेकभाजनगत (anekabhājana-gata) *adj.* pertaining to, i.e. kept in more than one vessel यदनेकवृत्ति तदनेकं यथानेकभाजनगततालफलानि NyāyKa. 43. 5.

अनेकभारद्वाजम् (anekabhāradvājam) *adv.* [SiddhaHe. iii. 2. 5] among many Bhāradvājas सुगूर्जरं हेतुरनेकभारद्वाजं वरो गीतगुणस्त्रिगङ्गम्। ... स्वरीशितुः पुत्र इवैष रेजे DvyāśraKā. 6. 7(comm. भारद्वाजा हि ... धर्मगुरवः ...। तेषु धर्मगुरुषु ... श्रेष्ठः)

अनेकभार्य (aneka-bhārya) *adj.* (used as noun) **A** (one) having many wives अनेकभार्यं प्रत्याह Mitā. 29. 27 (*on* 1. 88); सर्वाधाने वानेकभार्यस्य पूर्वं ज्येष्ठामरणे तत्राग्नीनुत्सृज्य पुनर्द्वितीयया सहाधानम् SmṛtiCan. ii. 443. 11; अनेकभार्यस्यर्तुयौगपद्ये ... कश्यपः NirṇaSi. 175. 4; **B** (one) who has more than one wife अनेकभार्यस्यैकभार्यस्य च साधारण्येन दोष उक्तः BālamBha. i. 265. 21 (*on* 1. 89)

अनेकभार्या (aneka-bhāryā) *f.* many wives यच्चाहुः - 'अपरित्यागोऽत्राव्यभिचारः इतरथा स्त्रीवत्पुरुषस्यानेका(?क)भार्यापरिणयनं न स्यात्' तदयुक्तम् ManuBh. ii. 271. 18 (*on* 9. 101)

अनेकभाव (aneka-bhāva) *m.* **1A** existence or presence of many (hymns) अन्त्ये निविदं दध्यादनेकभावे सूक्तानाम् ĀśvaŚS. II. i. 11. 26; **1B** existence or presence of more than one (cause) तच्चानेकभाव एव भावात् तत्कार्यमुच्यते तस्य कुतोऽनेकताप्रसङ्गः HetuBiṬ. 93. 12; **2** the state of being more than one एकोऽपि सन् विद्वान् ऐश्वर्ययोगादनेकभावमापद्य सर्वाणि शरीराण्याविशति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 856. 15 (*on* iv. 4. 15); LaCandr. 816. 19; प्रहर्ता चैकानेकभावादुत्तमादिभेदाच्चानेकविधः DaṇḍaVi. 219. 17; **3** various sentiments अनेकभावचतुरं शृङ्गाररम्यं वचः ŚatTrayī. 489; **4** many (positive) entities यद्यप्यनेकत्वमभावेऽप्यस्ति, तथाप्यनेकत्वे सति भावत्वं पञ्चानां साधर्म्यम्। तथा चानेकभाववृत्तिपदार्थविभाजकोपाधिमत्त्वमिति फलितार्थः SiddhāMu. 8. 1 (*on* 14)

अनेकभावनानुविद्धा (anekabhāvanānuviddhā) *adj. (f.)* **1** full of various sentiments मीमांसयेवानेकभावनानुविद्धया गीत्या देवं विरूपाक्षमुपवीणयन्तीम् ... कन्यकां ददर्श Kād. 131. 8; **2** related to different productive activities, Kād. 131 . 8 (comm. यागादिप्रवृत्त्यनुकूला ख्यातार्थरूपा)

अनेकभावनाविधान (anekabhāvanā-vidhāna) *n.* injunction or prescription of many productive activities न तु फलवाक्य एवानेकभावनाविधानम्, इतरैस्तु एकैकभावनानुवादेन तत्तद्धात्वर्थविधिः MīmāKau. iii (2). 141. 14 (*on* ii. 2. 1)

अनेकभावसंयुक्त (anekabhāva-saṁyukta) *adj.* consisting of various sentiments दिव्यभावपरीतं यच्छृङ्गाराद्भुतयोजितम्। अनेकभावसंयुक्तमुदारत्वं प्रकीर्तितम् NāṭyaŚā. 16. 110.

अनेकभावा (aneka-bhāvā) *adj. (f.)* of the nature of many kinds or types तस्मादनेकभावाभिः शक्तिभिस्तदभेदतः। एक एव स्थितः शक्तः शिव एव तथा तथा ŚivDṛ. 4. 5 (comm. अनेकघटपटस्वभावाभिः)

अनेकभावापत्ति (anekabhāvāpatti) *f.* undesired contingency of many entities चक्षुरादिनानात्वेनानेकभावापत्तेः संभवात् LaCandr. 816. 20.

अनेकभावाभावज्ञान (anekabhāvābhāva-jñāna) *n.* experience of many positive and negative entities, i.e. being and non-being अनेकभावाभावज्ञानसंस्कारसंस्कृताया मेचकधियः स्मृतिबीजप्रबोधकौचित्यात् किंचिदेव स्मृतिर्विमृशति ParāTri. 4.8.

अनेकभाष (aneka-bhāṣa) *adj.* consisting of different languages प्रश्नोत्तरं तदेतद् व्यस्तसमस्तादिभिर्भवेद् बहुधा। भेदैरनेकभाषम् ... भिद्यते Kāvyālaṅ. (Ru.) 5. 27.

अनेकभाषा (aneka-bhāṣā) *f.* more than one language वाक्ये यत्रैकस्मिन्ननेकभाषानिबन्धनं क्रियते। अयमपरो विद्वद्भिर्भाषाश्लेषोऽत्र विज्ञेयः Kāvyālaṅ. (Ru.) 4. 16.

अनेकभाषाभेद (aneka-bhāṣābheda) *m.* many varieties of languages परं युगादौ प्रथमपुरुषेण ... द्विपञ्चाशदक्षरप्रमाणा मातृकैवोपदिष्टा। ... ततो बाह्या येऽष्टत्रिंशद्वर्णास्तैः संस्कारे कृते संस्कृतं जातम्। ततश्चानेकभाषाभेदा

अभूवन् KumāPraPra. 103. 27.

अनेकभाषाव्यामिश्ररूप (anekabhāṣāvyāmiśra-rūpa) *adj.* of the nature of being mixed with different languages अभिनेयार्थं दशरूपकम् ... अनेकभाषा-व्यामिश्ररूपम् Loc. 141. 25 (*on* 3. 7)

अनेकभिन्नसंख्याक्षरप्रकृति (anekabhinnasaṅkhyākṣara-prakṛti) *adj.* of the nature of many different numbers and letters सरस्वती ... अनेकभिन्न-संख्याक्षरप्रकृतिरप्रकृतिव्यवस्था HarVi. 47. 131.

अनेकभुक्ता (aneka-bhuktā) *adj. (f.)* **A** enjoyed by many संपदा पुनरनेक-भुक्तया वेश्ययेव न वशी वशीकृतः Surath. 1.94; **B** enjoyed (sexually) by many (men), Surath. 1.94.

अनेकभुजपरिघ (aneka-bhujaparigha) *m.* numerous arms resembling iron-bars अये, कोऽयमनेकभुजपरिघभीषणाकारो राक्षसः UnmaRā. (Vi.) 64 (3)

अनेकभुजसंयुक्त (anekabhuja - saṁyukta) *adj.* possessing numerous arms ध्यायेद् वा विश्वरूपिणम्। ... अनेकभुजसंयुक्तम् ... देवम् TriBrU.153.

अनेकभूत (aneka - bhūta) *n.* **1Ai** more than one element अवयविवादिनामपि ... अनेकभूतानामेकसंघातानुप्रवेशोऽवर्जनीयः NyāySiA. 207. 22; **1Aii** many elements संघातोऽनेकभूतैरपि भवति यथा ह्येकभूतस्य भागैः TattvMu. 1. 23; अनेकभूतेष्वनेकचैतन्यशक्तिकल्पनायां गौरवेण लाघवादेकस्यैव नित्यचित्स्वरूपस्य कल्पनौचित्यात् SāṁkhyaPraBh. 93. 32 (*on* 3. 22); **1B** various elements भूम्यादिभूतानां स्वत एव मिश्रत्वान्नैकभूतत्वं मांसादीनां संभवतीति विज्ञायते। तस्मात् संभूतत्वान् मांसादीनामनेकभूतकार्यत्वात् TattvPrakā. 135A. 2 (*on* ii. 4. 22); **2** various creatures or beings अनेकभूतभौतिकदेवतिर्यङ्मनुष्यानेकलोकाद्भुत-रचनायुक्तब्रह्माण्डकोटिरूपस्य ... अनायासेनोत्पत्तिस्थितिभङ्गकरणं न लौकिकम् AṇuBh. 10.5 (*on* i. 1. 2)

अनेकभूतप्रकृति (anekabhūta-prakṛti) *adj.* having various elements as the material causes इदमनेकभूतप्रकृति शरीरमगन्धमरसमरूपमस्पर्शं च प्रकृत्य-नुविधानात् स्यात्। न त्विदमित्थंभूतम् NyāyBh. 174. 14 (*on* iii. 1. 28-30)

अनेकभूतप्रकृतित्व (anekabhūtaprakṛti-tva) *n.* the state of having various elements as the (material) causes शरीरस्यानेकभूतप्रकृतित्वेऽपि न विशेषोक्ति-विरोधः TattvPrakā. 135A. 4 (*on* ii. 4. 22)

अनेकभूतसंसर्ग (anekabhūta-saṁsarga) *m.* combination of various elements किं 'पृथिवीमय आपोमयः' इत्यादिवाक्यं युगपदनेकभूतसंसर्गं दर्शयति ŚrutaPra. ii. 597. 13 (*on* iv. 2. 5)

अनेकभूतौघ (anekabhūtaugha) *m.* flow, i.e. multitude of various creatures or beings नमोऽस्तु ते देवि समुद्रगामिनि ... अनेकभूतौघसमाश्रितेऽनघे SkandP. v(3). 12. 4; नमामि ते ... सरिद्वरे ...। अनेकभूतौघसुसेविताङ्गे SkandP. v(3). 60. 27.

अनेकभूदेवनिकेतन (anekabhūdeva-niketana) *n.* abode of number of Brahmins (*lit.* divinities on earth) अनेकभूदेवनिकेतनानां संरक्षणं यत्कृतमादरेण। गङ्गावतीसूनुरगादुदारं तेन ध्रुवं मन्दिरदानधर्मम् Rāṣṭrau. 20. 47.

अनेकभूपाल (aneka-bhūpāla) *m.* many kings श्रीपार्श्वोऽथ ... प्रतस्थेऽनेक-भूपालैः PārśvC. 5. 195.

अनेकभूपालचक्रवाल (anekabhūpāla-cakravāla) *n.* circle or group of many kings अनेकभूपालचक्रवालपरिवृतः श्रीकुमारपालभूपालः ... गृहस्थानामुचिता-महोरात्रिकीं क्रियामपृच्छत् KumāPraPra. 85. 30.

अनेकभूपालजित्वर (anekabhūpāla-jitvara) *adj.* [P. iii. 2. 163] conquering many kings कुमारपालः ...। प्रतापाक्रान्तदिक्चक्रोऽनेकभूपालजित्वरः। भविष्यति PrabhāC. 196. 1.

अनेकभूपालमौलि (anekabhūpāla-mauli) *m.* head or crown of many kings अभूदनेकभूपालमौलिलालितशासनः। ... क्षितीश्वरः KathāKau. 2. 1.

अनेकभूमन् (aneka-bhūman) *adj.* having many floors or storeys शालाजातिः ...। नानाकाराङ्गान्वितानेकभूमा माला छन्दा स्यात् तु सा मालिकाख्या MayaMa. 26. 100.

अनेकभूमि (aneka-bhūmi) *adj.* having various regions कर्मस्थितिं जन्तुर-नेकभूमिं नयत्यमुं सा च परस्परस्य Viṣāpahā. 12.

अनेकभूमि (aneka-bhūmi) *f.* many storeys रतिसुखसंपत्तिप्रतिकूजा अनेक-भूमयो योजिताः। एवंविधं मण्डलं द्वादशद्वारयुतम् SāmaraU. 272. 7.

अनेकभूमिका (aneka-bhūmikā) *f.* **1** many storeys अस्ति ... अनेकभूमिका-भ्राजिष्णुभिः सौधैः ... संवलिता ... अयोध्येति यथार्थाभिधाना नगरी TilaMañ. 8. 21; शैलूष इवानेकभूमिकाभाजि ... धाम्नि ... निविष्टाम्... दमयन्तीमद्राक्षम् NalaCam. 7. 19 (3); **2** (enacting of) many roles or characters (in drama), NalaCam. 7. 19 (3) (comm. भूमिका ... वेषधारणम्)

अनेकभूमिपाल (aneka-bhūmipāla) *m.* many kings सः ... द्वीपान्तराग-तानेकभूमिपालमौलिमालालालितचरणयुगलः Kād. 7. 2.

अनेकभूमिप्रासादा (anekabhūmi-prāsādā) *adj. (f.)* having multi - storeyed mansions अयोध्या सा परा मेध्या पुरी दुष्कृतिदुर्लभा। ... अनेक-भूमिप्रासादा SkandP. ii (8) .1. 33; NaraP. 25. 6.

अनेकभूमियुक्त (anekabhūmi-yukta) *adj.* possessing several storeys गृहाणां गृहगर्भं च जातिगर्भं विमिश्रितम्। अनेकभूमियुक्तानि यानि वासगृहाणि च MayaMa. 12. 83.

अनेकभूषणभूषिताङ्गी (anekabhūṣaṇabhūṣitāṅgī) *adj. (f.)* whose body is decorated with various ornaments सः ... राजवाहनेन ... अनेकभूषण-भूषिताङ्गीमवन्तिसुन्दरीम् ... अग्निं साक्षीकृत्य संयोजयामास DaśKuC. 32.25.

अनेकभूषणयुत (anekabhūṣaṇa-yuta) *adj.* possessing, i.e. wearing various ornaments देवो रूपान्तरं दधौ। चतुर्भुजम् ... अनेकभूषणयुतम् GaṇeP. ii. 130. 22.

अनेकभूषा (aneka-bhūṣā) *f.* various decorations or ornaments निरस्त-भूषोऽपि यथा विभाति पवित्रचारित्रविभूषितात्मा। अनेकभूषाभिरलंकृतोऽपि विमुक्तवृत्तो न तथा मनुष्यः SubhāRaSaṁ. 241.

अनेकभूषादीप्ति (anekabhūṣā-dīpti) *f.* lustre of various ornaments यस्यासीत्प्रमदा रम्या नाम्नोग्रा चारुहासिनी। ... अनेकभूषादीप्त्या या नाशयित्वाखिलं तमः GaṇeP. ii. 73. 13.

अनेकभृङ्गाराव (anekabhṛṅgārāva) *m.* [P. iii. 3. 50] humming sound of many bees दिनकरकिरणाभिसंतप्तमेदिन्याम् ... अनेकभृङ्गारावोन्नादितमूलेषु ... तरुषु ... प्रत्यूषप्रदोषार्धरात्रिषु विचरन्ति (हस्तिनः) Hastyāyur. 195. 22 (2. 13)

अनेकभृङ्गी (aneka-bhṛṅgī) *adj. (f.)* [P. iv. 1.41] resorted to by many (female) bees त्रिकल्पपूर्वा सरितां वरा या (रेवा) ...। वेदाङ्गविद्यानिपुणैरुपेता सरोजमिश्राम्बुरनेकभृङ्गी Rāvaṇā. 4. 20.

अनेकभृतकसाध्य (anekabhṛtaka-sādhya) *adj.* to be accomplished by a number of hired servants यदेकं स्वामिकर्मानेकभृतकसाध्यं भवति तत्र शाठ्यं वर्जयित्वा यो भृत्यो यावत्कर्म करोति तस्मै तदनुरूपं वेतनं देयम् Aparā. 798. 27 (*on* 2. 196); VīraMi. 673. 20 (*on* 2. 196)

अनेकभृत्यसाध्य (anekabhṛtya-sādhya) *adj.* to be accomplished by a number of servants अनेकभृत्यसाध्यकर्मणि भृतिदानप्रकारमाह Mitā. 279. 6 (*on* 2. 196); एतद्यानेकभृत्यसाध्ये कर्मणि वेतने वा परिभाषिते वेदितव्यम् Aparā. 799. 3 (*on* 2. 196); Subodhi. 86. 21 (*on* 2. 196); अनेकभृत्यसाध्यकर्मस्वरूपमाह BālamBha. ii. 295. 32 (*on* 2. 196)

अनेकभेद (aneka-bheda) *adj.* of many types or kinds, i.e. various परममतिर्गुणाननेकान्(v.1. परमगुणाननेकभेदान्) ... अनुशास्य तथ्यरूपान् गगनतलं द्युतिमान् विवेश MahāBhā. xiii. 27. 101; इन्द्रादयोऽनेकभेदा दिशामष्टकदेवताः BrahmāṇḍP. iii. 20. 44; स हेतुः विपक्षाद्विशेषो हेतुरित्येतावति चोद्यमाने विपक्षाद्विशेषमात्रस्य हेतुत्वं स चानेकभेदः NyāyVār. 128. 15 (*on* i. 1. 35); मुक्ताप्रवालतपनीयमनेकभेदम्। यद्यद्य दुर्लभतमं परराजधान्यां तस्मिन्पुरे प्रतिवसत् सुलभं च वस्तु VarāṅgaC. 1. 39; पद्यमनेकभेदम् KāvyālaṅSū. i. 3. 26; यम्यन्त इत्याद्यन्वर्थतानुस्मरणेनानेकभेदमन्तादिकम् Kāvyānu. (He.) 255. 2; अर्थो विरुद्धविषमा-दिरनेकभेदः कार्याश्रितो भवति AlaṅkāRa. 62 (6)

अनेकभेद (aneka-bheda) *m.* **1A** many differences चकार विविधां सृष्टिम् ...। देवाश्चानेकभेदेन मनुष्याः पशवस्तथा JayāS. 2. 41; विचित्रभेदं पुरुषैकनाथम्। अनेकभेदैरधिवासितं ते नतोऽस्मि रूपं जगदण्डसंज्ञम् KūrmaP. 133. 11 (1. 12); **1B** many types or kinds, i.e. varieties ज्ञानं त्वनेकभेदैर्यत्तत्त्वतामेति चात्मनः। गौण(णे?) विद्यामये तत्त्वे सम्यग् विद्यामयस्य च JayāS. 4. 53; (दीक्षा) संस्थितानेकभेदे JayāS. 16. 53; **1Ci** many (subordinate or intermediate) divisions (मुनिः) अनगारं सहागारं धर्मं विविधमब्रवीत्। अनेकभेदसंयुक्तं संसारोत्तारणावहम् PadmP. (Ra.) 106. 90; **1Cii** many distinctions or ramifications ये पुनः कल्पितानेकभेदवृत्तिं प्रचक्षते NyāyMañ. i. 298. 7; **2** various modifications or forms विष्णुतत्त्वं परिज्ञाय एकं चानेकभेदगम्। दीक्षयेन्मेदिनीम् JayāS. 16.9.

अनेकभेदग (anekabheda-ga) *adj.* pertaining to various modifications or forms विष्णुतत्त्वं परिज्ञाय एकं चानेकभेदगम् (v.1. भेदकम्)। दीक्षयेन्मेदिनीम् JayāS. 16. 9.

अनेकभेदतस् (anekabheda-tas) *adv.* **A** on account of many differences गन्धशब्देन ... पृथिवी परिगृह्यते। यदि वा परभागोऽस्या गन्धस्यानेकभेदतः BṛĀraUBhVā. ii. 4. 358; **B** in various ways दुःखानि यानि संसारे विद्यन्तेऽनेक-भेदतः SubhāRaSaṁ. 555.

अनेकभेदबहुल (anekabheda-bahula) *adj.* abounding in, i.e. attended with many distinctions or ramifications अनेकभेदबहुलं नाट्यमस्मिन्प्रतिष्ठितम् NāṭyaŚā. 8. 9.

अनेकभेदभिन्न (anekabheda-bhinna) *adj.* **1** varied due to many distinctions or ramifications न्यसेम केसरे लाजास्तां शक्तिं तद्धि कर्मणि। अनेकभेदभिन्नानां व्यापिनीं सर्वदेहगाम् PauṣkS. 6. 74; अनेकभेदभिन्नेषु प्रासादेषु महामते। विस्तरेण ... वक्ष्ये ... देवतानां च संस्थितिम् PāraS. 10. 3; द्वे वस्तुनी अस्मिन्पिण्डे उपलभ्येते अनेकभेदभिन्नेन करणेन येनोपलभते AitUBh. 288. 11 (*on* 5.1); सुरतमनेकभेदभिन्नं स्फुटमुदितं परिहृत्य फल्गु वाक्यम् NāgaSa. 37. 1; मुनिभिरनेकभेदभिन्नशास्त्रजडैरभिनिविष्टमतिभिस्तत्त्वमुपादेयं न किंचित्कथितम् AuciViCa. 34 (8); मुख्यानि द्विशालानि षडेव हि। अनेकभेदभिन्नानि लघुप्रस्तारयोगतः SamarāSū. 22. 3; अनेकभेदभिन्नो हि प्रपञ्च इष्यते NyāySu. (Ja.) 406B. 3 (*on* ii. 2.8); **2** distinct on account of various forms or modifications अनेकभेदभिन्नस्तु क्रीडते परमेश्वरः KūrmaP. 49. 3 (1. 4)

अनेकभेदवितत (anekabheda-vitata) *adj.* extended by many distinctions or ramifications अनेकभेदबहुलं (v.l. अनेकभेदविततं) नाट्यमस्मिन् प्रतिष्ठितम् NāṭyaŚā. 8. 9.

अनेकभेदविषय (anekabheda-viṣaya) *adj.* referring to many divisions or branches ज्योतिःशास्त्रमनेकभेदविषयं स्कन्धत्रयाधिष्ठितम् BṛSaṁ. 1. 9.

अनेकभेदसंपन्न (anekabheda-sampanna) *adj.* endowed with, i.e. possessing many types or varieties अनेकभेदसंपन्नः पदाध्वा समुदाहृतः ŚivaP. vii (2). 17. 6 (565B. 2)

अनेकभेदसंभिन्न (anekabheda-sambhinna) *adj.* distinct due to many differences अनेकभेदसंभिन्नं यदेतद् व्याकृतं जगत्। नामरूपक्रियातत्त्वमेतत्सर्वं प्रतीयताम् BṛĀraUBhVā. i. 6. 10.

अनेकभेदिन् (anekabhed-in) *adj.* possessing various modifications or forms परिजप्यं द्विजश्रेष्ठ यावद्वाणी निवर्तते। स्वभावस्थो गुरुः साक्षात्परेणानेकभेदिना JayāS. 18. 32.

अनेकभेदोत्था (anekabhedotthā) *adj.* (*f.*) arising from many distinctions मन्त्रमूर्तिर्गृहान्तरे। एका वानेकभेदोत्था विद्यते बिम्बलक्षणा PauṣkS. 32.84.

अनेकभेदोपास्य (anekabhedopāsya) *adj.* to be meditated upon as (having) various modifications or forms ब्रह्मणः ... अनेकभेदोपास्यस्य ... उपासनं विधित्सन् आह ChāndoUBh. 173. 2 (*on* iii. 14. 0)

अनेकभोग (aneka-bhoga) *adj.* having many hoods सन्मणिरनेकभोगो गुरुभारसहः स्थिरात्मतास्थानम्। नरदेव चित्रमेतद्यदशेषगुणैस्त्वमाश्लिष्टः KuṭṭaMa. 779; **2** having, i.e. experiencing many types of enjoyments or pleasures, KuṭṭaMa. 779.

अनेकभोग (aneka-bhoga) *m.* many types of enjoyments or pleasures अनेकभोगसंयुक्ता हृष्टाः पुष्टाः स्त्रियः सतीः। रक्षन्ति पतयः पुण्या यथा वृद्धपुरस्कृताः SaurP. 38. 41.

अनेकभोजन (aneka-bhojana) *n.* various (types of) meals तन्नित्यमेवानेकभोजनभक्ष्यादिभिः पुष्टिं नीयते Pañcā. 277. 8.

अनेकभौमक (anekabhauma-ka) *n.* building with more than one storey एकभौमकमनेकभौमकं योजनीयमवनीपतीच्छया MayaMa. 25. 176.

अनेकभ्रातृ (aneka-bhrātṛ) *adj.* (used as noun) (one) having many brothers अनेकपितृकाणामनेकभ्रातॄणां ये पुत्रास्तेषाम् ... प्रत्येकमंशकल्पना DīpKa. 55. 8 (*on* 2. 120); यद्यपि भगिन्यश्चेति भ्रातृभिरिति च बहुवचनद्वयेनांशमित्येकवचनेन चानेकभ्रातृकर्तृकानेकभगिन्युद्देश्यकैकतुरीयांशकर्मकदानलाभेन प्रत्येकं भगिनीनां भागसंबन्धलाभो न BālamBha. ii. 158. 10 (*on* 2.124)

अनेकमख (aneka-makha) *m.* various sacrifices तेन ... सुहृत्स्वजनसमेतेन ... अनेकमखकरणार्जितपुण्यप्राग्भारेण ... सुखमनुभूयते स्म Pañcā. 64. 21.

अनेकमखक्रिया (anekamakha-kriyā) *f.* [P. iii. 3. 100] performance of various sacrifices नानाविधोद्यानतडागसस्यमहोत्सवानेकमखक्रियाद्यैः। मीनस्थिते देवगुरौ धरित्री रम्या VasiS. 6. 100.

अनेकमखाह्वान (anekamakhāhvāna) *n.* invocation in various sacrifices अनेकमखाह्वानगमनमूढमतिकक्षे सहस्राक्षे YaśasCam. i. 250. 2.

अनेकमङ्गलगुण (aneka-maṅgalaguṇa) *m.* various auspicious qualities उदाहृतदहरविद्यायां यदनेकमङ्गलगुणविशिष्टं दिव्याद्भुतरूपं च ब्रह्म वर्णितम् ŚivārkaMaDī. i. 429. 9 (*on.* i. 3. 12)

अनेकमङ्गलद्रव्य (aneka-maṅgaladravya) *n.* various auspicious materials मूर्ध्नि पीठस्य ...। पर्यन्तरचितानेकमङ्गलद्रव्यसंपदि। ... रैराड् निवेशयामास MahāP. 23. 6; अनेकमङ्गलद्रव्यसहितः श्रेष्ठी, ताश्च ... गतास्तत्र SamyaKau. 29.5.

अनेकमणि (aneka-maṇi) *m.* **A** various gems (अभियौ स हिमालयम्) ससुरचापमनेकमणिप्रभैरपपयोविशदं हिमपाण्डुभिः। अविचलं शिखरैरुपबिभ्रतम् ... अम्बुमुचां चयम् Kirātā. 5. 12; **B** many gems अनेकमणिष्वनुस्यूतं सूत्रमिव ... आत्मानं पश्यतः NyāySu. (Ja.) 491A. 4 (*on* iii. 2. 1); Nyāyāmṛ. 398A. 5; अनेकमणिमौक्तिकैर्घटितभूषणाभूषितः ... भातीश्वरः Vidvanmo. 8. 115.

अनेकमणित (aneka-maṇita) *n.* many inarticulate murmuring-sounds अनेकमणितैर्बन्धविशेषैश्च कलाग्रहैः। वशं नयेत यः कान्तां स धृष्टः परिकीर्तितः ŚṛṅgāDī. 2. 85.

अनेकमणिप्रबन्ध (anekamaṇi-prabandha) *adj.* having the arrangement of many gems हेम्ना विनिर्मितमनेकमणिप्रबन्धं नीवीनिबन्धनगुणं विनिवेदयामि TripuMāPūSt. (Śaṅ.) 56.

अनेकमणिमण्डित (anekamaṇi-maṇḍita) *adj.* adorned with various gems द्वाराणि तत्र शोभन्ते कांचनैः कलशैः स्थितैः। सितपद्ममुखैर्द्वारैरनेकमणिमण्डितैः SkandP. v(1). 26. 4.

अनेकमणिमाणिक्य (aneka-maṇimāṇikya) *adj.* studded with various gems and rubies अनेकमणिमाणिक्यकिरीटभूषणं क्वचित्। ... परमं कारणं कृष्णम् ... श्रोतुमिच्छामि PadmP. iv. 69. 92.

अनेकमणिमाला (aneka-maṇimālā) *f.* several strings or laces of gems अनेकमणिमालालंकृतमपि रत्नचतुष्कराजितम् ... आयतनं ददर्श TilaMañ. 215.23.

अनेकमणीमय (anekamaṇī-maya) *adj.* [*f.*- ī] [P. iv. 3. 82] **A** consisting of various gems अनेकमणीमयम्। कुसुमवर्षचितं तव देशनावनितलं क इवैत्य न मोदते ŚrīVīraSta. 12; **B** made of various gems दन्ताश्च स्फटिकमयाः ...। इत्यनेकमणीमय्यः प्रतिमास्ताश्चकाशिरे TriṣaŚaPuC. i. 6. 602.

अनेकमण्डल (aneka-maṇḍala) *n.* many states, regions or territories पुरुषातिश-येनेवानेकमण्डलकृतसेवेन श्मशानवाटेन गत्वा ... विन्ध्याटवीं विवेश VāsaDa. 243. 2.

अनेकमण्डल (aneka-maṇḍala) *m.* many dogs, VāsaDa. 243.2 (comm. पक्षे श्वा)

अनेकमण्डलेश्वर (anekamaṇḍaleśvara) *m.* lord of many states or regions सेवेतानेकमण्डलेश्वर इव तरुणः ManuBh. i. 125. 13 (*on* 2. 95)

अनेकमण्यनुस्यूत (anekamaṇy-anusyūta) *adj.* woven into, i.e. continued in many gems अनेकमण्यनुस्यूतसूत्रमिवानेकदेहेष्वनुस्यूतमात्मानं पश्यतः स्वतो भेदधीः AdvaiSi. 615. 20.

अनेकमतभेद (aneka-matabheda) *m.* many theoretical differences स्वमतेऽप्यनेकमतभेदाः ... प्रकल्पिताः सन्ति KumāPraPra. 103. 20.

अनेकमति (aneka-mati) *adj.* **1** having varied intelligence or knowledge सिंहे स्ववंशनाथः कुलीरभे ज्ञानवाननेकमतिः HorāSā. 21. 3; **2** (an-ekamati) not having concentration of mind आध(?अधा)र्मिकः कदर्यो गुणविमुखः परुषवागनेकमतिः। भुङ्क्ते संपदमीदृक् Subhāṣi. 3116.

अनेकमति (aneka-mati) *f.* notion of more than one (contradictory item) एकानेकमतौ संदेहो न स्यात् NyāyVār. 246. 13 (*on* ii. 1. 34)

अनेकमत्तमातङ्ग (aneka-mattamātaṅga) *adj.* **1** consisting of many intoxicated or rutting elephants स त्वनेकमत्तमातङ्गसैन्यसङ्गादिव मदेनान्धतां दधानो मातङ्गीसङ्गपङ्ककलङ्कभाजनमजनि PrabaCin. 112. 18; **2** consisting of many haughty low-castes, PrabaCin. 112.18.

अनेकमत्स्यपरिवृत (anekamatsya-parivṛta) *adj.* surrounded by more than one fish अनेकमत्स्यपरिवृत एकः कुलीरकोऽब्रवीत् Tantrākhyā. 18. 19; PañcT. 1. 61 (6) (66.8)

अनेकमदान्ध (anekamadāndha) *adj.* blinded with arrogance caused by manifold (factors) त्वं नूनमसुराणां नः पारोक्ष्यः परमो गुरुः। यो नोऽनेकमदान्धानां विभ्रंशं चक्षुरादिशत् BhāgP. viii. 22. 5.

अनेकमदान्धवारण (aneka-madāndhavāraṇa) *m.* many elephants blinded with (excessive) rut यस्यानेकमदान्धवारणघटाकुम्भस्थलीभेदनव्यापारैकविनोददुर्ललितया कालोऽगमल्लीलया ... स एवाधुना सिंहः ... धत्ते दशामीदृशीम् Subhāṣi. 613.

अनेकमनस् (aneka-manas) *n.* many minds अतिरंहसोऽस्य (नृपतेः) दधते हि वाजिनः पटुतामनेकमनसां विलङ्घने PṛthvīVi. 9. 59.

अनेकमनस्क (anekamanas-ka) *adj.* having more than one mind यदा तु योगी बहून्कायान्निर्मिमीते तदा किमेकमनस्कास्ते भवन्त्यथानेकमनस्काः YogBh. 185. 2 (*on* 4. 3)

अनेकमन्त्र (aneka-mantra) *m.* **1A** many sacred formulae अभूत् ... व्योगिनायकः। कृतस्थितिः पत्तनगुङ्गडीसरस्यनेकमन्त्रादिसमृद्धिमन्दिरम् Gurvā. 306; **1B** more than one sacred formula अनेकमन्त्रासाध्यो होमश्चात्र सूक्तादिसाध्य एक

एव बोध्यः VīraMi. (Paribhāṣā.). 79. 25; **2** (employment of) many spells or incantations चिन्तयेन्नष्टहृदयः ... यः ... सोऽपि पुराणरसवादादिगारुडानेकमन्त्रवित्। ... सर्ववाङ्मयवेत्ता च सर्वज्ञो देवि जायते NityāṢoḍa. 4. 30.

अनेकमन्त्रक (anekamantra-ka) *adj.* having more than one sacred formula अनेकमन्त्रके एकमन्त्रके वा अनेकहोमे प्रतिहोमं प्रणवः कार्यः VīraMi. (Paribhāṣā.) 80. 1.

अनेकमन्त्रकोटी (aneka-mantrakoṭī) *f.* many crores of sacred formulae अनेकमन्त्रकोटीभिः संस्मरेत्सेवितं सदा (महामन्त्रम्) JayāS. 21. 232.

अनेकमन्त्रपरामर्श (anekamantra-parāmarśa) *m.* consideration of several sacred formulae न चानेकमन्त्रपरामर्शसापेक्षशब्दार्थप्रत्यभिज्ञानुसारेणोपक्रमगतसप्तमीश्रुतिप्राप्तं लिङ्गमन्यथा नेतुमयुक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 404. 24 (*on* i. 3.4)

अनेकमन्त्रसंस्कृत (anekamantra-saṁskṛta) *adj.* sanctified or purified by many sacred formulae कृते सोमयागादावनेकमन्त्रसंस्कृतेष्टकाचित्य-संस्पर्शनेऽपि स्नानदर्शनात् Aparā. 18. 14 (*on* 1. 7)

अनेकमन्त्रसाध्यका (anekamantrasādhya-kā) *adj. (f.)* to be accomplished through many sacred formulae यत्रानेकमन्त्रसाध्यका होमादिव्यक्तिस्तत्र द्वितीयादिमन्त्रादिषु प्रणवो नास्ति VīraMi. (Paribhāṣā.) 79. 17.

अनेकमन्वन्तरदर्शिन् (anekamanvantara-darśin) *adj.* who has seen, i.e. experienced numerous ages of Manus अनेकमन्वन्तरदर्शिना मया न खल्वरामो ददृशे भवादृशः Yādavā. 14. 26.

अनेकमन्वन्तरायुस् (anekamanvantarāyus) *adj.* having (the span of) life of numerous ages of Manus त्रिदशाः खल्वेते अनेकमन्वन्तरायुषोऽनिमिषचक्षुषो नभश्चारिणः कामगास्त्रिनयनचतुर्भुजादयः Kiraṇā. 55. 13.

अनेकमय (aneka-maya) *adj.* possessing (the qualities of) more than one (i.e. both the sun and the moon) सौम्यत्वेन निशामणिर्दिनमणिस्तीव्रप्रतापेन च ... एकानेकमयो गुणैर्नवनवैः श्रीकर्मराजः सुधीः EI. ii. 47. 44.

अनेकमरणनिमित्तवत् (anekamaraṇanimitta-va(n)t) *adj.* having many causes of death यस्मादयमनेकमरणनिमित्तवान् तस्मात् सर्वदा मृत्योरास्ये वर्तते BṛĀraUBh. 597. 12 (*on* iv. 3. 36)

अनेकमलप्रचय (anekamala-pracaya) *m.* collection of various types of impurities (i.e. impediments or limiting conditions) किमीश्वरविषयज्ञानमात्रं निर्वाणकारणं किं वा साक्षात्कारः। ... नापि द्वितीयः। अनेकमलप्रचयोपचितानाम् ... पशूनां परमेश्वरसाक्षात्कारानुपपत्तेः SarvaDaSaṁ. 6. 128.

अनेकमलसंभव (anekamala-sambhava) *adj.* arising from, i.e. produced by various types of impurities or moral taints अनेकमलसंभवे कृमिकुलैः सदा संकुले विचित्रबहुवेदने बुधविनिन्दिते दुःसहे। भ्रमन्नयमनारतं व्यसनसंकटे देहवान् ... भवे भवति SubhāRaSaṁ. 243.

अनेकमल्लसंचार्य (anekamalla-sañcārya) *adj.* fit to be moved by several wrestlers अनेकमल्लसंचार्यं दृष्ट्वा तस्यानतं धनुः। देवस्वामी ददौ तस्मै ... भगिनीम् BṛKathāMañ. ix. 2. 378.

अनेकमल्लिकाक्ष (aneka-mallikākṣa) *m.* many swans called *mallikākṣa* सिप्रा नाम नदी। यत्र (पयः) ... अनेकमल्लिकाक्षकुटुम्बिनीकदम्बचुम्ब्यमानजम्बालजालजटिलजलदेवतादोलम् YaśasCam. ii. 208. 2.

अनेकमशकाकीर्ण (anekamaśakākīrṇa) *adj.* full of or overspread with many mosquitoes or gnats अनेकमशकाकीर्णोदुम्बरप्रतिमात्मना। नानाजीवविभेदेन ... पुरुषेणास्थितं क्वचित् AhirbuS. 9. 27.

अनेकमस्तक (aneka-mastaka) *adj.* having many hoods सुपर्णवशगा नागा जज्ञिरेऽनेकमस्तकाः HariVaṁ. 3. 86.

अनेकमहर्षिमस्तक (anekamaharṣi-mastaka) *m., n.* heads of many great sages स जयति ... नाम्नानेकमहर्षिमस्तकवलत्पादोऽक्षपादो मुनिः NyāyMañ. ii. 208. 25.

अनेकमहापातकनाश (anekamahāpātaka-nāśa) *m.* destruction of many great sins यत्तु मण्डपाख्यानादौ सकृत्पञ्चक्रोशयात्रामात्रेणानेकमहापातकनाशप्रतिपादनम् तदर्थवादमात्रमिति भवतामङ्गीकार्यम् TristhaSe. 125. 14.

अनेकमहापापहरा (anekamahāpāpa-harā) *adj. (f.)* which removes many great sins सूर्यवंशभवानां च राज्ञां चारित्रमद्भुतम्। तत्रानेकमहापापहरा रामकथा कृता PadmP. iv. 1. 6.

अनेकमहाप्रभावमाणिक्य (aneka-mahāprabhāvamāṇikya) *n.* many rubies having great lustre (सेनापतिः) तत्कालमादिष्टनिकटराजलोकढौकितमनेकमहाप्रभावमाणिक्यखचितमुद्रसं(म)ङ्गुलीयकरत्नमग्रतो दर्शयन् ... ज्वलनप्रभदेववृत्तान्तम् ... यथाश्रुतमकथयत् TilaMañ. 98. 13.

अनेकमहाफल (aneka-mahāphala) *adj.* possessing many big fruits स्थिरोऽनेकमहाफलः। जातस्तरुरयम् Kāvyālaṅ. (Bh.) 2.80 =VakroJī. 210. 5.

अनेकमहामहीभृत् (aneka-mahāmahībhṛt) *m.* **1** many great mountains राजा तु ... अनेकमहामहीभृत्परंपरागतां गङ्गामिव दुर्गतिहराम् ... पश्यंश्चैतां (एकावलीम्) विस्मयमाजगाम HarṣaC. 334. 3; **2** many great kings, HarṣaC. 334.3.

अनेकमहारथ (aneka-mahāratha) *m.* various great warriors मृधे मृधेऽनेकमहारथास्त्रतो द्रौण्यस्त्रतश्चास्म हरेऽभिरक्षिताः BhāgP. i. 8. 24.

अनेकमहाराज (aneka-mahārāja) *m.* great king of many उवाच ... भरद्वाजः बहुभिः अनेकमहाराजाय ItihāU. 18. 20.

अनेकमहावीर (aneka-mahāvīra) *m.* various great heroes तामनेकमहावीरकरम्बनिकराङ्किताम्। वीक्ष्य युद्धक्षितिं तासां हृदयानि विदुद्रुवुः PāṇḍaC. 13. 1057.

अनेकमहाव्याधि (aneka-mahāvyādhi) *f.* various great diseases अनेकमहाव्याधिविह्वलीभूतमानसः। निद्रां न लभते नक्तं दिवापि विनयंधरः BṛKathāK.13.5.

अनेकमहासमानीक (aneka-mahāsamānīka) *m., n.* many great battles तमनेकमहासमानीकसंतोषितरणदेवताविहितबलिविधानम् ... करवालम् ... करादुत्सृज्य मुनिकुमारकयुगलमुपावीविशत् YaśasCam. i. 163. 4.

अनेकमहासामन्त (aneka-mahāsāmanta) *m.* many great (neighbouring) kings or feudatory princes सेवागतानेकमहासामन्तमुकुटमाणिक्योन्मुखमयूखशेखरिताञ्चलपल्लवैर्विचित्ररत्नरचितकाण्डकोटिभिः विविधाकृतिपताकादुकूलैः ... त्रिदिवद्रुमोद्यानश्रियं विस्तारयन् ... अहं प्रत्यावृते YaśasCam. i. 336. 1 (comm. देशपतयः)

अनेकमहास्मृति (aneka-mahāsmṛti) *f.* many great codes of laws (Smṛtis) बहूनामनुग्रहो न्याय्य इति न्यायेन तेषामनेकमहास्मृतिविरोध(?धि)तत्वमिति भावः BālamBha. iii. 75. 2 (*on* 3. 24)

अनेकमहाह्रद (aneka-mahāhrada) *m.* many large lakes or pools अभूदगस्त्यस्याश्रमो मुनेः ... कावेरीवारिबहले यत्रानेकमहाह्रदे। पीत्वोद्गीर्णमिवागस्त्येनाब्धिपाथः पदे पदे KathāSaSāg. xii. 35. 54.

अनेकमहिलासमराग (anekamahilā-samarāga) *adj.* having equal attachment to many ladies अनेकमहिलासमरागो दक्षिणः कथितः (नायकः) SāhiDa. 98. 15.

अनेकमहीमहेन्द्र (aneka-mahīmahendra) *m.* many great lords, i.e. rulers of the earth शाहभूपः। यस्यानेकमहीमहेन्द्रसमरे मत्तेभकुम्भस्थले विद्युद्भ्रान्तिकरी बभूव निभृता खड्गभ्रमिर्भास्वरा ParamāKā. 1.6.

अनेकमांसाद (anekamāṁsāda) *adj.* who eats various kinds of flesh पुरा योऽनेकमांसादो दुर्गन्धोऽभूज्जुगुप्सितः। सोऽयम् ... सुन्दरोऽभवत् PadmP. (Ra.) 41. 160.

अनेकमाणिक्य (aneka- māṇikya) *n.* various (kinds of) rubies (लिङ्गस्य) तस्य दर्शनादनेकमाणिक्यरचितं सिद्धगन्धर्वसेवितं विमानवरमारुह्य शक्रलोकं गतः। ... दर्दुरः SkandP. v(2). 84. 43; दृष्टवान् ... अनेकमाणिक्यखण्डखचितकाञ्चनशिलासंघातमेकं दिव्यमायतनम् TilaMañ. 155. 8; समन्तादुत्सर्पतानेकमाणिक्यरुचितरङ्गप्रसरेण परिकल्पयद्भिरिव ... सोपानपरंपराम् ... चैत्यालयैः ... उपशोभितं राजपुरं नाम नगरम् YaśasCam. i. 21. 3; ii. 300. 1.

अनेकमाणिक्य (aneka-māṇikya) *adj.* inlaid with various rubies दृष्टवान् ... अनेकमाणिक्यमन्त(?त्त)वारणकभूषितम् ... आयतनम् (अहम्) TilaMañ.154.12.

अनेकमातङ्गतुरङ्गसङ्गिन् (anekamātaṅgaturaṅga-saṅgin) *adj.* consisting of many elephants and horses अनेकमातङ्गतुरङ्गसंगी परैरलङ्घ्यो निजकामचारी। ... बभौ समुद्रादधिकं बलौघः Rāṣṭrau. 9. 11.

अनेकमातृ (aneka-mātṛ) *f.* many mothers (including uterine mother and step-mothers) अनेकमातृभिरेकचित्यामन्वारोहणे कृतेऽप्येवमेव SmṛtiCan. v. 428.2.

अनेकमातृक (anekamātṛ-ka) *adj.* having different mothers पृथग्जनाः पृथक्क्षेत्रसमानजातीया अपि अनेकमातृका भवन्ति ManuBh. i. 448. 22 (*on* 5. 60)

अनेकमात्र (aneka-mātra) *n.* **A** more than one (i.e. two) in general उभयग्रहणमनेकमात्रोपलक्षणम् NyāySu. (Ja.) 390A. 9 (*on* ii. 2. 7); **B** more than one only द्वितीयाह्निके एकानेकवृत्तिगुणपरीक्षाप्रकरणम् अनेकमात्रवृत्तिगुणपरीक्षाप्रकरणम् ... परीक्षितुमाह Upask. 310. 3 (*on* vii. 2. 1)

अनेकमानस (aneka-mānasa) *n.* many minds स विद्याधरः ... प्रविष्टः ... विद्याबलादनलनाशवमनादिविकारप्रबलात्कृतानेकमानसोद्वेजनवैयात्यो रेवत्याः क्वचिदपि मनोमूढतामपश्यन्(?त्) YaśasCam. ii. 301. 21.

अनेकमाय (aneka-māya) *adj.* skilled in various magics एकः पदातिः ... योऽनेकमायानि ... । रक्षःसहस्राणि चतुर्दशार्दीत् Bhaṭṭi. 12. 56.

अनेकमाया (aneka-māyā) *f.* **A** various tricks or deceits (संह्रादस्य तु दैत्यस्य ... कुले। समुत्पन्नाः) अनेकमायाकुशला धनुर्वेदस्य पारगाः (सुताः) HariVaṁ. 83*(1); अनेकमायया हत्वा रिपुं मम निवेद्यताम् GaṇeP. ii. 82. 53; **B** various magical powers (विनायके) न चात्र संशयः कार्योऽनेकमायामये विभौ GaṇeP. ii. 59. 5.

अनेकमायावञ्चनादि (aneka-māyāvañcanādi) *adj.* various forms of illusion or deception etc. कूटः माया वञ्चना जिह्मता कुटिलता इति पर्यायाः, अनेकमायावञ्चनादिप्रकारेण स्थितः कूटस्थः GītāBh. (Śaṅ.) 444. 14 (*on* 15. 16)

अनेकमारुतीयाग (aneka-mārutīyāga) *m.* many sacrifices (offered) to Maruts अनेकमारुतीयागविधाय्युपाकरोत्यनुषङ्गाद्वैरूप्यार्थमुक्षस्वप्यनेकयागकल्पनं शक्यते वक्तुम् MīmāKau. iii (2). 244. 1 (*on* ii. 2. 20)

अनेकमार्ग (aneka-mārga) *m.* **Ai** various expedients अनेकमार्गवृत्तिम् ... गिरमुञ्जगार ... वह्निगर्भः HarVi. 10. 11 (comm. अनेकत्र मार्गे संधिविग्रहयात्रादौ); **Aii** various ways or means प्राप्तव्यस्य चैकत्वात् अनेकमार्गकल्पनमनर्थकम् BrahmSūBh. (Bhā.) 234. 15 (*on* iv. 3. 1); एकस्मिन् गन्तव्येऽनेकमार्गवैयर्थ्यमाशङ्क्याह VedāntKa. 538. 8 (*on* iv. 3. 1); **B** many paths, i.e. three worlds, HarVi. 10. 11 (comm. अनेकत्र मार्गे ... भुवनत्रये च); **C** various ways, i.e. manners or methods चित्रयतीति चित्रवैचित्र्यकरण इति चौरादिकस्य रूपम् अनेकमार्गम् आश्रयतीत्यर्थः Pradī. iii. 51**A**. 35 (*on* iii. 1. 19)

अनेकमार्गग (anekamārga-ga) *adj.* **1** moving in various ways अनेकमार्गगम्। श्रुतिपेशलस्वरमिहालिमण्डलं श्रियमेति गेयमिव जातिसंश्रयम् HarVi. 5. 79; **2** following various poetic styles, HarVi. 5. 79 (comm. मार्गाश्चित्रवार्त्तिकदक्षिणा अपि)

अनेकमार्गा (aneka-mārgā) *adj.* (*f.*) **A** flowing in many paths or courses, i.e. streams रयेण सा संनिदधे ... आत्मनि चापयष्टिः। समुद्धता ... स्वाध्यायधीः सिन्धुरनेकमार्गा Kirātā. 17. 52; विद्यास्तदा ...। जग्राह भूपकुलभूषणहेतुभूताः स्रोतस्विनीरिव पयोधिरनेकमार्गाः YaśasCam. i. 237. 9; **B** having various ways, i.e. methods or means, YaśasCam. i. 237. 9.

अनेकमाष (aneka-māṣa) *m.* many particualar weights for measuring gold (equal to eight *guñjas* or five *kṛṣṇalas* = 1/10 *suvarṇa*) कार्षापणो ह्यनेकमाषसमुदायः Nyās. ii. 907. 10 (*on* viii. 1. 12); Pradī. vii. 35. 12 (*on* viii. 1. 12); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. viii. 1. 12 (250. 15); अनेकमाषसमुदायादपि कार्षापणात् द्वयोरस्ति दानक्रियया व्याप्तिरिति सिद्धं द्विर्वचनमिति भावः Pradī. vii. 35. 20 (*on* viii. 1. 12)

अनेकमिथ्यात्व (aneka-mithyātva) *n.* falsity or unreality of diversity अनेकाश्रये ब्रह्मण्यनेकनिषेधे चानेकमिथ्यात्वं सिद्धम् GuruCandr. ii. 272. 23.

अनेकमुकुटोज्ज्वल (anekamukuṭojjvala) *adj.* shining or dazzling with many crowns अनेकवर्णरूपं चानेकमुकुटोज्ज्वलम्। दृष्ट्वैवं देवदेवस्य रूपं भानोर्महात्मनः। ... तुष्टुवुस्ते दिवाकरम् BhaviP. 227B. 10 (i. 153. 47)

अनेकमुक्त (aneka-mukta) *adj.* (used as noun) many emancipated (persons) भास्वन्मध्यनायका(?क)मनेकमुक्तानुयातमपवर्गमार्गमिव हारमुद्वहन्ती ... सरस्वती HarṣaC. 13. 7.

अनेकमुक्ता (aneka-muktā) *f.* many pearls भास्वन्मध्यनायका(?क)मनेकमुक्तानुयातमपवर्गमार्गमिव हारमुद्वहन्ती ... सरस्वती HarṣaC. 13. 7.

अनेकमुख (aneka-mukha) *adj.* [*f.* - ī] **1A** carried out in more than one place स्वभूमिजानां राजपण्यानामेकमुखं व्यवहारं स्थापयेत्। परभूमिजानामनेकमुखम् ArthŚā. i. 242. 1 (2. 15); **1B** having more than one mouth or opening कुम्भैः ...। एकानेकमुखैः प्रान्तभ्रान्तभ्रमरमण्डलैः। ... अभिषेकः कृतः PadmP. (Ra.) 7. 364; **2** having many types or kinds पापपार्थिवस्यास्यानवस्थितं बलम् ... अनेकमुखानि छिद्राणि AvantiKa. 40. 19; 149. 19; उपकारपक्षस्त्वनेकमुख्य(?ख्या)नवस्थादुःस्थतया नोपन्यासस्यापि योग्यः Kiraṇā. 143. 4; मानोन्नतेत्यसहनेत्यतिपण्डितेति मय्येव धिक्कृतिरनेकमुखी सखीनाम् SaraKaṇṭhā. 717.9; SubhāRaK.21.1; SūktiMu. 84. 6; ŚārṅgaPa. 3547; **3** moving in diverse directions, dispersed वृद्धस्य राज्ञोऽनुमते वलानि जगाहिरेऽनेकमुखानि मार्गात् Bhaṭṭi. 2. 54; सुरा अपि ते विगतव्यथाः ... सपदि खेन सुखेन यथासुखं ययुरनेकमुखा मघवन्मुखाः ŚivaP. viii (1). 23. 56 (528B. 10); **4A** having many faces, i.e. off-shoots अनेकमुखानि हि कार्याणि क्षणाद्यान्यथा भवन्ति ManuBh. ii. 52. 12 (*on* 7. 178); **4B** having more than one face (ब्राह्मणः ... ययौ। शैलं मन्दरम्) एकानेकमुखैः शान्तैः सर्वदा सुखिभिर्युतम्। ... नानारूपधरैश्चान्यैः सेवितम् PadmP. iv. 105. 37 [scattered, Apte]

अनेकमुख (aneka-mukha) *n.* many faces दर्पणभेदेऽप्यनेकमुखप्रतीतेः मणिदर्पणकृपाणेषु च विरुद्धरूपानेकमुखप्रतीतेश्चायोगात् Nyāyāmṛ. 609B. 5; दर्पणादेरभिघातकतामात्रेण उपक्षीणतया दर्पण इव दर्पणभेदेऽप्यनेकमुखप्रतीतिर्न स्यात् AdvaiSi. 849. 24.

अनेकमुखता (anekamukha-tā) *f.* **1** the state of having more than one, i.e. four faces अनेकमुखतां बिभ्रत्कर्तात्र युगपद्धतेः। द्विषतां संप्रहारेऽसावेककः कमलासनः HarVi. 43. 181 (comm. चतुराननत्वम्); **2** the state of having various causes or means (of killing), HarVi. 43. 181 (comm. बहूपायत्वम्)

अनेकमुखप्रतिबिम्ब (anekamukha-pratibimba) *n.* various types of reflections कथमेकस्मिन्नल्पपरिमाणे युगपदसंकीर्णतया प्रतीयमानानां महापरिमाणानामनेकमुखप्रतिबिम्बानां सत्यतानिर्वाहः SiddhāLeSaṁ. 281. 13.

अनेकमुखम् (anekamukham) *adv.* in more than one outlet or place सुराध्यक्षः सुराकिण्वव्यवहारान् दुर्गे जनपदे स्कन्धावारे वा ... कारयेदेकमुखमनेकमुखं वा विक्रयक्रयवशेन वा ArthŚā. i. 291. 2 (2. 25)

अनेकमुखरक्ष (anekamukha-rakṣa) *adj.* [*f.* - ā] **1** protecting from many sides or directions परितः परिखा बाह्ये शिबिरयुतानेकमुखरक्षा MayaMa. 10. 22; **2** protecting in various ways अक्षयजलान्नशस्त्रम् ... सर्वं हि दुर्गजालं सप्राकारं त्वनेकमुखरक्षम् MayaMa. 10. 39.

अनेकमुख्य (aneka-mukhya) *adj.* having many chiefs or commanders हस्त्यश्वरथपादातमनेकमुख्यमवस्थापयेत (दुर्गेषु) ArthŚā. i. 131. 1 (2.4) (comm. अनेके मुख्या बलप्रधाना यस्मिंस्तत्); ii. 205. 5 (5.3); iii. 61. 1 (9. 3); (राजा) यास्यन् पुरः ... अनेकमुख्यं च बलं विदध्यात् NītiSā. 16. 17.

अनेकमुख्यवाद्य (aneka-mukhyavādya) *n.* many main musical instruments अनेकमुख्यवाद्यैश्च प्राणिभाषानुकारकैः। ... भण्डो मूर्तो हास्यरसोऽभवत् RājTa. (Śrī.) 3. 236.

अनेकमुख्यविशेष्य (aneka-mukhyaviśeṣya) *n.* many chief qualificands or substantives वाक्यं चैकार्थकपदसमूहः। एकार्थत्वं चानेकमुख्यविशेष्यराहित्यम् BhāṭṭCin. i. 48. 8 (*on* i. 1. 4)

अनेकमुनि (aneka-muni) *m.* many sages अनुचरः ... पश्यति स्म महाश्रमम्। ... यत्राग्निहोत्रजो धूमः पवित्रयति सर्वदा। अनेकमुनिसंजुष्टो मुक्तपत्रलतोत्तमः PadmP. iv. 47. 29; स भृगुः ... अनेकमुनिसंनिधौ गुरुसंभावनया प्रीतमनास्तानृषीन् प्रत्युवाच ManvaMu. 20. 1 (*on* 1. 60)

अनेकमुनिवृन्द (anekamuni-vṛnda) *n.* group of many sages नृपो गच्छन् ददर्शाग्रे नदीं पापप्रणाशिनीम्। ... अनेकमुनिवृन्दानां बहुश्रेणिविराजिताम् PadmP. iv. 20. 8.

अनेकमुनिसहस्र (aneka-munisahasra) *n.* many thousands of sages अनेकमुनिसहस्रपरिवृते निर्वाणसमये कृततनुत्यागेन भगवता नाभितनयेन जनितमहिमानमष्टापदाभिधानमचलराज्यमग्रजम् TilaMañ. 405. 19.

अनेकमुमुक्षुक (anekamumukṣu-ka) *adj.* having many persons desiring emancipation जगदनेकमुमुक्षुकमीक्षते पुरुष एकतरो न तथेतरः SaṁkṣeŚā. 2. 90 (ii. 57. 20)

अनेकमूर्खाख्यायिका (anekamūrkhākhyāyikā) *f.* name of a section in the Bṛhatkathāmañjarī (containing stories about many fools) इत्यनेकमूर्खाख्यायिका BṛKathāMañ. 16. 582 (colophon)

अनेकमूर्तयाग (anekamūrta-yāga) *m.* offerings or worships of many idols अनेकमूर्तयागे तु प्रधानावाहनादिकान्(म्)। ... कुर्वीत PāraS. 6. 238.

अनेकमूर्ति (aneka-mūrti) *m.* one of the thousand epithets of Viṣṇu (*lit.* who has various incarnations) अनेकमूर्तिरव्यक्तः ... इति ... केशवस्य ... नाम्नां सहस्रम् MahāBhā. xiii. 135. 90 = ViṣṇuSa. 101. 90 (Bh. अवतारेषु स्वेच्छया लोकानामुपकारिणीः बह्वीर्मूर्तीर्भजत इति अनेकमूर्तिः)

अनेकमूर्ति (aneka-mūrti) *f.* **1** more than one form or part एकश्चानेकमूर्तिमत्प्रदेशवद्द्रव्यसंबन्धित्वं प्रदेशार्थः NyāyVār. 299. 12 (*on* ii. 2. 18); घट एकोऽनेकमूर्तिमद्द्रव्यसंयोगी प्रदेशवानेवमाकाशमित्यर्थः TātpaṬ. (Vā.) 454. 6 (*on* ii. 2. 17); **2** many idols अनेकमूर्तिपूजायां मुख्यमूर्त्यादितः क्रमात् ... नीराजनं चरेत् PāraS. 15. 1043.

अनेकमूर्ति (aneka-mūrti) *adj.* possessing many forms हरी रेमेऽनेकमूर्ती रुक्मिण्यादिभिरीश्वरः AgniP. 12. 55; नरेन्द्रमन्त्रिसामन्तचमूपैः परिवारितः। अनेकमूर्तिर्भूत्वेव नगर्या निर्ययौ नृपः TriṣaŚaPuC. i. 5. 266; तस्मिन्युधिष्ठिरः ...। कानने विहरन् रेजेऽनेकमूर्तिरिव स्मरः PāṇḍaC. 4. 92; (used as noun) (one) having many forms इमा अपि स्पष्टमनेकमूर्तेरष्टौ प्रसिद्धाः खलु मूर्तयोऽन्याः Vidvanmo. 8. 119.

अनेकमूर्तित्व (anekamūrti-tva) *n.* the state of being one having many forms यद्यप्यनेकमूर्तित्वमस्य तथाप्ययमीदृश एवेति न व्यज्यत इति अव्यक्तः

VisṇuSaBh. 102. 6 (*on* 90)

अनेकमूर्धाभिषिक्तपार्थिव (aneka-mūrdhābhiṣiktapārthiva) *m.* many consecrated kings समानवयोविद्यालङ्कारैरनेकमूर्धाभिषिक्तपार्थिवकुलोद्गतैः ... आत्मनः प्रतिबिम्बैरिव राजपुत्रैः सह रममाणः प्रथमे वयसि सुखमतिचिरमुवास Kād.7.5.

अनेकमूला (aneka-mūlā) *adj. (f.)* having more than one root याः संहता भूमेर्बद्धाः एकमूला अनेकमूलाश्च लता उत्तिष्ठन्ति ManuBh. i. 29. 20 (*on* 1.48)

अनेकमृग (aneka-mṛga) *m.* many beasts ते ... ततोऽपश्यन्नरण्यम् ...। अनेकमृगसंबाधं क्रूरपक्षिगणाकुलम् SkandP. iii (1). 31. 32; अनेकमृगशृङ्गसंघट्टोन्मृष्टलोमतया निस्त्रिंशनिशातशाणाकारायामिव परुषतरुतनुपृषत्यां तथाविधेनैव पृषतेन गर्भावासविषयतां नीतः YaśasCam. ii. 202. 4.

अनेकमृत्युमुख (aneka-mṛtyumukha) *n.* many mouths of death एवमनेकमृत्युमुखपरिभ्रष्टं(?ष्टः) दैवान्मयोपलब्धः (बालः) DaśKuC. 83.7.

अनेकमृषास्वरूपान्तर (aneka-mṛṣāsvarūpāntara) *n.* many unreal other natures अभेदिनो निर्विकृतेरनेकमृषास्वरूपान्तरदर्शकत्वम्। विवर्तशब्दार्थ इह प्रसिद्धस्तरङ्गभेदादिव चन्द्रभेदः SaṁkṣeŚā. 2. 66 (ii. 39. 10)

अनेकमोह (aneka-moha) *m.* ignorance of more than one एकदृष्टौत्पातिकार्कसुष्यादावन्येषां विवादात्तस्यैकमोहजत्वसिद्धेरन्यस्यापि तथात्वप्राप्तेर्मायादावप्येकस्यानेकमोहजत्वाद्यसिद्धिः IṣṭaSi. 337. 18.

अनेकय (anekaya-) *denom* **i** to multiply, to make many रीतिरूपं वाक्यत्रितयम्। काकुः पुनरनेकयति KāvyMī. 31. 8; 90. 23; **ii** to make more than one सामान्यविवक्षा एकयति, विशेषविवक्षा त्वनेकयति Kāvyānu. (He.) 151. 17.

अनेकयकारापत्ति (anekayakārāpatti) *f.* undesired contingency of many (forms of) samivowel '*y*' (in place of '*i*') इको यणचीत्यत्रानेकयकारापत्तेः VaiyāBhū. 229. 12 (*on* 55)

अनेकयक्ष (aneka-yakṣa) *m.* many demigods (*yakṣas*) तद्वनं तेन विख्यातं नैमिषं मुनिपूजितम्। अनेकयक्षगन्धर्वविद्याधरसमाकुलम् ŚivaP.vii (1). 3. 57 (505B. 7)

अनेकयजमानक (anekayajamāna-ka) *adj.* having many sacrificers किमेतद्यज्ञपतिवृद्धिप्रकाशनेन ... अनेकयजमानकेषु कर्मसूहितव्यमुतेडास्तुत्यर्थो यज्ञपतिशब्दो नोहितव्यः ŚāstrDī. 594. 1 (*on* ix. 1. 13); MayūMāli. 594. 3 (*on* ix. 1. 13); गणानां याजकः अनेकयजमानकाहीनद्वादशाहादियज्ञयाजकः SmṛtiCan. v. 185. 4; अनेकयजमानकेऽहीने एकत्र नेत्रद्वयेऽप्यञ्जनं कृत्वा यजमानान्तरे तत्कार्यम् BhāṭṭDī. ii. 181. 8 (*on* v. 2. 3)

अनेकयजमानकत्व (anekayajamānaka-tva) *n.* the state of having many sacrificers द्वादशाहस्य यजमानेच्छयानेकयजमानकत्वे सत्त्रत्वम् GoviBh. 320. 3 (*on* iv. 4. 12)

अनेकयजमानत्व (anekayajamāna-tva) *n.* the state of having more than one sacrificer यजमानेच्छयैकयजमानत्वे क्रतुत्वस्यानेकयजमानत्वे सत्त्रत्वस्य संभवात् TattvPrakā. 221B. 6 (*on* iv. 4. 12)

अनेकयजमानप्रदत्त (anekayajamāna-pradatta) *adj.* given by many patrons परिव्राजको देवशर्मा नाम ...। तस्यानेकयजमानप्रदत्तसूक्ष्मवस्त्रविक्रयवशात् कालेन महती वित्तमात्रा संजाता Pañcā. 23. 3.

अनेकयजमानसमवाय (anekayajamāna-samavāya) *m.* coming together or congregation of many sacrificers सत्त्राहीनयोरनेकयजमानसमवाये यानि परार्थान्ययजमानसंस्कारार्थानि शुक्रान्वारम्भणौदुम्बरीसंमाननादीनि तान्येकेनैव कर्तव्यानि ŚāstrDī. 881. 16 (*on* xii. 4. 12); BhāṭṭDī. iv. 279. 1 (*on* xii. 4. 11)

अनेकयज्ञ (aneka-yajña) *m.* **1** various worships अनेकयज्ञदानानि व्रतानि नियमास्तथा। सुषुम्नाध्यानलेशस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् YogŚiU. 6. 46; **2** various sacrifices आहर्तानेकयज्ञानां राजा राजाधिपश्च यः। तस्य ... भवनं संनिवेशयेत् SamarāSū. 39. 26.

अनेकयज्ञकृत् (anekayajña-kṛt) *adj.* performer of various sacrifices राजाभूद् भुवि विख्यातः स्वराष्ट्रो नाम ...। अनेकयज्ञकृत्प्राज्ञः MārkP. 74. 1; SkandP. v(2). 61. 3.

अनेकयज्ञायतन (aneka-yajñāyatana) *n.* many places of sacrifice नर्मदा ... अनेकयज्ञायतनैर्वृताङ्गी न ह्यत्र किंचिद्यदतीर्थमस्ति SkandP. v(3). 23.9.

अनेकयज्ञाहुति (anekayajñāhuti) *f.* oblations or offerings in various sacrifices अनेकयज्ञाहुतितर्पितो द्विजैः ... मया कृतार्थः खलु पाकशासनः KarṇaBhā. 23.

अनेकयत्न (aneka-yatna) *m.* many efforts जाग्रत्यामन्तरात्मा विषयसुखकृतेऽनेकयत्नान्विधास्यन् ŚatŚlo. 67; कृतो रथश्रेष्ठुवरश्च शुभ्रं शरासनं ते त्रिपुरक्षयाय। अनेकयत्नैश्च मयाथ तुभ्यम् LiṅgaP. i. 72. 155.

अनेकयत्ननिचय (anekayatna-nicaya) *m.* host of many efforts अनेकयत्ननिचयैः श्रुत्युक्तविधिवर्तिनः। विलोकितुं न शक्तास्ते स्वरूपम् ĀdiP. 19.10.

अनेकयत्नार्जित (anekayatnārjita) *adj.* acquired through many efforts अनेकयत्नार्जितमप्यसंख्यं धनं वितीर्यैव धराधिनाथः Raghunā. 8. 40.

अनेकयन्त्रक (anekayantra-ka) *adj.* having various instruments or mechanical contrivances मण्डपस्य पुरतोऽथ मध्यमे वा जलाशयमनेकयन्त्रकम्। .... भूपानां जलक्रीडनार्थं प्रोक्तम् MayaMa. 25. 180; 29. 163½.

अनेकयन्त्रयुत (anekayantra-yuta) *adj.* possessing, i.e. equipped with various instruments or mechanical contrivances सर्वस्याभ्यन्तरतः पांसुचयोपर्यनेकयन्त्रयुतम् ... दुर्गम् MayaMa. 10. 45.

अनेकयमनियम (aneka-yamaniyama) *m.* various forms of controls and observances of moral duties सत्यब्रह्मचर्याहिंसापरिग्रहत्यागसंन्यासशौचसंतोषामायावित्वाद्यनेकयमनियमानुगृहीतः स एवं यावज्जीवव्रतधारणः PraśnaUBh. 282. 14 (*on* 5. 1)

अनेकयाग (aneka-yāga) *m.* **i** more than one sacrifice कर्मणि यागादौ विग्रहवत्त्वे सत्येकस्य युगपदनेकयागेषु संनिधानानुपपत्तेर्विरोधः प्रसज्यत इति चेन्न VedāntDī. 55. 15 (*on* i. 3. 26); VedāntKau. 98. 20 (*on* i. 3. 27); लाघवाद्यागैकत्वम्। यथैव सिद्धान्ते अनेकयागास्सकृदनुष्ठानेनोपपद्यन्ते तथा मन्मतेऽप्येकेन यागेनानेके द्रव्यदेवतासंबन्धाः BhāṭṭDī. i. 126. 2 (*on* ii. 2. 7); **ii** many sacrifices तदेवमुभयोपपत्तावनेकयागतदपूर्वकल्पनागौरवभिया बहुत्वान्वयस्य पूर्वत्वमेवाश्रीयते MīmāKau. iii (2). 238. 18 (*on* ii. 2. 20)

अनेकयागकल्पन (anekayāga- kalpana) *n.* assumption of many sacrifices हृदयादीनामनेकदेवतासंबन्धोपपत्तेः कथमनेकयागकल्पनम् MīmāKau. iii (2). 210. 1 (*on* ii. 2. 17); iii (2). 238. 15 (*on* ii. 2. 20)

अनेकयागकल्पना (anekayāga- kalpanā) *f.* assumption of many sacrifices अनेकयागकल्पनायां गौरवमपि प्रामाणिकम् MīmāKau. iii (2). 245. 10 (*on* ii. 2. 20)

अनेकयागनिष्पत्ति (anekayāga-niṣpatti) *f.* accomplishment of more than one sacrifice यथैव सिद्धान्ते सकृदनुष्ठानेनैवानेकयागनिष्पत्तिः तथा मन्मतेऽप्येकेनैव यागेन सर्वदेवतासंबन्धोपपत्तिः MīmāKau. iii (2).240.7 (*on* ii.2.20)

अनेकयागविधि (anekayāga-vidhi) *m.* prescription of more than one sacrifice सार्थवादोपक्रमोपसंहारैकरूप्याद् एकमिदं वाक्यम् एकवाक्यता चोपांशुयाजविधौ लभ्यते नेतरत्रानेकयागविधौ VedāntKa. 60. 23 (*on* i. 1. 4)

अनेकयागादिकल्पना (anekayāgādi-kalpanā) *f.* assumption of many sacrifices etc. प्रत्येकवृत्तिपशुत्वावच्छिन्न एव तत्संबन्धप्रतीतेरनेकत्वावगमात् संबन्धभेदेनानेकयागादिकल्पनागौरवापत्तेः BhāṭṭDī. i. 125. 16 (*on* ii. 2. 7)

अनेकयाजक (aneka-yājaka) *m.* officiating priest for many (persons) ग्रामयाजकोऽनेकयाजकः Aparā. 238. 24 (*on* 1. 163)

अनेकयातना (aneka-yātanā) *f.* various sufferings or torments अनेकयातनायाम् (better °यातनासु) स रक्षितः ... विष्णुना GaṇeP. ii. 29. 28.

अनेकयातनासंस्थ (anekayātanā-saṁstha) *adj.* abiding in, i.e. experiencing various sufferings or torments अनेकयातनासंस्थाः प्रेतलोकं च ये गताः। तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् VāyuP. ii. 48. 43; SkandP. vii(1). 336. 43; v(1). 58. 45.

अनेकयात्रासिद्धि (anekayātrā-siddhi) *f.* accomplishment of various pilgrimages or expeditions अहम् ... अनेकयात्रासिद्धिसंभृतार्थराशि (कं ह? कः) त्वामुपातिष्ठम् AvantiKa. 177. 16.

अनेकयानसंस्थ (anekayāna-saṁstha) *adj.* seated in various vehicles or conveyances अनेकयानसंस्थेषु योद्धषु त्रिपुरं स्वयम्। आरुरोह महादैत्यः GaṇeP. i. 47. 10.

अनेकयाष्टीक (aneka-yāṣṭīka) *m.* [P. iv. 4. 59] many warriors armed with sticks or clubs रावणः ... रथम् ...। शक्तीकानेकयाष्टीकशास्त्रिकव्रजसंकुलम्। सगार्दभरथानीकं चतुःपौरेयसंयुतम् ... आरुरोह Rāvaṇā. 15. 36.

अनेकयुक्ति (aneka-yukti) *adj.* which contains, i.e. refers to various reasonings or arguments अनेकयुक्ति यद्वाक्यमनेकार्थप्रसाधकम्। अनेकवाक्यसंयुक्तं तन्निर्भासनमुच्यते NāṭyaŚā. 16. 26.

अनेकयुक्ति (aneka-yukti) *f.* various reasonings or arguments अनेकयुक्ती-(?क्ति)भिर्मुदितो भूभृदेकदा। पप्रच्छ KumāDeC. (So.) 18. 19; सांख्यकाणादबौद्धाद्यैर्जगद्भेदो यथा यथा। उत्प्रेक्ष्यतेऽनेकयुक्त्या भवत्येष तथा तथा PañcDa.2.100.

अनेकयुक्तिभेद (aneka-yuktibheda) *m.* many varieties of means or devices युवा ...। रम्भोरूमरुधदनेकयुक्तिभेदैः HarVi. 17. 67.

अनेकयुक्तिमत् (anekayukti-ma(n)t) *adj.* having, i.e. referring to various reasonings or arguments अनेकयुक्तिमद्वाक्यं तन्निर्भासनमुच्यते ŚāhiSā.3.23.

अनेकयुग (aneka-yuga) *n.* many ages or aeons अनेकयुगवर्षायुर्निहत्य नरकं मृधे। नीत्वा कन्यासहस्राणि उपयेमे यथाविधि MahāBhā. v. 488* (1); निःशेषेषु च सर्वेषु तदा मन्वन्तरेष्विह। अन्तेऽनेकयुगे तस्मिन् क्षीणे संहार उच्यते VāyuP. ii. 38. 119; BrahmāṇḍP. iii. 1.118.

अनेकयुगजीविनी (anekayuga-jīvinī) *adj.* (*f.*) living for many ages or aeons अनेकयुगजीविन्यास्त्रेता यस्यास्त्रयोदशी। सा क्षीरकण्ठं तं वत्सं लज्जयन्ती न लज्जिता MahāvīC. 5. 11.

अनेकयुगपरिवृत्ति (anekayuga-parivṛtti) *f.* cycle of many ages or aeons तद्य त्रिमार्गपरिवृत्तैरनेकयुगपरिवृत्तिं तिष्ठन्नपि रैवतश्शृण्वन् मुहूर्तमिव मेने ViṣṇuP. iv. 1. 69.

अनेकयुगसंस्थित (anekayuga-saṁsthita) *adj.* existing, i.e. continuing for many ages or aeons शासनं तत्र रामस्य ... अनेकयुगसंस्थितम् SkandP. iii (2).34. 6.

अनेकयुगस्थायिन् (anekayuga-sthāyin) *adj.* existing, i.e. continuing for many ages or aeons कलावधर्मोपचयस्तेषामेवेत्यनेकयुगस्थायिन्यात्मनि मन्वन्तरादिस्थितिः प्रमाणम् Aparā.1012. 27 (*on* 3. 173)

अनेकयुज्जयिन् (anekayuj-jayin) *adj.* victorious in various battles स विद्यादुर्मदो दोष्मानूष्मलोऽनेकयुज्जयी TriṣaŚaPuC. iv. 1. 576.

अनेकयुद्धजयिन् (anekayuddha-jayin) *adj.* victorious in various battles जमदग्नेः सुतस्येव सर्वः सर्वत्र सर्वदा। अनेकयुद्धजयिनः प्रतापादेव भिद्यते NītiSā. 9. 52= Hitopa. 4. 31.

अनेकयुद्धनिर्भग्न (anekayuddha-nirbhagna) *adj.* completely defeated in various battles अनेकयुद्धनिर्भग्ननराधिपकदम्बकम् (कः)। सोऽहं संप्रति मोहेन भस्मीकर्तुं प्रवर्तितः PadmP. (Ra.) 46. 191.

अनेकयुद्धप्रतिलब्ध (anekayuddha-pratilabdha) *adj.* acquired through various battles अनेकयुद्धप्रतिलब्धकीर्तिः ... नान्दीमुखं प्रतिमुखश्चकार VarāṅgaC. 23.7.

अनेकयुद्धप्रारम्भ (anekayuddha-prārambha) *m.* undertaking of various battles अनेकयुद्धप्रारम्भैरर्जितं राज्यं द्यूतेन हारितम् KathāK. 147. 30.

अनेकयुद्धविजयिन् (anekayuddha-vijayin) *adj.* victorious in various battles येनानेकयुद्धविजयी स तेन विशेषात् संधनीयः। उक्तं च। अनेकयुद्धविजयी संधानं यस्य गच्छति। तत्प्रभावेन तस्याशु वशं गच्छन्त्यरातयः PañcT. (Kos.) 3. 9 (1) (149. 22); NītiSā. 9. 53; Hitopa. 4. 32; Pañcā. 175. 16; सत्यार्यधार्मिकानार्यभ्रातृसंघातवान्बली। अनेकयुद्धविजयी संधेयाः सप्त कीर्तिताः Hitopa. 4. 25.

अनेकयुद्धसंभार (aneka-yuddhasambhāra) *adj.* having many requisites for or necessities of battle अनेकयुद्धसंभाररथा यातास्ततः परम् GaṇeP. ii. 118. 13.

अनेकयूपयज्वन् (anekayūpa-yajvan) *adj.* who has sacrificed with many sacrificial posts महाराज ...। अनेकक्रतुयज्वानम् (v.l. अनेकयूपयज्वानम्) निहतं नाद्य पश्यसि MahāBhā. xi. 24. 5.

अनेकयोगमार्ग (aneka-yogamārga) *m.* various yogic ways, i.e. practices शमादिसंपन्नो जुष्टं सेवितमनेकयोगमार्गैर्यदा ... पश्यति ... तदा वीतशोको भवति ŚvetāUBh. 181. 11 (*on* 4.7)

अनेकयोगव्यवहित (anekayoga-vyavahita) *adj.* (used as noun) (many grammatical rules) separated by many (other) grammatical rules अनेकयोगव्यवहितयोरपि एकस्मिन् कार्यदेशे स्वस्वनिमित्तसंनिधापितयोरङ्गाङ्गिभावात् ... एकवाक्यत्वोपपत्तिः Pradī. i. 181B. 11 (*on* i. 1. 3)

अनेकयोगव्रत (aneka-yogavrata) *m., n.* many yogic practices and vows तेषामृषीणाम् ... अनेकयोगव्रतभूरिभासाम्। ... तपोऽभिवृद्धिर्महती बभूव VarāṅgaC. 30. 63.

अनेकयोगिन् (aneka-yogin) *m.* the follower of plurality एतदेव मे स्वस्त्ययनं यन्मामेकयोगिनमनेकयोगिबहुप्रतिपक्षमात्थ TaiUBh. 274. 8 (*on* 2. 8)

अनेकयोजन (aneka-yojana) *n.* many particular measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) *(yojanas)* भोगान्बुभुजिरे ...। अनेकयोजनायाममण्डलेषु मयादयः BṛKathāMañ. vi. 1. 126.

अनेकयोजनमण्डल (anekayojana-maṇḍala) *adj.* having circumference of many measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) *(yojanas)* न्यग्रोधो विपुलस्कन्धोऽनेकयोजनमण्डलः VāyuP. i. 35. 42 =LiṅgaP. i. 49. 33.

अनेकयोजनव्यवहित (anekayojana-vyavahita) *adj.* separated by many measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) (*yojanas*) सोऽनेकयोजनव्यवहितमध्वानं यदा प्रतिदिनं गमनं श्रान्तिः शय्येत्येवमादि कथं रङ्गे प्रदर्श्य तदन्तेनाङ्कच्छेदः कार्यः AbhinBhā. ii. 423. 13 (*on* 18. 32)

अनेकयोजनशत (aneka-yojanaśata) *n.* many hundreds of measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) *(yojanas)* कन्दर्पकेतुः ... अनेकयोजनशतभ्रमणखिन्नो वासवदत्तयाप्येवंविधया सह ... सुष्वाप VāsaDa. 255. 9; TilaMañ. 259. 3.

अनेकयोजनसहस्र (aneka-yojanasahasra) *n.* many thousands of measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) *(yojanas)* अनेकयोजनसहस्रान्तरितेषु भूमिष्ठेष्वर्थेषु ... कालभेदानवसायो न बुद्धिमनुरञ्जयति PrakaPañ. 130. 9.

अनेकयोजनायत (anekayojanāyata) *adj.* extended or spread over many measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) *(yojanas)* अल्पोऽपि मेघोऽनेकयोजनायतमादित्यमण्डलमवलोकयितृनयनपथपिधायकतया यथाच्छादयतीव तथाज्ञानम् VedāntSā. (Sa.) 8. 10.

अनेकयोजनोच्छ्राय (anekayojanocchrāya) *adj.* having the height of many measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) *(yojanas)* अनेकयोजनोच्छ्रायं दशाम्युज्झीवय द्रुमम् SkandP. ii (1).11.36; iii (1).41.36.

अनेकयोजनोत्सेध (anekayojanotsedha) *adj.* having the height of many measures of distance (equal to four *krośas* or about nine miles) (*yojanas*) अनेकप्रजनोत्सेधाः (v. l. अनेकयोजनोत्सेधाः ASS Ed.) महापुष्पफलोपगाः। ... महावृक्षाः VāyuP. i. 35. 18; तथा त्रिकूटनिलये ...। अनेकयोजनोत्सेधे चित्रसानुदरीगृहे ... लङ्का नाम महापुरी VāyuP. i. 48. 26.

अनेकयोधनलब्ध (anekayodhana-labdha) *adj.* secured through many battles सिंहकीर्तिर्नाम नृपतिरनेकयोधनलब्धयशःप्रसाधनः YaśasCam. ii. 319. 6.

अनेकयोनि (aneka-yoni) *adj.* **A** having various forms of existence or birth सन्ति गोयोनयश्चात्र सन्ति वानरयोनयः। अनेकयोनयश्चान्ये तथा मानुषयोनयः MahāBhā. vii. 87. 36; विधाय राज्यं घनपापदिग्धो। हा कं प्रपत्स्ये नरकं कुघोरम्।... किं वा नु तिर्यक्त्वमनेकयोनिम्(?नि) PadmP. (Ra.) 32. 194; **B** having different origins or sources तत्र वातलस्य वातप्रकोपणान्यासेवमानस्य क्षिप्रं वातः प्रकोपमापद्यते ... तस्यावजयनं स्नेहस्वेदौ विधियुक्तौ ... स्नेहाश्चानेकयोनयः CaraS. iii. 6. 16; AṣṭāSaṁ. i. 110. 7 (1. 21); AṣṭāHṛ. i. 13. 3.

अनेकयोनि (aneka-yoni) *f.* various births or species महीपतिः भवाब्ध्यावर्तभूतासु बभ्रामानेकयोनिषु TriṣaŚaPuC. iv. 4. 92; i. 4. 834; संसारे भ्रमन्ननेकयोनीः प्रतिपद्यमानः ... जन्मपरंपरां प्रतिपद्यते Aparā. 1001. 2 (*on* 3. 139); रागद्वेषाभ्यां प्रयुक्तस्तद्विनिवृत्तये यत्करोति तदप्येतादृगेवातनोतीत्यनेकयोनिषु बम्भ्रमि NyāySu. (Ja.) 26B. 6 (*on* i. 1.1)

अनेकयोनिभ्रम (anekayoni-bhrama) *m.* wandering through various births मार्गस्थानामिव युतिरनेकयोनिभ्रमात्क्षणिका PraboSu. 43.

अनेकयोनियन्त्र (anekayoni-yantra) *n.* fetters in the form of various births अनेकयोनियन्त्रेषु निःसृतेस्तनुवेदनाम्। गर्भवासकृतां प्राप्तं त्राहि मां करुणाम्बुधे SkandP. ii (3). 3. 56.

अनेकयोन्यद्रि (anekayony-adri) *m.* tree in the form of various births दुःखानां हेतुभूते भवगहनवनेऽनेकयोन्यद्रि(?द्रि)रौद्रे। भ्राम्यन्त्र प्रापि नृत्यम् SubhāRaSaṁ. 424.

अनेकयोन्यापत्ति (anekayony-āpatti) *f.* undesired contingency of various births अन्ते दुष्टमतिसंभवेनान्ते मतिः सा गतिरिति वचनादनेकयोन्यापत्तेश्च TristhaSe. 100. 8.

अनेकयोन्यावर्त (anekayony-āvarta) *m.* whirlpool in the form of various births संसाराब्धाविहानेकयोन्यावर्ताकुले जनैः। दुर्लभं मानुषं जन्म TriṣaŚaPuC. i. 3. 555.

अनेकरक्तकमलिनीवन (aneka-raktakamalinīvana) *n.* many groves of red-lotus plants तालुना कवलितान्यनेकरक्तकमलिनीवनानीव वर्षन्तम् ... (हस्तिनम्) दर्पशातमपश्यत् HarṣaC. 104. 13.

अनेकरक्तधारा (aneka-raktadhārā) *f.* many streams of blood गजा भिन्ना द्विधा जाता हयाश्च द्विदलीकृताः। अनेकरक्तधाराभिर्मेदिनी पूरिता ह्यभूत् PadmP. iv. 23. 40.

अनेकरङ्गरञ्जित (anekaraṅga-rañjita) *adj.* dyed or painted in various colours अनेकरङ्गरञ्जितान्तरा सोपानपरंपरा संराजमाना भवति SāmaraU.271.13.

अनेकरङ्गविचित्रा (anekaraṅga-vicitrā) *adj.* (*f.*) variegated due to various colours अनेकरङ्गविचित्रा ओषधयो नानारङ्गै रचिता एव यत्र फलपुष्पैर्भासिता भवन्ति SāmaraU. 276. 20.

अनेकरचनारञ्जित (anekaracanā-rañjita) *adj.* dyed or painted in

various designs तन्तुवायः। स चानेकरचनारञ्जितानि ... वस्त्राणि सदैव विदधाति Pañcā. 156. 8.

अनेकरचनाविन्यास (anekaracanā-vinyāsa) *m.* arrangement of various designs अनेकरचनाविन्यासचारुताभिरियतीकृतविश्वकर्मविज्ञानम् ... मणिमयं महिष्ठमायतनम् UdaySuKa. 65. 18.

अनेकरणोत्सेक (aneka-raṇotseka) *m.* much pride about battle दृष्ट्वानेकरणोत्सेकक्रीडद्वीरकुलं बलम्। दधिवांसो दरोद्रेकं दुर्गस्थाः शकपुंगवाः HammīMaKā. 4. 115.

अनेकरति (aneka-rati) *f.* many sexual intercourses or copulations तस्य विटाधिपस्य सदनं गत्वा निशीथेऽपि वा। तेनानेकरतिं विधाय च पुनर्यास्यामि मद्गेहमित्येवम् ... सुवदना संकल्पयन्ती ŚṛṅgāDī. 1. 47.

अनेकरत्न (aneka-ratna) *n.* various gems or jewels अनेकरत्नोज्ज्वलचित्रिताङ्गीम्। विद्याधरेन्द्रः प्रतिगृह्य वीणाम् ... गायति KāvyMī. 30. 21; आकरोऽनेकरत्नानां लाटदेशोऽस्ति PrabhāC. 146. 29.

अनेकरत्नकलित (anekaratna-kalita) *adj.* furnished, i.e. studded with various gems or jewels (शम्भुराजः) अनेकरत्नकलितकटिसूत्रमनोहरः। ... प्रविवेश स्वकं पुरम् ParamāKā. 175. 49.

अनेकरत्नकिर्मीर (anekaratna-kirmīra) *adj.* variegated due to various gems or jewels त्यक्तयाना च ... अनेकरत्नकिर्मीरकार्मरङ्गासिपट्टप्रणयरमणीयभीषणाभिरधिकृताभिः ... नभश्चरभटीभिः ... अग्रतोऽग्रतः प्रस्तुतसमुत्सारणा ... संनिधौ मलयसुन्दर्याः समुपाविशत् TilaMañ. 361. 13.

अनेकरत्नकेयूर (anekaratna-keyūra) *m., n.* armlet (studded) with various gems or jewels अनेकरत्नकेयूरधारिणो वारबाणिनः। सभ्याः केऽपि महाशूराः ... समागताः ParamāKā. 28. 92.

अनेकरत्नखचित (anekaratna-khacita) *adj.* studded with various gems or jewels अनेकरत्नखचिते ताटङ्के काञ्चने शुभे। बिभ्रती कर्णयोः GaṇeP. i. 1. 33; i. 15. 35.

अनेकरत्नचित (anekaratna-cita) *adj.* inlaid or studded with various gems or jewels सेनापतिः ... अनेकरत्नचितम् ... अभिषेकमण्डपम् ... विरचय्य YaśasCam. i. 289. 5.

अनेकरत्नचित्र (anekaratna-citra) *adj.* variegated because of (the reflections of) various gems or jewels आरुह्य च हंसतूलगर्भप्रदिष्ठचीनपट्टोपधाने परिस्तोमवत्यनेकरत्नचित्रपर्यन्ततया यात्रारम्भयोग्यानीन्द्रमिवादौ जित्वा गृहीतानीन्द्रचक्राणि AvantiKa. 64. 9.

अनेकरत्नद्युति (anekaratna-dyuti) *f.* splendour of various gems or jewels उष्णीषमादत्ते ...। चित्तं हरन्तं सकलप्रजानामनेकरत्नद्युतिभिर्मनोज्ञम् VīraBhā. 5. 10.

अनेकरत्ननिकुरुम्ब (anekaratna-nikurumba) *n.* multitude of various gems or jewels (आनन्दरङ्गक्षितिपतिः) °अनेकरत्ननिकुरुम्बप्रभातरङ्गितभद्रासनसहस्रसंकुलान्तरं मनोहरमधिगम्य विवाहमण्डपम् ... भद्रपीठे ... उपविशति स्म ĀnandRa. 5. 8 (24)

अनेकरत्ननिचय (anekaratna-nicaya) *m.* collection of various gems or jewels अनेकरत्ननिचयमचिन्त्याद्भुतप्रभावम्। ... हिमवन्तम् ... जग्मुः CaraS. vi.1(4). 3; अनेकरत्ननिचयो जाम्बूनदमयो गिरिः। भूगोलमध्यगो मेरुः SūrySi. 12. 34; SiddhāTaVi. 28. 13; प्लुष्टः स्पष्टमनेकरत्ननिचयः ŚṛṅgāTi. (Ru.) 2. 94; भूधरेश्वरः। ... काशीमलोकयत्। अनेकरत्ननिचयैः खचिताखिलभूमिकाम् SkandP. iv. 66. 54; हरिं सोऽथ तोषयामास ... अनेकरत्ननिचयैर्धनैर्वस्त्रैरनेकशः GaṇeP. ii. 30. 24.

अनेकरत्ननिवह (anekaratna-nivaha) *m.* heap of various gems or jewels प्लुष्टाः स्पष्टमनेकरत्ननिवहा नालं रतेः केवलम् SaduktiKa. 134. 21.

अनेकरत्नप्रभव (anekaratna-prabhava) *adj.* originating or emitting from various gems or jewels पिञ्छेन तापिञ्छनिभो बभासे। अनेकरत्नप्रभवेन धाम्ना Yādavā. 4. 56.

अनेकरत्नप्राप्ति (anekaratna-prāpti) *f.* obtainment of various gems or jewels (त्रैलोक्याक्रमणैर्वराहविजयैर्निःसंख्यरत्नाप्तिभिः प्रख्यातः ... पौलस्त्यः) पौलस्त्यः ... जयैरनेकरत्नप्राप्तिभिः ... प्रख्यातः AuciViCa. 22 (10)

अनेकरत्नरचित (anekaratna-racita) *adj.* [*f.*-ā] **i** studded with various gems or jewels अनेकरत्नरचितकिरीटमकुटोज्ज्वलम्। ... वासुदेवम् ... अनुध्यायेत् PāraS. 6. 213; **ii** inlaid with various gems or jewels तैस्तैः स्वैरविहारचरितैरनेकरत्नरचिता इव गिरिदरीर्विरचयति ... प्रचलाकिनां कुलेऽहमवाप्तजन्मा YaśasCam. ii. 177. 10; कुण्डं तु विधिवत्कृत्वा ... अनेकरत्नरचितम् PadmP. iv. 9. 28.

अनेकरत्नरूप (anekaratna-rūpa) *n.* (reflected) image of various gems or jewels स्फुरत्स्फटिकनिर्माणश्लक्ष्णपद्मशिलातले। अनेकरत्नरूपाणि विचित्राणि समन्ततः। आरक्तपीतमञ्जिष्ठनीलकिर्मीरवर्णकैः विन्यस्तानीव भासन्ते SkandP. iv. 66. 85.

अनेकरत्नविद्धाङ्ग (anekaratnaviddhāṅga) *adj.* form of which is studded with various gems or jewels पुरुषः ... अनेकरत्नविद्धाङ्गम् ... विमानमारुह्य गच्छेत्सूर्यसलोकताम् BhaviP. 863A. 4(iv. 175. 91)

अनेकरत्नविलसत् (anekaratna-vilasat) *adj.* shining with various gems or jewels (चिन्तयेत् ... शिवाम्) अनेकरत्नविलसत्कङ्कणाङ्कितमुद्रिकाम् SkandP. iii (3). 7. 20.

अनेकरत्नशारीकृत (anekaratna-śārīkṛta) *adj.* variegated by various gems or jewels चक्रवर्तिसैन्यमिवानेकरत्नशारीकृतमत्तवारणपरिकरम् ... आयतनं ददर्श (समरकेतुः) TilaMañ. 215. 21.

अनेकरत्नसंवीत (anekaratna-saṁvīta) *adj.* overlaid or covered with various gems or jewels देवाः ... प्रायुर्मन्दरं कनकप्रभम्। ... अनेकरत्नसंवीतं नानाद्रुमनिषेवितम् SkandP. i(1). 9. 67; i(1). 27. 37; i(1). 28. 47.

अनेकरत्नसंछन्न (anekaratna-sañchanna) *adj.* covered with or enveloped by various gems or jewels विश्वकर्मापि ... चक्रे ... मेरुं महागिरिम्। अनेकद्रुमसंछन्नं (v.l. अनेकरत्नसंछन्नम्) MahāBhā. viii. App. I.2 (46)

अनेकरत्नसंदर्भ (anekaratna-sandarbha) *adj.* woven with various gems or jewels अनेकरत्नसंदर्भरशनादाममण्डितम् ... वासुदेवम् ... अनुध्यायेत् PāraS. 6.222.

अनेकरत्नसंपूर्ण (anekaratna-sampūrṇa) *adj.* full of various gems or jewels अनेकरत्नसंपूर्णो दण्डकोऽयं महागिरिः PadmP. (Ra.) 42. 88.

अनेकरत्नसंभिन्न (anekaratna-sambhinna) *adj.* combined, i.e. studded with various gems or jewels अनेकरत्नसंभिन्ननूपुरादिविभूषितम्। ... वासुदेवम् ... अनुध्यायेत् PāraS. 6. 223.

अनेकरत्नांशु (anekaratnāṁśu) *m.* rays of various gems or jewels येन चानेकरत्नांशुपल्लविते व्यालम्बिमुक्ताफलजालके दिग्गजेनेव कल्पतरावाक्रान्ते सिंहासने ... नेमुः ... सर्वदिशः Kād. 55. 6; ध्वजाग्रलग्नेन विलम्बता खम्। अनेकरत्नांशुकदम्बकेन। यस्यां स चण्डीपतिमण्डपोऽपि बिभर्ति मायूरमिवातपत्रम् NavaSāC. 1. 47.

अनेकरत्नांशुमाला (anekaratnāṁśumālā) *f.* name of the Buddhist goddess Mahādevī शृणु अभयावलोकितेश्वर श्रिया महादेव्या नामानि। तद्यथा ... पद्मावती अनेकरत्नांशुमाला धनदा GiMs. i. 98. 15.

अनेकरत्नाकरभूषणा (anekaratnākara-bhūṣaṇā) *adj.* (*f.*) adorned with, i.e. encircled by many oceans अनेकरत्नाकरभूषणा च भूः MahāBhā. xii. 221. 90.

अनेकरत्नाढ्या (anekaratnāḍhyā) *adj.* (*f.*) rich in various gems or jewels तस्यामनेकरत्नाढ्या विभात्यापणवीथिका TriṣaŚaPuC. iii. 6. 14; प्रविवेश ह। लङ्कामनेकरत्नाढ्याम् ... पवनात्मजः NaraP. 51. 13.

अनेकरत्नाधार (anekaratnādhāra) *m.* substratum or location of various gems or jewels कालेनैवाधुना शैल इदानीं भुवि तिष्ठतु। अनेकरत्नाधारं तं स्थापय त्वं क्षितौ गुरौ ŚivaP. ii(3). 31. 11 (159A. 7)

अनेकरत्नाभरण (aneka-ratnābharaṇa) *n.* many ornaments studded with gems or jewels सा ... कनकशिखरिणमनेकरत्नाभरणकिरणजालकान्तरितावयवम् इन्द्रायुधसहस्रसंछादिताष्टदिग्भागमिव ... राजानमद्राक्षीत् Kād. 8. 22.

अनेकरत्नोज्ज्वल (anekaratnojjvala) *adj.* bright or illumined with various gems or jewels अथाश्रमम् ... आसीद्भृगुपुंगवस्य ...। अनेकरत्नोज्ज्वलचित्रहेमप्रकाशमालापरिवीतमुच्चैः BrahmāṇḍP. ii. 26. 57.

अनेकरत्नोज्ज्वलित (anekaratnojjvalita) *adj.* illumined with various gems or jewels मुनिवर्यधेनुः। विनिर्ममे ... । अनेकरत्नोज्ज्वलितैर्विचित्रैः प्रासादसंघैः ... संशोभितम् ... नगरम् BrahmāṇḍP. ii. 27. 12.

अनेकरत्नौघ (anekaratnaugha) *m.* multitude of various gems or jewels तत्तस्य वेश्म ... महार्हरत्नौघ(v.l. अनेकरत्नौघ)विचित्रमाबभौ MahāBhā.i.190.8.

अनेकरथ (aneka-ratha) *adj.* having many chariots (parked in front) राजसदनम् ... ब्रध्नसौधमिवाप्यनेकरथम् YaśasCam. i. 346. 2.

अनेकरथ (aneka-ratha) *m.* many chariots अनेकरथचीत्कारवाचालवियदञ्चलम् (अनीकं कुरूणां तदपश्यम्) PāṇḍaC. 10. 324.

अनेकरथशाला (aneka-rathaśālā) *f.* many carriage-sheds ताम् ...। उदभूवन् ... दोहदाः ...। अनेकरथशालानामाकल्पनचमत्कृतिः ParamāKā. 179.41.

अनेकरथसाहस्र (aneka-rathasāhasra) *n.* many thousands of chariots

अनेकरथसाहस्रैर्गजाश्वरथसैनिकैः। सर्वतः संवृतो राजा निश्चक्राम BrahmāṇḍP. ii. 48. 6.

अनेकरथादिक्रिया (aneka-rathādikriyā) *f.* several actions involving (objects such as) chariot etc. वात्स्यादि युगपत् संनिधानेनोपस्थितं हस्त्याद्यधिष्ठाय-कापेक्षं न युगपदनेकरथादिक्रियां निवर्तयति NyāyVār. 84. 7 (*on* i. 1. 16)

अनेकरथ्यासंकुला (anekarathyā-saṅkulā) *adj.* (*f.*) **A** full of, i.e. connected by many roads or high ways अस्ति ... महापार्थिववरूथिनीवानेकरथ्यासंकुला ... अयोध्येति ... नगरी TilaMañ. 11. 12; **B** crowded with many chariots, TilaMañ. 11.12.

अनेकरन्ध्र (aneka-randhra) *adj.* **1** having many holes, i.e. troubles (of gestation and rebirth) भूयो यथा व्यसनमेतदनेकरन्ध्रं मा मे भविष्यदुपसादित-विष्णुपादः BhāgP. iii. 31. 21 (Śrīdhara नानागर्भवासरूपम्); **2** bringing about many flaws, i.e. undesired consequences, BhāgP. iii. 31. 21(Vijayadhvaja अनेकानर्थद्वारम्)

अनेकरन्ध्र (aneka-randhra) *n.* several holes (of the flute) दृष्टान्ते चानेक-रन्ध्रवर्तिनां वाय्वंशानां न स्वरूपैक्यम् BrahmSūBh. (Rā.) 76. 20 (*on* i.1.1)

अनेकरमणीकता (anekaramaṇīka-tā) *f.* the state of having many wives, polygamy कस्य नाम सुखाय स्यादनेकरमणीकता TārāŚa. 83.

अनेकरमणीयमणि (aneka-ramaṇīyamaṇi) *m.* several beautiful gems or jewels अनेकरमणीयमणिशिलोच्चये ... स्निग्धघनविततसिद्धायतनवनखण्डे ... विचरतः ... वैमानिकस्य TilaMañ. 411. 14.

अनेकरम्भा (aneka-rambhā) *adj.* (*f.*) **1** having many plantain-trees यद्रचितोद्यानश्रीः ...। विहसत्यनेकरम्भा ... नन्दनं विपिनम् SūktiMu. O. 22; **2** sounding variously, SūktiMu.O. 22.

अनेकरविसंकाश (anekaravi-saṅkāśa) *adj.* like many suns अनेकरविसंका-शलसन्मकरकुण्डलम्। ... वासुदेवम् ... अनुध्यायेत् PāraS. 6. 216.

अनेकरशनाव्यग्र (anekaraśanā-vyagra) *adj.* occupied or engaged in (i.e. holding) many reins कोऽयं भ्रमति ...। अनेकरशनाव्यग्रहस्ताग्रः SkandP. iv. 19. 1.

अनेकरश्मि (aneka-raśmi) *adj.* having numerous rays सहस्ररश्मिः अनेकरश्मिः ... उदयति एष सूर्यः PraśnaUBh. 243. 7 (*on* 1. 8)

अनेकरश्मि (aneka-raśmi) *m.* numerous rays अस्यात्मनो हृदयदेशस्थितस्या-धस्तान्मन्दप्रभा अनेकरश्मयः Aparā. 1011. 1 (*on* 3. 169); ये चास्यानेकरश्मयो मृदुदीप्तयोऽधस्तात् स्थिताः DīpKa. 90. 2 (*on* 3.168-169)

अनेकरश्मिसंनिधान (anekaraśmi-sannidhāna) *n.* [Loc.] in the presence of numerous rays यदि नायनो रश्मिरुद्भूतस्पर्शो भवेत् तेन दृश्यविशेषेऽनेकरश्मि-संनिधाने सति द्रव्यं दह्येत NyāyVār. 382. 1 (*on* iii. 1. 37)

अनेकरश्मिसंनिपात (anekaraśmi-sannipāta) *m.* [Loc.] at the concurrence, i.e. falling together of numerous rays दृश्यविशेषे ... अनेकरश्मिसंनिपाते च सति व्यवहितत्वाद् द्रव्यस्यानुपलब्ध्या भवितव्यम् NyāyVār. 382. 2 (*on* iii. 1. 37)

अनेकरस (aneka-rasa) *adj.* **1A** having various flavours or tastes क्षरणात् क्षारः नासौ रसः द्रव्यं तदनेकरससमुत्पन्नमनेकरसम् CaraS. i. 26. 9; तदग्रेऽभ्यवहारार्थं ततः किंचित्फलादिकम्। निधीयतेऽथवानेकरसं भोजनम् KathāKau. 13. 43; **1B** having various juices or saps अनेकदोषात्मकेषु व्याधिष्वनेकरसेषु च भेषजेषु ... व्याधिभेषजप्रभावतत्त्वं व्यवस्येत AṣṭāSaṁ. i. 119. 20 (1. 23); **2** having various sentiments गतं भावावेशवशादनेकरसतां त्रैलोक्ययात्रामयम्। नृत्तम् MattaVi. 1; **3** having manifold essences or natures 'सर्वं ब्रह्म' इति तु सामानाधिकरण्यम् ... न अनेकरसताप्रतिपादनार्थम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 147. 9 (*on* i. 3. 1); न हि ... अनेकरसं ब्रह्म ... विज्ञेयत्वेन वा श्रुत्या उपदिश्यते BṛĀraUBh. 690. 1 (*on* v. 1. 1)

अनेकरस (aneka-rasa) *m.* **1** various flavours or tastes तथावस्थां तामहरहः स्वयमनेकरसवाञ्छितपानभोजनाम् ... परिजनो विज्ञातवान् Kād. 66. 8; **2** various chemicals यः ... अनेकरसशास्त्रज्ञः ... स गुरुर्मतः Rasā. 2. 4; **3** various charms or delights गुरुस्ताभ्यां गुणारामराजिनी राजकन्यका:। अनेकरसपीयूष-वाहिनीरुदवाहयत् PāṇḍaC. 4. 447; **4** various sentiments अनेकरसनिष्ठत्वम् ... व्यभिचारित्वम् RasTa. 71. 1; **5A** much fluid, cf. **अनेकरसस्वभाविन् 1; 5B** various juices or saps अनेकरसव्यक्तिभेदेन तदपादानभूताधवनीयस्थसोमरस-भेदावगमात् MīmāKau. iii(2). 223. 3 (*on* ii. 2. 18)

अनेकरसचर्वण (anekarasa-carvaṇa) *n.* tasting of different flavours or tastes प्रजानुपालनात्पुण्यम् ... अर्ज्यते। रसायनानामग्र्यं यदनेकरसचर्वणम् RājTa. (Jo.) 916.

अनेकरसत्व (anekarasa-tva) *n.* the state of having manifold essences or natures नेह नानास्ति किंचनेत्यनेकरसत्वप्रतिषेधात् TattvPradī. (Ci.) 112.8.

अनेकरसप्रधान (anekarasa-pradhāna) *adj.* having various sentiments as predominants अन्यस्य तु यस्तद्व्यपदेशः स तत्प्रधानत्वादनेकरसप्रधानं पानकरीत्या कैशिकीत्यादि मधुरव्यपदेशवत् AbhinBhā. i. 20. 17 (*on* 1. 41)

अनेकरसयुक्त (anekarasa-yukta) *adj.* full of or associated with various sentiments (चरितं यत्रैकविधं तज्ज्ञेयं प्रकरणं नाम) नैकविधमित्यनेकरसयुक्त(?क्तम्) इति Kāvyānu. (He.) 382. 17.

अनेकरसवतीसहिता (anekarasavatī-sahitā) *adj.* (*f.*) consisting of food or meal of various kinds अनेकरसवतीसहिता भिक्षा दत्ता SamyaKau. 43.5.

अनेकरसविशेष (aneka-rasaviśeṣa) *m.* various peculiar charms or delights राजा ... अनेकरसविशेषशालिनीभिः ... विलासभङ्गिभिः ... मर्त्यलोकसुखानि भुञ्जन् UdaySuKa. 148. 21.

अनेकरसव्याप्यत्व (anekarasavyāpya-tva) *n.* the state of being what is to be pervaded by various sentiments अनेकरसव्याप्यत्वं व्यभिचारित्वम् RasTa. 71. 1.

अनेकरससमुत्पन्न (anekarasa-samutpanna) *adj.* arisen from (the things of) various flavours or tastes क्षरणात् क्षारः नासौ रसः द्रव्यं तदनेकरससमुत्पन्न-मनेकरसम् CaraS. i. 26. 9.

अनेकरसस्वभाविन् (anekarasasvabhāv-in) *adj.* **1** having much fluid, i.e. urine as the essentilal nature प्रमेहाः ... नटा इवानेकरसस्वभाविनः KalyāKā. 11. 9; **2** assuming various sentiments and disposition, KalyāKā. 11. 9.

अनेकरसानुबन्ध (anekarasānubandha) *m.* combination of various sentiments करोमि ... अनेकरसानुबन्धपरं प्रबन्धम् UdaySuKa. 13. 18.

अनेकरसानुवेध (anekarasānuvedha) *m.* **i** composition or combination of various sentiments (कवेः) चित्रैकरूपेऽपि हि सर्गबन्धे यस्य स्थितोऽनेकरसानुवेधः ŚrīKaC. 1. 24; **ii** pursuit of various, i.e. uncommon interests, ŚrīKaC. 1. 24 (comm. विधातुरनेकरसानुवेधोऽसाधारणव्यसनानुषङ्गः)

अनेकरसाभ्यवहारतस् (anekarasābhyavahāra-tas) *adv.* owing to the tasting of various saps (of flowers) ध्रुवमनेकरसाभ्यवहारतः कृतरसायनसंग्रह-सुस्थिता। मधुलिहामसुखायत संहतिः HarVi. 3. 6.

अनेकरसास्वाद (anekarasāsvāda) *m.* enjoyment or tasting of various flavours नानारसा नवनीतरसाः राधास्वादितमिष्टरसा अनेकरसास्वादसुखदाः सन्ति SāmaraU. 267. 7.

अनेकरसीकृत (anekarasī-kṛta) *adj.* which is made to contain various flavours इदमेकरसमप्यनेकरसीकृतम् NalaCam. 7. 13 (9)

अनेकराग (aneka-rāga) *m.* **1** various colours प्रकाशयांचक्रुः क्रमेण कार्माः। ... अनेकरागरुचिरवेत्रकरण्डकुण्डलीकृतानि ... क्षौमाणि HarṣaC. 291. 16; **2** more than one desire एकत्वेऽपि प्राणापानादीनामनेकव्यक्तिरेव ततोऽनेकरागादिमनःप्रसङ्गः PramāVāBh. 99. 31; **3** love for many (persons) अत्र शृङ्गाररसस्यारागादनेकरागात् तिर्यग्गान्म्लेच्छरागाच्चेति चतुर्विधमाभासभूयस्त्वम् RasāSu. 203. 3 (2. 263 ½)

अनेकराग (aneka-rāga) *adj.* **1** having various colours अस्थिरमनेकरागम् ... प्रावृषि सुरेन्द्रचापं विभाव्यते युवतिचित्तमिव SūktiMu. 61. 17; Subhāṣi. 1734; **2** having love for many (people), SūktiMu. 61. 17; Subhāṣi. 1734.

अनेकरागविन्यस्त (anekarāga-vinyasta) *adj.* arranged according to various colours पुष्पमण्डलम्। ... अनेकरागविन्यस्तैः सुगन्धैः कुसुमैर्गृहम्। यः कुर्यात्पर्वकाले तु विचित्रकुसुमोज्ज्वलम् ... स दिव्यं श्रूयते BhaviP. 245A. 1 (i. 163. 85)

अनेकराज (aneka-rāja) *m.* [P. v. 4. 91] several kings परात्मपूर्वजानेक-राजनामभिरङ्कितम् ...। अनेके राजानः ...। तेषां नामानि परात्मपूर्वजानेकराजनामानि, तैश्चिह्नितम् SmṛtiCan. iii. 83. 4; देशप्रदेशस्थानानां तथा परात्मपूर्वजानेकराजना-मधेयानामाहर्तृदायककथनस्य च स्थावरविवादेषूपयोगः SmṛtiCan. iii. 83. 16.

अनेकराजकवध (anekarājaka-vadha) *m.* killing of several kings अर्जुनो मत्कोदण्डमनेकराजकवधस्वाध्यायमध्यापिपत् AnarghaRā. 4. 54.

अनेकराजकार्य (aneka-rājakārya) *n.* various state-affairs किं त्वनेकराज-कार्यव्यापृततया कदाचिदकुर्वता दिव्यकार्यपर्यालोचनम्। ... अल्पमपि न कृतस्तत्कपालानां संग्रहः TilaMañ. 51. 17; सौरसेनो नाम नृपतिः ... अनेकराजकार्यपर्याकुलमानसतया मांसभक्षणक्षणं नावाप YaśasCam. ii. 332. 4.

अनेकराजकोटी (aneka-rājakoṭī) *f.* several crores of kings अनेकराज-कोटीभिः परितः पादचारिभिः। जगाम स सरिच्छ्रेष्ठां पक्षिवृन्दसमाकुलाम् PadmP. iv. 68. 10.

अनेकराजतनयपरिवार (anekarājatanaya-parivāra) *adj.* having reti-

nue or paraphernalia of several princes अनेकराजतनयपरिवारोऽथ सागरः। आददे व्रतममृतं सागराचार्यसंनिधौ PariPar. 1. 416.

अनेकराजन्य (aneka-rājanya) *m.* many royal personages अनेकराजन्य-रथाश्वसंकुलं तदीयमास्थाननिकेतनाजिरम् Kirātā. 1. 16; रणे रणे मुक्तकृपः कृपाणं यः शातधारं कृतवान् कृतास्त्रः। अनेकराजन्यघटाकिरीटमाणिक्यशाणोपलपट्टिकासु NavaSāC. 1. 67.

अनेकराजन्यकतिरोहित (anekarājanyaka-tirohita) *adj.* hidden by many assemblages of warriors प्रातर्द्रोणः ...। प्राणत्राणकृतेऽनेकराजन्यकतिरोहिते। सैन्धवं शकटव्यूहसूचीपाशे न्यवेशयत् PāṇḍaC. 13. 388.

अनेकराजन्यकुल (aneka-rājanyakula) *adj.* consisting of several royal personages भार्गवेण तत्पुष्कराक्षस्य बलं समग्रम्। अनेकराजन्यकुलं हतेश्वरं हतं नवाक्षौहिणिकम् BrahmāṇḍP. ii. 40. 18.

अनेकराजन्यजन्य (anekarājanya-janya) *n.* war with several royal personages मन्त्रिणामपि ... अत्यन्तोदात्तचरितमनेकराजन्यजन्यविजयोपार्जितख्यातिम् ... क्षत्रियकुमारमुद्दिशतां न लेशोऽप्यस्ति निर्वादस्य TilaMañ. 299. 16.

अनेकराजपरिगृहीतार्था (anekarājaparigṛhītārthā) *adj.* (*f.*) whose riches or affairs are managed by several kings अनेकराजपरिगृहीतार्थामपि पृथिवीं प्रथमपरिगृहीतृत्वात् पृथोस्तस्यैव नाम्ना पृथिवीति व्यपदिशन्ति ManvaVi. 1138. 3 (*on* 3. 44)

अनेकराजलोकपरिवृत (anekarājaloka-parivṛta) *adj.* surrounded by several royal personages तातोऽपि ... आगत्य मातुर्मे भवनमनेकराजलोकपरिवृतः ... अतिमहान्तमुत्सवमकारयत् TilaMañ. 263. 19.

अनेकराजसंबन्ध (anekarāja-sambandha) *m.* relation or contact with several kings इमामपि पृथ्वीं पृथुना पूर्वं परिगृहीतत्वादनेकराजसंबन्धेऽपि पृथोर्भार्यामित्यतीतज्ञा जानन्ति ManvaMu. 371. 25 (*on* 9. 44)

अनेकराजहंससंचरण (anekarājahaṁsa-sañcaraṇa) *n.* movement of several royal swans अनेकराजहंससंचरणरमणीयाभिः ... वीचिभिर्वाचालितभुवनम् ... सरो दृष्टवान् TilaMañ. 203. 21.

अनेकराजि (aneka-rāji) *m.* type of snake (*lit.* having several lines on the body) कोपयन्त्यनिलं जन्तोः फणिनः सर्व एव तु। पित्तं मण्डलिनश्चापि कफं वानेकराजयः SuśruS.v. 4. 29.

अनेकराज्यव्यसन (aneka-rājyavyasana) *n.* various royal calamities (*lit.* calamities of the seven constituent elements of kingship) अशेष (v.l. अनेक) राज्यव्यसनात् पार्थिवव्यसनं गुरु NītiSā. 15. 1.

अनेकराज्यातिक्रान्त (anekarājyātikrānta) *adj.* crossed over to more than one state-realm (बलम्) युध्येत नातिक्षिप्तमनेकराज्यातिक्रान्तं बह्वाबाधत्वात् ArthŚā. iii. 37. 4 (8. 5)

अनेकराज्यान्तरित (anekarājyāntarita) *adj.* crossed over to more than one state-realm (बलम्) अनेकराज्यान्तरितमतिक्षिप्तं न युध्यते NītiSā. 14. 81 (comm. शत्रुमित्रादिराज्यातिक्रान्तम्)

अनेकरात्रि (aneka-rātri) *f.* **i** more than one night तज्ज्ञानादेकरात्रि-परिमितेऽभ्यासे ततश्च ज्ञानात्साम्यं तु गच्छतीत्यनेकरात्रिपरिच्छिन्नाभ्यासविषयम् Aparā. 1122.7 (*on* 3.268); **ii** many nights अनेकरात्र्यन्तरिता अपि यवगोधूममुद्गदुग्ध-विकाराः स्नेहसंयोगरहिता अपि द्विजातिभिर्भक्षणीयाः ManvaMu. 198.28 (*on* 5.25)

अनेकरामा (aneka-rāmā) *f.* several beautiful women इयं कटी ...। अनेकरामाजघनेषु ललिता विधेर्वशान्निर्वसनीकृताधुना PrabaCin. 24. 23.

अनेकराशिका (aneka-rāśikā) *adj.* (*f.*) consisting of large quantities पञ्चसप्तनवराशिकेषु करणसूत्रम् लाभं नीत्वान्योन्यं विभजेत् पृथुपङ्क्तिमल्पया पङ्क्त्या (v. l. संक्रम्य फलं छिन्द्याल्लघुपङ्क्त्यानेकराशिकां पङ्क्तिम्) GaṇiSāSaṁ. 4. 32.

अनेकरीति (aneka-rīti) *adj.* of various forms or ways यस्मादाभिमुख्यतया नार्थमनेकरीति त्वद्दृष्टार्थमर्थेऽर्थतः AbhinBhā. ii. 63. 21 (*on* 9. 160)

अनेकरुचिरचाप (aneka-ruciracāpa) *m.* many beautiful bows इममहं त्वत्प्रतापानलमनेकरुचिरचापचुम्बितनिजबाहुबलाहकनिर्मुक्तनाराचधारासारैः शमयामि PrasaRā. 156 (8)

अनेकरुज् (aneka-ruj) *adj.* having, i.e. causing various ailments अनेकरुक् प्राणहरी त्रिदोषाज्ज्ञेया शतघ्नी च शतघ्निरूपा RugVi. 56. 48.

अनेकरुद्रकोटी (aneka-rudrakoṭī) *f.* many crores of Rudras महाभूतविना-शान्ते प्रलये प्रत्युपस्थिते। अनेकरुद्रकोट्यस्तु या प्रसन्ना महेश्वरीम् ... यान्ति BrahmāṇḍP. iii. 2. 275.

अनेकरुद्राञ्चित (anekarudrāñcita) *adj.* honoured or worshipped by many Rudras यो वामदेवः प्रथितः पृथिव्यामनेकरुद्राञ्चितपादपद्मः PadmP. v. 12.40.

अनेकरुद्रार्चित (anekarudrārcita) *adj.* worshipped by several Rudras यो वामदेवः प्रथितः पृथिव्यामनेकरुद्रार्चितपादपद्मः MatsyaP. 23. 36.

अनेकरूढिशब्द (aneka-rūḍhiśabda) *m.* various conventional words अनेकरूढिशब्दानां वाच्यं ब्रह्मैव नापरम् AṇuBh. 102. 23 (*on* i. 4. 3)

अनेकरूप (aneka-rūpa) *adj.* [*f.* - ā] **1Ai** of various or diverse forms, having various natures सृङ्कां चेमामनेकरूपां गृहाण KāṭhU. 1. 16 (Śaṅ. विचित्राम्); विश्वस्य स्रष्टारमनेकरूपम् ... ज्ञात्वा शिवं शान्तिमत्यन्तमेति ŚvetāU. 4. 14; 5.13; तथाप्यनेकरूपस्य तस्य रूपाण्यहर्निशम्। बाध्यबाधकतां यान्ति ViṣṇuP. v. 1. 21; आत्मनानेकरूपेण बहिरर्थस्य तादृशः NyāyVi. 2. 9; 2. 227; न च एकरूपे ब्रह्मणि अनेकरूपाणि विज्ञानानि संभवन्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 617.8 (*on* iii. 3. 1); लेख्यादिवस्तुनोऽनेकरूपस्य शुक्लमिदं कृष्णमिदमिति स्वरूपं विकल्प्य गृह्णाति Śarka. 17. 18; सर्वापि देवता। एका चानेकरूपा च ह्यध्यात्मादिविभागतः BṛĀraUBhVā. i. 3. 278; नन्विदं दृष्टविरुद्धमवोच: एकमनेकरूपं न भवतीति। एकं ह्यनेकरूपं पश्यामः IṣṭaSi. 19. 1; 19. 13; अन्यथा तयोरन्योन्यबाध्यत्वान्नानेकरूपं किंचित्स्यात् IṣṭaSi. 108. 10; जाने महादेवमनेकरूपम् KūrmaP. 325. 16 (1. 32); एकात्मतां भावयतां त्वमेको नानाधियां यस्त्वमनेकरूपः SkandP. iii (3). 14. 50; मरुतामनेकरूपं हरिं यज्ञतनुं नमस्ये VarāP. 5. 49; (विज्ञानानि) अनेकरूपाणि। रूपमाकारः Bhām. 579. 14 (*on* iii. 3. 1); स्मर ... शिवम् ... अनेकरूपम् DaśāvaC. 8. 747; त्रिगुणा सा .... अनेकरूपा DevīBhāP. vi. 28. 24; महिमानं न जानीवोऽनेकरूपस्य ते विभो। कृतकृत्यौ भवत्पाददर्शनात्त्वः प्रभोऽधुना GaṇeP. ii. 25. 5; ii. 51. 40; नीलकायः क्वचिन्नीलकण्ठः ... एक एवेश्वरोऽनेकरूपास्तनुः VīraMi. (Bhakti.) 1. 7; **1Aii** of various kinds or types यत्र स्यान्मानुषीणां खरकरभमुखानेकरूपा प्रसूतिस्तत्स्थाने जीविताथी स्थितिमिति कुरुते नैव पातैः प्रदुष्टे AVPari. 70 (32). 26; यत्तु ... देयं वसु जनार्दने। अनेकरूपं राजेन्द्र न तद्देयं कदाचन MahāBhā. v. 86. 2; शस्त्राण्यनेकरूपाणि विसृजन्तो महारथाः MahāBhā. vi. 58. 21; कच्चिद्वचः ... यत्तत्त्रियामवदत्तात कर्णः। सभामध्ये रूक्ष-मनेकरूपम् MahāBhā. viii. 652*(3); इमां हि दुःस्वप्नगतिं निशम्य तामनेक-रूपामवितर्कितां पुरा। भयं महत्तद् हृदयान्न याति मे विचिन्त्य राजानम् Rāmā. ii. 63. 18; अन्ये ह्यनेकरूपाश्च सर्गा बहुतराः JayāS. 2. 74; अस्त्राण्यनेकरूपाणि ... मुञ्चति ... सः ViṣṇuP. v. 22. 14; विश्वकर्मा ददौ तस्यै परशुं चातिनिर्मलम्। अस्त्राण्यनेकरूपाणि तथाभेद्यं च दंशनम् MārkP. 82. 27; निजचरितस्यानेकरूपस्य ... इह जनुषि विचित्रं कर्मणो भावयन्ते फलम् PadmP. (Ra.) 62. 99; द्रव्यमनेकरूपं तत्तत्तु तस्मै कथयांबभूव VarāṅgaC. 14. 72; (उपक्रमः) श्लेष्मणः ... अनेकरूपो व्यायामश्चिन्ता रूक्षं विमर्दनम् AṣṭāHṛ. i. 13. 11; ते दन्द्रम्यमाणाः अत्यर्थं कुटिलामनेकरूपां गतिं गच्छन्तः ... परियन्ति परिगच्छन्ति मूढाः KāṭhUBh. 124. 8 (*on* 2. 5); तापैस्त्रिभिरित्थमनेकरूपैः संतप्यमानो क्षुभितान्तरात्मा। परिग्रहं सर्वमनर्थबुद्ध्या जहाति SarvaVeSāSaṁ. 229; न हीदृशं परिदृश्यमानमनेकरूपम-परिमितमनन्तप्राणिगतविचित्रसुखदुःखसाधनं भुवनादि कार्यमनतिशयेन पुंसा कर्तुं शक्यम् NyāyMañ. i. 183. 28; (आचारः) एषोऽपि हि स्वभावभेदेन पुरुषाणां मनःस्वास्थ्यदौःस्थ्यादिभेदेनानेकरूपः प्रतिविशेषमानन्त्यादशक्यो ग्रन्थेन उपनिबद्धुम् ManuBh. i. 68. 11 (*on* 2. 6); वृद्धिश्चानेकरूपा ManuBh. ii. 142. 24 (*on* 8. 151); आगमनिर्गमनादेर्द्रव्यस्यानित्यत्वादुपचयापचयावर्थस्यानेकरूपौ ManuBh. ii. 234. 14 (*on* 8. 402); अनेकरूपैः ... क्षुद्रोपलैरलंकृताम्... एकशृङ्गवैताढ्यपर्वतान्तरालाटवीं वीक्षमाणः TilaMañ. 234. 12; उभौ पश्यतः ...। भक्ष्याण्यनेकरूपाणि खाद्यानि विविधानि च GaṇeP. ii. 55. 25; सूदाः ... । ममाग्रेऽनेकरूपाणि भोजनान्युपनिन्यिरे SamarāSaṁ. 4. 336; अनेकरूपैः ... कालात्मकं रूपमकालकाल्यः। ऋतुप्रभेदैरनुभूय रेमे रामासखो राममनुप्रयातः Yādavā. 8. 2; 'संगतिरूहनीया। सा चानेकरूपा आक्षेपसंगतिः, दृष्टान्तसंगतिः ... इत्येवमादिरूपा NyāyMāVi. 10. 14 (*on* i. 1. 0); (स्थानम्) भगवदीयानांदिसंकल्पात्तस्य ... भोग्यादिरूपेणानेकरूपं परिणामादिविक्रियानर्हं च कालातीतत्वात् VedāntKau. 10. 11 (*on* i. 1.1); इह तु अनेकरूपमेव वस्त्विति निर्णयात् कुतोऽप्रामाण्यम् YuktiSneha. 106. 24 (*on* i. 1. 5); **1Bi** of more than one kind or type आहितोत्तरशक्तित्वात् प्रत्येकं वा समूहिनः। अनेकरूपा लभ्यन्ते क्रमवन्त इवाक्रमाः VākyaPa. 3 (8). 14; शब्दादयः श्रोत्राद्यवच्छेदेनैकरूपा अपि अनेकरूपा इव भान्ति Bṛha. 147. 7 (*on* i. 1.5); कथं ह्येकस्मिन्काले बहूनामुच्चारयतामेक एव सन् गकारो युगपदनेकरूपः स्यात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 194. 16 (*on* i. 3. 28); **1Bii** of more than one form or nature स्यादेतत् ... कथमेकरूपाणां गुणानामनेकरूपा प्रवृत्तिः इत्यत आह SāṁkhyaTaKau. 305. 4 (*on* 15); किमेकरूपः किं वानेकरूपः TattvPrakā. 117B. 11 (*on* ii. 3. 27); अनेकरूपैकसुराङ्गनाप्तैः अपास्तवैरं रणरङ्गनृत्तम् Yādavā. 20. 53; **1C** of various shapes यन्त्राणि ... अन्यान्यपि चानेकरूपाण्यनेककार्याणि स्वस्थातुरोपकरणानि AṣṭāSaṁ. i. 167. 18 (1. 34); **1D** of various colours मरकतपद्मरागादिषु मुखमेकमप्यनेकरूपमिव प्रतिभाति Bṛha. 148. 1 (*on* i. 1. 5); चित्रं रूपमवयविनोऽभ्युपगच्छता अनेकरूपोऽवयव्युपगतो

भवति न चैकं द्रव्यमनेकरूपं नाप्यनेकस्मिन् एकमिति NyāyVār. 511. 5 (*on* iv. 2. 12); **2** fickle, changeable, of varying nature वाराङ्गनेव नृपनीतिरनेकरूपा ŚatTrayī. 59; Tantrākhyā. 53. 8; PañcT. 1. 77 (180. 4); Hitopa. 2. 166; Pañcā. 124. 23; रागं दृशोर्वपुषि कम्पमनेकरूपं चित्तं विवेकरहितानि च चिन्तितानि। कोपः करोति ... मदिरामदश्च SubhāRaSaṁ. 27.

अनेकरूप (aneka-rūpa) *n.* **1** various forms चक्रस्यानेकरूपाणि नानासिद्धिप्रदानि च PauṣkS. 8.47; बृहदारण्यके ... भगवतोऽनेकरूपाणि ... अनेकधर्माश्चोक्ताः Nyāyāmṛ. 272A. 6; **2** various objects स्मरणादिविभागेन ज्ञातर्येकत्र यत्पृथक्। प्रथतेऽनेकरूपाभं तज्ज्ञानं ज्ञातृकर्तृकम् BṛĀraUBhVā. iii. 4. 107; **3** various ways साधनसिद्धाः संसिद्धाः सख्य(?ख्यः) अनेकरूपैस्ताभ्यां सुसेव्यमानाः भवन्ति SāmaraU. 238. 13.

अनेकरूपक (anekarūpa-ka) *adj.* having various forms निजेच्छावशतोऽनेकरूपकः कल्पभेदतः। ... प्रादुर्भूतो गजाननः GaṇeP. ii. 149. 5.

अनेकरूपतस् (anekarūpa-tas) *adv.* in various forms प्रधानात्परतः साक्षाद् ब्रह्मैवानेकरूपतः। तदाप्नोति नरः BṛBrahmaS. iii. 3. 13.

अनेकरूपता (anekarūpa-tā) *f.* **A** the state of having more than one form or nature एकस्याप्यवयविनोऽनेकरूपतया नानात्वम् TātpaṬ. (U.) 381. 26 (*on* 5(6). 33); श्रुतिः एकैकस्य देवतात्मनः युगपद् अनेकरूपतां दर्शयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188. 7 (*on* i. 3. 27); ŚaṅkaVi. (Ā.) 252. 14; नात्र कश्चिद्दोषः, यदि सैव ब्रह्म नान्यथा, अनेकरूपतानुपपत्तेरेकवस्तुनः IṣṭaSi. 22. 11; एकस्यानेकरूपताया निरस्तत्वात् IṣṭaSi. 270. 16; अतोऽस्याः श्रुतेरेकैकदेवताया अनेकरूपताप्रतिपादकत्वानुपपत्तिमभिप्रेत्य अत्र सैषा श्रुतिरनुदाहृता ŚrutaPra. ii. 62. 11 (*on* i. 3. 26); जीवानामनेकरूपतां सूत्रकार एव वक्ष्यति NyāySu. (Ja.) 304A. 11 (*on* ii. 1. 7); **B** the state of having more than one shape एकस्मिन्नेवोदयेऽनेकरूपताप्यशुभा AdbhuSāg. 40. 13; **C** the state of being of various types or kinds पुनश्च सुवविषये तदित्यनेकरूपता MīmāKau. iii(1). 91. 8 (*on* i. 2. 44); iii (1). 91. 15 (*on* i. 2. 44)

अनेकरूपत्व (anekarūpa-tva) *n.* **A** the state of having more than one form or nature एकस्यानेकरूपत्वं नालिकादिपरिग्रहात्। यथा तथैव तत्र स्यात् बहूनामेकरूपता VākyaPa. 2. 113; अनेकरूपत्वाच्च नैकरूपग्रहणे सर्वात्मकवस्तुग्रहणप्रसङ्गोऽपि दर्शनीयः Śarka. 27. 1; अत्र तेन वस्तुन एवानेकरूपत्वादेवंविधप्रतीतिरिति वाच्यम् Śarka. 102. 16; चित्रवदनेकरूपत्वादत्रैकरूपाभ्युपगमो मृषा NyāyRa. 633. 10 (*on* 5(14). 78); सिप्सिचोरर्थस्य त्यागोपादानाभ्यां युक्तो व्यपदेशिवद्भावः इडागमभावाभावाभ्यामनेकरूपत्वाद्वा Pradī. vii. 191. 14 (*on* viii. 3. 59); एकस्य चानेकरूपत्वं दृष्टं यथा वृक्षस्य स्कन्धशाखाविटपादिरूपता Aparā. 992. 21 (*on* 3. 118); प्रत्यभिज्ञाया हि भेदप्रत्ययबाधकत्वं प्रस्तुतं तद्धेतुत्वे च भेद एव निषेधो नैकस्यानेकरूपत्वम् VedāntKa. 170. 28 (*on* i. 3. 28); न चाणोर्युगपदनेकरूपत्वं विना सांशतयोपपद्यते NyāySu. (Ja.) 304A. 11 (*on* ii. 1. 7); एवं सत्येकस्यानेकरूपत्वं जीवस्य न संभवति AṇuBh. 357. 13 (*on* iv. 4. 18); **B** the state of being of various kinds or types दिनादिर्लभ्यते कालो योगिनां योगकारकः। भुक्तेरनेकरूपत्वात् स्थूलः कालः स गम्यते MaBhāsk. 6. 50; सुवर्णस्यानेकरूपत्वं सुवर्णप्रकृतित्व एव AṇuBh. 117. 8 (*on* i. 4. 24); लीलाया अनेकरूपत्वात् AṇuBh. 353. 22 (*on* iv. 4. 14); तर्हि पितृद्वारा सुपुत्रावाप्तिमुक्तिस्वर्गलक्ष्मीप्राप्त्यादेस्तत्तत्प्रयोजनस्यानेकरूपत्वात्तावतः फलत्वकल्पने विपरीतं गौरवम् TristhaSe. 17. 27; अध्वर्युकर्तृकत्वाद्यादाय च नियमविधित्वमित्यादि तत्तद्विधिष्वनेकरूपत्वेऽपि क्वचित्केनचिद्रूपेण व्यवहारः MīmāKau. iii (1). 92. 2 (*on* i. 2. 44); **C** the state of having various forms or natures अनेकरूपत्वात् अभ्रादिभिः पर्जन्यस्य वैरूप्यम् ChāndoUBh. 109. 7 (*on* ii. 15. 1); न हि ब्रह्मणश्शुक्तेरिव स्वतोऽनेकरूपत्वम् IṣṭaSi. 71. 6; द्विष्ठस्यानेकरूपत्वात् सिद्धस्यान्यानपेक्षणात्। ... तेन कर्तापि कल्पितः ĪśvaPraSū. i. 2. 11; भूः...। यास्यत्यनेकरूपत्वमित्युक्त्वा लज्जिताभवत् (गिरिसुता) RāmāMañ. 19. 8; अनेका चेत्तस्या अपि विशेषत्वापत्तिः। अनेकरूपत्वैकजीवितत्वाद्विशेषाणाम् SyādvāMañ. 14 (47); अनेकरूपत्वम् विरुद्धधर्मवत्त्वं माहात्म्यार्थं स्वरूपे निरूपयति AṇuBh. 87. 13 (*on* i. 3. 25)

अनेकरूपत्वप्रतिपादन (anekarūpatva-pratipādana) *n.* expression of the state of having various forms or natures अनेन च वस्तुनोऽनेकरूपत्वप्रतिपादनेनातत्कारिव्यवच्छेदविषयत्वमपि प्रत्युक्तम् Śarka. 26. 27.

अनेकरूपत्वप्राप्ति (anekarūpatva-prāpti) *f.* attainment of the state of having various forms ज्ञानस्य गुणस्य कथमनेकरूपत्वप्राप्तिः VedāntKa. 391. 21 (*on* iii. 3. 1)

अनेकरूपत्वयोग (anekarūpatva-yoga) *m.* tenability of the state of having more than one form ब्रह्मात्मना दृग्दृश्ययोरभेद इत्ययुक्तम् दृग्दृश्यरूपाभ्यां ब्रह्मण एकस्य अनेकरूपत्वयोगात् IṣṭaSi. 21. 22.

अनेकरूपत्वानुपपत्ति (anekarūpatvānupapatti) *f.* untenability of the state of having more than one form युगपदेकस्यानेकरूपत्वानुपपत्तितर्कसहकृतमेकत्वप्रत्यभिज्ञानं भेदप्रत्ययबाधकमिति भावः PrakaVi. 280. 16.

अनेकरूपत्वाभाव (anekarūpatvābhāva) *m.* absence of the state of having more than one form ब्रह्मणस्त्वनेकरूपत्वाभावात् तज्ज्ञानं दहत्येवाशेषमज्ञानम् IṣṭaSi. 71. 5; ब्रह्मणोऽनेकरूपत्वाभावात् स्वयंप्रकाशत्वाच्च तज्ज्ञाने परिपूर्ण उदिते ... पुनरपि जन्मान्तरादिसंसारबीजमज्ञानमवशिष्यते ... इति न शक्यं कल्पयितुम् IṣṭaSi. 72. 16.

अनेकरूपत्वार्थ (anekarūpatvārtha) *adj.* meant for the state of having various kinds or types विद्वांस इति बहुवचनं वैदुष्यस्यानेकरूपत्वार्थम् CaturCin. iii (1). 402. 3.

अनेकरूपदैत्यान्त (anekarūpadaityānta) *m.* destroyer of demons of various forms विष्णुं जिष्णुं महाविष्णुं प्रभविष्णुं महेश्वरम्। अनेकरूपदैत्यान्तं नमामि पुरुषोत्तमम् MahāBhā. xiii. 633* (2)

अनेकरूपधृक् (anekarūpa-dhṛk) *adj.* assuming various forms कृते त्रेतायुगे विष्णुर्द्वापरेऽनेकरूपधृक् BhaviP. 451A. 23 (iii(2). 24. 17); त्वमेव ब्रह्मा रुद्रश्च सूर्यश्चानेकरूपधृक् GaṇeP. i. 85. 19; अविद्धधृक् परः साक्षी सर्वात्मानेकरूपधृक् ŚivaP. ii (2). 15. 40 (85B. 9)

अनेकरूपनिरूपक (anekarūpa-nirūpaka) *adj.* which describes various forms अनेकरूपनिरूपकैः सर्ववेदान्तैः प्रत्ययो ज्ञानं यस्य तत्तथा AṇuBh. 207. 26 (*on* iii. 3. 1)

अनेकरूपनिर्माण (anekarūpa-nirmāṇa) *n.* creation of various forms अनेकरूपनिर्माणं जनितं तेन (पार्थिवेण) विद्यया PadmP. (Ra.) 72. 20.

अनेकरूपप्रतिपत्ति (anekarūpa-pratipatti) *f.* acquisition or assumption of various forms अनेकरूपप्रतिपत्तिसंभवाच्च एकैका देवता बहुभी रूपैरात्मानं प्रविभज्य बहुषु यागेषु युगपदङ्गभावं गच्छति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188. 15 (*on* i. 3. 27)

अनेकरूपप्राप्ति (anekarūpa-prāpti) *f.* attainment of various forms तत्रैवोत्पन्नानां भवत्येवमनेकरूपप्राप्तिः ततः प्रकृते किं परिहृतम् PrakaVi. 271. 21.

अनेकरूपभवन (anekarūpa-bhavana) *n.* becoming, i.e. assumption of various forms कल्प्यमाने त्वग्निर्देवतारूपोऽनेकरूपभवनसमर्थो वाग्रूपो भूत्वा सर्वत्र प्रविष्ट इति संगच्छते AṇuBh. 162. 13 (*on* ii. 4. 14)

अनेकरूपभेद (aneka-rūpabheda) *m.* [Inst.] through the distinction of various forms अनेकरूपभेदेन रश्मिवच्चक्रमण्डले। तेन काया समुद्दिष्टा नाभिनेम्यन्तरे स्थिता PauṣkS. 8. 176.

अनेकरूपरूप (anekarūpa-rūpa) *adj.* of the nature of (assuming) various forms भगवानभवत्स्वयम्। ... अनेकरूपरूपोऽसौ सुरूपश्च सनातनः। श्रीकृष्णः ĀdiP. 12. 24.

अनेकरूपरेवन्तविभ्रम (anekarūpa-revantavibhrama) *m.* resemblance or semblance of Revanta (son of Mārtāṇḍa) who has (assumed) many forms राजसूनवः ... ते महौजसः। बिभरांचक्रिरेऽनेकरूपरेवन्तविभ्रमम् TriṣaŚaPuC. i.1.798.

अनेकरूपलावण्यवनिता (aneka-rūpalāvaṇyavanitā) *f.* many beautiful or charming women ब्राह्मणः ... ययौ शैलं मन्दरम् ... अनेकरूपलावण्यवनितोषितपादपम् PadmP. iv. 105. 25.

अनेकरूपवत् (anekarūpa-va(n)t) *adj.* possessing various forms कार्यकारणवद्रूपं समुत्थायेति शब्द्यते। अविद्यासंगतेरस्य जायतेऽनेकरूपवान् BṛĀraUBhVā. ii. 4. 423; अनेकरूपवान्देवो मयूरेशोऽखिलेश्वरः GaṇeP. ii. 100. 1; ii. 54. 18; अहर्निशं भूप स्मर्तव्योऽनेकरूपवान् ... अहम् GaṇeP. ii. 143.18.

अनेकरूपवदन (anekarūpa-vadana) *adj.* (used as noun) (one) having various kinds of faces हे नानानना अनेकरूपवदनाः स न नाः Kāvyānu. (He.) 259. 2.

अनेकरूपवर्ण (aneka-rūpavarṇa) *adj.* having various forms and colours अनेकरूपवर्णश्च ...। उत्पातरूपो जगतः पीडां दहतु मे शिखी VasiS. 18.145.

अनेकरूपवर्णाढ्या (anekarūpavarṇāḍhyā) *adj.* (*f.*) rich in various kinds of beauty and complexion स्त्रियः ...। अनेकरूपवर्णाढ्या उपालब्धो वदस्व ह PadmP. i. 15. 38.

अनेकरूपव्रत (anekarūpa-vrata) *m., n.* various types of vows गोवधाद्युपपातककारिणः ... अनेकरूपव्रतैः पापानि निर्हरेयुः ManvaMu. 473. 10 (*on* 11.107)

अनेकरूपसंयुक्त (anekarūpa-saṁyukta) *adj.* associated with various forms एतैश्चान्यैः ...। सर्वमासीज्जगद्व्याप्तम् ... अनेकरूपसंयुक्तैर्मांसमेदोवसाशिभिः MahāBhā. iii. 170. 48.

अनेकरूपसंस्थान (aneka-rūpasaṁsthāna) *adj.* assuming or having various forms and guises अनेकरूपसंस्थाना नानाप्रहरणाश्च ते। यक्षेन्द्रं मनुजश्रेष्ठ माणिभद्रमुपासते MahāBhā. iii. 140. 6; पुष्करा नाम ते मेघाः ... वर्षन्त्येते युगान्तेषु ... अनेकरूपसंस्थानाः पूरयन्तो महीतलम् VāyuP. i. 51. 41; BrahmāṇḍP. i. 22. 44.

अनेकरूपाकृति (aneka-rūpākṛti) *adj.* of various types and shapes अनेकरूपाकृतिभिर्हि बाणैः ...। स एव एकस्तव पुत्रसेनां जघान MahāBhā. ix. 23. 64.

अनेकरूपाकृतिवर्णनाद (aneka-rūpākṛtivarṇanāda) *adj.* of various forms, shapes, colours and sounds प्लवगाः... । अनेकरूपाकृतिवर्णनादाः ... नदन्ति Rāmā. iv. 540* (11)

अनेकरूपाङ्घ्रिविलोचन (aneka-rūpāṅghrivilocana) *adj.* possessing many forms, feet and eyes अनेकरूपाङ्घ्रिविलोचन त्वमनेकशीर्षश्रुतिबाहुजिह्वः GaṇeP. ii. 48. 11.

अनेकरूपात्मकत्व (anekarūpātmaka-tva) *n.* the state of having the nature of possessing more than one form अत्रैकैकस्यानेकरूपात्मकत्वे परस्परविरुद्धानामपि रूपाणामभेदे च न विप्रतिपत्तव्यम् SetuBa. 9. 16.

अनेकरूपादिग्रहण (anekarūpādi-grahaṇa) *n.* apprehension of various forms etc. (objects of sense-organs) त्वङ्मात्रमेव हि बुद्धीन्द्रियमनेकरूपादिग्रहणसमर्थमेकम् कर्मेन्द्रियाणि पञ्च सप्तमं च मनः Bhām. 389. 21 (*on* ii. 2. 10); VedāntKa. 256. 26 (*on* ii. 2. 10)

अनेकरूपायोग (anekarūpāyoga) *m.* untenability of more than one form or nature (संविदाम्) यासां भेद इष्यते तासां तस्याश्च भेदो न स्यात् ...। एकस्या अनेकरूपायोगात् IṣṭaSi. 15. 18.

अनेकरूपालिखन (anekarūpālikhana) *n.* graphic description or portraiture of various forms अनेकरूपालिखनप्रगल्भया ... वर्तिकयेव चिन्तया। स तामनाप्तेक्षणसंस्तवां पुरा लिलेख NavaSāC. 4. 6.

अनेकरूपाविर्भाव (anekarūpāvirbhāva) *m.* manifestation or appearance of various forms, i.e. sundry mimicry अनेकरूपाविर्भावकृतिज्ञानं कला स्मृता ŚukraNī. 4(3). 68.

अनेकरूपिन् (anekarūp-in) *adj.* [*f.* - iṇī] **A** of various kinds or types अतिभक्तिप्रभावेन वाच्यस्यानेकरूपिणः। संमुखीकरणादीनां कर्मणा संप्रयोजितम् PauṣkS. 32. 60; **B** of various forms गुणत्रयस्य यत्साम्यं साविद्यानेकरूपिणी JayāS. 4. 55; अनेन निहता दुष्टा बलिनोऽनेकरूपिणः GaṇeP. ii. 18. 36; अनेकरूपिणि विभौ ...। अमृतं विषरूपं च तत्र किं किं न संभवेत् GaṇeP. ii. 44. 9; **C** of various shapes अस्मात्तु येऽन्ये प्रासादाः स्मृतास्तेऽनेकरूपिणः SamarāSū. 55. 107.

अनेकरूपोपादान (anekarūpopādāna) *n.* assumption of many forms कति देवाः ... इत्युपक्रम्य त्रयश्च त्री च सहस्रेत्यनेकरूपोपादानमैश्वर्ययोगादुपन्यस्य ... देवतानिरूपणं ब्रह्मणा चोक्तम् BrahmSūBh. (Bhā.) 66. 12 (*on* i. 3. 33)

अनेकरेखापक्ष (anekarekhā-pakṣa) *m.* [Loc.] in the view of (having) more than one, i.e. two lines एकरेखात्मकभूपुरपक्षे सा रेखा परिगृहीतभूमेरन्तभागे लेख्या। ... ततश्चानेकरेखापक्षे रेखे तत्तदन्तरेव लेख्ये संपद्येते SetuBa. 335.1.

अनेकरेणुपिञ्जर (anekareṇu-piñjara) *adj.* tawny due to many (particles of) pollen dust अनेकरेणुपिञ्जरम् ... पुनातु जाह्नवीजलम्। मां बिन्दुभिः SaṁgīRa. i. 279. 5 (1(8). 14)

अनेकरोग (aneka-roga) *m.* several diseases काशीनाथाभिधानः ...। येनानीय ... द्विजचरणरजो मूर्ध्नि विन्यस्तमात्रम् ... सिद्धौषधमिव ... अनेकरोगान् जहार Vidvanmo. 1. 5.

अनेकरोगविहत (anekaroga-vihata) *adj.* struck or affected by several diseases धिगत्यन्ताशुचिं देहम् ... अनेकरोगविहितम् (v.l. °विहतम् BJP. Ed.) PadmP. (Ra.) 39.118.

अनेकरोगविहित (anekaroga-vihita) *adj.* possessing or full of several diseases धिगत्यन्ताशुचिं देहम् ... अनेकरोगविहितम् PadmP. (Ra.) 39. 118.

अनेकरोगसंपूर्ण (anekaroga-sampūrṇa) *adj.* full of several diseases स्त्रियः स्युर्निशि भोजनात्। ... अनेकरोगसंपूर्णमलिनाः PadmP. (Ra.) 14. 296.

अनेकरोगादि (anekarogādi) *adj.* several diseases etc. तपोधनानां व्रतशीलशालिनामनेकरोगादिनिपीडितात्मनाम्।... विधीयते व्यापृतिरुज्ज्वलादरात् SubhāRaSaṁ. 889.

अनेकरोगानुगत (anekarogānugata) *adj.* followed, i.e. affected by several (minor) diseases अनेकरोगानुगतो बहुरोगपुरोगमः। ... दुर्निवारः शोषो व्याधिः SuśruS. vi. 41. 3 (comm. उपद्रवसंज्ञकाः तैरनुगत आश्रितः); अनेकरोगानुगतः ...। राजयक्ष्मा AṣṭāHṛ. iii. 5. 1; Jīvān. 394. 7.

अनेकरोगिन् (anekarog-in) *adj.* having several diseases कुम्भीपाकरौरवादिषु स्थानेषु दुःखान्यनुभूयेह जातानामिमानि लक्षणानि भवन्ति। तद्यथा ब्रह्महा कुष्ठी गोघ्नश्चान्धोऽनेकरोगिणश्च ŚaṅkhaLiDS. 375.

अनेकरौद्रसत्त्व (aneka-raudrasattva) *m., n.* various types of ferocious beasts बह्वपायमिदं वनमनेकरौद्रसत्त्वसंकटत्वात् PañcT. 1. 54 (28) (45. 11); Pañcā. 21. 20.

अनेकर्णसमवाय (anekarṇa-samavāya) *m.* accumulation of several debts or liabilities यस्त्वनेकर्णसमवायाद्युगपदनेकधनिकैः दुःसाधः स कथं दाप्यः SmṛtiCan. iv. 390. 12.

अनेकर्त्विक्कार्य (anekartvik-kārya) *n.* duty (to be performed) by more than one priest ऋत्विक्समास एकस्यर्त्विजोऽनेकर्त्विक्कार्यसंबन्धः MayūMāli. 337. 16 (*on* ii. 8. 10)

अनेकर्त्विगाश्रिता (anekartvig-āśritā) *adj. (f.)* resorted to, i.e. performed by more than one priest वैहारिकीनामानेकर्त्विगाश्रितानामेकक्रियाणामुपदेशः NyāyMañ. i. 238. 31.

अनेकर्षि (anekarṣi) *m.* several seers अनेकऋषि(?कर्षि)मतानुसारिणस्त्रयः पक्षा अभिहिताः BālamBha. i. 265. 23 (*on* 1. 89)

अनेकर्षिकर्तृकत्व (anekarṣikartṛka-tva) *n.* the state of having several seers as authors (*lit.* agents) वेदानामनेकऋषि(?कर्षि)कर्तृकत्वे ... ऋषीणां स्रष्टृत्वानुपपत्तेः ŚivārkaMaDī. i. 464. 25 (*on* i. 3. 28)

अनेकर्षिगण (anekarṣi-gaṇa) *m.* group of many seers भगवन्तम् ... अनेकऋषि(?कर्षि)गणमध्योपविष्टं पप्रच्छ रोमपादः पालकाप्यम् Hastyāyur. 618. 24 (4. 7)

अनेकलक्षण (aneka-lakṣaṇa) *adj.* **A** (used as noun) (thing) possessing various characteristics or symbols नानेकलक्षणैरेकभावनिष्पत्तेः NyāySū. iv. 1. 35; **B** of various kinds or types अनेकलक्षणार्थस्य प्रसिद्धस्याभिधानतः। संशयादिप्रसङ्गः किं स्यात् NyāyVi. 2. 458 (comm. क्रमाक्रमानेकरूपस्य अर्थस्य चेतनेतरवस्तुनः)

अनेकलक्षण (aneka-lakṣaṇa) *n.* **1A** more than one rule अपवादो नामानेकलक्षणप्रसङ्गः MahāBh. ii. 42. 19 (*on* iii. 1. 32); **1B** many rules यत्रानेकलक्षणसंनिपाताभावस्तत्रानर्थकं कात्पूर्वग्रहणमिति अनेकलक्षणसंनिपाते कात्पूर्वग्रहणं कालावधारणार्थं विज्ञायते Pradī. v. 136B. 3 (*on* vi. 1. 135); **2A** more than one definition किमेतद्वाक्यमेकलक्षणाभिप्रायम् उतानेकलक्षणाभिप्रायम् NyāyKu. 187. 17; **2B** many definitions समासकरणे ... न चानेकलक्षणोक्तिवैयर्थ्यम् NyāySu. (Ja.) 96B. 13 (*on* i. 1. 2); 97A. 2 (*on* i. 1. 2); **3** many characteristics (ब्रह्मणः) अनेकलक्षणाभिन्नस्यानेकत्वप्रसङ्गः NyāySu. (Ja.) 107A. 8 (*on* i. 1. 2)

अनेकलक्षणा (aneka-lakṣaṇā) *f.* **A** indication in various senses तत्तद्भावापन्नं ब्रह्मैव सर्वत्र कारणमिति नानेकलक्षणा AṇuBh. 141. 8 (*on* ii. 3. 5); **B** implication (in the case) of more than one word ऐक्यपरतानेकलक्षणया कुतः Nyāyāmṛ. 595B. 11.

अनेकलगुडप्रहार (aneka-laguḍaprahāra) *m.* many strokes or beatings with stick (महामत्स्यः) यद्भविष्यस्तु अनेकलगुडप्रहारजर्जरितशरीरः पञ्चत्वमुपनीतः Tantrākhyā. 38.6; Pañcā. 87. 19.

अनेकलता (aneka-latā) *f.* several creepers अनेकलता वसन्तोद्भवैः कुसुमैर्वनलीलायां प्रफुल्लिता नम्रा भवन्ति SāmaraU. 229. 12.

अनेकलताग्रथिता (anekalatā-grathitā) *adj. (f.)* woven or thickened with several creepers तस्मिन् कदम्बवने निर्भरसेचनरससंकुलिता अनेकलताग्रथिताः सुवर्णालवालश्रेणयो ग्रथिताः जलपुष्करिण्य इवागाधजलपूरिता एवासते SāmaraU. 267. 15.

अनेकलतान्तर (anekalatāntara) *n.* [Loc.] in the interior of several creepers सूक्ष्मलतान्तरे शय्योपकरणानि। अनेकलतान्तरे रासक्रीडा भवतितराम् SāmaraU. 283. 17.

अनेकलब्धि (aneka-labdhi) *adj.* having many acquisitions (of supernatural powers) वज्रेण विचक्रेऽनेकलब्धिना। सहस्रपत्रं कमलम् PariPar. 12. 286.

अनेकलब्धिमत् (anekalabdhi-ma(n)t) *adj.* endowed with many accomplishments श्रीवज्रस्वामी ... अनेकलब्धिमान् सहजमप्रतिरूपं रूपं विकुर्व्य सौवर्णे सहस्रपत्रे निषद्य देशनां विधाय राजादिजनताममोदयत् ViviTīKa. 69.28.

अनेकलब्धिवत् (anekalabdhi-va(n)t) *adj.* (irr.) endowed with many accomplishments °श्रीआचार्यनागहस्तिगुरूणामनेकलब्धिवतां पुत्रेच्छया पादप्रक्षालनजलं पिब PurāPraSaṁ. 92. 16.

अनेकलयम् (anekalayam) *adv.* with various pauses or stops, with

different rhythms (in music) विहगाः ... इह गाः कलयन्त्यनुक्षणमनेकलयम् ŚiśuVa. 4. 36 (comm. अनेके बहुविधा लया विच्छेदा यस्मिन् कर्मणि तद्यथा तथा गाः वाचः); SaraKaṇṭhā. 204. 23 (comm. कूजितक्रियान्तरालकालो द्रुतमध्यविलम्बितात्मानेको लयः)

अनेकलास्यसंयुक्त (anekalāsya-saṁyukta) *adj.* endowed with, i.e. performing various dances (गणाः) अनेकलास्यसंयुक्ता वीरभद्राग्रतोऽभवन् SkandP. i (1). 3.61.

अनेकलिङ्ग (aneka-liṅga) *n.* **1A** more than one (image of Śiva in the form of) phallus आत्मार्थलिङ्गेषु स्वयंभुवं परार्थके। कुर्यादनेकलिङ्गेषु चैकलिङ्गं न कारयेत् MānaSā. 52. 139; 52. 60; **1B** phallus associated or set with many (gods), i.e. many phalli चलितभिन्नादिदोषदुष्टमनेकलिङ्गं च वर्ज्यम् ĪśānŚiPa. ii. 19. 23 (2); **2A** many genders अनेकलिङ्गसंभवेऽपि सौकुमार्यात् कविभिः स्त्रीलिङ्गमेव प्रयुज्यते VakroJī.36.1; **2B** several indications or characteristics लिङ्गद्वयादनेकलिङ्गानां प्रबलतया तदनुसारेणैवाद्दश्यत्वाग्राह्यत्वयोर्नेतव्यत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 380. 20 (*on* i. 2. 22); **3** characteristics of many अनेकलिङ्गसंदोहे बलवत्कस्य किं भवेत् Bhām. 157. 2 (*on* i. 1. 28)

अनेकलिङ्ग (aneka-liṅga) *adj.* **1** having many genders अनेकलिङ्गत्वेऽपि पदार्थस्य स्त्रीलिङ्गविषयः प्रयोगः क्रियते VakroJī. 114. 5; **2** having many symptoms or indications अनिलपित्तकफशोणितानि ... रोगाननेकलिङ्गानुत्पादयन्ति Hastyāyur. 278. 10 (2. 55)

अनेकलिङ्गोपन्यास (anekaliṅgopanyāsa) *m.* explanation or statement of many indications or characteristic marks इदमेव चानेकलिङ्गोपन्यासे बीजम् MīmāKau. ii. 117. 14 (*on* ii. 4. 8)

अनेकलिपिज्ञ (anekalipi-jña) *adj.* (used as noun) knower of many scripts सलेख्येन समानेन लेख्येन युक्तिभिश्चानेकलिपिज्ञेन कृतं स्वलेख्यं शुद्धिं न यातीत्यध्याहार्यम् Aparā. 691. 20 (*on* 2. 92)

अनेकलीला (aneka-līlā) *f.* **1** many playful activities कोऽपि वेत्ति न ते कूटं कर्म यत्त्वं करोषि हि। ... अनेकलीलाविर्भावं कुर्वन् ĀdiP.16.22; **2** more than one playful activity एकस्यैव भक्तस्य पौर्वापर्येणानेकलीलासंबन्धित्वं श्रूयते AṇuBh. 217. 11 (*on* iii. 3. 9)

अनेकलीलाविलास (aneka-līlāvilāsa) *m.* many gestures of amorous play अहो विचित्रता कार्यपरिणतेर्या स्वशुद्धान्तसौधाबद्धवसतिरनेकलीलाविलासनिर्भरं भोगसुखमनुभवन्ती ... मया द्रष्टव्या (मलयसुन्दरी) TilaMañ. 380. 6.

अनेकलोक (aneka-loka) *m.* **1** many worlds अनेकलोकान् स महत्तमादीन् भुक्त्वा ... विष्णोः परमं पदम् ... प्राप्नोति MatsyaP. 58. 56; **2** many people लहरभूपालो निर्ययौ नगरान्तरात्। अनेकलोकसंयुक्तः RājTa. (Prā.) 645; 756.

अनेकलोकधातु (aneka-lokadhātu) *m.* many world regions or world-systems तेष्वपि तेषामज्ञानम्। अनेकलोकधात्वन्तरितदेशत्वात् Sphuṭā. i. 5. 17 (*on* 1. 1) [cf. **लोकधातु**, DBHS.]

अनेकलोकप्रलय (aneka-lokapralaya) *m.* many dissolutions or destructions of worlds मृकण्डुपुत्रेण ...। अनेकलोकप्रलयाः समीक्षिताः PadmP. vi. 236. 97.

अनेकलोकाद्भुतरचना (anekalokādbhutaracanā) *f.* extra-ordinary or marvellous creation of many worlds अनेकलोकाद्भुतरचनायुक्तब्रह्माण्डकोटिरूपस्य ... उत्पत्तिस्थितिभङ्गकरणं न लौकिकम् AṇuBh. 10. 5 (*on* i. 1. 2)

अनेकलोकाशय (anekalokāśaya) *m.* intention of many people अस्ति ... अनेकलोकाशयविभक्तरागाभिनिवेशविलासिनीकुचपीठमर्दकपीठमर्दकविटविदूषकजनावटवनाभिधाना राजधानी YātrāPra. 1. 12 (5)

अनेकलोकोत्पादितप्रत्यया (anekalokotpādita-pratyayā) *adj.* (*f.*) who has created faith among many people (श्रीसुदत्ताचार्यः) अनेकलोकोत्पादितप्रत्यययाः पुरदेव्याः सिद्धायिकायाः ... उद्यानम् अवलोक्य YaśasCam. i. 107. 1.

अनेकलोचन (aneka-locana) *n.* many eyes माहेन्द्री त्वगनेकलोचनपदैः कीर्णा पताका कृता TripuDi. 3. 5.

अनेकलोचन (aneka-locana) *m.* epithet of god Śaṅkara (*lit.* having many, i.e. three eyes) शंकरे ... सुभगोऽनेकलोचनः ŚeṣaNā. 1585; गङ्गाधरः ... सुभगोऽण्डैक (v.l. अनेक)लोचनः KalpaK. 390. 93 [name of Indra, Apte; name of the Supreme being, he being said to be *sahasrākṣaḥ, sahasrapāt* etc., Apte.]

अनेकवक्तृवचन (anekavaktṛ-vacana) *n.* statements of more than one speaker एकस्य ग्रन्थस्यानेकवक्तृवचनसंदर्भमयत्वे प्रमाणाभावात् AbhinBhā. i. 9. 7 (*on* 1. 6)

अनेकवक्त्र (aneka-vaktra) *adj.* **A** having many faces लिङ्गेन च पुनर्दृष्टः शूलः शंकरवल्लभः। संभूतोऽनेकवक्त्रस्तु हर्षाद्विस्मितमानसः SkandP. v(2). 51. 28; **Bi** having many mouths, i.e. hoods प्रक्षीणक्लेशराशिर्विषमविषधरोऽनेकवक्त्रः सुभोगी। ... देवोऽहीशः स वोऽव्यात् YogBh. 1. 8 (*on* 1. 0); शेषो न वर्णने शक्तोऽनेकवक्त्रो न चात्मभूः GaṇeP. ii. 52. 38; **Bii** having more than one mouth, i.e. head; स स्तौति ... एकवक्त्रोऽनेकवक्त्रः ... कर्मणां परमीशं च स्तोतुं को वाप्यनुत्तमम् PāñcaRā. (Nā.) i. 12. 41.

अनेकवक्त्रनयन (aneka-vaktranayana) *adj.* having many mouths and eyes हरिः। दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम्। अनेकवक्त्रनयनम् MahāBhā. vi. 33. 10 = BhagGī. 11. 10; JayāS. 21. 230; अनेकवक्त्रनयनो ज्वलज्ज्वलनभीषणः। वीरभद्र इति ख्यातः करपादायुतैर्युतः MatsyaP. 72. 12; PadmP. v. 24. 27; अनेकवक्त्रनयनम् ... रूपं पाशुपतास्त्रस्य प्रोक्तम् ĪśānŚiPa. ii. 12. 92.

अनेकववक्त्रवत् (anekavaktra-va(n)t) *adj.* having many faces सिंहगो बर्हिगो वापि गजास्योऽनेकवक्त्रवान् GaṇeP. i. 91. 42.

अनेकवक्त्रशिरस् (aneka-vaktraśiras) *adj.* having many faces and heads (भानुः) दर्शयामास तद्रूपम् ...। अनेकवक्त्रशिरसम् BhaviP. 239A. 24 (i. 160.29)

अनेकवक्त्रुच्चारित (anekavaktr-uccārita) *adj.* pronounced or uttered by many speakers अनुनासिकादीनां तु धर्माणां युगपदनेकवक्त्रुच्चारिते वर्णे समवेतानां कथमनेकवर्णविषयत्वम् ŚāstrDī. 93. 10 (*on* i. 1. 5); युगपदनेकवक्त्रुच्चारितस्य गकारस्य नानात्वम् NyāyRa. 731. 20 (*on* 6. 11)

अनेकवचन (aneka-vacana) *adj.* expressive of many (senses or meanings) आत्मशब्दो ह्यनेकवचनः NyāyKu. 114. 19.

अनेकवचन (aneka-vacana) *n.* **1** many (unconnected) speeches आह्वानं च निवारणनिर्माणे चाप्यनेकवचः (v.l. आवाहने निवारणनिदर्शने चाप्यनेकवचने च)। ... त्रिपताकहस्तजानि ... कर्माणि NāṭyaŚā. 9. 51; **1B** many statements, cf. **अनेकवचनविरोध 1; 2A** (case-suffix indicating) plural number पदार्थतावच्छेदकभेदेन एकशेषानेकवचनयोरुक्तिः GuruCandr. i. 100. 15; **2B** non-singular or plural affix ईश्वरस्य बहुवचनवाच्यत्वे भेदः स्यादित्यत आह। एकस्मिन्ननेकवचनप्रयोगं संप्रतिपन्नस्थले दर्शयति TattvPrakā. 116B. 6 (*on* ii. 3. 22) [dual, Apte]; **3** the expression '*aneka*' (more than one) अनेकवचनमुपसर्जनार्थम् LaŚabdeŚe. i. 529. 12.

अनेकवचनविरोध (anekavacana-virodha) *m.* **1** contradiction with many (Smṛti) statements जाबालयमवचनाभ्यां प्रतिषिद्धानाम् ... अप्यनुष्ठानार्थम्। अनेकवचनविरोधात् HārLa. 6. 14; मनुवचनम् ... स्त्रीणाम् ... अपत्य उत्पन्ने देवरेण धनलोभो न कर्तव्यस्तस्यैव तद्धनं समर्पयेदित्येवमर्थपरं व्याख्येयम् अनेकवचनविरोधात् Subodhi. 64. 25 (*on* 2. 136); **2** contradiction with plural case-suffix 'अनियतसंख्यस्त्रीधनमङ्गीकृत्य ... प्राप्तं शिल्पैस्त्विति तेन न तत् स्त्रीधनं सौदायिकं तु तथा' इति तदपास्तम्। अनेकवचनविरोधापत्तेः BālamBha. ii. 256. 9 (*on* 2. 144)

अनेकवचस् (aneka-vacas) *n.* many (unconnected) speeches आह्वानं च निवारणनिर्माणे चाप्यनेकवचः।... त्रिपताकहस्तजानि ... कर्माणि NāṭyaŚā. 9.51.

अनेकवडवामुखसहस्र (aneka-vaḍavāmukhasahasra) *n.* several thousands of submarine fires (*lit.* one having faces of mares) अन्यथा त्वामाग्नेयास्त्रप्रतापितमनेकवडवामुखसहस्रपरिक्षीणतोयं सद्यः करिष्यामि Tantrākhyā. 38. 23; PañcT. 1. 127 (47) (138. 6)

अनेकवत् (aneka-vat) *adv.* like more than one आदित्य एक एवानेकेषु जलभाजनेषु अनेकवत् प्रतिभासते ViṣṇuSaBh. 46. 7 (*on* 18); दृगेका सर्वभूतेषु भाति दृश्यैरनेकवत् NaiṣkaSi. 74. 8; 89. 5; एकोऽप्यनेकवत्तैस्तु सेनः पल्लीशसंयुतः। ददृशे दृग्दुरालोको जलबिम्बितसूर्यवत् SamarāSaṁ. 7. 310.

अनेकवदनीभूत (anekavadanī-bhūta) *adj.* which has become the possessor of many mouths स्तोतुं तमाद्यमर्हन्तं पद्यैर्भृङ्गनिनादिभिः। अनेकवदनीभूत इव पद्माकरो महान् TriṣaŚaPuC. i. 2. 222.

अनेकवधूसहित (anekavadhū-sahita) *adj.* accompanied by many wives or spouses अनेकवधूसहितः ... कापालिकनामा योगी ... बन्धुश्रीगृहमागतः SamyaKau. 43. 1.

अनेकवनशोभाढ्य (anekavanaśobhāḍhya) *adj.* rich in grandeur of many groves गतो भूपः ...। बाणस्य तत्पुरश्रेष्ठम् ... अनेकवनशोभाढ्यम् SkandP. v(3). 26. 61.

अनेकवनितासख (anekavanitā-sakha) *m.* [P. v. 4. 91] friend of many ladies स त्वनेकवनितासखोऽपि सन् पावनीमवलोक्य संततिम् RaghuVa.19.53.

अनेकवनेचरनिशाचर (aneka-vanecaraniśācara) *m.* many foresters and demons (भीमः) अनेकवनेचरनिशाचरैः। आश्वासभवनं यक्षभवनं दिव्यमैक्षत PārśvC. 7. 638.

अनेकवरदातृ (anekavara-dātṛ) *adj.* giver or bestower of many boons नमः ... अनेकवरदात्रे ते (गणेशाय) GaṇeP. ii. 37. 7.

अनेकवरिवस्या (aneka-varivasyā) *f.* many kinds of worships सुरथः ...। अनेकवरिवस्याभिः श्रीरामं समतोषयत् PadmP. iv. 53. 29.

अनेकवर्ग (aneka-varga) *adj.* consisting of many divisions यास्यन् पुरो रक्ष्यमनेकवर्गम् ... बलं विदध्यात् NītiSā. 16. 17.

अनेकवर्ण (aneka-varṇa) *adj.* [*f.* - ā] **1A** having various colours, variegated, multi-coloured गवामनेकवर्णानां क्षीरं स्यादेकवर्णकम् PārāSi. 154; नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णम् ... दृष्ट्वा हि त्वाम् MahāBhā. vi. 33. 24 = BhagGī. 11. 24 (*but* Śaṅ. अनेके वर्णाः भयंकराः यस्मिन् त्वयि तं त्वाम्); दिव्यां मालामुरसानेकवर्णां समुद्वहन्तम्। अपश्यमेनम् MahāBhā. xiii. 15. 12; अनेकवर्णं पवनावधूतं भूमौ पतत्याम्रफलं विपक्वम् Rāmā. iv. 27. 19; अनेकवर्णैः श्वभिः ... अनुगम्यमानम् ... शबरसेनापतिमपश्यम् Kād. 31. 2; (कुमारः) अनेकवर्णान् रूप्यधातून् ... अवलोकमानः ... चीरवाससं ददर्श AvantiKa. 225. 15; हिरण्मयं दीप्तमनेकवर्णम् ... पुरुषं भजन्ते (कृतिनः) ŚāraTi. 25. 58; मूर्छद्भिरन्योन्यमनेकवर्णैर्घनाविलेऽह्नीव सहस्रभासम्। तन्वानमिन्द्रायुधजालमुस्रैः ... ददर्श रामः ... अण्डजेशम् RāmC. 32. 2; शरीररक्षाधिकारनियुक्तानां वीरपुरुषाणामन्योन्यलग्नाभिरनेकवर्णगुणलयनिकाभिः ... स्थपुटितावकाशं स्वावासमव्रजन्(?म्) TilaMañ. 123. 6; प्रकृतिश्चास्यानेकवर्णा मनुष्यसवर्णा च YaśasCam. ii. 364. 16; वासांस्यनेकवर्णानि महार्हाणि GaṇeP. i. 1. 35; अनेकवर्णैः शितिकान्तिभिः ... महांशुकैस्तेन जिनेश्वरोऽर्चितः VasaViKā. 13. 15; अनेकवर्णो भवति ...। होतृदाही च यो वह्निर्द्विजानां क्षयमादिशेत् Hastyāyur. 714. 15 (4. 36); कृकलासोऽनेकवर्णे जन्तुभेदे NānārthaMa. 1931; समानयेत् .... कन्दुकमनेकवर्णम् KandaCū. iii. 3. 11; पयस्विन्याः पुत्रम् ... अनेकवर्णम् ... उत्सृजेत् BālamBha. i. 583. 3 (*on* 1. 252); अनेकवर्णं वियतीन्द्रचापम् SiddhāTaVi. 35. 18; **1B** (used as noun) (deity) of various colours मध्यजिह्वायै अनेकवर्णायै ... स्वाहा LiṅgaP. ii. 25. 57; **1C** (used as noun) (material) of various colours (विषे) पक्वाशयगते पुनः। अनेकवर्णं वमति AṣṭāHṛ. i. 7. 23; **2** of various types or species अनेकवर्णैः ... महाद्रुमैः ... तपःप्रधानाः ... शृङ्गं गिरेश्चिन्तयितुं न शेकुः MahāBhā. iii. 161. 7; ततस्त्वनेकवर्णाः स्युश्चरवः प्रतिदैवतम् MatsyaP. 58. 14; अनेकवर्णैः कुसुमैर्गन्धैः ... अर्चयित्वारभेत ताम् SamarāSū. 72. 12; **3** (used as noun) (substitution) consisting of various syllables or letters अनेकवर्णः सर्वस्य। अयं विधिः षष्ठ्योक्तस्य सर्वस्यैव स्यात् SiddhaHe. vii. 4. 107 (Vṛtti अनेकवर्ण आदेशः) [involving more than one (unknown) quantity (the unknown quantities x, y, z, etc. being represented in Sanskrit by colours *nīla*, *kāla* etc.), APTE]

अनेकवर्ण (aneka-varṇa) *m.* **1** various colours अनेकवर्णचारुभिर्दिव्यांशुककलापैः पल्लवितम् ... कल्पतरुखण्डमपश्यत् TilaMañ. 213. 22; YaśasCam. ii. 174. 4; **2** many castes पादपः ... प्रजापतिरिव प्रदर्शितानेकवर्णप्रसूतिः YaśasCam. ii. 174. 4 (comm. ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्राणां प्रसूतिमुत्पत्तिं प्रदर्शयति); **3** various letters or syllables ध्वनयः ... भासयन्ति... अनेकवर्णपरिमाणस्थानसंस्थानभेदम् Bhām. 244. 16 (*on* i. 3. 28); **4** field-mouse महामूषस्तु ...। अनेकवर्णो वनजः KalpaK. 324. 58 (pw.) [(in algebra compounded with various words to denote) many unknown quantities (colours) representing x, y, z, etc., MW.]

अनेकवर्णकचित्रित (anekavarṇaka-citrita) *adj.* painted with various colours अन्येद्युश्च रथकारः ... अनेकवर्णकचित्रितम् ... गरुडयन्त्रमादायोपस्थितः Pañcā. 50. 2.

अनेकवर्णकल्पना (anekavarṇa-kalpanā) *f.* assumption of many letters or syllables वीचीतरङ्गादिन्यायेनानेकवर्णकल्पनायां गौरवमपास्तम् VaiyāBhū. 256. 26 (*on* 68)

अनेकवर्णकुसुम (anekavarṇa-kusuma) *n.* flower of various colours रम्योऽयमनेकवर्णकुसुममञ्जरीमञ्जुलतरस्तरुवनाभोगः DaśKuC. 107. 18.

अनेकवर्णकृत (anekavarṇa-kṛta) *adj.* caused by various letters यत्र संयोगादनन्तरं सर्वनामस्थानं तत्र यद्युपधायाः सर्वनामस्थानस्य चानेकवर्णकृतं व्यवधानं तथापि दीर्घत्वं भवत्येव Nyās. ii. 503. 9 (*on* vi. 4. 10)

अनेकवर्णगुणन (anekavarṇa-guṇana) *n.* multiplication of many unknown quantities, MW., APTE.

अनेकवर्णगोचर (anekavarṇa-gocara) *adj.* referring to various letters or syllables स्मरणस्य चैकस्यैव युगपदनेकवर्णगोचरस्य ... अक्रमत्वात् NyāyRaMā. 75. 21.

अनेकवर्णज्वाल (anekavarṇa-jvāla) *adj.* of flame of various colours वह्निस्तु सविषमन्नं प्राप्यैकावर्तो रूक्षमन्दार्चिरिन्द्रायुधवदनेकवर्णज्वालो भृशं चटचटायते AṣṭāSaṁ. i. 46. 7 (1. 8)

अनेकवर्णता (anekavarṇa-tā) *f.* the state of having various colours गत्वा च संपिण्डितसुरचापपरमाणुनिवहमनोहराकारमनेकवर्णतया क्वचिद्धूलोचनयुगमिव कृष्णतारोचितम् ... अभिनवं मठमैक्षिष्ट TilaMañ. 222. 2.

अनेकवर्णत्व (anekavarṇa-tva) *n.* the state of being many castes अनेकवर्णत्वोद्देशेन विधीयमानमुपनयनं दृष्टान्तीकृतम् CaturCin. ii (1). 5. 18.

अनेकवर्णधर (anekavarṇa-dhara) *adj.* [*f.* - ā, ī] having or possessing of various colours शक्रकुमार्यः कार्याः ... एतासाम्। प्रीतैः कृतानि विबुधैर्यानि पुरा भूषणानि सुरकेतोः। तानि क्रमेण दद्यात् ... रसना स्वयंभुवा शंकरेण चानेकवर्णधरी BṛSaṁ. 43. 42; किमेतस्यैष समयवशादनेकवर्णधरः कोऽपि मणिदलविशेषः UdaySuKa. 28. 19; 29. 8; धवला भस्मनः प्रलेपेन, कपिला जटाभिः, आपाटला जटानामग्रकोटिभिः आवरणवल्कलेन च हरितकान्तिभिरित्यनेकवर्णधरा मूर्तिरिव गारुडी ... तपस्विनी ... निर्जगाम UdaySuKa. 69. 7; तस्याः ... अनेकवर्णधरेण विचित्रयन् रणरणकमिन्द्रचापेन ... विवेश ... अम्भोमुचां कालः UdaySuKa. 103. 11.

अनेकवर्णध्वनि (anekavarṇa-dhvani) *m.* sounds of various letters अनेकवर्णध्वनिकल्पने मानाभावात् VaiyāSiMañ. 227. 4.

अनेकवर्णन (aneka-varṇana) *n.* various descriptions कायोत्सर्गः पारितः श्रीसंघेन। प्रतिष्ठा जाता। ऊदावसहीति नाम जज्ञे। - इत्याद्यनेकवर्णनानि तथापि किंचित् खण्डितसंबन्धा लिख्यन्ते PurāPraSaṁ. 27. 3.

अनेकवर्णनिचय (anekavarṇa-nicaya) *m.* collection or store-house of various colours मणिरत्नमयं चित्रम् ...। अनेकवर्णनिचयम् ... तं विद्धि मेरुं नगोत्तमम् VāyuP. i. 34. 65.

अनेकवर्णपद (aneka-varṇapada) *n.* various letters and words अनुभवोऽपि च वाक्यात्मानमेकमवयविनमनेकवर्णपदव्यासङ्गिनमङ्गप्रत्यङ्गवर्तिनमिव देवदत्तमनुभवेत्प्रत्यस्तमितवर्णपदविभागं वा TattvBi. 9. 3.

अनेकवर्णभेद (anekavarṇa-bheda) *m.* [Inst.] by way of difference in various colours रसे रसायने चैव योज्यं वज्राभ्रकं प्रिये। अनेकवर्णभेदेन तद्यतुर्विधमभ्रकम्। रक्तं पीतं च हेमार्थे कृष्णम् ... शुक्लं च Rasā. 6. 8.

अनेकवर्णमेघौघ (anekavarṇa-meghaugha) *adj.* accompanied by groups of clouds having various colours अनेकवर्णमेघौघास्संगीताम्बरदिक्चयाः। विवान्ति वाता हृदयं हारयन्तीव वेगिनः ŚivaP. ii (2). 22. 3 (95A. 7)

अनेकवर्णराग (aneka-varṇarāga) *adj.* **1** possessing various hues of colours मध्यधवलभासेनेन्द्रायुधेनेवातिदीर्घेण लोचनयुगलेन परितो महामण्डलमिवानेकवर्णरागमालिखन्तं सितपीतलोहितपताकावलीशबलं शिवबलिमिव दिक्षु विक्षिपन्तम् ... कलेर्भगवन्तं साक्षादिव विरूपाक्षं भैरवाचार्यं ददर्श HarṣaC. 155. 9 (Bālabodhinī अनेके वर्णरागाः शुक्लादयः); **2** (anekavarṇa-rāga) having affection for many castes, HarṣaC. 155. 9 (Bālabodhinī अनेकेषां वर्णानां ब्राह्मणादीनां प्रेमयुक्ताः)

अनेकवर्णरुचिर (anekavarṇa-rucira) *adj.* **1** charming with various colours सपुलकाभ्यां दोर्भ्यामात्मकर्णादपनीयानेकवर्णरुचिरं संदेशमिव कर्णाभरणमस्य कर्णे कृत्वा कण्ठागतबाष्पगद्गदिकागृह्यमाणाक्षरमवादीत् Kād. 264. 15; **2** charming with various syllables, Kād. 264. 15.

अनेकवर्णरूप (aneka-varṇarūpa) *adj.* having various colours and forms अनेकवर्णरूपं च ...। दृष्ट्वैवं देवदेवस्य रूपं भानोर्महात्मनः BhaviP. 227B. 10 (i. 153. 47)

अनेकवर्णवत् (anekavarṇa-va (n) t) *adj.* possessing various colours अग्निप्रतिष्ठितं लिङ्गं तत्रास्तेऽनेकवर्णवत्। तद्देवदर्शनादेव सर्वक्रतुफलं लभेत् BrahmP. 98. 22.

अनेकवर्णवसन (anekavarṇa-vasana) *n.* **i** garment of various colours भागभागार्पितानेकवर्णवसनवेष्टितोष्णीषम् ... यथायथकथमौत्तरपथं बलम् YaśasCam. i. 465. 2; **ii** (characteristic of) the Bhūyiṣṭha type of garment of Lord Kṛṣṇa युगं चतुष्कं भूयिष्ठं वसनं त्रिविधं हरेः। ... अनेकवर्णवसनं भूयिष्ठं कथितम् BhaktiRaSi. ii. 1. 140.

अनेकवर्णविषय (anekavarṇa-viṣaya) *adj.* referring to various letters किं पुनर्हलित्येवमादीनामनेकवर्णविषयाणां संज्ञाशब्दानाम् Nyās. i. 153. 16 (*on* i. 2. 10)

अनेकवर्णविषयता (anekavarṇaviṣaya-tā) *f.* the state of referring to various letters न च संस्कारसाहित्यादनेकवर्णविषयता NayaVi. 176. 1 (*on* i. 1. 5)

अनेकवर्णव्यवकलन (anekavarṇa-vyavakalana) *n.* substraction of unknown quantities, APTE.

अनेकवर्णव्यवधान (anekavarṇa-vyavadhāna) *n.* intervention or interruption by various letters अनेकवर्णव्यवधानेऽपि लघुनि स्यादेवेति मतम् KātanVṛ. *on* iii. 3. 35.

अनेकवर्णसमीकरण (anekavarṇa-samīkaraṇa) *n.* [Math.] equation with various letters of alphabet (indicating unknown quantity) एकवर्णसमीकरण-

मुक्त्वा ... क्रमप्राप्तमनेकवर्णसमीकरणम् ... आह BījGa. 9.134.

अनेकवर्णस्मृति (anekavarṇa-smṛti) *f.* recollection of various letters संस्कारैः संभूयानेकवर्णस्मृतिः कृतेति युक्तम् NayaVi. 180. 6 (*on* i. 1. 5); 181.1 (*on* i. 1. 5)

अनेकवर्णहार (aneka-varṇahāra) *m.* division of unknown quantities, Apte.

अनेकवर्णाकृति (aneka-varṇākṛti) *adj.* having various colours and shapes अनेकवर्णाकृति खे प्रकाशते पुरं पताकाध्वजतोरणान्वितम् BṛSaṁ. 36.5.

अनेकवर्णाञ्चित (anekavarṇāñcita) *adj.* full of, i.e. adorned with various colours अनेकवर्णाञ्चितमन्यथा कथं पयोमुचा निर्मितमिन्द्रकार्मुकम् VikraDeC.13.21.

अनेकवर्णात्मकत्व (anekavarṇātmaka-tva) *n.* the state of having the nature of various letters ननु वर्णानामपि वाचकत्वे विभक्त्यन्तत्वे च पदत्वमेव। तत्किमर्थं पृथग् ग्रहणम्। एकानेकवर्णात्मकत्वविवक्षयेति ब्रूमः NyāySu. (Ja.) 182A. 4 (*on* i. 4. 2)

अनेकवर्णादेश (anekavarṇādeśa) *m.* substitution for various letters or syllables अक्षु चानेकवर्णादेशेषु Vār. 10 *on* P. i. 1. 50; MahāBh. i. 123. 25 (*on* i. 1. 50)

अनेकवर्णानुभव (anekavarṇānubhava) *m.* experience or knowledge of various letters or syllables (at one time) एवं च वर्णानां क्रमवतामाशुतरविनाशित्वेनैकदानेकवर्णानुभवासंभवात् TarkBhā. (Ke.) 49. 9.

अनेकवर्णाभिव्यक्ति (anekavarṇābhivyakti) *f.* expression of many letters or syllables अनेकवर्णाभिव्यक्तीनां यौगपद्याभावेन मन्त्रत्वस्याभिव्यक्त्यनापत्तेः MīmāKau. iii(2). 108. 5 (*on* ii. 1. 33)

अनेकवर्णावृत्ति (anekavarṇāvṛtti) *f.* repetition, i.e. alliteration of different letters or syllables स्यादावृत्तिरनुप्रासो वर्णानां पदवाक्ययोः। एकवर्णानेकवर्णावृत्तेर्वर्णगुणो द्विधा AgniP. 342. 1.

अनेकवर्णास्पद (anekavarṇāspada) *n.* abode of various letters or syllables प्रणवम् ... सरः ...। त्रयीरहस्यं विचितं तपोधनैरनेकवर्णास्पदमेकमक्षरम् YātrāPra. 9. 41.

अनेकवर्णोच्चारण (anekavarṇoccāraṇa) *n.* utterance of various letters or syllables न ह्येको वक्ता युगपदनेकवर्णोच्चारणक्षमः NyāyRa. 528. 11 (*on* 5(11). 71); अनेकवर्णोच्चारणस्य तद्धेतुत्वे दूरेऽपि तदप्रत्ययापत्तेः TattvCin. iv(1). 440. 5.

अनेकवर्णोपवर्णन (anekavarṇopavarṇana) *n.* description as having various colours चक्षुरादेरनेकवर्णोपवर्णनम् KāvyMī. 85. 19; Kāvyānu. (He.)18.1.

अनेकवर्तिनी (aneka-vartinī) *adj.* (*f.*) exisiting in more than one (substratum) द्वित्वादिका परार्धान्ता संख्या यानेकवर्तिनी ĀtmaSi. 60. 20.

अनेकवर्त्मन् (aneka-vartman) *adj.* consisting of various modes, i.e. recensions एकोऽप्यनेकवर्त्मेव समाम्नातः पृथक् पृथक् VākyaPa.1. 5.

अनेकवर्षशतिक (aneka-varṣaśatika) *adj.* many hundreds of years old अनेकवर्षसाहस्रो (v. l. °शतिको) वृद्धस्त्वमसि पार्थिव Rāmā. ii. 2. 15; अनेकवार्षिको यस्तु चिर(v.l. अनेकवर्षशतिकश्चिर)कालसमुत्थितः। सोऽयमद्य हतः शेते Rāmā. iii. 64. 21.

अनेकवर्षसंभुक्त (anekavarṣa-sambhukta) *adj.* experienced through many years क्वानेकवर्षसंभुक्तश्चपचावनिपभ्रमः YogVā. v. 50. 2.

अनेकवर्षसहस्र (aneka-varṣasahasra) *n.* many thousands of years तथा हि अनेकवर्षसहस्रातीतपृथुसंबन्धा मही तेनैव व्यपदिश्यते पृथिवीति ManuBh. ii. 253. 19 (*on* 9. 44)

अनेकवर्षसाध्य (anekavarṣa-sādhya) *adj.* to be accomplished through many years प्रारब्धकर्मणश्चासमाप्तावनेकवर्षसाध्यस्य च मासव्रतस्यारब्धस्यान्यस्मिन्वर्षे पुनरारम्भसंकल्पविरोधः CaturCin. iii(2). 64. 10.

अनेकवर्षसाहस्र (aneka-varṣasāhasra) *adj.* many thousands of years old अनेकवर्षसाहस्रो वृद्धस्त्वमसि पार्थिव Rāmā. ii. 2. 15.

अनेकवर्षसाहस्रम् (anekavarṣasāhasram) *adv.* for many thousands of years अनेकवर्षसाहस्रं तपन्तं कुशिकात्मजम्। साधु साध्विति राजर्षिमूचुर्ब्रह्मादयः सुराः Rāmā. i. 1095*(2)

अनेकवलभीकूट (anekavalabhī-kūṭa) *n.* ends of many turrets or upper rooms तटे निषधकूटस्य श्लक्ष्णचारुशिलातले ...। अनेकवलभीकूटप्रतोलीशतसंकटम्। ... रक्षसां राक्षसं पुरम् VāyuP. i. 41. 52.

अनेकवल्गित (aneka-valgita) *n.* various gallops or leaps, i.e. exercises in weapons धनुर्वेदः ...। अनेकवल्गिताकारभूषणः पिङ्गलेक्षणः। ... वृषारूढस्स उच्यते NītiPra. 2. 4 (comm. अनेकवल्गितानि शस्त्राभ्यासाः)

अनेकवल्लीवलय (anekavallī-valaya) *m.*, *n.* circle, i.e. grove of many vines अनेकवल्लीवलयलटभा वृतयः क्व ताः TriṣaŚaPuC. ii. 1. 120.

अनेकवसु (aneka-vasu) *n.* various kinds of wealth (स्त्री) ईर्ष्यान्विता सुखपरा शशिशुक्रलग्ने ...। शुक्रज्ञयोस्तु रुचिरा सुभगा कलाज्ञा त्रिष्वप्यनेकवसुसौख्यगुणा शुभेषु Bṛhajjā. 24. 13.

अनेकवसु (aneka-vasu) *adj.* possessing much wealth यत्र ... कतिपयवसुविराजितमनेकवसवः समुपहसन्ति स्वर्गवासिनं जनं जनाः NalaCam. 1.27(3)

अनेकवसुप्राण (anekavasu-prāṇa) *adj.* having much effulgence as the life - principle ये त्वनेकवसुप्राणदेवा ज्योतिःपुरोगमाः। वसवोऽष्टौ ViṣṇuP. i.15. 109; KūrmaP. 171. 14(1. 16); AgniP. App. 4. 57; NaraP. 5. 45.

अनेकवस्तु (aneka-vastu) *n.* **1A** many things or objects आत्मशब्दश्च लोकेऽस्मिन् प्रसिद्धोऽनेकवस्तुषु BṛĀraUBhVā. iv. 3. 281; तस्य च संस्थानस्य चानेकवस्तुषु प्रकारतयावस्थितिः VedāSaṁ. 107. 5; ननु सर्ववस्तूनां स्वभिन्नत्वेऽपि न तच्छून्यत्वापत्तिः अनेकवस्तूनामेव संभवात् LaCandr. 795. 31; **1B** more than one thing or object परमार्थतो वाक्यार्थगतत्वेनास्यालंकारस्य संभवेऽप्येकया क्रिययानेकवस्तुनो भिन्नस्य संबन्धादौचितीवशेन पदार्थगतत्वेनाभिधानम् Ekāva. 8. 16(7) (241. 9); पर्यायेण यदेकस्य वस्तुनोऽनेकवस्तुनि। गमनं वर्ण्यते सा हि पर्यायालंकृतिर्मता AlaṅkāMañ. 151. 14; **1C** different entities संस्थानरूपप्रकाराख्यस्य पदार्थस्यानेकवस्तुनिष्ठतयानेकवस्तुविशेषणत्वं द्वितीयादिप्रत्ययावगम्यमिति द्वितीयादिप्रत्ययाः सविकल्पका इत्युच्यन्ते VedāSaṁ. 88. 9; **2** more than one referent एतदेव सूत्रकाराणां परं कौशलं यदेकेनैव वाक्येन स्वल्पैरेवाक्षरैरनेकवस्तुसमर्पणम् NyāyMañ. i. 26. 4.

अनेकवस्तुक्रय (anekavastu-kraya) *m.* purchase of many things or objects अनेकवस्तुक्रयविक्रयैश्च ... संशोभितं जगति ... नगरं नरेन्द्र BrahmāṇḍP. ii. 27. 14.

अनेकवस्तुजाती (aneka-vastujātī) *f.* various things and jasmine flowers सुरथो वीक्ष्य श्रीरामम् ...। अनेकवरिवस्याभिः (v. l. अनेकवस्तुजातीभिः) ... समतोषयत् PadmP. iv. 53. 29.

अनेकवस्तुविशेषण (anekavastu-viśeṣaṇa) *n.* differentiating factor of various things or objects संस्थानरूपप्रकाराख्यस्य पदार्थस्यानेकवस्तुनिष्ठतयानेकवस्तुविशेषणत्वं द्वितीयादिप्रत्ययावगम्यम् VedāSaṁ. 88. 10.

अनेकवस्तुविषय (anekavastu-viṣaya) *m.* object of many things सा ... °अनेकवस्तुविषयमात्रभाविनी TattvSaṁPañ. 223. 15 (*on* 673)

अनेकवस्तुविषय (anekavastu-viṣaya) *adj.* which has many things as its objects समसनं समासः संक्षेप इत्यर्थः। संक्षेपश्चानेकवस्तुविषयः Nyās. i. 340. 4 (*on* ii. 1. 4)

अनेकवस्तुसंकीर्ण (anekavastu-saṅkīrṇa) *adj.* mixed up with, i.e. involving many topics यत्तु 'अनेकपदसंकीर्णः पूर्वपक्षो न सिध्यति' इति तत्र यद्यनेकवस्तुसंकीर्ण इत्युच्यते तदा न दोषः Mitā. 132. 2 (*on* 2. 6)

अनेकवस्तुसद्भाव (anekavastu-sadbhāva) *m.* existence of various things or objects अनेकवस्तुसद्भावे जायमानतयाथवा। विभक्तानेकतन्त्वादिविषया इव बुद्धयः TattvSaṁ. 673.

अनेकवस्तुसंनिपात (anekavastu-sannipāta) *m.* coming together or concurrence of many things यानेकवस्तुसंनिपाते सत्युपजायते सा ... इयं संयुक्तधीः TattvSaṁPañ. 223. 14 (*on* 673)

अनेकवस्तुसंबन्ध (anekavastu-sambandha) *m.* relation with many things सममौचित्यतोऽनेकवस्तुसंबन्धवर्णनम्। अनुरूपं कृतं सद्म हारेण कुचमण्डलम् Candrā. 5. 81.

अनेकवस्तुसूचन (anekavastu-sūcana) *n.* indication of more than one thing or referent श्रुत्यर्थद्वारकानेकवस्तुसूचनशालिषु। सूत्रेष्वनेकार्थविधेर्वाक्यभेदो न दूषणम् NyāyMañ. i. 25. 26.

अनेकवस्त्वनुपगम (anekavastv-anupagama) *m.* non-admittance of different entities, i.e. categories यथानेकवस्त्वनुपगमेऽपि परमतेऽणुचयो धीहेतुः NayaVi. 97. 8 (*on* i. 1. 5)

अनेकवस्त्वालम्बन (anekavastv-ālambana) *adj.* based on many things येनेदमुच्यते विज्ञानमपास्य तन्निदर्शयितव्यम् इति। अनेकवस्त्वालम्बनं हि यत्र ज्ञानं तत्रेदं युज्यते वक्तुम् Bṛha. 240. 9 (*on* i. 1. 5)

अनेकवाक्य (aneka-vākya) *n.* **Ai** many sentences or statements इयं च विद्वद्रेहेष्वेव दृश्यते इत्येतावतः प्रभूतस्यार्थस्यानेकवाक्येन प्रतिपादितत्वात् SaraKaṇṭhā. 86. 16; उपधानमात्रस्य विधेयत्वे 'चित्रिणीरुपदधाति वज्रिणीरुपदधाती'त्यनेकवाक्यानां वैयर्थ्यापत्तिः LaCandr. 372. 29; **Aii** more than one sentence or statement, cf. **अनेकवाक्यगतत्व; Bi** various injunctive sentences भवतु वा अनेकवाक्यकल्पनम्

... तस्मात्तदेवेदं कर्म न तु कर्मान्तरमिति सिद्धम् Bhām. 595. 5 (*on* iii. 3.7); **Bii** various originative injunctions, cf. **अनेकवाक्योत्पादित.**

अनेकवाक्यगतत्व (anekavākyagata-tva) *n.* the state of being conveyed by more than one sentence असंभवद्वस्तुनिदर्शना त्वेकवाक्यानेकवाक्यगतत्वेन द्विविधा SāhiDa. 556. 8; अत्र तु विधायकानां लिङामनेकत्वाद्विकाराणां चानेकवाक्यगतत्वेन तावद् विकारविशिष्टैकप्रयोगविधायकत्वकल्पनानवकाशात् VidhiRa. 41 (205.16)

अनेकवाक्यगा (anekavākya-gā) *f.* variety of figure of speech called Nidarśanā (*lit.* what is conveyed by more than one sentence) वस्तुनिदर्शना त्वेकवाक्यानेकवाक्यगतत्वेन द्विविधा। ... अनेकवाक्यगा यथा SāhiDa. 557. 2.

अनेकवाक्यज्ञान (anekavākya-jñāna) *n.* knowledge of more than one sentence ब्राह्मणेऽग्निहोत्रादिवाक्यैः साध्यसाधनेतिकर्तव्यतावत्यां भावनायां नियुक्तेषु पुरुषेष्वेकानेकवाक्यज्ञानं क्वोपयुज्यते TantrVā. 424. 23 (*on* ii. 1. 46)

अनेकवाक्यता (an-ekavākyatā) *f.* absence of syntactic unity प्रधानोत्पत्तिवाक्यैर्गुणानुवादे परस्पराश्रयं, अनेकवाक्यता ... एते दोषाः प्रसज्येरन् CaturCin. iii(1). 114. 4; त्रिकपक्षेऽप्यनेकवाक्यतां स्वादिसूत्रे वक्ष्यति न्यासकारः PaiVr.(Sī.)44.3.

अनेकवाक्यत्व (an-ekavākyatva) *n.* absence of syntactic unity सिद्धे ह्यनेकवाक्यत्वे कल्प्या भिन्नाधिकारिता BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 285.

अनेकवाक्यलक्षणा (anekavākya-lakṣaṇā) *f.* indication of more than one sentence निवर्तन्त इत्येकस्य वाक्यस्य मुख्यत्वायानेकवाक्यलक्षणाश्रयणायोगात् ŚrutaPra. iB. 233. 18 (*on* i. 1. 17)

अनेकवाक्यविहित (anekavākya-vihita) *adj.* enjoined or prescribed by various injunctive sentences वागन्तेन दीक्षणीया ... इत्याद्यनेकवाक्यविहितस्वरभेदवत्त्वात् तत्तदिष्टीनां तत्तदिष्टिसंबद्धप्रयाजादिदेवानां भेदापत्तेः VīraMi. (Saṁskāra.) 893. 7.

अनेकवाक्यव्यवहिता (anekavākya-vyavahitā) *adj.* (*f.*) intervened by many sentences स चोदकशब्दो न दूरे सतीमिमामनेकवाक्यव्यवहितां प्रकृतिमपेक्षिष्यते ŚābaBh. 1866. 4 (*on* x. 3. 2)

अनेकवाक्यसंयुक्त (anekavākya-saṁyukta) *adj.* connected with many sentences अनेकयुक्ति यद्वाक्यमनेकार्थप्रसाधकम्। अनेकवाक्यसंयुक्तं तन्निर्भासनमुच्यते NāṭyaŚā. 16. 26.

अनेकवाक्यसाध्यत्व (anekavākyasādhya-tva) *n.* the state of being what is to be accomplished through many sentences प्रतिवचनस्यानेकवाक्यसाध्यत्वात् मध्ये न चोदनीयम् ŚrutaPra. iA. 91. 19 (*on* i. 1. 1)

अनेकवाक्यस्थ (anekavākya-stha) *adj.* existing, i.e. occurring in many sentences अहंशब्दैश्चिन्मात्रमुपलक्ष्यते चेत् अनेकवाक्यस्थाहंशब्दलक्षणैव दोषः ŚrutaPra. iA. 172. 21 (*on* i. 1. 1)

अनेकवाक्यस्वारस्य (anekavākya-svārasya) *n.* fitness for (employing) more than one sentence एकवाक्यस्वारस्यभङ्गेन अनेकवाक्यस्वारस्यं ह्यनुवर्तनीयम् ŚrutaPra. iB. 233. 19 (*on* i. 1. 17)

अनेकवाक्यानुमान (anekavākyānumāna) *n.* inference of many sentences एकार्थानेकपदोपस्थितौ वानेकवाक्यानुमानमेव TattvCin. iv(1). 488. 2.

अनेकवाक्यानुरोध (anekavākyānurodha) *m.* [Abl.] in accordance with many statements बहूनामनुग्रहो न्याय्य इति न्यायेनानेकवाक्यानुरोधात् VīraMi. (Saṁskāra.) 742. 8.

अनेकवाक्यान्तरायत्त (anekavākyāntarāyatta) *adj.* depending upon, i.e. caused by many other sentences भावनाभिधानक्रियायाः ... फलकरणांशपूरणं पदद्वयमात्रसाध्यमितिकर्तव्यतालाभस्त्वनेकवाक्यान्तरायत्तसिद्धिः TantrVā. 872. 13 (*on* iii. 3. 14)

अनेकवाक्यान्तरित (anekavākyāntarita) *adj.* (used as noun) (what is) intervened by many sentences अनेकवाक्यान्तरितस्य च प्रकृतिगामित्वं विक्षेपात् प्रकरणमिव भवति SaṅkarKāBh. 153. 9(*on* iii. 3. 3)

अनेकवाक्यार्थ (aneka-vākyārtha) *m.* **i** many sentence - meanings पदार्थसामर्थ्यादनियमेनानेकवाक्यार्थपरिप्लवे सति ... विशिष्टवाक्यार्थावगतिसिद्धिः NyāyRaMā. 83. 9; **ii** more than one sentence- meaning द्वितीये त्वध्याहृतस्य प्रभुकर्तृकारकस्य निद्रादिष्वन्वय इत्येकस्यानेकवाक्यार्थान्वयेन दीपकच्छायापत्त्या कारकदीपकम् Kuval. 117(7); एकस्यैव कर्तृकारकस्य भिक्षुकस्य विकल्पादिष्वन्वयेनानेकवाक्यार्थान्वयात् AlaṅkāMañ. 157. 27.

अनेकवाक्यार्थरूप (anekavākyārtha-rūpa) *adj.* of the form of many sentence - meanings 'मृग्यः ... दिशि ... उत्पक्ष्मराजीनि विलोचनानि' पूर्वत्र पादत्रयार्थोऽनेकवाक्यार्थरूपः। चतुर्थपादार्थो हेतुत्वेनोपन्यस्तः AlaṅkāSa. 145. 3; RasGaṅ. 632. 12.

अनेकवाक्यार्थहेतुक (anekavākyārthahetu-ka) *adj.* having many sentence - meanings as the cause, caused by many sentence - meanings यत्त्वन्नेत्रसमानकान्ति सलिले ... इत्यनेकवाक्यार्थहेतुककाव्यलिङ्गोदाहरणे ... इन्दीवरशशिहंसविशेषणानि तेषां वाक्यार्थानां हेतुभावोपपादकानि Kuval. 121(65)

अनेकवाक्योत्पादित (anekavākyotpādita) *adj.* (used as noun) (what is) produced, i.e. referred to by various originative injunctions कथं पुनरनेकवाक्योत्पादितस्यैकत्वं विज्ञायते TantrVā. 644. 11(*on* ii. 4. 13)

अनेकवाचक (aneka-vācaka) *adj.* **A** expressive of various (individuals) यः शब्दोऽनेकवाचकः स सर्वो जातिनिमित्तकः NyāySu. (Ja.) 374A. 11 (*on* ii. 2. 6); **B** expressive of various (meanings) नानाशब्दस्यानेकवाचकत्वाद्भावप्रधानत्वादनेकत्वमर्थः GuruCandr. ii. 272. 21.

अनेकवाचकशक्ति (aneka-vācakaśakti) *f.* various expressive powers सर्वव्यक्त्यभिधानं तावदयुक्तम्। अनेकवाचकशक्तिकल्पनाप्रसङ्गात् TantrVā. 273. 11(*on* i. 3. 26)

अनेकवाचना (aneka-vācanā) *f.* more than one reading or recitation तावदेकवाचनया वज्रात्पेठुर्महर्षयः। अप्यनेकवाचनाभिर्यावन्न गुरुसंनिधौ PariPar.12.190.

अनेकवाचिन् (aneka-vācin) *adj.* expressive of various (meanings) न ह्यक्षादिशब्दानां रूढ्यादिनैवानेकवाचिनां क्वचिन्मुख्यता क्वचिन्नेत्यस्ति TattvPrakā. 72B. 12 (*on* i. 4. 16)

अनेकवातायन (aneka-vātāyana) *adj.* having many windows or airholes कूटागारम् ... समन्तात् सुवृत्तं मृत्कर्मसंपन्नमनेकवातायनम् CaraS. i. 14. 46; AṣṭāSaṁ. i. 134. 10 (1. 26); सा ... आलोहितक्षितिविवि(?व)रसहस्रसंपन्नतया पद्मरागविमानमिवानेकवातायनम् ... जीवितेश्वरं तदवस्थं ददर्श AvantiKa. 128.9.

अनेकवातायन (aneka-vātāyana) *n.* many windows or air-holes महाप्रासादैरनेकवातायनविवरविनिर्गतयुवतिभूषणकिरणसहस्रतया कनकशृङ्खलाजालकेनेवापरिवितितेन ... विराजमानम् ... राजकुलं विवेश Kād. 87. 3.

अनेकवातिकमण्डल (aneka-vātikamaṇḍala) *n.* many circles of winds उर्वीपतिः ... नखप्रभाविसरमनेकवातिकमण्डलं भ्रमणलग्नं रक्षाया भूतिरज इव दिक्षु विक्षिपन्तम् ... एकं वेतालमद्राक्षीत् TilaMañ. 46. 20.

अनेकवादिन् (aneka-vādin) *n.* **1** several plaintiffs अनेकवादियुग्मानां युगपदुपस्थाने तु दर्शनक्रममाह SmṛtiCan. iii. 80. 3; **2** many disputants or defendants अनेकवादिनिर्जिष्णुर्वादिपुत्रकपद्धतिम्। वामपादे वहन् PrabhāC. 174. 6; **3** teacher or advocate of the diversity(of souls) एवं निरूपितमेकानेकवादिनां जीवस्वरूपम् SiddhāTa. 4. 24.

अनेकवादिविप्रतिपत्ति (anekavādi-vipratipatti) *f.* difference of opinion among many defendants एवं चानेकवादिविप्रतिपत्तौ ... चोदना प्रमाणत्वेन प्रतिज्ञायते YuktiSneha. 16. 26 (*on* i. 1. 2)

अनेकवाद्य (aneka-vādya) *adj.* full of various musical instruments अनेकवाद्यं विविधास्त्रपङ्क्तिकम् ... विनिर्मयेद् वासगृहं मनोरमम् NāgaSa. 2. 4 (comm. नानावाद्यसहितम्)

अनेकवाद्य (aneka-vādya) *n.* **A** different musical instruments अनेकवाद्यध्वनितैरनारतैर्जगर्ज गाढं गुरुभिर्नभस्तलम् KumāSaṁ. 14.39; **B** different sounds (produced from different instruments) क्रीडामण्डपमेतस्मिन् प्रदेशे देव तिष्ठति ...। अनेकवाद्यसंयुक्तं रमणीयं ययौ हरः SaurP. 59. 38.

अनेकवाद्यजाति (aneka-vādyajāti) *f.* different varieties of musical instruments सदा विजयभेरीणां ध्वनेराकर्णने महः। अनेकवाद्यजातीनां ध्वानालोचनकौतुकम् ParamāKā. 179. 37.

अनेकवाद्यनिर्घोष (anekavādya-nirghoṣa) *m.* sound(s) of different musical instruments राजा ...। अनेकवाद्यनिर्घोषैर्विमानस्यान्तिकं ययौ GaṇeP.i.56.19.

अनेकवाद्यविकृति (anekavādya-vikṛti) *f.* modification (of sounds) produced from different musical instruments अनेकवाद्यविकृतौ ज्ञानं तद्वादने कला। ... स्मृता ŚukraNī. 4(3). 67.

अनेकवानरानीक (aneka-vānarānīka) *m., n.* many troops or batalions of monkeys अनेकवानरानीकनायकेन साक्षादुपकृतेन सख्या सुग्रीवेण महापक्षस्य ... अयमेव ... तस्याभियोगसमयः AnargharaRā. 6. 11(1)

अनेकवापीमणिमन्दिर (aneka-vāpīmaṇimandira) *n.* many wells and mansions of gems or jewels अनेकवापीमणिमन्दिरैश्च। अनोपमं तं भवतो निकेतं मुनीश्वराः प्रापुः Nārāy. iii. 11. 2.

अनेकवायसकुल (aneka-vāyasakula) *n.* various families of crows अस्ति कस्मिंश्चिद् वनोद्देशे महान् न्यग्रोधवृक्षः। ... तत्र (v. l. तत्रानेकवायसकुलपरिवृतो) मेघवर्णो नाम वायसराजः प्रतिवसति स्म PañcT. 3. 1(4) (273. 1)

अनेकवाय्वादिसहकार (anekavāyvādi-sahakāra) *m.* assistance or help of various winds etc. एकशब्देन कथमनेकशब्दारम्भः सामग्र्यभेदादिति चेत्। न। सर्वतोऽनेकवाय्वादिसहकारात् प्रागभावभेदाद् वा TattvCin. i. 631. 1.

अनेकवारकृत (anekavāra-kṛta) *adj.* made or effected many times एवमनेकवारकृतैककर्तृकैककर्मकविक्रयादावपि पुनर्विक्रयादिर्वशित्वाभावान्न सिध्यति SmṛtiCan. iii. 310. 3.

अनेकवारपरिकल्पना (anekavāra-parikalpanā) *f.* contemplation for many times सर्वथा स एवैष भगवाननेकवारपरिकल्पनानिर्मितो विप्रलम्भः पुनःपुनरनुबध्नाति माम् UttaRāC.3. 43(16)

अनेकवारम् (anekavāram) *adv.* many times, again and again, repeatedly अयि वत्स ...। अनेकवारमपरिश्लथं मां परिष्वजस्व Utta RāC. 6. 12(10); तत्कूजितान्यनुवदद्भिरनेकवारं शिष्यायितं गृहकपोतशतैः ŚṛṅgāTi. (Ru.) 1. 62; SāhiDa. 110. 9; प्रसाद्य प्रभो प्रार्थयेऽनेकवारम् Subrahma. 22; मांसं महादुःखमनेकवारं ददाति जग्धं मनसापि पुंसाम् SubhāRaSaṁ. 538; (विनायकः) त्वया तु पूजितोऽनेकवारम् GaṇeP. ii. 22. 7; स चक्रवर्ती भरतः। ... राज्याभयं कर्तुमनेकवारं पुलोमजा यस्य पुरे ययाचे PṛthvīVi. 6. 90; इन्द्रेणानेकवारं निषिद्धोऽहम् SiṁhāDvā.(App.) 242. 0(34); अनेकवारं श्वकाकशूद्रोच्छिष्टदूषितानामेकविंशतिवारं क्षारोदकमार्जनाच्छुद्धिः VīraMi.(Śuddhi.) 117. 29; अम्बुजबीजमाला। ... अनेकवारं परिवर्तयन्तम् ... मुनिम् ... प्रणनाम राजा Rāgh. 2. 6.

अनेकवारोदीरित (anekavārodīrita) *adj.* uttered many times स्वमुखानेकवारोदीरितमधुरशात्कृतिग्राहिणीनाम् ... कलमगोपिकासु ... मुग्धयुवतयः ... पातुमस्थुः AvantiKa. 32. 10.

अनेकवार्षिक (aneka-vārṣika) *adj.* many years old, long-lived अनेकवार्षिको यस्तु चिरकालसमुत्थितः। सोऽयमद्य हतः शेते Rāmā. iii. 64.21.

अनेकवावदूकवादिन् (aneka-vāvadūkavādin) *m.* many noisy or talkative disputants कथमहमिदानीमनेकवावदूकवादिवृषभविघट्टनोपार्जिताम् ... वाचम् ... माधुर्यकोमलां करिष्यामि PadmPrā. 9. 5.

अनेकवासना (aneka-vāsanā) *f.* **A** various desires अनेकवासनामिश्रप्रपञ्चोऽयं धृतो मया NirguMāPū. 17; **2** many impressions अनेकवासनाचित्रं तल्लिङ्गं पटभित्तिवत् BṛĀraUBhVā. ii. 3. 86.

अनेकवासस् (aneka-vāsas) *adj.* wearing more than one piece of cloth गङ्गायाम् ...। एकवासोऽनेकवासोऽप्यकुशस्वर्णरूप्यकम् BṛDharmaP. i. 54. 43.

अनेकवाहनिवह (aneka-vāhanivaha) *m.* many troops of horses सन्ति क्षोणिभुजः क्षितौ कति न ते ये स्वप्रियप्रीतये। वाहं वाहमनेकवाहनिवहान् प्रौढिं दृढां तन्वते HammīMaKā. 14. 9.

अनेकवाहिनीवियोग (anekavāhinī-viyoga) *m.* separation from many rivers तुषारशैलद्रवनिर्झरोदकं समाहरन्नुत्तरभूमिनिम्नगाः। हिमोपचारार्थमनेकवाहिनीवियोगतप्तस्य सरित्पतेरिव VikraDeC. 13. 7.

अनेकविंश (an-ekaviṁśa) *m.* (what is) less than twenty-one न चैष सैकविंशे ऋतावनेकविंशस्तथेह भवतीते NidāSū. 180. 17 (10.6)

अनेकविंशति (an-ekaviṁśati) *f.* other (i.e. less) than twenty-one तस्यैकविंशतिर्यूपा भवन्ति ... नो ह्येताननेकविंशतिः यूपाः पशून्नुद्यन्तुमर्हन्ति JaimiBr. 2. 274.

अनेकविकटावर्तशत (aneka-vikaṭāvartaśata) *n.* many hundreds of frightful whirlpools कथमयमनेकविकटावर्तशतसंकुलः सर्वतः ... दुष्टजलचरैः पदे पदे प्रस्खलितयानपात्रगतिरतिमात्रदुर्गः सागरैकदेशो लङ्घयितव्यः TilaMañ. 149.19.

अनेकविकटोदयशैलशृङ्ग (aneka-vikaṭodayaśailaśṛṅga) *m.* many frightful peaks of the eastern mountains हैताशनेः ... मूर्तिः ...। आभादनेकविकटोदयशैलशृङ्गलग्नार्कबिम्बवलयेव युगक्षयद्यौः HarVi. 40. 23.

अनेकविकरण (aneka-vikaraṇa) *adj.* having, i. e. caused by various conjugational signs इत्यनेकविकरणसरूपधातुव्याख्यानं देवनाम्ना विरचितं दैवं समाप्तम् DaivaVyā. 200.

अनेकविकल्प (aneka-vikalpa) *adj.* [*f.* - ā] **A** consisting of many doubts इत्यनेकविकल्पाभून्मोहनिस्पन्दलोचना (सा) RāmāMañ. 259. 19 [manifold, pw.]; **B** consisting of various options इत्यनेकविकल्पोऽभूज्जल्पः RāmāMañ. 397. 8.

अनेकविकल्प (aneka-vikalpa)*m.* **A** many varieties गायन्त्यवादयदनेकविकल्पकल्पकोणावघट्टनकलक्वणितां च कूर्मीम् HarVi. 26. 87; **B** several doubts अनेकविकल्पकवलितमनोवृत्तिरात्मनः कर्तव्यमालोचयन्ती तिष्ठामि TilaMañ. 339. 20; **C** various options इह पुनरनेकविकल्पेन संभावितस्य बाधकेनोत्पुंसितस्य ... ग्गोचरत्वम् AlaṅkāRa. 31. 4.

अनेकविकल्पविप्रलब्धा (anekavikalpa-vipralabdhā) *adj.* (*f.*) deceived or misled by several doubts अनेकविकल्पविप्रलब्धे मनसा त्वया ... मे न कार्यः प्रथमप्रार्थनाभङ्गः TilaMañ. 44. 12.

अनेकविकल्पसंभव (anekavikalpa-sambhava) *m.* possibility of various options समयप्राधान्यादर्थनिवेशस्यैकस्यापि वाक्यस्यानेकविकल्पसंभवात् PramāVā-SvopVṛ. 84. 19.

अनेकविकल्पस्फुरण (anekavikalpa-sphuraṇa) *n.* flashing or striking of various options अनेकविकल्पस्फुरणेन विकल्पयतोऽनिष्टकल्पत्यागेन प्रतिज्ञाहानिः TārkiRa. 357. 2.

अनेकविकल्पौघ (aneka-vikalpaugha) *m.* **1** several hosts of conjectures इत्यनेकविकल्पौघव्याकुलस्तामितस्ततः। ... अन्विष्यन्सोऽभ्रमन्निशि KathāSaSāg. xii. 20. 12; **2** several hosts of doubts अनेकविकल्पौघविह्वलोऽथ बभूव सः KathāSaSāg. xiv. 1. 9.

अनेकविकार (aneka-vikāra) *m.* various modifications or changes ज्ञानशब्दोऽनेकविकारयुक्तान्तःकरणवृत्तिप्रतिबिम्बितचैतन्ये व्युत्पन्नः VivaPraSaṁ. 289. 14.

अनेकविकार (aneka-vikāra) *adj.* consisting of various modifications or changes गुणानां तत्कार्याणां चानेकविकाराणामनेकचैतन्यगुणकल्पनायां गौरवेण लाघवादेकः ... पुरुषः ... कल्पयितुं युज्यते SāṁkhyaPraBh. 36. 5(*on* 1.66)

अनेकविकिरकुल (aneka-vikirakula) *n.* many flocks of birds यः (पादपः) खल्वनेकविकिरकुलकामिनीनिशितशिखोल्लेखनखमुखविलिख्यमानशाखाभुजशिखरः Yaśas- Cam. ii. 172. 8.

अनेकविकृति (aneka-vikṛti) *f.* many modifications or changes जीवोऽयम् ... धत्ते सङ्गवशादनेकविकृतीः KumāPraPra. 66. 3.

अनेकविक्रमकथा (anekavikrama-kathā) *f.* story of many heroic deeds पौराणीभिरनेकविक्रमकथागाथाभिरर्थापितास्ते वीरस्य जयन्ति राक्षसपतेर्दोःस्तम्भदम्भोलयः AnargharRā. 3. 59.

अनेकविगलल्लोक (aneka-vigalalloka) *m.* many falling people अनेकविगलल्लोकशोणितासवपूरिताः। बभुस्तत्र शिरस्त्राणा यमस्य चषका इव RājTa. (Prā.) 799.

अनेकविग्रहप्रतिपत्ति (anekavigraha-pratipatti) *f.* acquisition or assumption of more than one body अनेकप्रतिपत्तेरनेकविग्रहप्रतिपत्तेरित्यर्थः Brahm-SūBh. (Bhā.) 61. 10 (*on* i. 3. 27); एकस्यापि योगसिद्धस्यानेकविग्रहप्रतिपत्तेः अनेकशरीरप्राप्तेः VedāntKau. 99. 5(*on* i. 3. 27)

अनेकविघ्न (aneka-vighna) *m.* many obstacles or hindrances मध्ये अनेकविघ्नाः देहस्यापि नाशो भवति SiṁhāDvā. 153. 0(15)

अनेकविघ्नतस् (anekavighna-tas) *adv.* with many obstacles or hindrances भवति हि नाभिसूत्रममुना तत उत्तरमश्नुते रसान्। इति कथितक्रमादधिनीतवृद्धिमनेकविघ्नतः। ... प्रभवति KalyāKā. 2. 57.

अनेकविचारान्तर्हित (anekavicārāntarhita) *adj.* inclusive of many discussions तदेतदर्थवादप्रस्तावेऽभिहितमप्यनेकविचारान्तर्हितम् ŚāstrDī. 55. 1 (*on* i. 4. 1)

अनेकविचित्रनेत्र (aneka-vicitranetra) *n.* **1** several wonderful eyes शुनासीरवदनेकविचित्रनेत्रोज्ज्वलगात्रैः सुचरित्रैः ... शेषाद्रिरलंकृतामात्मजातां दातुम् ... तुभ्यम् ĀnandRa. 5. 8(5); **2** several wonderful (fine) clothes, ĀnandRa. 5.8(5) (comm. नेत्रं सूक्ष्मं वस्त्रम्)

अनेकविचित्रवेदना (aneka-vicitravedanā) *f.* various wonderful feelings (विज्ञानात्मा) पिप्पलं कर्मनिष्पन्नं सुखदुःखलक्षणं फलं स्वादु अनेकविचित्रवेदनास्वादरूपं स्वादु अत्ति MuṇḍUBh. 179. 17(*on* 4. 6)

अनेकविचित्रशक्ति (aneka-vicitraśakti) *f.* various wonderful powers 'इन्द्रो मायाभि'रित्यत्रानेकविचित्रशक्त्यभिधायित्वं बहुवचनादवगम्यते ŚrutaPra. iB. 40. 20(*on* i. 1. 1)

अनेकविच्छित्तिविरचित (anekavicchitti-viracita) *adj.* embellished or adorned with various kinds of unguents अनेकविच्छित्तिविरचितमण्डनाभिः ... अन्तःपुरिकाभिः ... भगवन्तं प्रद्युम्नमुपपाद्य TilaMañ. 300. 23; 322. 14.

अनेकविजयिन् (anekavijay-in) *adj.* having many victories अनेकविजयी चेति सन्धेयाः सप्त कीर्तिताः NītiSā. 9. 43; SūktiRa. 133. 1; अनेकविजयी चैव संधेयः स रिपुर्भवेत् Pañcā. 175. 13 [victorious in many battles, Apte]

अनेकविजातीयगुण (aneka-vijātīyaguṇa) *m.* many diverse qualities न चानेकविजातीयगुणवदारब्धत्वं रूपस्य व्याप्यवृत्तित्वविरोधात् SarvaDaKau. 25.16.

अनेकविज्ञान (aneka-vijñāna) *n.* **1A** many cognitions कः पुनरयं व्यासङ्गः अभीष्टविषयोऽनेकविज्ञानोत्पादः NyāyVār. 407.8 (*on* iii. 2. 8); **1B** more than one cognition नाप्येकविज्ञानविषयत्वादेकम् एकत्राप्यनेकविज्ञानप्रसूतेः HetuBiṬ. 103. 27; **2** cognition of more than one (thing) नैकप्राणेऽप्यनेकार्थग्रहणान्नियमस्ततः।

एकमयानेकविज्ञाने बुद्ध्यास्तु सकृदेव तत् PramāVār. 2. 106; **3** different types of lores अनेकविज्ञानकलाविदग्धया तयाभिपृष्टो बहुशः प्रगल्भया VarāṅgaC. 13. 32.

अनेकविज्ञानप्रबन्ध (aneka-vijñānaprabandha) *m.* several series of cognitions अथोत्तरकालं देहस्याप्युपकारित्वमङ्गीक्रियते तदानेकविज्ञानप्रबन्धप्रसवप्रसङ्गः TattvSaṁPañ.530. 7(*on* 1886)

अनेकविज्ञानवचस् (aneka-vijñānavacas) *n.* many words of wisdom अनेकविज्ञानवचोभिरञ्जसा वियोजयन्ती पुरुषं स्त्रियं च। ... राधामाधवयोः सखी ĀdiP. 13. 44.

अनेकविज्ञानसंनिपात (anekavijñāna-sannipāta) *m.* concurrence of more than one cognition यत्रैकस्मिन् विषयेऽनेकविज्ञानसन्निपातस्तत्र तेषाम् ... तुल्यानामेव प्रामाण्यम् NyāyRa. 68. 16(*on* 2. 73)

अनेकविटचुम्बित (anekaviṭa-cumbita) *adj.* kissed by many paramours अनेकविटचुम्बितं को वेश्यावदनं चुम्बेत् YogŚā. 2. 89.

अनेकवितर्कभङ्ग (aneka-vitarkabhaṅga) *m.* many kinds of doubts or apprehensions एवमनेकवितर्कभङ्गभाजि भूभुजि ... प्रविविशुरन्युब्जाः कुब्जिका वामनिकाश्च NalaCam. 7. 7(1)

अनेकवितर्करस (aneka-vitarkarasa) *adj.* who has liking for various kinds of discussions प्रसरदनेकवितर्करसः ... स्मरः खलु श्मशानवासिनमप्यानयत्यात्मनो निदेशभूमिम् YaśasCam. i. 107. 7 (comm. अनेके वितर्करसाः विचारानुरागा यस्य)

अनेकवित्ता (aneka-vittā) *adj.* (*f.*) having much wealth भार्यामनेकवित्तां द्यूने लभते Sārā. 30. 44.

अनेकविद्या (aneka-vidyā) *f.* **Ai** various sciences or traditional lores उदाराभिजनवाननेकविद्याकलाविकल्पाधिगमविमलतरमतिर्गुणमाहात्म्याद्राज्ञा समुपहृतसंमानः ... श्रेष्ठी बभूव JātaMā. 19. 4 (3. 23(10)); अयं हि नीतिसंक्षेपः ... लिङ्गिनोऽनेकविद्याव्याजकपटैः परराष्ट्रस्वराष्ट्रविन्यस्ताः ... राज्ञा ... द्रष्टव्याः BālaKrī. i. 189. 5(*on* 1. 324 (?323)); **Aii** various arts or crafts चक्राकारभ्रमाद्याः प्रकटयति वधूरञ्जसानेकविद्याः RasSa. 212; **B** various mystic formulae or spells सर्वदानेकविद्याभिर्यत्र विद्याधरा नराः। आश्लिष्टा अपि मुच्यन्ते नैव क्षणमपि श्रिया PārśvC. 2. 3; (राजा) भूतानन्दयोगिनम् ... अनेकविद्यामन्त्रतन्त्रयन्त्रादिविचित्रकलाकौशलेनात्मीयकृतबहुजनं दृष्ट्वाचिन्तयत् KumāPraPra. 55. 4; **C** many meditations न च ब्रह्मप्राप्तिफलानां विद्यानामाप्रायणमहरहरनुष्ठेयत्वादनेकविद्यासमुच्चयानवकाशः ŚivārkaMaDī. ii. 380. 17 (*on* iii. 3. 58)

अनेकविद्याधर (aneka-vidyādhara) *m.* many Vidyādharas (a class of demigods) यस्माद् बुधैः पूर्वमनन्तमुक्तमनेकविद्याधरदेवपूज्यम् MatsyaP. 266. 69; अनेकविद्याधरकिन्नराद्यैरध्यासितं पुण्यतमाधिवासैः। रेवाजलं धारयतो हि मूर्ध्ना स्थानं सुरेन्द्राधिपतेः समीपे SkandP. v(3). 23. 6.

अनेकविद्याधरी (aneka-vidyādharī) *f.* many female Vidyādharas (a class of demigods) कथं पुनरनेकविद्याधरीवृन्दसहस्रपरिगतायास्तथा वनेऽवस्थानमेकाकित्वं च तस्याः संवृत्तम् TilaMañ. 251. 11.

अनेकविद्याधिगम (anekavidyādhigama) *m.* acquisition of various lores सः ... अनेकविद्याधिगमविपुलतरमतिः ... प्रजाः पालयति स्म JātaMā. 6. 16(2.0)

अनेकविद्यानिलय (anekavidyā-nilaya) *m.* abode of various lores मन्दारदामतनयः ...। अनेकविद्यानिलयः शिवभक्तिपरोऽभवत् SkandP. iv. 76. 79; v(2). 45. 71.

अनेकविद्याप्रसङ्गभेद (aneka-vidyāprasaṅgabheda) *m.* many types or kinds of undesired occasions for lores भट्टाचार्याख्यो द्विजवरः ... बौद्धान् जैनानसंख्यातान् राजमुखादनेकविद्याप्रसङ्गभेदैर्निर्जित्य ... निर्भयो वर्तते ŚaṅkaVi. (Ā.) 235. 13.

अनेकविद्याब्धि (anekavidyābdhi) *m.* ocean (in the form) of various lores गुरुशिक्षां द्विधादायानेकविद्याब्धिपारगः। ... सोऽभूद् भूमिः परवादिनाम् PrabhāC. 47. 19.

अनेकविद्याभ्यसन (anekavidyābhyasana) *n.* continuous learning or study of various lores स निमेषारण्यमाययौ। अनेकविद्याभ्यसने मतिं कृत्वा GaṇeP. i. 77. 13.

अनेकविद्यार्चित (anekavidyārcita) *adj.* worshipped or honoured with (the knowledge of) various lores परा ... नाट्यमुखे सविभ्रमम्। अनेकविद्यार्चितमात्मनायकं निवेदयन्तीव नितम्बिनीमणिः Raghunā. 11. 30.

अनेकविद्यास्थान (aneka-vidyāsthāna) *n.* various branches of lores or sciences ऋग्वेदादेः शास्त्रस्य अनेकविद्यास्थानोपबृंहितस्य ... योनिः कारणं ब्रह्म BrahmSūBh. (Śaṅ.) 13. 10 (*on* i. 1. 3); वामदक्षिणादिशास्त्रस्य तद्विवरणदर्शनादिपूर्वं स्वात्मना निरीक्षणेनानेकविद्यास्थानोपस्कारोपस्कृतमतित्वात् Aparā. 17. 17(*on* 1. 7)

अनेकविद्युज्ज्वाला (aneka-vidyujjvālā) *f.* many flames, i. e. flashes of lightning निशासु, अनेकविद्युज्ज्वालावभासितासु ... दिक्षु ... प्रतिगर्जति (गजः) मेघान् Hastyāyur. 197. 5(2. 13)

अनेकविद्वस् (aneka-vidvas) *m.* many scholars or learned men स्वपक्षस्य समूलतामर्थतोऽनेकविद्वत्परिग्रहं च प्रतिजानीते ŚrutaPra. iA. 112. 13(*on* i. 1. 1); अनेकविद्वत्कर्तृकविचारगोचरा कथा वाक्यसंदर्भः कथा NyāySu. (Ja.) 270A. 11(*on* ii. 1. 2)

अनेकविध (aneka-vidha) *adj.* [*f.* - ā] of various kinds, of different types, manifold यदास्य ... प्रादुर्भवन्ति व्याधयो वानेकविधाः ... यमदेवत्यान्यद्भुतानि प्रायश्चित्तानि भवन्ति ṢaḍviBr. v. 4. 2; v. 5. 2; इषुभिरनेकविधैश्च सादिताः। द्विरदरथहयाः MahāBhā. viii. 21. 3; स्त्रीषु हि बालिश्यमनेकविधं निशान्तप्रणिधौ व्याख्यातम् ArthŚā. iii. 22. 7(8. 3); यत्रानेकविधमान्तर्यं तत्र स्थानत एवान्तर्यं बलीयः MahāBh. i. 16. 18(*on* ŚivSū. (Gr.) 3); i. 120. 8 (*on* i. 1. 50); SiddhāKau. 10 B. 2(*on* i. 1. 50); वातः प्रकुपितः ... पिण्डितः ... स शूलमुपजनयति ग्रन्थींश्चानेकविधान् CaraS. ii. 3. 7(1922 Ed.); इक्षवः ... ते चानेकविधाः SuśruS. i. 45. 148; ii. 15. 4; सीत्कृतम्। तस्यातिरूपत्वात् तदनेकविधम् KāmSū. 148. 6(2. 7); तुभ्यं नमस्तस्मै सुरूपं संप्रदर्शय। ... ममानेकविधा शङ्का मुच्यते येन मानसी BrahmāṇḍP. ii. 24. 12; मया तावद् अनेकप्रकाराणि (v. l. °विधानि) रुधिराणि आस्वादितानि PañcT. 1. 86(14) (95. 8); वेदवाक्यानामनेकविधो विचारः ŚābaBh. 4. 2(*on* i. 1. 1); कामे हि प्रयोजनमनेकविधमित्युपदिश्यते PādaTā. 4.5; अनेकविधो हि संयोगः MāṭhVr. 34. 15(*on* 21); इमां च वार्ताम् ... मालवेन्द्रः ... षट्स्वामिने ... अश्रावयदस्तम्भयच्च ... अनेकविधैर्वीरधर्माख्यानैः AvantiKa. 172. 11; मन्त्री ममानेकविधां संभावनामकार्षीत् DaśKuC. 18. 12; कृत्वानेकविधां रसेन सुरते केलिम् ...। सुप्तेयं किल सुन्दरी ŚṛṅgāTi. (Ru.) 1. 64; विट एकः। बभ्राम पुरो दास्या विदधद्विकृतीरनेकविधाः KuṭṭaMa. 339; अनेकविधं वैचित्र्यं दृश्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 329. 14(*on* ii. 1. 23); अनेकविधा विभूतिः प्राणस्य श्राव्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 507. 14 (*on* ii. 4. 9); अनेकविधान् स्वप्नभोगाननुभवति ...। एष आत्मा ChāndoUBh. 523. 10(*on* viii. 10. 1); शब्दस्तत्रार्थवाननेकविधः Kāvyālaṅ. (Ru.) 2. 1; एतत्पश्याम्यद्रिपतेः शृङ्गम् ... शोभोत्कर्षं धातुभिरव्याहतरूपैर्धत्ते वीणावाद्यमिवानेकविधैर्यत् HarVi. 5. 55; अहंकारग्रन्थिः ...। तस्य प्रचारः कामसंकल्पकर्तृत्वादिरनेकविधः परिणामः PañcPā. 35. 19(*on* i. 1. 1); श्रुत्यन्तरेष्वनेकविधा गतिः श्रूयते BrahmSūBh. (Bhā.) 234. 5(*on* iv. 3. 1); (समाप्नुयात्। तृणगुल्मलतात्वं च क्रमशो गुरुतल्पगः) क्रमशः इति वदन्नेकैनैव निमित्तेनानेकविधानेकजन्मप्राप्यं क्लेशसंबन्धं दर्शयति BālaKrī. ii. 74. 5(*on* 3. 198-199 (?208-209)); श्रुतिः ... विभूतिमनेकविधां महतीमुपदर्शयते NayaMañ. IV. iv. 7. 13; उपधा व्याजः छद्मेति ...। ताश्चानेकविधाः ManuBh. ii. 165. 13(*on* 8. 193); शर्वाणि ... हंसि त्वमापदमनेकविधां जनस्य DevīPañ. 2. 21; लाति वशः पुरुषः कुसुमेषोर्ग्रन्थमनेकविधं बुधनिन्द्यम् SubhāRaSaṁ. 589; विनायकानेकविधा (विनायका अनेकविधा, F.N.) गजास्याः ... उत्तस्थुः VarāP. 23. 21; अनेकविधा विप्रतिपत्तयः ĀtmaSi. 2. 4; दुःखं त्वनेकविधानेककारणसंपातजमशक्यपरिहारम् Bhām. 54. 18(*on* i. 1. 1); तालैरिति बहुवचनमनेकविधं वैदग्ध्यं ध्वनि(?)र्विप्रलम्भोद्दीपकतामेति Loc. 155. 20(*on* 3. 16); कारणशब्दः ... अनेकविधेषु च भावेषु ... प्रवर्तमानः NyāyRaMā. 117. 5; न खल्वेवंविधोऽयमनेकविधोऽन्तरायः संपद्यते UdaySuKa. 57. 15; अनेकविधैर्भावैर्भजन्तं मां भजस्व च ĀdiP. 18. 43; अनेकविधां सृष्टिमदृष्ट्वा क्वापि किंचन। कर्तुम् ... कथमुत्सहे GaṇeP. i. 13. 29; ii. 119. 7; संसारिणः ... अनेकविधमपि हैरण्यगर्भाद्यानन्दं लभमानाः PramāMā. 21. 13; सृष्टिप्रलयौ ब्रह्मणोऽनेकविधाः श्रुतयो वदन्ति VedāSaṁ. 120. 8; संसारः अनेकविधः NyāyKuA. i. 9. 1; (विद्याधरपदम्) अनेकविधं विद्याखड्गमालादिसाधनम्। ... कथयामि KathāSaSāg. v. 1. 17; अनेकविधं विधानम् ... अस्मासु ... व्याख्यातुमर्हसि समस्तमनुक्रमेण SamarāSū. 3. 60; श्रीः पुनरनेकविधा Aparā. 1252. 2(*on* 3. 328); बहिस्थं क्षेत्राद्यनेकविधम् TātpaVr. 364. 20(*on* 3. 73); अस्त्यनेकविधः समयः SmṛtiCan. iv. 524. 10; चोष्यपेययोरनेकविधयोरनिषिद्धयोः संभवाच्चोष्यपेयसमृद्धमित्युक्तम् SmṛtiCan. v. 202. 16; कर्म चतुर्विधम्। ... अप्यनेकविधं नाम शुभाशुभविभेदतः PārśvC. 3. 37; उच्चावचेष्वनेकविधेषु भूतेषु गतिं प्राप्तिम् अस्य ... सम्यक् पश्येत् ManvaVi. 737. 3(*on* 6. 73); अनेकविधः स्वेदः सोपचारः प्रकीर्तितः Hastyāyur. 133. 19(1. 18); वेधः ... स चानेकविधः स्मृतः RasRaSa. 8. 79; अपूर्वं दर्शपूर्णमासयोरनेकविधम् NyāyMāVi. 65. 21(*on* ii. 1. 2); बन्धश्चानेकविधः JīvanVi. 43. 4; 150. 14; अनेकविधं प्रारब्धमीक्ष्यते PañcDa. 7. 152; नित्यमेकमनेकसमवेतं सामान्यमनेकविधम् TattvPrakā. 97B. 5(*on* ii. 2. 11); स्पष्टीकरणं चानेकविधम् NyāySu. (Ja.) 8B. 2(*on* i. 1. 1); 325 B. 4(*on* ii. 2. 1); 444B. 13(*on* ii. 3. 14); स्वप्नोऽनेकविधो भवेत् YogVā. iii. 117. 19; प्रकृतिपरिणाम एव

व्यक्तकार्यादिशब्दैरभिधीयते। तद्यानेकविधम् VedāntRaMañ. 1. 3(25. 4); विशेषाध्यवसाय: ...। स चायमनेकविध: NyāyPari. 54. 4; (उपपातकानि ... नास्तिक्यं व्रतलोपश्च सुतानां चैव विक्रय:) सुतानामनेकविधानामपि DīpKa. 95. 26(*on* 3. 236); असंलक्ष्यक्रमव्यङ्ग्यो ध्वनिस्तत्र ... अनेकविध: SāhiDa. 231. 3; सोऽपि देव: ... भोगाननेकविधानुपभुञ्जमानस्तिष्ठति स्म SiṁhāDvā. 243.0 (68); व्यवस्था अनेकविधा DaṇḍaVi. 38. 9; भावोऽनेकविध: Prasā. i. 857. 10; पदातय: ...। स्वर्लोकत: क्रीडितुमत्र याता: सुरा इवानेकविधा: प्रवेषा: VīraBhā. 2. 17; शस्त्रम्। ... अनेकविधम् PrasthāBhe. 15. 15; प्राकृतपदार्थनिवृत्ति:। साप्यनेकविधा ŚivārkaMaDī. i. 76. 32(*on* i. 1. 1); कुमारस्य ... अनेकविधानि ज्ञानानि SarvaMaSaṁ. 35. 2; अनेकविधायाश्च संपद: ... नातिशयो वर्णनीय: RasGaṅ. 63. 10; 666. 2; शंभुनृपति: ...। संसेवन् विषयाननेकविधया कार्याण्यनेकान्यलं शेमुष्या सुसमीकरोति ParamāKā. 10. 72; न्यास: ...। स च भूषणमालिन्यादिभेदादनेकविध: LalitāSaBh. 5. 18(*on* 4); 158. 33(*on* 201); श्लेष: ... स चानेकविधो भवेत् SāhiSā. 2. 123 [AmaK. 2768] [in different ways, MW.]

अनेकविध (aneka-vidha) *m.* various kinds, different types बहुकार्पाससूत्रोक्त(त्थं) कार्पासमिति गद्यते। रूपसौक्ष्म्यादिभेदेन तस्यानेकविधो भवेत् YuktiKa. 82.27.

अनेकविधकल्पना (anekavidha-kalpanā) *f.* different types of assumptions बहुता तत्र योग्यत्वमनेकविधकल्पना (द्रव्ये) CaraS. i. 9. 7 (comm. नानाप्रकारस्वरसाद्युपयुक्तकल्पनायोग्यत्वमित्यर्थ:)

अनेकविधघोरविकार (anekavidha-ghoravikāra) *m.* different types of formidable grimaces or contortions (of the face) तेषामनेकविधघोरविकारचेष्टमाताम्रदृष्टि सदसि स्फुरितं तदासीत् HarVi. 7. 1.

अनेकविधचर्चा (anekavidha-carcā) *f.* various kinds of discussions अनेकविधचर्चाचारूणि चत्वराणि विलङ्घ्य ... राजभवनमविशम् NalaCam. 7. 18(9)

अनेकविधचेष्टा (anekavidha-ceṣṭā) *f.* different types of activities यो व्यान इत्यनेकविधचेष्टया चरति सर्वकर्मण्यपि। करोति पवनो गदान् ... स्वयं प्रकुपितस्सदा विकृतवेदनालंकृतान् KalyāKā. 8. 7.

अनेकविधजीवमृगतृष्णा (anekavidhajīva-mṛgatṛṣṇā) *f.* mirage, i. e. illusion of various kinds of individual souls स्फुरति मृषैव समन्तादनेकविधजीवमृगतृष्णा PraboSu. 162.

अनेकविधता (anekavidha-tā) *f.* the state of being of various kinds, manifoldness न हि अनेकविधता विना शरीरभेदेन आञ्जसी स्यात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 855. 3(*on* iv. 4. 11); यमकम् ... अनेकविधतया प्रभूततमभेदम् SāhiDa. 482. 2; BhāṭṭCan. 91. 22(*on* xv. 3. 13)

अनेकविधतात्पर्य (anekavidha-tātparya) *n.* manifold purport लाघवेनापत्यत्वमात्रस्य प्रवेशप्राप्तौ रामायणाद्यनेकविधतात्पर्यग्राहकमपि ... उपोद्घलकम् MīmāKau. i. 49. 6 (*on* i. 3. 7)

अनेकविधतीव्रवेग (anekavidha-tīvravega) *m.* different types of severe forces प्राणक:। ... करोति ... श्वसनकासहिक्कादिकाननेकविधतीव्रवेगकृतवेदनाव्याकुलान् KalyāKā. 8. 3.

अनेकविधत्व (anekavidha-tva) *n.* the state of being of various kinds or types, manifoldness (बुद्धे:) सत्यप्यनेकविधत्वे समासतो द्वे विधे PadārthaSaṁ. 172. 19; (स्त्रीवृत्तिद्रव्यकामो वा केन वायं गत: सह) अनेकविधत्वात् दुष्टजनचेतसां सर्वमेवमादि प्रष्टव्यम् BālaKrī. i. 293.1(*on* 2. 285); पार्थिवाप्यसंबन्धिनो रसभेदस्य रूपभेदस्य चैकानेकविधत्वेन प्रत्यक्षत्वादित्याह भाष्यकार: TātpaṬ. (Vā.) 533. 4 (*on* iii. 1. 69); इतिवृत्तशब्दे इतिभागस्य योऽर्थ: स: ... पञ्चभिरित्यादिना व्याख्यात:, न तु संधिनिरूपणमेतदुद्देशक्रमस्तस्यानेकविधत्वात् AbhinBhā. iii. 2. 15 (*on* 19.1); व्यवहार:। ... तस्यानेकविधत्वं दर्शयति बहुवचनेन Mitā. 125. 10(*on* 2. 1); विवादपदम् ... देयादिसाध्यभेदादस्य पदस्यानेकविधत्वमुक्तम् SmṛtiCan. iii. 8. 6; वाचारम्भणं सांकेतिकं नामधेयं विकार: उत्पत्तिमत्। तत एवानित्यम् ... पुरुषेच्छानुसारेणानेकविधत्वात् NyāySu. (Ja.) 224B. 5 (*on* i. 4. 6); संसर्गे, तत्रापि संकेत इति चेन्न तस्यानेकविधत्वेन संकेतविषयभावानुपपत्ते: Upask. 403. 2 (*on* ix. 2. 4); स्मृत्यन्तरोक्तलक्षणानुसारेणानेकविधत्वादनियमने किं सर्वे योषिद्ग्राहा ऋणापाकरणेऽधिकारिण: Subodhi. 28. 6 (*on* 2. 51); वस्तुशक्त्यैव निर्णय उचित:। न तु श्रुतिप्रत्यक्षाभ्याम्। यथा प्रकाशजलसुवर्णादीनामनेकविधत्वं नाङ्गीक्रियते AṇuBh. 197. 12 (*on* iii. 3. 25); चित्तवृत्तेरनेकविधत्वम् RasGaṅ. 362. 6; मासानामपि चान्द्रादिभेदेन अनेकविधत्वादन्यतमोपादाने यज्ञादौ सावन: स्मृत इति स्मृत्या ... प्राकरणिकश्रुत्या च ... चान्द्र एव मासो ग्राह्य: BhāṭṭCan. 74. 25 (*on* xv. 1. 18); द्वितीयाधिकारिणामपि शक्तितारतम्येनानेकविधत्वात् वासनाविकल्पा: ... नानुपपन्ना: SetuBa. 201. 19; नित्यं नैमित्तिकं स्नानं क्रियाङ्गं 'मलकर्षमि'त्यादिना स्नानस्यानेकविधत्वस्योक्तत्वात् BālamBha. i. 422. 8 (*on* 1. 159)

अनेकविधत्वदर्शन (anekavidhatva-darśana) *m.* perception, i. e. experience of the state of being of various kinds विज्ञानाकाराणामनेकविधत्वदर्शनात् तत्तदाकारसमर्पणहेतुभूता: क्षणिकतरा बाह्यपदार्था अपि ज्ञानाकारविशेषदर्शनानुमेया: MānaMe. 299. 3.

अनेकविधत्वावगति (anekavidhatvāvagati) *f.* ascertainment or knowledge of the state of being of various kinds न च ... कर्मत्वस्यानेकविधत्वावगतेरेकत्रैव शक्तिरपरत्र लक्षणा ... इति वाच्यम् MīmāKau. iii(2). 74. 15(*on* ii. 1. 12)

अनेकविधदान (anekavidha-dāna) *n.* donations or gifts of different types पुराणेष्वेषु ... धर्मास्ते विनिरूपिता:। ... अनेकविधदानानि यमाश्च नियमै: सह VāyuP. ii. 42. 14.

अनेकविधदु:ख (anekavidha-duḥkha) *n.* sorrows or afflictions of various kinds नेह नानास्ति किंचन इत्यादिश्रुतिस्मृतीतिहासपुराणेषु गीयते। ... आत्मतत्त्वम् ... तद्विरुद्धं च प्रादेशिकमनेकविधदु:खादिप्रपञ्चोपप्लुतमात्मानमादर्शयत्प्रत्यक्षं कथमुपप्लवो न भवेत् NyāySu. (Ja.) 25B. 10(*on* i. 1.1); योनिष्वनेकविधदु:खशतान्वितासु भ्रान्तं मया YogVā. iii. 27. 59; सोऽयम् ... प्राणिन: ... अनेकविधदु:खदहनदह्यमानानवलोकयन् कथं न तप्येत ... विद्वान् TātpaṬ. (Vā.) 431. 17 (*on* ii. 1. 68)

अनेकविधदु:खमय (anekavidhaduḥkha-maya) *adj.* full of sorrow of various kinds न ह्ययं संसार: अनेकविधदु:खमयो निरपेक्षो भवितुमर्हति NyāyKuA. i. 9. 1.

अनेकविधदेहेन्द्रियादि (anekavidha-dehendriyādi) *adj.* different types of bodies and sense-organs etc. योगी तु ... सर्वान् लोकान् सर्वाणि च भूतानि नियन्तुमर्हति तत्र तत्रानेकविधदेहेन्द्रियादिनिर्माणेन Bhām. 181. 3 (*on* i. 2. 18)

अनेकविधधर्मक (anekavidhadharma-ka) *adj.* **A** possessing different types of attributes प्रत्यगात्मा ... अवभासते ... नभ इव ... अनेकविधधर्मकम् Bhām. 22. 11(*on* i. 1. 1); **B** possessing different types of qualities, Bhām. 22. 11 (*on* i. 1. 1)

अनेकविधधर्माम्बुप्रवाह (anekavidha-dharmāmbupravāha) *m.* stream of water in manifold charitable activities श्रीसेनापतिवराहदास: ... प्रतिदिनमुपचीयमानानेकविधधर्माम्बुप्रवाहोपहतकलिप्रताप: ... समाज्ञापयति EI. xi. 18. 10.

अनेकविधध्वनि (anekavidha-dhvani) *m.* sounds of different types or various kinds ध्वनय: ... °अनेकविधध्वनिसादृश्येनान्योन्यविसदृशतत्तत्पदवाक्यसादृश्यान्यापादयन्त: TattvBi. 18. 2.

अनेकविधपापजुष् (anekavidhapāpa-juṣ) *adj.* who has committed various kinds of sins अल्पस्यापि पापस्य विपाक: स्याद्यदीदृश:। किं कर्तव्यं ममानेकविधपापजुषस्तदा SamarāSaṁ. 8. 452.

अनेकविधपापिजन (anekavidha-pāpijana) *m.* different types of sinful persons स: ... अनेकविधपापिजनसंघातसंभारितजगदुद्धारकतापत्रयोन्मूलकान्वयार्थी ... स्वर्लोकसोपानपरंपरासु ... पदप्रक्षेपणम् ... स्वीचकार ParamāKā. 154. 49 (19)

अनेकविधपुत्र (anekavidha-putra) *m.* different types of sons एक एवौरस: पुत्र: पित्र्यस्य वसुन: प्रभु:। ... एक एवेति इदमनेकविधपुत्रसद्भावे ManvaVi. 1199. 8(*on* 9. 163)

अनेकविधप्रपञ्च (anekavidha-prapañca) *m.* various kinds of creations अम्भोजभू: ... आविरासीत्। आभाति यत्कृतिरनेकविधप्रपञ्चव्याजेन्द्रजालविधिसाधकपिच्छिकेव RāmāCam. 1. 7.

अनेकविधप्रयोग (anekavidha-prayoga) *m.* various kinds of activities वपुरनेकविधप्रयोगनिर्यत्नलाघवपरिष्कृतमुद्वहन्त्या:। वात्स्यायनेन मुनिना कथितेषु केषु स्याद्यातुरी न करणेषु विधातुमस्या: RasSa. 214.

अनेकविधप्रवृत्ता (anekavidha-pravṛttā) *adj.* (*f.*) proceeded in various ways किं कालरात्रि: ... किं पापसंहतिरनेकविधप्रवृत्ता। ... इत्येका व्यलङ्घयदपोक्तिभिरेव रात्रिम् BhikṣāKā. 36. 10.

अनेकविधप्राणिजाति (anekavidha-prāṇijāti) *f.* various kinds of species of living beings or animals ह्रियमाणद्रव्यप्रकारा हन्यमानप्राणिप्रकारा: ... यथानेकविधा: तथैव तदुपभोगायानेकविधप्राणिजातयोऽपि BālaKrī. ii. 77. 12 (*on* 3. 207 (? 217))

अनेकविधफल (anekavidha-phala) *n.* various kinds of fruits, i.e. results कथमेकस्य ब्रह्मचर्यस्यानेकविधफलसाधकत्वम् SanatBh. 281. 17 (*on* 3.17)

अनेकविधबकादिजाति (anekavidha-bakādijāti) *f.* various kinds of species of cranes etc. (गां गोधाग्निं बकस्तथा) तथाशब्दोऽत्र संस्कृतौपासनादिप्रकारभेदेनाग्निहरणेऽनेकविधबकादिजातिप्रतिपत्त्यर्थः BālaKrī. ii. 76. 22 (*on* 3. 206 (? 216))

अनेकविधबकुल (anekavidha-bakula) *m.* various kinds of Mimusops Elengi plants दृश्यते ... अनेकविधबकुलसंकुलं कूपकुलम् NalaCam. 2. 3 (17)

अनेकविधबन्धुजन (anekavidha-bandhujana) *m.* various kinds of relatives or kins men दैन्यं क्वचित् ... कुत्राप्यनेकविधबन्धुजनप्रपञ्चः ... इत्येकवैकृतमिदं जगद्विभाति ŚārṅgaPa. 4107.

अनेकविधभूतभविष्यदादि (anekavidha-bhūtabhaviṣyadādi) *adj.* various kinds of past and future etc. ज्योतिर्विदेषः ... जानन्ननेकविधभूतभविष्यदादि ... उपैति Vidvanmo. 2. 21.

अनेकविधयन्त्रशकुनि (anekavidha-yantraśakuni) *m.* various kinds of mechanical toy-birds गृहं कार्यम् ... रमणीयसालभञ्जिकमनेकविधयन्त्रशकुनिकृतशोभम् SamarāSū. 31. 126.

अनेकविधयोजना (anekavidha-yojanā) *f.* various kinds of constructions अनेकविधयोजनास्फुरणादिना अनेकधा वाक्यार्थस्फुरणेन ... वाक्यार्थज्ञानोदये ŚivārkaMaDī. i. 57. 27 (*on* i. 1. 1)

अनेकविधयोनिगत (anekavidhayoni-gata) *adj.* born in various kinds of species or origins श्राद्धं कर्तुरेव फलप्रदम् उत पितृणामपि ... कथं हि स्वकर्मानुसारादनेकविधयोनिगतपितृतुष्ट्युपपत्तिः BālaKrī. i. 171. 3 (*on* 1. 265)

अनेकविधरूपवती (anekavidharūpa-vatī) *adj.* (*f.*) possessing different types of forms रूपवत्त्वाविशेषेऽपि त्रयाणामनेकविधरूपवती पृथ(?थि)वी Kiraṇā. 48.13.

अनेकविधलीला (anekavidha-līlā) *f.* various kinds of sports एकस्यैव भक्तस्य देशकालभेदेनानेकविधलीलासंबन्धित्वेऽपि तत्तल्लीलासंबन्धित्वमनश्वरमुच्यते AṇuBh. 360. 22 (*on* iv. 4. 22)

अनेकविधलोकजय (anekavidhaloka-jaya) *m.* winning, i. e. obtainment of different types of worlds अर्चिरादिमार्गोऽयं परमात्मविषयः ... क्रमेणानेकविधलोकजयहेतुः पौराणिकैः प्रपञ्चितः BālaKrī. ii. 69. 17 (*on* 3. 184 (? 194))

अनेकविधवकुल (anekavidhava-kula) *n.* family having many widows दृश्यते ... इतश्च भवद्वैरिनगरमिवानेकविधवकुलसंकुलं कूपकुलम् NalaCam. 2. 3 (17) (comm. अनेका विधवा मृतभर्तृका येषु कुलेषु)

अनेकविधवक्रोक्ति (anekavidha-vakrokti) *f.* various kinds of figures of speech (consisting of the use of evasive speech) वेदविद्योपमा देवी ... इयमेकपथा ... इत्येवमनेकविधवक्रोक्तिविशेषैरभिनन्दयति दमयन्तीकिंनरमिथुने ... अवसरपाठकः पपाठ NalaCam. 6. 53(1)

अनेकविधवाक्य (anekavidha-vākya) *n.* various kinds of sentences or statements अनेकविधवाक्यैः सा (सीता) बोधिता नामुचत् (शुकीम्) PadmP. iv. 57. 58.

अनेकविधवातरक्तामय (anekavidha-vātaraktāmaya) *m.* various kinds of diseases (connected with the disorder) of blood and wind-humour शोफमत्यायतं करोति निजजानुनि प्रथिततीव्रसत्क्रोष्टुकशिरःप्रतिममित्यनेकविधवातरक्तामयाः KalyāKā. 8. 24.

अनेकविधवासना (anekavidha-vāsanā) *f.* various kinds of impressions प्रतिप्राणिनियतानेकविधवासनासहकारिसापेक्षो हि तस्य ज्ञानस्यात्मलाभः NyāyMañ. ii. 113. 5.

अनेकविधविकल्प (anekavidha-vikalpa) *m.* various kinds of options or alternatives द्रव्याणां गुणानां वानेकविधविकल्पो निमित्तनैमित्तिकभावे तुल्यजातीयानां दृष्टः NyāyBh. 244. 12 (*on* iv. 1. 9); NyāyVār. 455. 4 (*on* iv. 1. 9)

अनेकविधविचारायत्ता (anekavidhavicārāyattā) *adj.* (*f.*) dependent on various kinds of ritualistic investigations (धर्मजिज्ञासा) तादृशीयमनेकविधविचारायत्तया ... अध्ययनमन्तरेण कर्तुमशक्या Kāśi. i. 36. 12 (*on* 1. 82½)

अनेकविधवितर्क (anekavidha-vitarka) *m.* various kinds of doubts or apprehensions अनेकविधवितर्कतरलितहृदये ... निषधभूभुजि ... पर्वतकः ... प्रविवेश NalaCam. 7. 18 (1)

अनेकविधविलास (anekavidha-vilāsa) *m.* various kinds of enjoyments or playful acts अनेकविधविलासासक्तशबरसुन्दरीदर्शनाह्लादपुलकिते ... राजनि ... श्रुतशीलश्चिन्तितवान् NalaCam. 5. 64 (1)

अनेकविधविहार (anekavidha-vihāra) *m.* various kinds of love-sports or amorous acts अनेकविधविहारैरायामवतीमपि यामवतीम् ... आलिङ्गितुमुद्यतोऽस्मि Mukundā. 192 (1)

अनेकविधवृद्धकोश (anekavidha-vṛddhakośa) *adj.* having treasure increased, i. e. enriched in various ways (ग्रहौ) उच्चगौ जनयतः ... ख्यातं नृपतीष्टतमं पश्चानेकविधवृद्धकोशं च Sārā. 44. 24.

अनेकविधवेदवाक्य (anekavidha-vedavākya) *n.* various kinds of Vedic statements अनेकविधवेदवाक्यविचारार्था जिज्ञासा च प्रागध्ययनात् संभवति NyāyRa. 27. 10 (*on* 1. 82)

अनेकविधवेदार्थ (anekavidha-vedārtha) *m.* various kinds of meanings of the Veda (s) अनेकविधवेदार्थविचारात्मिका धर्मजिज्ञासेयम् Kāśi. i. 36. 4 (*on* 1. 82½)

अनेकविधवैरूप्य (anekavidha-vairūpya)*n.* various kinds of deformities सर्वत्र वधकर्मण्यभक्ष्यकर्मणि ... स्वकर्मानुरूप्येण ... मानुष्ये चानेकविधवैरूप्यव्याधिदारिद्र्यबन्धुवियोगादिः ... प्रपञ्चनीयः BālaKrī. ii. 77.9 (*on* 3. 207 (? 217))

अनेकविधव्यापारोपवर्णन (anekavidhavyāpāropavarṇana) *n.* description of manifold activities यत्राप्रस्तुतं वस्तु प्रस्तुतार्थानुबन्धि कथ्यते तत्र यद्यन्योक्तित्वमभिधीयते तदा सहस्रमायप्रयाणे भटीनां प्रियविरहोत्कण्ठितानामनेकविधव्यापारोपवर्णने ... अन्योक्तित्वप्रसङ्गः Kāvyānu. (He.) 312. 14.

अनेकविधशरीर (anekavidha-śarīra) *n.* various kinds of bodies नित्यस्यात्मनः ... एषोऽनेकविधशरीरपरिग्रहपरित्यागप्रवाहोऽपवर्गान्त इति सिद्धम् TātpaṬ. (Vā.) 519. 5 (*on* iii. 1. 27)

अनेकविधशोकदुःखादि (anekavidha-śokaduḥkhādi) *adj.* various kinds of griefs, sorrows etc. अहमनुभवस्तु प्रादेशिकमनेकविधशोकदुःखादिप्रपञ्चोपप्लुतमादर्शयन् कथमात्मतत्त्वगोचरः Bhām. 5. 5 (*on* i. 1. 0)

अनेकविधसंस्थान (anekavidha-saṁsthāna) *n.* **1** various kinds of placements or positions ते ग्रहाः संग्रहेणाहं शतशोऽथ सहस्रशः। अनेकविधसंस्थानं प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः AVPari. 52 (1). 5; **2** various kinds of aggregates अनेकविधसंस्थानेषु अमत्रेषु कुण्डव्यवहारे कुण्डत्वे जातित्वाभावादप्राप्तौ ङीषीति बोध्यम् LaŚabdeŚe. i. 396. 8.

अनेकविधसंज्ञोपलब्धि (anekavidhasañjñopalabdhi) *f.* obtainment or perception of various kinds of names ब्राह्मण्यां क्षत्रियात् सूतः ... स्मृत्यन्तरेष्वेकस्यैवार्थस्यानेकसंज्ञादर्शनेऽपि ... न पुनः पारिभाषिकत्वकल्पना, वेदेष्वप्यनेकविधसंज्ञोपलब्धेः BālaKrī. i. 89. 22 (*on* 1. 92-93)

अनेकविधसमीकाभिघात (anekavidha-samīkābhighāta) *m.* various kinds of blows in battles लक्ष्मणाग्रजः ... अनेकविधसमीकाभिघातमग्नभग्नैरावणविषाणकुलिशाग्रैरुत्कीर्णविशालवक्षःस्थलफलकम् ... ददर्श दशकन्धरम् RāmāCam. 6. 32 (10)

अनेकविधसंपत्ति (anekavidha-sampatti) *f.* various kinds of prosperity रुद्राभ्यर्चनतो देवाः सर्वे कामा भवन्ति हि। ... तस्मात्तद्भोगिनो दैत्याः ... अनेकविधसंपत्तेः ŚivaP. ii (5). 3. 44 (223A. 16)

अनेकविधसाङ्गदीक्षाविधि (anekavidha-sāṅgadīkṣāvidhi) *m.* manifold rites of consecration along with their subsidiaries अनेकविधसाङ्गदीक्षाविधिप्रदर्शकस्य क्रियापादस्य तदानन्तर्यम् SarvaDaSaṁ. 7. 15.

अनेकविधसाधनवत् (anekavidhasādhana-va(n)t) *adj.* possessing various kinds of means or instruments नन्वनेकविधसाधनवतामपि कदाचित्कर्षकाणामिव साध्यसाम्यं किं न स्यात् TattvPrakā. 180 B. 4 (*on* iii. 3. 52)

अनेकविधसुखदुःखोपभोग (anekavidhasukhaduḥkhopabhoga) *m.* experience of various kinds of pleasures and pains एक एव कश्चित्स्थावरादिविशेषः ... अनेकविधसुखदुःखोपभोगस्य हेतुः NyāyMañ. i. 186. 23; ii. 55. 5; प्रमातारश्चानेकविधसुखदुःखोपभोगव्यवस्थानात् ... भेदवन्तोऽनुमीयन्ते TātpaṬ. (Vā.) 618. 2 (*on* iv. 1. 41)

अनेकविधसृष्टि (anekavidha-sṛṣṭi) *f.* various kinds of creations क्रमव्युत्क्रमानेकविधसृष्टिप्रतिपादकत्वात् ... न वेदान्तब्रह्मकारणत्वं सिध्यति AṇuBh. 103. 5 (*on* i. 4. 14)

अनेकविधस्थान (anekavidha-sthāna) *adj.* **1** pertaining to various kinds of points (of articulation) ध्वनयस्तु तुल्यस्थानकरणलब्धजन्मतया ... नियतस्थानमनुपप्लवं एकमनेकमिवानेकविधस्थानमिव वर्णपरिमाणसंस्थानभेदोपप्लवमिव दर्शयन्ति TattvBi. 19. 2; **2** having (reflection in) different types of loci, TattvBi. 19.2.

अनेकविधस्पृहणीयतमरस (anekavidha-spṛhaṇīyatamarasa) *m.* various kinds of most desirable, i. e. delicious tastes हे आपः ... अनेकविधस्पृहणीयतमरसं वहन्त्यो भूत्वा पितृणाम् अक्षय्यां तृप्तिं कुरुत CaturCin. iii (1). 1470. 1.

अनेकविधान (aneka-vidhāna) *adj.* having various arrangements or constructions भूमिसमत्रितलमनेकविधानं कुट्टिमदेशस्थानतलमेकद्वारम् ... भूमिगृहं

कारयेत् ArthŚā. i. 132. 4 (2. 5)

अनेकविधान (aneka-vidhāna) *n.* **1** various prescribed rites or rituals जयाम्बिके ... जयानेकविधानस्थे ŚivaP.vii (2).31.16 (582B.14); **2** attribution of more than one (property) ब्रह्मणः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः ...। ये सूरयः ते सदा पश्यन्तीति वचनव्यक्तिः ये सदा पश्यन्ति ते सूरय इति वा। उभयपक्षेऽप्यनेकविधानं न संभवति VedāSaṁ. 159. 1; **3** injunction or prescription of many (actions or subsidiary rites) ननु विधिना स्पृश्यमानोऽप्यर्थात् स्पृश्यते न श्रुत्या न तत्रानेकविधानं दोषः CaturCin. iii (2). 346. 6; नाप्युभयसंबन्धं विधत्ते प्राप्ते कर्मण्यनेकविधाने वाक्यभेदापत्तेः MīmāNyāPra. 199. 10; MīmāKau. iii (2). 290. 16 (*on* ii. 2. 26); यदाग्नेय इत्यादिकमपि न द्रव्यदेवताविधायकम्, प्राप्तकर्मानुवादेनानेकविधाने वाक्यभेदात् GuruCandr. i. 473. 16; VīraMi. (Āhnika.) 142. 20; कर्मणीत्युपलक्षण प्राप्तमात्रमुद्दिश्यानेकविधानस्याशक्यत्वात् SiddhāTa. 28. 22; प्राप्ते संन्यासे अनेकविधानमशक्यम् SiddhāTa. 43. 18.

अनेकविधानकृत (anekavidhāna-kṛta) *adj.* caused by the injunction or prescription of many (actions or subsidiary rites) दधिविधिः। निपातोपसर्गाणां च परस्परान्वयस्य व्युत्पन्नत्वात् न कुम्भी तत्साहित्यं चेति अनेकविधानकृतवाक्यभेदोऽपि MīmāKau. ii. 43. 22 (*on* ii. 3. 10)

अनेकविधानवत् (anekavidhāna-vat) *adv.* like the injunction or prescription of more than one (subsidiary rite) ग्रहं संमार्ष्टीत्यत्र ग्रहोद्देशेन एकत्वसंमार्गयोर्विधाने वाक्यभेदः। एकोद्देशेनानेकविधानवदनेकोद्देशेनैकविधानमप्यशक्यम् SiddhāTa. 28. 24.

अनेकविधानानुपपत्ति (anekavidhānānupapatti) *f.* untenability of injunction of many (subsidiary rites) 'पुनरुत्स्यूतं वासो दक्षिणा पुनरुत्सृष्टोऽनड्वान्' इति श्रुतम्। अत्रापि प्राप्तदक्षिणानुवादेनानेकविधानानुपपत्तेर्वाक्यभेद इष्ट एव BhāṭṭDī. iii. 251. 16 (*on* x. 3. 5)

अनेकविधायकश्रवण (anekavidhāyaka-śravaṇa) *n.* mention of many injunctive statements यत्र ह्यनेकविधायकश्रवणं तत्रैकस्य विधायकत्वम् अन्यस्यानुवादकत्वम् UpaParā. 40. 12.

अनेकविधायित्व (anekavidhāyi-tva) *n.* the state of being what enjoins more than one (subsidiary rite) विधेश्चैकविशिष्टभावनाविधायित्वेन अनेकविधायित्वाभावात् ... न युक्तो वाक्यभेदः MīmāKau. ii. 172. 1 (*on* iii. 1. 13)

अनेकविधायुध (anekavidhāyudha) *adj.* having various kinds of weapons निघ्नन्तमृक्षाधिपतिं राक्षसास्ते महाबलाः। परिवव्रुर्भयं त्यक्त्वा तमनेकविधायुधाः Rāmā. vi. 77. 18.

अनेकविधार्थ (anekavidhārtha) *m.* **1** wealth of various kinds बोधातिरेकाय सरस्वतीव लक्ष्मीरिवानेकविधार्थहेतोः। गर्भं महिष्याधित भूमिभर्तुः पुण्यस्य पुष्पोद्गम एष सर्वः RāghPāṇ. (Dha.) 3. 3; **2** various kinds of referents वेदवाक्यादनेकविधार्थप्रतीतावर्थान्तरे बाधकन्यायोपन्यासपुरस्सरं खलु क्वचिदर्थे तात्पर्यं सर्वत्र व्यवस्थाप्यते ŚivārkaMaDī. i. 178. 26 (*on* i. 1. 4)

अनेकविधि (aneka-vidhi) *m.* **1** injunction of many (actions or subsidiary rites) न तावदिह यजमानद्वित्वबहुत्वे विधीयेते ... अनेकविधौ च वाक्यभेदात् TantrVā. 886. 11 (*on* iii. 3. 17); **2A** various rites श्रीधर्मनाथप्रतिमा ... अनेकविधिप्रभावप्रभावनापुरस्सरं पूज्यते ViviTīKa. 33. 27; **2B** various performances or activities विनिहन्ति शिरो वपुरार्तमना बहु रोदिति दीनवचाः कुशलः। कुरुते मरणार्थमनेकविधिं पुरशोकसमाकुलदीनरवः SubhāRaSaṁ. 733; **3A** more than one injunction वेदार्थविचारस्य चानेकक्रतुविधिप्रयुक्तत्वापत्तेः। न चैकस्वाध्यायविधिप्रयुक्तत्वेऽनेकविधिप्रयुक्तत्वं संभवति SiddhāTa. 22. 1; **3B** many injunctions वैकृतरथन्तरपृष्ठादिविधिष्वपूर्वविध्यादिलक्षणानुगतेर्नातिव्याप्तिर्नानालक्षणसमावेशानुसारेणानेकविधिरूपत्वाङ्गीकारे दोषाभावात् VidhiRa. 9 (45. 7)

अनेकविधि (aneka-vidhi) *adj.* consisting of various rites अग्न्यर्थतया आधानविधिरवगम्यमानोऽग्नीनामनेकविधिपुरुषार्थोपयिककर्मकलापोपयोगात्तदर्जनेनैव कृतार्थत्वमुपगतः NyāyMañ. ii. 93. 7.

अनेकविधितस् (anekavidhi-tas) *adv.* due to the injunction of many (rites) अनेकविधितो हि वाक्यभेद उक्तः TantrVā. 555. 8 (*on* ii. 2. 26)

अनेकविधितात्पर्यकत्व (anekavidhitātparyaka-tva) *n.* the state of being intended to convey the injunction of many (rites) नानेकविधितात्पर्यकत्वकृतो वाक्यभेदः MīmāKau. iii(2). 175. 21 (*on* ii. 2. 6)

अनेकविधिदूषण (anekavidhi-dūṣaṇa) *n.* objection to the injunction of many (rites) भाष्यकारेणानेकविधिदूषणेऽभिहितं न चानेकोऽर्थः परस्परासंबन्धे सति शक्यो विधातुम् TantrVā. 1096. 8 (*on* iii. 6. 22)

अनेकविधिदोष (anekavidhi-doṣa) *m.* defect or fault of (being) the injunction of many (rites) अपूर्वत्वाद्य नानेकविधिदोषः TantrVā. 1056. 20 (*on* iii. 5. 37);1096. 19 (*on* iii. 6. 22); प्रकृतकर्माभावेन गत्यभावाज्योतिष्टोमवाक्ये कर्मविधानं तस्मिंश्च विधीयमानेऽनेकविधिदोषात् ... ज्योतिष्टोमपदमेकं कर्मनामधेयं भविष्यति ŚāstrDī. 56. 9 (*on* i. 4. 2)

अनेकविधिनिमित्त (anekavidhi-nimitta) *adj.* caused by the injunction of many (rites) दध्ना जुहोतीति ह्यप्राप्तदध्याद्याक्षिप्तशक्तिर्विधायकोऽनेकविधिनिमित्तगौरवपरिजिहीर्षया कर्मानुवादं प्रार्थयमानः ... विशिष्टविधिमङ्गीकरोति ŚāstrDī. 135. 3 (*on* ii. 2. 5); यद्वार्त्तिके आग्नेयादिपदेनैव अग्निर्देवता, अष्टकपालः द्रव्यं, यागो, भावना च सर्वं प्रतीयत इति नानेकविधिनिमित्तो वाक्यभेद इत्युक्तम् तत्प्रौढिवादमात्रेण MīmāKau. i. 232. 18 (*on* i. 4. 9); i. 228. 22 (*on* i. 4. 9)

अनेकविधिपरिजिहीर्षा (anekavidhi-parijihīrṣā) *f.* desire for avoiding the injunctions of many (subsidiary rites) संक्रान्ते विधौ धात्वर्थानुवादेनानेकविधिपरिजिहीर्षया... विधिर्गुणमात्रं विधत्ते ŚāstrDī. 682. 3 (*on* x. 3. 1)

अनेकविधिप्रयुक्त (anekavidhi-prayukta) *adj.* caused by the injuction of many (actions or subsidiary rites) प्रत्युद्देशं वाक्यपरिसमाप्तिन्यायादेव प्राप्तार्थत्वाद्दशपदवीप्सा एकैकमिति चानुवाद एवेति। नानेकविधिप्रयुक्तवाक्यभेदावकाशः MayūMāli. 295. 15 (*on* iii. 5. 19)

अनेकविधिप्रयोज्यत्व (anekavidhiprayojya-tva) *n.* the state of being what is to be caused by more than one injunction न चैकस्य विचारस्यानेकविधिप्रयोज्यत्वानुपपत्तिः प्रतिवाक्यं विचारसाध्यनिर्णयज्ञानभेदेन तदुपपत्तेः आधानस्य चैकस्याप्यनेकविधिप्रयोज्यत्वदर्शनात् VivaPraSaṁ. 198. 3.

अनेकविधिशक्ति (aneka-vidhiśakti) *f.* **1** many potencies of injunction विशिष्टविधौ सर्वपारार्थ्यमनेकविधिशक्तिकल्पना TantrVā. 284. 16 (*on* i. 4. 2); 291. 22 (*on* i. 4. 3); **2** various potencies of injunctions नैव ह्यनेकसंबन्धाद्वाक्यभेदः प्रसज्यते। अनेकविधिशक्त्या हि भेदो नास्ति च सोऽत्र नः TantrVā. 555. 6 (*on* ii. 2. 26); **3** more than one potency of injunction एकार्थविधाने सति अनेकविधिशक्तिकल्पना SaṅkarKāBh. 127. 2 (*on* iii. 1. 26)

अनेकविधिस्वाभाव्य (anekavidhi-svābhāvya) *n.* natural character of the injunction of more than one action or rite विधेः विशिष्टविधावपि विशेष्यरूपैकविधायकतया क्लप्तस्य नानेकविधिस्वाभाव्यम् MīmāKau. iii (2). 176. 7 (*on* ii. 2. 6)

अनेकविधोपाख्यान (anekavidhopākhyāna) *n.* different types of stories अनेकविधोपाख्याननिपुणया ... प्रियंवदिकया सहाल्पाल्पं जल्पन् ... नलः ... उदतिष्ठत् NalaCam. 7. 47 (1)

अनेकविध्यन्तर (aneka-vidhyantara) *n.* **i** several other injunctions अनेकविध्यन्तरप्रसवसमर्थैकविशिष्टविधिप्रसादेनानेकगुणविधानम् ... सुलभम् TantrVā. 477. 15 (*on* ii. 2. 6); LaCandr. 726. 42; **ii** several other rules विरुद्धानेकविध्यन्तरावरुद्धविषयकनिरवकाशशास्त्रस्य ... गौरवात् PāṇiTaVāNaMā. 85. 20.

अनेकविध्यन्तसंनिपात (anekavidhyanta-sannipāta) *m.* concurrence of several procedures or manners (of performance) कथमिति विध्यन्तापेक्षायामनेकविध्यन्तसंनिपातेऽसाधारणेन निर्वपतिशब्देन ... तदीयो विध्यन्तः प्रसज्यते ŚābaBh. 1585 (?1587). 6 (*on* viii. 1. 2)

अनेकविध्यप्रवृत्ति (anekavidhy-apravṛtti) *f.* **i** non-operation of many injunctions न ह्यनेकविध्यप्रवृत्त्यपेक्षैवाप्राप्तिरपूर्वविधिलक्षणे निवेश्यत इति नियन्तुं शक्यते VidhiRa. 9 (43. 1); 9 (42. 19); **ii** non-operation of more than one injunction प्रागुदाहृतेषु रथन्तरादिविधिषु एकानेकविध्यप्रवृत्तिभ्यां विधिनियमादिलक्षणसंकरो न दोषाय VidhiRa. 9 (78. 10)

अनेकविध्ययोग (anekavidhy-ayoga) *m.* untenability of injunction of many actions यूपस्य प्राप्तत्वेन विध्ययोगात् सुबन्तयोः वैशिष्ट्यासंभवेन प्राप्ते कर्मण्यनेकविध्ययोगाद्य MīmāKau. ii. 188. 21 (*on* iii. 1. 18); नन्वप्राप्तक्षौमविध्यवश्यंभावे सति कथं पुंद्वयविधिः प्राप्तकर्मानुवादेनानेकविध्ययोगात् MayūMāli. 451. 24 (*on* vi. 1. 5)

अनेकविध्यशक्ति (anekavidhy-aśakti) *f.* absence of potency of injunction of many (subsidiary rites) अनेकविध्यशक्तेर्धात्वर्थानुवादः प्रार्थ्यते TantrVā. 453. 18 (*on* ii. 2. 2)

अनेकविनाशिन् (aneka-vināśin) *adj.* (used as noun) (one) who loses more than one thing सिद्धो लोकप्रवादोऽयमेकानेकविनाशिनाम्। सर्वनाशे समुत्पन्ने ह्यर्धं त्यजति पण्डितः TantrVā. 91. 7 (*on* i. 3. 3)

अनेकविनियोगविधि (aneka-viniyogavidhi) *m.* many injunctions of applications (of the subsidiaries and their archetypes) आर्थिकैश्च विधिभिः

एकक्रयोद्देशेनानेकविशेषणविधिवत् अनेकोद्देशेनैकसंमार्गविषयानेकविनियोगविधिकल्पनसंभवात् MīmāKau. ii. 172. 3 (*on* iii. 1. 13)

अनेकविनिर्घात (aneka-vinirghāta) *m.* many hurricanes अनेकविनिर्घाताशनिनिपातावभग्नसंचूर्णितविध्वस्ततरुशाखासु दिक्षु ... प्रतिगर्जति (गजः) Hastyāyur. 197. 6 (2. 13)

अनेकविन्यास (aneka-vinyāsa) *m.* several (kinds of) arrangements अनेकविन्यासशोभिताशेषभूमिकम्। वैराजं नाम भवनं ब्रह्मणः परमेष्ठिनः PadmP. v. 15. 8.

अनेकविपादिकाविल (anekavipādikāvila) *adj.* full of many sores (on the feet) निद्रायन्तम् ... अनेकविपादिकाविलविरलवक्राङ्गुलिफटत्कपाटम् ... लेसिकापसदम् YaśasCam. ii. 44. 2.

अनेकविप्रकृष्टकालपुरुष (aneka-viprakṛṣṭakālapuruṣa) *m.* many distant periods of time and men संतानस्य चानेकविप्रकृष्टकालपुरुषव्यासङ्गिनः प्रत्यक्षेण ग्रहीतुमशक्यत्वान्न तदुपाधिकस्य ब्राह्मण्यादेः प्रत्यक्षत्वं संभवति NyāySu.(So.) 10. 16 (*on* i. 2. 2)

अनेकविप्रतिपत्तिस्थानत्व (anekavipratipattisthāna-tva) *n.* the state of being the subject of many divergent views अनेकविप्रतिपत्तिस्थानत्वात् नैव जल्पन्यायेन वस्तुनिर्णयः BṛĀraUBh. 384. 1 (*on* iii. 2. 13)

अनेकविभक्ति (aneka-vibhakti) *f.* more than one case-ending or affix यदि हि यदेकविभक्तियुक्तं चानेकविभक्तियुक्तं च तत्र स्यादेकग्रहणमनर्थकं स्यात् MahāBh. i. 421. 15 (*on* ii. 2. 24)

अनेकविभक्ति (aneka-vibhakti) *adj.* having many case-endings or affixes अनुपसर्जनत्वं चाप्रथमानिर्दिष्टत्वादनेकविभक्तित्वाच्च PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 4. 1 (239. 16)

अनेकविभक्तिसाधारणत्व (anekavibhaktisādhāraṇa-tva) *n.* the state of being common to many case-endings सामान्येन समासस्यानेकविभक्तिसाधारणत्वात् विभक्त्यन्तरशङ्काव्यावृत्त्यर्थमिह तेषामनुपपत्तिमभिप्रयन् पदं विगृह्णाति ब्रह्मणो जिज्ञासेति ŚrutaPra. iA. 15. 12 (*on* i. 1. 1)

अनेकविभक्त्यन्त (anekavibhakty-anta) *adj.* ending in many case-endings or affixes टाया आदेशष्टायामादेश इत्यनेकविभक्त्यन्तसमासाश्रयेण नाभावे कर्तव्ये ने च परतो दीर्घे मुत्वस्य सिद्धत्वाद्विलक्षणो नाभावो भवति Pradī. vi. 232. 17 (*on* vii. 3. 120)

अनेकविभव (aneka-vibhava) *m.* **1** various fortunes अनेकविभवान् दिव्यानदिव्यानपि। आत्मीयानुपलालयन् ... अस्माकमास्तां भवान् MahāvīC. App. (7.7) (302. 19); **2** various glories or powers चण्डीशं चरितैकदेशविभवै- (v.l. अनेकविभवै) रद्यापि यः सेवते हे वैदेह स जामदग्न्यपरशुस्त्वामेतदाभाषते PrasaRā. 3. 37.

अनेकविभूतिभाज् (anekavibhūti-bhāj) *adj.* having, i.e. enjoying various powers जन्तोस्तथापि न सुखं सुखविभ्रमोऽयं यद् बाल्या रतिरनेकविभूतिभाजः VijñāŚ. 5.

अनेकविभेद (aneka-vibheda) *m.* distinction as (being) more than one सेनावनवद्ग्रहणमिति चेत्। अथ मन्यसे असत्यर्थान्तरभावेऽसति चैकानेकविभेदे च दृष्टो बुद्धिविशेषः NyāyVār. 243. 13 (*on* ii. 1. 34)

अनेकविभ्रमक्रिया (aneka-vibhramakriyā) *f.* several amorous activities दृष्ट्वा नयनानि योषिताम्। मत्वाथ सत्रासमनेकविभ्रमक्रियाविकाराणि मृगैः पलाय्यत ŚiśuVa. 12. 30.

अनेकविमान (aneka-vimāna) *n.* several aerial cars अनेकविमानानां विमाने मध्यगे स्थिता ...। गगने देवता दृष्टा PārśvC. 2. 401.

अनेकविरहिस्त्रैण (aneka-virahistraiṇa) *n.* several groups of women in separation अनेकविरहिस्त्रैणहत्यापातकिनोऽथवा कुतस्तस्येदृशी मूर्तिर्मालतीदलकोमला PāṇḍaC. 6. 273.

अनेकविरुद्ध (aneka-viruddha) *adj.* opposed by many (kings) जातव्यसनप्रकृतिरन्ध्रमनेकविरुद्धमन्यतो लभमानो वा समः समबलाद्धीनेन लाभेन पणेत ArthŚā. ii. 281. 8 (7. 7)

अनेकविरुद्धगुण (aneka-viruddhaguṇa) *m.* many contradictory qualities न चैकस्मिन्ननेकविरुद्धगुणचिन्तनमसमञ्जसम् GoviBh. 219. 15 (*on* iii. 3. 1)

अनेकविरुद्धविशेष (aneka-viruddhaviśeṣa) *m.* more than one contradictory particularity सामान्यतो धर्मिस्फुरणे सत्यप्रतिपन्नतद्विरोधविरुद्धविशेषाध्यवसायोऽपि। स चायमनेकविधः। एकानेकविरुद्धविशेषस्फुरणात् NyāyPari. 54. 4.

अनेकविरुद्धशब्द (aneka-viruddhaśabda) *m.* various antonyms अनेकविरुद्धशब्दवाच्यत्वं लोकप्रसिद्धतादृशार्थात् समाकर्षादवगम्यते AṇuBh. 110. 10 (*on* i. 4. 15)

अनेकविरुद्धशास्त्र (aneka-viruddhaśāstra) *n.* several contradictory rules (of Pāṇini) मिदचोऽन्त्यात्परः इत्येतद्विषयस्य 'षष्ठी स्थानेयोगा' 'प्रत्ययः' 'परश्च' इत्यनेकविरुद्धशास्त्रावष्टब्धत्वेन निरवकाशत्वात् PāṇiTaVāNaMā. 85. 16.

अनेकविरुद्धसंव्यवहार (aneka-viruddhasaṁvyavahāra) *m.* several mutually contradictory behaviours (असौ ... ब्रह्मलोको न येषु जिह्ममनृतं न माया) यथा गृहस्थानामनेकविरुद्धसंव्यवहारप्रयोजनवत्त्वात् जिह्मं कौटिल्यं वक्रभावोऽवश्यंभावि तथा न येषु जिह्मम् ... विद्यते PraśnaUBh.249.14 (*on* 1.16)

अनेकविरोधपरिहार (anekavirodha-parihāra) *m.* removal or avoidance of several contradictions कार्यारम्भकस्य सावयवत्वव्याप्तिः परमाणुषु भग्ना तस्मादनेकविरोधपरिहारायैकव्याप्तिभङ्गो न्याय्यः ŚrutaPra. iB. 127. 12 (*on* i. 1. 3)

अनेकविरोधोत्प्रेक्षा (aneka-virodhotprekṣā) *f.* various contradictory fancies or conjectures वार्तिककृता आन्ध्रद्रविडभाषयोरेव ... तदर्थकत्वकल्पने अनेकविरोधोत्प्रेक्षासंभवात् व्यवस्थितशब्दार्थावधारणासंभव उपपादितः MīmāKau. i. 79. 24 (*on* i. 3. 10)

अनेकविलासाकुलिताम्बु (anekavilāsākulitāmbu) *adj.* containing water muddied by many charming movements (of birds) (नदी) एषा यातानेकविलासाकुलिताम्बुस्तोयाधीशं वीचिवरभ्रूरतिकान्ता PadmP. (Ra.) 42. 71.

अनेकविवक्षितार्थ (aneka-vivakṣitārtha) *m.* various intended, i.e. implied meanings चकारादिना निपातेनानेकविवक्षितार्थप्रतिपादनम् Aparā. 614. 24 (*on* 2. 7)

अनेकविवर (aneka-vivara) *adj.* having many holes or defects न भिन्ने शयने स्वप्यान्नानेकविवरेऽपि च BhāvPra. (Bhā.) 5. 272.

अनेकविवाहविधान (anekavivāha-vidhāna) *n.* injunction of various (forms of) marriages विकल्पो हि व्रीहियववदनेकविवाहविधानेन च समुच्चयासंभवादेव सिद्धः ManuBh. i. 218. 25 (*on* 3. 25)

अनेकविविधकर्मन् (aneka-vividhakarman) *n.* many of different kinds acts अनन्तैरात्मभिरसंकेतपूर्वकयुगपदनुष्ठितानेकविविधकर्मजनितानामदृष्टानाम् एकस्मिन्काल एकरूपविपाकस्याप्रामाणिकत्वात् BrahmSūBh. (Rā.) 481. 10 (*on* ii. 2. 11)

अनेकविविधद्रुम (aneka-vividhadruma) *m.* many trees of different kinds आम्रातककपित्थानि कदलीवनमेव च। कदम्बचम्पकाशोका अनेकविविधद्रुमाः PadmP. i. 14. 27.

अनेकविशदगुण (aneka-viśadaguṇa) *m.* **A** various splendid virtues अनेकविशदगुणगुम्फिताकृतिम्। हारमवहदपरा न परं हृदि कान्तमप्यसमबाणदीपनम् NavaSāC. 15. 41; **B** many clear strings or threads, NavaSāC. 15. 41.

अनेकविशिखप्रसू (anekaviśikha-prasū) *adj.* producing many arrows स्मृत्वा द्रोणार्पितं मन्त्रमनेकविशिखप्रसूः। बाणः ... मुमुचे सव्यसाचिना PāṇḍaC. 8.331.

अनेकविशिष्टैकदक्षिणाविधान (anekaviśiṣṭaikadakṣiṇā-vidhāna) *n.* injunction of one sacrificial fee qualified by more than one वस्तुतस्तु अतिदेशप्राप्तेः पूर्वमेवानेकविशिष्टैकदक्षिणाविधानान्न कश्चिद्दोषः BhāṭṭDī. iii. 251. 20 (*on* x. 3.5)

अनेकविशिष्टैकाभिधान (anekaviśiṣṭaikābhidhāna) *n.* act of conveying of one qualified by more than one न ...विशिष्टे विशिष्टान्तरविधानाद्विशेषणानां मिथः समवायादिदोषः युगपदनेकविशिष्टैकाभिधानात् NyāyPari. 376. 22.

अनेकविशेष (aneka-viśeṣa) *m.* **Ai** more than one distinctive feature or property द्रव्यं द्रव्यं प्रत्येकैको विशेष वर्तत इत्यर्थः। एकेनैव विशेषेण स्वाश्रयस्य व्यावृत्तिसिद्धेरनेकविशेषकल्पनावैयर्थ्यात् NyāyKa. 323.7; **Aii** many distinctive features or properties प्रसिद्धाः प्रतीताः अनेकविशेषाः परस्परव्यावर्तकधर्माः Kiraṇā. 261. 11; **B** various attributes स्वाभ्युपगताश्च नित्यत्वादयो ह्यनेकविशेषाः सन्त्येव BrahmSūBh. (Rā.) 28. 15 (*on* i. 1. 1)

अनेकविशेष (aneka-viśeṣa) *adj.* having more than one distinctive feature एकोऽनेकविशेषेऽर्थे विशेषो यत्र लक्ष्यते KhaṇḍanKhā. 432. 18.

अनेकविशेषगर्भत्व (anekaviśeṣagarbha-tva) *n.* the state of being impregnated with many distinctive features or properties निर्विशेष इत्यादिशब्दाः ... विशेष-निषेधपरतया बोधकाः। इतरथा तेषामप्यनवबोधकत्वमेव प्रकृतिप्रत्ययरूपेण पदस्यैवानेकविशेषगर्भत्वात् VedāSaṁ. 87. 2.

अनेकविशेषगर्भितत्व (anekaviśeṣagarbhita-tva) *n.* the state of being impregnated with many distinctive features or properties निर्विशेष इत्यादिशब्दाः ... विशेष-निषेधपरतया बोधकाः। इतरथा तेषामप्यनवबोधकत्वमेव। प्रकृतिप्रत्ययरूपेण पदस्यैवानेकविशेषगर्भत्वात् (v.l. °गर्भितत्वात्) VedāSaṁ. 87. 2.

अनेकविशेषण (aneka-viśeṣaṇa) *n.* **1A** various attributes or qualities अनेकविशेषणप्रतिषेधप्रयासात् अस्तित्वं तावदक्षरस्योपगमितं श्रुत्या BṛĀraUBh.

446. 11 (*on* iii. 8. 9); **1B** more than one attribute or quality एकक्रयोद्देशेनानेकविशेषणविधिवदनेकोद्देशेनैकसंमार्गविषयानेकविनियोगविधिकल्पनसंभवात् न युक्तो वाक्यभेदः MīmāKau. ii. 172. 2 (*on* iii. 1. 13); **2** many specifications or appellations (किं ज्योतिरयं पुरुष इति। आदित्यज्योतिः सम्राडिति) अत्यन्तव्यतिरिक्तज्योतिष्ट्वप्रसिद्धताप्रदर्शनार्थम् अनेकविशेषणम् BṛĀraUBh. 516. 12 (*on* iv. 3. 2); **3A** the adjective '*aneka*' द्वितीयेऽनेकविशेषणवैयर्थ्यम् NyāySu. (Ja.) 38A. 12 (*on* i. 1. 1); **3B** many qualifiers प्रधानस्यानेकविशेषणसंग्राहकत्वादारुण्यादिविशिष्टक्रयविधान इव कारकद्वयसमुच्चयविधाने वाक्यभेदो न भवेत् MīmāNyāPra. 253. 31.

अनेकविशेषण (aneka-viśeṣaṇa) *m.* many qualifiers अप्राप्ता हि क्रियानेकविशेषणानुपसंगृह्णन्ती विशिष्टा विधातुं शक्या SiddhāTa. 28. 6.

अनेकविशेषणभेद (anekaviśeṣaṇa-bheda) *m.* difference between various attributes यथा वानेकप्रतियोगिभेदेऽपि तत्तद्व्यावृत्तवस्त्वैक्यं तथानेकविशेषणभेदेऽपि तत्तदन्वितवस्त्वैक्यं न व्याहतमेव ŚatDū. 165. 14.

अनेकविशेषणयोग (anekaviśeṣaṇa-yoga) *m.* association or connection with more than one attribute एकस्यानेकविशेषणयोगो न प्रतिषिध्यते द्विवचनं तु न भवतीति ब्रूमः न ह्येकस्यानेकविशेषणाभिसंबन्धे सति द्विवचनबहुवचने भवतः NyāyVār. 154. 10 (*on* i. 2. 42); अनेकविशेषणयोगे सति यदर्थं विधित्वमवसीयते तस्यैवैकस्य विधानं नेतरस्य TantrVā. 498. 11 (*on* ii. 2. 16); ŚāstrDī. 462. 12 (*on* vi. 2. 2)

अनेकविशेषणयोगिन् (anekaviśeṣaṇa-yogin) *adj.* connected with, i.e. having various attributes or qualities यदा ह्यनेकानि द्रव्याण्येकजातीयान्यनेकविशेषणयोगीनि च तदा विशेषणस्यार्थवत्त्वम् TaiUBh. 230. 2 (*on* 2.1)

अनेकविशेषणलक्षणत्व (anekaviśeṣaṇalakṣaṇa-tva) *n.* the state of being characterised by various attributes or qualities अज्ञातस्वरूपे वस्तुन्येकस्मिंल्लिलक्षयिषितेऽपि परस्पराविरोध्यनेकविशेषणलक्षणत्वं न भेदमापादयति BrahmSūBh. (Rā.) 134. 16 (*on* i. 1. 2)

अनेकविशेषणविशिष्ट (anekaviśeṣaṇa-viśiṣṭa) *adj.* **Ai** endowed with many qualifiers सोऽयमनेकविशेषणविशिष्टो यागः श्रूयते ŚābaBh. 1359. 14 (*on* vi .1. 9); 2023. 15 (*on* x. 7. 3); अनेकविशेषणविशिष्टो दानार्थो विधीयते ManuBh. ii. 369.6 (*on* 11. 1); 'जातपुत्रः कृष्णकेशोऽग्नीनादधीते'ति वाक्येन वयोऽवस्थाविशेषापन्न°...°विधित्रयमस्तु। अनेकविशेषणविशिष्टविध्यपेक्षया एकविशिष्टविध्यङ्गीकारस्य न्याय्यत्वात् MīmāKau. ii. 34. 19 (*on* ii. 3. 4); भवत्येवानेकविशेषणविशिष्टस्याप्येकस्य विशेष्यस्य प्राप्तानुवादेन विधिः MīmāKau. iii (2). 176. 11 (*on* ii. 2. 6); **Aii** endowed with more than one qualifier विशेषणत्वेऽप्यनेकविशेषणविशिष्टतयापूर्वस्यैकस्य प्रतिपादकत्वं न संभवति VedāntDī. 11. 22 (*on* i. 1. 2); **B** endowed with more than one adjunct or attribute मार्गा अर्चिरादयो मिथः परस्परमनपेक्षा न त्वनेकविशेषणविशिष्ट एको मार्गः VedāntKa. 538 .3 (*on* iv. 3. 1); अनेकविशेषणविशिष्टावभासः स्फुटावभासः ŚrutaPra. iA. 166. 17 (*on* i. 1. 1); iA. 189. 13 (*on* i. 1. 1); प्रत्यक्षपरोक्षविभागरहितं समानाधिकरणपदानामनेकविशेषणविशिष्टैकार्थबोधकत्वं दृश्यते ŚrutaPra. iB. 208. 11 (*on* i. 1. 13); ii. 358. 29 (*on* ii. 3. 18); पूर्वत्र उक्तनयेन विशेष्यभेदासिद्धिः, एकस्यैवानेकविशेषणविशिष्टताग्रहणात् ŚatDū. 163. 15; अनेकविशेषणविशिष्टैकविशेष्यपरत्वं समानाधिकरणवाक्येषु व्युत्पत्तिसिद्धम् ŚatDū. 165. 6.

अनेकविशेषणव्यावृत्तत्व (anekaviśeṣaṇavyāvṛtta-tva) *n.* the state of being separated due to many distinctive attributes or qualities न तावज्जन्मादयो विशेषणत्वेन ब्रह्म लक्षयन्ति। अनेकविशेषणव्यावृत्तत्वेन ब्रह्मणोऽनेकत्वप्रसक्तेः BrahmSūBh. (Rā.) 132. 20 (*on* i. 1. 2)

अनेकविशेषणसंबन्ध (anekaviśeṣaṇa-sambandha) *m.* association with more than one attribute ननु विशेषणभेदेन विशिष्टताभेदात् विशेष्यभेद इति प्रसङ्गार्थ इति चेत् ... न द्वितीयः, अव्याप्तेरेव, एकस्य विशेष्यस्यानेकविशेषणसंबन्धभेदादनेकत्वमिति स्ववचनविरोधाच्च ŚatDū. 162. 14.

अनेकविशेषणा (aneka-viśeṣaṇā) *adj.* (*f.*) having more than one attribute or quality किं परस्परं भिन्ना एताः सृतयः, किं वा एकैव अनेकविशेषणा BrahmSūBh. (Śaṅ.) 821. 10 (*on* iv. 3. 1)

अनेकविशेषणाभिसंबन्ध (anekaviśeṣaṇābhisambandha) *m.* connection with more than one qualifier न ह्येकस्यानेकविशेषणाभिसंबन्धे सति द्विवचनबहुवचने भवतः NyāyVār. 154. 11 (*on* i. 2. 42)

अनेकविशेषणाभिसंबन्धिन् (anekaviśeṣaṇābhisambandhin) *adj.* associated with more than one qualifier एकस्य वानेकविशेषणाभिस(म्ब)न्धिनोऽनेकशब्दाभिधानमिति NyāyVār. 152. 4 (*on* i. 2. 42)

अनेकविशेषणोपन्यास (anekaviśeṣaṇopanyāsa) *m.* mentioning of several qualifiers वस्तुतस्त्वनेकविशेषणोपन्यास एव परिकर इति न नियमः Kuval.62(27)

अनेकविशेषणोपादान (anekaviśeṣaṇopādāna) *n.* mention of several qualifiers अनेकविशेषणोपादानेऽपि शब्देऽस्य नित्यवैधर्म्यासिद्धेः स्वशब्देनैव नित्यानुपादाय तेभ्योऽन्यत्वादित्युच्यताम् NyāyRa. 817. 7 (*on* 6. 342)

अनेकविशेषयोग (anekaviśeṣa-yoga) *m.* connection with many distinctive features or properties धर्मो जयत्यभ्युदयैकहेतुर्यस्य प्रकारान् षड्डुदाहरन्ति। अवान्तरा-नेकविशेषयोगादन्येऽपि यस्मिन् बहवो भवन्ति CaturCin. ii (1). 4. 5.

अनेकविशेषविधि (aneka-viśeṣavidhi) *m.* many special rules यद्यप्यत्राधिरष्टविधो दर्शितः तथापि गोप्यभोग्ययादृच्छिकसावधिरूपभेदानामत्रानेकविशेषविध्युपयोगार्थतात्पर्यातिशयेन कथनं नान्येषामिति वक्तुं प्रोक्तश्चतुर्विधः SmṛtiCan. iv. 318.2.

अनेकविशेषस्फुरण (anekaviśeṣa-sphuraṇa) *n.* knowledge of various distinctive properties अनेकविशेषस्फुरणं यथा एकमेव भिन्नमभिन्नं चेत्याद्यनैकान्तवादिनाम् NyāyPari. 54. 6.

अनेकविशेषस्मरण (anekaviśeṣa-smaraṇa) *n.* recollection of many distinctive properties धर्मिग्रहणे मिथोविरुद्धानेकविशेषस्मरणं संशयः YatīndraDī.3.19.

अनेकविशेषानुगामित्व (anekaviśeṣānugāmi-tva) *n.* the state of being that which continues or is common to many distinctive features or properties विशेषाणां च येन सह पूर्वं दर्शनमभूत्तस्मिन्ननुपलभ्यमाने स्मरणासंभवात् अतस्तस्यानेकविशेषानुगामित्वात्समानत्वात्समानत्वमपरिहार्यम् NyāyMañ. ii. 125.21.

अनेकविशेषानुषक्त (anekaviśeṣānuṣakta) *adj.* closely associated with many distinctive features कार्यत्वं हि ... असार्वज्ञादिव्याप्तिवित्त्युपयुक्ततरानेकविशेषानुषक्तम् ĀgaPrā. 16. 19.

अनेकविशेषावगति (anekaviśeṣāvagati) *f.* understanding of many distinctive features or proparties प्रायश्चित्तभूतपुनरुपनयने तूक्तवचनेभ्योऽनेकविशेषावगतेस्तत्प्रयोगो लिख्यते BālamBha. i. 58. 22 (*on* 1. 14)

अनेकविशेष्य (aneka-viśeṣya) *m.* many qualificands or substantives शब्दादिः किं विशेष्यः प्रकारो वा ... अनेकार्थपदादनेकविशेष्य(प्र)कारोपस्थित्योरावृत्तिमन्तरेणायोगात् SetuBa. 247. 3.

अनेकविश्राम (aneka-viśrāma) *m.* many resting places तस्याग्रभागाद् गृहनीलकण्ठैरनेकविश्रामविलङ्घ्यशृङ्गात्। सखा प्रकाशेतरमूर्तिना ते केनापि सत्त्वेन निगृह्य नीतः Śāk. 6. 30.

अनेकविषय (aneka-viṣaya) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** having more than one object (of comparison) शशाङ्कवत्प्रकाशन्ते ज्योतींषीति भवेत्तु या। एकस्यानेकविषया सोपमा परिकीर्तिता NāṭyaŚā. 16. 44; सादृश्ये भेदेनारोपो रूपकमेकानेकविषयम् Kāvyānu. (He.) 298. 18; 301. 13; 351. 3; **Aii** referring to many objects (सारः) अनेकविषयः स एव RasGaṅ. 626. 18; **Aiii** referring to more than one object वस्तुनि यत्रैकस्मिन्ननेकविषयस्तु भवति संदेहः। प्रतिपत्तुः ... संशयः सः Kāvyālaṅ. (Ru.) 8. 59; **Aiv** (used as noun) one of the two types of the figure of speech called Saṁśaya (*lit.* referring to more than one object) (संशयः) शङ्क्यते। यस्मिन्नेकमनेकत्र सोऽनेकविषयः स्मृतः SaraKaṇṭhā. 444. 25 (comm. यस्मिन्नानाधर्मिण्येकः शङ्क्यते सोऽनेकविषयः); **Bi** having many meanings or referents भावस्य लक्षणं शब्दः लक्ष्यतेऽनेन भावः सर्वो भावसमाख्याशब्दोऽनेकविषयो यथा कुम्भ इति NyāyVār. 479. 8 (*on* iv. 1. 34); न चैकं वाक्यमनेकविषयं संभवति NyāySu. (Ja.) 146B. 11 (*on* i. 1. 7); **Bii** consisting of more than one (word) ननु अनेकविषयः समाहारः नैकस्य संभवति, कथम्, इहैकमप्यपूपं कश्चित्कृपणो ददद्नेकं मन्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 1. 52 (69. 16); **C** concerning more than one (person) एकस्या अप्यनेकविषया रतिराभासः RasTa. 178. 6; **D** having many subjects (*pakṣas*) एवं त्र्यणुकादिकारणानुमानमनेकविषयत्वात्प्रच्यावितम् ŚivārkaMaDī. ii. 75. 35 (*on* ii. 2. 13)

अनेकविषय (aneka-viṣaya) *m.* **A** more than one object (of sense) इन्द्रियान्तरवैयर्थ्यं वा एकैकमेवेन्द्रियमनेकविषयग्रहणं प्रतिसंधत्ते इन्द्रियान्तरोत्पादो व्यर्थः NyāyVār. 351. 18 (*on* iii. 1. 1); **B** many objects (of sense) न चैकदानेकविषयेन्द्रियसंबन्धे युगपज्ज्ञानानुत्पत्त्या ... तदेव ... इन्द्रियं लाघवात् TattvCin. i. 770. 4.

अनेकविषयकत्व (anekaviṣayaka-tva) *n.* **i** the state of referring to many topics (of discussion) आहवनीयवाक्यानुगतो जुहोतिधातुः नानाप्रकरणपठितानन्नारभ्याधीतांश्च सर्वानपि होमान् आहवनीयगुणविधानार्थमनुवदति इत्यनेकविषयकत्वात् न व्यभिचारः PūrvottaVāNaMā. 4. 5; **ii** the state of referring to many objects अनेकतादृशकारणतादिव्यक्तिकल्पनागौरवं तु कल्पनारूपप्रतीतेरनेकविषयकत्वगौरवे पर्यवसन्नम् LaCandr. 354. 19.

अनेकविषयत्व (anekaviṣaya-tva) *n.* **Ai** the state of referring to more than one object चित्रशब्दस्यानेकैकविषयत्वात् (v.l. °स्यैकानेकविषयत्वात्) चित्रशब्देनानेकं

चाभिधीयते NyāyVār. 511. 6 (*on* iv. 2. 12); एकविषयस्यापि वाचकस्यानेकविषयत्वोपपत्तेः SyādvāMañ. 14. (220); विधिफलस्यैकविषयत्वस्वाभाव्येनानेकविषयत्वे आवृत्त्यवश्यंभावात् MīmāKau. iii (2). 199. 4 (*on* ii. 2. 16); विधिफलस्य ... तस्यानेकविषयत्वे बाधप्रसङ्गः BhāṭṭDī. i. 114. 7 (*on* ii. 2. 3); **Aii** the state of referring to many objects न चैवमस्य पादस्यानेकविषयत्वेनानेकत्वापत्तिः NyāySu. (Ja.) 430B. 10 (*on* ii. 3. 1); **Bi** the state of having more than one object एकानेकविषयत्वाच्च प्रत्ययनानात्वाभिमानस्य एकानेकविषयाधिगतिः NyāyVār. 408. 7 (*on* ii. 2. 9); एकस्याश्च संविदोऽनेकविषयत्वदर्शनेन परस्परविरुद्धानेकतादात्म्ये तेषामपि मिथस्तादात्म्यप्रसङ्गात् ŚatDū. 101. 4; **Bii** the state of having many objects बहुत्वमीश्वरापेक्षा बुद्धिजन्यं तद्बुद्धेरनेकविषयत्वेऽप्यदृष्टविशेषोपग्रहो नियामकः Upask. 296. 5 (*on* vii. 1. 9); **Biii** the state of having more than one object (of comparison) इमं चालंकारमेकानेकविषयत्वेन पुनर्द्विविधमामनन्ति RasGaṅ. 626. 6; स च क्वचिच्छृङ्खलानुप्राणितः क्वचित् स्वतन्त्र इत्यनेकविषयत्वमेकविषयत्वं च सुस्थम् RasGaṅ. 627. 14.

अनेकविषयनिरूप्य (anekaviṣaya-nirūpya) *adj.* fit to be described by many objects or things अनेकविषयनिरूप्यस्यापि ईश्वरज्ञानादेः ... अद्वैतस्यैक्यदर्शनात् Nyāyāmṛ. 558A.8.

अनेकविषयबुद्धि (anekaviṣaya-buddhi) *f.* knowledge of more than one object (अनेकद्रव्या संख्या) तस्याः खल्वेकत्वेभ्योऽनेकविषयबुद्धिसहितेभ्यो निष्पत्तिरपेक्षाबुद्धिविनाशाद् विनाश इति PadārthaSaṁ. 111. 6; NyāyKa. 115.9.

अनेकविषययोग (anekaviṣaya-yoga) *m.* contact with many objects एतेन प्रधानपरमाणुवासनासंविद्ब्रह्मप्रभृतीनां निरंशानामेव यथाभागपरिणामावरणानावरणानेकविषययोगादिरुपपद्यत इत्युपरम्यते NyāySiA. 253. 27.

अनेकविषयसंनिधान (anekaviṣaya-sannidhāna) *n.* proximity, i.e. presence of many objects (of senses) प्रदीपादितेजो रूपरसाद्यनेकविषयसंनिधानेऽपि रूपस्यैव प्रकाशीभवितुमर्हति NyāyMañ. ii. 52. 13.

अनेकविषयसंनिधि (anekaviṣaya-sannidhi) *m.* proximity, i.e. presence of many objects (of senses) युगपदनेकविषयसंनिधौ अनेकचक्षुरादिकरणाधिष्ठानेन ... स्मृतीरारभेत Kiraṇā. 130. 15.

अनेकविषयाधिगति (anekaviṣayādhigati) *f.* cognition of more than one object एकानेकविषयत्वाच्च प्रत्ययनानात्वाभिमानस्य एकानेकविषयाधिगतिः कथम् NyāyVār. 408. 8 (*on* iii. 2. 9)

अनेकविषयानुभव (anekaviṣayānubhava) *m.* experience of many objects अणुत्वे युगपदनेकविषयानुभवः कथमिति न शङ्कनीयम् YatīndraDī.69.4.

अनेकविषयाश्रित (anekaviṣayāśrita) *adj.* resorted or attached to various objects मनस्तु चञ्चलं राजन्ननेकविषयाश्रितम् DevīBhāP. vi. 12. 19.

अनेकविषयिणी (anekaviṣay-iṇī) *adj. (f.)* **A** referring to more than one object एकगुणयोरनेकविषयिण्येका बुद्धिरुत्पद्यते PadārthaSaṁ. 111. 11; अनेकविषयिण्युभयैकगुणालम्बिन्येका बुद्धिरुत्पद्यते NyāyKa. 115. 22; **B** referring to many objects यत्र समूहालम्बनात्मिका अनेकविषयिणी कामना तत्र तावतामुत्पत्तिरनिवार्या एव BhāṭṭDī. ii. 131. 17 (*on* iv. 3. 9)

अनेकविषयैकस्मरण (anekaviṣayaikasmaraṇa) *n.* one recollection of more than one object संस्काराणामन्त्यगुणानुभवानन्तरम् ... संयोगैकत्वादनेकविषयैकस्मरणोत्पादे सत्यनुभवस्मरणाभ्यामपेक्षाबुद्धिभ्यां स्वाश्रयेषु शतसंख्या जन्यते NyāyKa. 119. 2.

अनेकविषयोपलब्धि (anekaviṣayopalabdhi) *f.* knowledge of more than one object एकस्यानेकविषयोपलब्धिप्रतिसंधानमनेन सूत्रेणोपदर्श्यते NyāyVār. 366. 10 (*on* iii. 1. 14)

अनेकविषविध्वंसिन् (anekaviṣa-vidhvaṁsin) *adj.* destroying various (types of) poisons नाकुलीयुगलं तिक्तं कटूष्णं च त्रिदोषजित्। अनेकविषविध्वंसि BhojanKu. 63. 20.

अनेकविसभागक्षण (aneka-visabhāgakṣaṇa) *m., n.* many dissimilar moments न ह्येकस्मादनेकविसभागक्षणव्यवहितस्य पूर्वसभागक्षणस्योत्पत्तिः संभवति BrahmSi. 37. 7.

अनेकविस्तर (aneka-vistara) *adj.* having much or great expansion or extension द्वावेव खलु रोगौ निजश्चागन्तुश्च तावनेकविस्तरौ KāśyaS. 39B.13.

अनेकविस्तारता (aneka-vistāratā) *f.* [Inst.] with much or great extensiveness नन्दालये या लीलाः ... कृतास्त्वया। (ताः) अनेकविस्तारतया वद ĀdiP. 14. 122.

अनेकविहगाराव (anekavihagārāva) *m.* noise of several birds स गत्वा पर्वतवरम् ... ददर्श ... अनेकविहगारावबधिरीकृतकाननम् BrahmāṇḍP. ii.22.31.

अनेकविहारदेहधारिन् (anekavihāradehadhār-in) *adj.* assuming various bodies for sport श्रीकृष्णराधारूपिणे। नमोऽनेकविहारदेहधारिणे SāmaraU. 277. 14.

अनेकवीक्षण (aneka-vīkṣaṇa) *adj.* (used as noun) (one) having many eyes, i.e. Indra अनेकवीक्षण क्षतकरण पौलोमीरमण नार्हसि प्रणयकलहकुपितायाः ... अनुनयनानि विधातुम् YaśasCam. i. 81. 2.

अनेकवीरकोटी (aneka-vīrakoṭī) *f.* many crores of heroes or warriors ययौ पुरीं स चक्राङ्काम् ... अनेकवीरकोटीभी रक्षितः PadmP. iv. 23. 3.

अनेकवीरक्षय (anekavīra-kṣaya) *m.* destruction or loss of many heroes or warriors अकाण्डे प्रथनं यथा वेणीसंहारे द्वितीयेऽङ्केऽनेकवीरक्षये प्रवृत्ते भानुमत्या सह दुर्योधनस्य शृङ्गारवर्णनम् KāvyPra. 440. 2.

अनेकवीरयुत (anekavīra-yuta) *adj.* accompanied by many heroes or warriors हिरण्यगर्भोऽनेकवीरयुतांस्तानप्यपातयत् GaṇeP. ii. 121. 23.

अनेकवीरसंयुक्त (anekavīra-saṁyukta) *adj.* accompanied by many heroes or warriors गच्छन्स ददृशे बालः ...। अनेकवीरसंयुक्तो देवैरिव शतक्रतुः GaṇeP. ii. 14. 50; अनेकयुद्धसंभाररथा याताः ... अनेकवीरसंयुक्ताः GaṇeP. ii. 118. 13.

अनेकवीरसंबाधा (anekavīra-sambādhā) *adj. (f.)* crowded with many heroes or warriors तौ तु ... नरान्तकसभां गतौ ...। अनेकवीरसंबाधाम् GaṇeP. ii. 56. 2.

अनेकवृक्ष (aneka-vṛkṣa) *adj.* having many trees शून्यालये श्मशाने वानेकवृक्षे चतुष्पथे। ... वा स्वपेत् ViṣṇuDhaP. ii. 94. 1.

अनेकवृक्ष (aneka-vṛkṣa) *m.* many trees फलान्यनेकवृक्षाणां मधुना मदनेन च। लिप्तवृन्तानि तिष्ठन्ति क्षतहीनानि ŚārṅgaPa. 3014.

अनेकवृक्षललित (anekavṛkṣa-lalita) *adj.* beautiful due to many trees कदाचिद्धूतपापायास्तीरेऽहं गतवान्पुरा। अनेकवृक्षललिते सर्वत्र सुमनोरमे PadmP. iv. 67. 58.

अनेकवृत्तान्त (aneka-vṛttānta) *adj.* having various events or activities अनेकवृत्तान्तैः शबरवृन्दैः परिवृतम् ... शबरसेनापतिमपश्यम् Kād. 31. 9; अनेकवृत्तान्तैर्ग्रामेयकैरवलोक्यमानबलसंहतिः ... वारिभगवन्तमम्भोनिधिमपश्यम् TilaMañ. 120. 4.

अनेकवृत्तान्तता (anekavṛttānta-tā) *f.* the state of possessing various events or activities भूपालः ... स्कन्धावारम् ... अनेकवृत्तान्ततया कौतुकजननम् ... वीक्ष्य(?क्ष)माणः कटकं जगाम HarṣaC. 287. 10.

अनेकवृत्ति (aneka-vṛtti) *f.* **1** existence or occurrence in more than one (thing or object) विभागेऽपि यथायोगं वाच्यमेतत्प्रमाद्वयम्। एकस्यानेकवृत्तिश्च न युक्तेति प्रबाधकम् TattvSaṁ. 674; **2** various powers of words शब्दस्यानेकवृत्तयः संदेहबीजम् TattvPrakā. 145B. 5 (*on* iii. 1. 24)

अनेकवृत्ति (aneka-vṛtti) *adj.* **1A** existing or occurring in more than one (object) सामान्यम् ... स्वविषयसर्वगतमभिन्नात्मकमनेकवृत्ति एकद्विबहुष्वात्मस्वरूपानुगमप्रत्ययकारि PadārthaSaṁ. 311. 15; समानधर्मोपपत्तेरित्यनेनैव यश्चैकोऽनेकवृत्तिश्चानेकवृत्तिः स लभ्यत इति चरितार्थत्वात् NyāyVār. 95. 7 (*on* i. 1. 23); Śarka. 16.20; यत्पुनर्यदनेकवृत्ति तन्नाना अनेकवृत्तिश्चावयव्यभ्युपगतः TātpaṬ. (Vā) 386. 18 (*on* ii. 1. 32); अनेकेषु पिण्डेषु वृत्तिर्यस्य तदनेकवृत्ति अभिन्नस्वभावमनेकत्र वर्तते NyāyKa. 313. 5; अनेकवृत्ति सामान्यम् NyāyRa. 559. 13 (*on* 5(12). 51); पृथक्त्वम् एकानेकवृत्ति SaptaPa. 28 (10); नित्यमेकमनेकवृत्ति सामान्यम् Kiraṇā. 22. 9; नहि किंचिदनेकवृत्ति विना प्रतीतेः वास्तवमिष्यते TarkSaṁ. (Ā.) 27.7; द्वित्वादिकमनेकवृत्ति TarkKau. 5. 5; नित्यमनेकवृत्ति सामान्यम् SarvaMaSaṁ. 23. 21; **1B** existing or occurring in many objects, cf. **अनेकवृत्तित्व B; 2** possessing of various significations or powers of words निर्दोषा लक्षणवती सरीतिर्गुणभूषणा। सालंकाररसानेकवृत्तिर्वाक्काव्यनामभाक् Candrā. 1. 7; **3** possessed of more than one function मनस्तु एकमनेकवृत्तिकम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 500. 16 (*on* ii. 4. 6); अन्तःकरणमेकमनेकवृत्तिकम् GoviBh. 172. 6 (*on* ii. 4. 6)

अनेकवृत्तिगुण (anekavṛtti-guṇa) *m.* quality existing or present in more than one object (at the same time) द्वितीयाह्निके एकानेकवृत्तिगुणपरीक्षाप्रकरणम् Upask. 310. 3 (*on* vii. 2. 1)

अनेकवृत्तिता (anekavṛtti-tā) *f.* the state of existing in more than one (thing or object) यदा सामान्यरूपतया विशेषानवगच्छति तदानेकवृत्तिता भवति Śarka. 17. 3; पृथक्त्वम् एकानेकवृत्ति (v.l. एकानेकवृत्तितया द्विविधम्) SaptaPa. 28 (10)

अनेकवृत्तित्व (anekavṛtti-tva) *n.* **A** the state of existing in more than one (thing or object) अपि चानेकवृत्तित्वं सामान्यस्य यदुच्यते। तत्र केयं मता वृत्तिः स्थितिः किं व्यक्तिरेव वा TattvSaṁ. 798; एकस्यानेकवृत्तित्वमवगम्यते

NyāyKa. 313. 20; जातिसमवाययोः ... तद्व्यवच्छेदायोक्तमेकवृत्तिरिति। अनेकवृत्तित्वात् तयोः TārkiRa. 159. 11; सामान्यस्यानेकवृत्तित्वात् TarkBhā. (Ke.) 65. 9; न ... सादृश्यस्यानेकवृत्तित्वे प्रमाणमस्ति NyāySu. (Ja.) 370B. 8 (*on* ii. 2. 6); अनेकवृत्तित्वममीषाम् (द्वित्वप्रभृतीनाम्) Upask. 41. 10 (*on* i. 1. 25); नित्यत्वे सति अनेकवृत्तित्वमत्यन्ताभावेऽप्यस्ति SiddhāMu. 5. 6 (*on* 8); घटे ... आकाशत्वसत्त्वे तस्यानेकवृत्तित्वात् (जातित्वापत्तिः) GuruCandr. i. 215.1; वनशब्दस्य युगपदनेकवृत्तित्वेऽपि ... नैकवचनानुपपत्तिः SiddhāSi. i. 28. 24; **B** the state of existing or occurring in many (objects) नानात्वाभावादनेकवृत्तित्वाभावः इति प्रसङ्गविपर्ययः TātpaṬ. (Vā.) 386. 19 (*on* ii. 1. 32); अननुगमो नाम ... एकस्यानेकवृत्तित्वाभावः NyāySu. (Ja.) 6B. 1 (*on* i. 1. 1)

अनेकवृत्तित्वविशेष (anekavṛttitva-viśeṣa) *m.* distinguishing feature (in the form) of the state of existing in more than one (object) द्वित्वादेरनेकवृत्तित्वविशेषप्रतिपादनार्थस्तुशब्दः NyāyKa. 115. 8.

अनेकवृत्तित्वाभ्युपगम (anekavṛttitvābhyupagama) *m.* acceptance of the state of existing in more than one (object) सामान्ये अनेकवृत्तित्वाभ्युपगमेऽनेकत्वप्रसञ्जनम् TarkBhā. (Mo.) 26. 30.

अनेकवृत्तित्वायोग (anekavṛttitvāyoga) *m.* untenability of the state of existing in more than one (place) हृदये चक्षुषि वाचि च तव सैवाभिनवयौवना वसति ... अत्रैकस्य युगपदनेकवृत्तित्वायोगेऽपि योग उक्तः Kāvyānu. (He.) 320. 15.

अनेकवृत्तिधर्म (anekavṛtti-dharma) *m.* property existing in more than one, i.e. two (objects) यत्रानेकवृत्तिधर्मो द्वित्वान्वयितावच्छेदकतया भासते तत्रोभयादिनैव समं पदार्थान्तरस्यान्वयः VyutpaVā. 108. 16.

अनेकवृत्तिभेद (anekavṛtti-bheda) *m.* distinction (in the form) of being what exists in more than one (object or thing) गणनाव्यवहारासाधारणं कारणं संख्या। सा द्विविधैकानेकवृत्तिभेदात् TarkKau. 5. 3.

अनेकवृत्तिमात्र (anekavṛtti-mātra) *n.* all that have existence in more than one (object) अनेकवृत्तिमात्रे तुल्यमेतत् (जातित्वम्) TarkSaṁ. (Ā.)27.6.

अनेकवृत्तिसंख्या (anekavṛtti-saṅkhyā) *f.* number existing in many (objects) प्रकृत्यर्थतावच्छेदकव्याप्यपर्याप्तिसंबन्धेनैवानेकवृत्तिसंख्यान्वयस्य व्युत्पन्नतया तादृशसंबन्धेन तथाविधबहुत्वान्वये योग्यताविरहात् VyutpaVā. 109. 23.

अनेकवृत्तिस्वभावा (anekavṛtti-svabhāvā) *adj. (f.)* of the nature of existing in many (objects) संख्या चेयमनेकवृत्तिस्वभावा समस्तलक्षितप्रयोगगतापि शक्नोति सर्वेषां प्रयाजानामुपकर्तुम् ŚāstrDī. 429. 3 (*on* v. 3. 1)

अनेकवृन्द (aneka-vṛnda) *n.* many groups अनेकवृन्दानि वने गजानां सिंहस्य नादेन मदं त्यजन्ति ŚatTrayī. 463.

अनेकवेणुवीणासहस्र (aneka-veṇuvīṇāsahasra) *n.* many thousands of flutes and lutes अनेकवेणुवीणासहस्रवसंवर्धितः ... आजगाम तं प्रदेशात् ... दिव्यमङ्गलगीतनिनदः TilaMañ. 141. 20.

अनेकवेद (aneka-veda) *m.* **A** various Vedas नायमात्मा प्रवचनेन अनेकवेदस्वीकरणेन लभ्यः KāṭhUBh. 135. 19 (*on* 2. 23); **B** many Vedas अनेकवेदकल्पने च स्वानुभवविरोधः, मनुस्मृतिमूलं चानेकं वाक्यं नावश्यकमिति कथमाधुनिकोऽनुमिनुयात् TattvCin. iv (1). 488. 4.

अनेकवेदना (aneka-vedanā) *f.* **Ai** many feelings or sensations किं वेदना वेदनाया एव समनन्तरप्रत्ययः। अनेकवेदनोत्पत्तावसामर्थ्यात् Sphuṭā. ii. 166. 19 (*on* 2. 62); **Aii** more than one feeling or sensation एकस्यानेकवेदनानुसंधानं भवेदिति चेद् अस्त्येवेश्वरस्यानुसंधानम् SarvaDaKau. 115. 25; **B** pains or torments in various (bodily) parts अनेकवेदनास्वेकस्यैवानुसंधानम् ... अनेकशरीरोपाधिव्यवस्थितानेकवेदनास्वेकस्यैवानुसंधानप्रसङ्गात् न चैतदस्ति NyāyMa. 5. 4.

अनेकवेदवाक्य (aneka-vedavākya) *n.* many Vedic sentences सर्वाणि हि सूत्राणि प्रत्येकमनेकवेदवाक्यविचारपरत्वादवान्तरब्रह्मविद्याः NyāySu. (Ja.) 10A . 11 (*on* i. 1. 1)

अनेकवेदशाखा (aneka-vedaśākhā) *f.* various Vedic recensions मनुर्नाम कश्चित्पुरुषविशेषोऽनेकवेदशाखाध्ययनविज्ञानानुष्ठानसंपन्नः ManuBh. i.2.29 (*on* 1.1)

अनेकवेदाध्ययन (anekavedādhyayana) *n.* **A** study of many Vedas विवक्षामेव मत्वानेकवेदाध्ययनमप्राप्तं प्रतिप्रसविष्यते 'वेदानधीत्येति' ManuBh. i. 158. 25 (*on* 2. 165); यत्तूक्तं 'अनेकवेदाध्ययनमदृष्टार्थं युक्त'मिति तस्य... परिहारं वक्ष्यामः ManuBh. i. 161. 16 (*on* 2. 165); अनेकवेदाध्ययनमपि द्रष्टव्यम् ManuBh. i. 202. 1 (*on* 3. 1); **B** study of more than one Veda यः ... ग्रहणार्थोऽध्ययनविधिः स एकवेदाध्ययनेनात्रापि संपद्यते। एवमनेकवेदाध्ययनं तु धर्मायैवेत्युक्तम् ManuBh. ii. 445. 25 (*on* 11. 237)

अनेकवेलम् (anekavelam) *adv.* many times विलोलयन्मौलिमनेकवेलमनेकपास्यः समुपास्यतां सः। यः प्रत्यहं स्वप्रणतिप्रियेभ्यः प्रदातुमाकारयतीव सिद्धिम् Surath.1.24.

अनेकवेश (aneka-veśa) *adj.* having various kinds of dresses (लोककण्टकान्) चारैरनेकसंस्थानैरनेकवेशैः प्रोत्साह्य चौर्यादिकरणे प्रवर्त्य वशमानयेत् ManvaVi. 1245. 23 (*on* 9. 261)

अनेकवेश्या (aneka-veśyā) *f.* many prostitutes विटैरनेकवेश्यानामेकान्येयंविधानि तु। देशकालोपपन्नानि प्रियाण्येव न चाप्रियम्।... प्रदापयेत् VitVr.68.

अनेकवेश्यादिचरित (anekaveśyādi-carita) *n.* activity or behaviour of many prostitutes etc. (प्रहसनम्) तदेकद्वारेणानेकवेश्यादिचरितेन हसनीयेन संकीर्णत्वात् संकीर्णम् AbhinBhā. ii. 448. 14 (*on* 18. 105); Kāvyānu. (He.) 389. 9.

अनेकवेष (aneka-veṣa) *adj.* having various kinds of dresses अनेकवेषो बहुदेशभाषस्तदिद्वपुश्चश्चलघूर्णितास्त्रः। तेषां पुनर्वाजिरथद्विपानां पदातिसंघः पुरतः प्रतस्थे VarāṅgaC. 17. 18.

अनेकवैचित्र्यसुभग (anekavaicitrya-subhaga) *adj.* beautiful due to much variety कुमारः ... ययौ कान्तीं महापुराम्। तस्याः परिसरेऽनेकवैचित्र्यसुभगे भ्रमन्। कबन्धं कस्यचित्पुंसो वीक्षांचक्रे KumāDeC. (So.) 12. 11.

अनेकवैभव (aneka-vaibhava) *n.* various powers or splendours कामाक्षीप्रपञ्चश्चिन्त्यते। सा तु... ब्रह्मविद्या रुद्रशक्तिः। इदानीमपि गुहावासिनी भूत्वा वर्तते, निजमहिमाप्रकटार्थमनेकवैभवान(?न्य)नुभवती ŚaṅkaVi. (Ā.) 254. 4.

अनेकव्यक्ति (aneka-vyakti) *f.* **1Ai** more than one individual लोकः प्रयोगभूयस्त्वं शब्दस्यैकस्य मन्यते। अनेकव्यक्तिनिष्ठत्वात्संबन्ध उपपद्यते TattvSaṁ. 2469; **1Aii** many individuals न तावत्सास्नादिमद्व्यक्तिभ्यो विलक्षणमनेकव्यक्तिकृत्स्नपरिसमाप्तं नित्यं किंचिद्वस्तु जातिशब्दवाच्यतया अभ्युपगममर्हति NītiMā. 40.21; अङ्गुल्या कंचिदेकमर्थं निर्दिश्य संबन्धः क्रियेत। अनेकव्यक्तिषु अङ्गुलिनिर्देशासंभवात् YuktiSneha. 147. 14 (*on* i. 1. 6); **1B** various or different individuals प्रातिपदिकस्यानेकव्यक्तिपरत्वेऽपि प्रत्येकव्यक्तिवृत्त्येकत्वविवक्षया एकवचनस्यापि लक्षणां विनैवोपपत्तेर्न सकलस्य मन्त्रस्य संकोचः BhāṭṭDī. iii. 88. 16 (*on* ix. 1. 16); **2** manifestation in many (forms) प्रकृतेरनेकव्यक्तिकत्वेऽपि नैकत्वक्षतिः Sāṁkhya-PraBh. 59. 7 (*on* 1. 126); 60. 13 (*on* 1. 128)

अनेकव्यक्तिभान (anekavyakti-bhāna) *n.* cognition of various individuals गोत्वेनानेकव्यक्तिभानात्, भूमरूपमत्वर्थेऽत्र बहुव्रीहिः LaŚabdeŚe. ii. 93.7.

अनेकव्यक्तिभेद (anekavyakti-bheda) *m.* distinction of various individuals अनेकव्यक्तिभेदभिन्नस्यार्थस्य... यः सूचकोऽर्थः... स यत्र... स्थापितो भवति तत्परीक्षारूपनिरुक्तम् AbhinBhā. i. 264. 23 (*on* 6. 12)

अनेकव्यक्तिवर्तिनी (anekavyakti-vartinī) *adj. (f.)* existing or inhering in various individuals or particulars, i. e. different moments of an action जातिमन्ये क्रियामाहुरनेकव्यक्तिवर्तिनीम् VākyaPa. 3 (8). 20.

अनेकव्यक्तिवृत्ति (anekavyakti-vṛtti) *adj.* **A** existing in more than one individual एकैकत्वाद् व्यक्तिभेदाभावात्। नित्यमेकमनेकव्यक्तिवृत्ति सामान्यम् इति लक्षणव्याघातेन स्वरूपव्याघातप्रसङ्गात् Kiraṇā. 105. 9; 196. 11; Upask. 51. 11 (*on* i. 2. 3); परममहत्परिमाणसामान्यं विशेषगुणशून्यद्रव्याधिकरणानेकव्यक्तिवृत्ति NyāySu. (Ja.) 216 B. 10 (*on* i. 4. 6); **B** existing in different individuals वैकृती अनेकव्यक्तिवृत्त्यधिकसंख्या श्रुता BhāṭṭDī. ii. 190. 2 (*on* v. 3. 1)

अनेकव्यक्तिवृत्तिता (anekavyaktivṛtti-tā) *f.* the state of existing in more than one individualपरममहत्परिमाणसामान्यं विशेषगुणशून्यद्रव्याधिकरणानेकव्यक्तिवृत्ति। ... सामान्यस्याप्यनेकव्यक्तिवृत्तिताया निराकरिष्यमाणत्वात् बाधाश्रयासिद्धी च NyāySu. (Ja.) 216 B. 12 (*on* i. 4. 6)

अनेकव्यक्तिवृत्तित्व (anekavyaktivṛtti-tva) *n.* the state of existing in more than one individual (अत्यन्तव्यावृत्तिबुद्धिहेतुत्वाद्विशेषा एव विशेषाः) अनेकव्यक्तिवृत्तित्वे च कथमत्यन्तव्यावृत्तबुद्धिहेतवः Kiraṇā. 25. 9; न चानेकव्यक्तिवृत्तित्वे नित्यत्वे जातित्वापत्तिः TattvCin. i. 607. 2.

अनेकव्यक्तिसंग्राहक (anekavyakti-saṅgrāhaka) *adj.* which includes, i.e. is common to more than one individual नन्वनेकव्यक्तिसंग्राहकलक्षणे तथा स्यात् एकव्यक्तिलक्षणे कथं यथाकाशादेः शब्दमात्रवत्त्वादाविति चेन्न NyāyPari. 145.9.

अनेकव्यक्तिसमवाय (anekavyakti-samavāya) *m.* inherence in more than one individual कथं तर्हि सामान्येषु प्रत्ययानुवृत्तिः सामान्यं सामान्यमिति। अनेकव्यक्तिसमवायोपाधिवशात् विशेषेष्वपि एकशब्दप्रवृत्तिरत्यन्तव्यावृत्तिबुद्धिजनकत्वस्य सर्वत्र संभवात् NyāyKa. 20. 8.

अनेकव्यक्तिसमवेत (anekavyakti-samaveta) *adj.* inherent in more than one individual अनेकव्यक्तिसमवेतस्य निरतिशयस्य नित्यस्य सामान्यादन्यत्वं च नोपपद्यते Kiraṇā.48.3; सामान्यं नित्यमेकम् अनेकसमवेतं च (v.l.अनेकव्यक्तिसमवेतं च) SaptaPa. 70 (23)

अनेकव्यक्तिसमवेतत्व (anekavyaktisamaveta-tva) *n.* the state of being inherent in more than one individual जातेः यत्किंचिद्व्यक्तिनिष्ठायाः व्यक्त्यन्तरनिष्ठत्वानुपपत्तेः अनेकव्यक्तिसमवेतत्वासंभवदोषः TarkSaṁ. (Ā.) 26. 19.

अनेकव्यक्त्यनुगत (anekavyakty-anugata) *adj.* common to more than one individual नानेनैकं वस्त्वनेकव्यक्त्यनुगतमभिधीयते Nyās. i. 199. 2 (*on* i. 2. 58); (अननुगतेनापि अनुगतप्रतीतौ जातिमात्रोच्छेदप्रसङ्गात्) अनेकव्यक्त्यनुगतवस्तुविषयकत्वेन सर्वसंमतप्रतीतेः अननुगतानेकार्थविषयकत्वस्वीकारे LaCandr. 354. 16.

अनेकव्यक्त्यन्वय (anekavyakty-anvaya) *m.* relation or construing with various individuals अनेकव्यक्त्यन्वयरूपा ह्यनुवृत्तिः ŚrutaPra.iA.119.16 (*on* i.1.1)

अनेकव्यक्त्यभिव्यङ्ग्या (anekavyakty-abhivyaṅgyā) *adj.* (*f.*) to be manifested by more than one individual अनेकव्यक्त्यभिव्यङ्ग्या जातिः स्फोट इति स्मृता। कैश्चिद्व्यक्तय एवास्या ध्वनित्वेन प्रकल्पिताः VākyaPa. 1. 94; VaiyāBhū. 257. 26 (*on* 70)

अनेकव्यक्त्यवगति (anekavyakty-avagati) *f.* comprehension of various individuals संबोध्यत्वेनैवानेकव्यक्त्यवगतिर्न तु द्वित्वादेर्भानं नाप्येकत्वस्येति त्वमौ न कृतौ LaŚabdeŚe. i. 333. 8.

अनेकव्यक्त्याधारा (anekavyakty-ādhārā) *adj.* (*f.*) based on more than one individual देवदत्तशब्दो यदृच्छाशब्दः। नानेनैकं वस्त्वनेकव्यक्त्यनुगतमभिधीयते। अनेकव्यक्त्याधारा हि जातिः Nyās. i. 199. 2 (*on* i. 2. 58)

अनेकव्यक्त्युपाधि (anekavyakty-upādhi) *m.* condition (in the form) of various individual items यदि चानेकव्यक्त्युपाधिशङ्का तदानुगतं तदाकृतिकत्वमेकमुपाधिलाधवात्तर्कतः NayaVi. 122. 3 (*on* i. 1. 5)

अनेकव्यङ्ग्यार्थप्रतीति (anekavyaṅgyārtha-pratīti) *f.* cognition or apprehension of various suggested senses एकस्मादेव व्यञ्जकात् तत्तत्प्रतिपत्तुर्विवक्षानुसारेणानेकव्यङ्ग्यार्थप्रतीतिरनुमानपरिपाटीविरुद्धा PratāYaBhū. 56. 4.

अनेकव्यञ्जन (aneka-vyañjana) *adj.* containing various sauces or condiments विनैधांसि विनानलम्। अनेकव्यञ्जनं क्षीरम्। शालिदालिघृतप्लुताः। नानामोदकपक्वान्नाजायन्त UttaKuC. 177.

अनेकव्यञ्जनभक्ष्य (anekavyañjana-bhakṣya) *n.* edibles containing various sauces or condiments अन्नम् ... नैकव्यञ्जनभक्ष्यवत् ... उपकल्पयेत्। ... नैकव्यञ्जनभक्ष्यवत् अनेकव्यञ्जनभक्ष्योपेतम् SmṛtiCan. v. 202. 12.

अनेकव्यवधान (aneka-vyavadhāna) *n.* **A** intervention by many अनेकव्यवधानादिति गौणत्वं स्यात् NyāyRa. 542. 14 (*on* 5(11). 126); प्रत्येकमिति व्याख्यानादनेकव्यवधाने षत्वं न SiddhāKau. 99B. 19 (*on* viii. 3. 58); न तु हननीयतेर्ण्वुल्यनेकव्यवधाने LaŚabdeŚe. i. 312. 3; **B** various interventions or obstructions अनेकव्यवधानेनापि नीलादिवासितमेव ज्ञानमुत्पद्यते PrakaVi. 536.20.

अनेकव्यवस्थित (aneka-vyavasthita) *adj.* established or present in more than one, i. e. two places अन्येनैवात्मना वृत्तौ नैकोऽनेकव्यवस्थितः TattvSaṁ. 611.

अनेकव्यवहार (aneka-vyavahāra) *m.* **1A** usage or convention as more than one (कालः) स एकोऽप्युपाधिभेदादनेकव्यवहारमातनोति Kiraṇā. 121. 16; **1B** many relations or connections सर्वेषां व्यवहारो न मुख्य इति चेन्न, मुख्यत्वे संभवत्यनेकव्यवहारामुख्यताश्रयणानुपपत्तेः ŚrutaPra. ii. 179. 23 (*on* i. 4. 28); **1C** various acitivities or operations समवायः ... स द्रव्येऽनेकव्यवहारनिर्वाहहेतुर्विशेषश्च NyāySu. (Ja.) 357 B. 12 (*on* ii. 2.6); **2** more than one suit or litigation प्रत्यभियोगं कुर्यात्। दण्ड्योऽयमनपराधे मयि कृतपीडनत्वादिति भाषायां प्रत्यभियोगस्य प्रत्यवस्कन्दनोत्तरत्वेन युगपदनेकव्यवहारापत्तिदोषस्याभावात् DīpKa. 38. 12 (*on* 2. 10)

अनेकव्यवहारासंभव (anekavyavahārāsambhava) *m.* impossibility of more than one suit अभियुक्तः सन्नुत्तरमदत्त्वा भाषावादिनं वादान्तरेण न योजयेत्। युगपदनेकव्यवहारासंभवात् DīpKa. 38. 8 (*on* 2. 9)

अनेकव्यवहित (aneka-vyavahita) *adj.* intervened by more than one (letter) भिनत्तीत्यादौ अनेकव्यवहितस्यैको न गुणः SiddhāKau. 340 A. 13 (*on* vii. 3. 86)

अनेकव्यवाय (aneka-vyavāya) *m.* intervention by many (letters) अनेकव्यवाये षत्वाप्रसङ्गः Pradī. vii. 188. 14 (*on* viii. 3. 58)

अनेकव्याकरण (aneka-vyākaraṇa) *n.* various schools of grammar स भगवान् ... विहरमाणः ... कैश्चिदैन्द्रजैनेन्द्रचान्द्रापिस(श)लपाणिनीयाद्यनेकव्याकरणोपदिश्यमानशब्दार्थसंबन्धवैदग्धीसरित्क्षालितशिष्यशेमुषीपदविन्यासावनीकैः ... पारासरिभिः ... पुरमनुसिसीर्षुः (उद्यानमपश्यत्) YaśasCam. i. 90. 3.

अनेकव्याधिपीडिता (anekavyādhi-pīḍitā) *adj.* (*f.*) afflicted by various diseases विशल्या नाम दुहिता ...। यस्यां गर्भप्रपन्नायामनेकव्याधिपीडिता। देवी ममोपकाराभूत्सर्वरोगविवर्जिता PadmP. (Ra.) 64. 44.

अनेकव्याधिलिङ्ग (anekavyādhi-liṅga) *adj.* possessing the symptoms of various (other) diseases अभिचारोऽपि नागानां क्रियापथे परीक्ष्यः ... अभिचारसमुत्थश्चानेकव्याधिलिङ्गः (व्याधिः) Hastyāyur. 400. 1 (3. 6)

अनेकव्यापकत्व (anekavyāpaka-tva) *n.* the state of being the pervader of many entities अनेकव्यापकत्वावधारणादिकं च नामरूपसमुन्मेषाभावाभिप्रायं योज्यम् ŚivārkaMaDī. ii. 140. 26 (*on* ii. 3. 18)

अनेकव्यापार (aneka-vyāpāra) *adj.* having more than one activity or operation कथमेकस्य स्रष्टुरनेकव्यापारत्वमविरुद्धम् Bhām. 472. 14 (*on* ii. 3. 5 (? 6))

अनेकव्यापार (aneka-vyāpāra) *m.* **A** many activities or operations आयस्तानां करणानामनेकव्यापारनिमित्तग्लानानां स्वव्यापारेभ्य उपरमो भवति ChāndoUBh. 375. 16 (*on* vi. 8.1); **B** more than one activity or operation एकस्य कर्तुरनेकव्यापारवत्त्वमपि विरुद्धम् VedāntKā. 310. 5 (*on* ii. 3. 5(? 6))

अनेकव्यापारनिर्वर्तन (anekavyāpāra-nirvartana) *n.* execution or carrying out of many activities or operations इच्छामात्रेण च तस्य (आत्मनः) कर्तृत्वादनेकव्यापारनिर्वर्तनोपात्तदुर्वहक्लेशकालुष्यविकल्पोऽपि प्रत्युक्तः NyāyMañ. i. 185. 25.

अनेकव्यापारमयत्व (anekavyāpāramaya-tva) *n.* the state of consisting of many activities or operations शृङ्गारः। ... संभोगो विप्रलम्भश्च। ... संभोगस्य परस्परावलोकनसंभाषणालिङ्गनचुम्बनाद्यनेकव्यापारमयत्वेनानन्त्याद्देकविधत्वेन गणना कृता PratāYaBhū. 277. 9.

अनेकव्यापारसंनिपात (anekavyāpāra-sannipāta) *m.* aggregation or concurrence of many activities or operations अविद्याकर्तृत्वाकर्तृत्वकृत आत्मनो विशेषः स्यादिति चेत् न ... अनेकव्यापारसंनिपातजनितत्वाच्च अविद्याभ्रमस्य BṛĀraUBh. 622. 1 (*on* iv. 4. 6)

अनेकव्यापृतिमती (anekavyāpṛti-matī) *adj.* (*f.*) having operations with many (things) अनेकव्यापृतिमती ह्यावृत्तिर्जगतीक्ष्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 580.

अनेकव्यावृत्त (aneka-vyāvṛtta) *adj.* excluded from many अनेकाकारग्रहो नानाकारग्रहो विवक्षितः। न त्वनेकव्यावृत्तासाधारणाकारग्रहः NyāyPari. 62. 6.

अनेकव्यावृत्ति (aneka-vyāvṛtti) *f.* **A** distinction or exclusion from many (objects) ब्रह्मणोऽनेकव्यावृत्तिमत्त्वात् सधर्मकत्वम् ŚrutaPra. iA. 91. 25 (*on* i. 1. 1); **B** distinction or exclusion from more than one कोऽयं विशिष्टताभेदो नाम किं विशेषणभेद एव उत तत्संबन्धभेदः उत व्यावृत्तिभेदः ... न तृतीयः ... तत्तद्विशेषणसंबन्धभेदैर्यथास्वं विरोधिव्यावृत्तिभेदे विवक्षितेऽनेकव्यावृत्तीनामेकत्र संभवात् ŚatDū. 162. 18.

अनेकव्युत्पत्तिकल्पन (anekavyutpatti-kalpana) *n.* assumption of many rules of semantic relationships तत्तत्कारकादीनां धात्वर्थे तस्य च कालादीनां च भावनायां तस्यासंख्यायाश्च प्रथमान्त इत्यनेकव्युत्पत्तिकल्पनाद् गौरवम् MīmāKau. iii (2). 37. 18 (*on* ii. 1. 5)

अनेकव्युत्पत्तिकल्पनापत्ति (anekavyutpattikalpanāpatti) *f.* undesired contingency of assuming many relationships कारकाणां भावनायाम् ... अन्वयः भावनायाश्च प्रथमान्तपदोपस्थाप्य इत्यनेकव्युत्पत्तिकल्पनापत्तिः BhāṭṭCin. i. 83. 20 (*on* i. 1. 4)

अनेकव्योमादिभेद (aneka-vyomādibheda) *m.* many distinctions such as sky etc. एकस्यैव सन्मात्ररूपतया प्रागवस्थितात्मनोऽनेकव्योमादिभेदभिन्नप्रपञ्चरूपेण ... परिणामो दर्शितः SāstrDī. 111. 27 (*on* i. 1. 5)

अनेकव्रण (aneka-vraṇa) *m., n.* many wounds कुमारः ... प्राङ्मुखमासीनम् ... अनेकव्रणकिण(कने?)कर्कशका ... कमपि चीरवाससं ददर्श AvantiKa.226.5.

अनेकव्रणपीडित (anekavraṇa-pīḍita) *adj.* afflicted with or troubled by many wounds न तु दहेत् भिन्नकोष्ठमन्तःशोणितमन्तःशल्यमनेकव्रणपीडितम् ... क्षारानर्हं च AṣṭāSaṁ. i. 193. 12 (1. 40)

अनेकव्रतदान (anekavrata-dāna) *n.* donations or charities in various vows सः (राजा) ... अनेकव्रतदानानि यज्ञांश्च कृतवान् बहून् GaṇeP. ii.73.16.

अनेकव्रतदानक (anekavrata-dānaka) *adj.* who is the object of the charity in various vows कपिलाम् ...। संकल्पयित्वा पुरुषं सपत्नं दद्यादनेकव्रतदानकाय MatsyaP. 97. 15.

अनेकव्रतनायक (anekavrata-nāyaka) *m.* chief, i.e. follower of various vows गां कल्पयित्वा पुरुषं सपत्नं दद्यादनेकव्रतनायकाय BhaviP. 771 B. 10 (iv. 115. 17)

अनेकव्रतयाजिन् (anekavrata-yājin) *adj.* who observes various vows सोऽप्येतत्कृतवान्राजा पुत्रं चैवोपलब्धवान् । ... अनेकव्रतयाजिनम् VarāP. 63.10.

अनेकव्रतसमुदाय (anekavrata-samudāya) *m.* collection of various vows ब्रह्मचर्यशब्दस्यानेकव्रतसमुदायवचनत्वात् ब्रह्मचर्यशब्देन मध्वशननिषेधोऽपि क्रत्वर्थतया विधीयते MayūMāli. 748. 23 (*on* x. 6. 12)

अनेकव्रतोपवासनियम (anekavratopavāsa-niyama) *m.* rules regarding various vows and fasts अनेकव्रतोपवासनियमपरस्य ... मम दक्षिणाप्रलेपस्त्वया कर्तव्यः LaṭaMe. 2. 34 (15)

अनेकव्रीहि (aneka-vrīhi) *m.* many rice-grains संपन्नो व्रीहिरित्यनेकव्रीहितात्पर्येकेऽप्येकवचनदर्शनेन तादृशव्युत्पत्तिसंकोचस्यावश्यकत्वात् VyutpaVā. 12. 1.

अनेकशकुनिकुल (anekaśakuni-kula) *n.* group of various kinds of birds अनेकशकुनिकुलकूजितैः उन्मीलित° ... °अमङ्गलमिव कोलेषु ज्ञापयन्तीम् ... मृगयाटवीमवाप (राजा) UdaySuKa. 42. 29.

अनेकशक्तत्व (anekaśakta-tva) *n.* the state of being expressive of many meanings शक्यशरीराभेदेन लक्षणया वा प्रयोगोपपत्तावनेकशक्तत्वस्यान्याय्यत्वात् LaCandr. 835. 38.

अनेकशक्ति (anekaśakti) *m.* name of a prince तस्य च पुत्रास्त्रयः ... वसुशक्तिरुग्रशक्तिरनेकशक्तिश्चेति नामानो बभूवुः Tantrākhyā. 1. 14; PañcT. 0. 2 (6) (3. 10)

अनेकशक्ति (aneka-śakti) *f.* **Ai** more than one (expressive) power अनेकशक्तिरेकस्य युगपच्छ्रूयते क्वचित्। अग्निः प्रकाशदाहाभ्यामेकत्रापि नियुज्यते VākyaPa. 2. 480; **Aii** many expressive powers, cf. **अनेकशक्तिकल्पनA; Bi** various (divine) powers अनेकक्रियानेकशक्तिस्वरूपम् ... गणेशं नमामः GaṇeP. i. 13. 11; **Bii** various (supernatural) powers सहस्राक्षमनेकशक्तिकम् ... यदुदकम् ... पवित्रं कृतम् ... तेनोदकेन त्वाम् ... अभिषिञ्चामि Mitā. 100. 2 (*on* 1. 281); **C** many powers, i. e. protecting divinities (मन्त्रार्णशक्तयः) एताश्चैकैकशोऽनेकशक्तिभिः पृथगावृताः ĪśānŚiPa. i. 24. 23; **D** various faculties, cf. **अनेकशक्तिताA.**

अनेकशक्ति (aneka-śakti) *adj.* having more than one (expressive) power अनेकशक्तेरेकस्य प्रविभागोऽनुगम्यते VākyaPa. 2. 448; 2. 476; अनेकशक्तेः शब्दस्य शक्त्यवच्छेदेन संज्ञिनि विनियोगान्नित्यत्वाच्च सर्वसंज्ञानां लौकिकत्वादादैच्छब्दस्यानुकरणशब्दत्वाज्जातिशब्दत्वाद्वा शास्त्रप्राप्तिरस्तीति प्रश्नः Pradī. i. 152 A. 4 (*on* i. 1. 1)

अनेकशक्तिकत्व (anekaśaktika-tva) *n.* the state of having more than one (expressive) power इयमपि च श्रुतिर्द्विविधादपि विशिष्टविधेर्बलीयसी एकविधिसंभवे अनेकशक्तिकत्वानुपपत्तेः TantrVā. 496. 3 (*on* ii. 2. 16)

अनेकशक्तिकल्पन (anekaśakti-kalpana) *n.* **A** assumption of many (expressive) powers or significations (न हि सत्यां गतौ वानप्रस्थविशेषणेन परिव्राजको ग्रहणमर्हति) न तु सत्यां गतौ अनेकशक्तिकल्पनप्रसङ्गात् PrakaVi. 947. 17; अनेकशक्तिकल्पनं गौणत्वं वा न स्यात् ŚrutaPra. iA. 19. 10 (*on* i. 1. 1); यः प्रकृत्यादिष्वस्य प्रयोगः स ब्रह्मगुणलेशयोगादौपचारिक इत्यभाषि ... अनेकशक्तिकल्पने गौरवात् ŚatDū. 50. 8; अनेकशक्तिकल्पनस्य अप्रामाणिकत्वात् त्वदनुमानं प्रतिकूलतर्कपराहतम् PūrvottaVāNaMā. 107. 10; सैन्धवपदाभिधेयं लवणाश्वादिकम् ... उपलक्ष्य ... शक्यतावच्छेदकस्य लवणत्वादेर्भेदादनेकशक्तिकल्पनम् MīmāKau. i. 143. 22 (*on* i. 3. 33); iii (2). 250. 3 (*on* ii. 2. 21); **B** assumption of more than one (expressive) power or signification न च एकत्रैव शक्तिकल्पनेनेतरत्र तत्सादृश्येन प्रयोगोपपत्तौ नानेकशक्तिकल्पनमुपपत्तिमत् इति वाच्यम् MīmāKau. i. 73. 6 (*on* i. 3. 9); i. 77. 11 (*on* i. 3. 9); तात्पर्यग्राहकताङ्गीकारे चानेकशक्तिकल्पनस्य तावदवश्यंभावाल्लाघवादेकत्रैव शक्तिरन्येषां लक्षणादिना MīmāKau. iii (2). 21. 5 (*on* ii. 1. 5)

अनेकशक्तिकल्पना (anekaśakti-kalpanā) *f.* assumption of many (expressive) powers or significations अनेकशक्तिकल्पनाप्रसङ्गादेकाभिधानेनैव संबन्धादितरत्र प्रतीतेरुपपन्नत्वात् व्यक्तेरेवाभिधेयत्वम् TantrVā. 270. 10 (*on* i. 3. 26); 942. 20 (*on* iii. 4. 13); अनेकशक्तिकल्पनाभयात्पुंस्त्वं द्वित्वं चास्य वाच्यमित्यध्यवसीयते ṬupṬ. 90. 10 (*on* vi. 1. 22); (कल्प्यते शक्तिभेदश्चेच्छक्तिरेवेन्द्रियं भवेत्) अनेकशक्तिकल्पनायामप्यस्मत्पक्ष एव इत्याह कल्प्यत इत्यर्धेन शक्तिभेदश्चेच्छक्तिरेवेन्द्रियं भवेत्) अनेकशक्तिकल्पनायामप्यस्मत्पक्ष एवं इत्याह कल्प्यत इत्यर्धेन TātpaṬ. (U.) 161. 10 (*on* 4. 163); सेनापतौ तु प्रमाणान्तरवशादुपचारो युक्तः। न त्वयं साधारणोऽनेकशक्तिकल्पनाया अपन्यायत्वात् BrahmSūBh. (Bhā.) 22. 26 (*on* i. 1. 7); अनेकशक्तिकल्पनाभयेन हि शब्दस्य विशेषणमात्रपर्यवसानमिष्टम् Kāśi. iii. 35. 21 (*on* 5 (4). 49); अनेकार्थत्वं हि अनेकशक्तिकल्पनादोषादन्याय्यम् NyāyRaMā. 201. 1; भिन्नत्वे च तेषामर्थप्रतीतिकारणत्वादनेकशक्तिकल्पना स्यात् NyāyRa. 643. 8 (*on* 5 (15). 15); संभवति चैवं नानेकशब्दत्वमेकस्यार्थस्याभ्युपगन्तुं न्याय्यम् अनेकशक्तिकल्पनाप्रसङ्गात् ŚāstrDī. 47. 12 (*on* i. 3. 9); प्रैषादीनां विशेषाणां व्यभिचारादनेकशक्तिकल्पनाप्रसङ्गात् ... प्रेरणामात्र एव लिङादिसंगतिरवसीयते NyāyMa. 241. 6; गौडीमाध्व्योर्गौणः 'सुरा'शब्दयोगः। एवं च नानेकशक्तिकल्पनादोषो नाप्युपाध्याश्रयणं कृतम् Mitā. 431. 31 (*on* 3. 253); नात्मशब्दोऽयं गौणः। ... नापि साधारणः अनेकशक्तिकल्पनाप्रसङ्गात् PrakaVi. 99. 21; सौरमासे वैशाखादिपदप्रवृत्तिः ... केचिदाहुः अनेकशक्तिकल्पनादोषाद् गौणीति CaturCin. iii (2). 13. 4; iii (2). 14. 1; अनेकशक्तिकल्पनायां गौरवात् तत्र औपचारिकोऽयं प्रयोग: इति चेन्न विपर्यासस्य दुर्वारत्वात् ŚatDū. 206. 22; अल्पैरेव पदैः अष्टवाक्यानि परिणमन्ते। तत्रानेकशक्तिकल्पनाः स्युः TantrRaha. 35. 5; अनेकशक्तिकल्पनागौरवं न मदनुमानबाधकम् PūrvottaVāNaMā. 101. 10; MīmāKau. i. 188. 21 (*on* i. 4. 3); लौकिकप्रमाणावगतेऽर्थे अनेकशक्तिकल्पनाभिया न शक्तिः अपि तु लक्षणादिनैव बोधः BhāṭṭDī. i. 44. 20 (*on* i. 3. 4); i. 92. 14 (*on* ii. 1. 5); ii. 7. 20 (*on* iii. 5. 6); ii. 53. 17 (*on* iii. 7. 16), ii. 119. 16 (*on* iv. 2. 8); लक्षणयैव तत्तदर्थविशेषोपस्थितिसंभवेऽनेकशक्तिकल्पनावैयर्थ्यात् SiddhāSi. i. 21. 20; i. 24. 7; अनेकप्रत्ययानां तत्र शक्तिर्वाच्येति शक्ततावच्छेदकानन्त्यादनेकशक्तिकल्पनागौरवापत्तिः VaiyāBhū. 40. 11 (*on* 7); 211. 25 (*on* 45)

अनेकशक्तिकल्प्यत्व (anekaśaktikalpya-tva) *n.* the state of what is to be assumed of many (expressive) powers प्रत्यक्षेन्द्रियकत्वादेरौलूक्यानामसिद्धता। अनेकशब्दकल्प्यत्वात् (v. l. अनेकशक्तिकल्प्यत्वात्) आद्यमध्यभवेषु च ŚlokaVār. 6.329 (813.6)

अनेकशक्तिजनकत्व (anekaśaktijanaka-tva) *n.* the state of producing various powers (विद्यायाः ... त्रैविध्यम्) तासु एकैकस्या अनेकशक्तिजनकत्वं विशिष्य प्रतिपादयन्ति LalitāSaBh. 170. 21 (*on* 208)

अनेकशक्तितस् (anekaśakti-tas) *adv.* due to many (expressive) powers अनेकशक्तितो वा शब्दानां न किंचिदनिष्टं प्राप्नोति Nyās. ii. 735. 5 (*on* vii. 2. 59)

अनेकशक्तिता (anekaśakti-tā) *f.* **A** the state of being various faculties (of concepts) प्रमाणान्तरसिद्धत्वादन्यत्रानेकशक्तिता ŚlokaVār. 5 (3). 178 (317. 3); **B** the state of having many (expressive) powers प्रतीतेर्वाचकत्वं चेत्प्रसक्तानेकशक्तिता ŚlokaVār. 5 (7). 69 (467. 5)

अनेकशक्तितादवस्थ्य (anekaśakti-tādavasthya) *n.* status-quo of (the contingency of) having many (expressive) powers समुदायस्यातिरिक्तत्वे ... । अनतिरिक्तत्वे शक्यतावच्छेदकभेदेनानेकशक्तितादवस्थ्यात् BhāṭṭDī. iii. 125. 15 (*on* ix. 2. 12)

अनेकशक्तित्व (anekaśakti-tva) *n.* **A** the state of having many (expressive) powers संख्यासामान्यरूपेण तदा सोंऽशः प्रतीयते। अर्थस्यानेकशक्तित्वे शब्दैर्नियतशक्तिभिः VākyaPa. 3 (14). 104; कुणपादिप्रतीतयः। अर्थस्यानेकशक्तित्वान्नावहन्त्यर्थशून्यताम् NyāyMañ. ii. 112. 33; **Bi** the state of having many powers जगदुत्पत्तिस्थितिप्रलयहेतुत्वश्रुतेरनेकशक्तित्वं ब्रह्मणः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 834. 16 (*on* iv. 3. 14); **Bii** the state of having various abilities or capacities (of superimposition) अज्ञानस्यानेकशक्तित्वेऽनारब्धकर्मतत्कार्यतराध्याससंपादनशक्तिमात्रस्य ... प्रतिबन्धो लेशानुवृत्तित्वेन विवक्षित इति निरस्तम् Nyāyāmṛ. 640A. 7.

अनेकशक्तिदर्शन (anekaśakti-darśana) *n.* perception, i. e. experience of many (expressive) powers स्वःशब्दे क्रियासंबन्धे अनेकशक्तिदर्शनात्सत्त्ववाचित्वनिश्चयः Pradī. i. 346 A. 18 (*on* i. 1. 37); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 37 (147. 11)

अनेकशक्तिपक्ष (anekaśakti-pakṣa) *m.* view of (accepting) many (expressive) powers अनेकशक्तिपक्षे अन्तर्यामिण्यन्तर्यामित्वेन शक्त्यन्तराभ्युपगमसंभवेऽपि तस्य परमसिद्धान्तत्वेन त्वया अनभ्युपगतत्वात् PūrvottaVāNaMā. 181. 14.

अनेकशक्तिप्रधानता (anekaśaktipradhāna-tā) *f.* the state of having prominence of many (expressive) powers स्वरादीनामनेकशक्तिप्रधानता स्वरागतः स्वः स्थितः स्वः पश्येत्यादिदर्शनात् LaŚabdeŚe. i. 357. 2.

अनेकशक्तिप्रवृत्ति (aneka-śaktipravṛtti) *f.* many powers and functions यथा वृक्षोऽनेकशाखः एवमनेकशक्तिप्रवृत्तियुक्तं ब्रह्म BrahmSūBh. (Śaṅ.) 309. 10 (*on* ii. 1. 14)

अनेकशक्तिमत् (anekaśakti-ma(n)t) *adj.* possessing various abilities or capacities अनेकशक्तिमदविद्यायाः ... निवृत्तावपि ... शक्तेरनुवृत्तेः तद्वती अविद्यापि तिष्ठत्येव AdvaiSi. 891. 2.

अनेकशक्तियुक्त (anekaśakti-yukta) *adj.* endowed with many (expressive) powers कुतश्चानेकशक्तियुक्तस्य पदस्य तत्तच्छक्तिविशिष्टरूपेण तत्तदर्थाभिधायित्वम् NyāyRa. 899. 18 (*on* 7. 194)

अनेकशक्तियोग (anekaśakti-yoga) *m.* **A** connection with many (expressive) powers उत्पत्त्यादिश्रुतीनामैकात्म्यावगमपरत्वात् नानेकशक्तियोगो ब्रह्मणः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 836. 3 (*on* iv. 3. 14); **B** application of more than one

(expressive) power केचिदर्थभेदेन शब्दभेदमिच्छन्ति। ... अन्ये तु एकशब्दत्वं तत्र चानेकशक्तियोगः Pradī. i. 234 B. 7 (*on* i. 1. 7); ii. 373 B. 21 (*on* ii. 1.29)

अनेकशक्तिविधान (anekaśakti-vidhāna) *n.* prescription of many (expressive) powers कारकविशेषाणां पुनरेकार्थसमवायेन संबन्धनियमसंभवात् लक्षणायोगेऽप्यनेकशक्तिविधानस्य लक्षणाव्यावृत्तिफलत्वात् SiddhāSi. i. 21. 23.

अनेकशक्तिशालिन् (anekaśakti-śālin) *adj.* possessed of various powers सन्मात्रवपुषोऽनेकशक्तिशालिन एकस्मादद्वितीयाद् ब्रह्मणः कृत्स्नस्य चिदचित्प्रपञ्चस्य जन्मस्थितिलयं प्रतिपाद्यम् ŚrutaPra. iB. 171. 19 (*on* i. 1. 4)

अनेकशक्तिसंयुक्त (anekaśakti-saṁyukta) *adj.* endowed with various powers नताः स्म ...। अनेकशक्तिसंयुक्तं सर्वकामप्रपूरकम्। दीनानुकम्पिनं देवम् GaṇeP. ii. 40. 21; ii. 95. 28.

अनेकशक्तिसंयुत (anekaśakti-saṁyuta) *adj.* endowed with various powers अनादिनिधनो देवः ... अनेकशक्तिसंयुतः GaṇeP. ii. 96. 50.

अनेकशक्तिसंभव (anekaśakti-sambhava) *m.* possibility of having more than one (expressive) power एकस्याप्यनेकशक्तिसंभवात् अनेकार्थप्रत्यायनमविरुद्धम् Pradī. vii. 84. 16 (*on* viii. 2. 3)

अनेकशक्तिसमाश्रयत्व (anekaśaktisamāśraya-tva) *n.* the state of being the substratum of many (expressive) powers यत् पुनरस्यानेकशक्तिसमाश्रयत्वाद् व्यापारान्तरपरिकल्पनं तदर्थस्यैवोपपद्यते न शब्दस्य तस्यानेकशक्तिसमाश्रयत्वासिद्धेः VyaktiVi. 23. 21.

अनेकशक्यार्थ (aneka-śakyārtha) *m.* many expressed senses अनेकशक्यार्थनिर्णयेऽपि प्रकृते विवक्षितार्थो नावधार्यते UpaParā. 24. 29.

अनेकशङ्कातङ्क (aneka-śaṅkātaṅka) *m.* many doubts and anguishes ततः श्मशानं स प्राप ...। अविवेकमिवानेकशङ्कातङ्कनिकेतनम् BṛKathāMañ. ix. 2. 49; VetāPañ. (Śi.) 7. 8.

अनेकशत (aneka-śata) *n.* several hundreds या चा(ङ्गीकृतानङ्गभा)वयोग्याभिरनेकशतपुरुषोपग्रहप्रकाराभिरपि ... शोकनिश्चेतनीभूतमिवापरिस्पन्दममरभवनभित्तिचित्रेष्वादर्शयति AvantiKa. 7. 1; 145. 20; अनेकशतपाषण्डबुद्धिविकल्पास्पदः ... एष संसारवृक्षः KāṭhUBh. 169. 13 (*on* 6. 1); दुष्करो राजसूयोऽयं सर्वैरपि महीश्वरैः। अनेकशतपादातरथकुञ्जरवाजिमान् SkandP. iii (1). 21. 32; भ्रातः पान्थ पथि त्वया नु पथिकः कश्चित्समासादितो बालेऽनेकशतानि कीदृश इति प्रख्यायतां वल्लभः Subhāṣi. 1145.

अनेकशतक्षुर (anekaśata-kṣura) *adj.* furnished with many hundred razors चक्राणि चानेकशतक्षुराणि प्रादुर्बभूवुर्ज्वलनप्रभाणि MahāBhā. vii. 154. 28.

अनेकशतगुण (aneka-śataguṇa) *adj.* increased by many hundred times अद्य ... वयमस्मदानन्दादनेकशतगुणं भवदानन्दमुपपादयन्तीम् ... श्रुतिमपि न विस्रम्भामहे NīlaVi. 35. 6.

अनेकशतजीवित (anekaśata-jīvita) *adj.* living for many hundred (years) पोतपः ... सः ... मत्पितरि तपोबलप्रा(प्तो?प्ता)ऽनेकशतजीविते अस्यामरण्यभूमौ ... चन्द्रगुप्तम् ... उपस्थितवान् AvantiKa. 176. 2.

अनेकशततार (anekaśata-tāra) *adj.* full of many hundred sufferings पुन्नाम नरकमनेकशततारं तस्मात् त्रातीति पुत्रः GopBr. i. 1. 2 (2. 9)

[1]**अनेकशतपत्त्र** (anekaśata-pattra) *n.* many hundred vehicles भ्राम्यन्ननेकशतपत्त्रशरारिराशिसेवास्पदाहवसरोभुवि राजहंसः। ... अखण्डयत् ... रिपोर्धवलकीर्तिमृणालवल्लीः HarVi. 16. 40 (comm. पत्त्राणि वाहनानि)

[2]**अनेकशतपत्त्र** (aneka-śatapattra) *n.* many lotuses भ्राम्यन्ननेकशतपत्त्रशरारिराशिसेवास्पदाहवसरोभुवि राजहंसः। ... अखण्डयत् ... रिपोर्धवलकीर्तिमृणालवल्लीः HarVi. 16. 40 (comm. शतपत्त्राणि पद्मानि)

अनेकशतभौम (anekaśata-bhauma) *adj.* **1** having many hundred (things and animals) that live on the land or earth भवनानि प्रकाशन्ते दिवि तेषाम्(अन्नदानाम्) महात्मनाम्।... अनेकशतभौमानि MahāBhā. xiii. 62. 47; xiii. App. I. 15 (3221); **2** having many hundred storeys, i. e. multi-storeyed अपश्यं तत्र वेश्मानि तैजसानि कृतात्मनाम्। ... अनेकशतभौमानि MahāBhā. xiii. 70. 22.

अनेकशतयज्वन् (anekaśata-yajvan) *adj.* (used as noun) (one) performing many hundred sacrifices अष्टकस्त्वथ राजर्षिः कौशिको माधवीसुतः। अनेकशतयज्वानं वचनं प्राह धर्मवित् MahāBhā. v. 120. 12.

अनेकशतयोजन (anekaśata-yojana) *n.* many hundred measures of distance (equal to four *krośa*s or about nine miles) *(yojanas)* कन्दर्पकेतुः ... गत्वा निमेषमात्रादेवानेकशतयोजनम् ... विन्ध्याटवीं विवेश VāsaDa. 243. 3.

अनेकशतयोजना (anekaśata-yojanā) *adj.* (*f.*) having many hundred measures of distance (*yojanas*) कन्दर्पकेतुः ... गत्वा निमेषमात्रादेवानेकशतयोजनम् (v.l. °नाम्) ... विन्ध्याटवीं विवेश VāsaDa. 243. 3.

अनेकशतरत्ना (anekaśata-ratnā) *adj.* (*f.*) having many hundred gems or jewels आरुरोह शचीपतिः। ... (वरवारणम्) अनेकशतरत्नाभिः पताकाभिरलंकृतम् MahāBhā. ii. App. I. 21 (1398)

अनेकशतलक्षण (anekaśata-lakṣaṇa) *adj.* having many hundred characteristics ग्रहाणां संग्रहः ...। अनेकशतसाहस्र(?स्रः) अनेकशतलक्षणः। देवलब्धवराकाशे प्राह सर्वान् पृथक्पृथक् AVPari. 52 (16). 5.

अनेकशतवत्सर (anekaśata-vatsara) *m.* many hundred years रामकृष्णो महामुनिः। ... स्थित्वा तत्र तपस्यन्तमनेकशतवत्सरान्। तं चाक्रमत वल्मीकम् SkandP. ii (1). 15. 10; iii (1). 25. 11.

अनेकशतवत्सरम् (anekaśatavatsaram) *adv.* for many hundred years मुद्गलोऽपि गते विष्णावनेकशतवत्सरम्। ... उवास SkandP. iii (1). 37. 50.

अनेकशतवर्ष (anekaśata-varṣa) *n.* many hundred years अभूत् ऋषभो नाम तापसः। अनेकशतवर्षायुस्तपस्वी कोपनो भृशम् MahāBhā. iii. 109. 7.

अनेकशतवर्ष (aneka-śatavarṣa) *adj.* of (the age of) many hundred years इन्द्रोऽकरोद्रूपं ब्राह्मणस्य तपस्विनः। अनेकशतवर्षस्य दुर्बलस्य सयक्ष्मणः MahāBhā. iii. 135. 30.

अनेकशतविस्तीर्ण (anekaśata-vistīrṇa) *adj.* having the extension of many hundred measures of distance अनेकशतविस्तीर्णं योजनानां महोदधिम्। तिमिनक्रझषावासं चिन्तयन्तः सुदुःखिताः MahāBhā. iii. 266. 44.

अनेकशतसंख्य (anekaśata-saṅkhya) *adj.* [*f.*-ā] numbering many hundreds भवनानि च दिव्यानि दिवि तेषां महात्मनाम् ...। अनेकशतसंख्यानि सान्तर्जलवनानि च MahāBhā. xiv. App. I. 4 (2303); VṛGautaSm. 592. 3 (12); अनेकशतसंख्यांश्च दीपानतिसमुज्ज्वलान्। धारयन्तो जना विप्र ... गच्छेयुः PāraS. 17. 143; अनेकशतसंख्यैर्येषां सितप्रासादैः सर्वतः समाकुलं राजकुलमाससाद (भूमिपतिः) TilaMañ. 68. 16; अनेकशतसंख्यः शुद्धान्तवारस्त्रीजनः ... पाथोनिधीन् बभ्राम TilaMañ. 76. 7; अनेकशतसंख्याभिः ... अङ्गनाभिः ... अनुगम्यमाना ... चक्रसेनस्य महिषी TilaMañ. 341. 2.

अनेकशतसंख्या (anekaśata-saṅkhyā) *f.* [Inst.] in many hundreds of numbers तावत्समुत्थिता घोरा असुरा रुधिरोद्भवाः। खड्गहस्ता महावीर्या अनेकशतसंख्यया SkandP. v(1). 37. 16.

अनेकशतसहस्र (aneka-śatasahasra) *n.* many hundred thousands अनेकशतसहस्रपुरुषसंख्यस्य यदुकुलस्य पुत्रसंख्या वर्षशतैरपि वक्तुं न शक्यते ViṣṇuP. iv. 15. 43; मया ... अने(क)शतसहस्रवसुना(म)र्धेनासौ शपथपूर्वं समं विभक्तः AvantiKa. 177. 13; न प्रबुध्यते अनेकशतसहस्रानर्थसंनिपातजदुःखमुद्गराभिघातानुभवैरपि AitUBh. 266. 12 (*on* 3. 12); सर्वज्ञायाः देवतायाः बुद्धिपूर्वकमनेकशतसहस्रानर्थाश्रयं देहमनुप्रविश्य दुःखमनुभविष्यामीति संकल्पनम् ChāndoUBh. 354. 4 (*on* vi. 3. 2); 401. 1 (*on* vi. 14. 2); आत्मा ... अनेकशतसहस्रविवेकविज्ञानप्रतिपक्षे ... विषमे प्रविष्टः BṛĀraUBh. 633. 15 (*on* iv. 4. 13)

अनेकशतसाहस्र (aneka-śatasāhasra) *adj.* [*f.* -ī] consisting of, i.e. numbering many hundred thousands ग्रहाणां संग्रहः ... अनेकशतसाहस्र-(?स्रः) अनेकशतलक्षणः देवलब्धवराकाशे प्राह सर्वान्पृथक् पृथक् AVPari. 52 (16). 5; सुसंग्राहाः सुसंतोषा हेमभाण्डपरिच्छदाः। अनेकशतसाहस्रास्ते च सादिवशे स्थिताः MahāBhā. v. 152. 17; अनेकशतसाहस्रमनीकमनुकर्षतः। महान्दुर्योधनस्यासीन्नागो मणिमयो ध्वजः MahāBhā. vi. 17. 25; vii. 65. 16; अनेकशतसाहस्रे बले दुर्योधनस्य ह। नान्यो महारथो राजञ्जीवमानो व्यदृश्यत MahāBhā. ix. 28. 33; अनेकशतसाहस्रं मुक्ताहारं वराङ्गना। अवमुच्य ... कैकेयी मन्थरामिदमब्रवीत् Rāmā. ii. 9. 43; अनेकशतसाहस्रीं विषण्णां हरिवाहिनीम्। जाम्बवान्समुदीक्ष्यैवं हनुमन्तमथाब्रवीत् Rāmā. iv. 65. 1; अनेकशतसाहस्रजन्मसंचयसंचितम्। पुण्यापुण्यं नृणां तद्वत् MārkP. 14. 23; (तक्षकस्य पुरम् ... सोऽपश्यद्राजतनयः) अनेकशतसाहस्रमणिदीपविराजितम् SkandP. iii (3). 8. 67; अवन्ती नाम नगरी मालवे भुवि विश्रुता। ... अनेकशतसाहस्रैः प्रासादैः समलंकृता BrahmP. 42. 28; 44. 44; 65. 9; 68. 37; रुरुः ... अनेकशतसाहस्रकोटिकोटिशतोत्तरैः। असुरैरन्वितः श्रीमान्द्वितीयो नमुचिर्यथा PadmP. v. 26.63.

अनेकशतहृद (anekaśata-hrada) *m.* several hundred ponds or lakes अस्ति ...प्रावृडिव घनश्यामलानेकशतहृदालंकृता च ...विन्ध्याटवी नाम Kād. 19. 19 (Bālabodhinī अनेकशतानि ये हृदास्तैरलंकृता)

अनेकशतह्रदा (aneka-śatahradā) *f.* many (flashes of) lightnings अस्ति ...प्रावृडिव घनश्यामलानेकशतह्रदालंकृता च ...विन्ध्याटवी नाम Kād. 19. 19 (Bālabodhinī अनेकाभिः शतह्रदाभिः विद्युत्स्फुरणैः)

अनेकशता (aneka-śatā) *adj.* (*f.*) consisting of, i.e. numbering more than one hundred अनेकशताः सेना एक एव जिगाय सः MahāBhā. xii. 133.6.

अनेकशफ (aneka-śapha) *adj.* (also used as noun) (animal) having more than one, i. e. two hooves अनेकशफेष्विति वक्तव्यम् MahāBh. i. 252. 23 (*on* i. 2. 73); KāśiVṛ. *on* i. 2. 73; PrakriKau. i. 644.3; वर्गाणामनुपानं पृथक् पृथक्। .... अनेकशफानां खदिरासवः SuśruS. i. 46. 433; अनेकशफेष्वित्यादि। अनेकानि शफानि खुरा येषां तेषु अयमेकशेषो भवतीत्येतदर्थरूपं व्याख्येयम् Nyās. i. 208. 8 (*on* i. 2. 73)

अनेकशबर (aneka-śabara) *m.* many foresters or wild mountaineers स महीपालो रत्नभूषणलोलुपैः। निहतोऽनेकशबरैः VetāPañ. (Śi.) 65. 8.

अनेकशब्द (aneka-śabda) *adj.* **1** expressed by many words एकार्थमनेकशब्दमित्येतद् उक्तम् Nir. 4. 1 (75. 2) (*but* MW. synonymous); **2** having different words युक्तावेकस्य चार्थस्य न्याय्या नानेकशब्दता ŚāstrDī. 46. 2 (*on* i. 3. 9)

अनेकशब्द (aneka-śabda) *m.* **1** different or various sounds नानोपहारस्रग्दीपकाकविक्षेपकालिकम्। अनेकशब्दबहुलं श्मशानं नरकायते MārkP. 8. 117. **2Ai** many words प्रत्यक्षैन्द्रियकत्वादेरौलुक्यानामसिद्धता अनेकशब्दकल्प्यत्वात् ŚlokaVār. 6. 329 (813. 6); अनेकार्थानेकशब्दयोरन्याय्यत्वात् ... संज्ञान्तरमपेक्षते TantrVā.528. 7 (*on* ii. 2. 22); प्रमादादितूलगाव्याद्यपशब्दप्रयोगसंभवादनेकशब्दगतवाचकशक्तिकल्पनागौरवप्रसङ्गात् NyāyMañ. i. 388. 23; अनेकशब्दानां स्वरूपबोधनपूर्वमेकार्थबोधने कोशतात्पर्यात् LaŚabdeŚe. i. 235. 1; **2Aii** more than one word श्लेषः। ... द्वेधा। ... अनेकशब्दप्रतिभानद्वारैकशब्दप्रतिभानद्वारा च RasGaṅ. 523. 7; **2B** many (synonymous) words या तु हस्तः करः पाणिरित्यत्रानेकशब्दता TantrVā. 226. 7 (*on* i. 3. 23); **3** the word *aneka* असहायवचनो वायमनेकशब्दः। असहायानि गतानि, भार्या सहायभूता एषां नासीदित्यर्थः ManuBh. i. 493. 26 (*on* 5. 157); कथं तर्हि द्व्यादिविशेषेष्वनेकशब्दः एकापोहेन वर्तते TātpaṬ. (Vā.) 492. 11 (*on* ii. 2. 65); अनेकशब्द एको न भवतीति व्युत्पत्त्या द्वयोर्बहुषु च द्रष्टव्यः NyāyKa. 115. 12.

अनेकशब्दत्व (anekaśabda-tva) *n.* **A** the state of being various words तत्रानेकार्थाभिधानेऽनेकशब्दत्वम् Vār. 2 *on* i. 2. 64; अनेकार्थाभिधानेऽनेकशब्दत्वं प्राप्तम् KāśiVṛ. *on* i. 2. 64; जात्युपलक्षितस्य द्रव्यस्य शब्देनाभिधाने सत्यभिधेयानेकत्वेनानेकशब्दत्वप्रसङ्गात् Pradī. ii. 93 B. 33 (*on* i. 2. 64); केवलं जातिपक्षे अक्षाः पादाः माषा इत्यादौ अनेकशब्दत्वं स्यात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (377. 10); जातिपक्षेऽप्यक्षा इत्यादावनेकशब्दत्वं स्यात् Prasā. i. 124. 18; **B** the state of having many words (विकल्पः) स चेहानेकशब्दत्वे निश्चयेन प्रसज्यते TantrVā. 226. 4 (*on* i. 3. 23); अनेकशब्दत्वमनेकार्थत्वं च दैवबलवत्तयाङ्गीकृतम् NyāyMañ. i. 387. 25; अन्याय्यं ह्येकस्यार्थस्यानेकशब्दत्वमिति भेदस्तावदौत्सर्गिकः PrakaPañ. 261. 5; अनेकशब्दत्वमनेकार्थत्वं चान्याय्यमिति वक्ष्यते NyāyRa. 501. 20 (*on* 5 (10). 13)

अनेकशब्ददर्शन (anekaśabda-darśana) *n.* observation or perception of many words केवलद्रव्यपक्षेऽपि वृक्षश्चेति वाक्येऽनेकशब्ददर्शनाद्विरूपेषु द्वन्द्वदर्शनाच्चारम्भणीयमेतदिति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (377. 12)

अनेकशब्दप्रत्यय (anekaśabda-pratyaya) *m.* cognition (produced) from many words द्रव्यमेव संस्थानादिभेदादनेकशब्दप्रत्ययभाक् भवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 376. 9 (*on* ii. 2. 17); 378. 14 (*on* ii. 2. 17); सलिलं फेनं चेत्यनेकशब्दप्रत्ययभाक्सलिलमेव AitUBh. 250. 9 (*on* 1. 1)

अनेकशब्दप्रसङ्ग (anekaśabda-prasaṅga) *m.* undesired occasion for (being) more than one expressive word यदि तावज्जातिरेव शब्दार्थस्तदा तस्या एकत्वान्नानेकशब्दप्रसङ्गः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (376. 28)

अनेकशब्दराशि (anekaśabda-rāśi) *m.* multitude or group of many words एकैकत्राधिकरणे समानन्यायानामनेकशब्दराशीनां निर्णीयमानत्वात् NyāySu. (Ja.) 125 A. 11 (*on* i. 1. 6)

अनेकशब्दवाच्य (anekaśabda-vācya) *adj.* expressible by more than one word अनेकशब्दवाच्यस्त्वेकोऽर्थस्तं वाचकं शब्दं न जह्यात् NyāyMañ. i. 387.21.

अनेकशब्दविज्ञान (anekaśabda-vijñāna) *n.* cognition of many words अनेकशब्दविज्ञानान्न विशेषावधारणम् ŚlokaVār. 7. 105 (875. 3)

अनेकशब्दशक्ति (aneka-śabdaśakti) *f.* many expressive powers of words प्रत्यक्षेऽपि तावदर्थे अनेकशब्दशक्तेः कल्पना निष्प्रमाणिका TantrVā. 400. 6 (*on* ii. 1. 17)

अनेकशब्दसंघात (anekaśabda-saṅghāta) *adj.* consisting of various clusters of sounds अनेकशब्दसंताने(v. l. °संघाते) श्रुतिः कलकले कथम् PramāVār. 1. 258; श्रुतिनियमे इन्द्रियाणामनेकशब्दसंघातस्य कलकलस्य श्रुतिर्न स्यात् PramāVāSvopVṛ. 88. 24.

अनेकशब्दसंतान (anekaśabda-santāna) *adj.* consisting of continuous series of various sounds (words) अनेकशब्दसंताने श्रुतिः कलकले कथम् PramāVār. 1. 258.

अनेकशब्दसमवाय (anekaśabda-samavāya) *m.* assemblage of many sounds श्रोत्रे अनेकशब्दसमवायेऽपि बुभुत्सितमात्रशब्दग्रहवत् व्यासङ्गदशायां युगपज्ज्ञानानुत्पत्तेरुपपत्तेः TattvCin. i. 770. 8.

अनेकशब्दापेक्षा (anekaśabdāpekṣā) *adj.* (*f.*) dependent on many words न ह्यनेकशब्दापेक्षा व्यञ्जनप्रतिपत्तिः Sphuṭā. ii. 109. 14 (*on* 2. 47)

अनेकशब्दाप्रयोग (anekaśabdāprayoga) *m.* absence of use or employment of more than one word तस्याश्च (जातेः) एकत्वादनेकशब्दाप्रयोगः Pradī. ii. 73 A. 2 (*on* i. 2. 64)

अनेकशब्दाभिधान (anekaśabdābhidhāna) *n.* conveying or expression by more than one word एकस्य वानेकविशेषणाभिसंधिनोऽनेकशब्दाभिधानम् NyāyVār. 152. 4 (*on* i. 2. 42)

अनेकशब्दाभिधेयत्व (anekaśabdābhidheya-tva) *n.* the state of being what is to be expressed by many words पर्यायवक्रत्वम् ... यत्रानेकशब्दाभिधेयत्वे वस्तुनः किमपि पर्यायपदं प्रस्तुतानुगुणत्वेन प्रयुज्यते VakroJī. 31. 7.

अनेकशब्दाभिलप्य (anekaśabdābhilapya) *adj.* to be expressed by many words यदा पुनरेकमनेकनिमित्तसंबन्धि भवति तदा कथं तदा निमित्ततन्त्रत्वात् समाख्यायास्तद्वस्तु (अनेकेन निमित्तेन संबन्धेन सति) अनेकशब्दाभिला(v.l.ल)प्यम् NyāyVār. 195. 17 (*on* ii. 1. 15)

अनेकशब्दाभिलाप्य (anekaśabdābhilāpya) *adj.* to be expressed by many words निमित्ततन्त्रत्वात् समाख्यायास्तद्वस्तु (अनेकेन निमित्तेन संबन्धेन सति) अनेकशब्दाभिलाप्यम् NyāyVār. 195. 17 (*on* ii. 1. 15)

अनेकशब्दारम्भ (anekaśabdārambha) *m.* commencement, i. e. production of more than one word नन्वेकशब्देन कथमनेकशब्दारम्भः TattvCin. i.630.5.

अनेकशब्दार्थत्व (anekaśabdārtha-tva) *n.* the state of being the meaning of many words अनेकशब्दार्थत्वमेकशब्दार्थत्वेन ... बाध्यते TantrVā. 879. 18 (*on* iii. 3. 14)

अनेकशब्दोपलब्धि (anekaśabdopalabdhi) *f.* obtainment, i. e. cognition of many notes of sound घण्टास्थं संतानवृत्ति युगपदनेकशब्दोपलब्धिप्रसङ्गः NyāyVār. 306. 17 (*on* ii. 2. 36)

अनेकशब्दोपादान (anekaśabdopādāna) *n.* **A** employment of more than one word अनेकशब्दोपादानात् क्रियैकैवात्र दीप्यते Kāvyāda. 2. 112; **B** employment of different words अनेकशब्दोपादाने गोबलीवर्दन्यायेन पुनरुक्तिपरिहारः ManvaMu. 293. 30 (*on* 8. 28)

अनेकशय्या (aneka-śayyā) *f.* many beds अनेकशय्यायाः सुगन्धशृङ्गारात् ... सुवर्णगन्धेन युता लतान्तराः सन्तितराम् SāmaraU. 286. 22.

अनेकशर (aneka-śara) *m.* more than one arrow धनुर्वेदे हि ... संधानेऽनेकशरमोक्षणमित्यादिकं कर्मवैचित्र्यम् JayaMa. 123. 7 (*on* 2. 4)

अनेकशरावोदक (anekaśarāvodaka) *n.* water in more than one (earthen) pot प्रतिफलति भानुरेकोऽनेकशरावोदकेषु PraboSu. 124.

अनेकशरीर (aneka-śarīra) *n.* **A** different or various bodies अनेकापवरकसंचारितैकरत्नप्रदीप इवानेकशरीरेष्वप्येकोऽहम् TātpaVṛ. 123. 12 (*on* 2. 2); प्रभाया दीपस्येव ज्ञानेन धर्मभूतेन जीवस्यानेकशरीरेष्वावेशो भवति VedāntPāSau. 430. 20 (*on* iv. 4. 15); अनेकशरीरेषु जीवस्य धर्मभूतं ज्ञानमाश्रित्यापि स्थितिर्वक्तुमशक्या VedāntKau. 431. 16 (*on* iv. 4. 16); **Bi** more than one body यत्पुनरनेकशरीरेष्वेकं मुखमिति महदाश्चर्यम् SyādvāMañ. 11 (161); अनेकशरीरे एकजीववादस्याङ्गीकारात् AdvaiSi. 540. 5; **Bii** many bodies (जीवन्मुक्तिदशा) तत्र ह्यनेकशरीराण्यास्थाय सुखभोगस्य भोक्तव्यत्वात् SarvaDaKau. 29. 19; भूतभविष्यदनेकशरीरनियन्तृत्वपरतया जीव एव योजनीयम् ŚivārkaMaDī. i. 450. 33 (*on* i.3. 23)

अनेकशरीरगा (anekaśarīra-gā) *adj.* (*f.*) belonging or referring to different bodies आदावन्ते तथा मध्ये धियोऽनेकशरीरगाः TaiUBhāVā. 67. 15 (2)

अनेकशरीरग्रहण (anekaśarīra-grahaṇa) *n.* assumption of more than one body (simultaneously) न खलु शरीरविशिष्टः सन्नेवायमात्मा शरीरमुपादत्ते योगिनो युगपदनेकशरीरग्रहणायोगात् ĪśvaSi. (Yā.) 77.16.

अनेकशरीरत्व (anekaśarīra-tva) *n.* the state of having many bodies मुक्तस्य परमपुरुषसृष्टशरीराद्युपकरणवत्त्वम् ... अनेकशरीरत्वं सर्वज्ञत्वं च सूपपन्नम् VedāntKau. 432. 7 (*on* iv. 4. 16)

अनेकशरीरपरिग्रह (anekaśarīra-parigraha) *m.* **i** assumption of many bodies अनेकशरीरपरिग्रहोपपत्तिः, अनेकधाभवनं च शरीरसापेक्षम् ŚrutaPra. ii. 644. 18 (*on* iv. 4. 10); ii. 646. 30 (*on* iv. 4. 15); निष्पन्नोपायस्यापि प्रतिबन्धक-

कर्मविशेषात् ... अनेकशरीरपरिग्रहोपपत्तेः NyāyPari. 111. 11; **ii** assumption of more than one body अणुत्वे युगपदनेकशरीरपरिग्रहानुपपत्तिः ŚivārkaMaDī. ii. 493. 22 (*on* iv. 4. 15); मुक्तानां शरीराणि ... युगपदनेकशरीरपरिग्रहा इत्यादीनि भगवत्संकल्पादेव भवन्ति YatīndraDī. 53. 8; 70. 1.

अनेकशरीरप्रतिपत्ति (anekaśarīra-pratipatti) *f.* **1** acquisition or assumption of more than one body (simultaneously) सौभरिप्रभृतीनां शक्तिमतां युगपदनेकशरीरप्रतिपत्तिः BrahmSūBh. (Rā.) 315. 13 (*on* i. 3. 25); VedāntDī. 55. 17 (*on* i. 3. 26); **2** assumption of many bodies अनेकशरीरप्रतिपत्त्या देवानां संनिधानात्र कर्मणि विरोधः ŚrutaPra. ii. 61. 25 (*on* i. 3. 26)

अनेकशरीरप्रयुक्त (anekaśarīra-prayukta) *adj.* caused by more than one body सौभरिप्रभृतिषु ह्यात्मैकत्वेनानेकशरीरप्रयुक्तसुखादिप्रतिसंधानमेकस्य दृश्यते BrahmSūBh. (Rā.) 434. 8 (*on* ii. 1. 15); VedāntTaSā. 36. 1.

अनेकशरीरप्राप्ति (anekaśarīra-prāpti) *f.* **A** assumption of various bodies मनोभेदादनेकधाभावोपपत्तेर्नानेकशरीरप्राप्तिः VedāntKa. 552. 20 (*on* iv. 4. 10); **B** assumption of more than one body एकस्यापि योगसिद्धस्यानेकविग्रहप्रतिपत्तेः अनेकशरीरप्राप्तेः VedāntKau. 99. 5 (*on* i. 3. 27)

अनेकशरीरयोग (anekaśarīra-yoga) *m.* **A** association with, i. e. assumption of more than one body एकस्यानेकशरीरयोगः शरीरवियोगश्चात्यन्तं न स्यात् NyāyBh. 53. 13 (*on* i. 1. 40); स्मृतिरपि ... योगिनामपि युगपदनेकशरीरयोगं दर्शयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188. 14 (*on* i. 3. 27); ŚaṅkaVi. (Ā.) 253. 1; **B** association with, i. e. assumption of various bodies (simultaneously) आत्ममनसोर्भेदानुपपत्तेः अनेकशरीरयोगासंभव इति नैष दोषः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 857. 1 (*on* iv. 4. 15); योगशास्त्रेषु चानेकशरीरयोगं योगिनां वर्णयन्ति BrahmSūBh. (Bhā.) 61. 13 (*on* i. 3. 27); अणोरप्यनेकशरीरयोगः संभवति ŚrutaPra. ii. 644. 15 (*on* iv. 4. 10)

अनेकशरीरवृत्ति (anekaśarīra-vṛtti) *f.* existence in many bodies अणोरनेकशरीरवृत्त्ययोगात् ... मुक्तसृष्टशरीराणि निरात्मकानि ŚrutaPra. ii. 648. 16 (*on* iv. 4. 16)

अनेकशरीरवैयर्थ्य (anekaśarīra-vaiyarthya) *n.* futility of more than one body एकशरीरेणैव चरितार्थत्वादनेकशरीरवैयर्थ्यं स्यात् TantrVā. 380. 21 (*on* ii. 1. 5)

अनेकशरीरसंबन्धिन् (anekaśarīra-sambandhin) *adj.* related to more than one body (अणुत्वम्) तच्चैकदा एकशरीरस्येवानेकशरीरसंबन्धिन एकस्योपपन्नम् ŚrutaPra. ii. 386. 9 (*on* ii. 3. 52)

अनेकशरीरसर्ग (anekaśarīra-sarga) *m.* creation of many bodies अनेकशरीरसर्गे किं निरात्मकानि शरीराणि दारुयन्त्रवत्सृज्यन्ते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 856. 8 (*on* iv. 4. 15)

अनेकशरीरस्थ (anekaśarīra-stha) *adj.* existing in many bodies एकीकृत्यानेकशरीरस्थमिमं ज्ञं यं विज्ञायेहैव स एवाशु भवन्ति। यस्मिंल्लीनाः HariStu.29.

अनेकशरीरादि (anekaśarīrādi) *adj.* more than one body etc. अथ मतं नैकस्यानेकशरीरादियोगः संसारः NyāyKa. 82. 3; एकस्यानेकशरीरादिसंयोगलक्षणः संसारः ... नोपपद्यते NyāyKa. 173. 5.

अनेकशरीराधिष्ठातृत्व (anekaśarīrādhiṣṭhātṛ-tva) *n.* the state of being one who occupies more than one body (simultaneously) अणिमाद्युपेतस्य युगपदनेकशरीराधिष्ठातृत्वाद् व्यापकत्वसिद्धिः NyāySā. 37. 12.

अनेकशरीराधिष्ठान (anekaśarīrādhiṣṭhāna) *n.* **1** control over many bodies अनेकशरीराधिष्ठानलक्षणैश्वर्यानुपपत्तिपरिहारपरं स्वाप्ययसंपत्त्योरिति सूत्रम् ŚrutaPra. ii. 648. 7 (*on* iv. 4. 16); **2** act of supporting, i.e. assuming many bodies अनेकशरीराधिष्ठानशक्तानां तु यथेष्टम् NyāySiA. 196. 25.

अनेकशरीरानुयायित्व (anekaśarīrānuyāyi-tva) *n.* the state of being that which follows or continues in several bodies प्रारब्धस्यानेकशरीरानुयायित्वशङ्कया कस्यापि विद्यानुष्ठाने प्रवृत्तिश्च न संभवति ŚivārkaMaDī. ii. 449. 12 (*on* iv. 1. 19)

अनेकशरीरानुयायिन् (anekaśarīrānuyāyin) *adj.* following or continuing in several bodies येषामाधिकारिकाणामन्येषां वानेकशरीरानुयायिप्रारब्धं न तेषां तत्प्राप्तिसंभवति ŚivārkaMaDī. ii. 448. 25 (*on* iv. 1. 19); ii. 449. 11 (*on* iv.1.19)

अनेकशरीरारम्भ (anekaśarīrāramabha) *m.* origin of more than one body अनेकशरीराम्भफलकत्वमेकस्य कर्मण इति वचनबलादवगन्तव्यम् ŚrutaPra. ii. 414. 27 (*on* iii. 1. 8)

अनेकशरीरावसान (anekaśarīrāvasāna) *adj.* which ends in more than one body आरब्धकार्ययोः पुण्यपापयोर्यत्फलं तदेकशरीरावसानमनेकशरीरावसानं वा भुक्त्वैव तदनन्तरं ब्रह्म प्राप्नोति VedāntSā. (Rā.) 376. 4 (*on* iv. 1. 19)

अनेकशरीरावेश (anekaśarīrāveśa) *m.* entering into, i.e. assumption of many bodies कथं पुनः मुक्तस्यानेकशरीरावेशादिलक्षणमैश्वर्यमभ्युपगम्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 857. 6 (*on* iv. 4. 16); BrahmSūBh. (Bhā.) 247. 14 (*on* iv. 4. 16)

अनेकशरीरासंभव (anekaśarīrāsambhava) *m.* impossibility of various bodies आत्ममनसोर्भेदानुपपत्तेरनेकशरीरासंभवः LaCandr. 816. 21.

अनेकशरीरित्व (anekaśarīri-tva) *n.* the state of being one who is endowed with various bodies स्वरूपाणुत्वे ज्ञानेनानेकशरीरित्वोपपत्तौ च श्रुतिरस्ति ŚrutaPra. ii. 646. 29 (*on* iv. 4. 15)

अनेकशरीरैकजीववाद (anekaśarīraikajīva-vāda) *m.* doctrine of one soul in more than one body उक्ता दोषाः ... न त्वनेकशरीरैकजीववादे तस्य सर्वत्रापि सत्त्वात् Nyāyāmṛ. 294 B. 7.

अनेकशरीरोपाधि (anekaśarīropādhi) *m.* condition in the form of different bodies पादे मे वेदना शिरसि मे वेदनेत्यनेकवेदनास्वेकस्यैवानुसंधानं तथानेकशरीरोपाधिव्यवस्थितानेकवेदनास्वेकस्यैवानुसंधानप्रसङ्गात् NyāyMa. 5. 5.

अनेकशव (aneka-śava) *m.* many dead bodies or corpses अनेकशवमुण्डमालामालिवपुषि चण्डिकायामिव रूपपरिवर्तेन कृतसंनिधापलक्ष्यमाणायां क्षितौ ... नृपकुमारः ... अतिरंहसा निररी[र]मत् TilaMañ. 88. 11.

अनेकशशिभ्रम (anekaśaśi-bhrama) *m.* illusion as many moons क्व न प्रचिक्षेप पयोधिः ... तरङ्गभङ्गान्। सांयात्रिकस्त्रीवदनेष्वनेकशशिभ्रमेणेव कृताभियोगः ŚrīKaC. 12. 51.

अनेकशस् (aneka-śas) *adv.* [SiddhaHe. vii. 2. 151] **1** in various manners or ways, variously **2A** in great or large number **B** in great or much quantity **3** many times, again and again, frequently, repeatedly **4** as (preceded) by more than one (means of knowledge) **1** in various manners or ways, variously असर्वशस्त्रिप्रभृतिष्वनेकशः स्मरन्ति संख्यानियमेन शाकलम् ṚPrātī. 11. 11; तान्निवृत्तान् रणे शूरान् राधेयः ... अनेकशः ... बभञ्ज MahāBhā. viii. 56. 48; वानर। तानि तान्यात्मरूपाणि सृजसे त्वमनेकशः Rāmā. vi. 47. 83; ध्रुवासंज्ञानि यानि स्युर्नारदप्रमुखैर्द्विजैः। गीताङ्गानि तु (॰नीह) सर्वाणि विनियुक्तान्यनेकशः NāṭyaŚā. 32. 1 (AbhinBhā. व्यस्तसमस्तादिप्रकारवैचित्र्येण); वीतरागाः ... संसारनिःसारदुरन्ततां च विचिन्तयामासुरनेकशस्ते VarāṅgaC. 30. 29; कुलाष्टकसमायुक्तं चतुःषष्टिसमन्वितम्। अर्चितं च प्रयत्नेन सिद्धिर्भवत्यनेकशः KulārT. 10. 134; अभ्यासो ह्येकस्यार्थस्य अनेकशस्साध्यत्वमाक्षिपतीति भेदस्तावदौत्सर्गिकः PrakaPañ. 263. 8; न चेद्दशस्तादृश इत्यनेकशो वचोविचारेण किमर्थवेदिनाम्। वपुर्बलाकारविशेषशालिनां निरीक्ष्य साम्यं प्रवदन्ति तद्विदः KalyāKā. 2. 6; DevīŚ. 43; शृङ्गारः ... तद्भेदाः काममितरे हास्याद्या अप्यनेकशः (जायन्ते) AgniP. 338. 5; नास्माकं विविधो भावो वर्तते मुनिसत्तमाः। सम्यग्दृशः प्रपश्यन्ति विपरीतेष्वनेकशः VarāP. 71. 7; समुत्पद्य विपद्येह देहिनोऽनेकशः किल। मद्यीभवन्ति कालेन YaśasCam. ii. 327. 14; स राजा ... अनेकशः प्रजावतीम् ... विधाय वसुमतीम् ... साम्राज्यसिंहासनं भेजे UdaySuKa. 24. 14; 30. 19; 91. 8; खंभः ... अनेकसो(शो) येन रणे रिपु(पू)णामानर्तितानीह कव(ब)न्धकानि EI. xxii. 190. 21; पुत्रवत् त्रातपूर्वी नः पूर्वलक्षाण्यनेकशः। असंस्तव इवेदानीं प्रभुरस्मासु वर्तते TriṣaŚaPuC. i. 3. 310; कुम्भिभिर्नवसिन्दूरारुणकुम्भैरनेकशः। संध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवव्रे नृपद्विपः PariPar. 1. 43; 8. 436; कन्दुकम्। क्रीडन्तः प्रेरयेयुस्ते बहुघातैरनेकशः। पुरोघातेन तेष्वेकः पश्चाद्घातेन चापरः Mānaso. iv. 4. 811; कामं हृष्यन् हृषीकेशोऽप्युपचारैरनेकशः। ... द्वारकां ययौ PāṇḍaC. 4. 470; त एव भूपाः प्रययुः प्रसिद्धिं ये वाचि विस्तारमगुः कवीनाम्। अनेकशो गाथकगीतिगृह्या मह्यां श्रियः केलिमया बभूवुः VasaViKā. 1. 9; भासि त्वमेको विश्वेश ... । भाथ यूयं हरिहरब्रह्माद्याः पाद्यनेकशः MugdhaBo. 25. 32 (147. 12); मूढास्तु तुच्छभोगानां कृते क्लिश्यन्त्यनेकशः। जानन्तोऽप्यस्थिरं देहं स्वं पश्यन्त्यजरामरम् SamarāSam. 8. 537; नायं त्यजति प्रभुणापि च। अनेकश उपायैस्तैः सुपरिच्छेदितोऽपि PrabhāC. 15. 5; (गमकाः सप्त कीर्तिताः) स्वरूपं कथ्यते नैषां व्याख्यातत्वादनेकशः BhāvPra. (Śā.) 192. 9 (7); (रूपकम्) इदमश्लिष्टशब्दनिबन्धनं मालया। अनेकशो रूपणात् Ekāva. 8. 6 (62) (217. 3); भास्करः ... कुर्वन् दानान्यनेकशः[।] ... श्रुतवान् फलमुत्तमम् EI. xiv. 102. 39; माघपण्डितः। पित्रा ... भोगायानेकशो दत्त्वा च विपेदे PurāPraSam. 130. 26; गोलैष्टङ्कैः कुशीभिश्च प्रभिन्दन्तोऽप्यनेकशः। न तेऽलम्भूष्णवोऽभूवन्दुर्गं भेत्तुं मनागपि HammīMaKā. 4. 118; **2A** in great or large number कन्यास्ताः ... वस्त्राणि जगृहुस्तानि यथासन्नान्यनेकशः MahāBhā. i. 73. 5; MatsyaP. 27. 5; तीर्थानि च सुपुण्यानि मया दृष्टान्यनेकशः MahāBhā. iii. 43. 25; iii. 146. 29; ix. 224*(1); ते रथास्तत्र विध्वस्ताः परार्ध्या भान्त्यनेकशः MahāBhā. viii. 14. 11; viii. 49. 79; नारीणां तदा वृन्दान्यनेकशः। शोकार्तान्यद्रवन् MahāBhā. xi. 9. 12; ऋष्टयस्तोमराः खड्गाः ... फलकान्यथ चर्माणि प्रतिकल्प्यान्यने-

कशः MahāBhā. xii. 101. 8; (लवणः) स तत्र दानवः क्रीडन्वर्षपूगाननेकशः ... लोकानुद्वासयति HariVaṁ. 44. 24; अन्तर्भूमिनिवासीनि सन्ति सत्त्वान्यनेकशः Rāmā. i. 880 * (1); (साधकः) भक्ष्यभोज्यान्यनेकशः। ... देवाय विनिवेदयेत् JayāS. 12. 67; अनेकशो मृगान् हत्वा। ... विकुक्षिरेकं शशमभक्षयत् ViṣṇuP. iv. 2. 16; iv. 4. 58; खे संगतान्यवाद्यन्त देवतूर्याण्यनेकशः ViṣṇuP. v. 20. 72; v. 22. 13; नरेन्द्रतनयैः सह ... द्विजभूपविशां सुताः। समानवयसः प्रीत्या रन्तुमायान्त्यनेकशः MārkP. 20. 7; जनयामास धर्मात्मा म्लेच्छान्सर्वाननेकशः ... दक्षः MatsyaP. 4. 54; उपानत्पादुकादीनि पादपीठान्यनेकशः। ... सर्वाणि ये अर्पयन्ति जगद्विभोः। ... भक्तोत्तमास्ते विज्ञेयाः PāraS. 8. 189; पावकात् अग्नेः विस्फुलिङ्गाः ... सहस्रशः अनेकशः प्रभवन्ते MuṇḍUBh. 325. 1 (*on* ii. 1. 1); पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशः अथ सहस्रशः अनेकशः इत्यर्थः GītāBh. (Śaṅ.) 303. 5(*on* 11. 5); अधीयतेऽत्रार्थे वेदवाक्यान्यनेकशः BṛĀraUBhVā. i. 4. 808; वर्णानां वाचकत्वस्य समर्थनम् ... क्रमभाविनापि समस्तानां कार्यकारिणामनेकशो दर्शनात् NyāyMañ. i. 344. 21; अदर्शनं याति शक्तिर्नारायणात्मिका। ततः कर्माणि कुर्वीत विविधानि त्वनेकशः LakṣmīT. 48. 19; सृष्टाः ... भगवन् ... मांधा[तृ]प्रमुखाः ... नूनं त्वयानेकशः EI. xii. 60. 10; नद्यश्चक्रुस्तीर्थान्यनेकशः NīlaP. 186; अप्सरोगणसंघाश्च समाजग्मुरनेकशः BrahmP. 39. 11; 49. 28; च्यवने वृते सुकन्यया ... । देवदुन्दुभयश्चैव प्रावाद्यन्त अनेकशः BhaviP. 47A. 23 (i. 19. 48); मरीचेः कश्यपो जातो दक्षकन्यास्त्रयोदश। ताभ्यो देवाश्च दैत्याश्च समुत्पन्ना ह्यनेकशः DevīBhāP. iii. 13. 13; करिष्येऽनेकशः क्रीडास्ताभिः सह मनोरमाः ĀdiP. 23. 20; सिद्धा महात्मानो मरीच्याद्या महर्षयः। ... समाराध्य महादेवं सिद्धिं प्राप्ता ह्यनेकशः SaurP. 27. 20; राजराजाभिधानः ... आजहार च मखाननेकशः EI. xviii. 44. 340: [ना][ना]परिजनांतस्मै जनजातीननेकशः[।]प्रादात् श्रीहट्टनाथोऽयं शिवाय शिवकी[र्त्त]नः EI. xix. 281. 29; iii. 76. 19; संपादयन्ति चानग्रा दिव्यवासांस्यनेकशः TriṣaŚaPuC. i. 1. 235; i. 2. 962; i. 3. 210; दिग्गजानां युवराजानिव शौडीर्यशालिनः। मत्ताननेकपानेकेऽनेकशः पर्यढौकयन् TriṣaŚaPuC. ii. 2. 559; ii. 3. 232; सर्वकल्याणधुर्याणि तूर्यवर्याण्यनेकशः। नेदुः श्रेष्ठिगृहद्वारे PariPar. 2. 68; 4. 29; अनेकशो येन धृताङ्कुशा इव प्रचारशान्त्यै कलिदुष्टदन्तिनः ... ददिरे न धेनवः ŚrīKaC. 3. 36; अनेकशोऽङ्कैर्वीराणां पीतधाराम्बुडम्बरे। शोषः प्रादुष्कृतो न स्यात्तज्ज्वालासंज्वरं विना RājTa. (Ka.) 8. 2881; देवि ... द्वीपशैलाननेकशः .. वीक्षस्व PāṇḍaC. 5. 319; 15. 59; पुण्डरीकं दधत्येकं राजहंसाननेकशः। आकृष्टारियशःफेना प्रतस्थे तस्य वाहिनी KīrtiKau. 2. 72; ग्रामाकरद्रोणमडम्बपत्तनान्यनेकशः संघवृषो विलङ्घ्य सः। ... समाययौ पुरे गूर्जरनिर्जरेशितुः VasaViKā. 13. 43; 13. 60; विबुधैः सन्निवेशज्ञैः संगृहीतान्यनेकशः। ... सन्ति सूक्तानि SūktiMu. 0. 38; सुगत्यर्थं च दत्तानि महादानान्यनेकशः SamarāSaṁ. 4. 363; 7. 538; पराक्रमेण स्वायत्तीकृत्य देशाननेकशः। ... गोपाचलमहादुर्गं क्रमेण प्राप्तवानसौ UttaKuC. 499; पापिष्ठः क्षत्रबन्धुश्चेत्यादिवाक्यशतश्रुतेः। तस्य पादाश्रिता भूत्वा भूपाः प्रादुरनेकशः EI. xiv. 93. 62; मृतश्चाहं पुनर्जातो जातश्चाहं पुनर्मृतः। नानायोनिसहस्राणि मया दृष्टान्यनेकशः VetāPañ. (Śi.) 47. 6; के ... जनपदाः ... भूतलैरक्रियन्त सुकृतान्यनेकशः। यद् भवच्चरणपङ्कजद्वयस्पर्श एष चिरमन्वभावि तैः Nalābhyu. 3. 22; सम्राजः समजायंत क्रमशोऽनेकशस्ततः EI. vii. 80. 10; एको हि सूत्रधारः काष्ठप्रकृतीरनेकशो युगपत्। स्तम्भाग्रपट्टिकायां नर्तयतीह प्रगूढतया PraboSu. 128; यदमी एकत्र समुपचिता अनेकशो नानादेशीया जनाः परतो दृश्यन्ते तदमी तैर्थिका एव CaitaCan. 235. 22 (10); (प्रभुः) यस्य लोकगुणांशानां विभूतीनामनेकशः। प्राकृतेऽप्यनुभूयन्ते जनानां मुक्तिहेतवे BṛBrahmaS. i. 7. 56; iii. 4. 24; अहन् एको रणे रामो यातुधानाननेकशः RasGaṅ. 635. 5; वपुर्जलीयम् ... तदिन्द्रियं स्याद्रसनाभिधानकम्। ... विलक्षणास्तद्विषयास्त्वनेकशः Vidvanmo. 4. 13; वेश्याः शैलूषा अप्यनेकशः। ... आययुः सद्मचलम् ParamāKā. 42. 9; सुन्दरा अर्थाः ... अनेकशोऽद्याप्यज्ञातार्थाः सन्ति SetuBa. 178. 9; विश्वामित्रगणस्थशालङ्कायनस्य अन्येन नामसाम्येऽपि किंचित्प्रवरसाम्याभावान्न द्विगोत्रत्वं लोके सनाम्नां भिन्नानामनेकशो दर्शनात् BālamBha. i. 186. 4 (*on* 1. 153); **2B** in great or much quantity उत्थिते तस्मिन्नवनीश्वरे .. अनेकशो मणिभिः सरत्नोद्गारो वेलाप्रसर इव सागरस्य ... बभूव ... महानास्थानसंक्षोभः UdaySuKa. 39. 6; पुत्र्या सममनैषीच्च धनकोटीरनेकशः PariPar. 12. 280; मालाकारोपनीतेषु पुष्पाकल्पेष्वनेकशः। तासां दूरमनास्थाभूत् PāṇḍaC. 1. 575; **3** many times, again and again, frequently, repeatedly सैन्यानि तव भारत। ऊर्ध्वमेवाभ्यवेक्षन्त दुःखत्रस्तान्यनेकशः MahāBhā. viii. 2. 3; ix. 10. 14; मानुष्यं भावमापन्नं ये मां गृह्णन्त्यवज्ञया। संसरन्तीह ते मूढास्तिर्यग्योनिष्वनेकशः MahāBhā. xiv. App. I. 4 (85); अश्वमेधे महायज्ञे ... दीयतामन्नं वासांसि विविधानि च। इति संचोदितास्तत्र तथा चक्रुरनेकशः Rāmā. i. 13. 10; i. 74. 24; अनेकशो वध्यमानाः कुम्भकर्णेन वानराः। राघवं शरणं जग्मुः Rāmā. vi. 55. 34; अलिपङ्क्तिरनेकशस्त्वया गुणकृत्ये धनुषो नियोजिता KumāSaṁ. 4. 15; 5. 56; (स्वामित्वमीश्वरत्वं च) दत्तं ममान्यैरन्येभ्यो मया दत्तमनेकशः MārkP. 10. 24; 116. 52; अक्षराणि कर्णशष्कुलीमण्डलस्य सर्वां नेमिं व्याप्नुवद्भिः संयोगविभागैर्नैरन्तर्येणानेकशो ग्रहणात् महानिवावयववानिवोपलभ्यन्ते ŚābaBh. 84. 1 (*on* i. 1. 17); पठन्ति चतुरो वेदान् धर्मशास्त्राण्यनेकशः। आत्मानं नैव जानन्ति दर्वी पाकरसं यथा CāṇaNīDa. 15. 12; प्रतिमा ... ईक्ष्यते। रुदितैरिव पुष्पितेक्षणा विपुलत्रासकृतैरनेकशः JānaHa. 4. 56; तीर्थेषु मया श्राद्धान्यनेकशः। कृतानि पितृतुष्ट्यर्थम् PrajāSm. 1. 3; (हे जामदग्न्य) अनेकशो निर्जितराजकस्त्वम् Bhaṭṭi. 2. 52; रक्तकुवलयवनानि। ह्येषामनेकशो रतिरणप्रणीतोत्थितानां प्रतिस्पर्धिजये सहायकृत्यम् AvantiKa. 27. 13; अनेकशः संस्तुतमप्यनल्पा नवंनवं प्रीतिरहो करोति ŚiśuVa. 3. 31; अनेकशः कृतोद्योगस्तस्यास्मि विनिपातने। निवारितस्त्वया PadmP. (Ra.) 12. 162; VṛGautaSm. 500. 16 (1); 524. 9 (5); TriṣaŚaPuC. i. 6. 515; अहं च सुचरिताचरणेषु पित्रा निरूपितैरनेकशः प्रवर्त्यमानोऽपि वृद्धैः ... उद्वेजकः पित्रोरभूवम् UdaySuKa. 55. 30; अनेकशो युद्धेऽनेन यशोर्थिना तृणमिव त्यक्ता वयं केव(लम्) EI. i. 181. 9; भीमराजस्य सैन्यम् ... यश्चानेकशः अन्योन्य(ा)स्त्रसमायोगसञ्जाताग्नौ महाहवे। ... रिपुसैन्यमनीनशत् EI. v. 133. 28; अनेकशः स्मृतिष्वपीश्वरः कारणत्वेनोपादानत्वेन च प्रकाश्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 284. 2 (*on* ii. 1. 1); ओंकारमिति च द्वितीयानेकशः श्रुता बाध्येतान्यथा PraśnaUBh. 286. 5 (*on* 5. 5); यः पुरुषः ... पक्षान् कृत्वा संपतेत् अनेकशः ... परमात्मनः ... असौ ... अन्तं न गच्छेत् SanatBh. 306. 15 (*on* 4. 22); (विप्रसर्वस्वं हृतम् ... तन्निमित्तं क्षतः) तदाहरणनिमित्तं यथाशक्त्या घातितोऽपि पुनःपुनरुत्थाय व्यायच्छन्ननेकशः शस्त्रैः क्षतो यदि जीवति तथाप्यनाहृतेऽपि द्रव्ये विशुध्यत्येव BālaKrī. ii. 103. 2 (*on* 3. 241 (? 247)); न तत्र सूर्यो भातीति मन्त्राम्नायो ह्यनेकशः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 363; घटतेऽसाविदं सर्वं सर्वस्यायुर्यतो ह्यसुः। तस्मात्तं तद्विदः प्राहुः सर्वायुषमनेकशः TaiUBhāVā. 98. 21 (2); उपदिश्यन्ते मोक्षशास्त्रेष्वनेकशः ... प्रत्यूहभावनाः NyāyMañ. ii. 87. 5; विषयं वनमप्यनेकशः स सुखं दुःखमिवात्यगान्नृपः RāghPāṇ. (Dha.) 4. 50; उक्तं गोत्रार्षेयादिस्मृतिमत्स्वित्यनेकशः। आस्तामप्रस्तुता चिन्ता ĀgaPrā. 73. 11; भ्राजिष्णवो नवनवोन्मीलितनायकगुणोत्कर्षास्तेषां हर्षातिरेकमनेकशोऽप्यास्वाद्यमानाः समुत्पादयन्ति सहृदयानाम् VakroJī. 244. 18; जलधिमध्यमग्नौसमुद्धरणेष्वनेकशः कवलितोऽपि हर्म्यतलप्रणालसलिलपूर इव हेलया निष्क्रामति मकरमुखः TilaMañ. 130. 6; नारदेन ... अनेकशः कृतोपदेशः काश्यपीतलं यियासुर्वसुः YaśasCam. ii. 355. 24; ii. 55. 2; तां च गुहामहं पुष्यश्चानेकशो नन्दाभगवतीयात्रानुसारित्वात्साधु जानीवः YaśasCam. ii. 364. 15; ii. 376. 5; (श्लोकेऽस्मिन्) अत्रानेकशो दण्ड इत्यस्यावृत्तिः SaraKaṇṭhā. 262. 24; 657. 7; जलस्य शुद्धिं विधिवन्मन्त्रैः कुर्यादनेकशः SaurP. 42. 30; कर्मव्यवहारः लोके वेदे च ... 'आत्मानं वेद' 'आत्मा ज्ञातव्यः' इत्यनेकशः प्रयोगः ŚāstrDī. 122. 20 (*on* i. 1. 5); व्यतिकरमनेकशः स्थाने स्थाने विविधरूपमुपलब्धवती (अहम्) UdaySuKa. 111. 10; ŚabdaBhePra. (Ma.) 3. 18; सत्कृतोऽनेकशोऽप्येष सत्क्रियेत यदापि न। ... कायः खलु खलोपमः TriṣaŚaPuC. i. 1. 252; i. 2. 671; i. 4. 601; अभ्रंलिहेषु वृक्षेषु कृतास्पदमनेकशः। क्रीडया खेचरद्वन्द्वैर्विहंगमिथुनैरिव। ... प्रविवेश तदुद्यानं भगवानजितप्रभुः TriṣaŚaPuC. ii. 3. 247; अपानसत्रशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव। विविशुश्च निरीयुश्चानेकशो भोजनार्थिनः PariPar. 2. 389; 11. 2; अनेकशोऽहं विमृशन्नपीत्थं खलं न वेद्मि स्थिरमस्थिरं वा ŚrīKaC. 2. 24; AlaṅkāRa. 31 (39); यौष्माकीयेऽपि हि मते मया श्रुतमनेकशः। दर्शनस्य तिरस्कारं? सर्वस्थाम्ना निवारयेत् MudriKu. 1. 31; अत्याश्चर्यम् ... इदम् ... कुर्वन्कार्यमनेकशः सुमनसामागान्न वैकुण्ठताम् EI. ii. 184. 14; अनुरागमायतदृशः कृशेतरं त्वयि ... लिखितत्वदाकृतिरनेकशस्तया रतिवासभित्तिरपि तेऽभिधास्यति NemiNir. 9. 50; भीमः कदाचिदेतेषाम् ... शिरः। नालिकेरद्वयास्फालमास्फालयदनेकशः PāṇḍaC. 3. 164; गलद्गङ्गाजलभ्रान्तिं यानहंसस्य यच्छता। चामरेण सरस्वत्या वीज्यमानमनेकशः ... विलोक्य तत्र सावित्रीप्रियं पिप्रियिरे सुराः Surath. 3. 4; भयानकमयान्येव प्रकरणानि प्रपञ्चयद्भिरनेकशः कुशीलवसार्थैः कदर्थितोऽयं लोकः HammīMaMa. 1. 1 (9); VasaViKā. 6. 17; तृप्तिवाक्यमपि ... प्राशस्त्यपरमेवेति। तन्न ... फलदातृत्वस्यापि विधिमन्त्रयोरादिमध्यावसानेष्वनेकशोऽभिधानात् ... अलीकत्वकल्पनानुपपत्तेः CaturCin. iii (1). 23. 20; मनसापि हते जन्तौ हन्तुर्मृत्युरनेकशः SamarāSaṁ. 4. 306; कीर्त्तिपालो महाबाहुः सुराष्ट्रामण्डलं ययौ। तद्देशाधीश्वरं निग्रहीतुम् ...। अनेकशो विग्रहैश्च खेदिताद्य नराधिपम् PrabhāC. 198. 10; कृष्णैलेश्वरसंनिधौ ... वीतापायमनेकशो विदधता ब्रह्मप्रतिष्ठापनम्। आनृण्यं समपादि RasāSu. 2. 14 (1. 12); मया दत्तानि दानानि। दीनानामप्यनेकशः UttaKuC. 265; गोमयगाढोद्वर्तितपूर्वं पश्चादनेकशो लिप्तम्। भवति हयलिङ्गसदृशं लिङ्गं कठिनाङ्गनादयितम् ŚārṅgaPa. 3232; प्रोक्ताः .... नानामन्त्राश्च यन्त्राणि सिद्धोपायान्यनेकशः MahNirvāT. 2. 25; लब्ध्वा तरोश्छायाम् यस्य भवद्भिरेव शमिता घर्मापदोऽनेकशः Subhāṣi. 809; 2937; न... एतदनुशासनमनादरणीयम्। ... 'पाणिनीयं महाशास्त्रं पदसाधुत्वलक्षणम् ...।' इति पराशरोपपुराणादेश्चानेकशो दर्शनात् VaiyāBhū. 72. 21 (*on* 21); 95. 9 (*on*

22); अनेकशः पुनः पुनः BālamBha. ii. 56. 24 (*on* 2. 39); **4** as (preceded) by more than one (means of knowledge) (अर्थापत्तिः) सर्वप्रमाणपूर्वत्वादेकशोऽनेकशश्च सा।... प्रत्यक्षपूर्विकेत्यादिभेदैः षोढा निगद्यते SaraKaṇṭhā. 392. 14 (comm.अनेकप्रमाणपूर्वा)

अनेकशस्त्रपात (anekaśastra-pāta) *m.* fall, i.e. stroke of various weapons अनेकशस्त्रपातव्यतिकरत्रस्तभृङ्गवृन्दोन्मुच्यमानगण्डमण्डलानाम्... मातङ्गानां गरीयसा गर्जितानुस्वरेण... ग(?र)णतलमनुकरोति स्म मूलरसातलस्य AvantiKa. 102. 14.

अनेकशस्त्रप्रहारिन् (anekaśastra-prahārin) *adj.* striking with various weapons दैत्याः ... प्राकाम्येन युयुधिरेऽनेकशस्त्रप्रहारिणः GaṇeP. ii. 64. 5.

अनेकशस्त्रश्रेणि (aneka-śastraśreṇi) *f.* many series or multitudes of weapons शस्त्रागारमिवानेकशस्त्रश्रेणिविभूषितम्। ... अध्यास्त स रथं रथिनां वरः TriṣaŚaPuC. i. 4. 89.

अनेकशस्त्रसंवीत (anekaśastra-saṁvīta) *adj.* furnished with or involving various weapons रात्रौ युद्धम् ... अनेकशस्त्रसंवीतं महारौद्रमवर्तत SkandP. i (1). 17. 219.

अनेकशस्त्रसंपन्न (anekaśastra-sampanna) *adj.* equipped with various weapons यातो नरान्तकः। अनेकशस्त्रसंपन्नश्चतुरङ्गबलान्वितः GaṇeP. ii. 62. 43.

अनेकशस्त्राली (anekaśastrālī) *f.* series of various weapons समर्प्य कवचानेकशस्त्रालीतुरगादिकम्। सारसत्कारतः सज्जीचकार सुभटान् नृपः CitraPaC. 424.

अनेकशस्त्रास्त्र (aneka-śastrāstra) *n.* various weapons and missiles समेत्य सर्वे स्वबलैरुदारैरनेकशस्त्रास्त्रविभूतिमद्भिः। ... निश्चक्रमुर्भूपतयः प्रयोद्धुम् VarāṅgaC. 16. 34.

अनेकशस्त्रास्त्रयुत (anekaśastrāstra-yuta) *adj.* equipped with various weapons and missiles दैत्याः ...। अनेकशस्त्रास्त्रयुतास्तदाभवन् विष्णौ गते गर्जमानास्तदानीम् SkandP. i (1). 12. 74.

अनेकशस्त्रास्त्रविद् (anekaśastrāstra-vid) *adj.* well-versed in (the operation of) various weapons and missiles बालोऽपि भूपाल तनूभवस्ते ... अनेकशस्त्रास्त्रविदाहवज्ञः Raghunā. 7. 52.

अनेकशस्यप्रशस्या (anekaśasya-praśasyā) *adj. (f.)* praiseworthy due to abundant crops वसुधानेकशस्यप्रशस्या भूयात् HammīMaMa. 5.60(?61)

अनेकशाख (aneka-śākha) *adj.* [*f.* - *ā*] **A** having many branches पशुपतिवचनाद्भवामि सद्यः कृमिरथ वा तरुरप्यनेकशाखः MahāBhā. xiii. 14. 95; अनेकशाखश्चैत्यश्च निपपात महीतले HariVaṁ. 106. 49; नन्वनेकात्मकं ब्रह्म यथा वृक्षोऽनेकशाखः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 309. 10 (*on* ii. 1. 14); दक्षः ... यस्याशीर्वाददूर्वादलकलितशिखो भूपतेर्यज्ञयूपः संयातोऽनेकशाखः Vidvanmo. 1. 2; **B** having various branches, i. e. schools of thought अनेकशाखा विप्रतिपत्तिः (वाक्यार्थे) NyāyMañ. i. 300. 25; अनेकशाखं प्रतिपदं ज्ञानयौगपद्यमापद्यते NyāyMañ. i. 360. 27.

अनेकशाखत्रयी (anekaśākha-trayī) *f.* triad of the Vedas with various recensions वाल्मीकिरश्लाघत (सभाम्) तामनेकशाखत्रयीभूरुहराजिभाजा।... कण्ठपथेन NaiṣC. 10. 57.

अनेकशाखप्रशाख (aneka-śākhapraśākha) *adj.* having many branches and sub-branches अनेकशाखप्रशाखो विटपः तन्मध्यभागो वृक्षविस्तारो वा येषां ते तथा AupaSūṬ. 12. 8.

अनेकशाखयत् (anekaśākhayat) *adj.* rendering to be of various kinds or types अस्य संपदमनेकशाखयत् प्रेक्ष्यतामिदमिहान्यदद्भुतम् Yādavā. 17. 12 (comm. बहुविधां कुर्वत्)

अनेकशाखा (aneka-śākhā) *f.* **1** many branches शृणु दृष्टान्तम् ... अनेकशाखादियुक्तस्य वृक्षस्य ChāndoUBh. 391. 7 (*on* vi. 11. 1); **2** various recensions (of the Veda) एकस्या वैश्वानरविद्यादिकाया अनेकशाखासु श्रूयमाणायाः किमेकविद्यात्वमुत विद्याभेद इति चिन्त्यते BrahmSūBh. (Rā.) 614. 7 (*on* iii. 3. 1); बृहदारण्यके च शाण्डिल्यविद्याम्नाता सा च यथानेकशाखासु वेद्यैक्याद्विद्यैक्यं तथैकस्यामप्येकैव विद्यैक्याद्गुणोपसंहारः VedāntPāSau. 311. 16 (*on* iii. 3. 19); उद्गीथविद्या°...° वैश्वानरविद्याद्याः एकैका अनेकशाखासु पठिताः VedāntKau. 299. 3 (*on* iii. 3. 1); SarvaDaKau. 97. 17.

अनेकशाखागत (anekaśākhā-gata) *adj.* belonging or pertaining to various branches (of the Veda) न चेहानेकशाखागतानामनुमन्त्रणानां मिथः प्रत्यासत्तिर्हि विहिता ŚāstrDī. 409. 67 (*on* v. 1. 3); NyāyKuA. i. 132. 6.

अनेकशाखागहन (anekaśākhā-gahana) *adj.* **1** deep or difficult (to understand) due to various recensions सतीं श्रुतस्कन्धवने विहारिणीमनेकशाखागहने सरस्वतीम्। गुरुप्रवाहेण जडानुकम्पिना स्तुवेऽभिनन्दये वनदेवतामिव RāghPāṇ. (Dha.) 1. 2 (comm. प्राभृतिकादिग्रन्थविशेषैर्गहने); **2** thick due to many branches (of the trees), RāghPāṇ. (Dha.) 1.2 (comm. अनेकाभिर्वृक्षशाखाभिर्निबिडे)

अनेकशाखाजन्य (anekaśākhā-janya) *adj.* produced from various recensions अनेकशाखाजन्यज्ञानरूपस्य च श्रवणस्य ...अतिप्रयत्नसाध्यत्वानुभवात् Nyāyāmṛ. 625A. 8.

अनेकशाखाद्यभिज्ञ (anekaśākhādy-abhijña) *adj.* knower of various recensions etc. इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् ...वेदतात्पर्यम् ... अनेकशाखाद्यभिज्ञऋषिप्रणीतनिर्णयात्मकेतिहासाद्यनुसारेणैव ज्ञेयम् Nyāyāmṛ. 618A.9.

अनेकशाखाध्ययन (anekaśākhādhyayana) *n.* **i** study of many recensions (of the Veda) अनेकशाखाध्ययनमप्यस्ति वेदानधीत्येति ManuBh. i. 87. 27 (*on* 2.29); °विध्यर्थवादमन्त्रात्मकानेकशाखाध्ययनधारणादिष्वधीरधियो भक्तानवलोक्य ...तदर्थं संक्षिप्योपदिदेश ĀgaPrā. 51. 16; त्रयीनिष्कर्षम् ...पूर्वमभ्यस्य पश्चाद्वेदम् ...एतद्यानेकशाखाध्ययनपक्षे ManvaVi. 518. 7 (*on* 4. 125); अनेकशाखाध्ययने च स्वशब्दवैयर्थ्यापत्तेः MīmāKau. iii (1). 17. 5 (*on* i. 2. 7); **ii** study of more than one recension (of the Veda) न च पुंविशेषं प्रत्यस्यार्थवत्त्वम् ...वाच्यम्, एकस्यानेकशाखाध्ययनासंभवात् AdvaiSi. 822. 14; 'अध्वर्युं वृणीते' तिवत्स्वीयत्वैकत्वयोर्विवक्षितत्वेनानेकशाखाध्ययनानुपपत्तेः BhāṭṭDī. i. 180. 7 (*on* ii. 4. 2)

अनेकशाखाध्यायिन् (anekaśākhādhyāyin) *adj.* **i** who studies or learns various recensions (of the Veda) अनेकशाखाध्यायिनस्तु तदर्थपरस्य सर्वमेतत्प्रत्यक्षम् ManuBh. i. 146. 3 (*on* 2. 136); काठकादिभ्यः पूर्वपुरुषसंज्ञाभिश्च समाख्यानप्रसङ्गात्। पूर्वे त्वनेकशाखाध्यायिनः ŚrutaPra. ii. 66. 13 (*on* i. 3. 28); **2** who studies more than one recension (of the Veda) तत्र अनेकशाखाध्यायिनापि वेदमित्येकवचनात् एकामेव शाखामादितः ...आरभ्य पठनीयम् VīraMi. (Āhnika.) 329.7.

अनेकशाखाप्रभिन्न (anekaśākhā-prabhinna) *adj.* divided into various recensions (of the Veda) लब्धनानागमस्थितिः। ... नाना अनेकशाखाप्रभिन्नसामादयः LalitāTriBh. 345. 1 (*on* 53)

अनेकशाखाबोधित (anekaśākhā-bodhita) *adj.* made known or conveyed by more than one recension (of the Veda) अनेकशाखाबोधिते चैकस्मिन् कर्मणि प्रथमेनाज्ञातज्ञापने सिद्धे द्वितीयादेरनुवादकत्वेन तत्र प्रामाण्यम् SarvaDaKau.97.23.

अनेकशाखाभेद (anekaśākhā-bheda) *m.* divisions of various recensions (of the Veda) अनेकशाखाभेदभिन्नस्य ... ऋग्वेदाद्याख्यस्य ... महतो भूताद् योनेः संभवः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 13. 17 (*on* i. 1. 3); अनेकशाखाभेदभिन्नो वेदो न शक्यते सर्वैः प्रमातुम् ManuBh. i. 6. 10 (*on* 1. 3); स वेदो विशिष्टः शब्दराशिरपौरुषेयो मन्त्रब्राह्मणाख्योऽनेकशाखाभेदभिन्नः ManuBh. i. 59. 19 (*on* 2. 6)

अनेकशाखारचित (anekaśākhā-racita) *adj.* constituted of many branches क्रूरकर्माणो नराः ...यान्ति दक्षिणेन यमालयम्।... अनेकशाखारचितैर्व्याप्तैर्वंशवनैः क्वचित् BhaviP. 285 A. 23 (i. 192. 15)

अनेकशाखावितत (anekaśākhā-vitata) *adj.* extended over many branches विष्णुरूपस्तरुः ...। अनेकशाखावितत्श्चतुर्मुख इवापरः PadmP. v. 18. 189; नराः ...यान्ति दक्षिणेन यमालयम्। ...अनेकशाखाविततैर्व्याप्तं वंशवनैः ...पीड्यमानाः ŚivaP. v. 7. 13 (413B. 8)

अनेकशाखाविद् (anekaśākhā-vid) *adj.* well-versed in various recensions (of the Veda) ननु वाधूलशाखोक्तमपि कुतो ब्रह्मेत्यत आह ...अनेकशाखाविदामेवात्र सम्यगधिकारज्ञापनायैतदुक्तम् NyāySu. (Ja.) 143 A. 11 (*on* i. 1. 6)

अनेकशाखाविप्रकीर्ण (anekaśākhā-viprakīrṇa) *adj.* spread over various branches अनेकशाखाविप्रकीर्णम् ...शिवस्य वैभवम् ŚivārkaMaDī. i. 582. 29 (*on* i. 4. 29); अनेकशाखाविप्रकीर्णसकलगुणोपसंहारस्य कर्तुमशक्यत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 290. 20 (*on* iii. 3. 5)

अनेकशाखाश्रुत (anekaśākhā-śruta) *adj.* mentioned, i. e. known in various recensions (of the Veda) अनेकशाखाश्रुतमग्निहोत्रादिकं प्रतिशाखं भिद्यते MayūMāli. 180. 8 (*on* ii. 4. 2)

अनेकशाखासनाथ (anekaśākhā-sanātha) *adj.* possessing or endowed with many branches अस्ति दाक्षिणात्ये जनपदे पृथ्वीप्रतिष्ठानं नाम नगरम्। तस्य समीपस्थो महान् अनेकशाखासनाथो न्यग्रोधपादपस्तिष्ठति Pañcā. 174.10.

अनेकशाखासंबाध (anekaśākhā-sambādha) *adj.* thronged or crowded with, i. e. consisting of many branches ते (अरण्ये) अनेकशाखासंबाधन्यग्रोधं ददृशुः SkandP. iii (1). 31. 34.

अनेकशाखास्थ (anekaśākhā-stha) *adj.* present or existing in various recensions (of the Veda) गुरूपदेशेनानेकशाखास्थवाक्यार्थग्रहणमात्रं श्रवणम् Nyāyāmṛ. 623 A. 3; न च ...अनेकशाखास्थवाक्यार्थज्ञानम् AdvaiSi. 871. 3; अनेकशाखास्थवेदान्तवाक्यानां ...श्रवणं विधीयते LaCandr. 871. 17.

अनेकशान्तिपद्धति (anekaśāntipaddhati) *f.* name of a work, pw.

अनेकशापभ्रुकुटि (aneka-śāpabhrukuṭi) *f.* many eyebrows raised at the time of (uttering) curses अनेकशापभ्रुकुटिभवनतोरणेन भ्रूलताद्वयेन विराजितम् ...मुनिकुमारकमपश्यम् Kād. 139. 16.

अनेकशाबलेयादिविशेष (aneka-śābaleyādiviśeṣa) *m.* many particular items such as spotted one etc. सामान्यरूपं ह्यनेकशाबलेयादिविशेषगतम् Śarka.16.4.

अनेकशासितृत्व (anekaśāsitṛ-tva) *n.* the state of being the ruler of many जगतो यथाकथंचिदनेकाधारत्वकल्पनसंभवेऽप्यनेकशासितृत्वकल्पनं न संभवति ŚivārkaMaDī. i. 423. 23 (*on* i. 3. 10)

अनेकशास्त्र (aneka-śāstra) *n.* **A** various sciences विष्णुशर्मा नाम ब्राह्मणोऽनेकशास्त्रविख्यातकीर्तिरस्ति Tantrākhyā.1. 20; आसीदिन्द्रस्यानेकशास्त्रागमाप्रतिहतबुद्धिः ...शुकः पुष्पको नाम Pañcā. 106. 11; **B** various works or scriptures हारीतेन तथा प्रोक्ता काकमाची सुपूजिता। आलोक्यानेकशास्त्राणि आत्रेयेणापि पूजिता HārīS. iii. 3. 27; **C** various topics or rules अनेकशास्त्रदर्शित्वमित्यर्थालोकहेतवः Vāgbhaṭa. 1. 14 (comm. नानाशास्त्रदर्शनशीलत्वम्)

अनेकशास्त्रविवरण (anekaśāstra-vivaraṇa) *n.* explanation of various topics or rules सर्वेषाम् ...अनेकशास्त्रविवरणव्यापारसक्तचित्तानां कालोऽतिवर्तते Tantrākhyā. 82. 25; PañcT. 2. 77 (33) (251. 9)

अनेकशास्त्रसंसिद्धि (anekaśāstra-saṁsiddhi) *f.* perfection in various sciences तदत्रास्ति विष्णुशर्मा नाम ब्राह्मणोऽनेकशास्त्रसंसिद्धिलब्धकीर्तिः Pañcā.1.24.

अनेकशास्त्राधिगत (anekaśāstrādhigata) *adj.* acquired through various sciences मदनव्याधिः येनानेकशास्त्राधिगतनिष्पन्दबुद्धिः ...कर्णीपुत्रोऽपि नामैतामवस्थामुपनीतः PadmPrā. 3. 9; संजीवकेनाप्यनेकशास्त्राधिगतबुद्धिप्रागल्भ्येन ...पिङ्गलको धीमान् कृतः Pañcā. 21. 24.

अनेकशास्त्रार्थ (anekaśāstrārtha) *m.* **1** purport of various sciences अनेकशास्त्रार्थप्रणिहितबुद्धित्वात् च संजीवकेन ...पिङ्गलकः ... धीमान् कृतः Tantrākhyā. 13. 23; PañcT. 1. 54 (34) (46. 4); 2. 72 (3) (246. 11); Pañcā. 164. 4; अनेकशास्त्रार्थमतिप्रवीणैः। विवक्तु(?क्तृ)भिः ...स्वपक्षसिद्धिं निजगाद राजा VarāṅgaC. 25. 93; **2** objective of various works or scriptures उपनीयतेऽनेनेति व्युत्पत्तौ ...अन्यपदार्थत्वेनोपनयनं स्यात्। ततश्चोपनयनानियम इत्यनेकशास्त्रार्थविप्लवापत्तिः VīraMi. (Saṁskāra.) 334. 17.

अनेकशास्त्रावगाहन (anekaśāstrāvagāhana) *n.* plunging deep into, i. e. deep study of various sciences अनेकशास्त्रार्थप्रणिहितबुद्धित्वात् च संजीवकेन (v. l. अनेकशास्त्रावगाहनाद् उत्पन्नबुद्धिप्रागल्भ्येन) ... पिङ्गलको धीमान् कृतः PañcT. 1. 54 (34) (46. 4)

अनेकशिख (aneka-śikha) *adj.* having many flames दहते भवबीजसंततिं शिखिनेऽनेकशिखाय ते नमः Kirātā. 18. 38.

अनेकशिखर (aneka-śikhara) *adj.* **1** having various spires or the lower turrets षोडशास्त्रसमायुक्तो नानारूपसमन्वितः। अनेकशिखरस्तद्वत् सर्वतोभद्र उच्यते MatsyaP. 269. 34; ते वीरसत्तमाः ...। अनेकशिखरं तस्य सभामण्डपमाययुः GaṇeP. ii. 122. 33; अनेकशिखरश्चित्रश्चतुर्द्वारो महोच्छ्रितः। विमानच्छन्दकस्त्वष्टभूमिकः SamarāSū. 63. 6; **2** having many crests सूर्यपुत्रोऽग्निपुत्रस्तु ...। अनेकशिखरः केतुः स ते पीडां व्यपोहतु BhaviP. 260 B. 34 (i. 175. 49)

अनेकशिखराकीर्ण (anekaśikharākīrṇa) *adj.* crowded with or surrounded by many spires पञ्चभूः सर्वतोभद्रः ...। अनेकशिखराकीर्णः कर्तव्यः SamarāSū. 63.8.

अनेकशिखरानन (anekaśikharānana) *adj.* consisting of many spires and faces, i. e. doors प्रोक्ताः ... प्रासादाः ... कैलासो नवभूमिकः। विमानच्छन्दकस्तद्वदनेकशिखराननः MatsyaP. 269. 32.

अनेकशिखावपन (anekaśikhā-vapana) *n.* cutting or shaving off of more than one, i. e. five locks of hair (ब्राह्मण्याः शिरसि वपनं कारयित्वा) अनेकशिखावपनप्राप्तये शिरसीत्युक्तम् Aparā. 1085. 24 (*on* 3. 260)

अनेकशिरस् (aneka-śiras) *adj.* **i** of many hoods सुरसायाः सहस्रं तु सर्पाणाममितौजसाम्। अनेकशिरसाम् ... जज्ञिरे HariVaṁ. 3. 85; ViṣṇuP. i. 21. 19; BrahmāṇḍP. ii. 7. 31; KūrmaP. 213. 4 (1. 18); BrahmP. 3. 97; **ii** of many heads तद्दृष्ट्वानेकशिरसम् ... देवदेवस्य रूपं भानोर्महात्मनः। ... तुष्टुवुस्ते दिवाकरम् BhaviP. 227B. 7 (i. 153. 46)

अनेकशिल्प (aneka-śilpa) *n.* various arts or crafts अनेकशिल्पाध्ययनप्रवीणाश्चाराश्चरेयुः NītiSā. 13. 50.

अनेकशिल्पजात (aneka-śilpajāta) *n.* aggregate of various arts or crafts अनेकशिल्पजातानि नैककर्मक्रियाणि च। तान्यशेषाणि रूपाणि कर्तव्यानि प्रयोक्तृभिः NāṭyaŚā. 19. 148.

अनेकशिल्पपर्यवदात (anekaśilpa-paryavadāta) *adj.* expert or skilled in various arts or crafts अनेकशिल्पपर्यवदातस्य पुरुषस्य क्रियावसायात् क्रियायां करणान्तरापेक्षित्वम् NyāyVār. 393. 4 (*on* iii. 1. 55); 84. 6 (*on* i. 1. 16); 465. 19 (*on* iv. 1. 21); अनेकशिल्पपर्यवदातः परशुं कृत्वा तेन पलाशं छिनत्ति Bhām. 467. 7 (*on* ii. 2. 43); 301. 18 (*on* i. 4. 14)

अनेकशिल्पिन् (aneka-śilpin) *m.* many artisans अनेकशिल्पिकल्पितत्वेऽपि प्रासादादीनाम् ... एकरूपताया अविगानेनोपलम्भात् SyādvāMañ. 6 (98)

अनेकशिष्य (aneka-śiṣya) *m.* many students or disciples विष्णुशर्मा नाम ब्राह्मणः ... अनेकशिष्यविख्यातकीर्तिः अस्ति PañcT. 0. 4 (6) (5. 1); श्रीशंकराचार्यगुरुरनेकशिष्याणाम् ... सदुपदेशमाचकार ŚaṅkaVi. (Ā.) 13. 3; 16.11.

अनेकशिष्यगण (anekaśiṣya-gaṇa) *m.* group of many students or disciples अनेकशिष्यगणोपास्यमानम् ... आचार्यमनार्यः कश्चित् ... आगत्य ... आकुलयति NyāyMañ. ii. 152. 23.

अनेकशिष्यपरिच्छद (anekaśiṣya-paricchada) *adj.* having, i. e. accompanied by a retinue of several students or disciples तत्रानेकशिष्यपरिच्छदः ... सूरिर्विजयसेनाख्यः ... उद्याने समवासार्षीत् SamarāSaṁ. 1. 227.

अनेकशिष्यसंनिधि (anekaśiṣya-sannidhi) *m.* [Loc.] in the presence of many students or disciples (प्रीतात्मा) अनेकशिष्यसंनिधावहमत्र नियुक्त इति बहुमानेन प्रीतात्मत्वम् ManuBh. i. 34. 14 (*on* 1. 60)

अनेकशिष्यसंपूर्ण (anekaśiṣya-sampūrṇa) *adj.* complete, i.e. associated with many students or disciples देवमन्त्री ...। अनेकशिष्यसंपूर्णः पीडां दहतु मे गुरुः VasiS.18.141.

अनेकशिष्योपाध्याय (anekaśiṣyopādhyāya) *m.* many disciples and teachers अनेकशिष्योपाध्यायैः श्रोत्रियैराहतोऽपरैः शक्तो रचयितुं श्रुत्वा शाखां तां तां कुतश्चन ManuBh. i.65.25 (*on* 2.6)

अनेकशीतांशुफल (aneka-śītāṁśuphala) *adj.* having many fruits in the form of moons (चमूः) गवाक्षलक्ष्यवामाक्षीमुखैः कनकवेश्मभिः। चकाशेऽनेकशीतांशुफलैः कल्पद्रुमैरिव PāṇḍaC.12.122.

अनेकशुकशावक (aneka-śukaśāvaka) *m.* many young parrots अहो अयमनेकशुकशावकानुगमनिकामश्यामलहरितलतावितानमनोरमारामरमणीयसंनिवेशः प्रदेशः PrasaRā.2. 0(3)

अनेकशुद्ध (anekaśuddha) *m.* type of an interlude, a sub-variety of Śuddha Viṣkambhaka विष्कम्भकः ... शुद्धो मिश्रः ...। शुद्धः ... द्विधा। ... एकशुद्धः ... अनेकशुद्धो विष्कम्भः षष्ठाङ्केऽनर्घराघवे RasāSu. 280.6 (3.181)

अनेकशुभग्रहोत्थ (anekaśubhagrahottha) *adj.* arising due to many auspicious planets यः कर्तरी नाम महान् हि दोषो लग्नोद्भवानेकशुभग्रहोत्थान्। गुणान्निहन्ति VasiS. 32.44.

अनेकशुभप्रदा (anekaśubha - pradā) *adj.* (*f.*) bestowing various auspicious fortunes प्रयाणे ...। पशुप्रदा मानकरी सुगन्धरक्ताम्बरानेकशुभप्रदा स्यात्। एकादशी VasiS. 37.20.

अनेकशुषिर (aneka-śuṣira) *adj.* having many holes अनेकशुषिरे कुम्भे तावन्मात्रा गभस्तयः। प्रसरन्ति बहिस्तद्वन्नाडीभिर्बीजरश्मयः AgniP. 30. 31.

अनेकशृङ्गवत् (anekaśṛṅga - va(n)t) *adj.* possessing many peaks or summits मेरुश्चानेकशृङ्गवान् ... विविधा देवतागणाः। ते कुमाराभिषेकार्थं समाजग्मुः MahāBhā. ix. 44.13; हिमवांश्चैव विन्ध्यश्च मेरुश्चानेकशृङ्गवान्। ... देवस्याभिषेकार्थं समायान्ति BrahmP. 65.38.

अनेकशेखर (aneka-śekhara) *m.* many spires or turrets निम्नोन्नतप्रवेशांश्च विदधीत ... । (अ?)धिकाभिर्विचित्राभिः कूटैश्चानेकशेखरैः SamarāSū. 68.45.

अनेकशेष (an-ekaśeṣa) *m.* **1** absence of a type of copulative compound wherein only one of the two members subsists (सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ) संख्याया अर्थासंप्रत्ययादन्यपदार्थत्वाद्यानेकशेषः Vār. 25 *on* P. i. 2.64; ब्राह्मणवत्साब्राह्मणीवत्सयोर्लिङ्गस्य विभक्तिपरस्य विशेषवाचकत्वादनेकशेषः Vār. 2 *on* P. i. 2. 68; न पुनः ... विरूपाणामनेकशेष आरभ्यते MahāBh. i. 234.1 (*on* i. 2. 64); **2** (aneka-śeṣa) various subsidiary rites अनेकशेषिशेषत्वात् पूर्वमेतावुदाहृतौ। अनेकशेषसंबन्धात् संप्रत्येकस्य शेषिणः TantrVā. 858.19 (*on* iii. 3.14)

अनेकशेषपक्ष (anekaśeṣa-pakṣa) *m.* view of the absence of a type of copulative compound न तावदेकशेषे क्रमाप्रतीतिः विग्रहवाक्ये चानेकशेषपक्षे च मातुः पूर्वपाठादेव क्रमप्रतीतेः Subodhi. 73.18 (*on* 2.135-36); BālamBha. ii. 212. 24 (*on* 2. 135-36)

अनेकशेषभाव (an-ekaśeṣabhāva) *m.* absence of the operation of a type of copulative compound न वा युष्मदस्मदोरनेकशेषभावात्तदधिकरणानामप्यनेकशेषभावादविप्रतिषेधः Vār. 6 *on* P. i. 4.105; *on* P. i. 4. 108.

अनेकशेषव्याकरण (anekaśeṣa-vyākaraṇa) *n.* grammar (of Deva) not dealing with a type of copulative compound उपज्ञोपक्रम इत्येवमन्तः षसो नब्भवति ... देवोपज्ञमनेकशेषव्याकरणम् JaineVyā. 79.20 *(on* i. 4.97)

अनेकशेषिविधि (anekaśeṣi-vidhi) *m.* injunction of several principal rites एकादशे त्वनेकशेषिविधिप्रयुक्तस्य शेषस्य सकृदनुष्ठानादेव सर्वशेषिणामुपकार-साम्यरूपं तन्त्रनामकमुक्तम् VivaPraSaṁ. 139.14.

अनेकशेषिशेषत्व (anekaśeṣiśeṣa-tva) *n.* the state of being the subsidiary of many principal rites अनेकशेषिशेषत्वात्पूर्वमेतावुदाहृतौ TantrVā. 858.18 *(on* iii. 3.14)

अनेकशेषिसद्भाव (anekaśeṣi-sadbhāva) *m.* existence of several principal rites अनेकशेषिसद्भावेऽपि यत्रान्यप्रयुक्तस्यैवान्यत्र विनियोगः तत्र यत्प्रयुक्त-स्यान्यत्र विनियोगः स एव शेषं प्रयुङ्क्ते ŚivārkaMaDī. i. 73.34 *(on* i.1.1)

अनेकशैलान्तरित (anekaśailāntarita) *adj.* intervened or separated by many mountains अनेकशैलान्तरितं योजनानां शतादपि। अदूरस्थितविस्पष्टं दृश्यं पश्यामि JātaMā. 14.3 (2.47)

अनेकश्राद्धसंपात (anekaśrāddha-sampāta) *m.* concurrence of many 'ceremonies for the departed' at a time अनेकश्राद्धसंपाते तु यदि तत्प्रसङ्गसिद्धि-स्तदा तदीयमेव तर्पणम् NirṇaSi. 345. 21.

अनेकश्रीमुख (aneka-śrīmukha) *n.* many beautiful faces भूपतिः ... सरस्वतीतीर्थानि संभावयन् अनेकश्रीमुखपरंपरानुकृष्टमेनमात्मसादकरोत् AvantiKa.10.15.

अनेकश्रुत (aneka-śruta) *n.* various learnings जातिकुलरूपवयोवर्णानेक-श्रुतमदान्धाः क्लीबाः परत्र चेह च हितमप्यर्थं न पश्यन्ति BhaviP.82A.29 (i.42.4)

अनेकश्रुति (aneka-śruti) *f.* **Ai** many Vedic statements मार्गपराणां चानेक-श्रुतीनां नैरर्थक्यं प्रसज्येत ŚrutaPra. iA. 50.11 *(on* i.1.1); न ... लिङ्गकल्प्या श्रुतिः तत्तत्प्रकृतापूर्वसंबन्धिनीं देवतां तत्तदग्न्यादिपदैः प्रकाशयेदिति एवंविधा ... अनेकश्रुतिकल्पनापत्तेः। किन्तु ... एवंविधा एकैव BhāṭṭDī. iii. 292.15 *(on* x.4.14); पैठीनसिनैव तत्र पृथग् दिग्विशेषाभिधानात् अनेकश्रुतिकल्पनापत्तेश्च VīraMi. (Āhnika.) 65.6; **Aii** more than one scripture न चानेकश्रुतिकल्पने पाठासंभावादेकश्रुतिकल्पनस्य चैकोपलक्षणमन्तरेणासिद्धेः ... पूर्वोक्तरीत्या निर्वक्तुम-शक्यत्वान्निर्मूलत्वमिति वाच्यम् MīmāKau. i. 123.16 *(on* i 3.25); **B** various Vedic statements अनेकश्रुतिदर्शनात्संशयमुक्त्वा पूर्वपक्षमाह PrakaVi. 1061.18.

अनेकश्रुतिवाक्य (aneka-śrutivākya) *n.* many Vedic sentences साधूनेव प्रयुञ्जीत नासाधूनित्येकः। गवादय एव साधवः न गाव्यादय इत्यपरः। न च नियमद्वयस्य मूलं संभवति, प्रतिगवादिशब्दमनेकश्रुतिवाक्यपाठासम्भवात् BhāṭṭDī. i.51.14 *(on* i.3.8)

अनेकश्रुतिसामर्थ्य (anekaśruti-sāmarthya) *n.* strength of many Vedic statements पूर्वमनेकश्रुतिसामर्थ्यपर्यालोचनया समुच्चयमूचे PrakaVi. 756.23.

अनेकश्रुतिसिद्धा (anekaśruti-siddhā) *adj. (f.)* established by many Vedic statements न केवलं श्रुतार्थापत्तिसिद्धा माया, अनेकश्रुतिसिद्धापि भवति PrakaVi.325.16.

अनेकश्रुत्यन्तरस्वारस्य (anekaśrutyantara-svārasya) *n.* fitness or propriety of (meanings of) many other Vedic statements सद्विद्यावाक्यस्योक्तार्थ-परत्वमनेकश्रुत्यन्तरस्वारस्येनोपपादयति ŚrutaPra. iB. 177.24 *(on* i.1.5)

अनेकश्रोत्रप्राप्ति (anekaśrotra-prāpti) *f.* act of reaching to many ears (simultaneously) न चैकवक्त्रुच्चारितस्यैकस्य शब्दस्य युगपदनेकश्रोत्रप्राप्तिः संभवति NyāyRa. 781.16 *(on* 6.201)

अनेकश्लोकसमुदाय (anekaśloka-samudāya) *m.* collection of many verses अस्य ... स्तवस्याप्यनेकश्लोकसमुदायरूपत्वेन तदविघ्नतायै ... गणेशस्मरणम् SetuBa. 8.11.

अनेकश्वापदनिनादिता (anekaśvāpada-nināditā) *adj. (f.)* filled or resounded with the noise of many wild animals सिंह°...°ऋक्षानेकश्वापदनिनादितासु ... गिरिवरदरीषु... हस्तिनः ... विविधसुखमनुभवन्ति Hastyāyur. 196.1 (2.13)

अनेकश्वापदाकीर्ण (anekaśvāpadākīrṇa) *adj.* crowded with, i.e. abounding in many wild animals किरातः। ... विचरन्गिरिकन्दरे। अनेकश्वापदाकीर्णे ... आगतस्तत्र यत्र लिङ्गं सुपूजितम् SkandP. i (1). 5.119; एकाकिनी (मलयसुन्दरी) ... अनेकश्वापदाकीर्णमर्णवोपकण्ठपुलिनमिदमागता TilaMañ. 379.16.

अनेकषकार (aneka-ṣakāra) *m.* many '*ṣa*' sounds सांहितिकेऽपि वा षकारे 'अनचि च' इति द्विर्वचनविधानादनेकषकारत्वसंभवात्संशयः Pradī.iv.231 B. 22 *(on* iv.4.9)

अनेकसंयमक्षाम (anekasaṁyama-kṣāma) *adj.* emaciated on account of various restraints, i.e. practices of penance (विप्रम्) अनेकसंयमक्षामं तमेत्य त्रिदिवेश्वरः। उवाच BṛKathāMañ. 14.349.

अनेकसंयुक्त (aneka-saṁyukta) *adj.* **1** associated with many (gross bodies) लिङ्गं चानेकसंयुक्तं चलं दृश्यं विकारि च। अव्यापकमसद्रूपं तत्कथं स्यात्पुमानयम् AparoAnu. 39; **2** consisting of many (parts, i. e. *kalās*), AparoAnu. 39.

अनेकसंयोगाधिकरणत्व (anekasaṁyogādhikaraṇa-tva) *n.* the state of being the substratum of more than one contact परमाणोरेकस्य युगपत्कारणसंभवे सत्यनेकसंयोगाधिकरणत्वमुपपद्यते NyāyKa. 43.25.

अनेकसंयोजना (aneka-saṁyojanā) *f.* combination of various (ingredients) अनेकसंयोजनया तथाकृतेर्निकृत्य निष्पिष्य च तादृगर्जनात्। अमी कृताका-लिकवस्तुविस्मयं जना बहु व्यञ्जनमभ्यवाहरन् NaiṣC. 16.83.

अनेकसंवत्सरसहस्र (aneka-saṁvatsarasahasra) *n.* many thousands of years फलं च धर्मस्य कस्यचिदनेकसंवत्सरसहस्रोपभोग्यम् NyāyKa. 275.10.

अनेकसंवत्सरातिक्रम (anekasaṁvatsarātikrama) *m.* lapse or passing of many years अनेकसंवत्सरातिक्रमेऽपि ... न मे दुःखसंवेगः प्रशाम्यति UttaRāC. 4.3(4)

अनेकसंवर्ण (aneka- saṁvarṇa) *adj.* of various kinds दुःखैरनेकसंवर्णैः संतप्तोऽस्मि दिने दिने PadmP. ii.8. 81.

अनेकसंशय (aneka- saṁśaya) *m.* various doubts तवोद्याने जिनस्वामी गजगामी समागतः। अनेकसंशयध्वान्तध्वंसकतिग्मभानुवत् MalliC. 7. 935.

अनेकसंशयोच्छेदिन् (anekasaṁśayocchedin) *adj.* uprooting or removing various doubts अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम्। ... शास्त्रम् Hitopa.0.10.

अनेकसंश्रय (aneka-saṁśraya) *m.* association with more than one पर्यायो यदि पर्यायैणैकस्यानेकसंश्रयः Kuval. 110.

अनेकसंश्रिति (aneka-saṁśriti) *f.* many locations अशक्तिरनुपादानादन्यादा-नादनन्तता। मिथो न प्रतिसंधिश्च संकरेऽनेकसंश्रितिः ĀtmaTaVi. 780.5.

अनेकसंसर्ग (aneka-saṁsarga) *m.* relationship or contact with more than one (entity) न चैकस्यानेकसंसर्गो विरुध्यते दृष्टो हि चित्रज्ञाने नीलाकारावच्छिन्ने पीताद्याकारसंसर्गः NyāyKa. 42.24; (व्यवहारः) ततोऽनेकसंसर्गैकनिमित्तोऽयं परिशिष्यते ĀtmaTaVi. 347.5; युगपदेकस्यानेकसंसर्गप्रवृत्तमध्यक्षमविशेषात् सर्वसंसर्गं वा प्रतिक्षिपेत् ĀtmaTaVi. 607.21; 621.5.

अनेकसंसारधर्म (aneka-saṁsāradharma) *m.* various properties of transmigratory or worldly existence किंनिमित्तोऽयं खिल्वभाव आत्मनः ... अनेकसंसारधर्मोपद्रुत इति उच्यते BṛĀraUBh. 316.7 *(on* ii.4.12)

अनेकसंसारबीज (anekasaṁsāra-bīja) *n.* seed or root-cause of many transmigratory or worldly existences अविद्याद्यनेकसंसारबीजम् अन्तर्दोषवत् ... यत् तत् कूटम् GītāBh. (Śaṅ.) 342. 4 *(on* 12.3)

अनेकसंसारभय (aneka-saṁsārabhaya) *n.* various fears of transmigratory or worldly existence अनेकसंसारभयार्दितानां पापैरनेकैरभिवेष्टितानाम्। गतिस्त्वम् SkandP. v(3).60.30.

अनेकसंसारसंघ (anekasaṁsāra-saṅgha) *m.* aggregate of many transmigratory or worldly existences तिष्ठत्यनेकसंसारसंघाघौघविनाशिनी। कृष्णे भक्तिः VāmaP. 29.40.

अनेकसंसारसंभव (anekasaṁsāra-sambhava) *adj.* arising from many transmigratory or worldly existences सुखदुःखानि ... भुञ्जानोऽनेकसंसारसंभवानीह तिष्ठति MārkP.14. 31.

अनेकसंसारिजन्तु (aneka-saṁsārijantu) *m.* several transmigratory or worldly creatures or beings अनेकसंसारिजन्तुकामकर्मादिसंस्काराश्रयः अक्षरः पुरुषः उच्यते GītāBh. (Śaṅ.) 444. 9 *(on* 15.16)

अनेकसंस्कार (aneka-saṁskāra) *m.* **1** purification of more than one (vessel) श्रुतैकत्वपरित्यागेनानेकसंस्काराच्छ्रुतं हीयेताश्रुतं च परिगृह्येत TantrVā. 739. 23 *(on* iii.1.14); **2** many impressions न चानुमितिः स्मृतिमात्रमिति वक्तुं शक्या। अधिकविषयकत्वात्। न चानेकसंस्कारसंभेदेन तत् NyāyPari. 99. 2.

अनेकसंस्कारवाक्य (aneka-saṁskāravākya) *n.* many sentences of purification अनेकसंस्कारवाक्यगतयवलक्षणातो वरमेकस्मिन् यववाक्ये व्रीहिलक्षणा युक्ता CaturCin. iii (2). 158.5.

अनेकसंस्कार्यसंबन्ध (anekasaṁskārya-sambandha) *m.* relation with many things to be purified न चैवमेकस्यैव ग्रहणस्य अनेकसंस्कार्यसंबन्धोपपत्तावपि उत्पत्तिशिष्टैकदेवतावरोधे देवतान्तरनिवेशानुपपत्तेः गुणात् भेदोपपत्तिरिति वाच्यम् MīmāKau. iii (2). 225. 22 *(on* ii. 2.19)

अनेकसंस्कृतप्राकृत (aneka-saṁskṛtaprākṛta) *adj.* **i** (meals) having cultivated and original (tastes) स्वादयन् रसमनेकसंस्कृतप्राकृतैः ... मुदं जनो

नाटकैरिव बभार भोजनैः ŚiśuVa. 14. 50; **ii** (drama) having many (types of) Saṁskṛta and Prākṛta usages, ŚiśuVa. 14. 50.

अनेकसंस्थान (aneka-saṁsthāna) *adj.* **1A** residing or stationed at various places तान्विदित्वा सुचरितैर्गूढैस्तत्कर्मकारिभिः। चारैश्चानेकसंस्थानैः प्रोत्साद्य वशमानयेत् ManuSm. 9. 261 (ManvaMu. चारैरनेकस्थानस्थैः); **1B** occurring at many places कृष्णखरपरुषमलिनमनेकसंस्थानमण्डलम् ... ऋतुसन्धिपूष्णे चातिबाधते कपालाकृति कपालम् KāśyaS. 116A.30; **2** wearing various disguises, i.e. assuming various forms or appearances, ManuSm. 9. 261; ManuBh. ii. 313. 20 (*on* 9. 261); अनेकसंस्थानैरनेकवेशैः ManvaVi. 1245.23 (*on* 9. 261); **3** having various changing states or attitudes प्रतिदिनमनेकसंस्थानानामपि पित्रादीनां न वस्त्वन्यत्वं भवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 323.16 (*on* ii.1.18)

अनेकसंहितासमधिगत (anekasaṁhitā-samadhigata) *adj.* known or understood from various scriptures अनेकसंहितासमधिगतनिषेधस्य निर्माल्योपभोगस्य कथमिव पावनत्वाङ्गीकारः ĀgaPrā. 80. 19.

अनेकसक्तचेतस् (anekasakta-cetas) *adj.* whose mind is attached to many (gods) उपास्यदर्शनं मृता (better ॰दर्शनमृता)वनेकसक्तचेतसः। न संभवेत्फलं ततो विकल्प एव युज्यते NayaMañ. III. iii. 34. 68.

अनेकसखी (aneka-sakhī) *f.* many (female) friends or companions अन्या अनेकसख्यो रतिसुखमनुभवन्त्यो भावापन्ना भवन्ति SāmaraU. 272. 4.

अनेकसंकल्प (aneka-saṅkalpa) *m.* **i** various thoughts अद्यनल्पमनेकसंकल्पकवलितचित्तवृत्तेश्चिन्तयतः एव मे जगाम परिणाममप्रतर्कितैव रजनिः TilaMañ.150.11; **ii** various desires अनेकसंकल्पपर्याकुलचेतसः प्रबन्धवर्धमाना रतेरनवरतमुक्तायतोष्णनिःश्वासस्य ... नष्टनिद्रस्य ... कथमपि क्षपा विराममभजत TilaMañ. 177. 5; 292. 16.

अनेकसंकल्पविकल्प (aneka-saṅkalpavikalpa) *m.* various thoughts and doubts अनेकसंकल्पविकल्पगाढां दशां वहन्त्या विरहे त्वमेव। स्वप्नेऽपि जाग्रच्चरिते च तस्याः सुखस्य दुःखस्य च हेतुरेकः HarVi. 25. 9.

अनेकसंकेतविषय (anekasaṅketa-viṣaya) *adj.* having various conventions as its objects अत एव सविकल्पोत्पत्तिरपि युगपदभिव्यक्तेष्वनेकसंकेतविषयेषु संस्कारेषु स्मृतिहेतुत्वात्मान्तःकरणसंयोगस्य सामर्थ्यादिकस्यानेकविषयस्मरणस्योत्पादात् NyāyKa. 116. 2.

अनेकसंख्य (aneka-saṅkhya) *adj.* **A** immense, boundless क्रामद्भिर्घनपदवीमनेकसंख्यैस्तेजोभिः शुचिमणिजन्मभिर्विभिन्नः। उस्राणाम् ... निचयः Kirātā. 5. 34 (*but* comm. परःसहस्रैः); **Bi** innumerable, many in number जयसिंहेन सलिलतरणसाधनानीतेनानेकसंख्येन द्रागागत्यागृह्यत सकलत्रः ... सः DaśKuC.123. 7; वितेनिवांसोऽप्यविलङ्घ्यरूपतामनेकसंख्या दधतोऽनपायताम्। हरेण कल्पा इव येन कालतामुपेयुषानायिषत द्विषः क्षयम् HarVi. 12. 3; तं भूमिदेशं यत्र विवेश सः। ... वृक्षैरनेकसंख्यैश्च भूषितम् SkandP. v(1). 5. 11; एकस्य दाशरथेः अनेकसंख्यैर्यातुधानैर्यत्समरकर्म SaraKaṇṭhā. 342. 4; **Bii** more than one in number यस्यैकोऽनेकसंख्ये रणशिरसि ककुप्प्रान्तविश्रान्तशैलश्वभ्रान्तस्थैः सपत्नैरपि करकलितः सर्वतो वीक्ष्यमाणः। ... कृपाणः KhaḍgaŚ. 34.

अनेकसंख्यत्व (anekasaṅkhya-tva) *n.* the state of being more than one in number नञा समासेऽनेकधेत्येव स्यादत आह - नशब्देनेति। एकशब्दस्येति भावः। ततो धा प्रकारे। प्रकारेऽनेकसंख्यत्वप्रतीतेः LaŚabdeŚe. ii. 53. 17.

अनेकसंख्या (aneka-saṅkhyā) *f.* great or large number अतोऽनेकसंख्या परिशिष्यते NyāyKuA. ii (2). 65. 5; [Inst.] in great or large number सा नाम कन्यका अनेकसंख्यया सखीभिः ... अवस्थितिं चक्रे UdaySuKa. 97. 15.

अनेकसंख्यात्व (anekasaṅkhyā-tva) *n.* the state of being great or large number सा अपेक्षाबुद्धिजन्या अनेकसंख्यात्वात् NyāyKuA. ii (2). 65.5.

अनेकसंख्याभाव (anekasaṅkhyābhāva) *m.* absence of great or large number अनेकसंख्याभावे वाववयविनोऽवयवापेक्षया अधिकपरिमाणानुपपत्तेः Kiraṇā. 65. 11.

अनेकसंख्यावचन (anekasaṅkhyā-vacana) *adj.* expressive of great or large number सहस्रशब्दोऽत्रानेकसंख्य(?ख्या)वचनः YuktiSneha. 52.22 (*on* i. 15)

अनेकसंगीतविद् (aneka-saṅgītavid) *adj.* (used as noun) many experts in music अनेकसंगीतविदामजस्रसांनिध्ययोगात्सुतरां प्रवीणाः। गायन्ति यस्यां क्षितिपालकीर्तीर्विलासशारीशुकराजहंसाः Rāṣtrau. 9. 50.

अनेकसंग्रामजय (anekasaṅgrāma-jaya) *m.* victory in many battles अयि मित्र शमं गच्छ तवाप्येष न गोचरः। कोपस्यानेकसंग्रामजयोपार्जनशालिनः PadmP. (Ra.) 15. 172.

अनेकसंग्रामविधा (aneka-saṅgrāmavidhā) *f.* different ways of fighting अनेकसंग्रामविधास्वभिज्ञाः। परःशतास्ते युधि पारसीका नृपाल बालेन कथं निवार्याः Raghunā. 7. 46.

अनेकसंघातरूप (anekasaṅghāta-rūpa) *adj.* of the form of the aggregate of many (atoms) द्व्यणुकपर्यन्तं च स्थूलं ततोऽनेकसंघातरूपमिति परमाणुसिद्धिः PramāVāBh. 41. 20.

अनेकसच्छिद्रधारा (aneka-sacchidradhārā) *f.* many streams or flows of water from the bag with holes चर्मभाण्डस्य जलनिर्गमार्थं ऋते अनेकसच्छिद्रधारारूपपादवतः एकेनापि पादेन यथा सर्वजलसेको भवतीत्यर्थः ManvaVi. 174. 15 (*on* 2. 99)

अनेकसजातीयविजातीयसंवाद (aneka-sajātīyavijātīyasaṁvāda) *m.* many homogeneous and heterogeneous conformities, i.e. proofs or evidences यत्प्रपञ्चप्रत्ययस्य याथार्थ्यं तन्नास्तिताप्रत्ययस्य बाध्यत्वम्। अनादितोऽनुवृत्तस्यानेकसजातीयविजातीयसंवादवतो याथार्थ्यसंभवात् NyāySu. (Ja.) 404A. 2 (*on* ii. 2. 8)

अनेकसजातीयसत्त्व (anekasajātīya-sattva) *n.* existence of many (persons) belonging to the same caste अनेकसजातीयसत्त्वे विभज्य (धनं) तैर्ग्राह्यम् BālamBha. ii. 215. 8 (*on* 2. 135-136)

अनेकसंजवन (aneka-sañjavana) *n.* numerous groups (of four houses) forming a court अनेकसंजवनचन्द्रशालिकाविटङ्कवेदिकासंकटशिखरैः ... महाप्रासादैः ... विराजमानम् ... राजकुलं विवेश Kād. 87. 1.

अनेकसंज्ञ (aneka-sañjña) *adj.* of various names, i. e. species वनोत्तमम् ... वृक्षैरनेकसंज्ञैर्यद्भूषितं शिखरान्वितैः PadmP. v. 15. 27.

अनेकसंज्ञकत्व (anekasañjñaka-tva) *n.* the state of having more than one term or designation ज्योतिष्टोमस्यैव पश्वर्थमनेन विधिना अनुष्ठापकत्वे च तत्र प्रतिबन्धकसत्त्वेन उद्भित्संज्ञकत्वायोगात् कथंचित् योगेऽपि वा एकस्यानेकसंज्ञकत्वायोगेन ... प्रामाण्यम् MīmāKau. i. 172. 3 (*on* i. 4. 2)

अनेकसंज्ञाकरण (anekasañjñā-karaṇa) *n.* (Gr.) **i** act of making, i. e. coining of various (technical) terms अनेकसंज्ञाकरणमनर्थकं स्यात् Nyās. i. 118. 19 (*on* i. 1. 61); अनेकसंज्ञाकरणात् ... तद्भावितसंज्ञाश्रयणम् LaŚabdeŚe. i. 245. 9; **ii** act of making, i.e. coining of more than one technical term न चेहैकस्यानेकसंज्ञाकरणे भिन्नप्रयोजनमस्ति Nyās. i. 165. 1 (*on* i. 2. 27); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 27 (302. 9); यद्यप्येकैकस्य त्रिकस्यानेकसंज्ञाकरणे प्रयोजनाभावः तथापि कस्यचित्त्रिकस्य काचित्संज्ञेत्येतावल्लभ्येत न तु यथाभिमतविषयविभागलाभः Pradī. ii. 299A. 20 (*on* i. 4. 100)

अनेकसंज्ञादर्शन (anekasañjñā-darśana) *n.* observation of different technical terms or designations अत एव स्मृत्यन्तरेष्वेकस्यैवार्थस्यानेकसंज्ञादर्शनेऽपि देशभेदेन तथाविधप्रयोगसत्तानुमानम् BālaKrī. i. 89. 21 (*on* 1. 92 - 93)

अनेकसंज्ञानर्थक्य (anekasañjñānarthakya) *n.* uselessness or futility of having more than one technical term or designation एकस्यानेकसंज्ञानर्थक्येन संज्ञायाः ... संज्ञानिबन्धनभेदस्यैव दृढीकरणार्थम् MayūMāli. 165. 17 (*on* ii. 3.4)

अनेकसंज्ञानुपपत्ति (anekasañjñānupapatti) *f.* untenability of having more than one term or designation नन्वेकत्वेऽनेकसंज्ञानुपपत्तेः MayūMāli. 322. 7 (*on* iii. 7. 9)

अनेकसंज्ञालाभार्थ (anekasañjñālābhārtha) *adj.* having the purpose of obtaining various technical terms तत्र तत्त्वविधावुपसंख्यानेन सिद्धे प्रथमे उपसर्गसंज्ञायामुपसंख्यानमनेकसंज्ञालाभार्थम् LaŚabdeŚe. ii. 354. 3.

अनेकसंज्ञाविधान (anekasañjñā-vidhāna) *n.* **i** act of making or coining of various (technical) terms प्रत्ययादर्शनस्य लुक् श्लु लुप् इत्येताः संज्ञा भवन्ति। अनेकसंज्ञाविधानाच्च तद्भावितग्रहणमिह विज्ञायते KāśiVṛ. *on* i. 1. 61; Prasā. i. 158. 14; संज्ञासंकरे हि सति तत्कार्याण्यपि संकीर्येरन्नित्यत आह अनेकसंज्ञाविधानाच्चेत्यादि Nyās. i. 118. 17 (*on* i. 1. 61); **ii** act of making or coining of more than one (techincal) term न ह्येकस्य भिन्नप्रयोजनमन्तरेण अनेकसंज्ञाविधानमर्थवद् भवति Nyās. i. 164. 26 (*on* i. 2. 27); तत्र यदि एकस्य अनेकसंज्ञाविधानवैयर्थ्यात् एका संज्ञा भवेत् न त्वेकैकस्य तिस्रः Nyās. i. 325. 3 (*on* i. 4. 101)

अनेकसत्तानधिकरण (anekasattānadhikaraṇa) *n.* non - substratum of many (absolute) realities विश्वमनेकसत्तानधिकरणम् NyāySu. (Ja.) 38A. 12 (*on* i. 1. 1)

अनेकसत्त्व (aneka-sattva) *n.* **1A** more than one living being or ceature यदि बोधिसत्त्वानां दानमेकस्यैव सत्त्वस्य सुखदं स्यादात्मनश्च बहुकल्पविघातकृत्। तथापि तत्तेषां प्रियं स्यात्करुणाविशेषात् किं पुनर्यदनेकसत्त्वसुखं च भवत्यात्मनश्च बहुकल्पानुग्रहकृत् MaYānaSū. 112. 25 (16. 57); **1B** various living beings or creatures बहूपायमिदं वनमनेकसत्त्वसंकटत्वात् Tantrākhyā. 13. 18; **2** many (ab-

solute) realities विश्वमनेकसत्तानधिकरणमिति प्रतिजानतानेकसत्त्वान्यङ्गीक्रियन्ते NyāySu. (Ja.) 38A. 12 (*on* i. 1. 1); **3** existence of more than one (form) एकणिजन्ते तावन्मात्रनिमित्तकस्यैवाग्लोपस्य ग्रहणमनेकसत्त्वे त्वनेकनिमित्तकस्यैव तस्य ग्रहणम् LaŚabdeŚe. ii. 617. 21.

अनेकसत्त्वप्रलय (anekasattva-pralaya) *m.* destruction of various living beings or creatures इदं च ... तीर्थमन्यतीर्थिकपरिगृहीतैरनेकसत्त्वप्रलयहेतुभिः प्रपाततीर्थैः समीकृतम् TilaMañ. 319. 23.

अनेकसत्त्वसंतान (anekasattva-santāna) *m.* series of various living beings or creatures अथ भगवांस्तां - पर्षदमवगाह्य पुरस्ताद् भिक्षुसंघस्य प्रज्ञप्त एवासने निषद्यानेकसत्त्वसन्तानकुशलमूलसमारोपिकां धर्मदेशनां कृतवान् GiMs. iii (1). 247.14.

अनेकसत्त्वाधिकरणता (anekasattvādhikaraṇa-tā) *f.* the state of being the substratum of more than one reality अनेकसत्त्वाधिकरणताप्रतिषेधसामर्थ्यादि-कैकसत्त्वस्वीकारापत्तेः NyāySu. (Ja.) 38B. 1 (*on* i. 1. 1)

अनेकसत्त्वानधिकरणत्व (anekasattvānadhikaraṇa-tva) *n.* the state of not being the substratum of more than one reality किमेकसत्त्वानधिकरणत्व-मुतानेकसत्त्वानधिकरणत्वम् NyāySu. (Ja.) 37B. 7 (*on* i. 1. 1); 38A. 11 (*on* i.1.1)

अनेकसत्त्वोपकार (anekasattvopakāra) *m.* favour to more than one living being or creature न ह्येवंविधभुवनाद्भुतमतिशयमन्तरेण युगपदनेकसत्त्वो-पकारः शक्यः कर्तुम् Kāvyānu. (He.) 2. 11.

अनेकसदनङ्गीकार (anekasad-anaṅgīkāra) *m.* non-acceptance of many realities न ह्यनेकसदनङ्गीकारे सर्वशब्दस्य प्रयोजनमस्ति NyāySu. (Ja.) 38B. 2 (*on* i. 1. 1)

अनेकसद्रत्नविभूषण (aneka-sadratnavibhūṣaṇa) *n.* various ornaments made of precious gems भगवन्तमैक्षन्नारायणम् ... सः ... अनेकसद्रत्नविभूषणाढ्यम् SkandP. ii (9). 17. 15.

अनेकसद्रूपकल्पना (anekasadrūpa-kalpanā) *f.* assumption of many real forms or existences अनेकसद्रूपकल्पनापत्तिरूपस्तर्कोऽपि नोक्तप्रमितत्वापवादकः GuruCandr. i. 51. 16.

अनेकसंततिक (anekasantati-ka) *adj.* pertaining or relating to many descendants आ चतुर्थात् कूटस्थप्रपौत्रपर्यन्तं दायधनविभागस्यादित्यनेकसंततिकदाय-विभागमर्यादा SmṛtiCan. iv. 648. 17.

अनेकसंतानवश (anekasantāna-vaśa) *m.* [Inst.] by the force of more than one series अतोऽस्य साधारणत्वादेकसंतानवशेन व्यवस्थानम्। रूपस्य तु साधारणत्वात् अनेकसंतानवशेन AbhidhKoBh. 28. 13 (*on* 1.39)

अनेकसंनिकर्षानुज्ञान (anekasannikarṣānujñāna) *n.* acceptance of various relations अनेकसंनिकर्षानुज्ञानं च - असमवायिकारणभूतः संयोगो ह्यात्मना सहानुज्ञातः NayaVi. 76. 5 (*on* i. 1. 4)

अनेकसंनिधान (aneka-sannidhāna) *n.* presence of many (objects) नीलज्ञानं हीदमनेकसंनिधाने समुपजायमानं कथमखिलतदितरपदार्थपरिहारेण केवलनीलानुलग्नतामवलम्बेत NyāyMañ. ii. 105. 6.

अनेकसंनिधि (aneka-sannidhi) *m.* presence of many (words) अनुषङ्गो नामानेकसंनिधावाम्नातस्यासंबन्धिपदाव्यवेतस्याम्नानं सर्वार्थमिति परिकल्प्य सर्वैः संनिहितैरेकवाक्यत्वकल्पनम् MayūMāli. 382. 11 (*on* iv. 3. 5)

अनेकसंनिपात (aneka-sannipāta) *m.* concurrence of many items यदि निर्धारणे षष्ठीयमेवं हि सति निर्धारणमनेकसंनिपाते भवतीत्यच इत्येकवचनं न स्यात् Nyās. i. 122. 12 (*on* i. 1. 64)

अनेकसंनिहितापेक्ष (anekasannihitāpekṣa) *adj.* expectant of or dependant on several things which are proximate यदि ज्योतिष्टोमस्तत एतद् यदि द्वादशाहस्ततोऽमुकमिति। अनेकसंनिहितापेक्षं ह्येतद्वचनम् TantrVā. 1110.19 (*on* iii. 6. 42)

अनेकसमयव्युत्पन्न (anekasamaya-vyutpanna) *adj.* fashioned at different times एकीभूय शनैरनेकसमयव्युत्पन्नमेकक्रियं मुक्ताक्रन्दमितस्ततः किमिदमित्युद्-भ्रान्तनारीनरम्। एतत् त्वत्पुरम् MahāvīC. 4. 57 (117. 4)

अनेकसमयान्वित (anekasamayānvita) *adj.* associated with many conventions आख्यास्ये तत्र पौलोममाख्यानम् ...। विचित्रार्थपदाख्यान-मनेकसमयान्वितम् MahāBhā. i. 2. 30.

अनेकसमर (aneka-samara) *n.* many battles अनेकसमरसंप्रहारप्रणविजय-प्रशस्तिशृङ्गारितगात्रः शालिहोत्रः ... मन्मुखेनापि ... आचार्यपरिषद् ... अर्वन्तं विज्ञापयति YaśasCam. i. 307. 5.

अनेकसमरपीत (anekasamara-pīta) *adj.* drunk during many battles अशस्त्रव्रणैरपि अमर्षस्वेदच्छलेनानेकसमरपीतमसिधाराजलमिव वमद्भिः ... कथ्यमानसत्त्वावष्टम्भः ... नरनाथः सावज्ञमवादीत् HarṣaC. 166. 15.

अनेकसमरविजय (anekasamara-vijaya) *m.* victory in many battles अनेकसमरविजयगणनालेखाभिरिव वलिवलयराजिभिस्तनीयसीभिस्तरङ्गितोदरेणातिस्थवीयसा हस्तार्गलदण्डेनार्गलयन्तमिव ... ककुभां चक्रवालम् ... गर्जिताडम्बराणां दर्पशातमपश्यत् (हस्तिनम्) HarṣaC. 104. 4.

अनेकसमराङ्गण (aneka-samarāṅgaṇa) *n.* many battle - fields अयं नश्चिरसेवकोऽनेकसमराङ्गणलब्धजयप्रतिष्ठः प्रबन्धकविः पराभवितुं न रोचते PrabaK.37.7.

अनेकसमराधिगत (anekasamarādhigata) *adj.* acquired in many battles द्वावप्यनेकसमराधिगतप्रतिष्ठौ RāmC. 36. 34.

अनेकसमर्थसंभव (anekasamartha-sambhava) *m.* possibility of many competent ones शेषे इत्यत्रापि तत्तत्समर्थविभक्त्यन्तविशिष्टोऽर्थः एव शेष इत्यनेकसमर्थसंभवः LaŚabdeŚe ii. 186. 1; ii. 185. 11.

अनेकसमर्थासंभव (anekasamarthāsambhava) *m.* impossibility of many competent words स्वार्थिकेष्वनेकसमर्थासंभवात् 'प्राग्दिशः' इत्युत्तरं नास्य संबन्ध इति बोध्यम् LaŚabdeŚe. ii. 186. 1.

अनेकसमवाय (aneka-samavāya) *m.* **1** inherence in more than one (object) अद्रव्यादिदियो हेतुर्न गुणत्वादि युक्तिमत्। अनेकसमवायश्च न सामान्यधिय-स्ततः। अनेकसमवायश्च संख्यादिष्वपि विद्यते TattvSaṁ. 778; **2** (Mus.) combination of many (tones or accents) अनेकसमवायस्तु (?पातका) हरिणा स्मृताः। ... अष्टौ तु समवायस्तु वीरा तथा। ... स्वरशाखा प्रकीर्तिता BrahmāṇḍP. ii. 62.43.

अनेकसमवायिन् (aneka-samavāyin) *adj.* **1** comprising or consisting of more than one (item) न च तत्सेना वनं वा करिचम्पकाद्यनेकसमवाय्येकोऽवयवी प्रसिध्यति TattvBi. 52. 4; **2** inherent in more than one (item) सामान्यं नित्यमेकं स्यादनेकसमवायि च TārkiRa. 159. 1; NyāySiA. 265. 17.

अनेकसमवेत (aneka-samaveta) *adj.* [*f.* - ā] **i** inherent in more than one (item) नित्यत्वे सत्यनेकसमवेतं सामान्यम् KhaṇḍanKhā. 1082. 23; सामान्यं नित्यमेकमनेकसमवेतं च SaptaPa. 70 (23); TattvPrakā. 97B. 5 (*on* ii. 2. 11); TarkKau. 1. 16; सामान्यं तु प्रध्वंसप्रतियोगित्वरहितमनेकसमवेतम् SarvaDaSaṁ. 10.51; नित्या एका अनेकसमवेता च जातिः सिध्यति NyāyKu. 156. 2; **ii** inherent in many (items) घटात्यन्ताभावान्योन्याभावयोर्नित्ययोरनेकसमवेतयोः सामान्यत्वापत्तेः Upask. 351. 3 (*on* vii. 2. 26)

अनेकसमवेतता (anekasamaveta-tā) *f.* the state of being inherent in more than one (item) अद्रव्यनिष्ठे सामान्ये नानेकसमवेतता TarkSaṁ. (Ā.)121.6.

अनेकसमवेतत्व (anekasamaveta-tva) *n.* **i** the state of being inherent in many (items) किमनेकत्वसंख्याविशिष्टेषु समवेतत्वमनेकसमवेतत्वम् TattvPradī. (Ci.) 193. 1; TarkSaṁ. (Ā.) 121. 1; अथैवमन्योन्यात्यन्ताभावयोर्नित्यत्वे अनेकसमवे-तत्वे च जातित्वप्रसङ्गः TattvCin. i. 670. 4; नित्यत्वे सति अनेकसमवेतत्वम्। अनेकसमवेतत्वं च संयोगादीनामप्यस्ति SiddhāMu. 5. 4 (*on* 8); **ii** the state of being inherent in more than one (item) नित्यत्वे सत्यनेकसमवेतत्वमिति सामान्यलक्षणम् Tarkāmṛ. 14. 13.

अनेकसमा (aneka-samā) *f.* (pl.) many years ततोऽनेकसमाः कृत्वा नानाविधतपांसि तु। धनदः स मुनिर्विद्वान् ... जगाम निर्वृतिम् BṛKathāK. 46. 186.

अनेकसमाकुल (aneka-samākula) *adj.* occupied with many (gods) मेरुम् ... आवसत् ... ब्रह्मा ...। महासुरसहस्रैस्तं दिक्ष्वनेकसमाकुलम् VāyuP. i.34.71.

अनेकसमाधि (aneka-samādhi) *m.* various (types of) concentrations (of mind) or trances भगवान् ... विहरति स्म ... सार्धम् ... बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः अनेकसमाधिवशिताबलाभिज्ञाविक्रीडितैः LaṅkāSū. 1. 0 (6) (1.5)

अनेकसमान (aneka-samāna) *adj.* common to more than one एकोऽनेक-समानो भर्ता तृप्तिस्ततो नासाम् KandaCū. v. 6. 2.

अनेकसमाश्रय (aneka-samāśraya) *m.* abidance or continuance in many (objects) हृदयाश्रयिकामेभ्य आत्मसंश्रयिणां यतः। प्रसूतिरिह कामानामतोऽनेक-समाश्रयात् BṛĀraUBhVā. iv. 4. 398.

अनेकसमास (aneka-samāsa) *m.* **1** compounding with many words (तद्यानेकप्रत्ययसमासार्थम्) तद्यावश्यं सतिशिष्टस्वरबलीयस्त्वं वक्तव्यम्। किं प्रयोजनम्। अनेकप्रत्ययार्थमनेकसमासार्थं च MahāBh. iii. 100. 2 (*on* vi. 1. 158); **2** many types of compounds वार्तिककारः ... अनेकसमासप्रतिभासनात्संशयं कृत्वा द्वन्द्वसमासमवधारयति TātpaṬ. (Vā.) 225. 6 (*on* i. 1. 14)

अनेकसमुदाय (aneka-samudāya) *m.* A collection of many (rites) राजसूये प्रक्रमस्य कर्तारो नियता न किम्। नियता वा दक्षिणानां भेदादनियता अमी।

अनेकसमुदायात्मराजसूयाय ते कृता: NyāyMāVi. 653. 1 (*on* xi. 4. 3); **B** collection of more than one (rite) अनेकसमुदाये महाप्रकरणादेकधर्मप्राप्ति: MīmāKau. ii. 363. 8 (*on* iii. 3. 14)

अनेकसमुदायानुगत (anekasamudāyānugata) *adj.* common to or continued in the group or collection of more than one (item) सामान्यं त्वनेकसमुदायानुगतं ततो व्यतिरिच्यत एव NyāyRa. 632. 12 (*on* 5 (14). 74)

अनेकसमुदायान्तर्भाव (anekasamudāyāntarbhāva) *m.* inclusion in group or collection of many (letters) शक्यते चेकारोऽप्यनेकसमुदायान्तर्भावात् नानारूप इवोपलभ्यमानेन रूपेण एकाज्-इति व्यपदेष्टुम् Pradī. v. 4B. 17 (*on* vi. 1. 1)

अनेकसमूह (aneka-samūha) *m.* group or aggregate of many (limbs) एकैकोऽवयवस्तेषां न ब्राह्मण्यं समश्नुते। न चानेकसमूहेऽपि सर्वथातिप्रसङ्गत: BhaviP. 82B. 2 (i. 41. 52)

अनेकसमूहस्वभाव (anekasamūha-svabhāva) *adj.* of the nature of the collection of many (items) न शरीरस्य ज्ञानादियोग: ... अनेकसमूहस्वभावत्वात् त्रिदण्डादिवत् सन्निवेशविशिष्टत्वाच्च NyāyMañ. ii. 12. 26.

अनेकसंपराय (aneka-samparāya) *m.* many battles अनेकसंपरायेषु निर्व्यूढबलशक्तय:। महाशकटभारेषु महोक्षा इव ते सदा TrisaŚaPuC. i. 4. 339.

अनेकसंबन्ध (aneka-sambandha) *m.* **1Ai** syntactic or semantic relation (of *kāraka*) with many (referents) नैव ह्यनेकसंबन्धाद् वाक्यभेद: प्रसज्यते TantrVā. 555. 5 (*on* ii. 2. 26); भावना हि क्रियारूपा सर्वकारकसाधारणरूपैवेति युक्तं पदवैरूप्येणानेकसंबन्धं लभते ŚāstrDī. 71. 14 (*on* i. 4. 6); धर्मस्य प्रकृताप्रकृतानेकसंबन्धस्योपनिबन्धाभावान्न तुल्ययोगितादय: AlaṅkāRa. 13 (5); **1Aii** syntactic or semantic relation (of *kāraka*) with more than one (referent) सहार्थवशादेकस्यानेकसंबन्धे सहोक्ति: AlaṅkāRa. 42; **1B** various syntactic or semantic relations नात्रेयं परिभाषोपतिष्ठते। अनेकसंबन्धप्रसङ्गे हि संबन्धान्तरव्यवच्छेदार्थमेषा प्रणीता Nyās. ii. 495. 12 (*on* vi. 4.1); **1C** relation with more than one (item) क्रमेणानेकसंबन्ध एकस्यानुपपन्न: NyāyKuA. i. 65. 3; रूपरसयोरिव नैकवस्तुसंबन्धं प्रतिभन्त्स्यति। न चैकस्यानेकसंबन्ध: क्वचिदपि नास्तीति वाच्यम् NyāySiA. 189. 2; **2** denotation or signification of more than one यद्येकस्य अनेकसंबन्धो नाभ्युपगम्यते तदैक: शब्दोऽनेकमर्थं संबन्धाभावान्न प्रत्याययेत् Pradī. ii. 92B. 36 (*on* i. 2.64)

अनेकसंबन्धकरण (anekasambandha-karaṇa) *n.* assumption of various syntactic or semantic relations न चैतदस्ति अनेकसंबन्धकरणे वाक्यभेदप्रसङ्गात् TantrVā. 548. 15 (*on* ii. 2. 25); 572. 13 (*on* ii. 2. 29)

अनेकसंबन्धत्व (anekasambandha-tva) *n.* the state of having relation with more than one (item) वर्तमानकालपरिच्छेदे चातत्कालव्यवच्छेदो युक्तो भावाभावयोर्विरोधात् न तु कालान्तरसंबन्धव्यवच्छेदो मणिसूत्रवदेकस्यानेकसंबन्धत्वाविरोधात् NyāyKa. 81. 26.

अनेकसंबन्धभेद (anekasambandha-bheda) *m.* difference in various (kinship) relationships यथैकस्मिन् पुरुषे अनेकसंबन्धभेदानुविधायिन्यभिन्ने पिता पुत्रो भ्रातेति प्रत्यया भवन्ति तद्वदेक: काल: कार्यकारणविशेषापेक्ष: परापरादिप्रत्ययहेतु: NyāyVār. 255. 3 (*on* ii. 1. 36)

अनेकसंबन्धविधि (anekasambandha-vidhi) *m.* injunction of (actions in connection with) various syntactic or semantic relations अनेकार्थविधि: पूर्वं निराकृत:। त्वत्पक्षेऽनेकसंबन्धविधिश्चात्र प्रसज्यते TantrVā. 544. 4 (*on* ii. 2. 25)

अनेकसंबन्धविरोध (anekasambandha-virodha) *m.* contradiction to syntactic or semantic relations (of one *kāraka*) with more than one यदि चैकस्यानेकसंबन्धविरोध: कथं नानाभूताभि: शक्तिभिरेक: संबध्यते BrahmSi. 56.5.

अनेकसंबन्धसंभव (anekasambandha-sambhava) *m.* possibility of various syntactic or semantic relations 'षष्ठी स्थानेयोगा' इत्यस्या: परिभाषाया उपस्थानं नास्ति अनेकसंबन्धसंभवे संबन्धविशेषप्रतिपादनफलत्वात्तस्या: Pradī. v. 268A. 6 (*on* vi. 4. 1); PariVṛ. (Sī.) 1. 12; अनेकसंबन्धसंभवेऽप्यन्तरङ्गत्वान्निमित्तनिमित्तिभावलक्षण एव संबन्ध: परिगृह्यते Pradī. v. 315B. 9 (*on* vi. 4. 49)

अनेकसंबन्धानुग्रहार्थम् (anekasambandhānugrahārtham) *adv.* for the sake of allowing various syntactic or semantic relations षष्ठी ... तत्रानेकसंबन्धानुग्रहार्थमनाश्रितविशेषं संबन्धसामान्यमुपादाय प्रवृत्ता Nyās. ii. 494. 18 (*on* vi. 4. 1)

अनेकसंबन्धाभाव (anekasambandhābhāva) *m.* absence of syntactic or semantic relation with more than one एकस्मिन्विधेये विभागं विना तस्यानेकसंबन्धाभावेन विभागपर्यन्तत्वात्तत्र विधिव्यापारस्य तत्र चैकरूप एवोभयत्र विधिव्यापारो वाच्य इति समविभागविधि: MayūMāli. 722. 18 (*on.* x. 5. 8)

अनेकसंबन्धार्थम् (anekasambandhārtham) *adv.* for the sake of relation (of result) with many (persons) यदि ह्युत्पन्नं संयुज्येत, ततोऽनेकसंबन्धार्थमिति वचनं गम्येत ŚābaBh. 1390. 4 (*on* vi. 2. 2)

अनेकसंबन्धोपपादक (anekasambandhopapādaka) *adj.* effecting or facilitating syntactic or semantic relation with more than one अत एव संबन्धभेदाङ्गीकारेऽप्यनेकसंबन्धोपपादकैकयागकल्पनैव लाघवादस्त्वित्यप्यपास्तम् MīmāKau. iii (2). 245. 6 (*on* ii. 2. 20)

अनेकसंबन्ध्याधार (anekasambandhy-ādhāra) *m.* basis or substratum of various related things योगो हि संबन्ध:। स चानेकसंबन्ध्याधार: Nyās. ii. 911. 25 (*on* viii. 1. 16)

अनेकसंमर्दसह (anekasammarda- saha) *adj.* which has endured many battles अनेकसंमर्दसहानपि द्राक् कपीन्द्रकायान् स निशाचरेन्द्र:। टसीत्यभाङ्क्षीत् RāmC. 32. 61.

अनेकसर्ग (aneka-sarga) *adj.* **1** having many cantos तत्र स्फुटरसैश्चित्रै: सुश्लोकविनिबन्धनै:। अनेकसर्गै: संग्रामे महाकाव्यायितं भटै: HarVi. 43. 87 (comm. सर्ग: ... विच्छेदस्थानम्); **2** having various creations, HarVi. 43. 87 (comm. सर्ग: सृष्टि:)

अनेकसर्पक (aneka-sarpaka) *m.* many serpents आवाहनोद्वाहनतोयकर्दमैर्झषैर्जलूकाभिरनेकसर्पकै:। ... परिघा समन्विता MayaMa. 29. 162.

अनेकसर्वसत्त्व (aneka-sarvasattva) *n.* various existences, i.e. realities of all भेदवादिनैकैकस्यार्थस्यानेकसर्वसत्त्वास्वीकारात् NyāySu. (Ja.) 37B.12 (*on* i.1.1)

अनेकसल्लक्षण (aneka-sallakṣaṇa) *n.* various auspicious signs or marks श्रीधर्मसेनस्य ... जज्ञे कुमार: ...। अनेकसल्लक्षणलक्षिताङ्ग: VarāṅgaC. 2. 4.

अनेकसस्यशालिनी (anekasasya-śālinī) *adj.* (*f.*) endowed with various crops or sheaves of corns गौ: पृथिवी व्युप्तबीजा न तदैवानेकसस्यशालिनी भवति ManuBh. i. 387. 11 (*on* 4. 172)

अनेकसस्यसंपूर्णा (anekasasya-sampūrṇā) *adj.* (*f.*) full of various crops or sheaves of corns अनेकसस्यसंपूर्णा ... भू: श्रावणेऽब्दे विराजते NāraS.2 (5). 11.

अनेकसहकारिसाधारण (anekasahakāri-sādhāraṇa) *adj.* common to various auxiliaries or secondary means तत् कार्यमनेकसहकारिसाधारणमेकविशेषापायेऽपि न भवति। पुनरविकलेषु सर्वेषु विशेषेषु भवति PramāVāSvopVṛ. 54. 25.

अनेकसहस्र (aneka-sahasra) *n., m.* (nu.) **i** many thousands (विशांपति:) ऐक्षिष्ट ... अनेकसहस्रै राजानेयवाजिनाम् ... अरातिसैन्यम् AvantiKa. 100. 4; सुभटानां चानेकसहस्रमस्त्येव DaśKuC. 88. 12; यो वदति यश्च शृणोति स: अनेकसहस्रेषु कश्चिदेव भवति GītāBh. (Śaṅ.) 44. 12 (*on* 2. 29); अनन्तचरणाधाराणामनेकसहस्राणां वेदशाखानां कार्त्स्न्येनोपलम्भासंभवात् ŚāstrDī. 25. 13 (*on* i. 3. 3); **ii** many thousands, i.e. great many अनेकसहस्राणामतिबहूनामित्यर्थ: MayūMāli. 25. 17 (*on* i. 3. 3)

अनेकसहस्रचेतन (anekasahasra-cetana) *m.* several thousands of sentient beings or souls तदभ्युपगमे च एकशरीर एवानेकसहस्रचेतनापातात् ĀtmaSi. 7. 6.

अनेकसहस्रजन (anekasahasra-jana) *m.* several thousands of people अवश्यं ह्यनेकसहस्रजनाधिष्ठितामपि सभामध्यासीनैस्तत्रागत: सिंह: पार्थिवो वा तदैव ग्रहीतव्य: NyāyRa. 484. 10 (*on* 5 (8). 29)

अनेकसहस्रयोजन (anekasahasra-yojana) *adj.* of many thousands of measures of distance equal to four *krośas* or about nine miles (*yojanas*) ते ... अनेकसहस्रयोजनमपि पन्थानमतिलङ्घितं गणयन्तो गव्यूतिमात्रमिव ... विश्रमु: NīlaVi. 47. 12.

अनेकसहस्ररश्मि (anekasahasra-raśmi) *adj.* of many thousands of rays चन्द्रश्च साचिव्यमिवास्य कुर्वन् ... अभ्युत्थितोऽनेकसहस्ररश्मि: Rāmā. v. 171* (4)

अनेकसहस्रवत्सर (anekasahasra-vatsara) *m.* many thousands of years अनेकसहस्रवत्सरपरिमितस्यायुष: ... प्रामाणिकत्वम् BhāṭṭDī. ii. 326. 14 (*on* vi. 7. 12)

अनेकसहस्रसंख्य (anekasahasra-saṅkhya) *adj.* [P. iii. 2. 7] amounting to or numbering many thousands अनेकसहस्रसंख्यम् ... शबरसैन्यमद्राक्षम् Kād. 29. 18; भूपाल: ... शुश्राव ... शिष्यैरिवानेकसहस्रसंख्यैर्व्याप्तमर्त्यलोकं भैरवाचार्यनामानं महाशैवम् HarṣaC. 152. 6; 187. 10; 303. 13; अनेकसहस्रसंख्यानाम् ... कदलीगृहाणामन्तरेण स्तोकान्तरमतिक्राम्य (समरकेतु:) TilaMañ. 227.19; 323.1.

अनेकसहस्राश्व (anekasahasrāśva) *m.* many thousands of horses अनेकसहस्राश्वप्रतिग्रहे तन्त्रानुष्ठानम् ŚābaBh. 1311. 8 (*on* v. 2. 3)

अनेकसहायशत (aneka-sahāyaśata) *n.* many hundreds of attendants अनेकसहायशतपरिवृतमिव ... आत्मानमुद्वहन् ... कदलीगृहाभ्यन्तर एव द्वित्राणि पदान्यभिमुखमगच्छत् (हरिवाहनः) TilaMañ. 231. 3.

अनेकसांवत्सरिक (aneka-sāṁvatsarika) *m.* many astrologers (क्षोणिपतिः) अवाप ... निमेः पुरम् ...। अनेकसांवत्सरिकानुचिन्तितप्रशस्तवैवाहिकलग्नसौष्ठवम् Ragh. 4. 49.

अनेकसाधन (aneka-sādhana) *n.* **1** various instruments or efficient means निष्क्रान्तशब्दः कर्तृशक्त्युपसर्जनीभूतं द्रव्यमाह। तद्यानेकसाधनशक्त्युपचितम् Nyās. i. 185. 2 (*on* i. 2.44); **2** more than one reason एकस्मिन्नर्थेऽनेकसाधनोपन्यासो व्यर्थः NyāyKa. 61. 7; **3A** more than one cause or probans नापि व्याप्यान्तरसहवृत्तिः एकत्रापि साध्येऽनेकसाधनोपगमात् NyāyKuA. i. 170. 5; **3B** various means (of attaining liberation) (कैलासम्) अनेकसाधनरताः पुण्यवन्तो व्रजन्ति GaṇeP. ii. 52. 45; **4** various supernatural powers एते देवगणाः ... सर्वेश्वरम् ... आविर्भूतदेववधूनामनेकसाधनसिद्धानां विनोदायोपात्तनटवरवेशमालोक्य संजातानन्दसंदोहाः GopāKeCan. 146. 13.

अनेकसाधनविभक्तिक (anekasādhanavibhakti-ka) *adj.* having various instrumental case-endings निष्क्रान्तशब्दः कर्तृशक्त्युपसर्जनीभूतं द्रव्यमाह। तद्य ... अनेकसाधनविभक्तिकं भवति Nyās. i. 185. 3 (*on* i. 2.44)

अनेकसाधनसाध्यत्व (anekasādhanasādhya-tva) *n.* the state of being what is to be accomplished through various means अग्निहोत्रादिकर्म प्रति श्रुतेरधिको यत्नः महांश्च कर्मण्यायासः अनेकसाधनसाध्यत्वादग्निहोत्रादीनाम् TaiUBh. 223.9 (*on* 1. 11)

अनेकसाधना (aneka-sādhanā) *adj. (f.)* of various means अनेकसाधना यस्मादभिव्यक्तिरिहेक्ष्यते BṛĀraUBhVā. i. 2. 97.

अनेकसाधनोपकरण (anekasādhanopakaraṇa) *adj.* having various (surgical) means for help ते ... सम्राडवयवानामादधुरनेकसाधनोपकरणम् ... पट्टबन्धम् AvantiKa. 136. 12.

अनेकसाधनोपसंहार (anekasādhanopasaṁhāra) *m.* the bringing together or accumulation of many instruments or implements कुम्भकारादीनामनेकसाधनोपसंहारेण प्रवृत्तिदर्शनात् BrahmSūBh. (Bhā.) 104. 2 (*on* ii. 1.24)

अनेकसाधारण (aneka-sādhāraṇa) *adj. [f. - ī]* **A** (woman) common to many (people) (सा) अशप्यत मया ... अनेकसाधारणी भवेति DaśKuC. 72. 6; **B** (property or nature) common to many (entities) पिण्डव्यतिरिक्तमनेकसाधारणं वस्तुभूतमपोहतत्त्वमिष्यते NyāyKa. 320. 14; **C** (power) common to many (means) उभयोरपि वादिनोरनेकसाधारणान्वितप्रतिपादकशक्तिः ... नियम्यते NyāyRaMā. 83. 18.

अनेकसाधारणत्व (anekasādhāraṇa-tva) *n.* **A** the state of being (the object) common to many (people) पत्युश्चैकत्वादनेकसाधारणत्वाच्चातृप्तिः KāmSū. 296. 6 (5. 6); एकोऽपि तृप्तिं कुर्यादिति चेदाह अनेकसाधारणत्वाच्चेति JayaMa. 296. 9 (*on* 5. 6); **B** the state of being (a property) common to many (entities) उरःप्रभवत्वं तु न पयोधरयोर्विषयतावच्छेदकमनेकसाधारणत्वात् CitraMī. 104. 5.

अनेकसाधुजन (aneka-sādhujana) *m.* many noble people तस्यानेकसाधूपपादितसूक्ष्मवासोविशेषोपचयात् (v. l. तस्यानेकसाधुजनदत्तसूक्ष्मवस्त्रविक्रयवशात्) कालेन महत्यर्थमात्रा संवृत्ता PañcT. (Bühler Ed.) 34. 3.

अनेकसाधुशब्दत्व (anekasādhuśabda-tva) *n.* the state of having more than one grammatically correct word एकस्यार्थस्यानेकसाधुशब्दत्वमन्याय्यं तस्मादेकोऽनादिरन्येऽपभ्रंशाः VaiyāSiMañ. 86.1; 84.4.

अनेकसाधुसंयुक्त (anekasādhu-saṁyukta) *adj.* accompanied by many noble persons or saints अनेकसाधुसंयुक्तम् ...। नाम्ना यशोधरं सूरिमद्राक्षीन्मुदितो धनः SamarāSaṁ. 4. 253

अनेकसाधूपपादित (anekasādhūpapādita) *adj.* presented or offered by many noble persons तस्यानेकसाधूपपादितसूक्ष्मवासोविशेषोपचयान्महत्यर्थमात्रा संवृत्ता Tantrākhyā. 14.2; PañcT. 1.55(4)(48.4)

अनेकसाध्यता (aneakasādhya-tā) *f.* the state of being what is to be accomplished by various (means) विनियोगान्तरद्वारा न दुष्टानेकसाध्यता MṛgendraT. i. 11. 13.

अनेकसाध्यसाधन (aneka-sādhyasādhana) *n.* **1** various ends to be accomplished (श्रुतिविप्रतिपन्ना ... बुद्धिः) अनेकसाध्यसाधनसंबन्धप्रकाशनश्रुतिभिः ... विप्रतिपन्ना .. तव बुद्धिः GītāBh. (Śaṅ.) 58. 13 (*on* 2. 53); **2** various proofs of the plaints to be established अनेकसाध्यसाधनतयाभिहितैः साक्षिभिः साध्यार्थजातस्यैकदेशेऽपि साधिते सकलं भवेत् BālamBha. ii. 25.12 (*on* 2.20)

अनेकसाध्योद्देश (aneaksādhyoddeśa) *m.* [Inst.] by aiming at more than one (person) to be subdued संहितायां साध्यनाम्नामिति बहुवचननिर्देशादनेकसाध्योद्देशेन सकृदेवायं प्रयोग इति ध्वनितम् SetuBa. 117. 3.

अनेकसापेक्षता (anekasāpekṣa-tā) *f.* the state of expecting or depending on many entities विश्वजित् ... सर्वपृष्ठः सर्वशब्दस्यानेकसापेक्षतया आतिदेशिकपृष्ठद्वयानुवादासंभवात् BhāṭṭCin. ii. 52. 12 (*on* i. 4. 2)

अनेकसामग्रीसंनिपात (anekasāmagrī-sannipāta) *m.* concurrence of more than one totality of causes एकस्यानेकसामग्रीसंनिपातात् प्रतिक्षणम्। षट्कारकी प्रकल्प्येत Laghīya. 1. 48.

अनेकसामग्रीसाध्या (anekasāmagrī-sādhyā) *adj. (f.)* to be accomplished by more than one totality of causes न ह्येका व्यक्तिरनेकसामग्रीसाध्या ŚrutaPra. iB. 127. 28 (*on* i. 1. 3)

अनेकसामत्व (anekasāma-tva) *n.* the state of having many Sāmans (chants) पुनर्दूषितमनेकसामत्वाज्ज्योतिष्टोमस्य ŚābaBh. 576. 2 (*on* ii. 3. 2)

अनेकसामन्तामात्यपरिवृत (anekasāmantāmātya-parivṛta) *adj.* surrounded, i.e. accompanied by many feudatories and ministers नरपतिरनेकसामन्तामात्यपरिवृतः ... तद्राज्यसुखमनुभवन् ... अवतिष्ठते VetāPañ. (Jam.)4.7.

अनेकसामान्य (aneka-sāmānya) *adj.* similar to or resembling with more than one standard (of comparison) मालोपमेति सेयं यत्रैकं वस्त्वनेकसामान्यम्। उपमीयेतानेकैरुपमानैः Kāvyālaṅ. (Ru.) 8.25 (*but* comm. अनेकधर्मकम्)

अनेकसामान्य (aneka-sāmānya) *n.* **i** more than one class (of entities) न च सामान्यविशेषवचनत्वं शब्दस्य दृष्टमक्षादिशब्दानामनेकसामान्यवचनत्वात् TantrVā. 276. 10 (*on* i. 3. 26); **ii** various classes or universals यस्यापि वस्तुरूपं सामान्यमस्ति तस्याप्यनेकसामान्यसंनिधौ किंनिबन्धनो विशेषप्रत्ययो भवेत् Śarka.25.20.

अनेकसामान्याध्यवसाय (anekasāmānyādhyavasāya) *m.* determinate cognition of various classes or universals एवं च कृत्वा यस्मिन् कस्मिंश्चिच्छाबलेयादिपिण्डेऽनेकाश्वमहिष्यादिव्यावृत्तियोगादनेकसामान्याध्यवसायप्रसङ्गः Śarka. 42. 24.

अनेकसायक (aneka-sāyaka) *m.* various arrows लक्ष्मणः ... तमेव ... विव्याधानेकसायकैः AdhyāRā. vi. 9. 41.

अनेकसायकाभिहत (anekasāyakābhihata) *adj.* struck with various arrows (सः) तां वीक्ष्य मन्मथशरव्याकुलीकृतचेतनः। दत्तशाप इवानेकसायकाभिहतैर्मृगैः BṛKathāMañ. ix. 2. 1073.

अनेकसारिका (aneka-sārikā) *f.* many *mainā*-birds of the species *Turdus salica* अनेकसारिकोद्घुष्यमाणसुब्रह्मण्यम् ... आश्रममपश्यम् Kād. 39.13.

अनेकसालभञ्जिका (aneka-sālabhañjikā) *f.* various images or figures made from *sāla* wood अनेकसालभञ्जिकाः काष्ठमय्यः कान्ता(न्त)प्रकृतयः AbhinBhā. i. 63. 14 (*on* 2. 76)

अनेकसाहस्र (aneka-sāhasra) *adj.* of many thousands संवार्य तु रणे द्रोणः कुमारं वै महाबलः। शरैरनेकसाहस्रैः MahāBhā. vii.15. 24; viii. 12. 7; सुतसोमस्तु ... पितुरत्यन्तवैरिणम्। शरैरनेकसाहस्रैश्छादयामास MahāBhā. viii. 18. 18; viii. 38. 38; SkandP. v(1). 27. 56; (वैष्णवं पदम् अङ्कितम्) कालैरनेकसाहस्रैरयुतायुतसंकुलैः AhirbuS. 9. 23.

अनेकसाहस्रशत (aneka-sāhasraśata) *n.* many hundreds of thousands वाजिपादातरथौघजालैरनेकसाहस्रशतैर्ददर्श। किरीटिनं संपरिवार्यमाणं शिनेर्नप्ता MahāBhā. vi. 55. 75.

अनेकसाहित्य (aneka-sāhitya) *n.* association with more than one (entity) पश्चैक्यात्प्रकृतावर्थादानन्तर्यमनुष्ठितम्। इह त्वनेकसाहित्यात्साजात्यात्तु समीयते ŚāstrDī. 424. 6 (*on* v. 2. 5)

अनेकसाहित्यकला (aneka-sāhityakalā) *f.* various types of literature and art तस्य पुत्रः समभवद् गणेशो नाम ... अनेकसाहित्यकलाकलितः ParamāKā. 149. 5.

अनेकसिद्ध (aneka-siddha) *m.* many semi-divine beings characterised by (eight) supernatural powers किंनिमित्तं वानेकसिद्धसाध्यसंबाधानि ... अपहाय दिव्याश्रमपदानि ... वनमिदममानुषमधिवससि Kād. 135. 4; SthānṬ. 34A. 4; अनेकसिद्धादेशजनितप्रत्ययेन ... ब्राह्मणेनाहमादिष्टः BhagAjju. 4.1; गिरौ ... अनेकसिद्धोन्नतस्थितौ। विहार उचितः PrabhāC. 207. 17.

अनेकसिद्ध (aneka-siddha) *adj.* effected through various means or causes लोके कार्यस्यानेकसिद्धत्वनियमात् एकस्मादेव तस्मात्तद्वक्तुं न ताः क्षमाः GoviBh. 82. 8 (*on* i. 4. 27)

अनेकसिद्धि (aneka-siddhi) *f.* various supernatural powers अनेकसिद्धिश्रद्धालुसिद्धान्विष्यमाणाभिः .. ओषधीभिः TilaMañ. 234. 16.

अनेकसिद्धिकुलावनि (anekasiddhikulāvani) *f.* abode of host of various supernatural powers ईदृक् पुनः कथं प्राप्योऽनेकसिद्धिकुलावनिः PrabhāC.167.20.

अनेकसिद्धिसंयुक्त (anekasiddhi-saṁyukta) *adj.* possessed of various supernatural powers अनेकसिद्धिसंयुक्तः ... स चागन्तात्र निश्चितम् PrabhāC.52.21.

अनेकसुखदुःखव्यक्ति (anekasukhaduḥkha-vyakti) *f.* manifestation of more than one pleasure and pain एकस्यैवानेकसुखदुःखव्यक्तिदर्शनात् सुखादिस्वरूपबहुत्वं नात्मैक्यविरोधि ŚrutaPra. iA. 241. 9 (*on* i. 1. 1)

अनेकसुखपूर (anekasukha-pūra) *m.* flood, i.e. abundance of various pleasures अनेकसुखपूरैश्च गोपा गोप्यस्तथा व्रजे। विस्मृत्य गृहकार्याणि मां विलोकितुमागताः ĀdiP. 18. 140.

अनेकसुखप्रमोदमनस् (anekasukhapramoda-manas) *adj.* (used as noun) (one) having mind rejoicing at various pleasures and delights धन्यानाम् ... °अनेकसुखप्रमोदमनसां स्वल्पायते शर्वरी ŚatTrayī. 540.

अनेकसुगन्धपुष्प (aneka-sugandhapuṣpa) *adj.* having, i.e. decorated with various fragrant flowers पश्चात्तिलाचलमनेकसुगन्धपुष्पं सौवर्णपिप्पलहिरण्मयहंसयुक्तम्। आकारयेत् PadmP. v. 21. 103.

अनेकसुगन्धपुष्प (aneka-sugandhapuṣpa) *n.* various fragrant flowers पश्चात्तिलाचलमनेकसुगन्धपुष्पसौवर्णपिप्पलहिरण्यमयहंसयुक्तम्। आकारयेत् BhaviP. 886A. 35 (iv. 195. 24)

अनेकसुगन्धरस (aneka-sugandharasa) *m.* various fragrant saps or juices अगुरुचन्दनकेसरीमृगमदकर्पूराद्या अनेकसुगन्धरसाः श्रीराधिकया संभोज्या भवन्ति SāmaraU. 237. 17.

अनेकसुगन्धिपुष्प (aneka-sugandhipuṣpa) *n.* various fragrant flowers पश्चात्तिलाचलमनेकसुगन्धिपुष्पसौवर्णपिप्पलहिरण्मयहंसयुक्तम्। आकारयेत् MatsyaP. 83. 23.

अनेकसुतशून्यविषय (anekasutaśūnya-viṣaya) *adj.* referring to (the person) devoid of more than one son तद्वचनद्वयमनेकसुतशून्यविषयम् SmṛtiCan. iv. 445. 15.

अनेकसुत्यासाधारण (anekasutyā-sādhāraṇa) *adj.* common to many Soma-pressings, i.e. Soma sacrifices न हि त्र्यनीकानामानेकसुत्यासाधारणमेकमङ्गम् BhāṭṭDī. iv. 41. 20 (*on* x. 5. 25)

अनेकसुन्दरी (aneka-sundarī) *f.* many beautiful ladies तव वदनेन्दूदये सत्यनेकसुन्दरीरूपलावण्यसंपदामन्तरङ्गोऽप्यपांपतिर्यन्न मनागपि क्षोभमुपयाति तन्मन्ये रूपान्तरं किमपि प्रपन्नः VyaktiVi. 127. 18.

अनेकसुबन्त (aneka-subanta) *n.* many words ending in case -affixes, i.e. nouns अनेकमन्यपदार्थ इत्यनेनानेकसुबन्तानामन्यपदार्थप्रतिपादकत्वे बहुव्रीहिविधानाच्चित्रग्वादिपदानाम् ... द्वन्द्वापत्तिः VaiyāBhū. 139. 19 (*on* 30); अनेकसुबन्तानां चार्थे वृत्त्यभावेनैकार्थीभावरूपसामर्थ्याभावात् LaŚabdeŚe. ii. 127. 12.

अनेकसुबन्ताभाव (anekasubantābhāva) *m.* absence of many nouns सर्वत्र एकशेषे कृते अनेकसुबन्ताभावाद् द्वन्द्वो न SiddhāKau. 208B. 10 (*on* i. 2. 73)

अनेकसुभाषित (aneka-subhāṣita) *n.* many pleasant conversations or witty sayings आवयोः ... अनेकसुभाषितपुराणादिकथाप्रश्नप्रहेलिकादानादिभिर्विनोदैः कालोऽतिवर्तते Pañcā. 188. 5.

अनेकसुभाषितगोष्ठी (anekasubhāṣita-goṣṭhī) *f.* discourse of many pleasant conversations आवयोः ... सुभाषितप्रश्नप्रतिप्रश्नैः (v.l. अनेकसुभाषितगोष्ठ्या) कालोऽति-वर्तते PañcT. 3. 46 (7) (303. 2)

अनेकसुर (aneka-sura) *m.* many gods गुरुजनस्य ... दर्शयन्ननेकसुरसिद्धसाध्यसंबद्धानि तीर्थस्थानानि ... दिनान्यगमयत् TilaMañ. 382. 20.

अनेकसुरपादप (aneka-surapādapa) *m.* many desire-yielding (*kalpa*) trees राजा ... अनेकसुरपादपप्रसूनपरिमलमुचः श्वासपवनात् ... उद्वमन्तमेकं वैमानिकमपश्यत् TilaMañ. 428.9; 38. 5; 408. 10.

अनेकसुरलोकनायिका (aneka-suralokanāyikā) *f.* many heavenly heroines झटित्यनेकसुरलोकनायिकोपभोगक्रीडाकृतार्थमपि ... निविष्टमस्यां मे मनः UdaySuKa. 140. 25.

अनेकसुरसुन्दरी (aneka-surasundarī) *f.* several celestial beautiful damsels (राजा) अनेकसुरसुन्दरीसेविततीरसंकेतलतामण्डपाम् ... समुत्तीर्य भगवतीं मेकलकन्याम् ... प्रयाणविच्छेदमकरोत् NalaCam. 6. 11 (4)

अनेकसुरुङ्गासंचार (aneka-suruṅgāsañcāra) *adj.* having several tunnel-paths or passages कारयेत् ... भूमिगृहं वा ... अनेकसुरुङ्गासंचारम् ArthŚā. i. 98. 6 (1. 20) (comm. अनेकाः(?के) सुरुङ्गासञ्चाराः तिर्यग्भूखातात्मकाः सञ्चरणमार्गाः)

अनेकसुविदत्रवस्तु (aneka-suvidatravastu) *n.* various propicious or auspicious objects (अहम्) पर्युपास्य ... द्रविणोदशमनेकसुविदत्रवस्तुव्यस्तहस्तैः .. यायजूकलोकैः YaśasCam. i. 324. 2.

अनेकसुषिर (aneka-suṣira) *adj.* having many holes अनेकसुषिरं कान्तं वादि स्त्रीमुखपङ्कजम्। पश्य कान्ते वनस्यान्ते (वल्मीकम्) SūktiMu. 98. 32.

अनेकसूक्तोपशालिनी (anekasūktopaśālinī) *adj.* (*f.*) furnished with many good words (बाणः) कृतकृत्य इवानेकसूक्तोपशालिनीभिः स्तुतिभिः स्तुत्वा ... भगवतीम् ... नगरमाजगाम UdaySuKa. 155. 7.

अनेकसूत्रधारघटितत्व (anekasūtradhāraghaṭita-tva) *n.* the state of being built by various architects एकसौधान्तर्गतानामपवरकादीनामनेकसूत्रधारघटितत्वदर्शनाच्चानैकान्तिको हेतुः TattvSaṁPañ. 57. 24 (*on* 92)

अनेकसूत्रव्यवहितत्व (anekasūtravyavahita-tva) *n.* the state of being intervened or separated by many aphorisms प्रवृत्ति(त्ते?)स्त्वनेकसूत्रव्यवहितत्वान्न सानुबन्धमर्हति ŚrutaPra. ii. 285. 34 (*on* ii. 2. 8)

अनेकसूरि (aneka-sūri) *m.* many scholars अस्माभिरनेकसूरिरचितग्रन्थार्थमालोड्य तत्सारम् ... प्रकाशीकृतम् Prasā. i. 2. 17.

अनेकसूर्यपरिस्पन्द (aneka-sūryaparispanda) *m.* many movements of the Sun अनेकसूर्यपरिस्पन्दावच्छिन्नकालसंबन्धिन्यः क्रियाः ... यौगपद्यप्रत्ययगोचरः TātpaṬ. (Vā.) 405. 2 (*on* ii. 1. 39)

अनेकसूर्यशोभाजित् (anekasūryaśobhā-jit) *adj.* [P. iii. 2. 61] which surpasses the splendour of many Suns (लोकाध्यक्षः दर्शयामास तान्रूपम्) अनेकसूर्यशोभाजिन्मुकुटभ्राजिमस्तकम् GaṇeP. i. 12. 36.

अनेकसूर्यसंकाश (anekasūrya-saṅkāśa) *adj.* [*f.* - *ā*] resembling many Suns विनायकः ... अनेकसूर्यसंकाशः GaṇeP. i. 20. 31; सेना ...। भूतलं छादयामास ...। अनेकसूर्यसंकाशा GaṇeP. i. 42. 17; गजाननः। दर्शयामास .. निजं रूपम् ... अनेकसूर्यसंकाशतेजोज्वालासुदीपितम् GaṇeP. i. 87. 35.

अनेकसृष्टि (aneka-sṛṣṭi) *f.* many creations तौ ... अनेकसृष्टिसंहारस्थितिकार्यपरायणौ SkandP. v (2). 59. 7; v (2). 63. 22.

अनेकसृष्टिरचना (anekasṛṣṭi-racanā) *f.* fashioning of many creations अनेकसृष्टिरचनाः सन्ति तस्यैव लीलया BhaviP. 605 A. 2 (iii (4). 25. 151)

अनेकसेवकासक्तदृश् (anekasevakāsakta-dṛś) *adj.* having eyes fixed on several attendants (सा) गन्तुमुद्यता। अनेकसेवकासक्तदृशा तेन न वीक्षिता BṛKathāMañ. ix. 2. 1286.

अनेकसेवासुमुख (anekasevā-sumukha) *adj.* favourably disposed to various services शम्भुराजः ... अनेकसेवासुमुखैः सेवकैरभिसेवितः ... प्रविवेश स्वकं पुरम् ParamāKā. 175. 45.

अनेकसैनिकोपेत (anekasainikopeta) *adj.* accompanied by many soldiers शंकरः ... अनेकसैनिकोपेतः (विचचार) SkandP. iii (1). 48. 8.

अनेकसैन्य (aneka-sainya) *adj.* having many regiments of army तीव्रोद्धवं क्रुद्धमनेकसैन्यं परासुषेणन्तमरिव्रजाय। निर्विज्य नित्यास्तमयात् कथंचिद्वैरोचनी दीप्तिरुपायतेव RāghPāṇ. (Dha.) 16. 39.

अनेकसौरभोद्गार (anekasaurabhodgāra) *m.* discharges or outflows of various fragrances अनेकसौरभोद्गारव्याकुलीकृतषट्पदैः। प्रक्षुभ्यत्कोकिलकुले रसत्समदसारसे। ... संजाताधिकसंतापस्तत्र वत्सेश्वरात्मजः BṛKathāMañ. xi.1.2.

अनेकस्कन्धपादप (anekaskandha-pādapa) *adj.* having trees possessing many branches स्निग्धवर्णं महामूलमनेकस्कन्धपादपम्। ... भूतवनं नाम नानाभूतगणालयम् LiṅgaP. i. 51. 6.

अनेकस्कन्धवाहन (anekaskandha-vāhana) *adj.* bearing many branches स्निग्धपर्णमहामूलमनेकस्कन्धवाहनम्। ... भूतवटं नाम ... महादेवस्य ... आयतनम् VāyuP. i. 40. 19.

अनेकस्खलित (aneka-skhalita) *n.* **1** many stumblings असत्कवेर्वागिव वीतसौष्ठवं निवेशयन्ती पदमव्यवस्थया। असावनेकस्खलितैः समाकुला विमुच्य मार्गं किमितः प्रतिष्ठते NavaSāC. 4. 13; **2** many mistakes or wrong usages, NavaSāC. 4. 13.

अनेकस्तबककदम्बक (anekastabakakadamba-ka) *adj.* having many multitudes of bunches of flowers अनेकस्तबककदम्बकखर्वशाखस्य क्रमुकखण्डस्यास्य निरपायासु छायासु विनोदय ... मार्गखेदम् KaumuMi. 4. 1 (5)

अनेकस्तम्भशत (aneka-stambhaśata) *n.* many hundreds of pillars or columns गङ्गादेवीद्वीपः ... गङ्गादेवीभवनेन क्रोशायामेन तदर्द्धविष्कम्भेन किंचिदूनक्रोशोच्चेनानेकस्तम्भशतसंनिविष्टेनालङ्कृतोपरितनभागः SthānṬ. 74 B.13.

अनेकस्तम्भसंयुत (anekastambha-saṁyuta) *adj.* consisting of many pillars or columns अनेकस्तम्भसंयुतम् ... महाविमानं प्रथितं भास्करं जातवेदसम् VāyuP. i. 34. 79.

अनेकस्तुति (aneka-stuti) *f.* **1** many hymns of praises अनेकस्तुतिभिः स्तुत्वा गिरीशम् SkandP. i (1). 5. 140; **2** praise in various ways राज्ञानेकस्तुतीः कृत्वा सविनयं नत्वा कृत्यादेशेन प्रसीदत PurāPraSaṁ. 16. 21.

अनेकस्तुतिजन्य (anekastuti-janya) *adj.* produced from many hymns of praises विधेयभावनाभाव्यस्यानेकस्तुतिजन्यापूर्वस्य भेदावश्यंभावात्तद्वतद्वादशत्वेनापि स्तोत्रादिद्वादशत्योपपत्तिः MīmāKau. iii (2). 98. 12 (*on* ii. 1. 25)

अनेकस्तुतिव्यतिकर (anekastuti-vyatikara) *adj.* mixed with many hymns of praises अनिमिषनिकायकीर्त्यमानानेकस्तुतिव्यतिकरमितस्ततो महामहोत्सवावतारं च निचाय्य सत्वरम् ... श्रेणिकधरणीश्वरायेदं निवेदयामासुः YaśasCam. ii. 305.21.

अनेकस्तोमक (anekastoma-ka) *adj.* **i** (sacrifice) having more than one typical form of chant (*stoma*) किमेकस्तोमकस्य क्रतोरेष वाद उतैकस्तोमकस्यानेकस्तोमकस्य चेति ŚābaBh. 1335. 1 (*on* v. 3. 43); **ii** (sacrifice) having many typical forms of chants (*stomas*) स्तोमान्तरसत्त्वेऽपि त्रिवृदादेरपि सत्त्वात् अनेकस्तोमकक्रतुदीपकत्वम् BhāṭṭDī. ii. 204. 4 (*on* v. 3. 15)

अनेकस्त्रीपुरुषवहन (anekastrīpuruṣa-vahana) *adj.* carrying, i. e. effecting many females and males अनेकस्त्रीपुरुषवहनानि तेषां बंदा(बन्धना)नि चैवं कदाचिद्भवति(न्ति) BhelaS. 84. 17 (4. 4)

अनेकस्थ (aneka-stha) *adj.* **A** pertaining to many (males), i.e. polyandrous न च धर्मोऽप्यनेकस्थश्चरितव्यः सनातनः MahāBhā. i. 188. 8; **B** carried out at different places, cf. **अनेकस्थत्व A; C** occurring in more than one item, cf. **अनेकस्थत्व B; D** (an-ekastha) not occurring in one place चोरप्रकृतीनां म्लेच्छजातीनां च स्थानविपर्यासमनेकस्थं कारयेद्दुर्गराष्ट्रदण्डमुख्यानां च ArthŚā. iii. 210. 9 (13. 5) (comm. असंहतम्)

अनेकस्थत्व (anekastha-tva) *n.* **A** the state of being carried out at different places यौगपद्यात्तु कर्मणामनेकत्वादनेकस्थत्वाच्च देशकालात्ययो मा भूदिति परोक्षममात्यैः कारयेत् ArthŚā. i. 46. 6 (1. 9); **B** the state of occurring in more than one item, i. e. two सादृश्येन सह सादृश्येऽनेकस्थत्वादौ सादृश्यरूपत्वाश्रिते सादृश्यरूपत्वस्याश्रयणाभ्युपगमे परस्पराश्रयभावः KhaṇḍanKhā. 740. 12 (comm. सादृश्यस्य च द्विगामितया अनेकस्थत्वात्)

अनेकस्थान (aneka-sthāna) *adj.* existing at many places किमीश्वरोऽवयवी पाणिपादाद्यवयवैरनेकस्थानः TattvPrakā. 153 A. 10 (*on* iii. 2. 2)

अनेकस्थान (aneka-sthāna) *n.* **A** various places (मरीचिः) एकोऽपि अनेकस्थानभेदत्वाद् बहुवचनभाक्मरीचय इति AitUBh. 252. 7 (*on* 1. 2); **B** more than one place एकैकदेशतोऽनेकस्थानगतत्वं परस्याविरुद्धं श्रुतिविरुद्धं च TattvPrakā. 153B. 2 (*on* iii. 2. 11)

अनेकस्थानतल (aneka-sthānatala) *adj.* having many rooms and storeys अनेकस्थानतलम् ... पण्यगृहं कोष्ठागारं च ... कारयेत् ArthŚā. i. 133. 1 (2. 5) (comm. अनेकैः कोष्ठैर्भूमिकाभिश्च युक्तम्)

अनेकस्थानवृत्ति (anekasthāna-vṛtti) *f.* existence in more than one place किमेषां विकल्पः समुच्चयो वेति विशये निरपेक्षत्वप्रतीतेर्युगपदनेकस्थानवृत्त्यसंभवाच्च विकल्पः BrahmSūBh. (Rā.) 587. 5 (*on* iii. 2. 7); युगपदनेकस्थानवृत्त्ययोगाच्च विकल्पः स्यात् ŚrutaPra. ii. 431. 13 (*on* iii. 2. 7)

अनेकस्थानस्थ (anekasthāna-stha) *adj.* staying at various places वञ्चकान् ... चारैरनेकस्थानस्थैर्ज्ञात्वा प्रोत्साद्य स्ववशान् कुर्यात् ManvaMu. 412. 14 (*on* 9. 261)

अनेकस्थायसंचार (anekasthāya-sañcāra) *adj.* moving in various components of melody (*sthāyas*) अनेकस्थायसंचारः सर्वदोषविवर्जितः ... गायनाग्रणीः SaṁgīRa. ii. 154. 6 (3. 16)

अनेकस्थित (aneka-sthita) *adj.* [*f.* - ā] **A** staying in more than one place (नन्दनन्दिनी) एकानेकस्थिता लोके इन्दीवरनिभेक्षणा ... सा मे साक्षान्महादेवी पापमाशु व्यपोहतु LiṅgaP. i. 82. 21; **B** occurring in many places अनेकस्थितं वस्त्वेकत्र निषिध्यान्यत्र नियम्यते तत्र परिसंख्यालङ्कृतिः AlaṅkāMañ. 154. 13.

अनेकस्थूपिकोपेत (anekasthūpikopeta) *adj.* consisting of or possessing many spines अनेकस्थूपिकोपेतं कोष्ठकं मध्यमे भवेत् MayaMa. 22. 84.

अनेकस्थूलावयव (aneka-sthūlāvayava) *m.* number of gross constituents सर्वतो योजनादिव्यापिगन्धोपलम्भायानेकस्थूलावयवापसारेण सद्यो गुरुत्वादिह्रासस्य द्रव्यक्षयस्य चापातात् Nyāyāmṛ. 612 A. 8.

अनेकस्मार्य (aneka-smārya) *n.* many things which are to be remembered वानेकस्मार्ये। अनेकस्मार्ये प्रयोक्तरि सति स्मरणार्थैर्योगेऽतीते काले ती वा स्यात् MugdhaBo. 25. 30 (147. 1)

अनेकस्मृति (aneka-smṛti) *f.* **1A** recollection of more than one (thing) एकस्मृतौ विपर्ययः, ततोऽविवेकात्, अनेकस्मृतौ तु संशयः नैकस्मादविवेकात् BrahmSi. 139. 16; **1B** more than one recollection एकस्मृत्यारूढपदद्वयात् स्वस्य शक्त्या स्वस्वार्थयोरेकदा स्मृतिसंभवादनेकस्मृत्यर्थं न साहित्ये लक्षणा TattvCin. iv (2). 801. 4; **2** various Smṛti texts अध्येतॄणां अनेकस्मृतिमूलश्रुतिवाक्यत्यागकल्पनानुपपत्तेः MīmāKau. i. 3. 14 (*on* i. 3. 1)

अनेकस्मृतिवाक्य (anekasmṛti-vākya) *n.* sentences from various Smṛti-texts न हि तदनुरोधेनानेकस्मृतिवाक्यानामपलापः कर्तुमुचितः BālamBha. i. 65. 10 (*on* 1. 14)

अनेकस्मृतिव्याकोप (anekasmṛti-vyākopa) *m.* contradiction with various Smṛti-texts उत्तरार्धपाठः... मेधातिथिकल्पतर्वादिधृतो न युक्तः। अनेकस्मृतिव्याकोपापत्तेः BālamBha. ii. 146. 15 (*on* 2. 118-119)

अनेकस्मृत्युपन्यास (anekasmṛty-upanyāsa) *m.* mention or teaching of many Smṛti-texts केनचित् किंचित् स्मृतमिति दर्शनायानेकस्मृत्युपन्यासः Pradī. ii. 487 B. 19 (*on* ii. 3. 2) (*but* F.N. अनेकवार्तिकोपन्यास इत्यर्थः)

अनेकस्रोतस् (aneka-srotas) *adj.* having many currents or streams दीक्षितः ... अनेकस्रोतसं वा नदीं तरति ŚābaBh. 2212. 4 (*on* xi. 4. 50); ŚāstrDī. 841. 2 (*on* xi. 4. 17)

अनेकस्वकृत्योपयोगित्व (anekasvakṛtyopayogi-tva) *n.* the state of being useful to many acts of oneself द्रविणशब्देन सर्वस्वप्रायत्वमनेकस्वकृत्योपयोगित्वमुक्तम् Loc. 216. 16 (*on* 3. 41); Kāvyānu. (He.) 313. 21.

अनेकस्वतन्त्रपद (aneka-svatantrapada) *n.* many independent words नेदं शास्त्रीयं द्विर्वचनं किं तर्हि परप्रत्यायनायानेकस्वतन्त्रपदप्रयोग इत्युक्तं भवति Pradī. vii. 36. 15 (*on* viii. 1. 12)

अनेकस्वत्वाक्रान्त (anekasvatvākrānta) *adj.* covered with what belongs to many, i. e. common ownership यथा साधारणस्यानेकस्वत्वाक्रान्तस्य न यथेष्टविनियोगार्हत्वं तथा परद्रव्यस्यापीति तदपहरणमपि साहसं भवति BālamBha. ii. 310. 32 (*on* 2. 230)

अनेकस्वभाव (aneka-svabhāva) *adj.* [*f.* -*ā*] **A** possessing more than one nature or property तदेवं सर्वपक्षेषु नैवैकात्मा स युज्यते। एकानिष्पत्तितोऽनेकस्वभावोऽपि न संभवी TattvSaṁ. 1996; **B** possessing different or various natures विरोधादेकमनेकस्वभावमयुक्तम् NyāyKa. 30. 13; चैत्रदेहोऽनेकस्वभावेऽपि 'स एवायम्' इति एकरूपताम् अपरित्यजन्नेव निर्भासते PratyabhiVi. ii. 33. 8 (*on* ii. 2. 1); अभिसारिकाः शिवाश्चानेकस्वभावा असंहतरूपा एकस्मिन्नाश्रये राजपथे क्रमवर्तिन्यः AlaṅkāSa. 151. 15; जीवद्रव्यम् ... अनेकस्वभावं भवति TātpaVṛ. 370. 14 (*on* 3.75); परमाणव इमे खल्वनेकस्वभावैः ... एकजात्यावरूढैः। आरभ्यन्ते NayaMañ. II. ii. 3. 5.

अनेकस्वभाव (aneka-svabhāva) *m.* nature of more than one thing न ह्येकमनेकस्वभावं(वो) नाम व्याघातात् NyāyKuA. i. 12. 5 (comm. न ह्येकमेकस्वभावात्मकमनेकेषां स्वभावो भवति)

अनेकस्वभावक (anekasvabhāva-ka) *adj.* having more than one nature न कपित्थादिवत्तत्त्वं स्वतोऽनेकस्वभावकम्। उक्त्वा सलिलवत्तस्मादेक इत्यब्रवीच्छ्रुतिः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1800.

अनेकस्वभावकल्पन (anekasvabhāva-kalpana) *n.* assumption of more than one nature परमाणवः रूपरसस्पर्शभावाः आप्याः .... इति भवद्भिरेकैकस्यानेकस्वभावकल्पनात् ŚatDū. 85. 12.

अनेकस्वभावता (anekasvabhāva-tā) *f.* the state of having more than one nature सहकारिसमवधाने जनकमजनकं चान्यदेति स्वभाव इति चेन्नैवम्। एकस्यानेकस्वभावतानुपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 210. 6; एकस्यानेकस्वभावतामन्तरेणानेकस्वावयवव्यापनायोगात् SyādvāMañ. 28 (99); न चैकस्यानेकस्वभावताघातः ŚatDū. 85. 10.

अनेकस्वभावत्व (anekasvabhāva-tva) *n.* the state of having more than one nature श्रुतत्वाददोष इति चेत् न एकस्य अनेकस्वभावत्वानुपपत्तेः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 590.16 (*on* iii. 2. 21); विरोधः—एकस्यानेकस्वभावत्वविरोधः Bhāsk. ii. 9. 12 (*on* ii. 1. 1)

अनेकस्वभावांश (anekasvabhāvāṁśa) *m.* part or aspect of manifold nature न चानेकस्वभावांशवत्त्वं ज्ञानस्य संमतम् BṛĀraUBhVā. iv. 3. 698.

अनेकस्वयंप्रकाशभाव (aneka-svayamprakāśabhāva) *m.* several self-illuminated beings किमनेकस्वयंप्रकाशभावाभ्युपगमेन ĀtmaSi. 47. 17.

अनेकस्वर (aneka-svara) *adj.* consisting of more than one vowel निन्दहिंसक्लिशखादानेकस्वरविनाशिव्याभाषासूयां वुञ् Kātan. iv. 4. 28; SiddhaHe. v. 2. 68; व्रीहेरर्थात्स्वरूपतः। यथा व्रीहीति शालीति इत्यनेकस्वरादतः KātanVṛ. *on* ii. 6. 15 (3); *on* ii. 6. 40; योऽनेकस्वरस्य SiddhaHe. ii. 1. 56; iii. 4. 46; अव्यक्तानुकरणादनेकस्वरात् कृभ्वस्तिना अनितौ द्विश्च SiddhaHe. vii. 2. 145; vii. 2.6.

अनेकस्वर (aneka-svara) *m.* **1** various notes अनेकस्वरसंयोगे योऽत्यर्थमुपलभ्यते। अन्यश्च बलिनो यस्य संवादी चानुवाद्यपि NāṭyaŚā. 28. 68; **2** more than one accent विधानं च भूयस्त्वादिना एकस्मिन्नेव वेद इति नानेकस्वरप्राप्तिः MīmāKau. ii. 317. 14 (*on* iii. 3. 6)

अनेकस्वरूप (aneka-svarūpa) *adj.* **A** of more than one form जयानेकस्वरूपैकविध प्रभो MatsyaP. 245. 75; VāmaP. 30. 26; वाच्यं वस्तु घटादिकम्। एकात्मकमेव एकरूपमेव सत् अनेकम् अनेकस्वरूपम् SyādvāMañ. 14 (181); अनेकस्वरूपे त्वयि मम रतिरुच्चैर्वर्धताम् StavMā. 305. 11; **B** of many aspects अनंशिन इत्येव श्रुतिरेतेषु वर्तते। अप्यनेकस्वरूपेषु विशेषादेव केवलम् AnuVyā. 21B. 4 (*on* ii. 1. 7)

अनेकस्वरूपधृक् (anekasvarūpa-dhṛk) *m.* one of the thousand epithets of Gaṇeśa (*lit.* bearing more than one form) एकानेकस्वरूपधृक् ... इति वैनायकं नाम्नां सहस्रम् GaṇeP. i. 46. 136.

अनेकस्वरूपप्रतिपत्ति (anekasvarūpa-pratipatti) *f.* assumption of more than one form एकस्यापि देवतात्मनो युगपदनेकस्वरूपप्रतिपत्तिः संभवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188. 2 (*on* i. 3. 27)

अनेकस्वरूपिन् (anekasvarūp-in) *adj.* having more than one form न जानीषे मयूरेशम् ... एकानेकस्वरूपिणम् GaṇeP. ii. 116. 8.

अनेकस्वर्णपात्रस्थ (anekasvarṇapātra-stha) *adj.* being, i.e. present in many gold vessels अनेकस्वर्णपात्रस्थैः पक्वान्नैः ... पूजितम् ... न दृश्यते देवमुखम् GaṇeP. ii. 48. 28.

अनेकस्वर्णापहरण (anekasvarṇāpaharaṇa) *n.* stealing of large quantity of gold युगपदनेकस्वर्णापहरणेऽप्येकमेव प्रायश्चित्तं हरणक्रियाया एकत्वात् BālamBha. ii. 153. 9 (*on* 3. 258)

अनेकस्वलक्षण (aneka-svalakṣṇa) *adj.* possessed of different unique characteristics or particulars तमोमोहादिभेदेन तमोऽनेकस्वलक्षणम् BṛĀraUBhVā. iv. 4. 599.

अनेकस्वातन्त्र्य (aneka-svātantrya) *n.* independence of many अनेकस्वातन्त्र्ये कार्योदयायोगात् NyāySu. (Ja.) 286A. 4 (*on* ii. 1. 4)

अनेकस्वादता (anekasvāda-tā) *f.* the state of having different tastes एतास्तृणाः ...। अन्योन्यरससंयोगादनेकस्वादतां गताः PadmP. ii. 66. 14.

अनेकस्वादुयुत (anekasvādu-yuta) *adj.* associated with various sweet flavours खाद्यपेयलेह्यचोष्यरसा अनेकस्वादुयुताः SāmaraU. 225.19.

अनेकस्वामिक (anekasvāmi-ka) *adj.* **A** which has many owners or claimants, belonging to many persons सामान्यं स्वमनेकस्वामिकं रथ्याद्यत्र विवक्षितम् SmṛtiCan. iv. 442. 3; (सामान्यं याचितं न्यास आधिर्दाराश्च तद्धनम्) 'सामान्यं' अनेकस्वामिकम् CaturCin. i. 51. 1; VīraMi. 652. 6 (*on* 2. 175-76); सामान्यद्रव्यं हीनद्रव्यं धान्यादि अनेकस्वामिकं वा DīpKa. 67. 8 (*on* 2. 230); **B** which has more than one owner, cf. **अनेकस्वामिकत्व B.**

अनेकस्वामिकत्व (anekasvāmika-tva) *n.* **A** the state of having many owners यद्यपि अनेकस्वामिकत्वेन रथ्यादिकमपि कुटुम्बधनतुल्यं तथापि स्वतन्त्रानेकस्वामिकत्वाददेयम् SmṛtiCan. iv. 442. 5; **B** the state of having more than one owner द्रव्यस्यानेकस्वामिकत्वेनैकस्य व्ययेऽनधिकारात् NirṇaSi. 357. 1.

अनेकस्वाम्य (aneka-svāmya) *adj.* having ownership of many विभागो नाम द्रव्यसमुदायविषयाणामनेकस्वाम्यानां तदेकदेशेषु व्यवस्थापनम् Mitā. 216. 8 (*on* 2.114)

अनेकस्वावयवव्यापन (anekasvāvayava-vyāpana) *n.* pervading, i.e. penetrating more than one of its own parts एकस्यानेकस्वभावतामन्तरेणानेकस्वावयवव्यापनायोगात् SyādvāMañ. 28 (99)

अनेकहंसकुलपरिवृत (anekahaṁsakula-parivṛta) *adj.* surrounded by many hosts of swans शल्मलिवृक्षः। तस्मिन्दुरारोहतया निर्भीरनेकहंसकुलपरिवृतः क्षीरोदो नाम हंसराजः प्रतिवसति स्म Tantrākhyā. 121. 21.

अनेकहयमेध (aneka-hayamedha) *m.* many horse-sacrifices श्राद्धं च तर्पणं चात्र ...। अनेकहयमेधानां प्रदत्ते फलमव्ययम् BṛDharmaP. i. 21. 30.

अनेकहर्म्य (aneka-harmya) *n.* many mansions or buildings अनेकहर्म्यस्य विशालदेशके सभूषणोन्मानं यथा प्रविश्यते। कुर्वन्ति दोषं किल भर्तृकर्तृणाम् उक्ते(क्तं) मानं कुरुते तु संपत् MānaSā. 30. 83.

अनेकहल् (an-ekahal) *adj.* not consisting of a single consonant नुक् चानेकहलः। एकहलोऽन्यस्य लिटि परतो द्विरुक्तौ पूर्वस्यादेर्दीर्घो भवति CāndraVyā. vi. 2. 124; नक्चाश्न्वाद्यनेकहलः ŚākaṭāVyā. iv. 1.106.

अनेकहल् (aneka-hal) Gr. more than one consonant कथं पुनः श्रुतिभेदाभावो यावतानेकहलुच्चारणेनाधिकः कालो व्याप्यते एकहलुच्चारणे त्वल्पः Pradī. vi. 63. 16 (*on* vii. 2. 72)

अनेकहलुपलक्षणत्व (anekahalupalakṣaṇa-tva) *n.* the state of being what indicates, i.e. implies more than one consonant द्विहल्ग्रहणस्यानेकहलुपलक्षणत्वान्नुट् SiddhāKau. 410 A. 1 (*on* i. 2. 2)

अनेकहल्मध्य (an-ekahalmadhya) *adj.* not occurring between two single consonants, i.e. occurring between two consonants of which one is a conjunct consonant तृफलभजत्रपश्चेति चकारस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वादनेकहल्मध्यस्याप्येत्वाभ्यासलोपौ Nyās. i. 146. 22 (*on* i. 2. 6)

अनेकहविष्क (anekahaviṣ - ka) *adj.* [*f.* -ā] **A** having various oblations यथैवानेकहविष्कासु विकृतिषु श्रुतानामुपहोमानाम् ... नानन्तर्यस्य नियामकत्वं, तथैव प्रकृतेऽपि MīmāKau. iii (2). 134. 15 (*on* ii. 1. 49); अनेकहविष्कविकृतिसंनिधिपठितोपहोमानां सर्वार्थत्वमेव BhāṭṭDī. i. 106. 12 (*on* ii. 1. 17); **B** having many oblations कृत्स्नहविर्नाशे तु अनेकहविष्कायामिष्टौ कतिपयहविर्नाशे हविरन्तरोत्पत्तिरेव BhāṭṭDī. ii. 270. 4 (*on* vi. 4. 1); VīraMi. (Saṁskāra.) 901.21.

अनेकहस्तपाद (aneka-hastapāda) *adj.* having many hands and feet भूतापि जज्ञे भूतान् ... अनेकहस्तपादांश्च बह्वक्षिमुखनासिकान् Rāmā. iii. App. I. 4 (11)

अनेकहस्तसंपात (anekahasta-sampāta) *m.* dropping of hands of many (people) भिक्षमाणस्य ... क्षवथुनिष्ठीवनमनेकहस्तसंपातो भिक्षाया इत्याद्युपघातः संभाव्यते ManuBh. i. 483. 11 (*on* 5. 127)

अनेकहायनी (an-ekahāyanī) *adj.* (*f.*) not one year old किं त्वनरुणयाप्यनेकहायन्या क्रयः प्राप्नोति, अरुणया चानेकहायन्या ŚābaBh. 697. 1 (*on* iii.i.12)

अनेकहावभाव (aneka-hāvabhāva) *m.* several gestures and feelings नन्दिनी ... कन्याम् ... दर्शयामास। ... राधिकां देवीम् ... अनेकहावभावादि द्योतयन्तीं वनेश्वरीम् ĀdiP. 13. 87.

अनेकहास्यसरस (anekahāsya-sarasa) *adj.* charming due to many jests or humours स्विद्यद्भालमनेकहास्यसरसम् ... धन्यो रतं सेवते ŚārṅgaPa.3701.

अनेकहिरण्मयकन्दर (aneka-hiraṇmayakandara) *adj.* having many valleys of gold अयमनेकहिरण्मयकन्दरस्तव पितुर्दयितो जगतीधरः Kirātā. 5. 45.

अनेकहेतिक्षत (anekaheti-kṣata) *adj.* injured or destroyed by various weapons नमामि ते नाथ करारविन्दम् अनेकहेतिक्षतदैत्यसंघम् GaṇeP. ii.53.30.

अनेकहेतु (aneka-hetu) *m.* **Ai** many causes जातिस्मरत्वे स्युरनेकहेतवः KalyāKā. 3.15; **Aii** various causes अनेकहेतुकत्वेऽपि किमसमुदितानेकहेतुकः अथ समुदितानेकहेतुक इति वक्तव्यम् NyāySu. (Ja.) 390A. 10 (*on* ii. 2.7); **Bi** many probanses सफलावनेकहेतूपन्यासनिरासौ मन्दविषदष्टचिकित्सेवेत्युक्तम् NayaVi. 230. 11 (*on* i. 1. 8); **Bii** more than one probans अनेकहेतुप्रयोग एकत्र साध्ये निन्दितो वादेऽपि विशेषतोऽमन्दत्वे हेत्वन्तराणाम् NayaVi. 230. 8 (*on* i. 1.8)

अनेकहेतुजत्व (anekahetuja-tva) *n.* the state of being produced by various causes अभिनयानामनेकहेतुजत्वम्। तद्यथा--हर्षादिभ्यो हासः AbhinBhā. i. 347. 14 (*on* 7.4)

अनेकहेतुत्वापत्ति (anekahetutvāpatti) *f.* (undesired) contingency of having various causes तत्तद्विषयकत्वप्रमात्वादीनां मिथो विशेषणविशेष्यभावे विनिगमकाभावादनेकहेतुत्वापत्तेरित्यादि प्रतिपादितम् LaCandr. 678. 30.

अनेकहेतुदृष्टान्तदूषण (aneka-hetudṛṣṭāntadūṣaṇa) *n.* various defects of probans and examples संप्रतिपत्त्यानेकहेतुदृष्टान्तदूषणाद्यभिधानेऽपि न दोषः NyāyPari. 173. 5.

अनेकहेतूक्ति (anekahetūkti) *f.* statement or employment of many probans शास्त्रे चानेकहेतूक्तिर्न दोषाय कथास्विव NyāyMañ. ii. 9. 13.

अनेकहेत्वभिभूत (anekahetvabhibhūta) *adj.* set aside by many probans अग्र्यप्रायन्यायस्यानेकहेत्वभिभूतस्याकिंचित्करतया प्राणादीनामिन्द्रियत्वमशक्यनिश्चयम् ŚrutaPra. ii. 125. 15 (*on* i. 4. 13)

अनेकहोतृप्रवर (anekahotṛ-pravara) *m.* choosing or selection of many Hotṛ-priests by the Adhvaryu सर्वतोमुखेऽनेकहोतृप्रवरेऽध्वर्युप्रवरे च गृह्यमाणे देवाः पितर इत्यादिना यजमानकर्तृकानुमन्त्रणमेकमेव सर्वत्र संबध्यते AṇuBh. 262. 24 (*on* iii. 3. 56), cf. **अध्वर्युप्रवर B.**

अनेकहोम (aneka-homa) *m.* various oblations or sacrifices एवं च अनेकमन्त्रके ... अनेकहोमे प्रतिहोमं प्रणवः VīraMi. (Paribhāṣā.) 80.1.

अनेकहोमकालातिपत्ति (anekahomakālātipatti) *f.* violation of the prescribed time for various sacrifices अवभृथोत्कर्षेणानेकहोमकालातिपत्तौ सर्वान् सायंहोमान् प्रातर्होमांश्च पक्षहोमविधिना समस्यहोमविधिना च स्वकालक्रियमाणहोमेन सह तन्त्रेण कुर्यात् BhāṭṭDī. ii. 300. 5 (*on* vi. 5. 17)

अनेकांश (anekāṁśa) *adj.* **1** having more than one as numerator

एकांशानामनेकांशानां चैकांशे फले छेदोत्पत्तौ सूत्रम् GaṇiSāSaṁ. 2. 78 (1); **2** having many aspects or parts अयमर्थोऽप्यनेकांशः KhaṇḍanKhā. 261.14; यदि परमाणुरनेकांशो न स्यात्। तदा युगपदनेकैर्न संयुज्येत NyāySu. (Ja.) 348B. 5 (*on* ii. 2. 6)

अनेकांश (an-ekāṁśa) *m.* **A** many factors, i. e. options यतश्च प्रज्ञप्तितोऽस्तीति वक्तव्योऽद्रव्यतो नास्तीति वक्तव्यः। एवमनेकांशवादपरिग्रहे नैवास्तित्वे दोषावकाशो न नास्तित्वे MaYānaSū. 155. 21 (18.103); **B** many aspects or parts अनेकांशोपेते लौकिके पदार्थे ... एकमंशमवधारयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 768. 18 (*on* iv. 1. 2)

अनेकांशत्व (anekāṁśa-tva) *n.* the state of having many aspects or parts (वृक्षाः) छेदिताश्चैव सर्वे वै ह्यनेकांशत्वमागताः SkandP. i (1). 16. 31.

अनेकांशबालग्रहनिवारण (anekāṁśa-bālagrahanivāraṇa) *adj.* curing of the demonic influence of the child - diseases of various aspects सिद्धः सर्पिस्तथा क्षीरं पानाद् बालग्रहान् जयेत् (v.l. पीतस्त्वनेकांशबालग्रहनिवारणः) RasRaSa. 22. 163.

अनेकांशवृत्ति (anekāṁśa-vṛtti) *f.* occurrence in more than one part भिन्नत्वे पुनरप्यनेकांशवृत्तेरेकस्य ... अनवस्था SyādvāMañ. 16 (216)

अनेकाकल्प (anekākalpa) *adj.* having many ornaments or decorations अरुणमनेकाकल्पम् ... नमत ... कृशानुम् ParaśuKS. 9. 16 (249. 25); ŚilpaRa. ii. 25. 16; NityoNi. 68. 23.

अनेकाकार (anekākāra) *m.* **1A** various shapes सोऽगच्छत् पारियात्रस्य गिरेः कन्दरम् ...। अनेकाकारबहुलम् MatsyaP. 148. 9; SkandP. i (2). 15.40; 1B various forms चित्रबुद्धावनेकाकारस्यैकस्मिन्नसंभवाच्च Bhāṭṭ Cin. i. 20. 16 (*on* i. 1.4); **2** various properties (देवदत्तः श्यामो युवा ... अदीनः) व्यतिरेकमुखेनानेकाकारान्वयोदाहरणम् अदीन इत्यादि ŚrutaPra. iB. 208. 22 (*on* i. 1. 13); **3** various aspects, ŚrutaPra. iB. 208. 22 (*on* i. 1. 13)

अनेकाकार (anekākāra) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** of various natures तत्र ह्यनेकक्रिया अनेकाकारा NyāyVār. 257. 15 (*on* ii. 1. 40); अनेकाकारस्य हि प्रमेयस्य कश्चिदेवाकारः ... प्रमीयते Tantr Vā. 131.2 (*on* i. 3. 7); न चानेकाकाराः शक्तयः शक्याः कल्पयितुम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 200. 16 (*on* i. 3. 30); 336.18 (*on* ii. 1.28); इयमनेकाकारा वक्रत्वविच्छित्तिः VakroJī. 131. 13; विज्ञानानि न त्वनेकाकाराणि Bhām. 579. 13 (*on* iii. 3. 1); तेन यद्यादृशमेकाकारमनेकाकारं नो(?वो)पलभ्यते तत्तथैवाङ्गीकर्तव्यम् NyāyRa. 331.14 (*on* 5. (3). 218-219); अनेकाकाराणामेकवस्तुतावन्मात्रत्वम् VedāntKa. 551.4 (*on* iv. 4. 6); निराकारमपि ज्ञानं वासनावैचित्र्यादेकाकारमनेकाकारमिव भाति ŚatDū. 101.9; तस्माद् बुद्धिरेवानादिवासनावशादनेकाकारावभासते SarvaDaSaṁ. 2.217; YuktiSneha. 106.33 (*on* i. 1. 5); **Aii** of various forms or shapes सर्प ऋजुरनेकाकारः कुण्डलश्च भवति AṇuBh. 198. 15 (*on* iii. 2. 27); **Aiii** of more than one form, cf. **अनेकाकारत्व B**; **B** of many aspects न ह्येकं वस्त्वनेकाकारं भवितुमर्हति NyāyVār. 528. 14 (*on* iv. 2. 34); वस्त्वेकात्मकमेवेदमनेकाकारमिष्यते TattvSaṁ. 1720; Śarka. 18. 11; ŚāstrDī. 41. 28 (*on* i. 1. 4); **C** referring to many objects, cf. **अनेकाकारता A.**

अनेकाकारकमनीयकारण (anekākāra-kamanīyakāraṇa) *n.* charming causes of diverse nature सौभाग्यमपि पदवाक्यप्रकरणप्रबन्धानां प्रत्येकमनेकाकारकमनीयकारणकलापकलितरामणीयकानाम् ....काव्यस्य गुणान्तरं परिस्फुरति VakroJī. 77.20.

अनेकाकारकरण (anekākāra-karaṇa) *adj.* which has various types of rhythm स्वनन्ति परिवादिन्यस्ताडिता नारदादिभिः। अनेकाकारकरणः श्रूयते पुष्करध्वनिः BṛKathāŚloSaṁ. 5.36.

अनेकाकारकल्पना (anekākāra-kalpanā) *f.* assumption of various forms प्रतीतिभेददर्शनादनेकाकारकल्पनैवाश्रयितुमुचिता Kāśi. ii. 180. 19 (*on* 5 (3). 218)

अनेकाकारकान्ति (anekākāra-kānti) *f.* various types of (poetic) charms अनेकाकारकान्तिरमणीयां वक्रतां जनयन्ति VakroJī. 132. 3.

अनेकाकारखचित (anekākāra-khacita) *adj.* full of, i. e. assuming various forms (अधोक्षजम्। ...ध्यायेत्) अनेकाकारखचितम् ...अनेकायुधमण्डितम् TriBrU. 153.

अनेकाकारग्रह (anekākāra-graha) *m.* grasping or ascertaining of various forms अत्र चानेकाकारग्रहो नानाकारग्रहो विवक्षितः NyāyPari. 62.5.

अनेकाकारग्रहण (anekākāra-grahaṇa) *n.* grasping or ascertaining of various forms एकस्यानेकाकारग्रहणानुपपत्तौ भवतां चित्रप्रत्ययाभावप्रसङ्गात् NyāyKa. 42. 26.

अनेकाकारता (anekākāra-tā) *f.* **A** the state of referring to many objects केयमनेकाकारता Bṛha. 242. 7 (*on* i. 1. 5); **B** the state of having various forms अनेकाकारता यापि शूरभीरुधियं प्रति वासनानुग्रहात् सोक्ता ŚlokaVār. 7. 329 (938. 10); परिव्राट्कामुकशुनामेकस्मिन् प्रमदारूपेऽर्थे युगपदनेकाकारतावसीयते ...एकत्वादर्थस्य युगपदनेकाकारता नोपपद्यते TātpaṬ. (U.) 255.17 (*on* 5 (3). 60); Bhām. 755. 14 (*on* iv. 4. 6); एकत्वमपि तस्य वस्तुनो न केनचिद् व्यवस्थापितं यतोऽनेकाकारता न स्यात् NyāyRa. 331. 16 (*on* 5 (3). 220); VedāntKa. 551. 3 (*on* iv. 4. 6)

अनेकाकारत्व (anekākāra-tva) *n.* **A** the state of having various forms अनेकाकारत्वप्रतिषेधात् प्रतिषिद्धं हि ब्रह्मणोऽनेकाकारत्वम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 852. 4 (*on* iv. 4. 6); सति चानेकाकारत्वे युक्ता तत्तदाकारप्रतीतिव्यवस्था NyāyRa. 331. 18 (*on* 5 (3). 219); न चैवमनेकाकारविज्ञानजनकत्वात् पदानां लक्ष्यस्य ब्रह्मणोऽनेकाकारत्वप्रसङ्गः TattvPradī. (Ci.) 111. 12; NyāySiA. 253. 29; इन्द्रो मायाभिरित्यादिश्रुत्या अविद्याया अनेकाकारत्वेन Nyāyāmṛ. 639 A.9; AdvaiSi. 890. 26. **B** the state of having more than one form न तावदेकत्रार्थे एकात्मन्यनेकाकारत्व एवं न्याय्यः Kāśi. ii. 117. 21 (*on* 5 (3). 61); एकस्यानेकाकारत्वं विरुद्धम् NyāyRa. 331. 7 (*on* 5 (3). 218)

अनेकाकारदर्शन (anekākāra-darśana) *n.* perception or observation of more than one form अनेकाकारदर्शनादेकस्यानाकारकल्पना Kāśi. ii. 180. 25 (*on* 5 (3).219)

अनेकाकारबुद्धि (anekākāra-buddhi) *f.* cognition of various forms न केवलं भिन्नानां प्रमातॄणाम् एकत्रानेकाकारबुद्धिः Kāśi. ii. 117. 9 (*on* 5 (3). 59)

अनेकाकारबोध (anekākāra-bodha) *m.* cognition of various natures एकस्यापि तूपाधिभेदादनेकाकारबोधो दृश्यते Kāśi. ii. 117. 9 (*on* 5 (3). 59)

अनेकाकारयोग (anekākāra-yoga) *m.* connection with different forms न च ब्रह्मणोऽनेकाकारयोगोऽस्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 759. 12 (*on* iii. 4. 52)

अनेकाकाररमणीयकारण (anekākāra-ramaṇīyakāraṇa) *n.* charming causes of diverse nature सौभाग्यमपि पदवाक्यप्रकरणप्रबन्धानां प्रत्येकमनेकाकारकमनीय (v. l. रमणीय) कारणकलापकलितरामणीयकानाम् VakroJī. 77. 20.

अनेकाकारलक्षण (anekākāra - lakṣaṇa) *adj.* characterized by various forms योगचिन्तकः। पश्यते योगिनीवृन्दमनेकाकारलक्षणम् MālinīT. 22. 24.

अनेकाकारवक्त्र (anekākāra-vaktra) *n.* various types of gates (*lit.* mouths) असावपश्यत् ...महाशालम् ...अनेकाकारवक्त्राढ्यम् PadmP. (Ra.) 52. 9.

अनेकाकारवत् (anekākāra-va(n)t) *adj.* possessing various forms मूलाज्ञानस्यानेकाकारवतः स्वरूपे(ण) अभावात् TarkSaṁ. (Ā.) 139. 26.

अनेकाकारवस्तु (anekākāra-vastu) *n.* **A** thing having many forms अनेकाकारवस्तुनि व्यवस्थिताकारोपलब्धिर्दृष्टा वासनावशेन TātpaṬ. (U.) 290. 20 (*on* 5 (3). 216); **B** thing having various forms न तथा शरीरशब्दः अपित्वनेकाकारवस्तुषु मुख्यः प्रयुक्तः ŚrutaPra. ii. 222. 13 (*on* ii. 1. 9)

अनेकाकारविज्ञान (anekākāra-vijñāna) *n.* knowledge of various forms न चैवमनेकाकारविज्ञानजनकत्वात्पदानां लक्ष्यस्य ब्रह्मणोऽनेकाकारत्वप्रसङ्गः TattvPradī.(Ci.) 111. 11.

अनेकाकारविन्यास (anekākāra-vinyāsa) *adj.* having various kinds of (display of) symbols (on a flag) अनेकाकारविन्यासाश्चान्येषां तु ध्वजास्तथा MatsyaP.148.48.

अनेकाकारविन्यास (anekākāra - vinyāsa) *m.* **A** various kinds of (display of) symbols अनेकाकारविन्यासादन्येषां च ध्वजाः SkandP. i (2). 16. 21; **B** layout of various shapes ब्रह्मा ... अनेकाकारविन्यासैस्ततो धात्रीं विनिर्ममे SaurP. 56. 18.

अनेकाकारविवर्त (anekākāra-vivarta) *m.* various forms of transformation हर्षविषादाद्यनेकाकारविवर्तं पश्यामः NyāyMañ. i. 70. 26.

अनेकाकारसंवित्ति (anekākāra-saṁvitti) *f.* cognition of various forms नानेकाकारसंवित्तेर्निराकारत्वकल्पना। युक्ता ŚlokaVār. 5 (3). 218 (331. 1)

अनेकाकारसंविद् (anekākāra-saṁvid) *f.* cognition of various forms पूर्वं च प्रमात्रपेक्षयानेकाकारसंविदुक्ता। अत्र तु ...एकत्रानेकाकारबुद्धिः Kāśi. ii. 117. 8 (*on* 5 (3). 59)

अनेकाकारसंस्थाना (anekākāra-saṁsthānā) *f.* one of the thousand and eight names of goddess Pārvatī (*lit.* having the aggregate of various forms) (शिवोमा परमा शक्तिः) अनेकाकारसंस्थाना कालत्रयविवर्जिता KūrmaP. 111. 8 (1. 12)

अनेकाकारसंस्थिता (anekākāra-saṁsthitā) *adj.* (*f.*) being in various forms चिन्तामनेकाकारसंस्थिताम्। संत्यज्य ...स्वाध्यायध्यानमभ्यसेत् ŚivU.7.127.

अनेकाकारसमावेश (anekākāra-samāveśa) *m.* co - existence of more

than one form धर्मिण एकत्वान्नानेकाकारसमावेशः संभवति NyāyRa. 286. 12 (*on* 5 (3). 59)

अनेकाकारसृष्टि (anekākāra-sṛṣṭi) *f.* creation of various forms ब्रह्मस्वरूपानुपमर्देनानेकाकारसृष्टिः ŚrutaPra. ii. 270. 31 (*on* ii. 1. 31)

अनेकाकारस्वाप्नप्रपञ्च (anekākāra-svāpnaprapañca) *m.* dream-world involving various forms जीवात्मनि स्वरूपानुपमर्देनेनानेकाकारस्वाप्नप्रपञ्चसृष्टिवत् SiddhāLeSaṁ.59.4.

अनेकाकारात्मक (anekākārātma-ka) *adj.* of the nature of having various forms यत् किलानेकाकारात्मकं भासते, तस्मादनाकारमेव वस्तु Kāśi. ii. 180. 18 (*on* 5(3). 218)

अनेकाकारायोग (anekākārāyoga) *m.* untenability of more than one form अनेकाकारायोगादेकस्यातिप्रसङ्गाच्च PramāVā SvopVṛ.35.26; HetuBiṬ.31.6.

अनेकाकारोपेत (anekākāropeta) *adj.* associated with various forms किम् ... एकाकारं ब्रह्म उत प्रपञ्चवदनेकाकारोपेतम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 589. 17 (*on* iii. 2. 21)

अनेकाकिन् (án-ekākin) *adj.* [*f.*-inī] **i** not alone, i.e. associated together with other (metres) अनेकाकिन्येव त्रिष्टुम्माध्यंदिनं सवनं वहति ... बृहत्या चानेकाकिनी जगती तृतीयसवनम् ŚatBr. IV. ii. 5. 20; ŚatBr. (K.) V. iii. 1. 14; स्तोत्रपङ्क्त्यानेकाकिनी गायत्री प्रातःसवनं वहति ŚatBr. IV. ii. 5. 21; ŚatBr.(K.) V. iii. 1. 14; हविष्पङ्क्त्यानेकाकिनी गायत्री प्रातःसवनं वहति ŚatBr. IV. ii. 5. 22; ŚatBr. (K.) V. iii. 1. 14; **ii** not alone, i.e. accompanied by paraphernalia अनेकाक्येकेनामन्त्र्यथो वरः DvyāśraKā.19.74(comm.महापरिवारान्वितः)

अनेकाकृति (anekākṛti) *f.* various forms मम क्षेत्रे ... वासुदेवैरधिष्ठिते। अनेकाकृतिभेदस्थैः ... व्रजन्ति ये PauṣkS.36.29; तस्मिन्ननेकाकृतिविकल्पान्यपद्रव्याणि योजयेत् KāmSū. 369. 3 (7. 2)

अनेकाकृति (anekākṛti) *adj.* having various forms पश्यामः केवलं तेजः ... अनेकाकृति चाद्भुतम् BhaviP. 229B. 32 (i. 154. 10)

अनेकाकृतिविशेष (anekākṛtiviśeṣa) *m.* various particular shapes (व्रणः) नानाशस्त्राभिघातविशेषादनेकाकृतिविशेषान् पुष्णाति Hastyāyur. 370. 16 (3. 2)

[1]**अनेकाक्ष** (anekākṣa) *m.* **1** more than one eye बहुतरत्वाद् रूपादीनां चैकाक्षजज्ञानायोग्यत्वात् युगपदनेकाक्षजानेकज्ञानासंभवात् IṣṭaSi. 283.17; **2A** name of a place राज्ञा कृतैरनेकाक्षे सोद्याने राजवेश्मभिः RājTa. (Śrī.) 3. 184; **2B** epithet of Indra (*lit.* many-eyed one) राज्ञा कृतैः ... राजवेश्मभिः। यद्दर्शनादनेकाक्षो नूनं स्वमभिनिन्दति RājTa. (Śrī.) 3. 184.

[2]**अनेकाक्ष** (anekākṣa) *m.* more than one piece of dice अक्षत्वेनैकाक्षबोधे एवास्य साधुत्वं न तु तेन रूपेणानेकाक्षबोधे LaŚabdeŚe. i. 538. 12.

अनेकाक्षर (anekākṣara) *adj.* **A** containing more than one syllable or letter अयं तु चादीनां प्रादीनां चैकाक्षराणामनेकाक्षराणां वा पदान्ते यतावन्तादिवद्भाव इष्यते MṛtaSaṁ. 153. 6 (*on* 6. 1); ChandaśCū. i. 16. 83; एकाक्षरं यद् विश्रुतं ह्यनेकाक्षरं कथं भूतम् GopāloTāU. 17 (597. 5); (used as noun) a variety of *akṣarayamaka* (repetition of more than one syllable) अक्षरयमकं त्वेकाक्षरमनेकाक्षरं च KāvyālaṅSū. 38. 20 (*on* iv. 1.2); **B** containing many syllables or letters अनेकाक्षरयोः (लिङ्गयोः) त्वसंयोगाद् यवौ Kātan. ii. 2.59; iii. 2.12; iii. 4.58; (यतिः) पूर्वपदसंबद्धानामनेकाक्षराणां तु क्रियते KāvyKaVṛ. 13.29(1.2)

अनेकाक्षर (anekākṣara) *n.* **1A** polysyllable or polysyllabic word थानेकाक्षरेण CaturA. 4. 15; **1B** more than one letter ए च कश्च एकारककारौ तौ चेतराण्यनेकाक्षराणि च LalitāTriBh. 262. 11 (*on* 5); **2** many illusions अनेकाक्षरेषु ... आकृतिः ... यस्याः सा LalitaTriBh. 262. 13 (*on* 5)

अनेकाक्षरणिधन (anekākṣara-ṇidhana) *adj.* (Sāman) whose final or concluding part *(nidhana)* consists of more than one syllable उष्णिक्षु बार्हतानामनेकाक्षरणिधनानि चात्र भूयिष्ठानि सामानि LāṭyāŚS. x. 1. 15; DrāhyŚS. xxviii. 1. 22.

अनेकाक्षरसंज्ञा (anekākṣara-sañjñā) *f.* technical term containing many letters एतच्च लघ्वर्थत्वात् संज्ञाकरणस्यैकाक्षरायां संज्ञायां कर्तव्यायामनेकाक्षरसंज्ञाकरणाल्लभ्यते Nyās. i. 169. 13 (*on* i. 2. 29)

अनेकाक्षरान्त्य (anekākṣarāntya) *adj.* occurring at the end (of a word) having more than one syllable अभिनिधानं कृतसंहितानां स्पर्शान्तःस्थानाम्। ... अन्तःस्थाः ... वा तु अनेकाक्षरान्त्याः ṚPrāti. 6. 7.

अनेकाक्षि (anekākṣi) *n.* many eyes अनेकाक्षिभिरञ्जितानि। ... वक्त्राणि Vidvanmo. 8. 18.

अनेकाक्षौहिणी (anekākṣauhiṇī) *f.* many armies (each one) consisting of ten *anīkinīs* मण्डलेश्वराः। अनेकाक्षौहिणीयुक्ताः परिवार्योपतस्थिरे BrahmāṇḍP. ii. 38. 20; त्वां व्याहरत्योषा ... अनेकाक्षौहिणीरुण्डैर्भूः PāṇḍaC. 14. 4; cf. **अक्षौहिणी A.**

अनेकाख्य (anekākhya) *adj.* having various appellations मोहः ... श्लिष्टो भवत्यनेकाख्यः YogVā. iii. 117. 13.

अनेकाख्यात (anekākhyāta) *n.* **A** more than one finite verb न च निमित्तत्वादिभिर्विना अनेकाख्यातैकवाक्यत्वं घटते TantrVā. 1068. 25 (*on* iii.5.53); **B** many finite verbs अनेकाख्यातानुगुण्यादाह MayūMāli. 408. 9 (*on* v.1.1)

अनेकाख्यात (anekākhyāta) *adj.* (used as noun) (variety of sentence) containing many finite verbs वाक्यं दशधा ... अनेकाख्यातम् ... अध्याहृतम् KāvyMī. 23. 9.

अनेकाख्यातप्रत्यय (anekākhyātapratyaya) *m.* more than one verbal suffix एकानेकाख्यातप्रत्ययसंबद्धाः सर्वे धातवः TantrVā. 442. 19 (*on* ii. 2.1)

अनेकाख्यातयोग (anekākhyāta-yoga) *m.* association with more than one finite verb अनेकाख्यातयोगेऽपि वाक्यं न्याय्यापवादयोः। एकमेवेष्यते VākyaPa.2.353.

अनेकाख्यातार्थ (anekākhyātārtha) *m.* several verbal meanings अतोऽत्र षष्टिस्त्रिष्टुभो माध्यंदिनं सवनमितिवदनेकाख्यातार्थोद्देशेन भावनाप्राधान्यविधिः BhāṭṭCin.i. 84. 6 (*on* i. 1. 4)

अनेकागम (anekāgama) *m.* **i** many scriptures अनेकागमैः स्वं जनं बोधयन्तम् ... गणेशं नमामः GaṇeP. i. 13. 8; **ii** many philosophical texts तत्त्वं चाद्वैतात्मरूपमेवेत्यनेकागमपर्यालोचनतो निरणायि NyāyMa. 289. 9; **iii** many Tāntric texts शिवधर्माः ... अनेकागमसंवीताः ... कापालिकानां भेदाश्च प्रोक्ताः SkandP. i (1). 32.2.

अनेकाग्नि (anekāgni) *m.* more than one sacrificial fire विप्रायेत्येकवचनमेकाग्निविधानपक्षे अनेकाग्निविधानपक्षे तु प्रकृतिभूततुलापुरुषदानवदाचार्यादीनां विभागव्यवस्था CaturCin. i. 268. 9; अनेकाग्न्युत्पादकत्वं तु ... आयतबहुत्वविवक्षाबलात् BhāṭṭDī. ii. 208. 14 (*on* v. 4. 3)

अनेकाग्र (an-ekāgra) *adj.* [*f* – ā] **1A** not concentrated, i.e. distracted अनेकाग्रं तु तं दृष्ट्वा शकुनिः प्रत्यभाषत MahāBhā. ii. 43. 18; ii. 72. 2; ii. 601*(3); iv. 64.2; अणुज्योतिरनेकाग्रो दुश्छायो दुर्मनाः ... याति परलोकं समान्तरम् CaraS. v. 11. 3; AṣṭāSaṁ. i. 246. 8 (2.10); AṣṭāHṛ. ii. 5. 62; **1B** not firmly inclined to, i.e. fully supportive स चेद् राजन्यनेकाग्रे राज्यविभ्रमशङ्कया। नैवमिच्छसि Rāmā. ii. 20. 22; **2** devoid of any authority निष्प्रधानामनेकाग्राम् ... नायोध्यां गन्तुमुत्सहे Rāmā. ii. 95. 15; **3** (anekāgra) having many points or tips दीप्तो ज्वालैरनेकाग्रै(v.l.°ग्रै°) रग्निः MahāBhā. iii. 209. 3; स्वयंभुलिङ्गानि ...। अनेकाग्राणि गोकर्णमातुलुङ्गनिभानि ĪśānŚiPa. ii. 38. 5; ŚilpaRa. ii. 12.128.

अनेकाग्र (anekāgra) *n.* many points चक्षुषोऽनेकाग्रसंपत्त्या ... दृष्टान्तवैषम्यात् AdvaiSi. 849. 25.

अनेकाग्रता (anekāgra-tā) *f.* the state of being distracted आत्मैकत्वविद्या ... चित्तस्यानेकाग्रतादोषात् ... नाविद्यातिवर्तिका LaCandr. 867. 32.

अनेकाग्रमनस् (anekāgra-manas) *adj.* of distracted mind (नासमाहितः। ... एनमाप्नुयात्) असमाहितः अनेकाग्रमनाः विक्षिप्तचित्तः KāṭhUBh. 136. 11 (*on* 2. 24)

अनेकाग्रहण (anekāgrahaṇa) *n.* non- comprehension of many (individuals) गोत्वम् ... कथमनेकाग्रहणे गृह्यते PrakaVi. 539. 17.

अनेकाग्रहृदय (anekāgra-hṛdaya) *adj.* of distracted heart or mind स त्वनेकाग्रहृदयः ... अब्रवीत्तत्र राघवः Rāmā. ii. 65. 23.

अनेकाग्र्य (anekāgrya) *adj.* having many points अनेकाग्र्यं शृणु लक्षणमस्य MahāU. 5. 9.

अनेकाङ्कत्व (anekāṅka-tva) *n.* the state of comprising of many dramatic acts अनेकाङ्कत्वाच्च तादृशरूपकानन्तरमेवाभिधानं (समवकारस्य) युक्तम् AbhinBhā. ii. 437. 12 (*on* 18. 62)

अनेकाङ्कनामन् (anekāṅkanāman) *n.* various glorificatory or honorific titles अनेकाङ्कनामसंभावनोद्ग्रीवाननम् ... दाक्षिणात्यं बलम् YaśasCam. i. 462. 5 (comm. नानाविधानाम् अङ्कनाम्नां बिरुदावल्यविधेयानाम्)

अनेकाङ्कुरादिकार्य (anekāṅkurādikārya) *n.* various effects or products like shoots etc. व्रीहिबीजमनेकाङ्कुरादिकार्यव्यवधानेन पुनः सजातीयबीजान्तरमुत्पादयति VivaPraSaṁ. 41. 7.

अनेकाङ्ग (anekāṅga) *adj.* **Ai** having many subordinates or subsidiaries अनेकाङ्गं च तत्रार्घ्यं योजयेदस्त्रसंस्कृतम् JayāS. 13. 65; **Aii** having more than one subsidiary उपासनमेकानेकाङ्गतया द्विविधम् GoviBh. 239. 3 (*on* iii. 3.32); **B** of many types नाटकादौ तु भूयस्तरं चरितमनेकाङ्गरञ्जकवर्गेण विना न रञ्जकम् AbhinBhā. ii. 437. 7 (*on* 18. 62)

अनेकाङ्ग (anekāṅga) *n.* **A** various ancillary sciences of the Vedas अनेकाङ्गोपाङ्गोपकरणतयापीत्याह Bhām. 72. 9 (*on* i. 1. 3); **B** more than one limb यदा तु एककाल एव अनेकाङ्गविषयं कण्डूयनं तदा स्मृत्यविच्छेदादनावृत्तिः BhāṭṭDī. iv. 212.1 (*on* xi. 4. 16);

अनेकाङ्गप्रधान (anekāṅgapradhāna) *n.* various subsidiary and principal acts अनेकाङ्गप्रधानानां विनापूर्वेण साहित्यासंभवात् NyāyRa. 683. 12 (*on* 5 (16). 8); MīmāKau. ii. 320. 10 (*on* iii. 3. 9)

अनेकाङ्गवाक्य (anekāṅga-vākya) *n.* sentence enjoining various subsidiaries (of a principal act) तस्य चानेकाङ्गवाक्यतदर्थतत्प्रयोजनालोचनमध्यस्य ... प्रसिद्धिः TantrVā. 872. 19 (*on* iii. 3. 14)

अनेकाङ्गविकलता (anekāṅgavikala-tā) *f.* the state of being deficient in many parts or members ननु चात्रेच्छा इषिकर्मत्वमिषिसमानकर्तृत्वमपि नास्ति इत्यनेकाङ्गविकलता Prasā. ii. 327. 7.

अनेकाङ्गहारिन् (anekāṅgahārin) *adj.* consisting of many compositions of the movements of limbs (in dance) भाणे चैकाकी वा यो योज्योऽनेकाङ्गहारिणि AbhinBhā. i. 170. 21 (*on* 4. 261)

अनेकाङ्गाररूप (anekāṅgāra-rūpa) *n.* [Inst.] in the form or pretext of burning charcoals तारकाः पिहिता अपि। अनेकाङ्गाररूपेण बभूवुर्द्विगुणा इव RājTa. (Prā.) 622.

अनेकाङ्गिन् (anekāṅgin) *m.* name of an attendant of Śiva अतिमूर्तिरनेकाङ्गी क्रूरः ... । गणाधिपाः शिवस्य TantrSa. 9. 167.

अनेकाङ्घ्रि (anekāṅghri) *m.* many feet स्थलम् ... प्रतिष्ठाप्य ...। चतुष्पादसमायुक्तमनेकाङ्घ्रियुता (स्थला) यदि PauṣkS. 4. 109.

अनेकाङ्घ्रिकरान्वित (anekāṅghrikarānvita) *adj.* possessing many feet and hands अनेकाङ्घ्रिकरान्वितम्। ... अनेकमन्त्रकोटिभिः संस्मरेत् सेवितम् JayāS. 21. 230.

अनेकाच् (anekāc) *adj.* **A** (nominal base or stem) having more than one vowel घरूपकल्पचेलड्ब्रुवगोत्रमतहतेषु ङ्योऽनेकाचो ह्रस्वः P. vi. 3. 43; MahāBh. iii. 158. 21 (*on* vi. 3. 43); इणो यण्भवति तत एरनेकाचः MahāBh. iii. 19. 6 (*on* vi. 1. 12); iii. 106. 25 (*on* vi. 1. 168); iii. 159. 5 (*on* vi. 3. 43); झरूपकल्पचेलड्ब्रुवगोत्रमतहते प्रोऽनेकाचः JaineVyā. iv. 3. 155; ŚākaṭāVyā. ii. 2. 53; MugdhaBo. 3. 59 (18. 9); PrakriKau. i. 927. 6; SiddhāKau. 214A. 11 (*on* vi. 3. 43); **B** (verbal root or base) having more than one vowel, i.e. polysyllabic एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य P. vi. 4. 82; MahāBh. iii. 188. 12 (*on* vi. 4. 82); क्रियासमभिहारे यङ्वचनादनेकाचोऽहलादेर्ह्यनभिधानम् MahāBh. ii. 29. 7 (*on* iii. 1. 22); ii. 44. 17 (*on* iii. 1. 35); ii. 133. 10 (*on* iii. 2. 146); iii. 202. 17 (*on* vi. 4. 52); iii. 211. 7 (*on* vi. 4. 87); JaineVyā. ii. 1. 31; iv. 2. 61; अनेकाचो लिट आम् कृभ्वस्तिलिट् चानु CāndraVyā. i. 1. 51; iv. 4. 41; v. 1. 102; v. 3. 88; धातोस्तिकारकसमस्तानेकाचोऽतत्संयोगाद्यज्यो: ŚākaṭāVyā. i .2.38; i. 4. 83; अनेकाचः ... अनुप्रयोगः SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 3. 69. v. 4. 70; र्व्इजादिदयायासत्यानेकाचोऽनृच्छऊर्णोषु ठ्याम् आम् MugdhaBo. 8. 55 (87. 13); 8. 112 (97. 5); अस्य च विशेषाभावादनेकाजुदाहृतः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 1. 194 (675. 11); ये अनेकाचो धातवस्तन्निवृत्त्यर्थत्वात् PariVṛ. (Sī.) 143.6; अनेकाचोऽङ्गस्य धातोरिवर्णस्य यण् स्यादचि PrakriKau. i. 164. 6; i. 172. 2; ii. 204. 6. ii. 304. 1; SiddhāKau. 366A. 6 (*on* vii. 4. 94); **C** (word or affix) having more than one vowel यस्तर्ह्यनेकाच् दधृगिति MahāBh. ii. 106. 15 (*on* iii. 2. 58); अनियतस्वरप्रत्ययप्रसङ्गेऽनेकाक्षु च प्रत्ययेषु KāśiVṛ. *on* iii. 1. 3; Nyās. ii. 489. 15 (*on* iii. 1. 3); Prasā. ii. 753. 20; व्रीह्यादतोऽनेकाचः ŚākaṭāVyā. iii. 3. 153; हुश्नुभ्वोः अनेकाचोः असंयोगपूर्वो वर्णस्य यण् स्यादचि सार्वधातुके PrakriKau. ii. 117. 6; SiddhāKau. 325A. 21 (*on* v. 4. 57)

अनेकाच् (anekāc) Gr. **1** the word or expression *anekāc* एकाजनेकाज्ग्रहणेषु चानुपपत्तिः Vār. 7 *on* ŚivSū. (Gr.) 1; MahāBh. i. 17. 2 (*on* ŚivSū. (Gr.) 1); इतावनेकाज्ग्रहणं कर्तव्यम् MahāBh. iii. 77. 3 (*on* vi. 1. 98); ii. 300. 20 (*on* vii. 2. 67); **2** more than one vowel, cf. **अनेकाच्त्वA.**

अनेकाचारविधान (anekācāra-vidhāna) *n.* prescription of more than one practice अतश्च एकेनैव शास्त्रेण अनेकाचारविधानोपपत्तेरेकश्रुतिमूलकत्वेनाचारप्रामाण्योपपत्तिः MīmāKau. i. 45. 8 (*on* i. 3. 7)

अनेकाचार्यसंकीर्तन (anekācārya-saṅkīrtana) *n.* glorificatory mention of (the names of) several teachers उदात्तपरस्येति वक्तव्य उदयग्रहणं मङ्गलार्थम्। अनेकाचार्यसंकीर्तनं पूजार्थम् KāśiVṛ. *on* viii. 4. 67.

अनेकाचार्यसेविन् (anekācārya-sevin) *adj.* who serves, i.e. studies under many teachers अनेकाचार्यसेवी हि भवान्, तच्छृणवाम BṛĀraUBh.496.2 (*on* iv.1.2)

अनेकाच्कोपदेश (anekāckopadeśa) *m.* teaching (of the root) consisting of more than one vowel एकत्वविवक्षया तद्वतो ग्रहणेन च सिद्धे एकग्रहणसामर्थ्यादनेकाच्कोपदेशो व्यावर्त्यते SiddhāKau. 348A. 5 (*on* vii. 2. 10)

अनेकाच्त्व (anekāc-tva) *n.* (Gr.) **A** the state of being more than one vowel एकाजनेकाज्ग्रहणेषु चावृत्तेः संख्यानादनेकाच्त्वं भविष्यति MahāBh. i. 17. 23 (*on* ŚivSū (Gr.) 1); **B** the state of (verbal root or affix) having more than one vowel (निपातनम्) द्विर्वचने कृतेऽनेकाच्त्वात्र प्राप्नोति MahāBh. ii. 116. 14 (*on* iii. 2. 109); सुबन्तस्याङ्गस्यानेकाच्त्वात्सीयुडादेरिडागमो भवति Pradī. iii. 81A. 30 (*on* iii. 1. 34); iii. 185A. 23 (*on* iii. 2. 109); अनेकाच्त्वादिट्। दरिद्रितः PrakriKau. ii. 563. 4; अचीचकासदिति। ... अनेकाच्त्वाद्वा सन्वद्भावो दीर्घश्चेति केचित् Prasā. ii. 304. 12; ii. 576. 22; वधेर्हन्त्युपदेशे एकाचोऽपि न निषेधः आदेशोपदेशेऽनेकाच्त्वात् SiddhāKau. 348A. 7 (*on* vii. 2. 10)

अनेकाच्त्वानुपपत्ति (anekāctvānupapatti) *f.* untenability of the state of having more than one vowel हेतोराकारान्तानां कृतद्विर्वचनानामप्यनेकाच्त्वानुपपत्तेः Nyās. ii. 198. 21 (*on* vi. 1. 1)

अनेकाच्त्वाभाव (anekāctvābhāva) *m.* absence of the state of having more than one vowel अत्रारुचिबीजपट आभीयतयासिद्धत्वेनानेकाच्त्वाभावः LaŚabdeŚe. ii. 567. 15.

अनेकाजर्थ (anekāj-artha) *m.* [Loc.] for the sake of (verbal root or base) having more than one vowel तत्राद्यानां त्रयाणां चुरादिण्यन्तानां अनेकाजर्थे ग्रहणम् Prasā. ii. 348. 18.

अनेकाजर्थम् (anekājartham) *adv.* for the sake of (verbal root or base) having more than one vowel सूच्यादिभ्यो यङ् वक्तव्यः, किमर्थम्। सूच्यादीनामनेकाजर्थम् ... सोसूच्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 22 (382.9)

अनेकाजहलाद्यर्थम् (anekājahalādyartham) *adv.* for the sake of (verbal root or base) having more than one vowel and not beginning with consonant सूचिसूत्रिमूत्र्यट्यर्त्यश्यूर्णुग्रहणं यङ्विधौ। अनेकाजहलाद्यर्थम् MahāBh. ii. 29. 16 (*on* iii. 1. 22); KāśiVṛ. *on* iii. 1. 22.

अनेकाजादेश (anekāj-ādeśa) *m.* polysyllabic substitute वधशब्दोऽकारान्तोऽनेकाजादेशः Pradī. vi. 109. 14 (*on* vii. 2. 10)

अनेकाजुत्तरपदार्थ (anekājuttarapadārtha) *adj.* meant for that (compound) whose second member is polysyllabic अनेकाजुत्तरपदार्थ आरम्भः Nyās. ii. 1113. 14 (*on* viii. 4. 13); Prasā. i. 678. 20; LaŚabdeŚe. ii. 180.5.

अनेकाज्ञान (anekājñāna) *n.* **1** many kinds of ignorance तापत्रयपरिश्रान्तमनेकाज्ञानजृम्भितम्। ... त्राहि मां कृपयाच्युत SkandP. ii(3). 3. 55; **2** more than one wrong cognition or nescience अद्वैतवादे ... अप्रामाणिकस्य च भ्रान्तस्य तस्य एकाज्ञानप्रयुक्तत्वसंभवात् न अनेकाज्ञानकल्पना युक्ता TarkSaṁ. (Ā.) 140. 7.

अनेकाज्ञानपक्ष (anekājñāna-pakṣa) *m.* view that ignorance is of more than one (type) अज्ञानैक्यं तु सर्वावस्थानुस्यूतैकाकारमादाय। ... अनेकाज्ञानपक्षे तु शङ्कापि नोदेति AdvaiSi. 487. 18.

अनेकाज्ञानवाद (anekājñāna-vāda) *m.* theory that ignorance is of more than one (type) तेषामज्ञानविशेषत्वेऽनेकाज्ञानवादापातात् Nyāyāmṛ. 230A. 8; अनेकाज्ञानवादे च साक्षिभेदः स्फुट एवेति सिद्धमज्ञानोपहितः साक्षीति SiddhāTa. 13. 25.

अनेकाज्ञानस्थान (anekājñāna-sthāna) *n.* locus or abode of manifold ignorances or nesciences कल्पिता एवेति संबन्धः। नानासंवृतिभूमिषु। अनेकाज्ञानस्थानेष्वन्तःकरणेषु NyāySu. (Ja.) 410B. 8 (*on* ii. 2. 8)

अनेकाज्ञानाङ्गीकारायोग (anekājñānāṅgīkārāyoga) *m.* untenability of the acceptance of more than one (type of) ignorance विषयात्पूर्वमज्ञानमस्तीति निरस्तम्। प्रतिविषयमनेकाज्ञानाङ्गीकारायोगात् Nyāyāmṛ. 231B. 6.

अनेकाज्ञानाभ्युपगम (anekājñānābhyupagama) *m.* acceptance of more than one (type of) ignorance एकस्मिन्नपि विषयेऽनेकाज्ञानाभ्युपगमे न कश्चिद्दोषः IṣṭaSi. 64. 8.

अनेकाज्व्यावृत्ति (anekāj-vyāvṛtti) *f.* exclusion of more than one vowel तद्धि नानेकाज्व्यावृत्तये तत्र लिट्यामः सत्त्वान्मन्त्रे तथा प्रयोगाभावाच्च LaŚabdeŚe. ii. 797. 4.

अनेकाणु (anekāṇu) *m.* **A** more than one atom अनेकया बुद्ध्या क्रमेण ग्रहणायोगात्। ... अनेकाणुव्यत्ययनिमेषतुल्यकालत्वादन्त्यवर्णपरिसमाप्तेः PramāVāSvopVṛ. 80. 3; **B** many atoms अनेकाणुसमूहात्मा स तथा हि प्रतीयते TattvSaṁ. 327; 1734; **C** many minute particles नर्तकीभ्रूलताभङ्गो नैवैकः परमार्थतः। अनेकाणुसमूहत्वादेकत्वं तस्य कल्पितम् TattvSaṁ. 200.

अनेकाणुसंबन्ध (anekāṇu-sambandha) *m.* relation or connection with many atoms वर्णात्मा ... क्रमादनेकाणुसंबन्धेन नितिष्ठति PramāVār. 3. 495.

अनेकातिप्रसङ्ग (anekātiprasaṅga) *m.* many over-extensions or over-pervasions कुतः प्रमाणात्कथादिसत्ताभावो भवता निश्चितः। श्रुत्यादेरिति चेन्न। तस्यैवानेकातिप्रसङ्गगहननिविष्टत्वात् NyāySu. (Ja.) 34A. 10 (*on* i. 1. 1)

अनेकातिशय (anekātiśaya) *m.* **A** many supernatural powers तत् प्रमाणं वचः ...। अनेकातिशयप्राज्यसाम्राज्यश्रीविभूषितम् TriṣaŚaPuC. ii. 3. 446; **B** many excellences क्वापि गच्छेऽनेकातिशयलब्धिसंपन्नाः श्रीआर्यखपटा नाम आचार्यसम्राजः PrabaK.9.16.

अनेकात्मक (anekātma-ka) *adj.* **1A** having more than one form or nature तमनेकात्मकं भावमेकात्मत्वेन दर्शयेत् PramāVār. 3. 344; परमाणुरपि भेदादनेकात्मक इति नैकः BrahmSi. 48. 2; 56. 9; नन्वनेकात्मकं वस्त्विति निर्धारितरूपमेव BrahmSūBh. (Śaṅ.) 404. 11 (*on* ii. 2. 33); एकमपि ... अनेकात्मकमिवावभासयन्ति TattvVai. 142. 7 (*on* 3. 17); **1B** having various forms or natures प्रत्यक्षम् ...। अध्यक्षलिङ्गतः सिद्धमनेकात्मकमस्तु सत् NyāyVi. 2. 150; तेनानेकात्मकाच्छब्दादनेकार्थावबोधने। सिद्धे यदागमे योऽर्थः स तस्यैवावधार्यते ŚlokaVār. 891. 5 (7. 163); **2** consisting of various subsidiaries अनेकात्मकानि दर्शपूर्णमासप्रभृतीनि TantrVā. 366. 17 (*on* iii. 1. 5); **3Ai** consisting of various elements प्रधानस्यानेकात्मकस्य परिणामसंभवात् कारणत्वोपपत्तिर्मृदादिवत् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 36.7 (*on* i. 1. 5); अन्नस्येव वा ... अनेकात्मकस्य पारार्थ्येन हेतुना संघातकृत् TaiUBh. 298. 7 (*on* 3. 10); एवमनेकात्मकोऽप्यहमेक एव ŚivārkaMaDī. i. 552. 34 (*on* i. 4. 22); **3Aii** consisting of more than one element न खल्वेकं स्वप्रकाशं च तत्त्वमनपेक्ष्यानेकात्मकस्य जडस्य विश्वस्य सिद्धिः SarvaMaSaṁ. 40. 15; **3B** consisting of many parts अनेकात्मको वृक्षः शाखा स्कन्धो मूलं चेति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 146. 17 (*on* i. 3. 1)

अनेकात्मकता (anekātmaka-tā) *f.* the state of having various forms or natures 'स्वरूपतोऽपि न नानात्वं' नानेकात्मकता 'कार्यस्य' HetuBiṬ. 97.16.

अनेकात्मकत्व (anekātmaka-tva) *n.* **1** the state of consisting of various subsidiaries अथवा गुणादेवानेकात्मकत्वेन पूर्वत्रासंभवाद्भेदः TantrVā. 618. 16 (*on* ii. 3. 24); **2A** the state of consisting of various elements प्रधानस्यानेकात्मकस्य परिणामसंभवात्कारणत्वोपपत्तिर्मृदादिवत् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 36. 7 (*on* i. 1. 5); 804. 11 (*on* iv. 2. 6); जडत्वहानिः कार्यकारणतानेकात्मकत्वपरार्थत्वहानिश्च IṣṭaSi. 358. 17; **2B** the state of consisting of many parts or forms मृदोऽनेकात्मकत्वात्तु घटते नैकतो दृशेः TaiUBhāVā. 118. 2 (2); **2C** the state of consisting of more than one part द्रव्यरूपेणाभेदः इति द्रव्यमेवाभेदः एकानेकात्मकत्वाद् वस्तुनः PramāMī. 28. 17 (*on* i. 1. 1); SyādvāMañ. 14 (194)

अनेकात्मकब्रह्मकल्पना (anekātmakabrahma-kalpanā) *f.* assumption of Brahman as comprising of various individual souls आत्मैकत्वे ... भेदव्यवहारस्य बाधितत्वात् न अनेकात्मकब्रह्मकल्पनावकाशोऽस्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 313. 17 (*on* ii. 1. 14)

अनेकात्मकल्पना (anekātma-kalpanā) *f.* assumption of various individual souls तस्मादात्मैकत्वस्य ... उपपत्तेर्नानेकात्मकल्पनागौरवात् ... भेदकल्पनायामन्योन्याश्रयापत्तेः Bhām. 505. 13 (*on* ii. 3. 50); NyāyMa. 27. 2.

अनेकात्मता (anekātma-tā) *f.* **1** the state of consisting of various elements तस्मादनेकात्मतया दोषा आयान्ति तादृशाः ŚivDṛ. 6. 114; **2** the state of having various natures जैमिनीयमतैर्ज्ञानी कर्तानेकात्मतां गतः ĪśānŚiPa. ii.2.6.

अनेकात्मत्व (anekātma-tva) *n.* **A** the state of having various natures or forms विद्यमानेऽपि बाह्येऽर्थे यथानुभवमेव सः। निश्चितात्मा स्वरूपेण नानेकात्मत्वदोषतः PramāVār. 3. 341; **B** the state of consisting of various elements इच्छया सर्वभावत्वमनेकात्मत्वमेव च। नात्र स्वात्मविकारेण जनयेद्भावमण्डलम् ŚivDṛ. 3. 35.

अनेकात्मन् (anekātman) *adj.* **A** of many kinds भेदास्त्रयः ... पादाभ्यासोऽप्यनेकात्मा व्यज्यते स निदर्शनैः Kāvyāda. 3. 53; विश्वरूपं यशो ज्ञेयम् ... तेजस्तद्याप्यनेकात्मविभिन्नार्थावभासनात् BṛĀraUBhVā. ii. 2. 26; **B** of various forms or natures अनेकः अन्तः स्वभावो यस्मिन् भावे सोऽयमनेकान्तः अनेकात्मा इत्यर्थः JaineVyā. 1. 23 (*on* i. 1.1); **C** consisting of various elements सामग्रीभेदाद् भेदं कार्यस्योदाहरणे प्रतिपाद्य सहकारिणामनेकत्वेऽप्यनेकात्मताविरहं प्रतिपादयन्नाह HetuBiṬ. 97. 12; **D** consisting of many individual souls भगवान् स्वयम्। व्यक्तिद्वारा त्वनेकात्मा स्वयं वै तत्स्वरूपधृक् ĀdiP. 12. 15.

अनेकात्मन् (anekātman) *m.* **A** diverse nature तस्मान्नेकान्ततो भ्रान्तिर्नासत्संवृतिरेव वा। अतश्चार्थबलायातमनेकात्मप्रशंसनम् NyāyVi. 2. 91; **Bi** many souls सिद्धमेकमनेकात्मपरिणामव्यवस्थितम् NyāyVi. 2. 297; 2.437; एकत्र शरीरेऽनेकात्मनामारम्भकाणामसंभवात् SyādvāMañ. 9 (82); **Bii** more than one soul एकात्मवादमुपन्यस्य अनेकात्मवादं दर्शयति NyāySu. (Ja.) 630A. 4 (*on* iv. 2.15); **C** more than one element अनेकात्ममयमपि चिदादित्यमण्डलम् एकरसम् अविभक्तम् SāṁkhyaPraBh. 71. 16 (*on* 1. 154)

अनेकात्मनिरपेक्ष (anekātma-nirapekṣa) *adj.* independant of many souls विप्रतिपन्नः शरीरभेदोऽनेकात्मनिरपेक्षः शरीरभेदत्वात् ŚatDū. 146. 27.

अनेकात्मभाव (anekātma-bhāva) *m.* existence of diverse nature एष देवः ... स्वप्ने महिमानं विभूतिं विषयविषयिलक्षणमनेकात्मभावगमनमनुभवति प्रतिपद्यते PraśnaUBh. 274.2 (*on* 4. 5)

अनेकात्मविद्विष् (anekātma-vidviṣ) *adj.* (used as noun) (one) who opposes (the theory of) many souls तत्र मिथ्योत्तरं या(जा)तिः यथानेकात्मविद्विषाम् PramāSaṁ. 3. 55.

अनेकात्मविशेष्यस्थ (anekātmaviśeṣya-stha) *adj.* existing in, i.e. referring to the substratum or locus of diverse nature अनेकात्मविशेष्यस्थमागृहीतविशेष्यकम्। सजातीयान्निराकर्तुं विशेषणमिहोच्यते TaiUBhāVā. 50. 11(2) (comm. नानारसे विशेष्ये स्थितम्)

अनेकात्मवृत्ति (anekātma-vṛtti) *adj.* which exists in many souls ईश्वरोऽपि नानेकात्मवृत्तिविपाकोन्मुखधर्माधर्मसंस्कारवैचित्र्यमननुरुध्यमानो विचित्रस्य जगतो जन्म निर्मातुमर्हति NyāyMañ. ii. 73. 7.

अनेकात्मसमवेत (anekātma-samaveta) *adj.* inherent in many souls तदेवमनेकात्मसमवेतधर्माधर्मसंस्कार°...°निर्वर्त्यमानद्व्यणुकादिकार्यक्रमेण शरीराद्यवयविनिर्वृत्तिः NyāyMañ. ii. 73. 32.

अनेकात्मसाधन (anekātma-sādhana) *n.* establishment (of the theory) of many souls प्रतिभासभिदैकत्र तदनेकात्मसाधनम्। अदृष्टिकल्पनायां स्यात् NyāyVi. 2. 205.

अनेकात्माक्षादिकारण (anekātmākṣādi-kāraṇa) *adj.* having various things like self and senses etc. as the causes ननु अनेकात्माक्षादिकारणं सविकल्पकम् कथं तदक्षेणैव व्यपदिश्यते Kāśi. i. 256. 11 (*on* 4. 129)

अनेकादर्शगत (anekādarśa-gata) *adj.* kept in several vulgates or manuscripts सिद्धं च प्रबन्धमनेकादर्शगतं कुर्यात् KāvyMī. 53. 17.

अनेकादित्यसंकाशा (anekāditya-saṅkāśā) *adj. (f.)* resembling several Suns ददर्श पुरतो राजा शक्तिं भ्रामरिकां दृढाम्। अनेकादित्यसंकाशाम् GaṇeP. ii. 52. 50.

अनेकादिबुद्धि (anekādi-buddhi) *f.* knowledge referring to more than one etc. अभीष्टा एकानेकादिबुद्धयः बाध्यबाधकतां यान्ति IṣṭaSi. 267. 3.

अनेकादृष्टकल्पन (anekādṛṣṭa-kalpana) *n.* assumption of many unseen or transcendental merits अन्यद्य विप्रलम्भः तत्प्रयोजनं लोकस्य च तत्र भ्रान्तिः तस्याश्रेयन्तं कालमनुवृत्तिः इत्यनेकादृष्टकल्पनम् MīmāKau. i. 6. 21 (*on* i. 3. 2)

अनेकादृष्टकल्पना (anekādṛṣṭa-kalpanā) *f.* **A** assumption of many unseen, i.e. unknown reasons अनेकादृष्टकल्पनायास्त्रस्यता नैकः शब्दोऽभ्युपेयते SphoṭSi. 99. 1; **B** assumption of many unwarranted things तत्परिहारोपन्यासश्च मन्वादीनामित्यनेकादृष्टकल्पना TantrVā. 74. 18 (*on* i. 3. 2); **C** assumption of many unseen or transcendental merits सर्वथानेकादृष्टकल्पनापरिहारादनियमप्राप्तौ उच्यते TantrVā. 339. 23 (*on* ii. 1. 1); 425. 6 (*on* ii. 1. 46); 525.7 (*on* ii. 2. 20); 915. 8 (*on* iii. 4. 9); 1064. 22 (*on* iii. 5. 48); संस्कारः प्रोक्षणादिभिरिव व्रीह्यादेरन्त्यवर्णप्रत्ययसहकारीति युक्तम्। अनेकादृष्टकल्पनाप्रसङ्गात् TātpaṬ. (Vā.) 470.1 (*on* ii. 2. 57); 620. 11 (*on* iv. 1. 44); यदि ... आत्मैवानात्मतयावभासत इत्यङ्गीक्रियते तदा नानेकादृष्टकल्पना भवति YuktiSneha. 52. 34 (*on* i. 1. 5); अनेकादृष्टकल्पनानुबन्धिवाक्यभेदपरिहाराय जर्तिलादिविधित्यागः UpaParā. 40. 10; अनेकेषां करणत्वेऽनेकादृष्टकल्पनाप्रसङ्गात् MīmāNyāPra. 201. 11; 204. 26; अनेकादृष्टकल्पनानुविद्धकर्मान्तरत्वकल्पनायामत्यन्तगौरवापत्तिः MīmāKau. i. 90. 7 (*on* i. 3. 12); iii (2). 4. 7 (*on* ii. 1. 1); सर्वेषां करणत्वेऽनेकादृष्टकल्पनाप्रसङ्गादेकस्यैव फलनिरूपिता करणता BhāṭṭDī. i. 84. 19 (*on* ii. 1. 1); करणभेदेन भावनाभेदे फलभेदे वानेकादृष्टकल्पनापत्तिः BhāṭṭCin. ii. 78. 12 (*on* ii. 1. 1); ii. 83. 14 (*on* ii. 1.5)

अनेकादृष्टशक्ति (anekādṛṣṭaśakti) *f.* various unseen, i.e. unknown significations or expressive powers एकस्मात् पदात् ... अनेकार्थप्रतिभाने ... अनेकादृष्टशक्तिकल्पनाप्रसङ्गात् ... अर्थनिर्णयः प्रतिपादितः TantrVā. 190. 7 (*on* i. 3. 18); ŚāstrDī. 33. 4 (*on* i. 3. 5); ब्रह्मादिवरणानां भेदादनेकादृष्टशक्तिकल्पनापत्तेः BhāṭṭDī. ii. 53. 10 (*on* iii. 7. 16)

अनेकादृष्टानुबन्धिन् (anekādṛṣṭānubandhin) *adj.* [*f.* - inī] connected with, i.e. caused by many transcendental merits एकवाक्यत्वसंभवे ह्यनेकादृष्टानुबन्धि-वाक्यभेदकल्पनमन्याय्यम् ŚāstrDī. 776. 3 (*on* x. 8. 4); NyāySu. (So.) 39.16 (*on* i. 2. 7); 62. 4 (*on* i. 2. 11); हृदयादिविशिष्टयागविधेरवद्यतौ यागलक्षण(?णा)याश्चानेका-दृष्टानुबन्धिन्या अयोगाच्च MīmaKau. iii (2). 215. 20 (*on* ii. 2. 18); अनेकादृष्टानु-बन्ध्यनेकयागकल्पनस्य च सत्यां गतौ अन्याय्यत्वात् MīmāKau. iii (2). 216.2 (*on* ii. 2. 18)

अनेकादृष्टि (anekādṛṣṭi) *f.* non-perception of more than one (entity) यद्येकस्मादभिन्नान्येव दृश्यन्ते तदा नानेकरूपमेकं दृष्टं स्यात् अनेकादृष्टेरेकस्यैव च दृष्टेः IṣṭaSi. 19. 8.

अनेकादेश (anekādeśa) *m.* **1** more than one substitute स्थानिन एकत्व-निर्देशादनेकादेशनिर्देशाच्च सर्वप्रसङ्गस्तस्मात्स्थानेऽन्तरतमवचनम् Vār. 1 *on* P. i . 1. 50; **2** many substitutes अनेकस्य स्थानिनोऽनेकादेशप्रतिपत्तये वर्गग्रहणम् Pradī. vii. 129. 15 (*on* viii. 2. 62); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. viii. 2. 62 (428. 8)

अनेकादेशकारक (anekādeśakāraka) *m.* **1** many officers carrying out orders व्याकरणमिव ... °अनेकादेशकारकाख्यातसंप्रदानक्रियाव्ययप्रपञ्चसुस्थितम् ... राजकुलं विवेश Kād. 90. 20 (comm. आदेशकारका नियोगिनः); **2** many substitutes and *kārakas*, Kād. 90. 20.

अनेकादेशप्रसङ्ग (anekādeśa-prasaṅga) *m.* undesired occasion for many substitutes आदेशस्य विधेयतया प्राधान्यात् प्रधाने च ग्रहं संमार्ष्टीत्यादौ संख्याया अविवक्षितत्वादनेकादेशप्रसङ्ग इति PadMañ.*on*KāśiVṛ.*on*P.vi.1.84(545.6)

अनेकाद्भुत (anekādbhuta) *n.* **A** number of wonderful things अनेकाद्-भुतदातारम् (मन्त्रम्) ... । अनेकमन्त्रकोटीभिस्संस्मरेत् JayāS. 21. 230; **Bi** many wonders भवनम् ... अनेकाद्भुतसंकीर्णैर्युक्तैः प्रतिसरादिभिः । प्रदेशैर्विविधैः कान्तम् PadmP. (Ra.) 80. 67; **Bii** more than one wonder अद्रौ ... । प्रभङ्करा नाम नगर्यनेकाद्भुतैकभूः TriṣaŚaPuC. iv. 1. 442; **C** various wonders, cf. **अनेकाद्-भुतसंपन्न.**

अनेकाद्भुतगुणकथा (anekādbhutaguṇakathā) *f.* many stories of wonderful virtues काश्मीरेषु प्रवरपुरम् ... । ब्रूमः सारस्वतकुलभुवः किं निधेः कौतुकानां तस्यानेकाद्भुतगुणकथाकीर्णकर्णामृतस्य VikraDeC. 18.6.

अनेकाद्भुतदर्शन (anekādbhuta-darśana) *adj.* **1** of many wonderful sights हरिः । दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् । ... अनेकाद्भुतदर्शनम् MahāBhā. vi. 33. 9 = BhagGī. 11. 10; BhaviP. 239A. 24 (i. 160. 29); अनेकाद्-भुतदर्शनम् अनेकानि अद्भुतानि विस्मापकानि दर्शनानि यस्मिन् रूपे तत् GītāBh. (Śaṅ.) 305.11 (*on* 11. 10); संकल्पात्ससृजे दिव्यम् ... । लोकमत्यूर्जिताकार-मनेकाद्भुतदर्शनम् BṛBrahmaS. i. 3. 61; **2** of most wonderful nature or aspect मन्त्रं प्रवक्ष्यामि ... । शक्त्यङ्गावरणोपेतमनेकाद्भुतदर्शनम् JayāS. 6.5; **3** exhibiting or revealing many wonders शब्दानुसंधानमनेकाद्भुतदर्शनम् । वक्ष्यामि JayāS. 20. 232.

अनेकाद्भुतदर्शिन् (anekādbhuta-darśin) *adj.* exhibiting many wonders मुनिसिद्धामरप्राप्तैरनेकाद्भुतदर्शिभिः । दिशापालवनोद्यानैः ... । तद्यागवेश्म सकलं रञ्जनीयं प्रयत्नतः । कुर्यात् PauṣkS. 4. 131; PāraS. 12. 79.

अनेकाद्भुतपद (anekādbhuta-pada) *n.* abode of several wonders पुमान्प्रयाति श्रीमृत्युंजयपदमनेकाद्भुतपदम् MṛtyuMāPūSt. 45.

अनेकाद्भुतविक्रम (anekādbhutavikrama) *adj.* who has (done) various wonderful heroic deeds ध्यात्वा यजेत् ... । इत्थं रूपधरं देवमनेकाद्भुतविक्रमम् PauṣkS. 20. 37; PāraS. 8. 125; जयत्सेनं च संस्मरेत् । ... अनेकाद्भुतविक्रमम् PauṣkS. 20. 47.

अनेकाद्भुतविग्रह (anekādbhutavigraha) *adj.* **A** which has various wonderful forms as its body पश्येन्मन्त्रमयं बिम्बमनेकाद्भुतविग्रहम् JayāS. 20. 336; PāraS. 15. 830; **B** who has (done) various wonderful fightings जयत्सेनं च संस्मरेत् । ... प्रवक्ष्यामीकराक्षं च त्वनेकाद्भुतविग्रहम् PāraS. 8. 159.

अनेकाद्भुतसंकुल (anekādbhuta-saṅkula) *adj.* full of various wonders प्रमदाह्वयमुद्यानम् ... नन्दनस्य दधत्साम्यमनेकाद्भुतसंकुलम् PadmP. (Ra.) 53.17.

अनेकाद्भुतसंपन्न (anekādbhuta-sampanna) *adj.* endowed with various wonders अनेकाद्भुतसंपन्नैर्मुनिभिः स समावृतः PadmP. (Ra.) 78. 58.

अनेकाद्रिदुर्ग्रह (anekādri-durgraha) *adj.* difficult to be seized due to several mountains यस्य श्रीराश्रयदुर्गमिवानेकाद्रिदुर्ग्रहम् PāṇḍaC. 4. 256.

अनेकाधार (anekādhāra) *m.* **A** more than one substratum यद्यैकमाधेयं परिमितयत्किंचिदाधारगतमपि युगपदनेकाधारगततया वर्ण्यते सोऽपरो विशेषप्रकारः RasGaṅ. 614. 10; **B** substratum of many, cf. **अनेकाधारत्व B.**

अनेकाधारक (anekādhāra-ka) *adj.* (used as noun) (one) having more than one substratum निर्धार्यते चानेकाधारकेन युगपद् गोषु गतिरित्यनेका क्रिया ŚṛṅgāPr . 128.22.

अनेकाधारत्व (anekādhāra-tva) *n.* **A** the state of having more than one substratum अनेकाधारत्वं च सामान्यम् Nyās. i. 747. 11 (*on* iii. 4. 5); **B** the state of being the substratum of many जगतो यथाकथंचिदनेकाधारत्व-कल्पनसंभवेऽपि अनेकशासितृत्वकल्पनं न संभवति ŚivārkaMaDī. i. 423. 23 (*on* i. 3. 10)

अनेकाधारसंबन्ध (anekādhāra-sambandha) *m.* connection with more than one substratum आधेयस्य युगपदनेकाधारसंबन्धान्नातिप्रसङ्गः RasGaṅ. 645.11.

अनेकाधारस्थ (anekādhāra-stha) *adj.* [*f.* - ā] present in more than one substratum इह यदेकैकस्मिन् काले अनेकाधारस्थं पृथक्त्वेनावधार्यते तदनेकम्-यथा अङ्गुलीषु नखानि निर्धार्यन्ते ŚṛṅgāPra. 128. 22; आकृतिः ... कदाचिदेकाधारस्था प्रतिपद्यते कदाचिदनेकाधारस्था Pradī. ii. 96B. 27 (*on* i. 2. 64)

अनेकाधारा (anekādhārā) *adj.* (*f.*) having more than one substratum अनेकाधारा हि जातिर्भवति Nyās. i. 201. 22 (*on* i. 2. 63)

अनेकाधिकरण (anekādhikaraṇa) *adj.* **A** having more than one substratum क्रमेणानेकाधिकरणमेकमाधेयमेकः पर्यायः RasGaṅ. 645. 5; **B** being dependent on various elements, cf. **अनेकाधिकरणत्व.**

अनेकाधिकरण (anekādhikaraṇa) *n.* **1A** more than one section एक-प्रकरणास्यानेकाधिकरणनिरूप्यत्वं ह्यधिकाशङ्कायां सत्यामुचितम् ŚrutaPra. ii. 48. 29 (*on* i. 3. 22); **1B** many parts or elements न चाणोर्जीवस्यानेकाधिकरण-समुच्चयानुपपत्तिः ŚivārkaMaDī. ii. 236. 22 (*on* iii. 2. 7); **2** more than one substratum, cf. **अनेकाधिकरणस्थ.**

अनेकाधिकरणत्व (anekādhikaraṇa-tva) *n.* the state of being dependent on various elements नयवनस्पतिः ... स चायमनेकाधिकरणत्वादसहायेन दुरुपजीवः DaśKuC. 144.12.

अनेकाधिकरणस्थ (anekādhikaraṇa-stha) *adj* . present in more than one substratum or location अस्ति चैकमनेकाधिकरणस्थं युगपत् Vār. 39 *on* P. i. 2. 64; 56 *on* P. i. 2. 64; एक आदित्योऽनेकाधिकरणस्थो युगपद्देशपृथक्त्वेषूपलभ्यते MahāBh. i. 18. 17 (*on* ŚivSū. (Gr.) 1); i. 243. 5 (*on* i. 2. 64); न खल्वप्येकमनेकाधिकरणस्थं युगपदुपलभ्यते । न ह्येको देवदत्तो युगपत् स्रुघ्ने भवति मथुरायां च MahāBh. i. 244. 18 (*on* i. 2. 64)

अनेकाधिकल्पना (anekādhi-kalpanā) *f.* assumption of many delimiting conditions आधिभेदे जीवभेद इति चेत्, न यतः ... अविरोधे विरोधे तु मुधानेकाधिकल्पना IṣṭaSi. 249. 16.

अनेकाधिकाद्यर्थवचनत्व (anekādhikādyarthavacana-tva) *n.* the state of expressing things which are many and which exceed etc. शेषशब्दस्यानेका-धिकाद्यर्थवचनत्वादिह ... हेतुविशेषाभिधानम् TantrVā. 662. 20 (*on* iii. 1. 2)

अनेकाधिकारिविषयत्व (anekādhikāriviṣaya-tva) *n.* the state of referring to various eligible persons मुनिमतानां भगवन्मतत्वमेव ... अनेका-धिकारिविषयत्वान्न विरोधोऽपि TattvPrakā. 75 A. 1 (*on* i. 5. 23)

अनेकाधिमहार्णव (anekādhi-mahārṇava) *m.* great ocean of various mental pains or agonies कर्मणा भ्राम्यमाणोऽयमनेकाधिमहार्णवे । ...प्रपन्नो भगवत्पाद-मूलम् BṛBrahmaS. i. 5. 24.

अनेकाधिष्ठान (anekādhiṣṭhāna) *n.* **1** many superintending or controlling powers इन्द्रियाणामप्यधिष्ठातृदेवताकल्पनेति चेत्, न ... अनेकाधिष्ठा-नाभ्युपगमे हि तेषामेकाभिप्रायनियमनिमित्ताभावान्न किंचित्कार्यमुत्पद्येत Bhām. 516. 13 (*on* ii. 4. 14); **2** the act of abiding in or pervading more than one न ह्यविभुनैकेनानेकाधिष्ठानं संभवति Kiraṇā. 155. 10.

अनेकाधिष्ठानत्व (anekādhiṣṭhāna-tva) *n.* **A** the state of having more than one as the substratum, i. e. as the object अनेकाधिष्ठानत्वाच्च सामर्थ्यस्य Pradī. ii. 444B. 30 (*on* ii. 2. 24); **B** the state of having more than one substratum, i. e. being binary संबन्धस्य अनेकाधिष्ठानत्वात् Pradī. iii. 253 A. 6 (*on* iii. 4. 1); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 4.1 (140. 8)

अनेकाधिष्ठाना (anekādhiṣṭhānā) *adj.* (*f.*) having more than one substratum व्यावृत्तिः ... । सा खल्वेकानेकाधिष्ठाना प्रतिज्ञायते BrahmSi. 47. 20; एका च जातिरनेकाधिष्ठाना प्रतिज्ञायते PrakaPañ. 69. 9.

अनेकाधीनत्व (anekādhīna-tva) *n.* the state of being dependent on more than one एकस्यैवानेकाधीनत्वं हि लोकवेदयोर्दृष्टम् ŚatDū. 158.12.

अनेकाधीनस्वभावता (anekādhīnasvabhāva-tā) *f.* the state of having

one's own nature dependent on many अनेकाधीनस्वभावतया कार्यमेवापेक्षते Kiraṇā. 142. 6.

अनेकाधेयक (anekādheya-ka) *adj.* having more than one superstratum (in one substratum) पर्यायः। ... क्रमेणानेकाधेयकमेकमधिकरणमपरः RasGaṅ.645.5.

अनेकाधेयस्थिति (anekādheya-sthiti) *f.* presence of more than one superstratum (in one substratum) एकाश्रेयक्रमेणानेकाधेयस्थितिरूपः पर्यायः RasGaṅ. 626. 15.

अनेकाध्यायव्यवहित(anekādhyāya-vyavahita)*adj.* intervened by number of chapters इह त्वनेकाध्यायव्यवहितो द्वितीयाध्यायविहितो लुङ् Pradī. vi. 24. 18 (*on* vii. 1. 21)

अनेकाध्यास (anekādhyāsa) *m.* **A** (deliberate or conventional) imposition of various things समासोक्तिरेवानेकाध्यासवैचित्र्याच्चित्रेत्युच्यते SaraKaṇṭhā. 464. 5; **B** superimposition of more than one thing क्वचिदनेकाध्यासे संशयगोचरो भवति SiddhāLeSaṁ. 199. 2.

अनेकाध्याहारकरण (anekādhyāhāra-karaṇa) *n.* act of supplying of many ellipses तदेतत् अनेकाध्याहारकरणादत्यन्तासमञ्जसत्वाच्चोपेक्षणीयम् SmṛtiCan. iv. 704. 11.

अनेकाध्याहारादिदोष (anekādhyāhārādi-doṣa) *m.* defects like supplying of many (words) etc. आब्दिकम् ...प्रथमं तु द्वादशे मास्यतीते त्रयोदशे मासि संप्राप्ते प्रवेशदिने कुर्वीतेत्यर्थः, तदयुक्तम् अनेकाध्याहारादिदोषप्रसङ्गात् CaturCin. iii (2). 63. 18.

अनेकाध्येतृधारण (anekādhyetṛ-dhāraṇa) *n.* retention (in memory) by number of students युधिष्ठिरकालापभ्रंशस्यैव वेदस्येदानीमनेकाध्येतृधारणम् TātpaṬ. (U.) 81. 19 (*on* 2. 151)

अनेकाध्वकल्पना (anekādhva-kalpanā) *f.* assumption of various paths विशेषणविशेष्यभावोपपत्तेर्नानेकाध्वकल्पना Bhām. 739. 6 (*on* iv. 3. 1)

अनेकाध्वर (anekādhvara) *m.* many sacrifices आकल्पान्तमनेककोटिगुणितैरर्थैरनेकाध्वरैरानन्दं गमयन् ...अस्माकमास्तां भवान् MahāvīC. App. B. 7. 7 (302. 18)

अनेकानणुमणिकिङ्किणी (anekānaṇumaṇi-kiṅkiṇī) *f.* number of big bells with large jewels अनेकानणुमणिकिङ्किणीजालजटिलदुकूलकल्पितपालिध्वजराजिविराजितभुजपञ्जरैः ...पिष्टातकपटवासप्रसूनोपहाराभिरामरमणीनिकरैः ... सह तम् ... अवतरन्तमुत्प्रेक्ष्य YaśasCam. ii. 315. 5.

अनेकानन (anekānana) *adj.* having number of faces अनेकाननमक्षीबम् ...। दृष्ट्वैवं देवदेवस्य रूपम् BhaviP. 227 B. 9 (i. 153. 47)

अनेकानना (anekānanā) *f.* name of goddess Kālī (*lit.* having many faces) विश्वस्य स्रष्ट्रीमनेकाननाख्याम्। विश्वस्य चैकां परिवेष्टयित्रीं ज्ञात्वा गुह्यां शान्तिमत्यन्तमेति GuhyKāU. 57.

अनेकानन्तरहल्समुदाय (anekānantarahal-samudāya) *m.* group or collection of many immediate consonants न ह्यल एवोपधासंज्ञायामनेकानन्तरहल्समुदायात्मनः संयोगस्योपधात्वमुपपद्यते Nyās. i. 123. 14 (*on* i. 1. 65)

अनेकानन्तर्य (anekānantarya) *n.* immediate succession or continuity of many (Yonimantras of Sāmans) अनेकानन्तर्ये सकृत् पृथग्वाह्वानम् ĀśvaŚS. I. v. 15. 19 (comm. अनेकासां सामयोनीनां सहशंसने प्राप्ते)

अनेकानन्त्य (anekānantya) *adj.* (used as noun) many non-final (letters) अन्त्यस्य बाधे कार्याप्राप्तौ, अर्थादनेकानन्त्यस्य प्राप्तावित्यर्थः LaŚabdeŚe. i. 341.1.

अनेकानन्द (anekānanda) *m.* various kinds of happiness मनुष्यगन्धर्वाद्यनेकानन्दा एकस्मिन् विरुद्धाः AdvaiSi. 896.6; अनेकानन्दाः अनेकानन्दजातीयानन्दाः LaCandr. 896. 30.

अनेकानन्दप्रसविनी (anekānanda-prasavinī) *adj.* (*f.*) delivering or yielding various delights तीर्थयात्रादिवसादागता क्लेशपरंपरा सेयमनेकानन्दप्रसविनी संवृत्ता SubhaDha. 5. 1 (28)

अनेकानन्यवृत्तित्व (anekānanyavṛtti-tva) *n.* the state of being present in more than one object and in other than itself अनेकानन्यवृत्तित्वान्न सामान्यविशेषयोः। एकवस्त्वात्मता युक्ता ŚlokaVār. 5(12). 51 (559. 1)

अनेकानर्घ्यरत्न (anekānarghyaratna) *n.* numerous precious gems or jewels अनेकानर्घ्यरत्नरचितजिनदेहसंदोहेऽस्मद्देवगृहे त्वया तावदासितव्यम् YaśasCam.ii. 303.11.

अनेकानर्थ (anekānartha) *m.* **A** various evils or undesired consequences तन्निमित्तं चानेकानर्थं दर्शयित्वा ...अभयप्राप्तिं दर्शितां श्रुत्वा ...प्राह धृतराष्ट्रः SanatBh. 217. 15 (*on* 1. 22); **B** various miseries जन्म दुःखमेवेति भावयितव्यम् ... अनेकानर्थपरंपरायामपवर्गप्रत्यूहप्रसङ्गात् TātpaṬ. (Vā.) 628. 8 (*on* 1. 58)

अनेकानर्थकलुषित (anekānartha-kaluṣita) *adj.* defiled by various evils अनेकानर्थकलुषितमिवात्मानं मन्यमानस्य भ्रान्तस्य ...पुरुषार्थसिद्धेः PañcPā. 86. 15 (*on* i. 1. 4); अनेकानर्थकलुषितं आत्मतत्त्वं बद्धमिव अनुभूयमानम् TarkSaṁ. (Ā.) 141. 21.

अनेकानर्थनीड (anekānartha-nīḍa) *m., n.* abode of various evils or undesired consequences अनेकानर्थनीडेऽस्मिन्निमग्नं ब्रह्मविद्यया। संक्रामयितुमिष्टत्वाद् ब्रह्मान्तरतमं नरम् TaiUBhāVā. 88. 16 (2) (comm. अनेकानर्थाश्रये संसारसागरे)

अनेकानर्थयोगिन् (anekānartha-yogin) *adj.* associated with various miseries or evils जैवं रूपं कर्तृत्वभोक्तृत्वरागद्वेषादिदोषकलुषितमनेकानर्थयोगि BrahmSūBh. (Śaṅ.) 178. 13 (*on* i. 3. 19); SiddhāLeSaṁ. 459. 1.

अनेकानर्थव्रात (anekānartha-vrāta) *m.* group of various miseries or evils सा श्रुतिर्जीवस्याहमनुभवसिद्धेन कर्तृत्वभोक्तृत्वाद्यनेकानर्थव्रातकलुषितेन रूपेण ब्रह्मभावं न प्रतिपादयति ŚivārkaMaDī. i. 87. 10 (*on* i. 1. 1)

अनेकानर्थशत (anekānartha-śata) *n.* hundreds of various miseries or °शतसहस्र many hundreds of thousand evils लोकान् ...अनेकानर्थशतसहस्रसंकुलान् ... पृष्ठतः कृत्वा MuṇḍUBh. 322. 2 (*on* i. 2. 12)

अनेकानर्थसंकट (anekānartha-saṅkaṭa) *adj.* full of various miseries or evils गह्वरेष्ठं गह्वरे ... अनेकानर्थसंकटे तिष्ठतीति KāṭhUBh. 129. 12 (*on* 2. 12); VedāntKa. 138. 23 (*on* i. 2. 11)

अनेकानर्थसंकट (anekānartha-saṅkaṭa) *n.* danger of various miseries or evils आत्मा...संदेहे अनेकानर्थसंकटोपचये...प्रविष्टः BṛĀraUBh.633.14 (*on* iv.4.13)

अनेकानर्थसंकीर्ण (anekānartha-saṅkīrṇa) *adj.* mixed with, i. e. full of various miseries or evils नाहं कर्ता भोक्ता च किं तु ब्रह्मैवेति विदन् कथंकारमनेकानर्थसंकीर्णे कर्मण्यधिक्रियेत PrakaVi. 19. 9.

अनेकानर्थसंकुल (anekānartha-saṅkula) *n.* collection of various miseries or evils इहैव अनेकानर्थसंकुले सन्तः BṛĀraUBh. 634. 11 (*on* iv. 4. 14)

अनेकानर्थसंबन्ध (anekānartha-sambandha) *m.* contact with various miseries or evils मिथ्याज्ञानमज्ञानं तन्निबन्धनो ह्यात्मनोऽनेकानर्थसंबन्धः NaiṣkaSi. 112. 1.

अनेकानर्थापत्ति (anekānarthāpatti) *f.* undesired contingency of various miseries or evils अनित्यत्वेऽपि पौरुषेयत्वेन विधिनिषेधवाक्यानामप्रामाण्यम्। अतस्तत्प्रयुक्तकर्मणां चासिद्धिरित्यनेकानर्थापत्तिः BrahmSūBh. (Śrī.) i. 462. 4 (*on* i. 3. 27)

अनेकानित्यविज्ञानपूर्वकत्व (anekānityavijñānapūrvaka-tva) *n.* the state of being preceded by various fleeting ideas तथा हि सौधसोपानगोपुराट्टालकादयः। अनेकानित्यविज्ञानपूर्वकत्वेन निश्चिताः TattvSaṁ. 73; अत एवायमिष्टस्य विघातकृदपीच्य(ष्य?)ते। अनेकानित्यविज्ञानपूर्वकत्वप्रसाधनात् TattvSaṁ. 74.

अनेकानिष्टप्रसञ्जन (anekāniṣṭa-prasañjana) *n.* undesired occasion for, i. e. imposition of more than one undesired consequence आत्मसिद्धान्तसिद्धं पूर्णम् ... तर्काधिकं यथा। एकविषयेऽनेकानिष्टप्रसञ्जनम् NyāyPari. 201. 4.

अनेकानीककानन (anekānīka-kānana) *n.* forest in the form of vast armies भूरिरभ्रभरो रेभी कोऽनेकानीककाननम्। ...अकाले नोपाप RāghPāṇ. (Dha.) 18. 43 (comm. प्रचुरसैन्यकान्तारम्)

अनेकानीकनायक (anekānīka-nāyaka) *m.* leader of several troops आययौ सह्यकटकादनेकानीकनायकः। ... दरीमुखः RāmC. 10. 14.

अनेकानुगत (anekānugata) *adj.* [*f.*-ā] **1** followed by more than one एकात्वनेकानुगता यथा हासास्पदं जने MārkP. 65. 24; **2** continued in or common to more than one सामान्यम् ...एकमनेकानुगतं च TarkBhā. (Ke.) 75. 14; NyāySu. (Ja.) 337 B. 2 (*on* ii. 2. 7); TarkSaṁ. (Ā.) 60. 20; BhāṭṭCin. i.18. 25 (*on* i. 1. 4); LaŚabdeŚe. i. 405. 19; सादृश्यं तावदेकमनेकानुगतम् NyāySu. (Ja.) 370 B. 2 (*on* ii. 2. 6)

अनेकानुगतत्व (anekānugata-tva) *n.* the state of being common to more than one जातेः ...एकत्वमनेकानुगतत्वं च बोधितम् LaŚabdeŚe. i. 411.3.

अनेकानुगमक्लृप्ति (anekānugama-klṛpti) *f.* ascertainment of commonness for more than one यद्यप्यनेकानुगमक्लृप्तेस्तन्नानावयवव्यासङ्गि द्रव्यं सामान्यमित्येवं विकल्प्य न गृह्यते Kāśi. iii. 97. 20 (*on* 5 (5). 181)

अनेकानुगमावमर्श (anekānugamāvamarśa) *m.* consideration of commonness for more than one शब्दादिस्मरणोत्तरकालं त्वनेकानुगमावमर्शात् सामान्यमिति विकल्प्य गृह्यते Kāśi. iii. 97. 25 (*on* 5 (5). 181)

अनेकानुग्रह (anekānugraha) *m.* act of facilitating many, i. e. applying

plural ending पाशानित्यनेन पदेन पाशकर्मत्वं बहुत्वं च प्रतीयते तत्र पाशकर्मत्वयोः समवायाल्लिङ्गानामेव परस्परविसंवादेऽनेकानुग्रहायानुत्कर्ष एव न्याय्यः MayūMāli. 624. 7 (*on* ix. 3. 5)

अनेकानुबन्धिन् (anekānubandhin) *adj.* **A** connected with more than one, i. e. two (or more) कार्यं त्रिवर्गस्तच्छुद्धमेकानेकानुबन्धि च DaśRū. 1. 16 (comm. द्वित्र्यनुबन्धम्); **B** connected with, i. e. referring to more than one परकृतिः। अनेकानुबन्धी तु पुराकल्पः NyāyPari. 393. 22.

अनेकानुमानप्रतिहतत्व (anekānumānapratihata-tva) *n.* the state of being refuted by several inferences अनेकानुमानप्रतिहतत्वान्न दृश्यत्वानुमानं समञ्जसमिति सिद्धम् Vādā. 80. 4.

अनेकानुमितिकरण (anekānumiti-karaṇa) *n.* means of more than one inference एकानुमित्युत्पत्तावनेकानुमितिकरणरूपानुमानप्रमाणाभ्युपगमावश्यंभावे लाघवात् ŚivārkaMaDī. i. 166. 17 (*on* i. 1. 4)

अनेकानुयाजार्थ (anekānuyājārtha) *adj.* meant for more than one fore-offering वचनबलादेकैकस्य चतुर्गृहीतस्य हविषोऽनेकप्रयाजार्थत्ववदनेकानुयाजार्थत्ववच्चतुर्गृहीतद्वयरूपस्य हविर्द्वयस्यैकैकयागार्थत्वस्याप्युपपत्तेः VidhiRa. 9 (53. 14)

अनेकानुवृत्त (anekānuvṛtta) *adj.* continued in, i. e. common to more than one नरत्वादिकमैके(?मैकै)कप्रतीतावतो नानुगतम् ...नरत्वादिकं नानेकानुवृत्तम् NyāySu. (Ja.) 370 A. 10 (*on* ii. 2. 6)

अनेकानुष्ठान (anekānuṣṭhāna) *n.* performance of more than one (rite) न ह्येकेन कर्ता(र्त्रा) युगपदनेकानुष्ठानं कर्तुं शक्यते CaturCin. iii (1). 761.13.

अनेकानुसंधान (anekānusandhāna) *n.* recollection of many (things, viz, letters, words and denotations) अनेकानुसंधानम्। नात्मनः क्षणिकतायामुपपद्यते NyāySu. (Ja.) 396 B. 10 (*on* ii. 2. 7)

अनेकानेकप (anekānekapa) *m.* many elephants अस्ति ...। अनेकानेकपैरश्वैः नररत्नैरलंकृतम् ...। नगरं पोतनाभिधम् PārśvC. 1. 19.

अनेकानेकपयूथ (anekānekapayūtha) *n.* many herds of elephants मालवनाथोऽप्यनेकानेकपयूथसनाथो विग्रहः सविग्रह इव साग्रहोऽभिमुखीभूय भूयो निर्जगाम DaśKuC. 3. 2.

अनेकानेहोयोग (anekānehoyoga) *m.* separation for a long period अन्योन्यं द्रागाददुस्ते ददुश्चानेकानेहोयोगजैक्यान्नमांसि ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 144 (comm. अनेककालायोगजन्यादैक्यात्)

अनेकानोकहच्छन्ना (anekānokaha-cchannā) *adj.* (*f.*) covered with various trees अनेकानोकहच्छन्ना प्रत्यासन्ना वनावलिः। ...प्रतिभासते KīrtiKau. 1.50.

अनेकान्त (anekānta) *adj.* [*f.* -ā] **1** having many ends or fruits **2** contradictory **3** large, much, limitless **4** varied, i. e. being both real and unreal (an-ekānta) **5** not forming an integral part or member **6A** uncertain, variable, non-absolute **Bi** overcomprehensive or inconclusive (example or argument) **ii** inconclusive or deviating (probans) **7A** indeterminate or equivocal (position of the Jainas) **B** not one-sided, i. e. many-sided **1** having many ends or fruits अनेकान्तं बहुद्वारं धर्ममाहुर्मनीषिणः MahāBhā. xiii. 23. 18 (BhārBhāDī. अनेकफलाकारम्); xiv. App. I. 4 (2211); VṛGautaSm. 588. 2 (12); **2** contradictory (*lit.* having many ends) अनेकान्तोऽयमिति स्वतन्त्रपरतन्त्रोपलब्ध्यनुपलब्धिकारणभावाच्च विशेषः NyāyVār. 10. 13 (*on* i. 1. 1); तद्बुद्धिहेतुत्वात् प्रामाण्यं भूतगोचरम्। इष्यते तदनेकान्तं पदेषु ĀgaPrā. 21. 15; **3** large, much, limitless विषयाः ...। अनेकान्तव्ययायासदुःखसाधनसाधनजाः ...दुःखं च सुवते LakṣmīT. 43. 102; **4** varied, i. e. being both real and unreal चेतनाचेतनात्मकं चेदं जगदनेकान्तम् SarvaMaSaṁ. 17. 4; (an-ekānta) **5** not forming an integral part or member अनेकान्ता अनुबन्धाः MahāBh. i. 76. 2 (*on* i. 1. 20); ii. 79. 24 (*on* iii. 1. 94); iii. 112. 19 (*on* vi. 1. 186); Pradī. vi. 22. 11 (*on* vii. 1. 18); ParibhāŚe. 4; **6A** uncertain, variable, non-absolute अनेकान्ता गुरुलघुतयार्थेषु धनिनामवस्था ŚatTrayī. 12; अयमप्यनेकान्तः यः सविकल्पक एव प्रत्यक्षः Kāśi. i. 248. 22 (*on* 4. 112); TattvBi. 154. 4; एकत्वविधिः सवित्रीबन्ध्यात्वविधिरिव अनेकान्तः ĀtmaSi. 33. 25; 61. 23; अल्पपरिमाणैरनेकद्रव्यैः स्थूलैककार्यारम्भोऽनेकान्तः NītiMā. 48. 9; **6Bi** overcomprehensive or inconclusive (example or argument) वदेद् वाक्यैरनेकान्तं निग्रहस्थानम् SarvaSiSaṁ. 6. 32; दृष्टान्त एकस्मिन् पक्षे उपादेयो न प्रतिपक्षे इत्यनेकान्तः ...एवं च सत्यनेकान्त इत्ययं प्रतिषेधो न भवति NyāyBh. 89. 4 (*on* ii. 1. 20); **6Bii** inconclusive or deviating (probans) (*lit.* not one-pointed as it is concomitant with both the probandum and its contrary) अनेकान्तश्च हेतुस्ते तच्छरीरादिना भवेत् ŚlokaVār. 5 (15). 77 (660. 3); स्थास्यति पूर्वोक्तहेतुजातमनेकान्तम् NayaVi. 242. 2 (*on* i. 1. 8); अनेकान्तः परिच्छेदे संभवे च न निश्चयः NyāyKuA, ii (1). 205. 7; NyāyVārPari. 335. 13; हेत्वाभासेषु सव्यभिचारो नामानेकान्तः TārkiRa. 218. 1; नामरूपाभ्यां भेदव्यपदेशादाकाशं ब्रह्म ...भेदव्यपदेशोऽनेकान्तः VedāntKa. 194. 1 (*on* i. 3. 42); 160. 19 (*on* i. 3. 14); NyāyPari. 241. 13; SarvaDaSaṁ. 3. 63; SarvaDaKau. 47. 24; 116. 4; **7A** indeterminate or equivocal or sceptical (position of the Jainas) श्रुतादर्थमनेकान्तमधिगम्याभिसंधिभिः Laghīya. 1. 73; **7B** not one-sided, i. e. many-sided अक्षज्ञानमनेकान्तमसिद्धेः PramāSaṁ. 3. 4; NyāyVi. 2. 128; अनेकान्तः सर्वोऽपि पदार्थः SarvaDaKau. 37. 5.

अनेकान्त (an-ekānta) *m.* **1** not an integral part or member **2** non-identity or difference among homogenous types **3A** inconsistency, discrepancy **Bi** variation, overlapping [Inst.] overlappingly **ii** inconclusive or deviating probans **iii** inconclusive or overcomprehensive argument **C** uncertainty, doubtfulness **4** one of the thirty-two types of medical treatment **5** indetermination or equivocalism (of the Jainas) (anekānta) **6** many sidedness **7** contradictory predication of both reality and unreality **8** contradictory predication of both singularity and plurality **1** not an integral part or member अनेकान्ते वृत्तिविशेषः Vār. 11 *on* P. i. 3. 9; उभयमिदमनुबन्धेषूक्तमेकान्ता अनेकान्ता इति MahāBh. i. 266. 22 (*on* i. 3. 9); **2** non-identity or difference among homogenous types अनेकास्तो ह्यनन्यत्वकरः Vār. 9 *on* P. i. 1. 69; यो ह्यनेकान्तेन भेदो नासावन्यत्वं करोति MahāBh. i. 179. 24 (*on* i. 1. 69); **3A** inconsistency, discrepancy येषां चाप्यारभ्यते तेषामप्यनेकान्तः। यस्मिन्नेव च प्रत्यये दीर्घत्वं दृश्यते तस्मिन्नेव च न दृश्यते MahāBh. iii. 12. 8 (*on* vi. 1. 7); संस्कारस्यापि व्यञ्जकत्वेन समाधानादिभिरनेकान्तः SphoṭSi. 198. 2; **3Bi** variation, overlapping क्वचिच्चोपलब्धेरनेकान्तः NyāySū. iii. 2. 17; यदि प्रतिक्षणं क्षणविवेकदर्शिनोऽधिकृत्योच्यते तदा भिन्नोपयोगितया पृथक् प्रामाण्यात् नानेकान्तः HetuBiṬ. 37. 23; वेदमूलत्वमनेकान्तान्न लभ्यते TantrVā. 104. 11 (*on* i. 3. 4); Kāśi. i. 126. 8 (*on* 2. 117); ii. 9. 9 (*on* 5 (1). 15); iii. 113. 8 (*on* 5 (5). 27); यत्तथा स एकान्तः ... क्वचिदन्यथासावनेकान्तः ViṣṇuDhaP. iii. 6. 6; NayaVi. 207. 9 (*on* i. 1. 5); अनेकान्तः किं स्वातन्त्र्येण प्रतिपाद्यते VedāntKa. 299. 23 (*on* ii. 2. 33); [Inst.] overlappingly सर्वमेव हि नोऽनेकान्तेन परत्र प्रवर्तते Kāśi. ii. 127. 5 (*on* 5 (3). 69); **3Bii** inconclusive or deviating probans शब्दकर्मबुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नाश्च न व्याप्ताः तस्मादनेकान्तः NyāyBh. 257. 12 (*on* iv. 1. 32); SphoṭSi. 207. 1; HetuBiṬ. 83. 19; TattvSaṁ. 681; जलमातपोऽपनयति न तु गन्धं द्रव्यस्याभिव्यनक्ति तस्मान्नानेकान्तः TātpaṬ. (Vā.) 530. 20 (*on* iii. 1. 62); चतुर्थे बाधानेकान्तौ NyāyKuA. ii (2). 34. 7; ii (2). 13. 5; Bhām. 233. 8 (*on* i. 3. 27); प्रयोगेऽयथार्थप्रत्ययोऽस्ति इत्यस्मदुपेतप्रत्ययेऽनेकान्तः PrakaVi. 8. 21; 12. 7; 50. 20; 76. 16; शब्दस्वाभाव्यात् परोक्षज्ञानजनकत्वमिति तत् ... दशमादिष्वनेकान्तं च SarvaDaKau. 131. 2; **3Biii** inconclusive or overcomprehensive argument द्रव्यभेदेऽप्यनेकान्तं मत्वाह किमतो यदि ŚlokaVār. 6. 369 (824. 4); **3C** uncertainty, doubtfulness ज्योत्स्नामयी स्वभावान् मयि दहनमयीव वर्तसे यदिह। तदनेकान्ते कान्ते जातासि निदर्शनं प्रथमम् MohaRāPa. 3. 13; **4** one of the thirty-two types of medical treatment क्वचित्तथा क्वचिदन्यथेति यः सोऽनेकान्तः। यथा केचिदाचार्या ब्रुवते द्रव्यं प्रधानम् ...केचित् वीर्यम् SuśruS. vi. 65. 24; **5** indetermination or equivocalism or scepticism (of the Jainas) स्यात् ... नेकान्तोऽप्यनेकान्त इति जैनी श्रुतिः VarāṅgaC. 26. 82; सिद्धिरनेकान्तात् JaineVyā. i. 1. 1; TattvPradī. (A.) 27. 3 (*on* 1. 27); PramāMī. 18. 4 (*on* i. 1. 21); नानेकान्तं प्रतिक्षिपेत् Vītarā. 8. 8; न चाप्यनेकान्तमृते नयस्थितिः MahāViSt. (H.) 2. 28; स्यादित्यनेकान्ते। स्याद्वादिनो जैनाः GaṇRa. 1. 13 (30); KumāPraPra. 64. 27; तवाप्रसिद्धमेतच्चेदनेकान्तं ततः पठ PrabhāC. 179. 22; (anekānta) **6** many-sidedness प्रकाशयञ्जगत्तत्त्वमनेकान्तमयं महः TattvPradī. (A.) 2.2 (*on* 1. 0); **7** contradictory predication of both reality and unreality न त्वनेकान्तो द्वेधा ....अनेकान्ते प्रबलप्रमाणसद्भावात् कथं नियमे बाधकाभावः NyāySu. (Ja.) 412 A. 12 (*on* ii. 2. 10); **8** contradictory predication of both singularity and plurality, cf. **अनेकान्तवादिन् 1B**.

अनेकान्तःकरणाधिकरण (anekāntaḥkaraṇādhikaraṇa) *n.* abode or locus of many internal organs अनेकान्तःकरणाधिकरणापेक्षाबुद्धिजन्यबहुत्वस्यैव दृष्टान्ततोपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 334. 14.

अनेकान्तजयपताका (anekāntajayapatākā) *f.* name of a book ग्रन्थाः प्रायश्चित्तपदे कृताः। ...शतक-पञ्चाशत्-षोडशक-अष्टक-पञ्चलिङ्गी-अनेकान्तजयपताका-न्यायावतारवृत्तिपञ्चवस्तुक°...°प्रभृतीनि ... °हारिभद्राणि PrabaK. 25. 14.

अनेकान्तता (anekānta-tā) *f.* **1** the state of being both real and unreal सर्वत्रानेकान्ततामिच्छतामेकमनेकं नित्यमनित्यम् ...एवंरूपा बुद्धयः IṣṭaSi. 267. 7;

न वा कदाचित् क्वचित्, अनेकान्तत्वादेव। व्यवहारो न नास्तीति चेत्, मा तर्हि चीक्लपोऽनेकान्तताम् IṣṭaSi. 267. 11; **2** inconclusiveness or deviation (of probans) न च मूलजलादिनानेकान्तता, पूर्वास्तित्वमानेऽसतीति हेतोर्विशेषणात् NayaVi. 229. 4 (*on* i. 1. 6); स्वप्रकाशत्वाच्च प्रपञ्चमिथ्यात्वसाधकदृश्यत्वादिहेतूनां तत्र नानेकान्तता SarvaDaKau. 117. 25.

अनेकान्ततावाद (anekāntatā-vāda) *m.* **1** (Jain.) dovitrine of indetermination, equivocalism or scepticism स्याद्वादिनामनेकान्ततावादस्येष्टतया विरोधासिद्धेः SarvaDaSaṁ. 3. 30; **2** doctrine of predication of both reality and unreality अनेकान्त(ता)वादे पदार्थानां क्षणिकत्वस्याङ्गीकृतत्वेन ... अपूर्वार्थताभ्युपगमसौलभ्यात् NyāySu. (Ja.) 250 B. 12 (*on* ii. 1. 2)

अनेकान्ततोपपादन (anekāntatopapādana) *n.* ascertainment of inconclusiveness or deviation (of the probans) एवं तावद्देहादिः सन् भासमानत्वादात्मवदित्यनुमानस्य मरीचिकोदकादावनेकान्ततोपपादनेन देहादेरनिर्वाच्यत्वमुक्तम् VedāntKa. 14. 20 (*on* i. 1. 1)

अनेकान्तत्व (anekānta-tva) *n.* **1** the state of not forming an integral part or member **2A** the state of being indefinite or uncertain **B** the state of being inconclusive or deviating (probans) **3** the state of being both real and unreal **1** the state of not forming an integral part or member सिद्धमनुबन्धस्यानेकान्तत्वात् Vār. 8 *on* P. i. 1. 20 = 5 *on* P. iii. 1. 94; इतश्चानेकान्तत्वात् Vār. 5 *on* P. vi. 1. 186; MahāBh. i. 76. 2 (*on* i. 1. 20); ii. 79. 24 (*on* iii. 1. 94); एतच्च ज्ञापनमनुबन्धानामेकान्तत्वे उपयुज्यते। अनेकान्तत्वे स्वत एव एजन्तत्वाज्ज्ञापनप्रयोजनाभावः Pradī. iii. 259B. 16 (*on* iii. 4. 19); ii. 137A. 29 (*on* i. 3. 9); Prasā. ii. 756. 21; अनुबन्धानामनेकान्तत्वात् LaŚabdeŚe. i. 79. 1; i. 17. 8; **2A** the state of being indefinite or uncertain अनेकान्तत्वाच्च Vār. 4 *on* P. vi. 1. 7; परमाणुस्वरूपेऽपि शून्यात्मकत्वम् ... एकान्तत्वानेकान्तत्वसत्यासत्यात्मकत्वादिविसंवाददर्शनात् BrahmSūBh. (Rā.) 416. 11 (*on* ii. 1. 13); **2B** the state of being inconclusive or deviating (probans) यूकादावनेकान्तत्वमाह VedāntKa. 167. 12 (*on* i. 3. 26); भास्वराध्वान्ताभास्वररूपाभ्यामनेकान्तत्वाच्च NyāySi A. 188. 4; **3** the state of being both real and unreal नन्वनेकात्मकं वस्त्विति ...संशयज्ञानवन्नाप्रमाणं भवितुमर्हति नेति ब्रूमः निरङ्कुशं ह्यनेकान्तत्वं सर्ववस्तुषु BrahmSūBh. (Śaṅ.) 404. 13 (*on* ii. 2. 33); IṣṭaSi. 267. 10; VedāntKa. 237. 13 (*on* ii. 1. 14)

अनेकान्तत्वाभिधान (anekāntatvābhidhāna) *n.* mention of the state of being both real and unreal एकस्मिन् देश एव सत्त्वासत्त्वादिनानेकान्तत्वाभिधाने दृष्टान्तानुपपत्तेः SarvaDaSaṁ. 4. 9.

अनेकान्तदिवाकर (anekānta-divākara) *m.* sun in the form of indetermination or equivocalism तर्पयेत् स्वर्गवासिनः। ...गदन्तं तमनेकान्तदिवाकरम् PadmP. (Ra.) 11. 252.

अनेकान्तदेशिन् (anekānta-deśin) *adj.* who teaches the doctrine of indetermination or equivocalism पृथक्त्वैकत्ववादाय सर्वानेकान्तदेशिने। जिनेश्वराय ...नमः PadmP. (Ra.) 9. 183.

अनेकान्तद्योतक (anekānta-dyotaka) *adj.* signifying or indicating the doctrine of indetermination or equivocalism यदि पुनरयमनेकान्तद्योतकः स्याच्छब्दो न भवेत् स्यादस्तीति वाक्ये स्यात्पदमनर्थकं स्यात् Bhām. 457. 19 (*on* ii. 2. 33); स्यादित्यव्ययमनेकान्तद्योतकम् SyādvāMañ. 5 (6); 25 (1); स्याच्छब्दः खल्वयं निपातस्तिङन्तप्रतिरूपकोऽनेकान्तद्योतकः SarvaDaSaṁ. 3. 379.

अनेकान्तद्योतकत्व (anekāntadyotaka-tva) *n.* the state of signifying or indicating the doctrine of indetermination or equivocalism स्याच्छब्दस्यानेकान्तद्योतकत्वे जैनैरुक्तम् VedāntKa. 300. 1 (*on* ii. 2. 33); अनेकान्तद्योतकत्वे तु स्यादस्ति कथंचिदस्तीति स्यात्पदात् कथंचिदित्ययमर्थो लभ्यते SarvaDaSaṁ. 3. 384.

अनेकान्तद्योतिन् (anekānta-dyotin) *adj.* signifying or indicating the doctrine of indetermination or equivocalism स्याच्छब्दः खल्वयं निपातस्तिङन्तप्रतिरूपकोऽनेकान्तद्योती Bhām. 457. 16 (*on* ii. 2. 33); SarvaDaKau. 36. 12.

अनेकान्तधी (anekānta-dhī) *f.* knowledge of indetermination or equivocalism प्रमाणनयसङ्गता स्वसमयेऽप्यनेकान्तधीर्नयस्मयतटस्थतोल्लसदुपाधिकिर्मीरिता। कदाचन न बाधते JñānBiPra. 49. 5.

अनेकान्तपक्ष (anekānta-pakṣa) *m.* **1** view concerning inconclusive or deviating (probans) किमयं दृष्टान्तः साधनपक्ष उतानैकान्तिकपक्षः(v.l. अनेकान्तपक्षः) NyāyVār. 370. 2 (*on* iii. 1. 20); **2** view concerning indetermination or equivocalism अत्रापि दोषतादवस्थ्यमिति वाच्यम्। कुक्कुटसर्पनरसिंहादिवज्जात्यन्तरत्वादनेकान्तपक्षस्य SyādvāMañ. 19 (33); अनेकान्तपक्षे तु कथंचित्कचित्केनचित् सत्त्वेन हानोपादाने प्रेक्षावतामुपपद्येते SarvaDaSaṁ. 3. 391; GoviBh. 135. 7 (*on* ii. 2. 32)

अनेकान्तभङ्गप्रसङ्ग (anekāntabhaṅga-prasaṅga) *m.* undesired occasion for violating the doctrine of indetermination or equivocalism मातुरपि वन्ध्यात्वम् ...इत्यादि सर्वमप्यङ्गीकुर्यात्। अन्यथानेकान्तभङ्गप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.) 413 B. 3 (*on* ii. 2. 10)

अनेकान्तभाज् (anekānta-bhāj) *adj.* possessor of, i.e. practising indetermination or equivocalism स्वाद्वादिने ते नमस्तात्प्रत्यक्षमलक्षयन् स्वमतमभ्यस्याप्यनेकान्तभाक् Laghīya. 1. 50.

अनेकान्तमत (anekānta-mata) *n.* doctrine of indetermination or equivocalism अनेकान्तमताम्भोधिसमुल्लासनचन्द्रमाः। दद्यादमन्दमानन्दं भगवान्नाभिनन्दनः TriṣaŚaPuC. i. 1. 6; अयुक्तमेवानेकान्तमतम् NyāySu, (Ja.) 412 A. 3 (*on* ii. 2. 10)

अनेकान्तमयत्व (anekāntamaya-tva) *n.* the state of consisting of many-sidedness आगमेन तावत्सर्वाण्यपि द्रव्याणि प्रमीयन्ते ...सहक्रमप्रवृत्तानेकाधर्मव्यापकानेकान्तमयत्वेनैवागमस्य प्रमाणत्वोपपत्तेः TattvPradī. (A.) 325. 1 (*on* 3. 35)

अनेकान्तमुनिव्रत (anekāntamuni-vrata) *n.* vow of a hermit resorting to indetermination or equivocalism अहम् ...। चराम्याराधयन्देवमनेकान्तमुनिव्रतम् KathāSaSāg. xii. 14. 23.

अनेकान्तय (anekāntaya-) *denom.* **A** to make (something) variable or inconstant सोमशब्दो हि लताचन्द्रमसोर्मुख्यः ...सोमपदादन्यतोऽनधिगतायां लतायामत्र वाक्ये प्रयुक्तः ...। अन्यतो निश्चिते शब्दस्य मुख्यत्वमित्येतदनेकान्तयति VedāntKa. 160. 17 (*on* i. 3. 14); **B** to make (probans) inconclusive or deviating लोकप्रसिद्धिमन्यथासिद्धयत्यनुमानं वानेकान्तयति VedāntKa. 222. 3 (*on* i. 4. 19)

अनेकान्तरित (anekāntaritā) *adj.* (used as noun) (what is) separated or hidden by many वाक्प्रशस्तं चिरातीतमनेकान्तरितं लघु। ... शुचिन्यश्च तथैवापः MārkP. 35. 13; BrahmP. 221. 121; VāmaP. 14. 66.

अनेकान्तरुचि (anekānta-ruci) *adj.* (used as noun) (one) having liking for indetermina-tion or equivocalism सम्यग्ज्ञानं एकान्तरुचौ न संभवति, अनेकान्तरुचौ तु समस्तीति JñānBiPra. 48. 11.

अनेकान्तवाद (anekānta-vāda) *m.* **1A** theory or doctrine of contradictory predication of singularity and plurality अनेकान्तवादं च मायामोहेन .... तेन दर्शयता दैत्याः स्वधर्मं त्याजिताः ViṣṇuP. iii. 18. 12; **1B** theory or doctrine of ascertaining of contradictory predication of both reality and unreality न ह्यन्यस्यान्य आत्मा भवति। न चानेकान्तवादः Bhām. 351. 10 (*on* ii. 1. 14); NyāyRa. 633. 7 (*on* 5 (14). 77); PrakaVi. 554. 11; भेदपक्षेऽनेकान्तवादश्च न भवति VedāntKa. 237. 12 (*on* i. 1. 14); अत एव ह्यनिर्वचनीयानेकान्तवादयोरनवतारः NyāyPari. 275. 3; न चानेकान्तवादेन निस्तारः। द्वयोरपि सावधारणत्वासंभवात् NyāySu. (Ja.) 443B. 6 (*on* ii. 3. 14); 411 B. 13 (*on* ii. 2. 10); वस्तुविषयो ह्यस्माकमनेकान्तवादोऽनेकाकारं वस्तु YuktiSneha. 106. 33 (*on* i. 1. 5); **2** theory or doctrine of indetermination, equivocalism or scepticism (of the Jainas) अनेकान्तवादस्य लिङ्गं स्याच्छब्दः VarāṅgaC. 26. 83; PramāMī. 19. 6 (*on* i. 1. 23); दोषास्तेऽपि अनेकान्तवादप्रचण्डमुद्गरजर्जरितत्वान्नोच्छ्वसितुमपि क्षमाः SyādvāMañ. 14 (105); 5 (8); 14 (92); अनेकान्तवादे अनुमानं परिवृत्यते SarvaDaKau. 38. 8.

अनेकान्तवादप्रतिपत्ति (anekāntavāda-pratipatti) *f.* acceptance of the theory or doctrine of indetermination or equivocalism सर्वेषामपि तन्त्रान्तरीयाणां पदे पदेऽनेकान्तवादप्रतिपत्तिरेव यथावस्थितपदार्थप्रतिपादनौपयिकं नान्यत् SyādvāMañ. 19 (73)

अनेकान्तवादप्रवेशक (anekāntavādapraveśaka) *n.* title of a work, pw.

अनेकान्तवादावतार (anekāntavādāvatāra) *m.* appearance of the theory or doctrine of indetermination or equivocalism न हि कोऽपि वादी पदार्थानां कालतो रूपतश्चावस्थावैचित्र्यमनङ्गीकुर्वाणोऽस्ति। यं प्रत्यनेकान्तवादावतारः NyāySu. (Ja.) 413A. 6 (*on* ii. 2. 10)

अनेकान्तवादाश्रय (anekāntavādāśraya) *m.* act of resorting to the theory or doctrine of indetermination or equivocalism अनेकान्तवादाश्रयादेव केवलज्ञानावरणेन आवृतोऽपि अनन्ततमभागावशिष्टोऽनावृत्त एव ज्ञानस्वभावः JñānBiPra. 3. 2.

अनेकान्तवादाश्रयण (anekāntavādāśrayaṇa) *n.* act of resorting to the theory of ascertaining contradictory predication of both reality and unreality पदपदार्थव्यतिरेकविकल्पस्याप्यनेकान्तवादाश्रयणेन परिहारः NyāyRaMā. 73. 19; अन्यानन्यविकल्पश्च सर्वत्रानेकान्तवादाश्रयणेन परिहर्तव्यः NyāyRa. 694. 16 (*on* 5 (17). 22)

अनेकान्तवादिन् (anekānta-vādin) *m.* **1A** advocate of the theory of contradictory predication of both reality and unreality यथाहुरनेकान्तवादिनः BrahmSi. 60. 12; अनुपपत्तिः ... अनेकान्तवादिनां नासज्यते Kāśi. i. 262. 9 (*on*

4. 144); ii. 148. 21 (*on* 5 (3). 123); ii. 181. 14 (*on* 5 (3). 220); NyāyVārPari. 471. 7; निरुद्धेऽनेकान्तवादिनि स्वमतेन सामानाधिकरण्यमुपपादयति VedāntKa. 72. 15 (*on* i. 1. 4); **1B** advocate of the theory of contradictory predication of both singularity and plurality (of Brahman) संप्रत्यनेकान्तवादिनमुत्थापयति Bhām. 350. 16 (*on* ii. 1. 14); **2** advocate of the theory of indetermination or scepticism साक्षादुपयोगोऽनेकान्तवादिनिरासादिनापि नास्ति ŚrutaPra. ii. 345. 30 (*on* ii. 3. 9); अनेकान्तवादिनः तत्तद्वाद्युक्तदोषभाक्त्वस्यापि प्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī. ii. 102. 29 (*on* ii. 2. 31)

अनेकान्तवादिमत (anekāntavādi-mata) *n.* theory or doctrine of the Jainas who advocate indetermination or equivocalism यदप्यनवस्थानं दूषणमुपन्यस्तं तदप्यनेकान्तवादिमतानभिज्ञेनैव PramāMī. 28. 16 (*on* i. 1. 32)

अनेकान्तवारण (anekānta-vāraṇa) *n.* avoidance of deviation (of the probans) निरन्तरतरुष्वध्यस्तवनेऽनेकान्तवारणाय प्रत्येकमित्युक्तम् VedāntKa. 251. 5 (*on* ii. 2. 1)

अनेकान्तविद्या (anekānta-vidyā) *f.* many-sided knowledge कश्चिदासन्नसंसारपारावारः ... पारमेश्वरीमनेकान्तविद्यामुपगम्य TattvPradī. (A.) 2. 6 (*on* 1.0)

अनेकान्तविद्विष् (anekānta-vidviṣ) *adj.* (used as noun) (one who is) inimical to the theory or doctrine of indetermination or equivocalism अनलः पावकोऽग्नित्यादित्यनेकान्तविद्विषाम् NyāyVi. 2. 368; मिथ्योत्तरं जातिः यथानेकान्तविद्विषाम् NyāyVi. 2. 371; मिथ्याज्ञानादनिर्मोक्षः तथानेकान्तविद्विषाम् NyāyVi.2.451.

अनेकान्तविधायिहेतु (anekāntavidhāyi-hetu) *m.* cause of regulating many-sidedness श्रीपार्श्वनाथः स जयत्यजस्रं यस्मिन्ननेकान्तविधायिहेतौ। स्वनिग्रहव्यग्रतया स्थितानामेकान्तमन्तर्न सुखं परेषाम् NemiNir 1. 23.

अनेकान्तविशिष्ट (anekānta-viśiṣṭa) *adj.* qualified by indetermination or equivocalism प्रमीयते परिच्छिद्यतेऽर्थोऽनेकान्तविशिष्टोऽनेनेति प्रमाणं स्याद्वादात्मकम् SyādvāMañ. 28 (9)

अनेकान्तविशेषित (anekānta-viśeṣita) *adj.* qualified by indetermination or equivocalism सकला नयभङ्गमार्गनीता यदनेकान्तविशेषितास्त एव। ... विदुषां श्रेयसि हेतवो भवन्ति VarāṅgaC. 24. 61.

अनेकान्तसम (anekānta-sama) *m.* (type of fallacious probans) parity per inconclusiveness तादृशेनैव बाधो बाधसमः ... तादृशेनैवासिद्ध्यापादनमसिद्धिसमः। एवमनेकान्तसमादयोऽपि ग्राह्याः NyāyPari. 237. 8.

अनेकान्तसाधक (anekānta-sādhaka) *adj.* establishing the ascertion of contradictory predication दृष्टस्य नियमस्य निवारकमनेकान्तसाधकं प्रबलप्रमाणं स्यात् NyāySu. (Ja.) 412 A. 7 (*on* ii. 2. 10)

अनेकान्तस्वभाव (anekānta-svabhāva) *adj.* of equivocal or indeterminate nature निश्चितानि ज्ञातानि निर्णीतान्यनेकान्तस्वभावनिजशुद्धात्मादिपदार्थप्रतिपादकानि सूत्रार्थपदानि येन स भवति निश्चितसूत्रार्थपदः TātpaVṛ. 359. 17 (*on* 3.63)

अनेकान्तस्वभावतस् (anekāntasvabhāva-tas) *adv.* on account of being indeterminate or equivocal nature तत्रान्यानन्यवृत्तीनामनेकान्तस्वभावतः। उत्पत्तिस्थितिनाशानां विरोधः प्राङ् निराकृतः ŚlokaVār. 6. 440 (843. 5)

अनेकान्तस्वभावत्व (anekāntasvabhāva-tva) *n.* the state of being of indeterminate or equivocal nature यद्येकान्ततोऽवस्थातद्वतोरभेदः स्यात्, अनेकान्तस्वभावत्वे च अन्यानन्यभूतयोरवस्थातद्वतोर्वर्तमानामुत्पत्तिस्थितिविनाशानां को विरोधः NyāyRa. 843. 21 (*on* 6. 440)

अनेकान्तात्मक (anekāntātma-ka) *adj.* of indeterminate or equivocal nature अनेकान्तात्मकं वस्तु संगिरते JaineVyā. 29. 16 (*on* i. 2. 48); अनेकान्तात्मकं वस्तु गोचरः सर्वसंविदाम् ... मतः Nyāyāva. 29; NyāyVi. 2. 229; परमार्थविनिश्चयोऽनेकान्तात्मकपदार्थसमूहः TātpaVṛ. 119. 18 (*on* 2. 1); चोदनाबलान्निखिलार्थज्ञानोत्पत्त्यन्यथानुपपत्त्या सर्वमनेकान्तात्मकं सत्त्वादिति व्याप्तिज्ञानोत्पत्तेश्च SarvaDaSaṁ. 3. 104 (comm. अनिश्चयात्मकम्)

अनेकान्तात्मकत्व (anekāntātmaka-tva) *n.* the state of having indeterminate or equivocal nature अनेकान्तात्मकत्वं च सप्तभङ्गीप्ररूपणेन सुखोन्नेयं स्यात् SyādvāMañ. 24 (2); समस्तेषु वस्तुष्वनेकान्तात्मकत्वस्य स्याद्वादिनो मते सुप्रसिद्धत्वात् SarvaDaSaṁ. 3. 228.

अनेकान्तात्मन् (anekāntātman) *adj.* of indeterminate or equivocal nature अनेकान्तात्मनो वस्तुनो बुधरूपवेद्यत्वमुक्तम् SyādvāMañ. 24 (1)

अनेकान्ताधीना (anekāntādhīnā) *adj.* (*f.*) dependant on indetermination or equivocalism शब्दानां व्युत्पादनम्। तच्च ... शब्दार्थसंबन्धसिद्धिश्चानेकान्ताधीना JaineVyā. 1. 19 (*on* i. 1. 0)

अनेकान्तानुरोधिनी (anekāntānurodhinī) *adj.* (*f.*) conforming to indetermination or equivocalism गतिः। अशक्तेरणुवत् सेयमनेकान्तानुरोधिनी NyāyVi. 2. 317.

अनेकान्ताभिधान (anekāntābhidhāna) *n.* mention of indetermination or equivocalism स्यात्पदेनानेकान्ताभिधाने किं प्रयोजनम् VedāntKa. 299. 26 (*on* ii. 2. 33)

अनेकान्ताभ्युपगम (anekāntābhyupagama) *m.* acceptance of indetermination or equivocalism सत्यप्यनेकान्ताभ्युपगमेऽभेदोऽस्ति TattvVai.131.16 (*on* 3.13)

अनेकान्तावलम्बन (anekāntāvalambana) *n.* act of resorting to indetermination or equivocalism केचिदेकान्ततस्तेषां मिथ्यात्वं न निवर्तते। तस्मादेवार्हतं युक्तमनेकान्तावलम्बनात् VarāṅgaC. 26. 74.

अनेकान्ताव्यक्तलिङ्ग (anekāntāvyakta-liṅga) *adj.* of uncertain and imperceptible gender अन्यथानुपात्तस्त्रीलिङ्गक्रियादिपदेनानेकान्ताव्यक्तलिङ्गेन शब्दधर्मतया कथंचित् कल्प्यः स्यात् TantrVā. 773. 20 (*on* iii. 2. 8)

अनेकान्ताश्रयण (anekāntāśrayaṇa) *n.* [Abl.] due to the act of resorting to difference or variety गौरिति वक्तव्यमशक्त्या गो इत्युक्तमनुक्रियतेऽनेकान्ताश्रयणात् JaineVyā. 7. 26 (*on* i. 1. 24)

अनेकान्तिकप्रसङ्ग (anekāntika-prasaṅga) *m.* undesired occasion for deviation काचाद्यन्तरितोपलब्ध्या किमप्राप्यप्रकाशकत्वं कल्पयामः ... आद्यः प्रमाणविरुद्धोऽनेकान्तिकप्रसङ्गपराहतः NyāySu. (Ja.) 256 A. 10 (*on* ii. 1. 2)

अनेकान्तिषत्परिषद् (anekāntiṣat-pariṣad) *f.* assembly of many students तत्र ... प्रतिवसति स्म ... मेघचन्द्रनामा दिगम्बरः व्रतिपतिरेकोऽनेकान्तिषत्परिषदन्वासितपदः ViviTīKa. 98. 14.

अनेकान्तोद्भावन (anekāntodbhāvana) *n.* raising (of the fault) of inconclusive (probans) न किंचित् प्राग्जनकं भूत्वा पश्चात् स्थापकतामुपैति यतोऽनेकान्तः स्यादिति। पुनरन्यथा तत्स्वभावस्य जननादित्यनेकान्तोद्भावनं परस्याशङ्क्याह HetuBiṬ. 113. 6.

अनेकान्नलाभासंभव (anekānnalābhāsambhava) *m.* impossibility of obtaining food from more than one (place) भिक्षार्थभ्रमणाशक्तावनेकान्नलाभासंभवे परानुग्रहार्थं च यतेरेकान्नभोजनाभ्यनुज्ञादर्शनात् CaturCin. iii (i). 424. 1.

अनेकान्वयकल्पन (anekānvaya-kalpana) *n.* **1** assumption of semantic relation with more than one meaning or referent एकेनैवान्वयेनोभयोराकाङ्क्षोपरमसंभवे अनेकान्वयकल्पनमयुक्तं गौरवात् NyāyRaMā. 81. 16; **2** assumption of connection among various items विषमं यद्यनौचित्यादनेकान्वयकल्पनम् Candrā. 5. 80.

अनेकान्वयबोधपरत्व (anekānvayabodhapara-tva) *n.* the state of being intended to convey cognition of relation with more than one meaning or referent अनेकान्वयबोधपरत्वे वृत्तिद्वयविरोधस्य दोषत्वे परिभाषापत्तेः यत्र मुख्यार्थे शीघ्रत्वेन तत्र वृत्तिरेव प्रथममन्वयबोधः अनन्तरं लाक्षणिकान्वयबोधः TattvCin. iv (1).339.2.

अनेकान्वयित्व (anekānvayi-tva) *n.* the state of being related to many meanings or referents यद्यपि च विशिष्टविधिस्थले भावनाया अनेकान्वयित्वस्वाभाव्यादनेकेषां विशेषणानामन्वयेऽपि नावृत्तिः MīmāKau. iii (2). 176. 5 (*on* ii. 2. 6)

अनेकापत्याद्यर्थ (anekāpatyādy-artha) *m.* various meanings such as patronymy तद्धितेऽप्यनेकापत्याद्यर्थसंदेहात्तुल्यमेतत् TantrVā. 537. 2 (*on* ii.2.23)

अनेकापद् (anekāpad) *adj.* involving various calamities मूर्ख ...। जगत्यत्रारण्ये प्रतिपदमनेकापदि सदा हरिध्याने व्यग्रं भव सकलतापैककदने VijñāŚ. 14.

अनेकापदेशपूर्वम् (anekāpadeśapūrvam) *adv.* under various pretexts तदङ्गनासु चानेकापदेशपूर्वमपाचरन्नरेन्द्रः DaśKuC. 136. 24.

अनेकापवरक (anekāpavaraka) *m.* many inner apartments or rooms (जीवाः) अविहिताहंकारममकारा अनेकापवरकसंचारितरत्नप्रदीपमिवैकरूपमेवात्मानमुपलभमानाः ... स्वसमया जायन्ते TattvPradī. (A.) 123. 4 (*on* 2. 2); TātpaVṛ. 123. 12 (*on* 2. 2)

अनेकापादानक (anekāpādāna-ka) *adj.* having many ablations अनेकापादानकव्यावृत्तिहेतुत्वात् लक्षणयानेक इत्युच्यते TātpaṬ. (Vā.) 248. 5 (*on* i. 1.23)

अनेकापायसंगता (anekāpāya-saṅgatā) *adj.* (*f.*) associated with various harms or evils वर्जनीया निशाभुक्तिरनेकापायसंगता PadmP. (Ra.) 14. 308.

अनेकापूर्वकल्पन (anekāpūrva-kalpana) *n.* assumption of various transcendental or unseen merits किमेकैव भावना नानाधात्वर्थानुरक्ता विधीयते उत प्रतिधात्वर्थं भावनाभेद इति। तत्र भिन्नासु भावनासु स्यादनेकापूर्वकल्पनम् ŚāstrDī. 121. 11 (*on* ii. 2. 1)

अनेकापूर्वकल्पना (anekāpūrva-kalpanā) *f.* **i** assumption of more than

one transcendental or unseen merit अनेकापूर्वकल्पनाप्रसङ्गात् एकापूर्वावान्तरव्यापारमेकं कर्मेति प्राप्तम् Bhām. 585.3 (*on* iii. 3. 1); **ii** assumption of various transcendental or unseen merits यदि प्रतिधात्वर्थं भावनाभेदः स्यात् ततः सा भाव्यरूपापूर्वभेदाद्दते न भिद्यत इत्यनेकापूर्वकल्पना स्यात् ŚāstrDī. 121.13 (*on* ii. 2. 1); MīmāKau. iii (2). 61. 5 (*on* ii. 1. 6); MayūMāli. 121. 19 (*on* ii. 2. 1)

अनेकापेक्ष (anekāpekṣa) *adj.* **A** expectant of conveying more than one (meaning) अपि च भागस्यैकत्वाद्यत्किंचिदित्यनेकापेक्षः शब्दो नावकल्पते ŚāstrDī. 586. 13 (*on* ix. 1.6); अनेकापेक्षस्य सर्वशब्दस्य द्वयोरसंभवात् षाडहिकविधिरेवायमिति सप्तमे व्यवस्थापितम् MayūMāli. 744. 20 (*on* x. 6. 4); **B** expectant of conveying many (meanings) यदेवेत्यनेकापेक्षं तु वचनमुपांशुयाजस्याग्नीषोमदेवताकत्वात् तदभिप्रायेण न विरुध्यते BhāṭṭDī. ii. 210. 4 (*on* v.4.4)

अनेकापोहप्रसङ्ग (anekāpoha-prasaṅga) *m.* undesired occasion for many exclusions प्रत्येकरूपेणापोह्यमानेष्वश्वादिष्वनन्तत्वादपोह्यव्यावृत्तीनामनेकापोहप्रसङ्गः Śarka. 42. 23.

अनेकाप्सरस् (anekāpsaras) *f.* many nymphs दृष्टा ततः पूरयतीयमेकानेकाप्सरःप्रेक्षणकौतुकानि NaiṣC. 7. 92.

अनेकाब्द (anekābda) *m.* many years अनेकाब्देषूपजीवनार्थं सकृदेव दाने तु नायमवधिनियमो नापि स्थावरपर्युदासः SmṛtiCan. iv. 653. 8; द्विसहस्रपणो दायः स्त्रियै देयः ... इयं संख्या प्रत्यब्दे देये। सकृदेवानेकाब्दपर्याप्तधनदाने तु नेयं संख्या BālamBha. ii. 252. 25 (*on* 2. 143)

अनेकाब्दम् (anekābdam) *adv.* for many years अनेकाब्दं तथा चाप्सु दिव्यमण्डं व्यवस्थितम्। ततो वर्षसहस्रान्ते द्विधा कृतम् LiṅgaP. i. 17. 66; ŚivaP. ii (1). 8. 22 (46B. 8)

अनेकाब्दशत (anekābdaśata) *adj.* having, i. e. continuing for many hundreds of years कथं पुनरेकस्यानेकाब्दशतो भोगः पुरुषस्य ManuBh. ii. 138. 23 (*on* 8. 148)

अनेकाभ (anekābha) *adj.* having more than one splendour शंयुः ... दीप्तो ज्वालैरनेकाभैरग्निरेकोऽथ वीर्यवान् MahāBhā. iii. 209. 3.

अनेकाभयदान (anekābhayadāna) *n.* act of giving of the (assurance of) protection to many (दिवाकरमित्रः) उत्क्षिप्य चानेकाभयदानदीक्षादक्षिणो दक्षिणं महापुरुषलक्षणलेखाप्रशस्तं हस्तम् ... राजानमन्वग्रहीत् HarṣaC. 318. 15.

अनेकाभरण (anekābharaṇa) *n.* various ornaments कविजनवारः ... कनककटकमकुटकेयूरमौक्तिकहारहीरकर्णिकाङ्गुलीयककलधौतकटिसूत्राद्यनेकाभरणैः ... भूषितः ĀnandRa. 2. 16 (3)

अनेकाभरणभूषित (anekābharaṇa-bhūṣita) *adj.* adorned with various ornaments अनेकाद्भुतदातारमनेकाभरणभूषितम्। ... अनेकमन्त्रकोटीभिस्संस्मरेत्सेवितं सदा JayāS. 21. 230.

अनेकाभरणान्वित (anekābharaṇānvita) *adj.* possessing various ornaments अनेकाभरणान्वितम्। ... दृष्ट्वैवं देवदेवस्य रूपं भानोर्महात्मनः। ... तुष्टुवुस्ते दिवाकरम् BhaviP. 227 B. 8 (i. 153. 46)

अनेकाभावधर्मवत् (anekābhāvadharma-va(n)t) *adj.* possessing many negative properties अनन्तभेदभिन्नस्यानेकाभावधर्मवतो दृश्यप्रपञ्चस्य दृशोऽभेदाद् दृशोऽपि तथात्वप्रसङ्गात् त्रिविधमप्यानन्त्यं हीयेत IṣṭaSi. 11. 1.

अनेकाभावप्राप्ति (anekābhāva-prāpti) *f.* occurrence of more than one absence निषेधप्रतियोगी विधिविषयः भावरूपोऽभावरूपो वा ...। तेनानृतवदनगर्दभाभिधानीप्रयाजादीनां नासंग्रहः। न वानेकाभावप्राप्तावेकाभावपरिसंख्यायाः MīmāKau. iii (1). 85. 19 (*on* i. 2. 44)

अनेकाभाससंमिश्रीकार (anekābhāsa-sammiśrīkāra) *m.* act of mixing up of various appearances or manifestations न तु अनेकाभाससंमिश्रीकारे बाह्येन्द्रियजस्याविकल्पकस्य व्यापारः PratyabhiVi. ii. 41. 4 (*on* ii. 2. 3)

अनेकाभिधान (anekābhidhāna) *n.* stating of many (arguments) जल्पादौ यावत्प्रतिभासमनेकाभिधाननियमे तु भूषणमपि। यावत्संभवमनेकाभिधानं चासर्वज्ञेनाशक्यमिति प्रायशो न तथा नियमः संभवति NyāyPari. 201. 12.

अनेकाभिधानशक्ति (anekābhidhānaśakti) *f.* **i** many expressive powers दण्डो हि दण्डिनो विशेषणं न संबन्धः। स च प्रकृत्या प्रथममभिहित एव। अत एव नानेकाभिधानशक्तिकल्पनादोषः Kāśi. iii. 29. 25 (*on* 5 (4). 32); **ii** more than one expressive power एकस्मिंश्च वाच्ये संभवत्यनेकाभिधानशक्तिकल्पनाया अयुक्तत्वात् NyāyMa. 227. 10; 240. 6.

अनेकाभिन्न (anekābhinna) *adj.* not different from more than one किं च विमतं ज्ञानं नानेकनीलाद्यात्मकम्, एकत्वात्, यदेकं तन्नानेकाभिन्नम्, यथैकं पीतज्ञानम्, एकत्वं चैकरूपावभासनादित्याह PrakaVi. 538. 22.

अनेकाभिप्राय (anekābhiprāya) *adj.* **i** intended to convey more than one (meaning) एतेषामेव स्वमतत्वे जैमिन्यादिग्रहणवैयर्थ्यम्। विरुद्धानां च नैकमतत्वम्। एकस्यैव वेदस्यानेकाभिप्रायतायोगात् TattvPrakā. 74B. 13 (*on* i. 4. 23); **ii** intended to convey many (nouns) अथ वा 'नपुंसकमनपुंसकेनैकवच्चास्यान्यतरस्याम्'-मिति स्मरणान्नपुंसकानपुंसकानेकाभिप्रायमपि युक्तमेव तदिति नपुंसकैकवचनम् ŚivārkaMaDī. i. 440. 23 (*on* i. 3. 16)

अनेकाभिमन्यमान (anekābhimanyamāna) *adj.* (used as noun) many (objects) which are governed or presided over परिच्छिन्नानामभिमानिनीनां (देवतानाम्) कथमनेकाभिमन्यमानाधिष्ठातृत्वमपीत्यस्यानुगतिः TattvPrakā. 83A. 10 (*on* ii. 1. 7)

अनेकाभोगगामिनी (anekābhoga-gāminī) *adj.* (*f.*) going through many curves or extensions पुण्योदा नदी ह्याकाशगामिनी ... वायुना प्रेर्यमाणा च अनेकाभोगगामिनी परिवर्तत्यहरहः VāyuP. i. 42. 7.

अनेकाभोगवक्राङ्गी (anekābhoga-vakrāṅgī) *adj.* (*f.*) having curved body with many extensions पवनेनेरितोदका। अनेकाभोगवक्राङ्गी क्षिप्यमाणा नभस्तले। ... विकीर्यमाणा मालेव निपपात महानदी VāyuP. i. 42. 59.

अनेकाभ्युपगमवत् (anekābhyupagama-vat) *adv.* like the admitting of more than one (view) तस्मान्नासंहतोऽस्तीति विरोधान्न किंचिदेतत्। एकप्रतिषेधादनेकाभ्युपगमवदिति NyāyVār. 234. 14 (*on* ii. 1. 31)

अनेकामयबद्ध (anekāmaya-baddha) *adj.* bound by, i. e. afflicted with various diseases अपि कल्पायुषां तेषां देवानां तु विपर्ययः। अनेकामयबद्धानां का कथा नरदेहिनाम् SkandP. iii (3). 10. 54.

अनेकामरविकिर (anekāmara-vikira) *m.* birds in the form of many gods अनेकामरविकिरत्रु(?कु)लकीर्णकिशलयाशोकानोकहोल्लसत्प्रसवपरागपुनरुक्तसकलदिक्पालहृदयरागप्रसरम् ... जिनम् ... स्नपयामि YaśasCam. ii. 384. 20.

अनेकामरवेश्मराजि (anekāmaraveśma-rāji) *f.* row of abodes, i. e. temples of many gods (अस्ति क्षितावुज्जयिनीति नाम्ना पुरी) यस्यामनेकामरवेश्मराजिर्मणिध्वजाग्रोच्छलितैर्मयूखैः। लिखत्यमर्त्यप्रमदाकुचेषु विचित्रवर्णा इव पत्रलेखाः NavaSāC. 1. 49.

अनेकामात्यसामन्त (anekāmātyasāmanta) *m.* many ministers and feudatories महाबलोऽपि ... अनेकामात्यसामन्तैः ...। परिष्कृतां निजास्थानीं सोऽधितस्थौ TriṣaŚaPuC. i. 1. 285.

अनेकामेध्यदर्शन (anekāmedhya-darśana) *n.* sight of more than one polluted or impure thing युगपदनेकामेध्यदर्शनरूपनिमित्तसमवाये ... सकृन्नैमित्तिकानुष्ठानमिति चैकदेशे स्थितम् CaturCin. iii (1). 339. 9; iii (2). 596. 9; MayūMāli. 841. 4 (*on* xi. 4. 17); 'अबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः' इत्यमेध्यदर्शने प्रतिमन्त्रणमन्त्रोऽपि युगपदनेकामेध्यदर्शने न भिद्यते BhāṭṭDī. iv. 212. 17 (*on* xi. 4. 17)

अनेकायनशत (anekāyanaśata) *n.* many hundreds (of people) running away (for life) भग्नानामनेकायनशतानां पृष्ठं ग्राह्यम् ManuBh. ii. 56. 22 (*on* 7. 190)

अनेकायाससमन्वित (anekāyāsa-samanvita) *adj.* involving, i.e. produced by many efforts or exertions केवलाच्चेत् ज्ञानात् पुरुषार्थसिद्धिः स्यात्, किमर्थम् अनेकायाससमन्वितानि कर्माणि ते कुर्युः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 720. 2 (*on* iii.4.3)

अनेकायुगपत्कालप्रत्यय (anekāyugapatkālapratyaya) *m.* many non-simultaneous perceptions यद् वस्तु प्राक् सिद्धं पुनर्निमित्तान्तरसंनिधाने सति उपलभ्यते यत् तस्यानेकायुगपत्कालप्रत्ययविषयत्वं सा स्थितिः NyāyVār. 196.19 (*on* ii. 1. 16)

अनेकायुध (anekāyudha) *n.* various weapons विष्णोर्भुजचतुष्टयगतैरनेकायुधैर्विधीयमानं कार्यं तदंशस्य भवतः खड्गेनैव संपाद्यते AlaṅkāMañ. 109.13.

अनेकायुधगण (anekāyudha-gaṇa) *m.* group of various weapons नारायणयन्त्रं प्रज्वलति। तस्योपरि च ... तुरीयस्वरूपम् ... सुदर्शनपाञ्चजन्यपद्मगदासिशार्ङ्गमुसलपरिघाद्यैश्चिन्मयैरनेकायुधगणैः मूर्तिमद्भिः सुसेवितम् TripāMaNāU. 380. 16 (7)

अनेकायुधधारिन् (anekāyudha-dhārin) *adj.* wielding various weapons (रक्षसाम्) युधि हिंसाविहाराणामनेकायुधधारिणाम् Rāmā. iii. 382*(2); अनेकायुधधारिणम् ...। अनेकमन्त्रकोटीभिः संस्मरेत्सेवितं सदा JayāS. 21.231.

अनेकायुधभीषण (anekāyudha-bhīṣaṇa) *adj.* formidable due to various weapons अनेकायुधभीषणैः। भुजैः ... शस्त्राणि मुञ्चन्तम् ... रूपं पाशुपतास्त्रस्य प्रोक्तमेतत्समासतः ĪśānŚiPa. ii. 12. 92.

अनेकायुधमण्डित (anekāyudha-maṇḍita) *adj.* adorned with various weapons विष्णुनाम्ना पुनर्देवस्त्वनेकायुधमण्डितः। ... उज्जयिन्यां वै स्थितः

PauṣkS. 36. 363; ध्यायेद्वा विश्वरूपिणम्। ... अनेकायुधमण्डितम् TriBrU.153.

अनेकायुधसंकीर्ण (anekāyudha-saṅkīrṇa) *adj.* loaded with various weapons अनेकायुधसंकीर्णाः ... स्यन्दना नृपैः ... कार्या रणे Mānaso. ii. 6. 679.

अनेकायुधसंपूर्ण (anekāyudha-sampūrṇa) *adj.* complete, i. e. equipped with various weapons हरिः समालोक्य रथम् ... अनेकायुधसंपूर्णम् ... आरुरोह SkandP. v(1). 27. 31.

अनेकायुधहस्त (anekāyudha-hasta) *adj.* who has various weapons in his hands नमः ... अनेकायुधहस्ताय (गणेशाय) GaṇeP. ii. 37. 7: सा तदैवाभवद्दुष्टा बालं वीक्ष्य ... अनेकायुधहस्तम् GaṇeP. ii. 81. 18.

अनेकारभ्यत्व (anekārabhya-tva) *n.* the state of being that which is to be commenced, i.e. produced by many (causes) कार्यद्रव्येषु अनेकारभ्यत्वनियमस्य दध्यादिष्विव महाकार्येष्वनेककर्तृकत्वनियमस्य क्वचिदपि भङ्गादर्शनेन सर्वाभ्युपगतत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 74. 31 (*on* ii. 2. 12)

अनेकारम्भकत्व (anekārambhaka-tva) *n.* the state of having many (material) causes द्रव्यारम्भ एवानेकारम्भकत्वनियम इति चेत्, न, परिणामाभ्युपगमात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 433. 12 (*on* ii. 3. 7)

अनेकारावबहल (anekārāva-bahala) *adj.* full of various sounds or cries (of birds) अनेकारावबहलं विहंगकोलाहलमशृणवम् UdaySuKa. 30. 24.

अनेकारोप्यानुगत (anekāropyānugata) *adj.* common to a number of superimposed objects न चानेकारोप्यानुगतमधिष्ठानम् एकैकस्यारोपितस्यासाधारणम् Nyāyāmṛ. 283 B. 6.

अनेकारोहमण्डित (anekāroha-maṇḍita) *adj.* adorned with various ascents, i. e. branches मध्ये तस्याश्च पद्मिन्याः ...। न्यग्रोधो विपुलस्कन्धो ह्यनेकारोहमण्डितः VāyuP. i. 38. 55.

अनेकार्गलोपेत (anekārgalopeta) *adj.* equipped with various checks or alleys नगरम् ...। नृपमन्दिरसंयुक्तं युक्त्यानेकार्गलोपेतम्। ... विजयं नाम्ना वरैः प्रोक्तम् MayaMa. 10. 69.

अनेकार्जितपातक (anekārjita-pātaka) *n.* sins accumulated through many (births) प्रयान्त्यनेकार्जितपातकानि व्रतस्य संदर्शयतोऽपि मुक्तिम् SkandP. ii (4). 29. 29.

अनेकार्णवौपम्य (anekārṇavaupamya) *adj.* similar or equal to many *sāgara* periods ते नारकाः पापबन्धेन दुष्कर्माणः ...। अनेकार्णवौपम्यबन्धस्थितिं प्राप्नुवन्ति PadmP. (Ra.) 78. 62 (27)

अनेकार्ति (anekārti) *f.* [Inst.] due to various afflictions अतश्चानेकान्ता- (v.l. °नेकार्त्या) गुरुलघुतयार्थेषु धनिनामवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ŚatTrayī. 12.

अनेकार्थ (anekārtha) *adj.* [*f.* - ā] **1A** (word) which has more than one meaning or referent **B** (word) which has many meanings or referents (used as noun) (that) which serves many meanings, polysemous (word) **2A** serving various aims or goals or objectives (used as noun) (that) which serves many objectives or purposes **B** referring to various things or significants **3** composed of many ingredients **4** having more than one object **5** covering many topics **1A** (word) which has more than one meaning or referent यान्यनेकार्थान्येकशब्दानि तान्यतोऽनुक्रमिष्यामः Nir. 4. 1 (75. 2); न चैकः शब्दोऽनेकार्थो युक्तः ŚābaBh. 2220. 5 (*on* xii. 1. 4); 1566. 25 (*on* vii. 3. 35); एकमाहुरनेकार्थं शब्दमन्ये परीक्षकाः VākyaP. 2. 252; सर्वत्रैव तावदनेकार्थानेकशब्दयोरन्याय्यत्वात् TantrVā. 528. 7 (*on* ii. 2. 21 (? 22)); 145. 20 (*on* i. 3. 8); यस्य पदस्यानेकार्थस्यैकोऽर्थोऽसभ्यः स्यात् तदसभ्यार्थान्तरम् KāvyālaṅSū. ii. 1. 14 (1); Kāśi. iii. 181. 20 (*on* 5(7). 69); अनेकार्थस्य युग्मस्य सादृश्ये स्तबकोपमा Candrā. 5.16; न च एकः शब्दः अनेकार्थः, न्यायविरोधात् TarkSaṁ. (Ā.) 86. 24; SāhiDa. 58. 7; LaŚabdeŚe. i. 183. 5; **1B** (word) which has many meanings or referents शब्दरूपं पदार्थश्च व्युत्पत्तिः प्रकृतिर्गुणः। सर्वमेतदनेकार्थम् BṛDe. 2. 108; अनेकार्थे युष्मदस्मदी MahāBh. iii. 307. 12 (*on* viii. 2. 98); अनेकार्था अपि धातवो भवन्ति MahāBh. iii. 408. 22 (*on* viii. 2. 48); CāndraVṛ. *on* i. 1. 75; ManuBh. i. 203. 29 (*on* 3.2); ii. 351. 24 (*on* 10. 74); श्लिष्टमिष्टमनेकार्थमेकरूपान्वितं वचः Kāvyāda. 2. 310; KāvyālaṅSū. iv. 1. 1; शब्दानामत्र सदानेकार्थानाम् ...। निश्चीयते हि सोऽर्थः Kāvyālaṅ. (Ru.) 6.9; स्वशब्दश्चायमनेकार्थः Nyās. i. 80. 6 (*on* i. 1. 35); ii. 795. 6 (*on* vii. 3. 43); ये ह्यनेकार्था अक्षादिशब्दाः ते कृतैकशेषाः ... बहूनर्थानभिदधति NyāyRa. 629. 6 (*on* 5 (14). 64); 218. 20 (*on* 5 (2). 6); अनेकार्थस्य शब्दस्य वाचकत्वे नियन्त्रिते। संयोगाद्यैरवाच्यार्थधीकृद् व्यापृतिरञ्जनम् KāvyPra. 63. 4; Kāvyānu. (He.) 46. 14; GaṇRa. 1. 17 (43); TattvPradī. (Ci.) 232. 6; BhāvPra. (Śā.) 169. 9 (6); RasGaṅ. 137. 2; मासशब्दः ... अनेकार्थगवादिशब्दवद् वाचकः Catur Cin. iii (2). 11. 8; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 22 (379. 15); अनेकार्थस्य शब्दस्यार्थान्तरमपि यत्र क्वचन प्रतीतिगोचरीभवति तत्र व्यञ्जनाव्यापार एव Ekāva. 2. 3 (28) (60. 3); 3. 1 (298) (112. 2); NyāyPari. 479. 16; अनेकार्थोऽपि गोशब्दः NyāySu. (Ja.) 92B. 11 (*on* i. 1.1); 115A. 8 (*on* i. 1. 5); 184B. 12 (*on* i. 4. 2); DhātuPra. 1. 812 (57.8); VidhiRa. 6 (32. 11); ŚivārkaMaDī. i. 22. 9 (*on* i. 1.1); BālamBha. ii. 120. 13 (*on* 2. 112); (used as noun) (that) which has many meanings, polysemous (word) ईडे। क्षयति। तपति। अनेकार्थाः AVPari. 48. 116; रूढो द्विविधः पर्यायोऽनेकार्थश्च VedāntRaMañ. 1. 4 (62. 3); **2A** serving various aims or goals or objectives अनेकान्तं (v. l. अनेकार्थम्) बहुद्वारं धर्ममाहुः ...। किं निश्चितं भवेत्तत्र MahāBhā. xiii. 23. 18; अर्थाभिधानयुक्तः प्रवेशकः स्यादनेकार्थः NāṭyaŚā. 18. 35; BhāvPra. (Śā.) 216. 12 (7); अनेकार्थं वाक्यमभ्युपगन्तव्यं भवति ŚābaBh. 889. 10 (*on* iii. 3. 46); पण्यस्त्रीणामनेकार्था ... कुट्टनी Deśopa. 4. 14; सार्धमङ्गैरनेकार्थैः कथ्यन्ते वृत्तयोऽधुना SāhiSā. 2. 1; 1. 68; (used as noun) (that) which serves many objectives or purposes यदवधारणेनोच्यते स एकान्तः। ... क्वचित्तथा क्वचिदन्यथेति ... सोऽनेकान्तः (v.l. अनेकार्थः Calcutta Ed.) SuśruS. vi. 65. 24; **2B** referring to various things or significants तं शयानं नरव्याघ्रं निद्रा नाभ्यागमत्तदा। चिन्तयानमनेकार्थं रामगीतम् Rāmā. vii. 72.1 (comm. अनेकविधत्वेन प्रतिभासमाना अर्था यस्मिन्); **3** composed of many ingredients अनेकार्थं च तत्रार्घ्यं कल्प्यम् LakṣmīT. 37. 29; **4** having more than one object इतोऽपि चित्तमेकमनेकार्थमवस्थितं च TattvVai. 37. 23 (*on* 1. 32); **5** covering many topics देयमुत्तरमीदृशम्। पूर्वपक्षार्थसंबद्धम् ...। अनेकार्थं निष्कृष्टार्थजातम् SmṛtiCan. iii. 97. 4; VīraMi. (Vyavahāra.) 55. 17.

अनेकार्थ (anekārtha) *m.* **1A** more than one meaning or referent **B** many meanings or referents **2A** many objects or things **B** various aims or goals **3** kind of Kośa **4** many (fruitful) functions **5** more than one idea **6** many details **1A** more than one meaning or referent येन वाक्येन समानश्रुत्यानेकार्थो गम्यते तत्रातिप्रसक्तावतिप्रसङ्गनिराकरणार्थमवधारणम् NyāyVār. 113. 16 (*on* i. 1. 33); NyāyMañ. i. 299. 7; एकस्यानेकार्थो दृष्टा हरिसैन्धवादिषु पदेषु VarivaRaha. 153; 156; अनेकार्थानामेकार्थभावासादनमेकार्थीभावः Bhāsk. i. 155. 16 (*on* i. 4. 1); **1B** many meanings or referents अनेकार्थः सह प्रयुज्यमानस्य प्रकृष्टशब्दस्य न तत्तदभिन्नार्थत्वम् IṣṭaSi. 26. 2; सिद्धे कर्मभेदेऽनेकार्थस्यान्याय्यत्वादेकत्राग्निहोत्रशब्दो मुख्योऽपरत्र गौणः VedāntKa. 8. 17 (*on* i. 1. 0); BhāvPra. (Śā.) 169. 15 (6); **2A** many objects or things यदि हि किंचिदिन्द्रियमनेकार्थग्राह्यव्यवस्थितविषयं स्यादिति कस्ततोऽन्यं चेतनमनुमातुं शक्नुयात् NyāyVār. 352. 15 (*on* iii. 1. 3); **2B** various aims or goals अनेकार्था व्याख्याता वृद्धवादिना PrabhāC. 57. 32; **3** kind of Kośa (listing polysemous words) एकार्थानेकार्था देश्या निर्घण्ट इति च चत्वारः। विहिताश्च नामकोशाः PrabhāC. 211. 14; **4** many (fruitful) functions अनेकार्थकारित्वादेको नेक इवोच्यते। अतत्कार्यपरावृत्तिबाहुल्यपरिकल्पितः TattvSaṁ. 1039; **5** many ideas अनेकार्थगर्भितं च मन्मथलेखं प्रस्थापयति NāṭaLaRaK. 2440; **6** many details, cf. **अनेकार्थसंग्राहक** [Kośas give *anekārtha* as the meaning of *nānā*, AnekāSaṁ. 7. 32; ŚabdaRaSaK. 187. 20] [multiplicity of objects, topics etc. APTE]

अनेकार्थक (anekārtha-ka) *adj.* which has many referents or meanings अनेकार्थकस्योद्गातृशब्दस्य बहुवचनानुरोधेन ... त्रितयपरत्वम् BhāṭṭDī. ii. 7. 17 (*on* iii. 5. 6); (used as noun) (that) which has many referents or meanings, i. e. polysemous (words) पूरणार्थास्त्वनर्थकाः। कमीमिद्विति विज्ञेया ये त्वनेकार्थकाश्च ते BṛDe. 2. 91.

अनेकार्थकथन (anekārtha-kathana) *n.* mention or expression of many meanings श्लेषोऽनेकार्थकथनं पदेनैकेन कथ्यते SaraKaṇṭhā. 543. 22.

अनेकार्थकथनद्वार् (anekārthakathana-dvār) *f.* [Inst.] through the expression of many meanings वाक्यस्यानेकार्थकथनद्वारार्थानुमापकत्वात् ततोऽपि दौर्बल्यम् TattvPrakā. 52A. 12 (*on* i. 3. 24)

अनेकार्थकल्पना (anekārtha-kalpanā) *f.* **i** assumption of more than one meaning एकानेकार्थकल्पनयोर्विशेषश्चेद् गुरुलाघवं प्रति न गम्येत ततोऽनेकोऽपि कल्पेत TantrVā. 444. 7 (*on* ii. 2. 1); **ii** assumption of many meanings न चानेकशब्दस्य अनेकार्थकल्पनादोषः TantrVā. 950. 16 (*on* iii. 4. 13); 'गुरु'शब्दस्यान्यत्रापि प्रयोगो दृश्यते। ... न चानेकार्थकल्पनादोषः 'गुरु'शब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तभूतायाः पूजार्हतायाः सर्वत्रानुस्यूतेः Mitā. 442. 8 (*on* 3. 259); 322. 10 (*on* 3. 1)

अनेकार्थकल्पनायोग (anekārthakalpanāyoga) *m.* untenability of as-

sumption of many meanings शब्दस्तत्रैव मुख्यवृत्तः। ... अनेकार्थकल्पनायोगात् भगवच्छब्दवत् BrahmSūBh. (Rā.) 2. 12 (*on* i. 1. 0)

अनेकार्थकार्य (anekārtha-kārya) *n.* operation or act of conveying many referents or meanings (उच्येत तर्हि न तु गम्येत। यो हि गामश्व इति ब्रूयादश्वं वा गौरिति, न जातुचित् संप्रत्ययः स्यात्) उच्येतेति। वचनादनेकार्थकार्याणि प्रवर्तन्ताम् Pradī. ii. 88B. 26 (*on* i. 2. 64)

अनेकार्थकृत् (anekārtha-kṛt) *adj.* **1** which conveys more than one meaning एकोऽनेकार्थकृद् यत्र स्वभावेनेव दीपवत्। समयस्मृत्यनाकाङ्क्षस्तन्त्रस्य विषयो हि सः VyaktiVi. 89. 12; **2** which serves many purposes, VyaktiVi. 89.12.

अनेकार्थकैरवकौमुदी (anekārthakairavakaumudī) *f.* name of a work, pw.; *nt.*

अनेकार्थकोश (anekārthakośa) *m.* title of a lexicon (by Maṅkha), pw.

अनेकार्थकोष (anekārthakoṣa) *m.* title of a work on words, PW.

अनेकार्थक्रियाकारिन् (anekārthakriyā-kārin) *adj.* performing many fruitful functions, i.e. efficacious मा भूदनेकार्थक्रियाकारिणोऽपर्यायेण रूपभेदः TātpaṬ. (Vā.) 559. 17 (*on* iii. 2. 14)

अनेकार्थक्रोडीकार (anekārtha-kroḍīkāra) *m.* embracing, i.e. inclusion of many meanings उदाहरणगतेषु अब्जकीलालवाहिनीपत्यादिशब्देषु परस्परविलक्षणं पदभङ्गमनपेक्ष्यानेकार्थक्रोडीकारादभङ्गश्लेषः Kuval. 65 (48)

अनेकार्थगर्भ (anekārtha-garbha) *adj.* impregnated with, i.e. containing many meanings न्यायमालाया आदौ स्वकीयग्रन्थत्वद्योतनाय स्वमुद्रारूपमनेकार्थगर्भं देवतानमस्कारप्रतिपादकं श्लोकं पठति NyāyMāVi. 1. 23 (*on* i. 1. 0)

अनेकार्थगुणविधान (anekārthaguṇa-vidhāna) *n.* injunction of subsidiaries having various purposes न च प्राप्ते कर्मणि अनेकार्थगुणविधानं संभवति TantrVā. 540. 6 (*on* ii. 2. 23)

अनेकार्थग्रहण (anekārtha-grahaṇa) *n.* **1** acceptance of many things न चानेकार्थग्रहणेऽपि दोषः सुवर्णगत एवं परिमाणे दर्शनात् BālaKrī. ii. 121. 16 (*on* 3. 258); **2** grasping of many referents or meanings, BālaKrī. ii. 121. 16 (*on* 3. 258)

अनेकार्थज्ञानप्रतिसंधातृ (anekārthajñāna-pratisandhātṛ) *adj.* who recollects the knowledge of many objects तदनेकज्ञानसाध्येत्यसत्येकस्मिन्ननेकार्थज्ञानप्रतिसंधातरि नोपपद्यते Bhām. 447. 22 (*on* ii. 2. 28); VedāntKa. 292. 19 (*on* ii. 2. 28)

अनेकार्थता (anekārtha-tā) *f.* **Ai** the state of having many meanings, i.e. polysemy इह हि शब्दस्य स्वाभाविकी वानेकार्थता स्याद् वाचनिकी वा MahāBh. i. 240. 22 (*on* i. 2. 64); अनेकार्थता तर्हि दोषो भवति ŚābaBh. 2163. 11 (*on* xi. 2. 64); ŚlokaVār. 5 (7). 55 (464. 6); BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 502; 600; PañcPā. 82.19 (*on* i. 1. 3); Kāśi. iii. 179. 11 (*on* 5 (7). 58); NayaVi. 103. 4 (*on* i. 1. 5); TantrRaha. 46. 2; यदि वाक्यं वाचकं स्यात् स्यादप्यनेकार्थता NyāyRa. 464. 17 (*on* 5 (7). 57); 567. 14 (*on* 5 (13). 5); विंशत्यादयः ... नियतलिङ्गसंख्याः अक्षादिपदवदनेकार्थतया स्वभावतो वर्तमानाः Pradī. iv. 272B. 18 (*on* v. 1.59); आकाशादिशब्दानां भूतादिपरत्वस्यापि स्वीकारात्। अनेकार्थतायाश्चोपपादयिष्यमाणत्वात् NyāySu. (Ja.) 137B.3 (*on* i. 1. 6); VaiyāBhū. 6.26 (*on* 2); **Aii** the state of having more than one meaning न ह्येकस्य शब्दस्यानेकार्थता सत्यां गतौ न्याय्या ŚābaBh. 1622. 3 (*on* viii. 3. 22); नैकमनेकार्थतया तस्य (पदस्य) न दुष्येदसामर्थ्यम् Kāvyālaṅ.(Ru.) 6.8; न चानेकार्थतैकस्य वाक्यस्य भवतेष्यते TaiUBhāVā. 178. 12 (2); श्लेषः स वाक्ये एकस्मिन् यत्रानेकार्थता भवेत् KāvyPra. 609. 2; Kāvyānu. (He.) 331. 13; **B** the state of having more than one objective or purpose कथंचित् प्रयोजनान्तरे लभ्यमाने नैकस्यानेकार्थता युक्ता TantrVā. 36. 9 (*on* i. 2. 19); **C** the state of having, i.e. conveying more than one object यद्येन रूपेण एकस्या बुद्धेर्विषयः तत्तेनैव चेदन्यस्यापि तदा कथं तयोरनेकार्थता IṣṭaSi. 21. 17; एकस्य स्पर्शशब्दग्राहकत्वेऽनेकार्थतया बाह्यत्वव्य(?व्या)घातः Kiraṇā. 108. 7.

अनेकार्थताकल्पना (anekārthatā-kalpanā) *f.* assumption of the state of having many meanings तज्जन्यं ज्ञानं परविद्येत्यपि न युक्तम्। अधिगतिकरणत्वानुपपत्तेः। अनेकार्थताकल्पनापत्तेश्च NyāySu. (Ja.) 4B. 4 (*on* i. 1. 1)

अनेकार्थताक्लृप्ति (anekārthatā-klpti) *f.* assumption of the state of having many meanings न च स्वरूपे च विशिष्टे च शक्तिरित्यनेकार्थताक्लृप्तिः ŚatDū. 202. 21.

अनेकार्थताज्ञापन (anekārthatā-jñāpana) *n.* conveying or teaching of the state of having many meanings आवृत्त्या संशब्दस्यानेकार्थताज्ञापनम् NyāySu. (Ja.) 118B.2 (*on* i. 1. 5)

अनेकार्थतादोष (anekārthatā-doṣa) *m.* fault in the form of the state of having many meanings न चैवमनेकार्थतादोषः NyāySu. (Ja.) 22A. 10 (*on* i.1.1)

अनेकार्थतापत्ति (anekārthatāpatti) *f.* undesired contingency of the state of having many meanings किं च इच्छाविषयसाधनत्वेन स्वर्गसाधनत्वेन वा शक्तिः ... नान्त्यः। अनेकार्थतापत्तेः VaiyāBhū. 80. 16 (*on* 22)

अनेकार्थतायोग (anekārthatāyoga) *m.* untenability of the state of having more than one meaning दिवा न भुङ्क्ते इति श्रुतस्यैव शब्दस्य रात्रिभोजनप्रतिपादकत्वं कल्पयन्ति। ... न ...। एकस्य वाक्यस्यानेकार्थतायोगात् YuktiSneha. 81. 21 (*on* i. 1. 5)

अनेकार्थतावगम (anekārthatāvagama) *m.* knowledge of the state of having many meanings शब्दस्यानेकार्थतावगममात्रमूलोऽयमद्यापि कवीनामर्थान्तरप्रतीतिभ्रमः VyaktiVi. 120. 18.

अनेकार्थतास्वीकार (anekārthatā-svīkāra) *m.* acceptance of the state of having many meanings आद्येऽपि किं प्रसिद्धवसन्ताद्यात्मकत्वेन तत्पदानां ब्रह्मणि रूढिराश्रीयते उत पृथगेव ...। न द्वितीयः। अनेकार्थतास्वीकारस्यान्याय्यत्वात् NyāySu. (Ja.) 181 A. 1 (*on* i. 4. 2)

अनेकार्थतिलक (anekārthatilaka) *n.* title of a work (on Lexicon) इत्यनेकार्थतिलके ... प्रथमः काण्डः AnekāTi. 1. colophon.

अनेकार्थत्व (anekārtha-tva) *n.* **1A** the state of having many meanings or referents तयोरनेकार्थत्वाद् बहुवचनप्रसङ्ग इति चेन्न बहुत्वाभावात् Vār. 8 *on* P. ii. 2. 29; सामान्यशब्दस्यानेकार्थत्वेऽन्यतराभिधानकल्पनायां विशेषवचनम् NyāyBh. 67. 11 (*on* i. 2. 12); अनेकार्थत्वाद् धातूनाम् KāśiVṛ. *on* i. 2. 15; *on* i. 3. 41; TantrVā.798. 9 (*on* iii. 2. 25); KenUBh. 83. 16 (*on* 2. 5); ChāndoUBh. 41. 13 (*on* i. 5. 1); ŚvetāUBh. 155. 7 (*on* 3. 3); BālaKrī. i. 115. 16 (*on* 1. 155); ManuBh. i. 16. 8 (*on* 1. 17); i. 131. 15 (*on* 2. 106); ii. 89. 19 (*on* 8. 40); ii. 251. 23 (*on* 9. 37); ii. 317. 6 (*on* 9. 286); Pradī. iii. 58A. 11 (*on* iii. 1. 26); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1.5 (343. 12); SarvaDaSaṁ. 15. 155; NyāySu. (Ja.) 14 A. 11 (*on* i. 1. 1); PariVṛ.(Sī.) 187. 22; ManvaMu. 6. 15 (*on* 1. 7); 146. 11 (*on* 4.11); Prasā. i. 429. 11; i. 675. 15; ii. 98. 8; ii. 317. 12; ii. 437. 15; ii. 506. 16; ii. 562. 12; ŚivārkaMaDī. i. 128. 14 (*on* i. 1. 2); MīmāKau. ii. 50. 4 (*on* ii. 3. 16); सिद्धान्तवादी तु वस्तुन्युपपद्यमानेऽप्यनेकार्थत्वे विधिशब्दस्य ... गुणो वा हातव्यो भवतीत्येवमेकत्वपरित्यागं वदति TantrVā. 734.1 (*on* iii. 1.14); अनेकार्थत्वाद् वाक्यभेदः ... प्रसज्यते TantrVā. 1136. 3 (*on* iii. 7. 14); गगनादावपि ... सर्वपदस्यानेकार्थत्वमुपगम्यापि सर्वगगनमित्यादिप्रयोगस्य दुर्वारत्वात् ŚaktiVā. 140. 21; अनेकार्थत्वे तु युष्मद्यते। अस्मद्यते SiddhāKau. 446B. 14 (*on* iii. 1. 1); 377A. 3 (*on* vii. 4. 68); Bhāsk. i. 28. 10 (*on* i. 1. 1); LaŚabdeŚe. i. 2. 6; **1B** the state of having more than one meaning अनेकार्थत्वमन्याय्यम् ŚābaBh. 1567. 3 (*on* vii. 3. 35); BhāvanāVi. 77. 2; TantrVā. 904. 11 (*on* iii. 3. 38); NyāyRa. 501. 21 (*on* 5 (10). 13); Kiraṇā. 212. 9; NyāySu. (Ja.) 346A. 4 (*on* ii. 2. 6); VaiyāBhū. 194. 20 (*on* 36); शब्दस्यानेकार्थत्वात् CāndraVṛ. *on* ii. 2. 87; VākyaP. 2. 265; करोतिरनेकार्थत्वे TantrVā. 343. 16 (*on* ii. 1. 1); ManuBh. i. 367. 5 (*on* 4. 100); i. 486. 15 (*on* 5. 138); CaturCin. iii (1). 957. 17; चेतनाचेतनयोः साधारण आत्मशब्दः ... तत्र, अनेकार्थत्वस्यान्याय्यत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 44. 11 (*on* i. 1. 7); BrahmSūBh. (Śaṅ.) 515. 2 (*on* ii. 4. 17); Bhām. 144. 13 (*on* i. 1. 22); NyāyRaMā. 41. 2; NītiMā. 57. 13; MīmāNyāPra. 263. 4; मयटोऽनेकार्थत्वे प्रायार्थतैव अवगम्यते BṛĀraUBh. 236. 16 (*on* ii. 1. 16); 265. 5 (*on* ii. 1. 20); श्लोकस्यानेकार्थत्वमदोषः BālaKrī. i. 14. 1 (*on* 1. 7); i. 30. 4 (*on* 1. 9); ii. 87. 2 (*on* 3. 222 (? 228)); उपदेश्यानामनेकार्थत्वात् NyāyMañ. i. 373. 14; i. 387. 26; एकशब्दस्यानेकार्थत्वं नाभ्युपगतं भवति ManuBh. ii. 276. 19 (*on* 9. 118); Ekāva. 3. 1 (298) (112. 2); ŚivārkaMaDī. i. 462. 13 (*on* i. 3. 27); LaŚabdeŚe. ii. 144. 9 ; अनेकार्थत्वाद् ब्रह्मशब्दस्य संशयः Bhām. 55. 19 (*on* i. 1. 1); TattvPrakā. 6B. 12 (*on* i. 1. 1); चित्रशब्दस्याक्षादिपदवदनेकार्थत्वात् ĀtmaTaVi. 616. 2; NyāyRaMā. 53. 4; सकृदुच्चारितस्य कथमनेकार्थत्वम् NyāyRa. 9. 10 (*on* 1. 26); KhaṇḍanKhā. 246. 10; ŚāstrDī. 153. 27 (*on* i. 1. 7); Pradī. iii. 62A. 34 (*on* iii. 1. 26); DhātuPra. 1. 46 (12. 14); PrakaVi. 131. 22; Nyāyāmṛ. 601B. 5; सिद्धे कर्मभेदेऽनेकार्थ(v. l. °नेकार्थत्व) स्यान्याय्यत्वात् Vedānt-Ka. 8. 17 (*on* i. 1. 0); TarkSaṁ. (Ā.) 47. 29; अथशब्दस्यानेकार्थत्वात् CaturCin. iii (1). 1156. 8; SarvaDaSaṁ. 15. 40; NyāySiA. 202. 29; अलंकार एव ह्ययं सूत्रस्य यदनेकार्थत्वम् NyāySu. (Ja.) 22A. 11 (*on* i. 1. 1); SiddhāSi. i. 33. 11; TantrRaha. 33. 28; 48. 19; अनेकार्थत्वेन वा ... श्रुतेः Nyāyāmṛ. 103A.

6; 503B.3; YuktiSneha. 153. 38 (*on* i. 1. 7); Prasā. i. 857. 6; AdvaiSi. 358. 1; ŚṛṅgāMañ. (A.) 37. 9; BālamBha. i. 621. 10 (*on* 1. 353); **2** the state of having many purposes or objectives अनेकार्थत्वात् तत्रापि वाक्यभेदः ŚābaBh. 451. 10 (*on* ii. 1. 47); सायंप्रातर्वाक्ययोरनेकार्थत्वात् कर्मविधित्वम् TantrVā. 502. 14 (*on* ii. 2. 16)

अनेकार्थत्वकल्पना (anekārthatva-kalpanā) *f.* **i** assumption of the state of having many meanings स्वर्गपदस्य ... सुखं प्रति वाचकत्वमवधारितम्। न च तद्वाचकत्वेनैव चन्दनादौ तत्प्रयोगोपपत्तावनेकार्थत्वकल्पना युक्ता TātpaṬ. (Vā.) 620. 8 (*on* iv. 1. 44); NyāySu. (Ja.) 434A. 7 (*on* ii. 3. 2); **ii** assumption of the state of having more than one meaning एकनिमित्तत्वे संभवत्यनेकार्थत्वकल्पनानवकाशात् Kiraṇā. 36. 10 ; NyāySu. (Ja.) 4A. 12 (*on* i. 1. 1)

अनेकार्थत्वदर्शन (anekārthatva-darśana) *n.* perception or observation of the state of having many meanings न चार्थपाठः परिच्छेदकः। ... अभियुक्तैरुपलक्षणतयोपात्तत्वादनेकार्थत्वदर्शनात् Pradī. ii. 114A. 38 (*on* i. 3. 1)

अनेकार्थत्वदोष (anekārthatva-doṣa) *m.* fault of the state of having many meanings अनेकार्थत्वदोषात्तु न द्वयोरभिधेयता NyāyRaMā. 200. 10.

अनेकार्थत्वदोषतस् (anekārthatvadoṣa-tas) *adv.* due to the fault of the state of having many meanings नान्यस्याप्यभिधेयत्वमनेकार्थत्वदोषतः ŚāstrDī. 532.1 (*on* vii. 3. 1)

अनेकार्थत्वपरिहार (anekārthatva-parihāra) *m.* avoidance or non-removal (of the fault) of the state of having many meanings अस्तु तर्ह्यनेकार्थत्वपरिहाराय ब्रह्मण्येव मुख्यत्वम् VedāntKa. 159. 19 (*on* i. 3. 5)

अनेकार्थत्वप्रसङ्ग (anekārthatva-prasaṅga) *m.* undesired occasion for the state of having many meanings न चायमाकाशशब्द उभयोः साधारणः शक्यो विज्ञातुम् अनेकार्थत्वप्रसङ्गात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 68. 9 (*on* i. 1. 22); शरीरशब्दस्य अन्यतमं वा, त्रीण्यपि वा, त्रिकं वा प्रवृत्तिनिमित्तम् ... न द्वितीयः, गौरवादनेकार्थत्वप्रसङ्गाच्च NyāySiA. 209. 6; NyāyMāVi. 382. 1 (*on* vii. 3. 2)

अनेकार्थत्वलक्षण (anekārthatva-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the state of having many meanings नीलत्वजात्या प्रवृत्तिनिमित्तेन नीलगुणे शक्तस्य नीलपदस्य नीलगुणेन प्रवृत्तिनिमित्तेन द्रव्ये शक्त्यन्तरस्वीकारे हि अनेकार्थत्वलक्षणं गौरवं स्यात् PūrvottaVāNaMā. 100. 16.

अनेकार्थत्वसंभव (anekārthatva-sambhava) *m.* possibility of the state of having many meanings नैष दोषः। मातृशब्दवन्मान्त्रवर्णिकाग्न्यादिशब्दानामनेकार्थत्वसंभवात् NyāyMāVi. 487. 3 (*on* x. 1. 7)

अनेकार्थत्वस्मरण (anekārthatva-smaraṇa) *n.* recollection of the state of having many meanings धातूनामनेकार्थत्वस्मरणात् अपूर्वे च वस्तुनि केनचिदुत्पादिते इदमनेनोद्भिन्नमिति लोके ... दर्शनात् MīmāKau. i. 168. 16 (*on* i. 4. 2)

अनेकार्थत्वानुपपत्ति (anekārthatvānupapatti) *f.* untenability of the state of having more than one meaning ब्रह्मैकत्वप्रतिपादनपरा हि उपनिषदः न इष्टार्थप्राप्तौ साधनोपदेशं तस्मिन्वा पुरुषनियोगं वारयन्ति, अनेकार्थत्वानुपपत्तेरेव BṛĀraUBh. 266. 4 (*on* ii. 1. 20); एकस्य स्पर्शशब्दग्राहकत्वेऽनेकार्थतया बाह्यत्वव्य-(?व्या)घातः, बाह्यत्वे चानेकार्थत्वानुपपत्तिः Kiraṇā. 108. 8.

अनेकार्थत्वापत्ति (anekārthatvāpatti) *f.* **A** undesired contingency of the state of having more than one meaning प्रत्येकमभिधानेऽनेकार्थत्वापत्तिः YuktiSneha. 154. 1 (*on* i. 1. 7); **B** undesired contingency of the state of having many meanings अजस्रपक्षेऽपि आहवनीयादिशब्दानामनेकार्थत्वापत्तेः PūrvottaVāNaMā. 297. 15; रात्रेरन्त्योऽष्टमो भागोऽप्यरुणोदय उक्तः ... अरुणोदयशब्दस्यानेकार्थत्वापत्तेः NirṇaSi. 27. 19.

अनेकार्थत्वापरिहार (anekārthatvāparihāra) *m.* non-avoidance (of the fault) of the state of having many meanings वनशब्दस्य समुदायान्तरविषयत्वकल्पनायामनेकार्थत्वापरिहारात् SiddhāSi. i. 28. 21.

अनेकार्थत्वापात (anekārthatvāpāta) *m.* undesired contingency of the state of having many meanings न च फाल्गुनोत्तरत्वमुपाधिः ... विकल्पेनोपाधित्वे अनेकार्थत्वापातात् फाल्गुनानन्तरमधिमासे च तदुत्तरस्य चैत्रत्वं स्यात् CaturCin. iii (2). 31. 16.

अनेकार्थत्वाभाव (anekārthatvābhāva) *m.* absence of the state of having more than one meaning एकस्यैवाग्निहोत्रस्य सायंप्रातर्भेदेनावृत्तिवद् वसन्तशरद्भेदेनावृत्तिमात्राङ्गीकारेणानेकार्थत्वाभावात् LalitāSaBh. 223. 19 (*on* 291)

अनेकार्थत्वाभ्युपगम (anekārthatvābhyupagama) *m.* acceptance of the state of having many meanings अनेकार्थत्वाभ्युपगमाच्च धातूनां न स्मरणविरोधः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 662. 5 (*on* iii. 3. 26); न च प्रापणादिरर्थो नियामकः ... अनेकार्थत्वाभ्युपगमात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 1 (389. 14)

अनेकार्थत्वायोग (anekārthatvāyoga) *m.* untenability of the state of having many meanings प्रमाणशब्दस्यानेकार्थत्वायोगात् TarkSaṁ. (Ā.) 85. 27.

अनेकार्थत्वावगति (anekārthatvāvagati) *f.* knowledge of the state of having many meanings करोतेः ... स्मृत्यालोचनया अनेकार्थत्वावगतेः MīmāKau. i. 87. 23 (*on* i. 3. 12)

अनेकार्थत्वाविशेष (anekārthatvāviśeṣa) *m.* non-distinction from the state of having many meanings न तावद्गोशब्द एवेति शक्यते वक्तुम् ... तस्यानेकार्थत्वाविशेषे नियमहेतोरभावात् VyaktiVi. 120. 5.

अनेकार्थत्वासंभव (anekārthatvāsambhava) *m.* impossibility of the state of having many meanings स्तोत्रकारिषु उद्गातृशब्दः स च शब्दस्यानेकार्थत्वासंभवाद्गौणः TantrVā. 1049. 9 (*on* iii. 5. 26)

अनेकार्थदर्शिन् (anekārtha-darśin) *adj.* **i** who perceives more than one object सेयमादातुमिच्छा एकस्यानेकार्थदर्शिनो दर्शनप्रतिसंधानाद् भवन्ती लिङ्गमात्मनः NyāyBh. 23. 15 (*on* i. 1. 10); एकस्तु चेतनोऽनेकार्थदर्शी भिन्ननिमित्तः पूर्वदृष्टमर्थं स्मरति NyāyBh. 166. 2 (*on* iii. 1. 14); **ii** who perceives many objects अनेकार्थदर्शी विज्ञानव्यतिरिक्त आत्मा BṛĀraUBh. 540. 20 (*on* iv. 3. 7)

अनेकार्थध्वनिमञ्जरी (anekārthadhvanimañjarī) *f.* title of a lexicon treating ambiguous words इति ... महाक्षपणकविरचितानेकार्थध्वनिमञ्जर्यां श्लोकाधिकारः AnekāMañ. 1 colophon; अकारो वासुदेवः स्यादाकारस्तु पितामहः ... इत्यनेकार्थध्वनिमञ्जर्यामभिधानात् LalitāSaBh. 60. 12 (*on* 93); 2. 20 (*on* 1); 129. 24 (*on* 172); बृहद्ध्वनौ च ठः प्रोक्तः ... इति अनेकार्थध्वनिमञ्जरी SetuBa. 253. 15.

अनेकार्थनामवर्ग (anekārthanāma-varga) *m.* section dealing with names, i. e. words having many meanings अथ ... अनेकार्थनामवर्गः BhāvPra.(Bhā.)6(24)

अनेकार्थनिरूपित (anekārtha-nirūpita) *adj.* described, i. e. ascertained by more than one meaning अन्ये ... एकत्रैव शब्देऽनेकार्थनिरूपितानि भिन्नानि तादात्म्यानीत्याहुः VaiyāSiMañ. 56. 25.

अनेकार्थपद (anekārtha-pada) *n.* word with many meanings, polysemous word इह तु ... व्यर्थ एवायमनेकार्थपदोपादानप्रयासः कवेः VyaktiVi. 90. 23; अनेकार्थपदानेकविशेष्य(प्र)कारोपस्थित्योरावृत्तिमन्तरेणायोगात् SetuBa. 247.3.

अनेकार्थपरत्व (anekārthapara-tva) *n.* **i** the state of being intended for (conveying) more than one meaning सकृदुच्चरितस्य सकृदर्थपरत्वनियमेनैकत्रोच्चारणे अनेकार्थपरत्वाभावात् TattvCin. iv (1). 329. 2; iv (2). 795. 1; सकृदुच्चरितस्य नानेकार्थपरत्वशङ्कापि AdvaiSi. 841. 21; MīmāKau. i. 131. 25 (*on* i. 3. 27); **ii** the state of being intended for (conveying) many meanings विनियुक्तानां तत्तत्प्रयोगभेदेनानेकार्थपरत्वदर्शनात् ŚivārkaMaDī. i. 462. 16 (*on* i. 3. 27)

अनेकार्थपर्यवसायित्व (anekārthaparyavasāyi-tva) *n.* the state of culminating into more than one meaning हेत्वपेक्षयैवेति एकार्थपर्यवसायित्वे(v. l. अनेकार्थपर्यवसायित्वे) वाक्यस्य लक्षणाव्यापकतापत्तिरेव KhaṇḍanKhā. 860. 9.

अनेकार्थपाठ (anekārtha-pāṭha) *m.* act of stating of many meanings समयप्राधान्यादर्थनिवेशस्यैकस्यापि वाक्यस्यानेकविकल्पसंभवात् प्रकृतिप्रत्ययानामनेकार्थपाठात् PramāVāSvopVṛ. 84. 20.

अनेकार्थप्रतिपादक (anekārtha-pratipādaka) *adj.* which conveys many meanings सत्त्वप्रधानानि नामानि इत्यत्राप्यनेकार्थप्रतिपादकेषु प्रातिपदिकापरनामधेयेषु नामसु ... कर्तुरेव प्राधान्यम् MīmāKau. iii (2). 29. 14 (*on* ii. 1. 5); iii (2). 30. 1 (*on* ii. 1. 5); अनेकार्थप्रतिपादकेऽपि घटादिपदे यत्रान्यतरार्थप्राधान्यनियामकाभावस्तत्रैव लाघवस्य आकृत्यधिकरणव्युत्पादितस्य नियामकत्वम् MīmāKau. iii (2). 36. 12 (*on* ii. 1. 5); अनेकार्थप्रतिपादकेष्वाख्यातेषु भावनाप्राधान्यनियमो भावप्रधानमाख्यातमित्यनया स्मृत्या क्रियते BhāṭṭCin. i. 84. 15 (*on* i. 1. 4)

अनेकार्थप्रतिपादन (anekārtha-pratipādana) *n.* act of conveying more than one meaning तदनुसारेणार्थोऽप्येक एव बुद्धो भवति। अतो न क्वचिदनेकार्थप्रतिपादनम् Kāśi. iii. 114. 24 (*on* 5 (5). 31); तृतीयः पक्षो न संभवत्येव एकस्यैव शब्दस्यावृत्तिमन्तरेणानेकार्थप्रतिपादनसामर्थ्याभावात् VyaktiVi. 85. 22; Kāvyānu. (He.) 167. 14; सरूपेष्वेकस्यैवानेकार्थप्रतिपादनशक्तिरस्ति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (375. 33); प्रकृतमात्राश्रितोऽयमेकया श्रुत्या ... अनेकार्थप्रतिपादनात् सभङ्गः (श्लेषः) RasGaṅ. 524. 9; 523. 5.

अनेकार्थप्रतिभान (anekārtha-pratibhāna) *n.* **i** cognition of more than one meaning एकस्मात्पदात् प्रयोगनानात्वदर्शनादनेकार्थप्रतिभाने सति TantrVā. 190. 6 (*on* i. 3. 18); **ii** cognition of many meanings अस्ति तावदनेकार्थप्रतिभानं शब्दात् Kāśi. iii. 114. 26 (*on* 5 (5). 32); iii. 115. 10 (*on* 5(5). 32); स्मृतेर्वाक्यात्मकत्वेनानेकार्थप्रतिभानात् प्रत्यक्षश्रुत्यविरुद्धार्थप्रतिपादनपरश्रुतिकल्पनेन यथाश्रुतार्थत्यागलक्षणो बाधोऽपि वक्तुं युक्तः MīmāKau. i. 61. 1 (*on* i. 3. 9); i. 81. 16

(*on* i. 3. 10)

अनेकार्थप्रतिभासिज्ञान (anekārthapratibhāsi-jñāna) *n.* cognition which refers to many objects न चैकत्र संतानेऽनेके आत्मानः। अनेकार्थप्रतिभासिज्ञाना-नामेकप्रमात्राधारतया प्रतिभासाभावप्रसङ्गात् SyādvāMañ. 9 (133)

अनेकार्थप्रतिभोद्भव (anekārthapratibhodbhava) *m.* rise of the flash, i. e. cognition of many meanings यस्तु प्रकरणाद्यपरामर्शेनानेकार्थप्रतिभोद्भवः, स लिङ्गेऽप्यस्फुटे दृष्टः TātpaṬ. (U.) 357. 11 (*on* 5 (5). 32)

अनेकार्थप्रतीति (anekārtha-pratīti) *f.* **Ai** cognition of many meanings वाक्ये तु तेषां प्रयोगे अनेकार्थप्रतीतिः कार्षापणौ कार्षापणा इति Nyās. ii. 156. 18 (*on* v. 4. 43); **Aii** cognition of more than one meaning अक्षमानयेत्युक्ते ... भिन्ने तात्पर्यप्रमायां भ्रमे वा प्रतिपाद्ययोरेकदैवावृत्तिं विनानेकार्थप्रतीतिः TattvCin. iv (1). 337. 2; यत्रैकस्मात् पदादनेकार्थप्रतीतिस्तत्रानेकशक्तिकल्पनागौरवभिया एकत्रैव शक्तिरपरत्र लक्षणेत्यवश्यमभ्युपगन्तव्यम् MīmāKau. iii (2). 35. 14 (*on* ii. 1. 5); **B** cognition of many things or objects क्रमेण चानेकार्थप्रतीतौ द्विवचन-बहुवचने न भवतः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (375. 31)

अनेकार्थप्रतीत्यर्था (anekārthapratīty-arthā) *adj.* (*f.*) meant for the cognition of many meanings अनेकार्थप्रतीत्यर्था वाक्यावृत्तिश्च न दोषाय Śivārka-MaDī. i. 151. 24 (*on* i. 1. 3)

अनेकार्थप्रतीत्युत्तरम् (anekārthapratītyuttaram) *adv.* after or consequent to the cognition of more than one meaning एकपदात् यत्रानेकार्थप्रतीत्युत्तरं लक्षणया प्रातिपदिकादेव साहित्यप्रतीतिः तत्रापि साहित्यस्य प्रत्ययार्थ एवान्वयः BhāṭṭDī. i. 193. 6 (*on* iii. 1. 7)

अनेकार्थप्रत्यायन (anekārtha-pratyāyana) *n.* **i** act of conveying of many meanings यश्च शब्दः अनेकार्थप्रत्यायनाय प्रभवति स शिष्यते नान्यः Pradī. ii. 78B. 36 (*on* i. 2. 64); **ii** act of conveying of more than one meaning एकस्याप्यनेकशक्तिसंभवात् अनेकार्थप्रत्यायनम् अविरुद्धं स्यात् Pradī. vii. 84. 16 (*on* viii. 2. 3); कालादिभिर्भेदविवक्षा तदैकशब्दस्यानेकार्थप्रत्यायने शक्त्यभावात् क्रमः SyādvāMañ. 23 (184)

अनेकार्थप्रसाधक (anekārtha-prasādhaka) *adj.* proving, i. e. establishing many purposes or objectives अनेकयुक्ति यद् वाक्यमनेकार्थप्रसाधकम्। अनेकवाक्यसंयुक्तं तन्निर्भासनमुच्यते NāṭyaŚā. 16. 26.

अनेकार्थबीज (anekārtha-bīja) *n.* seed or cause of more than one idea तेषामाविरभूद् बीजबुद्धिता ... एकार्थबीजतोऽनेकार्थबीजानां प्ररोहिणी TriṣaŚaPuC. i. 1. 863.

अनेकार्थबोध (anekārtha-bodha) *m.* knowledge or cognition of many meanings सत्यासक्तमना इत्यादावप्यनेकार्थशक्तसमासादनेकार्थबोधान्नानुपपत्तिगन्धोऽपि VaiyāBhū. 149. 13 (*on* 30)

अनेकार्थबोधक (anekārtha-bodhaka) *adj.* **i** expressive of more than one meaning अनेकार्थबोधके पदे एकत्र शक्तिः अन्यत्र आक्षेपः MīmāKau. ii. 459. 3 (*on* iii. 1. 12); BhāṭṭDī. i. 320. 15 (*on* iii. 4. 8); **ii** expressive of many meanings तात्पर्यज्ञानस्यानेकार्थबोधकपदजन्यशाब्दबोधत्वावच्छिन्नं प्रति कारणत्वकल्पनेन ... लाघवस्याविशिष्टत्वात् MīmāKau. iii (1). 18. 8 (*on* i. 2.7)

अनेकार्थबोधकत्व (anekārthabodhaka-tva) *n.* **i** the state of being expressive of more than one meaning सकृदुच्चरितस्य शब्दस्यानेकार्थबोधकत्वाभाव-नियमानुरोधेन शाब्दबोधत्वावच्छिन्नं प्रति तात्पर्यज्ञानस्य कारणत्वानुरोधेन अर्थवादानाम् ... न देवताविग्रहादिस्वीकारः BhāṭṭDī. iii. 53. 2 (*on* ix. 1. 4); **ii** the state of being expressive of many meanings आत्मशब्दो ज्ञानानन्दरूपं विभु वस्तु प्रतिपादयति। अतति प्रकाशते इति, अत्यते गम्यते विमुक्तैरिति, अतति व्याप्नोतीति च व्युत्पत्त्या तस्य सिद्धेः। ... अस्यानेकार्थबोधकत्वम् GoviBh. 315. 10 (*on* iv.4.3)

अनेकार्थबोधित्व (anekārthabodhi-tva) *n.* the state of expressing or conveying more than one meaning न तु वाक्यविदां नयः। यदनेकार्थबोधित्व-मेकस्य वचसः सतः BṛĀraUBhVā. ii. 1. 563.

अनेकार्थभाव (anekārtha-bhāva) *m.* presence of more than one meaning न ओदनस्य वाचकश्चरुशब्दः ... अन्यायो ह्येवंजातीयकेष्वनेकार्थभावः ŚābaBh. 1820. 13 (*on* x. 1. 37)

अनेकार्थभेद (anekārtha-bheda) *m.* difference from more than one thing or object धर्मधर्मिभेदोऽप्यस्यानेकार्थभेदसंभवे तदेकार्थभेदविधिप्रतिषेधजिज्ञासायाम् PramāVāSvopVṛ. 28. 15.

अनेकार्थमुख्यवृत्तत्व (anekārthamukhyavṛtta-tva) *n.* the state of being primarily significative of many meanings ब्रह्मशब्दस्यानेकार्थमुख्यवृत्तत्वेऽपि ... अर्थस्वाभाव्यात् पुरुषोत्तमपरत्वमुच्यते ŚrutaPra. iA. 20. 11 (*on* i. 1. 1)

अनेकार्थयोजन (anekārtha-yojana) *n.* construing of many meanings, a characteristic of triple explanation (*trigata*) श्रुतिसाम्यादनेकार्थयोजनं त्रिगतम् DaśRū. 3. 16; Mānaso. iv. 2. 162 (?362); BhāvPra. (Śā.) 231. 10 (8); PratāYaBhū. 121. 1; RasāSu. 275. 2 (3. 168 (?169)); SāhiDa. 359. 15; SāhiSā. 6. 36.

अनेकार्थयोजनरूप (anekārthayojana-rūpa) *adj.* of the form of construing of many (i. e. three) meanings एतत्साम्यादनेकार्थयोजनरूपं त्रिगतम् PratāYaBhū. 137. 1.

अनेकार्थरूढ (anekārtha-rūḍha) *adj.* conventionally established in many meanings अनेकार्थरूढाक्षादिपदादिव क्वचित् मण्डपानकर्तुरप्यवगमः TattvCin. iv (2). 702. 3.

अनेकार्थवचन (anekārtha-vacana) *adj.* **i** expressive of more than one meaning करहस्तादिभिरनेकैः शब्दैरेकत्रार्थे प्रतिपाद्ये अनेकार्थवचने चैकस्मिन् गवादिशब्दे कथमव्यभिचारः Kāśi. iii. 228. 7 (*on* 5 (10). 14); **ii** expressive of many meanings सच्छब्दोऽनेकार्थवचनः NītiMā. 33. 9.

अनेकार्थवचन (anekārtha-vacana) *n.* **1** expression of more than one meaning or referent अनेकार्थवचनाद् द्विवचनं बहुवचनं वा दृष्टमेकशेषे NyāyRa. 629. 8 (*on* 5 (14). 64); **2** statement in lexicon called Anekārthasaṅgraha सूत्रं तु सूचनाकारिग्रन्थे तन्तुव्यवस्थयोः इत्यनेकार्थवचनात् SyādvāMañ. 8 (123)

अनेकार्थवाचक (anekārtha-vācaka) *adj.* expressive of more than one meaning एकः शब्दोऽनेकार्थवाचकोऽप्येकार्थमेव वक्ति PārāSū. 32. 15.

अनेकार्थवाचन (anekārtha-vācana) *n.* expression of more than one meaning शब्दैः ... एकार्थे श्लेषोऽनेकार्थवाचनम् SāhiDa. 570. 3.

अनेकार्थवाचिन् (anekārtha-vācin) *adj.* expressive of more than one meaning अनेकार्थवाचिनि चैकस्मिन् वाचके इष्यमाणे शब्दोऽर्थं व्यभिचरेत् NyāyMañ. i. 387. 23.

अनेकार्थवाद (anekārthavāda) *m.* many explanatory passages (which praise or censure things enjoined or prohibited respectively) अयं तु वितते ग्रन्थोऽनेकार्थवादबहुलः ManuBh. i. 2. 11 (*on* 1. 1); दिग्वाससामयं धर्मो धर्मोऽयं बहुसंमतः। इत्यनेकार्थवादांस्तु मायामोहेन ते यतः। तेन दर्शयता दैत्याः स्वधर्मं त्याजिताः PadmP. v. 13. 360.

अनेकार्थविज्ञप्ति (anekārtha-vijñapti) *f.* knowledge of more than one object सर्वसत्त्वेन्द्रियसंतोषणी एकानेकार्थविज्ञप्तिप्रत्युपस्थानत्वात् MaYānaSū. 80. 29 (12. 9)

अनेकार्थविधान (anekārtha-vidhāna) *n.* injunction or prescription of more than one thing, i.e. action अनेकार्थविधानं चान्याय्यम्, एकार्थविधाने संभवति ŚābaBh. 1776. 9 (*on* ix. 4. 18); 1289. 9 (*on* v. 1. 1); अनेकार्थविधानाद् वाक्यभेदः TantrVā. 554. 6 (*on* ii. 2. 26); 1094. 22 (*on* iii. 6. 21); SaṅkarKāBh. 178. 17 (*on* iv. 1. 8); BrahmSūBh. (Bhā.) 181. 20 (*on* iii. 3. 18); Bhām. 609. 5 (*on* iii. 3. 24); VidhiRa. 13 (90. 18); PūrvottaVāNaMā. 147. 10; SiddhāTa. 28. 7; BhāṭṭDī. iv. 169. 5 (*on* xi. 2. 12); प्राप्ते हि कर्मणि नानेकार्थ-विधानं संभवति ManuBh. i. 117. 12 (*on* 2. 78); BhāṭṭDī. ii. 283. 13 (*on* vi. 5. 1)

अनेकार्थविधानमात्र (anekārthavidhāna-mātra) *n.* mere injunction or prescription of more than one action अनेकार्थविधानमात्रेण न वाक्यभेदः MayūMāli. 154. 10 (*on* ii. 2. 12)

अनेकार्थविधानानुपपत्ति (anekārthavidhānānupapatti) *f.* untenability of the injunction or prescription of more than one thing, i.e. action अनेकार्थ-विधानानुपपत्तेः क्रमोऽनुवादो दीक्षादीनां पदार्थानां विधिः ŚābaBh. 1289. 9 (*on* v. 1. 1)

अनेकार्थविधायिन् (anekārtha-vidhāyin) *adj.* carrying out more than one action एककार्यविसृष्टानामनेकार्थविधायिनाम्। स्वामिसन्मानसफलं जीवितम् RāmāMañ. 264. 11.

अनेकार्थविधि (anekārtha-vidhi) *m.* injunction of more than one ritual act or purpose सति पक्षान्तरेऽनेकार्थविधिः पक्षान्तराश्रयणे परिह्रियते ŚābaBh. 889. 8 (*on* iii. 3. 46); प्राक् समासादनेकार्थविधेः समासपदलभ्यत्वाद् वाक्यभेदमाह TantrVā. 404. 22 (*on* ii. 1. 17); प्राप्ते कर्मण्यनेकार्थविधिः पूर्वं निराकृतः TantrVā. 544. 3 (*on* ii. 2. 25); 304. 3 (*on* i. 4. 9); 752. 14 (*on* iii. 1. 21); 1098. 1 (*on* iii. 6. 22); सूत्रेष्वनेकार्थविधेर्वाक्यभेदो न दूषणम् NyāyMañ. i. 25. 27; TantrRa. 308. 12; NyāyRa. 128. 7 (*on* 2. 277); नह्येकार्थविधिसंभवेऽनेकार्थविधिर्युक्तः ŚāstrDī. 653. 16 (*on* x. 1. 7); BhāṭṭDī. iv. 169. 7 (*on* xi. 2 12); स्त्रीजन्मोद्देशेन त्रिपुरुषं सापिण्ड्यं तेषां च त्रिरात्रमित्यनेकार्थविधिः कथं स्यात् NirṇaSi. 364. 4; अनेकार्थविधिस्थले विधिव्यापारं विना विशेषणवैशिष्ट्यासिद्धिः MayūMāli. 154. 11 (*on* ii. 2. 12)

अनेकार्थविधिक्लेश (anekārthavidhi-kleśa) *m.* trouble of injunction of more than one ritual act or purpose इयं तु श्रुतिरनेकार्थविधिक्लेशभयात् यथाकथंचिदपि प्राप्नुवन्तं भक्षं प्रतीक्षते TantrVā. 1052. 6 (*on* iii. 5. 31)

अनेकार्थविधिक्षम (anekārthavidhi-kṣama) *adj.* capable of injunction of more than one ritual act or purpose अल्पार्थविधिसंतुष्टो नानेकार्थविधिक्षमः TantrVā. 557. 5 (*on* ii. 2. 27)

अनेकार्थविधिदोष (anekārthavidhi-doṣa) *m.* fault of injunction of more than one ritual act or purpose समासेन च विधीयमानायां नानेकार्थविधिदोषप्रसक्तिः TantrVā. 403. 17 (*on* ii. 1. 17); अभ्युदितेष्टिप्राकाशादिविधिष्वनेकार्थविधिदोषः TantrVā. 498. 16 (*on* ii. 2. 16); 302. 23 (*on* i. 4. 9); 990. 24 (*on* iii. 4. 21); ŚāstrDī. 363. 7 (*on* iv. 1. 15)

अनेकार्थविधिप्रसङ्ग (anekārthavidhi-prasaṅga) *m.* undesired occasion for injunction of more than one ritual act or purpose न त्वेतदेव गुणस्योत्पत्तिवाक्यम् अयागविधिपरत्वे सत्यनेकार्थविधिप्रसङ्गात् TantrVā. 488. 23 (*on* ii. 2.11)

अनेकार्थविधिभय (anekārthavidhi-bhaya) *n.* fear of injunction of more than one ritual act or purpose अनेकार्थविधिभयात् कर्मस्थहिरण्यवासोऽनुवादेन सुवर्णशोभनत्वविधिप्राप्तौ उच्यते पुरुषधर्म इति TantrVā. 990. 3 (*on* iii. 4. 20)

अनेकार्थविधिलक्षण (anekārthavidhi-lakṣaṇa) *adj.* characterised by injunction of more than one ritual act or purpose अनेकार्थविधिलक्षणो वाक्यभेदः NyāySu. (So.) 77. 29 (*on* i. 2. 22)

अनेकार्थविध्यनुपपत्ति (anekārthavidhy-anupapatti) *f.* untenability of the injunction of more than one ritual act or purpose अनेकार्थविध्यनुपपत्तेः स्रुगादीन्यनुवदितव्यानि TantrVā. 302. 10 (*on* ii. 1. 12); MayūMāli. 533. 17 (*on* vii. 3. 3)

अनेकार्थविध्यशक्ति (anekārthavidhy-aśakti) *f.* absence of the power for injunction of more than one ritual act or purpose अनेकार्थविध्यशक्त्या कर्मानुवादाकाङ्क्षायां संनिधिकृतमभेदज्ञानं विधिरनुमन्येत ŚāstrDī.124.11 (*on* ii.2.2)

अनेकार्थविध्यसंभव (anekārthavidhy-asambhava) *m.* impossibility of injunction of more than one ritual act or purpose अनेकार्थविध्यसंभवादाज्यमनूद्य विशेषमात्रं विधीयते TantrVā. 1181. 10 (*on* iii. 8. 36); 908. 3 (*on* iii. 3. 43)

अनेकार्थविध्युपपत्ति (anekārthavidhy-upapatti) *f.* tenability of injunction of more than one ritual act or purpose प्राप्तायामपि भावनायामनेकार्थविध्युपपत्तिः TantrVā. 478. 5 (*on* ii. 2. 6)

अनेकार्थविवक्षा (anekārtha-vivakṣā) *f.* intention to convey many meanings वक्तुरनेकार्थविवक्षासत्त्वात् ... वाक्यावृत्तिर्न दोषाय ŚivārkaMaDī. i. 151. 24 (*on* i. 1. 3)

अनेकार्थविशेष (anekārthaviśeṣa) *adj.* containing many special or extraordinary states or features अनेकार्थविशेषैर्यत् सूक्तैः ... । उपेतम् ... उदात्तं तच्च कीर्त्यते NāṭyaŚā. 16. 111.

अनेकार्थविषय (anekārtha-viṣaya) *adj.* **A** referring to more than one individual thing एकस्वभावत्वात् सर्वशब्दोऽत्र किं कृतः । स ह्यनेकार्थविषयो नानात्मावयवी न च TattvSaṁ. 595; **B** referring to many things यदि परमनिर्धारितार्थविशेषाणामनेकार्थविषयसंशयमात्रं स्यात् NyāyRa. 415. 16 (*on* 5 (5).31)

अनेकार्थवृत्ति (anekārtha-vṛtti) *f.* signification in many meanings or referents क्रमवृत्तौ पुनरुच्चारणे वाक्यभेदान्नान्यतरत्र वृत्तस्यान्यतरेण वृत्तिः ... प्रत्ययस्यानेकार्थवृत्तिरिति दोषाणां साम्येन TantrVā. 398. 23 (*on* ii. 1. 17)

अनेकार्थवृत्ति (anekārtha-vṛtti) *adj.* having signification in many meanings or referents भवन्तु संज्ञाशब्दा अनेकार्थवृत्तयः Nyās. ii. 444. 26 (*on* vi. 3. 38); महँण इति निपातोऽनेकार्थवृत्तिः Loc. 20. 22 (*on* 1. 4); Kāvyānu. (He.) 37. 17.

अनेकार्थवृत्तिता (anekārthavṛtti-tā) *f.* the state of having signification in more than one meaning or referent शब्दे त्वसिद्धमेकत्वं प्रत्यर्थं तस्य भेदतः । ... नैतावतावगन्तव्या तस्यानेकार्थवृत्तिता VyaktiVi. 89. 16.

अनेकार्थव्याप्तिक्षम (anekārthavyāpṛti-kṣama) *adj.* capable of pervading, i.e. conveying many ideas or meanings नह्यनुत्पत्तिविधयोऽनेकार्थव्यापृतिक्षमाः ŚāstrDī. 396. 15 (*on* iv. 4. 3)

अनेकार्थव्यावृत्त (anekārtha-vyāvṛtta) *adj.* excluded from (a word) conveying more than one meaning अनेकार्थव्यावृत्तः कश्चिद् विशेषोऽस्तीति चेन्न NyāySiA. 266. 7.

अनेकार्थशक्त (anekārtha-śakta) *adj.* capable of expressing many meanings सत्यासक्तमना इत्यादावप्यनेकार्थशक्तसमासादनेकार्थबोधान्नानुपपत्तिगन्धोऽपि VaiyāBhū. 149. 13 (*on* 30)

अनेकार्थशक्ति (anekārtha-śakti) *f.* expressive power (of a word) denoting many meanings अनेकार्थशक्तिकल्पनाभयाच्चान्द्र एव मुख्यो मासशब्दः CaturCin. iii (2).11.18.

अनेकार्थशङ्का (anekārtha-śaṅkā) *f.* doubt regarding many ideas गामानयेति शब्दप्रयोगानन्तरं व्यापारान्तरविधुरं गवि समानीतायामपि ... गां देहि गां क्रीणीहीत्याद्यनेकार्थशङ्काहेतुत्वात् प्रयोज्यवृद्धप्रवृत्तेः ŚrutaPra. iB. 91. 15 (*on* i. 1.1)

अनेकार्थशब्द (anekārtha-śabda) *m.* **i** word denoting or conveying many meanings, polysemous word तस्मादुपपत्तिशून्य एवायं गतानुगतिकतया अनेकार्थशब्दप्रयोगविप्रलब्धव्याख्यातृपरंपरासमयमात्रप्रवर्तितः शब्दशक्तिमूलानुस्वानरूपार्थान्तरप्रतीतिपक्षः VyaktiVi. 3 (123.5); **ii** word denoting or conveying more than one meaning एकशब्दवाच्यतामात्रेण एकत्वे चानेकार्थशब्दभङ्गप्रसङ्गे दृष्टान्तोऽपि न सिध्येत् NyāyPari. 399.3; स्वराः काक्वादयः उदात्तादयो वा व्यङ्ग्यरूपमेव विशेषं प्रत्याययन्ति न खलु प्रकृतोक्तमनेकार्थशब्दस्यैकार्थनियन्त्रणरूपं विशेषम् SāhiDa. 61.10.

अनेकार्थशब्दविन्यास (anekārthaśabda-vinyāsa) *m.* composition or arrangement of words denoting or conveying many meanings अनेकार्थशब्दविन्यासः श्लेषः Kuval. 65 (1); AlaṅkāMañ. 87. 13.

अनेकार्थशब्दविषय (anekārthaśabda-viṣaya) *adj.* referring to the words having many meanings निहतार्थत्वमनेकार्थशब्दविषयम् SāhiDa. 397. 9.

अनेकार्थशब्दाभिधेय (anekārthaśabdābhidheya) *n.* referent or meaning of a word which has many meanings लक्षणीयस्यार्थस्य नानात्वेऽपि अनेकार्थशब्दाभिधेयवन्नियततत्वमेव KāvyPra. 247. 1; Kāvyānu. (He.) 35. 2.

अनेकार्थशायित्व (anekārthaśāyi-tva) *n.* the state of being present in more than one thing वृक्षत्वस्य तस्यानेकार्थशायित्वादहेतुत्वं प्रसज्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 747.

अनेकार्थसंश्लेषविश्लेष (anekārtha-saṁśleṣaviśleṣa) *m.* conjunction and disjunction of many parts कुर्वेऽनेकार्थसंग्रहम् AnekāSaṁ. 1. 1; अनेकार्थसंश्लेषविश्लेषपरिणामतः । स्कन्धस्तु सप्रदेशोंऽशी बहिः साक्षात्कृतो जनैः NyāyVi. 2. 276.

अनेकार्थसंग्रह (anekārthasaṅgraha) *m.* name of a lexicon by Hemacandra कुर्वेऽनेकार्थसंग्रहम् AnekāSaṁ. 1. 1; इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितेऽनेकार्थसंग्रह एकस्वरकाण्डः प्रथमः AnekāSaṁ. 1. 16 (1)

अनेकार्थसंग्राहक (anekārtha-saṅgrāhaka) *adj.* which helps to collect many details अत्रानेकार्थसंग्राहका मण्डनरेणुहरिहरदेवयाज्ञिकादिधृताः श्लोकाः VīraMi. (Saṁskāra.) 1011. 19.

अनेकार्थसंचय (anekārthasañcaya) *m.* name of a lexicon, pw.

अनेकार्थसंदेश (anekārtha-sandeśa) *adj.* conveying many details (लेखकोपाध्यायः) सोऽप्यनेकार्थसंदेशानाकर्ण्यावहितः प्रभोः । ... लेखान् ... अलिखत् NarmaMā. 1. 78.

अनेकार्थसंनिपात (anekārtha-sannipāta) *m.* **A** congregation of many things or objects अनेकार्थसंनिपाते न ज्ञायते कथमिष्टमिति NyāyVār. 119. 6 (*on* i. 1.33); **B** concurrence of many individual objects अनेकार्थसंनिपाते सति सर्वाभिर्व्यक्तिभिः सामान्यानि संबध्यन्ते NyāyVār. 291.4 (*on* ii. 2. 14)

अनेकार्थसमवाय (anekārtha-samavāya) *m.* inherence, i.e. continuation in more than one individual object कुतः सामान्यमिति भवति अनेकार्थसमवायात् NyāyVār. 320. 16 (*on* ii. 2. 65)

अनेकार्थसमवायिन् (anekārtha-samavāyin) *adj.* inherent, i.e. continued in more than one individual object यथा गोत्वमनेकार्थसमवायि तथाश्वत्वादि NyāyVār. 320. 17 (*on* ii. 2. 65)

अनेकार्थसमुच्चय (anekārthasamuccaya) *m.* name of a lexicon by Śāśvata क्रियते शाश्वतेनायमनेकार्थसमुच्चयः Anekā... 2.

अनेकार्थसंप्रयुक्त (anekārtha-samprayukta) *adj.* used in more than one (i.e. two) meaning (s) (द्व्यर्थो वचनविन्यासः ... तच्चतुर्थं पताकास्थानम्) द्व्यर्थ इति अनेकार्थसंप्रयुक्तः AbhinBhā. iii. 21. 12 (*on* 19. 34)

अनेकार्थसंबन्ध (anekārtha-sambandha) *m.* **A** connection with many objects अनेकार्थसंनिपाते सति सर्वाभिर्व्यक्तिभिः सामान्यानि संबध्यन्तेऽनेकसंबन्धे (v. l. अनेकार्थसंबन्धे Tarkatīrtha Ed.) सति सामान्यस्य केनचिदर्थेन किंचित् सामान्यं व्यज्यते NyāyVār. 291. 5 (*on* ii. 2. 14); **B** signification, i.e. expressive power in more than one meaning एकत्वे वानेकशक्तियोगात् प्रयोगभेदेनानेकार्थसंबन्धः Pradī. ii. 373 B. 22 (*on* ii. 1. 29)

अनेकार्थसंभव (anekārtha-sambhava) *m.* **A** possibility of more than one meaning अनेकार्थसंभवेऽर्थान्तराद् व्यवच्छिन्नस्यैकत्रैवार्थे व्यवस्थानं व्यवस्था Nyās. ii. 937. 20 (*on* viii. 1. 65); अनेकार्थसंभवेऽत्र श्लेषानुप्रवेशः कथं न संभवति

VakroJī. 212. 6; **B** possibility of many objects अनेकार्थसंभवेऽपि साध्यत्वात् क्रिया प्रधानम् Pradī. ii. 438B. 5 (*on* ii. 2. 19)

अनेकार्थसाधारण (anekārtha-sādhāraṇa) *adj.* **A** common to, i. e. capable of conveying more than one meaning ब्रह्मविभूत्यादेरनेकार्थसाधारणैकानन्तपदस्वारस्यानुरोधाय[धेन] बाधो न युक्तः ŚatDū. 214. 6; **B** common to many meanings अनेकार्थसाधारणं धातुतोऽर्थप्रकल्पनं कल्प्यत्वावयवप्रसिद्धिरूपत्वाभ्यां दुर्बलमेव MīmāKau. i. 84. 8 (*on* i. 3. 11); **C** common to many objects, cf. **अनेकार्थसाधारणत्वA.**

अनेकार्थसाधारणत्व (anekārthasādhāraṇa-tva) *n.* **A** the state of being common to, i.e. perceiving many objects अर्थसारूप्यं च व्यवस्थाहेतुः न चक्षुरादिकम् तस्यानेकार्थ-साधारणत्वात् PrakaPañ. 174. 7; **B** the state of being common to, i. e. capable of conveying many meanings असति दर्भशब्दप्रयोगेऽनेकार्थसाधारणत्वात् कस्य नामधेयमिति संदेहः स्यात् Nyās. i. 982. 19 (*on* iv. 3. 27); वैश्वानरशब्दनिर्दिष्टः परमात्मा। वैश्वानरशब्दस्यानेकार्थसाधारणत्वेऽपि ... सर्वात्मत्वादिभिर्विशेष्यमाणत्वात् VedāntDī. 39. 2 (*on* i. 2. 25)

अनेकार्थसाधारण्य (anekārtha-sādhāraṇya) *n.* the state of being common to, i. e. capable of conveying many meanings मयटो विकारप्राचुर्याद्यनेकार्थसाधारण्यात् ŚivārkaMaDī. i. 297. 1 (*on* i. 2. 1)

अनेकार्थसाधिका (anekārtha-sādhikā) *adj.* (*f.*) who accomplishes many objectives or goals नन्दिनी ... नारीप्रिया विशेषतस्तत्सुखकरणात्। एवमनेकार्थसाधिका JayaMa. 188. 21 (*on* 2. 10)

अनेकार्थसूचन (anekārtha-sūcana) *n.* **i** indication of many meanings अनेकार्थसूचनादेव सूत्रमुच्यते NyāyMañ. i. 26. 3; **ii** indication of more than one meaning अनेकार्थसूचनसिद्धये ... वाक्यभेदः ... न दोषाय ŚivārkaMaDī. i. 151. 25 (*on* i. 1. 3)

अनेकार्थस्थल (anekārtha-sthala) *n.* [Loc.] in the case of (words having) many meanings अनेकार्थस्थले ह्यप्रकृताभिधाने शक्तेरुक्तिसंभवोऽप्यस्ति RasGaṅ. 534.7.

अनेकार्थहेतु (anekārtha-hetu) *m.* cause of many purposes or aims (of human life) (मुनिजनाः) कथमसारसांसारिकसुखप्राप्त्यर्थमनेकार्थहेतुमर्थं गृह्णन्ति TilaMañ. 26. 21.

अनेकार्थात्मक (anekārthātma-ka) *adj.* of the nature of conveying many things or objects औपगव इत्यादौ अनेकार्थात्मकवनसेनादिप्रश्नोत्तरे ... लक्षणवाक्येऽतिव्याप्तिः Nyāyāmṛ. 434B. 6; AdvaiSi. 674. 3.

अनेकार्थानुगतत्व (anekārthānugata-tva) *n.* the state of being common to or continuous in more than one thing जातिः स्वतन्त्रा अनेकार्थानुगतत्वात् सर्वगतत्वाद्वा मृदाकाशवदिति PrakaVi. 274. 17.

अनेकार्थानुभव (anekārthānubhava) *m.* experience, i. e. knowledge of more than one meaning एकत्रोच्चारणे नानाशक्त्या नानार्थाननुभावकम् ... इति चेत्। न। अनेकार्थानुभवसामग्रीसत्त्वेन बाधितत्वात् TattvCin. iv (1).336.2.

अनेकार्थान्तर (anekārthāntara) *n.* many other meanings पुत्रजन्मवाक्यादपि गवानयनादिवाक्यस्य अनेकार्थान्तरशङ्काग्रस्तत्वं सुतरां दृश्यते ŚrutaPra. iB. 91. 13 (*on* i. 1. 1)

अनेकार्थापलापकत्व (anekārthāpalāpaka-tva) *n.* the state of being that which negates, i. e. conceals many details or particulars अनेकार्थापलापकत्वेन लिखितः राज्ञे कथितः (उत्तरवादी) ... दाप्यः BālaKrī. i. 209. 19 (*on* 2. 20)

अनेकार्थाभिधान (anekārthābhidhāna) *n.* **A** denotation of many meanings तत्रानेकार्थाभिधानेऽनेकशब्दत्वम् Vār. 2 *on* P. i. 2. 64; MahāBh. i. 241. 6 (*on* i. 2. 64); KāśiVṛ. *on* i. 2. 64; **Bi** denotation of more than one meaning यत्रानेकार्थाभिधानमेकेन शब्देन युगपद् भवति ... तत्र तेषामन्वितानामेवाभिधानम् NyāyRaMā. 123. 14; एकैकस्यानेकार्थाभिधानाद् द्विवचनबहुवचनान्तानामेवैकशेषः Pradī. ii. 81B. 35 (*on* i. 2. 64); ii. 88A. 32 (*on* i. 2. 64); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (377. 8); श्लिष्टैः पदैरनेकार्थाभिधाने श्लेष इष्यते SāhiDa. 484. 15; VaiyāBhū. 152. 10 (*on* 30); **Bii** denotation of more than one, i. e. two meanings एकं हीदं वाक्यम् ... न शक्नोतीमावर्थावभिवदितुम् ... न तच्छक्नोत्यनेकार्थाभिधानं कर्तुम् BālamBha. i. 264. 20 (*on* 1. 89)

अनेकार्थाभिधानशक्ति (anekārthābhidhāna-śakti) *adj.* having power of denoting many meanings अनेकार्थाभिधानशक्तिश्च धातुरुपसर्गेण नियतेऽर्थेऽवस्थाप्यते NyāyMañ. i. 299. 19.

अनेकार्थाभिधानसमर्थ (anekārthābhidhāna-samartha) *adj.* capable or competent of denoting many meanings युष्मदस्मदी एवानेकार्थाभिधानसमर्थे Pradī. ii. 87B. 8 (*on* i. 2. 64)

अनेकार्थाभिधानसामर्थ्य (anekārthābhidhāna-sāmarthya) *n.* capacity or competence for denoting many meanings अस्मिन् विषयेऽनेकार्थाभिधानसामर्थ्यं शब्दस्य ... अभ्युपगन्तव्यम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (376. 30); Prasā. i. 124.16.

अनेकार्थाभिधायित्व (anekārthābhidhāyi-tva) *n.* **i** the state of denoting many meanings येषां युगपदनेकार्थाभिधायित्वं विभक्तेरिव लिङ्गसंख्याकारकाणां तेषामप्यन्विताभिधायित्वम् NyāyRaMā. 101. 22; विशेषणानां तुल्यत्वे विशेष्याणामपि क्वचित्। अनेकार्थाभिधायित्वे श्लेषः स्यादिति निर्णयः AlaṅkāRa. 43 (80); **ii** the state of denoting more than one meaning द्वन्द्वावयवानामेवानेकार्थाभिधायित्वं न केवलानाम् Pradī. ii. 468A. 25 (*on* ii. 2. 29); ii. 465A. 27 (*on* ii. 2. 29); (युक्तं बहुवचनमेकशेषश्च) एकशेषे सत्येकस्यानेकार्थाभिधायित्वाद् अन्तरेण वैकशेषारम्भं सरूपाणामेकस्यैव स्वभावतोऽनेकार्थत्वात् Pradī. iii. 104A. 8 (*on* iii. 1. 67)

अनेकार्थाभिधायिन् (anekārthābhidhāyin) *adj.* **i** denoting more than one meaning न चानेकार्थाभिधायिनः शब्दस्य वचनशतैरप्येकार्थाभिधायित्वं शक्यते कर्तुम् Nyās. i. 438. 14 (*on* ii. 4. 1); एकशेषारम्भसामर्थ्यादयमर्थो गम्यते शिष्यमाणः शब्दोऽनेकार्थाभिधायीति Pradī. ii. 88A. 32 (*on* i. 2. 64); ii. 303B. 26 (*on* i. 4. 107); अनेकार्थाभिधायिशब्दैकत्वमर्थभेदाविरोधि ŚrutaPra. iA. 172. 30 (*on* i.1.1); **ii** denoting many meanings द्विवचनबहुवचनान्यथानुपपत्त्या प्लक्षन्यग्रोधावित्यादावेकैकोऽनेकार्थाभिधायी Pradī. ii. 465A. 39 (*on* ii. 2. 29)

अनेकार्थाभियोग (anekārthābhiyoga) *m.* claim containing various things or items अनेकार्थाभियोगेऽपि यावत्संसाधयेद्धनी। साक्षिभिस्तावदेवासौ लभते साधितं धनम् KātySm. 473.

अनेकार्थाभिसंबन्ध (anekārthābhisambandha) *m.* **A** signification of more than one meaning गिरामेकार्थनियमे न स्यादर्थान्तरे गतिः। अनेकार्थाभिसंबन्धे विरुद्धव्यक्तिसंभवः PramāVār. 1.230; **B** relation with many objects अनेकार्थाभिसंबन्धात् किमर्थं ज्ञानमुच्यते TaiUBhāVā. 52. 6 (2); BṛĀraUBhVā. i. 4. 473.

अनेकार्थालोचन (anekārthālocana) *n.* consideration of, i.e. reference to more than one meaning संभवति च एकवाक्यत्वे वाक्यभेदस्य अनिष्टत्वात्, विधिप्रतिषेधभेदेन अनेकार्थालोचने पौर्वापर्यानपेक्षणात् SaṅkarKāBh. 18. 10 (*on* i. 2. 18)

अनेकार्थावगति (anekārthāvagati) *f.* **i** knowledge of many meanings कुम्भशब्दोऽनेकविषयः एकपदत्वात् सेनाशब्दवदिति। पदश्रवणादनेकार्थावगतेः NyāyVār. 479. 11 (*on* iv. 1. 34); **ii** knowledge of more than one meaning कथमेकेनानेकार्थावगतिरिति चेत् अत आह दृष्टा हि क्वचिदियमपि गतिः TantrVā. 564. 16 (*on* ii. 2. 27)

अनेकार्थावबोधन (anekārthāvabodhana) *n.* act of conveying of many meanings अनेकात्मकाच्छब्दादनेकार्थावबोधने। सिद्धे यदागमे योऽर्थः स तस्यैवावधार्यते ŚlokaVār. 7. 163 (891. 5)

अनेकार्थावबोधित्व (anekārthāvabodhi-tva) *n.* the state of conveying of many meanings अनेकार्थावबोधित्वे न स्याल्लक्षणवद्वचः BṛĀraUBhVā.ii.1.564.

अनेकार्थावसाय (anekārthāvasāya) *m.* determination, i. e. ascertainment of many meanings श्वेतोऽसौ धावतीत्यादेरनेकोक्तित्वकारणात्। अनेकार्थावसायः स्यान्न त्वेवमिह युज्यते BṛĀraUBhVā. i. 5. 346.

अनेकार्थावेश (anekārthāveśa) *m.* entering into, i. e. knowing many objects or things प्रसृतया प्रज्ञयानेकार्थावेशो मुक्तस्य भवति GoviBh. 321. 12 (*on* iv.4.15)

अनेकार्थाश्रय (anekārthāśraya) *adj.* [*f.* - ā] **i** based on more than one meaning अनेकार्थाश्रयश्च पुनरेकशेषः Vār. 15 *on* i. 2. 64; एकोऽयमर्थस्तत्पुरुषो नामानेकार्थाश्रयं च सामानाधिकरण्यम् MahāBh. i. 214. 4 (*on* i. 2. 42); **ii** based on many meanings अनेकार्थाश्रया च पुनर्वीप्सा MahāBh. iii. 365. 13 (*on* viii.1.4)

अनेकार्थाश्रयत्व (anekārthāśraya-tva) *n.* **i** the state of being based on many meanings अनेकार्थाश्रयत्वाच्च वीप्सायाः Vār. 3 *on* viii. 1. 4; **ii** the state of being based on more than one meaning एकार्थत्वाज्जातेरनेकार्थाश्रयत्वाच्च वीप्सायाः जात्याख्यायां द्विर्वचनं न भविष्यति MahāBh. iii. 365. 14 (*on* viii.1.4)

अनेकार्थोपलम्भ (anekārthopalambha) *m.* obtainment of many objects or things व्याख्यात्रन्तरैः अनेकप्रतिपत्तेरित्यस्य शब्दस्य युगपदनेकार्थोपलम्भसामर्थ्यपरत्वेन व्याख्यातत्वेऽपि 'आगच्छन्ति' इति ... अनेकशरीरप्राप्तिपरतया व्याख्यातम् ŚrutaPra. ii. 62. 12 (*on* i. 3. 26)

अनेकार्थोपस्थान (anekārthopasthāna) *n.* (mental) presence of, i. e. reference to many meanings नानार्थशब्दादनेकार्थोपस्थानेऽपि प्रकरणादिभिस्तात्पर्यनिर्णयहेतुभिरुत्पादिते तस्मिन्यत्र तात्पर्यनिर्णयस्तस्यैवार्थस्यान्वयबुद्धिर्जायते RasGaṅ. 137. 6.

अनेकार्थोपस्थिति (anekārthopasthiti) *f.* (mental) presence of, i. e. reference to many meanings नापि पदद्वयं मिलितमुभयोरुपस्थापकम् ... नापि द्वन्द्वे शक्तिरेव पदलक्षणयैवानेकार्थोपस्थितिसंभवात् TattvCin. iv (2). 795. 3.

अनेकार्थोपादान (anekārthopādāna) *n.* mention of more than one object, i. e. accessory तदिहागुणश्च कर्मशब्दोऽनेकार्थोपादानं च वाक्ये श्रूयते TantrVā. 540. 19 (*on* ii. 2. 25)

अनेकाल् (anekāl) *adj.* **1A** consisting of more than one letter or phoneme अनेकाल्शित् सर्वस्य P. i. 1. 55; Vār. 14 *on* i. 1. 50; MahāBh. i. 124. 22 (*on* i. 1. 50); i. 182. 16 (*on* i. 1. 72); ii. 52. 25 (*on* iii. 1. 44); शिदनेकाल् सर्वस्य CāndraVyā. i. 1. 12 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 34; ङिच्च यः आदेशः सोऽनेकालपि अलोऽन्त्यस्य भवति KāśiVṛ. *on* i. 1. 53; PariVṛ. (Nī.) 4. 13; विधौ निर्दिष्टो योऽनेकाल् स सर्वस्येति सूत्रार्थः LaśabdeŚe. i. 64. 1; i. 64. 14; **1B** consisting of many latters ङिच्च अनेकालर्थमिदम् LaŚabdeŚe. i. 63. 11; **2** the word *anekāl* अनेकाल्ग्रहणं किमर्थम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i.1.55 (182.7)

अनेकालंकार (anekālaṅkāra) *m.* **A** various figures of speech विजयते राजपुत्री। यस्याः प्रसन्नमुदारसत्कान्तिश्लिष्टं सुकुमारमनेकालंकारभाजनं वयो वचनं च NalaCam. 6. 21 (7); **Bi** more than one figure of speech (संकरस्य) तृतीयस्तु प्रकार एकवाचकानुप्रवेशलक्षणः। यत्रैकस्मिन्वाचकेऽनेकालंकारानुप्रवेशः AlaṅkāSa. 202. 17; **Bii** many figures of speech (उपमायाः) शाब्दत्वार्थत्वादिभेदैरनेकालंकारप्र-पञ्चो जायते AlaṅkāRa. 7 (24); यत्रानेकालंकाराणां मेलनं तत्र स्फुटतया भेदप्रतीतौ तिलतण्डुलन्यायेन संसृष्टिः AlaṅkāMañ. 233. 12; **C** various ornaments, NalaCam. 6. 21 (7)

अनेकालंकारगर्भा (anekālaṅkāra-garbhā) *adj.* (*f.*) containing many figures of speech अतिशयोक्तिर्ह्यनेकालंकारगर्भा भवति AlaṅkāMañ. 54 (12)

अनेकालंकारबीज (anekālaṅkāra-bīja) *n.* seed or source of many figures of speech उपमैवानेकप्रकारवैचित्र्येणानेकालंकारबीजभूतेति प्रथमं निर्दिष्टा AlaṅkāSa. 26. 2; प्रायश्चानेकालंकारबीजमतिशयोक्तिः AlaṅkāRa. 42 (5); उपमारूपकयोरनेकालंकारबीजत्वादुपमा पूर्वं प्रपञ्चिता KāvyKaVṛ. 109. 22 (4. 1); प्रथममनेकालंकारबीजभूतत्वादुपमा निरूप्यते PratāYaBhū. 351. 2.

अनेकालंकारभाव (anekālaṅkāra-bhāva) *m.* the state of being many figures of speech उपमा। सैवोक्तिभङ्गीभेदेनानेकालंकारभावं भजते CitraMī.5.6.

अनेकालंकारसंशय (anekālaṅkāra-saṁśaya) *m.* doubt regarding various figures of speech नयनानन्ददायीन्दोर्बिम्बमेतत्प्रसीदति ... अत्र (मुखेन सहाभेदारोपात्किमतिशयोक्तिः किम् ... रूपकम्) किं मुखनैर्मल्यप्रस्तावेऽन्योक्तिः ... किम् ... पर्यायोक्तम् इत्यनेकालंकारसंशयः Kāvyānu. (He.) 350. 4.

अनेकालंक्रियोल्लेख (anekālaṅkriyollekha) *m.* mention of or reference to more than one figure of speech अनेकालंक्रियोल्लेखे समं तद्वृत्त्यसंभवे। एकस्य च ग्रहे न्यायदोषाभावे च संकरः KāvyālaṅSāSaṁ. 5. 11.

अनेकालम्बन (anekālambana) *n.* dependence on more than one object तेनैकालम्बनविरुद्धेनानेकालम्बनेन पूर्वोक्तया नीत्या प्रत्यभिज्ञाप्रत्ययो व्याप्त इति न प्रत्यभिज्ञानं क्षणिकानुमानबाधकम् TarkBhā. (Mo.) 32. 28.

अनेकालयविज्ञान (anekālayavijñāna) *n.* many connaissance-receptacles or fundamental knowledges चैत्रमैत्रादिगतज्ञानेच्छानुभवस्मरणादीनामनेकालयविज्ञानाश्रितानामपि चैत्रमैत्राद्यन्तर्गतेष्वेव तेषु व्यवस्थितिः ŚivārkaMaDī. ii. 92. 20 (*on* ii. 2. 25)

अनेकालयसंस्थित (anekālaya-saṁsthita) *adj.* found in many places मणिकुण्डेति विख्यातं तत्र गुह्यं परं मम। मणयो यत्र दृश्यन्ते अनेकालयसंस्थिताः VarāP. 148. 52.

अनेकालादेश (anekāl-ādeśa) *m.* substitute consisting of more than one letter or phoneme अनेकालादेशः शिच्च सर्वस्य स्यात् PrakriKau. i. 41. 6.

अनेकालीकसंयुत (anekālīka-saṁyuta) *adj.* possessed of many falsehoods अतोषयन्नारदाद्या अनेकालीकसंयुताः। तथा चण्डीगणाः सर्वे ब(?बु)भुजुः कृतभाजनाः SkandP. i (1). 26. 32.

अनेकालौकिककल्पना (anekālaukika-kalpanā) *f.* supposition of many extraordinary or supernatural factors एवं तत्प्राक्तत्प्रागित्यनेकालौकिककल्पनया वरं बुद्धिनित्यत्वं कल्पितम् TātpaṬ. (Vā.) 601. 6 (*on* iv. 1. 21)

अनेकाल्त्व (anekāl-tva) *n.* the state (of being a substitute) consisting of more than one letter or phoneme सर्वादेशप्रसङ्गस्त्वनेकाल्त्वात् Vār. 14 *on* P. i. 1.50; MahāBh. i. 125. 1 (*on* i. 1. 50); नानुबन्धकृतमनेकाल्त्वम् VyāḍiPari. 12; शितः शकारानुबन्धेनानेकाल्त्वेऽपि शिदिति पृथक्करणं नानुबन्धकृतमनेकाल्त्वमिति ज्ञापनार्थम् Nyās. i. 101. 8 (*on* i. 1. 55); नानुबन्धकृतान्यसारूप्यानेजन्तत्वानेकाल्त्वानि SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 100; शितः शकारेणानेकाल्त्वेऽपि पृथग्ग्रहणम् 'नानुबन्धकृतमनेकाल्त्वं स्यात्' इति ज्ञापनार्थम् Prasā. i. 41. 19; i. 73. 9; i. 234. 18; ii. 281. 13; ii. 571. 16; द्वे विधीयेते तयोश्चानेकाल्त्वात् सर्वादिशः सिद्ध एव PariVṛ. (Sī.) 160. 15; 14. 12; अकारान्तादङ्गाद्भिस ऐस् स्यात्। अनेकाल्त्वात्सर्वादेशः। रामैः SiddhāKau. 46A. 7 (*on* vii. 1. 9); 340B. 13 (*on* vii. 1. 35); इत्संज्ञकवर्णकृतं सर्वादेशप्रयोजकीभूतमनेकाल्त्वं नाश्रीयते PariVṛ. (Nī.) 4. 12;4.15; णलः सर्वादेशत्वं ततः प्राक् णकारस्य लोपाभावेनानेकाल्त्वादिति केचित् तन्न नानुबन्धकृतमनेकाल्त्वम् इति निषेधात् LaŚabdeŚe. ii. 434. 17.

अनेकाल्त्वाभाव (anekāltvābhāva) *m.* absence of the state of (being a substitute) consisting of more than one letter or phoneme परिशब्दस्यार्धमात्रे द्वे विधीयमानेऽल्ग्रहणेन चार्द्धमात्राया अग्रहणादनेकाल्त्वाभावेऽसति सर्वस्येति वचनेऽन्त्यस्य प्राप्नुतः PariVṛ. (Sī.) 160. 23; ऋ इदिति। तेनानेकाल्त्वाभावान्न सर्वादिशः LaŚabdeŚe. i. 313. 9.

अनेकावगत (anekāvagata) *adj.* known by many जीवा एव स्वाविद्यया प्रत्येकं प्रपञ्चाकारेण ब्रह्म विभ्राम्यन्ति। ... अनेकावगतद्वितीयचन्द्रवत् NyāySu. (Ja.) 206A. 1 (*on* i. 4. 6)

अनेकावतार (anekāvatāra) *adj.* having many incarnations जगत्पालयन्तम्। अनेकावतारम् ... सदा विष्णुरूपं गणेशं नमामः GaṇeP. i. 13. 7.

अनेकावतार (anekāvatāra) *m.* many incarnations दीव्यति क्रीडति अनेकावतारैरिति देवी VedāntRaMañ. 1. 5 (70. 18); काठके च 'गुहां प्रविश्य तिष्ठन्तं यो भूतेभिर्व्यजायते'त्यनेकावताराः (उक्ताः) Nyāyāmṛ. 272A. 8.

अनेकावयव (anekāvayava) *adj.* having many parts or components नानेकावयवं वाक्यं पदं वा स्फोटवादिनाम् SphoṭSi. 238. 1.

अनेकावयव (anekāvayava) *m.* **i** many parts अनेकावयवयोगिशरीरालम्बनत्वे ज्ञात्रवभासस्य ... अन्वयिना भवितव्यम् ĀtmaSi. 6. 14; **ii** more than one part एकावयवावच्छिन्ने एकावयविस्वभावेऽवयवान्तरसमावेशः प्रत्यक्षेणानेकावयवसंबद्धस्य NyāyKa. 43. 2.

अनेकावयवत्व (anekāvayava-tva) *n.* **A** the state of having many parts or components मा भूदवयवान्तराप्रतीक्षणेनैकस्मादेवावयवात् वाक्यार्थसिद्धेरनेकावयवत्वहानिर्वाक्यस्य इति सकृत् सर्वावयवानां श्रवणमिष्यते PramāVāSvopVṛ. 85. 24; मा भूदनेकावयवत्वहानिरिति सकृत्सकलावयवश्रवणम् SphoṭSi. 216. 1; उक्थ्यादीनाम् फलाय चोदितानां प्रकरणाज्ज्योतिष्टोममाश्रयतामसमस्तव्याप्तित्वेनानेकावयवत्वेऽपि सति वाक्यान्तरवशेनान्ते निवेशो भवति TantrVā. 594. 20 (*on* ii. 2. 20); **B** the state of being many parts or components सत्यपि च तदङ्गावतरणेऽनेकावयवत्वान्नियमेन न निधनसंबन्धः ŚāstrDī. 158. 15 (*on* ii. 2. 13)

अनेकावयवनियामकत्व (anekāvayavaniyāmaka-tva) *n.* the state of being the controller of more than one part or limb न च नियम्यानन्त्यादिना प्रसक्तिः एकस्मिन्नपि जीवे अनेकावयवनियामकत्वस्यैकस्मिन्नपि राजन्ये अनेकदेशनियामकत्वस्य च दर्शनात् AdvaiSi. 840. 15.

अनेकावयववृत्ति (anekāvayava-vṛtti) *f.* occurrence or subsistence in many parts ननु नानेकावयववृत्त्यनुसंधानेन विना तत्सामान्यरूपं द्रव्यमभ्युपगन्तुं शक्यम् Kāśi. iii. 97. 18 (*on* 5 (4). 181)

अनेकावयववृत्ति (anekāvayava-vṛtti) *adj.* being or occurring in more than one part कार्त्स्न्येन वृत्तौ एकस्मिन्नेवावयवे परिसमाप्तत्वादनेकावयववृत्तित्वं न स्यात् SyādvāMañ. 16 (213)

अनेकावयवव्याप्त (anekāvayava-vyāpta) *adj.* pervading many parts अनेकावयवव्याप्तस्य तस्यान्तिमावयवमात्रसाधनीभूतेन हीषादिना निर्वर्तयितुमशक्यत्वादिति भावः MayūMāli. 158. 15 (*on* ii. 2. 13)

अनेकावयवव्यासक्त (anekāvayava-vyāsakta) *adj.* inherent in more than one part सामान्यमिति। अस्ति तस्यानेकावयवव्यासक्तस्य साधारणत्वम् NyāyRa. 403. 19 (*on* 5 (4). 181)

अनेकावयवस्थ (anekāvayava-stha) *adj.* present or existing in many parts अवयवी यद्यपि अनेकावयवस्थः तथापि तद्भावे विवादान्नासौ दृष्टान्तत्वेनोपात्तः Pradī. ii. 92A. 38 (*on* i. 2. 64)

अनेकावयवात्मक (anekāvayavātma-ka) *adj.* **i** of the nature of, i.e consisting of many parts अस्तु नामार्थान्तरं वाक्यम्। तदनेकावयवात्मकं वा स्यादनवयवं वा PramāVāSvopVṛ. 85. 10; (वाक्यस्य) अनेकावयवात्मकदोषाभिधानं तावन्नभोरोमन्थनप्रायम् SphoṭSi. 238. 3; 215. 2; ŚāstrDī. 476. 16 (*on* vi. 3. 11); YogVā. iii. 61. 6; न ह्यत्र सौभरमनेकावयवात्मकं सिद्धरूपं चैकाक्षराश्रयत्वेनान्वेतुं योग्यम् MīmāKau. iii (2). 297. 5 (*on* ii. 2. 28); **ii** of the nature of, i.e. consisting of more than one part अपि चैकमनेकावयवात्मकमनवयवं वा SphoṭSi. 213. 2; Pradī. ii. 140A. 1 (*on* i. 3. 10)

अनेकावयवात्मत्व (anekāvayavātma-tva) *n.* the state of being of the nature of, i. e. consisting of many parts वा[क्यं भिन्नं न व]र्णेभ्यो विद्यतेऽनुपलम्भतः। (अनेकाङ्गतया) सिद्धेः (v. l. अनेकावयवात्मत्वे) पृथक् तेषां निरर्थता PramāVār. 1. 250.

अनेकावयवाधार (anekāvayavādhāra) *m.* support for many parts (अणुः) किं चायमनेकावयवाधार इष्यते SyādvāMañ. 16 (208)

अनेकावयवानुस्यूत (anekāvayavānusyūta) *adj.* continuous in more than one part व्यासक्त एवावयवेष्ववयवी ... य एक एवानेकावयवानुस्यूत इति किं न कल्प्यते PrakaPañ. 83. 5.

अनेकावयवाश्रित (anekāvayavāśrita) *adj.* **A** subsisting in more than one part यदि वाभिमतं द्रव्यं नानेकावयवाश्रितम्। एकत्वादणुवद् वृत्तेरयुक्तिर्बाधिका प्रमा TattvSaṁ. 606; **B** inherent in more than one part यद्यप्यनेकाश्रयाश्रितं सामान्यं न दृष्टम् अनेकावयवाश्रितस्त्वेकोऽवयवी दृष्ट एव Śarka. 99. 1.

अनेकावर्तगम्भीर (anekāvarta-gambhīra) *adj.* deep with many whirlpools ददर्श सागरम् ...। अनेकावर्तगम्भीरं दानवानां समाश्रयम् BrahmP.44.49.

अनेकावलम्बिन् (anekāvalambin) *adj.* dependent on more than one प्रतिवर्णोपलम्भनप्रभावितानि च भावनाबीजानि ... एकमनेकावलंम्बि स्मरणं जनयेयुः SphoṭSi. 69. 2.

अनेकावसरसूक्त (anekāvasara-sūkta) *n.* wise sayings fit for various occasions अनेकावसरसूक्तविशारदात् ... बन्दिनः ... सूक्तीर्निशमयन् मधौ मकरध्वजमाराधयामास YaśasCam. i. 596. 5.

अनेकावस्थ (anekāvastha) *adj.* having various conditions जीवात्मानस्त्वनेकावस्था बहवः GoviBh. 2. 6 (*on* i. 1. 1)

अनेकावान्तरजातीय (anekāvāntarajātīya) *adj.* of various intermediate kinds एकस्मात्समनन्तरप्रत्ययादनेकावान्तरजातीयानुत्पादप्रसङ्गः NyāyVārPari. 517. 6; विलक्षणानेकसहकारिप्रवेशादनेकावान्तरजातीयकार्यकारणस्वभावस्य कस्यचिदेवोत्पादनियम उपपाद्यः NyāyVārPari. 517. 9.

अनेकावान्तरप्रकार (anekāvāntaraprakāra) *m.* various intermediate types अनेकावान्तरप्रकारवच्छरीरारम्भिका पृथिव्येव न द्रव्यान्तरमित्यभिप्रायवाँस्तद्भेदं दर्शयति Kiraṇā. 55. 5.

अनेकावान्तरवाक्य (anekāvāntaravākya) *n.* various intermediate or subordinate sentences (पर्यासि) वर्ज्यानीति अनेकावान्तरवाक्यशेषतया उत्तरत्र तिष्ठति SmṛtiCan. v. 235. 13; अत्र त्वनेकावान्तरवाक्यैः पर्यालोचितैः प्रतिपन्नस्य महावाक्यार्थस्य अवयविनो विरोधे अवयवभूतोपक्रमो दुर्बलः ŚrutaPra. iB. 277. 20 (*on* i. 1. 30); एकार्थपर्यवसायिन्यनेकावान्तरवाक्यघटिते महावाक्ये तद्विषयौ प्रथमचरमावान्तरवाक्यभागावुपक्रमोपसंहारौ ŚivārkaMaDī. i. 179. 12 (*on* i. 1. 4)

अनेकाविद्यासद्भाव (anekāvidyā-sadbhāva) *m.* presence of more than one nescience एकैवाविद्येति पक्षे दोषः ... एकस्यापि च जीवस्यानेकाविद्यासद्भावाभ्युपगमात् TattvPradī. (Ci.) 384. 18.

अनेकाविद्यासंबन्ध (anekāvidyā-sambandha) *m.* relation with many nesciences अनेकाविद्यासंबन्धस्य दुःखानुसंधानरूपानर्थस्य च ... कथमनुसंधानाननुसंधानव्यवस्था Nyāyāmṛ. 581A. 5; AdvaiSi. 817. 3.

अनेकाविद्यास्वीकार (anekāvidyā-svīkāra) *m.* acceptance of many nesciences इष्टसिद्धिकारैरपि यावन्ति ज्ञानानि तावन्त्यज्ञानानीत्यनेकाविद्यास्वीकारात् TattvPradī. (Ci.) 384. 19.

अनेकाविषयक (anekāviṣayaka) *adj.* not referring to more than one thing (i. e. referring to only one thing) नैयमिकाग्निहोत्रहोमः ... जुहोतेर्विषयो भवन् न स्वस्माद्भिद्यत इति तत्र व्यभिचारवारणार्थं अनेकाविषयकेति Pūrvotta-VāNaMā. 4. 2.

अनेकावृत्ति (anekāvṛtti) *f.* many repetitions देवतान्तरनाम्नामनेकावृत्तिविशिष्टसंकीर्तने यत्फलं तस्य सकृदेव शिवादिनामसंकीर्तनेन लाभे संभवति ŚivārkaMaDī. ii. 421. 25 (*on* iv. 1. 1)

अनेकाव्यक्तानयनसूत्र (anekāvyaktānayana-sūtra) *n.* rule for finding out more than one unknown (element) अनेकाव्यक्तानयनसूत्रमकृत्वाज्ञातानिष्टान् फलसदृशी तद्युतिर्यथा भवति। विभजेत पृथग्व्यक्तैरविदिताराशिप्रमाणानि GaṇiSāSaṁ. 2. 108 (1)

अनेकाव्ययतुल्यरूप (anekāvyayatulya-rūpa) *adj.* having the form similar to many indeclinables अपि चेतिवदनेकाव्ययतुल्यरूप एकशब्दो वा ŚrutaPra. iA. 33. 5 (*on* i. 1. 1)

अनेकाशीर्वाद (anekāśīrvāda) *m.* various blessings or benedictions कश्चिद् वृद्धब्राह्मणः समागत्य अनेकाशीर्वादान् कृत्वा भणति SiṁhāDvā. 148. 5 (4)

अनेकाशुचिसंघातत्व (anekāśucisaṅghāta-tva) *n.* the state of being a collection of various impurities अवरम् निकृष्टम् अनेकाशुचिसंघातत्वादत्यन्तबीभत्सम् कुलायं नीडं शरीरम् BṛĀraUBh. 550. 11 (*on* iv. 3. 12); 746. 9 (*on* vi. 1. 7)

अनेकाशेषता (anekāśeṣatā) *f.* completeness of more than one यद्येकस्य सामान्यस्य कार्त्स्न्यं भवेदेकदेशो वा कृत्स्नता ह्यनेकाशेषता सा चैकस्मिन्नोपपन्ना Upask. 54. 1 (*on* i. 2. 3)

अनेकाशौचसंनिपात (anekāśauca-sannipāta) *m.* concurrence of various impurities इति स्मृतिचन्द्रिकायामनेकाशौचसंनिपातविषयाणि SmṛtiCan. vi.65.10.

अनेकाश्चर्य (anekāścarya) *adj.* containing various wonders अनेकाश्चर्यमालोक्य ते घोरं मकराकरम्। उपविश्यातिनिर्विण्णाः पाणिन्यस्ताननाः क्षणम्।न लेभिरे कपिवराः ...धृतिम् RāmāMañ. 215. 10.

अनेकाश्चर्य (anekāścarya) *n.* various wonders अनेकाश्चर्यकुक्षेः क्षीरसागरादजनि ...देदीप्यमानपुण्यलक्ष्मा लक्ष्मीः NalaCam. 5. 54 (66)

अनेकाश्चर्यनिलय (anekāścarya-nilaya) *m.* abode of various wonders (महाकालवनम् ...शृणु देवि) श्रीमेरोः संनिधाने च शिखरं रत्नचिह्नितम्। अनेकाश्चर्यनिलयम् SkandP. v (1). 1. 12; PadmP. v. 15. 3.

अनेकाश्चर्यमण्डित (anekāścarya-maṇḍita) *adj.* adorned or embellished with various wonders किरातः ...शिवालयं ददर्शाग्रे अनेकाश्चर्यमण्डितम् SkandP. i (1). 5.123.

अनेकाश्चर्यसंयुत (anekāścarya-saṁyuta) *adj.* accompanied by, i. e. possessing various wonders मेरुः ...नानारत्नमयैः शृङ्गैः स्थितः ... अनेकाश्चर्यसंयुतः ParaS. 26. 15; LiṅgaP. i. 48. 5; योजनायुतविस्तीर्णमनेकाश्चर्य-संयुतम्। ... मण्डपं शीघ्रं कुरु SaurP. 56. 7.

अनेकाश्चर्यसंवीता (anekāścarya-saṁvītā) *adj. (f.)* equipped or armoured with various wonders उभे सेने ...अनेकाश्चर्यसंवीते चतुरङ्गबलान्विते। विरेजतुः SkandP. i (1). 29. 1.

अनेकाश्चर्यसंकीर्ण (anekāścarya-saṅkīrṇa) *adj.* full of various wonders अनेकाश्चर्यसंकीर्णे ...रम्ये क्रीडनकस्थाने ...संसारभीरुः ...। धृतिं न लभते PadmP. (Ra.) 83. 43.

अनेकाश्चर्यसदन (anekāścarya-sadana) *n.* abode of various wonders क्रीडागिरिरियं तस्य चक्रिणोऽष्टापदाभिधः। अनेकाश्चर्यसदनम् TriṣaŚaPuC. ii. 5. 98.

अनेकाश्चर्यसंदोह (anekāścarya-sandoha) *m.* store-house of various wonders सः ...प्राप्तवानथ दैत्येन्द्रसिंहद्वारम्...अनेकाश्चर्यसंदोहं विश्वरूपमिव स्थितम् HarVi. 32. 34.

अनेकाश्चर्यसमीप (anekāścarya-samīpa) *adj.* adjacent to various wonders इहैवानेकाश्चर्यसमीपे जम्बूद्वीपे ...श्रेष्ठी सुनन्दो नाम YaśasCam. ii. 283.14.

अनेकाश्चर्यसंपूर्णा (anekāścarya-sampūrṇā) *adj. (f.)* full of various wonders अनेकाश्चर्यसंपूर्णा प्रवृत्तसुमहोत्सवा। सायोध्या नगरी जाता PadmP. (Ra.) 81. 116; (कुमारो मन्त्रिपुत्रश्च) चेतसीति विनिश्चित्य प्रस्थितौ तत्पुरं प्रति। अनेकाश्चर्यसंपूर्णां पश्यन्तौ पथि भूमिकाम् CitraPaC. 133.

अनेकाश्चर्यसंभूत (anekāścarya-sambhūta) *adj.* **A** possessing various wonders एवंभूतः कृतस्तेन मण्डपो दिव्यरूपवान्। अनेकाश्चर्यसंभूतो दिव्यो दिव्यविमोहनः SkandP. i (1). 24. 21; ŚivaP. ii (3). 38. 28 (168B. 10); **B** born with, i. e. consisting of various wonders कुमारो यानमारुहत्। अनेकाश्चर्यसंभूतम् ŚivaP. ii (4). 7. 15 (201A. 7)

अनेकाश्चर्यसेवधि (anekāścarya-sevadhi) *m.* treasure (-house) of various wonders कुरोः पुत्रोऽभवद् हस्ती तदुपज्ञमिदं पुरम्। हस्तिनापुरमित्याहुरनेकाश्चर्यसेवधिम् ViviTīKa. 94. 5.

अनेकाश्मरश्मि (anekāśma-raśmi) *m.* ray (s) of many gems or jewels अनेकाश्मरश्म्युल्लसत्कण्ठभूषम् ...अनुस्मृत्य कृष्णम् ...संप्रीणयेत् PañcaRā. (Nā.) iii. 10. 18.

अनेकाश्रमविधिस्वीकार (anekāśramavidhi-svīkāra) *m.* acceptance of more than one injunction regarding stages of life वाक्यभेदः प्रसज्येत एकस्मिन्वाक्येऽनेकाश्रमविधिस्वीकारात् VedāntKau. 363. 24 (*on* iii. 4. 20)

अनेकाश्रय (anekāśraya) *adj.* **Ai** based on various sources इति नैकाश्रयं (v. l. इत्यनेकाश्रयं) जन्म दिव्यमानुषसंश्रितम् MahāBhā. i. App. I. 1 (25); **Aii** based on many things संप्रत्यनेकाश्रयचित्रशोभा लक्ष्मीः शरत्कालगुणोपनीता। ... विभातिRāmā. iv. App. I. 16 (5); **Bi** occurring or abiding in more than one

(entity) गुणोऽनेकाश्रयः कश्चिदियं त्वेकाश्रया क्रिया TantrVā. 693. 5 (*on* iii. 1. 12); **Bii** occurring or abiding in many (entities) द्वित्वादीनां पर्याप्तिलक्षणः कश्चन संबन्धोऽनेकाश्रयोऽभ्युपगम्यते SiddhāMu. 61. 20 (*on* 108)

अनेकाश्रय (anekāśraya) *m.* many abodes or substrata अनेकाश्रयसंयोगापेक्षणे दशामात्रसंयोगे पटोपलब्धिः स्यान्नवा कदाचित् AbhidhKoBh. 189. 18 (*on* 3.100)

अनेकाश्रयत्व (anekāśraya-tva) *n.* **1** the state of having more than one as the abode or substratum न भेद एकः रूपविरोधात्, एकत्वे च तन्निमित्तं वस्तूनामेकत्वं स्यात् ...कथं तर्हि अनेकाश्रयत्वम् BrahmSi. 49. 4; न चारुणादिगुणवद् द्रव्यावच्छेदेन कारकत्वम्, एकैकपदार्थावच्छेदकत्वेनानुपक्ष्यमाणत्वादनेकाश्रयत्वात् Kāśi. i. 169. 8 (*on* 2. 206); YuktiSneha. 28. 24 (*on* i. 1. 2); गोत्वादिसामान्यस्यैवानेकाश्रयत्वेन नित्यत्वोपपत्तेः YuktiSneha. 75. 25 (*on* i. 1. 5); **2** the state of having more than one thing as the basis निर्धारणस्यानेकाश्रयत्वात् अच इत्येकवचनमनुपपन्नम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 64 (231. 9)

अनेकाश्रयपर्याप्त (anekāśraya-paryāpta) *adj.* pervasively occurring in many abodes or substrata द्वित्वादयः परार्धान्ताः ...अनेकाश्रयपर्याप्ता एते तु परिकीर्तिताः BhāṣāPa. 108.

अनेकाश्रयसंयोगापेक्षा (anekāśrayasaṁyogāpekṣā) *f.* expectancy for, i.e. dependence on the contact with many abodes or substrata अनेकाश्रयसंयोगापेक्षायामुपलब्धौ कल्प्यमानायां दशामात्रसंघाते गृह्यमाणे पट उपलभ्येत Sphuṭā. iii. 107. 3 (*on* 3. 100)

अनेकाश्रयसमूहोपपत्ति (anekāśrayasamūhopapatti) *f.* tenability of a group based on more than one (abode or substratum) एकस्यापि वातस्य दिग्भेदनिमित्तभेदप्रतिभासादनेकाश्रयसमूहोपपत्तिः Pradī. iv. 172B. 9 (*on* iv. 2. 49)

अनेकाश्रयसंबन्ध (anekāśraya-sambandha) *m.* relation based on more than one (referent) द्रव्यपदार्थकस्य वाचनिको वचननियमः ...अनेकाश्रयसंबन्धविवक्षायां द्विवचनबहुवचने Pradī. ii. 99A. 9 (*on* i. 2. 64)

अनेकाश्रयान्विता (anekāśrayānvitā) *adj. (f.)* containing many supports वसुन्धराः ...दुरात्मनामधृष्या यास्तथानेकाश्रयान्विताः। ...तास्वेवंगुणयुक्तासु महीषु विनिवेशयेत् ...खेटग्रामपुरादि च SamarāSū. 8. 34.

अनेकाश्रयाश्रित (anekāśrayāśrita) *adj.* existing in more than one abode or substratum न चानेकाश्रयाश्रितमेकं सामान्यं क्वचिद् दृष्टम् Śarka. 98. 22.

अनेकाश्रयिन् (anekāśrayin) *adj.* of diverse bases or causes क्वचित्प्रमत्ता इव वारणेन्द्रैर्विभान्त्यनेकाश्रयिणो वनान्ताः Rāmā. iv. 539* (4)

अनेकाश्रित (anekāśrita) *adj.* [*f.* -ā] **i** abiding in more than one संयोगविभागद्वित्वद्विपृथक्त्वादयोऽनेकाश्रिताः PadārthaSaṁ. 95. 15; BhāṣāPa. 89; निस्सामान्यं निर्गुणमाश्रितं तु एकाश्रितमनेकाश्रितं वेति प्रागिव द्वयमेव NyāyKuA. ii (1). 194. 7; संयोगविभागौ द्वित्वद्विपृथक्त्वादयश्चानेकाश्रिताः TārkiRa. 150. 7; TattvCin. iii. 23. 6; योऽनेकाश्रितो धर्मो नासावेकैकप्रतीतौ प्रतीयते यथा द्वित्वादि NyāySu. (Ja.) 370A. 9 (*on* ii. 2. 6); **ii** abiding in many अनेकत्वसंख्या तावदनेकाश्रिता NyāySu. (Ja.) 370A. 12 (*on* ii. 2. 6)

अनेकाश्रितगुण (anekāśrita-guṇa) *m.* quality abiding in more than one एकत्वैकपृथक्त्वसंयोगविभागानामेवानेकाश्रितगुणारम्भकत्वम् Kiraṇā. 173. 22.

अनेकाश्रितगुणत्व (anekāśritaguṇa-tva) *n.* the state of being the quality abiding in more than one द्वित्वादिकमेकत्वद्वयविषयानित्यबुद्धिव्यङ्ग्यं न भवति अनेकाश्रितगुणत्वात्पृथक्त्वादिवत् SarvaDaSaṁ. 10. 95; SarvaDaKau. 57. 7.

अनेकाश्रितत्व (anekāśrita-tva) *n.* the state of being that which abides in more than one एका संयोगव्यक्तिरेका च विभागव्यक्तिरुभयोर्द्रव्ययोर्वर्तत इत्यनेकाश्रितत्वम् NyāyKa. 95. 17; किमिदमनुवृत्तत्वं नाम। अनेकाश्रितत्वमिति चेन्न KhaṇḍanKhā. 1082. 19; यदि संयोगादीनां जातेश्चानेकाश्रितत्वं स्यात् तदा ...घटादेरपि घटाभेदः SiddhāLeSaṁ. 339. 5.

अनेकाश्वमहिष्यादि (anekāśvamahiṣy-ādi) *adj.* many horses and she-buffaloes etc. शाबलेयादिपिण्डेऽनेकाश्वमहिष्यादिव्यावृत्तियोगादनेकसामान्याध्यवसायप्रसङ्गः Śarka. 42. 24.

अनेकाश्वरथ (anekāśva-ratha) *adj.* **i** owning a chariot drawn by many horses (i. e. the Sun) उच्चैःपदसमारूढमनेकाश्वरथं विभो। प्रतापेन स्तुतं भोस्ते मित्रं विजयतेतराम् AlaṅkāMañ. 91. 2; **ii** owning many horses and chariots, AlaṅkāMañ. 91. 2.

अनेकासंसर्गैकनिमित्त (anekāsaṁsargaika-nimitta) *adj.* caused by one not related to more than one अयं व्यवहारो न निर्निमित्तो नाप्यनेकनिमित्तो नाप्यनेकासंसर्गैकनिमित्तः, अतिप्रसङ्गात् ĀtmaTaVi. 347. 4.

अनेकासनसंस्थ (anekāsana-saṁstha) *adj.* occupying or lying down on several seats अर्थः प्रकाश्यते नैरंश्येनास्य किं वृत्तिः किं वा तस्यान्यथैव सा। यथा पात्रादिसंस्थस्य श्रीफलादेर्यथावा। अनेकासनसंस्थस्य चैत्रादेरुपलक्षिता TattvSaṁ. 621.

अनेकासनसंधान (anekāsana-sandhāna) *n.* employment of many postures (of sexual intercourse) अनेकासनसंधानै रतेर्ज्ञानं कला स्मृता ŚukraNī. 4 (3). 70.

अनेकासना (anekāsanā) *adj. (f.)* having more than one seat स चानेकासनामेकामालेक्य मनुभूमिकाम्। केन केनात्र भोक्तव्यमिति ...उक्तवान् BṛKathāŚloSaṁ. 22. 94.

अनेकासंनिधान (anekāsannidhāna) *n.* non-proximity, i. e. absence of many (other wives) वरुणप्रघासे पत्नी यजमानश्चान्तरावेदीं गत्वा ...शूर्पेण जुहोतीत्यत्र ...अनेकासंनिधाने मुख्याया एवान्तरागमनादिनेतरासामिति न तद्विरोधः BālamBha. i. 266. 7 (*on* 1. 89)

अनेकासिद्धि (anekāsiddhi) *f.* non-establishment of many अनेकासिद्धौ द्रव्याभावे गुणाद्यभावाच्च सर्वलोकापलापः NyāyKu. 145. 10.

अनेकास्तिमत्पौर (anekāstimat-paura) *adj.* having many rich citizens अन(?ने)कास्तिमत्पौरं पुरं देमपुराभिधम् PāṇḍaC. 1. 484.

अनेकास्त्र (anekāstra) *n.* many missiles अनेकास्त्राणि शस्त्राणि द्रोणाचार्यो महाबली। विसृजन्पाण्डवानीकं पीडयामास SkandP. iii (1). 18. 37.

अनेकाहःप्रयोगापेक्षा (anekāhaḥprayogāpekṣā) *f.* [Inst.] with regard to the performance for several days (आहुतीः प्रतिपादयेत्) अनेकाहःप्रयोगापेक्षया आहुतीरिति बहुवचनम् MuṇḍUBh. 314. 18 (*on* i. 2. 2)

अनेकाहवशोभित (anekāhava-śobhita) *adj.* adorned with (victories in) many wars जामाता रावणस्यासावनेकाहवशोभितः PadmP. (Ra.) 89. 5.

अनेकाहार्यत्व (anekāhārya-tva) *n.* the state of being what is to be carried or brought by more than one (entity) एकोदकाहरणलक्षणार्थक्रियेत्याद्यपि न युक्तम् ...एकैकस्यानेकाहार्यत्वे प्रमाणाभावात् ĀtmaTaVi. 718. 7.

अनेकाहुति (anekāhuti) *f.* many oblations प्रतिमन्त्रं स्वाहाकारः प्राप्तः स्यात्। स च प्रदानार्थ इति कृत्वा अनेकाहुतयः स्युः VīraMi. (Saṁskāra.) 440. 19.

अनेकाहोपवास (anekāhopavāsa) *m.* fast for many days अतस्ते अनेकाहोपवासदेवतार्चनगुरुब्राह्मणनमस्कारादि सतां वृत्तमाचरन्तो न दुष्यन्ति ManuBh. ii. 388. 21 (*on* 10. 127)

अनेकाह्लादजनित (anekāhlāda-janita) *adj.* arisen from various joys रवैः। अनेकाह्लादजनितैराचारादिभिः ...पश्येन्मन्त्रमयं बिम्बम् JayāS. 20. 335; PāraS. 15. 829.

अनेकीकरण (anekī-karaṇa) *n.* the act of making (one) into more than one विचालः – अन्यथाकरणम्। तच्चैस्यानेकीकरणमनेकस्य वा एकीकरणमिति सूत्रेणैवेष्टसिद्धिरित्यर्थः Pradī. iv. 371B. 26 (*on* v. 3. 44) [making manifold, MW.]

अनेकीकुर्वत् (an-ekīkurvat) *adj.* not uniting absolutely (पूर्वम् ... उत्तरमक्षरं च) अक्षरे खल्विमे अविकर्षन्ननेकीकुर्वन्यथावर्णमाह AitĀ. III. i. 5. 11.

अनेकीभवत् (an-ekībhavat) *adj.* **i** not becoming one, not coalesced यथा संधीयमानानामनेकीभवतां स्वरः। उपदिष्टस्तथा विद्यादक्षराणामवग्रहे ṚPrāti. 3. 15; **ii** (anekī-bhavat) becoming more than one इत्येवं प्रतिपत्तुराशयवशादेकोऽप्यनेकीभवंस्त्रैलक्षण्यमथैकतामुपगतो मार्गोऽपवर्गस्य यः। ... लोकस्तमास्कन्दतात् TattvPradī. (A.) 336. 5 (*on* 3. 42) [being manifold, i. e. divided into two, MW.]

अनेकीभू (anekī-bhū-) I.P. **1** to be manifold, to be divided into two, MW., APTE; **2** to be multiplied, cf. **अनेकीभूय i**; **3** to become more than one, cf. **अनेकीभवत् ii**; **4** (an-ekībhū-) not to be coalesced, cf. **अनेकीभवत् i**.

अनेकीभूय (anekībhū-ya) *ger.* **i** having been multiplied मञ्चान् विरचयामासुः स्वर्णस्तम्भैः पुरीसदः। अनेकीभूय निधिभिः पुरोभूयागतैरिव TriṣaŚaPuC. i. 4. 613; **ii** having become more than one पिता माता गुरुः स्वामी यत्सर्वेऽपि न कुर्वते। एकोऽप्यनेकीभूयेव त्वं हितं विदधासि तत् TriṣaŚaPuC. i. 6. 269.

अनेकीय (anek-īya) *adj.* [enumerated in the *utkarādigaṇa*, P. iv. 2. 90; GaṇPā. 25. 33] that which belongs to more than one शालीयम्। अनेकीयम्। खलाजिनीयम् GaṇRa. 4. 302 (341)

अनेकेत् (aneket) *adj.* having more than one indicatory letter आविति सामान्योक्त्यर्थो यस्तदविघातार्थष्टः। अन्यथैकेद्ग्रहणे अनेकेतो डाप्चापौ न गृह्येयाताम् PrakriKau. i. 319. 2; Prasā. i. 319. 15.

अनेकेतिकर्तव्यता (aneketikartavyatā) *f.* more than one procedure or manner of performance अतश्च योगीश्वराद्युक्तप्राजापत्यद्वयस्थाने गौतमीयमनेकेति-

कर्तव्यतासहितं द्रष्टव्यम् Mitā. 518. 19 (*on* 3. 319)

अनेकेन्दुमयी (anekendu-mayī) *adj.* (*f.*) containing several moons खड्गैः केचिद् दिवं चक्रुः कृष्णविद्युन्मयीमिव। वसुनन्दैश्च विशदैरनेकेन्दुमयीमिव TriṣaŚaPuC. i. 4. 122.

अनेकेन्द्रायुधीकृत (anekendrāyudhīkṛta) *adj.* (the direction) which is made to be possessing, i. e. covered with many rainbows भण्डिः ...नरपतिना ...अभ्यनुज्ञातो दर्शयांबभूव। तद्यथा ...बालातपविसरवर्षिणां च किरणैरनेकेन्द्रायुधीकृतदशदिशामलंकाराणां विशेषान् HarṣaC. 303. 14.

अनेकेन्द्रिय (anekendriya) *n.* **A** various sense-organs एवमनेकेन्द्रियसुखातिशयमनुभवन्नपि नोपलक्ष्यसि (?लक्षयसि) PriyDa. 2. 3 (32); **B** more than one sense-organ युगपदनेकेन्द्रियावस्थितिदिशः शरीरमिति चेन्न NyāySiA. 209.25.

अनेकेन्द्रियकत्व (anekendriyaka-tva) *n.* the state of having, i. e. being known through more than one sense-organ इन्द्रियान्तरविषयेऽपि इन्द्रियान्तरं प्रवर्तत इत्यनेकेन्द्रियाकत्वं (?अनेकेन्द्रियकत्वं) वृथैव TātpaṬ. (U.) 160. 12 (*on* 4. 159)

अनेकेन्द्रियग्राह्य (anekendriya-grāhya) *adj.* **A** fit to be cognised through various sense-organs सत्तागुणत्वद्रव्येष्वनेकेन्द्रियग्राह्येष्विन्द्रियान्तराणामिन्द्रियान्तरसापेक्षत्वप्रसङ्गः BrahmSi. 81. 8; ŚlokaVār. 4. 156 (183. 1); **B** fit to be cognised through more than one sense-organ अनेकेन्द्रियग्राह्यमेकं सद् दृष्टं सत्त्वम् Kāśi. i. 265. 27 (*on* 4. 156)

अनेकेन्द्रियग्राह्यता (anekendriyagrāhya-tā) *f.* the state of being that which is fit to be cognised through more than one sense-organ चक्षुष्ट्वजातेरेकत्वेनानेकेन्द्रियग्राह्यता नास्तीत्यनेकान्तिकत्वम् परिह्रियते तदेन्द्रियजातेरेकत्वादनेकेन्द्रियग्राह्यता TātpaṬ. (U.) 159. 16 (*on* 4. 155); NyāyRa. 183. 13 (*on* 4. 157)

अनेकेन्द्रियग्राह्यत्व (anekendriyagrāhya-tva) *n.* the state of being that which is to be cognised through more than one sense-organ जात्यादिविशिष्टमेकं द्रव्यं प्रतीयते, न च तदेकम्, अनेकेन्द्रियग्राह्यत्वात् रूपरसवत् TātpaṬ. (U.) 159. 12 (*on* 4. 155)

अनेकेन्द्रियजन्यज्ञान (anekendriyajanya-jñāna) *n.* knowledge arising from more than one sense-organ न च दीर्घशष्कुलीभक्षणादौ नानावधानभाजां च कथमेकदानेकेन्द्रियजन्यज्ञानमिति वाच्यम् SiddhāMu. 53. 28 (*on* 85)

अनेकेन्द्रियपरिकल्पन (anekendriya-parikalpana) *n.* assumption (of the existence) of more than one sense-organ त्वगेवैकमिन्द्रियमिष्टम् ...। ततश्चानेकेन्द्रियपरिकल्पनं वृथैव TātpaṬ. (U.) 160. 24 (*on* 4. 163)

अनेकेन्द्रियवादिन् (anekendriya-vādin) *m.* expounder or advocate of the theory that more than one sense-organ is needed for knowing यथैकेन्द्रियवादिनो युगपदनेकार्थ-संनिधाने सति युगपदुपलब्धिर्दोषो भवति तथानेकेन्द्रियवादिनोऽपि एकेन्द्रियग्राह्येषु युगपदुपलब्धिप्रसंगः NyāyVār. 390. 15 (*on* iii. 1. 53)

अनेकेन्द्रियवृत्ति (anekendriya-vṛtti) *adj.* existing in various sense-organs यदि मन्येत नानेकेन्द्रियवृत्तिः प्राणः ... किंतु त्वङ्मात्रवृत्तिरिति तत्राह न च त्वगिति VedāntKa. 334. 12 (*on* ii. 4. 9)

अनेकेन्द्रियवृत्ति (anekendriya-vṛtti) *f.* function of various sense-organs अयोगिनामपि दीर्घशष्कुलीभक्षणादावनेकेन्द्रियवृत्त्यनुभवात् YogSā. 71. 11(4)

अनेकेन्द्रियसंयोग (anekendriya-saṁyoga) *m.* contact with more than one sense-organ युगपदनेकेन्द्रियसंयोगे ज्ञानयौगपद्यं स्यात् Upask. 307. 10 (*on* vii. 1. 23)

अनेकेन्द्रियसंबद्ध (anekendriya-sambaddha) *adj.* connected with more than one sense-organ यदि पुनरात्मैवाधिष्ठाता भवेत् तथाप्यात्मनो युगपदनेकेन्द्रियसंबद्धस्यानिषेधादयुगपज्ज्ञानोत्पत्तौ न्यायोऽन्योऽवधार्यः NyāyVār. 85. 3 (*on* i.1.16)

अनेकेन्द्रियाङ्कत्व (anekendriyāṅka-tva) *n.* the state of being marked or characterised by more than one sense-organ इन्द्रियान्तरविषयेऽपि इन्द्रियान्तरं प्रवर्तत इत्यनेकेन्द्रियाकत्वं (v. l. ०याङ्कत्वं) वृथैव TātpaṬ. (U.) 160. 12 (*on* 4.159)

अनेकेन्द्रियाधिष्ठान (anekendriyādhiṣṭhāna) *n.* act of abiding in more than one sense-organ निरतिशयवेगं च तत् युगपदिवातिशीघ्रमनेकेन्द्रियाधिष्ठानदर्शनात् ĀtmaSi. 61. 21.

अनेकेन्धनादि (anekendhanādi) *adj.* various fire-woods etc. यथानेकेन्धनादीनि संप्रविष्टानि पावके। अलक्ष्याणि च दग्धानि तद्वद् ब्रह्मण्युपासकाः JayāS.4.122.

अनेकेवशब्दा (anekevaśabdā) *adj.* (*f.*) wherein more than one *iva*-word (is used) (वाक्यार्थोपमा) अनेकेवशब्दा यथा-दिने दिने सा परिवर्धमाना लब्धोदया चान्द्रमसीव लेखा। पुपोष लावण्यमयान्विशेषाञ्ज्योत्स्नान्तराणीव कलान्तराणि SaraKaṇṭhā. 408. 1.

अनेकेश्वर (anekeśvara) *m.* **A** more than one god or master (as controlling power) परस्परभिन्ना एवैते वासुदेवादयश्चत्वार ईश्वरास्तुल्यधर्माणः नैषामेकात्मकत्वमस्तीति ततोऽनेकेश्वरकल्पनानर्थक्यम् एकेनैवेश्वरेणेश्वरकार्यसिद्धेः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 417. 8 (*on* ii. 2. 44); ŚrutaPra. ii. 336. 20 (*on* ii. 2. 42); न तावदेते चत्वारः परस्परं भिन्नाः। अनेकेश्वरकल्पनायां गौरवादिदोषापत्तेः NyāySu. (Ja.) 425A. 6 (*on* ii. 2. 12); **B** many gods (as creators) नन्वीश्वरानुमानेऽनेकेश्वरकल्पनैवं सति स्यात्। न स्यात् वैषम्यात् NyāySu. (Ja.) 162B. 13 (*on* i. 2. 2)

अनेकेश्वर (anekeśvara) *adj.* **i** having many gods or masters (as controlling powers) भूरिक्रियावांस्तु नरस्तथानेकेश्वरोऽवशः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1574; **ii** having more than one god (as creator) न हि केनचिदीश्वरवादिना अनेकेश्वरं जगत् अभ्युपगतम् ĀgaPrā. 56. 14.

अनेकेश्वर (anekeśvara) *m.* many gods अनेकेश्वरता चानिष्टापद्येत तस्मान्न मुक्तो जगद्व्यापारीति GoviBh. 322. 16 (*on* iv. 4. 17)

अनेकेश्वरत्व (anekeśvara-tva) *n.* the state of being many gods न हि ईश्वरद्वयं संभवति, अनेकेश्वरत्वे व्यवहारानुपपत्तेः GītāBh. (Śaṅ.) 328. 12 (*on* 11. 43); अनेकेश्वरत्वं च न युक्तम् AṇuBh. 139. 7 (*on* ii. 2. 44)

अनेकेश्वरवाद (anekeśvara-vāda) *m.* theory or doctrine that gods are many, polytheism अनेकेश्वरवादो हि नातीव हृदयंगमः। ते चेत् सदृशसंकल्पाः कोऽर्थो बहुभिरीश्वरैः NyāyMañ. i. 219. 8.

अनेकेश्वरविरोध (anekeśvara-virodha) *m.* contradiction to (the theory) that gods are many इन्द्रादिगतस्य ... शक्तेरप्यस्मदाद्यपेक्षयाधिक्यमात्रमेव न तु निरर्गलत्वमपि। अन्यथानेकेश्वरविरोधः NyāySu. (Ja.) 147A. 8 (*on* i. 1. 7)

अनेकेश्वरानुपपत्ति (anekeśvarānupapatti) *f.* untenability of (the theory) that gods are many अथ ऐश्वर्यविशेषो ब्रह्मणि, तत्प्राप्तिस्तद्रूपपरिणामो मोक्षः, 'स स्वराड् भवति' इति श्रुतेः। तदसत् अनेकेश्वरानुपपत्तेः BrahmSi. 120.19.

अनेकेश्वरापत्ति (anekeśvarāpatti) *f.* undesired contingency of many gods किं मुक्तजीवेशयोरतारतम्यम् ... न ... अनेकेश्वरापत्त्या जगत्प्रवृत्त्ययोगात् Nyāyāmṛ. 640B. 9; AdvaiSi. 893. 6.

अनेकेष्टवैकल्य (anekeṣṭa-vaikalya) *n.* deprivation of various desirable things ब्रह्म विद्वान् ... तरति शोकम् अनेकेष्टवैकल्यनिमित्तं मानसं संतापम् MuṇḍUBh. 360. 1 (*on* iii. 2. 9)

अनेकेष्टिव्यवहित (anekeṣṭi-vyavahita) *adj.* (used as noun) (what is) intervened by various sacrifices न हि पवित्रारम्भसमयेऽनेकेष्टिव्यवहितस्याभिषेचनीयस्य प्रयोग उपस्थितः ŚāstrDī. 831. 5 (*on* xi. 4. 2)

अनेकैकत्वबुद्धि (anekaikatvabuddhi) *f.* more than one cognition of singularity अनेकैकत्वबुद्धिर्या सापेक्षाबुद्धिरिष्यते BhāṣāPa. 109.

अनेकैकत्वसंनिपात (anekaikatva-sannipāta) *m.* concurrence of more than one singularity यदि त्वन्यदपि संक्रियेत ततोऽनैकैकत्वसंनिपातात्संख्यान्तरोपजने सति श्रुतैकत्वपरित्यागेनानेकसंस्काराच्छ्रुतं हीयेताश्रुतं च परिगृह्येत TantrVā. 739. 22 (*on* iii. 1. 14)

अनेकैकविशिष्ट (an-ekaikaviśiṣṭa) *adj.* not qulified by distinct single feature अनेकैकविशिष्टस्त्वात्मा कृत्स्नत्वादुपास्यः BṛĀraUBh. 114. 15 (*on* i.4.7)

अनेकैकव्यवहार (anekaika-vyavahāra) *m.* usage of more than one (in the case of one) and that of one (in the case of more than one) एकस्यानेकसंबन्धेऽनेकस्य चैकसंबन्धेऽविरोधात् एकानेकयोरनेकैकव्यवहारविरोधात् ĀtmaTaVi. 413. 3.

अनेकैकस्मृतिद्वार् (anekaikasmṛti-dvār) *f.* [Inst.] through the recollection of more than one single (referent) अस्ति च द्वन्द्वे पदस्यानेकमुपस्थाप्यं तत्र तात्पर्यं च तन्निर्वाहश्चानेकैकस्मृतिद्वारा लक्षणया पदेन वा TattvCin. iv (2). 803. 5.

अनेकोक्ति (anekokti) *adj.* having various expressions श्वेतोऽसौ धावतीत्यादेरनेकोक्तित्वकारणात्। अनेकार्थावसायः स्यान्न त्वेवमिह युज्यते BṛĀraUBhVā. i. 5. 346.

अनेकोच्चण्डमार्तण्ड (anekoccaṇḍa-mārtaṇḍa) *m.* many fierce, i. e. scorching suns अनेकोच्चण्डमार्तण्डप्लुष्टे भुवनमण्डले। चराचरजगत्सर्गः सहसा भस्मसादभूत् DaśāvaC. 1. 35.

अनेकोच्चारण (anekoccāraṇa) *n.* **A** many utterances, i.e. repetitions of injunctions अर्थलभ्यविध्यन्तरप्रसूतावसत्यामेकात्मकः श्रौतो विधिरेकत्रोपक्षीयमाणो यद्यप्यन्यत्रास्तीति कल्पते तन्नासकृदुच्चारणात् सिध्यतीति पौरुषेयोऽनेकोच्चारणप्रसङ्गः TantrVā. 478. 13 (*on* ii. 2. 6); **B** pronunciation of many (consonants) यत्तु

शास्त्रे व्यञ्जनानां कालः परिगण्यते तद्गुरुलाघवनिरूपणाय। अनेकोच्चारणे हि प्रयत्नस्य गौरवं भवति Pradī. vi. 63. 19 (*on* vii. 1. 72)

अनेकोत्क्रमज्या (anekotkrama-jyā) *f.* more than one reversed sine स्यात्तत्समो वा परिधिस्त्वनेकोत्क्रमज्ययाप्यत्र स एव बोध्यः SiddhāTaVi. 30.6.

अनेकोत्तमर्ण (anekottamarṇa) *m.* **i** more than one creditor युगपदनेकोत्तमर्णेषु दानप्राप्तौ क्रममाह Aparā. 645. 14 (*on* 2. 41); **ii** many creditors अनेकोत्तमर्णसमवाये ऋणग्रहणानुक्रमेण अधमर्ण ऋणं दाप्यः DīpKa. 43. 11 (*on* 2. 41)

अनेकोत्तमाङ्ग (anekottamāṅga) *n.* many heads (of persons) सदानेकोत्तमाङ्गानां पीडाहरगुणश्रियः। भूपतेरुत्तमाङ्गस्य पीडा कष्टमवर्धत RājTa. (Jo.) 252.

अनेकोत्पत्तिपरता (anekotpattipara-tā) *f.* the state of being intended to convey many origins, i.e. ritual acts संख्या ... अनेकोत्पत्तिपरतां विधेर्बोधयन्ती ... कर्मणां मिथोभेदमावहति ŚāstrDī. 95. 3 (*on* ii. 1. 1)

अनेकोत्पत्तिप्रसङ्ग (anekotpatti-prasaṅga) *m.* undesired occasion for more than one origin, i.e. rise of many consequences न च समूहालम्बनस्थले विषयताया व्यासज्यवृत्तित्वादनेकोत्पत्तिप्रसङ्गः BhāṭṭDī. ii. 131. 24 (*on* iv. 3. 9)

अनेकोत्पद्यमान (anekotpadyamāna) *adj.* (used as noun) more than one (object) being originated संख्यापि युगपदनेकोत्पद्यमानसमवेता पूर्वासंभवद्गुणान्तराद् भिद्यते TantrVā. 626. 14 (*on* ii. 3. 26)

अनेकोत्पादादिप्रत्यय (anekotpādādipratyaya) *m.* many knowledges referring to origination etc. न चानेकोत्पादादिप्रत्ययानां विषयभेदकल्पनमपेक्ष्यैकस्याः प्रत्यभिज्ञाया एव विषयभेदकल्पनमुचितम् BhāṭṭCin. i. 134. 10 (*on* i. 1. 6)

अनेकोत्सर्गापवाद (anekotsargāpavāda) *m.* many general rules and exceptions अनेकोत्सर्गापवादजटिलस्य व्याकरणस्य लघूपायत्वमसिद्धम् MayūMāli. 45. 14 (*on* i. 3. 9)

अनेकोत्सव (anekotsava) *m.* various festivals लोकेऽनेकोत्सवाः सन्तु Nāṭa. 28. 14.

अनेकोदकभाजन (anekodakabhājana) *n.* several containers of water एकव्यक्तेर्गोस्वभाववद्व्यक्त्यन्तरस्यापि गोस्वभावत्वादेवान्तरेणापि सामान्यमनेकोदकभाजनेष्वयं चन्द्रोऽयं चन्द्र इतिवदवभासोपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 310. 12.

अनेकोदकान्तर् (anekodakāntar) *adv.* inside more than one (container of) water एको भानुस्तद(?ट)स्थः प्रतिफलनवशाद्यस्त्वनेकोदकान्तर्नानात्वं याति ŚatŚlo.52.

अनेकोदर (anekodara) *m.* more than one stomach एकस्मिन् दिव्यदेहेऽनेकोदरादिकं कथम् GītāBh. (Rā.) 547. 7 (*on* 11. 19)

अनेकोदरबाहंस (anekodarabāhvaṁsa) *adj.* having many bellies, arms and shoulders अनेकोदरबाह्वंसम् ... रूपं भानोः BhaviP. 227B. 8 (i. 153.46)

अनेकोदात्त (anekodātta) *n.* many acute syllables यद्यप्यनेकोदात्तानां न यौगपद्यं युगपद्ग्रहणात् तथापि पर्यायेण सर्वेषां स्यात् LaŚabdeŚe. ii. 944.7.

अनेकोदाहरणानुगत (anekodāharaṇānugata) *adj.* common to or continued in many examples अलिङ्गे लिङ्गाभिमानादतथाभूते तथाभूतानुमानमित्यनुमित्याभास इत्यनेकोदाहरणानुगतः संक्षेपः Kiraṇā. 266. 22.

अनेकोद्दण्डगण्डोपल (anekoddaṇḍagaṇḍopala) *m.* many rocks with prominent projections अनेकोद्दण्डगण्डोपलशिलादि यद्यथा समर्थमस्त्रीकरोति नक्तंचरः UdaySuKa. 80. 4.

अनेकोद्देश (anekoddeśa) *m.* **1A** [Inst.] with reference to many objectives यदनेकोद्देशेनानुष्ठीयते तत्तन्त्रम् NyāyRaMā. 209. 20; **1B** [Inst.] with reference to more than one object or specification एकोद्देशेनानेकविधानवदनेकोद्देशेनैकविधानमप्यशक्यम् SiddhāTa. 28. 25; **2** many subjects (of a predicate) न च गायत्र्यादीनामुद्देश्यत्वे अनेकोद्देशः BhāṭṭDī. iii. 286. 13 (*on* x. 4. 12); [Loc.] in the case of more than one subject अनेकोद्देशे वाक्यभेदात् BhāṭṭDī. iii. 232. 17 (*on* x. 2. 22) = iii. 259. 10 (*on* x. 3. 14); [Inst.] with reference to more than one subject अनेकोद्देशेनैकसंमार्गविषयानेकविनियोगविधिकल्पनसंभवात् न युक्तो वाक्यभेदः MīmāKau. ii. 172. 3 (*on* iii. 1. 13)

अनेकोद्देश्यकत्व (anekoddeśyaka-tva) *n.* **A** the state of having more than one subject 'अमावास्यायामपराह्णे' इत्यादौ कालदेशाद्यनेकोद्देश्यकत्वेऽपि कर्मनानात्वानाक्षेपकत्वात् न वाक्यभेदः MīmāKau. ii. 178. 20 (*on* iii.1. 14); **B** the state of having many objectives विधेस्तु अनेकोद्देश्यकत्वे नैव काचित् क्षतिः BhāṭṭDī. i. 198. 16 (*on* iii. 1. 7); पात्रचतुष्टयमित्यादिनानेकोद्देश्यकत्वलाभात् सपिण्डीकरणस्य पार्वणत्वे प्रसक्ते VīraMi. 313. 1 (*on* 1. 254)

अनेकोद्देश्यता (anekoddeśya-tā) *f.* **A** the state of having more than one subject गवादीनामुद्देश्यत्वे वा चशब्दोपात्तस्यापि साहित्यस्याविवक्षापत्तेः स्यादनेकोद्देश्यतानिमित्तो वाक्यभेदः MīmāKau. i. 207. 8 (*on* i. 4. 4); ii. 178. 22 (*on* iii. 1. 14); **Bi** the state of having many objectives सजातीयस्यैवोद्देश्यत्वात्तमादायानेकोद्देश्यता अपरिहार्या MīmāKau. i. 265. 1 (*on* i. 4. 21); iii (1). 19. 16 (*on* i. 2. 7); वैजात्याभावेऽपि साकाङ्क्षत्वादेव नानेकोद्देश्यता BhāṭṭDī. ii. 102. 10 (*on* iv. 1. 14); **Bii** the state of having more than one objective न चैवमेककर्मत्वभङ्गभयेन अनेकोद्देश्यतानङ्गीकारे फलसंस्कार्यस्थले तदापत्तावपि निमित्तस्थले तदभावात् किमिति नानेकोद्देश्यताङ्गीकारः MīmāKau. ii. 177. 13 (*on* iii. 1. 14); **C** the state of having reference to many काम्यवाक्ये 'अध्वर्युयजमानौ वाचं यच्छतः' इतिवन्नानेकोद्देश्यता BhāṭṭDī. iii. 251. 12 (*on* x. 3. 5)

अनेकोद्देश्यसंबन्ध (anekoddeśya-sambandha) *m.* relation with many objectives भावनायामनेककारकसंबन्धवदनेकोद्देश्यसंबन्धे बाधकाभावात् BhāṭṭDī. i. 193. 13 (*on* iii. 1. 7)

अनेकोद्देश्यसाहित्य (anekoddeśya-sāhitya) *n.* simultaneity (of actions) having more than one, i. e. two subjects द्वयोर्मातापित्रोरमुकायामुकायै चेत्युद्देशं कृत्वा ... एतच्छ्राद्धमनेकोद्देश्यसाहित्यरूपचोदनालिङ्गात् पार्वणधर्मकं तन्त्रेण कार्यम् SmṛtiCan. v. 427. 5.

अनेकोद्यानशोभाढ्य (anekodyānaśobhāḍhya) *adj.* endowed with or rich in the grandeur of many gardens यावज्जलं विवेशासौ तावत्पुरमदृश्यत। अनेकोद्यानशोभाढ्यममेयं पुटभेदनम् PadmP. iv. 38. 28.

अनेकोद्यानसंपन्न (anekodyāna-sampanna) *adj.* abounding or rich in many gardens पुरे रत्नपुरे पौरैस्त्वत्सनाथैः प्रहृष्यताम्। अनेकोद्यानसंपन्ने VīraBhā. 7. 71.

अनेकोद्वाह्य (anekodvāhya) *adj.* to be carried by many करिपृष्ठे तथानेकोद्वाह्यपाषाणदारुषु। अलक्षितेऽपि दुष्पाणां भक्ष्यदोषो न विद्यते MahNirvāT. 11.132; जलस्थं स्थलस्थं वानेकोद्वाह्यं प्रक्षालितमेकोद्वाह्यमपि दारु नासनम् VīraMi. 42. 19 (*on* 1. 20); अनेकोद्वाह्ये दारुशिले भूमिसमे इष्टकाश्च संकीर्णीभूताः VīraMi. (Paribhāṣā.) 84. 2.

अनेकोन्मार्गवर्तिन् (anekonmārga-vartin) *adj.* many (persons) who go off the (righteous) path, i. e. take to evil courses तस्मिन् यच्छासने शास्या अनेकोन्मार्गवर्तिनः। पापेभ्यो निर्भये शस्तो लघुपापे गुरुर्दमः MahNirvāT. 11. 23 (comm.बहवोऽसद्वर्त्मसु वर्तमाना जनाः)

अनेकोपकरण (anekopakaraṇa) *n.* various means or instruments इदं पुरसामान्यादनेकोपकरणसंहतं शरीरं स्वात्मना असंहतराजस्थानीयस्वाम्यर्थं भवितुमर्हति KāṭhUBh. 159. 7 (*on* 5. 1); पराधीनामनेकोपकरणसीतादिसंपाद्याम् (कृषिं यत्नेन वर्जयेत्) ManvaVi. 1320. 15 (*on* 10. 83)

अनेकोपकार (anekopakāra) *adj.* who has (been provided with) various helps पुनर्दष्टं भुजङ्गेन मन्त्रज्ञस्तमजीवयत्। इत्यनेकोपकारोऽसौ स्नेहार्द्रं नृपतिं व्यधात् BṛKathāMañ. vi. 1. 203.

अनेकोपकारकत्व (anekopakāraka-tva) *n.* the state of being what helps, i. e. being ancillary to more than one एकस्यानेकोपकारकत्वसंभावनाद्वारा प्रसङ्गनिरूपणहेतुत्वाद्युक्तमानन्तर्यम् MayūMāli. 843. 8 (*on* xii. 1. 1)

अनेकोपकारकरी (anekopakāra-karī) *adj.* (*f.*) providing with many (types of) helps पृथिवी ... शयनासनाद्यनेकोपकारकरी PadārthaSaṁ.27.21; Kiraṇā.54.7.

अनेकोपकारलक्षण (anekopakāra-lakṣaṇa) *adj.* characterised by many helps, i. e. ancillaries तन्त्रानुष्ठानेनैव पापक्षयलक्षणकार्यनिष्पत्तिर्युक्ता। यथा तन्त्रानुष्ठितैः प्रयाजादिभिराग्नेयादिषु तन्त्रेणैवानेकोपकारलक्षणकार्याणां निष्पत्तिः Mitā. 419. 25 (*on* 3. 243)

अनेकोपकारार्थता (anekopakārārtha-tā) *f.* the state of being meant for benevolence or help for many दीपकस्यानेकोपकारार्थतया दीपस्थानीयस्य पदस्यार्थस्योभयोर्वावृत्तौ त्रिविधमावृत्तिदीपकम् Kuval. 50 (1)

अनेकोपकार्यत्व (anekopakārya-tva) *n.* the state of being what is to be helped by many (factors) प्राधान्यादेवानेकोपकार्यत्वसंभवात् पुरुषव्याघ्रोऽभिरूप इति भवत्येव PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 1. 56 (75. 15)

अनेकोपकार्यापर्याय (anekopakāryā-paryāya) *m.* rows of many palatial houses चण्डकर्मा ... आजगाम ... अनेकोपकार्यापर्यायपरिगतपर्यन्तावनीकं तदुद्यानम् YaśasCam. ii. 249. 18.

अनेकोपचार (anekopacāra) *m.* many types of service (to a deity) प्रातर्नित्यपूजान्तं विधायानेकोपचारैः पुनः संपूज्य दमनमञ्जरीं सदूर्वां गन्धाक्षतयुक्ताम् ... भगवत्यर्पयेत् VīraMi. (Bhakti.) 69. 2.

अनेकोपदर्शन (anekopadarśana) *n.* act of showing or introducing of many (things) कस्याश्चिदेव क्वचित्कौतुकमुत्पद्यत इत्यनेकोपदर्शनम् JayaMa. 291. 20 (*on* 5. 5)

अनेकोपद्रव (anekopadrava) *adj.* causing various supervenient symptoms कुष्ठम् ... अशुचिविगन्धिशोथबहुलमनेकोपद्रवं सांनिपातिकं रक्तत्वात् काकणमित्युच्यते Kāśyas. 116A. 12.

अनेकोपद्रव (anekopadrava) *m.* **A** various supevenient symptoms हिक्का ...। अनेकोपद्रवयुता गम्भीरा नाम सा स्मृता SuśruS. vi. 50. 13 (comm.ज्वरश्वासतृष्णादिभिर्युक्ता); **B** various troubles ग्रामवासिनामनेकोपद्रवैरात्मंभरिः 'ग्रामकूटः' CaturCin. iii (1). 783. 5.

अनेकोपद्रववती (anekopadrava-vatī) *adj.* (*f.*) possessing various supervenient symptoms हिक्का ...। अनेकोपद्रववती गम्भीरा नाम सा स्मृता RugVi. 12. 9.

अनेकोपद्रवाकीर्णा (anekopadravākīrṇā) *adj.* (*f.*) full of various troubles (पापिष्ठाः नराः) अनेकोपद्रवाकीर्णां विषक्षारजलाविलाम्। नदीं वैतरणीं घोरां तारयन्ति VarāṅgaC. 5. 80.

अनेकोपधानविधि (anekopadhāna-vidhi) *m.* injunction regarding the laying of many (bricks) नोपधानमात्रविधिः। तथा सति 'प्राणभृत उपदधाती'-त्यनेकोपधानविधिवैयर्थ्यापत्तेः MīmāKau. i. 290. 25 (*on* i. 4. 27); BhāṭṭDī. i. 80.2 (*on* i. 4. 13-18)

अनेकोपनरकपरिवार (anekopanaraka-parivāra) *adj.* surrounded by many subordinate or minor hells एते महानरका अनेकोपनरकपरिवारा बोद्धव्याः TattvVai. 152. 26 (*on* 3. 26)

अनेकोपपत्तिबल (anekopapatti-bala) *n.* [Abl.] due to the force of many reasons ब्रह्मशब्दार्थवैरूप्यं तु ... अनेकोपपत्तिबलाद् युज्यते ŚrutaPra. iA. 219. 24 (*on* i. 1. 1)

अनेकोपपत्तिसिद्ध (anekopapatti-siddha) *adj.* established or proved by many reasons तस्य च तत्त्वपरत्वम् (पुरुषसूक्तस्य भगवत्परत्वम्) तत्रापि महापुरुषसंज्ञदेवताविशेषविषयत्वमप्यविगीतम् अनेकोपपत्तिसिद्धं च ŚrutaPra. i B. 257. 19 (*on* i. 1.25)

अनेकोपपथानुसारिन् (anekopapathānusārin) *adj.* going along various sub-paths or modes नूनमनेकोपपथानुसारी ते वचनक्रमः PārijāHa. 10 (6)

अनेकोपप्लव (anekopaplava) *m.* concurrence of many वैदिकानामिदं तावन्न भवतीत्येतावन्मात्रं गम्येत। न तु लक्षणविशेषोऽनेकोपप्लवात् TantrVā. 426. 6 (*on* ii. 1. 46)

अनेकोपमान (anekopamāna) *adj.* having many (items) as standards of comparison सिद्धान्तः स्तादहितहतयेऽख्यापयद्यं जिनेन्द्रः ... विहायःसद्राजीवः सकविधिषणा-पादनेकोपमानः CaturJiStu. 31.

अनेकोपयोगपाट्यमान (anekopayoga-pāṭyamāna) *adj.* being torn for manifold uses अनेकोपयोगपाट्यमानैः ... पट्टपटीसहस्रैः ... उज्ज्वलं रमणीयम् ... आसीद्राजकुलम् HarṣaC. 203. 4.

अनेकोपरोध (anekoparodha) *m.* more than one obstruction एकोऽनेकोपरोधश्चरतु कथमिति व्याकुले दिव्यलोके RāmBāSta. 33.

अनेकोपलक्षण (anekopalakṣaṇa) *adj.* indicating many सर्वग्रहणं च अनेकोपलक्षणम् Pradī. vii. 80. 12 (*on* viii. 2. 2)

अनेकोपलक्षण (anekopalakṣaṇa) *n.* **A** more than one indicator उपलक्ष्यस्य धर्मिणो ब्रह्मण एकत्वेऽपि प्रत्युपलक्षणमुपलक्ष्यधर्मभेदः ... अभ्युपगम्यते। अन्यथा तत्राप्यनेकोपलक्षणवैयर्थ्यं प्रसज्यत एव ŚrutaPra. iA. 189. 1 (*on* i. 1. 1); **B** many indicators त्वत्पक्षे अनेकोपलक्षणोपलक्ष्यधर्मभेदानभ्युपगमादुक्तदोषो दुर्वारः ŚrutaPra. iA. 189. 1 (*on* i. 1. 1)

अनेकोपवास (anekopavāsa) *m.* many fasts or starvations, i. e. acts of fasting for many (days) मधुपिङ्गलः ... अशनायाबुद्ध्यायोध्यामागत्यानेकोपवासपरवशहृदयोत्साहः ... सागरागारद्वारमन्दिरे मनाग्व्यलम्बत YaśasCam. ii. 352. 10.

अनेकोपवासक्लिष्ट (anekopavāsa-kliṣṭa) *adj.* afflicted with many fasts, i. e. due to fasting for many (days) अनेकोपवासक्लिष्टश्(च) स्वामी PañcT. 1. 117 (14)(117.7); Hitopa. 4. 61 (4)

अनेकोपवासखिन्न (anekopavāsa-khinna) *adj.* distressed by many fasts अनेकोपवासक्लिष्ट (v. l. °खिन्न MaxMuller Ed.) श्च स्वामी Hitopa. 4. 61(4)

अनेकोपवासपरिक्षीण (anekopavāsa-parikṣīṇa) *adj.* emaciated due to many fasts तिष्ठत यूयं यावदहम् (एवै)तदर्थं संप्रतिपादयिष्यामि (v. l. मृताः स्मः तर्हि स्वामिनमेवानेकोपवासपरिक्षीणमङ्गीकारयामः) PañcT. 1. 115 (37) (114.2)

अनेकोपवासिन् (anekopavāsin) *adj.* observing many fasts अनेकोपवासक्लिष्टश्(च)स्वामी (v. l. अनेकोपवासी स्वामी) PañcT.1. 117 (14) (117. 7)

अनेकोपस्थिति (anekopasthiti) *f.* (mental) presence or awareness of different objects or referents नानार्थे श्लिष्टे चानेकोपस्थितावपि प्रकरणादिवशादेकमर्थमादायान्वयबोधः TattvCin. iv (1). 173. 1.

अनेकोपादान (anekopādāna) *adj.* having many (things) as its material cause दध्यनेकोपादानम् VedāntKa. 311. 11 (*on* ii. 3. 6)

अनेकोपादान (anekopādāna) *n.* **1** act of mentioning of many (as causes) अकस्मादेव सिद्धेरनेकोपादानवैयर्थ्यम् TātpaṬ. (Vā.) 523. 10 (*on* iii. 1. 37); **2** act of conveying of many (items) तन्त्रेण यजिना अनेकोपादानात्समुदायसिद्धिः BhāṭṭDī. i. 114. 21 (*on* ii. 2. 3)

अनेकोपाधियोगतस् (anekopādhiyoga-tas) *adv.* on account of the contact with more than one attribute एका माहेश्वरी शक्तिरनेकोपाधियोगतः। परावरेण रूपेण क्रीडते KūrmaP. 102. 4 (1. 12)

अनेकोपायकृत (anekopāya-kṛta) *adj.* effected by various methods पूर्वमनेकोपायकृतमाहरणं विहितम् ManuBh. ii. 373. 2 (*on* 11. 12)

अनेकोपायचिन्ता (anekopāya-cintā) *f.* thought or consideration of various means अनेकोपायचिन्ताचान्तः सकललावण्यविच्छायमुच्छन्नचैतन्यमिव शरीरमुद्वहन्तीमवलोक्य मामुत्पन्नकरुणः तातः ... उपावेशयत् TilaMañ. 328. 16.

अनेकोपायप्रसङ्ग (anekopāya-prasaṅga) *m.* occasion for various means अनेकोपायप्रसङ्गे मन्त्रेण स्मृतं क्रियमाणमभ्युदयकारि भवति TantrVā. 19. 6 (*on* i. 2. 7)

अनेकोपायसंभूत (anekopāya-sambhūta) *adj.* arisen due to various means अनेकोपायसंभूतमहादुःखविधायिनि। पतन्ति नरके जीवा ग्रावाण इव वारिणि PadmP. (Ra.) 14. 23.

अनेकोपासकोपकारता (anekopāsakopakāra-tā) *f.* the state of bestowing favours or help on more than one devotee सत्रयागे एकस्यैव प्रक्षेपस्य बहुयजमानोपकारकत्वस्य एकस्यैव ब्रह्मलोकस्य युगपदनेकोपासकोपकारतायाश्च दर्शनात् LalitāSaBh. 226. 6 (*on* 296)

अनेकोभयार्थ (anekobhayārtha) *m.* [Loc.] in the sense as many and both नानानेकोभयार्थयोः AmaK. 2830; NānārthMa. 979.

अनेकोर्मिसमाधूत (anekormi-samādhūta) *adj.* scattered or interspersed with many waves अनेकोर्मिसमाधूतसमुद्रमदहारिणे। ... राजेन्द्राय नमस्तुभ्यम् SkandP. iii (1). 46. 42.

अनेकोल्बण (anekolbaṇa) *adj.* excessive or intensified by more than one factor संसृष्टैः संनिपतितैरेकानेकोल्बणैः समैः। ज्वरान्दोषैः क्रमापेक्षी यथोक्तैरोषधैर्जयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 12. 19 (4. 2)

अनेकोल्लसत्कण्ठभूषा (anekollasatkanṭhabhūṣā) *f.* many glittering necklaces अनेकोल्लसत्कण्ठभूषालसन्तम् ... कृष्णम् ... दुग्धेन संप्रीणयेत् SkandP. ii (5). 16. 4.

अनेकोल्लेख (anekollekha) *m.* mention of various (expressions) पूज्ये गौरवं, शिरःस्थवस्तुन्यापीडः स्थूले पुष्टता कल्पनीया। इत्याद्यनेकोल्लेखैरर्थः कल्पनीयः KāvyKaVṛ. 134. 26 (4. 5)

अनेकौषधिरसप्रसाद (anekauṣadhirasa-prasāda) *adj.* having the benefit of the sap or essence of various medicinal plants or herbs अश्वायाश्चैव नार्याश्च करेणूनां च यत्पयः। तत्त्वनेकौषधिरसप्रसादं प्राणदं गुरु SuśruS.i.45.48.

अनेकौषधिसंयोग (anekauṣadhi-saṁyoga) *m.* blending or mixture of various medicinal plants or herbs कषाया वैद्यकप्रसिद्धा अनेकौषधिसंयोगेन ये क्वाथ्यन्ते ManuBh. ii. 417. 3 (*on* 11. 152)

अनेकौषधोपक्रम (anekauṣadhopakrama) *m.* treatment with various medicines अहमेतावन्ति दिनानि यावदनेकौषधोपक्रमं मुधा कृतवान् PurāPraSaṁ.93.27.

अनेजत् (án-ejat) *adj.* **Ai** not moving, i.e. immovable, immobile ये च दृष्टा ये चादृष्टाः ...। तेनाग्ने सर्वान् सं दह क्रिमीन् अनेजातो (better अनेजतो) जहि AV. (P.) ix. 6. 12; अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवा आप्नुवन्पूर्वमर्शत् VājaS. 40. 4; ĪśāU. 4; GopāPūTāU. 2. 13; ते वा एते सन्नाः शेरतेऽनेजन्तः ŚatBr. (K.) V. i. 2. 15; त्वत्तः परं नापरमप्यनेजदेजच्च किंचिद् व्यतिरिक्तमस्ति BhāgP. vii. 3. 32; **Aii** not moving, i.e. steady अनेजन्न उद्गायेत् पशूनामपरावापाय JaimiBr. 1. 138; **B** not moving, i. e. not leaving (one's) condition अनेजत् न एजत्। 'एजृ कम्पने', कम्पनं चलनं स्वावस्थाप्रच्युतिः तद्वर्जितम् ĪśopBh. 9. 16 (*on* 4)

अनेजन्तत्व (anejanta-tva) *n.* the state of being (a word) not ending in vowels *ec* (*e, o, ai, au*) दापप्रतिषेधे न दैप्यनेजन्तत्वात् Vār.7 *on* P. i. 1. 20;

MahāBh. i. 75. 26 (*on* i. 1. 20); मेङः सानुबन्धकस्यात्त्वभूतस्य निर्देशं करोति तज्ज्ञापयति नानुबन्धकृतमनेजन्तत्वमिति Nyās. i. 69. 20 (*on* i. 1. 20); PariVṛ. (Sī.) 91. 4; PariVṛ. (Nī.) 4. 18; ParibhāŚe. 7; नानुबन्धकृतान्यसारूप्यानेजन्तत्वानेकाल्त्वानि SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 100; अनुबन्धकृतमित्संज्ञकवर्णकृतमनेजन्तत्वमेजन्तत्वप्रतिबन्धकं न PariVṛ. (Nī.) 4.19.

अनेजात (an-ejāta) *adj.* not moving ये च दृष्टा ये चादृष्टाः ...। तेनाग्ने सर्वान् सं दह क्रिमीन् अनेजातो जहि AV. (P.) ix. 6. 12 (better अनेजित Raghuvira, VIŚVA.)

अनेजित (an-ejita) *adj.* not moving, not flickering, i. e. steady ये च दृष्टा ये चादृष्टाः ...। तेनाग्ने सर्वान् सं दह क्रिमीन् अनेजातो जहि (better अनेजितो) AV. (P.) ix. 6. 12 [VIŚVA.]

अनेज्विषयत्व (anejviṣaya-tva) *n.* the state of not having vowels *ec* (*e, o, ai, au*) as its object उपसर्गे घोः किः इति किप्रत्ययेऽनेज्विषयत्वादात्वं नास्ति PariVṛ. (Sī.) 173. 3.

अनेञ्ज (an-eñja) *adj.* immobile, immovable, which leads to rebirth in the *arūpāvacara* state कर्माणि कुशलाकुशलानेञ्जानि PrasaPa. 334. 8, cf. **अनिञ्ज्य.**

अनेञ्ज्य (an-eñjya) *adj.* immobile, immovable, which leads to rebirth in the group of gods belonging to the sphere of formless state, i.e. *arūpāvacara* state संस्काराः। ते च त्रिविधाः कुशला अकुशला आनेञ्ज्या (?अनेञ्ज्या)श्च PrasaPa. 543. 2 [DBHS.]

अनेठिता (an-eṭhitā) *adj.* (*f.*) not tormented, not oppressed सः ... उन्मदैरनेठितां क्ष्मां पुनरप्यहिण्डत DhātuKā. 1. 35 (comm. अपीडिताम्)

अनेड (an-eḍa) *adj.* [*f.* -ā] **1** not injurious यासौ वागाज्ञापनी ... अनेकलोवर्णसुखा (v. l. अनेडाकलैकवर्णसुखा DBHS.) LaliVi. 19. 46 (10); **2** pure perfect, DBHS. [Kośas give *aneḍa* in the sense of following words: *jaḍa*, ParyāŚaRa. 1672; *mūrkha*, Vaija. 202; and they give the following synonyms : *mātṛśāsita*, KalpaK. 33. 12 and *varkaṭa*, KalpaK. 222. 74.]

अनेडक (an-eḍaka) *adj.* **i** pure महापृथिवी ... अभूद्वर्णसंपन्ना ... नाम क्षुद्रं मध्वनेडकं एवमास्वादो MaVastuAva. i. 339. 8; i. 340. 13; मर्कटो मध्वनेडकं तथागतायानुप्रदत्तवान् BodhiBhū. 53. 1; MahāVyu. 230. 47; **ii** pure (Buddha's voice), DBHS.

अनेडक (an-eḍaka) *m.* **A** foolish or stupid person स्यादज्ञेऽनेडकः TrikāŚe. iii. 2. 4; जडकाण्डोऽप्यनेडकः KalpaK. 33. 121; **B** deaf and dumb person अवाक्श्रुतावेडमूकानेडमूकावनेडकः ŚabdaRa. (Su.) 3. 9.

अनेडकी (an-eḍakī) *f.* sheep other than the *eḍaka* अनेडकीभिर्लोमशौ कुरुतः। यद्यनेडकीर्न विन्देयातां कुशोर्णा एव निश्लेषयतः BhārŚS. viii. 7. 6.

अनेडमूक (an-eḍamūka) *adj.* **1** blind (*lit.* other than deaf and dumb) अन्धेऽप्यनेडमूकः स्यात् AmaK. 2369; अन्धो ह्यनेडमूकः स्यात् AbhidhāRaMā. 2. 454; Vaija. 202. 13; ŚeṣaNā. 1648; NāmŚil. 1772; NānārthMa. 189; **2** dishonest, fradulent, wicked, perverse अनेडमूकमिच्छन्ति शठे AnekāSa. 541; AnekāSaṁ. 4. 5; NānārthSaṁ. 5. 45; MediK. 19. 23; NāmŚil. 1772; ŚabdaRaSaK. 45. 8; ViśvaLoK. 40. 233; **3** deaf and dumb न खल्वनेडमूका एडा जडा वा सर्व एवैते महर्षयः HarṣaC. 20. 8; इन्द्रः अनेडमूको मूकबधिरः KāvyPra. 298. 3; अनेडमूका भूयासुस्ते तेषां त्वयि मत्सरः Vītarā. 15. 6; अनेडमूक एवायं भिक्षुरन्वर्थनामभूः PrabhāC. 97. 25; **4** idiot, stupid अनेडमूकस्तु जडः Vaija. 202. 14; NāmŚil. 1772; **5** not deaf and dumb अशठैरजडैरनेडमूकैर्मुनिभिश्चात्र किमङ्ग्यकारि मौनम् Yādavā. 15.99 (comm. श्रवणवचनशक्तिरहिता एडमूकाः ... तदन्यैः ... श्रोतुं तत्र प्रतिवक्तुं च समर्थैः)[Kośas give the following words as synonyms of *aneḍamūka*: *avākśruti*, ŚabdaBhePra. (Ma.) 1. 108 and they give following words as the meaning of *aneḍamūka*: *vākśrutivivarjita*, AnekāSa. 541; MediK. 19. 23; ViśvaLoK. 40. 233; ŚabdaRaSaK. 45. 8; *avākśrutika*, AnekāSaṁ. 4. 5; *avākśruti*, AbhidhāCin. 348; *vākyaśrutivarjita*, ViśvaPra. 21. 231; *śrutivāgvarjita*, NānārthSaṁ. 5. 45; *hīnavādin, viśruta*, ParaNā. 1666]

अनेडमूककल्प (aneḍamūka-kalpa) *adj.* resembling the deaf and dumb (ज्ञानानि) तदेतानि स्वविषयप्रकाशमात्ररूपाणि परविषये जडान्धानेडमूककल्पानि PratyabhiVi. i.138. 4 (*on* i. 3. 6)

अनेडमूकता (aneḍamūka-tā) *f.* the state of being deaf and dumb स रातु वः ... भावुकानां परंपराम्। अनेडमूकताद्यैश्च द्यतु दोषैरसंमताम् KāvyPra. 298. 2; सा ... वाग्भरैः स्थापयामास तेनाशक्यस्थिरोत्तरैः। अनेडमूकतां प्राप्ते तत्र वित्रस्तमानसे। सस्तुर्जयजयारावाः सभ्यानाम् PrabhāC. 170. 3.

अनेत (an-eta) *adj.* other than the word *eta* वर्णो वर्णेष्वनेते P. vi. 2.3; वर्ण वर्णवाचि पूर्वपदं वर्णवाचिष्वेवोत्तरपदेषु एतशब्दवर्जितेषु परतस्तत्पुरुषे समासे प्रकृतिस्वर भवति ... अनेत इति किम्। कृष्णैतः KāśiVṛ. *on* vi. 2. 3.

अनेतद् (an-etad) *adj.* [P. vi. 1. 132; JaineVyā. iv. 3. 109] **A** not this (one) अनेषो ददाति JaineVyā. 299. 10 (*on* iv. 3. 109); अनञ्समास इति किम्। अनेषो ददाति KāśiVṛ. *on* vi. 1. 132; Pradī. ii. 424B. 34 (*on* ii. 2. 6); KātanVṛ. *on* i. 5. 15; अनेषा करोति Rūpāva. 1. 28 (*on* viii. 3. 59); अज्ञाता अनेषा LaŚabdeŚe. i. 378. 25; **B** not this, other than this, i.e. lower एषकः किं सकः स्वर्गस्तस्यानेषो हि डम्बरः DvyāśraKā. 1. 103 (comm. न एषोऽनेषोऽन्योऽन्याशो हीन इत्यर्थः)

अनेतद्देशकालसंलग्न (anetaddeśakāla-saṁlagna) *adj.* related to what is other than this, viz. present place and time किमेतद्देशकालसंलग्नो धूमो हेतुः किं वा अनेतद्देशकालसंलग्नः Vādā. 40. 2.

अनेतद्विषयत्व (anetadviṣaya-tva) *n.* the state of referring to what is other than this प्रमाणज्ञानस्य प्रमाणाभावविषयत्वेऽपि तदर्थस्यानेतद्विषयत्वात् Vādā.31.1.

अनेता (an-etā) *adj.* (*f.*) **1** not reached, i. e. not attacked याचले जरसानेता ताने सारजले चया। ... माया सा वनमालिका Yādavā. 6. 76; **B** not reached, i. e. not obtained, Yādavā. 6. 76 (comm. अप्राप्ता)

अनेतृत्वाभाव (anetṛtvābhāva) *m.* absence of the state of not being one who carries away or conveys आत्मनः पुद्गलपिण्डानेतृत्वाभावमवधारयति TattvPradī. (A.) 230. 1 (*on* 2. 76)

अनेत्य (an-etya) *ger.* not having come अनेत्यानाजिगमिषुराहेदं मे प्रथममागमनमिति MahāBh. i. 77. 23 (*on* i. 1. 21)

अनेत्र (a-netra) *adj.* [*f.* - ā] **1A** without a leader or guide अनेत्रान् हैव तान् घ्नन्ति ये बृहद्रथन्तरे अवसृजन्ति JaimiBr. 2. 423; **1B** without a driver यथा दारुमयो हस्ती यथा चर्ममयो मृगः। यथा ह्यनेत्रः शकटः ... सर्व एते निरर्थकाः MahāBhā. xii. 79. 41; **2** without eyes यथा ह्यनेत्रः शकटः (v. l. पुरुषः) ... सर्व एते निरर्थकाः MahāBhā. xii. 79. 41; नाधिकाङ्गा न हीनाङ्गा कर्तव्या देवताः क्वचित्। ... अनेत्रा नेत्रनाशिनी MatsyaP. 259. 18; चरैश्च दूतैश्च ... वियुक्तो भवति क्षितीन्द्रो जनैरनेत्रैश्च समानधर्मा NītiSā. 16. 52; समायाता रुद्रसेना ... तत्र केचित् ... अनेत्रा बहुनेत्राः ... गणाः ŚivaP. ii (3). 43. 55 (175B. 1); (used as noun) (one) who is without eyes अकर्णे त्वनेत्रे कथं गीतनृत्ये PrabaCin. 38. 27; **3** not possessing formula of *netra* आराध्यानामनेत्राणामोङ्क(?ङ्का)रस्तत्क्रियान्तरे PauṣkS.27.126; PāraS.8.12.

अनेत्र (anetra) *m.* name of a Deva-Gandharva अनेत्रो वर्हपर्णः ... काशीपतिश्च ... इत्येते देवगन्धर्वा मौनेयाः MahāBhā. i. 538 * (1)

अनेत्रक (anetra-ka) *adj.* who has no eyes, i.e. blind एकनेत्रैरनेत्रकैः। ... महायोगिभूतैर्भूतपतिर्वृतः VāyuP. i. 54. 42; BrahmāṇḍP. i. 25. 38.

अनेत्रता (anetra-tā) *f.* the state of having no eyes, i. e. blindness निधनारिधनव्ययस्थिता रविचन्द्रार्यमा यथा तथा।... मनुजानां जनयन्त्यनेत्रताम् Bṛhajjā. 23. 10.

अनेत्रत्व (anetra-tva) *n.* the state of having no eyes, i.e. blindness प्रज्ञाचक्षुरचक्षुष्ट्वा(v. l. °रनेत्रत्वा) द् धृतराष्ट्रः ... कथं नृपतिर्भवेत् MahāBhā. i. 129. 5; अन्धत्वाद् यदि तेषां तु (v. l. अनेत्रत्वाद् यदेतेषां) न मे रूपनिदर्शनम्। पुत्रस्नेहकृता प्रीतिर्नित्यमेतेषु धारिता MahāBhā. ix. 2. 6.

अनेत्ररोग (a-netraroga) *adj.* not having any eye-disease अनेत्ररोगश्चन्द्रं च बहुरूपमलाञ्छनम्। ... यः पश्यति स नश्यति AṣṭāSaṁ. i. 245. 10 (2. 10); AṣṭāHṛ. ii. 5. 31.

अनेत्रलभ्य (a-netralabhya) *adj.* not obtainable through eyes अनेत्रलभ्यात् कस्माच्च प्रकाशः संप्रवर्तते YogVā. iii. 79. 6; अनेत्रलभ्योऽनुभवरूपः ... प्रकाशः परमः स्मृतः YogVā. iii. 80. 29.

अनेत्रावधिदर्शन (anetrāvadhi-darśana) *n.* viewing (things) beyond the reach of the eyes स्त्यानगृद्धिः ... अनेत्रावधिदर्शनम्। केवलेन समाख्यातो दर्शनावृतिकर्मणः VarāṅgaC. 4. 24.

अनेत्र्य (a-netrya) *adj.* not fit for the eyes, i. e. harmful to the eyes (भूतृणम्) विदाहि दीपनं रूक्षमनेत्र्यम् BhāvPra. (Bhā.) 6 (4). 170.

अनेदीयस् (a-nedīyas) *adj.* **i** not very near, i. e. coming from a longer distance मेदिनीपतिमा(?रा)गत्य पुरद्वारवनावनौ। अनेदीयांसमुद्योतसंभारं भृशमैक्षत PāṇḍaC. 5. 418.

अनेद्य (á-nedya) *adj.* [á-nedia, Grassmann] **1** not to be blamed, irreproachable असिं सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः ṚV. i. 87. 4; युवा स मारुतो

गणस्त्वेषरथो अने॑द्यः R̥V. v. 61. 13; यथाचित् पूर्वे॑ जरितार॑ आसुरने॑द्या अनवद्या अरिष्टाः R̥V. vi. 19. 4; माध्यं॑दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोम॑स्य R̥V. viii. 37. 1; शचीपतेऽनेद्येति (अवसाने) ĀśvaŚS. II. i. 12. 20; Nigh. 3. 8; AVPari. 48. 62.

अनेद्यस् (á-nedyas) *adj.* **1** blameless, irreproachable एवेदेते प्रति॑ मा रोच॑माना अने॑द्यः श्रव एषो दधानाः R̥V. i. 165. 12; MaiS. iv. 11. 3 (iv. 169. 14); KāṭhS. 9. 18 (i. 122. 11); **2** not near, infinite, R̥V. i. 165. 12 (Sāy. अनन्तिकस्थम्) [Viśva.; Apte; Grassmann]

अनेध् (an-edh-) Gr. excluding (the verbal root) *edh*- गेर्धोरनेधिणोङ् ऋको: MugdhaBo. 2. 3 (4. 1)

अनेधस् (anedhas) *m.* **1** fire अनेधास्त्वग्निवातयोः NānārthaSaṁ. ii. 11. 11; **2** wind, NānārthaSaṁ. ii. 11. 11.

अनेधादि (an-edhādi) *adj.* excluding (the verbal roots) *edh*- etc. उगिद-चोऽनेधादेः ŚākaṭāVyā. i. 2. 114; i. 2. 138.

[1]अनेन (an-ená) *adj.* [P. iv. 1. 29; Uṇā. 3. 86] not (harnessed) with (female) deer अनेनो वो॑ मरुतो यामो॑ अस्त्वनश्वश्चिद्यमजत्यर॑थीः R̥V. vi. 66. 7 [without a variegated set (of horses) PW., Grassmann, Apte] [better **अनेनस्** *adv.*]

[2]अनेन (anena) *m.* one who has no superior, a sovereign or paramount lord स्वाङ्गेनामानेन स्युर्विपदो न हि नृणां क्व नामानेनः Nalo. 3. 20 (comm. अनेनेति निर्विसर्गपाठे न विद्यते इनः यस्य ... चक्रवर्तित्वात् तस्य संबोधने हे अनेन)

अनेनस् (an-enás) *adj.* blameless, sinless, not liable to error नेषि॑ णो यथा॑ पुरनेनाः श॑र मन्यसे R̥V. i. 129. 5; vii. 28. 4; vii. 86. 4; गार्ह॑पत्यः प्रमुञ्चतु दुरिता यानि॑ चकृम करोतु मामनेनस॑म् TaiS. I. viii. 5. 3; TaiBr. III. vii. 12. 1; अनेनसमेनसा सोऽभिशस्तात् AitBr. 25. 5 (662); शृतेन प्रचराणाति तद्यद्यशृतं भवति शृतमेव देवानां हविर्भवति शृतं यजमानस्यानेना अध्वर्युर्भवति ŚatBr. III. viii. 3. 7; ŚatBr. (K.) IV. viii. 3. 4; द्विरनेनसि GautDS. iii. 3. 18; राजा भवत्यनेनाः BaudhDS. i. 10. 30; ManuSm. 8. 19; वृष्टिश्चेन्नानुगृह्णीयादनेनास्तत्र कर्षकः MahāBhā. iii. 33. 45; नुन्नोऽनुन्नो ननुन्नेनो नानेना नुन्ननुन्ननुत् Kirātā. 15. 14 = SaraKaṇṭhā. 266. 26; Kāvyāda. 3. 95; उत्कृष्टतपसो धीरान् मुनीन् ध्यायन्ननेनसः एकचर्याततो भेजे युक्तः सद्दर्शनेन सः MahāP. 11. 66; 3. 42; 6. 22; उपनयनम् ... अनेनसः पुरोऽष्टमात् BālaKrī. i. 36. 8 (*on* 1. 15); स मेनेऽनेनसामर्थ्यमग्रे युधि दिवौकसाम्। समेनेऽनेन सामर्थ्यमीयमानमरातिना RāghPāṇ. (Dha.) 18. 35; 18. 28; अनेनानेनसा कर्म यत् कृतं शृणुतेह तत् SkandP. iv. 13. 116 = ŚivaP. ii (1). 18. 34 (63A. 10); SkandP. iv. 17. 118; PariPar. 1. 362; यदिन्दुबिम्बे लावण्यं धत्ते तद्वदनेन सः (राजा)। स्थितिर्यथा दिलीपस्य तस्य तद्वदनेनसः KīcaVa. 1. 16; विना मानेन श्रयणीयः सर्तुपर्णो नामानेनः। .., विपदो न हि नृणां क्व नामानेनः Nalo. 3. 20; 2. 34; पूरनेनसा दधौ श्रियम् YudhiVi. 1. 97; RasiRañ. 39; निषेवितुमेनमनेनसम् ...। ऋतुगणः ... अयतत NemiC. 8. 13; TristhaSe. 255. 27; भवद्दर्शनेनानेना जातः CaitaCa. 39. 4 (2)

अनेनस् (anenas) *m.* **A** name of a king राजानः ... अनेना युवनाश्वश्च ककुत्स्थो विक्रमी रघुः MahāBhā. i. 1. 172; ViṣṇuDhaP. ii. 22. 112; **B** name of a son of Āyu नहुषम् ... रजिं रम्भमनेनसम्। आयोः पुत्रान् प्रचक्षते MahāBhā. i. 70. 23; HariVaṁ. 21. 11; ViṣṇuP. iv. 8. 3; BrahmāṇḍP. ii. 67. 2; ii. 68. 7; BrahmP. 11. 2; 11. 27; BallāC. 52. 6; **C** name of a son of Kakutstha शशादस्य तु दायादः ककुत्स्थो नाम ...। अनेनाश्चापि काकुत्स्थः पृथुश्चानेनसः सुतः MahāBhā. iii. 193. 2; HariVaṁ. 9. 44; ViṣṇuP. iv. 2. 33; VāyuP. ii. 26. 25; BrahmāṇḍP. ii. 63. 26; ViṣṇuDhaP. i. 15. 1; BrahmP. 7. 52; **D** name of a son of Kṣemāvin पुत्रो जज्ञे ... क्षेमाविनोऽनेनाः ViṣṇuP. iv. 5. 31; **E** name of one of the seven sages (belonging to the tenth Manvantara) दशमे त्वथ पर्याये ... आङ्गिरानेनसः (?आङ्गिरानेनाश्च) सत्यः सप्तैते परमर्षयः ŚivaP. v. 34. 47 (445B. 5)

अनेनस् (an-enás) *adv.* without sin अनेनो वो॑ मरुतो यामो॑ अस्त्वनश्वश्चिद्यमजत्यर॑थीः R̥V. vi. 66. 7 (Sāy. यामः रथः अनेनः पापरहितं यथा भवति तथा अस्तु प्रादुर्भवतु) [Viśva.]

अनेनस्य (anenasyá) *n.* absence of, i. e. freedom from guilt or sin (सेमम्) प्रहरिष्यन्। यं द्विष्यात्तं मनसा ध्यायेदमुष्माऽअहं प्रहरामि न तुभ्यमिति ... तथात उदेति तथा संजीवति तथानेनस्यं भवति ŚatBr. III. ix. 4. 17; ŚatBr. (K.) IV. ix. 4. 14; यदभिषुण्वन्ति तदेतेनैवैतं घ्नन्ति स्वेनैवैनं तच्छरीरेण समर्धयति कृत्स्नं करोति तथो अनेनस्यं भवति ŚatBr. (K.) IV. ix. 4. 2.

अनेनांस (anenāṁsa) *m.* name of a son of Kakutstha शतहीनं कृतं राज्यं तत्ककुत्स्थसुतः स्मृतः। ... ततोऽनेनांस आत्मजः BhaviP. 413A. 24 (iii (1). 1. 8)

अनेमक (anemaka) *m.* name of a country सुतमागध° ... °अनेमकाभीरक°... °शम्बरजा जातहारिण्यो भवन्ति KāśyaS. 195A. 31.

अनेमन् (á-neman) *adj.* (used as noun) (one) free from blame, i. e. praiseworthy अस्रेमा। अने॑मा। ... वयुनमिति प्रशस्यस्य (वयुनमिति दश प्रशस्यनामानि) Nigh. 3. 8.

अनेमि (a-nemi) *adj.* **Ai** rimless अनेमि चक्रं परिवर्ततेऽजरं मायाश्विनौ समनक्ति चर्षणी MahāBhā. i. 3. 64; **Aii** not of the fixed range, MahāBhā. i. 3. 64 (BhārBhāDī. नेमिचक्रं नियतप्रचारम् इदं तु न तथा। प्रत्यहं दिनमान-भेदेन परिवर्तते); **B** having *a*, i. e. Vāsudeva as the controller, MahāBhā. i. 3. 64 (JñānDī. अः वासुदेवो नेमिः यस्य अनेमिः)

अनेमि (a-nemi) *m.* one of the thousand names of god Śiva (*lit.* not having restricting rims) अनेमिरिष्टनेमिश्च ...। एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव हि हरं हरिः ŚivaP. iv. 35. 66 (392A. 16)

अनेय (a-neya) *adj.* **Ai** ungovernable, uncontrollable, intractable अनेयस्याश्रेयसः ... पापबुद्धेः। सुतस्य राजा धृतराष्ट्रः प्रियैषी MahāBhā. v. 26. 14 (BhārBhāDī. अशिक्षणीयस्य; JñānDī. असंस्कार्यस्य); v. 72. 4; v. 90. 3; अनेयश्चाभिमानेन बालबुद्धिः ... दुर्योधनः MahāBhā. viii. 5. 90; अनेयस्त्ववमानी यो दुरात्मा पापपूरुषः। दिष्टमुत्सृज्य कल्याणं करोति बहुपापकम् MahāBhā. x. 5. 4; निःस्वाध्यायवषट्कारा मुनयश्चाभिमानिनः (v. 1. अनेयाश्चा°) ...। अभाविनो भविष्यन्ति मुनयः HariVaṁ. 117. 16; **Aii** who is not to be distracted astray (राजा स्यात् ... विनीतः सत्त्वसंपन्नः) विनीतोऽनुद्धतः, विविक्तनयतया वा येन केनचिदनेयः BālaKrī. i. 182. 7 (*on* 1. 304); **Aiii** which is not to be led away, i. e. pleasant मुकुलः संतेने यश्चम्पकतरुणागते वसन्तेऽनेयः YudhiVi. 2. 42 (comm. न याप्यः। हृद्यः); **Bi** immovable or free from desire (epithet of Buddha) उत्पन्नो लोकनाथो बुद्धो होहिष्यति अनेयो। सो दानि प्रमुदितमनः MaVastuAva. ii. 35. 6; जिनं अप्रतिमं अनेयं। ... कालोदायी याचति MaVastuAva. iii. 93. 7; iii. 121. 5; **Bii** firm, hard to move, DBHS.; **C** what is not to be conveyed directly, i.e. implied अर्थव्यक्तिरनेयत्वमर्थस्य Kāvyāda. 1. 73 (comm. अर्थस्य अनेयत्वम् अध्याहारादिकष्टकल्पनामन्तरेण प्रयुक्तपदेभ्य एवोपस्थितिः)

अनेयता (aneya-tā) *f.* the state of being one who is not to be led away परैरनेयता आरस्यान्यमार्गोपदेशिनः। मार इत्यवबोधश्च चर्या बुद्धानुमोदिता AbhisaAlaṅ. 4. 44.

अनेयार्थत्व (aneyārtha-tva) *n.* the state of being what is not to be conveyed directly, i.e. implied अर्थव्यक्तिरनेयार्थत्वम् NāṭaLaRaK. 1495.

अनेयार्थव्याख्यान (aneyārtha-vyākhyāna) *n.* commentary on the meaning which is not to be conveyed directly, i.e. implied खादिषु च तस्य मुख्यतायाः स्थापितत्वात् प्राणोत्पत्तिर्मुख्येति व्याख्यातम्। तत् नेयार्थम् ततोऽप्यनेयार्थव्याख्यानं वरम् ŚrutaPra. ii. 390. 7 (*on* ii. 4. 3)

अनेल (an-ela) *adj.* [*f.* - ā] pure, perfect (अ)नेलया ... वाचा ...। बुद्धः प्रत्यवदत् GiMs. iii (1). 273. 7; स्निग्धा मृदुका ... अनेला कला MahāVyu. 20.9; अनेलः (निर्घोषः) Sukhāvatīvyūha 38. 5; cf. **अनेड.**

अनेलक (anela-ka) *adj.* [*f.* - ikā] pure, perfect ते तु ह्यश्रुत्वा मधुरामिमां गिराम्। अनेलिकाम् MaVastuAva. i. 255. 21; ये चापि पौरिये वाचाये समन्वागता विस्पष्टाये अनेलकाये ... ये प्रतिबलाः MaVastuAva. iii. 322. 2; क्षौद्रं ह्यनेलकं ... काङ्क्षन्ति Daśabhūmikasūtra 6. 8 [DBHS.]

अनेलमूक (anela-mūka) *adj.* deaf and dumb न खल्वनेड(v.l. °ल°)मूका एडा जडा वा ... एते महर्षयः HarṣaC. 20. 8; ये ... अनेलमूकाः शिशिरेऽन्यपुष्टाः। ऋतुक्षितीशस्य त एव चित्रमास्थानविद्यापतयो बभूवुः ŚrīKaC. 6. 10; (राजा) सभ्येष्वनेलमूकेषु वादिनोः क्षोभसञ्जयोः। अश्वे नावानयत् ... सकिशोरके RājTa. (Jo.) 222 [Kośas give the following words as the meaning of *anelamūka: andha, śaṭha,* AnekāK. 91; NānārthāSaṁ. iii. 92. 2; *vākkāyavarjita,* AnekāK. 91; *śrtivarjita,* NānārthāSaṁ. iii. 92. 2]

अनेव (án-eva) *adj.* not so, otherwise एवानेवाव सा गरत् AV. xvi.7.4; BrSarvaAnu. 9. 21 (16. 7)

अनेवंरूप (an-evaṁrūpa) *adj.* [*f.* - ā] **A** not of such form, i. e. not referring to the same form अनेवंरूपा प्रकृष्टा धीः प्रमेति भेदः NayaVi. 80. 3 (*on* i. 1. 4); **B** not of such nature, i. e. different पूर्वमनेवंरूपस्य न तदानीं ब्रह्मतापत्तिमाह BrahmSūBh. (Rā.) 380. 11 (*on* i. 4. 22); **C** not of such character

न त्वनेवंरूपाणां धनसंसर्गमात्रेण ... वणिजामपि संसर्गित्वम् VīraMi. (Vyavahāra.) 430.31.

अनेवंरूपत्व (anevaṁrupa-tva) *n.* the state of not being of such nature अन्यस्य त्वनेवंरूपत्वेनैव अनधिकारिता तादस्थ्यप्राणा PratyabhiVi. i. 46. 3 (*on* i. 1. 1)

अनेवंलक्षण (an-evaṁlakṣaṇa) *adj.* not of such character ब्रह्म चानेवंलक्षणमवगम्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 269. 15 (*on* i. 4. 23); वृद्धादिसमवायेऽल्पे च पथ्यनेवंलक्षणैर्मार्गादपसर्तव्यम् BālaKrī. i. 101. 5 (*on* 1. 116)

अनेवंलक्षणक (an-evaṁlakṣaṇaka) *adj.* not of such characteristics यदनेवंलक्षणकं तदयथार्थम् Kāśi. ii. 17. 18 (*on* 5 (1). 19)

अनेवंलिङ्ग (anevaṁ-linga) *adj.* **1** (used as noun) (one) who does not have such marks अनेवंलिङ्गा अपि चानुतिष्ठन्ति ŚābaBh. 249. 2 (*on.* i. 3. 18); **2** which does not have such indication or signification अल्पैरेव लिङ्गैर्भूयसामनेवंलिङ्गानां लक्षणम् TantrVā. 328. 17 (*on* i. 4. 22)

अनेवंलिङ्गत्व (anevaṁlinga-tva) *n.* the state of not having such a mark स्वयमनेवंलिङ्गत्वेऽपि यो यल्लिङ्गे कुले जायते स तथाभूतपतितसंसृष्टः BālaKrī. ii. 75. 1 (*on* 3. 201 (? 211))

अनेवंविद् (án-evaṁvid) *adj.* **i** who does not know thus यमनेवंविदो याजयन्ति AitBr. 37. 7 (927); ṢaḍviBr. i. 2. 12; तं लोकम् ... तपसानेवंविदश्नुतऽएवंविदा३ हैव स लोकः ŚatBr. X. v. 4. 16; XI. iv. 2. 20; एवंविदमेव ब्रह्माणं कुर्वीत नानेवंविदम् ŚatBr. XI. v. 8. 6; ChāndoU. iv. 17. 10; यदि ह वाऽअप्यनेवंविन्महत्पुण्यं कर्म करोति तद्धास्यान्ततः क्षीयतऽएव ŚatBr. XIV. iv. 2. 28, BṛĀraU. i. 4. 15; GopBr. i. 3. 10 (76. 14); VādhūŚS. iv. 108. 28; अनेवंविदो यातयामानि छन्दांसि भवन्ति SarvaAnu. 1. 1; **ii** who does not know (the Supreme Being) thus अनेवंविदपि सुषुप्तकाले हार्दं ब्रह्म प्रतिपद्यते एव ChāndoUBh. 486. 19 (*on* viii. 3. 3); अनेवंविदामपि गृहस्थानां यज्ञादिसाधनोपत्तेः BṛĀraUBh. 778. 3 (*on* vi. 2. 15); पण्डितो न त्वनेवंविद् यथा त्वं पण्डितायसे BṛĀraUBhVā. iii. 9. 39; BrahmSūBh. (Bhā.) 4. 14 (*on* i. 1. 1); PrakaVi. 30. 25; अन्धं तम इति ... अनेवंविदो निन्दा AṇuBh. 99. 18 (*on* i. 3.42)

अनेवंविद्वस् (án-evaṁvidvas) (*but* TaiBr. an-evaṁvidvás) *adj.* not knowing thus अहोरात्रैर्वा इद३ सयुग्भिः क्रियते। ... तानिहानेवंविदुषः। अमुष्मिंल्लोके शेवृधिं धयन्ति TaiBr. III. x. 11. 2; पाशं ग्रीवास्वविचृत्यमित्यनेवंविदुषा ह्यविचृत्यस्तं ते विष्यामि ŚatBr. VII. ii. 1. 15; अनेवंविदुषः पुण्यं सुकृतं वृज्जन्ते स्त्रियः BṛĀraUBhVā. vi. 4. 16.

अनेवंविध (an-evaṁvidha) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** (inanimate) not of this type पितृलोकम् पितृलोकादाकाशमाकाशाच्चन्द्रमसमिति गमनक्रमः ... अनेवंविधमपि निवर्तन्ते ChāndoUBh. 302. 7 (*on* v. 10. 5); अनेवंविधं न तेन शक्यर्पणम् Kāśi. ii. 160. 25 (*on* 5 (3). 166); iii. 9. 25 (*on* 5 (4). 6); प्रयत्नवदात्मसंयोगस्त्वनेवंविधे व्योम्नि कथं संयोगमारभते ŚāstrDī. 70. 8 (*on* i. 1. 5); चेतयतीति चेतनः। अनेवंविधोऽचेतनः TattvSaṁkhyā. 37. 5; अनेवंविधेष्वपि स्वर्गपशुपुत्रभिक्षोदनादिष्वभिलाषिणो दृश्यन्ते, किं पुनरतिशयानन्दशालिन्येवंविधे NyāySiA. 223. 19; **Aii** (animate) not of this type तमात्मस्थं येऽनुपश्यन्ति धीरास्तेषां शान्तिः ... नित्या ... नेतरेषाम् अनेवंविधानाम् KāṭhUBh. 167.12 (*on* 5. 13); BrahmSūBh. (Śaṅ.) 328. 8 (*on* ii. 1. 22); SmṛtiCan. iv. 457. 2; ŚatDū. 51. 14; सुषुप्तौ स्वतः प्रकाशमानस्यात्मनः सद्भावेऽप्यनेवंविधस्याहमर्थस्याभावात् Nyāyāmṛ. 370B. 8; AdvaiSi. 595. 2; **B** (knowledge, illusion etc.) not of this sort एकादश गुणाः कारणगुणपूर्वकाः। ... दश त्वनेवंविधाः बुद्ध्यादय आत्मविशेषगुणाः TārkiRa. 151. 6; NyāyKu. 169. 18; न च सर्वज्ञानानाम् ... यथाभ्रान्तितदर्थोऽङ्गीकार्य इति युक्तम् ... अनेवंविधस्य भ्रमस्यातथात्वात् Nyāyāmṛ. 425A. 6; **C** (debt, interest, documents etc.) not of this character तत् प्रमाणं स्मृतं लेख्यमविलुप्तक्रमाक्षरम् ... अनेवंविधमप्रमाणम् SmṛtiCan. iii. 141. 1; वृद्धिः ... धनदातृप्रतिलोभनार्थं स्वयं कल्पिता कारिताख्या दातव्या। न पुनरनेवंविधा धनिकेन कारिता दातव्या SmṛtiCan. iv. 360. 3; iv. 398. 9.

अनेवंविधत्व (anevaṁvidha-tva) *n.* the state of not being of this type or sort कथामध्ये भूतावेशापन्नानि ... अनधिकृतोद्भावनानि च व्यवच्छिनत्ति। प्रतियोग्यपेक्षया तात्कालिकातत्त्वज्ञानलिङ्गस्य निग्रहस्थानत्वात् तेषां चानेवंविधत्वात् TārkiRa. 320. 3.

अनेवंविधविवाहविषय (an-evaṁvidhavivāhaviṣaya) *adj.* not referring to such type of marriage यत्तु पुत्रपौत्रजनने निन्दानुवादः सोऽप्यनेवंविधविवाहविषयः VīraMi. (Saṁskāra.) 752. 8.

अनेवंविधस्थान (an-evaṁvidhasthāna) *n.* [Loc.] in the case of not of this sort उद्धतेऽर्थे वाच्ये सुकुमारबन्धत्यागो गुण एव। अनेवंविधस्थाने माधुर्यादावेवान्तःपातः SāhiDa. 461. 7.

अनेवंविषयत्व (anevaṁviṣaya-tva) *n.* the state of not being the object of such sort (of knowledge) प्रत्यक्षादीनामनेवंविषयत्वात्तेषां स्वारम्भकविषयोपनिपातित्वादात्मनश्चाशेषप्रमेयवैलक्षण्यात् ... ज्ञानदिवाकरोदयहेतुत्वम् ... प्रदर्शितम् NaiṣkaSi. 58. 1.

अनेवंजातीयक (an-evañjātīyaka) *adj.* not of this class (which undergoes embellishment) महत्कदरद्रव्यं तक्षणादिसंस्कारक्षमम्। अस्ति खदिरद्रव्यमनेवंजातीयकम् ŚābaBh. 1427. 11 (*on* vi. 3. 38)

अनेवंधर्मत्व (anevandharma-tva) *n.* the state of not being the property of this type or sort अघटादिव्युदासेन न घटाद्यर्थसंगतिः। मितेरनेवंधर्मत्वात्राभावे व्यापृतिः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1663.

अनेवंनामक (an-evannāmaka) *adj.* not of such name or designation अनेवंनामकमनेवंविधं च किमपि ब्रह्मेति वदतां सर्वेषामप्यत्र निरासो भाव्यः ŚatDū. 51. 14.

अनेवम् (an-evam) *adv.* **1A** not like this way or manner, i.e. reverse way कृतात्ययेऽनुशयवान् दृष्टस्मृतिभ्यां यथेतमनेवं च BrahmSū. iii. 1. 8 (Śaṅ. तद्विपर्ययेण); इदमेवमनेवं वा स्यात् RasGaṅ 631. 6; **1B** not so, not thus, i.e. otherwise न ह्यनेवं नामेति किंचिदस्ति NyāyRa. 605. 14 (*on* 5 (13). 146); **2** the word *anevam* एवमित्यादिशब्दानामपि अनेवम् इत्यादिव्यवच्छेद्याभावेन कल्पनीयमेवापोह्यम् Śarka. 68. 21.

अनेवमात्मत्व (anevamātma-tva) *n.* the state of not being of such a character or nature तेषामनेवमात्मत्वाद् भ्रान्तिः सा ŚlokaVār. 7.368 (949.6)

अनेवमात्मिका (an-evamātmikā) *adj.* (*f.*) not of such nature or essence भूमेश्च गन्धरसरूपस्पर्शशब्दवत्याः पारिणामिकं वनस्पतिलतागुल्मादिषु मूलफल°...वैश्वरूप्यं दृष्टम्। सोऽयमनेवमात्मिकाया भूमेः ... न परिणामो भवितुमर्हति TattvVai. 135. 15 (*on* 3. 14)

अनेवमितिकर्तव्यताक (an-evamitikartavyatāka) *adj.* not having such a manner or procedure of performance दृष्टा हि गणयागादयोऽनेवमितिकर्तव्यताकाः ŚābaBh. 1577.18 (*on* vii. 4. 12)

अनेवमुत्सृष्ट (an-evamutsṛṣṭa) *adj.* not set free in such a manner एतद् ब्राह्मणा अनेवमुत्सृष्टा आलभेत ताभ्यामेवर्ध्नोति KāṭhS. 13. 3 (i. 183. 6)

अनेवंपर (an-evampara) *adj.* not intended to convey thus अङ्गुष्ठमात्रं पुरुषं निश्चकर्ष ... इति व्यासवचनमनेवंपरमवगन्तव्यम् NyāyMañ. ii. 40.26.

अनेवंप्रमाणरूप (anevam-pramāṇarūpa) *n.* nature of means which is not of such type अनेवंप्रमाणरूपमध्यपतितं बुद्धसंबन्धि चक्षुरिन्द्रियमेवंविधज्ञानोत्पादकं न भवति TātpaṬ. (U.) 73. 22 (*on* 2.113)

अनेवंबुद्धिविषयता (anevambuddhiviṣaya-tā) *f.* the state of not being the object of the knowledge of 'thus' अनेवंबुद्धिविषयतादशायां को विशेषः इति चेत्, यदा कदापि तादृशबुद्धिविषयतैव KhaṇḍanKhā. 73. 10.

अनेवंभाव (an-evambhāva) *m.* **A** absence of such nature जीवात्मन उत्क्रान्तेः पूर्वमनेवंभावः BrahmSūBh. (Rā.) 379. 15 (*on* i. 4. 22); ŚrutaPra. ii. 157.4 (*on* i. 4. 22); न च तत्क्रतुन्यायानुसारादनेवंभावः शङ्कनीयः ŚivārkaMaDī. ii. 370. 22 (*on* iii. 3. 52); **B** absence of being 'thus' व्यतिरेके वा यदि लिङ्गिव्यतिरेकेण लिङ्गस्यानुपपत्तिस्तदा तत एव लिङ्गिसिद्धेः कृतमनुमानेन। अनेवंभावे च तयोः किमायातम् KhaṇḍanKhā. 667.16.

अनेवंभूत (an-evambhūta) *adj.* **Ai** who is not 'thus' यस्त्वनेवंभूतः ... कः ... विजानाति यत्र स आत्मेति KāṭhUBh. 137. 1 (*on* 2. 25); GītāBh. (Rā.) 323. 4 (*on* 6. 2); **Aii** which is not 'thus' अनेवंभूतं किमन्यदुपलभ्यते GītāBh. (Rā.) 610. 11 (*on* 16. 8); (used as noun) that which is not 'thus' विरुद्धयोरसमावेश एव। समाविष्टयोश्च परापरभाव एव। अनेवंभूतानाम् ... उपाधिमात्रत्वम् NyāyKuA. i. 63. 11; **B** not of such type, i.e. dissimilar अनेवंभूतक्रमयौगपद्यव्यतिरेकवती प्रकारान्तरे क्रमयौगपद्ये एव न भवतः TātpaṬ. (Vā.) 552. 5 (*on* iii. 2. 14); **C** who is not in such condition वामहस्तेन च स्रग्वी वदन् दण्डमवाप्नुयात्। अतोऽनेवंभूतो वदेत् SmṛtiCan. iii. 72. 2.

अनेवंभूतत्व (anevambhūta-tva) *n.* the state of not being 'thus' न हि यावत्प्रमितं तावदभिधीयते। यथाप्रमितस्यैव च वक्तुर्वाक्यमिति व्याकारे च युधिष्ठिरवाक्यस्याप्यनेवंभूतत्वेनाव्याप्त्यापत्तेः KhaṇḍanKhā. 764. 2.

अनेषका (an-eṣakā) *f.* not being this one, i. e. little known वा इद् भवति। ... अन्तर्वर्तिनीं विभक्तिमाश्रित्य सुबन्तादाविति न प्राप्तिरित्यस्य अनेषका JaineVyā. 367. 20 (*on* v. 2. 52); इह त्वनेषका अद्यकेत्यकचो मध्यपातित्वाद् असुप इति प्रतिषेधेन भवितव्यम् CāndraVṛ. *on* vi. 1. 72; KāśiVṛ. *on* vii. 3. 47; Pradī. vi. 204. 13 (*on* vii. 3. 47); एतयोर्नञ्पूर्वयोर्नेत्वम्। अनेषका। अद्यका

PrakriKau. i. 332. 5; SiddhāKau. 115B. 1 (*on* vii. 3. 47); अनेषकेति। अज्ञाता एषा एषका, न एषकेति विग्रहः LaŚabdeŚe. i.378. 25.

अनेषण (an-eṣaṇa) *adj.* **1** free from desire or greed यद्यपि च ... द्विजातिरनेषणः ... तथापि ममार्य एवाचार्यः HarṣaC. 249. 11; **2** not having craving (for food) न विद्यते एषणमाहाराकाङ्क्षा यस्य स भवत्यनेषणः TātpaVṛ. 308. 20 (*on* 3. 27)

अनेषणा (an-eṣaṇā) *f.* **1** improper desire त्वया ह्योऽविनयं कृत्वानेषणा महती कृता PariPar. 11. 21; **2** lack of craving (for food) आहारम् ... दृष्ट्वानेषणयान्वितम्। स्वयं ते निर्गमिष्यन्ति PrabhāC. 25. 22; अनेषणां च ते दृष्ट्वा यतयो गुरुमभ्यधुः PrabhāC. 25. 23.

अनेषणात्मन् (aneṣaṇātman) *adj.* of the nature of being free from desire भक्ताः संसारासक्तिरहिताः लोकेऽनेषणात्मानः ... निष्परिग्रहा भवन्ति SāmaraU. 283. 10.

अनेषणीय (an-eṣaṇīya) *adj.* **i** not to be desired अनेषणीयं राजान्नं किमादत्से विदन्नपि PariPar. 11. 114; SthānṬ. 108B. 14; तौ ... मनसापि नाम्भ ऐच्छतामनेषणीयम् ViviṬīKa. 73. 13; KumāPraPra. 67.3; **ii** not to be aimed at or striven after चक्रे पुरोधा गुरुभिः स्वरूपं ज्ञातं यतिभ्यो यदनेषणीयम् KālikāKa. 49.

अनेषणीयादिग्रहण (aneṣaṇīyādi-grahaṇa) *n.* act of maintaining lack of desire, i.e. self-restraint etc. गत्यन्तराभावे पञ्चकादियतनयानेषणीयादिग्रहणमपवादः SyādvāMañ. 11 (244)

अनेष्टृ (an-eṣṭṛ) *adj.* who does not desire or covet न नैष सोढा सहितैव किं त्वेषित्रीरनेष्टाप्यविरोषिता नः DvyāśraKā. 10. 36 (comm. निःस्पृहः)

[1]अनेह (aneha) *m.* name of a *ṛṣi* who is a progenitor गालवश्च अनेहश्च सर्वेषां प्रवरो मतः MatsyaP. 196. 31.

[2]अनेह (aneha) *m.* time एकमेकं दिनं तत्रानेहस्याभूद्वयावहम् RājTa.(Śrī.) 4.209.

[3]अनेह (an-eha) *adj.* who has no desire निरुत्साहतयानेहाः कथं यास्यन्ति ते BṛKathāK. 98. 70.

अनेहःकरपत्रभिन्न (anehaḥkarapatra-bhinna) *adj.* cut off, i. e. separated by the saw of the form of the day-time अनेहःकरपत्रभिन्नयोर्मिथः ...। विहंगयोः संगमदत्तनीरयोर्भवान्तरप्रायमभूद्दिनान्तरम् RāmC. 18. 12.

अनेहःपरिगत (anehaḥ-parigata) *adj.* gathered during daytime अनेहःपरिगतघनोद्भासि भूयिष्ठसस्यां द्रक्ष्यसि ... क्ष्माम् InduDū. 89.

अनेहस् (an-ehás) *adj.* [Uṇā. 4. 223; P. vii. 1. 94; Kātan. ii. 2. 22; JaineVyā. v. 1. 71; CāndraVyā. v. 4. 45; ŚākaṭāVyā. i. 2. 119; SaraKaṇṭhā. (Gr.) vi. 4. 44; SiddhaHe. i. 4. 84; MugdhaBo. 3. 155 (36. 11); AltGr. I. 84; I. 90; I. 247, I. 1. 49; I. 1. 52; III. 287; DEBRU. 221] **1A** faultless, free from blemish **B** sinless, free from sin **2Ai** unrivalled, unobstructed, without a foe or rival **ii** unharmed, not liable to be hurt **B** matchless, incomparable, unequalled **1A** faultless, free from blemish तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ṚV. i. 40. 4; i. 40. 6; आकरे वसोर्जरिता पनस्यतेऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति ṚV. iii. 51. 3; MaiS. iv. 12. 3 (iv. 184. 1); वसोर्वसुत्वा कारवोऽनेहा विश्वं विवेष्टि द्रविणमुप ṚV. x. 61. 12; **1B** sinless, free from sin दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेहसम् BaudhŚS. iii. 330. 10; **2Ai** unrivalled, unobstructed, without a foe or rival त्वं नं इन्द्र राया परीणसा याहि पथाँ अनेहसा पुरो याह्यरक्षसा ṚV. i. 129.9; i.185. 3; vi. 50.3; अपि पन्थामगन्महि स्वस्तिगामनेहसम् ṚV. vi. 51. 16; TaiS. I. ii. 9. 1; KāṭhS. 2.6 (i. 12.10); VājaS. 4.29; ते हि पुत्रासो अदितेः ...। अंहोश्चिदुरुचक्रयोऽनेहसः ṚV. viii. 18. 5; viii. 22. 2; viii 45. 11; एवोष्व१स्मन्निर्ऋतेऽनेहा त्वमयस्मयान्वि चृता बन्धपाशान् AV. vi. 84. 3; स्वादित्या अदितये स्यामानेहसः ŚatBr. I. v. 1. 17; II iv. 3. 8; ŚāṅkhāŚS. i. 6. 2; ĀpaŚS. xxiv. 12. 6; **2Aii** unharmed, not liable to be hurt वयं मित्रस्यावसि स्याम सप्रथस्तमे। अनेहसस्त्वोतयः ṚV. v. 65. 5; viii. 18. 21; अनेहो न उरुव्रज उरूचि वि प्रसर्तवे। कृधि तोकाय जीवसे ṚV. viii. 67. 12; ĀśvaŚS. I. iii. 8. 1; रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरीननेहसः ṚV. x. 61.22 (Sāy. अपापाः); **2B** matchless, incomparable, unequalled शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ṚV. vi. 75. 10; TaiS. IV. vi. 6. 4; KāṭhS. v. 6. 11 (iii. 173. 9); VājaS. 29. 47; अरमतिरनर्वणो विश्वो देवस्य मनसा। आदित्यानामनेह इत् ṚV. viii. 31. 12; अनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ṚV. viii. 47. 1-18; viii. 49. 4; viii. 50. 4; viii. 69. 16.

अनेहस् (anehas) *m.* Uṇā. 4. 223; P. vii. 1. 94; Kātan. ii. 2.22; JaineVyā. v. 1. 71; CāndraVyā. v. 4. 45; ŚākaṭāVyā. i. 2. 119; SaraKaṇṭhā. (Gr.) vi. 4. 44; SiddhaHe. i. 4. 84; MugdhaBo. 3. 155 (36. 11); Vār. 4 *on* P. iii. 2. 84; Liṅgānu. (Vā.) 3. 18C; 11. 11; Liṅgānu. (He.) 2. 14C; Liṅgānu. (Ha.) 13. 11] **1Ai** time [Inst.] in the course of time [Loc.] in the course of time **ii** time as a particular season **iii** day-break **B** time personified **Ci** time as a constituent **ii** time as one of the six categories **2A** one of the thousand epithets of Bālakṛṣṇa B name of a principle **3** the word *anehas* **1Ai** time अनेहा इति वर्तमानकाल एव। अन्यत्रानाहन्ता MahāBh. ii. 112. 2 (*on* iii. 2. 84); कर्माणि कानि ... तेषामनेहा(v. l. °हाः) करणे विधिश्च सर्वं प्रसादात् प्रतनुष्व मह्यम् BṛParāSm. 2. 4; (राजा राजहंसः) गुणवत्यनेहसि जातेन सूनुना प्राप्तपरमानन्दपरम्परः DaśKuC. App. 147. 23; PadmP. (Ra.) 25. 19; अनेहसि लसद्विद्युद्द्योतितविहायसि। स रेमे MahāP. 9. 18; व(ब)लविभवविलासत्यागदा (Read दाक्षिण्य) ... महाभूमिभृद्वज्रपाता(तः) संजह्रे ... भूयसा चानेहसा EI. xxiii. 260. 9; पक्षीन्द्र विषह्यतामनेहा(:) पक्षाभ्यां भवितासि चेत् समग्रः RāmC. 14. 68; KāvyMī. 111. 21; तस्मिन्ननेहसि प्राप्ते भवताम् ...। भविष्यन्ति पुनर्विद्याः BṛKathāK. 56. 218; 81. 33; मेघसंघा नदन्ति। ... तरुतलमचलाः संश्रयन्ते ... तत्रानेहस्यसङ्गाः SubhāRaSaṁ. 912; ŚivaP. ii (1) . 117. 14 (61A. 11); मित्राणि शत्रुतां यान्ति विपरीतेऽप्यनेहसि GaṇeP. ii. 60. 22; मन्मथे विकसति क्षीणे क्षपानेहसि। ... निपुणया निद्रान्ध्यमाचेष्टितम् SubhāRaK. 21. 39; चत्वारि पातस्तव दिङ्मुखानि भूयाननेहा स्मर देवकार्यम् DvyāśraKā. 2. 3; लसच्चन्द्रग्रहानेहसि सर्वस्वं विततार EI. ii. 334. 11; तत्रानेहस्युज्जयिन्याम् ... चक्रवर्ती विक्रमादित्य इत्यभूत् RājTa. (Ka.) 3. 125; 8. 2351; 8. 2886; GrahaGa. 109. 16 (9. 109); PṛthvīVi. 1. 43; अस्मिन् भूभृति भूयांसमनेहसमलङ्घयम् PāṇḍaC. 7. 541; जातोऽस्मि प्रसवस्याहमसंपूर्णे त्वनेहसि SamarāSaṁ. 4. 368; 4. 445; क्षणः ... मानेऽप्यनेहसः MediK. 47. 4; Ekāva. 8. 76 (5) (334. 7); क्रमेण पूर्णेऽनेहसि ... प्रासूत सूनुम् ViviṬīKa 59. 13; PrabaK. 662.2; Yādavā. 22. 18; अजागोमहिष्यादिक्षीराणामेतावन्तमनेहसं माधुर्यस्वभावादप्रच्युतिः SarvaDaSaṁ. 3.307; न वृथानेहसमत्र नयामः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 36; नावच्छिन्नमनेहसा न च दिशा यद् ब्रह्म BhartṛNi. 3. 16; तत्रानेहसि बल्लालो विलोक्य व्याकुलं कुलम् BallāC. 111. 7; RasiRañ. 87; असावनेहसम्। कियन्तं विनयी जज्ञे Gurvā. 126; सूरयोभुवन्नानंदविमलाभिधाः। ... यैरुद्दध्रे स्तनसिद्धिसायकसुधारोचिर्निभेनेहसि EI. ii. 51. 12, YātrāPra. 1. 37; VīraMi. (Samaya.) 109. 19; त्वम् ...। नियन्त्रितो मया मोहादेतावन्तमनेहसम् AdbhuDa. 4. 2; MūkaPañ. 5. 28; मौहूर्तिकनिगदितेऽनेहसि शुभे प्रणालाद्रमौलिं धरणिमणिरारुह्य शुशुभे ParamāKā. 79. 47; Mukundā. 197 (1); उवास सुखितस्तत्र स हि कञ्चिदनेहसम् ĀnandRa. 3.37; 7. 27; केन पुनर्विनोदनप्रकारेणात्रभवद्भिरमी अनेहसो नीयन्ते MadaKeC. 18 (7); RomāŚ. 77; [Inst.] in the course of time अवर्धतानेहसा ... बालकः ... राजगृहे HarṣaC. 42. 6; 60. 6; कियताप्यनेहसा ... राजहंसेनाजीयत मानसारः DaśKuC. App. 149. 21; BrāhmSphuSi. 9. 21; PadmP. (Ra.) 11. 338; BhāgP. x. 13. 40; प्रभाकरः। पतितोऽम्बरतलादनेहसा चक्षमे किमपि नावलम्बितुम् ŚrīKaC. 10. 12; NaiṣC. 4. 44; अक्षोदीयसः कालक्षेपस्य संभवाद् बृंहीयसाप्यनेहसा न परिसमाप्तिः SyādvāMañ. 6 (119); कंसः कालनेमिरनेहसा।...उदितः Yādavā. 1. 36; अनेहसा हानिरुपैति नेह सा Yādavā. 6. 33; अपि ... अनन्तेनाप्यनेहसा। नाथ त्वद्गुणदुग्धाब्धिपृषदास्वादनं क्षमम् Yādavā. 16. 114; 3. 68; 9. 74; महतानेहसा यैषा संप्रदायागता गता। तस्याः शुद्धात्मविद्यायाः षष्ठे सर्गे प्रतिष्ठितिः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 1. 20; Acyutarā. 7. 8; पुत्रार्थं चरतस्तपो दशरथादेतावतानेहसा ... चत्वारो जनिताः सुताः ... विभण्डकसुतेन JānaPa. 4. 18; [Loc.] in the course of time भूपतेर्जिनचन्द्रस्य याति यावदनेहसि। सुखेन तावदागत्य रुद्धं भद्रपुरं परैः BṛKathāK. 1. 5; सुखेन तस्थुषां तेषां गते भूयस्यनेहसि। ... व्योम्नि रजो दृष्टिपथं ययौ PāṇḍaC. 9. 155; एवं वंहीयसि गतवत्यनेहसि ... वणिगेकः ... वणिज्यामकार्षीत् ViviṬīKa. 57. 25; एवं च भूयस्यनेहसि गच्छति लोकैश्चिन्तितम् ViviṬīKa. 64. 6, PrabaK. 74. 2; **1Aii** time as a particular season दग्धोर्वरासुन्दरगन्धबन्धुरर्घत्ययं वारिमुचामनेहा(:) KāvyMī. 100. 21; BālRā. 5. 41; VikraDeC. 13. 15; निदेशकृदनेहसः कनककेतकीलक्ष्मणः स दक्षिणसमीरणः ... ववौ ŚrīKaC. 6. 67; 6. 40; आसा(रा)नुपरि शरानिव क्षरन्तं हंसानां पिशुनमनेहसं स सेवे(? सिषेवे) Surath. 12. 41; Yādavā. 7. 11; बन्धुजीवकुसुमोत्करशाटीसंवृतो यतिरिवायमनेहा(:) ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 146; YātrāPra. 6. 3; आसीत् ... वारिदानामनेहा मानव्याधिक्षपणनिपुणः कामिनीकामुकानाम् KoṭiVi. 99; **1Aiii** day-break, morning time अयमनेहा ता(?हास्ता)पनस्येव रूढिं द्रढयति भुवि धाम्नः ŚrīKaC. 16. 18; **1B** time personified दास्यं दश ता दिशो भजन्त्यः साचिव्यं स च निर्वहन्ननेहा(:) RāmC. 14. 53, PṛthvīVi. 7. 28; **1Ci** time as a constituent भूर्ज(?ज)लशिखिमरुद्व्योमककुभो मनोऽनेह(:) सृष्ट्वा सकलमपि ... पुरुषान् नियुङ्क्ते वेदार्थे ... भवान् HariC. (Pa.) 13; **1Cii** time as one of

the six categories of *dravya* द्रव्यम्। षोढा त्रिगुणानेहोजीवेश्वरभोगभूतिमतिभेदात् NyāySiA. 190. 2; TattvMu. 1. 68; **2A** one of the thousand epithets of Bālakṛṣṇa आर्तिहा पापहानेहा भूतिहा ... इत्येतत् कथितं देवि सहस्रं नाम ... विष्णोर्बालकत्वमुपेयुषः PañcaRā. (Nā.) iv. 8. 83; **2B** name of a principle called Kāla भर्जयत्यखिलं कष्टं भ्रस्जतेऽनेहसं तथा AhirbuS. 57. 11; **3** the word *anehas* हे उषनन् उशना वोशनस्यपि पुरदंशा अनेहा हे विद्वन् विद्वांस उत्तमाः AgniP. 350. 69 [Kośas give *anehas* as a synonym of the following words - *apaṣṭhu*, KalpaK. 405. 1; *amati*, KośaKaTa. 1. 863; *avasara*, RājNi. 415. 3; *āmati*, KalpaK. 405. 1; *āyati*, KośaKaTa. 1. 863; *karmārha*, ParyāMu. 23. 52; *kāla*, AmaK. 216; RājNi. 415. 3; ParyāMu. 23. 52; ParyāRaMā. 1283; AbhidhāRaMā. 1. 105; Vaija. 21. 52; AbhidhāCin. 126; NānārthāSaṁ. ii. 11. 11; ParyāŚaRa. 267; ŚabdaRa. (Vā.) 454; ParaNā. 336; KośaKaTa. 1. 863; KalpaK. 405. 1; *cala*, RājNi. 415. 3; *jaha*, KalpaK. 405. 1; *jahaka, jivri*, KośaKaTa. 1. 863; *tāruṇya*, NāmMā. 123; *titha*, KalpaK. 405. 1; *daśā*, NāmMā. 123; *diṣṭa*, AmaK. 216, RājNi. 415. 3; ParyāMu. 23. 52; AbhidhāRaMā. 1. 105; Vaija. 21. 52; AbhidhāCin. 126; ParyāŚaRa. 267; ŚabdaRa. (Vā.) 454; ParaNā. 336; KośaKaTa. 1. 863; KalpaK. 405. 1; *yātu*, KośaKaTa. 1. 8674; *pāru*, KośaKaTa. 1. 863; *pītha*, KalpaK. 405. 1; *pīyu*, KośaKaTa. 1. 863; KalpaK. 405. 1; *pūrṇa, prāya*, NāmMā 123; *mati*, KalpaK. 405. 1; *yauvana, yauvanaka*, NāmMā. 123; *lagna, vatsarātman*, KośaKaTa. 1. 863; *vayas*, NāmMā. 123; *velā*, RājNi. 415. 3; *sama*, ParyāŚaRa. 267; *samaya*, AmaK. 216; RajNi. 415. 3; ParyāMu. 23. 52; ParyāRaMā. 1283; AbhidhāCin. 126; ParyāŚaRa. 267; ŚabdaRa. (Vā.) 454; ParaNā. 336; KośaKaTa. 1. 863; *sarvamuṣ*, KośaKaTa. 1. 863; *sarvamūṣaka*, AbhidhāCin 126; ParaNā. 336; *sthira*, RājNi. 415. 3; also they give *anehas* as the meaning of the following words : *kāla*, AmaK. 2723; AnekāSaṁ. 2. 467; ŚabdaRa. (Vā.) 3761; *diṣṭa*, AnekāSaṁ. 2. 90; NānārthāSaṁ. i. 33. 597; *śarman*, KośaKaTa. 2. 7061]

अनेहि (anehi) *m.* name of a *ṛṣi* who is a progenitor गालवश्च अनेह- (v. l. °हि)श्च सर्वेषां प्रवरो मतः MatsyaP. 196. 31, cf. [1]**अनेह**m.

अनेहोभूप (aneho-bhūpa) *m.* time personified as king प्रातरभ्युदिते सूर्ये ...। जित्वा तमोऽनेहोभूपदत्ताष्टापददुन्दुभौ। ... आनाययामास सामन्तात्(?न्) सः KathāKau. 8. 3.

अनेहोविलम्ब (aneho-vilamba) *m.* delay in time, i.e. incomparable delay प्रद्योतेन मृगावतीहृतिकृते रुद्धः शतानीकराट्। प्रापान्तं निजरक्षणाय विदधेऽनेहोविलम्बस्तया PālaGoKa. 162.

अनैक (an-aika) *adj.* **Ai** not one, i.e. many क्रियाकारकव्यवहृते बुद्ध्यवस्थानिबन्धनात्। तथा गतिवदनैकदेशे विध्ययवयवेऽपि KatanVṛ. *on* iii. 1. 9; **Aii** more than one सहदेवेनैकेन स्पर्धमानाननैकैः सहदेवैः संगताः। न बहु मन्यन्ते कुरुवीरान् वीरुधः NalaCam. 2. 3 (33); **B** various संभाव्यमानस्य वज्रपञ्जरमिति शरणागतैरित्यादावसंभाव्यमानस्य वा कल्पनेऽनैकधात्वे उल्लेखः AlaṅkāRa. 35 (40)

अनैकध्यकल्पना (anaikadhya-kalpanā) *f.* assumption of manifoldness or variety न चोपनयनस्यानैकध्यकल्पनादोषः SiddhāSi. i. 5. 19.

अनैकमत्य (an-aikamatya) *n.* absence of unanimity or agreement or concord समनस्कत्वादेव च एतेषामनैकमत्ये कस्यचित् स्थित्यभिप्रायः कस्यचित् संहाराभिप्रायः BrahmSūBh. (Saṅ.) 859. 1 (*on* iv. 4. 17); [Inst.] without agreement, not unanimously भयादिना सर्वे संशयमुत्पादयित्वा(?°मुत्पाद्या)नैकमत्येन ब्रूयु. SmṛtiCan. iv. 546. 15.

अनैकरस्य (an-aikarasya) *n.* absence of the feeling of oneness or uniformity आत्मविग्रहत्वेन वोपासनया मुक्तिः ... विग्रहस्य तु मिथो विलक्षणचक्षुरादिवैशिष्ट्येनानैकरस्यात् नासौ तदुपासनया GoviBh. 232. 15 (*on* iii. 3. 20)

अनैकरूपिक (an-aikarūpika) *adj.* dull-witted (*lit.* not repeating the text once) दैष्टिकैकान्यिकैकादशान्यिकानैकरूपिकम्। शिष्यं गुरुर्न्व (? र)हन्नभ्रैर्नाम्येका स्खलितं पतिम् DvyāśraKā. 17. 39 (comm. वारोऽध्ययने वृत्तमस्यैकरूपिको न तथानेकरूपिकः)

अनैकषेय (a-naikaṣeya) *adj.* devoid of a demon निर्विघ्नमुच्चैर्मुनयो जयन्ता- (?)मनैकषेये विहितेऽद्य विश्वे RāmC. (App. 2) 38. 47.

अनैकाग्र (an-aikāgrya) *n.* **A** absence of close attentiveness or intentness येनैवान्यः प्रभवति सोऽपरानपि बाधते। आचाराणामनैकाग्रं सर्वेषामेव लक्षयेत् MahāBhā. xii. 252. 19; **B** lack of concentration बुद्धोऽपि भेदो नो चित्ते निरूढिं याति चेत्तदा। अनैकाग्र्यात्संशयाद्वा रूढ्यभावोऽस्य ते वद PañcDa. 2. 72.

अनैकाङ्गिका (an-aikāṅgikā) *adj.* (*f.*) having various subsidiary rites सा भक्तिरेकमुख्याङ्गाश्रितानैकाङ्गिका BhaktiRaSi. i. 2. 58.

अनैकात्म्य (an-aikātmya) *n.* non-identity, i.e. difference एवं तर्ह्य- विनाशोऽनैकात्म्यात्। द्रव्यविनाश आकृतेरविनाशः। कुतः। अनैकात्म्यात् MahāBh. i. 247. 8 (*on* i. 2. 64); विश्वजिता यजेत इत्यादौ सामान्यविशेषयोरनैकात्म्येन व्याप्त्यवच्छेदयोरुपलम्भात् सामान्यपुषेरेवावयवपुषिः कर्म भवति SṛṅgāPra. 39.7.

अनैकान्त (an-aikānta) *adj.* **1A** inconclusive or overcomprehesive (argument etc.) क्वचिन्निवृत्तिदर्शनादतिवृत्तिदर्शनाच्च क्वचिदनैकान्तः NyāySū. ii. 1. 20; NyāyVār. 203. 2 (*on* ii. 1. 19); **1B** inconclusive or deviating (probans) न तेनानैकान्तं साधनमिति सर्वं निर्मलम् NyāyMa. 145. 5; अयं हेतुर्भवदभिमतया अनाद्यविद्यया तत्त्वज्ञानोदयादन्तवत्या अनैकान्तः ŚatDū. 115. 11; 71. 13; न च कार्यत्वं ध्वंसे अनैकान्तम् SarvaDaKau. 45. 4; 38. 8; 50. 24; न चान्तःकरणस्यैव दुःखानुभवितृत्वात् तदननुभवितृत्वं जीवेऽनैकान्तम् Nyāyāmṛ. 574A. 5; **2** indeterminate, equivocal, sceptical जैनजनाः सदसद्रूपं रजतं रजतं मन्यन्ते। तद्दृष्टान्तेन च सर्वं प्रपञ्चमनैकान्तं वदन्ति SarvaDaKau. 34. 17; **3** not forming (any) integral part केचित् अनुबन्धा अनैकान्ताः अनवयवाः LaŚabdeŚe. i. 16. 19; **4** not deviating, i.e. faithful or solely devoted प्रणयप्रवणे कान्तेऽनैकान्ते नोचिताः क्रुधः SāhiDa. 371. 17 (comm. अनैकान्तेऽव्यभिचारिणि त्वन्मात्रपरायणे इत्यर्थः); **5** unsteady, variable अनैकान्तस्वभावत्वादसत्सङ्गेन भ्रश्यते मार्गात् VedāntRaMañ. 10 (142. 6)

अनैकान्त (an-aikānta) *m.* **1A** inconclusiveness, deviation प्रमाणविषयत्वात् सदसद्भावाविशेषप्रसङ्ग इति चेत्। न। अनैकान्तात् NyāyVār. 10 .10 (*on* i. 1. 1); न हि कारणान्तरप्रतिषेधमात्रेणापूर्वनिमित्तता गम्यते, शशविषाणादिभिरनैकान्तात् TantrVā. 361. 23 (*on* ii. 1. 5); प्राङ्गणनिकटवर्तिदूर्वाङ्कुरादिष्वनवसितपुरुषव्यापारजन्मस्वनैकान्तः ĀgaPrā. 17. 15; अनैकान्त एव प्रतीत्यविसंवादात् समर्थनीयः Kāśi. iii. 151. 24 (*on* 5 (6). 33); चिद्रूपत्वमात्रस्य हेतुत्वे धर्मभूतज्ञानेनानैकान्तः ŚatDū. 148. 24; **1B** inconclusive or deviating probans पक्षीकुर्याद्यदा सर्वास्तदाथावीतहेतुभिः। अनैकान्तो विरोधश्च सर्वलोकप्रसिद्धितः ŚlokaVār. 5 (13). 166 (611. 8); शाक्यस्यापि त्वनैकान्तः क्षणिकव्यतिरेकिभिः। प्रतिसंख्याप्रतिसंख्यानिरोधव्योमभिस्त्रिभिः ŚlokaVār. 6. 21 (735. 2); संयोगेनानैकान्तो मा भूत् TātpaṬ. (Vā.) 185. 23 (*on* i. 1. 5); NyāyPari. 296. 11; नानैकान्तोऽनुमानं प्रमाणम् SarvaDaKau. 38. 22; अनैकान्तो विरुद्धश्चाप्यसिद्धः प्रतिपक्षितः। कालात्ययापदिष्टश्च हेत्वाभासास्तु पञ्चधा BhāṣāPa. 71; **2** contradiction पितापुत्रादिसंबन्धैरनैकान्तः प्रसज्यते ŚlokaVār. 5 (10). 10 (500. 5); 5 (5). 27 (413. 7); 5 (5). 50 (419. 3); **3** absence of invariability अहं धर्मस्त्वभिन्नश्चेदहं ब्रह्मेति वाक्यतः। गौरोऽहमित्यनैकान्तः NaiṣkaSi. 68. 9; **4** indetermination, equivocalism, scepticism (of the Jainas) घटोऽस्ति घटो नास्तीति प्रत्ययबलादेव सत्त्वाद्यनैकान्तमिति दिगम्बरसिद्धान्तः PrakaVi. 546. 13; **5** doubtfulness or uncertainty अनुमीयमानोऽपि व्यभिचारोऽनैकान्ततो वर्णासंकरमापादयति NyāySu. (So.) 13. 9 (*on* i. 2. 2)

अनैकान्तद्योतकत्व (anaikāntadyotaka-tva) *n.* the state of being indicative of indetermination or equivocalism अनैकान्तद्योतकत्वे तु ...स्यात्पदात्कथं चिदर्थोऽस्तीत्यनेनानुक्तः प्रतीयत इति नानर्थक्यम् Bhām. 457. 21 (*on* ii. 2. 33)

अनैकान्तद्योतित्व (anaikāntadyoti-tva) *n.* the state of being indicative of indetermination or equivocalism कुतोऽस्यानैकान्तद्योतित्वम् VedāntKa. 299. 24 (*on* ii. 2. 33)

अनैकान्तपक्ष (anaikānta-pakṣa) *m.* view of equivocalism (of the Jainas) अनैकान्तपक्षे तु ...हानोपादाने प्रेक्षावतां कल्पेते Bhām. 458. 10 (*on* ii. 2.33)

अनैकान्तरत्व (anaikāntara-tva) *n.* the state of not being intervened by one single item (i. e. letter or word) समुदायस्य अनैकान्तरत्वेऽपि अटन्नित्यस्य यदेकान्तरत्वं वत्करणेन लब्धं तेनैव समुदायस्य ...आद्युदात्तत्वम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 1. 2 (14. 13)

अनैकान्तवाद (anaikānta-vāda) *m.* doctrine of indetermination or equivocalism or scepticism अनैकान्तवादं स्वयमेवापाकरिष्यति PrakaVi. 444. 18; अनैकान्तवादस्य च साम्राज्यापातात् ŚatDū. 149. 20; 195. 3; धर्माधर्मादिसप्तभङ्गीरीत्या अनैकान्तवादान्न प्रवृत्तिः YatīndraDī. 65. 5.

अनैकान्तवादिन् (anaikānta-vādin) *adj.* advocate of the doctrine of indetermination or equivocalism or scepticism एकविशेषस्फुरणम् ...यथा एकमेव भिन्नमभिन्नं चेत्याद्यनैकान्तवादिनाम् NyāyPari. 54. 6; अनैकान्तवादिनो जैनजनाः सदसद्रूपं रजतं रजतं मन्यन्ते SarvaDaKau. 34. 16 [NāmŚil. 1826 gives

anaikāntavādin as synonym of *jaina*]

अनैकान्ताभ्युपगम (anaikāntābhyupagama) *m.* **1** acceptance of indetermination or equivocalism or scepticism सत्यप्यने(v.l. नै) कान्ताभ्युपगमेऽभेदोऽस्ति TattvVai. 131. 16 (*on* 3. 13); **2** acceptance of inconclusiveness or deviation न ह्यत्यन्ताभिन्नत्वं द्रव्याक्रियाया येन तद्भेदाद् भेदः स्यात् भेदोऽपि त्वस्त्येवानैकान्ताभ्युपगमात् ŚāstrDī. 472. 12 (*on* vi. 3. 3)

अनैकान्तिक (an-aikāntika) *adj.* [*f.* - ī] **1A** uncertain, i. e. not leading to any result प्रकृतिकोपकमधर्मिष्ठमनैकान्तिकं चैतत् ArthŚā. ii. 221. 7 (5. 6); प्रणिपातादिस्तु बाह्योऽनैकान्तिकोऽपि भवति GītāBh. (Śaṅ.) 145. 15 (*on* 4. 39); **1B** uncertain, doubtful, indefinite एतदप्यनैकान्तिकम्। यदल्पप्राणस्य सर्वोच्चैस्तन्महाप्राणस्य सर्वनीचैः MahāBh. i. 207. 10 (*on* i. 2. 30); न सर्वस्य यणः संप्रसारणं भवतीति यदयं प्यायः पीभावं शास्ति। एवमप्यनैकान्तिकमेतत् MahāBh. iii. 31. 23 (*on* vi. 1. 37); न सर्वस्य विसर्जनीयस्य सत्वं भवतीति। एवमप्यनैकान्तिकं ज्ञापकम् MahāBh. iii. 430. 24 (*on* viii. 3. 34); iii. 310. 15 (*on* vii. 2. 102); सोऽपि देवैर्मनःषष्ठैः पक्षोऽनैकान्तिकः स्मृतःहानैकान्तिकं वस्त्वित्येवं ज्ञानं सुनिश्चितम् MṛgendraT. i. 11. 11; ŚlokaVār. 5 (14). 80 (634. 1); CaitaCan. 10. 20 (1); 62. 3 (3); अनैकान्तिकश्रेयःप्राप्तिफले नियुञ्जात् धनमनैकान्तिकम् ...न काव्यप्रयोजनतयास्माभिरुक्तम् Kāvyānu. (He) 5. 1; GītāBh. (Śaṅ.) 75. 13 (*on* 3. 1); चान्द्रे मास्याधानविधानाद्यज्ञादौ सावनविधिरनैकान्तिकः CaturCin. iii (2). 21. 22; अनाकलितरजतस्यानुत्पद्यमानत्वं गगनादावनैकान्तिकम् NyāySu. (Ja.) 48B. 9 (*on* i. 1. 1); **2** not important देव, भृत्योऽभृत्य इत्यनैकान्तिकमेतत् PañcT. 1. 68 (3) (86. 7); **3A** inconclusive or deviating (probans) (*lit.* not one-pointed as it is concomitant with both the probandum and its contrary) यो हेतुरुपात्त उभावन्तावाश्रित्य प्रवर्तते सोऽनैकान्तिकः NyāyVār. 171. 21 (*on* i. 2. 46); बुद्धिचित्तादिशब्दानां व्यतिरिक्ताभिधायिता। न ...अतोऽनैकान्तिको हेतुः TattvSaṁ. 203; ज्ञानं ग्राह्यम् ...चक्षुरादीन्द्रियैरत्र तदनैकान्तिकम् ŚlokaVār. 5 (3). 180 (318. 1); अनैकान्तिको हेतुर्यदुक्तं तत्र दर्शनात् ŚlokaVār. 6. 32 (737. 7); मेघाभावेन वृष्ट्यभावानुमानं पश्यन् - अवस्तुत्वात्–इतीमं हेतुमनैकान्तिकं वदेत् Śarka. 57. 8; 64. 24; प्रत्यभिज्ञानान्नित्यत्वमिति। तदनैकान्तिकं प्रदीपज्वालादिषु दर्शनात् BrahmSūBh. (Bhā.) 119. 1 (*on* ii. 2. 20); न चाकार्यं नाम किंचिद् बौद्धानां वस्त्वस्ति, येनानैकान्तिको हेतुर्भवेत् Kāśi. i. 86. 7 (*on* 2. 39); अन्त्य एव तमोघाती प्रत्ययश्चेन्मतं यदि। स्यादनैकान्तिको हेतुरन्यान्त्येष्वसमीक्षणात् BṛĀraUBhVā. i. 4. 75; NaiṣkaSi. 60. 4; सन्तो न निष्प्रयोजनप्रयत्ना भवन्तीत्यनैकान्तिको हेतुः NyāyMañ. ii. 78. 21; i. 34. 25; ii. 11. 27; ii. 53. 4; महाविषयत्वमनैकान्तिकं सन्नागमस्यैव पूर्वोपदेशं गमयति TātpaṬ. (Vā.) 106. 22 (*on* i. 1.2); 43. 9 (*on* i. 1. 2); ĀtmaTaVi. 147. 14; स्वसत्ताप्रयुक्तप्रकाशत्वमपि दीपादिभिरनै-कान्तिकम् ĀtmaSi. 32. 26; 61. 5; सहोपलम्भनियमश्च वेद्यत्वं च हेतू संदिग्धव्यतिरेकतयानैकान्तिकौ TattvVai. 197. 11 (*on* 4. 14); तत्सामीप्यात्तद्धर्मत्वानुमानमनैकान्तिकम् Loc. 17. 21 (*on* 1. 4); 13. 20 (*on* 1. 2); इन्द्रियजन्यत्वं विद्यमानोपलम्भनत्वेनानैकान्तिकं स्यात् ŚāstrDī. 36. 22 (*on* i. 1. 4); 113. 19 (*on* ii. 1.9); सत्यपि भयकारणे भ्रमतीत्यनैकान्तिको हेतुः KāvyPra. 255. 1; Kāvyānu. (He.) 36. 13; SāhiDa. 267. 1; पार्थिवपरमाणुगतरूपादिसंतानेनानैकान्तिकमिदम् Kiraṇā. 9. 11; 84. 15; 109. 14; Pradī. ii. 348A. 41 (*on* ii. 1. 1); वक्तृत्वमात्रं तु संदिग्धविपक्षव्यावृत्तिकत्वादनैकान्तिकम् PramāMī. 14. 26 (*on* i. 1. 17); 44. 12 (*on* i. 2. 12); PrakaVi. 50. 17; 547. 16; PrapañcaMiKha. 240A. 4; प्रमातृत्वमात्मनः ...अनैकान्तिकम् Tattvodyo. 242 B. 5; किमिदं लिङ्गमनैकान्तिकम् ŚrutaPra. ii. 536. 16 (*on* iii. 4. 1); हेतुः ...नाप्यनैकान्तिको विरुद्धो वा। विपक्षादत्यन्त-व्यावृत्तत्वात् SyādvāMañ. 6 (10); संघातार्थवत्त्वाच्चेति हेतुरनैकान्तिकः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 45 (340. 4); भवतामपि विसभागसंतानारम्भककपालक्षणतदविनाभूतप्रतिसंख्यानिरोधादिनानैकान्तिकम् NyāySiA. 189. 25; शब्दानित्यत्वे प्रत्यक्षत्वं हि त्वया हेतुरभिधित्सितः स च सामान्यादिभिरनैकान्तिकः NyāyPari. 260. 7; प्रामाण्याभावस्य प्रध्वंसादिरूपस्य मीमांसकैर्वस्तुत्वेनेष्टत्वादवस्तुत्वादित्यसिद्धो हेतुः सिद्धत्वे वा घटादिप्रध्वंसेनानैकान्तिकः YuktiSneha. 21. 22 (*on* i. 1.2); हेतुरसिद्धः स्यात्। अनैकान्तिकश्च ŚivārkaMaDī. i. 223. 34 (*on* i. 1. 16); i. 499. 16 (*on* i. 3. 41); अभावज्ञानं प्रत्यक्षम् ...घटादिज्ञानवत् इति तत् स्मृतावनैकान्तिकम् MānaMe. 139. 2; हेतुस्त्वाकाशकालदिशां षडिन्द्रियजन्यप्रत्यक्षविषयत्वेनानैकान्तिकः BhāṭṭCin. i. 135. 10 (*on* i. 1. 6); विद्यानिष्ठानां कर्मत्यागदर्शनादनैकान्तिकं तल्लिङ्गम् GoviBh. 266. 12 (*on* iii. 4. 3); **3B** overcomprehensive or inconclusive (argument) आनुश्रविकः श्रौतोऽग्निहोत्रादिकः ...तापत्रयप्रतीकारहेतुरुक्तः सोऽपि दृष्टवत् अनैकान्तिकः प्रतीकारः MāṭhVṛ. 7. 13 (*on* 2); BrahmSi. 54. 5; समवायिकारणविषय एव समानजातीयत्वाभ्युपगमः, न कारणान्तरविषय इति तदप्यनैकान्तिकम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 433. 5 (*on* ii. 3. 7); 457. 10 (*on* ii. 3. 26); नित्यत्वेऽवयवित्वं च स्यादनैकान्तिकं तव ĀgaPrā. 16. 25; यदप्युक्तमत्यन्तनिर्मलः पुरुषः कथमनिर्मले सत्त्वे प्रतिसंक्रामतीति तदप्यनैकान्तिकं नैर्मल्यादपकृष्टेऽपि जलादावादित्यादयः प्रतिसंक्रान्ताः समुपलभ्यन्ते RājMār. 77. 13; ननु यद्यस्य धर्मरूपं तत्तत्प्रतिभाने सत्यस्य नियमेन भातीत्यनैकान्तिकमेतत् Loc. 182. 24 (*on* 3. 33); श्रुत्या ...अवश्यकार्यतया विहितत्वान्न स्मृत्या शक्यमाशौचेऽपि तन्निवर्तनं विधातुमिति। तदनैकान्तिकम् Aparā. 891. 13 (*on* 3. 17); **4** not absolute, not invariable, contradictory अविरुद्धोपलब्धिः पुनः प्रतिषेधेऽनैकान्तिकी HetuBiṬ. 56. 26; इतिहासपुराणाभ्यां सा त्वनैकान्तिकी स्मृता। या त्वेषा ब्रह्मयज्ञेऽपि विधानान्नित्यतोदिता TantrVā. 176. 23 (*on* i. 3. 10); अनैकान्तिकी ...अर्थापत्तिर्वैगुण्यमेव TantrVā. 363. 21 (*on* ii. 1. 5); 387. 4 (*on* ii. i. 11); यथा हि कायव्यापारपूर्वकस्य परप्राणव्यपरोपस्याशुद्धोपयोगसद्भावासद्भावाभ्यामनैकान्तिकबन्धत्वेन छेदत्वमनैकान्तिकमिष्टं, न खलु तथोषधेः TattvPradī. (A.) 294. 9 (*on* 3. 19); एकान्तिकेऽनैकान्तिके चैतदुभयमुपपद्यते Bhām. 89. 19 (*on* i. 1. 4); प्रतीयते हि त्वगादिभिरपीन्द्रियैः प्राप्यकारिभिरौष्ण्याभावविशेषणं शिशिरतरं पाथो न चेन्द्रियाणामत्राप्राप्यकारिता। तस्मादनैकान्तिकम् TātpaṬ. (Vā.) 119. 11 (*on* i. 1. 3); तदपि स्वाभ्युपगतैः प्रमाणसिद्धैर्नित्यत्वस्वयंप्रकाशत्वादिधर्मैरुभयमनैकान्तिकम् BrahmSūBh. (Rā.) 38. 11 (*on* i. 1. 1); सर्वं च वस्तुजातं सत्त्वासत्त्वनित्यत्वभिन्नत्वानित्यत्वादिभिरनैकान्तिकमिच्छन्ति BrahmSūBh. (Rā.) 498. 5 (*on* ii. 2. 31); VedāntDī. 111. 12 (*on* ii. 2. 32); VedāntKau. 204. 25 (*on* ii. 2. 33); न चाश्रमधर्मैरेव विद्यानुग्रह इति शक्यं वक्तुम्। 'यज्ञेन दानेन ...' इति दानादीनामाश्रमेष्वनैकान्तिकानामप्यनुग्राहकत्वश्रवणात् BrahmSūBh. (Rā.) 702. 6 (*on* iii. 4. 36); चन्दनच्यवनादीनि ...स्नानकार्यत्वेनोक्तानीति नोपभोगे एव प्रतिबद्धानीत्यनैकान्तिकानि KāvyPra. 256. 2; ब्रह्मशब्दाभ्यासः ...अन्नमयादीनामब्रह्मत्वेऽनैकान्तिकः कथमानन्दमयस्यापि ब्रह्मत्वं साधयेत् NyāySu. (Ja.) 127B. 6 (*on* i. 1. 6); 109A. 5 (*on* i. 1. 3); सर्वं चानैकान्तिकं सदसद्रूपम् SarvaDaKau. 4. 19; कस्यचित्पटस्य संयोगवृत्त्या एतत्तन्तुषु सत्त्वादनैकान्तिकः Nyāyāmṛ. 86A. 7; स्याद्वादिनः ...। सर्वमनैकान्तिकं वस्तुत्वात् चित्रपटवदित्यनुमानमपि प्रमाणयन्ति ŚivārkaMaDī. ii. 103. 17 (*on* ii. 3. 31)

अनैकान्तिक (an-aikāntika) *m.* **1** name of one of the five inconclusive or deviating fallacious probans (divided into - i) *sādhāraṇa*, wherein probans is common to both subject and counter-subject ii) *asādhāraṇa*, wherein probans is only in the subject, and iii) *anupasaṁhārin*, wherein probans is not conclusive) यस्माद्विषाणी तस्माद्गौरिति चानैकान्तिकस्योदाहरणम् VaiśeSū. iii. 1. 17; अनैकान्तिकः सव्यभिचारः NyāySū. i. 2. 5; KhaṇḍanKhā. 850. 21; TarkBhā. (Ke.) 46. 4; 90. 11; TarkKau. 13. 13; NyāyPari. 286. 8; YatīndraDī. 22. 1. TarkSaṁ. (A.) 44. 19; MānaMe. 75. 9; विपर्ययादनैकान्तिकः NyāyBh. 61. 9 (*on* i. 2.5); प्रत्यक्षानैकान्तिकप्रकरणसमानामभेदः प्राप्नोति NyāyVār. 175. 15 (*on* i. 2. 48); 280. 15 (*on* ii. 2. 5); द्वयो रूपयोरेकस्यासिद्धावपरस्य च संदेहेऽनैकान्तिकः NyāyBi. 3. 93; Nyāyāva. 23; व्यतिरेकस्य - अनैकान्तिकस्य तत्पक्षस्य च शेषवदादेः PramāVāSvopVṛ. 7. 11; नानैकान्तिको न संदिग्धविपक्षव्यावृत्तिः ParāTri. 109. 6; SyādvāMañ. 8 (261); ते हेतुरूपविकलतया हेत्वाभासाः असिद्धविरुद्धानैकान्तिका गम्यन्त एव HetuBiṬ. 10. 18; TātpaṬ. (U.) 325. 15 (*on* 5 (4). 83); विज्ञानास्तित्वभिन्नत्वक्षणिकत्वादिधीस्तथा। सम्यक् चेदभ्युपेयेत तदानैकान्तिको भवेत् ŚlokaVār. 5 (2). 82 (236. 9); 5 (2). 75 (235. 3); 6. 165 (771. 5); वृष्टिमेघासतोर्दृष्ट्वा यद्यनैकान्तिकं वदेत्। वस्त्वेवात्रापि मत्पक्षे भवत्पक्षेऽप्यदः कुतः ŚlokaVār. 5 (13). 109 (594. 5); न चैतेन सामान्यतो दृष्टेनास्मदभिमतं सिध्यति असिद्धानैकान्तिकविरुद्धादिदोषदुष्टत्वादनुमानस्य TantrVā. 545. 19 (*on* ii. 2. 25); ṢatDū. 71. 9; संशयहेतुश्चायं नित्यत्वानित्यत्वोभयसंबन्धावगमात्। ... स चायमनैकान्तिक इति गीयते PrakaPañ. 208. 16; NyāyKuA. i. 189. 1; Kiraṇā. 292. 4; पक्षप्रतिपक्षयोर्वर्तमानोऽनैकान्तिकः BrahmSūBh. (Bhā.) 110. 14 (*on* ii. 2. 1); NyāySā. 7. 12; NyāyKa. 202. 25; Mānaso. iv. 2. 200 (?400); PrakaVi. 569. 15; TarkSaṁ. (Ā.) 97. 23; संनिधिमात्रेणाकाशस्यापि कारणत्वं स्याद् अथ तद्व्यपदेशात् सोऽप्यनैकान्तिकः NyāyKa. 25. 16; संदिग्धव्यतिरेकोऽयमनैकान्तिकः TarkBhā. (Mo.) 14. 8; असिद्धविरुद्धानैकान्तिकास्त्रयो हेत्वाभासाः PramāMī. ii. 1. 16; ii. 1. 21; अनैकान्तिकोऽपि न व्याप्तिव्यतिरेकरूपः KhaṇḍanKhā. 813. 13; 884. 8; TattvPradī. (Ci.) 15. 5; असिद्धविरुद्धप्रकरणसमकालात्ययापदिष्टादन्यो हेत्वाभासोऽनैकान्तिकः KhaṇḍanKhā. 875. 19; SaptaPa. 34 (12); असिद्धविरुद्धानैकान्तिकानध्यवसितकालात्ययापदिष्टप्रकरणसमानामनिरासे हेतोरसाधकत्वप्रसङ्गात् TattvPradī. (Ci.) 253. 8; NyāyKu. 98. 4; हेत्वाभासाः। ते चासिद्धविरुद्धानैकान्तिककालात्ययापदिष्टप्रकरणसमभेदात् पञ्च TarkBhā. (Ke.) 44. 7; 84. 13; YatīndraDī. 21. 7; एतत्त्रयं क्रमेणानध्यवसितानैकान्तिकविरुद्धसंज्ञां लभते NyāySu. (Ja.) 265 B. 5 (*on* ii. 1. 2); असिद्धलक्षणमतिव्याप्तं विरुद्धानैकान्तिकयोरपि व्याप्त्यभावेन

व्याप्यत्वासिद्धत्वप्रसङ्गात् NyāyPari. 281. 12; आत्मेन्द्रियार्थसंनिकर्षात्तावज्ज्ञानमुत्पद्यते तद्यात्मनि लिङ्गम् असिद्धविरुद्धानैकान्तिकेभ्योऽन्यत् अनाभासमित्यर्थः Upask. 161. 15 (*on* iii. 1. 18); अनैकान्तिकविरुद्धयोः संशयविपर्ययजनकयोर्हेत्वाभासत्वं दर्शितम् YuktiSneha. 65. 34 (*on* i. 1. 5); YatīndraDī. 21. 7; MānaMe. 69. 4; शब्ददोषकष्टस्यान्वयबोधविरोधिता, अस्य तु तस्मिन्नपि रसहानिरिति विशेषः। अनैकान्तिकबाधयोरिवानुमितौ AlaṅkāŚe. 22. 4 (3); **2** multipurpose, multiple goal अनैकान्तिकश्च विसंवादने दोषः DhūrtaViSaṁ. 24. 13; **3** the word *anaikāntika* सव्यभिचारपदे लक्ष्याभिधायिनि लक्षणवचनमनैकान्तिकपदम् NyāyMañ. ii. 154. 18; अत्र चानैकान्तिकसव्यभिचारशब्दौ पर्यायौ TātpaṬ. (Vā.) 336. 7 (*on* i. 2. 5); अनैकान्तिकपदवाच्यत्वमस्य कथम् TātpaṬ. (Vā.) 336. 25 (*on* i. 2. 5). अनैकान्तिकशब्देनानियतत्वमुच्यते ŚrutaPra. ii. 540. 33 (*on* iii. 4. 9); ŚatDū. 119. 29; अनैकान्तिकपदस्थाने विरुद्धपदप्रक्षेपे विरुद्धता NyāyPari. 242. 1.

अनैकान्तिक (an-aikāntika) *n.* (in Vaiśeṣika phil.) the fallacy of undistributed middle, MW.

अनैकान्तिककालातीतत्व (anaikāntikakālātīta-tva) *n.* type of fallacious probans (*lit.* the state of being the inconclusive and contradictory probans) संभवमात्रेण पृथग्वचनेऽनैकान्तिककालातीतत्वं नाम हेत्वाभासान्तरं वाच्यं स्यात् NyāySu. (Ja.) 474B. 2 (*on* iii. 2. 1)

अनैकान्तिकक्रतुसंबन्ध (anaikāntikakratu-sambandha) *m.* relation with the uncertain, i. e. non-specific sacrificial rite अनैकान्तिकक्रतुसंबन्धासंबन्धाद्य नाञ्जनखादिरस्रुववाक्यादिफलश्रुतिवदर्थवादत्वम् TantrVā. 241. 6 (*on* i. 3. 25)

अनैकान्तिकग्रहण (anaikāntika-grahaṇa) *n.* mention of inconclusive fallacious probans अनैकान्तिकः सव्यभिचार इति न क्वचिदनैकान्तिक उक्त इहानैकान्तिकग्रहणात् सव्यभिचारो गम्यते NyāyVār. 172. 21 (*on* i. 2. 46)

अनैकान्तिकता (anaikāntika-tā) *f.* **1** non-absoluteness, non-invariability, contradictoriness कामेष्वनैकान्तिकता च यस्मादतोऽपि मे तेषु न भोगसंज्ञा BuddhaC. 11. 41; आदर्शोदकादिषु बिम्बान्मुखात् प्रतिबिम्बं मुखच्छायारूपं विच्छिन्नमुत्पद्यमानं दृष्टमित्यनेनानैकान्तिकतामुद्ग्राहयति Sphuṭā. iii. 19. 3 (*on* 3. 11); विशेषास्त्वनैकान्तिकतया नानुपलब्ध्या बोधयितुं शक्यन्ते Kāśi. iii. 208. 12 (*on* 5 (8). 39); आवृत्तिरपि विषयतयैवोपयुज्यत इति नानैकान्तिकता PrakaVi. 25.6; **2** inconclusiveness or deviation (of the probans) अनैकान्तिकता वा अभिव्यक्त्यर्थानभिधानात् NyāyVār. 88. 9 (*on* i. 1. 22); सामग्रीफलशक्तीनां परिणामानुबन्धिनि। अनैकान्तिकता कार्य (v. l. °र्ये) प्रतिबन्धस्य संभवात् PramāVār. 1. 9; हेतोः कृतकत्वादेः ...अनैकान्तिकतां चाह HetuBiṬ. 58. 16; 85. 13; इच्छारचितरूपेषु नष्टाजातेषु वा ततः। अनैकान्तिकताहेतोः सर्वैरेभिर्यथोदितैः TattvSaṁ. 749; अनैकान्तिकता तावद्धेतूनामिह कथ्यते ŚlokaVār. 6. 19 (734. 3); 6. 375 (826.2); NyāyMañ. i. 175. 29; Kāśi. i. 154. 22 (*on* 2. 184); आद्यात्मबुद्धिवद्धेतोरनैकान्तिकतेक्ष्यते BṛĀraUBhVā. i. 4. 1510; इष्टव्याघातकारित्वं हेतोः स्यादसमर्थता। असिद्धत्वं च विरुद्धत्वमनैकान्तिकता तथा AgniP. 346. 22; सर्वधीकार्यालुघुनि कारणे वासनाख्येऽनुमानमिदम्, न तु प्रत्ययत्वादित्येवम्, येनानैकान्तिकताद्युद्भावनं स्यात् NayaVi. 106. 2 (*on* i. 1. 5); सामान्येनानैकान्तिकतायामुद्भावितायां यदि ब्रूयात् - क एवमाहअनित्यः शब्द इतिस प्रतिज्ञासंन्यासात् पराजितो भवति PramāMī. 67. 18 (*on* ii. 1. 34); 4. 2 (*on* i. 1. 3); 71. 19 (*on* ii. 1. 34); आत्मनोऽपि दृश्यत्वादनैकान्तिकता Tattvodyo. 242A. 11; हेतुश्च ते दूष्योऽनैकान्तिकतया PrabhāC. 179. 23; नेत्रादयः प्रकाशका अपि स्वं न प्रकाशयन्तीति प्रकाशकत्वहेतोरनैकान्तिकतेति चेत् नात्र नेत्रादिभिरनैकान्तिकता SyādvāMañ. 12 (60); NyāySu. (Ja.) 260B. 10 (*on* ii. 1. 2); वापीस्नानव्यावर्तनेन कः पुरुषार्थः। एकत्रानैकान्तिकत्वस्येव बहुष्वनैकान्तिकताया अपि ज्ञातायां अनुमितिप्रतिकूलत्वात् RasGaṅ. 17. 2; **3** uncertainty, doubtfulness, indefiniteness अनैकान्तिकता तावदर्थापत्तेः TantrVā. 222. 7 (*on* i. 3. 22); कार्यकारणभावे हि न ह्यन्तत्वं निवर्तते। अनैकान्तिकता चास्य संतानान्तरबुद्धिभिः NyāyMañ. ii. 37. 15; NayaVi. 232. 2 (*on* i. 1. 12); न च ज्ञानफलस्य अनैकान्तिकता BrahmSūBh. (Śaṅ.) 670. 17 (*on* iii. 3. 32); BṛĀraUBh. 134. 3 (*on* i. 4. 10); अनैकान्तिकता तु प्रत्यभिज्ञायाः NyāyRa. 826. 19 (*on* 6. 377); प्रत्यभिज्ञायामनैकान्तिकतया हेतोराभासता SāhiDa. 270. 4; **4** the state of not being important or relevant दोषराशौ दशानने। व्याधावनैकान्तिकतां गतः सोदरतागुणः RāmC. 24. 142.

अनैकान्तिकताक्लृप्ति (anaikāntikatā-klpti) *f.* establishment of inconclusiveness or deviation (of the probans) तुल्यपर्यनुयोगाश्च सर्वे व्योमादयोऽकृताः। अनैकान्तिकताक्लृप्तेर्न तेऽपि विनिबन्धनम् TattvSaṁ. 1837.

अनैकान्तिकतादोष (anaikāntikatā-doṣa) *m.* fault of inconclusiveness (of the probans) त्वत्प्रयुक्तोऽयं हेतुरप्यपराधभाक्। अनैकान्तिकतादोषान्न ह्यसौ साधनक्षमः TantrVā. 225. 3 (*on* i. 3. 22)

अनैकान्तिकतानिवृत्ति (anaikāntikatā-nivṛtti) *f.* avoidance of uncertainty or doubtfulness पुरोवर्तिनि साधने प्रवर्तके फलज्ञानेऽनैकान्तिकतानिवृत्त्यर्थमाह VedāntKa. 17. 11 (*on* i. 1.0)

अनैकान्तिकतानिस्तार (anaikāntikatānistāra) *m.* not getting rid, i.e. non-removal of the uncertainty or doubtfulness हानादिबुद्धिष्वनैकान्तिकतानिस्तारात् NyāySu. (Ja.) 48B. 12 (*on* i. 1. 1)

अनैकान्तिकताभाव (anaikāntikatābhāva) *m.* absence of the inconclusiveness (of probans) तद्धैतद्धर्मं प्रति प्रामाण्यनिरासाय साध्यत इति प्रकृतोपयोगः। प्रमाणत्वे सतीति च विशेषणादनैकान्तिकताभावः TātpaṬ. (U.) 41. 13 (*on* 2.28)

अनैकान्तिकतोच्छेद (anaikāntikatoccheda) *m.* cessation or loss of inconclusiveness प्रमेयत्वस्यानित्यत्वेनौत्सर्गिकी व्याप्तिः। अपवादेन तु आकाशादौ नित्यत्वम्। अपवादाभावाच्छब्दादावनित्यत्वसाधकतेति। ततश्चानैकान्तिकतोच्छेदः स्यात् NyāySu. (Ja.) 158A. 4 (*on* i. 2. 1)

अनैकान्तिकत्व (anaikāntika-tva) *n.* **1Ai** uncertainty, doubtfulness **ii** the state of not leading to one, i. e. plurality **B** inconclusiveness (of argument) **2** inconclusiveness or deviation (of the probans), scepticism **3** non-absoluteness, non-invariability, unsteadiness **4** equivocalism, indeterminateness (of the Jainas) **1Ai** uncertainty, doubtfulness शक्त्युदये यातव्यमनैकान्तिकत्वाद् व्यसनानाम् ArthŚā. iii. 49. 2 (9. 1); अनैकान्तिकत्वात्र विवादकारणमतिरिच्यते NyāyVār. 68. 6 (*on* i. 1. 10); न कर्मणः फलप्राप्तिं प्रति अनैकान्तिकत्वम् BṛĀraUBh. 136. 6 (*on* i. 4. 10); GītāBh. (Śaṅ.) 362. 10 (*on* 13. 2); स्वहस्तलिखितादिकं न लेख्यस्य शुद्धौ युक्त्यादिनिरपेक्षं कारणं भवितुमर्हति। अनैकान्तिकत्वात् Aparā. 688. 20 (*on* 2. 92); **1Aii** the state of not leading to one, i. e. plurality बाल्यादिकस्य कारणस्य सद्भावादप्रस्थाने बाल्यादेरनैकान्तिकत्वं विवक्ष्यते AlaṅkāRa. 64 (27); **1B** inconclusiveness or non-comprehensiveness (of argument) अर्थापत्तिरप्रमाणम् अनैकान्तिकत्वात् NyāySū. ii. 2. 3; ii. 2. 5; v. 1. 22; NyāyBh. 128. 7 (*on* ii. 2. 5); TantrVā. 371. 13 (*on* ii. 1. 5); Kāśi. ii. 43. 23 (*on* 5 (2). 36); अनैकान्तिकत्वे च स्मृतितोऽयं नियमो युक्तः ManuBh. ii. 276. 2 (*on* 9. 118); NyāyKuA. ii (1). 202. 2; अनैकान्तिकत्वेन प्रत्यवस्थित इत्युपलक्षणम् TātpaṬ. (Vā.) 700.7 (*on* v. 2. 2); सहोपलम्भनियमादेः अनैकान्तिकत्वात् नीलपीतादिनापि प्रमेयराशिना किम् अपकृतम् PratyabhiVi. i. 220. 2 (*on* i. 5. 5); एतेषामसाधारणत्वमित्यन्यतमद्व्याक्षेपकत्वे सति नानैकान्तिकत्वम् KāvyPra. 98. 2; क्रिया हि धात्वर्थमात्रं स्यादित्यभ्युपगमेऽपि संयोगादिभिरनैकान्तिकत्वात् TārkiRa. 52. 5; न चायं विवेकः सुलभः उक्तहेतूनां प्रध्वंसपरमाण्वादावनैकान्तिकत्वात् VivaPraSaṁ. 219. 19; कोषाण्डकवदाभाषमाणत्वादनैकान्तिकत्वाद् अत्यन्ततावरिहितत्वाच्च परिहरणीयत्वम् RaseCin. 1. 10 (3. 16); RasGaṅ. 35. 15; 166. 3; **2** inconclusiveness or deviation (of the probans) 'अनित्यः शब्दः कृतकत्वात्' 'इति हेतुभावः प्रतीयते' 'नित्यः कृतकत्वात्' इति विरुद्धता 'प्रयत्नानन्तरीयकः कृतकत्वात्' इत्यनैकान्तिकत्वम् HetuBiṬ. 66. 17; अनुमानमपि ... न भवति। अनैकान्तिकत्वात् TantrVā. 1073. 20 (*on* iii. 6. 7); 941. 11 (*on* iii. 4. 13); उपदेशलक्षणस्य व्यभिचरणादनैकान्तिकत्वम् TātpaṬ. (U.) 83. 21 (*on* 2. 158); 364. 13 (*on* 5 (5). 63); अनैकान्तिकत्वमेव प्रकटयति - न सामान्यात्मनापोहस्तैर्विना न च सिध्यति Śarka. 65. 2; हेतुमनैकान्तिकत्वेन दूषयन्नाह Śarka. 74. 24; NyāyKuA. i. 92. 6; NītiMā. 22. 17; Vādā. 24. 7; Subodhi. 107. 21 (*on* 2. 290); Upask. 135. 10 (*on* ii. 2. 36); अर्थप्रतिपत्तिलक्षणस्य कार्यस्यान्यथाप्युपपत्तेरनैकान्तिकत्वात् PrakaPañ. 305. 4; 324. 10; हेतोरसिद्धविरुद्धानैकान्तिकत्वेनाहेतुत्वात् NyāyMañ. i. 36. 18; NyāySā. 17. 5; भूतार्थानामेषामप्रामाण्यप्रसङ्ग इति चेन्न, प्रत्यक्षेणानैकान्तिकत्वात् NyāyKa. 4. 16; 228. 7; न ...अणुत्वानुमानं जीवस्य, प्रतिदृष्टान्तसंभवेनानैकान्तिकत्वात् Bhām. 487. 15 (*on* ii. 3. 24); अनैकान्तिकत्वादेतौ हेत्वाभासौ विकल्पमात्रमेव बाह्याभावे प्रसुवाते TattvVai. 197. 24 (*on* 4. 14); अनैकान्तिकत्वान्नाविनाभावलक्षणः संबन्धः TātpaṬ. (Vā.) 65. 8 (*on* i. 1. 1); 44. 19 (*on* i. 1. 1); 181. 21 (*on* i. 1. 5); अनैकान्तिकत्वं संदिग्धव्यतिरेकिता TātpaṬ. (Vā.) 212. 10 (*on* i. 1. 10); तदनैकान्तिक(त्व)मस्य हेतोः लौकिकनृत्तेऽपि स्फुटम् AbhinBhā. i. 175. 1 (*on* 4. 263); न स्वतस्तस्यार्थतथात्वलक्षणं प्रामाण्यं निश्चेतुं शक्यम्, अनैकान्तिकत्वात् NyāyRaMā. 36. 25; 59. 21; NyāyRa. 143. 17 (*on* 4. 33); असिद्धिः, अनैकान्तिकत्वं, बाधकत्वं चेति त्रयो हेतुदोषाः ŚāstrDī. 64. 17 (*on* i. 1. 5); आत्मन्यपि प्रकृतहेतुप्रवृत्तावनैकान्तिकत्वं स्यात् PramāMā. 13. 4; नापि स्वगुणोत्पादिता इति साध्यार्थः, मनसा अनैकान्तिकत्वात् NyāyKuA. i. 35. 7; ii (1). 235. 4; अधिष्ठानासंबद्धार्थग्राहित्वस्य प्रदीपेनानैकान्तिकत्वात् Kiraṇā. 74. 15; नित्यानि जगत्कर्तुः शरीरेन्द्रियाद्युपकरणानि, अतस्तस्य जगत्करणं सुशकमिति मन्वीत, तदपि न साधीयः,नित्यत्वेन तस्य शरीरादीनां सावयवत्वहेतोरनैकान्तिकत्वात्

NītiMā. 11. 14; वेश्यानाम् ... वर्णान्तःपातित्वमनुमानादुक्तम् ... तन्न, कुण्डगोलकादिभिरनैकान्तिकत्वात् Mitā. 314. 28 (*on* 2. 290); 'अत्ता एत्थ णिमज्जइ' इति पठन्ति तेऽप्ययुक्तवादिनः अनैकान्तिकत्वात् VyaktiVi. 115. 9; धर्मिणि साक्षादसति भावाभावोभयधर्मणाम् ... अनैकान्तिकत्वेनानुमानविषयत्वायोगात् कथं सत्त्वासत्त्वयोः साध्यत्वम् PramāMī. 47. 7 (*on* i. 2. 17); पक्षत्रयवृत्तित्वमनैकान्तिकत्वम् SaptaPa. 160 (48); VedāntKa. 61. 16 (*on* i. 1. 4); गन्धस्यापि पक्ष[सपक्ष]त्वान्नानैकान्तिकत्वम् PrakaVi. 623. 20; फलेच्छाद्वेषयोरुक्तविधसाधन भावावगमपूर्वकत्वाभावादनैकान्तिकत्वमाशङ्क्याह प्रवृत्तिनिवृत्तिहेतुभूतेति VedāntKa. 90. 11(*on* i. 1. 4); तदपेक्षव्यवहारत्वेऽनैकान्तिकत्वं वेति चेत्, नैवम् NyāyKu. 76. 21; 91. 10; TarkSaṁ. (Ā.)36. 13; ŚrutaPra. iA. 102. 5 (*on* i. 1. 1); SiddhāBi. 16. 2; पश्यतोहराणां दृश्यत्वानुमानस्यानैकान्तिकत्वमपि सूचितम् ŚatDū. 95. 19;72. 18; न तृतीयः, इन्द्रियाधिष्ठानतत्संस्कारादिभिरनैकान्तिकत्वात् NyāySiA.195.15; अज्ञानेऽप्यनभिमताज्ञानान्तरसाधनेऽपसिद्धान्तापातात्। तदसाधनेऽनैकान्तिकत्वात् SarvaDaSaṁ. 4. 81; गत्वानार्थेन संनिकृष्यत इत्यत्र किं गतिप्रतिषेधः साध्यः। किं वा संनिकर्षप्रतिषेधः। ... न द्वितीयः। अनैकान्तिकत्वादेव NyāySu. (Ja.)256 B. 9 (*on* ii. 1. 2); यथा अनित्यः शब्दः प्रत्यक्षत्वादिति वैशेषिकेण प्रत्युक्ते सामान्यादिभिरनैकान्तिकत्वे मीमांसकेनोद्भाविते अस्तु तर्हि यत्किंचिद्विपक्षव्यावर्तकं विशेषणमिति सामान्यतः NyāyPari. 179. 1; 'य आत्मदर्शनादर्शनाभ्यां चक्रवाकविघटनसंघटनकारी स चन्द्र एव' इत्यनुमितिरेवेयमिति न वाच्यम्। उत्त्रासकादावनैकान्तिकत्वात् SāhiDa. 267.6; त्वदुक्तहेतोराशुतरविनाशित्वस्य द्वित्वज्ञानसुखदुःखादिभिरनैकान्तिकत्वम् Upask. 128.12 (*on* ii. 2. 25); प्रदीपजन्यज्ञानादावनैकान्तिकत्वादनपदेशः Upask. 141. 8 (*on* iii. 1. 3); विवादपदं हिंसा प्रेत्य कर्तृविषयतुल्यफलकर्त्री क्रियाविशेषत्वात् ... तन्न। विपक्षे गुरुस्त्रीगमनादौ हेतोरनैकान्तिकत्वात् YuktiSneha. 30. 31 (*on* i. 1. 2); 'धूम एवाग्रेर्दिवा ददृशे नार्चि'रित्यादिषु मन्त्रेषु च हेतुसत्त्वादनैकान्तिकत्वम् YuktiSneha. 89. 29 (*on* i. 1. 5); 51. 35 (*on* i. 1. 5); 116. 20 (*on* i. 1. 5); नवीनानुमानानि निरस्तानि। असिद्ध्यनैकान्तिकत्वबाधसत्प्रतिपक्षाद्युक्तदोषात् Nyāyāmṛ. 530 B. 9; SiddhāMu. 17. 22 (*on* 38); 42. 4 (*on* 71); BhāṭṭCin. i. 31. 19 (*on* i. 1. 4); न म्लेच्छसंबन्धमात्रं शक्त्यभावसाधकम् अप्रयोजकत्वात्। म्लेच्छदेशस्थधूमादेरपि अग्न्यवबोधकशक्तत्वेनानैकान्तिकत्वात् MīmāKau. i. 59. 17 (*on* i. 3. 8); iii (2). 283. 4 (*on* ii. 2. 26); BhāṭṭDī. iii. 95. 18 (*on* ix. 2. 1); वापीस्नानव्यावर्तनेन कः पुरुषार्थः। एकत्रानैकान्तिकत्वस्येव बहुष्वनैकान्तिकताया अपि ज्ञाताया अनुमितिप्रतिकूलत्वात् RasGaṅ. 17. 1; **3** non-absoluteness, non-invariability, unsteadiness नन्वाधानमग्नीनामभ्युपाय इति ... स तु नाधानव्यतिरिक्तोऽस्तीति तदप्याक्षिप्तमिति। उच्यते। नानैकान्तिकत्वात् TantrVā. 597. 23 (*on* ii. 3. 4); प्रत्यक्षादीनामनेवंविषयत्वादित्यवादिषं तस्य विशुद्धयर्थमनैकान्तिकत्वं पूर्वपक्षत्वेनोपस्थाप्यते NaiṣkaSi. 59. 2; तेऽपि विमत्याक्रान्ता इति नानैकान्तिकत्वमावहन्ति ĀgaPrā. 12. 16; Bhām. 552. 1 (*on* iii. 2. 7); घटं करोतीत्यत्र तावज्जननोत्पादनादिश्रुतिविषयां भावनां करोतिराचष्टे। ... अनेकार्थत्वेऽप्यनैकान्तिकत्वात् BhāvanāVi. 79.3; स चानुभवोऽनैकान्तिकत्वमवस्थापयन् TattvVai. 131. 25 (*on* 3. 13); देहापगमेऽपि मनसः सद्भावेनानैकान्तिकत्वात् BrahmSūBh. (Rā.) 142. 8 (*on* i. 1. 3); ब्रह्मणोऽन्येनानैकान्तिकत्वसद्वितीयत्वापसिद्धान्ताः ŚatDū. 99.7; विभावाः ... अनुभावाः ... व्यभिचारिणः शृङ्गारस्येव वीरकरुणभयानकानामिति पृथगनैकान्तिकत्वात् सूत्रे मिलिता निर्दिष्टाः KāvyPra. 95. 6; व्रीहियवादिश्रुतिषु बहुशो दर्शनेनानैकान्तिकत्वात् MīmāKau. i. 22. 9 (*on* i. 3. 4); i. 87. 25 (*on* i. 3. 12); GoviBh. 135. 5 (*on* ii. 2. 33); **4** equivocalism, indetermination or scepticism (of the Jainas) एकस्य द्रव्यस्यास्तित्वनास्तित्वादिभिरनैकान्तिकत्वमयुक्तम् VedāntDī. 111.21 (*on* ii. 3. 32); अनैकान्तिकत्वं चास्तिनास्त्यादिरूपेणानियताकारत्वम् SarvaMaSaṁ. 17. 9; 18. 10.

अनैकान्तिकत्वकथन (anaikāntikatva-kathana) *n.* statement or mention of the inconclusiveness (of the probans) प्रत्यक्षविरोधोद्भावने त्वनैकान्तिकत्वकथनमसंबद्धम् Śarka. 93. 19; ब्राह्मणत्वहेतोर्व्रात्यैरनैकान्तिकत्वकथनम् NyāyPari. 219. 12.

अनैकान्तिकत्वज्ञापन (anaikāntikatva-jñāpana) *n.* **1** indication of the inconclusiveness सूत्रस्य पूर्वहेतूनामनैकान्तिकत्वज्ञापनमर्थः NyāyVār. 295. 8 (*on* ii. 2. 15); **2** indication of non-invariability or non-absoluteness, i. e. infallibility सूत्रम् ... प्रवृत्तिमात्रस्यानैकान्तिकत्वज्ञापनार्थम् NyāyVār. 371. 11 (*on* iii. 1. 22)

अनैकान्तिकत्वतस् (anaikāntikatva-tas) *adv.* **1** due to the equivocalism or scepticism (of the Jainas) स्याद्वादलाञ्छिताश्चैते सर्वेऽनैकान्तिकत्वतः MṛgendraT. i. 2. 17; **2** due to the inconclusiveness (of the probans) अन्त्योऽविधापनुद्बोधो रागादिप्रत्ययोत्थितेः। इति चेन्नैतदेवं स्याद्यद्येऽनैकान्तिकत्वतः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1509.

अनैकान्तिकत्वदोष (anaikāntikatva-doṣa) *m.* fault of inconclusiveness (of the probans) परपक्षे अनैकान्तिकत्वदोषोपसंहारस्तस्य च हेतुनिर्देश इत्ययमनैकान्तिकः प्रतिषेधः NyāyMañ. ii. 189. 10; सांख्यानुमानेऽनैकान्तिकत्वदोषवद्वैशेषिकानुमाने दोषानुपलम्भादस्ति विरोधः PrakaVi. 412. 21.

अनैकान्तिकत्वद्योतक (anaikāntikatva-dyotaka) *adj.* indicative or suggestive of equivocalism (of the Jainas) स्यादित्यनैकान्तिकत्वद्योतको निपातः SarvaMaSaṁ. 17. 14.

अनैकान्तिकत्वनिराकरण (anaikāntikatva-nirākaraṇa) *n.* removal of the inconclusiveness (of the probans) अनैकान्तिकत्वनिराकरणार्थम् इति यदुक्तं तद् विवृणोति NyāyRa. 143. 15 (*on* 4. 33)

अनैकान्तिकत्वनिरास (anaikāntikatva-nirāsa) *m.* removal or elimination of the inconclusiveness (of the probans) हेतुना प्रमाणस्वरूपमुपदर्श्य तस्योदाहरणवाक्येन विरुद्धानध्यवसितानैकान्तिकत्वनिरासः क्रियते NyāySu. (Ja.) 263B. 1 (*on* ii. 1. 2)

अनैकान्तिकत्वपरिहार (anaikāntikatva-parihāra) *m.* removal of the inconclusiveness (of the probans) यदि पुनरनैकान्तिकत्वपरिहाराय नञ्योगिनोऽपि शब्दान् पक्षीकरोति तेऽपि हि स्वरूपेणैव वस्तु प्रतिपादयन्ति Śarka. 75. 4; सूत्रैरेवानैकान्तिकत्वपरिहारादस्मिन्नर्थे सूत्रं न श्रूयते TātpaṬ. (Vā.) 454. 10 (*on* ii. 2. 17); अनुमानादावनुमानाद्यन्तराद्यपेक्षायामप्यनुमानत्वप्रयुक्तापेक्षाभावादनैकान्तिकत्वपरिहारो द्रष्टव्यः NyāyKu. 77. 2.

अनैकान्तिकत्वपरिहारार्थम् (anaikāntikatvaparihārārtham) *adv.* for the sake of removing the inconclusiveness (of the probans) विशेषणमेतदनैकान्तिकत्वपरिहारार्थं न प्रतिज्ञान्तरम् NyāyMañ. ii. 193. 33; VedāntKa. 469. 14 (*on* iii. 3. 53)

अनैकान्तिकत्वपरिहृति (anaikāntikatva-parihṛti) *f.* removal of the inconclusiveness (of the probans) अनैकान्तिकत्वपरिहृतये हि हेतुविशेषणं सिद्धम् NyāyMañ. ii. 194. 3.

अनैकान्तिकत्वप्रदर्शन (anaikāntikatva-pradarśana) *n.* act of showing or exemplifying of the inconclusiveness (of the probans) हेतुशून्यस्तस्य विपक्षः अस्य तु सत्येऽपि वाक्यत्वदर्शनाद्धेतुर्युक्त इत्यनैकान्तिकत्वप्रदर्शनमेतत् TātpaṬ. (U.) 89. 21 (*on* 2. 179); NyāyRa. 737. 18 (*on* 6. 34); वार्तिककारैस्त्वस्थानादित्यस्य हेतोरनैकान्तिकत्वप्रदर्शनार्थत्वेनैतत् सूत्रं व्याख्यातम् YuktiSneha. 137. 31 (*on* i. 1. 6)

अनैकान्तिकत्वप्रसङ्ग (anaikāntikatva-prasaṅga) *m.* **A** undesired occasion for the inconclusiveness (of the probans) निरालम्बनत्वबुद्धिः ... तत्सत्यत्वे हेतोरनैकान्तिकत्वप्रसङ्गात् Kāśi. ii. 52. 18 (*on* 5(2). 64); ŚatDū. 170. 27; **B** undesired occasion for non-absoluteness or variability न त्वया निर्धारितरूपं किंचित् ज्ञानमभ्युपगन्तुं शक्यम्, तत्रैवानैकान्तिकत्वप्रसङ्गात् PrakaVi. 548. 24.

अनैकान्तिकत्ववारणार्थम् (anaikāntikatvavāraṇārtham) *adv.* for the sake of avoiding the non-absoluteness or non-invariability द्व्यणुकेषु अनैकान्तिकत्ववारणार्थं परमेति VedāntKa. 259. 13 (*on* ii. 2. 11)

अनैकान्तिकत्वव्यवच्छेद (anaikāntikatva-vyavaccheda) *m.* exclusion of the inconclusiveness (of the probans) योऽसावतिशयः स एव क्रिया भविष्यति। ... द्रव्येण सहोत्पन्ने शौक्ल्यादावनैकान्तिकत्वव्यवच्छेदाय व्यवस्थिते द्रव्ये VivaPraSaṁ. 320. 12.

अनैकान्तिकत्वव्यावृत्ति (anaikāntikatva-vyāvṛtti) *f.* exclusion of the inconclusiveness (of the probans) इन्द्रियेष्वनैकान्तिकत्वव्यावृत्त्यर्थं भासमानत्वे सतीति हेतुर्विशेष्यते ŚrutaPra. iB. 11. 20 (*on* i. 1. 1); VivaPraSaṁ. 254. 1.

अनैकान्तिकत्वव्युत्पादन (anaikāntikatva-vyutpādana) *n.* explanation of the inconclusiveness (of the probans) पक्षधर्मत्वं स्वीकृत्यानैकान्तिकत्वव्युत्पादनम् NyāyVārPari. 258. 2.

अनैकान्तिकत्वशङ्का (anaikāntikatva-śaṅkā) *f.* doubt regarding the inconclusiveness (of the probans) अनैकान्तिकत्वशङ्कां सत्प्रतिपक्षस्य ... व्यवच्छिनत्ति TātpaṬ. (Vā.) 342. 9 (*on* i. 2. 7)

अनैकान्तिकत्वसूचन (anaikāntikatva-sūcana) *n.* indication of the inconclusiveness (of the probans) प्राप्तित्वस्यानैकान्तिकत्वसूचनाय पुनरप्रामव्यवस्थाप्रसङ्गमवतारयति NyāyVārPari. 764. 8.

अनैकान्तिकत्वस्थापन (anaikāntikatva-sthāpana) *n.* establishment of the inconclusiveness (of the probans) अनैकान्तिकत्वस्थापनायापह्नवस्यापह्नवत्यमुद्भावनीयम् TātpaṬ. (Vā.) 706. 23 (*on* v. 2. 5)

अनैकान्तिकत्वादि (anaikāntikatvādi) *adj.* inconclusiveness (of the

porbans) etc. अस्य चानैकान्तिकत्वादिदुष्टसाधनोत्प्रेक्षाकारणं मौलस्याज्ञस्यासिद्धिः TārkiRa. 308. 12.

अनैकान्तिकत्वादिदोष (anaikāntikatvādi-doṣa) *m.* fault of the inconclusiveness (of the probans) etc. अनैकान्तिकत्वादिदोषाणामनुमानगम्य एवायमर्थो न भवति Śarka. 77. 16; निर्दिष्टस्य कस्यचित् सामान्यस्य ... अनभिमतेष्वेव विशेषेषु योगदर्शनादनैकान्तिकत्वादिदोषोद्भावनम् TārkiRa. 242. 12; साध्यविशेषाप्रतीतौ हेतोरनैकान्तिकत्वादिदोषचिन्तानवसरप्रसङ्गात् NyāyKu. 46.2.

अनैकान्तिकत्वादिवत् (anaikāntikatvādi-vat) *adv.* like the inconclusiveness (of the probans) etc. पृथक् दूषणं न भवत्यनैकान्तिकत्वादिवत् Khaṇḍan-Khā. 819. 5.

अनैकान्तिकत्वाद्यवगति (anaikāntikatvādy-avagati) *f.* cognition of the inconclusiveness (of the probans) etc. अनैकान्तिकत्वाद्यवगतौ च व्याप्त्यादिविरहबोधाय न प्रतिपादनीयान्तरापेक्षा KhṇḍanKhā. 823. 15.

अनैकान्तिकत्वाद्युद्भावन (anaikāntikatvādy-udbhāvana) *n.* raising or pointing out of the inconclusiveness (of argument) etc. प्रतिवादिना ... अनैकान्तिकत्वाद्युद्भावने कृते तेनैव तत्साध्यत्वम् NyāyPari. 175. 1.

अनैकान्तिकत्वापात (anaikāntikatvāpāta) *m.* undesired contingeney of the inconclusiveness (of the arguement) यावद्विकारं तु विभागो लोकवदित्युक्तानां प्रतिज्ञाहान्यादीनामत्रापि साम्यात्। अन्यथा तेषामनैकान्तिकत्वापातात् NyāySu. (Ja.) 431A. 10 (*on* ii. 3. 1)

अनैकान्तिकत्वापादन (anaikāntikatvāpādana) *n.* **A** attribution of the (fault of) inconclusiveness (of the argument) कस्तर्ह्यनैकान्तिकत्वापादनस्य विषयः TātpaṬ. (Vā.) 706. 4 (*on* v. 2. 4); **B** attribution of inconclusiveness (of recognition) नित्यत्वदूषणमिवेदं प्रत्यभिज्ञानस्यानैकान्तिकत्वापादनात् NyāyRa. 826. 11 (*on* 6. 375)

अनैकान्तिकत्वाभाव (anaikāntikatvābhāva) *m.* absence of the inconclusiveness (of the probans) संयोगादौ साध्ये सत्त्वादेरनैकान्तिकत्वाभावप्रसङ्गात् TattvCin. ii (1). 72. 2.

अनैकान्तिकत्वाभिधान (anaikāntikatvābhidhāna) *n.* statement of the inconclusiveness (of the probans) अनैकान्तिकत्वाभिधानसूत्रमवतारयति PrakaVi. 490. 14; 461. 18; 623. 19.

अनैकान्तिकत्वाभ्युपगम (anaikāntikatvābhyupagama) *m.* acceptance of the uncertainty or doubtfulness नास्ति व्याघातः संनिधिविशिष्टाया अनैकान्तिकत्वाभ्युपगमात् NyāyVār. 548. 7 (*on* v. 1. 22)

अनैकान्तिकत्वार्थम् (anaikāntikatvārtham) *adv.* for the sake of inconclusiveness (of the probans) यदेतद् बुद्धिकर्मणोः प्रत्यभिज्ञया नित्यत्वप्रसञ्जनं कृतं तन्न तावदनैकान्तिकत्वार्थं घटते NyāyRa. 830. 12 (*on* 6. 390)

अनैकान्तिकत्वावकाश (anaikāntikatvāvakāśa) *m.* occasion for the inconclusiveness (of the probans) कुतो यथोक्तहेतोरनैकान्तिकत्वावकाशः Pramā-Mā. 15. 31.

अनैकान्तिकत्वासंभव (anaikāntikatvāsambhava) *m.* impossibility of the inconclusiveness (of the probans) संशयहेतुत्वाभावेऽनैकान्तिकत्वासंभवात् YuktiSneha. 65. 36 (*on* i. 1. 5)

अनैकान्तिकत्वासाधकत्व (anaikāntikatvāsādhaka-tva) *n.* the state of not establishing the inconclusiveness (of the probans) न चास्यैवानुमानस्य सत्यत्वासत्यत्वयोः अनैकान्तिकत्वासाधकत्वेऽसत्यस्यापि निर्दि(र्दु)ष्टतयासाधकत्वात् PrakaVi. 430. 12.

अनैकान्तिकत्वोक्ति (anaikāntikatvokti) *f.* statement of the (fault of) inconclusiveness (of the probans) न च नित्ये स्वरूपेण तेनोक्ते बुद्धिकर्मणी। या त्वनैकान्तिकत्वोक्तिः सा तथैवावतिष्ठते ŚlokaVār. 6. 378 (827. 2); NyāyMañ. i. 199. 25.

अनैकान्तिकत्वोद्धार (anaikāntikatvoddhāra) *m.* **i** removal of the (fault of) inconclusiveness (of the argument) स्वपक्षनिर्वाहं पश्यतोऽनैकान्तिकत्वोद्धाराय प्रेक्षावतोऽपि प्रवृत्तिसंभवात् TātpaṬ. (Vā.) 700. 14 (*on* v. 2. 2); **ii** removal of the (fault of) inconclusiveness (of the probans) असर्वगतः शब्दः इति प्रतिज्ञाय च न हेतुं ब्रवीति तदानैकान्तिकत्वोद्धाराय प्रतिज्ञान्तरकरणात् TātpaṬ. (Vā.) 702. 19 (*on* v. 2. 3)

अनैकान्तिकत्वोद्भावन (anaikāntikatvodbhāvana) *n.* **A** act of raising of non-absoluteness or non-invariability न चेदं प्रत्यक्षेऽप्यनैकान्तिकत्वोद्भावनम् NyāyMañ. i. 206. 15; **B** act of raising the (fallacy of) inconclusiveness (of the probans) न तस्यां वशायां तेनानैकान्तिकत्वोद्भावनं युक्तम् NyāyMañ. ii. 164.26; स्वपक्षलक्षणा अनैकान्तिकत्वोद्भावनलक्षणा तामभ्युपेत्य अनुद्धृत्य प्रतिषेधेऽपि ... अनैकान्तिकत्वदोषः TātpaṬ. (Vā.) 695. 24 (*on* v. 1. 43); घटः प्रयत्नानन्तरीय-कोऽनित्यो दृष्ट एवं प्रतिदृष्टान्त आकाशं नित्यमपि प्रयत्नानन्तरीयकं दृष्टम् ...। न चेदमनैकान्तिकत्वोद्भावनम् PramāMī. 60. 29 (*on* ii. 1. 29); सामान्येनानैकान्तिकत्वोद्भावने घटोऽपि तर्हि नित्योऽस्तु TārkiRa. 321. 14.

अनैकान्तिकत्वोपन्यास (anaikāntikatvopanyāsa) *m.* statement of the inconclusiveness (of the probans) हेतोरसाधकत्वं सिद्धमिति कृतं तदुपजीविनानैकान्तिकत्वोपन्यासेन KhaṇḍanKhā. 875. 2.

अनैकान्तिकत्वोपलम्भ (anaikāntikatvopalambha) *m.* perception or ascertainment of the inconclusiveness (of the probans) एतदपि प्रतिज्ञाहानितो न भिद्यते हेतोरनैकान्तिकत्वोपलम्भेन अत्रापि प्रतिज्ञायाः परित्यागाविशेषात् PramāMī. 67. 20 (*on* ii. 1. 34)

अनैकान्तिकदेशन (anaikāntika-deśana) *n.* act of urging or pointing out of the inconclusive probans परपक्षसिद्धेन गोत्वादिनानैकान्तिकदेशनाद् विरोधः NyāyVār. 561. 6 (*on* v. 2. 4)

अनैकान्तिकदेशना (anaikāntika-deśanā) *f.* act of urging or pointing out of the inconclusive probans बलवता सिद्धान्तेन अनैकान्तिकदेशना बाध्यते TātpaṬ. (Vā.) 725.8 (*on* v. 2. 23); 678. 16 (*on* v. 1. 9)

अनैकान्तिकदेशनाभासा (anaikāntikadeśanābhāsā) *adj.* (*f.*) which has the semblance of the act of urging or pointing out of inconclusive probans सेयं जातिः ... विशेषहेत्वभावाद्यानैकान्तिकदेशनाभासा NyāyVār. 538. 1 (*on* v. 1.2)

अनैकान्तिकदोष (anaikāntika-doṣa) *m.* fallacy of the inconclusive probans हेतोरनैकान्तिकत्वं सामान्यदृष्टान्तेन परेण चोद्यते तस्यानैकान्तिकदोषोद्धारमनुक्त्वा स्वदृष्टान्ते नित्यतां प्रतिपद्यते NyāyVār. 559. 3 (*on* v. 2. 2); TātpaṬ. (Vā.) 699. 11 (*on* v. 2. 2)

अनैकान्तिकदोषतस् (anaikāntikadoṣa-tas) *adv.* on account of the fallacy of the inconclusive probans न च तद् युज्यते वक्तुमनैकान्तिकदोषतः NyāyMañ. ii. 139. 10.

अनैकान्तिकद्वारक (anaikāntikadvāra-ka) *adj.* meant to point out the inconclusive probans पुरुषार्थक्रियासामर्थ्यादिति एतस्य हेतोः अनैकान्तिकद्वारकं सूत्रम् NyāyVār. 443. 4 (*on* iii. 2. 62)

अनैकान्तिकपक्ष (anaikāntika-pakṣa) *m.* view of the inconclusive probans किमयं दृष्टान्तः साधनपक्ष उतानैकान्तिकपक्षः NyāyVār. 370. 2 (*on* iii. 1. 20); NyāyRa. 101. 8 (*on* 2. 182)

अनैकान्तिकपरिहार (anaikāntika-parihāra) *m.* removal of non-absoluteness or non-invariableness कस्तर्ह्यनैकान्तिकपरिहारः। निमित्ताभिप्रायं तदुच्यते Bṛha. 189. 4 (*on* i. 1. 5)

अनैकान्तिकप्रतिपक्ष (anaikāntika-pratipakṣa) *m.* [Inst.] in contrast with inconclusive probans साधर्म्यवचनं विरुद्धप्रतिपक्षेण वैधर्म्यवचनमनैकान्तिकप्रतिपक्षेण PramāVāSvopVṛ. 7. 17.

अनैकान्तिकप्रभेदता (anaikāntikaprabheda-tā) *f.* the state of being the variety of inconclusive probans अस्य प्रकरणसमस्य विरुद्धाव्यभिचारीति नाम यदि क्रियते तदपि भवतु न पुनरनैकान्तिकप्रभेदतामवलम्बते NyāyMañ. ii.160.5.

अनैकान्तिकफल (anaikāntika-phala) *adj.* of uncertain or doubtful fruit न ... अनैकान्तिकफलः संकल्पः ईश्वरस्य ChāndoUBh. 175. 9 (*on* iii. 14.2)

अनैकान्तिकफलत्व (anaikāntikaphala-tva) *n.* the state of having uncertain or doubtful fruit ज्ञानान्मोक्षाभावप्रसङ्गश्च देशान्तरप्राप्त्युपायज्ञानवदनैकान्तिकफलत्वं वा ज्ञानस्य ChāndoUBh. 402. 9 (*on* vi. 14. 2); योगविषये प्रारम्भस्य न अनैकान्तिकफलत्वम् GītāBh. (Śaṅ.) 50. 3 (*on* 2. 40)

अनैकान्तिकबन्धत्व (anaikāntikabandha-tva) *n.* the state of being the bondage which is not invariable or non-absolute अनैकान्तिकबन्धत्वेन छेदत्वमनैकान्तिकमिष्टम् TattvPradī. (A.) 294. 8 (*on* 3. 19)

अनैकान्तिकभिन्न (anaikāntika-bhinna) *adj.* different from the inconclusive or deviating probans न च व्यर्थविशेषणता ... अनुपसंहार्यस्य विरुद्धस्यानैकान्तिकभिन्नस्य व्यवच्छेद्यत्वात् TattvCin. ii (1). 821. 3.

अनैकान्तिकभेद (anaikāntika-bheda) *m.* variety of inconclusive or deviating probans अनैकान्तिकभेदास्तु। पक्षत्रयव्यापको यथा अनित्यः शब्दः प्रमेयत्वात् NyāySā. 10. 3; PramāMī. 56. 21 (*on* ii. 121); अनैकान्तिकभेदश्चासौ कैश्चिदुक्तः NyāyPari. 271. 11.

अनैकान्तिकलक्षण (anaikāntika-lakṣaṇa) *n.* definition of the inconclusive or deviating probans यदि चानेन प्रकरणसमसंग्रहो भवति प्राप्तस्तर्हि लक्षणस्य व्यभिचारः न पुनरुदाहरणव्यभिचारोऽनैकान्तिकलक्षणव्यभिचारः NyāyVār.

173. 14 (*on* i. 2. 46); संशयजननमनैकान्तिकलक्षणमुच्यते चेत् NyāyMañ. ii. 156.16; KhaṇḍanKhā. 862. 19.

अनैकान्तिकवत् (anaikāntika-vat) *adv.* like the inconclusive or deviating probans अनैकान्तिकवदसाधारणो धर्मः संशयं करोति NyāyKa. 245.2.

अनैकान्तिकवाद (anaikāntika-vāda) *m.* theory or doctrine of equivocalism (of the Jainas) जैनस्यापि स्याद्वादिनोऽनैकान्तिकवादाश्रयणात् NyāyRa. 813. 14 (*on* 6. 328)

अनैकान्तिकविरुद्धत्व (anaikāntikaviruddha-tva) *n.* the state of being inconclusive and contradictory probans अनेन हेतुनानैकान्तिकविरुद्धत्वादिकं न सिध्येत् NyāyPari. 242. 3.

अनैकान्तिकव्यवच्छेद (anaikāntika-vyavaccheda) *m.* exclusion of the inconclusive or deviating probans तदिति साध्यधर्मस्यैव परामर्शः तस्य साध्यधर्मस्याभावे नास्त्येव न पुनरेकदेशेऽस्त्यपीत्यनैकान्तिकव्यवच्छेदः NyāyKa. 201. 11.

अनैकान्तिकव्यवहार (anaikāntika-vyavahāra) *m.* usage of not being true or valid अर्थानबुद्ध्वैवानैकान्तिकव्यवहारेऽप्युच्यते अर्थापत्तिरप्रमाणमनैकान्तिकत्वादिति NyāyVār. 281. 4 (*on* ii. 2. 6)

अनैकान्तिकशङ्का (anaikāntika-śaṅkā) *f.* doubt regarding the inconclusive probans भविष्यत्वस्य हेतोः अनैकान्तिकशङ्कानिराकरणार्थं यदुक्तं तद् विवृणोति Kāśi. i. 219. 20 (*on* 4. 33); कुतः प्रकृतहेतोरनैकान्तिकशङ्कावकाशः PramāMā. 15. 24.

अनैकान्तिकसाधन (anaikāntika-sādhana) *n.* inconclusive or deviating probans (*lit.* means) साधनान्तरोपादानान्निगृह्यतामुतानैकान्तिकसाधनोपादानात् TātpaṬ. (Vā.) 708. 21 (*on* v. 2. 6)

अनैकान्तिकसामान्यधर्म (anaikāntika-sāmānyadharma) *m.* common property of the inconclusive probans अविनाभाववैकल्यं च हेत्वाभासत्वेनासिद्धविरुद्धानैकान्तिकसामान्यधर्मेण व्याप्तं प्रमेयत्वादौ निश्चितम् HetuBiṬ. 8. 3.

अनैकान्तिकसामान्यलक्षण (anaikāntika-sāmānyalakṣaṇa) *n.* common characterstic of the inconclusive probans अनैकान्तिकसामान्यलक्षणे विपक्षवृत्तित्वं न विशेषणम् TattvCin. ii (1). 848. 1.

अनैकान्तिकहेतु (anaikāntika-hetu) *m.* inconclusive or deviating probans प्रमेयत्वादेरनैकान्तिकहेतोस्तथा भागासिद्धस्यानित्यत्वासिद्धये NyāyMañ. ii. 134. 20; NyāyPari. 338. 10.

अनैकान्तिकहेतुक (anaikāntikahetu-ka) *adj.* which has inconclusive or deviating probans इदं चैकान्तिकहेतुकमनुमानं सामान्यतोऽदृष्टादनैकान्तिकहेतुकाद् बलवत् Kāśi. i. 154. 22 (*on* 2. 184); i. 152. 15 (*on* 2. 179)

अनैकान्तिकहेतुत्व (anaikāntikahetu-tva) *n.* the state of being inconclusive or deviating probans परेण हि सामान्यतोदृष्टं वक्तव्यत्वेन प्रतिज्ञातं ततोऽन्यदिदं तदाभासमनैकान्तिकहेतुत्वात् NyāyRa. 100. 8 (*on* 2. 179)

अनैकान्तिकहेतूपन्यास (anaikāntikahetūpanyāsa) *m.* mentioning or stating of inconclusive or deviating probans अनैकान्तिकहेतूपन्यासेनैष खल्वयं तपस्वी निगृहीतः NyāyMañ. ii. 196. 30.

अनैकान्तिकहेत्वादि (anaikāntikahetv-ādi) *adj.* inconclusive or deviating probans etc. अनेन हेतुलक्षणेन एवंभाव्यमानेनानैकान्तिकहेत्वादयो निराक्रियन्ते NyāyVār. 123. 5 (*on* i. 1. 34)

अनैकान्तिकहेत्वाभास (anaikāntikahetvābhāsa) *m.* fallacious probans or fallacy of the form of inconclusive or deviating probans स चायमनैकान्तिकहेत्वाभासप्रयोगादेव पराजीयते NyāyMañ. ii. 192. 28; PramāMī. 39. 16 (*on* i. 2. 9)

अनैकान्तिकातिव्याप्ति (anaikāntikātivyāpti) *f.* over-pervasion of the inconclusive or deviating probans न चानैकान्तिकातिव्याप्तिः। तत्र हि संशयद्वारा साध्ये जिज्ञासा TattvCin. ii (1). 893.3.

अनैकान्तिकादि (anaikāntikādi) *adj.* inconclusive or deviating probans etc. स्वरूपतस्तर्ह्यनैकान्तिकादिग्रहणं न कर्तव्यम् NyāyVār. 123. 4 (*on* i. 1. 34); 523.6 (*on* iv. 2. 24); न चानैकान्तिकादिः व्यभिचाराद्यभावात् NyāyKuA. i. 186. 3;. TarkBhā. (Ke.) 85.7; घटोऽनित्यः कार्यत्वात् ... असिद्धे अनैकान्तिकादिचतुष्टयज्ञानान्यलिङ्गत्वज्ञानम् TattvCin. ii (1). 890. 4; ii (1). 989. 7; न्यूने विरुद्धं नोक्तमिति चेन्न। अनैकान्तिकादिप्रयोगेऽप्यपसिद्धान्तप्रसङ्गात् NyāyPari. 202. 3; TattvMu. 4. 46; सत्प्रतिपक्षोऽपि ... अनैकान्तिकादावेव पर्यवस्यति Upask. 161. 4 (*on* iii. 1. 17)

अनैकान्तिकादिहेत्वाभास (anaikāntikādi-hetvābhāsa) *m.* fallacious probans or fallacy such as inconclusive or deviating probans अनैकान्तिकादिहेत्वाभासो द्विरूपोऽनैकान्तिकादिर्विरुद्धः NyāyVār. 174. 4 (*on* i. 2. 47)

अनैकान्तिकाद्यन्यतमत्व (anaikāntikādyanyatama-tva) *n.* the state of being one of the many inconclusive or deviating probans etc. नाप्यनैकान्तिकाद्यन्यतमत्वं, यत् किंचिदनैकान्तिकत्वस्यातिव्याप्तेः TattvCin. ii (1). 987. 9.

अनैकान्तिकाध्यवसाय (anaikāntikādhyavasāya) *m.* ascertainment of the inconclusive or deviating probans यत् कृतकं तत् प्रयत्नानन्तरीयकम् इति प्रदर्शने व्यभिचारादनैकान्तिकाध्यवसायः HetuBiṬ. 68. 21.

अनैकान्तिकानेकवाक्यार्थ (anaikāntikānekavākyārtha) *m.* many sentence-meanings which are variable अनैकान्तिकानेकवाक्यार्थोपप्लवे सति ... एकत्र स्थाप्यते मतिः ŚlokaVār. 7. 271 (920. 3)

अनैकान्तिकापादनपक्ष (anaikāntikāpādana-pakṣa) *m.* view of attributing inconclusive or deviating probans अनैकान्तिकापादनपक्षे तु को दोषः TātpaṬ. (Vā.) 518. 20 (*on* iii. 1. 27)

अनैकान्तिकाभास (anaikāntikābhāsa) *m.* fallacy of inconclusive or deviating probans अनैकान्तिकाभासोऽयं दुष्टत्वमूलं तु अव्याप्तस्य व्यभिचारान्न व्याप्तस्यापि व्यभिचारः TārkiRa. 265. 9.

अनैकान्तिकाभिधान (anaikāntikābhidhāna) *n.* expression of inconclusive or deviating probans संदिग्धश्चेत्यनैकान्तिकाभिधानं स हि धर्मिणि दृश्यमानः ... संदिग्धो भवति NyāyKa. 205. 4.

अनैकान्तिकाशङ्का (anaikāntikāśaṅkā) *f.* doubt regarding inconclusive or deviating probans प्रथमसंगतिरनैकान्तिकाशङ्कानिराकरणार्था Kāśi. i. 130. 11 (*on* 2. 129)

अनैकान्तिकीकरण (anaikāntikī-karaṇa) *n.* rendering (the conclusive probans) into inconclusive or deviating probans इदं तावत् सूत्रं साधनपक्षे दृष्टान्तमात्रार्थत्वादसंबद्धम् अनैकान्तिकीकरणपक्षे तु न असिद्धत्वात् NyāyVār. 243. 16 (*on* ii. 1. 34)

अनैकान्तिकीकुर्वत् (anaikāntikī-kurvat) *adj.* rendering (the conclusive probans) into inconclusive probans केन ब्राह्मणत्वस्य हेतुत्वमभिहितं यदनैकान्तिकीकुर्वन् प्रत्यवस्थितोऽसि NyāyMañ. ii. 171. 1.

अनैकान्तिकीकृ (anaikāntikī-kṛ-) VIII.P. to render (the conclusive probans) into inconclusive probans कर्मसाध्यं वेदं फलत्वात् व्रीह्यादिवत् इत्येतदनुमाय ... प्रतिसाधनाभिधानेनानैकान्तिकीकरोति TantrVā. 547. 12 (*on* ii. 2. 25)

अनैकान्तिकीकृत (anaikāntikī-kṛta) *adj.* [*f.* - ā] **A** rendered (conclusive probans) into inconclusive केवलस्याप्रयोगित्वं तेनानैकान्तिकीकृतम् ŚlokaVār. 7. 149 (888. 1); 6. 208 (783. 4); NyāyRa. 783. 14 (*on* 6. 208); प्राथम्यं कारणं यत्तु तद् विपर्ययसाधनम्। ये तात्पर्याभिधातृत्वे तेऽप्यनैकान्तिकीकृते NyāyRaMā. 87. 17; **B** rendered (the invariable) into variable यत्रेत्यादिव्यापकानुपलब्धिस्त्वयैवानैकान्तिकीकृता Kiraṇā. 308. 12; **C** rendered (the inequivocal) into equivocal हेतावनैकान्तिकीकृते प्रतिदृष्टान्तधर्मं स्वदृष्टान्तेऽभ्युपगच्छतः प्रतिज्ञाहानिः SyādvāMañ. 10 (144)

अनैकान्तिकीकृत्य (anaikāntikīkṛ-tya) *ger.* having rendered (the conclusive probans) into inconclusive probans परसिद्धान्तहेतूनां चानुपात्तविशेषणानामनैकान्तिकीकृत्य ... दूषितत्वात् KhaṇḍanKhā. 997.7.

अनैकान्तिकोद्भावन (anaikāntikodbhāvana) *n.* raising of (fallacy of) inconclusive probans यदा तु परोक्तजात्यपलापसाधनदूषणमिदमुक्तं तदानैकान्तिकोद्भावनमसंबद्धम् Śarka. 93. 14; TātpaṬ. (Vā.) 465. 19 (*on* ii. 2. 42); दोषवत्त्वादिति हेतुपक्षेऽनैकान्तिकोद्भावनम् NyāyVārPari. 421. 3.

अनैकान्त्य (an-aikāntya) *n.* **1** lack of invariability, non-absoluteness or non-exclusiveness **2A** inconclusiveness or deviation (of the probans) **B** inconclusiveness (of the argument) **3** lack of rule, uncertainty, doubtfulness **4** equivocalism or scepticism (of the Jainas) **1** lack of invariability, non-absoluteness or non-exclusiveness अतश्चानेकान्ता (v. l. अतश्चानैकान्त्याद्) गुरुलघुतयार्थेषु धनिनामवस्था वस्तूनि प्रथयति च संकोचयति च ŚatTrayī.12; आरोहावरोहक्रमः समाधिः। ... न संपृक्तत्वात्। अनैकान्त्याच्च KāvyālaṅSū. iii. 1. 16; भवदभिमताविद्ययानैकान्त्यम् ĀtmaSi. 24. 3; चकारादन्वयस्यानैकान्त्यं समुच्चिनोति BrahmSūBh. (Rā.) 468. 16 (*on* ii. 2. 1); इयदामननादित्यत्र च सूत्राक्षराणामनैकान्त्यं पूर्ववत् ŚrutaPra. ii. 501. 28 (*on* iii. 3. 34); उपहितानुपहितादिवेषेण ब्रह्मणोऽपि दृश्यत्वादनैकान्त्यं ब्रह्ममिथ्यात्वं वा स्यात् NyāySiA. 228.8; 229. 13; **2A** inconclusiveness or deviation (of the probans) अनुमानमपि नोपपद्यते प्रथमश्रवणादप्रतीतेरनैकान्त्यात् Bṛha. 186. 9 (*on* i. 1. 5); NyāyMañ. i. 175. 22; न प्रध्वंसः(?प्रध्वंसेन) अनैकान्त्यात् NyāySā. 40.18; वेदादन्यैस्त्रिभिर्वर्णैरधीतं

वैदिकं वचः। प्रमाणमित्यनैकान्त्यं हेतोस्तत्र प्रसज्यते ĀgaPrā. 67. 16; 30. 21; अज्ञानान्तरासाधने हेतोरनैकान्त्यम् BrahmSūBh. (Rā.) 92. 3(*on* i. 1. 1); 143. 16 (*on* i. 1. 3); NyāyMa. 22. 3; पक्षादिग्राहिभिरेव विकल्पैः सकललैङ्गिकविकल्पैश्चानैकान्त्यात् TārkiRa. 15. 3; अनियतत्वमेवानैकान्त्यम् ŚrutaPra. iA. 156. 12 (*on* i. 1. 1); iB. 126. 28 (*on* i. 1. 3); NyāyKu. 77. 5; तेनैव दृश्यत्वहेतोरनैकान्त्यम् ŚatDū. 96. 3; न चाचेतने व्यभिचारत्वेन हेतोरनैकान्त्यमिति वाच्यम् VedāntRaMañ. 1. 1(15. 4); पक्षैकदेशवर्तिनां चतुर्णाम् ... अनैकान्त्यमप्यस्ति NyāyPari. 288. 13; 379. 12; सुखरूपेषु वदान्यसेवादिषु चानैकान्त्यात् NyāySiA. 221. 10; 192. 7; 229. 13; आद्येऽनैकान्त्यमन्त्ये स्वसमयविहतिर्मध्यमे स्यादसिद्धिः TattvMu. 3. 51; 4. 33; सावयवत्वं किमवयवसंयोगित्वम् ...। न प्रथमः। आकाशादावनैकान्त्यात् SarvaDaSaṁ. 3. 122; Vādā. 36. 4; किं चात्मनि भावत्वं नास्तीति तत्रानैकान्त्यं दुष्परिहरम् NyāySu. (Ja.) 20A. 13 (*on* i. 1. 1); 159B. 4 (*on* i.2. 2); 256B. 8 (*on* ii. 1. 2); अत्र च हेत्वन्तर्गतं मिथ्यात्वं सत्त्वाभावोऽभिप्रेत इति नासत्यनैकान्त्यम् Nyāyāmṛ. 150B. 8; अर्थकामानुसारि स्मृत्याचारेषु अनैकान्त्यात् MīmāKau. i. 7. 8 (*on* i. 3. 2); i. 12. 21 (*on* i. 3. 2); **2B** inconclusiveness (of the argument) अनैकान्त्यादर्थापत्तेः सामान्यतो दृष्टस्य वानवकाशः TantrVā. 71. 13 (*on* i. 3. 1); **3** lack of rule, uncertainty, doubtfulness सभासदः। नाध्यगच्छन्ननैकान्त्यात् सहदेवस्तदाब्रवीत् BhāgP. x. 74. 18; अन्त्यमेव निवर्तकमिति चेत् न, पूर्ववत्पुनः प्रसङ्गेनानैकान्त्यात् BṛĀraUBh. 83. 4 (*on* i. 4. 2); अनैकान्त्यादुभयपक्षोक्तदोषाः परिहृता भवन्ति NītiMā. 28. 9; ŚāstrDī. 144. 1 (*on* ii. 2. 7); **4** equivocalism or scepticism (of the Jainas) आर्हतमते स्थिरत्वास्थिरत्वादिभिः अनैकान्त्यम् ... परमाणूनां हि स्वीकृतम् ŚrutaPra. ii. 295. 16 (*on* ii. 2. 17); **5** (a-naikāntya) non-deviation अनैकान्त्यदुःस्थामवस्थाम् ... ममायं दलयतु दुरितं श्रीनृसिंहाट्टहासः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 11. 71 (comm. अनैकान्त्येनाव्यभिचारेण दुःस्था दुर्घटैकरूपेण स्थितिर्यस्याः)

अनैकान्त्यतादवस्थ्य (anaikāntya-tādavasthya) *n.* status-quo of the inconclusiveness (of the probans) न चैवमनैकान्त्यतादवस्थ्यम् NyāySu. (Ja.) 202B.8 (*on* i. 4. 6); यस्योपाधिना संबन्धो न तत्रैवौपाधिकधर्मात्यन्ताभाव इति वा स्वीकृतत्वेनानैकान्त्यतादवस्थ्यात् Nyāyāmṛ. 416B. 11.

अनैकान्त्यदुःस्थ (anaikāntya-dusstha) *adj.* faulty due to inconclusiveness (of the probans) नमस्यादिभिरपि न परः स्यादनैकान्त्यदुःस्थैः TattvMu. 3. 9.

अनैकान्त्यपरिहार (anaikāntya-parihāra) *m.* removal of inconclusiveness (of the probans) न च हेतुविशेषणं सर्वमनैकान्त्यपरिहारायेति मन्त्रपाठोऽयम् NyāySiA. 230. 30; धारावाहिकद्वितीयादिष्वनैकान्त्यपरिहारायाप्रकाशितार्थशब्दः ŚatDū. 169. 23.

अनैकान्त्यपरिहारक्षमता (anaikāntyaparihārakṣama-tā) *f.* the state of being what is capable of removing inconclusiveness (of the probans) अनैकान्त्यपरिहारक्षमतयापि सार्थं विशेषणम् ŚatDū. 115. 20.

अनैकान्त्यपरिहृति (anaikāntya-parihṛti) *f.* removal of inconclusiveness (of the probans) सदनुभूत्योर्भेदाभावे सिद्धे सतः स्वयंप्रकाशत्वेन ... दृश्यत्वहेतोरनैकान्त्यपरिहृतिः ŚrutaPra. iA. 131. 12 (*on* i. 1. 1)

अनैकान्त्यप्रसङ्ग (anaikāntya-prasaṅga) *m.* undesired occasion for the inconclusiveness (of the probans) तेनैव तत्सिद्धावनैकान्त्यप्रसङ्गः ŚatDū. 96. 3; 110.18.

अनैकान्त्यशङ्का (anaikāntya-śaṅkā) *f.* doubt regarding the variable nature सार्वात्म्यरूपोपन्यासादक्षरं ब्रह्म वर्णितम्। जाठरादावनैकान्त्यशङ्का तस्य निरस्यते VedāntKa. 145. 11 (*on* i. 2. 6)

अनैकान्त्यादि (anaikāntyādi) *adj.* inconclusiveness etc. (of the probans) हेतुमानपि हि विपक्षोऽस्त्येव येन हेतोः अनैकान्त्यादि वक्ष्यते NyāyPari. 120.6; 249. 12.

अनैकान्त्यादिदोष (anaikāntyādi-doṣa) *m.* fallacy of the inconclusiveness etc. (of the probans) अनैकान्त्यादिदोषमुद्भाव्य स्वयमेवाह NyāyPari. 212. 8; विकल्पप्रामाण्यानभ्युपगमेऽनैकान्त्यादिदोषात् ŚatDū. 190. 15.

अनैकान्त्याद्यनिस्तार (anaikāntyādy-anistāra) *m.* not getting rid, i.e. non-removal of the inconclusiveness etc. (of the probans) तथाप्यनैकान्त्याद्यनिस्तारं इति भावः NyāySu. (Ja.) 308A. 13 (*on* ii. 1. 9)

अनैकान्त्यानुपदर्शित (anaikāntyānupadarśita) *adj.* not shown through the inconclusiveness (of the probans) अनैकान्त्यानुपदर्शितव्याप्तिकत्वादिपरिहाराय व्यतिरेकदृष्टान्तस्योभयनिवृत्त्यपेक्षा NyāyPari. 120. 6.

अनैकान्त्यार्थ (anaikāntyārtha) *adj.* having the purport of equivocalism स्याच्छब्दस्यार्थमाह – स्यादिति। अनैकान्त्यार्थ इति केचित् ŚivārkaMaDī. ii. 102. 18 (*on* ii. 2. 31)

अनैकार्थ्य (an-aikārthya) *n.* absence of the nature of having consistancy in meaning, i.e. having various meanings अत एव वचनाद् विकल्पः अनैकार्थ्यात् ṬupṬ. 214. 24 (*on* ix. 2. 47)

अनैकाहिक (an-aikāhika) *adj.* (used as noun) (sacrifice) which does not end within one day अथातोऽनैकाहिकम् GopBr. ii. 5. 11 (237. 12)

अनैक्य (an-aikya) *n.* **A** absence of unity, i.e. distinction or diversity ज्ञानपूर्वो वियोगो योऽज्ञानेन सह योगिनः। सा मुक्तिर्ब्रह्मणा चैक्यमनैक्यं प्राकृतैर्गुणैः MārkP. 39. 1; द्वयोरैक्यमनैक्यं वा तदैक्यं भिन्नयोः कथम् ŚivDṛ. 4. 121; GuruCandr. i. 392. 12; **B** absence of oneness, i. e. multiplicity यावद् बहिरपि व्यक्तिभेदलक्षणमनैक्यम्, बहिरेव च तदनुस्यूततारूपामेकतामालम्बनत्वं नयन्ति PratyabhiVi. ii. 52. 2 (*on* ii. 2. 5) [want of union, confusion, disorder, anarchy, APTE]

अनैड (an-aiḍa) *adj.* (Svara-sāman) without (the *stobha*) *iḍa* स्वराण्युद्गाता सामान्यनैडान्यनिधनानि BaudhŚS. ii. 406. 5.

अनैडकी (án-aiḍakī) *adj.* (*f.*) which is not obtained from or not belonging to a sheep तयोर्मेषे च मेष्यां च यद्यनैडकीरूर्णा विन्देत्ताः प्रणिज्य निश्लेषयेद् यद्युऽअनैडकीर्न विन्देदथोऽअपि कुशोर्णा एव स्युः ŚatBr. II. v. 2. 15; ŚatBr. (K.) I. v. 1. 13; अनैडकीभिरूर्णाभिर्मेषप्रतिकृती लोमशौ कुरुतः ĀpaŚS. viii. 6. 11; HirŚS. v. 2. 39 (464. 8); KātyŚS. v. 3. 7; VaikhāŚS. 8. 11.

अनैतिह्य (an-aitihya) *adj.* not related to the past, not traditional प्रजावान् श्रोत्रियः ...अनागतमनैतिह्यं कथं ब्रह्माधिगच्छति MahāBhā. xii. 231. 2 (*but* APTE *n.* absence of traditional sanction or authority or that which is without such sanction); TaiUBhāVā. 40. 5 (2); पश्यत्यात्मानमात्मनि रहस्यं सर्ववेदानामनैतिह्यम् BrahmP. 236. 33.

अनैत्य (a-naitya) *adj.* not obligatory, i. e. optional (*lit.* not belonging to regular performance) वैतानिकाग्नीन् वा परिचरेद् वा ... अनैत्यं परिचरति PārāSū. 46. 11.

अनैदंयुगीन (an-aidaṁyugīna) *adj.* **A** not belonging to the present age अनैदंयुगीनमनुष्यकल्पिताभिः ... प्रसिद्धसिद्धप्रतिमाभिः प्रसाधिताम्... अटवीं वीक्षमाणः ... गगनवल्लभनगरमाससाद TilaMañ. 235. 8; **B** not fit in the present age तमनैदंयुगीनाङ्गाभोगमुद्दामतेजसम्। ते विलोक्य ... स्वस्वनरेन्द्रेभ्यः शशंसुः PāṇḍaC. 18. 168.

अनैदंकालिक (an-aidaṅkālika) *adj.* not fit for the present time अनैदंकालिकं रौद्रध्यानमेतत् परित्यज PāṇḍaC.13. 509.

अनैधन (a-naidhana) *adj.* **A** not occupied by the lord of the eighth zodiac house लग्ने त्वनैधने सौम्यैः संयुक्ते वा निरीक्षिते। नवांशे व्रतमीरितम् NāraS. 24. 24; **B** excluding inauspicious asterism (*lit.* not liable to death or destruction) अनैधने कर्मविशुद्धियुक्ते दोषैर्विहीने शुभदृष्टियुक्ते। अनैधने निधनताराहिते ग्रहसंस्थामाह VīraMi. (Saṁskāra.) 273. 19.

अनैन्दव (an-aindava) *adj.* not belonging to the moon अनैन्दवम् ... ज्योतिरुदजृम्भत BālRā. 3. 2 (11)

अनैन्द्र (an-aindra) *adj.* other than what is related or dedicated to Indra, not having Indra as the deity लिङ्गविशेषनिर्देशात् समानविधानेष्वनैन्द्राणाममन्त्रत्वम् MīmāSū. iii. 2.28 (ŚābaBh. प्रदानान्यैन्द्राण्यनैन्द्राणि च); TantrVā. 801. 7 (*on* iii. 2. 28); अनैन्द्रेषु सोम एव नास्ति NyāyMāVi. 135. 9 (*on* iii. 2. 16); अनैन्द्राणाममन्त्रकत्वस्याक्षेपमात्रम् MīmāKau. ii. 276. 18 (*on* iii. 2. 27); अनैन्द्राणां च ... ऊहानुपपत्तेः BhāṭṭDī. i. 230. 21 (*on* iii. 2. 11); आश्विनादीन्यनैन्द्राणि इति द्रष्टव्यम् MayūMāli. 224.9 (*on* iii. 2. 11); भक्षपेटिकायामनैन्द्रेषु इन्द्रपीतशब्दस्य निवृत्तिपक्षस्योहपक्षस्य चोत्थितिः MayūMāli. 595. 19 (*on* ix. 1. 14); 625. 17 (*on* ix. 3.6)

अनैन्द्रप्रदान (anaindra-pradāna) *n.* offering to (the deity) other than Indra अनैन्द्रप्रदानेषु लिङ्गप्रमाणकभक्षमन्त्रविनियोगस्य ... पूर्वपक्षद्वयेऽप्यनङ्गीकारात् MīmāKau. ii. 276. 15 (*on* iii. 2. 27); यागीयसोमभक्षणे ... प्राप्ते युक्तमेवानैन्द्रप्रदानोत्तरवत्त्वदीयदेवताभूताग्न्युपलक्षणम् MīmāKau. ii. 295. 20 (*on* iii. 2. 38); भक्षमन्त्रस्य किमैन्द्रप्रदानशेषभक्षण एव सामर्थ्यमुतानैन्द्रप्रदानशेषभक्षणेऽपि MayūMāli. 224. 7 (*on* iii. 2.11); 91. 20 (*on* i. 4. 19)

अनैन्द्रियक (an-aindriyaka) *adj.* **A** not produced from the sense-organs, imperceptible अपरे त्वनैन्द्रियकमेव विप्लवादभिमानमीश्वरं तदात्मकं विदुः HarVi. 6. 95; **B** other than the normal function of the senses, cf. **अनैन्द्रियकत्वB.**

अनैन्द्रियकत्व (anaindriyaka-tva) *n.* **A** the state of not being produced

from the sense-organs, imperceptibility संयोगविभागानां प्रत्यक्षावृत्तित्वेनानैन्द्रियकत्वादिन्द्रियजन्मनः प्रत्यक्षस्य विषयता न युक्ता BhāvanāVi. 53. 6; येऽपि विधायकप्रत्यक्षपुरःसरं प्रत्यक्षान्तरमेव वस्तुग्रहणप्रतियोगिस्मरणेतिकर्तव्यतानुगृहीताक्षप्रतिलब्धजन्म व्यवच्छेदकं मन्यन्ते ... न चानैन्द्रियकत्वम् BrahmSi. 58. 12; प्रकृतमनैन्द्रियिकत्वं (?ᵒमनैन्द्रियकत्वं) धर्मस्योपसंहरति Kāśi. i. 63. 25 (*on* 2. 14); न संतानान्तरेऽपि तज्ज्ञननम्, अनैन्द्रियकत्वात् PañcPā. 26. 21 (*on* i. 1. 1); न खल्वैन्द्रियकत्वानैन्द्रियकत्वाभ्यामस्ति कश्चिन्नित्यत्वस्य विरोधः TātpaṬ. (Vā.) 467. 14 (*on* ii. 2. 50); सिकतादयो हि समीपस्थितैः ... गृह्यन्त इति नैषां स्वारसिकमनैन्द्रियकत्वम् NyāyRa. 402. 18 (*on* 5 (4). 178); 182. 22 (*on* 4. 155); परामर्शमात्रादस्ति धूमध्वज इति प्रतीतेरुदयात्। न चैषा प्रतीतिः प्रत्यक्षा अनैन्द्रियकत्वात् TattvPradī. (Ci.) 236. 10; समवायस्यानैन्द्रियकत्वात् ŚrutaPra. iA. 119. 9 (*on* i. 1. 1); **B** the state of not being the normal function of senses अनैन्द्रियकत्वेन च तद्विवित्तिविपर्ययस्याकिंचित्करत्वात् ĀtmaSi. 35. 8.

अनैन्द्रियकत्वासिद्धि (anaindriyakatvāsiddhi) *f.* non-establishment of the state of not being produced from the sense-organs वस्तुस्वभावालोचनयानैन्द्रियकत्वासिद्धिः प्रतीयते TātpaṬ. (Vā.) 705. 15 (*on* v. 2. 4)

अनैपुण (a-naipuṇa) *n.* [P. vii. 3. 30; JaineVyā. v. 2. 34] **A** lack of skill or proficiency अन्तेवास्यनन्तेवासी भवति विनिहितात्मा गुरावनैपुणमापद्यमानः ĀpaDS. i(2). 8. 27; जयन् ... क्षितेरनैश्वर्यमनैपुणं विना ... ययौ सः DvyāśraKā. 20. 42; [Inst.] not skilfully अनैपुणेनाददतां महाजिम्। ... अशौचमीशेऽजनि राक्षसानाम् Rāvaṇā. 23. 12; **B** [Abl.] on account of the absence of cleverness, i.e. ignorance उपलभ्याप्सु चेद् गन्धं केचिद् ब्रूयुरनैपुणात्। पृथिव्यामेव तं विद्यात् MahāBhā. xii. 224. 40; VāyuP. i. 4. 64; अब्राह्मणं तु मन्यन्ते शूद्रापुत्रमनैपुणात् MahāBhā. xiii. 47. 17; **C** [Abl.] through lack of experience अरिष्टे रिष्टविज्ञानं न च रिष्टेऽप्यनैपुणात् AṣṭāHr. ii. 5.2.

अनैपुणदुस्तर (anaipuṇa-dustara) *adj.* unsurpassable due to the lack of skill नौदार्यरेखोज्ज्वला जाता नैपुणदुस्तरेषु (? जातानैपुणदुस्तरेषु) निकषस्थानेषु चिन्तामणिः BhallaŚ. 55; Subhāṣi. 907.

अनैपुण्य (a-naipuṇya) *n.* [GaṇRa. 7. 404(427)] **A** lack of skill or proficiency, i. e. unskilfulness अन्तेवास्यनन्तेवासी भवति विनिहितात्मा गुरावनैपुण्यमापद्यमानः HirŚS. xxvi. 2. 114 (40. 9); **B** lack of cleverness, i. e. lack of business-capability व्यवहारेष्वनैपुण्यम् ... बाधिर्यम् ManuBh. ii. 137. 25 (*on* 8. 148)

अनैभृत्य (a-naibhṛtya) *n.* [Inst.] without secrecy अनैभृत्येन वैतस्य दीक्षितव्रतमाचरेत् MahāBhā. v. 43. 28 (*but* JñānDī. चाञ्चल्येन)

अनैमित्त (a-naimitta) *adj.* not related to sign or cause or condition, non-causal केतूदयादिना निमित्तेन यदद्भुतं जायते तन्नैमित्तम्। ... इतरदनैमित्तम् AdbhuSāg. 4. 22.

अनैमित्तिक (a-naimittika) *adj.* [*f.* - ī] **1** who is not an astrologer ब्राह्मणमृत्विजं वृणीत। ... अनैमित्तिकम् KauśiSū. 67. 2; **2A** not having any definite cause or condition, i.e. unconditional अनैमित्तिको ह्यनुबन्धलोपस्तावत्येव भवति MahāBh. i. 76. 11 (*on* i. 1. 20); अनैमित्तिकमात्त्वं शिति तु प्रतिषेधः MahāBh. i. 156. 27 (*on* i. 1. 59); Pradī. ii. 121B. 28 (*on* i. 3. 1); अनैमित्तिके नत्वसत्त्वे CāndraVṛ. *on* v. 3. 116; एतदात्वमनैमित्तिकं प्रागेव प्रत्ययोत्पत्तेर्भवति Prasā. ii. 105. 15; यङः ... अनैमित्तिकोऽयमन्तरङ्गत्वादादौ भवति SiddhāKau. 439A. 11 (*on* ii. 4. 74); **2B** not occasional, not incidental स (अग्निष्टोमः) स विकृतिष्वनैमित्तिको विधीयते ŚāstrDī. 723. 21 (*on* x. 5. 9); विधिराग्रयणाग्रत्व इवानैमित्तिको हि सः NyāyMāVi. 565. 14 (*on* x. 5. 23); गर्गत्रिरात्रे ... बृहत्सामत्वाभावेऽप्यनैमित्तिकी शुक्राग्रता द्वादशाहतोऽतिदेशात् प्राप्नोति VidhiRa. 2 (12. 14); 9 (69. 19); प्रयोगबहिर्भूतमनैमित्तिकं च नोदाहरणत्वेन संमतम् MīmāKau. i. 38. 2 (*on* i. 3. 7)

अनैमित्तिकतापत्ति (anaimittikatāpatti) *f.* undesired contingeney of being unconditional अनैमित्तिकतापत्तेः न च शक्तिरनन्वयात्। सामान्यं पाचकत्वादि यदि प्रागेव तद् भवेत् PramāVār. 1. 161.

अनैमित्तिकत्व (anaimittika-tva) *n.* **A** the state of being unconditioned अविभक्तिकानामयमेकशेषः। अनैमित्त(?त्ति)कत्वाद् विभक्तेः Nyās. i. 202. 16 (*on* i. 2. 64); प्रसज्यप्रतिषेधे त्वनैमित्तिकत्वाद् आत्वमन्तरङ्गम् Pradī. iii. 161 A. 8 (*on* iii. 2. 3) = v . 30B. 27 (*on* vi. 1. 12); णो नः इत्यस्यानैमित्तिकत्वात् Prasā. ii. 64. 18; यङ्लुकोऽनैमित्तिकत्वेन धातोर्लोपः PāṇiTaVāNaMā. 63. 5; LaŚabdeŚe. i. 181. 5; ii. 552. 10; **B** the state of not being incidental or occasional वैकृतैर्वचनैः साप्तदश्यं क्रत्वङ्गमुच्यते। तदनैमित्तिकत्वेन त्रयाणां न विशिष्यते ŚāstrDī. 510. 5 (*on* vi. 6. 7); CaturCin. iii (2). 579. 21; यवशास्त्रस्याप्यनैमित्तिकत्वेन ... व्रीहिवदेव यवानामप्यपूर्वीयत्वेन क्रोडीकारसंभवात् ŚivārkaMaDī. ii. 423. 24 (*on* iv. 1. 1)

अनैमित्तिकत्वबोधन (anaimittikatva-bodhana) *n.* indicating or conveying of the state of not being occasional or incidental अनैमित्तिकत्वबोधनद्वारा ... वामदेव्यपृष्ठवति तत्प्राप्तिफलकत्वेनापूर्वविधित्वात् BhāṭṭCin. i. 72. 9 (*on* i. 1. 4)

अनैमित्तिकत्वसिद्धि (anaimittikatva-siddhi) *f.* establishment of the state of not being occasional or incidental अतिदेशस्यैतद्विषयत्वाकल्पनादनैमित्तिकत्वसिद्धिरेव BhāṭṭDī. iv. 34. 5 (*on* x. 5. 23); ब्राह्मणनिमित्तकत्वेन प्राप्तस्यानैमित्तिकत्वसिद्धिद्वारा MīmāKau. ii. 74. 16 (*on* ii. 3. 22)

अनैमित्तिकत्वाद्यर्थत्व (anaimittikatvādyartha-tva) *n.* the state of having the purpose of not being occasional or incidental etc. न चैवं कासुचिद् विकृतिषु तत्पुनःश्रवणमनर्थकमिति वाच्यम् अनैमित्तिकत्वाद्यर्थत्वस्य प्रयोजनत्वेन वक्ष्यमाणत्वात् BhāṭṭDī. iv. 14. 21 (*on* x. 5. 9)

अनैमित्तिकत्वाभ्युपगम (anaimittikatvābhyupagama) *m.* acceptance of the state of being unconditional न च—प्राप्तत्वादविधिः इति वाच्यम्। अस्य विधेरनैमित्तिकत्वाभ्युपगमात् NyāyMāVi. 565. 27 (*on* x. 5. 23)

अनैमित्तिकत्वार्थ (anaimittikatvārtha) *adj.* **A** meant for the state of not being occasional or incidental अतिदेशप्राप्तयोरपि विधानमनैमित्तिकत्वार्थम् VidhiRa. 2 (12.11); BhāṭṭDī. ii. 316. 4 (*on* vi. 6. 7); **B** meant for the state of being unconditional लोपवचनमनैमित्तिकत्वार्थम् SiddhāKau. 313. 5 (*on* v. 4. 1)

अनैमित्तिकत्वार्थत्व (anaimittikatvārtha-tva) *n.* the state of being meant for not being incidental षोडशिनोऽनैमित्तिकत्वार्थत्वेनाप्युपपत्तेर्नावश्यं नियमार्थत्वम् ... तथात्वेऽस्याप्यनैमित्तिकत्वार्थत्वाङ्गीकारेणोपसंहारोपपत्तेः BhāṭṭDī. iv. 21. 9 (*on* x. 5. 13)

अनैमित्तिकपक्ष (anaimittika-pakṣa) *m.* view of being unconditional क्रियमाणेऽप्यस्मिन्ननैमित्तिकपक्षे कस्मादेवात्र न भवति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 64 (379. 10)

अनैमित्तिकयङ्लुक् (anaimittikayaṅ-luk) Gr. elision of the intensive suffix *ya* which is unconditional अनैमित्तिकयङ्लुको बाहुलकेनैव यथाप्रयोगं लोकेऽपि लाभेन ज्ञापकानुपयोगाच्च LaŚabdeŚe. ii. 544. 15.

अनैमित्तिकाङ्गत्व (anaimittikāṅga-tva) *n.* the state of being a subsidiary which is not occasional or incidental प्रयाजादिवदनैमित्तिकाङ्गत्वाभावात् न प्रधानावृत्तिमात्रेणावृत्तिः MayūMāli. 747. 13 (*on* x. 6. 10)

अनैमित्तिकार्थ (anaimittikārtha) *adj.* **A** meant for the grammatical operation which is uncoditional यस्येति लोपेनैव सिद्धे पुनर्वचनमनैमित्तिकार्थम् KāśiVṛ. *on* v. 4. 1; **B** meant for what is non-occasional or non-incidental इदं त्वनैमित्तिकार्थं वचनम् ŚāstrDī. 735. 5 (*on* x. 5. 23)

अनैयत्य (a-naiyatya) *n.* **A** uncertainty, doubtfulness सुखसाधननिवृत्तौ प्रतिनियतकारणं जन्यत्वेन दुःखस्यानैयत्यात् पृथगुपादानम् RasGaṅ. 600.8; एषां विशेषणत्वस्यानैयत्येऽपि एषामेव तत्त्वार्थम् LaŚabdeŚe. ii. 32. 10; [Inst.] not certainly or definitely (संध्यन्तराणाम्) तथैव दर्शनादेषामनैयत्येन संधिषु। तदेषामविचारेण कथितो दशरूपके RasāSu. 247. 15 (3.94); **B** absence of fixity, i. e. variation हस्तो वितस्तिद्वितयम् - इत्यनेनोक्तं हस्तपरिमाणं ग्राह्यम्। अन्यथा पुरुषहस्तानैयत्येन मणिकर्णिकाया अनैयत्यप्रसङ्गात् VīraMi. (Tīrtha.) 199. 8.

अनैयत्यप्रसङ्ग (anaiyatya-prasaṅga) *m.* undesired occasion for absence of fixity, i.e. variation हस्तो वितस्तिद्वितयम् - इत्यनेनोक्तं हस्तपरिमाणं ग्राह्यम्। अन्यथा पुरुषहस्तानैयत्येन मणिकर्णिकाया अनैयत्यप्रसङ्गात् VīraMi. (Tīrtha.) 199.9.

अनैयायिक (a-naiyāyika) *adj.* unjustified, i.e. illegal स्तेयं नाम अनैयायिकं परस्वग्रहणम् DaṇḍaVi. 80. 1.

अनैरम्मद (an-airammada) *adj.* not belonging to fire तत्र ... अनैरम्मदम् ... ज्योतिरुदजृम्भत BālRā. 3. 2 (10)

अनैरयिक (a-nairayika) *adj.* (used as noun) (one) not belonging to the hell न अनैरयिको नैरयिकेषूत्पद्यते SthānṬ. 220A. 13.

अनैर्याणिक (a-nairyāṇika) *adj.* not conducive to deliverance बोधिसत्वस्य प्रथमचित्तोत्पादः ... अनैर्याणिकः पुनर्य उत्पन्नो नात्यन्तमनुवर्तते पुनरेव व्यावर्तते BodhiBhū. 9. 7 [DBHS.]

अनैर्ष्य (an-airṣya) *n.* absence of jealousy संतोषोऽनैर्ष्यमार्जवम्। ... एतत् पात्रस्य लक्षणम् SkandP. vii (3). 208. 19.

अनैल्यबुद्धि (anailya-buddhi) *f.* cognition of the absence of the dark

blue colour समीपस्थस्य तस्यैव तत्रैव चक्षुषैवानैल्यबुद्धेः Nyāyāmṛ. 128B.6.

अनैल्यादिक (a-nailyādika) *adj.* not possessing the dark blue colour etc. अवर्णम् अनैल्यादिकम् ŚrutaPra. iA. 76. 25 (*on* i. 1. 1)

अनैवंभूत (an-aivambhūta) *adj.* not of this kind, other than this type संनिहित एव श्रोत्रियसाधावनिमन्त्रिते हैरण्यो माषोऽनैवंभूते राजते DaṇḍaVi. 307. 2.

अनैवेद्यभोजिन् (anaivedya-bhojin) *adj.* who eats that (food) which is not offered (to god) हरेरनैवेद्यभोजी कृमिकुण्डं प्रयाति सः BrahmVaiP. ii. 30. 58; ii. 23.32.

अनैश (a-naiśa) *adj.* not nocturnal, i.e. pervading during the day अनैशानि तमांसि स्युर्विना पांशुरजांसि च। ...तत्र विद्यान्महाभयम् MatsyaP. 231. 4.

अनैशिकीभूय (a-naiśikībhūya) *ger.* not having studied at night, not having become night-student दत्त्वा द्विजैर्व्रैहिपलालिकर्णमनैशिकीभूय विधीयते द्राक्। ऐन्द्रो महः DvyāśraKā. 16. 42 (comm. निशाध्ययनाभ्यासं मुक्त्वा)

अनैश्चारिक (a-naiścārika) *adj.* adverse or opposite to anger (*lit.* originated due to the external wandering of the mind) अध्यात्मिकान् ... अनैश्चारिकान् HirŚS. xxvi. 6. 1 (85. 11) (comm. निश्चारश्चित्तस्य बहिर्विक्षेपः। तस्मै ये प्रभवन्ति क्रोधादयो वक्ष्यमाणास्ते नैश्चारिकाः। तत्प्रतिपक्षभूतः)

अनैश्वर (an-aiśvara) *adj.* not belonging to the god प्राणायामैर्दहेद्दोषान् ... ध्यानेनानैश्वरान् गुणान् ŚaṅkhaSm. 7. 13; ईश्वरमते ... अनैश्वरेति ... विशेषणीयम् VedāntKa. 19. 25 (*on* i. 1. 1); अनैश्वरान् शुद्धविषयज्ञानस्थैर्यरूपैश्वर्यविरोधिनो गुणान् ManvaVi. 736. 4 (*on* 6. 72)

अनैश्वर (an-aiśvara) *m.* name of a presiding deity placed at the southern part of the seat of Viṣṇu (*lit.* lack of power) तत्पूर्वदिग्विभागादि यावदुत्तरगोचरम्। न्यस्याधर्मं तथाज्ञानमवैराग्यमनैश्वरम्। पुरुषाकृतयस्त्वेते JayāS. 12. 8; PāraS. 5. 10; BṛBrahmaS. iv. 2. 15; स्मरेत् ... अनैश्वरम् LakṣmīT. 36. 15.

अनैश्वर्य (an-aiśvarya) *n.* [rarely *m.*] [P. vii. 3. 30; JaineVyā. 364. 16 (*on* v. 2. 34); GaṇRa. 7. 404 (427); Prasā. i. 819.6; SiddhāKau. 261B. 12 (*on* vii. 3. 30); LaŚabdeŚe. ii. 271. 12] **1** absence of divine power or supremacy न स्यात्तस्याद्भुतं किंचित् ... । नानैश्वर्यम् ... यस्य देव्यासुरी गृहे AVPari. 35(2). 11; अनैश्वर्यं तु तत्सर्वं प्रतिघातात्मकं स्मृतम् VāyuP. ii. 40. 73; BrahmāṇḍP. iii. 3. 52; अनादिवासनारोहादनैश्वर्यात् स्वभावजात्। ... दृक्क्रियाविहतिर्हि या। तत् कार्पण्यम् AhirbuS. 52. 15; ईश्वरो हि यदिच्छति तत् करोति। विपर्ययात् अनैश्वर्यात् तद्विपर्यासः सर्वत्रेच्छाविघातः SāṁkhyaTaKau. 410. 6 (*on* 45); अनैश्वर्यं सर्वत्रेच्छाप्रतीघातः TattvVai. 5. 22 (*on* 1. 2); **2A** lack of capacity, i.e. weakness (of senses) इन्द्रियाणामनैश्वर्यादैश्वर्याद् भ्रश्यते हि सः MahāBhā. v. 34. 61; SūktiRa. 44. 6; अनैश्वर्यमिदं प्राहुर्यदिच्छा न समाप्यते RāmC. 24. 36; अवैराग्यमूलमनैश्वर्यम् NyāyVārPari. 7. 5; आचापलेनैष जयन्नचापलं क्षितेरनैश्वर्यमनैपुणं विना। पथा ... ययौ सः DvyāśraKā. 20. 42; **2B** absence of lordship or majesty मम ... । अनैश्वर्येण युक्तस्य गतिर्भव सनातन MahāBhā. xiii. 14. 164; संयद्वामत्वादयश्चैतस्मिन् (विज्ञानात्मनि) अनैश्वर्यात् अनुपपन्ना एव BrahmSūBh. (Śaṅ.) 117. 19 (*on* i. 2. 17); ईश्वराणामनैश्वर्यं कस्माद् ब्रह्मविदीति चेत् BṛĀraUBhVā. i. 4. 1466; आनैश्वर्यं व्यतायि राज्ञां किमनैश्वर्यमकुर्वतां हि तेषाम् Rāvaṇā. 23. 13; जीवः ... अनैश्वर्येण तद्दोषनिराकरणाशक्त्या शोचति ŚivārkaMaDī. i 404. 29 (*on* i. 3. 4); **2C** absence of supernatural or divine faculty called *aṇiman* etc. अनैश्वर्यं नामैश्वर्यविपर्ययोऽणिमादिरहितत्वम्। एतानि तामसानि चत्वारि TattvSa. (1) 119. 17; महतः ... रूपम् ... अधर्माज्ञानावैराग्यमनैश्वर्यं च तामसम् AhirbuS. 7. 12; तत्र धर्माद्विपरीतोऽधर्मः, एवमज्ञानवैराग्यमनैश्वर्यमिति SāṁkhyaKāBh. 17. 5 (*on* 23); MāṭhVṛ. 41. 8 (*on* 23); अधर्मोऽज्ञानमवैराग्यमनैश्वर्यमिति अष्टौ भावाः SāṁkhyaKāBh. 25. 21 (*on* 43); MāṭhVṛ. 60. 18 (*on* 43); अनैश्वर्यात्सर्वत्र विहन्यते SāṁkhyaKāBh. 26. 15 (*on* 45); तदुपासनेनानैश्वर्यम् ... मृत्युं तीर्त्वा ... अमृतम् ... अश्नुते ĪśopBh. 18. 1 (*on* 14); **2D** lack of power as one of the seven forms of *prakṛti* अधर्मोऽज्ञानमवैराग्यमनैश्वर्यम् एतानि प्रकृतेः सप्त रूपाणि SāṁkhyaKāBh. 33. 8 (*on* 63); ज्ञानधर्मवैराग्यैश्वर्याधर्माज्ञानावैराग्यानैश्वर्येभ्यः सप्तरूपेभ्यो विनिवृत्तां प्रकृतिं पुरुषः ... पश्यति NyāyKa. 279. 26; धर्मवैराग्य° ...°अनैश्वर्यैः सप्तभी रूपैः प्रकृतिरात्मानं दुःखेन बध्नाति SāṁkhyaPraBh. 106. 15 (*on* 3. 73); **3** lack of power deified as one of the four superintending or presiding deities (of seat) प्रागादावुत्तरान्तं तु त्वधर्ममलेक्षणं। अज्ञानं च त्ववैराग्यमनैश्वर्यमनन्तरम्। ... न्यसेत् PauṣkS. 23. 35; ओं अनैश्वर्याय नमः AgniP. 98. 7; VīraMi. (Pūjā.) 135. 8; 145. 5; तथैवाधर्ममज्ञानमवैराग्यं यथाक्रमम्। इन्द्रादिदिक्षु पीठस्याप्यनैश्वर्यं च विन्यसेत् ĪśānŚiPa. ii. 5. 11; अनैश्वर्याय नमः इति पीठशक्तीर्धर्माद्यष्टकं चाभ्यर्च्य ParaśuKS. 2. 7 (80. 5); NityoNi. 20.24; 138.8; अनैश्वर्यं यजेत् मन्त्री MahNirvāT. 6. 127; VīraMi. (Bhakti.) 91.7; पूर्वादिचतुर्दिक्षु - अधर्माज्ञानवैराग्यानैश्वर्यान् पूजयेत् TantrSā. (K.) 80. 20; 48. 7; मण्डपं दिव्यम् ... अधर्माज्ञानावैराग्यानैश्वर्यैः पादविग्रहैः ... वृतं क्रमात् BṛBrahmaS. iii. 1. 61; **4** absence of richness, i.e. poverty अनैश्वर्यं चान्नहानिरुत्पातभयमादिशेत् NāraS. 37. 11.

अनैश्वर्य (an-aiśvarya) *adj.* [*f.*-ā] **1** lacking in capacity तमोवशादनैश्वर्या ... मतिः PārśvC. 2. 1038; **2** lacking in riches or prosperity, i.e. poor हीनद्रव्यमनैश्वर्यं गर्भं तदशुभप्रदम् MānaSā. 12. 2.

अनैश्वर्यकृत (anaiśvarya-kṛta) *adj.* [*f.*-ā] **A** caused by lack of capacity or weakness यस्मिन्ननैश्वर्यकृतव्यलीकः पराभवं प्राप्त इवान्तकः Kirātā. 3. 19; **B** caused by lack of divine power or supremacy अस्माकं दुःखसंप्राप्तिरनैश्वर्यकृता BṛĀraUBhVā. i. 5. 356.

अनैश्वर्यप्रसङ्ग (anaiśvarya-prasaṅga) *m.* undesired occasion for lack of divine power or supremacy इच्छाविसंवादसंभवेन ... संकल्पविघातद्वारकानैश्वर्यप्रसङ्गात् इत्येक एवेश्वरः NyāyMañ. i. 187. 8.

अनैश्वर्यविपर्यय (anaiśvarya-viparyaya) *m.* contradiction to the absence of supernatural or divine faculties called *aṇiman* etc. ऐश्वर्यं नामानैश्वर्यविपर्ययोऽणिमादयोऽष्टगुणाः TattvSa. 119. 11.

अनैश्वर्यविरोधित्व (anaiśvaryavirodhi-tva) *n.* the state of being contradictory or opposite to absence of supremacy अनैश्वर्यविरोधित्वमप्येवं किं निवार्यते AnuVyā. 45A. 8 (*on* 3. 2)

अनैश्वर्यादिमृत्यु (anaiśvaryādi-mṛtyu) *m.* death in the form of the absence of supernatural or divine faculty called *aṇiman* etc. अनैश्वर्यादिमृत्युमतीत्य ... अमृतम् ... अश्नुते ĪśopBh. 18. 2 (*on* 14)

अनैश्वर्यापादन (anaiśvaryāpādana) *n.* attribution or supposition of absence of power यत्त्वनैश्वर्यापादनेन धर्मविशेषविपरीतसाधनत्वमुन्नीतं तदनुमानवृत्तानभिज्ञत्वनिबन्धनम् BrahmSūBh. (Rā.) 141. 5 (*on* i. 1. 3)

अनैश्वर्योपग (anaiśvaryopaga) *adj.* tending towards the absence of divine power चित्तसत्त्वम् ... तमसानुविद्धमधर्माज्ञानावैराग्यानैश्वर्योपगं भवति YogBh. 5. 2 (*on* 1. 2)

अनैषध (a-naiṣadha) *m.* one other than the prince of Niṣadha, i.e. Nala अनैषधायैव जुहोति तातः किं मां कृशानौ न शरीरशेषाम् NaiṣC. 3. 79.

अनैषमस्तन्य (an-aiṣamastanya) *adj.* not related to the present year, i. e. of long standing तवैषमस्त्योऽप्यनैषमस्तन्य इवारिरात्रः। दिनेऽचलत् DvyāśraKā. 16. 13 (comm. चिरकालीनः)

अनैषमस्त्यशाल्य (anaiṣamastya-śālya) *n.* rice not belonging to the present year, i.e. old rice तस्य ... अधिनिकेतनम् ... अनैषमस्त्यशाल्यमवनीमखभुजो बुभुजिरे YātrāPra. 1. 22 (7)

अनैष्टिकत्व (anaiṣṭika-tva) *n.* the state of belonging to what is not a sacrifice (*iṣṭi*) द्वौ च तूष्णीकौ मन्त्रानतिदेशात् अनैष्टिकत्वाच्च comm. *on* ĀpaŚS. xv. 5. 19.

अनैष्ट्यनविद् (a-naiṣṭyayanavid) *adj.* who does not know *naiṣṭyayana* –verses (which are meant for growing dense or enlargement of the residues) तं मा कदध्वर्युरनैष्ट्यनविदभ्यसौषीद् यत्रो मा कदध्वर्युरनैष्ट्यनविदभिषुणोतीत्यमहं तत्र विस्रवाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैष्ट्यनानि वेद तं गमिष्यामि BaudhŚS. ii. 326. 8.

अनैष्ठिक (a-naiṣṭhika) *adj.* [*f.* - ī] **A** not having any end, not the final तयोरासीन्महद् युद्धं धर्मभ्रात्रोरनैष्ठिकम् MahāBhā. viii. 531* (1); **Bi** not perpetual सा भक्तिर्द्विविधा ... । नैष्ठिक्यनैष्ठिकीभेदात् ŚivaP. ii (2). 23. 19 (97A. 17); (used as noun) (thing) which is not perpetual वसुधाधिपास्ते ... अनैष्ठिके मोक्षकृताभिमानाः BuddhaC. 9. 50; **Bii** not a perpetual (student) एतच्चोपकुर्वाणस्यानैष्ठिकस्यापि तस्याप्यध्ययनार्थित्वाविशेषात् ManvaVi. 265. 11 (*on* 2. 241); (तम् ... ब्रह्मदायहरं पितुः। ... अर्हयेत्) पितृऋक्थग्रहणार्हम्। अनैष्ठिकमिति यावत् ManvaVi. 276.28 (*on* 3.3); **C** not leading to the highest goal or destination ज्ञानम् ... । क्षेत्रज्ञस्यापरित्यागादवैम्येतदनैष्ठिकम् BuddhaC. 12. 69.

अनैष्ठुर्य (a-naiṣṭhurya) *n.* **A** absence of harshness, i.e. softness (of sound) गम्भीरत्वमनैश्ठ(ष्ठु)र्यं निर्व्यूढिस्तारमन्द्रयोः। संयुक्तवर्णलावण्यमिति पाठगुणाः स्मृताः KāvyMī. 33. 13; वर्णानामनैष्ठुर्यात् सौकुमार्यम् SaraKaṇṭhā. 55. 8; **B** absence of cruelty, i.e. kindness or compassion (वैश्यशूद्रौ ... । भोजयेत्

सह भृत्यैस्तावानृशंस्यं प्रयोजयन्) आनृशंस्यमनैष्ठुर्यम् Aparā. 152. 19 (*on* 1. 107); SmṛtiCan. ii. 595. 3.

अनैष्पेषिकता (a-naiṣpeṣikatā) *f.* absence of extraction of gifts (from laymen by monks) by means of threats अनेष्पैषिकता (v.l. अनैष्पेषिकता DBHS.) शुद्धाशयता ... शास्तृप्रेम बोधिसत्त्वेषु ŚikṣāSa. 183. 15 [DBHS.]

अनैसर्गिक (a-naisargika) *adj.* unnatural अनैसर्गिकं च दोषमभिप्र(?प्रे)त्योक्तम् PañcPā. 32. 11 (*on* i. 1. 1)

अनैसर्गिकत्व (anaisargika-tva) *n.* the state of being unnatural मन्दे ज्वरे ... अल्पकफप्रसूतावपि रोगबुद्धिरनैसर्गिकत्वात् PañcPā. 32. 10 (*on* i. 1. 1)

अनैहलौकिक (an-aihalaukika) *adj.* not belonging to this world ऐहलौकिकचक्षुराद्यव्यापाराद्रूपादिसाक्षात्कारोपजननादनैहलौकिकम् Bhām. 543. 1 (*on* iii. 2. 1)

अनैहलौकिकत्व (anaihalaukika-tva) *n.* the state of not belonging to this world ऐहलौकिकसुषुप्तेरप्यनैहलौकिकत्वं स्यात् VedāntKa. 360. 21 (*on* iii. 2. 1)

अनैहिकत्व (anaihika-tva) *n.* the state of not belonging to this world अनैहिकत्वे मुक्तिफलस्य नियमः BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 418. 1 (*on* iii. 4. 50)

अनो (ano) *ind.* no, not अभावे नह्य नो(?नह्यनो) नापि AmaK. 2871.

अनोकशायिन् (anoka-śāyin) *adj.* [AltGr. II. 1. 64] sleeping in a place other than house अनोकसारी (v.l.°शायी) लघुरल्पचारश्चरन् देशानेकचरः स भिक्षुः MahāBhā. i. 86. 5 (BhārBhāDī. गृहस्थागारभिन्ने स्थाने); MatsyaP. 40. 5 [*but m.* MW.; Apte ; beggar, Apte]

अनोकस् (an-okas) *adj.* not having any (fixed) abode चलं दुर्मेधसं भीरुं शाकुनं विद्ध्यनोकसम् KāśyaS. 53B. 5.

अनोकसारिन् (an-okasārin) *adj.* not proceeding to a (fixed) house अनोकसारी ... चरन् देशानेकचरः स भिक्षुः MahāBhā. i. 86. 5.

अनोकह (anoka-ha) *m.* [AltGr. II. 1. 64] **A** tree (*lit.* not quitting its home or place, which obstructs the movement of a cart) (वायोः) प्रकुपितस्य ... कर्माणि ... उन्मथनमनोकहानाम् ... उद्वर्तनं सरसाम् ... आकम्पनं च भूमेः CaraS. i. 12. 8; हरति पुष्पमनोकहानाम् ... विभातवायुः RaghuVa. 5. 69; AvantīKa. 77. 16; 226. 1; परेतं सिञ्चसे मूढ कस्मादेनमनोकहम् PadmP. (Ra.) 118. 78; 123. 95; शकुनिशबलनीडानोकहस्निग्धवर्ष्मा वितरति ... पर्वतः प्रीतिमक्ष्णोः MālaMā. 9. 33; MahāvīC. 5. 15 (1); UdaySuKa. 128. 12; कुरबकानोकहेषु ... स्थितिमकुर्वाणेषु षट्पदकदम्बकेषु ŚṛṅgāMañ. (Bho.) 20. 26; वनम् ... सा प्राविशच्छ्रान्ता वीज्यमानेव ...। वातवेल्लल्लताजालतालवृन्तैरनोकहैः KathāSaSāg. xii. 4. 196; xiii. 1. 71; अनोकहात् पुष्पमिव ...। हयग्रीवशिरसस्तत् पपातातपवारणम् TriṣaŚaPuC. iv. 1. 564; मलयाद्रिमारुते ... नमयत्यनोकहान् Surath. 5. 3; अनोकहः सानुनि यत्र यत्र तत्तदेव देव्यो बहु मेनिरे स्थितौ NemiNir. 5. 36; Yādavā. 8. 10; सूकरास्थिभिर्दृढम्। कीलितः ... नाशमेत्यनोकहः ŚārṅgaPa. 2294; 2228; अनोकहानामहरन्त तूर्णं भूपालयोधाः फलपुष्पवृद्धिम् Raghunā. 9. 45; 1. 27; अमुं शोकमनोकहं मातर्मातःपरं सिञ्चेरविवेकेन वारिणा ParamāKā. 24. 35; विरचितस्तुतयः ... द्विजैः ... अनोकहाः। कुसुमवृष्टिसृजो निजदैवतम् ... उपासते Rāgh. 6. 22; **B** divine desire-yielding tree मार्गभूमिषु ... अपहसितसुरकाननानोकहैः ... तरुभिः YaśasCam. i. 199. 5; अनिमेषानोककहो (read °नोकहो) याचकानां होसबि(रू)दरगंडः EI. xi. 333. 92; xii. 174. 84; iv. 275. 79 [Kośas give *anokaha* as the synonym of the following words : *aṁhripa*, AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; *aga*, RājNi. 325. 10; NāmMā. 11; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *agaccha*, Vaija. 45. 5; *agama*, AmaK. 659; RājNi. 325. 9; AbhidhāCin. 111. 4; ParaNā. 897; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1.3017; KalpaK. 250. 13; *aṅghripa*, Vaija. 45. 5; RājNi. 325. 9; NāmMā. 11; AgaNi. 56; *adri*, AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 896; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *āgama*, KalpaK. 250. 13; *ūrṇa*, KalpaK. 250. 13; KośaKaTa. 1. 3017; *karālika*, ParaNā. 897; Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; KośaKaTa. 1. 3017; *karālin*, KalpaK. 250. 13; *kāraskara*, AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; *kuja*, Vaija. 45. 5; RājNi. 325. 9; ŚabdaRa. (Vā.) 874; *kuṭa*, AmaK. 659; AgaNi. 56; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KalpaK. 250. 13; *kuṭha*, Vaija. 45. 5; AbhidhāCin. 11. 13; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; *kuṭhāru*, *kuṭhi*, KalpaK. 250. 13; *kuruha*, *kṣitija*, *kṣitiruha*, RājNi. 325. 9; AbhidhāCin. 1114; *gaccha*, AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *jarṇa*, Vaija. 45. 5; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; *jīrṇa*, AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; *taru*, AmaK. 658; Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; RājNi. 325. 9; NāmMā. 11; ŚabdaRa. (Vā.) 874; *dru*, AmaK. 659; Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; RājNi. 325. 9; ParaNā. 897; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *druma*, AmaK. 659; Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; RājNi. 325. 9; NāmMā. 11; ParaNā. 897, ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *dharaṇīruha*, RājNi. 325. 9; *naga*, Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; RājNi. 325. 9; NāmMā. 11; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1. 3017; *nandyāvarta*, AbhidhāCin. 1114; AgaNi. 56; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *nāga*, KalpaK. 250. 13; *parṇin*, AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; *palāśin*, AmaK. 659; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *pādapa*, AmaK. 659; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; RājNi. 325. 9; NāmMā. 11; *pulākin*, Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *puṣpada*, AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; KoṣaKaTa. 1. 3017; *puṣpaphalada*, *phalagrahin*, KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *puṣpaphalin*, Vaija. 45. 6; *phalada*, AbhidhāCin. 1114; KośaKaTa. 1. 3017; *phalin*, Vaija. 45. 6; KalpaK. 250. 13, *phalina*, NāmMā. 11; KalpaK. 250. 13; *phalegrahin*, NāmMā. 11; KalpaK. 250. 13; *bhūja*, RājNi. 325. 10; KośaKaTa. 1. 3017; *bhūruh*, Vaija. 45. 5; ŚabdaRa. (Vā.) 874; *bhūruha*, Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; ŚabdaRa. (Vā.). 874; KośakaTa. 1. 3017; *mahīja*, RājNi. 325. 10; *mahīruha*, AmaK. 659; *rūkṣa*, Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; KalpaK. 250. 13; *vanaspati*, Vaija. 45. 6; RājNi. 325. 10; NāmMā. 11; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *vasu*, Vaija. 45. 5; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 89. 7; *vānaspatya*, Vaija. 45 .6; KalpaK. 250. 13; *viṭapin*, AgaNi. 56; ŚabdaRa. (Vā.) 874; NāmMā. 11; *viṣṭara*, AbhidhāCin. 1114; Vaija. 45. 5; AgaNi. 56; RājNi. 325.9; ParaNā. 897; KośaKaTa. 1. 3017; *vṛkṣa*, AmaK. 659; Vaija. 45. 4; AgaNi. 56; RājNi. 325.9; AbhidhāCin. 1114; ParaNā. 897; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1. 3017; *śākhin*, AmaK. 659; Vaija. 45. 4; AgaNi. 56; RājNi. 325. 9; NāmMā. 11; AbhidhāCin. 1114; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1:3017; KalpaK. 250. 13; *śāla*, AmaK. 659; KalpaK. 250. 13; *śikharin*, AgaNi. 56; RājNi. 325. 9; AbhidhāCin. 1114; KośaKaTa. 1. 3017; KalpaK. 250. 13; *sāla*, AbhidhāCin. 1114; RājNi. 325. 11; ParaNā. 897; ŚabdaRa. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1.3017; *sthira*, TrikāŚe. ii. 4. 2; AgaNi. 56; ŚabdaPra. (Vā.) 874; KośaKaTa. 1.3017; KalpaK. 250. 10; *hari*, ParaNā. 897; *haridru*, AbhidhāCin. 1114; KośaKaTa. 1. 3017 and *haridvasu*, KalpaK. 250. 13; also they give *anokaha* as the meaning of the following words : *kuja*, *naga*, *aga*, *palāśin*, *vṛkṣa*, *taru*, *pādapa*, *sākṣin*, *viṭapi(in)*, *dṛ(?dru)*, *dr(dru)ma*, *mahīruh*, ṢadrasaNi. 43. 7; *karahāṭa*, AnekāK. 180]

अनोकहकुहर (anokaha-kuhara) *n.* middle of a tree प्रमदवनानोकहकुहरकुलायनिलीनशुकसारिकाशावशब्दासराले ... यशोऽर्धमहाराजस्य पलिताङ्कुरदर्शनमभूत् YaśasCam. i. 248. 3 (comm. कुहरेषु मध्येषु)

अनोकहगहन (anokaha-gahana) *n* . thicket of trees महानोकहगहनावगाहदोहदेषु नखायुधेषु YaśasCam. i. 68. 1 (comm. गहनानि वनानि)

अनोकहचर (anokaha-cara) *m.* monkey (*lit.* one who wanders on trees) (अनोकहस्तरुः ...। तत्पर्यायचरो ज्ञेयः ... कपिः) अनोकहचरः ... शाखिचरः ... वनस्पतिचरः comm. *on* NāmMā. 12.

अनोकहच्छाय (anokaha-cchāya) *n.* thick shade of trees (आतपः) स्वीकरोति ... अनोकहच्छायमद्रिशिखरस्थलीः RāmC. 2. 21.

अनोकहजालमध्य (anokahajāla-madhya) *n.* middle of thicket or web of trees उद्यातमुद्दुतमनोकहजालमध्यादन्यः शशं गुणमनल्पमवन्नवाप ŚiśuVa. 5.25.

अनोकहजीर्णपर्ण (anokaha-jīrṇaparṇa) *n.* withered tree-leaf कीर्णानोकहजीर्णपर्णविरसैस्तोयैरुदन्याशमः ... तस्य यः सर्वलोकेश्वरः JānaPa. 7. 6.

अनोकहतल (anokaha-tala) *n.* [Loc.] underneath or below a tree विहरन्नहमेकदा। अशोकानोकहतले विश्रामाय समागमम् PāṇḍaC. 1. 225.

अनोकहत्व (anokaha-tva) *n.* the state of being a tree बहुविधानामनोकहानामात्मीयस्य ... स्वरूपास्तित्वस्यावष्टम्भेनोत्तिष्ठन्नानात्वम् ... सादृश्योद्भासिनानोकहत्वेनोत्थापितमेकत्वम् TattvPradī. (A.) 131. 4 (*on* 2. 5)

अनोकहनिवह (anokaha-nivaha) *m.* cluster of trees, i.e. grove अयमविरलानोकहनिवहनिरन्तरस्निग्धनीलपरिसरारण्यपरिणद्धगोदावरीमुखरकन्दरः ... गिरिः

UttaRāC. 1. 25 (1); (अशोकवनिकायाम्) अनेकैरनोकहनिवहैः परिवृतायाम् ... शिंशपामारुरोह (हनूमान्) RāmāCam. 5. 15(4); 4. 1 (1)

अनोकहनिष्कुटी (anokaha-niṣkuṭī) *f.* bower or arbour of trees विस्फोटिताम्बररवेण ... संत्रासितो हरिरनोकहनिष्कुटीषु। संलीयते RākṣaKā.19.

अनोकहपरित्याग (anokaha-parityāga) *m.* abandoning of a tree धन्वन्तरिः ... अज्ञातनामानोकहपरित्यागेन व्यतिक्रान्तकिंपाकफलादितापत्तिः YaśasCam. ii. 284. 13.

अनोकहप्रकाण्डमण्डली (anokahaprakāṇḍa-maṇḍalī) *f.* circle of trunks of trees (शिखण्डिताण्डवमण्डनं नाम वनम्) अभ्रंकषानोकहप्रकाण्डमण्डलीक्रीडोड्डमरडाकिनीकरालितोत्सर्गम् YaśasCam. ii. 199. 5.

अनोकहप्रमुखप्रातिहार्य (anokahapramukha-prātihārya) *n.* act of door—keeping by main trees समासीनद्वादशसभान्तरालविलसन्निलम्पान(?ने)काशोकानोकहप्रमुखप्रातिहार्योपशोभितम् ... स विद्याधरः समस्तमपि नगरं क्षोभयामास YaśasCam. ii. 301. 8.

अनोकहराजित (anokaha-rājita) *adj.* beautified by trees सोपारकपुराभ्याशं नानानोकहराजितम्। ... प्राप कुमारः BṛKathāK. 127. 237.

अनोकहवत् (anokaha-vat) *adv.* like a (particular type of) tree तत्तु विप्रतिषिद्धमेवाप्रसाध्यं चैतदनोकहवत् TattvPradī. (A.) 131. 2 (*on* 2. 5)

अनोकहव्रज (anokaha-vraja) *m.* group of trees तुषारपातेन दह्यतेऽनोकहव्रजः MalliC. 2. 555.

अनोकहशाखावलम्बमान (anokahaśākhāvalambamāna) *adj.* hanging from the branches of trees अनोकहशाखावलम्बमानवल्कलाजिनम् ... रामाश्रमं भरतः ... अभजत RāmāCam. 2. 76 (7)

अनोकहशिखादेश (anokaha-śikhādeśa) *m.* topmost position of trees अम्लिकानोकहशिखादेशमारुह्यापद्गृह्यः कुररीविरहावसरः YaśasCam. ii. 347. 5.

अनोकहशैलवृष्टि (anokahaśaila-vṛṣṭi) *f.* shower of trees and rocks किमनोकहशैलवृष्टिभिर्मम मुष्टीर्विषहस्व RāmC. 33. 72.

अनोकहश्री (anokaha-śrī) *f.* splendour, i.e. fruits of trees राजा ... प्रसादचिन्तकमनोकहश्रियाम् ... प्लवंगमद्राक्षीत् UdaySuKa. 126. 24.

अनोकहसंकुल (anokaha-saṅkula) *adj.* crowded with trees कैलाशभूधरम्। ईक्षांचक्रे यमध्वंसः ... नानानोकहसंकुलम् PadmP. (Ra.) 9. 115; सो(शो)कानोकहसंकुलम् ... यः ... भस्मसाद्भावं कर्म्मवनं निनाय EI. ii. 237.6.

अनोकहसंचय (anokaha-sañcaya) *m.* collection of trees, grove वलितमुष्टिरनोकहसंचयात् कपिरतीव समीपमियाय सः RāmC. (App. 1) 37. 108.

अनोकहस्कन्ध (anokaha-skandha) *m.* branch of a tree (हरिवाहनः) अनोकहस्कन्धावतीर्णसरसप्ररोहाभु(?म्) ... अटवीं वीक्षमाणः ... नगरमाससाद TilaMañ. 235. 14; अनोकहस्कन्धविलम्बितार्द्रवल्का ... तपस्विनां भूमिः Surath. 13. 31.

अनोकहस्खलित (anokaha-skhalita) *adj.* stumbled, i.e. blocked by trees निर्मूलितजटतटरुहानोकहस्खलितकूलंकषवाहिनीप्रवाहेषु ... नीयन्ते ... शर्वर्यः YaśasCam. i. 73. 3 (comm. स्खलिताः अवष्टम्भिताः)

अनोकहस्थ (anokaha-stha) *adj.* sitting on the tree स जडोऽनोकहस्थस्य स्वर्णचूडस्य पक्षिणः। ... अम्भस्यपश्यत् प्रतिबिम्बकम् KathāSaSāg. x. 6.188.

अनोकहस्थली (anokaha-sthalī) *f.* land of trees, forest अभिरामेयमनोकहस्थली RāmC. 4. 13.

अनोकहाकम्पितपुष्पगन्धिन् (anokahākampitapuṣpa-gandhin) *adj.* fragrant with the perfume of the flowers slightly tossed on the trees अनोकहाकम्पितपुष्पगन्धी। तम् ... पवनः सिषेवे Raghunā. 2. 13.

अनोकहाङ्ग (anokahāṅga) *n.* branch of a tree पिपेष भूयः पिशिताशयूनामेकोऽङ्गदः कोटिमनोकहाङ्गैः RāmC. (App. 1) 39. 18.

अनोकहान्तर (anokahāntara) *n.* [Loc.] behind a tree दृश्यतामयमनोकहान्तरे तिग्महेतिपृतनाभिरन्वितः। ... भूपतिः Kirātā. 13. 70 (comm. द्रुमान्तर्धाने)

अनोकहाली (anokahālī) *f.* row of trees, grove जग्मुः स्थलीभिरुपशैलमनोकहालीः ... अन्ये RāmC. 25. 18.

अनोकहाश्रयिन् (anokahāśrayin) *adj.* resorting to trees धात्री ... निवेश्य चैनमनोकहाश्रयिणि गण्डशैलतलतल्पे स्नातुमभ्रगङ्गां जगाम KāvyMī. 6.18.

अनोकहोन्मूलन (anokahonmūlana) *n.* act of uprooting of trees प्रवर्तितप्राकृतलोकानोकहोन्मूलनसमयस्रोतसाम् ... परवादिनां मुक्तेरुपाये काये च बहुवृत्तयः खलु प्रवृत्तयः YaśasCam. ii. 269. 7.

अनोकहोल्लसत्प्रसवपराग (anokahollasatprasava-parāga) *m.* pollen-dust of flowers shining on trees अनेकामरविकिरत्नुल्कीर्णकिशलयाशोकानोकहोल्लसत्प्रसवपरागपुनरुक्तसकलदिक्पालहृदयरागप्रसरम् ... जिनम् ... स्नपयामि YaśasCam. ii. 384. 21.

अनोकहौघ (anokahaugha) *m.* group of trees तस्थौ परं भास्करसूनुरेकः तन्वन् परानीकमनोकहौघैः RāmC. 32. 62.

अनोकार (an-okāra) *adj.* exempting or excepting the letter *o* एकवर्णमनोकारम् ... अतीत्यैतान्यवस्यन्ति ṚPrāti. 10. 2.

अनोकाश (an-okāśa) *adj.* having no sufficient space, crowded अनोकाशा कृता स्वर्गा त्वां प्राप्य पुरुषोत्तम MaVastuAva. i. 175. 12 [DBHS.]

अनोकुह (anokuha) *m.* tree (नन्दनः) इमं प्रदेशमायातो रमणीयमनोकुहैः BṛKathāK. 93. 29 [AbhidhāCin. 1114 (Calcutta Ed.) gives the following words as the synonyms of *anokuha : aṁhripa, aga, adri* etc.; AnekāTi. 4. 31 gives *anokuha* as the meaning of the following words : *taru, tāla, dehalī* and *piṇḍaka*]; cf. **अनोकह.**

अनोकुहसंकीर्ण (anokuha-saṅkīrṇa) *adj.* crowded with or full of trees नानानोकुहसंकीर्णम् ... वनं दिव्यं प्राप्तं चारणयुग्मकम् BṛKathāK. 76. 166.

अनोकुहसंकुल (anokuha-saṅkula) *adj.* crowded with trees श्रीपर्वतः समुत्तुङ्गो नानानोकुहसंकुलः BṛKathāK. 46. 34; मृत्वा कालवने भीमे नानानोकुहसंकुले। श्रीभूतिपूर्वकः सर्पो बभूव BṛKathāK. 78. 110; तौ नानानोकुहसंकुलम्। ... जग्मतुर्वनम् BṛKathāK. 149. 3; 56. 184; 75. 2; 108. 66; 122. 3.

अनोखित (an-okhita) *adj.* not dried up अमुना। फेनैः कखन्तीमिव तां कलिन्दजां संतीर्य वृन्दावनमैक्ष्यनोखितम् DhātuKā .1. 17 (comm. अशुष्कम्)

अनोगत (ano-gata) *adj.* present or contained in cart अनस्थ्नामनडुद्भार इति गौतमस्मरणादनोगत एवानडुद्भारो गृह्यते BālaKrī. ii. 160. 7 (*on* 3. 265 (?272))

अनोघ (an-ogha) *m.* name of one of the nine types of *atuṣṭi* (*lit.* non-current) अनम्भोऽसलिलमनोघ इत्यादिवैपरीत्याद् बुद्धिवधा भवन्ति SāṁkhyaKāBh. 28. 22 (*on* 50); cf. **अनम्भस्2.**

अनोङ्कार (an-oṅkāra) *adj.* without the syllable or sound *oṃ* अनोंकारा अपि प्राणायामाः ManuBh. i. 115. 29 (*on* 2. 75)

अनोङ्कृत (an-oṅkṛta) *adj.* not preceded by the (utterence of the) syllable or sound *oṃ* ब्रह्मणः प्रणवं कुर्यादादावन्ते च सर्वदा। स्रवत्यनोंकृतं पूर्वं परस्ताच्च विशीर्यति ManuSm. 2. 74; KauhaŚi. 71; ViṣṇuDhaP. iii. 233. 73.

अनोङ्गमिथुन (anoṅga-mithuna) *n.* pair of ruddy geese (मरुदेवी) दध्रे ... कुचद्वयम्। वीचिरुद्धमिवानोङ्गमिथुनं सुरनिम्नगा MahāP. 12. 34.

अनोज (an-oja) *adj.* not odd, i.e. even (foot of a verse) ओजे तपरौ जरौ गुरुश्चेन् म्सौ ज्गौग् भद्रविराड् भवेदनोजे VṛttaRa. 4.4; 4.6.

अनोजस् (an-ojas) *adj.* lacking in vigour or power, i.e. powerless किम्। अनोजस्काम्बु(v.l अनोजा अम्बु)घातेष्वित्यूचे दम्पतिभिर्मिथः DvyāśraKā. 17. 42; TriṣaŚaPuC. iv. 4. 138; (used as noun) (one) lacking in vigour महतां तादृशं तेजो यत्र शाम्यन्त्यनौजसः (v.l. °नोजसः pw.) DṛṣṭāKaŚ. 94.

अनोजस् (an-ojas) *n.* absence of brilliance which is a poetic quality अनवगतस्य ... वस्तुनः शब्दार्थयोरर्थसंपदा यदनुदात्तत्वं निषिञ्चन्ति कवयस्तर्हि तदनोजः Kāvyānu. (He.) 233. 7.

अनोजस्क (anojas-ka) *adj.* [*f.* - ā] **A** low-spirited, faint, weak अयमनोजस्कः ... केवलार्तिबलः शब्दः JātaMā. 200. 20 (30.3); **B** lacking in power or vigour किम्। अनोजस्काम्बुघातेष्वित्यूचे दम्पतिभिर्मिथः DvyāśraKā. 17. 42.

अनोजस्विन् (an-ojasvin) *adj.* not brilliant or bright जातमोजोऽप्यनोजस्वि PāṇḍaC. 10. 328.

अनोजस्विपदप्राय (anojasvipada-prāya) *adj.* mostly abounding in non-brilliant or ineffective words अनोजस्विपदप्रायं वचो भवति भोगिनाम् KāvyMī. 30. 19.

अनोजीविका (ano-jīvikā) *f.* livelihood (based) on (operations of) cart, JainaL.

अनोठक (an-oṭhaka) *adj.* not harming or hurting (others) (पशुपालयानसौ अपश्यत्) अनोठकैर्वृतान् धनाढ्यैः DhātuKā. 1. 44 (comm. अन्येषामहिंसकैः)

अनोढ (an-oḍha) *adj.* not brought near ऊर्ध्वज्ञुरासीनो होता यजत्यनवानम् (v.l. अनोढान्) BhārŚS. viii. 4. 1.

अनोत् (an-ot) Gr. (syllable *u*) not changing to *o* तिचोपान्त्यातोऽनोदुः SiddhaHe. iv. 1. 54 (Vṛtti अनोदिति किम्। चञ्चूर्तिः। पम्फुलिः)

अनोतप्तगात्र (anotaptagātra) *m.* name of two former Buddhas द्वितीयो आर्यपक्षः नवमायां भूमौ ... अनोतप्तगात्रः MaVastuAva. i. 141. 10; द्वितीयो आर्यपक्षः नवमायां भूमौ ... महाविमानः अनोतप्तगात्रः MaVastuAva. i. 141. 15 [DBHS.]

अनोत्पर (an-otpara) *m.* other than that which comes after *o* उपसर्गादनोत्पर: P. viii. 4. 28; ओकारात्पर ओत्पर: न ओत्परोऽनोत्पर: MahāBh. iii. 460. 9 (*on* viii. 4. 28)

अनोत्पर (an-otpara) *adj.* which does not have *o* after it ओकार: परोऽस्मात् सोऽयमोत्पर: न ओत्परोऽनोत्पर: MahāBh. iii. 460. 10 (*on* viii. 4. 28)

अनोत्रप (anotrapa) *adj.* shameless, indecent न नूनं त्वं लभे अन्यं लोकस्मिं छत्रधारकं। यादृशो ते अयं देव अहिरीको अनोत्रपो MaVastuAva. iii. 11. 4 [DBHS.]

अनोत्रापिन् (anotrāpin) *adj.* shameless, indecent बोधिसत्वा: ... पञ्चमायां भूमौ विवर्तन्ते। ... अनोत्रापिणश्च भवन्ति MaVastuAva. i. 110.8 [DBHS.]

अनोदक (an-odaka) *adj.* waterless अनोदके चित्रउत्पलपदुमकुमुदनलिनिसौगन्धिकानि जातानि भवन्ति MaVastuAva. ii. 263. 1 [DBHS.]; *n.* waterless place, MaVastuAva. ii. 263. 1 [DBHS.]

अनोदन (an-odana) *adj.* who does not eat boiled rice, i.e. fasting य: ...। अन्नाद्यै रहितो यत्नादनोदन इति स्मृत: BhaviP. 288A. 4 (i. 195.11)

अनोदनसाधन (an-odanasādhana) *n.* what is not a means of food न ... प्रवर्तते गमने वानोदनसाधने (प्रेक्षावान्) PañcPā. 68. 13 (*on* i. 1.1)

अनोदना (anodanā) *f.* name of a vow (of not eating boiled rice, performed on the seventh lunar day) अनोदनामन्त्ररहित: ... कुर्याद् विजयसप्तमीम् BhaviP. 301A. 23 (i. 208. 10); 301A. 13 (i. 208. 5)

अनोदितत्व (anodita-tva) *n.* the state of not being urged or enjoined प्रतिग्रहीतारस्तु कतरत् फलं भुञ्जते। यदि तावददृष्टं तदयुक्तमनोदितत्वात् ManuBh. i. 269. 13 (*on* 3. 133)

अनोद्य (a-nodya) *adj.* not to be urged or enjoined अग्निकार्येष्वचो(v.l. ॰नो)द्य:। ... पुण्यकृदेव तापस: MahāBhā. v. 38. 7.

अनोऽधस् (ano'dhas) *adv.* under the cart अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयामीति पश्चादपरस्य सादयत्यनोऽधो वा MānŚS. 8. 14.

अनोऽधिकरणतस् (ano'dhikaraṇa-tas) *adv.* from the locus or substratum in the form of a cart यानीष्टिविकाराणि तेष्वतिदेशप्राप्तोऽनोऽधिकरणतो निर्वाप: ... कर्तव्य: BhāṭṭDī. iv. 228. 5 (*on* xii. 1.7)

अनोऽधिरूढ (ano'dhirūḍha) *adj.* mounted on a cart अनोऽधिरूढ: सह गोपवृन्दैर्नन्दो ययौ HariVi. 4. 28.

अनोधुरभिमर्शन (anodhur-abhimarśana) *n.* act of touching the yoke of cart इदं यजुर्दर्शपूर्णमासयोर्लिङ्गेनानोधुरभिमर्शने विनियुक्तम् VīraMi. (Śrāddha.) 223.20.

अनोनिलीन (ano-nilīna) *adj.* hidden or disguised as a cart अनोनिलीन: किल हन्तुमागत: सुराररिवं भवता विहिंसित: Nārāy. x. 42. 10 (comm. तद्रूप:)

अनोनौनी (anonau-nī) *adj.* ferrying the cart-boat नानन्नानन्नोनौनी: RāghPāṇ. (Dha.) 18. 19 (comm. अनोनौनी: अनोनावं नयति रथप्रवहणप्रेरक: ना पुमान् अनन् श्वसन् न आनत् श्वसिति स्म)

अनोऽन्त (ano'nta) *adj.* ending with cart स्फ्यादीनामनोऽन्तानां यज्ञाङ्गभूतानामशुचिस्पृष्टानां प्रोक्षणमेव शुद्धि: Aparā. 259.9 (*on* 1. 184)

अनोऽन्तर (ano'ntara) *n.* another cart किं तेषां निर्वापो हविर्धाने कर्तव्य: अथवानोऽन्तरमुपादेयम् ŚābaBh. 2227. 17 (*on* xii. 1. 14); निर्वाप: शक्यते कर्तुम् ... अनोऽन्तरमुपादाय ŚābaBh. 2228. 16 (*on* xii. 1. 15); प्राग्वंशनयनासंभवात् तस्मादनोऽन्तरमुपादेयमवैगुण्यात् ŚāstrDī. 851. 9 (*on* xii. 1. 7); हविर्धानोर्ध्वकाले किमौषधार्थमनोऽन्तरम् NyāyMāVi. 670. 8 (*on* xii. 1. 7); अनोऽन्तरग्रहणेऽपि यजमानगृहे कार्यान्तरार्थमनोऽन्तरसत्त्वे लाघवस्य तुल्यत्वात् न देशाभावकृतवैगुण्यसहनम् BhāṭṭDī. iv. 228. 14 (*on* xii. 1. 7)

अनोप (anopa) *m.* (= anūpa) marsh पौण्डरीकं यथा वर्णं अनोपे न प्रलिप्यते MaVastuAva. iii. 326. 21 [DBHS.]

अनोपध (a-nopadha) *adj.* [*f.*- ā] not having *n* as the penultimate letter अप् इत्येतस्य नोपधाया अनोपधायाश्च दीर्घो भवति KātanVṛ. *on* ii. 2.19; अनोपधस्य ऋफेर्न क्त्वा सेट् इति प्रतिषेधे सत्यर्फित्वेति सिध्यति Nyās. i. 163. 4 (*on* i. 2. 23); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 23 (299. 10)

अनोपपन्न (an-opapanna) *adj.* not born पूर्वे इयं सालवियूहमेघा अनोपपन्ने त्वयि राजसिंह। ... हततेज आसीत् GaṇḍVyū. 255.21 [DBHS.]; cf. **अनुपपन्न.**

अनोपम (an-opama) *adj.* [*f.*-ā, ī] [AltGr. II. 1 nt. 26] matchless, incomparable सर्वस्मि लोकेऽप्रतिमा अनोपमी MaVastuAva. i. 166. 12; करित्व पूजं गुणसागरस्य विपाको अग्रो भवति अनोपमो MaVastuAva. ii. 379. 19; निषेधे न नञ् अ अन ... इति प्रतिषेधार्था: यथा ... अनोपमा ते बुद्धि: ŚṛṅgāPra. 10. 22; अनोपमं तं भवतो निकेतं मुनीश्वरा: प्रापु: Nārāy. iii. 11. 2 [ŚabdaRa. (Su.) 6. 61 gives *anupama* as the synonym of *anopama*]; cf. **अनुपम.**

अनोपमप्रज्ञ (anopama-prajña) *adj.* whose intelligence is matchless यं वेदयसि अनोपमप्रज्ञं मह्यं पुत्रं तस्य पिता ति ब्रूमि MaVastuAva. iii.110.14.

अनोपमसत्व (anopama-satva) *adj.* whose magnanimity is matchless पृथिवीधर वरगर्भो अनुपमसत्वो (v.l. अनोपमसत्व। त्व:) महासत्वो MaVastuAva. i. 207. 18; ii. 12. 8.

अनोपमा (an-opamā) *f.* name of a Buddhist goddess (*lit.* matchless) पश्चिमेन भीमाया देव्या: पूर्वेणानोपमाया: ऊर्ध्वेन शंखिन्या बलि: ... क्षेप्तव्य: GiMs. i. 69. 2.

अनोपमी (an-opamī) *f.* name of a Buddhist goddess (*lit.* matchless) पूर्वेणानोपमाया:(Ms ॰पम्या:) ... बलि: ... क्षेप्तव्य: GiMs. i. 69. 2.

अनोपलम्भ (an-opalambha) *m.* inconceivability, DBHS.; cf. **अनुपलम्भ Aii.**

अनोपलिप्त (an-opalipta) *adj.* not defiled अनोपलिप्त: पद्ममिव जलेन MaVastuAva. ii. 419. 4; iii. 118. 9; iii. 326. 6; पद्मं अनोपलिप्तं पुष्पं सुशीलपत्रं मेरूरकम्पि LaliVi. 15. 99; अनोपलिप्ता: सुगतस्य पुत्रा: SaddhaPuṇ. 9. 21 [DBHS.]; cf. **अनुपलिप्तA.**

अनोप्य (an-opya) *ger.* not having added or supplied न त्वेतान्यनोप्यातिशंसनम् ĀśvaSS. II. i. 12. 3.

अनोबहुत्व (ano-bahutva) *n.* plurality of carts अनोबहुत्वं च दृश्यते ŚābaBh. 2228. 18 (*on* xii. 1. 16)

अनोमनोज्ञध्वनि (ano-manojñadhvani) *m.* charming rattling sounds of carts अनोमनोज्ञध्वनिधेनुपालीखुरप्रणादान्तरतो वधूभि:। भवद्विनोदालपिताक्षराणि प्रपीय नाज्ञायत मार्गदैर्घ्यम् Nārāy. x. 49. 4.

अनोमन्त्र (ano-mantra) *m.* formula for the cart निर्वपति। पात्र्या वा स्फ्यमुपकृष्यानोमन्त्राँस्तु जपेत् MānŚS. 12. 23.

अनोमिय (anomiya) *n.* name of a place (*adhiṣṭhāna*) in the Malla country, south of Kapilavastu, to which Bodhisattva went first after leaving home बोधिसत्त्वो ... नीतो मल्लविषयं अनोमियं नाम अधिष्ठानं वशिष्ठस्य ऋषिस्य आश्रमपदस्य नातिदूरे MaVastuAva. ii. 164. 18; ii. 189. 9; ii. 207. 12 [DBHS.]

अनोमुख (ano-mukha) *n.* chief or best of carts केचन ...। प्रयाणयोग्या बहुवस्तुसंततीरवाहयन् भारमुखैरनोमुखै: Raghunā. 8. 66.

अनोयुक्त (ano-yuktá) *adj.* [*f.* - ā] **A** (two cows) yoked to a chariot or a cart अ॒नो॒युक्ते॑ च॑ श॒ते च॑ ददाति TaiBr. III. ix. 14. 4 (BhaṭṭaBhā. शकटे ... बद्धे द्वे गावौ); **B** (oxen) yoked to a cart य एतदनोयुक्तं सुब्रह्मण्याय ददाति ṢaḍviBr. i. 2. 10; JaimiŚS. 3; शतमनोयुक्तं च ददाति। द्वे शते चानोयुक्ते चेत्येके ĀpaŚS. xx. 7. 5-6; xx. 22. 7-8.

अनोयुग (ano-yuga) *n.* [*m.* Liṅgānu. (Vā.) 14. 19c.] pair of carts अनोयुगं रथयुगं वा स्नाप्य ... अग्रेणाग्निमुद्धृत्य ... हुतशेषं निदधाति BaudhGS. ii. 1. 16;

अनोरथ (ano-ratha) *m.* (pl.) [separate words treated as *dvandva*] carts and chariots यदेवैषामनो रथा आसंस्तदेवेषां तेनाददते AitBr. 16. 6. (449) (*but* PW.; MW. waggon and chariot)

अनोलीन (ano-līna) *adj.* (= an-avalīna) not shrinking, not downcast, not despondent भाषेत् सदा धीरो अनोलीनो अनिश्रित: SaddhaPuṇ. 167. 28 [DBHS.]; cf. **अनवलीन i.**

अनोवत् (ano-vat) *adv.* like a cart अनोवल्लिङ्गमेत्येतत् प्रत्यगात्मार्थसिद्धये BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1916.

अनोवहनयोग्य (anovahana-yogya) *adj.* competent to carry or drag a cart पुंगवोऽनड्वान् अनोवहनयोग्यो बलीवर्द: BālamBha. i. 372. 22 (*on* 1. 119)

अनोवहनशक्त (anovahana-śakta) *adj.* capable of carrying or dragging a cart अनड्वाहमनोवहनशक्तं वृषं दद्यात् ManvaVi. 1413. 10 (*on* 11. 136)

अनोवासआदिन्याय (anovāsaādi-nyāya) *m.* rule or maxim that words 'cart' and 'clothing' etc. are used in the sense of their word-forms (as opposed to actions) अनोवासआदिन्यायेन सिद्धस्यैव पिष्टस्य उपादानात् MīmāKau. ii. 151.4 (*on* iii. 1. 10)

अनोवासोऽधिकरणन्याय (anovāso'dhikaraṇa-nyāya) *m.* rule or maxim referred to in the section dealing with the words 'cart' and 'clothing'

अनोवासोऽधिकरणन्यायेन लोकसिद्धैकादशकपालस्यैव ग्रहणात् BhāṭṭDī. iv. 221. 5 (*on* xii. 1. 2)

अनोवासोन्याय (anovāso-nyāya) *m.* rule or maxim that words 'cart' and 'clothing' are used in the sense of their word-forms (as opposed to actions) अनोवासोन्यायेन पुरोडाशस्य ग्रहणप्रसक्तौ BhāṭṭDī. iii. 241. 18 (*on* x. 2. 30)

अनोवाह (ano-vāhá) *adj.* carrying or dragging a cart सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒ड्वाहौ॑ TaiS. V. vi. 21. 1; KāṭhS. v. 10. 1 (iii. 184. 8); TaiBr. III. ix. 9. 3; (used as noun) (load or luggage) to be carried by a cart यद्यनोवाहः स्यात् पूर्वं तं प्रहरेयुः BhārŚS. vi. 6. 14.

अनोवाह्य (ano-vāhyá) *adj.* [AltGr. III. 1. 181; DEBRU. 793] **A** to be borne on by a cart तस्मा॑दनोवा॒ह्यं॑ऽ स॒मे जीव॑नं॒ यत्र॒ खलु॒ वा एत॑ऽ शी॒र्ष्णा हर॑न्ति TaiS. VI. i. 9. 4; ĀpaŚS. vi. 28. 4; अनोवाह्यं भाण्डं स्यात् VaikhāŚS. 2. 11; **B** to be carried by a cart त॑स्मादनोवा३ह्य॑मौषधयः फ॑लं पच्यन्ते MaiS. iii. 7. 8 (iii. 86. 16); KāṭhS. 24. 6 (ii. 96. 14); KapiKaS. 37. 7 (201. 18); (used as noun) (load) which is to be carried by a cart यदा॒ बहु भ॒वत्यनोवा॒ह्यमभू॒दित्याहुः ŚatBr. I. i. 2. 6.

अनोवाह्यम् (anovāhyam) *adv.* in waggon-loads, MW.

अनोविनाश (ano-vināśa) *m.* destruction of (the demon in the guise of) cart (Śakaṭāsura) नाप्तो हि विष्णुर्बलिबन्धनेन ...। अनोविनाशाद् गजदन्तकर्षाद्याणूरकंसाहिसुराभिघातात् VarāṅgaC. 25. 77.

अनोवैन (anovaina) *m.* name of a disciple of Laugākṣi लौगाक्षिः ... शिष्याः ...। नाडायनीयः सहतण्डिपुत्रस्तस्मादनोवैननामा BrahmāṇḍP. i. 35. 41.

अनोव्रजनमार्ग (anovrajana-mārga) *m.* track or path for movement of a cart (गोष्ठपरिष्कन्दा इति देशाः) परिस्कन्दा(?ष्कन्दोऽ)नोव्रजनमार्गः BālamBha. iii. 202. 4 (*on* 3. 327)

अनोष्ठ (an-oṣṭha) *adj.* without a lip, cleft palate अनास्यं वाप्यनोष्ठं वा जायते चैद्विदूलकम् AVPari. 72 (6). 4.

अनोष्ठग्रन्थि (an-oṣṭhagranthi) *adj.* not having a joint-knot touching the lips (अनोष्ठग्रन्थि ... दन्तधावनं भक्षयेत्) अनोष्ठग्रन्थि ओष्ठस्पर्शिग्रन्थिहीनम् VīraMi. (Āhnika.) 124. 10.

अनोष्ठ्य (an-oṣṭhya) *adj.* (used as noun) non-labial (vowel) ओष्ठ्ययोन्योर्भुग्नमनोष्ठ्ये वकारोऽत्रान्तरागमः ṚPrāti. 2. 11.

अनोष्ठ्यपूर्व (an-oṣṭhyapūrva) *adj.* not preceded by a labial (vowel) छन्दसि विषये ऋकारान्तस्य धातोरङ्गस्य ... उकारादेशः ... 'ओष्ठ्यपूर्वस्य' इत्युक्तम्। अनोष्ठ्यपूर्वस्यापि भवति KāśiVṛ. *on* vii. 1. 103; Prasā. ii. 729. 10.

अनोसाना (an-osānā) *adj.* (*f.*) without end बुद्धस्य सखिला गिरा। ज्ञेयज्ञाना अनुत्पन्ना अनोसाना असादिशा MaVastuAva. i. 314. 17 [DBHS.]; cf. **अनवसान**.

अनोसारित (ano-sārita) *adj.* (monk) not restored (to his previous regular rank or position) उपगतकानामावासे अनुपगतकः श्रामणेरक आगत्य एवं वदेदोसारयन्तु मामायुष्मन्तः। ... स चानोसारितः कालं कुर्यात् GiMs. iii (2). 115. 3.

अनोस्र (an-osra) *adj.* (the word *adas*) not ending in '*o*', '*s*' or '*r*' अदसोऽनोस्रेः Vār. 1 *on* P. viii. 2. 80; किमिदमनोस्रेरिति। अनोकारस्यासकारस्यारेफकस्य MahāBh. iii. 414. 10 (*on* viii 2. 80); Nyās. ii. 1013. 26 (*on* viii. 2. 80)

[1]अनौ (a-nau) *adj.* other than the expression *nau*, with the exception (of *nāvya*) from *nau* यतोऽनावः P. vi. 1. 213.

[2]अनौ (an-au) *adj.* not ending in *au* द्विवचनमनौ Kātan. i. 3. 2 (Vṛtti द्विवचनं यदनौभूतं तत् स्वरे परे प्रकृत्या तिष्ठति)

अनौक (a-nauka) *adj.* (used as noun) (one) not having a boat अनौकस्य प्राप्य नौकां मनः पूर्णं तथा मम BrahmVaiP. iii. 9. 32.

अनौकशायिन् (an-aukaśāyin) *adj.* not sleeping in a house अनोकसारी (v.l. अनौकशायी) ... स भिक्षुः MahāBhā. i. 86. 5.

अनौकसारिन् (anauka-sārin) *adj.* moving (forever), homeless अनो - (v.l. °नौ) कसारी ... स भिक्षुः MahāBhā. i. 86. 5.

अनौकह (anaukaha) *m.* tree अशनिपात इवानौकहाश्छिन्नपातं पेतुः AvantiKa. 119. 2; HarVi. 17. 61 [AbhidhāCin. 1114 (v. l. for **अनोकह**)]

अनौचिती (an-aucitī) *f.* **Ai** impropriety, unfitness (of action, behaviour etc.) पलायितं रणे वीरमनुसर्तुमनौचिती BrahmāṇḍP. iii. 25. 105; RājTa. (Jo.) 63; चापलदोषेण शंकरं त्यक्त्वा। वटमेकमनुसरन्ती जाह्नवि लुठसि प्रयागतटे ĀryāSaŚa. 542 (comm. दोषपदमनौचितीं व्यनक्ति); इत्युक्तवत्या यदलोपि लज्जा सानौचिती चेतसि नश्चकास्तु NaiṣC. 3. 97; क्षत्रगोत्रप्रसूतानां नैतदश्नत्यनौचितीम्। गृह्यन्ते मित्रवर्गेऽपि यद्दूरमपराधिनः PāṇḍaC. 12. 70; चापदण्डस्याहो अनौचिती। जग्राह दोषमेवास्य समाजे संगतं द्विषाम् HammīMaKā. 4. 133; 1. 101; सर्वागमोपदेष्टापि शबरीमयमग्रहीत्। अस्य ... अथवा किमनौचिती YātrāPra. 6. 54; **Aii** impropriety (as the cause of *rasābhāsa*) सर्वसाधारणप्रेमप्रश्रयादिस्वरूपया। अनौचित्या रसाभासाः ... कीर्तिताः Candrā. 6. 19; स्वस्वशब्दैरुपादानम् ... रसस्य ...। प्रक्रान्तरसवैरित्वम् ...। अनौचिती च... रसे दोषाः AlaṅkāŚe. 21. 2; नभःसाम्यं स्तनादौ स्यादनौचिती AlaṅkāŚe. 21. 2 (65); **B** irrelevance (in reasoning or argument) अनौचित्यापि तर्केण दुर्बाधैवाद्वयश्रुतिः KhaṇḍanKhā. 173. 2.

अनौचितीचिन्तन (anaucitī-cintana) *n.* thought of impropriety or unfitness दधौ विदग्धा ... अधरेऽङ्गुलीमनौचितीचिन्तनविस्मिता NaiṣC. 16. 79.

अनौचितीस्थ (anaucitī-stha) *adj.* pertaining to impropriety वाडवं वदनमात्रमनौचितीस्थमौर्वानलः कथमिवाधिवसेत् HarVi. 11. 50 (*but* comm. औचितीस्थमित्यपेक्ष्यमर्थसामर्थ्यात्)

अनौचित्य (an-aucitya) *n.* [P. v. 2. 47] **1** impropriety or unfitness (of action or behaviour etc.) **2** impropriety (in *doṣadhātu*) **3Ai** impropriety (as vulgarity) **ii** impropriety (often leading to *viṣamālaṅkāra*) **Bi** impropriety (as the cause of *rasābhāsa*) **ii**. impropriety (as *rasābhāsa*) **C** impropriety (divided into two types) **4A** irrelevance **B** irrelevance (of reasoning) **5** impropriety or unfitness (as the condition) **1** impropriety or unfitness (of action or behaviour etc.) अप्रमेयप्रकोपान्धान् युष्मानेकां स्त्रियं प्रति। संप्रेषणमनौचित्यम् BrahmāṇḍP. iii. 26. 57; MahāvīC. 5. 54 (10) (290. 14); भगवन्निवेदितमपि पुष्पौदनादि विष्वक्सेनाय दीयमानं नानौचित्यमावहति ĀgaPrā. 84. 18; अनौचित्यमेव लोकपितामहेत्यामन्त्रणेन AbhinBhā. i. 34. 7 (*on* 1. 103); KathāSaSāg. vi. 8. 240; viii. 3. 233; व्रतिन्यामस्यां तु योषित्यनौचित्येन विषयस्य ... विभ्रश्य गतवान् ... अनुरागः UdaySuKa. 89. 18; एतामपहरिष्यामि क्षेप्स्याम्यन्तःपुरे निजे। अनौचित्यनिवेशित्वदोषः स्रष्टुः प्रयातु च TriṣaŚaPuC. iv. 7. 15; संग्रामे सुभटानां कार्यान्तरकरणेन ... महदनौचित्यम् Kāvyānu. (He.) 143. 12; Dūtāṅg. 32; अतित्यागादनौचित्यम् PārśvC. 1. 103; KathāK. 117. 23; PrabaCin. 112. 10; कस्य प्रभुत्वं न मुदे भुवि। अनौचित्यमपि स्तौति यत्रौचित्यमिवानुगः PārśvC. 3. 658; परिहासेऽप्यनौचित्यम् ... काकतीन्द्रो न मृष्यति PratāYaBhū. 16. 6; अनौचित्येन कन्यासु पु(?प)रस्त्रीषु च या रतिः। स कामः ... अरिषड्वर्गपूर्वजः SūktiRa. 47. 4; VīraMi. (Śuddhi.) 19. 22; अनौचित्यं तस्य व्यथयति मनः HaṁsDū. (Rū.) 106; RasGaṅ. 69. 4; उच्छृङ्खलताया अनौचित्यात् RasGaṅ. 119. 10; 19. 13; SiddhāTaVi. 70. 1; राजन् वितर विदायं मद्गेहे महदनौचित्यम्। उष्णपयोभिः स्नपनं काञ्चनशंभुः कियत् सहताम् RasiJī. 218; **2** impropriety (in *doṣadhātu*) वृद्धेषु मलानां क्षयः पीडयति सुतरामनौचित्यात् AṣṭāSaṁ. i. 102. 12 (1. 19); **3Ai** impropriety (as vulgarity) ग्राम्यत्वमनौचित्यं व्यवहाराकारवेषवचनानाम् Kāvyālaṅ. (Ru.) 11. 9; Dhvanyā. 317. 2 (*on* 3. 6); **3Aii** impropriety (often leading to *viṣamālaṅkāra*) अभिधीयते सतो वा संबन्धस्यार्ध(?र्थ)योरनौचित्यम्। यत्र स विषमः Kāvyālaṅ. (Ru.) 7. 49; Vāgbhaṭā. 4. 116; **3Bi** impropriety (as the cause of *rasābhāsa*) अनौचित्यादृते नान्यद् रसभङ्गस्य कारणम् Dhvanyā. 330. 17 (*on* 3. 10); VakroJī. 171. 2; KāvyPra. 445. 4; VyaktiVi. 31. 3; RasGaṅ. 66. 2; अश्रुपातपरिदेवितादि चानुभावजातमनौचित्यात्तदाभासरूपम् AbhinBhā. i. 296. 3 (*on* 6. 39); i. 336. 26 (*on* 6. 83); अनौचित्येन तदाभासः। रावणस्येव सीतायां रतेः Loc. 24. 9 (*on* 1. 4); Kāvyānu. (He.) 123. 1; अनौचित्येन ... वृत्तवैपरीत्यं परं हृदयविसंवादमादधाति AuciViCa. 13 (33); तस्यामनौचित्येन रतिः प्रावर्तत रावणस्य Ekāva. 3. 1 (222) (106. 1); RasāSu. 173. 15 (2. 166); AlaṅkāŚe. 21. 3 (6); अनौचित्येन प्रवृत्तो रसः ... रसाभासः Kuval. 171 (4); AlaṅkāMañ. 227. 7; अनौचित्यं तु रसभङ्गहेतुत्वात् परिहरणीयम् RasGaṅ. 64. 7; **3Bii** impropriety (as *rasābhāsa*) नागलोकगमनादयः सातवाहनप्रभृतीनां श्रूयन्ते तदलोकसामान्यप्रभावातिशयवर्णने किमनौचित्यम् Dhvanyā. 330. 10 (*on* 3. 10); Kāvyānu. (He.) 149. 23; Avalo. 70. 13 (*on* 3. 26); वासगृहं कारागारपञ्जरादीति परमनौचित्यम् Loc. 93. 17 (*on* 2. 20); आभासत्वमविषयप्रवृत्त्या अनौचित्यम् AlaṅkāSa. 185. 8; अनौचित्यं कीर्तिलतां तरङ्गयति Candrā. 2. 34; 5. 80; NāṭyaDa. 173. 24 (125); निर्वेदप्रतिपादकमखिलं तद्य शृङ्गारविरोधि। अनौचित्यं सर्वथावधेयम् RasTa. 177. 1; अधमपात्रतिर्यगादिगते शृङ्गारेऽनौचित्यम् SāhiDa. 200. 2; 199. 11; **3C** impropriety (divided into two types) असत्यत्वादयोग्यत्वादनौचित्यं द्विधा भवेत् RasāSu. 142. 1 (2. 98); BhaktiRaSi. ii. 4. 99; **4A** irrelevance हर्षवशादनौचित्येनापि 'वन्देऽथवा चरणपुष्करकद्वयम्' इत्यादीनामुक्तत्वात् SaraKaṇṭhā. 68. 9; Loc. 90. 15 (*on* 2. 20); कविसमय-

प्रसिद्धेर्न किंचिदनौचित्यम् CitraMī. 33. 1; RasGaṅ. 634. 14; अनौचित्यात् तदस्माभिरत्र लेशेन कथ्यते SāhiSā. 2. 136; **4B** irrelevance (of reasoning) प्रामाणिकाव्यवहार्यत्वमसमाधेयजातीयमनौचित्यं वैयात्यनामकम् KhaṇḍanKhā. 1326. 15; NyāyPari. 481. 16; जघन्यप्रतिपत्तिस्वीकारे कथमनौचित्यं न भवेत् NyāySu. (Ja.) 116A. 13 (*on* i. 1. 5); VedāntKau. 21. 14 (*on* i. 1. 4); अर्थाकारतयैवार्थग्रहणस्य बुद्धेः स्थले दृष्टत्वेन तां विना संयोगविशेषमात्रेणार्थभानस्य पुरुषेऽप्यनौचित्यात् SāṁkhyaPraBh. 49. 3 (*on* 1. 99); VīraMi. (Paribhāṣā.) 106. 6; अन्विताभिधानवादस्य ... दूषितत्वेन तत्परतया भाष्यव्याख्यानस्यानौचित्यात् LaCandr. 516. 29; 503. 26; तस्य तदनवयवत्वोक्तेरनौचित्येन लुको दुर्वारत्वात् LaŚabdeŚe. i. 485. 5; i. 321. 2; एकमूलकल्पनालाघवं भवति। विकल्पस्यानौचित्यात् BālamBha. i. 29. 21 (*on* 1. 11-12); VaiyāSiMañ. 99. 23; **5** impropriety or unfitness (as the condition) गर्भः सुहितवृप्तदृप्तैरनौचित्ये SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 2. 73.

अनौचित्यकर (anaucitya-kara) *adj.* causing impropriety (of action) एकाकिनस्ते गमनमनौचित्यकरं परम् ĀdiP. 14. 77.

अनौचित्यकलङ्कित (anaucitya-kalaṅkita) *adj.* spoiled, i. e. sullied by impropriety प्रियशब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तं यत् प्रेमनाम तदप्यनौचित्यकलङ्कितम् Loc. 124. 27 (*on* 3. 1)

अनौचित्यकृताचार (anaucityakṛtācāra) *m.* conduct or behaviour caused by impropriety अनौचित्यकृताचारात् पुरे तेऽरिष्टमित्यदः। भूभृता रक्षणीयाश्च दुराचाराः प्रजाकृताः PrabhāC. 188. 2.

अनौचित्यचित (anaucitya-cita) *adj.* gained through impropriety अन्यथाप्येतत्र चिरादनौचित्यचितं फलम् RājTa. (Śrī.) 4. 437.

अनौचित्यजात (anaucitya-jāta) *adj.* arising or resulting from impropriety (of conduct) तत् किल ममानौचित्यजातं फलम् UjjvaNīMa. 541. 5.

अनौचित्यज्वरसङ्गिन् (anaucityajvara-saṅgin) *adj.* contacting the fever in the form of impropriety को वदेदेषाममुना वादिना सह। ... अनौचित्यज्वरसङ्गिना PrabhāC. 168. 22.

अनौचित्यदुष्पांसु (anaucitya-duṣpāṁsu) *m.* defiled dust in the form of impropriety or unfitness अनौचित्यदुष्पांसुवर्षदूषितकीर्तिना। ... तेन हता विततसत्त्वता RājTa. (Ka.) 8. 1862.

अनौचित्यनिबन्ध (anaucitya-nibandha) *m.* poetic composition having impropriety (as the cause of *rasābhāsa*) अनौचित्यनिबन्धस्तु करुणविप्रलम्भादौ यमकस्य AbhinBhā. ii. 299. 12 (*on* 16. 5); अनौचित्यनिबन्धो हि परं रसभङ्गकारणम् VyaktiVi. 114. 11.

अनौचित्यपरिम्लान (anaucitya-parimlāna) *adj.* faded or waned by, i. e. suffering from impropriety कथमनौचित्यपरिम्लानः ... अलंकारता(प्रति)भासः प्रयास्यति VakroJī. 171. 4.

अनौचित्यपरिहार (anaucitya-parihāra) *m.* avoidance or removal of impropriety प्रबन्धेष्वनौचित्यपरिहारेण गुणालंकारसंकरनिवेशो भवति SaraKaṇṭhā. 736. 13.

अनौचित्यपरीहार (anaucitya-parīhāra) *m.* aviodance or removal of impropriety रसालंकारसंकरान् निवेशयन्त्यनौचित्यपरीहारेण सूरयः SaraKaṇṭhā. 569. 8.

अनौचित्यप्रवर्तित (anaucitya-pravartita) *adj.* [*f.* - ā] produced or manifested by impropriety तदाभासा अनौचित्यप्रवर्तिताः। तदाभासाः रसाभासा भावाभासाश्च KāvyPra. 121. 1; RasGaṅ. 57. 2; अत्र चिन्ता अनौचित्यप्रवर्तिता KāvyPra. 123. 6.

अनौचित्यप्रवर्तिन् (anaucitya-pravartin) *adj.* producing or manifesting impropriety आभासता भवेदेषामनौचित्यप्रवर्तिनाम् RasāSu. 141. 20 (2.98)

अनौचित्यप्रवृत्त (anaucitya-pravṛtta) *adj.* manifested or produced by impropriety अनौचित्यप्रवृत्तानां कामक्रोधादिकारणात्। भावानां च रसानां बन्ध ऊर्जस्वि कथ्यते KāvyālaṅSāSaṁ. 4. 5; VakroJī. 170. 14.

अनौचित्यप्रवृत्तत्व (anaucityapravṛtta-tva) *n.* the state of being manifested or produced by impropriety ऊर्जो बलं विद्यते यत्र ... अनौचित्यप्रवृत्तत्वादत्र बलयोगः AlaṅkāSa. 186. 3; SāhiDa. 199. 10.

अनौचित्यप्रवृत्ति (anaucitya-pravṛtti) *f.* manifestation or production of impropriety ऊर्जो बलम् अनौचित्यप्रवृत्तौ तदत्रास्तीत्यूर्जस्वि SāhiDa. 619.9.

अनौचित्यप्रवृत्तिकृत (anaucityapravṛtti-kṛta) *adj.* caused by the manifestation or production of impropriety अनौचित्यप्रवृत्तिकृतमेव हि हास्यविभावत्वम् AbhinBhā. i. 296. 5 (*on* 6. 39)

अनौचित्यभय (anaucitya-bhaya) *n.* fear of irrelevance तस्मै स राज्यमपि यत् प्रीतः प्रियनिवेदिने। न ददौ तदनौचित्यभयेन न तु तृष्णया KathāSaSāg. iv. 3. 67.

अनौचित्यमूल (anaucitya-mūla) *n.* root or basis of impropriety (in reasoning) तर्केण ... प्रवृत्तेनाप्यनौचित्यमूलं येन न लूयते KhaṇḍanKhā. 173.4.

अनौचित्ययुक्त (anaucitya-yukta) *adj.* [*f.* - ā] full of impropriety तदेतदत्यन्तमनौचित्ययुक्तम् VakroJī. 42. 5; अत्यन्तमनौचित्ययुक्तेयमुक्तिः VakroJī. 77.9.

अनौचित्ययोगकृत् (anaucityayoga-kṛt) *adj.* bringing about association with impropriety यदि वा सर्वदैवासि त्वमनौचित्ययोगकृत्। अमेध्यदोहदश्चक्रे केतक्या(?क्याः) कथमन्यथा PāṇḍaC. 6. 390.

अनौचित्यरजस् (anaucitya-rajas) *n.* dust in the form of impropriety अनौचित्यरजसा रससंयोगः स्पृष्टो न कस्यचिदभिमतः AuciViCa. 18(4)

अनौचित्यविमुख (anaucitya-vimukha) *adj.* contrary to or devoid of impropriety, i. e. appropriate अनौचित्यविमुखं राघवानुजः। राघवस्य वचः श्रुत्वा तथेति प्रत्यपद्यत RāmāMañ. 190. 9.

अनौचित्यशङ्का (anaucitya-śaṅkā) *f.* doubt regarding irrelevance (of reasoning) युक्तिविरोधाभावप्रतिपादकेऽपि पाद इत्यनौचित्यशङ्कासूनचा(?चना)र्थम् NyāySu. (Ja.) 230B. 4 (*on* ii. 1. 1)

अनौचित्यशङ्किता (anaucitya-śaṅkitā) *f.* fear of impropriety (of behaviour) स्वयं यच्च न संभेजे तयोरेको नृपश्रियम्। लवन्योत्सिक्तता हेतुर्न त्वनौचित्यशङ्किता RājTa. (Jo.) 63.

अनौचित्यसंस्पर्श (anaucitya-saṁsparśa) *m.* association with impropriety रसात्मकं च काव्यमिति कुतस्तत्रानौचित्यसंस्पर्शः VyaktiVi. 28. 16; 64.3.

अनौचित्यसाम्राज्य (anaucitya-sāmrājya) *n.* sovereignty of (reasoning based on) irrelevance तत्रानौचित्यसाम्राज्यं वैपरीत्यात्तु नात्र तत् KhaṇḍanKhā. 173. 5.

अनौचित्यस्पर्शपरिहार (anaucityasparśa-parihāra) *m.* aviodance or removal of the association with impropriety अनौचित्यस्पर्शपरिहारेण केवलं हृदयसंवादसौन्दर्यमेव स्वादुतामादधाति AuciViCa. 15(37)

अनौचित्यस्पर्शलेश (anaucityasparśa-leśa) *m.* small bit or iota of the contact with impropriety योऽर्थस्तु हृदयसंवादी स यद्यनौचित्यस्पर्शलेशरहितस्तदधिकतरामलंकारशोभां पुष्णाति AuciViCa. 15(30)

अनौचित्यहेतु (anaucitya-hetu) *m.* cause of impropriety (causing *rasabhaṅga*) अन्येऽप्यनौचित्यहेतवो दोषा भवन्ति AlaṅkāŚe. 21.3 (4)

अनौचित्यादि (anaucity-ādi) *adj.* impropriety etc. साक्षाद् भावकचेतसि विपरिवर्तमानानामालम्बनत्वाद्यविरोधादनौचित्यादिविप्लवरहितः स्थायी RasāSu. 174. 1 (2. 166)

अनौचित्याद्यगणन (anaucityādy-agaṇana) *n.* non-consideration of impropriety etc. अनौचित्याद्यगणनादि च ध्वनितुं यस्ये(श्ये)त्यादि कृतम् Kāvyānu. (He.) 54. 16.

अनौचित्यापरनामक (anaucityāparanāma-ka) *adj.* which has irrelevance (of reasoning) as the second name अनौचित्यापरनामकं वैयात्यम् KhaṇḍanKhā. 1326. 19.

अनौचित्याभाव (anaucityābhāva) *m.* absence of impropriety (of behaviour) नायकस्य धर्माविरुद्धसंभोगसेवायामनौचित्याभावात् Loc. 149. 27 (*on* 3.14)

अनौचित्यायोग (anaucityāyoga) *m.* untenability of impropriety (of behaviour) श्वा .... सिंहेन ... हतः। चिन्त्येकवसतेरनौचित्यायोगात् Kāvyānu. (He.) 32. 4.

अनौचित्यावगम (anaucityāvagama) *m.* knowledge of impropriety तस्मिन्ननौचित्यावगमे सति RasGaṅ. 107. 14.

अनौचित्यावर्जनयोग (anaucityāvarjana-yoga) *m.* possibility of non-removal or non-avoidance of impropriety कवेश्च नियतवर्णनीयनिश्चितत्वे काव्यस्यैवासंपत्तेरनौचित्यावर्जनयोगात् AbhinBhā. i. 35. 17 (*on* 1. 107)

अनौचित्योक्तिलाघव (anaucityokti-lāghava) *n.* insignificance of the statement of impropriety न वेत्सि हृदयाभावादनौचित्योक्तिलाघवम् DaśāvaC. 4.30.

अनौचित्योपगम (anaucityopagama) *m.* acceptance of impropriety (leading to *rasābhāsa*) रसास्वादोऽपि विघ्नितः स्यात् शब्ददोषाणामनौचित्योपगमात् VyaktiVi. 31. 1.

अनौजस् (an-aujas) *n.* absence of the quality of vigour or elaborate style (*ojas*) स्रग्धरादिष्वनौजोऽपि यथा– शंभो केयं स्थिता ते शिरसि शशिकला Kāvyānu. (He.) 240. 19.

अनौजस् (an-aujas) *adj.* lacking in vigour or power, i. e. powerless महतां तादृशं तेजो यत्र शाम्यन्त्यनौजसः DṛṣṭāKaŚ. 94.

अनौजसिक (an-aujasika) *adj.* not vigourous, i. e. gentle आम्भसिकानौजसिको मरुत् ...। अमूः ... समस्राक्षीच्छ्रमश्लथा: DvyāśraKā. 17.16.

अनौजस्य (an-aujasya) *adj.* not conducive to vital energy or warmth हीनमात्रमाहारराशिम् ... अनौजस्यम् ... इच्छन्ति कुशलाः CaraS. iii. 2. 7; AṣṭāSaṁ. i. 69. 24 (1. 11);

अनौजस्य (an-aujasya) *n.* absence of vigour or power दौर्गत्याद्यैरनौजस्यं दैन्यं कार्ष्ण्यामृजादिमकृत् DaśRū. 4. 14; Kāvyānu. (He.) 102. 12; दौर्गत्याद्यैरनौजस्यं दैन्यं मलिनतादिकृत् SāhiDa. 147. 12; RasGan. 100. 17; SāhiSā. 5. 36.

अनौजस्विन् (an-aujasvin) *adj.* not possessing vigour or power, i.e. powerless मन्त्रविस्तरं विधापयितुं वयमिदानीमनौजस्विनः KaumuMi. 10. 0 (37)

अनौज्ज्वल्य (an-aujjvalya) *n.* absence of lustre or brightness दुरवस्था ... दैन्यम्। अनौज्ज्वल्यमिति केचित् RasTa. 81. 3.

अनौडुपिकी (an-auḍupikī) *adj.* (*f.*) not crossing with a boat कस्यांचित् प्रेयसः ... अनौडुवि(पि?)क्यघटिकेव ममज्ज हक् DvyāśraKā. 17. 7.

अनौडुवितभागिन् (an-auḍuvitabhāgin) *adj.* not possessing pentatone षड्जमध्यमपञ्चमाः। ... स्मृता अंशा अनौडुवितभागिनः BṛDeśī. 66. 10.

अनौत्कट्य (an-autkaṭya) *n.* [Inst.] without great distinction संकरः ... क्षीरनीरवद् भवति। ... समवायन्यायेन ... अनौत्कट्येन वर्तनात् Ekāva. 8. 76 (2) (334. 4)

अनौत्कण्ठ्य (an-autkaṇṭhya) *n.* absence of regret or remembrance with anxiety आभ्यां ज्ञः प्राग्वदनौत्कण्ठ्ये PrakriKau. ii. 413. 7 (Prasā. अनौत्कण्ठ्यमस्मरणम्)

अनौत्तरवेदिककर्मन् (anauttaravedika-karman) *n.* sacrificial act or rite not belonging to or performed at the northern altar विधुराधानपक्षे अनौत्तरवेदिककर्मणां पत्नीव्यतिरेकेणैव वाचनिकत्वेन पत्नीप्रतिनिध्यप्रसक्तेः BhāṭṭDī. ii. 258. 15 (*on* vi. 3. 7)

अनौत्तराधर्य (an-auttarādharya) *adj.* not having either superiority or inferiority, i. e. being equal संघे चानौत्तराधर्ये P. iii. 3. 42 = Kātan. iv. 5. 36 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 4. 60; Prasā. ii. 653. 14.

अनौत्तराधर्य (an-auttarādharya) *n.* absence of (consideration of) either superiority or inferiority निकायो देवमनुष्यतिर्यगादीनामनौत्तराधर्येणावस्थितः संघातः TātpaṬ. (Vā.) 501. 1 (*on* iii.1.1)

अनौत्तराधर्यव्यवस्थित (an-auttarādharyavyavasthita) *adj.* not arranged properly at the top or bottom आसन्दिकाङ्गानि भिन्नान्यनौत्तराधर्यव्यवस्थितान्यपि परस्पराश्रयतया न पतन्ति TātpaṬ. (Vā.) 196. 2 (*on* i. 1. 5)

अनौत्पातिक (an-autpātika) *adj.* not portentous, i. e. not significant दन्तविश्रा(स्रा)वः ...। स्यादनौत्पातिकः कस्मात् Hastyāyur. 3. 17 (492. 8)

अनौत्सुक्य (an-autsukya) *n.* absence of ardent desire or eagerness सर्वत्र ... मैत्रीमनौत्सुक्यं च भावयन्। सोऽभून्मुनिरिवासङ्गः MahāP. 5. 232.

अनौदनिकी (an-audanikī) *adj.* (*f.*) who does not eat rice भात्तास्यभात्तिको न्वोदनिक्यनौदनिकी च किम्। ... अम्बुघातेष्वित्यूचे दम्पतिभिर्मिथः DvyāśraKā. 17. 42 (comm. ओदनभोजनरहिता)

अनौदरिकता (anaudarika-tā) *f.* the state of not eating too much, i.e. non-gluttonness उदरस्य संयमोऽनौदरिकता अबहुभोजित्वम् ManuBh. i. 388. 17 (*on* 4. 175)

अनौदरिकोचिता (anaudarikocitā) *adj.* (*f.*) [SiddhaHe. vii. 1. 181] befitting to the non-gluttonous, i. e. victorious यत् सस्यकासीनसहन्त वीराः ... हेतुः। किं त्वत्र दन्तौष्ठककेशकस्वःस्त्रीकामनानौदरिकोचिताभूत् DvyāśraKā. 18. 58 (comm. उदरेऽसक्तानां विजिगीषूणामुचिता योग्या)

अनौदार्य (an-audārya) *n.* **1** absence of excellence or richness (in meaning) विषमवृत्तेष्वनौदार्यं यथा Kāvyānu. (He.) 240. 27; **2** absence of generosity अनौदार्यं दोषः NyāySu. (Ja.) 167B. 8 (*on* i. 2. 6)

अनौदित् (an-audit) *adj.* not consisting of the letter '*au*' as indicatory वसोऽरस्येमनौदितः। अनौदितो धोः परस्य अरस्य वसस्य इम् स्यात् MugdhaBo. 8.27 (82. 18)

अनौदुम्बर (an-audumbara) *adj.* not made of the fig tree (Udumbara) न च - औदुम्बरतया ज्ञातेनानौदुम्बरेण औदुम्बरो यूपो भवतीति शास्त्रार्थसिद्धिप्रसङ्गः AdvaiSi. 850. 23.

अनौदुम्बरता (anaudumbara-tā) *f.* the state of being what is not made of the fig tree (Udumbara) अनौदुम्बरतयाज्ञातेनौदुम्बरेणौदुम्बरो यूपो भवतीति शास्त्रार्थसिद्धिप्रसङ्गात् Nyāyāmṛ. 610A. 10.

अनौद्धत्य (an-auddhatya) *n.* **1** absence of raising high, i. e. calmness उपैति ... नदीरनौद्धत्यम् Kirātā. 4. 22; **2A** absence of haughtiness or arrogance अनौद्धत्यादधोमुखेन ... अमृतमिव वर्षन्तम् ... दिवाकरमित्रमद्राक्षीत् HarṣaC. 317. 13; (धृतिः क्षमा दमः ... धर्मलक्षणम्) दमः अनौद्धत्यम् ManuBh. i. 531. 11 (*on* 6. 92); CaturCin. iii (1). 1129. 12; प्रयत्नेन ... अकामिता त्वनौद्धत्यम् ... कर्तव्या SkandP. iv. 96. 78; नाहं कविः न पण्डित इत्यात्मनोऽनौद्धत्यं ध्वन्यते Loc. 227. 23 (*on* 3. 44); दयालुत्वमनौद्धत्यं दाक्षिण्यम् ... मण्डनानि महात्मनाम् MalliC. 8. 81; **2B** absence of overbearing (of mind) (described as a characteristic of *dainya*) सत्त्वत्यागादनौद्धत्यं दैन्यं कार्पण्यसंभवम् PratāYaBhū. 246. 9 [ŚabdaRa. (Su.) 6. 85 gives *anauddhatya* as a meaning of *praśraya* and *praśara*]

अनौद्भिद (an-audbhida) *adj.* not produced from mine or rock गव्यमाजं पयः काले लवणं चाप्यनौद्भिदम्। आहारविधिरुद्दिष्टः KāśyaS. 7B. 43.

अनौन्मुख्यमात्र (anaunmukhya-mātra) *n.* [Inst.] by mere absence of the state of raising up, i. e. manifesting व्यापकत्वेऽपि अनौन्मुख्यमात्रेण तद्योगात् Bhāsk. i.331. 10(*on* i. 6. 7)

अनौपचारिक (an-aupacārika) *adj.* **1** non-secondary अनौपचारिकार्थाश्च स्युः कर्मविधयः BrahmSi. 149.9; **2** not actual or legal तस्यैव द्रव्यं प्रत्यनौपचारिकं स्वामित्वम् BālaKrī. ii. 122. 19 (*on* 3. 252 (? 258)); **3** informal अनौपचारिकैः सामाचारिकव्यावहारिकैः। यान्ति वैशेषिकैः सामुत्कर्षिकं सत्सु साधवः GaṇRa. 3. 194 (237)

अनौपचारिकम् (anaupacārikam) *adv.* in the non-secondary or non-figurative sense, i. e. in the primary sense अनौपचारिकं मुक्तमाह TattvVai. 99. 25 (*on* 2. 27)

अनौपदेशिक (an-aupadeśika) *adj.* **i** not arising from teaching तारकमिति स्वप्रतिभोत्थमनौपदेशिकम् YogBh. 180. 1 (*on* 3. 54); **ii** not attained through teaching (of grammar) अनौपदेशिकं शब्दस्य साक्षात्कारकरणत्वम् AdvaiSi.877.4.

अनौपदेशिकत्व (anaupadeśika-tva) *n.* the state of not being attained through teaching (of grammar) उच्चुकुटिषतीत्यत्रानौपदेशिकत्वात् सनो ङित्त्वादात्मनेपदाभावो न्यासे व्याख्यातः PariVṛ. (Sī.) 168. 16.

अनौपम (an-aupama) *adj.* [*f.* - ā] **A** incomparable, i. e. supreme निर्व्यापारमनाख्येयम् ... अनु (v. l. ॰नौ Wai Ed.) पमम्। ... सत्तामात्रम् ViṣṇuP. i. 22. 50; i. 22. 42; अतीन्द्रियमनौपमम्। ... चिन्तयामास तद्रूपम् ... भार्गवः BrahmāṇḍP. ii. 22. 80; ii. 25.25; शृणु तत् परमम् ... ज्योतिरनौपमम् AhirbuS. 31. 9; BhaviP. 133A. 12 (i. 78. 67); PadmP. ii. 123. 5; अन्यम् ... अनौपमम्। ... नाङ्गीकुर्वन्ति ये तेषाम् ... समा इमे AnuVyā. 24A. 7 (*on* 2. 2); NyāySu. (Ja.) 335B. 7 (*on* ii. 2. 5); **B** excellent तेजोमण्डलम् ... स्फुरितम् ... अनौपमम् SkandP. ii (9). 10. 17; नारायणः ... अनौपमम्। वाराहमसितं रूपमास्थाय गतवानधः LiṅgaP. i. 17. 42; ŚivaP. ii (1). 7. 58 (45B. 16); LiṅgaP. i. 93. 9; प्रकल्पयेत् । आतपत्रम् ... अनौपमम् BhaviP. 102A. 33 (i. 55. 79); 172A. 13 (i. 117. 22); **C** matchless, unparalleled, unique ऋषिशार्दूल कुरु सृष्टिमनौपमाम् BhaviP. 238B. 10 (i. 159. 24); न गच्छेत् पितृभिः सार्धं विष्णुलोकमलौ(?नौ)पमम् CaturCin. i. 368. 22.

अनौपम्य (an-aupamya) *adj.* [*f.* - ā] **A** incomparable, i. e. supreme यत्र द्वैतीभूतं विज्ञानम् ... अनौपम्यम् MaiU. 6. 7; अनादिनिधनं जन्तुम् ...। अनौपम्यममूर्तं च भगवानाह MahāBhā. iii. 202. 16; तमव्ययमनौपम्यम् ... ऋषिः। ... तुष्टाव चेश्वरम् MahāBhā. xiii. 151* (10); नताः स्म ... प्रभुम्। ज्योतिराद्यमनौपम्यम् ViṣṇuP. i. 14. 24; विष्णुशक्तिरनौपम्या सत्त्वोद्रिक्ता ViṣṇuP. iii. 1. 35; KūrmaP. 431. 11 (1. 51); प्राप्स्यसि तं योगम् ...। मुक्तिहेतुमनौपम्यम् MārkP. 16. 6; अनौपम्यमिदं चक्रम् VāyuP. i. 1. 165; PadmP. v. 1. 7; विधिरन्यैरनौपम्यः परमाणुर्म(?म)हेश्वरः VāyuP. ii. 39. 126 (? 226); BrahmāṇḍP. iii. 2. 229; पुरुषोत्तम। ... अनौपम्य सुप्रकाश PauṣkS. 19. 41; 20. 76; 22. 40; 33. 17; ब्रह्म ... स्वसंवेद्यमनौपम्यम् JayāS. 4. 61; 4. 108; 6. 216; 16. 277; स्मरेत् .... शक्तिं ब्रह्मणः ... अनौपम्याम् AhirbuS. 21. 8; योगोऽयम् ... समुदाहृतः ... वासुदेवात् ... अनौपम्यात् PāraS. 7. 479; 22. 26; PadmP. (Ra.) 6. 298; अनौपम्य ... त्वां कथं वेत्ति को वा ŚivBhuSt. 4; विकारान् ... विष्णोः शृणु ... अनौपम्यान् LakṣmīT. 10. 9; मां ध्यायेत् ...। अनौपम्याम् LakṣmīT. 28. 42; 35. 31; 36. 116; TattvPradī. (A.) 15. 6 (*on* 1. 13); (नारायणं पुरम्) चतुर्द्वारमनौपम्यम् KūrmaP. 401. 13 (1. 47); 422. 3 (1. 49); NaraP. 55. 8; लिङ्गमभवद्यावयोः पुरः। ... अनौपम्यम् LiṅgaP. i. 17. 35; ŚivaP. ii (1). 7. 49 (45B. 9); DevīBhāP. vii. 32. 3; ऐश्वर्यम् ... शिवस्य ... अनौपम्यम् PadmP. ii. 71. 10; अनौपम्यं रूपं भगवतः SaurP. 22. 17; 53. 66; परां शक्तिम् ... गुणातीतामनौपम्याम् ... आनीय ĪśānŚiPa. ii. 59. 88; अनौपम्यम् ... परमात्मेति यं विदुः ... जनाः

AnuVyā. 15A. 9 (*on* i. 4. 6); अनौपम्यं चरमं वैष्णवं पदम् BrBrahmaS. iv. 6. 72; i. 7. 37; i. 8. 78; iii. 3. 7; iii. 9. 54; **B** excellent प्रासादः ... । अनौपम्यैर्वरै रत्नैः ... विभूषितः BrahmāṇḍP. iii. 2. 244; कृत्वा स्रजमनौपम्यां चण्डिकायै न्यवेदयत् VāmaP. 55. 77; BhaviP. 152B. 29 (i. 101. 16); जयी ... श्रीपार्श्वनाथोऽनौपम्या यद्रूपगुणसंपदः PārśvC. 5. 161; **C** matchless, unparallel, unique सुरेन्द्रस्य ... । संनिवेशस्त्वनौपम्या माया वः परिकीर्तिता VāyuP. ii. 39. 300; i. 24. 28; i. 24. 151 (? 251); BrahmāṇḍP. ii. 57. 4; अनौपम्याः ... सर्वे संभूय संयत्ताः AhirbuS. 1. 60; अनौपम्येन वपुषा ह्यमूर्तो मूर्ततां गतः PāraS. 5. 92; तव धैर्यमहो परम्। अहो रूपमनौपम्यम् PadmP. (Ra.) 50. 41; BhāgP. iii. 32. 15; अनौपम्येन रूपेण संयुक्ताम् ... कन्यकां प्रददामि SkandP. vi. 196. 1; v (3). 19. 2; vi. 123. 37; (देवाः) पुष्पवर्षमनौपम्यं मुमुचुः साध्यदैत्ययोः VāmaP. 8. 9; ViṣṇuDhaP. i. 49. 24; VarāP. 20. 34; वीरभद्रस्य तद्रूपम् ... न तडिच्चन्द्रसदृशमनौपम्यम् LiṅgaP. i. 96. 63; i. 21. 75; BrahmP. 34. 60; यशोवती पुरी रम्या ... अनौपम्या BhaviP. 263B. 17 (i. 178. 43); दृष्ट्वा ब्राह्मणं रूपसंयुतम्। ... अनौपम्यम् PadmP. ii. 33. 44; ii. 103. 55; इदं स्तोत्रम् ... अनौपम्यं मनोहारि Mahimna. (App.)6.

अनौपम्य (an-aupamya) *n.* absence of comparison संहितादेरूर्वन्तात् स्त्रियामूङ् स्यादनौपम्येऽपि PrakriKau. i. 375. 4.

अनौपम्यगुण (anaupamya-guṇa) *adj.* of matchless qualities or properties ते यान्ति विमानैः ... । अनौपम्यगुणैः SkandP. v(1). 7.75; SkandP. v (2). 24.10; v (2). 32. 11.

अनौपम्यगुण (anaupamya-guṇa) *m.* **A** incomparable, i.e. supreme characteristics, यच्चतुस्त्रिंशकं विप्र शक्तीनाम् ... ध्यायेत् ... अनौपम्यगुणान्वितम् PauṣKS. 21. 18; **B** matchless quality or property पुत्रो हतो मम ... अनौपम्यगुणाकरः PadmP. ii. 106. 10; पुरुषास्ते तदाभवन्। ... अनौपम्यगुणान्विताः PadmP. v. 18. 107.

अनौपम्यगुणान्वित (anaupamyaguṇānvita) *adj.* **A** endowed with incomparable, i.e. supreme characteristics यच्चतुस्त्रिंशकं विप्र शक्तीनाम् ... ध्यायेत् ... अनौपम्यगुणान्वितम् PauṣkS. 21. 18; **B** possessing matchless qualities or properties पुरुषास्ते तदाभवन्। ... अनौपम्यगुणान्विताः PadmP. v. 18. 107.

अनौपम्यगुणोपेत (anaupamyaguṇopeta) *adj.* possessing matchless qualities or properties स्थानं शृणु। ... अनौपम्यगुणोपेतम् SkandP. v (2). 81. 9.

अनौपम्यपराक्रम (anaupamya-parākrama) *adj.* of matchless valour अनौपम्यपराक्रमम्। ध्यायेद् गजाननम् PauṣkS. 20. 45; PāraS. 8. 158.

अनौपम्यवती (an-aupamyavatī) *f.* type of figure of speech (called Apahnuti) (*lit.* not possessed of comparison) अपह्नुतिः ... औपम्यवत्यनौपम्या ... द्वितीया स्यात् ...। अनौपम्यवती SaraKaṇṭhā. 449. 22.

अनौपम्यस्वभाव (anaupamya-svabhāva) *adj.* of incomparable nature अनौपम्यस्वभावश्च भगवान् BrNāraP. 26. 91; अनौपम्यस्वभावं शिवम् ... प्रत्यक्षतः पश्यति NyāySā. 39. 10.

अनौपम्या (an-aupamyā) *f.* **1** name of the wife of Bāṇa (*lit.* matchless) गच्छ नारद ... यत्रैतत् त्रिपुरं महत्। बाणस्य दानवेन्द्रस्य ... भार्या ... अनौपम्या तु नामतः MatsyaP. 187. 25; PadmP. i. 14. 23; **2** name of a type of figure of speech called Apahnuti (*lit.* not possessing comparison) अपह्नुतिः ... औपम्यवत्यनौपम्या SaraKaṇṭhā. 449. 19.

अनौपम्यामृत (anaupamyāmṛta) *n.* excellent nectar अनौपम्यामृतेन तु। मन्त्रबिम्बमयं वृक्षम् ... भावयेत् JayāS. 20. 338; PāraS. 15. 832.

अनौपम्यार्थ (anaupamyārtha) *adj.* meant for indicating the absence of comparison ऊरूत्तरपदात् स्त्रियामूङ् प्रत्ययो भवति। अनौपम्यार्थ आरम्भः ... वामोरुः KāśiVṛ. *on* iv. 1. 70; SiddhāKau. 129A. 13 (*on* iv. 1. 70)

अनौपयिक (an-aupayika) *adj.* **A** not right, improper, unfit यौ तु विध्यर्थवादपक्षौ तौ शेषलक्षणेऽनौपयिकौ TantrVā. 911. 8 (*on* iii. 4. 1); इतिकर्तव्यताभिधानमप्यस्माकमनौपयिकम् AnarghRā. 5. 11 (5); औदास्यमेतस्मिन्ननौपयिकमेव मे BhārCam. 6. 54 (comm. अयुक्तम्); **B** not conducive, i.e. useless or futile आत्माद्यपवर्गपर्यन्तद्वादशविधप्रमेयज्ञानं तावदन्यज्ञानानौपयिकमेव साक्षादपवर्गसाधनम् NyāyMañ. i. 9. 5; सर्वानौपयिकेषु दग्धसिकतारण्येष्वपां वृष्टयः BhallaŚ. 43; Subhāṣi. 842; प्रकृतादर्थादर्थान्तरं तदनौपयिकमभिदधतोऽर्थान्तरं नाम निग्रहस्थानं भवति PramāMī. 67. 26 (*on* ii. 1. 34); नृपादीनामौपम्यप्रस्तावे तदनौपयिकं हारादिसादृश्यप्रतिपादनमसंगतमेव स्यात् AlaṅkāRa. 7 (85)

अनौपयिक (an-aupayika) *n.* [Inst.] by wrong method दूत्यमत्यसदृशं हि ममेदम्। हास्यतैव सुलभा न तु साध्यं तद्विधितुभिरनौपयिकेन NaiṣC. 5.115 (comm. अनौपयिकेनानुपायेन)

अनौपयिकत्व (anaupayika-tva) *n.* the state of being what is not conducive अज्ञानसंशयविपर्ययाणामनौपयिकत्वादानर्थक्यम् TantrVā. 8. 2 (*on* i. 2. 2); 77. 13 (*on* i. 3. 2); 954. 22 (*on* iii. 4. 13); प्रथमसूत्रानन्तरम् ... द्वितीयं सूत्रं लक्षणानौपयिकत्वान्नेह विवृतम् NyāyMañ. i. 11. 32.

अनौपवसथ्य (an-aupavasathya) *adj.* (the day) which is other than fast day (*upavasatha*) अनौपवसथ्येऽहनि समामनेरन् NidāSū. 17.13 (1.11)

अनौपशमिक (an-aupaśamika) *adj.* not tending to tranquility बोधिसत्वः ... अर्थकामप्रधानत्वादनौपशमिकम् ... अवेत्य गृहवासम् ... तापसो बभूव JātaMā. 181. 19 (28. 0) [DBHS.]

अनौपाधिक (an-aupādhika) *adj.* [*f.* - ī] **A** not having deviating condition अन्विष्टो न दृष्ट उपाधिर्नास्तीति निश्चीयते ... ततश्चानौपाधिकस्य न व्यभिचाराशङ्का Kāśi. iii. 15. 1 (*on* 5 (4). 12); iii. 17. 28 (*on* 5 (4). 12); अनौपाधिकः संबन्धो हेतुसाध्ययोरनुमानाङ्गम् TātpaṬ. (Vā.). 43. 25 (*on* i. 1. 1); NyāyRaMā. 62. 13; कोऽयं प्रतिबन्धो नाम। अनौपाधिकः संबन्ध इति ब्रूमः Kiraṇā. 297. 14; अनौपाधिकः संबन्धो व्याप्तिः KhaṇḍanKhā. 700. 11 = TattvCin. ii (1). 77. 1; TarkSaṁ. (Ā.) 92. 4; समवायः। ... नाप्यनौपाधिकः संबन्धः Upask. 150. 12 (*on* iii. 1. 14); **B** not having limiting condition or attribute अनौपाधिकमच्छेद्यं जीवरूपं तु ... छाद्यतेऽनाद्यविद्यया LakṣmīT. 13. 38; अनौपाधिकं ब्रह्मणो रूपम् Bhām. 60. 18 (*on* i. 1. 1); TattvVai. 7. 24 (*on* 1.3); (अव्याजकरुणामूर्तिः) अव्याज अनौपाधिकी या करुणा सैव मूर्तिः स्वरूपं यस्याः LalitāSaBh. 194. 31 (*on* 232); (used as noun) (entity) not having limiting condition अवच्छित्तिः ... किमुपाधिसंबन्धो वा पुरुषस्यैकत्वं वा ... द्वितीये त्वनौपाधिकपदविशेषः NyāySu. (Ja.) 375B. 10 (*on* ii. 2. 6); **C** non-adventitious, i. e. natural कैव कथा अनौपाधिकेषु देहधर्मेषु Bhām. 30. 13 (*on* i. 1. 0); NyāyVārPari. 596. 6; पदस्वरूपमेकमनौपाधिकम् NyāyRaMā. 74. 10; न प्रमातुमनौपाधिकी योग्यता KhaṇḍanKhā. 344. 10; अनौपाधिकं हि नानात्वमेकेन विरुध्यते न त्वौपाधिकम् Aparā. 1002. 17 (*on* 3. 143); PrakaVi. 659. 13; न च सर्वभावानुगतमनौपाधिकं रूपमेकोऽस्तिवर्तितुमर्हति NyāyKu. 69. 12; 192. 21; TantrRaha. 26. 17; LaCandr. 312. 27; 827. 29.

अनौपाधिककल्पितभेद (anaupādhika-kalpitabheda) *m.* assumed distinction which is not adventitious or natural अनौपाधिककल्पितभेदसत्वेऽपि न क्षतिः LaCandr. 312. 28.

अनौपाधिकत्व (anaupādhika-tva) *n.* **A** the state of not having deviating condition व्यभिचाराव्यभिचारव्याप्ते औपाधिकत्वानौपाधिकत्वे ताभ्यां च व्यभिचाराविति नियमः NyāyVārPari. 671. 9; अनौपाधिकत्वस्याप्यनिश्चयादुपाधिशङ्का NayaVi. 124. 4 (*on* i. 1. 5); Upask. 152. 3 (*on* iii. 1. 14); **B** the state of being non-adventitious, i.e. naturalness अनौपाधिकत्वमेव स्वाभाविकत्वम् NyāyRaMā. 62. 10; Upask. 395. 13 (*on* ix. 2. 3); KhaṇḍanKhā. 700. 12; PrakaVi. 567. 6; अनौपाधिकत्वादेव भेदस्य न मुक्तस्येश्वरैक्यम् Tattvodyo. 4B. 10; तर्कस्यानौपाधिकत्वेनानवकाशत्वम् VedāntKa. 232. 20 (*on* ii. 1. 4); AdvaiSi. 312. 6; BhedaDhi. 12. 1; **C** the state of not having limiting condition or attribute अर्थमिच्छन्ति सन्तोऽपि किं त्वनौपाधिकत्वतः। स्वगुणख्यापनान्मध्याः नीचास्तु परदूषणात् PārśvC. 6. 349.

अनौपाधिकत्वज्ञान (anaupādhikatva-jñāna) *n.* knowledge of the state of not having any deviating condition अनौपाधिकत्वज्ञानं च न व्याप्तिज्ञाने हेतुः TattvCin. ii (1). 295. 1.

अनौपाधिकत्वज्ञापक (anaupādhikatva-jñāpaka) *adj.* which indicates the state of not having limiting condition तत्स्वरूपापत्तिव्यपदेशो भेदनिषेधश्चाभेदस्यानौपाधिकत्वज्ञापकौ ŚrutaPra. iB. 157. 33 (*on* i. 1. 4)

अनौपाधिकत्वनिश्चय (anaupādhikatva-niścaya) *m.* ascertainment of the state of not having deviating condition व्याप्तेश्चानौपाधिकत्वनिश्चयात् स्थिरता NayaVi. 253. 1 (*on* i. 1. 23); अनौपाधिकत्वनिश्चयसंभवात् उपाधिलक्षणं व्याप्तिलक्षणं चोक्तम् Upask. 396. 6 (*on* ix. 2. 2)

अनौपाधिकत्वाङ्गीकार (anaupādhikatvāṅgīkāra) *m.* acceptance of the state of being non-adventitious, i. e. being natural अस्माभिस्तद्विशेषाणामनौपाधिकत्वाङ्गीकारात् TattvPrakā. 98B. 12 (*on* ii. 2. 12)

अनौपाधिकत्वापात (anaupādhikatvāpāta) *m.* undesired contingency of being non-adventitious, i. e. being natural ब्रह्मस्थसार्वज्ञादेश्चानौपाधिकत्वापाताच्च Nyāyāmṛ. 345B. 8; AdvaiSi. 580. 13.

अनौपाधिकत्वावगम (anaupādhikatvāvagama) *m.* knowledge of the state of not having deviating condition धूमस्य तु वह्निसंयोगो नौपाधिकः। ... कथमनौपाधिकत्वावगमः PrakaPañ. 205. 1.

अनौपाधिकपूर्वभाव (anaupādhika-pūrvabhāva) *m.* prior existence without any deviating condition अनौपाधिकपूर्वभावो हेतुत्वम् KhaṇḍanKhā. 1209.16.

अनौपाधिकभेद (anaupādhika-bheda) *m.* non-adventitious, i.e. natural difference धर्मिभेदासाधकत्वात् अनौपाधिकभेदासाधकत्वात् LaCandr. 811.29.

अनौपाधिकभेदवत् (anaupādhikabheda-va(n)t) *adj.* possessing non-adventitious, i.e. natural difference जीवः ईश्वरादनौपाधिकभेदवान् ŚatDū. 159.16.

अनौपाधिकभेदवत्त्व (anaupādhikabhedavat-tva) *n.* the state of possessing non-adventitious, i.e. natural difference अनौपाधिकभेदवत्त्वं विवक्षितं साध्यमिह ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 8. 106.

अनौपाधिकभेदसिद्धि (anaupādhikabheda-siddhi) *f.* establishment of the non-adventitious, i.e. natural difference जीवे चानौपाधिकभेदसिद्धौ केवलस्यैव भेदः सिध्यतीति सत्यभेदः BhedaDhi. 44. 2.

अनौपाधिकभेदापत्ति (anaupādhikabhedāpatti) *f.* undesired contingency of non-adventitious, i.e. natural difference उत्थानादिभावनाभेदाद् देवदत्तस्य तस्मादनौपाधिकभेदापत्तेः LaCandr. 827. 30.

अनौपाधिकसत्यभेद (anaupādhikasatya-bheda) *m.* non-adventitious, i.e. natural real difference आत्मैक्यश्रुतिः आत्मत्वैकत्वविषया भेदप्रत्यक्षं त्वनौपाधिकसत्यभेदविषयम् SāṁkhyaSūVṛ. 283. 4 (*on* 6. 48)

अनौपाधिकसंबन्ध (anaupādhika-sambandha) *m.* **A** invariable concomitance without any deviating condition अनौपाधिकसंबन्धरूपा हि व्याप्तिः KhaṇḍanKhā. 815. 13; **B** non-adventitious, i.e. natural relation अस्तु तर्ह्यनौपाधिकसंबन्धनिश्चयोऽन्तरङ्गत्वेनैव VedāntKa. 253. 12 (*on* ii. 2. 1)

अनौपाधिकसंबन्धबोधकत्व (anaupādhikasambandhabodhaka-tva) *n.* the state of being indicative of the non-adventitious, i.e. natural connection उपमानादिकं तु दूरापास्तम्। तेषां संज्ञासंज्ञिसंबन्धादिबोधकत्वेनानौपाधिकसंबन्धबोधकत्वासंभवात् SarvaDaSaṁ. 1. 89.

अनौपाधिकसंबन्धावधारण (anaupādhikasambandhāvadhāraṇa) *n.* ascertainment of the invariable concomitance without any deviating condition न तावदनैकान्तिकत्वं प्रागेव सामान्यतोऽनौपाधिकसंबन्धावधारणात् TātpaṬ. (Vā.) 44. 20 (*on* i. 1. 1)

अनौपाधिकसंबन्धिता (anaupādhikasambandhi-tā) *f.* the state of being invariably connected without any deviating condition अनौपाधिकसंबन्धिता हि व्याप्तिः KhaṇḍanKhā. 807. 14.

अनौपाधिकात्मभेद (anaupādhikātmabheda) *m.* non-adventitious, i.e. natural distinction of the soul(s) नापि बाधः प्रत्यक्षतोऽनौपाधिकात्मभेदाप्रतीतेः BhedaDhi. 64. 6.

अनौपाधिकेश्वर (anaupādhikeśvara) *m.* lord free from delimiting conditions or attributes औपाधिकस्य ह्यनौपाधिकेश्वरनियम्यत्वमभ्युपेतम् VedāntKa. 141. 21 (*on* i. 2. 18)

अनौपासन (an-aupāsana) *adj.* (used as noun) (person) who does not keep the domestic fire अनौपासनस्यानधिकारः BālaKrī. i. 94. 15 (*on* 1. 101)

अनौपासनाद्याश्रयतस् (anaupāsanādyāśraya-tas) *adv.* from the abode of one who does not keep domestic fire etc. अनौपासनाद्याश्रयतोऽन्नस्याभोज्यत्वमभिधायाधुना भोज्यपरिगृहीतस्यापि निमित्तान्तरादभोज्यत्वमाह BālaKrī. i. 119.2 (*on* 1. 165)

अनौभूत (anau-bhūta) *adj.* which has become '*anau*', i.e. which ends in (with the letter) other than '*au*' द्विवचनं यदनौभूतं तत् स्वरे परे प्रकृत्या तिष्ठति KātanVṛ. *on* i. 3. 2.

अनौरस (an-aurasa) *adj.* [GaṇRa. 3. 188 (231)] **Ai** not produced from the breast, not born of one's own self, not legitimate (i. e. son adopted or not begotten from a wife of the same caste married according to the prescribed rules) (मृतेषु जातेषु वा ... अहोरात्रम्) अनौरसेषु पुत्रेषु ... तदहः शुद्धिकारणम् YājñaSm. 3. 25; ViṣṇuSm. 22. 43; ŚaṅkhaSm. 15. 13; AgniP. 158. 24; ViṣṇuDhaP. ii. 75. 18; अनौरसाः क्षेत्रजदत्तकादयः Mitā. 347. 22 (*on* 3. 25) [*but m.* not one's own son, adopted son, MW.]; **Aii** not produced from the breast, i. e. not physical, mental येऽनौरसोरस्यविरिञ्चिपुत्राः ... तैरप्यतर्क्यप्रभवो हिमर्तुः ... द्वारि हिमं चकार DvyāśraKā. 16. 94 (comm. अनौरसा मानसाः); **B** who does not have a legitimate son सर्वे ह्यनौरसस्यैते पुत्रा दायहराः स्मृताः BṛhaspaSm. 203. 45; VyavaNi. 438. 15; अनौरसस्य न विद्यते औरसो यस्य तस्येति बहुव्रीहिः VīraMi. (Vyavahāra.) 486. 4; **C** the word *anaurasa* अनौरसवचनं बीजक्षेत्रसंबन्धव्यतिरेकपरत्वाद् दत्तकादिविषयम् BālaKrī. ii. 8. 21 (*on* 3. 23); BālamBha. iii. 76. 15 (*on* 3. 25)

अनौरसपुत्र (an-aurasaputra) *adj.* not having legitimate son दौहित्र एव च हरेदपुत्रस्यानौरसपुत्रस्याखिलं धनम् ManuBh. ii. 280. 5 (*on* 9. 131)

अनौरसी (an-aurasī) *f.* daughter who is not produced from the breast, non-legitimate daughter (स्वयमेवौरसीं दद्यात् पिता ... ततोऽन्याम्) अन्याम् अनौरसीम् VīraMi. (Saṁskāra.) 825. 5.

अनौरस्य (an-aurasya) *adj.* not produced from the breast, i. e. not physical, mental ब्रह्माणमादिपुरुषमुत्पत्तिस्थितिसंयमे। यत्कारणमनौरस्यं यत्र सर्वं प्रतिष्ठितम् MārkP. 45. 28.

अनौर्जित्य (an-aurjitya) *n.* loss of strength or vigour, weakness दुःखत्रासापराधाद्यैरनौर्जित्यं तु दीनता BhaktiRaSi. ii. 4. 11.

अनौशीर (an-auśīra) *adj.* not prepared from *Andropogon Muricatus (uśīra)* इदं तत् स्नेहसर्वस्वम् ... अनौशीरं हृदयस्यानुलेपनम् Mṛcch. 10. 23.

अनौषध (an-auṣadha) *adj.* **A** for whom there is no remedy, i. e. unrivalled व्यतर्कयज्ज्वरमिव रौद्रम् ...। अतिक्रुधं निषधमनौषधं जनः ŚiśuVa. 17. 7; **B** not having an antidote विषयप्राप्तिसंसक्तम् ... इदं जगत्। कामैराशीविषैः साकं क्रीडत्यज्ञमनौषधम् PadmP. (Ra.) 110. 79; **C** not requiring any medicine, which is beyond medicine न तथा यौवनं लोके ...। यथा प्रियानुकूलत्वं सिद्धं शश्वदनौषधम् BhaviP. 35A. 30 (i. 13. 37); **D** non-medicinal, which does not possess medicinal properties अनौषधं पुनर्द्विविधमेव। बाधनमनुबाधनं च AṣṭāSaṁ. i. 75. 9 (1. 12); भेषजायां दिङ्मात्रमुक्तं न यतोऽस्ति किंचित्। अनौषधं द्रव्यम् AṣṭāSaṁ. i. 80. 6 (1. 12); AṣṭāHṛ. i. 9. 10; अमन्त्रमक्षरं नास्ति नास्ति मूलमनौषधम् SiṁhāDvā. 170. 6; ŚukraNī. 2. 127.

अनौषध (an-auṣadha) *n.* non-medicine, i. e. ineffective medicine रुजां यन्नोपघाताय तदौषधमनौषधम् MahāP. 11. 168.

अनौषधकर (an-auṣadhakara) *adj.* not having antidote at hand अनौषधकरः कोऽसौ क्रीडनं कुरुतेऽहिना PadmP. (Ra.) 102. 60.

अनौषधभूत (an-auṣadhabhūta) *adj.* which has not become a medicine, not consisting of medicinal properties नानौषधभूतं जगति किंचिद् द्रव्यमस्ति AṣṭāSaṁ. i. 93. 2 (1. 17)

अनौषधिक (an-auṣadhika) *adj.* devoid of medicinal herbs परो गोष्ठँ यदार्द्रमनुदकमनौषधिकं च तस्मिन् शमितोपवपति VārāŚS. I. vi. 7. 35.

अनौषधिभूत (an-auṣadhibhūta) *adj.* which has not become a medicine, not consisting of medicinal properties नानौषधिभूतं जगति किंचिद्द्रव्यमुपलभ्यते CaraS. i. 26. 12.

अनौषधोपयोगोदाहार (anauṣadhopayogodāhāra) *m.* example of ineffectiveness, irrelevance or uselessness of (any) medicine अलङ्घनोपचारमनौषधोपयोगोदाहारम् ... एणेक्षणानां स्मरज्वरमचिकित्सम् YaśasCam. i. 620.13.

अनौष्ण्य (an-auṣṇya) *n.* absence of heat, i. e. coldness अनौष्ण्यमुष्णताभावः ... तेजसोऽनौष्ण्यं साध्यते NyāySu. (Ja.) 488B. 9 (*on* 2. 1); Nyāyāmṛ. 120B.6; व्यावहारिकौष्ण्यविरोधित्वम् ... अनौष्ण्यस्य स्यात् GuruCandr. i. 344. 20; साध्यप्रसिद्धेः अनौष्ण्यरूपशैत्यज्ञानस्य LaCandr. 355. 28; 370. 14.

अनौष्ण्यसाधन (anauṣṇya-sādhana) *n.* establishment of the absence of heat, i. e. establishment of the coldness अनुमानेन सामान्यतोऽवधृतव्याप्तिनो तस्यानौष्ण्यसाधनात् TātpaṬ. (Vā.) 44. 23 (*on* i. 1. 1); अग्नावनौष्ण्यसाधनस्य ... प्रत्यक्षेण बाधः NyāySu. (Ja.) 488B. 10 (*on* iii. 2. 1)

अनौष्ण्यहेतु (anauṣṇya-hetu) *m.* probans in the form of absence of heat, i.e. coldness अनौष्ण्यहेतोस्तु न व्याप्तिः Nyāyāmṛ. 129A. 8.

अनौष्ण्यानुमिति (anauṣṇyānumiti) *f.* inference of the absence of heat अनौष्ण्यानुमितेर्मिथ्यात्वानुमितेश्च समानयोगक्षेमत्वात् AdvaiSi. 386. 8.

अन्कार (an-kāra) *m.* phonemic entity '*an*', sound '*an*' यजादिपरतयान्कारं विशेषयिष्यामः PariVṛ. (Sī.) 179. 2; 178. 21.

अन्कारादि (ankārādi) *adj.* preceded by the sound '*an*' पदम् ... अपि विकृतम्। अप्यकारादि। अन्कारादि च TaiPrāti. 1. 53.

अन्कारान्त (ankārānta) *adj.* ending in the sound '*an*' अन्कारेणाङ्गं विशेषयिष्यामः अन्कारान्तस्याङ्गस्यानो योऽकार इति PariVṛ. (Sī.) 178. 21.

अन्ग्रहण (an-grahaṇa) *n.* mention of the phonemic entity or sound '*an*' अन्ग्र(?न्ग्र)हणेऽनर्थकस्यापि ग्रहणात् LaŚabdeŚe. i. 392. 18.

अन्च् (anc-) Gr. verbal root *añc*-(to go) नदाद्यन्चिवाह्यव्यन्स्यन्तृसखिनान्तेभ्य ई ... अन्चि। प्राची Kātan. ii. 4. 50; MugdhaBo. 26. 90 (160. 2); cf. अञ्चु.

अन्चि (anci) Gr. verbal root *añc*-(to go) अनपादानेऽञ्चेः Kātan. iv. 6. 108.

अन्चु (ancu) Gr. verbal root *añc*-(to go) अन्चु गतिपूजनयोः MugdhaBo.

8. 58 (88. 3); श्रिविश्रग्देवस्य टेरद्र्यन्चौ क्वौ MugdhaBo. 26. 79 (158. 14); cf. अञ्चु.

अन्ज् (anj-) Gr. verbal root *añj*-(to anoint) अन्जोऽसेः ŚākaṭāVyā. iv. 2. 140; MugdhaBo. 14. 4 (119. 14); 19. 7 (127. 5); cf. अञ्ज्.

अन्जू (anjū) Gr. verbal root *añj*-(to anoint) स्मिङ्पूङ्रञ्ज्वशूकृगृद्धृप्रच्छां सनि Kātan. iii. 7. 11; MugdhaBo. 14. 3 (119. 13)

[1]**अन्त्** (ant-) I.P. [DhātuPā. 1. 62] to tie, to bind, to fasten अति अदि बन्धने। अन्तति DhātuPra. 1. 60 (14.3); बन्धनेऽन्तति DaivaVyā. 94; नह्यतेऽन्तति KośaKaTa. 2. 1591.

[2]**अन्त्** (ant) Gr. part of third person plural conjugational ending अनतोऽन्तोऽदात्मने SiddhaHe. iv. 2. 114; अन्तोऽद् द्वे: MugdhaBo. 9. 28 (107.6)

अन्त (ánta)*m*. [Liṅgānu. (Pā.) 109. 20 and Liṅgānu. (Śā.) 120. 6; derived from the verbal root *at*, Nir. 4. 25 (87. 14); DhātuPra. 1. 60 (143); listed in the *cādigaṇa*, GaṇPā. 85. 191; listed in *digādigaṇa*, GaṇPā. 116. 17; JaineVyā. iii. 3. 29; CāndraVr. *on* iii. 3. 17; SaraKaṇṭhā. (Gr.) iv. 3. 150; GaṇRa. 3. 181 (219); Uṇā. 3. 86; initial *udātta* accent shifts to final syllable when compounded with prefix, AltGr. I. 259; II. 1. 67; II. 1. 105; II. 1. 268; II. 1. 272; II. 2. 211] **1A** vicinity, proximity [Loc.] **i** nearby **ii** in the presence of, in front of **iii** under the supervision or control of **B** depth, interior [Loc.] **i** in the minutest portion **ii** at the interior **C** [Loc.] behind **2Ai** end, limit, boundary, border [Loc.] at the end, limit or border **ii** hem (of a garment) [Loc.] at the hem (of the garment) **iii** side-standing yoke - bull [Loc.] at both the ends **iv** corner (of the eye) [Loc.] at both the corners (of the eyes) **v** last bodily part **vi** upper end-point of the body, i. e. the Brahmrandhra **B** tip, edge, top [Loc.] at the tip, edge or top **Ci** bottom, root [Loc.] at the bottom or root **ii** hell **Di** last part or end of a verse [Loc.] at the end of a verse or a metrical foot **ii** final position or element [Loc.] at the final position or element **iii** pause **iv** last part (of a text etc.) [Loc.] at the last part (of a text etc.) **Ei** last syllable or letter [Loc.] at the last syllable or letter **ii** final syllable having acute accent **iii** final word **3** extreme limit (of abstract notion) [Loc.] at the extreme limit **4A** conclusion, culmination, completion or termination [Loc.] at the conclusion, culmination, completion or termination **B** two ends (of an year) **C** [Loc.] **i** finally, lastly, in the course of time **ii** at the future time **Di** goal, purpose, motif **ii** result, outcome **5A** large number, i.e. hundred thousand millions [Loc.] at the large number **B** total amount, whole number or quantity **6Ai** Death **ii** death [Loc.] at the end (of life), at death **iii** Lord of the degree of sine, Yama **Bi** end, destruction, annihilation [Loc.] at the destruction **ii** destruction or annihilation personified, i. e. destroyer **C** cessation, removal or cure [Loc.] at cessation, removal or cure **D** dissolution **E** last stage of life [Loc.] at the last stage of life **F** [Loc.] at the loss (of wealth) **7Ai** final settlement, ascertainment or determination [Loc.] in the final analysis **ii** one end or side (of an argument) **iii** limitation, distinction **iv** contrasting principle or opinion **Bi** limiting condition or state [Loc.] at the limiting condition **ii** [Loc.] in the entities or elements **iii** real characteristic or nature [Loc.] at the real characteristic or nature **8A** last or double-bodied sign of the zodiac **B** [Loc.] in the last (meditation) **C** [Loc.] in the last, i. e. the twelfth house from the *lagna* **D** the last or youngest **E** low caste [Loc.] in the low caste **F** the last, i.e. the final **G** the last portion or remainder **9A** name of a season **B** name of a demon **Ci** name of one of the eight *śaktis* belonging to the first *Āvaraṇa* of *laghimāvyūha* **ii** name of one of the sixteen Rudras belonging to the second *Āvaraṇa* of *mahimāvyūha* **10** disposition **11A** part of the word *samantasāman* or *antatriṇidhana* **B** the word *anta* **1A** vicinity, proximity व॒यं हि ते॒ अम॑न्मह्या॒न्तादा प॑रा॒कात् ṚV. i. 30. 21; [Loc.] **i** nearby अ॒ग्नेरन्ते॑ वृष॒लः प॑पाद ṚV. x. 34. 11; ब॒हु वै गार्ह॑पत्यस्यान्ते॑ मिश्रमि॑व चर्यते TaiS. I. vii. 6. 4; क्रूरमिव वा एतत् सोमस्य राज्ञोऽन्ते चरन्ति यदस्य घृतेनान्ते चरन्ति AitBr. 4. 9 (111); (ग्रहः) सो॒ऽन्ते स्तोत्र॒स्य भ॒वत्य॒न्ते श॒स्त्रस्य ŚatBr. V. ii. 2. 19; I. vi. 1. 21; III. i. 2. 17; V. ii. 2. 21; V. iv. 4. 25; अन्त एवान्ये पशवोऽन्योन्यस्य स्कन्दन्ति JaimiBr. 1. 250; अस्य ... पुरोहितोऽन्ते निषसाद JaimiUBr. i. 59. 2; प्रजापतेर्देवाः प्रियाः पुत्रा अन्त आसुः JaimiUBr. ii. 10. 2; ChāndoUBr. ii. 1. 5; स्वयं समिध आहरमाणोऽग्नीनामन्ते संविशति BaudhŚS. i. 67. 2; पूतभृतोऽन्ते मध्यतःकारिचमसानुपसादयति MānŚS. 79. 14; 89. 10; स्वशिल्पमिच्छन्नाहर्तुम् ...। आचार्यस्य वसेदन्ते NāraSm. 144. 16 = Mitā. 275. 9 (*on* 2. 184) = SmṛtiCan. iv. 456. 13 = VīraMi. (Vyavahāra.) 315. 3; MārkP. 128. 19; ŚiśuVa. 4. 33; वामपादं च तस्यान्ते कपालम् ... न्यसेत् MāiniT. 3. 49; 4. 15; पृथक् पात्रगतं सिद्धं द्वारस्यान्ते निवेशितम्। निवेदनीयम् PāraS. 18. 309; गायत्री याव[दा]स्ते ... ब्र(ब्र)ह्मणोन्ते ... प्रतपतु भवनं हर्षदेवस्य तावत् EI. ii. 124. 31; SamarāSū. 56. 53; तथा च श्रुतिः जायाया अन्ते नाश्नीयादवीर्यवदपत्यं भवति Mitā. 45. 11 (*on* 1. 131) (BālamBha. अन्ते निकटे); SubhāRaK. 15. 36; मोक्षकः ... त्रिकोणकोष्ठकस्यान्ते स्थापनीयो महीभुजा Mānaso. iv. 7. 1048; AupaSūṬ. 101. 8; व[न]भुवोन्ते दुग्धकुप्याह्वयं ग्रामं कोऽप्यधितस्थिवान्नरपतिः EI. i. 216. 10; मण्डपान्तकृतार्थस्य धन्वनोऽन्तर्निषेदुषीम् (v.l. मण्डपान्तःकृतार्थस्य धन्वनोऽन्ते Bhavnagar Ed.) PāṇḍaC. 2. 301; दिव्यं बदर्याश्रममेतदन्ते देवैः स्तुतं दक्षिणतः प्रतीयाः Yādavā. 18. 53; सिद्धः ... अन्तेवासिनमायान्तमन्ते वस्तुम् ... समग्रहीत् ParamāKā. 137. 50; **ii** in the presence of, in front of यां तु॒ कुमारस्या॒न्ते वा॒चमभाषथास्तां॒ मे ब्रूहि ŚatBr. XIV. ix. 1. 8; BṛĀraU. vi. 2.5; ChāndoU. v. 3. 6; गोरन्ते नग्नो न स्यात् JaimiBr. 2. 182; अधीयीत ... न ग्राम्यस्य पशोरन्ते नारण्यस्य BhārŚS. xi. 22. 11; ĀpaŚS. xv. 21. 8; **iii** under the supervision or control of श्रुतसागरगुर्वन्तेऽग्रहीद् विद्युद्गतिर्व्रतम् PārśvC. 2. 34; अध्यापकस्यान्ते पठितुं तौ निवेशितौ PrabaK. 21. 22; **1B** depth, interior स वनस्यान्तमासाद्य महदीरिणमासदत् MahāBhā. i. 64. 2; RāghPāṇ. (Dha.) 13. 26; [Loc.] **i** in the minutest portion अन्तेषु भवा अन्त्याः ... विशेषाः (द्रव्यस्य) PadārthaSaṁ. 321. 12; NyāyKa. 323. 1; Kiraṇā. 24. 16; अन्ते अवसाने भवन्तीत्यन्त्याः Upask. 58. 8 (*on* i. 2.6); **ii** at the interior अन्ते पित्तं यदा तिष्ठेद् बाह्ये श्लेष्मसमीरणौ तदान्तर्दाहः HārīS. iii. 2. 166; iii. 2. 170; iii. 5. 21; **1C** [Loc.] behind अग्रे माहिषकं दृष्ट्वा ...। अन्ते वार्धुषिकं दृष्ट्वा निराशाः पितरो गताः BṛYamaSm. 3. 16; **2Ai** end, limit, boundary, border न ये दि॒वः पृ॑थि॒व्या अन्त॑मा॒पुः ṚV. i. 33. 10; व॒यः ... प्रार॑न्नृ॒तूँरनु॑ दि॒वो अन्ते॑भ्य॒स्परि॑ ṚV. i. 49. 3; SV. I. iv. 2 (3). 8; KāṭhS. 16. 13 (i. 236. 13); ṚV. i. 52. 14; i. 92. 11; iii. 61. 4; पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ पर॒मन्त॑ं पृथि॒व्याः ... इ॒यं वेदि॒ः परो॒ अन्त॑ः पृथि॒व्याः ṚV. i. 164. 34-35; AV. ix. 10. 13-14; TaiS. VII. iv. 18. 2; KāṭhS. v. 4. 7 (iii. 164. 5-7); VājaS. 23. 61-62; VājaS. (K.) 25. 66-67; TaiBr. III. ix. 5. 5; ŚatBr. XIII. v. 2. 21; ĀśvaŚS. II. iv. 9. 2-3; ŚāṅkhāŚS. xvi. 6. 3; LāṭyāŚS. ix. 10. 13-14; DrāhyŚS. xxvii. 3. 6-7; VaitāSū. 37. 3; त॒स्तम्भ ... वि ज्मो अन्ता॑न् बृह॒स्पतिः ṚV. iv. 50. 1; AV. xx. 88. 1; MaiS. iv. 12. 5 (iv. 193. 3); KāṭhS. 9. 19 (i. 124. 7); VaitāSū. 33. 19; अश्म॒ ... रज॑सस्पा॒त्यन्तौ॑ ṚV. v. 47. 3; v. 47. 4; TaiS. IV. vi. 3. 4; MaiS. ii. 10. 5 (ii. 137. 15); KāṭhS. 18. 3 (i. 267. 17); KapiKaS. 28. 3 (123. 21); VājaS. 17. 60; ŚatBr. IX. ii. 3. 18; ṚV. vi. 62. 1; vii. 45. 2; vii. 67. 2; वि वां॒ रथ॑ः ... अन्ता॑न् दि॒वो बा॑धते ṚV. vii. 69. 3; MaiS. iv. 14. 10 (iv. 230. 1); TaiBr. II. viii. 7. 8; ṚV. vii. 79. 2; vii. 83. 3; परि॒ यो र॒श्मिना॑ दि॒वोऽन्ता॑न् म॒मे पृ॑थि॒व्याः ṚV. viii. 25. 18; KāṭhS. 11. 13 (i. 161.9); ĀpaŚS. xvi. 11. 2; viii. 88. 5; दि॒वश्चि॒दन्ता॑ँ उप॒ माँ उदा॑नट् ṚV. x. 8. 1; SV. I. i. 2 (2). 9; AV. xviii. 3. 65; TaiĀ. vi. 3. 1 (662. 1); य॒देद॒न्ता अद॑दृहन्त॒ पूर्वे॑ ṚV. x. 82. 1; TaiS. IV. vi. 2. 4; MaiS. ii. 10. 3 (ii. 134. 2); KāṭhS. 18. 2 (i. 266. 2); VājaS. 17. 25; VājaS. (K.) 18. 23; ṚV. x. 20. 4; x. 89. 1; x. 89. 11; x. 108. 5; x. 114. 10; म॒ह्यं॑ त्वा॒ म॒ध्यं॒ भूम्या॑ उ॒भावन्तौ॒ सम॑स्यताम् AV. vi. 89. 3; x. 7. 42; xiii. 2. 6; xv. 7. 1; अन्तान् वः प्रजा भक्षीष्ट AitBr. 33. 6 (856); धर्मः प॒र्यव॑र्तयत्। अन्तां॑न् पृथि॒व्या दि॒वः TaiBr. I. v. 5. 2; ĀpaŚS. viii. 8. 21; MānŚS. 46. 12; य॒त्रासां॒ दिशाम॒न्तस्तद् गमयां॒चकार ŚatBr. XIV. iv. 1. 11; BṛĀraU. i. 3. 10; लोका॒नामन्ता॒नपृ॒च्छाम ŚatBr. XIV. vi. 3. 1; BṛĀraU. iii. 3. 11; रा॒जा स॒र्वेभ्यो मा॒न्तेभ्य उ॒दरौत्सीत् ŚatBr. XIV. vii. 1. 41; BṛĀraU. iv. 3. 33; शरद्धेमन्तौ ... ग्रामस्यान्तौ समेतः JaimiUBr. i. 35. 7; i. 5.5; अस्यान्तादाचामः ChāndoU. vi. 13. 2; उत्तरवेद्या अन्तान् कल्पयति ĀpaŚS. vii. 4. 5; xiv. 6. 4-5; अपोऽन्ताद् विष्यन्ति MānŚS. 46. 6; 19. 9; वेदेर्दक्षिणादन्तात् कर्षन्नियादावेदि LāṭyāŚS. v. 1. 4; DrāhyŚS. xiii. 1. 4; LāṭyāŚS. i. 1. 24; DrāhyŚS. i. 1. 25; भगदत्तः ... प्रतीच्यां दक्षिणं चान्तं पृथिव्याः पाति यो नृपः MahāBhā. ii. 13. 15; iii. 185. 11; हिमवतः ... न चास्यान्तोऽधिगम्यते MahāBhā. v. 108. 9; v. 10. 43; नान्तमेषां प्रपश्यामि MahāBhā. xiii. 33. 8; दोषपङ्कनिमग्नम् ... रामस्त्वामस्त (v.l. ॰न्त) मुपनेष्यति Rāmā. vi. App. I. 2 (383); (रोहद्व्रणः) यस्यान्ताः क्लेदवर्जिताः SuśruS. i. 23. 19; RugVi. 42. 9; AhirbuS. 53. 21; यावनेन्द्रः। ... यशोभिराशीयमन्तं सुरभीचकार JānaHa. 1. 20; दिशोऽप्यन्तात्। आनीय झटिति घटयति विधिः Ratnā. 1. 6; SaraKaṇṭhā. 738. 5; मां शोकस्य शोकसागरस्य पारम् अन्तं भगवान् तारयतु ChāndoUBh. 419. 12 (*on* vii. 1. 3); BṛĀraUBhVā.

i. 3. 219; अक्षनाभ्यरनेम्यन्तैः ... ध्रियन्ते कालचक्रेण पुमाद्याः LakṣmīT. 30. 55; स्वयंभूः ... नान्तं तस्या जगाम BhaviP. 567B. 11 (iii (4). 12. 77); DaśāvaC. 1. 57; EI. iv. 343. 56; Surath. 1. 76; रविर्यात्येवान्तं प्रतिदिनमपारस्य नभसः BhojPra. 36. 18; कोणं राजपदं त्यक्त्वा वटिकान्तं यदा व्रजेत् CaturDī. 13. 18; [Loc.] at the end, limit, boundary or border ययातिः ...। अन्तेषु ... वने संन्यवसत् MahāBhā. i. 81. 11; xii. 29. 91; MatsyaP. 35. 12; परापसर्पज्ञानार्थं मुख्यानन्तेषु वासयेत् ArthŚā. i. 62. 2 (1. 12); अन्ते स्युरव्यवायात् Mīmāsū. v. 3. 17; v. 3. 13; अन्ते पित्तं यदा तिष्ठेद्देहे वातकफावुभौ। तेन शैत्यं शरीरस्य HārīS. iii. 2. 178; MṛgendraT. i. 13. 63; मध्ये शङ्कुं प्रतिष्ठाप्य ... छायामन्ते कृत्वा तु चिह्निताम् ... एवं कुर्वीत दिङ्मानम् ParaS. 29. 50; RāmC. 14. 50; SaraKaṇṭhā. 700. 18; YuktiKa. 26. 9; श्वेतश्च हेमकूटश्चेत्यन्तयोः पृथिवीधरौ SamarāSū. 5. 15; AbhinDa. 267; ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 102; Acyutarā. 10. 29; PadyaVe. 161; **2Aii** hem (of a garment) आ नरो दिवश्च ग्मश्च धूतयः। यत्सीमन्तं न धूनुथ ṚV. i. 37. 6; या देवीरन्ताँ अभितोऽददन्त AV. xiv. 1. 45; ĀpaManPāṭha. ii. 2. 5; MānGS. i. 10. 8; HirGS. i. 4. 2; ये अन्ता यावतीः सिचः AV. xiv. 2. 51; KauśiSū. 78. 26; सोमोपनहतस्य समुत्पार्यान्ताम् ŚatBr. III. iii. 2. 18; ChāndoUBr. i. 1. 5; वाससोऽन्तान् समुच्चित्य ... उष्णीषेणोपनह्यति BhārŚS. x. 16. 11; कृष्णाजिनस्यान्तान् ... दाम्नोपनह्यति ĀpaŚS. xvi. 3. 7 = xix. 26.1; x. 8. 13; KātyŚS. vii. 7. 20; वाससोऽन्तान् संमार्ष्टि BhārGS. 1. 5 (5. 11); अन्तौ समायम्य ... ग्रन्थिं बध्नाति MānGS. i. 11. 5; VārāGS. 14. 3; राघवः। मुखमश्रुपरिक्लिन्नं वस्त्रान्तेन प्र(?प्रा)मार्जयत् Rāmā. iv. 7. 14; PauṣkS. 3. 51; श्च्योतद्भिः ... अम्बु वाससोऽन्तैः। उत्तेरे ... सरसः प्रियासमूहैः ŚiśuVa. 8. 63; AmaŚ. 2; [Loc.] at the hem (of garment) वाससोऽन्ते स्रुग्दण्डमुपनियम्य ... जुहोति ĀpaŚS. xi. 16. 15; वाससोऽन्ते बध्नाति MānGS. i. 11. 20; i. 10. 6; KathāSaSāg. iii. 4. 199; SubhāRaK. 15. 33; JñātāDhaṬ. 27B. 5; NyāyMāVi. 29. 19 (*on* i. 3. 3); **2Aiii** side-standing yoke - bull संवत्सरस्यैवान्तौ युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै TaiBr. I. viii. 4. 3 (Sāy. पार्श्वे स्थितो ... बलीवर्दौ); [Loc.] at both the ends or sides एवमेवैतद्यज्ञस्योभयतोऽन्तयोरप्रस्रंसाय बर्सौ नह्यति AitBr. 2. 5 (49); JaimiUBr. i. 35. 7; **2Aiv** corner (of the eye) रराट्या अन्तौ व्यवास्यति BhārŚS. xii. 8. 12; ĀpaŚS. xi. 8. 4; दमयन्त्याः ...। शोकजं वारि नेत्राभ्यामसुखं प्रास्रवत् ... रक्तान्ताभ्याम् MahāBhā. iii. 74. 14; सा ... अम्बरं नयनयोरन्तेन किं वीक्षते BhāvŚ. 52. 75; YaśasCam. i. 368. 3 [AmaK. 1261; AbhidhāCin. 579]; [Loc.] at both the corners (of the eyes) अक्षि नात्यन्तयोरञ्ज्यात् SuśruS. vi. 18. 66; **2Av** last bodily part पूयस्य पीडयत्येकमन्तमन्ते च पीडिते ... शोथानां पक्वलक्षणम् RugVi. 41. 11; **2Avi** upper end-point of the body, i. e. the Brahmarandhra भ्रूमध्ये तारकालोकशान्ता-वन्तमुपागते चेतने ... प्राणस्पन्दो निरुध्यते YogVā. v. 78. 29; **2B** tip, edge, top स जायत प्रथमः ... अन्तायोर्युवानो वृषभस्य नीळे ṚV. iv. 1. 11; शतस्य धमनीनाम् ... साकमन्ता अरंसत AV. i. 17. 3; तृणजलायुका। तृणस्यान्तं गत्वात्मानमुपसंहरति ŚatBr. XIV. vii. 2. 4; BṛĀraU. iv. 4. 3; एतदनु निष्कस्यान्तौ समेतः JaimiUBr. i. 35.7; अन्तो वै धूरन्त एतदहः AitĀ. I. v. 2. 21; TaiĀ. vii. 6. 1 (729. 14); रशनां व्यतिषज्यान्तं प्रवेष्टयति। समावन्तौ कृत्वा BhārŚS. vii. 9. 5; ĀpaŚS. viii. 23. 9; xx. 21. 5; बर्हिषोऽन्तं कटान्तं प्रापयेत् GobhiGS. ii. 1. 22; एकमन्तमुपाश्लिष्टा नागराज्ञो महासुराः MahāBhā. i. 16. 13; i. 29. 20; xiii. 17. 8; सूत्रस्यान्तं समानीय गाढं बन्धं समाचरेत् SuśruS. iv. 17. 31; SiddhYo. 47. 10; विभाति भृङ्गीसरणी सरन्ती ... चम्पककुड्मलाग्रे। अन्तं प्रदीपस्य निषेवमाणा धूमावली कज्जलरेखिणीव JānaHa. 3. 27; NyāyVār. 363. 11 (*on* 1. 8); नगादाद्यन्तमध्येभ्यो नदीमृत्तीरसंभवा PāraS. 14. 119; YaśasCam. ii. 352. 5; BhallaŚ. 16; JñātāDhaṬ. 67B. 12; Raghunā. 1. 35; [Loc.] at the tip, edge or top अन्तेषु शूनं परिनिम्नमध्यम् ... विषम् SuśruS. v. 8. 80; अन्तेषु शूनं परिहीनमध्यम् ... विवर्जयेत् पाण्डुकिनम् SuśruS. vi. 44. 39; दंशस्याप्यंशे(v.l. °प्यन्ते) ... पतयः ŚatTrayī. 164; PañcT. 1. 126 (19) (128.3); Hastyāyur. 2. 9 (177. 3); चक्रं तु ... अन्ते स्वश्रसमन्वितम् NītiPra. 4. 47; **2Ci** bottom, root क स्विदग्रं आपो मध्यं क्व ... वो नूनमन्तः ṚV. x. 111. 8; नान्तं न मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि ... विश्वरूप MahāBhā. vi. 33. 16 = BhagGī. 11. 16 (Śaṅ. अवसानम्); सुपर्णः ... अन्तं नैवाशकद् द्रष्टुं देवस्य MahāBhā. xiii. App. I. 16 (115); देवैर्न दृष्टश्चान्तस्ते HariVaṁ. 58. 43; अधो गच्छ ... अन्तमस्य विजानीवो लिङ्गस्य BrahmāṇḍP. i. 26. 25; i. 27. 91; नान्तो लिङ्गस्य विद्यते SkandP. vii (3). 34. 27; VāmaP. 6. 76; ViṣṇuPādāSt. 48; LiṅgaP. i. 17. 45; RāmāMañ. 313. 12; KathāSaSāg. i. 1. 28; [Loc.] at the bottom or root कफपित्तानिलाः पूर्वमध्यान्तेषु व्यवस्थिताः SiddhYo. 81. 61; **2Cii** hell इतः स्वर्गश्च मोक्षश्च मध्यं चान्तश्च गम्यते ViṣṇuP. ii. 3. 5; BrahmāṇḍP. i. 16. 7; अन्तो नरकादिः VīraMi. (Tīrtha.) 107. 22; **2Di** last part or end of a verse (Vedic or non-Vedic) अन्तो वै त्रयास्त्रिंशः परमो वै त्रयस्त्रिंशः PañcBr. iii. 3. 2; JaimiUBr. iii. 13. 7; अन्ताल्लोपो विवृद्धिर्वा ĀpaŚS. xxiv. 4. 14; v. 11. 6; xii. 27. 14; उत्तरास्यादिना पूर्वस्यान्तं विद्यात् HirŚS. i. 1. 27 (39. 23); सर्वत्र चत्वारीति शाण्डिल्यो यथर्चं चान्तं ब्रूयात् LāṭyāŚS. vii. 11. 9; DrāhyŚS. xxi. 2. 23; LāṭyāŚS. ii. 10. 7; DrāhyŚS. vi. 2. 7; LāṭyāŚS. iv. 8. 9; DrāhyŚS. viii. 4. 9; xv. 3. 4; भूर्भुवः सुवः सर्वं भूयासमित्युक्त्वा ... भूतप्रवाकायों तन्मा क्षायीत्यन्तेन BhārGS. 2. 25 (58. 16); MānGS. i. 22. 14; VaikhāGS. 1. 9; नाधीयीत ...। वेदस्याधीत्य वाप्यन्तम् ManuSm. 4. 123; गौ गन्तमध्यादिर्लश्च ChandaḥSū. 4. 13; 3. 54; 5. 20; एकद्वित्रिचतुष्पादयमकानां विकल्पनाः। आदिमध्यान्तमध्यान्तमध्याद्याद्यन्तसर्वतः Kāvyāda. 3. 2; SaraKaṇṭhā. 198. 10; VakroJī. 87. 7; दृष्टश्चान्तेनापि मन्त्रोपदेशः SaṅkarKāBh. 97. 5 (*on* ii. 3. 25); VidaMuMa. 3. 36; विविधो वा त्रिधान्तः SaṁgīRa. iii. 70. 6.(5. 118); RasāSu. 216. 10 (3. 32); [Loc.] at the end of a verse (Vedic or non-Vedic) or a metrical foot उद्गाता यजमानमोमित्येतेनाक्षरेणान्ते स्वर्गे लोके दधाति JaimiUBr. iii. 13. 8; ŚāṅkhāŚS. i. 2. 22; ŚāṅkhāGS. i. 16. 7; पादादिष्वन्तेषु वा तथार्धर्चयोः BaudhGS. ii. 5. 40; ĀpaGS. iv. 11. 11; नम इत्यन्ते VārāGS. 17. 16; अन्ते पूर्वा ऋचः PārāŚi. 76; अन्ते तूत्तरयोर्दध्यात् Mīmāsū. v. 3. 13; गन्ते ChandaḥSū. 1. 10; 3.31; वैतालीयं द्विःस्वरा अयुक्पादे युग्वसवोऽन्ते ल्गाः ChandaḥSū. 4. 32; 5. 41; (यतिः)सा पादान्ते Jānāśra. 1. 41; 1. 36; (वैतालीयं) र्यावन्ते शेषपूर्वसाम्यात् औपच्छन्दसकम् JayaChanda. 4. 16; 1. 4; 3. 26; Kāvyālaṅ. (Ru.) 11. 19; मनोर्यस्यादिमध्यान्तेष्वानिलं बीजम् SāraTi. 2. 71; (जपेत्) अन्ते च प्रणवं कृत्वा मुमुक्षुः ParaS. 6. 39; BṛĀraUBhVā. i. 3. 300; आदिमध्यान्ता-नामभावात्सूक्ष्मावृत्तेः सूक्ष्मव्यपेतमुच्यते SaraKaṇṭhā. 215. 10; अन्ते विसर्जनीयैश्च शालिनी याति दीप्तताम् SuvṛTi. 2. 11; वैतालीयेऽन्ते रलौ VṛttaRa. 2. 12 (74. 12); VidaMuMa. 3. 29; वान्ते ग्वक्रः Chandonu. 1. 6; 3. 42; SaṁgīRa. ii. 272. 5 (4. 196); हलेखानां त्रितयं कूटत्रितयेऽपि योज्यमन्ते VarivaRaha. 11; अन्ते निधीयमानः प्रणवः द्वितीयर्चान्त एव स्यात् BhāṭṭCan. 125. 2 (*on* xvi. 4. 6); अन्ते च आई इति पल्लवं योजयेत् LalitāSaBh. 151. 9 (*on* 192); **2Dii** final position or element अथ प्रग्रहाः ... अन्तः TaiPrāti. 4. 3; पदान्तस्य P. viii. 4. 37 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) vii. 4. 144; VākyaPa. 2. 213; SiddhaHe. vii. 4. 113; PariVṛ. (Sī.) 162. 30; P. viii. 4. 35; शकारस्यान्तः षकारः SetuBa. 58. 97; [Loc.] at the final position or element वत्सानुसृजिता चान्ते YājñaŚi. 97; अन्ते प्रयुज्यते रङ्गः YājñaŚi. 191; AmoghŚi. 44; अन्ते युग्माक्षरं वाक्यम् PārāŚi. 17; बहूनामप्युकाराणां मध्यदीर्घं भवेद्यदि। आदावन्ते च करणम् LomŚi. 4. 2; 4. 3; स्कोः संयोगाद्योरन्ते च P. viii. 2. 29; Kātan. iii. 6. 54; JaineVyā. v. 3. 46; CāndraVyā. vi. 3. 58; झलां जशोऽन्ते P. viii. 2. 39; MugdhaBo. 2. 43 (8. 24); अन्तेऽलः JaineVyā. i. 1. 49; ŚākaṭāVyā. i. 1. 47; CāndraVyā. vi. 4.131; उपात्ता बहवोऽप्यर्था येष्वन्ते प्रतिषेधनम्। क्रियते ते निवर्तन्ते VākyaPa. 2. 242; अइउवर्णस्यान्तेऽनुनासिकोऽनीदादेः SiddhaHe i. 2. 41, MugdhaBo. 1. 15 (3. 6); 3. 7 (11. 10); 5. 35 (52. 21); **2Diii** pause, hiatus एकवर्णः पदमपृक्तम्। स एवादिरन्तश्च VājaPrāti. 1. 152; अपूर्वानुत्तरलक्षणत्वादाद्यन्तयोः सिद्धमेकस्मिन् Vār. 6 *on* P. i. 1. 21; सत्यन्यस्मिन् यस्मात् परं नास्ति पूर्वमस्ति सोऽन्तः MahāBh. i. 76. 19 (*on* i. 1. 21); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 21 (123. 20); येन च समाप्यते समुदायः सोऽन्तः Nyās. i. 212. 24 (*on* i. 3. 303); MugdhaBo. 3. 3 (11. 12); **2Div** last part (of a text etc.) अथातो दैवीत्यादिरुदाहृतोऽन्तश्च NyāySu. (Ja.) 93A. 6 (*on* i. 1. 1); [Loc.] at the last part (of a text etc.) अकारश्चास्य नाम्नोऽन्ते वाच्यः ManuSm. 2. 125; लिखितं ह्यमुकेनेति लेखकोऽन्ते ततो लिखेत् YājñaSm. 2. 88; त्र्यन्नात्मकतां चान्ते उपसंहरिष्यति BṛĀraUBh. 7. 11 (*on* i. 1. 0); 65. 7 (*on* i. 3. 22); अतीतानन्तराध्यायान्ते ... श्लोकाः ... उपदिष्टाः GītāBh. (Śaṅ.) 179. 1 (*on* 6. 0); 3. 11 (*on* 1. 0); जुगुप्सेत इति च अन्ते श्रवणात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 527. 13 (*on* iii. 1. 1); 562. 8 (*on* iii. 2. 2); तत्त्वमसीति ....। साम्नामन्ते प्राह पिता HariStu. 37; BṛĀraUBhVā. i. 4. 1266; अन्ते श्रुतत्वात् सर्वेषां बुद्धौ संनिधानात् ManuBh. i. 460. 7 (*on* 5. 84); NityāṢoḍa. 1. 69; वाक्यस्यादौ मध्ये चान्ते च व्यवस्थितमिति क्रियापदमेव दीपकाख्यमलंकरणमाख्यातम् VakroJī. 178. 4; JayaMa. 9. 2 (*on* 1. 1); (पदार्थाभिनयः) आदौ मध्येऽन्ते वा यथावसरं करणम् AbhinBhā. i. 96. 5 (*on* 4. 62); SaṅkarKāBh. 64. 24 (*on* ii. 1. 35); 97. 20 (*on* ii. 3. 28); 114. 25 (*on* ii. 4. 51); SyādvāMañ. 20 (2); वाक्यस्यादिमध्यान्तेषु वर्णक्रमेण ... भवत्पदं कार्यम् ManvaVi. 139. 4 (*on* 2. 49); 126. 19 (*on* 2. 32); JīvanVi. 7. 20; देवमीमांसाशास्त्रस्यान्ते ... विष्णुर्ब्रह्मेत्युदितम् NyāySu. (Ja.) 93A. 3 (*on* i. 1. 1); VedāntKau. 54. 13 (*on* i. 2. 9); संज्ञकसंग्रहस्यान्ते पातसाहिनामावलिः

PurāPraSaṁ. 135. 1; बृहदारण्यके ... इत्यारभ्य य एवं वेद इत्यन्ते संदेहः AṇuBh. 97. 17 (*on* i. 3. 42); 58. 11 (*on* i. 1. 10); 75. 18 (*on* i. 3. 6); सामब्राह्मणे ... दैवतमन्ते उक्तम् VīraMi. (Paribhāṣā.) 89. 11; MīmāKau. iii (2). 230. 1 (*on* ii. 2. 19); BhāṭṭCan. 95. 13 (*on* xv. 4. 2); LalitāSaBh. 13. 28 (*on* 30); वक्तव्यमन्ते प्रस्तावनाविधेः SāhiSā. 1. 43; **2Ei** last syllable or letter अन्तश्च TaiPrāti. 7. 16; 13. 15; VājaPrāti. 2. 64; कर्षात्वतो घञोऽन्त उदात्तः P. vi. 1. 159; थथलि च सेटीडन्तो वा P. vi.1. 196; vi. 1. 200; vi. 1. 220; vi. 2. 51; viii. 4. 20; अस्थिदधिसक्थ्यक्ष्णामन्नन्तष्टादौ Kātan. ii. 2. 13; SiddhaHe. i. 4. 3; यमिरमिनम्यादन्तानां सिरन्तश्च Kātan. iii. 7. 10; SiddhaHe. iv. 4. 86; JaineVyā. v. 4. 115; अन्तक्षुभ्नादीनाम् ŚākaṭāVyā. i. 2. 54; तिथीशानामन्ता अमृतवर्णाः चत्वारः ParāTri. 224. 11; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 30; SaraKaṇṭhā. 282. 28; ĪśānŚiPa. ii. 58. 1; MugdhaBo. 2. 19 (5. 20); 3. 100 (26. 2); 9. 46 (109. 17); अन्त्यस्तूपान्त्येन उपान्तस्त्वन्तेन ... विनश्येते TarkBhā. (Ke.) 72. 15; ङ्यन्तस्योत्तरपदस्यान्तो नकारो न भवति PariVṛ. (Sī.) 67. 3; दीधीवेव्योरन्तस्य लोपः स्यात् PrakriKau. ii. 214. 8; PāṇiTaVāNaMā. 115. 16; टुक् पर्यायेणाद्यन्तयोर्मा भूत् LaŚabdeŚe. i. 57. 3; i. 102. 1; [Loc.] at the last syllable or letter स्वरादिरन्त ओकारः ĀśvaŚS. II. i. 11. 11; यथाक्षरे ... प्लुतमाद्यन्तयोर्भवेत् SaṁgīRā. iii. 11. 2 (5. 22); **2Eii** final syllable having acute accent अन्तः P. vi. 2. 92; vi. 2. 143; ŚākaṭāVyā. ii. 1. 124; **2Eiii** final word मालेषीकेष्टकस्यान्तस्य च भारितूलचिते ŚākaṭāVyā. ii. 2. 80; **3** extreme or highest limit (of abstract notion) नहि ते अन्तः शवसः परीणशे RV. i. 54. 1; न यस्य ... आपश्चन शवसो अन्तमापुः RV. i. 100. 15; i. 167. 9; v. 15. 5; न ते अन्तः शवसो धायि RV. vi. 29. 5; इन्द्र ... न शत्रुरन्तं विविदद् युधा ते RV. vii. 21. 6; TaiS. VII. iv. 15. 1; KāṭhS. v. 4. 4 (iii. 163. 2); न ते ... देवं महिम्नः परमन्तमाप RV. vii. 99. 2; नहि ते शूर राधसोऽन्तं विन्दामि सत्रा RV. viii. 46. 11; x. 54. 3; अन्तो वै त्रिवदन्त एतदहः AitĀ. I. v. 3. 9; I. v. 3. 17; न दोषाणाम् ... अन्तो गम्यः ṚPrāti. 14. 28; परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति ब्रह्मणः BaudhDS. ii. 10. 66; अन्तो नास्ति पिपासायाः MahāBhā. iii. 2. 44; SūktiRa. 200. 5; वैतरणी नाम नदी ...। अत्र गत्वा सुखस्यान्तं दुःखस्यान्तं प्रपद्यते MahāBhā. v. 107. 14; नास्त्यन्तो विस्तरस्य मे MahāBhā. vi. 32. 19 = BhagGī. 10. 19; MahāBhā. vi. 32. 40 = BhagGī. 10. 40; नान्तं गच्छामि हर्षस्य MahāBhā. vii. App. 3. 18 (6); शोकस्यान्तं न पश्यामि MahāBhā. viii. 5. 32; नान्तं सर्वविवित्सानां गतपूर्वोऽस्ति कश्चन MahāBhā. xii. 171. 17; xii. 156. 23; तीर्णस्य तरमाणस्य बलस्यान्तो न विद्यते Rāmā. vi. 339* (4); नान्तः शक्य प्रभावस्य वक्तुम् ...। गोविन्दस्य HariVaṁ. 101. 3; 105. 5; विद्यते सागरस्यान्तो दानस्यान्तो न विद्यते LaŚātāSm. 148 = BallaC. 77. 14; ऋषयोऽपि पदार्थानां नान्तं यान्ति पृथक्त्वशः। लक्षणेन तु सिद्धानामन्तं यान्ति विपश्चितः ŚābaBh. 434. 12 (*on* ii. 1. 32); त्रैलोक्यमपि ... गुणानामशकं गन्तुमन्तमात्मसमुद्भवः PadmP. (Ra.) 5. 198; नान्तं गुणानामगुणस्य जग्मुः BhāgP. i. 18. 14; यतो यस्य बुद्धेर्निवृत्तिः स तस्यान्तः TaiUBh. 236. 11 (*on* 2. 1); योषित्क्रीडा सुखस्यान्तर्ग(?न्तो ग)र्वाढ्यं यौवनं किल SvātmPra. 66; यद् भवेत् ... पुण्यं तस्यान्तो नैव गण्यते KulārT. 9. 31; आपदां बहुलत्वात्तु विस्तारो नान्तमृच्छति ParaS. 28. 42; प्रतिमास्थापने यागे फलस्यान्तो न विद्यते AgniP. 38. 32; न कर्मफलभोगानामन्तः कुत्रापि विद्यते PārāSū. 31. 13; TattvPradī. (A.) 19. 3 (*on* 1. 15); धनस्यान्तो न विद्यते BhaviP. 168B. 14 (i. 116. 43); नान्तो ह्यस्य विलासस्य गम्यते विबुधैरपि ĀdiP. 13. 11; अनन्तानन्तपारस्य नान्तः पूजाविधेः PadmP. iv. 90. 2; v. 17. 47; स्वप्नस्यान्तो अवयवविशेषो विषयतया Kiraṇā. 275. 15; वेदाः ... नान्तं जानन्ति यस्य ते। तं स्तौमि PañcaRā. (Nā.) i. 1. 7; दृष्टोऽयमन्तः स्तवने न तेषाम् Viṣāpahā. 31; गुणानां वर्ण्यमानानां कोऽप्यन्तं नास्य लब्धवान् DvyāśraKā. 1.194; सुवर्णौषधाम्बुवस्त्राद्यैः। अन्तो नास्ति जनानाम् ... तार्प्यमाणानाम् EI. vi. 97. 38; प्रयुक्तस्यापि दम्भस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति Pañcā. 57. 3; VetāPañ. (Śi.) 6. 15; 11. 40; KathāK. 55. 26; तेषां फलस्य पुण्यानां नान्तं पश्यामि SātvaT. 7. 3; न ते विष्णो ... महिम्नः परमन्तमाप BrahmSūBh. (Ma.) 4A. 1 (*on* i. 1. 2); तस्य धर्मस्य ब्रह्माप्यन्तं न विन्दति RasRaSa. 12. 87; वैमानिकनिकायेन पश्यतापि प्रयत्नतः। उपलेभे बलस्यान्तो नाग्रे नानु न पार्श्वतः Surath. 9. 89; मम पूजाविधानस्य नान्तोऽस्ति AdhyāRā. iv. 4. 11; तस्यानन्दादीनामन्तमप्राप्य मनसा सह वाचो निवर्तन्ते VedāntRaMañ. 1. 4 (60. 10); बलस्यान्तम् ... कामी लोको न पश्यति SimhāDvā. 30. 5; नैवान्तस्तद्विकल्पानां तद् दृश्यं कविकर्मणि SāhiSā. 2. 134; [Loc.] at the extreme limit अन्तेषु रेभिरे धीराः MahāBhā. v. 98. 96; **4A** conclusion, culmination, completion or termination एतं स्वर्गं गमयान्तमग्ने AV. xii. 3. 34; अन्तो गतिः KauṣīBr. 26. 14 (126. 16); TaiBr. I. iii. 8. 5; सोऽन्तमेवापश्यत् GopBr. i. 5. 8 (122. 8); अन्तो हि यज्ञस्य समिष्टयजुः ŚatBr. III. i. 3. 6; प्राप्यान्तं कर्मणस्तस्य ŚatBr. XIV. vii. 2. 8; BṛĀraU. iv. 4. 6; ChāgU. 5. 11; क्रिया त्वेव प्रवृत्ते ह्यन्तमगत्वावस्थाने दोषः ĀśvaŚS. II. vi. 4. 22; अर्जुनः ...। युद्धस्यान्तमभीप्सन् ... अभिजगाम तम् MahāBhā. iii. 40. 40; v. 27. 15; नान्तः ... कर्मणः शक्यते गन्तुं हृषीकेशस्य MahāBhā. vii. 10. 26; वैशस्यान्तं गतवांश्चापि पार्थः MahāBhā. viii. 1177* (2); viii. 20. 28; xii. 171. 21; कर्मणामस्य ... नान्तं संख्यातुमुत्सहे MahāBhā. xiii. App. I. 16 (238); बृहस्पतिरिन्द्राय ... शब्दपारायणं प्रोवाच नान्तं जगाम MahāBh. i. 5. 26 (*on* i. 1. 0); अङ्गदोऽन्तं तपसोऽपि गत्वा ... यमुनामगच्छत् Saund. 7. 33; ManuSm. 1. 73; न शक्यमस्य नाट्यस्य गन्तुमन्तम् NāṭyaŚā. 6. 5; अयमन्योऽन्तो विधीयते ŚabaBh. 1965. 10 (*on* x. 5. 52) HāriS. i. 1. 13; पूर्वशरीराणामादिर्नास्ति उत्तरेषामपवर्गोऽन्तः NyāyBh. 23. 1 (*on* i. 1. 9); तदासेचनकं तृप्तेर्नास्त्यन्तो यस्य दर्शनात् AmaK. 2130; PrajāSm. 1. 162; शिष्योऽध्याप्यो गतो यावदन्तं तन्त्रार्थकर्मणाम् AṣṭāSaṁ. i. 5. 5 (1. 2); MālaMā. 6. 26; सिद्धास्तेषामन्तोऽत्र जन्मनः PāraS. 19. 544; BṛĀraUBhVā. iv. 4. 244; अनाहूतेषु यद्दत्तम् ... तस्यान्तो न भविष्यति VedavyāSm. 4. 27; KāvyālaṅSāSaṁ. 2. 3 (2*); सः मनोरथानाम् ... अगच्छदन्तम् RāmC. 18. 69; Bhām. 656. 3 (*on* iii. 3. 44); AbhinBhā. ii. 423. 14 (*on* 18. 32); SaraKaṇṭhā. 176. 7 = 632. 5; आन्तादैन्द्रवायवशुक्राग्रयणानां व्यतिषङ्गेणाग्रत्वमनेन वचनेन विधीयते ŚāstrDī. 738. 17 (*on* x. 5. 25); BrahmP. 11. 48; NyāyMa. 333. 1; ĪśānŚiPa. ii. 16. 112; सुधाकणानामपरः प्रकारो योऽन्तः कपित्थादिविकत्थनस्य ŚrīKaC. 1. 37; नान्तः सोपानधावने KhaṇḍanKhā. 568. 1; PañcT. 2. 77 (245. 6); Pañcā. 164. 9; Mitā. 204. 21 (*on* 2. 183); [Loc.] at the conclusion, culmination, completion or termination अवं स्य शूराध्वनो नान्तेऽस्मिन्नः RV. iv. 16. 2; AV. xx. 77. 2; द्वादशरात्रस्यान्ते स्थालीपाकं श्रपयित्वा ... जुहुयात् SāmaViBr. i. 2. 7; तस्या अन्ते यज्ञपुच्छम् (कर्तव्यम्) ĀśvaŚS. I. vi. 11. 2; I. ii. 16. 3; II. vi. 15. 8; ŚāṅkhāŚS. i. 12. 4; प्रकृतेः पूर्वोक्तत्वादपूर्वमन्ते स्यात् ĀpaŚS. xxiv. 4. 15; तस्यान्ते श्वः सुत्या LāṭyāŚS. i. 4. 13; DrāhyŚS. i. 4. 17; LāṭyāŚS. i. 10. 16; DrāhyŚS. iii. 2. 21; BaudhGS. iii. 13. 4; अन्ते गां दद्यात् VārāGS. 9. 5; बलिहरणस्यान्ते ... तामा[शा]सीत VārāGS. 17. 19; बलिहरणस्यान्ते कामं प्रब्रुवीत GobhiGS. i. 4. 28; ii. 10. 48; iii. 2. 32; VaikhāGS. 1. 19; नित्योऽग्निः पुरस्तात् स्विष्टकृदन्ते JaimiGS. 1. 3 (4. 5); सुकृतस्य च कर्मणः। ... तस्यान्ते सुखमेधते MahāBhā. v. 36. 52; ŚatTrayī. 651; अन्ते वा कर्मणः कां ते गतिं प्राप्ताः MahāBhā. xviii. 5. 5; iii. 46. 31; vi. 29. 19 = BhagGī. 7. 19; JyotiVe. 37; भ्रंशमन्ते न पश्यसि Saund. 11. 29; अन्ते वा कृतकालत्वात् MīmāSū. x. 6. 28 = x. 6. 30; v. 2. 17; v. 2. 23; v. 3. 6; v. 3. 9; ix. 1. 32; x. 5.4; अग्निहोत्रं च जुहुयादाद्यन्ते द्युनिशोः ManuSm. 4. 25; 1. 74; अङ्कान्त एव चाङ्को निपतति यस्मिन् प्रयोगमासाद्य NāṭyaŚā. 19. 115; DaśRū. 1. 62; BhāvPra. (Śā.) 218. 19 (7); SāhiDa. 294. 4; SāhiSā. 4. 1; यत्राप्येकस्तदनु बहवस्तत्र चान्ते न चैकः ŚatTrayī. 171; KaviKaṇṭhā. 5. 1 (77); तेनोक्तं रुदितस्यान्ते मुनिना सत्यभाषिणा Prati. 6. 15; SvapnVā. 5. 10; स्पर्शमात्रजननाद्रोमाञ्चकरमन्ते ... आच्छुरितकम् KāmSū. 119. 6 (2. 4); 80. 23 (2. 1); 82. 11 (2. 1); 152. 7 (2. 7); सः। आददे वचसामन्ते ... सुताम् KumāSaṁ. 6. 87; विधेः सायंतनस्यान्ते स ददर्श तपोनिधिम् RaghuVa. 1. 56; कालेन तपसोऽन्ते वै वयं सद्धर्ममास्थिताः JayāS. 1. 9; ब्रह्मसंज्ञोऽहमेवाग्रे तथान्ते च परः पुमान् ViṣṇuP. i. 19. 86; v. 38. 62; अजेन ... सृष्टमिदं तथैवान्ते च संहृतम् MārkP. 4. 39; एतेषां तुर्यगे चान्ते यदि रोगस्तदा मृतिः HāriS. ii. 6. 17; पापैर्दृष्टे बलवति मरणं वर्षस्यान्ते ... मुनिगदितम् Bṛhajjā. 6. 12; कृतस्यान्ते गता अमी (वत्सराः) SūrySi. 1. 47; अन्ते च वामदेव्यस्य गानं कुर्यात् GobhiSm. 1. 127; तस्मिंश्च त्रयोविंशतेः शरदामन्ते संत्यक्तवति मर्त्यलोकम् ... तदात्मजं प्रजा पालकमलंचकार AvantiKa. 179. 5; दद्यात् ... सूपमन्ते च पैतृके LaghvāśvaSm. 23. 54; अनुरसस्तु रसेनाभिभूतत्वादव्यक्तो व्यक्तो वा किंचिदन्ते AṣṭāSaṁ. i. 92. 16 (1. 17); AṣṭāHṛ. i. 9.4; परैः कृतकानामन्तेऽवश्यं हेतुनिबन्धनविनाशोपगमात् HetuBiṬ. 76. 24; तत् ... मायायां वर्तते चान्ते MṛgendraT. i. 8. 5; यो विश्वं निर्दहत्यन्ते PāraS. 5. 26; आदावन्ते च मध्ये च लक्षपूर्तौ विशेषतः। न पूजयति चेत्कान्तां तदा विघ्नैः स लिप्यते KulaCūT. 3. 54; स्तोत्राणि च जपित्वान्ते देवदेवमनुस्मरेत् ParaS. 3. 61; उद्गाता ... आत्मानम्। अन्ततः अन्ते उपसृत्य स्तुवीत ChāndoUBh. 36. 11 (*on* i. 3. 12); आदावन्ते च मध्ये च जनो यस्मिन्न विद्यते ... स देशो विजनः AparoAṇu. 110; ŚatŚlo. 100; आदावन्ते च ... गायत्रीमावर्तयेत् ŚaṅkhaSm. 12. 8; प्रारम्भात् प्रभृति स्यन्दः क्लेदात्मा ...। अन्ते तु नरवत्तासां विसृष्टेर्मूर्च्छनासुखम् RatiRaha. 3. 10; JayaMa. 87. 11 (*on* 2. 1); KandaCū. ii. 1. 43; कुर्यादभ्युदयं नायकस्यान्ते Kāvyālaṅ. (Ru.) 16. 18; अन्त आत्मेत्युपासीत तथैवोपासनश्रुतेः BṛĀraUBhVā. i. 4. 776; TaiUBhāVā. 67. 15(1); (सादृश्यकल्पना)

अन्तेऽपि सा किं नानुमीयते PañcPā. 26. 7 (*on* i. 1. 1); IṣṭaSi. 27. 9; अन्ते च चित्तैः स्तोत्रैश्च तं संतोष्य कृती भवेत् TantrRā. 12. 29; विषमज्वरः … त्र्यहाद् द्व्यहं ज्वरयति ह्यादावन्ते च मुञ्चति RugVi. 2. 39; NyāyKa. 50. 19; (चूर्णम्) भक्तादौ मध्यतोऽन्ते (खादेत्) SiddhYo. 27. 40; 69. 29; SaraKaṇṭhā. 12. 6; 447. 7; BhaviP. 7B. 13 (i. 2. 85); तपसोऽन्ते सिद्धिलाभे मुखकान्तिः … सतः ĀdiP. 2. 34; GaṇeP. ii. 155. 37; VedāntSā. (Rā.) 243. 6 (*on* iii. 1. 8); ते तस्यान्ते … शिव त्वन्मयत्वं भजन्ते EI. xxv. 180. 35; PāñcaRā. (Nā.) i. 2. 5; TriṣaŚaPuC. i. 2. 580; दृष्टश्चासौ अन्ते निगमने व्यवस्थितः (दृष्टान्तः) TārkiRa. 324. 7; HammīMaMa. 5. 2 (?3); आदावन्ते च सावित्रीम् (पठेत्) HārLa. 196. 12; BrahmSūBh. (Ma.) 72A. 4 (*on* iv. 3. 5); VasiS. 3. 2; सर्वानुगतधर्माणामन्ते हि स्वत्वमिष्यते AnuVyā. 41A. 4 (*on* iii. 2. 1); विश्वम् … अन्ते प्रलयं प्रयाति TarkSaṁ. (Ā.) 1. 5; ManvaVi. 457. 23 (*on* 4. 10); 1455. 25 (*on* 11. 223); आदौ च वहते वातो मध्ये पित्तम् …। अन्ते च वहते श्लेष्मा नाडिकात्रयलक्षणम् NāḍiVi. 16; BhojaPra. 4. 4; RasRaSa. 28. 39; पशुयागाः … भिन्नदेशाः … सवनीयः सुत्याकाले आनुबन्ध्यस्त्वन्ते ArthSaṁ. 80. 6; MīmāNyāPra. 237. 22; जारणं च हेम्नोऽन्ते RaseCin. 3. 28; यद्भावानुभवः स्यान्निद्रादौ जागरस्यान्ते PraboSu. 160; BhartṛNi. 1. 3; TantrSa. 3. 9; VīraBhā. 1. 83; MīmāKau. ii. 27. 21 (*on* ii. 3. 4); i. 35. 13 (*on* i. 3. 7); गन्धलेपापकर्षणे … अन्ते जलेनापि (शौचम्) VīraMi. (Āhnika.) 48. 11; KaliVid. 28; MayūMāli. 822. 6 (*on* xi. 3. 7); BālamBha. ii. 1. 4 (*on* 2. 1); **4B** two ends (of an year) यथा प्रवृत्तस्यान्तौ समेतौ स्यातामेवमेवैतौ संवत्सरस्यान्तौ KauṣīBr. 5. 1 (18. 8); **4C** [Loc.] **i** finally, lastly, in the course of time तमेतदुद्गाता यजमानमोमित्येतेनाक्षरेणान्ते स्वर्गे लोके दधाति JaimiUBr. iii. 13. 8; iii. 13. 10; देव एकः। तस्याभिध्यानात् … अन्ते विश्वमायानिवृत्तिः ŚvetāU. 1. 10; गृहे गूढोत्पन्नोऽन्ते ज्ञातो गूढजः BaudhDS. ii. 2. 22; भगवान् देवः (v. l. भगवानन्ते) … । हिनस्ति भूतैर्भूतानि MahāBhā. iii. 31. 35; xiii. App. I.1 (145); अन्ते हि क्षयदर्शनात् ŚābaBh. 90. 1 (*on* i. 1. 20); NyāyMañ. i. 200. 8; PañcPā. 26. 7 (*on* i. 1. 1); भक्तस्य … जलं पीतम् … अन्ते करोति स्थूलत्वम् AṣṭāSaṁ. i. 23. 4 (1. 6); i. 66. 23 (1. 10); AṣṭāHṛ. i. 13. 37; i. 13. 39; भ्रातरमस्या वा … अनुरञ्जयेत्। अन्ते च स्वाभिप्रायं ग्राहयेत् KāmSū. 230. 4 (3. 5); 331. 22 (6. 3); पक्तिर्दशायाः क्रमादन्ते लग्नदशा शुभा Bṛhajjā. 8. 9; YogYā. 2. 6; NyāyVār. 31. 9 (*on* i. 1. 3); आदौ तु मन्दमन्दानि … अन्ते स्नेहायमानानि संगतानि बुधैः सह CāṇaRāNīŚā. 8. 135 (Add. 4) = Subhāṣi. 254; आदावप्युपचारचाटुविनयालंकारशोभान्वितम् … बीभत्समन्ते च यद्दूरे वोऽस्त्वकुलीनसंगतम् Tantrākhyā. 30. 31; PañcT. 1. 108 (106. 13); Pañcā. 74. 8; राज्यलक्ष्मीः …। स्वाराधिताप्यन्ते विप्रलम्भिनी Tantrākhyā. 120. 9; PañcT. 3. 115 (5) (367. 14); Pañcā. 227. 2; AvantiKa. 165. 7; 174. 11; द्रक्ष्यसि पारमष्टादशानां कारणानामन्ते च मृत्युमुखमिति DaśKuC. 58. 19; 49. 3; सर्वाः प्रजाः … अन्ते च सत्प्रतिष्ठाः ChāndoUBh. 380. 17 (*on* vi. 8. 4); अन्ते … अधर्मलब्धधनवत् कष्टं न किंचित् स्थितम् DaśāvaC. 1. 48; 7. 132; सा ते पत्नी भवेदन्ते TriṣaŚaPuC. i. 1. 599; HariC. (Pa.) 57; उच्चैरुड्डीयमाना नतिमन्ते वहति या ŚārṅgaPa. 2702; सर्वस्यावधिभूतं यत् प्राप्यमन्ते Subhāṣi. 423; 1036; BṛBrahmaS. i. 3. 17; अन्ते महान् वर्षः KathāK. 2. 23; **ii** at the last or future time आदौ मध्ये तथान्ते च हरिः सर्वत्र संस्थितः ĀdiP. 7. 55; **4Di** goal, purpose, motif अन्तो वै महदन्त एतदहः AitĀ. I. v. 3. 6; अन्तो॑ वा॒चः AitĀ. V. iii. 2. 4; यं यमन्तमभिकामा भवन्ति ChāndoU. viii. 1. 5; viii. 2. 10; अन्तं धीरा निषेवन्ते मध्यं ग्राम्यसुखप्रियाः MahāBhā. v. 88. 95; नास्यान्तमवगच्छमि Rāmā. ii. 78. 2; श्रुतस्य यायादयमन्तमर्भकः RaghuVa. 3. 21; अन्ताय धावति BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1163; भवन्तश्च सूत्रस्यान्तं पृष्टवन्तः SarvaDaSaṁ. 2. 321; ŚivārkaMaDī. ii. 80. 24 (*on* ii. 2. 17); **4Dii** result, outcome अस्य पापस्य भवेदिहान्तः MahāBhā. i. 71. 39; द्वावेतौ (v. l. द्वावन्तौ) ह्यस्य कर्मणः MahāBhā. iii. 33. 47; राजा वर्षसहस्रेण तस्यान्तमधिगच्छति MahāBhā. xii. 72. 28; स मार्गमाणः कामानामन्तम् …। विश्वाच्या सहितो रेमे HariVaṁ. 22. 34; BrahmP. 12. 37; अन्तो हि कर्मणामस्य दृष्टपूर्वो न HariVaṁ. 97. 39; BṛĀraUBhVā. ii. 4. 414; अन्तः फलम् ŚrutaPra. ii. 38. 8 (*on* i. 3. 13); नाटकस्य नाट्यमन्तं नयतीति नायकः NāṭaLaRaK. 257; BṛBrahmaS. ii. 1. 47; **5A** large number, i. e. hundred thousand millions धे॒नवः॑ स॒न्त्वेका॑ च श॒तं च॑ … न्य॑र्बुदं च॒ समु॒द्रश्च॒ मध्यं॒ चान्त॑श्च TaiS. IV. iv. 11. 4; VājaS. 17. 2: VājaS. (K.) 18. 3; अ॒न्ता॑य॒ स्वाहा॑ TaiS. VII. ii. 20. 1; TaiBr. III. viii. 16. 4; HirPiMe. xxix. 2. 7; अन्त आर्भवः Kṣudra. 2 (82-85); अर्बुदैरर्बुदशतैर्मध्यैश्चान्तैश्च वानराः … आगमिष्यन्ति Rāmā. iv. 37. 33; VāyuP. ii. 39. 98; निखर्वपद्मशङ्खाब्धिमध्यमान्तपरार्धकाः ŚukraNi. 2. 393 [*n*. Vaija. 188. 29 and ŚabdaRa. (Vā.) 2528]; [Loc.] at the large number अन्ते सीद परार्धे सीद KāṭhS. 39. 6 (iii. 124. 3); BaudhŚS. ii. 395. 2; ĀpaŚS. xvi. 31. 1; **5B** total amount, whole number or quantity, APTE; **6Ai** death deified, Death अन्ता॑य बहुवा॒दिने॒मन॒न्ताय॒ मूकं॑म् VājaS. 30. 19; VājaS. (K.) 34. 19; TaiBr. III. iv. 13. 1; **6Aii** death अन्त॒ं वा एष आ॒त्मनो॑ गच्छति। यस्ताम्यति TaiBr. I. iv. 4. 2; I. iv. 4. 5; त॒था नान्तमेति त॒था ज्योग् जीवति ŚatBr. V. ii. 2. 4; तदु निषिद्धमिव भवत्यन्तस्य रूपम् JaimiBr. 3. 165; 3. 265; प्रयोग आन्तात् ŚāṅkhāŚS. iii. 1. 9; अन्तान् मानन्तं गमय ŚāṅkhaŚS. vi. 8. 9; Rāmā. ii. 183* (2); BuddhaC. 3. 58; दुर्जयोऽन्ताय शोथः CaraS. i. 18. 27 (1941 Ed.); मत्वा सत्यमस्यान्तं जीवितास्मि RaghuVa. 12. 75; न यस्य जन्मने धाता यस्य चान्ताय नान्तकः ViṣṇuP. v. 7. 52; vi. 8. 60; अशुभशुभैः संदृष्टे वर्षचतुष्केण निर्दिशेदन्तम् Sārā. 10. 22; ममाप्यन्तं प्रतीक्षस्व VeṇīSaṁ. 5. 335; ŚiśuVa. 1. 67; निषीद संप्रत्ययमन्तमेषि RāmC. 22. 13; 20. 96; पात्रेषु किं देशादिवदनियम उत तेषामेवान्ताद् धारणम् ŚāstrDī. 826. 19 (*on* xi. 3. 13); DvyāśraKā. 13. 22; YudhiVi. 7. 131; यदि मम वचनं व्यभिचरति तदा … ममाप्यन्तो भविष्यति PuruṣPa. 140. 9; YogVā. v. 44. 22; GoviBh. 154. 4 (*on* ii. 3. 21) [KośaKaTa. 1.6383]; [Loc.] at the end (of life), at death यं यं वापि स्मरन् भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम्। तं तमवैति MahāBhā. vi. 3. 6 = BhagGī. 8. 6 (Rā. अन्तकाले); धनानि तेषां भ्रष्टानि नान्ते जनयन्ति तापम् BuddhaC. 11. 5; Saund. 11. 51; अन्ते संजायते हिक्का श्वासो वा CaraS. vi. 17. 7 (1941 Ed.); सोऽप्यस्तमन्ते देहस्य प्रयात्येषोऽखिलक्रमः MārkP. 76. 34; BrahmāṇḍP. ii. 36. 47; अन्ते श्रीललितादेव्याः सायुज्यमतिदुर्लभम् LalitāSa. 294; ममाप्यन्ते … एष वृत्तान्तः Śāk. 6.25 (4); इहलोके सुखं भुक्त्वा चान्ते मोक्षमवाप्नुयात् KāliViT. 5. 39; जन्मलाभः परः पुंसामन्ते नारायणस्मृतिः BhāgP. ii. 1. 6; विश्वं यावद् विभाति … तावच्चैतन्यमेकम् … यतोऽन्ते तदात्मावशेषम् ŚatŚlo. 62; सः … शतायुरन्ते शिवलोकमेति UmāMaSt. 13; DakṣiMūSt. 19; ŚivBhuSt. 37; लभेत् स्कन्दसायुज्यमन्ते नरः सः Subrahma. 33; BṛKathāŚloSaṁ. 15. 81; अन्ते चानशनं कृत्वा स्वर्गलोकं समागतः EI. xviii. 96. 13; YaśasCam. ii. 398. 10; निन्दन्तो लुब्धतां तेषामन्तेऽन्ये भुञ्जते धनम् DarpDa. 2.5; CauraPañ. 10; अन्ते संतोषदं विष्णुं स्मरेत् CāruCaŚ. 99; 94; 97; म(मु)मुक्ष(क्षु)पदवीमंते च सः प्राप्तवान् EI. ii. 306. 8; Mānaso. ii. 6. 638; नन्दाद्रीन्दुगुणास्तथा शकनृपस्यान्ते कलेर्वत्सराः GrahaGa. 8. 26; VasaViKā. 1. 55; ŚatDū. 136. 24; Yādavā. 11. 51; प्रहृष्टहृदयः परलोकमन्ते यो गन्तुमिच्छति स रक्षति शीलमेव SūktiRa. 180. 9; पत्युरमिलने चान्ते दीक्षा ग्राह्या त्वयार्हती UttaKuC. 204; ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 93; मोक्षश्चान्ते शाक्यसिंहेन दृष्टः PurāPraSaṁ. 106. 12; NītiMañ. 87; AṇuBh. 235. 9 (*on* iii. 3. 29); TristhaSe. 4. 14; ĀryāŚ. 3; HariVi. 4. 72; CitraPaC. 555; RasGaṅ. 652. 12; GaṅgāL. 34; NītiPra. 8. 94; **6Aiii** Lord of the degree of sine, Yama (राश्यंशकेन्द्राणाम्) कमलानलान्तरवयः … बलदेवसमीरणौ PañcSi. 1. 24; **6Bi** end, destruction, annihilation अन्त॑मेष य॒ज्ञस्यं गच्छति। यस्या॒ग्निमनु॑द्धृ॒त॒ꣳ सूर्यो॒ऽभ्युदे॑ति TaiBr. I. iv. 4. 6; II. i. 11. 1; द्रोणपुत्रः …। नैषामन्तं गतवान् पाण्डवानाम् MahāBhā. i. 1. 145; जनमेजयः। सर्पसत्रेण सर्पाणां गतोऽन्तम् MahāBhā. i. 13. 1; अन्तः कामं कुलस्यास्तु न शक्ष्यामि निवारितुम् MahāBhā. ii. 66. 36; ii. App. I. 21 (444); iii. 186. 110; v. 32. 27; न रूपमस्य … उपलभ्यते … नान्तो न चादिः MahāBhā. vi. 37. 3 = BhagGī. 15. 3 (Rā. विनाशः); MahāBhā. vi. 55. 100; vi. 102. 68; vii. 112. 42; तं पापकर्माणम् … नयाम्यन्तम् … राधेयम् MahāBhā. viii. 50. 31; ix. 23. 15; बलहीनाः … अन्तं गच्छन्ति MahāBhā. xii. 289. 16; अन्तश्चाकाशमेव स्यात् … यदि राजा न पालयेत् MahāBhā. xii. 68. 20; xii. 199. 18; चकारान्ताय स रिपोः सज्यमन्यन्महद् धनुः Rāmā. iii. 27. 18; ii. 47. 14; (पुरुषः) नास्यादिरन्तो मध्यो वा विद्यते TattvSa. 123. 7 (*on* 3); BṛĀraUBhVā. ii. 3. 169; LiṅgaP. i. 4. 56; (शिशुपालः) भगवतान्तमुपनीतः ViṣṇuP. iv. 15. 15; MārkP. 6. 4; YogYā. 4. 39; NyāyVār. 419. 4 (*on* iii. 2. 14); MāṭhVṛ. 84. 10 (*on* 71); पत्तीनां राक्षसोऽन्तं नयतु बलम् MudrāRā. 2. 14; महताप्यर्थसारेण यो विश्वस(?सि)ति शत्रुषु। … तदन्तं तस्य जीवितम् Tantrākhyā. 59. 6; Hitopa. 1. 66 (FN. 6); स्वयंकृतप्रसादस्य तस्य …। समयावधिमप्राप्य नान्तायालं भवानपि ŚiśuVa. 2. 110; 11. 59; 12. 55; करोति विग्रहं कामी कामिष्वन्ताय चात्मनः BhāgP. iii. 31. 29; BrahmSūBh. (Śaṅ.) 541. 16 (*on* iii. 1. 8); उच्छित्तिः … अन्तः BṛĀraUBh. 668. 2 (*on* iv. 5. 15); 292. 15 (*on* ii. 3. 6); GītāBh. (Śaṅ.) 30. 8 (*on* 2. 18); हरेर्नः … प्रपदयुगमिदं प्रापयेत् पापमन्तम् ViṣṇuPādāSt. 17; BrahmSūBh. (Bhā.) 82. 11 (*on* i. 4. 21); चकाङ्क्ष स्मरमोहहेतुं बलाद् ग्रहीतुम् … एत्य सान्तम् RāghPāṇ. (Dha.) 5. 15; 10. 35; Nyās. ii. 45. 19 (*on* v. 1. 114) = PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. v. 1. 114 (97. 15); प्रसूता नागवनिता मत्ता चान्ताय भूपतेः ViṣṇuDhaP. ii. 164. 77;

VarāP. 24. 28; अशुद्धिरन्तश्च चितिशक्तौ पुरुषे न स्तः TattvVai. 6. 15 (*on* 1. 2); न हि शब्दस्यान्तक्षयौ धीसिद्धौ NayaVi. 246. 2 (*on* i. 1. 8); YogVā. v. 80. 17; VedāntDī. 46. 16 (*on* i. 3. 9); देवक्या यः समुत्पद्यते सुतः। स सुरैर्निश्चितोऽन्ताय ... जीवितस्य ते DaśāvaC. 8. 19; YogŚā. 4. 63; ब्रह्मादीनां त्वमन्तादी तवाद्यन्तौ न कश्चन DvyāśraKā. 5. 137; (वज्रे) यवे पीते कुलस्यान्तः Mānaso. ii. 4. 418; पालयित्वा परिव्रज्यामन्तं कृत्वा च सोऽभवत् ... सुराधिपः PārśvC. 7. 498; SindūPra. 90; PuruṣPa. 216. 11; भुव्यतनोदन्तेन द्विषतां स यशांसि Nalo. 1. 14; बीभत्सुः ...। अहिसुतयेरावन्तं सुतमाप ... अरावन्तम् YudhiVi. 2. 23; 4. 92; 6. 14; अन्तं नाशं गच्छतीत्यन्तगः Subodhi. 91. 27 (*on* 2. 212); BālamBha. ii. 305. 15 (*on* 2. 212); AdhyāRā. vi. 13. 6; YogVā. v. 80. 17; पापस्यान्तो भविष्यति VetāPañ. (Śi.) 1. 1; BhārCam. 1. 20; LalitāSaBh. 65. 32 (*on* 100); मुकुन्दः ... कालयवनस्य ... अचीकरदन्तम् UpadeŚ. 60; [Loc.] at the destruction तन्त्वादिवदन्ते पटादिषु (अवस्थान्तरम्) NyāyKa. 34. 8; **6Bii** destruction or annihilation personified, i. e. destroyer लोकानामिह सर्वेषां त्वं कर्ता चान्त एव च MahāBhā. i. 7. 18; iii. 13. 15; अहमादिश्च ... भूतानामन्त एव च MahāBhā. vi. 32. 20 = BhagGī. 10. 20; MahāBhā. vi. 32. 32 = BhagGī. 10. 32; MahāBhā. x. 17. 9; EI. vi. 30. 10; त्वम् ...। आदिश्चान्तश्च VāmaP. 47. 117; BrahmP. 40. 54; 40. 63; AdhyāRā. vi. 13. 6; **6C** cessation, removal or cure यदा चर्मवदाकाशं वेष्टयिष्यन्ति मानवाः। तदा ... दुःखस्यान्तो भविष्यति ŚvetāU. 6. 20; समरे निहतास्तस्मात् सर्वे मणिमता सह (v. l. शापस्यान्तो भवेत्तदा) MahāBhā. iii. 159. 34; xii. 3. 22; xii. 273. 30; xiv. 91. 38; Saund. 18. 37; दिदृक्षुरन्तं कुष्ठस्य खदिरम् ... प्रयुञ्जीत स्नानपानाशनादिषु SuśruS. iv. 9. 70; MeghDū. 16*; HaṁsDū. (Vā.) 120; स्वप्ने दुःखं महद् दृष्टं यस्यान्तो नोपलभ्यते MārkP. 8. 164; PāśSū. 140. 14; NītiSā. 10. 15; अभिमुखनिहतस्य सतः ...। उभयबलसाधुवादः श्रवणसुखोऽस्त्येव चात्यर्थम् (v. l. उभयबलसाधुवाद-श्रवणसुखस्यैव नास्त्यन्तः) ŚatTrayī. 208; Subhāṣi. 2272 (v. l.); एकस्य दुःखस्य न यावदन्तं गच्छामि ... तावद् द्वितीयं समुपस्थितं मे Tantrākhyā. 88. 5; PañcT. 2. 85 (263. 4); Pañcā. 171. 12; Hitopa. 1. 164; MahāP. 99. 155; दुःखस्यान्तं चिकीर्षसि NyāyMañ. ii. 70. 15; BṛKathā-Mañ. i. 1. 66; BrahmP. 178. 181; ŚrīKaC. 5. 54; सार्थम् ... प्रैक्षिष्टापद्य सुतनुराधावन्तम् Nalo. 3. 50; PañcDa. 12. 67; YogVā. ii. 10. 18; PurāPraSaṁ. 6. 9; अद्य कान्तः कृतान्तो वा दुःखस्यान्तं करिष्यति BallāC. 32. 12 = Kuval. 114 (5); Manmatho. 1. 16 (423. 11); [Loc.] at cessation, removal or cure दुःखमेव कुतः सौख्यं राज्यभ्रष्टस्य ....। दुःखस्यैतस्य (v. l. अन्ते चैतस्य) ...। अवाप्स्यसि सुखम् MahāBhā. v. 8. 22; xii. 26. 24; संनिपातज्वरस्यान्ते कर्णमूले ...। शोथः संजायते CaraS. vi. 3. 287 (1941 Ed.); RugVi. 2. 25; MeghDū. 88; भुक्तिः षष्टिहता स्थितिविमर्ददलनाडिकागुणार्केन्द्वोः आदावृणमन्ते धनमसकृत् तेनान्यथा पाते KhaṇḍKhā. 4. 5; आदावन्ते रुजां ज्ञाने प्रयतेत चिकित्सकः SiddhYo. 1. 6; मानस्यान्ते नयनसलिलैः क्षालितः ... पादपांसुः SaraKaṇṭhā. 654. 15; **6D** dissolution धरा गच्छत्यन्तं धरणिधरपादैरपि धृता ŚatTrayī. 306; रुद्रः साममयोऽन्ताय ViṣṇuP. ii. 11. 13; BrahmāṇḍP. iii. 13. 23; आद्यन्तयोस्त्वमेवैषां (लोकानाम्) हेतुभूतः प्रजापते BṛBrahmaS. iii. 1. 8; [Loc.] at the dissolution वि चैति चान्ते विश्वमादौ स देवः ŚvetāU. 4. 1; MārkP. 81. 56; अङ्गानि च ...। करयोर्विन्यसेत् तुल्यं सृष्ट्यन्तस्थितिषु क्रमात् ĪśānŚiPa. i. 34. 24; सृष्टिकाले पुनश्चान्ते स्तिमितं शून्यतां व्रजेत् AnuVyā. 30A. 6 (*on* 2. 2); अन्ते प्रलयकाले NyāySu. (Ja.) 401B. 8 (*on* ii. 2. 8); **6E** last stage of life गुर्वाचार्यन्तगेषु चेति पाठान्तरम्। तत्रान्तं चरममाश्रमं गच्छतीत्यन्तगो यतिः BālamBha. ii. 305. 14 (*on* 2. 212); [Loc.] at the last stage of life राजर्षीणां हि ... अन्ते वनमुपाश्रयः MahāBhā. xv. 8. 5; xii. 280. 22; (रघूणामन्वयं वक्ष्ये) योगेनान्ते तनुत्यजाम् RaghuVa. 1. 8; = VyaktiVi. 56. 4; PāraS. 15. 11; अन्तेऽथ पुरुषार्थागमो भवेत् ĀdiP. 1. 16 (? 17); YogSā. 13. 13 (1); Nāray. i. 3. 6; विरक्तः ... नृपोऽन्ते मोक्षमन्वियात् ŚukraNī. 1. 31; **6F** [Loc.] at the loss (of wealth) सः ... द्रव्यस्यान्ते पणाय ... दारानात्मोपेतान्यधत्त YudhiVi. 3. 67; **7Ai** final settlement, ascertainment or determination ह्न्त तेऽनया कात्यायन्यान्तं करवाणि ŚatBr. XIV. v. 4. 1 = XIV. vii. 3. 2; BṛĀraU. ii. 4. 1 = iv. 5. 2; ŚatBr. XIV. iv. 3. 10; BṛĀraU. i. 5. 3; नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः। ... दृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः MahāBhā. vi. 24. 16 = BhagGī. 2. 16; दृष्टान्तः दृष्टेन अन्तेन अदृष्टस्य अन्तस्य समीकरणसमाख्यानम् AbhidhSa. 105. 7; BhāgP. x. 47. 33; अन्तो निश्चयो व्यवस्थितिः TārkiRa. 218. 2; VedāntRaMañ. 3. 8 (117. 25); PāñcRāRa. 139. 4; LalitāSaBh. 90. 25 (*on* 125); [Loc.] in the final analysis अन्तेऽज्ञतादिः परमेश्वरे स्यात् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 6. 77; 8. 87; **7Aii** one end or side (of an argument) नित्यत्वमप्येकोऽन्तः अनित्यत्वमप्येकोऽन्तः NyāyBh. 61. 8 (*on* i. 2. 5); **7Aiii** limitation, distinction (अनन्तश्चात्मा) अस्यान्तः परिच्छेदः ... न विद्यते ŚvetāUBh. 105. 5 (*on* 1. 9); अन्तस्यापि मेयत्वेऽतद्धर्मत्वात् IṣṭaSi. 1. 10; 11. 3; अविद्यमानोऽन्तः परिच्छेदो देशतः कालतः स्वरूपतः ... चितः PratyabhiVi. i. 353. 1 (*on* i. 7. 1); PañcDa. 3. 35; **7Aiv** contrasting principle or opinion ब्राह्मणगृहपतीनां कुतूहलशालायां संनिषण्णानाम् ... अयमेवंरूपोऽभूत् अन्तसमुदाहारः GiMS. iii (1). 221. 8 [DBHS.]; **7Bi** limiting condition or state अयं पुरुष एताऽउभावन्तावनुसंचरति स्वप्नान्तं च बुद्धान्तं च ŚatBr. XIV. vii. 1. 18; BṛĀraU. iv. 3. 18; अयं पुरुष एतस्माऽअन्ताय धावति ŚatBr. XIV. vii. 1. 19; BṛĀraU. iv. 3. 19 स्वप्नान्तं जागरितान्तं चोभौ येनानुपश्यति KāṭhU. 4. 4; स्वप्नान्तं मे सोम्य विजानीहि ChāndoU. vi. 8. 19; [Loc.] at the limiting condition अन्ते उपाधौ हृदि परिच्छेदकत्वात् पूजिता LalitāTriBh. 270. 20 (*on* 8); **7Bii** [Loc.] in the entities or elements एष उ एवैषु सर्वेष्वन्तेषु परिख्यायते ChāndoU. viii. 7. 4; NānārthāSaṁ. i. 44. 22; **7Biii** real characteristic or nature कस्माद् भुवो नान्तं सर्वे द्रक्ष्यथ बालिशाः ViṣṇuP. i. 15. 94; आयतान्तः। निरवर्णि ... अस्य ... चमूभिरेकबाहुः ŚiśuVa. 20. 22 (comm. द्राघिष्ठस्वरूपः); तपसि ... द्रुमास्ते तिष्ठन्ति ... अन्तं नयन्तो रजः ŚrīKaC. 4. 56 (comm. स्वरूपं पक्वतां नयन्तः); [Loc.] at the real characteristic or nature अन्ते स्वरूपे तिष्ठति LalitāSaBh. 54. 13 (*on* 88); **8A** last or double-bodied sign of the zodiac मध्ययोराद्यन्तयोर्वा हीनम् JaimiUpaSū. ii. 1. 4; **8B** [Loc.] in the last (meditation) चत्वार्यन्तेऽसुखादुःखोपेक्षास्मृतिसमाधयः AbhidhK. 8. 8; **8C** [Loc.] in the last, i. e. the twelfth house from the *lagna* राहुः करोत्यविधवा ...। अन्ते गुरुर्धनवतीम् BṛSaṁ. 103. 12; 104. 45; **8D** last or youngest आद्यन्तयोर्ज्येष्ठकनिष्ठयोरुपादानात् ... मध्यमोऽपि विवक्षितः Subodhi. 76. 16 (*on* 2. 139); **8E** low caste नान्तपर्वतनामिकाम्। ... उद्वहेत् स्त्रियम् NaraP. 58. 42; [Loc.] in the low caste अन्ते भवोऽन्त्यो यतोऽधमा शूद्रजातिः DīpKa. 73. 7 (*on* 2. 294); **8F** last, i. e. the final (*bījasandhi*) यत्र बीजस्य संहारो यत्रार्थः पर्यवस्यति। सर्वेषां यत्र निष्क्रामः सोऽन्तः SāhiSā. 5. 115; **8G** last portion or remainder, Apte; **9A** name of a season अन्तनामानावृतू भवतः TaiS. VII. iv. 8. 1; **9B** name of a demon (दैत्याः) अन्तः केशमनो भीमः ViṣṇuDhaP. i. 38. 29; **9Ci** name of one of the eight *śaktis* belonging to the first *Āvaraṇa* of *laghimāvyūha* कथितं चाणिमाव्यूहं लघिमाख्यं वदामि ते। श्रीकण्ठोऽन्तश्च LiṅgaP. ii. 27. 102; VīraMi. (Rājanīti.) 385. 8; **9Cii** name of one of the sixteen Rudras belonging to the second *Āvaraṇa* of *mahimāvyūha* एकान्तश्चान्त एव च। ... कथितं महिमा व्यूहम् LiṅgaP. ii. 27. 107; VīraMi. (Rājanīti.) 385. 13; **10** disposition, Apte; **11A** part of the word *samanta-sāman* or *antatriṇidhana* मृज्यमन्तत्रिणिधनायास्ये PuṣpaSū. i. 2. 4; **11B** the word *anta* दिवाविभानिशाप्रभाभास्करान्तानन्तादि ... धनुररुःषु P. iii. 2. 21; Kātan. iv. 3. 23; JaineVyā. ii. 2. 26; ŚākaṭāVyā. iv. 3. 132; SiddhaHe. v. 1. 102; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 4. 31; अन्तात्यन्ताध्वदूरपारसर्वानन्तेषु डः P. iii. 2. 48; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 4. 65; अन्तशब्दोऽयमस्त्येवायववाची MahāBh. i. 197. 16 (*on* i. 2. 10); iii. 278. 18 (*on* vii. 2. 2); iii. 459. 19 (*on* viii. 4. 20); Nyās. i. 151. 19 (*on* i. 2. 10); i. 360. 5 (*on* ii. 1. 46); ii. 689. 14 (*on* vii. 2. 2); Pradī. vi. 94. 15 (*on* vii. 2. 2); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 10 (280. 4); *on* P. vii. 1. 46 (583. 17); *on* P. vii. 2. 2 (653. 14); Prasā. i. 611. 12; LaŚabdeŚe. i. 83. 17; i. 293. 8; i. 542. 26; मध्यान्ताद् गुरौ JaineVyā. iv. 3. 130; ŚākaṭāVyā. ii. 2. 11; SiddhaHe. iii. 2. 21; NyāyVār. 419. 5 (*on* iii. 2. 14); अग्रान्तपश्चादिमद्य CāndraVyā. iii. 2. 83; KāśiVṛ. *on* iv. 3. 23; ŚākaṭāVyā. iii. 1. 80; SiddhaHe. vi. 3. 75; अन्तावोऽधसोऽमः ŚākaṭāVyā. iii. 1. 63; SiddhaHe. vi. 3. 74; अन्तशब्दः समीपवाची Nyās. i. 801. 7 (*on* iv. 1. 1); Pradī. vii. 133. 15 (*on* viii. 2. 78); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 32 (407. 14); *on* P. v. 4. 59 (372. 7); *on* P. vii. 3. 86 (96. 16); Prasā. i. 337. 8; LaŚabdeŚe. ii. 627. 2; अन्तशब्दोऽयं समाप्तौ Nyās. i. 212. 23 (*on* i. 3. 3); i. 342. 20 (*on* ii. 1. 6); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 3 (395. 9); निर्णय इहान्तशब्देनोच्यते GītāBh. (Rā.) 74. 1 (*on* 2. 16); SarvaDaKau. 47. 23; SmṛtiCan. iv. 491. 13; VīraMi. (Āhnika.) 28. 10; Kiraṇā. 92. 7; राद्धसिद्धकृतेभ्योऽन्तः आप्तोक्तिः AbhidhāCin. 242; ŚrutaPra. ii. 21. 25 (*on* i. 3. 9); आद्यन्तशब्दयोरवयवपचनत्वात् PariVṛ. (Sī.) 10. 21; 25. 6; 116. 12; TattvPrakā. 163A. 10 (*on* iii. 3. 1); Vādā. 92. 7; आतिथ्येतिवदन्तशब्दा-भावादित्याशङ्क्यामसत्यप्यन्तशब्दे ... तदन्ततालाभः MayūMāli. 170. 8 (*on* ii. 3. 8); SetuBa. 46. 26; GoviBh. 221. 2 (*on* iii. 3. 1)

अन्त (ánta) *adj.* [*f.*-ā] **i** last यस्यं तीव्रसुतं मदं मध्यमन्तं च रक्षसे। अयं स सोमं इन्द्र ते सुतः ṚV. vi. 43. 2; इमाः साकमन्ता अरंसत AV. i. 17. 3; अन्तमं(?म)ध्यमयोर्नाभ्युदमनुदनिपाते। आद्यात् स्वरितमुपसर्गे NāraŚi.

ii. 7. 6; अन्ते प्रथमे वाहनि विकल्पः स्यात् MīmāSū. xi. 3. 13; इष्टगुणितमिष्टधनं त्वथवाद्यन्तं पदार्धहतम् Āryabh. 2. 19 (37); Kāvyāda. 3. 147; स्मृत्युपस्थितौ तावदिमौ बालचरितस्यान्तेऽध्याये श्लोकौ UttaRāC. 6. 30 (7); ŚārṅgaPa. 2883; नाभ्यन्तरम् ... आद्यन्तैरक्षरैः श्रितम् SāhiSā. 2. 157; **ii** last stage of life कर्मविलयात्, कृते जन्मन्यन्ते ... आसाद्य गिरिशम् DevīPañ. 5. 36; अन्ते वयसि ... अदेहबन्धाय पयः प्रयच्छ SaduktiKa. 28. 30; NemīDū. 13; निस्सङ्गो नाम जटी अन्ते वयसि वर्तमानः ... न कस्यापि सत्कमदत्तं गृह्णाति Bharat. 9A. 5; अन्ते वयसि संजातः इति योऽतीव मे प्रियः ParamāKā. 65. 79.

अन्त (anta) Gr. **i** affix *anta* अयामन्ताल्वाय्येत्न्विष्णुषु P. vi. 4. 55; Kātan. iv. 1. 37; JaineVyā. iv. 4. 55; CāndraVyā. v. 3. 69; SaraKaṇṭhā. (Gr.) vi. 3. 69; SiddhaHe. iv. 3. 85; MugdhaBo. 8. 114 (97. 11); **ii** substitute *anta* for the letter *jh* in the affix (virtually *ant*) झोऽन्तः P. vii. 1. 3 = JaineVyā. v. 1. 3 = CāndraVyā. i. 4. 3 = ŚākaṭāVyā. i. 4. 88 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 1. 3; **iii** present active participle with *anta* at the final position युवुझामनाकान्ताः Kātan. iv. 6. 54; SiddhaHe. ii. 1. 115; **iv** Aorist or Imperfect 3rd person plural termination or ending ह्यस्तनी दिव् ताम् अन् ... त आताम् अन्त SiddhaHe. iii. 3. 9; iii. 3. 11; MugdhaBo. 8. 1 (79. 2); **v** present Ātmanepada 3rd person plural ending धोस् ... ते आते अन्ते MugdhaBo. 8. 1 (78. 20)

अन्तःकक्षा (antaḥ-kakṣā) *f.* interior part of palace, inner apartment प्रविशति नृपस्यान्तःकक्षां जवादरिमुद्गरः SaduktiKa. 203. 27.

अन्तःकक्षान्तरस्थ (antaḥkakṣāntara-stha) *adj.* present inside the inner apartment मामागतं श्रुत्वा दौवारिकपरंपरा। अन्तःकक्षान्तरस्थाय मातुलाय न्यवेदयत् BṛKathāŚloSaṁ. 18. 230.

अन्तःकक्ष्यास्थित (antaḥkakṣyā-sthita) *adj.* present in the inner apartment एवंगते राजन्यन्तःकक्ष्यास्थिता रक्षिणश्चाप्रमत्ता भवन्तु भवन्तः Abhiṣe. 5. 14 (2)

अन्तःकठिनता (antaḥ-kaṭhinatā) *f.* inner hardness (अर्थिजनस्याविधाय कमप्युपकारम्) खदिर ... तव अन्तःसारतया अन्तःकठिनतया किम् comm. *on* YaśasCam. ii. 177. 13.

अन्तःकठिनहृदय (antaḥkaṭhina-hṛdaya) *adj.* having heart hard inwardly दुष्टबुद्धिरन्तःकठिनहृदयः ... तमाह Tantrākhyā. 46. 15.

अन्तःकण्ठ (antaḥ-kaṇṭha) *n.* **1** inside of the throat बहिरायामनं जिह्वादंशोऽन्तःकण्ठकूजनम्। ... क्रोशनं च श्वयच्छुनि AṣṭāSaṁ. ii. 188. 9 (6. 3); AṣṭāHṛ. vi. 3. 15; **2** internal opening (of the womb) जिह्वाक्षिनाभिपृष्ठान्तःकण्ठकोष्ठशिराः स्मृताः Hastyāyur. 190. 23 (2. 11); **3** internal stuttering or stammering गद्गदं श्लिष्टवर्णकम्(v. l. अन्तःकण्ठं गद्गदं स्यात्) KośaKaTa. 1. 1559.

अन्तःकण्ठम् (antaḥkaṇṭham) *adv.* inside the throat हठादन्तःकण्ठं लुठति ... पञ्चमरवः VakroJī. 38. 20.

अन्तःकण्ठशल्यावलोकन (antaḥkaṇṭhaśalyāvalokana) *n.* observation of splinter inside the throat दशाङ्गुलार्धनाहान्तःकण्ठशल्यावलोकने नाडी AṣṭaHṛ. i. 25. 13.

अन्तःकण्ठशल्यावलोकिनी (antaḥkaṇṭhaśalyāvalokinī) *adj. (f.)* observing splinter inside the throat दशाङ्गुलार्धनाहान्तःकण्ठशल्यावलोकने (v. l.°किनी KSS. Ed. 1959 A.D.) नाडी AṣṭāHṛ. i. 25. 13.

अन्तःकन्दलितादर (antaḥ-kandalitādara) *adj.* which has developed regard within the heart अन्तःकन्दलितादरः ...। राधामाधविकामधो ...अस्य ...भवदीयपादकमले प्रेमोर्मिरुन्मीलतु VidaMā. 7. 62.

अन्तःकपाट (antaḥ-kapāṭa) *n.* [Loc.] between (two) panels (of door) स्यादर्गलं तु ...दण्डे चान्तःकपाटयोः ViśvaPra. 155. 82; ViśvaLoK. 340. 62; अर्गला ...कल्लोले दण्डिकान्तःकपोलयोः(?कपाटयोः) NānārthāSaṁ. ii. 50. 36.

अन्तःकपोल (antaḥ-kapola) *m.* [Loc.] between (two) cheeks, i. e. panels (of door) अर्गला ...कल्लोले दण्डिकान्तःकपोलयोः NānārthāSaṁ. ii. 50. 36.

अन्तःकपोलधृत (antaḥkapola-dhṛta) *adj.* held within the cheeks अन्तःकपोलधृतमधुरसलवलुलितलाजकवलैः ... तुरंगमैरुद्भासितम् ...राजकुलम् Kād. 88. 4.

अन्तःकपोलस्थलम् (antaḥkapolasthalam) *adv.* in the middle of the cheek-region लग्नः ...मुद्राङ्कः शितिकन्धरेन्दुशकलेनान्तःकपोलस्थलम्। पार्वत्या ... प्रोन्मृष्टः करपल्लवेन ..पातु वः KāvyPra. 360. 2.

अन्तःकफम् (antaḥkapham) *adv.* with phlegm inside (the chest) प्रसक्तमन्तःकफमीरणेन कासेत्तु शुष्कम् SuśruS. vi. 52. 8.

अन्तःकम्पता (antaḥkampa-tā) *f.* the state of having tremor inside कलयति च यदन्तःकम्पतामूरुकाण्डम् ŚṛṅgāTi. (Ru.) 2. 111.

अन्तःकम्पिता (antaḥkampi-tā) *f.* the state of trembling inside कलयति च यदन्तःकम्पितामूरुकाण्डम् SūktiMu. 39. 16.

अन्तःकर (antaḥ-kara) *m.* [Inst.] through the inner part of the trunk हस्तमुक्षिप्य नागेन्द्रं यन्ता ...। अन्तःकरेण भस्त्रायां ताडनं कारयेत् Mānaso. ii. 3. 310.

अन्तःकरण (antaḥ-karaṇa) *n.* **1Ai** internal organ, mind, heart (also described as the means of knowledge) **ii** internal organ having *sattva* as its main constituent **iii** internal organ personified as bride-groom **iv** (Jain.) internal organ as independent of external organ **Bi** internal organ (of sense) considered threefold as *mahat* or *buddhi*, *ahaṅkāra* and *manas* **ii** internal organ considered twofold as *manas* and *ahaṅkāra* **iii** internal organ considered twofold as *ātman and manas* **iv** internal organ considered fourfold as *manas*, *buddhi*, *citta* and *ahaṅkāra* **v** internal organ considered twofold as *buddhi* and *manas* **vi** internal organ as one of the forms of *ākāśa* and of *āditya* **Ci** internal organ as the principle of Intellect in Sāṅkhya **ii** internal organ as an aggregate of powers of cognition **iii** internal organ as intellect (of the form of *niścaya*) **iv** internal organ having the nature of the function of five actions **v** internal organ having the form and function of both the sense-organ and the organ of action **Di** internal organ as inner self **ii** internal organ as ego **2A** inner mechanism or effort (for producing verbal sound) **B** internal procreation, act of cohabitation **C** act of inclusion **3** the word *antaḥkaraṇa* **4** word used for the number four **5** name of a type of gesture in drama **1Ai** internal organ, mind, heart (also described as the means of knowledge) समाधिनिर्धूतमलस्य चेतसो निवेशितस्यात्मनि यत्सुखं भवेत्। न शक्यते वर्णयितुं गिरा तदा स्वयं तदन्तःकरणेन गृह्यते MaiU. 6. 34; सहान्तःकरणेनैव भक्तियुक्तेन चेतसा। नतपृष्ठशिरोजानुललाटतटहृत्करः। गृहस्थ आचरेन्नित्यं प्रणामम् PauṣkS. 37. 55; 20. 34; धनुर्भृतोऽप्यस्य दयार्द्रभावमाख्यातमन्तःकरणैर्विशङ्कैः। विलोकयन्त्यः ... हरिण्यः RaghuVa. 2.11; तस्मिन् ... कन्यामये नेत्रशतैकलक्ष्ये निपेतुरन्तःकरणैर्नरेन्द्राः RaghuVa. 6. 11; प्रिये अन्तःकरणमिति न खल्ववगच्छामि Vikramo. 4. 71 (2); श्रोत्राद्यव्यापारे स्मृत्युत्पत्तिदर्शनात् बाह्येन्द्रियैरगृहीतसुखादिग्राह्यान्तरभावाच्चान्तःकरणम् PadārthaSaṁ. 89. 12; 263. 6; स्पर्शधर्मः ...। यो वायव्यो गुणस्सूक्ष्मः स च मन्त्रतनौ स्थितः। स चान्तःकरणे चैव संहते स्यात्तदुत्थितः JayāS. 12. 48; त्वमुर्वी सलिलं वह्निर्वायुराकाशमेव च। समस्तमन्तःकरणं प्रधानं तत्परः पुमान् ViṣṇuP. iii. 17. 14; iv. 15. 9; सर्वविषयमन्तःकरणं मनः NyāyBh. 22. 10 (*on* i. 1. 9); विभुत्वे चान्तःकरणस्य पर्यायेणेन्द्रियैः संयोगः NyāyBh. 198. 19 (*on* iii. 2. 8); लग्नस्य शुद्धिः शकुनैर्निमित्तैर्विज्ञायतेऽन्तःकरणेन सम्यक् YogYā. 5. 35; अनुद्धताकारतया विविक्तां तन्वन्तमन्तःकरणस्य वृत्तिम् Kirātā. 3. 3; नरपतिस्तु तच्छ्रुत्वा प्रीयमाणेनान्तःकरणेन तामवादीत् HarṣaC. 180. 12; (मगधराजः) तम् ...अन्तःकरणे कृतनमस्कारम् ...चकर्त AvantiKa. 113. 17; क्षुण्णं यदन्तःकरणेन वृक्षाः फलन्ति कल्पोपपदास्तदैव ŚiśuVa. 3. 59 = VyaktiVi. 102. 24; अहो ... सौजन्यपूतमन्तःकरणमस्य राजन्यपोतस्य MahāviC. 2. 38 (5); 4. 36; दारकद्वयम् ...सचराचराणां भूतानामन्तराणि (v. l. अन्तःकरणानि Kane Ed.) तत्त्वान्युपस्नेहयति UttaRāC. 2. 3 (7); सा पुनर्मम ...अन्तःकरणमाकृष्टवती सर्वथा MālaMā. 1. 221; (भगवती) इयं हि मम आविर्भवन्ती प्रथमं प्रियायाः सोच्छ्वासमन्तःकरणं करोति MālaMā. 3. 53; SaraKaṇṭhā. 385. 7; ताः ...चेष्टाः ...यास्वन्तःकरणस्य बाह्यकरणव्यापाररोधी क्षणादाशंसापरिकल्पितास्वपि भवत्यानन्दसान्द्रो लयः MālaMā. 5. 45; KāvyPra. 103. 3; SūktiMu. 43. 13; SāhiDa. 172. 1; अये, किमप्युत्साहवर्धनाय प्राग्भवीयमनुस्मारितमन्तःकरणमनयोः AnargharRā. 2. 43 (3); सान्तःकरणस्य प्रपञ्चस्यैकायनमनन्तरमबाह्यं कृत्स्नं प्रज्ञानघनं व्याचक्षाणः परमात्मानमेवैनं गमयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 262. 13 (*on* i. 4. 10); 'दशेमे पुरुषे प्राणा आत्मैकादशः' इति, आत्मशब्देन च अत्र अन्तःकरणं परिगृह्यते, करणाधिकारात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 500. 10 (*on* ii. 4. 6); मनसः अन्तःकरणस्य संकल्पविकल्पलक्षणस्योपाधेरनुवर्तनात् ĪśopBh. 10. 1 (*on* 4); अन्तःकरणेनैकेन चक्षुर्भूतेन रूपं पश्यति श्रोत्रभूतेन शृणोति AitUBh. 289. 9 (*on* 5. 2); चैतन्यं, पृथिव्यादीनामन्यतमस्य सर्वेषां विपरिणतानां वा धर्मो न भवति, तथा श्रोत्रादीनामन्तःकरणस्य च धर्मो न भवतीति ब्रह्मणो रूपमिति ब्रह्म रूप्यते चैतन्येन KenUBh. 43. 1 (*on* 2. 1); मनः मनस्यनविशिष्टमन्तःकरणं वाचः भूयः ChāndoUBh. 423. 11 (*on* vii. 3. 1); आहारशुद्धौ सत्यां तद्वतोऽन्तःकरणस्य सत्त्वस्य शुद्धिः नैर्मल्यं भवति ChāndoUBh. 467. 11 (*on* vii. 26. 2); मनुते अनेनेति वा मनः अन्तःकरणं तदभिमानी तन्मयः, तल्लिङ्गो वा TaiUBh.

204. 6 (*on* 1. 6); मृत्युः ...संकल्पादिलक्षणमन्तःकरणमकुरुत BṛĀraUBh. 21. 7 (*on* i. 2.1); अन्तःकरणस्य ...नवधा शक्तिः ŚvetāUBh. 78. 8 (*on* 1. 4); यतचित्तात्मा चित्रम् अन्तःकरणम्, आत्मा बाह्यः कार्यकरणसंघातः GītāBh. (Śaṅ.) 129. 16 (*on* 4. 21); एकाग्रचित्तनिर्ध्याता। ...निरन्तरव्याप्तिविषयीकृतचैतन्यं यस्य तत्तादृशं चित्तमन्तःकरणं येषां तैः ... निर्ध्याता LalitāTriBh. 266. 5 (*on* 6); ज्ञानमेव हि सा बुद्धिर्न चान्तःकरणं मतम् SarvaSiSaṁ. 4. 3; 5. 23; अजितस्यान्तरिक्षस्वरूपे तस्मिन्नस्माकमन्तःकरणमतिमुदा क्रीडतात् क्रोडभागे ViṣṇuPādāSt. 25; सदा यस्यैवान्तःकरणमपि शंभो तव पदे स्थितम् ...स च सुखी ŚivāL. 12; चिदेव देहस्तु चिदेव लोकाश्चिदेव भूतानि चिदिन्द्रियाणि कर्ता चिदन्तःकरणं चिदेव चिदेव सत्यं परमार्थरूपम् SvātmPra. 19; स्मृतिश्च बाह्येऽर्थे बाह्यवादिनाम्, अबाह्यवादिनां तु अबाह्येऽन्तःकरणे IṣṭaSi. 289. 3; तद्यान्तःकरणं सुसूक्ष्मवपुषा तिष्ठद्बहिः सर्वदा SaṁkṣeŚā. 2. 135 (ii. 85. 27); तस्मादन्तःकरणस्य तदुपाधिकजीवस्य वाज्ञानाश्रयत्वाभावेऽपि ...युक्तमेव तद्गतत्वेनाज्ञानस्य स्फुरणम् PañcPra. 67. 4; 69. 4; अन्तःकरणस्य च रागाद्युपहतवृत्तित्त्वात् BrahmSūBh. (Bhā.) 3. 4 (*on* i. 1. 1); तस्योर्जितेनातिरवेरवद्यं नैवेक्षतेऽन्तःकरणं ममापि RāmC. 3. 42; 4. 16; 22. 45; 23. 56; तयोस्तदत्यादरतस्तदानीं विशोकमन्तःकरणं बभूव RāmC. (App.) 38. 32; 40. 33; अन्तःकरणं मनः NyāyMañ. ii. 62. 111; ManuBh. i. 471. 7 (*on* 5. 108); ज्वलन्निवान्तःकरणेन ...सः (भीमः रामः वा) RāghPāṇ. (Dha.) 5.50; प्रमातेति विधा त्वेका तदन्तःकरणं परा। बहिःकरणमन्या च चतुर्थी भावभूमिका LakṣmīT. 6. 35; अन्तःकरणमात्मेति यदज्ञानाद्विमोहितैः। भण्यते रामनाथं तम् ... प्रणमामि SkandP. iii (1). 49. 38; क्रोडीकृतम् ...(पीडया) निबिडमन्तःकरणम् TilaMañ. 42. 13; 142. 6; 279. 16; (मुनिकुमारकयुगलम्) अनुस्मरणस्मेरान्तःकरणम् YaśasCam. i. 143. 8 (comm. अन्तःकरणं मनः); ii. 8. 3; अनुपनीतं हि चक्षुः स्फुटितपिण्डगण्डमिव महतीं करोति विचिकित्सामन्तःकरणस्य YaśasCam. ii. 65. 3; ii. 337. 26; सांख्या ह्यन्तःकरणस्य मनसो वृत्तिविशेषं धर्ममाश्रिताः Kāśi. i. 160. 16 (*on* 2. 195); NyāyRa. 105. 20 (*on* 2. 195); इन्द्रियज्ञानं नाम उपदेशान्तःकरणेन्द्रियादीनि ... उपलब्धिसंकरादीन् ... प्रवर्तते TattvPradī. (A.) 54. 6 (*on* 1. 41); अन्तःकरणस्याध्यस्तात्मभावस्य धर्मान् ... आत्मन्यध्यस्यति Bhām. 30. 16 (*on* i. 1. 1); यत्खलु पुण्डरीकस्थमन्तःकरणं तस्मिन्विशुद्धे ...ब्रह्मावलोक्यते Bhām. 214. 7 (*on* i. 3. 15); क्रियते वलयेनास्या मणिबन्धे गतागतम्। कार्श्याग्रभूमिमाप्तायास्त्वय्यन्तःकरणेन च NavaSāC. 16. 40; यत्रान्तःकरणमहमिति उल्लेखेन विषयान् वेदयते सोऽहंकारः RājMār. 8. 15; न चासत्यपि बहिरिन्द्रियेऽन्तःकरणेन गृह्यताम् NyāyRa. 181. 23 (*on* 4. 151); अन्तःकरण एव निसृष्टार्थं पठितमपि नूनमनेनैव UdaySuKa. 29. 16; निर्वापिकेयमन्तःकरणस्य ...दीर्घिका UdaySuKa. 48. 25; 64. 4; 71. 7; धीमतां किमनूह्यमन्तःकरणस्य UdaySuKa. 100. 28; 109. 15; सर्वोपनिषदां भावं सर्वं शशविषाणवत्। देहोऽहमिति संकल्पं (यत्कुरुते) तदन्तःकरणं स्मृतम् TejoBiU. 5. 89; विविधोपायैरपि अविद्याकार्याण्यन्तःकरणान्यतीत्य कालाननु तानि जायन्ते TripāMaNāU. 365. 26 (4); 366. 25(5); सदाचारादखिलदुरितक्षयो भवति। तस्मादन्तःकरणमतिविमलं भवति। ततः सद्गुरुकटाक्षमन्तःकरणमाकाङ्क्षति TripāMaNāU. 367. 10(5); हृद्यन्तःकरणं ज्ञेयं शिवस्यायतनं परम्। हृत्पद्मं वेदिका तत्र लिङ्गमोङ्कारमिष्यते ŚivU. 1. 24; अन्तर्यामी ...। यदान्तःकरणैर्युक्तः स्वेच्छया विचरत्यसौ। सुप्त इत्युच्यते SaurP. 46. 17; उपपन्नः ...अन्तःकरणेन संयुक्तसमवायनिबन्धनैकोपलम्भगोचरभावः NyāyMa. 12. 7; शमोऽन्तःकरणस्य ...नियमनम् GītāBh. (Rā.) 500. 4 (*on* 10. 4); तद् यदेतास्ववस्थासु सव्यापारमेकमनुवर्तते, यदाश्रया चानुभववासना तदन्तःकरणमुपारूढोऽर्थः NyāyKuA. i. 51. 4; स्वातन्त्र्येण योऽन्यस्मिन् शरीरे योगयुक्तितः अन्तःकरणमाविश्य प्रविशेदिन्द्रियाणि KathāSaSāg. viii. 2. 60; अश्रद्धाक्षिप्तमनयोरन्तःकरणम् PraboCan. 3. 15 (56.11); तव ... प्रेमस्तिमितमधुरस्निग्धमुग्धा न दृष्टिर्दृष्टेत्यन्तःकरणमसकृत् ताम्यति त्र्यम्बकस्य SubhāRaK. 5. 12; SaduktiKa. 22. 28; कामयितरि जनयितरि भ्रातरि च पुरुषमात्रपरमन्तःकरणम् KaumuMi. 10. 3 (44); (मनसः सत्यमुच्यते) मनसोऽन्तःकरणस्य सत्यं यथादृष्टार्थविवक्षा (शुद्धिहेतुः) Aparā. 927. 26 (*on* 3. 33); तान्वैतानानग्नीनात्मनि समारोप्य मनोऽन्तःकरणं मोक्षे मोक्षोपाये पारिव्राज्ये कुर्यात् (वानप्रस्थः) Aparā. 946. 16 (*on* 3. 55); 978. 16 (*on* 3. 80); 982. 5 (*on* 3. 91); शरीरं च बध्यतेऽन्तःकरणेन Aparā. 1028. 9 (*on* 3. 202); छम्बडित्यन्तःकरणाभिमुख्ययोः GaṇRa. 1. 7 (18); Prasā. i. 312. 11; श्रीदेवसूरेः ...वाणीमाकर्ण्य ...उद्विग्नमुद्योतकरोक्तावन्तःकरणम् MudriKu. 5. 11 (3); अस्य कवेः किमपि कौतुकप्रमोदमेदुरम् अन्तःकरणं यदेवंविधाः सरसशीतलाः सूक्तयः PrasaRā. 1. 21 (1); अज्ञानान्तःकरणतद्धर्मेच्छादिषु शुक्तिरजतादिषु च लक्षणातिव्याप्तिस्तदवस्था TattvPradī. (Ci.) 10. 9; विज्ञानमन्तःकरणम् VedāntKa. 194. 23 (*on* i. 3. 42); अन्तःकरणस्य केन वा मालिन्यम् ŚrutaPra. iA. 48. 11 (*on* i. 1. 1); ज्ञानसिद्धिः। तत्कारणं चान्तःकरणमेवासन्नत्वात् NyāyKu. 73. 19; 124. 4; अन्तःकरणं पञ्चेन्द्रियाण्यात्ममात्रा च तदवच्छिन्नेति सप्त ManvaVi. 27. 18 (*on* 1. 9); ननु वागिन्द्रियेण शब्द उच्चार्यते स कथमन्तःकरणेन सर्वेन्द्रियसाधारणेन व्यपदिश्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 34 (318. 11); अन्तःकरणस्य बहिरिन्द्रियतन्त्रत्वेन बाह्येऽर्थे स्वातन्त्र्येण प्रवृत्त्यनुपपत्तेः SarvaDaSaṁ. 1. 77; यद्विरुद्धधर्माध्यासः कारणभेदश्चेति न्यायेन कर्तृकरणभूतयोरात्मान्तःकरणयोः... संभेदासंभवात् SarvaDaSaṁ. 16. 106; मन एकमेवान्तःकरणम् NyāySiA. 194.11; मनो दशेन्द्रियाध्यक्षं हृत्पद्मगोलके स्थितम्। तद्यान्तःकरणं बाह्येष्वस्वातन्त्र्याद्विनेन्द्रियैः PañcDa. 2. 12; ननु मिथ्यार्थेऽन्तःकरणमिन्द्रियसंप्रयोगं नापेक्षते VivaPraSaṁ. 19. 4; मनश्शब्दो हि तत्त्वेऽन्तःकरणे च वर्तते TattvPrakā. 114A. 13 (*on* ii. 3. 16); न चानेनान्तःकरणशरीरेन्द्रियविषयाणाम् ...मिथ्यात्वं सिध्यति NyāySu. (Ja.) 26B. 12 (*on* i. 1. 1); 65A. 9 (*on* i. 1. 1); प्राणमनोविज्ञानशब्दानामपि वाय्वन्तःकरणबुद्धिलक्षणप्रसिद्धार्थतां परित्यज्य NyāySu. (Ja.) 131A. 5 (*on* i. 1. 6); 323A. 2 (*on* ii. 2. 1); 327A. 10 (*on* ii. 2. 1); न द्वितीयः अन्तःकरणेऽतिव्याप्तेः Vādā. 19. 5; मुक्तानां निरतिशयस्वरूपानन्दानुभवसाधनं बाह्यकरणनिरपेक्षमन्तःकरणमस्ति BrahmSūBh. (Śrī.) i. 124. 1 (*on* i. 1. 2); ii. 142. 14 (*on* ii. 3. 19); अन्तःकरणं च मे सुमहतीमालम्बते निर्वृतिम् PārvPa. 1. 8; बुद्धितत्त्वम् ...आत्मादिसंनिकर्षादुत्पन्नम् अन्यदेव त्वदभ्युपगतादन्तःकरणात् Upask. 163. 14 (*on* iii. 1. 18); दिक्पतयोऽभिवीक्ष्य तम्। विदर्भभूपालसुताविलोकनाभिलाषमन्तःकरणेन तत्यजुः Nalābhyu. 4. 6; तद् भूयमन्तःकरणे प्रयाते तदङ्गसौन्दर्यनिमग्ननेत्राः। ...महीभुजश्चित्रगता इवासन् Nalābhyu. 5. 22; VedāntSa. (Sa.) 33. 4; अन्तःकरणबहिःकरणाभ्यां दुर्ज्ञातं तत्तमो जानीयात् ManvaMu. 508. 17 (*on* 12. 29); धर्मिसमसत्तस्य ज्ञातृत्वस्याभावो हेतुरिति चेन्न। तादृशज्ञातृत्ववत्यन्तःकरणे तदभावासिद्धेः Nyāyāmṛ. 69A. 7; 215A. 6; 507B. 6; 580B. 4; बाला ...। किंत्वन्तःकरणेनेयं प्रबुद्धेवाभवत्तदा KathāKau. 2. 34; धर्माधर्मवासनाश्रयतया प्रतिपुरुषमन्तःकरणं नित्यम् YogSā. 71. 7 (4); यस्त्वेकान्ती तस्य स्नेहोत्कर्षेणान्तःकरणमेकस्मिन्नेव रूपे पर्यवसितम् AṇuBh. 216. 11 (*on* iii. 3.7); 299. 19 (*on* iii. 4. 49); संन्यासयोगात् ...। अत्र पञ्चम्यान्तःकरणे संस्कारविशेषाधायकत्वं च प्रतीयते संन्यासस्य AṇuBh. 277. 4 (*on* iii. 4. 17); आत्मन एकत्वेऽपि सुखदुःखाद्याश्रयाणामन्तःकरणानां भेदाभ्युपगमात् SiddhāBi. 17. 1; अन्तःकरणं चक्षुर्वत्तेजोऽवयवि AdvaiSi. 478. 4; अन्तःकरणधीवासनोपरक्ताज्ञानोपाधिभेदेन जीवेश्वरविभागः SiddhāLeSaṁ. 71. 9; कोऽप्यन्तःकरणस्य हन्त नितरां स्पन्देन मन्दं वपुः। ...प्रायोऽयं श्वसितीति बोधविषयं प्राप्नोति रोमोद्गमैः CaitaCa. 50. 10 (2); मुण्डकोपनिषन्मन्त्रे प्राणान्तःकरणेन्द्रियभूतानां क्रमो विवक्षित इति ज्ञायते ŚivārkaMaDī. ii. 135. 13 (*on* ii. 3. 15); किमिदमिन्द्रियत्वं यद्ज्ञानेन्द्रियकर्मेन्द्रियान्तःकरणेष्वनुगतं मुख्यप्राणाद्य व्यावृत्तम् ŚivārkaMaDī. ii. 181. 6 (*on* ii. 4. 15); कथमयमुग्रसेनः ...अतिरभसचलितेनान्तःकरणेनोत्तिष्ठमानोऽपि परिसरोपसन्नसेवागतानेकराजलोकोपदिष्टाभिषिक्ताचारविरोधनिरुद्ध इवास्ते KaṁVa. 7. 12 (27); अप्रियवादिषु राज्ञामन्तःकरणानि भिद्यन्ते AdbhuDa. 5.19; अन्तःकरणेनैव सुखादिज्ञानम् SarvaMaSaṁ. 3. 17; तत्त्वज्ञानेन शक्तेरन्तःकरणस्य वा निवृत्तिः SiddhāTa. 2. 17; अन्तःकरणतद्धर्मसुखादिदेहतद्धर्मादिकार्याणामानन्त्येन विनिगमकाभाव एव ...विनिगमकः SiddhāTa. 13. 9; निरवयवस्यान्तःकरणस्य परिणामात्मिका वृत्तिः कथम् VedāntPari. 33. 1; नन्वन्तःकरणस्येन्द्रियतयातीन्द्रियत्वात् कथं प्रत्यक्षविषयता VedāntPari. 38. 4; SiddhāSi. i. 2. 8; मनोऽन्तःकरणम् VīraMi. 894. 6 (*on* 3. 177); ममान्तःकरणे नित्यं विहरेतां जगद्गुरू RasGaṅ. 272. 13; अनिच्छतान्तःकरणेन निर्गमं विना शिवाराधनमन्यकर्मसु। स राज्यतन्त्रं सकलं च केवलैश्चकार बाह्यैः करणैर्महीपतिः ŚivLī. 5. 49; प्रागन्तःकरणममुष्य केवलं ये प्राजानन् भुवि नवनीतनिर्मितं ते ŚivLī. 6. 33; अन्तःकरणमिव महायोगिनाम् ...भद्रासनमधितिष्ठन्तम् ...अधिगम्य भगवन्तं पितामहम् NīlaVi. 41. 19; अद्राक्षुरपि तत्र ते ...आनन्दमन्तःकरणस्य ...रत्नाकरम् NīlaVi. 49. 5; 96. 1; इदानीं मदीयमन्तःकरणं दुरन्तचिन्तोदधौ निमज्य Jīvān. 151. 5; योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः। चित्तं नामान्तःकरणम् Jīvān. 463. 1; ParamāKā. 44. 32; LalitāSaBh. 75. 22 (*on* 113); 'शक्तिविपर्ययात्' इति सूत्रेणान्तःकरणस्य कर्तृत्वे करणशक्तिविपर्ययापत्तिरुक्ता न युज्यतेति चेत् सत्यम् VaiyāBhū. 109. 12 (*on* 24); महता माहात्म्यशालिना ... आशयेनान्तःकरणेन। ...कर्षन् आकर्षन् AlaṅkāMañ. 6. 3; यदेव तावदाकर्णयितुमावयोरद्भुतजलनिधिमग्नमन्तःकरणम्, तदेव ...कथयतु Mukundā. 207 (9); प्रकृतिविकृतिभावोऽप्यन्तःकरणस्येकारबुद्धिमपहाय यकारबुद्धिकरणादुपपद्यते VaiyāSiMañ. 193. 7; 189. 4; अन्यगतोत्पत्त्यादेरन्यत्रारोपे बीजं तु अन्तःकरणस्य रागादिदोष एव VaiyāSiMañ. 220. 7; अपाङ्गैरब्जानामपहरति सर्वस्वमबला बलाद्यूनामन्तःकरणमियमास्कन्दयति ŚṛṅgāSar. 37; मरुन्नीरूपोऽन्तःकरणमणु तार्क्ष्यः श्रुतिमयो वयं पश्यामः Manmatho. 2. 13 (431. 6); अन्येऽन्तःकरणेनावच्छिन्नं जीवं बभाषिरे VedāntSiSūMañ. 1. 41; **1Aii** internal organ having *sattva* as its main constituent आकाशादिगताः पञ्च सात्त्विकांशाः परस्परम्। मिलित्वैवान्तःकरणमभवत्सर्वकारणम् SarvaVeSāSaṁ. 342; ईशः ...भूतसत्त्वांशभागत्रयसमष्टितोऽन्तःकरणमसृजत् PaiṅgU. 422. 2; सत्त्वसंशुद्धिः सत्त्वस्यान्तःकरणस्य रजस्तमो-

भ्यामसंस्पृष्टत्वम् GītāBh. (Rā.) 607. 12 (*on* 16. 1); यद्यप्यन्तःकरणं त्रिगुणात्मकं भासते, तथापि सत्त्वमेवास्य मुख्यमुपादानकारणम् JīvanVi. 61. 20; तद्यान्तःकरणं विभो तव बलात् सत्त्वांश एवासृजत् Nārāy. ii. 5. 7; **1Aiii** internal organ personified as bride-groom अनुमितिं नाम कन्यकामजनयत्। तामिमां दारिकाम्, अन्तःकरणाय बादरायणी ...दातुमारभते AmṛUda. 3. 8 (6); **1Aiv** (Jain.) internal organ as independent of external organ, JainaL. 88.B; **1Bi** internal organ (of sense) considered threefold as : *mahat* or *buddhi*, *ahaṅkāra* and *manas* अन्तःकरणं त्रिविधम् ...त्रिकालमाभ्यन्तरकरणम् SāṁkhyaKā. 33; अन्तःकरणमिति बुद्ध्यहंकारमनांसि, त्रिविधं महदादिभेदात् SāṁkhyaKāBh. 21. 12 (*on* 33); अन्तःकरणबहिःकरणानि त्रयोदश तन्मात्राणि पञ्च च MāṭhVṛ. 58. 3 (*on* 40); 46. 2 (*on* 29); ज्ञानात्मकं ह्यन्तःकरणं महदादि Bṛha. 221. 5 (*on* i. 1. 5); त्रिधान्तःकरणं स्मृतम् LakṣmīT. 5. 78; देहश्च सर्वः प्राकृत उक्तः। तन्मध्ये महदहंकारमनांसि ज्ञानात्मकमन्तःकरणमुक्तम् NayaVi. 211. 11 (*on* i. 1.5); अन्तःकरणं बुद्धिमनोऽहंकृतिः क्रमशः ParamāSā. 19; मन एव हि चित्तं च मनोऽहंकार एव च। मन एव महद्बन्धं मनोऽन्तःकरणं च तत् TejoBiU. 5. 101; एतस्मादीश्वरात् प्राणमनसेन्द्रियाणां महदहंकारमनोरूपप्रकारवतश्चान्तःकरणस्य ...सूक्ष्मानवयवान् ManvaVi. 24. 16 (*on* 1. 16); सांख्यैस्त्रेधोक्तमन्तःकरणमिह मनोबुद्ध्यहंकारभेदात् TattvMu. 11. 37; **1Bii** internal organ considered twofold as *manas* and *ahaṅkāra* सान्तःकरणा बुद्धिः सर्वं विषयमवगाहते यस्मात् SāṁkhyaKā. 35 (comm. अन्तःकरणे मनोऽहंकारौ); विशिष्टलिङ्गभूतेन्द्रियाणि अविशिष्टलिङ्गतन्मात्रान्तःकरणानि लिङ्गमात्रं बुद्धिः RājMār. 20. 7; 29. 22; **1Biii** internal organ considered twofold as *ātman* and *manas* आत्मा मनश्च तद्विधैरन्तःकरणमुच्यते NītiSā. 1. 35; **1Biv** internal organ considered fourfold as *manas*, *buddhi*, *citta* and *ahaṅkāra* अन्तःकरणमात्मनः। मनोबुद्धिरहंकारश्चित्तं च परिकीर्तितम् ŚāraTi. 1. 36 (comm. अन्तःकरणस्यैव चातुर्विध्यमाह मन इत्यादिना); अन्तःकरणं मनो बुद्धिर्विज्ञानं चित्तमिति च अनेकधा तत्र तत्राभिलप्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 465. 5 (*on* ii. 3. 32); निगद्यतेऽन्तःकरणं मनो धीः अहंकृतिश्चित्तमिति स्ववृत्तिभिः ViveCū. 95; तदन्तःकरणं वृत्तिभेदेन स्याच्चतुर्विधम्। मनो बुद्धिरहंकारः चित्तं चेति तदुच्यते SarvaVeSāSaṁ. 344; NityoNi. 66. 11; अन्तःकरणस्य चाधुनापि बहुदूरदेशागमनानुभवात् VaiyaSiMañ. 206. 5 (comm. चत्वारि अन्तःकरणानि); **1Bv** internal organ considered twofold as *buddhi* and *manas* सर्वाणि च तानि इन्द्रियाणि ...अन्तःकरणे च बुद्धिमनसी ...सर्वेन्द्रियग्रहणेन गृह्यन्ते GītāBh. (Śaṅ.) 384. 15 (*on* 13. 14); द्विधान्तःकरणं बुद्धिर्मनः कार्यवशादिह SarvaSiSaṁ. 12. 45; संशयात्मकं मनः, निश्चयात्मिका बुद्धिः, इत्येकमन्तः[मेवान्तः]करणमुभयथा व्यपदिश्यते PañcPra. 30. 5; ते बुद्धिमनसी द्वे अन्तःकरणे वेदान्तवादिन इच्छन्ति BrahmSūBh. (Bhā.) 72. 10 (*on* i. 4. 1); अन्तःकरणद्वयसंयोगवत् इति चेत् न।... न हि श्रुत्यवष्टम्भेन अन्तःकरणस्य कामादिगुणवैशिष्ट्ये दृष्टे तत्संयोगे यथोक्तं साध्यं सिध्यति TarkSaṁ. (Ā.) 50. 23; तस्य च ज्ञानशक्तिप्रधानोंऽशोऽन्तःकरणम्। तच्च बुद्धिर्मन इति द्विधा SiddhāBi. 96. 6; **1Bvi** internal organ as one of the forms of *ākāśa* and *āditya* अथाकाशोऽन्तःकरणमनोबुद्धिचित्ताहंकाराः। वायुः समानोदानव्यानापानप्राणाः TriBrU. 1; असावादित्यो ब्रह्म। आदित्योऽन्तःकरणमनोबुद्धिचित्ताहंकाराः। आदित्यो वै व्यानः समानोदानोऽपानः प्राणः SūryU. 509. 27; **1Ci** (Philo.) internal organ as the principle of Intellect in Sāṅkhya तेनान्तःकरणस्य (बोधो भवति) SāṁkhyaPraSū. 1. 64 (Bh. महदाख्यबुद्धेः); अन्तःकरणस्य तदुज्ज्वलितत्वाल्लोहवदधिष्ठातृत्वम् SāṁkhyaPraSū. 1. 99; GītāBh. (Śaṅ) 52. 12 (*on* 2. 44); प्रधानस्य विकारो महदाख्यमन्तःकरणं चित्तापरपर्यायं बुद्धिः NyāyKa. 171. 18; चित्तशब्देन अन्तःकरणं बुद्धिमुपलक्षयति TattvVai. 3. 3 (*on* 1. 1); Kiraṇā. 258. 11; बुद्धेर्विषयनिश्चयहेतोरन्तःकरणस्याव्यक्तात्प्रधानादुत्पत्तिः Aparā. 1015. 4 (*on* 3. 179); ततो बुद्धेरहंकारस्य ज्ञानक्रियाकर्तृत्वाभिमानिनोऽन्तःकरणस्य संभवो जन्म Aparā. 1015. 5 (*on* 3. 179); अनुभूतिमदात्मयोगतोऽन्तःकरणे सा व्यपदिश्यतेऽनुभूतिः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 15. 100; सूक्ष्माणि महाभूतान्यसवः पञ्चेन्द्रियाणि पञ्चैव। षोडशमन्तःकरणं तत्संघातो हि लिङ्गतनुः PraboSu. 112; सैव महत्तत्त्वमन्तःकरण-मित्युच्यत SiddhāMu 26. 26 (*on* 49); पञ्च तन्मात्राः अन्तःकरणमहंकारः ...इति पञ्चविंशतितत्त्वानि सांख्याः संचक्षते ŚivārkaMaDī. i. 509. 13 (*on* i. 4. 1); तस्यैवान्तःकरणस्य सर्वसंमतकारणस्य तदुपादानकारणत्वमेव युक्तं लाघवात् सर्वविकारेष्वन्तःकरणस्यैवान्वयव्यतिरेकाभ्यां च SāṁkhyaPraBh. 13. 36 (*on* 1. 19); प्राणश्चान्तःकरणस्य वृत्तिभेद इति वक्ष्यति SāṁkhyaPraBh. 77. 16 (*on* 2. 10); ज्ञानशक्तेः सात्त्विकाहंकारात् ...अन्तःकरणानि च जायन्ते SarvaMaSaṁ. 42. 14; **1Cii** internal organ as aggregate of powers of cognition यथायं भौतिकः संघस्तथान्तःकरणं नृणाम् MārkP. 43. 77; ज्ञानशक्तयः ...जनयन्ति। समष्टिवेषेण त्वन्तःकरणम् LalitāSaBh. 75. 22 (*on* 113); तत्र ज्ञानशक्तिसमष्टिरन्तःकरणम् SiddhāBi. 98. 8; **1Ciii** internal organ as intellect (of the form of *niścaya*) अतीते च प्रत्यभिज्ञाने वृत्तिमानप्यतीत इत्यन्तःकरणस्य विनाशः प्रसज्यते NyāyBh. 198. 9 (*on* iii. 2. 5); बुद्धिः अन्तःकरणम् GītāBh. (Śaṅ.) 59. 1 (*on* 2. 53); कार्याकार्यविषयविवेकायोग्यता अन्तःकरणस्य बुद्धेर्नाशः GītāBh. (Śaṅ.) 64. 16 (*on* 2. 63); अन्तःकरणतद्वृत्तिद्रष्टृ नित्यमविक्रियम्। चैतन्यं यत्तदात्मेति बुद्ध्या बुध्यस्व SarvaVeSāSaṁ. 457; कापिलास्तु अन्तःकरणस्य बुद्धेर्वृत्तिविशेषमाहुः NyāyMañ. i. 255. 2; पुरुषबुद्धिरन्तःकरणं तदपेक्षा विकल्पनाः Bhām. 70. 3 (*on* i. 1. 2); **1Civ** internal organ having the nature of the function of five actions विष्णुः ...पञ्चक्रियावृत्त्यात्मकमन्तःकरणमसृजत् PaiṅgU. 421. 8 (1. 1); **1Cv** internal organ having the form and function of both the sense-organ and the organ of action अन्तःकरणस्य ज्ञानकर्मेन्द्रियोभयरूपत्वात् तेन मनोमात्रजन्यप्रबोधकर्मणोः स्वप्न इति भावनमस्ति SetuBa. 342. 1; **1Di** internal organ as inner self खमुत्पपातैणवरो नृपेण विद्धोऽपि पूर्वाहितवेगवृत्त्या। स्वर्लोकमन्तःकरणस्य यातुः प्रीत्यानुयात्रामिव कर्तुकामः JānaHa. 1. 56; (इन्द्रियैश्चरन्। ...विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति) आत्मा अन्तःकरणं यस्य सः GītāBh. (Śaṅ.) 65. 13 (*on* 2. 64); योगं युञ्ज्यात् इत्याह आत्मविशुद्धये अन्तःकरणस्य विशुद्ध्यर्थम् GītāBh. (Śaṅ.) 191. 11 (*on* 6. 12); अन्ये तु मन्यन्ते अन्तःकरणं मनोबुद्ध्यहङ्कारारूपं 'जीवः' ManuBh. ii. 458. 17 (*on* 12. 13); नित्यकर्मानुष्ठानात्पापक्षये सति निष्पान्तःकरणेन ब्रह्मसाक्षात्कारान्मोक्षावाप्तेः ManvaMu. 146. 34 (*on* 4. 14); (आत्मा बुद्ध्या समेत्यार्थान्मनो युङ्क्ते विवक्षया) आत्मा अन्तःकरणं संस्काररूपेण स्वगतानर्थान् बुद्ध्या स्ववृत्त्या समेत्य एकबुद्धिविषयान् कृत्वा ... मनो युक्तं करोति LaŚabdeŚe. i. 34. 20; **1Dii** internal organ as ego ईशस्य केशान् विदुरम्बुवाहान् ...सर्वात्मनोऽन्तःकरणं गिरित्रम् BhāgP. ii. 1. 35; अहंप्रत्ययविशिष्टेऽन्तःकरणे व्यवहारयोग्यत्वापत्तिः VedāntKa. 20. 25 (*on* i. 1. 1); अहंकारः। स च चिदात्मनो बुद्ध्या निष्कृष्य वेदान्तवादिभिरन्तःकरणं मनोबुद्धिरहंप्रत्ययीति च विज्ञानशक्तिविशेषमाश्रित्य गीयते NyāySu. (Ja.) 25B. 13 (*on* i. 1. 1); **2A** inner mechanism or effort (for producing verbal sound) स्पृष्टत्वमीषत्स्पृष्टत्वं संवृतत्वं तथैव च। विवृतत्वं च वर्णानामन्तःकरणमुच्यते ĀpiŚi. 8. 25; **2B** internal procreation, act of cohabitation (योषा वा अग्निः ... तस्याः ... योनिरर्चिर्यदन्तः करोति तेऽङ्गाराः) अन्तःकरणं मैथुनव्यापारः BṛĀraUBh. 774. 18 (*on* vi. 2. 13); **2C** act of inclusion पित्र्ये कर्मणि प्रारब्धे कथं कर्मान्तरस्य तदन्तःकरणम् ManuBh. i. 319. 28 (*on* 3. 255); **3** the word *antaḥkaraṇa* अन्तःकरणं त्रिविधमिति बुद्ध्यहंकारमनसां ग्रहणम्। एतत् त्रिविधं अन्तःकरणसंज्ञितम् MāṭhVṛ. 49. 15 (*on* 33); विरुद्धता च हेतोः स्याच्छब्दः श्रोत्रादिवद्यतः। आत्मान्तःकरणाकाशैः स्ववाचित्वं जहाति वः ŚlokaVār. 5 (13). 173 (613. 4); मनोऽन्तःकरणाख्यं स्यात् ज्ञेयमेकादशेन्द्रियम् SarvaSiSaṁ. 9. 27; बुद्धिरात्मान्तःकरणशब्ददीपेन्द्रियार्थाद्यनेककारककलापकार्यापि सती न बाह्ये न बाह्यकर्मणि समवैति NyāyMañ. ii. 66. 20; अन्तःकरणं मनोबुद्ध्यहंकाररूपं जीवः, तस्य चान्तःकरणसंज्ञत्वाद्युक्त एव करणविभक्त्या निर्देशः ManuBh. ii. 458. 17 (*on* 12. 13); अन्तःकरणसंज्ञोऽन्यो मदुन्मेषोऽधरावनौ LakṣmīT. 43. 34; चन्द्रो ब्रह्मा तथा रुद्रः क्षेत्रज्ञश्च चतुर्थकः। इत्यन्तःकरणाख्यस्य बुद्ध्यादेश्चाधिदैवतम् DevīBhāP. iii. 7. 37; अन्तःकरणशब्देन मनोबुद्ध्यहंकारवाचिनान्यान्यपि पुंसो भोगक्रियायामन्तरङ्गाणि कलाकालनियतिविद्यारागप्रकृतिगुणाख्यानि सप्त तत्त्वान्युपलक्ष्यन्ते SarvaDaSaṁ. 7. 143; भूततन्मात्रबुद्धीन्द्रियकर्मेन्द्रियान्तःकरणसंज्ञैः पञ्चभिर्वर्गैस्तत्कारणेन प्रधानेन कलादिपञ्चकात्मना वर्गेण चारब्धत्वादित्यविरोधः SarvaDaSaṁ. 7. 152; अन्तःकरणादिपदवेदनीयं महत्तत्त्वमहंकारस्य प्रकृतिः SarvaDaSaṁ. 14. 15; शरीरमध्ये स्थितः सर्वशरीरव्यापकः सत्त्वप्राधान्येन सूक्ष्मभूतारब्धोऽन्तःकरणाख्योऽविद्याविवर्तः SiddhāBi. 56. 4; **4** word used for the number four अन्तःकरणवेदेषु भूतपञ्चविलोचनैः। एवं विभक्तैर्मन्त्रार्णैः ...अङ्ककल्पना ŚāraTi. 13. 69 (comm. अन्तःकरणानि चत्वारि वेदाश्चत्वारः); **5** name of a type of gesture in drama बाह्यवस्तुविशेषाभिमुख्यापेक्षा(?क्षां) विना कृतम्। इत्यादिरूपसापेक्षमन्तःकरणमुच्यते (कुम्भः) Bharatakośa. 791 [Kośas give *antaḥkaraṇa* as the meaning of the following words : *antara*, AnekāNā. (Dha.) 38; *sattva*, Vaija. 237. 94; NānārthāSaṁ. i. 165. 1440; ŚabdaRa. (Vā.) 4045; *antaryāmin*, ŚabdaRa. (Vā.) 3910; they give *antaḥkaraṇa* as the synonym of the following words : *ākūta*, *āsvanita*, NāmMā. 81; *uccala*, ParaNā. 1366; *citta*, NāmMā. 81; ParaNā. 1366; *nigu*, TrikāŚe. i. 4. 33; *manas*, NāmMā. 81; TrikāŚe. i. 4. 33; AbhidhāCin. 1369; ParaNā. 1366; *mānasa*, AbhidhāCin. 1369; ParaNā. 1366; *viśikha*, NāmMā. 81; *hṛd*, ParaNā. 1366; *hṛdaya*, *svānta*, NāmMā. 81; ParaNā. 1366; KośaKaTa. 1. 61 gives *citta* as the meaning of *antaḥkaraṇa*]

अन्तःकरणक (antaḥkaraṇa-ka) *n.* internal organ, i. e. the mind यद् यद्वेदं च तत् सर्वमसदेव हि केवलम्। असदन्तःकरणकमसदेवेन्द्रियादिकम् TajoBiU. 6.55.

अन्तःकरणकञ्चुक (antaḥkaraṇa-kañcuka) *m.* cover or mask in the form of the internal organ, i. e. the mind ज्ञानस्य तु परिणामित्वादन्तःकरण-कञ्चुकमपरिधायैवं चैतन्यमाश्रयो भवति PañcPra. 56.5.

अन्तःकरणकञ्चुकद्वार (antaḥkaraṇakañcuka-dvāra) *n.* door of a cover or mask in the form of the internal organ, i. e. the mind तत्राज्ञानस्यानादित्वात् अन्तःकरणकञ्चुकद्वारं विनैव चैतन्यमाश्रयो भवति PañcPra. 56.4.

अन्तःकरणकरिन् (antaḥkaraṇa-karin) *m.* elephant in the form of the internal organ, i. e. the mind नैवास्माकम् ...श्रोत्रवर्त्मागतो वा। योऽयं धत्ते विषयकरिणीगाढरूढाभिमानक्षीबस्यान्तःकरणकरिणः संयमालानलीलाम् ŚatTrayī. 176.

अन्तःकरणकर्तृक (antaḥkaraṇakartṛ-ka) *adj.* having the internal organ, i.e. the mind as the agent यदि कामोऽन्तःकरणकर्तृकः स्यात्तदा मोक्षकामोऽप्यन्तःकरणस्यैव स्यात् NyāySu. (Ja.) 327B. 7 (*on* ii. 2. 1)

अन्तःकरणकान्तार (antaḥkaraṇa-kāntāra) *m., n.* forest in the form of the internal organ, i. e. the mind प्रतिपक्षभावना ...अन्तःकरणकान्तारे ...अभिज्वलन्ती ...दहति दोषविटपकान् NyāyMañ. ii. 87. 24.

अन्तःकरणकार्य (antaḥkaraṇa-kārya) *adj.* which is to be produced by means of the internal organ, i.e. the intellect अन्तःकरणकार्यं ज्ञानमिह सत्त्वशब्देनोच्यते GītāBh. (Rā.) 617. 15 (*on* 17. 8)

अन्तःकरणकालुष्य (antaḥkaraṇa-kāluṣya) *n.* impurity, i. e. worry of the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणकालुष्यक्षालिनी काचन क्रिया। कथ्यतेऽद्य मया SkandP. i(3B). 20. 20.

अन्तःकरणकुहर (antaḥkaraṇa-kuhara) *n.* cavity of the internal organ, i. e. the mind मालिन्यम् ...पश्चाप्यन्तःकरणकुहरे स्थापयित्वेन्द्रियाणि। ...मुनिपरिवृढाः क्षालयन्ति HammīMaMa. 5. 11(?12)

अन्तःकरणकोटर (antaḥkaraṇa-koṭara) *n., m.* cavity or hollow of the internal organ, i. e. the mind दशरथादयः। ददृशू राघवम् ...। आर्यमापूर्णमन्तः-करणकोटरम् ... दर्शयन्तम् YogVā. i. 11. 19.

अन्तःकरणक्रियारूप (antaḥkaraṇakriyā-rūpa) *adj.* of the form of function of the internal organ, i. e. the mind ज्ञातृत्वं नाम किं ब्रह्मस्वरूपभूतज्ञाना-श्रयत्वम्, उतान्तःकरणक्रियारूपज्ञानाश्रयत्वम् ŚrutaPra. iA. 109. 19 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणगत (antaḥkaraṇa-gata) *adj.* belonging to or existing in the internal organ, i.e. the mind or heart स्पर्शाभावस्याकाशान्तःकरणगतस्य प्रतीत्या-त्मन्यणुत्वमहत्त्वसंशयदर्शनात् NyāyKa. 175. 21; जीवगतेनान्तःकरणगतेन वा तत्त्वज्ञानेन ब्रह्माज्ञाननिवृत्तिः ŚatDū. 107. 14; अन्तःकरणगता(?त)प्रेमास्पदत्वस्यैवात्मनि प्रतीत्यापत्तिः AdvaiSi. 602.14; 607. 2.

अन्तःकरणगतज्ञान (antaḥkaraṇagata-jñāna) *n.* knowledge belonging to or existing in the internal organ, i. e. the mind फलेऽन्तःकरणगतज्ञानपरिणामे ...परिणामान्तरापेक्षफलान्तरानुत्पत्तेः VedāntKa. 294. 1 (*on* ii. 2. 28)

अन्तःकरणगतबहुत्व (antaḥkaraṇagata-bahutva) *n.* plurality belonging to or existing in the Internal organ, i.e. the mind न च दृष्टान्ताभावः। अन्तःकरणगतबहुत्वस्य सत्त्वात् NyāySu. (Ja.) 216B. 6 (*on* i. 4. 6)

अन्तःकरणगतभाग (antaḥkaraṇagata-bhāga) *m.* part belonging to or existing in the internal organ, i.e. the mind शरीरी यस्यान्तःकरणभागः समभवत् Vidvanmo. 5.17.

अन्तःकरणगतवासना (antaḥkaraṇagata-vāsanā) *f.* impression belonging to the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणगतवासनानिमित्तः ...अर्थोपलम्भः स्वप्नः SiddhāBi. 107. 4.

अन्तःकरणगताभिव्यक्ति (antaḥkaraṇagatābhivyakti) *f.* manifestation (of the self) belonging to or existing in the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणगताभिव्यक्तिविशेषविज्ञानेन उपाधिस्वभावजनितेन आदाय विज्ञानम् BṛĀraUBh. 238.8 (*on* ii. 1. 17)

अन्तःकरणगर्भ (antaḥkaraṇa-garbha) *m.* inside or interior of the mind शिक्षावेक्षणाक्षुण्णान्तःकरणगर्भ ...द्विरद ...मात्राशतं तिष्ठ YaśasCam. i. 483.2.

अन्तःकरणगर्भित (antaḥkaraṇa-garbhita) *adj.* pregnant with, i. e. inclusive of the internal organ, i.e. the mind अहमर्थोऽन्तःकरणगर्भितश्चेत् मम मन इति धीर्न स्यात् Nyāyāmṛ. 383B. 7.

अन्तःकरणगुण (antaḥkaraṇa-guṇa) *m.* **1** aspect of the internal organ प्राणेन्द्रियाद्यन्तःकरणगुणादेः परतरम् ...परमं पदम् NirāU. 256. 14; **2** quality of the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणगुणा इच्छाद्वेषादयः ŚrutaPra. ii. 369. 29 (*on* ii. 3. 32); VivaPraSaṁ. 54. 14.

अन्तःकरणगुणविशेष (antaḥkaraṇa-guṇaviśeṣa) *m.* specific or particular quality of the internal organ, i.e. the mind ब्रह्मज्ञानस्य निवृत्तिरित्यनभ्युपगमेन ... ईश्वरप्रसादरूपस्यान्तःकरणगुणविशेषस्य वादृष्टस्यान्येषां च सत्त्वात् SiddhāLeSaṁ. 428. 4.

अन्तःकरणगुहा (antaḥkaraṇa-guhā) *f.* cave in the form of the internal organ अन्तःकरणगुहात्मसंबन्धो ब्रह्मण उपलब्धिहेतुः TaiUBh. 261. 1 (*on* 2.6)

अन्तःकरणगोचर (antaḥkaraṇa-gocara) *m.* object of the internal organ, i.e. the mind घटादेः अस्तु बाह्यत्वम्, अन्तःकरणगोचरस्य तु किं कृतं तत् PratyabhiVi. i. 418. 4 (*on* i. 8. 9)

अन्तःकरणगोचरत्व (antaḥkaraṇagocara-tva) *n.* the state of being the object of internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणगोचरत्वमपि ज्ञानोपधानेन तस्यैव NyāyKu. 115. 2.

अन्तःकरणग्रन्थित्व (antaḥkaraṇagranthi-tva) *n.* the state of being the knot in the form of the internal organ, i. e. the mind न चाहमर्थस्यान्तःकरणग्रन्थित्वे मम मन इति धीर्न स्यात् चिदचिद्ग्रन्थिरहंकारः AdvaiSi. 603. 7.

अन्तःकरणग्राह्य (antaḥkaraṇa-grāhya) *adj.* to be ascertained or perceptible through the internal organ, i. e. the mind बुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नास्त्वन्तःकरणग्राह्याः PadārthaSaṁ. 96. 19; TārkiRa. 151. 2.

अन्तःकरणग्राह्यत्व (antaḥkaraṇagrāhya-tva) *n.* the state of being ascertained or perceptible through the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणग्राह्यत्वमप्येषां गुणानामस्ति NyāyKa. 24. 6; (बाह्यत्वम्) सुखादीनां तु अन्तःकरणग्राह्यत्वमात्रेण Bhāsk. i. 420. 11 (*on* i. 8. 9)

अन्तःकरणचतुष्क (antaḥkaraṇa-catuṣka) *n.* group of four internal organs अन्तःकरणचतुष्कव्यवहारः स्वाप्निकावस्था। ...बोध्या VarivaRaha. 38; इन्द्रियदशकेनान्तःकरणचतुष्केण ...जाता नक्षत्ररूपिणी माता VarivaRaha. 85 (comm. मनो बुद्धिरहंकारश्चित्तं च); ज्ञानेन्द्रियपञ्चकं कर्मेन्द्रियपञ्चकमन्तःकरणचतुष्कं चेति चतुर्दश SetuBa. 198. 2; 341. 31.

अन्तःकरणचतुष्टय (antaḥkaraṇa-catuṣṭaya) *n.* quadruple, i. e. group of four internal organs प्राणांश्च ...अन्तःकरणचतुष्टयं चैकीकृत्य ...अव्यक्तं पुरुषे क्रमेण विलीयते PaiṅgU. 424. 4 (3. 1); 422. 13 (2. 1); श्रीरामचन्द्रः ... अन्तःकरणचतुष्टयात्मा ...तस्मै वै नमो नमः RāmoTāU. 403. 25 (4. 11); मनोबुद्धिरहंकारश्चित्तमित्यन्तःकरणचतुष्टयम् ŚārīU. 1; अन्तःकरणचतुष्टयैरेव संयुक्तः स्वप्नः ŚārīU. 5; PañcPra. 71. 3; मनो वृत्तिभेदाद्यान्तःकरणचतुष्टयसंज्ञां लभते VedāntRaMañ. 1. 3 (25. 11)

अन्तःकरणचारिन् (antaḥkaraṇa-cārin) *adj.* moving in (the realm of) the internal organ, i. e. the intellect अन्तःकरणचारिणः। ईश्वरस्योपकल्प्येत परिणामनिमित्तता ĪśvaSi. (U.) 2. 24.

अन्तःकरणचित्रभित्ति (antaḥkaraṇa-citrabhitti) *f.* picture-wall in the form of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणचित्रभित्तिगतम् ...ध्येयम् ... सम्यगवलोक्येत PāñcaRāRa. 82. 8.

अन्तःकरणचेष्टा (antaḥkaraṇa-ceṣṭā) *f.* activity or function of the internal organ, i. e. the mind स्वकर्मपरिरक्षकाः। अन्तःकरणचेष्टाभिर्लक्षयित्वा MṛgendraT. iv. App. 2 (253. 21); अन्तःकरणचेष्टाया निवृत्तौ शान्त उच्यते BṛĀraUBhVā. iv. 4. 1206.

अन्तःकरणचेष्टित (antaḥkaraṇa-ceṣṭita) *n.* activity or function of the internal organ, i.e. the mind सर्वेषामेव वेत्स्यामि त्वन्तःकरणचेष्टितम् SkandP. iv. 43. 106.

अन्तःकरणज (antaḥkaraṇa-ja) *adj.* **i** arisen in the mind or heart अन्तःकरणजं दुःखं पारक्यं मम तत् कथम् MārkP. 37. 37; KūrmaP. 456. 8 (2. 2); अन्तःकरणजैः ...गुणगणैः ...आक्रम्यमाणयोः ...अतिचक्रमुः ...दिवसाः TilaMañ. 104. 4; **ii** arising from the internal organ अन्तःकरणजकल्पनाद्वैविध्यमाह VedāntKa. 54. 1 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणजन्मन् (antaḥkaraṇa-janman) *adj.* arising from the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणजन्मनः स्वप्नविभ्रमस्यालम्बनमुक्तम् Kāśi. ii. 64. 18 (*on* 5 (2). 109); अन्तःकरणजन्मनापि प्रत्यभिज्ञानेन स्थैर्यम् NyāyMañ. ii.33.21.

अन्तःकरणजाड्य (antaḥkaraṇa-jāḍya) *n.* inactivity or dullness belonging to the internal organ, i. e. the principle of Intellect जीवः नान्तःकरणजाड्येनास्कन्दितः PañcPā. 23. 18 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणजीवपर (antaḥkaraṇajīva-para) *adj.* meant to convey the internal organ and the individual soul सत्त्वक्षेत्रज्ञशब्दयोरन्तःकरणजीवपरत्वेन ... व्याख्यातत्वात् ...द्वा सुपर्णा इति मन्त्रोऽयमन्तःकरणजीवपरः ŚrutaPra. iA. 245. 17 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणजीवात्मक (antaḥkaraṇajīvātma-ka) *adj.* consisting of the internal organ and the individual soul देहेन्द्रियप्राणान्तःकरणजीवात्मको हि संघातः

AṇuBh. 31. 15 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणजृम्भण (antaḥkaraṇa-jṛmbhaṇa) *n.* expansion, i. e. manifestation of intellect (into various aspects) न निजं निजवद् भात्यन्तःकरण-जृम्भणात् SkandU. 2.

अन्तःकरणतत्त्व (antaḥkaraṇa-tattva) *n.* **1** principle of the intenal organ, i. e. the intellect अन्तःकरणतत्त्वस्य वायुराश्रयतां गतः VākyaPa. 1. 115; दिशः। अन्तःकरणतत्त्वस्य भागा बहिरवस्थिताः VākyaPa. 3(7). 41; **2** real nature of the internal organ, i. e. the heart अन्तःकरणतत्त्वस्य दंपत्योः स्नेहसंश्रयात् Utta-RāC.3.18.

अन्तःकरणतत्संस्कारान्यतर (antaḥkaraṇatatsaṁskārānyatara) *adj.* either the internal organ or its impression अन्तःकरणोपहितेति। अन्तःकरण-तत्संस्कारान्यतरोपहिताज्ञानप्रतिबिम्बितेत्यर्थः LaCandr. 504. 16.

अन्तःकरणतत्संस्कारावच्छिन्न (antaḥkaraṇatatsaṁskārāvacchinna) *adj.* delimited by the internal organ and its impression अन्तःकरणतत्संस्कारावच्छिन्ना-ज्ञानोपहितो जीवः SiddhāBi. 89. 5; 46. 1.

अन्तःकरणतद्धर्मोपादानत्व (antaḥkaraṇataddharmopādāna-tva) *n.* the state of being the material cause of the internal organ and its properties जीवस्यैवान्तःकरणतद्धर्मोपादानत्वम् GuruCandr. ii. 89. 10.

अन्तःकरणतद्वृत्तिसाक्षिन् (antaḥkaraṇatadvṛtti-sākṣin) *m.* witness of the internal organ and its functions (आत्मा) अन्तःकरणतद्वृत्तिसाक्षी ...। आनन्दरूपः सत्यः सन् किं नात्मानं प्रपद्यते VākyaVṛ. 11.

अन्तःकरणता (antaḥkaraṇa-tā) *f.* [Inst.] by way of being the internal organ, i. e. the mind भूतभवानुभूतभवनभूमिसंभावनाविर्भूतान्तःकरणतया ...समवर्तिवशां दशामहमानिन्ये YaśasCam. ii. 189. 4.

अन्तःकरणतादात्म्य (antaḥkaraṇa-tādātmya) *n.* identity with the internal organ मायायां कल्पितेऽन्तःकरणे चिदाभासोऽन्तःकरणतादात्म्यापत्त्या अहमित्या-भिमन्यमानो व्यावहारिकः SiddhāLeSaṁ. 85. 6; 162. 6.

अन्तःकरणतादात्म्याध्यास (antaḥkaraṇatādātmyādhyāsa) *m.* superimposition of identity with the internal organ न ह्यन्तःकरणतादात्म्याध्यासमन्तरेण इच्छारूपः परिणामो निर्विकारस्यात्मनः संभवति VivaPraSaṁ. 107. 15; निर्धर्म-कस्याप्यात्मनोऽविद्ययान्तःकरणतादात्म्याध्यासात् तद्धर्मकर्तृत्वभोक्तृत्वाद्यध्यास उपपद्यते SiddhāBi. 66. 6; 147. 3; अज्ञानाश्रयीभूतचैतन्ये अन्तःकरणतादात्म्याध्यासेन एकाश्रयत्व-संबन्धेनोपपत्तेः AdvaiSi. 548. 5.

अन्तःकरणतृष्णातस् (antaḥkaraṇatṛṣṇā-tas.) *adv.* from the thirst, i. e. desire of the mind दान्तः अन्तःकरणतृष्णातो निवृत्तः BṛĀraUBh. 655. 3 (*on* iv. 4. 23)

अन्तःकरणत्रय (antaḥkaraṇa-traya) *n.* triad of the internal organs, i.e. mind, ego and intellect परोक्षे त्वन्तःकरणत्रयस्य बाह्येन्द्रियवर्जं वृत्तिः Sāṁkhya-TaKau. 366. 1 (*on* 30); मनोऽहंकारबुद्ध्याख्यं तदन्तःकरणत्रयम् ĪśānŚiPa. ii. 17. 190; SarvaDaSaṁ. 6. 71; अन्तःकरणत्रये क्रमः कार्यकारणभावश्चोक्तः SāṁkhyaPraBh. 34. 1 (*on* 1. 64); 82. 35 (*on* 2. 30); 85. 30 (*on* 2.38)

अन्तःकरणदीधिति (antaḥkaraṇa-dīdhiti) *f.* ray or light of the internal organ, i.e. mind बाह्येन्द्रियवृत्त्यपेक्षया सर्वत्राप्रतिहतप्रसरत्वं बलं यासां ता अन्तःकरणदीधितयः ता अपि सिद्धा एव ParāTri. 248. 16.

अन्तःकरणदोष (antaḥkaraṇa-doṣa) *m.* vice or fault of the internal organ, i.e. mind अन्तःकरणदोषाद्य हेतोः शान्तिर्न जायते AVPari. 70 (10).4.

अन्तःकरणदोषनिवर्तन (antaḥkaraṇadoṣa-nivartana) *n.* removal of vice or fault of the internal organ, i.e. mind अन्तःकरणदोषनिवर्तनम् ...तस्य ज्ञान-साधकत्वम् AṇuBh. 303. 4 (*on* iv. 1. 1)

अन्तःकरणद्रवीभाव (antaḥkaraṇa-dravībhāva) *m.* (*fig.*) the state of melting, i. e. becoming soft of the heart लक्ष्मीनारायणयोरन्योन्यदर्शनेनान्तः-करणद्रवीभावः RasāSu. 151. 16 (2. 112)

अन्तःकरणद्रव्य (antaḥkaraṇa-dravya) *n.* substance of the form of the internal organ अन्तःकरणद्रव्यं मननात्मकत्वान्मन इत्युच्यते JīvanVi. 36. 13; अहंकारश्चाभिमानवृत्तिकमन्तःकरणद्रव्यम् SāṁkhyaPraBh. 32. 33 (*on* 1. 62); 78. 37(*on* 2. 16)

अन्तःकरणद्वय (antaḥkaraṇa-dvaya) *n.* pair of the internal organs, i. e. the mind and the intellect ये एव बाह्याः शब्दादयः, ते शरीराकारेण संस्थिताः ...श्रोत्राद्याकारैः, अन्तःकरणद्वयतद्विषयाकारेण ...संहतत्वाद्य सर्वक्रियासु UpadeSā. 109. 5; मनो बुद्धिश्चेत्यन्तःकरणद्वयम् PañcPra. 30. 4; SaṁgīRa. i. 39. 8 (1 (2). 51); ManvaMu. 236. 31 (*on* 6. 48)

अन्तःकरणद्वयसंयोग (antaḥkaraṇadvaya-saṁyoga) *m.* conjunction of pair of the internal organs विवादाध्यासितं कार्यं विशेषगुणरहितद्रव्याभ्यां जन्यते कार्य-त्वादन्तःकरणद्वयसंयोगवत् TattvPradī. (Ci.) 334. 12; TarkSaṁ. (Ā.) 50. 22; NyāySu. (Ja.) 216B. 5 (*on* i. 4. 6)

अन्तःकरणद्वयैक्य (antaḥkaraṇadvayaikya) *n.* oneness, i. e. identity of two internal organs अन्तःकरणद्वयैक्याभावात् ...अहं मनुरभवमित्यादि-सामानाधिकरण्यं चानुपपन्नम् ŚrutaPra. iB. 70. 22 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणद्वार् (antaḥkaraṇa-dvār) *f.* [Inst.] through the internal organ, i.e. the mind स्वप्नगजादयः साक्षात् मायापरिणामा इति केचित्, अन्तःकरणद्वारा तत्परिणामा इत्यन्ये VedāntPari. 128. 3.

अन्तःकरणद्वार (antaḥkaraṇa-dvāra) *n.* [Inst.] through the internal organ, i. e. the mind बाह्यानां ज्योतिषाम् ...अन्तःकरणद्वारेण हृद्यन्तर्ज्योतिः पुरुष आत्मा अनुग्राहकः करणानामित्युक्तम् BṛĀraUBh. 528. 15 (*on* iv. 3. 7)

अन्तःकरणद्वितीय (antaḥkaraṇa-dvitīya) *adj.* having the internal organ, i. e. mind as the second, accompanied by the internal organ कर्मफलादनश्रवणात् परमात्मनश्च कर्मफलादनानन्वयादन्तःकरणद्वितीयो जीव एव तत्रात्तेति प्रतीयते VedāntDī. 33. 2 (*on* i. 2. 10)

अन्तःकरणद्वैत (antaḥkaraṇa-dvaita) *n.* duality of the internal organ, i.e. the mind कार्यकारणरूपेणान्तःकरणद्वैतात् कार्यान्तःकरणस्य स्वतोऽपि गतिरुपपद्यते YogSā. 72. 11 (4)

अन्तःकरणधर्म (antaḥkaraṇa-dharma) *m.* **A** property, i. e. function of the internal organ अन्तःकरणधर्मो वा बहिरेवं प्रकाशते VākyaPa. 3(6). 23; सा इयम् इच्छा अन्तःकरणधर्मः ज्ञेयत्वात् क्षेत्रम् GītāBh. (Śaṅ.) 374. 3 (*on* 13. 6); लज्जया उपलक्षणम् अन्तःकरणधर्माणां सर्वेषाम् LalitāTriBh. 284. 9 (*on* 16); अन्तःकरणधर्माः कामादयः LalitāTriBh. 297. 2 (*on* 26); 316. 1 (*on* 37); **B** attribute of the internal organ बाह्यधर्मानात्मन्यध्यस्यति ... तथान्तःकरण-धर्मान् कामसंकल्पविचिकित्साध्यवसायादीन् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 5. 1 (*on* 1. 1. 0); नित्यानित्यविवेकादयोऽन्तःकरणधर्माः ...कथमिव सूत्रकारस्य विवक्षिताः BrahmSūBh. (Bhā.) 4. 3 (*on* i. 1. 1); NyāySu. (Ja.) 324B. 9 (*on* ii. 2. 1); SiddhāBi. 66. 8; RasGaṅ. 26. 6; **C** property, i.e. quality of the internal organ स्मरणं स्मरोऽन्तःकरणधर्मः ChāndoUBh. 445. 14 (*on* vii. 13. 1)

अन्तःकरणधर्मता (antaḥkaraṇadharma-tā) *f.* the state of being the property, i.e. the quality of the internal organ, i. e. the mind धर्माधर्मयोश्चान्तः-करणधर्मतया तदानीमभावात् BhāṭṭCin. i. 40. 13 (*on* i. 1. 4)

अन्तःकरणधर्मत्व (antaḥkaraṇadharma-tva) *n.* **A** the state of being the property, i.e. quality of the internal organ अन्तःकरणधर्मत्वं धर्मादीनाम् SāṁkhyaPraSū. 5. 25; दुःखादेरन्तःकरणधर्मत्वेनासिद्धेः Nyāyāmṛ. 566A. 7; 574A. 5; **B** the state of being the property, i.e. function of the internal organ इच्छायाश्चाप्यन्तःकरणधर्मत्वात् ŚāstrDī. 114. 8 (*on* i. 1. 5); कामादेरन्तःकरणधर्मत्वे VedāntPari. 35. 1; क्लेशादेरन्तःकरणधर्मत्वात् YogSūVṛ. *on* 1. 24; **C** the state of being the attribute of the internal organ ज्ञातृत्वस्यान्तःकरणधर्मत्वमुपपादयति ŚrutaPra. iA. 158. 10 (*on* i. 1. 1); ŚatDū. 223. 23; अन्तःकरणधर्मत्वेऽपि ... अन्तःकरणस्याहमर्थानन्तर्भावेऽपि धर्ममात्रारोपसंभवाच्च Nyāyāmṛ. 380B. 6.

अन्तःकरणधर्मत्वाभ्युपगम (antaḥkaraṇadharmatvābhyupagama) *m.* acceptance of being an attribute of the internal organ, i. e. the mind कर्तृत्वभोक्तृत्वयोरन्तःकरणधर्मत्वाभ्युपगमात् अन्तःकरणप्रलये ...अकृताभ्यागमादिप्रसङ्गो दुर्वारः ŚrutaPra. ii. 360. 3 (*on* ii. 3. 118)

अन्तःकरणधर्मत्वाविशेष (antaḥkaraṇadharmatvāviśeṣa) *m.* absence of distinction from being the property, i.e. function of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणधर्मत्वाविशेषेऽपि किंचिद् योग्यम् ...स्वभावविशेष एव शरणम् VedāntPari. 53. 1.

अन्तःकरणध्यायिन् (antaḥkaraṇa-dhyāyin) *adj.* meditating on the internal organ अन्तःकरणध्यायिनो बौद्धाः VedāntKa. 409. 19 (*on* iii. 3. 14)

अन्तःकरणनानात्व (antaḥkaraṇa-nānātva) *n.* plurality of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणनानात्वेऽप्यनुसंधानस्योक्तत्वात् Nyāyāmṛ. 580 B.9.

अन्तःकरणनाश (antaḥkaraṇa-nāśa) *m.* destruction of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणनाशेन संविन्मात्रस्थितो हरिः SkandU. 2.

अन्तःकरणनिग्रह (antaḥkaraṇa-nigraha) *m.* control over the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणनिग्रहः शमः SiddhāTa. 31. 1.

अन्तःकरणनिपतित (antaḥkaraṇa-nipatita) *adj.* fallen, i.e. reflected on the internal organ, i. e. the intellect भवति च स्पष्टमज्ञानमस्य प्रागस्पष्टं सदन्तः-करणनिपतितज्योतिराभासयोगात् SaṁkṣeŚā. 2. 164 (ii. 99. 25)

अन्तःकरणनियमन (antaḥkaraṇa-niyamana) *n.* control over the internal organ, i. e. the mind दमोऽन्तःकरणनियमनम् GītāBh. (Rā.) 682. 10 (*on* 18. 40); प्रशान्तचित्तायेत्यन्तःकरणनियमनस्योक्ततया पारिशेष्यात् SrutaPra. iA. 39. 17 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणनियामक (antaḥkaraṇa-niyāmaka) *m.* controller of the internal organ, i. e. the mind सोमः ...सर्वेषामन्तःकरणनियामकः LalitāSaBh. 165. 27 (*on* 20)

अन्तःकरणनिर्गत्यभाव (antaḥkaraṇanirgaty-abhāva) *m.* absence of the act of going out of the internal organ, i. e. the mind परोक्षस्थलेऽप्येवं प्रसङ्गः ... अन्तःकरणनिर्गत्यभावात् AdvaiSi. 483. 9.

अन्तःकरणनिर्गत्ययोग (antaḥkaraṇanirgaty-ayoga) *m.* untenability of the act of going out of the internal organ, i. e. the mind चक्षुरादेरिव स्पर्शनस्य ...अन्तःकरणनिर्गत्ययोगात् Nyāyāmṛ. 222A. 6; AdvaiSi. 482. 16.

अन्तःकरणनिवृत्ति (antaḥkaraṇa-nivṛtti) *f.* cessation, i. e. destruction of the internal organ, i.e. the mind न ...बद्धमुक्तव्यवस्थेति वाच्यम् ...अन्तःकरणनिवृत्तेरप्यमुक्तित्वेनोक्तव्यवस्थायोगात् Nyāyāmṛ. 296B. 4.

अन्तःकरणनिष्ठ (antaḥkaraṇa-niṣṭha) *adj.* [*f.*-ā] existing or present in the internal organ, i. e. the mind स्फोटः श्रोत्रेण ग्रहीतुं न शक्यते ...तत्स्मृतीनां चान्तःकरणनिष्ठानामन्तःकरणसहकारित्वस्यैवौचित्यात् YogSā. 69. 11 (4); तृतीये त्वसिद्धिः ...अन्तःकरणनिष्ठकर्माप्रसिद्धिः GuruCandr. i. 383. 13.

अन्तःकरणनिष्ठत्व (antaḥkaraṇaniṣṭha-tva) *n.* the state of existing or being present in the internal organ, i. e. the mind प्रमातृत्वस्य वस्तुतोऽन्तःकरणनिष्ठत्वात् ...त एवाशुद्धादयः प्रमातारः SetuBa. 255. 11.

अन्तःकरणनिःसरण (antaḥkaraṇa-nissaraṇa) *n.* act of going out of the internal organ, i. e. the mind परोक्षस्थले ...अन्तःकरणनिःसरणाभावेन विषयपर्यन्तं वृत्तेरगमनात् AdvaiSi. 490. 8.

अन्तःकरणनैर्मल्यद्वार (antaḥkaraṇanairmalya-dvāra) *n.*[Inst.] through purity of the internal organ, i.e. the mind विद्या ...अन्तःकरणनैर्मल्यद्वारेण विविदिषोत्पत्तावुपयुज्यते न फलोत्पत्तौ BrahmSūBh. (Rā.) 6. 4 (*on* i. 1. 1); इच्छाया अप्यनुकूलताबोधाधीनोत्पत्तेः किं कर्मापेक्षया ...अन्तःकरणनैर्मल्यद्वारेणेति चेत्तुल्यम् ŚatDū. 64. 6; 64. 22.

अन्तःकरणपक्षिन् (antaḥkaraṇa-pakṣin) *m.* bird in the form of the internal organ, i.e. the mind क्लान्तो विरहदावेन तामेव प्रति[धा]वति। अंतःकरणपक्षी मे लावण्यामृतवाहिनीम् EI. viii. 109. 44.

अन्तःकरणपञ्चक (antaḥkaraṇa-pañcaka) *n.* group of five internal organs तन्मात्रपञ्चकाज्जातमन्तःकरणपञ्चकम् SarvaSiSaṁ. 12. 90.

अन्तःकरणपर (antaḥkaraṇa-para) *adj.* intended to convey the internal organ न चाहंत्वमादिशब्दाः देहपराः। ... नाप्यन्तःकरणपराः ŚrutaPra. iA. 244. 6 (*on* i. 1. 1); उपाधिशब्दः ... अन्तःकरणपरश्चेत् ... अकृताभ्यागमादिप्रसङ्गो दुर्वारः ŚrutaPra. ii. 360. 2 (*on* ii. 3. 18)

अन्तःकरणपरत्व (antaḥkaraṇapara-tva) *n.* the state of being intended to convey the internal organ विज्ञानशब्दस्यान्तःकरणपरत्वानुपपत्त्यादिकं पूर्वोक्तमिहानुसंधेयम् ŚrutaPra. iB. 234. 15 (*on* i. 1. 18)

अन्तःकरणपरिणति (antaḥkaraṇa-pariṇati) *f.* **1** ripeness or maturity of the internal organ, i.e. the mind येषां निःसंगताङ्गीकरणपरिणतिः(v.l.अन्तःकरणपरिणतिः) स्वात्मसंतोषिणस्ते ŚatTrayī. 269; EI. iii. 197. 214; **2A** modification of the Intellect (अदृष्टम्) आहुस्तत् केचिदन्तःकरणपरिणतिं वासनां चेतसोऽन्ये TattvMu. 5. 76; **2B** modification, i.e. product of the internal organ साक्षात्कारस्य ... अन्तःकरणपरिणतिरूपत्वे चानन्दसाक्षात्कारतया फलत्वेन विधेयत्वानुपपत्तेः TattvPradī. (Ci.)91. 1; यदन्तःकरणपरिणतिरूपं प्रियं तद्धानिरेव NyāySu. (Ja.) 639A. 9 (*on* iv. 2.4)

अन्तःकरणपरिणतिगोचर (antaḥkaraṇapariṇati-gocara) *m.* object of modification of the internal organ नियोगः ... नाप्यन्तःकरणपरिणतिगोचरः NyāyMa. 172. 2.

अन्तःकरणपरिणतिभेद (antaḥkaraṇapariṇati-bheda) *m.* type or variety of modification of the internal organ न तावत् शाब्द्यां प्रतिपत्तौ विधिना पुरुषो नियोक्तव्यः ... नापि साक्षात्काररूपायां स खलु ब्रह्मस्वभावो वा स्यात्तद्गोचरो वान्तःकरणपरिणतिभेदः NyāyMa. 171. 9.

अन्तःकरणपरिणाम (antaḥkaraṇa-pariṇāma) *m.* **i** modification of the internal organ, i.e. Intellect अन्तःकरणपरिणामस्य भास्वरस्य ... साक्षिप्रतिबिम्बाधारतया सिद्धिसंभवात् न ... अपरोक्षता VedāntKa. 293. 13 (*on* ii. 2. 28); 302. 4 (*on* ii. 2. 37); एवमपि भ्रान्तिर्नामान्तःकरणपरिणामश्चेत्, आत्माश्रयाविद्या न स्यात् VivaPraSaṁ. 27. 24; अन्तःकरणपरिणामाः सर्वेऽपि साक्षिवेद्यत्वादपरोक्षाः VivaPraSaṁ. 223. 21; अन्तःकरणपरिणामेऽपि वायुतुल्यसंचारविशेषाद्वायुदेवताधिष्ठितत्वाद्य वायुव्यवहारोपपत्तिः SāṁkhyaPraBh. 83. 27 (*on* 2. 31); न प्रमाणसापेक्षोऽन्तःकरणपरिणामः SiddhāTa. 9. 10; **ii** transformation of the internal organ योगीन्द्रियाणामत्यन्तदूरदेशस्थविषयोपलब्धिजनकत्वम् ... अहंकारस्य तु अन्तःकरणपरिणामत्वात् VaiyāSiMañ. 206. 4.

अन्तःकरणपरिणामबुद्धि (antaḥkaraṇapariṇāma-buddhi) *f.* intellect of the form of modification of the internal organ कारुण्यस्यान्तःकरणपरिणामबुद्धिरूपत्वेन ... अनुमीयमानत्वेऽपि ... कारुण्यं विग्रहो यस्याः सा (कारुण्यविग्रहा) इति समासोपपत्तिः LalitāTriBh. 301. 18 (*on* 29)

अन्तःकरणपरिणामभूत (antaḥkaraṇapariṇāma-bhūta) *adj.* which has become modification of the internal organ अन्तःकरणपरिणामभूतज्ञानरूपवृत्तिसंसर्गेण जीवोऽभिव्यज्यते AdvaiSi. 591. 16.

अन्तःकरणपरिणामभेद (antaḥkaraṇapariṇāma-bheda) *m.* **i** variety of modification of the internal organ अन्तःकरणपरिणामभेदश्च प्रमेयप्रवणः ... प्रमा Bhām. 27. 12 (*on* i. 1. 1); साक्षात्कारः किं ब्रह्मस्वरूपः किं वान्तःकरणपरिणामभेदः SarvaDaSaṁ. 16. 315; **ii** variety of modification, i. e. product of the internal organ न ह्येवमन्तःकरणपरिणामभेदाः सुखादयः NyāySu. (Ja.) 523A. 13 (*on* iii. 2. 16)

अन्तःकरणपरिणामरूप (antaḥkaraṇapariṇāma-rūpa) *adj.* [*f.* -ā] of the nature of modification of the internal organ वैयाधिकरण्येऽप्यन्तःकरणपरिणामरूपाया दृष्टेर्यो द्रष्टेति वा TattvPradī. (Ci.) 23. 4; अन्तःकरणपरिणामरूपत्वात् ज्ञानमपि क्रियैव VivaPraSaṁ. 321. 3; द्विविधं खलु ज्ञानमन्तःकरणपरिणामरूपं साक्षिरूपं चेति NyāySu. (Ja.) 590B. 8 (*on* iii. 4. 5)

अन्तःकरणपरिणामवृत्ति (antaḥkaraṇapariṇāma-vṛtti) *f.* function or psychosis of the form of modification of internal organ ज्ञानेन तत्त्वमभिधाय चिन्तामयीमवस्थामवलम्बमानस्यान्तःकरणपरिणामवृत्तिरूपं ज्ञानमुपजायते Vādā. 44.2.

अन्तःकरणपरिणामसामग्री (antaḥkaraṇapariṇāma-sāmagrī) *f.* totality cf causes of modification of the internal organ अन्तःकरणपरिणामसामग्र्याः पुण्यपापनेत्रश्रोत्रादिरूपायाः प्रतिविषयं व्यवस्थितत्वेन परिणामस्यापि व्यवस्थासिद्धेः VivaPraSaṁ. 89. 7.

अन्तःकरणपरिणामात्मक (antaḥkaraṇapariṇāmātma-ka) *adj.* of the nature of the modification of the internal organ कविना ... उपकल्पिता असन्तोऽप्यन्तःकरणपरिणामात्मका अर्था उपनिबध्यन्ते मुखचन्द्रादयः RasGaṅ.321.15.

अन्तःकरणपरिणामावच्छिन्न (antaḥkaraṇapariṇāmāvacchinna) *adj.* delimited, i. e. qualified by modification of the internal organ (अविद्या) इदमाकारान्तःकरणपरिणामावच्छिन्नचैतन्यनिष्ठा ... कलधौतज्ञानाभासाकारेण परिणमते SarvaDaSaṁ. 16. 638; तत्रेदमिति धर्मिज्ञानमन्तःकरणपरिणामावच्छिन्नं चैतन्यम् SarvaDaKau. 122. 26.

अन्तःकरणपर्यन्त (antaḥkaraṇa-paryanta) *adj.* ending with or extending upto the internal organ, i. e. the mind सर्वाणि ... श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्तःकरणपर्यन्तानि सर्वेन्द्रियग्रहणेन गृह्यन्ते ŚvetāUBh. 168. 8 (*on* 3. 17)

अन्तःकरणप्रकाश (antaḥkaraṇa-prakāśa) *m.* light or manifestation of the internal organ, i.e. the mind न चान्तःकरणप्रकाशे व्यभिचारः शङ्कनीयः Viva-PraSaṁ. 54. 12.

अन्तःकरणप्रकृति (antaḥkaraṇa-prakṛti) *f.* primordial element of the form of the internal organ गुणान्तरभेदेनान्तःकरणप्रकृतेरपि परिच्छिन्नान्तःकरणरूपपरिणामोपपत्तेः YogSā. 73. 11 (4)

अन्तःकरणप्रक्षोभरूप (antaḥkaraṇaprakṣobha-rūpa) *adj.* of the nature of agitation of the internal orgain, i.e. the mind रोमाञ्चनप्रहृष्टनेत्रवदनादिलिङ्गः अन्तःकरणप्रक्षोभरूपः कामोद्भवो वेगः GītāBh. (Śaṅ.) 173. 5 (*on* 5.23)

अन्तःकरणप्रचारसाक्षिन् (antaḥkaraṇapracāra-sākṣin) *m.* witness of the activity or function of the internal organ अन्तःकरणप्रचारसाक्षिणि चैतन्योदासीनताभ्यां 'प्रत्यगात्मन्यध्यस्य' तदनेन कर्तृत्वभोक्तृत्वे उपपादिते Bhām. 30. 20 (*on* i. 1.1)

अन्तःकरणप्रतिफलित (antaḥkaraṇa-pratiphalita) *adj.* reflected on the internal organ, i.e. the mind मुमुक्षा ... कस्याधिकारिणो विशेषणम् ... संविदात्मनः उतान्तःकरणप्रतिफलितचिदाभासस्य ŚatDū. 194. 13; 195. 1.

अन्तःकरणप्रतिबिम्ब (antaḥkaraṇa-pratibimba) *m.* reflection in the internal organ, i.e. the mind अनेकजीववादे तु अन्तःकरणप्रतिबिम्बः VedāntPari. 317. 5; अज्ञानम् ... अन्तःकरणप्रतिबिम्बरूपेषु ... जीवेषु व्यक्तिषु ... वर्तमानमुत्पन्नविद्यं कं चिज्जहाति नष्टां व्यक्तिमिव जातिः SiddhāLeSaṁ. 112.1.

अन्तःकरणप्रतिबिम्बाद्यसंभव (antaḥkaraṇapratibimbādy-asambhava) *m.* impossibility of the reflection etc. on the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणप्रतिबिम्बाद्यसंभवस्यान्यत्र प्रतिपादनात् तन्निबन्धनजीवभेदादिक्लृप्तिरपि निर्मूला ŚatDū.172.9.

अन्तःकरणप्रतिबिम्बित (antaḥkaraṇa-pratibimbita) *adj.* reflected on the internal organ, i.e. the mind स्वप्रकाशसाक्षिणि अन्तःकरणप्रतिबिम्बिते सत्यन्तःकरणपरिणामस्य भास्वरस्य स्वत एव ... सिद्धिसंभवात् VedāntKa. 293. 13 (*on* ii. 2. 28); न ब्रह्मणि साक्षादज्ञानसंसारादिगन्धः अविद्यान्तःकरणप्रतिबिम्बितस्य तस्य जीवत्वात् ŚatDū. 171. 25.

अन्तःकरणप्रतिबिम्बितचेतन (antaḥkaraṇapratibimbita-cetana) *adj.* having consciousness reflected on the internal organ, i.e. the mind व्यष्टिसृष्टावपि जीवानामन्तःकरणप्रतिबिम्बितचेतनानां संनिधानादेवाधिष्ठातृत्वम् SāṁkhyaPraBh. 48.4 (*on* 1.97)

अन्तःकरणप्रतिबिम्बितचैतन्य (antaḥkaraṇapratibimbita-caitanya) *n.* consciousness reflected on the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणप्रतिबिम्बितचैतन्यं यत्तदेवावस्थात्रयभाग्भवति PaiṅgU. 422. 21 (2. 1)

अन्तःकरणप्रत्यक्ष (antaḥkaraṇa-pratyakṣa) *n.* perception (of objects) by the internal organ, i.e. the mind रूपं वातीन्द्रियमन्तःकरणप्रत्यक्षनिर्देशात् VedāntSā. (Rā.) 43.4 (*on* i. 1. 21)

अन्तःकरणप्रत्यय (antaḥkaraṇa-pratyaya) *m.* knowledge (of the objects) (produced) by the internal organ, i. e. the mind यत् भूतहितमत्यन्तं दृष्टश्रुतानुमितिविज्ञातेष्वर्थेषु यथान्तःकरणप्रत्ययोपस्थितं तथैव इन्द्रियाणि अविलुप्य ... वागुच्चारणं तत् सत्यम् MāṭhVṛ. 38. 21 (*on* 23)

अन्तःकरणप्रत्याख्यान (antaḥkaraṇa-pratyākhyāna) *n.* rejection or refutation (of the existence) of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणप्रत्याख्याने च केवलमात्मा स्मृत्यादिकारणमिति कस्मान्न युगपदुत्पत्तिः स्मृतीनाम् NyāyVār. 425.11 (*on* 2. 22)

अन्तःकरणप्रबोध (antaḥkaraṇaprabodha) *m.* name of a work, pw.

अन्तःकरणप्रबोधविवृति (antaḥkaraṇaprabodhavivṛti) *f.* name of a work, pw.

अन्तःकरणप्रभृति (antaḥkaraṇa-prabhṛti) *adj.* internal organ, i.e. the mind etc. भिन्नैरपि लोचनालोकान्तःकरणप्रभृतिभिरुपायैः अभिन्नार्थग्राहिणी बुद्धिरुपजन्यते NyāyMañ. i. 352. 12.

अन्तःकरणप्रमोद (antaḥkaraṇa-pramoda) *m.* joy in the heart अमान्तमन्तःकरणप्रमोदमङ्गेन रोमाञ्चमयेन मुञ्चन्। प्रत्युज्जगाम क्रथकैशिकेन्द्रः Nalābhyu.8.42.

अन्तःकरणप्रलय (antaḥkaraṇa-pralaya) *m.* dissolution , i. e. merging of the internal organ, i.e. the mind उपाधिशब्दः ... अन्तःकरणपरश्चेत् ... अन्तःकरणप्रलये ब्रह्मणोऽनुपहितत्वात् ... अकृताभ्यागमादिप्रसङ्गो दुर्वारः ŚrutaPra. ii. 360. 3 (*on* ii. 3. 18)

अन्तःकरणप्रलयरूपत्व (antaḥkaraṇapralayarūpa-tva) *n.* the state of being of the nature of dissolution, i. e. merging of the internal organ, i.e. the mind सुषुप्तेरन्तःकरणप्रलयरूपत्वान्न तत्र सद्भावः VivaPraSaṁ. 76. 14.

अन्तःकरणप्रविलयरूपत्व (antaḥkaraṇapravilayarūpa-tva) *n.* the state of being of the nature of complete dissolution, i. e. merging of the internal organ, i.e. the mind सुषुप्तेरन्तःकरणप्रलयरूपत्वात् (v. l. °प्रविलयरूपत्वात्) न तत्र सद्भावः VivaPraSaṁ. 76. 14.

अन्तःकरणप्रलयोक्तता (antaḥkaraṇapralayokta-tā) *f.* the state of being the mention of the dissolution, i. e. merging of the internal organ विषयस्य लयोक्त्यान्तःकरणप्रलयोक्तता BṛĀraUBhVā. ii. 4. 394.

अन्तःकरणप्रवृत्ति (antaḥkaraṇa-pravṛtti) *f.* **1A** inclination or tendency of the mind सतां हि संदेहपदेषु वस्तुषु प्रमाणमन्तःकरणप्रवृत्तयः Śāk. 1. 21; SaraKaṇṭhā. 585. 5; Pañcā. 49. 18; SāhiDa. 158. 6; Kuval. 171 (126); एष चार्थः पितुरार्द्रयान्तःकरणप्रवृत्त्या ... मे ... पूर्वमेवावेदितः AvantiKa. 216.7; **1B** state of the mind तद्दर्शने ... मृगाङ्गनानामपि सस्पृहाभून्नितान्तमन्तःकरणप्रवृत्तिः DarpDa. 7. 43; **2** activity or function of the internal organ यदेव श्रेयःसाधनरूपं यागहोमादि तदेव धर्मः ... नापूर्वमन्तःकरणप्रवृत्त्यादि वा ŚāstrDī. 25. 2 (*on* i.1.2)

अन्तःकरणप्रवेश (antaḥkaraṇa-praveśa) *m.* act of entering of the internal organ शुक्रशोणितारम्भकेषु परमाणुषु ... द्व्यणुकादिप्रक्रमेण कललशरीरोत्पत्तिस्तत्रान्तःकरणप्रवेशो न तु शुक्रशोणितावस्थायां शरीराश्रयत्वान्मनसः NyāyKa.33.26.

अन्तःकरणप्रसाद (antaḥkaraṇa-prasāda) *m.* serenity of the internal organ (जलबस्तिकर्म) धात्विन्द्रियान्तःकरणप्रसादं दद्यात् HaṭPra. 2. 28.

अन्तःकरणप्राणवृत्ति (antaḥkaraṇaprāṇa-vṛtti) *f.* function of the internal organ and breath यत् प्राणेन प्राणेन ... अन्तःकरणप्राणवृत्तिभ्यां सहितेन यन्न प्राणिति गन्धवन्न विषयीकरोति KenUBh. 40. 1 (*on* 1. 9)

अन्तःकरणबहिष्करण (antaḥkaraṇa-bahiṣkaraṇa) *n.* the internal organ and the external organ अन्तःकरणबहिष्करणोपाधिभूतः सर्वेन्द्रियगुणैः ... गुणवदाभासते (परमात्मा) ŚvetāUBh. 168. 9 (*on* 3. 17); अन्तःकरणबहिष्करणोपाधिभूतैः सर्वेन्द्रियगुणैः ... अवभासते GītāBh. (Śaṅ.) 384. 18 (*on* 13. 14)

अन्तःकरणबहिष्करणद्वय (antaḥkaraṇabahiṣkaraṇa-dvaya) *n.* pair of the internal organ and the external organ विश्वस्य भेदाभेदात्मता परिवर्तमानस्य स्पन्देनेन स्फुरतो यत् अन्तःकरणबहिष्करणद्वयवेद्यत्वमाभास्यते ĪśvaPraSū. ii.4.4.

अन्तःकरणबहुत्वप्रसङ्ग (antaḥkaraṇabahutva-prasaṅga) *m.* undesired occasion for the plurality of the internal organ समधिगतं मनो नातस्तस्य गुणो ज्ञानं विशेषणोपादानादन्तःकरणबहुत्वप्रसङ्गः NyāyVār. 423. 19 (*on* iii. 2. 19)

अन्तःकरणबिम्बित (antaḥkaraṇa-bimbita) *adj.* reflected on the internal organ, i. e. intellect बुद्धिपुरुषयोर्भेदाग्रहान्निष्क्रियेऽपि पुरुषे अन्तःकरणबिम्बिते कर्तृत्वाभिमानः SarvaDaKau. 106. 21.

अन्तःकरणबीज (antaḥkaraṇa-bīja) *n.* seed or root-cause in the form of the mind अन्तःकरणबीजं तु महामोहबलोज्झितम् PauṣkS. 27. 284.

अन्तःकरणबुद्धिद (antaḥkaraṇabuddhi-da) *adj.* giving, i. e. creating (pure) thoughts in the mind इदं तु ... रूपं पिनाकिनः। प्रकाशनीयं भक्तेषु शंकरस्य ...। तैरेव पठितव्यम् ... शिवात्मभिः। ... दिव्यमन्तःकरणबुद्धिदम् ŚivaP. iii. 12. 42 (310A. 9)

अन्तःकरणबुद्धीन्द्रियता (antaḥkaraṇabuddhīndriya-tā) *f.* the state of being the internal organ and the organ of perception or cognition सर्वज्ञत्वस्य किंचिज्ज्ञत्वाप्तेः अन्तःकरणबुद्धीन्द्रियतापत्तिपूर्वम् ... मायीयं मलम् PratyabhiHṛ. 21. 11 (9)

अन्तःकरणभाग (antaḥkaraṇa-bhāga) *m.* (constituent) part of the internal organ देहावच्छिन्नान्तःकरणभागोऽहंकाराख्यः कर्तेत्युच्यते SiddhāBi. 57.3.

अन्तःकरणभित्ति (antaḥkaraṇa-bhitti) *f.* wall, i. e. substratum of the internal organ बहिः अन्तःकरणभूमौ प्रकाशापेक्षया बाह्यत्वेन स्थितायामन्तःकरणभित्तौ ... मनोराज्यादिरूपः विकल्पः ... भासयति Bhāsk. i. 339. 11 (*on* i. 6. 10)

अन्तःकरणभू (antaḥkaraṇa-bhū) *f.* ground in the form of the heart जाग्रत्य-श्रान्तमन्तःकरणभुवि ममाभीष्टविश्राणनाय YātrāPra. 8. 33.

अन्तःकरणभूत (antaḥkaraṇa-bhūta) *adj.* [*f.* - ā] which has become, i. e. which is the internal organ मन्तुः सर्वविषयस्य मतिसाधनमन्तःकरणभूतं सर्वविषयं विद्यते येनायं मन्यत इति NyāyBh. 167. 17 (*on* iii. 1. 16); प्रवदन्ति सांख्याः पुरुषस्यान्तःकरणभूता नित्या बुद्धिः NyāyBh. 196. 2 (*on* iii. 2. 1); अन्तःकरणभूतस्त्वहंकारो जडत्वात् करणत्वाच्च शरीरेन्द्रियादिवन्न ज्ञाता VedāntTaSā. 36. 3.

अन्तःकरणभूमि (antaḥkaraṇa-bhūmi) *f.* **A** state or plain of the internal organ भूमिष्ठा विश्वस्य स्थूलता दशा। अन्तःकरणभूमिष्ठा सूक्ष्मता तस्य वै दशा AhirbuS. 51. 30; **B** substratum (*lit.* ground) of the internal organ अपरिदृष्टपूर्वमपि श्वेतम् ... दन्तिनम् ... अन्तः प्रमातृभूमौ स्थितं बहिः अन्तःकरणभूमौ ... तात्कालिकमेव भासयति PratyabhiVi . i. 339. 2 (*on* i. 6. 10)

अन्तःकरणभेद (antaḥkaraṇa-bheda) *m.* **1A** diversity of the internal organ as mind, intellect and ego एकमपि चान्तःकरणमनेकक्रियाकारि भविष्यति ... तस्मान्नान्तःकरणभेदः Bhām.510.8 (*on* ii. 4. 6); अधिकसंख्यान्तःकरणभेदादिति। एकादशैवेन्द्रियाणीति स्थितम् AṇuBh. 160. 3 (*on* ii. 4. 6); **1B** diversity of the internal organ, i. e. the mind एकत्वे चात्मनः सर्वशरीरेषु प्रतिसंधानं स्यात् देवदत्तोऽहं यज्ञदत्तोऽहमेवेति ... अन्तःकरणभेदाद् व्यवस्थेति चेत्, न। अचेतनत्वात् ŚāstrDī. 112.27 (*on* i. 1.5); न चान्तःकरणभेदेन प्रमातृभेदात्तदनापत्तिः SiddhāLeSaṁ. 164.4; एकस्यैव ब्रह्मणोऽन्तःकरणभेदात् भेदः VedāntPari.261.5; अन्तःकरणभेदानामात्मत्वनिरासायारिषड्वर्गत्यागस्य साधनत्वबोधनाय च ... आप्तसकलकामत्वान्नीरागा LalitāSaBh. 63. 35 (*on* 97); **1C** diversity of the internal organ, i.e. thought (*citta*) अन्तःकरणभेदोऽपि न प्रतिसंधानं प्रतिरोद्धुमलम् ŚatDū. 144. 8; प्रतिसंधानाभावे च नान्तःकरणभेदः प्रयोजकः किं तु सुखदुःखानुभवितृचेतनभेद एव YuktiSneha. 113. 34 (*on* i. 1. 5); चैतन्यैक्येऽप्यन्तःकरणभेदादनुसंधानस्य ... तद्भेदस्याप्यप्रयोजकत्वात् Nyāyāmṛ. 580B. 5; **2** distinction or difference as the mind एतेन ... बुद्धिकर्मान्तःकरणभेदेनावस्थितेषु ... त्रिविधपरिणामो व्याख्यातः RājMār. 46.19.

अन्तःकरणभेदकल्पितत्व (antaḥkaraṇabhedakalpita-tva) *n.* the state of

being assumed due to the diversity of the internal organ त्वन्मते त्वात्मभेदस्यान्तःकरणभेदकल्पितत्वात् ŚrutaPra. ii. 226. 2 (*on* ii. 1. 12)

अन्तःकरणभेदतस् (antaḥkaraṇabheda-tas) *adv.* on account of, i. e. in accordance with the diversity of the internal organ बद्धमुक्तव्यवस्थार्थमन्तःकरणभेदतः। जीवभेदं परे प्राहुः VedāntSiSūMañ. 1.45.

अन्तःकरणभेदस्फुरण (antaḥkaraṇabheda-sphuraṇa) *n.* manifestation of the distinction of the internal organ भेदग्राहकत्वे तु विपरीतसंस्काररूपदोषाभावस्यान्तःकरणभेदस्फुरणापेक्षणीयत्वात्तदभावान्न तादृशस्फुरणम् GuruCandr. ii. 241. 16.

अन्तःकरणभेदाभाव (antaḥkaraṇabhedābhāva) *m.* absence of the distinction of the internal organ सुषुप्तप्रलीनमुक्तानामन्तःकरणभेदाभावेन संसारिदुःखाद्यनुभवापाताच्च Nyāyāmr. 580B. 7.

अन्तःकरणमध्येभवत्व (antaḥkaraṇamadhye-bhavatva) *n.* existence, i. e. manifestation in the internal organ इह अन्तःकरणे बुद्धिदर्पणात्मनि नीलादीनामवभासानामान्तरत्वमप्यस्ति अन्तःकरणमध्येभवत्वात् PratyabhiVi. i. 410.4 (*on* i. 8. 6) (Bhāsk. अन्तःकरणे ... भवत्वात् स्फुरत्वादिति)

अन्तःकरणमन्दिर (antaḥkaraṇa-mandira) *n.* mansion in the form of the mind अन्तःकरणमन्दिराद्दाहभीतमिव निर्जगाम धैर्यम् UdaySuKa. 99. 13.

अन्तःकरणमलिनविशेष (antaḥkaraṇa-malinaviśeṣa) *m.* particular impurity of the internal organ कस्मादज्ञानप्राबल्यम् ... अत्यन्तान्तःकरणमलिनविशेषात् TripāMaNāU. 367. 5 (5)

अन्तःकरणमात्रांश (antaḥkaraṇamātrāṁśa) *m.* aspect of internal organ only अन्तःकरणमात्रांश एवोक्तानुपपत्तेः तच्छङ्कासमाधानयोरौचित्यात् GuruCandr. iii. 50. 16; LaCandr. 596. 29.

अन्तःकरणमात्राश्रयत्व (antaḥkaraṇamātrāśraya-tva) *n.* the state of being what exists in the internal organ only परोक्षज्ञानस्य च विषयेन्द्रियसंनिकर्षाभावेनान्तःकरणमात्राश्रयत्वात् SiddhāBi. 65. 8.

अन्तःकरणमाथिन् (antaḥkaraṇa-māthin) *adj.* stirring, i. e. disturbing the mind अन्तःकरणमाथिभिः करुणवचनैः पुनः पुनर्विधिमुपालभमानाम् ... अङ्गनामद्राक्षम् TilaMañ. 379. 3.

अन्तःकरणमालिन्यविशेष (antaḥkaraṇa-mālinyaviśeṣa) *m.* particular impurity of the internal organ कस्मादज्ञानप्राबल्यम् ... अत्यन्तान्तःकरणमलिन- (v. l. °मालिन्य VIŚVA.) विशेषात् TripāMaNāU. 367. 5 (5)

अन्तःकरणयन्त्र (antaḥkaraṇa-yantra) *n.* machine in the form of the internal organ, i. e. the mind सापि ... विलोक्य चित्रगतामुदयसुन्दरीम् ... अन्तःकरणयन्त्रादुद्गतेनेव बाष्पाम्भसा भरितलोचनद्रोणिः ... रोदितुमारेभे UdaySuKa. 116. 26.

अन्तःकरणयागादि (antaḥkaraṇayāgādi) *adj.* beginning with the mental worship अन्तःकरणयागादि यावदात्मनिवेदनम्। तदाद्यमङ्गं यागस्य JayāS. 22. 75; PāraS. 9. 180.

अन्तःकरणयुक्त (antaḥkaraṇa-yukta) *adj.* associated with, i.e. possessing the internal organ अन्तःकरणयुक्तो हि जीवः कर्मकृतो लोके फलममृतव्यपदेश्यं भुङ्क्ते BrahmSūBh. (Bhā.) 41. 5 (*on* i. 2. 11)

अन्तःकरणयोग (antaḥkaraṇa-yoga) *m.* **1** association with, i. e. conditioning by the internal organ अन्तःकरणयोगाद्धि जीव इत्युच्यते च यः। अविद्याकार्यरहितः परमात्मेति गीयते BṛNāraP. 36. 28; **2** internal organ and application यदि च कार्योन्नेयमेव विज्ञानम्, अन्तःकरणयोगसंस्कारादिवदखिलजनप्रसिद्धिगोचरो न स्यात् NyāyKu. 78. 21.

अन्तःकरणरतितान्ता (antaḥkaraṇarati-tāntā) *adj.* (*f.*) afflicted with the love at heart उदञ्चद्रोमाञ्चा व्यलसदपरिस्पन्दसकलप्रतीका काप्यन्तःकरणरतितान्तेव तरुणी TārāŚa. 23.

अन्तःकरणरूप (antaḥkaraṇa-rūpa) *adj.* **Ai** of the nature of the internal organ, i. e. the intellect अन्तःकरणरूपाय तस्मै विश्वात्मने नमः ViṣṇuP. i. 14. 35; SāṁkhyaPraBh. 51. 12 (*on* 1. 104); YogVār. *on* 1. 4; **Aii** of the nature of the Intellect (the second of twenty-five principles) नन्वन्तःकरणरूपं महत्तत्त्वं चेत् प्रयत्नाश्रयः तर्हि तेनैव चेतनेन भवितव्यम् SarvaDaKau. 106. 17; गुणसाम्यावस्थारूपायां प्रकृतावन्तःका(?क)रणरूपे तद्विकार इव व्यक्ते ज्ञानक्रिये न स्तः ŚivārkaMaDī. i. 192. 13 (*on* i. 1. 5); **B** of the form of the internal organ, i.e. the mind न चान्तःकरणरूपेण द्रव्येण घटेनाकाशस्येव चैतन्यस्यावच्छेदसंभवात् तदवच्छिन्नमेव चैतन्यं जीवोऽस्त्विति वाच्यम् SiddhāLeSaṁ. 69. 3; 88. 5; उपाधिरविद्याभूतोऽन्तःकरणरूपो वा VedāntRaMañ. 1 (7. 1)

अन्तःकरणरूप (antaḥkaraṇa-rūpa) *n.* peculiar form of the internal organ आत्मीयमन्तःकरणरूपमपिधाय ग्राह्यसमापन्नं ग्राह्यतामिव प्राप्तमिति यावत्। अतो ग्राह्यस्वरूपाकारेण निर्भासते TattvVai. 43. 27 (*on* 1. 41)

अन्तःकरणरूपपरिणाम (antaḥkaraṇarūpa-pariṇāma) *m.* modification which is of the form of the internal organ गुणान्तरभेदेनान्तःकरणप्रकृतेरपि परिच्छिन्नान्तःकरण-रूपपरिणामोपपत्तेः YogSā. 73. 11 (4)

अन्तःकरणरूपबुद्धि (antaḥkaraṇarūpa-buddhi) *f.* intellect which is of the form of the internal organ विज्ञानशब्देन नात्मनो व्यपदेशोऽपि त्वन्तःकरणरूपबुद्धेरेव VedāntDī. 127. 2 (*on* ii. 3. 35)

अन्तःकरणरूपाहंकार (antaḥkaraṇarūpāhaṅkāra) *m.* ego which is of the form of the internal organ आत्मा वा ज्ञातृत्वकर्तृत्वाहंत्वादिरहितः, निर्विकारत्वात्, अन्तःकरणरूपाहंकारव्यतिरिक्तत्वात् ŚatDū. 126. 20.

अन्तःकरणरूपिणी (antaḥkaraṇarūpiṇī) *adj.* (*f.*) having the form of the internal organ, pw.

अन्तःकरणरूपोपाधि (antaḥkaraṇarūpopādhi) *m.* adjunct or condition which is of the form of the internal organ, i. e. the mind एवमन्तःकरणरूपोपाधिभेदात्परमात्मनः परस्परतश्च जीवानां भेदः Aparā. 973. 19 (*on* 3. 66); 1002. 20 (*on* 3. 143); तत्राप्येकस्य विभोरात्मनः सर्वैरन्तःकरणरूपोपाधिभिरवच्छिन्नत्वात् सर्वेषामुपहितानां सर्वज्ञातृत्वं समानम् VedāntRaMañ. 1 (17. 2); अविद्यान्तःकरणरूपोपाधिभेदे ... सति ... सुतरामुपहितभेदेन प्रत्यभिज्ञानविरोधो दुस्तरः Nyāyāmr. 376B. 6; 580B. 4; न हि वयं किंचिदुपाधिमात्रमननुसंधानप्रयोजकं ब्रूमः किं त्वन्तःकरणरूपोपाधिभेदमविद्याभेदं वा AdvaiSi. 815. 25; अन्तःकरणरूपोपाधिभेदं तन्मनोऽन्यमनः LaCandr. 815. 40.

अन्तःकरणलक्षण (antaḥkaraṇa-lakṣaṇa) *n.* definition of the internal organ, i. e. the mind (दशलक्षण्याम्) आह्निकद्वययुक्ते तृतीय आत्मान्तःकरणलक्षणम्। तत्राप्यात्मलक्षणं प्रथमे। द्वितीयेऽन्तःकरणलक्षणम् SarvaDaSaṁ. 10. 19.

अन्तःकरणलक्ष्मी (antaḥkaraṇalakṣmī) *f.* name of a mystic formula *bam pham pam prīm* अन्तःकरणलक्ष्मीसु तर्कमुद्राविधारिणी LakṣmīT. 44. 38.

अन्तःकरणलय (antaḥkaraṇa-laya) *m.* dissolution, i. e. merging of the internal organ त्वन्मते प्रत्यहं सुषुप्तावन्तःकरणलयेऽपि पूर्वेद्युरहं दुःखीत्यनुसंधानात् Nyāyāmr. 580B. 6.

अन्तःकरणलयसहित (antaḥkaraṇalaya-sahita) *adj.* accompanied by the dissolution, i. e. merging of the internal organ स्वप्नावस्थाज्ञानस्यैवान्तःकरणलयसहितस्य सुषुप्तिरूपत्वात् SiddhāBi. 114. 2.

अन्तःकरणलयहेतु (antaḥkaraṇalaya-hetu) *m.* cause of the dissolution, i. e. merging of the internal organ यज्ञदत्तोऽयम् अन्तःकरणलयहेत्वदृष्टवान्, सुषुप्तौ लीयमानान्तःकरणत्वात् VivaPraSaṁ. 59. 13.

अन्तःकरणवत् (antaḥkaraṇa-vat) *adv.* like from the internal organ अथ प्रमाणज्ञानं न चैतन्यम्, अपि त्वन्तःकरणवृत्तिरूपत्वाज्जडरूपमिति चेत् तर्ह्यन्तःकरणवत्तस्मादपि विषयोपलब्धिर्न स्यात् NītiMā. 15. 4.

अन्तःकरणवर्तिन् (antaḥkaraṇa-vartin) *adj.* [*f.* - ī] **A** existing in the internal organ, i. e. the mind वासना आशयाः प्रोक्ताः क्लेशकर्मविपाकजाः। अन्तःकरणवर्तिन्यः समन्ताच्छेरते हि ताः LakṣmīT. 12. 32; अन्तःकरणवर्तिनं व्यापारमारोप्य चितिशक्तौ कर्तृत्वाभिमानः Bhām. 125. 6 (*on* i. 1. 5); **B** existing in the internal organ, i.e. the Intellect प्रवृत्तिश्च प्रयत्नलक्षणा यद्यप्यन्तःकरणवर्तिनी तथापि पुरुष उपचर्यते SāṁkhyaTaKau. 319. 1 (*on* 18); 16. 1 (*on* 1)

अन्तःकरणवारण (antaḥkaraṇa-vāraṇa) *m.* elephant in the form of the heart राजा ... श्रुत्वा द्विजवधूं तस्थौ प्रागेवाङ्कुरितस्मरः। तस्य धावन्तमुन्मत्तमन्तःकरणवारणम्। बलान्नियमितुं नासीदपवादभयाङ्कुशः RājTa. (Ka.) 1.251; हे सुन्दर्यः तर्हि नापराधो ममान्तःकरणवारणस्य युष्मदालोकनजनितमदेन धैर्यशृङ्खलामुच्छिन्दतः RasSa. 194 (2)

अन्तःकरणवासिन् (antaḥkaraṇa-vāsin) *adj.* dwelling in the heart अन्तःकरणवासिवैवस्वतानुजादेहलावण्येनेव लिप्ताभिः ... निम्नगाभिसारिकाभिर्गाढमुपगूढम् ... अम्भोनिधिमपश्यम् TilaMañ. 120. 18.

अन्तःकरणविकार (antaḥkaraṇa-vikāra) *m.* **Ai** feeling of the heart अन्तःकरणविकारं गुरुपरिजनसंकटेऽपि कुलटानाम्। जानन्ति तदभियुक्ता भ्रूभङ्गापाङ्गमधुरदृष्टेन KuṭṭaMa. 507 (comm. हृदयस्य विकारं विविधां विरुद्धां वा कृतिं विकृतिं भावम् इति यावत्); **Aii** mental attitude 'भावदूषितं' कार्पण्यकुत्साकुत्सितसारूप्यारोपादिभिरन्तःकरणविकारैर्दूषितम् CaturCin. iii (1). 608. 6; **B** modification or product of the internal organ, i. e. the mind सर्वं ह्यन्तःकरणविकारमेव जगत् मनस्येव सुषुप्ते प्रलयदर्शनात् MuṇḍUBh. 328. 9 (*on* ii. 1. 4)

अन्तःकरणविकारत्व (antaḥkaraṇavikāra-tva) *n.* the state of being modification or product of the internal organ, i. e. the mind सुखदुःखादिष्वनैकान्ति-

कमिति चेन्न। तेषामन्तःकरणविकारत्वाभ्युपगमात् NyāySu. (Ja.) 198B. 8 (*on* i. 4. 6)

अन्तःकरणविकारभेद (antaḥkaraṇavikāra-bheda) *m.* type of modification or product of the internal organ, i. e. the mind इन्द्रियार्थसंनिकर्षादन्तःकरणविकारभेद उत्पन्नमात्र एव प्रमातुरर्थश्चोपलम्भश्च प्रत्यक्षौ भवतः Bhām. 448. 21 (*on* ii.2.28)

अन्तःकरणविक्रिया (antaḥkaraṇa-vikriyā) *f.* **A** modification of the internal organ, i.e. the mind आनन्दबोधयोर्लिङ्गमन्तःकरणविक्रियाः ŚivaP. vii. 15. 17 (562A. 6); **B** agitation of the mind भगवानन्तःकरणविक्रियां तपोबलेन संयम्य तत्कारणाय विष्वग्विलोचनानि व्यापारितवान् PārvPa. 3. 9 (2)

अन्तःकरणविक्षेप (antaḥkaraṇa-vikṣepa) *m.* **A** agitation of the mind क्रोधो नाम ... अन्तःकरणविक्षेपः SanatBh. 248. 11 (*on* 2. 16);**B** distraction of or disturbance in the mind कल्पनायाः कारणमन्तःकरणविक्षेपः RasMañ. 128 (2)

अन्तःकरणविद्यावृत्ति (antaḥkaraṇa-vidyāvṛtti) *f.* cognitive function of the internal organ, i.e. the intellect अन्तःकरणविद्यावृत्तेरपि ज्ञानशब्दाभिधेयत्वात् ŚaṅkaVi. (Ā.) 85. 16.

अन्तःकरणविधुर (antaḥkaraṇa-vidhura) *adj.* devoid of, i.e. free from (modification of) the internal organ मुक्तानामिति। अन्तःकरणविधुराणामपीति NyāySu. (Ja.) 573B. 8 (*on* iii. 4. 4)

अन्तःकरणविमर्श (antaḥkaraṇa-vimarśa) *m.* consideration or thought in the mind निश्चलज्ञानवतोऽपि ममान्तःकरणविमर्शस्य विश्वकारणं भगवती, तत्र भगवतो निमित्तकारणत्वमात्रमेव दृश्यते ŚaṅkaVi. (Ā.) 270. 5.

अन्तःकरणविलय (antaḥkaraṇa-vilaya) *m.* dissolution, i. e. merging of the internal organ अस्ति तावत्संसारे प्रचुरोऽयमन्तःकरणवृत्तिरूपः कामः ... न चैक एवायम्। मुक्तावन्तःकरणविलयात् NyāySu. (Ja.) 325A. 4 (*on* ii. 2.1)

अन्तःकरणविशिष्ट (antaḥkaraṇa-viśiṣṭa) *adj.* **A** qualified, i. e. delimited by the internal organ, i.e. the mind तत्र किमन्तःकरणविशिष्टं चैतन्यं जीवः, उत तदुपलक्षितम् ŚrutaPra. ii. 359. 29 (*on* ii. 3. 18); यस्य भोक्तृत्वम् अन्तःकरणविशिष्टस्य तस्य प्रतिशरीरं भेदः Nyāyāmṛ. 603B. 8; **B** qualified by the internal organ, i.e. thought अविद्याविशिष्टस्यात्मनोऽनुभवितृत्वम्, अन्तःकरणविशिष्टस्यैय(?व) स्मर्तृत्वम्, इति वैयधिकरण्यम् VivaPraSaṁ. 73. 20; 94. 13; **C** qualified by the internal organ, i.e. the Intellect विशेषणोपाध्योर्भेदस्य सिद्धान्तसंमतत्वेनान्तःकरणविशिष्टः प्रमाता, तदुपहितः साक्षीति भेदोपपत्तेः SiddhāLeSaṁ. 166. 1.

अन्तःकरणविशिष्टता (antaḥkaraṇaviśiṣṭa-tā) *f.* the state of being qualified, i. e. delimited by the internal organ ध्याता ...आत्मानमन्तःकरणविशिष्टतया ...अवगच्छन् 'अहं ब्रह्मास्मि' इति ध्यानं कथं वस्तुविषयं मन्येत VivaPraSaṁ. 326. 7.

अन्तःकरणविशुद्धि (antaḥkaraṇa-viśuddhi) *f.* purity of the mind अन्तःकरणविशुद्धिं भक्तिं च त्वयि सतीं प्रदेहि विभो SuvarṇaMā. 14.

अन्तःकरणविशेष (antaḥkaraṇa-viśeṣa) *m.* distinct or particular type of the internal organ, i. e. Intellect सांख्या हि प्रकृतेः सत्त्वप्रधानं प्रथमं परिणामं महदाख्यमन्तःकरणविशेषं बुद्धिमाहुः Kiraṇā. 258. 6; Upask. 356. 2 (*on* viii. 1.1)

अन्तःकरणविषय (antaḥkaraṇa-viṣaya) *m.* object of the internal organ ज्ञानसंकल्पनिश्चयानुसंधानाभिमाना आकाशकार्यान्तःकरणविषयाः TriBrU. 1; किं चाहमित्यनुभवस्यान्तःकरणविषयत्वं वक्ष्यते BhedaDhi. 20. 2.

अन्तःकरणविषयिणी (antaḥkaraṇa-viṣayiṇī) *adj.* (*f.*) referring to the internal organ अन्तःकरणविषयिण्यामन्तःकरणाश्रितायां शब्दादिजन्यवृत्तौ आद्यस्य व्यभिचारात् Nyāyāmṛ. 527B. 6.

अन्तःकरणविसर्पण (antaḥkaraṇa-visarpaṇa) *n.* movement, i. e. operation of the internal organ अन्तःकरणविसर्पणे हि भोक्तारो विसर्पन्ति आ लोमभ्य आ नखाग्रेभ्यः ŚrutaPra. ii. 450. 21 (*on* iii. 2. 29)

अन्तःकरणवृक्ष (antaḥkaraṇa-vṛkṣa) *m.* tree in the form of the internal organ अत्र वाक्ये बीजाङ्कुरन्यायेनैकस्यैवान्तःकरणवृक्षस्य वृत्तिमात्ररूपेण चित्ताद्याख्यावस्थाभेदाः ...उक्ताः SāṁkhyaPraBh.34. 11 (*on* 1. 64)

अन्तःकरणवृत्ति (antaḥkaraṇa-vṛtti) *f.* **Ai** function or psychosis of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणवृत्तौ च व्यर्था बाह्यार्थकल्पना। तस्मादनुपकारो वा ग्राह्यं वा न तथा स्थितम् VākyaPa. 3 (14). 91; अन्तःकरणवृत्तौ ... प्रयोगो धर्मशब्दस्य न दृष्टः ŚlokaVār. 2. 195 (105. 5); अन्तःकरणवृत्तिवासनाविशेषपुद्गलगुणापूर्वेषु ...धर्मशब्दप्रयोगाभावात् TātpaṬ. (U.) 94. 14 (*on* 2. 195); संकल्पोऽपि ...अन्तःकरणवृत्तिः ChāndoUBh. 425. 7 (*on* vii. 4. 1); अन्तःकरणवृत्तिर्या संस्कारपरिशेषिणी। सा स्वप्न इति विज्ञेया LakṣmīT. 22. 24; 24. 28; (सुषुप्तिः) अन्तःकरणवृत्तीनां लयतो विषयस्य तु। पूर्वार्णानां विलोमेन भ्रूमध्ये बिन्दुसंस्थिता NityāṢoḍa. 8. 187; Kāśi. i. 160. 24 (*on* 2. 195. 196); न चान्तःकरणवृत्तावप्यस्य साक्षात्कारे सर्वोपाधिविनिर्मोकः Bhām. 42. 9 (*on* i. 1. 1); ज्ञानम् ...अन्तःकरणवृत्त्यभिव्यक्तः चित्प्रकाशः PrakaVi. 90. 13; ŚatDū. 181. 29; प्रथमं दोषकलुषितेन चक्षुषेदन्तामात्रविषयान्तःकरणवृत्तिरुत्पद्यते SarvaDaSaṁ. 16. 635; 16. 643; प्रथमं दोषसहितेनेन्द्रियेणेदन्तामात्रविषया अन्तःकरणवृत्तिर्जन्यते VivaPraSaṁ. 42. 14; 24. 20; 311. 2; साक्षी ...अन्तःकरणवृत्तीनां याथार्थ्यं स्वयमेव गृह्णाति NyāySu. (Ja.) 48A. 13 (*on* i. 1. 1); अन्तःकरणवृत्तौ कूटस्थस्यैव प्रतिफलनं जीव इति प्रसिद्धिः ŚaṅkaVi. (Ā.) 148. 1; 148. 19; विषयगतचैतन्यावरणभङ्गार्था चान्तःकरणवृत्तिः SiddhāBi. 59. 3; 147. 4; अधिष्ठानांशे अन्तःकरणवृत्तिः, अध्यस्तांशे चाविद्यावृत्तिः AdvaiSi. 652. 1; 652. 5; अन्तःकरणवृत्त्यभिव्यक्तस्यानवच्छिन्नचैतन्यस्याधिष्ठानत्वे न काचिदनुपपत्तिः SiddhāLeSaṁ. 294. 3; भागासिद्धेः, योगिनोऽन्तःकरणवृत्तेरपि तेषु निस्सरणे मानाभावात् GuruCandr. i. 121. 19; अन्तःकरणं चित्तादात्म्येनाध्यस्तं चिद्रूपम्। तस्यादृष्टेन्द्रियार्थसंनिकर्षादिनोत्पद्यमानः परिणामोऽपि ... अन्तःकरणवृत्तिरिति गीयते SiddhāTa. 6.16; इन्द्रियजन्यज्ञानं चान्तःकरणवृत्तिः VedāntPari. 318. 1; अव्यक्तं माया। तस्याश्च लयो नाम ,.. सुषुप्तावन्तःकरणवृत्तीनामिव मायावृत्तीनामनुदयादत्यन्तनिर्विकल्पात्मनः LalitāSaBh. 104. 16 (*on* 137); अन्तःकरणवृत्तीनां यावान्विषयस्तस्य सर्वस्यापि लयो हि सुषुप्तिकाले सकले विलीन इत्यादि श्रुतिषु सिद्धः SetuBa. 342. 4; **Aii** function or psychosis of the internal organ, considered three fold as mind, intellect and ego बाह्यार्थास्तिसृभिः सार्धमन्तःकरणवृत्तिभिः पाशविश्लेषवद्भूत्वा देवतास्वधिरोपयेत् MṛgendraT. ii. 8. 143; **Aiii** function or psychosis of the internal organ, i. e. the intellect प्रज्ञानरूपस्य ब्रह्मण उपलब्ध्यर्था या अन्तःकरणवृत्तयो बाह्यान्तर्वर्तिविषयविषयाः, ता इमा उच्यन्ते- संज्ञानम् ...स्मृतिः ... इत्येवमाद्या अन्तःकरणवृत्तयः AitUBh. 290. 9 (*on* 5. 2); निश्चयात्मिकाः सविकल्पनामकाः अन्तःकरणवृत्तयो धियः LalitāTriBh. 340. 15 (*on* 51); अन्तःकरणवृत्तिर्या चक्षुरादिसमाश्रया। रूपादिविषयाभासा लौकिकी दृष्टिरुच्यते BṛĀraUBhVā. iii. 4. 149 (comm. बुद्धिपरिणामः); यदपि सांख्या आचख्युर्विषयान्तरव्यासक्तेऽन्तःकरणे चक्षुरादिसंबन्धस्याप्यज्ञानादन्तःकरणवृत्तिर्ज्ञानमिति तन्निराकरणपरं भाष्यम् TātpaṬ. (Vā.) 539. 5 (*on* iii. 2. 8); बुद्धिर्नाम निश्चयात्मिकान्तःकरणवृत्तिः VedāntSā. (Sa.) 10. 9; **B** modification of the internal organ, i.e. the Intellect घटसृष्टिवदन्तःकरणातिरिक्ताखिलसृष्टेरन्तःकरणवृत्तिपूर्वकत्वानुमानम् SāṁkhyaPraBh. 77. 10 (*on* 2. 10); **C** effect, i. e. thought produced by the mind विकल्पेभ्यो लुठन्त्येताश्चान्तःकरणवृत्तयः YogVā. i.30. 4; **D** mental disposition किमिदमस्मत्समीकसंकटावधारणेनार्द्रत्वमन्तःकरणवृत्तेः UdaySuKa. 90. 3; **E** activity of the mind, mental activity यागानुष्ठाय्येव ह्यपूर्वान्तःकरणवृत्त्यादिकमप्यनुतिष्ठति NyāyRa. 104. 14 (*on* 2. 192); **F** state or condition of the mind, cf. **अन्तःकरणवृत्तिविशेषB.**

अन्तःकरणवृत्ति (antaḥkaraṇa-vṛtti) *adj.* being or abiding in the mind मैत्रगतानामपि चैत्रेण ग्रहणप्रसङ्गाद(?द्) अन्तःकरणवृत्तीनां च गुणान्तराणां नित्याप्रत्यक्षत्वादात्माश्रिता एवेच्छादयो नान्तःकरणाश्रयाः TātpaṬ. (Vā.) 569. 7 (*on* iii. 2.35)

अन्तःकरणवृत्तिजनक (antaḥkaraṇavṛtti-janaka) *adj.* producer of the function or psychosis of the internal organ तत्रान्तःकरणवृत्तिजनकसामग्रीसंभवेऽपि प्रमात्वाभावावरोधेनान्तःकरणस्यासामर्थ्यात् SiddhāBi. 124. 6.

अन्तःकरणवृत्तिज्ञान (antaḥkaraṇavṛtti-jñāna) *n.* knowledge of the function or psychosis of the internal organ सुषुप्तावविद्यावृत्तिभिरतिसूक्ष्माभिरनुभूयमानमपि स्वरूपसुखं तदानीं सविकल्पकेनान्तःकरणवृत्तिज्ञानेन ग्रहीतुमशक्यम् JīvanVi. 115. 5; साक्षी तद्वदेवाज्ञानमपि साधयत्येव न तु निवर्तयति। तन्निवर्तकं त्वन्तःकरणवृत्तिज्ञानमेव VivaPraSaṁ. 20. 5.

अन्तःकरणवृत्तिता (antaḥkaraṇavṛtti-tā) *f.* the state of being the function or psychosis of the internal organ क्लेशकर्म तद्वासनानामन्तःकरणवृत्तितया सत्यन्तःकरणे भावात् TattvVai. 80. 19 (*on* 2. 17)

अन्तःकरणवृत्तित्रय (antaḥkaraṇavṛtti-traya) *n.* triad of functions of the internal organ considered threefold as mind, intellect and ego रजःसत्त्वतमोरूपाणि अहंकारबुद्धिमनांसि अन्तःकरणवृत्तित्रयम् NityoNi. 7. 6.

अन्तःकरणवृत्तित्व (antaḥkaraṇavṛtti-tva) *n.* **Ai** the state of being the activity of the internal organ क्षेत्रज्ञगतधर्माधर्मसहायवैचित्र्याद्वैचित्र्यम् (प्रपञ्चस्य) इति चेत्। न। अन्तःकरणवृत्तित्वाद् धर्माधर्मयोः ŚāstrDī. 114. 3 (*on* i. 1. 5); 114. 10 (*on* i. 1. 5); **Aii** the state of being the function or psychosis of the internal organ मायावादिमते अधिष्ठानज्ञानस्यान्तःकरणवृत्तित्वेन सत्यत्वान्न दोषजन्यत्वम् NyāySu. (Ja.) 55B. 9 (*on* i. 1. 1); **B** the state of being what exists in the internal organ न चात्मनः परिस्पन्दलक्षणा क्रियोपपद्यते। ...नापि प्रयत्नलक्षणा।

तस्याः अन्तःकरणवृत्तित्वात् NyāySu. (Ja.) 317B. 13 (*on* ii.2.1)

अन्तःकरणवृत्तित्वाविशेष (antaḥkaraṇavṛttitvāviśeṣa) *m.* non-difference from the state of being the function or psychosis of the internal organ न च (घटज्ञानस्य) अन्तःकरणवृत्तित्वाविशेषादिच्छाद्वेषादिरूपवृत्तयोऽपि देहान्निर्गत्य विषयसंसृष्टा भवन्तीति कथं न स्वीक्रियते इति वाच्यम् AdvaiSi. 482. 18.

अन्तःकरणवृत्तिद्वार् (antaḥkaraṇavṛtti-dvār) *f.* [Inst.] through the function or psychosis of the internal organ नन्वेकस्या एव संविदः अन्तःकरणवृत्तिद्वारा विषयसंबन्धः कादाचित्कः ŚrutaPra. iA. 139. 20 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणवृत्तिधर्म (antaḥkaraṇavṛtti-dharma) *m.* attribute of the function or psychosis of the internal organ चैतन्यधर्म एवापरोक्ष्यं, न त्वनुमितित्वादिवत् अन्तःकरणवृत्तिधर्मः SiddhāLeSaṁ. 403. 3.

अन्तःकरणवृत्तिनिबन्धन (antaḥkaraṇavṛtti-nibandhana) *adj.* caused by the function or psychosis of the internal organ न चाभेदे लक्ष्यलक्षणभावायोगः अन्तःकरणवृत्तिनिबन्धनाकारभेदेन उभयोपपत्तेः AdvaiSi. 677. 2.

अन्तःकरणवृत्तिनिर्गमन (antaḥkaraṇavṛtti-nirgamana) *n.* act of reaching out of function or psychosis of the internal organ वह्न्यंशे त्वन्तःकरणवृत्तिनिर्गमनाभावेन वह्न्यवच्छिन्नचैतन्यस्य प्रमाणचे(?चै)तना(?न्य)स्य च परस्परं भेदात् VedāntPari. 56. 3.

अन्तःकरणवृत्तिपरंपरा (antaḥkaraṇavṛtti-paramparā) *f.* series of the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्तिपरंपरायामनुप्रविष्टा चित्ततद्रूपैव भासते SetuBa. 344. 15.

अन्तःकरणवृत्तिपूर्वकत्व (antaḥkaraṇavṛttipūrvaka-tva) *n.* the state of being preceded by the function or psychosis of the internal organ घटसृष्टिवदन्तःकरणातिरिक्ताखिलसृष्टेरन्तःकरणवृत्तिपूर्वकत्वानुमानम् SāṁkhyaPraBh. 77. 10 (*on* 2. 10)

अन्तःकरणवृत्तिप्रकाश (antaḥkaraṇavṛtti-prakāśa) *m.* illumination (in the form) of the function or psychosis of the internal organ (स्वेन भासा ... अयं पुरुषः स्वयं ज्योतिर्भवति) स्वेन आत्मीयेन, भासा ... सर्ववासनात्मकेन अन्तःकरणवृत्तिप्रकाशेनेत्यर्थः – सा हि तत्र विषयभूता सर्ववासनामयी प्रकाशते BṛĀraUBh. 546. 4 (*on* iv. 3. 9)

अन्तःकरणवृत्तिप्रतिबिम्बित (antaḥkaraṇavṛtti-pratibimbita) *adj.* reflected on the function or psychosis of the internal organ सिद्धान्तेऽप्यन्तःकरणवृत्तिप्रतिबिम्बितचैतन्यस्य ...तदाश्रितत्वात् विशेषगुणत्वव्यवहारे न काचित् क्षतिः VedāntKa. 469. 1 (*on* iii. 3. 53); नन्वन्तःकरणवृत्तिप्रतिबिम्बितस्सप्रमा Nyāyāmṛ. 73B. 7.

अन्तःकरणवृत्तिभेद (antaḥkaraṇavṛtti-bheda) *m.* **A** diversity or difference of the function or psychosis of the internal organ यत् चक्षुषा न पश्यति ...येन चक्षूंषि अन्तःकरणवृत्तिभेदभिन्नश्चक्षुर्वृत्तीः पश्यति KenUBh. 39. 7 (*on* 1. 7); अन्तःकरणवृत्तिभेदेनैकस्यापि लक्ष्यलक्षणभाव इत्यस्य च पूर्वमुक्तत्वात् LaCandr. 688. 28; पर्वतो वह्निमानित्यादौ पर्वतांशे वह्न्यंशे चान्तःकरणवृत्तिभेदाङ्गीकारेण ...न कश्चिद् विरोधः VedāntPari. 62. 1; **B** kind or variety of the function or psychosis of the internal organ अविद्यानिवृत्तिस्तु ...अन्तःकरणवृत्तिभेदात् साक्षात्कारादिति द्रष्टव्यम् Bhām. 58. 21 (*on* i. 1. 1); 68. 11 (*on* i. 1. 2); ब्रह्मसाक्षात्कारश्चान्तःकरणवृत्तिभेदः Bhām. 114. 14 (*on* i. 1. 4); अन्तःकरणवृत्तिभेदविषया सा श्रुतिः ŚrutaPra. iB. 168. 17 (*on* i. 1. 4)

अन्तःकरणवृत्तियुक्त (antaḥkaraṇavṛtti-yukta) *adj.* possessing the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्तियुक्ता रूपादयः चैतन्यस्य विषया भवन्ति PrakaVi. 616. 24.

अन्तःकरणवृत्तिरूप (antaḥkaraṇavṛtti-rūpa) *adj.* [*f.* - ā] **A** of the form of activity of the internal organ, i. e. the intellect अन्तःकरणवृत्तिरूपज्ञानक्रियाकर्तृत्वं अविक्रिये ज्ञानेऽध्यस्तम् NītiMā. 49. 22; **B** of the form of the function or psychosis of the internal organ अस्ति तावत्संसारे प्रचुरोऽयमन्तःकरणवृत्तिरूपः कामः NyāySu. (Ja.) 325A. 3 (*on* ii. 2. 1); अन्तःकरणवृत्तिरूपज्ञानवत्तद्वृत्तिरूपसुखाभावे अहं सुखीत्यनुभवायोगात् Nyāyāmṛ. 75A. 6; यद्यपि ईश्वरे यागायागसमुदायक्रियया जीववदन्तःकरणवृत्तिरूपा प्रीतिर्नोत्पद्यते, अन्तःकरणाभावात् VīraMi. (Pūjā.) 1.10.

अन्तःकरणवृत्तिरूपत्व (antaḥkaraṇavṛttirūpa-tva) *n.* the state of being of the form of the function or psychosis of the internal organ अथ प्रमाणज्ञानं न चैतन्यम् अपि त्वन्तःकरणवृत्तिरूपत्वाज्जडरूपमिति चेत्, तर्ह्यन्तःकरणवत्तस्मादपि विषयोपलब्धिर्न स्यात् NītiMā. 15. 3.

अन्तःकरणवृत्तिलक्षण (antaḥkaraṇavṛtti-lakṣaṇa) *adj.* of the characteristic of the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्तिलक्षणज्ञानद्वयानङ्गीकारात् TattvPradī. (Ci.) 84. 6; जडेऽज्ञानानभ्युपगमेनान्तःकरणवृत्तिलक्षणप्रमाणज्ञानानां तथाविधवस्तुपूर्वकत्वाभावेऽपि हेतोस्तत्र सद्भावादनैकान्तिकत्वात् Vādā.24.6.

अन्तःकरणवृत्तिविशिष्ट (antaḥkaraṇavṛtti-viśiṣṭa) *adj.* characterised by the function or psychosis of the internal organ अभ्युपेयते हि अनुभूतिशब्दवाच्यस्यान्तःकरणवृत्तिविशिष्टस्य ज्ञानस्य ज्ञानगोचरता TattvPradī. (Ci.) 8.7.

अन्तःकरणवृत्तिविशेष (antaḥkaraṇavṛtti-viśeṣa) *m.* **A** particular function or psychosis of the internal organ आनन्द इति परं ब्रह्म, तद्धि ... अन्तःकरणवृत्तिविशेषे तमसा अप्रच्छाद्यमाने प्रसन्ने अभिव्यज्यते TaiUBh. 252. 4 (*on* 2. 5); अन्तःकरणवृत्तिविशेषाश्रितवासनात्मकविशेषविज्ञानेन सर्वो लोकः एतस्मिन्काले सविज्ञानो भवति BṛĀraUBh. 605. 18 (*on* iv. 4. 2); अन्तःकरणवृत्तिविशेषे प्रसन्ने सति ...आत्मैवानन्दः प्रकटीभवति IṣṭaSi. 28. 10; 30. 15; सामग्रीसंपत्तिदशायामुत्पत्स्यमानान्तःकरणवृत्तिविशेषमेव सहकारित्वेनापेक्ष्य ब्रह्मैव निवर्तकम् ŚatDū. 181. 29; भावोऽन्तःकरणवृत्तिविशेषः SetuBa. 275. 10; **B** particular state or condition of the mind द्वाविमौ संयोगवियोगाख्यावन्तःकरणवृत्तिविशेषौ RasGaṅ. 41.7.

अन्तःकरणवृत्तिवेद्यत्व (antaḥkaraṇavṛttivedya-tva) *n.* the state of being what is to be known through the function or psychosis of the internal organ एवं घटादिवद् वृत्तिवेद्यत्वेऽज्ञानान्तःकरणरजतादीनामपि अन्तःकरणवृत्तिवेद्यत्वमेवास्तु SiddhāTa. 9. 5.

अन्तःकरणवृत्तिव्यक्त (antaḥkaraṇavṛtti-vyakta) *adj.* manifested by the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्तिव्यक्तचित्प्रकाशमन्तरेण विषये पृथक् प्राकट्यानङ्गीकारात् VivaPraSaṁ. 24. 20.

अन्तःकरणवृत्तिव्याप्य (antaḥkaraṇavṛtti-vyāpya) *adj.* pervaded by the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्तिव्याप्ये ब्रह्मणि वाग्वृत्तेरपि सर्वथा निषेधायोगः AdvaiSi. 785. 5.

अन्तःकरणवृत्तिसंयुक्त (antaḥkaraṇavṛtti-saṁyukta) *adj.* associated with the function or psychosis of the internal organ यच्चक्षुषा न पश्यति न विषयीकरोति अन्तःकरणवृत्तिसंयुक्तेन लोकः KenUBh. 39. 6 (*on* 1. 7)

अन्तःकरणवृत्तिसंसर्ग (antaḥkaraṇavṛtti-saṁsarga) *m.* relation of the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्तिसंसर्गमनपेक्ष्य तेन प्रकाशनस्य चायोगात् SiddhāLeSaṁ. 293. 2.

अन्तःकरणवृत्तिसाक्षिता (antaḥkaraṇavṛttisākṣi-tā) *f.* the state of being a witness of the function or psychosis of the internal organ समस्तनामरूपकर्मातिदूरतया सर्वकामाद्यन्तःकरणवृत्तिसाक्षितया तदालम्बनशून्यतया च निरालम्बयोगः TripāMaNāU. 328. 7 (8)

अन्तःकरणवृत्त्यंश (antaḥkaraṇavṛtty-aṁśa) *m.* aspect or element of the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्त्यंशस्य चाज्ञानत्वात् VivaPraSaṁ. 53. 22.

अन्तःकरणवृत्त्यवच्छिन्न (antaḥkaraṇavṛtty-avacchinna) *adj.* delimited by the function or psychosis of the internal organ अन्तःकरणवृत्त्यवच्छिन्नचैतन्यं तु प्रमाणम् AdvaiSi. 489. 4; अन्तःकरणवृत्त्यवच्छिन्नं चैतन्यं प्रमाणचैतन्यम् VedāntPari. 44. 5; YatīndraDī. 15. 4.

अन्तःकरणवृत्त्याश्रय (antaḥkaraṇavṛtty-āśraya) *adj.* resorting to the function or psychosis of the internal organ असुप्तः स्वयम् ... अन्तःकरणवृत्त्याश्रयान् बाह्याध्यात्मिकान् सर्वानेव भावान् ... अभिचाकशीति BṛĀraUBh. 549. 18 (*on* 3. 11)

अन्तःकरणवृत्त्याश्रय (antaḥkaraṇavṛtty-āśraya) *m.* abode of the function or psychosis of the internal organ जानामीति चानुभवस्यान्तःकरणवृत्त्याश्रयप्रमातृविषयतयाप्युपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 24. 11.

अन्तःकरणवृत्त्युपधान (antaḥkaraṇavṛtty-upadhāna) *n.* condition or adjunct existing in the function or psychosis of the internal organ ज्ञानत्वानन्दत्वाभ्यामप्यन्तःकरणवृत्त्युपधानलब्धभेदचिदानन्दविशेषानुगताभ्यां लक्ष्यमाणचिदानन्दव्यक्त्योरपि योज्यम् VedāntKa. 55. 25 (*on* i. 1. 2); ज्ञानपदानन्दपदयोरपि ... अन्तःकरणवृत्त्युपधानलब्धभेदचिदानन्दविशेषानुगते ज्ञानत्वानन्दत्वे AdvaiSi. 691. 33.

अन्तःकरणवृत्त्युपाधि (antaḥkaraṇavṛtty-upādhi) *m.* condition or adjunct existing in the function or psychosis of the internal organ यद्यपि एते (धर्माः) स्वरूपभूता एवात्मनः, तथाप्यन्तःकरणवृत्त्युपाधौ नानेवावभासन्त इति तेषां धर्मत्वमुपचर्यते VivaPraSaṁ. 14. 20; उक्ततादात्म्याकारवृत्तिद्वारकशुद्धब्रह्माकारवृत्तिर्निवेश्या। ...अन्तःकरणवृत्त्युपाधौ भिन्ना इवेति LaCandr. 156. 28.

अन्तःकरणवृत्त्युपारूढ (antaḥkaraṇavṛtty-upārūḍha) *adj.* associated with the function or psychosis of the internal organ केवलजीवचैतन्याप्रकाश्यस्यापि

घटादेरन्तःकरणवृत्त्युपारूढतत्प्रकाश्यत्वं युक्तम् SiddhāLeSaṁ. 125. 3.

अन्तःकरणवेदन (antaḥkaraṇa-vedana) *n.* comprehension of (disposition of) the internal organ, i.e. the mind सुव्यक्तमात्रासंबोधमुग्धत्वेन विहीयते। तत्त्ववित्कारणज्ञानादन्तःकरणवेदनम् RājTa. (Ka.) 8. 3054.

अन्तःकरणवैविध्य (antaḥkaraṇa-vaividhya) *n.* diversity of the internal organ, i.e. the mind मन एकमेव अन्तःकरणम्, संकल्पाध्यवसायादयस्तद्व्यापारभेदादेव जायन्ते इति नान्तःकरणवैविध्यम् NyāySiA. 194. 11.

अन्तःकरणव्यवस्थानुमान (antaḥkaraṇavyavasthānumāna) *n.* inference regarding the establishment of the internal organ, i.e. the mind कर्मबुद्धीन्द्रियासंभविन्या संकल्पादिक्रियाव्यवस्थयान्तःकरणव्यवस्थानुमानम् Bhām. 510. 6 (*on* ii. 4. 6)

अन्तःकरणव्यापार (antaḥkaraṇa-vyāpāra) *m.* operation of the internal organ शमो नाम अन्तःकरणव्यापाराणाम् ...निष्फलत्वावधारणपूर्वकः परित्यागः PrakaVi. 28. 19.

अन्तःकरणव्यापारदशा (antaḥkaraṇavyāpāra-daśā) *f.* stage or condition of the operation of the internal organ जीववर्गस्य चक्षुःश्रोत्रान्तःकरणव्यापारदशासु परमेश्वरस्यानवभासमानतोक्त्या तस्य प्रत्यक्षादिप्रमाणातीतत्वं लब्धम् ŚivārkaMaDī. i. 425. 6 (*on* i. 3. 12)

अन्तःकरणशक्ति (antaḥkaraṇa-śakti) *f.* faculty or power of the internal organ, i. e. the intellect ताभिः संपूर्णमन्तःकरणशक्तिभिः। ...ध्यायेत् PauṣkS. 27. 289.

अन्तःकरणशबलता (antaḥkaraṇaśabala-tā) *f.* the state of being mixed with or conditioned by the internal organ, i. e. the intellect ब्रह्माज्ञानपक्षेऽपि ज्ञानाश्रयत्वस्य ब्रह्मणोऽन्तःकरणशबलताद्वारत्वादनाद्यज्ञानसंबन्धोऽपि ब्रह्मणोऽज्ञानसंबन्धद्वारक एव PañcPra. 57. 4.

अन्तःकरणशरण (antaḥkaraṇa-śaraṇa) *adj.* which has mind (of a sage) as the refuge or abode मुनीन्द्राणामन्तःकरणशरणौ ...कामाक्ष्या दुरितहरणौ नौमि चरणौ MūkaPañ. 3. 73.

अन्तःकरणशरण (antaḥkaraṇa-śaraṇa) *n.* refuge or abode of the mind गतवति विततायुःकर्मणि प्रान्तमन्तःकरणशरणवैरिध्वंसनादत्तकीर्तिः KathāK. 85. 26.

अन्तःकरणशल्य (antaḥkaraṇa-śalya) *n.* dart in the heart, i. e. cause of heart-rending grief अमराः ...आखण्डलनरोपशल्यमन्तःकरणशल्यमालोकयन्तः ... तपोलोकसमीपमापेदिरे NīlaVi. 36. 15.

अन्तःकरणशारीरपरता (antaḥkaraṇaśārīrapara-tā) *f.* the state of being intended to convey the internal organ and the embodied individual soul सत्त्वक्षेत्रज्ञशब्दयोरन्तःकरणशारीरपरतया प्रसिद्धत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 110. 16 (*on* i. 2. 12)

अन्तःकरणशुद्ध (antaḥkaraṇa-śuddha) *adj.* (used as noun) (one) whose mind is pure अन्तःकरणशुद्धाये(?ने)तान् विभूतिः पवित्रयेत् SkandP. iv. 35. 141.

अन्तःकरणशुद्धात्मतत्त्व (antaḥkaraṇaśuddhātmatattva) *adj.* whose essence of the soul is purified through the internal organ (गुरुः) अन्तःकरणशुद्धात्मतत्त्वः ...शिष्यं शिवीभूतं ध्यात्वा तस्मै शिवविषयान् षडङ्गगुणानापादयेत् ĪśānŚiPa. ii. 18. 120 (7)

अन्तःकरणशुद्धि (antaḥkaraṇa-śuddhi) *f.* **A** purification of the mind मनुः ...कर्मणः अन्तःकरणशुद्धावेव विनियोगं दर्शितवान् SanatBh. 186. 3 (*on* 1. 6); जटातीर्थे ...स्नातानाम् ...। अन्तःकरणशुद्धिः स्यात्ततोऽज्ञानं विनश्यति SkandP. iii (1). 20. 12; न ह्यन्तःकरणस्यादृष्टवशादन्तःकरणशुद्धिरित्यत्र प्रमाणमस्ति ŚrutaPra. iA. 163. 29 (*on* i. 1. 1); जन्मान्तरानुष्ठितैरपि कर्मभिरन्तःकरणशुद्धौ ज्ञानोदयसंभवात् VivaPraSaṁ. 207. 13; जपादिभिरन्तःकरणशुद्धौ सत्यां विद्योदयः VedāntKau. 373. 19 (*on* iii. 4. 37); मोक्षार्थं सर्वथा ज्ञानमपेक्षितं तच्च कर्मादिनान्तःकरणशुद्ध्या भवति TattvPrakā. 74B. 9 (*on* i. 5. 23); **B** purity of the mind अन्तःकरणशुद्धिर्या शुचिता सा प्रकीर्तिता RasāSu. 12. 4 (1. 69); तदर्थाया अन्तःकरणशुद्धेरपेक्षितत्वात् Nyāyāmṛ. 618B. 2; AdvaiSi. 865. 3; सत्त्वशुद्धिरन्तःकरणशुद्धिः ŚivārkaMaDī. ii. 401. 34 (*on* iii. 4. 29); तत्रान्तःकरणशुद्धिर्द्वारम् SiddhāTa 27. 5; भावशुद्धिरन्तःकरणशुद्धिः VīraMi. (Āhnika.) 43. 1; एवं सतीति। अन्तःकरणशुद्धौ सत्यामित्यर्थः BālamBha. iii. 102. 13 (*on* 3. 62)

अन्तःकरणशुद्धिकृत् (antaḥkaraṇaśuddhi-kṛt) *adj.* which causes the purity of the mind मरणवचनानां त्वन्तःकरणशुद्धिप्रतिपादनमात्रपरता पृथूदकादौ यन्मरणं तदप्यत्यन्तशुद्धिकृत् TristhaSe. 365. 11.

अन्तःकरणशुद्धिद्वार् (antaḥkaraṇaśuddhi-dvār) *f.* [Inst.] **A** through the purification of the mind (कर्मणः) यदि साक्षात्करणत्वं न संभवेत्, तदा अन्तःकरणशुद्धिद्वारा तत्कल्पनीयम् VivaPraSaṁ. 207. 1; ब्रह्मविद्यार्थिनो यद्यपि कर्मभिरन्तःकरणशुद्धिद्वारा विद्या स्यात् VedāntKau. 368. 23 (*on* iii. 4. 27); कर्मणामप्यन्तःकरणशुद्धिद्वारा ब्रह्मसाक्षात्कारोपयोगितया मुक्तिफलकत्वसंभवात् ŚivārkaMaDī. i. 575. 27 (*on* i. 4. 29); काशीमरणेनान्तःकरणशुद्धिद्वारा तत्त्वज्ञानमुत्पद्यत इति न युक्तम् VīraMi. (Tīrtha.) 317. 18; **B** through the purity of the mind अन्तःकरणशुद्धिद्वारा क्रममुक्तिश्च SiddhāBi. 140. 6; 81. 2; सर्वानपि विधीनन्तःकरणशुद्धिद्वारा स्वशेषतामापादयत् PrasthāBhe. 6. 5; ब्रह्मचारिणाम् ...अन्तःकरणशुद्धिद्वारा विविदिषादिसिद्धिः SiddhāTa. 30. 9.

अन्तःकरणशुद्धिद्वार (antaḥkaraṇaśuddhi-dvāra) *n.* [Inst.] **A** through the purification of the mind कर्मणां त्वन्तःकरणशुद्धिद्वारेण मोक्षहेतुत्वम् ViṣṇuSaBh. 128. 3 (*on* 123); कर्मणां त्वन्तःकरणशुद्धिद्वारेण ज्ञानाङ्गत्वोपपत्तेः NyāySu. (Ja.) 17B. 4 (*on* i. 1. 1); **B** through the purity of the mind सगुणब्रह्मोपासनविधायकानां वेदान्तानाम् ... तेषामप्यन्तःकरणशुद्धिद्वारेण तत्रैव पर्यवसानात् VivaPraSaṁ. 131. 12.

अन्तःकरणशुद्धिमत् (antaḥkaraṇaśuddhi-ma(n)t) *adj.* (used as noun) (one) having purity of the mind वेदबाह्यत्वेऽप्यन्तःकरणशुद्धिमतां रक्षणार्थम् ... शिवकेशवाभ्यां पाशुपतपाञ्चरात्रादीनि निर्मितानि ŚivārkaMaDī. ii. 117. 14 (*on* ii. 2. 42)

अन्तःकरणशुद्धिरूप (antaḥkaraṇaśuddhi-rūpa) *adj.* of the nature of purity of the mind पुरुषगतो विशेषः अन्तःकरणशुद्धिरूपः प्रतिबन्धाभावः AdvaiSi. 739. 17.

अन्तःकरणशुद्धिहेतुत्व (antaḥkaraṇaśuddhihetu-tva) *n.* the state of being the cause of the purification of the mind कथं कर्मणां तत्तत्फलसाधनानामन्तःकरणशुद्धिहेतुत्वम् SiddhāTa. 25. 17

अन्तःकरणशुद्ध्यर्थ (antaḥkaraṇaśuddhy-artha) *adj.* having the purification of the mind as its purpose 'दर्वीहोमेन ...भवति' इत्यादिश्रुतेरन्तःकरणशुद्ध्यर्थानां कर्मणां वैयर्थ्ये तत्प्रतिपादकश्रुतीनां व्याकोपः TristhaSe. 295. 28.

अन्तःकरणशुद्ध्यर्थम् (antaḥkaraṇaśuddhyartham) *adv.* for the sake of the purification of the mind तदपि सम्यग्दर्शनवतामपि प्रत्यहमन्तःकरणशुद्ध्यर्थमग्निहोत्रादेरनुवर्तनीयतायाः ...अनुपपन्नम् ŚrutaPra. ii. 589. 27 (*on* iv. 1. 18); अन्तःकरणशुद्ध्यर्थं कर्मणां विनियोग इति चेत् ŚatDū. 65. 3; अन्तःकरणशुद्ध्यर्थं पञ्चरात्रानुसारतः। श्रुतिस्मृत्युदितं धर्मम् ...। संसेवते BṛBrahmaS. i. 7. 29.

अन्तःकरणशुद्ध्यादि (antaḥkaraṇaśuddhy-ādi) *adj.* **A** purity etc. of the mind उक्तरीत्या दासमार्गप्रपदनमात्रस्य ...दासबुद्ध्या तत्स्वीकरणस्य वा अन्तःकरणशुद्ध्यादिद्वारमनपेक्ष्य मोक्षसाधनत्वायोगात् PūrvottaVāNaMā. 173. 7; **B** purification etc. of the mind मरणस्य सम्यगन्तःकरणशुद्ध्यादिक्रमेण ज्ञानजनकताङ्गीकारात् TristhaSe. 295. 24.

अन्तःकरणशुद्ध्युत्कर्ष (antaḥkaraṇaśuddhy-utkarṣa) *m.* excess of the purity of the mind अन्तःकरणशुद्ध्युत्कर्षादेवानन्दोत्कर्षः IṣṭaSi. 28. 22.

अन्तःकरणशोधकता (antaḥkaraṇaśodhaka-tā) *f.* the state of being the purifier of the mind न च प्राणवियोगात्मकस्य मरणस्य क्वचिदन्तःकरणशोधकता श्रुता दृष्टा चेत्यलौकिकम् TristhaSe. 306. 7.

अन्तःकरणशोधकत्व (antaḥkaraṇaśodhaka-tva) *n.* the state of being the purifier of the mind तस्माद्युक्तमुक्तं कर्मणामन्तःकरणशोधकत्वम् SiddhāTa. 26. 27; तादृशानुष्ठानस्यान्तःकरणशोधकत्वमुक्तं सांप्रदायिकैः VīraMi. (Bhakti.) 122. 31; 66. 1.

अन्तःकरणशोधन (antaḥkaraṇa-śodhana) *n.* purification of the mind उपायस्ते कर्मात्मा ...। संज्ञानं जनयेच्छुद्धमन्तःकरणशोधनात्। ...ददामि बुद्धियोगं तमन्तःकरणशोधनम्। सांख्यं नाम द्वितीयो य उपायः कथितस्तव LakṣmīT. 16. 35.

अन्तःकरणश्री (antaḥkaraṇaśrī) *f.* name of a particular mystic formula, viz. *bam pham pam prīm* अन्तःकरणश्रीर्मायाव्योमेशकृतशेखरा LakṣmīT. 44. 30.

अन्तःकरणसंयम (antaḥkaraṇa-saṁyama) *m.* control over the mind अन्तःकरणसंयमो दमः Mitā. 41. 13 (*on* 1. 122); SmṛtiCan. i. 14. 2.

अन्तःकरणसंयोग (antaḥkaraṇa-saṁyoga) *m.* connection or contact with the internal organ वैशेषिकादिवदेव भोगजनकतावच्छेदकत्वेनान्तःकरणसंयोगे वैजात्यं चास्माभिरपीष्टम् SāṁkhyaPraBh. 14. 20 (*on* 1. 19)

अन्तःकरणसंशुद्धि (antaḥkaraṇa-saṁśuddhi) *f.* purification of the mind अन्तःकरणसंशुद्धिमचिरात्समवाप्नुयात् BṛBrahmaS. i. 6. 100.

अन्तःकरणसंसर्ग (antaḥkaraṇa-saṁsarga) *m.* cnnection or contact with the internal organ यदुक्तं मुक्तस्यान्तःकरणाद्यभावान्न संसारानुभवप्राप्तिरिति, तदसत्, निर्विशेषत्वादेकरसे चैतन्येऽन्तःकरणसंसर्गभावाभावयोरप्ययोगात् Vādā. 148. 1.

अन्तःकरणसंसृति (antaḥkaraṇa-saṁsṛti) *f.* transmigration of the internal organ न शून्यं नापि चाशून्यं नान्तःकारण(v.l. °करण Viśva.)संसृतिः

TejoBiU. 6. 17.

अन्तःकरणसंसृष्टत्व (antaḥkaraṇasaṁsṛṣṭa-tva) *n.* the state of being what is associated with the internal organ ब्रह्मणोऽन्तःकरणसंसृष्टत्वेऽपि ब्रह्माकारपरिणतान्तःकरणवृत्त्यभावान्न सदा जीवस्य ब्रह्मज्ञानप्रसङ्गः VivaPraSaṁ. 91. 7.

अन्तःकरणसंसृष्टवस्तु (antaḥkaraṇasaṁsṛṣṭa-vastu) *n.* thing associated with the internal organ अन्तःकरणसंसृष्टवस्तुज्ञातृत्वे ब्रह्मस्वरूपमपि जीवः सर्वदा जानीयात्, सर्वगतस्य ब्रह्मणोऽन्तःकरणेऽपि संसृष्टत्वात् VivaPraSaṁ. 90. 1.

अन्तःकरणसंस्कार (antaḥkaraṇa-saṁskāra) *m.* (latent) impression in the internal organ शरीरान्तःकरणोपाधिद्वयरहितोऽन्तःकरणसंस्कारावच्छिन्नाविद्यामात्रोपहितः ... प्राज्ञः SiddhāBi. 92. 6.

अन्तःकरणसंस्था (antaḥkaraṇa-saṁsthā) *adj.* (*f.*) existing or stored in the internal organ अन्तःकरणसंस्था हि वासनाः यातयन्ति शरीरिणः LakṣmīT. 17. 52.

अन्तःकरणसंस्थित (antaḥkaraṇa-saṁsthita) *adj.* present in the internal organ ब्रह्मभिन्नं विभो ज्ञानं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः। येन संप्राप्यते ज्ञेयमन्तःकरणसंस्थितम् JayāS. 5. 1.

अन्तःकरणसंकल्परूप (antaḥkaraṇasaṅkalpa-rūpa) *adj.* of the nature of resolve in the mind (नोद्यन्तमादित्यमीक्षेत) अनीक्षणं नामान्तःकरणसंकल्परूपं नियम्यते TantrRa. 31. 3.

अन्तःकरणसंघात (antaḥkaraṇa-saṅghāta) *m.* aggregate of the internal organs (viz. mind, vital air and speech) अन्नादीनामशितानाम् ... । अणिष्ठा धातवः मनः प्राणं वाचं देहस्यान्तःकरणसंघातमुपचिन्वन्ति ChāndoUBh. 383.8 (*on* vi. 8. 6)

अन्तःकरणसत्ता (antaḥkaraṇa-sattā) *f.* [Inst.] through the power of the mind (कर्कटी नाम राक्षसी ...सूचीभावं प्रपन्ना) विससार दिगन्तेषु सान्तःकरणसत्तया YogVā. iii. 70. 52.

अन्तःकरणसत्त्व (antaḥkaraṇa-sattva) *n.* **A** function of the internal organ, i. e. the Intellect यदा तु रजस्तमोलेशानुविद्धमन्तःकरणसत्त्वं भाव्यते तदा ... सुखप्रकाशमयस्य सत्त्वस्य ...सानन्दः समाधिर्भवति RājMār. 8. 7; हृदयं शरीरस्य प्रदेशविशेषस्तस्मिन्नधोमुखस्वल्पपुण्डरीकाभ्यन्तरेऽन्तःकरणसत्त्वस्य स्थानम् RājMār. 55. 3; **Bi** persistence of the internal organ सुषुप्तेऽपि च संस्कारात्मनान्तःकरणसत्त्वात् SiddhāTa. 13. 2; **Bii** existence of the internal organ सवृत्तिकान्तःकरणावच्छिन्नस्यैव चैतन्यस्य प्रमात्वनियमात् तदान्तःकरणसत्त्वेऽपि प्रमात्रभावः SiddhāBi. 109. 4.

अन्तःकरणसद्भाव (antaḥkaraṇa-sadbhāva) *m.* **i** existence of the internal organ अन्तःकरणसद्भावे प्रमाणमाह TātpaṬ. (U.) 162. 15 (*on* 4. 166); मन्त्रं तन्त्रम् ... । अन्तःकरणसद्भाव अविद्यायाश्च संशयः TejoBiU. 5. 53; **ii** continued existence or persistence of the internal organ सुषुप्तावपि सूक्ष्मरूपेणान्तःकरणसद्भावात् तदुपहितः साक्षी तदाप्यस्त्येव SiddhāLeSaṁ. 165. 3.

अन्तःकरणसंत्याग (antaḥkaraṇa-santyāga) *m.* abandonment, i. e. cessation of the internal organ अन्तःकरणसंत्यागादवशिष्टे चिदात्मनि। अहं ब्रह्मेति वाक्येन ब्रह्मत्वं साक्षिणीक्ष्यते PañcDa. 7. 89.

अन्तःकरणसंनिधान (antaḥkaraṇa-sannidhāna) *n.* proximity of the internal organ परमात्मैव ...अन्तःकरणसंनिधानात् ...अविकृतः पश्यति PañcPra. 33. 3.

अन्तःकरणसमाधानापेक्ष (antaḥkaraṇasamādhānāpekṣa) *adj.* dependent on the steadiness or concentration of the mind चक्षुषो दृष्टिसंनिपातः। स च अन्तःकरणसमाधानापेक्षो विवक्षितः GītāBh. (Śaṅ.) 192. 5 (*on* 6. 13)

अन्तःकरणसंबद्ध (antaḥkaraṇa-sambaddha) *adj.* connected with the internal organ स्वतोऽन्तःकरणसंबद्धानां धर्माधर्मादीनां ब्रह्मणश्च वृत्तिमन्तरेणैव सर्वदा भानं स्यात् SiddhāBi. 60. 1.

अन्तःकरणसंबन्ध (antaḥkaraṇa-sambandha) *m.* **i** connection or association with the internal organ, i. e. the intellect मायासंबन्धतश्चेशो जीवोऽविद्यावशस्तथा। अन्तःकरणसंबन्धात्प्रमातेत्यभिधीयते KaṭhRuU. 39; अन्तःकरणसंबन्धे विज्ञानमिति कर्तरि। प्रत्ययः BṛĀraUBhVā. ii. 1.185 (comm. ल्युडन्तस्य विज्ञानमितिशब्दस्यान्तःकरणेन वाचकतया संबन्धे विवक्षिते कर्तरि प्रत्ययः स्यादन्तःकरणस्य ज्ञानकर्तृत्वात्); **ii** connection or association with the internal organ, i. e. the mind यदा रूपं जिघृक्षते पुरुषस्तदा रूपं पश्यति ... न चान्तःकरणसंबन्धमन्तरेण बाह्येन्द्रियस्य विषयग्राहकत्वम् NyāyKa. 310. 1.

अन्तःकरणसंबन्धमात्र (antaḥkaraṇasambandha-mātra) *n.* mere connection with the internal organ, i. e. the mind सुखदुःखादौ स्वत इति नान्तःकरण-संबन्धमात्रेण भानप्रसङ्गः SiddhāBi. 61. 2.

अन्तःकरणसंभव (antaḥkaraṇa-sambhava) *adj.* **i** arising from the internal organ, i. e. the mind स एवं भगवान् रुद्रो मोचयत्यपि सेवितः। दशेन्द्रियमयैः पाशैः अन्तःकरणसंभवैः LiṅgaP. ii. 9. 17; **ii** born of, i.e. produced from the internal organ, i. e. the intellect (by which decision is made) (चेतोऽन्तःकरणं मनः ...मारस्तत्रोद्भवो मतः) अन्तः निश्चयः क्रियतेऽनेन, अन्तःकरणम् ...अन्तःकरणसंभवः comm. *on* NāmMā. 81.

अन्तःकरणसंभिन्न (antaḥkaraṇa-sambhinna) *adj.* **i** connected with, i.e. delimited by the internal organ आलम्बनतया भाति योऽस्मत्प्रत्ययशब्दयोः। अन्तःकरणसंभिन्नबोधः स त्वंपदाभिधः VākyaVṛ. 44; AdhyāU. 31; PaiṅgU. 423. 20 (3.1); PañcDa. 7. 71; **ii** connected, i.e. associated with the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणसंभिन्नं पापं तस्य विनश्यति DevīBhāP. xi. 16. 44.

अन्तःकरणसंभृत (antaḥkaraṇa-sambhṛta) *adj.* held, i. e. cherished in the mind धर्मशास्त्रं महर्षीणामन्तःकरणसंभृतम् AhirbuS. 12.14; SītāU. 6.

अन्तःकरणसंमित (antaḥkaraṇa-sammita) *adj.* cognised properly by the internal organ, i. e. mind विश्वं तदेव सूक्ष्माख्यमन्तःकरणसंमितम् AhirbuS. 51. 25 (comm. चित्तेन सम्यक् प्रमितम्)

अन्तःकरणसर्वस्वमोषण (antaḥkaraṇasarvasva-moṣaṇa) *n.* act of stealing of the entirety of the heart अङ्गनापाङ्गपथिकाभिरन्तःकरणसर्वस्वमोषणाय प्रेषयत्प्रगल्भचोरमिव ...कामपालः कामलेखमालो(च?क)यत् AvantiKa. 202. 9.

अन्तःकरणसहकारित्व (antaḥkaraṇasahakāri-tva) *n.* the state of being an auxiliary (cause) of the internal organ, i. e. the intellect पूर्वपूर्ववर्णसंस्काराणां तत्स्मृतीनां चान्तःकरणनिष्ठानामन्तःकरणसहकारित्वस्यैवौचित्यात् YogSā. 69. 11(4)

अन्तःकरणसाधन (antaḥkaraṇa-sādhana) *adj.* having the internal organ as the means or instrument यस्य पुनर्वृत्तिवृत्तिमतोर्नानात्वं तस्यान्तःकरणसाधनश्चक्षुरादिसाधनश्चात्मा अर्थानुपलभते NyāyVār. 407. 5 (*on* iii. 2. 8)

अन्तःकरणसाध्य (antaḥkaraṇa-sādhya) *adj.* to be accomplished through the internal organ, i. e. the intellect बोधो बुद्धिरिति भावार्थो विवक्षितश्चेत् सोऽन्तःकरणसाध्यः Kiraṇā. 258. 14.

अन्तःकरणसामग्री (antaḥkaraṇa-sāmagrī) *f.* **A** totality (of causes) comprising of the internal organ, i. e. the intellect देशनाकाललब्ध्यादिबाह्यकारणसंपदि। अन्तःकरणसामग्र्यां भव्यात्मा स्याद् विशुद्धकृत् (दृक्) MahāP. 9. 116; **B** totality (of causes) comprising of the internal organ, i. e. the mind (आत्मा) अन्तःकरणसामग्र्यैकत्र स्पष्टीकृतः संकल्पादिदर्शनात्सर्वव्यापित्वे सति Aparā. 988. 20 (*on* 3. 110)

अन्तःकरणसामानाधिकरण्य (antaḥkaraṇa-sāmānādhikaraṇya) *n.* semantic co-referentiality or syntactic agreement with the internal organ, i.e. the mind अन्तःकरणसामानाधिकरण्यं तु कामादीनां 'कामः संकल्पः' इत्यादिश्रुतिसिद्धम् VivaPraSaṁ. 115. 24.

अन्तःकरणसामान्य (antaḥkaraṇa-sāmānya) *n.* **A** internal organ, i. e. ego in general अहमर्थोऽन्तःकरणसामान्यम् SāṁkhyaPraBh. 34. 10 (*on* 1. 64); **B** internal organ, i. e. the mind in general चित्तमन्तःकरणसामान्यम् YogVār. *on* 1.2.

अन्तःकरणसाहित्य (antaḥkaraṇa-sāhitya) *n.* association with the internal organ अन्तःकरणसाहित्यराहित्याभ्यां विशिष्यते। उपाधिर्जीवभावस्य ब्रह्मतायाश्च PañcDa. 7. 85.

अन्तःकरणसृष्टि (antaḥkaraṇa-sṛṣṭi) *f.* creation of the internal organ अन्तःकरणसृष्टौ बुद्ध्युपधानेन विना कर्तृत्वस्याभ्युपगन्तव्यत्वात् ŚrutaPra. ii. 374. 10 (*on* ii. 3. 39)

अन्तःकरणस्थ (antaḥkaraṇa-stha) *adj.* [*f.* - ā] present or existing in the internal organ, i. e. the mind विवेकाविवेकौ रूपादिवत् प्रत्यक्षावुपलभ्येते अन्तःकरणस्थौ TaiUBh. 276. 11 (*on* 2. 8); आशया हि अन्तःकरणस्थया स्मरति स्मर्तव्यम् ChāndoUBh. 447. 8 (*on* vii. 14.1); योऽयं देहे चेष्टयितान्तःकरणस्थः ... सोऽस्यहमेव इति ...यं विदुरीशं तम् ...हरिमीडे HariStu. 31; अन्तःकरणस्थानां कामानां मोक्षमेव हि आह श्रुतिः AnuVyā. 55A. 3 (*on* 3. 4)

अन्तःकरणस्थित (antaḥkaraṇa-sthita) *adj.* present or existing in the internal organ, i. e. the intellect विज्ञप्तिमात्ररूपं यन्ममान्तःकरणस्थितम्। ...हेमनालं महाप्रभम् JayāS. 2. 35.

अन्तःकरणस्थित्यभ्युपगम (antaḥkaraṇasthity-abhyupagama) *m.* acceptance of the existence or persistence of the internal organ

प्रलयेऽप्यन्तःकरणस्थित्यभ्युपगमे तेषामन्तःकरणानामनादितया ब्रह्मकार्यत्वं न स्यात् ŚrutaPra. ii. 226. 4 (*on* ii. 1. 12)

अन्तःकरणस्वरूप (antaḥkaraṇa-svarūpa) *n.* **A** nature of the internal organ, i. e. the mind न ह्यन्तःकरणस्वरूपमात्रं वस्त्वभिव्यञ्जकम् किं तु तदाकारपरिणामः VivaPraSaṁ. 91. 8; **B** nature of the internal organ, i.e. the intellect न तु परिणामसामान्यस्यान्तःकरणस्वरूपस्य वोच्छेदः SāṁkhyaPraBh. 33. 12 (*on* 1. 63)

अन्तःकरणहरण (antaḥkaraṇa-haraṇa) *n.* stealing, i. e. attracting of the heart यथा यूनस्तद्वत्परमरमणीयापि रमणी कुमाराणामन्तःकरणहरणं नैव कुरुते Kuval. 136 (6); SaduktiKa. 298. 17.

अन्तःकरणहरिण (antaḥkaraṇa-hariṇa) *m.* deer in the form of the mind भ्रान्त्या चान्तःकरणहरिणो याति विश्रान्तिम् CaturSaṁ. 4. 18; त्वत्कैः प्रतिपदनिबद्धैर्ध्य-निलवैरथेदानीमन्तःकरणहरिणः शाम्यति मम ŚrīKaC. 25. 60.

अन्तःकरणाग्र्य (antaḥkaraṇāgrya) *m.* one of the thousand epithets of lord Viṣṇu (*lit.* the foremost among the souls) ब्राह्मणश्चान्तःकरणाग्र्यो नमो नमः। इत्येतद्वासुदेवस्य विष्णोर्नामसहस्रकम् PañcaRā. (Nā.) iv. 3.173 (? 183)

अन्तःकरणातिरिक्त (antaḥkaraṇātirikta) *adj.* **A** different from the internal organ, i. e. the intellect घटसृष्टिवदन्तःकरणातिरिक्ताखिलसृष्टेरन्तःकरण-वृत्तिपूर्वकत्वानुमानम् SāṁkhyaPraBh. 77. 10 (*on* 2. 10); **B** different from the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणातिरिक्तोऽहमिति प्रतीयमानो जीवः परस्मान्न भिद्यते BhedaDhi. 6. 3.

अन्तःकरणात्मक (antaḥkaraṇātma-ka) *adj.* **A** having the internal organ for the soul न त्वं राजन्न चाप्यहम्। न तन्मात्रं मया वाच्यं नैवान्तःकरणात्मकौ MārkP. 38. 14; **B** of the nature of the internal organ considered as fourfold महत्तत्त्वं गुणान्तःकरणात्मकम् ŚāraTi. 1. 17; **C** of the nature of the internal organ, i. e. the mind इन्द्रियरूपत्वेन चान्तःकरणात्मकत्वेन चेन्द्रियान्तःकरणरूपम् AṇuBh. 31. 17 (*on* i. 1. 11)

अन्तःकरणात्मरूपा (antaḥkaraṇātma-rūpā) *adj.(f.)* having the internal organ as one's own nature विषयेन्द्रियाणां परां तथान्तःकरणात्मरूपाम्। ... संचिन्तयार्थां सकलार्थदात्रीम्। ... अजामेकां जुषमाणोऽनुशेते SaurP. 50. 72.

अन्तःकरणात्मसंयोग (antaḥkaraṇātma-saṁyoga) *m.* contact between the internal organ, i. e. the mind and the self अन्तःकरणात्मसंयोगस्यासमवायि-कारणस्यापायात्तदपाय इति चेत्, एवमप्यन्तःकरणस्योपादानत्वमेव कल्पनीयम्, अभ्यर्हितत्वात् VivaPraSaiṁ. 115. 17.

अन्तःकरणादि (antaḥkaraṇādi) *adj.* **A** internal organ, i. e. the mind etc. प्रत्यगात्मानं सर्वसाक्षिणं तद्विपर्ययेणान्तःकरणादिष्वध्यवस्यति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 5. 4. (*on* i. 1. 0); अन्तःकरणादीनां चानित्यत्वादनाद्यज्ञानाश्रयत्वानुपपत्तिः IṣṭaSi. 195. 14; उक्तं च वार्त्तिककारैरन्तःकरणादेरज्ञानस्याभिव्यञ्जकत्वम् PañcPra. 68. 4.; Bhām. 25. 12 (*on* i. 1. 1); सापि प्रागुक्ता (अविद्यायाः) वृत्तिः अभिज्ञारूपा विनश्यन्ती स्वाश्रये अन्तःकरणादौ संस्कारमाधाय विनश्यति TarkSaṁ. (Ā.) 141. 13; जीवोपाधिः। आभ्यन्तरो बाह्यश्च। ...स्वभावविपरीतावभासहेतुरन्तःकरणादि-र्बाह्यः NyāySu. (Ja.)506A. 9 (*on* iii. 2. 10); अन्तःकरणादौ च योग्यत्वस्यापि व्यावहारिकत्वात् Nyāyāmṛ. 67A. 6; आत्मन एकत्वेऽपि सुखदुःखाद्याश्रयाणामन्तः-करणानां (v.l. अन्तःकरणादीनाम्) भेदाभ्युपगमाद् व्यवस्थोपपत्तेः स्वेनैव स्वाभावग्रहणे विरोधात् SiddhāBi. 17.1; साक्षिभास्येऽन्तःकरणादौ सर्वत्र साक्ष्यभेदे सति प्रमातृभेदस्याप्रयोजकत्वात् SiddhāLeSaṁ. 164. 5; **B** the internal organ, i. e. the intellect etc. स्मृतेर्ह्यसाधारणं कारणं संस्कारः आत्मान्तःकरणादीनां ज्ञानान्तर-साधारण्यात्, स च चिरकालोत्पन्नो न प्रत्युत्पन्नः NyāyVārPari. 148.3; ज्ञानस्य विशेषणत्वे नित्यत्वे च मोक्षदशायामपि अन्तःकरणादेरवस्थानप्रसङ्गात् Tattv-Pradī. (Ci.) 390. 6.

अन्तःकरणादिक (antaḥkaraṇādi-ka) *adj.* the internal organ, i. e. the mind and the like अन्तःकरणादिकं तु ईश्वराश्रितमायापरिणाममहाभूतोपसृष्टजीवाविद्या-कृतभूतसूक्ष्मकार्यम् SiddhāLeSaṁ. 55. 2.

अन्तःकरणादिगत (antaḥkaraṇādi-gata) *adj.* present or existing in the internal organ, i. e. the mind etc. चैतन्यमिति। अन्तःकरणादिगतमित्यर्थः VedāntKa. 24. 12 (*on* i. 1. 0); TarkSaṁ. (Ā.) 141. 13.

अन्तःकरणादिज्ञानसाधन (antaḥkaraṇādi- jñānasādhana) *n.* means of cognition such as the internal organ etc. आत्मान्तःकरणादिज्ञानसाधनसंपन्नः Mitā. 387. 4 (*on* 3. 141)

अन्तःकरणादिदोष (antaḥkaraṇādi-doṣa) *m.* defect in the internal organ, i. e. the mind etc. अन्तःकरणादिदोषेणाशनायादिना चिदात्मा चिदात्मनो गुणेन चैतन्यानन्दादिनान्तःकरणादि न संबध्यते Bhām. 25. 11 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणादिधर्म (antaḥkaraṇādi-dharma) *m.* attribute such as the internal organ, i. e. the mind etc. (हानोपादाननिर्मुक्ता) अशरीरस्य ब्रह्मणोऽ-न्तःकरणादिधर्माणामसंभवात् ताभ्यां निर्मुक्ता निःसङ्गा LalitāTriBh.309.13 (*on* 33)

अन्तःकरणादिनिष्कृष्ट (antaḥkaraṇādi-niṣkṛṣṭa) *adj.* differentiated from the internal organ, i. e. the mind etc. तत्र कार्श्यादिनिष्कृष्टस्य शरीरस्यैव स्थौल्याधिकरणतया विवेकिनामुद्देश्यत्वम् इति वाच्यम्, प्रकृतेऽप्यन्तःकरणादिनिष्कृष्टस्यैव तदुद्देशविषयत्वात् AdvaiSi. 597. 16.

अन्तःकरणादिरूपोपाधि (antaḥkaraṇādirūpopādhi) *m.* adventitious condition or adjunct like the internal organ, i. e. the mind etc. न चौपाधिका धर्माः ... उपाधिकृतत्वरूपत्वे तूक्तनित्यत्वश्रुतिविरोधात् अन्तःकरणादिरूपोपाधिसृष्टेः प्रागेवेक्षितृत्वाति(?दि)श्रुतेश्चNyāyāmṛ. 490A. 9; AdvaiSi. 721. 10.

अन्तःकरणादिवाचकत्व (antaḥkaraṇādivācaka-tva) *n.* the state of being denotative or expressive of the internal organ etc. कः पुनरयं शब्दोऽन्तः-करणादिवाचकत्वेन निषिध्यते Śarka. 77. 3.

अन्तःकरणादिविपर्यय (antaḥkaraṇādi-viparyaya) *m.* reverse of the internal organ, i. e. the mind etc. अन्तःकरणादिविपर्ययेण अन्तःकरणाद्यचेतनं तस्य विपर्ययः चैतन्यं तेन Bhām. 30. 22 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणादिविशिष्टभेद (antaḥkaraṇādiviśiṣṭa-bheda) *m.* distinction qualified by the internal organ, i. e. the mind etc. कर्मण्यधिकारानधिकारादि-व्यवस्था चान्तःकरणादिविशिष्टभेदेनाप्युपपद्यते BhedaDhi. 65. 5.

अन्तःकरणादिसंस्कारावच्छेद (antaḥkaraṇādisaṁskārāvaccheda) *m.* [Inst.] through the delimitation of the impression of the internal organ, i. e. the mind सुषुप्तौ तावदज्ञानाद्याकारा वृत्तिः ...। सा च ...परिच्छिन्नैव अन्तः-करणादिसंस्कारावच्छेदेन चोत्पद्यते SiddhāTa. 13. 15.

अन्तःकरणादिसङ्गित्व (antaḥkaraṇādi-saṅgitva) *n.* association or connection with the internal organ, i. e. the mind etc. विवरणे च प्रतिकर्मव्यवस्थायां ब्रह्मचैतन्यस्योपादानतया घटादिसङ्गित्वं, जीवचैतन्यस्य तदसङ्गित्वेऽप्यन्तःकरणादि-सङ्गित्वं च वर्णितम् SiddhāLeSaṁ. 58. 1.

अन्तःकरणादिसापेक्षत्व (antaḥkaraṇādi-sāpekṣatva) *n.* expectancy of or dependence on the internal organ, i. e. the mind etc. ननु मुक्तस्य संसारः स्यादिति किं संसाराधिकरणस्वरूपेणैक्यमापाद्यते। उत संसारानुभवः ... नोत्तरः, अनुभवस्यान्तः-करणादिसापेक्षत्वात् Vādā. 146. 1.

अन्तःकरणाद्यधीन (antaḥkaraṇādy-adhīna) *adj.* dependent on the internal organ, i. e. the mind etc. तप आलोचनं स्वरूपज्ञानमयम्, नान्तःकरणाद्यधीनम् PrakaVi. 89. 19.

अन्तःकरणाद्यपरपर्याय (antaḥkaraṇādy-aparaparyāya) *adj.* which has the (word) mind *(antaḥkaraṇa)* etc. as another synonym निरोधप्रतियोगि-भूतानाम् ...वृत्तीनामन्तःकरणाद्यपरपर्यायचित्तधर्मत्वाङ्गीकारात् SarvaDaSaṁ.15.184.

अन्तःकरणाद्यभाव (antaḥkaraṇādy- abhāva) *m.* absence of the internal organ, i.e. the mind etc. यदुक्तं मुक्तस्यान्तःकरणाद्यभावान्न संसारानुभवप्राप्तिरिति, तदसत् Vādā. 147. 7.

अन्तःकरणाद्यभेदभ्रम (antaḥkaraṇādyabheda-bhrama) *m.* erroneous notion or illusion of indentity of the internal organ, i. e. the mind etc. (with the soul) स्वस्यान्तःकरणाद्यभेदभ्रमो न स्यात् AdvaiSi. 517. 4; GuruCandr. ii.252.19.

अन्तःकरणाद्यवच्छिन्न (antaḥkaraṇādy-avacchinna) *adj.* delimited by the internal organ, i. e. the mind etc. अन्तःकरणाद्यवच्छिन्नः प्रत्यगात्मा ... इतरे-तराध्यासोपादानस्तदुपादानश्चाध्यास इत्यनादित्वाद् बीजाङ्कुरवन्नेतरेतराश्रयत्वम् Bhām. 30. 25 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणाद्यविशिष्ट (antaḥkaraṇādy-aviśiṣṭa) *adj.* not qualified by the internal organ, i.e. the mind etc. अन्तःकरणाद्यविशिष्टात्मभेदस्य श्रुतौ क्वाप्य-दर्शनात् BhedaDhi. 65. 3.

अन्तःकरणाद्युपहित (antaḥkaraṇādy-upahita) *adj.* conditioned by the internal organ, i. e. the mind etc. स्वरूपचैतन्यमन्तःकरणाद्युपहितं फलचैतन्यतया प्रकाशयति LalitāTriBh. 340. 19 (*on* 51)

अन्तःकरणाद्युपाधि (antaḥkaraṇādy-upādhi) *m.* adventitious condition or adjunct such as the internal organ, i. e. the mind etc. सुषुप्तादावन्तः-करणाद्युपाधिरभिभूतो भवति VedāntKa. 371. 19 (*on* iii. 2. 9); 'आत्मानमात्मना' इत्यादावन्तःकरणाद्युपाधिकृतभेदवत् शब्दरूपोपाधिकृतभेदाग्रहणे मानाभावात् LaŚabdeŚe. i. 498. 2.

अन्तःकरणाद्युपाधिक (antaḥkaraṇādyupādhi-ka) *adj.* having the adventitious condition or adjunct like the internal organ, i. e. the mind etc.

स्वभावतो निर्गुणस्यैव तस्यान्तःकरणाद्युपाधिककर्तृत्वाद्याश्रयत्वप्रतिभासोपपत्तेः VedāntPari. 330. 2.

अन्तःकरणाद्युपाधिकल्पित (antaḥkaraṇādyupādhi-kalpita) *adj.* assumed or imposed through the adventitious condition or adjunct like the internal organ, i. e. the mind etc. (जीवाः) अन्तःकरणाद्युपाधिकल्पिता हि ते Bhām. 247. 5 (*on* i. 3. 30)

अन्तःकरणाद्युपाधिप्रतिबिम्ब (antaḥkaraṇādyupādhi-pratibimba) *n.* reflection on the adventitious condition or adjunct like the internal organ, i. e. the mind etc. अन्तःकरणाद्युपाधिप्रतिबिम्बं प्रति तदनन्तर्गतस्यैव बिम्बत्वं स्यात् SiddhāLeSaṁ. 96. 7.

अन्तःकरणाद्युपाधिभेद (antaḥkaraṇādyupādhi-bheda) *m.* distinction of the adventitious conditions or adjuncts such as the internal organ etc. अन्तःकरणाद्युपाधिभेदादप्रतिसंधानमिति चेन्न ŚatDū. 221. 6.

अन्तःकरणाद्युपाधिविरह (antaḥkaraṇādyupādhi-viraha) *m.* absence of the adventitious conditions or adjuncts such as the internal organ, i. e. the mind etc. अन्तःकरणाद्युपाधिविरहाज्जागरापेक्षयानन्दाभिव्यक्तेः (सुषुप्तौ) SiddhāTa. 14. 2.

अन्तःकरणाधिष्टान (antaḥkaraṇādhiṣṭhāna) *n.* **1** locus or substratum of the internal organ, i. e. the mind हृदयमन्तःकरणाधिष्ठानम् AitUBh. 254. 9 (*on* 1. 4); **2** control over the internal organ, i. e. the mind (श्रोत्रस्य) प्रयोज्यत्वमन्तःकरणाधिष्ठानद्वारेण NyāyKa. 71. 10.

अन्तःकरणाधिष्ठित (antaḥkaraṇādhiṣṭhita) *adj.* governed by the internal organ, i. e. the mind नेन्द्रियमात्रं प्रत्यक्षम्। किन्त्वन्तःकरणाधिष्ठितम् NyāySu. (Ja.) 76B. 5 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणाध्यास (antaḥkaraṇādhyāsa) *m.* superimposition of the internal organ, i. e. the mind (on the self) ब्रह्मणि...अन्तःकरणाध्यासेऽपि अविद्यासंबन्धित्वस्यैव सादृश्यत्(?स्य) विद्यमानत्वात् AdvaiSi. 496. 23; देहेन्द्रियादि विना कथमन्तःकरणाध्यासः GuruCandr. ii. 180. 19.

अन्तःकरणाध्यासनिवृत्ति (antaḥkaraṇādhyāsa-nivṛtti) *f.* removal of the superimposition of the internal organ, i.e. the mind (on the self) सर्वजीवसाधारणेषु पृथिव्यादिषु सत्स्वपि अन्तःकरणाध्यासनिवृत्तौ प्रमातृत्वाभावात् ...एतद्दर्शनं न प्राप्नोति VivaPraSaṁ. 246. 3.

अन्तःकरणाध्यासप्रसङ्ग (antaḥkaraṇādhyāsa-prasaṅga) *m.* undesired occasion for the superimposition of the internal organ, i. e. the mind देहेन्द्रियाद्यभावेऽप्यज्ञानसद्भावेनान्तःकरणाध्यासप्रसङ्गः AdvaiSi. 498. 10.

अन्तःकरणाध्याससंभव (antaḥkaraṇādhyāsa-sambhava) *m.* possibility of the superimposition of the internal organ, i. e. the mind (on the self) अन्तःकरणाध्याससंभवेन...नात्ममात्रगतमुक्तीच्छा AdvaiSi. 603. 5.

अन्तःकरणानधिष्ठित (antaḥkaraṇānadhiṣṭhita) *adj.* not governed by the internal organ, i. e. the mind प्रलीने च तस्मिन् मनस्युपरतेन्द्रियग्रामो भवत्यन्तःकरणानधिष्ठितानामिन्द्रियाणां विषयग्रहणाभावात् NyāyKa. 185. 6.

अन्तःकरणानन्तःकरणविभाग (antaḥkaraṇānantaḥkaraṇa-vibhāga) *m.* division as what is the internal organ and as what is other than the internal organ न ह्यन्तःकरणानन्तःकरणविभागोऽत्र क्रियते, किं तु चिदचिद्विभाग एवेति भावः ŚrutaPra. iB. 201. 16 (*on* i. 1. 13)

अन्तःकरणानवच्छिन्नत्ववत् (antaḥkaraṇānavacchinnatva-vat) *adv.* like the state of not being delimited by the internal organ, i. e. the mind न हि सुषुप्तिकाले अन्तःकरणानवच्छिन्नत्ववदज्ञानानवच्छिन्नत्वमप्यस्ति AdvaiSi. 810. 16.

अन्तःकरणानिष्ठ (antaḥkaraṇāniṣṭha) *adj.* not existing in the internal organ, i. e. the mind स्वप्रकाशत्वम् ... अन्तःकरणानिष्ठमपि तदुपादेयवृत्तिनिष्ठमस्तु Nyāyāmṛ. 218B. 7.

अन्तःकरणानुरूप (antaḥkaraṇānurūpa) *adj.* [*f.*-ā] **i** befitting or conforming to one's mental disposition आकारम् ...दधानमन्तःकरणानुरूपम्। नियोजयिष्यन् ...तं तपःसमाधौ मुनिः Kirātā. 3. 27 (comm. अन्तःकरणशब्देन-तद्वृत्तिरुत्साहो लक्ष्यते); **ii** befitting or conforming to the internal organ, i. e. the mind सत्त्वमन्तःकरणं सर्वस्य पुरुषस्यान्तःकरणानुरूपा श्रद्धा भवति GītāBh. (Rā.) 615. 25 (*on* 17.3)

अन्तःकरणान्तररहित (antaḥkaraṇāntara-rahita) *adj.* devoid of another internal organ, i. e. the mind (as the means) विभु चान्तःकरणं ज्ञानमन्तःकरणान्तररहितमिति शेषः TātpaṬ. (Vā.) 564. 22 (*on* iii. 2. 19)

अन्तःकरणान्तरसंसर्ग (antaḥkaraṇāntara-saṁsarga) *m.* association with another internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणान्तरसंसर्गे पुनरपि बन्धापत्तेः SiddhāLeSaṁ. 448. 8.

अन्तःकरणान्तराभ्युपगम (antaḥkaraṇāntarābhyupagama) *m.* acceptance of another internal organ, i. e. the mind किं बुद्ध्युपधानेन कर्तृत्वं परमात्मन उच्यते ...न ...। प्रलयावस्थायामन्तःकरणान्तराभ्युपगमे एकत्वावधारणविरोधाच्च ŚrutaPra. ii. 374. 11 (*on* ii. 3. 39)

अन्तःकरणापाय (antaḥkaraṇāpāya) *m.* disappearance or loss of the internal organ, i. e. the intellect तथाभूतं नाशमनुभूय न संज्ञाविशेषपरिज्ञानं भवति, अन्तःकरणापायेऽप्रमातृत्वात् PrakaVi. 363. 21.

अन्तःकरणाभाव (antaḥkaraṇābhāva) *m.* **A** absence of (persistence of) the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणभावात् (better अन्तःकरणाभावात्) जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तीनामभावे जीवत्ववर्जितप्रत्यगात्मचैतन्यस्वभावो नित्यस्वभावं ब्रह्म तत्त्वंपदार्थौ परिशिष्टौ PañcPra. 36. 5; न चैवं प्रलयेऽन्तःकरणाभावाद्धर्मादिकं क्व तिष्ठतिति वाच्यम् SāṁkhyaPraBh. 121. 30 (*on* 5. 25); सुषुप्तावन्तःकरणाभावात् ... न ... अन्तःकरणपरिणामः SiddhāTa. 9. 8; **B** non-existence of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणाभावो युगपत्स्मरणानि स्युरपेक्षणीयाभावात् NyāyKa. 73. 4; कथं ब्रह्मणः सर्वज्ञत्वं संगच्छते। जीववदन्तःकरणाभावेन ज्ञातृत्वस्यैवायोगात् SiddhāLeSaṁ. 119. 2; ईश्वरे ... जीववदन्तःकरणवृत्तिरूपा प्रीतिर्नोत्पद्यते। अन्तःकरणाभावात् VīraMi. (Pūjā.) 1. 10; ईश्वरे प्रीतिस्तु अन्तःकरणाभावेऽपि मायावृत्तिविशेषरूपैव सिसृक्षादिवद् बोध्या BālamBha. i. 467. 7 (*on* 1. 209)

अन्तःकरणाभावापत्ति (antaḥkaraṇābhāvāpatti) *f.* undesired contingency of the absence of-persistence of the internal organ, i. e. the mind (संस्कारशेषत्वे) किं कारणमेव तिष्ठति, उत कार्यमपि। आद्ये अन्तःकरणाभावापत्तिः VivaPraSaṁ. 57. 21.

अन्तःकरणाभासादि (antaḥkaraṇābhāsādi) *adj.* illusory or false appearance etc. of internal organ, i.e. the intellect अयम् (ब्रह्मविद्) ... अन्तःकरणाभासादीनामवभासकः सन् ... ब्रह्मावतिष्ठते VedāntSā. (Sa.) 34.6.

अन्तःकरणाभिप्रायाशङ्का (antaḥkaraṇābhiprāyāśaṅkā) *f.* apprehension about the internal organ being the intended sense or meaning विज्ञानेन विज्ञानमादायेति ... विज्ञानेनेति चान्तःकरणाभिप्रायाशङ्कां परिणेतुम् ... उपपद्यते BrahmSūBh. (Bhā.) 137. 6 (*on* ii. 3. 28)

अन्तःकरणाभिव्यक्त (antaḥkaraṇābhivyakta) *adj.* which is manifested in the internal organ न हि वयं चैतन्यस्य केवलस्य विषयानुभवहेतुत्वं ब्रूमः, तस्याविद्यावृतत्वात्। किं तर्हि। अन्तःकरणाभिव्यक्तस्य तथात्वम् VivaPraSaṁ. 89. 2.

अन्तःकरणाभेदाध्यास (antaḥkaraṇābhedādhyāsa) *m.* superimposition of the non-distinction, i. e. identity of the internal organ (with the soul) न चानुभवविरोधः, अन्तःकरणाभेदाध्यासबलात् तदननुभवतद्विपरीतानुभवयोरुपपत्तेः AdvaiSi. 541. 5.

अन्तःकरणारण्यलग्न (antaḥkaraṇāraṇya-lagna) *adj.* ignited in the forest in the form of the internal organ, i.e. the mind सर्वेऽपि लोकपालाः ... अन्तःकरणारण्यलग्नमदनदावानलानलम् ... अभ्यर्थितवन्तः NalaCam. 7. 22 (18)

अन्तःकरणारूढ (antaḥkaraṇārūḍha) *adj.* reflected on (*lit.* mounted upon) the internal organ, i. e. the mind रूपान्तरमन्तःकरणारूढं न भवति AṇuBh. 216. 12 (*on* iii.3.7)

अन्तःकरणार्थ (antaḥkaraṇārtha) *adj.* meant for the sake of the internal organ, i. e. the mind न चात्रात्मान्तःकरणार्थः येनात्मगतो मोक्षो मनस उद्देश्यः स्यात् Nyāyāmṛ. 390B. 7; AdvaiSi. 610. 1; उद्देश्यगतत्वानपायात् अन्तःकरणार्थाहमर्थाभिन्नात्मगतत्वस्यानपायात् GuruCandr. iii. 86. 22; LaCandr. 610. 32.

अन्तःकरणावच्छिन्न (antaḥkaraṇāvacchinna) *adj.* delimited by the internal organ, i. e. the mind जीवब्रह्मणोरैक्यं नाम किम् ... संविदवच्छिन्नान्तःकरणस्य संविदश्च, उतान्तःकरणावच्छिन्नसंविदः केवलसंविदश्च ŚrutaPra. iB. 168. 2 (*on* i. 1. 4); अविद्यावच्छिन्नमन्तःकरणावच्छिन्नं वा ब्रह्म प्रत्यगात्मशब्दाभिधेयम् VedāntRaMañ. 1 (6. 20); सौषुप्तिकाज्ञानादिस्मर्तृत्वम्...अन्तःकरणावच्छिन्नस्याहमर्थस्य वा Nyāyāmṛ. 375B. 7; 224B. 8; 582B. 6; अन्तःकरणावच्छिन्नो जीवः SiddhāBi. 59. 1; SiddhāLeSaṁ. 95. 4; अन्तःकरणावच्छिन्नचित्येव ... भ्रान्तत्वस्वीकारादविद्यावच्छिन्नचैतन्यमधिष्ठानम् GuruCandr. ii. 180. 20; अन्तःकरणावच्छिन्नं चैतन्यं प्रमातृचैतन्यम् VedāntPari. 44. 6; SiddhāTa. 49. 2; अन्तःकरणावच्छिन्नं चैतन्यम् YatīndraDī. 15. 4; 75. 1; आत्मानं जानातीत्यादौ चात्मभेदः कल्प्यते। एकः शरीरावच्छिन्नोऽपरस्त्वन्तःकरणावच्छिन्नस्तत्रान्तःकरणावच्छिन्नः कर्ता चेच्छरीरावच्छिन्नः कर्म VaiyāBhū. 57. 17 (*on* 13)

अन्तःकरणावच्छिन्नचैतन्य (antaḥkaraṇāvacchinna-caitanya) *n.* consciousness delimited by the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणावच्छिन्नचैतन्यरूपत्वे जीवस्यावच्छेदकान्तःकरणतत्तद्विषयाकारवृत्त्या तत्तद्विषयावच्छिन्नचैतन्याभिव्यक्तौ तत्तत्प्रकाशः AdvaiSi. 480. 4; 489. 4; SiddhāLeSaṁ. 131. 2; कथं घटादेरन्तःकरणावच्छिन्नचैतन्याभेदः। अहमिमं पश्यामीति भेदानुभवविरोधादिति चेत्, उच्यते VedāntPari. 65. 1; तत्र जीवो नाम अन्तःकरणावच्छिन्नचैतन्यम् VedāntPari. 96. 1; 117. 2.

अन्तःकरणावच्छिन्नजीव (antaḥkaraṇāvacchinna-jīva) *m.* individual soul which is delimited by the internal organ, i. e. the mind सर्वज्ञमप्यन्तःकरणावच्छिन्नजीवाज्ञानविषयतया आवृतमिति व्यपदेशात् SiddhāBi. 61. 5.

अन्तःकरणावच्छिन्नसाक्षिचैतन्य (antaḥkaraṇāvacchinna-sākṣicaitanya) *n.* witness-consciousness which is delimited by the internal organ, i. e. the mind द्विविधमावरणम्। एकमसत्त्वापादकमन्तःकरणावच्छिन्नसाक्षिचैतन्यनिष्ठम् SiddhāBi. 65. 3.

अन्तःकरणावच्छेद (antaḥkaraṇāvaccheda) *m.* delimitation by the internal organ, i. e. the mind ब्रह्मणि ... अन्तःकरणावच्छेदस्याभावात् Nyāyāmṛ. 582B. 3.

अन्तःकरणावच्छेद्य (antaḥkaraṇāvacchedya) *adj.* to be delimited by the internal organ, i. e. the mind एतेनावच्छिन्नस्य जीवत्वे कर्तृभोक्तृसमययोस्तत्र तत्रान्तःकरणावच्छेद्यचैतन्यप्रदेशस्य भिन्नत्वात् कृतहानाकृताभ्यागमप्रसङ्ग इति निरस्तम् SiddhāLeSaṁ. 97. 2.

अन्तःकरणावधि (antaḥkaraṇāvadhi) *adj.* having the internal organ as the limit, i. e. as the adventitious condition तमोऽन्तः कारणं बुद्धेर्दृष्टान्तःकरणावधिः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1528.

अन्तःकरणावस्था (antaḥkaraṇāvasthā) *f.* stage or condition of the internal organ, i. e. the mind आत्मनोऽन्तःकरणावस्थाविशेषोपाधिजनितो विशेषः ... फलम् PañcPā. 24. 19 (*on* i. 1. 1); परमात्मैव ... अन्तःकरणावस्थाः ... पश्यति PañcPra. 33. 3.

अन्तःकरणाविद्यावृत्ति (antaḥkaraṇāvidyā-vṛtti) *f.* function or psychosis of the internal organ and nescience अन्तःकरणाविद्यावृत्त्योः प्रमाणदोषाभ्यां जन्यतयेहोभयाभावेन वृत्त्ययोगाच्च Nyāyāmṛ. 336A. 6.

अन्तःकरणाविद्याविशिष्ट (antaḥkaraṇāvidyā-viśiṣṭa) *adj.* qualified, i. e. delimited by the internal organ, i. e. the mind and nescience अत्र यो भाति अन्तःकरणाविद्याविशिष्टस्याहमर्थस्य निर्दुःखाद् भेदः स ममापीष्टः Nyāyāmṛ. 568A. 5.

अन्तःकरणाशय (antaḥkaraṇāśaya) *m.* particular state, i. e. psychosis of the internal organ, i. e. the mind तमः नाशयामि आत्मभावस्थः आत्मनः भावः अन्तःकरणाशयः तस्मिन्नेव स्थितः GītāBh. (Śaṅ.) 285. 3 (*on* 10. 11)

अन्तःकरणाशुद्धिरूप (antaḥkaraṇāśuddhi-rūpa) *adj.* of the nature of impurity of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणाशुद्धिरूपस्य पापस्य च प्रतिबन्धकत्वम् AdvaiSi. 739. 17.

अन्तःकरणाश्रय (antaḥkaraṇāśraya) *adj.* [*f.* - ā] **A** having the internal organ, i.e. the mind as the substratum (दर्पः) अन्तःकरणाश्रयः दोषविशेषः GītāBh. (Śaṅ.) 462. 4 (*on* 16. 18); बाह्यवागादिचेष्टा च या चान्तःकरणाश्रया BṛĀraUBhVā. i. 4. 1850; TātpaṬ. (Vā.) 569. 8 (*on* iii. 2. 35); **B** based on, i. e. caused by the internal organ, i.e. the intellect अभिन्नस्य चितेस्तद्वद्भेदोऽन्तःकरणाश्रयः NaiṣkaSi. 75. 3 (comm. बुद्ध्युपाधिनिबन्धनः)

अन्तःकरणाश्रयता (antaḥkaraṇāśraya-tā) *f.* the state of having the internal organ as the substratum तर्हि ज्ञानस्यान्तःकरणाश्रयताभ्रमः स्यात् NyāySiA. 212. 19.

अन्तःकरणाश्रयत्व (antaḥkaraṇāśraya-tva) *n.* the state of having the internal organ as the substratum सिद्धान्ते ज्ञानेच्छासुखादीनामन्तःकरणाश्रयत्वाभ्युपगमात् SiddhāBi. 15. 3.

अन्तःकरणाश्रिता (antaḥkaraṇāśritā) *adj.* (*f.*) abiding in the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणाश्रितायां शब्दादिजन्यवृत्तौ आद्यस्य व्यभिचाराच्च Nyāyāmṛ. 527B. 6.

अन्तःकरणासाधारणधर्म (antaḥkaraṇāsādhāraṇadharma) *m.* unique characteristic or property of the internal organ, i. e. the intellect ज्ञातृत्वमन्तःकरणासाधारणधर्मः स्यात् ŚrutaPra. iA. 158. 23 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणास्वास्थ्य (antaḥkaraṇāsvāsthya) *n.* uneasiness or illness of the internal organ व्याध्याद्यन्यतरेणान्तःकरणास्वास्थ्यमनध्याय एतेषाम् PārāSū. 63. 19.

अन्तःकरणेन्द्रियधर्म (antaḥkaraṇendriya-dharma) *m.* property or quality of the internal organ, i. e. the mind and the external sense-organ जीवसाम्येऽन्तःकरणेन्द्रियधर्माः प्राप्नुवन्ति AṇuBh. 98. 7 (*on* i. 3. 42)

अन्तःकरणेन्द्रियसंयोग (antaḥkaraṇendriya-saṁyoga) *m.* contact between the internal sense-organ, i.e. the mind and the external sense-organ विषयोपलम्भानु-मितान्तःकरणेन्द्रियसंयोगः प्रयत्नपूर्वकान्तःकरणक्रियाजन्यः NyāyKa. 263. 17.

अन्तःकरणेन्द्रियसंयोगत्व (antaḥkaraṇendriyasaṁyoga-tva) *n.* the state of being a contact between the internal sense-organ, i. e. the mind and the external sense-organ विषयोपलम्भानुमितान्तःकरणेन्द्रियसंयोगः प्रयत्नपूर्वकान्तःकरणक्रियाजन्योऽन्तःकरणेन्द्रियसंयोगत्वात् NyāyKa. 263. 18.

अन्तःकरणैकगोचर (antaḥkaraṇaika-gocara) *m.* object of only the internal organ, i. e. the mind सुखदुःखप्रायास्तु भरताद्युक्तरूपाः स्थायिव्यभिचारिरूपा रतिनिर्वेदादयोऽन्तःकरणैकगोचरीभूताः (v. l. अन्तःकरणैकगोचराः) बहिरात्मना भान्ति PratyabhiVi. i. 420. 1 (*on* i. 8. 9)

अन्तःकरणैकत्वानेकत्व (antaḥkaraṇaikatvānekatva) *n.* oneness or singleness and plurality of the internal organ, i. e. the mind न चान्तःकरणैकत्वानेकत्वे अनुसंधानाननुसंधानयोस्तन्त्रे Nyāyāmṛ. 580B. 8.

अन्तःकरणैकविषयत्व (antaḥkaraṇaikaviṣaya-tva) *n.* the state of being the object of merely the internal organ, i. e. the mind तद्वदेकस्यैव वस्तुनः अन्तरन्तःकरणैकविषयत्वादेकत्वम् Bhāsk. ii. 39. 20 (*on* ii. 2. 2)

अन्तःकरणैकवेद्य (antaḥkaraṇaika-vedya) *adj.* (used as noun) what is cognisable or knowable through merely the internal organ, i. e. the mind तस्य प्रथमसृष्टावस्माकमन्तःकरणैकवेद्यमिव ध्यामलप्रायम् ... यद्भावचक्रम् PratyabhiVi. ii. 219. 5 (*on* iii. 1. 2)

अन्तःकरणैकवेद्यता (antaḥkaraṇaikavedya-tā) *f.* the state of being what is cognisable through merely the internal organ, i. e. the mind सुखादीनाम् अन्तःकरणैकवेद्यतापादनमेव निर्माणम् PratyabhiVi. ii. 157. 3 (*on* ii. 4. 4)

अन्तःकरणैकवेद्यत्व (antaḥkaraṇaikavedya-tva) *n.* the state of being what is cognisable or knowable through merely the internal organ, i. e. the mind एकत्वम्आभासान्तरामिश्रतायामन्तःकरणैकवेद्यत्वे चिन्मात्रतायाम् PratyabhiVi. ii. 39. 4 (*on* ii. 2. 2); Bhāsk. ii. 36. 14 (*on* ii. 2. 2)

अन्तःकरणैक्य (antaḥkaraṇaikya) *n.* oneness of the internal organ, i. e. the identity of the mind (with the soul) अन्तःकरणैक्यात्तदुपपत्तिरिति चेन्न ŚatDū. 149. 29.

अन्तःकरणैक्याध्यास (antaḥkaraṇaikyādhyāsa) *m.* superimposition of oneness or identity of internal organ, i. e. the mind (with the soul) अन्तःकरणैक्याध्यासस्यानुसंधानसामग्रीत्वेन ... कथं तद्वारणम् LaCandr. 816. 39.

अन्तःकरणोच्छित्तिद्वार (antaḥkaraṇocchitti-dvāra) *n.* [Inst.] through the loss of the internal organ, i. e. the mind तस्मिन् समाधौ स्थितस्य छिद्रेष्वन्तरायेषु यानि प्रत्ययान्तराणि ... संस्कारेभ्यः ... प्रभवन्ति अन्तःकरणोच्छित्तिद्वारेण तेषां हानं कर्तव्यमित्युक्तं भवति RājMār. 80. 15.

अन्तःकरणोज्ज्वलन (antaḥkaraṇojjvalana) *n.* the act of enlightening of the internal organ, i. e. the intellect नित्योज्ज्वलचैतन्यसंयोगविशेषमात्रस्य संयोगविशेषजन्यचैतन्यप्रतिबिम्बस्यैव वान्तःकरणोज्ज्वलनरूपत्वात् SāṁkhyaPraBh. 48. 24 (*on* 1. 99)

अन्तःकरणोत्तीर्ण (antaḥkaraṇottīrṇa) *adj.* (used as noun) that which is different from the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणोत्तीर्णस्य ज्ञातृत्वमाह तस्माद्वा इति ŚrutaPra. iA. 154. 18 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणोत्थ (antaḥkaraṇottha) *adj.* arising in the mind अगस्त्यदृष्ट्वा रघुनन्दनस्ततः स खेदमन्तःकरणोत्थमत्यजत् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 122.

अन्तःकरणोत्पत्ति (antaḥkaraṇotpatti) *f.* origination of the internal organ, i. e. the mind न च कर्माविद्यासंस्कारा अन्तःकरणोत्पत्तेः प्राग्विद्यमाना अपि जीवं विभजन्ते VivaPraSaṁ. 308. 12; अन्तःकरणोत्पत्तेः पूर्वोक्ताया आञ्जस्येनोपपत्तये मनोवैभवपूर्वपक्षमपाकरोति SāṁkhyaPraBh. 132. 29 (*on* 5. 69)

अन्तःकरणोत्पादनार्ह (antaḥkaraṇotpādanārha) *adj.* capable of producing the internal organ, i. e. the mind शक्तिशब्देन किमविद्यामात्रं विवक्षितम्, उतान्तःकरणोत्पादनार्हमचिद्द्रव्यम् ŚrutaPra. ii. 370. 11 (*on* ii. 3. 32)

अन्तःकरणोद्युक्त (antaḥkaraṇodyukta) *adj.* yearning or eager at heart अन्तःकरणोद्युक्ता द्रष्टारो गायना अपि RājTa. (Śrī.) 1 (4). 6.

अन्तःकरणोपधान (antaḥkaraṇopadhāna) *n.* adventitious condition in the form of internal organ, i. e. the mind अपरे तु... अन्तःकरणोपधानापादित-

रागद्वेषसुखदुःखाद्यशिवगुणनिर्भासम् ... इमम् (आत्मानम्) अभिदधति ĀtmaSi. 3. 3; अन्तःकरणोपधानेन जीवः साक्षी SiddhāLeSaṁ. 164. 6.

अन्तःकरणोपरति (antaḥkaraṇoparati) *f.* cessation or quietude of the internal organ, i.e. the mind दमः अन्तःकरणोपरतिः। बहिःकरणोपरतिरिति केचित् SanatBh. 234. 9 (*on* 1. 43); शमः अन्तःकरणोपरतिः SanatBh. 251. 12 (*on* 2. 19)

अन्तःकरणोपरम (antaḥkaraṇoparama) *m.* cessation or quietude of the internal organ, i. e. the mind यश्चेन्द्रियाणामन्तःकरणोपरमस्तच्छौचं बाह्यं मृज्जलादिना MāṭhVṛ. 39. 12 (*on* 23)

अन्तःकरणोपराग (antaḥkaraṇoparāga) *m.* **A** association with the internal organ, i. e. the intellect स्वज्ञानमस्याः पुनर्नास्त्यन्तःकरणोपरागशबलीभावं विना युक्तितः SaṁkṣeŚā. 3. 8 (ii. 153. 12); **B** association with the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणोपरागनिमित्तं मिथ्यैवाहंकर्तृत्वमात्मनः PañcPā. 20. 25 (*on* i. 1. 1); एवं च सति अन्तःकरणोपरागेण यत्रावरणमभिभूयते VivaPraSaṁ. 90. 9; अन्तःकरणोपरागकालीनानुभवजन्यत्वाभावाच्च न तत्रोल्लेखाभावेऽपि स्मरणत्वानुपपत्तिः SiddhāBi. 121. 3.

अन्तःकरणोपलक्षित (antaḥkaraṇopalakṣita) *adj.* adventitiously qualified by the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणोपलक्षितज्ञप्त्यैक्यं विषय इति चेत् - तदुपलक्षितज्ञप्तेः केनैक्यमुपदिश्यते ŚrutaPra. iB. 168. 5 (*on* i. 1. 4); अन्तःकरणोपलक्षितस्यैव जीवशब्दार्थत्वं षष्ठाध्याये वक्ष्यति SāṁkhyaPraBh. 48. 2 (*on* 1. 97)

अन्तःकरणोपशम (antaḥkaraṇopaśama) *m.* quietude, i.e. control over the internal organ, i. e. the mind शमः अन्तःकरणोपशमः TaiUBh. 210. 17 (*on* 1. 9)

अन्तःकरणोपहित (antaḥkaraṇopahita) *adj.* conditioned by the internal organ, i. e. the mind किं तु जीवः सन्नन्तःकरणोपहितः सन् ... भवशतेषु कुत्सितयोनिशतेषु च याति Aparā. 996. 5 (*on* 3. 130); अहमिच्छामि द्वेष्मीतीच्छादेरहमर्थविशेषणतया व्यवहारात् अहंशब्दस्य नान्तःकरणोपहितेच्छादिवाचित्वम् ŚrutaPra. iB. 70. 18 (*on* i. 1. 1); सर्वभूतानाम् ... अन्तःकरणोपहितानामनेकत्वाद् बद्धमुक्तव्यवस्थेति वाच्यम् Nyāyāmṛ. 296B. 2; (जीवचैतन्यस्य) अन्तःकरणोपहितस्य ... विषयतादात्म्यस्यापादनमेव चिदुपरागोऽभिसंहितः SiddhāLeSaṁ. 129. 4; (स्वनिष्ठेति विशेषणे जीवे व्यभिचारः दुःखस्यान्तःकरणानिष्ठत्वात्) दुःखस्य स्वनिष्ठदुःखानुभवितृत्वस्य। अन्तःकरणनिष्ठत्वात् अन्तःकरणोपहितनिष्ठत्वात् ... वा LaCandr. 812. 39; अन्तःकरणोपहितः साक्षी, यदन्तःकरणोपहिते संस्कारः तस्यैव स्मरणम् SiddhāTa. 12. 27.

अन्तःकरणोपहितचैतन्य (antaḥkaraṇopahita-caitanya) *n.* consciousness conditioned by the internal organ, i. e. the mind प्रत्यक्षं पुनर्द्विविधम् - जीवसाक्षी ईश्वरसाक्षी चेति। तत्र जीवो नाम अन्तःकरणावच्छिन्नचैतन्यम्, तत्साक्षी तु अन्तःकरणोपहितचैतन्यम् VedāntPari. 93. 1.

अन्तःकरणोपहितजीव (antaḥkaraṇopahita-jīva) *m.* individual soul conditioned by the internal organ, i. e. the mind अविद्योपहितचित्त एवानादेरीश्वरत्वेनान्तःकरणोपहितजीवकल्पितत्वायोगात् AdvaiSi. 504. 1.

अन्तःकरणोपहितज्ञप्ति (antaḥkaraṇopahita-jñapti) *f.* consciousness conditioned by the internal organ, i. e. the mind अहंशब्दस्य अन्तःकरणोपहितज्ञप्तिवाचित्वात् तदुपपत्तिरिति चेन्न; अहंशब्दस्यान्तःकरणोपहितज्ञप्तिवाचित्वाभावात् ŚrutaPra. iB. 70. 17 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणोपहितत्व (antaḥkaraṇopahita-tva) *n.* the state of being what is conditioned by the internal organ, i. e. the mind सर्वगततया सर्वविषयसंनिहितस्यापि जीवस्य ... तस्यान्तःकरणोपहितत्वरूपेणैव विषयावभासकत्वात् SiddhāLeSaṁ. 130. 1.

अन्तःकरणोपहितसाक्षिन् (antaḥkaraṇopahita-sākṣin) *m.* witness conditioned by the internal organ, i.e. the mind अज्ञानस्यान्तःकरणोपहितसाक्ष्यसंसर्गेण ततः प्रकाशानुपपत्तिः ... इति वाच्यम्। अवस्थारूपाज्ञानस्यान्तःकरणोपहितसाक्ष्यसंसर्गेऽपि ... 'इदमहं न जानामि' इति प्रत्यक्षप्रमाणोपदर्शनात् SiddhāLeSaṁ. 151.2.

अन्तःकरणोपादानक (antaḥkaraṇopādāna-ka) *adj.* having the internal organ, i. e. the mind as the material cause or base अनुमानं चार्थाकारपरिणामसुखादिकम् अन्तःकरणोपादानकं बाधकाभावे सति तदन्वयव्यतिरेकानुविधायित्वाद् मनःसंयोगवदिति YogVār. *on* 1. 4.

अन्तःकरणोपादानकत्व (antaḥkaraṇopādānaka-tva) *n.* the state of having the internal organ, i. e. the mind as the material cause or base दुःखादीनामन्तःकरणोपादानकत्वेन साध्यवैकल्यम् AdvaiSi. 764. 18.

अन्तःकरणोपादानता (antaḥkaraṇopādāna-tā) *f.* the state of having the internal organ, i. e. the mind as the material cause or base अध्यासकार्यानुपपत्तिस्तु नास्त्येव ज्ञानस्यान्तःकरणोपादानतोपपत्तेः NyāySu. (Ja.) 64A. 2 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकरणोपादानत्व (antaḥkaraṇopādāna-tva) *n.* the state of having the internal organ , i. e. the mind as the material cause or base सुखादिकं च घटादेरपि रूपादिवदेव धर्मोऽन्तःकरणोपादानत्वादन्यकार्याणामित्युक्तम् SāṁkhyaPraBh. 59. 20 (*on* 1. 127); प्रकाशकत्वसाम्येनान्तःकरणोपादानत्वस्यैवोचिततयाहङ्कारिकत्वश्रुतेरेव मुख्यत्वात् SāṁkhyaPraBh. 80. 25 (*on* 2. 20)

अन्तःकरणोपाधि (antaḥkaraṇopādhi) *m.* adventitious condition as the internal organ, i. e. the mind स एषः प्रज्ञानरूप आत्मा ... प्रज्ञात्मा अन्तःकरणोपाधिष्वनुप्रविष्टः AitUBh. 291. 17 (*on* 5. 3); क्रोधहर्षादिप्रत्ययैर्जायमान इव जायमानः अन्तःकरणोपाध्यनुविधायित्वात् MuṇḍUBh. 337. 9 (*on* ii. 2. 6); अन्तःकरणोपाधौ ... स्वतःसिद्धस्य कर्तृत्वस्य यावद्द्रव्यभावितयानपोहितत्वात् JīvanVi. 146. 4; जीवभावेऽन्तःकरणोपाधेरपि तन्त्रत्वे बहुजीववादापातात् Nyāyāmṛ. 296B. 3.

अन्तःकरणोपाधि (antaḥkaraṇopādhi) *adj.* having the internal organ, i. e. the mind as the adventitious condition यद्वान्तःकरणोपाधिर्जीवो बुद्ध्या बहिर्गतः। विषयब्रह्मचैतन्याभेदव्यक्त्यार्थसाधकः VedāntSiSūMañ. 1. 62.

अन्तःकरणोपाधिक (antaḥkaraṇopādhi-ka) *adj.* having the internal organ, i. e. the mind as the adventitious condition अन्तःकरणोपाधिकाः सर्वे जीवाः TripāMaNāU. 365. 28 (4); धीस्थस्याज्ञानमुक्तम्, तदन्तःकरणोपाधिकस्य जीवरूपस्य स्वकारणाज्ञानप्रत्यभिज्ञाव्यञ्जकत्वाभिप्रायेण PañcPra. 65. 4; जीवचैतन्यमविद्योपाधिकं सत् सर्वगतमन्तःकरणोपाधिकं सत् ... मतद्वयम् Nyāyāmṛ. 215A. 8; AdvaiSi. 478. 5; तथा चान्तःकरणोपाधिकं जीवस्य परिच्छिन्नत्वं परमात्माख्यात् केवलपुरुषाद्भिन्नत्वं चेति भावः SāṁkhyaPraBh. 161. 28 (*on* 6. 63); यद्वा अन्तःकरणोपाधिकं चैतन्यं निरुपाधिकायाश्रित एकदेश इति। ... स्मृतेः LalitāSaBh. 150. 29 (*on* 192)

अन्तःकरणोपाधिकत्व (antaḥkaraṇopādhika-tva) *n.* the state of having the internal organ, i. e. the mind as the adventitious condition आत्मभेदस्य अन्तःकरणोपाधिकत्वाभावात् चैकमनोमूलत्वनिर्बन्धोऽत्यन्तानुपपन्नः ŚrutaPra. ii. 648. 11 (*on* iv. 4. 16)

अन्तःकरणोपाधित्व (antaḥkaraṇopādhi-tva) *n.* the state of having the internal organ, i. e. the mind as the adventitious condition अन्तःकरणोपाधित्वेन जीवः परिच्छिन्नः SiddhāLeSaṁ. 125. 4.

अन्तःकरणोपाधिद्वार (antaḥkaraṇopādhi-dvāra) *n.* [Inst.] through the adventitious condition in the form of the internal organ, i. e. the mind अन्तःकरणोपाधिद्वारेणैव श्रोत्रादीनामपि उपाधित्वम् GītāBh. (Śaṅ.)384.17(*on*13.14)

अन्तःकरणोपाधिनिमित्त (antaḥkaraṇopādhi-nimitta) *adj.* caused by the adventitious condition in the form of the internal organ, i. e. the mind तावन्मात्रं ब्रह्म ...। दहरोऽस्मिन्नन्तराकाश इत्यवोचाम अन्तःकरणोपाधिनिमित्तम् ChāndoUBh. 474. 18 (*on* viii. 1. 3)

अन्तःकरणोपाधिनिवृत्ति (antaḥkaraṇopādhi-nivṛtti) *f.* cessation of the adventitious condition in the form of the internal organ, i. e. the mind नाज्ञाननिवृत्त्यर्थं तावत्तत्त्वज्ञानापेक्षा, नापि जीवगतसंसारनिवृत्त्यर्थम्, अन्तःकरणोपाधिनिवृत्त्यैव तन्निवृत्तेः VīraMi. (Bhakti.) 17. 2.

अन्तःकरणोपाधिपक्ष (antaḥkaraṇopādhi-pakṣa) *m.* view considering the internal organ as the adventitious condition अन्तःकरणोपाधिपक्षेऽपि वस्तुतश्चैतन्यैक्यस्य ... तन्त्रत्वाभ्युपगमेन तद्दोषनिराकरणसंभवात् SiddhāLeSaṁ. 99.3.

अन्तःकरणोपाधिपरिच्छिन्न (antaḥkaraṇopādhi-paricchinna) *adj.* delimited by the adventitious condition in the form of the internal organ अन्तःकरणोपाधिपरिच्छिन्नस्यैव चैतन्यस्य जीवत्वे योगिनः कायव्यूहाधिष्ठानानुपपत्तेः SiddhāLeSaṁ. 89. 2.

अन्तःकरणोपाध्यपेक्षा (antaḥkaraṇopādhy-apekṣā) *f.* [Inst.] with regard to the internal organ as the delimiting adjunct or adventitious condition तस्य मायोपाध्यपेक्षयैकत्वम् अन्तःकरणोपाध्यपेक्षया नानात्वं व्यवह्रियते VedāntPari. 327. 2.

अन्तःकरणोल्लासादि (antaḥkaraṇollāsādi) *adj.* joy or delight etc. in the heart शतं दीयत इति। मनसि विचार्यान्तःकरणोल्लासादिवशात्सहस्रं दीयत इत्युक्तौ सत्यां मनसोऽनभिप्रेतमप्युक्तानुसारेण यद् दीयते तदित्यर्थः Subodhi. 84. 19 (*on* 2. 176)

अन्तःकरविष्टिक (antaḥkaraviṣṭi-ka) *adj.* involving the internal taxes and forced labour श्रीविजयशिवमान्धातृवर्मा ... अन्तःकरविष्टि(ष्टि)कम् ... केदारं

द(त्त)वान् EI. vi. 14. 9.

अन्तःकर्णपालि (antaḥkarṇapāli) *adv.* into the lobe of the ear उषसि निविडयन्त्या(न्त)कुण्डलं केलिपर्यायविलविगलितमन्तःकर्णपालि प्रियायाः SaduktiKa. 157. 20.

अन्तःकर्मका (antaḥkarma-kā) *f.* type of action (*lit.* which has the grammatical object included within) द्वादश धात्वर्थभेदाः क्रिया भवन्ति। तद्यथा- अकर्मकाः, अन्तःकर्मकाः, अर्थान्तरकर्मकाः ŚṛṅgāPra. 161. 3.

अन्तःकलङ्क (antaḥ-kalaṅka) *m.* inner stain त्वद्वक्त्रं नेत्रपद्मप्रकटितमसकृत् स्पर्धितं यन्मयैतज्ज्ञातं तस्मात्कृशत्वं ग्रहणमपि ततो जाड्यमन्तःकलङ्कः ŚārṅgaPa.3363.

अन्तःकलह (antaḥ-kalaha) *m.* internal strife, i. e. dispute (among the subjects) सततं त्वन्तःकलहं करोति सौभिक्षमतिवर्षम् VasiS. 9. 60.

अन्तःकलहकलुष (antaḥkalaha-kaluṣa) *adj.* defiled, i. e. spoiled due to internal strife राष्ट्रादन्तःकलहकलुषान्मथ्यमानादिवाब्धेस्तन्वी बाला किसलयमृदुर्निर्गता RāghPāṇ. (Ka.) 3. 33.

अन्तःकलुष (antaḥ-kaluṣa) *n.* **1A** internal confusion or malice आसीत् ... (गोपाङ्गनानाम्) तासामन्तःकलुषकलनानल्पसंकल्पजल्पः DaśāvaC. 8. 73; **1B** inward wrath अन्तःकलुषस्तम्भितरसया भृङ्गारनालयेव मम। अप्युन्मुखस्य विहिता वरवर्णिनि न त्वया तृप्तिः ĀryāSaŚa. 35 (comm. अन्तःकलुषेणान्तरक्रोधादिना स्तम्भितोऽप्रकटितो रसः शृङ्गारादिर्यया); **2** dirt (collected) within, ĀryāSaŚa.35 (comm. आभ्यन्तरपङ्कादिना)

अन्तःकलुष (antaḥ-kaluṣa) *adj.* **A** malicious at heart, having evil at heart उक्तः सोऽग्निजटिना दूतोऽन्तःकलुषः खलु। ... अगमत् TriṣaŚaPuC. iv. 1. 506; **B** inwardly impure तेषामन्तःकलुषशुद्धप्रमातृरूपत्वेन बुद्धितत्त्वेऽन्तर्भावस्य पूर्वं वर्णितत्वात् SetuBa. 257. 28.

अन्तःकलुषित (antaḥ-kaluṣita) *adj.* [*f.* - ā] **A** foul internally, malicious at heart वैदग्ध्यादेवमन्तःकलुषितवचनं दुष्टदेवारिनाथं देवी वः पातु ... भवानी CaṇḍīŚ. 81; **Bi** dirty inside अन्तःकलुषिता ... राधा तव विरहतापादनुदिनं निदाघे कुल्येव क्रशिमपरिपाकं प्रथयति UjjvaNīMa. 555. 12 (comm. पङ्किला); **Bii** afflicted with sadness or disgust, UjjvaNīMa. 555. 12 (comm. पक्षे विषाददैन्यादिभिः दुःखिता)

अन्तःकल्प (antaḥ-kalpa) *m.* internal (sub-division of a) *kalpa* or aeon, or intermediate *kalpa* (period between major *kalpas*) अर्धं प्रतापने अवीचावन्तः- कल्पं परः पुनः। कल्पं तिरश्चां प्रेतानां मासाह्ना शतपञ्चकम् AbhidhK. 3. 83; अन्तःकल्पोऽमिताद् यावद्दशवर्षायुषः ततः। उत्कर्षा अपकर्षाश्च कल्पा अष्टादशापरे AbhidhK. 3. 91, cf. **अन्तरकल्प** [DBHS.]

अन्तःकल्पितत्व (antaḥkalpita-tva) *n.* the state of being assumed internally, i. e. on one's own part अन्तःकल्पितत्वात् स्वांशालम्बनत्वादित्यर्थः NyāyRa. 852. 17 (*on* 7. 24)

अन्तःकषायकलुष (antaḥkaṣāya-kaluṣa) *adj.* impure due to internal fluids, i. e. passion, wrath etc. (हे जीव) अन्तःकषायकलुषोऽशुभयोगसंगात्कर्माण्युपार्जयसि बन्धनिबन्धनानि YaśasCam. i. 267. 8 (comm. क्रोधमानमायालोभैर्मलिनः)

अन्तःकाञ्चि (antaḥkāñci) *adv.* in the (city of) Kāñcī अन्तःकाञ्चि स्फुरति जगतामादिना कापि माता MūkaPañ. 5. 79.

अन्तःकान्ति (antaḥ-kānti) *f.* inner brightness, i. e. purity of the mind (गङ्गा) अनेकदुरितोद्गारहारिणी दुर्गतारिणी। भजमानजनस्यान्तःकान्तिकेलिविलासिनी PadmP. iv. 85. 48.

अन्तःकायसंभूत (antaḥkāya-sambhūta) *adj.* arising inside the body बहिर्विक्षेपात्समाधिभ्रंश इति चेत्। न। समाधिजस्यान्तःकायसंभूतस्य कायसुखस्य समाध्यनुकूलत्वात् AbhidhKoBh. 439. 11 (*on* 8. 9)

अन्तःकारणसंसृति (antaḥkāraṇa-saṁsṛti) *f.* course of worldly life or transmigration arising from internal cause न शून्यं नापि चाशून्यं नान्तः- कारणसंसृतिः TejoBiU.6.17.

अन्तःकिरणसंबन्ध (antaḥ-kiraṇasambandha) *m.* mutual contact between rays किरणानामन्तःकिरणसंबन्धाभावाद्वृत्तसूच्यग्राकारादीर्घा छायैवास्ति SiddhāTaVi. 280. 10.

अन्तःकीट (antaḥ-kīṭa) *m.* insect inside (a seed) अन्तःकीटदुष्टवटबीजे भाव्यङ्कुरादिजननशक्तिप्रतिहतावपि बाह्यबीजमात्रव्यवहारदर्शनम् PrakaVi. 79. 24.

अन्तःकीलभ्रान्ति (antaḥkīla-bhrānti) *f.* illusion of an inner bolt मेदिन्याश्रेन्मेखलादानलीलामाबिभ्राणस्याम्भसामाकरस्य। अश्चद्रत्नस्यात्तमौखर्य- पूर्तेरन्तःकीलभ्रान्तिमासूत्रयन्तम् ... सेतुं सीताश्वासहेतुं य एति Acyutarā. 7.10.

अन्तःकुक्षि (antaḥ-kukṣi) *m.* inner abdomen or womb युगान्तेऽन्तःकुक्षेरिव परिसरे पल्लवलघोरमी सर्वे ... यथास्थानम् ... मान्ति स्म शतशः CaitaCa. 195. 4 (8)[NānārthāSaṁ. i. 67. 290 and ViśvaLoK. 86. 4 give *antaḥkukṣi* as the meaning of *koṣṭha*]

अन्तःकुक्षि (antaḥ-kukṣi) *adj.* existing within the abdomen or womb त्रिष्वन्तःकुक्षि कोष्ठोऽस्त्री कुसूलेऽन्तर्गृहे पदे ŚabdaRa. (Vā.) 3799.

अन्तःकुक्षि (antaḥkukṣi) *adv.* inside the abdomen or womb डिम्बवाक्। डमरे पक्षिणामण्डेऽन्तःकुक्ष्यवयवान्तरे NānārthāSaṁ. i. 25. 56.

अन्तःकुटिल (antaḥ-kuṭila) *adj.* **1** curved inwards तत्र सहजान्यर्शांसि कानिचिदणूनि ... कानिचिदन्तःकुटिलानि CaraS. vi. 14. 7; **2** inwardly crooked, fraudulent, cf. **अन्तःकुटिलहृदय.**

अन्तःकुटिल (antaḥ-kuṭila) *m.* conch, shell, PW.; MW.; APTE.

अन्तःकुटिलहृदय (antaḥkuṭila-hṛdaya) *adj.* whose heart is inwardly crooked or fraudulent अथ दुष्टबुद्धिरन्तःकुटिलहृदयः स्वार्थसिद्धये तमाह PañcT. 1. 158 (13) (155. 8)

अन्तकुडङ्गम् (antaḥkuḍaṅgam) *adv.* in a bower अन्तःकुडङ्गं भुक्तेऽस्मिन् सुतानां भावि ते शतम् Dhūrtā. 37.

अन्तःकुपित (antaḥ-kupita) *adj.* angry at heart कथां तदीयां स निशम्य भीमः प्रभाव्यसौमित्रिप्रभिधानरूढः। ... अन्तर्मदोऽन्तःकुपितः करीव RāghPāṇ. (Dha.) 5. 22; अन्तःकुपितेन मौनावलम्बिना तेन राज्ञा न किमपि तेषां प्रति प्रत्यादिष्टम् PrabaCin. 14. 11.

अन्तःकुम्भक (antaḥ-kumbhaka) *m.* the act of holding of air inside the body by suppressing breath यथाशक्ति वायुमापूर्यानन्तरं क्रियमाणोऽन्तःकुम्भकः JīvanVi. 93. 2.

अन्तःकुसुम (antaḥ-kusuma) *adj.* having flowers (entwined) in between (strands of hair) धूपोष्मणा त्याजितमार्द्रभावं केशान्तमन्तःकुसुमं तदीयम् KumāSaṁ. 7. 14.

अन्तःकूजदुदारकण्ठ (antaḥkūjad-udārakaṇṭha) *adj.* possessing excellent throat warbling inwardly, i.e. inarticulately अन्तःकूजदुदारकण्ठमसकृन्मुञ्चेति लोलेक्षणम् ... पीतं येन सुखं(?मुखं) त्वदीयमबले सोऽयं हि धन्यो युवा VasaTi. 8. 20.

अन्तःकूजन्मुखरशकुन (antaḥkūjan-mukharaśakuna) *adj.* having prattling birds warbling inside गोदावर्याः पयसि विततश्यामलानोकहश्रीरन्तःकूजन्मु- खरशकुनो यत्र रम्यो वनान्तः UttaRāC. 2. 25.

अन्तःकूजितषट्पद (antaḥkūjita-ṣaṭpada) *adj.* having a bee humming inside इदं रुणद्धि मां पद्ममन्तःक्वणित(v.l. °कूजित° KALE's Ed.) षट्पदम् Vikramo. 4. 40.

अन्तःकृत (antaḥ-kṛta) *adj.* **Ai** comprised within (itself), i. e. encompassing तदेव हि अनुत्तरम् ... अन्तःकृतबोधमयविश्वभावप्रसरम् ParāTri. 38.6; 6.7; **Aii** included, i. e. absorbed inside अन्तःकृते निगीर्णेऽस्मिन्नारोपविषये सति। एषा साध्यवसानात्मा लक्षणेति विभाव्यते BhāvPra. (Śā.) 165. 1 (6); **B** put on, i. e. worn inside (as a lower garment) तच्छ्रुत्वा ब्राह्मणी वाक्यं भीतभीतावदन्नृप। तद्वस्त्रं तु मया विप्र स्नात्वा ह्यन्तःकृतं महत् SkandP. v (3). 42. 15; **C** caused or produced in the mind सा ह्यन्तःकृतातङ्का शल्यशलाकेव कमहंकारोत्सेकं सविवेकं च लोकं खरं न खेदयति YaśasCam. i. 430. 6 (comm. मनस्युत्पादितसंतापा); **D** contained within विस्मयगर्भया - विस्मयकारित्वा- न्यथानुपपत्त्यान्तःकृतविस्मयया उक्त्या Bhāsk. i. 165. 21 (*on* i. 4. 3)

अन्तःकृततत्त्वषट्त्रिंशक (antaḥkṛta-tattvaṣaṭtriṁśaka) *adj.* which has comprised within thirtysix principles or elements अन्तःकृततत्त्वषट्त्रिंशकस्यैव तत्त्वस्य परशिवत्वात् Bhāsk. i. 58. 7 (*on* i. 1. 2)

अन्तःकृतप्रकाश (antaḥkṛta-prakāśa) *m.* illumination which is comprised within, i. e. which has become the essence प्रकाशरूपता ज्ञानं तत्रैव स्वातन्त्र्यात्मा विमर्शः क्रिया, विमर्शश्च अन्तःकृतप्रकाशः PratyabhiVi. i. 423. 6 (*on* i. 8. 11) (Bhāsk. सारभूतप्रकाशः)

अन्तःकृतबाह्यपूर्णत्वापूर्णत्व (antaḥkṛta-bāhyapūrṇatvāpurṇatva) *n.* completeness and incompleteness of the external objects which are comprised within पूर्णत्वं चात्रान्तःकृतबाह्यपूर्णत्वापूर्णत्वेन किमप्यान्तरं न तु लौकिकम् Bhāsk. i. 5. 6 (*on* i. 1. 1)

अन्तःकृतरसालेप (antaḥkṛta-rasālepa) *adj.* having the besmearing of mercury or quick-silver made inside एवं लवणनिक्षेपात् प्रोक्तम् ...। अन्तःकृतरसालेपात् ताम्रपात्रमुखस्य च। ... तद् भाण्डं पटुनापूर्य क्षारैर्वा पूर्ववत् पचेत् RasRaSa. 9. 38.

अन्तःकृतसकलमन्त्रमहेशादि (antaḥkṛta-sakalamantramaheśādi) *adj.* which includes within itself the entire host of expedients like formula and

Maheśa etc. अन्तःकृतसकलमन्त्रमहेशादिभिः यत् ... भैरवात्मपूर्णतामयम् .... ब्रह्म ParāTri. 221. 8.

अन्तःकृतसर्ववेद्यरूपा (antaḥkṛtasarvavedya-rūpā) *adj.* (*f.*) having the form of one which encompasses all knowable objects within विश्वमय्या अन्तःकृतसर्ववेद्यरूपया सह तादात्म्येन- तद्रूपतया वृत्तिः - स्थितिः यस्य तादृशम् Bhāsk. i. 142. 11 (*on* i. 3. 7)

अन्तःकृतहस्त (antaḥkṛta-hasta) *adj.* who has kept his hands between, i. e. under (the knees) अन्तर्जानुरिति। जानुनोरन्तःकृतहस्त इत्यर्थः VīraMi. (Āhnika.) 360. 32.

अन्तःकृतानन्तविश्व (antaḥkṛtānantaviśva) *n.* endless (forms of) universe which are comprised within उभयत्र ज्ञानक्रियाशक्तिमये रूपे सदाशिवेश्वरसारे सैव 'अहम्' इति चमत्कृतिः अन्तःकृतानन्तविश्वेदन्ताचमत्कृतिपूर्णवृत्तिः ParāTri. 6. 7.

अन्तःकृतानन्तविश्वरूप (antaḥkṛtānantaviśva-rūpa) *adj.* of the form of one who has endless (forms of) universe comprised within न चेदन्तःकृतानन्तविश्वरूपो महेश्वरः। स्यादेकश्चिद्वपुर्ज्ञानस्मृत्यपोहनशक्तिमान् ĪśvaPraSū. i. 3. 7.

अन्तःकृताश्रुसलिलम् (antaḥkṛtāśrusalilam) *adj.* with tears contained inside (the eyes) अन्तःकृताश्रुसलिलं नयनोत्पलेन ... इयमन्वेति ... इन्दुचूडम् ŚṛṅgāTi. (Rā.) 127.

अन्तःकृति (antaḥ-kṛti) *f.* inner action or procedure, i. e. meditation within आत्मानं पूजयित्वा तु कुर्यादन्तःकृतिं यथा। तथा ते कथयिष्यामि MālinīT. 8. 54.

अन्तःकृत्य (antaḥkṛt-ya) *ger.* having contained or comprised within सा च परमेश्वरी ... परापराभट्टारिकादिस्फाररूपा अन्तःकृत्य ParāTri. 102.9; स्वरूपसाकल्येन भासमानं विमृश्यमानं च तद्भासा विमर्शचमत्कारमन्तःकृत्य तथाविधधरणितत्त्वसंस्कारसत्ताकं पूरयेत् ParāTri. 138. 16.

अन्तःकृत्य (antaḥ-kṛtya) *n.* inner activity, i. e. internal organ अव्याप्तिरन्तःकृत्यादेर्भवेत्षड्धामवादिनाम् ŚivDṛ. 6. 31.

अन्तःकृमि (antaḥ-kṛmi) *m.* disease caused by worms in the body, PW.; MW.; Apte.

अन्तःकृशा (antaḥ-kṛśā) *adj.* (*f.*) thin, i. e. sparse in the middle पुरोगैरनुगैः स्फारा विशिखान्तःकृशा चमूः NemiNir. 12. 23.

अन्तःकृष्यमाणा (antaḥ-kṛṣyamāṇā) *adj.* (*f.*) being drawn in or back आढ्यराजकृतारम्भैर्हृदयस्थैः स्मृतैरपि। जिह्वान्तःकृष्यमाणेव न कवित्वे प्रगल्भते SubhāRaK. 50. 38.

अन्तःकेसर (antaḥ-kesara) *m.* pollen or pistils inside स (रामः) पृच्छति। किं रूपं किं स्थानं किं पद्मं किमन्तःकेसरः RādhU. 208.14(1)

अन्तःकेसरमण्डल (antaḥkesara-maṇḍala) *adj.* having the circle of pollen or pistils inside प्रभुः। लोकबीजं ससर्जाग्रे पुण्डरीकं सितप्रभम्। सहस्रदलपर्यस्तं अन्तःकेसरमण्डलम् ParaS. 1. 51.

अन्तःकेसरसंपूर्ण (antaḥkesara-sampūrṇa) *adj.* filled with pollen or pistils inside तस्मिन् ब्रह्मोद्भवं पद्मं सिद्धं द्वादशपद्मकम्। अन्तःकेसरसंपूर्णम् ParaS. 4. 33.

अन्तःकोटर (antaḥ-koṭara) *adj.* having a hollow or cavity inside वक्रमशय्यासंस्थितमन्तःकोटरमनेकदुर्ग्रन्थि। प्रगुणीकर्तुं शक्तो दुर्दारु न विश्वकर्मापि Subhāṣi. 958.

अन्तःकोटरपुष्पी (antaḥkoṭarapuṣpī) *f.* name of a sweet purgative medicinal plant, *Argyreia Speciosa* प्रकीर्या चोदकीर्या च प्रत्यक्पुष्पी तथाभया। अन्तःकोटरपुष्पी च हस्तिपर्ण्यश्च शारदम् CaraS. i. 1. 81 (1922 Ed.) [Kośas give *antaḥkoṭarapuṣpī* as a synonym of *nīlinī*, ParyāRaMā. 111; ParyāMu. 17. 20 and of *vṛddhadāraka*, KośaKaTa. 1. 4113]

अन्तःकोटि (antaḥ-koṭi) *f.* top end rim of the calotte (formed by the *cakra* -lotus) 'आदिकोटिः' हृदयम् 'अन्तःकोटिः' द्वादशान्तः तयोः प्राणोल्लासविश्रान्त्यवसरे 'निभालनं' चित्तनिवेशनेन परिशीलनम् PratyabhiHṛ. 44. 10(18)

अन्तःकोटीकोटि (antaḥkoṭīkoṭi) *adv.* within a crore of crores (of years) सर्वेषां कर्मणां शेषेऽन्तःकोटीकोट्यवस्थितौ TriṣaŚaPuC. iv. 3. 207.

अन्तःकोणस्थराशि (antaḥkoṇastha-rāśi) *m.* mound or heap piled up at the a corner (of a wall) शूकधान्यराशिमानानयनाय ... द्विवेदसत्रिभागैकनिघ्नात् परिधेः फलम्। भित्त्यन्तःकोणस्थराशेः स्वगुणभाजितम् Līlā. 235.

अन्तःकोणस्थित (antaḥkoṇa-sthita) *adj.* piled at the corner (of a wall) अन्तःकोणस्थितस्यापि तिथितुल्यकरः सखे Līlā. 236.

अन्तःकोप (antaḥ-kopa) *m.* **A** internal fury or revolt अन्तःकोपमाटविकं वा समुत्थापयितुकामः ... मामुपरुणद्धि ArthŚā. i. 81. 2 (1. 16); ii. 245. 2 (7.2); अन्तःकोपो बहिःकोपो यत्र स्यातां महीक्षिताम्। अन्तःकोपो महांस्तत्र नाशकः MatsyaP. 223. 7; ViṣṇuDhaP. ii. 68. 7; अपि शक्रसमो राजा अन्तःकोपेन नश्यति MatsyaP. 223. 11; इहैवान्तर्नगरे वर्तमानः खलु महान्तमन्तःकोपमुत्पादयेत् MudrāRā. 3. 24 (74); **B** anger in (one's) heart, inner wrath बलव्यसनानि। अमानितम् ... अन्धमिति। तेषाममानितविमानितयोरमानितं कृतार्थमानं युध्येत न विमानितमन्तःकोपम् ArthŚā. iii. 35. 8 (8.5)

अन्तःकोपशमित (antaḥkopa-śamita) *adj.* pacified or alleyed due to inner wrath अन्तःकोपशमितमदनसंतापतया तत्क्षणलब्धसुखप्रसुप्तमिव ... तम् ... अद्राक्षम् Kād. 165. 9.

अन्तःकोपसाटोपवक्त्र (antaḥkopa-sāṭopavaktra) *adj.* whose face is overshadowed due to inner wrath भुवनपालोदन्तमाकर्ण्य कर्णज्वरभरकरमन्तःकोपसाटोपवक्त्रः। ... वस्तुपालश्चचाल VasaViKā. 5. 105.

अन्तःकोपहुताश (antaḥkopa-hutāśa) *m.* fire in the form of inner wrath दन्तिनामनिलोद्धूता रेजुः सिन्दूररेणवः। अन्तःकोपहुताशस्य ज्वाला बहिरिवोत्थिताः PāṇḍaC. 13. 62.

अन्तःकोपानल (antaḥkopānala) *n.* fire in the form of inner wrath अन्तकोपानलं बभ्रे पयोधिरिव वाडवम् PrabhāC. 177. 29.

अन्तःकोश (antaḥ-kośá) *n.* box or store within अ॒न्तःको॒शमि॑व जा॒मयोऽपि॑ नह्यामि ते॒ भग॑म् AV. i. 14. 4; AV. (P.) i. 15. 4; अ॒न्तःको॒शमि॑वान्तःपा॒त्रे रेरि॑हतीं सद्यष्क्रीः APrāti. 201 (*but* the interior of a store-room, MW; Apte)

अन्तःकोशागार (antaḥ-kośāgāra) *n.* inner chamber of treasury प्रविश्यान्तःकोशागारम् ... बलिमर्पयामि Jīvan. 287. 1 (comm. कोष्ठादीनामन्तःप्रदेशम्)

अन्तःकोष्ठ (antaḥ-koṣṭha) *m.* inner (opening of) abdomen दोषाः ... अन्तःकोष्ठे जनयन्ति ... स्तम्भं जाड्यम् ... वा CaraS. viii. 2. 9 (1941 Ed.); पञ्चमी पुरीषधरा नाम यान्तःकोष्ठे मलमभिविभजते पक्वाशयस्था SuśruS. iii. 4. 14; अन्तःकोष्ठो महास्रोत आमपक्वाशयाश्रयः AṣṭāHṛ. i. 12. 45.

अन्तःक्रतु (antaḥ-kratu) *m.* **A** internal or inner (part of) sacrifice यथैवान्तःक्रतुः सोपक्रियोऽचोदिततत्सिद्धार्थोऽर्थाद् बहिष्क्रियते ManuBh. i. 220. 14 (*on* 3. 27); **B** [Loc.] during the procedure or performance of a sacrifice अन्तःक्रतौ तु प्रत्येकं पञ्च प्रयोगाः BhāṭṭDī. i. 144. 22 (*on* ii. 3. 3)

अन्तःक्रतु (antaḥkratu) *adv.* in the midst of a sacrifice, during the performance of a sacrifice अन्तःक्रतु क्रियमाणं विगुणं भवति ManuBh. ii. 170.7 (*on* 8. 207); मन्त्रः पुनरन्तःक्रतु प्रयुज्यमानः। ... उत्तरं मन्त्रं पर्युपस्थापयति TantrRa. 264. 9 [during a sacrifice, MW.]

अन्तःक्रतु (antaḥ-kratu) *adj.* that which accrues within the sacrifice तेन क्रतुबहिर्भूता हिंसा वैदिकी निषिध्यते नान्तःक्रतुरिति विवेकः YuktiSneha. 30. 19 (*on* i. 1. 2)

अन्तःक्रतुगत (antaḥkratu-gata) *adj.* pertaining to what forms the inner part of a sacrifice अस्तु वा ... अन्तःक्रतुगतलौकिकविषयत्वमपि BhāṭṭDī. iii. 144. 6 (*on* ix. 3. 3)

अन्तःक्रतुप्रयुक्त (antaḥkratu-prayukta) *adj.* what is performed in the midst of a sacrifice तथान्तःक्रतुप्रयुक्तानि MīmāSū. vi. 2. 29.

अन्तःक्रतुप्रयोग (antaḥ-kratuprayoga) *m.* [Loc.] in the midst of, i. e. during the performance of a sacrifice तस्या एव ... आग्नेयीन्यायेन ग्रहणं न त्वन्तःक्रतुप्रयोगे BhāṭṭDī. iv. 196. 1 (*on* xi. 4. 1); एषाम् ... अन्तःक्रतुप्रयोग एव प्रमाणाभावः BhāṭṭDī. iv. 197. 18 (*on* xi. 4. 3)

अन्तःक्रन्दत् (antaḥ-krandat) *adj.* crying internally, i. e. feebly or silently उर्वीपतिः ... अन्तःक्रन्दतः ... वेतालसाधकस्य साधितपक्कम् ... वेतालमद्राक्षीत् TilaMañ. 47. 15.

अन्तःक्रम (antaḥ-krama) *m.* inner pervasion (*lit.* inner movement) अन्तःक्रमो हृदादेश्चेत्प्राणादेः किं न सत्यता। सर्वस्यान्तःपरामर्शपूर्णतास्ति प्रवर्तने ŚivDṛ. 2. 14 (comm. हृदाद्याक्रमणात्)

अन्तःक्रुध् (antaḥ-krudh) *f.* internal or inner wrath अन्तःक्रुधा मुह्यतः। कीर्णा बाष्पकणैः पतन्ति धनुषि व्रीडाजडा दृष्टयः SūktiMu. 90. 16.

अन्तःक्रुधान्वित (antaḥkrudhānvita) *adj.* full of internal wrath प्राह लान्तवेन्द्रः ... धरणेन्द्रम् ... खेटमन्तःक्रुधान्वितम् BṛKathāK. 78. 27.

अन्तःक्रूर (antaḥ-krūra) *adj.* [*f.* - ā] cruel at heart क्लिश्यन्तीहाल्पबुद्धयः ... अन्तःक्षुराः(v. l. अन्तःक्रूराः) वाङ्मधुराः ... क्षुद्राः MahāBhā. xii. 152. 16; श्यामे ... न लाक्षान्तःक्रूरे परिचिनु गिरेर्गैरिकमिदम् UjjvaNīMa. 39. 9.

अन्तःक्रोधवती (antaḥkrodha-vatī) *adj.* (*f.*) having inner wrath तयान्तः-

क्रोधवत्यापि विलक्षहसितस्पृशा। प्रोचे SamarāSaṁ. 5. 109.

अन्तःक्रोधार्चिष्मत् (antaḥkrodhārciṣma(n)t) *m.* fire in the form of inner wrath नानावर्णास्तदैवान्तःक्रोधार्चिष्मच्छिखा इव। स्कन्धावारप्रवीराणां नेत्रपट्टा विनिर्ययुः PāṇḍaC. 12. 386.

अन्तःक्रौर्य (antaḥ-kraurya) *m.* inward cruelty, MW.

अन्तःक्रौर्य (antaḥ-kraurya) *n.* internal cruelty अन्तःक्रौर्यमहोशठस्य मधुरं हा हारि गेयं मुखे Subhāṣi. 1021.

अन्तःक्लेद (antaḥ-kleda) *m.* moisture from within (the earthly substances) i. e. inner moisture (of the worldly objects) स्वेदः पार्थिवानां द्रव्याणा-मग्न्यादित्यादितापसंबन्धादन्तःक्लेदः ManuBh. i. 28. 19 (*on* 1. 45)

अन्तःक्लेशकलङ्किता (antaḥkleśa-kalaṅkitā) *adj.* (*f.*) (permanently) marked by the inner suffering अन्तःक्लेशकलङ्किताः किल वयं यामोऽद्य याम्यां पुरीम् VidaMā. 2. 37 (comm. अन्तःक्लेशेन कलङ्किताश्चिह्निताः सत्यः। मृत्योरनन्तर-मप्ययं क्लेशः स्थास्यति)

अन्तःक्वणत् (antaḥ-kvaṇat) *adj.* jingling from inside अन्तःक्वणत्करज-वज्रशिखाभिघातः। किं केसरी ... तृणेन प्राणात्ययेऽपि कुरुते स्वशरीरयात्राम् Subhāṣi. 603.

अन्तःक्वणितषट्पद (antaḥkvaṇita-ṣaṭpada) *adj.* having a bee humming inside इदं रुणद्धि मां पद्ममन्तःक्वणितषट्पदम् Vikramo. 4. 40.

अन्तःक्वथन (antaḥ-kvathana) *n.* internal or inward boiling आश्लेषमन्तः-क्वथनं प्रणामं कामोपदंशानि च चुम्बनानि। दृष्ट्वाङ्गनानामसहा निसोढुं हासादिवासौ स्फुटिता प्रभासीत् RāghPāṇ. (Dha.) 17. 85 (*but* comm. अन्तःकरणपाकं यथा भवति तथा)

अन्तःक्षत (antaḥ-kṣata) *adj.* deeply cut or wounded inwards कंचित् ... अन्तःक्षतेन। हस्ताग्रेण प्राप्तमप्यग्रतोऽभूदानैश्वर्यं वारणस्य ग्रहीतुम् ŚiśuVa. 18. 49.

अन्तःक्षत (antaḥ-kṣata) *n.* name of a kind of fistulous disease (in the chest) उरस्यन्तःक्षते सद्यो लाक्षां क्षौद्रयुतां पिबेत् AṣṭāSaṁ. ii. 24. 23 (4. 5)

अन्तःक्षतभय (antaḥkṣata-bhaya) *n.* fear of fistulous disease (in the chest) क्षीणादीनामौषधबलाक्षमत्वाद् देहबलोपरोधोऽन्तःक्षतभयं च AṣṭāSaṁ. i. 137. 20 (1. 27)

अन्तःक्षमा (antaḥ-kṣamā) *f.* inner or mental forbearance आनन्दयित्रीमखिलस्य जन्तोरन्तःक्षमां स्वामपहाय मोहात्। ... बहिःक्षमायै स्पृहयामि BhārCam. 8. 18.

अन्तःक्षमावत् (antaḥkṣamā-va(n)t) *adj.* (used as noun) (one) possessing inner or mental forbearance अन्तःक्षमावतां वासे वसन्नपि निरन्तरम्। अक्षम्यहं यतोऽम्बुस्थः कुलीरस्तरणे पटुः MalliC. 8. 365.

अन्तःक्षिति (antaḥkṣiti) *adv.* on the earth चेदीश्वरः ...येनायम् ... प्रेषि[तः] ... अन्तःक्षिति EI. i. 34.5.

अन्तःक्षितिस्थ (antaḥkṣiti-stha) *adj.* present or abiding in the ground अन्तःक्षितिस्थं खननादिवाम्भोः लोकोत्तरं वर्त्म दुरापमाप Saund. 17. 22.

अन्तःक्षिप्त (antaḥ-kṣipta) *adj.* **A** thrown into (a crowd) अन्तःक्षिप्तस्थिता-नेकभीतापन्नजनाकुले। निरयाणामिवोत्पत्तिधाम्नि द्वौ तावपश्यताम् KathāSaSāg. xii. 34. 291; **B** intermixed up with द्रौपदीम् ... अन्तःक्षिप्तकर्पूर-कस्तूरीकुङ्कुमैरिव। वारिभिः स्नपयांचक्रुः PāṇḍaC. 4. 397.

अन्तःक्षिप्तमण्डूक (antaḥkṣipta-maṇḍūka) *adj.* having a frog thrown into अन्तःक्षिप्तमण्डूकं सपिधानं नवं घटम्। स्वैरमानाय्य राजा तं हरिशर्माणमब्रवीत् KathāSaSāg. vi. 4. 131.

अन्तःक्षीणाविद्य (antaḥkṣīṇāvidya) *adj.* (used as noun) (one) whose ignorance is weakened or attenuated at the end (of life) देहादन्यः परोऽस्म्यहम्। इति निश्चितवानन्तःक्षीण(?णा)विद्यो विमुच्यते MahāU. 4 (127)

अन्तःक्षीर (antaḥ-kṣīra) *n.* milk (produced) within उच्चचूचुकश्यामलिम्नालं-कृतमापूर्यमाणमन्तःक्षीरेण क्षणं क्षणमखिद्यत पयोधरद्वन्द्वमुद्वहन्ती (राजमहिषी) NalaCam. 3. 22 (25)

अन्तःक्षीरिकम्प (antaḥkṣīri-kampa) *m.* the act of shaking with milky sap inside अन्तःक्षीरिकम्पादिवातिस्निग्धवर्णैः ... खुरमण्डलैरुपेतः ... तुरङ्गरत्नं भद्रवाहनो नाम AvantiKa. 89. 10.

अन्तःक्षुर (antaḥ-kṣura) *adj.* bearing (as if) a razor inwardly, i. e. fraud क्लिश्यन्तीहाल्पबुद्धयः। ... अन्तःक्षुरा वाङ्मधुराः ... क्षुद्राः MahāBhā. xii. 152. 16; SkandP. i (2). 5. 105.

अन्तःक्षेत्रज्ञभास्कर (antaḥkṣetrajña-bhāskara) *adj.* having the sun in the form of the inner self प्रतिज्ञावृक्षमफलं शान्तिच्छायासमन्वितम्। ज्ञानाश्रयं तृप्तितोयमन्तःक्षेत्रज्ञभास्करम्। येऽधिगच्छन्ति तत्सन्तस्तेषां नास्ति भयं पुनः MahāBhā. xiv. 27. 16.

अन्तःक्षोभ (antaḥ-kṣobha) *m.* **A** internal turmoil स्रजो ह्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने। करोत्यन्तःक्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ŚatTrayī. 134; कमप्यन्तःक्षोभं प्रथयसि VidaMā. 2. 11; **B** internal disorder or disturbance ज्वरेऽधिकं विकाराः स्युरन्तःक्षोभो मलग्रहः AṣṭāSaṁ. i. 263. 23 (3. 2); **C** internal or mental agitation उपशमित इवेदानीमन्तःक्षोभार्णववडवानलायमानो रौहिणेयः कोपपावकः SubhaDha. 4. 21 (2) (comm. चित्तक्षोभे)

अन्तःक्षोभकुल (antaḥkṣobha-kula) *n.* group or multitude of internal turmoils अन्तःक्षोभकुलैरहं परिवृता प्रज्ञातुमज्ञाभवम् VidaMā. 2. 4.

अन्तःक्षोभावेग (antaḥkṣobhāvega) *m.* flurry or force of internal turmoil पिता ... अन्तःक्षोभावेगविक्षिप्ताक्षरमवादीत् Kād. 297. 4.

अन्तःख (antaḥ-kha) *n.* [Loc.] in the middle of the sky चकासदन्तःख उदीर्णदीधिति। चक्रेण चिच्छेद BhāgP. iii. 19. 14 (Padaratnāvali आकाशमध्ये)

अन्तःखिन्न (antaḥ-khinna) *adj.* compressed inside or down अन्तःखिन्न-भुजङ्गभोगविगलल्लालाभिरासीन्नदी SubhāRaK. 41. 26.

अन्तःखेद (antaḥ-kheda) *m.* inner grief or turmoil बाह्यखेदादसह्योऽन्तःखेद एव Kād. 292. 13.

अन्तःखेदपरीतात्मन् (antaḥkhedaparītātman) *adj.* whose mind is overpowered by, i. e. brooding with inner grief नात्तुमन्नानि शक्नोति न विहर्तुं गृहावनिम्। अन्तःखेदपरीतात्मा तूष्णीं तिष्ठति केवलम् YogVā. i. 8. 11.

अन्तःख्या (antaḥ-khyā-) II.P. to tell to oneself, i. e. to know internally well इन्द्र ...। अ॒न्तर्हि ख्यो जना॑नाम॒र्यो वेदो॒ अदा॑शुषा॒म् ṚV. i. 81. 9; अ॒न्तर्ह्यख्य॑दुभे अ॒स्य धेने॒ ...इन्द्रः॑ ṚV. v. 30. 9 (*but* Sāy. गृहमध्ये निदधे) [to inquire into, investigate, MW.]

अन्तःपक्तृता (antaḥpaktṛ-tā) *f.* the state of being one who digests within रुद्ररूपेणान्तःपक्तृतया संनिधानं प्रार्थ्यते ŚivārkaMaDī. i. 365. 30 (*on* i. 2. 18)

अन्तःपक्षसम् (antaḥpakṣasm) *adv.* so as to be inside the wing (of the chariot) एनामप्राप्य निवृततान्तःपक्षसमेनां कृत्वा सव्यानवगृह्य दक्षिणैरनुपरिवर्तयाध्वै मो अप्रसूताः सर्पत BaudhŚS. ii. 76. 6.

अन्तःपङ्क (antaḥ-paṅka) *m., n.* **A** sin in the mind तव भजनवदन्तः-पङ्कमुच्छोषयन्तम् ... तपसमयमनैषीर्यामुनेषु स्थलेषु Nārāy. x. 58. 7 (comm. मनसि...दुरितम्); **B** mire inside (the river), Nārāy. x. 58. 7 (comm. अन्तर्नद्यादेः कर्दमम्)

अन्तःपञ्चमकारयजन (antaḥ-pañcamakārayajana) *n.* internal offering of five objects beginning with the sound *m* (like *madya, māṁsa, matsya, mudrā* and *maithuna*), pw.

अन्तःपट (antaḥ-paṭa) *m.,n.* cloth held between (two persons who are to be united as pupil and teacher or bride and bridegroom until the right moment has arrived) अन्तःपटं वेदिकायां धारयित्वा ...उपनिन्युश्च बालकम् GaṇeP. ii. 10. 7; अन्तःपटं दत्त्वा श्रीसूक्तं प्रजपन्बहिः BṛBrahmaS. i. 8. 121; वरस्य मधुपर्कं कृत्वान्तःपटं धृत्वा ...दक्षिणां दद्यात् NirṇaSi. 235. 22.

अन्तःपटलीक्रियमाणकाया (antaḥpaṭalīkriyamāṇa-kāyā) *adj.* (*f.*) whose body is being coated or covered inside दृष्टवानस्मि ... आसन्नवनलताकिसलयैः सरसैर्दुःखक्षतैरिवान्तःपटलीक्रियमाणकायाम् ...योषितम् HarṣaC. 323.2.

अन्तःपतच्चिन्ता (antaḥpatac-cintā) *f.* worry which is appearing or arising in the heart श्रुत्वा ... मिथिलावृत्तान्तमन्तःपतच्चिन्तापह्नवसावहित्थवदनत्व-ग्विप्रकीर्णस्मितः। ...अवति माम् ...न लङ्केश्वरः AnargharRā. 4. 8.

अन्तःपतत् (antaḥ-patat) *adj.* **Ai** falling in, i. e. striking the heart अन्तःपत-न्मन्मथपुष्पबाणपक्षानिलेनेव कृताभिवृद्धीन्। ...निःश्वासदण्डान्मुहुरुत्सृजन्तीम् (सखीम्) HarVi. 25. 48; **Aii** appearing or arising in the heart, cf. **अन्तःपतच्चिन्ता**; **B** falling inside ज्वलन्माणिक्यतेजोभिरलक्षितनतोन्नताः। (सभायां) तस्यामन्तःपतन्तः के नागमन् जनहास्यताम् PāṇḍaC. 5. 517.

अन्तःपतित (antaḥ-patita) *adj.* **1A** fallen in, i. e. reflected inside प्रतिफलितमूर्तिना गगनपिधानकेनेवाल्पकत्वादन्तःपतितेन महत्त्वमद्भुतं बिभ्राणम् (राजा तडागमद्राक्षीत्) UdaySuKa. 129. 18; **1B** dwelling within the jurisdiction, i. e. inhabitant महाराजश्रीश[क्ति]वर्म्मा कलिङ्गविषये राकुलवग्रामे सर्वसमन्वागतान्तह-[Read °न्तः प] पतितान् आज्ञापयति EI. xii. 2. 4; **2** fallen in, i.e. included within इन्द्रियगुणानामन्तःपतितत्वान्न प्रमेयत्वम् NyāyMañ. ii. 53. 1.

अन्तःपत्र (antaḥ-patra) *n.* inner petal विरलविरलैरन्तःपत्रैर्मनाङ् मिलितं ततः। ...मुकुलनविधौ वृद्धाब्जानां बभूव कदर्थना SubhāRaK. 27. 24.

अन्तःपद (antaḥ-pada) *n.* **A** [Loc.] within the word or in the middle of the word अनुस्वारं रोष्मसु मकारः। नुश्चान्तःपदेऽरेफे VājaPrāti. 4. 2; 4.8; नान्तःपदे स्वरपञ्चमान्तस्थासु VājaPrāti. 4. 119; 4. 163; अनुनासिकोऽन्तःपदे ह्रस्वः

CaturA. (Śau.) 1. 83; उष्मस्वेवान्तःपदे CaturA. (Śau.) 2.33; 3.59 (*but* MW. *adv.* अन्तःपदे); **B** [Loc.] at the interior विस्तारेऽल्पगृहे क्वचिद् विशिखभक्तेऽन्तःपदे पीठिकां पङ्क्त्या गर्भगृहं करोतु TantrSa. 2. 20; ŚilpaRa. i. 21. 4; **C** inner resort, i. e. inner soul एनं सर्वकलभावेभ्यः कृत्वा निर्मूलम् ... मतिरन्तःपदं याति यथा पुत्र तथा कुरु YogVā. iv. 53. 32 (comm. अन्तःपदं प्रत्यग्भूतं ब्रह्म)

अन्तःपददीर्घीभाव (antaḥpada-dīrghībhāva) *m.* lengthening in the middle of the word अन्तःपददीर्घीभावे VājaPrāti. 4. 192 (comm. पदमध्ये दीर्घीभाव:)

अन्तःपदम् (antaḥpadam) *adv.* in the middle of the (inflected) word पुरएता तितउना प्रउगं नमउक्तिभिः। अन्तःपदं विवृत्तयः ṚPrāti. 2. 5, cf. **अन्तःपदस्थ.**

अन्तःपदविकृत (antaḥpada-vikṛta) *n.* change or modification in the middle of the word अन्तःपदविकृतमनन्यकारितम् Upalekha. 55. 23 (comm. अन्तर्मध्ये पदस्य विकारः यः तच्च वेष्टयेत्)

अन्तःपदस्थ (antaḥpada-stha) *adj.* occurring in the middle of the word तकारवर्गस्तु टकारवर्गमन्तःपदस्थोऽपि षकारपूर्वः ṚPrāti. 5. 3; युग्मान्तःस्थादन्तमूलीयपूर्वैरन्तःपदं नम्यतेऽन्तःपदस्थैः ṚPrāti. 5. 10; 5. 20.

अन्तःपदार्थविवेचन (antaḥpadārtha-vivecana) *n.* discussion about the internal object, i. e. the soul सर्वत्रान्तःपदार्थविवेचने मनोयुक्ताभ्यास इष्यते AdvaTāU. 385. 11.

अन्तःपयस् (antaḥ-payas) *n.* [Loc.] **A** in the innermost water (of the ocean in the form of the battle), i. e. in the thick of the fight संग्रामैकार्णवान्तःपयसि विचरितुं पण्डिताः पाण्डुपुत्राः VeṇīSaṁ. 1. 305; **B** inside the water स्नात्वासौ सखेऽन्तःपयसि रघुपतिर्दिव्यदेहः ...व्योम्नि स्थिरोऽभूत् MahāN. 9. 147.

अन्तःपरामर्शपूर्णता (antaḥparāmarśapūrṇa-tā) *f.* the state of being full of comprehension or consideration within सर्वस्यान्तःपरामर्शपूर्णतास्ति प्रवर्तने ŚivDṛ. 2. 15.

अन्तःपरिकृष्यमाण (antaḥ-parikṛṣyamāṇa) *adj.* which is being drawn inward or withheld inside (the mouth) हारलतामपरिस्फुटमन्तःपरिकृष्यमाणभारत्या। ...इत्यभिदधतीं जहुः प्राणाः KuṭṭaMa. 471.

अन्तःपरिक्षिप्त (antaḥ-parikṣipta) *adj.* thrown inside, i. e. stuck deep inside मोक्षे ...। बहिरन्तःपरिक्षिप्तशल्यतुल्या भवन्ति च। नाधयः TriṣaŚaPuC. i. 3. 570.

अन्तःपरिग्रह (antaḥ-parigraha) *m.* holding in the heart, i. e. deep attachment अन्तःपरिग्रहो रागो बहिस्त्वनुचितोपधिः। लोकेऽपि वन्द्यते त्यक्तबहिरन्तःपरिग्रहः PārśvC. 1. 559.

अन्तःपरितोष (antaḥ-paritoṣa) *m.* inner satisfaction सर्वथा धैर्यमाधेहि। धारय परममन्तःपरितोषम् TilaMañ. 346. 19.

अन्तःपरिधान (antaḥ-paridhāna) *n.* the innermost garment, MW., Apte.

अन्तःपरिधि (antaḥparidhí) *adv.* [P. vi. 1. 223] within or inside the enclosing sticks यत् कीटावपन्नेन जुहुयात् ...यदनायतने निनयेत् ...। मध्यमेन पर्णेन द्यावापृथिव्ययर्चान्तःपरिधि निनयेत् KāṭhS. 35. 18 (iii. 64. 9); KapiKaS. 48. 16 (307. 4); TaiBr. III. vii. 2. 2; BhārŚS. ix. 3. 5; ĀpaŚS. ix. 2. 5; MānŚS. 98. 1; HirŚS. xv. 1. 43 (271. 12); VaikhāŚS. 20.5; यजमानचमसमुन्नयेत् तस्मिन् द्वे दर्भतरुणके प्रास्ते स्यातां तयोर्वषट्कृतेऽन्तःपरिधि पूर्वं प्रास्येत् AitBr. 35. 7 (888); यदि पीतापीतौ सोमौ संगच्छेयातामन्तःपरिध्यङ्गारान्निर्वर्त्य जुहुयात् PañcBr. ix. 9. 8; ĀpaŚS. xiv. 30. 2; MānŚS. 102. 13; VaikhāŚS. 21. 16; गौपायनानां वै सत्त्रमासीनानां किरातकुल्यावसुरमाये अन्तःपरिध्यसून् प्राकिरत PañcBr. xiii. 12. 5 (Sāy. परिधीनां मध्यदेशे); JaimiBr. 3. 168; आयतनमास्तावः। आयतन एव तदेतान् कामान् प्रतिष्ठापयन्ति। तासामत्र यावत्कामं निनीय, अथान्तःपरिधि निनयेत् JaimiBr. 3. 116; 3. 169; सर्वा दिशः समेधन्ते। अन्तःपरिधि पिन्वयति तेजसोऽस्कन्दाय TaiĀ. v. 8. 5 (626. 6); ŚāṅkhāŚS. xiii. 12. 7; उदङ्ङत्याक्रम जुह्वामप आनीय संक्षालनमन्तःपरिधि निनयति BaudhŚS. i. 26. 8; ĀpaŚS. ii. 21. 7; VaikhāŚS. 6. 10; 15. 8; महावीरम् ... अथैनमन्तःपरिध्यभिपीययतोऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च BaudhŚS. i. 279. 22; iii. 168. 6; यदि राजन्यं वैश्यं वा याजयेत् स यदि सोमं बिभक्षयिष्येत् ... चमसेषु हूयमानेष्वन्तःपरिध्यङ्गारं निर्वर्त्य ...अस्मै भक्षं प्रयच्छेत् ĀpaŚS. xii. 24. 5; HirŚS vii. 7. 43 (882. 27); VaikhāŚS. 15. 31; हुताहुतसंसर्गेऽङ्गारमन्तःपरिधि निर्वर्त्य। कुशतरुणेन जुहोति KātyŚS. xxv. 11. 35; यजमानः ...विक्षरन्तम् (महावीरम्) अनुमन्त्रयते दिशोऽन्तःपरिध्यनुप्रहावयति HirŚS. xxiv. 4. 10 (877. 14); उन्नेतर्युपहवमिष्ट्वा ...(धानान्) द्विरुपघ्राय पश्चादाहवनीयस्यान्तःपरिधि निवपेयुः LāṭyāŚS. ii. 11. 12; DrāhyŚS. vi. 3. 18; सूक्तेनाप्यस्तुवन्नग्निं द्वैपदेन यथात्रिषु। अग्निरप्यब्रवीदेतानयमन्तःपरिध्यसुः BṛDe. 7. 98; अन्तःपरिधि साध्यांस्तानाम्नातांस्तु पितॄन्स्रुचा निनीयान्तःपरिधि वै निर्णिज्य ĪśānŚiPa. i. 14. 65.

अन्तःपरिधिदर्शन (antaḥparidhi- darśana) *n.* perceiving or speaking within or inside the enclosing sticks यत् समाने लिङ्गत्वेऽन्तःपरिधिदर्शनमसाधकमितरत्साधकमिति ŚābaBh. 1633. 4 (*on* viii. 4. 23)

अन्तःपरिधिदेश (antaḥparidhi-deśa) *m.* region within or inside the enclosing sticks विष्यन्दमानं मही द्यौः पृथिवी च न इत्यन्तःपरिधिदेशे निर्वपेयुः ĀśvaŚS. I. iii. 10. 24; I. vi. 12. 5; अन्तःपरिधिदेशे अन्तर्वेदिदेशे इति ŚābaBh. 1634. 19 (*on* viii. 4. 28)

अन्तःपरिपूर्णशोणितयुत (antaḥparipūrṇaśoṇita-yuta) *adj.* having blood completely filled inside (due to puncture) वर्ज्या वह्निविधानतः ... क्षीणोऽन्तःपरिपूर्णशोणितयुतः श्रान्तः सशल्यश्च यः ... नरः KalyāKā. 21. 23.

अन्तःपरिमार्जन (antaḥ-parimārjana) *n.* **A** type of medicinal therapy (*lit.* cleansing of the internal part (of the body)) शरीरदोषप्रकोपे खलु शरीरमेवाश्रित्य प्रायशस्त्रिविधमौषधमिच्छन्ति। अन्तःपरिमार्जनं बहिःपरिमार्जनं शस्त्रप्रणिधानं चेति। तत्रान्तःपरिमार्जनं यदन्तःशरीरमनुप्रविश्यौषधमाहारजातव्याधीन् प्रमार्ष्टि CaraS. i. 11. 55; **B** type of caustic acid (which helps to cleanse the body internally) क्षारो हि ...सर्वरसाधिष्ठानम् ...। स द्विधा बाह्यान्तःपरिमार्जनेन AṣṭāSaṁ. i. 190. 2 (1. 39); अर्शांसि क्षारशस्त्राग्निलेपाभ्यङ्गैरुपाचरेत्। दृश्यान्यदृश्यानि पुनः सदान्तःपरिमार्जनैः AṣṭāSaṁ. ii. 65. 23 (4. 10)

अन्तःपरिमार्जन (antaḥ-parimārjana) *adj.* which cleanses or purifies the internal part (of the body) तृष्णामोहपरीतस्य तस्य दाहज्वरापहम्। विधिं यथोक्तं युञ्जीत बाह्यान्तःपरिमार्जनम् AṣṭāSaṁ. ii. 50. 5 (4. 9)

अन्तःपरिवेषबन्धिन् (antaḥpariveṣa-bandhin) *adj.* binding, i. e. forming a circle within or inside तां प्रति ...शृङ्गारचेष्टा विविधा बभूवुः। कश्चित् कराभ्यामुपगूढनालम् ...। रजोभिरन्तःपरिवेषबन्धि लीलारविन्दं भ्रमयांचकार RaghuVa. 6. 13; SaraKaṇṭhā. 584. 17.

अन्तःपरिवेषशोभिन् (antaḥpariveṣa-śobhin) *adj.* beautiful on account of the circle (of pollen) inside कश्चित् कराभ्यामुपगूढनालम् ...। रजोभिरन्तःपरिवेषबन्धि(v. l. °शोभि) लीलारविन्दं भ्रमयांचकार RaghuVa. 6. 13.

अन्तःपरिषद्भव (antaḥpariṣad-bhava) *adj.* being or present in the inner circle (of gods) (स्वयंप्रभायाः) अस्या दृढधर्माख्यो देवोऽन्तःपरिषद्भवः। शुचं व्यपोह्य सन्मार्गे मतिमासंजयत्तराम् MahāP. 6. 53.

अन्तःपरिस्पन्द (antaḥ-parispanda) *m.* inner throbbing, i. e. inner activity अस्ति विमर्शरूपा स्वसंविद् विषयान्तरानवभासिनी। तस्या झटित्युच्चलनाकारप्रतिभोन्मज्जनात्मकोऽन्तःपरिस्पन्दः पूर्णाहंभावनामकस्तुर्यावस्थानामकश्च LalitāSaBh. 13. 20 (*on* 30)

अन्तःपरीणाह (antaḥ-pariṇāha) *m.* inner circumference or width इदं विमानं खलु पुष्पकाख्यम् ...। अन्तःपरीणाहममुष्य मातुं त्रिविक्रमालं यदि हि त्वमेव ...गन्तासि Rāgh. 20. 50.

अन्तःपर्शव्य (antaḥ-parśavyá) *n.* [P. iv. 2. 94] **A** intestinal flesh (*lit.* flesh which is inside the ribs) ईशानं मन्युना महादेवमन्तःपर्शव्येन VājaS. 39. 8 (Mahīdhara पार्श्वास्थिसंबन्धिना मांसेन) (*but* Apte *adj.*); **B** the word *antaḥparśavya* (विसर्जनीयः न सकारषकारावापद्यते) वाजपतिर्वासः ...अन्तःपर्शव्येन VājaPrāti. 3. 38; cf. **अन्तःपार्श्व.**

अन्तःपल्लवजृम्भमाण (antaḥpallava-jṛmbhamāṇa) *adj.* opening or blossoming in the midst of foliage (new leaves) अन्तःपल्लवजृम्भमाणसुमनःसंदोहमन्दस्मिताः। ...नववीरुधः क्षितिरुहैराक्रीडवाटीं गताः VasaTi. 6. 11.

अन्तःपवित्र (antaḥ-pavitrā) *n.* [Abl.] from inside of the strainer, i. e. the filtered stream अन्तर्यामो नाम। तमन्तःपवित्राद् गृह्णाति। ...अस्याप्युपांशुरन्तःपवित्राद् गृहीतो भवति ŚatBr. IV. i. 2. 3; ŚatBr. (K.) V. i. 2. 2.

अन्तःपशु (antaḥ-paśu) *m.* [Loc.] at the time of the cattle (staying) inside (the stable or village), i. e. in the evening (when the cattle have come home) and in the morning (before they go out) अन्तःपशौ पशुकामस्य सायंप्रातः (होमकालः) KātyŚS. iv. 15. 14 (comm. अन्तःपशौ काले ग्राममध्ये पशवो यस्मिन् काले। सायं पशुषु ग्राममध्य आगतेषु प्रातश्च ग्रामादनिःसृतेषु)

अन्तःपश्यदवस्था (antaḥpaśyad-avasthā) *f.* stage or condition of perceiving within the soul स एवात्मा सर्वदेहव्यापकत्वेन वर्तते। अन्तःपश्यदवस्थैव चिद्रूपत्वमरूपकम् ŚivDṛ. 2. 3 (comm. भोक्तृतारूपा)

अन्तःपा (antaḥ-pā-) I.P. cf. **अन्तःपेय** [Viśva.]

अन्तःपाक (antaḥ-pāka) *m.* baking or burning inside (earthenware)

अन्तःपाकस्यापि सच्छिद्रत्वादवयविनाम् ...उपपत्तेः TattvPradī (Ci.) 320. 2.

अन्तःपाटलीक्रियमाणकाया (antaḥ-pātalikriyamāṇakāyā) *adv. (f.)* whose body is being reddened inside दृष्टवानस्मि ... आसन्नवनलताकिसलयैः सरसैर्दुःखक्षतैरिवान्तःपटली (v.l. पाटली) क्रियमाणकायम् ... योषितम् HarṣaC. 323.2.

अन्तःपाण्डुकवनम् (antaḥpāṇḍukavanam) *adv.* inside the Pāṇḍuka forest तत्रान्तःपाण्डुकवनं चूलिकादक्षिणेन तु ...। सिंहासने जिनस्नानयोग्येऽङ्कस्थापितप्रभुः। न्यषीदद् वासवः PārśvC. 5. 89.

अन्तःपात (antaḥ-pātá) *m.* **1** name or designation of a peg (*lit.* internal or intermediate peg) पूर्वार्ध्यो वर्षिष्ठ स्थूणाराजो भवति। तस्मात् प्राङ् प्रक्रामति त्रीन् विक्रमांस्तच्छङ्कुं निहन्ति सोऽन्तःपातः ŚatBr. III. v. 1. 1; ŚatBr. (K.) IV. v. 1. 1; यदेवात्रान्तःपातेन गार्हपत्यस्य वेदेर्व्यवच्छिन्नं भवति तदेवैतदनुसंतनोति ŚatBr. III. v. 2. 2; ŚatBr. (K.) IV. v. 2. 2 [a post fixed in the middle of the place of sacrifice, MW; a post fixed in the middle of the sacrificial ground, Apte]; **2** type of euphonic combination (insertion of a letter) आहुः सकारोदययोस्तकारं ञकारे शकारपरे चकारम्। तेऽन्तःपाताः ṚPrāti. 4. 7 (Uvaṭa अन्तर्मध्ये पदयोः पतन्तीत्यन्तःपाताः। एतेऽन्तःपातसंज्ञाः संधयो वेदितव्याः); **3** inclusion यदा तु सारूप्यमात्रवशेनाप्रस्तुतप्रशंसायामप्रकृतप्रकृतयोः संबन्धस्तदाप्रस्तुतस्य सरूपस्याभिधीयमानस्य प्राधान्येनाविवक्षायां ध्वनावेवान्तःपातः Dhvanyā. 128. 2 (*on* 1. 13); केचिच्चित्राख्यं तृतीयं काव्यभेदमिच्छन्ति। ... तन्न। ... आस्वाद्यव्यङ्ग्यत्वमनास्वाद्यव्यङ्ग्यत्वं वा। आद्ये प्राचीनभेदयोरेवान्तःपातः SāhiDa. 248. 4; 460. 9; **4** [Loc.] in the course or occurrence within अन्तःपाते साहसानां नाद्भुतं तद्विधेर्वशात्। जीयते लक्षमेकेन लक्षैणैकोऽथवा युधि RājTa. (Ka.) 8. 1499.

अन्तःपातित (antaḥ-pātita) *adj.* inserted or included in, PW.; MW.; inserted, included or comprised in, falling within, Apte.

अन्तःपातिता (antaḥpāti-tā) *f.* the state of being included or comprised in (वैश्वदेवान्नस्य) तस्यापि चान्तःपातित्वात् सर्वाद्यस्यैव युक्तिमान्। ग्रहस्तस्य गृहीतौ तु नास्यान्तःपातिता तथा BṛĀraUBhVā. i. 5. 32 (comm. सर्वाद्यान्नेऽन्तर्भूतं वैश्वदेवान्नम्)

अन्तःपातित्व (antaḥpāti-tva) *n.* **1** the state of occurring in the mind यो बाह्यः स खलु जलैर्निरासि रागो यश्चित्ते स तु तदवस्थ एव तेषाम्। धीराणां व्रजति हि सर्व एव नान्तःपातित्वादभिभवनीयतां परस्य ŚiśuVa. 8. 58 (comm. अन्तर्गतत्वात्); **2A** the state of being included in (वैश्वदेवान्नस्य) तस्यापि चान्तःपातित्वात् सर्वाद्यस्यैव युक्तिमान् BṛĀaUBhVā. i. 5. 32; **2B** the state of falling within, i. e. being a constituent part समस्तैरेव ...पदार्थैः समग्र एव यः समाप्तिं नीतो लोकस्तं खलु तदन्तःपातित्वेऽप्यचिन्त्यस्वपरपरिच्छेदशक्तिसंपदा जीव एव जानीते न त्वितरः TattvPradī. (A.) 207. 1 (*on* 2. 53); अङ्गुलीनखादीनामवयवावयविनोरभेदोपचारेणान्तःपातित्वात् तल्लक्षणेनैव गतार्थता VīraMi. (Lakṣaṇa.) 45. 19.

अन्तःपातिन् (antaḥ-pātin) *adj.* **A** falling within, comprised in, which comes under (the jurisdiction of a certain district) विदितमस्तु भवतामेतद्विषयान्तःपाति मयु(यू)रशाल्मलाग्रहारक्षेत्रं(त्रं) राज्ञा श्रीभूतिवर्म्मणा ताम्रपट्टीकृतम् EI. xix. 118. 6; कुमारीग्रामो नाम ग्रामः ...अल[न्दि] ग्रामा[त्*] थिऊरग्रामाद्य पू[र्]व्[व]त ...पूनकविषयान्तःपाती EI. xiii. 280. 31; श्रीनगरभुक्तौ राजगृहविषयान्तःपाति...गयाविषयान्तःपातिकुमुदसूत्रवीथी प्रतिव(ब)द्धपालामकग्रामेषु EI. xvii. 321. 26; xxiii. 291. 6; महाराज श्रीभोजदेवः। ...श्रीकारञ्जमण्डलान्तःपाति उदु(म्ब)रविषयस(म्ब)द्धवलाकाग्रहारे समुपागतान् सर्व्वानेव ...समाज्ञापयति EI. xix. 18. 6; ix. 9. 53; मया श्रीहर्षपुराद्धीष्टमशतान्त[ः]पाति[क]र्प्पटवाणिज्यचतुर[ा]शीतिकाप्रतिबद्धरूरिद्धादशकान्त[ः]पातिव्याघ्रासग्रामः (समाभिजिख्यते) EI. i. 55. 35-36; रामतीर्थि[का]चतुरशीति[कान्तः]पातिकिणिहिकाग्रामः EI. xxv. 170. 30; चतुर्द्दशग्रामशतोपलक्षितकोन्क[ङ्क]णान्तःपातिमाहिरिरविषयान्न(न्त)र्व[र्]तिभादानग्रामः EI. iii. 274. 56; xxii. 137.4; xviii. 322. 6; xx. 106. 11; xvi. 12. 8; xvi. 275. 7; **B** being or residing in, dwelling in करहाटदशसहस्रान्तःपातिभ्यो ब्राह्मणेभ्यः ...कुमारिग्रामो नाम ग्रामो दत्तः EI. xiii. 280. 26; श्रीकण्णदेवः स्वभुज्यमान°- ...°षड्विंशत्यधिकग्रामशतान्तःपातिनः समस्तराजपुरुषान् ...बोधयति EI. i. 317. 4; **C** being contained, i. e. situated in उदकं शनैरभ्यवेयान्न धावेदन्तःपातिशर्करादिभिः BālamBha. i. 322. 26 (*on* 1. 100) [inserted in, MW.; Apte; coming out from within, *nt.*]

अन्तःपातिनैमित्तिक (antaḥpāti-naimittika) *adj.* (used as noun) (main ritual) which includes occasional or optional rites within तन्त्रान्तःपातिनैमित्तिके तु न पार्थक्येन पुनर्ब्रह्मासनास्तरणप्रभृतयः VīraMi. (Saṁskāra.) 1025. 13.

अन्तःपातिसकलपाप (antaḥpāti-sakalapāpa) *n.* all the sins which are falling, i.e. included within सर्वेत्यनेनान्तःपातिसकलपापनिरासः सूचितः BālamBha. iii. 135. 13 (*on* 3. 243)

अन्तःपात्य (antaḥ-pātya) *m.* **1** name of a peg (*lit.* internal or intermediate peg) पूर्वार्ध्यात् स्तम्भात् पुरस्तात् त्रिषु प्रक्रमेषु शङ्कुं निहन्ति सोऽन्तःपात्यः KātyŚS. viii. 3. 7; अन्तःपात्यात् षट् प्रक्रमान् प्राङ् यात्वा ...औदुम्बरीं मिनोति KātyŚS. viii. 5. 30; उख्यस्थानेऽर्धव्यामेन गार्हपत्यस्य परिलिखति। मण्डलाद् वा प्रक्रमणमन्तःपात्यस्य KātyŚS. xvi. 7. 30; xvi. 3. 27; (अध्वर्युप्रतिप्रस्थातारौ) दीक्षावत् पावयतोऽन्तःपात्ये (यजमानम्) श्येनपत्राभ्याम् KātyŚS. xix. 2. 27; xxvi. 7. 2; **2** group of three steps (near the intermediate peg to the east of *gārhapatya*, up to the *vedi*) नान्तःपात्यगार्हपत्ययोर्वृद्धिर्भवति KātyŚuS. 6. 6 (comm. व्याममात्रविस्तारा मण्डलाकारा (भूः) गार्हपत्यशब्देनोच्यते। तस्मात् पूर्वभागे वेद्यन्तपर्यन्त प्रक्रमत्रयपरिमितो भूभागोऽन्तःपात्यः) [a post fixed in the middle of the place of sacrifice, MW.; a post fixed in the middle of the sacrificial ground, Apte; (in Gr.) insertion of a letter, MW.; Apte]

अन्तःपात्यदेश (antaḥpātya-deśa) *m.* [Loc.] near the region of intermediate or internal peg आज्यप्रोक्षणीरन्तःपात्यदेशे उत्पूय पश्चाज्यग्रहणम् KātyŚS. viii. 6. 34 (*but* comm. अन्तःपात्यसंज्ञके देशे); यूपं परीत्य (रथम्) अन्तःपात्यदेशे स्थापयति KātyŚS. xv. 6. 22; अन्तःपात्यदेशे संभारान् निदधाति KātyŚS. xxvi. 1. 2.

अन्तःपात्यपुरस्तात् (antaḥpātyapurastāt) *adv.* in front of the intermediate peg रोहिते चर्मण्यानडुहेऽन्तःपात्यपुरस्तादिष्टकाः करोति प्रथमचितेः KātyŚS. xvii. 3. 17.

अन्तःपात्यसमीप (antaḥpātya-samīpa) *n.* [Loc.] near the intermediate peg (अन्तःपात्यसहितं बर्हिरन्तं प्रेष्यति) अन्तःपात्यसमीपे स्थितः ...प्रेष्यति comm. *on* KātyŚS. viii. 6. 26.

अन्तःपात्यसहितम् (antaḥpātyasahitam) *adv.* near the intermediate peg अन्तःपात्यसहितं बर्हिरन्तं प्रेष्यति KātyŚS. viii. 6. 26 (comm. अन्तःपात्यसमीपे स्थितः) [Viśva.]

अन्तःपात्यस्थान (antaḥpātya-sthāna) *n.* [Loc.] near the place or region of intermediate peg अन्तःपात्यस्थाने चर्मणि ...सीसेन शष्पक्रयः KātyŚS. xix. 1.18.

अन्तःपात्र (antaḥ-pātrá) *n.* [APrāti. 201; P. ii. 4. 84] [Loc.] inside an inner vessel, at the bottom of an inner vessel श्वन्वतीरप्सरसो रूपका उतार्बुदे। अन्तःपात्रे रेरिहतीं रिशां दुर्णिहितैषिणीम्। सर्वास्ता अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरु AV. xi. 9. 15; AV. (P.) xvii. 12.1.

अन्तःपादम् (antaḥpādam) *adv.* [P. vi. 1. 115; viii. 3. 103; Nyās. i. 618. 17 (*on* iii. 2. 66)] **A** in the interior or middle of a quarter of a *ṛc* अन्तःपादमकाराच्चेत् संहितायां लघोर्लघु। यकाराद्यक्षरं पदं वकाराद्यपि वा भवेत् ṚPrāti. 2. 14; 2. 26; अन्तःपादं नाम्युपधः सकारः षकारमप्यूष्मपरैर्यथोक्तम्। अन्यैरेकारान्नितरत्र पूर्वा ततो व्यापत्तिर्भवतीति विद्यात् ṚPrāti. 5. 1; 8. 1; अन्तःपादमिति सप्तम्यन्तमेतत् Nyās. ii. 274. 21 (*on* vi. 1. 115); SaraKaṇṭhā. (Gr.) viii. 1. 30; **B** in the middle of a quarter of a verse (in general) अन्तःपादमिति। पादस्य मध्ये। ...पादग्रहणेन ऋक्पादश्लोकपादयोः सामान्येन ग्रहणम् Nyās. ii. 1094. 4 (*on* viii. 3. 103)

अन्तःपादविकृत (antaḥpāda-vikṛta) *n.* change or modification in the quarter of a *ṛc* अन्तःपद(v. l.°पाद Viśva.)विकृतमनन्यकारितम् Upalekha. 55. 23.

अन्तःपादोत्तर (antaḥpādottara) *n.* Uttara entablature on the inner pillar श्रीकेशस्य तु संस्थानम् ...। अन्तःपादोत्तरैर्युक्तं मध्ये वारणशोभितम् MayaMa. 24. 108.

अन्तःपापाग्नि (antaḥpāpāgni) *m.* fire (i. e. destroyer) of inner sin संसारपतितश्रान्तदुःखध्वंस' नमोऽस्तु ते। ...प्रतिस्वस्वनदीप्ताय अन्तःपापाग्नये नमः SkandP. ii (2). 17. 124.

अन्तःपार्श्व (antáḥ-pārśva) *n.* [TaiPrāti. 8. 31] **1** intestinal flesh (*lit.* flesh which is inside the ribs) (मन्त्रानुवाकः) चित्तं॑ संता॒नेन॑ ...म॒हादे॒वम॒न्तःपा॑र्श्वेन TaiS. I. iv. 36. 1; TaiĀ. iii. 21. 1 (362. 1); comm. *on* TaiPrāti. 8. 31; cf. **अन्तःपर्शव्य**; **2** [Loc.] in the inner side पादयोर्दश नखाः। तेषामुभौ पुरोनखौ। पुरोनखद्वयस्य प्रत्येकं बहिःपार्श्वे द्वौ सनखौ। अन्तःपार्श्वे नखश्रा(स्रा)वौ (प्रदेशौ) Hastyāyur. 528. 7 (3. 29)

अन्तःपार्श्वकण्डू (antaḥpārśva-kaṇḍū) *f.* itching sensation over the inner sides खुरशिखरसमाकृष्टरेणुस्तुरंगः ...। पृष्ठान्तःपार्श्वकण्डूव्यपनयनवशाद् द्वित्रिरुद्ध-

र्तिताङ्गः ...वपुरास्यानुपूर्वं धुनोति SaduktiKa. 279. 7.

अन्तःपार्श्वापवृत्तशिरस् (antaḥpārśvāpavṛtta-śiras) *adj.* whose head is bent inwards or to the side (मूढगर्भः) अन्तःपार्श्वापवृत्तशिराः कश्चिदेकेन बाहुना ...योनिमुखं प्रतिपद्यते SuśruS. ii. 8. 5 (comm. पार्श्वमध्यनिक्षिप्तशिराः)

अन्तःपार्श्व्य (antaḥpārśv-yá) *n.* **A** intestinal flesh (*lit.* flesh which is inside the ribs) रुद्रस्यान्तःपार्श्व्यम् VājaS. 39. 9 (Mahīdhara पार्श्वस्यान्तर्मध्ये भवम् मांसम्); VājaS. (K.) 39. 7; **B** the word *antaḥpārśvya* वाजपतिर्वासः ...अन्तःपार्श्व्यमिति च (एते विसर्जनीयाः यथाप्राप्तं न सकारषकारौ आपद्येते) VājaPrāti. 3. 38 [flesh at both sides, MW.]

अन्तःपाल (antaḥ-pāla) *m.* keeper or guard of the harem अन्त(v. l. °न्तः)-पालश्च यास्यन्ति सदारो यत्र राघवः Rāmā. ii. App. I. 15 (23) (*but* PW. keeper or guard of palace)

अन्तःपाषाणसंयुक्त (antaḥ-pāṣāṇasaṁyukta) *adj.* having (structure of) stones inside यवमानं घनं शेषं गाढमत्र प्रकल्पयेत्। गाढयुक्तं तु वृत्ताभमन्तःपाषाणसंयुतम् ŚilpaRa. ii. 16. 49.

अन्तःपिटकाञ्चित (antaḥ-piṭakāñcita) *adj.* distinguished by or covered with boils from inside सू(शू)नः स्तब्धो गुरुः शीतः सुप्तोऽन्तःपिटकाञ्चितः। ...स कफेनातुरो व्रणः Hastyāyur. 355. 17 (3. 1)

अन्तःपिण्डिकापीठपातिन् (antaḥpiṇḍikāpīṭha-pātin) *adj.* falling (for refuge) on the broad pedestal (of the idol) inside अन्तःपिण्डिकापीठपातिभिश्च सर्वपशुजीवितैरिव शरणमुपागतैरलक्तकपटैरविरहितचरणमूलाम् ...चण्डिकामपश्यत् (चन्द्रापीडः) Kād. 225. 14.

अन्तःपिहित (antaḥ-pihita) *adj.* **A** hidden inside or within सरस्वत्याः स्रोतः परिमलगभीरं विजयते। अतिस्वादुन्यन्तःपिहितरसरम्ये यदुपरि प्लवन्ते भूयांसः कतिचिदपि मज्जन्ति निपुणाः SaduktiKa. 51. 10; **B** concealed in the heart नूनमियमन्तःपिहितमदनविकारा वर्तते SāhiDa. 338. 12.

अन्तःपिहितज्योतिस् (antaḥpihita-jyotis) *adj.* whose light (of knowledge) is covered or hidden within अन्तःपिहितज्योतिः संतुष्यत्यात्मनोऽन्यतो मूढः YogŚā. 12. 10.

अन्तःपीठ (antaḥ-pīṭha) *adj.* **A** being, i.e. situated inside the seat or pedestal लिङ्गानि ... मुमुक्षूणामन्तःपीठानि कारयेत् ĪśānŚiPa. ii. 8. 78; **B** (spout) of internal pedestal नालं प्रकर्तव्यं वामे प्रासादमध्यमे। अन्तःपीठस्य नालस्य समं वा बहिरिष्यते MayaMa. 19. 29.

अन्तःपीडा (antaḥ-pīḍā) *f.* internal agony or suffering देव्यपि कादम्बरी ... अन्तःपीडाकूणननिमीलितेन चक्षुषा मूर्च्छितेव ... सकलमेव तं दिवसमस्थात् Kād. 250. 22.

अन्तःपीडोपराग (antaḥpīḍoparāga) *m.* **1** dye in the form of internal agony or suffering अन्तःपीडोपरागरक्ते रक्ततामरसानुकारिणि मुखे ... दृष्टिं निवेश्यैव ... शुकनासो राजानमप्राक्षीत् Kād. 292. 19; **2** effect of the internal agony or suffering, Kād. 292. 19.

अन्तःपुट (antaḥ-puṭa) *n.* [Loc.] in the internal layer or wrapper चूर्णं विभावयेत्। ... अर्कपत्रं लिपेत्तेन रुद्ध्वा चान्तःपुटे पचेत् RasaRaSa. 19.27.

अन्तःपुर (antaḥ-pura) *n.* **1A** inner apartment of a royal palace, harem, female apartment **B** inner part of a house **C** king's (private) palace, royal residence **D** inner part of the city, interior of the city **E** inside or interior of the palace **F** sanctum sanctorum or inner chamber (where the image of a deity is installed) **G** living place or covert **2A** inmates or royal ladies in the inner apartment or harem **B** queen **C** supervisor of the harem, chamberlain **Di** wife or consort **ii** housewife **3** the word *antaḥpura* **1A** inner apartment of a royal palace, harem, female apartment ययातिः ...। प्रविश्यान्तःपुरं तत्र देवयानीं न्यवेशयत् MahāBhā. i. 77. 1 = MatsyaP. 31. 1; अन्तःपुरं प्रवेश्यैव (शकुन्तलां पूजयामास) MahāBhā. i. 683* (2); i. 166. 23; ii. 183* (3); iii. 113. 10; iii. 127. 10; वासांसि परिजीर्णानि लब्धान्यन्तःपुरेऽर्जुनः। ... पाण्डवेभ्यः प्रयच्छति MahāBhā. iv. 12. 7; (उत्तरः) अन्तःपुरे श्लाघमान इदं वचनमब्रवीत् MahāBhā. iv. 33. 21; iv. 67. 2; संजयः ...। अन्तःपुरमुपस्थाय द्वाःस्थं वचनमब्रवीत् MahāBhā. v. 32. 2; v. 38. 12; अन्तःपुरं प्रविश्यैव संजयः ... राजानमुपजग्मिवान् MahāBhā. viii. 7* (5); अन्तःपुरे ततस्तस्य स्त्रियः ... परमदुःखिताः MahāBhā. xiii. App. I. 8 (48); अन्तःपुरेषु च तदा सुमहान् रुदितस्वनः। प्रादुरासीत् MahāBhā. xv. 45. 42; अन्तःपुरं प्रविश्यास्मै कन्यां दत्त्वा यथाविधि। ... राजा हर्षमवाप Rāmā. i. 9. 31; i. 15. 23; (रामः) तस्मिन्क्षणे विनिर्गत्य मातुरन्तःपुरं ययौ Rāmā. ii. 4. 29; ii. 64. 21; (लक्ष्मणः) ददर्शान्तःपुरं महत् (सुग्रीवस्य) Rāmā. iv. 32. 19; समृद्धं स्त्रीसहस्रेण ...अन्तःपुरं समुत्सृज्य त्वामुपैष्यति रावणः Rāmā. v. 21. 13; (रावणः) जयाशिषा मन्त्रिगणेन पूजितो विवेश सोऽन्तःपुरमृद्धिमन्महत् Rāmā. vi. 27. 22; vi. 98. 1; (सा) धर्षयित्वा हृता राजन्गुप्ताप्यन्तःपुरे तव Rāmā. vii. 25. 27; vii. 35. 56; अयोध्याम् ... तथैवान्तःपुरं मुनिः। ... वसिष्ठः पर्यरक्षत HariVaṁ. 10. 4 = BrahmP. 8. 4; अपुत्रस्य स राज्ञस्तु ववृधेऽन्तःपुरे शिशुः HariVaṁ. 25. 12; BrahmP. 14. 51; परिव्राजिका लब्धविश्वासान्तःपुरे कृतसत्कारा महामात्रमेकैकमुपजपेत् ArthŚā. i. 49. 4 (1. 10); ManuBh. ii. 18. 22 (*on* 7. 54); (राजवास्तुकस्य) पश्चिमार्धे तस्यान्तःपुरम् ArthŚā. iii. 103.7 (10. 1); इन्द्रियार्थैरन्तःपुरे नैव सुतोऽस्य रेमे BuddhaC. 3. 51; राजा ... मध्याह्ने ... भोक्तुमन्तःपुरं विशेत् ManuSm. 7. 216 = SūktiRa. 158. 6; NītiPra. 8. 88; ManuSm. 7. 221; 7. 224; एवमन्तःपुरे ज्ञेयो बाह्यश्चासनतो विधिः NāṭyaŚā. 12. 236; भो वानर ... केन कारणेन धर्षितोऽस्माकमन्तःपुरं प्रविष्टः Abhiṣe. 3. 14 (7); सर्वमन्तःपुरे कथयिष्यामि Avimā. 4. 21 (32); 6. 8 (7); यावदहमपि अन्तःपुरं प्रविश्य देवकीं समाश्वासयामि BālC. 1. 29 (23); अन्तःपुरे ... शोकाश्रुभिर्वसुमती सिषिचे JātaMā. 11. 12 (2, 30); कलत्रावग्रहोपायेनैनामन्तःपुरं प्रवेशयेत् KāmSū. 293. 20 (5. 5); नागरकस्तु सुप्रापमप्यन्तःपुरमपायभूयिष्ठत्वान्न प्रविशेदिति वात्स्यायनः KāmSū. 298. 8 (5. 6); राजकुलचारिण्य एव लक्षण्यान्पुरुषानन्तःपुरं प्रवेशयन्ति KāmSū. 301. 14 (5. 6); भगवान् ...। जाम्बवतीं चान्तःपुरे निवेशयामास ViṣṇuP. iv. 13. 63; v. 27. 21; गन्धमाल्यैस्तथा धूपैः पूज्यमानः स तिष्ठति। अन्तःपुरे (मूषकः) MārkP. 116. 50; 71. 20; ततः संस्थापयामास ... अन्तःपुराणि च VāyuP. i. 8. 96; गत्वा ह्यन्तःपुरं भ्रातः प्रणम्य जगदीश्वरौ। ... यास्यामि BrahmāṇḍP. ii. 41. 37; ii. 32. 17; ii. 41. 49; (बलिः) अन्तःपुरे जुगोपैनं भक्ष्यैर्भोज्यैश्च तर्पयन् BrahmāṇḍP. ii. 74. 67; आयाति स्वसमीपं सा यद्यप्यन्तःपुरं गता LalitāSa. 263; अन्तःपुराद्वा स्वनिवेशनाद्वा ... कुर्यान्नरेन्द्रः प्रथमं प्रयाणम् YogYā. 13.1; अन्तःपुराद्वैशंपायनमादायागच्छेति ... राजा प्रतीहारीमादिदेश Kād. 17. 17; अन्तःपुरं शृङ्गाराभरणानाम् ... दर्पशातमपश्यत् (हस्तिनम्) HarṣaC. 109. 1; सहसैवोत्थितोऽन्तःपुरेऽग्निः Ratnā. 4. 14; राजा ... मन्मथप्रतिमकान्तिरन्तःपुरेष्वरमत AvantiKa. 22. 20; 183. 7; (असौ) न मामन्तःपुरं प्रवेशयति DaśKuC. 134. 15; 76. 1; विधायान्तकसन्मानं सुरेशोऽन्तःपुरं ययौ PadmP. (Ra.) 8. 490; (राजा) निषेवितः ... अन्तःपुरेषु विचरेत् कुब्जकैरातवामनैः NītiSā. 7. 41; (ध्रुवे) तपोवनं गते तस्मिन्प्रविष्टोऽन्तःपुरं मुनिः (नारदः) BhāgP. iv. 8. 63; iv. 12. 16; अन्तःपुरमपि केचिद्दासीभिः कथितसदुपायाः। प्रविशन्ति RatiRaha. 13. 104; सर्वत्रान्तःपुरेऽस्मिन् भवतु कृतपदा कौमुदी वासरेऽपि TāpaVa. 1. 3; स्नात्वा ... अन्तःपुरं प्रविश्य कामतः सुपरीक्षितमन्नमश्नीयात् BālaKrī. i. 188. 19 (*on* 1. 322); कक्षान्तरेष्वन्तर्वंशिकसैन्याधिष्ठितोऽन्तःपुरं प्रविशेत् (राजा) ManuBh. ii. 44. 17 (*on* 7. 153); ii. 66. 27 (*on* 7. 216); अन्तःपुरान्निष्क्रम्यालंकृत आयुधीयं पश्येत् ManuBh. ii. 68. 9 (*on* 7. 222); अन्तःपुरे राजनि राजधान्याम् ... उत्सवोऽयमद्यापि विश्राम्यति न प्रजासु RāghPāṇ. (Dha.) 3. 17; अन्तःपुरं वित्तगृहं परदौत्यं व्रजेन्न हि AgniP. 155. 18; सातवाहनो नाम राजा, तेन प्राकृतभाषात्मकमन्तःपुरे एवेति (प्रवर्तितो नियमः) KāvyMī. 50. 18; राजापि ... तामेवान्वेष्टुमन्तःपुरमाजगाम NalaCam. 3. 5 (3); देवी व्यपास्य शयनं धृतमानतन्तुरन्तःपुरं गतवती ViddhaŚā. 1. 19 = SaraKaṇṭhā. 721. 17; एषा गाधिसुता ...। अन्तःपुरात्समायाता SkandP. vi. 165. 18; नाक्रमेत् ...। अन्तःपुरम् ऋतुगृहम् ViṣṇuDhaP. ii. 89. 19; बह्व्यो मत्सदृशा भार्यास्तिष्ठन्त्यन्तःपुरे तव VarāP. 137. 153; कौलीनं प्रविश्यान्तःपुरं नृपः। अनयत् क्षणदाशेषम् BṛKathāŚloSaṁ. 1. 33; नृपतिः ... देवतायाचनव्यग्रस्त्रीकमन्तःपुर ययौ BṛKathāŚloSaṁ. 2. 18; 3. 41; 7. 22; यावदन्तःपुराटव्यौ ...। नास्त्यसौ यो न चास्माभिरीक्षितश्चारचक्षुषा BṛKathāŚloSaṁ. 12. 34; 20. 303; 27. 46; अधिरुह्यान्तःपुरम् ... देवीमिदं सदुःखमवदम् TilaMañ. 29. 3; 21. 15; अन्तःपुरे भूमिपतिर्मदान्धः करोति यः संगतिमङ्गनाभिः YaśasCam. ii. 153. 10; i. 595. 6; ii. 288. 21; अन्तःपुरे वर्षवराः ... स्वस्वकार्योपयोगिनः DaśRū. 2. 44; य उक्तो राजदण्डोऽयं तस्येदं स्थानपञ्चकम्। गजो व्याघ्रश्च ... भृङ्गो यथाक्रमम् ... भ्रमरेऽन्तःपुरं कुर्यात् YuktiKa. 37. 12; (मागधी ... अन्तःपुरसमाश्रया) नरेन्द्राणां यदन्तःपुरं तन्निवासिनामिति संबन्धः AbhinBhā. ii. 377. 12 (*on* 17. 51); नरपतिः (दशरथः) ... प्रविश्यान्तःपुरं कान्तां नापश्यत् RāmāMañ. 58. 11; नान्तःपुरैर्न वासोभिः ...। भवन्ति पूजिता नार्यः RāmāMañ. 397. 21; वधूरूपं स्थितमन्तःपुरे नरम्। आदित्यवर्मा विज्ञाय पश्चात्तापं समाययौ BṛKathāMañ. i. 2. 181; iii. 1. 333; iv. 1. 13; (गुणशर्मा) विवेशान्तःपुरे प्रातर्वीणां शिक्षयितुं स्वयम् BṛKathāMañ. vi. 1. 187; BrahmP. 200. 20; मङ्गलानि विचित्राणि यथोचितमकारयन्। विवेशान्तःपुरे साधुः BhaviP. 455B. 20 (iii (2). 28. 17); सती ...। विवेशान्तःपुरं देवी यत्र माता प्रसूरिति BṛDharmaP. i. 37. 2; भूपकन्या चान्तःपुरात्तु सा ... तत्राजगाम ŚivaP. ii (1). 3. 44 (40A. 6); पद्मावती ...। दौवारिकैर्वेत्रहस्तैः शासितान्तःपुराद्बहिः KalkiP. i. 5. 19; सुन्दरीणां सहस्राणि षोडशान्तःपुरे हरेः। बभूवुः DaśāvaC. 8. 195; राज्ञस्तु तनया पाटलीत्यस्ति कन्यका। उपर्यन्तःपुरे सा च रत्नमित्यभिरक्ष्यते

KathāSaSāg. i. 3. 58; ii. 5. 60; विधातव्यम् … अन्तःपुरं दक्षिणतः SamarāSū. 45. 35; आनीयान्तःपुराद् भक्तपानादि प्रतिवासरम्। गुरवे पुष्पचूलादात् PariPar. 6. 149; 3. 244; तरुणो विटः। अन्तःपुरे मदीयां स्त्रीं कटाक्षैः स्प्रष्टुमीक्षते Mānaso. ii. 18. 998; स मन्त्री …। अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तया सह RājTa. (Ka.) 3. 499; देवोऽन्तःपुरमध्यास्ते MudriKu. 5. 0 (7); अन्तःपुरेषूद्यानेषु च वपुषो लतानां च दुर्लभत्वम् AlaṅkāRa. 16 (6); वेसरादिकं पुरं च नगरमन्तःपुरं च अवरोधनम् JñātāDhaṬ. 12B. 5; अन्तःपुरं संप्रविशेन्नियम्य त्वङ्गरक्षकान् VasiS. 33. 59; नन्दो वृद्धगोष्ठीतोऽन्तःपुरमासाद्याह GopāKeCan. 118. 33; EI. i. 25. 4; विमृश्याह नृपो देवीं गच्छान्तःपुरमात्मनः PārśvC. 3. 721; 2. 338; क्षणेन तुमुलो जज्ञे पुरेऽप्यन्तःपुरेऽपि च PrabhāC. 33. 24; 84. 30; (नियुञ्जीत … भीरूनन्तर्निवेशने) अन्तर्निवेशनेऽन्तःपुरे ManvaVi. 785. 16 (*on* 7. 62); 866. 13 (*on* 7. 224); अन्तःपुरे संगतां कन्यामधिकृत्य कर्तव्या (नाटिका) NāṭaLaRaK. 2751; कालिदासो दासीवेषेणान्तःपुरं प्राप्य लीलादेव्या सह रमते BhojPra. 27. 10; 8. 23; भीमः … (बकुलदेवीम्) तामन्तःपुरे न्यधात् PrabaCin. 77. 9; 34. 2; KumāPraPra. 37. 30; श्रीगर्दभिल्लो नृपतिस्ततः किं भो रम्यमन्तःपुरमस्य किं वा KālikāKa. 22; उच्छलितोऽन्तःपुरे स्त्रीणां कोलाहलः PrabaK. 10. 15; महीपतिः पुत्त्रमुखं दिदृक्षुः प्राविक्षदन्तःपुरमात्तहर्षः MadhuVi. 2. 24; राजा चान्तःपुरं गत्वा रहस्यचिन्तयत् PuruṣPa. 7. 12; प्रविश्यान्तःपुरे वेश्मन्यङ्गदः AdhyāRā. vi. 10. 24; iv. 5. 50; v. 2. 12; अथ प्रवेशयामास जनकोऽन्तःपुरं शुकम् YogVā. ii. 1. 23; स रेमे कान्तया … । अन्तःपुरेषु हर्म्येषु YogVā. iii. 16. 17; विदूरथस्ते भर्तैष तनुं त्यक्त्वा रणाङ्गणे। तदेवान्तःपुरं प्राप्य तादृगात्मा भविष्यति YogVā. iii. 45. 1; अन्तःपुरे भार्यादिभिरेकाकी क्रीडेत (राजा) DīpKa. 34. 1 (*on* 1. 329); प्रथमावतीर्णमदनविकारा … निर्याति नान्तःपुरात् SāhiDa. 108. 11; 565. 1; देवः …। देदीप्यमानं शरीरं विधायान्तःपुरं गतः SiṁhāDvā. (App.) 243. 74; अन्तःपुरं गत्वा … पार्वती सम्यगलंक्रियताम् PārvPa. 5. 9 (1); विदर्भभूपालसुतां विलोकितुं विशन्तमन्तःपुरमस्य भूपतेः। … याहि Nalābhyu. 4. 21; (बालः) प्रच्छन्नमन्तःपुरे प्रहितः PurāPraSaṁ. 13. 10; 6. 24; 10. 12; अन्यदा अन्तःपुरे पुत्री जाता (नरवाहनस्य) PurāPraSaṁ. 109. 3; रामदेवस्य पितृव्यसुता लुखाईराणी अन्तःपुरेऽस्ति PurāPraSaṁ. 112. 17; यावन्मद्यमदप्रमादविवशः सुप्तो जनोऽन्तःपुरे। … तावदसौ स्मरामयवतां वैद्यः समासाद्यताम् Subhāṣi. 1949; उद्दामाम्बुदगर्हितान्धतमसप्रध्वस्तदिङ्मण्डले …। कर्णस्य … अन्तःपुरादायातासि Subhāṣi. 2555; PadyaVe. 831; पर्यस्तहारस्तबकं प्रयान्त्या स्तनावभूतां तरलेत्तरीयौ। अन्तःपुरस्याविशतोऽवनीन्दोः पुरः प्रणीताविव पूर्णकुम्भौ Acyutarā. 12. 29; अन्तःपुरे परपुरुषागमनस्यात्यन्तमसंभावनया क एष मां बोधयतीत्यादावुचित एव त्रासः RasGaṅ. 120. 13; उद्घाटयन्ति … अन्तःपुरम् … मयूखाः ŚivLī. 9. 5; 5. 58; Gaṅgāva. 8. 88; सुरपतिः … अन्तःपुरं प्रविश्य … जजागार तां रजनीम् NīlaVi. 15. 2; 42. 6; देव्या गृहिण्याः स्नेहसर्वस्वभाजनं तदन्तःपुरादेवागच्छामि Jīvān. 24. 8; अश्रान्तमर्पितमना जनकात्मजायां नान्तःपुराद्बहिरुपैति निशाचरेन्द्रः JānaPa. 6. 3; मृगाक्षि … ममान्तःपुरमलंकुरु KathāK. 148. 9; 129. 7; अन्यायाद्विनिवृत्ता ये … स्वपन्त्यन्तःपुरे हि ते AlaṅkāMañ. 101. 4; इङ्गितं चेष्टितं यत्नात् … स्त्रीणामन्तःपुरे च यत्। शृणुयात् ŚukraNī. 1. 336; 4 (5). 71; अन्तःपुरे वर्षवरकिराताः (नायकसहायादयः) SāhiSā. 4. 69; विहरन्वधूभिरन्तःपुरेऽग्निवर्णः। … ग्रस्तोऽथ यक्ष्मणा UpadeŚ. 51; **1B** inner part of a house अन्तःपुरं ततस्तस्य ब्राह्मणस्य महात्मनः। विवेश कुन्ती त्वरिता MahāBhā. i. 145. 18; पितुरन्तःपुरं दद्यात् KṛṣiPa. 80; **1C** king's (private) palace, royal residence न ह्यतुष्टो जनोऽस्तीह पुरे चान्तःपुरे च ते MahāBhā. iii. 287. 21; अन्तःपुराणि राज्ञाम् … कारयामास धर्मात्मा MahāBhā. xiv. 86. 15; BrahmP. 47. 40; वास्तुकप्रशस्ते देशे सप्राकारपरिखाद्वारमनेककक्ष्यापरिगतमन्तःपुरं कारयेत् ArthŚā. i. 98. 2 (1. 20); शोकाग्निना … निःश्वासधूमेन … दह्यमानमन्तःपुरं चैव पुरं च कृत्स्नम् BuddhaC. 9. 29; VetāPañ. (Jam.) 88. 21; VāyuP. i. 8. 96; **1D** inner part of the city, interior of the city (वीरः … पूर्वं कृत्वा विधानं च यात्रायां नगरे तथा) अन्तःपुरे च राष्ट्रे च MahāBhā. xii. 159* (1); वसिष्ठः … पुरीं समतिक्रम्य … ददर्शान्तःपुरं श्रेष्ठम् Rāmā. ii. App. I. 10 (11); ii. App. I. 10 (14); iii. 782* (1); अयं परिभवो भूयः पुरस्यान्तःपुरस्य च। श्रीमतो राक्षसेन्द्रस्य वानरेन्द्रप्रधर्षणम् Rāmā. vi. 8. 7; ततोऽस्त्राग्निस्फुरद्धूमपटलैः शकलीकृतम्। बभूव च्छन्नमम्भोधेरन्तःपुरम् BrahmāṇḍP. ii. 57. 60; (यन्त्रम्) अन्तःपुरे नगर्यास्तु दिक्षु मध्ये च तत् खनेत् TantrRā. 10. 62; अन्तःपुरं जनपदामरधाममार्गैराचक्ष्महे नगरसंप्रविभागमत्र SamarāSū. 9. 54½; 38. 9; अन्तःपुरे पुरंध्रीणां रम्याणि भवनानि च। … भस्मसात्कुरुते यत्तु स दण्डः स्थानदाहकः Mānaso. ii. 20. 1076; लोकानां प्रीतिकर एव अन्तःपुरे वा गृहे वा … प्रवेशो यस्य सः AupaSūṬ. 190. 3; **1E** inside or interior of the palace (नियुञ्जीत … भीरूनन्तर्निवेशने) अन्तर्निवेशने अन्तःपुरभोजनशय्यास्त्रीगृहाणि ManuBh. ii. 21. 11 (*on* 7. 62); अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः PariPar. 6. 99; ViviTīKa. 67. 27; **1F** sanctum sanctorum or inner chamber (where the image of a deity is installed) जलमेत्य किंचिदन्तःपुरं भगवतोऽपनुनोद मृत्साम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 76; **1G** living place or covert सर्वासां वनदेवीनामन्तःपुरमिव … कदम्बवृक्षम् … ददर्श YogVā. iv. 49. 20; **2A** inmates or royal ladies in the inner apartment or harem तदवस्थां तु तां (दमयन्तीम्) दृष्ट्वा सर्वमन्तःपुरं तदा। … प्ररुरोद MahāBhā. iii. 67. 3; अन्तःपुराणां सर्वेषां भृत्यानां चैव सर्वशः … सर्वं वेद कृताकृतम् MahāBhā. iii. 222. 50; गान्धारी …। निःसंज्ञा पतिता भूमौ सर्वाण्यन्तःपुराणि च MahāBhā. viii. 3. 4; श्रुत्वा … निर्याणं धृतराष्ट्रस्य …। अन्तःपुराणां च तदा महानार्तस्वरोऽभवत् MahāBhā. xv. 45. 40; अन्तःपुराणि सर्वाणि शान्तां दृष्ट्वा तथागताम्। … प्रीत्यानन्दमुपागमन् Rāmā. i. 10. 28; हा रामेति जनाः केचिद् राममातेति चापरे। अन्तःपुरं समृद्धं च क्रोशन्तं पर्यदेवयन् Rāmā. ii. 35. 28; अन्तःपुराणि सर्वाणि रुदमानानि …। पृष्ठतोऽनुययुः Rāmā. vi. App. I. 69 (17); हते भौमे … उपनिन्युः … रत्नान्यन्तःपुराणि च। दानवाः HariVaṁ. 92. 8; किं हि वक्ष्यति मां राजा त्वदृते नगरं गतम्। वक्ष्याम्युचितदर्शित्वात् किं तवान्तःपुराणि वा BuddhaC. 6. 37; 1. 23; इष्टमन्तःपुरं सर्वं मातृवत् पूजितं मया PañcRā. 2. 71; महायत्नः कुमाराणामन्तःपुरस्य रक्षणे। … कुर्यात् BṛParāSm. 12. 13; अन्तःपुराणां च वृत्तमेतेष्वेव प्रकरणेषु लक्षयेत् KāmSū. 251. 12 (4. 2) (JayaMa. अन्तःपुराणां चेति तत्स्थस्त्रीणामेवाभिधानम्); राजा … अलंकृतश्च … सर्वाण्यन्तःपुराणि … पश्येत् KāmSū. 251. 18 (4. 2); स्वैरेव पुत्रैरन्तःपुराणि कामचारैर्जननीवर्जमुपयुज्यन्ते वैदर्भकाणाम् KāmSū. 301. 17 (5. 6); 294. 21 (5. 5); 296. 5 (5. 6); वैवाहिकैः कौतुकसंविधानैः … आसीत् पुरं सानुमतोः … अन्तःपुरं चैककुलोपमेयम् KumāSaṁ. 7. 2; चपलोऽयं बटुः कदाचिदिमामस्मत्प्रार्थनामन्तःपुरेभ्यो निवेदयेत् Śāk. 2. 18 (10); (दुःष्यन्तः) दाक्षिण्येन ददाति वाचमुचितामन्तःपुरेभ्यः Śāk. 6. 5 = SaraKaṇṭhā. 632. 9; अन्तःपुराणां मञ्चाश्च तथान्ये परिकल्पिताः ViṣṇuP. v. 20. 27; BrahmP. 193. 26; अन्तःपुराण्यपि … तस्याभिलषितम् अन्ववर्तन्त HarṣaC. 152. 2; अन्तःपुराणां विहितव्यवस्थः … सर्वा नृपस्यानुकरोमि वृत्तिम् Nāgā. 4. 1; PriyDa. 3. 3; अस्याः सर्वाण्यन्तःपुराण्याहूय सद्य एव सेवां दत्तवान् DaśKuC. 78. 4; तौ वारयितुमुद्युक्ता वज्रजङ्घस्य सूनवः। सर्वमन्तःपुरं चैव PadmP. (Ra.) 101. 30; प्रवेशितस्त्वयात्मायं यदैवानर्थसंकटे। तदैवान्तःपुरमिदं तव स्वीकृतमाधिना RāmC. 24. 108; अन्तःपुरं कृतानन्दं संप्रापच्चेलनान्तिकम् BṛKathāK. 10. 99; 19. 48; महीपतिः … पौरमन्तःपुरं चैव दानादिभिरमानयत् BṛKathāŚloSaṁ. 5. 82; क्षुद्रगणिकागणमप्यन्तःपुरमिति … चिन्तयद्भिः ग्रामेयकैः TilaMañ. 118. 21; हन्ति … अन्तःपुरं तथा वाली AśvaCi. 4. 32; स्वां पुरीं स विसिष्माय राजा त्वन्तःपुरं तथा BrahmP. 16. 22; अनङ्गप्रभा …। राज्ञो हरिवरस्यान्तःपुराणां प्राप मुख्यताम् KathāSaSāg. ix. 2. 263; राजा … बहुदासीपरीवारम् … अन्तःपुरं सहाचालीद्देहच्छायेव चक्रिणः TriṣaŚaPuC. ii. 4. 40; उग्रसेनस्य पुत्री … सार्धमन्तःपुरेण। तत्रायाता क्रीडितुम् NemiNir. 11. 1; (नृत्यशालायाम्) वामतोऽन्तःपुराणि स्युः (सभापतेः) SaṁgīRa. iv. 395. 4 (7. 1342); तस्याः पादद्वयाङ्गुष्ठसंपदः पुरतस्तव। इदमन्तःपुरं सर्वमङ्गारादपि हीयते MalliC. 5. 139; प्रभोः प्रमाणमादेश इति … श्रुतमन्तःपुरेण तत् SamarāSaṁ. 4. 501; 1. 116; (कोऽपि) अन्तःपुराणाम् आभरणानि … स्वर्णकारपार्श्वात् कारयति PurāPraSaṁ. 113. 20; अन्तःपुरस्य वृत्तिर्लक्ष्यैतेष्वेव तु प्रकारेषु KandaCū. iv. 2. 49; **2B** queen सर्वैरन्तःपुरैः सार्धं प्रीत्या प्राप्तेषु राजसु। यज्ञो दुर्योधनस्य … वर्तते PañcRā. 1. 2; तन्मध्ये कस्यचिद्राज्ञोऽन्तःपुरम् … जलक्रीडां करोति PañcT. 1. 62 (16) (3. 5); Pañcā. 39. 21; देवि, तव कारणात्सर्वमन्तःपुरं त्यजामि ĀścaCū. 5. 27 (5); यदीदृशमिदं रूपं स्याद्वनेऽन्तःपुरेण किम् RāghPāṇ. (Dha.) 7. 86; सः … स्थानं कुब्जाम्रकं गतः। अन्तःपुरेण सहितः VarāP. 126. 187; (राजा आह) सहान्तःपुरेण … मकरध्वजपूजार्थं व्रजिष्यामि YaśasCam. ii. 249. 14; गङ्गाकूले … शर्यातिरायातः स्नातुमन्तःपुरैः सह BhaviP. 45B. 27 (i. 19. 5); अन्तःपुराणि सर्वाणि रुमा तारा तथैव च। … साधु साध्विति चाब्रुवन् PadmP. v. 35. 41; तस्यैकाभूदनिर्वृतिः। नोदपद्यत यत्पुत्रो बहुष्वन्तःपुरेष्वपि KathāSaSāg. xii. 26. 6; करितुरगसमृद्धां सार्धमन्तःपुरेण क्षितिपतिरथ सर्वां शत्रुलक्ष्मीं गृहीत्वा। … राजधानीं विवेश VikraDeC. 15. 86; (नरेश्वरः) अन्तःपुरैः कुमारैश्च …। समन्वितः … सहयातान् … यथास्थानं निवेशयेत् Mānaso. iv. 4. 798; iv. 15. 1539; नृपोऽपि … मातृगृहाणि गन्तुं कथंचिदन्तःपुरमादिदेश Surath. 2. 9; वसन्तोत्सवे राजान्तःपुरेण सह आरामे क्रीडनाय गतः VetāPañ. (Śi.) 29. 44; (राजोवाच) स्वामिनी च भव मम चैवान्तःपुराणाम् BallāC. 24. 5; 102. 4; (चित्रसेनः) पुत्रस्य पुरस्यान्तःपुरस्य च … पप्रच्छ कुशलं नृपः CitraPaC. 499; **2C** supervisor of the harem, chamberlain अन्तःपुरपुरद्वारद्रव्यधान्यपरिग्रहान्। देहेयुस्तांश्च हन्युर्वा ArthŚā. iii. 162. 8 (12. 2) (comm. तत्तत्पालकान्); **2Di** wife or consort पुरारातेरन्तःपुरमसि SaundL. 95; नवेन्दुमौलेरन्तःपुरं दिशतु मङ्गलमादराद् वः ŚāraTi. 1. 2; छन्दःकन्दलमन्दिरमन्तःपुरमैन्दुशेखरं वन्दे LalitāStaRa. 182; महायोगपीठे निषण्णं

पुरारेरथान्तःपुरं नौमि नित्यम् DevīBhuSt. 2; अत्रत्यैः किलार्जुनसकाशाद्विष्णोरन्तःपुरमाच्छिन्नम् JayaMa. 130. 10 (*on* 2. 5); यस्य च ... सौभाग्यमेवान्तःपुरमरक्षत् TilaMañ. 15. 1; EI. xxv. 58. 29; अन्तःपुरेण शंभोरलंक्रिया कापि कल्प्यते काञ्च्याः MūkaPañ. 4. 34; **2Dii** housewife, cf. **अन्तःपुरप्रसिद्ध; 3** the word *antaḥpura* ठोऽन्तःपुराद् रूढौ। अन्तःपुरशब्दात्तत्र भवे ठप्रत्ययो भवति रूढौ विषये ŚākaṭāVyā. iii. 1. 128; SiddhaHe. vi. 3. 140 [Kośas give *antaḥpura* as the synonym of the following words : *avarodha*, AmaK. 6. 15; Vaija. 161. 36; AbhidhāCin. 727; ŚabdaRa. (Vā.) 1721; ŚabdaRa. (Su.) 3. 249; *avarodhana*, AmaK. 615; AbhidhāCin. 727; ŚabdaRa. (Vā.) 1721; ŚabdaRa. (Su.) 3. 249; KalpaK. 16. 67; *parāviddha*, Vaija. 161. 36; *vṛṣa*, Vaija. 161. 36; *śuddhānta*, AmaK. 615; AbhidhāCin. 727; ŚabdaRa. (Vā.) 1721; *stryagāra*, AmaK. 615; KalpaK. 16. 67; also they give *antaḥpura* as the meaning of the following words - *a*, NānārthaMa. 12; *avarodha*, NānārthāSaṁ. iii. 7. 16; *vṛṣanā*, NānārthāSaṁ. i. 151. 1276; *śuddhānta*, Liṅgānu. (He.) 119. 11; NānārthSaṁ. 86. 26; NānārthāSaṁ. ii. 29. 213; MediK. 69. 163; NānārthaMa. 768; ParaNā. 2331; ViśvaLoK. 148. 173]

अन्तःपुरक (antaḥpura-ka) *n.* inner apartment of a royal palace or harem बाह्या न च प्रवेश्या अन्तःपुरके कदाप्यविज्ञाताः (स्त्रियः) KandaCū. iv. 2. 59 [ŚabdaRa. (Su.) 3. 249 gives *antaḥpuraka* as a meaning of *āntarveśmika*]

अन्तःपुरकदम्बक (antaḥpura-kadambaka) *n.* group or host of queens (सः) द्वारि संभाषणव्यग्रमन्तःपुरकदम्बकम्। तेनोपदिष्टमज्ञासीच्छ्रुत्वान्ध इव नामभिः BṛKathāMañ. 14. 370.

अन्तःपुरकन्या (antaḥpura-kanyā) *f.* maiden in the harem नाटिका ...। उत्पाद्य चरितं च नायकं च नृपतिमन्तःपुरकन्याम् ... अधिकृत्य प्राप्यत्वेन अभिसंधाय कर्तव्या AbhinBhā. ii. 435. 10 (*on* 18. 58); Kāvyānu. (He.) 383.14.

अन्तःपुरकानन (antaḥpura-kānana) *n.* (pleasure-) grove of the harem ततोऽन्तःपुरवासिन्यस्तस्यान्तःपुरकाननम्। रम्यं संदर्शयामासुरङ्गनाः काममोहिताः DevīBhāP. i. 17. 59.

अन्तःपुरकान्तामूर्धन् (antaḥpurakāntā-mūrdhan) *m.* head of inmates of harem सा चान्तःपुरकान्तामूर्ध्नि कृता भूभुजा विलासवती। शुशुभे श्रीरिव ... तन्वी KalāVi. 4. 31.

अन्तःपुरकामिनी (antaḥpura-kāminī) *f.* (beautiful) lady in the harem पुत्रकाम्यन्तीभिरन्तःपुरकामिनीभिर्विधीयमानविविधव्रतविशेषम् ... राजकुलमव्रजत् (पार्थिवः) TilaMañ. 65. 6; कदाचिदन्तःपुरकामिनीभिरासेवितः सादरमच्युतेन्द्रः। ... जगाद Raghunā. 6. 22.

अन्तःपुरकुटी (antaḥpura-kuṭī) *f.* cottage of the form of covert विजहार मुनिर्गिरौ। ... एकदा प्राप कन्दराम्। ... सुगुप्तां वनदेवीनामन्तःपुरकुटीमिव YogVā. v. 51. 51.

अन्तःपुरकुरङ्गाक्षी (antaḥpura-kuraṅgākṣī) *f.* deer-eyed lady in the harem अन्तःपुरकुरङ्गाक्ष्यः कमला इव रेजिरे Rāṣṭrau. 18. 57.

अन्तःपुरकृत्य (antaḥpura-kṛtya) *n.* activity in the case of harem स राजा जडमतिः सर्वाण्यपि राज्यप्रयोजनानि अन्तःपुरकृत्यानि च शिथिलीकृत्य तत्परः संवृत्तः Pañcā. 103. 21.

अन्तःपुरकृशोदरी (antaḥpura-kṛśodarī) *adj.* (*f.*) beautiful lady (*lit.* having slender belly) in the harem क्षणमुपजातान्तर्बाष्पोदन्तः, पुनरन्तःपुरकृशोदरीणां निवासतरुस्कन्धावरोहकाशैरिवोत्संगदेशैः ... विनोद्यमानः ... सुखेनाहमासांचक्रे YaśasCam. ii. 181. 5.

अन्तःपुरगत (antaḥpura-gata) *adj.* [*f.*- ā] **1A** being or present in the harem अन्तःपुरगतं ह्येनं स्त्रियः क्लीबाश्च सर्वशः। वर्तमानं यथावच्च कुत्सयेयुरसंशयम् MahāBhā. iv. 120* (54); अन्तःपुरगतो वाली श्रुत्वा शब्दममर्षणः। निष्पपात सह स्त्रीभिः Rāmā. iv. 11. 28; पूर्वाह्णे धर्मकार्याणि कृत्वा धर्मेण धर्मवित्।... शेषं दिवसभागार्धमन्तःपुरगतोऽभवत् Rāmā. vii. 42. 27; रक्षेदायुक्तकुशलमन्तःपुरगतं नृपम् NītiSā. 7. 43; BṛKathāŚloSaṁ. 3. 66; स यर्ह्यन्तःपुरगतो विषूचीनं समन्वितः। मोहम् ... याति जायात्मजोद्भवम् BhāgP. iv. 25. 55; अन्तःपुरगता देवी ... गिरिजा चिन्तयामास मनसा परमेश्वरम् SkandP. i (1). 34. 145; दत्ताभयान्मुकुन्दादीन् विसृज्यान्धकसूदनः। अन्तःपुरगतो रेमे देव्या सह SkandP. i (3B). 17. 18; तं शब्दम् ... शुश्रावान्तःपुरगतो वाली मधुमदाकुलः RāmāMañ. 181. 21; **1B** living in the harem तवानुयाने काकुत्स्थ ...। अन्तःपुरगता नार्यो नन्दन्तु Rāmā. ii. 98. 12; बालौ मनोज्ञरूपौ तौ ...। अन्तःपुरगतौ सर्वबन्धुभिः कृतपालनौ PadmP. (Ra.) 25. 30; TilaMañ. 315. 21; तया (धम्मदिन्नया) किलान्तःपुरगतयैव प्रव्रज्यार्थं बुद्धाय दूतः प्रेषितः Sphuṭā. iv. 37. 14 (*on* 4. 26); **1C** pertaining or belonging to the harem भिक्षुक्यश्चारणा दास्यो मालाकाराः कलाविदः। अन्तःपुरगतां वार्तां निर्हरेयुरलक्षिताः NītiSā. 13. 45; YuktiKa. 10. 14; **2** staying in the palace प्रत्युत्पन्ने वा कारणे यद्यदुपपद्येत तत्तदमित्रेऽन्तःपुरगते गूढसंचारः प्रयुञ्जीत ArthŚā. iii. 178. 9 (12. 5)

अन्तःपुरगा (antaḥpura-gā) *adj (f.)* visiting the harem सरसा जनपदयोषाः प्रीत्यपदेशेन चार्धमासादौ। वैदर्भान्तःपुरिका अन्तःपुरगाः प्रकुर्वन्ति प्रीतिदायम् KandaCū. v. 5. 41.

अन्तःपुरगामिनी (antaḥpura-gāminī) *adj.* (*f.*) visiting the harem प्राज्ञा तु प्रज्ञया युक्ता या त्वन्तःपुरगामिनी। विप्रश्निका चेक्षणिका दैवज्ञा सा च कथ्यते KośaKaTa. 1. 4833.

अन्तःपुरगृह (antaḥpura-gṛha) *n.* house or abode in the sanctum sanctorum योऽन्तःपुरगृहं गन्धैः सुगन्धैः प्रविलेपयेत्। ... तस्य पुण्यम् BhaviP.245 B. 20 (i. 164. 19)

अन्तःपुरग्रीव (antaḥpura-grīva) *n.* corridor of the harem (जननीजनः) माङ्गलिक्यपाणिरन्तःपुरग्रीवे तिष्ठति BālRā. 10. 100 (9)

अन्तःपुरचकोर (antaḥpura-cakora) *m.* Greek partridge (said to feed on moon-beams) belonging to the harem इह युवतिवदनकान्तिभिराप्यायिततुन्दपरिमृजः शेते। ... अन्तःपुरचकोरः AnargharaRā. 7. 110.

अन्तःपुरचर (antaḥpura-cara) *adj.* [*f.* - ā, - ī] **A** who is the inmate of the harem आचख्युस्तस्य संहृष्टाः स्त्रियः ... अन्तःपुरचराः MahāBhā. iv. 63. 6; श्रुत्वा चैवाप्रियाख्यानं राममातुस्तदप्रियम्। अन्तःपुरचरा नार्यः ... नाभ्यागमंस्तत्र कौसल्याया निवेदितुम् Rāmā. ii. 391* (2); ii. 98. 12; अन्तःपुरचरा नार्यस्तथा राजकुमारकाः। पौराः पुराङ्गनाश्चापि सर्वे ताभ्यां विमोहिताः SkandP. iv. 58. 129; ŚivaP. ii (5). 5. 57 (226B. 8); (used as noun) inmate of the harem अन्तःपुरचरैर्द्विजैः पवित्रैः सहितो विभुः। सदा नारायणो देवो यस्याश्रक्रे कथां मुदा SkandP. iv. 18. 24; अन्तःपुरचरैः सार्धं यो न मन्त्रं समाचरेत्। न कलत्रैर्नरेन्द्रस्य स भवेद् राजवल्लभः Pañcā. 8.32; **B** being or present in the harem राघवः ...। संध्यामुपास्य विधिवत् ...। प्रवृत्तायां रजन्यां तु सोऽन्तःपुरचरोऽभवत् Rāmā. vii. 36. 61; ViṣṇuDhaP. ii. 151. 38; अन्तःपुरचरो रामः कामं निर्वृतिमाप्तवान् RāmāMañ. 466. 26; **C** staying in the harem एतस्मिन्नन्तरे प्राप्तस्सह कृष्णेन नारदः। अन्तःपुरचरां देवीं रुक्मिणीं प्राह हर्षयन् ViṣṇuP. v. 27. 25; अन्तःपुरचरा नारीः ... ददौ ... श्रीनिवासाय SkandP. ii (1). 8. 35; दासदासीसहस्रकम्। अन्तःपुरचरीर्नारीर्नृत्यगीतविशारदाः। ददौ SkandP. ii (1). 39. 13; अन्तःपुरचरं वृद्धं दण्डपाणिम् ...। उवाच राजा हृष्टात्मा शब्देनापूरयन् दिशः SkandP. v (3). 26. 83; अन्तःपुरचरीः प्रैष्याश्चकार परितोषिताः BṛKathāŚloSaṁ. 2. 19; विदूषकः। अन्तःपुरचरो राज्ञां नर्मामात्यः प्रकीर्तितः NāṭaLaRaK. 2200; BhāvPra. (Śā.) 281. 21 (9); VīraMi. (Lakṣaṇa.) 222. 11.

अन्तःपुरचर (antaḥpura-cara) *m.* attendant of the harem अथान्तःपुरचरलक्षणम्। विष्णुधर्मोत्तरे VīraMi. (Lakṣaṇa.) 222. 8.

अन्तःपुरचराध्यक्ष (antaḥpuracarādhyakṣa) *m.* chief or superintendant of the attendants of the harem अन्तःपुरचराध्यक्षो वैरभूतैर्निराकृतैः। संसर्गं न व्रजेद् भृत्यो राज्ञो गुह्यं च गोपयेत् AgniP. 221 (1). 3.

अन्तःपुरचरावृत (antaḥpuracarāvṛta) *adj.* surrounded by the attendants of the harem (महीपतिः) क्षुभितानामिवाश्रौषीत् स निर्घोषमुदन्वताम् ... प्रासादतलमारोहदन्तःपुरचरावृतः BṛKathāŚloSaṁ. 3. 9.

अन्तःपुरचारिका (antaḥpura-cārikā) *f.* female attendant of the harem सोऽपि वत्सेश्वरः ... विरचितां नाम भेजेऽन्तःपुरचारिकाम् KathāSaSāg. ii. 6. 65; iii. 4. 193; संमृज्य शोधनीभिश्चत्वरवेदीतलेषु रम्येषु। रचयन्ति रङ्गवल्लीरन्तःपुरचारिका एताः Jīvān. 41. 7.

अन्तःपुरचारिणी (antaḥpura-cāriṇī) *f.* **A** inmate of the harem अन्तःपुरचारिणीनां बहिरनिष्क्रमो, बाह्यानां चाप्रवेशः KāmSū. 252. 24 (4. 2); **B** wife सा ... नैवान्तःपुरचारिणी समभवत् किं तु प्रविष्टा मनः GopāKeCan.135.12; **C** female attendant of the harem ताश्चान्तःपुरचारिण्यः नियोज्यास्तेषु कर्मसु BhāvPra. (Śā.) 292. 16 (10) [ParaNā. 2015 gives *antaḥpuracāriṇī* as the synonym of *asiknī*, *dūtikā* and *sañcārikā*]

अन्तःपुरचारिन् (antaḥpura-cārin) *m.* **A** male attendant of the harem नान्तःपुरपुरंध्रीभिर्न चान्तःपुरचारिभिः। न च द्वेष्यैर्महीशस्य संगच्छेत विशारदः PāṇḍaC. 10. 14; **B** one living in the harem निखिलोऽपि परिष्क्रियाकलापो जगृहेऽन्तःपुरचारिणा जनेन Acyutarā. 2. 23; तच्च निवेदितमन्तःपुरचारिणा महाराजस्यासन्नपरिजनेन द्रष्टव्यमिति JānaPa. 6.3 (7); तस्मादन्तःपुरचारिणः पङ्गुयुग्मात् तत्संचारयतः पुरुषाद्य प्रवृत्तिमुपलब्धुं शक्या Jīvān. 108. 3.

अन्तःपुरचारिवारवनिता (antaḥpuracāri-vāravanitā) *f.* harlot moving about in the harem द्यूतेनाद्य जिता निशा कमलया देवी प्रसाद्याद्य च। इत्यन्तःपुर-

चारिवारवनिताविज्ञापनानन्तरम् (विद्वान् ते समस्ये अपूरयत्) PrabhāC. 144.24.

अन्तःपुरचिन्ता (antaḥpuracintā) *f.* **i** name of a section or topic in the Bṛhatsaṁhitā इति ... बृहत्संहितायामन्तःपुरचिन्तायां स्त्रीप्रशंसा नाम चतुःसप्ततितमोऽध्यायः BṛSaṁ. 74. 20 (colophon); **ii** name of a section or topic in the Agnipurāṇa वक्ष्येऽन्तःपुरचिन्तां च धर्माद्याः पुरुषार्थकाः AgniP. 223. 1; **iii** name of a section or topic in the Viṣṇudharmottarapurāṇa इति ... अन्तःपुरचिन्ता नाम द्विषष्टितमोऽध्यायः ViṣṇuDhaP. ii. 62 (colophon)

अन्तःपुरचेटिका (antaḥpura-ceṭikā) *f.* female servant or attendant of the harem एत्य फलं साक्षाद्राज्ञेऽन्तःपुरचेटिकाः(?का)। अदर्शयदिदं देव्यै स्वप्ने शंभुरदादिति KathāSaSāg. xviii. 1. 42; SamarāSaṁ. 4. 376.

अन्तःपुरचेटी (antaḥpura-ceṭī) *f.* female attendant or servant in the harem अथ भीतां वियोगार्तां प्राणत्यागोन्मुखीमिह। एत्यान्तःपुरचेट्यो मां सान्त्वयन्त्योऽब्रुवन्निदम् KathāSaSāg. xiv. 2. 131.

अन्तःपुरचेष्टित (antaḥpura-ceṣṭita) *n.* activity in the harem विभूतिगुणसंभोगवीर्यान्तःपुरचेष्टिते। नपः(?नृपः) स्वचरितेषु स्यादिष्टार्थस्संस्तवे सदा। ... प्रशस्यते BhāvPra. (Śā.) 227. 5 (8)

अन्तःपुरजन (antaḥpura-jana) *m.* **A** inmate of the harem अन्तःपुराणि सर्वाणि शान्तां दृष्ट्वा तथागताम् (v. l. अन्तःपुरजनश्चापि दृष्ट्वा शान्तामुपागताम्) (मुमुदे पूजयेच्चैनाम्) Rāmā. i. 10. 28; i. 309* (97); राजपुत्रि तस्मिन्कलिङ्गहतकावस्कन्दे विद्रुतेष्वितस्ततोऽन्तःपुरजनेषु दिष्ट्या दृष्टाम् ... तामहं गृहीत्वा वत्सराजान्तिकं प्रस्थितः PriyDa. 4. 7 (37); **B** attendant in the harem राजनियमः। उचितोऽन्तःपुरजनः कञ्चुकिप्रभृतिः तद्व्यतिरिक्तो बाह्यजनोऽत्र चेटदासादिः प्रवेशकादौ कार्य इत्यर्थः AbhinBhā. ii. 431. 17 (*on* 18. 49); Kāvyānu. (He.) 382. 24.

अन्तःपुरजनाध्यक्ष (antaḥpurajanādhyakṣa) *m.* superintendent or custodian of the harem, head-chamberlain अन्तःपुरजनाध्यक्षैर्वैरिदूतैर्निराकृतैः। संसर्गं न व्रजेद्राजन्विना पार्थिवशासनात् MatsyaP. 216. 9.

अन्तःपुरजरतीजन (antaḥpura-jaratījana) *m.* host of old female attendants in the harem आचारकुशलेनान्तःपुरजरतीजनेन क्रियमाणावतरणकमङ्गलाम् ... विलासवतीं ददर्श (तारापीडः) Kād. 68. 16.

अन्तःपुरज्येष्ठा (antaḥpura-jyeṣṭhā) *adj.* (*f.*) eldest or chief of queens षोडशान्तःपुरज्येष्ठा पुण्या नगरदेवता। मम प्रवासदुःखार्ता माता कुशलिनी ननु SvapnVā. 6. 9.

अन्तःपुरतस् (antaḥpura-tas) *adv.* from the harem अरे दुष्टा गदत पण्डितानन्तःपुरतः स्ववृत्तम् Nāṭa. 27. 13.

अन्तःपुरत्व (antaḥpura-tva) *n.* the state of being the harem यस्य रणान्तःपुरे ...। रणस्यान्तःपुरत्वमारोप्यमाणं शब्दोपात्तम् KāvyPra. 597. 6.

अन्तःपुरत्वारोप (antaḥpuratvāropa) *m.* superimposition of the state of being the harem रणस्यान्तःपुरत्वारोपः श्रौतो मण्डलाग्रलताया नायिकात्वम् ... अर्थसामर्थ्यादवसीयते Kāvyānu. (He.) 301.11.

अन्तःपुरदण्ड (antaḥpura-daṇḍa) *m.* control over, i.e. charge of the harem राजावरोधभोग्यानां भाण्डाभरणवाससाम्। सद्योऽन्तःपुरदण्डेषु किराता योजिता नृपैः BhāvPra. (Śā.) 293. 7 (10)

अन्तःपुरदर्शन (antaḥpura-darśana) *n.* name of the seventh canto of Sundarakāṇḍa in the Rāmāyaṇa इति श्रीरामायणे सुन्दरकाण्डे (Add. अन्तःपुरदर्शनम्) सप्तमः सर्गः Rāmā. v. 7 (colophon)

अन्तःपुरदासी (antaḥpura-dāsī) *f.* maid servant in the harem मुण्डजटिलकुहकप्रतिसंसर्गं बाह्यदासीभिरन्तःपुरदासीनां प्रतिषेधयेत् (राजा) ManuBh. ii. 44. 21 (*on* 7. 153); RājTa. (Ka.) 5. 445.

अन्तःपुरदास्यादि (antaḥpuradāsy-ādi) *adj.* maid servant etc. (employed) in the harem युक्तानां नियुक्तानां स्त्रीणामन्तःपुरदास्यादीनाम् ManuBh. ii. 38. 19 (*on* 7. 125)

अन्तःपुरदाह (antaḥpura-dāha) *m.* act of setting the harem on fire रत्नावलीवृत्तान्तवर्णने ईप्सितार्थप्रतीघाते बाभ्रव्येण प्रस्तुते तस्य प्रतिघातोऽन्तःपुरदाहेन AbhinBhā. iii. 55. 9 (*on* 19. 93)

अन्तःपुरद्वय (antaḥpura-dvaya) *n.* pair of queens (आसीत्) कस्यापि राज्ञोऽन्तःपुरद्वयम्। एकया महे गन्तुकामया निजाभरणपेटिका कस्याश्चिन्निजसख्याः समर्पिता PurāPraSaṁ. 114. 1.

अन्तःपुरद्वार् (antaḥpura-dvār) *f.* [Loc.] **i** at the door of the harem प्रातश्च ददृशे राज्ञा देवसेनेन तत्र सः। स्वसुतान्तःपुरद्वारि स्थितश्छिन्नच्युतो भुजः KathāSaSāg. iii. 4. 285; गुर्जरधरित्र्याम् ... श्रीश्रीमहमूदविजयराज्ये राज्ञोऽतःपुरद्वारि EI. iv. 299. 8; **ii** at the door of the inner chamber अभिधानान्तरमन्तकारेरन्तःपुरद्वारि कृताधिकारम् ... ननाम सा नन्दिनमानताङ्गी YātrāPra. 1. 56.

अन्तःपुरद्वार (antaḥpura-dvāra) *n.* door of the harem आसाद्य भवनद्वारं (v. l. आसाद्यान्तःपुरद्वारम्) पित्रे स प्रत्यहारयत् MahāBhā. iv. 63. 49; ii. 16. 37; स तदन्तःपुरद्वारं समतीत्य जनाकुलम्। प्रविविक्तां ततः कक्ष्यामाससाद पुराणवित् Rāmā. ii. 14. 1; ii. 13. 17; सुमन्त्रोऽन्तःपुरद्वारं ययौ तूर्णं महीपतेः RāmāMañ. 62. 21; शतमन्युः ... समागम्य ... अन्तःपुरद्वारम् NīlaVi. 17. 11.

अन्तःपुरद्वारगत (antaḥpuradvāra-gata) *adj.* **A** located at, i.e. attached to the entrance or door of the harem अन्तःपुरद्वारगतं परिघं गृह्य चातुलम्। वधाय तेषां चिक्षेप नानायुधविशारदः HariVaṁ. 108. 21; **B** present at the entrance of the harem अन्तःपुरद्वारगतैर्वेत्रजर्जरपाणिभिः। ... स चापि दृष्टस्तैस्तत्र नरो दिव्यवपुर्धरः। ... पुरुषास्ते ... कन्यान्तःपुररक्षकाः ŚivaP. ii (5). 52. 58 (285B. 4)

अन्तःपुरधनाध्यक्ष (antaḥpuradhanādhyakṣa) *m.* superintendent of the harem and that of the treasury अन्तःपुरधनाध्यक्षैः ...। संसर्गं न व्रजेद्राम विना पार्थिवशासनम् ViṣṇuDhaP. ii. 25. 9.

अन्तःपुरध्वंसकारिन् (antaḥpuradhvaṁsa-kārin) *adj.* destroyer of the harem मर्त्योऽप्यन्तःपुरध्वंसकारी विध्वंसकः स्वसुः। शत्रुर्ममायं वध्योऽद्य स्वाम्यकामः किलैष नः KathāSaSāg. xiv. 2. 166.

अन्तःपुरनतभ्रू (antaḥpura-natabhrū) *adj.* (used as noun) beautiful lady (*lit.* having curved eyebrows) in the harem अभिषिक्तोऽतिशुशुभे शंभुः समधिकोज्ज्वलः। तमन्तःकरणैर्भेजुरन्तःपुरनतभ्रुवः ParamāKā. 44. 32 (? 31)

अन्तःपुरनाद (antaḥpura-nāda) *m.* sound or din (of the wailing arising) from the harem ततस्तमन्तःपुरनादमुत्थितं समीक्ष्य वृद्धास्तरुणाश्च मानवाः। स्त्रियश्च सर्वा रुरुदुः समन्ततः Rāmā. ii. 51. 30.

अन्तःपुरनिकेतान्तर् (antaḥpuraniketāntar) *adv.* inside the quarters of the harem सोऽन्तःपुरनिकेतान्तर्वरस्त्रीपरिवारितः। वेत्रिण्या दर्श्यमानाध्वा रत्नादर्शगृहं ययौ TriṣaŚaPuC. i. 6. 717.

अन्तःपुरनिरुद्धा (antaḥpura-niruddhā) *adj.* (*f.*) imprisoned within the harem अन्तःपुरनिरुद्धया पूर्वदेहदयितया सहैव रत्यागतः प्रद्युम्नः AvantiKa. 125.7.

अन्तःपुरनिर्यूह (antaḥpura-niryūha) *m.* pinnacle or turret of the harem अन्तःपुरनिर्यूहे निराकृतमहाजने। आसीनाय स मे वृत्तं युष्मद्वृत्तमवर्तयत् BṛKathāŚloSaṁ. 20. 317.

अन्तःपुरनिवासिन् (antaḥpura-nivāsin) *adj.* [*f.* - ī] **i** staying in the harem ब्रह्मदत्तस्य ... अन्तःपुरनिवासिनी। पूजनी नाम शकुनी MahāBhā. xii. 137. 5; **ii** living or residing in the harem अन्तःपुरनिवासिन्यः स्त्रियः सर्वगुणान्विताः ... सर्वासामैश्वर्यं कुरु जानकि Rāmā. v. 18. 30; मागधी तु नरेन्द्राणामन्तःपुरसमाश्रया (v. l. नराणां चेवान्तःपुरनिवासिनाम्)। चेटानां राजपुत्राणां श्रेष्ठिनां चार्धमागधी NāṭyaŚā. 17. 51; भक्ष्यैरुच्चावचैर्भोज्यैरन्तःपुरनिवासिनः। ... राजा तोषयेत् SkandP. ii (4). 10. 28; अनुजग्मुश्च तम् ...। अन्तःपुरनिवासिन्यः स्त्रियः सर्वाः स्वलंकृताः BrahmP. 44. 23; तं दृष्ट्वा सुन्दरं साम्बं सर्वा चुक्षुभिरे स्त्रियः। न स दृष्टः पुरा याभिरन्तः पुननिवासिभिः (?°पुरनिवासिनीभिः) BhaviP. 126A. 28 (i. 73.26)

अन्तःपुरनिवेश (antaḥpura-niveśa) *m.* place or region of the harem बहुमहिषीसहस्रशोभितोऽन्तःपुरनिवेश इव ... स्थाण्वीश्वराख्यो जनपदविशेषः HarṣaC. 146. 11 (Bālabodhinī अन्तःपुरनिवेशोऽन्तःपुरस्थानम्)

अन्तःपुरनूपुरनिनाद (antaḥpuranūpura-nināda) *m.* jingling sound of the anklets of the ladies in the harem कदान्तःपुरनूपुरनिनादसंगतान्गृहकलहंसकाननुसरन् ... आयासयिष्यति धात्रीम् (तनयः) Kād. 63. 2.

अन्तःपुरपति (antaḥpura-pati) *m.* head-chamberlain of the harem सक्ता गुणवती राजन्नन्तःपुरपतेरिति BṛKathāMañ. xiv. 1. 280; परस्य रक्षितावद्यं न रक्षस्यात्मनः कथम्। यः सुरक्षितनामायमन्तःपुरपतिर्युवा। तत्सक्ता हि त्वदीयैषा राज्ञी गुणवरा किल KathāSaSāg. vii. 5. 27.

अन्तःपुरपरिचय (antaḥpura-paricaya) *m.* name of a chapter of Sundarakāṇḍa in the Rāmāyaṇamañjarī (*lit.* acquaintance with the harem) इत्यन्तःपुरपरिचयः RāmāMañ. 243. 21.

अन्तःपुरपरिच्छद (antaḥpura-paricchada) *m.* retinue of ladies or inmates in the harem यश्च सिंहासनं दद्यान्महारत्नान्वितं नृपः। ... कुलत्रिंशकसंयुक्तः सान्तःपुरपरिच्छदः। समस्तभृत्यसंयुक्तः शिवलोके महीयते ŚivU. 6. 92.

अन्तःपुरपरिजन (antaḥpura-parijana) *m.* attendant of the harem प्रातर्विधेयकारितया च परिगृहीतेष्वन्तःपुरपरिजनेषु ... मयूरकाख्यं किंनरमिथुनं पुरस्तात् ... पटं निचिक्षेप UdaySuKa. 98. 9.

अन्तःपुरपरिसर (antaḥpura-parisara) *m.* [Loc.] in the surrounding area or vicinity of the harem किमेतासामन्तःपुरपरिसरे केवलमभूदसूर्यपश्यत्वं त्वदरिसुदृशामुत्कलपते Ekāva. 6. 2 ½ (59) (172. 5)

अन्तःपुरपरीक्षा (antaḥpura-parīkṣā) *f.* test or examination (of the loyalty) of the queens नृपस्त्वन्तःपुरपरीक्षायै मित्रं प्राह भोः यदि नाम मम शरीरं रक्षसे तदाहं परीक्षां करोमि PurāPraSaṁ. 6. 16.

अन्तःपुरपरीवारजन (antaḥpura-parīvārajana) *m.* retinue of attendants of the harem अन्तःपुरपरीवारजनोऽप्येत्य ननाम ताम् (पुष्पमालाम्) PārśvC. 6.949.

अन्तःपुरपर्यन्त (antaḥpura-paryanta) *m.* [Loc.] at the extremity or boundary of the harem अथान्तःपुरपर्यन्ते श्रुत्वा विक्रोशतां स्वनम्। निर्गत्य पृष्ट्वा तत्रस्थान् प्रविश्य प्राह गोमुखः BṛKathāMañ. xiv. 1. 389.

अन्तःपुरपाल (antaḥpura-pāla) *m.* guard or chamberlain of the harem राज्ञा तथेति प्रतिपन्नेऽन्तःपुरपालैर्विज्ञप्तम् Pañcā. 51. 11.

अन्तःपुरपुरंध्रि (antaḥpura-purandhri) *f.* **A** matron in the harem संचारय चामराण्यन्तःपुरन्ध्रिनिःश्वसितैः HarṣaC. 261. 14; **B** married woman in the harem तस्य चास्ति ...प्रेयसी ...प्रधानान्तःपुरपुरन्ध्रिषु विजयरेखा नाम UdaySuKa. 95. 27.

अन्तःपुरपुरंध्रिका (antaḥpura-purandhrikā) *f.* married woman in the harem उपेन्द्रविदलितस्य कंसासुरस्य सर्वतो रुदतीनामन्तःपुरपुरन्ध्रिकाणामनणुकज्जलकलापकालीकृतैरश्रुवारिभिरापूरितेव ...यमुनाभिधाना महासिन्धुरुत्तरां दिशमाश्रिता UdaySuKa. 54. 28.

अन्तःपुरपुरंध्रिकालंकार (antaḥpurapurandhrikālaṅkāra) *m.* ornament of a married woman in the harem अन्तःपुरपुरंध्रिकालंकारविकृतकायानां शम्भलीनाम् ...नूपुरनादेन विनोद्यमानमानसः सुभगकंदर्पाभिधस्य सौधस्य ...सप्तमं तलमध्यारूढोऽस्मि YaśasCam. ii. 188. 6.

अन्तःपुरपुरंध्रिजन (antaḥpura-purandhrijana) *m.* host of married women in the harem विधेहि ...अन्तःपुरपुरंध्रिजनेन सार्धम् ...पुराणवारुणीपानोत्सवम् TilaMañ. 61. 11.

अन्तःपुरपुरंध्रिसार्थ (antaḥpura-purandhrisārtha) *m.* host of married women in the harem अदयशस्त्रपातविद्राविताखिलदस्युलोकश्च शोकलम्बालकं सबालकमादाय तदीयमन्तःपुरपुरन्ध्रिसार्थमर्थभारं च भूयः स्वशिबिराभिमुखोऽभवम् TilaMañ. 137. 5.

अन्तःपुरपुरंध्री (antaḥpura-purandhrī) *f.* married woman in the harem समाहूय ...। अन्तःपुरपुरंध्रीश्च शुद्धान्तवरयोषितः। ...यथास्थानं निवेशयेत् Mānaso. iv. 1. 5; iv. 4. 824; iv. 7. 1109; अन्तःपुरपुरंध्रीणां नूपुरध्वनिपूरितः। गिरौ निर्झरझात्कारश्चकार श्रवणोत्सवम् NemiNir. 8. 12; नान्तःपुरपुरंध्रीभिर्न चान्तःपुरचारिभिः। न च द्वेष्यैर्महीशस्य संगच्छेत विशारदः PāṇḍaC. 10. 14; एतत् प्रियं प्रियम्। यतः कुहूदिने पर्वोपवासे पौषधस्थिताः। अन्तःपुरपुरंध्र्यो मे पक्षादौ पारणाकृतः PrabhāC. 26. 3.

अन्तःपुरपुरंध्रीजन (antaḥpura-purandhrījana) *m.* host of married women in the harem काश्यपीश्वरः ...निखिलान्तःपुरपुरंध्रीजनवन्द्यमानपादपद्मां पद्मां तैस्तैः सतीजनप्रह्लादवचनैः ...उपचर्य ...प्रावासयत् YaśasCam. ii. 366. 7.

अन्तःपुरपुरःसर (antaḥpura-puraḥsara) *adj.* led by the attendants of the harem कशिपुः ... सुतरां प्रमदान्वितः। निर्ययावर्घपाद्येन सोऽन्तःपुरपुरःसरः PadmP. (Ra.) 108. 28.

अन्तःपुरपृच्छा (antaḥpura-pṛcchā) *f.* inquiry by the inmates of the harem युष्माभिः प्रतिगण्डभैरवरणे प्राणाः कथं रक्षिता इत्यन्तःपुरपृच्छया यदरयो लज्जावशं प्रापिताः ...सोऽयं शिङ्गमहीपतिः RasāSu. 6. 2 (1. 34)

अन्तःपुरप्रचार (antaḥpura-pracāra) *m.* **1** conduct or behaviour of the inmates in the harem मध्यन्दिनेऽर्धरात्रे वा ...। चिन्तयेद् धर्मकामार्थान् ...। दूतसंप्रेषणं चैव कार्यशेषं तथैव च। अन्तःपुरप्रचारं च प्रणिधीनां च चेष्टितम् ManuSm. 7. 153 (*but* Apte gossip of the harem); **2** act of moving within the harem बलिः ...धराधीश्वरम् ...राज्यमन्तःपुरप्रचारैश्चर्यमात्रसद्मतः पद्मतोऽभ्यर्थ्य ... अग्निहोत्रमारेभे YaśasCam. ii. 319. 23.

अन्तःपुरप्रचार (antaḥpura-pracāra) *adj.* moving, i.e. present in the harem अन्तःपुरप्रचारेषु देवपूजापरेषु च। ...व्यग्रेष्वन्येषु कार्येषु कुर्याद् वैरिषु घातनम् Mānaso. ii. 20. 1235; SūktiRa. 150. 11.

अन्तःपुरप्रचारादि (antaḥpurapracārādi) *adj.* conduct or behaviour etc. of the inmates in the harem किं पुनस्तन्मन्त्रणीयम्। उक्तं च दिक्प्रचार° ... °कुमारचिन्तान्तःपुरप्रचाराद्यनेकविधं च BālaKrī. i. 193. 19 (*on* 1. 340)

अन्तःपुरप्रचारिन् (antaḥpura-pracārin) *adj.* moving, i.e. present in the harem सहेलमन्तःपुरप्रचारिभिः ...कुब्जवामनकिरातकञ्चुकी(?कि)भिः कृतेन विकृतालापनर्तकैतवेन विकास्यमानलोचनः (अहम्) YaśasCam. ii. 27. 10.

अन्तःपुरप्रतीहार (antaḥpura-pratīhāra) *m.* door-keeper of the harem कथमयमन्तःपुरप्रतीहारो रत्नापीड इत एवाभिवर्तते KaṁVa. 4. 7(2)

अन्तःपुरप्रदीप (antaḥpura-pradīpa) *m.* lamp (burning) inside the harem घूर्णमानेष्वन्तःपुरप्रदीपेषु ... देवी यशोमती ...उदतिष्ठत् HarṣaC. 178. 12.

अन्तःपुरप्रदेश (antaḥpura-pradeśa) *m.* area or region of the inner apartment or harem वाजिनिवेशनम्। अन्तःपुरप्रदेशस्य कार्यं दक्षिणतश्च तत् SamarāSū. 33. 18.

अन्तःपुरप्रधर्षक (antaḥpura-pradharṣaka) *adj.* who attacks the royal palace अन्तःपुरप्रधर्षकम् ...दुर्गराष्ट्रदण्डकोपकं वा शिरोहस्तप्रादीपिकं घातयेत् ArthŚā. ii. 169. 5 (4. 11)

अन्तःपुरप्रधाना (antaḥpura-pradhānā) *adj. (f.)* prominent or chief among queens अन्तःपुरप्रधाने च तस्याभूतामुभे प्रिये। सुभद्रोमे TriṣaŚaPuC. iv. 2. 195.

अन्तःपुरप्रलाप (antaḥpura-pralāpa) *m.* name of a sub-section in the Rāmāyaṇamañjarī (*lit.* lament in the harem) इत्यन्तःपुरप्रलापः RāmāMañ. 393.19.

अन्तःपुरप्रविष्ट (antaḥpura-praviṣṭa) *adj.* which has entered the harem यः पुरा पृष्ठपतिते न तत्रास महोरगे। नान्तःपुरप्रविष्टेऽपि परानीके च चुक्षुभे। तस्यास्य राज्ञो जायेत भयं सत्त्ववतः कथम् KathāSaSāg. iii. 3.39.

अन्तःपुरप्रवेश (antaḥpura-praveśa) *m.* entrance or gate into the harem अन्तःपुरप्रवेशे च विनियुक्ता हि ये नराः। काषायकञ्चुकपटाः कार्यास्तेऽपि यथाविधि NāṭyaŚā. 21. 133.

अन्तःपुरप्रवेशनशीला (antaḥpurapraveśana-śīlā) *adj. (f.)* habituated or accustomed to the entering into the harem (आचरेत्) बाह्याभिरन्तःपुरप्रवेशनशीलाभिः स्त्रीभिः करणभूताभिः। दूतीकल्पं दूतीविधिं यथोक्तम् JayaMa. 299. 12 (*on* 5.6)

अन्तःपुरप्रवेशयोग्य (antaḥpurapraveśa-yogya) *adj.* fit or qualified to enter the harem अन्तःपुरप्रवेशयोग्येन राजपरिजनेनोपदिश्यमानवर्त्मान्तःपुरमाययौ Kād. 93. 9.

अन्तःपुरप्रसिद्ध (antaḥpura-prasiddha) *adj.* well-known among housewives भिक्षां भिक्षवे च याचमानाय दद्यात्। ...अन्तःपुरप्रसिद्धं चैतत् ManuBh. i. 247. 19 (*on* 3. 84)

अन्तःपुरप्राचुर्य (antaḥpura-prācurya) *n.* abundant number of queens अन्तःपुरप्राचुर्यात् तां प्रति विरक्तचेता नृपतिः PrabaCin. 118. 5.

अन्तःपुरप्रासादस्थित (antaḥpuraprāsāda-sthita) *adj.* being, i.e. resting on the top-storey of the harem राजान्तःपुरप्रासादस्थितः ... पुरुषेण स्वप्रस्तावागतं गीयमानामार्यामशृणोत् HarṣaC. 199. 8.

अन्तःपुरप्रीति (antaḥpura-prīti) *f.* love for the queen तत्र तस्य तदाकारध्यानावहितचक्षुषः। सममन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे तानवं तनुः RājTa. (Ka.) 4. 25.

अन्तःपुरप्रेष्या (antaḥpura-preṣyā) *f.* one who is fit for sending into the harem, female servant in the harem असिक्न्यन्तःपुरप्रेष्या दूती संचारिका स्मृता AbhidhāRaMā. 2. 336; AbhidhāCin. 521; NānārthāSaṁ. ii. 1. 5; ŚabdaRaSaK. 190. 15.

अन्तःपुरबहिर्द्वार (antaḥpura-bahirdvāra) *n.* outer gate of the harem अन्तःपुरबहिर्द्वारं सौविदल्लः समेत्य सः। षंढवृद्धान्समाहूय वाक्यमेतदभाषत SkandP. iii (1). 15. 26.

अन्तःपुरबालबकुलक (antaḥpura-bālabakulaka) *m.* young plant *Mimusops Elengi* in the harem पुत्रकान्तःपुरबालबकुलक वारुणीगण्डूषग्रहणदुर्ललित दृष्टोऽसि HarṣaC. 227. 16.

अन्तःपुरभाजनी (antaḥpurabhājanī) *f.* particular type of measure into the (king's) palace (extending to eighty-five *palas*) दशधरणिकं पलम्। तत्पलशतमायमानी पञ्चपलावरा व्यावहारिकी भाजन्यन्तःपुरभाजनी च ArthŚā. i. 258. 8 (2. 19) (comm. तुला ...तदाख्या देवीकुमारादिदेयार्था च भवति)

अन्तःपुरभाजनीय (antaḥpura-bhājanīya) *n.* particular type of measure into the (king's) palace (extending to hundred and sixty-two and half *palas*) मानम् ...द्विषष्टिपलशतमर्धपलं चान्तःपुरभाजनीयम् ArthŚā. i. 260. 4 (2. 19)

अन्तःपुरभू (antaḥpura-bhū) *adj.* taking place or happening in the harem क्व सान्तःपुरभूः क्रीडा क्वेयं विक्रयभूमिका MalliC. 7. 1040.

अन्तःपुरभोग (antaḥpura-bhoga) *m.* enjoyment in the harem अनुपूर्वश इति ...प्रच्छन्नकामितम् अन्तःपुरभोगः [नि]वासकः इत्यादिना क्रमेण AbhinBhā. iii. 196. 12 (*on* 22. 151)

अन्तःपुरम् (antaḥpuram) *adv.* in the inner apartment or harem स्तुतस्त्रैलोक्यनाथस्तु मुनिरन्तःपुरं स्थितः। ... नन्दी पापं व्यपोहतु LiṅgaP. i. 82. 29.

अन्तःपुरमण्डप (antaḥpura-maṇḍapa) *m., n.* open hall in the palace अस्मादेव हि मा यासीन्निर्जान्तःपुरमण्डपात् YogVā. iii. 16. 39; रणखण्डितदेहेऽस्मिन्मृतेऽन्तःपुरमण्डपे। ...असौ परां म्लानिमुपाययौ YogVā. iii. 16. 45; iii. 18. 2.

अन्तःपुरमध्य (antaḥpura-madhya) *n.* interior part or centre of the harem विक्रमसेन एव व्यापाद्यास्मच्छ्वशुरकम् अन्तःपुरमध्याद् एनां गृह्णाति Pañcā. 54. 23; योषावेषान् पुरुषानन्तःपुरमध्यभूषणीभूताः। ...प्रवेशयन्तीह कामेन KandaCū. v. 6. 8; [Loc.] in the interior part or centre of the harem पञ्चदशे दिने समागते अन्तःपुरमध्ये दासीमुखेभ्यः इति कोलाहलो बभूव KathāK. 108. 17.

अन्तःपुरमध्यग (antaḥpuramadhya-ga) *adj.* being in the midst of or surrounded by the inmates of the harem भोगसुखाच्छन्नो राजान्तःपुरमध्यगः। ...चिराय प्रत्यबुध्यत BallāC. 118. 15.

अन्तःपुरमन्दिर (antaḥpura-mandira) *n.* **A** chamber in the inner apartment, waiting room अथ कक्षान्तरं रामो गत्वान्तःपुरमन्दिरम्। नानाकथाभिश्चित्राभिश्चिरं तस्थौ RāmāMañ. 467. 1; **B** chamber in the palace (प्रतिहारः) राज्ञा विसृष्टोऽसौ गत्वान्तःपुरमन्दिरम्। ...आगत्य समुवाच महीपतिम् YogVā. i. 10. 3.

अन्तःपुरमहत्तर (antaḥpura-mahattara) *m.* senior officer in the harem ततः कञ्चुकिनो वृद्धा अन्तःपुरमहत्तराः। ...चक्रुराक्रन्दनं महत् VarāṅgaC. 15. 54; सामन्तमन्त्रिणो मुख्या अन्तःपुरमहत्तराः। चिन्तयन्तो नमस्कारपञ्चकम् BṛKathāK. 52. 23.

अन्तःपुरमहल्लक (antaḥpura-mahallaka) *m.* eunuch in the harem नपुंसकीकृतानामन्तःपुरमहल्लकानाम् ...कञ्चुकिनाम् ...वृन्देन परिक्षिप्तो यः स तथा, हस्ताद्धस्तम् ...सुखं सुखेन वर्द्धते स्म JñātāDhaṬ. 41B. 8.

अन्तःपुरमहापद्मखण्ड (antaḥpuramahāpadmakhaṇḍa) *m.* part or portion of great white lotuses in the form of the harem (सः) अन्तःपुरमहापद्मखण्डमध्यगतः सुखी PadmP. (Ra.) 8. 261.

अन्तःपुरमहार्णव (antaḥpura-mahārṇava) *m.* great ocean in the form of the harem (रामदेवम्) तमालोक्य तथाविधम्। वितानतां परिप्रापदन्तःपुरमहार्णवः PadmP. (Ra.) 115. 50.

अन्तःपुरमात्रधीर (antaḥpuramātra-dhīra) *adj.* bold or brave only in the harem उक्तोऽयमित्थं पुरतो वधूनामुल्लासयन् श्मश्रुलवान्नखाग्रैः। ...गिरं दधेऽन्तःपुरमात्रधीरः BhārCam. 7. 8.

अन्तःपुरमृगीदृश् (antaḥpura-mṛgīdṛś) *f.* deer-eyed woman in the harem तस्य पञ्चशतान्यासन्नन्तःपुरमृगीदृशाम् TriṣaŚaPuC. iv. 7. 3.

अन्तःपुरयोषित् (antaḥpura-yoṣit) *f.* woman in the harem नेतुं शोकरसं निशाचरपतेः ...। तस्यान्तःपुरयोषितां रचयितुं मानं विना रोदनम् ...अमुष्य वासवजिता जातो रणस्तोरणे RāmāCam. 5. 40; तथा विधेहि न यथा त्वदन्तःपुरयोषिताम्। करपल्लवशय्यासु शेरते वदनेन्दवः NavaSāC. 16. 114; पूर्वमभवद्राजा कश्चिदपुत्रकः। पञ्चोत्तरं शतं चाभूत्तस्यान्तःपुरयोषिताम् KathāSaSāg. ii. 5. 57; vi. 6. 107; ते ...यान्तोऽध्यारुह्य वाजिनः। पृष्ठे विन्यस्य नेष्यन्ति कोशान्तःपुरयोषितः RājTa. (Ka.) 7. 1389; अद्यान्तःपुरयोषितां मधुमदोत्सेकात्कपोलोदरे द्वित्रैः स्वेदलवैरुदञ्चितम् SaduktiKa. 162. 26; उदन्तं तं समाकर्ण्य ...। जहसुर्भूपतनयां तत्रान्तःपुरयोषितः KathāKau. 13. 35.

अन्तःपुरयोषिता (antaḥpura-yoṣitā) *f.* woman in the harem विससर्ज नरेन्द्रोऽपि तामन्तःपुरयोषिताम् KumāDeC. (So.) 19. 18.

अन्तःपुररक्षक (antaḥpura-rakṣaka) *m.* guardian or superintendent of the harem एका राज्ञी क्वचिद्रात्रौ तमन्तःपुररक्षकम्। शेते नो नेति विज्ञातुं निरैक्षिष्ट PariPar. 2. 548; भयेनोद्विग्नमनसस्सर्वेऽन्तःपुररक्षकाः KathāKau. 3. 10 [chamberlain, MW.]

अन्तःपुररक्षण (antaḥpura-rakṣaṇa) *n.* **A** act of watching, i. e. restriction over the harem अन्तःपुररक्षणतोऽनीक्षणमेवान्यपुंसि तत्स्थानाम् KandaCū. v. 6. 2; **B** act of guarding of the harem शतमन्युः ...जयन्तमवरुध्य शपथशतैरन्तःपुररक्षणाय निवेशयन्नालयद्वारि NīlaVi. 17. 17.

अन्तःपुररक्षा (antaḥpura-rakṣā) *f.* act of keeping watch over the harem (वैदेहकानां स्त्रीकार्यम्) स्त्रीकार्यमन्तःपुररक्षा ManvaVi. 1304. 19 (*on* 10. 47); वृत्तयश्चैषामुशनसोक्ताः ...राजसेवा दुर्गान्तःपुररक्षा च पारशवोग्रकरणानाम् ManvaMu. 427. 3 (*on* 10. 6); स्त्रीकार्यम्। अन्तःपुररक्षाकञ्चुकित्वम् BālamBha. i. 290. 8 (*on* 1. 94)

अन्तःपुररक्षाकारित्व (antaḥpurarakṣākāri-tva) *n.* the state of keeping watch or over the harem स्त्रीकार्यमन्तःपुररक्षाकारित्वम् ManuBh. ii. 345. 11 (*on* 10. 47)

अन्तःपुररक्षिका (antaḥpura-rakṣikā) *f.* female guardian of the harem अथ तत्राब्रवीदेका वृत्तान्तःपुररक्षिका KathāSaSāg. xiv. 1. 14.

अन्तःपुररक्षिन् (antaḥpura-rakṣin) *m.* guard of the harem क्षत्रियसंज्ञकैरन्तःपुररक्षिभिरेवार्थं साधयन्त्याभीरकाणाम् KāmSū. 301. 15 (5. 6); सः ... अन्तःपुररक्षिणाम्। वचसा शिववर्माख्यं महामात्यमशङ्कत BṛKathāMañ. i. 2. 175; vii. 1. 206; प्रातः प्रविष्टैर्लब्ध्वा स बद्ध्वान्तःपुररक्षिभिः। राज्ञे निवेदितः KathāSaSāg. x. 8. 50; i. 5. 60; अन्तःपुररक्षिभिः ...स्वामिने निवेदितम् Pañcā. 51. 8.

अन्तःपुररत्नता (antaḥpuraratna-tā) *f.* the state of being a gem among the inmates in the harem अलंकारप्रभा राज्ञी ...। सगर्भा चाश्रयोद्भूतसविशेषद्युतिस्तथा। सत्यं हेमासनारूढा भेजेऽन्तःपुररत्नताम् KathāSaSāg. vii. 1. 116.

अन्तःपुरराजीवखण्ड (antaḥpura-rājīvakhaṇḍa) *m.* part, i. e. portion of blue lotuses in the form of the harem सः ...। ततोऽन्तःपुरराजीवखण्डमध्यमुपागतः। चक्रे ग्रीष्माभितप्तस्य क्रीडां वन्यस्य दन्तिनः PadmP. (Ra.) 71. 60.

अन्तःपुरवधू (antaḥpura-vadhū) *f.* bride or wife in the harem भूषतौ शोकपतिते रुरोदेव वसुंधरा। अन्तःपुरवधूच्छिन्नहारमुक्ताश्रुबिन्दुभिः BṛKathāMañ. ix. 2. 1349; महाराज्ञी यस्य स्वपरनिखिलान्तःपुरवधूशिरोरत्नश्रेणीकिरणसरणिस्मेरचरणा। ...यशोदेवी नाम ...अभूत् EI. i. 308. 13; अन्तःपुरवधूलोकैर्मुदितैः स्नपितासकौ। ...प्रणन्तुं जनकं प्राप MalliC. 5. 79.

अन्तःपुरवनिता (antaḥpura-vanitā) *f.* woman or lady in the harem सर्वान्तःपुरवनिताव्यापारप्रतिनिवृत्तहृदयस्य। सा वामलोचना मे स्नेहस्यैकायनीभूता Mālavikā. 2. 14; अन्तःपुरवनिताश्च द्विरदघटाश्चाशु गूर्जरेन्द्रस्य। शृंखलिता यदनीकैः स एष सुभटक्षितींद्रसुतः EI. viii. 103. 14.

अन्तःपुरवर (antaḥpura-vara) *n.* the most excellent palace मुरारातेः ... विजयते पताकाभिः संतर्पितभुवनमन्तःपुरवरम् HaṁsDū. (Rū.) 41.

अन्तःपुरवरवधू (antaḥpura-varavadhū) *f.* excellent bride among the inmates in the harem कम्पा प्रवहति नदी ...याम् ...गुप्तामन्तःपुरवरवधूमम्बुधेरामनन्ति HaṁsDū. (Vā.) 31.

अन्तःपुरवरा (antaḥpura-varā) *adj (f.)* excellent among the inmates in the harem नारदः। अन्तःपुरवरां देवीं रुक्मिणीं प्राह BrahmP. 200. 23.

अन्तःपुरवर्तिन् (antaḥpura-vartin) *adj.* [*f.* - ī] staying in the harem अन्तःपुरवर्तिनं राजानमुपसृत्य प्रतीहारी विज्ञापितवती HarṣaC. 152. 11; वृद्धाः ...विनोदयन्ति ता राज्ञः स्त्रियोऽन्तःपुरवर्तिनीः BhāvPra. (Śā.) 292. 13 (10)

अन्तःपुरवासिन् (antaḥpura-vāsin) *adj.* [*f.* - ī] **A** residing in the harem अथ दृष्ट्वा सुनीतिं स रहोऽन्तःपुरवासिनीम्। ... मातुरग्रे रुरोद SkandP. iv. 19. 21; NaraP. 31. 14; (used as noun) (one who is a) resident of the harem ततः प्रकृतयः सर्वे तथान्तःपुरवासिनः। ...अभ्याययुः BrahmāṇḍP. ii. 49. 17; ततः प्रमोदे प्रसरत्यत्रान्तःपुरवासिनाम्। वत्सेशः सुतजन्मैतच्छुश्राव KathāSaSāg. iv. 3. 66; एतत्सर्पिः प्रयोक्तव्यं बह्वन्तःपुरवासिनाम् ŚārṅgaS. ii. 9. 34; **B** (used as noun) (one who is a) resident of the harem, i. e. wife इयं यदि भवेन्नैव ममान्तःपुरवासिनी। तन्मदीयेन जीवेन क्रियते निष्फलेन किम् VāmaP. 59. 21.

अन्तःपुरविचारिन् (antaḥpura-vicārin) *adj.* (used as noun) inmate in the harem सोऽहं पौरजनं भृत्यानन्तःपुरविचारिणः। आत्मानं च भवन्नाथं योजयामि सुखैरिति BṛKathāŚloSaṁ. 2. 26.

अन्तःपुरविनाश (antaḥpura-vināśa) *m.* destruction of the harem वाहस्य ... अन्तःपुरविनाशस्तु मेहने ज्वलिते भवेत् AśvaVai. 3. 162.

अन्तःपुरविनाशिन् (antaḥpura-vināśin) *adj.* who destroys, i. e. corrupts the inmates in the harem इमं वररुचिं दुष्टमन्तःपुरविनाशिनम्। बहिर्नगरतो नीत्वा कुरुतास्य विहिंसनम् BṛKathāK. 157. 67.

अन्तःपुरविप्लव (antaḥpura-viplava) *m.* confusion, i. e. corruption of the inmates in the harem छन्नः कृतोऽमुना नूनं ममान्तःपुरविप्लवः KathāSaSāg. i. 5. 36.

अन्तःपुरविभूषार्थ (antaḥpuravibhūṣārtha) *adj.* meant for the decoration of the harem समाप्तवनवासानां राज्यस्थानां च नः पुनः। अन्तःपुरविभूषार्थो मृग एष भविष्यति Rāmā. iii. 41. 16.

अन्तःपुरविलाप (antaḥpura-vilāpa) *m.* **A** lamentation in the harem कैष्किन्धिकम्... अत्र... वालिनो वधः...। अन्तःपुरविलापश्च ताराकारुण्यमेव च Rāmā. i. App. I (128); **Bi** (antaḥpuravilāpa) name of a canto in the Ayodhyākāṇḍa of the Rāmāyaṇa इति श्रीरामायणे अयोध्याकाण्डे (add. अन्तःपुरविलापः) षट्त्रिंशः सर्गः Rāmā. ii. 36 (colophon); **Bii** name of a canto in the Buddhacarita इति बुद्धचरिते महाकाव्येऽन्तःपुरविलापो नामाष्टमः सर्गः BuddhaC. 8 (colophon); **Biii** name of a canto in the Varāṅgacarita अन्तःपुरविलापो नाम पञ्चदशः सर्गः VarāṅgaC. 15 (colophon)

अन्तःपुरविलासिनी (antaḥpura-vilāsinī) *f.* charming woman or lady in the harem अन्तःपुरविलासिनीनाम् ... अविरतदिदृक्षारसो वीक्षामास मुखानि (राजा)

TilaMañ. 18. 19; अन्तःपुरविलासिनीभिः परिवृतां मदिरावतीमद्राक्षीत् (नृपतिः) TilaMañ. 72. 11; 115. 15; 344. 18.

अन्तःपुरविलोलन (antaḥpura-vilolana) *n.* (act of) stirring, i.e. disturbing the inmates in the harem प्रवृत्तः शङ्कया मुक्तः सोऽन्तःपुरविलोलने PadmP. (Ra.) 71. 61.

अन्तःपुरविषय (antaḥpura-viṣaya) *m.* [Loc.] with reference to the harem अयमन्तःपुरविषये योग उक्तः JayaMa. 297.5 (*on* 5.6)

अन्तःपुरविहार (antaḥpura-vihāra) *m.* **A** pleasure or enjoyment in the harem स्त्रीस्वभावेऽपि वर्तमाना वरं भवती न पुनर्महाराजः। योऽयमुद्यतेषु ... पाण्डुपुत्रेष्वरिष्वद्याप्यन्तःपुरविहारमनुभवति VeṇīSaṁ. 2.23; **B** enjoyment with wives पद्मनाभस्य षोडशसहस्रान्तःपुरविहारः DaśKuC. 44. 4.

अन्तःपुरविहारिन् (antaḥpura-vihārin) *adj.* [*f.*-iṇī] **A** who wanders about (for pleasure) in the harem अन्तःपुरविहारिण्यः कुमार्यः कुलजाः स्मृताः BhāvPra. (Śā.) 292. 8(10); **B** given to, i.e. stuck to the harem आवामेव शरनिकृत्तपुरःपातिताभ्यां कुम्भकर्णमेघनादयोः शिरोभ्यामावेदयावः समरवृत्तान्तमन्तःपुरविहारिणो लङ्केश्वरस्य AdbhuDa. 6. 15 (10)

अन्तःपुरविहारोद्यत (antaḥpuravihārodyata) *adj.* eager for the enjoyment in the harem आर्य, कुतोऽस्य निष्क्रमणमन्तःपुरविहारोद्यतस्य जाल्मस्य AdbhuDa. 6. 0(21)

अन्तःपुरवृत (antaḥpura-vṛta) *adj.* surrounded, i.e. accompanied by the queens नीपानामीश्वरो राजा ...। श्रीमानन्तःपुरवृतो वनं तत्प्रविवेश ह HariVaṁ. 16. 35; 18. 2; राजाष्टमे परिणमत्यन्तःपुरवृतो ययौ। वारणेन ... दिव्यमण्डपम् TriṣaŚaPuC. i. 4. 674.

अन्तःपुरवृत्तान्त (antaḥpura-vṛttānta) *m.* account or report regarding the harem अन्तःपुरवृत्तान्तमस्या अवगम्य तद् द्वारेण किंचिज्जालमाचरेयम् DaśKuC. 68. 8; अम्ब जाल्मस्य विकटवर्मणः कच्चिदन्तःपुरवृत्तान्तमभिजानासि DaśKuC. 68. 13.

अन्तःपुरवृद्ध (antaḥpura-vṛddha) *m.* aged male servant in the harem कोऽप्यन्तःपुरवृद्धोऽत्र स्वीकार्यः KathāSaSāg. vi. 6. 173.

अन्तःपुरवृद्धा (antaḥpura-vṛddhā) *f.* aged female servant in the harem सः ... ताम् ... अन्तःपुरवृद्धाभिराश्वास्यमानाम् ... रुदन्तीं ददर्श Kād. 60.2; यस्य समाहृतसमग्रमङ्गलोपकरणाभिरन्तःपुरवृद्धास्त्रिसंध्यमारभ्यमाणवतारणकक्रियस्य ... पञ्चवर्षाणि तस्यान्तःपुरेऽतिचक्रमुः TilaMañ. 78. 12.

अन्तःपुरवेश्मन् (antaḥpura-veśman) *n.* building of the inner apartment or harem शय्यावासगृहप्रेक्षावेश्मादर्शगृहैः पृथक्। क्रीडादोलाश्रयारिष्टगृहान्तःपुरवेश्मभिः। ... निकेतननिवेशः स्याद् राज्ञाम् SamarāSū. 3. 24.

अन्तःपुरवैश्यघ्न (antaḥpuravaiśya-ghna) *adj.* destroying the inmates of the harem and the Vaiśyas ग्रहणं रविसोमयोः ... अयुगाभ्युदितः। ... तृणभुगमात्यान्तःपुरवैश्यघ्नः पञ्चमे खांशे BṛSaṁ. 5. 30.

अन्तःपुरशत (antaḥpura-śata) *n.* hundreds of queens वीरभुजाख्योऽभूद्राजा ...। अन्तःपुरशते तस्य विद्यमानेऽप्यभूत् प्रभोः। एका गुणवरा नाम राज्ञी प्राणाधिकप्रिया KathāSaSāg. vii. 5. 4.

अन्तःपुरशय्यापालिका (antaḥpura-śayyāpālikā) *f.* female keeper of the bed-chamber in the harem प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः PariPar. 6. 217.

अन्तःपुरशरण्य (antaḥpura-śaraṇya) *adj.* yielding refuge to the inmates in the harem वाहा रथमादाय दैवगत्यान्तःपुरशरण्यं महारण्यं प्राविशन् DaśKuC. 4. 18.

अन्तःपुरशिरोमणि (antaḥpura-śiromaṇi) *m.* crest-jewel among the inmates in the harem राज्ञा दिव्याकृतिश्चक्रे सान्तःपुरशिरोमणिः PariPar. 2. 425.

अन्तःपुरसंस्थित (antaḥpura-saṁsthita) *adj.* seated in the palace न तथा शोभते राजा अप्यन्तःपुरसंस्थितः। समया स्वच्छया बुद्ध्या यथोपशमशीलया YogVā. ii. 13. 68.

अन्तःपुरसक्त (antaḥpura-sakta) *adj.* attached to or fond of (one's) wife तस्य तत्केलिसक्तस्य तद्विभ्रमविकासिनः। कोऽप्यन्तःपुरसक्तेषु बभूव प्रचुरोत्सवः BṛKathāMañ. xv. 1. 139.

अन्तःपुरसंगतकन्या (antaḥpurasaṅgata-kanyā) *f.* maiden connected with the harem अन्तःपुरे संगतां कन्याम् (v.l. अन्तःपुरसंगतकन्याम्) अधिकृत्य कर्तव्या ... नाटिका NāṭaLaRaK. 2751.

अन्तःपुरसंगीतक (antaḥpura-saṅgītaka) *n.* **A** music - consert in the harem महाप्रासादकुक्षिषु कतिपयाप्तसुहृत्परिवृतो वीणावेणुमुरजमनोहरतममन्तःपुरसंगीतकं ददर्श Kād. 58. 14; **B** harem and the music-room, cf. **अन्तःपुरसंगीतककन्या.**

अन्तःपुरसंगीतककन्या (antaḥpurasaṅgītaka-kanyā) *f.* maiden belonging to the harem and the music-room अन्तःपुरसंगीतककन्यामधिकृत्य कर्तव्या। ... नाटिका NāṭyaŚā. 18.58 (AbhinBhā. अन्तःपुरकन्यां संगीतशालाकन्यां वाधिकृत्य)

अन्तःपुरसंगीतकभेद (antaḥpurasaṅgītaka-bheda) *m.* according to the division as the harem and music-room (नायकदेवीदूतीसपरिजना नाटिका ज्ञेया) देवी कन्या च ख्याताख्याताभेदेन चतुर्धा, कन्या त्वन्तःपुरसंगीतकभेदेन द्विधा AbhinBhā. ii. 436. 8 (*on* 18. 60)

अन्तःपुरसंचार (antaḥpura-sañcāra) *adj.* wandering in the harem अन्तःपुरसंचारवारस्त्रीचरणोचितः ... चरत्याभरणध्वनिः BṛKathāŚloSaṁ. 28. 6.

अन्तःपुरसधर्मन् (antaḥpura-sadharman) *adj.* having the same qualities as those of the harem, i. e. not independent ग्रामनारीविषये ... बहवो युवानोऽन्तःपुरसधर्माणः एकैकस्याः परिग्रहभूताः KāmSū. 144. 19 (2. 6) (JayaMa. अन्तःपुरसधर्माणो रक्षणयोगादस्वतन्त्राः)

अन्तःपुरसंनिवेश (antaḥpura-sanniveśa) *m.* place or region of the harem तस्या एव सकाशादन्तःपुरसंनिवेशमन्तर्वंशिकपुरुषस्थानानि प्रमदवनप्रदेशानपि विभागेनावगम्य ... शयनीयमभजे DaśKuC. 71. 11.

अन्तःपुरसमन्वित (antaḥpura-samanvita) *adj.* [*f.* - ā] **A** accompanied by the queens सोऽन्यदा ...। आगमत्प्रमदोद्यानमन्तःपुरसमन्वितः PadmP. (Ra.) 5. 300; 81. 48; पवनात्मजः। हृष्टः संप्रस्थितो मेरुमन्तःपुरसमन्वितः। ... कुलपर्वतसानूनि प्रस्थितः सोऽवतिष्ठते PadmP. (Ra.) 112. 24; **B** accompanied by the inmates or attendants in the harem कृच्छ्रेण दधती गर्भमन्तःपुरसमन्विता। प्राप्ता वसन्तमालाख्या देवी PadmP. (Ra.) 22. 42.

अन्तःपुरसमारक्षक (antaḥpura-samārakṣaka) *m.* guardian of the harem अहमपि ... दृष्टिप्रदानसंभावितान्तःपुरसमारक्षकलोकः ... महादेवीभवनद्वारमुपागतोऽस्मि YaśasCam. ii. 22.5 (*but* comm. अन्तःपुरस्य सम्बन्धी समारक्षकाणां लोकस्त्रीणाम् समूहः)

अन्तःपुरसमाश्रया (antaḥpura-samāśrayā) *adj.* (*f.*) relating to the inmates in the harem मागधी (भाषा) तु नरेन्द्राणामन्तःपुरसमाश्रया NāṭyaŚā. 17. 51 (AbhinBhā. नरेन्द्राणां यदन्तःपुरं तन्निवासिनामिति संबन्धः)

अन्तःपुरसमाश्रित (antaḥpura-samāśrita) *adj.* who has resorted to the harem अन्यदा च तेनान्तःपुरसमाश्रितेन प्रत्यासन्नमन्दुरावानर एकः कौतुकात् सदात्मसंनिहितः कृतः Pañcā. 122. 6.

अन्तःपुरसमीपस्थ (antaḥpurasamīpa-stha) *adj.* situated near, i. e. adjacent to the harem अशक्नुवन्नलः कामं तदा धारयितुं हृदा। अन्तःपुरसमीपस्थे वन आस्ते रहोगतः MahāBhā. iii. 50. 17.

अन्तःपुरसंबद्धा (antaḥpura-sambaddhā) *adj.* (*f.*) connected with the harem अथोपरूपकाणि। तत्र - नाटिका ... स्यादन्तःपुरसंबद्धा संगीतव्यापृताथवा SāhiDa. 364. 15.

अन्तःपुरसंभोगजन्मन् (antaḥpurasambhoga-janman) *adj.* arising out of the sexual enjoyment with the inmates in the harem तस्यान्तःपुरसंभोगजन्मा म्लानिरपास्यत TriṣaŚaPuC. ii. 5. 43.

अन्तःपुरसहस्र (antaḥpura-sahasra) *n.* **A** thousand palaces (सगरस्य) अन्तःपुरसहस्राणि सन्ति षण्णवतिः क्षितौ BṛKathāK. 119. 2; **B** thousand queens अन्तःपुरसहस्राणि तामशीतिमपि स्फुटम्। ... विलज्जितान्येव KathāSaSāg. vii. 2. 34; PurāPraSaṁ. 24. 25.

अन्तःपुरसहाय (antaḥpura-sahāya) *m.* assistant in the harem अथान्तःपुरसहायाः SāhiDa. 103. 1.

अन्तःपुरसागर (antaḥpura-sāgara) *m.* ocean in the form of the harem क्रूरतूर्यस्वनं श्रुत्वा क्षुब्धेऽन्तःपुरसागरे। उदयौ निःस्वनो रम्यः PadmP. (Ra.) 70. 39; इति प्रवृत्तवृत्तान्ते मत्तेऽन्तःपुरसागरे। मया वेगवतीपाणिर्गृहीतो मन्त्रसंस्कृतः BṛKathāŚloSaṁ. 15. 27.

अन्तःपुरसार (antaḥpura-sāra) *n.* essence of, i. e. the foremost among the queens रत्नमञ्जरी अन्तःपुरसारं बभूव KathāK. 113. 20.

अन्तःपुरसारिका (antaḥpura-sārikā) *f.* Turdus Salica in the harem अन्तःपुरसारिकाभिरपि परिमितव्याहारिणीभिराराध्यजरतीभिरिव वितीर्यमाणराजवनिताशीर्वादम् ... राजकुलमव्रजत् (पार्थिवः) TilaMañ. 65. 8.

अन्तःपुरसुन्दरी (antaḥpura-sundarī) *f.* beautiful or charming lady in the harem स राजा प्रकाममन्तःपुरसुन्दरीणां वपुर्विलासैः कलितेक्षणोऽपि। अनुद्धतः JātaMā. 82. 24 (13. 8); विलुप्तमन्तःपुरसुन्दरीणां यदञ्जनम् ... अद्भिः। तद् विलोचनेषु प्रतिमुक्तमासाम् RaghuVa. 16. 59; अन्तःपुरसुन्दरीणाम् ... राजवृषो रतानि निर्विशन्नुपवनविषयिणीमृतुविभूतिमनुबभूव AvantiKa. 26. 5; भयचञ्चलानां वचः ... । भटैः परित्रातुमशक्नुवद्भिर्विशुश्रुवेऽन्तःपुरसुन्दरीणाम् RāmC. 22. 91; अन्तःपुरसुन्दरीः प्रति मया विज्ञाय विज्ञापिते ... द्वित्राः स्थितं नाडिकाः Sara-

Kanthā. 681. 14; SaduktiKa. 121. 28; SāhiDa. 99. 1; चन्द्रोदयेऽन्तःपुरसुन्दरीणाम् ...। शृङ्गारलीलासमयं विलोक्य क्षणं प्रदध्यौ नरनाथसूनुः DaśāvaC. 9. 29; द्वेषेण चान्तःपुरसुन्दरीषु। प्रच्छादनार्थं विहितक्षणोऽपि क्षोणीपतिस्ताडितडिण्डिमोऽभूत् VikraDeC. 9. 13; चचार कर्णद्वयसानुरागे चित्ते यदन्तःपुरसुन्दरीणाम्। स तेन संरक्त इवाबभासे Gaṅgāva. 8. 68.

अन्तःपुरसुन्दरीजन (antaḥpura-sundarījana) *m.* beautiful womenfolk in the harem सुरमादेवी रमैवार्थतो नाम्नान्तःपुरसुन्दरीजनशिरोरत्नाङ्कुरश्रीरियम् EI. vi. 201. 10; अन्तःपुरसुन्दरीजनगुणे न्यायाधिकं(?न्यूनाधिकं) ध्यायता देवेनाप्रतिपत्तिमूढमनसा द्वित्राः स्थिता नाडिकाः BhojPra. 70. 10.

अन्तःपुरसुभ्रू (antaḥpura-subhrū) *f.* charming lady (*lit.* woman having beautiful eyebrows) in the harem तस्यान्तःपुरसुभ्रुवामुदचरन् हाकारगर्भा गिरः Ekāva. 6.1 (12) (153.4)

अन्तःपुरसौध (antaḥpura-saudha) *m.* house of harem कोऽप्यन्तःपुरसक्तेषु (v. l. अन्तःपुरसौधेषु) बभूव प्रचुरोत्सवः BṛKathāMañ. xv. 1. 139.

अन्तःपुरसौधपृष्ट (antaḥpurasaudha-pṛṣṭha) *n.* flat roof of house of the harem स्थितं ददर्श स्वयमेव देवी कपिं तमन्तःपुरसौधपृष्ठे RāmC. 22. 41.

अन्तःपुरसौधशृङ्ग (antaḥpurasaudha-śṛṅga) *n.* top or turret of house of the harem अन्येद्युरन्तःपुरसौधशृङ्गस्थितं समेत्य प्रणिधिर्दशास्यम्। सुग्रीवसैन्यार्णवमध्यचारी जगाद DaśāvaC. 7. 206.

अन्तःपुरस्त्री (antaḥpura-strī) *f.* **A** lady or woman in the harem बीभत्सुरपि गीतेन सुनृत्तेन च पाण्डवः। विराटं तोषयामास सर्वाश्चान्तःपुरस्त्रियः MahāBhā. iv. 12. 29; तेन शब्देन संभ्रान्ताः सर्वशोऽन्तःपुरस्त्रियः Rāmā. ii. 1512* (5); अभूदन्तःपुरस्त्रीणां महानाक्रन्दितध्वनिः PadmP. (Ra.) 113. 15; अन्तःपुरस्त्रियोऽपृच्छद्विमना इव वेदिषत् BhāgP. iv. 26. 14; अन्तःपुरिका अन्तःपुरस्त्रियः JayaMa. 290. 15 (*on* 5. 5); अभ्येत्य पितरं वीरः प्रलापमुखराननम्। ददर्शान्तःपुरस्त्रीभिर्वृतं व्यथितमानसम् RāmāMañ. 71. 26; सः ... भूभृता ...। संमान्यान्तःपुरस्त्रीणां नाट्याचार्यो व्यधीयत KathāSaSāg. ix. 2. 266; विलापोऽन्तःपुरस्त्रीणाम् ... हृदयाकम्पजनकः TriṣaŚaPuC. ii. 6. 10; एवमन्तःपुरस्त्रीणां रुदितैः करुणस्वरैः। वनान्यपि प्रतिरवै रुरुदुः सह बन्धुवत् TriṣaŚaPuC. ii. 6. 23; (पार्थिवः) आत्मरक्षार्थं चान्तःपुरस्त्रीणां चेष्टितं सखीदास्यादिना निरूपयेत् ManvaMu. 274. 6 (*on* 7. 153); अपराह्णे स्वैरं यथेष्टं विहारी अन्तःपुरस्त्रीभिस्सह एकाकी क्रीडायुक्तः स्यात् VīraMi. 363. 5 (*on* 1. 329); **B** lady attendant or maid servant in the harem स्वयंप्रभा। उवाचेन्दुमतीं नाम वृद्धामन्तःपुरस्त्रियम् KathāSaSāg. xvii. 5. 140; **C** queen in the harem भूमिपालस्य भूयस्योऽन्तःपुरस्त्रियः। बीजाश्वस्येव वडवास्तास्ताः समभवन् प्रियाः RājTa. (Ka.) 4. 396; कदा मे वायवः ...। पास्यन्त्यन्तःपुरस्त्रीणां सुरतश्रमसीकरान् YogVā. iii. 19. 12.

अन्तःपुरस्त्रीकदम्बक (antaḥpurastrī-kadambaka) *n.* group of ladies in the harem शनैः शनैः पुनरप्यतिक्रामति काले ... चारित्र इवान्तःपुरस्त्रीकदम्बकेन पाल्यमाने ... हर्षे षष्ठं वर्षमवतरति च राज्यवर्धने देवी यशोमती गर्भेणाधत्त HarṣaC. 191.13.

अन्तःपुरस्त्रीकठिनकुच (antaḥpurastrī-kaṭhinakuca) *m.* hard breast of the woman in the harem मा भूदन्तःपुरस्त्रीकठिनकुचभिदाकारिणी रागभाक्त्वात्सक्तैतस्मिन्नखाली JinaŚ. 2. 15.

अन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षा (antaḥpurastrī-didṛkṣā) *f.* desire to see the women in the harem ते ययुः। पुनरागममिच्छन्तोऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षया PariPar. 8.426.

अन्तःपुरस्त्रीवर्ग (antaḥpurastrī-varga) *m.* group of women in the harem द्विपृष्ठस्योपरिष्टाच्च पुष्पवृष्टिः पपात खात्। तारकस्योपरि त्वन्तःपुरस्त्रीवर्गदृग्जलम् TriṣaŚaPuC. iv. 2. 274.

अन्तःपुरस्थ (antaḥpura-stha) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** confined to the harem बालस्यान्तःपुरस्थस्य महत्सङ्गो दुरन्वयः BhāgP. vii. 6. 30; अन्तःपुरस्था च तदा प्रसूतिः सती प्रसूर्ज्ञानवती विमोहा BṛDharmaP. i. 37. 79; **Aii** staying in the harem 'मयापि चैनाम्' ... इत्यनेन सागरिकाया अन्तःपुरस्थाया वत्सराजस्य सुखेन दर्शनादिप्रयोजनावधारणात् ... युक्तिः Avalo. 8. 12 (*on* 1. 28); (used as noun) (one) who is staying in the interior of the house सर्वसंसारदुःखानां तृष्णैका दीर्घदुःखदा। अन्तःपुरस्थमपि या योजयत्यतिसंकटे MahāU. 3 (25); YogVā. i. 17. 32; **B** inmate in the harem विख्याता विज्ञाने यस्मिंस्तद्दर्शनार्थमाहूता। अन्तःपुरस्थया किल दासी तुल्या तु पूर्वेण KandaCū. v. 5. 25.

अन्तःपुरस्थान (antaḥpura-sthāna) *n.* house of harem इदमन्तःपुरस्थानं रुद्रायतनम् MatsyaP. 130. 4; वातेहितांबरव्याजादूरूकाण्डमदर्शयत्। मारस्यान्तःपुरस्थानं लावण्यरसनिर्भरम् PadmP. (Ra.) 39. 189; वा(यौ?यु)सुग्रीवपदयोर्गन्धर्वस्य च बाह्यतः। कुर्यादन्तःपुरस्थानं प्राकारवलयावृतम् SamarāSū. 15. 25.

अन्तःपुरस्थित (antaḥpura-sthita) *adj.* being or staying in the harem नारदः ...। सहसैव कदाचिन्मामागादन्तःपुरस्थितम् PāṇḍaC. 17. 145; धात्री ... नृपमन्तःपुरस्थितम्। प्रणम्य कन्यावृत्तान्तं तदग्रेऽकथयच्छनैः KathāKau. 3. 80.

अन्तःपुरस्वैरविहार (antaḥpura-svairavihāra) *m.* unrestricted or free sporting or playing in the harem अन्तःपुरस्वैरविहारभाजे निवेदयावो रणकर्म राज्ञे AdbhuDa. 7. 37.

अन्तःपुरहित (antaḥpura-hita) *n.* welfare or benefit of the inmates in the harem शान्ता पतिव्रता धीरा अन्तःपुरहिते रता। एभिर्गुणैस्तु संयुक्ता महादेवी NāṭyaŚā. 24. 35.

अन्तःपुरहिता (antaḥpura-hitā) *adj.* (*f.*) favourable to, i. e. caring for the inmates in the harem अन्तःपुरहिता साध्वी शान्तिस्वस्त्ययनैर्युता। ... महादेवी पतिव्रता BhāvPra. (Śā.) 290. 17 (10)

अन्तःपुराकाश (antaḥpurākāśa) *m.* space in the inner part of the city इहैवान्तःपुराकाशे तस्मिन्नेव पुरे नृपः। संपन्नो वसुधापीठे YogVā. iii. 27. 15.

अन्तःपुराक्रन्द (antaḥpurākranda) *m.* lamentation of the women in the harem किष्किन्धः ... शुश्रावान्तःपुराक्रन्दमन्धकध्वंसहेतुकम् PadmP. (Ra.) 6. 471.

अन्तःपुराग्निसंभ्रम (antaḥpurāgni-sambhrama) *m.* panic or chaos caused by the fire in the harem अथ समवकारः। ... तस्मिन् त्रयो विद्रवाः। अग्निसमीरकृतः। युद्धकृतः। पुरोपरोधश्च। तत्राद्यः पलित्यङ्के। अन्तःपुराग्निसंभ्रमः NāṭaLaRaK. 2814.

अन्तःपुराङ्गना (antaḥpurāṅganā) *f.* woman or lady in the harem सर्वाश्चान्तःपुराङ्गनाः। चक्रुर्मुन्म(?चुक्रुशुर्म)दनोद्यानसंभोगस्मरणाकुलाः RāmāMañ. 393. 17.

अन्तःपुराजिर (antaḥpurājira) *n.* courtyard, i. e. boundary of the harem (शुकम्) ततः प्रवेशयामास जनकोऽन्तःपुराजिरे MahāU. 2 (24); रमते धीर्यथाप्राप्ते साध्वीवान्तःपुराजिरे MahāU. 4 (38); YogVā. ii. 18. 26; द्विधा भग्नं धनुर्दृष्ट्वा ... विस्मयं लेभिरे सीतामातरोऽन्तःपुराजिरे AdhyāRā. i. 6. 28.

अन्तःपुरादि (antaḥpurādi) *adj.* harem etc. अन्तर्निवेशने भोजनशयनगृहान्तःपुरादौ भीरूंन्नियुञ्जीत ManvaMu. 258. 14 (*on* 7. 62); धर्मकोशहस्त्यश्वादिस्थानान्तःपुरादिषु अध्यक्षान् अधिकारिणः प्रकुर्यात् VīraMi. 358. 23 (*on* 1. 322); सुस्वान्तलोकविश्वस्ता योज्यास्त्वन्तःपुरादिषु ŚukraNī. 4 (7). 396.

अन्तःपुरादिक (antaḥpurādi-ka) *adj.* housewife etc. ते सर्वे सर्वमन्तःपुरादिकम्। आदाय दीनवदनाः प्रत्ययोध्यं प्रतस्थिरे TriṣaŚaPuC. ii. 6.38.

अन्तःपुरादिसंबन्ध (antaḥpurādi-sambandha) *m.* connection with the harem etc. लक्ष्यते नाटिका ...। नायिका अन्तःपुरादिसंबन्धादासन्ना श्रुतिदर्शनैः DaśRū. 3. 47.

अन्तःपुराधिकृत् (antaḥpurādhikṛt) *m.* supervisor or superintendent of the harem अन्तर्वेवशिको(?अन्तर्वेशिको)ऽन्तःपुराधिकृत् PañcTaPra. 3. 7.

अन्तःपुराधिकृत (antaḥpurādhikṛta) *adj.* supervising or superintending the harem स्वयमेवोपकल्पितमावासस्थानमन्तःपुराधिकृतः सिंहलको निवेदयिष्यति KaumuMa. 1. 15 (21); अन्तर्वेवशिको(?अन्तर्वेशिको)ऽन्तःपुराधिकृत् अन्तःपुराधिकृतः PañcTaPra. 3.7.

अन्तःपुराधिप (antaḥpurādhipa) *m.* **A** chief or superintendent of the harem, i.e. chamberlain (ताराम्) तां तथा शोकविवशां क्रोशन्तीं करुणस्वनाम्। सपत्नीभिर्वृतां वृद्धः प्रोवाचान्तःपुराधिपः RāmāMañ. 186. 18; हंसावली ... कम्पशालिनी। राज्ञे निवेदिता शङ्काकुलैरन्तःपुराधिपैः BṛKathāMañ. ix. 1. 855; xiv. 1. 281; सोऽन्येद्युरास्थानेऽन्तःपुराधिपम्। सुरक्षितं तमाहूय कृतकोपः समभ्यधात् KathāSaSāg. vii. 5. 33; **B** guard or attendant of the harem अन्तःपुराधिपाः सर्वे पिष्टाः शत्रुभिरुद्धतैः YogVā. iii. 44. 7.

अन्तःपुराधिपत्य (antaḥpurādhipatya) *n.* headship of or control over the harem सर्वान् दानेन ... सर्वकामानवाप्नोति शय्यासनदानादन्तःपुराधिपत्यम् VāsiDS. 29. 12.

अन्तःपुराधिष्टान (antaḥpurādhiṣṭhāna) *n.* abode in the form of the harem राजा ... अन्तःपुराधिष्ठानमिव मन्मथस्य ... विलासोद्यानं ददर्श UdaySuKa. 47. 5.

अन्तःपुराध्यक्ष (antaḥpurādhyakṣa) *m.* superintendent of the harem, chamberlain राज्ञामन्तःपुराध्यक्षो विनीतश्च तथेष्यते MatsyaP. 215. 42; YuktiKa. 4. 2; VīraMi. (Rājanīti.) 184. 19; VīraMi. (Lakṣaṇa.) 222. 6; वृद्धश्चान्तःपुराध्यक्षः पञ्चाशद्वार्षिकाः स्त्रियः। ... चरेयुः सर्वकर्मसु AgniP. 220. 9; ज्योतिर्ज्ञान्तःपुराध्यक्षबलाध्यक्षादिकं क्रमात्। पुनः पुनः परीक्ष्यैव स्वस्वकार्ये नियोजयेत् YuktiKa. 2. 16; आययौ स तथैव प्रागयशोलेखया मृषा। दूषितोऽन्तःपुराध्यक्षो भ्रान्ततीर्थः सुरक्षितः KathāSaSāg. vii. 5. 224 [Kośas give *antaḥpurādhyakṣa* as the meaning of the following words: *antarvaṁśika*, AbhidhāCin. 726; ParaNā. 2334; *avarodhika*, AbhidhāCin. 726; ParaNā. 2334; KalpaK. 90.18;

antarveśika, KalpaK. 90. 18; *kañcukin*, ŚabdaRaSaK. 203. 1; MediK. 101. 74]

अन्तःपुरानुगम (antaḥpurānugama) *m.* approach or access to the harem स्थिरप्रकृतिः क्षोणीपतिः ... विजयशेखरं नाम करिणमारुह्यान्तःपुरानुगमग्राह्यः ... कथां प्रथयामास YaśasCam. ii. 317. 17.

अन्तःपुरानुबन्ध (antaḥpurānubandha) *adj.* followed by the queens अयमत्रभवान् धृतराष्ट्रः गान्धारी च दुर्जयेनादेशितमार्गोऽन्तःपुरानुबन्धः शोकाभिभूतहृदयचकितगतिरित एवाभिवर्तते ŪruBha. 1. 35 (5)

अन्तःपुरान्तर् (antaḥpurāntar) *adv.* inside the harem राज्ञी ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता। चेट्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत् स किम् PariPar. 3. 273; अन्तःपुरान्तर्हरिणेक्षणासु त्रिहायणीनामपि दीव्यमानान्। विलोक्य विद्याविभवानजस्रं वशंवदा यस्य वदन्ति वाणीम् (रघुनाथस्य) Raghunā. 3. 20.

अन्तःपुरान्तर (antaḥpurāntara) *n.* interior of the harem स तामन्तःपुरान्तरम्। प्रावेशयद्राजसुताम् KathāSaSāg. iii. 4. 185; देव देवी सहास्माभिः पलाया(?य्या)न्तःपुरान्तरात्। शरणं देवमायाता YogVā. iii. 44. 5; [Loc.] inside the harem तान्सिद्धसर्षपान् प्राप्य राजपुत्रीं विहाय सा। नीत्वा विदूषकः क्षिप्रं चिक्षेपान्तःपुरान्तरे BṛKathāMañ. iii. 1. 224; (नृपतिः) सिंहासनसमासीनः संतोष्य वचनैः शुभैः। विसृज्य सैनिकान् सर्वान् जगामान्तःपुरान्तरे CitraPaC.505.

अन्तःपुरान्तस्थ (antaḥpurānta-stha) *adj.* staying inside the harem विभीषणः ...। ददर्शान्तःपुरान्तस्थं व्यक्तं दशरथं विभीः PadmP. (Ra.) 23. 53.

अन्तःपुरान्तिक (antaḥpurāntika) *n.* [Loc.] near the harem (नापितः) विचिन्त्येत्यवदद्युक्तिं नृपस्यान्तःपुरान्तिके। हस्तपादशिरःखण्डान् कांश्चित् क्षिपतु पौरुषान् BṛKathāMañ. vii. 1. 439; शुश्राव राजतनयस्तारमन्तःपुरान्तिके। अकाण्डे करुणारावम् BṛKathāMañ. viii. 1. 70.

अन्तःपुराभिमुखम् (antaḥpurābhimukham) *adv.* in front of or towards the harem चेलुरन्तःपुराभिमुखमखिलानि विद्याशुभ्रशालान्तेवासिमण्डलानि TilaMañ. 76.17.

अन्तःपुराभ्यन्तर (antaḥpurābhyantara) *n.* interior of the harem अन्तःपुराभ्यन्तरमेत्य सोऽभूद्विभूतिभोगे शिथिलाभिलाषः DaśāvaC. 9. 20.

अन्तःपुराभ्यन्तरस्थ (antaḥpurābhyantara-stha) *adj.* situated in the interior of the harem अन्तःपुराभ्यन्तरस्थे ललिते सूतिकागृहे ...। राजसा ... सुषुवे सुतम् ParamāKā. 181. 65.

अन्तःपुरामात्य (antaḥpurāmātya) *m.* attendant (*lit.* companion) in the harem नीचैरन्तःपुरामात्याः शुचयश्चित्तवेदिनः। शस्त्राग्निविषवर्जं हि नर्मयेयुर्महीपतिम् NītiSā. 7. 42 (comm. वर्षवरादयः)

अन्तःपुराम्भोजखण्ड (antaḥpurāmbhoja-khaṇḍa) *m., n.* part, i.e. portion of lotuses in the form of the harem ययावन्तःपुराम्भोजखण्डं रावणवारणः PadmP. (Ra.) 72. 70.

अन्तःपुराम्भोधि (antaḥpurāmbhodhi) *m.* ocean in the form of the harem (अनङ्गकुसुमाम्) चान्दनेन द्रवेणैतां सिच्यमानां क्रियोज्झिताम्। विलोक्यान्तःपुराम्भोधिः परमं क्षोभमागतः PadmP. (Ra.) 49. 12.

अन्तःपुरायुतोपेत (antaḥpurāyutopeta) *adj.* consisting of ten thousand king's (private) palaces बभूव नृपतिः पूर्वं विदर्भायां विदूरथः। सोऽन्तःपुरायुतोपेतं चक्रे राज्यमकण्टकम् SkandP. v (2). 53. 2.

अन्तःपुरारक्षपरिक्षिप्त (antaḥpurārakṣa-parikṣipta) *adj.* thrown out over the protecting wall of the inner part of the city येन चान्तःपुरारक्षपरिक्षिप्तेन लीलया। वप्रप्रातकारपरिखाः शतकृत्वो विलङ्घिताः। सोऽयम् ... पादो मे BṛKathāŚloSaṁ.20.63.

अन्तःपुरालय (antaḥpurālaya) *adj.* (used as noun) (one who is an) inmate in the harem (*lit.* having harem as the abode) परस्परस्य कार्याणि ज्ञात्वा चान्तःपुरालयाः। एककार्यास्ततः कुर्युः KāmSū. 300. 20 (5. 6)

अन्तःपुरालय (antaḥpurālaya) *m.* house of the harem इत्युक्त्वा प्रययौ स्त्रीभी रावणोऽन्तःपुरालयम् AdhyāRā. v. 2. 43.

अन्तःपुरावचर (antaḥpurāvacara) *m.* guardian of the harem स राजा ... सकञ्चुकैर्वेत्रदण्डपाणिभिरन्तःपुरावचरैः ... तद्वनमनुविचचार JātaMā. 185. 24 (28.29(7))

अन्तःपुरावली (antaḥpurāvalī) *f.* row or series of harems नानारत्नमयीं हेमहर्म्यामन्तःपुरावलीम्। दिव्यामदर्शयत्तस्या दर्पान्धो दशकन्धरः RāmāMañ. 152.9.

अन्तःपुरावृता (antaḥpurāvṛtā) *adj.* (*f.*) surrounded by the inmates in the harem दशास्यभवने मासान्बहूनन्तःपुरावृता। स्थिता (वैदेही) PadmP. (Ra.) 104. 65.

अन्तःपुराश्रय (antaḥpurāśraya) *m.* resort in the harem नादृष्ट्वा विहितं मन्ये प्राहेत्यन्तःपुराश्रयात् BṛKathāMañ. i. 2. 161.

अन्तःपुराश्रय (antaḥpurāśraya) *adj.* (used as noun) (one) who is staying in the harem ततो मासद्वये जाते विज्ञायान्तःपुराश्रयैः। क्रुद्धो मानसवेगस्तमाययौ युद्धदुर्मदः BṛKathāMañ. xiii. 1. 119.

अन्तःपुराश्रित (antaḥpurāśrita) *adj.* (used as noun) (one who is a) resident of the harem स्यादन्तर्वेशिकश्चावरोधिकोऽन्तःपुराश्रिते ŚabdaRaSaK. 46. 3.

अन्तःपुरिक (antaḥpur-ika) *m.* [SiddhaHe. vi. 3. 140] **A** inmate in the harem अयम् ... अस्मत्प्रार्थनाम् अन्तःपुरेभ्यो(v.l. अन्तःपुरिकेभ्यो) निवेदयेत् Śāk. 2. 18 (9); **B** superintendent of the harem, chamberlain राजराज्ञीयुवराज°... °अंतःपुरिकदूत° ... °पुरुषानाज्ञापयति EI. xiv. 198. 12; गोविन्दचंद्रदेवः ... राजराज्ञीयुवराज°... °अन्तःपुरि[क*]°...°पुरुषान् समाज्ञापयति EI. iv. 102. 14; iv. 105. 13; xviii. 221. 16; xviii. 226. 15; iv. 110. 11; iv. 101. 15; xix. 293. 12; xiii. 297. 13; iv. 112. 13; iv. 114. 17; iv. 113. 15; iv. 115. 17; v. 116. 13; श्रीवत्सराजदेय(व): ... अंतःपुरिकदूत°...°गोकुलाधिकारिभूभशान् (Read °कारिपुरुषान्) वा(बो)धयति EI. iv. 132. 15; विजयचन्द्रदेवः ... °अन्तःपुरि[क] [दू]त° ... °गोकुलाधिकारिपुरु[षा] ना[ज्ञा]पयति EI. iv. 119. 15; iv. 121. 20; iv. 122. 19.

अन्तःपुरिक (antaḥpur-ika) *adj.* [*f.* - ā] **1A** (inmate) belonging to the harem अन्तःपुरिका दासी किमपि क्रेतुमागता BṛKathāŚloSaṁ. 26. 28; यथेश्वराणां परभवनप्रवेशो नास्ति तथान्तःपुरिकाणां नागरकाणां चान्तःपुरप्रवेशः JayaMa. 296. 2 (*on* 5. 6); (अन्तःपुरहिते रता) अन्तःपुरिके बाह्ये च वर्गे अन्तःपुराय हितं कौशल्यसंपादनम् AbhinBhā. iii. 254. 17 (*on* 24. 35); **1B** (lady) belonging to the harem अन्तःपुरालया अन्तःपुरिकाः JayaMa. 301. 7 (*on* 5. 6); तस्मिन्नहनि देवोऽपि सहान्तःपुरिकैर्जनैः। अनुभूतज(?°य ज)लक्रीडाम् BhaviP. 126A. 10 (i. 73. 17); किमेतत् कस्याश्चिदपि हस्तादादाय सानन्दम् आलोकयत्यन्तःपुरिको जनः PrasaRā. 1. 37 (2); **2** situated in the inner part of the city गृहैरिवान्तःपुरिकैः .... स्थित्वा प्रयातासि जयाय नः ... विप्रवरैः कृताशीः DvyāśraKā. 16. 70 (comm. अन्तःपुरिकैः पुरस्यान्तर्नगरमध्यभागे भवैर्गृहैरिव)

अन्तःपुरिका (antaḥpur-ikā) *f.* **A** lady or woman in the harem पत्तननगरखर्वटयोषितामीश्वरभवने सहान्तःपुरिकाभिः प्रायेण क्रीडा KāmSū. 290. 12 (5. 5); 290. 16 (5. 5); योषावेषांश्च नागरकान्प्रायेणान्तःपुरिकाः परिचारिकाभिः सह प्रवेशयन्ति KāmSū. 297. 18 (5. 6); अयम् ... अस्मत्प्रार्थनामन्तःपुरेभ्यो (v.l. °पुरिकाभ्यो) निवेदयेत् Śāk. 2. 18 (9); राज्यभारम् ... समर्प्याप्सरःप्रतिरूपाभिरन्तःपुरिकाभी रममाणः ... कुरु शरीरलाभम् DaśKuC. 134. 1; प्रकटितसंभ्रमाभिरन्तःपुरिकाभिराहूयाहूय गाढमाश्लिष्यमाणस्य ... पञ्चवर्षाणि तस्यान्तःपुरेऽतिचक्रमुः TilaMañ. 78. 15; ननु च यथा राज्ञो वृत्तं तथान्तःपुरिकाणामपि वक्तव्यमित्याह JayaMa. 251. 11 (*on* 4. 3); अन्तःपुरिका अन्तःपुरस्त्रियः JayaMa. 290. 15 (*on* 5. 5); विज्ञाय चान्तःपुरिकाः पश्चाच्च परिचारिकाः BhāvPra. (Śā.) 289. 16 (10); **B** king's wife, queen अन्तःपुरिका वा प्रयोज्यया सह स्वचेटिकासंप्रेषणेन प्रीतिं कुर्यात् KāmSū. 292. 1 (5. 5); अन्तःपुरिका कुर्यात्सह वा प्रीतिं प्रयोज्याभिः KandaCū. v. 5. 23; v. 5. 13; **C** housewife रूपवतीर्जनपदयोषितः प्रीत्यपदेशेन मासं मासार्धं वातिवासयन्त्यन्तःपुरिका वैदर्भाणाम् KāmSū. 294. 23 (5. 5); **D** female attendant in the harem अन्तःपुरिकाकरतलपरंपरासंचार्यमाणमूर्तिः ... मङ्गलप्रदीप इव मे शोकान्धकारमुन्मूलयिष्यति चक्षुषोः Kād. 62. 20; (स्वचेटिकासंप्रेषणेन) चेटिका त्वीश्वरप्रयुक्तान्तःपुरिका JayaMa. 292. 19 (*on* 5. 5) [ŚabdaRa. (Vā.) 2628 gives *antaḥpurikā* in the sense of *antaḥpurāṅganā*]

अन्तःपुरिकाजन (antaḥpurikā-jana) *m.* women-folk belonging to the harem, inmates in the harem अन्तःपुरिकाजनस्य राजकुमाराणां च ... संमानपरंपरतया क्लेशितोऽहम् Tantrākhyā. 85. 6; PañcT. 2. 79 (25) (257. 6); Pañcā. 169. 8; नृपतिः ... अन्तःपुरिकाजनेन ... अनुगम्यमानः ... उत्सवमकारयत् Kād. 74. 7; प्राजापत्या अपि पराजयन्तेऽन्तःपुरिकाजनस्य रूपम् TilaMañ. 268. 5; अथाजगाम तं देशं नाम्ना तालध्वजो नृपः। ... परिवृतः ... अन्तःपुरिकाजनैः BhaviP. 613B. 26 (iv. 3. 63); ऋत्विक्पुरोहिताचार्यैः सहान्तःपुरिकाजनैः। महिष्या सह यत्र स्यात् त्र्यश्रोऽसौ रङ्गमण्टपः BhāvPra. (Śā.) 295. 14 (10); कोसलेश्वरस्य सावरोधवधूजनस्य संभावनार्थमन्तःपुरिकाजनमप्यन्वगुपस्थापय JānaPa. 4. 69 (6)

अन्तःपुरिकादि (antaḥpurikādi) *adj.* **A** queen etc. रिरंसुमन्तःपुरिकादिलोकम् DvyāśraKā. 16. 72 (comm. राज्ञ्यः); **B** attendant of the harem etc. मन्व्यन्तःपुरिकादीनां परस्परविग्रहणम्। नावर्णयत् RājTa. (Ka.) 8. 3274.

अन्तःपुरिकालक (antaḥpurikālaka) *m., n.* lock of hair of the woman in the harem यस्य च ... अन्तःपुरिकालकेषु भङ्गो नूपुरेषु मुखरता ... अभूत् Kād.6.16.

अन्तःपुरिकावृत्त (antaḥpurikā-vṛtta) *n.* conduct or behaviour of a housewife एवं परस्त्रियः प्रकुर्वीत। इत्यन्तःपुरिकावृत्तम् KāmSū. 302. 2 (5.6);

JayaMa. 302. 23 (*on* 5. 6); उभयथाप्यन्तःपुरिकावृत्तमुच्यते JayaMa. 296. 3 (*on* 5. 6); 301. 12 (*on* 5. 6)

अन्तःपुरिकासंघ (antaḥpurikā-saṅgha) *m.* group of wives एकं चारित्रखण्डनाख्यं कार्यं परस्परस्यार्पयति योऽन्तःपुरिकासंघः JayaMa. 301. 11 (*on* 5.6)

अन्तःपुरी (antaḥpurī) *f.* **A** inmate or woman in the harem तस्य पञ्चशतान्यन्तःपुरीणां सुतनुश्रियाम् PārśvC. 6. 1058; ते घाताः शिरीषकोषादपि कोमलेष्वन्तःपुरीणामङ्गेषु लेगुः PrabaK. 10. 15; हाहाकारं कुर्वन्त्योऽन्तःपुर्यो बहिर्निर्गताः KathāK. 87. 19; **B** queen सर्वासामन्तःपुरीणां मध्येऽग्रमहिषी जाता KathāK. 32. 13; सा पश्चिमा शुकी अपि संसारं परिभ्रम्य हेमप्रभराज्ञो रतिनामा अन्तःपुरी जाता KathāK. 34. 13.

अन्तःपुरीकृत (antaḥpurī-kṛta) *adj.* (non-harem) rendered as or turned into the harem देवेन ... अतीव रमणीयोऽयं गिरिरन्तःपुरीकृतः ŚivaP. vii (1). 24. 7 (528B. 16)

अन्तःपुरीगण (antaḥpurī-gaṇa) *m.* group of women in the harem आलोक्यान्तःपुरीगणम्। रचितानेकरूपेव मन्यते स्म शची जनैः PāṇḍaC. 5. 489.

अन्तःपुरीजन (antaḥpurī-jana) *m.* women - folk in the harem सर्वोऽप्यन्तःपुरीजनः। तस्थावधोमुखीभूय PārśvC. 7. 405; 1. 760; शब्देन महता धर्मलाभितोऽन्तःपुरीजनः SamarāSam. 6. 339; ततः प्रकाश्य सर्वत्र वर्धापनमकार्यत। नदन्मङ्गलवादित्रं नृत्तमन्तःपुरीजनैः SamarāSam. 7. 169; अन्तःपुरीजनः सर्वोऽपि तां ननाम KathāK. 19. 11.

अन्तःपुरीय (antaḥpurīya-) *denom.* [Vār. 1 *on* P. iii. 1. 10] **1A** to behave as if being in the harem समरान्तरेऽसावन्तःपुरीयति विचित्रचरित्रचुञ्चुः KāvyPra. 570. 1; अन्तःपुरीयसि रणेषु सुतीयसि त्वम् SāhiDa. 510. 1; **1B** to treat or turn into the harem अन्तःपुरीयति वनं यवनावनिवल्लभः Ekāva. 8. 2 (84) (202. 15); **2** verbal root *antaḥpurīya-* स्वान्तेऽन्तःपुर इवाचरतीत्यर्थेऽन्तःपुरीयतीत्यधिकरणक्यचि ... वाचकलुप्ता द्रष्टव्या (उपमा) CitraMī. 26. 17; AlaṅkāKau. (Vi.) 118. 12.

अन्तःपुरीयोग्या (antaḥpurī-yogyā) *adj.* (*f.*) befitting or suitable for the inmates or women in the harem भूषणावली:। आकृष्यान्तःपुरीयोग्या दायकेभ्यो नियोजय SamarāSam. 9. 221.

अन्तःपुरीयौवनरस (antaḥpurī-yauvanarasa) *m.* essence of youth of the inmates or women in the harem गोविन्दचन्द्रो नाम राजा। अन्तःपुरीयौवनरसपरिमलग्राही PrabaK. 54. 22.

अन्तःपुरीवर्ग (antaḥpurī-varga) *m.* group of the inmates or women in the harem प्राप्तः स्वनगरीं राजा ... मुदितोऽन्तःपुरीवर्गः SamarāSam. 7. 183; 9. 218.

अन्तःपुरीवर्गसहित (antaḥpurīvarga-sahita) *adj.* accompanied by the group of inmates or women in the harem अन्तःपुरीवर्गसहितो वन्दनाय चचाल राजा KathāK. 68. 26.

अन्तःपुरुष (antaḥ-puruṣa) *m.* inner person, i. e. soul यः कर्ता सोऽयं वै भूतात्मा। करणैः कारयितान्तःपुरुषः MaiU. 3. 3; मूर्धान्तःपुरुषस्यास्य दशहोता निगद्यते LakṣmīT. 29. 20; सर्वेषां पुरुषाणामन्तःपुरुषः स आत्मा स विज्ञेयः TripuTāU. 5. 1; परो दिवो ज्योतिः षष्ठस्तस्यैव सर्वत्र दीप्यमानत्वं निरूप्य तदेवान्तःपुरुषः उपसंहरति AṇuBh. 44. 12 (*on* i. 1. 23)

अन्तःपुरेक्षक (antaḥpurekṣaka) *m.* superintendent of the harem, chamberlain सुप्तकामोपमाः शुद्धाः पुरुषाः कृतबुद्धयः। अन्तःपुरेक्षकाः कार्या नृपेण शुचियोनयः Mānaso. ii. 2. 147.

अन्तःपुरेवासा (antaḥpure-vāsā) *adj.* (*f.*) resident of the harem क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चास्म्यहम् PariPar. 3. 240.

अन्तःपुरेश्वरी (antaḥpureśvarī) *adj.* (*f.*) chief of, i. e. foremost among the queens ददर्श ... इष्टामन्तःपुरेश्वरीम्। कपिर्मन्दोदरीम् Rāmā. v. 8. 48.

अन्तःपुरैकदेश (antaḥpuraikadeśa) *m.* one side or corner of the harem दृष्टं च तेनान्तःपुरैकदेशे ... सुवर्णसूत्रम् Tantrākhyā. 20. 9.

अन्तःपुरोचित (antaḥpurocita) *adj.* befitting or suitable for the harem आरामः स्यादुपवनं कृत्रिमं वरमेव यत्। स्यादेतदेव प्रमदवनमन्तःपुरोचितम् AgniP. 362. 12.

अन्तःपुरोत्तम (antaḥpurottama) *n.* best or excellent harem अदृश्यीभूय गत्वा तत्तस्या अन्तःपुरोत्तमम्। समाविशद् भीमभटः KathāSaSāg. xii. 7. 231.

अन्तःपुरोत्पन्न (antaḥpurotpanna) *adj.* produced in the harem यद्रत्नमन्तःपुरे उत्पद्यते तस्य कः प्रभुः। अन्तःपुरोत्पन्नस्य किं वाच्यं यद्देशमध्येऽप्युत्पद्यते रत्नं तद्राजा यथेच्छं विनियुङ्क्ते ViViTīKa. 67. 28.

अन्तःपुरोदर (antaḥpurodara) *n.* interior or inside of the harem स चण्डकेतुरविशद्विलेनान्तःपुरोदरम् BṛKathāMañ. ix. 1. 262; अत्रान्तरे नरपतेः सहसान्तःपुरोदरे। उदतिष्ठत् तस्मिन् करुणो रोदनध्वनिः BṛKathāMañ. xiii. 1. 66; एकामपश्यदायान्तीं दासीमन्तःपुरोदरात् PāṇḍaC. 2. 208.

अन्तःपुरोदरगत (antaḥpurodara-gata) *adj.* being in the interior of the harem नक्तंचरस्त्रियः। अन्तःपुरोदरगतं गत्वा रावणमूचिरे RāmāMañ. 265. 14.

अन्तःपुरोद्भिन्ना (antaḥpurodbhinnā) *adj.* (*f.*) dug up from the harem दीपिकासंबाधे गृहीतदीपिकानां समूहे। तद्वेषधारिणः। सुरङ्गया वा अन्तःपुरोद्भिन्नया। प्रवेशनिर्हारौ JayaMa. 300. 11 (*on* 5. 6)

अन्तःपुरोद्यान (antaḥpurodyāna) *n.* garden adjacent to the harem अन्तःपुरोद्यानादुदैरत ... धूमोद्गमः DaśKuC. 76. 11; चित्रलेखा ...। ततश्चान्तःपुरोद्याने प्राद्युम्निर्ददृशे तया ŚivaP. ii (5). 52. 52 (285A. 15)

अन्तःपुरोपचार (antaḥpuropacāra) *m.* etiquette of the harem, i. e. royal etiquette कृतशौचा तु या नारी सा बाह्याभ्यन्तरा स्मृता। अन्तःपुरोपचारे तु कुलजा कन्यकापि वा NāṭyaŚā. 22. 154.

अन्तःपुरोपवन (antaḥpuropavana) *n.* grove adjacent to the harem स्वस्मिन्नेवान्तःपुरोपवने स्वाग्रमहिष्यैव संपाद्यः किलायमर्थः DaśKuC. 76. 6; अहमपि ... अन्तःपुरोपवनमव्रजम् TilaMañ. 369. 10.

अन्तःपुष्प (antaḥ-puṣpa) *n.* **1** flower (placed) in the middle (of hair) अङ्गं चन्दनपाण्डु ...। अन्तःपुष्पसुगन्धिराजिकबरी सर्वाङ्गलग्नाम्बरं कान्तानां कमनीयतां विदधते ग्रीष्मेऽपराह्णागमे AmaŚ. 124; **2** menstrual discharge or menses (before it begins to flow regularly every month) वर्षद्वादशकादूर्ध्वं यदि पुष्पं बहिर्न हि अन्तःपुष्पं भवत्येव पनसोदुम्बरादिवत् VīraMi. (Śuddhi.) 10.8.

अन्तःपूजा (antaḥ-pūjā) *f.* inward or silent worship, pw.; MW.

अन्तःपूति (antaḥ-pūti) *adj.* (bad monk) rotten inside अन्तःपूतीभाव इति यथापीहैको दुःशीलो भवति पापधर्मा अन्तःपूतिरवस्रुतः ... शङ्खस्वरसमाचारः GiMs. iii (1). 50.7; अन्तपूति (v. l. अन्तःपूतिः DBHS.) अवस्रुतः MahāVyu. 278. 15 [DBHS.]

अन्तःपूतीभाव (antaḥpūtī-bhāva) *m.* the state of being (a bad monk) rotten inside पश्यसि त्वं भिक्षो ... महान्तं दारुस्कन्धमुह्यमानम्। ... सः ... नान्तःपूतीभावं गमिष्यति GiMs. iii (1). 49. 3; iii (1). 49. 6; iii (1). 50. 6 [DBHS.]

अन्तःपूय (antaḥ-pūya) *adj.* having pus inside, ulcerous अन्तःपूयेष्ववक्त्रेषु ... रोगेषु भेदनं प्राप्तमुच्यते SuśruS. iv. 1. 34; BhāvPra. (Bhā.) 8 (47). 47.

अन्तःपूर्ण (antaḥ-pūrṇa) *adj.* **A** complete within, inwardly content यतिः ... अन्तःपूर्णो बहिःपूर्णः पूर्णकुम्भ इवार्णवे MaitreU. 2. 27; VarāU. 4. 18; SarvaVeSāSam. 966; **B** filled inside, inwardly full, MaitreU. 2. 27; VarāU. 4. 18; SarvaVeSāSam. 966; काञ्चनचूर्णेनान्तःपूर्णमिव लक्ष्यते यच्च। ... तन्मरकतं महागुणमिति रत्नविदां मनोवृत्तिः YuktiKa. 129. 6.

अन्तःपूर्व (antaḥ-pūrva) *adj.* having the word *antar* as prior (member) अन्तःपूर्वात्तदर्थाट्ठञ् CāndraVyā. iii. 3. 24; ŚākaṭāVyā. iii. 1. 127; अन्तःपूर्वादिकण् SiddhaHe. vi. 3.137.

अन्तःपूर्वपद (antaḥ-pūrvapada) *adj.* having the word *antar* as prior (member) अन्तःपूर्वपदाट् ठञ् P. iv. 3. 60; अन्तःपूर्वपदात्तदर्थप्रधानात् भवे ठञ् भवति CāndraVṛ. *on* iii. 3. 24.

अन्तःपूर्वाश्रकस्तम्भ (antaḥpūrvāśraka-stambha) *adj.* having the pillars with eastward corners, i. e. angles (bent) inside कुड्यकम्। अन्तःपूर्वाश्रकस्तम्भमन्तर्लीनमलिन्दकम् ... एतत्पद्मवसन्तकम् ĪśānŚiPa. ii. 23. 136.

अन्तःपृष्ठम् (antaḥpṛṣṭham) *adv.* in the centre or middle (portion) of the back दक्षिणावर्तः ...। अन्तःपृष्ठं नाभिसमो बह्वायुः पुत्रवर्धनः। राजपत्न्याः SkandP. iv. 37. 136 (comm. पृष्ठमध्ये)

अन्तःपेय (antaḥ-péya) *n.* [AltGr. I. 335; II. 1. 126; DEBRU. 828] act of drinking up, act of sipping in भोजा जिग्युरन्तःपेयं सुराया: ṚV. x. 107.9.

अन्तःप्रकटितप्रीति (antaḥprakaṭita-prīti) *adj.* who has displayed or exhibited the love at the heart दृष्ट्वा च तां (मुनिकन्यकाम्) तथाविधामतिरेकमन्तःप्रकटितप्रीतिमुत्पन्नदृढतरसौहृदोऽहम् ... अवदम् TilaMañ. 257. 22.

अन्तःप्रकर्तनभय (antaḥprakartana-bhaya) *n.* fear of being cut in the middle वीरैः प्रकाममभिमुक्तपत्रिणां नीरन्ध्रमम्बरतले प्रसर्पताम्। अन्तःप्रकर्तनभयादिव क्षमः क्षेप्तुं न तीव्रकिरणोऽप्यभूत्करान् HammīMaKā. 12. 38.

अन्तःप्रकल्पित (antaḥ-prakalpita) *adj.* assumed in the mind न च संसर्गविच्छेदनिर्भासोऽन्तःप्रकल्पितः ŚlokaVār. 7. 24 (852. 6)

अन्तःप्रकाश (antaḥ-prakāśa) *adj.* **A** manifesting inward light, i. e. having sensation पश्वादयः ... अज्ञाने ज्ञानमानिनः। अहंकृताः ... अन्तःप्रकाशास्ते सर्वे आवृताश्च परस्परम् ViṣṇuP. i. 5. 11; MārkP. 47. 21; BrahmāṇḍP. i. 5. 39; PadmP. v. 3. 58; ŚivaP. vii. 12. 7 (514A. 8); **Bi** having light inside सर्वतस्तमसा

चैव दीपः कुम्भवदावृतः। बहिरन्तःप्रकाशश्च शुद्धो निःसंज्ञ एव च VāyuP. i. 6. 36; **Bii** having illumination within मयैवैताः स्फुरन्तीह विचित्रेन्द्रियवृत्तयः। तेजसान्तःप्रकाशेन यथाग्निकणपङ्क्तयः SaṁnyāU. 2. 23; YogVā. v. 34. 20; **C** having enlightenment within कामस्य क्रोधस्य सहते च यः। तौ जेतुं वर्ष्मविरहात्स सुखं चिरमश्नुते। अन्तर्निष्ठोऽन्तःप्रकाशोऽन्तःसुखोऽन्तोरतिर्लभेत् ... अक्षयं ब्रह्म GaṇeP. ii. 141. 23.

अन्तःप्रकाश (antaḥ-prakāśa) *m.* enlightenment within स्वयंभुवः ... अन्तःप्रकाशमध्यासितवन्तम् ... परमात्मानमुपेयुषौ गुरुणापि प्रतिपन्नगुरुभावस्य ... भगवतः सिद्धपरमेष्ठिनोऽष्टतमीमिष्टिं करोमि YaśasCam. ii. 374. 23; यथा सूर्यवपुर्भूत्वा प्रकाशाय चरेद्धरिः। सर्वेषां जगतामेव हरिरालोकहेतवे। तथैवान्तःप्रकाशाय पुराणावयवो हरिः। विचरेत् PadmP. i. 61. 61.

अन्तःप्रकाशिका (antaḥ-prakāśikā) *adj. (f.)* illuminating the mind पूतात्मानो ह्यकल्मषाः। विशन्ति ... भास्करीं तैजसीं कलाम्। ... वायुमार्गस्थिता व्योम्नि द्वितीयान्तःप्रकाशिका BhaviP. 216A. 14 (i. 144. 13)

अन्तःप्रकुपित (antaḥ-prakupita) *adj.* disturbed or disordered inside (the body) अन्तःप्रकुपिता दोषा विसर्पन्त्यन्तराश्रये। बहिर्बहिःप्रकुपिताः सर्वत्रोभयसंश्रिताः CaraS. vi. 21. 25 (1941 Ed.)

अन्तःप्रकृति (antaḥ-prakṛti) *f.* (pl.) **1A** members or constituting elements inside यदा बाह्याः प्रकृतयोऽन्तःप्रकृतयो वा प्रत्येकशो युगपद्वा प्रकुप्यन्ति। तद्व्यसनं प्रदोष इति मन्तव्यम् Tantrākhyā. 17. 20; PañcT. 1. 59 (9) (62. 5); Pañcā. 34. 8; **1B** ministry or body of ministers of a king अणुरप्युपहन्ति विग्रहः प्रभुमन्तःप्रकृतिप्रकोपजः। अखिलं हि हिनस्ति भूधरं तरुशाखान्तनिघर्षजोऽनलः Kirātā. 2. 51 (comm. अन्तरङ्गामात्याद्यपरागसमुत्थः); SūktiRa. 105. 5; **2A** one's own class of people, internal relation अन्तःप्रकृतिजः कोपो विघाताय प्रभोर्मतः MahāP. 35. 18 (F. N. स्ववर्गे); **2B** natural within को नामान्तःप्रकृतिकुटिलो दुर्गतिं नाभियाति SubhāRaK. 38. 29; **3** internal nature or constitution (of a man), cf. **अन्तःप्रकृतिक्षत1** [heart or soul, PW.; MW.; Apte; internal dissension or disaffection, Apte]

अन्तःप्रकृतिक्षत (antaḥprakṛti-kṣata) *n.* **1** disappearance, i. e. loss of internal nature or constitution (of a man) (असौ) तत्रैव चेतोनयनेन्द्रियेषु स्थितेषु दूतेष्विव लोभितेषु। जातेषु चान्तःप्रकृतिक्षतेषु देहावशेषेण कथंचिदस्थात् RāghPāṇ. (Dha.) 5. 14 (comm. अन्तरङ्गस्वभावनाशेषु); **2** wound inside the body, RāghPāṇ. (Dha.) 5. 14 (comm. अन्तः प्रकृतौ क्षतेषु जातेषु)

अन्तःप्रकृतिसंक्षोभ (antaḥprakṛti-saṅkṣobha) *m.* **1** disorder in the internal nature अन्तःप्रकृतिसंक्षोभं मूलोद्धर्तं च कर्मणाम्। योगशक्त्या स योगीन्द्रो विजिगीषुरिवातनोत् MahāP. 20. 241; **2** dissension in the ministry or the body of ministers, MahāP. 20. 241.

अन्तःप्रकोप (antaḥ-prakopa) *m.* **A** inner anger or wrath राक्षसास्ते अन्तःप्रकोपात्परिवृत्तनेत्राः केचित् ... निपेतुरुर्व्यां तु सहस्रकोट्या VarāṅgaC. 17. 60; **B** internal dissension or disturbance एषां हि सन्तोऽन्यतमप्रकोपमन्तःप्रकोपं समुपादिशन्ति NītiSā. 16. 20.

अन्तःप्रकोपदहन (antaḥprakopa-dahana) *m.* fire in the form of inner anger or wrath दितिजाधिपेषु अन्तःप्रकोपदहनोद्धतहेतिदाहभीत्येव कण्ठविकचोत्पलमालिकासु(?केषु)। ... पलायनपरायणतां गतेषु HarVi. 35. 4.

अन्तःप्रकोपन (antaḥ-prakopana) *n.* internal dissension or revolt संधाय युवराजेन यदि वा मुख्यमन्त्रिणा। अन्तःप्रकोपनं कार्यमभियोक्तुः स्थिरात्मनः Hitopa. 3. 91.

अन्तःप्रकोपरहित (antaḥprakopa-rahita) *adj.* free from internal dissension or revolt शुद्धान्तः ... जयी भवेत्। शुद्धान्तः अन्तःप्रकोपरहितः VīraMi. (Rājanīti.) 281. 16.

अन्तःप्रक्षिप्त (antaḥ-prakṣipta) *adj.* poured inside (the crucible) वह्नौ धूमायमानेऽन्तःप्रक्षिप्तरसधूमतः। स्वर्णाद्यापादनं लोहे धूमवेधः स ईरितः RasRaSa. 8. 83.

अन्तःप्रगुणित (antaḥ-praguṇita) *adj.* which is made even or straight inside, i. e. properly arranged inside मध्ये च तत्रेदमन्तःप्रगुणितावस्थानतल्पं माणिक्यभवनमास्ते UdaySuKa. 134. 25.

अन्तःप्रचलित (antaḥ-pracalita) *adj.* **A** moving about in the sky जलधरैः ... जलधिभिरिवान्तःप्रचलितैः ... धरा धारापातैः ... भिद्यत इव Mṛcch. 5. 22 (comm. अन्तः गगनमध्ये) (*but* inwardly moved, MW.); **B** agitated within, Mṛcch. 5. 22.

अन्तःप्रज्ञ (antaḥ-prajña) *adj.* who cognises internal objects, conscious within सोऽयमात्मा चतुष्पात् ... स्वप्नस्थानोऽन्तःप्रज्ञः ... तैजसो द्वितीयः पादः MāṇḍūU. 4; NṛsiṁPūTāU. 4. 1 (223. 7); नान्तःप्रज्ञं न बहिःप्रज्ञम् ... न प्रज्ञं नाप्रज्ञम्। ... चतुर्थं मन्यन्ते MāṇḍūU. 7; NṛsiṁPūTāU. 4. 1 (223. 11); RāmoTāU. 402. 3 (3. 0); अन्तःप्रज्ञं बहिःप्रज्ञं घनप्रज्ञमुदाहृतम्। हृत्कण्ठतालुकं चेति BṛParāSm. 3. 14; बहिष्प्रज्ञो विभुर्विश्वो ह्यन्तःप्रज्ञस्तु तैजसः GauḍKā. 1. 1; नान्तःप्रज्ञो नो बहिःप्रज्ञको वा ... प्रत्यगेवाहमस्मि SarvaVeSāSaṁ. 840; पुरुषम् ... नान्तःप्रज्ञं न बहिःप्रज्ञं न स्थूलम् ... इति य एवं वेद NāraPaU. 9. 20; सोऽयमात्मा ... नान्तःप्रज्ञो न बहिःप्रज्ञः SubāU. 5; परमेश्वरः ... नान्तःप्रज्ञो बहिःप्रज्ञो न चोभयगतस्तथा LiṅgaP. i. 86. 97 [internally wise, knowing one's self, PW.; MW.; knowing oneself, with an enlightened soul, Apte]

अन्तःप्रज्वलत् (antaḥ-prajvalat) *adj.* burning inside उदधिः ... अन्तःप्रज्वलदौर्वदाहसततात्र्यस्तोऽभविष्यन्न चेत् ŚrīKaC. 1. 49.

अन्तःप्रज्वलित (antaḥ-prajvalita) *adj.* burning within अन्तःप्रज्वलितस्य कामशिखिनो दाहार्जितैर्भस्मभिः ... तनोः पाण्डुत्वमुन्मीलति SubhāRaK. 18. 14.

अन्तःप्रज्वलिताग्नि (antaḥprajvalitāgni) *m.* fire burning inside संदंशेन गृहीत्वान्तःप्रज्वलिताग्निमध्यमुपनीय ... ऊर्ध्वं वर्धयेत् RaseCin. 8. 32 (90. 17)

अन्तःप्रणव (antaḥ-praṇava) *m.* (inarticulate) sacred syllable '*om*' (ringing) within अन्तर्बहिश्चोभयात्मकत्वात्त्रिविधो ब्रह्मप्रणवः। अन्तःप्रणवो व्यावहारिकप्रणवः NāraPaU. 8. 1.

अन्तःप्रणवनाद (antaḥpraṇava-nāda) *m.* sound of the (inarticulate) sacred syllable '*om*' (ringing) within अन्तःप्रणवनादाख्यो हंसः प्रत्ययबोधकः PāśuBraU. 2. 3.

अन्तःप्रतप्त (antaḥ-pratapta) *adj.* heated inwards अन्तःप्रतप्तमरुसैकतदह्यमानमूलस्य चम्पकतरोः क्व विकासचिन्ता ŚārṅgaPa. 1002; Subhāṣi. 802.

अन्तःप्रतिक्रिया (antaḥ-pratikriyā) *f.* internal, i. e. oral treatment or remedy द्विविधा प्रतिक्रिया चैषां भवति अन्तःप्रतिक्रिया बाह्यप्रतिक्रिया च Hastyāyur. 120. 14 (1. 17)

अन्तःप्रतिबिम्बित (antaḥ-pratibimbita) *adj.* **A** reflected inside असौ हिरण्यवर्णासु तास्वन्तःप्रतिबिम्बितः ŚāliC. 2. 133; पौराः शुक्रदिने भान्ति यत्रान्तःप्रतिबिम्बिताः। राज्ञेव निकटं नीताः RājTa. (Śrī.) 1(7). 260; **B** reflected, i. e. existing within चराचरं जगत्सर्वं यस्यान्तःप्रतिबिम्बितम्। तस्मै युगादिदेवाय ... नमः KumāPraPra. 40. 12.

अन्तःप्रतिभास (antaḥ-pratibhāsa) *m.* flashing in the mind (उत्प्रेक्षा वस्तुसाम्येऽपि तात्पर्यगोचरो मतः) तात्पर्यं पदार्थव्यतिरिक्तवृत्ति वाक्यार्थजीवितभूतं वस्त्वन्तरमेव गोचरो विषयस्तद्विदामन्तःप्रतिभासः VakroJī. 199. 3.

अन्तःप्रतिष्ठ (antaḥ-pratiṣṭha) *adj.* **A** existing or abiding within न केवलमन्तःप्रतिष्ठं पुरुषमपीत्यपेरर्थः Bhām. 190. 16 (*on* i. 2. 26); **B** abiding, i. e. hiding inside अन्तःप्रतिष्ठशशकवीच्छ(क्ष?)कजनावेष्ट्यमानकण्ठीरवः ...। बभूव महान् ... मृगयासंरम्भः UdaySuKa. 44. 3.

अन्तःप्रतिष्ठत्व (antaḥpratiṣṭha-tva) *n.* the state of existing or abiding within अन्तःप्रतिष्ठत्वं माध्यस्थ्यं तेन साक्षित्वं लक्षयति Bhām. 191. 19 (*on* i. 2. 28); अन्तःप्रतिष्ठत्वेन सह समुच्चयः सूत्रगतापिशब्दार्थः VedāntKa. 146. 14 (*on* i. 2. 26)

अन्तःप्रतिष्ठत्वमात्र (antaḥpratiṣṭhatva-mātra) *n.* mere existence or abidance within अन्तःप्रतिष्ठत्वमात्रं हि परस्यापि संभवति ŚrutaPra. iB. 343. 23 (*on* i. 2. 27)

अन्तःप्रतिष्ठान (antaḥ-pratiṣṭhāna) *n.* existence or abidance within शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिष्ठानाच्च न BrahmSū. i. 2. 26; Bhām. 189. 17 (*on* i. 2. 24); न परमेश्वरो वैश्वानरो भवितुमर्हति। कुतः। शब्दादिभ्योऽन्तःप्रतिष्ठानाच्च BrahmSūBh. (Śaṅ.) 134. 5 (*on* i. 2. 26); अन्तःप्रतिष्ठानं जाठरापरिग्रहे व्याख्याय ... आह PrakaVi. 213. 25; (वैश्वानरस्य) पाचकत्वेनान्तःप्रतिष्ठानं च प्रतीयते BrahmSūBh. (Ma.) 13A. 9 (*on* i. 2. 26); वैश्वानरपुरुषस्य ... मूर्धादिचिबुकान्तास्तेष्वन्तःप्रतिष्ठानात् पुरुषेऽन्तःप्रतिष्ठितत्वम् VedāntKa. 147. 2 (*on* i. 2. 26); अग्निशब्दनिर्देशसहितम् अन्तःप्रतिष्ठानं विवक्षितम् ŚrutaPra. iB. 343. 22 (*on* i. 2. 27); (नेह वैश्वानरशब्देन परमात्मा वक्तुं शक्यः) अन्तःप्रतिष्ठानाच्च, विशेषतः औदर्याग्नेर्लिङ्गात् VedāntKau. 72. 19 (*on* i. 2. 27); विरुद्धधर्माः शब्दादयोऽन्तःप्रतिष्ठानं च AṇuBh. 69. 13 (*on* i. 2. 26); तस्य ... पुरुषेऽन्तःप्रतिष्ठितं वेदेत्यन्तःप्रतिष्ठानाच्च GoviBh. 38. 116 (*on* i. 2. 27) [residence in the interior, MW.; Apte]

अन्तःप्रतिष्ठानमात्र (antaḥpratiṣṭhāna-mātra) *n.* mere existence or abidance within अत एव पुरुषमपि चैनमधीयत इति सूत्रखण्डं नान्तःप्रतिष्ठानमात्रपरिहारपरम् ŚrutaPra. iB. 345. 9 (*on* i. 2. 27)

अन्तःप्रतिष्ठानश्रवण (antaḥpratiṣṭhāna-śravaṇa) *n.* mention of the

existence or abidance within अन्तःप्रतिष्ठानश्रवणाद्य न वैश्वानरः परमात्मा, किं तु जाठराग्निः VedāntPāSau. 72. 8 (*on* i. 2. 27)

अन्तःप्रतिष्ठानसहचर (antaḥpratiṣṭhāna-sahacara) *adj.* accompanied, i.e. complimented by the existence or abidance within भूततृतीयस्य तु पुरुषेऽन्तःप्रतिष्ठितत्वं तदेकदेशभूतजाठरद्वारकमिति वक्तव्यम्, अतोऽन्तःप्रतिष्ठानसहचरैर्हेतुभिर्जाठरभावः शङ्कितः ŚrutaPra. iB. 343. 30 (*on* i. 2. 27)

अन्तःप्रतिष्ठानादिलिङ्ग (antaḥpratiṣṭhānādi-liṅga) *n.* indicatory mark in the form of existence or abidance within (the body) etc. तथान्तःप्रतिष्ठानादिलिङ्गसहकृतोऽग्न्यादिशब्दो जाठरपक्षपाती प्रतिभाति PrakaVi. 210. 22.

अन्तःप्रतिष्ठानोपन्यास (antaḥpratiṣṭhānopanyāsa) *m.* mention of existence or abidance within शब्दादिभ्य इत्यादिसूत्रखण्डं जाठरशङ्कामात्रपरम् … अन्तःप्रतिष्ठानोपन्यासात् ŚrutaPra. iB. 343. 25 (*on* i. 2. 27)

अन्तःप्रतिष्ठित (antaḥ-pratiṣṭhita) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** established or installed inside पूजयामश्च भगवन्तमन्तःप्रतिष्ठितमस्य देवतायतनस्य देवम् TilaMañ. 157. 3; स्फाटिकप्रासादानामन्तःप्रतिष्ठिताः … वन्दमानो जिनानाम् … प्रतिमाः … निर्जगाम (समरकेतुः) TilaMañ. 226. 2; अपश्यं च तत्रान्तःप्रतिष्ठितम् … अम्बिकानाथम् UdaySuKa. 65. 22; तत्र चान्तःप्रतिष्ठितोऽस्ति देवश्चन्द्रकेतुनामा महेश्वरः UdaySuKa. 103. 29; **Aii** stationed inside बहिर्मण्डपमगच्छम्। सोऽपि शून्य एव केवलमन्तःप्रतिष्ठितं क्षेत्रपालमालोक्य तस्यापि वाक्योपहारमकरवम् UdaySuKa. 61. 13; **B** existing or abiding within स यो हैनमग्निं वैश्वानरं पुरुषविधं पुरुषेऽन्तःप्रतिष्ठितं वेद BrahmSūBh. (Śrī.) i. 389. 3 (*on* i. 2. 27) [residing inside, MW.]

अन्तःप्रतिष्ठितत्व (antaḥpratiṣṭhita-tva) *n.* the state of existing or abiding within पुरुषेऽन्तःप्रतिष्ठितत्वं केवलं तस्य स्यात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 135. 14 (*on* i. 2. 26); 137. 3 (*on* i. 2. 28); अन्तःप्रतिष्ठितत्वं प्रादेशमात्रत्वं च न … परब्रह्मणः संभवतः Bhām. 189. 20 (*on* i. 2. 24); अन्तःप्रतिष्ठितत्वं वैश्वानरस्यामनन्ति वाजसनेयिनः VedāntKau. 72. 20 (*on* i. 2. 27); 76. 3 (*on* i. 2. 33); तदेतेभ्यो हेतुभ्योऽन्तःप्रतिष्ठितत्वमपि न भगवद्धर्मः AṇuBh. 69. 17 (*on* i. 2. 26)

अन्तःप्रतिष्ठितत्ववचन (antaḥpratiṣṭhitatva-vacana) *n.* statement regarding the state of existing or abiding within जाठराग्न्यपरिग्रहे … अन्तःप्रतिष्ठितत्ववचनं तावन्न विरुध्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 137. 7 (*on* i. 2. 28)

अन्तःप्रतिष्ठितत्ववत् (antaḥpratiṣṭhitatva-vat) *adv.* like the state of existing or abiding within अन्तःप्रतिष्ठितत्ववत्पुरुषत्वमपि वैश्वानरमुद्दिश्य विधेयम् VedāntKa. 146. 14 (*on* i. 2. 26)

अन्तःप्रतिष्ठितत्वोक्ति (antaḥpratiṣṭhitatvokti) *f.* statement regarding the state of existing or abiding within एवमन्तःप्रतिष्ठितत्वोक्त्यनुरोधेन … द्युमूर्धत्वादिकमत्र ग्राह्यम् ŚivārkaMaDī. i. 389. 33 (*on* i. 2. 27)

अन्तःप्रतिहतातपा (antaḥpratihatātapā) *adj.* (*f.*) which has obstructed the rays of the sun (from entering) inside प्राविशत् पुरीम् … चित्रध्वजपताकाग्रैरन्तःप्रतिहतातपाम् BhāgP. i. 11. 13.

अन्तःप्रतिहारम् (antaḥpratihāram) *adv.* in the middle of the 'part' (of a Sāman) अन्तःप्रतिहारं स्तोभान् प्रतिहर्ता ब्रूयात् LāṭyāŚS. vi. 10. 25 (comm. प्रतिहारस्यान्तर्वर्तन्ते प्रतिहारमध्ये); DrāhyŚS. xviii. 3. 9 [within the syllable forming a *pratihāra*, pw; MW.]

अन्तःप्रतिहारसीमन् (antaḥ-pratihārasīman) *f., n.* boundary, i. e. the threshold of the door in the inner apartment or harem प्रविष्टमन्तःप्रतिहारसीमनि प्रतीक्ष्य जामातरमिन्दुशेखरम्। … रमा चकार पाद्यम् ŚivLī. 11. 84.

अन्तःप्रतीघात (antaḥ-pratīghāta) *m.* internal disturbance, i. e. pain उदना(?उदान)विप्रतिपत्तावन्तःप्रतीघाततृष्णाश्लेष्माभिषण्णशिरोरोगमन्याग्रहकण्ठस्वरश्रोतोऽक्षिविकाराः … संभवन्ति Hastyāyur. 388. 24 (3. 6)

अन्तःप्रत्याहृति (antaḥ-pratyāhṛti) *f.* restraint within अन्तःप्रत्याहृतिवशाच्चैत्यं चेन्न विभावितम्। मुक्त एव न संदेहो महासमतया तया AnnaU. 5. 90.

अन्तःप्रदीपिका (antaḥ-pradīpikā) *f.* **A** light or lamp inside (the house) धूपराजयः। अन्तःप्रदीपिकालोकचकितध्वान्तसंनिभाः MadhuVi. 1. 59 (comm. अन्तः गृहाभ्यन्तरेषु याः प्रदीपिकाः); **B** female servant in the inner apartment, MadhuVi. 1. 59 (comm. प्रदीपिकाः … अन्तर्गृहस्थशुद्धान्तपालिका इति च गम्यते)

अन्तःप्रदेश (antaḥ-pradeśa) *m.* interior region अहं तु … अन्तःप्रदेशे गृहैकदेशे स्थित्वा। … प्रादुर्भविष्यामि DaśKuC. 154. 26.

अन्तःप्रदेशक (antaḥpradeśa-ka) *n.* interior region, inside चतुष्कं नवकं कुर्याद्दिवमन्तःप्रदेशके MānaSā. 9. 221.

अन्तःप्रदेशस्थ (antaḥpradeśa-stha) *adj.* existing or abiding inside, i. e. within अन्तःप्राणे येन क्रियते – अन्तःप्रदेशस्थस्य प्राणस्य त्यागग्रहणे येन क्रियते Bhāsk. ii. 241. 18 (*on* iii. 1. 11)

अन्तःप्रपाका (antaḥ-prapākā) *adj.* (*f.*) having ripeness, i.e. ripening inside कफादन्तःप्रपाकां तां विद्यादनुशयीम् SuśruS. ii. 13. 24.

अन्तःप्रपाकिनी (antaḥ-prapākinī) *adj.* (*f.*) having ripeness, i.e. ripening inside पादस्यानुशयीं तां तु विद्यादन्तःप्रपाकिनीम् RugVi. 55.20.

अन्तःप्रबोधवत् (antaḥprabodha-va(n)t) *adj.* having inner awareness or realisation (पुमान्) गलितद्वैतनिर्भासो मुदितोऽन्तःप्रबोधवान्। सुषुप्तमन(?ना) एवास्ते AkṣU. 36.

अन्तःप्रभ (antaḥ-prabha) *adj.* having inner, i.e. intrinsic brilliance अन्तःप्रभोऽतिरागा मणिरत्नगुणाः समस्तानाम् BṛSaṁ. 82. 3.

अन्तःप्रभत्व (antaḥprabha-tva) *n.* the state of having inner, i.e. intrinsic brilliance रत्नं धार्यमिदं नृपैः। … अन्तःप्रभत्वं वैमल्यं सुसंस्थानत्वमेव च AgniP. 245. 7.

अन्तःप्रभा (antaḥ-prabhā) *f.* inner, i.e. intrinsic brilliance पण्डितः। स धर्मस्य वेदार्थं सूर्यस्यान्धः(v. l. °न्तः)प्रभामिव MahāBhā. iii. 34. 23.

अन्तःप्रमातृमयी (antaḥpramātṛ-mayī) *adj.* (*f.*) of the nature of inner cogniser मातरोऽन्तःप्रमातृमय्यः परमेशशक्तयः ताश्च प्रमातृत्वादेव सिद्धाः ParāTri. 248. 12.

अन्तःप्रमार्जन (antaḥ-pramārjana) *n.* internal cleansing क्षारः … दुष्टव्रणेषु बहुशः प्रकोपिषु प्रयुज्यते। … अन्तःप्रमार्जनेन तु गुल्मगरोदराग्निसादशूलानाहाश्मरीशर्करादिषु AṣṭāSaṁ. i. 190. 3 (1. 39)

अन्तःप्रमोद (antaḥ-pramoda) *m.* inner delight कान्तामन्तःप्रमोदादभिसरति मदभ्रान्ततारश्चकोरः MālaMā. 9. 176.

अन्तःप्रमोदजनन (antaḥpramoda-janana) *adj.* producing, i.e. causing the inner delight or bliss मुने व्रतमिदं. पुण्यं श्रुतम् …। अन्तःप्रमोदजननम् SkandP. ii(2). 45. 1.

अन्तःप्रमोदानुभाव (antaḥpramodānubhāva) *m.* experience or expression of the feeling of inner delight (श्लिष्यन्ते चासितेक्षणाः) निश्चलीकृते अन्तःप्रमोदानुभावादीक्षणे याभिस्ताः SaraKaṇṭhā. 545. 17.

अन्तःप्रयत्न (antaḥ-prayatna) *m.* internal effort (of articulation) संवृतोऽकारः। इत्येषोऽन्तःप्रयत्नः ĀpiŚi. 3. 12; 8.6.

अन्तःप्रयोग (antaḥ-prayoga) *m.* [Loc.] in the middle of the procedure (of a sacrifice) अन्तःप्रयोगेऽप्येकतन्त्रत्वं यथोत्पन्नाया एव हि दक्षिणाभेदयुक्तायाः क्रतुमध्य इव बहिरपि प्रयोगः ŚāstrDī. 832. 7 (*on* xi. 4. 3); MayūMāli. 832. 7 (*on* xi. 4. 3); राजसूयप्रकरणपाठादन्तःप्रयोग एकः। … तस्मात् बहिष्प्रयोगे तन्त्रम् अन्तःप्रयोगे भेदः NyāyMāVi. 653. 28 (*on* xi. 4. 3)

अन्तःप्रयोगकर्तव्यता (antaḥprayogakartavya-tā) *f.* the state of being what is necessary to be done in the middle of the procedure (of a sacrifice) कपालेषु श्रपयतीति विधिः श्रपणस्यान्तःप्रयोगकर्तव्यतासिद्ध्यर्थः स्यात् VidhiRa. 9 (59.20)

अन्तःप्रयोगम् (antaḥprayogam) *adv.* in the middle of the procedure (of a sacrifice) न हि दर्शपूर्णमासयोरन्तःप्रयोगं श्रपणीयस्य पुरोडाशस्य प्रकृतिद्रव्योपादानाकाङ्क्षायाम् …अतण्डुलपिष्टाबस्थयोरपेक्षणं गौरवदोषेण परित्यज्यते ŚivārkaMaDī. ii. 276. 23 (*on* ii. 2. 40)

अन्तःप्रयोगसंबद्ध (antaḥprayoga-sambaddha) *adj.* connected with the middle of the procedure (of a sacrifice) 'यूपस्य स्वरुं करोती' ति तदन्तःप्रयोग-संबद्धं स्वरुकार्यमञ्जनं कर्तुं यमुपादत्ते तं यूपादिति ŚābaBh. 2171. 15 (*on* xi. 3. 9)

अन्तःप्रयोगा (antaḥ-prayogā) *adj.* (*f.*) which falls in the middle of the procedure (of a sacrifice) 'यूपस्य स्वरुं करोती' ति स्वकालैवास्योत्पत्तिः। न खल्वेषाप्यन्तःप्रयोगैव ŚābaBh. 2170. 22 (*on* xi. 3. 8)

अन्तःप्ररूढ (antaḥ-prarūḍha) *adj.* **A** grown inside अन्तःप्ररूढस्य …पारिजातकतरोः …शाखाततिभिः समन्ततः स्थगितम् …रम्भागृहमपश्यत् (समरकेतुः) TilaMañ. 228.9; TārāŚa. 19; **Bi** grown, i.e. developōed in the mind उदीर्णमाकर्ण्य तमापतन्तमन्तःप्ररूढेन भयेन मूढः Surath. 2. 59; काचिदन्तःप्ररूढस्य कुतूहलमहीरुहः। कुसुमेनोद्गतेनेव स्मितेनाकलिता बभौ TārāŚa. 10; **Bii** deep-rooted in the mind (जगत्सत्यतानिश्चयः) निश्चयोऽन्तःप्ररूढः संपन्नोऽभ्यसनं विना। नाशमायाति लोकेऽस्मिन् न कदाचन YogVā. iv. 31. 20.

अन्तःप्ररूढार्ति (antaḥprarūḍhārti) *f.* distress grown, i.e. developed in the mind मन्त्रिष्वन्तःप्ररूढार्तिचिन्तानिष्प्रतिपत्तिषु। …भजतीवार्जवं वक्रे शठे शाठ्यमिवोज्झति RāmC. 28. 66.

अन्तःप्रलीन (antaḥ-pralīna) *adj.* dissolved or absorbed inside (the body) अन्तःप्रलीनं विषं प्रनष्टं विषं हतम् GāruU. 624.28.

अन्तःप्रवर्तित (antaḥ-pravartita) *adj.* which has circulated, i.e. filled the inside (of the body) अथ प्लाविनी - अन्तःप्रवर्तितोदारमारुतापूरितोदरः। पयस्यगाधेऽपि सुखात्प्लवते HaṭPra. 2. 69 (comm. अन्तः शरीरान्तः प्रवर्तितः पूरितः)

अन्तःप्रवर्धमान (antaḥ-pravardhamāna) *adj.* increasing excessively in the mind अन्तःप्रवर्धमानध्यानधैर्यधनंजयावधूतहिमसमयप्रत्यूहव्यूहस्य (सुदत्तस्य) ... विभान्ति विभावर्यः YaśasCam. i. 62. 3.

अन्तःप्रविश्य (antaḥ-praviśya) *ger.* having entered inside, i.e. being inside अन्नाद्यम् ... शर्कराकीटपाषाणैः केशैर्यद्याप्युपद्रुतम्। ... एतैर्दूषितं अन्तःप्रविश्याभक्ष्यतां नीतम् CaturCin. iii(1). 609. 17.

अन्तःप्रविष्ट (antaḥ-praviṣṭa) *adj.* [*f.* –ā] **Ai** who has entered inside प्रासादसंस्थो भगवन्तमन्तःप्रविष्टमश्रौषमनुग्रहाय Saund. 5.8; भगवान् ... ऋक्षबिलं प्रविवेश। अन्तःप्रविष्टश्च धात्र्याः ... वाणीं शुश्राव ViṣṇuP. iv. 13. 41; संपतद्भूरिनारीसंबाधेऽन्तःप्रविष्टा कतिचन रसिकाः स्वेष्टमापूरयन्ते RasSa. 81; 107 (2); अन्तःप्रविष्टस्य भवतः सजग्धिकादिभिः सत्कारैः श्रमापनोदमभिलषामि RasSa. 128 (5); **Aii** which has entered inside अधोमुखी ... अपत्यदर्शनौत्सुक्यादन्तःप्रविष्टेनौत्सुक्यादन्तःप्रविष्टेनेव मुखकमलेनैवं प्रीयमाणा ददर्श गर्भम् HarṣaC. 181. 12; (क्षोणीपतितनयः) मल्लिकामुकुलदामभिस्तुहिनकरमयूखैरिव श्यैतमादातुमन्तःप्रविष्टैर्जटालीकृतसकलक्षणम् ... वासभवनं विवेश TilaMañ. 174. 14; अवयविनां सच्छिद्रत्वाद् वह्नेः सूक्ष्मावयवैरन्तःप्रविष्टैरवयवेष्ववष्टब्धेष्वपि पाको न विरुध्यते SiddhāMu. 61. 5 (*on* 106); **Bi** which has gone inside, i.e. which is drawn back वमतोऽन्तःप्रविष्टायां जिह्वायां कवलग्रहाः। स्निग्धाम्ललवणैर्हृद्यैर्यूषक्षीररसैर्हिताः CaraS. viii. 6. 54 (1941 Ed.); **Bii** which has penetrated or pierced inside भाति स्म काचन ...। अन्तःप्रविष्टभरसंभृतपुष्पबाणनाराचगर्भमकरन्दमिवोद्गिरन्ती HarVi. 23. 18; सः। शोकेन शङ्कुनेवान्तःप्रविष्टेन व्यबाध्यत TriṣaŚaPuC. i. 6. 463; 'मनसि सप्तशल्यानि' ... सुन्दरत्वेनान्तःप्रविष्टानामपि व्यथाहेतुत्वात् AlaṅkāSa. 163. 7; **C** who abides within मम ... प्रकृत्या इदं धार्यते जगत् अन्तःप्रविष्टया GītāBh. (Śaṅ.) 216.5 (*on* 7.5); तया विलसितेष्वेषु गुणेषु गुणवानिव। अन्तःप्रविष्ट आभाति विज्ञानेन विजृम्भितः BhāgP. i. 2. 31; शास्ता जनानां सर्वात्मेति प्रशासितृत्वरूपात्मत्वेन सर्वेषां जनानामन्तःप्रविष्टः VedāSaṁ. 82. 3; आनन्दमयस्य यददृश्यत्वमुक्तं तद्यान्तःप्रविष्टमिति वाक्ये कस्यचिदन्तःप्रविष्टस्य सहैव सन्तं न विजानन्ति देवा इत्युच्यते TattvPrakā. 21B. 4 (*on* i. 1. 20); किमयमन्तःप्रविष्टः परमात्मा उतान्यः NyāySu. (Ja.) 146A. 13 (*on* i. 1. 7); 'स एष' इति ... तस्यान्तःप्रविष्टसर्वान्तर्यामिपुरुषत्वाभिधानात् ŚivārkaMaDī. i. 532. 9 (*on* i. 4. 15); **D** which has disappeared or hidden inside अन्तःप्रतिष्ठ(?विष्ट)शशकवीच्छ(क्ष?)कजनावेष्ट्यमानकण्ठी(रवः) ... बभूव महान् ... मृगयासंरम्भः UdaySuKa. 44.3; अन्तर्गतम् अन्तःसलिलसरस्वतीवदन्तःप्रविष्टमित्यर्थः। तत्र ... तर्पयेत् VīraMi. (Tīrtha.) 412. 3; **E** which is turned inwards सैवाकनिष्ठामूलम् अन्तःप्रविष्टाङ्गुष्ठमिथःस्पृष्टनखा संनिरोधिनी (मुद्रा) NityoNi. 71. 25.

अन्तःप्रविष्टचोर (antaḥpraviṣṭa-cora) *m.* thief, i.e. Māyāvādin who has entered inside (the camp of Brahmavādins) अन्तःप्रविष्टचोरवधार्थमेवैष आरम्भः AṇuBh. 124. 13 (*on* ii. 1. 14)

अन्तःप्रविष्टतिग्मांशु (antaḥpraviṣṭa-tigmāṁśu) *adj.* (used as noun) (one) inside whom the Sun has entered अनलः ... तत्तेजः शांभवं बिभ्रत्स तदा दिवसेष्वपि। अन्तःप्रविष्टतिग्मांशुरिव सप्तार्चिराबभौ KathāSaSāg. iii. 6. 85.

अन्तःप्रविष्टत्व (antaḥpraviṣṭa-tva) *n.* **A** the state of being one who abides within देहं प्रति नियन्तृतया अन्तःप्रविष्टत्वं वा आत्मत्वम् ŚrutaPra. iA. 158. 18 (*on* i. 1. 1); **B** the state of being what has entered in the heart आद्ये उदाहरणे नयनयोर्हृदयगतप्रियवीक्षणायान्तःप्रविष्टत्वोत्प्रेक्षणायां बाह्यवस्तुग्रहणशक्त्यभावो निमित्तम् CitraMī. 92. 1.

अन्तःप्रविष्टदिनकरातप (antaḥpraviṣṭa-dinakarātapa) *m.* heat of the Sun, i.e. sunshine which has entered inside (सिंहलेन्द्रसूनुः) अन्तःप्रविष्टदिनकरातपकणिकाकलापेनेव निःपतता विराजमानः ... शनकैर्न्यषीदत् TilaMañ. 207.3.

अन्तःप्रविष्टनिष्ठता (antaḥpraviṣṭaniṣṭha-tā) *f.* the state of being related to one who abides within समुद्रस्थत्वब्रह्माण्डवीर्यत्वादिविष्णुलिङ्गानामन्तःप्रविष्टनिष्ठतयोपदेशादन्तः प्रविष्टकर्तारमित्यन्तः श्रूयमाणो विष्णुरेव TattvPrakā. 22A. 1 (*on* i. 1. 20)

अन्तःप्रविष्टमन्थाद्रि (antaḥpraviṣṭa-manthādri) *m.* mountain Mandara (functioning) as churning stick which has entered, i.e. sunk inside अन्तःप्रविष्टमन्थाद्रिमन्थनध्वानशङ्कया। मध्येजलधि यादोभिः ... सर्वतोऽपि च। ... श्रूयमाणः ... विदधे बाहुबलिना सिंहनादः TriṣaŚaPuC. i. 5. 598.

अन्तःप्रविष्टहिमवत् (antaḥpraviṣṭa-himava(n)t) *m.* the mountain Himālaya which has entered inside (the ocean) अस्ति ... मैनाकमन्वेष्टुमन्तःप्रविष्टहिमवतेव महता खातवलयेन वेष्टिता ... अयोध्येति यथार्थाभिधाना नगरी TilaMañ. 8. 3.

अन्तःप्रविष्टापरभुजद्वय (antaḥpraviṣṭāparabhujadvaya) *adj.* having another pair of arms concealed inside अपरे तु ... मनसा देवताध्यारोपणप्रतारणात् ... अन्तःप्रविष्टापरभुजद्वयमिवात्मबाहुयुगलं संभावयन्ति Kād. 108. 13.

अन्तःप्रवृद्ध (antaḥ-pravṛddha) *adj.* grown or increased excessively in the heart अन्तःप्रवृद्धमकरध्वजपावकस्य शङ्के विभिद्य हृदयं निरगुः स्फुलिङ्गाः SubhāRaK. 20. 1.

अन्तःप्रवेश (antaḥ-praveśa) *m.* **A** penetration or passing inside (अन्त्रभेदवन्तं पुरुषम्) महाबलाः। भवत्यन्तःप्रवेशस्तु यथा निर्धुनुयुस्तथा। तथान्त्राणि विशन्त्यन्तः SuśruS. iv. 2. 59; श्लेष्मणि ... स्तब्धे बहिः शीतोपचारः ... ऊष्मणोऽन्तःप्रवेशेन कफविलयनायेति AṣṭāSaṁ. i. 75. 8 (1. 12); सच्छिद्राण्येवावयविद्रव्याणि तत्र यदि नाम महतस्तेजोऽवयविनो नान्तःप्रवेशोऽस्ति NyāyKa. 109. 5; **Bi** act of entering in or inside (concrete item) तत्रावश्यं वलयकुलिशोद्घट्टनोद्गीर्णतोयं (v.l. जनितसलिलोद्गारमन्तःप्रवेशात्) नेष्यन्ति त्वां सुरयुवतयो यन्त्रधारागृहत्वम् MeghDū. 61; सौरभालोभनाभिः स्वाभोगेऽन्तःप्रवेशोऽप्यशिथिलनिबिडः कोशभावान्न दत्तः Subhāṣi. 934; अयं महाकेतुश्चिरमत्रागत्य तिष्ठति कुतोऽस्यान्तःप्रवेशं नानुमन्यसे RasSa. 154 (2); **Bii** act of entering inside (abstract item, mind etc.) न चार्थाकार एवायं ज्ञानारूढः प्रतीयते। न हि सोऽन्तःप्रवेशाय पर्याप्तो नार्थहानये ŚlokaVār. 5(3). 35 (279.4); तापं ददानोऽपि खलप्रवादो नान्तःप्रवेशं महतः प्रयाति PadyaVe. 762; **Biii** act of entering inside, i.e. incorporation or coalecence वक्षःस्थलार्धमभृतोन्नतमिन्दुमौलिः। अन्तःप्रवेशपरिमण्डललक्ष्यमाणगौरीपयोधरमिवाच्छतया परीतम् HarVi. 21. 54; **C** act of abiding within, pervasion आप्नोति सर्वकार्याणि कारणात्मतया विराट्। ततोऽप्यन्तःप्रवेशाय तस्मादित्यभिधीयते TaiUBhāVā. 95.22(2); ब्रह्म स्वभावत एव ... जगदुत्पत्तिस्थितिसंहारान्तःप्रवेशनियमनादिलिलं प्रतिपाद्य ... क्षेत्रज्ञावस्थायाम् ... अचिद्रूपार्थाकारतयानुसंधानं च प्रतिपादितम् BrahmSūBh. (Rā.) 69.7 (*on* i. 1. 1); आदिशब्देन सृष्ट्याद्यौपयिकमन्तःप्रवेशनियमनादि गृह्यते ŚrutaPra. iA. 4. 17 (*on* i. 1. 1); iB. 76. 22 (*on* i. 1. 1)

अन्तःप्रवेशकाम (antaḥpraveśa-kāma) *adj.* desirous of entering inside (the body) सहस्राक्षः ...। अन्तःप्रवेशकामोऽसौ ... दित्याः कुक्षिं समाविशत् BrahmP. 124. 55.

अन्तःप्रवेशकारिन् (antaḥpraveśa-kārin) *adj.* which makes entry, i.e. enters into (the body) बहिर्निर्गमकारी हि प्राणः अन्तःप्रवेशकारी त्वपानः Bhāsk. ii. 272. 16 (*on* iii. 2. 19)

अन्तःप्रवेशकुशल (antaḥpraveśa-kuśala) *adj.* expert in entering inside (the body) अनिशं नष्टचेष्टानां शवानामिव भूभुजाम्। अन्तःप्रवेशकुशलो यो वेताल इवाभवत्। ... विटो लोष्टधराभिधः RājTa. (Ka.) 7. 1075.

अन्तःप्रवेशकृत् (antaḥpraveśa-kṛt) *adj.* which makes entry, i.e. enters into (the body) वायुः ...। प्राणादिभेदात् पञ्चात्मा शरीरं व्याप्य तिष्ठति। ... ष्ठीवनक्षवथूद्गारनिश्वासान्तःप्रवेशकृत् BhāvPra. (Śā.) 183.20 (7)

अन्तःप्रवेशन (antaḥ-praveśana) *n.* **Ai** act of drawing inside (one of the nine types of gestures of pupil of eye) (एतानि नवकर्माणि ताराकर्म ... शृणुध्वम्) ज्ञेयः प्रवेशोऽन्तःप्रवेशनम् NāṭyaŚā. 8. 99; **Aii** act of drawing inside (one of the lip-movements relating to erotic sentiment) संदष्टश्च समुद्रश्च कर्माण्यधरजानि च। ... अधरस्य ...। अन्तःप्रवेशनं चैव विनिगूहितमुच्यते। ... उपाङ्गाश्रयमेव नृत्यम् ViṣṇuDhaP. iii. 25. 72; **B** sexual intercourse अन्तःप्रवेशनेच्छं निर्भरपरिरम्भणं यस्मिन्। ... तत्सुरतं प्रस्तुतम् KuṭṭaMa. 378 (comm. अङ्गानाम् अपरस्य अङ्गेषु प्रवेशने इच्छा यत्र तादृशम्); **Ci** act of entering into the mind इन्द्रियशक्तीनां ज्ञानमन्तःप्रवेशनात् ŚivDṛ. 5. 89; **Cii** act of entering inside (the body) मनोजवत्वं भूतानां क्षणादन्तःप्रवेशनम्। ... मारुतं कवयो विदुः ŚivaP. vii. 38.26 (596A. 16); 'तदनुप्रविश्य सच्च त्यच्चाभवात्' इत्यत्रापि शरीरशरीरिभावनिबन्धनं तत्तच्छब्दवाच्यत्वमवगम्यते। अन्तःप्रवेशनेन प्रशासनादीनामर्थसिद्धत्वात् ŚrutaPra. ii. 152. 9 (*on* i. 4. 22); **D** inclusion under गुणानां लक्षकत्वेन न तत्त्वेऽन्तःप्रवेशनम् PañcDa. 9. 72.

अन्तःप्रवेशनार्थम् (antaḥpraveśanārtham) *adv.* for the sake of entering inside ते गूढशस्त्रैस्तीक्ष्णैः सह प्रविष्टा मध्यमकक्ष्यायामात्मविचयमन्तःप्रवेशनार्थं दद्युः ArthŚā. ii. 187. 2 (5.1)

अन्तःप्रवेशमात्र (antaḥpraveśa-mātra) *n.* mere act of entering inside तत्र न तन्तोर्लयः, किंतु बहिष्ठस्यान्तःप्रवेशमात्रम् AdvaiSi. 763. 14.

अन्तःप्रवेशयत् (antaḥ-praveśayat) *adj.* causing to enter in, i.e.

swallowing in निगिरन्नन्तःप्रवेशयन्निति हेमाद्रिस्मृतिचन्द्रिकाकाराभ्यामपि व्याख्यातम् VīraMi. (Āhnika.) 112.11.

अन्तःप्रवेशसहचारिता (antaḥpraveśasahacāri-tā) *f.* the state of being what accompanies or shares the act of abiding within श्रूयते ह्यन्तःप्रवेशसहचारितया प्रशासनादिकम् ŚrutaPra. ii. 152. 10 (*on* i. 4. 22)

अन्तःप्रवेशित (antaḥ-praveśita) *adj.* **A** which is stored inside कुसुमशेखरः ... अन्तःप्रवेशितप्रभूतधान्याम् ... काञ्चिनगरीमकरोत् TilaMañ. 82. 16; **B** who is caused to, i.e. allowed to enter बाधां करोति सुतरामयमङ्गनानामन्तःप्रवेशित इति प्रथितोऽयमर्थः RasSa. 155; **C** which is placed or turned inwards महामुद्रा योनिमुद्रा। ... महामुद्रापदस्यान्तःप्रवेशिताङ्गुष्ठसंहताञ्जलिपरत्वेन ... व्याख्यानात् SetuBa. 333. 22.

अन्तःप्रवेशिन् (antaḥ-praveśin) *adj.* [*f.*– ī] **i** who is entering inside (the harem), i.e. who has access into (the harem) तदलाभाच्च शोकमन्तःप्रवेशिनीभिश्च दूतीकल्पं सकलमाचरेत् KāmSū. 298. 25 (5.6); KandaCū. v. 6. 18; अन्तःप्रवेशिनीभिश्चेति। बाह्याभिरन्तःपुरप्रवेशनशीलाभिः स्त्रीभिः ... दूतीकल्पम् (सकलमाचरेत्) JayaMa. 299. 11 (*on* 5.6); **ii** which is entering inside or passing through (the window) उचितमुचितं जालेष्वन्तःप्रवेशिभिरायतैः कियदवयवैरेषामालिङ्गिताङ्गुलिलङ्गिमा NaiṣC. 19. 53.

अन्तःप्रशान्तपदावस्थिति (antaḥpraśāntapadāvasthiti) *f.* act of abiding in inner peaceful condition यदा यदा बहिर्मुखं रूपं स्वरूपे विश्राम्यति, तदा तदा बाह्यवस्तूपसंहारः, अन्तःप्रशान्तपदावस्थितिः PratyabhiHṛ. 20. 2 (8)

अन्तःप्रशान्तामर्षाग्नि (antaḥpraśāntāmarṣāgni) *m.* fire of wrath extinguished within श्यामायमानं बाष्पेण ...। अन्तःप्रशान्तामर्षाग्निशेषधूमलतात्विषा। आननस्य ... लिखितस्येव ...। तं वीक्ष्य नोचितं किंचिदाचेरुस्ते नराधमाः RājTa. (Ka.) 8. 1336.

अन्तःप्रश्न (antaḥ-praśna) *m.* type of a figure of speech wherein the answer is hidden in the question तं हि प्रश्नोत्तरं विदुः। अन्तःप्रश्नबहिःप्रश्नबहिरन्तःसमाह्वयैः। ... प्रश्नैस्तदपि षड्विधम् SaraKaṇṭhā. 303. 1; Kāvyānu. (He.) 272. 23.

अन्तःप्रश्नोत्तर (antaḥpraśnottara) *n.* type of a figure of speech wherein the answer is hidden in the question अन्तःप्रश्नोत्तरं यथा - काहमस्मि गुहा वक्ति प्रश्नेऽमुष्मिन्किमुत्तरम्। कथमुक्तं न जानासि कदर्थयसि यत्सखे AlaṅkāŚe. 10. 1 (45)

अन्तःप्रसन्ना (antaḥ-prasannā) *adj.* (*f.*) **A** clear inside अमथितोदधिजलसंपदमिवान्तःप्रसन्नाम् ... कन्यकां ददर्श Kād. 131. 13; **B** tranquil or calm in the mind, Kād. 131. 13.

अन्तःप्रसर्पिन् (antaḥ-prasarpin) *adj.* flowing in the middle or in between भारतम् ... खण्डितम् ... समुद्रस्य तोयेनान्तःप्रसर्पिणा ParaS. 26. 26.

अन्तःप्रसव (antaḥ-prasava) *adj.* [*f.*–ā] **A** who is about to deliver a child, pregnant तामन्तःप्रसवां दृष्ट्वा विप्रः प्राह बृहस्पतिः HariVaṁ. 20. 37; ViṣṇuP. iv. 6. 20; AgniP. 273. 11; BallāC. 51. 14; SkandP. v (1). 28. 89; BrahmP. 9. 26; **B** (*fig.*) who is impregnated (with evil) व्यापादमन्तःप्रसवं सपत्नम् ... जघान Saund. 17. 39.

अन्तःप्रसाद (antaḥ-prasāda) *m.* **A** inner propitiousness or joy पादान्तप्रणते प्रिये प्रकटयत्यन्तःप्रसादं प्रिया ŚṛṅgāTi. (Ru.) 1. 159; **B** inner tranquility or serenity कर्तुं तावत्कतकरजसां कीर्तिरन्तःप्रसादं गाढाश्लेषः परमसुहृदां कोऽपि सर्वातिरिक्तः RasSa. 236.

अन्तःप्रसुप्त (antaḥ-prasupta) *adj.* who has slept inside अन्तःप्रसुप्ताच्युतशरीरद्युतेव दत्तसंस्काराभिः ... निम्नगाभिसारिकाभिर्गाढमुपगूढम् ... अम्भोनिधिमपश्यम् TilaMañ. 120. 17; अम्भोनिधेर्विशति गर्भमसाविदानीम्। अन्तःप्रसुप्तहरिनाभिसरोजबोधकौतूहलीव भगवानरविन्दबन्धुः PrasaRā. 2. 32.

अन्तःप्रसूत (antaḥ-prasūta) *adj.* delivered, i.e. appeared inside सततमन्तःप्रसूतलक्ष्मीनिमित्तमाहितेन कौसुम्भेनेव वाससा चिह्नितं द्वारमादधानैः सुवर्णभवनैः ... अलंकृता शोभते समन्तादाभोगलक्ष्मीः UdaySuKa. 21. 18.

अन्तःप्रसृत (antaḥ-prasṛta) *adj.* (used as noun) (that) which is spread inside मलं पायुतो विसृजन्। स्वयमेवैति जुगुप्सामन्तःप्रसृतं च नो वेत्ति PraboSu. 120.

अन्तःप्रसृप्तदहन (antaḥprasṛpta-dahana) *adj.* having the fire spread inside जनकः ... हृदि नित्यानुषक्तेन सीताशोकेन तप्यते। अन्तःप्रसृप्तदहनो जरन्निव वनस्पतिः UttaRāC. 4. 2.

अन्तःप्रस्फुरत् (antaḥ-prasphurat) *adj.* **1** blooming, i.e. spreading inside पित्तशूली ... मृद्वीं शय्याम् ... शीते वेश्मन्यहतां सोपधानां सेवेतान्तःप्रस्फुरत्पद्मपत्राम्। KāśyaS. 346A. 32; **2** shining or glittering from inside जृम्भकैरन्तःप्रस्फुरदारकूटकपिल(ज्योति)ज्वलद्दीप्तिभिः ... अवस्तीर्यते VakroJī. 227. 14.

अन्तःप्रस्यन्दिन् (antaḥ-prasyandin) *adj.* flowing or trickling inside पर्वतानामभिज्ञातोद्देशानां बिलगुहोपत्यकालयनगूढखातेष्वन्तःप्रस्यन्दिनः ... रसाः काञ्चनिकाः ArthŚā. i.199. 1 (2. 12) (comm. मध्यप्रस्राविणः)

अन्तःप्राकारभित्ति (antaḥprākāra-bhitti) *f.* wall of the inner rampart अन्तःप्राकारभित्तिसमन्ततो निर्मितानामतिरम्याकृतीनाम् ... आयतनं ददर्श (समरकेतुः) TilaMañ. 215. 3.

अन्तःप्राण (antaḥ-prāṇa) *m.* **1** inner vital air or life-breath अन्तःप्राण उपष्टम्भको गृहस्येव स्तम्भादिलक्षणः BṛĀraUBh. 215. 13 (*on* ii. 1. 1); या वहति तत्र समये नाडी ...। अन्तःप्राणे प्रविशति यायाद्वैनयिकवेषेण ŚārṅgaPa. 2558; (त्यागो ग्रहणमिति द्वयम्) अन्तःप्राणे येन क्रियते ... तत् वागिन्द्रियम् Bhāsk. ii. 241. 17 (*on* iii. 1. 11); **2** inner strength or talent (of a character) जवस्थिरत्वं रेखा च भ्रमरी दृष्टिरश्रमः। मेधा श्रद्धा वचोरीतिरन्तःप्राणा दश स्मृताः Bharatakośa 791.

अन्तःप्राणभू (antaḥprāṇa-bhū) *f.* place of inner life- breath वक्त्रगात्रजा इति ... न हि यथा बाष्पादीनामन्तःप्राणभुवि कण्ठरोधादिरूपं लक्ष्यते AbhinBhā. iii. 154. 13 (*on* 22. 4)

अन्तःप्राणसर्वस्व (antaḥprāṇa-sarvasva) *n.* the whole of inner life-breath, inner vital air in its entirety अन्तःप्राणसर्वस्वरूपोन्मेषोत्तरैकरूपैरपि अन्तःकरणवेद्यदेशीयास्फुटप्रायभेदांशभासमानभावराशिभिः ... प्रसृता ज्ञानशक्तिः ऊ इति ParāTri. 168. 7.

अन्तःप्राणावरोध (antaḥprāṇāvarodha) *m.* restraining or holding of life-breath inside अन्तःप्राणावरोधव्युपरतसकलज्ञानरुद्धेन्द्रियस्य। ... शंभोर्वः पातु ... समाधिः Mṛcch. 1.1; SubhāRaK. 4. 28.

अन्तःप्राणिन् (antaḥ-prāṇin) *m.* insect or earth-worm (*lit.* living or existing inside) अणुप्राण्यु(v.l.अन्तःप्राण्यु pw.)पपन्नां च ... परित्यजेन्मृदः ViṣṇuP. iii. 11.17.

अन्तःप्राणिपिपीली (antaḥprāṇi-pipīlī) *adj.* (*f.*) containing earth-worms and ants मृदम्। ... अन्तःप्राणिपिपील्याम्(?°लीम्) ... परित्यजेत् BrahmVaiP. iv. 75. 74.

अन्तःप्राण्यवपन्ना (antaḥprāṇy-avapannā) *adj.* (*f.*) mixed with, i. e. containing earth-worms अन्तःप्राण्यवपन्नां च हलोत्खातां च ...। परित्यजेन्मृदं नैताः सकलाः शौचसाधनम् ViṣṇuP. iii. 11. 16 (Wai Ed.); VīraMi. (Āhnika.) 49. 20; (मृदम्) अन्तःप्राण्यवपन्नां अन्तर्मध्ये प्राणिभिरवपन्नां संबद्धाम् (त्यजेत्) VīraMi. (Āhnika.) 50. 9.

अन्तःप्राण्यवपर्णक (antaḥprāṇyavaparṇa-ka) *adj.* containing earth-worms and fallen leaves क्रीडास्थलं महारण्यम् ... स्थानमन्तःप्राण्यवपर्णकम्। ... एतत्सर्वं परित्यज्य ... मूत्रं च परिवर्जयेत् BrahmVaiP. i. 26. 22.

अन्तःप्राण्यवपर्णा (antaḥprāṇy-avaparṇā) *adj.* (*f.*) containing earth-worms and fallen leaves अन्तःप्राण्यवपर्णाम् ... मृदं त्यजेत् BrahmVaiP. i. 26. 38.

अन्तःप्रापित (antaḥ-prāpita) *adj.* which is caused to enter in अन्तःप्रापितकूर्मनक्रमकरो नाम्भोनिधिः स्पन्दते JānaPa. 1. 30.

अन्तःप्रीतिकारिन् (antaḥprīti-kārin) *adj.* causing pleasure in the heart प्रियाहारादिदानेन हन्तान्तःप्रीतिकार्यभूत्। ... नृपः RājTa. (Ka.) 8. 1284.

अन्तःप्रेमन् (antaḥ-preman) *n.* love in the heart, inner love विरहविदितमन्तःप्रेम विज्ञाय कान्तः पुनरपि वसु तस्मादेत्य मे दास्यति RasMañ.43.

अन्तःप्रेमभरालसा (antaḥpremabharālasā) *adj.* (*f.*) indolent due to the intensity of love in the heart निद्राति ... अन्तःप्रेमभरालसां प्रियतमामङ्गे दधानो हरः RasMañ. 1.

अन्तःप्रौढकलङ्कतुच्छ (antaḥprauḍhakalaṅka-tuccha) *adj.* empty through or devoid of the spot or mark increased inside अन्तः प्रौढ(?अन्तःप्रौढ)कलङ्कतुच्छम् ... परिस्तीर्यते ... इन्दोर्महः AnarghaRā. 7.72 (comm. अन्तर्मध्ये उपचितकलङ्केन तुच्छं शून्यम्); SubhāRaK. 29. 22.

अन्तःप्रौढाग्नि (antaḥprauḍhāgni) *m.* (*fig.*) fire fully developed inside अन्तःप्रौढाग्निसंशुष्यत्प्रभं शुष्कमुदाहृतम् । ... एते दृष्टिविकाराः BhāvPra. (Śā.) 123. 9 (5)

अन्तःप्लवन (antaḥ-plavana) *n.* plunging into, i.e. merging within सर्वतो विशुद्धस्य प्रतिनियतदेशविशुद्धेरन्तःप्लवनात् समन्ततोऽपि प्रकाशेत TattvPradī. (A.) 61. 4 (*on* 1. 47)

अन्तःप्लुष्यमाण (antaḥ-pluṣyamāṇa) *adj.* being scorched from inside

पश्यान्तःप्लुष्यमाणः प्रविशति सलिलं सत्वरं गृध्रसंघः SubhāRaK. 44. 1; SūktiMu. 94. 6.

अन्तःफलक (antaḥ-phalaka) *n.* inner slab महेन्द्रनीलैर्मणिभिर्विनद्धं महीतलम् ... सौवर्णमन्तःफलकं प्रक्लृप्तम् VarāṅgaC. 2. 65.

अन्तःफलद्रवा (antaḥ-phaladravā) *f.* a cucumber (*lit.* containing juice of fruit inside) क्षेत्रकर्कटिका ... पथ्या पाण्डुफला ...। मध्यपीतफला सैव चिक्कणान्तःफलद्रवा KalpaK. 150. 164.

अन्तक (ánta-ka) *m.* [AltGr.II. 1. 1105; DEBRU. 144; 526; 533] **1Ai** name of a royal sage **ii** name of some members in the family of Viśvāmitras **iii** name of a seer **B** name of a Nāga **Ci** name of a king **ii** name of a king in the Śuṅga dynasty **Di** name of a person **ii** name of the son of Śvaphalka and Gāndinī **E** name of a demon **2Ai** Death (deified) **ii** name of a messenger of Death **iii** Kali **Bi** name of a son of Mṛtyu (perhaps one of the Pitṛs who milked Svadhā, having Yama as calf) **ii** name of one of the Pitṛs **Ci** god of death, i. e. Yama **ii** name of a messenger of Yama **iii** guardian deity, master or lord of southern direction, i. e. Yama as one of the Dikpālas **iv** southern direction (identified with is guardian deity) **D** one who causes dissolution, the annihilator **E** death **3A** name of an exorcising rite *(abhicāra)* **B** name of a weapon **4Ai** epithet of Agni **ii** epithet of Garuḍa **iii** epithet of Viṣṇu **iv** epithet of Śiva **v** deity in Śrāddha **vi** Saturn **vii** Sun **B** one of the presiding deities of different worlds, i.e. Lokeśa or Lokapāla **Ci** banner of Indra **ii** one of the Kṣetrapālas **D** lord or master of nether-world or hell **5A** name of a disease **B** name of a type of fever **6Ai** (Astron., Astrol.) presiding deity of an auspicious moment (*muhūrta*) in the night **ii** presiding deity of the thirteenth day (of lunar fortnight) **iii** presiding deity of the tenth day (of lunar fortnight) **iv** name of the twenty third *yoga* (conjunction)(which causes diseases) **v** presiding deity of the fourth day (of lunar fortnight) **B** constellation Bharaṇī **7** type of material or substance (used in the particular process of prepering mercury) **8** name of the mysterious sound *ā* **9** name of a country **10** constituent part **11** the word *antaka* **1Ai** name of a royal sage (*lit.* destroyer of foes) याभिरन्तकं जसमानमारणे ... जिजिन्वथुः। ... ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ṚV. i. 112. 6 (Sāy. शत्रूणामन्तकरमेतत्संज्ञं राजर्षिम्); **1Aii** name of some members in the family of Viśvāmitras (of Kuśikagotra) विश्वामित्रान् व्याख्यास्यामः ... अन्तकाः ... इत्येते कुशिकाः BaudhŚS. iii. 443. 5; **1Aiii** name of a seer (of the hymn beginning with the expression *manonnā*) मनोन्ना इति मन्त्रस्य अन्तक ऋषिः BhaviP. 390A.36 (ii(2).21(?20).46); **1B** name of a Nāga (belonging to the family of Kauravyas) कौरव्यकुलजान् नागान् शृणु ... धूर्तकः पातपातरौ (v.1. प्रातरान्तकौ) MahāBhā. i. 52.12; **1Ci** name of a king (loyal to Śalya) शल्यस्य प्रेष्यतां शीघ्रं ये च तस्यानुगा नृपाः। ... हार्दिक्यायाहुकाय (v.1. °यान्तकाय) च MahāBhā. v. 4. 12; **1Cii** name of a king in the Śuṅga dynasty (वसुंधरा) शुङ्गान् गमिष्यति। ... भवितापि ... नृपः। वसुमित्रः ...। ततोऽन्तकः MatsyaP. 272. 29; **1Di** name of a person शाकल्यो ग्रन्थकर्ता च ...। अन्तकोऽन्तमनुप्राप्तस्तस्मात् कोऽन्योऽपरः प्रभुः MahāBhā. xiii. 95 *(4); **1Dii** name of the son of Śvaphalka and Gāndinī (गान्दिनी) सुषुवे तस्माच्छ्वफल्कात् ... गृध्रमोजास्तथान्तकः HariVaṁ. 24. 10; **1E** name of a demon सुरेशेन श्वेतकिर्नाम भूपतिः। रक्षितस्त्वन्तकं दग्ध्वा VāmaP. 83. 21; दक्षान्धकान्तकपुरत्रययज्ञहर्ता लोकत्रयान्तककरः प्रहसंस्तदाह LiṅgaP. i. 97. 17; ŚivaP. ii (5). 24. 27 (249A. 13); (महेश्वरम्) अन्तकान्धककन्दर्पकाल-कूटादिनिग्रहम्। गायन्तो मधुरं तस्य गन्धर्वा ययुरग्रतः Gaṅgāva. 4. 60; **2Ai** Death (deified and sometimes identified with Mṛtyu or Kāla) विद्म ते स्वप्न जनित्रं देवजामीनां पुत्रोऽसि यमस्य करणः। अन्तकोऽसि मृत्युरसि AV. vi. 46.2; xvi. 5. 1; AV. (P.) xvi. 1. 1; KauśiSū. 55. 17; 58. 3; AVPari. 32 (1). 9; 37 (2). 1; BṛSarvaAnu. 6. 1 (8. 1); 9. 22 (16. 5); मृत्यवे मृगयुमन्तकाय श्वनिनम् VājaS. 30. 7; VājaS. (K.) 34. 1; TaiBr. III. iv. 3. 1 (BhaṭṭaBhā. प्राणापहारिणे); मृत्यवे गोव्यच्छमन्तकाय गोघातम् VājaS. 30. 18; VājaS. (K.) 34. 3; 39. 9; संवत्सरः ...। एष उऽ एवान्तकः। एष हि मर्त्यानामहोरात्राभ्यामायुषोऽन्तं गच्छत्यथ म्रियन्ते तस्मादेष एवान्तकः स यो हैतमन्तकं मृत्युं संवत्सरं वेद ŚatBr. X. iv. 3. 2; ते देवाः। एतस्मादन्तकान्मृत्योः संवत्सरात् प्रजापतेर्बिभयां चक्रुः ŚatBr. X. iv. 3. 3; X. iv. 3. 11; पलाशपर्णेन जुहोति यमाय स्वाहान्तकाय स्वाहा HirPiMe. ii. 6. 5; अलं तस्य ... भीमसेनः ...। लोकस्य समुदीर्णस्य निधनायान्तको यथा MahāBhā. ii. 18. 6; यथा प्रविश्यान्तरमन्तकस्य काले मनुष्यो न विनिष्क्रमेत MahāBhā. iii. 120. 14; विदितौ हि तवात्यन्तं क्रुद्धाविव यमान्तकौ। भीमार्जुनौ MahāBhā. v. 135. 20; अभवदार्जुनिः। अन्तकः सर्वभूतानाम् MahāBhā. vii. 44.1; कृत्वा तु रूपम् ...। कालान्तकाभ्यां प्रतिमं तदानीम् MahāBhā. viii. App. I. 30 (51); महाहिः काल एव सः। अन्तकः सर्वभूतानां देहिनां सर्वहार्यसौ MahāBhā. xi. 6. 7; मृदु वस्तु हिंसितुं मृदुनैवारभते प्रजान्तकः RaghuVa. 8. 45; स्वभाववैपरीत्यं तु प्रकृतेश्च विपर्ययः। कथयन्ति मनुष्याणां सदासन्नौ यमान्तकौ MārkP. 43. 34; पञ्च धर्माः पुराणे तु रुद्रेण समुदाहृताः। यमशुक्रपुरोगैश्च पितृकालान्तकैः ... ते धर्माः पर्युपासिताः VāyuP. i. 10. 67; संहर्ता सर्वलोकानां कालो मृत्युमयोऽन्तकः BrahmāṇḍP. i. 26. 39; कमलशवलालिबलेऽमाले दिशमन्त-केऽविशमे Kāvyālaṅ. (Ru.) 4. 12; उपोषितश्चतुर्दश्यां कृष्णपक्षे समाहितः। ... मृत्यवे चान्तकाय च। ... प्रत्येकं तिलसंयुक्तान् दद्यात् सप्तोदकाञ्जलीन् KūrmaP. 694. 14 (2. 34); यश्चाभिहन्यते दुष्टैर्भूतै रात्रावथो दिवा। प्रकृतैर्विकृतैर्वापि तस्यासन्नौ यमान्तकौ SkandP. i (2). 55. 88; विशन्ति वा वशाद् वाथ योगाद् योगबलान्विताः। ... न यमो नान्तकः क्रुद्धः ...। विशन्ते तद् द्विजाः सर्वे योगस्यामिततेजसः BrahmP. 238. 25; मन्त्री ...। स्वस्य भर्तुर्विवेशादौ नगरीमन्तकस्ततः RājTa. (Ka.) 4. 304; भट्टिर्नष्टो भारवीयोऽपि नष्टः ... भब्भापङ्क्तावन्तकः संनिविष्टः BhojPra. 75. 24; प्रतिधावन्तमिवान्तकं प्रभुः। ... व्यदारयत् Yādavā. 9. 27; **2Aii** name of a messenger of Death मृत्यो ते माता तस्य ते अन्तकः ... ते दूतः KauśiSū. 135. 9; **2Aiii** Kali पिण्डम् ... निनयेदन्तकास्पदम् PauṣkS. 27. 401; 43. 195; समेयिवान्रघुवृषभः स्वसैनिकैः स्वमन्दिरं शिथिलधृतिर्निवर्तितः। मनोगतं गुरुमृषिशापमुद्वहन्क्षयानलं जलधिरिवान्तकास्पदम् RaghuVa. Add. after 9. 82 (NANDARGIKAR Ed.); **2Bi** name of a son of Mṛtyu (perhaps one of the Pitṛs who milked Svadhā, having Yama as calf) विराड् वा इदमग्रं आसीत् ... सोदक्रामत् सा पितृनागच्छत् तां पितर उपाह्वयन्त स्वध एहीति। तस्यां यमो राजा वत्स आसीत् ...। तामन्तको मार्त्यवोऽधोक् AV. viii. 10. 23; AV. (P.) xvi. 135. 3; BṛSarvaAnu. 6. 10 (8. 13); **2Bii** name of one of the Pitṛs पितृभिः श्रूयते चापि पुनर्दुग्धा वसुंधरा।... यमो वैवस्वतस्तेषामासीद्वत्सः ... अन्तकश्चाभवद्दोग्धा HariVaṁ. 6. 21; MatsyaP. 10. 19; BrahmāṇḍP. i. 36. 209; SkandP. vii (1). 336. 152; BrahmP. 4. 102; पितरः पूज्याः ...। यमश्च धर्मराजश्च मृत्युश्चैव तथान्तकः BṛParāSm. 2. 195; **2Ci** god of death, i. e. Yama शं नो मित्रः शं वरुणः शं विवस्वां छमन्तकः AV. xix. 9. 7 (Sāy. सर्वेषां प्राणिनाम् अन्तम् अवसानं करोति); अन्तकाय त्वा परि ददामि ĀpaManPāṭha. ii. 3. 20; MantrBr. i. 6. 21; HirGS. i. 6. 5; ĀgniveGS. i. 1. 3 (9. 13); श्वोभावा मर्त्यस्य यदन्तकैतत् सर्वेन्द्रियाणां जरयन्ति तेजः KāṭhU. 1. 26; यमयज्ञम् ...। मासि मासि तु कर्तव्योऽन्तकाय बलिस्तथा HirPiMe. ii. 6. 1; नाग्निस्तृप्यति काष्ठानाम् ...। नान्तकः सर्वभूतानाम् MahāBhā. i. 1189 *(2); v. 40. 6; vii. 169. 43 xiii. 38. 25; ŚatTrayī. 571; Hitopa. 2. 103; PañcaRā. (Nā.) i. 14. 99; Pañcā. 18. 31; SūktiRa. 54. 7; ŚārṅgaPa. 1498; SiṁhāDvā. 31. 10; ततस्त्वध्यापयामास ...। तदस्त्रं पाण्डवश्रेष्ठं मूर्तिमन्तमिवान्तकम् MahāBhā. iii. 41. 18; अन्तकः शमनो मृत्युस्तथाग्निर्वडवामुखः। कुर्युरेते क्वचिच्छेषं न तु क्रुद्धो धनंजयः MahāBhā. iv. 45. 25; भैमसेनिः ...। तमापतन्तमुद्वीक्ष्य कालसृष्टमिवान्तकम् MahāBhā. vi. 87. 24; vii. 7. 11; स पाण्ड्यः ...। कर्ण-स्यानीकमवधीत् परिभूत इवान्तकः MahāBhā. viii. 15.5; मया ...। कुपितेनान्तकेनेव प्रजाः सर्वा जिघांसता MahāBhā. viii. 46. 10; viii. 810 *(2); पाण्डवः ...। अतिष्ठत रणे वीरः क्रुद्धरूप इवान्तकः MahāBhā. ix. 9. 24; योधान् ... प्राच्छिनत्स वरासिना। रुधिरोक्षितसर्वाङ्गः कालसृष्ट इवान्तकः MahāBhā. x. 8. 39; अनागतानि कार्याणि कर्तुं गणयते मनः। ... स्मयते नूनमन्तकः MahāBhā. xiv. App. I. 4 (2204); (कैकेयी) तेन वाक्येन संहृष्टा तमभिप्रायमात्मनः। व्याजहार महाघोरमभ्यागतमिवान्तकम् Rāmā. ii. 10. 20; सा ददर्श विमानाग्रे रावणम् ... व्यात्ताननमिवान्तकम् Rāmā. iii. 30. 6; पश्यामि ... रामं पाशहस्तमिवान्तकम् Rāmā. iii. 37. 15; अन्तको रामरूपेण हत्वा नयति वालिनम् Rāmā. iv. 19. 11; वर्जयेद्वज्रमुत्सृष्टं वर्जयेदन्तकश्चिरम् Rāmā. v. 19. 19; तमन्तकमिव क्रुद्धं समरे प्राणहारिणम्। हनूमन्तमभिप्रेक्ष्य राक्षसा विप्रदुद्रुवुः Rāmā. vi. 44. 24; vi. 55. 31; पर्वस्वपि च विन्यस्ता लोकपाला महौजसः। धनदो वरुणश्चैव पाशहस्तस्तथान्तकः Rāmā. vi. 3080 *(2); तद्युगे तत्कुलीनश्च राजसूयमपि क्रतुम्। आहरिष्यति राजेन्द्र श्वेतग्रहमिवान्तकः HariVaṁ. 115. 41; 57. 16; स्वकर्मदक्षश्च यदान्तको जगत् ... विकर्षति BuddhaC. 11. 61; यमाहवे क्रुद्धमिवान्तकं स्थितं जघान फेनावयवेन वासवः Saund. 9. 19; क्षेत्रे च पापतस्तेषां संक्षिपत्यन्तकस्य च PauṣkS. 36. 88; ऋषिप्रभावान्मयि नान्तकोऽपि प्रभुः प्रहर्तुम् RaghuVa. 2. 62; स रामसायकः। ... द्वारतामगमदन्तकस्य RaghuVa. 11. 18; जपेन्मन्त्रवरं रात्रौ निशान्ते चान्तकः स्वयम्। विह्वलीभूत आयाति JayāS. 29. 133; न यस्य जन्मने धाता यस्य चान्ताय नान्तकः। स्थितिकर्ता न चान्योऽस्ति ViṣṇuP. v. 7. 52; v. 18. 56; (पुमान्) महारोगैः ...। शरैरिवान्तकस्योग्रैश्छिद्यमानासुबन्धनः ViṣṇuP. vi. 5. 39; दृष्ट्वा मेऽपत्यसंततीः।

स्वल्पैरेव ममाहोभिरन्तको न सहिष्यति MārkP. 109. 35; सर्वेषामेव भूतानां यस्मादन्तकरो भवान्। तस्मात्त्वमन्तकः प्रोक्तः MatsyaP. 213. 6; ViṣṇuDhaP. ii. 40.5; भवतीम् ...। अन्तकस्य पुरीमत्र प्रापयिष्यामि BrahmāṇḍP. iii. 22. 80; सः ... नान्तक इवाकस्मादपहृतजीवनः VāsaDa. 28. 2; यस्मिन् ... पराभवं प्राप्त इवान्तकोऽपि। ... स भीष्मः Kirātā. 3. 19; अन्तकः पर्यवस्थाता जन्मिनः संततापदः Kirātā. 11. 13; 16. 6; भूतानि भर्त्रा धनुरन्तकस्य। भिन्नाकृतिं ज्यां ददृशुः Kirātā. 17. 24; (देवः)अङ्गीकृत इवान्तकेनाप्रतिपत्तिरासीत् HarṣaC. 227. 9; अन्तकस्य पृथौ तत्र शयनीय इवाहवे। दशनव्यसनादीयुर्मत्कुणत्वं मतङ्गजाः ŚiśuVa. 19. 71; अन्तकस्यान्तको नु स्याद्भास्करो नु तनूनपात्। ... आविर्बभूव तद्देशे केसरी PadmP. (Ra.) 17. 230; न कश्चिन्म्रियते तावद्यावदास्त इहान्तकः BhāgP. i. 16. 8; भगवांस्तु गदावेगम् ...। अवञ्चयत्तिरश्चीनो योगारूढ इवान्तकम् BhāgP. iii. 18. 15; vi. 10. 15; वक्षस्ताडनमन्तकस्य ...। कर्मेदं मृदुलस्य तावकपदद्वन्द्वस्य किं वोचितम् ŚivāL. 64; अक्रोधि बोधितसुरासुरचक्रवालसंहारदुर्धरपराक्रममन्तकेन HarVi. 7. 39; 43. 79; मन्दो मनुरन्तकोऽश्विनौ द्वौ द्यौरेवं तपतीत्यपत्यजातम् RāmC. 14. 52; हिंसाधिकारं दधुरन्तकस्य ... नृशंसाः RāmC. 17. 23; 27. 23; नान्तको न वरुणः ... आभिमुख्यमभजन्मम युद्धे RāmC. (App. 2) 40. 71; अन्तकोऽपि ... स यमेव भयार्तः। पश्यति प्रकुपितं प्रहरन्तं स्वप्नदर्शनकृपाणतलेषु RāghPāṇ. (Dha.) 10. 34; 18. 5; शिष्टं दुष्टमनार्यमार्यमखिलं लोकं निहन्त्यन्तकः SubhāRaSaṁ. 296; द्वारि क्षिप्तं यदैन्द्रे दशवदनशिरः किंकरैरन्तकस्य BālRā. 9. 58; MahāN. 9. 93; यमस्य नाम्नि दातव्याः सप्तसप्तजलाञ्जलीः। यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चान्तकाय च NīlaP. 488; BhaviP. 884A. 16(iv. 193.52); SamaMā. 1. 39; ĪśānŚiP. i. 47. 25; प्रोवाच ... वसिष्ठः ...। प्रहर्तुमिच्छसि यदि तं निवारय चान्तकम् VāmaP. 60. 46; अहम् ... पतञ्जवस्यात्मजेन गजशल्कनाम्ना ... पलिशदेशाश्रयिणा तेनान्तकेनेवावलोकितः YaśasCaṁ. ii. 180. 2; श्रीमान् जटाचोळभीमनृपतिः ... अभिना[न]वान्तकः EI. xxi. 33. 33; यद्वैरिणां रणमुखे शरणप्रदायी नैवास्ति कश्चिदमुमन्तकमन्तरेण RāmāCam. 1. 20; हनूमता सोऽपि हतः सुरान्तकः पुरान्तकेनेव यथा पुरान्तकः RāmāCam. 6. 61; अदृश्यत छत्रमिवान्तकस्य NavaSāC. 17. 23; राक्षसास्तम् ...। ददृशुर्विश्वसंहारविश्वरूपमिवान्तकम् RāmāMañ. 126. 2; नरः ... मर्मविद्भिर्महारोगैः ...। शरैरिवान्तकस्योग्रैश्छिद्यमानास्थिबन्धनः। ... घुरघुरायते BrahmP. 233. 39; अन्तकः ... सैन्यमेककवलं चकार VikraDeC. 5. 7; रे संप्रत्यपवित्रमत्र पथिकाः सारम्भमुज्जृम्भते चूतो दूत इवान्तकस्य कलिकाजालस्फुरत्पल्लवः SubhāRaK. 8. 35; किं तृप्यति ...। अन्तको जन्तुभिः किं वा किमेधोभिर्हुताशनः TriṣaŚaPuC. i. 1. 296; i. 4. 398; आकृष्टासिरलक्षि सः। तन्मृत्युवाचनायत्तपत्रः साक्षादिवान्तकः PariPar. 5. 24; अन्तकस्य स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति PariPar. 9. 9; अप्यन्तकं स्थाम निकारयेत् स निकारयेस्तं यदि नात्मदण्डैः DvyāśraKā. 2. 89; 7. 120; नात्र कोऽपि समरिप्सत कोपात्सोऽन्तकेऽप्यविनये यदशिक्षत् DvyāśraKā. 8. 37; 18. 100; एवं संधामनुसृतवतस्तर्जनीवान्तकस्य ŚrīKaC. 21. 43; दन्तिनां श्रुतिपुटैरनेकशो नर्त्यमानतनुभिर्व्यतन्यत। ... अन्तकस्य नवतालवृन्तता ŚrīKaC. 22. 29; सोऽन्तकः स्पृशति प्रजास्वसमये न कंचन PṛthvīVi. 9. 7; ताटका। ... पुरीं प्रविष्टा। ... तत्किं दशरथस्य। ... न हि नहि अन्तकस्य PrasaRā. 2. 2 (13); प्रजासंजनितत्रासं निग्रहीतुमिवान्तकम्। ... प्रतस्थेऽथ प्रजापतिः PāṇḍaC. 6. 249; बद्धपानोत्सवेऽन्तके। उद्यतालायितं तस्मिन् समरेऽस्थिच्छिदारवैः PāṇḍaC. 13. 472; कोदण्डेन प्राप्य क्रुद्धो यथान्तको दण्डेन। क्षपयेयं तामेकः कुरुपृतनाम् YudhiVi. 6. 25; नाप्यन्तको जगति जन्तुभिरेति तृप्तिम् PañcaSā. 2. 33; वसिष्ठः ... ददर्शाथ जामदग्न्यम् ...। धनुःपरशुपाणिं च साक्षात्कालमिवान्तकम् AdhyāRā. i. 7. 7; यः स्वायुषोऽवधिमवैति स्वदेहनिष्ठं यस्यान्तको भवति मित्रतयातिवश्यः RājTa. (Śrī.) 2. 90; राजधानी ममेयम्। ... सुता मे च भृत्याः। इत्येवान्तः कलयति नृपो यावदेत्यन्तकस्तम् RājTa. (Śrī.) 3. 562; 4. 94; एकतो दिवसान् बाला गणयत्येकतोऽन्तकः। न विद्मः प्रथमं कस्य यास्यामो वयमन्तिकम् Subhāṣi. 1245; येऽपि नास्तीति मन्यन्ते तदैश्वर्यकदर्थिताः। दिनैः कतिपयैरेव तान्समीकुरुतेऽन्तकः Subhāṣi. 3272; भ्रातुरन्तकस्य पत्तनेऽभिपत्तिहारिणी ... मां पुनातु StavMā. 287. 25; अन्तकाय नमः VīraMii. (Āhnika.) 375. 3; अन्तकोऽपि हि जन्तूनामन्तकालमपेक्षते KaliViḍ. 51; न वान्तकः कविंमन्यान्नयते तन्मदंहसा Gaṅgāva. 1. 29; आदिश्य च ततः शतमन्युरन्तकमग्रतः सेनामुखे NīlaVi. 19. 20; अन्तकं यद्धतं नेतुमन्तकोऽन्यो न विद्यते NīlaVi. 21. 15; 82. 5; प्रहर्ता च प्रहर्तॄणामन्तकस्यापि चान्तकः JānaPa. 6. 58; **2Cii** name of a messenger of Yama यमाय नमो धर्मराजाय नमः ... अन्तकाय नमः ...। इति यमदूताः AVPari. 43 (5). 44; **2Ciii** guardian deity, master or lord of southern direction, i. e. Yama as one of the Dikpālas इन्द्रान्तकाप्पतीन्दुभ्यः सानुगेभ्यो बलिं हरेत् ManuSm. 3. 87; तस्य पुत्रः ... धनदवरुणेन्द्रान्तकसमप्रभावः EI. vi. 298. 9; ix. 29. 10; xii. 34. 9; **2Civ** southern direction (identified with its guardian deity) इन्द्रादीशानपर्यन्तं चान्तकात् पावकान्तम्। ... सूत्रमेवं परिव्रजे(व्राजये)त् MānaSā. 6. 49; निर्ऋत्यन्तकयोर्नीचम् ...। अर्गलं नाम तद् वास्तु VāstuVi. 2. 14; राक्षसान्तकयोर्मध्ये महिमां मध्यतो यजेत् LiṅgaP. ii. 27. 56; **2D** one who causes dissolution, the annihilator तदन्तकोऽप्येति विनाशकाले। अणीयरूपम् MahāBhā. v. 44. 22; दशाननाविक्षितराघवाणाम् ...। भस्मापि शिष्टं न कथं क्षणेन भ्रूभङ्गपातेन धिगन्तकस्य ViṣṇuP. iv. 24. 147; पितामहः। एको ब्रह्मान्तकश्चैव पुरुषश्चेति BrahmāṇḍP. ii. 3. 81; सर्वाणि कर्माणि रिपुघातिनः। श्रोतुमिच्छामहे सम्यग्वद कृष्णस्य धीमतः। ... युगान्तेष्वन्तको यश्च यश्च लोकान्तकान्तकः BrahmāṇḍP. ii. 72. 39; भगवान् ...। स एव सर्वभूतानां स्रष्टा पालयितान्तकः AhirbuS. 33. 15; त्वमन्तकः स्थावरजंगमानां त्वया जगत् प्राणिति देव विश्वम् Kirātā. 18. 35; स्वयमपि जगतामन्तकस्यान्तकोऽहम् VeṇīSaṁ. 3. 354; Dhvanyā. 211. 6 (*on* 2. 9); Loc. 81. 24 (*on* 2. 10); SaraKaṇṭhā. 126. 5; AuciViCa. 16 (68); SūktiRa. 58. 7; PadyaVe. 136; (त्वम्) संवर्तकोऽन्तकश्चैव संवर्तकबलाहकः VāmaP. 47. 126; भोक्तारं भोजनं याति सृष्टिं चाप्यन्तकः स्वयम् YogVā. iv. 10. 29; रुद्र त्वं प्राणानामाश्रयोऽन्तकश्चासि TattvPrakā. 113A. 1 (*on* ii. 3. 13); त्रिजगत्प्रलयारम्भकृतोंकार इवान्तकः VetāPañ. (Śi.) 7. 2; **2E** death दातारो यज्ञशीलाश्च न तरन्ति जरान्तकौ MahāBhā. xii. 28. 47; प्रसूतः पुरुषो लोके श्रुतवान् बलवानपि। न जयत्यन्तकं कश्चिन्नाजयन्नापि जेष्यति Saund. 15. 60; (पुरे) यौवनान्तं वयो यस्मिन्नान्तकः कुसुमायुधात् KumāSaṁ. 6. 44; देहो रोगनिधिर्जरावशगतो लीनान्तकाधिष्ठितः BhagAjju. 7. 3; प्राणिनामन्तकमपि न जानीषे BhagAjju. 90. 8; आयामाक्षेपकस्तम्भा स्रावजेऽभ्यधिकं रुजा। यानस्थानासनाशक्तिर्वैकल्यमथवान्तकः AṣṭāHṛ. ii. 4. 49; कंचातः किन्न (better किंचातः किन्नु) नागादलछुपुरपतिः कक्कराजोऽन्तकस्य (भयम्) EI. iii. 180. 56; वपुर्व्यसनमस्यति प्रसभमन्तको जीवितम् ... तथापि बत मोहिनो दुरितसंग्रहं कुर्वते SubhāRaSaṁ. 324; त्वया दुःखं न कर्तव्यं कदाचन। मृताः पुत्रास्तव शुभे को लम्भेदन्तकं नरः ĀdiP. 21. 44; अन्तकं विरहिणीषु सुधांशुं स्तौत्यमुं तु विरलो हि विवेकः ŚrīKaC. 11. 54; Subhāṣi. 1121; धर्मो निरवकाशोऽयं सावकाशः सदान्तकः। बलाबलं स्वयं तेषु विचारय सुलक्षणे ŚāliC. 3. 33; **3A** name of an exorcising rite (*abhicāra*) संदंशानुस्तोमाविषुवज्रौ श्येनाजिरौ मृत्य्वन्तकौ क्षुरवपिशीर्षच्छिदौ महः श्येनश्चाभिचरणीयाः ŚāṅkhāŚS. xiv. 22. 4; **3B** name of a weapon या निर्वृतिस्तनुभृतां तव पादपद्मध्यानाद्भवज्जनकथाश्रवणेन वा स्यात्। सा ब्रह्मणि स्वमहिमन्यपि नाथ मा भूत्किं त्वन्तकासिलुलितात्पततां विमानात् BhāgP. iv. 9. 10; **4Ai** epithet of Agni अग्निम् ...। उवाच वचनम् ...। त्वं कर्ता चान्त एव च (v.l. कर्ता चान्तक एव च) MahāBhā. i. 7. 18; (अग्नेः नामानि) भस्मक्षयान्तकहरज्वलनाग्निहुताशनाः MṛgendraT. i. 13. 126; **4Aii** epithet of Garuḍa गरुडं वाग्भिरस्तुवन्। ... देवाः ...। त्वमुत्तमः ... त्वमन्तकः सर्वमिदं ध्रुवाध्रुवम् MahāBhā. i. 20. 12; **4Aiii** epithet of Viṣṇu जीवः ... अन्तकः (इति ... केशवस्य ... नाम्नां सहस्रम्) MahāBhā. xiii. 135. 68; विष्णुः ... एषोऽन्तकः पुरा भूत्वा ...। जघानैकार्णवे घोरे तावुभौ मधुकैटभौ HariVaṁ. 38. 18; नमस्ते ... जनार्दन ...। त्वमिन्द्रः ... त्वमन्तकः BṛNāraP. 11. 36; **4Aiv** epithet of Śiva त्वं नेताप्यन्तको मतः। ... नाम्नामष्टसहस्रेण स्तुतवान् वृषभध्वजम् VāyuP. i. 30. 236; शिवाय रुद्ररूपाय ... नमः ... तारकायान्तकाय च LiṅgaP. ii. 21. 17; मनो वै रुद्र ओतं च प्रोतं चेति प्रतीयते। न चैतच्छ्रुतीनां विष्णुविषयत्वम्। अन्तकः कृत्तिवासाः पिनाकीत्यादिरुद्रलिङ्गात् TattvPrakā. 42A. 12 (*on* i. 3. 1); **4Av** deity in Śrāddha अन्तकः ... श्राद्धे देवः AgniP. 359. 14; **4Avi** Saturn नमस्ते रौद्रदेहाय नमस्ते चान्तकाय च। ... शनैश्चर नमोऽस्तुते SkandP. vi. 174. 78; **4Avii** Sun अनन्तः (v.l. अन्तकः) कपिलो भानुः ... सूर्यस्य ... नाम्नामष्टशतम् BrahmP. 33. 42; **4B** one of the presiding deities of different worlds, i.e. Lokeśa or Lokapāla अथ लोकेशमन्त्राणां शास्त्राणां लक्षणं शृणु। ... शिखिनश्चान्तकस्यैव द्वे बीजे परिकीर्तिते JayāS. 7. 70; शिखरत्रयं च मेरौ ...। तेषामधः शतमखज्वलनान्तकानां रक्षोऽम्बुपानिलशशीशपुराणि चाष्टौ Golā. 184, 24 (1. 36) (comm. इन्द्रादिलोकपालानां पुराणि); **4Ci** banner of Indra इन्द्रध्वजस्य ... मन्त्रानेतान् पठेत् ...। त्वमन्तकः सर्वहरः BṛSaṁ. 43. 54; **4Cii** one of the Kṣetrapālas सिद्धेयश्चैव वलिकः ... विघ्नहारी तथान्तकः। ... नौमि स्वःक्षेत्रपालकान् SkandP. i (2). 62. 27; **4D** lord or master of nether-world or hell पुण्यकर्मफलं स्वर्गो नरकस्तद्विपर्ययः। तयोर्द्वावधिपौ धात्रा कृतौ शतमखान्तकौ SkandP. iii (3). 21. 26; **5A** name of a disease चतुर्विधो भवेद्दोषो वातरक्तसमुद्भवः। गन्धदोषेण जायन्ते नामान्येषां पृथक्पृथक्। क्षुद्रतश्चान्तको घोरः अथवान्या मसूरिका HārīS. iii. 34. 2; **5B** name of a type of fever रुद्रस्य क्रोधजो ह्येष नामभिर्बहुभिर्ज्वरः। अन्तकः सर्वभूतानां क्षयं नयति दारुणः Hastyāyur. 56. 17 (1. 9); ज्वरगणे ... प्राक्संधिगोऽथान्तकः BhāvPra. (Bhā.) 8 (1). 492; हिक्काश्वाससदाहमोहसहिता देहेऽतिसंतप्तता वैकल्यं च वृथा वचांसि मुनिभिः संकीर्तितः सोऽन्तकः BhāvPra. (Bhā.) 8 (1). 501; अन्तर्दाहो दण्डपातोऽन्तकश्च। ... भेदा एते संनिपातज्वरस्य

BhāvPra. (Bhā.) 8 (1). 508; ज्वरो रोगपतिः पाप्मा मृत्युराजोऽशनोऽन्तकः। ... विविधैर्नामभिः क्रूरो नानायोनिषु वर्तते Jīvān. 372. 2 [ŚabdaRa. (Vā.) 2187; KośaKaTa. 1. 7271]; **6** (Astron., Astrol.) **Ai** presiding deity of an auspicious moment (*muhūrta*) in the night अथ तिथिकरणगुणाः ... दस्रान्तकाग्निधातारः ... क्षणा रात्रौ BṛSaṁ. Add. before 99. 1; **6Aii** presiding deity of the thirteenth day (of lunar fortnight) विष्णुप्रिया द्वादशी च अन्तकस्य त्रयोदशी। चतुर्दशी तथा शंभोः प्रिया SkandP. i (1). 33. 81; **6Aiii** presiding deity of the tenth day (of lunar fortnight) वह्निर्विरिञ्चिर्गिरिजा गणेशः ... अन्तकः ... तिथीनामधिपाः क्रमात् NāraS. 4. 1; **6Aiv** name of the twenty third Yoga (conjunction) (which causes diseases) शुभामृतमुसलान्तककुञ्जराः। ... योगाः NāraS. 10. 8; **6Av** presiding deity of the fourth day (of lunar fortnight) (दिनाधिपा धातृविधातृविष्णुयम°... °ईश्वराश्च) कामदुर्गान्तक°...°दिनेषु च। सकृदामलकस्नानम् VasiS. 12. 28; cf. **अन्तकदिन**; **6B** the constellation Bharaṇī नासत्यान्तकवह्निधातृनिशिपाः ... उडुपाः VasiS. 14. 1; भरणी स्याद्यमो याम्यस्त्वन्तको यमसंज्ञिका JyotiṣaNi. (Nakṣatra) 2; **7** type of material or substance (used in the particular process of preparing mercury) विषं च दरदश्चैव रसको रक्तकान्तकौ। ... कल्कमेतदधोर्ध्वे हि मध्ये सूतं निधापयेत्। ... अनेन क्रामणेनैव पारदः क्रमते क्षणात् RasPraSu. 1. 122; **8** name of the mysterious sound *ā* अनन्तश्चान्तकः ... विनायकः। आ Tantrābhi. (7) 47. 7; **9** name of a country अङ्केषु तेष्वन्तकवित्तपाख्यदेशाग्रगं सूत्रमिदं करोतु ŚilpaRa. ii. 24. 88; **10** constituent part लवणः इक्षुः सुरा सर्पिः दधिः दुग्धः पयोमयः 'जलान्तकः' इति सप्त सप्तसमुद्राणां पृथगेकैकमेकैकस्य comm. *on* TrikāŚe. ii. 1. 5; **11** the word *antaka* वध्यो घात्यस्तद्वाचिनः शब्दात् परे भिदादयः अन्तकादयोऽपि KāvyKaVṛ. 31. 33 (2.1) [Kośas give *antaka* as the synonym of the following words : *antakṛt*, KośaKaTa. 1. 489; *arkaja*, ParaNā. 250; *arkasūnu*, AbhidhāCin. 184; *audumbara*, KalpaK. 385. 47; *ka*, KalpaK. 385. 47 (v.l.); *kaṅka*, *karmakara*, KalpaK. 385. 47; *kāla*, AmaK. 117; NāmMā. 145; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *kālakuntha*, Vaija. 11. 34; *kālakūṭa*, KalpaK. 385. 47; *kālindīsahaja*, KośaKaTa. 1. 489; *kālindīsodara*, AbhidhāRaMā. 1. 72; AbhidhāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KalpaK. 385. 47; *kīnāśa*, AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 1184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *kṛtānta*, AmaK. 117; NāmMā. 145; ParyāRaMā. 571; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *citragupta*, KalpaK. 385. 47; *jīviteśa*, KośaKaTa. 1. 489; *dakṣiṇādhipa*, Vaija. 11. 34; *dakṣiṇāśāpati*, AbhidhāRaMā. 1. 72; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *daṇḍa*, KalpaK. 385. 47; *daṇḍadhara*, AmaK. 117; AbhidhāRaMā. 1. 72; AgniP. 359. 14; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 134; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; *daṇḍadhāra*, *dineśatanuja*, *dharma*, *dharmarāj*, KośaKaTa. 1. 489; *dharmarāja*, AmaK. 117; ParyāRaMā. 571; AbhidhāRaMā. 1. 72; AgniP. 359. 14; Vaija. 11. 34; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; *dhūmorṇāramaṇa*, KośaKaTa. 1. 489; *nityakarman*, ParyāRaMā. 1534; *nirvāṇa*, TrikāŚe. i. 7. 11; *paretarāj*, AmaK. 117; AgniP. 359. 14; Vaija. 11. 34; *pārpara*, KalpaK. 385. 47; *pitṛpati*, AmaK. 117; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; *purāṇānta*, Vaija. 11. 34; KalpaK. 385. 45; *pretapati*, AbhidhāRaMā. 1. 72; ParaNā. 250; *pretarāj*, KośaKaTa. 1. 489; *pretādhipa*, ŚabdaRa. (Vā.) 225; *manda*, Vaija. 11. 34; *mahāsatya*, KalpaK. 385. 47; *mahiṣadhvaja*, AbhidhāCin. 184; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; *mahiṣavāhana*, Vaija. 11. 34; ŚabdaRa. (Vā.) 225; *mṛtyu*, NāmMā. 145; AgniP. 359. 14; AbhidhāCin. 184; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *mokṣa*, TrikāŚe. i. 7. 11; *yama*, AmaK. 117; NāmMā. 145; ParyāRaMā. 571; 1534; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 184; AnekāK. 572; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *yamana*, KalpaK. 385. 47; *yamarāj*, AmaK. 117; Vaija. 11. 34; KośaKaTa. 1. 489; *yamarāja*, AbhidhāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; *yamunābhrātṛ*, AmaK. 117; Vaija. 11. 34; *viśīrṇacaraṇa*, KośaKaTa. 1. 489; *viśīrṇapād*, Vaija. 11. 34; *viśvapsā*, KalpaK. 385. 47; *vaivasvata*, AmaK. 117; ParyāRaMā. 571; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; ŚabdaRa. (Vā.) 225; KośaKaTa. 1. 489; *śama*, TrikāŚe. i. 7. 11; *śamana*, AmaK. 117; AnekāSa. 202; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KalpaK. 385. 47; *śīrṇāṅghri*, AbhidhāCin. 184; ParaNā. 250; *śrāddhadeva*, AmaK. 117; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhihāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *samavartin*, AmaK. 117; NāmMā. 145; AbhidhāRaMā. 1. 72; Vaija. 11. 34; AbhidhāCin. 184; ŚabdaRa. (Vā.) 225; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *sāñjñāyani*, KośaKaTa. 1. 489; *sāvitreya*, Vaija. 11. 34; *hari*, AbhidhāRaMā. 1. 72; AbhidhāCin. 184; ParaNā. 250; KośaKaTa. 1. 489; KalpaK. 385. 47; *harṣaṇa*, KalpaK. 385. 47; also they give *antaka* as the meaning of the following words : *dharmarāja*, AnekāSa. 149; *kāla*, ParyāMu. 23. 254; ParyāRaMā. 1592; ŚabdaRa. (Vā.) 3761; *yama*, Vaija. 235. 65; AnekāTi. 2. 247; *karmakara*, AnekāSaṁ. 4. 244; *śamana*, AnekāK. 494; *kīnāśa*, NānārthSaṁ. 27. 42; *mṛtyu*, NānārthāSaṁ. i. 130. 1023; *gupti*, AnekāTi. 2. 103; *kṛtānta*, KośaKaTa. 2. 5509; *nāśaka*, ŚabdaRaSaK. 20. 2; and ŚabdaRaSaK. 7. 14 gives *antaka* in the sense of the following : *śamana*, *roga* and *santāpa*]

अन्तक (anta-ká) *m.*, *n.* **1A** end-portion, hem of hide (कृष्णाजिनस्य) अन्तकमु तर्हि पश्चात्प्रत्यस्येत् ŚatBr. III. ii. 1. 4; **1B** end (of *ṛc*) ऋचोऽर्धे तु द्विमात्रः स्यात्त्रिमात्रः स्यादृगन्तके YājñaŚi. 12; **2A** destruction, act of killing व्यवस्थिता-नर्जुनस्यान्तकाय। संशप्तकान् MahāBhā. i. 1. 131; i. 13. 40; x. 15. 17; xii. 83. 33; **2B** dissolution, annihilation तदन्तकज्वलनसमानवर्चसं पुनः पुनर्न्यपतत् MahāBhā. i. 17. 22; **3A** end, limit, border सार्धाङ्गुलं समारभ्य यावद्दत्वङ्गुलान्तकम्। लुपानामंशवृद्ध्या तु बाहल्यं यववृद्धितः VāstuVi. 10. 3; नाललक्षणमुच्यते - प्रनिबन्धे प्रतेरन्ते तदन्ते पट्टिकान्तके। गलान्ते कुमुदान्ते वा वप्रान्ते पादुकान्तके। छिद्रं कुर्यात् ŚilpaRa. i. 20. 3; **3B** last or sloping part of entablature द्विपदां कलशोच्छ्रितिः। (देशांशषट्कतो मूलास्कन्धोरेषोऽन्तको?) भवेत्। ... यः प्रसादमिदं कुर्यात् सुप्रभम् SamarāSū. ii. 74. 26.

अन्तक (anta-ka) *n.* the constellation Bharaṇī (having Yama as its presiding deity) षडर्धभोगानि च। भेगिरुद्रवातान्तकेन्द्राधिपवारुणानि GrahaGa. 68. 13 (8. 73); पूर्वत्रयाग्निमूलाहिद्विदैवत्यमघान्तकम्। अधोमुखं तु नवकं भानां तत्र विधीयते NāraS. 6. 26; 6. 34; मघाविशाखानिलमम्बुसार्परुद्रान्तकत्वाष्ट्रसमीरणानि। ... भानि न शोभनानि VasiS. 14. 71; नक्षत्रनामानि। ... भरणी यमभं याम्यं प्रोक्तमन्तकम् GaṇiNā. 2.

अन्तक (anta-ka) *adj.* **1A** last, final, concluding तस्मादेकविंश एव स्तोमोऽन्तकः कार्य इति JaimiBr. 2. 111; लकारं तु समुद्धृत्य लक्ष्मणाय नमोऽन्तकः। अगस्त्य ऋषिरस्य RāmRaU. 2. 98; **1B** low, vile (person or thing) न आतपो तापयति अन्तका तापयन्ति मां। अन्तकाश्च विघाताश्च ते तापेन्ति न आतपः MaVastuAva. iii. 186. 2 [DBHS.]; **1C** highest or excellent (प्राणायामः) उत्तमाधममध्यत्वात्त्रिधायं प्रतिपादितः। मध्यमः प्राणसंरोधः षट्त्रिंशन्मात्रिकोऽन्तकः KūrmaP. 503. 8 (2. 11); **2** (also used as noun) **A** (one) who destroys (evil)), destroyer (of evil) रुद्रो मां विशान्तकः TaiĀ. x. 37.1 (857.6) (Sāy. दुःखस्य विनाशकः); Baudh.Ds. ii.7.9; MahāNāU. 16.2; **2B** (one) who destroys, destroyer, killer in general सः वितत्य पक्षौ ... निषादान् बलवानुपागमद् बुभुक्षितः काल इवान्तको महान् MahāBhā. i. 24. 10; संधिं कृत्वैव कालेनान्तकेन पतत्रिणा। ... प्रत्यक्षं मन्यसे कालम् MahāBhā. iii. 36.1; vii. 169.43; viii. App. I. 43 (125); विहंगमः। सुप्तान् जघान सुबहून् वायसान् वायसान्तकः MahāBhā. x. 1.39; x. 8.73; शेषे ह्यवस्थिते तात पुत्राणामन्तके त्वयि। न मे दुःखं भवेत् MahāBhā. xi. 14.22; स रामम् ... अभ्यधावत् ... प्रजाः काल इवान्तकः Rāmā. iii. 2.9; कालान्तकयमोपमः। दिव्यं समाददे सोऽस्त्रम् Rāmā. iii. 466*(3); स रामो दारहरणान्निकृतस्तेऽन्तको भवेत् Rāmā. iii. App. I. ii (18); vi. 73.15; ततः स्वल्पेन कालेन अहमेव तवान्तकः MatsyaP. 150.243; स्वयमपि जगतामन्तकस्यान्तकोऽहम् VeṇīSaṁ. 3.354; Dhvanyā. 211.6 (*on* 2.9); Loc. 81. 24 (*on* 2.10); SaraKaṇṭhā. 126.5; AuciVica. 16 (68); SūktiiRa. 58.7; PadyaVe. 136; अन्तकस्यान्तको नु स्याद् भास्करो नु तनूनपात्। ... केसरी PadmP. (Ra.) 17.230; (पूतना) अनन्तमारोपयदङ्कमन्तकं यथोरगं सुप्तमबुद्धिरज्जुधीः BhāgP. x. 6.8; जानासि वालिनो वीर्यं तत्समस्तत्सुतोऽङ्गदः। अधिको वा युवत्वेन युवराजः स तेऽन्तकः RāmC. 21.124; ददेऽन्तकायापि भयं भ्रुकुट्या देवान्तकः स्वान्तिकमागताय। लिलेख दंष्ट्राशिखरैः समन्तान् नरान्तकः क्रान्तसभान्तरालः RāmC. 27.23; सुप्रीतः प्रतिपन्नपालनविधौ चण्डद्विषामन्तकः EI. xxii. 124.19; v. 177.35; ix. 78.38; xiv. 300.30; xviii. 42.266; ममाथ शैलादथ वालिनन्दनो नरान्तकं संयति वानरान्तकम्। हनूमता सोऽपि हतः सुरान्तकः पुरान्तकेनेव यथा पुरान्तकः RāmāCam. 6.61; सिंहं[म]हालञ्झनानामन्तक° ... °आरामप्रवर्त्तनप्रभृ ... परि(री)तानां चोलानाम् EI. xxi. 32; भो दशास्यान्तकास्माकं रक्षां कुरु

TripāMaNāU. 377.19(7)); RāmPūTāU. 5.1; दैत्यः ...। नरान्तकोऽपि संजातो देवानामप्यथान्तकः GaṇeP. ii. 60.43; तारकान्तकमत्पुत्रप्राप्तये प्रहितः सुरैः। ... मनोभवः KathāSaSāg. i. 1.41; प्रजानां पालनव्याजान्निःशङ्कक्षयकारिणः। अकस्मादन्तकाः केचित् संभवन्ति RājTa. (Ka.) 1.269; जघानाजगरं सोऽपि जन्तूनामन्तकं जिनः RajTa. (Ka.) 8.2234; सेतुर्येन महोदधौ विरचितः क्वासौ दशास्यान्तकः BhojPra. 7.25; शत्रूणामन्तकं साक्षादुद्यदादित्यसंनिभम्। ध्यायेद्देवं वास्तुपतिम् MahNirvāT. 13.65; प्रहतां च प्रहर्तृणामन्तकस्यापि चान्तकः JānaPa. 6.58; **3A** causing death, fatal (ज्वरः) अस्थिमज्जगतः पुनः। कुर्याच्चातुर्थकं घोरमन्तकं रोगसंकरम् SuśruS. vi. 39. 68 (comm. यमसदृशं मारणात्मकत्वात्); RugVi. 2.33; पितृजन्मर्क्षे पुत्रा जाताश्चेन्मातुरन्तका ज्ञेयाः HorāSā. 28.30; सस्येशो वार्कनन्दनः। अन्तकश्चौरवह्न्यधान्यभूपभयप्रदः NāraS. 2 (1). 10; **3B** causing destruction हनूमता सोऽपि हतः सुरान्तकः। पुरान्तकेनेव यथा पुरान्तकः RāmāCam. 6.61; वीरश्रीरणमल्लमूर्जितशकक्ष्मापालगर्वान्तकम् ... असौ कारागृहेऽवीवसत् EI. xxi. 282.9; xxi. 283. 14; भल्लाभल्लि मुष्टामुष्टि दण्डादण्डि भुजाभुजि। अभूत्तेषां महायुद्धं प्रेक्षणीयमिवान्तकम् MalliC. 7.455; नृपेण मध्यतश्छिन्नैर्भूगतागैर्द्विषच्छिरैः। रणाङ्गणमभाल्लूनतिलक्षेत्रमिवान्तकम् HammīMaKā. 13.219; **3C** causing cessation तत्रैकान्ते तपस्यन्तमन्तकं पापकर्मणाम्। द्वैपायनपरिव्राजं ते निध्याय दधुः क्रुधम् PāṇḍaC. 17. 264; भास्वन्तमन्तकमहं विपदां भजामि PadyaVe. 50; **4** causing, pointing out defect (in argument) मीमांसाद्वयपारगो गुरुरसौ ...। यश्चार्वाक-विशालमानमलनो दुर्वारवौ(बौ)द्धाम्वु(म्बु)धेः पानानन्दितकुम्भसंभवमुनिर्दिग्वाससामन्तकः EI. i. 41.18.

अन्तककर (antaka-kara) *adj.* (used as noun) (one) who causes dissolution or annihilation लोकत्रयान्तककरः प्रहसंस्तदाह LiṅgaP. i. 97. 17; ŚivaP. ii (5). 24. 27 (249A. 13)

अन्तककाङ्क्षिन् (antaka-kāṅkṣin) *adj.* desirous of destruction करवाळ-करालिते करे युधि यस्यान्तककाङ्क्षिणः क्षणात्। दधतेऽङ्गणलाभशालितां त्रिजगद्ग्रासमहामनोरथाः Kapphiṇā. 5. 13.

अन्तककालकल्प (antakakāla-kalpa) *adj.* **1** resembling the god of death (Yama) and Death गाण्डीवधन्वा च वृकोदरश्च संरम्भिणावन्तककालकल्पौ। न शेषयेतां युधि शत्रुसेनां शरान्किरन्तौ MahāBhā. iii. 225. 20; **2** similar to Death who destroys आददे ... ब्रह्मदण्डान्तककालकल्पम् ... रामः शरम् Rāmā. vi. 55. 120.

अन्तकक्रोधज (antakakrodha-ja) *m.* comet (Dhūmaketu) (*lit.* produced from the wrath of the god of death) शतमेकोत्तरं केतूनां भवति तेषाम् ...। धूमोद्भव एकः। ... अथान्तकक्रोधजः। अन्तकस्य तु यः क्रोधादेक एव विनिःसृतः। नामतस्तं वदन्तीह धूमकेतुरिति द्विजाः AdbhuSāg. 169. 14.

अन्तकखरकर (antaka-kharakara) *m.* harsh hands of the god of death अन्तकखरकरकर्षणधावज्जीवितामिव ... युवतिमद्राक्षम् AvantiKa. 170. 11.

अन्तकगामिनी (antaka-gāminī) *adj.* (*f.*) going or moving towards the god of death मांसशोणितकर्दमाम्। ... द्रोणः प्रावर्तयत्तत्र नदीमन्तकगामिनीम् MahāBhā. vii. 20. 36; viii. App. I. 8(11); बभूव रजनी ... अशिवा रौद्रा राजन्नन्तकगामिनी MahāBhā. vii. 129. 13.

अन्तकचक्र (antaka-cakra) *n.* wheel or circle which causes destruction यद् वै षष्ठं तदसुरान्तकचक्रं तदेतानि षडेव नरसिंहचक्रनामानि NṛsiṁṢaCaU. 84.8; बाह्यं वलयम् ... यदसुरान्तकचक्रं यत्सत्यात्मा तत् षष्ठस्य NṛsiṁṢaCaU. 85.4.

अन्तकचौर (antaka-caura) *m.* thief in the form of the god of death जीवितं मदनुजस्य गृहीत्वा नष्टवान्प्रसभमन्तकचौरः RāmC. (App. 2) 40. 29.

अन्तकजयिन् (antaka-jayin) *adj.* conquerer of the god of death अहं युद्धोद्योगी समरमवतस्थेऽन्तकजयी MahāN. 7. 31 (comm. यमजेता)

अन्तकजिष्णुहन् (antakajiṣṇu-han) *adj.* killer of the conquerer of the god of death नन्दसोदलमन्तकजिष्णुहा पराजित अमुं भ्रूणान्यर्पय AV. (P.) ii. 85. 1.

अन्तकज्वर (antaka-jvara) *m.* kind of fever, pw.

अन्तकज्वलन (antaka-jvalana) *n.* fire at (the time of) dissolution (चक्रं सुदर्शनम्) तदन्तकज्वलनसमानवर्चसं पुनःपुनर्न्यपतत MahāBhā. i. 17. 22.

अन्तकज्वलितहुताश (antakajvalita-hutāśa) *m.* fire ablaze at (the time of) dissolution (चक्रं सुदर्शनम्) तदन्तकज्वलनसमानवर्चसम् (v. l. अन्तकज्वलित-हुताशसंनिभम्) ... न्यपतत MahāBhā. i. 17. 22.

अन्तकढौकन (antaka-ḍhaukana) *n.* approach or reach of Death हर सीतां सुखं किन्तु चिन्तयान्तकढौकनम् Candrā. 5. 73 (comm. ढौकनं गतिम्)

अन्तकतर्पण (antaka-tarpaṇa) *n.* gratification of the god of death ऋजुः सुवंशोऽपि मदीय एष कुन्तः शकुन्तान्तकतर्पणाय। निर्भिद्य वक्षः पिठरप्रतिष्ठां तस्यासृजाजन्यभुवं बिभर्ति YaśasCam. i. 559. 3 (comm. अन्तकस्य च यमस्य तर्पणाय प्रीणनाय)

अन्तकतात (antaka-tāta) *m.* father in the form of the god of death श्रीमन्नन्तकतात तातनये हिंसे विहस्तास्ति किम् KumāDePra. 112 (13). 13.

अन्तकतारका (antaka-tārakā) *f.* constellation Bharaṇī (as one of the vilest constellations) जघन्यास्तोयमार्द्राहिपावनान्तकतारकाः NāraS. 6. 49.

अन्तकतुल्य (antaka-tulya) *adj.* similar to (that of) the god of death (अङ्गिराः) अस्त्रेण दीप्तेन ...। विव्याधान्तकतुल्येन वक्षसि HariVaṁ. 110.31.

अन्तकतुल्यकर्मन् (antakatulya-karman) *adj.* who acts like the god of death धनंजयस्य रणाजिरे त्वन्तकतुल्यकर्मा। वैकर्तनो रोषपरीतचेताः ... उदागतः MahāBhā. viii. 1043 *(8)

अन्तकत्रासिनी (antaka-trāsinī) *adj.* (*f.*) which frightens the god of death (by curing all fatal diseases) रोगाणामभिवन्दिता निरसनी सिक्तान्तकत्रासिनी। ... तस्यै तुलस्यै नमः PadmP. iv. 79. 66.

अन्तकत्रासिमूर्ति (antakatrāsi-mūrti) *adj.* having the form which frightens the god of death जल्पन्ति तावत् ... क्षत्रवीराः। यावन्नायाति राजन्नयन-विषयतामन्तकत्रासिमूर्ते ... त्वत्कृपाणो भुजंगः RasGaṅ. 172. 7.

अन्तकत्व (antaka-tva) *n.* **A** the state of being the annihilator सृजत्येष जगत्सृष्टौ स्थितौ पाति सनातनः। हन्ति चैवान्तकत्वेन रजःसत्त्वादिसंश्रयः ViṣṇuP. i. 22. 22; **B** the state of being the god of death शुश्रोथ यत्त्वं बभूमाधुना तद्धन्तुं भवन्तं ववृमान्तकत्वम् DvyāśraKā. 10. 65 (comm. भवन्तं हन्तुमन्तकत्वं वयं ववृमाङ्गीचकृम)

अन्तकत्वश्रवण (antakatva-śravaṇa) *n.* mention of the state of being the annihilator रुद्र एव संहारकः श्रुतौ तस्यान्तकत्वश्रवणात् TattvPrakā. 112B. 10 (*on* ii. 3. 13)

अन्तकत्वादिलिङ्ग (antakatvādi-liṅga) *n.* characteristic of the state of being the annihilator etc. श्रुतिबलेन रुद्रादिश्रुतेरन्तकत्वादिलिङ्गस्य च विष्ण्वेकनिष्ठ-त्वादिति भावः TattvPrakā. 43A. 7 (*on* i. 3. 3)

अन्तकदंष्ट्रा (antaka-daṁṣṭrā) *f.* large tooth or fang of Death स्वकृत्यभार-संन्यासी यावदित्थं विषीदसि। तावदन्तकदंष्ट्राणामरातिरतिथिर्न ते RāmC. 1.46; अग्रजे सति करग्रहमिच्छुर्यः श्रियः स न कथं परिवेत्ता। आततज्यमिदमन्तक-द्रंष्ट्रावक्रकोटिकुटिलं धनुरस्मै Rāgh. 5. 74.

अन्तकदण्ड (antaka-daṇḍa) *m., n.* rod (of punishment) of the god of death द्रौणिः ...। समादधे चान्तकदण्डसंनिभानिषून् MahāBhā. viii. 15. 39; शराणां नवतीर्नवार्जुनः ससर्ज कर्णेऽन्तकदण्डसंनिभाः MahāBhā. viii. 66. 31; viii. 67. 16 (v.l.); असावपि ... प्रसार्य ... अन्तकदण्डानुकारिणं वामबाहुम् ... तातमपगतासुमकरोत् Kād. 34. 2.

अन्तकदिन (antaka-dina) *m., n.* day of the god of death, i. e. the fourth day (of a fortnight) दिनाधिपा धातृविधातृविष्णुयमेन्दुषड्वक्त्रशचीश्वराश्च। ... कार्याणि ... विधातृगौरीभुजगभान्वन्तकदिनेषु च। उक्तानि तानि सिध्यन्ति त्रयोदश्यां विशेषतः VasiS. 12. 16.

अन्तकदूत (antaka-dūta) *m.* messenger of the god of death द्रौणिः ...। समादधे चान्तकदण्ड(v. l. °दूत) संनिभानिषून् MahāBhā. viii. 15. 39.

अन्तकदूतता (antakadūta-tā) *f.* the state of being a messenger of the god of death प्रयातजीवामिव मां प्रति स्फुटं कृतं त्वयाप्यन्तकदूततोचितम् NaiṣC. 9. 62.

अन्तकदृष्ट (antaka-dṛṣṭa) *adj.* seen (with evil look) by Saturn जनयत्यन्त-कदृष्टो नरमधनं चन्द्रमाः कीटे Sārā. 23. 57.

अन्तकदेव (antakadeva) *m.* name of a king (of Noḷamba family) श्रीनोळम्ब-कु(लान्त)कदेवस्य। शौर्यशासनं धर्म्मशासनं च संचरतु EI. v. 177.26.

अन्तकद्युति (antaka-dyuti) *f.* lustre similar to (that of) the god of death उपेयुषीं बिभ्रतमन्तकद्युतिम् ... गणाः समासेदुरनीलवाजिनम् Kirātā. 14.38.

अन्तकद्रुह् (antaka-drúh) *adj.* (*but f.*, MW.) **A** who hates, i. e. forbears to anger the god of death मूर्धा रथस्य चाकन्नैतावतैनसान्तकध्रुक् ṚV. x. 132. 4 (Sāy. अन्तकस्य ... यमस्यैव वा द्रोग्धा); **B** who hates, i. e. forbears to anger the killer demon, ṚV. x. 132. 4 (Sāy. अन्तकस्य हननशीलस्य राक्षसादेः ... द्रोग्धा)

अन्तकधनुस् (antaka-dhanus) *n.* bow of the god of death यः संगरे ...। हुंकारमन्तकधनुर्ध्वनिदुःप्रबोधसुप्ताहिताजगरजागरमुज्जगार Kapphiṇā. 1. 25.

अन्तकधृति (antakadhṛti) *m.* name of a person (son of Suvrata) यजमानस्य वै त उद्गातुः पुत्रौ पुत्रममीमरतामन्तकधृतिं सौव्रतिं नकिरश्च शकपूतश्चेति JaimiBr. 1. 171.

अन्तकनगरोद्यान (antakanagarodyāna) *n.* garden in the city of the god

of death (विशांपतिः) ऐक्षिष्ट ... अन्तकनगरोद्यानमिव स्फुरदसिपत्रपातभीषणम् ... अरातिसैन्यम् AvantiKa. 100. 9.

अन्तकनट (antaka-naṭa) *m.* actor in the form of Death पूर्वमन्तकनटो रणरङ्गे बाणकुन्तकुसुमाञ्जलिमास्थत् Kapphiṇā. 17. 26.

अन्तकनिकाश (antaka-nikāśa) *adj.* resembling Death तयोर्भूतानि वित्रेसुः ... रौद्रयोः सायकमुचोर्यमान्तकनिकाशयोः Rāmā. vi. 87. 24.

अन्तकपरवर्तिन् (antakapara-vartin) [w. r. for **अन्तकपुरवर्तिन्**], HarṣaC. 219. 12.

अन्तकपरिवार (antaka-parivāra) *m.* retinue of the god of death अभिमुखमापतद्य तस्माद्वनान्तरात् ... अन्तकपरिवारमिव परिभ्रमन्तम् ... शबरसैन्यमद्राक्षम् Kād. 29. 11.

अन्तकपाल (antaka-pāla) *m.* officer-in-charge of boundaries, frontier-guard राष्ट्रस्यान्तकपालाय तत् स्थानीयं विदुर्बुधाः ŚilpaRa. i. 5. 32; cf. **अन्तपाल**.

अन्तकपुत्रक (antaka-putraka) *m.* son of planet Saturn अन्तकपुत्रकाः षष्टिः AVPari. 52 (6). 2.

अन्तकपुर (antaka-pura) *n.* city of the god of death तमेवान्तकपुरमभिगमयितुं यतस्व DaśKuC. 84. 16; न प्रापयामि युधि दाशरथी ...। अद्याहमन्तकपुरं क्षणदाचरेन्द्र तत्का भवेत्सुभटसंसदि मे प्रशंसा RāmC. (App. 2) 37.32; छत्रच्छन्नदिगन्तमन्तकपुरं पुत्रैर्वृतो यास्यसि SuvṛTi. 2. 37 (5); SaduktiKa. 293. 26; Dūtāṅg. 9; MahāN. 7. 44; कोऽपि ... गन्तुमन्तकपुरं पुरः स्वयं निर्ममे पटहताडनामिव ŚrīKaC. 22. 9; तव दुर्गं खुराघातैश्चूर्णावशेषं कृत्वा ... त्वामन्तकपुरं नेष्यामि PuruṣPa. 15. 12.

अन्तकपुरमार्ग (antakapura-mārga) *m.* road to the city of the god of death अन्त(र ?क)पुरमार्गादेशनचाटुकारिणीषु ... मूर्च्छासु ... नातः परं पारयामि धारयितुम् ... शरीरम् AvantiKa. 245. 8.

अन्तकपुरवर्तिन् (antakapura-vartin) *adj.* being, i. e. living in the city of the god of death (हर्षः) अन्तकपर(v. l. °पुर NSP. Ed.)वर्तिनमेव च पितरममन्यत HarṣaC. 219. 12.

अन्तकपुरी (antaka-purī) *f.* city of the god of death छत्रच्छन्नदिगन्तकमन्तकपुरीं पुत्रैर्वृतो यास्यसि NaraP. 52. 30; इन्दोर्मण्डलं ददृशुरध्वगवध्वः। उद्धृताररमिव स्फटिकाश्मद्वारमन्तकपुरीमधिरोढुम् ŚrīKaC. 11. 7; सः ... द्वारान्तरेण वप्रं प्रविश्य तानि प्रधानान्यन्तकपुरीं प्राहिणोत् PrabaCin. 78. 26; अन्तकपुरीपृथुसालचापचक्रोऽभ्ययुङ्क्त मयमाहवमूर्ध्नि शौरिः HarVi. 49. 1.

अन्तकपुरीप्रवेश (antakapurī-praveśa) *m.* entrance to the city of the god of death केन पुनः प्रतिहारायितमन्तकपुरीप्रवेशे तस्याः PrasaRā. 2. 2 (14)

अन्तकपुरीयुद्ध (antakapurī-yuddha) *n.* fight in the city of the god of death प्रागुद्भूतमहाद्भुतान्तकपुरीयुद्धानुबद्धक्रुधा देवोऽयं दशभिर्मुखैरपि समं चण्डाट्टहासं व्यधात् JānaPa. 4. 57.

अन्तकप्रख्य (antaka-prakhya) *adj.* resembling the god of death को भवानन्तकप्रख्यः किमिच्छसि MatsyaP. 250. 19.

अन्तकप्रतिम (antaka-pratima) *adj.* **A** resembling the god of death राजा ...। अन्तकप्रतिमः कोपे क्षमया पृथिवीसमः MahāBhā. i. 94. 12; i. App. I. 53 (26); इत्येवं कर्म कुर्वाणमन्तकप्रतिमं रणे। शिनेः पौत्रस्तथोवाच MahāBhā. vii. 666 *(2); यादृशं दृश्यते रूपमन्तकप्रतिमं भृशम् MahāBhā. viii. 18. 47; दुर्योधनः ... अन्तकप्रतिमं युधि। ... अश्वत्थामानमब्रवीत् MahāBhā. ix. 5.7; अन्तकप्रतिमाः सर्वे कुम्भकर्णादयो मृधे। अन्तकप्रतिमैर्बाणैर्हतास्ते रघुसत्तम AdhyāRā. vii. 1. 19; अन्तकप्रतिमम्। यमलोकदर्शनेच्छुः सिंहं बोधयति को नाम Pañcā. 84. 8; **B** resembling Death जयद्रथस्य समरे कृत्वा रक्षां महारथः। अन्तकप्रतिमः चोग्रां रात्रिं युद्धादहत्प्रजाः MahāBhā. viii. 51. 39; xiv. 125 *(2); निशाचराः ...। अन्तकप्रतिमैर्बाणैर्दिष्ट्या विनिहतास्त्वया Rāmā. vii. 1. 23 (Add.+ 3); अश्मरी दारुणो व्याधिरन्तकप्रतिमो मतः । औषधैस्तरुणः साध्यः प्रवृद्धश्छेदमर्हति SuśruS. iv. 7. 3; **C** resembling the annihilat or अन्तकप्रतिमे तस्मिन्निवृत्ते क्रूरकर्मणि। समाप्तमिदमाख्यास्ये तृतीयं द्वापरं युगम् HariVaṁ. 43. 58 (*but* BhārBhāDī. कल्पान्ततुल्यः)

अन्तकप्रभृति (antaka-prabhṛti) *adj.* (*mantra*) beginning with the word *antaka* अथैनं परिदद्यादन्तकप्रभृतिभिः DrāhyGS. ii. 4. 16.

अन्तकप्राभृतक (antaka-prābhṛtaka) *n.* offering to the god of death त्वामन्तकप्राभृतिके(F.N. त्वमन्तकप्राभृतके)ऽतियुक्तो भवेयमद्यैव हि मा वरिष्व VarāṅgaC. 14. 35.

अन्तकप्राभृतिक (antakaprābhṛtika) [w.r. for **अन्तकप्राभृतक**], VarāṅgaC. 14. 35.

अन्तकप्राय (antaka-prāya) *adj.* resembling the god of death भवन्तमन्तकप्रायाद्योऽभिरक्षति राक्षसात् PāṇḍaC. 7. 486.

अन्तकबद्धरक्ष (antakabaddha-rakṣa) *adj.* whose protection is tied up with, i. e. controlled by the god of death मरणं हि जन्मभाजामप्यन्तकबद्धरक्षाणाम् Sārā. 10. 114.

अन्तकभ (antaka-bha) *n.* the constellation Bharaṇī आर्यम्णावार्द्राविश्वभभाग्यान्तकभेषु रोडा ĀryaSi. 12. 3 (118)

अन्तकभट (antaka-bhaṭa) *m.* warrior, i. e. messenger of the god of death (चन्द्रापीडः) अन्तकभटगणमिव कृताकृतसुकृतविचारनिपुणम् ... राजकुलं विवेश Kād. 91. 22; (आस्तिकाः) जित्वान्तकभटान् रौद्रान् बलात् क्षेत्रेशकिंकरैः। ... आनीय क्षेत्रनाथस्य अभिगच्छापयन्ति च PauṣkS. 36. 36.

अन्तकभय (antaka-bhaya) *n.* fear of death ब्रह्मादयोऽपि त्रिदशाः पवनाभ्यासतत्पराः। अभूवन्नन्तकभयात्तस्मात्पवनमभ्यसेत् HaṭPra. 2. 39.

अन्तकभ्रू (antaka-bhrū) *f.* (frowned) eyebrow of Death प्रथमाकल्पमिवान्तकभ्रुवः।... अवमत्य तुरङ्गदानवम्। ... प्रजहास हरिः Yādavā. 9. 23 (comm. मृत्योः भ्रुकुटेः)

अन्तकमण्डन (antaka-maṇḍana) *n.* decoration or embellishment of the god of death स मुनिः ... अन्तकमण्डनपत्त्रभङ्गमकरिकां भृकुटिमाबध्नन् HarṣaC. 15. 3.

अन्तकमन्दिर (antaka-mandira) *n.* abode of the god of death शक्तयः ...। अक्षौहिणीसार्धशतं निन्युरन्तकमन्दिरम् BrahmāṇḍP. iii. 28. 99; सः ... दग्धतनुत्राणो जगामान्तकमन्दिरम् SaurP. 49. 110.

अन्तकमहिष (antaka-mahiṣa) *m.* buffalo of the god of death एकदा च राजा याममात्रे वासरे ... नायनरश्मिनिवहमिव प्रधावितमन्तकमहिषस्य ... विद्याधरमुनिमपश्यत् TilaMañ. 23. 20.

अन्तकमुख (antaka-mukha) *n.* **1** jaw of Death मुखासक्तमालोक्य हिमवद्द्युतिः। चक्रे सोमास्त्रनिःसृष्टं हिमसंघातकण्टकम् MatsyaP. 150. 134; **2** variety of house wherein a door is built upon another door, den of Death द्वारोपरि च यद्द्वार(?रं) तदन्तकमुखं स्मृतम् MatsyaP. 255. 16.

अन्तकमुखासन्न (antaka-mukhāsanna) *adj.* nearing the jaws of Death, i. e. who is about to die (वरुणम्) तमन्तकमुखासन्नमालोक्य हिमदीधितिः। चक्रे शस्त्रं विसृष्टम् SkandP. i (2). 18. 66.

अन्तकमोहित (antaka-mohita) *adj.* stupefied or bewildered by Death अन्तःपुरावलीम्। दिव्यामदर्शयत्तस्या दर्पान्धो दशकन्धरः। ... मेने स्वाधीनतां यातां स तामन्तकमोहितः RāmāMañ. 152. 12.

अन्तकर (anta-kara) *adj.* [*f.* – ī] [P. iii. 2. 20; iii. 2. 21; JaineVyā. 104. 18 (*on* ii. 2. 26); CāndraVṛ. *on* i. 2. 7; KāśiVṛ. *on* iii. 2. 21; KātanVṛ. *on* iv. 3. 23; Prasā. ii. 517. 11] **1A** (animate) who causes end or death कालस्य परिणामेन ततस्त्वमिह भारत। एषामन्तकरः प्राप्तः MahāBhā. iii. 169. 33; असुराणामन्तकरः श्रीमानतुलविक्रमः। स्तूयमानः सुरैः पार्थ ... दिव्यमप्रतिमं प्रभुः MahāBhā. vii. App. I. 25 (18); (वरस्त्रियः) अस्मानन्तकरान्घोरान्पाण्डवान् वृष्णिसंहितान्। आक्रोशन्त्यः ... निपतन्त्यश्च भूतले MahāBhā. xii. 33. 8; अहं तव ह्यन्तकरः MahāBhā. xiii. 1. 7; स ते जीवितशेषस्य राघवोऽन्तकरो बली Rāmā. iii. 54. 9; जीवितान्तकरीं प्राप्य मानुषाद्धर्षणां तथा Rāmā. iii. 734 *(4); संपूर्णा निशितैर्बाणैस्तूणाश्च शुभदर्शनाः। जीवितान्तकरैर्घोरैर्ज्वलद्भिरिव पन्नगैः Rāmā. iv. 3. 15; येन शक्रो महातेजा दानवानजयत् (v. l. दानवान्तकरः) प्रभुः Rāmā. vi. 78. 27; शेषश्च भगवान्नागोऽनन्तोऽन्तकरो(?ऽन्तकरो)ऽरिणाम् MatsyaP. 133. 62; 153. 8; (दाशरथिः) पारश्वधिकरामस्य शक्तेरन्तकरो रणे Bhaṭṭi. 5. 78; 5. 99; स यादसामन्तकरः Rāvaṇā. 10. 9; अथ कदाचित्तस्यान्तकरो मृत्युः उलूकरूपेणायातः Pañcā. 72. 10. प्रजापतेर्भं यदि पैत्रिभं वा भिनत्ति चन्द्रोऽन्तकरः प्रजानाम् VasiS. 3. 14; कृष्णः किलास्यान्तकरो भविष्यति RukmiHa. 3. 14 (5); **1B** (inanimate) which causes end or death, i. e. fatal सहदेवः ...। दुःशासनाय चिक्षेप बाणमन्तकरं ततः MahāBhā. viii. 17. 37; तेषामन्तकरं युद्धं देहपाप्मप्रणाशनम् MahāBhā. viii. 32. 18; शक्तिम् ... ब्रह्मद्विषामन्तकरीममोघाम् ... ससर्ज MahāBhā. ix. 16. 45; राघवः। ततो न कृतवान्बुद्धिं मोक्तुमन्तकरं शरम् Rāmā. iv. 12. 20; iv. 20. 1; संदधे राघवानुजः। ... सुवर्णविकृतं वीरः शरीरान्तकरं शरम् Rāmā. vi. 78. 25; अद्भुतं हि नृणां लोके दृष्टमन्तकरं भवेत् Rāmā. vi. 259*; अन्तकरोऽयं मृत्युमुखप्रवेशः Tantrākhyā. 21. 7; PañcT. 1. 63 (15) (77. 3); करेण ते रणेष्वन्तकरेण द्विषतां हताः। करेणवः Kāvyāda. 3. 26; SaraKaṇṭhā. 205. 17; सुरेज्यः ... क्षिप्रं नृपस्यान्तकरो ह्यदृष्टः VasiS. 6. 16; ममाप्यन्तकरं भूतं संप्राप्तं चाश्मवर्षणम्। त्रातारं नैव पश्यामि BrahmP. 80. 17; **1C** which causes annihilation or dissolution जनार्दनस्य तद् रौद्रं मैत्रेयान्तकरं वपुः ViṣṇuP. i. 22. 39; सर्वेषामेव भूतानां यस्मादन्तकरो महान्। तस्मात् त्वमन्तकः प्रोक्तः MatsyaP. 213. 6;

अनन्तपादस्त्वमनन्तमूर्तिरन्तमूर्धान्तकरः शिवश्च ŚivaP. ii (5).48. 45 (279B. 6); अन्तकरे कर्तृकरे क्षणदाकरशेखरे। अभूद्बलिकरो नान्दीकरः कारकरश्च सः (जयसिंहः) DvyāśraKā. 11.62; **2** who causes an end, remover (भीमसेन) प्रत्युपस्थितकालस्य कार्यस्यानन्तरो (v. l. दुःखस्यान्तकरो) भव MahāBhā. iv. 20. 15; तयोः संनिपातः ...। आसीदन्तकरो राजन्वैरस्य तव पुत्रयोः MahāBhā. ix. 33. 18; कुपितमानवतीकलहानामन्तकरः पुरतः सखे, मकरकेतुमहीपतिमुद्राव्यापरणं तनुते मधुः ChandaśCū. 2.337 (4); **3** (used as noun) (one) who delivers (from the worldly existence) अन्तकराः भवान्तकराः निर्वाणयायिनः JñātāDhaṬ. 154B. 10; अन्तकराणां भवान्तकारिणां निर्वाणगामिनामित्यर्थः SthānṬ. 178B. 9 [mortal, MW.; Apte]

अन्तकर (anta-kara) *m.* **A** one who causes death, i. e. Yama क्षामात्रं तु सरं प्रोक्तं बलिं चा(बलिश्चा)न्तकरस्य वै MānaSā. 8. 16; पाशी स्पृशन्स्पशमिवान्तकरस्य पाशमारुह्य नागमुपगच्छति सुप्रतीकम् HarVi. 39. 23; **B** one who causes end, i.e. Death न छिद्ये न च दह्येऽहं चिन्मात्रं वज्रवच्चिति। न देही निश्चयो यस्य तं प्रत्यन्तकरस्तृणम् YogVā. vi (2). 96. 28 (comm. अन्तकरो मृत्युः)

अन्तकरण (anta-karaṇa) *n.* **1** act of arranging (a syllable) at the end एतैः कारितं च यकारादिं चान्तकरणम् Nir. 1. 13 (37. 2); **2A** act of causing dissolution or annihilation सृष्टिस्थित्यन्तकरणे ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः BṛNāraP. 31. 154; PadmP. v. 2. 114; **2B** act of causing end or death श्वापदशतान्तकरणेन तद्विनाशकारिणा ज्वालाभिरालेपितः कृताच्छादनो निरुद्धश्च JñātāDhaṬ. 70A. 3.

अन्तकरण (anta-karaṇa) *adj.* [*f.* - ī] **Ai** causing destruction, i.e. destroyer कुलस्यास्यान्तकरणं दुर्मतिं पापकारिणम्। राजा राष्ट्रेश्वरं कृत्वा धृतराष्ट्रोऽद्य शोचति MahāBhā. xii. 7. 32; **Aii** causing death, fatal स्थाने त्विह भवेद्दोषस्तवान्तकरणो महान् HariVaṁ. 56. 38; (वज्रम्) दुःखं स्नेहविलिप्तमन्तकरणं श्याम(व)च्छविः क्लेशकृत् YuktiKa. 102. 17; **B** causing end, i. e. removing आत्मविद्या ... सर्वदुःखान्तकरणी CaturCin. i. 514. 9.

अन्तकरद (antaka-rada) *m.* tooth of Death रक्षसामविशदाजिसंकटात् कोटिरन्तकरदच्युता पुरीम् RāmC. 29. 72.

अन्तकराजधानी (antaka-rājadhānī) *f.* capital of the god of death आरक्षकैस्त्वरितमन्तकराजधान्यामुद्घाटिताभिरुदभावि कवाटिकाभिः RāmāCam. 6. 32; कराः ...। वियोगिनामन्तकराजधानीमपावृतद्वारपुटां प्रचक्रुः ŚrīKaC. 6. 35.

अन्तकरिपु (antaka-ripu) *m.* enemy of the god of death, i. e. Śiva दुःशिक्षिताखिलविपक्षदिधक्षयान्तर्नेत्रेषु संघटितपाटलिमोद्गमेषु। माहात्म्यतोऽन्तकरिपोरखिलास्तदोद्यदाग्नेयदृष्ट्य इव प्रमथा बभूवुः ŚrīKaC. 18. 12 (comm. भगवताग्नेयदृशा यमस्य दाहान्)

अन्तकरूपिन् (antaka-rūpin) *adj.* of the nature of the killer or destroyer नमः ... रघुवीराय दशास्यान्तकरूपिणे RāmPūTāU. 4. 5.

अन्तकर्तृ (anta-kartṛ) *adj.* who causes dissolution or annihilation सृष्टिस्थित्यन्तकर्तारो विज्ञानैश्वर्यशक्तयः। मम रूपममी देवाः पुरुषाः पुष्करेक्षणाः LakṣmīT. 4.11.

अन्तकर्तृत्व (antakartṛ-tva) *n.* the state of causing dissolution or annihilation, the state of being the annihilator अहं हि सर्वभूतानामन्तर्यामीश्वरः परः। सर्गस्थित्यन्तकर्तृत्वं प्रवृत्तिर्मम गीयते KūrmaP. 14. 7 (1.1)

अन्तकर्मन् (anta-karman) *n.* **1A** act of destroying, destruction षो अन्तकर्मणि DhātuPā. 4. 39; KāvyKaVṛ. 93. 18 (3. 5); Prasā. ii. 56. 6; ii. 310. 12; ii. 503. 18; ii. 683. 19; सै क्षये सायतीतीष्टम् अन्तकर्मणि तु स्यति DaivaVyā. 7; **1Bi** act of dying, death प्रणेता वदति स्म तस्मै सर्वप्रजानामिदमन्तकर्म BuddhaC. 3. 59; **1Bii** act of annihilating, annihilation ब्रह्मा स्वरूपं जगतामशेषाणां वरप्रदम्। आदिमध्यान्तभूतं च सर्गस्थित्यन्तकर्मसु MārkP. 101. 12; **2** act of hemming of a garment अन्तकर्म - अञ्चलकर्म वानलक्षणं येषां तानि तथा ... वस्त्राणि निवसिताः AupaSūṬ. 105. 3.

अन्तकवक्त्रग (antakavaktra-ga) *adj.* who has fallen into the mouth of Death प्राज्ञस्य मूढस्य च जीवितान्ते प्राणप्रमोक्षोऽन्तकवक्त्रगस्य MahāBhā. viii. 26. 54.

अन्तकवत् (antaka-vat) *adv.* like (that of) Death बभ्रे बभ्रुः क्रुधादभ्रभ्रान्तभ्रूभ्रुकुटीभरात्। मुखमन्तकवद्रौद्रं मद्रकोपद्रवे द्रुतम् Kapphiṇā. 18. 35.

अन्तकवनगज (antaka-vanagaja) *m.* wild elephant in the form of Death पलितकुसुमजन्मनः परिणामनिदाघशोषणीयस्यान्तकवनगजभञ्जनीयस्य, कायसंज्ञस्य शून्यारण्यस्य कीदृशं सारम् AvantiKa. 40. 5.

अन्तकवर्त्मन् (antaka-vartman) *n.* way or road leading to the god of death थत्वन्मुखचन्द्रनिरीक्षणवर्त्या यः सुतरामिह निर्मलनेत्रः। सर्वजनस्य पुरःस्थितमेतत्सोऽन्तकवर्त्म न पश्यति चित्रम् SuvṛTi. 2. 9 (6)

अन्तकवाहिनी (antaka-vāhinī) *adj.* (*f.*) flowing, i. e. reaching towards the god of death क्रूरां शरीरसंघाटां सादिनक्रां दुरत्ययाम्। द्रोणः प्रावर्तयत्तत्र नदीमन्तकगामिनीम् (v.l. अन्तकवाहिनीम्) MahāBhā. vii. 20. 36; cf. **अन्तकगामिनी.**

अन्तकविग्रह (antaka-vigraha) *m.* epithet of Śiva (*lit.* having enmity towards the god of death) नमः ... सदानयज्ञान्तकविग्रहाय। ... ते ĪśvaŚ. 53 (comm. अन्तकं प्रति विग्रहो विरोधो यस्य सः)

अन्तकविद्विष् (antaka-vidviṣ) *m.* epithet of Śiva (*lit.* enemy of the god of death) नमस्ते त्रिपुराराते नमस्तेऽन्तकविद्विषे AhirbuS. 14. 1.

अन्तकविपक्ष (antaka-vipakṣa) *m.* opponent or enemy of the god of death, i.e. Śiva गच्छन्तमन्तकविपक्षमनुव्रजन्ती धात्र्या कथंचिदपि कापि निवारिताभूत् BhikṣāKā. 16. 7.

अन्तकविभु (antaka-vibhu) *m.* lord in the form of the god of death भोक्ता यत्र वितृप्तिरन्तकविभुर्भोज्याः समस्ताङ्गिनः। कालेशः परिवेषकः ... तत्र स्थितिः कीदृशी जीवानाम् SubhāRaSaṁ. 304.

अन्तकविभ्रम (antaka-vibhrama) *m.* act of roaming of the god of death ग्रसितुमसुरान् संभूयेव श्रितान्तकविभ्रमं दुरितमिति [वेदोऽयं विष्णोः] EI. xi. 190.3.

अन्तकशत्रु (antaka-śatru) *m.* enemy of the god of death, i. e. Śiva सः ...। आरक्तनेत्रोऽन्तकशत्रुहन्ता उवाच कर्णम् MahāBhā. viii. App. I. 35 (3)

अन्तकशासिन् (antaka-śāsin) *adj.* who punishes, i. e. subdues the god of death तस्य सोमात्मकं रूपं शुक्रत्वेन व्यवस्थितम्। ... देवस्यान्तकशासिनः LiṅgaP. ii. 12. 19.

अन्तकश्री (antaka-śrī) *f.* lustre of the god of death स्थाने स्थाने काकचिल्लमण्डलानि नभस्तले। भ्रेमुः समुपसर्पन्त्याश्छत्राणीवान्तकश्रियः TriṣaŚaPuC. i. 4.347.

अन्तकश्री (antaka-śrī) *adj.* who possesses the lustre like that of the god of death यः साक्षादन्तकश्रीः स जयति KhaḍgaŚ. 74.

अन्तकषष्टिभाग (antaka-ṣaṣṭibhāga) *m.* one of the sixtieth malefic portions of a sign क्षेत्रेश्वरे नीचसपत्नभागे कालाग्निशूलान्तकषष्ठि[better ष्टि]भागे। ... क्षेत्रादिनाशं कथयन्ति तज्ज्ञाः JātaPā. 12. 135.

अन्तकसंकाश (antaka-saṅkāśa) *adj.* **A** resembling Death (अस्ति ते) शूलश्चान्तकसंकाशः परिघश्चातिदारुणः Rāmā. vi. 1231* (1); **B** resembling the god of death जलन्धर इति ख्यातः ...। आसीदन्तकसंकाशस्तपसा लब्धविक्रमः LiṅgaP. i. 97. 3; पश्यन्त्यन्तकसंकाशं त्वामेकं रिपवः पुरः SāhiDa. 597. 7.

अन्तकसंनिकर्ष (antaka-sannikarṣa) *m.* contact with, i. e. proximity to death जराभिभूतस्य जन्तोरन्तकसंनिकर्षोपसर्पणभयादिवोद्वेपन्ते गात्राणि AvantiKa. 41.13.

अन्तकसंनिकाश (antaka-sannikāśa) *adj.* [*f.* - ā] **A** resembling the god of death (यदा द्रष्टा) भीमसेनम् ...। घ्नन्तं चमूमन्तकसंनिकाशं तदा स्मर्ता वचनस्यातिमानी ... धार्तराष्ट्रः MahāBhā. v. 312* (3); **B** resembling Death अहं ताम् (शक्तिम्) ... समायान्तीमन्तकालार्कदीप्ताम् (v. l. °मन्तकसंनिकाशाम्)। छित्त्वा त्रिधा पातयामास भूमौ MahāBhā. v. 182. 6.

अन्तकसंनिभ (antaka-sannibha) *adj.* **A** resembling the god of death मदो नाम ... महासुरः। तस्य वक्त्रमन्तकसंनिभम् MahāBhā. iii. 124.22; क्रोधसंरक्तनयनो बभूवान्तकसंनिभः। स मारुतिर्महावीर्यः Rāmā. vi. 867* (1); क्रोधारुणेक्षणो भीमः संवृत्तोऽन्तकसंनिभः PadmP. (Ra.) 72.71; सा ... न दानवं चालयितुं शशाकान्तकसंनिभम् KūrmaP. 243. 16 (1.22); सः ... मनागप्यपराधेन बभूवान्तकसंनिभः RājTa. (Śrī.) 2. 27; **B** resembling Death (बीभत्सुः) शरान् ... मुमोचान्तकसंनिभान् MahāBhā. iv. 890*; ततोऽहं पातुमारब्धो विषमन्तकसंनिभम् BrahmāṇḍP. i. 25. 86.

अन्तकसन्मान (antaka-sanmāna) *m.* honour or respect for the god of death विधायान्तकसन्मानं सुरेशोऽन्तःपुरं ययौ PadmP. (Ra.) 8. 490.

अन्तकसम (antaka-sama) *adj.* [*f.* - ā] **A** similar to the god of death आसीत् ... राजा बृहद्रथः ...। यमान्तकसमः (v. l. यश्चान्तकसमः) कोपे MahāBhā. ii. 16. 14; देवेन्द्रद्रविणेश्वरान्तकसमैरप्यन्वितो भ्रातृभिः किं क्लिष्टः सुचिरं त्रिदण्डमवहच्छ्रीमान्न धर्मात्मजः Tantrākhyā. 114. 23; PañcT. 3. 82 (351. 4); Pañcā. 220. 24; **B** similar to Death बलविक्रमसंपन्ना ...। इमामवस्थां नीता त्वं केनान्तकसमा गता Rāmā. ii. 18. 2; दृष्ट्वैव ... आयान्तमन्तकसमं पुरतो मृगारिम् Subhāṣi.598.

अन्तकसादृश्य (antaka-sādṛśya) *adj.* having similarity with the god of death धर्माध्यक्षो नियन्ता च ...। कुर्यादन्तकसादृश्यौ पूर्ववद्ध्वजभूषितौ PauṣkS. 4. 45.

अन्तकसुत (antaka-suta) *m.* son of the god of death परे वीराः ... समयुध्यन्त युध्यन्तकसुता इव TriṣaŚaPuC. iv. 1. 627.

अन्तकसेवक (antaka-sevaka) *m.* attendant or servant of the god of death चण्डस्तु दैत्येऽन्तकसेवके च स्यात् KośaKaTa. 2. 4699.

अन्तकसेविता (antaka-sevitā) *adj.* (*f.*) inhabited, i.e. presided over by the god of death, i.e. Yama सेवमाने दृढं सूर्ये दिशमन्तकसेविताम्। विहीनतिलकेव स्त्री नोत्तरा दिक् प्रकाशते Rāmā. iii. 15. 8; SūktiRa. 188. 4.

अन्तकसौनिक (antaka-saunika) *m.* butcher in the form of the god of death नेता क्षणाच्च वशमन्तकसौनिको माम् DīnākraSt. 46.

अन्तकस्थ (antaka-stha) *adj.* situated in the southern direction शरोऽन्तकस्थः ससोऽपमजात् ĀryaSi. 9. 8 (108) (comm. अन्तकस्थो यमदिक्स्थः शरः)

अन्तका (antakā) *f.* name of one of the Āvaraṇa-deities belonging to the Śauṇḍāyikā Gaṇa of Śiva द्वितीयावरणं शृणु। ... अन्तका। कण्डिनी पेषिणी LiṅgaP. ii. 27. 161; अन्तका। केदारा ... कूर्मा LiṅgaP. ii. 27. 223; दाक्षादिशिवतृतीयावरणदेवतानां प्रथमद्वितीयावरणदेवताः ... स्थाप्याः। ... अन्तका शौण्डायिका द्वितीयावरणम् VīraMi. (Rājanīti.) 387. 24; 389. 8.

अन्तकाकार (antakākāra) *adj.* having the form like that of Death सः ...। अपश्यदन्तकाकारो नवोढौ मुनिदंपती SkandP. iii (3). 2. 39.

अन्तकाक्रीडसदृश (antakākrīḍa-sadṛśa) *adj.* similar to the playground of Death, i.e. crematorium अन्तकाक्रीडसदृशे ... राजवंशानामुत्थिते महति क्षये। न तत्र कर्णं न द्रोणम् ... पश्यामः MahāBhā. vii. 162. 23.

अन्तकागार (antakāgāra) *n.* abode of the god of death, i.e. hell मेने स निर्व्यूढ इव रणभारो नभश्चरैः। गतयोरन्तकागारं कुम्भकर्णातिकाययोः RāmC. 35. 17.

अन्तकाग्नि (antakāgni) *m.* fire at (the time of) dissolution or annihilation माम् ... पश्यन्तु भौमाः ...। निघ्नन्तमेकं कुरुयोधमुख्यान् काले महाकक्षमिवान्तकाग्निः MahāBhā. iii. 120. 10.

अन्तकाग्निदिश् (antakāgni-diś) *f.* south and south-east directions न्यस्य ...। ईशानसोमदिग्मध्ये अन्तकाग्निदिगन्तरे। ... कृष्णम् ... एते द्वाभ्यां संधारयन्ति JayāS. 12. 111; PāraS. 5. 13.

अन्तकाट्टहसित (antakāṭṭahasita) *n.* loud laughter of Death पताकिनी। ... तदा बभावन्तकाट्टहसिताञ्चितेव सा ŚrīKaC. 22. 26.

अन्तकातङ्क (antakātaṅka) *m.* fear of death इन्द्रोपेन्द्रादयोऽप्येते यन्मृत्योर्यान्ति गोचरम्। अहो तदन्तकातङ्के कः शरण्यः शरीरिणाम् YogŚā. 4. 61.

अन्तकाद् (antakād) *ind.* type of exclamation (suggesting destruction) विनाशे चान्तकादङ्गुण्स्याताम् ŚabdaRa. (Su.) 6. 113.

अन्तकाधिकभयंकरसंप्रहार (antakādhikabhayaṅkara-samprahāra) *adj.* striking more terribly than that of the god of death एषोऽन्तकाधिकभयंकरसंप्रहारः कुम्भः कुमारपृतनापतिरग्रतो वः RāmC. 36. 11.

अन्तकानन (antakānana) *n.* mouth of Death युक्तमस्य (ते पितुः) प्रत्यानय नमन्तकाननात् DaśKuC. 87. 21.

अन्तकानल (antakānala) *m.* fire (at the time) of dissolution भवारिमन्धकारिं तमपश्यदन्तकानलः SaurP. 57. 22.

अन्तकानीकभयानक (antakānīka-bhayānaka) *adj.* terrible like the army of the god of death अन्तकानीकभयानकं तं पलाशगणमवलोक्य ... कुशिकनन्दनान्तेवासिनः ... राघवाय न्यवेदयन् RāmāCam. 1. 47 (2)

अन्तकान्त (antakānta) *m.* destruction of the god of death वक्षोदेशे त्रिशिखशिखरेणात्र कृत्वान्तकान्तं तिष्ठन्नीशो जयति (कालारिः) ŚilpaRa. ii. 22. 197.

अन्तकान्तःपुर (antakāntaḥpura) *n.* wife of the god of death अस्रम् ...। रागार्थं तत्किं नु कौसुम्भमम्भः संव्यानानामन्तकान्तःपुरस्य ŚiśuVa. 18. 69.

अन्तकान्तक (antakāntaka) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the god of death) देवदेवेश ...। इदानीं श्रोतुमिच्छामि विस्तरेणान्तकान्तक। किं तत् प्रमाणम् AhirbuS. 10. 5; अन्तकान्तकाय पापहारिणे नमः शिवाय ŚivPañNaMā. 26; ननाद चोर्ध्वमुद्यधीर्निरीक्ष्य चान्तकान्तकम् LiṅgaP. i. 30. 22; ईश्वर ... अन्तकान्तक त्वां नतोऽस्मि SkandP. iv. 49. 50; अम्बुजेक्षणः ... निश्चिन्वन्निनितरसाध्यसाधनधौरन्धर्यमन्तकान्तकस्य भाग इति ... नारायणीमित्थमस्तावीत् NīlaVi. 93. 9.

अन्तकान्तक (antakāntaka) *adj.* destroyer of the god of death त्वाम् ... जिग्येऽन्तकान्तकमपीशम् BhāgP. xi. 31. 12; अस्पृश्यः कर्मसंस्कारैः ... भगवानन्तकान्तकः LiṅgaP. ii. 9. 43; क्षेत्रज्ञत्वं तदा धत्ते भगवानन्तकान्तकः ŚivaP. vii. 4. 62 (549A. 13); हरिमागतमाकर्ण्य मथुरामन्तकान्तकम्। ... कंसो निपपात महीतले RasGaṅ. 116.14.

अन्तकान्तकात्मज (antakāntakātmaja) *m.* epithet of Gaṇeśa (*lit.* son of Śiva, who destroys the god of death) अन्तकान्तकात्मजम्। ... एकदन्तम् ... विघ्नन्तयामि GaṇePañ. 5.

अन्तकान्तकृत् (antakāntakṛt) *adj.* destroyer of the god of death अन्तकान्तकृते तुभ्यम् ...। नमोऽस्तु KūrmaP. 736. 7 (2. 38); अन्तकान्तकृते चैव नमः पर्वतवासिने BrahmP. 37. 11; अन्तरपि बहिरपि त्वं जन्तुततेरन्तकान्तकृदहन्ते। ... संतनुष्व महिमानम् MūkaPañ. 4. 98.

अन्तकान्ता (antakāntā) *adj.* (*f.*) which destroys the god of death यस्त्वां स्मरन् ... जिनाति ... याति पदवीम् ... व्रतिकान्तकान्ताम् SiPriSt. 14 (F.N. हे व्रतिक ... अन्तकान्तां यमस्य विनाशकां पदवीम्)

अन्तकान्तिककर्षिन् (antakāntika-karṣin) *adj.* dragging near the death रोगाख्यान् दारुणान् पाशानन्तकान्तिककर्षिणः। यश्छित्त्वा यच्छति प्राणान् दाता नास्त्येव तत्समः AṣṭāSaṁ. ii. 420. 1 (6. 50)

अन्तकान्तिकम् (antakāntikam) *adv.* near the god of death कोष्ठेश्वरानुजश्छुड्डनामा विहितविप्लवः। ... राज्ञा निन्येऽन्तकान्तिकम् RājTa. (Ka.) 8. 2451; राज्यम् ... न मुञ्चे युधि सज्जस्तु नेतुं त्वामन्तकान्तिकम् SamarāSaṁ. 7. 453.

अन्तकाभ (antakābha) *adj.* **A** resembling the god of death अन्तकाभममित्राणां कर्णं हत्वा महाहवे। युवामनुप्राप्तौ ... अच्युतार्जुनौ MahāBhā. viii. 46. 9; (दुःशासनः) व्यात्ताननः क्रूर इवान्तकाभः समासदद्भारत भीमसेनम् MahāBhā. viii. 811* (1); (क्रोधः) स तं ददाह गर्जन्तमन्तकाभं महाबलम् (कैटभम्) SuśruS. v. 3. 20; **B** resembling Death महाहिकल्पं शरमन्तकाभं समाददे राक्षसलोकनाथः Rāmā. vi. 47. 36.

अन्तकाभिहित (antakābhihita) *adj.* placed, i. e. effected by the god of death दृष्टिपातवशवर्तिनो विधेरुपयातयेव वदनारविन्दतः। धनदान्तकाभिहितवामदक्षिणाश्रितबन्धया नयनयोश्श्रियोदितम् PṛthvīVi. 9. 50.

अन्तकामिष (antakāmiṣa) *n.* object of enjoyment, i.e. victim of Death कुरुते कुरुतेनेयं हंसी मामन्तकामिषम् Kāvyāda. 3. 14 (comm. आमिषं भोग्यवस्तु); SaraKaṇṭhā. 200. 25.

अन्तकाम्या (antakāmyā) *f.* daughter of Antakāma यत्रानन्तरापत्येऽपि ष्यो दृश्यते क्रौड्यादिषु तत्पठनीयम्। यथा अन्तकाम्या देवदत्ता JaineVyā. 160. 26 (*on* iii. 1. 64)

अन्तकाय (antakāya-) *denom.* **A** to act or to behave like the god of death आज्ञा चेत् खण्ड्यतेऽकाण्डे हयग्रीवोऽन्तकायते TriṣaŚaPuC. iv.1.356; **B** to act or behave like Death तदाज्ञा खण्ड्यते नो चेत् तदा सिंहोऽन्तकायते TriṣaŚaPuC. iv. 1. 356.

अन्तकायुध (antakāyudha) *n.* weapon of the god of death इयं जरा नाम नरकवेदनानां पूर्वरूपम् ... अमोघमेतदन्तकायुधम् AvantiKa. 42. 11.

अन्तकार (anta-kāra) *adj.* [*f.* – ī] **A** which causes annihilation एताः स्मृतास्तिस्रस्तनवस्तु स्वयंभुवः। ब्राह्मी च पौरुषी चैव अन्तकारी च VāyuP. ii.5.99; **B** which causes destruction तन्मानिनीमानतमोऽङ्क(न्त)कारं बालातपाहंकृतिमारुरोह ŚrīKaC. 6. 17 (comm. मानतमसोऽङ्क(न्त)कारं विनाशकम्)

अन्तकार (anta-kāra) *m.* [Inst.] in the form of one causing annihilation संकल्पो नाम यस्तस्य सुदर्शनसमाह्वयः। सत्यप्यनन्तरूपत्वे पञ्चधा स विजृम्भते। सृष्टिस्थित्यन्तकारेण निग्रहानुग्रहात्मना AhirbuS. 14. 15.

अन्तकारक (anta-kāraka) *adj.* **A** causing death, destroyer जनयिष्यति चेश्वरः। सुतं स भविता तस्य तारकस्यान्तकारकः MatsyaP. 154. 60; SkandP. i (2). 22. 36; अयं रामो महीवीरो दुष्टानामन्तकारकः BrahmāṇḍP. ii. 34. 17; **B** causing annihilation नताः स्म ...। भक्तानां वरदं नित्यं सृष्टिस्थित्यन्तकारकम्। ... त्रिलोकेशम् GaṇeP. ii. 40. 24; अनादिनिधनो देवः सृष्टिस्थित्यन्तकारकः GaṇeP. ii. 96. 50.

अन्तकारण (anta-kāraṇa) *n.* **A** cause of annihilation तमाराधय ...। सर्वेषामपि लोकानां सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् PāraS. 10. 138; मायोपहितचैतन्यम् ...। सर्वज्ञत्वादिगुणकं सृष्टिस्थित्यन्तकारणम्। ... तदव्यक्तमीश इत्यपि गीयते SarvaVeSāSaṁ. 310; हरिराह प्रजापतिम्। ... यद्यपि त्वां शिवं मां च स्थितिसृष्ट्यन्तकारणम्। ते जानन्ति जनाः सर्वे ...। कृताः शक्त्येति संतर्कः क्रियते वेदपारगैः DevīBhāP. i. 4. 45; प्रणम्य जगदाधारं सर्गस्थित्यन्तकारणम्। ... नीतिसारमुवाच ŚukraNī. 1. 1; **B** cause of the cessation or termination शृणु व्यासात्मजोदन्तं जन्मनामन्तकारणम् YogVā. ii. 1. 6.

अन्तकारि (antakāri) *m.* epithet of Śiva (*lit.* enemy of the god of death) कान्ते स्तामन्तकारेर्द्युतिविजितसुधाभानुनी जानुनी वः ŚivaKePāSt. 22; नमस्ते ...। अन्तकारे ... देवदेव जगत्पते SkandP. iii (1). 13.27; देवीं धामान्तर्गतामन्तकारेः ... रुद्रस्य ... संतुतोष (श्रीपद्मपादाचार्यः) ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 60; अथाभिधानान्तरमन्तकारेरन्तःपुरद्वारि ... ननाम सा नन्दिनम् YātrāPra. 1. 56; 6. 121; आसीदर्धं पौरुषं चान्तकारेः शौरेः सद्यो भीरुतैवाविरासीत्। ... माहात्म्यं ते (मदन) को नु विज्ञातुमीष्टे TārāŚa. 156.

अन्तकारिन् (anta-kārin) *adj.* [*f.*– iṇī] **A** causing destruction देवैर्वृतो देव इवान्तकारी Rāmā. vi. 957* [AbhidhāCin. 11]; **B** causing annihilation यस्य

प्रसादादहमच्युतस्य भूतः प्रजासृष्टिकरोऽन्तकारी। क्रोधाच्च रुद्रः ... सः ... विष्णुः ... अवतीर्णः VisṇuP. iv. 1. 85; सृष्टिस्थित्यन्तकारिण्यः शक्तयस्तिस्र ऊर्जिताः AhirbuS. 51. 21; गणं सांवर्तकं नाम मेघानां चान्तकारिणाम्। इन्द्रः प्राचोदयत् BhāgP. x. 25. 2; BrahmVaiP. iv. 27. 173; आद्या नारायणी शक्तिः सृष्टिस्थित्यन्तकारिणी BrahmVaiP. iv. 75. 93; जगन्मातर्जगद्रक्षाविधायिनि। रक्ष मां त्वम् ... कृपादृष्ट्या सृष्टिस्थित्यन्तकारिणि SkandP. iii (1). 50. 73; तमोरूपाय रुद्राय स्थितिसर्गान्तकारिणे। नमः SkandP. iii (2). 3. 18; iii (3). 14. 53; iv. 2. 34; अनन्तायान्तकारिणे ... ते नमः LiṅgaP. i. 72. 145; त्वम् ... जगन्माता जगद्धात्री सृष्टिस्थित्यन्तकारिणी GaṇeP. i. 16. 21; अवाप्तकामस्य च ते सृष्टिस्थित्यन्तकारिणः। ... पूजाभिर्न प्रयोजनम् GaṇeP. ii. 22. 25; नमामि परमात्मानम् ... सृष्टिस्थित्यन्तकारिणम् GaṇeP. ii. 95. 25; ii. 97. 9; स्थिरा भव जगद्धात्रि सृष्टिस्थित्यन्तकारिणि MahNirvāT. 14. 68; **C** causing end or termination गर्भः ... मातुः प्राणान्तकारी प्रसवनसमये EI. ix. 65. 13.

अन्तकार्दित (antakārdita) *adj.* (used as noun) (one) tormented by the god of death द्रोणदुर्योधनकृपाः ...। दुःशासनादयः शक्तास्त्रातुमप्यन्तकार्दितम् MahāBhā. vii. 52.7.

अन्तकाल (anta-kāla) *m.* **1A** time of death, last stage (of life) वैवस्वतो व्यापृतः सत्रहेतोस्तेन त्विमे न म्रियन्ते मनुष्याः। तस्मिन्नेकाग्रे कृतसर्वकार्ये तत एषां भवितैवान्तकालः MahāBhā. i. 189. 7; अन्तकालमिव प्राप्तं मेनिरे वीक्ष्य सैनिकाः MahāBhā. vii. 164. 116; शक्तिं सोऽक्षिपद्गिरिजात्मजः ...। तारकस्यान्तकालाय अभाग्यस्य दशामिव SkandP. i (2). 32. 169; ऋषङ्गुः ...। अन्तकालं ततो दृष्ट्वा पुत्रान्वचनमब्रवीत् VāmaP. 39. 18; महतामन्तकालोऽपि पर्वणे न पुनः शुचे TriṣaŚaPuC. iv. 1. 865; अन्तकालदुष्कर्मविपाकताडनायाः वैरिणि स्वामिनीतयेत्युक्तकरणे संबन्धः Kāvyānu. (He.) 262. 6; वियोगिनीनाम् ... पुंस्कोकिलेनाधिजगेऽन्तकालः ŚrīKaC. 6. 32; यद्वान्तकालः प्राणस्य वियोगोऽस्तु प्रसिद्धितः। तस्मिन्कालेऽपि न भ्रान्तेर्गतायाः पुनरागमः PañcDa. 2. 105; अन्तकोऽपि हि जन्तूनामन्तकालमपेक्षते KaliViḍ. 51; [Loc.] at the time of death, at the last stage (of life) इममात्मानमन्तकाले सर्वे प्राणा अभिसमायन्ति BṛĀraU. iv. 3. 38 (Śaṅ. मरणकाले); यदन्तकाले भूतानाम् एक एव नयत्यसून्। तेनासुनीतिरुक्तोऽयम् BṛDe. 2.54; अन्तकाले च संवासं यया गन्तासि कान्तया। ... सैव त्वामनुयास्यति MahāBhā. i. 109. 29; i. 189. 8; नीडं शकुन्ता इव जातपक्षाश्छन्दांस्येनं प्रजहत्यन्तकाले MahāBhā. v. 35. 35; v. 43. 3; v. 44. 16; एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ ...। स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति MahāBhā. vi. 24. 72 = BhagGī. 2. 72 (Śaṅ. अन्त्ये वयस्यपि ब्रह्मनिर्वाणम् ... मोक्षम् ... गच्छति); अन्तकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम्। यः प्रयाति स मद्भावं याति MahāBhā. vi. 30. 5 = BhagGī. 8. 5 (Śaṅ. मरणकाले); (भीमसेनः) बहुभिः समयोधयत्। अन्तकाले प्रजाः सर्वा दण्डपाणिरिवान्तकः MahāBhā. vi. 296* (8); viii. App. I. 37 (5); रावणस्यान्तकाले च रथेनैन्द्रेण राघवः। निजघान दुराचारं रावणम् MahāBhā. xii. 228* (8); xii. 63. 21; xii. 207. 25; xii. 210. 13; xii. 210. 25; शृणु नामसमुद्देशम् ...। इदं ज्ञात्वान्तकालेऽपि गच्छेद्धि परमां गतिम् MahāBhā. xiii. 17. 18; xiii. App. I. 13 (27); xiii. App. I. 15 (4270); अन्तकाले न युक्तं हि अपत्यादिपरिग्रहम् MahāBhā. xv. 89* (4); (भरतम्) अभिपेतुस्ततः सर्वे तस्यामात्याः शुचिव्रतम्। अन्तकाले निपतितं ययातिमृषयो यथा Rāmā. ii. 71. 10; ii. 98. 51; (चकार ... स्वरम्। सदृशं राघवस्यैव) रावणस्य प्रियं कुर्वन्नन्तकाले निशाचरः (मारीचः) Rāmā. iii. 813*; iii. 819* (1); आ अन्तकाले मनुष्याः किमपि पश्यन्ति Avimā. 4. 12 (13); 4. 12 (21); नागरीयोषितां मध्ये देवकी पुत्रगर्द्धिनी। अन्तकालेऽपि पुत्रस्य द्रक्ष्यामीति मुखं स्थिता VisṇuP. v. 20. 29; BrahmP. 193. 28; कुलनिष्ठानां कौलिकानां महात्मनाम्। ददामि परमं ज्ञानं चान्तकाले न संशयः KulārT. 2. 75; अन्तकाले तु पुरुष आगते गतसाध्वसः। छिन्द्यादसङ्गशस्त्रेण स्पृहाम् BhāgP. ii. 1. 15; i. 18. 4; सोऽन्तकाले प्राप्ते सत्यात्मानमात्मनः प्राप्तिद्वारं याचते ĪśopBh. 18. 17 (*on* 15); एका सुषुम्ना नाम (नाडी)। तया अन्तकाले हृदये आत्मानं वशीकृत्य योजयेत् KāṭhUBh. 179. 12 (*on* 6. 16); (योगाच्चलितमानसः। ... कां गतिं कृष्ण गच्छति) अन्तकाले च चलितं मानसं मनो यस्य सः चलितमानसः GītāBh. (Śaṅ.) 205. 15 (*on* 6. 37); 235. 17 (*on* 8. 6); छन्दांसि अन्तकाले मरणकाले एनम् ... प्रजहन्ति ... न पुरुषार्थाय भवन्तीत्यर्थः SanatBh. 240. 9 (*on* 2. 5); नायाति प्रत्यगात्मा प्रजननसमये नैव यात्यन्तकाले ŚatŚlo. 28; भवाम्भोनिधिं ते वितीर्त्वान्तकाले हरेरालयं शाश्वतं प्राप्नुवन्ति PāṇḍuA. 9; यदावर्णयत्कर्णमूलेऽन्तकाले शिवो राम रामेति रामेति काश्याम्। तदेकम् ... भजेऽहम् ŚrīRāmaBhuSt. 3; न कार्यान्तकाले मनागप्युपेक्षा Subrahma. 22; न तपत्यन्तकाले TaiUBhāVā. 192. 6 (2); अन्यारब्धेऽप्यन्तकाले विद्यास्त्विति चेत् तन्न IṣṭaSi. 75. 20; ब्रह्मनाडी ... तयैवान्तकाले निर्गमनं भवति सोऽयं ब्रह्मपथ उच्यते BrahmSūBh. (Bhā.) 232. 9 (*on* iv. 2. 16); देहे देहभृतां वर। अन्तकाले स्मरन्मां च मद्भावं यात्यसंशयः AgniP. 380. 16; अन्तकाले च कृष्णेति स्मृत्वा मामेति SkandP. ii (5). 15. 39; v (1). 32. 69; अन्तकाले तु संप्राप्ते ... प्राणापानेष्ववस्थितः ...। स जीवः नाभ्यधिष्ठानश्चाल्यते मातरिश्वना VisṇuDhaP. ii. 116. 7; बुद्धिर्बलाच्चलति मे किमहं करोमि। जानन्नपि प्रतिमुहूर्तमिहान्तकाले कान्तेति वल्लभतरेति ममेति धीरा CaurPañ. 27; अन्तकाले समायाते लुब्धकोऽपि शिवाय वै। उपहारप्रदानाय दृष्टवान्पार्श्वतो घटम् PadmP. iv. 106. 32; जगाम स मुनिः ... तारकेश्वरम्। यत्रान्तकाले भगवाञ्ज्ञानं तत्संप्रयच्छति SaurP. 6. 8; 38. 7; अन्तकाले महद्रूपं समास्थाय निजं खलः (छायादैत्यः)। चूर्णयामास वृक्षान् GaṇeP. ii. 93. 33; ii. 115. 32; अन्तेऽन्तकाले यं यं वापि भावं स्मरन् कलेवरं त्यजति तं तं भावमेव मरणानन्तरमेति GītāBh. (Rā.) 413. 7 (*on* 8. 6); तद्भार्या चान्तकाले सा स्नुषायै तदवोचत KathāSaSāg. iii. 5. 34; कथयति भगवान् इहान्तकाले ... प्रबोधम् PraboCan. 2. 13 (25. 16); 5. 16 (92. 6); करोतीत्यन्तकालेऽपि पश्चात्तापं जडो जनः TriṣaŚaPuC. iii. 1. 76; iv. 6. 54; राजन्नेकावताराणामन्तकालेऽपि नाकिनाम्। तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न PariPar. 1. 266; संस्कारमात्मोचितमन्तकाले प्रवर्तयन्ती कृपयेव वात्या PṛthvīVi. 6. 7; आत्मानमन्तकाले सर्वे प्राणा अभिसमागच्छन्ति VedāntKa. 531. 13 (*on* iv. 2. 4); निष्क्रमणस्यान्तकाले पुरुषेण कर्तुमशक्यत्वात् स्मृत्यविभ्रंशेन तत्सौकर्यायानुदिनं स्मरणं कार्यम् ŚrutaPra. ii. 495. 16 (*on* iii. 3. 31); अन्तकाले तु यच्चित्तेऽभूदिदं सुकुलेन किम् PārśvC. 7. 741; अन्तकाले विशत्येष जङ्गमाजङ्गमं जगत् Hastyāyur. 56. 19 (1. 9); वेदान्तसंसिद्धं सदद्वैतं न बाध्यते। अन्तकालेऽप्यतो भूतविवेकान्निर्वृतिः स्थिता PañcDa. 2. 109; प्रत्यासन्ने चान्तकाले तेन पद्यमिदम् ... श्रुतम् PuruṣPa. 160. 2; अन्तकालेऽपि दृष्ट्वा त्वां मुक्तोऽहं रघुसत्तम AdhyāRā. iii. 8. 35; अन्तकाले जीवोपगमश्रवणात् तन्निवेश इति वाच्यम् ŚivārkaMaDī. ii. 452. 23 (*on* iv. 2. 4); ब्रह्मन् मद्भक्तियुक्तो यद्यन्तकालेऽर्चिषा व्रजेत्। उत्सवो जायते भूयानूर्ध्वलोकनिवासिनाम् BṛBrahmaS. iii. 3. 19; विश्वं कृष्णाद्वितीयं भयचकितधिया ध्यायतश्चान्तकाले। ज्योतिर्ज्योतिःस्वरूपे भगवति विशति KaṁVa. 6. 45; कृष्णः कृष्णः कृष्ण इत्यन्तकाले जल्पन् जन्तुर्जीवितं यो जहाति। आद्यः शब्दः कल्पते तस्य मुक्त्यै RasiJī. Add. after 1391 (F. N. 5) (60. 24); राजपुत्री ... अन्तकाले कोपमनालोच्य मृत्वा ईशानेन्द्रस्य कलत्रं जातम् KathāK. 85. 19; **1B** time of end or destruction यन्माब्रवीत् विदुरो द्यूतकाले त्वं पाण्डवाञ्जेष्यसि चेन्नरेन्द्र। ध्रुवं कुरूणामयमन्तकालः MahāBhā. iii. 48. 40; iii. 225. 24; viii. 362* (1); **1C** time of annihilation or dissolution प्राप्तोऽन्तकालो लोकानाम् HariVaṁ. 61. 20; शब्दस्यापा(न्या?)र्थबोधकत्वं दृष्टम् - यथा कलिमार्यादिशब्दानां द्रविदा(डा?)र्यदेशयोर्यथाक्रममन्तकालवर्षोपसर्गाद्यभिधायिनां तन्न प्राप्नोति, नियतशक्तिकत्वात् TattvSaṁPañ. 710. 11 (*on* 2653-55); [Loc.] at the time of annihilation or dissolution रुद्रः ... संचुकोचान्तकाले संसृज्य विश्वा भुवनानि गोपाः ŚvetāU. 3. 2 (Śaṅ. प्रलयकाले); AŚiraU. 5; VaṭuU. 317. 3; निघ्नन्तमेकं कुरुयोधमुख्यान् काले महाकक्षमिवान्तकाग्निः (v. l. अग्निर्महाकक्षमिवान्तकाले) MahāBhā. iii. 120. 10; iii. 187. 32; v. 97. 19; अद्यैव पश्य दुर्धर्षं पात्यमानं महाव्रतम्। (भीष्मम्) तारापतिमिवापूर्णमन्तकाले यदृच्छया MahāBhā. vi. 102. 69; vii. 64. 54; क्रुद्धो महेष्वासस्तत्सैन्यं प्राद्रवच्छरैः। अन्तकाले यथा क्रुद्धः सर्वभूतानि प्रेतराट् MahāBhā. viii. 10. 16; viii. 54. 7; (द्रौणिः) क्रोधामर्षविवृतास्यो लोहिताक्षो बभौ बली। अन्तकाले यथा क्रुद्धो मृत्युः किंकरदण्डभृत् MahāBhā. viii. 530* (2); विष्णुः ...। अन्तकाले जगत्पीत्वा कृत्वा तोयमयं वपुः। लोकमेकार्णवं चक्रे HariVaṁ. 30. 10; VāyuP. ii. 35. 15; आश्रित्य तमसो वृत्तिमन्तकाले तथा पुनः। रुद्रस्वरूपो भगवानेकांशेन भवत्यजः VisṇuP. i. 22. 28; आदिदेवोऽसि देवानाम् ...। सर्गस्थित्यन्तकालेषु त्रिधा भेदेन तिष्ठसि MārkP. 106. 48; यस्त्वन्तकाले व्युप्तजटाकलापः ... नृत्यति ... तमसह्यतेजसम् ... करालदंष्ट्राभिरुदस्तभागणं स्यात् BhāgP. iv. 5. 10; अन्तकाले स्वयम् ... परमेश्वरः। तमोगुणं समाश्रित्य रुद्रः संहरते जगत् KūrmaP. 47. 8 (1. 4); स भगवान् ...। अन्तकाले हरो भूत्वा जगत् संहरते पुनः VisṇuDhaP. i. 2. 18; यः ... संहरत्यन्तकाले कस्तस्यान्यो भवति सदृशः श्रीमहाकालमूर्तेः EI. xxv. 175. 3; सर्वमन्तकाले कालाग्निसूर्य उस्रैरनुज्ञाता ह्ययमात्मास्य सर्वस्य स्वात्मानं ददाति NṛsiṁhoTāU. 2; अन्तकाले च संप्राप्ते कालो भूत्वातिदारुणः। त्रैलोक्यं नाशयाम्येकः BrahmP. 56. 42; 238. 21; प्रधानम् ...। अष्टौ विकारानपि चादिकाले सृष्ट्वा समश्नाति तथान्तकाले ŚivaP. vii. 10. 47 (513A. 5); अन्तकाले त्वमेवैकः संकर्षणमुखात्पुनः। उत्थायानलरूपेण त्रैलोक्यं प्रतपिष्यसि BṛBrahmaS. i. 2. 88; **2** the word *antakāla* 'अन्तकाले च मामेव' इत्युक्तचरमदेहावसानसमये ... अन्तकालशब्दस्य चरमदेहावसानपरत्वं स्मृतिप्रसिद्धम् ŚrutaPra. ii. 625. 22 (*on* iv. 3. 15)

अन्तकालज्ञा (antakāla-jñā) *adj.* (*f.*) aware of the time of dissolution or annihilation लोकानामन्तकालज्ञा काली नयनशालिनी। उपतस्थे महात्मानं निद्रा HariVaṁ. 40. 8.

अन्तकालतीक्ष्णांशुकोटि (antakālatīkṣṇāṁśu-koṭi) *f.* crores of Suns at the time of annihilation तस्यान्तः काञ्चनं धाम कालाग्नेस्तावदेव हि। यत्रान्तकालती-

क्षणांशुकोटितेजास्तथाविधैः। रुद्रैरास्ते MṛgendraT. i. 13. 10.

अन्तकालनिद्रा (antakāla-nidrā) *f.* sleep at the time of death or last stage (of life) स राजा ... अन्तकालनिद्रोदयादीषन्निमिषितस्य ... नयनयुगलस्य ... प्रभाप्रवाहेण ... क्षीरसागरमुद्रिरन्तम् ... वैमानिकमपश्यत् TilaMañ. 37. 10.

अन्तकालप्रवृद्ध (antakāla-pravṛddha) *adj.* increased at the time of death अन्तकालप्रवृद्धस्य रजसस्तु फलं फलसाधनकर्मसङ्गिकुले जन्म GītāBh. (Rā.) 593. 16 (*on* 14. 16); 593. 19 (*on* 14. 16)

अन्तकालय (antakālaya) *m., n.* abode of the god of death हनूमन्तं न पश्यामि स मन्ये पुण्यवान् गतः। प्रत्यानेतुमसूनेषां सशरीरोऽन्तकालयम् RāmC. 35. 71; दमयन्त्यपि शापवह्निना गमयामास तमन्तकालयम् Nalābhyu. 7. 65.

अन्तकालयप्राप्त (antakālaya-prāpta) *adj.* who has reached the abode of the god of death भो व्याधिसिन्धो। तव पितुः आतुरान्तकस्य अन्तकालयप्राप्तस्य कुशलम् Hāsyārṇa. 1. 33 (3)

अन्तकालशिखिन् (antakāla-śikhin) *m.* fire (blazing) at the time of annihilation आलिलिङ्गुरथ ...। ताम् ... पुरीमरेः तेऽन्तकालशिखिनः कपिव्रजाः RāmC. 29.7.

अन्तकालशिखिलोल (antakālaśikhi-lola) *adj.* shaking, i.e. blazing like the fire at the time of annihilation तद्विलोक्य हरिसैन्यमन्तिकादन्तकालशिखिलोलमापतत् RāmC. 29.14.

अन्तकालसमय (antakāla-samaya) *m.* advent of the time of annihilation संह्रादयन्तश्च तथा निर्घाताश्चापतन्क्षितौ। यथान्तकालसमये सुघोराः स्युस्तथा नृप MahāBhā. ix. 45.62.

अन्तकालसमुद्भव (antakāla-samudbhava) *adj.* arising at the time of death तस्य तं मतिसंमोहनमन्तकालसमुद्भवम्। तातस्य समतिक्रान्तं प्रत्याहर्तुं त्वमर्हसि Rāmā. ii. 2225* (1)

अन्तकालाग्निधूम (antakālāgni-dhūma) *m.* smoke produced from the fire at the time of annihilation विकटकरटिभारभ्रष्टभूपृष्ठरन्ध्रादुदित इव समन्तादन्तकालाग्निधूमः EI. ii. 185. 18.

अन्तकालान्तकोपम (antakālāntakopama) *adj.* resembling the god of death at the time of annihilation तमन्तकमिव क्रुद्धमन्तकालान्तकोपमम्। ये ये ददृशिरे तत्र विसंज्ञाः प्रायशोऽभवन् MahāBhā. viii. 15. 29.

अन्तकालापद् (antakālāpad) *f.* calamity in the form of the time of death क्षणादेव त्यजत्यन्तकालापदि ततोऽधमम्। स्वजनस्तु ममत्वस्यानुरूपं चेष्टते सदा SamarāSaṁ. 9.86.

अन्तकालार्कदीप्ता (antakālārka-dīptā) *adj.* (*f.*) blazing like the Sun at the time of annihilation शक्तिम् ... समायान्तीमन्तकालार्कदीप्ताम्। छित्त्वा त्रिधा पातयामास भूमौ MahāBhā. v.182. 6.

अन्तकालार्कधाम्नी (antakālārka-dhāmnī) *adj.* (*f.*) lustrous or blazing like the Sun at the time of annihilation शक्तिम् ... समायान्तीमन्तकालार्कदीप्ताम् (v. l. °र्कधाम्नीम्)। छित्त्वा त्रिधा पातयामास भूमौ MahāBhā. v.182. 6.

अन्तकालार्करूपा (antakālārka-rūpā) *adj.* (*f.*) of the form of the Sun at the time of annihilation शक्तिम् ... समायान्तीमन्तकालार्कदीप्तां (v.l.°र्करूपाम्)। छित्त्वा त्रिधा पातयामास भूमौ MahāBhā. v.182. 6.

अन्तकाश (antakāśa) *adj.* belonging to the southern direction सौम्यान्तकाशं बलनं ग्रहस्य युक्तायनांशस्य तु कोटिजीवा KaraṇaKu. 4. 15 (21)

अन्तकाशादितस् (antakāśādi-tas) *adv.* as beginning from the southern direction अन्तकाशादितश्चाथ नैर्ऋत्यान्तं तु शङ्कवः। रोपणीयाः JayāS. 24.53.

अन्तकाश्रिता (antakāśritā) *adj.* (*f.*) inhabited by the god of death आसन्नराक्षसा दुष्टा दक्षिणाप्यन्तकाश्रिता KathāSaSāg. iii. 4. 59.

अन्तकासिलुलित (antakāsi-lulita) *adj.* tossed up by the sword of the god of death सा ... किं त्वन्तकासिलुलितात्पतितां विमानात् BhāgP. iv. 9. 10.

अन्तकास्पद (antakāspada) *n.* **A** abode of Kali समेयिवान्रघुवृषभः स्वसैनिकैः स्वमन्दिरं शिथिलधृतिर्निवर्तितः। मनोगतं गुरुमृषिशापमुद्वहन्क्षयानलं जलधिरिवान्तकास्पदम् RaghuVa. Add. after 9. 82 (NANDARGIKAR Ed.) (Vallabha. कलेर्निलयम्); **B** abode of the god of death (पिण्डम्) निनयेदन्तकास्पदम् PauṣkS. 27. 401; दुष्कृतिनो नराः ...। प्रयान्ति सांप्रतं ते वै विमानैरन्तकास्पदम् PauṣkS. 36.96.

अन्तकास्त्र (antakāstra) *n.* name of a missile presided over by Yama अन्तकास्त्रं ससर्ज ... भण्डदानवः BrahmāṇḍP. iii. 29. 66.

अन्तकाह्वानसंज्ञावस्त्र (antakāhvānasañjñā-vastra) *n.* cloth signaling the summons of Death दूरतोऽप्यन्तकाह्वानसंज्ञावस्त्रमिवाथ तम्। भृशमुद्भ्रमयामास दण्डं तक्षशिलापतिः TriṣaŚaPuC. i. 5. 674.

अन्तकाह्वानाक्षर (antakāhvānākṣara) *n.* letter of the summons of Death हर्षः ... अन्तकाह्वानाक्षरैरिव सभयभिषग्दृष्टैररिष्टैराविष्टम् ... पितरमद्राक्षीत् HarṣaC. 218. 14.

अन्तकि (antaki) *m.* wind वायौ ... अन्तकिः क्षिपणुर्मेको ध्वजः Abhidhā-Cin. App. to 1107 (3) (439. 14)

अन्तकुल (anta-kula) *n.* family of low caste 'इहैव' प्रत्यक्षे मानुष्यके भवे ... प्रत्याजायत इति संबन्धः, केषु कुलेषु ... 'यानि इमानि' ... प्रत्यक्षाणि भवन्ति, तद्यथा अन्तकुलाणि वरुटछिंपकादीनां प्रान्तकुलानि ... अनीश्वराणि कृपणकुलानि SthānṬ. 420B. 6.

अन्तकृत् (anta-kṛt) *adj.* **1Ai** who or which causes or brings about an end (to life), who or which destroys or kills पूर्णप्रतिज्ञ एवायं शत्रूणामन्तकृत्तथा MahāBhā. ix. App. I. 2 (17); वैरं शतगुणं पश्य ममेदं जीवितान्तकम् (v.l. °कृत्)Rāmā. iii. 60. 34; नीपानामन्तकृन्नृपः HariVaṁ. 15. 28; अपस्मार इति प्रोक्तस्ततोऽयं व्याधिरन्तकृत् SuśruS. vi. 61. 3; सेतुर्येन महोदधौ विरचितः क्वासौ दशास्यान्तकृत् ŚatTrayī. 848; (कल्किः) प्रवृत्तचक्रो बलवान् म्लेच्छानामन्तकृद्बली VāyuP. ii. 36. 109; BrahmāṇḍP. i. 31. 84; LiṅgaP. i. 40. 56; (कालः) आविशत्यप्रमत्तोऽसौ प्रमत्तं जनमन्तकृत् BhāgP. iii. 29. 39; तथान्तकृद्दशादङ्गात् मुनीनन्तकृतो दश। तीर्थं प्रति विदामासुः MahāP. 34. 142; इदं शरभाकारम् ... रूपं पिनाकिनः ...। पठेत् प्रतिष्ठाकालेषु शिवसंनिधिकारणम्। चोरव्याघ्राहिसिंहान्तकृतो राजभयेषु च LiṅgaP. i. 96. 125; पूर्वशत्रुर्जातः खलु तवान्तकृत् ĀdiP. 21. 37; भस्मसादभवद्दैत्यो दुष्टचेष्टितमन्तकृत्। मुकुन्दोऽपि स्थितस्तत्र GaṇeP. ii. 39. 23; केसरीवान्तकृत्तेऽसौ राजकुञ्जर नान्यथा PāṇḍaC. 2. 258; 1.423; अतिधारानिषुनस्य वर्षतः शुचिनामुना। शङ्के द्वेषो भवेन्नोचेत्कथमस्यायमन्तकृत् HammīMaKā. 13. 209; छिद्रम् ... शङ्खे ...। अत्यायतं चातिह्रस्वं कृशं स्थूलं नृपान्तकृत् ŚilpaRa. ii. 3. 3; भूतानामन्तकृत्कालः कालोऽन्यः कलनात्मकः SiddhāTaVi. 2. 11; (used as noun) (one) who is a destroyer or killer मन्द जातः खलु तवान्तकृत् BhāgP. x. 4. 12; **1Aii** which cures कल्कं वालुकयन्त्रपाचितमिदं सर्वज्वरस्यान्तकृत् RasRaSa. 12. 44; **1Aiii** who removes राजा श्रीगुहिलान्वयामलपयोराशौ स्फुरद्दीधितिध्वस्तध्वान्तसमूहदुष्टसकलव्यालावलेपान्तकृत्। श्रीमानित्यपराजितः EI. iv. 31.4; **1B** who meets with death, i. e. who dies नास्तीह दुष्कृतकृताम् ... काचिद्विशेषगतिरन्तकृतां हि काश्याम् SkandP. iv. 30. 94; जन्मनैकेन मुच्यन्ते काश्यामन्तकृतो जनाः SkandP. iv. 32. 120; स सूरिः ...। क्षपकश्रेणिमारूढोऽन्तकृत्केवल्यजायत PariPar. 6. 167; अन्तकृत् केवलीभूय राजर्षिः प्राप निर्वृतिम् MalliC. 7.968; **1C** who destroys, who ruins भृत्यः सुज्ञेश्चित्रथोऽप्यास्थानद्विजभूः शठः। प्रातिलोम्याद्वहेर्भर्तुर्मन्त्रैरासीच्छ्रियोऽन्तकृत् RājTa.(Ka.) 8.1620; **2** who causes annihilation or dissolution चतुर्मुखस्तु ब्रह्मत्वे कालत्वे चान्तकृद्भवः BrahmāṇḍP. i. 4. 17; (ब्रह्मणः तनुः) तामसी चान्तकृद् या तु तदंशो विष्णुरुच्यते BrahmāṇḍP. ii. 3. 85; स रुद्रः ...। एको हि भगवान्नाथः प्रभवश्चान्तकृत् BrahmāṇḍP. iii. 2. 283; लोकानामन्तकृत्कालः SūrySi. 1. 10; यः समस्तादिरेको नो यस्यान्तो योऽन्तकृत्तं नतोऽस्मि SkandP. iv. 95. 61; प्रपालयेद् रुद्रवपुस्तथान्तकृद्गदाधरो जयतु VarāP. 7. 36; अहम् ... जगद् व्याप्य व्यवस्थितः। ... आदिमध्यान्तकृत्सदा BhaviP. 230A.9 (i. 154.15); स हि सर्वलोकध्वान्तान्तकृद्दिरिशहस्तपवित्रितात्मा Subhāṣi. 578; **3** who bestows the fruit, i.e. result (prescribed by the Veda) वेदान्तकृद् वेदानामिन्द्रं यजेत ... इत्येवमादीनामन्तः फलम् ... अन्तकृत् फलकृत् वेदोदितफलस्य प्रदाता चाहमेवेत्यर्थः GītāBh. (Rā.) 604.20 (*on* 15.15); **4** (Jain.) who causes the end or cessation (of worldly existence) परमजिनपदानुरक्तधीः भजति पुमान् य इमं क्रियाविधिम्। सः ... जननजरामरणान्तकृद् भवेत् MahāP. 39.210; मरुदेव्यथ। अन्तकृत्केवलित्वेन प्रपेदे पदमव्ययम् TriṣaŚaPuC. i. 3. 530.

अन्तकृत् (anta-kṛt) *m.* **1** Death वर्जयेद् वज्रमुत्सृष्टं(v.l. अन्तकृन्मर्त्यं) वर्जयेदन्तकश्चिरम् Rāmā. v. 19. 19; **2** annihilator एको ब्रह्मान्तकृच्चैव पुरुषश्चेति ते त्रयः VāyuP. ii. 5. 98; अव्यक्ताज्जायते तस्य मनसा यद्यदिच्छति। चतुर्मुखस्य ब्रह्मत्वे कालत्वे चान्तकृद्भवेत् BhaviP. 130 A. 17 (i. 77. 7): **3** god of death, i.e. Yama नृपः प्रवसन्। पुरुहूतदिशं यदि वान्तकृतः पुरुहूतयमप्रतिमो भवति YogYā. 4. 34; परिभवं स्वं शङ्कमानोऽन्तकृद्द्रष्टुं न क्षमते प्रजाः EI. ii. 42.10; **4** (Jain.) one of the thousand and eight epithets of Jina (*lit.* causing end or cessation of worldly existence) नाम्नामष्टसहस्रेण तोष्टुमः ...। अन्तकृत् कान्तगु कान्तः MahāP. 25. 168.

अन्तकृत (anta-kṛta) *adj.* who has caused the end or cessation (of worldly existence or life) अन्तो भवस्य कृतो येन सोऽन्तकृतः ... परिनिर्वृतः कर्मकृतविकारविरहात् स्वस्थीभूतः SthānṬ. 36A. 7 [NānārthaSaṁ. 6.59 gives *antakṛta* as the meaning of *anvaya*]

अन्तकृत्किंकरकर्मन् (antakṛtkiṅkara-karman) *n.* action of the servant(s)

of the god of death, i.e. Yama किं छिद्रकर्णस्त्रुवकर्णपञ्चकर्णान्तकृत्किंकरकर्मघोरात्। रणादमी नीवृत एव मर्मवित्कण्टकेभ्यो निरुपानहो नु DvyāśraKā. 6. 66.

अन्तकृत्केवलिन् (antakṛt-kevalin) *adj.* (used as noun) (one) who possesses the absolute knowledge causing the end or cessation (of worldly existence) अन्तकृत्केवली भूत्वा ... मुक्तिरामामवाप सः BṛKathāK. 57. 155; अन्तकृत्केवली भूत्वा निर्वाणं गतवानसौ BṛKathāK. 139. 170.

अन्तकृत्य (anta-kṛtya) *n.* **A** last deed or act उदात्तमित्यन्तकृत्यं संचिन्त्य कितवा इव। राज्ये भजन्ते दीव्यन्तः क्षत्रियास्त्रासहीनताम् RājTa. (Ka.) 7. 1404; **B** last rite, i.e. funeral rite कृत्वा तस्यान्तकृत्यं निखिलमपि यथा युक्तिकोपप्रकम्पः। वेगादागादमुत्र स्वयमथ यवनैकावनोऽह्लावदीनः HammīMaKā. 11. 103.

अन्तकृत्सिद्ध (antakṛt-siddha) *m.* epithet of Jina (*lit.* Siddha who has caused an end or cessation of worldly existence) अन्तकृत्सिद्धेभ्यो नमो नमः MahāP. 40. 25(6)

अन्तकृद्दश (antakṛddaśa) *m.* title of a sacred Jaina text, pw.

अन्तकृद्दशा (antakṛd-daśā) *f.* (pl.) (Jain.) name of the eighth of the twelve sacred Aṅga texts of the Jainas (containing ten chapters) अधिकृतशिवान्तसुकृताः स्मरतोद्यैरन्तकृद्दशाः SiddhāĀSta. 17.

अन्तकेन्द्र (anta-kendra) *n.* last house, i.e. tenth mansion सौम्येष्वाद्यन्तकेन्द्रेषु परेष्वायधनत्रिषु। प्रभञ्जनो महायोगः शत्रुपादपभञ्जनः VasiS. 37. 210.

अन्तकेवलिन् (anta - kevalin) *adj.* who possesses the absolute knowledge causing the end (of worldly existence) विद्युन्माल्यभिधानः ... सुरः। ... च्युत्वायमत्रैव पुरे सप्तमेऽहन्यतो दिनात्। ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्तकेवली PariPar. 1.469; cf. **अन्तकृत्केवलिन्.**

अन्तकेश (antakeśa) *n.* name of phallus-emblem of Someśvara (*lit.* annihilating lord) सोमेश्वरस्य यल्लिङ्गमन्तकेशमुदाहृतम्। मह्यास्सागरसंयोगे तल्लिंगमुपलिङ्गकम् ŚivaP. iv. 1. 35 (350B.13)

अन्तकेश्वर (antakeśvara) *m.* name of the phallus - emblem of Siddhaliṅga (*lit.* lord of annihilation) अन्तकेश्वरसंज्ञं च लिङ्गं तद्वद्रदिक्स्थितम् SkandP. iv. 68. 69.

अन्तकोग्रव्याल (antakogravyāla) *m.* fierce serpent in the form of Death उत्पत्त्यध्वन्यशरण उरुक्लेशदुर्गेऽन्तकोग्रव्यालान्विष्टे विषयमृगतृष्यात्मगेहोरुभारः। ... पादौकस्ते शरणद कदा याति कामोपसृष्टः BhāgP. iv. 7. 28.

अन्तकोट (antakoṭa) *n.* name of some product of the carpenter's craft फेलिकानि पि क्रियन्ति अन्तकोटान्यपि क्रियन्ति अन्यानि च नानाप्रकाराणि वर्धकिभाण्डानि क्रियन्ति MaVastuAva. ii. 465.2 [DBHS.]

अन्तकोटरपुष्पी (antakoṭarapuṣpī) *f.* the plant *Convolvulus Argenteus* नीलिनी छगलान्त्री स्यादन्तकोटरपुष्प्यपि। ... स्यान्नीलपुष्पा तिलोपमा ParyāMu. 17.20; cf. **अण्डकोटरपुष्पी, अन्तःकोटरपुष्पी.**

अन्तकोटा (antakoṭā) *f.* name of some product of the carpenter's craft सुदर्शना या तत्र सर्वशोभना आसन्दिका या ... अन्तकोटा वा ... तं गृह्णामीति MaVastuAva. ii. 465. 13 [DBHS.]

अन्तकोठरपुष्पी (antakoṭharapuṣpī) *f.* the plant *Convolvulus Aargenteus* नीलिनी छगलान्त्री स्यादन्तकोटर(v.l. °कोठर) पुष्प्यपि। ... स्यान्नीलपुष्पा तिलोपमा ParyāMu. 17. 20; cf. **अण्डकोटरपुष्पी, अन्तःकोटरपुष्पी.**

अन्तकोपगमनोत्सव (antakopagamanotsava) *m.* festival (in the form) of approaching of the god of death अन्तकोपगमनोत्सवोचितप्रक्रियाविधिविशारदा इव। तेनुरन्त्रततिभिः पतत्रिणस्तोरणानि रणसीमशाखिषु RāmC. 29. 67.

अन्तकोपम (antakopama) *adj.* [*f.*–ā] **A** who resembles Death निषादान्बलवानुपागमद्बुभुक्षितः काल इवान्तको महान् (v.l. अन्तकोपमः) MahāBhā. i. 24. 10; राक्षसीगणः। नानाप्रहरणो घोरः समेयादन्तकोपमः Rāmā. v. 28. 22; केशवः। जग्राह वैष्णवं सोऽस्त्रं व्यादितास्यान्तकोपमम् HariVaṁ. 112.26; **Bi** who resembles the god of death, i.e. Yama जघ्निवान्कार्तवीर्यस्य सुतानेकोऽन्तकोपमः MahāBhā. iii.117.7; तत एनं महाबाहुर्बाहुभ्याममरोपमः (v.l. अन्तकोपमः)। ... भीमो निष्पिपेष महीतले MahāBhā. iii. 154.58; प्रविश्यैव तु राजेन्द्र क्षत्रियेन्द्रान्तकोपमः सत्यश्रवसमादत्त MahāBhā. vii. 44.3; vii.169.43; तमन्तकमिव क्रुद्धमन्तकालान्तकोपमम्। ये ये ददृशिरे तत्र विसंज्ञाः प्रायशोऽभवन् MahāBhā. viii. 15. 29; व्यादिदेश खरः क्रुद्धो राक्षसानन्तकोपमान् Rāmā. iii. 18. 17; अङ्गदेनैष संयातु लक्ष्मणश्चान्तकोपमः Rāmā. vi. 4. 16; vi. 21. 31; सकलत्राः सपुत्राश्च शस्त्रवन्तोऽन्तकोपमाः। ... विविषुर्गृहाणि ... ते MatsyaP. 131.2; दण्डकेतुः ...। पशुपक्षिमृगादीनां जन्तूनामन्तकोपमः BṛNāraP. 37. 31; निर्दहन्सर्वभूतानि ववृधे सोऽन्तकोपमः PadmP. v. 38. 103; मौनव्रतादिनियमच्छन्नक्रौर्योऽन्तकोपमः। करोत्यभ्यन्तरान् भिन्नान् मल्लः परमदाम्भिकः RājTa. (Ka.) 7. 1469; चौरोऽहमभवं पुरा। धनुर्बाणधरो नित्यं जीवानामन्तकोपमः AdhyāRā. ii. 6. 67; **Bii** which is resembling (the body of)) the god of death द्रौणिः कोपमयासीत् तन्वा च भयंकरोऽन्तकोपमयासीत् YudhiVi. 7. 136.

अन्तकोपान्तवर्तिन् (antakopānta-vartin) *adj.* being (always) in the vicinity of the god of death स्थाणौ कण्डूं विनीय प्रतिमहिषरुषेवान्तकोपान्तवर्ती। ... वरुणमुपगतः ... महिषः CaṇḍīŚ. 8.

अन्तकोरग (antakoraga) *m.* serpent in the form of Death यः कश्चनेशो बलिनोऽन्तकोरगात् प्रचण्डवेगाद् अभिधावतो भृशम्। भीतं प्रपन्नं परिपाति ... तमीमहि BhāgP. viii. 2. 33.

अन्तकोश (antakośa) *m.* name of a former Buddha स्निग्धगात्रः परमार्थसत्त्वः ... सुगन्धकायः अनन्तकोशः (v.l. अन्तकोशः) ... तेजगुप्तराजा MaVastuAva. i. 141. 11; cf. **अनन्तकोश.**

अन्तक्रिया (anta-kriyā) *f.* **i** (Buddh.) act of removing (sorrow) (दुःखस्य पर्यन्तमपश्यमानः प्रयुज्यते चैव करोति चैव) दुःखस्य पर्यन्तं न पश्यति ... दुःखस्यान्तक्रियायै सत्वानां करोति MaYānaSū. 96.1 (14.41 (7)); नाहमेकधर्ममप्यपरिज्ञायाप्रहाय दुःखस्यान्तक्रियां वदामि Sphuṭā. i. 4. 25 (*on* 1.1); **ii** (Jain.) act of causing the end or cessation (of worldly existence) अन्तो – भवान्तस्तस्य क्रिया अन्तक्रिया भवच्छेद इत्यर्थः SthānṬ. 98B. 10; अन्तक्रिया – भवस्यान्तकरणम् SthānṬ. 180B.5.

अन्तक्षण (ant-kṣaṇa) *m.* **A** moment of extreme limit or culmination अन्तक्षणप्राप्तानि क्षितिपवनपाथस्तेजोबीजानि ... नियतचरमोत्पादानामवनिजलानलाङ्कुराणां कारणं भवद्भिरभ्युपेयन्ते TātpaṬ. (Vā.) 556. 11 (*on* iii. 2. 14); **B** last moment (of life), moment of death अन्तक्षणस्त(?ण्णं त)तो भिक्षोः स्मर्यमाणः स चेतसाम्। विकासहेतुतां प्राप स्वस्थस्य मनसः पुनः RājTa.(Ka.) 8.2297; [Loc.] at the last moment (of life), at the moment of death हिरण्यवर्णां वसुधां तस्मिन्नन्तक्षणेऽपि सा। दृष्ट्वा मामब्रवीत् वत्से गृह्यताम् SamaMā. 1. 31; तैर्दयिताविलापः ... आकर्ण्यतेऽन्तक्षणे RājTa. (Ka.) 8.359; 8. 3329; राज्यं तृणमिव त्यक्त्वा ... संन्यासोऽन्तक्षणे मया। गृहीतस्तत्प्रभावेण जातोऽहं लान्तकाधिपः TriṣaŚaPuC. i. 1. 404.

[1] **अन्तग** (anta - ga) *adj.* [P. iii. 2.48; JaineVyā. 106.17 (*on* ii. 2. 46); CāndraVṛ. *on* i. 2.35; KāśiVṛ. *on* iii. 2.48; KātanVṛ. *on* iv. 3.47; PrakriKau. ii. 526.9; SiddhāKau. 495B.18 (*on* iii. 2.48)] **1Ai** who goes beyond or crosses the boundary or frontier (of the country) अथर्त्विजां वरणं विज्ञायते ब्राह्मणा ऋत्विजः ... न परिखातिक्रान्ता नान्तगा नान्त्यजाः BaudhŚS. i. 36. 8; ऋत्विजां धर्मः ... नान्तगं याजयेत् BaudhŚS. iii. 197.8; **1Aii** who traverses to the end (of earth) वीरान् ...। धरासमुद्रशैलानामन्तगान्प्रहिणोम्यहम् Bhaṭṭi. 7. 27; **1Bi** which exists at the end नवांशास्तथादिमध्यान्तगाश्चराद्येषु। सूतौ कुलमुख्यकरा द्वादश भागाः स्वराश्याद्याः Sārā. 3.13; शक्तिः स्वान्तः ... स्वयमत्रिः। साक्षो वाली तेऽन्तगयोगेश्वरिशब्दो वर्मास्त्रान्ते ठाविति गौरीमनुरुक्तः ĪśānŚiPa. i. 23. 48; **1Bii** which occurs at the last portion (of verse) आदिमध्यान्तगैः प्रासैरेकाद्यैश्च पदे पदे। छन्दोभिर्बहुभिर्गेया ओव्यः SaṁgīRa. ii. 333.5 (4.306); **2** who has reached the ends (of both the Vedas), i.e. who knows thoroughly well ब्राह्मे धनुषि चाचार्यं वेदयोरन्तरं (v.l. अन्तगम्) द्वयोः। युधि धुर्यम् ... द्रोणं मोहाद्युधा पार्थ यज्जिगीषसि तन्मृषा MahāBhā. v. 158. 14; v. App.I. 11 (7); यत्नेन भोजयेत् ... बह्वृचं वेदपारगम्। शाखान्तगमथाध्वर्युं छन्दोगं तु समाप्तिकम् ManuSm.3. 145; त्वमन्तगः सच्चरितो गुणानां त्वं पारगो ज्ञानमहार्णवस्य Rāvaṇā. 10.32; **3** which strikes or hits the end, i.e. aim or target दूरगैरन्तगैर्बाणैर्भवानत्यन्तगः श्रियः। अपि संक्रन्दनस्य स्यात् क्रुद्धः किमुत वालिनः Bhaṭṭi. 6.110 (comm. लक्ष्यपातिभिः); **4** who stays at the border or boundary मन्त्रविद्यागणस्यान्तः कुलशक्तिं निवेशयेत्। पूर्वयाम्यापरोदक्षु माहेश्यादिचतुष्टयम्। इन्द्राणीपूर्वकं तद्वदैशादिदल अन्तगम् MālinīT. 11.11; शुकाद्यद्वारविन्यासे पादान्तस्थान् यजेत् सुरान्। तथा प्राकारविन्यासे यजेद् द्वात्रिंशदन्तगान् PañcaRā. (Ha.) i. 13.8; आदिर्मातृकाप्रथमोऽकारस्तस्यान्तगः आकारः पौरुषेयः पुरुषसंबन्धी महापाशः SetuBa. 158. 8; **5** (used as noun) (one) who has reached the final stage of life, i.e. who becomes ascetic गुर्वाचार्यान्तगेषु विषये मर्यादातिक्रमे सति अन्तं चरममाश्रमं गच्छति Subodhi. 91.24 (*on* 2. 212); **6** (used as noun) (one) who causes destruction or loss अन्तं नाशं गच्छतीत्यन्तगः। गुर्वाचार्याणामन्तगो गुर्वाचार्यान्तगो द्रोही Subodhi. 91.27 (*on* 2.212); BālamBha. ii. 305. 16 (*on* 2.212)

[2] **अन्तग** (anta - ga) *adj.* which has a long syllable at the end षड्लोऽन्तगुर्नीरटितः ह्लादोऽष्टलघुरन्तगः SaṁgīRa. iii. 257.5 (6.150)

अन्तगण (antagaṇa) *m.* the plant *Baleria Caerulea* (ह्रस्ववृक्षवर्गः) अर्गाटोऽन्तर्गलो (v.l. °गणो(?)) मतः ParyāMu. 16. 12.

अन्तगत (ánta - gata) *adj.* [*f.* - ā] **1A** which exists at the end (of a plant)

अ॒ग्निरथौ॒र्षधी॒रन्त॑गता दहति TaiS. I. v. 9. 1; **1B** which occurs at the end (of a sentence) विकारमन्यद्यदतोऽनुसंहितं तदाचरेदन्तगताद्ययोस्तु न ṚPrāti. 11. 21; नान्तगतं परेण CaturA. (Śau.) 4. 112; **2A** which has come to an end, i.e. exhausted, dissipated दुग्धानीव वै तर्हि छन्दांसि यातयामान्यन्तगतानि तान्येव तद्रसेनाप्याययन्ति PañcBr. iv. 9. 17; येषां त्वन्तगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम्। ते ... भजन्ते माम् MahāBhā. vi. 29.28 = BhagGī. 7.28 (Śaṅ. समाप्तप्रायं क्षीणम्); SkandP. i (1). 31. 29; नरस्य पाप्मा हि तदा निवर्तते यदा भवत्यन्तगतं तमस्तनु Saund. 9.3; येषां त्वन्तगतं पापं स्वर्गाद्वा ये समागताः। ... धर्ममेकं भजन्ति ते SkandP. i (2). 51.36; **2B** which has come to an end, i.e. which is completed भूमिस्पृश एवाकुर्वन्। अन्तगतमिव सामासीत् JaimiBr. 1. 123; श्यामः सरोमश्रवणः किरीटी त्वक्पत्रनिर्यासफलैर्बिभर्ति। भाण्डानि ... संचारयन्त्यन्तगतो घटस्य Bṛhajjā. 27. 33; साधूनां परिवृत्तिश्च विद्यादन्तगते युगे BrahmP. 230. 14; **3** who has come near (benefits) स यदैवान्तगत इव श्रियै मन्येताथ हैनेन यजेत JaimiBr. 2.315; **4** who has reached the limit or boundary गुहां प्रविष्टोऽन्तगतोऽपि वा क्षितेः। ... पुरुषो महात्मनां न जातु मुच्येत कथंचनाहतः MahāBhā. iv. 280*(6); स्वरेण पुर्यन्तगताथ बाला सा ... अतितरामरोदीत् VāsuVi. 3.42.

अन्तगतत्व (antagata-tva) *n.* the state of occurring at the end तस्य (यमकस्य) आदिमध्यान्तगतत्वेन बहवो भेदाः PratāYaBhū. 342. 8; वस्तुतस्तु धर्मस्यादिमध्यान्तगतत्वेऽपि चमत्कारवैलक्षण्याभावात् (दीपकस्य) त्रैविध्योक्तिरापातमात्रात् RasGaṅ. 437. 15.

अन्तगतारिसैन्य (antagatārisainya) *n.* army of enemy which has reached the limit or boundary, i.e. fled राक्षसमालोक्य ... भृशमेवासीदन्तर्ग(?ग)-तारिसैन्यं सुभैरवासीदं तम् YudhiVi. 7.129 (comm. पतत् अरिसैन्यम्)

अन्तगति (ánta-gati) *adj.* who causes an end, i.e. destroys यो॒ धेन्वनडु॒ह्योरश्रीयादन्तगतिरिव त॒ँ हाद्भुतमभि॒जनितोर्जाया॒यै गर्भं नि॒रबधीदिति पापमकत् ŚatBr. III. i. 2. 21; सर्वा॒श्यमिव ह त॒दन्तगतिरिव सा ŚatBr. (K.) IV. i. 2. 12.

अन्तगमन (anta-gamana) *n.* **1** act of reaching to the end, i.e. completing आरब्धस्यान्तगमनं द्वितीयं बुद्धिलक्षणम् Tantrākhyā. 105.26; PañcT. 3.58 (319.7); Pañcā. 197.16; दृढकारी। यत्करोति तदवश्यं समापयति ...। तदुक्तं 'प्रारब्धस्यान्तगमनम्' ManuBh. i. 412.14 (*on* 4.246); यदोक्तं समयो नायं याम इत्यवधीरितम्। आरब्धस्यान्तगमनं तद्युक्तमधुना तव RājTa. (Śrī.) 1(1).136; **2** act of perishing or dying, i.e. death प्रायः ... अन्तगमने AmaK. 2642.

अन्तगर्भ (anta-garbha) *adj.* having the foetus inside, i.e. carrying the embryo within स शापरोषाद्रुद्राण्या अन्तगर्भो हुताशनः। बहून् वर्षगणान् गर्भं धारयामास VāyuP. ii. 11.27.

अन्तगल (anta-gala) *adj.* having long and short syllables (respectively) at the end सर्वगुर्मो मुखान्तर्लौ यरावन्तगलौ सतौ VṛttaRa. 1.7.

अन्तगामिन् (anta-gāmin) *adj.* **1** who approaches death, i.e. who is about to die उवाच रक्षः। दिष्ट्यासि मे राघव दृष्टिमार्गं प्राप्तोऽन्तगामी विपरीतबुद्धिः। अस्मिन् क्षणे यास्यसि मृत्युदेशम् Rāmā. vi. 47. 91; **2** existing or present inside नाभौ हृदि च विन्यस्य व्यापकान् (वर्णान्) दशधातुषु। त्वगसृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्तगामिषु। ... न्यसेदेवं समाहितः TantrRā. 15. 83.

अन्तगिरम् (antagiram) *adv.* inside the mountain गिरिनदीपौर्णमासी ... इत्येवमन्ताद्वा टो भवति। गिरेरन्तरन्तगिरम्। अन्तर्गिरि JaineVyā. 282.2 (*on* iv. 2. 112)

अन्तगिरि (anta-giri) (= antarā-giri) *m.* **1** name of a mountain (near Rājagṛha, seat of Yaṣṭīvana) भगवान् ... तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने MaVastuAva. iii. 441.15; iii. 442.3; iii. 443.14; **2** name of a people, DBHS.

अन्तगु (anta-gu) *adj.* (metrical unit in prosody) having a long syllable at the end वर्णगणो वर्णैस्त्रिभिरष्टविधश्च सः। मस्त्रिगुः पूर्वलो यः स्यान्मध्यलो रोऽन्तगुस्तु सः SaṁgīRa. ii. 224. 13 (4.57)

अन्तगुरु (anta-guru) *adj.* (metrical unit in prosody) having a long syllable at the end त्रिकोंऽशः परिकल्पितः। ... जकारो गुरुमध्यस्तु सकारोऽन्त-गुरुस्तथा NāṭyaŚā. 14. 85; (पञ्चहाश्च) पञ्च लघवश्च गणसंज्ञा भवन्ति। पञ्च लघवस्त्वष्टविधाः। तद्यथा त्र्यक्षरास्त्रय आदिमध्यान्तलघवः। चतुरक्षराश्चत्वार, आदिद्वितीयतृतीयान्तगुरवः Jānāśra. 1. 39; (सप्तम्या बहुलम्) अन्तगुरुः, अन्तेगुरुः CāndraVṛ. *on* v. 2.11; (वसुधास्) वसुधा इत्यनेनान्तगुरोस्त्रिकस्य ससंज्ञा परिभाष्यते MṛtaSaṁ. 3. 13 (*on* 1. 4); त्रिगुरुः प्राग्गुरुर्मध्यगुरुरन्तगुरुस्तथा। ... मभजाः ... संज्ञिताः SuvṛTi. 1.7; अन्तगुरुआदिगुरुसर्वलघून् त्रीन् अस्माद्राशेः पातयेत् ChandaśCū. 8.7(8); इन्द्रवज्रोपेन्द्रवज्रयोरन्तगुरोः प्रागधिकलघुना इन्द्रवंशावंशस्थे भवतः KāvyKaVṛ. 11.6(1.2); राम वाल वाम इत्यादिशब्दानामादौ अतिगुरुशब्दोऽन्तगुरुशब्दश्च प्रयोज्यः KāvyKaVṛ. 51.12 (3.1); सोऽन्तगुरुः कथितः (गणः) ChandoMa. 1.8, ŚārṅgaPa. 2064.

अन्तगुरु (anta-guru) *m.* preceptor of old age, old preceptor किं खेचरो गोषुचरो नु विष्णुः ...। सोऽतर्क्यताभस्मनिमीढकर्मा मध्येगुरूनन्तगुरूंश्च धिन्वन् DvyāśraKā. 6. 14.

अन्तगुर्वक्षराढ्य (antagurvakṣarāḍhya) *adj.* (metrical unit in prosody) containing a heavy or long syllable at the end 'विद्यात् सगणमपि च वायुं सोऽन्तगुर्वक्षराढ्यः ĪśānŚiPa. i. 3. 66.

अन्तगोचर (anta-gocara) *adj.* relating to, i. e. occurring at the end (of a quarter) स्यात् पादपदवर्णानामावृत्तिः संयुतायुता। यमकं भिन्नवाच्यानामादि-मध्यान्तगोचरम् Vāgbhaṭā. 4. 22; Kāvyāda. 3.1; AgniP. 342.15.

अन्तग्रह (anta-graha) *m.* (the heresy of) holding extreme view अन्तग्राहाच्छीलव्रतपरामर्शः AbhidhKoBh.305.3 (*on* 5.33)

अन्तग्रहण (anta-grahaṇa) *n.* **1** mention or use of the word *anta* (in the aphorism) सनादिष्वन्तग्रहण उक्तम् Vār.1 *on* P. iii.1.32; MahāBh. ii. 41. 21 (*on* iii. 1.32); अनेकान्तग्रहणे कोपधग्रहणं सौसुकाद्यर्थम् Vār.1 *on* P. iv. 2. 141; अन्तग्रहणाद्वा नलोपे Vār. 6 *on* P. viii.1.17; MahāBh. iii. 372.6 (*on* viii. 1. 17); नलोपेऽन्तग्रहणं पदाधिकारस्य विशेषणत्वात् Vār. 1 *on* P. viii.2.7; MahāBh. iii. 394. 6 (*on* viii. 2.7); अनितेरन्तग्रहणं संबुद्ध्यर्थम् Vār.1 *on* P.viii. 4.20; MahāBh. iii. 459.13 (*on* viii. 4.20); सोऽयमेवं सिद्धे सति यदन्तग्रहणं करोति तज्ज्ञापयत्याचार्यः सूत्रान्तादेव दशान्तादेवेति MahāBh. i. 186. 2 (*on* i. 1. 72); i. 318. 24 (*on* i. 4.14); ii. 381.7 (*on* v. 2. 46); iii. 462.22 (*on* viii. 4.36); (समासान्ताः) अन्तग्रहणं किमर्थम् MahāBh. ii. 437.16 (*on* v. 4.68); iii. 278.17 (*on* vii. 2. 2); iii. 419.14 (*on* viii. 2.90); अन्तग्रहणमौपदेशिकप्रतिपत्त्यर्थम् KāśiVṛ. *on* i. 1. 39; *on* i. 1. 24; पदसंज्ञायामन्तग्रहणमन्यत्र संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तविधेः प्रतिषेधार्थम् KāśiVṛ. *on* i. 4.14; KātanVṛ. *on* i. 3. 1; *on* ii. 1. 75; *on* iii. 2. 44; *on* iv. 4. 51; अन्तग्रहणादादिभूतेनान्येन दण्डेन भवितव्यम् ManuBh. ii. 221.14 (*on* 8.359); (वदव्रजहलन्तस्याचः) अन्तग्रहणं तु विस्पष्टार्थम् Pradī. vi. 100.12 (*on* vii. 2.3); सुप्तिङन्तं पदं इत्यत्रान्तग्रहणमकृत्वा संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तविधिर्ना-स्तीत्यप्यज्ञापयित्वा तरप्तमपौ पितौ घ इति क्रियताम् PariVṛ. (Sī.) 56.3; 56.18; 109.2; 163.13; विनाप्यन्तग्रहणं तदन्तस्यैव संज्ञासिद्धावप्यन्तग्रहणमन्यत्र Prasā. i. 39.13; i. 73.13; i. 87.14; i. 187.16; i. 214.6; i. 235.12; i. 315.10; अन्तग्रहणे तु कृते समुदायस्यान्ते तिशब्दोऽस्तीति तत्र निषेधो न स्यात् Prasā. i. 843. 13; (प्रनङ्क्ष्यति) 'नशेः षान्तस्य' इत्यन्तग्रहणात् (णत्वं न) Prasā. ii. 245.8; मसिति। उत्तमपुरुषबहुवचनस्य इकार आगमः स्यात्। आगमत्वमन्तग्रहणात् Prasā. ii. 706.19; येन विधिस्तदन्तस्य ग्रहणमित्यनेनैवान्तलाभादन्तग्रहणं व्यर्थं स्यात् GuruCandr. ii. 211.18; LaCandr. 508.26; (नशेः षान्तस्य) अन्तग्रहणं भूतपूर्वप्रतिपत्त्यर्थम् SiddhāKau. 405A. 24 (*on* viii. 4.36); संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रहणाभाव-ज्ञापनार्थमन्तग्रहणम् LaŚabdeŚe. i. 51. 1; 'अह्नोऽदन्तात्' इत्यन्तग्रहणाज्ज्ञापकादत्र ... वर्णग्रहणे तदन्तग्रहणं नास्ति LaŚabdeŚe. ii. 115.11; ii. 303.9; तदन्तविधिनैव सिद्धेऽन्तग्रहणं स्पष्टार्थम् LaŚabdeŚe. ii. 486.1; **2** (the heresy of) holding extreme views, belief in permanence सत्कायदृक् ततोऽन्तग्रहणम् AbhidhK. 5. 33; सत्कायदृष्टेरन्तग्राहदृष्टिः प्रवर्तते। आत्मनः शाश्वतोच्छेदान्तग्रहणात् AbhidhKoBh. 305.1 (*on* 5.33)

अन्तग्रहणनिवृत्ति (antagrahaṇa-nivṛtti) *f.* termination of mention, i.e. continuation of the word *anta* अन्तग्रहणनिवृत्तौ तु क्रमप्राप्तत्वादादेरेवोदात्तत्वं सिध्यति Pradī. vi. 217.13 (*on* vii. 3.78)

अन्तग्रहणसामर्थ्य (antagrahaṇa-sāmarthya) *n.* power or force of mentioning or using of the word *anta* अन्तग्रहणसामर्थ्याद्यश्च संप्रति षान्तो यश्च भूतपूर्वस्तस्य सर्वस्य षान्तात्पदादिति लब्धेऽर्थेऽन्तग्रहणसामर्थ्यात् णत्वनिषेधः Pradī. vii. 227.22 (*on* viii. 4.36); अन्तग्रहणसामर्थ्यात्केवलस्य सनादेर्धातुत्वाभावेन NyāySu. (So.) 45.25 (*on* i. 2.7); अन्तग्रहणसामर्थ्यादत्यन्तमात्रस्य ग्रहणं विज्ञास्यते Prasā. i. 214. 9; तस्य हि पदे परतोऽन्तो यः षकारस्ततः परस्यं नस्य णो नेत्यर्थः। अन्तग्रहणसामर्थ्यात् LaŚabdeŚe. ii. 178.3.

अन्तग्रहणसिद्धि (antagrahaṇa-siddhi) *f.* accomplishment (of the purpose) of the mention of the word *anta* येन विधिस्तदन्तस्येत्यन्तग्रहणसिद्धौ अन्तग्रहणं व्यर्थं स्यात् LaCandr. 508.26.

अन्तग्रहणाधिकार (antagrahaṇādhikāra) *m.* governing rule of the mention of the word *anta* 'अनुदात्ते च' इत्येतदेव ज्ञापकम्—इहान्तग्रहणाधिकारस्य Pradī. v. 154 B.34 (*on* vi. 1. 162)

अन्तग्रहणानुवृत्ति (antagrahaṇānuvṛtti) *f.* continuation of the mention

of the word *anta* अन्तग्रहणानुवृत्तावपि श्रमो लोपे दोषो नास्तीति भावः Pradī. v.153B.15 (*on* vi.1.161); अन्तग्रहणानुवृत्त्या मितोऽप्यन्तावयवत्वम् PariVṛ. (Sī.) 11.1; अस्य धातोरित्यत्रान्तग्रहणानुवृत्तिज्ञापकतापरकैयटस्तु चिन्त्यः LaŚabdeŚe. ii. 943.7.

अन्तग्राहदृष्टि (antagrāha-dṛṣṭi) *f.* the heresy of holding extreme views, belief in permanence or annihilation अन्तग्राहदृष्टिविगतेन अनन्तमध्यधर्मधातुप्रवेशज्ञानेन GaṇḍVyū.369.24; अन्तग्राहदृष्टिः कतमा ... । मध्यमाप्रतिपन्निर्याणपरिपन्थकर्मिका AbhidhSa. 7.10; क्लेशानां प्रभेदः ... स्याद्दशविधः सत्कायदृष्टिरन्तग्राहदृष्टिः ... विचिकित्सा च Yogācā. 161.16; दृष्टयः पञ्च सत्कायमिथ्यान्तग्राहदृष्टयः। दृष्टिशीलव्रतपरामर्शाविति पुनर्दश AbhidhK. 5.3; सत्कायदृष्टेरन्तग्राहदृष्टिः प्रवर्तते AbhidhKoBh. 305.1 (*on* 5.33); रागो द्वेषो मानोऽविद्या सत्कायदृष्टिरन्तग्राहदृष्टिश्चेति कामावचराः षट् AbhisaAlaṅĀ.94.16; अन्तर्ग्रा(?ग्रा)हदृष्टिः MahāVyu. 104.35 [DBHS.]

अन्तग्ल (anta-gla) *adj.* having final syllable as either long or short सर्वादिमध्यान्तग्लौ त्रिकौ म्नौ भ्यौ ज्रौ स्तौ JayaChand. 1.2; Chandonu. 1. 2; ChandaśCū. i. 2. 4.

अन्तच् (antac) *Gr.* suffix *anta* जॄ°...°नन्दिभ्योऽन्तच् SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 2. 138.

अन्तचक्र (anta-cakra) *n.* reading of omens and augury, Apte; cf. **अन्तरचक्र**.

अन्तचतुष्टय (anta-catuṣṭaya) *n.* group of the last four त्रियामां रजनीं प्राहुस्त्यक्त्वाद्यन्तचतुष्टयम्। नाडीनां तदुभे संध्ये दिवसाद्यन्तसंज्ञिते। इति। अत्र नाडीनामाद्यन्तचतुष्टयमित्यन्वयः VīraMi. (Āhnika.) 15.10.

अन्तचर (anta-cara) *adj.* **1** being continued or practised till the very end एतदन्तं तन्त्रतरमन्तचरमिदं भवति NidāSū. 103.18 (6.7); **2** wandering up to the end or border (of the earth) आगता वानरा घोरा दैत्यदानवसंनिभाः। ... पृथिव्यम्बु(v.l. °न्त)चराः Rāmā. iv. 39. 5 [completing or finishing (as a business etc.), Apte]

अन्तचार (antacāra) *m.* name of a country or its people खशिकाश्च तुखाराश्च (v.l. खाशीराश्चान्तचाराश्च) ... मया देशाः संकीर्तिताः MahāBhā. vi. 10. 66 [borderer, PW.; name of a work, pw.]

अन्तचारिन् (anta-cārin) *adj.* wandering, i. e. begging (for alms) in the vicinity सत्त्वपुरुषः ... स च भिक्षुरेवेति तत्स्वरूपप्रतिपादनाय दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकसूत्रे पञ्च मच्छेत्यादिके आह ... अन्तचारी पार्श्वचारीति तृतीयः SthānṬ. 342 A.6.

अन्तचिकीर्षा (anta-cikīrṣā) *f.* **i** desire to terminate or remove ततो महात्मा यक्षेन्द्रः प्रत्युवाचानुगामिनः। ... शापस्यान्तचिकीर्षया MahāBhā. v. 193.45; **ii** desire to cause the end (of life), i.e. desire to kill धृष्टद्युम्नं तदायान्तं द्रोणस्यान्तचिकीर्षया। परिवव्रुः ... पाञ्चालाः MahāBhā. vii. 145. 3.

अन्तचिह्न (anta-cihna) *n.* sign or symptom of (approaching) death अरिष्टं सूत्यगारेऽन्तचिह्ने तक्रे शुभेऽशुभे AnekāSaṁ. 3.143.

अन्तचुम्बनव्याज (antacumbana-vyāja) *m.* pretext of a last, i. e. parting kiss काप्यन्तचुम्बनव्याजादभिज्ञानं प्रियानने। ... नापश्यद्युधिरैस्तदा PāṇḍaC. 13. 1064.

अन्तच्छन्दस् (anta-cchandas) *n.* metre (employed) at the end (of a Sāman or verse) अन्तच्छन्दसी अन्त इति, तेऽयं न सर्वान्ते नासवनच्छन्दोऽन्तेऽचिकीर्षीत् NidāSū. 118.3 (7.3); वारवन्तीयमन्तसाम, अन्तच्छन्दसि NidāSū. 126.9 (7.9) (*but* Viśva. पूर्वपदछन्दोविशेषः)

अन्तज (anta-ja) *adj.* last born, Apte.

अन्तजन (anta-jana) (=antarjana) *m.* [enumerated in the *naḍādigaṇa*, GaṇPā. 125.79] **1** name of a person नड इत्येवमादिभ्यः ... गोत्रापत्ये फक् प्रत्ययो भवति ... नड। चर। ... अन्तजन। इत्वरा KāśiVṛ. *on* iv. 1.99 (*but* Viśva. ऋषिविशेषः); **2** people of the inside, family, household शुद्धोदनस्त्वरितु पृच्छति काञ्चुकीयं दौवारिकं तथपि चान्तजनं समन्तात् LaliVi. 11. 26 [DBHS.]

अन्तजननी (anta-jananī) *adj.* (*f.*) causing annihilation or dissolution (of the universe) (परेशस्य) यस्य च त्रिविधा मूर्तिर्विधातुस्सृष्टिकर्मणि। सृष्टिस्थित्यन्तजननी ब्रह्मविष्णुहराभिधा ŚivaP. ii (3). 33. 39 (162 B.13)

अन्तज्ञ (anta-jña) *adj.* who knows the end, i.e. final result अथाब्रवीत्तदा वृष्णीन् श्रुत्वैवं मधुसूदनः। अन्तज्ञः MahāBhā. xvi. 2. 13.

अन्तज्ञा (anta-jñā) *f.* name of a goddess (*lit.* who knows the end) अन्तज्ञा विश्वरूपा च ...। प्रधानदेवताभिस्तु रक्षाहोमं समारभेत् SkandP. ii(4). 12. 101.

अन्ततन्त्रतर (antatantra-tara) *adj.* superior procedure or manner of performance of the concluding part तत्र खलु गोस्तन्त्रं करोति। एतदन्ततन्त्रतरम् NidāSū. 89. 7 (5.8)

अन्ततम (anta-tama) *adj.* the very last, the last one अमितदक्षिणः खलु पृष्ठशमनीयो भवति। अथाप्येष सत्राणामाद्यन्तेषु दृष्टो भवति। अयमु खल्वन्ततम इति NidāSū. 96.16 (6.1)

अन्ततस् (anta-tás) (=antaśas, antamaśas) *adv.* [enumerated in the *cādigaṇa*, GaṇRa. 1.12 (26.27)] **1Ai** at the end (of circumference) **ii** at the end (of the verse or Sāman) **B** at the end or completion (of action, religious performance or event) **Ci** at the end-portion **ii** at the border or boundary **D** at the extremity, at the outer edge (of tongue, lips or palate) **E** in the final process of argument or analysis, ultimately **2** finally, lastly, at the very end **3A** from the end, from the last portion **B** from the upper end or tip **4** at the two or both ends, i. e. in the beginning and end **5A** at least **B** even, to the extent of **6** up to the extreme end **7** from the end or last part, i.e. in the reverse order **8A** at the inner side or edge **B** within **C** inside **9** afterwards, subsequently **10** with certainty, definitely **11** (even) so much as, (once) in fact, up to *nirvāṇa* **12** very near **13** the word *antatas* **1Ai** at the end (of circumference) ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्म सर्वतः AV. xiv. 1.64; **1Aii** at the end (of the verse or Sāman) स्वरेण वै देवेभ्योऽन्ततोऽन्नाद्यं प्रदीयते स्वरेणैव तद्देवेभ्योऽन्ततोऽन्नाद्यं प्रयच्छति PañcBr. vii. 3.26 (Sāy. सामान्ते); षडन्ततो निष्केवल्ये षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरस्यैवाप्त्यै KauṣīBr. 26. 16 (128. 19); परास्तुभ्योभयतो बार्हतमुच्चैरन्ततो निदध्यात् ŚatBr. XI. iv. 2. 12; एते आनुदेशिक्यौ संहिते यज्ञेन कर्मणा चरिते भवतोऽन्ततो निधनसामान्यादन्तःसामिकानि निधनानि संप्रसारयन्ति SaṁhiUBr. 3.1; पुरस्तादुक्थ्यस्यावनीयः। मध्यतोऽन्ततो वा ĀpaŚS. xiii. 16. 2; पश्चादग्नेर्दर्भेषु प्राङासीनः प्रत्यङ्ङासीनाय तत्सवितुरिति सावित्रीं त्रिरन्वाह पच्छोऽर्धर्चशः सर्वामन्ततो यश्च मेधाकामः स्यात् KāṭhGS. iv. 1. 20; आस्तारपङ्क्तिरादितः प्रस्तारपङ्क्तिरन्ततः ṚPrāti. 16. 40; आत्मनो मुखे मृत्योरास्ये जुहोमीत्यन्ततः GautDS. iii. 6. 6; मात्रिकं वा द्विमात्रं वा स्वर्यते यदिहाक्षरम्। तस्यान्ततोऽर्धमात्रां वै मात्राधिक्यं तथैव सा ŚaiśiŚi. 195; नान्ततः प्रणवन्यासं फलकामस्य कीर्त्यते ParaS. 6. 39; नमस्यामनमस्या नित्यशोऽपि शाखाभेदेन प्रथमतो मध्यतोऽन्ततश्च पठितः BhāṭṭCan. 113. 5 (*on* xvi. 3. 1); **1B** at the end or completion (of action, religious performance or event) यं कामयेत भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेसु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्तत एवास्मा अन्नमवरुन्धे भूयोऽस्यान्नं भवति TaiS. V. vii. 10. 3; गृहे गोविकर्तस्य चेत्यन्ततं एवास्मात्तेन रुद्रं निरवदयते MaiS. iv. 3. 8 (iv. 48. 7); रौद्रौ वै प्रतिहर्ता यन्मध्यतः प्रतिहर्त्रे दद्यान्मध्यतो रुद्रमन्ववनयेत्तस्मादन्ततः प्रतिहर्त्रे देयम् MaiS. iv. 8. 3 (iv. 111. 1); GopBr. ii. 3. 19 (205.10); ĀpaŚS. xiii. 6. 2; यदि कामयेत देवतां यज्ञयशसेनाहुत्यापर्ययेमित्यृचमन्ततः कुर्यात् देवतामेव यज्ञयशसेनाहुत्यार्पयति KāṭhS. 18. 19 (i. 279. 18); KapiKaS. 29.7 (135.5); अन्ततः पितृभ्यो नमस्क्रियते AitBr. 13. 13 (389); नाराशंसं वै तृतीयसवनमथ कस्मादच्छावाकोऽन्ततः शिल्पेष्वनाराशंसीः शंसतीति AitBr. 28. 8 (726); 37. 6 (923); 37. 7 (926); अनिधनमन्ततो भवति स्वर्गस्य लोकस्यानतिपादाय PañcBr. vii. 3. 23; यज्ञमभिसमुब्जितो यदेते अन्ततो भवतो यज्ञस्यारिष्ट्यै PañcBr. viii. 5. 16; यमध्वर्युरन्ततो ग्रहं गृह्णीयात्तस्यासुमवनयेत् PañcBr. ix. 9.6 (*but* Sāy. समीपे नाराशंसशोषणे समीपकाले); स्वरेण हि देवेभ्योऽन्ततोऽन्नाद्यं प्रदीयते स्वरेणैव तद्देवेभ्योऽन्ततोऽन्नाद्यं प्रयच्छति PañcBr. xi. 5. 26 (Sāy. अहरवसाने); यदग्निं स्विष्टकृतमन्ततो यजत्येष ह वै देवेभ्यो हविः प्रयच्छति KauṣīBr. 3. 6 (12. 10); शान्तिरेवैषा भेषजमन्ततो यज्ञे क्रियते KauṣīBr. 3. 6 (12. 14); 3. 7 (12. 24); यन्महेन्द्रमन्ततो यजत्यन्तं वै श्रेष्ठी भजते तस्मादेनमन्ततो यजति KauṣīBr. 5. 5 (20. 17); 5. 8 (22. 13); 8. 6 (38. 6); 16. 7 (72. 14); 27. 2 (131. 1); GopBr. ii. 1. 23 (160. 15); यदग्निं कव्यवाहनमन्ततो यजत्येतत् स्विष्टकृतो वै पितरस्तस्मादेनमन्ततो यजति KauṣīBr. 5. 7 (21. 15); GopBr. ii. 1.25 (162. 10); इन्द्रस्य त्वा जठरे सादयामीति नाभिमन्ततोऽभिमृशति KauṣīBr. 6. 14 (27. 19); अत उ हैके वनस्पतिमावाहयन्त्यन्तत आवाह्यस्तृतीयसवने ह्येनं यजन्ति KauṣīBr. 12. 7 (56. 21); (इदम्) अन्ततः क्रियते प्रजननायैव TaiBr. I. ii. 6. 2; अग्निष्टोमन्तत आहरति TaiBr. I. viii. 10. 3; TaiBr. III. viii. 18. 7; प्र प्रतिष्ठायाश्च्यवेत द्विपदा अन्ततो जुहोति प्रतिष्ठित्यै TaiBr. III. ix. 12. 3; यद्यन्ततो यज्ञस्यानुव्याहरेत्। तं प्रति ब्रूयादप्रतिष्ठितो दरिद्रः क्षिप्रेऽमुं लोकमेष्यसीति ŚatBr. I. vi. 1. 18; मिथुनात्प्रजायमाना अन्ततो यज्ञस्य प्रजायन्ते तदेना एतदन्ततो यज्ञस्य ŚatBr. I. ix. 2. 5; वारुणमन्तत आलभते। तदेनं सर्वस्माद्वरुणपाशात्सर्वस्माद्वरुण्यात्प्रमुञ्चति ŚatBr. III. ix. 1. 21; IV. ii. 2.5; अन्ततो हारियोजनं ग्रहं गृह्णाति ŚatBr. IV. v. 5. 11; वात्सप्रमेवान्ततः कुर्यात् ŚatBr. VI. vii. 4. 15; एषोऽग्नेर्युदुत्तमा चितिरन्ततस्तदग्नेराशिषो निराह ŚatBr. VIII. vi. 1. 22; उपांशु हि रेतः सिच्यतेऽन्ततो भवत्यन्ततो हि रेतो धीयते ŚatBr. IX. v. 1. 56; IX. iv. 2. 16; यजमानात्माहुतिमन्ततो

जुहोति स योऽस्य स्वर्गो लोको जिती भवति ŚatBr. XII. v. 2. 13; XIII. ii. 9. 9 = XIII. v. 2. 9; भूर्भुवः स्वः स्वाहेत्यन्तत आचम्य ... अग्निं प्राक्शिराः संविशति ŚatBr. XIV. ix. 3. 13; BṛĀraU. vi. 3. 6; स एष कृत्स्नस्यैवान्नाद्यस्यावरुद्ध्या अन्ततः पञ्चविंशस्तोमः क्रियते JaimiBr. 2. 44; यदनेन कर्मणावारुत्स्महि, तत्रो वारवन्तीयेन वारितमन्तत उपतिष्ठता JaimiBr. 2. 145; सत्रेणोभयतोऽतिरात्रेणान्ततोऽयजत GopBr. i. 5. 8 (123. 4); त्रिष्टुभमन्ततः शंसति AitĀ. I. v. 1. 15; आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिरिति सूक्ते तद्यदेते अन्ततः शंसति ŚāṅkhāĀ. 2. 9 (7. 22); ता गायत्रीरुष्णिहः संपद्यन्ते नाद्रियेतात्रैव संपन्नमिन्द्राय साम गायतेति तद्यदेतदन्ततः शंसति ŚāṅkhāĀ. 2. 10 (8. 7); इह तार्क्ष्यमन्ततः (शंसेत्) ĀśvaŚS. II. ii. 6. 14; प्राचीमन्ततोऽनपोह्य ... संप्रेष्यति ĀpaŚS. i. 21. 7; शेषेण ध्रुवामभिघार्यानुपूर्वं हवींष्याभिघारयत्युपभृतमन्ततः ĀpaŚS. ii. 17. 6; गवा ते क्रीणातीत्यन्ततः ĀpaŚS. x. 25. 9; ताभ्यां युगपत्क्रीत्वा वाससान्ततः संपादयति ĀpaŚS. x. 25. 16; (होत्रकाः ... भक्षयन्ति) अन्तत इतरे ĀpaŚS. xii. 25. 23; वारुणमन्ततो दक्षिणत उदश्चम् ĀpaŚS. xiv. 6. 15; सर्वास्विष्टकासु तयादेवतमन्ततो दधाति ĀpaŚS. xvi. 14. 10; वाङ्म आसन्निति सर्वत्रारोहन्प्रत्यवरोहंश्च जपति। सकृद्वान्ततः ĀpaŚS. xvi. 21. 14; विषुरूपाणि छन्दांसि यथावकाशम्। अतिच्छन्दसं मध्ये। द्विपदा अन्ततः ĀpaŚS. xvii. 4. 10; xviii. 18. 15; क्षत्राणां धृतिस्त्रिष्टोमोऽग्निष्टोमः पञ्चापवर्गः। तेनान्ततो यजेत ĀpaŚS. xviii. 22. 19; xx. 8. 17; xx. 10. 7; सव्यानुद्ग्रथ्य दक्षिणान्स्रस्य सव्यानुरूनाघ्नाना अनभिधून्वत्यस्त्रिः प्रतिपरियन्ति। प्रदक्षिणमन्ततो यथा पुरस्तात् ĀpaŚS. xx. 17. 15; सुरभिमतीमृचमन्ततो जपित्वा सूचीभिर्महिष्यश्वस्यासिपथान् कल्पयति ĀpaŚS. xx. 21. 15; xxi. 1. 15; अत्याक्रम्याभिघारयति ... सायंदोहं प्रातर्दोहमुपभृतमन्ततः MānŚS. 20. 20; अन्ततो वरान्वृणीते MānŚS. 27. 12; होता व्याचष्टे सह षड्ढोत्रा सप्तहोतारमन्ततः MānŚS. 167. 16; VārāGS. 7. 2; ज्योतिषामयनविकल्पाः। तत्र यदादितोऽन्ततस्तदूर्ध्वं विषुवतः LāṭyāŚS. iv. 8. 2; DrāhyŚS. viii. 4. 2; साध्यासायां चेदेकोऽध्यास्यायामेवान्ततः (एकर्चः कर्तव्यो भवति) LāṭyāŚS. vi. 3. 20; DrāhyŚS. xvi. 3. 18; ध्रुवमान्ते परिददामीत्यात्मानमन्ततः ĀśvaGS. ii. 1. 12; अन्ततो व्रतं प्रदायादितो द्वावनुवाकावनुवाचयेत् MānGS. i. 23. 3; अन्ततो बलीन्हरति HirGS. ii. 16. 13; अन्ततः प्रत्युपस्पृश्य शुचिर्भवति GobhiGS. i. 2. 28; सकृदपो निनीय चतुर्धा बलिं निदध्यात् सकृदन्ततः परिषिञ्चेत् GobhiGS. i. 4. 6; निर्ऋतिं निशि। हुत्वा ... अन्ततश्च समेत्यृचा। वातेन्द्रगुरुवह्नीनां जुहुयात् सर्पिषाहुतीः ManuSm. 11. 119; तपस्तप्तं मयोत्तमम् ... तपसोऽन्ततः ... संकर्षणात् ... प्राप्तः ... एकायनो वेदः PāraS. 1. 55; पूजने। अन्ततः स्नानभोगानां कुर्यान्नीराजनं विभोः PāraS. 15. 993; द्विजाः। स्नात्वा यथावत् स्नायीत मन्त्रेणानेन चान्ततः SkandP. ii (2). 30. 13; तस्याः पश्विष्टेः अन्ततः आम्नातपशोः पूर्वप्रयोगे देवतासंस्कारत्वात् SaṅkarKāBh. 144. 20 (on iii. 2. 46); अथाङ्गः ...। अस्मिन्नमङ्गलप्राये कुर्यान्मङ्गलमन्ततः RasāSu. 286. 18 (3. 227); अपूर्वासु संख्यासु सतीषु विकल्पः स्यात् आदितो मध्यतोऽन्ततो वा याः सप्तचतुर्दशत्वादिसंख्यास्तासां सर्वासामर्थवत्त्वात् MayūMāli. 720. 15 (on x. 5. 5); **1Ci** at the end-portion सं एतां देवता अन्ततो धत्ते भ्रातृव्यस्यानन्वभावाय MaiS. iii. 8. 5 (iii. 100. 12); यदादित्यं प्रायणीयं भवत्यादित्यमुदयनीयं वर्त्रा एवैता अन्ततो नह्यति द्रढिम्नेऽप्रस्रंसाय KāṭhS. 23. 9 (ii. 85. 6); KapiKaS. 36. 6 (192. 5); रुद्रो देवानामोजिष्ठः। यावेव देवानामोजिष्ठौ ताभ्यामेनामन्ततो नह्यति KapiKaS. 37. 5 (198. 8); यदन्ततस्तृतीयसवने धीयन्ते तस्मादमुतोऽर्वाञ्चो गर्भाः प्रजायन्ते प्रजात्यै AitBr. 11. 10 (311); पुनराग्रन्थं पुनर्निग्रन्थमन्तं बध्नीयान्मयूखं वान्ततो धारणाय AitBr. 22. 10 (599); त्रिविष्टब्धकम्। तत्राप्यन्ततः सूत्रकं भवति। इदं पुनरितरेतराश्रयमेव MahāBh. i. 40. 25 (on i. 1. 1); प्रददर्शाग्रतो वैण्यं प्रगृहीतशरासनम्। ज्वलद्भिर्निशितैर्बाणैर्दीप्ततेजसमन्ततः BrahmP. 4. 73; स्वहस्तयुक्तं स्वं नाम लेखकस्त्वन्ततो लिखेत् (लेखस्य) SmṛtiCan. iii. 135. 6; **1Cii** at the border or boundary या अन्ततः स्थूणास्ताः क्रधिष्ठाः कुर्याद्यदि कामयेत वर्षेदिति नीचैरिव हि द्यौर्वर्षिष्यन्ती भवति KāṭhS. 25. 10 (ii. 119. 10); KapiKaS. 40. 3 (225. 21); मध्यतोऽग्निराधीयते। अन्ततो हि देवानामाधीयते TaiBr. I. vi. 8. 6 (BhaṭṭaBhā. पर्यन्तेषु); खादिराः पालाशा वान्तत इत्येके ĀpaŚS. xx. 9. 8; आदाय च न शक्तास्मि पुत्रान्सरितुमन्यतः (v. l. निःसारयितुमन्ततः) MahāBhā. i. 221. 5 (JñānDī. अग्निच्छेदस्थाने; BhārBhāDī. निरग्निदेशे); **1D** at the extremity, at the outer edge (of tongue, lips or palate) ता अस्याङ्गुलिभ्योऽध्यस्रवन्नन्तो वा अङ्गुलयोऽन्तत एवास्मात्ता आप आयन् ŚatBr. VII. v. 2. 44; शुचिः। वैश्योऽद्भिः प्राशिताभिस्स्यात् स्त्रीशूद्रौ स्पृश्य चान्तत इति BaudhDS. i. 5. 18 (comm. आस्यप्रक्षेप उदकस्य); हृद्गाभिः पूयते विप्रः ... वैश्योऽद्भिः ... शूद्रः स्पृष्टाभिरन्ततः ManuSm. 2. 62 (ManuBh. अन्तत अन्तेनेति; ManvaVi. मुखप्रान्तभागेनोष्ठौ न स्पृष्टाभिः संबद्धाभिः; ManvaMu. अन्तत इति तृतीयार्थे तसिः); ŚaṅkhaSm. 10. 4; हृत्कण्ठतालुगाभिस्तु यथासंख्यं द्विजातयः। शुद्धेरन् स्त्री च शूद्रश्च सकृत्स्पृष्टाभिरन्ततः YājñaSm. 1. 21 (BālaKrī. जिह्वया; Mitā. तालुना; Aparā. ओष्ठद्वयेन; DīpaKa. ओष्ठसमीपतः; VīraMi. ओष्ठप्रान्तेन); अरुजं बाह्यतः शूनं वर्त्म यस्य नरस्य हि। प्रक्लिन्नवर्त्म तद्विद्यात् क्लिन्नमत्यर्थमन्ततः RugVi. 59. 88; अन्ततः आस्यान्तरावयवे VīraMi. (Āhnika.) 74. 7 = BālamBha. i. 75. 28 (on 1. 21); अन्ततो जिह्वाग्रेण ... तालुसमीपतः BālamBha. i. 76. 2 (on 1. 21); अन्ततः तालुसमीपतः ... इति हेमाद्रिः BālamBha. i. 76. 3 (on 1. 21); **1E** in the final process of argument or analysis, ultimately उत्पतिते काके यद्यपि नष्टं तद्गृहं भवत्यन्ततस्तमुद्देशं जानाति MahāBh. i. 85. 3 (on i. 1. 26); यस्यां नाप्राप्तायां तृतीयारभ्यते सा यथा स्यात्। कस्यां च नाप्राप्तायाम्। अन्ततः षष्ठ्याम् MahāBh. i. 457. 3 (on ii. 3. 32); अनिर्दिष्टार्थाः प्रत्ययाः स्वार्थे भवन्तीत्यन्ततः स्वार्थे भविष्यति MahāBh. iii. 103. 21 (on vi. 1. 162); भ्यादिग्रहणं किमर्थम् ...। नैतदस्ति प्रयोजनम्। अभ्यस्तस्वरोऽत्र बाधको भविष्यति। अन्तत उभयं स्यात् MahāBh. iii. 114. 7 (on vi. 1. 192); SaṅkarKā. xiv. 2. 8; भावाभावे प्रयोगस्तु द्विधापि न निरीक्ष्यते। अन्ततस्सोऽस्ति धात्वर्थगोचरो लक्ष्यते तदा BhāvanāVi. 89. 2; न हि वस्तुमात्रव्यभिचारः क्वचिज्ज्ञाने दृष्टोऽस्ति, अन्ततस्तस्यैव वस्तुनः प्रतिभासनात् BrahmSi. 71. 14; न चान्ततो भिन्नाः परव्यावृत्तयः। तेनैकव्यावृत्तिविशिष्टे वस्तुनि गृह्यमाणे समस्तव्यावृत्तिविशिष्टग्रहणं प्राप्नोति Śarka. 74. 3; अनुल्लिखितशब्दकेष्वपि प्रत्ययेष्वन्ततः सामान्यशब्दसमुन्मेषसंभवात् NyāyMañ. i. 75. 30; (आत्मा) आगमानुमानयोगजप्रत्यक्षैः स्वेतरसकलविलक्षणस्वाभाव्येन विशदविशदतरवशदतमतया अन्ततो यथावदपरोक्ष्यत इति ĀtmaSi. 3. 12; पदार्था हि सदा अन्विता एव दृष्टाः अन्ततोऽस्त्यर्थेन NayaVi. 264. 10 (on i. 1. 25); NyāyRaMā. 100. 18; दुःखं तु ... अशक्यपरिहारम् अन्ततः ... दुःखयोः ... समस्तकृतकसुखाविनाभावनियमात् Bhām. 54. 19 (on i. 1. 1); अन्ततो बीजादिवधेन स्तम्बादिभेदोत्पत्तिप्रतिबन्धात् TattvVai. 186. 21 (on 4. 7); अन्ततोऽपि सामान्यात्मना वा ज्ञातस्य पुनरभिमुखीभावावसरे ... ज्ञानं प्रत्यभिज्ञा PratyabhiVi. i. 37. 2 (on i. 1. 1); किं च विहितेऽपि तस्मिन्नानन्तर्यं पुनरपेक्षणीयं कस्यानन्तरमिदमनुष्ठेयमिति। तेन तदेवान्ततोऽप्यपेक्षितम् TantrRa. 240. 2; सर्वस्य हि सर्वदा यत्किंचिदार्तं भवति अन्ततश्चिन्तितनिमिषितादि ŚāstrDī. 485. 4 (on vi. 4. 6); समीहितसाधनताबोधकत्वेनैव चान्ततः प्रवर्त्यपुरुषानुविधेयतया प्रवर्तकत्वे ... प्रवृत्तिहेतुः NyāyMa. 246. 11; अन्ततः शरीरस्यैवोष्मादेः प्रतिपत्तेः NyāyKuA. i. 154. 3; अनेकान्तादसिद्धेर्वा न च लिङ्गमिह क्रिया।... फलाभिप्रायेणापि तथा। अन्ततस्तेनैवानेकान्तात् NyāyKuA. ii (2). 14. 1; सर्वत्र काव्येऽन्ततः विभावादिरूपतयैव पर्यवसानम् KāvyPra. 261. 2; Kāvyānu. (He.) 131. 3; विषयतः स्मृतिविवेचनमन्ततः ... संकरप्रसङ्गादशक्यम् KhaṇḍanKhā. 381. 24; सर्वेषामेवान्ततः करतलयोरिव गृहीतव्याप्तिकत्वात् TārkiRa. 93. 7; सर्वस्यापि कारणस्य ह्यन्ततः स्वव्यापारः कश्चिदस्ति NyāyKu. 92. 6; दण्डयादिषु दण्डत्वादिवत्तस्यैवान्ततस्संग्रह ... [करत्वात्] NyāyKu. 157. 14; शुद्धिश्चास्य नित्यानित्या वा, आद्ये किमर्था जिज्ञासा, अन्ततस्तस्यास्तादर्थ्यात् ŚatDū. 52. 29; 139. 25; सर्वमूर्तसंयोगित्वं हि विभुत्वम्। तस्मादन्ततः संयोगलक्षणमङ्गीकार्यम् NyāySiA. 204. 19; 227. 14; आवापोद्वापाभ्यामन्ततः प्रत्यधिकरणं श्लोकद्वित्वे संख्या पर्यवस्यति NyāyMāVi. 4. 11 (on i. 1. 0); वाक्यान्वयो नाम पृथक्पृथगर्थेषु वाचकतया स्थितवाक्यस्यान्ततो भगवत्परत्वम् TattvPrakā. 74A. 9 (on i. 4. 20); 84A. 5 (on ii. 1. 8); प्रामाण्यं साधयताप्यन्ततोऽस्यार्थस्याश्रयणीयत्वात् NyāySu. (Ja.) 7A. 7 (on i. 1. 1); 186B. 6 (on i. 4. 2); 408B. 13 (on ii. 2. 8); जातिप्रयोगेषु प्रतिषेधहेतोः पक्षधर्मत्वे सत्यप्यसाधकत्वेन व्याप्तिर्नास्ति। अन्ततः स्वस्मिन्नेव व्यभिचारात् NyāyPari. 220. 9; 278. 4; प्रत्यक्षं दोषमूलं, श्रुतिरिह न तथा, पौरुषेयत्वहानेः तस्मात् सा बाधिकास्येत्यसत् अखिलधियामन्ततो दोषसाम्यात् TattvMu. 3. 55; अन्ततो भ्रमकालाज्ञाताधिष्ठानविशेषप्रमां विना भ्रमानिवृत्तेश्च Nyāyāmṛ. 235A. 7; शब्दसाम्यमात्रमिहोक्तम्, तदन्ततः शब्दसाम्यमात्रमाश्रित्याप्युपमा समर्थयितुं शक्येति भावेन CitraMī. 10. 10; किंत्ववस्थावद्व्यैक्यमेव। तदप्यन्ततः प्रदर्शितप्रत्यभिज्ञाबलादेव सिध्यति ŚivārkaMaDī. ii. 90. 20 (on ii. 2. 24); योगाचारः ... सौत्रान्तिकः ... वैभाषिकः ... एषां त्रयाणामप्यन्ततः शून्यवादित्वम् SarvaMaSaṁ. 21. 14; उपलक्षणैक्येन शक्तेरैक्ये हरिपदादिशक्यतावच्छेदकानामप्युपलक्षणीभूतेनान्ततो बुद्धिविशेषविषयत्वादिनानुगमसंभवेन नानार्थमात्रोच्छेदप्रसङ्गात् ŚaktiVā. 98. 17; इदमपि सूत्रं क्रियायोगे एव प्रवर्तते अन्ततोऽस्तिक्रियायाः सर्वत्र सत्त्वात् LaŚabdeŚe. i. 415. 3; मूर्तिपदेन वाय्वाकाशभिन्ना विवक्षिताः अवरतः अन्ततः वाय्वाकाशतेजःसु तयोरभावात् BālamBha. i. 74. 26 (on 1. 20); **2** finally, lastly, at the very end विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रतितिष्ठति TaiS. I. vii. 4. 4; ŚatBr. IX. ii. 3. 34; XII. viii. 3. 21; XIII. ii. 2. 9; XIII. iv. 2. 13; चरमायामिष्टकायां जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवदयते TaiS. V. iv. 3. 3; यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति TaiS. V. iv. 10. 2; मध्यतः प्रजापतिनासृज्यन्तान्ततो मिथुनाद्विषूचीः प्राजायन्त MaiS. i. 10. 5 (i. 145. 18); KapiKaS. 48. 18 (309. 4); ब्रह्म वै यजुर्ब्रह्मणि वा एतदन्ततो यज्ञस्य यजमानः प्रतितिष्ठति MaiS. iii. 1. 1 (iii. 2. 11); iv. 8. 6 (iv. 114. 4); ŚatBr. (K.) II. viii. 4. 7; JaimiBr. 2. 82; स्तोमश्च यजुश्चान्नं वा एतदात्मन्धित्वान्नादो भूत्वा देवक्षेत्रमन्ततः

प्रा॑वसति MaiS. iii. 4. 2 (iii. 47. 1); यावानेव यज्ञो यावानग्निष्टोमस्तमन्ततस्स्वर्गं लोकमनुसमारोहति KāṭhS. 22. 1 (ii. 57. 7); रुद्रौ देवा॑नामो॑जिष्ठो या॑ एवं देवा॑नामो॑जिष्ठौ ता॑भ्यामेनामन्ततो॑ यच्छति KāṭhS. 24. 4 (ii. 93. 4); विष्णोश्शम्योर्यज्ञस्यान्त इति विष्णुर्वै यज्ञोऽन्ततः एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति KāṭhS. 32. 3 (iii. 21. 19); AitBr. 6. 4 (159); प्राणानेव मुखतः प्रतिपद्यन्ते प्राणेष्वन्ततः प्रतितिष्ठन्ति KāṭhS. 34. 1 (iii. 35. 12); वाचि यज्ञमन्ततः प्रतिष्ठापयन्ति AitBr. 26. 3 (686); 27. 5 (698); ŚatBr. IX. v. 1. 33; ओषधीनां प्रतिष्ठा तदेनत् स्वायामेव प्रतिष्ठायामन्ततः प्रतिष्ठापयति AitBr. 6. 6 (166); 29. 10 (758); तदुपस्पृशन्भूमिं परिदध्यात्तद्यस्यामेव यज्ञं संभरति तस्यामेवैनं तदन्ततः प्रतिष्ठापयति AitBr. 13. 7 (372); 13. 14 (394); ब्राह्मणस्पत्यया परिदधाति ब्रह्म वै बृहस्पतिर्ब्रह्मण्येवैनं तदन्ततः प्रतिष्ठापयति AitBr. 17. 5 (465); KauṣīBr. 18. 2 (79. 17); ŚatBr. XIII. v. 4. 25; XIII. vi. 2. 16; तदात्मनि प्रजापतौ संवत्सरे विश्वकर्मण्यन्ततः प्रतितिष्ठन्ति AitBr. 18. 8 (505); वीर्यं वै त्रिष्टुब्वीर्य एव तदन्ततः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति AitBr. 28. 7 (723); तृतीयसवने शंसति तद्यास्य प्रतिष्ठा तस्यामेवैनं तदन्ततः प्रतिष्ठापयति AitBr. 30. 6 (779); मित्र एवैनां (सुराम्) तदन्ततः प्रतिष्ठापयति AitBr. 37. 4 (916); अन्ततः सर्वेणात्मना प्रतितिष्ठति AitBr. 37. 5 (917); यजमानमेव तदन्ततः पशुषु प्रतिष्ठापयति PañcBr. iii. 3. 2; यदेष पृष्ठ्यः षडहो भवति वीर्य एवान्ततः प्रतितिष्ठन्ति PañcBr. iv. 1. 16; iv. 2. 10; एतद्वै साक्षादन्नं यदिलान्दमिरान्नं वा एतदिरायामेवान्नाद्येऽन्ततः प्रतितिष्ठन्ति PañcBr. v. 3. 2; ŚatBr. XII. viii. 1. 20; XII. ix. 2. 12; वाग्यज्ञायज्ञीयं वाच्येवान्ततः प्रतितिष्ठन्ति (सत्त्रिणः) PañcBr. v. 3. 7; अक्षरेणान्ततः प्रतिष्ठाप्यमक्षरेणैव यज्ञस्य छिद्रमपिदधाति PañcBr. viii. 6. 13; विराजो वा एतद्रूपं यदक्षरं विराज्येवान्ततः प्रतितिष्ठति PañcBr. viii. 6. 14; यद्धुत्वाग्नीनुपतिष्ठते प्रीत्वैव तद्देवेष्वन्ततोऽर्थं वदते KauṣīBr. 2. 4 (5. 16); यो वा अन्नं विभजत्यन्ततः स भजते KauṣīBr. 3. 6 (12. 11); बलं वै वीर्यं त्रिष्टुप्पशवो जगती बल एव तद्वीर्येऽन्ततः पशुषु च प्रतितिष्ठति KauṣīBr. 16. 2 (69. 23) = 17. 9 (78. 10) = 18. 6 (81. 10); ऐन्द्र्या परिदधातीन्द्रस्य ह्येष तमिन्द्र एवान्ततः प्रतिष्ठापयति KauṣīBr. 16. 8 (73. 5); ता वैष्णव्यर्चा निनयन्ति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवैनास्तदन्ततः प्रतिष्ठापयन्ति KauṣīBr. 18. 8 (81. 22); GopBr. ii. 4. 6 (214. 14); एकस्था वै श्रीः श्रीर्वै वरुणः श्रियामेव तदन्ततः प्रतितिष्ठति KauṣīBr. 18. 9 (82. 4); 28. 7 (137. 7); 29. 5 (141. 2); JaimiBr. 2. 183; इयं वै क्षेत्रं पृथिव्यस्यामदीनायामन्ततः प्रतिष्ठास्याम इत्यस्यामेव तददीनायामन्ततः प्रतितिष्ठन्ति KauṣīBr. 30. 11 (147. 2); वा॒रु॒ण्योत्त॑रया। अ॒न्त॒त ए॒व व॑रु॒ण॒मव॑ यजते TaiBr. I. vi. 5. 1; I. viii. 2. 4; I. viii. 6. 3; III. ix. 15. 3; म॒ध्य॒मेन॑ पू॒र्णेन॑ जु॒हो॒ति। ... अ॒न्त॒मे॒नै॒व हो॑त॒व्य॑म्। अ॒न्त॒त ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते TaiBr. I. vi. 10. 3; I. vii. 3. 6; आ॒शि॒षं॒मे॒वै॒तामाशा॑स्ते पूर्णपा॒त्रे। अ॒न्त॒तो॑ऽनु॒ष्टु॒भा॑। चतु॑ष्प॒द्वा ए॒तच्छन्दः॑ प्रति॑ष्ठि॒तं पत्नि॑यै पूर्णपा॒त्रे भ॑वति TaiBr. III. iii. 10. 3; अ॒न्त॒त ए॒व ब्र॒ह्म॒व॒र्च॒सम॒व॑रुन्धे TaiBr. III. ix. 9. 3; आ॒त्म॒न्ने॒वा॒स्यां॑ प्र॒ति॒ष्ठा॒याम॒न्त॒तो॒ य॒ज्ञः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. IV. ii. 2. 5; ŚatBr. (K.) V. ii. 2. 3; स॒हसू॒क्त॒वा॒कꣳ स॒र्व॒वी॑रं य॒ज॒मा॒ने॒ऽन्त॒तः प्र॒ति॒ष्ठा॒पयति ŚatBr. IV. iv. 4. 14; IV. v. 1. 9; V. i. 3. 13; अ॒ग्निर्दा॒ता पु॒रु॒षा॒न्द॒दाति ते॒ष्वे॒वै॒त॒दन्ततः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. V. ii. 5. 4; सा॒र्ध॒म॒य॒मा॒त्मा जा॒या॒ताऽइत्य॒थ प॒श्चा॒त्पु॒च्छꣳ ह्य॒न्त॒तो जा॒य॒मा॒न॒स्य जा॒य॒ते ŚatBr. VIII. ii. 4. 18; त्र॒य॒स्त्रिꣳशो॒ऽयु॒जाꣳ स्तो॒मा॒ना॒मन्त॒त ए॒व त॒द्दे॒वाः स्व॒र्गं लो॒क॒मा॒य॒न्त्स्त॒थै॒वै॒त॒द्य॒ज॒मा॒नो॒ऽन्त॒त ए॒व स्व॒र्गं लो॒क॒मे॒ति ŚatBr. IX. iii. 3. 3; IX. iii. 3. 5; IX. v. 1. 16; IX. v. 2. 7; X. i. 4. 9; XII. vii. 2. 17; हि॒र॒ण्ये॒न मा॒र्ज॒य॒न्ते॒ऽमृ॒तं वै हि॒र॒ण्य॒म॒मृ॒तऽए॒वा॒न्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒न्ति ŚatBr. XII. viii. 1. 22; सू॒र्यो ज्यो॒ति॒रु॒त्त॒मꣳ स्व॒र्गऽए॒व लो॒के॒ऽन्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. XII. ix. 2. 8; XIV. iii. 1. 28; JaimiBr. 2. 168; पू॒र्णा॒हु॒ति॒मु॒त्त॒मां जु॒हो॒ती॒यं वै पू॒र्णा॒हु॒ति॒र॒स्या॒मे॒वा॒न्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. XIII. i. 8. 8; स॒र्वा॒न्दे॒वा॒न् प्री॒त्वा स॒र्वे॒षु भू॒ते॒ष्व॒न्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. XIII. iv. 3. 15; य॒द्य॒पि रा॒जा प॒र॒म॒ता ग॒च्छ॒ति ब्र॒ह्मै॒वा॒न्त॒त उ॒प॒नि॒श्र॒य॒ति स्वां यो॒नि॒म् ŚatBr. XIV. iv. 2. 23; BṛĀraU. i. 4. 11; य॒दि ह वाऽअ॒प्य॒ने॒वं॒वि॒न्म॒ह॒त्पु॒ण्यं क॒र्म क॒रो॒ति त॒द्धा॒स्या॒न्त॒तः क्षी॒य॒तऽ ए॒व ŚatBr. XIV. iv. 2. 28; BṛĀraU. i. 4. 15; ए॒वं॒वि॒दा स्प॒र्ध॒तेऽनु॒शु॒ष्य है॒वा॒न्त॒तो म्रि॒य॒तऽइ॒त्य॒ध्या॒त्म॒म् ŚatBr. XIV. iv. 3. 32 = BṛĀraU. i. 5. 21; य ए॒ता॒नि ह॒वीꣳ॒षि नि॒र्व॒प॒त ऊ॒र्ध्व इ॒व हि स॒मा॒रो॒ह॒न्न्री॒ती॒यमु वा अ॒दि॒ति॒रि॒यं प्र॒ति॒ष्ठा त॒द॒स्या॒मे॒व प्र॒ति॒ष्ठा॒या॒म॒न्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. (K.) I. ii. 1. 11; II. viii. 2. 12; गृ॒हा वै गा॒र्ह॒प॒त्यः प्र॒ति॒ष्ठा वै गृ॒हा गृ॒हे॒ष्वे॒वै॒त॒त्प्र॒ति॒ष्ठा॒या॒म॒न्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. (K.) I. iv. 2. 3 = I. iv. 2. 7; अ॒यं य॒ज्ञो य॒द्या॒तु॒र्मा॒स्या॒नि क्ल॒प्ते॒नै॒वै॒त॒द्य॒ज्ञे॒ना॒न्त॒तः प्र॒ति॒ति॒ष्ठ॒ति ŚatBr. (K.) I. v. 1. 38 = I. vi. 2. 8; त॒स्मा॒न्मि॒थु॒ना॒त्प्र॒ज॒न॒ना॒द॒न्त॒तो य॒ज्ञ॒स्ये॒माः प्र॒जाः प्र॒जा॒य॒न्ते ŚatBr. (K.) II. viii. 3. 5; IV. ii. 1. 17; IV. ix. 1. 19; तस्मादहं यशोऽस्मि। यशो वाव मे प्रजायामन्ततो भविता JaimiBr. 1. 23; 1. 24; सप्रजापतिका एवैतेन देवता अन्तत ऋद्ध्याप्त्योत्तिष्ठन्ति JaimiBr. 2. 22; सुमनस एव स्वधां पितरः श्रद्धया स्वर्गं लोकं ब्राह्मणास्तेन सुन्वन्त्यृषयोऽन्ततः स्त्रियः केवल आत्मन्यवारुन्धत GopBr. i. 2. 22 (60. 2); कस्मादिमाः प्राजाः शिरस्तः प्रथमं पलिता भवन्ति कस्मादन्ततः सर्वा एव पलिता भवन्ति GopBr. i. 3. 7 (71. 1); i. 3. 9 (73. 11); यदन्ततः सर्वमेव प्राशिषं विश्वान्देवांस्तेनाप्रैषम् GopBr. i. 3. 12 (79. 13); त्रिष्टुभः शंसन्ति ... बलं वै वीर्यं त्रिष्टुब्बलमेव तद्वीर्येऽन्ततः प्रतिष्ठापयति GopBr. ii. 5. 5 (231. 14); अथो इयं वै क्षेत्रं पृथिव्यस्यामदीनायामन्ततः प्रतिष्ठास्यामहे GopBr. ii. 5. 10 (237. 6); वीर्येणैव तद्यज्ञेन चोभयतः पशून्परिगृह्य क्षत्रेऽन्ततः प्रतिष्ठापयति GopBr. ii. 6. 7 (252. 15); एवयामरुतं शंसति प्रतिष्ठा वा एवयामरुत्प्रतिष्ठायामेवैनमन्ततः प्रतिष्ठापयति GopBr. ii. 6. 8 (256. 6); द्विषति भ्रातृव्येऽन्ततः शुचं प्रतिष्ठापयति योऽसौ तपति GopBr. ii. 6. 14 (267. 11); एकाहःशान्त्यामेव तत्प्रतिष्ठायामन्ततः प्रतितिष्ठन्ति AitĀ. I. i. 3. 15 = I. ii. 1. 4 = I. ii. 2. 24 = I. v. 3. 4 = I. v. 3. 15; प्र॒जाः ... अ॒न्नेनै॒व जी॑वन्ति। अथै॑न॒दर्पिं यन्त्य॒न्त॒तः TaiĀ. viii. 2. 1 (736. 7); TaiU. 2. 2; MaiU. 6. 11; एतद्वा अन्ततौऽन्नꣳरा॒द्धम्। अन्ततोऽस्मा अ॒न्नꣳरा॒ध्यते TaiĀ. ix. 10. 1 (748. 12); TaiU. 3. 10; एतमु एवान्ततोऽवित्वोत्क्रामति ChāndoU. i. 2. 9; आत्मानमन्तत उपसृत्य स्तुवीत कामं ध्यायन्नप्रमत्तः ChāndoU. i. 3. 12; द्विरादितोऽन्ततो वा निग्राभोपायनमुपसर्गश्च ĀpaŚS. xii. 10. 10; पौर्णमासीमन्ततः ĀpaŚS. xvii. 6. 10; यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यम्। तद्व्युच्यमेवेत्यन्ततो वदति ĀpaŚS. xxi. 9. 6; अश्वसादः सोमप्रवाको दधिद्रतिश्च त्रिक्रोशेऽन्ततः प्राह ĀpaŚS. xxii. 4. 5; (एकैकेनान्ते पणते शफेन पदार्धेन गवा। ... अत्र चतुर्थे पणने विशेषमाह) ते क्रीणामीत्यन्ततः KātyŚS. vii. 8. 11; अग्न्युपघातेषु सर्वत्र स्त्रियाश्चैवं होमाभिगमनस्थालीपाकेषु। सर्वेषामन्ततो व्याहृतीरिति सिद्धम् BhārGS. 3. 21 (90. 6); प्रत्याख्यायान्तत आशुश्रुवुः Nir. 2. 26 (56. 20); खान्यद्भिस्संस्पृश्य पादौ नाभिं शिरः सव्यं पाणिमन्ततः BaudhDS. i. 5. 21; मूढः ... क्लिश्यमानः ... नरः। ... त्यजत्यात्मानमन्ततः MahāBhā. iii. 30. 10; अल्पावशिष्टं कालस्य गतभूयिष्ठमन्ततः MahāBhā. iv. 25. 3; प्रद्वैषिणो ये च हि कर्म चक्रुर्नास्त्यन्ततो नास्ति नास्तीति मन्ये MahāBhā. v. 28. 7; v. 133. 34; पतिघ्नीं त्वामहं मन्ये कुलघ्नीमपि चान्ततः Rāmā. ii. App. I. 14 (12); अन्ततस्ते तां शरीराकृतिं कुर्वन्ति या कुपितस्य भवति MahāBh. iii. 367. 10 (*on* viii. 1. 8); स्विष्टकृतेऽन्ततः एवं सम्यग्घविर्हुत्वा ... बलिं हरेत् ManuSm. 3. 86; शान्तिकं ऋक्षु पूर्वाह्णे यजुःष्वन्तरपौष्टिकम्। विन्यस्तं साम्नि सायाह्ने आभिचारिकमन्ततः MārkP. 102. 17; यद्यद्धि संस्पृशेत्तोयं लाङ्गूलादिभिरन्ततः। सर्वं तदक्षयं तस्य पितॄणां नात्र संशयः VāyuP. ii. 21. 18; JānaHa. 2. 70; प्रकृतिः ...। उत्पादयति लोकांश्च संहरत्यपि चान्ततः ParaS. 2. 26; अन्ततो वा वयोर्धानतिक्रमाश्रयणादष्टाचत्वारिंशद्वर्ष-ब्रह्मचर्यप्रागुपनयनसंबद्धकालस्य च वयसः ... विरोधो दृश्यते TantrVā. 98. 11 (*on* i. 3. 3); विदाहकृतदुष्टशोणितमिहान्ततः पादयोः। करोति भृशमास्यशोफम् KalyāKā. 8. 22; अन्ततो मूत्रपुरीषविरामे लेपनिर्माजनार्थं स्वामीच्छया स्वहस्तार्पणम् SmṛtiCan. iv. 460. 1; मैत्री मन्त्रिगिरां युक्ता सहकारफलैः सह। यत्रादौ तीव्रता किंचित्साधु माधुर्यमन्ततः Surath. 9. 29; होमस्य स्रुवमात्रेऽपि बहु तत्क्षाद्यपेक्ष्यते। अन्ततः खलु यज्ञार्थास्तव तास्ता विभूतयः HariC. (Pa.) 11; बीजत्वाद् बीजमादौ स्यात् फलत्वात् कार्यमन्ततः RasāSu. 214. 8 (3. 21); संभेदः प्रकृतीनां संमेलनम्। अथवा प्रकृतीनां संभेदः अन्ततो यः परस्परविरोधः Subodhi. 108. 19 (*on* 2. 295); अभिगमनमपि ... अन्ततः प्रपत्तिरूपतयैव परिणतम् PāñcRāRa. 56. 17; प्रमेयस्यापि संशुद्धिरन्ततो ब्रह्मचिन्तनात् NyāyPari. 29. 7; सा ... निजगाद नितान्तखेदिनी निजवृत्तान्तमशेषमादितः। प्रमुखे तव दुःखमन्ततः शृणु कल्याणि सुखं भविष्यति Nalābhyu. 7. 80; अन्योन्यस्य गृहे वा पानं कथितं सुरासवप्रभृतेः। ... वेश्याया अन्ततः स्वस्य KandaCū. i. 4. 33; एकैव कविता पुंसाम् ...। अन्ततोऽन्नाय वस्त्राय ताम्बूलाय च कल्पते KaliViḍ. 36; जीर्यन्ति राजविद्वेषा जीर्यन्त्यविहितान्यपि। आकिंचन्यबलाख्यानामन्ततोऽश्मापि जीर्यति KaliViḍ. 56; सहस्रलोचनः ... पाणिना मालिकाम् ... अन्ततः स्कन्ध एव सिन्धुरस्य निवेशयामास NīlaVi. 13. 10; 26. 14; 57. 12; अहं कथं शक्तः स्यां दनुजेश्वरान् वशयितुं संद्रष्टुमप्यन्ततः NīlaVi. 61. 16; 'अद्य किंचिदनुगृह्य मां नयन्तु भवन्तः ... फणाधरान् अन्ततो नयत जितश्रमं वा शेषम्' इत्यभिदधानो वासुकिः NīlaVi. 82. 3; अन्ततस्त्रिजगती-जीवातुमेतां सुताम्। ... ते चरणयोः प्राणैः समं विन्यसन् ... प्रसादकणिकां याचे दया चेन्मयि NīlaVi. 120. 15; दशानन ... अतः खल्वन्ततः क्षत्रियकुमार-योरनयोर्वधनिमित्तं वालिनः प्रेरणं सिद्धान्तितं मन्त्रिजनैः JānaPa. 6. 46 (1); जिष्णुर्वा विष्णुर्वा स्रष्टालिकदृष्टिरष्टमूर्तिर्वा। स्रष्टुं वा प्रष्टुं वा मत्सखमीष्टेऽपि नान्ततो द्रष्टुम् Mukundā. 36; वर्णाब्जं मातृकापद्मम्। शिरसि स्थितं भावितं सदिति शेषः। ... अन्ततो मृत्युंजयं च भवतीत्यर्थः NityoNi. 9. 16; निजे दधती पदे विषमितम् ... विभूषणमन्ततः। ... करेण ... प्रवहति ... वर्धूर्मणिकन्दुकम् ŚṛṅgāSar. 76; **3A** from the end, from the last portion स॒ ए॒वा॒स्मा॑ अ॒न्त॒तो म॑हा॒य॒ज्ञं च्या॑व॒य॒त्यु॒पै॑नं म॒हा॒य॒ज्ञो न॑मति TaiS. II. ii. 7. 5; ऊ॒र्जे त्वे॒ति॑ तनिष्ठेऽन्तत एकशूलयोपतृणत्ति ĀpaŚS. vii. 19. 1; **3B** from the upper end or tip अ॒न्त॒त ए॒व निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते TaiBr. I. vi. 1. 4; **4** at the both ends, i. e. in the beginning and end एते वै यज्ञस्यान्ते तन्वौ यदग्निश्च विष्णुश्च तद्यदाग्नावैष्णवं पुरोळाशं निर्वपन्त्यत (?°न्त्यन्तत) एव तद्देवानृध्नुवन्ति AitBr. 1. 1 (8) (Sāy. सोमयाग-

स्यादावन्ते च); **5A** at least यथाशक्ति चातिथिभ्यो दद्यादप्युदकमन्ततः SāmaViBr. i. 3. 7; स एष उक्थ्यः प्रत्याहृतः। ... त्रैपदेऽन्ततः ŚāṅkhāŚS. xiv. 41. 11; यदि पयो न स्यादप्स्वेव यवागूं श्रपयित्वा व्रतयेत्। अप्यन्ततः पिप्पलानि ĀpaŚS. x. 16. 11; सोमाभावे पूतीकानभिषुणुयात् ... अप्यन्ततो व्रीहियवम् ĀpaŚS. xiv. 24. 13; संवत्सरं न मिथुनमुपेयातां द्वादशरात्रं षड्रात्रम्। त्रिरात्रमन्ततः KauṣīGS. i. 10. 19; PāraGS. i. 8. 21; अनुज्ञातो गुरुणा भुञ्जीत। ... क्षेत्रं हिरण्यं गां वासश्छत्रोपानहमन्ततः। ... गुरवे प्रीतिमावहेत् KauṣīGS. ii. 3. 19 (*but* comm. अन्यजातीयमपि); अप्यप एवान्ततो जुहुयात् GobhiGS. i. 9. 17; विपरीतेषु तृणोदकभूमिस्वागतमन्ततः GautDS. i. 5. 33; यश्चैनं श्रावयेच्छ्राद्धे ब्राह्मणान् पादमन्ततः MahāBhā. i. 1. 203 (JñānDī. असंभवे); i. 56. 29; न जातु गमनं तत्र भवेत्पार्थ निरर्थकम्। अर्थप्राप्तिः कदाचित् स्यादन्ततो वाप्यवाच्यता MahāBhā. v. 70. 88; पिबेत् घृतम् ... अन्ततः शीतलं जलम् AṣṭāSaṁ. i. 54. 4 (1. 8); अन्ततः अन्याभावे छत्रोपानहमपि (गुरवे प्रीतिमावहेत्) ManuBh. i. 197. 30 (*on* 2. 246); ManvaVi. 268. 4 (*on* 2. 246); श्रोतृजना[र्थमुद्दिश्यापि] भगवतो गुणकीर्तने कृते श्रोतृभिरन्ततः काव्यगुणजिज्ञासयापि श्लोकोऽवश्यं ज्ञातव्यः DharmoPra. 2. 11; आस्तां तावदन्या क्रिया अन्ततः स्तनपानादिकमपि यावन्मया कार्यतया नावधारितं न तावत्तत्राहं प्रवृत्तः NyāySu. (Ja.) 68A. 11 (*on* i. 1. 1); यच्चैकाग्र्यं तदुचितपदान्वेषणे वित्तवृत्तेः। लभ्यं तच्चेदपि कवयतामन्ततस्त्रीण्यहानि स्यात् NīlaVi. 2. 8; **5B** even, to the extent of इतो दुःखतरं किं नु यत्राहं मातरं ततः (v. l. मातुरन्ततः)। संविधातुं न शक्नोमि मित्राणां वा जनार्दन MahāBhā. v. 70. 13; v. 21. 12; अन्ततो दयितं घ्नन्ति केचिदप्यपरे जनाः MahāBhā. v. 70. 55; तृणेनाप्यन्ततो धर्मः पर्वसु क्रीयते महान् SabhāŚ. 79; **6** up to the extreme end सः(प्रणवः) हान्तत एवात्मानमुपसंहृत्य तावदेवाग्राहयत् ŚaunakaU. 2. 5; (बोधिसत्त्वः) न सर्वलाभसत्कारश्लोकेषु नाप्यन्ततः कायजीवितेऽपि निश्रितो भवति BodhiBhū. 156. 26; **7** from the end or last part, i. e. in the reverse order तेषामादिप्रवादैरादितो वापयते। अन्तप्रवादैरन्ततः ĀpaŚS. xviii. 22. 11; नवगृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रीयमादितोऽन्ततश्च व्याघार्य धारयति ĀpaŚS. xiii. 14. 6; केचित्त्वेकमनेकं वा नियच्छन्त्यन्ततोऽक्षरम् ṚPrāti. 3. 12; प्राकृतानां बहूनामेकदेशे विकृतिषूपादातव्ये किमादितो मध्यतोऽन्ततो वा विकल्पेनोपादानमुतादित एवेति संशयः ŚāstrDī. 717. 8 (*on* x. 5. 1); **8A** at the inner side or edge नाभिमन्ततः परिलिखेत् BaudhŚuS. 5. 19; इयं वीरुदिति मदुघमणिं लाक्षारक्तेन सूत्रेण विग्रथ्यानामिकायां बध्नाति। अन्ततो ह मणिर्भवति बाह्यो ग्रन्थिः KauśiSū. 76. 9; **8B** within सोऽपश्यत् सर्वमन्ततः MahāBhā. i. 22*(5); **8C** inside तिले तैलं गवि क्षीरं काष्ठे पावकमन्ततः। धिया धीरो विजानीयादुपायं चास्य सिद्धये MahāBhā. iii. 33. 25; JānaHa. 2. 70; अवहितेन चक्षुषान्ततस्तदर्चाशरीरमभिनिरूप्य ... तमेव स्थपतिमालोक्य अभाषत AvantiKa. 15. 3; कर्णयोर्यदि पतेयुरन्ततो गर्जितानि चलतां मदम्भसाम्। तत्त्वतः कथय किं भवेच्छिवस्त्वं हि तन्महिमलेशवेदिता Gaṅgāva. 5. 10; **9** afterwards, subsequently विपरीतेषु तृणोदकभूमिस्वागतमन्ततः पूजानत्याशश्च GautDS. i. 5. 33 (comm. स्वागतमन्ततोऽनन्तरं स्वागतं च प्रयुञ्जीत); **10** with certainty, definitely वयःप्रमाणं तत्तुल्यं रूपेण तु विपर्ययः। नलं सर्वगुणैर्युक्तं मन्ये बाहुकमन्ततः MahāBhā. iii. 69. 31 (BhārBhāDī. निर्णयेन); सुदुःखा खलु कार्याणां गतिर्विज्ञातुमन्ततः MahāBhā. iv. 25. 2; **11** (even) so much as, (once) in fact, up to *nirvāṇa* यस्तोकस्तोकं मुहूर्तमुहूर्तमन्ततोऽच्छटासंघातमात्रमपि तथागतमाकारतः समनुस्मरिष्यामीत्येवं ते आनन्द शिक्षितव्यम् Divyāva. 88. 24; निषद्य भिक्षूनामन्त्रयते स्म – मां भो भिक्षवः शास्तारमुद्दिश्य भवद्भिर्मद्यमपेयमदेयमन्ततः कुशाग्रेणापि Divyāva. 118. 8; अन्ततो मायादेवी तृणगुल्मकमपि धरणितलादभ्युत्क्षिप्य ग्लानेभ्यः सत्त्वेभ्योऽनुप्रयच्छति स्म LaliVi. 6. 22 (190); न चान्ततो बोधिसत्त्व पाणिनापि प्रच्छादनमकरोत् LaliVi. 17. 10 (49); तत्राभावो या अस्यैव रूपमिति प्रज्ञप्तिवादस्य यावदन्ततो निर्वाणमिति प्रज्ञप्तिवादस्य निर्वस्तुकता निर्निमित्तता BodhiBhū. 27. 1; न विक्षिप्तचित्तस्यान्ततो गोदोहनमात्रमपि कुशलचित्तैकाग्रताभावनासमर्थस्य BodhiBhū. 107. 21; यः पुनर्भिक्षुः ... अब्रह्मचर्यं मैथुनं धर्मं प्रतिसेवते अन्ततस्तिर्यग्योनिगतयापि सार्धं, अयमपि भिक्षुः पाराजिको भवत्यसंवास्यः PrātiSū. 8. 2 [DBHS.]; **12** very near इष्टतः स्वामिनश्चाङ्गैरुपस्थानमथोऽन्ततः। अशुभं कर्म विज्ञेयं शुभमन्यदतः परम् NāraSm. 142. 7; **13** the word *antatas* तसिप्रकरण आद्यादिभ्य उपसंख्यानं कर्तव्यम्। आदितः मध्यतः अन्ततः MahāBh. ii. 436. 12 (*on* v. 4. 44); JaineVyā. 273. 19 (*on* iv. 2. 49); CāndraVṛ. *on* iv. 3. 9; SiddhāKau. 324 A. 3 (*on* v. 4. 44) आद्यादेरित्यनेनाद्यादिभ्यः संभवद्विभक्त्यन्तेभ्यो यथासंभवं तसृप्रत्ययो भवति। ... अन्ततः GaṇRa. 3. 181 (219); अन्तत इति तृतीयार्थे तसिः CaturCin. iii (1). 985. 6; VīraMi. (Āhnika.) 75. 10; मिताक्षराकारस्तु अन्ततः प्रागुक्तानामन्तेन तालुना स्पृष्टाभिः सकृदित्यनेन वैश्याद्विशेष इति व्याख्यातवान् VīraMi. (Āhnika.) 75. 3; अन्ततः पर्यवसाने BālamBha. i. 415. 4 (*on* 1. 155) [Kośas give *antatas* in the sense of the following words : *aṅga*, ViśvaLoK. 409.18; *avayava*, AnekāSaṁ. 7.59; ViśvaPra. 187.22; *utprekṣā*, AnekāSaṁ. 7. 59; *pañcamyartha*, AnekāSaṁ. 7.59; ViśvaLoK. 409. 18; *pariṇāma* KośaKaTa. 2. 2979; *sambhāvanā*, ViśvaPra. 187. 22; ViśvaLoK. 409.18]

अन्तता (anta-tā) *f.* **1** the state of being the extreme, extremity परिमाणान्तताभावो रूपादेरवधारणम्। तस्यां स्थितस्य बुद्धत्वेऽनुदग्रहात्यागतादयः AbhisaAlaṅ. 2. 13; **2** the state of being the cause of destruction देहिनामन्ततां च दधतेऽनपायिने। ... नमः ŚiśuVa. 14. 65 (comm. अन्तोऽन्तकरो नाशहेतुः। ... तस्य भावः तत्ताम्); **3** the state of being the completion or conclusion (of an action) पर्यास इति चान्त उच्यते। तस्योपरि यदि अन्ये क्रियेरंस्ततोऽन्तता व्याहन्येत ṬupṬ. 72. 9 (*on* v. 3. 7)

अन्तताप्यक (antatāpya-ka) *adj.* that which torments till the dissolution अनुतापः ...। कल्पानुताप्यकौ (v. l. कल्पान्तताप्यकौ) KalpaK. 237. 25.

अन्ततीर्थनाथ (anta-tīrthanātha) *m.* the last Tīrthanātha आद्यन्ततीर्थनाथाभ्यामेते विंशतिराश्रवाः TriṣaŚaPuC. iii. 7. 129.

अन्ततुद् (anta-tud) *adj.* **A** who torments Death अतीतान्तेत एतां ते तन्तन्तु तनतातितिम्। ऋततां तां तु तोतोत्तु तातोऽततां ततोऽन्ततुत् NemiC. 12. 37 (comm. अन्तं कालम् ... तुदति पीडयति); **B** who strikes at, i. e. destroys illusion, NemiC. 12. 37 (comm. अन्तम् ... मोहादिकं वा तुदति)

अन्ततृच (anta-tṛca) *m., n.* last strophe (consisting) of three *ṛcs* or verses बहिष्पवमानस्यान्ततृचात् पूर्वमागन्तवः स्युः ṬupṬ. 72. 3 (*on* v. 3. 7)

अन्तत्रय (anta-traya) *n.* triad of limitations (of time, space and object) अन्तत्रयमलबन्धनदुःखताविरुद्धम्। ... परमपदं प्रणयादभिष्टवीति SaṁkṣeŚā. i. 1.1 (1.1) (comm. अन्तानां देशकालवस्तुपरिच्छेदानां यत् त्रयम्)

अन्तत्रयविरहित (antatraya-virahita) *adj.* devoid of triad of limitations एकं शून्यमेव खल्वन्तत्रयविरहितं परमार्थतो विद्यमानं तस्मादेवैतदशेषं जगदुदेति TattvPrakā. 102B. 5 (*on* ii. 2. 26)

अन्तत्रितय (anta-tritaya) *n.* triad of limitations शमितान्तत्रितयोऽहं बद्धो मुक्तोऽहमद्भुतात्माहम् ĀtmaBoU. 9.

अन्तत्व (anta-tva) *n.* **A** the state of being the boundary or limit जनम्। अवधीकृत्यान्तत्वोक्तेर्न तु दोषो मनागपि BṛĀraUBhVā. i. 3. 220 (comm. जनं तदधिष्ठितं च देशमवधि कृत्वा); **B** the state of having the end or destruction कार्यकारणभावे हि न ह्यन्तत्वं निवर्तते NyāyMañ. ii. 37. 14; **C** the state of being at the completion or conclusion (of an event or action) पाठादेवान्तत्वे सिद्धे 'स्विष्टकृतेऽन्ततः' इत्यभिधानम् ... अन्तत्वज्ञापनार्थम् ManvaMu. 103. 19 (*on* 3. 86); **D** the state of having limitation व्यापकसर्वगतस्य सर्वतःपाणिपादान्तत्वादानन्दमूर्तिर्भगवानेव AṇuBh. 62. 24 (*on* i. 2. 17); **E** the state of being the last part of the word अन्तत्वं च स्वरापेक्षम् VīraMi. (Saṁskāra.) 452. 10.

अन्तत्ववचन (antatva-vacana) *n.* expression of the state of being the completion or conclusion (of an event) एष वै दशमस्याह्नो विसर्गोऽयं मानसमिति दशममहरपेक्ष्यान्तत्ववचनादिकमादिशब्दार्थः MayūMāli. 749. 14 (*on* x. 6. 13)

अन्तत्वाष्ट्री (antatvāṣṭrī) *f.* name of a Sāman अन्तत्वाष्ट्री (v. l. त्रिनिधनम् त्वाष्ट्रिसाम) IndSt. 3. 202 [PW.]

अन्तद (anta-da) *adj.* facilitating, i. e. leading to the final decision शृणु सर्वं समासेन यथा पृष्टं वदामि ते। लीले लीलास्ववृत्तान्तमन्तदं दृश्यदुर्दशम् YogVā. iii. 52. 25 (comm. अन्तं निर्णयं ददातीत्यन्तदम्)

अन्तद (anta-da) *m.* the last syllable *da* (in a compound) णित्ते ब्रिर् आद्यवचः सुभगसुपञ्चालाद्योस्तु द्व्यन्तदानाम्। ... सुपञ्चालादेस्त्वन्तस्य दस्य MugdhaBo. 7. 2 (65. 14)

अन्तदरण (anta-daraṇa) *n.* end of an eclipse clearing (darkness) at the rim (and retaining darkness in the middle) पर्यन्तेषु विमलता बहुलं मध्ये तमोऽन्तदरणाख्ये (मोक्षे)। मध्याख्यदेशनाशः ...। एते सर्वे मोक्षा वक्तव्या भास्करेऽपि BṛSaṁ. 5. 90.

अन्तदर्श (anta-darśa) *m.* last, i. e. second or successive new-moon day आद्यन्तदर्शयोर्मध्ये तयोराद्यन्तयोर्यदा। संक्रान्तिद्वितयं चेत्स्यान्न्यूनमासः स उच्यते VasiS. 2.6.

अन्तदर्शन (anta-darśana) *n.* **1** act of seeing to the end, i. e. attainment of completion आरम्भः कर्मणः शश्वदारब्धस्यान्तदर्शनम्। ... इतिवृत्तं महीपतेः NītiSā. 14. 56; यात्रायां सत्क्रियारम्भे यः स्मरेच्च गणाधिपम्। तस्य यात्राफलं सिध्येदारब्धस्यान्तदर्शनम् BṛDharmaP. i. 60. 87; **2** act of finding out the tip or the top portion त्वं जह्याशामन्तदर्शने ŚivaP. i. 7. 23 (6A. 15); **3** sight of death द्राक् सुदर्शनभृतोऽन्तदर्शनात् ... सुदर्शनः। ... अपुनर्भवं ययौ TriṣaŚaPuC. iv. 5. 368.

अन्तदर्शना (anta-darśanā) *adj.* (*f.*) indicative of the completion or conclusion अन्तदर्शना रात्रिः NidāSū. 148. 19 (8. 11)

अन्तदशा(anta-daśā) *f.* last stage (of life) यस्य भक्तिसुधास्नानपानादिविधिसाधनम्। तस्य प्रारब्धमध्यान्तदशासूच्चैः सुखासिका Stotrā. 16. 17.

अन्तदानव (anta-dānava) *m.* the last demon अदिते दक्षिणामूर्तिमुदिते चान्तदानक(व)म्। ... स्थापयेत् MānaSā. 32. 27.

अन्तदायिन् (anta-dāyin) *adj.* (used as noun) (one) who causes destruction, i. e. destroyer पुरुषोत्तम। प्रसीद तुङ्ग तुङ्गानाम् ... प्रसीदान्तान्तदायिनाम् PañcaRā. (Nā.) iv. 4. 7.

अन्तदारु (antadāru) *adv.* for the piece of wood at the end बाह्यावृतदारुणि युद्धायुद्धं विचार्यते। युद्धभावं विदित्वाथ चान्तदारु भवन्ति(ति) MānaSā. 17. 94.

अन्तदिन (anta-dina) *n.* the day on which death occurs, i.e. the last day (of life) अन्तदिने प्रयान्ति विमुखाः कौलेयकाकाः AuciViCa. 16 (133); किं जीवावधिबन्धनैः ... बन्धुभिर्ये यान्त्यन्तदिने क्षणाश्रुपतनप्रत्यायनापात्रताम् Subhāṣi. 3043.

अन्तदीपक (anta-dīpaka) *n.* variety of the figure of speech Dīpaka wherein the characteristic property is predicated at the end आदिदीपकं मध्यदीपकमन्तदीपकमिति ... दीपकाख्यमलंकरणमाख्यातम् VakroJī. 178. 3; आदिमध्यान्तवाक्यगतत्वेन धर्मस्य वृत्तावादिमध्यान्तदीपकाख्यास्त्रयोऽस्य भेदाः AlaṅkāSa. 72. 6; दीपकम्। तस्य धर्मस्यादिमध्यान्तगतत्वेन त्रैविध्यम्। ... अन्तदीपकं यथा – सुरलोकं सुरनाथो नरलोकं वीररुद्रनगरनाथः। फणिलोकं फणिनाथो रक्षति निरुपद्रवोद्वेगम् PratāYaBhū. 430. 10.

अन्तदीर्घा (anta-dīrghā) *adj.* (*f.*) long at the end पिपीलिकाद्यन्तदीर्घा नाभ्यासीन्निदर्शनम् YājñaŚi. 96.

अन्तदुर्गपालक (antadurga-pālaka) *m.* guard inside a fort गूढपुरुषाश्चान्तदुर्गपालका नकुलवानरबिडालशुनां पुच्छेष्वग्नियोगमाधाय काण्डनिचयरक्षाविधानवेश्मसु विसृजेयुः ArthŚā. iii. 202. 5 (13. 4)

अन्तदेश (anta-deśa) *m.* **A** last part or end-portion अन्तदेशे तोयबिन्दु शक्रशक्तीरनुक्रमात्। संयोज्य (पठेत्) NityāṢoḍa. 1. 114; अन्तदेशे तृतीयबीजस्थाने तोयम् ... संयोज्य पठेत् SetuBa. 61. 9; **B** region at the boundary or border (of a country) प्रत्यन्तवासिनः। अङ्गवङ्गकलिङ्गांश्च गत्वा संस्कारमर्हति ... प्रत्यन्तोऽन्तदेशः SmṛtiCan. i. 23. 11.

अन्तदोषनिदर्शन (antadoṣa-nidarśana) *n.* finding out, i. e. awareness of inner, i. e. hidden fault स मार्गमाणः कामानामन्तदोषनिदर्शनात्। ... रेमे वै वैभ्राजे नन्दने वने VāyuP. ii. 31. 68; cf. **अतद्दोषनिदर्शन**.

अन्तद्वय (anta-dvaya) *n.* **A** two extreme principles or views स्वचित्तविकल्पाभावादाबुद्धिप्रविचयात्प्रतिविचिन्वन् अन्तद्वये न पतति ... सा प्रज्ञापारमिता LaṅkāSū. 6. 8 (41) (96. 23); **B** two contrasting, i.e. positive and negative aspects सर्वोऽयं पदार्थभेदोऽन्तद्वयेऽवतिष्ठते NyāyVār. 171. 19 (*on* i. 2. 46); वार्त्तिककारो वक्ष्यत्यर्थदृष्ट्या पक्षस्यान्तद्वयेऽवस्थानादिति हेतोरन्तद्वये सत्त्वासत्त्वरूपे पक्षस्यावस्थानादिति योजना TātpaṬ. (Vā.) 608. 12 (*on* iv. 1. 32); **C** both the ends (रशना ... प्रविष्टान्ता कर्तव्या) रशनाया मध्येन यूपं परिवीयान्तद्वयं प्रवेष्ट्याणावन्ते प्रविष्टस्थूलान्ता कार्या MayūMāli. 308. 12 (*on* iii. 6. 10)

अन्तद्वयग्राहिन् (antadvaya-grāhin) *adj.* holding two extreme principles अन्तद्वयग्राहिणो विचित्रभवोपपत्त्यायतनार्थं रूपादिविषयाभिलाषिणो दानपारमितां परिपूरयन्ति। ... बालाः LaṅkāSū. 6. 8 (30) (96. 12)

अन्तद्वयानुयोग (antadvayānuyoga) *m.* search for two extreme views अन्तद्वयानुयोगप्रतिपक्षेण विनयः सावद्यपरिभोगप्रतिषेधतः कामसुखल्लिकानुयोगान्तस्यानवद्यपरिभोगानुज्ञानत आत्मक्लमथानुयोगान्तस्य MaYānaSū. 53. 20 (11. 1)

अन्तद्वयावास (antadvayāvāsa) *m.* abode of two extreme views योऽन्तद्वयावासविधूतवासः ... नागार्जुनाय प्रणिपत्य तस्मै तत्कारिकाणां विवृतिं करिष्ये PrasaPa. 1. 4.

अन्तद्विहीन (antadvi-hīna) *adj.* devoid of the two items occurring at the end शालीमाषयव° ... °श्यामकराजमाषकमयः शार्ङ्गीशदुर्गाजिते। बीजौघः अन्तद्विहीनो गुहे ... वेणूत्थनीवारवान् TantrSa. 3. 10 (comm. अन्ते प्राप्ताभ्यां श्याम(क)राजमाषाभ्यां हीनः)

अन्तद्वीप (antadvīpa) *m.* name of a land, pw.

अन्तद्वीपिन् (antadvīpin) *m.* name of people (in the north) आदर्शान्तद्वीपित्रिगर्ततुरगाननाश्वमुखाः BṛSaṁ. 14. 25 [a resident of Antadvīpa, pw.]

अन्तधनुस् (anta-dhanus) *n.* last part of an arc आद्यन्तधनुषो ज्ञेयं फलं त्रैराशिकक्रमात् LaBhāska. 2. 12 (comm. अन्ते क्रमज्याग्रहणविषये)

अन्तनत (anta-nata) *adj.* bent or inclined at the end अत्यर्थं पीडितं पीडां करोत्यन्तनतं (द्वारम्) क्षयम्। प्रवासो बाह्यविनते SamarāSū. 48. 81.

अन्तनयन (anta-nayana) *n.* **A** act of bringing to an end, i. e. removal (तं जिगीषुरिव शात्रवं ततो लोकलोचनपथोपधकम्। रश्मिभिः कनकसायकोपमैरन्धकारमरुणोऽस्तमानयत्) अत्र ... अन्धकारस्य ... यदेतदन्तनयनम् ... व्यापारः VyaktiVi. 77. 13; **B** act of bringing to an end, i. e. destruction, VyaktiVi. 77. 13.

अन्तना (antanā) *f.* end अन्ता ... अन्ततेः। अन्तनायां तु पुल्लिङ्गो भेद्यवत्तु पचाद्यचि NānārthāSaṁ. i. 44. 24.

अन्तनिमित्त (anta-nimitta) *n.* cause of destruction कुलस्यान्तनिमित्तेन स्त्रीणां दुश्चरितेन वा। ... जायन्ते कुलपांसनाः DaśāvaC. 4. 55.

अन्तनिमित्त (anta-nimitta) *adj.* Vār. 7 *on* P. iii. 2. 124, Viśva. (better **सुबन्तनिमित्त**)

अन्तनिर्मुक्त (anta-nirmukta) *adj.* devoid of the end or destruction अनादिमन्तनिर्मुक्तं त्रैलोक्यम् ...। सिद्धाः सिद्ध्यन्ति सेत्स्यन्ति ...। जिनदृष्टेन धर्मेण PadmP. (Ra.) 31. 17; अस्ति नाथः ...। आदिमध्यान्तनिर्मुक्तः ... शिवः ŚivaP. vii. 12. 18 (558A. 2)

अन्तनिर्वचना (anta-nirvacanā) *adj.* (*f.*) which is (to be) uttered at the completion or conclusion वरवरणमत्र भवत्यन्तनिर्वचना आशिषः NidāSū. 73. 21 (4.9)

अन्तनिवासिन् (anta-nivāsin) *adj.* staying at the borders (of the habitation), i. e. becoming the last class or low-caste अन्त्या मध्ये निवत्स्यन्ति मध्याश्चान्तनिवासिनः। ... युगक्षये BrahmP. 230. 15.

अन्तनिविष्ट (anta-niviṣṭa) *adj.* included or added at the end मनुरन्तनिविष्टसाधकाख्यः कथितः पल्लवमादितस्तु योगः ĪśānŚiPa. i. 5.4.

अन्तनिषेध (anta-niṣedha) *m.* prohibition concerning the last element अन्तनिषेधस्योक्तयुक्त्याप्यप्रवृत्तिर्बोध्या LaŚabdeŚe. ii. 302. 8.

अन्तनिष्क्रान्त (anta-niṣkrānta) *adj.* exited at the end (of act from the stage) अन्तनिष्क्रान्तनिखिलपात्रोऽङ्क इति कीर्तितः SāhiDa. 276. 4 (comm. अन्ते समाप्तौ निष्क्रान्तानि ... रङ्गान्निर्गतानि)

अन्तनिष्फल (anta-niṣphala) *adj.* futile at the end, ultimately futile दम्भारम्भोद्धतं धर्मं नाचरेदन्तनिष्फलम् CāruCaŚ. 21; ŚārṅgaPa. 1510.

अन्तपक्ष (anta-pakṣa) *m.* view (that the quarter of verse is) at the end जागतयोः पादयोर्मध्येऽन्ते च यदा गायत्रः पादो भवति तदाप्यनुष्टुबेव स्यात्। ...अन्तपक्षे उदाहरणम् ChandaḥSū. 3. 25.

अन्तपङ्क्ति (anta-paṅkti) *f.* the last row or line पीठम् ...। दिक्षु चाद्यन्तपङ्क्तिभ्यां तद्वन्मध्याद्युतुश्चतुः। ...संशोध्यम् PauṣkS. 5. 193.

अन्तपद (anta-pada) *n.* **A** the word *anta* न च भेदत्वेनैव भेदोऽनन्तपदेन निषिध्यते ... स्वसमानसत्ताकपरिच्छेदविशिष्टत्वानाम् ... अन्तपदार्थतया तच्छून्यमनन्तपदबोध्यम् GuruCandr. ii. 300. 13; मध्यान्तेत्यत्र अन्तपदमवध्यर्थकम् SetuBa. 162. 1; 190. 22; 344. 31; समीपार्थकमन्तपदमपकृष्य ... नस्य णत्वम् ... प्राणिति इति LaŚabdeŚe. ii. 573. 11; **B** word occurring at the end or final position पूर्वसूत्रात्समस्तमप्यन्तपदम् ... अनुवर्तते LaŚabdeŚe. i. 57. 9 (better **सुबन्तपद**, Vār. 7*on* P.ii. 4.81, Viśva.)

अन्तपरामर्श (anta-parāmarśa) *m.* consideration of the last part or end - portion अन्नं ब्रह्मेति व्यजानादित्यादिना अन्नप्राणमनोविज्ञानेषु ... आनन्दे ब्रह्मबुद्धिः प्रतिष्ठापिता ... न च ... आनन्दो जीव इति वक्तुं शक्यम्। ... 'आनन्दो ब्रह्मेति व्यजाना'दित्यादिमध्यान्तपरामर्शेनान्नादिषु ... ब्रह्मत्वावधारणात् ŚivārkaMaDī. i. 210.8 (*on* i. 1.13)

अन्तपरिक्रमिन् (anta-parikramin) *adj.* bringing to the completion or conclusion (of the sacrifice) न फलीकरणहोमेन चरति न समिष्टयजुर्जुहोतीत्यन्तपरिक्रमिणावेवैतावुक्तौ भवतः, BaudhŚS. iii. 234. 12; अन्तपरिक्रमिणो विष्णुक्रमाः BaudhŚS. iii. 235.1.

अन्तपरिग्रह (anta-parigraha) *m.* inclusion of or reference to (the sipping at) the completion or conclusion (भोजने त्वादावपि द्विराचमनम्) अपिनान्तपरिग्रहः BālamBha. i. 459. 26 (*on* 1.196)

अन्तपरिच्छदा (anta-paricchadā) *adj.* (*f.*) (vessel) covered (with a lid) at the top पावकात् ...। प्रादुर्भूतं महद्भूतम् ... राजतान्तपरिच्छदाम्। दिव्यपायससंपूर्णां पात्रीम् ... प्रगृह्य ... अब्रवीत् ... दशरथं नृपम् Rāmā. i. 15.12.

अन्तपरिवर्जित (anta-parivarjita) *adj.* **A** deviod of end (of number), i.e. innumerable कथं कुर्यास्तव स्तोत्रं यस्यान्तपरिवर्जिताः। ... गुणाः PadmP. (Ra.) 2. 132; **B** deviod of limit, i. e. limitless सिद्धाः सिध्यन्ति सेत्स्यन्ति कालेऽन्तपरिवर्जिते। जिनदृष्टेन धर्मेण PadmP. (Ra.) 31.18.

अन्तपर्यन्तम् (antaparyantam) *adv.* upto the last or the youngest one (पत्नी दुहितरश्चैव पितरौ भ्रातरस्तथा। तत्सुता गोत्रजा बन्धुशिष्यसब्रह्मचारिणः) भ्रातृसुतानन्तपर्यन्तमाकृष्यापनुन्ना सती पितामही ... भ्रातृसुतानन्तरमेव रिक्थभागिनी Subodhi. 72. 20 (*on* 2. 136)

अन्तपर्ययित्व (antaparyayi-tva) *n.* the state of being that which reaches or attains the completion or conclusion एकविंशेष्वर्कान् करोतीत्यन्तपर्ययिणो हि, स यन्नवमप्रभृतिषु अन्तपर्ययित्वादेव NidāSū. 175. 24 (10. 2)

अन्तपर्ययिन् (anta-paryayin) *adj.* which reaches or attains the completion or conclusion एकविंशेष्वर्कान् करोतीत्यन्तपर्ययिणो हि, स यन्नवमप्रभृतिष्वन्तपर्ययित्वादेव NidāSū. 175. 24 (10. 2)

अन्तपर्वतनामिका (antaparvata-nāmikā) *adj.* (*f.*) having the name of a low caste and of a mountain नोद्वहेत्कपिलां कन्याम् ... नान्तपर्वतनामिकाम् NaraP. 58. 42; cf. **अन्त्यपर्वतनामिका.**

अन्तपर्वन् (anta-parvan) *n.* last joint (of a finger) प्रणवं न्यसेत्। अङ्गुलीनां च सर्वेषां तथा चाद्यन्तपर्वसु LiṅgaP. i. 85. 68; न्यसेत्। आद्यपर्वसु तन्मात्रा भूतार्णान्यन्तपर्वसु ĪśānŚiPa. i. 39. 100.

अन्तपात (anta-pāta) *m.* (in relation with eyes) side-glance, scornful glance, sneer, pw.

अन्तपात्र (anta-pātra) *n.* last character (of previous act in a drama) अङ्कास्यमन्तपात्रेण छिन्नाङ्कमुखयोजनम् NāṭyaDa. 39. 11 (26) (comm. अन्तपात्रेणेति पूर्वस्याङ्कस्यान्ते स्त्रीपुंसान्यतरेण पात्रेण)

अन्तपाद (anta-pāda) *m.* last quarter of a verse आद्यन्तपादयोरयमर्थः – दायानर्हपुत्रसद्भावेऽप्यसद्भावेऽपि रिक्थग्राही ऋणं दद्यात् SmṛtiCan. iv. 401. 3.

अन्तपादम् (antapādam) *adv.* up to the last quarter अन्तपादमुपसंहारोपक्रमयोर्विवक्षितः सस्वरानुप्रासो मिथुनम् यथा – त्यज मनसि सदाहे हे स्मर स्थानमस्मिन्नु किरसि शरीरे रे किमिन्दो मयूखान् SaraKaṇṭhā. 246.17.

अन्तपाल (anta-pāla) *m.* **A** officer in charge of the boundary, frontier-guard सोत्तमानपि चोत्तरान् (v. l. ह्यन्तपालं तथोत्तमम्)। मल्लानामधिपं चैव पार्थिवं व्यजयत् प्रभुः MahāBhā. ii. 27. 3; अन्तपालाश्च यास्यन्ति सदारो यत्र राघवः Rāmā. ii. App. I. 15 (23); ये त्वन्तपालाः प्लवगाः ...। समानयन्तु ते सैन्यं त्वरिताः शासनान्मम Rāmā. iv. 28. 30; महासुरः। ... यस्य प्राग्ज्योतिषं पुरम्। तस्यान्तपालाश्चत्वारस्तस्यासन् युद्धदुर्मदाः HariVaṁ. 91. 18; (गूढपुरुषाः) संचाराः। तान् राजा स्वविषये मन्त्रिपुरोहित° ... °अन्तपालाटविकेषु ... अपसर्पयेत् ArthŚā. i. 57. 7 (1. 12) (comm. राज्यसीमारक्षी); i. 78. 5 (1. 16); दूष्यमहामात्रमटवीं परग्रामं वा हन्तुम् ... राष्ट्रपालमन्तपालं वा स्थापयितुम् ... फल्गु बलं तीक्ष्णयुक्तं प्रेषयेत् ArthŚā. ii. 186. 6 (5. 1); ii. 203. 1 (5. 3); अन्तपालश्चोरप्रसङ्गदेयात्यादानाभ्यां वणिक्पथं पीडयति ArthŚā. iii. 30. 4 (8. 4); राष्ट्रमुख्यान्तपालाटविकदण्डोपनतानामन्यतमकोपो बाह्यकोपः ArthŚā. iii. 62. 8 (9. 3); पितृव्यपुत्रो भवतः कुमारो माधवसेनः ... त्वदीयेन अन्तपालेन अवस्कन्द्य गृहीतः Mālavikā. 1. 6 (17); दूतः ... अन्तपालांश्च कुर्वीत मित्राणि ... स्वबलसिद्धये NītiSā. 13. 5 (comm. जनपदान्तरक्षाधिकृतान्); 13. 24; विलोभयन् किंचिदपि प्रयच्छन् कुर्वीत मित्रं द्विषतोऽन्तपालम् NītiSā. 16. 53; **B** door-keeper, gate-keeper सुद्युम्नस्त्वन्तपालेभ्यः श्रुत्वा लिखितमागतम्। अभ्यगच्छत्सहामात्यः पद्भ्यामेव नरेश्वरः MahāBhā. xii. 24. 12 (BhārBhāDī. द्वारपालेभ्यः); विनीतैरन्तपालैश्च रक्षोभिश्च सुरक्षितम्। ... राक्षसेन्द्रनिवेशनम्। ... ददर्श स महाकपिः Rāmā. v. 5. 9.

अन्तपालदुर्ग (antapāla-durga) *n.* fortress (under the supervision) of the frontier-guard कुमारो हि विक्रमभयात् ... तमेवाङ्कं कुर्यात्। तस्मादन्तपालदुर्गे वासः श्रेयान् ArthŚā. i. 85. 1 (1. 17); अन्तेष्वन्तपालदुर्गाणि जनपदद्वाराण्यन्तपालाधिष्ठितानि स्थापयेत् ArthŚā. i. 110. 2 (2. 1); अन्तपालदुर्गाणां सहस्राणि सहस्रशः। लब्धचक्रधरादेशः सेनानीः समशिश्रियत् MahāP. 28. 43.

अन्तपालदुर्गसंस्कार (antapāladurga-saṁskāra) *m.* renovation or construction of the fortress (under the supervision) of the frontier-guard अन्तपालदुर्गसंस्कारा व्याख्याताः ArthŚā. i. 131. 3 (2. 4)

अन्तपालसख (antapāla-sakha) *m.* ally of the frontier-guard औरभ्रकं भयम् ...। प्रत्यापत्तेर्हि तदेव कारणं ज्ञात्वान्तपालसखः स्यात् ArthŚā. i. 85. 3 (1. 17)

अन्तपालाटविकसंबन्ध (antapālāṭavika-sambandha) *m.* relationship between the frontier-guard and the forest-chief अन्तर्भूमिपालाटविकसंबन्धः (v. l. अन्तपालाटविकसंबन्धः) ... परप्रकृतिक्षोभकरणं च दूतकर्म NītiVā. 13. 8.

अन्तपालाधिष्ठित (antapālādhiṣṭhita) *adj.* protected or guarded by the frontier- guard अन्तेष्वन्तपालदुर्गाणि जनपदद्वाराण्यन्तपालाधिष्ठितानि स्थापयेत् ArthŚā. i. 110. 2 (2. 1)

अन्तपाल्य (antapāl-ya) *n.* state, i.e. duty of the frontier-guard गच्छामुष्मिन् दुर्गे राष्ट्रे वा ... कारय राष्ट्रपाल्यमन्तपाल्यं वा ArthŚā. ii. 189. 3 (5. 1)

अन्तपीडाविकर्षिन् (antapīḍā-vikarṣin) *adj.* dragging, i.e. suffering with inner pain विनिर्भिन्नाः शरैः केचिद् अन्तपीडाविकर्षिणः। अभीताः समरे शत्रूनभ्यधावन्त दंशिताः MahāBhā. vi. 55. 16.

अन्तपुरुष (anta-puruṣa) *m.* **1** foul or wicked man (*lit.* man bringing ruin) मा कुलघ्नोऽन्तपुरुषो दुर्मतिः कापथं गमः MahāBhā. v. 123. 8; **2** death personified, Death तमन्तपुरुषं रुद्रं प्रणतोऽस्मि जनार्दनम् VāmaP. 86. 84.

अन्तपूति (antapūti) [w. r. for **अन्तःपूति**] MahāVyu. 278. 15 [DBHS.]

अन्तप्रकृतिस्वरत्व (antaprakṛtisvara-tva) *n.*, Vār. 1 *on* P. vi. 2. 29, VIŚVA. (better **इगन्तप्रकृतिस्वरत्व**)

अन्तप्रतिभू (anta-pratibhū) *m.* proxy or representative of death वन्यदावाग्निदुस्सहे समुपागते। अन्तप्रतिभुवि न्यक्षपक्षेषु जगतोऽशिवे। ... वरदत्तः पुरं प्राप PrabhāC. 19. 12.

अन्तप्रतीक (anta-pratīka) *m.* last word or part (of a *mantra*) representing the whole अध्यमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभिव्यनितीत्यन्तप्रतीकेन विनियोगस्य संकर्षे वक्ष्यमाणत्वात् ... बहुवचनोपपत्तेरुभयमप्युपपादयति NyāySu. (So.) 686. 32 (*on* ii. 1. 47)

अन्तप्रवाद (anta-pravāda) *adj.* which is to be uttered at the completion वपनप्रवादा मन्त्राः। तेषामादिप्रवादैरादितो वापयते। अन्तप्रवादैरन्ततः ĀpaŚS. xviii. 22. 11; HirŚS. xiii. 7. 30 (192. 22) (comm. यत्सीमन्तमित्यन्तैरन्तप्रवादैर्वपनं कृत्वा)

अन्तप्रवृद्धभक्त (anta-pravṛddhabhakta) *adj.* whose devotion is fully grown or matured at the end आदिमध्यावसानेषु योग्याः ... शिष्याः ...। अन्तप्रवृद्धभक्ताश्च अन्तयोग्या भवन्ति ते। उत्तमज्ञानसंज्ञाः KulārT. 14. 30.

अन्तप्राप्ति (anta-prāpti) *f.* attainment of the extreme (hardship) धीराः ...। अन्तप्राप्तिं सुखामाहुर्दुःखमन्तरमन्तयोः MahāBhā. v. 88. 96.

अन्तप्लुत (anta-pluta) *adj.* (used as noun) (vowel) prolated at the end 'सोमस्याग्ने वीही३ 'इत्यन्तप्लुतेनानुवषट्कुर्वन्ति VaitāSū. 19. 10 [*n.* end with the protracted (vowel), pw.]

अन्तबद्धपद (antabaddha-pada) *adj.* which has set its foot in the heart, i. e. which has grown in the heart अन्तबद्धपदं न पश्यसि सखे शोकानलं येन मामेवं वारयसि प्रियानुसरणात् पापं करोम्यत्र किम् TāpaVa. 2. 8.

अन्तबल (antabala) *m.* name of a locality, pw.

अन्तबीज (anta-bīja) *n.* seed of dissolution सृष्टिस्थित्यन्तबीजानां बीजरूपे नमोऽस्तु ते BrahmVaiP. iv. 27. 174.

अन्तबीजेश (antabījeśa) *m.* lord of the seed of dissolution सृष्टिस्थित्यन्तबीजेश ... नमोऽस्तु ते BrahmVaiP. iv. 29. 45.

अन्तभव (anta-bhava) *adj.* **1** arising or growing at the bottom फलान्यथोदुम्बरवृक्षजातेर्यथाग्रमध्यान्तभवानि यानि। रूपाक्षतिस्पर्शसमानि तानि VarāṅgaC. 25. 4; BhaviP. 81B. 32 (i. 41. 46); **2** occurring at the end, happening lastly (अनुग्रहलक्षणोऽन्त्यः पञ्चमः पारमेश्वरः कृत्यविशेषः परपुरुषार्थप्रापकः) अन्त्यः अन्तभवः Bhāsk. i. 26. 9 (*on* i. 1. 1) [Kośas give *antabhava* as the meaning of *antya:* AnekāSaṁ. 2. 336; NānārthāSaṁ. i. 40. 1; ViśvaLoK. 253. 1; KośaKaTa. 2. 7328; and DharK. 1829 gives *antabhava* as a synonym of *antya*]

अन्तभाग (anta-bhāga) *m.* **A** lower, i.e. inferior portion (constituting Droṇīmukha) न्यूनं द्रोणीमुखं तस्मादन्तभागेन चोच्यते MārkP. 49. 45; **Bi** last quarter of a verse पादः पादस्यैकस्यानेकस्य चादिमध्यान्तभागाः स्थानानि KāvyālaṅSū. iv. 1. 2; द्विधा विभक्ते पादे प्रथमादिपादादिभागः पूर्ववत् द्वितीयादिपादादिभागेषु अन्तभागोऽन्तभागेष्विति विंशतिर्भेदाः KāvyPra. 503. 3; Kāvyānu. (He.) 253. 15; **Bii** end-portion (of a sentence) विचार्यवाक्यस्य आद्यन्तभागयोरेकार्थपर्यवसानं लक्ष्यते LaCandr. 425. 35; **C** boundary or border region उल्लोलस्यान्तभागेषु ... दृश्यन्ते बहवो ग्रामाः RājTa. (Jo.) 1230; सा रेखा परिगृहीतभूमेरन्तभागे लेख्या SetuBa. 334. 32.

अन्तभागिन् (antabhāg-in) *adj.* having, i. e. achieving final goal गोत्रकारान् वक्ष्ये भृगोः ...। विष्णुः पौरैयवालाकितौलिकेनान्तभागिनः ViṣṇuDhaP. i. 111. 17.

अन्तभाज् (anta-bhāj) *adj.* **1** who shares, i. e. enjoys at the completion रुद्रो वै स्विष्टकृदन्तभागवावा एष तस्मादेनमन्ततो यजति KauṣīBr. 3. 6 (12. 11); 16. 7 (72. 9); **2** occurring at the end (of a word) षष्ठादयश्च द्विवचोऽन्तभाजस्त्रयो दीर्घाः ṚPrāti. 1. 28; (used as noun) (that) which occurs at the end,

i. e. final word सहेतिकाराणि समासमन्तभाग्बहुक्रमे मध्यगतानि यानि ṚPrāti. 11. 13; **3** having the destruction आद्यन्तशून्य इति वेदविदो वदन्ति त्वामिन्दुशेखर जगत्युदयान्तभाजि BhikṣāKā. 9. 5.

अन्तभाव (anta-bhāva) *m.* the state of being at the end (of a compound) (समासान्तः) अन्तभावे प्रयोजनं तत्रैव वक्ष्यामः CāndraVṛ. *on* iv. 4. 52.

अन्तभावन (anta-bhāvana) *adj.* who causes dissolution or annihilation नारायणम् ... पुरुषं प्रकृतेः परम्। वदन्ति कर्मपरमाः स्थित्युत्पत्त्यन्तभावनम् SātvaT. 3. 47.

अन्तभिद् (anta-bhid) *m.* type of military array (*lit.* breaking with the ends) मध्यदेशे हयानीकं रथानीकं तु कक्षयोः। पक्षयोश्च गजानीकं व्यूहोऽन्तभिदयं स्मृतः NītiSā. 20. 38.

अन्तभू (anta-bhū) *adj.* born in the lowm caste अधमान्तभुवोरन्त्यः AnekāSa. 664.

अन्तभू (anta-bhū) *f.* place of death (अहम्) दृष्टवती ... त्रुटितत्रिकूटगिरिशिखरशकलितशिलाखण्डदन्तुरामन्तभुवं कुम्भकर्णस्य UdaySuKa. 110. 13.

अन्तभूत (anta-bhūta) *adj.* occurring at the end (of a compound or word) (समासान्तः) अतःपरमजादयः ... समासस्यान्तभूता वेदितव्याः CāndraVṛ. *on* iv. 4. 52; अनयोश्चाद्यन्तभूतयोर्द्वयोः प्रणवयोः सहस्रनामवाक्यार्थानन्वितार्थकत्वेऽपि न दोषः LalitāSaBh. 196. 19 (*on* 234)

अन्तभेदतस् (antabheda-tas) *adv.* in accordance with the distinction of dissolution or annihilation करदेहाङ्गविन्यासं सृष्टिस्थित्यन्तभेदतः। अष्टाक्षरोक्तमार्गेण कुर्यात् ĪśānŚiPa. i. 34. 3.

अन्तभेदिन् (anta-bhedin) *m.* type of an elephant-array (*lit.* breaking with the ends) हस्तिनामुरस्यं रथानां कक्षावश्वानां पक्षाविति मध्यभेदी। विपरीतोऽन्तर्भेदी (v. l. °अन्तभेदी KANGLE Ed.) ArthŚā. iii. 131. 4 (10. 5)

अन्तभ्रान्त (anta-bhrānta) *adj.* moving in the interior or inside एकरम्भाक्रान्तमन्तभ्रान्तसप्तमात्रविचित्रशिखण्डिकतिपयाभिरेव सुमनसां कोटिभिराकीर्णमम-रोद्यानमावर्ण्यते TilaMañ. 213. 2.

[1] अन्तम (án-tama) (an-tamá) *adj.* [*f.*- ā] [initial *a* is retained after *o*, TaiPrāti. 11. 13; Vār. 9 *on* P. vi. 4. 149; MahāBh. iii. 228. 25 (*on* vi. 4. 149); JaineVyā. 334. 12 (*on* iv. 4. 142); CāndraVṛ. *on* v. 3. 145; KāśiVṛ. *on* vi. 4. 149; ŚākaṭāVyā. ii. 3. 113; SiddhaHe. vii. 4. 31; Prasā. i. 352. 12; AltGr. III. 585; DEBRU. 590; 607; 753] **A** innermost अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् ṚV. i. 4. 3 (VIŚVA.) (*but* Sāy. अतिशयेन समीपवर्तिनाम्); SV. II. iv (1). 15. 3; AV. xx. 57. 3; xx. 68. 3 (*but* pw. friendly, intimate); **Bi** nearest (in space) शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ṚV. i. 27. 5; SV. II. vii (1). 4. 3; वयमन्तमेभिर्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुम्भमानाः ṚV. i. 165. 5 (Sāy. अन्तिकतमैः अश्वैः); MaiS. iv. 11. 3 (iv. 168. 14); KāṭhS. 9. 18 (i. 121. 16); शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं ददृशे विश्वमायत् ṚV. iii. 55. 8; अधं स्मानो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनूपा अन्तमो भव ṚV. vi. 46. 10; AV. xx. 83. 2 (VIŚVA.); नान्तमा वहन्तीरतीयात् TaiS. VI. iv. 2. 3 ; BaudhŚS. i. 197. 10; ĀpaŚS. xi. 20. 6; HirŚS. vii. 8. 49 (753. 21); VaikhāŚS. 14. 18; **Bii** nearest or closest (to heart etc.) अस्माकमिन्द्र भूतु ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः ṚV. vi. 45. 30; (मघवन्) कृध्या दुवांस्यन्तमा सचेमा ṚV. vii. 22. 4; SV. II. ix (1). 13. 1; अस्माकमद्य वामयं स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः। युवाभ्यां भूत्वश्विना ṚV. viii. 5. 18; अस्माकमद्यान्तमं स्तोमं धिष्व महामह ṚV. viii. 33. 15; viii. 64. 9; **C** most intimate (friend), dearest or very much familiar भवा स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ṚV. iii. 10. 8; अग्ने त्वं नो अन्तमः ... शिवो भवा ṚV. v. 24. 1; SV. I. v (2). 2. 2; II. iv (1). 22. 1; TaiS. I. v. 6. 3; IV. iv. 4. 8; VājaS. 3. 25; 15. 48; 25. 47; VājaS. (K.) 3. 3; 16. 5; 27. 15; MaiS. i. 5. 3 (i. 69. 10); i. 5. 10 (i. 78. 11); ii. 13. 8 (ii.158.7); KāṭhS. 7. 1 (i. 63.5); 7. 8 (i. 70. 5); KapiKaS. 5. 1 (49. 14); ŚatBr. II. iii. 4. 31; ŚatBr. (K.) I. iv. 1. 22; BaudhŚS. i. 78. 7; Cārāyaṇīyamantrārṣādhyāya 7 (2); JaimiGS. 1. 13 (13. 20); सुम्नेष्विद्धो अन्तमा मदेम ṚV. vi. 52. 14; भवा नः सुम्ने अन्तमः सखा वृधे ṚV. viii. 13. 3; SV. II. i (2). 12. 3; भवेरापिर्नो अन्तमः ṚV. viii. 45. 18; अग्निः ... यज्ञश्च भूद्विदथे चारुरन्तमः ṚV. x. 100. 6; विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ TaiS. III. i. 10. 3; गौपायनानां वै सत्रमासीनानाम् ... अन्तेऽग्ने त्वन्नो अन्तम इत्यग्निमुपासीदन् PañcBr. xiii. 12. 5; एता अत्र नान्तरित्याः। ता एता भवन्त्यग्ने त्वन्नो अन्तम इति JaimiBr. 3. 167; (अग्निम्) तमुपायन्नग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भुवो वरूथ्य इति JaimiBr. 3. 169; घृताक्तानां यवानामाढकं जुहुयादग्ने त्वन्नो अन्तम इति चतुर्वर्गेण SāmaViBr. i. 8. 13; मैत्रावरुणस्याग्ने त्वं नो अन्तमोऽग्ने भव सुषमिधा समिद्ध इति स्तोत्रियानुरूपौ ĀśvaŚS. II. ii. 2. 3; वैष्णव्या हविर्धानं विष्णो त्वं नो अन्तम इति BaudhŚS. i. 200. 11; iii. 368. 7; VaikhāŚS. 21. 12; पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य समस्तः राजानमुपतिष्ठते विष्णो त्वं नो अन्तम इति BaudhŚS. i. 213. 11; अथैनं वैष्णव्यर्चा स्रुवाहुत्याभिजुहोति विष्णो त्वं नो अन्तम इति BaudhŚS. i. 253. 12; VaikhāŚS. 16. 16; (यजमानः) स वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठते। ... विष्णो त्वं नो अन्तमः BaudhŚS. ii. 161. 8; VaikhāŚS. 15. 21; नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्तम इति BaudhŚS. ii. 167. 6; विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्यैतामन्यया वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत BaudhŚS. ii. 253. 2; ĀpaŚS. xii. 18. 8; यद्याश्राव्य वाचं विसृजेद्वैष्णवीमृचं जपेद्विष्णो त्वं नो अन्तम इति BaudhŚS. iii. 374. 6; गार्हपत्यमुपतिष्ठतेऽग्ने त्वं नो अन्तम इति चतसृभिश्च द्विपदाभिः ĀpaŚS. vi. 17. 7; विष्णो त्वं नो अन्तमः ... इति वैष्णव्या पात्राणि संमृश्योत्कृष्य रशनां त्रिवृता यूपं परिवीय पशूनुपाकरोति MānŚS. 76. 20; छन्दश्चितीरुपदधाति ... अग्ने त्वं नो अन्तमः ... इति द्विपदाभिरुत्तरार्धे MānŚS. 154. 4; VaikhāŚS. 19. 5; हविर्धाने प्रविश्य विष्णो त्वं नो अन्तम इति ग्रहानुपतिष्ठते पात्राणि च संमृशति HirŚS. viii. 5. 2 (851. 12); VaikhāŚS. 16. 3; 16. 13; अग्ने त्वं नो अन्तम इति द्विपदाः हुत्वाश्वलेहितेन शृतेन स्विष्टकृतो जुहोति HirŚS. xiv. 4. 57 (250. 8); तण्डुलमादाय ... विष्णो त्वं नो अन्तमः ... इत्येवमादिऋग्यजुर्भिः रक्षां करोति ĀgniveGS. ii. 3. 5 (59. 13); अन्यानि नवानि पात्राणि संगृह्य 'विष्णो त्वन्नो अन्तम' 'विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचम्' इति द्वे ऋचौ जपेत् ĀgniveGS. ii. 7. 8 (115. 15); अग्ने त्वं नो अन्तमः ... इत्याज्यभागौ KauśiSū. 68. 31.

[2] अन्तम (anta-má) *adj.* [*f.*–ā] [JaineVyā. 160. 3 (*on* iii. 1. 61); AltGr. I. 19; DEBRU. 217; 354; 590; 607; 752f.] **A** coming at the end, last (act or event) यदि कामयेत छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्यात् TaiS. V. i. 1. 3; दर्शस्वेवं रात्रिष्वन्तमः होतव्यम् MaiS. i. 5. 13 (i. 82. 4); यमध्वर्युरन्तमं ग्रहं गृह्णीयात्तस्य संपातमवनयेत् KāṭhS. 35. 16 (iii. 61. 17); KapiKaS. 48. 14 (305. 8); अन्तमेनैव होतव्यम्। अन्तत एव रुद्रं निरवदयते TaiBr. I. vi. 10. 3; षण्मास्यमन्तमं चिन्वीतेत्याहुः। षण्मास्या वाऽअन्तमा गर्भा जाता जीवन्ति ŚatBr. IX. v. 1. 63; अध्वर्युः प्रचरत्यैन्द्राग्नेनान्तमेन ŚatBr. (K.) I. v. 1. 31; तदु पराङेवाघारयेन्मार्जालीयमेवान्तमम् ŚatBr. (K.) V. iv. 4. 5; अन्तमेन पर्णेन जुहोति BaudhŚS. iii. 192. 2; अन्तमस्याह्नस्त्रिवृद् बहिष्पवमानं वायो शुक्रो अयामित एतमु त्यं दशक्षिप HirŚS. xvi. 8. 19 (391. 22); **Bi** existing at the side or border, last (in space) नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता अति मन्येत TaiS. VI. iii. 9. 5; BaudhŚS. i. 119. 15; ii. 13. 2; VaikhāŚS. 18. 7; अत्रैतदन्तमं पर्णं यं द्वेष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति BaudhŚS. i. 151. 20; अन्तमायां लेखायां पूर्वपक्षस्य दिनेष्टका उपदधाति BaudhŚS. ii. 418. 11; ii. 430. 2; मध्यमे पलाशपर्ण उपस्तीर्यान्तमे वा सर्वेषामेककपालानां सकृत्सकृत् समवदायाभिघार्य जुहोति BhārŚS. viii. 22. 7; अन्तमे शकले हिरण्यं निधायाभिजुहुयात् BhārŚS. ix. 3. 12; आहवनीयस्यान्तमेऽङ्गारे वपां निकृष्य ... प्रतिप्रस्थात्रे प्रयच्छति ĀpaŚS. vii. 19. 8 (comm. प्रथमप्राप्ते); VaikhāŚS. 10. 15; सर्वेषां पुरोडाशानामुत्तरार्धात्सकृत्सकृदवदाय मध्यमेनान्तमेन वा पलाशपर्णेन जुहोति ĀpaŚS. viii. 17. 12; ĀpaGS. v. 13. 16; viii. 22. 4; यदि कीटोऽवपद्येत मध्यमेनान्तमेन वा पलाशपर्णेन ... पुनर्जुहुयात् ĀpaŚS. ix. 2. 5; HirŚS. xv. 1. 42 (271. 9); **Bii** end (portion or hem) ताम् (कृष्णविषाणाम्) वसनस्यान्तमायां दशायां बद्ध्वा तयान्तर्वेदि लोष्टमुद्धन्ति BaudhŚS. i. 161. 6; i. 240. 7; ii. 72. 5; ii. 95. 4; **C** last in number सप्त स्थवीर्येण याजयेद्यस्य सप्त स्थविराश्चरमामन्तमा स्युः MaiS. iv. 2. 7 (iv. 28. 10); यावदस्य वशः स्यात्तान्हैतान्प्रजापतिः प्रथम आलेभे श्यापर्णः सायकायनोऽन्तमः ŚatBr. VI. ii. 1. 39; अन्तमस्तनूजो नवमो हिमाद्रेः DvyāśraKā. 16. 39 [ŚabdaRa. (Su.) 6. 56 gives *antama* as a synonym of *antima* and *anta*]

[1]अन्तम (anta-ma) *adj.* (used as noun) (one) who is sage (*lit.* having religious merit as one's wealth) नातमा नातमं तथ्यां सभां नत्वान्तमातनाम् AlaṅkāCin. 43. 6 (comm. अन्तो धर्मो मा लक्ष्मीर्येषां ते अन्तमाः मुनयः)

[2]अन्तम (anta-ma) *m.* end or border, i. e. outermost region, cf. **अन्तमचारिणी.**

[3]अन्तम (án-tama) *m.* the nearest one अन्तमानाम्। अवमे। उपम इत्यन्तिकस्य (उपम इत्येकादशान्तिकनामानि) Nigh. 2. 16; AVPari. 48. 73.

अन्तमचारिणी (antama-cāriṇī) *adj.* (*f.*) being, i.e. offered on the end or border, i.e. outermost region अति देवाः सुप्रत्यूदानङ्गारान्प्रत्यूहेत्तथा हास्य नान्तमचारिणी (आहुतिः) चन नश्यति KauṣīBr. 2.1. (4.8)

अन्तमण्डना (anta-maṇḍanā) *f.* last decoration or final adorning (राज्ञी) प्रातिहार्यं व्यधाद्भर्तुः कारयन्त्यन्तमण्डनाम् RājTa. (Ka.)7. 461.

अन्तमध्य (anta-madhya) *n.* **1** variety of the figure of speech, rhyme (*lit.* which has the end or last part (of first line) similar to the middle (of the

second) प्रथमपादादिगतान्त्यार्धादिभागो द्वितीयपादादिगते आद्यार्धादिभागे यम्यते इत्याद्यन्वर्थतानुसरणेनानेकभेदम् ... अन्तमध्यं मध्यान्तिकं तेषां समुच्चयः KāvyPra. 504. 2; Kāvyānu. (He.) 255. 3; 256. 6; **2** ten billions खर्वश्च काष्ठखर्वश्च निखर्वं दिङ्निखर्वकम्। जलधिश्चान्तमध्यं च वृन्दमब्जं ततः परम् ŚaktiSaṁT. ii. 1. 6.

अन्तमध्य (antamadhya) *m.* one of the ten types of eclipses पराशरेणान्यथा दश ग्रासा दर्शिताः तद्यथा। देशोपद्रवा ग्रसनारोहणोपघ्राणोन्मर्दननिरोधपरिलेहनापसव्यसव्यान्तमध्यतमउपप्लवाश्च इति अत्रान्तमध्य इत्येकः AdbhuSāg. 67. 15.

अन्तमध्यादिग (antamadhyādi-ga) *adj.* occurring at the last, middle and beginning stages (of life) वायुः पित्तं कफश्चेति त्रयो दोषाः ...। वयोऽहोरात्रिभुक्तानां तेऽन्तमध्यादिगाः क्रमात् AṣṭāSaṁ. i. 2. 16 (1. 1); AṣṭāHṛ. i. 1. 8; BhāvPra. (Bhā.) 3. 99.

अन्तमन्त्र (anta-mantra) *m.* formula uttered at the completion or conclusion अन्तमन्त्रे आदित्यस्यैव कारणावस्थायाम् ... स्थितस्य कल्पनमविरुद्धम् VedāntKau. 125. 25 (*on* i. 4. 10)

अन्तमय (anta-maya) *adj.* (used as noun) (one) consisting of the annihilation or dissolution जयादिमध्यान्तमय सर्वज्ञानमयोत्तम VāmaP. 30. 21 [DharK. 916 gives *antamaya* as the meaning of *nirvṛti*]

अन्तमशतस् (antamaśa-tas) *adv.* so much as नैवं सानं कश्चित्काये प्रदेशो यो अक्षतो भवति अन्तमसतो (v.l. अन्तमशतो DBHS.) बालाग्रकोटिनिष्क्रममात्रोऽपि MaVastuAva. i. 7. 10; न किंचिदुपरिमेन गच्छति अन्तमशतो पक्षी पि बोधिसत्त्वस्यैव तेजेन MaVastuAva. i. 211. 5; बोधिसत्त्वे ... मातुः कुक्षिगते ...। मनसापि तस्या प्रमदोत्तमाया रागो न उत्पद्यति सर्वपुरुषेहि अन्तमसतो (v. l. अन्तमशतो DBHS.) राज्ञापि अर्चिमता MaVastuAva. i. 211. 13; ii. 15. 12 [DBHS.]

अन्तमशस् (antama-śas) *adv.* (even) so much as लोकधातौ नास्ति कश्चिदन्तशः (v. l. अन्तमशो DBHS.) सर्षपमात्रोऽपि पृथिवीप्रदेशः यत्रानेन शरीरं न निक्षिप्तं सत्त्वहितहेतोः SaddhaPuṇ. 160. 30; जीवितहेतोरपि संप्रजानन्मृषावादं न प्रभाषते। अन्तशो (v. l. अन्तमशो DBHS.) हास्यप्रेक्षिकयापि ŚikṣāSa. 52. 18 [DBHS.]

अन्तमसतस् (antamasa-tas) *adv.* so much as नैवं सानं कश्चित्काये प्रदेशो यो अक्षतो भवति अन्तमसतो बालाग्रकोटिनिष्क्रममात्रोऽपि MaVastuAva. i. 7. 10; i. 211. 13; ii. 15. 12; नापि जानाति भगवं सप्तहि वर्षेहि जातिभूमिम् ... अन्तमसतो श्वासप्रश्वासधर्मोऽपि MaVastuAva. iii. 92. 14 [DBHS.]

अन्तमस्था (antamasthā) *f.* name of a metre of forty six syllablles आकृतिर्विंशत्यक्षरा ... तासां नामधेयानि ... स्वराट् स्ववशिनी परमेष्ठान्तस्थेति (v. l. अन्तमस्थेति) प्रथमस्य NidāSū. 8. 15 (1. 15) (better अन्तस्था)

अन्तमागार (antamāgāra) *n.* nearmost house, i. e. neighbouring house अन्तमं पर्णमन्तमागारादेकोल्मुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते BaudhŚS. i. 151. 8; ii. 85. 12; ii. 89. 6; ii. 176. 10.

अन्तमात्रप्रसङ्ग (antamātra-prasaṅga) *m.* [better सुबन्तमात्रप्रसङ्गः], Vār. 3 *on* P. ii. 1. 2 [VIŚVA.]

अन्तमायाप्तिगूढ (antamāyāpti-gūḍha) *adj.* shrouded in the attainment of ultimate nescience (Māyā) त्वत्संकल्पेनान्तमायाप्तिगूढः कालो मेयो ध्वस्तसंख्याविकल्पः MatsyaP. 154. 13.

अन्तय (antaya-) *denom.* to kill or to destroy दीर्यमाणः कुशेनापि यः स्वाङ्गे हन्त दूयते। निर्मन्तून् स कथं जन्तूनन्तयेन्निशितायुधैः YogŚā. 2. 24; सजलं जलदुर्गस्थमन्तयामि रिपुं च कम् TriṣaŚaPuC. iii. 1. 88; केशवः। सर्वांस्तानन्तयांचक्रे तनूजान्मगधेशितुः PāṇḍaC. 14. 177.

अन्तयत् (antayat) *adj.* killing, destroying समन्तादन्तयन्नानाहेतिभिः सुभटान् रणे। धनंजय इव स्वैरं वल्गाति स्म धनंजयः PāṇḍaC. 13. 562.

अन्तयमक (anta-yamaka) *n.* variety of the figure of speech, rhyme (*lit.* repetition of syllables similar in sound at the end of the quarter) अन्तयमकं यथा - खण्डिताशंसया तेषां पराङ्मुखतया तया। आविवेश कृपा केतूकृतोच्चैर्वानरं नरम् SaraKaṇṭhā. 201. 15.

अन्तयान (anta-yāna) *n.* act of going into the interior अन्तयानेन किं कृत्यमत्र वस्तुनि शोभने PadmP. (Ra.) 26. 145.

अन्तयुक्त (anta-yukta) *adj.* appended or affixed at the end (of a compound) अन्तयुक्तप्रभाशब्दा रत्नशर्करवालुकाः। पङ्को धूमस्तमश्चैव सप्तमश्च तमस्तमः VarāṅgaC. 5. 13.

अन्तयुग (anta-yuga) *n.* **i** the last age सः ...। अन्तयुगेऽन्तकाले प्रत्यवरान्तयुगिकान् सत्त्वाश्रयान् पश्यति BodhiBhū. 10. 2; **ii** the last aeon, i. e. Kaliyuga ज्यायानतिसदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः। तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव वर्ष्मणी PariPar. 1. 271.

अन्तयुगिक (anta-yugika) *adj.* of the last age सः ... अन्तयुगेऽन्तकाले प्रत्यवरान्तयुगिकान् सत्त्वाश्रयान् पश्यति BodhiBhū. 10. 2 [DBHS.]

अन्तयोग्य (anta-yogya) *adj.* fit for the final goal, i. e. salvation शिष्याः। ... अन्त्यप्रवृद्धभक्ताश्च अन्तयोग्या भवन्ति ते KulārT. 14. 30.

अन्तर् (antár) *ind.* [the word is formed according to Uṇā. 5. 60; MAYR. 1. 35; enumerated in the *svarādigaṇa*, GaṇPā. 254. 2; KāśiVṛ. *on* i. 1. 37; GaṇRa. 1. 14 (31); SiddhāKau. 1068. 3 (*on* i. 1. 37); enumerated in the *śauṇḍādigaṇa*, JaineVyā. 52. 16 (*on* i. 3. 35); Pradī. ii. 383A. 7 (*on* ii. 1. 39); GaṇRa. 2. 101 (143); and enumerated in the *digādigaṇa*, CāndraVṛ. *on* iii. 3. 17; GaṇRa. 5. 339 (377); designated as *gati* when compounded with a verb, P. i. 4. 65; JaineVyā. i. 2. 135; CāndraVyā. ii. 2. 28; ŚākaṭāVyā. i. 1. 27; SiddhaHe. iii. 1. 5; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 144; MugdhaBo. 8. 21 (81. 18); PrakriKau. i. 517. 1; AltGr. I. 1. 35; I. 1. 339; II. i. 126; II. 1. 256; II. 1. 281; II. 1. 310; II. 1. 312; DEBRU. 119; 126; 132; 138; 211; MAYR. 1. 25] **1** (used as *adv.*) intricately, thoroughly **2Ai** (spatially) in between **ii** (used as *adv.*) between **iii** (temporally) in between, while **B** in the midst, among, amidst **Ci** in the middle (of an act), during the performance (of an act) **ii** in the middle (in general) **3** (sometimes used as *adv.*) through **4Ai** (sometimes used as *adv.*) in, inside **ii** inside (the enclosed place such as house, temple, palace) **iii** in (the mouth) **iv** in (the womb) **v** in (the heart) **vi** in (the mind), internally **vii** in (the world or on the earth) **viii** in (the abdomen) **ix** in (the body) **x** in (the intellect) **Bi** (sometimes used as *adv.*) wihtin **ii** within (oneself or itself) **iii** within, i.e. during certain period **C** (used as *adv.*) into **5** near, nearby, close, closeby, in the presence of **6** (used as *adv.*) under, below **7** (temporally) before **8** the indeclinable word *antar* **1** (used as *adv.*) intricately, thoroughly अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ṚV. i. 81. 9; स विद्वाँ उभयं चष्टे अन्तर्बृहस्पतिस्तर आपश्च गृध्रः ṚV. i. 190. 7; त आदित्यासः ...अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु ṚV. ii. 27. 3; **2Ai** (spatially) in between वि तद्वोचेरध द्वितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः ṚV. i. 132. 3; केशपक्षं त्रिरभ्यनक्ति ... 'ओषधे त्रायस्वैनम्' इति कुशतरुणमन्तर्निदधाति KauśiGS. i. 21. 10; सुप्त्वा भुक्त्वा ... स्नात्वा चान्तः पुनराचामेत् वासश्च परिधाय VāsiDS. 3. 38; (with Acc.) इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महि व्राधन्त उक्षणः ṚV. i. 135. 9; वि परश्छे द्यावापृथिवी। व्यु अन्तर्ध्य बृहस्पतिम् AV. (P.) xix. 29. 8; दक्षिणैव परिधीन् परिदधाति दक्षिणैतं प्रस्तरमासादयति नान्तर्गृह्णाति विधृती सकृद्ध्येव पराञ्चः पितरः ŚatBr. (K.) I. vi. 1. 11; मा तु त्वा गिरौ सन्तमुदकमन्तश्छैत्सीत् ŚatBr. (K.) II. vii. 3. 4; **2Aii** (used as *adv.*) between अग्निः ...। रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचातनः ṚV. iii. 3. 6; iv. 8. 4; (संवसाथाम्) अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् VājaS. 11. 31; प्रगण्डः कूर्परांसान्तः AbhidhāCin. 591; मूलेऽङ्गुष्ठस्य स्याद् ब्राह्मं तीर्थं कायं कनिष्ठयोः। पित्र्यं तर्जन्यङ्गुष्ठान्तर्दैवतं त्वङ्गुलीमुखे AbhidhāCin. 840; रचयेद् घट्टनमन्तः कन्यायाश्चैवमातनुयात् KandaCū. ii. 8. 13; अन्तर्मध्येऽन्तःस्था यरलवा यस्य तदन्तरन्तःस्थम् VīraMi. (Saṁskāra.) 241. 14; (with Acc.) सविता ... द्यावापृथिवी अन्तरीयते ṚV. i. 35. 9; द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति ṚV. i. 96. 5; TaiS. IV. i. 10. 5; IV. vi. 5. 2; IV. vii. 12. 3; MaiS. ii. 7. 8 (ii. 84. 13); iii. 2. 1 (iii. 14. 13); KāṭhS. 16. 8 (i. 229. 2); 18. 4 (i. 268. 14); VājaS. 12. 2; 17. 70; VājaS. (K.) 13. 1; 18. 6; ŚatBr. VI. vii. 2. 3; सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः ṚV. i. 160. 1; AitBr. 20. 4 (540); क्रन्ददश्वो नयमानो रुवद्गौरन्तर्दूतो न रोदसी चरत् ṚV. i. 173. 3; iii. 3. 2; iv. 7. 8; अन्तर्ह्यग्न ईयसे विद्वान् जन्मोभया कवे। दूतो जन्येव मित्र्यः ṚV. ii. 6. 7; (अग्निः) महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तोऽन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः ṚV. iii. 6. 4; (कवयः) सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी अन्तर्मही समृते धायसे धुः ṚV. iii. 38. 3; इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो जाताँ उभयाँ अन्तरग्ने ṚV. iv. 2. 2; (अग्ने) अन्तरीयसे अरुषा युजानो युष्मांश्च देवान्विश आ च मर्तान् ṚV. iv. 2. 3; iv. 8. 4; यस्य गावावरुषा सूयवस्यू अन्तरू षु चरतो रेरिहाणा ṚV. vi. 27. 7; अन्तर्दूतं रोदसी ... अग्निम् ... सम् ... महेम ṚV. vii. 2. 3; vii. 18. 24; अग्नेम्न महा नमसा यविष्ठम् ... चित्रभानुं रोदसी अन्तः ṚV. vii. 12. 1; SV. (Kau.) II. v(1). 2. 1; SV. (Jai.) iii. 54. 4; MaiS. ii. 13. 5 (ii. 154. 2); KāṭhS. 39. 13 (iii. 130. 7); TaiBr. III. xi. 6. 3; अन्तर्मही बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम वरुण प्रियाणि ṚV. vii. 87. 2; अग्निर्देवाँ अनक्तु न उभे हि विदथे कविरन्तश्चरति दूत्यं नभन्तामन्यके समे ṚV. viii. 39. 1; ix. 70. 5; हरिः ... द्वा जना यातयन्नन्तरीयते ṚV. ix. 86. 42; दूतो देवानामसि मर्त्यानामन्तर्महाँश्चरसि रोचनेन ṚV. x. 4. 2; अग्निः ... आ रोदसी भानुना भात्यन्तः ṚV. x. 45. 4; TaiS. I. iii. 14. 2; IV. ii. 1. 2; MaiS. ii. 7. 8 (ii. 85. 9); KāṭhS. 16. 10 (i. 231. 18);

VājaS. 12.6; 12.21; 12.33; VājaS. (K.) 13.1; ŚatBr. VI. vii. 3.2; उभे धुरौ वह्निरापिब्दमानोऽन्तर्योनेव चरति द्विजानिः RV. x. 101. 11; AV. xx. 96. 14; AV. (P.) vii. 11. 5; यथा द्यां च पृथिवीं चान्तस्तिष्ठति तेजनम् AV. i. 2. 4; वैश्वानरो नो अदब्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठाति दुरितानि विश्वा AV. vi. 53. 2; यो विश्वा भुवनान्यन्तः AV. iv. 26. 5; AV. (P.) iv. 36. 4; त्वष्टा ... विश्वा वसु हस्तयोरादधानोऽन्तर्मही रोदसी याति साधन् MaiS. iv. 14. 9 (iv. 228. 6); यदन्तराहवनीयं च गार्हपत्यं च तदन्तरिक्षम् ŚatBr. VII. i. 2. 12 = VII. i. 2. 20; यद्यु सम्यञ्चावन्तरैवैतावेतज्ज्योतिर्भविष्यति ŚatBr. VII. iv. 1. 18; VII. iv. 2. 25; VII. iv. 2. 26; एषा वै यज्ञस्य द्वार् यद् अन्तराग्नीध्रं च चात्वालं च JaimiBr. 1. 84; स सदा बलं विदन्तरिदम्। आर ... आरम् Kāvyālaṅ. (Ru.) 4. 14 (comm. बलं सैन्यमन्तर्मध्य आर ससार); सः ... शकलाभ्याम् ... दिवं भूमिं च निर्ममे। अन्तर्व्योम दिशश्चाष्टौ वारुणं स्थानमेव हि BhaviP. 5B. 26 (i. 2. 23); (with Gen.) उत्तानयोश्चम्वो३र्योनिरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् RV. i. 164. 33; AV. (P.) xvi. 69. 2; Nir. 4. 21 (85. 12); यो अश्मनोरन्तरग्निं जजान ... स जनास इन्द्रः RV. ii. 12. 3; AV. xx. 34. 3; Nir. 8. 2 (150. 14); इन्द्रः ... अधारयद्धरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्चरत् RV. iii. 44. 3; अग्ने ... पुराण्योः सद्मनोः केतुरन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम् RV. iii. 55. 2; पदेइव निहिते दस्मे अन्तस्तयोरन्यद् गुह्यमाविरन्यत् RV. iii. 55. 15; अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती। व्यख्यन्महिषो दिवम् RV. x. 189. 2; AV. vi. 31. 2; xx. 48. 5; SV. (Kau.) II. vi(1). 11. 2; SV. (Jai.) ii. 6. 4; iii. 59. 19; TaiS. I. v. 3. 1; VājaS. 3. 7; ŚatBr. (K.) I. i. 4. 26; तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीरुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे(v. l. °धे) अन्तरेषाम् KāṭhS. 11. 12 (i. 159. 20); ŚatBr. III. vi. 2. 9; कश्यपादुदिताः सूर्याः। पापान्निर्ध्नन्ति सर्वदा। रोदस्योरन्तर्देशेषु TaiĀ. i. 8. 6 (58. 1); SūryTāU. 54. 14 (1); गंगायमुनयोरन्तरे(र)प्येके VāsiDS. 1. 12; विष्टारपङ्क्तिरन्तः ChandaḥSū. 3. 42 (MṛtaSaṁ. जागतौ पादौ मध्ये भवतः आद्यन्तयोश्च गायत्रौ तदा विष्टारपङ्क्तिः); तर्जन्यङ्गुष्ठयोरन्तः पैत्र्यं तीर्थमुदाहृतम् MārkP. 34. 105; उदयस्थेऽपि वा मन्दे कुजे वास्तं समागते। स्थिते वान्तः क्षपानाथे शशाङ्कसुतशुक्रयोः Bṛhajjā. 5. 2; अन्तः शशिन्यशुभयोर्मृगगे पतङ्गे श्वासक्षयप्लिहकविद्रधिगुल्मभाजः Bṛhajjā. 23. 8; ऊर्णयमन्तर्भ्रुवोश्च-क्षुस्तामरसानुकारि हरिणा वक्षःस्थलं स्पर्धते (जीमूतवाहनस्य) Nāgā. 1. 17; भागार्धभागमानं तु खण्डचन्द्रद्वयम्। तयोरन्तस्तृतीये तु दक्षिणोत्तरपार्श्वयोः MālinīT. 9.9; त्रप्फलिभजत्झट्° ... °अन्तर्हलोः ŚākaṭāVyā. iv. 1. 63; अन्तर्विष्णु-विरञ्च्योरिव मनाग्लिङ्गोद्भवभ्रान्तिकृत्तेजः ... अवतात् NalaCam. 6. 2; द्वे वने स्तः कृष्णवनं भद्रवनं तयोरन्तर्द्वादश वनानि GopāloTāU. 1 (13) (596.5); वामबाहुर्दक्षिणकट्योऽन्तश्चरति हंसः परमात्मा PāśBraU. 1. 31; नाहं नेदमिति ध्यायँस्तिष्ठ त्वमचलाचलः। आत्मनो जगतश्चान्तर्द्रष्टृदृश्यदशान्तरे MahāU. 6. 36; Stotrā. 15. 7; स्यादर्गलं तु कल्लोले दण्डे चान्तः कपाटयोः ViśvaPra. 155. 82; कूलिन्यः कूलयोर्मध्ये वहन्तीह शनैः शनैः। नेमिसीमन्तयोरन्तः शकटश्रेणयो यथा TriṣaŚaPuC. i. 1. 210; (कर्कटहस्तः) अन्योन्यस्यान्तरे यत्राङ्गुल्यो निःसृत्य हस्तयोः। अन्तर्बहिर्वा वर्तन्ते कर्कटः सोऽभिधीयते AbhinDa. 179; (अन्तरूर्वोररत्नी कृत्वा त्रिरपोहार्द्रं पिबेत्) 'अन्तः' मध्ये CaturCin. iii(1). 993. 5; शृङ्गारबीभत्सयोरन्तः ... वीररसो निवेशितः RasGaṅ. 59. 4; तस्य कोणानि वच्म्यहम् ...पार्श्वान्तरूरुजङ्घान्तर्वामजङ्घादि पार्वति। वामोर्वन्तर्वामपार्श्वे वामांसे वामगण्डके SetuBa. 291. 21; अन्तस्थाशब्द आदन्तः। स्पर्शोष्मणोरन्तर्मध्ये तिष्ठन्तीति तदर्थः LaŚabdeŚe. i. 36. 9; **2Aiii** (temporally) in between, while वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य यज्ञे प्रततेऽन्तरेतामिष्टिं निर्वपन्ति ĀpaŚS. ix. 4. 4; नान्तर्वर्तयति ध्वनत्सु जलदेष्वामन्द्रमुद्गर्जितम् ... स्तम्बेरमस्ताम्यति MālaMā. 9. 189; यो ह्यसावन्तस्स्मार्तः पदार्थः क्रियते तदा। तस्य क्रमप्रमाणं हि न श्रुत्याद्यवगम्यते TantrVā. 120. 4 (*on* i. 3. 6); **2B** in the midst, among, amidst अन्तरिच्छन्ति तं जने रुद्रं परो मनीषया RV. viii. 72. 3; आ त्वाहार्षमन्तरभूः RV. x. 173. 1; Kirātā. 2. 53; क्रोशस्ताभ्यां तु गव्यूतिस्तद्द्वयं योजनं मतम्। चतुरष्टशतग्रामान्तर्द्रोणमुखकर्वटौ TrikāŚe. ii. 1. 24; अन्तर्मध्येबहिरङ्गशास्त्रीयनिमित्तसमुदायमध्येऽन्तर्भूतान्यङ्गानि निमित्तानि यस्य तदन्तरङ्गम् LaŚabdeŚe. i. 65. 11; (with Acc.) को वोऽन्तर्मरुत ऋष्टिविद्युतो रेजति त्मना हन्वेव जिह्वया RV. i. 168. 5; अन्तर्यद्वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान् RV. i. 180. 3; अन्तर्ह्यख्यदुभे अस्य धेने RV. v. 30. 9; vii. 4. 1; अन्तर्देवान्मर्त्यांश्च RV. viii. 2. 4; SV. (Jai.) iv. 16. 5; मान्तः स्थुर्नो अरातयः RV. x. 57. 1; iii. 38. 3; AV. xiii. 1. 59; AitBr. 11. 11 (316); हव्यं मतिं चाग्नये सुपूतम्। यो दैव्यानि मानुषा जनूंषि। अन्तर्विश्वानि विद्मना जिगाति TaiBr. II. viii. 2. 4; अन्तेनान्तात्सपत्नानन्तरायन् ... अन्तेनान्तात्सपत्नानन्तरेति ŚatBr. (K.) II. v. 1. 11; ते होचुर्नमस्यानतीव वचो रेचयिष्यथ यदन्तर्नोऽसाविह प्राह्वैयात् ChāgU. 24. 9; लिप्सूनसर्वान्सोऽन्तर्ब्रह्मोद्यैर्ब्राह्मणैर्वृतः पश्यन्। जिह्वेत्यगर्ह्यबर्हिःशेषशयः कोषशून्यः सन् Kāvyālaṅ. (Ru.) 2. 27; (with Gen.) तिग्मा यदन्तरशनिः पताति कस्मिञ्चिच्छूर मुहुके जनानाम् RV. iv. 16. 17; नित्यस्तोत्रो वनस्पतिर्धीनामन्तः सबर्दुघः RV. ix. 12. 7; तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीँरुत द्यूँस्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम् MaiS. iv. 14. 14 (iv. 239. 2); सोऽपि ... ब्राह्मणानामन्तरपक्रान्तः PañcT. 3. 93 (13) (356. 8); न हि ... कदाचिदपि ... ईदृशाः ... विबुधलोकानामन्तरत्यन्तशोकातङ्कशंसिनो हृदयायासाः TilaMañ. 41. 20; प्रगल्भानामन्तर्निविशति शृणोति प्रियकथाम् ŚārṅgaPa. 3281; रसालानामन्तर्° ... °कोकिलकुलम् प्रीतिं धत्ते नवमिदमृषेराश्रमपदम् JānaPa. 2. 3; (with Loc.) वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः। (तम्) धीराः संमाय चक्रुः RV. i. 67. 9; (अयम् अग्निः) विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु RV. i. 95. 10; AV. (P.) viii. 14. 10; त्वष्टा ग्नास्वन्तर्न्यानजे RV. i. 161. 4; सा कद्रीची कं स्विदर्धं परागात् क्व स्वित्सूते नहि यूथे अन्तः RV. i. 164. 17; नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तर्जातेषूत ये जनित्वाः RV. iv. 18. 4; गर्ते मित्रासाथे वरुणेळास्वन्तः RV. v. 62. 5; ध्रुवं ज्योतिर्निहितं दृशये कं मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः RV. vi. 9. 5; त्वं होता मन्द्रतमो नो अध्रुगन्तर्देवो विदथा मर्त्येषु RV. vi. 11. 2; योनिमेक आ ससाद द्योतनोऽन्तर्देवेषु मेधिरः RV. viii. 29. 2; ऐषु चेतद्वृषण्वत्यन्तर्ऋज्रेष्वरुषी। स्वभीशुः कशावती RV. viii. 68. 18; चित्रेव प्रत्यदर्श्यायत्य१न्तर्दशसु बाहुषु RV. viii. 101. 13; अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसेऽनिन्द्यो वृजने सोम जागृहि RV. ix. 82. 4; स तिग्मशृङ्गं वृषभं युयुत्सन् द्रुहस्तस्थौ बहुले बद्धो अन्तः RV. x. 48. 10; वृषभो न तिग्मशृङ्गोऽन्तर्यूथेषु रोरुवत्। मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति RV. x. 86. 15; AV. xx. 126. 15; इन्द्रो जातो मनुष्येष्वन्तर्घर्मस्तप्तश्चरति शोशुचानः AV. iv. 11. 3; AV. (P.) iii. 25. 5; ययोर्वधान्नापपद्यते कश्चनान्तर्देवेषूत मानुषेषु ...(भवाशर्वौ) तौ नौ मुञ्चतमंहसः AV. iv. 28. 5; AV. (P.) iv. 37. 3; v. 22. 3; येन हस्ती वर्चसा संबभूव येन राजा मनुष्येष्व् अन्तः। ... तेन माग्ने वर्चसा सं सृजेह AV. (P.) iii. 18. 4; स्तोत्रं मे [वि]श्वम् आ याहि जनेष्वन्तर्देवेषु मानुषेषु AV. (P.) viii. 1. 8; पापां धियं विदुष्यताम् अनाशयत्। स इद् दूतं मनुष्येष्वन्तः AV. (P.) xix. 46. 13; पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपां शिशुः। मातृतमास्वन्तः TaiS. I. viii. 12. 2; MaiS. ii. 6. 8 (ii. 68. 18); VājaS. 10. 7; VājaS. (K.) 10. 2; आजावन्तः क्वापि दूरं प्रयातम्। बभ्रामैको बन्धुमिष्टं दिदृक्षुः ŚiśuVa. 18. 25; **2Ci** in the middle (of an act), during the performance (of an act) (with Acc.) श्वा पुरुषो विहारमन्तरियात् यदि वाध्वे प्रमीयेतेष्टिः ĀśvaŚS. I. iii. 10. 10; (with Gen.) निश्चित्य यः प्रक्रमते नान्तर्वसति कर्मणः। अवन्ध्यकालो वश्यात्मा स वै पण्डित उच्यते MahāBhā. v. 33. 24; संसाराब्धिरगाधस्तेषां गोष्पदमात्रम्। अन्तस्तत्त्वसमाधेः प्राणायामनिरोधान्, नासावंशनिषण्णा येषां दृष्टिरलोला ChandaśCū. 2. 221 (4); (with Loc.) मैवम्। अन्तरवेष्टौ तदसंभवेऽपि राजसूयाद्यहिः प्रयुज्यमानायामवेष्टौ तत्संभवात् NyāyMāVi. 94. 17 (*on* ii. 3. 2); **2Cii** in the middle (in general) यदर्धे (v. l. यदन्तः) विच्छिन्नं भवति कृतसंधानमिव तत् ... रथजवात् Śāk. 1. 9; अन्तः शुद्धोदकस्थाने स्थितं गन्धोदकाष्टकम् PāraS. 14. 259; बिभ्रत्यम्भो नद्यः ... हेमक्षोदैरन्तः क्रीडति शक शक लक लक कशि महि महि Kapphiṇā. 6. 82; त्रिनेत्रनेत्राग्निविदाहवेदनाविनोदहेतोरिव सत्वरागतम्। दधानमन्तर्मदनं मृगच्छलाल्लसत् पीयूषमयूखमण्डलम् RāmC. 18. 29; हृदि रत्नेश्वरं लिङ्गं यस्य सम्यग्विजृम्भते। ... अन्तरेव स चिच्छेद परिघं स्वमहेतुभिः SkandP. iv. 67. 131; अवनीश्वरः ... विकिरतान्तरुत्फुल्लपङ्कजोपहारम् ... इत्यादि जल्पता ... शुद्धान्तजरतीजनेन ... प्रियायाः प्रसूतिगृहमविशत् TilaMañ. 77. 8; परिष्काराभरणे च चूडामणिः शिरोमणिः। नायकस्तरलो हारान्तर्मणिर्मुकुटं पुनः AbhidhāCin. 650; अन्तः - मध्ये JñātāDhaṬ. 79A. 4; BālamBha. i. 74. 1 (*on* 1. 18); (with Gen.) अन्यत्राप्यन्त ऋचोऽवसाने जायमाने त्वेतस्मिन्नेवावसाने (नोत्तरामारभेत) ĀśvaŚS. I. ii. 16. 3; परिम्लानं पीनस्तनजघनसंगादुभयतस्तनोर्मध्यस्यान्तः परिमिलनमप्राप्य हरितम्। ... कृशाङ्ग्याः संतापं वदति नलिनीपत्रशयनम् Ratnā. 2. 12; AuciViCa. 11 (22); KāvyPra. 487. 3; Kuval. 67 (63); तस्यान्तः काञ्चनं धाम कालाग्नेस्तावदेव हि MṛgendraT. i. 13. 9; किमु न हरचूडामणिरसौ ...। यदेतस्यान्तस्सा विलसति लघुर्लक्ष्मकणिका विधातुर्दोषोऽयम् SūktiMu. 11. 10; (कुलाङ्गना कुलान्तस्था कौलिनी कुलयोगिनी) कुलस्यान्तः मातृमेययोर्मध्ये मितिरूपेण स्थिता LalitāSaBh. 53. 21 (*on* 88); (तदन्तः षोडशदलपद्माय नमः) तस्याश्चतुरस्रान्त्यरेखाया अन्तर्मध्ये SetuBa. 291. 4; (with Loc.) सना पुराणमध्येम्यारान्महः पितुर्जनितुर्जामि तन्नः। देवासो यत्र पनितार एवैरुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः RV. iii. 54. 9; अन्तर्गिरौ यजमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्छत्स जनास इन्द्रः AV. xx. 34. 12 (Sāy. पर्वतस्य मध्ये शुद्धे देवयजनप्रदेशे); सर्वा दिव२ सर्वान्देवान्दिवि। यच्चान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टकाः कृत्वा। उप कामदुघां दधे TaiBr. III. xii. 8. 1; बृहद्ध तस्थौ भुवनेष्वन्तः पवमानो हरित आ विवेश AitĀ. II. i. 1. 4; बृहद्ध तस्थौ भुवनेष्वन्तरित्यद उ एव बृहद्भुवनेष्वन्तरसावादित्यः AitĀ. II. i. 1. 9; अन्तरष्टस्वपि तथा पश्चिमादप्रदक्षिणम्। वशिन्यादीन्यजेत् TantrRā. 4. 87; **3** (sometimes used as *adv.*) through अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णाँ अरुषैर्धामभिर्गात् RV. iii. 31. 21; तज्जङ्घयोरन्तस्त्वरितं निर्जगाम सा PariPar. 2. 542; कनकच्छत्रमम्बायाः

कुरुते कुतुकं महत्। विशदेव दृशोरन्तर्यन्निगच्छति मूर्धनि PadyaVe. 46; **4Ai** (sometimes used as *adv.*) in, inside अश्मव्रजाः सुदुघा व॒व्रे अ॒न्तरु॒दु॒स्रा आ॑जन्नु॒षसो॑ हुवा॒नाः ṚV. iv. 1. 13; अ॒न्तर्मह वि॒दथे॑ येतिरे॒ नरः ṚV. v. 59. 2; vi. 66. 4; स॒मु॒द्रियां॑ अ॒प्स॒रसो॑ मनी॒षिण॒मासीना अ॒न्तर॒भि सोम॑मक्षरन् ṚV. ix. 78. 3; प्रती॒ची॑ त्वा॒ प्रती॒चीनः॑ शाले॒ प्रैम्य॒हिं॑सतीम्। अ॒ग्निर् ह्य॑१॑अन्तरापश्च ऋ॒तस्य॑ प्रथमा द्वाः AV. ix. 3. 22; AV. (P.) xvi. 41. 4; अ॒थो यानि॑ चया॑मह॒े यानि॑ वा॒न्तः प॑री॒णहि॑। तानि॑ ते॒ परि॑ दद्मसि AV. xix. 48. 1; AV. (P.) vi. 21. 1; अस्तृतो नामा प्राजापत्यो देवपुरायं?अन्तः प्रहागां? देवपुरात् सह ग्रामस्वस्तये AV. (P.) vi. 12. 6; यो॒षा वा॒ऽअ॒ग्नि॒र्गौ॒तम ... धूमो यो॒निरर्चि॒र्यदन्तः कर॒ोति ते॒ऽङ्गाराः ŚatBr. XIV. ix. 1. 16; BṛĀraU. vi. 2. 13; ChāndoU. v. 8. 1; त॒दन्तः पु॒रुषः संबभूव स॒ प्रजा॒पतिर्यत्स पुरुषः संबभूव स॒ इ॒दं द्वि॒धाण्डं॒ व्यरुजत् ŚatBr. (K.) III. i. 12. 2; स यद्येनमवगत्य नाद्रियेत तं कामयेत अत्रैवान्तरवरुद्धोऽस्तु इति JaimiBr. 1. 79; अथासुरान् दीर्घवंशेनान्तरगृह्णात् JaimiBr. 2. 150; तस्माद् हैतं हिंकारं हिं वो इत्यन्तरिवैवात्मन्नर्जयेत् JaimiUBr. i. 4. 8; पुरुषः। ... पुरि शयः। पूरयतेर्वा। पूरयत्यन्तरित्यन्तरपुरुषमभिप्रेत्य Nir. 2. 3 (45. 15); अन्तर्देहगतिं चापि प्राणानां परिचिन्तयेत् MahāBhā. xiii. App. I. 15. (4257); xiii. App. I. 16 (117); ब्रह्माण्डोदुम्बरान्तर्मशकवदपरे जन्तवो जातनष्टाः ŚatTrayī. 248; 401; ता इङ्गुदीस्नेहकृतप्रदीपमास्तीर्णमेध्याजिनतल्पमन्तः। तस्यै सपर्यानुपदं दिनान्ते निवासहेतोरुटजं वितेरुः RaghuVa. 14. 81; हृदयमिषुभिः कामस्यान्तः सशल्यमिदं सदा कथमुपलभे निद्रां स्वप्ने समागमकारिणीम् Vikramo. 2. 10; अन्तः प्रविश्य विज्ञातं यथा चर्म च दारु च PañcT. 1. 52 (36. 7); स्पृशन्ति शरवत्तीक्ष्णास्तोकमन्तर्विशन्ति च ŚiśuVa. 2. 78; NītiSā. 3. 17; स्मृत्वा स्वां विघ्नशान्त्यर्थं भ्रामयन्नन्तराविशेत् PāraS. 6. 140; भूत्वा प्रच्छन्नमन्तर्बहिरपि च मया मण्डलं साधयित्वा ... वञ्चितश्चण्डसेनः KaumuMa. 4. 11; ज्वलति हृदयमन्तस्तन्मयत्वं च धत्ते MālaMā. 1. 404; अव्यादव्याजमुच्चैरलिकहिमधराधित्यकान्तस्त्रिधोद्यज्जाह्नव्याभं मृडानीकमितुरुडुपरुक्पाण्डरं वस्त्रिपुण्ड्रम् ŚivaKePāSt. 2; ठाकृतिरिव तव माया बहिरन्तः शून्यरूपिणी खलु भो SuvarnaMā. 27; अन्तर्लिङ्गाविमर्दनात्। न द्रवन्ति न तृप्यन्ति योषितो नीचमोहने RatiRaha. 3. 6; NāgaSa. 14. 13; रमणरदनवासः स्वानने न्यस्तमोष्ठद्वितयमृदुगृहीतं यन्मनाक् जिह्वयान्तः RatiRaha. 7. 3; Kāvyālaṅ. (Ru.) 2. 17; RāmC. 19. 7; 28. 17; स्फुटति हृदयं मानेनान्तर्न मे यदि तत्क्षणम् AmaŚ. 146; उत्क्रमविपर्यासान्निग्रहोऽन्तर्बहिस्तथा TantrRā. 16. 71; देशे ... अन्तर्बहिश्च संशुद्धे ... आसनं चक्रमास्थाय LakṣmīT. 28. 39; BṛNāraP. 4. 37; तं चेयं सिद्धमेवार्थमर्थिभावादबुध्यत अन्तश्चाकथयत्तोषं विकसन्मुखपंकजा BṛKathāŚloSaṁ. 10. 230; TilaMañ. 146. 4; अन्तश्छिद्राणि भूयांसि कण्टका बहवो बहिः। कथं कमलनालस्य मा भूवन् भङ्गुरा गुणाः BhallaŚ. 23; AlaṅkāSa. 108. 12; SūktiRa. 32.47; SāhiDa. 576. 11; Subhāṣi. 921; Kuval. 66 (21); भल्लातकास्थिजलशूकमथाक्ष(ब्ज)पत्रमन्तर्विदह्य मतिमान् सह सैन्धवेन ... आलेपनम् (करोति) SiddhYo. 70. 48; 75. 5; NavaSāC. 3. 56; तत्रान्तर्विश्वमिदम् ParamāSā. 5; स्वव्यतिरिक्तं सर्वम् अन्तर्बहिरमन्यमानः ... सुवर्णादीन्न परिग्रहेत् NāraPaU. 3. 86; 8. 10; PītāU. 422. 7; RāmRaU. 2. 48; एकं मन्दिरम् ... अस्ति ... तत्रान्तः ... सखी ... शय्यां रचयित्वा ... रसिकानन्दं नयति SāmaraU. 268. 19; DevīBhāP. i. 11. 83; SamarāSū. 25. 101; SubhāRaK. 33. 10; EI. i. 34. 2; बहिस्तत्कार्कश्यं किमपि सहजं निःसारमन्तर्वपुः। ... धिक् ... ते ... ताल ChandaśCū. 2. 325 (3); तत्कर्णभूषणमुत्तमम् ... वज्राणि च ततोऽप्यन्तर्वज्रगर्भमितीरितम् Mānaso. iii. 8. 1094; यद्युदकं पीतं परमन्तरधक्ष्यत् तदविशिष्टं मामपि दहेत् TārkiRa. 186. 1; MohaRāPa. 1. 23 (23); चन्द्रहास ... त्वं हि कान्तिजितमौक्तिकचूर्णं धारया वहसि शीतलमम्भः(v. l. °मन्तः) PrasaRā. 6. 35 (?34); KumāDeC. 16. 11; यथा तत्र जलादौ निःसारितेऽपि न वियन्निःसारयितुं शक्यते, मुखपिधानेऽप्यन्तर्वियदवतिष्ठत एव। तथा चित्तमुत्पद्यमानमात्मचैतन्यपूर्णमेवोत्पद्यते JīvanVi. 108. 8; ŚārṅgaPa. 1672; नमो नमः काव्यरसाय तस्मै निषिक्तमन्तः पृषतोऽपि यस्य। सुवर्णतां वक्त्रमुपैति साधोर्दुर्वर्णतां याति च दुर्जनस्य Subhāṣi. 168; 889; आन्दोलयस्यविरतं गगनार्कमङ्के ... चित्रं तथापि न जहासि यदान्ध्यमन्तः Subhāṣi. 1037; अन्तर्बहिः पुरः पश्चात्सर्वदिक्ष्वपि सैव मे Kuval. 100; अविकल्पतः प्रयोज्यं निमितं दष्टं च पार्श्वतस्तद्वत्। संदंशौ बहिरन्तश्चुम्बितपरिमृष्टके चैव KandaCū. ii. 9. 9; कलशम् ... हुमिति अन्तः प्रक्षाल्य ... शुद्धजलेन प्रपूरयेत् VīraMi. (Pūjā.) 132. 19; VīraMi. (Āhnika.) 50. 9; अन्तर्बहिरपि शुचयः .. मुक्तामणयो विभान्ति मुनय इव YātrāPra. 3. 209; कामिनी ...। अन्तः काटवसंपूर्णा सुपक्वेवेन्द्रवारुणी RasGaṅ. 233. 5; अन्तःसाक्षाद्याक्षादीक्षागुरवः ... जनाः RasGaṅ. 363. 10; 268. 1; 682. 17; BhāmiVi. 1. 56; कदाचिदन्तः क्वचिदेव मुक्ता धृत्वा प्रतीताजनि ताम्रपर्णी। इतीव तीरेषु मणीर्वितत्य हसत्यमूं यत्र कवेरकन्या Raghunā. 1. 21; अन्तर्मारररसार्द्रा ... अनुकूलतां धत्ते। निष्ठुरबाह्याकारा दृतिरिव पतिसंनिधौ नव्या PadyaVe. 304; निगमवनवनस्पते प्रसूषे कति जगदण्डमयान्युदुम्बराणि। दधति बहलजन्तुजालमन्तः पुनरपि तानि लयं त्वयि प्रयान्ति AmṛUda. 1. 21; AlaṅkāMañ. 144. 11; प्रासादान् क्रमतो न्यसेत् ... यथोक्तान्तस्सुप्रतिमान् जलमूलान् विचित्रितान् ŚukraNī. 4 (4). 68; (जंघा) न(?ब)हिरन्तर्धनुःखण्डसदृशा सरभोग्रजा ŚukraNī. 4(7). 57; बहिरपि न पदानां पङ्क्तिरन्तर्न काचित् MahāN. 4. 1; RasSa. 186 (4); (with Acc.) योनि॑ यो अ॒न्तरा॒रेळ्हि॒ तमि॒तो ना॑शयामसि ṚV. x. 162. 4; AV. (P.) vii. 11. 5; प्र य॒मन्त॑र्वृ॒षस॑वासो॒ अग्म॑न् ती॒व्राः सोमा॑ बहुलान्ता॑स॒ इन्द्रम् AV. xx. 89. 8; तस्मि॑न्नसुराणा॑ऽ व॑सु वा॑र्म॑मन्त॑स्त॑ जहि MaiS. iii. 8. 3 (iii. 95. 5); त्व॑ष्ट्रिमन्तस्त्वा सपेम MaiS. iv. 9. 6 (iv. 127. 3); मो॑ ष्वत्व॑मस्मान्तरा॑धात् MaiS. iv. 9. 12 (iv. 133. 3); ए॒ष ए॒तदन्त॒रेवा॒सीनः स्वाहाका॒रेण जुहोति त॒ऽ हु॒तमेव सन्तमग्नौ॒ जुहोति त॒स्मादन्त॒रेवा॒सीनः स्वा॒हाकरोति ŚatBr. (K.) V. i. 1. 15; हविर्भूता गुणाः सर्वे प्रविशन्त्यग्निजं मुखम्। अन्तर्वासमुषित्वा च जायन्ते स्वासु योनिषु MahāBhā. xiv. 20. 24; अमानुषं सत्त्वमन्तर्योगिनं प्रविशेद्यदि। वाय्वग्निधारणेनैनं देहसंस्थं विनिर्दहेत् MārkP. 39. 60; अन्तर्बहिश्च लोकाँस्त्रीन् पर्यम्यस्कन्दितव्रतः BhāgP. i. 6. 32; यस्मादन्तर्जलौषधिवीरुधानाविश्येमं विश्वं भुवनानि वा अवते तस्मादुच्यते भगवान् वटुकेश्वरः VaṭuU. 316. 18; अहमत्रावतीर्यान्तर्विचिनोम्यम्बुधेर्जलम् KathāSaSāg. iii. 4. 297; मलयजरसबिन्दुर्बाधते नेत्रमन्तर्जनयति च स दवाह्वादन्यत्र गात्रे Subhāṣi. 307; गोरसागारमन्तः। गत्वा ... गोरसं भक्षमाणः ... नन्दसूनुः PadyaVe. 27; (with Abl.) वृ॒कस्य॑ चि॒द्वर्तिका॒म॒न्तरा॒स्याद् यु॒वं शची॑भिर्ग्रसि॒ताम॑मुञ्चतम् ṚV. x. 39. 13; यक्ष्मं॑ ते अ॒न्तर॒ङ्गेभ्यो ब॒हिर्नि॑र्मन्त्रयामहे AV. ix. 8. 7; AV. (P.) xvi. 74. 7; (with Gen.) वै॒श्वा॒नरो नो॒ अद॑ब्धस्तनूपा अ॒न्तस्ति॑ष्ठाति दु॒रि॒तानि॒ विश्वा॑ AV. vi. 53. 2; AV. (P.) xix. 8. 2; यानि॑ ते॒ऽन्तः शि॒क्यान्या॑वे॒धू र॒ण्या॑य कम् AV. ix. 3. 6; AV. (P.) xvi. 39. 6; अन्तर् महतु चर्मणोस्थिवांसेभिर् आभृतम्। सर्वान् यज्ञः प्र याशयाद्? इडा धीभिस् तव प्र[पतानु ममाध्यः] AV. (P.) ix. 25. 9; xvi. 74. 9; xvi. 75. 2; त्रीणि॑ व्र॒ता वि॒दथे॑ अ॒न्तरे॑षाम् TaiS. II. i. 11. 5; यौ अ॑श्मनोरन्त॑रग्नि॑ जजान स॒ऽवृक् सम॑त्सु स॒ जनासा इन्द्रः MaiS. iv. 14. 5 (iv. 222. 12); विष्णोश्च यज्ञस्यान्तस्तयोरहं देवयज्ययायुः प्रतिष्ठां गमेयम् KāṭhS. 5. 3 (i. 46. 10); यद॑पूर्वं य॒क्षम॒न्तः प्र॒जानां॒ तन्मे॒ मनः॑ शिवस॑कल्पमस्तु VājaS. 34. 2; 40. 5; ĪśāU. 5; ŚivSaṁU[1]. 2; ŚivSaṁU[2]. 3; अन्त॒र्वर्षेतु ते द्यौः ŚatBr. (K.) II. ii. 2. 9; अन्तर्वेदेः प्रत्यङ्मुखा गार्हपत्यमिति धानञ्जप्यः LāṭyāŚS. iii. 9. 20; अन्तश्चरसि भूतानां सर्वेषां त्वं सुरोत्तम Rāmā. i. 31. 16; पथिकोत्पथिकाश्च बहिरन्तश्च नगरस्य ... सव्रणमनिष्टोपकरणम् ... गृह्णीयुः ArthŚā. i. 352. 3 (2. 36); अन्तस्तद्धर्मोपदेशात् BrahmSū. i. 1. 21 (VedāntKau. आदित्याक्ष्णोरन्तः); कूटागारस्यान्तः समन्ततो भितिमरत्निविस्तारोत्सेधां पिण्डिकां कारयेत् CaraS. i. 14. 46; शिरसोऽन्तस्तर्पयन्तः श्लेष्मणश्च विशोषणाः (कल्माषाः) BhelaS. 25. 12 (1. 14); विद्या काचित् स्फुरति महती भास्वती चेतसोऽन्तर् ŚatTrayī. 742; VijñāŚ. 99; एतासां न वयं न चम्पकरुचिष्वङ्गेष्वनङ्गीकृतं प्रामाण्यो हरिणीदृशां तव दृशोरन्तः स्थिता ब्रह्मणि ŚatTrayī. 757; नूनमस्या अन्तर्भक्ष्यं भविष्यति Tantrākhyā. 11. 26; यः कायस्यान्तः सौषिर्यमभिनिर्वर्तयति अयमुच्यत आकाशधातुः ĀryaŚāS. 8. 12; KumāSaṁ. 2. 5; तस्योपायनयोग्यानि रत्नानि सरितां पतिः। कथमप्यम्भसामन्तरा निष्पत्तेः प्रतीक्षते KumāSaṁ. 2. 37; तं भावार्थं प्रसवसमयाकाङ्क्षिणीनां प्रजानामन्तर्गूढं क्षितिरिव नभोबीजमुष्टिं दधाना ... राज्ञी राज्यं विधिवदशिषत् RaghuVa. 19. 57; MārkP. 70. 32; प्रत्युत्पन्नमतिर्मृतरूपं कृत्वात्मानम् (जालस्यान्तर्) दर्शितवान् PañcT. 1. 127 (22) (133. 6); Pañcā. 87. 16; सलिलमये शशिनि रवेः दीधितयो मूर्च्छितास्तमो नैशम्। क्षपयन्ति दर्पणोदरनिहिता इव मन्दिरस्यान्तः PañcSi. 13. 36; द्वीपोऽस्त्रियामन्तरीपं यदन्तर्वारिणस्तटम् AmaK. 483; VeṇīSaṁ. 3. 4; Nāgā. 5. 24; सर्वे धर्मा मृषा स्वप्ने कायस्यान्तर्निदर्शनात् GauḍKā. 4. 33; ŚiśuVa. 3. 77; 10. 50; भागार्धभागमानं तु खण्डचन्द्रद्वयं द्वयम्। ... जीवे खण्डेन्दुयुगलं कुर्यादन्तर्भ्रमाद्बुधः MālinīT. 9. 10; PāraS. 2. 137; 3. 109; यद्वा सर्वसाधारणो ह्येष मोहग्रन्थिरन्तश्चेतनावतामनुपप्लवः संसारतन्तुः UttaRāC. 7. 3 (19); PrakaPañ. 344. 3; BrahmSūBh. (Śaṅ.) 63. 19 (*on* i. 1. 20); आदित्यस्यान्तः मध्ये हिरण्मयः ... पुरुषः ... दृश्यते ChāndoUBh. 47. 10 (*on* i. 6. 6); BṛĀraUBh. 23. 3 (*on* i. 2. 2); परम् ... अम्भोवच्छिन्नमस्मिन्प्रतिफलितमतः पाथसोऽन्तर्बहिश्च ŚatŚlo. 54; BālaKrī. ii. 40. 6 (*on* 3. 88 (?98)); Kapphiṇā. 1. 30; अस्याम्बुधेर्यातनिवृत्तमार्गि पुञ्जैः स्थिता ये मणिशुक्तिशंखाः। तथा त एवार्य निवेशनेऽपि स्थिता इवान्तर्बहिरप्यमुष्याः RāghPāṇ. (Dha.) 8. 28; ViddhaŚā. 1. 15; विचित्रो यत्र वक्रोक्तिवैचित्र्यं जीवितायते। परिस्फुरति यस्यान्तः सा काप्यतिशयाभिधा VakroJī. 57. 16; 103. 6; YuktiKa. 129. 9; स्वप्नविधौ ... तस्यान्तर् ... दृष्टा ... बलात्कृतवती सा मन्मथं मन्मथम् SaraKaṇṭhā. 376. 10; NāraPaU. 4. 38; ŚivU. 2. 8; KāvyPra. 383. 4; एकः शरावः सक्तूनामेकः प्रत्यहमम्भसः। शकटालस्य तत्रान्तः सपुत्रस्य व्यधीयत KathāSaSāg. i. 4. 122; ŚārṅgaS. ii. 12. 61; त्वत्पादसंस्पर्शसुधासरसोऽन्तर्निमज्जनम्। कोऽप्येष सर्वसंभोगलङ्घी भोगोऽस्तु मे सदा Stotrā. 5. 12; यदपि विबुधैः सिन्धोरन्तः कथंचिदुपार्जितम्। तदपि सकलं चारुस्त्रीणां मुखेषु विभाव्यते SubhāRaK. 16. 18; ŚārṅgaPa. 3319; ĀryāSaŚa. 177; जिनेन्द्रभवनस्यान्तराहारं

च चतुर्विधम् (परिहरेत् ... आचरणं सुधीः) YogŚā. 3. 81; बहिरन्तर्विपर्यासः स्त्रीशरीरस्य चेद्भवेत्। तस्यैव कामुकः कुर्याद्गृध्रगोमायुगोपनम् YogŚā. 3. 133; वेश्याकृतेऽस्य वंशस्यान्तः क्षिप्तो रत्नकम्बलः PariPar. 8. 160; DvyāśraKā. 1. 45; 1. 46; प्रतिफालमेत्य सरसोऽन्तरपि ... अकृत स पुरंध्रिजनः ... मज्जनम् ŚrīKaC. 9. 12; 16. 7; सारस्वतं ज्योतिरनंतमंतर्विस्फूर्जतां मे क्षतजाड्यवृत्तिः EI. ii. 422. 4; vi. 206. 9; अन्तः - मध्ये अन्तः पुरस्येत्यर्थः AupaSūṬ. 145. 7; 168. 3; अन्तस्तैलकुण्डस्य प्रतिबिम्बवतामधः जवेन भ्राम्यतां तेषां चक्रकाणामरान्तरे PāṇḍaC. 4. 295; 10. 66; EI. vii. 153. 4; सुच्छायम् ... आलोक्य सुभ्रूरुहं खलु वयम् ... आगता(:)। अन्तस्ते यदि कोटरोदरचलद्व्यालावली° ... °अतिभयदम् धन्यस्तदानीं भवान् SaduktiKa. 260. 19; मृतकल्पामिमां चञ्च्वा ततो भारण्डपक्षिराट्। जगृहे नीरधेरन्तर्द्वीपे चन्द्रकलाह्वये MalliC. 2. 312; KāvyKaVṛ. 85. 12 (3. 4); PārśvC. 3. 667; मारितं ताम्रमम्लेनैकेन मर्दितम्। तद्गोलं सूरणस्यान्ता रुद्ध्वा सर्वत्र लेपयेत् RasRaSa. 5. 56; Ekāva. 8. 48 (9) (299. 9); Kuval. 108 (2); JinaCatur. 5; कुमारम्। आलोकयन्तावमृताम्बुराशेर्मग्नाविवान्तः पितरावभूताम् MadhuVi. 2. 39; ŚārṅgaPa. 3464; TattvPrakā. 189B. 13 (*on* iii. 4. 16); प्रागात्मानं निगमशिरसामन्तरत्यन्तगूढं बुद्धौ कर्तुं निजपदजुषामब्धिमध्येऽशयिष्ठाः। ... स त्वम् ... श्रीश मह्यं प्रसीद MayūSaṁ. 1. 27; स त्रितः ... कूपस्यान्तश्चन्द्रमसो रश्मीन्पश्यन् परिदेवयते Sāy. *on* ṚV. i. 105. 0; यदि नामास्य कायस्य यदन्तस्तद्बहिर्भवेत्। अयत्नेनैव तन्वङ्गी बहिर्दृश्येत सर्वदा Subhāṣi. 1231; HaṁsDū. (Ru.) 58; शैत्यं शनैरन्तरपामयासीत् Kuval. 110 (15); प्रज्ञानघनवाक्यम् ... रत्नस्यान्तर्बहिश्च प्रभयेव ब्रह्मणः प्रज्ञानगुणेन व्याप्तिप्रतिपादकम् ŚivārkaMaDī. i. 134. 29 (*on* i. 1. 2); ii. 148. 15 (*on* ii. 3. 32); अन्तस्तिष्ठन्बहिर्वापि लंकाया दशकन्धरः। प्रकाशो वाथ गूढो वा बाण गोचर एव ते AdbhuDa. 6. 14; मृगाङ्गानामन्तर्जननि निवसन्ती ... न कस्तूरी दूरीभवति निजसौरभ्यविभवात् RasGaṅ. 693. 6; GaṅgāL. 27; Gaṅgāva. 4. 64; BhojanKu. 119. 2; अन्तरपि बहिरपि त्वं जन्तुततेरन्तकान्तकृदहंते। ... संतनुष्व महिमानम् MūkaPañ. 4. 98; BhāṭṭCan. 100. 9 (*on* xvi. 1. 3); पत्राणां दलानाम् अन्तः अभ्यन्तरे गताः लिखिताः पञ्चवर्गाः NityoNi. 9. 11; शैलान् ... ते समानिन्युरन्तः सिन्धोः संधाय दोर्भ्यां विरचयति नलो निर्भरं सेतुबन्धम् MahāN. 6. 86; (with Loc.) अप्स्व१न्तरमृतमप्सु भेषजम् ṚV. i. 23. 19; AV. i. 4. 4; TaiS. I. vii. 7. 2; MaiS. i. 11. 1 (i. 161. 11); i. 11. 6 (i. 168. 3); VājaS. 9. 6; VājaS. (K.) 10. 2; TaiBr. I. iii. 5. 2; अस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ṚV. i. 24. 7; अन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ṚV. i. 54. 10; आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः ṚV. i. 62. 9; ii. 40. 2; vi. 72. 4; TaiS. I. viii. 22. 5; KāṭhS. 8. 17 (i. 103. 2); MaiS. iv. 11. 2 (iv. 164. 2); अद्रौ चिदस्मा अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो अमृतः स्वाधीः ṚV. i. 70. 4; चन्द्रमा अप्स्व१न्तरा सुपर्णो धावते दिवि ṚV. i. 105. 1; SV. (Jai.). i. 40. 9; SV. (Kau.) I. v(1). 3. 9; AV. xviii. 4. 89; VājaS. 33. 90; श्रथितमप्स्व१न्तः। ... रेभम् ... उन्निन्यथुः ṚV. i. 116. 24; अविन्दद् दिवो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्मन्यनन्ते अन्तरश्मनि ṚV. i. 130. 3; त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे ṚV. i. 163. 4; TaiS. IV. vi. 7. 2; KāṭhS. 40. 6 (iii. 139. 19); VājaS. 29. 15; VājaS. (K.) 31. 27; ṚV. i. 159. 4; अतिष्ठद्गर्भो वृजनीष्वन्तः ṚV. i. 164. 9; स मातुर्योना परिवीतो अन्तः ṚV. i. 164. 32; AV. ix. 10. 10; अवविद्धं तौग्र्यमप्स्व१न्तः ... चतस्रो नावः ... उद् ... पारयन्ति ṚV. i. 182. 6; ii. 35. 7; iii. 1. 3; iv. 13. 4; गुहेव वृद्धं सदसि स्वे अन्तरपार ऊर्वे अमृतं दुहानाः ṚV. iii. 1. 14; ऋतस्य ते सदसीळे अन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम् ṚV. iii. 55. 12; iv. 1. 7; iv. 51. 3; धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे हृद्य१न्तरायुषि ṚV. iv. 58. 11; vi. 58. 3; viii. 100. 9; स त्वं न ऊर्जसन ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः ṚV. vi. 4. 4; TaiS. I. iii. 14. 7; अयं गोषु शच्या पक्वमन्तः सोमो दाधार दशयन्त्रमुत्सम् ṚV. vi. 44. 24; vii. 71. 5; तिस्रो द्यावो निहिता अन्तरस्मिन् (वरुणे) ṚV. vii. 87. 5; इन्द्रासोमा दुष्कृतो वव्रे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विध्यतम् ṚV. vii. 104. 3; AV. viii. 4. 3; AV. (P.) xvi. 9. 3; बृहद्धं तस्थौ भुवनेष्वन्तः ṚV. viii. 101. 14; x. 183. 3; यः सोमः कलशेष्वाँ अन्तः पवित्र आहितः। तमिन्दुः परि षस्वजे ṚV. ix. 12. 5; ix. 73. 8; SV. (Kau.) II. v(1). 1. 5; SV. (Jai.) iii. 43. 6; यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा। ब्रह्म तेन पुनीहि नः ṚV. ix. 67. 23; मन्द्राजनी चोदते अन्तरासनि ṚV. ix. 69. 2; SV. (Kau.) II. vi(1). 1. 2; SV. (Jai.) ii. 2. 9; iii. 59. 13; AV. x. 10. 28; AV. (P.) xvi. 109. 8; चतस्र ईं घृतदुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निषत्ताः ṚV. ix. 89. 5; परीतो षिञ्चता सुतं सोमो य उत्तमं हविः। दधन्वाँ यो नर्यो अप्स्व१न्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ṚV. ix. 107. 1; SV. (Kau.) I. vi(1). 3. 2; II. v(2). 2. 12; SV. (Jai.) i. 53. 2; iii. 55. 4; MaiS. iii. 11. 7 (iii. 150. 1); KāṭhS. 37. 18 (iii. 98. 18); VājaS. 19. 2; VājaS. (K.) 21. 2; TaiBr. II. vi. 1. 2; सप्त स्वसॄः ... अन्तर्येमे अन्तरिक्षे पुराजाः ṚV. x. 5. 5; अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा ṚV. x. 9. 6; AV. i. 6. 2; MaiS. iv. 10. 4 (iv. 153. 7); KāṭhS. 2. 14 (i. 19. 10); TaiBr. II. v. 8. 6; यवसादो जनानाम् ... यवाद उर्वज्रे अन्तः ṚV. x. 27. 9; द्वा धनुं बृहतीमप्स्व१न्तः ... पुनन्ता ṚV. x. 27. 17; x. 30. 4; x. 45. 3; नि पस्त्यासु त्रितः स्तभूयन्परिवीतो योनौ सीददन्तः ṚV. x. 46. 6; प्र नेमस्मिन्ददृशे सोमो अन्तः ṚV. x. 48. 10; यो अदधाज्ज्योतिषि ज्योतिरन्तः ṚV. x. 54. 6; इदमित्था रौद्रं गूर्तवचा ब्रह्म क्रत्वा शच्यामन्तराजौ ṚV. x. 61. 1; सुसं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिह्वांसं रिप उपस्थे अन्तः ṚV. x. 79. 3; अग्निरत्रिं घर्म उरुष्यदन्तः ṚV. x. 80. 3; यशो न पक्वं मधु गोष्वन्तः ṚV. x. 106. 11; मम योनिरप्स्व१न्तः समुद्रे ṚV. x. 125. 7; x. 177. 1; ṚV. (Khila.) iv. 4. 3; अन्तरस्मिन्निन्द्रं वृणानः पितरं जहामि ṚV. x. 124. 4; (वाचम्) तां गन्धर्वोऽवदद् गर्भे अन्तः ṚV. x. 177. 2; x. 183. 3; अव श्लक्ष्णमवभ्रशदन्तर्लोमवति ह्रदे। न वै कुमारि तत्तथा यथा कुमारि मन्यसे ṚV. (Khila.) v. 16. 6; य उस्रिया अपि या अन्तरश्मनि निर्गा अकृन्तदोजसा। अभि व्रजं तत्निषे गव्यमश्व्यं वर्मीव धृष्णवा रुज SV. (Kau.) I. vi (2). 4. 8; SV. (Jai.) i. 59. 8; iii. 40. 2; समुद्रे अन्तर्निहितासि नाभिः AV. i. 13. 3; AV. (P.) xiv. 3. 5; ये देवाः ... ओषधीषु पशुष्वप्स्व१न्तः AV. i. 30. 3; ये क्रिमयः पर्वतेषु वनेष्वोषधीषु पशुष्वप्स्व१न्तः AV. ii. 31. 5; AV. (P.) ii. 15. 5; उद्यन्नादित्यः क्रिमीन्हन्तु ... ये अन्तः क्रिमयो गवि AV. ii. 32. 1; AV. (P.) ii. 14. 1; यथाश्वत्थ निरभनोऽन्तर्महत्यर्णवे AV. iii. 6. 3; ये अग्नयो अप्स्व१न्तर्ये वृत्रे ये पुरुषे ये अश्मसु AV. iii. 21. 1; AV. (P.) iii. 12. 2; संबभूव येन राजा मनुष्येष्वप्स्व१न्तः। ... तेन माम् ... वर्चस्विनं कृणु AV. iii. 22. 3; AV. (P.) iii. 18. 4; समुद्रं न सुभुवस्तस्थिवांसं मर्मृज्यन्ते द्वीपिनमप्स्व१न्तः AV. iv. 8. 7; iv. 10. 7; iv. 30. 7; AV. (P.) iv. 2. 4; iv. 25. 7; स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिरन्तर्विश्वासु मानुषीषु दिक्षु AV. v. 11. 8; AV. (P.) viii. 1. 8; viii. 1. 9; तमु ष्टुहि यो अन्तः सिन्धौ सूनुः सत्यस्य युवानम् अद्रोघवाचं सुशेवम् AV. vi. 1. 2; AV. (P.) xix. 1. 2; यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तराकूतिर्या वो मनसि प्रविष्टा। तां सीवयामि हविषा घृतेन AV. vi. 73. 2; AV. (P.) xix. 10. 11; समुद्रे अन्तर्महिमा ते पृथिव्याम् AV. vi. 80. 3; यं देवाः स्मरमसिञ्चन्नप्स्व१न्तः शोशुचानं सहाध्या। तं ते तपामि AV. vi. 132. 1; viii. 1. 11; x. 5. 15-21; AV. (P.) xvi. 129. 1-10; अन्तः कृणुष्व मां हृदि AV. vii. 36. 1; AV. (P.) xix. 37. 6; तिस्रो वाचो निहिता अन्तरस्मिन् AV. vii. 43. 1; स आ वरीवर्त्ति भुवनेष्वन्तरपो वसानः AV. x. 2. 7; एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः AV. x. 8. 28; AV. (P.) xvi. 103. 5; तव यक्षं पशुपते अप्स्व१न्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या आपो वृधे AV. xi. 2. 24; उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गानि अन्तर्गर्भ इव मातरि AV. xi. 7. 6; xi. 7. 1; तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्यर्णवे AV. xi. 8. 2; xii. 1. 60; यापः सर्पं विजमाना विमृग्वरी यस्यामासन्नग्नयो ये अप्स्व१न्तः AV. xii. 1. 37; xiii. 1. 1; 2; xiii. 3. 15; xiv. 1. 37; xvii. 1. 8; xix. 27. 10; देवो देवान्मर्चयस्यन्तश्चरस्यर्णवे AV. xiii. 1. 40; AV. (P.) xviii. 18. 10; पतंग पृथिव्यां रोचसे रोचसे अप्स्व१न्तः AV. xiii. 2. 30; AV. (P.) xviii. 23. 7; सम्यञ्चं तन्तुं प्रदिशोऽनु सर्वा अन्तर्गायत्र्याममृतस्य गर्भे AV. xiii. 3. 20; या त इन्द्र तनूरप्सु या पृथिव्यां यान्तरग्नौ ... तया न इन्द्र तन्वा३ शर्म यच्छ AV. xvii. 1. 13; यस्ते अप्सु महिमा ... य ओषधीषु पशुष्वप्स्व१न्तः AV. xix. 3. 2; AV. (P.) ii. 31. 6; तनूस्तन्वा मे भवेदन्तः AV. xix. 61. 1; यस्मात् कोशादुदभराम वेदं तस्मिन्नन्तरव दध्म एनम् AV. xix. 72. 1; AV. (P.) xix. 35. 3; यो यस्ते जठरेष्वन्तः कस्मै वशं निरक्ष्वं मर्त्यम्यम्। हनिष्यामि वां निर् अतः परेतं रतायते तु प्रति वा म तुत्सि AV. (P.) i. 87. 3; इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छत् सा प्स्व१न्तश्चरति प्रविष्टा AV. (P.) i. 104. 4; xvi. 19. 1; MaiS. ii. 13. 10. (ii. 160. 1); KāṭhS. 39. 10 (iii. 126. 1); ĀpaManPāṭha. ii. 20. 30; सो मारुद्रा युवम् अस्मास्वन्तस्तनूषु विश्वा भेषजानि धत्तम् AV. (P.) i. 109. 4; मधु मे अन्तर् आस्ये मुखेन मर्दनं कृतम् AV. (P.) ii. 77. 3; iii. 3. 4; iii. 15. 4; vi. 7. 5; यो अप्स्व् अन्त[र् अग्नि]र् यो वृत्रे अन्तः ... तेभ्यो [अ]ग्निभ्यो हुतमस्त्वेतत् AV. (P.) iii. 12. 1; छिन्नहस्तश्चरति ग्रामे अन्तः AV. (P.) v. 10. 9; ये जाता ये च गर्भेष्वन्तर् अरिष्टा अग्नेस्तन्वमा रभन्ताम् AV. (P.) v. 15. 3; सुपर्णमभिषिञ्चतां पर्यपश्यदन्तर् महत्यर्णवे AV. (P.) vi. 7. 2; यो वाशितायां गव्यन्तरग्निः ...। नमस्ते अस्तु AV. (P.) vi. 10. 8; vii. 3. 11; धामन् ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तस्समुद्रे हृद्यन्तरायुषि AV. (P.) viii. 13. 11; xiii. 4. 4; यथा सूतं लाक्षा रक्तमाज्येनानुषिष्यविषध्यते?। एवा ते कामस्सर्पत्वन्तरर्थेषु मज्जसु प्र[पतानु ममाध्यः] AV. (P.) ix. 25. 2; त्रयस्त्रिंशद्देवास्त्रीणि च वीर्याणि प्रियायमाणा जुगुपुरप्स्वन्तः AV. (P.) x. 7. 10; xv. 22. 4; अन्तर् गिरौ यजमानं बहुं जनं यस्मिन्नामूर्छत्स [जनास इन्द्रः] AV. (P.) xiii. 7. 12; अन्तर् गर्भश्चरति देवतास्वाभूतो भूतस्स उ जायते पुनः AV. (P.) xvi. 22. 10; xvi. 66. 9; स सध्रीचीः[स्] स विषूचीर् वसान् आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः AV. (P.) xvi. 68. 10; MaiS. iv. 9. 6 (iv. 126. 4); VājaS. (K.) 37. 3; Nir. 14. 3 (229. 6); उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आहितः। उच्छिष्ट इन्द्रश् चाग्निश्च विश्वमन्तस्समाहितम् AV. (P.) xvi. 82. 1; तपश् चैवास्तां कर्म

चान्तर् महत्यर्णवे AV. (P.) xvi. 85. 2; प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तर् [अ]दृश्यमानो बहुधा प्र जायते AV. (P.) xvi. 102. 2; xvi. 151. 10; VājaS. (K.) 35. 2; 35. 3; तव यक्षं पशुपते [अ]प्स्वन्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या [आ]पो वृधे AV. (P.) xvi. 106. 4; xvi. 129. 1-10; xvii. 6. 9; तिस्रो जिह्वा वरुणस्यान्तर् दीद्यत्यासनि। तासां या मध्ये राजति सा वशा दुष्प्रतिग्रहा AV. (P.) xvi. 109. 8; वि द्योतन्ते विद्युतो अग्निजिह्वा हिरण्यवर्णा [अ]मृता [अ]प्स्वन्तस्समुद्रे AV. (P.) xvi. 150. 7; xvi. 151. 5; अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्वन् ब्रह्मचार्यप्सु समिधमा दधाति। तेषामर्चींषि पृथगभ्रे अन्तः AV. (P.) xvi. 154. 4; xvii. 2. 10; xvii. 4. 7; xvii. 12. 10; यथेद् अस्मिन्नन्तश् शतमग्निष्टोमाः ... शतं समृद्धयः AV. (P.) xvii. 29. 14-16; xviii. 4. 6; xviii. 15. 1; तं तु स्तुहि योऽन्तस् सिन्धौ AV. (P.) xix. 1. 2; xix. 44. 3; या ते गोषीं तनूषु या प्रयाजं या गोष्वौषधीष्वप्स्वन्तः AV. (P.) xx. 4. 2; xx. 32. 6; येन वदाम्युप मा स शिक्षाद् अन्तर् वदामि हृदये जनानाम् AV. (P.) xx. 20. 9; समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तः TaiS. I. iv. 45. 2; IV. vii. 13. 2; VI. vi. 3. 4; MaiS. i. 3. 39 (i. 45. 9); iv. 8. 5 (iv. 113. 1); KāṭhS. 4. 13 (i. 37. 20); 38. 5 (iii. 106. 18); KapiKaS. 3. 11 (34. 16); VājaS. 8. 25; 20. 19; VājaS. (K.) 9. 4; 22. 1; ŚatBr. XII. ix. 2. 5; समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा इधे दिवो अग्न ऊधन् TaiS. IV. ii. 2. 1; MaiS. ii. 7. 9 (ii. 86. 9); KāṭhS. 16. 9 (i. 230. 17); VājaS. 12. 20; VājaS. (K.) 13. 2; प्रजापतेर्हृदयेन हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति TaiS. VII. v. 8. 1; अन्तश्चरत्यर्णवे अस्य प्राणादपानतः MaiS. i. 6. 1 (i. 85. 13); महिषं नः सुभ्वं तस्थिवांसं मर्मृज्यन्ते द्वीपिनमप्स्वन्तः MaiS. ii. 1. 9 (ii. 11. 11); TaiBr. II. vii. 16. 4; समुद्रे ते हृदयमन्तरायुरपो दत्तोदधिं भिन्त MaiS. ii. 12. 3 (ii. 146. 18); KāṭhS. 18. 15 (i. 276. 5); 29. 3 (ii. 171. 13); KapiKaS. 29. 4 (131. 18); तदिदं रिप्रं पुरुषेऽन्तरथो कृष्णमिव चक्षुष्यन्तस्तन्त्रा-श्रीयादसुर्यमेवापहते यदा वै पुरुषे न किंचनान्तर्भवति यदास्य कृष्णं चक्षुषोर्नश्यत्यथ मेध्यः MaiS. iii. 6. 6 (iii. 66. 15); ध्वराये रक्षसामन्तर् ... हविर्धानेऽन्तर्वी इमे शीर्षन्प्राणास्तस्मादन्तश्चत्वारो वा इमे शीर्षन्प्राणाः MaiS. iii. 8. 8 (iii. 106. 5); यदन्तरुदरे तद् धिष्ण्याः MaiS. iv. 5. 9 (iv. 77. 15); iv. 6. 5 (iv. 85. 5); दविध्वतो रश्मयः सूर्यस्य चर्मेवावाधुस्तमो अप्स्वन्तः MaiS. iv. 12. 5 (iv. 194. 2); KāṭhS. 11. 13 (i. 161. 12); 40. 3 (iii. 136. 5); TaiBr. II. iv. 5. 5; यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्यां आविवेश। तमात्मनि परिगृह्णीमहे KāṭhS. 7. 12 (i. 74. 3); KapiKaS. 6. 2 (60. 11); पस्त्यासु चक्रे वरुणस्सधस्थमपां शिशुर्मातृतमास्वन्तः KāṭhS. 15. 6 (i. 213. 15); 31. 14 (iii. 16. 21); 35. 3 (iii. 52. 18); 35. 4 (iii. 54. 1); 37. 9 (iii. 90. 16); 37. 14 (iii. 94. 4); कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भो अन्तः KāṭhS. 38. 3 (iii. 103. 18); VājaS. 19. 87; VājaS. (K.) 21. 6; TaiBr. II. vi. 4. 3; KāṭhS. 40. 3 (iii. 136. 5); सो अपां नपादूर्जयन्नप्स्वन्तर्वसुदेयाय विधते विभाति KapiKaS. 48. 4 (298. 21); 48. 5 (299. 13); श्वात्राः पीता भवत यूयमापो अस्माकमन्तरुदरे सुशेवाः VājaS. 4. 12; VājaS. (K.) 4. 5; धाम ते विश्वं भुवनमधि श्रितमन्तः समुद्रे VājaS. 17. 99; 19. 2; सरस्वती योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्ति VājaS. 19. 94; VājaS. (K.) 21. 6; TaiBr. II. vi. 4. 6; सुभूः स्वयंभूः प्रथमोऽन्तर्महत्यर्णवे। दधे ह गर्भम् VājaS. 23. 63; VājaS. (K.) 25. 10; प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः VājaS. 31. 19; 92. 4; VājaS. (K.) 2. 3; 13. 1; 19. 1; 25. 9; यजमानं ह वा एतेन सर्वेण यज्ञक्रतुना संस्कुर्वन्ति स यथा गर्भो योन्यामन्तरेवं संभवन् शेते AitBr. 30. 5 (778); उदेहि वाजिन्यो अस्यप्स्वन्तः TaiBr. II. v. 2. 1; II. v. 5. 5; अन्तरस्मिन्निमे लोकाः TaiBr. II. viii. 8. 9 (BhaṭṭaBhā. अस्मिन् ब्रह्मणि अन्तः मध्ये इमे भूरादयो लोकाः अवस्थिताः); तमसीव वा एषोऽन्तश्चरति। यः परीणहि TaiBr. III. ii. 4. 7; III. iii. 9. 10; III. vii. 6. 4; यावतीसिकतास्सर्वाः। अप्स्वन्तश्च याश्रिताः। सर्वास्ताः ... अस्यां पृथिव्यामधि TaiBr. III. xii. 6. 2; तद्ध्यनपक्रमि यद्व्रजेऽन्तस्तस्मादाह व्रजं गच्छ गोष्ठानम् ŚatBr. I. ii. 4. 16; वरुणपाशे वाऽएषोऽन्तर्भवति योऽन्यस्यासन् ŚatBr. III. vi. 3. 20; ŚatBr. (K.) IV. vi. 3. 15; ŚatBr. IV. v. 2. 12; एतदाहापाꣳशिशुर्मातृतमास्वन्तरित्यपां वाऽएष शिशुर्भवति यो राजसूयेन यजते ŚatBr. V. iii. 5. 19; ŚatBr. (K.) VII. ii. 4. 14; ŚatBr. VI. vii. 3. 15; VI. vii. 4. 5; X. ii. 3. 6; X. v. 4. 3; सोऽयमेक इवैव पवते सोऽयं पुरुषेऽन्तः प्रविष्टः ŚatBr. XI. i. 2. 3; यदिदमन्तरुदरे तत्पितृयज्ञः ŚatBr. XI. v. 2. 5; XII. ii. 4. 12; XIV. iv. 1. 9; BṛĀraU. i. 3. 8; अथैतद्वामेऽक्षिणि पुरुषरूपम्। एषास्य पत्नी विराट् तयोरेष संस्तावो य एषोऽन्तर्हृदयऽआकाशोऽथैनयोरेतदन्नं य एषोऽन्तर्हृदये लोहितपिण्डोऽथैनयोरेतत्प्रावरणं यदेतदन्तर्हृदये जालकमिवाथैनयोरेषा सृतिः ŚatBr. XIV. vi. 11. 3; BṛĀraU. iv. 2. 3; मनोमयोऽयं पुरुषो। भाः सत्यस्तस्मिन्नन्तर्हृदये यथा व्रीहिर्वा यवो वैवमयमन्तरात्मन्पुरुषः ŚatBr. XIV. viii. 8. 1; BṛĀraU. v. 6. 1; ChāndoU. iii. 14. 3; आपो ह वा इदमग्र आसुः सलिलमेव ... तास्वन्तर्हिरण्मयमाण्डꣳ संबभूव ŚatBr. (K.) III. i. 12. 1; एष वै शशो य एषोऽन्तश्चन्द्रमसि JaimiBr. 1. 28; 2. 36; 2. 56; ता (गावः) हान्वाजगाम रसायाम् अन्तर् वलेनापिहिताः JaimiBr. 2. 440; पूर्वो ह जज्ञे स उ गर्भेऽन्तः JaimiUBr. iii. 10. 12; योऽयमन्तश्चक्षुष्याकाशः स मे सदस्यः ... या इमा अन्तश्चक्षुष्यापस्ते मे होत्राशंसिनः ṢaḍviBr. ii. 6. 3; ये अग्नयो अप्स्वन्तरिति सप्तभिरभिजुहोति GopBr. ii. 2. 12 (177. 8); एकविंशतिर्हि ता अन्तरुदरे विकृतयः AitĀ. I. v. 1. 2; II. i. 6. 13; ŚāṅkhāĀ. 2. 11 (8. 10); यत् ते सुशीमे(?सुसीमे) हृदयं(?ये) श्रितमन्तः प्रजापतौ तेन ... मा त्वं पुत्र्यमघं निगा इति ŚāṅkhāĀ. 4. 10 (16. 13); KauṣīU. 2. 10; स प्रजापतिः ... समभवत्। तस्यान्तर्मनसि कामः समवर्तत TaiĀ. i. 23. 1 (141. 3); NṛsiṁPūTāU. 1. 1; BṛJābāU. 1. 1; पतंगमक्तमसुरस्य मायया ... समुद्रे अन्तः कवयो विचक्षते। ... पतंगो वाचं मनसा बिभर्ति। तां गन्धर्वोवदद्गर्भे अन्तः TaiĀ. iii. 11. 11 (322. 1); i. 31. 5 (186. 4); iv. 20. 2 (537. 2); प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः TaiĀ. iii. 13. 1 (341. 4); x. 1. 1 (754. 1); एष हि देवः प्रदिशोऽनु सर्वाः पूर्वो हि जातः स उ गर्भे अन्तः TaiĀ. x. 1. 3 (763. 2); ŚvetāU. 2. 16; AŚiraU. 5. 1; MahāNāU. 1. 1; VaṭuU. 316. 21; SūryTāU. 54. 16 (1); इहैवान्तः शरीरे सौम्य स पुरुषः PraśnaU. 6. 2; आत्मा ... अन्तःशरीरे ज्योतिर्मयो हि शुभ्रो यं पश्यन्ति यतयः क्षीणदोषाः MuṇḍaU. iii. 1. 5; ChāndoU. iii. 14. 4; या अप्स्वन्तर्देवतास्ता इदं शमयन्तु ĀśvaŚS. I. i. 13. 1; पुमान् पुत्रो धीयतां गर्भे अन्तः। तं पिपृहि दशमास्योऽन्तरुदरे स जायतां श्रेष्ठ्यतमः स्वानामिति वा ŚāṅkhāGS. i. 19. 12; इयमेव सा प्रथमा व्युच्छदन्तरस्यां प्रविष्टा ŚāṅkhāGS. iii. 12. 3; KauṣīGS. iii. 15. 2; ĀgniveGS. iii. 2. 2 (126. 2); मेधावी दिक्षु मनसा तपस्व्यन्तर्दूतश्चरति ĀpaŚS. iv. 5. 3; अन्तर्गोष्ठेऽग्निमुपसमाधाय भर्ता भार्यामभ्युदानयति MānGS. i. 10. 5; अन्तरिक्षं कस्मात् ... शरीरेष्वन्तरक्षयमिति Nir. 2. 10 (49. 9); 2. 8 (48. 14); दन्तवद्दन्तलग्नेषु यच्चाप्यन्तर्मुखे भवेत् BaudhDS. i. 5. 20; अपकृष्टो महाबाहुः ... अन्तर्जले महाराज उलूप्या MahāBhā. i. 206. 13; v. 52 *(4); न तस्यां संनिधौ शूद्रः कश्चिदासीन्न चाव्रतः। अन्तर्वेद्यां तदा राजन्युधिष्ठिरनिवेशने MahāBhā. ii. 33. 9; ii. 50. 9; उषितम् ... प्रमादं परिरक्षता। अन्तःसर्प इवागारे वीरपत्न्या इवालये। ... राज्ञश्च सहजीविना MahāBhā. xii. 83. 50; उदयं ज्योतिषां शश्वत्सोमादीनां करोति यः। अन्तर्देहेषु चोदानं यं वदन्ति महर्षयः MahāBhā. xii. 315. 38; xiii. 50. 9; xiv. App. I. 4 (3210); योऽसौ रसातलगतो यदि वान्तर्जले स्थितः Rāmā. i. 853 *(3); अन्ते पृथिव्याः (v.l. अन्तःपृथिव्याम्) सलिले दृश्यसे त्वं महोरगः Rāmā. vi. 105. 20; यथा च रोपितो वृक्षो जातश्चान्तर्निवेशने Rāmā. vi. 116. 6; तेषामर्थे नियुञ्जीत ... भीरूनन्तर्निवेशने ManuSm. 7. 62; कूपं शयनविस्तारं द्विगुणं चापि वेध्यतः। देशे निवाते शस्ते च कुर्यादन्तः सुमार्जितम् CaraS. i. 14. 58; निवसन्नन्तर्दारुणि लङ्घ्यो वह्निर्न तु ज्वलितः PañcT. (Kos.) 1. 37 (11. 16); 5. 67 (4) (255. 18); चन्द्रलग्नान्तरगतैर्ग्रहैः स्युरुपसूतिकाः। बहिरन्तश्च चक्रार्धे दृश्यादृश्येऽन्यथापरे Bṛhajjā. 5. 22; न ध्वान्तमन्तर्भवनेऽवकाशं करोति रत्नांशुहतं नृपस्य YogYā. 8. 15; दिदृक्षुरन्तःसरसीमलङ्घ्यं यत्खातहंसः समुदीक्ष्य वप्रम् JānaHa. 1. 5; विकरोत्यपरान् भावानन्तश्चित्ते व्यवस्थितान्। नियतांश्च बहिश्चित्त एवं कल्पयते प्रभुः GauḍKā. 2. 13; DaśKuC. 29. 13; कृत्वा कृत्यविदस्तीर्थेष्वन्तः प्रणिधयः पदम्। विदांकुर्वन्तु महतस्तलं विद्विषदम्भसः ŚiśuVa. 2. 111; अन्तः सीमन्तरेखामिव वियति जवादिन्द्रसूनुस्तनोति MahāvīC. 5. 44; BhāgP. ii. 7. 1; iii. 4. 11; दर्शयति च श्रुतिरन्तरेव देहे स्वप्नम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 564. 8 (*on* iii. 2. 3); अन्तश्चेतसि बुद्ध्या विविशुर्यं तम् ... हरिमीडे HariStu. 23; EI. i. 80. 22; NyāyMañ. ii. 11. 20; अष्टस्वपि च पत्रेषु तृतीयावरणे स्थिताः। अन्तश्चतुर्दशारादौ पश्चिमादप्रदक्षिणम् TantrRā. 4. 77; बहिरन्तः पदार्थे हि चित्स्वरूपमखण्डितम् LakṣmīT. 3. 30; BhasmJāU. 564. 23; (निषधा ... नगरी) यस्यां च बहुलक्षणाः सुधावन्तो दृश्यन्तेऽन्तः प्रचुराः प्रासादाः NalaCam. 1. 30 (14); BālaKrī. ii. 85. 14 (*on* 3. 218-20(?224-26)); प्रदीप्ते वेश्मन्यन्तर्ब्राह्मणम् ... निस्सरणासमर्थं स्वमरणमङ्गीकृत्य प्रविश्यातिवाहयेद् यः, सः तत्परित्राणाद् मरणाद्वाशुध्यति BālaKrī. ii. 102. 16 (*on* 3. 240 (?246)); SamaMā. 3. 24; SāmaraU. 266. 15; त्वयि मे हृदयकमस्मादन्तः सक्तं बलान्न निर्याति SamaMā. 8. 91; योऽग्नौ रुद्रो योऽप्स्वन्तर्यः ... तस्मै रुद्राय नमोऽस्तु अग्नये AŚirU. 6; ŚivārkaMaDī. i. 309. 17 (*on* i. 2. 1); AnnaU. 1. 55; प्रमादेनापि नान्तर्देवसदने पुरीषं कुर्यात् BhasmJāU. 564. 17; 566. 24; यदन्तः समुद्रे कवयो वदन्ति तदक्षरे परमे प्रजाः MahāNāU. 1. 3; जगत्तस्यामवस्थायामन्तस्तमसि लीयते MahāU[2]. 5. 19; ŚivSaṁU[1]. 3; ŚivSaṁU[2]. 4; इच्छाशक्तिस्त्रिविधा ... सोमात्मिका ओषधीनां प्रभवति ... काष्ठेष्वन्तर्बहिश्च नित्यानित्यरूपा भवति SītāU. 3; अन्तःशरीरे निहितो गुहायां शुद्धः सोऽयमात्मा SubāU. 8; 7; स एव भगवान् रुद्रो विष्णुर्विश्वगतः प्रभुः। तस्मिन्नण्डे त्विमे लोका अन्तर्विश्वमिदं जगत् LiṅgaP. i. 3. 29; बाह्याद् ग्रस्यमानात् विषयग्रामात् अन्तः परस्यां चिति भूमौ ... समावेशो भवति PratyabhiHṛ. 47. 7 (19); राजन्विभान्ति भवतश्चरितानि तानि इन्दोर्द्युतिं दधति यानि रसातलेऽन्तः KāvyPra. 332. 1; DaśāvaC. 8. 75; KathāSaSāg. i. 4. 57; बाह्यं हृदय एवान्तरभिहत्यैव योऽर्चति। त्वामीश ... नमामि Stotrā. 15. 6; ŚrīKaC. 18. 12; मम योनिरप्स्वन्तः समुद्र इत्याह। ... समुद्रेऽन्तर्नारायणः

BrahmSūBh. (Ma.) 3B. 2 (*on* i. 1. 1); DevīU. 3; AnuVyā. 4B. 3 (*on* i. 1. 1); तत्र पुरि पुरोचनतः पार्थाः ...। ऊषुः ... छद्मगृहे ... अन्तः Yudhi.Vi 1. 34; NemiDū. 74; अन्तरादित्येऽन्तरक्षिणि चेत्युभयोः पराश्रितत्वश्रवणाच्च VedāntKau.35.16 (*on* i.1.21); YogVā.iii.52.10; समर्प्यान्तः सैन्धवखण्डकोटरे विधाय पिष्टिम् RaseCin.3.73 (34.10); स एवात्मत्वेन पुरीषु अन्तः शेते इति पुरुषः ŚaṅkaVi. (Ā.) 96. 15; Subhāṣi. 1368; AṇuBh. 43. 19 (*on* i. 1. 23); त्रिकोणेऽप्यन्तर्बिन्दोः पश्चाद्भागे ... गुरुपङ्क्तिम् ... इष्ट्वा ... यजेत् SetuBa. 317.6; BālamBha. i. 76. 1 (*on* 1.21); **4Aii** inside (the enclosed place such as house, temple, palace) अ॒न्तश्च॒ प्रागा॒ अदि॑तिर्भवासि॒ ṚV. viii. 48. 2 (Sāy. यागागारस्य); AitBr. 5.4 (134); (सोमः) ए॒ष हि॒तो वि नी॑यते॒ऽन्तः शु॒भ्राव॑ता प॒था ṚV. ix. 15. 3; SV. (Kau.) II. v(2). 3. 4; SV. (Jai.) iii. 50. 6; बहिः स्तुवन्त्यन्तरनुशंसन्ति तस्माद् ग्राममाहृतैर्भुञ्जते PañcBr. vi. 8. 11; स वा॒ऽअन्तरेव सन्त्स्वाहेति करोति ... त॒मन्त॒रेव स॒न्तः स्वाहाका॒रे॒णाजुहवुः ... ए॒तद॒न्त॒रेव स॒न्त्स्वाहाका॒रे॒ण जुहोति ŚatBr. IV. i. 1. 19; अथ बलीन् हरेद् बाह्यतो वान्तर्वा सुभूमिं कृत्वा GobhiGS. i. 4.5; iii. 1. 25; आतोद्यानि चैषामन्तस्तिष्ठेयुः अश्वरथद्विपालंकाराश्च ArthŚā. i. 107. 1 (1.21); सः ...। अन्तरेव विहरन्दिवानिशं न व्यपैक्षत समुत्सुकाः प्रजाः RaghuVa. 19. 6; इत्युक्त्वा भार्गवो राजन्नन्तर्गन्तुं समुद्यतः BrahmāṇḍP. ii. 41. 51; देवाज्ञां श्रावयन्नन्तः परिवृत्य प्रदक्षिणम् ŚāraTi. 4. 128; एकं मन्दिरम् ... तत्रान्तः ... सखी ... रसिकानन्दं नयति SāmaraU. 268. 19; अनिद्रं यद्यान्तः स्वपिति तदहो वेद्म्यभिनवां प्रवृत्तोऽस्याः सेक्तुं हृदि मनसिजः प्रेमलतिकाम् KāvyPra.598.7; विचिन्वीरन् एकमन्तर्गमयेयुरेकं द्वारेऽवरुन्धन्ति RājNi. 43.5; HammīMaKā. 10.41; Kuval. 117 (2); व्रजाङ्गनाः। भवन्तमन्तर्ददृशुः समन्ततो विनिष्पतद्दारुणदारुमध्यगम् Nārāy. x. 42. 3; अन्तर्बाह्यपुमध्यस्ततमसोऽर्थक्रियेक्षणात्। दीपादिनाश्यताहष्टेर्युक्तमेतदितीतरे VedāntSiSūMañ. 2.52; **4Aiii** in (the mouth) इ॒यम॒न्तर्व॑दति जि॒ह्वा ब॒द्धा प॑निष्प॒दा AV. v. 30. 16; AV. (P.) ix. 14. 6; तावब्रू॑ताम॒ग्नीषो॒मौ मा। प्रहा॒रा॒वम॒न्तः स्व॒ इ॒ति TaiS. II. v. 2. 2; पाणिपल्लवविधूननमन्तः सीत्कृतानि नयनार्धनिमेषाः। योषिताम् Kirātā. 9. 50; हसन्तमन्तर्बलमर्वतां रवेः NaiṣC. 1.61; यशोदादयश्च बहिःस्थितमपि जगदन्तः प्रपश्यन्ति AṇuBh. 82. 24 (*on* i. 3. 16); **4Aiv** in (the womb) दे॒वा वै रा॑ज॒न्या॑ज्जाय॑मानाद॒बिभयु॒स्तम॒न्तरे॒व स॒न्तं दाम्नापौ॑म्भ॒न् TaiS. II. iv. 13. 1; तां अ॒न्तरे॒वं ग॑र्भः स॑न्ता अवदताम् MaiS. i. 6. 12 (i. 104. 15); तं वां इ॑न्द्रम॒न्तरे॒वं ग॑र्भं स॑न्तमयस्मयेन दा॑म्नापौम्भत् MaiS. ii. 1. 12 (ii. 14. 1); सोऽन्त॑रेवं ग॑र्भोऽवदत् KāṭhS. 11. 6 (i.151.8); मुष्टी वै कृत्वा गर्भोऽन्तः शेते AitBr. 1.3 (20); स यो गर्भोऽन्तरा॒सीत्। स॒ वायुरसृज्यत ŚatBr. VI. i. 2. 2; व्यस्य॒ योनिं॒ प्रति॒ रेतो॑ गृहाण॒ पुमान्पुत्रो धीयतां॒ ग॑र्भो॑ अ॒न्तः ĀpaManPāṭha. i. 12. 8; स उल्बावृतो गर्भो दश वा नव वा मासानन्तः शयित्वा यावद्वाथ जायते ChāndoU. v. 9. 1; पुमांस्त्री जायतां गर्भो अन्तः ĀgniveGS. i. 5. 5 (34. 1); अन्तश्चाकाशमेव स्याल्लोकोऽयं दस्युसाद्भवेत्। पतेश्च नरकं घोरं यदि राजा न पालयेत् MahāBhā. xii. 68. 20; तवाम्ब किं वसत्यन्तः MahāP. 12.242; गर्भमन्तर्दधानाया दुरालोकमभूद्वपुः PāṇḍaC. 1.55; **4Av** in (the heart) वैश्वानरो अदब्धस्तनूपा अन्तस्तिष्ठतु मे मनोऽमृतस्य केतुः स्वाहा MantrBr. i. 6. 35; अन्तर्भीरून् बहिः शूरान् साग्निकान् ब्रह्मणोत्तमान्। ... बिभृयादात्मसंनिधौ BṛParāSm. 12.36; अन्तःस्तनन्तीम् ... युवतिमद्राक्षम् AvantiKa. 170.11; मुहुः संप्रमोदामहेऽन्तः MahāvīC. 7.38; कर्तुं वा कश्चिदन्तर्वसति वसुमतीदक्षिणः सप्ततन्तुः AnargharāRā. 1.25; KuṭṭaMa. 81; (भवानी) पत्युः सात्यन्तमन्तर्विलसतु सततं मन्थरा कन्धरा वः ŚivaKePāSt. 14; त्वद्वाक्यशीकरैरेभिर्निरुद्धबहिरुद्गमः। ममान्तर्लेढि मर्माणि सीताविरहमुर्मुरः RāmC. 1.86; जनयति मुदमन्तर्भव्यपाथोरुहाणाम् ... या प्रभा भानवीव SubhāRaSaṁ. 1; चतुर्वर्गफलास्वादमप्यतिक्रम्य तद्विदाम्। काव्यामृतरसेनान्तश्चमत्कारो वितन्यते VakroJī. 5. 13; 29. 4; काव्यकथासु त एव हि कर्तव्याः साक्षिणः समुद्रसमाः गुणगणमन्तर्निदधति दोषमलं ये बहिश्च कुर्वन्ति YaśasCam. i. 10. 6; राजा ... द्विगुणीकृतमानन्दमन्तर्नियम्य सुमन्त्रप्रमुखान् मन्त्रिमुख्यानेवमाचख्यौ RāmāCam. 2. 4 (3); NavaSāC. 6. 19; साश्रुलोचनः ... शोकात्सोऽन्तः सानुरायः परम् SamaMā. 4. 60; 8. 71; आशास्समस्ताः प्रतरन्नु तमन्तस्तास्ता वसेद् द्यौः कमला PāramāU. 8.8 (comm. तं अन्तः हृदये परमात्मा तिष्ठति); दशास्यः। अन्तर्वहन्दुश्चरितानुतापं विमानमारुह्य शनैर्जगाम DaśāvaC. 7.33; 7.76; स्पृहामन्तः कान्ते वहति न समभ्येति निकटम् यथैवेयं बाला हरति च तथैवेयमधिकम् SubhāRaK. 15.36; 16.52; भरताधीशो जातु नान्तः प्रमोदते TriṣaŚaPuC. i. 5.90; DvyāśraKā. 16.97; इत्थं याते पितरि झगिति ब्रह्मभूयं य आसीदन्तस्तेषां विषमविषमाहंकृतिः शोकशङ्कुः ŚrīKaC. 3.71; 12. 8; 25. 51; राजसूनुः ... स पश्यन्पितरं चान्तरसुस्थितमतप्यत RājTa. (Ka.) 8. 1230; सतीव्रतैस्तीव्रमिमं तु मन्तुमन्तर्वरं वज्रिणि मार्जितास्मि NaiṣC. 6.110; AlaṅkāRa. 19 (9); अन्तः कान्तिजातम् ... किमपि दिविषदां विस्मयं तद्वितेने PṛthvīVi. 1.77; 5.176; प्रौढाङ्गनाप्रणयकेलिकथासु बाला शुश्रूषुरन्तरथ बाह्यमुदास्ते SaduktiKa. 68.10; क्वचिदिह विहरंतीर्व्वीक्षमाणस्य रामाः प्रसरति रतिरंतर्मोक्षमाकांक्षतोऽपि EI. viii. 210. 18; कलिः ... अवहितवानन्तरतः समृद्धिषु नलस्य विविशिवानन्तरतः Nalo. 3.6; 3.44; 4.30; तत्र च राधेयाद्यः सङ्घो रुचिमच्युतापराधेयाद्यः। अभजत मोहं तान्तः शान्तनवाद्योऽत्यजत्तमोहन्तान्तः YudhiVi. 6. 135; यत्रान्तर्भृत्यतादुःखं सुखच्छाया बहिष्णुनः ŚāliC. 5. 12; अन्तः शुद्धस्त्वमपि भविता वर्णमात्रेण कृष्णः NemiDū. 53; HaṁsSaṁ. 82; MadhuVi. 2. 32; जानीमहेऽस्या हृदि .सारसाक्ष्या विराजतेऽन्तः प्रियवक्त्रचन्द्रः SāhiDa. 585.12; दृष्टं निखातमन्तः प्रियया प्रस्थानवेलायाम् SundaŚ. 45; अस्य प्रतापांशुमता विचित्रममित्रकान्ता ज्वलिता यदन्तः Acyutarā. 1.18; आनन्दविस्मयसमूहसमन्वितोऽन्तर्नत्वा तमादिपुरुषं रथमारुरोह HariVi. 4.75; Nārāy. i. 1.6; KaṁVa. 1.16; 5.37; अयम् ... अवलोकयति स्म ... सत्त्वसमृद्धिमन्तरमान्तीं बहिरिव विभावयद्भिः ... परमभागवतसूरिभिराबध्यमानसेवानुवृत्तिम् ... अनिमिषपतिम् YātrāPra. 3.199 (5); 3.209; 5.132; अन्तः साक्षाद् द्राक्षादीक्षागुरवो जयन्ति केऽपि जनाः RasGaṅ. 363. 10; BhāmiVi. 1. 13; सदयं सानुरागं च भुञ्जानं तं वसुन्धराम्। ऐच्छदिन्द्रवशापि द्यौरन्तः कुलवधूरिव Gaṅgāva. 1.61; निःश्वसति भोगिभर्तरि निर्दग्धमहासुरैर्विषज्वालैः। उच्छ्वसितममरवर्गैरुत्प्रेक्षितकार्यलाघवैरन्तः NīlaVi. 88.19; परंतु अन्तः सन्तः सदयहृदया नाममहिमाप्यपूर्वस्तस्मान्मे न खलु खलपापोभयभयम् LalitāSaBh. 240. 13 (App. 3); ॐ स्वस्त्यङ्कं स्तुमः सिद्धमन्तराद्यमितीप्सितम् KaviKaṇṭhā. 1.6; भावाः ... सविशेषाभिमुख्येन स्थायिनोऽन्तश्चरन्ति ये ... ते मता व्यभिचारिणः SāhiSā. 5. 12; **4Avi** in (the mind), internally अन्तर्भेदे च संजाते दुःखं संस्मृत्य च प्रभो। अभूतपूर्वो बीभत्सोर्दुःखान्मन्युरजायत MahāBhā. vii. 172. 11; सा तेन चेष्टाललितेन भर्तुः शाठ्येन चान्तर्मनसा जहास Saund. 4. 15; धृष्टं गिरान्तर्हृदयेन सीदंस्तथेति नन्दः सुगतं बभाषे Saund. 5.33; भ्रातर्व्योम निबद्ध एष भवतामन्त्यः (v.1. °अन्तः) प्रणामाञ्जलिः ŚatTrayī. 301; अन्तस्त्वनामन्त्र्य न धर्षयामि राजर्षिधीराद् वचनाद् भयं मे PañcRā. 1.27; किं सद्यः स्फुटनं प्रयुक्तमुरसः सेवाकृतामर्थिनामन्तस्तद्यदि वज्रसारदृढया नालिप्यते तृष्णया Tantrākhyā. 71.7; भविष्यतः पत्युरुमा च शंभोः समाससाद प्रतिहारभूमिम्। योगात्स चान्तः परमात्मसंज्ञं दृष्ट्वा परं ज्योतिरुपारराम KumāSaṁ. 3.58; राजा स्वतेजोभिरदह्यतान्तर्भोगीव मन्त्रौषधिरुद्धवीर्यः RaghuVa. 2.32; 9. 82; सा लुप्तसंज्ञा न विवेद दुःखं प्रत्यागतासुः समतप्यतान्तः RaghuVa. 14.56; अन्तर्यश्च मुमुक्षुभिर्नियमितप्राणादिभिर्मृग्यते स स्थाणुः स्थिरभक्तियोगसुलभो निःश्रेयसायास्तु वः Vikramo. 1.1; SaduktiKa. 5.12; SāhiDa. 280.4; Vikramo. 1.7; Kuval. 60 (4); ऋषेर्वचनं श्रुत्वा सोऽन्तर्विस्मयनिर्भरः। प्रत्युवाच मुनिं शक्रः MārkP. 3.49; Bārhas. 1.46; MattaVi. 16; लेभिरे सपदि भावयतान्तर्योषितः प्रणयिनेव मदेन ŚiśuVa. 10.25 (comm. अन्तःकरणम्); 16.17; 18.52; तत्राराधय देवेशं बाह्यान्तरखिलैः शुभैः PāraS. 10.253; MahāvīC. 7.30; यो यो यत्नः कथमपि मयाधीयते तं तमन्तः। भित्त्वा भित्त्वा प्रसरति बलात् कोऽपि चेतोविकारः UttaRāC. 3.37; अस्याः प्रविगलत्प्रभं प्रातश्चन्द्रद्युति वदनमन्तर्दहति माम् MālaMā. 4.83; 5.62; 9.119; SaundL. 5; अन्तः कौलो बहिः शैवो जनमध्ये तु वैष्णवः KulārT. 11.83; AnargharāRā. 3.24; 5.50; महात्मन्यपि भेषजे च। श्रद्धा भवत्यस्य यथा यथान्तस्तथा तथा सिद्धिरुदेति पुंसाम् SarvaVeSāSaṁ. 213; योगिभिरन्तश्चिरमृग्याम्। ... गौरीम् ... अहमीडे GaurīDa. 1; भगवतीमन्तः समाराधयन् ... प्रलभतामानन्दथुं सज्जनः TripuMāPūSt. 103; अहमित्यन्तः स्फुरन्तं सदा। स्वात्मानं प्रकटीकरोति DakṣiMūA. 7; क्षीणवक्षोजान्तर्निक्षिप्तशुम्भन्मलयजमिलितोद्भासि भस्मोक्षितं यत् ŚivaKePāSt. 18; ŚivaPāKeSt. 24; वपुः शैवमन्तः स्मरामि ŚivBhuSt. 5; हनूमन्तन्तर्भजे तं नितान्तम् ŚrīRāmaBhuSt. 21; अन्तर्दधत्कलुषतामपि जिह्मवृत्तिराविष्करोति गुणमेव बहिः प्रकामम्। ... विमूढः HarVi. 33. 32; दैत्योदधेरस्य च वाक्यरत्नैर्विशद्भिरन्तः श्रवणोदरेभ्यः। ... निरस्तमेषां घनमन्धकारम् HarVi. 38.5; RāmC. 16.75; ह्रिया ताम्यत्यन्तः AmaŚ. 41 (comm. अन्तःकरणे); 120; इत्थं तेन व्यापृतनेत्रेण पयोधौ वेलावेगाद्धानुसमीपं ह्रियमाणा। क्रन्दन्त्यन्तःस्नेहकृपार्द्रं परिवृत्य श्रीमत् सीतापक्रमतप्ता विलुलोके RāghPāṇ. (Dha.) 8. 19; 18. 104; यदालोक्याह्लादं ह्रद इव निमज्ज्यामृतमये दधत्यन्तस्तत्त्वं किमपि यमिनस्तत् किल भवान् Mahimna. 25; अन्तः स्मरत्यनुदिनं भवतीं भवानि। यस्तं स्मरप्रतिममप्रतिमस्वरूपा नेत्रोत्पलैर्मृगदृशो भृशमर्चयन्ति DevīPañ. 3.11; स्वपेदन्तः स्मरन्नीशम् AgniP. 78. 68; प्रविश्यान्तर्ध्यायन्सुरसमञ्जरीम्। स्वदेहं यापयामास पित्तज्वरचिकित्सितैः BṛKathāŚloSaṁ. 3.26; परिणीय तु मातङ्गीमन्तरन्तःपुराद्बहिः। स बुद्ध्यापि न याति BṛKathāŚloSaṁ. 3.41; VakroJī. 33.14; स्वजातिनिरपेक्षस्तत्रैव क्षणे ज्वलन्तमन्तर्मदनानलं साक्षीकृत्य ... ताम् ... प्रणयिनीमकृत TilaMañ. 129. 4; 139. 8; अन्तश्छिद्राणि भूयांसि BhallāŚ. 23; SaraKaṇṭhā. 268. 14; 598. 14; SūktiRa. 32.47; सतामदैन्यं वदनस्य शोभा निर्लोभतान्तर्वचसामयाच्ञा CaturSaṁ. 1.25; यस्त्वात्मरतिरेवान्तः कुर्वन् कर्मेन्द्रियैः क्रियाः। न वशो हर्षशोकाभ्यां स समाहित उच्यते AnnaU. 1.37; 1.57; 2.24; अध्यात्मशास्त्रमन्त्रेण तृष्णाविषविषूचिका। क्षीयते भावितेनान्तः AnnaU. 5.14; SūktiRa. 32.47; 5.116; सामैश्चिदन्तो विरजश्च बाहु

हिरण्मयं वेदविदां वरिष्ठम्। यमध्वरे ब्रह्मविदः स्तुवन्ति ... त्वमेव EkāU. 10; ततः प्रव्रज्य शुद्धात्मा संचरेद्यत्र कुत्रचित्। बहिरन्तश्च सर्वत्र संपश्यन्हि जनार्दनम् NāraPaU. 5. 36; जितेन्द्रियो बहिरन्तः स्नेहवर्जितः ... भैक्षमाणो ब्रह्मभूयाय भवति ParaHaṁsPaU. 484. 6; यत्पश्यमानमात्माभिजुषाणमन्तस्सुषुप्त्यानभिगम्यमानाय स्वाहा PāramāU. 1. 8 (comm. अन्तर्हृदये ... चरन्तीति अमृतंचरा देवाः); हर्षामर्षभयक्रोधकामकार्पण्यदृष्टिभिः। न परामृश्यते योऽन्तः स जीवन्मुक्त उच्यते MahāU[1]. 2. 44; 2. 52; न तथा सुखमाप्नोति शमेनान्तर्यथा जनः MahāU[1]. 4. 31; 6. 70; योऽन्तर्व्योमवदच्छन्नः स जीवन्मुक्त उच्यते VarāU. 4. 24; सर्व एते विष्णुलिङ्गं दधाना वृत्त्या व्यक्तं बहिरन्तश्च नित्यम् ŚāṭyāU. 11; बहिरन्तरुभयथापि ग्राह्यलक्षणक्षतिरस्तु ĀtmaTaVi. 481. 1; शिखी वेगादन्तर्ज्वलितघनशुष्केन्धनगतो बहिर्धारासिक्तं विपिनमिव मन्युर्दहति माम् CaṇḍaKau. 3. 12; यत्प्रलपितम् ... तुरङ्गमाणामप्यन्तः संक्रान्तमुद्वाष्प° ... °करुणरसप्रतिपत्तिं किमप्यादधाति AuciViCa. 16 (53); 26 (27); तत्रार्पितेक्षणो द्रक्ष्यस्यन्तः प्रतिमितामिव। सर्वस्य जन्तोः प्राग्जातिं या स्याज्जिज्ञासिता तव KathāSaSāg. iv. 3. 42; अहो स्त्रीचरितं चित्रमित्यन्तश्च हसन्नपि। तथातिष्ठमहं को हि कामेन न विडम्ब्यते KathāSaSāg. vii. 3. 119; अन्तर्बहिर्यदि हरिस्तपसा ततः किम् PañcaRā. (Nā.) i. 2. 6; भक्तानामक्षविक्षेपोऽप्येष संसारसंमतः। उपनीय किमप्यन्तः पुष्णात्यर्चामहोत्सवम् Stotrā. 17. 38; संजातप्रसरोपि विक्रमशतैरंतः सदा संयतः EI. xiv. 299. 15; प्रस्फुरत्तत्त्वमन्तस्तेन ब्रूमः सहृदयजनप्रीतये तत्स्वरूपम् VyaktiVi. 112. 5; चर्चायाः कथमेव रक्षति सदा सद्यो नृमुण्डस्रजः ... इत्यन्तः परिभावयन् भगवतो दीर्घं धियः कौशलं कूष्माण्डः ...पुष्णाति तुन्दश्रियम् SubhāRaK. 5. 27 = SaduktiKa. 25. 14; SubhāRaK. 23. 32; परस्मादुपकारो यः सोऽपि व्रीडावहः सताम्। तस्याप्रत्युपकारस्तु दुनोत्यन्तः पशूनपि KaumuMī. 10. 2; TriṣaŚaPuC. i. 5. 476; स्वस्त्वं गमिष्यसि ... यत्तेऽधिपूर्वं जिगमिष्वभिख्यां स्त्रैणं प्रति प्रस्नवितासि नान्तः DvyāśraKā. 10. 48; तौ दंपती ... नूनमन्वभवतां सन्तापमन्तस्ततः EI. ii. 336. 18; अन्तर्वसन्मदनसायकपुष्पगन्धमभ्युद्वरन्निव घनस्तदनु श्रमेण। श्वासस्तव ŚrīKaC. 7. 57; तत्रोड्डीय गतो हहेत्यनुदिनं निद्राति नान्तः शुचा AlaṅkāSa. 105. 6; अन्तरीर्ष्यालुनापि प्रहासपूर्वं प्रतिपादितं देवेन एवम् MudriKu. 4. 4 (17); मत्तो रन्ध्रदृशोऽस्य भीर्यदि न तल्लुब्धः किमेष त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कलयति RājTa. (Ka.) 3. 303; 8. 1713; Subhāṣi. 361; महारथस्याध्वनि चक्रवर्तिनः परानपेक्षोद्वहनाद्यशःसितम्। रदावदातांशुमिषादनीदृशां हसन्तमन्तर्बलमर्वतां रवेः NaiṣC. 1. 61; चिन्तयन्नन्तर्मुग्धमनोहरं हरतु वः क्लेशं नवः केशवः GītGo. ii. 6. 12; PṛthvīVi. 5. 135; Pañcā. 243. 8; वन्दामहे पादसरोजयुग्ममन्तः कृपालोर्विमलस्य तस्य NemiNir. 1. 13; जननी क्षणं चान्तः क्लिष्टा GopāKeCan. 62. 23; 96. 28; 142. 32; एषा गोपाललीला ... ज्ञानं वैराग्यमन्तर्जनयतु सुधियाम् दुर्जनानां विनाशम् GopāKeCan. 150. 25; कथं वान्तःसशल्येव वहति म्लानमाननम् PāṇḍaC. 1. 555; 1. 513; वत्साः किं त्वेकजानित्वं, किंचिदन्तर्दुनोति वः PāṇḍaC. 4. 436; 1. 153; गिरीशः। नाद्यापि जीर्णं जरयत्युदीर्णमन्तर्विकुर्वाणमयुग्मबाणम् Surath. 1. 5; 1. 61; स्मरामि विरहक्लांतामंतः प्राणेश्वरीं नवाम् EI. viii. 106. 29; अन्तः श्रूयमाणो विष्णुरेव BrahmSūBh. (Ma.) 7B. 1 (on i. 1. 20); किं निर्मितं धिङ्ग येत्यन्तः सीदति ... यः VasaViKā. 14. 21; बन्धुः सोऽस्तु सुखी मुखे मधुमयो योऽन्तश्च मायामयः Mugdhopa. 23; सज्जनेनापि किं तेन यः शङ्खसमलक्षणः। धवलो बहिरत्यन्तमन्तस्तु कुटिलस्थितिः PārśvC. 1. 323; 2. 765; तत्तत्त्वं भावयन्नन्तरन्येषां च प्रकाशयन् PārśvC. 7. 745; सुखं वैषयिकं यदेतदाभासते तन्नर कान्तमन्तः ŚṛṅgāVaiTa. 35; धन्येन संचेरे सः ...। निर्ममो नैवमप्यन्तर्विममर्श विमर्शवान् ŚāliC. 6. 122; अन्तः शून्यो बहिः शून्यः शून्यः कुम्भ इवाम्बरे। अन्तः पूर्णो बहिः पूर्णः पूर्णः कुम्भ इवार्णवे HaṭPra. 4. 56; शत्रून् पक्षन्निवान्तः स्फुरसि भुजभृतां भूपते श्रीनृसिंह Ekāva. 8. 73 (9) (329. 13); रोदित्यन्तर्विलसितगिरा रोदसी द्रावयन्ती HaṁsSaṁ. 80; अन्तर्मत्सरिणां बहिः शमवताम् ... मिथ्यादृशाम् ... अहं धुरि ĀtmaNiA. 8; एवंविधो बुक्कभूपतिरन्तः परमेश्वरध्याने बहिः प्रजापालने च नित्यं जागर्ति NyāyMāVi. 2. 27 (on i. 1. 0); यदन्तः पश्यन्तः करणमदसीयं निरुपमं तृणीकुर्वन्त्येते सुषममपि कामं सुमतयः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 59; अम्बामशोकां व्यदधात् विधिज्ञः शुद्धाष्टमेऽचिन्तयदेतदन्तः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 59; 11. 37; 12. 28; अन्ये चैत्या इति सर्वव्यवहारास्पदभावेनान्तः संहन्यन्ते VedāntKau. 192. 18 (on ii. 2. 18); अन्तः कटुरपि लघुरपि सद्वृत्तं यः पुमान्न संत्यजति। स भवति ... वन्द्यः ŚārṅgaPa. 478; 1034; 3285; अपि चैतानन्तः पश्यति बहिर्वा Vādā. 75. 1; निवृत्तव्याधिरिव स बभूवान्तरनाकुलः YogVā. iii. 73. 43; सदा समग्रेऽपि हि वस्तुजाले समाशयोऽप्यन्तरदीनसत्त्वः YogVā. v. 93. 96; विवर्णवचनैर्मन्युगूढोऽप्यन्तः प्रकाशते DṛṣṭāKaŚ. 75; SiṁhāDvā. 143. 7; आतन्वानात् क्षणमपि दृशोर्मीलनादिप्रयोगं गाढाश्लेषादपि सुमहतीं भीतिमन्तर्बिभर्मि MayūSaṁ. 1. 17; उपगम्य समुन्नतैकपादं मदतन्द्रीमनुसंदधानमन्तः UnmaRā. (Vi.) 63; क्व म्लेच्छान्नं क्व वंशो नो दुःसहा क्षुच्छ्रुतेन किम्। निद्रा नाद्यापि मार्गेण तेऽन्तरेवमचिन्तयन् RājTa. (Jo.) 181; अन्तः सेहे न शस्त्रैस्तद्वत्तं भिक्षणोदयम् RājTa. (Jo.) 308; SundaŚ. 63; नान्तर्विचिन्तयति किंचिदपि प्रतीपमाकोपितोऽपि सुजनः Subhāṣi. 276; 429; 988; बहिराविर्भावो येभ्यो येभ्यश्चान्तः तेषां तेषां च मिथस्तारतम्यमस्ति न वेति ... तत्रोभयोरन्तः पश्यतो बहिः पश्यतश्च भावे भगवत्स्वरूपे च विशेषाभावान्न तारतम्यम् AṇuBh. 309. 14 (on iv. 1. 11); 309. 21 (on iv. 1. 12); मथुरापि त्रिचतुरैरिति द्वैधं नान्तः कलय कलहंसीकुलपते। अपूर्वा यस्यान्तर्विलसति मुदा सारसरुचिः HaṁsDū. (Rū.) 139; मनसि सन्तमिव प्रियमीक्षितुं नयनयोः स्पृहयान्तरुपेतयोः। ग्रहणशक्तिरभूदिदमीययोरपि न संमुखवास्तुनि वस्तुनि CitraMī. 91. 22; अन्तःसदैव वसता विभुना नियुक्तो भाष्यं यथामतिबलं विशदीकरोमि ŚivārkaMaDī. i. 2. 2 (on i. 1. 1); Nārāy. ii. 4. 3; चारा विधेयेषु नितान्तदक्षास्तीर्थैः किलान्तः पदमाशु कृत्वा Rāṣṭrau. 19. 31; KaṁVa. 3. 28; वह्न्यादौ ... वृत्तेश्चान्तरेवोत्पादात् परोक्षता SiddhāTa. 6. 27; गाम्भीर्यं बहु वीरसिंहनृपतेरम्भोधिरन्तःस्मरन्। दुर्वारौर्वशिखिच्छलेन निबिडप्रौढोपतापं दधौ VīraMi. 1. 20 (on 1. 0); YātrāPra. 3. 209; 6. 174; RasGaṅ. 233. 5; BhāmiVi. 1. 74; अन्तर्दधानापि कठोरभावं स्वच्छद्युतिः सा निजमाधुरीभिः। भुक्ता रसं स्वादुविदां तनोति PadyaVe. 416; 300; अहो ते शक्र धीमान्ध्यमग्रे भाव्यं किलान्यथा। ... अन्तर्धेहि च मद्गिरम् NīlaVi. 26. 21; दौवारिकैर्निर्जरा बलवन्तमन्तर्ललज्जिरे NīlaVi. 41. 8; 71. 10; अन्तः शुचा स्थीयते Jīvān. 242. 10 (comm. मनसि); अन्तर्दहति शोको मे मोहो मामावृणोति च JānaPa. 3. 22; 6. 71; बहिरुत्साहजनका अन्तर्भेदविकारिणः। नराः पिशुनवत्केऽपि घातयन्ति नृपश्रियम् ParamāKā. 31. 14; 77. 17; यतन्ते कामाक्षि प्रतिदिवसमन्तर्द्रढयितुं त्वदीयं पादाब्जं सुकृतपरिपाकेन सुजनाः MūkaPañ. 3. 86; अदह्यतान्तस्त्वनपत्यताशुचा स वाडवाग्नेः शिखयेव वारिधिः Rāgh. 1. 29; मुखात् ... निसर्गशुभ्रं दशनांशुजालमन्तस्तपः शुद्धिमिवोत्किरन्तम्। ... मुनिम् ... प्रणनाम राजा Rāgh. 2. 5; 15. 2; अन्तः कलयामि सुन्दरीमनिशम् LalitāStaRa. 169; 91; स्वप्नवदन्तर्जगद्धोध्यम् UpadeŚ. 50; VasaTi. 27. 19; चिन्तामन्तश्चिरमुपचितं तापमापद्य चाहम्। क्षन्ता हन्त क्षणमपि सखे नास्मि घोरस्मरात्रः ŚṛṅgāSar. 127; अन्तश्चिरमाकलय्य नलिनी शोकातिरेकादिव। व्यादायाम्बुजमाननं विलपति व्यालोलभृङ्गारवैः RasSa. 22; **4Avii** in (the world or on the earth) बालिशा बत यूयं ये नास्या जानीत वै भुवः। अन्तरूर्ध्वमधश्चैव कथं स्रक्ष्यथ वै प्रजाः HariVaṁ. 3. 16; BrahmP. 3. 18; **4Aviii** in (the abdomen) स (ग्रन्थिः) ... अन्तः सरति SuśruS. vi. 42. 7; **4Aix** in (the body) आपः ... देहोष्माणो विशन्तोऽन्तः शीते शीतानिलाहताः। जठरे ... प्रबलं कुर्वतेऽनलम् AṣṭāSaṁ. i. 15. 11 (1. 4); जिह्वायाः परिवृत्तिरन्तरधिकं दाहोऽनलात् MātaLī. 1. 35; **4Ax** in (the intellect) स्पर्शान् शब्दादीन् कृत्वा बहिः बाह्यान् श्रोत्रादिद्वारेण अन्तः बुद्धौ प्रवेशिताः GītāBh. (Śaṅ.) 175. 8 (on 5. 27); **4Bi** (sometimes used as *adv*.) within सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः ṚV. iv. 58. 6; AV. (P.) viii. 13. 6; KāṭhS. 16. 16 (i. 240. 5); 40. 7 (iii. 141. 5); VājaS. 13. 38; 17. 94; VājaS. (K.) 14. 4; 19. 1; ŚatBr. VII. v. 2. 11; प्राचोदयत्सुदुघा वव्रे अन्तर्वि ज्योतिषा संववृत्वत्तमोऽवः ṚV. v. 31. 3; अन्तः पश्यन्वृजनेमावराण्या तिष्ठति वृषभो गोषु जानन् ṚV. ix. 96. 7; SV. (Kau.) II. iii (1). 19. 1; SV. (Jai.) iii. 24. 11; अस्य त्रितः क्रतुना वव्रे अन्तः ṚV. x. 8. 7; वाजस्य नु प्रसवे सं बभूविमेमा च विश्वा भुवनान्यन्तः AV. iii. 20. 8; AV. (P.) iii. 34. 9; अवश्लक्ष्णमिवं भ्रंशदन्तर्लोममतिं हृदे। न वै कुमारि तत् तथा यथा कुमारि मन्यसे AV. xx. 133. 6; आ त्वा हार्षम् अन्तरभूर् ध्रुवास्तिष्ठाविचाचलत् AV. (P.) xix. 6. 5; TaiS. IV. ii. 1. 4; MaiS. ii. 7. 8 (ii. 85. 11); KāṭhS. 35. 7 (iii. 55. 12); KapiKaS. 48. 9 (301. 9); VājaS. 12. 11; VājaS. (K.) 13. 1; वैश्वानरो नो अद्भुतस् तनुपा अन्तस् तिष्ठासि दुरिताद् अवद्यात् AV. (P.) xix. 8. 2; एवा कृणुष्व मा प्रियं अन्तष्कृणुष्व मा हदि AV. (P.) xix. 37. 6; यस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना AV. (P.) xix. 45. 12; VājaS. 3. 7; KapiKaS. 6. 4 (62. 24); अच्छिंद्रे बहुले उभे ... संवसाथाः॰ सुवर्विदा समीची उरसात्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित् TaiS. IV. i. 3. 2; MaiS. ii. 7. 3 (ii. 77. 2); KāṭhS. 16. 3 (i. 223. 6); 19. 4 (ii. 4. 13); KapiKaS. 30. 2 (139. 20); VājaS. (K.) 12. 3; ŚatBr. VI. iv. 1. 11; बहिः पवयित्वान्तः प्रपादयति TaiS. VI. i. 2. 1; अन्तरेवोष्माणः॰ वारयतात् MaiS. iv. 13. 4 (iv. 203. 12); KāṭhS. 16. 21 (i. 244. 14); AitBr. 6. 6 (165); KāṭhS. 39. 10 (iii. 126. 1); पुरुदस्मो विषुरूप इन्दुरन्तर्महि मानमानश धीरः VājaS. 8. 30; VājaS. (K.) 9. 5; ब्रह्म ब्राह्मण आत्मना ... अन्तर्विश्वमिदं जगत् TaiBr. II. viii. 8. 10; II. viii. 5. 3; य एवास्मिन्त्सोऽन्तर्मन्युर्वितितोऽतिष्ठत् तस्माऽएतन्नमस्करोति ŚatBr. IX. i. 1. 14; IV. i. 2. 16; एष विज्ञानमयः पुरुषः ... य एषोऽन्तर्हृदयऽआकाश-स्तस्मिञ्छेते ŚatBr. XIV. v. 1. 17; XIV. vi. 11. 3; TaiU. 1. 6; ChāndoU. viii. 1. 3; BṛĀraU. ii. 1. 17; iv. 2. 3; iv. 4. 22; BṛĀraUBh. 238. 10 (on ii. 1. 17); इदमेव मूर्तं यदन्यत्प्राणाद्य यश्चायमन्तरात्मन्नाकाशः ŚatBr. XIV. v. 3. 6; BṛĀraU. ii. 3. 4; बहिस्सन्तं प्राणम् उपजीवामान्तस् सन्तम् अपानम् JaimiBr. 2. 37; अन्तर्बहिश्च तत्सर्वं व्याप्य नारायणः स्थितः TaiĀ. x. 11. 2 (824. 5); NārāyU. 2; स एषोऽन्तश्चरते

बहुधा जायमानः MuṇḍaU. ii. 2. 6; अथामूर्तं प्राणश्च यश्चायमन्तरात्मन्नाकाशः BṛĀraU. ii. 3. 5; इत्यसा आत्मान्तर्बहिश्च MaiU. 5. 2; 6. 36; अन्तर्जुषाणं भुवनानि विश्वा यमश्नवन्न कुशिकासो अग्निम् ĀrṣeU. 9. 6; 9. 4; ब्रह्म ...। बहिरन्तश्च भूतानाम् MahāBhā. vi. 35. 15 = BhagGī. 13. 15; GītāBh. (Śaṅ.) 386. 6 (*on* 13. 15); बहिःशैत्यम् ... दाहोऽन्तश्चैव मज्जगे CaraS. vi. 3. 81; BhelaS. 70. 5 (3. 3); निगृह्यान्तर्बाष्पं हसितमपि शून्येन मनसा ŚatTrayī. 150; साक्षी त्वमन्तरविलुप्तचिदेकरूपः SaṁkṣeŚā. 3. 63 (ii. 185. 27); स रुद्रो यः साममयस्तथैव च यजुर्मयः। स एष ओतः प्रोतश्च बहिरन्तश्च निश्चयात् BrahmāṇḍP. iii. 2. 282. i. 5. 33; i. 5. 49; महाभासा निराभासा शक्तिः सान्तर्विजृम्भते AhirbuS. 51. 37; VākyaPa. 1. 127; 2. 30; स्वप्नवृत्तावपि त्वन्तश्चेतसा कल्पितं त्वसत्। बहिश्चेतोगृहीतं सद् युक्तं वैतथ्यमेतयोः GauḍKā. 2. 9; 2. 15; अश्रीकाः काश्चिदन्तर्दिश इव दधिरे दाहमुद्भ्रान्तसत्त्वाः ŚiśuVa. 15. 96 (comm. अन्तरात्मनि); KāvyPra. 372. 4; VyaktiVi. 61. 11; स (दोषः) ह्यल्पेनाप्यपचारेणान्तरुत्सङ्गं कृत्वा भूयो विकुरुते AṣṭāSaṁ. i. 189. 16 (1. 38); ii. 19. 14 (4. 3); ii. 61. 22 (4. 10); वरणादिः कफं मेदो मन्दाग्नित्वं नियच्छति। अधोवातं शिरःशूलं गुल्मं चान्तः सविद्रधिम् AṣṭāHṛ. i. 15. 22; अन्यो बहिर्भासमानो नान्तरर्हति धारणम् VibhraVi. 5; यथा तिरश्चीनमलातशल्यं प्रत्युप्तमन्तः सविषश्च दंशः। तथैव तीव्रो हृदि शोकशङ्कुः मर्माणि कृन्तन्नपि किं न सोढः UttaRāC. 3. 36; 3. 40; MālaMā. 1. 397; अन्तर्भिन्नं भ्रमति हृदयम् MālaMā. 5. 122; 6. 62; 8. 208; तद्रव्यपर्यायात्मार्थो बहिरन्तश्च तत्त्वतः Laghīya. 1. 7; असौ नासावंशः ... वहत्यन्तर्मुक्ताः SaundL. 61; एवमन्तर्बहिश्चापि शरीरं मन्त्रनिर्मितम्। कल्पयित्वा हरेः पूजां कर्तुमर्हति साधकः ParaS. 4. 22; 5. 12; 19. 13; तत्र चान्तर्बहिर्वातस्त्वचालब्धगुणो वृतः BhāgP. ii. 10. 23; ii. 6. 19; (अन्तस्तद्धर्मोपदेशात्) अथ य एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषो दृश्यते ... आ प्रणखात्सर्व एव सुवर्णः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 64. 1 (*on* i. 1. 20); यदपानिति अपश्वसिति ताभ्यामेवान्तराकर्षति वायुम्, सः अपानः ChāndoUBh. 31. 9 (*on* i. 3. 3); MuṇḍUBh. 337. 7 (*on* ii. 2. 6); GītāBh. (Śaṅ.) 173. 13 (*on* 5. 24); AparoAnu. 18; योगी ... घटस्थदीपवच्छश्वदन्तरेव प्रकाशते ĀtmaBo. 51; YogKuU. 3. 32; ViveCū. 391; ŚatŚlo. 27; 66; HariStu. 22; बिभ्राणः ... अन्तश्चरमचरम् ... पायाद्वः शार्ङ्गधन्वा ĀścaCū. 1. 1; 2. 20; Kapphiṇā. 1. 6; 16. 50; त्वं मायावान् पुरुषोऽन्तर्बहिश्च RāmC. 30. 50; अन्तर्मज्जास्थिविण्मूत्रमेदःक्रिमिकुलाकुलम् (शरीरम्) NyāyMañ. ii. 86. 18; अन्तर्बहिः संप्रति कालरात्रौ तवोद्यतायां हरिशस्त्रपातैः। लब्धश्चिरस्येति तनोतु तिर्यग् ज्योत्स्नामकालेऽपि यमाट्टहासः RāghPāṇ. (Dha.) 13. 35; DevīPañ. 2. 29; AgniP. 27. 10; तथा च परिधीयन्तां मुक्त्वा विघ्नकृतं घृणाम्। यथा तासामसृक् क्लिन्नं यदन्तस्तद्बहिर्भवेत् BṛKathāŚloSaṁ. 18. 488; प्रतिभाप्रथमोद्भेदसमये यत्र वक्रता। शब्दाभिधेययोरन्तः स्फुरतीव विभाव्यते VakroJī. 56. 23; EI. ii. 177. 18; (मणयः) निरर्चिषोऽन्तर्बहुलीभवन्ति YuktiKa. 88. 5; भान्तमेवान्तरर्थौघमिच्छया भासयेद्बहिः PratyabhiHṛ. 23. 8 (10); 25. 9 (11); अन्तः संजल्परूपत्वं शब्दानां सौक्ष्म्यमुच्यते SaraKaṇṭhā. 63. 27; 382. 2; अखण्डानन्दमात्मानं विज्ञाय स्वस्वरूपतः। बहिरन्तःसदानन्दरसास्वादनमात्मनि AdhyāU. 1. 27; AnnaU. 3. 10; 4. 62; सर्वमन्तः परित्यज्य शीतलाशयवर्ति यत्। वृत्तिस्थमपि तच्चित्तमसद्रूपमुदाहृतम् AnnaU. 4. 51; 5. 9; 5. 29; वृक्ष इव स्तब्धा दिवि तिष्ठत्येका यदन्तः पूर्णामवगत्य पूर्णः GuhyKāU. 46; अन्तर्यदि बहिः सत्यमन्ताभावे बहिर्न च। पूर्णत्वमस्ति चेत्किंचिदपूर्णत्वं प्रसज्यते TejoBiU. 5. 28; 2. 15; 5. 9; TripāMaNāU. 374. 16 (7); NāraPaU. 3. 26; 8. 1; PāśBraU. 1. 15; बहिरन्तरवभासयन्ती ... महात्रिपुरसुन्दरी BahvṛU. 650. 21; MahāU. 4. 96; 5. 53; YājñaU. 602. 4 (1); YogŚiU. 1. 64; RāmPūTāU. 10. 5; VajraSūU. 261. 19; ŚāṭyāU. 27; ŚivU. 7. 127; SadānU. 379. 19; SaṁnyāU. 2. 29; विक्षेपशक्तिः ... ब्रह्माण्डान्तं जगत्सृजेत्। अन्तर्दृग्दृश्ययोर्भेदं बहिश्च ब्रह्मसर्गयोः SaraRaU. 3. 18; SaurP. 22. 23; GītāBh. (Rā.) 587. 13 (*on* 13. 33); EI. i. 355. 7; i. 357. 29; भूतानाम् ... सर्वान्तश्चारिणां ह्येता भवन्त्येव च विक्रियाः KathāSaSāg. i. 5. 25; अन्तर्मध्ये अङ्गानि निमित्तानि पारार्थ्याद्यस्य तदन्तरङ्गम् Pradī. ii. 207A. 34 (*on* i. 4. 2); EI. xxi. 55. 29; Stotrā. 4. 25; तदपि न मया संभाव्योऽसौ पुनर्दयितः शठः स्फुटति हृदयं मौनेनान्तर्न मे यदि तत्क्षणात् SubhāRaK. 21. 2; अन्तः सुधाबन्धुरसोऽपि धत्ते बहिर्वपुः कर्कशमिक्षुकाण्डः ŚrīKaC. 2. 20; 4. 52; अन्तर्नीरं जितक्षीरं बिभ्रद् भूतार्त्तिशान्तये। पयोदः किं न मोदाय बहिर्मालिन्यभागपि MudriKu. 3. 8; RājTa. (Ka.) 3. 202; जीवः ... बहिरन्तश्च प्रकाशमानया ... अशुद्धचेतनया च युक्तत्वाच्चेतनो भवति TātpaVṛ. 179. 24 (*on* 2. 35); ŚatDū. 82. 22; ŚaṅkaVi. (Ā.) 278. 5; AṇuBh. 40. 6 (*on* i. 1. 19); अये कोऽयं विहंगः योऽयं बहिः कलितकुङ्कुमरेणुरागमन्तस्तु संभृतदयं हृदयं दधानः PrasaRā. 6. 6; पञ्च पेशीशतान्याहुः शरीरस्थानि सूरयः। अधिका विंशतिः स्त्रीणाम् ... दश योनौ तु तत्र च। द्वे अन्तः प्रसृते बाह्ये द्वे तिस्रो गर्भमार्गगाः SaṁgīRa. i. 48. 13 (1 (2). 98); ध्यात्वान्तर्मनसैव ये विदधिरे तेषां गतिं किं स्तुमः HammīMaMa. 4. 9; MohaRāPa. 1. 23 (41); अन्तः स्थित्वा रमणकृदन्तरः स उदाहृतः AnuVyā. 11A. 11 (*on* i. 2. 6); EI. xviii. 351. 30; iv. 149. 5; यः पुलतोऽश्वस्य शनैरविशदो ध्वनिः। अन्तरुत्पद्यते कश्चित्तदश्वप्लुत उच्यते AśvaVai. 3. 132; स धनुः सारवदन्तः क्षत्रियलोको विकृष्य सारवदन्तः। ... पपात YudhiVi. 1. 84; 6. 143; NemiDū. 27; अन्तर्लक्ष्यं बहिर्दृष्टिर्निमेषोन्मेषवर्जिता HaṭPra. 4. 36; श्वासो नाम बाह्यस्य वायोरन्तरानयनम् SarvaDaSaṁ. 15. 471; JīvanVi. 9. 12; इमानन्तः श्यामानिव विषमबाणस्य विशिखान्। ... कटाक्षानेतस्या मुनिरपि न सोढुं प्रभवति ŚārṅgaPa. 3303; अपरे पुना रजतं सदेव किं त्वन्तरेवेति मन्यन्ते NyāySu. (Ja.) 54B. 4 (*on* i. 1. 1); YogVā. iv. 28. 27; v. 63. 17; अन्तर्नीलं बहिः श्वेतं विजानीयात् हलाहलम् RaseCin. 7. 11; त्रैलोक्यवन्दनमहामहिमानमन्तश्चिन्तामणिर्नहि जहानि Subhāṣi. 901; बहिरन्तश्च जगत्सृष्टिं वा आह AṇuBh. 127. 19 (*on* ii. 1. 28); बहिरन्तः पर्यटन्ती समन्तात् HariVi. 1. 9; Acyutārā. 1. 49; AdbhuDa. 4. 8; SiddhāTa. 19. 10; हे अग्ने ... सर्वेषां प्राणिनामन्तः शरीराभ्यन्तरे चरसि VīraMi. 549. 15 (*on* 2. 104); YatīndraDī. 42. 3; PadyaVe. 165; संरुन्धते निभृतमन्तरपि द्विजा यमन्नं यमाहुरपि कीटसरीसृपाणाम् ... गन्धवाहः NīlaVi. 23. 4; MayūMāli. 484. 7 (*on* vi. 4. 5); श्वाससमीरं पिङ्गळ(ल)या नाड्या अन्तराकृष्य NityoNi. 35. 26; 148. 26; (with Acc.) नित्यस्तोत्रो वनस्पतिर्धेनामन्तः सबर्दुघाम्। हिन्वानो मानुषा युजा SV. (Kau.) II. v(1). 4.7; SV. (Jai.) iii. 43. 8; (शाले) अ॒ग्निम॒न्तश्छा॑दयसि॒ पुरु॑षान्प॒शुभिः॑ स॒ह AV. ix. 3. 14; अन्तःस्थस्य त्विमे लोका अन्तर्विश्वमिदं जगत् BrahmāṇḍP. i (1). 3. 30; यस्य प्रविशेदन्तर्वाक्यं वाक्यस्य संगतार्थतया। तद्गर्भितमिति गमयेन्निजमर्थं कष्टकल्पनया Kāvyālaṅ. (Ru.) 6. 43; प्रभृतिमन्तस्समयं सुषुम्ना अं राजिमन्तं सकलस्य गुप्त्यै स्वाहा PāramāU. 8. 3; य एतन्मार्गे आसक्ताः ते रसरूपिणीं सृष्टिमन्तरुत्पद्यमानाः भवन्ति SāmaraU. 220. 18; (with Gen.) ययोर्वां विश्वा भुवनान्यन्तः AV. (P.) iv. 36. 4; त॒दन्त॑रस्य॒ सर्व॑स्य॒ तदु॒ सर्व॑स्यास्य बाह्य॒तः VājaS. 40. 5; JayāS. 2. 21; त्वमग्ने सर्वभूतानामन्तश्चरसि नित्यदा MahāBhā. i. 5. 23; iii. 75. 9; iii. 275. 23; Rāmā. i. 31. 16; MārkP. 99. 40; YājñaSm. 2. 104; Mitā. 205. 25 (*on* 2. 104); बहिरन्तश्च भूतानामचरं चरमेव च। सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चान्तिके च तत् MahāBhā. vi. 35. 15; BhagGī. 13. 15; GītāBh. (Śaṅ.) 386. 6 (*on* 13. 15); उत्पित्सवोऽन्तर्नदभर्तुः उच्चैः ... पयांसि ... उच्चिक्षिपिरे फणीन्द्राः ŚiśuVa. 3. 77; अन्तः सदैव जिन यस्य विभाव्यसे त्वं भव्यैः कथं तदपि नाशयसे शरीरम् KalyāMaSt. 16; कामानमोघान्स्थिरजंगमानाम् अन्तर्बहिर्वायुरिवैष आत्मा BhāgP. i. 17. 34; BrahmSūBh. (Śaṅ.) 251. 9 (*on* i. 4. 14); अण्डस्यान्तस्त्विमे लोकाः सप्तद्वीपा च मेदिनी GītāBh. (Śaṅ.) 1. 2 (*on* 1. 0); ViṣṇuDhaP. i. 2. 13; बीजस्यान्तरिवाङ्कुरो जगदिदं प्राङ्निर्विकल्पं पुनः DakṣiMūA. 2; श्रीः ...। (शयेऽन्तः) सर्वभूतानां रमेऽहं पुण्यकर्मणाम् LakṣmīT. 4. 52; अन्तर्द्विजानां राज्यापूर्णम् ... काननं वाननं वः JinaŚ. 3. 16; अन्योन्यालंकृतेरन्तस्त्रयमेतदिहेष्यते SaraKaṇṭhā. 346. 8; भवत्यखिलजन्तूनां यदन्तस्तद्बहिः स्थितम् AnnaU. 1. 36; कामो भूत्वा प्रजानामन्तरास्थितः PāramāU. 3. 2; चिदणोः परमस्यान्तः कोटिब्रह्माण्डरेणवः। उत्पत्तिस्थितिमभ्येत्य लीयन्ते शक्तिपर्ययात् MahāU. 2. 4; DaśāvaC. 4. 50; स्नानकालेऽम्भसः ... अन्तर्मलापनयनं वस्त्रनिर्णेजनादि वा। यदि कुर्यात् प्रमादेन प्रायश्चित्तमिहोच्यते ĪśānŚiPa. i. 9. 174; धातवः सप्त भूतानामन्तः सप्ताग्नयः स्थिताः BhāvPra. (Śā.) 186. 6 (7); PratāYaBhū. 181. 8; निरोधलाभे पुंसोऽन्तरसङ्गं वस्तु शिष्यते PañcDa. 9. 127; श्रीरामः ... बहिरन्तश्च भूतानां समः सर्वत्र संस्थितः AdhyāRā. vi. 2. 37; (with Loc.) यु॒वं ह॒ गर्भं॒ जग॑तीषु धत्थो यु॒वं विश्वे॑षु॒ भुव॑नेष्व॒न्तः ṚV. i. 157. 5; स स॒ध्रीचीः॒ स विषू॑चीर्वसा॑न॒ आ व॑रीवर्ति॒ भुव॑नेष्व॒न्तः ṚV. i. 164. 31; x. 177. 3; VājaS. 37. 17; TaiĀ. iv. 7. 1 (445. 1); v. 6. 5 (613. 10); ŚatBr. XIV. i. 4. 10; (अग्निः) आ॒क्षि॒त्पूर्वा॒स्वप॑रा अनू॒रुत्स॒द्यो जा॒तासु॒ तरु॑णीष्व॒न्तः ṚV. iii. 55. 5; अ॒यम् (सोमः) ... सूर्ये॑ अदधा॒ज्ज्योति॑र॒न्तः ṚV. vi. 44. 23; vii. 11. 3; तासुं त्वा॒न्तर्ज॒रस्या द॑धामि AV. ii. 10. 5; म॒हान्तौ॑ अ॒स्यां म॑हि॒मानो॑ अ॒न्तर्व॒धूर्जि॑गाय न॒वग॒ज्जनि॑त्री AV. iii. 10. 4; viii. 9. 11; उ॒रुः कोशो॑ वसु॒धान॒स्तवा॒यं यस्मि॑न्नि॒मा विश्वा॒ भुव॑नान्य॒न्तः AV. xi. 2. 11; AV. (P.) xvi. 105. 1; अ॒न्तर्गर्भ॑श्चरति दे॒वता॑सु AV. xi. 4. 20; xii. 1. 19; AV. (P.) xvi. 62. 4; xvii. 2. 10; xvii. 8. 1; अस्मिन्न् अन्तर् ऋचस् सामानि ... ब्रह्म चैव लोकं चाव रुन्द्धे AV. (P.) xvii. 29. 13; अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॒खायै॒ सद॑ने स्वे। तस्या॒स्त्वꣳ हर॑सा त॒पं जात॑वेदः शि॒वो भ॑व TaiS. IV. i. 9. 3; VājaS. 12. 16; अग्ने ... अन्तर॑स्याꣳ शु॒क्रज्यो॑तिर्वि॒भा॑हि। अ॒ऽन्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॒खायै॒ सद॑ने॒ स्वे TaiS. IV. ii. 1. 5; VājaS. 12. 15; अस्ति वा॑ इ॒दं त्व॑स्मिन्न॒न्तर्वी॒ऽ॒र्यम् MaiS. ii. 4. 3 (ii. 40. 19); iv. 5. 8 (iv. 75. 1); या हिर॑ण्ये गोष्व॑श्वेषु॒ पुरु॑षेष्व॒न्तः। इन्द्रं॒ या दे॒वी सु॒भगा॑ ज॒जान॒ सैय॒मा॑गात् KāṭhS. 36. 15 (iii. 82. 8); केष्व॒न्तः पुरु॑ष॒ आवि॑वेश॒ कान्य॒न्तः पुरु॑षे॒ अर्पि॑तानि VājaS. 23. 51; यज्ज्योति॑र॒न्तर॒मृतं॑ प्र॒जासु॑ ... तन्मे॒ मनः॑ शि॒वस॑ङ्कल्पमस्तु VājaS. 34. 3; ŚatBr. X. vi. 3. 2; अग्नीषोमौ वा अन्तर्वृत्र आस्ताम् KauṣīBr. 3. 6 (12. 3); 15. 3 (67. 14); स इत्सर्वं व्यानशे। यो दे॒वो दे॒वेषु॒ वि॒ भू॒रन्तः TaiBr. II. v. 1. 1; ब्रह्म॑ ब्रा॒ह्मण॒ आ॒त्मना॑। अ॒न्तर॑स्मिन्नि॒मे लो॒काः TaiBr. II. viii.

8.9; III. xi. 1. 1; योऽयमन्तः पुरुष आकाशः स मे सदस्यः ṢaḍviBr. ii. 7. 3; ChāndoU. iii. 12. 8; महृद्ध तस्थौ भुवनेष्वन्तः ŚatBr. II. v. 1. 5; ŚatBr. (K.) I. iv. 3. 4; यदन्तर्यामं गृह्णाति सोऽस्यायमुदानोऽन्तरात्मन् ŚatBr. IV. i. 2. 2; अयमेवाकाशो जूः। योऽयमन्तरात्मन्नाकाश एतᳪ ह्याकाशमनु जवते ŚatBr. X. iii. 5. 5; X. v. 2. 3; X. vi. 1. 11; अयमग्निर्वैश्वानरो। योऽयमन्तः पुरुषे येनेदमन्नं पच्यते ŚatBr. XIV. viii. 13. 1; BṛĀraU. v. 9. 1; ŚatBr. (K.) I. ii. 2. 7; I. ii. 2. 9; MaiU. 2. 6; तस्मिन्निदं सर्वमन्तः। तद्यदस्मिन्निदं सर्वमन्तस्तस्मादन्तर्यक्षम् JaimiUBr. i. 20. 4; अन्तरादित्ये मनसा चरन्तम्। देवानां हृदयं ब्रह्मान्वविन्दत् TaiĀ. iii. 11. 6 (314. 4); x. 1. 1 (756. 1); x. 10. 3 (819. 2); x. 31. 1 (852. 2); MahāNāU. 15. 6; अथ य एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषो दृश्यते ChāndoU. i. 6. 6; i. 7. 5; MaiU. 6. 1; ĀrṣeU. 6. 4; यद्वै तत्पुरुषे शरीरमिदं वाव तद्यदिदमस्मिन्नन्तः पुरुषे हृदयम् ChāndoU. iii. 12. 4; इदं वाव तद्यदिदमस्मिन्नन्तः पुरुषे ज्योतिः ChāndoU. iii. 13. 7; स एवाहं सैव त्वमसि पुनरन्तः सति शिवे मनोभूतो भूयः प्रविशितुमलं दाहचकितः ŚatTrayī. 658; यस्यामन्तर्विश्वमेतद्विभाति ParāTri. 2. 1; BrahmSūBh. (Śaṅ.) 67. 12 (*on* i. 1. 21); नानात्वमस्ति कलनासु न वस्तुतोऽन्तर्नानाविधासु सरसीषु जलादिवान्यत् AnnaU. 2. 44; CūliU. 2; भूतसंमोहने काले भिन्ने तमसि वैखरे। अन्तः पश्यन्ति सत्त्वस्था निर्गुणं गुणगह्वरे MaitriU. 2; Stotrā. 18. 7; **4Bii** within (oneself or itself) आचार्यः ... ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः AV. xi. 5. 3; AV. (P.) xvi. 153. 2; स्थित्वा शुद्धे समाधौ किमपरममृतं मृग्यतां ज्योतिरन्तः SevyaSev. 59; GopāKeCan. 121. 16; राजलक्ष्मीः ...। या चान्तः स्फुटति ध्वनिं प्रकटयति VīraMi. 1. 18 (*on* 1. 0); अन्तः स्वात्मप्रवणं मुखं चित्तवृत्तियेषां तैः सम्यगाराध्या LalitāSaBh. 175. 16 (*on* 213); **4Biii** within, i.e. during certain period शावमाशौचम् ... मासं शूद्रस्य ...। तच्चेदन्तः पुनरापतेच्छेषेण शुध्येरन् GautDS. ii. 5. 5; (with Abl.) क्रीत्वा विक्रीय वा किंचिद्यस्येहानुशयी भवेत्। सोऽन्तर्दशाहात्तद्द्रव्यं दद्याच्चैवाददीत वा ManuSm. 8. 222; MatsyaP. 227. 12; Subodhi. 98. 2 (*on* 2. 254); (with Gen.) कलहे घ्नतः पुरुषं चित्रो घातः। सप्तरात्रस्यान्तः मृते शुद्धवधः ArthŚā. ii. 168. 1 (4. 11); (with Loc.) संवत्सरेऽन्तरभूतं च भव्यं च भूतेन चैवैनं भव्येन च समर्धयति PañcBr. xviii. 9. 7 (Sāy. संवत्सरमध्ये वर्तमानात्); अन्तर्दशाहे चेत् स्यातां पुनर्मरणजन्मनी। तावत्स्यादशुचिर्विप्रः ManuSm. 5. 78; ManuBh. i. 456. 23 (*on* 5. 78); नाध्यापयेत् ... अन्तः शवश्रुतौ ...। तद्विरामं विना MṛgendraT. iv. 1. 58 (comm. व्याख्यानकालमध्ये); **4C** (used as *adv.*) into प्रान्तर्ऋषयः स्थाविरीरसृक्षत ṚV. ix. 86. 4; वसवः पुरस्तादुद्यन्ति। ... पुनर्विशन्ति अन्तर्विवरेणेक्षन्ति। ... योगीश्वरः ... सर्वस्यान्तरान्तरः MaiU. 7. 1-7; स एवमुक्त उपाध्यायेन (v.l. अन्तः प्रविश्य) उपाध्यायिनीमपृच्छत् MahāBhā. i. 3. 99; कृमयः ... युष्मच्छरीरसामीप्यात्क्षतविवरानुसारिणोऽन्तः प्रवेक्ष्यन्ति Tantrākhyā. 25. 5; PañcT. 1. 85 (11) (94. 1); Pañcā. 66. 4; ChāndoUBh. 120. 9 (*on* ii. 22. 5); BṛĀraUBh. 344. 1 (*on* ii. 5. 18); हेतुमन्तःप्रविश्यान्ये प्राप्योपादानरूपताम्। चित्रयन्ति हि कार्याणि SiTrayī. 2. 16; तामेतां द्यूतदासीं कुरुपतिनियमं मूर्ध्नि कृत्वा मयान्तः। केशेष्वाकृष्यमाणां शृणुत नृपतयो यस्य शक्तिः स पातु BālBhā. 2. 37; देव्या सह प्रविश्यान्तर्मुहूर्तादिव सा ततः। आह BṛKathāŚloSaṁ. 11. 60; न चार्थोऽन्तः प्रविशति स हि बहिर्देशसंबद्धः सर्वलोकप्रत्यक्षः ĀtmaSi. 49. 16; भिद्यतेऽनुप्रविश्यान्तर्यो यथारुच्युपाधिना विशुद्धिः कीदृशी तस्य जडस्य स्फटिकाश्मनः BhallaŚ. 51; महात्रिपुरसुन्दरी बहिरन्तरनुप्रविश्य स्वयमेकैव विभाति BahvṛU. 650. 24; द्वाःस्थं किमपि पृच्छन्तीं तामैक्षत रमाङ्गदः। अन्तः प्रवेशयामास स च तामात्तसंभ्रमः NavaSāC. 16. 5; BṛKathāMañ. i. 1. 59; KathāSaSāg. iii. 4. 194; प्रक्षाल्य चरणौ सम्यगाचान्तोऽन्तः प्रविश्य तु। सुतृप्तं दैवतं स्मृत्वा दद्यादाचमनीयकम् ĪśānŚiPa. i. 8. 112; द्वारोर्ध्वे लम्बोदराय नमः इति अन्तः प्रविश्य आसनमन्त्रेण आसने स्थित्वा ParaśuKS. 2. 4 (72. 20); MohāRāPa. 1. 23 (31); पिबति न कस्तव पयः प्रविश्यान्तः। ... सन्मार्गसरोवर BhojPra. 13. 20; ब्रह्मानन्दाभिधे ग्रन्थे पञ्चमोऽध्याय ईरितः। विषयानन्द एतेन द्वारेणान्तः प्रविश्यताम् PañcDa. 15. 34; KumāDeC. 11. 14; मूलाधारे चतुष्पत्रे वादिसान्तान् प्रविन्यसेत्। इत्यन्तर्मनसा न्यस्य मातृकार्णान् बहिर्न्यसेत् MahNirvāT. 5. 115; **5** near, nearby, close, closeby, in the presence of कदा न्वᳪन्तर्वरुणे भुवानि ṚV. vii. 86. 2; मण्डपान्तकृतार्थस्य धन्वनोऽन्तर्निषेदुषीम्। निर्जितामर्त्यरामां स सत्यभामां न्यभालयत् PāṇḍaC. 2. 301; **6** (used as *adv.*) under, below एष वेगेन गत्वा हि यत्र ते दानवाधमाः। अन्तर्भूमिगता घोरा निवसन्ति सहस्रशः MahāBhā. xii. 202. 14; (with Acc.) अन्तर्महीं वा यदि वोर्ध्वमुत्पतेः समुद्रपारं यदि वा प्रधावसि। तथापि तेषां न विमोक्षमर्हसि MahāBhā. iv. 13. 20; मेरुः ... ऊर्ध्वमन्तश्च तिर्यक्च लोकानावृत्य तिष्ठति MahāBhā. vi. 7. 10; ततो विष्णुर्महातेजा वाराहं रूपमाश्रितः। अन्तर्भूमिं संप्रविश्य जगाम दितिजान् प्रति MahāBhā. xii. 202. 15; (with Gen.) कुम्भे भस्मराशेरधः स्थापयेदन्तर्भूमेः CaraS. vi. 1(1). 58 (1941 Ed.); vi. 1 (2). 7 (1941 Ed.); भगवती सरस्वती नाम महानदी ... एषा प्रविशति भुवोऽन्तः HammīMaMa. 5. 20 (?21); (with Loc.) अन्तर्भूमौ तु येऽगृह्णन् दानवा रथवाजिनः। अनुप्रविश्य तान्बाणाः प्राहिण्वन्यमसदनम् MahāBhā. iii. 169. 17 (परमगुरुः) मण्डनमिश्रगृहं प्राप्य ... प्राणायामबलाद् गगनमार्गेणान्तः प्रविश्य मण्डनमिश्रकृतपूजाप्रसन्नविश्वेदेवमण्डले क्षणादवतिष्ठत ŚaṅkaVi. (Ā.) 241. 11; विलासोद्यानविवेशः। अस्योपरि स्फुरति ... परागराजिः। अन्तःप्रवेष्टुमसहा मिहिरस्य दीप्तिः HammīMaMa. 5. 32 (?33); पिण्डे प्रसारितमुखेन तिमे किमेदद् दृष्टं न बालिश विशद् बडिशं त्वयान्तः Subhāṣi. 985; वायुः ... अन्नं प्रवेशयत्यन्तः प्राणांश्चाप्यवलम्बते BhāvPra. (Bhā.) 3. 111; अन्तर्नित्यं प्रेष्याः पत्युर्दाराः प्रयोज्यायाः KandaCū. v. 5. 22; राजा। अपराधिना(नः) कलत्रं निग्रहदम्भान्नयेदन्तः KandaCū. v. 5. 34; v. 6. 8; VīraMi. (Pūjā.) 127. 2; तिस्रो द्वारि देवताः संपूज्य अन्तः प्रविष्टः ... विघ्नानुत्सारयेत् NityoNi. 18. 8; अत्रान्तः प्रविशामि RasSa. 163 (1); (with Acc.) प्र यमन्तर्वृषसवासो अग्मन तीव्राः सोमा बहुलान्तास इन्द्रम् ṚV. x. 42. 8; शोभनामूर्मिं सुषिरामग्निरन्तः प्रविश्य दहति MahāBh. i. 5. 2 (*on* i. 1. 0); ततोऽवतीर्याशु करेणुकायाः स (अजः) कामरूपेश्वरदत्तहस्तः। वैदर्भनिर्दिष्टमथो विवेश नारीमनांसीव चतुष्कमन्तः RaghuVa. 7. 17; आनन्दमन्तर्निजमाश्रयं तमाशापिशाचीमवमानयन्तम्। आलोकयन्तं जगदिन्द्रजालमापत्कथं मां प्रविशेदसङ्गम् MaitreU. i. 4. 12; क्षितिपतिः ... तामाकल्पं समवेक्षते नवमसावंतर्यशोदर्पणम् EI. xiv. 92. 36; वसिष्ठः ...। अन्तः प्रविश्य भवनं स्वाचार्यात्वादवारितः AdhyāRā. ii. 2. 18; गम्भीरं गुरुतन्त्रसागरमुखं येऽन्तः प्रवेष्टुं ततः तत्पारं प्रति सातुमुत्सुकधियस्तेषां कृते निर्मितम् TantrRaha. 73. 9; (with Gen.) प्राणस्यैवान्तर्गच्छति KāṭhS. 28. 1 (ii. 153. 16); अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधामि। अन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् ŚatBr. IV. i. 2. 16; अन्तः प्रविष्टः शास्ता जनानाᳪ सर्वात्मा ... अन्तः प्रविष्टं कर्तारमेतं। त्वष्टारᳪ रूपाणि विकुर्वन्तं विपश्चिम् TaiĀ. iii. 11. 2 (306. 1); iii. 11. 3 (309. 1); नष्टं वर्षवरैर्मनुष्यगणानाभावादपास्य त्रपामन्तः कञ्चुकिकञ्चुकस्य विशति त्रासादयं वामनः Ratnā. 2. 3; AuciViCa. 16 (114); SāhiDa. 103. 9; शिशयिषोरनुप्राणं विविशेऽन्तरहं विभो BhāgP. i. 6. 30; कल्पान्ते यस्य चान्तः प्रविशति सकलं स्थावरं जङ्गमं च (विष्णोः क्रोडभागे) ViṣṇuPāKeSt. 25; कुमारः ... एकाकी। नगरस्यान्तः प्रविवेश सुनिर्भयः PārśvC. 2. 321; अचेतनस्य प्रधानस्यान्तः प्रविश्य प्रशासितृत्वाद्यसंभवात् तदन्तरात्मभूतमव्याकृतं ब्रह्मेत्युच्यते VedāntPāSau. 131. 5 (*on* i. 4. 15); LalitāSaBh. 165. 29 (*on* 205); (with Loc.) अपामूर्मी सिन्धुष्वन्तरुक्षितः। इन्द्रस्य वज्रः ... सोमो हृदे पवते ṚV. ix. 72. 7; रुद्रो यो अप्स्वᳪन्तः ... आविवेश। ... तस्मै रुद्राय नमो अस्तु AV. vii. 87. 1; स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निरृतिरा विवेश AV. ix. 10. 10; AV (P.) xvi. 69.1; वशायामन्तरविशदोदनो ब्रह्मणा सह AV. x. 10. 25; AV. (P.) xvi. 109. 5; यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वᳪन्तरामविवेशामृतो मर्त्येषु AV. xii. 2. 33; AV. (P.) xvii. 33. 4; TaiS. V. vii. 9. 1; इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छत् सास्वन्तश्चरति प्रविष्टा AV. (P.) i. 104. 4 = xvi. 19. 1; TaiS. IV. iii. 11. 1; MaiS. ii. 13. 10 (ii. 160. 1); येऽस्वन्तरग्नयः प्रविष्टाः ... तानति सृजामि AV. (P.) x. 9. 1; MantrBr. i. 7. 1; पञ्चस्वन्तः पुरुष आविवेश तान्यन्तः पुरुषे अर्पितानि VājaS. 23. 52; अयं वै पवित्रं योऽयं पवते सोऽयमेक इवैव पवते सोऽयं पुरुषेऽन्तः प्रविष्टः ŚatBr. I. i. 3. 2; V. ii. 4. 10; ŚatBr. (K.) II. i. 3. 1; II. viii. 1. 11; अथोद्गाता ब्रह्माणं पृच्छति। केष्वन्तः पुरुष आविवेशेति तं प्रत्याह पञ्चस्वन्तः पुरुष आविविशेति ŚatBr. XIII. v. 2. 15; सेयमप्स्वन्तश्चरति प्रविष्टा वसूर्जिगाय प्रथमा जनित्री विश्वे ह्यस्यां महिमानो अन्तः MantrBr. ii. 2. 12; अन्तः समुद्रे मनसा चरन्तं। ब्रह्मान्वविन्ददृशहोतारमर्णे। अन्तः प्रविष्टः शास्ता जनानाम् TaiĀ. iii. 11. 1 (303. 3); दीप्ताग्नौ पाणिमन्तः क्षिपसि स च ते दग्धो भवति नो चारित्र्याद्गुरुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः Mṛcch. 9. 21; गोमायुः ... एवमवधार्य कस्मिंश्चित् प्रदेशे विदार्यान्तः प्रविष्टः Pañcā. 13. 21; मुक्तामणिनिभा वंशे पुत्राः स्युरितरे पितः। उत्किरंस्तु प्रविश्यान्तरहं घुण इवाभवम् PārśvC. 1. 492; **7** (temporally) before नान्तर्वै षोडशाद्वर्षात्सप्ततेः परतो न च। ... स्त्रीभिः संयोगं कर्तुमर्हति SiddhYo. 70. 43; **8** the indeclinable word *antar* अन्तर्बहिश्च कार्यद्रव्यस्य कारणान्तरवचनादकार्ये तदभावः NyāySū. iv. 2. 20; (अन्तस्तद्धर्मोपदेशात्) अन्तरिति सौत्रपदेन मण्डलान्तर्वर्तिपुरुषः पक्षो निर्दिष्टः ŚivārkaMaDī. 249. 14 (*on* i. 1. 21); अन्तःशब्देन बिन्दुरित्युच्यते SetuBa. 199. 11; बहिरन्तःपदनिवेशेन व्यवहारस्त्वसांकर्यसौकर्याय वृद्धैः कल्पित इति न तयोः पदयोर्मन्त्रावयवत्वम् SetuBa. 292. 29; 293. 7 [Kośas give *antar* in the sense of following words: *anta*, AnekāSaṁ. 7. 42; *prānta*, ViśvaPra. 191. 60; ViśvaLoK. 417. 63; DharK. 2955; *bāhya*, AnekāK. 1000; *madhya*, AnekāSaṁ. 7. 42; AbhidhāCin. 1538; ViśvaPra. 191. 60; DharK. 2955; AnekāK. 1000; MediK. 201. 70; ViśvaLoK. 417. 63; KośaKaTa. 2. 2957; *varjana*, ViśvaLoK. 417. 63; *svīkāra*, AnekāSaṁ. 7. 42; ViśvaPra. 191. 60; DharK. 2955; MediK. 201. 70; ViśvaLoK. 417. 63; also they give *antar* as the meaning of the following

—

words : *antareṇa*, AnekāSaṁ. 7. 60; *nikaṣā*, AnekāSaṁ. 7.57; *madhya*, Liṅgānu. (Ha.) 49.11; AnekāSaṁ.2. 365; *samayā*, AnekāSaṁ. 7. 57]

अन्तर् (antar) *adj.* inner, internal द्विविधं शौचम् ... बाह्यं निर्लेपनिर्गन्धम् अन्तश्शौचमहिंसनम् BaudhDS. iii. 1.22; शरीरदोषप्रकोपे ... अन्तःपरिमार्जनं, बहिःपरिमार्जनम् CaraS. i. 2.55; संशयः। स च द्विविधः अन्तर्बहिश्च PadārthaSaṁ. 174.23; Subhāṣi.296; ज्वालेव ... अन्तस्तपस्तेजसः ... पायाद्वः ... शंभोर्जटासंहतिः KundaMā. 1.2; SubhāRaK. 4.26; अतिबाह्यं तथा बाह्यमन्तराभ्यन्तरं धियः। शुक पश्यन्न पश्येस्त्वम् MahāU. 2.73; आवृत्त्यन्तर्भागे दिक्षु च वृक्षान् समादधेत् प्राज्ञः VāstuVi. 5. 14.

अन्तर् (antar) *n.* **1** heart or mind ततोऽन्तः शुध्यते त्रिभिः AtriSm. 1. 6; पुत्राभावः श्रेयात्र कुसुतता पुत्रिणः कुलीनस्य। अन्तस्तापयति भृशं सच्चरितकथाप्रसङ्गेन KuttaMa. 431; पीयूषधारानधराभिरन्तस्तासां रसोदन्वति मज्जयामः। ... ०कथाभिः NaiṣC. 3.42; प्रत्यनीकं भिनत्त्यन्तः कुठारैः कठिनैरियम्। सेना ग्राम्येव वनिता दयितं दृष्टिचेष्टितैः YogVā. iii.34.10; **2** middle part or portion लस्तकोऽस्यान्तः (धनुषः) AbhidhāCin. 775.

अन्तर (ántara) *adj.* [*f.* – ā] **1A** close or near (to heart) **Bi** close or near, i. e. trusted or friendly **ii** very close, affected by love **C** (also used as noun) (one) staying closely, i. e. neighbour **D** being close, proximate **2Ai** present inside (the womb), i. e. unborn **ii** being inside **B** internal, inner **Ci** (also used as noun) what is within **ii** (also used as noun) what is inside **Di** being in the middle, i. e. intermediate (in the order of rituals) (used as noun) (brick) which lies in the middle **ii** intermediate or intervening (note) **iii** intermediate (direction) **iv** which lies between **3** related to soul **4** another, different **5** inner or lower (garment) **6** steeped in, i.e. expert (in the Vedas) **7A** being outside, i.e. outer or exterior **B** who is beyond **8** subordinate, subsidiary **9A** coming one after another, consecutive **B** next, subsequent **10** intervening (time) **11** cognate or similar **12** subtractive **1A** close or near (to heart) इन्द्र स्तोमंमिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ṚV. i. 10. 9; इदं वचः पर्जन्याय ... हृदो अस्त्वन्तरम् ṚV. vii. 101. 5; KāṭhS. 20. 15 (ii. 35. 10); TaiĀ. i. 29. 1 (178. 2); भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे ṚV. x. 92. 13; **1Bi** close or near, i. e. trusted or friendly त्वमग्ने यज्यवे पायुरन्तरः ... इध्यसे ṚV. i. 31. 13; यद्देवानां मित्रमहः पुरोहितोऽन्तरो यासि दूत्यम् ṚV. i. 44. 12; अन्तरैश्चक्रैस्तनयाय वर्तिर्द्युमता यातं नृवता रथेन ṚV. vi. 62. 10; **1Bii** very close, affected by love न चैवान्तरापि पुरुषं स्वयमभियुञ्जीत। ... युवतिः KāmSū. 223. 16 (3.4) (JayaMa. कामपरवशा); **1C** (also used as noun) (one) staying closely, i. e. neighbour न यत्परो नान्तरः ṚV. ii.41.8; VājaS. 20.82; VājaS. (K.) xxii. 8.3; (नासत्या) परि हृ त्यद्वर्तिर्याथो रिषो न यत् परो नान्तरस्तुतुर्यात् ṚV. vi. 63. 2; अग्निर्वामस्तु अन्तरः AV. (P.) ii. 58. 2; vi. 22. 21; ii. 58. 3; एष वामग्निरन्तरः AV. (P.) vi. 22. 22; **1D** being close, proximate नि हि षत्सदन्तरः पूर्वो अस्मत् ṚV. x. 53. 1; KauṣīBr. 26. 6 (122. 17); ŚāṅkhāŚS. i. 15. 17; BhārŚS. iii. 18. 11; VārāŚS. I. i. 4. 21; ĀpaŚS. iii. 13. 1; xxiv. 13. 3; KātyŚS. ii. 2. 23; HirŚS. ii. 8. 42 (261. 16); रुद्रवर्तनी न्यन्तरेण चक्रेण ... आवहतं सुवीराः ṚV. (Khila.) v. 7(4). 8; हविष्पात्रस्वाम्यृत्विजां पूर्वं पूर्वमन्तरम् KātyŚS. i. 8. 31; **2Ai** present inside (the womb), i. e. unborn मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ṚV. i. 104. 6; **2Aii** being inside (मेखला) तस्मादेषान्तरा वाससो भवति ŚatBr. III. ii. 1. 11; ŚatBr. (K.) IV. ii. 1. 7; अन्तरा अपस्या भवन्ति बाह्याश्छन्दस्याः ŚatBr. VII. v. 2. 42; VII. v. 2. 43; अन्तराः समिधो भवन्ति बाह्या आहुतयः ŚatBr. IX. ii. 3. 46; अन्तरे पैतुदारुवौ भवतः ŚatBr. XIII. iv. 4. 8; मेखलां बध्नीते ... शणमुञ्जमिश्रामन्तरां वाससः KātyŚS. vii. 3. 26; सर्वाणि भूतानि तवान्तराणि ViṣṇuP. v. 1.43; ०[श्]क्यभिक्षुसंघाय विहारान्तरमर्यादया परिभोगार्थम् ... ग्रा[म]ा इमे षडपि दत्ता (Read दत्ता इति) EI. xi. 24. 20; **2B** internal, inner तपो ष्वग्ने अन्तराँ अमित्रान् ṚV. iii. 18. 2; KāṭhS. 35. 14 (iii. 60. 2); KapiKaS. 48. 13 (304. 2); KauṣīBr. 8. 4 (36. 18); TaiĀ. iv. 5. 5 (423. 1); BaudhŚS. i. 275. 6; BhārŚS. xi. 8. 1; ĀpaŚS. xiv. 29. 3; xv. 7. 9; HirŚS. xv. 7. 16 (333. 26); AVPrāyascitta 5.6; यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात् ṚV. vi. 5. 4; KāṭhS. 35. 14 (iii. 60. 4); ĀpaŚS. xiv. 29. 3; HirŚS. xv. 7. 16 (334. 1); स त्वं दक्षस्यावृको वृधो भूरर्यः परस्यान्तरस्य तरुषः ṚV. vi. 15. 3; स इदग्निः कण्वतमः कण्वसखार्यः परस्यान्तरस्य तरुषः ṚV. x. 115. 5; अन्तराणि यज्ञाङ्गानि बाह्याः कर्तारः ĀpaŚS. xxiv. 2. 13; MānŚS. 1. 2; VārāŚS. I. i. 1. 13; HirŚS. i. 1. 56 (51. 2); त्रिवृद्वर्हिर्भवतीति। तूष्णीकानि ह्यान्तराणि भवन्तीति मन्त्रवदु ह बाह्यम् BaudhŚS. iii. 227. 16; आपदो द्विविधाः कृष्ण बाह्याश्चाभ्यन्तराः (v. l. बाह्यान्तराः) च ह MahāBhā. xii. 82. 13; **2Ci** (also used as noun) what is within ब्रह्म वर्म ममान्तरम् ṚV. vi. 75. 19; ṚV. (Khila.) iv. 5. 37; iv. 5. 40; SV. II. ix (3) 8. 3; AV. i. 19. 4; AV. (P.) i. 20. 4; ĀpaŚS. XIV. 26. 1; यज्ञो हीळो वो अन्तर आदित्या अस्ति मृळत ṚV. viii. 18. 19; अन्तरं च नेदीयश्च मनो देवा उपासते ṚV. (Khila.) iii. 15. 12; यदन्तरं तद्बाह्यम् AV. ii. 30. 4; AV. (P.) ii. 17. 4; सरस्वती वयति पेशो अन्तरम् VājaS. 19. 82; VājaS. (K.) xxi. 6. 3; KāṭhS. 38. 3 (iii. 103. 8); MaiS. iii. 11. 9 (iii. 153. 5); TaiBr. II. vi. 4. 1; बाह्यो ह्यात्मान्तरा योनिः ŚatBr. VI. vi. 2. 16; बाह्यऽऊषा भवन्त्यन्तराः सिकताः ŚatBr. VII. i. 1. 16; VII. ii. 4. 30; अन्तरे हि वितृतीये वयसः पक्षयोर्निर्णामौ भवतः ŚatBr. X. ii. 1. 5; यः ... सर्वाणि च भूतान्यन्तरो यमयति ŚatBr. XIV. vi. 7. 3; BṛĀraU. iii. 7. 1; BṛĀraUBh. 428. 12 (*on* iii. 7. 1); योऽप्सु तिष्ठन्। अद्भ्योऽन्तरः ŚatBr. XIV. vi. 7. 8; BṛĀraU. iii. 7. 4; अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः TaiU. 2. 2; TaiUBh. 241. 21 (*on* 2. 2); TaiUBhāVā. 96. 26 (2); TaiU. 2. 3-5; BṛĀraU. iii. 7. 3-23; BṛĀraUBhVā. iii. 7. 27; तद्यथा प्रियया स्त्रिया संपरिष्वक्तो न बाह्यं किं चन वेद नान्तरम् ŚatBr. XIV. vii. 1. 21; BṛĀraU. iv. 3. 21; यथा भूयस्त्वेन प्रदेशा वर्तन्त इत्यन्तराणि DevaBr. 1. 19; एतस्मादन्नरसमयात्। अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः TaiĀ. viii. 2. 1 (736. 12); viii. 3. 1 (737. 6); viii. 4. 1 (737. 16); viii. 5. 1 (738. 12); स एषोऽन्तरे हृत्पुष्कर एवाश्रितोऽन्नमत्ति MaiU. 6. 1; 6.2; अन्तर उपपत्तेः BrahmSū. i. 2. 13; BrahmSūBh. (Śaṅ.) 113. 11 (*on* i. 2. 13); BrahmSūBh. (Bhā.) 42. 5 (*on* i. 2. 13); BrahmSūBh. (Rā.) 250. 10 (*on* i. 2. 13); VedāntPāSau. 58. 2 (*on* i. 2. 13); VedāntKau. 58. 19 (*on* i. 2. 13); TattvPrakā. 34B. 8 (*on* i. 2. 13); AṇuBh. 61. 3 (*on* i. 2. 13); शास्त्रम् ... मूषानिषिक्तद्रुतताम्रादिप्रतिमावत्ततोऽन्तरं ततोऽन्तरमित्येवम् ... ग्राहयत् ... आनन्दमयमात्मानमुपदिदेश BrahmSūBh. (Śaṅ.) 53.5 (*on* i. 1. 12); 55.5 (*on* i. 1. 15); 58. 17 (*on* i. 1. 19); अन्तरः अभ्यन्तरः संनिकृष्ट आत्मनः BṛĀraUBh. 118. 3 (*on* i. 4. 8); सर्वांश्च जनान्प्रत्यन्तरः ŚvetāUBh. 153. 10 (*on* 3. 2); अन्तराः खल्वमी सुखदुःखमोहविषादाः ... ईक्ष्यन्ते Bhām. 380. 18 (*on* ii. 2. 1); आत्मा तु ततोऽन्यश्चान्तरः स्वतः KaṭhRuU. 18; आत्मसंस्थोऽहमन्तरः BrahmViU. 12; अन्तरादन्तरोऽस्म्यहम् MaitreU. 3. 18; बाह्यादथान्तराद्वावात्प्रकटीभव मे प्रभो Stotrā. 5. 10; असौ ... अविन्दतामोदभरं बहिश्चरं विदर्भसुभ्रूविरहेण नान्तरम् NaiṣC. 1. 104; स हि ... सर्वेषां भूतानामन्तरपुरुष इत्यादिना अविदितोऽन्तरश्च BrahmSūBh. (Ma.) 94A. 3 (*on* i. 2. 18); अन्तः स्थित्वा रमणकृदन्तरः स उदाहृतः AnuVyā. 171B. 1 (*on* i. 2.6); आभासयन्नन्तरमङ्गम् ... स्थूलं च सूक्ष्मं बहिरन्तरं च अपानुदन् भारतशीतरश्मिरभूदपूर्वो भगवत्पयोधेः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 7. 27; अन्नमयादीनामन्तरस्यान्यस्य श्रवणात् NyāySu. (Ja.) 141A. 8 (*on* i. 1. 6); आदित्यादन्तरो यमादित्यो न वेद ... इति श्रुत्यन्तरनिर्दिष्टम् AṇuBh. 41. 15 (*on* i. 1. 20); 221. 4 (*on* iii. 3. 16); 223. 5 (*on* iii. 3. 18); यस्यान्तरे यदन्तर्गते ते नामरूपे इत्यस्मिन्नर्थे अन्तरशब्दादन्तस्थितवाचिनः ŚivārkaMaDī. i. 504. 7 (*on* i. 3. 42); i. 553. 20 (*on* i. 4. 22); मन्दिरस्थेन दीपेन ह्रियते ह्यन्तरं तमः BṛBrahmaS. i. 1. 24; सर्वेषु भावेषु आन्तरं (v. l. अन्तरं) चैक्यं संबन्धद्वारा Bhāsk. ii. 53. 12 (*on* ii. 2. 5); **2Cii** (also used as noun) what is inside तस्यैतावन्तरौ रश्मी यदाज्यप्रउगे AitBr. 10. 5 (268); ते एतद् विहरति यथा रथस्यान्तरौ रश्मी व्यतिषजेदेवं तत् KauṣīBr. 14. 4 (64. 2); सोमपीथाय संनयितुम्। वर्कलमन्तरमाददे TaiBr. III. vii. 4. 2; ĀpaŚS. i. 6. 8; यदपेक्षं यस्यान्तरत्वं श्रुतं तत्तस्मादेवान्तरं भवति Bhām. 135. 1 (*on* i. 1. 12); अभ्यन्तरं त्वन्तरालमवकाशेऽन्तरं पदम् Vaija. 17.7; नेत्रयोरधरे (v. l. अन्तरे) भागे अश्रुपात उदाहृतः AśvaVai. 2. 8; **2Di** being in the middle, i. e. intermediate (in the order of rituals) अग्निर्वै पूर्वोऽग्निष्टोमस्सूर्य उत्तरोऽन्तरौ वा एता अनयोस्तस्मादन्तरौ प्रयुज्येते (अतिरात्रौ) KāṭhS. 34. 8 (iii. 41. 20); पृष्ठ्योऽन्तरः कार्यः PañcBr. iv. 5. 13; अर्धमसौ द्यौरन्तरः वै द्यावापृथिव्यावन्तरिक्षमन्तरिक्षाय वा एतज्जुहोति तस्मादुभावर्धर्चावन्तरेण जुहोति ŚatBr. (K.) IV. viii. 3. 20; गोआयुषी उक्थ्यावन्तरौ ... भवतः JaimiBr. 2. 296; 2. 321; पक्षावतिरात्रावग्निष्टोमौ चक्षुषी बाह्यावतिरात्रावन्तरावग्निष्टोमौ JaimiBr. 3. 9; 3. 318; अन्तराणि त्रीणि सह हवींषि पूर्वं त्रिषँयुक्तम्। अन्तराणि त्रीणि द्वितीयम् VārāŚS. III. iii. 1. 28-29; एते देवा यजन्ते वै यज्ञैः ... प्रथमान्तरैरिष्ट्वा अन्तराः सांप्रतैः पुनः VāyuP. ii. 39. 46; BrahmāṇḍP. iii. 2. 44; वरण्डी(ना)मन्तरं पत्रं भागेनैकेन कारयेत् SamarāSū. 56. 172; 57. 97; मध्यमः ... मध्यदेशे स्वरे रात्रौ छन्दोभेदेऽन्तरे नले NānārthaMa. 1228; (used as noun) (brick) which lies in the middle मध्येऽन्तरामुपधाय बाह्यां बाह्याम् ĀpaŚS. xvi. 32. 1; असपत्नास्पृशोऽन्यतोऽन्तराः KātyŚS. xvii. 11. 8; मध्ये बाह्यां बाह्यामुपधायान्तरामन्तरामुपदधाति HirŚS. xi. 8. 5 (69. 23); xi. 8. 6 (70. 13); यथा प्राणभृतोऽन्तरामन्तरामुपधाय बाह्यां बाह्यामुपदधाति VaikhāŚS. 18. 20; **2Dii** intermediate or intervening (note) त्र्यन्तर उपगीथः प्रातःसवनादन्यत्र DrāhyŚS. iii. 4. 8; **2Diii** intermediate (direction) (राजकर्मसांवत्सरीयम्) एवमेव मैश्रधान्यान्युदपात्राणि अन्तरासु दिक्षु तत्रैव देवता यजेत् AVPari. 17 (2). 5; **2Div** which lies between अन्तप्राप्तिं सुखामाहुः दुःखमन्तर-

मन्तयो: MahāBhā. v. 88. 96; ऊर्वोरन्तरयो: ... करौ कृत्वा कुकूलानले। न च सायमद्य जरती गेहोदरं मुञ्चति SubhāRaK. 12. 9; तस्य श्रीकार्त्तवीर्यार्जुनधरणिपतेर्व्वंशजो नम्रभूभृच्चूडश्चोडाभिधानश्चिरविभवमशात्सिंधुविंध्यांतरोर्व्वीम् EI. xix. 159. 17; शशास यशसा सान्द्रां विंद्यसिंद्वन्तरां (Read विंध्यसिंध्वंतरां) दराम् (Read धराम्) EI. xix. 168. 26; **3** related to soul तस्य फलानि तपसा नुदन्तु मायान्तरा यांश्च बाह्या अलक्ष्मी: ṚV. (Khila.) ii. 6. 6 (comm. अन्तरा अन्तरिन्द्रियसंबन्धिनी माया); **4** another, different अन्तरामेव सुत्यां ध्रियामहै ŚatBr. III. v. 1. 15; ŚatBr. (K.) IV. v. 1. 8; तद्वाऽअस्य ... रूपमशोकान्तरम् ŚatBr. XIV. vii. 1. 22; BṛĀraU. iv. 3. 21; तदेतरं (v. l. तदान्तरं) विजानाति आत्मानं नेतरं जनम् MahāBhā. i. 69. 7; ततोऽन्तराणि सत्त्वानि खादते स महाबल: Rāmā. vii. 62. 5 (Tilaka अन्यानि); मानसमहरन्तरं स्याद्भेदव्यपदेशात् MīmāSū. x. 6. 34; (चक्रेष्वारोपिता: केचिद्भ्राम्यन्ते तत्र मानवा:) यावद्वर्षसहस्राणि न तेषां स्थितिरन्तरा MārkP. 12. 22; विप्रकीर्णानामशक्यैकत्र संहति:। दृढां मुक्त्वा स्मृतिमेव तस्मादस्त्यन्तरा स्मृति: TantrVā. 151. 22 (*on* i. 3. 8); KāśiVṛ. *on* vi. 2. 166; तदपेक्षयोत्तराणि (v. l. अन्तराणि) वाक्यानि प्रवृत्तानि BrahmSūBh. (Bhā.) 46. 12 (*on* i. 2. 21); तस्याम् ... नगर्याम् ... प्रतिपक्षाणामान्तराणामन्तराणां च विनेता ... राजा मेघवाहनो नाम TilaMañ. 12. 23; लोकेऽन्तरेणैव रूपेणास्य पिधानम् Kāvyānu. (He.) 67. 5; आत्मनोऽन्तर: ... जीवमन्तर्यामिण: सकाशाद्भेदेनाधीयते ... आत्मन: सकाशादन्तरो विविक्त: TattvPrakā. 37A. 11 (*on* i. 2. 20); **5** inner or lower (garment) वासोऽहतमन्तरं परिधत्ते BhārŚS. x. 4. 3; BhārGS. 2. 20 (52. 16); 2. 21 (54. 2); ĀpaGS. v. 12. 8; सर्वेषामथ परिधानानि क्षौमं वा शाणं वान्तरम् JaimiGS. 1. 2 (12. 12); वस्त्रमन्तरमेषां त इमे वस्त्रान्तरा:। वसनमन्तरमेषां त इमे वसनान्तरा: MahāBh. i. 90. 24 (*on* i. 1. 28); अन्तरा: शाटका: JaineVyā. 10. 24 (*on* i. 1. 42); अन्तरे अन्तरा वा शाटका:। परिधानीया इत्यर्थ: SiddhāKau. 51B. 6 (*on* i. 1. 36); **6** steeped in, i.e. expert (in the Vedas) ब्राह्मे धनुषि चाचार्यं वेदयोरन्तरं द्वयो:। ... द्रोणं मोहाद्युधा पार्थ यज्जिगीषसि तन्मृषा MahāBhā. v. 158. 14; **7A** being outside, i.e. outer or exterior अपुरीति वक्तव्यम्। इह मा भूत्। अन्तरायां पुरि वसति MahāBh. i. 93. 18 (*on* i. 1. 36); JaineVyā. 10. 24 (*on* 1. 1. 42); KāśiVṛ. *on* i. 1. 36; Pradī. ii. 48A. 8 (*on* ii. 3. 4); GaṇRa. 1. 23 (53); PrakriKau. i. 141. 2; SiddhāSi. i. 10. 21; SiddhāKau. 51A. 2 (*on* vii. 1. 52); मलीमसं केवलमङ्गमन्तरं विशुद्धमन्त:करणं तु मामकम् PadyaCū. 5. 15; ग्रामयोरन्तरायां पुरि वसति इत्यन्तरशब्दोऽत्र विशेषवचन: Nyās. i. 402. 4 (*on* ii. 3. 4); अन्तराया: पुरो याच्ञाम् DvyāśraKā. 1. 146; अपुरीत्युक्ते:। अन्तरायै नगर्यै MugdhaBo. 3. 75 (21. 4); नगरस्यान्तरा नदी बाह्येत्यर्थ: SiddhāSi. i. 10. 10; **7B** who is beyond नमोऽस्तु ते सर्वगुणान्तराय ViṣṇuDhaP. i. 67. 17; **8** subordinate, subsidiary धर्मान् स्मरति मनु: कल्पान्तरेऽन्तरे ParāSm. 1. 21; **9A** coming one after another, consecutive द्वौ पक्षौ च भवेन्मासो द्वौ मासावन्तरावृतु: VāyuP. i. 50. 177; **9B** next, subsequent बन्धू ... गुणचन्द्रोऽष्टमे पूर्व: परोऽभूद्वानमन्तर: ... इत्थं मर्त्यभवा: SamarāSaṁ. 1. 34; **10** intervening (time) पदयोरन्तरे काल एकमात्रा विधीयते YājñaŚi. 11; 83; द्विजोत्तम:। रविसंक्रमणेऽमायां युगाद्यास्वन्तरासु च ... कुर्याद्दानं मन:प्रियम् BṛDharmaP. ii. 6. 51; **11** cognate or similar, cf. **अन्तरतम**; **12** subtractive, cf. **अन्तरभावना** [Kośas give *antara* in the sense of the following words : *alpa*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *tulya*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *paridhāna*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *paridhānīya*, ŚabdaRa. (Vā.) 4079; *pratibhū*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *bāhya*, AnekāK. 733; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; *madhyaga*, AnekāK. 733; *svaka*, AnekāK. 733; *svīya*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; ŚabdaRa. (Vā.) 4079] [distant, MW.]

अन्तर (ántara) *n.* [enumerated in the *gahādigaṇa*, GaṇPā. 74. 52; KāśiVṛ. *on* iv. 2. 138; Prasā. i. 798. 6; enumerated in the *digādigaṇa*, GaṇPā. 116. 9; JaineVyā. 197. 26 (*on* iii. 3. 29); KāśiVṛ. *on* iv. 3. 54; GaṇRa. 5. 339 (376); Prasā. i. 171. 17; enumerated in the *śauṇḍādigaṇa*, GaṇPā. 231. 7; PrakriKau. i. 511. 5; AltGr. I. 216; II. I. 255; II. I. 300; DEBRU. 211. 36; 217. 22; 604. 42; 607. 22; 812. 32; 817. 21; declined in *n.*, Liṅgānu. (Ha.) 15. 3; 41. 16; 49. 11; Liṅgānu. (Vā.) 10. 4; ŚabdaBhePra. (Ma.) 4. 8; KalpaK. 481. 177] **1** inner defence or strength **2Ai** difference (in quantity) [Inst.] by difference **ii** difference (between duties) **iii** difference, i.e. subtraction **iv** difference, i.e. remainder (in Math.) **Bi** [Loc.] with difference, i.e. with reference to addition **ii** (as the non-initial member of a cpd.) another one [Abl.] **i** from another one **ii** within another one, i.e. next moment [Loc.] within another, i.e. next moment, immediately [Inst.] by or through another one **iii** variety, sort, kind **iv** one (among three) [Inst.] through either (of the two) **C** next one, i.e. left one **D** split, discord or rift [Loc.] on the verge of split, discord or rift **E** distinction, excellence **F** peculiarity, particularity **3A** distance (in space) [Abl.] at a distance [Inst.] through the distance **B** distance, i.e. separation [Inst.] separately **Ci** [Loc.] on the way [Inst.], on the way **ii** [Loc.] in the midway **D** distance by degree or gradation intermediiate member **E** disatance between points of space, i.e. measure [Abl.] from distance, i.e. measure **Fi** intervening space between vowels, hiatus **ii** intervening space or joint of spokes **4** interiror, inside space [Abl.] from the interior, inside [Loc.] in the interior, inside [Inst.] along inner side **5** hole [Loc.] in the hole **6A** principle within, soul [Abl.] from within **Bi** heart [Loc.] in the heart [Inst.] in the heart **ii** mind [Loc.] in the mind **C** internal part **7** region or space in between, intermediate space or span, middle [Loc.] between or in the intermediate space or in the middle **8** middle, centre [Loc.] **i** in the middle, at the centre **ii** in between (two sounds or letters) **iii** in between (two persons) **iv** in between (two states) [Inst.] between **9A** opening, way [Loc.] through the opening **Bi** opportunity, occasion, scope [Loc.] on the occasion [Inst.] by wayof an opportunity **ii** excuse **C** access, entrance **D** room, space **10A** replacement [Loc.] to the place **B** representative, substitute **11Ai** [Loc.] in the meanwhile, during the period [Inst.] by the time **ii** time (in general) **iii** duration (of separation) **iv** intermediate time **v** intermediate time, i.e. free time **B** period, era or age (of Manu) [Loc.] at the period, era or age (of Manu) **12** weakness, drawback, defect, fault **13Ai** interval, i.e. intervening period or time [Loc.] at the intervening period **ii** intervention, i.e. interruption, gap, breach of continuity [Abl.] after intervention, i.e. after interruption [Loc.] **i** in between (two events), intermitantly **ii** at the interruption **Bi** interruption (by a word or letter) **ii** intervention, obstacle (space) [Abl.] at the intervenion in between [Loc.] at the intervention, in between [Inst.] with intervention, through **iii** intervention, i.e. demarcation (of land) **14** purport, advantage, objective **15A** limitation(in general) **B** (temporal) limit [Abl.] during the limted time or period **C** (spatial) limit, end boundary [Loc.] at the limit or end, on the boundary **D** high end or limit **16** move or tactics in wrestling **17** absence **18** [Loc.] in the context of, regarding **19A** lower or inner garment **B** upper or outer garment **20** surety, guarantee, security **21A** reason, matter **B** cause [Loc.] on account of **22** constitute of discus **23** fillet **24** [Loc.] in secrecy, secretly **25** [Abl.] from outside [Loc.] outside **26** intermediate, one of the eight types of buildings **27** earlier (portion) **28** the word *antara* **1** inner defence or strength ब्रह्माहमन्तरं कृण्वे AV. vii. 100. 1; BaudhŚS. iii. 359. 6; KātyŚS. xxv. 11. 20; VaikhāŚS. 21. 2; हनूमतो वेद न राक्षसोऽन्तरं न मारुतिस्तस्य महात्मनोऽन्तरम् Rāmā. v. 46. 31; **2Ai** difference (in quantity) हविष्यन्तरं निर्मितं कश्यपस्य AV. (P.) ii. 73. 5; यदा ह्येवैष एतस्मिन्नुदरमन्तरं कुरुते। अथ तस्य भयं भवति TaiĀ. viii. 7. 1 (740. 5); TaiU. 2. 7 (Śaṅ. भेदम्); Sāṁkhya-PraBh. 71. 12 (*on* 1. 154); तुष्टाव कर्मणैकेन प्रभावस्यान्तरं द्वयो: BṛDe. 4. 82; क्षितावटसि राजंस्त्वमन्तरिक्षे चराम्यहम्। आवयोरन्तरं पश्य मेरुसर्षपयोरिव MahāBhā. i. 69. 3; अनन्य: पार्थ मत्तस्त्वमहं त्वत्तश्च भारत। नावयोरन्तरं शक्यं वेदितुं भरतर्षभ MahāBhā. iii. 13. 40; vi. 48. 54; क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमन्तरं ज्ञानचक्षुषा। ... ये विदुर्यान्ति ते परम् MahāBhā. vi. 35. 34 = BhagGī. 13. 34 (Rā. विशेषम्); न तयोरन्तरं कश्चिद्ददर्श नरसिंहयो: MahāBhā. vii. 13. 63; (तावन्योऽन्यं सुसंरब्धौ शरवर्षाण्यमुञ्चताम्) अन्तरं नागमत्तत्र राजा नैव सुयोधन: MahāBhā. viii. 177 *(1); योऽत्यन्तं प्रतिगृह्णीयाद्यश्च दद्यात्सदैव हि। तयोस्त्वमन्तरं विद्धि श्रेयांस्ताभ्यां क उच्यते MahāBhā. xii. 18. 23; xii. 187. 37; एकेनैव शरीरेण भुज्यते कर्मणां फलम्। मानुषैर्न तथा देवि अन्तरं त्वेतदिष्यते MahāBhā. xiii. App. I. 15(2230); जानासि हि यथा सौम्य न मातृषु ममान्तरम् Rāmā. ii. 19. 15; यदन्तरं सिंहशृगालयोर्वने ... तदन्तरं दाशरथैस्तवैव च Rāmā. iii. 45. 40; MahāN. 5. 49; Rāmā. iii. 45. 41; Rāmā. vi. 796 *(6); स्तनकेशवती स्त्री स्याल्लोमश: पुरुष: स्मृत:। उभयोरन्तरं यच्च तदभावे नपुंसकम् MahāBh. ii. 196. 5 (*on* iv. 1. 3); तस्य तदन्तरं विदित्वा निशि निश्चिक्रमिषा समुद्बभूव BuddhaC. 5. 66; इत्थं मानद नातिदूरमुभयोरप्यावयोरन्तरम् ŚatTrayī. 163; Subhāṣi. 3473; विषस्य विषयाणां च दूरमत्यन्तमन्तरम्। उपभुक्तं विषं हन्ति विषया: स्मरणादपि ŚatTrayī. 751; SūktiRa. 196. 3; ; वाजिवारणलोहानां काष्ठपाषाणवाससाम्। नारीपुरुषतोयानामन्तरं महदन्तरम् Tantrākhyā. 9. 30; PañcT. 1. 41 (31. 2); Hitopa. 2. 35; Pañcā. 87. 24; VakroJī. 16. 15; SiṁhāDvā. 190. 4; VetāPañ. (Śi.) 15. 18; बुद्धि:। सवै (सैव) च विशिनष्टि पुन: प्रधानपुरुषान्तरं सूक्ष्मम् SāṁkhyaKā. 37; अत्रभवत: किल मम च समुद्रपल्वलयोरिवान्तरम् अस्ति

Mālavikā. 1. 12 (14); द्रुमसानुमतां किमन्तरं यदि वायौ द्वितयेऽपि ते चलाः RaghuVa. 8. 90 (comm. विशेषः); किमत्र मानुषत्वं मे न तस्या मम चान्तरम् MārkP. 125. 28; श्रुतिलिङ्गवाक्यानि विवेक्तव्यानि, इदं श्रुतिवाक्ययोरन्तरमिदं लिङ्गवाक्ययोरिति ŚābaBh. 824. 11 (*on* iii. 3. 14); TantrVā. 839. 9 (*on* iii. 3. 14); MādhavaĀ. 192; संवादी संनिवेशः, वयसस्तु न किंचिदन्तरम् KundaMā. 5. 14 (20); इन्दीवरस्यान्तरमेतदस्या नेत्रोत्पलस्यापि यतो हिमांशोः। त्विषोऽपि नैकं सहते मुखाख्यमाक्रम्य तस्थावपरं शशाङ्कम् JānaHa. 1. 39; इष्टगुणकारगुणयोर्विभक्तयोर्वान्तरादथवा BrāhmSphuSi. 13. 28; तावदन्तरमनयोर्बलयोरधिगंस्यमानप्रातःसंधयोर्यावदन्धतमसारुणालोकयोः MahāvīC. 6. 54 (1); मेरुसर्षपयोर्यद्वत् सूर्यखद्योतयोर्यथा। तथान्यसमयस्यापि कुलस्य महदन्तरम् KulārT. 2. 16; 13. 61; यावद्वाक्यं सामर्थ्यं कल्पयति तावच्छ्रुत्या विनियोगः कल्पित इति महदन्तरम् TantrVā. 854. 9 (*on* iii. 3. 14); मित्राणामन्तरं विद्यात् समज्यायःकनीयसाम् NītiSā. 8. 81; मासर्त्यं(?मात्सर्यं) तु विहाय य?(वे)त्तु युवयोर्लोकस्तयोश्चान्तरम् TāpaVa. 6. 7; गुरुगर्भरूपयोरेतावदेवान्तरम् AnargharRā. 4. 28 (1) (comm. विशेषः); यदैतस्मिन्नानन्दमयेऽल्पमप्यन्तरमतादात्म्यरूपं पश्यति तदा संसारभयान्न निवर्तते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 58. 1 (*on* i. 1. 19); 233. 14 (*on* i. 4. 4); 400. 16 (*on* ii. 2. 29); स्वल्पमप्यन्तरं कृत्वा जीवात्मपरमात्मनोः। योऽवतिष्ठति मूढात्मा भयं तस्याभिभाषितम् AparoAnu. 52; शिव एव गुरुः साक्षात् गुरुरेव शिवः स्वयम्। उभयोरन्तरं किंचिन्न द्रष्टव्यं मुमुक्षुभिः SarvaVeSāSaṁ. 256; किं तेषामायुषो मानं किं वर्ष्म किमथान्तरम् MahāP. 1. 73; 19. 163; महीपतिः ...। स्वके सुकर्माथ परे परंतपो निरन्तरायं स न वेद नान्तरम् Kapphiṇā. 2. 34; न तदा रघूद्वहसमाजबुधैर्बुबुधेऽन्तरं गगनसागरयोः RāmC. 26. 12; 18. 16; शरीरस्य गुणानां च दूरमत्यन्तमन्तरम्। शरीरं क्षणविध्वंसि कल्पान्तस्थायिनो गुणाः Hitopa. 1. 36; 1. 50; 2. 137 (6); 3. 3 (12); यावदन्तरं मृगाङ्कावलीकुवलयमालयोः ViddhaŚā. 4. 9 (9); शिवस्य च तथा शक्तेरन्तरं नास्ति पार्वति SkandP. vii (1). 3. 105; vii (4). 23. 136; हुताशनपतङ्गाभ्याम् ... गदितं यावदन्तरमन्धक। तावदेवान्तरं नास्ति भवतो हि हरस्य च VāmaP. 66. 27; वासुदेवस्य देवस्य महादेवस्य चाप्यथ। अन्तरं ज्ञातुमिच्छामः कः कस्मादतिरिच्यते ViṣṇuDhaP. i. 67. 4; एकं शरीरं हि पृथक् निर्दिष्टं ब्रह्मवादिभिः। अवस्थाभेदतश्चैवं तदेतत्कथितं त्रिधा। अन्तरं नाम्नि चैतस्य यथा मृद्घटयोरिव VarāP. 39. 9; 136. 31; एतयोरन्तरं सहृदयहृदयसंवेद्यम् VakroJī. 10. 5; धर्मविनोद भूप तव भानुमतश्च न किंचिदन्तरम् YaśasCam. i. 173. 4 (comm. भेदः); यदा ह्येवैष एतस्मिन्नल्पमप्यन्तरं नरः। विजानाति तदा तस्य भयं स्यात् KaṭhRuU. 28; MahāU. 4 (79); उभयोरन्तरं ज्ञात्वा कस्य शौचं विधीयते JābālaDaU. 1. 21; MuktiU. 2. 67; आवयोरन्तरं न विद्यते TripāMaNāU. 372. 26; विण्मूत्रपूये रमतां क्रिमीणां कियदन्तरम् NāraPaU. 4. 26; इदमन्तरं ज्ञात्वा स परमहंसः ParaHaṁsU. 166. 17; स्वल्पमप्यन्तरं कृत्वा जीवात्मपरमात्मनोः। यस्तिष्ठति विमूढात्मा तस्यापि भयम् YogŚiU. 4. 8; यथा शिवमयो विष्णुरेवं विष्णुमयः शिवः। यथान्तरं न पश्यामि तथा मे स्वस्तिरायुषि SkandU. 9; 10; आवयोरन्तरं मास्तु समीराकाशयोरिव BhaviP. 788B. 17 (iv. 126. 23); उभयोर्लोकयोर्भावमेकीभूतं महीतले। भूतलस्यापि विष्णोश्च ह्यन्तरं नैव दृश्यते PadmP. ii. 75. 11; vi. 69. 19; भक्तः स्मरति तं विष्णुम् ... विलुठत्यात्मविस्मृत्या न वेत्ति कियदन्तरम् KalkiP. iii. 11. 40; न तयोरन्तरं कश्चिद्ददर्शाश्चर्ययोधिनोः DaśāvaC. 8. 778; दृश्यन्ते मानसोत्तंसा राजहंसाः क्वचिद्यदि। गतौ चरणयोस्तस्याः प्रेक्ष्यते यावदन्तरम् VikraDeC. 8. 12; रिपुनृपा अक्ष्णास्रमोक्त्रान्तरं दध्नोऽस्नश्च न जानते स्म मधुनोऽम्बूनां च पर्याकुलाः DvyāśraKā. 1. 200 (comm. विशेषम्); 5. 107; स्नुहीगवार्कदुग्धानां दृश्यं यदपि नान्तरम्। तथाप्यास्वादपार्थक्यं जिह्वाख्याति पटीयसी KaumuMi. 3. 13; ब्राह्मणस्य पशोर्वा स्यात्प्राणानां कियदन्तरम् RājTa. (Ka.) 3. 85; 6. 59; 8. 1810; 8. 3103; धारावर्षधनंजययोः साधारणरणकर्मणोः किमप्यन्तरं निर्धारयसि PārthPa. 6 (2); अस्माभिर्मन्त्रिभिरसौ न चेदुच्चैःपदं श्रयेत्। तदस्माकं भवेन्नर्ममन्त्रिणां च किमन्तरम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 291; i. 5. 485; भीमभूसुरभुवोरभिलाषे दूरमन्तरमहो नृपतीनाम् NaiṣC. 5. 34; काष्ठस्य काष्ठस्य चेति काष्ठयोरन्तरम् SthānṬ. 203A. 12; यावत्किल तपनखद्योतयोस्तावदन्तरं रामरावणयोः PrasaRā. 6. 29 (1); अन्तरं भेदमित्यर्थः PrakaVi. 114. 25; VedāntKa. 400. 3 (*on* iii. 3. 1); न विद्यो देवपालस्य देवपालस्य चान्तरम् EI. ix. 109. 17; कश्चिद्य मल्लिकामाल्यमाजघ्रौ भृङ्गवद् युवा। यशसो मल्लिकायाश्च परीक्षितुमिवान्तरम् MalliC. 6. 64; स व्यमृक्षत् प्राच्यपुण्यपापयोरेतदन्तरम् PrabhāC. 204. 15; इन्द्रस्याशुचिशूकरस्य च सुखे दुःखे च नास्त्यन्तरं स्वेच्छाकल्पनया तयोः खलु सुधा विष्ठा च काम्याशनम् ŚāntiŚ. 2. 8; इत्थं विदित्वा ... कुलनिष्ठस्य ... श्वपचगृहकाश्योर्नान्तरम् ParaśuKS. 18. 18 (321. 4); बलाद् गाङ्गेयकर्णस्य न पश्याम्यहमन्तरम् PrabaCin. 13. 15; 33. 15; उभयोर्न स्वभोगेच्छा परार्थं धनसंचयम्। कृपणोदारयोः पश्य तथापि महदन्तरम् SūktiRa. 171. 6; सत्यासत्ययोरन्तरं पश्य PrabaK. 19. 22; ज्ञानदण्डकाष्ठदण्डयोर्यदन्तरमुत्तमत्वाधमत्वरूपं तदिदमवगत्योत्तमं ज्ञानदण्डं यो धारयति स एव मुख्यः परमहंसः JīvanVi. 156. 14; कुरुतेऽस्मिन्नन्तरं चेदथ तस्य भयं भवेत् PañcDa. 11. 3; बिम्बितेऽम्बरमणौ सुरनद्यामन्तरं किमपि नास्ति सुरायाम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 6. 29; 15. 91; जीवब्रह्मणो योऽरमीषत् अन्तरं भेदं कुरुते अथ तस्य भयं संसारो भवति ŚaṅkaVi. (Ā.) 88. 22; 150. 6; कोकिलोऽहं भवान्काकः समानः कालिमावयोः। अन्तरं कथयिष्यन्ति काकलीकोविदाः पुनः SāhiDa. 576. 8; एकदा श्रीकुमारपालेनात्मनः श्रीजयसिंहस्यान्तरं पृष्टम् PurāPraSaṁ. 47. 1; दीपस्येव शिखाध्वान्ते यस्य धीरापदि स्फुरेत्। स रत्नं रत्नजातेश्च पाषाणेभ्यः किमन्तरम् RājTa. (Jo.) 381; सखे भवभूते ... एषा धारेन्द्रपरिषन्महापण्डितमण्डिता। आवयोरन्तरं वेत्ति राजा वा शिवसंनिभः BhojPra. 55. 22; कोऽयं काहमिति प्रवृत्तसुरता जानाति या नान्तरं रन्तुः सा रमणी स एव रमणः शेषौ तु जायापती Subhāṣi. 2241; 849; अरमल्पमप्यन्तरं कुरुत इत्यर्थः AṇuBh. 214. 7 (*on* iii. 3. 4); कथं नु भवितान्तरं कमलनाभतद्भक्तयोः Acyutarā. 11. 56; अन्तरं सत्यसंकल्पत्वादिस्वरूपतिरोधानकरम् ŚivārkaMaDī. ii. 228. 28 (*on* iii. 2. 4); अन्तरं भेदं कुरुते जानातीत्यर्थः LaCandr. 688. 42; मृतस्य सुप्तस्य न किंचिदन्तरम् AdbhuDa. 5. 31 (5); विषस्य तैलस्य न किंचिदन्तरम् ... ऋणस्य दासस्य न किंचिदन्तरं मूर्खस्य काष्ठस्य च नैव किंचित् BhojanKu. 155. 12; अन्तरं नैव पश्यामि निर्धनस्य मृतस्य च PadyaVe. 751; उभयोर्महदन्तरम् GoviBh. 48. 10 (*on* i. 3. 19); मायिकैस्सेव्यते यावत् कार्यं नित्यं तु साधुभिः ...। याथार्थ्यतस्तयोरीदृगन्तरं खभुवोर्यथा ŚukraNī. 5. 27; [Inst.] by difference (दूरमेते विपरीते विषूची) यतः दूरं दूरेण महतान्तरेण एते ... विषूची ... भिन्नफले KāṭhUBh. 123. 12 (*on* 2. 4); **2Aii** difference (between duties) वेदाहं तात बालापि धर्माणां यदिहान्तरम् MahāBhā. i. 74. 8; **2Aiii** difference, i. e. subtraction स्वाक्षार्कनतभागानां दिक्साम्येऽन्तरम् SūrySi. 3. 17; 4. 25; विक्षेपांशैस्तयोः साध्यमन्तरं ग्रहतारयोः MaBhāsk. 3. 71; मध्यच्छायादिनार्धोत्थतिग्मरश्म्योर्यदन्तरम्। न तत्फलस्य तुल्यत्वात् समपूर्वापराशयोः LaBhāska. 1. 28; 7. 9; भवदशगुणिते रविशशिगती नखैः स्वरजिनैर्हृते माने। तत्त्वाष्टगुणितभुक्त्योः षष्ट्या हृतमन्तरं तमसः KhaṇḍKhā. 4. 2; 5. 4; 8. 6; यत्स्यात्साल्पवधार्धतो घनपदं यद्वर्गयोगात्पदं ये योगान्तरयोर्द्विकाभ्यधिकयोर्वर्गान्तरात्साष्टकात्। .... तौ राशी कथय BījGa. 10. 164; अन्तरं तरणिचन्द्रचक्रजं यद्भवेत् स विधुमाससंचयः GrahaGa. 15. 23 (2. 13); 47. 23 (8. 27); 72. 5 (9. 11); तदुत्थखेटा उदयान्तराख्यकर्मोद्भवेनोनयुताः फलेन। लङ्कोदये स्युर्न कृतास्तथाद्यैर्यतोऽन्तरं तद्यलमल्पकं च Golā. 196. 12 (22. 20); एकान्याशौ यदि खगशरावन्तरैक्यं तयोर्यद्याम्योदक्स्थद्युचरविवरं सिद्धभक्तं कराः स्युः KaraṇaKu. 8. 4 (30); अद्यतनश्वस्तनयोर्मध्यमार्कयोरसंस्कृतयोरन्तरं गतिकलाः संस्कृतयोर्नेति महान्विरोधः SiddhāTaVi. 19. 19; 91. 6; 64. 4; **2Aiv** difference, i.e. remainder (in Math.) पण्यैक्येन पण्यैक्यमन्तरमतः पण्येष्टपण्यान्तरैश्छिन्द्यात् GaṇiSāSaṁ. 5. 154; योगे युतिः स्यात्क्षययोः स्वयोर्वा धनर्णयोरन्तरमेव योगः BījGa. 1. 3; 10. 156; कार्यः क्रमादुत्क्रमतोऽथवाङ्कयोगो यथा स्थानकमन्तरं वा Līlā. 12; 36; 55; मूलं कोटिः कौ(?को)टिश्रुतिकृत्योरन्तरात्पदं बाहुः Līlā. 134; **2Bi** [Loc.] with difference, i. e. with reference to addtion गायत्र्याः पञ्च कृतच्छन्दांसि ... एतासामन्तरेषु अन्तस्थाच्छन्दांसि NidāSū. 8. 11 (1. 5); **2Bii** (as the non-initial member of a cpd.) another one स कदाचिद्वने वीरः कस्मिंश्चित्कारणान्तरे। क्षुत्परीतः सुविमनास्तदप्येकं (वसनम्) व्यसर्जयत् MahāBhā. iii. 62. 30; येन वैश्रवणो भ्राता वैमात्रः कारणान्तरे। द्वन्द्वमासादितः Rāmā. iii. 46. 4; °देहदोषगुणान्तरम्। प्राप्य तत्तद्धि दृश्यन्ते ते ते भावास्तथा तथा CaraS. i. 25. 45 (1922 Ed.); तेजोद्वयस्य युगपद्व्यसनोदयाभ्यां लोको नियम्यत इवैष दशान्तरेषु Śāk. 4. 2; प्रत्ययः। न चैष कालान्तरे पुरुषान्तरेऽवस्थान्तरे देशान्तरे वा विपर्येति ŚābaBh. 15. 4 (*on* i. 1. 2); PañcT. (Kos.) 1. 137 (23. 20); प्रेत्यामुत्र भवान्तरे AmaK. 2865; अरणिस्थं यथा ज्योतिः प्रकाशान्तरकारणम् VākyaPa. 1. 46; 1. 87; तत्रैवैकस्य वाक्यस्य निराकाङ्क्षस्य सर्वतः। शब्दान्तरैः समाख्यानं साकाङ्क्षैरनुगम्यते VākyaPa. 2. 9; 2. 11; 3 (6). 20; मित्राणि शत्रुत्वमुपानयन्ती मित्रत्वमस्यार्थवशाच्च शत्रून्। नीतिर्नियत्यस्मृतपूर्ववृत्तं जन्मान्तरं जीवित एव पुंसः MudrāRā. 5. 8; मकरकेतुः। येनानेन क्षणेनायमीदृशमवस्थान्तरमप्रतीकारमुपनीतः Kād. 154. 13; DaśKuC. 98. 11; ऋणमृणयोर्योगान्तरमृणधनयोस्तुल्ययोः शून्यम् BrāhmSphuSi. 2. 16; नियोज्यान्तराभावात् नियोगविवक्षया प्रयोगो न स्यात् BhāvanāVi. 111. 1; कदम्बमहासेनापतिप्रतिमः अनेकजन्मा[न्त]रोपार्जितविपुलपुण्यसंपादितशरीर(:) EI. xvi. 266. 7; xvi. 270. 5; xviii. 305. 22; xvii. 320. 19; मन्त्रान्तरपठिते ज्योतिष्यपेक्षा भवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 249. 8 (*on* i. 4. 13); 264. 17 (*on* i. 4. 22); 289. 13 (*on* ii. 1. 4); 332. 1 (*on* ii. 1. 25); अङ्गनानर्तनाहतपौरयुवतिजनचित्तान्तरम् ... देवकुलमस्ति EI. iv. 342. 33; मानान्तरगोचराणां वाक्यार्थधीहेतुभावादर्शनात् TattvBi. 110. 2; कदाचन मृगव्रजप्रमथनप्र[भु]ल्लादरश्चचार (Read प्रफुल्लादरश्चचार) [वि]पिनान्तरेषु EI. xviii. 38. 172; भावः ... अभिनयान्तरे TrikāŚe. iii. 3. 420; राजा लोकान्तरमगमत् EI. vi. 337. 9; vi. 149. 19; नास्त्यान्तरं जात्यन्तरम् अन्तराले विद्यत इत्यनन्तरम् VedāntKa. 96. 24 (*on* i. 1. 4); सान्तरसान्तर ... वृणीष्व सखे मरणम् Nalo. 3. 42; नामान्तरकर्णकूपकसार्वभौम EI. iv. 147. 5; कृत्यस्तु तुल्यान्यदिशोः क्रमेण योगान्तरं वा वलनं

रवीन्दोः Bhāsv. 6. 5; पञ्चगव्यपाने चाहारान्तरं न कार्यम् DīpKa. 100. 31 (*on* 3. 263); MānaMe. 131. 6; [Abl.] **i** from another one तस्य बाणान्तराद्रक्तं बहु सुस्राव Rāmā. iii. 29.21; **ii** within another one, i.e. next moment ततोऽहं विपुलं रूपं संक्षिप्य निमिषान्तरात्। ... प्रपतामि नभस्तलात् Rāmā. v. 56. 41; [Loc.] within another one, i.e. next moment, immediately क्षणान्तरे निजगदे देव्या वासवदत्तया KathāSaSāg. iv. 1. 52; [Inst.] by or through another one देव कथान्तरेण अन्तरिमिदममात्यो विज्ञापयति Mālavikā. 5. 12 (110); (अर्थः) यदि श्रुतिमूलो न श्रुत्यन्तरेण बाधितुं शक्यः ŚābaBh. 845. 11 (*on* iii. 3. 14); व्यन्तरेणाप्युपनिपातप्राप्तौ समाचारात् समानजातीय एवेति द्रष्टव्यम् ManuBh. i. 456. 24 (*on* 5. 78); प्रणाशमेति। घनतरभवकारणं तमो यद्धरिदिनकृत्प्रभया न चान्तरेण VarāU. 3. 11; **2Biii** variety, sort, kind अन्तरं च प्रहारेषु तर्कयन्तौ महारथौ। राजन्नन्तरमार्गस्थौ स्थितावास्तां मुहुर्मुहुः MahāBhā. vi. 48. 54; व्रीह्यन्तरेऽप्यणुः TrikāŚe. iii. 3. 120; मीनो राश्यन्तरे झषे TrikāŚe. iii. 3. 251; iii. 3. 299; नेत्रम् ... नाव्यन्तरेऽपि च NānārthaMa. 1430; **2Biv** one (among three) तस्य दानि श्रेष्ठिस्य त्रियन्तरा दारिका जाता MaVastuAva. iii. 389. 17 [DBHS.]; [Inst.] through either (of the two) मातापित्रोर्हस्तात्क्रीतोऽन्तरेण वा योऽपत्यार्थे परिगृह्यते स क्रीतः BaudhDS. ii. 2. 26; **2C** next one, i. e. left one दक्षिणमन्य-दन्तरमन्यत् KauśiSū. 68. 15; 68. 16; उदधेर्दक्षिणं(v. l. अन्तरम्) पारं काङ्क्षमाणः समाहितः Rāmā. v. 56. 7; **2D** split, discord or rift न मातापित्रोरन्तरमिच्छेत्पुत्रः ŚaṅkhaLiDS. 42; मत्तापानं कलहं पूगवैरं भार्यापत्योरन्तरं ज्ञातिभेदम् ... वर्जान्याहुः MahāBhā. v. 35. 3 (MahāBhāraDī. छिद्रम्; BhārBhāDī. वियोगम्); भवतु नाम तयोर्विरोधः। तदेवान्तरमुपलभ्य क्रियतां च द्विषद्भिरुपजापः Jīvān. 325. 3; बन्धुमध्येऽन्तरं नैव कार्यम् Kośāva. 43. 9; [Loc.] on the verge of split, discord or rift पार्थिव त्वम् ... ब्रह्मक्षत्रस्यान्तरे वर्तमानः MahāBhā. iii. 190. 60; **2E** distinction, excellence पात्रविशेषे न्यस्तं गुणान्तरं व्रजति शिल्पमाधातुः। जलमिव समुद्रशुक्तौ मुक्ताफलतां पयोदस्य Mālavikā. 1. 6 (comm. गुणविशेषम्); **2F** peculiarity, particularity तस्मादालोकवद्भेदे सर्वसाधारणे सति। नैवं विप्रतिपत्तव्यं बौद्धादेर्वक्ष्यतेऽन्तरम् ŚlokaVār. 2. 96 (74. 6); Kāśi. i. 109. 24 (*on* 2. 96); पुनर्विद्यामस्योर्ध्वमन्तरं तु शिवान्वितम् NityāṢoḍa. 1. 112 (SetuBa. वैलक्षण्यम्); कोऽप्यकृतधीर्नैवास्य वेत्त्यन्तरम् BhallāŚ. 55; Subhāṣi. 907; पश्चात् प्रधानपुरुषयोरन्तरं विशेषं विशिनष्टि करोति SāṁkhyaTaKau. 386. 7 (*on* 37); अन्तरं परस्परवैलक्षण्यं मान्यते (मृग्यते) येनोपायेन सोऽन्तरमार्गः AbhinBhā. i. 204. 14 (*on* 4. 318); द्विकाकणीकषट्खारीकप्रास्थिक-वदन्तरम्। ताराणामविदल्लोको मौद्रिकक्षेत्रभासि खे DvyāśraKā. 17. 88 (comm. गुरुत्वलघुत्वादिकृतं विशेषम्); शौक्ल्ये हंसबकोटयोः सति समे यद्वद्गतावन्तरम् ... मानुष्ये सदृशे तथार्यखलयोर्दूरं विभेदो गुणैः VairāŚ. (Pa.) 98; मयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजबीजिनाम् RājTa. (Ka.) 4. 353; भवति त्वदाभः। स्वामी यदि प्राच्यतपोभिरेव पुंसोऽन्तरं यः सदसच्च वेत्ति VasaViKā. 3. 76; Nalo. 3. 42 (comm. स्वरूपत्वं वा गतः); गुणानामन्तरं प्रायस्तज्ज्ञो जानाति नेतरः Subhāṣi. 293; यदनयोरन्तरं तदाहशिवचन्द्रेति SetuBa. 60. 27; **3A** distance (in space) ऊर्ध्वः प्रेहि माप व्यक्ता व्यरुजो? अन्तरम् AV. (P.) v. 13. 6; नि नडेषु यदन्तरम् AV. (P.) ix. 7. 12; तेषां शतं शतं रथानान्यन्तरम् (v.l. रथ्यान्यन्तरम्) GopBr. i. 4. 23 (111. 6); ततोऽहं कार्यसिद्ध्यर्थम् ... शतयोजनविस्तीर्णमर्णवं सहसाप्लुतः (v. l. अन्तरं सहसाप्लुतम्) MahāBhā. iii. 147. 34; रामोऽपि रात्रिशेषेण तेनैव महदन्तरम्। जगाम Rāmā. ii. 43. 1; एतदन्तरमासाद्य दशग्रीवः प्रतापवान् Rāmā. iii. 847 *; अन्तरे भेदिते जाते हस्तसंख्या मयोच्यते BrahmāṇḍP. iii. 36. 47; चण्डरवोऽपि तदन्तरमासाद्य काननाभिमुखं प्रतस्थे PañcT. (Kos.) 1. 290 (63. 3); 3. 118 (169. 23); क्षिप्रं दीर्घं समाख्यातम् अङ्गुल्यामेकमन्तरम् PārāŚi. 26; किंचिदन्तरमतिक्रान्तः ... धिष्ण्याकारम-पश्यत् HarṣaC. 101. 12; कामपालः ... किंचिदन्तरमपक्रान्तवान् AvantiKa. 202. 19; अहं मार्गान्वेषणाय किंचिदन्तरमगच्छम् DaśKuC. 8. 1; 73. 5; 99. 16; कियदन्तर-मृष्यमूकजनस्थानयोः AnargharāRā. 5. 4 (1); ततोऽन्तरन्तरं किंचिद् गत्वा ... रेजुः ... मानस्तम्भाः MahāP. 22. 92; महीपतिः ... स्तोकमन्तरमतिक्रम्य ... वनविनोदस्थानान्यवलोकयांचकार NalaCam. 2. 3 (10); दैवदत्तायुषा दूरमन्तरमपयातेन पाण्डवपशुना भवितव्यम् SubhaDha. 4. 12 (2); अतीतश्च महानध्वा शिष्यते स्तोकमन्तरम् BṛKathāŚloSaṁ. 10. 75; 18. 319; 19. 163; 20. 41; (सिंहलराजपुत्रः) महानीलमणिकुट्टिमेन ... पदशतमात्रमन्तरं जगतीमध्य एव जगाम TilaMañ. 221. 23; अद्वारे भूपतेस्तस्य राजदण्डत्रयान्तरे YuktiKa. 36. 14; 39. 14; रुक्मिणीनन्दनः तदन्तरमथाधावत् SkandP. vii (1). 237. 82; अश्ववेगात्प्रयातस्य कथंचिद्दूरमन्तरम्। ... वासरः पर्यहीयत KathāSaSāg. i. 5. 80; ii. 4. 102; कमंडलुकार्पासग्रामात् पश्चिमासन्नप्रदेशे स्रोतोन्तरं च EI. xii. 154. 71; अहं नेतुमशक्यापि सुदूरमिदमन्तरम् SaduktiKa. 140. 22; व्यन्तरैरन्तरं दूरं जन्मान्यत्राप्यपक्षिवत्। भ्राम्यन्ति ये ŚāliC. 3. 106; किंचिदन्तरमतिक्रम्य चोक्तम् NyāySiA. 262. 11; [Abl.] at a distance अत्रान्तरान्महाटव्यां चौरसहस्रं प्रतिवसति Divyāva. 59. 19; 93. 18; [Inst.] through the distance अन्तरेण ज्वलनवहनावतिक्रम्य ... प्रेष्यति MānGS. i. 10. 7; तौ समतिक्रम्य क्रोशमात्रे (v. l. कोशमात्रान्तरेण) ददर्शतुः Rāmā. iii. 65. 21; बाणान्तरेण गता याव(त्) तलवृक्षम् EI. XIV. 150. 25; अन्यमार्गान्तरेणागत्य देव्याः पृष्ठतोऽदृश्योऽवतस्थे PañcT. (Kos.) 3. 250 (199. 17); **3B** distance, i.e. separation न कुर्वीतान्तरं राष्ट्रे राजा परिगते क्षुधा MahāBhā. xii. 128. 32; वचनाद्दोषतो भेदात्स्वयमुक्तिर्मृतान्तरः Mitā. 181. 1 (*on* 2. 68); मृतेनान्तरम् अवकाशो व्यवधानं यस्य स मृतान्तरः Subodhi. 34. 26 (*on* 2. 68); चेतो विगलिताविद्य सत्त्वशब्देन कथ्यते। दग्धसंसारबीजं तत्र ददात्यन्तरं पुनः YogVā. vi (1). 69. 59 (comm. ब्रह्मभावविच्छेदम्); [Inst.] separately व्याह्वयन्ते गायत्रीश्च जगतीश्चान्तरेण। छन्दांस्येव तन्नानावीर्याणि कुर्वन्ति GopBr. ii. 5. 5 (231. 11); **3Ci** [Loc.] on the way अन्तरे वा मृतस्य दायादोऽपि नाभ्यावहेत् (अन्वाधिम्) ArthŚā. ii. 75. 4 (3. 12) (comm. अध्वमध्ये); न खल्वन्तरे दृष्टा त्वया देवी वसुमती Śāk. 6. 24 (23); प्रस्थितः ... गोमुखः ... पुलिन्दैरन्तरे हतः BṛKathāŚloSaṁ. 25. 50; [Inst.] on the way प्र मां युयुज्रे प्रयुजो जनानां वहामि स्म पूषणमन्तरेण ṚV. x. 33. 1; बहुवि जयति वनम्। ... वनस्यान्तरेण वर्त्ममध्येनेत्यर्थः SiddhāSi. i. 10. 11; **3Cii** [Loc.] in the midway (शंभोः) विश्लिष्यन्कुसुमाञ्जलिर्गिरिजया क्षिप्तोऽन्तरे पातु वः Ratnā. 1. 1; SaduktiKa. 19. 9; SūktiMu. 2. 38; दुर्गः ...। चक्रं च प्रेषयामास। तच्च देव्या शरशतैरन्तरैवाणुवत्कृतम् SkandP. iv. 71. 108; **3D** distance by degree or gradation, intermediate member द्व्येकान्तरासु जातानां धर्म्यं विद्यादिमं विधिम् ManuSm. 10. 7; 10. 13; द्वन्द्वम् ... स्रष्टुरेकान्तरम् Śāk. 7. 27; **3E** distance between points of space, i. e. measure चतुरङ्गुलपृथ्वीस्तावदन्तरास्तावदधः खाता वितस्त्यायतास्तिस्रः कर्षूः कुर्यात् ViṣṇuSm. 21. 4; पञ्चसूत्राणि पातयेत्। ... एषामन्तरं द्वादशाङ्गुलम् ŚāraTi. 3. 30; अन्तरं चक्षुषोः कार्यं चतुरङ्गुलमानतः AgniP. 44. 20; चतुरङ्गुलविस्तारमुत्खातं तावदन्तरम् ViṣṇuDhaP. ii. 77. 5; छायानिर्गमनप्रवेशसमयार्काक्रान्तिजीवान्तरम् Vāstu-Vi. 3. 10; 10. 20; 11. 15; त्रयस्ताला अन्तरं मानं यस्य तादृशो विष्कम्भः AbhinBhā. i. 229. 20 (*on* 5. 70); उभयोः कोणयोर्मध्ये सप्तभागिकमन्तरम् SamarāSū. ii. 81. 18 (57); मण्डलानां चान्तराण्यपि प्रत्येकं षोडशाङ्गुलान्येव Aparā. 707. 9 (*on* 2. 106); 774. 8 (*on* 2. 167); अन्तरं ब्रह्मसूत्रस्य पक्षसूत्रस्य चैकतः। अष्टाङ्गुलं ततोऽन्यत्र चतुरङ्गुलमन्तरम् Mānaso. iii. 1. 183; iii. 1. 254; iii. 1. 383; iii. 1. 667; मुखरन्ध्रा-त्तारन्ध्रं भवेदेकाङ्गुलान्तरम् SaṁgīRa. iii. 319. 8 (6. 428); iii. 290. 10 (6. 293); षोडशाङ्गुलमात्रं तु कर्णयोरन्तरं स्मृतम्। कर्णहन्वग्रान्तरं तु सदैवाष्टाङ्गुलं मतम् ŚukraNī. 4(4). 115; [Abl.] from distance, i.e. measure कनिष्ठाग्रसमं विद्धि रन्ध्रं श्रोत्रस्य चान्तरात्। कर्णभागावधोर्ध्वस्थमानेनार्धाङ्गुलौ स्मृतौ JayāS. 20. 13; **3Fi** intervening space between vowels, hiatus सामसु त्र्यन्तरं विद्यादेतवत्स्वरतोऽन्तरम् NāraŚi. i. 1. 3 (comm. व्यवधानम्); i. 7. 17; अन्तरम् ... वर्णशून्यः कालः Nyās. i. 51. 2 (*on* i. 1. 7); पञ्चार्णं तत उद्धृत्य अन्तरं सविसर्गकम्। अन्ते समुद्धरेत्तारम् DakṣiMūU. 4; **3Fii** intervening space or joint of spokes अराल्यन्तरं कृष्णरुक् TantrSa. 12. 51 (comm. अराली अराणां गणः। अन्तरमरसंधिरेव); **4** interior, inside space प्रियं च चक्षुरन्तरं स्वादीयांसं कृणोतु माम् AV. (P.) xix. 29. 11; य एतदस्मिन्नन्तरे हिरण्मयः पुरुषो हिरण्यवर्णो हिरण्यश्मश्रुशरानखाग्रेभ्यो दीप्यमान इव ĀrṣeU. 6. 4; कवचं च सरत्नमुद्वहज्ज्वलितज्योतिरिवान्तरं दिवः Kirātā. 3. 58; 4. 29; 5. 18; चन्दनागुरुकर्पूरैर्धूपयेदन्तरं सुधीः ŚāraTi. 4. 14; हरिः ... जघास हैयङ्गवमन्तरं गतः BhāgP. x. 9. 6; अनन्तरं नास्यान्तरमस्ति संभवेत्तर्हि बहिस्तस्य अबाह्यम् BṛĀraUBh. 445. 13 (*on* iii. 8. 8); पितृवनम् ...। भण्डनोद्भटरटद्दलान्तरैः। ... विश्वकद्रुभिरुपद्रुतान्तरम् YaśasCam. i. 115. 4; उच्छिखं जहति राघवे लाघवादजायत ... तरलमन्तरं वारिधेः RāmāCam. 6. 224; सुरङ्गा तु संधिला स्याद्गूढमार्गो भुवोऽन्तरे AbhidhāCin. 985; रक्तस्पर्शनमात्रेण विशेदन्तरमन्तरम् YuktiKa. 159. 21; दम्भो विवेश पश्चादन्तरमिह पक्षिवृक्षाणाम् KalāVi. 1. 92; स तामन्तःपुरान्तरम्। प्रावेशयत् KathāSaSāg. iii. 4. 185; उत्फुल्ल [illegible]किंजल्कपुंजपिंजरितान्तरैः। देवालयैः ... यद्धर्म्मो नीत उन्नतिम् EI. vi. 152. 100; vi. 152. 99; सुसूक्ष्मेणापि रन्ध्रेण प्रविशत्यन्तरं रिपुः Pañcā. 132. 3; सरःश्रियोऽन्तरं गतः ... भयं महत्तरं गतस्तनूजनः Nalo. 2. 44; कुलीरसदनान्तरं कथमसौ जगाहे गुरुः YātrāPra. 2. 22; [Abl.] from the interior, inside पुरुषोऽन्तराद् अमेध्यो यदश्नाति मेध्यत्वायैव KāṭhS. 22. 13 (ii. 69. 4); बर्हिष्टाद्वै पशूनां यज्ञश्च देवताश्चान्तरामेदः KāṭhS. 23. 3 (ii. 77. 15); ते हरयः ... प्राकारपरिखान्तरात् (निर्ययुः) Rāmā. iv. 30. 27; प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकर-वक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात् (v. l. दंष्ट्रान्तरात्) ŚatTrayī. 9; वनस्पतेः (v. l. तद्वृक्षस्यान्तरात्) निस्सृता वाक् PañcT. 1. 159 (25) (164. 8); [Loc.] in the interior, inside अन्तरे ऽह्य-मुष्मादादित्याद्रश्मयः MaiS. iv. 8. 8 (iv. 116. 16); बाह्याः परिश्रितो भुवन्त्यन्तरऽऊषा ŚatBr. VII. i. 1. 16; VIII. iv. 4. 7; अन्तरे खदिरा भवन्ति बाह्ये पालाशा अन्तराणि ह्यस्थीनि ŚatBr. XIII. iv. 4. 10; एतस्यान्तर उदरे कुन्तापानि भवन्ति GopBr. i. 5. 3 (116. 3); अविद्यायामन्तरे वर्तमानाः ... परियन्ति मूढाः MuṇḍaU. i. 2. 8; MuṇḍUBh. 318. 16 (*on* i. 2. 8); KāṭhU. 2.5; KāṭhUBh. 124. 5 (*on* 2. 5);

MaitrīU. 7. 9; उखामाहवनीयेऽधिश्रयति मुञ्जकुलायावस्तीर्णाम् अन्तरे शणा मा सु भित्था इति KātyŚS. xvi. 4. 31; अहो बतायमगमः श्रीमान् अस्मिन्वनान्तरे ...। भाति MahāBhā. iii. 61. 98; रावणः ... ददर्शाश्रममेकान्ते पुण्ये रम्ये वनान्तरे Rāmā. iii. 33. 36; विजृम्भते सिंहो विवृद्धो गिरिगह्वरे(v.l. काननान्तरे) Rāmā. iv. 66. 3; स्थितोऽन्तरे चक्रगतेरिवास्मि Saund. 7. 16; खदिरं परितः खानयित्वा ... अयोमयं कुम्भं तस्मिन्नन्तरे निदध्यात् SuśruS. iv. 10. 13; सूचीभिस्तोदनं शस्त्रैर्दाहः पीडा नखान्तरे CaraS. i. 24. 46; (रङ्गपीठस्य) षडन्यानन्तरे चैव पुनः स्तम्भान्यथादिशम्। विधिना स्थापयेत् NāṭyaŚā. 2. 99; चक्रभ्रान्तिररान्तरेषु जनयत्यन्यामिवारावलिम् Vikramo. 1. 5; कस्तम् ... अविद्यायामन्तरे वर्तमानम्। दृष्ट्वा ... प्रयोजयेत् BhāgP. v. 5. 17; नित्याषोडशकं नमामि लक्षितं चक्रात्मनोरन्तरे TripuMāPūSt. (Śaṅ.) 86; उदरस्थस्य च ग्रासग्रहणान्मातुरन्तरे ŚivDṛ. 5. 100; श्रीसोमेशसमुद्रस्य अन्तरे ये मृता नराः। पापिनोऽपि गमिष्यन्ति स्वर्गम् SkandP. vii (1). 29. 87; अपरगिरिशिखरान्तरविहारिणि शिशिरकरकरिणि ... पलिताङ्कुरदर्शनमभूत् YaśasCam. i. 245. 2; i. 593. 8; वसतिलक्षणम् ... राजधान्यन्तरे हट्टं(ट्ट) राजक्षेत्रे च दुग्धकम्। ... वासयेत् YuktiKa. 24. 7; यः पृथिवीमन्तरे संचरन् यं पृथिवी न वेद AdhyāU. 1; कोशास्तिष्ठन्ति चान्तरे TriBrU. 2. 12; एषोऽन्तरे हृत्पुष्करे एवाश्रितोऽन्नमत्ति MaitrīU. 6. 1; 6. 2; सर्वस्मिन्नन्तरे संचरति SubāU. 5; 7; प्रविश्य चान्तरे सोऽत्र दिव्यमावासमैक्षत KathāSaSāg. iii. 4. 212; iii. 4. 281; दुःसहस्तामुवाचेदं तडागाश्रममन्तरे। आस्व त्वम् LiṅgaP. ii. 6. 77; अस्यान्तरे प्रविश्याथ विशेषमिह पश्यसि PadmP. iv. 74. 57; यश्च राजानेन क्रमेण ... यात्रां न कारयिष्यति तस्य गर्द्दभोऽन्तरे EI. xi. 28. 13; अन्तरेष्वध्वपाथोऽधिशैलानां सरितां तथा विधातव्यानि दुर्गाणि SamarāSū. 2. 13; दोर्दण्डद्रव्यशालिना क्षितिभुजामासा(शा)चतुष्कान्तरे येनाकारि करग्रहः EI. xiv. 298. 9; तत्र तत्र विषये बहिर्विभात्यन्तरे च परमेश्वरीयुतम्। त्वाम् ... लोकयेय Stotrā. 13. 12; उल्लोचस्यान्तरे पार्श्वतश्च ... आसन् (हाराः) TriṣaŚaPuC. i. 6. 589; नागानन्दे शान्तरसस्य ... अद्भुतमन्तरे निवेश्य ... शृङ्गारो निबद्धः Kāvyānu. (He.) 136. 4; भूस्फोटानि वनान्तरेषु विततान्यालोक्य हाहेति वाक् सस्मार EI. ix. 75. 13; कृतस्य नृपभा[स्वत]ा रिपुकिरीटहेमोद्ययैरनेकमणिशोभिनो मकरतोरणस्यान्तरे। हरिः ... जयति EI. iii. 12. 7; कीलः कर्णान्तरे यस्य केशान्ते चापि दृश्यते AśvaVai. 3. 144; दीर्घिकेयम् ... अन्तरिक्षमणिदर्पणान्तरे बिम्बितेव भवती विभाव्यते Yādavā. 17. 25; एतस्मिन् ब्रह्मपुरे दहरं पुण्डरिकं वेश्मदहरोऽस्मिन्नन्तर आकाशस्तस्मिन् TattvPrakā. 47A. 7 (*on* i. 3. 14); 211B. 3 (*on* iv. 2. 18); ब्रह्मांडोक्तगुहान्तरे दृढतरं निर्माय कूर्मासनम् ... पश्यति परं ज्योतिः EI. i. 194. 22; अन्तरे तमसां दीपः शोभते नार्कतेजसाम् DṛṣṭāKaŚ. 50; तस्यान्तरे ... अम्भोजमण्डलमथो वरुणस्य तस्य ṢaṭcakraNi. 15; अगृहीतोत्तरासङ्गमासीनं च तमन्तरे। परीक्षितुमिवाजग्मुः ... हिमसान्द्रिताः Gaṅgāva. 4. 10; (पञ्चकोशान्तरस्थिता) तेन पञ्चकोशानामन्तरे मध्ये स्थिता LalitāSaBh. 111. 27 (*on* 142); वटबीजस्यान्तरेऽपि किंचिद्व्योमास्त्येव SetuBa. 220. 21; रतिर्नैव कार्या देवालयान्तरे Kośāva. 43. 10; [Inst.] along inner side तस्मादु पूर्वेणैव गार्हपत्यमन्तरेणाहवनीयं यथोऽएवादः प्रचरन्नन्तरेण संचरति चैति ŚatBr. I. ix. 2. 4; **5** hole तद्यथान्तरं कर्णस्यैवं छन्दोमा AitBr. 24. 3 (632); [Loc.] in the hole (विश्वमूर्तिवंशः) अन्तरेष्वष्टमांशोनाधिकं सार्धाङ्गुलं पृथक् SaṁgīRa. iii. 348. 11 (6. 590) (comm. अष्टमांशोनाधिकसार्धाङ्गुलान्यन्तरालानि); **6A** principle within, soul न बाह्यं किं चन वेद नान्तरमेवमेवायम् ŚatBr. XIV. vii. 1. 21; BṛĀraU. iv. 3. 21; अत्रान्तरं ब्रह्मविदो विदित्वा लीना ब्रह्मणि तत्परा योनिमुक्ताः ŚvetāU. 1. 7; NāraPaU. 9. 6; अरिषड्वर्गमुक्तोऽस्मि अन्तरादन्तरोऽस्म्यहम् MaitreU. 3. 18; सोऽन्तरादन्तरं प्राविशत् AŚiraU. 1. 1; स हीदमनहंकारास्पदं रजतमादर्शयति न चान्तरमहमिति TātpaṬ. (Vā.) 85. 22 (*on* i. 1. 2) [Supreme Soul, MW.]; [Abl.] from within जगतोऽन्तरतो भवन्तमाप्त्वा पुनरेतद् भवतोऽन्तराल्लभन्ते। जगदीश तवैव भक्तिभाजः Stotrā. 18. 1; **6Bi** heart महामुनिम्। ... क्रोधो नान्तरमाविशत् Rāmā. i. 64. 3; ये तस्यान्तरमामनन्ति ... किं तैरुक्तम् ŚatTrayī. 694; गुणास्तस्य विपक्षेऽपि गुणिनो लेभिरेऽन्तरम् RaghuVa. 17. 75; सोऽयं यदन्तरमलं निविशन्बिभेति कामः BhāgP. ii. 7. 7; RāmāCam. 6. 24; रक्तस्पर्शनमात्रेण विशेदन्तरमन्तरम् YuktiKa. 159. 21; विशति वितनोरन्यो धन्यो न कोऽपि ममान्तरम् GītGo. x. 19A. 2; चन्द्रमण्डलमालोक्य शृङ्गारे मग्नमन्तरम् SāhiDa. 421. 5; तेषां विरहतस्तस्य न जाने कीदृगन्तरम् BhāvVi. 103; स्मरान्तक तवान्तरं समधिकामनं गाहते YātrāPra. 3. 95; [Loc.] in the heart एतयोः प्रकृतिरम्यरूपयोः ... अन्तरे स्फुरति कोऽपि संनिधिः PrasaRā. 3. 20; ज्वलितश्चास्यान्तरे स्मरज्वलनः SāhiDa. 608. 10; तवाकर्ण्य कारुण्यवीचीम् ... उपैत्यन्तरे हन्त शैत्यम् StavMā. 51. 8; [Inst.] in the heart अन्तरेण सुस्निग्धा एषा गणिका Mṛcch. 1. 30 (15); **6Bii** mind रात्रिदिनं पुनरन्तरमन्तः संवृतिरस्ति रवेर्न तु कन्तोः SubhāRaSaṁ. 584; विशुद्धिः स्यादन्तरस्य PadmP. iv. 78. 8; नासां कर्षति हर्षयत्फलमुरश्चाह्लादयत्यन्तरम् GopāKeCan. 69. 32; सेव्यः स किं योऽन्तरं नो जानाति Mugdhopa. 22; स (बकः) त्यक्तचेष्टो दुर्गस्थानामपि मत्स्यानामन्तरं पश्यति ManvaVi. 808. 10 (*on* 7. 106); सा तथाप्यातुरीभावयत्यन्तरम् PadyāTa. 121; [Loc.] in the mind कोऽहं कथमिदम् ... विचारयान्तरे वेत्थं महत्तत्फलमेष्यसि AnnaU. 1. 40; तां विश्वरूपायितां पश्यामो बहिरन्तरे निशि दिवा NalaCam. 7. 15; निरन्तरकृताभ्यासादन्तरे पश्यति ध्रुवम्। ... योगी ŚivS. 5. 38; जरयत्यन्तरे साधुर्दोषं विषमिवेश्वरः SūktiMu. 6.7; शङ्का महती बाधमाना ममान्तरे VetāPañ. (Jam.) 148. 2; **6C** internal part (of the limb) अन्तर्मध्ये च पित्तस्थानमन्तरं प्रविश्य रागं जनयतीति राजकः BhelaS. 81. 27 (4. 4); Hastyāyur. 477. 9 (3. 15); **7** region or space in between, intermediate space or span, middle अन्तरिक्षं म उर्वन्तरम् TaiĀ. iv. 42. 2 (567. 5) (Sāy. अवकाशः); गार्हपत्याहवनीययोरन्तरं भस्मराज्योदकराज्या च संतनुयात् ĀśvaŚS. I. iii. 10. 15; यूपैकादशिनी चेद्रथाक्षमात्राण्यन्तराणि KātyŚS. viii. 8. 6; xvi. 7. 13; अस्या अन्तरमूर्वोः पन्नेजनीरुदीचीर्दक्षिणेनोरुणा संवर्तयति VaikhāŚS. 16. 18; दर्भं संगृह्य ... तस्या भ्रुवोरन्तरं संमृज्य प्रतीचीनं निरस्येत् ĀpaGS. ii. 4. 5; आर्यावर्तम् ...। गङ्गायमुनयोरन्तरमित्येके BaudhDS. i. 1. 26; VāsiDS. 1. 12; न जात्वयं पुनर्जीवेन्मद्बाह्वन्तरमागतः MahāBhā. i. 142. 20; iii. 255. 5; द्यावापृथिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं त्वयैकेन MahāBhā. vi. 33. 20 = BhagGī. 11. 20 (Rā. अवकाशः); MahāBhā. vii. 154. 57; स धुर्यो वै परिस्पन्दयुगचक्रान्तरं यथा Rāmā. ii. 12. 9; हस्तिनापुरे जनपदस्य अन्तरं नास्ति MaVastuAva. ii. 101. 13; सरस्वतीदृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदन्तरम्। तं देवनिर्मितं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते ManuSm. 2. 17; AvantiKa. 194. 9; VṛGautaSm. 599. 10 (14); VīraMi. (Vyavahāra.) 187. 14; (हिमवद्विन्ध्ययोः) तयोरेवान्तरं गिर्योरार्यावर्तं विदुर्बुधाः ManuSm. 2. 22; Kāvyānu. (He.) 153. 4; यस्य वातः प्रकुपितः त्वङ्मांसान्तरमाश्रितः CaraS. i. 18. 37 (1922 Ed.); अन्तपालदुर्गाणि ... स्थापयेत्। तेषामन्तराणि वागुरिकशबरपुलिन्दचण्डालारण्यचरा रक्षेयुः ArthŚā. i. 110. 3 (2. 1); स्पृहयति भुजयोरन्तरमायतकरवालकररुहविदीर्णम्। विजयश्रीर्वीराणाम् ŚatTrayī. 346; दिलीपसूनोः स बृहद्भुजान्तरं प्रविश्य RaghuVa. 3. 54; रम्यान्तरः ... भूयात् ... अस्याः ... पन्थाः Śāk. 4. 13; षोडशाङ्गुलकं ज्ञेयं मण्डलं तावदन्तरम् YājñaSm. 2. 106; धनुःशतं परीणाहो ग्रामे क्षेत्रान्तरं भवेत् YājñaSm. 2. 167 (Mitā. ग्रामक्षेत्रयोरन्तरं धनुःशतपरिमितं परीणाहः); स्तनान्तरं भ्रुवोर्मध्यं तेनानामिकया स्पृशेत् YājñaSm. 3. 278 (VīraMi. मध्यम्); व्यामो बाह्वोः सकरयोस्ततयोस्तिर्यगन्तरम् AmaK. 1247; पूर्वरेखाग्रवेधस्य रविवेधस्य चान्तरम् MaBhāsk. 3. 57; दधतमुच्चशिलान्तरगोपुराः पुर इव Kirātā. 5. 5; 14. 30; आसाद्य मेऽन्तरमिदं भुजपञ्जरस्य जीवन् प्रयासि VeṇīSaṁ. 6. 573; भगवद्बिम्बम् ... स्थापितम् ... देशे यावति तद्देशद्वारयोरन्तरं तु यत्। तत् त्रिधा सुसमं कृत्वा PāraS. 15. 675; हसीय एवान्तरं तुषारगिरिगन्धमादनयोः HarṣaC. 288. 9; तत् प्राच्यपरछाया भुजाग्रयोरन्तरं कोटिः BrāhmSphuSi. 3. 5; 5. 13; 7. 5; 12. 53; पित्तम् ... श्लेष्मत्वग्रक्तमांसानि प्रदूष्यान्तरमाश्रितम्। त्वङ्मांसयोस्तत्कुरुते त्वचि वर्णान् AṣṭāSaṁ. i. 293. 4 (3. 13); ii. 80. 25 (4. 13); कमलोचितसद्भुजान्तर श्रीविमलादित्या(त्य) इति प्रतीतनामा EI. iv. 344. 70; तस्माद्भ्रुवोरन्तरमुन्नयेत् BhāgP. ii. 2. 21; (नान्तं न मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूप) मध्यं नाम द्वयोः कोट्योः अन्तरम् GītāBh. (Śaṅ.) 309. 3 (*on* 11. 16); तयोरधः अन्तरं पित्र्यम् ManuBh. i. 106. 7 (*on* 2. 59); परिचितम् ... कुचभुजयोर्विशतान्तरं मिथः। परिषजदिव योषितो जलं चलवलिबाहुयुगेन निर्बभौ RāghPāṇ. (Dha.) 15. 38; उत्तरे कनकनन्दा दक्षिणे सागरावधिः। एतदन्तरमासाद्य देशो नग्नहरः स्मृतः SkandP. vii (1). 319. 49; द्यावापृथिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं शरीरेण दिशश्च सर्वाः VarāP. 5. 51; इन्द्राग्न्यन्तरमुच्चं स्यात् VāstuVi. 2. 8; 2. 11; 2. 15; भ्रुवोरन्तरमर्धांशाच्छरांशैरायतं भ्रुवोः ĪśānŚiPa. ii. 41. 90; काः सूर्येन्दुग्रहर्क्षादिगतयश्च पृथक् पृथक्। भूमेरुपरि किं चैषामन्योऽन्यं प्रोक्तमन्तरम् SamarāSū. 3. 7; 5. 87; 10. 17; 57. 21; युद्धस्फुरद्विक्रमक्रोताः सर्वदिगन्तरक्षितिभुजां लक्ष्म्यश्चिरं भेजिरे EI. i. 296. 7; तत्तारापति[बिं]म्बमेव मुकुरं हर्म्यं च रोदोन्तरम् EI. iii. 98. 36; सपादहस्तसंमितं च कुण्डवेद्योरन्तरं विधेयम् CaturCin. i. 170. 5; i. 191. 5; स हि ... °विजयलक्ष्म्य(क्ष्म्य)धिष्ठितविशालभुजान्तरः EI. iii. 77. 14; पयोदभारैर्नमितं नभः किं रोषाहिना भूमिरुत प्रणुन्ना। ... आसीत्तयोरन्तरमल्पशेषम् Yādavā. 7. 38; 22. 228; हनुलोचनबाहुनासिकास्तनयोरन्तरमत्र पञ्चकम् KumāPraPra. 48. 9; आयातैव निशा निशापतिकरैः कीर्णं दिशामन्तरम् RasGaṅ. 90. 17; द्रवतां प्रपन्नमिव भूनभोऽन्तरं ददृशे तदा जलधरैः ŚivLī. 18. 60; तदधुना विधिना कृतमावयोर्गिरिदरीनगरीशतमन्तरम् PadyaVe. 285; योगोऽन्तरं कोटिरिहाथ दोर्ज्या SiddhāTaVi. 109. 18; 148. 21; 253. 17; SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 44. 1; अष्टाचत्वारिंशदंशानां मध्ये त्रयोदशांशैर्मध्यभागस्तन्त्रान्तर इह त्वर्धयवाधिकैस्त्रयोदशभिरित्यल्पतरमन्तरं भवति SetuBa. 45. 29; [Loc.] between or in the intermediate space, or in the middle भर्ता पुत्रोऽन्यो बन्धुर्वा वैद्यकुशलाभ्यां नाभ्युपस्थयोरन्तरे गर्भं परिहरन् ... शस्त्रेणोत्पाटयति VaikhāGS. 7. 4; स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवान्तरे भ्रुवोः MahāBhā. vi. 27. 27 = BhagGī. 5. 27; MahāBhā. vi. 113. 28; vii. 92. 3; अथैनं दशभिर्बाणैः प्रत्यविध्यत्स्तनान्तरे ... खरं दशरथात्मजः Rāmā. iii. 531 *(1); iii. 981 *(1); Rāmā. (GORR.) vi. 96. 13; यदेतदन्तरे द्यावापृथिवी ... तद्

ब्रह्म ĀrṣeU. 1. 2; अन्तरा च राजगृहमन्तरा च चम्पामत्रान्तरे शुल्कशाला Divyāva. 170.24; दक्षिणस्य समुद्रस्य तथा विन्ध्यस्य चान्तरे। ये देशास्तेषु युञ्जीत दाक्षिणात्याम् NāṭyaŚā. 13. 41 (AbhinBhā. मध्ये); भ्रुवोरन्तर एव वा। कुर्वीथाश्चपलं चित्तम् Saund. 15. 2; अन्तरे न हि गन्तव्यं हरस्य वृषभस्य च ŚatTrayī. 538; प्रथमसंगता चेत्संहतोर्वोरन्तरे घट्टनम् KāmSū. 158. 23 (2. 8); JayaMa. 159. 14 (*on* 2. 8); अन्यथा हि सान्तराणां परमाणूनां शून्येष्वन्तरेषु गतिः केन प्रतिबाध्यते AbhidhKoBh. 33. 4 (*on* 1. 43); पुरस्कृता वर्त्मनि पार्थिवेन प्रत्युद्गता पार्थिवधर्मपत्न्या। तदन्तरे सा विरराज धेनुः RaghuVa. 2. 20; न ... मृणालसूत्रं रचितं स्तनान्तरे Śāk. 6. 20; बहिर्योगोपसंव्यानयोरिति किम् ... अयमनयोरन्तरे स्थितः JaineVyā. 10. 26 (*on* i. 1. 42); अन्तरे च तयोर्यः स्यात् तस्याप्यष्टगुणो दमः YājñaSm. 2. 239; महावने वनगजयोरिवान्तरे ... गतागतैर्ध्रुवमिह खिद्यते श्रिया MudrāRā. 2. 3; अनयोर्ग्रामयोरन्तरे तापसः प्रतिवसति KāśiVṛ. *on* i. 1. 36; PrakriKau. i. 141. 2; निजगृहान्नृपगृहं सुरङ्गयोपासरन्निहान्तरे वो दृष्टवान् DaśKuC. 89. 12; मानुषस्य च लोकस्य यमलोकस्य चान्तरे। कीदृशं किं प्रमाणं वा किमधिष्ठानमेव च VṛGautaSm. 520. 4 (5); तृतीयकेऽसयोरन्तरे त्रिकसंधिमध्यगतां (सिरां विध्येत्) AṣṭāSaṁ. i. 176. 22 (1. 36); ध्यायेत् ...। देवं हृत्पुष्करान्तस्थं नेत्रयोरथ चान्तरे PāraS. 2. 86; रत्नम् ... स्तनयोरन्तरे न्यस्तमनया BṛKathāŚloSaṁ. 5. 44; सूत्राणामन्तरे भूयः क्षिपेत् सूत्राष्टकम् LakṣmīT. 37. 16; जानूर्वोरन्तरे सम्यग्धृत्वा पादतले उभे। समकायः ... तत्प्रचक्षते ŚivS. 3. 115; JābālaDaU. 3. 2; ŚāṇḍU. 410. 15; HaṭPra. 1. 19; नेत्रयोरन्तरे यस्य लोमावर्त्ताः(र्ता:?)स पापकृत् YuktiKa. 212. 9; AbhidhāCin. 109; सुमुखस्याधुना लक्ष्म ... पादोनभागद्वितयादन्तरे कर्णभद्रयोः। त्रयः प्रतिरथाः कार्याः SamarāSū. ii. 84. 19 (57); भगवन् भवदीयपादयोर्निवसन्नन्तर एव निर्भयः Stotrā. 12. 8 (comm. मध्ये); दन्तयोरन्तरे मध्येऽधिष्ठितं प्रविष्टमन्नकल्कादि नोच्छिष्टं पुरुषं करोति ManvaVi. 682. 2 (*on* 5. 141); ग्रीवास्कन्धान्तरे चैव वाहं प्राहुर्मनीषिणः AśvaVai. 2. 17; (मुनयः) सप्तर्षिनागवीथ्योरन्तरे यो देवानां लोकस्तं समाश्रिताः DīpKa. 91. 19 (*on* 3. 187-188); गुर्जरीमण्डले साभ्रवतीमहिलानद्योरन्तरे वनं विद्यते SiṁhāDvā. 241. 0 (1); मही ... पुंसां नौरिव ... लङ्का तन्निकटस्थितेव तरणिर्लघ्वी तयोरन्तरे सेतुः पाश इव YātrāPra. 5. 63; केलिस्नानविलुप्तपत्रलतयोर्वक्षोजयोरन्तरे। हारस्ते परिखेलतु स्मितसखैर्मुक्ताफलैर्गुम्फितः MadaKeC. 36; (वाजिनाम्) अधोर्वोरन्तरे चिह्नमङ्कुष्ठं पक्षमूलयोः ŚukraNī. 4 (7). 58; **8** middle, centre महाव्याहृति°...°प्राजापत्यान्तरमेतदावापस्थानम् ŚāṅkhGS. i. 9. 12; महाव्याहृतिसर्वप्रायश्चित्तान्तरमेतदावापस्थानमाज्यहविषि KauṣīGS. i. 5. 27; अन्तरादिभ्यां द्वौ द्वौ पङ्क्तिद्वयं मृजेत् PauṣkS. 5. 246; उभयोरन्तरं दूरे दूति त्वं तु तया सह। आयाहि याहि वाक्यानि वद राधां तथैव च ĀdiP. 13. 78; त्रिचतुष्षट्कभागैर्वा गलोत्सेधे विभाजिते। गलमूलगवेद्युच्चमंशं श्रेष्ठान्तराधमम् ŚilpaRa. i. 21. 23; [Loc.] **i** in the middle, at the centre अन्तरे सत्यौ कनीनिके भुङ्क्तः PañcBr. x. 4. 2; ता हान्तर एव तस्थुरयनमविन्दमानाः JaimiBr. 2. 90; 3. 9; मानसोत्तरशैले तु अन्तरे विषुवं च तत् BrahmāṇḍP. i. 21. 68; यस्य न श्राव्यं तस्यान्तर ऊर्ध्वसर्वाङ्गुलम् ... करं कृत्वान्येन सह यन्मन्त्र्यते तज्जनान्तिकम् Avalo. 33. 30 (*on* 1. 66); ब्रह्मेशानान्तरे कुर्याद् दैवतं वास्तुकर्मकृत् VāstuVi. 3. 23; हंसवरस्य मे। उपरि मूलतलादपि चान्तरादुपनमत्वज भक्तिमृणालिका Stotrā. 8. 10; शङ्खकर्णान्तरे चैव कटाक्षः समुदाहृतः AśvaVai. 2. 13; इन्दुतः। दूरेऽन्तरे हि वह्नेस्तु गोलोऽव्यक्तस्त्वधः स्थितः SiddhāTaVi. 25. 7; ये कीटास्तव दृक्पथं च न गतास्ते प्रस्थितास्त्वन्तरे PadyāTa. 230; **ii** in between (two sounds or letters) उकारोऽपृक्तः प्रकृत्या वकारोऽन्तरे TaiPrāti. 9. 16; 5. 40; गायत्र्याश्चा(त्र्यां चा)पि शक्कर्याश्चा(र्यां चा)न्तरे वा व्यवस्थिता NāṭyaŚā. 32. 20; ङशयोस्तु पदान्ताद्योः ककारस्त्वन्तरे भवेत् ŚaiśiŚi. 313; 308; नाविरते श्रुतिं कुर्यात्स्वरयोर्नापि चान्तरे NāraŚi. i. 7. 15; णः। श्रुलुट्टुस्तौ नान्तरे ŚākaṭāVyā. i. 2. 51; **iii** in between (two persons) अङ्गनामङ्गनामन्तरे माधवः KṛṣṇaKa. 2. 35; **iv** in between (two states) धर्मस्नेहान्तरे न्यस्ता दुःखिताः खलु मातरः PratiYau. 2. 7; शान्तशृङ्गारयोस्तु नैरन्तर्येण विरोध इति रसान्तरमन्तरे कार्यम् KāvyPra. 450. 4; लाटी रीतिर्वैदर्भीपाञ्चाल्योरन्तरे स्थिता SāhiDa. 468. 10; [Inst.] between अन्तरेणानूकाशम् TaiS. V. vii. 12. 1; अन्तरेणाकाशं KāṭhS. v. 13. 2 (iii. 188. 4); इतरपाण्यङ्गुष्ठान्तरेणोपवीतित्वाद्दक्षिणेन वा सव्योपगृहीतेन ... ते अर्घ्यमिति ĀśvaGS. iv. 7. 10; **9A** opening, way मा विस्रसामृत मृत्योरन्तरं कुरु JaimiGS. 1. 12 (11. 14); उद्यतस्यैव वज्रस्य द्यौर्ददातु ममान्तरम् BṛDe. 6. 123; (चक्रस्य) तस्यान्तरं स दृष्ट्वैव पर्यवर्तत खेचरः MahāBhā. i. 29. 4; मा तेऽन्तरं रिपवः प्रार्थयन्तु MahāBhā. v. 36. 72; vii. 25. 38; पौरुषं श्रय शोकस्य नान्तरं दातुमर्हसि Rāmā. iv. 7. 11; अविधारितवेगस्य यक्ष्मा न लभतेऽन्तरम् CaraS. vi. 8. 164 (1941 Ed.); vi. 21. 38 (1941 Ed.); तासां मुखैरासवगन्धगर्भैर्व्याप्तान्तराः सान्द्रकुतूहलानाम्। ... गवाक्षाः KumāSaṁ. 7. 62; किं यात्यस्य पुरः शनैः प्रवहणं तस्यान्तरं मार्गते Mṛcch. 7. 2; सखीजनः यत्कृशमध्यभागतः पताकिनीमन्तरमाप वीक्षितुम् JānaHa. 9. 61; अस्मान्मार्गादुत्क्रम्य विद्यते। ... न निवर्तितुमन्तरम् BṛKathāŚloSaṁ. 18. 458; मुशलव्यायामेनेरितो वायुरन्तरं लब्ध्वा प्राणान् हिंस्यात् AṣṭāSaṁ. i. 210. 4 (2. 3); लभते यत्कुमुदेऽन्तरं द्विरेफः NavaSāC. 5. 32; सा प्राप चिन्वती तरुमध्यगम्। गर्तं गुहाकृतिं दत्तं कृपयेवान्तरं भुवा KathāSaSāg. vi. 3. 115; मा त्वं मर्दय मद्रनाथ पुरतः पांचाल मुंचांतरम् EI. v. 145. 52; [Loc.] through the opening (कर्कटहस्तः) अन्योन्यस्यान्तरे यत्राङ्गुल्यो निःसृत्य हस्तयोः। अन्तर्बहिर्वा वर्तन्ते कर्कटः सोऽभिधीयते AbhinDa. 178; **9Bi** opportunity, occasion, scope इदमन्तरमित्युक्त्वा ताविन्द्रस्तु निबर्हयत् BṛDe. 4. 69; पितृभ्योऽन्नं निवेदितम्। तदन्तरमुपासन्ते असुरा दुष्टचेतसः BaudhDS. ii. 8. 14; VāsiDS. 11. 25; पतिष्यमाणे नागेन्द्रे तक्षके जातवेदसि। इदमन्तरमित्येवं तदास्तीकोऽभ्यचोदयत् MahāBhā. i. 51. 16; i. 217 *(5); अन्तरं ह्यस्य दृष्ट्वैव लोको विकुरुते ध्रुवम् MahāBhā. iii. 29. 22; iii. 111. 5; iii. 154. 4; अन्तरं प्रददौ पार्थो द्रोणस्य व्यपसर्पितुम् MahāBhā. iv. 53. 68; (मनुष्यदोषाः) एकैकमेते ... मनुष्यान्पर्युपासते। लिप्स्यमानोऽन्तरं तेषां मृगाणामिव लुब्धकः MahāBhā. v. 43. 9; v. 185. 22; ते सुबलात्मजाः। अन्तरं नाध्यगच्छन्त MahāBhā. vi. 86. 39; vi. 90. 4; इदमन्तरमित्येव ततः सा सरितां वरा। कूलापहारमकरोत् MahāBhā. ix. 41. 27; xiii. 12. 5; पतीनन्तरमासाद्य नालं नार्यः प्रतीक्षितुम् MahāBhā. xiii. 38. 13; दशग्रीवः क्षिप्रमन्तरमास्थितः। अभिचक्राम वैदेहीम् Rāmā. iii. 44. 2; प्रतिकर्तुं नृशंसानां रक्षसां दत्तमन्तरम् Rāmā. iii. 56. 15; रक्षसा अपहृता ... मैथिली ... अन्तरं प्रेप्सुना तेन हत्वा गृध्रं जटायुषम् Rāmā. iv. 6. 3; सारणस्य वचः श्रुत्वा (v. l. अन्तरं दृष्ट्वा) रावणं राक्षसाधिपम्। ... शुको वाक्यमथाब्रवीत् Rāmā. vi. 91. 1; vi. 177 *(2); वृतोऽहं पूर्वमिन्द्रेण अन्तरं प्रतिपालय Rāmā. vii. 55. 10; बुधेनान्तरमासाद्य मैथुनायोपवर्तिता HariVaṁ. 9. 13; LiṅgaP. i. 65. 24; VāyuP. ii. 23. 17; न ददर्शान्तरं चापि श्लोकं श्रावयितुं तदा HariVaṁ. 19. 14; 29. 2; निरिन्धनोऽन्तरं लब्ध्वा यथैनं न विपादयेत् CaraS. vi. 15. 223 (1941 Ed.); कृतकृत्यतैव नियतं लब्धान्तरा भेत्स्यति MudrāRā. 2. 22; न यस्य कस्यचित् ... अन्तरं दातव्यम् Kād. 266. 18; 84. 22; परिवृद्धमन्यव इव प्राप्यावसानान्तरं लब्धा(ब्धा)स्रवणरन्ध्रनिर्गमपथा यस्यासवो निर्ययुः EI. i. 181. 10; गोविन्दः ... सहरामः ... लब्ध्वैतदन्तरं राजन् शतधन्वानमूचतुः BhāgP. x. 57. 3; यद्रम्यं गुरुगौरवस्य सुहृदो यस्मिंल्लभन्तेऽन्तरम् ... तत्कि प्रेम स उच्यते परिचयः AmaŚ. 159; Subhāṣi. 1626; एवं वसन्विप्ररूपो नान्तरं त्वध्यगच्छत BrahmP. 87. 39; एतदन्तरमासाद्य रावणो भिक्षुरूपधृक्। आगत्य ... खमापतत् BṛDharmaP. i. 19. 49; तस्मात्त्वमन्तरं तावत्प्रतिपालय पार्थिव DevīBhāP. vi. 14. 30; लब्धेऽन्तरे हि मिलिता यास्यामो(?व्यो) यत्र कुत्रचित् KathāSaSāg. vi. 1. 182; द्वौ तावत्पाशयौ ...। रभसाद्यावकुर्वाणावदातामन्तरं विषाम् (द्विषाम्) RājTa. (Ka.) 8. 1645; इदमन्तरमासाद्य ... सुयोधनः। भीमं बध्वा ... प्रचिक्षेप ... जले PāṇḍaC. 3. 203; इदमन्तरमुपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति संपदियम् PrabaCin. 26. 1; PurāPraSaṁ. 117. 13; शक्रस्तु तां धर्षयितुमन्तरं प्रेप्सुरन्वहम् AdhyāRā. i. 5. 21; [Loc.] on the occasion तस्मिन्वाक्यान्तरे वक्ता देवस्थानः ... उवाच MahāBhā. xii. 20. 1; तथान्तरे याहि विमोक्षयन्मनः BuddhaC. 11. 71; अन्तरे वचनं पठेत् Kośāva. 43. 11; [Inst.] by way of an opportunty तेनान्तरेणाभिमन्योर्यन्तापासारयद्रथम् MahāBhā. vii. 43. 7; अन्तरेण हतावेतौ छलेन च विशेषतः। ... भीष्मद्रोणौ MahāBhā. viii. 5. 62; **9Bii** excuse, way out बाला ...। भीता शापात्ततो राजन्दध्यौ दीर्घमथान्तरम् MahāBhā. iii. 291. 2; **9C** access, entrance मार्गक्षेत्रे वृत्तिः कार्या ... नाश्वशूकरावन्तरं विन्देताम् ŚaṅkhaLiDS. 308; स्वसुः ... लेभेऽन्तरं चेतसि नोपदेशः RaghuVa. 6. 66; 16. 7; गुणास्तस्य विपक्षेऽपि गुणिनो लेभिरेऽन्तरम् RaghuVa. 17. 75; SūktiRa. 39. 20; **9D** room, space न तस्योरसि ...। अन्तरं पाण्डवश्रेष्ठ पश्यामि नहतं शरैः MahāBhā. iii. 22. 7; iii. 169. 6; अन्तरं राजमार्गे च नासीज्जनपदावृते Rāmā. ii. 781 *(1); न ह्यविद्धं तयोर्गात्रं बभूवाङ्गुलमन्तरम् Rāmā. vi. 35. 20; प्रेक्षतामृषिसंघानां बभूव न तदान्तरम् Rāmā. vii. 14. 19; तस्य मृणालसूत्रान्तरमप्यलभ्यम् KumāSaṁ. 1. 40; (उपसृत्य) अन्तरमन्तरम् Mṛcch. 2. 11 (5) (comm. प्रवेशायावकाश-प्रार्थना); संबाधेऽपि ददाति चान्तरमसौ सर्वः प्रहृष्टो जनः DhūrtaViSaṁ. 6. 20; अन्तराणि तमसः प्रयच्छति स्रष्टरीव जगती युगक्षये JānaHa. 8. 58; 8. 73; प्रविविशुः कृतान्तरा गुणा नृसिंहस्य नखाङ्कुरा इव Kād. 4. 11; वसन्तिकेऽन्तरं प्रयच्छ HarṣaC. 328. 17; सममसितभ्रुवां नतत्वादंसानां महति नितान्तमन्तरेऽपि। ... संबाधं बृहदपि तद्बभूव वर्त्म ŚiśuVa. 8. 2; सूत्रेण वेष्टयेद्यत्नादङ्गुलाङ्गुलमन्तरम् PāraS. 14. 54; अमुष्य चास्ताचलमेखलापतेः पताकिनीनां गगनेऽपि नान्तरम् RāmC. 5. 73; 16. 51; इतश्शुरितमन्तरं त्रुटितहारमुक्ताफलैः ViddhaŚā. 2. 13; मधुपाः कमलेषु न लेभिरे। हृदयेषु गुणज्ञानां दोषलेशा इवान्तरम् RāmāMañ. 235. 24; तौ ... खड्गचर्मधरौ मिथः। युध्यमानौ ददृशतुर्नान्तरम् DaśāvaC. 8. 714; अन्तरमवकाशस्थानमिति यावत् DaṇḍaVi. 83. 17; धन्यं तन्नभसोऽन्तरं व्रजति यत्तच्चक्षुषोर्गोचरम् Subhāṣi. 1374; अजायत तयाक्रान्तममुष्य हृदयं तथा। यथान्तरं न विन्देरन्नीषदप्यन्ययोषितः YātrāPra. 2. 65; वक्षोऽन्तरे हरिश्छिन्द्यः Kośāva. 43. 11; **10A** replacement अन्तस्थान्तरोपलिङ्गी Nir. 10. 17 (179. 6)

(Durga अन्तरमवकाशस्थानम्); [Loc.] to the place तत्र चान्तरे। कन्या द्वात्रिंशत्तम् ... उपानयन् ŚāliC. 2. 116; **10B** representative, substitute उरगत्वग्ब्रह्मसूत्रान्तरः Sāk. 7. 11; **11Ai** [Loc.] in the meanwhile, during the period तस्मिन्नेवान्तरे शान्ते गोष्ठे वा जलसंनिधौ। निर्गत्य नगरात् ... वृणुयाच्छान्तितत्त्वज्ञान् AVPari. 68 (5). 22; एतस्मिन्नन्तरे स श्रमणस्त्वरमाणः ... प्राद्रवत् MahāBhā. i. 3. 137; i. 275. 1; तस्मिन्नेवान्तरे धीमान्प्रजहाराथ राक्षसः MahāBhā. iii. 157. 61; iii. 262. 30; एतस्मिन्नन्तरे शून्ये धर्मराजमहं नृप। ग्रहीष्यामि MahāBhā. vii. 16. 7; vii. 92. 2; viii. 10. 4; यां रात्रिं जायते पापो यां च रात्रिं विनश्यति। एतस्मिन्नन्तरे यद्यत्सुकृतम् ... सर्वं तस्योपहन्यते MahāBhā. xiii. 9. 4; एतस्मिन्नन्तरे विष्णुरुपयातो महाद्युतिः Rāmā. i. 14. 16; एतस्मिन्नन्तरे त्रस्ताः ... यूथपाः ... दुद्रुवुर्दिशः Rāmā. ii. 90. 2; एतस्मिन्नन्तरे वाक्यं यदुक्तं परुषं त्वया। स ते प्रणमते Rāmā. v. 677 *(11); एतस्मिन्नन्तरे शब्दो भेरीशङ्खसमाकुलः। श्रुतः Rāmā. vi. 25. 27; vi. 43. 26; एतस्मिन्नन्तरे द्वाःस्थो रावणाय न्यवेदयत् Rāmā. vi. 488 *(1); vi. 732 *(11); तं (पुरुषम्) चेदस्मिन्नन्तरे ... व्याधिः ... अभ्यागच्छेत्तमेव तावदस्योपावर्तयितुं यतेत CaraS. i. 15. 8 (1941 Ed.); तदन्तरे च भवता यदेतद् वाक्यमीरितम् ViṣṇuP. ii. 14. 8; एतस्मिन्नन्तरे प्राप्तो विश्वामित्रो महातपाः MārkP. 8. 36; अस्मिंश्चान्तरे (सशपथम्) विटेनाभिहिता PañcT. 3. 69 (19) (335. 5); दमनकः ... तत्रान्तरे प्रणम्याग्रे समुपविष्टः PañcT. (Kos.) 1. 268(4) (57. 25); 1. 288 (4) (62. 12); 3. 95(1) (165. 14); अत्रान्तरे च प्रतिबन्धसंभवात् न कार्यानुमानम् PramāVāSvopVṛ. 4. 29; अन्तरे तस्मिन् ... विजुघूर्णिरेऽर्णवाः HarṣaC. 225. 2; तस्मिंश्चान्तरे ... कौशिकदारको दण्डी ... देशान्तराण्यभ्रमत् AvantiKa. 12. 3; 210. 1; ब्रह्मा एतस्मिन्नन्तरे काले व्यवदति ChāndoUBh. 250. 16 (*on* iv. 16. 2); तत्रान्तरे म्रियमाणो न तैर्दह्येत ṬupṬ. 6. 17 (*on* iv. 1. 9); अत्रान्तरे ... पप्रच्छुर्मुनयः MahāP. 12. 2; अत्रान्तरे दीर्घारावो नाम जम्बूकः ... तान् ... अवलोकयामास Hitopa. 1. 124 (1); 1. 170 (9); अत्रान्तरे ...। आगमन्नैमिषारण्यं सूतः पौराणिकोत्तमः SkandP. iii (1). 1. 7; एतस्मिन्नन्तरे तत्र विमानेन ... संप्राप्ता प्रियदर्शना VarāP. 208. 15; एतस्मिन्नन्तरे विप्रा देवर्षिर्नारदो मुनिः। आजगाम BṛNāraP. 2. 8; राजा प्रस्थितो युष्मदन्तिकम्। अन्तरे च रुमण्वन्तमाह BṛKathāŚloSaṁ. 12. 28; 18. 654; तत्रान्तरे ... वल्लभेन्द्रे(द्रो) मयि जयति EI. vi. 31. 26; विदितजाग्रजजन्मा सप्त वर्षाणि गृहि(ही) त्वातिष्ठत् तत्रान्तरे EI. vii. 187. 32; एतस्मिन्नन्तरे तत्र ...। नारायणर्षिः कृपया चाजगाम सरोवरम् PañcRā. (Nā.) i. 4. 2; अथैतस्मिन्नन्तरे भगवान् ... त्रिपुराणि ... महसा घोरेण प्राप्नोति TripuTāU. 1. 1; अत्रान्तरेऽम्बरे धीरो ध्वनिराकस्मिकोऽभवत् PadmP. iv. 74. 75; अत्रान्तरे स राजापि नीतोऽभूतेन वाजिना KathāSaSāg. iii. 4. 96; अत्रान्तरे कौलिकः ... सुदर्शनाम् आदिदेश Pañcā. 56. 1; वेंग्गीभूमिर[ा]य [क]रहिता तदंतरे जाता EI. iv. 235. 62; एतस्मिन्नन्तरे देवा देवीं वाणीमचोदयन् AdhyāRā. ii. 2. 44; iv. 4. 43; एतस्मिन्नन्तरे तत्र कालियाद्यास्त्रयः सुताः। ... युद्धाय समुपाययुः BhaviP. 482B. 19 (iii. 12. 116); एतस्मिन्नन्तरे तत्र विमानम् ... देवदूतैः समानीतम् SaurP. 3. 36; 29. 15; 53. 21; अत्रान्त[ा]रि दाननरेन्द्रसूनु[:] ... समरक्षदुर्व्वीम् EI. vi. 354. 40; निधानमन्तरे गोघ्नो मासं पञ्चगव्यं पिबेत् DīpKa. 100. 30 (*on* 3. 263); एतस्मिन्नन्तरे देवी ... देवान् प्राह Yādavā. 1. 37; अन्तरेऽत्र ... मुनी। ... नारदः पर्वतश्च ययतुस्त्रिविष्टपम् Nalābhyu. 3. 18; एतस्मिन्नन्तरे निशीथे जायमाने स मुनिः ... तरोर्वल्कलकवलमेकं भक्षितवान् VetāPañ. (Śi.) 2. 1; आकारणार्थं वसुदेवसूनोरक्रूरम् ...। तत्रान्तरे प्रेषयति स्म कंसः HariVi. 4. 1; [Inst.] by the time येनान्तरेण तु कलां कालकल्पं भिनत्ति हि SuśruS. v. 4. 41; **11Aii** time (in general) न ह्यवश्येन्द्रियो राज्यमश्नीयाद्दीर्घमन्तरम् MahāBhā. v. 127. 22 (BhārBhāDī. (चिर)कालम्; JñānDī. कालम्); तस्य संकल्प्य विश्रामं स्थाताहमिदमन्तरम् Rāmā. iv. 549 *; यदि ह्यकारकरूपा बुद्धिरुत्पद्यते, उत्पन्ना वा किंचिदन्तरमवतिष्ठेत TātpaṬ. (U.) 133. 17 (*on* 4. 55); अम्बादेवीम् ... मय्येकपुत्रे परमवत्सलतया रात्रिकृतमन्तरं वर्षशतमिव गणयन्तीम् ... अपश्यम् YaśasCam. ii. 82. 3; **11Aiii** duration (of separation) शशिनं पुनरेति शर्वरी दयिता द्वन्द्वचरं पतत्रिणम्। इति तौ विरहान्तरक्षमौ RaghuVa. 8. 56; **11Aiv** intermediate time लोकालोकं तु संधत्ते यस्मात्सूर्यपरिग्रहम्। तस्मात्संध्येति तामाहुरुषाव्युष्ट्योर्यदन्तरम् BrahmāṇḍP. i. 21. 108; MahāP. 24.97; (हे मिथुनानि) हिमरुचिरस्तमेति ... तत्कलहं विहाय संविशत पुनर्नतु दूरमन्तरम् YaśasCam. i. 357. 3; **11Av** intermediate time, i. e. free time व्याचष्टे च तदा मह्यमन्तरं लभते यदा BṛKathāŚloSaṁ. 7. 47; अन्तरमवलोक्य ... तत्र चैत्ये गत्वा ... खेलितुं लग्नः ViviTīKa. 33. 13; **11B** period, era or age (of Manu) द्वितीयमापवस्यैतन्मनोरन्तरमुच्यते HariVaṁ. 1. 38; वैवस्वतोऽयं यस्यैतत् सप्तमं वर्ततेऽन्तरम् ViṣṇuP. iii. 1. 7; iii. 4. 2; चाक्षुषस्य मनोः षष्ठं श्रूयतामिदमन्तरम् MārkP. 76. 1; 78. 35; 91. 36; वैवस्वतेऽन्तरे प्राप्ते ...। रामः ...। अवतीर्य ... द्वारकामधिवत्स्यति MatsyaP. 4. 17; 8. 12; स्वायंभुवनिसर्गे तु व्याख्यातान्यन्तराणि च BrahmāṇḍP. i. 22. 1; i. 29. 37; प्रियव्रतोत्तानपादौ मनुपुत्रौ महौजसौ। तत्पुत्रपौत्रनप्तॄणामनुवृत्तं तदन्तरम् BhāgP. iv. 1. 9; vii. 22. 31; वैवस्वतेऽन्तरेऽतीते कार्यार्थं मां प्रवेक्ष्यसि KūrmaP. 7. 14 (1. 1); 309. 6 (1. 30); 444. 6 (1. 53); बलिर्वैरोचनश्चैव ...। करिष्यति स शक्रत्वं प्राप्ते सावर्णिकेऽन्तरे ViṣṇuDhaP. i. 126. 25; चतुर्युगाख्यानाम् ...। कृतत्रेतादियुक्तानां मनोरन्तरमुच्यते LiṅgaP. i. 4. 33; प्राप्ते वैवस्वतेऽन्तरे। ... के राजानोऽभवन्मुने BhaviP. 413A. 10 (iii. 1. 1); नाहुषस्यान्तरे प्राप्ते वैवस्वत-समागते। प्रजापालं विना लोके प्रजाः सीदन्ति वै सदा PadmP. ii. 35. 45; v. 7. 80; स्वायंभुवं तु कल्पादावन्तरं कथितं मया SaurP. 32. 3; स मनुः ... निजमन्तरम् ... सुखं निनाय Nāräy. iii. 14. 1; [Loc.] at the period, era or age (of Manu) स्वायंभुवाद्याः सप्तैते मनवो भूरितेजसः। स्वे स्वेऽन्तरे सर्वमिदमुत्पाद्यापुश्चराचरम् ManuSm. 1. 63 (ManuBh. अवसरे प्राप्तेऽधिकारकाले); पूर्वम् ... वृत्ते स्वयंभुवेऽन्तरे। ... महेन्द्रप्रमुखैर्देवैरुक्तः किल पितामहः NāṭyaŚā. 1. 8; प्रीत्यां पुलस्त्यभार्यायां दत्तोलिस्तत्सुतोऽभवत्। पूर्वजन्मनि योऽगस्त्यः स्मृतः स्वायंभुवेऽन्तरे ViṣṇuP. i. 10. 9; MārkP. 52. 23; SaurP. 26. 23; ViṣṇuP. i. 15. 126; iii. 1. 13; वेदो व्यस्तो महर्षिभिः। वैवस्वतेऽन्तरे तस्मिन् ViṣṇuP. iii. 3. 9; यामा इति समाख्याता देवाः स्वायंभुवोऽन्तरे MārkP. 50. 18; KūrmaP. 71. 5 (1. 8); MārkP. 53. 12; 81. 3; तुषिता नाम ये देवाश्चाक्षुषस्यान्तरे मनोः। वैवस्वतेऽन्तरे चैते ह्यादित्या द्वादश स्मृताः MatsyaP. 6. 3; BhāgP. iv. 1. 8; उत्पत्तिं विस्तराद्ब्रूहि सूत वैवस्वतेऽन्तरे KūrmaP. 157. 8 (1. 15); 428. 16 (1. 51); विष्णुश्च शक्रश्च ... अंशुश्च द्वादशादित्या आसन् वैवस्वतेऽन्तरे AgniP. 19. 3; अहम् ... पुनः स्वायंभुवेऽन्तरे। हिताय सर्वलोकानां जाता महिषमर्दनी LakṣmīT. 9. 8; स्वायंभुवेऽन्तरे। अनावृष्टिरभूत् SkandP. iv. 39. 26; स्वायंभुवेऽन्तरे देवी भृगोः सा दुहिता स्मृता ViṣṇuDhaP. i. 41. 33; वैवस्वतस्य मनोरन्तरे समये यत्त्रेतायुगम् AbhinBhā. i. 10. 11 (*on* 1. 8); वैवस्वतेऽन्तरे सगुणं ब्रह्म ... पुरुषोत्तमरूपेण मथुरायां वसुदेवसद्मन्याविर्भविष्यति GopīU. 69. 15; दक्षस्य पतनं भूमौ पुनः स्वारोचिषेऽन्तरे LiṅgaP. i. 2. 19; वेदा अपि तमेवार्थमाहुः स्वायंभुवेऽन्तरे SaurP. 2. 31; 33. 1; 48. 29; **12** weakness, drawback, defect, fault यदाश्रौषं चास्मदीयान्महारथान्व्यवस्थितानर्जुनस्यान्तकाय (v.l. अन्तराय) MahāBhā. i. 1. 131; i. 25. 14; अथास्य द्वादशे वर्षे ददर्श कलिरन्तरम् MahāBhā. iii. 56. 2; अतोऽन्यथा नास्ति शान्तिर्नित्यमन्तरमन्ततः। अन्तरं लिप्समाना-नामयं दोषो निरन्तरः MahāBhā. v. 70. 64 (BhārArthaPra. छिद्रम्); अस्ति वोऽस्यान्तरं कश्चित्कुमारस्य प्रपश्यति MahāBhā. vii. 47. 18; xiii. 64 *(1); xiii. 12. 5; xiii. 53. 25; तदन्तरमहं लब्ध्वा शक्रहन्तारमाहवे। अभिन्दं सप्तधा Rāmā. i. 45. 22; हनूमतो वेद न राक्षसोऽन्तरं न मारुतिस्तस्य महात्मनोऽन्तरम् Rāmā. v. 46. 31; HariVaṁ. 3. 105; ViṣṇuP. i. 21. 36; BrahmP. 3. 117; दृष्ट्वान्तरं प्रमत्तेषु प्रहरन्त्यर-योऽरिषु Tantrākhyā. 115. 11; शक्रः ...। तस्यास्तदन्तरं लब्ध्वा जहास च मुमोद च VāyuP. ii. 6. 101; अकृत्वा पादयोः शौचं (दितिः) प्रसुप्ता ...। ततस्तदन्तरं लब्ध्वा प्रविष्टस्तु शचीपतिः MatsyaP. 7. 54; सुजयः खलु तादृगन्तरे विपदन्ता ह्यविनीतसंपदः Kirātā. 2. 52 (comm. क्वचिद्रन्ध्रे); SūktiRa. 46. 2; लब्ध्वा तदन्तरं शक्रो निद्रापहृतचेतसः। दितेः प्रविष्ट उदरम् BhāgP. vi. 18. 61; मृगाणाम् अन्तरं छिद्रं लिप्समानः ... मृगयुरनुवर्तते SanatBh. 249. 13 (*on* 2. 17); आत्मनश्च परेषां च यः समीक्ष्य बलाबलम्। अन्तरं नैव जानाति स तिरस्क्रियतेऽरिभिः Hitopa. 3. 8; स सदा नन्दभद्रस्य विलोकयति चान्तरम् SkandP. i (2). 45. 49; तस्याश्चैवान्तरं प्रेप्सुरभवत्पाकशासनः PadmP. ii. 25. 17; अविद्वान् ... साधनसंबन्धप्रयोजनैकतम-मन्तरमन्यनिष्ठां कुरुते अथ तस्य भयं भवति VedāntKau. 34. 14 (*on* i. 1. 20); **13Ai** interval, i. e. intervening period or time अन्तरे चैव संप्राप्ते कलिद्वापर-योरभूत्। ... युद्धम् MahāBhā. i. 2. 9; ययोश्च नवकत्रयोदशकमन्तरं तावन्योन्यं संवादिनौ NāṭyaŚā. 28. 22 (1); अपस्माराय कुर्वन्ति वेगं किंचिदथान्तरम् CaraS. vi. 10. 13 (1941 Ed.); कल्पयोरन्तरं प्रोक्तं प्रतिसंधिश्च यस्तयोः VāyuP. i. 1. 58; अन्तरं च शतान्यष्टौ षट्त्रिंशच्च समाः स्मृताः BrahmāṇḍP. ii. 74. 228; स पर्वसंधिः प्रतिपत्पञ्चदश्योर्यदन्तरम् AmaK. 228; AgniP. 359. 38; ऋतवस्त्रयो हेमन्तग्रीष्मवर्षा-ख्यास्तेषामन्तरे संशोधनार्थं साधारणा वसन्तप्रावृट्शरदाख्यास्त्रयो विकल्प्यन्ते AṣṭāSaṁ. i. 121. 11 (1. 23); कल्पान्तरं नैव च भाव्यति EI. iv. 341. 24; किं युगान्तरम् MahāP. 1. 174; प्रासङ्गस्तु युगान्तरम् AbhidhāCin. 757; स्तोकमेवान्तरं विद्धि प्रतिज्ञापूरणे मम TrisaŚaPuC. ii. 6. 334; संपदां च विपदां च संगमे स्तोकमन्तरम् CampaŚreKa. 450; [Loc.] at the intervening period ग्रहणे चान्तरे सदा। ... स्नात्वा शुद्धो भवेन्नरः JābāDaU. 4. 55; फलानि परिपक्वानि शङ्खिन्यास्तूद्धरेद्भिषक्। अन्तरे चैत्रवैशाखम् BhelaS. 235. 4 (7. 8); नभोनभस्ययोर्वृष्टिमवग्रह इवान्तरे RaghuVa. 12. 29; तवापि यदि भक्षणायोपस्थितस्यान्तरे एकोऽप्यन्तरायः स्यात् PañcT. (Kos.) 3. 199 (183. 3); (नक्षत्रबिम्बम्) उदयास्तसूर्ययोरन्तरे रवौ दृश्यतेऽन्यथास्तमितम् BrāhmSphuSi. 10. 39; बाष्पविश्रामोऽप्यन्तरेषु कर्तव्य एव UttaRāC. 4. 17 (4); **13Aii** intervention, i. e. interruption, gap, breach of continuity न ... अन्तरं ददृशे कश्चिन्निष्पतः शात्रवान् रणे MahāBhā. iii. 18. 5; iv. 53. 60; आददानस्य हि

शरान्संधाय च विमुञ्चतः। विकर्षतश्च गाण्डीवं न किंचिद् दृश्यतेऽन्तरम् MahāBhā. iv. 57. 19; vii. 15. 45; अस्यतितृषोः कियान्तरे कालेषु P. iii. 4. 57; तृष्यसः काले नान्तरे ŚākaṭāVyā. iv. 4. 163; अकृत्वान्तरमुच्छिन्द्यात् कर्मारीन् षोडशाष्ट च MahāP. 20. 256; स्तोकमन्तरं व्यवधानं येषां ते तथोक्ताः(वर्णाः) VakroJī. 79. 13; अन्तरमवकाशो विच्छेद एव BrahmSūBh. (Rā.) 64. 21 (*on* i. 1. 1); कालकृतं चान्तरं विच्छेद एव ŚrutaPra. iA. 209. 6 (*on* i. 1. 1); [Abl.] after intervention, i.e. after interruption संवत्सरादन्तराद्वा प्रमेहात्प्रतिमुच्यते SuśruS. iv. 11. 13; गृहीतायां तु विद्यायां मासैरष्टाभिरन्तरात् ... प्रत्यभिज्ञाय मां हासान्मुनिः प्राह MārkP. 63. 44; [Loc.] **i** in between (two events), intermitantly ये अन्तरेऽष्टावुक्थ्यास्स आत्मैषा वै गायत्री TaiS. VII. ii. 9. 2; न च प्रारभ्य कर्माणि स्थातव्यं क्वचिदन्तरे AVPari. 70(11). 2; नान्दीपादानामन्तरेषु चित्रे पूर्वरङ्गे वर्धमानं प्रयोज्यं प्रागुक्तलक्षणम् NāṭyaŚā. 5. 25 (2); परिदेवितानि वाद्यान्तरेषु कथितानि च सस्मितानि SvapnVā. 6. 2; गीतान्तरेषु श्रमवारिलेशैः ... प्रियामुखं किंपुरुषश्चुचुम्बे KumāSaṁ. 3. 38; स्मर्तव्योऽस्मि कथान्तरेषु भवतः Mṛcch. 7. 6 (21); कर्मणां वमनादीनां पुनरप्यन्तरेऽन्तरे। स्नेहस्वेदौ प्रयुञ्जीत AṣṭāSaṁ. i. 143. 20 (1. 27); युञ्ज्यादनन्नमन्नादौ मध्येऽन्ते कवलान्तरे AṣṭāHṛ. i. 13. 37; तन्मुहूर्तकमपि जन्मान्तरादिव लब्धदर्शनं बाष्पसलिलान्तरेषु प्रेक्षे तावद्वत्सलमार्यपुत्रम् UttaRāC. 3. 23 (7); अन्योन्यविलक्षदृष्टिचतुरे तस्मिन्नवस्थान्तरे सव्याजं हसितं मया AmaŚ. 24; अन्तरेऽभ्युत्थानादिक्रियान्तरस्य प्रतिषेधः ManuBh. i. 400. 14 (*on* 4. 211); पूर्वपक्षाश्च सिद्धान्ताः परस्परजिगीषवः। अन्तरे चान्तराक्षेपं पुनर्नवमवोचथाः VarāP. 170. 59; मधुरः स कोऽपि शिशुतातारुण्ययोरन्तरे ... विजयते द्वैविध्यमुग्धो रसः SubhāRaK. 15. 11; (योषित्) द्रुताहता व्योमचरैर्यदाम्बरेऽन्तरे यदा हन्त गतागता भुवि VasaViKā. 7. 41; यज्ञादिकर्तुरन्तरप्रतिपत्तौ अन्तरे मध्ये मुख्यप्रतिपत्तेर्मोक्षलक्षणाया अर्वाग् योग्यशरीरनिष्पत्त्यर्थम् AṇuBh. 168. 16 (*on* iii. 1. 1); संध्यन्तरप्रदेशाः संधीनामन्तरे चाकाशपुरुषवचनानि लेख्योक्त्या विधातव्याः NāṭaLaRaK. 994; **ii** at the interruption नान्दीपदान्तरेष्वेषु ह्येवमस्त्विति नित्यशः। वन्देताम् NāṭyaŚā. 5. 114; स्वार्थानुमानं नैवं चेन्न शब्दैरन्तरे स्थितम् ŚivDṛ. 5. 55; **13Bi** interruption (by a word or letter) आम एकान्तरमामन्त्रितमनन्तिके P. viii. 1. 55; (हलोऽनन्तराः संयोगः) अविद्यमानमन्तरमेषामिति MahāBh. i. 56. 18 (*on* i. 1. 7); Nyās. i. 51. 2 (*on* i. 1. 7); ii. 931. 16 (*on* viii. 1. 55); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. viii. 1. 55 (298. 12); चतसृणां विवृत्तीनामन्तरं मात्रिकं भवेत् NāraŚi. ii. 4. 3; i. 6. 8; नाम्यन्तस्थाकवर्गात् पदान्तः कृतस्य सः शिड्नान्तरेऽपि SiddhaHe. ii. 3. 15; ii. 3. 93; अटोऽन्तरेऽपि षत्वम् ... न्यषाङ्क्षीत् PrakriKau. ii. 127. 2; **13Bii** intervention, obstacle (space) व्यवायिनोऽन्तरम् P. vi. 2. 166; वस्त्रम् अन्तरं व्यवधायकं यस्य स वस्त्रान्तरः KāśiVṛ. *on* vi. 2. 166; एकान्तरन्ततश्चोर्ध्वं द्व्यन्तरं त्र्यन्तरं तथा CaraS. i. 7. 37 (1922 Ed.); मेघान्तरालक्ष्यमिवेन्दुबिम्बम् RaghuVa. 13. 38; अनध्यायः ... °मूषकैः। कृतेऽन्तरे त्वहोरात्रं शक्रपाते तथोच्छ्रये YājñaSm. 1. 147; न च तद् गुणो द्रव्यस्यान्तरम्। मा भूदन्धादिभिरन्तरं च द्रव्यस्य TātpaṬ. (Vā.) 118. 18 (*on* i. 1. 3); 119. 13 (*on* i. 1. 3); (देशान्तरलक्षणम्) महानद्यन्तरं यत्र गिरिर्वा व्यवधायकः Mitā. 342. 32 (*on* 3. 21); SmṛtiCan. vi. 52. 8; BālamBha. iii. 70. 26 (*on* 3. 21); यन्मे ग्राहारेश्च तिष्यपुनर्वसोर्नु नान्तरम् DvyāśraKā. 5. 107; अन्तरं शिष्योपाध्याययोर्मध्यतो गमनम् Aparā. 190. 15 (*on* 1. 147); [Abl.] at the intervention, in between आः कोऽयमन्तरात्पतति AdbhuDa. 3. 14 (8); [Loc.] at the intervention, in between दम्पत्योः ... अन्तरे यदि वा गच्छेदहोरात्रेण शुद्ध्यति AṅgiSm. 61; ततोऽहम् ... मुहुः सहचरीजनमन्तरे कृत्वा ... तमद्राक्षम् TilaMañ. 277. 10; एको दौवारिकश्च माम्। अन्तरे वेत्रमाधाय तिष्ठेति द्वार्यधारयत् BṛKathāŚloSaṁ. 16. 13; स्थित्वान्तरे कान्तयोर्देवीभ्याम् ... अन्तरायः कृतः EI. i. 307. 2; सहसैव शुकी तावत् पतिता पत्युरन्तरे PārśvC. 7. 288; आवयोरन्तरे जाताः पर्वताः सरितो द्रुमाः SūktiRa. 195. 4; MādhavaĀ. 160; Subhāṣi. 1192; [Inst.] with intervention, through यावद्विटपान्तरेणावलोकयामि Śāk. 3. 9 (1); कियच्चिरं वा मेघान्तरेण पूर्णचन्द्रस्य दर्शनम् UttaRāC. 3. 47 (5); **13Biii** intervention, i.e. demarcation (of land) भूमिम् ... शुचीकृत्य ... 'पङ्क्तेरन्तरं' भोजनपात्रस्थापनपर्याप्तप्रदेशं परितोभस्मादिरेखादिरचितमण्डलैरन्योन्यव्यवधानं कुर्यात् CaturCin. iii (1). 1317. 15; (पङ्क्तेरन्तरमाचरेत्) अन्तरम् - भस्मादिभिः पात्रस्थापनार्थं परस्परं भूमेर्मर्यादाकरणम् VīraMi. (Śrāddha.) 226. 8; **14** purport, advantage, objective आनुकूल्येन कार्याणामन्तरं संविधीयताम् MahāBhā. iv. 44. 4 (BhārBhāDī. फलवत्त्वम्); मन्वादिप्रणीतस्मृत्यन्तरसलिलावगाहनविशुद्धधीर्द्धीरः EI. xi. 18. 7; xix. 175. 6; इति संचिन्त्य राज्ञापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतः RājTa. (Ka.) 3. 149; त्वदीयं रूपं दृशोरन्तरमायताक्ष्याः PadyaVe. 397; **15A** limitation (in general) सान्तरं हि प्रतिज्ञातं द्रोणेनामित्रकर्शन। तद्यान्तरममोघेषौ त्वयि तेन समाहितम् MahāBhā. vii. 12. 5; **15B** (temporal) limit षोडशवासराणामन्यतममन्तरं कृत्वा ... विस्रावयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 100. 22 (4. 17); [Abl.] during the limited time or period अन्तरादायुषस्तस्य ये केचित्परिपन्थिनः ... निर्दहस्वाचिरेण तान् ViṣṇuDhaP. ii. 52. 98; **15C** (spatial) limit, end, boundary तदात्मजः उदितोदितसकलदिगन्[त]रप्रथितसिन्दु[न्धु]राजदुहितृजननीकः EI. xii. 51. 20; धर्मराजः सकलदि[गन्]तरोदितामलकीर्तिः EI. i. 166. 6; चारुचन्द्रिकासमुद्यो(द्द्यो)तितदिगन्त्र(न्त)रस्य महाराजरणदुर्ज्जयस्य ... प्रियतनयः ... श्रीरमः EI. xxiii. 97. 2; xix. 256. 8; महाराजाधिराजपरमेश्वरस्तत्प्रियसुतस्य ... °कीर्त्तिपताकावभासितदिगन्तरस्य ... सूनुः EI. xxv. 290. 13; xiv. 125. 22; भूभृत् ... क्रान्ताशेषदिगन्तरः प्रतिपदं प्राप्तप्रतापोन्नतिः EI. xviii. 245. 19; हरिदन्तरमितमूत्तिः (Read °मूर्त्तिः) क्रीडापोत्री हरिर्जयति EI. ii. 350. 1; vi. 157. 190; vii. 80. 8; vi. 137. 11; viii. 101. 3; xi. 333. 85; xii. 173. 64; लक्ष्मीभर्तुः ... लीलालम्बितहेतिजालविलसद्दिच[Read द्दिक्च°]क्रवाळान्तराः। आकल्पं कलयन्तु वः EI. xv. 58. 7; भृत्यस्तस्य ... सताम्मान्यो मानधन[:] स्वकीर्त्तिविसरत्व्याप्ताखिलाशान्तरं विप्राणामददाद्रणाय नितराम् EI. xviii. 121. 19; यस्याः ... परिमलातिशयेन समाकर्षीणि सुरभिलानि दिगन्तराणि सा LalitāSaBh. 34. 9 (*on* 61); आमोदानथ हरिदन्तराणि नेतुं नैवान्यो जगति समीरणात् प्रवीणः BhāmiVi. 1. 14; [Loc.] at the limit or end, on the boundary विवक्षापरतन्त्रा हि दिशामियत्ता चित्रास्वात्यन्तरे प्राची ... अन्तरेषु विदिशः KāvyMī. 95. 13; यशोमयतरंगिणी दशदिगन्तरे जृभते EI. iv. 274. 55; **15D** high end or limit अभुग्नभागान्तरितैः पयोभिः संभिद्यमानैरियमन्तरेषु। नगेन्द्रमूर्धन्युपयाति शोभाम् Yādavā. 18. 44; **16** move or tactics in wrestling अन्योन्यस्यान्तरप्रेप्सू प्रचक्रातेऽन्तरं प्रति MahāBhā. ix. 56. 11; **17** absence तस्यान्तरं विदित्वा तु सहस्राक्षः शचीपतिः। मुनिवेषधरोऽहल्यामिदं वचनमब्रवीत् Rāmā. i. 47. 17; iii. 44. 8; अभावोऽन्तरशब्दवाच्यः TātpaṬ. (Vā.) 119. 1 (*on* i. 1. 4); **18** [Loc.] in the context of, regarding देवि देवश्च देवी च समागम्य मदन्तरे। मन्त्रयेते Rāmā. ii. 14. 13; ii. 84. 16; स्मर्तव्योऽहं प्रियसख पुनस्तत्र तत्रान्तरे ते MayūSaṁ. 2. 92 (comm. संदर्भे); **19A** lower or inner garment अन्तरं बहिर्योगोपसंव्यानयोः P. i. 1. 36; JaineVyā. 10. 17 (*on* i. 1. 42); CāndraVṛ. *on* ii. 1. 6; KātanVṛ. *on* ii. 1. 25; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 116; कर्पूरवीटिकामोदसमाकर्षिदिगन्तरा LalitāSa. 61 (LalitāSaBh. दिशः ... ता एवान्तरं परिधानं यस्याः सा); **19B** upper or outer garment वल्मीकार्धनिमग्नमूर्तिरुरगत्वग्ब्रह्मसूत्रान्तरः ... मुनिः Śāk. 7. 11; अन्तरं बहिर्योगोपसंव्यानयोः ... उपसंव्यानमिति उत्तरीयवस्त्रस्य संज्ञा JaineVyā. 10. 24 (*on* i. 1. 42); **20** surety, guarantee, security भुवः संज्ञान्तरयोः P. iii. 2. 179; यस्तयोश्चान्तरे स्यात्तस्योत्तमसाहसः ViṣṇuSm. 5. 121; भुवः ख्वन्तरे JaineVyā. ii. 2. 158; पितापुत्रविरोधे तु ... अन्तरे च तयोर्यः स्यात् तस्याप्यष्टगुणो दमः YājñaSm. 2. 239 (Mitā. पणदाने प्रतिभूर्भवति); तत एवात्मानमन्तरेऽर्पितवान् Kād. 247. 15; तेन त्वां प्रति विरूपाचरणार्थे जन्मसुकृतमन्तरे धृतम् Pañcā. 236. 2; भुवः क्विप् स्यात्संज्ञायामन्तरे च PrakriKau. ii. 597. 8; अन्तरशब्दः ... उत्तमर्णाधमर्णयोरन्तरे तिष्ठति यः स एव Prasā. ii. 597. 14; धनिकाधमर्णयोरन्तरे यस्तिष्ठति विश्वासार्थं स प्रतिभूः SiddhāKau. 515A. 17 (*on* iii. 2. 179); **21A** reason, matter को जानाति किमत्र अन्तरम् MaVastuAva. i. 360. 11; ii. 66. 15; **21B** cause भजन्ते नामयाः केचिद्भाविनोऽप्यन्तराद्दते CaraS. i. 27. 344 (1922 Ed.); [Loc.] on account of तौ वृषाविव नर्दन्तौ बलिनौ वाशितान्तरे MahāBhā. i. 96. 31 (BhārBhāDī. तदन्तरे तन्निमित्तम्); **22** constitute of discus or wheel अन्तरं त्रयमेतत्तु चक्रं त्रैलोक्यमोहनम् BrahmāṇḍP. iii. 36. 64; **23** fillet कम्पमर्धं तु सप्तांशं गलमंशेन चान्तरम् MānaSā. 13. 59; षडंशं चान्तरे कर्णे चोत्तरांशं तदूर्ध्वके MānaSā. 13. 61; 15. 17; 15. 87; अन्तरं प्रकुर्वीत मेटमेकस्तवम् (v.l. तदन्तरे प्रकुर्वीत मेडमेकं स्तरं ततः) SamarāSū. 62. 8; अन्तरप्रस्तरयुतं गलकं बालनासिकम् ŚilpaRa. i. 26. 68; **24** [Loc.] in secrecy, secretly सङ्गं त्यक्त्वा चान्तरे योगमार्गे ŚivS. 5. 268; **25** [Abl.] from outside सोऽन्तरादन्तरं प्राविशत् AŚiraU. 1. 1; [Loc.] outside नियोगिनां स्थितिं कुर्यान्नगरे चान्तरेऽन्तरा YuktiKa. 24. 13; (चतुर्दिक्षु तदन्तरे) तदन्तरे तस्य क्षेत्रस्य अन्तरे बहिःप्रदेशे CaturCin. i. 131. 3; गुणाः देहान्तरे त्याज्याः Kośava. 43. 12; **26** intermediate, one of the eight types of buildings स्थानकानि नवैव स्युश्चित्रलेखाविधिं प्रति। नवस्थानकमध्ये स्युरष्टौ व(ष्टाव)न्तरसंज्ञया Mānaso. iii. 1. 375; **27** earlier (portion), cf. **अन्तरप्रक्रान्त**; **28** the word antara; कर्मचोदने स्यातामिति वक्तव्येऽन्तरग्रहणमुपांशुयाजाधिकरणवन्नेयम् TantrVā. 494. 1 (*on* ii. 2. 16); अन्तरग्रहणेन च भिन्नाधारयोर्गम्यगमकभावो निराकृतः PrakaPañ. 209. 7; अवकाशोऽन्तरं पदम् Vaija. 17. 7; अन्तरग्रहणमनन्तरवच्चैकान्तरद्व्यन्तरप्रदर्शनार्थम् ManvaMu. 428. 15 (*on* 10. 14) [Kośas give *antara* in the sense of following words : *anta*, NānārthSaṁ. 2. 13; *antaḥkaraṇa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *antardhā*, ŚabdaRa. (Vā.) 4079; *antarddhi*, *antardhi*, AmaK. 2709; Vaija. 257. 1; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; DharK. 2263; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; NānārthSaṁ. 2. 13; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *antaraṅga*, NānārthSaṁ. 2. 13; *antarātman*,

AmaK. 2709; AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; NānārthāSam. ii. 47. 10; NānārthaMa. 1543; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; *anya*, AnekāSa. 88; AnekāK. 733; NānārthaMa. 1543; ViśvaLoK. 294. 104; *antaḥkaraṇa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *apavṛtti*, KośaKaTa. 2. 7917; *abdhi*, NānārthSaṁ. 2.13; *avakāśa*, AmaK. 2709; AnekāNā. (Dha.) 38; AnekāMañ. 33; AbhindhāRaMā. 5. 85; Vaija. 257. 1; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; AnekāK. 7. 33; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; MediK. 140. 106; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *avadhi*, AmaK. 2709; Vaija. 257. 1; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; DharK. 2263; AnekāK. 7. 33; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; NānārthSaṁ. 2. 13; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ViśvaLoK. 294. 104; KośaKaTa. 2. 7917; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *avasara*, AmaK. 2709; AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; Vaija. 257. 1; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; DharK. 2263; AnekāK. 733; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ViśvaLoK. 294. 104; KośaKaTa. 2. 7917; *avasāna*, Vaija. 257. 1; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *ātman*, AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 37; DharK. 2263; AnekāK. 733; MediK. 140. 106; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *ātmīya*, AmaK. 2709; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; DharK. 2263; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *uttarīya*, ViśvaLoK. 294. 104; *kṣaṇa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *chidra*, AmaK. 2709; AbhidhāRaMā. 5. 85; DharK. 2263; MediK. 140. 106; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; *tadarthatā*, KośaKaTa. 2. 7917; *tādarthya*, AmaK. 2709; Vaija. 257. 1; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; DharK. 2283; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; NānārthSaṁ. 2. 13; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ViśvaLoK. 294. 104; *paridhāna*, AmaK. 2709; AnekāSa. 738; AnekāK. 733; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; *parīdhāna*, AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; KośaKaTa. 2. 7917; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *pidhāna*, AnekāK. 733; *pratyāsatti*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *prekṣaṇa*, NānārthSaṁ. 2. 13; *bahiḥ*, AmaK. 2709; ViśvaPra. 133. 97; MediK. 140. 106; ViśvaLoK. 294. 104; KośaKaTa. 2. 7917; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *bahiryoga*, AnekāNā. (Dha.) 38; AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; *bāhya*, AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; DharK. 2263; NānārthSaṁ. 2. 13; NānārthaMa. 1543; *bheda*, AmaK. 2709; AnekāSa. 88; ViśvaPra. 133. 37; DharK. 2263; AnekāK. 733; NānārthSaṁ. 2. 13; MediK. 140. 106; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *madhya*, AmaK. 2709; AnekāNā. (Dha.) 38; AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; Vaija. 257. 1; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; DharK. 2263; AnekāK. 733; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; NānārthSaṁ. 2. 13; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRa. (Su.) 6. 59; KośaKaTa. 2. 2957; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *manvantara*, NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *randhra*, AnekāNā. (Dha.) 38; AnekāMañ. 33; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; AnekāK. 733; NānārthaMa. 1543; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *rahita*, AnekāNā. (Dha.) 38; *vastra*, AnekāNā. (Dha.) 38; AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; *vinā*, AmaK. 2709; AnekāMañ. 33; Vaija. 257. 1; AnekāSa. 88; AnekāSaṁ. 3. 507; ViśvaPra. 133. 97; DharK. 2263; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; NānārthSaṁ. 2. 13; MediK. 140. 106; NānārthaMa. 1543; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 3; *vivara*, Vaija. 257. 1; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *viśeṣa*, AnekāNā. (Dha.) 38; AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; Vaija. 257. 1; AnekāSaṁ. 3. 507; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; ViśvaLoK. 294. 104; *vyatikrama*, AnekāNā. (Dha.) 38; *vyavadhāna*, AnekāMañ. 33; AbhidhāRaMā. 5. 85; AnekāK. 733; *sadṛśa*, MediK. 140. 106; *sthāna*, AnekāSa. 88; DharK. 2263; AnekāK. 733; NānārthSaṁ. 2. 13; NānārthaMa. 1543; *sva*, NānārthSaṁ. 2. 13; *svīya*, NānārthSaṁ. 2. 13; ŚabdaRa. (Vā.) 4079; KośaKaTa. 2. 7917; also they give *antara* as the synonym of following words : *antarātman*, KośaKaTa. 2. 7917; *antarāla*, ParaNā. 1542; *antarālaka*, RājNi. 418. 22; *avakāśa*, KośaKaTa. 2. 7917; *avadhi*, KośaKaTa. 2. 7917; *chidra*, KośaKaTa. 1. 7151; *pātāla*, AbhidhāRaMā. 3. 2; *prakrama* AbhidhāCin. 1509; *prastāva*, AbhidhāCin. 1509; *bheda*, KośaKaTa. 2. 7917; *madhya*, ParaNā. 1542; KośaKaTa. 2. 7917; *manvantara*, Vaija. 24. 93; 24. 185; *mādhyandina*, ParaNā. 1542; *randhra*, KoṣaKaTa. 2. 7917; *vinā*, KośaKaTa. 2. 7917; also they give *antara* as the meaning of the following words - *tiryak*, KalpaK. 458. 10; *parvan*, AnekāTi. 2. 205; *prāk*, NānārthSaṁ. 64. 86; *madhya*, AnekāSa. 746; AbhidhāCin. 1460; AnekāK. 616; MediK. 123. 44; *viśvapsan*, NānārthāSaṁ. ii. 29. 204; *saṁkhyā*, NānārthaMa. 1267; *sthāna*, NānārthSaṁ. 96. 60][the contents, MW; concealment, hiding, APTE]

अन्तर (ántara) *m*. [ŚabdaBhePra. (Ma.) 4. 8] **1A** deity Antara **Bi** name of a son of Pṛthuśravas **ii** name of a form of Kṛṣṇanātha **C** one of the thousand epithets of Śiva **D** epithet of Sun **2** intermediate space, space in between **3** Supreme Soul **4** internal enemy **5** purpose, objective **6** eclipse **7** middle syllable **8** intermediate time, i.e. interval **9A** variety of musical note called Antara (Gāndhāra) **B** variety of Sthāya **C** constitute of Maṇṭhaprabandha **D** variety of Vādyaprabandha **10** space between two vowels, hiatus **11** the word *antara* **1A** deity Antara स्वाहा ... प्रकाशैर्नान्तरम् MaiS. iii. 15. 2 (iii. 178. 7); VājaS. 25. 2; VājaS. (K.) 27. 4; **1Bi** name of a son of Pṛthuśravas शंसन्ति च पुराणज्ञाः पार्थश्रवसमन्तरम् HariVaṁ. 26. 5; VāyuP. ii. 33. 22; MatsyaP. 44. 22; BrahmaP. 15. 5; **1Bii** name of a form of Kṛṣṇanātha तत्रैकमन्तराख्यं हि कृष्णनाथस्य पौष्कर(रूपम्) PauṣkS. 36. 21; **1C** one of the thousand epithets of Śiva वागीशः शुचिरन्तरः ...। एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम् LiṅgaP. i. 98. 33; **1D** epithet of Sun अन्तराय सूर्यात्मने नमः पूर्वतः BhaviP. 310B. 11 (i. 215. 6); कारयेद् धारणां बुधः। प्राणवायुं निवार्यैव मनः सूर्येऽन्तरे क्षिपेत् SaurP. 12. 43; **2** intermediate space, space in between अन्तर उत्तरवेद्या रूपम् VājaS. 19. 16; VājaS. (K.) 21. 18; शर्वं नमस्कृत्योपविश्याज्यं निरतिशायित्वेध्मानादीपयत्यन्तर इति AVPari. 40 (3). 3; गार्हपत्याहवनीययोरन्तरालः (v.l.अन्तरम्) ... त्रेधा विभज्य ... तस्मिन्नग्निः KātyŚuS. 1. 27; बलाग्रेण तेषां मृगाणामन्तरो दिन्नो वामदक्षिणभूतो सो बलाग्रः MaVastuAva. i. 360. 12; अन्तरो जनस्य नास्ति हस्तिनापुरातो राजकृत्यं उद्यानं निर्धावन्तस्य कुमारं द्रष्टुम् MaVastuAva. ii. 113. 9; **3** Supreme Soul आशा धृतिं हन्ति समृद्धिमन्तकः (v. l. अन्तरः) MahāBhā. v. 40. 7 (MahāBhāDī.अन्तरात्मा); अन्तरोऽनन्तरो भाति पश्य तं माययोरुधा BhāgP. i. 13. 47; तरसान्तर सान्तरसान्तर ... वृणीष्व सखे मरणम् Nalo. 3. 42 (comm.सान्तम् अन्तसहितं रसान्तरं करुणातिरिक्तं रसो यस्मात् तादृश ... हे अन्तर आत्मन् सखे); **4** internal enemy ये वा भवद्विनाशेन राज्यमिच्छन्त्यनन्तरम्। अन्तरैरभिसंधाय राजन्सिध्यन्ति नान्यथा MahāBhā. xii. 83. 35; xii. 90. 12; अन्तराणां च भेदार्थं चारानभ्यवचारयेत् MahāBhā. xii. 103. 27; **5** purpose, objective अवैमि कार्यान्तरमानुषस्य विष्णोः सुताख्यामपरां तनुं त्वाम् RaghuVa. 16. 82 (comm. ओदनान्तरस्तण्डुल इतिवत्कार्यान्तरः कार्यार्थः); **6** eclipse स्वशत्रुमित्रनीचांशकेन्द्रपूर्णेन्दुराह्वोरन्तराश्च JaimiUpaSū. iv. 4. 27; **7** middle (syllable) द्व्यन्तान्तरादिगुरुभिः सोदधिलैः आर्यालक्षणान्याचष्टे JayaChand. 4. 6 (comm. द्वौ चान्तश्च अन्तरश्च आदिश्च ते ... गुरवः); **8** intervening time, i.e. interval प्रत्याहारस्तदैव स्यान्नान्तरो भवति ध्रुवम् ŚivS. 3. 67; उभयपक्षपञ्चम्योरन्तर इति भाद्रपदकृष्णपञ्चम्याः परस्तादाश्विनशुक्लपञ्चम्याः पूर्वमन्तरालकालः CaturCin. iii (1). 199. 19; **9A** variety of musical note called Antara (Gāndhāra) (between Ga and Ma notes) काकल्यन्तरयोः सम्यक् प्रयोगो वर्णलक्षणम् SaṁgīRa. i. 18. 5 (1 (1). 35); शूद्रावन्तरकाकल्यौ स्वरौ SaṁgīRa. i. 96. 4 (1 (3). 54); श्रुतिद्वयं चेत् ... संश्रयेत्तदा। ... मध्यमस्य गांधारस्त्वन्तरः स्वरः SaṁgīRa. i. 111. 2 1(4). 17); i. 147. 4 (1(5). 2); अन्तरस्यापि गमयोरेवं साधारणं मतम् SaṁgīRa. i. 148. 1 (1 (5). 3); साधारणान्तरौ गौ स्तस्तीव्रतीव्रतराविति SaṁgīPā. 74; अन्तरश्च श्रुतिं श्रुती चैत्य गो मस्य RāgVi. 1. 24; 2. 38; गान्धारे श्रुतिरेकिका। अन्तराख्यानगान्धारक्षेत्रं द्वेधा विभज्य तु CaturDa. 2. 33; **9B** variety of Sthāya (which is sung in between Dhruvaka and Ābhoga) संहितो लघुरन्तरः ... एतेऽपि संकीर्णाः ... षण्णवतिः स्थायाः SaṁgīRa. ii. 173. 5 (3. 109); ध्रुवकाभोगयोस्तु यः। अन्तरे सोऽन्तरः (स्थायः) SaṁgīRa. ii. 185. 12 (3. 171); **9C** constitute of Maṇṭha-prabandha (सालगसूडप्रबन्धनिरूपणे मण्ठप्रबन्धः) ततो वैकल्पिकोऽन्तरः। ... प्रोक्तः स मण्ठः SaṁgīRa. ii. 338. 7 (4. 333); **9D** variety of Vādyaprabandha अन्तरोऽन्तरपाटश्च ... खण्डकः ... प्रबन्धा वाद्यसंश्रयाः SaṁgīRa. iii. 428. 5 (6. 947); iii. 450. 5 (6. 1000); **10** space between two vowels, hiatus एकैकवर्णमुच्चार्य मूलाधाराच्छिरोऽन्तकम्। नमोऽन्तमिति विन्यास अन्तरः परिकीर्तितः TantrSā. (K.) 75. 7; **11** the word *antara* अन्यत्वेऽप्यन्तरशब्द उपपद्यत एव Bṛha. 213. 2; मध्यप्रदेशवचनोऽन्तरशब्दः KāśiVṛ. *on* i. 1. 36; अन्तरशब्दस्यानेकार्थवृत्तेः छिद्रमध्यविरहेष्वन्यतमग्रहणम् TattvāRāVār. i. 8. 7; अन्तरशब्दं मासादिशब्दवत् कालविशेषवाचिनं मन्यन्ते ManuBh. i. 35. 8 (*on* 1. 63); ii. 131.

12 (*on* 8. 132); आश्रिताभ्यां च लाघवादेकाश्रयाक्षेपः अन्तरशब्दस्वरसाच्च NayaVi. 126.9 (*on* i. 1.5); 209.3 (*on* i. 1.5); (प्रमाणान्तरानुग्राहाच्च) अन्तरशब्दो विशेषवचनः TātpaṬ. (Vā.) 94.7 (*on* i. 1. 1); 472. 16 (*on* ii. 2. 57); AbhinBhā. i. 237. 14 (*on* 5. 101); Loc. 108. 17 (2. 28); GaṇRa. 2. 101 (144); KhaṇḍanKhā. 454. 8; 454. 17; NyāySu. (Ja.) 438B. 12 (*on* ii. 3. 14); BālamBha. i. 619. 28 (*on* 1. 330); नान्दीपदान्तरेष्वेषु ... इति श्लोकेऽन्तरशब्दोऽवान्तरवाक्यविच्छेदवाची द्रष्टव्यः AbhinBhā. i. 25. 24 (*on* 1. 57); अन्तरशब्दो गहादिषु पठ्यते स च विनार्थे वर्तते Pradī. iii. 223B. 16 (*on* iii. 3. 18); समेऽन्तरात् Chandonu. 4. 27; ततः परम्। अन्तर्याम्यन्तरश्चेति क्रिया भावाख्यमुच्यतेAnuVyā. 171A. 5 (*on* i. 2. 1); अनुष्ठानान्तरेत्यत्रान्तरशब्दार्थमाह VedāntKa. 38. 3 (*on* i.1.1); तद्यास्मदुक्तार्थानुगुणमिति तथाशब्दमन्तरशब्दं च प्रयुञ्जानस्य भावः ŚrutaPra. iA. 66. 5 (*on* i. 1. 1); iB. 25. 11 (*on* i. 1. 1); iB. 315. 20 (*on* i. 2. 18); अन्तरशब्दोऽत्र बहिर्वचनः CaturCin. i. 131. 4; अन्तरशब्दमुभयार्थतया व्याख्याति NyāySu. (Ja.) 164B. 3 (*on* i. 2. 4); लैङ्गिके यद्यपि व्याप्तिस्मृतिपक्षधर्मतादिज्ञानापेक्षा तथाप्यन्तरशब्देनैव तद्व्युदासः Upask. 422. 6 (*on* x. 1. 6); अन्तरशब्दस्य नगरीवाचकस्य सर्वनामसंज्ञा न Prasā. i. 180. 18; MugdhBo. 3. 9 (11. 15); प्रतियोगिनो जीवस्याप्यात्मत्वादन्तरशब्दः प्रयुक्तः ŚivārkaMaDī. i. 414. 11 (*on* i. 3. 7); i. 504. 8 (*on* i. 3. 42); ii. 228. 28 (*on* iii. 2. 4); ii. 345. 23 (*on* iii. 3. 35); (आर्यावर्तस्त्वनन्तरः) अनन्तर इत्यत्र ... अन्तरशब्दो भेदवचनः VīraMi. (Paribhāṣā.) 55. 16; अन्तरशब्देनैव पूजनीयचतुष्कसहितेन चतुर्णां स्थानानामुपस्थितेः संभवात् SetuBa. 311. 16 [Kośas give *antara* in the sense of the following words : *antaḥkaraṇa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *antarātman*, Vaija. 257. 1; NānārthāSaṁ. ii. 47. 10; *avakāśa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *kṣaṇa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *paridhānīya*, Vaija. 257. 1; *bahiryoga* AneKāNā. (Dha.) 38; *bāhya*, Vaija. 257. 1; *madhya*, AnekāNā. (Dha.) 38; *randhra*, AnekāNā. (Dha.) 38; *rahita*, AnekāNā. (Dha.) 38; *vastra*, AnekāNā. (Dha.) 38; *viśeṣa*, AnekāNā. (Dha.) 38; *vyatikrama*, AnekāNā. (Dha.) 38; *svīya*, Vaija. 257. 1; also they give *antara* as the synonym of the following words : *antarātman*, KośaKaTa. 2. 7917; *avakāśa*, KośaKaTa. 2. 7917; *avadhi*, KośaKaTa. 2. 7917; *paridhānīya*, KośaKaTa. 2. 468; *pratibhū*, Vaija. 123. 10; *bheda*, KośaKaTa. 2. 7917; *madhya*, KośaKaTa. 2. 7917; *randhra*, KośaKaTa. 2. 7917; *lagnaka*, Vaija. 123. 10; *vinā*, KośaKaTa. 2. 7917; also they give *antara* as the meaning of the following words : *tiryak*, KalpaK. 458. 10; *parvan*, AnekāTi. 2. 205; *prāk*, NānārthSaṁ. 64. 86; *madhya*, AnekāSa. 746; AbhidhāC.n. 1460; AnekāK. 616; MediK. 123. 44; *sthāna*, NānārthSaṁ. 96. 60]

अन्तर (ántara) *Pron.* [optional, P. i. 1. 36; KāśiVṛ. *on* i. 1. 27; *on* i. 1. 36; JaineVyā. 10. 22 (*on* i. 1. 42)] **1A** belonging to the inside, inner **B** [Loc.] in the interior **2** belonging to the outside, outer [Loc.] in the outer, outside **3A** inner or lower garment **B** upper or outer garment [Abl.] from the upper or outer garment **4** the word *antara* **1A** belonging to the inside, inner अन्तरे वै प्राणाः परे पशवः KāṭhS. 27.5 (ii. 144. 4); KapiKaS. 42.5 (252.6); बाह्योखा भवति। अन्तरे मुञ्जाः ŚatBr. VI. vi. 2. 16; नमः समस्मात्पूर्वस्मा अन्तरस्मा अमेधसाम्। सुमेधसामन्तरस्मै सतां स्वस्मै स्वयंभुवे MugdhaBo. 3. 37 (14. 20); **1B** [Loc.] in the interior अन्तरस्मिन्निमे लोकाः TaiBr. II. viii. 8. 9 (*but* BhaṭṭaBhā. अन्तः मध्ये); अथान्तरस्यां पञ्चदश पूर्वपक्षस्य रात्रीरुपदधाति ĀpaŚS. xix. 12.3; HirŚS. xxiii. 2. 14 (811. 24); अथान्तरस्यां पञ्चदशापरपक्षस्याहान्युपदधाति ĀpaŚS. xix. 12. 5; HirŚS. xxiii. 2. 16 (812. 5); अथान्तरस्यां पञ्चदशापरपक्षस्य रात्रीरुपदधाति ĀpaŚS. xix. 12. 7; HirŚS. xxiii. 2. 18 (812. 11); अथान्तरस्यां द्वादश पूर्वपक्षानुपदधाति ĀpaŚS. xix. 12. 9; HirŚS. xxiii. 2. 20 (812. 19); अथान्तरस्यां द्वादशापरपक्षानुपदधाति ĀpaŚS. xix. 12. 10; xix. 12. 11; xix. 12. 13; HirŚS. xxiii. 2.20 (812.19); xxiii. 2.21 (812.22); xxiii. 2.22 (812.26); अथान्तरस्यां षड् यज्ञक्रतूंस्त्रीणि चतुर्नामान्युपदधाति ĀpaŚS. xix. 12. 14; HirŚS. xxiii. 2. 25 (813. 10); अन्तरस्यां पुरि वेश्म HirŚS. xxvii. 5. 181 (213. 16); ĀpaDS. ii (10). 25. 3; ब्रह्म देवानन्तरस्मिन् ब्रह्मन् देवाश्चतस्रः इति सूक्तं ब्राह्मव्रतस्य VaikhāGS. 2. 10; **2** belonging to the outside, outer जघनेन गार्हपत्यमन्तरस्मै भक्षानाहरन्ति BaudhPiMe. i. 1. 2 (CALAND Ed.); अन्तरे गृहाः ... नगरबाह्या इत्यर्थः JaineVyā. 10. 22 (*on* i. 1. 42); SiddhāKau. 51B. 5 (*on* i. 1. 36); Liṅgānu. (Vā.) 4. 5; चङ्क्रस्यारयः ... अन्तरायाः पुरो याच्ञाम् DvyāśraKā. 1. 146; अन्तरस्मै गृहाय । बाह्याय चाण्डालगृहायेत्यर्थः GaṇRa. 1. 23 (53); अन्तरे अन्तरा वा गृहाः। अत्रान्तरशब्दो बाह्यार्थः। नगरबाह्याः चण्डालगृहा उच्यन्ते Rūpāva. 1. 40 (*on* i. 1. 36); [Loc.] in the outer, outside अन्तरस्यां शालायां विद्यते KāśiVṛ. *on* iv. 1. 32; तत्रान्तरस्मिन्वसन्नारामे विहिताशनः सखिजनैर्यातः पुरीमीक्षितुम्। प्रापो राजपथम् Nārāy. x. 74. 1; **3A** inner or lower garment अन्तरे शाटकाः। अन्तरा शाटकाः। उपसंव्यानं परिधानीयमुच्यते न प्रावरणीयम् KāśiVṛ. *on* i. 1. 36; चङ्क्रस्यारयो वस्त्रायान्तरस्मै कृतस्पृहाः DvyāśraKā. 1. 146; अन्तरस्मै शाटकाय। वस्त्रान्तरेणावृतायेत्यर्थः GaṇRa. 1. 23 (53); बाह्ये परिधानीये चार्थे ... अन्तरा वा शाटकाः। परिधानीया इत्यर्थः SiddhāKau. 51B. 6 (*on* i. 1. 36) (comm. उपसंव्यानशब्दः ... कर्मव्युत्पत्त्या त्वन्तरीयपरः); **3B** upper or outer garment अन्तरे अन्तरा वा शाटकाः SiddhāKau. 51B. 4 (*on* i. 1. 36) (comm. उपसंव्यानशब्दोऽपि करणव्युत्पत्त्या उत्तरीयपरः); [Abl.] from the upper or outer garment तूणावेव पुनस्तरां द्रढयति स्वादन्तरस्मात्पटादाकृष्टैः कुशचीरतन्तुभिरभिक्रुद्धो मुनिर्भार्गवः AnarghaRā. 4. 19; **4** the word *antara* अभ्यावर्तिन्नपूपमपिदधामि° ... °अन्तरस्यामत्रस्थान्नायाङ्गिरस्वदकरम् (इत्येतेषु ग्रहणेषु एकारपूर्व ओकारपूर्वो वा अकारो लोपमापद्यते) TaiPrāti. 12. 7; सर्ववत्। एवं परावराद्याश्च दक्षिणोत्तरकान्तराः। अपराश्चाधरः AgniP. 350. 35; Rūpāva. 1. 40 (*on* i. 1.36); सर्व° ... °अन्तरस्वाः श्रिः ... एते पञ्चत्रिंशच्छब्दाः श्रिसंज्ञाः स्युः MugdhaBo. 3. 9 (11. 15); सर्वादीनि शब्दरूपाणि सर्वनामसंज्ञानि स्युः। ... अन्तर PrakriKau. i. 134. 5.

अन्तरक (antara-ka) *n.* **1** intervening time समुद्रकोटीगणितप्रमाणात् स्यादर्हतामन्तरकं नवानाम् VarāṅgaC. 27. 58; **2A** difference योगवदन्तरके ये तदधिकतोऽल्पो न कर्णः स्यात् ĀryaSi. 15. 73 (165); द्विगुणाष्टास्रकभुजाद्व्यासाद् वृत्तफलं तु यत्। तत्षडंशमितं चान्यत्फलं चान्तरकं तयोः SiddhāTaVi. 101. 7; 135. 7; 169. 5; **2B** spatial distance अन्ये चोत्तममध्यमाधमशिखा रोप्याः स्ववर्गैः समं कृत्वा चान्तरकं यथायथममी पत्रैरुपर्यस्पृशः (द्रुमाः) ŚārṅgaPa. 2151; कार्यं तु बिम्बान्तरसूत्रमार्येश्चन्द्रार्कयोरन्तरकं स्फुटं च SiddhāTaVi. 236. 11; 357. 7; **3** type of feather Barha त्रिकस्थानसमुद्भूतं बर्हमन्तरकं विदुः Mānaso. iv. 7. 1012.

अन्तरकक्ष्या (antara-kakṣyā) *f.* inner sanctum sanctorum or enclosure अनयोरन्तरकक्ष्यामष्टापदपुष्पमेदिनीं रुचिराम्। कादम्बरीनिधानां कलयाम्यानन्दवापिकां तस्याम् LalitāStaRa. 89; 73; 82.

अन्तरकरण (antara-karaṇa) *n.* (superior) inner power अथानिवृत्तिकरणादन्तरकरणे कृते। मिथ्यात्वं विरलीकृत्य चतुर्गतिकजन्तवः। आन्तर्मुहूर्तिकं सम्यग्दर्शनं प्राप्नुवन्ति TriṣaŚaPuC. i. 3. 593.

अन्तरकर्ण (antara-karṇa) *m.* (du.) inner parts of the ears कर्णयोः ... अन्तरेऽन्तरकर्णौ कर्णपर्वतौ Hastyāyur. 527. 4 (3. 29)

अन्तरकला (antara-kalā) *f.* **1** intermediate or minor art चतुःषष्टिर्मूलकलाः। आस्वेवान्तरनिविष्टानामन्तरकलानामष्टादशाधिकानि पञ्चशतान्युक्तानि JayaMa. 32. 9 (*on* 1. 3); **2** intermediate digit द्विगुणा वृत्तमन्वंशज्येकेति। एकपञ्चाशदंशानामर्धांशकशिञ्जिनी सार्धपञ्चविंशतिभागज्या। अस्याः षड्विंशतिभागज्यायाश्चान्तरकलाः ... त्रिंशद्भक्ताः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 10. 22.

अन्तरकल्प (antara-kalpa) *m.* **1** type of a ritual (to be performed between the rituals of Rājasūya and Sthaṇḍilāgni) अथातोऽन्तरकल्पं व्याख्यास्यामः MānGS. i. 5. 1; **2A** internal (subdivision of a) *kalpa* or aeon or intermediate *kalpa* (peried between major *kalpas*) तथागतस्य द्वादशान्तरकल्पा आयुष्प्रमाणं भविष्यति SaddhaPuṇ. 48. 19; 17. 12; 49. 23 [DBHS.]; **2B** (short) intermediate period (of destruction of mankind) अयं शस्त्ररोगाभ्यां दुर्भिक्षेण च निर्गमादपकर्षः प्रथमोऽन्तरकल्पः AbhisaAlaṅĀ. 491. 10; अन्तरकल्पः। शस्त्रान्तरकल्पः। रोगान्तरकल्पः। दुर्भिक्षान्तरकल्पः MahāVyu. 253. 64-67 [DBHS.]; **3** inner garment बकुशः शबलः कर्बुर इत्यर्थः ... उपकरणबकुशास्तु अकाल एव प्रक्षालितचोलपट्टकान्तरकल्पादिचोक्षवासः प्रियाः SthānṬ. 336B. 6.

अन्तरकल्पक्षय (antarakalpa-kṣaya) *m.* destruction or disaster of internal *kalpa* or aeon तेन च समयेन लोकधातावन्तरकल्पक्षये प्रत्युपस्थिते ... सत्त्वाः ... दुर्गतिगामिनोऽभुवन् GaṇḍVyū. 250.1

अन्तरकल्पविपाक (antarakalpa-vipāka) *m.* ripening for (one) internal *kalpa* or aeon विपाकविस्तरमधिकृत्य संघभेदो महासावद्य उक्तः। अन्तरकल्पविपाकदानात् Sphuṭā. iv. 107. 5 (*on* 4. 105)

अन्तरकाल (antara-kāla) *m.* **A** subdivision of a period चन्द्रदशायां भानोरन्तरकाले कुदेशकर्मरतः (स्याज्जनः) HorāSā. 18. 15; **B** difference in time ऊनस्य भोग्योऽधिकभुक्तयुक्तो मध्योदयाढ्योऽन्तरकाल एवम् GrahaGa. 142. 31 (13. 12)

अन्तरकीलकत्व (antarakīlaka-tva) *n.* the state of being a wedge or latch in the middle तमोऽन्नभृद्व्योमखले विशाले दधाति यश्चान्तरकीलकत्वम् NemiC. 5.49.

अन्तरकुक्षि (antara-kukṣi) *f.* interior of the hollow part of the niche मध्ये गतं नान्तरकुक्षिषु। ... यत् तत्स्याद् द्वारमृद्धिदम् SamarāSū. 39. 37.

अन्तरकूट (antara-kūṭa) *m.*, *n.* inner peak नदी ... विभज्यमानसलिला ... मेरोरन्तरकूटेषु निपपात चतुर्ष्वपि LiṅgaP. i. 52. 9.

अन्तरकृति (antara-kṛti) *f.* (Astron.) square of the distance इष्टोद्धृत-करणीपदयुतिकृतिरिष्टगुणितान्तरकृतिर्वा गुण्यः BrāhmSphuSi. 18. 38.

अन्तरकोटिजीवा (antara-koṭijīvā) *f.* cosine of the difference ग्रहार्कयोरन्तरकोटिजीवा ग्रहेषुकोटिज्यकया विनिघ्नी SiddhāTaVi. 224. 12; 324. 13.

अन्तरकोश (antara-kośá) *m.* inner box पुशोराप्त्यां अन्तरकोश उष्णीषेणाविंष्टितं भवति TaiS. III. iv. 1. 4; HirŚS. xv. 8. 24 (341. 11); पुशोराप्त्यै तृतीयेऽन्तरकोश उष्णीषेणावेष्टितं भवति KāṭhS. 13. 10 (i. 192. 8); अथ याचत्यष्टाप्रुङ्हिरण्यं कोशं चान्तरकोशं च BaudhŚS. ii. 177. 18.

अन्तरक्रीडा (antara-krīḍā) *f.* one of the one hundred and tewenty varieties of Deśītāla, i. e. measure of time in Indian music अन्तरक्रीडा ... इत्येते ... देशीतालाः ... विशंत्यभ्यधिकं शतम् SaṁgīRa. iii. 137. 12 (5. 250); iii. 156. 5 (5. 301)

अन्तरक्ष (antar-akṣa) *n.* internal organ, i. e. mind रेजेऽसौ चैत्यपादपः। ... सुरासुरनरेन्द्रान्तरक्षेभालानविग्रहः MahāP. 22. 191.

अन्तरक्षपितरात्रि (antarakṣapita-rātri) *adj.* who has passed the night at a distance अन्तरक्षपितरात्रिभिर्जनैः प्राप्यते स्म नृपमन्दिरम् VikraDeC. 5. 76.

अन्तरक्षय (antara-kṣaya) *m.* intermediate (period of) dissolution भगवन्किंयद्भिर्वर्षैर्भविष्यत्यन्तरक्षयः। सत्त्वानि च कथं नाथ रक्षिष्ये मधुसूदन MatsyaP. 2. 1.

अन्तरक्षीण (antara-kṣīṇa) *adj.* weakened in the middle or at the interval °अङ्गस्तम्भितान्तरक्षीणविरामदत्ताश्वासम् ... चोरिकासुरतरसतृप्तिमन्वगच्छत् AvantiKa. 36. 17.

अन्तरक्षेप (antara-kṣepa) *m.* act of throwing or placing inside (of a loom) कार्पाससूत्रमये वस्तुन्येते भावा भाव्याः। यत्पूर्वं शीतवातादि° ... °अपवरकान्तरक्षेपलोहोपलघर्षण° ... °विपणिक्रियादि कष्टमनुभूतं तूलेन KāvyKaVṛ. 132. 15 (4. 5)

अन्तरक्षोणी (antara-kṣoṇī) *f.* space in between, intermediate space कांस्यशालस्यान्तराले ... । ताम्रशालः ...। अनयोरन्तरक्षोणी प्रोक्ता कल्पकवाटिका BrahmāṇḍP. iii. 31. 67.

अन्तरग (antara-ga) *adj.* [*f.* - ā] **1A** present, i. e. mingled amongst राहुः ...। तेषामन्तरगो भूत्वा पपौ चामृतमुत्तमम् SkandP. v (1). 44. 19; **1B** being under (the water) करटारूढमात्मानमम्भसोऽन्तरङ्गं (?°रगं) तथा। ... पश्यते कुरुशार्दूल स्वप्नान्ते नात्र संशयः BhaviP. 53A. 22 (i. 23. 8); **1C** being or remaining inside यः प्राणिनामन्तरगः स वायुस्तं वासुदेवं शरणं प्रपद्ये PadmP. ii. 98. 56; ये गोलमग्नाः फलपूर्णगोला भ्रमन्ति ते तद्भ्रमणाविरोधात्। किंचिद् बहिस्थोऽन्तरगश्च तस्य कथं भ्रमोऽन्यभ्रमणावरोधात् SiddhāTaVi. 41. 20; **1D** being in between नीचोच्चसूत्राच्च समान्तरेण तद्वृत्तयोरन्तरगं च सूत्रम् SiddhāTaVi. 115. 2; 192. 24; 407. 16; दिक्कोटिः साध्या सेह तत्खमध्योत्थयाम्योत्तरदृग्वृत्तयोरन्तरगा SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 43. 7; 42. 21; **2** being or residing in the heart सुहृशामुभयोः पृथगन्तरगम् ... इति सम्यगमुं परिपूज्य हरिम् PañcaRā. (Nā.) iii. 12. 8.

अन्तरगत (antara-gata) *adj.* [*f.* – ā] **1A** (used as noun) (one) who has gone to or travelled (some) distance अल्पान्तरगतानां तु श्रुत्वा वचनमङ्गना। आत्मनः प्रतिरूपं सा बभाषे चारुहासिनी Rāmā. iv. 19. 17; **1B** being adjacent to or present near by भ्रामयेद् यन्त्रमथ तत्तीरगैर्वा महावृषैः तद्दण्डिकास्थसुमहद्घन्त्रान्तरगतैर्नरैः ŚilpaRa. ii. 33. 122; **2Ai** which has entered inside शिलामध्यगताः सन्तु समरस्था हि वानराः। मेघान्तरविनिर्मुक्ताः सुप्ता इव रविप्रभाः (v.l. मेघानामन्तरगताः सूर्यस्येव गभस्तयः) Rāmā. vi. App. I. 2 (171); **2Aii** which has come in, existing inside जलधारा ... वाप्या मुखं प्रविष्टा हि। सा पूर्णान्तरगतजलधारोत्सेधेन शैलस्य। उत्सेधं कथय GaṇiSāSaṁ. 7. 38 ½; चक्षुर्नाम कनीनिकान्तरगतं तेजः MānaMe. 9. 1; **2B** present in between अतो नासाग्रेऽसौ तदुपहतये मौक्तिकमिषात् स्फुटं दैत्यामात्योऽधरशशभृतोऽन्तरगतः SūktiMu. 53. 16; विमर्दादन्योन्यं कुचकलशयोर-न्तरगतं तनूभूतं व्योम प्रविशदिव नाभिम् SaundL. 77; **2C** present or situated in the middle काचिदन्तरगता च मनोज्ञा वल्लरी न हि विदेहसुता मे UnmaRā. (Vi.) 55; **3A** present in the heart रे धाराधर ... भवन्तमन्तरगतं स्वान्तेन संचिन्तयन् ... अभिरमते ... चातकः Subhāṣita-ratnabhāṇḍāgāra 214. 80; **3B** pertaining to, i.e. possessing the heart नृपः ...। गत्वा कौतुकपूरितान्तरगतो राज्ञः समीपेवर्स[च्छ्री]मन्तहरिराजमाहवर्ह[रे]रासाद्य पूजामनु EI. i. 179. 42.

अन्तरगलितक (antaragalita-ka) *n.* name of a metre (*lit.* having stops between quarters) समेऽङ्घ्रौ यमितेऽन्तरात्। अन्तरगलितकमित्यर्थः ChandaśCū. iv. 27. 1; प्रथमचतुर्थयोः पादयोर्यमनेऽन्तरगलितकमाहुः ChandaśCū. iv. 27. 6.

अन्तरगान्धार (antaragāndhāra) *m.* (Mus.) variety of Gāndhāra शुद्धस्य मध्यमस्याथ गान्धारः श्रुतिमाश्रितः। स साधारणगान्धारोऽन्तरगान्धार उच्यते SvaraMeKa. 2. 46.

अन्तरगान्धारक (antaragāndhāraka) *m.* (Mus.) variety of Gāndhāra स्वराणां द्वादशानां तु सारीक्षेपः कृतोऽधुना। काकल्याख्यनिषादस्यान्तरगान्धारकस्य च SvaraMeKa. 3. 65.

अन्तरगार (antar-agāra) *n.* interior of a house तिरोहितान्तरगारनक्तारण्योपध्युपह्वरकृतांश्च व्यवहारान् प्रतिषेधयेयुः ArthŚā. ii. 2. 1 (3. 1); सा ... मया दृष्टा ... प्रविश्यान्तरगारमर्गळवता द्वारं करेणावृणोत् PādaTā. 17.2.

अन्तरगारकृत (antaragāra-kṛta) *adj.* (deals) made, i.e. concluded inside a house दायनिक्षेपोपनिधिविवाहसंयुक्ताः स्त्रीणामनिष्कासिनीनां व्याधितानां चामूढसंज्ञानामन्तरगारकृताः सिध्येयुः ArthŚā. ii. 2. 6 (3. 1)

अन्तरगाहन (antara-gāhana) *n.* act of diving deep into प्रवेशोऽन्तरगाहनम् Vaija. 193. 14.

अन्तरगृह (antara-gṛha) *n.* interior of a house विवेश चान्तरगृहं समादाय कलेवरम् KūrmaP. 672. 9 (2. 31); सिञ्चन्तीव सुधाभिरन्तरगृहं चन्द्रप्रभेव स्मितैः ... खेलत्त्वियं राधया GopāKeCan. 139. 15.

अन्तरगोचर (antara-gocara) *adj.* [*f.* – ā] **A** visible or accessible below (the earth) पातालान्तरगोचरः। ... बलिरिन्द्रो भविष्यति ViṣṇuP. iii. 2. 18; **B** (Mus.) mutually consonant (*lit.* attainable in between) श्रुतयो द्वादशाष्टौ वा ययोरन्तरगोचराः। मिथः संवादिनौ तौ स्तः SaṁgīRa. i. 92. 3 (1(3). 48)

अन्तरग्नि (antar-agni) *m.* **A** interior fire अयं वावाग्निर्योऽयमन्तरग्निः KāṭhS. 8.4 (i. 87. 19); **B** fire in the middle or in between योऽसावन्तरग्निर्भवति तं प्रदक्षिणमवेक्ष्य तिस्रस्तामीस्ताम्यति KauśiSū. 88. 20; **C** inner (digestive) fire अन्तराग्निः(v.l.अन्तरग्निः) श्रितो यो हि भुक्तं पचति देहिनाम्। स यज्ञे विश्वभुङ् नाम MahāBhā. iii. 209. 17; दीप्तान्तरग्निः परिशुद्धकोष्ठः ... पुरुषः भवेत् SuśruS. iv.31. 56; i. 10. 5; i. 21. 9; अन्तरग्नेश्च पार्श्वस्थः समानोऽग्निबलप्रदः CaraS. vi. 28. 8 (1941 Ed.); अयं (कल्याणगुडः) चिरमन्तरग्नेर्हतस्य पुंस्त्वस्य च वृद्धिहेतुः SiddhYo. 4. 41; महान् स्थिरः सर्वपचस्तथैव शुद्धस्य पेयादिभिरन्तरग्निः AṣṭāSaṁ. i. 141. 3 (1. 27); i. 64. 7 (1. 10)

अन्तरग्निगुण (antaragni-guṇa) *m.* quality of the inner (digestive) fire अन्तरग्निगुणा(?°णान्) देहं यथा धारयते च सः। यथान्नं पच्यते यांश्च यथाहारः करोत्यपि CaraS. vi. 15. 244 (1941 Ed.)

अन्तरग्निसंधुक्षण (antaragni-sandhukṣaṇa) *n.* act of exciting or stimulating of the inner (digestive) fire शुश्रूषध्वमिदमुच्यमानम् ... अन्तरग्निसंधुक्षणम् ... रसायनविधानम् CaraS. vi. 1(2). 3 (1941Ed.)

अन्तरग्निसमीपस्थित (antaragnisamīpa-sthita) *adj.* located near by, i.e. adjacent to the inner (digestive) fire समानोऽन्तरग्निसमीपस्थितस्तत्संधुक्षणः AṣṭāSaṁ. i. 105. 23 (1. 20)

अन्तरघटिका (antara-ghaṭikā) *f.* distance between units of time limited to twentyfour minutes दृग्गणितप्रग्रहयोरन्तरघटिका फलं ग्रहे मध्ये। देशान्तरं धनं तत् प्रग्रहणे क्षयं पश्चात् BrāhmSphuSi. 16. 27 (comm. दृष्ट्या वेधेन यः प्रग्रहणः स्पर्शकाले यश्च गणितेन, तयोरन्तरं घट्यात्मकं देशान्तरं तद्वशेन फलं चालनफलं देशान्तरं मध्ये ग्रहे प्राक् प्रग्रहणे दृश्ये धनम् ... कार्यम्); 6.6.

अन्तरघटिकागुणा (antaraghaṭikā-guṇā) *adj.* (*f.*) multiplied by units of time limited to twenty four minutes एवं ग्रहभमुनीनामन्तरघटिकागुणां भुक्तिम्। षष्ट्या विभजेत् BrāhmSphuSi. 10. 25.

अन्तरङ्ग (antar-aṅga) *adj.* [*f.* – ā] **1Ai** (grammatical rule or operation) whose cause lies within or inside (than those of *bahiraṅga*-one) **ii** (grammatical rule or operation) whose causes are fewer or less (than those of *bahiraṅga*- one) **Bi** (grammatical rule or operation) whose causes come earlier or before (than those of *bahiraṅga*-one) **ii** (grammatical rule or operation) whose causes lie in the joining or combination of a verbal root and preposition **iii** (grammatical term) dependent upon the cause of general nature **C** direct or immediate (cause or means) **2A** close or intimate (divine servant etc.) **Bi** close, intimate or confident (friend etc.) (used as noun) (friend etc.) close, intimate or confidant **ii** proximate or near **iii** closely or intimately related **C** most familiar **D** conversant (with attainment) **3A** immediate or urgent (duty connected with body) **B** essential or indispensible (act or condition) **C** primary (meaning) **Di** core (idea,

purpose) **ii** inner (nature) **4A** inner (impression etc.) **Bi** being in the middle, stuck in **ii** intended **C** internal (enemy etc.) **D** inner or internal (bodily parts) **5** one's own **1Ai** (grammatical rule or operation) whose cause lies within or inside (than those of *bahiraṅga*-one) अन्तरङ्गं च Vār. 8 *on* P. i.4.2; बहिरङ्गा वृद्धिरन्तरङ्गं णत्वम्। असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे MahāBh. i. 26. 13 (*on* ŚivSū. (Gr.) 4); VyāḍiPari. 36; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 85; बहिरङ्गे गुणवृद्धी अन्तरङ्गे प्रतिषेधः MahāBh. i. 54. 11 (*on* i. 1. 5); बहिरङ्गा एते विधयः। अन्तरङ्गं ह्रस्वत्वम्। असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे MahāBh. i. 223. 16 (*on* i. 2. 47); कप्क्रियतां ह्रस्वत्वमिति किमत्र कर्तव्यम्। परत्वात्कप्। अन्तरङ्गं ह्रस्वत्वम् MahāBh. i. 225. 10 (*on* i. 2. 48); बहिरङ्गमन्तरङ्गाद्धिप्रतिषेधादयुक्तं स्यात् MahāBh. ii. 240. 18 (*on* iv. 1. 89); नित्यं संप्रसारणम्। अन्तरङ्गं पूर्वत्वम् MahāBh. iii. 26. 25 (*on* vi. 1. 17); अनित्यमात्वम् ... अन्तरङ्गं पूर्वत्वं तेन बाध्यते MahāBh. iii. 35. 1 (*on* vi. 1. 45); बहिरङ्गा संप्रसारणहलादिशेषाः। अन्तरङ्गो लोपः MahāBh. iii. 44. 19 (*on* vi. 1. 66); दत्ताभ्यां गुप्ताभ्याम् ... बहिरङ्गोऽत्र दीर्घः। अन्तरङ्गः स्वरः MahāBh. iii. 117. 3 (*on* vi. 1. 205); ओत्वं क्रियतां पूर्वत्वमिति। किमत्र कर्तव्यम्। परत्वादोत्वम्। अन्तरङ्गं पूर्वत्वम् MahāBh. iii. 175. 20 (*on* vi. 3. 112); बहिरङ्गलक्षणोऽसुड्। अन्तरङ्गः स्वरः MahāBh. iii. 271. 16 (*on* vii. 1. 89); (बलवत्) अन्तरङ्गं बहिरङ्गात् SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 110; बहिरङ्गात् विधेरन्तरङ्गः सबलः PārśvC. 3. 1089; विभक्त्याश्रयणात् बहिरङ्गो नुम् ह्रस्वत्वमन्तरङ्गं विभक्त्यनाश्रयत्वात् PariVr̥. (Sī.) 13. 3; 129. 4; व्याकरणे ...अन्तरङ्गेण बहिरङ्गस्य ... बाधः उक्तः Nyāyāmr̥. 490B. 7; नित्यादन्तरङ्गो बलीयान् Prasā. i. 114. 9; (विश्वौहः) बहिरङ्गस्य संप्रसारणस्यासिद्धत्वात् अन्तरङ्गो गुणो न स्यात् Prasā. i. 211. 18; (प्राचः इत्यत्र) अन्तरङ्गोऽपि यणादेशो दीर्घविधानसामर्थ्यान्न प्रवर्तते Prasā. i. 264. 17; SiddhāKau. 97A.1 (*on* vi. 3. 138); ह्रस्वोऽलीलवदित्यादावन्तरङ्गामपि वृद्धिं बाधित्वा वचनसामर्थ्यादुकारस्यैव स्यात् Prasā. ii. 141. 14; कृतस्यापत्यं कार्तिरित्यत्र वृद्धेर्बहिरङ्गत्वादन्तरङ्गे नत्वे क्रियमाणे रेफस्यासिद्धत्वान्नत्वं न Prasā. ii. 551. 11; कण्डूर्लोलूरित्यत्र वार्णादाङ्गस्य बलवत्त्वेन अन्तरङ्गात् प्रतिपदविधेरपि ... विलोपात्पूर्वम् ... यलोपः PāṇiTaVāNaMā. 10. 17; न च तत्र परत्वात् 'यस्य हलः' इत्यत्र यस्येति योगविभागाद्वा अन्तरङ्गम् ... लुकं बाधित्वा ... झेर्जुसभावः इति वाच्यम् PāṇiTaVāNaMā. 13. 17; अचोरानन्तर्याश्रयणे बहिरङ्गासिद्धत्वं नेत्येव सिध्यति न त्वन्तरङ्ग इति विशेषः PāṇiTaVāNaMā. 27. 10; परनित्यान्तरङ्गापवादानामुत्तरोत्तरं बलीयः SiddhāKau. 12A. 2 (*on* i. 3. 11); ParibhāŚe. 38; अन्तरङ्गानपि विधीन् बहिरङ्गो लुग् बाधते ParibhāŚe. 52; अन्तर्भूतानि अङ्गानि निमित्तानि यस्य तदन्तरङ्गम् LaŚabdeŚe. i. 65. 12; 'आगच्छ हे पयो३द' इत्यादावेकपदस्थवर्णद्वयसापेक्षमन्तरङ्गमुत्वं प्रति वाक्यसंपादकपदान्तरसापेक्षप्लुतस्यासिद्धत्वादुत्वे प्लुतसिद्धिः LaŚabdeŚe. i. 147. 2; ii. 62. 3; **1Aii** (grammatical rule or operation) whose causes are fewer or less (than those of *bahiraṅga*-one) एकादेशस्वरोऽन्तरङ्गः Vār. 1 *on* P. viii. 2. 6; 10 *on* P. vi. 1. 108; अन्तरङ्ग आतिशायिकः। कान्तरङ्गता। ङ्याप्प्रातिपदिकादातिशायिकः सुबन्तानां बहुव्रीहिः MahāBh. i. 404. 27 (*on* ii. 1. 69); अन्तरङ्गस्तर्ह्येकादेशः। कान्तरङ्गता। वर्णावाश्रित्यैकादेशः पदस्य स्वरितत्वम् MahāBh. ii.10. 14 (*on* iii. 1. 3) = iii. 61. 9 (*on* vi. 1. 85); अन्तरङ्गं सवर्णदीर्घत्वं बहिरङ्गमुरत्त्वम् MahāBh. ii. 45. 23 (*on* iii. 1. 36); अन्तरङ्गाटो वृद्धिः। कान्तरङ्गता। वर्णावाश्रित्याटो वृद्धिरङ्गस्येयङादेशः MahāBh. iii. 83. 3 (*on* vi. 1. 108); समानवाक्ये पदान्तस्य पदादावुत्त्वमन्तरङ्गं बहिरङ्गः प्लुतः MahāBh. iii. 85. 16 (*on* vi. 1. 113); बहिरङ्गः प्लुतः। अन्तरङ्ग एकादेशः MahāBh. iii. 88. 22 (*on* vi. 1. 125); बहिरङ्गलक्षणः सुट्। अन्तरङ्गं द्विर्वचनम् MahāBh. iii. 93. 3 (*on* vi. 1. 135); अन्तरङ्गाः स्मायादयः MahāBh. iii. 246. 19 (*on* vii. 1. 14); आचार्यप्रवृत्तिर्ज्ञापयति अन्तरङ्गानपि विधीन्बहिरङ्गो ल्यब्बाधत इति MahāBh. iii. 255. 4 (*on* vii. 1. 37); अन्तरङ्गानपि नुमादीन्बहिरङ्गो लुग्बाधते MahāBh. iii. 305. 19 (*on* vii. 2. 91); जग्धौ सिद्धेऽन्तरङ्गत्वात्ति कितीति ल्यबुच्यते। ज्ञापयत्यन्तरङ्गाणां ल्यपा भवति बाधनम् KāśiVr̥. *on* ii. 4. 36; PadMañ. *on* KāśiVr̥. *on* P. ii. 4. 36 (285. 8); (बलवत्) लुगन्तरङ्गेभ्यः SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 115; द्यौकामिः सौत्थितिरित्यादौ ... बहिरङ्गाया वृद्धेर्दौर्बल्यादन्तरङ्गौ यणेकादेशौ भवतः PariVr̥. (Sī.) 45. 20; सिचीत्यादि। अन्तरङ्गमपि गुणमेषा (वृद्धिः) वचनात् बाधते Prasā. ii. 79. 16; i. 793. 8; क्रियाकारकयोः संबन्धोऽन्तरङ्गः LaŚabdeŚe. i. 494. 2; i. 173. 1; **1Bi** (grammatical rule or operation) whose causes occur earlier or before (than those of *bahiraṅga*-one) (प्रेद्धः) बहिरङ्गो गुणोऽन्तरङ्गो प्रतिषेधः MahāBh. i. 51. 9 (*on* i. 1. 4); मत्कपितृकः त्वत्कपितृक इति चेष्यते। कथं पुनरिच्छतापि भवता बहिरङ्गेण प्रतिषेधेनान्तरङ्गो विधिः शक्यो बाधितुम् MahāBh. i. 91. 12 (*on* i. 1. 29); अन्तरङ्गमत्वम् ... नुमप्यन्तरङ्गः ... उभयोरन्तरङ्गयोः परत्वान्नुमागमः MahāBh. ii. 62. 19 (*on* iii. 1. 80); अन्तरङ्गाः स्यादयः ... लकारावस्थायामेव स्यादयः सार्वधातुके श्यन् MahāBh. ii. 71. 22 (*on* iii. 1. 90); दीर्घत्वं क्रियतां संप्रसारणमिति किमत्र कर्तव्यम् ... अन्तरङ्गं दीर्घत्वम् MahāBh. ii. 136. 10 (*on* iii. 2. 178); अन्तरङ्गस्तर्हि तिथुक् MahāBh. ii. 385. 9 (*on* v. 2. 52); अन्तरङ्गस्तर्ह्यादेशः MahāBh. iii. 241. 16 (*on* vii. 1. 2); ननु चात्र अन्तरङ्गा वृद्धिरुत्पन्नमात्र एव णौ भवति PadMañ. *on* KāśiVr̥. *on* P. i. 1. 63 (230. 19); पूर्वोपस्थितनिमित्तकत्वरूपान्तरङ्गत्वमादायान्तरङ्गाणां पूर्वं प्रवृत्तिरितीकारादेः स्थानिभूतादचः पूर्वत्वं बोध्यम् LaŚabdeŚe. i. 95. 11; **1Bii** (grammatical rule or operation) whose causes lie in the joining or combination of verbal root and preposition धातूपसर्गयोर्यत्कार्यं तदन्तरङ्गम् MahāBh. iii. 83. 26 (*on* vi. 1. 105); iii. 93. 21 (*on* vi. 1. 135); (शिव आ इहि। शिवेहि) धातूपसर्गयोः कार्यमन्तरङ्गम् इहि पूर्वमाद्गुणेन भाव्यम् Prasā. i. 65. 19; SiddhāKau. 387A. 17 (*on* viii. 3. 74); **1Biii** (grammatical term) dependent upon the cause of general nature परया भसंज्ञया तु न बाधस्तस्या अन्तरङ्गत्वादिति वाच्यं समानावधिकाया अन्तरङ्गाया अप्यनया बाध्यसामान्यचिन्तयापवादत्वेनैव बाधात् LaŚabdeŚe. i. 230. 15; **1C** direct or immediate (cause or means) (पुरुषार्थचतुष्टयी) अन्तरङ्गममुष्यास्तु साधनं शृणु नारद AhirbuS. 13. 40; मुख्यः पशुः। ... तस्यानन्तरो यूपः। संनिपातित्वात्। तेन सोऽन्तरङ्गः ŚābaBh. 2249. 17 (*on* xii. 2. 27); (मन्त्रः) क्रियमाणानुवादी करणस्त्वन्तरङ्गः TantrVā. 1170. 5 (*on* iii. 8. 21); 894. 6 (*on* iii. 3. 27); यद्यपि जीवनमन्तरङ्गं नित्यं च। तथापि तस्मिन् ... विधेरपरमनुष्ठानाक्षेपकत्वं कल्पनीयम् PrakaPañ. 252. 15; कार्यत्वेन साधनमवगतम् ... अन्तरङ्गमपवर्गकाङ्क्षिभिः कार्यमेव यतिभिः SaṁkṣeŚā. 3. 327 (ii. 332. 21); शरीरादिममत्वरूपमुपरक्तत्वमन्तरङ्गो हेतुः TattvPradī. (A.) 212. 2 (*on* 2. 58); स्थितिसाधनान्यन्तरङ्गबहिरङ्गाणि यमनियमादीनि TattvVai. 18. 27 (*on* 1. 13); 181. 20 (*on* 3. 55); (उपासनारम्भाभ्यर्हितोपायश्च) अभ्यर्हितम् – अन्तरङ्गम् ŚrutaPra. ii. 406. 23 (*on* iii. 1. 1); अन्तरङ्गैर्वेदैरेव ब्रह्म वेद्यं न बहिर्भूतैरन्यकल्पितानुमानादिभिः VedāntKau. 17. 1 (*on* i. 1. 3); तत्क्रमस्य (स्मरणक्रमस्य) च मन्त्रक्रमाधीनत्वाद् अन्तरङ्गोऽयं मन्त्रपाठः ArthSaṁ. 78. 6; अभ्यासस्य अन्तरङ्गं साधनं परिकर्मादिकमुच्यते YogSā. 26. 17 (2); विज्ञानादीनामन्तरङ्गाणां सुखान्तानां भूयस्त्वमुक्त्वा सुखस्य ... भूयस्त्वं वदति AṇuBh. 76. 15 (*on* i. 3. 8); 28. 11 (*on* i. 1. 11); उपनेयगतत्वेनान्तरङ्गं चाध्ययनं प्रत्येवाङ्गत्वं युक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 24. 21 (*on* i. 1. 1); यूपधर्मा यागस्यान्तरङ्गाः MayūMāli. 865. 12 (*on* xii. 2. 11); **2A** close or intimate (divine servant etc.) कार्या दिग्देवताः ...। कुमुदाद्यन्तरङ्गं च भूतानामष्टकं परम् PauṣkS. 4. 147; गणनायकाः ... एते भगवतो विप्र त्वन्तरङ्गा मयोदिताः PauṣkS. 4. 194; PāraS. 11. 48; कामेशी चैव वज्रेशी ... एतास्तु नित्यं श्रीदेव्या अन्तरङ्गाः BrahmāṇḍP. iii. 19. 53; अन्तरङ्गा बहिरङ्गा द्विविधाः परिचारकाः PāraS. 18. 111; शेषः किल ... नारायणस्य तल्परूपेणान्तरङ्गः ŚaṅkaVi. (Ā.) 223. 4; एतेभ्योऽप्यन्तरङ्गो विमुक्ताविद्यो जीव एवानन्दमयः AṇuBh. 28. 17 (*on* i. 1. 11); **2Bi** close, intimate or confidant (friend etc.) हंसवेगनामा दूतोऽन्तरङ्गस्तोरणमध्यास्ते HarṣaC. 288. 19; भूपतिः ... कंचित् कञ्चुकिनमन्तरङ्गं विकाले प्रेषितवान् AvantiKa. 241. 1; पुरुषः ... गुरूणाम् ... समीपगोऽन्तरङ्गः प्रियो भवति ChāndoUBh. 436. 9 (*on* vii. 8. 2); अन्तश्चारिणीमन्यामित्यन्तरङ्गां कुलस्त्रियम् ... उपगृह्य ... आनाययेत् JayaMa. 229. 16 (*on* 3.5); अव्याद्विधातुः करपुण्डरीकं विमण्डयन्पाण्डुकमण्डलुर्वः। पर्यङ्कपङ्केरुहवैरमुक्तेरिवान्तरङ्गो रजनीभुजङ्गः ŚrīKaC. 1. 23; उत्तराः तत्संसक्तादयोऽन्तरङ्गास्सामन्तकोटयो द्विगुणा ज्ञेयाः SmṛtiCan. iv. 540. 5; निमन्त्रणाय प्रेषणीयेषु ... सुतशिष्यादयोऽन्तरङ्गाः CaturCin. iii (1). 1139. 16; (भृत्याः) अन्तरङ्गा हि ये राज्ञः ... तेभ्यो रक्षेदिमाः प्रजाः SūktiRa. 104. 3; गोरक्षः ... गुरोः ... नितान्तमस्याभवदन्तरङ्गः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 9. 84; उत्कोचहारिणः सर्वानन्तरङ्गांस्तरङ्गितान्। अवलोक्य ... जनः ... शुशोच RājTa. (Śrī.) 2. 129; 2. 104; 3. 472; (रासे) सर्वे चान्तरङ्गा महापदाः यथायोग्येष्वासनेषु निषेदुः BallāC. 104. 4; यस्त्वन्तरङ्गं भगवद्भक्तम् ... ज्ञात्वा ... तमेव भजते स भक्तिमार्गीयः AṇuBh. 224. 19 (*on* iii. 3. 21); (used as noun) (friend etc.) close, intimate or confidant अन्तरङ्गाश्च चङ्गाद्या येऽभूवंस्तुङ्गमन्त्रिणः। तैः स्त्रीवदासितं तूष्णीम् RājTa. (Ka.) 7. 87; लब्धराजोऽगदंकारशंकरो भट्टसूहकः। मन्त्रिणश्चान्तरङ्गाश्च सर्वदैवाभवन्प्रभोः RājTa. (Jo.) 728; किमप्यनिष्टं कर्मेति कृतमित्यादिवादिनः। वर्चो विवर्णं पश्यन्तोऽप्यन्तरङ्गाः महीपतेः RājTa. (Śrī.) 3.550; **2Bii** proximate or near (person) दूरस्थितेनायं शिवभूतिर्विलोकितः **2Biii** closely or intimately related, cf. **अन्तरङ्गत्व 5A;** पुरुषेणान्तरङ्गेण भूपतेर्दुग्धमापिबत् BṛKathāK. 31. 24; **2C** most familiar अस्याश्चर्यमयस्य मन्त्रगतयः स्वैरन्तरङ्गैरपि ज्ञायन्ते न KarṇaSu. 1. 15; दीनानस्मान्पश्याब्धिकन्ये सरसिरुहरुचामन्तरङ्गैरपाङ्गैः Kuval. 117 (5) (comm. परमपरिचितैः); **2D** conversant (with attainment) (त्रिदशमृगदृशः) ताश्चक्रे प्रागवाप्ताधरदलघटनो निर्वृतैरन्तरङ्गाः (सीधुः)

ŚrīKaC. 14. 68 (comm. प्रत्यासन्नाः); **3A** immediate or urgent (duty connected with body) लोको हि प्रातरुत्थाय अन्तरङ्गाणि मुखप्रक्षालनादीनि कार्याणि करोति Nyās. i. 262. 6 (*on* i. 4. 2); PariVṛ. (Sī.) 168. 12; (मैत्रं प्रसाधनम् ... पूर्वाह्ण एव कुर्वीत) मित्रः पायुस्तत्र भवं शौचं मैत्रम् ... तत्सर्वेभ्योऽन्तरङ्गेभ्योऽपि पूर्वं कर्तव्यम् ManuBh. i. 382. 27 (*on* 4. 152); **3B** essential or indispensible (act or condition of realization such as *śravaṇa*, *manana* and *nididhyāsana*) आत्मनो यथाजातरूपत्वम् ... अपरापेक्षत्वं च ... तदेतदन्तरङ्गं लिङ्गम् TattvPradī. (A.) 280. 1 (*on* 3. 5-6); अन्तरङ्गमिमं सारोपदेशं हृदि बिभ्रता। ... मोक्षाय यतितव्यं मनीषिणा PārśvC. 7. 825; अनेकेषां धर्मिणामन्तरङ्गो धर्मविशेषो जातिः NyāySiA. 241. 14; तस्य श्रवणमनननिदिध्यासनैरन्तरङ्गैः ... स्वप्रकाशस्य सायुज्यं परमपुरुषार्थः AṇuBh. 17. 3 (*on* i. 1. 3); राज्ञोऽन्तरङ्गान् धर्मानभिधाय ... बहिरङ्गानाह VīraMi. 352. 17 (*on* 1. 312); **3C** primary (meaning) अव्यभिचारी मुख्योऽविकलोऽसाधारणोऽन्तरङ्गश्च। विपरीतो गौणोऽर्थः SyādvāMañ. 7 (65); **3Di** inner (idea, purpose) प्रिये अन्तरङ्गासि काव्योपनिषदाम् KarṇaSu. 2. 30 (3); द्विविधं हि विशेषणमिष्टम्, अन्तरङ्गं बहिरङ्गं च VyaktiVi. 30. 13; बहिरङ्गा च पदार्थबुद्धिरन्तरङ्गश्च वाक्यार्थविमर्शः VyaktiVi. 67. 8; **3Dii** inner (nature) यन्निरूपिते वस्तुनि प्रायशो विशेषाकाङ्क्षाशान्तिः सोऽन्तरङ्गः NyāySiA. 241. 14; **4A** inner (impression etc.) ऋष्यादौ प्राप्तसंस्कारो यः शब्दोऽन्येन युज्यते। तत्रान्तरङ्गः संस्कारो बाह्येऽर्थे न निवर्तते VākyaP. 2. 286; अन्तरङ्गमनुभावमाकृतिः ... तव तात ... साधु सेधयति RāghPāṇ. (Dha.) 10. 23; दुःखं चतुर्विधं सहजम् ... अन्तरङ्गं चेति। ... न्यक्कारावज्ञेच्छाविघातादिसमुत्थमन्तरङ्गजम् NītiVā. 6. 19; देहादेरपि अन्तरङ्गाणामिन्द्रियाणामध्यस्तात्मभावानाम् ... ततोऽप्यन्तरङ्गस्यान्तःकरणस्याध्यस्तात्मभावस्य धर्मान् ... आत्मन्यध्यस्यति Bhām. 30. 14 (*on* i. 1. 1); 595. 23 (*on* iii. 3. 8); आगमस्तु ... ईश्वरस्य अन्तरङ्ग एव व्यापारः PratyabhiVi. ii. 84. 6 (*on* ii. 32. 2); स्वात्मनि च कृतकृत्यस्य ... उत्साहः ... दयापरपर्यायोऽभ्यधिकोऽन्तरङ्गः AbhinBhā. i. 337. 20 (*on* 6. 83); शिवलिङ्गम् ...। तदर्वाग् बाह्यलिङ्गं स्यादन्तरङ्गं तदूर्ध्वकम् ŚivaP. i. 17. 78 (19B. 14); अङ्गेषु भूषणम्। नराणामन्तरङ्गाया जिह्वायाः सत्यमेव च PārśvC. 2. 601; 3. 1089; अन्तरङ्गां गुणश्रियम्। इत्थं दृष्ट्वा मनो नाथ कस्य न स्यात् त्वयि स्थिरम् PārśvC. 6. 256; त्वं बालशारदेवासि ...। अन्तरङ्गं बलं पुण्यं भावानामुद्भवान्तयोः ŚāliC. 3. 32; अपां तरङ्गैरयमन्तरङ्गैराप्लावयिष्यन् समये धरित्रीम्। ... तनुते सरस्वान् गतागतानि Yādavā. 18. 92; प्रेमा ... भाव एवान्तरङ्गाणामङ्गानामनुसेवया BhaktiRaSi. i. 4. 3; **4Bi** being in the middle, stuck in सरलतया लघवोऽप्यन्तरङ्गा भवन्ति NalaCam. 4. 16 (93) (comm. मध्यगताः); **4Bii** intended, NalaCam. 4. 16 (93) (comm. अन्तरङ्गाश्चेतोऽभिप्रेताः स्युः); **4C** internal (enemy etc.) अयुक्तितः प्रणीताः कामक्रोधलोभमदमानहर्षाः क्षितीशानामन्तरङ्गोऽरिषड्वर्गः NītiVā. 4. 1; अन्तरङ्गानरीन् जिष्णून् ... साधूनपि ददर्श सः TriṣaŚaPuC. ii. 1. 88; अन्तरङ्गान् जयेः शत्रून् TriṣaŚaPuC. ii. 1. 224; ii. 3. 99; पुरुषस्य चिद्रूपस्य ... यदन्तरङ्गं निर्मलसत्त्वं तस्यापि सदैवावस्थितत्वात् ... ज्ञातृत्वम् RājMār. 73. 23; SarvaDaSaṁ. 15. 190; EI. i. 198. 5; वैरिणामन्तरङ्गाणाम् ... निषेधकाः। षट् सन्तु षड् व्रताधाराः श्रुतकेवलिनः श्रिये SamarāSaṁ. 1. 12; **4D** inner or internal (bodily parts) स्तनपत्रलतां तस्या बिभेद पुलकोद्गमः। सत्यं यदन्तरङ्गेण बहिरङ्गो निरस्यते NavaSāC. 6. 37; MudriKu. 3. 6 (9); **5** one's own मायासहितं कञ्चुकषट्कमणोरन्तरङ्गमिदमुक्तम् ParamāSā. 17 [not having *sañjñā* (technical term) as a cause of its application, not depending upon two words of Pādas, ABHYANKAR.]

अन्तरङ्ग (antar-aṅga) *n.* **1Ai** essential aid, essential or indispensable act or condition (of realization such as *śravaṇa*, *manana*, and *nididhyāsana*) **ii** direct or immediate cause or means of knowledge **iii** intimate or closely connected element **Bi** inner or internal bodily part **ii** inner or internal organ, mind **iii** heart **iv** intimate or close relation **v** close or intimate friend, confidant **vi** soul **vii** private or generative organ **C** inner or internal part (in general) **2** principle of the operation whose causes lie within **3** inner, i.e. pure nature **4** expert **5** one of the twenty conditions of building - construction **1Ai** essential aid, essential or indispensable act or condition (of realization such as *śravaṇa*, *manana* and *nididhyāsana*.) त्रयमन्तरङ्गं पूर्वेभ्यः YogSū. 3. 7 (Bh. तदेतद्धारणाध्यानसमाधित्रयमन्तरङ्गं संप्रज्ञातस्य समाधेः पूर्वेभ्यः यमादिभ्यः पञ्चभ्यः); पञ्चभ्योऽपि यमादिभ्यः धारणादित्रयं भवेत्। अन्तरङ्गं हि निर्बीजसमाधिः स्यात्ततः परम् SarvaSiSaṁ. 10. 44; मुक्तये। शमादिषट्कमेवैतत् अन्तरङ्गं विदुर्बुधाः SarvaVeSāSaṁ. 223; चेतसस्तु चितिमात्रशेषता ध्यानमित्यभिवदन्ति वैदिकाः। अन्तरङ्गमिदमित्थमीरितम् SaṁkṣeŚā. 3. 344 (ii. 341. 8); 1. 481 (i. 349. 15); अन्तरङ्गाणि विद्योत्पादे शमादीनि Bhām. 686. 19 (*on* iii. 4. 26); 333. 1 (*on* ii. 1. 3); तदेवमन्तरङ्गं योगाङ्गत्रयमभिधाय तस्य च संयमसंज्ञां कृत्वा RājMār. 64. 10; SarvaDaSaṁ. 115. 11; धारणादित्रयं मनोविषयत्वात्संप्रज्ञातसमाधेरन्तरङ्गम् JīvanVi. 97. 16; VivaPraSaṁ. 129. 3; इदानीमुक्तोपासनस्य निदिध्यासनाख्यस्यान्तरङ्गम् ... वाक्यजन्यज्ञानं निरूपयँस्तत्त्वमस्यादेर्वाक्यस्यार्थमाह VedāntRaMañ. 2. 7 (83. 15); **1Aii** direct or immediate cause or means of knowledge अन्तरङ्गबहिरङ्गयोश्चान्तरङ्गं बलीयः ŚābaBh. 2249. 18 (*on* xii. 2. 27); सर्वक्रियोपरम एव आत्मलोकसाधनं मुख्यम् अन्तरङ्गम् BṛĀraUBh. 647. 15 (*on* iv. 4. 22); ध्यानयोगं सम्यग्दर्शनस्य अन्तरङ्गं विस्तरेण वक्ष्यामि GītāBh. (Śaṅ.) 175. 1 (*on* 5. 27); 179. 2 (*on* 6. 1); अन्तरङ्गं हि विज्ञानं प्रत्यङ्मात्रैकसंश्रयात् BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 367; ज्ञानोत्पत्तावन्तरङ्गमपि चक्षुः न करणतया मन्यते Kāśi. iii. 236. 9 (*on* 5 (7). 39); अध्ययनविध्यवगमसमये नोपनेयैश्वर्यधीरित्यन्तरङ्गमप्यधीस्थं दुर्बलम् NayaVi. 32. 4 (*on* i. 1. 1); 33. 4 (*on* i. 1. 1); (क्रत्वनुष्ठाने) अङ्गहानिस्त्वन्तरङ्गं विरुणद्धि ŚāstrDī. 455. 18 (*on* vi. 1. 9); ज्ञानयोगः स्वात्मावलोकने अन्तरङ्गः NyāySiA. 217. 16; अन्तःकरणशब्देन ... पुंसो भोगक्रियायामन्तरङ्गाणि ... सप्त तत्त्वान्युपलक्ष्यन्ते SarvaDaSaṁ. 7. 144; VivaPraSaṁ. 17. 23; एकवाक्यगतत्वेनान्तरङ्गं नाम कथं न प्रत्यभिज्ञापकम् PūrvottaVāNaMā. 21. 1; अधिकारिभेदादिकं बहिरङ्गं तयैव कथाभेदकम्। अन्तरङ्गं तु प्रवृत्तिप्रकार एव NyāySu. (Ja.) 273A. 7 (*on* ii. 1. 2); आकारः स्वं रूपं विभाव्यमर्थोऽन्तरङ्गाणि VarivaRaha. 160 (comm. अर्थो गायत्र्यर्थादिरूपः); 162; **1Aiii** intimate or closely connected element, cf. **अन्तरङ्गत्वादि; 1Bi** inner or internal bodily part अन्तरङ्गमवमुच्य बाह्यगस्पर्शनं यदि करोति पृच्छकः ... लभते न हृतम् BrSaṁ. 51. 27; **1Bii** inner or internal organ, i.e. mind अन्तरङ्गं स्वतःसिद्धमक्षादेर्व्यभिचारतः PramāSaṁ. 3. 7; कामो नाम महान् जगद्भ्रमयिता स्थित्वान्तरङ्गे स्वयं स्त्रीपुंसौ ... भ्रामयति SarvaVeSāSaṁ. 58; घृष्यमाणाङ्गारवदन्तरङ्गस्य विशुद्ध्यभावे कथमिदमुदहारि कुमारिलेन YaśasCam. ii. 254. 6; i. 239. 4; ii. 5. 6; अन्तरङ्गैः ... विभूतैस्तैश्चिदादिभिः। गोपनादुच्यते गोपी PadmP. iv. 81. 52; EI. xxiii. 195. 36; अन्तरङ्गस्य यमिनो वाजिनः परिघायते। नादोपास्तिः HaṭPra. 4. 95; अवलग्नमिवान्तरङ्गमासीदवनीपालशिखामणेरशून्यम् Acyutarā. 2. 7; EI. ix. 335. 109; xvi. 250. 72 = iv. 275. 78; श्रीराघवस्य स्फुटमन्तरङ्गे। मद्भारती ... आरोहतु AdbhuDa. 10. 31 (18); नभः ... रेजे विराजत्क्रमजृम्भमाणरजस्तमःसत्त्वमिवान्तरङ्गम् YātrāPra. 4. 62; निम्नगा ... अनुगच्छति या महीपतीनामनघां नीतिमदर्शितान्तरङ्गाम् YātrāPra. 5. 9; बाणाय रामस्य परं नमस्यामकल्पयद्भूपतिरन्तरङ्गे Raghunā. 9. 9; देवस्य शंसति मुखाम्बुजमन्तरङ्गे रूढाम् ... चिन्ताम् Jīvān. 275. 5; **1Biii** heart यः ... आधत्ते भङ्गितुङ्गैरनिशमवयवैरन्तरङ्गं समोदं सोमापीडस्य सोऽयं प्रदिशतु कुशलं पाणिरङ्गः कुरङ्गः ŚivPāKeSt. 5; देवस्य तत्क्षणमभूद्दशकण्ठकृष्टामानन्दशोकरसबन्धुरमन्तरङ्गम् RāmāCam. 6. 96; अन्तरङ्गमनङ्गस्य ...। अङ्गीकरोति तन्वङ्गी सा विलासमयं वयः VikraDeC. 8. 5; हा हा राधे वेपते मेऽन्तरङ्गम् GopāKeCan. 95. 33; दर्शनादिभिः। यत्र द्रवत्यन्तरङ्गं स स्नेह इति कथ्यते RasāSu. 151. 10 (2. 113); अन्तरङ्गमिव तरङ्गिणीपतेः ... आससाद विमुक्तिकासारम् YātrāPra. 1. 35 (7); 3. 177; अलभन्त नितान्तमन्तरङ्गे परमानन्दममर्त्यपक्ष्मलाक्ष्यः Raghunā. 9. 71; मम चिन्तयदन्तरङ्गं शोकेन दह्यत इदं प्रलयाग्निनेव JānaPa. 6. 41; आनन्दयामास सदान्तरङ्गम् आनन्दरङ्गः पितुरात्मवृत्त्या ĀnandRa. 4. 10; यौवनेनाथ कृष्ट्वा क्षेत्रं तत्रान्तरङ्गे सपदि कृतवता कामबीजप्रवापम् ... बिभ्रत्यङ्कुररूपम् कुचयुगलम् RasSa. 96; **1Biv** intimate or close relation बन्धुदत्तः ...। बाह्यं मुक्त्वाश्रितो धर्ममन्तरङ्गकुटुम्बकम् PārśvC. 8. 348; **1Bv** close or intimate friend, confidant (यो भर्ता सा स्मृताङ्गना) तत्र प्रजातोऽपि जायान्तरङ्गमित्याह ... प्रजावयवभूता जाया चात्मैवेत्यर्थः ManvaVi. 1138. 21 (*on* 9. 45); अस्याश्चर्यमयस्य मन्त्रगतयः स्वैरन्तरङ्गैरपि ज्ञायन्ते न विधेरिव KarṇaSu. 1. 15; **1Bvi** soul क्षणलक्ष्यश्रीररोचत ...। अन्तरङ्गगतबोधकलेव व्यापृतस्य विदुषो विषयेषु ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 120 (comm. अन्तःकरणगताज्ञानकला); **1Bvii** private or generative organ निवसति हृदये स मेघरूपः ... उचितमिहैतदेव यत्तत्सुदृढनियन्त्रणमन्तरङ्गसाध्यम् RasiRañ. 113 (comm. यत्स्वान्तरङ्गेण हृदयेन गुह्यप्रदेशेन वा साध्यम्); **1C** inner or internal part (in general) यत्र ... °पेटकपर्यटनलुण्ट्यमानपुटकिनीपुटपटलान्तरङ्गम् ... उत्कलिकाविलोदयं क्रियते ... पयः YaśasCam. ii. 207. 5; ii. 200. 2; (जलनिधिः) भार्गवतीक्ष्णपरशोः ... परिशोषयन्तमन्तरङ्गमङ्गारमयं शरवरं निमिषमपि न विषेहे RāmāCam. 6. 24 (3); या यमघण्टा सा मिथ्यादृष्टिकूटनिकेतनम् ... इत्येवमन्तरङ्गोऽपि विद्यते सकलं समम् RatnaCūKa. 535; **2** principle of the operation whose causes lie within न सिच्यन्तरङ्गं भवति ... यदि सिच्यन्तरङ्गं स्यादकारग्रहणमनर्थकं स्यात् MahāBh. i. 49. 15 (*on* i. 1. 3); **3** inner, i. e. pure nature (बहिरङ्गच्छेदस्य)

तस्य सर्वथान्तरङ्गच्छेदवर्जितत्वादालोचनपूर्विकया क्रिययैव प्रतीकारः TattvPradī. (A.) 285.7 (*on* 3.11-12); निश्चयहिंसारूपोऽन्तरङ्गच्छेदः सर्वथा प्रतिषेध्यः TātpaVṛ. 293.8 (*on* 3.18); **4** one of the twenty conditions of building- construction समानखण्डम् ... अन्तरङ्गं तथैव च ... इति चेयस्य गुणा विंशतिः SamarāSū. 41.3; **5** expert one ललितापीडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः। ... तं पाञ्चालीयविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्विटाः RājTa. (Ka.) 4.663 [AnekāK. 70 gives *antaraṅga* in the sense of *utkara*]

अन्तरङ्गक (antaraṅga-ka) *n.* most inner or internal part अध्यायत्रितयोक्तस्य विवेकस्यान्तरङ्गकम्। ... संप्रोक्तमत्राध्याये SāṁkhyaPraBh. 117. 4 (*on* 4.32)

अन्तरङ्गकर्तव्यता (antaraṅga-kartavyatā) *f.* necessity of operation of direct or immediate cause क्ङित्परभिन्नस्य अन्तरङ्गकर्तव्यतां विना गुणो भवति PāṇiTaVāNaMā. 49.11.

अन्तरङ्गकवि (antaraṅga-kavi) *m.* confident or intimate poet ग्रामाणां शतमन्तरङ्गकवये चाणक्यचन्द्रो ददौ SaduktiKa. 297.17.

अन्तरङ्गकारण (antaraṅga-kāraṇa) *n.* direct or immediate cause इन्द्रियादिप्राणोत्पत्तेर्देहादिममत्वमेवान्तरङ्गकारणम् TātpaVṛ. 212.10 (*on* 2.58)

अन्तरङ्गकारणभूत (antaraṅgakāraṇa-bhūta) *adj.* which has become, i.e. functioning as the direct or immediate cause अन्तरङ्गकारणभूतात् सकाशादुत्पद्यते यद्विज्ञानं तत् ... परोक्षम् TātpaVṛ. 76.17 (*on* 1.58)

अन्तरङ्गकुरङ्ग (antaraṅga-kuraṅga) *m.* deer in the form of mind नादः ...। अन्तरङ्गकुरङ्गस्य वधे व्याधायतेऽपि च HaṭPra. 4.94.

अन्तरङ्गक्रिया (antaraṅga-kriyā) *f.* act of knowing one's own (and other's) convention, JainaL.

अन्तरङ्गक्रोध (antaraṅga-krodha) *m.* inner anger अन्तरङ्गक्रोधादिशत्रुनिग्रहार्थं तत्रापि संक्लेशो न कर्तव्यः TātpaVṛ. 291.9 (*on* 3.16)

अन्तरङ्गगीतादिव्यापिन् (antaraṅgagītādi-vyāpin) *adj.* pervading intimate music etc. वलनादिरूपनृत्तसजातीयत्वान्निकटत्वादन्तरङ्गगीतादिव्यापि नाट्यम् AbhinBhā. i. 178.11 (*on* 4.263)

अन्तरङ्गज (antaraṅga-ja) *adj.* arising in the heart or mind (दुःखम्) न्यक्कारावज्ञेच्छाविघातादिसमुत्थमन्तरङ्गजम् NītiVā. 6.23.

अन्तरङ्गजनान्वित (antaraṅgajanānvita) *adj.* accompanied by close or confident persons ते विन्यस्य बहिः सैन्यमन्तरङ्गजनान्विताः। विविशुर्जानकीस्थानम् PadmP. (Ra.) 104.21.

अन्तरङ्गजनुस् (antaraṅga-janus) *m.* one arising in the mind, i. e. Cupid अर्पयैतमधरं मधुरं ते मत्सखाय शशिने सहसेति। अन्तरङ्गजनुषोत्रमितास्येवोन्मुखी गगनमैक्षत कापि TārāŚa. 20.

अन्तरङ्गज्ञापकाभाव (antaraṅgajñāpakābhāva) *m.* absence of direct cause of knowledge अन्तरङ्गज्ञापकाभाव एव बहिरङ्गस्यान्वेषणीयत्वात् NyāySu. (Ja.) 10B. 2 (*on* i. 1. 1)

अन्तरङ्गतद्बाध (antaraṅga-tadbādha) *m.* contradiction with the element, i. e. order which is inner or internal 'तं पराश्चम्' इत्यस्यापि ... अन्तरङ्गतद्बाधोऽन्याय्य एव BhāṭṭDī. ii. 177.10 (*on* v. 1. 18)

अन्तरङ्गतमत्व (antaraṅgatama-tva) *n.* the state of being the innermost (स्मृतिशास्त्रे) यदुक्ता या संज्ञा तदुक्तदण्डादौ सैव ग्राह्या अन्तरङ्गतमत्वात् DaṇḍaVi. 30.10.

अन्तरङ्गतमोपह (antaraṅgatamopaha) *adj.* remover of inner darkness, i. e. ignorance मुनिः ...। तेजोबोधमयं प्रापदन्तरङ्गतमोपहम् ŚāliC.1.86.

अन्तरङ्गतर (antaraṅga-tara) *adj.* (grammatical operation) whose cause occurs much more earlier अन्तरङ्गं ह्रस्वत्वम्। अन्तरङ्गतरः कप् MahāBh. i. 225.10 (*on* i. 2.48); 'बहुकुमारीक' इत्यादौ ... कब् ह्रस्वादन्तरङ्गतरः LaŚabdeŚe. i. 544.5.

अन्तरङ्गतस् (antaraṅga-tas) *adv.* **1A** due to being a grammatical operation whose causes lie within or inside इणस्त्योरन्तरङ्गतः Vār. 2 *on* P. vi. 4.74; यणादेशो भवत्यन्तरङ्गतः MahāBh. i. 306.15 (*on* i. 4.2); i. 309. 3 (*on* i. 4.2); उसि पररूपाद्यान्तरङ्गतोऽभिनिर्वृत्तादियादेशो न प्राप्नोति। पचेयुः MahāBh. i. 311.2 (*on* i. 4.2); छन्दोऽर्थं बहुलं दीर्घमिणस्त्योरन्तरङ्गतः MahāBh. iii. 209.17 (*on* vi. 4.74); **1B** due to being a grammatical operation whose causes are less अग्नी अत्र। वायू अत्र। पूर्वसवर्णश्च प्राप्नोति बहिरङ्गलक्षणश्च वर्णविकारः आवादेशः। पूर्वसवर्णदीर्घत्वं भवत्यन्तरङ्गतः MahāBh. iii. 84.6 (*on* vi. 1.108); TantrVā. 102.7 (*on* i. 3.3); **2** due to being a direct or immediate cause स्वरूपसाधनत्वाभ्यां त्यागस्यैवान्तरङ्गतः। नापूर्ववद्विधेयत्वम् BṛĀraUBhVā. iv. 4.543; **3** due to being inner or internal व्याधिना पीड्यमानस्य ... अङ्गसंधिषु सर्वासु पलत्वं चान्तरङ्गतः PadmP. ii. 53.85.

अन्तरङ्गता (antaraṅga-tā) *f.* **1** the state of being a grammatical operation whose causes lie within द्वैमातुरः पाञ्चनापितिरिति। ... अपवादत्वाद्द्विगुः प्राप्नोति। अन्तरङ्गत्वाद् बहुव्रीहिर्भविष्यति। कान्तरङ्गता। अन्यपदार्थे बहुव्रीहिर्वर्तते विशिष्टेऽन्यपदार्थे तद्धितार्थे द्विगुः MahāBh. ii. 392.8 (*on* v. 2.94); ii. 385. 10 (*on* v. 2.52); **2A** the state of being proximate or closely connected (element) तुल्यायां हि प्राप्तावन्तरङ्गता बलीयसी। न चानयोरधिकारयोस्तुल्या प्राप्तिः PrakaPañ. 22.7; स्वरूपनिरूपकधर्मकत्वेनान्तरङ्गतया धर्मिवैपरीत्यव्यपदेशः NyāyPari. 56.5; संख्यायाः परिमाणपरिच्छेदद्वारैव तत्परिमितद्रव्यपरिच्छेदकत्वात् परिमाणस्यान्तरङ्गतया बाधानुपपत्तिः BhāṭṭDī. iii. 237.20 (*on* x. 2.27); अवान्तरापूर्वस्य ग्रहपदादन्तरङ्गतया शीघ्रोपस्थितेश्रमसासंग्रहे च व्रीहिपदादपि व्रीहिसाध्यापूर्वविशेषोपस्थित्या यवेषु प्रोक्षणाद्यप्राप्तिर्दुर्वारा VaiyāBhū. 86.24 (*on* 22); **2B** the state of being a direct or immediate (cause or means) योगाङ्गेभ्यो बहिरङ्गेभ्योऽस्याङ्गत्रयस्यान्तरङ्गतया विशेषज्ञापनार्थमत्र त्रयस्योपन्यासः TattvVai. 119.10 (*on* 3.1); आहार्यं तु यद्यपि ... (नृत्यकलाधुवापातयोरन्तरङ्गम्) तथापि तदनन्तरचित्तवृत्त्यवगतौ वाचिकादीनामेवान्तरङ्गता AbhinBhā. i. 344.6 (*on* 7. 1); यथान्तरङ्गतया प्रवृत्तिर्बलीयसी एवं मूलकारणतया प्रमाणमपि TātpaṬ. (Vā.) 14.20 (*on* i. 1.1); विहितक्रिया कर्तृगतव्यापारद्वारा फलजनिकेत्युत्सर्गोऽप्यत एव बाध्यते। यत्त्वन्तरङ्गतया फलोपपादकत्वाच्च फलाश्रये तत्कल्पनमिति तन्न TristhaSe. 318.25; **2C** the state of being an immediate or urgent (duty) भरतमुनिर्यजनादेः पाठ्यादिवदन्तरङ्गतां पश्यन् परमार्थनिर्णयेन ... (पश्यति) AbhinBhā. i. 47. 8 (*on* 2.1); **3** the state of being inner or internal (element) षोडशस्पन्दसंदोहचमत्कृतिमयीः कलाः। प्राणादिषोडशानां च प्राणानां प्राणनात्मिकाः। ... अन्तरङ्गतया गुप्तयोगिन्यः संस्थिता मताः NityāṢoḍa. 8.137; ŚrutaPra. iA. 117.8 (*on* i. 1.1); **4** the state of being an intimate or close friend निर्वीरे मण्डले द्वेष्योऽप्यवापत् कार्यगौरवात्। कोष्टेश्वरो नरपतेर्नितरामन्तरङ्गताम् RājTa. (Ka.) 8.1640; RājTa. (Śrī.) 3.27.

अन्तरङ्गत्व (antaraṅga-tva) *n.* **1** (Gr.) **A** the state of being a rule or operation whose causes lie in the combination of a verbal root and a preposition **B** the state of being a rule or operation whose causes are fewer (than those of *bahiraṅga*-one) **C** the state of being a rule or operation whose causes lie within or inside (than those of *bahiraṅga* - one) **D** the state of being a rule or operation whose causes occur earlier or before (than those of *bahiraṅga*-one) **2** the state of being an immediate or direct cause or means **3** the state of being immediate or urgent duty etc. **4A** the state of being the inner nature or intrinsic property etc. **B** the state of being inner or internal part of a ritual or rite etc. **5A** the state of being intimately or closely related **B** the state of being near or proximate **1** (Gr.) **A** the state of being a rule or operation whose causes lie within the combination of a verbal root and a preposition (forming a single word) कार्याणामन्तरङ्गत्वमेव(?°वं) धातूपसर्गयोः। साधनैर्याति संबन्धं तथाभूतैव सा क्रिया VākyaP. 2.183; अध्ययै। गुणायादेशयोः कृतयोरुपसर्गस्य यण्। 'पूर्वं धातुरुपसर्गेण' इति दर्शनेऽन्तरङ्गत्वाद् गुणात्पूर्वं सवर्णदीर्घः प्राप्तः, 'गेरध्ययने वृत्तम्' इति निर्देशान्न भवति SiddhāKau. 394B. 14 (*on* ii. 4.49); 414B. 34 (*on* vi. 1.135); **1B** the state of being a rule or operation whose causes are fewer (than those of *bahiraṅga*-one) जग्धौ सिद्धेऽन्तरङ्गत्वात् तिकितीति ल्यबुच्यते। ज्ञापयत्यन्तरङ्गाणां ल्यपा भवति बाधनम् KāśiVṛ. *on* ii. 4.36; अश्व अश्व औ इति स्थिते विभक्त्यपेक्षाच्छेषात्पूर्वमन्तरङ्गत्वात् समासान्तोदात्तत्वे कृते यदि पूर्वशेषः सर्वानुदात्तं पदं स्यात् परशेषे तु अश्वशब्दान्तोदात्तः स्यात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2.64 (373.20); PrakriKau. ii.685.10; अत्रान्तरङ्गत्वादेकादेशे कृते अर्वाणान्तादङ्गादुत्तरस्य शतुरिति न युज्यते वक्तुम् Prasā. i. 297.7; ii. 686. 11; PāṇiTaVāNaMā. 6.13; 10.6; 92.17; यङोऽचि च। यङोऽच्प्रत्यये लुक् स्यात् ... अनैमित्तिकोऽयमन्तरङ्गत्वादादौ भवति SiddhāKau. 439A. 11 (*on* ii. 4.74); 50B. 1 (*on* vii. 1.52); 451B. 6 (*on* iii. 1.21); न चाजिति वर्णग्रहणे ... तुगापत्तिरिति वाच्यम्। ज्ञापकसिद्धत्वेन तस्यासार्वत्रिकत्वात् अन्तरङ्गत्वेन ह्रस्वत्वनिमित्तनित्यतुक एव प्राप्तेश्च LaŚabdeŚe. i. 24.3; i. 115.14; i. 279.3; एकशेषे कृत इति। अन्तरङ्गत्वाद्विभक्त्युत्पत्तेः प्रागित्यर्थः LaŚabdeŚe. ii. 147. 8 (comm. हेतुसद्भावनिमित्तकप्राप्तिकत्वरूपम्); **1C** the state of being a rule or operation whose causes lie within or inside (than those of *bahiraṅga*-one) ग्राम उपवसतीति, तत्रान्तरङ्गत्वात् प्रतीयमानवसिक्रियापेक्षो ग्रामस्याधिकरणभावः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4.48 (564.11); नैवान्तरङ्गपरिभाषया 'षत्वतुकोर-

सिद्ध' इत्यस्यानर्थक्यम्। यतस्तुकोऽन्तरङ्गत्वात् प्राप्तिः PariVṛ. (Sī.) 46. 12; PrakriKau. ii. 360. 2; (वदव्रजहलन्तस्याचः) हलन्तस्य किम्। अलावीत्। ननु चैतदप्यन्तरङ्गत्वाद् गुणावादेशयोर्हलन्तम्। न Prasā. ii. 47. 21; i. 877. 16; ii. 103. 5; णिलोपादन्तरङ्गत्वात् धातोर्वृद्ध्यावादेशयोः कृतयोः पश्चाण्णिलोपे वलि ... लवयति PāṇiTaVāNaMā. 1. 13; 10. 3; 23. 12; अहम्। ननु ...'अहं स्त्री' इत्यत्र ... 'अह अम्' इति स्थिते अमि पूर्वरूपं परमपि बाधित्वान्तरङ्गत्वाट्टाप् प्राप्नोति SiddhāKau. 90B. 9 (*on* vii. 2. 90); 343A. 5 (*on* vi. 1. 96); 624B. 6 (*on* PhiṭSū. 1. 6); ननु 'आद्युदात्तश्चे'त्यनेन सूत्रेण विधीयमानमाद्युदात्तत्वम् अन्तरङ्गत्वादीनादेशात् (?°नामादेशात्) पूर्वमेव भवति MayūMāli. 250. 9 (*on* iii. 3. 8); क्वचित्सति गमके तादृशं शब्दरूपं विशेष्यमादायापि तदन्तग्राहकम् ... तदन्तविधिः। तच्चान्तरङ्गत्वात् समानाधिकरणमेव LaŚabdeŚe. i. 48. 15; i. 487. 7; ii. 141. 6; **1D** the state of being a rule or operation whose causes occur earlier or before (than those of *bahiraṅga* -one) यदि हि सुबुत्पत्तौ सत्यां समासः स्यात् तदान्तरङ्गत्वात् प्राक्सुपष्टाप् स्यात् Prasā. i. 561. 14; दुधातेर्लिङि अन्तरङ्गत्वात् अटा द्विर्वचनबाधनं स्यात् PāṇiTaVāNaMā. 97. 18; कर्तृकर्मणोः समानपदोपात्तत्वेनान्तरङ्गत्वेनान्वये तु पचतीत्यादौ तयोरेव वर्तमानप्रत्ययः स्यात् VaiyāBhū. 21. 17 (*on* 2); उपदेशेऽन्त्य इति। ... अन्यत्र त्वन्तरङ्गत्वात्प्राय उच्चारणेनाभिव्यक्तस्य तदव्यवधानेनैवेत्संज्ञा LaŚabdeŚe. i. 16. 7; ii. 510. 7; **2** the state of being an immediate or direct cause or means नित्यत्वादन्तरङ्गत्वाच्च कर्मैव कारणं संयोगविभागयोः BhāvanāVi. 57. 3; IṣṭaSi. 37. 12; अनन्तरभाविकर्मावबोधफलकतया अध्ययनस्याध्येतुरेवाधिकारोऽध्ययने प्रतीयते इति तत्प्रयोजनतैव स्वाध्यायविधेर्युक्ता अन्तरङ्गत्वात् PrakaPañ. 22. 6; 387. 4; साधनत्रयस्य संप्रज्ञात एवान्तरङ्गत्वं न त्वसंप्रज्ञाते TattvVai. 123. 14 (*on* 3. 8); TātpaṬ. (Vā.) 14. 16 (*on* i. 1. 1); रसं प्रत्यन्तरङ्गत्वमाहार्यस्यावेद्यते AbhinBhā. iii. 109. 15 (*on* 21. 2); निमित्तस्यावश्यंभावित्वादन्तरङ्गत्वादेतादृशात् फलान्महान्विशेषः TantrRa. 198. 7; अनेन ज्ञानोत्पत्तिहेतुभूतान्तःकरणशुद्ध्यापादनत्वेनान्तरङ्गत्वाद् रागद्वेषप्रहाणस्य प्रधानत्वेन प्रशंसार्थमाश्रमनिराकरणम् Mitā. 369. 17 (*on* 3. 65); SaṅkarKāBh. 13. 12 (*on* i. 2. 1); न चार्थान्वयव्यतिरेकावन्यथासिद्धाविति वाच्यम्, अन्तरङ्गत्वात् NyāyKu. 53. 4; 96. 17; PārśvC. 6. 107; योगोऽधिकः। ज्ञानं प्रत्यन्तरङ्गत्वाच्चित्तविश्रान्तिहेतुतया च ज्ञानादप्यधिकः JīvanVi. 110. 13; अस्य फलप्रकरणत्वेऽपि साधनरूपस्यापि श्रवणस्यान्तरङ्गत्वं ज्ञापयितुं तन्निर्धारमप्याह AṇuBh. 302. 15 (*on* iv. 1. 1); 290. 16 (*on* iii. 4. 33); YogSā. 19. 19 (1); भोक्तारं प्रति ... इन्द्रियेभ्योऽर्थानामन्तरङ्गत्वे तदभावे च तयोरेवानुपपत्तेः (इन्द्रियमनसोः)। तस्मादिन्द्रियेभ्यः तद्विषया वशीकार्यत्वे पराः ŚivārkaMaDī. i. 512. 7 (*on* i. 4. 1); i. 301. 23 (*on* i. 2. 1); तथा उपनयनजन्याचार्यासत्तिरूपदृष्टसंस्कारस्य विनियोगाकाङ्क्षायामध्ययनस्य उपनेयगतत्वेन अन्तरङ्गत्वाच्च तादर्थ्यमेव युक्तम् PūrvottaVāNaMā. 287. 6; लोके शूर्पस्य विप्रकृष्टलाङ्गलाद्यपेक्षयान्तरङ्गत्वादन्नं प्रति साधकतमत्वं दृश्यते MīmāKau. i. 54. 4 (*on* i. 2. 29); फलाकाङ्क्षायां च गमनफलत्वेन श्रुतस्यास्यैवान्यत्रापि गमनफलत्वमुचितमन्तरङ्गत्वात् VīraMi. (Tīrtha.) 29. 16; **3** the state of being immediate or urgent duty etc. अध्वर्योः कर्मकर्तृत्वमापद्यते तत्र विरोधः। विरोधे च प्रधानं प्रवर्तते। अन्तरङ्गत्वात् प्रत्यक्षशिष्टत्वाच्च कर्मत्वस्य ṬupṬ. 48. 6 (*on* v. 1. 1); VakroJī. 123. 4; यदारभ्यतया साधितम्, तच्छास्त्रमभिधीयते ... अन्तरङ्गत्वात् प्रथमं वेदार्थजिज्ञासा NayaVi. 37. 3 (*on* i. 1. 2); किमाचार्यकसिद्धिरेवाध्ययनस्य प्रयोजनमुतार्थज्ञानमिति विचार्य अन्तरङ्गत्वादर्थज्ञानमित्याहुः ŚāstrDī. 7. 4 (*on* i. 1. 1); TantrRaha. 72. 14; YuktiSneha. 7. 28 (*on* i. 1. 1); अर्थापेक्षया शब्दस्याप्रतीतान्तरङ्गत्वेऽपि प्रथममर्थगतधर्मनिर्देशः AlaṅkāSa. 16. 4; शब्दार्थयोर्मध्ये शब्दस्यार्थं प्रत्यन्तरङ्गत्वात् प्रथमं शब्दालंकारा निरूप्यन्ते PratāYaBhū. 340. 20; स चायं मन्त्रपाठो ब्राह्मणपाठाद्बलीयान्, अनुष्ठाने ब्राह्मणवाक्यापेक्षया मन्त्रपाठस्यान्तरङ्गत्वात् ArthSaṁ. 78. 3; MīmāNyāPra. 235. 10; स्मृतिशास्त्राभिधानशास्त्रयोर्विरोधे स्मृतिशास्त्रोक्तं ग्राह्यमन्तरङ्गत्वात् DaṇḍaVi. 30. 8; BhāṭṭDī. i. 126. 4 (*on* ii. 2. 7); अन्तरङ्गत्वेन ... तत्रैव शक्त्यवच्छेदोपपत्तेः BhāṭṭDī. ii. 251. 9 (*on* vi. 3. 1); अध्ययनप्राथम्यापेक्षयानुष्ठानप्राथम्यस्यान्तरङ्गत्वात् BālamBha. i. 248. 9 (*on* 1. 89); **4A** the state of being the inner nature or intrinsic property etc. अन्यापेक्षं पृथक्त्वं च स्वयमेवापृथग्घटः। बलीयानन्तरङ्गत्वाद् बहिरङ्गं प्रबाधते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1673 (comm. अपृथक्त्वस्य स्वरूपत्वेनान्तरङ्गत्वात्); v. 1. 91; (अन्नस्य) संबन्धिदोषात्स्वरूपदोषो बलवान् अन्तरङ्गत्वात् ManuBh. i. 418. 15 (*on* 5. 1); JayaMa. 132. 5 (*on* 2. 5); आभासान्तरेण असंभेदने तदेकाभासमात्रम्, अत एव अन्यापेक्षावियोगात् अन्तरङ्गत्वात् आन्तरम् (तत्त्वम्) अनुवर्तमानम् PratyabhiVi. ii. 38. 4 (*on* ii. 2. 2); ii. 113. 5 (*on* ii. 3. 9); PrakaVi. 176. 27; नान्तरङ्गत्वबहिरङ्गत्वकृते व्यापकत्वे VedāntKa. 252. 3 (*on* ii. 2. 1); NyāySiA. 215. 1; धर्मभूतज्ञानस्य द्रव्यत्वम् ... अनुसरतां तन्निष्ठस्मृत्याख्यविकारोत्पादकः संस्कारोऽपि तन्निष्ठः प्राप्तः, अन्तरङ्गत्वादबाधाच्च NyāyPari. 503. 22; AṇuBh. 28. 11 (*on* i. 1. 11); पराशक्तिरपृथग्भावेन परब्रह्माश्रितेति दर्शितम्। ... परब्रह्मणः परब्रह्मत्वम् ... तस्यामेवायत्तमित्यन्तरङ्गत्वेनाभेदोपचारात् सापि तथा व्यपदिश्यते ŚivārkaMaDī. i. 301. 23 (*on* i. 2. 1); i. 296. 7 (*on* i. 2. 1); SetuBa. 324. 2; **4B** the state of being inner or internal part of a ritual or rite etc. 'आमिक्षया चानर्थक्ये परिहृते नास्ति वाजिनेन संबन्धः'। अन्तरङ्गत्वाच्च पयःपर्यन्तं ह्यानयनं वाजिनं तु आनयने निर्वृत्ते पश्चान्निष्पद्यमानं बहिरङ्गत्वान्न प्रयोजकं युक्तम् TantrRa. 81. 18; CaturCin. iii (1). 750. 21; मन्त्राणां साक्षात्कर्माङ्गतयान्तरङ्गत्वात् (छन्दस्कृतं पठेत्) ManvaVi. 505. 9 (*on* 4. 100); BālamBha. i. 150. 5 (*on* 1. 25 ½); उपनीय तु यः शिष्यम् ... इति वचने ... क्त्वाश्रुत्योपनयनस्याध्यापनाङ्गत्वं युक्तम्। अन्तरङ्गत्वं हि वस्तुसामर्थ्यरूपं लिङ्गम् ŚrutaPra. iA. 30. 18 (*on* i. 1. 1); NyāyMāVi. 403. 3 (*on* viii. 1. 17); यागसाधनपशुसंबन्धियूपवृत्तित्वेनान्तरङ्गत्वात् ... यूपधर्मा एव कार्याः BhāṭṭDī. iv. 253. 3 (*on* xii. 2. 11); **5A** the state of being intimately or closely related पर्यायशब्दत्वे सत्यपि अन्तरङ्गत्वात् स (प्रत्यासन्नतमः शब्दः) यथा विवक्षितं वस्तु व्यनक्ति तथा नान्यः कश्चित् VakroJī. 92. 12; NayaVi. 32. 2 (*on* i. 1. 1); आचार्यकरणविधिप्रयुक्तमध्ययनं, न तु तत्सिद्धिरेवास्य प्रयोजनं बहिरङ्गत्वात्। कर्तृगामित्वेनान्तरङ्गत्वादर्थज्ञानं प्रयोजनत्वेन स्वीक्रियते NyāyRaMā. 3. 15; संस्कारस्य फलं प्रति ग्रहणांशप्रयुक्तत्वेन अन्तरङ्गत्वात् SaṅkarKāBh. 13. 12 (*on* i. 2. 1); Aparā. 1041. 13 (*on* 3. 227); सपत्नीपुत्रस्य ज्येष्ठत्वेऽपि स्वोदरजातस्यैवान्तरङ्गत्वात् मातुरौर्ध्वदेहिकेष्वधिकारः CaturCin. iii (1). 99. 5; ManvaVi. 1183. 11 (*on* 9. 132); TattvCin. iv (2). 137. 1; AṇuBh. 76. 21 (*on* i. 3. 8); TantrSā. (K.) 89. 10; ŚivārkaMaDī. ii. 263. 11 (*on* iii. 2. 30); VīraMi. (Vyavahāra.) 553. 9; सक्रमाणां पदार्थानां चोदकप्रापितत्वतः। प्राथम्यमन्तरङ्गत्वादाग्नेयविकृतौ चरौ NyāyMāVi. 271. 8 (*on* v. 1. 10): पुत्रेण सहागतः पिता इत्यादौ पित्रादिभ्योऽन्तरङ्गत्वात्प्रथमोत्पत्तेरेवौचित्यात् RasGaṅ. 484. 5; MayūMāli. 250. 9 (*on* iii. 3. 8); BālamBha. ii. 140. 11 (*on* 2. 117); **5B** the state of being near or proximate (काश्मीरेषु प्रवरपुरमित्यस्ति मुख्यं पुराणाम्) तत्रत्यस्य प्रथमवयसः स्त्रीजनस्याङ्गकानां यत्काश्मीरं कनकसुहृदामन्तरङ्गत्वमेति VikraDeC. 18. 27.

अन्तरङ्गत्वनिबन्धन (antaraṅgatva-nibandhana) *adj.* caused by the state of being closely or intimately related कारणत्वनिबन्धनं भोक्तारं प्रत्यन्तरङ्गत्वनिबन्धनं वा परत्ववचनमित्यपि शङ्का निरस्ता ŚivārkaMaDī. i. 512. 5 (*on* i. 4.1)

अन्तरङ्गत्वप्रतिपादनार्थम् (antaraṅgatvapratipādanārtham) *adv.* for the sake of explaining the state of being closely or intimately related 'न त्वहम्' इति वक्तव्ये 'न तु वयम्' इत्यन्तरङ्गत्वप्रतिपादनार्थम् ... बहुवचनं प्रयुक्तम् VakroJī. 126. 13.

अन्तरङ्गत्वप्रतीति (antaraṅgatva-pratīti) *f.* knowledge of the state of being what is closely or intimately related संप्रज्ञातसमानगोचरतया अङ्गान्तरेभ्योऽतद्गोचरेभ्योऽस्यान्तरङ्गत्वप्रतीतेः TattvVai. 111. 28 (*on* 2. 45)

अन्तरङ्गत्वप्रयोजक (antaraṅgatva-prayojaka) *adj.* causing the state of being what is an essential aid or indispensable condition समानविषयत्वमन्तरङ्गत्वप्रयोजकम् इह न तु तदनन्तरभावः TattvVai. 123. 17 (*on* 3. 8)

अन्तरङ्गत्वबोधन (antaraṅgatva-bodhana) *n.* teaching of the state of being what is an essential aid or indispensable condition मनसैवेदमाप्तव्यमित्यादिश्रुतीनां चित्तैकाग्र्यस्यान्तरङ्गत्वबोधने तात्पर्यात् ŚatDū. 66. 19.

अन्तरङ्गत्वलक्षण (antaraṅgatva-lakṣaṇa) *n.* characteristic of the state of being intimate or closely related element इतरमन्यस्ततपुरुषः कुर्यात्। पुरुषाणामपि बहूनां मध्ये स एव कुर्याद्यतो यस्य विशेषोऽन्तरङ्गत्वलक्षणं स्यात् TantrRa. 238.15.

अन्तरङ्गत्वलक्षण (antaraṅgatva-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the state of being closely or intimately related न चान्तरङ्गत्वलक्षणः प्रकर्षः इन्द्रियमनोबुद्धीनां तत्संभवेऽपीन्द्रियापेक्षया बाह्यानामर्थानां परत्वायोगात् ŚrutaPra. ii. 99. 19 (*on* i. 4.1) .

अन्तरङ्गत्ववश (antaraṅgatva-vaśa) *m.* [Abl.] on account of the state of being closely or intimately related अन्तरङ्गत्ववशादेव द्रव्यसादृश्यस्य बलवत्त्वम् BhāṭṭDī. iii. 13. 23 (*on* viii. 1. 8)

अन्तरङ्गत्वादि (antaraṅgatvādi) *adj.* **A** the state of being intimate or closely connected element etc. अन्यत्राप्यन्तरङ्गत्वादिना सर्वत्र सादृश्ययोः बलाबलं द्रष्टव्यम् BhāṭṭDī. iii. 14. 2 (*on* viii. 1. 8); **B** the state of being close or confident etc. प्रकर्षश्च वित्तस्य न्यायार्जितत्वादिः। बन्धोरन्तरङ्गत्वादिः VīraMi. (Saṁskāra.) 474. 22.

अन्तरङ्गत्वाभाव (antaraṅgatvābhāva) *m.* **1** absence of the state of being

the rule or operation whose causes lie within or inside लत्वस्यान्तरङ्गत्वाभावात्पूर्वत्रासिद्धमित्यसिद्धत्वाण्णिलोपे कृते लत्वाप्रसङ्गः Pradī. vii. 107. 16 (*on* viii. 2. 21); **2** absence of the state of being inner characteristic देवतागतैकत्वसंख्यापेक्षया तदक्षरगतचतुष्ट्वसंख्याया अन्तरङ्गत्वाभावात् BhaṭṭDī. iv. 156. 20 (*on* xi. 2. 3)

अन्तरङ्गदृश् (antaraṅga-dṛś) *f.* inner sight or vision राजा ... अन्तरङ्गदृशोर्बन्धे ध्वस्तेऽपश्यत् यथास्थितम् PārśvC. 1. 759.

अन्तरङ्गद्रव्यदेवतापेक्षा (antaraṅgadravyadevatāpekṣā) *adj.* (*f.*) dependent on essential oblatory material and deity यागस्वरूपसिद्धिश्च अन्तरङ्गद्रव्यदेवतापेक्षा SaṅkarKāBh. 3. 24 (*on* i. 1. 5)

अन्तरङ्गद्विषज्जय (antaraṅgadviṣaj-jaya) *m.* **Ai** conquest by inner or mental enemy साम्राज्यवत् परिव्रज्यामन्तरङ्गद्विषज्जयात्। स संयमरथारूढः ... पर्यपालयत् TriṣaŚaPuC. iii. 1. 99; **Aii** conquest by internal enemy, TriṣaŚaPuC. iii. 1. 99; **B** victory over inner enemy सः ...। अनास्थया समुत्तस्थावन्तरङ्गद्विषज्जये PrabhāC. 92. 15.

अन्तरङ्गधर्म (antaraṅga-dharma) *m.* immediate duty चकारैः ... राज्ञोऽन्तरङ्गधर्माणां समुच्चयो दर्शितः VīraMi. 351. 14 (*on* 1. 309)

अन्तरङ्गनाटक (antaraṅga-nāṭaka) *n.* internal drama, i.e. mental activity राजन्, अन्तरङ्गनाटकं विलोकय KathāK. 29. 12.

अन्तरङ्गनिमित्त (antaraṅga-nimitta) *n.* condition of the operation whose causes lie within अन्तरङ्गनिमित्तविनाशकलुक एव प्राबल्यबोधनेन दोषात् LaŚabdeŚe. i. 173. 3.

अन्तरङ्गनिमित्त (antaraṅga-nimitta) *adj.* what is conditioned by the operation whose causes lie within 'न लुमता' इत्यस्याप्राप्तौ प्रत्ययलक्षणेन सुबन्ततया तस्यान्तरङ्गनिमित्तविनाशकत्वाभावात् LaŚabdeŚe. i. 173. 6.

अन्तरङ्गनिमित्तत्व (antaraṅganimitta-tva) *n.* the state of being what is conditioned by the operation whose causes lie within बहिरङ्गपरिभाषा नेहाश्रीयते, बहिरङ्गस्य चान्तरङ्गनिमित्तत्वात् CāndraVṛ. *on* v. 3. 21.

अन्तरङ्गनिरूपित (antaraṅga-nirūpita) *adj.* described by the operation whose causes lie within पूर्वं प्रति परस्यासिद्धत्वादन्तरङ्गाभावेन पूर्वस्यान्तरङ्गनिरूपितबहिरङ्गत्वाभावात् कथं तस्यासिद्धत्वप्रतिपादनम् LaŚabdeŚe. i. 104. 5.

अन्तरङ्गनिर्विकार (antaraṅga-nirvikāra) *adj.* not changed by what is closely related अन्तरङ्गनिर्विकारचित्तशुद्धिज्ञापकम् ... रूपं भण्यते TātpaVṛ. 305. 19 (*on* 3. 25)

अन्तरङ्गन्याय (antaraṅga-nyāya) *m.* maxim or principle of the operation whose causes lie within अयं च प्रधानाप्रधानन्यायः क्वचिदन्तरङ्गन्यायं बाधते PariVṛ. (Sī.) 168. 10.

अन्तरङ्गन्यायबल (antaraṅganyāya-bala) *n.* [Inst.] by the force or strength of the maxim of the operation whose causes lie within स्थानिवत्सूत्रस्थं वार्त्तिकम् 'अयच् प्रत्ययान्तरम्' इति सूत्राशयप्रदर्शनेन भाष्ये प्रत्याख्यातं न त्वन्तरङ्गन्यायबलेन LaŚabdeŚe. i. 215. 9.

अन्तरङ्गन्यायलब्ध (antaraṅganyāya-labdha) *adj.* obtained through the maxim of the operation whose causes lie within अन्तरङ्गन्यायलब्धोऽयमर्थः PariVṛ. (Sī.) 170. 4; वस्तुतोऽन्तरङ्गन्यायलब्धार्थानुवाद एव समर्थानामिति ... तथाशङ्कावारणाय LaŚabdeŚe. ii. 196. 6.

अन्तरङ्गन्यायसिद्ध (antaraṅganyāya-siddha) *adj.* established through the maxim of the operation whose causes lie within अयं चान्तरङ्गन्यायसिद्धोऽर्थः PariVṛ. (Sī.) 177. 1.

अन्तरङ्गपदवीजुष् (antaraṅgapadavī-juṣ) *adj.* bearing the title as 'internal' *(antaraṅga)* स्फीते परं बहुमतिर्भुवने जनानामप्यन्तरङ्गपदवीजुषि नैव रिक्ते BhikṣāKā. 2. 16.

अन्तरङ्गपरंपरा (antaraṅga-paramparā) *f.* series of intentions or internal feelings नवं प्रेम नवोत्कण्ठा नवास्ते ते मनोरथाः। इति तस्यास्तथैवाभूदन्तरङ्गः परिच्छदः (v. l. अन्तरङ्गपरंपरा) NavaSāC. 6. 44.

अन्तरङ्गपरिग्रह (antaraṅga-parigraha) *m.* acceptance of internal, i.e. immediate or direct means यज्ञादिविधीनां शमादिविधीनां च बहिरङ्गत्वान्तरङ्गत्वप्रभेदः प्रदर्श्यते शुद्धसत्त्वानां बहिरङ्गव्यपोहेनान्तरङ्गपरिग्रहाय PrakaVi. 705. 13.

अन्तरङ्गपरिच्छद (antaraṅga-paricchada) *m.* internal paraphernalia नवं प्रेम नवोत्कण्ठा नवास्ते ते मनोरथाः। इति तस्यास्तथैवाभूदन्तरङ्गः परिच्छदः (v. l. अन्तरङ्गपरिच्छदः) NavaSāC. 6. 44.

अन्तरङ्गपरिभाषा (antaraṅga-paribhāṣā) *f.* convention of operation whose causes lie within अन्तरङ्गपरिभाषापि न प्राप्नोति PariVṛ. (Sī.) 46. 8; 130. 2; कार्यकालपक्षेऽपि त्रिपाद्यामन्तरङ्गपरिभाषा न प्रवर्तते LaŚabdeŚe. i. 85. 3; अन्तरङ्गपरिभाषया ... 'पूर्वत्र' इत्यस्य बाधः LaŚabdeŚe. i. 104. 15; 'ह्रस्वस्य पिति' इति सूत्रेऽन्तरङ्गपरिभाषाया अप्रवृत्तिं वदन्ति LaŚabdeŚe. i. 292. 19.

अन्तरङ्गपरिभाषासामर्थ्य (antaraṅgaparibhāṣā-sāmarthya) *n.* [Abl.] by the force of the convention of operation whose causes lie within अन्तरङ्गपरिभाषासामर्थ्यात् ... आद्गुणेनैव भवितव्यम् PariVṛ. (Sī.) 47. 5.

अन्तरङ्गपीठ (antaraṅga-pīṭha) *n.* internal or interior seat मण्डपस्य यो विशिष्टो भागोऽन्तरङ्गपीठात्मकस्तं विज्ञाय ... विभागेन संबन्धं नयेत् AbhinBhā. ii. 197. 12 (*on* 13. 1)

अन्तरङ्गपुरुष (antaraṅga-puruṣa) *m.* confident person, intimate friend अन्तरङ्गपुरुषं प्रत्यनिष्टं द्योतयन्स्वयं राजा चन्द्रं प्रस्तुतीकृत्याह AlaṅkāMaṇ. 106. 16.

अन्तरङ्गप्रकृतिस्वर (antaraṅga-prakṛtisvara) *m.* radical accent whose causes lie within न ...'दिवो झल्' इति व्यर्थमिति वाच्यम्। अहर्विमलद्यु इत्यादौ अन्तरङ्गप्रकृतिस्वरस्य सतिशिष्टतया बाधेन चारितार्थ्यात् LaŚabdeŚe. ii. 1006. 4.

अन्तरङ्गप्रकृत्यर्थ (antaraṅga-prakṛtyartha) *m.* essential, i.e. primary meaning of the base प्रत्ययस्यान्तरङ्गप्रकृत्यर्थान्वयं बोधयत एवेतरान्वयबोधकत्वमिति तदन्वयानुपपत्तिप्रतिसंधानमेव प्राथमिकम् TattvCin. iv (2). 396. 7; ननु तद्धितमात्रस्यैकशेषेऽपि तद्धितान्ताद् बहुवचनोत्पत्त्यान्तरङ्गप्रकृत्यर्थान्वयस्य प्राथमिकत्वावश्यंभावः MayūMāli. 143. 24 (*on* ii. 2. 7)

अन्तरङ्गप्रत्यासत्ति (antaraṅga-pratyāsatti) *f.* intimate or close relation 'अन्तर्धा'विति सूत्रे ... अन्तरङ्गप्रत्यासत्त्या लब्धस्यात्मनः कर्मणोऽपि 'येने'ति निर्दिष्टस्य कर्तुरिव सास्ति ŚivārkaMaDī. i. 12. 19 (*on* i. 1. 1)

अन्तरङ्गप्रपूया (antaraṅga-prapūyā) *adj.* (*f.*) having plenty of pus inside कफपिशितमिहाश्रित्यान्तरङ्गप्रपूयाम् ...। विधिवदनुशयीं तामाशु शस्त्रेण भित्त्वा ...शोधयेत् KalyāKā. 14. 47.

अन्तरङ्गप्रसङ्ग (antaraṅga-prasaṅga) *m.* reference to the inner or internal part, i. e. hand (परगात्राभिद्रोहे दण्डमुक्त्वा) परगात्रेति। गृहादितो हस्तादीनामन्तरङ्गत्वात् ... अन्तरङ्गप्रसङ्गात् बहिरङ्गगृहकुड्याभिघातादौ दण्डकथनम् BālamBha. ii. 308. 31 (*on* 2. 223)

अन्तरङ्गफलक (antaraṅga-phalaka) *n.* board or canvas in the form of mind सैवेयं भुवनैकसुन्दरितमा ...। यामेवालिखदन्तरङ्गफलके संकल्पशिल्पी यथापूर्वम् MadaKeC. 27.

अन्तरङ्गफलकान्तर (antaraṅgaphalakāntara) *n.* [Loc.] in the middle of the board or canvas in the form of mind अन्तरङ्गफलकान्तरे सुधीरीशताद्रविणमीक्षते निजम् YātrāPra. 4. 36.

अन्तरङ्गफलसंन्यसन (antaraṅgaphala-sannyasana) *n.* renunciation of the fruit of direct or immediate cause or means न तथान्तरङ्गफलसंन्यसनं क्वचिद्‌विवान् SaṁkṣeŚā. 3. 354 (ii. 347. 3)

अन्तरङ्गबलीयस्त्व (antaraṅga-balīyastva) *n.* relative strength or importance of the operation whose causes lie within एकादेशप्रसङ्गस्त्वन्तरङ्गबलीयस्त्वात् Vār. 15 *on* P. vi. 1. 85; आङि पररूपवचनं तु ज्ञापकमन्तरङ्गबलीयस्त्वस्य Vār. 9 *on* P. vi. 1. 108; लोकसिद्धे ह्यन्तरङ्गबलीयस्त्वे बहिरङ्गस्यासिद्धत्वाभावात् ... त्वन्मतेऽपि तत्र दोषो दुर्वारः PāṇiTaVāNaMā. 25. 2; 26. 2;28. 3.

अन्तरङ्गबलीयस्त्वज्ञापन (antaraṅgabalīyastva-jñāpana) *n.* indication of the relative strength of the operation whose causes lie within शास्त्रे सूत्रकारेणैवान्तरङ्गबलीयस्त्वज्ञापनात् PāṇiTaVāNaMā. 25. 21.

अन्तरङ्गबलीयस्त्वमात्र (antaraṅgabalīyastva-mātra) *n.* mere relative strength of the operation whose causes lie within अन्तरङ्गबलीयस्त्वमात्रेण आदेशलक्षणप्रतिषेधानिर्वाहादैत्वप्रसङ्गो दुर्वारः PāṇiTaVāNaMā. 22. 10.

अन्तरङ्गबहिरङ्गता (antaraṅgabahiraṅga-tā) *f.* **1** the state of being internal and external parts (यः ... अक्षरम् ... प्रविशति) राजकुलं प्रविष्टानामिव राज्ञोऽन्तरङ्गबहिरङ्गतावत् न परस्य ब्रह्मणोऽन्तरङ्गबहिरङ्गताविशेषः ChāndoUBh. 39. 16 (*on* i. 4. 5); **2** the state of being intimate friend and indifferent person, ChāndoUBh. 39. 16 (*on* i. 4. 5)

अन्तरङ्गबहिरङ्गताविशेष (antaraṅgabahiraṅgatā-viśeṣa) *m.* distinction as the state of being internal and external parts न परस्य ब्रह्मणोऽन्तरङ्गबहिरङ्गताविशेषः ChāndoUBh. 40. 1 (*on* i. 4. 5)

अन्तरङ्गबहिरङ्गन्याय (antaraṅgabahiraṅga-nyāya) *m.* **i** maxim or rule of immediate and non-urgent duty अन्तरङ्गबहिरङ्गन्यायादुपनयनमध्ययनाङ्गमेव ŚrutaPra. iA. 30. 16 (*on* i. 1. 1); **ii** rule of being (one) who is closely related

and not being closely related विद्यायाः कर्त्रपेक्षायामन्तरङ्गबहिरङ्गन्यायेन आसन्नत्विक्कर्तृकत्वं न्याय्यम् ŚrutaPra. ii. 562. 21 (*on* iii. 4. 45)

अन्तरङ्गबहिरङ्गभाव (antaraṅgabahiraṅga-bhāva) *m.* **A** the state of being what is proximate and what is remote यत्र तु न कस्यचिदासत्तिविप्रकर्षावन्तरङ्गबहिरङ्गभावो वा गम्यते तत्र यावन्तस्तदानुकूल्यं प्रतिपद्यन्ते सर्वे ते प्रयोजकाः ManuBh. ii. 119. 10 (*on* 8. 104); विवेकख्यातेः कारणभूतानाम् अन्तरङ्गबहिरङ्गभावेन स्थितानां यमादीनां स्वरूपं फलसहितं व्याहृत्य ... व्याख्यातः साधनपादः RājMār. 42. 9; शब्दनित्यत्वेऽपि उपायानामवश्याश्रयणीयोऽन्तरङ्गबहिरङ्गभावः LaŚabdeŚe. ii. 511. 3; **Bi** the nature of being closely related and not closely related, i. e. direct and indirect relationship अन्तरङ्गबहिरङ्गभावश्चानयोः साक्षात् पारंपर्येण च रसभङ्गहेतुत्वादिष्टः VyaktiVi. 37. 15; **Bii** the nature of being what is inner, i.e. intrinsic and what is extraneous संख्यापरिमाणयोः ... अन्तरङ्गबहिरङ्गभावे वा प्रमाणाभावात् BhāṭṭDī. iii. 238. 6 (*on* x. 2. 27); **C** the state of being the operation whose causes lie within and the operation whose causes are without कारकप्रकरणे ... नाश्रीयते ... अन्तरङ्गबहिरङ्गभावोऽपि PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 32 (547. 14)

अन्तरङ्गबहिरङ्गभेदतस् (antaraṅgabahiraṅgabheda-tas) *adv.* on account of the difference between the direct and indirect cause or means साधनं ज्ञानजन्मनि यदूचिवान् गुरुः। अन्तरङ्गबहिरङ्गभेदतः शब्दशक्तिमनुसृत्य वैदिकीम् SaṁkṣeŚā. 3. 328 (ii. 333. 4)

अन्तरङ्गबहिरङ्गरूपता (antaraṅgabahiraṅgarūpa-tā) *f.* the state of having internal and external forms अन्तरङ्गबहिरङ्गरूपतां दधती कलापरिणतिर्द्विधा स्थिता HarVi. 6. 139.

अन्तरङ्गबहिरङ्गविशेषण (antaraṅgabahiraṅga-viśeṣaṇa) *n.* internal and external attributes अन्तरङ्गबहिरङ्गविशेषणे अप्येवमित्यभिप्रायेण (देवदत्तः) दण्डी कुण्डलीत्युक्तम् ŚrutaPra. iB. 215. 13 (*on* i. 1. 13)

अन्तरङ्गबहिरङ्गव्यपदेश (antaraṅgabahiraṅga-vyapadeśa) *m.* mention as being the operation whose causes occur earlier and whose causes occur later पराभ्युपगमेनान्तरङ्गबहिरङ्गव्यपदेशः Pradī. vii. 159. 8 (*on* viii. 3. 15)

अन्तरङ्गबहिरङ्गव्यवहार (antaraṅgabahiraṅga-vyavahāra) *m.* application of the principle of operation (s) whose causes lie within and whose causes lie without कारकप्रकरणे ... आश्रीयते न तु अन्तरङ्गबहिरङ्गव्यवहारः Pradī. ii. 256A. 15 (*on* i. 4. 32)

अन्तरङ्गबहिरङ्गसाधन (antaraṅgabahiraṅga-sādhana) *n.* direct and indirect cause or means अन्तरङ्गबहिरङ्गसाधने भेदतः कथय तद्बुभुत्सितम् SaṁkṣeŚā. 3. 326 (ii. 332. 10); परमपुरुषार्थसाधनत्वमन्तरङ्गबहिरङ्गसाधनकलापं च निरूपयितुं परः पादः प्रवर्तते(र्त्यते) PrakaVi. 927. 16; अन्तरङ्गबहिरङ्गसाधनविचारकर्तव्यताया अपि सूचनात्ततपूर्वकत्वम् LaCandr. 868. 38.

अन्तरङ्गबहिरङ्गहिंसा (antaraṅgabahiraṅga-hiṁsā) *f.* internal and external violence अन्तरङ्गबहिरङ्गहिंसारूपेण द्विविधच्छेदमाख्याति TātpaVṛ. 291. 10 (*on* 3. 17)

अन्तरङ्गबहिरङ्गानपेक्ष (antaraṅgabahiraṅgānapekṣa) *adj.* independent of operation whose causes lie within and whose causes lie without अन्तरङ्गबहिरङ्गानपेक्षे च चोद्यसमाधाने Pradī. vii. 12. 19 (*on* viii.1.1)

अन्तरङ्गबहिर्भूत (antaraṅga-bahirbhūta) *adj.* excluded from the essential act or condition (such as *śravaṇa*) (आदिशास्त्रम्) अन्वितं विविधैः सांख्यैः ...। अन्तरङ्गबहिर्भूतयोगाङ्गपरिचिन्तनैः ... कल्पितं पृथक् AhirbuS. 11.39.

अन्तरङ्गभाव (antaraṅga-bhāva) *m.* state or condition of being a close friend or confidant वणिक् ... राजान्तरङ्गभावेन च सर्वपौरानतीत्य वर्तते DaśKuC. 114. 6.

अन्तरङ्गभुजंगम (antaraṅga-bhujaṅgama) *m.* serpent in the form of mind नादग्रहणतश्चित्तमन्तरङ्गभुजंगमः ... न हि धावति NādaBiU. 43; HaṭPra. 4. 97.

अन्तरङ्गभूत (antaraṅga-bhūta) *adj.* [*f.* - ā] **1** who has become close friend or confidant अयमुद्याने मदन्तरङ्गभूतां पुष्करिकामपि ... अनादृत्य ... व्यहार्षीत् DaśKuC. 70. 21; गृहपतिश्च ममान्तरङ्गभूतः DaśKuC. 77. 20; तस्याद्य ... दुर्मन्त्रिणः ... कतिचिदासन्नन्तरङ्गभूताः DaśKuC. 84. 11; (used as noun) (one) who has become confidant राज्यभारं भारक्षमेष्वन्तरङ्गभूतेषु भक्तिमत्सु समर्प्य ... चिरमशेत DaśKuC. 134. 1; **2** which has become immediate or direct cause अध्ययनस्यान्तरङ्गभूतः शेषिभूतश्च स्वाधिकार एव प्रयोजकः TantrRa. 82. 3; **3A** which has become what is closely connected स्कन्धो व्यपेक्षादिः वाक्यवाक्यार्थयोरपि। स्मृतोऽन्तरङ्गभूतश्चेत्येवं निर्णीयते बुधैः BhāvPra. (Śā.) 152. 2 (6); **3B** which has become internal part अन्तरङ्गभूतहस्तपादादिष्वभिद्रोहे दण्डमभिधाय ...बहिरङ्गभूतगृहाभिघातादौ दण्डोऽभिधीयते Subodhi. 93. 18 (*on* 2. 223); **4** which has become essential act or condition तत्त्वज्ञानमन्तरङ्गभूतेन विशुद्धस्वरूपज्ञानेनोपोद्बलितम् ... अज्ञानं समूलघातं हन्ति NyāySu. (Ja.) 316A. 6 (*on* ii. 2. 1); आत्मचिन्तनरूपो ज्ञानयोगस्तदालोकनेऽन्तरङ्गभूतः NyāyPari. 513. 22.

अन्तरङ्गमदन (antaraṅga-madana) *m.* inner or internal passion or love मध्या (नायिका) अबला ... । पश्यन्ती मुहुरन्तरङ्गमदनं डोलायमानेक्षणा ... तस्याभवत्प्रीतये RasāSu. 24. 3 (1. 98)

अन्तरङ्गयोग (antaraṅga-yoga) *m.* application of the principle of the operation whose causes lie within ननु च कारकसंज्ञायामन्तरङ्गयोगो नास्ति ManuBh. ii. 119. 12 (*on* 8. 104)

अन्तरङ्गरिपु (antaraṅga-ripu) *m.* **Ai** enemy in the mind निर्भरमन्तरङ्गरिपुबलविजयपटुर्नाथ दधासि तत् त्वमृषभगजविलसितम् ChandaśCū. 2. 271 (4); **Aii** inner or internal enemy, ChandaśCū. 2. 271 (4); **B** enemy going in the middle, ChandaśCū. 2. 271 (4) (F. N. गजपक्षे अन्तर्मध्ये अङ्गति गच्छति यद्रिपुबलम्)

अन्तरङ्गरुत्व (antaraṅga-rutva) *n.* the state of substituting *r* which is an operation whose causes lie within एकपदाश्रयत्वादन्तरङ्गरुत्वे कर्तव्ये ... बहिरङ्गस्य सलोपस्यासिद्धत्वात् Pradī. vii. 108. 12 (*on* viii. 2. 22)

अन्तरङ्गलक्षण (antaraṅga-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the operation whose causes lie within असिद्धं बहिरङ्गलक्षणमन्तरङ्गलक्षण इत्यसिद्धत्वाद्बहिरङ्गलक्षणस्य परयणादेशस्यान्तरङ्गलक्षणः पूर्वयणादेशो भविष्यति MahāBh. i. 145. 7 (*on* i. 1. 57); ii. 39. 8 (*on* iii. 1. 30); ii. 52. 5 (*on* iii. 1. 44); ii. 182. 22 (*on* iii. 4. 79); iii. 223. 6 (*on* vi. 4. 132); अन्तरङ्गलक्षणस्य यणादेशस्य बहिरङ्गलक्षणो गुणो बाधकः प्रसज्येत MahāBh. i. 182. 20 (*on* i. 1. 72); यदि सन्ति प्रयोजनानीत्येषा परिभाषा क्रियते ननु चेयमपि कर्तव्यासिद्धं बहिरङ्गलक्षणमन्तरङ्गलक्षण इति MahāBh. i. 310. 1 (*on* i. 4. 2); बहिरङ्गलक्षण आद्गुणोऽन्तरङ्गलक्षणमैत्वम् MahāBh. ii. 185. 16 (*on* iii. 4. 93); ii. 9. 3 (*on* iii. 1. 3); iii. 33. 8 (*on* vi. 1. 37); iii. 70. 22 (*on* vi. 1. 91); iii. 167. 12 (*on* vi. 3. 68); 'पूर्वत्रासिद्धम्' इत्यनेन सलोपादीनामसिद्धत्वादन्तरङ्गलक्षणस्य विषयस्याभावात् ... असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्ग इत्येषा परिभाषा न प्रवर्तते Pradī. vi. 93. 15 (*on* vii. 2. 1); (used as noun) (that) which is of the characteristic of the operation whose causes lie within अन्तरङ्गलक्षणे तु प्रवृत्ते यत्र निमित्तसद्भावस्तत्र बहिरङ्गलक्षणप्रवृत्तिः Pradī. ii. 214A. 26 (*on* i. 4. 2)

अन्तरङ्गलक्षणत्व (antaraṅgalakṣaṇa-tva) *n.* the state of being characterised by the operation whose causes lie within शचङन्तस्यान्तरङ्गलक्षणत्वात् Vār. 3 *on* P. i. 1. 5; चिण्णमुलोर्णिव्यपेतानां यङ्लोपे चान्तरङ्गलक्षणत्वात् सिद्धम् Vār. 1 *on* P. vi. 4. 93; अन्तरङ्गलक्षणत्वाच्च Vār. 5 *on* P. vii. 1. 6; अन्तरङ्गलक्षणत्वादत्रेयङ्वङोः कृतयोरनुपधात्वाद् गुणो न भविष्यति MahāBh. i. 54. 6 (*on* i. 1. 5); किमिदमन्तरङ्गलक्षणत्वादिति MahāBh. iii. 213. 2 (*on* vi. 4. 93)

अन्तरङ्गलक्षणा (antaraṅga-lakṣaṇā) *f.* indication of what is closely connected (semantically) न च तत्रान्तरङ्गलक्षणया वाक्येनावान्तरापूर्वसंयोगात्तदर्थत्वमुपपाद्यत इति वाच्यम् MayūMāli. 200. 1 (*on* iii. 1. 10)

अन्तरङ्गलीला (antaraṅga-līlā) *f.* intimate sport आत्मनिवेदने सति ... अन्तरङ्गलीलाप्रवेशनमिच्छायां विषयः AṇuBh. 296. 12 (*on* iii. 4. 44)

अन्तरङ्गवचन (antaraṅga-vacana) *adj.* expressive of direct means or cause प्रत्यक्षशब्दोऽन्तरङ्गवचनः। अन्तरङ्गमित्यर्थः ManuBh. ii.249.12 (*on* 9.27)

अन्तरङ्गवलिज (antaraṅgavali-ja) *adj.* developed in the fold of the internal part वर्जयेत् ... यशोऽर्थी। अन्तरङ्गवलिजैर्गुदकीलैः ... निपीडितगात्राः। ... मलं येऽजस्रम् ... विसृजन्ति KalyāKā. 12. 94.

अन्तरङ्गविचार (antaraṅga-vicāra) *m.* discussion of the most essential or indispensable act or condition (such as *śravaṇa*) अन्तरङ्गविचारेण गुणानामुपसंहृतिः AṇuBh. 167. 13 (*on* iii. 1. 1)

अन्तरङ्गविधि (antaraṅga-vidhi) *m.* **1** inner or internal act किं न वेत्सि बहिरङ्गविधानादन्तरङ्गविधिरेव बलीयान् Subhāṣi. 1079; **2** primary injunction, i. e. principal injunction अन्तरङ्गविधिश्रुत्यवगतप्रवर्तकत्वबलेन पुरुषार्थस्यैव भाव्यत्वावगतेः BhāṭṭDī. ii. 126. 2 (*on* iv. 3. 5)

अन्तरङ्गविप्रतिषेध (antaraṅga-vipratiṣedha) *m.* contradiction according to the operation whose causes lie within न परविप्रतिषेधं ब्रूमः। किं तर्हि। अन्तरङ्गविप्रतिषेधम् MahāBh. i. 373. 9 (*on* ii. 1. 1)

अन्तरङ्गविहीन (antaraṅga-vihīna) *adj.* devoid of essential or indispensable act or condition अन्तरङ्गविहीनस्य कृतश्रवणकोटयः। न फलन्ति SarvaVeSāSaṁ. 225.

अन्तरङ्गवृत्ति (antaraṅga-vṛtti) *f.* function, i. e. attitude of the mind बालचन्द्रिका तयोरन्तरङ्गवृत्तिम् ... ज्ञात्वा ... अभाषत DaśKuC. 27. 2.

अन्तरङ्गव्यतिरिक्त (antaraṅga-vyatirikta) *adj.* devoid of or without inner part or quality अनन्तरः अन्तरङ्गव्यतिरिक्तः ŚrutaPra. iA. 153. 30 (*on* i. 1. 1)

अन्तरङ्गशत्रु (antaraṅga-śatru) *m.* **A** internal enemy वधोऽन्तरङ्गशत्रूणां यत्रान्येषामसंभवात्। न्यायवद्भूपतेर्भावात् (आसीत्) NemiC. 1. 18; विध्वस्तबाह्यारिचयोऽप्यजित्वान्तरङ्गशत्रूनतिमात्रशक्तीन्। बाह्येतरारीन् जितवत्सु तेषु स्थितः कथंकारमहं चकास्मि HammīMaKā. 8. 39; **B** enemy in the form of mind, NemiC. 1. 18; HammīMaKā. 8. 39.

अन्तरङ्गशमाद्य (antaraṅgaśamādya) *adj.* beginning with pacification of mind अन्तरङ्गशमाद्यङ्ग(v. l. °शमाद्यं वै)भक्तिश्रद्धापुरःसरम्। त्रय्यन्तैर्ब्रह्मविज्ञानमपरोक्षं विभाव्यते AhirbuS. 13. 26.

अन्तरङ्गशमाद्यङ्ग (antaraṅgaśamādy-aṅga) *n.* subsidiary such as pacification of the mind अन्तरङ्गशमाद्यङ्गभक्तिश्रद्धापुरःसरम्। त्रय्यन्तैर्ब्रह्मविज्ञानमपरोक्षं विभाव्यते AhirbuS. 13. 26.

अन्तरङ्गशाखान्तर (antaraṅga-śākhāntara) *n.* another closely related branch अन्तरङ्गशाखान्तरदृष्टसंख्येयोपसंग्रह एव युक्तः ŚivārkaMaDī. i. 528. 19 (*on* i. 4. 11)

अन्तरङ्गशास्त्र (antaraṅga-śāstra) *n.* rule or precept of operation whose causes lie within व्यूहोऽन्तरङ्गशास्त्रं बहिरङ्गापोहनरूपत्वात् LaŚabdeŚe. i. 66.12.

अन्तरङ्गशास्त्राश्रय (antaraṅgaśāstrāśraya) *m.* basis of the precept of operation whose causes lie within अन्तरङ्गशास्त्राश्रय एव तदाश्रय इति समानाश्रयत्वमव्याहतम् LaŚabdeŚe. i. 314. 13.

अन्तरङ्गशुद्धरूप (antaraṅga-śuddharūpa) *n.* pure nature of mind श्रामण्यार्थी ... अन्तरङ्गशुद्धरूपानुमापकबहिरङ्गशुद्धरूपत्वात् रूपविशिष्टम् ... आचार्यम् ... मामनुगृहाणेत्युपसर्पन् प्रणतो भवति TattvPradī. (A.) 276. 3 (*on* 3. 3)

अन्तरङ्गशुद्धात्मानुभूति (antaraṅga-śuddhātmānubhūti) *f.* experience which is of the nature of purity of mind अन्तरङ्गशुद्धात्मानुभूतिरूपकम् ... रूपमुच्यतेTātpaVṛ. 276. 8 (*on* 3. 3)

अन्तरङ्गसंस्कार (antaraṅga-saṁskāra) *m.* **A** inner correctness (of form) ऋष्यादौ प्राप्तसंस्कारो यः शब्दोऽन्येन युज्यते। तत्रान्तरङ्गः संस्कारो (v. l. °रङ्गसंस्कारो Bhate's Ed.) बाह्येऽर्थे न निवर्तते VākyaP. 2. 286; **B** correctness of the operation whose causes lie within शब्दान्तरसंबन्धादुपजायमानमपि स्त्रीत्वं बहिरङ्गत्वादन्तरङ्गसंस्कारं न बाधते Pradī. i. 66B. 5 (*on* i. 1. 0)

अन्तरङ्गसमुद्र (antaraṅga-samudra) *m.* inner or internal ocean अन्तरङ्गसमुद्रस्य रोधे वेलायतेऽपि वा। ब्रह्मप्रणवसंलग्ननादो ज्योतिर्मयात्मकः। मनस्तत्र लयं याति NādaBiU. 46.

अन्तरङ्गसंबन्ध (antaraṅga-sambandha) *m.* intimate or close relation तादात्म्येनान्तरङ्गसंबन्धेन व्यापकत्वसंभवे बहिरङ्गेण ... तदुक्त्ययोगात् GuruCandr. iii.65.16.

अन्तरङ्गसंबन्धिन् (antaraṅga-sambandhin) *adj.* who is intimately or closely related तुल्यैस्तु तदपि नेष्यत इति त एव भवतोऽत्रान्तरङ्गसंबन्धिनः ŚatDū. 94. 3.

अन्तरङ्गसाधन (antaraṅga-sādhana) *n.* **A** essential or indispensable condition or means (of realization) शमदमाद्युपेतः स्यात्। ... आत्मन्येवात्मानं पश्येदिति तेषामवश्यानुष्ठेयत्वात् इदमन्तरङ्गसाधनं कर्मवाक्यमिति विवेकः BrahmSūBh. (Bhā.) 210. 30 (*on* iii. 4. 27); शमदमादीनामन्तरङ्गसाधनानां सहकारीण्याश्रमकर्माणि AṇuBh. 289. 14 (*on* iii. 4. 32); निर्गुणब्रह्मविद्यायाः ... अन्तरङ्गसाधनानि ... निरूपितानि PrasthāBhe. 13. 10; सूक्ष्मोपासनानि ... मुक्तौ ... अन्तरङ्गसाधनानि ŚivārkaMaDī. i. 50. 9 (*on* i. 1. 1); तृतीयेन (अध्यायेन) ब्रह्मज्ञानस्यान्तरङ्गसाधनानि श्रवणमनननिदिध्यासनानि समूलान्युपदिष्टानि SarvaMaSaṁ. 11.5; ज्ञानार्थम् ... शमादिकमन्तरङ्गसाधनं विविदिषुणानुष्ठेयम् LaCandr. 868. 37; मोक्षस्य ... अन्तरङ्गसाधनेऽन्तर्यागेऽस्यैव नैरपेक्ष्यम् SetuBa. 6. 4; **B** direct or immediate means ऐकाग्र्यं हि ध्यानं प्रत्यन्तरङ्गसाधनम् VedāntKa. 521. 21 (*on* iv. 1.11); ŚivārkaMaDī. ii. 437. 16 (*on* iv. 1. 11); विद्योत्पत्तौ ... इदानीमन्तरङ्गसाधनं निरूपयति VedāntKau. 368. 17 (*on* iii. 4. 27); विवेकस्य यदन्तरङ्गसाधनं न भवति, स चेद्धर्मोऽपि स्यात् ... चित्तस्य तात्पर्यं न कर्तव्यम् SāṁkhyaPraBh. 111. 10 (*on* 4. 8)

अन्तरङ्गसाधनता (antaraṅgasādhana-tā) *f.* the state of being direct or immediate means असंप्रज्ञातसमाधेर्बहिरङ्गसाधनमुक्त्वा तन्निरोधप्रयत्नस्यान्तरङ्गसाधनतां सूत्रयति JīvanVi. 111. 6; सत्सङ्गमादिशतीति तस्यान्तरङ्गसाधनतां बोधयति GoviBh. 254. 3 (*on* iii. 3. 51)

अन्तरङ्गसाधनत्व (antaraṅgasādhana-tva) *n.* the state of being the direct or immediate means धर्मप्रमितावन्तरङ्गसाधनत्वाद्वेदस्य MayūMāli. 35. 6 (*on* i. 3. 5)

अन्तरङ्गसाधनविरोध (antaraṅgasādhana-virodha) *m.* contradiction with the direct or immediate means अन्तरङ्गसाधनविरोधे बहिरङ्गसाधनस्य त्याज्यत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 437.17 (*on* iv. 1.11)

अन्तरङ्गसारङ्गबन्धन (antaraṅgasāraṅga-bandhana) *n.* act of restraining or catching, i.e. controlling of the deer in the form of the mind नादोऽन्तरङ्गसारङ्गबन्धने वागुरायते NādaBiU. 45; HaṭPra. 4. 94.

अन्तरङ्गसिद्ध (antaraṅga-siddha) *adj.* established through the operation whose causes lie within एकादेशस्वरोऽन्तरङ्गसिद्धो वक्तव्यः PariVṛ. (Sī.) 95.3.

अन्तरङ्गसुखाम्भोधि (antaraṅgasukhāmbhodhi) *m.* ocean of inner bliss or happiness दध्यौ च सुचिरं शंभुम् ...। अन्तरङ्गसुखाम्भोधिमग्नचेताश्चतुर्मुखः SkandP. i (3). 1.14.

अन्तरङ्गसेवा (antaraṅga-sevā) *f.* intimate service अन्तरङ्गसेवा मन्दभाग्यानां दुर्लभा NyāySiA. 218. 16; परमेश्वरसंनिधावन्तरङ्गसेवां कुर्वन्तः गणनाथाः। तेषु हि वीरशब्दः प्रसिद्धः ŚivārkaMaDī. ii. 464. 14 (*on* iv. 2.16)

अन्तरङ्गसेवाक्षम (antaraṅgasevā-kṣama) *adj.* capable of rendering intimate service अपरस्त्वन्तरङ्गसेवाक्षमः ... अर्थमासादयति NyāySiA. 218.14.

अन्तरङ्गस्थान (antaraṅga-sthāna) *n.* **A** recess of private organs or limbs सा त्वं देवि यदैव दृष्टासि देवेन। तत एवारभ्यास्य कामो गुरुः ... आधयोऽन्तरङ्गस्थानेषु HarṣaC. 56. 7; **B** jurisdiction of confidants, HarṣaC. 56. 7 (comm. अन्तरङ्गोऽन्तर्वंशिकः तत्स्थानेषु। विश्वसनीयजनाधिकारेषु)

अन्तरङ्गस्थित (antaraṅga-sthita) *adj.* existing in the mind अन्तरङ्गस्थितकामवेगात् भोग्ये प्रवृत्तिः स्वत एव सिद्धा। सर्वस्य जन्तोः SarvaVeSāSaṁ.59.

अन्तरङ्गहेतु (antaraṅga-hetu) *m.* direct or immediate means इन्द्रियादिप्राणोत्पत्तेरन्तरङ्गहेतुमुपदिशति TātpaVṛ. 211. 13 (*on* 2. 58)

अन्तरङ्गाकाङ्क्षावश (antaraṅgākāṅkṣā-vaśa) *m.* [Inst.] by the force of internal expectancy एकपदोपात्तत्वादन्तरङ्गाकाङ्क्षावशेन प्रथमं योगार्थरूढ्यर्थयोरन्वये सति समुल्लसितस्य विशिष्टार्थस्यैव पदान्तरार्थेनान्वयः RasGaṅ. 180. 12.

अन्तरङ्गाङ्गयुक्त (antaraṅgāṅga- yukta) *adj.* associated with internal limb or part अर्चनं कुर्यात् ...। अन्तरङ्गाङ्गयुक्तानां लाञ्छनानामपि द्विज PauṣkS. 33.67.

अन्तरङ्गानतिक्रम (antaraṅgānatikrama) *m.*[Inst.] without transgressing (the rule concerning) close relations ऋणम् ... ससंतानस्योत्तमर्णस्याभावे तत्सकुल्येष्वन्तरङ्गानतिक्रमेण देयम् SmṛtiCan. iv. 413. 13.

अन्तरङ्गाभाव (antaraṅgābhāva) *m.* **A** absence of the operation whose causes lie within न च णिश्विग्रहणं ज्ञापकं सिच्यन्तरङ्गाभावस्य, आदैचोऽदेङपवादत्वात् CāndrVṛ. *on* vi. 1. 3; पूर्वत्रासिद्धमित्येषापि विसर्जनीयासिद्धिविधानेनान्तरङ्गाभावात् रेफस्यापि तदपेक्षबहिरङ्गत्वाभावात् बहिरङ्गपरिभाषायाः प्रवृत्तिं विहन्ति Pradī. vii. 161.14 (*on* viii. 3.15); LaŚabdeŚe. i. 104. 5; अन्तरङ्गाभावादसिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्ग इति न प्रवर्तते PariVṛ. (Sī.) 183. 2; षाष्ठीं परिभाषां प्रति श्रुत्वस्यासिद्धतया अन्तरङ्गाभावेन परिभाषाया अप्रवृत्तेः SiddhāKau. 82B. 12 (*on* viii. 2. 8); **B** absence of close relations अन्तरङ्गाभावमाह। पितृसंतानाभावे इति BālamBha. ii. 214. 15 (*on* 2. 135)

अन्तरङ्गाभिमत (antaraṅgābhimata) *adj.* intended as the operation whose causes lie within पराभ्युपगमेनान्तरङ्गबहिरङ्गव्यपदेशः। बहिरङ्गाभिमतं बहिरङ्गम्। अन्तरङ्गाभिमतस्यान्तरङ्गस्येत्यर्थः Pradī. vii. 159. 8 (*on* viii. 3. 15)

अन्तरङ्गारिमथन (antaraṅgāri-mathana) *n.* act of destroying the internal enemy पद्मप्रभप्रभोर्देहभासः पुष्णन्तु वः शिवम्। अन्तरङ्गारिमथने कोपाटोपादिवारुणाः TriṣaŚaPuC. i. 1. 8; जनस्याप्यन्तरङ्गारिमथनाय कृतोद्यमः। महामुनिपरीवारो विजहार धरातले PārśvC. 1. 532.

अन्तरङ्गारिषड्वर्ग (antaraṅgāriṣaḍvarga) *m.* group of six inner or internal enemies अन्तरङ्गारिषड्वर्गपरिहारपरायणः। वशीकृतेन्द्रियग्रामो गृहिधर्माय कल्पते YogŚā. 1. 56; RauhiC. App. I. 10.

अन्तरङ्गारिषड्वर्ग (antaraṅgāriṣaḍvarga) *adj.* having a group of six inner or internal enemies सप्तभिर्व्यसनैः सप्तनरकाह्वायकैरिव। अन्तरङ्गारिषड्वर्ग उज्जागर्ति नवेश्वरः MalliC. 1. 572.

अन्तरङ्गार्थक (antaraṅgārtha-ka) *adj.* meant for the operation whose causes lie within अन्तरङ्गार्थकोपसर्गनिमित्तकत्वाद् द्वित्वाद्यपेक्षया सुडन्तरङ्ग इत्याशयः LaŚabdeŚe. ii. 594. 15.

अन्तरङ्गावादेश (antaraṅgāvādeśa) *m.* (operation of) substitution of *av* whose causes lie within यलोपस्य बहिर्भूततज्निमित्तकत्वेन बहिरङ्गतयान्तरङ्गावादेशं प्रत्यसिद्धतया निमित्तविघाताभावः LaŚabdeŚe. i.320.7.

अन्तरङ्गाश्रयत्व (antaraṅgāśraya-tva) *n.* the state of being based on inner or internal part, i.e. subsidiary act क्रमोऽपि ह्यसावन्तरङ्गाश्रयत्वात् बहिरङ्गाश्रयात् कालात् बलीयान् TantrRa. 297. 9.

अन्तरङ्गासिद्धत्व (antaraṅgāsiddha-tva) *n.* the state of not being valid according to the operation whose causes lie within अन्तरङ्गासिद्धत्वं तु नात्र कार्यकालपक्षेऽपि त्रिपाद्यांतदप्रवृत्तेः LaŚabdeŚe. ii. 254. 13.

अन्तरङ्गिक (antaraṅg-ika) *adj. [f. – ā]* **A** relating to the direct or immediate cause or means पूर्वा धीः ... आत्मनि ज्ञानजनने स्वभावे नियतां च ताम्। को नामान्यो विबध्नीयाद् बहिरङ्गेऽन्तरङ्गिकाम् PramāVār. 3. 516; **B** pertaining to, i. e. extending to the interior or inner part बस्तौ बहलेऽन्तरङ्गिके। दृढेन चान्धो भवतीति वर्जयेत् KalyāKā. 22. 97.

अन्तरङ्गीभू (antaraṅgī-bhū-) I. P. to become closely or intimately related संवर्तकसलिलमुचः ... तत्क्षणाद्धन्यमानाः क्षुभ्यद्गम्भीरभेरीपरिकरकरणेरन्तरङ्गीबभूवुः ŚrīKaC. 20. 65.

अन्तरङ्गुलि (antar-aṅguli) *f.* finger in between or in the middle, middle finger आचार्यः ... आचामेत् ... कनिष्ठाङ्गुष्ठौ विश्लिष्टौ वितत्य तिस्रोऽन्तरङ्गुलीः संहतोर्ध्वाः कृत्वा BālamBha. i. 77. 12 (*on* 1. 22)

अन्तरङ्गेष्टका (antaraṅgeṣṭakā) *f.* brick placed in the middle, i.e. intermediate brick अन्तरङ्गेष्टकाभिरिति कारकश्रुत्या उपनीतद्रव्यसंबन्धः SaṅkarKāBh. 62. 12 (*on* ii. 1. 26)

अन्तरङ्गोत्तरम् (antaraṅgottaram) *adv.* after (the application of) the operation whose causes lie within अन्तरङ्गोत्तरं बहिरङ्गप्राप्तेः LaŚabdeŚe. i. 214. 11.

अन्तरङ्गोपकारित्व (antaraṅgopakāri-tva) *n.* the state of being directly or immediately conducive अन्तरङ्गोपकारित्वात्कक्ष्यामाधारमुक्त्वा ... धर्मा निरूप्यन्ते AbhinBhā. ii. 213. 13 (*on* 13. 65)

अन्तरङ्गोपादानविषयत्व (antaraṅgopādānaviṣaya-tva) *n.* the state of referring to the direct material cause अन्तरङ्गबहिङ्ग(°बहिरङ्ग?)योरन्तरङ्गं बलवदिति न्यायेनान्तरङ्गोपादानविषयत्वमेव तयोर्न्याय्यम् VivaPraSaṁ. 17. 24.

अन्तरङ्गोपाय (antaraṅgopāya) *m.* direct or immediate means ज्ञानोत्पत्तौ शमादीनामेवान्तरङ्गोपायतां श्रुतिरेवाह BrahmSūBh. (Rā.) 6. 6 (*on* i. 1. 1)

अन्तरङ्गोपास्ति (antaraṅgopāsti) *f.* internal worship or meditation अन्तरङ्गोपास्तिदार्ढ्यशीलानां तावतैव परिपूर्तिः कल्पयितुं शक्यते SetuBa. 6. 9.

अन्तरङ्गोपास्यरूप (antaraṅgopāsya-rūpa) *n.* nature of an internal object to be meditated upon ओंकारे प्राणदृष्ट्या उपासनमित्यन्तरङ्गोपास्यरूपभेदस्य बहिरङ्गादर्थवादाविशेषात् बलवत्तरत्वात् रूपभेदात् विद्याभेदो युज्यते PrakaVi. 818. 10.

अन्तरचक्र (antara-cakra) *n.* **1A** name of an occult science for foretelling events, magic circle ये चास्य संबन्धिनोऽवश्यभर्तव्यास्ते ... अन्तरचक्रमित्यधीयानाः सत्रिणः संसर्गविद्या वा ArthŚā. i. 56. 2 (1. 12); नक्षत्रव्यूहग्रहशृङ्गाटक° ... °वायसविद्यान्तरचक्रमृगचक्र°...°रत्नपरीक्षा ... दैवज्ञेन चिन्तयितव्यानि BṛSaṁ. 2. 5 (11); **1B** name of the eighty-seventh chapter of Varāhamihira's Bṛhatsaṁhitā सर्वशाकुनेऽन्तरचक्रं नामाध्यायो द्वितीयः। इति ... बृहत्संहितायां सप्ताशीतितमोऽध्यायः BṛSaṁ. 87. 45 (1); अन्तरचक्रं विरुतम् (कथितम्) BṛSaṁ. 107. 11; **2** (mystic) circle or diagram existing in the interior सर्वचक्राणां बाह्यस्वा(?स्था)नाम्...। मानमन्तरचक्रात्तु त्र्यङ्गुलेनाधिकं क्रमात् PauṣkS. 9. 38 [the whole of the thirty-two intermediate regions of the compass, PW.; pw. MW.]

अन्तरचर (antara-cara) *adj. [f. - ī]* **Ai** moving, i. e. occurring between तृतीया ते दृष्टिः ... समाधत्ते संध्यां दिवसनिशयोरन्तरचरीम् SaundL. 48; **Aii** moving, i. e. swinging in between नरेन्द्रः कैकेयीवचनपरिपाटीविगलितः क्षणं मोहक्रोधप्रसरभरयोरन्तरचरः। ... प्राणान् पुनरयममुञ्चद्दशरथः PrasaRā. 5. 17; **Bi** moving, i. e. searching inside तस्योदरे ... पश्यन्नशेषभुवनान्यनिशं महर्षिर्नैवान्तमन्तरचरः क्वचिदाससाद DaśāvaC. 1. 57; **Bii** moving, i. e. existing inside (कृमयः) अन्तरचराः कफात्ते हृदयोदकाः ŚārṅgaS. i. 7. 15.

अन्तरचापक्रमज्या (antaracāpa-kramajyā) *f.* successive sine representing the difference of arcs पूर्वरेखातो भुजज्यादानवत्कर्णद्वितीयाग्रं यावद्रेखान्या कार्या सान्तरचापक्रमज्या भुजरूपास्ति SiddhāTaVi. 77. 8.

अन्तरचापखण्ड (antaracāpa-khaṇḍa) *m.* part of sine representing the difference of arcs कर्णार्धमन्तरचापखण्डस्य ज्यास्ति SiddhāTaVi.77.11.

अन्तरचापज्या (antaracāpa-jyā) *f.* sine representing the difference of arcs एवं भावनयैवैक्यान्तरचापज्यासंबन्धिकोटिज्यासिद्धिश्च SiddhāTaVi. 65. 14; 65. 18; येन भक्तस्त्रिज्यावर्गः स्यात्तन्मूलभक्तं कनिष्ठमेवास्माकमैक्यान्तरचापज्यास्वरूपम् SiddhāTaVi. 66. 19; 67. 1.

अन्तरचापज्यानयन (antaracāpajyā-nayana) *n.* method of drawing the sine representing difference of arcs अन्तरचापज्यानयने चोक्तवच्त्रिज्यावृत्तं कृत्वा तत्र पूर्वरेखात इष्टैकदिशि चापयोर्भुजज्ये भुजरूपे परिधिसंस्पृष्टे कार्ये SiddhāTaVi. 76. 21.

अन्तरचापसंबन्धिन् (antaracāpa-sambandhin) *adj.* having relation with the difference of arcs समुत्पन्नमन्तरचापसंबन्धिक्षेत्रं भुजज्यान्तरम् ... तदग्राभ्यां तिर्यग्रेखाकर्णः अथ कर्णोऽयमेवान्तरचापसंबन्धिक्रमोत्क्रमज्यारूपभुजकोटिभ्यामपि संभवति SiddhāTaVi. 77. 2.

अन्तरचापोक्त (antaracāpokta) *adj.* (used as noun) (that) which is said in relation to the sine representing the difference of arcs उपपन्नमन्तरचापोक्तम् SiddhāTaVi. 77. 15.

अन्तरचापोत्क्रमज्या (antaracāpotkramajyā) *f.* versed sine representing the difference of arcs ज्यामूलतदाद्यकर्णाग्रयोरन्तरं त्रिज्याख्यरेखागतमन्तरचापोत्क्रमज्यामितं कोटिरूपम् SiddhāTaVi. 77. 9.

अन्तरचारिन् (antara-cārin) *adj. [f. - iṇī]* **1Ai** moving, i. e. influencing inside न हीयं स्ववशा बाला कामयत्यद्य मामिह। चोदितैषा ह्यनङ्गेन शरीरान्तरचारिणा MahāBhā. i.141. 4; यदा मनसि सा बुद्धिर्वर्ततेऽन्तरचारिणी। व्यवसायगुणोपेता तदा संपद्यते मनः MahāBhā. xii. 198. 8; **1Aii** roaming or wandering inside कान्तारान्तरचारिणोऽस्य पृषतो नाभौ कृता मृत्यवे ŚatTrayī. 545; **1Bi** staying near or in proximity पुरोचनप्रणिहिता पृथां स्म किल सेवते। निषादी दुष्टहृदया नित्यमन्तरचारिणी MahāBhā. i. 1474 *(2); **1Bii** being close or intimate, i. e. becoming one with वसन्ति तत्र पुरुषाः विष्णोरन्तरचारिणः KūrmaP. 421. 5 (1. 49); **2** moving, i.e. attending inside (the harem) अन्तःपुरचारिणीनां बहिरनिष्क्रमो (v. l.अन्तरचारिणीनां बहिरनिष्काशः) बाह्यानां चाप्रवेशः KāmSū. 252. 24 (4. 2); **3** occurring in the middle or in between प्रवृत्तिरावन्ती। पाञ्चालमध्यमादाक्षिणात्ययोरन्तरचारिणी हि सा KāvyMī. 9. 5; **4** being, i. e. abiding within भवतोऽन्तरचारि भावजातम् ... पूजितं तत् ... कथम् ... भवेत् Stotrā. 12. 13; शङ्खचक्रगदापाणेर्देहस्यान्तरचारिणः। ... मनः ... इदं संचिन्तयामास YogVā. v. 38. 5.

अन्तरचित (antara-cita) *adj.* occurring in the middle (गेयस्य) समाप्तावन्तरचितः संनिपातो यदा भवेत्। अन्त्या कला द्विमात्रा तु तदा ज्ञेया प्रयोक्तृभिः NāṭyaŚā. 31. 158 (AbhinBhā. अन्तरे मध्ये चितः)

अन्तरच्छद (antara-cchada) *n.* thatch over the intermediate space, i.e. moulding (पुष्पकः) पदेनैकेन चास्योर्ध्वं कपोताल्यन्तरच्छदे SamarāSū. 57. 162.

अन्तरज (antara-ja) *adj.* **1A** produced from oneself, i.e. son सोऽन्तरजो हरस्य ...। स्कन्दः पुरद्वारमथारुरोह MatsyaP. 138. 24; **2** born of lower or mixed caste अन्तरजा अप्यनुलोमा वर्णा एव BālaKrī. i. 6. 20 (*on* 1. 1); पुरे स्युर्दिक्षु भागेषु ...। विप्रराजन्यविट्शूद्रास्तज्जैरन्तरजैः समम्। पुरुषा निवेश्याः स्युः SamarāSū. 3. 29; **3** occurring in the middle कार्यं तु मूलशकुनेऽन्तरजे तदहि विन्द्यात्फलं नियतम् BṛSaṁ. 95. 60; **4** (area) produced by the interspace वृत्तफलार्धविहीनं फलमन्तरजं त्रयाणां स्यात् GaṇiSāSaṁ. 6. 84 ½; **5** resulting from difference अन्तरजं खेचरं पुनः कुर्यात् ĀryaSi. 10. 5 (comm. पूर्वागतदिनमानान्तरकालेन पुनः स्थूलास्तकालिकं ग्रहं कुर्याद्गणक इति शेषः); अन्तरजमनार्षमप्रमाणं विषुवद्वृत्तासन्नस्थे SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 39. 4; एकपार्श्वस्थचन्द्रार्कवशादन्तरजो व्यतीपातोक्तः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 39. 6.

अन्तरजक्षेत्र (antaraja-kṣetra) *n.* area produced by the interspace वृत्तक्षेत्रत्रयाणां च।...अन्तरजक्षेत्रसूक्ष्मगणितं किम् GaṇiSāSaṁ. 6. 85 ½.

अन्तरजनिष्ठ (antaraja-niṣṭha) *adj.* ending in or culminating with the Brahman existing within क्रमोऽन्येषु। ईशानादिबहिष्ठापादिधरान्तान्तरान्तरजनिष्ठः TantrSa. 1. 68 (comm.अन्तरस्थितब्रह्मावसितः)

अन्तरजन्मन् (antara-janman) *adj.* born subsequently (in the same family) नवानां वंशविस्तारं संक्षेपेण निशामय। शूराणां मनुपुत्राणां मनोरन्तरजन्मनाम् DevīBhāP. vii. 2. 21.

अन्तरजफल (antaraja-phala) *n.* value of the area produced by the interspace विष्कम्भवर्गराशेर्वृत्तस्यैकस्य सूक्ष्मफलं त्यक्त्वा समवृत्तानामन्तरजफलं चतुर्णां स्यात् GaṇiSāSaṁ. 6. 82 ½.

अन्तरजलपूर्णा (antara-jalapūrṇā) *adj.* (*f.*) filled with the water inside वाप्यन्तरजलपूर्णा GaṇiSāSaṁ. 4. 16.

अन्तरजातद (antarajāta-da) *adj.* yielding that which has arisen or happened in the middle कार्यं तु मूलशकुनेऽन्तरजातदं हि विद्यात्फलं नियतमेव गमे YogYā. 14. 27.

अन्तरजाति (antara-jāti) *f.* subsidiary type, secondary kind मणयः ... विमलकः सस्यकोऽञ्जनमूलकः पित्तकः सुलभको लोहिताक्षो मृगाश्मको ज्योतीरसको मैलेयक आहिच्छत्रकः ...शुक्रपुलकः इत्यन्तरजातयः ArthŚā. i. 185. 4 (2. 11)

अन्तरजाति (antara-jāti) *adj.* born of lower or mixed caste अन्तरजातिः सौम्यो वृषलो मन्दः HorāSā. 2. 17; ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः शूद्रैस्त्वन्तरजातिभिः। पशुभावेन कर्तव्यं कलौ च जपपूजनम् KālīViT. 4. 2.

अन्तरजीवा (antara-jīvā) *f.* sine indicating the difference of arcs दृग्वृत्तगार्कोन्नतभागजीवा त्रिभज्यया संगुणिता विभक्ता। लग्नार्कयोरन्तरजीवया तच्चापांशका दृग्गतिचापभागाः SiddhāTaVi. 175. 13.

अन्तरज्ञ (antara-jña) *adj.*[*f.* - ā] **1A** prudent, foreseeing (*lit.* who knows the occasion) यावत्तु शक्यते कर्तुमनुरक्तैः(v. l.°न्तरज्ञैः) जनाधिपैः। ... तावत्कुर्वन्ति कौरवाः MahāBhā. vii. 62. 22 (BhārBhāDī. अन्तरज्ञैरवसरवेदिभिः); अन्वीक्षते ... ममावसादादार्यः सहायान्तरमन्तरज्ञः RāmC. 3. 55; **1Bi** who knows the mind नारदस्त्वेवमेवं च प्रतिपूज्य हरेर्वचः। अन्तरज्ञ उवाच VarāP. 177. 22; भूम्यनन्तरोऽप्यन्तरज्ञो राज्ञोऽतिसेवया। विपत्तौ ... चिन्त्यतामगात् RājTa. (Ka.) 8. 2455; **1Bii** who knows the secret तन्त्राणामन्तरज्ञश्च मन्त्राणां कृत्यतत्त्ववित्। ... आचार्यो नाम वैष्णवः AhirbuS. 20. 5; तव वदनेन्दूदये सत्यनेकसुन्दरीरूपलावण्यसंपदामन्तरज्ञोऽप्यपांपतिर्यन्नः मनागपि क्षोभमुपयाति VyaktiVi. 127. 18; भूपेन्द्रनीतिप्रविभागदक्षः(क्षो) (वे)दाङ्गवित् सर्वकलान्तरज्ञः(ज्ञः) EI. xviii. 57. 20; **1Biii** who knows the inner nature, i. e. character अन्तरज्ञः समस्तानामयमुत्साहवर्धनः RājTa. (Ka.) 3. 137; इत्थं पुरुषसिंहानां प्रौढढार्ढ्यो विसोढवान्। आरोहमवरोहं च सोऽन्तरज्ञः क्षमापतिः RājTa. (Ka.) 7. 605; 8. 863; **2** who knows the difference or distinction गुरोः स चानन्तरमन्तरज्ञः पुंसाम् ... बभूव RaghuVa. 18. 15 (comm.विशेषज्ञः); नान्तरज्ञाः श्रियो जातु प्रियैरासां न भूयते Kirātā. 11. 24; SūktiRa. 167.6.

अन्तरज्ञचित्तवशीकृत (antarajñacitta-vaśīkṛta) *adj.* controlled by the mind which knows the distinction, i.e. infatuated mind अप्राप्तात्मविवेकोऽन्तरज्ञचित्तवशीकृतः। शङ्खचक्रगदापाणिमर्चयेत् परमेश्वरम् YogVā. v. 43. 30.

अन्तरज्ञता (antarajña-tā) *f.* the state of being one who appreciates the character, i. e. appreciation अन्तरज्ञतया तस्य तादृश्या कृतसत्कृतिः। भर्तृमेण्ठः कविर्मेने पुनरुक्तं श्रियोऽर्पणम् RājTa. (Ka.) 3. 262; 3. 301; 8. 43.

अन्तरज्ञान (antara-jñāna) *n.* **A** knowledge of the difference or distinction (between Prakṛti and Puruṣa) ज्ञेयत्वेन च सांख्यैः प्रधानं स्मर्यते, गुणपुरुषान्तरज्ञानात्कैवल्यमिति वदद्भिः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 233. 12 (*on* i. 4. 4); प्रकृतिवियोगो मोक्षः पुरुषस्य बतैतदन्तरज्ञानात् ṢaḍdarSa. (Ha.) 43; अन्तरज्ञानाद्विवेकज्ञानादित्यर्थः PrakaVi. 328. 21; **B** awareness of inner nature, i. e. character प्रयत्नं कुर्वीत पुरुषाणां समर्जने। तेषां चैवान्तरज्ञाने मूलमेतद्यतः श्रियः ViṣṇuDhaP. ii. 51. 2.

अन्तरज्यका (antara-jyakā) *f.* sine representing the difference of arc योगभावनयैक्यज्या चापयोरन्तरज्यका। अन्तरोद्भवया तत्र चापे खाङ्कांशमध्यगे SiddhāTaVi. 63. 22.

अन्तरज्या (antara-jyā) *f.* sine representing the difference of arc योगः ... स चान्यतरज्योनोऽन्तरज्या स्यात् SiddhāTaVi. 71. 16; अन्तरज्याया धनत्वम् अन्यतरलघुचापोनत्वेन सिद्धम् SiddhāTaVi. 72. 18; 73. 14; मध्यसूत्रखण्डरूपकर्णे ... या कोटिः सैवेन्दुगोलस्थकुभेन्दुबिम्बगोलकेन्द्रयोरन्तरज्या SiddhāTaVi. 287. 21; 322. 14; भोगध्रुववृत्तात्तिर्यग्बिम्बावधीष्टवृत्तेऽन्तरज्या SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 32. 3.

अन्तरज्यानयन (antarajyā-nayana) *n.* method of drawing the sine representing the difference of arc ऐक्यज्यानयनेऽन्यतरज्यैक्यज्यायोगोऽन्तरज्यानयनेऽन्यतरान्तरज्यान्तरं स्वीकृत्यापि तदैक्यतदन्तरज्ययोः सिद्धिरेवं बहुधा SiddhāTaVi. 72. 21.

अन्तरज्यारूप (antarajyā-rūpa) *adj.* [*f.* - ā] of the form of the sine representing the difference of arc (नतिः) न सा क्रान्तिवृत्तगता गर्भदृक्चिह्नवृत्तयोरन्तरज्यारूपा SiddhāTaVi. 322.5; नतिज्या कोटिस्तद्वर्गान्तरपदं भुजस्तद्वृत्तसंपातनत्यग्रसक्तयोः कदम्बवृत्तयोर्नतिकोटिज्यावृत्तेऽन्तरज्यारूपः SiddhāTaVi. 334. 3.

अन्तरज्यासंबन्धिन् (antarajyā-sambandhin) *adj.* relating to the sine representing the difference of arc अस्याश्चान्तरज्यासंबन्ध्युत्क्रमज्याज्ञानतोऽपि ... संसिद्धिः SiddhāTaVi. 77. 12.

अन्तरज्यासाधन (antarajyā-sādhana) *n.* act of accomplishing, i. e. drawing the sine representing the difference of arc अन्तरज्यासाधने तु अन्यतरचापोनिततद्भिन्नचापरूपान्तरस्य ज्याया अन्यतरज्यायाश्च योगः साध्यः SiddhāTaVi. 71. 14; 73. 14.

अन्तरज्येष्ठिक (antara-jyeṣṭhika) *m.* name of the lower type of wrestlers (*lit.* next to the most excellent one) मल्लास्तु त्रिविधा ज्ञेयाः ...। उत्तमो ज्यै(ज्ये)ष्ठिको नाम मध्यमोऽन्तरज्येष्ठिकः Mānaso. iv. 6. 880; हीयमानो भवेन्मल्लो नाम्ना सोऽन्तरज्येष्टि(?ष्ठि)कः Mānaso. iv. 6. 884.

अन्तरज्योत्स्ना (antara-jyotsnā) *f.* internal (moon) light नक्षत्रगणाः ... स्यूतपुष्पसुवर्णजटितमणिमुक्ताखचितान्तरज्योत्स्नाभाविताः शोभायमाना आसते SāmaraU.265. 1.

अन्तरञ्ज् (antar-añj-) VII. P. to assume, to take up on one's self इन्दुरन्तर्महिमानमानञ्ज VājaS. 8. 30; VājaS. (K.) 9. 5; ŚatBr. IV. v. 2. 12; ŚatBr. (K.) V. vi. 4. 5.

अन्तरण (antaraṇa) *n.* [DEBRU. 201] **1A** exclusion हविरन्तरणे प्राक्प्रधानेज्यायाः स्मृत्वान्वाहरेत् KātyŚS. xxv. 5. 15 (comm. बहूनां मध्ये एकस्याग्रहणम्); **1B** separation or distinction भिन्दन्तमन्तरणकारणमन्तरायम् ... वीरं नमामि MahāViSt. (J.) 14; **2** act of concealing or hiding पूर्वार्थानामर्थान्तरैरन्तरणं रत्नमाला KāvyMī. 72.7.

अन्तरण्ड (antar-aṇḍa) *n.* interior of the (cosmic) egg ब्रह्मा ... योगशक्त्या प्राग्गृहीतं शरीरं परित्यज्यान्तरण्डमनुप्राविशत् ManuBh. i. 12. 5 (*on* 1. 9)

अन्तरण्ड (antar-aṇḍa) *adj.* (used as noun) what is within the (cosmic) egg अन्तरण्डविभक्तस्य यथोक्तैः स्यात्प्रतिग्रहैः। क्षयः BṛĀraUBhVā. v. 14. 62.

अन्तरण्डम् (antaraṇḍam) *adv.* within the (cosmic) egg स एवान्तरण्डं ब्रह्माख्यं पुरुषं निर्माय वेदानध्यापयामास ManuBh. i. 18. 22 (*on* 1. 21)

अन्तरण्डविषय (antaraṇḍa-viṣaya) *m.* object within the (cosmic) egg तत्र व्यष्टयो निर्ज्ञाता अन्तरण्डविषया अश्वमेधयागफलभूताः BṛĀraUBh. 395. 12 (*on* iii. 3. 1)

अन्तरण्डोद्भूत (antaraṇḍodbhūta) *adj.* which has arisen within the (cosmic) egg हिरण्यगर्भसंज्ञम् ...। तदेव अन्तरण्डोद्भूतप्रथमशरीरोपाधिमत् विराट् प्रजापतिसंज्ञं भवति AitUBh. 293. 5 (*on* 5. 3)

अन्तरत (anta-rata) *adj.* delighting in loss or destruction बलवान् अन्तरतः कलिः किलैतज्जगाद वानं तरतः। अवहितवान् अन्तरतः समृद्धिषु नलस्य विविशिवान् अन्तर् अतः Nalo. 3. 6 (comm. नाशरतः)

अन्तरतट (antara-taṭa) *m.* inner ridge तृतीयेऽप्यन्तरतटे एवमेव महासभा। वैवस्वतस्य विज्ञेया VāyuP. i. 34. 86; i. 34. 88.

अन्तरतत् (antara-tat) *adj.* spreading havoc, APTE.

अन्तरतम (antara-tama) *adj.* [*f.*-ā] **1Ai** most closely connected, closest अन्तरतमानि सर्वाणि ब्राह्मणि सामानीति सर्वान्तरतमानि DevaBr. 1. 21; **1Aii** most intimate पत्नीयजमानावृत्विग्भ्योऽन्तरतमौ BaudhDS. i. 7. 10; **1B** (used as noun) (letter or syllable) most similar or cognate or likest (of the significates) स्थानेऽन्तरतमः P. i. 1. 50; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 39; एकस्याप्यन्तरतमा प्रकृतिर्नास्त्यपरस्यान्तरतम आदेशो नास्ति MahāBh. i. 125. 2 (*on* i. 1. 50); iii. 274. 12 (*on* vii. 1. 96); (वृद्धिः) अन्तरतमानेन निवर्त्यते MahāBh. iii. 316. 13 (*on* vii. 3. 1); अनुनासिको वा अन्तरतमो भवतीत्येवमेतत्प्रवर्तते KāśiVṛ. *on* ŚivSū. (Gr.) 5; स्थाने प्राप्यमाणानामन्तरतम आदेशो भवति सदृशतमः KāśiVṛ. *on* i. 1. 50; यत्र ह्यन्तरतमोऽनन्तरतमश्च विद्यते तत्र तस्याः (अन्तरतमपरिभाषायाः) व्यापारः Nyās. i. 21. 2 (*on* ŚivSū. (Gr.) i. 1. 0); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 1 (262. 8); Nyās. i. 94. 25 (*on* i. 1. 50); अवर्णादिचि पूर्वपरयोरेको गुण आदेशोऽन्तरतमः स्यात् PrakriKau. i. 58. 2; i. 284. 8; 'स्थानेऽन्तरतमः' इति परिभाषयान्तरतमेष्वेव प्रवृत्तावनुनासिकपरसवर्णावत्र न स्तः Prasā. i. 13. 16; परस्य वरटाशब्दस्यार्थतोऽन्तरतमो हंसशब्दः पुंशब्द आदेशः स्यात्। अन्यस्यान्तरतमस्याभावात् Prasā. i. 581. 21; यदा सर्वस्य स्थाने द्वे रूपे स्त इति पक्षस्तदा ये शब्दतोऽर्थतश्चान्तरतमे द्वे रूपे एकस्य स्तः Prasā. i. 957. 13; स्थानेऽन्तरतमे इति सप्तम्यन्तपाठस्तु ... दुष्टः LaŚabdeŚe. i. 60. 2; **2A** innermost मूर्तवत्संश्लेषाभावेन आकाशस्यापि अन्तरतमो हि अहम्

GītāBh. (Śaṅ.) 256. 14 (*on* 9. 4);यथान्तरतमः प्रत्यक्तथोदर्के प्रवक्ष्यते BṛĀraU-BhVā. i. 4. 1041; iii. 7. 25; **2B** most immediate एताभिः (शीतांशोर्द्युतिभिः) लिहतीभिरन्धतमसान्युद्वन्थतीभिर्दिशः क्षोणीमास्तृणतीभिरन्तरतमं व्योमेदमोजायते AnarghaRā. 2. 73 (*but* comm. मध्यगतम्) [nearest, MW. ; APTE]

अन्तरतम (antara-tama) *m.* congenial letter, one of the same class, MW. ; APTE.

अन्तरतमत्व (antaratama-tva) *n.* the state of being innermost यदन्तरतमत्वं प्रागुक्तं तत्परमात्मनि। तत् ... विज्ञानात्मानमेष्यति BṛĀraUBhVā. iii. 5. 11.

अन्तरतमनिर्वर्तक (antaratama-nirvartaka) *adj.* accomplishing, i. e. effecting what is the most similar or cognate or likest (of the significates) स्थानेऽन्तरतमनिर्वर्तके स्थानिनिवृत्तिः Vār. 2 *on* P. i. 1. 50.

अन्तरतमनिर्वृत्ति (antaratama-nirvṛtti) *f.* accomplishment, i. e. act of effecting of what is the most similar or cognate or likest (of the significates) इयमन्तरतमनिर्वृत्तिः सा किं प्रकृतितो भवति ... आहोस्विदादेशतः MahāBh. i. 120. 22 (*on* i. 1. 50); आदेशतः पुनरन्तरतमनिर्वृत्तौ सत्यां सर्वत्र षष्ठी यत्र षष्ठी तत्रादेशा भवन्ति MahāBh. i. 121. 4 (*on* i. 1. 50); iii. 438. 6 (*on* viii. 3. 56)

अन्तरतमपरिभाषा (antaratama-paribhāṣā) *f.* convention or rule regarding what is the most similar or cognate or likest (of the significates) स्थानेऽन्तरतमपरिभाषया बाधा नाशङ्कनीया Nyās. i. 21. 1 (*on* ŚivSū. (Gr.) 5); प्रवर्तत एवान्तरतमपरिभाषेति भावः Pradī. vi. 96. 14 (*on* vii. 2. 3); vi. 154. 16 (*on* vii. 2. 83);यत्र खल्वन्तरतमस्यानन्तरतमस्य च प्रसङ्गः तत्रान्तरतमपरिभाषा PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 1 (262. 9); *on* P. vi. 4. 120 (471. 9); जातिनिर्देशे तु अन्तरतमपरिभाषया नकारस्य स्थानेऽनुनासिकः स्यात् Prasā. i. 236. 14; ii. 37. 9; अन्तरतमपरिभाषया निर्वाहे तु लक्ष्यपर्यालोचनकाले तन्निर्णयः LaŚabdeŚe. i. 90. 7.

अन्तरतमवचन (antaratama-vacana) *n.* mention, i. e. expression of what is the most similar or cognate or likest (of the significates) स्थानिन एकत्वनिर्देशादनेकादेशनिर्देशाच्च सर्वप्रसङ्गस्तस्मात्स्थानेऽन्तरतमवचनम् Vār. 1 *on* P. i. 1. 50; Vār. 8 *on* P. i. 1. 50; अन्तरतमवचनं चाशिष्यम् MahāBh. i. 123. 6 (*on* i. 1. 50)

अन्तरतमस्वर (antaratama-svara) *m.* closest accent अन्तरतमस्वरस्योदात्तत्वेन बाधितत्वात् PariVṛ. (Sī.) 95. 8.

अन्तरतमादेशविधान (antaratamādeśa-vidhāna) *n.* prescription of the most similar or cognate or likest substitute (of the significates) त्रयाणां चेद् ह्रस्वसंज्ञा, तदा ह्रस्वप्रदेशेषु त्रयः संज्ञिन उपतिष्ठन्ते तत्रान्तरतमादेशविधाने ह्रस्वसंज्ञाविधानमनर्थकमेव स्यात् Pradī. ii. 21B. 14 (*on* i. 2. 27)

अन्तरतर (ántara-tara) *adj.* [*f.* - ā] **A** nearer or more intimate प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा TaiS. VI. ii. 2. 7; **B** more inner or internal तदेतत्प्रेयः पुत्रात् । प्रेयो वित्तात्प्रेयोऽन्यस्मात्सर्वस्मादन्तरतरं यदयमात्मा ŚatBr. XIV. iv. 2. 19; BṛĀraU. i. 4. 8; PraboSu. 214; मम साम्नः ... बाह्यं धनं भूषणं सौस्वर्यम्, अन्तरतरं सौवर्ण्यं लाक्षणिकं सौस्वर्यम् BṛĀraUBh. 76. 19 (*on* i. 3. 28); 118. 4 (*on* i. 4. 8); नात्मोपास्यत्वावगमाद्वाक्यशेषे भवेदिदम्। पदनीयान्तरतरं प्रियमित्यादिशेषतः BṛĀraUBhVā. i. 4. 936; अतिशयेनान्तरमन्तरतरं पुरुषोत्तमस्वरूपमेव भवितुमर्हति AṇuBh. 223. 6 (*on* iii. 3. 18); **C** more closely connected (as Sāmans) अथान्तरतराणि सर्वाण्याग्नेयानि सर्वाण्यैन्द्राणि सर्वाणि स्वाराणि प्राजापत्यानि सामानीत्यन्तरतराणि DevaBr. 1. 20.

अन्तरतरोक्ति (antaratarokti) *f.* statement of being nearer or more intimate श्रुत्यान्तरतरोक्त्येह तद्धेतुश्चात्मतोच्यते BṛĀraUBhVā. i. 4. 1040.

अन्तरतल (antara-tala) *n.* inner side, internal base पुष्पकभूमिकान्तरतलस्थायी ... जनः। ... भ्रामकयन्त्रचक्रनिकरम् ... क्रमाद्यालयेत् Samarā-Sū.31.191.

अन्तरतस् (antara-tás) *adv.* [AltGr. III. 585] **1Ai** internally अपोऽश्नात्यन्तरत एव मेध्यो भवति TaiS. VI. i. 1. 3; अन्तरत एवैनम् मेध्यं करोति TaiS. VI. iii. 6. 4; ŚatBr. III. vii. 4. 6; ŚatBr. (K.) IV. vii. 4. 4; याश्चतुर्थीरपि ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते TaiS. VII. ii. 10. 4; KāṭhS. 34. 11 (iii. 44.13); पुरुषोऽन्तरतो विष्यूतः KāṭhS. 25. 10 (ii. 119. 2); KapiKaS. 40. 3 (225. 12); यान्यन्तरतोऽवदानानि तानि तन्मेध्यानि करोति KāṭhS. 26. 8 (ii. 132. 16); KapiKaS. 41. 6 (242. 23); यदा वै पुरुषोऽन्नमत्त्यथान्तरतो विष्टब्धः PañcBr. xii. 4. 20; अन्तरेणाहवनीयं च गार्हपत्यं च ... उपस्पृशति ... तेन पूतिरन्तरतो मेध्या वा आपो मेध्यो भूत्वा व्रतमुपयानीति ŚatBr. I. i. 1. 1; ŚatBr. (K.) II. i. 1. 1; **1Aii** in the interior or inside (उपरवान्) सन्तृणत्ति तस्मात् सन्तृण्णा अन्तरतः प्राणाः TaiS. VI. ii. 11. 2; तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते TaiS. VI. iv. 9. 3; अन्तरतो जुहू प्राचीं संमार्ष्टि MaiS. iv. 1. 12 (iv. 16. 19); तस्मात्प्राणा अन्तरतो लोमशा उदन्वन्तः KāṭhS. 25. 9 (ii. 116. 16); KapiKaS. 40. 2 (223. 8); प्रजननायान्तरत इव नु देवतान्तरतो ह्येषा वीर्यं करोति KāṭhS. 26. 1 (ii. 122.6); KapiKaS. 40. 4 (228. 8); किं हि स तैर्गृहैः कुर्याद्यान्नन्तरतो न व्यवविद्यात् ŚatBr. I. vi. 1. 19; ŚatBr. (K.) II. v. 3. 15; अग्निः ... अन्तरतो धूमरक्त इव ŚatBr. VI. iii. 1. 26; VI. v. 2. 7; तच्छीर्षकपालं विहाय यदिदमन्तरतः शीर्ष्णो वीर्यं तदस्मिन् दधाति ŚatBr. VII. v. 2. 25; श्रीर्वै स्वरोऽन्तरत एव तच्छ्रियं धत्ते ŚatBr. XI. iv. 2. 11; तमन्तरतः प्रक्षाल्याज्येनान्वनक्ति ŚatBr. XII. v. 2. 5; यो मज्जा ... स एष वनस्पतिरभवद्बिल्वस्तस्मात्तस्यान्तरतः सर्वमेव फलमाद्यं भवति ŚatBr. XIII. iv. 4. 8; एतदुभयमलोमकमन्तरतोऽलोमका हि योनिरन्तरतः ŚatBr. XIV. iv. 2. 11; BṛĀraU. i. 4. 6 (Śaṅ. अन्तरतः अभ्यन्तरतः); अस्थीन्यन्तरतो दारूणि मज्जा मज्जोपमा कृता ŚatBr. XIV. vi. 9. 32; BṛĀraU. iii. 9. 27; तासां यो हृदावकिनो वेद त्रिर्विला हास्य गृहा भवन्ति तृप्ता इवारूक्षा अन्तरतः JaimiBr. 3. 113; सोऽपाम् । अन्तरतः कूर्मं भूतꣳ सर्पन्तम्। तमब्रवीत् TaiĀ. i. 23. 3 (144. 1); अन्तरतोऽगारं निवेशनं वा परिषिच्य ब्राह्मणान् भोजयेत् ĀpaGS. vii. 17. 13; vii. 18. 12; पद्मस्यान्तरतो यत् तदेकार्णवगता मही MatsyaP. 169. 14; व्यसरन्नु भूधरगुहान्तरतः पटलं बहिर्बहलपङ्करुचि। ... बहिरेत्य चाधिकमभक्त गुहाः ŚiśuVa. 9. 19; जगतोऽन्तरतो भवन्तमाप्त्वा पुनरेतद्भवतोऽन्तरालभन्ते। जगदीश तवैव भक्तिभाजो न हि तेषामिह दूरतोऽस्ति किंचित् Stotrā. 18. 1; अदृश्यरूपः स तदा मरुत्वानम्भोमुचाम् अन्तरतोऽवतस्थे Yādavā. 7. 19; मणिसदनस्यान्तरतः ... बिन्दुमयचक्रमीडे Lalitā-StaRa. 125; **1B** from inside अन्तरतं उपप्रवर्तयत्यन्तरतो हि प्रजाः प्रजायन्ते MaiS. iv. 5. 4 (iv. 68. 2); अथो परिधीनामेवैष सोमपीथोऽन्तरतो निमार्ष्टि तस्मात्प्राणा अन्तरतो वि वा एतद्यज्ञं छिनत्ति KāṭhS. 27. 1(ii. 138. 17); KapiKaS. 42. 1 (247. 7); अन्तरतो देवानां पत्नीभ्योऽवद्यति। अन्तरतो वै योषायै प्रजाः प्रजायन्त ŚatBr. III. viii. 5. 7; ŚatBr. (K.) IV. viii. 4. 17; (स्रुवम्) अन्तरतोऽग्रैः संमार्ष्टि ŚatBr. (K.) II. ii. 4. 5; III. ii. 10. 4; IV. i. 2. 6; स्रुवमग्रैरन्तरतोऽभ्याकारं सर्वतो बिलमभिसमाहारम् (संमार्ष्टि) ĀpaŚS. ii. 4. 4; वाचं प्राणमिति जुहूमग्रैरन्तरतोऽभ्याकारं प्राचीं मध्यैर्बाह्यतः प्रतीचीम् (संमार्ष्टि) ĀpaŚS. ii. 4. 5; xiii. 15. 19; MānŚS. 16. 22; स्रुवं प्रतप्य पूर्ववत् वेदाग्रैरन्तरतः प्राक् संमार्ष्ट्य निशित इति ... प्राङुत्क्रम्य KātyŚS. ii. 6. 46; **1C** at the inner edge नेमिमन्ततश्चान्तरतश्च परिलिख्य ... विभज्य ... भागानुद्धरेत् BaudhŚuS. 5. 23; **1D** from within सदात्मरूपोऽन्तरतो हि शश्वत् पापं च पश्यति ĀdiP. 1. 3; **2A** in the middle स चतुरङ्गुलमेवोभयतोऽन्तरत उपसमूहति ŚatBr. X. ii. 1. 4 (Sāy. अन्तरतः चित्याग्नेर्मध्यदेशे); कस्मादिमे श्रोत्रे अन्तरतः समे इव दीर्णे GopBr. i. 3. 7 (71. 11); अन्तरतो वस्त्रस्य योक्त्रेण कन्यां संनह्यते MānGS. i. 11. 6 (comm. वस्त्रस्य मध्ये); दक्षिणतोऽग्नये नित्यं सोमायान्तरतस्तथा। ... जुहुयात् VāyuP. ii. 13. 56; वृत्तं विधाय चिह्नानि तेषु सूत्राणि पातयेत्। त्रयमन्तरतो मुक्ता तेन द्वादशकोणकम् TantrRā. 19. 65; पीठपदे नवभागयुते यजत ... अन्तरतो महिम् ŚilpaRa. i. 6. 26½; पादपृष्ठं तु कर्तव्यं प्रोन्नतम् ... तस्याधस्तलदेशस्तु निम्ने ह्यन्तरतो भवेत् ŚilpaRa. ii. 8. 111; **2B** in between वैदेही ... तृणमन्तरतः कृत्वा तमुवाच निशाचरम् MahāBhā. iii. 265. 17; Rāmā. iii. 54. 1; तृणमन्तरतः कृत्वा परपुंसः प्रभाषणे। ... सा वक्तुं समुपचक्रमे Rāmā. iii. 871 *(1); v. 19. 3; RāmāCam. 5. 20 (2); नाध्यापयेत् ...। बिडालव्यालभेकेषु गतेष्वन्तरतो दिनम् MṛgendraT. iv. 1. 57; प्रत्यक्षमूलत्वादागमज्येष्ठभावतः। तयोरन्तरतः साङ्गमनुमानं प्रसाध्यते NyāyPari. 92. 2 (comm. प्रत्यक्षशाब्दयोर्मध्ये); **2C** at a distance यः कश्चिदर्थो यस्माद्गोपनीयस्तस्यान्तरतः ... त्रिपताकलक्षणं करं कृत्वान्येन सह यन्मन्त्र्यते तज्जनान्तिकम् SāhiDa. 329. 16; **3** due to flaw or defect बलवान् अन्तरतः कलिः किलैतज्जगाद वानन्तरतः। अवहितवान् अन्तरतः समृद्धिषु नलस्य विविशिवान् अन्तर् अतः Nalo. 3. 6 (comm. छिद्रतः छिद्रम् अवकाशं वा प्राप्य); **4** on account of concealment or hiding, Nalo. 3. 6 (comm. अन्तरतः अन्तर्धानात् समृद्धिषु संपत्सु सत्सु)

अन्तरता (antara-tā) *f.* the state of being another (thing) विपर्यासादिवार्थस्य यत्रार्थान्तरतामिव। मन्यते स गवादिस्तु गौण इत्युच्यते क्वचित् VākyaPa. 2. 276.

अन्तरतुल्य (antara-tulya) *adj.* equal to the difference अन्तरम् ... इदं तद्योगान्तरघातसममित्यन्तरतुल्यप्रकृतमानैक्यखण्डज्यया भक्तं जातो मूलयोर्योगः SiddhāTaVi. 334. 19.

अन्तरत्रिक (antara-trika) *m.* triad which intervenes (Indra and Agni) त्रिकाणामथ चाष्टानामिन्द्राग्न्योरन्तरत्रिकान्। प्रारभ्य ĪśānŚiPa. ii. 50. 204.

अन्तरत्रितय (antara-tritaya) *n.* triad of distances अन्तरत्रितयम्... । इतः परस्याः प्रत्येकं सपादाङ्गुलसंमितम् (दशमादनन्तरम्) SaṁgīRa. iii. 293. 15 (6. 316)

अन्तरत्रिभागोना (antaratribhāgonā) *adj.* (*f.*) lessened by one-third of the distance, i. e. length अपि वान्तरत्रिभागोनया रज्ज्वा पूर्वार्धे समचतुरस्रं कृत्वा श्रोण्यामग्निः KātyŚuS. 1. 29.

अन्तरत्र्यंश (antara-tryaṁśa) *m.* one-third of the distance पश्चाद् बिन्दुमनन्तरेऽपि दिवसे कृत्वा तयोः शङ्कुरत्र्यंशे (v.1. तयोरन्तरत्र्यंशे) प्राग्दिनजं प्रणीय दिशमिन्द्राब्धीशयोः साधयेत् ŚilpaRa. i. 11. 2.

अन्तरत्व (antara-tva) *n.* **1A** the state of being intimate, intimacy यदपेक्षं यस्यान्तरत्वं श्रुतं तत्तस्मादेवान्तरं भवति Bhām. 135. 1 (*on* i. 1. 12); अन्यत्वमन्तरत्वं शारीरत्वं उपाध्यपेक्षया जीवेऽप्युपपद्यन्ते NyāySu. (Ja.) 138B. 9 (*on* i. 1. 6); **1B** the state of being the innermost, i. e. the Soul अन्तरत्वाधिकरणं समाप्तम् BrahmSūBh. (Rā.) 652. 20 (*on* iii. 3. 37); VedāntSā.(Rā.) 313. 5 (*on* iii. 3. 35); **2** the state of being an intermediate variety of Gāndhāra साधारणे त्रिश्रुतिः स्यादन्तरत्वे चतुःश्रुतिः । गान्धार इति SaṁgīRa. i. 89. 1 (1 (3). 42) (comm. अन्तरत्वे चतुःश्रुतिरित्यत्र स्वस्यान्तरत्वे इति विशेषणीयम्); **3** the state of being another (word etc.) संहिताविषये वर्णाः स्वरूपेणाविकारिणः । शब्दान्तरत्वं यान्तीव शक्त्यन्तरपरिग्रहात् VākyaPa. 2. 106; 3 (7). 77.

अन्तरत्वमात्र (antaratva-mātra) *n.* mere state of being intimate, mere intimacy प्राणमयेऽन्नमयादन्तरत्वमात्रेण परमात्मबुद्धिर्जाता ŚrutaPra. ii. 475. 33 (*on* iii. 3. 17)

अन्तरथ्य (anta-rathya) *m.* internal carriage-road (of a village etc.) अन्तरथ्ये चतुष्कर्णे गुरोरेवं मठं भवेत् MānaSā. 9. 71; अन्येषां चान्तरथ्यानां वा तत्समं तु वा ... पक्षमेकम् ... स्यात् MānaSā. 9. 51.

अन्तरथ्या (anta-rathyā) *f.* internal carriage-road (of a village etc.) एकपक्षान्तरथ्या च बाह्यरथ्या द्विपक्षयुक् MānaSā. 9. 67.

अन्तरद (antara-da) *m.* subdivision of an intervening period इत्थं महादायदिनं महाब्दैः संगुण्य तत्रान्तरदास्तु दाये JātaPā. 17. 109.

अन्तरद (antara-da) *adj.* cutting or hurting the interior or heart, MW.; Apte.

अन्तरदत्तहस्तका (antaradattahasta-kā) *adj.* (*f.*) who has extended, i.e. placed her hand in between प्रिये पुरस्तादथ यन्त्रवारिणाभिषिञ्चति ... । पराञ्चि तस्यान्तरदत्तहस्तका न का सकामं म म मेत्यभाषत VasaViKā. 7. 61.

अन्तरदर्शन (antara-darśana) *n.* **i** knowledge of mind or intention युद्धकालश्च विज्ञेयः परस्यान्तरदर्शनम् Rāmā. vi. 93. 19; **ii** knowledge of the Soul प्राणमयेऽन्नमयादन्तरत्वमात्रेण परमात्मबुद्धिर्जाता तस्याप्यन्तरदर्शनेन तत्रापि परमात्मबुद्धिर्जाता ŚrutaPra. ii. 475. 33 (*on* iii. 3. 17)

अन्तरदर्शिन् (antara-darśin) *adj.* **A** who looks for weakness or defect असुहृद्भिर्ममामित्रैर्नित्यमन्तरदर्शिभिः । मम दोषानसंभूतान् श्रावितो राघवानुजः Rāmā. iv. 31. 4; **B** who knows the mind or intention युद्धकालश्च विज्ञेयः परस्यान्तरदर्शनम् (v.1.°दर्शिना) Rāmā. vi. 93. 19; **C** who looks for the occasion or opportunity निःशङ्कं राजपुत्रयोरभियोगविलम्बमाचरन्नन्तरदर्शी भवामि AdbhuDa. 2. 2 (19)

अन्तरदल (antaradala) *n.* **1** half of the distance यष्टेः स्वाहोरात्रार्धभाजितान्तरदलाहता त्रिज्या । फलचापांशा द्विगुणाः षड्भिर्वा भाजिता घटिकाः BrāhmSphuSi. 22. 22; **2** intermediate leaf चक्रार्थमन्तरम(v. 1.°द)लं पुनराद्यसूत्रे ... कुर्यात् ŚilpaRa.ii. 24. 8.

अन्तरदशा (antara-daśā) *f.* (Astrol.) intermediate period of a planet (affecting man's destiny) भागाः सदृशाः सहिता दशाब्दपिण्डस्य भागहारोऽयम् । प्रत्यंशताडितः स्यात्पृथक्पृथक्त्वन्तरदशाः स्युः Sārā. 41. 5; cf. **अन्तर्दशा.**

अन्तरदाय (antara-dāya) *m.* (Astrol.) intermediate period of a planet (affecting man's destiny) (ग्रहयोः) एकस्थयोरन्तरदायकाले मृत्युं वदेद्दुर्बलशालिनोस्तु JātaPā. 18. 54.

[1]**अन्तरदायक** (antara-dāyaka) *adj.* (used as noun) (that) which cuts the mind, i. e. (that) which causes mental pain राजासीद्धव्यवाहनः । ... न तस्य राज्ये ... । शरीरोत्थमहाव्याधिर्न चैवान्तरदायकः BhaviP. 849B. 29 (iv. 167.3)

[2]**अन्तरदायक** (antara-dāyaka) *adj.* (used as noun) (one) who causes an intervention or obstruction योऽसावप्रसहस्तस्य प्रतापोऽवारितथः परैः सोऽस्त्रमस्यति येनाशु दूरमन्तरदायकान् । इत्यपि ब्रह्मशंभूक्ते स्मरणेन ... महामुद्रया भवेत् ĪśānŚiPa. ii. 13. 80.

अन्तरदाहहेतु (antaradāha-hetu) *m.* cause of burning, i. e. pain in the heart उत्ताप एषोऽन्तरदाहहेतुर्नतभ्रुवो न व्यजनापनोद्यः PadyāTa.171.

अन्तरदिश् (antara-diś) *f.* intermediate quarter or region अयमेव लोकः प्रायणीयोऽसावुदयनीयः । ... इयम् एवान्तरदिक् सप्तममहर् ... इयं दशमम् । स एष द्वादशाहस्सर्वासु दिक्षु प्रतिष्ठितः JaimiBr. 3. 372.

अन्तरदिशा (antara-diśā) *f.* intermediate quarter or region भूम्या आखूनालभतेऽन्तरिक्षाय पाङ्क्रान्दिवे कशान्दिग्भ्यो नकुलान्बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः (v. 1. °अन्तरदिशाभ्यः PW.) VājaS. 24. 26; cf. **अवान्तरदिशा.**

अन्तरदृग्ग्रह (antaradṛg-graha) *m.* planet at zenith -distance (measured from ecliptic or vernal equinox with reference to equator) बिम्बीयध्रुववृत्तावधि स्वगोलसंधेर्भवृत्तेऽन्तरदृग्ग्रहः विषुवद्वृत्ते तु तद्विषुवांशाः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30. 17.

अन्तरदृश् (antara-dṛś) *adj.* who observes or follows the middle course न चातिप्रणयः कार्यः कर्तव्योऽप्रणयश्च ते । उभयं हि महादोषं तस्मादन्तरदृग्भव Rāmā. iv. 22. 23 [knowing or understanding the difference or distinction, Vācaspatya; realizing the Supreme Soul, Apte]

अन्तरदेश (antara-deśa) *m.* region in the middle, mid-region तस्मिन्नेवान्तरदेशे गन्धर्वा अन्वैच्छन् मित्रमुखाः JaimiBr. 3. 382.

अन्तरद्रि (antaradri) *adv.* inside the mountain स्वयं च संनह्य बलान्यमुष्मिन्नेवं छलेनाविशदन्तरद्रि HammīMaKā. 11. 23.

अन्तरद्रोणी (antara-droṇī) *f.* valley between (the mountains) अतिलुब्धकराजासहाश्शैलानामन्तरद्रोणीः प्रजासंश्रयिष्यन्ति ViṣṇuP. iv. 24. 94; सर्वा ह्येकशिला भूमिर्वृक्षवीरुद्विवर्जिता । आप्लुता पादमात्रेण ह्युदकेन समन्ततः । इत्येता ह्यन्तरद्रोण्यो नानाकाराः प्रकीर्तिताः VāyuP. i. 37. 30; शैलमुख्यानामन्तरेषु यथाक्रमम् । सन्ति चैवान्तरद्रोण्यः सरांस्युपवनानि च LiṅgaP. i. 49. 58; शैलानामन्तरद्रोण्यः सिद्धचारणसेविताः BrahmP. 18. 53; BṛBrahmaS. ii. 4. 59.

अन्तरद्वार (antara-dvāra) *n.* interior gate or entrance (अयोध्या नाम नगरी) सुविभक्तान्तरद्वारा सुविभक्तमहापथा । शोभिता राजमार्गेण जलसंसिक्तरेणुना Rāmā. i. 230 *(2); (मल्लिः) अन्तरद्वारमार्गेण निर्ययौ त्रिदशान्वितः MalliC. 7. 1149.

अन्तरद्वितय (antara-dvitaya) *n.* pair of distances (called Ādya and Anya) इष्टघटिकाभिः । गुणिताः स्वभुक्तलिप्ताः षष्टिहृताः प्रागृणं धनं पश्चाद् । आद्यवदन्तरमन्यं प्राक् पश्चाद्यान्तरद्वितयम् BrāhmSphuSi. 10. 53.

अन्तरद्वितीयसमयकृत (antaradvitīya-samayakṛta) *n.* difference of time occurring at the second unit (of time) immediately next to the first unit (of time), JainaL.

अन्तरद्विष् (antara-dviṣ) *m.* enemy in the mind, inner enemy धामाष्टानां धीगुणानां षण्णां जेतान्तरद्विषाम् । गुणानामतिपञ्च्चां भूश्चतुर्णां छन्दसामसौ DvyāśraKā. 1. 182; अव्याद्व्याहतं भव्यान् स श्रीमानार्यरक्षितः । समूलघातमाहन्ति धर्मो यस्यान्तरद्विषः PrabhāC. 9. 2.

अन्तरद्वीप (antara-dvīpa) *m.* **1A** island in the middle (of the water), subcontinent संप्रतिजाते खलु पुनर्महामौद्गल्यायन बोधिसत्वे अन्तरद्वीपे चन्दनवनं प्रादुर्भवे बोधिसत्वस्य उपभोगपरिभोगमागच्छे बोधिसत्वस्यैव तेजेन MaVastuAva. i. 221. 6; ii. 23. 11; देहा विदेहा कुरवः कौरवाश्चामरावराः । अष्टौ तदन्तरद्वीपाः AbhidhK. 3. 56; भूषणं सर्वद्वीपानां पञ्चशैलो नाम दक्षिणस्य सलिलराशेरन्तरद्वीपः TilaMañ. 266. 12; भवन्ति चान्तरद्वीपाः षट्पञ्चाशदमी यथा । ... प्रथमोऽस्त्यन्तरद्वीप एकोरुरिति नामतः TriṣaŚaPuC. ii. 3. 684; विदिक्षु पूर्वोत्तराद्यासु लवणसमुद्रं त्रीणि त्रीणि योजनशतान्यवगाह्य उल्लङ्घ्य ये शाखाविभागा वर्तन्ते ... एतेषु शाखाविभागेषु अन्तरे मध्ये समुद्रस्य द्वीपाः ... अन्तरद्वीपाः SthānṬ. 227A. 7; क्व चाश्रमो महर्षीणाम् ... क्व चायमन्तरद्वीपे निवासो जनवर्जिते MalliC. 2. 316; **1Bi** (group of seven) distinct islands (to the south of India) अथाप्यन्येऽन्तरद्वीपा भारतात् सप्त दक्षिणाः Vaija. 36. 12; **1Bii** (group of) distinct islands (in terms of space) अन्तरं परस्परविभागस्तत्प्रधाना द्वीपा अन्तरद्वीपाः SthānṬ. 227A. 7; **2** name of a people or country जनाः ... धानदाः सरकाश्चैव ... । अन्तरद्वीपगान्धारास्तथावन्तिसुरास्तथा YogVā. iii. 36. 58.

अन्तरद्वीपक (antaradvīpa-ka) *m.* island in the middle (of the waters), subcontinent पञ्चालसिंहः ... पर्यटंश्च कदाचिदेकत्र ... अन्तरद्वीपकेऽवतीर्य ... विशश्राम UdaySuKa. 52. 5; 97. 13; 140. 17; ऐशान्यादिविदिक्ष्वन्तर्द्वीपाश्च हयकर्णकः । ... तावदायामविष्कम्भा अन्तरद्वीपका इमे TriṣaŚaPuC. ii. 3. 692.

अन्तरद्वीपज (antaradvīpa-ja) *adj.* born in a subcontinent म्लेच्छास्तु शाका यवनाः ... मर्त्या येषु न जानन्ति धर्म इत्यक्षराण्यपि । धर्माधर्मोज्झिता म्लेच्छा अन्तरद्वीपजा अपि TriṣaŚaPuC. ii. 3. 684.

अन्तरद्वीपसदृशी (antaradvīpa-sadṛśī) *adj.* (*f.*) similar to a subcontinent स्वयंप्रभा ... अन्तरद्वीपसदृशी तस्याः श्रोणी च विस्तृता TriṣaŚaPuC. iv. 1.425.

अन्तरधरा (antara-dharā) *f.* land in between the mountains, valley भौमव्यन्तरमर्त्यभास्करसुरश्रेणीविमानाश्रिताः स्वर्ज्योतिः कुलपर्वतान्तरधरारन्ध्रप्रबन्धस्थितीः। वन्दे तत्पुरपालमौलिविलसद्रत्नप्रदीपार्चिताः YaśasCam. ii. 380.11.

अन्तरधा (antara-dhā-) (= antara-hā-) III. U. to disappear अथ खलु भिक्षवः शिखी महाब्रह्मा शक्रश्च देवानामिन्द्रस्तथागतं तूष्णीभूतं विदित्वा सार्धं तैर्देवपुत्रैर्दुःखिता दुर्मनास्तत्रैवान्तरधायिषुः LaliVi. 290. 16 [DBHS.]

अन्तरधिकरण (antaradhikaraṇa) *n.* name of the seventh topic in the first chapter of Brahmasūtra (which deals with the Brahman who is within the Sun and the eye) अन्तरधिकरणम्। अन्तस्तद्धर्मोपदेशात्। 'य एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषो दृश्यते' इति श्रुतौ आदित्यमण्डलान्तर्वर्तित्वेन श्रूयमाणः पुरुषः परमात्मा जीवो वा इति विचारपरमधिकरणम् VedāntSā. (Rā.) 41. 1 (*on* i. 1. 21); परब्रह्मणः ... तात्त्विकत्वपर्यन्तस्य सगुणश्रुत्या। निर्धर्मकत्वश्रुत्या शुद्धब्रह्मसिद्धेश्च। तदुक्तमन्तरधिकरणे कल्पतरुकृद्भिः AdvaiSi. 720.3; अन्तरधिकरणे 'य एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषो दृश्यते' इति श्रुतौ प्रतिपादितस्य रूपस्य परमेश्वरत्वनिर्णयाच्च LalitāSaBh. 81. 14 (*on* 116)

अन्तरनर्मद (antara-narmada) *m.* **1** inhabitant of the Narmadā valley जनपदाः ... वासिक्याश्चैव ये चान्ये ये चैवान्तरनर्मदाः। भारुकच्छाः समाहेयाः सह सारस्वतैस्तथा ... इत्येते अपरान्ताः MatsyaP. 114. 50; BrahmāṇḍP. i. 16. 61; **2** country on the banks of the Narmadā river, western country, MatsyaP. 114. 50; BrahmāṇḍP. i. 16. 61.

अन्तरनाडिका (antara-nāḍikā) *f.* difference of a particular measure of time (*ghaṭikā*) ज्ञातुं यदा भाभिमता ग्रहस्य तत्कालखेटोदयलग्नलग्ने। साध्ये तयोरन्तरनाडिका यास्ताः सावनाः स्युर्द्युगता ग्रहस्य GrahaGa. 142. 29 (13. 11)

अन्तरनाडी (antara-nāḍī) *f.* difference of a particular measure of time (*ghaṭikā*) अतीत्योन्मीलनादिन्दोः ... स्वस्थानम् ... पश्चादेवं वापि निमीलनात्। तयोरन्तरनाडीभिर्हन्याद् भूपरिधिं स्फुटम् SūrySi. 1. 64 (comm. अन्तरे क्रियमाणे या नाड्यस्ताभिः)

अन्तरनिदर्शन (antara-nidarśana) *n.* indication of interval (of notes) तुल्यश्रुत्यन्तरत्वादन्तरनिदर्शनमपि श्रुतिनिदर्शने प्रोक्तम् NāṭyaŚā. 28. 33 (7)

अन्तरनिभृत (antara-nibhṛta) *adj.* concealed inside असावन्तरनिभृतभ्रान्तशरभः शरस्तम्बनिकुरम्बः TilaMañ. 184. 1.

अन्तरनिर्गत (antara-nirgata) *adj.* who has come out from inside or inner chamber पृच्छत्यन्तरनिर्गतानवसरं मौनव्रतान्सेवकः SevyaSev.53.

अन्तरनिर्मग्ना (antara-nirmagnā) *adj.* (*f.*) sunk or lost in the intervening distance or cleavage स्तनावालोक्य तन्वङ्ग्याः शिरः कम्पयते युवा। तयोरन्तरनिर्मग्नां दृष्टिमुत्पाटयन्निव Avalo. 101. 15 (*on* 4. 53)

अन्तरनिवासिन् (antara-nivāsin) *adj.* living inside or in inner chamber (of the house) अग्राम्यैर्वर्तयन्ति स्म रसैश्चैव स्वयंकृतैः। कुटुम्बिन ऋद्धिमन्तो बाह्यान्तरनिवासिनः VāyuP. i. 61. 96.

अन्तरनिविष्टा (antara-niviṣṭā) *adj.* (*f.*) placed, i. e. included under चतुःषष्टिर्मूलकलाः। आस्वेवान्तरनिविष्टानामन्तरकलानामष्टादशाधिकानि पञ्चशतान्युक्तानि JayaMa. 32. 8 (*on* 1. 3)

अन्तरनुप्रवेश (antar-anupraveśa) *m.* subsequent entrance, i. e. pervasion inside दर्शयति च श्रुतिः परस्यैव ब्रह्मणो देहादिषूपाधिष्वन्तरनुप्रवेशम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 589. 10 (*on* iii. 2. 21)

अन्तरनुप्रवेशन (antar-anupraveśana) *n.* subsequent entrance, i.e. pervasion inside आत्मशब्देन शरीरादिकोशपरंपरया चान्तरनुप्रवेशनेन सर्वेषामन्तः प्रत्यगात्मानं निरधारयत् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 251. 9 (*on* i. 4. 14)

अन्तरनुभव (antar-anubhava) *m.* inner experience ननु विच्छिन्नदेशोऽनुभूयते स्वप्नेऽपि जागरण इव न तदन्तरनुभवाश्रयत्वे स्वप्नार्थस्योपपद्यते PañcPā. 10. 22 (*on* i. 1. 0)

अन्तरनुभवैकविषय (antaranubhavaika-viṣaya) *m.* object of only inner experience अन्तरनुभवैकविषयपरमानन्दम् ... उमासहितं परं ब्रह्म सर्वात्मकं मुक्तिसाधकम् ŚivārkaMaDī. ii. 355. 2 (*on* iii. 3. 39)

अन्तरनुभाव (antar-anubhāva) *m.* inner feeling ननु विच्छिन्नदेशोऽनुभूयते स्वप्नेऽपि जागरण इव न तदन्तरनुभ(v.l.भा)वाश्रयत्वे स्वप्नार्थस्योपपद्यते PañcPā. 10. 22 (*on* i. 1. 0)

अन्तरनुष्ठानसंभव (antaranuṣṭhāna-sambhava) *m.* possibility of performance in the intervening time प्राचीनपशुसंस्काराणां यज्ञीयपशुद्वारा यागार्थत्वनिर्वाहायावघातादिवदन्तरनुष्ठानसंभवात् VaiyāBhū. 92. 12 (*on* 22)

अन्तरनुसंधान (antar-anusandhāna) *n.* inner or internal connection, i.e. unification (of cognition) भेदितानां चान्तरनुसंधानेनाभेदनं न स्यात् PratyabhiVi. i. 49. 7 (*on* i. 1. 1); स चायं स्वतन्त्रः। स्वातन्त्र्यं च अस्य अभेदे भेदनम्, भेदिते च अन्तरनुसंधानेन अभेदनम् PratyabhiVi. i. 53. 2 (*on* i. 1. 1)

अन्तरनेमिभाग (antaranemi-bhāga) *m.* portion of inner or internal circumference तद्देशयोरन्तरनेमिभागा गजेन्दवोऽङ्काश्च लवास्तदर्धे। भागास्त्रयस्तत्त्रिलवेऽथ चैवं बिम्बीयभागान् दिवि कल्पयित्वा SiddhāTaVi. 345. 23.

अन्तरन्तःपुरम् (antarantaḥpuram) *adv.* inside the harem अन्तरन्तःपुरमपि ... त्वमलक्षितः PariPar. 3. 244; अन्तरन्तःपुरं नीत्वा राकेशस्तमभोजयत्। अपीप्यत्तद्भगिन्या च प्रतीत्यै मदिरामपि HammīMaKā. 13. 81.

अन्तरन्तर् (antár-antar) *adv.* **A** within the self or soul (*lit.* into the interior) यदन्तरन्तरिति गृह्णात्यन्तस्त्वात्मन्दधऽइत्येवैतदाह ŚatBr. IV. i. 2. 16; ŚatBr. (K.) V. i. 2. 9; अन्नादिभिः पञ्चभिः कोशजालैः शिरःपक्षपुच्छात्मकैरन्तरन्तः। निगूढे महायोगपीठे निषण्णं पुरारेरथान्तःपुरं नौमि नित्यम् DevīBhuSt. 2; **B** deep inside अनङ्गमुक्तः स च तीक्ष्णबाणः ...। ददाह तस्यास्तनुमन्तरन्तः VarāṅgaC. 19. 41; कूर्मो यथाङ्गानि निजे शरीरे स्पृष्टे पुनः संहरतेऽन्तरन्तः VarāṅgaC. 31.28; उपासीनश्चितिरेवं विद्वान् ...। पूर्वपूर्वप्रहाणेन ह्यन्तरन्तः प्रपद्यते TaiUBhāVā. 91. 17 (2); घटादेरारम्भादन्तरन्तस्तेजःकणानुप्रवेशकृतपाकोपपत्तेः NyāyMañ. ii. 12. 8; **C** down below सः ... आसाद्य ... उष्णीकृतामन्तरन्तः ... अमरधुनीम् NīlaVi. 9; **D** in between or at intervals हारावली ...। बध्नाति केशनिचयं श्लथमाल्यबन्धं स्थाने निवेशयति भूषणमन्तरन्तः VasaTi. 17. 22.

अन्तरन्तस्थ (antar-antastha) *adj.* containing semivowel within असाविति नामास्य दधाति घोषवदाद्यन्तरन्तस्थं द्व्यक्षरं चतुरक्षरं वापि वा षडक्षरं कृतं कुर्यान्न तद्धितम् ŚāṅkhāGS. i. 24. 4; ĀśvaGS. i. 15. 5; BaudhGS. ii. 1. 26; KāṭhGS. iii. 10. 2; KauṣīGS. i. 16. 9; BhārGS. 1. 26 (27. 12); ĀpaGS. vi. 15. 9; MānGS. i. 18. 1; VārāGS. 3. 1; HirGS. ii. 4. 10; ĀgniveGS. ii. 1. 5 (50. 21); PāraGS. i. 17. 2; GobhiGS. ii. 8. 14; JaimiGS. 1. 9 (8. 8); MahāBh. i. 4. 23 (*on* i. 1. 0); पिता नाम कुर्यात् ... घोषवदाद्यन्तस्थम् (v.l. °दाद्यन्तरन्तस्थम्) ŚaṅkhaLiDS. 21; कुर्यात् पितापत्यस्य नाम च। ... मङ्गल्यमन्तरन्तस्थम् AṣṭāSaṁ. ii. 172. 21 (6. 1); TantrVā. 215. 23 (*on* i. 3. 18)

अन्तरन्धतमस (antar-andhatamasa) *adj.* having deep darkness of nescience within अनुलेपमाल्यवसनाभरणैर्हरिमन्तरन्धतमसेभहरिम्। न्यवसद् गिरौ परिचरन् ... कमिता धरणेः Acyutarā. 5. 43.

अन्तरन्ध्रयुज् (antarandhra-yuj) *adj.* possessing a hole, i.e. an opening at the end चतुष्पान्मकरो दीर्घस्थूलवक्त्रद्विरोष्ठकः। सूची सूक्ष्ममुखो दीर्घसमदण्डान्तरन्ध्रयुक् चक्रव्यूहः ŚukraNī. 4 (7). 280.

अन्तरपतित (antara-patita) *adj.* **A** (used as noun) (that) which falls, i. e. remains between (the purchaser and seller), i. e. difference between purchase and sale क्रेतृविक्रेत्रोरन्तरपतितमदायादन्यं भवति ArthŚā. ii.126. 9 (4. 2); **B** fallen between, i. e. intervening किंतु तद्वृत्तस्य मे वैशंपायनदुःखात् स्फुटनं हृदयस्य अग्रतो दृष्टिलग्नं सर्वमेवान्यदन्तरयति (v.l. सर्वमेवान्यदन्तरपतितम् Cal. Ed.) Kād.137.16.

अन्तरपत्र (antara-patra) *n.* internal leaf (of decoration) सप्तभागोच्छ्रिता जङ्घा मेखला चार्धभागिका। भागेनान्तरपत्रं स्यात् SamarāSū. 55. 18; अस्मिन्नन्तरपत्रे तु सूत्रं दत्त्वा सुताडितम्। त्रिगुणेन लिखेत् तेन SamarāSū. 55. 20; 56. 200; 57. 26.

अन्तरपत्रक (antarapatra-ka) *n.* internal leaf (of decoration) द्विगुणां च तथा जङ्घामुच्छ्रायेणास्य कल्पयेत्। मेखलामर्धभागेन भागेनान्त(र)पत्रकम् SamarāSū. 56. 133; द्विपदा मेखला प्रोक्ता द्व्यंशे चान्तरपत्रके SamarāSū. 57. 27; म(ध्य?)-लुच्छाद्यानि (वायार्धं?) भागोच्छ्रायान्यनुक्रमात्। त्रीणि कुर्वीत युक्तानि शुभैरन्तरपत्रकैः SamarāSū. ii. 70. 16 (57); ii. 92. 19 (57)

अन्तरपद (antara-pada) *n.* **1** square root of difference कोटिकृतेश्छेदाप्त्योस्संक्रमणे श्रुतिभुजौ भुजकृतेर्वा। अथवा श्रुतीष्टकृत्योरन्तरपदमिष्टमपि च कोटिभुजे GaṇiSāSaṁ. 6. 97½; **2** the word *antara* एकैकव्यवधानार्थकत्वेन सामञ्जस्येऽन्तरपदस्य मध्यार्थकत्वमाश्रित्य तथाव्याख्यानस्य सुतरामयोगः SetuBa. 340. 27.

अन्तरपदार्थ (antarapadārtha) *m.* referent or meaning of the word *antara* (निरवद्या निरन्तरा) अवकाशावधिभेदच्छिद्राण्यन्तरपदार्थाः तैर्विरहिता निरन्तरा। अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तर्धिभेदतादर्थ्ये ... इत्यमरः LalitāSaBh. 63. 21 (*on* 96)

अन्तरपद्मासन (antara-padmāsana) *n.* type of Deśīlāsya wherein lotus-seat is formed उत्प्लुत्य गगने पद्भ्यां बद्ध्वा पद्मासनं पुनः। ... व्योम्नि

पद्मासनं बद्ध्वा कृत्वा तस्य (?च) विच्युतिम्। तथैवोपविशत्युर्व्यां यत्र सम्यक् सुशिक्षितः। (अन्तरपद्मासनम्) NṛttaRa. 6. 115.

अन्तरपद्रव्य (antar-apadravya) *n*. bad (additional) object (situated) inside एनमन्तरपद्रव्यदुराभाकरम्बितं स्फटिकमिव कश्मलमवलोकयामि TripuDi. 4. 1(4)

अन्तरपरिधि (antaraparidhi) *adv*. inside the enclosing sticks मेक्षणं चानुप्रहृत्याप उपस्पृश्य जुहूमद्भिः पूरयित्वा ... सकृदन्तरपरिधिसंक्षाळनं निनयति ĀgniveGS. i. 7. 3 (43. 17)

अन्तरपरिस्फुरण (antara-parisphuraṇa) *n*. manifestation, i.e. cognition of difference चिदचित्स्वरूपं संकीर्णमन्तरपरिस्फुरणेन शून्यम् SaṁkṣeŚā. 1. 198 (i. 157. 26)

अन्तरपरोक्षानुभव (antar-aparokṣānubhava) *m*. internal direct consciousness जागरणेऽपि प्रमाणज्ञानादन्तरपरोक्षानुभवान्न विषयस्यापरोक्षता भिद्यते PañcPā. 10. 24 (*on* i. 1. 1); अन्तरपरोक्षानुभवावगुण्ठित एव जागरणेऽप्यर्थोऽनुभूयते PañcPā. 11. 1 (*on* i.1.1)

अन्तरपाट (antarapāṭa) *n*. name of a village प्रायच्छच्छल्लिपाटकं ग्रामं। भानोरन्तरपाटं ग्रहणे EI. ii. 179. 30.

अन्तरपाट (antarapāṭa) *m*. name of a musical composition (to be played on a musical instrument) अन्तरोऽन्तरपाटश्च ...। अङ्गपाटश्च पैसारस्त्रिचत्वारिंशदित्यमी। उक्ताः श्रीकरणाग्रण्या प्रबन्धा वाद्यसंश्रयाः SaṁgīRa. iii. 428. 5 (6. 947); अन्तरं वादयित्वा चेदनिबद्धस्य वादनम्। क्रियतेऽन्तरपाटः स्यात्तदा निःशङ्कसंमतः SaṁgīRa. iii. 450. 8 (6. 1000)

अन्तरपात (antara-pāta) *m*. intermediate musical stroke, beat occurring in between शम्या तालो ध्रुवश्चैव संनिपातस्तथैव हि। ...निष्क्रामश्च प्रवेशश्च द्विकलौ परिकीर्तितौ। एषामन्तरपातास्तु पातसंज्ञाः प्रकीर्तिताः BhāvPra. (Śā.) 195. 16 (7)

अन्तरपातित (antara-pātita) *adj*. kept at a distance or apart (for beating time) रौद्रे सोऽथ स्वभावजः। ... पादैस्त्वन्तरपातितैः। ... गतिरेवं प्रकर्तव्या NāṭyaŚā. 12. 53.

अन्तरपान (antara-pāna) *n*. consuming (medicinal decoction) between (meals) भोजनान्तरपानाभ्यां दोषशेषं शमं नयेत् CaraS. vii. 12. 66 (comm.काषायपानम्); तत्रामेऽन्तरपानं तु कट्वम्ललवणैर्युतम् पाचनं शस्यते AṣṭāSaṁ. ii. 162. 9 (5.6)

अन्तरपानक (antarapāna-ka) *n*. consuming (medicinal decoction) between (meals) वातज्वरपरीताङ्गः पिबेदन्तरपानकम् AṣṭāSaṁ. ii. 180. 17 (6. 2); ii. 185. 21 (6. 2); स्त्रोतोविशोधनं प्रातस्तस्मिन्नन्तरपानकम्। विदध्याच्छागलं मूत्रं पानाभ्यङ्गौ च वर्जयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 186. 11 (6. 2); धात्र्याः पयः शोध्यं पित्तश्लेष्महरौषधैः। शृतशीतं च शीताम्बुयुक्तमन्तरपानकम् AṣṭāHṛ. vi. 2. 71.

अन्तरपार्श्वतस् (antarapārśva-tas) *adv*. from the inner side इदानीं संप्रवक्ष्यामि साचिसूत्रस्य लक्षणम्। अपाङ्गात्कर्णपाल्याश्च स्तनस्यान्तरपार्श्वतः Mānaso. iii. 1. 384.

अन्तरपुरुष (antara-puruṣa) *m*. person (present) within, i.e. embodied soul स योऽतः ... सर्वेषां भूतानामन्तरपुरुषः स म आत्मेति विद्यात् AitĀ. iii. 2. 4 (35); पूरयत्यन्तरित्यन्तरपुरुषं अभिप्रेत्य Nir. 2. 3 (45. 15)

अन्तरपूजा (antara-pūjā) *f*. worship in the mind, mental worship, Vācaspatya.

अन्तरपूरुष (antara-pūruṣa) *m*. person (present) within, i.e. embodied soul मन्यन्ते वै पापकृतो न कश्चित्पश्यतीति नः। तांस्तु देवाः प्रपश्यन्ति स्वस्यैवान्तरपूरुषः ManuSm. 8. 85; ViṣṇuDhaP. iii. 327. 32; ŚukraNī. 4 (5).205.

अन्तरपौष्टिक (antara-pauṣṭika) *adj*. (used as noun) (rite)which promotes internal growth शान्तिकम् ऋक्षु पूर्वाह्णे यजुःष्वन्तरपौष्टिकम्। विन्यस्तम् MārkP. 102.17.

अन्तरप्रक्रान्त (antara-prakrānta) *adj*. gone over, i.e. described in the earlier (portion) अनेनान्तरप्रक्रान्तेन मार्गेण चौरनिग्रहं कुर्वाणः (राजा) यशः ... अश्नुते ManuBh. ii. 215. 12 (*on* 8. 343)

अन्तरप्रतिपत्ति (antara-pratipatti) *f*. knowledge (obtained) in the middle, intermediate knowledge तस्य जीवस्य यज्ञादिकर्तुरन्तरप्रतिपत्तौ अन्तरे मध्ये मुख्यप्रतिपत्तेर्मोक्षलक्षणाया अर्वाग् योग्यशरीरनिष्पत्त्यर्थम् AṇuBh. 168. 16 (*on* iii. 1. 1)

अन्तरप्रदेश (antara-pradeśa) *m*. intermediate space, i.e. middle corridor तच्छालानासिकं वापि कर्तव्याकृतिनासिका। अन्यान्तरप्रदेशे तु क्षुद्रनासीं(सि) प्रभूष्यते MānaSā. 33.271.

अन्तरप्रभव (antara-prabhava) *m*. person born of a lower, i.e. mixed caste भगवन्सर्ववर्णानां यथावदनुपूर्वशः। अन्तरप्रभवाणां च धर्मान्नो वक्तुमर्हसि ManuSm. 1. 2 (ManvaMu. संकीर्णजातीनाम्); अन्तरप्रभवाणां च स्वपितुर्गृहमिष्यते MatsyaP. 254. 32; वर्णेतरा अन्तरप्रभवा अनुलोमादयः BālaKrī. i. 6. 13 (*on* 1. 1); वर्णग्रहणं चात्र प्रदर्शनार्थम्। नान्तरप्रभवव्युदासार्थम् ManuBh. i. 82. 18 (*on* 2. 25); अन्तरप्रभवाश्चानुलोमप्रतिलोमाः ManuBh. ii. 332. 28 (*on* 10. 4); हनने चान्द्रायणम् ...। अन्तरप्रभवानां च सूतादीनां चतुर्द्विषट्। इति तदावृत्तिविषयम् Mitā. 450. 23 (*on* 3. 262); BālamBha. iii. 159. 4 (*on* 3. 262); तत्तद्वर्णनियतान् धर्मान् उपलक्षणं चैतद् अन्तरप्रभवधर्ममाश्रमधर्मांश्चेत्यपि ManvaVi. 117. 25 (*on* 2. 25)

अन्तरप्रलय (antara-pralaya) *m*. intermediate dissolution प्राकृता दैनंदिनी स्यादन्तरप्रलयादनु। जायते यत्रानुदिनं नित्यसर्गो हि संमतः AgniP. 20. 8; इत्येष कल्पसंहारो अन्तरप्रलयो द्विजाः। नैमित्तिकः BrahmP. 232. 11.

अन्तरप्रवेशिता (antara-praveśitā) *adj*. (*f*.) placed or thrust in between उत्तरदक्षिणयोरन्योन्यमवनिमण्डलादनुभागकलहादङ्गमि(भिग)तयोर्दिशोर्निवारयितुमन्तरप्रवेशितां भुजलतामिव महोदधेः ... अत्रभवतीमवाप्तोऽस्मि रेवेत्यपरनामवतीं नर्मदाम् UdaySuKa. 59. 12.

अन्तरप्रश्न (antara-praśna) *m*. question within (another question) अन्तरप्रश्नो भवति त्रिगुणमविवेकिविषय इत्यादिना ... प्रधानमुपलभ्यमानं महदादि च त्रिगुणमविवेक्यादीति च कथमवगम्यते SāṁkhyaKāBh. 10. 30 (*on* 14)

अन्तरप्रसादगानादि (antara-prasādagānādi) *adj*. pleasing song etc. (sung) at the interval अत्रुटितेन ह्यङ्गेन तावत्समासाभिनयो नो शक्यः कर्तुम्। काक्वादयोऽन्तरप्रसादगानादयश्च Loc. 139. 26 (*on* 3. 6)

अन्तरप्रस्तरान्वित (antaraprastarānvita) *adj*. consisting of internal entablature (प्रस्तरम्) अथवा चोर्ध्वतले सर्वे (सर्वस्मिन्) वेदिं कुर्यात्समञ्चकम्। कमलाख्य(क्ष)मिति प्रोक्तमन्तरप्रस्तरान्वितम् MānaSā. 24. 9; उन्नतौ कूटकोष्ठौ चेदन्तरप्रस्तरान्वितौ। एतद् गान्धारमित्युक्तमष्टाश्रं वा गलं शिरः (सौधम्) MayaMa. 21. 59.

अन्तरप्रस्तरोपेत (antaraprastaropeta) *adj*. consisting of internal entablature हारान्तरस्य मध्ये तु कुड्यं कुम्भलतान्वितम्। ... उन्नतं कोष्ठकं यदि। अन्तरप्रस्तरोपेतमेतद् विपुलसुन्दरम् MayaMa. 20. 10; 20. 12; 20. 13.

अन्तरप्राणजन्मन् (antaraprāṇa-janman) *adj*. arising from intervening digits of time अस्तकालविलग्नेन्द्वोरन्तरप्राणजन्मना। कालेन लग्नशीतांशू कृत्वा भूयोऽन्तरासवः। पूर्वकालेन ते योज्याः MaBhāsk. 6. 29 (comm. तथा च तद् वाक्यम् लग्नेन्द्वोरन्तरकला इह प्राणा विवक्षिताः)

अन्तरप्रेक्षक (antara-prekṣaka) *adj*. looking for weak point ततो देवैः सहस्राक्षो ज्ञात्वा तस्यास्तमुद्यमम्। दित्याश्चैवं महाभागा अन्तरप्रेक्षकोऽभवत् PadmP. ii. 25. 8.

अन्तरप्रेक्षिन् (antara-prekṣin) *adj*. **1** looking for opportunity or occasion स निश्चयं पापः कृत्वा दुर्योधनस्तदा। नित्यमेवान्तरप्रेक्षी भीमस्यासीन्महान्मनाः MahāBhā. i. 119. 28; अस्य बाणानपरानिन्द्राशनिसमस्वनान्। भारद्वाजोऽन्तरप्रेक्षी प्रेषयामास संयुगे MahāBhā. vii. 93. 5; **2** looking for weak point कलिः ...। स नित्यमन्तरप्रेक्षी निषधेष्ववसच्चिरम् MahāBhā. iii. 56. 2; दृष्ट्वा ततस्तं युधि संप्रहारं परस्परस्यान्तरप्रेक्षिणो ये। ... विस्मयमभ्यगच्छन् MahāBhā. viii. App. I. 39 (10); कुमारस्यान्तरप्रेक्षी बभूव बलवृत्रहा MahāBhā. xii. 31. 26; xii. 31. 29; नैर्ऋतो नरको नाम ... दितिनन्दनः। तव चैवान्तरप्रेक्षी जहि तम् HariVaṁ. 91. 35; देवान्सर्वान्विजित्याजौ बकभ्राता रणोत्कटः। आडिर्नामान्तरप्रेक्षी सततं चन्द्रमौलिनः MatsyaP. 156. 12; **3** looking for the absence स रामस्यान्तरप्रेक्षी रावणस्तदनन्तरम्। आससाद ततः सीताम् Rāmā. iii. 853 *(1); रक्षसामन्तरप्रेक्षी तस्थावाश्रित्य काननम् Rāmā. v. 125 *(1)

अन्तरप्रेप्सु (antara-prepsu) *adj*. **1** desirous of obtaining an opportunity or occasion दुर्योधनस्तदा। नित्यमेवान्तरप्रेक्षी (v.l. °प्रेप्सुः) भीमस्यासीत् MahāBhā. i. 119. 28; यद्मामन्तरप्रेप्सुर्विचक्रो दानवो हतः HariVaṁ. 105. 8; **2** desirous of obtaining weak point कलिः ... स नित्यमन्तरप्रेक्षी(v.l. °प्रेप्सुः) निषधेष्ववसच्चिरम् MahāBhā. iii. 56. 2; उभौ ... अन्योन्यस्यान्तरं प्रेप्सू (v. l. °न्यमन्तरप्रेप्सू) MahāBhā. iv. App. I. 11 (5); भ्रातरौ बलिनां वरौ। अन्योन्यस्यान्तरप्रेप्सू प्रचक्रातेऽन्तरं प्रति MahāBhā. ix. 56. 11; त्वम् ...। राघवस्यान्तरप्रेप्सुस्तथैनं नाभिपद्यसे Rāmā. iii. 57. 17; तस्याश्चैवान्तरप्रेप्सुरभवत्पाकशासनः HariVaṁ. 3. 105; ViṣṇuP. i. 21.36.

अन्तरफल (antara-phala) *n*. result, area in the form of distance or difference स्पष्टं पश्यति यस्मात् मध्यादूनाधिकं स्वकक्षायाम्। तस्मात्तदन्तरफलमृणं धनं वा ग्रहे मध्ये BrāhmSphuSi. 14. 12 (comm. स्फुटमध्यग्रहयोरन्तरं फलम्)

अन्तरबद्धलक्षा (antarabaddha-lakṣā) *adj.* (*f.*) whose attention is fixed inside or inwards बाह्येऽपि परिजने जातानुतापा विपक्षवर्गेऽपि भावितप्रीतिः प्राङ्मुखीभूय सादरमन्तरबद्धलक्षा कृताञ्जलिरवदम् TilaMañ. 306. 7.

अन्तरबाहु (antara-bāhu) *m.* inner arm, i. e. the forefoot (of an animal) अष्ठीव्युगुहभोगप्रत्यङ्गसगुहान्तरबाहुग्रीवाविभागापस्करे ... मर्मणां सप्तोत्तरशतम् Hastyāyur. 501. 18 (3. 20)

अन्तरबाह्यतस् (antarabāhya-tas) *adv.* as internal, i. e. superstratum and as external, i. e. substratum पृथिव्यादिषु यः पूर्वं व्याख्यातोऽन्तरबाह्यतः। आत्मैव स इति ज्ञेयः BṛĀraUBhVā. ii. 5. 35.

अन्तरभक्त (antara-bhakta) *adj.* (medicine) consumed at the intervening time (between morning and evening meals) न ह्यप्राप्तातीतकालमौषधं यौगिकं भवति तस्य त्वेकादशधावचारणम्। तद्यथा। अभक्तम् ... अन्तरभक्तं सामुद्गम् ... निशि च AṣṭāSaṁ. i. 122. 15 (1. 23); अन्तरभक्तं यत्पूर्वाह्णभक्ते जीर्णे मध्याह्ने भेषजमुपयुज्यते तस्मिंश्च जीर्णे पुनरपराह्णे भोजनम् AṣṭāSaṁ. i. 123. 3 (1. 23); अन्तरभक्तमौषधमथाग्निकरं परिपीयते KalyāKā. 20. 19; cf. **अन्तरपान**, **अन्तरपानक.**

अन्तरभजिता (antara-bhajitā) *adj.* (*f.*) divided by the difference विलिप्तास्तयोः। भुक्त्योरन्तरभजिताश्च घटिका यातैष्यकाः स्युः क्रमात् GrahaLā. 2.8.

अन्तरभवक्रम (antarabhava-krama) *m.* order of birth in the intermediate class (of gods) श्रुतिः ... तथा त्रयस्त्रिंशतीं वितरदन्तरभवक्रमेण कतम एको देव इति प्राणा इति प्राणैकरूपतां देवानां दर्शयति ŚaṅkaVi. (Ā.) 252. 15.

अन्तरभवत् (antara-bhavat) *adj.* occurring in between, intermediate अष्टाष्टाङ्गुलवृद्धितोऽन्तरभवद्योनिप्रभेदेष्वथ। ... प्रासादेषु विशिष्टजातिषु निजेष्टं कारयेत् TantrSa. 2. 1.

अन्तरभवदेह (antarabhava-deha) *m.* body produced in the intermediate state of existence (between death and rebirth) अन्तराभवदेहकल्पनायाः प्रमाणाभावादन्तरभवदेहमनुप्रविश्य विज्ञानसंतानः परलोकं गच्छतीति मन्यते BrahmSūBh. (Bhā.) 122. 14 (*on* ii. 2. 25); cf. **अन्तराभव.**

अन्तरभाव (antara-bhāva) *m.* existence in between मध्ये त्वन्तरान्तरे। अन्तरेणान्तरभावे ŚabdaRa. (Su.) 6. 107.

अन्तरभावदृष्टि (antarabhāva-dṛṣṭi) *f.* view of existence of distinction or difference लोकानितो व्रजतमन्तरभावदृष्ट्या पापीयसस्त्रय इमे रिपवोऽस्य यत्र BhāgP. iii. 15. 34.

अन्तरभावना (antara-bhāvanā) *f.* subtractive composition अन्यज्यासाधने सम्यगियं ज्याभावनोदिता। समानभावना चैका तथान्यान्तरभावना Golā. 283. 7 (16. 23); योगान्तरभावनया भुजज्यासंबन्धस्य तुल्यत्वात् SiddhāTaVi. 66. 15; भुजज्याकोटिज्यात्रिज्याचापानामन्तरभावनयावश्यं चापान्तरतुल्यत्वदर्शनात् SiddhāTaVi. 66. 24.

अन्तरभावनाजनित (antarabhāvanā-janita) *adj.* arisen from, i. e. determined through a subtractive composition एते योगान्तरभावनाजनिते कनिष्ठे सिद्धे त्रिज्यावर्गवर्गक्षेपे क्षेपघातस्य क्षेपकत्वेनोक्तत्वात् SiddhāTaVi. 65. 7.

अन्तरभावनार्थम् (antarabhāvanārtham) *adv.* for the sake of subtractive composition दोर्ज्यां च कोटिज्यां प्रकल्प्य अन्तरभावनार्थं न्यासः SiddhāTaVi.89.7.

अन्तरभावनोक्त (antarabhāvanokta) *adj.* stated in subtractive composition तद्विघ्नघातस्यर्णत्वं प्रकल्प्य यद्यानीयते तर्ह्यन्तरभावनोक्तमपि स्पष्टमुत्पद्यते SiddhāTaVi. 69. 7.

अन्तरभाषा (antara-bhāṣā) *f.* kind of singing a melodious composition कतमान्तरभाषा वै कतमा स्यादनुक्रमात् BṛDeśī. 105. 1; रागविवेकाख्येऽध्याये वक्ष्यामहे ... ततोऽप्यन्तरभाषाश्च रागाङ्गाण्यखिलान्यपि SaṁgīRa. i. 139. 3 (1 (1). 38); चतस्रोऽन्तरभाषाः स्युः शार्ङ्गदेवस्य संमताः SaṁgīRa. ii. 13.4 (2 (1). 43); रागान् उद्दिशामि क्रमात् ... तथैवान्तरभाषाख्या रागाङ्गाख्याः CaturDa. 5. 19.

अन्तरभाषिका (antara-bhāṣikā) *f.* kind of singing a melodious composition भाषा चैव विभाषा च तथा चान्तरभाषिका तिस्रस्तु गीतयः प्रोक्ताः BṛDeśī. 82. 15; ग्रामरागोद्भवा भाषाभ्यश्च विभाषिकाः। विभाषाभ्यश्च संजातास्तथा चान्तरभाषिकाः BṛDeśi. 105. 11; ककुभे ... एकान्तरभाषिका। शालवाहनिका SaṁgīRa. ii. 11. 1 (2 (1). 23); भाषाविभाषयोरन्तरुत्पन्नान्तरभाषिका Bharatakośa.

अन्तरभिलाप (antar-abhilāpa) *m.* utterance of sounds within, i.e. unbroken self-expression प्रत्यवमर्शश्च आ(v. l. अ)न्तराभिलापात्मकशब्दनस्वभावः PratyabhiVi. i. 252. 3 (*on* i. 5. 13)

अन्तरभिशामन (antar-abhiśāmana) *n.* internal appeasement or calming योग एष कथितो विमुक्तिदश्चित्तवृत्तिविनिरोधनं हि यत्। तच्च बाह्यविषयान्निवर्तनाच्चेत-सोऽन्तरभिशामनं मतम् Vidvanmo. 7. 1.

अन्तरभू (antara-bhū) *f.* **1** interior region इदृशं तत्र गत्वैव द्रक्ष्यसे मां पितामह। नीलाद्रेरन्तरभुवि कल्पन्यग्रोधमूलतः SkandP. ii (2). 1. 38; **2** region under the earth अन्तरभूकृतवासाननयोः ... चारणवर्गानहर्निशं कलये LalitāStaRa.39.

अन्तरभू (antara-bhū) *adj.* existing inbetween or in the middle अकूबा-(पा?)रायेति प्रणवनमसोरन्तभुवाणुना आवाह्य ... यजतु TantrSa. 1.77 (comm. मध्यस्थेन)

अन्तरभूत (antara-bhūta) *adj.* existing within सर्वान्तरस्य परमात्मनो ह्यन्तरभूतं तत्त्वान्तरमसंभावितम् ŚrutaPra. ii. 35. 17 (*on* i. 3. 13)

अन्तरभूमि (antara-bhūmi) *f.* **A** intermediate floor or distance युतदृष्टि-गृहौच्च्यहता ह्यन्तरभूमिर्दृगौच्यसंगुणिता BrāhmSphuSi. 19. 17 (comm. गृहस्य नरस्य च मध्ये यान्तरभूमिः); **B** middle region मुक्ताजालकलापान्तर्गतास्वन्तरभूमिषु। कचत्यपगतस्पन्दं तोये श्रोतुमिवास्थिते। आसीत् ... ध्वनिः YogVā. vi (1). 1. 9; **Ci** inner ground, inner pedestal अन्तरभूमौ ...। आसीनम् ... अभिनव-सिन्दूरगौरमहमीडे LalitāStaRa. 71; **Cii** inner chamber, sanctum sanctorum द्वारं समुद्घाट्य ... विवेशान्तरभूमिभागम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 16.81.

अन्तरभेदभाज् (antarabheda-bhāj) *adj.* having various internal divisions, i.e. branches विद्या विदर्भेन्द्रसुताधरोष्ठे नृत्यन्ति कत्यन्तरभेदभाजः NaiṣC. 7.41.

अन्तरभ्युपगमकल्प (antarabhyupagama-kalpa) *adj.* of the nature of consciousness within प्रकाशस्य ... य आत्मा जीवितभूतः सारस्वभावः ... अन्तरभ्युपगमकल्पः ... असौ विकल्पो न भवति PratyabhiVi. i. 302. 6 (*on* i. 6. 1) (Bhāsk. स्वात्मनि यः स्वात्माङ्गीकारः तद्रूपः)

अन्तरभ्रम (antara-bhrama) *m.* inner circle गृहीत्वा सूत्रमानं तु ... त्रिस्थं पुनरेव हि। संस्पृशेत् संगमं यद्वै त्वरातुर्येऽन्तरभ्रमे PauṣkS. 8. 113.

अन्तरम् (ántaram) *adv.* **1A** within यदन्तरं तद्बाह्यं यद्बाह्यं तदन्तरम् AV. ii. 30. 4; यथा वै प्रजा एवं वैश्वदेवं तद्यथान्तरं जनता एवं सूक्तानि AitBr. 13. 7 (369) [KośaKaTa. 2. 2957]; **1B** between ह(हृ)न्नाभ्योरन्तरं गुल्मः पाकं गच्छति पैत्तिकः BhelaS. 136. 6 (6. 5); वसध्वमेवान्तरमद्रिमुख्ययोर्हिमा-द्रिकालञ्जरयोः पुलिन्दाः VāmaP. 76. 25; जानुनोरन्तरं द्वावपि पाणी ... समदेशौ ... अवस्थितौ बद्ध्वा CaturCin. iii (1). 1206. 16; **2** afterwards कुपिता मलाः। अपस्माराय कुर्वन्ति वेगं किंचिदथान्तरम् CaraS. vi. 10. 13 (1941 Ed.); RugVi. 21. 8 (comm. उत्तकालेभ्योऽर्वागपि); **3** without, except पूर्वोक्ताद्दैवाद्यर्चनशिष्टाद् ब्राह्मणकामनादिनिमित्ताद् अन्तरं यद् भक्षणं (मांसस्य) सोऽविधिः ManuBh. i. 436. 22 (*on* 5. 33); **4** near मणिमालां परिज्ञाय स राजपुरुषैर्बलात्। नृपतेरन्तरं नीतः BṛKathāMañ. 15. 211; व्याघ्रीपार्श्वमुपैति रङ्कुतनयः सर्पोऽन्तरं बर्हिणः। ... चण्डातपे भूतले PadyaVe. 518.

अन्तरमञ्जरी (antara-mañjarī) *f.* internal flower-bud or parallel line विजयभद्रस्य ... लक्षणम् ...। त्रिपदाः कलशास्तेषां मध्यगान्तरमञ्जरी SamarāSū. 57. 195.

अन्तरमणिसंयुक्ता (antaramaṇi-saṁyuktā) *adj.* (*f.*) consisting of, i.e. studded with gems or beads in between नक्षत्रमालेति। अन्तरमणिसंयुक्ता मणिसोपानं सुवर्णगुलिकैर्वा BṛSaṁ. 81. 35.

अन्तरमण्डल (antara-maṇḍala) *n.* interior or inner orb विस्तारं त्रिगुणं चैव पृथिव्यन्तरमण्डलम् MatsyaP. 124. 17.

अन्तरमन्मथा (antara-manmathā) *adj.* (*f.*) having Cupid, i. e. love in the mind क्रीडाशुकं हरहरेति शनैः प्रवृत्तौ यत्नेन पाठयितुमन्तरमन्मथापि। ... अवोचत् BhikṣāKā. 22. 6.

अन्तरमल (antara-mala) [w. r. for **अन्तरदल**], ŚilpaRa. ii. 24. 87.

अन्तरमात्यकोप (antaramātya-kopa) *m.* wrath of officer in the (king's) palace अन्तरमात्यकोपश्चान्तःकोपात् ArthŚā. iii. 12. 3 (8. 2); मन्त्र्यादिवर्जानामन्तर-मात्यानामन्यतमकोपोऽन्तरमात्यकोपः ArthŚā. iii. 62. 6 (9. 3) (comm. दौवारिकान्त-र्वंशिकादयः)

अन्तरमान (antara-māna) *n.* **1** dimension equal to the difference नृपसेना-पतिगृहयोरन्तरमानेन कोशरतिभवने BṛSaṁ. 53. 14; **2** intermediate measurement युक्तमन्तरमानं स्यात्पृथक्पादोनमङ्गुलम् ... दण्डे तु स्यात्मितिर्मुनेः SaṁgīRa. iii. 353. 14 (6. 630)

अन्तरमार्ग (antara-mārga) *m.* **1** act of looking out for defect or weakness अन्तरं च प्रहारेषु तर्कयन्तौ महाद्युती। राजन्नन्तरमार्गस्थौ स्थितौ MahāBhā. vi. 48. 54; **2** inner path (तौ) पुनरन्तरमार्गस्थौ माण्डलानि विचेरतुः MahāBhā vii. 14. 27; ix. 11. 19; **3A** type of dramatic performance (indicating mutual distinction) येऽपि चान्तरमार्गास्तु तन्त्रीवाक्करणैः कृताः। तेषु सूची प्रयोक्तव्या भाण्डेन सह ताण्डवे NāṭyaŚā. 4. 329; अन्तरं परस्परवैलक्षण्यं मान्यते (मृग्यते) येनोपायेन सोऽन्तरमार्गः AbhinBhā. i. 204. 14 *(on* 4. 318); **3B** concordance of fundamental or basic notes, a type of Jāti अन्तरमार्गस्य लक्षणं यथा जातिषु क्वचिद्वा अनंशो विनाल्पः BṛDeśī. 59. 17; ग्रहांशतारमन्द्राश्च ...। एतान्यन्तरमार्गेण सह लक्ष्माणि जातिषु SaṁgīRa. i. 180. 3 (1 (7). 30); न्यासादिस्थानमुज्झित्वा मध्ये मध्येऽल्पतायुजाम्। स्वराणां या विचित्रत्वकारिण्यंशादिसंगतिः। ... कृता सान्तरमार्गः स्यात् प्रायो विकृतजातिषु SaṁgīRa. i. 191. 4 (1 (7). 53); **4** dense or difficult path दधुर्वनभुवोऽन्तरमार्गगतां श्रियम् HarVi. 3. 47 (comm. गहनः प्रदेशः। तद्गतां श्रियम्)

अन्तरमार्गण (antara-mārgaṇa) *n.* concordance of fundamental or basic notes अन्तरमार्गणमित्यन्तरमार्गणस्य(र्गस्य) लक्षणम् AbhinBhā. iii. 49.7 *(on* 28. 75)

अन्तरमार्गत्व (antaramārga-tva) *n.* the state of being the concordance of fundamental or basic notes कार्मारव्यां भवन्त्यंशा निषादरिपधैवताः। बहवोऽन्तरमार्गत्वादनंशाः परिकीर्तिताः SaṁgīRa. i. 252. 3 (1 (7). 101)

अन्तरमार्गप्रयोग (antaramārga-prayoga) *m.* use of the concordance of fundamental or basic notes कार्मारव्यां गान्धारस्य सर्वस्वरसंगत्या बहुत्वेनान्तरमार्गप्रयोगः BṛDeśī. 59. 20.

अन्तरमितानन्द (antar-amitānanda) *adj.* having boundless or unlimited joy in the heart एतस्मिन्पुनरन्तरेऽन्तरमितानन्दः स भैमीनलावाराद्धुं व्यधित स्मरः श्रुतिशिखावन्दारुचूडं धनुः NaiṣC. 17. 221.

अन्तरमिति (antara-miti) *f.* measurement of distance मूलकाग्रजनिते किल वेधे ...। लम्बके भुवि तदन्तरभूमिर्बाहुरन्तरमितिस्त्विह कोटिः SiddhāTaVi. 405. 7.

अन्तरमित्र (antar-amitra) *adj.* having enemies inside or in the inner circle कलत्रगर्ह्यन्तःशल्ययोः कलत्रगर्ह्युन्मुच्य कलत्रं युध्येत नान्तःशल्यमन्तरमित्रम् ArthŚā. iii. 36. 10 (8. 5) (comm. अन्तर्गतशत्रुकम्)

अन्तरमुक्तकुसुमस्रज् (antaramukta-kusumasraj) *f.* garland of flowers suspended in the middle तुहिनतरुविनिर्मितवलीकान्तरमुक्तकुसुमस्रक्सौरभाधिवास्यमानसुरतावसानिकोपकरणवस्तुनि यन्त्रसुन्दरमन्वदिशम् YaśasCam. ii.29.2.

अन्तरमुख (antara-mukha) *n.* kind of surgical instrument (*lit.* having an opening in the middle) शस्त्राणि षड्विंशतिर्भवति। दन्तलेखन° ... °अन्तरमुख° ... नखशस्त्राणि AṣṭāSaṁ. i. 170. 19 (1. 34)

अन्तरमूर्धन् (antara-mūrdhan) *m.* top summit or peak परमो ध्रुवः। एक एव भ्रमत्येष मेरोरन्तरमूर्धनि MatsyaP. 127. 28.

अन्तरमूल (antara-mūla) *n.* square-root of the difference (between two numbers) इष्टवर्गीकृतराशिद्वयात् इष्टघ्नादन्तरमूलादिष्टानयनसूत्रम् GaṇiSāSaṁ. 5. 280½ (1); तज्ज्या मध्यज्या स्यात् सोदयजीवाहता गभज्याप्ता। फलमध्यज्याकृत्योरन्तरमूलं स दृक्क्षेपः ĀryaSi. 6. 5 (94); स्वाबाधाभुजकृत्योरन्तरमूलं प्रजायते लम्बः Līlā. 164; इनावनीव्यासवियोगखण्डं भुजोऽर्ककर्णः श्रवणश्च कोटिः। तद्वर्गयोरन्तरमूलमेवं जात्यं हि भूभानयनप्रसिद्ध्यै SiddhāTaVi. 277. 22.

अन्तरमूलभक्ता (antaramūla-bhaktā) *adj. (f.)* divided by the square-root of the difference (between two numbers) कुखण्डकार्कश्रवणौ तु यौ स्तस्तद्वर्गयोरन्तरमूलभक्ता। तयोर्हतिश्चावनिखण्डहीना स्याद्योजनैः पृष्ठदृगौच्यमानम् SiddhāTaVi. 165. 3; तद्वर्गयोरन्तरमूलभक्ता नतासुजाता किल कोटिजीवा SiddhāTaVi. 365. 20.

अन्तरमृताङ्कुरिका (antar-amṛtāṅkurikā) *f.* sprout of nectar, i. e. bliss in the heart संतोषामोदमधुरा प्रथमोदेति भूमिका। ... अन्तरमृताङ्कुरिकेव सा AkṣU. 28.

अन्तरमृत्तिका (antara-mṛttikā) *f.* soil or mud intervened i.e. separated (by water) मूत्रोत्सर्गे शुद्धिरेषा पुरीषस्याप्यनन्तरम्। ... पञ्चापाने मृत्तिकाः स्युस्तथैवान्तरमृत्तिकाः PāraS. 2. 46; तिस्रो मृदो लिङ्गशौचे ग्राह्याः सान्तरमृत्तिकाः। ... सान्तरा जलेन व्यवहिताः VīraMi. (Āhnika.) 54. 15.

अन्तरम्बुस्थ (antarambu-stha) *adj.* remaining inside or underneath the water विरेजुरन्तरम्बुस्थाः सौवर्णमणिभूषिताः। ... मीनयूथाः सहस्रशः VāyuP. i. 39. 16.

अन्तरम्भोधि (antar-ambhodhi) [w. r. for **अन्तराम्भोधि**], PāṇḍaC. 18. 79.

अन्तरय (antaraya-) *denom.* **1A** to obstruct **B** to go between, i.e. to interfere or to interrupt **2** to cause to move aside, to separate **3** to cover or to conceal, to hide (pass.) to be covered or concealed **4Ai** to cause to disappear, to submerge **ii** to overcome, to surpass, to eclipse **B** (pass.) to be crossed over **C** to cause to lose, to remove **5** to delay **1A** to obstruct अहोरात्राभ्यामेव तदसुरानन्तर्यन्ति (v. l. अन्तरयन्ति) KauṣīBr. 12. 4 (53. 5); यद्वैवैना नान्तर्यन्ति (v. l. °न्तरयन्ति) नेदच्युतं यज्ञस्य प्रियं देवानामन्तरयामेति KauṣīBr. 23. 4 (105. 5); यद्यान्तरयते शोकमानन्दैकस्वभावतः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1351; श्रान्तमन्तरयामास मार्गवाहनिरङ्गदम्। रुन्धानस्त्रिशिरःसेनां तामनन्तां कृतान्तवत् RāmC. 35. 10; स्वभावस्वच्छानां विपदपि सुखं नान्तरयति SubhāRaK. 21. 28; **1B** to go between, i.e. to interfere or to interrupt निर्भिन्नहृदयावेगः शिशुजनेनाप्युकम्पितोऽस्मि। भवतु तावदन्तरयामि UttaRāC. 6. 30 (3); हा कटु साध्विति वादैरन्तरयति परसुभाषितश्रवणम् KuṭṭaMa. 72; नो चेत्कथं नीतिशास्त्रकथां स्ववाञ्छाभिरन्तरयति Hitopa. 3. 114 (2); विस्तरतस्तु कथ्यमाना पराणि कार्यान्तराण्यन्तरयिष्यति TilaMañ. 114.7; स्वयमुक्तसाधुवादैरन्तरयति गायना गीतम् KalāVi. 7. 7; क्रियामन्तरयति व्यवधत्त इति क्रियान्तरः SiddhāKau. 584B. 20 (*on* iii. 4. 57); भवतु। किमनया वृथासंवादकथनया। प्रस्तुतकार्यसाधनार्थमिमां तावद् अन्तरयामि Jīvān. 33. 4; **2** to cause to move aside, to separate यस्याहमस्मि न तमन्तरयामि KātyŚS. iv. 7. 18; अधुनान्तरयसि मामिति कोपादिव वारबाणमभिरामम्। ...वल्गन्त्या हन्ति हार उच्छलितः KuṭṭaMa. 900 (comm. सावकाशं करोषि); हरिचन्दनोऽसौ श्रीवासमन्तरयति स्वकरेण मन्दम् CaitaCan. 257. 9 (10); **3** to cover or to conceal, to hide स च वराकः ... शरज्ज्योत्स्नामन्तरयति AvantiKa. 74. 8; गुञ्जास्रजं गोपकुमारवीराः। मुक्ताफलैरन्तरयांबभूवुः Yādavā. 5. 27; 13. 82; अस्त्रान्तरैरन्तरयांचकार दशाननः संनिहितावसानः। मुहूर्तमस्त्राणि रघूद्वहस्य मन्दक्रुधः काम इवेश्वरस्य RāmC. (App. 1) 39. 56; सौमित्रिरिन्द्रारिमवेक्ष्य तद्गीर्बद्धक्रुधं रोपितरोषचापम्। विभीषणं तत्क्षणमादरेण स्वविग्रहेणान्तरयांचकार RāmC. (App. 2) 39. 42; बिभर्ति गर्तान् मध्नाति, वृक्षान् स्थगयति स्थलीः। गिरीनप्यन्तरयति ... वारिधिः TriṣaŚaPuC. ii. 6. 343; (pass.) to be covered or concealed अन्योन्यदूरपरिषक्तविशालसान्द्रशाखाशतैस्तरुभिरन्तरयांबभूवे। उद्भूतघोरविरहज्वरलङ्घितस्य चन्द्रातपः स खलु दाशरथेरपथ्यः RāmC. 2. 104; **4Ai** to cause to disappear, to submerge यियासितस्तस्य महीध्ररन्ध्रभिदापटीयान्पटहप्रणादः। जलान्तराणीव महार्णवौघः शब्दान्तराण्यन्तरयांचकार ŚiśuVa. 3. 24; सुरसुन्दरीणां मञ्जूनि मञ्जीरझणत्कृतानि शब्दान्तराण्यन्तरयांबभूवुः Rāgh. 17. 52; **4Aii** to overcome, to surpass, to eclipse महोक्षाः ...। दर्पस्य देहा इव योगसिद्धा दन्तावलानन्तरयांबभूवुः Yādavā. 5. 63 (comm. युद्धे तिरश्चक्रुः); पौराः प्रहर्षोपनतैः प्रणादैः अम्भोनिधेरन्तरयन्ति घोषान् Yādavā. 18. 115 (comm. तिरस्कुर्वन्ति); **4B** (pass.) to be crossed over तैर्वैजयन्ती वनराजिराजिभिर्गिरिप्रतिच्छन्दमहामतङ्गजैः। बह्व्यः प्रसर्पञ्जनतानदीशतैर्भुवो बलैरन्तरयांबभूविरे ŚiśuVa. 12. 29; **4C** to cause to lose, to remove उद्दिश्य च किमालम्बनमुदयसुन्दरीकृतामस्य मन्मथ(व्य)थामन्तरयामि UdaySuKa. 123. 25; अमुना रसान्तरेण राज्ञः सुदूरमन्तरयामि प्रस्तुतमनङ्गपीडाकरं रसम् UdaySuKa. 125. 4; अयि देव देव, किंनु प्रश्रयेण मम भक्तिमन्तरयसि TripuDi. 2. 8 (13); प्रकृतरसान्तरं के नान्तरयन्तु उभयथैव भगवत आह्निकविगमः CaitaCan. 249. 18 (10); हन्त न किमु मन्थरयसि संततमभिजल्पम्। दन्तरोचिरन्तरयति संतमसमनल्पम् StavMā. 266. 27; **5** to delay क्षणं च देवस्य महावीरसंवादगोष्ठीयमृष्यमूकयात्रामन्तरयिष्यति AnargharRā. 5. 31 (1); अन्तरयति तन्मनसामाहारादिक्रियोचितं कालम् KuṭṭaMa. 959; प्रयाणव्यापारं तुहिनपतनेनान्तरयति Subhāṣi. 1846.

अन्तरयण (antar-ayaṇa) *n.* [P. viii. 4. 25; JaineVyā. 415. 28 (*on* v. 4. 108); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 65 (603. 19); Prasā. i. 679. 25; SiddhāKau. 576B. 21 (*on* viii. 4. 25)] **1** obstacle, obstruction वेश्मान्तर्हणनं कोपान्मम शत्रोः करिष्यतः। मा कार्षीरन्तरयणम् Bhaṭṭi. 9. 103; अयननकारस्य चान्तःशब्दादुत्तरस्य णकारादेशो भवति अदेशाभिधाने। अन्तरयणं वर्तते। अन्तरयणं शोभनम् KāśiVṛ. *on* viii. 4. 25; **2** act of going between, i.e. interfering अन्तरयनतां जहौ सुराष्ट्रा येनान्तरयणवारिणा जनानाम्। सोऽन्तर्हणनात्कथं ह्युपेक्ष्यः DvyāśraKā. 4. 31 (comm. जनानामन्तरयणं मध्ये गमनम्)

अन्तरयत् (antarayat) *adj.* **1A** making intermediate space भर्तृगोत्रेण नाम्ना च मातुः कुर्यात्सपिण्डनम्। तूष्णीं दम्पतिपिण्डाभ्यां कुशैरन्तरयन् पितॄन् BṛhaspaSm. 329. 28; **1B** causing to move aside, separating दारानन्तरयद्भिरात्मवपुषा नष्टं च विद्याधरैः BālRā. 8. 47; **2** covering or concealing, hiding तमुपेत्य जगाद मारुतिर्मरुतां शृण्वति सादरं गणे। गुरुशस्त्रहतान्वलीमुखानखिलानन्तरयन् स्ववर्ष्मणा RāmC. 33. 65; दशवदनस्तदा दशदिगन्तरमन्तरयन्। समरमुखे सखेलपदचङ्क्रमतो विदधे RāmāCam. 6. 49; अधरे विनिवेश्य वंशनालं

विवराण्यस्य सलीलमङ्गुलीभिः मुहुरन्तरयन् KṛṣṇaKa. 2. 14; **3A** keeping away, i.e. warding off नृपस्यान्तरयन्वैरिप्रहतिं बाणवंशजः। निहतस्तत्र शृङ्गारसीहः सादी शसस्यकः RājTa. (Ka.) 8. 528; **3B** going between, i.e. interfering or interrupting ध्यानादन्तरयन्सनन्दनमुखान् विस्मापयन्वेधसम्। ... बभ्राम वंशीध्वनिः VidaMā. 1. 27.

अन्तरयन (antarayana) *m*. [P. viii. 4. 25] name of a country or region णो भवति ... वेति व्यवस्थितविभाषाभिसंबन्धादिह न भवति। अन्तरयनो देश इति JaineVyā. 415. 28 (*on* v. 4. 108); अयनं च। ... अदेश इत्येव। अन्तरयनो देशः KāśiVṛ. *on* viii. 4. 25; SiddhāKau. 576B. 21 (*on* viii. 4. 25); अन्तःशब्दात् परस्यादेशे णत्वं स्यात् ... देशे तु अन्तरयनो देशः Prasā. i. 679. 25.

अन्तरयनता (antarayana-tā) *f*. the state of being that which has (easy) access in the middle अन्तरयनतां जहौ सुराष्ट्रा DvyāśraKā. 4. 31 (comm. अन्तर्मध्ये सुस्थत्वेन आप्यते गम्यते यस्यां सान्तरयनी तद्भावं जहौ)

अन्तरयुक्त (antara-yukta) *adj*. added to the difference अन्तरयुक्तं हीनं तद्गुणकारद्वयं दलितम् Āryabh. 2. 24 (41); योगेऽन्तरयुक्तोने दलिते संक्रमणराशी स्तः ĀryaSi. 15. 21 (149); श्रुतिवर्गाद्विगुणाद्भुजकोटिवियोगस्य कृत्योनात्। पदमन्तरयुक्तोनं द्विष्ठं दलितं भुजः कोटिः ĀryaSi. 15. 59 (161); तयोर्धनर्णयोरन्तरयुक्तो ज्यापंचमांशः स्फुटो ज्यापंचमांशः स्यात् SiddhāTaVi. 86. 21.

अन्तरयुत (antara-yuta) *adj*. added to the difference योगोऽन्तरयुतहीनो द्विहृतः संक्रमणमन्तरविभक्तं वा BrāhmSphuSi. 18. 36.

अन्तरयोग (antara-yoga) *m*. association of distance कथा ह्यन्तरयोगेन स्थिता रत्नावली यथा PadmP. (Ra.) 26. 45.

अन्तरयोजन (antara-yojana) *n*. intervening particular measure of distance (equal to four Krośas or nine miles) अन्तरयोजनानि। इन्द्रैर्विभक्तानि लवाश्च तेषां ज्या दृग्ज्यका सा सुधियावगम्या SiddhāTaVi. 371. 8; 373. 8; अन्तरयोजनानि ज्ञात्वा ...। दिग्भागकान् यो वदति ध्रुवं सः SiddhāTaVi. 372. 2.

अन्तरयोजनगण (antarayojana-gaṇa) *m*. multitude of intervening particular measures of distance (equal to four Krośas or nine miles) याम्योत्तरनगराक्षांशान्तरगुणितः कुमध्यमः परिधिः। वतनाप्तस्तत्पुरयोरन्तरयोजनगणो भवति ĀryaSi. 1. 59 (40)

अन्तररचित (antara-racita) *adj*. arranged, i.e. placed in between इदमपि चान्तररचितं रक्तांशुकमावयोः संध्या ViddhaŚā. 4. 11.

अन्तरर्थ (antar-artha) *m*. internal object रागादिवृद्धिः पुष्ट्यादेः [कदा]चित् सुखदुःखजा। तयोश्च धातुसाम्यादेरन्तरर्थस्य संनिधेः। एतेन संनिपातादेः स्मृतिभ्रंशादयो गताः PramāVār. 2. 75.

अन्तरर्थविशेषजा (antararthaviśeṣa-jā) *adj*. (*f*.) arising from a particular internal object एतेन संनिपातादेः स्मृतिभ्रंशादयो गताः। विकारयति धीरेव ह्यन्तरर्थविशेषजा PramāVār. 2. 76.

अन्तरर्ध (antar-ardha) *m*., *n*. interior half or portion चक्राब्जेऽत्र विकारवर्गपदवत् क्षेत्रेऽन्तरर्धेऽभितो वीथीक्षेत्रशरद्विभागसहिते वृत्तीकृतेऽर्धीकृते। बाह्यार्धे दहनांशनेमिपरिशिष्टं स्यादरक्षेत्रकम् ŚilpaRa. ii. 28. 37.

अन्तरर्पित (antar-arpita) *adj*. fixed in the mid-region चतुर्णामेव सुव्यक्तमराणामन्तरर्पितैः। ... गतप्रत्यागताक्षरैः SāhiSā. 2. 152.

अन्तरलग्न (antara-lagna) *adj*. attached or stuck in the middle or in between मौर्वीशरण्यान्तरलग्नमूर्तिः शरावली देव भवत्प्रयुक्ता YaśasCam. i. 600. 9.

अन्तरलग्न (antara-lagna) *n*. the intermediate sine संपीड्यान्तरलग्नासूनेवं स्यात् कालसाधनम् SūrySi. 3. 50.

अन्तरलङ्घन (antara-laṅghana) *n*. act of crossing the intermediate region स लाभहानिं प्रकरोति पुंसो मृत्युप्रदः श्वान्तरलङ्घनेन ŚārṅgaPa. 2631.

अन्तरललज्जिह्वा (antara-lalajjihvā) *adj*. (*f*.) having the lolling tongue inside दंष्ट्राचन्द्रकलाङ्कुरान्तरललज्जिह्वां महाभैरवीं पश्यन्त्या इव मे मनः कदलिकेवाद्याप्यहो वेपते PraboCan. 4. 1 (65. 12)

अन्तरलाभ (antara-lābha) *m*. **1** acquisition, i.e. winning of the heart धन्यं तद् भुवनत्रयस्य परमं ज्योतिर्मयं लोचनं येनालम्भि तवान्तरं त्वमपि वा यस्यान्तरं लब्धवान्। अत्रान्तरलाभस्य परस्परनिबन्धनत्वम् AlaṅkāRa. 56. 31; **2** advantage of being in the intermediate space दिष्ट्यायमावयोरन्तरलाभः JānaPa. 3. 15 (5)

अन्तरलिप्ता (antara-liptā) *f*. **A** division of intermediate distance or space ग्रहयोरन्तरलिप्तास्तथैव भक्ताः स्वभुक्तिगुणाः BrāhmSphuSi. 9. 6 (comm. ग्रहयोरन्तरलिप्ताः (ग्रहयोरन्तरकलाः)); **B** division of intervening time अन्तरलिप्ताः स्वोदयविलग्नयोर्लब्धघटिकाभिः BrāhmSphuSi. 9. 16.

अन्तरलिप्तिका (antara-liptikā) *f*. intervening minutes, temporal difference दिवौकसोरन्तरलिप्तिकौघाद्गत्योर्वियोगेन हृताद्यदैकः। वक्री जवैक्येन दिनैरवाप्तैर्याता तयोः संयुतिः SiddhāŚi. 155. 6 (16. 3); KaraṇaKu. 8. 2 (30)

अन्तरलेशशून्य (antaraleśa-śūnya) *adj*. devoid of slight bit of distance, i. e. separation आसन्नमप्यन्तरलेशशून्यं मिथो न तृप्तिं मिथुनं तदूहे ŚivLī. 12. 20.

अन्तरवक्षार (antar-avakṣāra) *adj*. having secretion inside हस्तिनः ... अनवगाहमानाः ... अन्तरवक्षाराश्चान्धीभवन्ति ArthŚā. iii. 49. 5 (9. 1)

अन्तरवक्षार (antar-avakṣāra) *m*. secretion inside हस्तिनः ... अन्तरवक्षाराश्च(v. l. °राद्या KANGLE Ed.)न्धी भवन्ति ArthŚā. iii. 49. 5 (9. 1)

अन्तरवचारिन् (antar-avacārín) *adj*. [P. vi. 2. 139] who comes within, i.e. who strays inside without permission, i.e. who misbehaves यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं रुद्रं कुर्यात् TaiS. V. iv. 3. 4; यदभिघारयेत्। अन्तरवचारिणं रुद्रं कुर्यात् TaiBr. I. vi. 10. 1.

अन्तरवच्छेद (antar-avaccheda) *m*. [Inst.] **A** through the internal limitation घटस्यापरोक्षत्वं सुखादिवन्नान्तरवच्छेदेन ... किंतु बहिरवच्छेदेन SiddhāTa. 9. 19; 9. 22; **B** through the internal parts of the body द्विजातयो ब्राह्मणक्षत्रियवैश्या यथासङ्ख्यमन्तरवच्छेदेन हृत्कण्ठतालुगामिनीभिः शुध्यन्ति VīraMi. 46. 18 (*on* 1.21)

अन्तरवत् (antara-va(n)t) *adj*. having distinction, i. e. being distinctive or specific प्रेत्यैतयोरन्तरवान्विशेषो यो वै पुण्यं चरते यश्च पापम् MahāBhā. xii. 74. 25.

अन्तरवत् (antara-vat) *adv*. like inwards सर्वमन्त(:)स्थितं भाति तत्प्रभाववशात् स्फुटम्। बहिरन्तरवच्चापि यस्मादेतदधीश्च PauṣkS. 27. 178.

अन्तरवभासन (antar-avabhāsana) *n*. manifestation within एकद्रव्यपर्यायस्यास्खलितस्यान्तरवभासनात् TattvPradī. (A.) 214. 2 (*on* 2. 60)

अन्तरवयव (antar-avayava) *m*. inner limb or part स्त्री शूद्रश्च ओष्ठप्रान्तगाभिरिति शङ्खवचनमेवात्र लिखितम्। अन्ततोऽन्तरवयवेन। एवं चापां भक्षणमेव विवक्षितम् VīraMi. 46. 23 (*on* 1. 21); निष्कुला करोति दाडिमम्। निर्गतं कुलमन्तरवयवानां समूहो यस्मादिति SiddhāKau. 325B. 22 (*on* v. 4. 62); अन्तरवयवानां बहिष्करणं निष्कोषणम् LaŚabdeŚe. ii. 405. 5.

अन्तरवयवस्पर्शिन् (antaravayava-sparśin) *adj*. touching the inner limb or part यो हि अन्तरवयवस्पर्शी तस्य वेदनप्रसङ्गः। बहिरालिङ्गनस्पर्शोऽपि सुखरूप एव PramāVāBh. 126. 13.

अन्तरवर्ग (antara-varga) *m*. squareroot of the difference (between two numbers) राश्योरन्तरवर्गेण द्विघ्ने घाते युते तयोः। वर्गयोगो भवेत् Līlā. 6. 135.

अन्तरवर्जित (antara-varjita) *adj*. devoid of distance or gap (in between) मञ्चस्य स्तम्भमादाय बभञ्जासे परः कपिः। क्षुद्रभङ्गैर्नभस्तस्य व्याप्तमन्तरवर्जितैः PadmP. (Ra.) 6. 441; मधुः ... प्रच्छादयितुमुद्युक्तः शरैरन्तरवर्जितैः। ... दशरथात्मजम् PadmP. (Ra.) 89. 94.

अन्तरवर्जितम् (antaravarjitam) *adv*. without any interval (of time), immediately तस्मिन् दशाननोक्ताभिः स्त्रीभिरन्तरवर्जितम्। सीता प्रसाद्यते वस्त्रगन्धालंकारपाणिभिः PadmP. (Ra.) 46. 163.

अन्तरवर्ण (antara-varṇa) *m*. **A** balance in the account book यच्चाग्राद्यस्यान्तरवर्णे नीव्या वर्धेत ... तदष्टगुणमध्यक्षं दापयेत् ArthŚā. i. 147. 5 (2.7); **B** intermediate, i. e. secondary colour मूलवर्णाः समाख्याताः पञ्च ...। एकद्वित्रिसमायोगात् ...। संख्यैवान्तरवर्णानां लोके कर्तुं न शक्यते ViṣṇuDhaP. iii. 27. 9.

अन्तरवर्तिदारुब्रह्मन् (antaravarti-dārubrahman) *n*. wooden (image of) Brahman that is at a distance अन्तःस्थनन्दतनयोऽन्तरवर्तिदारुब्रह्मेति केवलमियानुभयोर्हि भेदः CaitaCa. 144. 5(6)

अन्तरवर्तिन् (antara-vartin) *adj*. [*f*. - ī] **Ai** who remains in between (two contrasts), i. e. indecisive तद्वाशु क्रियतां राजन् प्राप्तिर्वाप्यधिगम्यताम्। जीवितं ह्यातुरस्येव दुःखमन्तरवर्तिनः MahāBhā. iii. 34. 43; **Aii** existing between (two points of time), intervening (time) आद्यसृष्टिक्षणो यस्तु संजिहीर्षाक्षणश्च यः। यत्स्थैर्यकरणं नाम तयोरन्तरवर्तिनाम्। नानारूपैर्मदीयैः सा स्थितिशक्तिः परा मम LakṣmīT. 12. 49; भुवि चक्रयेव वज्रयेव दिवि विश्रुतः। तयोरन्तरवर्ती ... आर्षभिः TriṣaŚaPuC. i. 5. 202; **B** lying, i. e. drawn in between चला विभूतिः क्षणभङ्गि यौवनं। कृतान्तदन्तान्तरवर्ति जीवितम् EI. xii. 263. 28; (सामान्यचित्रे) परपादस्फिजा गूढः प्रकोष्ठो नैव दृश्यते। पूर्वेण पक्षसूत्रेण पृष्ठपार्श्वं

सुघट्टितम्। तेनैव घटिता रेखा स्फिजोरन्तरवर्तिनी Mānaso. iii. 1. 670; **C** being in the intermediate region or mid-air इन्द्रः ... शरान् ... चिक्षेप च यमद्विषि। ... दशवक्त्रोऽपि तान् बाणैराच्छित्तान्तरवर्तिनः PadmP. (Ra.) 12.319 (BJP. Ed.); **D** being included within, i.e. constituting a part मनसश्चापि वाचश्च वर्गणा याः प्रकीर्तिताः। तासामन्तरवर्तिन्यो वर्गणा या व्यवस्थिताः। ताः सूक्ष्मा इति विज्ञेया: VarāṅgaC. 26. 21; **E** existing within किमयमक्ष्यादित्यमण्डलान्तर्वर्ती(v.l. °न्तरवर्ती) पुरुषः ... जीव एव आहोस्वित्तदतिरिक्तः परमात्मा BrahmSūBh. (Rā.) 211. 2 (*on* i. 1. 21)

अन्तरवर्त्मन् (antara-vartman) *n.* middle or central path or line (separating half bodies of Śiva and Gaurī) ललाटलेखावलिभङ्गमुच्चकैः समासजन्त्यान्तरवर्त्मनि भ्रुवा। मनोरथारूढहरेक्षणक्रिया सविभ्रमोत्क्षेपदशा निवेद्यते HarVi. 21. 41.

अन्तरवलम्ब (antar-avalamba) *m.* inner perpendicular स्तम्भौ रज्ज्वन्तरभूहतौ स्वयोगाहतौ च भूगुणितौ। आबाधे ते वामप्रक्षेपगुणोऽन्तरवलम्बः GaṇiSāSaṁ. 6. 180½.

अन्तरवष्टम्भ (antar-avaṣṭambha) *m.* obstruction of (the ascertainment of the reality of) inner Self चलिताचलितेनान्तरवष्टम्भेन मे मतिः। दरिद्रा छिन्नवृक्षस्य मूलेनेव विडम्ब्यते YogVā. i. 30. 9 (comm. आत्मतत्त्वनिश्चयावलम्बनम्)

अन्तरवसुधा (antara-vasudhā) *f.* ground, i.e. region between (two Śāla-trees) (सालयोः) अनयोरन्तरवसुधाः प्रणुमः प्रत्यग्रपुष्परागमयीः LalitāStaRa. 37.

अन्तरवस्थापन (antar-avasthāpana) *n.* insertion, i.e. use in the middle रसान्तरस्य ... अन्तरालेऽवस्थापने द्वितीयोऽपि निवर्तते। यथा ... शान्तरसप्रधाने वर्णने प्रस्तुते ... अद्भुतस्यान्तरवस्थापनेन RasGaṅ. 58. 14.

अन्तरवस्थित (antar-avasthita) *adj.* (also used as noun) **1** (one) abiding within अपि प्रयोक्तुरात्मानं शब्दमन्तरस्थितम्। प्राहुर्महान्तमृषभं येन सायुज्यमिष्यते। तस्माद्यः शब्दसंस्कारः सा सिद्धिः परमात्मनः VākyaP. 1.132; अधिदैवतमधिलोकमधिवेदमधियज्ञमधिभूतमध्यात्मं च कश्चित् अन्तरवस्थितो यमयिता अन्तर्यामीति श्रूयते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 118. 18 (*on* i. 2. 18); VedāntKau. 65. 2 (*on* i. 2. 19); AṇuBh. 63.7 (*on* i. 2.18); अद्य हि त्वां नमस्यामि ...। सर्वभूतेषु चालक्ष्यं बहिरन्तरवस्थितम् AdhyāRā. iv. 6. 63; **2** final syllable (*lit.* existing at the end) निष्कुलादन्तरवस्थितस्य निष्कोपणे डाज् भवति CāndraVṛ. *on* iv. 4. 46 [Nānārthā-Saṁ. ii. 49. 25 gives *antaravasthita* as the meaning of *antastha*]

अन्तरवस्थिति (antar-avasthiti) *f.* abidance within शरीरान्तःस्थितस्य शरीरिण एकत्वादयमेकः पुरुष इति व्यवहारवत् अन्तरवस्थितिनिबन्धनाः प्रकार्यैक्यविषया अभेदव्यवहाराः ŚrutaPra. ii. 151. 14 (*on* i. 4. 22)

अन्तरवस्राविन् (antar-avasrāvin) *adj.* [*f.* - iṇī] **A** flowing inwards or towards the inner region अथ मुख्यामुखां याचति तस्यामन्तरवस्राविणी (better °स्राविण्यौ) द्वे स्रुवाहुती जुहोति BaudhŚS. ii. 30. 15; **B** which makes (the offering) flow down towards the inner region or inwards अर्कपर्णनाज(जा)क्षीरेण ... जुह्वति स यद्यहैनं (यदुहैनं) करिष्यन् भवत्यथैतस्यार्कपर्णस्य पुटमन्तरवस्राविणं कृत्वोदङ् तिष्ठन् मुखदघ्ने धारयन्नाह BaudhŚS. ii. 422. 1; ii. 48. 10.

अन्तरवह्निमत् (antaravahni-ma(n)t) *adj.* possessing fire inside, i.e. having burning sensation within (the stomach) वायुस्त्वधोगतपथं प्रविरुह्य मूलं वातात्मको (शूलो) भवति चान्तरवह्निमांश्च HārīS. iii. 7. 3.

अन्तरवातवृष्टि (antaravāta-vṛṣṭi) *f.* (torrents of) rain accompanied by intervening wind शिलाशयां तामनिकेतवासिनीं निरन्तरास्वन्तरवातवृष्टिषु। व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयैः ... क्षपाः KumāSaṁ. 5. 25.

अन्तरवाद्य (antara-vādya) *n.* intervening (music played on) instrument अथान्तरवाद्यानि। अनुबन्धः ... तत्रानुबन्धसंज्ञमन्तरवाद्यं यथा धोणाधोक्लघे इति NāṭyaŚā. 34.238-239 (AbhinBhā. गानपरिक्रमं विना च यद् वाद्यं तदुत्तत्त(दन्त)रवाद्यम्)

अन्तरवासक (antara-vāsaka) *n.* different abode धन्या सैव जनन्यतः परतरां भद्रामभद्रामथो न मन्येऽन्तरवासकेऽपि वसतो मातेति यद् गीः सताम् ŚāliC. 6. 211[inner garment (of a Buddhist monk), MW.]

अन्तरवासिन् (antara-vāsin) *adj.* **Ai** inhabitant or dweller (of an island) कुमाराख्यः परिख्यातो द्वीपः ...। ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रास्त्वन्तरवासिनः। ... कर्मभिः कृतपावनाः VāmaP. 13. 12; **Aii** residing in, being inside आयुः ...। रोगैरापीयते रौद्रैः ...। प्रस्नुवानैरविच्छेदं तुच्छैरन्तरवासिभिः। दुःखैरावृश्च्यते क्रूरैर्घुणैरिव जरद्द्रुमः YogVā. i. 14. 18; **B** existing inside (the body), i.e. inborn, YogVā. i. 14. 18.

अन्तरविक्षेप (antara-vikṣepa) *m.* distraction of mind अन्तरविक्षेपे पुनरादितो गणयितव्यं तावद् यावत् समाधिं लभते AbhidhKoBh. 340. 1 (*on* 6. 12)

अन्तरवित्तम (antaravit-tama) *adj.* best among those who know the heart or mind (of the other) नृपतिः ... परीक्षितान्। योग्येष्वमात्यान् कार्येषु युञ्जीतान्तरवित्तमः KathāSaSāg. vi. 8. 194.

अन्तरविद् (antara-vid) *adj.* **A** who knows the heart or mind (of the other) सदृशं पुरुषान्तरविदो महेन्द्रस्य Vikramo. 3. 0 (26); **B** who knows the difference, i.e. discriminates संजग्राह स देशेभ्यस्तांस्तानन्तरविन्नरान् RājTa. (Ka.) 4. 245.

अन्तरविद्रधि (antara-vidradhi) *f.* abscess (developed) on the inner limbs (of the body) अष्ठीलायाः क्रिया कार्या गुल्मस्यान्तरविद्रधेः। चूर्णं हिङ्ग्वादिकं चात्र पिबेदुष्णेन वारिणा BhāvPra. (Bhā.) 8 (24). 110; cf. **अन्तर्विद्रधि**.

अन्तरविद्वेषिजित (antaravidveṣi-jita) *adj.* conquered, i.e. overpowered by internal enemy स ध्यात्वा ... तस्यांह्री प्राणमद् गुरोः। प्राह चान्तरविद्वेषिजितेन मयका भृशम्। आशातिताः प्रभोः पादाः PrabhāC. 58. 1.

अन्तरविनिक्षिप्त (antara-vinikṣipta) *adj.* kept at the intermediate space वैकक्ष्यकलक्ष्यदक्षिणेतरकक्षान्तरविनिक्षिप्तकौक्षेयिकया ... प्रतीहारपालिकया मनाग् विलम्ब्यमानः YaśasCam. ii. 24. 6 (comm. दक्षिणेतरकक्षान्तरयोः अपसव्यबाहुमूलमध्ययोः विनिक्षिप्तौ)

अन्तरविभक्त (antara-vibhakta) *adj.* divided by the difference अन्तरविभक्तं वा। वर्गान्तिरमन्तरयुतहीनं द्विहृतं विषमकर्म BrāhmSphuSi. 18.36.

अन्तरविरोध (antara-virodha) *m.* internal contradiction or opposition वेदप्रसूतानां तेषामन्तरविरोधेऽपि वेदसंरक्षणाय ... शास्त्राणां साहित्यमेव PraboCan. 5. 8 (86. 19)

अन्तरविष्कम्भ (antara-viṣkambha) *m.* intermediate distance एते वै पर्वताः ...। तेषामन्तरविष्कम्भो योजनानि सहस्रशः MahāBhā.vi. 7. 4; षडेते पर्वतोत्तमाः। तेषामन्तरविष्कम्भो द्विगुणः प्रविभागशः MahāBhā. vi. 13. 11; वर्षपर्वताः। तेषामन्तरविष्कम्भा उच्छ्रायायामविस्तराः। कीर्त्यन्ते VāyuP.i.1.78; BrahmāṇḍP. i. 1.70; सप्तैव गिरयः ...। तेषामन्तरविष्कम्भो द्विगुणः परिवारितः VāyuP. i. 49. 51; MatsyaP. 122. 63; BrahmāṇḍP. i. 19. 57; एते पर्वतराजानः सिद्धचारणसेविताः। तेषामन्तरविष्कम्भो नवसाहस्रमुच्यते MatsyaP. 113. 18; BrahmāṇḍP. i. 15. 23; VarāP. 75. 19; LiṅgaP. 49. 6; PadmP. i. 3.23.

अन्तरविहारिन् (antara-vihārin) *adj.* wandering in between अपरगिरिशिखरान्तरविहारिणा मुनिकुमारनिकायेन करचापलादिव परिमुषितबहलतरपाटलिम्नि ... समस्तसंध्यारागतेजसि महादेवीभवनद्वारमुपागतोऽस्मि YaśasCam. ii. 8. 3 (comm. शिखराणि तेषामन्तरेषु मध्येषु)

अन्तरविहित (antara-vihita) *adj.* placed between (two acts) अङ्कान्तरसंधिषु ...। अनयोरन्तरविहितः प्रवेशकोऽर्थक्रियां समभिवीक्ष्य। संक्षेपार्थः संधिष्वर्थानां संविधातव्यः NāṭyaŚā. 18. 30; अङ्कान्तरालविहितः(v. l. अनयोरन्तरविहितः) प्रवेशकोऽर्थक्रियां समभिवीक्ष्य। संक्षेपात् सन्धीनामर्थानां चैव कर्तव्यः NāṭyaŚā. 18. 56.

अन्तरवीथी (antara-vīthī) *f.* inner or internal path (ग्रहाः) गोक्षीरकुमुदप्रख्यास्तीव्रेण वपुषान्विताः चरन्त्यन्तरवीथीषु स्निग्धा विपुलतेजसः AVPari. 52 (2). 1.

अन्तरवृत्तिविशेष (antaravṛtti-viśeṣa) *m.* particular function of mind or particular mental psychosis (विशुक्रप्राणहरणवाराही) बालामन्त्रिणीवाराह्य अन्तरवृत्तिविशेषास्ताभिस्तेषां क्षयेण स्वात्मदेवता तुष्यति LalitāSaBh. 48. 18 (*on* 81)

अन्तरवेदिक (antaravedika) *m.* type of fire (*lit.* which is inside the altar) अनुद्देश्य निवास्यानामग्नीनां शृणुत क्रमम्। सम्राडग्निः कृशानुर्यो द्वितीयोऽन्तरवेदिकः BrahmāṇḍP. i. 12. 21.

अन्तरवेदिक (antaravedi-ka) *adj.* which is to be performed inside the altar समुद्दिश्य पितृन् दद्याद्दानमन्तरवेदिकम् PauṣkS. 27. 35; PāraS. 7. 267.

अन्तरवेदिन् (antara-vedin) *adj.* who knows the mind (of the other), i.e. full of insight त्रस्यन्नोजसनामा च कोट्टेशो मन्त्रितं रहः। ब्रुवाणास्तद्व्यहस्यन्त भोजेनान्तरवेदिना RājTa. (Ka.) 8. 2869.

अन्तरव्यास (antara-vyāsa) *m.* width in between or mid-region कक्षयोरन्तरव्यासो द्वाविंशत्यङ्गुलैर्मतः ĪśānŚiPa. ii. 41. 65; ii. 42. 14.

अन्तरव्यास (antara-vyāsa) *n.* width in between or mid-region सार्धाष्टांशं मुखव्यासं सप्तांशं कण्ठविस्तृतम्। कक्षयोरन्तरव्यासं त्रयोदशाङ्गुलं भवेत् ŚilpaRa. ii. 15.8.

अन्तरशत्रुनिग्रह (antaraśatru-nigraha) *m.* control over or subjugation

of internal enemy परिघप्रथिमापहारिणौ शुशुभाते शुभलक्षणौ भुजौ। बहिरन्तरशत्रुनिग्रहे विजयस्तम्भयुगीधुरंधरौ ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 49.

अन्तरशाखा (antara-śākhā) *f.* middle branch भल्लूको वृक्षात्पतत् अन्तरशाखां अन्यामवलम्बितवान् SiṁhāDvā. 36. 9 (4)

अन्तरशिरोभाग (antara-śirobhāga) *m.* the top edge of the intermediate space (अहम्) तद्विमानमारूढवानस्मि। तद्धि ... आरूढे मयि झगित्येवोत्पत्य हरगलगरलकज्जलमलीमसं सुदूरमन्तरशिरोभागमारुरोह UdaySuKa. 62. 25.

अन्तरशून्य (antara-śūnya) *adj.* devoid of any gap or interval, i. e. successive or continuous दिनान्यन्तरशून्यानि पञ्च वह्निं प्रदापयेत् BhāvPra. (Bhā.) 7(3). 225.

अन्तरशोणित (antara-śoṇita) *n.* internal bleeding अवगूर्य चरेत् कृच्छ्रमतिकृच्छ्रं निपातने। कृच्छ्रातिकृच्छ्रोऽसृक्पाते कृच्छ्रोऽस्यान्तरशोणिते BṛParāSm. 8. 282.

अन्तरश्रुति (antara-śruti) *f.* **1** Vedic text regarding the Supreme Soul (दूरात् सुदूरे तदिहान्तिके च) ब्रह्म। इह देहे अन्तिके समीपे च, विदुषामात्मत्वात्। सर्वान्तरत्वाच्चाकाशस्याप्यन्तरश्रुतेः MuṇḍUBh. 350. 3 (*on* iii. 1. 7); **2** intermediate distance (between two notes) अन्तःश्रुतिविवर्तिन्यो ह्यन्तरश्रुतयो मताः। एतासामपि वैश्वर्यं क्रियाग्रामविभागतः BṛDeśī. 4. 15.

अन्तरश्लोक (antara-śloka) *m.* intermediate (recapitulating) verse इत्यन्तरश्लोकः VakroJī. 2. 17; VyaktiVi. 29. 1; 55. 7; इत्यन्तरश्लोकौ Kāvyānu. (He.) 360. 5; अन्तरे मध्ये वक्तव्यशेषाभिधायकौ श्लोकावन्तरश्लोकौ Kāvyānu. (He.) 362. 20.

अन्तरसंयुत (antara-saṁyuta) *adj.* consisting of intermediate note (*gā*) शुद्धपञ्चमः मध्यमापञ्चमीजातः काकल्यन्तरसंयुतः SaṁgīRa. ii. 110. 2 (2(2). 148)

अन्तरसंलग्ना (antara-saṁlagnā) *adj.* (*f.*) fixed on the intermediate space or cleavage तन्वङ्गीनां स्तनौ दृष्ट्वा शिरः कम्पयते युवा। तयोरन्तरसंलग्नां दृष्टिमुत्पाटयन्निव SubhāRaK. 16. 55.

अन्तरसंश्रय (antara-saṁśraya) *adj.* fixed in the middle नवकोष्ठांश्च कर्णेषु प्रासादान् विनिवेशयेत्। षड्दारुकं च कर्तव्यं तेषामन्तरसंश्रयम् SamarāSū. 30. 76.

अंतरसंस्थ (antara-saṁstha) *adj.* (used as noun) **A** (that) which exists in the middle अनुपातोऽन्तरसंस्थे कर्तव्यो दृष्टियुक्तार्थम् PañcSi. 11. 6; **B** (that) which is situated at the intermediate space कर्णादिकोटिपर्यन्तसूत्राणां यद्यदायतम्। तयोरन्तरसंस्थानां तत्तदायामसाधनम् VāstuVi. 11. 16.

अन्तरसक्थि (antara-sakthi) *n.* inner thigh-bone संधयस्तु चतुर्दश। गुच्छे सगुटिकायां च स्युस्तथान्तरसक्थनि Hastyāyur. 447. 21 (3. 9)

अन्तरसंक्षय (antara-saṅkṣaya) *m.* termination of period or era (of Manu) त्वया सार्धमिदं विश्वं स्थास्यत्यन्तरसंक्षये। एवमेकार्णवे जाते चाक्षुषान्तरसंक्षये MatsyaP. 2. 14.

अन्तरसमा (antara-samā) *f.* **A** type of stanza of four quarters चतुष्पदी वस्तुकं वान्तरसमार्धसमा संकीर्णा सर्वसमा च Chandonu. 6. 18 (ChandaśCū. अन्तरेण व्यवधानेन समा); **B** type of stanza of four quarters where the first and the third are similar अन्तरसमा एव द्वितीयतृतीयांह्रिव्यत्ययेऽर्धसमाः Chandonu. 6. 21.

अन्तरसमाचम्पककुसुम (antarasamā-campakakusuma) *n.* type of stanza of four quarters wherein the first and the fourth quarters are equal द्वितीयतृतीयपादयोर्विपर्यये सत्यन्तरसमा एव ... अर्धसमासंज्ञाः। ... आसामपि तान्येव चम्पककुसुमादीनि नामानि भवन्ति। तत्रौजे सप्त समेऽष्टेत्यन्तरसमाचम्पककुसुमम् ChandaśCū. 6. 21 (3)

अन्तरसमानसूत्र (antara-samānasūtra) *n.* thread equal to the intermediate distance सूत्रमध्ये पूर्वापराद‍्ङ्कौ कृत्वा तयोरङ्कयोरन्तरसमानसूत्रमङ्कयोर्निधाय दक्षिणोत्तरयोः परिभ्रम्य ĪśānŚiPa. ii. 24. 15 (21)

अन्तरसंप्रविष्ट (antara-sampraviṣṭa) *adj.* (used as noun) **A** (one) who has entered into the hole छिद्रान्तराणि सुलभानि सदैव हन्त पातालरन्ध्रसरणेरिव दण्डनीतेः। बह्वीभवन्प्रसरमन्तरसंप्रविष्टो यात्यप्रतर्क्यनियमात् पतनं भजेद् वा RājTa. (Ka.) 8. 2963; **B** (one) who has entered into, i. e. taken recourse to the practice, RājTa. (Ka.) 8. 2963.

अन्तरसंभव (antara-sambhava) *m.* possibility of difference बिम्बान्तबिम्बमध्योत्थक्रान्त्योरन्तरसंभवः SiddhāTaVi. 337. 2.

अन्तरसंमित (antara-sammita) *adj.* [*f.* - ā] **1** contained within भामण्डलं दधानश्च जितमार्तण्डमण्डलम्। बहिर्भूतमिवानन्तं ज्योतिरन्तरसंमितम् (ऋषभध्वजः) TriṣaŚaPuC. i. 6. 60; **2** measured by difference तयोर्योगोऽन्तरेणैव संभवतीति उपपन्नं चापान्तरस्य जीवा स्यात्तयोरन्तरसंमिता SiddhāTaVi. 72. 17.

अन्तरसहाय (antara-sahāya) *m.* assistance of mind प्रारभेत जपं पश्चात् ...। युक्तोऽन्तरसहायेन मौनी ध्यानपरायणः JayāS. 27. 114.

अन्तरसाधारणाश्रय (antarasādhāraṇāśraya) *m.* act of resorting to (both) mediation and standardisation मध्यमः षड्जवद् द्वेधान्तरसाधारणाश्रयात् SaṁgīRa. i. 89. 3 (1 (3). 43)

अन्तरसामत्व (antarasāma-tva) *n.* the state of having a different chant पृष्ठ्यः षडहो बृहद्रथन्तरसामेत्यत्र आद्ययोरह्नोरप्यन्तरसामत्वे सिद्धेऽपि षडहे समुदाये तद्विधानान्न वैरूप्यम् MayūMāli. 296. 3 (*on* iii. 5. 19)

अन्तरसामान्ययोगित्व (antarasāmānyayogi-tva) *n.* the state of having the difference and the commonness उपमा नाम सा यस्यामुपमानोपमेययोः। सत्ता चान्तरसामान्ययोगित्वेऽपि विवक्षितम्। किंचिदादाय सारूप्यं लोकयात्रा प्रवर्तते AgniP. 343. 6.

अन्तरसीमन् (antara-sīman) *n.* **1** middle or central border, i.e. line (separating the half bodies of Śiva and Gaurī) (प्रियस्यार्धशरीरसंस्थितौ) निवेशितस्यान्तरसीम्नि चक्षुषो निमीलितारालकरालपक्ष्मणः। विधीयते भावनयैव तत्क्षणं प्रियाननाम्भोरुहदर्शनोत्सवः HarVi. 21. 40; **2** middle or central boundary between (two Śālatrees) घटयतु मुदं द्वितीयो घण्टास्वनसारनिर्मितः सालः। उभयोरन्तरसीमन्युद्दामभ्रमररञ्जितोदारम्। उपवनमुपास्महे वयमूरीकृतमन्दमारुतस्यन्दम् LalitāStaRa. 8.

अन्तरसुखाभिष्वङ्ग (antara-sukhābhiṣvaṅga) *m.* blissful embrace of the cleavage योषित्पीनपयोधरांतरसुखाभिष्वंगसंलालितो यः श्रीमान् हरिवर्म्म EI. x. 23. 24.

अन्तरसुखावेश (antarasukhāveśa) *m.* gush of inner bliss or happiness प्रातः प्रत्यहमर्घ्यगन्धतुलसीपुष्पादिभिः पूजयत्यद्वैते भगवन्तमन्तरसुखावेशोल्लसद्रोमणि CaitaCa. 250. 13 (10)

अन्तरसूत्रीया (antarasūtrīyā) *adj.* (*f.*) belonging to the middle or central thread स्थितिरन्तरसूत्रीया विभागजननी हिता PauṣkS. 41. 31.

अन्तरसूना (antara-sūnā) *f.* inner or internal gland मध्ये त्वनुसृतां विध्येत्तथैवान्तरसूनयोः Hastyāyur. 489. 21 (3. 16); मर्माणि ...। ग्रीवा चान्तरसूना च वाहित्थं च नराधिप। पेचकश्च विताने च वैगुण्यकरसंग्रहः। एतान्येव चतुस्त्रिंशत्प्रोक्तानि Hastyāyur. 514. 10 (3. 23)

अन्तरस्तनितवैद्युतगर्भ (antarastanitavaidyuta-garbha) *adj.* which contains thundering and lightening in the interior वार्षिकदिनानि राघवः ... अवसत् सुखम्। वातनुन्नजलपूरितमेघानन्तरस्तनितवैद्युतगर्भान्। वीक्ष्य AdhyāRā. iv. 4. 2.

अन्तरस्थ (antara-stha) *adj.* [*f.* - ā] **1A** present within (oneself) **B** present inside **C** existing, i.e. drawn inside **D** present inside, i.e. mixed with **2A** present or being in the middle **B** being between **C** occurring in the intermediate position **D** situated, i.e. concealed in the middle **3** present in the heart (used as noun) (feeling) which is present in the heart **4** present in the mind **5A** being close, i.e. who stands as witness or guarantor **B** being close, i.e. intimate **6** which is included in **7** situated at (a particular) distance यावन्तीह वै भूतान्यन्नमदन्ति तावत् स्वन्तःस्थोऽ(v. l. °न्तरस्थोऽ)न्नमत्ति यो हैवं वेद MaiU. 6. 13; अन्तरस्थां परित्यज्य भावश्रीं भावनामयीम्। योऽसि सोऽसि जगत्यस्मिँल्लीलया विहरानघ MahāU. 6. 1; वज्रासनस्थो जिन इह भगवानन्तरस्थः सदास्ते EI. xx. 44. 19; हे लोका विष्णुरेतद् भुवनमजनयत् तन्न जानीथ यूयं युष्माकं ह्यन्तरस्थं किमपि तदपरं विद्यते विष्णुरूपम् Nārāy. xii. 99. 7; **1B** present inside कृत्योंकारप्रदीपं मृगय गृहपतिं सूक्ष्मनाड्यन्तरस्थम् ŚatTrayī. 461; LiṅgaP. ii. 9. 55; वसुधा ततः। प्रययौ केशवं द्रष्टुं क्षीरोदमथ सागरम्। सा ददर्शामृतनिधिम् ... अन्तरस्थेन हरिणा विगताशेषकल्मषम् ViṣṇuSm. 1. 36; द्वितीयगोपुरद्वारपार्श्वयोरन्तरस्थयोः। विन्यसेद् द्वारपालाख्यौ PāraS. 11. 72; जीर्णा भवृत्तस्य चलांशकानां त्यक्त्वा गतिं तां ध्रुवगां सदाहुः। एवं भगोलाश्रयतोऽन्तरस्थाः कदम्बकाभ्यां चलखेटगोलाः SiddhāTaVi. 48. 18; अप्यन्तरस्थं गिरिशैलभित्तेर्वज्राल-याभ्यन्तरसंस्थितं वा। सर्वं समायान्ति ससिद्धिवेगाः सर्वाः श्रियः सन्ततमापदश्च YogVā. i. 27. 12; (रागः) केशाख्यः सप्तदिवसस्थायी कृच्छ्रानुरञ्जकः। अस्थिसंस्थोऽन्तरस्थश्च प्रच्छन्नस्नेहजीवितः SamaMā. 5. 43; **1C** existing, i.e. drawn inside भ्रमणेनान्तरस्थेन भवति द्विज कर्णिका JayāS. 13. 28; एकैकमन्तरस्थं तु क्षेमपद्मं तु पद्मज PauṣkS. 7. 14; **1D** present inside, i. e. mixed with गभीरं खात्वावटम् ...। चूर्णीकृतैर्माषतिलैर्यवैश्च प्रपूरयेन् मृत्तिकयान्तरस्थैः BṛSaṁ. 55. 25; **2A** present or being in the middle बभौ महोल्केव घनान्तरस्था शिखेव चाग्नेर्ज्वलिता विधूमा MahāBhā. iii. 161. 18; vi. App. I. 4 (220); ताभ्यामाद्यन्त-

पङ्क्तिभ्यां त्रीणि त्रीणि विशोधयेत्। एकैकमन्तरस्थाभ्यां दत्तं पादं तु तत्समैः PauṣkS. 5. 264; **2B** being between छायाधिकारः ... भवेदवश्यं यदि चान्तरस्थं दृगर्कयोस्तत्किल तद्दृश्यम् SiddhāTaVi. 223. 23; **2C** occurring in the intermediate position नीचेऽतोऽर्धं हसति हि ततश्चान्तरस्थेऽनुपातो होरा त्वंशप्रतिममपरे राशितुल्यं वदन्ति Bṛhajjā. 7. 2; JātaPā. 5. 7; **2D** situated, i. e. concealed in the middle नृपदीपो धनस्नेहं प्रजाभ्यः संगृह(?ह्ण)न्नपि। अन्तरस्थैर्गुणैः शुभ्रैर्लक्ष्यते नैव केनचित् Pañcā. 41. 17; **3** present in the heart जाने चाप्यन्तरस्थं ते भावं चन्द्रांशुनिर्मलम् Rāmā. ii. 1999 *(1); सर्वापदां निलयमध्रुवमन्तरस्थमुन्मुक्तमुत्तमगुणेन न संश्रयामि। यत्नादहंकृतिपदं परितोऽतिदुःखम्। शेषेण मां समनुशाधि महानुभाव YogVā. i. 15. 21; (used as noun) (feeling) which is present in the heart अथ ते हृदये राजन् विशेषस्तेषु वर्तते। अन्तरस्थं विवृण्वाना: श्रेयः कुर्युर्न ते ध्रुवम् MahāBhā. i. 197. 13 (*but* JñānDī. भेदस्थम्); **4** present in the mind सत्यं सारमन्तरस्थमव्यक्तमतिगोपनम्। उवाच मानसं वाक्यम् BrahmVaiP. iv. 23. 74; **5A** being close, i. e. who stands as witness or guarantor यदि मा मोचयस्यस्मात्सर्पात्तत्ते ददाम्यहम्। राज्यार्धमन्तरस्थाश्च तवैते मन्त्रिणो च मे KathāSaSāg. x. 9. 125 [*but* pw. *m.* surety, bail, guarantee]; **5B** being close, i. e. intimate स्वयंप्रभाद्याः शपथैरन्तरस्था भवन्तु नः KathāSaSāg. xvii. 6. 37; **6** which is included in सगरनृपचरित्रेणान्तरस्थेन कामं सर इव रसपूर्णं पद्मखण्डेन हृद्यम्। चरितमजितनाथस्यैहिकामुष्मिकाणि प्रवितरतु सुखानि श्रोतृसामाजिकानाम् TriṣaŚaPuC. ii. 6. 702; **7** situated at (a particular) distance ताभ्यां विधोस्तौ कियदन्तरस्थौ स्फुटापमार्थं प्रवदाशु नूनम् SiddhāTaVi. 382.7.

अन्तरस्थजगत्त्रय (antarastha-jagattraya) *adj.* having the three worlds existing within सामस्वरेणाशिषमभ्युदीर्य क्षणं स विश्रम्य जगाद धीरः। संदर्शयन् दन्तरुचान्तरस्थजगत्त्रयश्चान्द्रमिव प्रकाशम् DaśāvaC. 5. 195.

अन्तरस्थदृग्भेदवश (antarasthadṛgbheda-vaśa) *m.* [Abl.] due to the force of the difference of the vision present in the mind दृक्सूत्रयोरन्तरगं च तस्यान्तरस्थदृग्भेदवशाद्विभेदात्। भूगोलकेन्द्रं नरदृष्टिचिह्नं प्रकल्प्य कार्यं गणितं सुखार्थम् SiddhāTaVi. 210. 14.

अन्तरस्थयशःपण (antarastha-yaśaḥpaṇa) *adj.* having the stake of fame placed in the middle दिदृक्षोपगतानां तद्देवानां रोमहर्षणम्। अदीव्यत रणद्यूतमन्तरस्थयशःपणम् Yādavā. 16. 84.

अन्तरस्थल (antara-sthala) *n.* place at the interior or bottom (पटः)जलानामन्तरस्थले निपतितोऽयमावयोर्नयनगोचरीबभूव UdaySuKa. 98. 23.

अन्तरस्थषड्वर्ग (antarastha-ṣaḍvarga) *m.* six classes (of consonants) occurring in between अनपुंसकविषमसमस्वरषट्कयुगान्तरस्थषड्वर्गैः। अङ्गानि ब्रह्मा गायत्र्यृष्याद्याः सरस्वती चास्याः TantrSa. 5. 20.

अन्तरस्थसुस्थूलजखण्डक (antarasthasusthūlaja-khaṇḍaka) *m.* (approximate) part (of sine) produced from large whole existing within सुसूक्ष्मखण्डानि विहाय तस्यान्तरस्थसुस्थूलजखण्डकेषु। प्रकारयोर्ये समतां प्रकर्तुं समुद्यताः (ज्यानयने) SiddhāTaVi. 85. 4.

अन्तरस्थान (antara-sthāna) *n.* middle or intermediate position ब्रह्मसोमान्तरस्थाने महीधरः VāstuVi. 3. 22.

अन्तरस्थानिक (antara-sthānika) *m.* officer in the middle or intermediate station लुब्धकावनुगच्छेतां सावधानौ नृपेरितौ। अन्तरस्थान्तिकं(निको) गत्वा पुरस्थमनुबोधयेत् Mānaso. iv. 15. 1591.

अन्तरस्थामृतसिन्धु (antarasthāmṛta-sindhu) *m.* ocean containing the nectar existing within इत्युक्तमत्यर्थसुधास्वभावं तेनान्तरस्थामृतसिन्धुनेव। श्रुत्वा बलिः ... तमभ्यधात् DaśāvaC. 5. 199.

अन्तरस्थायिन् (antara-sthāyin) *adj.* interposed, internal, situated inside, inward, separate, apart, MW.

अन्तरस्थित (antara-sthita) *adj.* [*f.* –ā] **1** existing, i. e. formed in the interspace वृत्तक्षेत्रत्रयस्यान्योऽन्यस्पर्शनाज्ञातस्यान्तरस्थितक्षेत्रस्य सूक्ष्मफलानयनसूत्रम् GaṇīSāSaṁ. 6. 83 ½ (1); **2A** abiding within ततः प्राणमयो ह्यात्मा विभिन्नश्चान्तरस्थितः। ततो विज्ञान आत्मा तु ततोऽन्यश्चान्तरः स्वतः। आनन्दमय आत्मा तु ततोऽन्यश्चान्तरस्थितः KaṭhRuU. 18; 19; कल्पः कस्य निमेषस्य बीजस्येवान्तरस्थितः YogVā. iii. 79. 22; **2Bi** present inside दस्युसैन्ये विलोक्य तम्। भर्तारं निहतं दूराद्वनगुल्मान्तरस्थिता राज्ञी चन्द्रवती ... अगाद्वनम् KathāSaSāg. xii. 31. 20; **2Bii** present inside, i. e. behind (the screen) बन्दिमागधसूताद्यैः प्रत्याशीरन्तरस्थितैः। अर्थोपक्षेपणं यत्तु क्रियते सा हि चूलिका। ... पात्रैर्यवनिकान्तःस्थैः केवलं या तु निर्मिता RasāSu. 280. 9 (3. 182); **2C** situated inside (the hall or house) वैकङ्कतशमीबिल्वैः क्षीरकण्टकिभिर्द्रुमैः। उदपानाग्न्यगारेषु स्यान्न दोषोऽन्तरस्थितैः SamarāSū. 10. 127; कर्णशालानिबद्धानि मण्डपैरन्तरस्थितैः। असंबाधाजिराणि स्युर्हलानि दश पञ्च च SamarāSū. 24. 1; **3A** placed between ऐशानदिश्यूर्ध्वमध्यप्रयोरन्तरस्थिते। देवच्छन्दे देवदेवो विशश्राम ततः किल TriṣaŚaPuC. ii. 3. 832; **3B** standing in the middle अन्तरस्थितशैलेभबन्धनस्तम्भविभ्रमम्। ... यस्य प्रसूते गोपुरद्वयी पार्श्वयुग्मगता YātrāPra. 3.198.

अन्तरस्पर्शभाव (antarasparśa-bhāva) *m.* feeling touching the heart तत्रैव च स्वात्मत्वे निश्चितानां तेषामा(v.l. °म)न्तरस्पर्शभावेनोभयं विद्यते एव Bhāsk. i. 412. 8 (*on* i. 8. 6)

अन्तरस्यन्दिन् (antara-syandin) *adj.* oozing from the top यदंतरस्यन्दिसुधार्द्रमौलिर्मृत्युंजयः पीतविषः शिवोभूत् EI. v. 57. 6.

अन्तरस्वर (antara-svara) *m.* (Mus.) type of an intermediate musical note called Gāndhāra द्विश्रुत्युत्कृष्टो निषादः काकलीसंज्ञो भवति। तद्वद् गांधारोऽन्तरस्वरसंज्ञो भवति NāṭyaŚā. 28. 34 (4); यदि पञ्चमो विरमते गान्धारश्चान्तरस्वरो भवति। ... तं पञ्चममीदृशं विद्यात् NāraŚi. i. 4. 6; षड्जकाकलिनौ यद्वोच्चार्य षड्जं पुनर्व्रजेत्। तत्परान्यतमं चैवं मध्यमं चान्तरस्वरम्। प्रयुज्य मध्यमो ग्राह्यः SaṁgīRa. i. 148. 4 (1 (5). 4)

अन्तरस्वरता (antarasvara-tā) *f.* (Mus.) the state of being an intermediate musical note (स्वराणाम्) साधारणं नामान्तरस्वरता NāṭyaŚā. 28. 33 (24)

अन्तरस्वरत्व (antarasvara-tva) *n.* (Mus.) the state of being an intermediate musical note प्रथमं व्याचष्टे तत्र साधारणमिति। निषादः ... काकली ...। द्वयोरपि चान्तरस्वरत्वम् AbhinBhā. iv. 32. 26 (*on* 28. 32 (12))

अन्तरस्वरसंयुक्ता (antarasvara-saṁyuktā) *adj.* (*f.*) (Mus.) associated or mixed with an intermediate musical note अन्तरस्वरसंयुक्ता काकलिर्यत्र दृश्यते। तं तु साधारितं विद्यात्पञ्चमस्थं तु कैशिकम् NāraŚi. i. 4. 9.

अन्तरस्वरसंयोग (antarasvara-saṁyoga) *m.*(Mus.) employment or use of an intermediate musical note अन्तरस्वरसंयोगो नित्यमारोहिसंश्रयः। कार्यो ह्यल्पो विशेषेण नावरोही कदाचन NāṭyaŚā. 28. 35.

अन्तरहत् (antarahat) Gr. [listed in the *bāhvādigaṇa*, GaṇPā. 163. 20] the word *antarahat* बाह्वादिषु हि अन्तरहत् शब्दः पुष्करसच्छब्दश्च पठ्येते Nyās. i. 471. 6 (*on* ii. 4. 61)

अन्तरहा (antara-hā-) (= antarhā-) IV.U. to disappear मा च कश्चिद् भूतगुरु नाथो अन्तरहायतु MaVastuAva. i. 175. 9; i. 231. 2 (v.l.); यापि चाभूत् पूर्वं सानं स्वयंप्रभता ... सा अन्तरहाये MaVastuAva. i. 339. 18; ततश्च दुर्मनो यक्षो तत्रैवान्तरहायिथा (v. l. °थ) MaVastuAva. ii. 240. 17; शक्रो देवानामिन्द्रो मृगराजस्य जिज्ञासनं कृत्वा तत्रैवान्तरहायि MaVastuAva. ii. 256. 11; अथ खलु नन्दो च देवपुत्रो सुनन्दो च देवपुत्रो सुमनो च देवपुत्रो ... भगवतो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा ... तत्रैवान्तरहायेन्सुः MaVastuAva. ii. 258. 3; iii. 316. 10; यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो नीलाञ्जनवर्णं ऋषभमात्मानम् ऋद्धीये अभिनिर्मिणित्वा पुरस्तिमायां दिशायामन्तरहायति MaVastuAva. iii. 410. 12; (*caus.*) to cause to disappear विविधगन्धपुष्पाश्च उपवायन्तु सर्वतः। मानुषाणामामगन्धा च शीघ्रमन्तरहापय MaVastuAva. i. 75. 14 [DBHS.]

अन्तरहानि (antara-hāni) *f.* interruption in the middle आपन्नः आपद्ग्रस्तः। तं प्रत्यग्निस्मृतावन्तरहानावप्यर्घ्यस्यावश्यकतोक्ता BālamBha. iii. 53. 14 (*on* 3.17)

अन्तरहापयित्वा (antara-hāpayitvā) *ger.* having caused to disappear, i. e. having concealed इन्द्रो दानि अलिन्दाये देवीये वरं दत्त्वा जर्जरशालामन्तरहापयित्वा त्रायस्त्रिंशदेवनिकाये प्रत्यस्थासि MaVastuAva. ii. 431. 1 [DBHS.]

अन्तरहापित (antara-hāpita) *adj.* caused to disappear अथ खलु भगवाम् उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय स्वयं जटिलवेशमन्तरहायि(better °पि DBHS.)तं च निर्मितं च जटिलसहस्रम् MaVastuAva. iii. 424. 16.

अन्तरहायत्वा (antara-hāyatvā) *ger.* having caused to disappear, i.e. having concealed शक्रेण तं ब्राह्मणवेषमन्तरहायि(v.l. °य DBHS.)त्वा स्वकेन रूपेण स्थितः MaVstuAva. iii. 6. 9.

अन्तरहायित (antara-hāyita) *adj.* caused to disappear, concealed अथ खलु भगवान् ... स्वयं जटिलवेशमन्तरहायितम् MaVastuAva. iii. 424. 16 [DBHS.]

अन्तरहायितुम् (antara-hāyitum) *inf.* for concealing सत्यवाक्येन एता बध्यन्ति न शक्नोन्ति अन्तरहायितुम् MaVastuAva. ii. 97. 10 [DBHS.]

अन्तरहायित्वा (antara-hāyitvā) *ger.* having caused to disappear, i.e. having concealed शक्रेण तं ब्राह्मणवेषमन्तरहायि(better °हापयि DBHS.)त्वा स्वकेन रूपेण स्थितः MaVastuAva. iii. 6. 9.

¹अन्तरहित (anta-rahita) *adj.* [*f.* - ā] **i** devoid of end, i.e. endless, eternal

or perpetual कृत्वा मनस्यच्युतम् ...। ज्ञानज्ञेयमनादिमन्तरहितम् ... स प्राप्नोति ... अविकलं यद् वाजिमेधे फलम् VisṇuP. vi. 8. 55; इदं परं रूपम् ... अनन्तम् अन्तरहितम् GītāBh. (Śaṅ.) 331. 4 (*on* 11. 47); आद्यन्तरहितं पूर्णं ब्रह्मैवाहम् SarvaVeSāSaṁ. 893; राधां गङ्गा ददर्श सा। ... आद्यन्तरहितां सतीम् BrahmVaiP. ii. 11. 34; तदाक्षरमयं तेजः ... आदिमध्यान्तरहितम् BhaviP. 570A. 14 (iii (4). 14. 2); प्रकृतिं पुरुषं चैव ... विद्धि ... तौ ... आदिमध्यान्तरहितौ BhaviP. 578A. 27 (iii (4). 16. 67); शिवस्यात्मगतं महत्। आदिमध्यान्तरहितं विशुद्धं तत्त्वलक्षणम् PadmP. ii.71.9; स्वारम्भं भगवन्तमन्तरहितं ब्रह्माणमीडामहे SūktiMu. 1. 45; **ii** devoid of (*praṇava*) at the end (गायत्रीम्) कुर्यात् प्रणवसंपुटाम्। आद्यन्तरहितां कुर्यादिति पराशरोऽब्रवीत् BālamBha. i. 110. 14 (*on* 1. 24 ½)

²अन्तरहित (antara-hita) *adj.* [*f.* – ā] disappeared, set किंनु खलु मयि परिनिर्वृते ... इमस्मिं धर्माख्यानेऽन्तरहिते इतो केत्तकस्य नु खलु कालस्य, बुद्धो भगवान् लोके उपपदिष्यति MaVastuAva. i. 50. 14; पृथिवीरसे अन्तरहिते इमम् उदानमुदानयेन्सु MaVastuAva. i. 340. 14; नरसिंहः ...। अन्तरहितो क्षणेन नरेन्द्रभवने समुपपधि MaVastuAva. ii. 9. 22; उपरुद्धेन कुमारेण गृहं निःश्रेयसं संवृत्तं सर्वा लक्ष्मी अन्तरहिता MaVastuAva. ii. 101. 8; भगवान् ... पुरस्तिमायां दिशायाम् अन्तरहितो पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति MaVastuAva. iii. 116.2.

अन्तरहित (anta-rahita) *m.* epithet of Śiva (*lit.* devoid of end) नामानि शृणु ब्रह्मन् मुख्यानि ... अनादिरन्तरहितः शिवकामः SkandP. i (3A). 9.12.

अन्तरहीयन्त (antara-hīyanta) *adj.* being covered over (in a basket) सो अहितुण्डिकेन चम्पको नागराजः ... सर्पकरण्डके प्रक्षिप्तो आसति। नापि तस्य अहितुण्डिकस्य कुप्यति न अन्तरहीयन्तो महाबलो महातेजो नागराजा MaVastuAva. ii. 178. 3 [DBHS.]

अन्तरहत (antara-hṛta) *adj.* divided by the distance (between two planets) यद्याद्यान्यान्तरयोरन्तरहतमन्यथा तदैक्येन BrāhmSphuSi. 10. 54.

अन्तरा (antarā) *ind.* [enumerated in *svarādigaṇa*, GaṇPā. 254. 45; GaṇRa. 1. 14 (31); SiddhāKau. 106B. 9 (*on* i. 1. 37); governs Acc., P. ii. 3.4; JaineVyā. i. 4. 3; CāndraVyā. ii. 1.50; ŚākaṭāVyā. i. 3. 100; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 177; SiddhaHe. ii. 2. 33; MugdhaBo. 5. 7 (47. 7); has grave accent on the last syllable, KāśiVṛ. *on* i. 1. 37; Prasā. i. 301. 17] (used as *adv.*) **1Ai** within **ii** in, inside, in the interior **iii** in the middle (of action or event) **iv** in the middle (of a thing or space) **v** in the heart **vi** in the mind **B** in the intermediate (pitch or tone) **Ci** between (two points of space or things) **ii** between (two periods), at the interval **iii** between (two actions or events) **iv** between (two syllables) **D** on the way **Ei** in the meanwhile, in the meantime **ii** occasionally, now and then, at times, sometimes **iii** in the middle (of one's span of life) **iv** during **Fi** at the time or in the process (of argument, discussion or conversation) **ii** at the time or in the process (of knowing or experiencing or thinking) **G** near, nearby **H** distinctly, differently **I** secretly **J** without, except (used as *prep.*) **2Ai** in, inside, in the interior **ii** within **iii** into **B** under **C** among **D** in the middle **E** behind **3** in close or intimate relation with **4Ai** between (two points of space) **ii** between (two actions or events) **iii** between (two points of time) **iv** between (two syllables) **v** between (two abstracts) **4Bi** in the mean time, in the mean while **ii** occasionally, now and then, at times, sometimes, at intervals **iii** during **C** in the middle (of action or event etc.) **Di** at the time or in the process (of knowing or experiencing or thinking) **ii** at the time or in the process (of argument or discussion or conversation) **5A** on the way, midway **B** along **6** at the distance, outside **7** without, except **8** through, by means of **9** beyond **10** with regard to, with reference to **11** the indeclinable word *antarā* (used as *adv.*) **1Ai** within इह त्वम् अन्तरा भव AV.(P.) ix.7.5; बोधयित्वापि चैकात्म्यं नान्तरा पर्यवस्यति BṛĀraUBhVā. (Sambandha.)776; यः प्रवृत्तिं निवृत्तिं च प्रयुक्तिं चान्तरा विशन्। उदासीनोऽपि वा कुर्यात्कारकं तत्प्रचक्षते SaraKaṇṭhā. 321.15; अन्तरात्मनि निविष्टमन्तरा विन्दत स्थिरसुधारसान्तरम् Yādavā.17.126; **1Aii** in, inside, in the interior यत्समाती देवता चरुमभितो भवति ... यच्चरुरन्तरा भवति तस्मादिदमन्तरा चक्षुषोर्विधृत्यै MaiS. ii. 3.6(ii.34.8); यत्पात्रे संदध्यातां नैदमन्तरा स्यात् MaiS. iv.6.3 (iv. 82. 12); प्रेषित आग्नीध्रः स्फ्यम् अग्निं च संमार्गम् अन्तरा कृत्वा परिधीन् ... त्रिस्त्रिः VaitāSū. 2.13; स गन्धर्ववरोपमो युवा ... संमार्ष्टि न चैनमन्येऽपि विदुः कथंचन प्रियाभिरामं विचरन्तमन्तरा MahāBhā.iv.11.12; अयं वाजिवरोऽपि नास्पृशन्महीं खुराग्रैर्विधृतैरिवान्तरा BuddhaC. 8.45; अस्तीह सारो व(ब)हिरन्तरा च छिद्रैः परीतो न विपत्रशातः (Read °शाखः) EI. ix.6.2; प्राणेन क्षिपता क्षुत्तृडन्तरा जायते प्रभोः BhāgP. ii. 10. 17; पूजयेत् ... तदन्तरष्टपत्राब्जं वृत्तयुग्ममथान्तरा TantrRā.10.11; तिरस्करिणिकां नीत्वा ततः कञ्चुकिनान्तरा। बहिष्कृता नागरका नास्तिकाः ...। निर्गच्छन्ति हतच्छायास्ते खण्डितमनोरथाः BṛKathāŚloSaṁ.17.157; अमीषां यादृशं बाह्यं रम्यत्वमिह वर्तते। यदि स्यादन्तराप्येवं तत्स्यात्काममयं जगत् MohaRāPa.5.41; अन्यथा पानकाद्येषु शर्करादेरिवापतेत्। अन्तरा पतितस्यापि तृणादेरुपकारिता ... स्यात् RasāSu.201.6(2.261); दधदन्तरा नवतिरस्करिणीमिव तापनोदनमिषेण पटीम्। वनितां विलोक्य कितवो हृदयाधिकृतां चुचुम्ब HammīMaKā.5.66; अन्तरा संव्योमपुरमध्ये स्वात्मनो भूतग्रामवद्विभाति GoviBh.243.2 (*on* iii.3.36); **1Aiii** in the middle (of action or event) यत्स्यैतां उपधीयन्ते यविष्ठो वै नामैषोऽग्निस्तं स्माच्चिन्वतांन्तरा न व्येतवै MaiS. iii. 2.7(iii. 27.8); येऽपि ... कल्पयन्त्यन्तरा सूक्ष्मं विनाशित्वं प्रतिक्षणम् ŚlokaVār. 6.424 (839.4); यच्चादौ श्रद्धया सिद्धं पुनर्न्यायेन साधितम् ...। तत्तथैवानुमन्तव्यं कर्तव्यं नान्तरा श्लथम् TantrVā. 86.3 (*on* i. 3. 3); उभयोश्च जवस्तुल्यः प्रतिबन्धश्च नान्तरा TantrVā. 853.3 (*on* iii. 3. 14); भुङ्क्ते ... भक्ष्यम् ...। नात्युष्णभोजी पानीयमन्तरा प्रचुरं पिबन् SarvaSiSaṁ. 11.21; परिवृत्य सहस्रांशोर्नेदानीमन्तरा जयः RāmC.9.106; प्रातरारभ्य यावदाह्निकं न निवृत्तम् ... तावदेकैव साध्ययनं क्रियेति। अन्तरा कथंचिद्विच्छेदेऽपि पुनः प्रवृत्तौ नारम्भशब्दवाच्यतास्ति ManuBh. i. 113.11 (*on* 2.71); (तृप्तिः) शाश्वती नान्तरा विच्छिद्य पुनरुद्भवति ManuBh. i. 270. 29 (*on* 3.136); एतस्य मया कर्तव्यमिति नान्तरा विच्छेदे मूल्यलाभः ManuBh. i. 512. 14 (*on* 6.45); वीरुतानि ... प्रहणनकालेऽपि सीत्कृतस्य प्राधान्यादन्तरा प्रयुञ्जीतेत्यर्थः JayaMa. 149.9 (*on* 2.7); यदेव येन समीहितफलोद्देशप्रवृत्तेन तदुपायभूतमन्तरा साध्यते तदेव तस्यावान्तरव्यापारत्वेनाभिधीयते NyāyRaMā. 44.8; तद्धि तस्य द्वारमुच्यते यद्येन स्वफलोद्देशप्रवृत्तेन तत्सिद्ध्यर्थं अन्तरा साध्यते NyāyRaMā. 111.3; मां पृच्छत्यन्तरा शिरःकण्डूयनसुखासिकासीत्कारमुन्मुचति UdaySuKa. 32.20; अन्तरा हृदयानीव साधूनां कैतवेन सः ... पुरारिं पर्यपूजयत् KathāSaSāg. v.1.97; स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा PariPar. 2. 201; त्रीनिष्ट्वा चतुर्थमुत्सृजेत् इति अन्तराम्नातं एवमत्रापि स्यात् SaṅkarKāBh. 129.8(*on* iii.1.33); अर्थादिलाभश्चान्तरा प्राप्तः न त्वादित एवोद्दिष्टः NyāySu. (Ja.) 273A.3 (*on* ii.1.2); प्राणभूतानामिन्द्रियग्राममनसी क्रमेणान्तरा उत्पद्येते BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 136.8 (*on* ii. 3. 16); स्थानासनाभ्यामिति किंचित् कालं स्थित एव स्यात्। किंचिदुपविष्ट एव। नत्वन्तरा पर्यटेत् (वानप्रस्थः) DīpKa. 81.7 (*on* 3.51); दयावीरादौ हि नागानन्दादौ जीमूतवाहनादेरन्तरा मलयवत्याद्यनुरागादेरन्ते च ... अहंकारोपशमो न दृश्यते SāhiDa. 193.3; साधु विशोध्य तम् (शार्ङ्गीश्वरम्) ... मानस्तोकऋचा ... मूलेनान्तराब्लिङ्गकैः सिञ्चेदच्छजलैः TantrSa. 4.93; रसता न तथा स्वादमाप्नोति ततः शोध्याम्बुनान्तरा रसना BhāvPra. (Bhā.) 5.157; प्रारब्धदर्शपूर्णमासादेः ... अन्तरा क्रियमाणं नित्यं काम्यं वा न दोषमावहति VīraMi. (Paribhāṣā.) 74.24; युगपत्प्रकृतिविकृत्योः प्रसक्तौ ... अन्तरा कर्मान्तरानुष्ठानासंभवात् VīraMi. (Samaya.) 107.30; कन्दर्पस्य ब्रह्मर्षिहतकेषु ... आः स्मृतमद्य व्यतीपात इत्यन्तरा गन्तुकामेषु ... विहसन्ति ... देववारकान्ताः NīlaVi. 6.4; (सः) अन्तरेव कलमधुरमारब्धगीतिभिः ... अप्सरोभिराराप्यमानतौर्यत्रिकम् ... आलोक्य सेनामुखम् ... निर्जगाम NīlaVi. 10.9; साङ्गप्रधाननिर्वृत्तिपर्यन्तम् अन्तरा कामनान्तरस्यावर्जनीयतया तद्व्यावृत्तेः कर्तुमशक्यत्वात् MayūMāli. 795.2 (*on* xi. 1.1); **1Aiv** in the middle (of a thing or space) सा तस्मादन्तरा होतव्या देवलोक एव हूयन्ते KauśiSū.4.13; BuddhaC. 8.45; (भृगोराश्रममण्डलम्) प्रसूनजलसंपूर्णपात्रहस्ताभिरन्तरा। शोभितं मुनिकन्याभिश्चरन्तीभिः BrahmāṇḍP. ii.21.42; अतिसूक्ष्मो भृगुतनयो दीर्घः सुषिरोऽन्तरार्कतनयः स्यात् PraśnJñā.51; कान्तारे दैवगत्या कथमपि गलितान्यन्तरालेत्य(क्य?) भक्ष्याणि SūktiMu. 97.71; दिग्भ्यस्तिर्यङ् न च विचलितो नान्तरैव प्रसूतः। ... पूरः पारे वचनमचिरात् विश्वमेकीकरोति AmṛUda.4.81; **1Av** in the heart प्रकटं मृदु नाम जल्पतः परुषं सूचयतोऽर्थमन्तरा ŚiśuVa.16.19; तवानेन सत्त्वसौजन्यपौरुषोत्कर्षेण किमप्यन्तराप्यायितोऽस्मि AnargharRā. 4. 29(2); सः ...। ध्यायन्हेरम्बमन्तरा। जजाप मन्त्रम् GaṇeP.i.60.17; हृष्यन्त्येवान्तरा विद्वाः Stotrā. 16.10; क्रोधावेशे अन्तरा ज्वलत्येव Kāvyānu. (He.) 119.6; को न मुदं समुदञ्चति विशति मुकुन्देऽन्तरा हृदयम् GopāKeCan.46.4; भगवज्जन्मजं मोदममान्तमिव चान्तरा। वहन्त्यः ... दिक्कुमार्योऽष्टावूर्ध्वलोकादुपाययुः NemiC.4.7; जरद्गवीनां हृदयं विविच्यते यदन्तराश्चर्यगवाक्षवर्त्मना ŚivLī.16.86; प्रकृतिस्थे जगति ... अन्तरेव मङ्गलमाशासानया सर्वमङ्गल्या समालिङ्गितो दृढम् ... उमाधवो गरलमुपयुयुजे NīlaVi.101.16; चन्द्रलेखा ... प्रगल्भतया च कथमपि मदनविकारमन्तरेव परिहरन्ती ... नयनगोचरमागतवती ŚṛṅgāTi.(Rā.)205 (30); कामाक्षि स्फुटमन्तरा स्फुरतु नस्त्वन्मन्दहासप्रभा MūkaPañ.2.10; **1Avi** in the mind निरुद्धदृक्कोऽपि ... कातरोऽन्तरा विचिन्त्य मूकत्वमुदर्कमाददे VasaViKā.7.9; स्वास्पर्शानन्तरा स्पृशन्। ... स्वचिन्मात्रपरो भव YogVā. v. 50.36; व्यक्तीभवन्नन्तरा क्रूरात्मा तु कलिश्चकार ... कालुष्यमेतद्धियः ParamāKā. 68. 109; **1B** in the intermediate (pitch or tone)

तद्यदं॑न्त॒रा तत्सदे॑॑वमन्त॒रानू॑च्यम् TaiS.II.v.11.1; अन्तरा सामिधेनीष्वनूच्यम् ĀpaŚS. xxiv. 1.11; **1Ci** between (two points of space or things) जुहुयाद्यद्वंनो वा र॑थो वान्तरा॑ वियाया॑त् MaiS.i.8.9(i.130.9); अन्नाद: स्यादिति देवाश्च वा॑ अ॑सुराश्चास्पर्धन्त तान् गायत्री सं॑र्वमन्नं परिगृ॑ह्यान्तरा॑तिष्ठत् MaiS. ii. 1.11 (ii.13.9); विष्णुरेवै॑ना अन्तरा॑ वि॑क्रमते MaiS.ii.2.5 (ii. 19.3); तान्(देवासुरान्) ... तेज: ... महिषीरूपमिव भूत्वान्तरातिष्ठत् KāṭhS.25.6 (ii.108.18); यस्या॑ग्निहो॒त्रे॑ऽधिश्रि॒॑ते श्वान्त॒रा धाव॑ति TaiBr.I.iv.3.6; स॒लि॒लं वा इ॒दम॑न्त॒रासी॑त् TaiBr. I.v.2.5; हिर॑ण्यमन्त॒रा धा॑रयति TaiBr. I. viii. 6.5; अन्तरिक्षमभवत् । अन्तरेव वा इदमुभयमभूदिति JaimiBr. 2.244; तन्तुं तन्वन्नित्यन्तरा श्वापदे गते ŚāṅkhāŚS.ii.6.13; प्रादेशोऽन्तरा। वेद्या: KātyŚS.v.3.10; पिण्डेष्वेव च सामान्यं नान्तरा गृह्यते यत:। न ह्याकाशवदिच्छन्ति सामान्यं नाम किंचन ŚlokaVār. 5(13).25(551.7); या शक्तिस्तामनुरुन्धानैर्नान्तरा गृह्यते Śarka. 8.12; देवाग्निगुरुविप्राणां न व्रजेदन्तरेण तु। नार्पयेन्न च गृह्णीयात् किंचिद्वस्तु तदन्तरा ŚivU.7.68; धमन्य: ... ओजांसि सप्तधातूनां वर्धयन्त्यन्तरा स्थिता: BhāvPra.(Śā.) 186.12(7); यागादिसाधनवादिनोऽप्यपूर्वसिद्धिमन्तरान्तर्भाव्यैव साधनत्वं वदन्ति YuktiSneha. 25.28 (*on* i. 1. 2); प्रतीत्यवसानेऽन्तरा पूर्वं कृत्वेति संबध्यते BhāṭṭCin. i. 70. 22 (*on* i.1.4); **1Cii** between (two periods), at the interval पृष्ठं रथन्तरं संधिर्नान्तरा बृहता स्तुवन्ति PañcBr. viii. 8. 10; अन्तरा प्रातराशं च सायमाशं तथैव च। सदोपवासी भवति यो न भुङ्क्ते कदाचन BaudhDS. ii. 7. 26; नोच्छिष्टं कस्यचिद्दद्यान्नाद्याच्चैव तथान्तरा ManuSm. 2.56; मृदुतीक्ष्णेन्द्रियौ श्रद्धादृष्टिप्राप्तौ कुलंकुलौ। एकवीच्यन्तरोत्पद्य काराकाराकनिष्ठगा: AbhisaAlaṅ. 1.23; धर्मवित्। ... नान्तरा भोजनं कुर्याद्यावन्मासांस्त्रयोदश। समाप्ते तु व्रते कुर्याद् भोजनम् MatsyaP. 66. 12; BālaKrī. i. 99.7 (*on* 1.113); ĀgaPrā. 84.14; SmṛtiCan. ii. 609.6; BhāvPra. (Bhā.) 5.116; पुरस्तादुपसदां सौम्येन प्रचरन्ति, अन्तरा त्वाष्ट्रेण ŚābaBh. 1272.5 (*on* iv. 4.5); यदन्तरा यन्त्रं विश्लेष्य प्रयोक्तव्यम् JayaMa. 157.20 (*on* 2.8); अविचारान्धतमसे विद्या व्यद्योततान्तरा RājTa. (Ka.) 8.2393; सायं प्रातस्त्वन्नम् ... भुञ्जीत। ... अनेनार्थान्नान्तरा भुञ्जीतेत्युक्तं भवति SmṛtiCan. ii. 609.3; अन्तरा सायंप्रातरन्तरा तयोर्मध्ये ManvaVi.144.16 (*on* 2.56); अन्तरा प्रातराशमित्यादि। अन्तरा मध्ये। प्रातराश: प्रातर्भोजनम् VīraMi. (Āhnika.) 475.1; **1Ciii** between (two actions or events) संसार तव पर्यन्तपदवी न दवीयसी। अन्तरा दुस्तरा न स्युर्यदि रे मदिरेक्षणा: ŚatTrayī. 103; KumāPraPra. 51.6; ŚārṅgaPa. 4193; **1Civ** between (two syllables) नकारान्तं पदं पूर्वं शकाराद्युत्तरं यदि। स नकारो ञकार: स्याच्चकारश्चान्तरा भवेत् ŚaiśiŚi. 319; **1D** on the way य॒स्मा॑ऽअ॒शनमाहरिष्यन्त्स्या॒त्त॒दन्त॒रा॑ निदध्या॒देव तद् ŚatBr. II. iii. 1.17; यदि नवानि गोमयान्यन्तरातिक्रामेद्रोष्ठमसीत्युक्त्वातिक्रामेत् BhārGS. 2.29 (63.9); ब्रह्मास्त्रेणान्तरा छित्त्वा मुमोचान्यान्पतत्रिण: MahāBhā. iii. 20.17; अवासृजं महाबाहो तेऽन्तराधिष्ठिता: शरा: MahāBhā. v. 181.30; अन्यायेन प्रवृत्तानि ...। अन्तरा विलयं यान्ति MahāBhā. xii. 65.34; पञ्चवटीं गच्छन्नन्तरा रघुनन्दन:। आससाद ... गृध्रम् Rāmā. iii.13.1; आश्रमादुपावृत्तमन्तरा ...। परिपप्रच्छ सौमित्रिं राम: Rāmā. iii.57.1; साधिके योजनशते नान्तरा स्थेयम् Rāmā. v. 56*(2); सीतामादाय रक्षस:। बिभ्यतो रामबाणानामन्तरा पतिता भवेत् Rāmā.v.11.7; कथमहमन्तरा प्रतिनिवर्तिष्ये Prati. 6.8(14); मार: पापीयान् बोधिसत्त्वस्य तां दानसंपदममृष्यमाणस्तद्विघ्नार्थमन्तरा च ... नरकमभिनिर्ममे JātaMā.19.21(4.4(2)); सौमित्रेर्निशितैर्बाणैरन्तरा शकलीकृत: RaghuVa. 15.20; वेत्रवति न खल्वन्तरे (v.l. °न्तरा Apte) दृष्टा त्वया देवी Śāk. 6.24(22); कुमार: माधवसेन: ... ममोपान्तिकमुपागच्छन्नन्तरा त्वदीयेनान्तपालेन अवस्कन्द्य गृहीत: Mālavikā. 1.6 (47); वयमन्तरा ... जयोदाहरणमुपश्रुत्य त्वामिहस्थं द्रष्टुमुपागता: Vikramo.1.13(8); अन्तरा पतिते पिण्डे संदेहे वा पुनर्हरेत् YājñaSm. 2.107; AgniP. 254.42; (अर्जुन:) स निर्जघानायुधमन्तरा शरै: Kirātā. 14.51; वियति वेगपरिप्लुतमन्तरा समभिसृत्य रयेण कपिध्वज: Kirātā. 18.12; कीर्तिदेवो नाम ब्राह्मण: ... कुमारीमभिगच्छन् अन्तरा कावेरीकच्छवर्ती कश्चिदार्य: ... प्रतिवसतीत्याकर्ण्य तं दिदृक्षुर्गत: AvantiKa. 193.13; त्वामिमामभिसरन्तीमन्तरोपलभ्य ... त्वत्समीपमनैषम् DaśKuC. 50.4; पुरीं यथास्थितौ यातं विलम्बेथां च मान्तरा MahāViC. 7.28; बहव: प्रवेष्टुमनसोऽरिपुरीं हरयोऽन्तरा रुरुधिरे सचिवै: RāmC. 26.77; राजादेशात्... कोऽपि पूरुष:। अन्तरा मिलित: MalliC. 1.422; PārśvC. 3.833; हरि: ... हराचलं ययौ पिशाचकोऽन्तरा भक्तित: ... ननाम तम् HariC.(Pa.) 226; प्रयाहि शीघ्रम् ...। न विलम्बनमन्तरा विधेयं भवतेति क्षितिपो मुमोच हंसम् Nalābhyu. 2.25; अन्तरा युद्धं विधाय वनराजेन सर्वं जगृहे PurāPraSaṁ. 12.30; तदैव महाराजविभीषणेन ... प्रत्यागच्छन्नन्तरा गन्धमादनादिममाकर्ण्य वृत्तान्तम् AdbhuDa. 2.12 (3); प्रहस्तादीनापतन्नभ्रवर्त्मना। अन्तरा मेघनादाद्यैरद्यायमभियुज्यते AdbhuDa. 4.5; तीर्थयात्रादौ कर्मनाशा नदी अन्तरा पतति VīraMi.(Tīrtha.) 38.15; क्वचन ... भर्तुरानृण्यं भजेयमिति पुरानिस्मरन् अन्तरा सकिंकरेण कुष्ठेन संदष्ट: Jīvān. 286.3; **1Ei** in the meanwhile, in the meantime यदा द्यूते जिता: पार्था: न प्राज्ञायन्त ते क्वचित् (v.l. नान्तरा श्रूयते कथा) MahāBhā . iv. 66.2; जगाद ... घननिश्वासगृहीतमन्तरा। श्रुतवाग्विशदाय भिक्षवे Saund.8.9; अक्षेत्रे बीजमुत्सृष्टमन्तरैव विनश्यति ManuSm. 10.71 (ManvaVi. अन्तरैवाङ्कुरोत्पादात्प्रागेव); अप्रबुद्धानाम् ... यद्यन्तरा विपद्यन्ते किं स्यात्तेषां तदुच्यते PauṣkS. 1. 46; यदा नारी प्रपश्येदन्तरा रज:। उपोष्यैव तु ता रात्री: शेषं स्नात्वा चरेद् व्रतम् AṅgiSm.50; श्वा भवेत् सप्तजन्मानि इत्येवं (v.l. अन्तरा सूतकोत्पत्तौ न दोषो) मनुरब्रवीत् AṅgiSm.86; (साधक:) विनिवेद्य विभोर्भक्त्या ... निवेद्य चान्तरा तानि ग्राहयन्तं स्मरेत्तत: JayāS.12.73; क्षतम् ... भुवस्तले भियेव तूर्णं जहुरन्तरासव: JānaHa. 5.34; दिशां च अवलोकनमन्तराकुर्वन् GītāBh.(Śaṅ.) 192.10 (*on* 6.13); मरणमेव तद्दासत्वस्यान्तो नान्तरा प्रतिमोक्षोऽस्ति Mitā. 274.2 (*on* 2.183); अन्तरा धनं दत्वा ऋणी बन्धकमाप्नुयात् इति। अतोऽन्तरा चतुर्दशदिनादर्वागित्यर्थ: SmṛtiCan. iv. 330.11; इत्यन्तरा खेदपरा इवाश्वा: वितेनिरे भूमिविलोकनानि VasaViKā.11.86; योऽन्तरा पृथ्वीराजं विगृह्य योगिनीपुरे स्थित: PurāPraSaṁ. 89.17; बिसगुणोऽपि ययोर्युगचारिणो: कथमपि स्म नमाति पुरान्तरा अपि सरिद्दयित: HammīMaKā. 7.14; अप्राप्तविभीषणमेव दधिमुखमन्तरा विभीषणीभूय घातयन् ... (अहम्) अन्तरदर्शी भवामि AdbhuDa. 2.2(18); लीलावत्यो रतिपतिधनुर्विभ्रमैर्भ्रूविभङ्गै: ... पथिकतरुणानन्तरा तापयन्ति BhramDū.19; अत्यन्तकौशलेऽपि ... न्यूनग्रहणे चापर्याप्तेरन्तरा पुनर्ग्रहणे ... अधिकानां ग्रहणमवर्जनीयम् MayūMāli. 370.20 (*on* iv.2.5); खड्गोऽन्तरा निपतितो गत आखु: स्वयं हत: AlaṅkāMaṇ. 134.3; **1Eii** occasionally, now and then, at times, sometimes अन्तरा छिद्यमानानि शरीराणि शिरांसि च। निपेतुर्दिक्षु सर्वासु गजाश्वरथयोधिनाम् MahāBhā. vi. 112. 126; वैशंपायनेन ... पत्रलेखया सहान्तरा पितृसक्तमन्तरा मातृसंबद्धमन्तरा शुकनासमयं कुर्वन्नालापम् ... जाग्रदेव निन्ये Kād. 118.18; (क्षणात् प्रीतिविलोकितै:) अन्तरा प्रणयकलहात्क्षणक्रोधेन यानि परावर्तनानि ... प्रीत्या यानि विलोकनानि तै:। स्नेहो विवर्धते JayaMa. 181.17 (*on* 2.10); अन्तरा च मिलद्व्याध: पलाशश्यामकञ्चुक:। स: सबाणासनो भेजे स्वोपमं मृगकाननम् KathāSaSāg. iv. 1. 11; भाण्डं च स्थापयामास तदीये कोषवेश्मनि। अन्तरा च तदुद्घाट्य ... जहाराभरणैस्तस्य ... पशोर्मन: KathāSaSāg. v. 1. 134; अद्भुतस्यान्तरा निवेशनात् ... न शान्तशृङ्गारयोर्विरोध: SāhiDa. 447.12; **1Eiii** in the middle (of one's span of life) नोत्सहे जरया स्थातुमन्तरा प्राप्तया तव। अविदित्वा सुखं ग्राम्यं वैतृष्ण्यं नैति पूरुष: HariVaṁ. 338 *(1); BhāgP. ix. 18. 40; स एवाक्षोऽतिभाराधिष्ठितत्वात् ... अन्तरावसानमापद्यते CaraS. iii. 3.38 (1941 Ed.); द्विविधे कर्मणी किंचित् प्रारब्धं भुक्त्वान्तरा प्रयागमरणेन ... प्रारब्धशेषभोग: TristhaSe. 50.27; **1Eiv** during जनने मरणे चैव ...। मासेन शूद्र: शुद्धिमाप्नोति नान्तरा ŚaṅkhaSm. 15.3; यदि पुनरन्यदाशौचनिमित्तमुत्पद्यते तदा पूर्वशेषेणैव शुद्धिर्न त्वन्तरा निपतितं यत्तदीयादह: प्रभृति दशाहादिगणना कर्तव्या ManuBh. i. 456.21 (*on* 5.78); न चेदन्तरा म्रियेत जायेत वा शिष्टैरेव दिवसै: शुध्यते ManuBh. i. 456.29 (*on* 5.78); (शावं भुञ्जीत नान्तरा) परोऽसपिण्डोऽशौचोपक्रमात् प्रभृत्यन्तरा अशौचसमाप्तिकालमध्ये शावाशौच्यन्नं न भुञ्जीत HārLa. 85.17; अत्रान्तरा कामत इत्यवकीर्णिलक्षणाभिधानं वातादिदैवतर्चाहोमस्तुतिं प्रस्तावयितुम् ManvaVi. 1405.26 (*on* 11.120); **1Fi** at the time or in the process (of argument, discussion or conversation) कुम्भ्या: प्रदानकरणत्वपूर्वपक्षोत्तरमन्तरा चिन्त्यते SaṅkarKā. xiii. 3.3; SaṅkarKāBh. 47.15 (*on* i. 4. 28); 114.18 (*on* ii. 4.50); खड्गं समुद्यम्य रावण: ...। वैदेहीमन्तरा क्रुद्ध: क्षणमूचे Bhaṭṭi. 8.94; विषयाक्षिप्तस्य स्वर्गकामादिपदात्तद्विशेष: तर्हि तस्यैव समर्थकत्वम्, किमन्तरा विषयाक्षेपेण TātpaṬ. (U.) 190. 11 (*on* 5(0). 15); बुद्धिरेव प्रकृतिरस्तु, कृतमन्तरा प्रकृत्यहंकारमन:शब्दानामर्थान्तरकल्पनया NyāyKuA. i. 55.2; न विच्छेदोऽन्तरा कार्यो रसभङ्गकरो हि स: VyaktiVi. 54.14; अनेन सह संजात: संलाप: ...। लभ्यते नान्तरा छेत्तुं दुर्जातैर्जातु दुर्जनै: RājTa. (Ka.) 3.142; स्थितं तावदपर्यवसितम्। अन्तरा अन्यत् प्रक्रम्यते SaṅkarKāBh. 26.6 (*on* i.3.4); सिद्धान्तं वक्तुमन्तरा चिन्तान्तरपरं कार्यात्यये इत्येतद्व्याचक्षते ŚrutaPra. ii. 627.18 (*on* iv. 3. 15); अर्थवादानां विधिनैव ... संबन्धोऽस्तु किमन्तरा प्राशस्त्येन NyāySu.(So.) 36.27 (*on* i. 2. 7); यया सामग्र्या कर्मण: सिद्धिरभिमता तयैव दृष्टं कर्मफलं साध्यतां किमन्तरात्र कल्पितेन कर्मणा NyāyPari. 502.9; एवं स्थिते अन्तरा चिन्ता BhāṭṭDī. i.231.10 (*on* iii. 2. 12); प्रत्ययोत्पत्ते: व्यर्थगौरवभयात् ... नान्तरा कल्पना युक्ता VaiyāBhū. 139.5 (*on* 30); **1Fii** at the time or in the process (of knowing or experiencing or thinking) विच्छिन्नायामाकाङ्क्षायाम् ... कल्पितमपि शेषत्वं निष्पत्तिमगत्वान्तरैव विलीयते TantrVā. 851.5 (*on* iii. 3.14); स्तम्भादिषु प्रथममनुभूतेषु पुनरन्तरा तिरोधानादिवशेन विच्छिन्नोपलम्भेषु पुनरनुभवत: 'स एवायमि'ति तावज्जायते मति: PrakaPañ. 373.17; नासीत् पूर्वं न पश्चात् ... वारिवाहो दृश्य: किं त्वन्तरासौ स्थगयति ŚatŚlo.32; यावदर्थावबोधो न जातस्तावदन्तरा मधुमांसादियमनियमानुष्ठानमव्यावृत्तं स्यात् ManuBh. i. 159.24 (*on* 2.165); पदानि ... अन्तरा तदर्थमेव तमप्यवगमयन्ति Bhām. 159.6 (*on* i. 1. 28); वने ब्रह्म ध्यायतो मे ...। विषयं चान्तरा शश्वत् संस्मारयति मे मन: KalkiP. ii. 5.26; सोऽपि (अनुभव:) यद्यन्तरा

किंचिदतिशयं नादध्यात् चिरध्वस्तो न स्मृतिं जनयेत् Kiraṇā. 129.18; अविषयो वचसां किमिहान्तरा स्फुरति HammīMaKā. 7.110; **1G** near, nearby एकेन वा व्रणेनाशुध्यमाने नान्तरा बुद्ध्यावेक्ष्यापरान् व्रणान् कुर्यात् SuśruS. i. 5. 11; **1H** distinctly, differently आत्मनश्च परस्यापि यः करोत्यन्तरोदरम्। तस्य भिन्नदृशो मृत्युर्विदधे भयमुल्बणम् BhāgP. iii. 29. 26 (Śrīdhara अन्तरा अन्तरं भेदम्); **1I** secretly भवद्भिरन्तरा प्रोत्साह्य कोपितो वृषलः MudrāRā. 3. 117 (13); **1J** without ततो भवेद्राजयोगो नान्तरा भवति ध्रुवम् YogaU[1]. 129; (used as *prep.)* **2Ai** in, inside, in the interior ततो यद् अन्तरा विषं तत् सर्वं वि[ष]दूषणम् AV. (P.) iv. 21.4; iv. 22. 3; शिरसां पात्यमानानामन्तरा निशितैः शरैः। अश्मवृष्टिरिवाकाशादभवत् MahāBhā. iv. 57. 13; विप्रयोगे शरीरस्य ... अन्तरा वर्तमानस्य गतिः प्राणस्य कीदृशी VṛGautaSm. 556. 20 (8); पीडितं मारुतेनान्नं श्लेष्मणा रुद्धमन्तरा AṣṭāHṛ. i.8.10; ताम् ... अतिवामचेष्टितां वीक्ष्यान्तरा कोशपरिच्छदासिवत् BhāgP. x.6.9; पायात्पुरुषोत्तमक्रतुभिदोः ... वपुः। यल्लक्ष्मीगिरिजा-कटाक्षकुटिलक्रीडाहठाकृष्टिभिः स्यादेव त्रुटितं परस्परगुणस्यूतं न चेदन्तरा SaduktiKa. 26. 29; पङ्किला न पदवी ... घोसदामपि बभूव दुर्दिने। अन्तरा जलकणैः ... आर्द्रिते रजसि Acyutarā. 4.26; सेतुरिव स्वर्गङ्गा स्वर्गङ्गेवान्तरा सेतुः RasGaṅ. 264.6; PadyaVe. 178; (with Acc.) एष वाम् अग्निर् अन्तरा स विश्वम् AV. (P.) xx. 26. 5; यदेषं ग्रावान्तरैते पात्रे साद्यते MaiS. iv. 5.6 (iv. 72. 6); उपमानमलाभि ... गगनार्णवमन्तरा सुमेरोः कुलजानां गरुडैरिलाधराणाम् ŚiśuVa. 20.54; प्रासादं बाह्यतस्तद्वद् वेष्टयेदग्निमन्दिरम्। वेष्टयेदन्तरा प्राग्वत् PāraS. 12. 271; प्रभोः ... अन्तरा कृष्णधवले प्रान्तरक्ते विलोचने TrisaŚaPuC. i. 2. 721; कनकावदातं तेजोऽन्तरा कलयतः ... प्रेक्षापरः परमहो यदि वायुरेव VasaViKā. 12. 37; मुक्ताविद्रुममन्तरा मधुरसः ... पुष्पं परं धूर्वहं प्रालेयद्युतिमण्डले ... तयोरेकासिका Kuval.37(4); (with Abl.) अप्वामन्तरादरात्। यक्ष्मोधामन्तरात्मनो बहिर्निर्मन्त्रयामहे AV. ix. 8.9; चक्षुषी अतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यस्मादन्तरा-ग्निष्टोमावतिरात्राभ्यां तस्मादन्तरे सत्यौ कनीनिके भुङ्क्तः PañcBr. x. 4.2; (with Gen.) वितस्थे सोऽन्तरिक्षे ...। यथा तिष्ठेत वै कश्चिद् गोचक्रस्यान्तरा नरः MahāBhā.i.53.6; विप्रयोगे शरीरस्य सेन्द्रियस्य विशेषतः। अन्तरा वर्तमानस्य गतिः प्राणस्य कीदृशी MahāBhā. xiv. App.I. 4 (1479); तस्योपायनयोग्यानि रत्नानि सरितां पतिः। कथमप्यम्भसामन्तरा निष्पत्तेः प्रतीक्षते KumāSaṁ.2.37; अस्त्रज्वालावलीढप्रतिबलजलधेरन्तरौर्वायमाणे ... स्थितेऽस्मिन् मम पितरि गुरौ ... को भयस्यावकाशः VeṇīSaṁ.3.113; अनेन विधिना सप्त चाष्टौ वाथ नवापि वा। विधेया बस्तयस्तेषामन्तरा तु निरूहणम् ŚārṅgaS. iii.5.34; प्राकारस्य द्वितीयस्यान्तरा चोत्तरपूर्वतः। देवच्छन्दं विचक्रुस्ते स्वामिविश्रामहेतवे PārśvC.6.228; (with Loc.) स्कम्भस्तदग्रे प्रासिञ्चद्धिरण्यं लोके अन्तरा AV. x 7.28; AV.(P.) xvii.9.9; अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा AV. xi.4.14; AV.(P.) xvi. 22.4; अप्सु ... शरीरमन्तरा हितम् AV.xi.8.34; चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि AV. xviii.4.89; अन्तराग्नीध्र आग्नीध्रीयमुत्तरे वेद्यन्ते ĀpaŚS. xi. 14.2; परिगृह्य गोमयेन केशानुत्तरपूर्वस्यां गृहस्य मूष्यामन्तरा गेहात्पलदं च निदध्यात् VārāGS. 4.21; (पुरम्) तिलकायते वसुमतीयुवतीवदनेऽन्तरा नृपतिरत्नयुतम् VasaViKā. 2.26; यदेष सहसा धावन्नन्धकूपेऽन्तरापतत् PārśvC.6.1331; मुक्ताफलेषु छायायास्तर-लत्वमिवान्तरा प्रतिभाति यदङ्गेषु लावण्यम् RasāSu.41.21(1.180); अमावास्योत्तरप्रतिपदि चायुस्संज्ञिकः। अन्तरा शुक्लपक्षे दर्शः BhāṭṭDī. iii. 223.16 (*on* x.2.14); **2Aii** within ते यदन्तरा तद् ब्रह्म ChāndoU.viii.14.1; अन्तरा भूतग्रामवत्स्वात्मनः BrahmSū. iii.3.35; सर्वे कालस्य वशगाः न कालः कस्यचिद्वशे। सोऽन्तरा सर्वमेवेदं नियच्छति सनातनः KūrmaP. 462.17 (2.3); BrahmSūBh. (Rā.) 647.8(*on* iii.3.35); तत्र अन्तरा 'स ते आत्मा सर्वान्तर' इति देहाद्यन्तरत्वेन प्रत्यगात्मसंबन्ध्युपदेशः VedāntPāSau.329.17 (*on* iii.3.35); (with Acc.) नैतं विदुः पितरो नोत देवा येषां जल्पिश्चरत्यन्तरा तम् AV. xix. 56.4; AV.(P.) iii. 8.4; कस्माद्दीक्षितोऽग्निहोत्रम् ... देवा इममेव प्राणमग्निमन्तरा दधते KauṣīBr. 7. 3 (29.24); अन्तरैते त्रयो वेदा भृगूनङ्गिरसः श्रिताः GopBr. i. 1. 29 (22.1); चतुर्धा सुविभज्याथ तमेकैकं विनिक्षिपेत्। चतुर्णां प्रथमे भागे क्रमेण स्वार्थमन्तरा SarvaVeSāSaṁ. 399; तस्मात् ... सर्वं भृग्वङ्गिरोमयं अन्तरैते त्रयो वेदाः PraṇaU.37.2; (with Gen.) यक्ष्मोधामन्तरात्मनो बहिर्निर्मन्त्रयामहे AV. ix. 8. 9; (ते यदन्तरा तद्ब्रह्म) ते नामरूपे यदन्तरा यस्य ब्रह्मणो अन्तरा मध्ये वर्तेते ChāndoUBh. 549.15 (*on* viii.14.1); योऽन्तरा सर्वभूतानां नियन्ता तिष्ठतीश्वरः SaurP. 23.43; चिन्तयेत्। षडन्तराधारसमण्डलाम्बुजैः ... नाभौ हृद्ये ... मूर्ध्नि। ... तान्यब्जानि ह्यन्तरा ब्रह्मनाड्याः ĪśānŚiPa.i.17.31; अन्तरा सर्वात्मत्वेन प्रतिवचनं भूतग्रामवतः स्वात्मनः प्रत्यगात्मनोऽभ्युपगन्तव्यम् VedāntKau. 330.18 (*on* iii. 3.35); वासनाया विपर्यासं युक्त्या यत्नाद्रिपोः कुरु। अन्तरा क्षुभिते YogVā. iv. 27. 36; **2Aiii** into आगमानुमानाचार्योपदेशपरिशीलनलब्धजन्मनी अभ्यासवैराग्ये क्लिष्टच्छिद्रमन्तरा तत्र पतिताः TattvVai. 10.22 (*on* 1.5); (with Gen.) (तेन) दृढानुरागचक्षुरिवैर्मृगीदृशामनुप्रविष्टं हृदयैरिवान्तरा MadhuVi. 3.15; (with Loc.) यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वन्तराविवेशामृतो मर्त्येषु AV. xii. 2. 33; **2B** under (with Gen.) जरायुषो भवति तस्मादेषान्तरा वाससो भवति ŚatBr. III. ii. 1. 11; **2C** among (with Acc.) आदित्यः ... यदुदीचीं यदधो यदूर्ध्वं यदन्तरा दिशो यत्सर्वं प्रकाशयति PraśnaU. 1. 6; PraśnaUBh. 242. 7 (*on* 1. 6); (with Gen.) नारीपुरुषतोयानामन्तरा महदन्तरम् SiṁhāDvā. 190. 4; (with Loc.) यत्ते पवित्र-मर्चिष्यग्ने विततमन्तरा ब्रह्म तेन पुनीमहे MaiS. iii. 11. 10 (iii. 156. 3); KāṭhS. 38. 2 (iii. 102.8); VājaS. 19.41; VājaS. (K.) 21.2; TaiBr. I. iv. 8.2; Kāṭhakasaṅkalana 94. 9; LāṭyāŚS. v. 4. 14; खण्डानि कालखण्डस्य तत्प्रमाणानि चान्तरा। शूलप्रोतानि कृत्वा तान्यङ्गारेषु प्रतापयेत् Mānaso. iii. 13. 1500; एते ह्येष्वन्तरा उत्पद्यमानैस्तैस्तैर्विरुद्धैरविरुद्धैश्च भावैरनुच्छिन्नाः ... सहृदयानुभवसिद्धाः SāhiDa. 167. 2; **2D** in the middle मनुष्येन्द्रैः जालं विततमन्तरा। मम सेनां हनिष्यन्ति MāhāBhā. v.52.7; दर्शपूर्णमासयोराम्नातं यत्परुषि दितं तद्देवानां, यदन्तरा तन्मनुष्याणां, यत्समूलं तत्पितॄणाम् ŚābaBh. 899. 4 (*on* iii. 4. 11); (with Loc.) नियोगिनां स्थितिं कुर्यान्नगरे चान्तरेऽन्तरा YuktiKa. 24. 13; **2E** behind सोऽत्यासाद्य तु तद्वेश्म तिरस्करणिमन्तरा Rāmā. ii. 277* (4); **3** inclose or intimate relation with अन्तराह्यात्मानं प्रजां MaiS. iii. 7. 10 (iii. 91.6); **4Ai** between (two points of space) अयमन्तरादित्येन. दिवा नक्षत्रैस्तेनासौ लोकस्त्रिवृत् PañcBr. x.1.1; तृतीयमच्छिनत्तदन्तरिक्षमभवदन्तरेव वा इदमिति PañcBr. xx. 14.2; पुरान्तरा वाऽइदमीक्षमभूदिति तस्मादन्तरिक्षम् ŚatBr. VII.i.2.23; यदन्तरा तदन्तरिक्षम् ŚatBr. VII. v. 1. 2; किंस्विदत्रान्तरा भूतम् TaiĀ. i. 8.2(52.2); पृथिव्यां या देवता सैषा पुरुषस्यापानमवष्टभ्यान्तरा यदाकाशः स समानः PraśnaU.3.8; पोलिन्दास्त्वन्तरा दण्डाः AbhidhāCin.878; (with Acc.) यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे RV. iii. 40.9; तव क्रत्वा रोदसी अन्तरा कवे शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते RV. ix. 86.13; यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्या कपृत् RV. x. 86. 16; AV. xx. 126.16; ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदन्तरा पितरं मातरं च RV. x. 88.15; VājaS. 19.47; MaiS. ii.3.8 (ii.36.15); KāṭhS. 17.19 (i.264.9); KāṭhS. 38.2 (iii.102.21); TaiBr. II . vi. 3.5; ŚatBr. XII. viii. 1. 21; XIV. ix. 1. 4; BṛĀraU.vi.2.2; स विश्वाची रभि चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् RV. x. 139.2; VājaS. 17.59; VājaS. (K.) 18.5; AV. (P.)xvi. 103.7; TaiS. IV. vi. 3. 4; MaiS. ii.10.5 (ii.137.13); KāṭhS. 18.3 (i. 267.15); KapiKaS. 28.3 (123.19); TaiBr. I. iv. 2.3; ŚatBr. IX. ii. 3.17; यस्त ऊरू विहरत्यन्तरा दंपती शये RV.x.162.4; AV. (P.) vii.11.5; ये पन्थानो बहवो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी संचरन्ति AV. iii. 15.2; AV. vi. 55. 1; TaiS. III. v. 4. 2; V. vii. 2. 3; KāṭhS. 13.15 (i. 197.22); MantrBr. ii. 1.10; BaudhDS. ii. 6. 13; सर्वं तद्राजा वरुणो वि चष्टे यदन्तरा रोदसी यत्परस्तात् AV. iv. 16.5; AV. (P.) v. 32.5; अन्तरेमे नभसी घोषो अस्तु AV. v. 20.7; AV. (P.) ix. 24. 8; अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च AV. vii. 109. 3; xiv. 2. 34: AV. (P.) iv. 9. 5; xxii. 10. 4; मा सं वृतो मोप सृप ऊरू माव सृपोऽन्तरा AV. viii. 6. 3; AV. (P.) xvi. 79. 3; अन्तरा द्यां च पृथिवीं च यद्व्यचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि त इमाम् AV. ix. 3.15; AV. (P.) xvi. 40.5; यदन्तरा द्यावापृथिवी अग्निरैत् AV. x. 8. 39; अग्नी समेतो नभसी अन्तरेमे AV. xi. 5. 11; AV. (P.) xvi. 154. 1; अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मनुष्याणाम्। अग्निर्गार्हपत्य उभयानन्तरा श्रितः AV. xii. 2. 44; AV. (P.) xvii. 34. 5; यो मामिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा। तस्य वृश्चामि ते मूलम् AV. xiii. 1. 57; सूर्य त्वां च मां चान्तरायति AV. xiii. 1. 58; यो अन्तरा रोदसी क्रुद्धश्चक्षुषैक्षत AV. xiii. 3. 6; अन्तरा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षमिदं महत् AV. (P.) i. 93. 3; ii. 72. 3; vi. 22. 19; viii. 9. 11; यथा द्यां च पृथ्वीं च मुञ्चत् तिष्ठत्यन्तरा अस्थादिदम् AV.(P.) xx. 33. 6; येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी ... अभिसंविशन्तु TaiS. IV. iv. 11. 2; MaiS. ii. 8. 12 (ii. 116. 6); KāṭhS. 17. 10 (i. 253. 11); KapiKaS. 26. 9; VājaS. 13. 25; 15. 55; VājaS. (K.) 14. 2; 15. 1; 16. 7; TaiBr. I. ii. 1. 18; ŚatBr. VIII. vii. 1. 6; अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने TaiS. V. i. 11. 2; MaiS. iii. 16. 2 (iii. 184. 8); VājaS. 29. 6; VājaS. (K.) 31. 1; अन्तराहवनीयं च हविर्धानं च उन्नतः स्यात् TaiS. VI. ii. 6. 2; उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठत् TaiS. VI. ii. 7. 1; सा ह सिंही भूत्वान्तरा देवासुरान्त्संयत्तानादुदानाक्षिणती चचार ŚatBr. (K.) IV. v. 1. 11; कुत्सश्च लुशश्चेन्द्रं व्यह्वयेताम्। ... तौ अन्तरा तिष्ठत् JaimiBr. 1. 228; ŚāṭyāyanīyaBr. 64. 12; सोभयान् देवासुरान् अन्तरातिष्ठत् JaimiBr. 2. 115; 3. 359; अग्निः ...। स निलायत ... (रात्रिम्) यां पशुषु तां पेत्वस्यान्तरा शृङ्गे TaiS. VI. ii. 8. 4; BhārŚS. vii. 5. 2; अन्तरा यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै TaiS. VI. iii. 10. 3; ŚatBr. (K.) IV. viii. 3. 6; यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं यज्ञयशसेना-र्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव नयेत् TaiS. VI. v. 1. 4; MaiS.

iii. 8. 4 (iii. 98. 4); KāṭhS. 27. 10 (ii. 151. 4); एषं खलु वै पशूनां लोको यदन्तराग्नी MaiS. i. 4. 8 (i. 56. 5); यदिमे अन्तरा द्यावापृथिवी तद्वामदेव्यम् MaiS. i. 6. 7 (i. 98. 8); एतैरेव जुहुयादन्तरा त्वष्टारं च पत्नीश्च MaiS. i. 9. 8 (i. 140. 3); तस्यान्तरा शृङ्गे शिरो व्यवधाय विश्वरूपं व्यरुजत् MaiS. ii. 5. 9 (ii. 60. 2); यदन्तरा चात्वालं चाग्नीध्रं चैतद्वै यज्ञस्य तीर्थम् MaiS. iii. 8. 10 (iii. 111. 14); iv. 8. 3 (iv. 109. 15); अर्धर्च्योऽन्तरे मे अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिमाः प्रजाः प्रजास्वेव रसं दधाति MaiS. iii. 10. 4 (iii. 134. 14); अन्तराग्निं च यूपं च हत्यो रक्षसामनन्ववजयाय MaiS. iii. 10. 6 (iii. 138. 10); पशवो वै रेवती: पशव एतद्यदन्तराग्नी KāṭhS. 7. 7 (i. 69. 1); वीर्यं मन्त्राद्यं परिगृह्य संवत्सरो वा वै नान्सोऽन्तरातिष्ठत् KāṭhS. 10. 7 (i. 133. 8); यदिदमन्तरा चक्षुषी चक्षुषोर्व्यावृत्त्यै त्रीन्पिण्डान् प्रयच्छति KāṭhS. 11. 1 (i. 144. 3); अन्तरा श्रोणी निघ्नन्ति प्रजननाय KāṭhS. 13. 10 (i. 192. 2); यदन्तरापश्च देवयजनं च पन्था विधावेत्तस्मिन्याजयेत् KāṭhS. 25. 2 (ii. 105. 2); KapiKaS. 38. 5 (210. 14); अन्तराग्नीध्रं च सदश्च नयति KāṭhS. 28. 4 (ii. 157. 11); KapiKaS. 44. 4 (259.11); GopBr. ii. 3. 17 (204. 3); ĀpaŚS. xiii. 6.8; अन्तरा नेष्टारं च धिष्ण्यं च व्यवसर्पति KāṭhS. 28. 8 (ii. 163. 7); KapiKaS. 44. 8 (264. 11); ĀpaŚS. xiii. 14. 13; यद्वेदमन्तराग्नी स्तृणाति स्व एव गोष्ठे भ्रातृव्यस्य पशून्वृङ्क्ते KāṭhS. 32. 6 (ii. 24. 23); यन्वित्याहुरन्तराश्वः प्रासेवौ युज्यतेऽन्तरा PañcBr. vi. 5. 21; विततमिव वा इदमन्तरिक्षमन्तरेमे PañcBr. xii. 5. 8; तान् प्रजापतिरानुष्टुभौ भूत्वान्तरातिष्ठत् PañcBr. xii. 13. 27; ये सप्तमनवमयोर्वोव वा अन्तरात्मा पक्षौ लम्बते यदन्तरात्मा पक्षौ विलम्बते तस्माद्विलम्बसौपर्णम् PañcBr. xiv. 9. 20; तत् पत्नी वेदतृणान्यन्तरोरू कुरुते KauśiBr. 3. 9 (14.7); तस्मादन्तरेमौ लोकौ यन्। सर्वेषु सुवर्गेषु लोकेष्वभितपन्नेति TaiBr. I. ii. 4.1; यस्यानो वा रथो वाऽन्तराऽग्नी यातिं TaiBr. I. iv. 4. 10; ĀpaŚS. ix. 10. 15; xiv. 31. 2; अन्तरा होतुश्च धिष्णियं ब्राह्मणाच्छंसिनश्च सादयति TaiBr. I. vii. 6. 1; अन्तरा द्यावापृथिवी अपस्सुवः TaiBr. II. vii. 17. 3; अन्तराग्नी पशवः। देवसंसदमागमन् TaiBr. III. vii. 4. 4; देवाश्च वाऽअसुराश्चोभये प्राजापत्याः पस्पृधिरे तांस्पर्धमानान्गायत्र्यन्तरा तस्थौ ŚatBr. I. iv. 1. 34; स यदेवेदं शिरश्चासौ चान्तरोपेनितमिव तदेवास्यैतत्करोति ŚatBr. III. iii. 2. 18; III. vii. 1. 12; स एष ज्योतिष्मानजस्रस्तमेतेऽअन्तरा बिभृतः ŚatBr. VI. iv. 1. 11; अथैनेऽअन्तरा पुरीषं निवपत्यग्नी ŚatBr. VIII. vi. 1. 22; ते वाऽएते। व्यामैकादशाः प्रक्रमा अन्तरा वेद्यन्तं च गार्हपत्यं च ŚatBr. X. ii. 3. 2; यदन्तरा दिशश्च रश्मींश्च तत्सूददोहाः ŚatBr. X. v. 4. 4; X. v. 4. 5; X. v. 4. 14; यद्वै किं च नश्यत्यन्तरैव तद् द्यावापृथिवी नश्यति ŚatBr. XIII. iii. 8. 6; सोऽन्तरोरूऽअसंवर्तमानः शेते ŚatBr. XIII. iv. 1.9; यदन्तरा द्यावापृथिवीऽइमे यद्भूतं च भवच्च भविष्यच्चेत्याचक्षते ŚatBr. XIV. vi. 8. 3; XIV. vi. 8 .4; XIV. vi. 8. 6; XIV. vi. 8. 7; ŚatBr. (K.) II. i. 3. 2; BṛĀraU. iii. 8. 3; iii. 8. 4; iii. 8. 6; iii. 8. 7; अथान्तराहवनीयं च गार्हपत्यं च तिष्ठन् ... आहवनीयमीक्षमाणो जपति ŚatBr. (K.) I. iv. 1. 25; II. i. 1. 1; II. iv. 3. 13; अन्तरा विषाणे एकां रात्रिमग्निरुवास ŚatBr. (K.) IV. v. 2. 10; सोऽन्तरेषे उपावहरति ŚatBr. (K.) IV. ix. 3. 3; अस्ति हि तत्राप्यादित्यस्य न्यक्तम्। तदन्तरेषे अवहृत्य संमार्ष्टि JaimiBr. 1. 81; एषा वै यज्ञस्य द्वार् यदन्तराग्नीध्रं च चात्वालं च JaimiBr. 1. 84; दीक्षितानां संचरो गार्हपत्याहवनीयावन्तराग्नेः प्रणयनात् ĀśvaŚS. I. iv. 2. 12; षष्टिश्चाध्वर्यू नवतिश्च पाशा अन्तरा द्यावापृथिवी विवृत्ताः ŚāṅkhāŚS. i. 6. 3; अपहता असुरा रक्षांसि पिशाचा वेदिषद इत्यन्तरा गार्हपत्यान्वाहार्यपचनौ ... पराचीं वेदिमुद्धृत्य ĀpaŚS. i. 7. 13; मनीषयेत्यन्तराग्नी तिष्ठञ्जपति ĀpaŚS. iv. 1. 9; vi. 17. 3; vi. 24. 4; vi. 26. 2; नान्तराग्नी संचरति ĀpaŚS. vi. 2. 7; उरो अन्तरिक्षेत्यन्तरा चात्वालोत्करावुदञ्चं पशुं नयन्ति ĀpaŚS. vii. 15. 10; xi. 13. 10; xiii. 19. 6; xiv. 8. 7; आहवनीयस्यान्तमेऽङ्गारे वपां निकृष्यान्तरा यूपमावहनीयं च ... प्रतिप्रस्थात्रे प्रयच्छति ĀpaŚS. vii. 19. 8; vii. 23. 11; xxii. 16. 1; अन्तरा वेदी प्रतिप्रस्थाता प्रतिपद्यते ĀpaŚS. viii. 5. 24; viii. 6. 23; यस्याग्निहोत्रेऽधिश्रिते श्वान्तराग्नी धावेत् ... भस्मना शुनः पदमपिवपेत् ĀpaŚS. ix. 6.11; बहिस्ते अस्तु बालित्यन्तरा सक्थिनी गर्भं निरस्य ... श्रपयति ĀpaŚS. ix. 19. 4; हरिणी शाखे बिभ्रन्सुब्रह्मण्योऽन्तरेषेऽवसर्पति ĀpaŚS. x. 28. 3; राजानमन्तरेषे ग्रावसूपावहरति ĀpaŚS. xii. 3. 13; अन्तरा त्वष्टारं देवानां च पत्नीश्चत्वारिचत्वारि पदानि प्रतिसंख्याय यजेत ĀpaŚS. xiv. 13. 11; सीदतेत्यन्तरा होतुर्धिष्णियं ब्राह्मणाच्छंसिनश्च सादयित्वा ĀpaŚS. xviii. 13. 21; हिरण्यं मुखे न्यस्यान्तरोरू ... भार्यायै ब्रह्मचारी शेते ĀpaŚS. xxii. 2. 16; अन्तराहवनीयमुत्करं च प्रतीचीनं गच्छञ्जपति ĀpaŚS. xxiv. 11. 2; नाधीयीतारमन्तरा गमयेत् आत्मानम् KauśiGS. iii. 9. 58; धन्वन्तरियज्ञे ब्राह्मणमग्निं चान्तरा पुरोहितायाग्रे बलिं हरेत् ĀśvaGS. i. 12. 5; नैनमन्तरा व्यवेयुरापरिदानात् ĀśvaGS. ii. 1. 13; चरमेऽङ्गारे वपां निगृह्यान्तरा शाखाग्नी हत्वाभिघार्य श्रपयति KāṭhGS. iv. 11. 11; लौकिकसंभारभाण्डानि ... अन्तरा सक्थिनी क्षिपेत् VaikhāGS. 5. 4; नान्तरा यज्ञाङ्गानि व्यवेयात् KauśiSū. 1. 27; अन्तरिक्षं कस्मात्। अन्तरा क्षान्तं भवति। अन्तरेमे इति वा Nir. 2. 10 (49. 8); तामन्तरा च सरितं चित्रकूटं च पर्वतम्। तयोः पर्णकुटीम् ... द्रक्ष्यसि त्वम् Rāmā. ii. 2049* (1); अन्तरा मेरुमस्तं च तालो दशशिरा महान्। जातरूपमयः श्रीमान्भ्राजते चित्रवैदिकः Rāmā. iv. 41. 40; अन्तरा त्वां च मां च कमण्डलुः MahāBh. i. 445. 7 (*on* ii. 3. 4); KāśiVṛ. *on* ii. 3. 4; Pradī. i. 230A. 1 (*on* i. 1. 7); GaṇRa. 1. 14 (31); Prasā. i. 301. 18; अन्तरा भदन्त श्रावस्तीमन्तरा च जेतवनमत्रान्तरात् पूर्वकैः Divyāva. 93. 17; अन्तरा च राजगृहमन्तरा च चम्पामत्रान्तरे शुल्कशाला Divyāva. 170. 23; अन्तरा कण्डरागुल्फं सिरा ... प्रयुञ्जीत CaraS. vi. 28. 101 (1941 Ed.); मारः पापीयान् बोधिसत्त्वस्य ... विघ्नार्थमन्तरा च तं भदन्तमन्तरा च द्वारदेहलीम् ... नरकमभिनिर्ममे JātaMā. 19. 21 (4. 4(2)); (अन्तरान्तरेण योगे) अन्तरा गन्धमादनं माल्यवन्तं च कुरवः JaineVyā. 65. 19 (*on* i. 4. 3); JaineVyā. 65. 23 (*on* i. 4. 3); इमां श्रुतिमुपरुन्ध्यादन्तरा वेदं वेदिं चानुष्ठीयमानमाचमनादि ŚābaBh. 197. 4 (*on* i. 3. 6); अन्तरा गार्हपत्यमाहवनीयं च वेदिः CāndraVṛ. *on* ii. 1. 50; KātanVṛ. *on* ii. 4. 22; अवान्तरकथंभावस्ततस्तावन्तरा भवेत् TantrVā. 758. 9 (*on* iii. 1. 24); ये पुनर्यागादीनामपूर्वं चान्तरा भावनां नानुमन्यन्ते, तेषां यागादीनां करणभावो दुर्घटः PrakaPañ. 455. 10; यच्च अन्तरा मध्ये द्यावापृथिवी ... तत्सर्वं द्वैतजातम् BṛĀraUBh. 441. 6 (*on* iii. 8. 3); स्तोकान्तरं ततोऽतीत्य तां महीमम्बुजैश्रिता परिवव्रेऽन्तरा वीथीं वीथीं च जलखातिका MahāP. 22. 111; अन्तरा चिरमुभे अपि सेने पत्तयश्च विशिखाश्च निपेतुः Kapphiṇā. 17. 25; संपपातान्तरिक्षात् ... सुप्तकावन्तरा तौ विषधरकुलशत्रुर्विष्णुपत्त्रं पतत्री RāmC. 31. 176; पाञ्चालाः ... त्वद्दृष्टेरतिथीभवन्तु यमुनां त्रिस्रोतसं चान्तरा BālRā. 10. 86; कस्यचित्संनिविष्टस्य दारान्मातरमन्तरा। वपुःस्पर्शाविशेषेऽपि शेमुषी तु विशिष्यते YaśasCam. ii. 336. 1; देहमर्थं चान्तरावस्थितस्य पृथिव्यादेः संयुक्तसंयोगाल्पीयस्त्वम् TātpaṬ. (Vā.) 120. 6 (*on* i. 1. 3); कुरुक्षेत्रं प्रयागं च हिमाद्रिं विन्ध्यमन्तरा। मध्यदेशः TrikāŚe. ii. 1. 6; अग्नी अन्तरा ... तदा द्वितीया Pradī. i. 230A. 1 (*on* i. 1. 7); सर्वेऽप्यद्रयो यावदम्बुधि। अन्तरा नीलनिषधौ जम्बूद्वीपस्य नाभिगः SamarāSū. 5. 11; 5. 34; मित्रं नृपेन्द्र समया निकषाथ दुर्गं यः सोऽप्यलं भवति किं पुनरन्तरा ते DvyāśraKā. 2. 108; द्यामन्तरा वसुमतीमपि गाधिजन्मा यद्यन्यमेव निरमास्यत नाकलोकम् NaiṣC. 11. 3; तत् क्षेत्रं च त्रिदिवसरितं चान्तरा सेवनीयः ... सेतुबन्धः PavaDū. (Dh.) 31; कृष्णोऽन्तरा ब्रह्मशंभू नान्तरेणाच्युतं सुखम् MugdhaBo. 5.7 (47. 14); श्रीमती सुषमा भाति रंगनामनि धामनि। कावेरीमुभयीं पुण्यामंतरानंतशायिनी पुरा तत्परमं ब्रह्म EI. xiv. 92. 40; अन्तरा त्वां मां च हरिः Prasā. i. 399. 7; SiddhāKau. 138B. 2 (*on* ii. 3. 4); (भगवान्) अन्तरा सकलसुन्दरीयुगलमिन्दिरारमण संचरन् ... रासकेलिमयि कञ्जनाभ समुपादधाः Nārāy. x. 69. 2; द्विगुणरशनया ... पाशं कृत्वान्तरा शृङ्गमभिदक्षिणं बध्नाति VīraMi. (Saṁskāra.) 972. 2; (with Gen.) नाधीयतामन्तरा गच्छेत् ŚāṅkhāGS. iv. 8. 18; तदन्तराश्च(?च) सरितश्चित्रकूटस्य चैव हि। वाल्मीकेराश्रमः Rāmā. ii. 2050* (1); विक्रमव्यतिहारेण सामान्याभूदुद्वयोरपि। जयश्रीरन्तरा वेदिर्मत्तवारणयोरिव RaghuVa. 12. 93; यः उक्तलक्षणयोः प्राणापानयोः संधिः तयोरन्तरा वृत्तिविशेषः ChāndoUBh. 31. 11 (*on* i. 3. 3); यदन्तरा ययोरन्तरा यदन्तरा पितरं मातरं च मातापित्रोः अन्तरा मध्ये इत्यर्थः BṛĀraUBh. 761. 13 (*on* vi. 2. 2); दाता दानस्यान्तरा स्यात्पृथिव्यां गेहे गेहे याचकानां समूहाः DṛṣtāKaŚ. 95; (with Loc.) श्रैण्योर् ... अन्तरा दशमास्य आयासि AV. (P.) v. 12. 3; त्रयः कुमाराः पर्यशिष्यन्त ... तान् अन्तरांसयोरध्यास्यत JaimiBr. 1. 185; तस्य हान्तरांसयोः पांसून् अध्युवाप JaimiBr. 3. 199; दक्षिणस्य तु हविर्धानस्योत्तरस्य चक्रस्यान्तरा वर्त्म पादयोः ĀśvaŚS. I. iv. 9. 3; गङ्गायमुनयोरन्तरेप्येके VāsiDS. 1. 12; प्रदेशिन्यङ्गुष्ठयोरन्तरा पित्र्यम् VāsiDS. 3. 68; ManuBh. i. 106. 9 (*on* 2. 59); अन्तरा नाभिजान्वोर्यत्तत्सर्वं च शिलाभवत् MahāBhā. iv. App. I. 26 (17); तिष्ठेति राजा चुक्रोश याहि याहीति राघवः। सुमन्त्रस्य बभूवात्मा चक्रयोरिव चान्तरा Rāmā. ii. 35. 33; पादयोः शकटं प्रादुरन्तरुर्वोरुलूखलम् (v.l. अन्तरोरावुलूखलम्) दारुपात्राणि सर्वाणि अरणिम् ... दत्त्वा Rāmā. vi. App. 1. 69 (26); अनन्तराविमौ ग्रामौ ... तयोश्चैवान्तरा नद्यश्च पर्वताश्च भवन्ति MahāBh. i. 59. 9 (*on* i. 1.7); अद्राक्षीद् भिक्षवो बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽन्तरा च बोधियष्टीये अन्तरा च नदीये स्वस्तिकं यावसिकं तृणराशिलंचकं MaVastuAva. ii. 264. 5; वाय्वग्न्योर्नान्तरा गतिः। न द्वयोर्विप्रयोः ... भानुव्योमादिकानां तु न कुर्यादन्तरा गतिम् BṛParāSm. 6. 267; ऊर्णो मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः AmaK. 2434; यदेतत् अन्तरा मध्ये द्यावापृथिव्योः यः आकाशः तत्स्थो वायुराकाश उच्यते PraśnaUBh. 265. 9 (*on* 3. 8); मात्रा प्रकाशितं कर्म करिष्यामीति अन्तरा रोदस्योः BṛĀraUBh. 184. 10 (*on* i. 5. 12); अनयोरियमन्तरा भवन्ती मयकन्या क्षितिपालिनीव वेला ĀścaCū. 5. 33; वृत्तयोरन्तरासाध्यसमेतैः पवनार्णकैः। संवेष्ट्य तानि संजप्य ... श्मशाने स्थापयेत् TantrRā. 10. 26; बहिः कोणेषु चाष्टसु। लिखेत् द्वे द्वेऽक्षरे तेषु बाह्यवृत्तद्वयान्तरा TantrRā. 13. 34; घटद्वयं समालिख्य बाह्याभ्यन्तरभेदतः। तन्मध्ये ...कोणेषु प्रथमं लिखेत्। ... घटयोरन्तरा कृत्वा तिर्यग्रेखाः समन्ततः TantrRā. 33. 32; वाराणसीक्षेत्रं तु

वरणास्योरन्तरा TristhaSe. 101. 24; (अरूपवदेव तत्प्रधानत्वात्) ब्रह्म ... नामरूपयोरन्तरा अस्पृष्टो मध्ये वर्तते VedāntSā. (Rā.) 264. 6 (*on* iii. 2. 14); द्वाराद्दक्षिणतस्तस्मादन्तरा भुजवंशयोः। पादावशिष्टे खाते तु स्थापयेत् प्रथमेष्टकाः ĪśānŚiPa. ii. 27. 63; अन्तरा गामजं चेति वृषभछागयोर्मध्ये स्थित्वा HārLa. 155. 10; कण्ठताल्वोरन्तरा स्युर्नाड्यस्तिस्रः BhāvPra. (Śā.) 185. 9 (7); द्विगुणरशनया ... नागपाशं कृत्वा ... अन्तरा शृङ्गयोरन्तराले ... अभिदक्षिणं दक्षिणशृङ्गस्याभिमुखम् ... बध्नाति VīraMi. (Saṁskāra.) 972. 6; कलिस्तयोः। अन्तरा वर्तमानस्तमन्तरायं किलाकरोत् ParamāKā. 53. 26; **4Aii** between (two actions or events) (उक्थस्तोत्रानन्तरम्) उक्थँ शस्यते वषट्कारोऽन्तरा PañcBr. xviii. 6. 22; रेतं एव तद्दधाति। अन्तरा त्वाष्ट्रेणं। रेतं एव हितं त्वष्टा रूपाणि विकरोति TaiBr. I. viii. 1. 2; पुमान्सुप्तोत्थितोऽप्येव प्रमात्रादिलयं स्वतः। अनुभूत्यैव संधत्ते नान्तराऽतोऽस्य लुप्तता BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 997; (with Acc.) यदन्तरा परावतमर्वावतं च हूयसे AV. xx. 6. 9; MaiS. iv. 12. 3 (iv. 184. 11); इडा खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य लोकेऽवहिता TaiS. I. vii. 1. 1; ŚatBr. I. viii. 1. 9; एता अन्तराहुतीर्जुहोति ... अन्तरा प्रयाजानुयाजान् जुहुयात् KāṭhS. 12. 2 (i. 164. 9); न सुशृतं कुर्यादितः क्रूडयेत्। नो अशृतम् अन्तरेवैवं स्यात् KapiKaS. 4. 6 (44. 18); ĀpaŚS. iv. 6. 1; अन्तरोत्सेधनिषेधौ यज्ञायज्ञीयम् PañcBr. xv. 9. 12; यदन्तरा सोमा यन्त्यन्तरोक्थानि शस्यन्तेऽन्तरा वषट् कुर्वन्ति तेनाजामि PañcBr. xvi. 5. 25; अन्तरा वनस्पतिं च स्विष्टकृतं चाभिषिञ्चति ŚatBr. XII. viii. 3. 19; उत्सेधेनैवैतत् पशून् उत्सिध्य निषेधेन निषिध्य उत्तिष्ठति। तावन्तरा यज्ञायज्ञीयं भवति JaimiBr. 3. 289; आतो वाग्यमनम्। अन्तरा च याज्यानुवाक्ये ĀśvaŚS. I. i. 5. 36; याः स्विष्टकृतमन्तराज्यभागौ च तास्तत्स्थाने ĀsvaŚS. I. ii. 1. 23; याज्याया अन्तरार्धर्चौ वसाहोम आरमे(?भे)त् ĀśvaŚS. I. iii. 6. 8; अग्नावनुगतेऽन्तराहुती। हिरण्यउत्तरां जुहुयात् ĀśvaŚS. I. iii. 14. 23; पृष्ठ्यं छन्दोमाश्चान्तरा सर्वस्तोमोऽतिरात्रः ĀśvaŚS. II. v. 2. 2; त्रयाणामभिप्लवानां प्रथमावन्तराऽतिरात्रः ĀśvaŚS. II. v. 3. 1; उत्तमौ चान्तरा सर्वस्तोमोऽतिरात्रः ĀśvaŚS. II. v. 4. 2; अन्तरा मध्यमे प्रवर्ग्योपसदौ वेदिं कुर्वन्ति ĀpaŚS. xi. 4. 11; भक्षिताप्यायितमन्तरा नेष्टुराग्नीध्रस्य च चमसौ सादयित्वर्तुग्रहैः प्रचरतः ĀpaŚS. xii. 26. 8; पुरस्तादुपसदां सौम्यं चरुं निर्वपति। अन्तरा त्वाष्टमष्टाकपालम् ĀpaŚS. xviii. 20. 19; यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपांशुयाजमन्तरा यजति ŚābaBh. 489. 5 (*on* ii. 2. 4); प्राणान् मनो मनसश्च विज्ञानम् ... विज्ञानमनसी अन्तरा विपरीतक्रमः BrahmSūBh. (Ma.) 116B. 6 (*on* ii. 3. 15); आज्यभागस्विष्टकृतावन्तरा आवापस्थानम् MayūMāli. 712. 10 (*on* x. 4. 20); (with Loc.) यस्य वा एता बहिष्पवमाने विगीयान्तराज्येषु संगायन्ति तस्य वै धुरो विगीतास्तस्य संगीताः ṢaḍviBr. ii. 3. 12; उपांशुरन्तर्याममभिभवत्यन्तर्याम उपांशुं च एतयोरन्तरा देवौष्ण्यं प्रासुवत् MaiU. 2. 6; एतयो (रात्र्योः) अन्तरा यत्ते सुकृतं सुकृतं भवेत् BaudhDS. i. 10. 32; उपनयनानुप्रवचनीयचरुश्रपणयोरन्तरानध्याये पुनरुपनयनम् BālamBha. i. 48. 12 (*on* 1. 14); **4Aiii** between (two points of time) यत्पुरुषि दिनम्। तद्देवानाम्। यदन्तरा। तन्मनुष्याणाम् TaiBr. I. vi. 8. 6; (with Acc.) यदतिरात्रा अन्तरा विध(?धृ)त्यै तस्मान्तेतर इतरस्मिन्नेतो दधाति PañcBr. xxiv. 11. 4; यदन्तराहोरात्रे तत्सूददोहाः ŚatBr. X. v. 4. 10; लयमन्तरा रवेरवहद्वाणपुरीपराध्यताम् NaiṣC. 2. 87; (with Gen.) अलातचक्रादिषु क्रियाक्षणानां निरन्तरोत्पादव्ययवतां प्रत्येकमन्तराग्रहणेनाशूत्पादस्य प्रत्यक्षेणाप्रतीतेः वेगप्रत्ययस्य च भावात् NyāyKa. 22. 8; (with Loc.) अन्तराभक्तं नाम यदन्तरा पीयते पूर्वापरयोर्भक्तयोः SuśruS. vi. 64. 73; **4Aiv** between (two syllables) (with Gen.) अविद्यमानमन्तरमेषामिति। आहोस्विदविद्यमाना अन्तरैषामिति MahāBh. i. 56. 19 (*on* i. 1. 7); (with Loc.) ङकारेऽघोषोष्मपरेऽन्तरैके ककारं टकारनकारयोस्तु। आहुः ṚPrāti. 4. 6; कार्यं बिम्बद्वयं चास्य प्राक् प्रत्यक्पादयोर्द्विजः। मध्यसंख्यैः पदैरेतामेकैकामन्तरा द्वयोः। एवम् ...। चतुर्बिम्बजयुक्तानि चरणानि प्रकल्पयेत् PauṣkS. 5. 305; **4Av** between (two abstracts) यद्यपि प्रवृत्तिरेव साक्षात् दुःखहेतुः तथाप्यनायतनस्य तस्यानुत्पत्तेरन्तरा जन्म करोति TātpaṬ. (Vā.) 92. 9 (*on* i. 1. 1); (with Acc.) यदन्तरा छन्दसी तत्सूददोहाः ŚatBr. X. v. 4. 8; न हि धात्वर्थकरणफलभेदप्रभावनः धात्वर्थं फलभेदं च व्यापारो दृश्यतेऽन्तरा BhāvanāVi. 32. 9; भावना अस्तु स्वर्गं धात्वर्थं चान्तरा व्यापारान्तरानुपलब्धेः BhāvanāVi. 156. 1; श्रुतिर्दर्शनमोक्षावन्तरा किंचिन्न सहते NyāySu. (Ja.) 23A. 4 (*on* i. 1. 1); (with Gen.) बीभत्सशृङ्गारयोरन्तरा वीररसनिवेशान्न विरोधः Kāvyānu. (He.) 136. 14; सम्यग्ज्ञानविपरीतज्ञानयोरन्तरास्थितानामपि देवासुरभावयोर्द्वैध्यदृष्टेः BrahmSūBh. (Ma.) 145B. 6 (*on* iii. 4. 36); सम्यग्विपरीतज्ञानयोरन्तरास्थितत्वमेव मिश्रज्ञानित्वम् TattvPrakā. 193B. 5 (*on* iii. 4. 36); प्रकृत्यर्थसुबर्थयोरन्तरा नञर्थातिरिक्तभानस्य व्युत्पत्तिविरुद्धत्वात् VyutpaVā. 154. 9; **4Bi** in the meantime, in the meanwhile यद्यन्तरा मृत्युर्यदि देवाः सहासुराः स्थास्यन्ति पथि रामस्य स तानपि वधिष्यति Rāmā. v. 34. 34; त्वया गृहीतोऽयं कलकलं कृत्वोत्थास्यति(v.l. तवापि यदि भक्षणायोपस्थितस्यान्तरा कोऽप्यन्तरायः स्यात्) PañcT. 3. 67 (22) (330. 6); न कर्षको बीजकाले ...। प्रतिज्ञाय प्रयातश्च कृतकालश्च नान्तरा KātySm. (Kane Ed.) 17. 109; न खलु कृष्यादावपि निश्चितशस्याधिगमानां प्रवृत्तिः। अन्तरावग्रहादिना प्रतिबन्धेन फलानुत्पादस्यापि संभवात् TātpaṬ. (Vā.) 4. 2 (*on* i. 1. 1); सर्वेऽपि स्वप्रधानेन सांनाय्ययागेन संनिहिता एव भवन्ति। अन्तराग्नेयपदार्थद्वयसमावेशाभावेन शास्त्रानुमतविप्रकर्षाभावात् MayūMāli. 439. 8 (*on* v. 4. 2); (with Acc.) अन्तरा होतारं चाध्वर्यू च(?चा)ग्निधं वृणीते KāṭhS. 26. 9 (ii. 133. 6); KapiKaS. 41. 7 (243. 10); (आशुगान्) पार्थस्तानन्तराच्छिनत् MahāBhā. viii. 12. 45; (with Gen.) विधेया बस्तयस्तेषामन्तरा तु निरूहणम् SuśruS. iv. 37. 71; पूर्वाह्णादिलक्षणकालस्यान्तरा स्मार्तबहुपदार्थानुष्ठाने विरोधोऽस्त्येव MayūMāli. 29. 5 (*on* i. 3. 4); **4Bii** occasionally, now and then, at times, sometimes, at intervals (with Gen.) भट्टकाचरस्वाम्यन्वयजब्राह्मणानामन्तरा विच्छेदमप्रमाणीकृत्य EI. xix. 18. 13; **4Biii** during मरणमेवेति। अन्तो मोक्षः। अन्तरा मध्ये जीवनदशायाम् BālamBha. ii. 292. 14 (*on* 2. 183); (with Acc.) यावद्रथाह्न्यमन्तरा गिरिर्गिरिभिद्वा नदी व्यवेयात्पर्वतान्तरये वा ... संसवो विद्यते ĀpaŚS. xiv. 20. 4; (with Loc.) विवाहोत्सवयज्ञेषु अन्तरा मृतसूतके। पूर्वसंकल्पितार्थस्य न दोषः AtriS. 98; BṛhaspaSm. 352. 2; ParāSm. 3. 27; ĀpaSm. 10. 16; (आशौचे) अन्तरा जन्ममरणे शेषाहोभिर्विशुद्ध्यति YājñaSm. 3. 20; जन्ममरणयोश्च समानजातीयत्वेन पुनरन्तरा जन्ममरणे पूर्वाशौचकालशेषेणैव शुद्धिः BālaKrī. ii. 7. 22 (*on* 3. 20); अन्तरा मृतसूतके श्राद्धप्रयोगमध्ये पाकोपक्रमात्पूर्वम् SmṛtiCan. v. 139. 15; सुखं प्रवातं सेवेत ग्रीष्मे शरदि चान्तरा BhāvPra. (Bhā.) 5. 205; अन्तरा एकस्य पूर्णाशौचस्य जननिमित्तकस्य ... आद्यभागद्वयमध्ये सपिण्डस्य जन्मनि मरणे चाद्याशौचस्य शेषैरवशिष्टैरहोभिर्विशुद्ध्यति VīraMi. 785. 30 (*on* 3. 21); (अन्तरा जन्ममरणे शेषाहोभिर्विशुध्यति) अन्तरा ज्ञाते ... पूर्वाशौचोत्तरं तन्मध्योत्पन्ने ज्ञाते तु उत्तरमेव कार्यम् NirṇaSi. 379. 2; **4C** in the middle (of action or event etc.) अन्तरा विज्ञानमनसी क्रमेण तल्लिङ्गात् BrahmSū. ii. 3. 15; SāṁkhyaPraBh. 77. 18 (*on* 2. 10); असत्यपि च तैलपानकर्मणि तेन पुष्टौ कर्तव्यायामन्तरा तैलपरिणामभेदानां तदवान्तरव्यापारत्वात् Bhām. 576. 19 (*on* iii. 2. 40); आनन्दमयस्तु परमात्मा मध्ये विज्ञानमनसी विद्यमाने क्वचिदुत्पन्ने इति वक्तव्ये ... क्रमस्तु प्रातिलोम्ये न ...। अन्तरेति च वचनात् AṇuBh. 144. 23 (*on* ii. 3. 15); (with Acc.) प्रजापतिं मनसा ध्यायन् नान्तरा वाचं विसृजे BaudhDS. ii. 7. 4; ये तत्र निहता राजन्नन्तरा राजन् योधनं प्रति। यथाकथंचित्ते संप्राप्ता उत्तरान् कुरून् MahāBhā. xi. 26. 17; यत्त्वन्तरा भक्ताद्युपनयनम् ... तद्यस्यैवेच्छाप्रथममुपजाता तस्मा एवोपनेतव्यम् ManuBh. i. 295. 16 (*on* 3. 195); (with Gen.) देहान्तरप्राप्तये पूर्वदेहत्यागो देहान्तरप्राप्तिश्च अन्तरास्यातिवाहिकशरीरसंयोगाद्भवतः TattvVai. 191. 7 (*on* 4. 10); (with Loc.) तस्मिन्नेव सुखे मुखचुम्बनद्यूते अन्तरा विश्रब्धिकया नायिका विश्रम्भयेत् JayaMa. 109. 23 (*on* 2. 3); आत्मा स्वरूपतोऽनादिरिति नान्तरा संसारमध्ये तस्यात्मनः संभूतिर्विद्यते VīraMi. 870.5 (*on* 3. 125); **4Di** at the time or in the process (of knowing or experiencing or thinking) अन्तरा बाधकेऽपि अदुष्टशब्दोत्था धीर्व्यभिचरत्येवेति नाग्रहोऽयम् NayaVi. 49. 8 (*on* i. 1. 2); श्लेषेण शुद्धाभेदप्रतीतौ सत्यां प्रकृतारोपसमर्थनायान्तरा मानसस्य राजसंबन्धिनि कासारसंबन्ध्यभेदारोपस्य कल्पनात् नानुपपत्तिः RasGaṅ. 312. 1; **4Dii** at the time or in the process (of argument or discussion or conversation) (with Acc.) त्रिपताकाकरेणान्यानपवार्यान्तरा कथाम् अन्योन्यामन्त्रणं यत्स्याज्जनान्ते तज्जनान्तिकम् DaśRū. 1. 65; RasāSu. 284. 8 (3. 202); SāhiDa. 329. 12 (*but* Apte during); **5A** on the way, midway प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकाद् अगतो देवलोकं यो दीक्षितोऽन्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते TaiS. VI. i. 1. 5; प्रति भयं चेदन्तरा शस्त्रमपि किंचित् ĀśvaGS. i. 12. 3; नाव्या चेत् नद्यन्तरा प्लवरूपमपि किंचिदनेन तरितव्यम् ĀśvaGS. i. 12. 4; धन्यकः ... अपनीतक्षुत्पिपासां तां नयन्नन्तरा कमपि ... पुरुषमद्राक्षीत् DaśKuC. 108. 24; पश्चान्निवर्त्यमानेषु मयणल्लदेवी ... स्वयमेव ... अन्तरान्तरीभूतेन श्रीसिद्धराजेन विज्ञप्ता PrabaCin. 57. 16; चिक्षिपे विशिखो विन्ध्यनितम्बे सोऽन्तरास्खलत् PārśvC. 2. 550; (with Acc.) स्वस्ति यजमानस्य गृहान् गच्छतमिति यथैनावन्तरा नाष्ट्रा रक्षाँसि न हिँस्युः ŚatBr. III. iii. 4. 12; III. iii. 4. 14; III. vi. 3. 8; XIV. ii. 2. 1; (with Loc.) ऊर्जो नप्त्रे स्वाहेत्यन्तरा दर्भस्तम्बे स्थाणौ ... वा हुत्वा ... अनूबन्ध्यामालभते ĀpaŚS. xviii. 20. 4; **5B** along (with Acc.) गौर्वाश्वः ... वान्यत् श्वापदमपसव्यं (F.N. श्वापदमन्तराग्निमपसर्तव्यम्) गच्छेत् BaudhGS. iv. 2. 7; **6** at the distance, outside अन्तरा चापि तु तद्दृष्टेः BrahmSū. iii. 4. 36 (AṇuBh. अन्तराशब्दोऽत्राव्यवधानवाचकः); **7** without, except विद्यमानः पिता यस्य स चेद्यदि विपद्यते। तदन्तरा सपिण्डत्वं वदन्ति श्राद्धवादिनः BṛParāSm. 7. 141; नानाविधाः संविदो हि अन्तरार्थतोऽपि तत्त्वादुत्थाय तत्रैव लयीभवन्ति Bhāsk. i. 53. 16 (*on* i. 1. 1); (with Acc.) दानयज्ञविवाहेषु ... न द्रक्ष्यामः पुनर्जातु धार्मिकं राममन्तरा Rāmā. ii. 51. 11; तत्र त्वां च्यावयच्छत्रस्तव जीवितमन्तरा Rāmā. ii. 204* (2); अप्रमादकृतिविघ्नमन्तरा स्वापमाप शयने पराङ्मुखी JānaHa. 8. 12; न प्रयोजनमन्तरा

चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते MudrāRā. 3. 19 (15); ये निर्विकल्पाख्यसमाधिनिश्चलाः तानन्तरानन्तभवा हि वासना ViveCū. 344; गुणस्य गमनं लोके विरुद्धं द्रव्यमन्तरा SarvaVeSāSaṁ. 744; न चाश्रयमन्तरा करणस्थितिर्भवति BrahmSūBh. (Bhā.) 146. 15 (*on* ii. 4. 4); अग्निकार्यमन्तरा सर्वं मन्त्रवर्जं तस्यै दद्यात् PārāSū. 57. 15; द्वितीयेन तु यन्त्रेण कर्पटे गैरिकद्रवैः। लिखेत्तेन जयेद्वादे प्रतिवादिनमन्तरा TantrRā. 9. 79; कर्मणामेव स्वानुष्ठातृपुरुषसमीहितानि संपादयतामन्तरा नान्तरीयकं तनुभुवनादिकार्यनिर्माणम् ĀgaPrā. 13. 2; प्रसंख्यानपरिपाकं धर्ममेधं च निरोधमन्तरा किं तदस्ति TattvVai. 21. 16 (*on* 1. 16); रूपमात्रं प्रगृह्यमाणे द्रव्ये स्वतन्त्रं गन्धादिवद्गृह्यमाणं कथमन्तरा स्वाश्रयमनुमापयेत् TātpaṬ. (Vā.) 118. 22 (*on* i. 1. 3); भूषणानि न धार्याणि तुलसीमाल्यमन्तरा ĀdiP. 18. 29; ये पुनराश्रमानन्तरा वर्तन्ते विधुरादयस्तेषां ब्रह्मविद्यायामधिकारोऽस्ति BrahmSūBh. (Rā.) 702. 1 (*on* iii. 4. 36); VedāntSā. (Rā.) 356. 1 (*on* iii. 4. 36); अन्तरापि आश्रमानन्तरापि वर्तमानानामनाश्रमिणामप्यधिकारोऽस्त्येव VedāntDī. 214. 2 (*on* iii. 4. 36); VedāntPāSau. 372. 18 (*on* iii. 4. 36); VedāntKau. 373. 1 (*on* iii. 4. 36); अन्तरा च विनैवाश्रमधर्मान् ... परिशुद्धेषु तेष्वपि विद्या उदयते GoviBh. 278. 11 (*on* iii. 4. 36); अनेनात्मीयोत्सृष्टाभ्यनुज्ञातेषु पिण्डोद्धारमन्तरापि स्नानमभ्यनुज्ञातम् Mitā. 53. 12 (*on* 1. 159); किंत्वर्थारोपमन्तरा। ... गौश्चैत्र इत्यादौ शब्दारोपमवस्यति VyaktiVi. 25. 28; तदन्तरा ब्राह्मणमकुर्वतां प्रायश्चित्तात्मकव्रतातिदेशनिषेधपरम् Aparā. 1091. 1 (*on* 3. 262); अन्तरा ... मध्यविनार्थयोः ... त्वामन्तरा तामरसायताक्षि GaṇRa. 1. 14 (32); Prasā. i. 301. 18; उत्तमः ... प्राणादपि परमात्मानमन्तरा विद्यते BrahmSūBh. (Ma.) 138A. 10 (*on* iii. 3. 36); त्वद्भृत्याः बहुवृत्तयः। तादृगुक्तं न कुर्वन्ति यादृङ्घे दानमन्तरा PrabhāC. 30. 16; ते नामरूपे यस्माज्जीवात्संसारविमुक्तादन्तरा बाह्येत्यर्थः VedāntKau. 112. 13 (*on* i. 3. 42); अनन्यशरणाः क्षीराद्याहारमन्तरा यद्वत्। केवलया स्नेहदृशा कच्छपतनयाः प्रजीवन्ति PraboSu. 255; आकाशो हरिरेव। अस्य आकाशस्य ते यदन्तरेति नामरूपराहित्याख्यविलक्षणार्थत्वव्यपदेशात् TattvPrakā. 62A. 5 (*on* i. 3. 41); पदनिचयश्रवणवाक्यार्थबोधावन्तरा पदार्थस्मृतीनामेवानभ्युपगमात् NyāySu. (Ja.) 89B. 6 (*on* i. 1. 1); संबन्धमन्तरा नौ भोः संबन्धो नु भवेत् NemiC. 9. 62; मृता वा एषा त्वगमेध्या यत्केशश्मश्रु इति शरीरमन्तरा नोपपद्यते AṇuBh. 39. 16 (*on* i. 1. 19); स्वीयत्वेनाङ्गीकृते य आत्मा जीवस्तस्य यदात्मत्वेन ज्ञानं तद्भजनानन्दानुभवेऽन्तरा व्यवधानरूपम् AṇuBh. 244. 2 (*on* iii. 3. 35); न वा धर्मविचारमन्तरा ब्रह्मविचारो न भवति SiddhāSi. i. 16. 6; तस्य च कनिष्ठज्येष्ठसंज्ञामन्तरा कथनानौचित्यात् ... एकस्य कनिष्ठत्वमन्यस्य ज्येष्ठत्वं कल्प्यम् SiddhāTaVi. 64. 14; रसेनान्नस्य रसना प्रथमेनोपतर्पति। न तथास्वादमाप्नोति ततः शुद्धाम्बुमन्तरा BhojanKu. 218. 4; भक्तिं तामन्तरा न मे सौख्यम् Jīvān. 202. 1; तदपि मुषितदोषमन्तरा त्वां न भवितुमर्हति चोदना प्रमाणम् AmṛUda. 4. 51; भवतु सततसन्तमन्तरा त्वां कथमनिदंप्रथमापि वस्तुसत्ता AmṛUda. 4. 55; तदनुमतिमन्तरासौ कर्तुं न शक्नोति GoviBh. 163. 12 (*on* ii. 3. 40); न हि विविधविग्रहतामन्तरा बहुत्वमणुपरिमाणस्य तस्याञ्जसमवकल्प्येत GoviBh. 319. 13 (*on* iv. 4. 11); स्वोपास्यदेवतामन्तरा क्वापि महत्त्वबुद्ध्यभावः NityoNi. 7. 22; मानिनीनाम्। चरणाहतिमन्तरापि पुष्पैरनुरागं स्वमभिव्यनक्त्यशोकः Manmatho. 4. 5; (with Gen.) उत तया राजन्यस्य क्रीणीयात्। न हि तस्यान्तरास्ति KapiKaS. 37. 2 (195. 6); पाण्डुनन्दनस्यान्तरा किरातराजसंप्रहरणात् ... कमप्यभिप्रायं प्रकाशयति VakroJī. 240. 13; **8** through, by means of (with Acc.) तामन्तरा कृत्वा कथां योजयेत् KāmSū. 202. 22 (3. 2); तामन्तरा कृत्वा तेन सह द्यूतं क्रीडामालापं चायोजयितुमिच्छति KāmSū. 214. 20 (3. 3); विस्रब्धामुभयोर्वा कृत्वा स्वसखीमिहान्तरानुगुणां कुर्यात् KandaCū. iii. 2. 24; (प्रविशति नायकवेश्म च धात्रीकथनेन संहृष्टा) तामन्तरा विधाय च तेन सह द्यूतभाषणं कर्तुम्। इच्छति KandaCū. iii. 3. 35; (with Inst.) उदक्या स्पर्शने स्नानमंशुकेनान्तरापि वा BṛParāSm. 8. 313; **9** beyond अन्तरा नामरूपे ये ब्रह्मबाह्ये तयोर्हि तत्। न स्तो ब्रह्मणि TaiUBhāVā. 159. 1(2); **10** with regard to, with reference to (with Acc.) यामन्तरा भवेत् को जानाति क्षणादूर्ध्वं किं विधाता विधास्यति PuruṣPa. 46. 16; आर्येणानुगृहीतस्य (विभीषणस्य) न विघ्नः सिद्धिमन्तरा SāhiDa. 341. 7; संभवति चोपांशुयाजमन्तरा यजति VidhiRa. 5 (20. 14); (with Loc.) एष त्वय्यन्तवाञ्शापो (v.l. अन्तरा शापो) भविष्यति Rāmā. iii. 52*; **11** the indeclinable word *antarā* त्वां च मां चान्तरा ...। तस्यान्तरापदार्थतावच्छेदकमध्यत्वेऽन्वयः VyutpaVā. 155. 14 [Kośas give *antarā* as the synonym of the following words : *mahābīja*, AbhidhāCin. 613; *muṣkavaṅkṣaṇa*, AbhidhāCin. 613; *viṭapa*, AbhidhāCin. 613; *vinā*, KośaKaTa. 2. 2929; also they give *antarā* in the sense of the following words : *garhā*, NānārthaSaṁ. 7. 68; *nikaṭa*, ViśvaPra. 191. 61; MediK. 201. 70; ViśvaLoK. 416. 62; *madhya*, AmaK. 2868; AgniP. 360. 25; Vaija. 288. 18; AnekāSaṁ. 7. 57; AbhidhāCin. 1538; ViśvaPra. 191. 61; MediK. 201. 70; ŚabdaRa. (Vā.) 4600; ViśvaLoK. 416. 62; ŚabdaRa. (Su.) 6. 93; 6. 106; KośaKaTa. 2. 2957; KalpaK. 459. 13; *varjana*, ŚabdaRa. (Su.) 6. 93; *vicāla*, KośaKaTa. 1. 619; *vinā*, AnekāSaṁ. 7. 57; ViśvaPra. 191. 61; MediK. 201. 70; ViśvaLoK. 416. 62; *sambhāvanā*, NānārthSaṁ. 7. 68; *sannidhi*, AnekāSaṁ. 7. 57; also they give *antarā* as one of the meanings of *antarāla*, KośaKaTa. 1. 619; and of *vicāla*, KośaKaTa. 1. 619]

अन्तरा (ántarā) *f.* **1A** name of a deity presiding over the interior part प्र॒का॒शेन॒ त्वचं॑ पराका॒शेनान्त॑रां म॒शका॑न् केशैः TaiS. V. vii. 14. 1 (Sāy. पराकाशोऽभ्यन्तरं रूपम् अन्तरा अभ्यन्तरप्रदेशाभिमानिनी); KāṭhS. v. 13. 4 (iii. 188. 11); **1B** name of an Apsaras (belonging to Mauneya class) अन्तरा दारवत्या च प्रियमुख्या सुरोत्तमा। ... गन्धर्वाप्सरसो ह्येताः मौनेयाः परिकीर्तिताः VāyuP. ii. 8. 4; **2A** variety of composition (Dhruvā) संधिः प्रस्वारसंयुक्ता अ(क्तस्त्व)न्तरायां स्मृता(तस्) तथा NāṭyaŚā. 32. 13; प्रासादिकी तृतीया च चतुर्थी चान्तरा ध्रुवा NāṭyaŚā. 32. 27; विषण्णे मूर्च्छिते भ्रान्ते वस्त्राभरणसंयमे। दोषप्रच्छादना या च गीयते सान्तरा ध्रुवा NāṭyaŚā. 32. 315 (AbhinBhā. अन्तरे छिद्रे गीयत इत्यन्तरा ध्रुवा); अधिका चापकृष्टा च प्रावेशिक्यावसानिकी। अन्तरा चेति पञ्चैता ध्रुवा नाटकसंश्रिताः BhāvPra. (Śā.) 198. 3(7); **2B** one of the two parts of song (Vidārī) विदारी तु गीतखण्डं द्विधा च सा। महत्यवान्तरा चेति महती व्याप्तवस्तुका। समाप्ता पदवर्णान्तेऽवान्तरा त्वन्तरा SaṁgīRa. iii. 34. 14 (5. 73); **3** variety of *cārī*, Bharatakośa [AbhidhāMañ. 256.1 gives *antarā* in the sense of *ajagandhā* and *hiṅgupatrī*]

अन्तरांश (antarāṁśa) *m.* degree of intermediate difference or distance (between the Sun and the Moon) प्राक् चक्रं चलितं हीने छायार्कात् करणागते। अन्तरांशैरथावृत्य पश्चाच्छेषैस्तथाऽधिके SūrySi. 3. 11½; ताभ्यां (यष्टिभ्याम्) सूर्यशशाङ्कौ वेध्यावग्रस्थितेन सूत्रेण। सूत्रज्ययान्तरांशा ये तेऽर्कविभाजितास्थितयः BrāhmSphuSi. 22. 25 (comm. सूत्रज्यया पूर्णज्यया क्षितिजवृत्तं यद्धनुस्ते रविचन्द्रयोरन्तरांशा भवन्ति); विलग्नभान्वोः येत्वन्तरांशाः किल ते रवेः स्युः SiddhāTaVi. 176. 23.

अन्तरांशक (antarāṁśa-ka) *m.* degree of intermediate difference or distance (between the Sun and the Moon) अर्कचन्द्रयोरन्तरांशकास्तिथिविभाजिताः शुक्लम् KhaṇḍKhā. 7. 4.

अन्तरांशकार्कांश (antarāṁśakārkāṁśa) *m.* (twelfth) solar part of the degrees of intermediate difference or distance (between the Sun and the Moon) (केन्द्रार्ध)यष्टिवेधादर्केन्द्वोरन्तरांशकार्कांशः PañcSi. 14. 12.

अन्तरांशघ्नी (antarāṁśa-ghnī) *adj.* (*f.*) multiplied by the degree of intermediate difference or distance लग्नं गगृहैर्हीनं कुर्यात् ...। द्युदलेन हृतस्तज्ज्या विगगृहलग्नाभ्रभान्तरांशघ्नी ĀryaSi. 6. 2 (93)

अन्तरांशहत (antarāṁśa-hata) *adj.* multiplied by the degree of intermediate difference or distance एकस्मिन् दृक्काणे लग्नार्कौ चेत् तदान्तरांशहताः। पीनै भक्ता उदयासव इष्टास्ते भवन्त्यसवः ĀryaSi. 4. 47 (83)

अन्तरांशोत्क्रमा (antarāṁśotkramā) *adj.* (*f.*) reverse of the degree of intermediate difference or distance अन्तरांशोत्क्रमां जीवां स्फुटेन्दुव्यासताडिताम् LaBhāsk. 6. 6.

अन्तरांस (antarāṁsá) *m.* distance between the shoulders, i.e. the part of the body between the shoulders or chest अ॒थान्तरा॒ꣳसे॑ऽभिमृश्य जपति ŚatBr. V. iv. 4. 5; I. ii. 5. 16; एन्द्रं वा सांनाय्यमन्तरा॒ꣳस॒मे॒वास्य स्विष्टकृद्विषं प्राशित्रम् ŚatBr. XI. ii. 6. 6; ŚatBr. (K.) III. ii. 10. 5; अन्तरांसयोर्वा अस्य पांसून् अधिवप्स्यामि JaimiBr. 3. 199.

अन्तराकथा (antarā-kathā) *f.* mutual talk, conversation षण्णां पूर्णादीनां तीर्थ्यानां कुतूहलशालायां संनिषण्णानां संनिपतितानामेवंरूपोऽभूदन्तराकथासमुदाहारः Divyāva. 89. 10; पृच्छति बुद्धो भगवानायुष्मन्तमानन्दम्। ... [किम्]भूत् ते आनन्द तया ब्राह्मणदारिकया सार्धमन्तराकथासमुदाहारः GiMs. iii(1). 37. 9 [DBHS.]

अन्तराकरण (antarā-karaṇa) *n.* performance in between or at the interval यथा पूर्वेद्युर्निमन्त्रितेषु ब्राह्मणेषु श्राद्धमकृत्वैव सायंप्रातर्होमकरणं न विरुद्ध्यत एवमौपसदिकस्य वैश्वदेवहोमस्याप्यन्तराकरणं न विरुद्ध्यत एव CaturCin. iii(1). 1062. 17.

अन्तराकर्षण (antarākarṣaṇa) *n.* act of drawing (the breath) inwards, i.e. breathing in or inhaling रेचकपूरककुम्भकादिः प्राणायामः। रेचकं प्राणवायुविसर्जनम्। पूरकम् अन्तराकर्षणम् SarvaDaKau. 108. 4.

अन्तराकल्पन (antarākalpana) *n.* assumption of another (effect) यत्रानन्तरभाविनि व्यापारो लक्ष्यते तदेव तस्य कार्यम् ...। तत्र यदि ... कियत्यप्यध्वनि फलमासाद्यते ततो नान्तराकल्पनमर्हति TantrVā. 12. 10 (*on* i. 2.7)

अन्तराकार (antar-ākāra) *m.* form of internal (construction) न यादृग्-

न्तराकारस्ताद्दग् बाह्योऽवकल्पते ŚlokaVār. 5(3). 229 (334. 2) (*but* NyāyRa. आन्तरस्य ग्राहकस्य याद्दगाकारः); अन्तराकारस्य त्वहमिति निरूपणं भवेत् Kāśi. ii. 183. 23 (*on* 5(3). 229)

अन्तराकारवत् (antarākāra-vat) *adv*. like the form of the internal (construction) लौकिकाश्च नान्तराकारवद् बाह्यं वस्तु बुध्यन्ते Kāśi. ii. 183. 20 (*on* 5(3).229)

अन्तराकाल (antarā-kāla) *m*. [Loc.] in the intervening time (i.e. between morning and evening) गृहमेधिव्रतानि ...। न दिवा प्रस्वपेज्ञातु न पूर्वापररात्रयोः। न भुञ्जीतान्तराकाले MahāBhā. xii. 235. 6.

अन्तराकाश (antar-ākāśa) *m*. **A** intermediate space एतैर्ह वा अन्तराकाशैर्देवाः स्वर्गं लोकं जग्मुः KauṣīBr. 13. 3 (58. 17); **Bi** space inside (the heart) यदिदमस्मिन् ब्रह्मपुरे दहरं पुण्डरीकं वेश्म दहरोऽस्मिन्नन्तराकाशः ChāndoU. viii. 1. 1; संमोहमौली ... ओङ्कारप्लवेनान्तर्हृदयाकाशस्य पारं तीर्त्वाविर्भूतेऽन्तराकाशे शनकैः ... संविशति MaiU. 6. 28; **Bii** space or ether inside (the mouth) यस्मादयमन्तराकाशे वागाद्यात्मत्वेन विशेषमनाश्रित्य वर्तमान उपलब्धो देवैः तस्मात् स प्राणोऽयास्यः BṛĀraUBh. 52. 6 (*on* i. 3. 8)

अन्तराकाशस्थत्व (antarākāśastha-tva) *n*. the state of being that which exists in the intermediate space स समानः समानमनुगृह्णानो वर्तत इत्यर्थः। समानस्यान्तराकाशस्थत्वसामान्यात् PraśnaUBh. 265. 12 (*on* 3. 8)

अन्तराकीर्ण (antar-ākīrṇa) *adj*. strewn, i.e. contained within धूर्तकापालिकव्रात्यचोरसंवाहकादिभिः। वीथ्यङ्गैरन्तराकीर्णं संकीर्णमिति कथ्यते। रसस्तु भूयसा कार्यो हास्यो नानाविधाश्रयः SāhiSā. 6. 58.

अन्तराकृत्य (antarākṛt-ya) *ger*. **A** having kept in between पान्ति स्म केचिदात्मानमन्तराकृत्य सारथिम् PāṇḍaC. 13. 131; **B** having made (something) intermediate, indirectly, through विभक्त्यर्थमन्तराकृत्य तयोरप्यन्वयबोधात्साक्षादिति ... विशेषणात् VyutpaVā. 59. 3.

अन्तराकृत्वा (antarākṛ-tvā) *ger*. [irr.] **1A** having made (something) intermediate, indirectly, through काम्यादन्यत् साक्षादसाधनत्वेन ज्ञायमानं यत्कर्तव्यतया कामी बुध्यते तत्काम्याव्यवहितसाधनमन्तराकृत्वैव TattvCin. iv (2). 338. 5; VyutpaVā. 189. 24; **1B** having included पूर्वाधिकरणापवादतयेहापि संगतिसत्त्वान्नन्तराकृत्वा ... विचारे कश्चिद् विरोधः MīmāKau. ii. 303. 22 (*on* iii. 2. 41); **2** having placed (something) in the middle इमामश्वत्थवेदिकामन्तराकृत्वा वामनीभूतस्तिष्ठामि RasSa. 232(2)

अन्तराक्षेप (antar-ākṣepa) *m*. objection at the time (of an argument) पूर्वपक्षाश्च सिद्धान्ताः परस्परजिगीषवः। अन्तरे चान्तराक्षेपं पुनर्नैवमवोचथाः VarāP. 170. 59.

अन्तराख्यायिका (antar-ākhyāyikā) *f*. sub-story or narration इत्येवं कालनिहितं सर्वं भवति सिद्धये। इत्यन्तराख्यायिका BṛKathāMañ. 15. 240(1)

अन्तरागत (antar-āgata) *adj*. [*f*.–ā] **A** (used as noun) (that) which is inside, i.e. included, (that) which is incidental यत्कर्तृका हि या क्रिया सा तदैवार्था... किं हि प्रथमावगताचार्यकरणविध्यर्थत्वे पश्चाद्भाविन्यन्तरागता करिष्यति Kāśi.i. 43. 7 (*on* 1. 88½); **B** who has entered from behind (the stage) यवनिका ... तस्या अन्तरागतैः प्रयोक्तृभिर्नटैः ... प्रयोज्यानि प्रत्याहारादीनि AbhinBhā. i. 210. 17 (*on* 5. 8); **Ci** who has come in between मत्तयोर्नियतमन्तरागतो दुस्तरां विपदमेति को नहि VasaViKā. 8. 68; **Cii** which has been kept in between वामेन हस्तेन ... दक्षिणपाणेः प्रदेशिन्यङ्गुष्ठयोरन्तरागतेन CaturCin. iii (1). 1283.21.

अन्तरागम (antar-āgama) *m*. affix in the middle, infix ओष्ठ्ययोन्योर्भुग्नमनोष्ठ्ये वकारोऽत्रान्तरागमः ṚPrāti. 2.11.

अन्तरागमन (antarā-gamana) *n*. **i** act of going or passing between (two fires) अन्तरागमने नाद्रियेत KātyŚS. xxv. 4. 17 (comm. गार्हपत्यादीनामन्तरागमने अनादरः); नाग्निं मुखेनोपधमेत् ...। नान्तरागमनं कुर्यात् MahāBhā. xiv. App. I. 4 (2238); **ii** act of going or passing between (teacher and student or two or more students) मण्डूकसर्पमूषिकमार्जारान्तरागमने प्रायश्चित्तम् BaudhGS. iv. 9. 9; अन्तरागमने पुनरुपसदनम् GautDS. i. 1. 59; अधीयानानामन्तरागमनेऽहोरात्रमभोजनम् VāsiDS. 23. 27; ManuSm. 4. 126; ViṣṇuSm. 30. 22; अध्येतृणां पश्चादिभिरन्तरागमने कृते ... अहोरात्रमनध्यायः Mitā. 50. 6 (*on* 1. 147); **iii** act of going or passing between (icon of Śiva and his ox) नन्दिशंकरयोर्मध्ये न गन्तव्यम् ... इत्यन्तरागमननिषेधात् TristhaSe. 212. 15.

अन्तरागमनादि (antarā-gamanādi) *adj*. act of going or passing between (the sacrificial altar and the southern side of the sacrificer) etc. वरुणप्रघासे पत्नीयजमानश्चान्तरा वेदीं गत्वा ... अनेकासंनिधाने मुख्याया एवान्तरागमनादि नेतरासामिति न तद्विरोधः BālamBha. i. 266. 7 (*on* 1. 89)

अन्तरागर्भिणी (antarā-garbhiṇī) *f*. topic containing another topic within, i.e. interloper अन्तरागर्भिण्यां प्रथमं पुनरभ्युन्नीताधिकरणम् MīmāKau. ii. 287. 8 (*on* iii. 2. 31)

अन्तरागर्भिणीत्व (antarāgarbhiṇī-tva) *n*. the state of being a topic containing another topic within, i.e. interloper इदमधिकरणं सूत्रकारेण पूर्वाधिकरणेऽन्तरागर्भिणीत्वेन कृतमपि व्याख्यासौकर्यार्थं पृथगभिधीयते BhāṭṭDī. iii. 59. 9 (*on* ix. 1. 7); एकेनैव सूत्रेणोभयत्र सिद्धान्तसिद्धेश्चान्तरागर्भिणीत्वेनाधिकरणान्तरं सूत्रकारेण कृतम् MayūMāli. 262. 10 (*on* iii. 4. 3); 'जातिनैमित्तक'-मिति पूर्वाधिकरणस्यान्तरागर्भिणीत्वेन प्रवृत्त्या ततः पूर्वाधिकरणमेव पूर्वाधिकरण इत्यनेनोक्तम् MayūMāli. 622. 5 (*on* ix. 3. 3); अस्याधिकरणस्य भाष्येऽन्तरागर्भिणीत्वेन वर्णनात्तत्सूचनाय ... सिद्धान्तमात्रमुक्तवान् MayūMāli. 692. 12 (*on* x. 3. 16)

अन्तरागर्भिणीन्याय (antarāgarbhiṇī-nyāya) *m*. maxim of a topic containing (another topic) within, i.e. interloper तत एवान्तरागर्भिणीन्यायो भवतीत्यन्यथा सूत्रं वर्ण्यते ŚābaBh. 1745. 23 (*on* ix. 3. 3); 1897. 7 (*on* x. 3. 61); तदीयपूर्वपक्षन्यायेन च पूर्वपक्षं वक्तुमन्तरागर्भिणीन्यायेन विचार्यते ŚāstrDī. 585. 18 (*on* ix. 1. 6) [a position similar to the foetus which resides in the womb of a female, Apte]

अन्तरागार (antar-āgāra) *n*. inner apartment or chamber (of a house) अन्तरागारेऽग्निमुपसमाधाय ... आहुतीर्जुहोति BhārGS. 1. 19 (20. 2); 1.26 (27.9); 2. 1 (31. 1); 2. 32 (66. 5); HirGS. i. 15. 5; i. 17. 6; i. 27. 10; ĀgniveGS. ii. 4. 1 (61. 4); अन्तरागारे कृतमङ्गलस्वस्तिवाचनः SuśruS. iv. 29. 10; व्यवहारान्निवर्तयेत्। स्त्रीनक्तमन्तरागारबहिःशत्रुकृतांस्तथा YājñaSm. 2. 31; AgniP. 252.60.

अन्तरागारकृत (antarāgāra-kṛta) *adj*. carried out within the inner apartment (of a house) अन्तरागारकृता वेश्ममध्यकृताः (व्यवहारान्निवर्तयेत्) Aparā. 638. 21 (*on* 2. 31)

अन्तरागिरि (antarā-giri) (= antagiri) *m*. name of a mountain near Rājagṛha, seat of Yaṣṭivana तेन खलु पुनः समयेन भगवानन्तरागिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने यथाभिरम्यं विहरित्वा वेणुवनमनुप्राप्तो तत्रैव विहरति MaVastuAva. iii. 60. 1 [DBHS.]

अन्तराग्नि (antarāgni) *m*. inner, i.e. digestive fire अन्तराग्निः श्रितो यो हि भुक्तं पचति देहिनाम् MahāBhā. iii. 209. 17; तदिन्धना ह्यन्तराग्नेः स्थितिस्तत्सत्त्वमूर्जयति CaraS. i. 27. 3; हत्वान्तराग्निं कुरुते नरस्य विकारमाहुर्ग्रहणीतिसंज्ञाम् HārīS. iii. 3. 79; कथं ते क्रिमयश्चान्ते न ह्यन्ते (दह्यन्ते)ऽन्तराग्निना HārīS. iii. 5. 21; हृदयेऽन्तराग्निः अग्निस्थाने पित्तं पित्तस्थाने वायुः वायुस्थाने हृदयं प्राजापत्यात्क्रमात् GarbhU. 2.

अन्तराग्रहण (antarāgrahaṇa) *n*. non-perception of distinction प्रत्यभिज्ञानाच्छरीरैकत्वसिद्धिरिति चेन्न तस्य साद्दश्यविषयत्वेनाप्युपपत्तेः ... अन्तराग्रहणस्यात्यन्तिकसाद्दश्यस्य च भ्रान्तिहेतोः सर्वदा संभवे ... युक्तिद्वारेण बाधकसंभवात् NyāyKa. 34. 13.

अन्तराङ्घ्रि (antarāṅghri) *m*. intermediate post or piller भुवङ्गं च पतङ्गं च योगं प्राग्वद् घनं ततः। कृत्वा द्दढतरं बद्ध्वा योजयेदन्तराङ्घ्रयः ŚilpaRa. i. 22. 103.

अन्तराचिन्ता (antarā-cintā) *f*. deliberation (of another topic) in the middle किं पुनः कारणमन्तराचिन्तायाः मूलाधिकरणसिद्धान्ते कालोपलक्षणत्वमुक्थ्यस्य स्थास्यति ŚāstrDī. 724. 12 (*on* x. 5. 11); अन्तराचिन्तायां हेतुमाह - पूर्वेति MayūMāli. 440. 11 (*on* v. 4. 4); अन्तराचिन्तां समाप्य पूर्वचिन्तासिद्धान्तमाह - स्थितादिति MayūMāli. 668. 5 (*on* x. 2. 14)

अन्तराचिन्तात्व (antarācintā-tva) *n*. the state of being a deliberation (of another topic) in the middle स्ववतोरिति सूत्रं पूर्वाधिकरणसूत्रमध्यपठितमन्तराचिन्तात्वेन भाष्ये व्याख्यातं तद्दर्शयति MayūMāli. 450. 6 (*on* vi. 1. 4); ऋत्विजामावश्यकतयाग्रिमचिन्तानुपपत्तेरन्तराचिन्तात्वमेव युक्तम् MayūMāli. 667. 12 (*on* x. 2.13)

अन्तराचिन्तानिमित्त (antarācintā-nimitta) *n*. cause of deliberation (of another topic) in the middle अन्तराचिन्तानिमित्तं च भाष्य एवोक्तम् MayūMāli. 804. 14 (*on* xi. 2. 1)

अन्तराचिन्तान्तर (antarācintāntara) *n*. another deliberation (of another topic) in the middle अत्र भाष्ये अङ्गेषु किं दिदेशसमाकालकर्तार उतानियम इत्यन्तराचिन्तान्तरम् MayūMāli. 804. 13 (*on* xi. 2. 1)

अन्तराचिन्तापूर्वपक्ष (antarācintā-pūrvapakṣa) *m*. *prima facie* view pertaining to a deliberation (of another topic) in the middle प्रस्तुताधिकरणपूर्वप-

क्षोपजीवनेनान्तराचिन्तापूर्वपक्षं दर्शयति MayūMāli. 804.15 (*on* xi. 2.1)

अन्तराचिन्ताप्रयोजक (antarācintā-prayojaka) *adj.* (used as noun) propelling cause of deliberation (of another topic) in the middle स्वयमन्तराचिन्ताप्रयोजकमाह तस्मादिति MayūMāli. 724. 8 (*on* x. 5. 11)

अन्तराचिन्ताप्रसङ्ग (antarācintā-prasaṅga) *m.* undesired occasion for a deliberation (of another topic) in the middle पूर्ववदियमन्तराचिन्ताप्रसङ्गादेवेति भाव: MayūMāli. 229. 23 (*on* iii. 2. 17)

अन्तराचिन्तासिद्धान्त (antarācintā-siddhānta) *m.* conclusive view regarding deliberation (of another topic) in the middle इदानीमन्तराचिन्तासिद्धान्तमाह MayūMāli. 806. 7 (*on* xi. 2. 1)

अन्तराज्ञानादि (antarā-jñānādi) *adj.* cognition etc. arising intermitently सुषुप्तिभिन्नप्रत्यक्षात्मविशेषगुणशून्य: काल एव मूर्च्छा ... तावत्कालमन्तराज्ञानाद्यावश्यकतया ज्ञानान्तरमपेक्ष्येदमेव कल्प्यत इति क्व गौरवमिति हि वदन्ति VaiyāBhū. 193. 22 (*on* 36)

अन्तराञ्जन (antar-āñjana) *adj.* (chip) with the besmeared end inside सकलम् अथैनमन्तराञ्जनं मध्यमे परिधौ स॰स्पृष्ट॰ सादयति BaudhŚS. i. 280. 16; VaikhāŚS. 13. 13.

अन्तरात्म (antar-ātma) *m.* inner soul or self यदोदनं यन्मन्थं ददाति यदेवास्यान्तरात्मं तत्तेन स्पृणोति KāṭhS. 28. 5 (ii. 159. 7); KapiKaS. 44. 5 (261.4)

अन्तरात्मक (antarātma-ka) *adj.* [*f.*-ī] **A** pertaining to the inner soul or self य: ... आवृत्तचक्षु: ... अन्तरात्मक्या गत्या बहिरात्मनोऽनुमीयते गतिरित्येवं ह्याह MaiU. 6. 1; **B** of the nature of inner or internal soul or self (गुरो:) अस्य ... सार्थ(?र्व)भं हृदयमन्तरात्मकम् VasiS. 6. 17.

अन्तरात्मक (antarātma-ka) *n.* internal organ मनो बुद्धिरहंकारश्चित्तमित्यन्तरात्मकम्। चतुर्धा लक्ष्यते भेद: BhāgP. iii. 26.14.

अन्तरात्मक (antarātma-ka) *m.* **A** deity of the middle line of the mark of Śaivism known as *tripuṇḍra* तिसृणामपि रेखाणां प्रत्येकं नव देवता: ... उकार: ... इच्छाशक्त्यन्तरात्मकौ महेश्वरश्च रेखाया द्वितीयायाश्च देवता: SkandP. iii (3). 16. 45; ŚivaP. i. 24. 91 (32B. 1); **B** inner soul or self प्रपूजयेत् ... वायुम् ... जन्तूनामन्तरात्मकम् VasiS. 37. 131; नारायणोऽसि ... नराणामन्तरात्मक: AdhyāRā. vi. 14. 22.

अन्तरात्मता (antarātma-tā) *f.* the state of being the inner soul or self क्षेत्रज्ञस्याप्यन्तरात्मतया ... आनन्दमय: परमात्मा विहित: GītāBh. (Rā.) 576.9 (*on* 13. 4); देहिनां परमेश्वरो नारायणोऽन्तरात्मतयावस्थित: VedāSaṁ. 139. 4; कार्यता। सा प्रत्यक् परमात्मनोरपि विद्यते ... परमात्मन: स्थूलचिदचिद्वस्तुनोरन्तरात्मतयावस्थानाच्च NītiMā. 44. 23; अन्योऽन्तर आत्मा ब्रह्मेत्यन्तरात्मतयैव भेदो वक्तव्य इति न ह्यस्ति नियम: ŚrutaPra. iB. 194. 25 (*on* i. 1. 3)

अन्तरात्मत्व (antarātma-tva) *n.* **1** the state of being the inner or the internal (nature) ननु चायमविषयोऽन्तरात्मत्वादेव, तत्कथं विषयस्वभाव: ManuBh. ii. 463. 23 (*on* 12. 29); **2** the state of being the inner soul or self अन्तरात्मत्वमुक्तप्राप्यत्वादिभिर्धर्मविशेषै: तेषां वाक्यानाम् ... जगत्कारणत्वमात्रं श्रुतम् ŚrutaPra. ii. 182. 23 (*on* i. 4.29); स ते आत्मा सर्वान्तर: ... जीवस्य ... देहेन्द्रियमनोबुद्ध्यादेरन्तरात्मत्वेन सर्वान्तरत्वोपपत्तेश्च VedāntKau. 330. 20 (*on* iii.3.35); चेतनाचेतनवस्तुमात्रपराणां शब्दानाम् ... अन्तरात्मत्वाद्ब्रह्माभिधानपरत्वं वक्तुं सुशकम् VedāntRaMañ. 92. 8 (*on* 2. 7); अहंपदार्थायेति ... जीवे प्रयुज्यमानस्याहंपदस्य अन्तरात्मत्वेन ... मुख्यार्थभूतायेत्यर्थ: ŚivārkaMaDī. i. 3. 19 (*on* i. 1. 1)

अन्तरात्मदिश् (antarātma-diś) *f.* [Loc.] in the direction of the internal organ, i.e. mind (अचलपति: स मारि(र)दत्त: ... मुनिकुमारकयुगलस्य विलोकनात्) तमस्तिरश्चकारान्तरात्मदिशि YaśasCam. i. 155. 3.

अन्तरात्मध्यान (antarātma-dhyāna) *n.* meditation on the inner soul परमात्मद्रव्यं ध्येयम् ... तच्च तस्मादन्तरात्मध्यानावस्थाविशेषात् कथंचिद् भिन्नम् TātpaVṛ. 329. 18 (*on* 3. 38)

अन्तरात्मन् (antar-ātmán) *m.* **1Ai** inner soul (including *kṣetrajña*, *jīva* and *cit*) **ii** inner self, person, life **iii** Lord Śiva (identified with the inner soul of the beings) **iv** Lord Brahmā (identified with the inner soul of the beings) **v** [Loc.] within oneself, inside **vi** (Jain.) inner soul who knows the difference between soul and body (by practising activities without eight intoxications) **Bi** mind **ii** inner feeling or intention **C** heart **2A** one of the thousand and eight epithets of Lord Śiva **B** deity of the middle line of mark of Śaivism **C** unmanifested form **D** type of sign or position of fingers known as Toya in which the thumb is turned inside **3Ai** one of the four powers of Seat **ii** Lord Viṣṇu **B** one of the sixteen deities belonging to the second Āvaraṇa of Aṇimāvyūha **4** the syllable *ḥ* **5** doctrine of emptyness **6** the word *antarātman* **1Ai** inner soul (including *kṣetrajña*, *jīva*, and *cit*) सं वां इन्द्रमेवान्तरात्मंनायंतनमचायत् MaiS. i. 9. 3 (i. 132. 20); KāṭhS. 9. 11 (i. 113. 2); इदममृतमन्तरात्मन्नादधामहे ŚatBr. II. ii. 2. 10; तस्यैषो अन्तरात्मा यदेता: पञ्चविंशति स्तोत्र्या: JaimiBr. 2. 47; यदन्तरात्मंस्तन्निविद् GopBr. ii. 3. 21; अतश्च विश्वा ओषधयो रसाश्च येनैष भूतस्तिष्ठत्यन्तरात्मा TaiĀ. x. 10. 1 (804. 1); अङ्गुष्ठमात्र: पुरुषोऽन्तरात्मा सदा जनानां हृदये संनिविष्ट: KāṭhU. 6. 17; ŚvetāU. 3. 13; अत: समुद्रा गिरयश्च ... अतश्च ... रसश्च स्यन्दन्ते येनैष भूतैस्तिष्ठते ह्यन्तरात्मा MuṇḍU. ii. 1. 9; अन्तरात्मा प्राणोऽतो बहिरात्मक्या गत्यान्तरात्मनोऽनुमीयते गति: MaiU. 6. 1; यथा रूपोऽन्तरात्मा ते तथारूपं प्रभाषसे MahāBhā. v. 3. 1; को ह्येवमन्तरात्मानं ब्राह्मणो हन्तुमर्हति MahāBhā. v. 42. 24; मुहूर्तं तावदेकाग्रो मन:श्रोत्रेऽन्तरात्मनि। धारयित्वापि ते श्रुत्वा रोचतां वचनं मम MahāBhā. xii. 9. 1; v. 43. 34; xiv. App. I. 4 (613); xii. 15. 56; अन्तरात्मनि धर्मोऽस्य सततं पर्यवर्तत Rāmā. ii. App. I. 2 (93); द्वावात्मानावन्तरात्मा शरीरात्मा च। अन्तरात्मा तत्कर्म करोति येन शरीरात्मा सुखदु:खे अनुभवति MahāBh. i. 292. 14 (*on* i. 3. 67); ii. 68. 20 (*on* iii. 1. 87); इह चैव भवन्ति ये सहाया: ... अवगच्छति मे यथान्तरात्मा नियतं तेऽपि जनास्तदंशभाज: BuddhaC. 5. 77; अवेक्षेत गतीर्नृणाम् ... योनिकोटिसहस्रेषु सृतीश्चास्यान्तरात्मन: ManuSm. 6. 63; 6. 73; AhirbuS. 15.63; जीवसंज्ञोऽन्तरात्मान्य: सहज: सर्वदेहिनाम् ManuSm. 12. 13; तत्र पूर्वं चेतना धातु: ... स हि हेतु: कारणम् ... इन्द्रियात्मा चान्तरात्मा चेति CaraS. iv. 4. 8 (1922Ed.); सर्वथापि मुमुक्षोरस्यायमन्तरात्मा परमुपक्रमते BhelaS. 93. 19 (4. 7); (प्रीति:) सा किमावेद्यते तुभ्यमन्तरात्मासि देहिनाम् KumāSaṁ. 6. 21; सर्वात्मनामन्तरात्मा ... श्रीविद्येति स्मृता BrahmāṇḍP. iii. 39. 38; व्याकुलस्त्वन्तरात्मा मे नानाज्ञानविमोहित: AhirbuS. 8. 2; अनादिरात्मा संभूतिर्विद्यते नान्तरात्मन: YājñaSm. 3. 125; पश्यन्ति माम् ... धर्मानिलौ च गगनं च तथान्तरात्मा Mṛcch. 8. 24; शुभफलददशायां तादृगेवान्तरात्मा बहु जनयति पुंसां सौख्यमर्थागमं च Bṛhajjā. 8. 22; JātaPā. 18 .13; अन्त्ये वात्मनि (v.l. अन्तरात्मनि) या सत्ता सा क्रिया कैश्चिदिष्यते VākyaPa. iii. 8. 23; गत्वा नूनं वैबुधं सद्म रम्यं मूर्च्छाभाजामाजगामान्तरात्मा ŚiśuVa. 18. 63; नमस्ते ब्रह्महृदय ... सर्वभूतानामन्तरात्मन्नयोनिज PāraS. 10. 123; 5. 152; यथान्तरात्मा प्रकृतीरधिष्ठित: ... विश्वमिदं समश्नुते NītiSā. 4. 75; सीदन्नन्धे तमसि विधुरो मज्जतीवान्तरात्मा UttaRāC. 3. 39; एको नानाजनेष्ववहित: सुहृदन्तरात्मा BhāgP. iii. 9. 12; नमो विश्वप्रबोधाय प्रद्युम्नायान्तरात्मने BhāgP. iv. 24. 35; देहेन्द्रियप्राणमनोऽभिमानो जीवोऽन्तरात्मा संसार आधावति BhāgP. xi. 28 .16; आत्मा ... चिच्छक्तिस्वरूपमात्र: ... लक्ष्यते, नान्यद्द्वारमन्तरात्मनो विज्ञानाय KenUBh. 46. 3 (*on* 2.4); स हिरण्यगर्भ: ...। स ह्यन्तरात्मा लिङ्गरूपेण सर्वभूतानाम् PraśnaUBh. 286. 16 (*on* 5.5); 301. 13 (*on* 6. 4); सोऽन्तरात्मा जगत: तस्थुषश्च BṛĀraUBh. 605. 5 (*on* iv. 4. 2); EI. xii. 50. 14; मोहभयसमन्वित: अन्तरात्मा ... दृश्यते स एव तव मृत्यु: SanatBh. 201. 2 (*on* 1. 15); को हि ... अन्तरात्मानं सर्वान्तरं प्रमात्रादिसाक्षिणमात्मानम् ... अर्हति मन्तुम् SanatBh. 227. 15 (*on* 1. 32); 300. 4 (*on* 4. 12); एषोऽन्तरात्मा पुरुष: पुराण: ViveCū. 133; आत्माभियुक्तं व्रजति ननु मन: कर्हिचिन्नान्तरात्मा ŚatŚlo. 29; जाग्रत्यामन्तरात्मा विषयसुखकृतेऽनेकयत्नान्विधास्यन् ... याति निद्राम् ŚatŚlo. 67; 59; रङ्गोऽन्तरात्मा ... आत्मा नर्तक उच्यते। तस्यैवान्तर्निमेषो य: सोऽन्तरात्मा प्रकीर्तित: ŚivSū. 3.10; भोगेन च क्षयात्। शरीरारम्भकस्यैवं मुक्ति: सिद्धान्तरात्मन: BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 42; 100; विज्ञानकारणत्वेऽपि ह्यभ्युपेतेऽन्तरात्मन:। नित्योपासनसंप्राप्तिस्तज्ज्ञानानां तदन्वयात् BṛĀraUBhVā. i. 4. 919; i. 4. 975; तस्यापि ह्यन्तरात्मानमही रज्जुमिव स्वत:। मनोमयात्मना बाह्यमुपसंक्रामतीश्वर: TaiUBhāVā. 152. 3(2); 124. 13 (2); तस्य प्रमातुरपि साक्षितयान्तरात्मा सर्वस्य तिष्ठति भवानविकाररूप: SaṁkṣeŚā. 3. 80 (ii. 194. 13); 3. 65 (ii. 186. 17); ननु च विभुरन्तरात्मेष्यते नित्यश्च। ... संभवोऽपि गर्भे नित्यस्यानुपपन्न: ManuBh. i. 517.5 (*on* 6. 63); अन्तरात्मान्तर्यामी पुरुषस्तस्य गति: स्वरूपं यथावद् विज्ञेयम् ManuBh. i. 521. 10 (*on* 6. 73); द्वौ चात्रोपलभ्येते। शरीरमहंप्रत्ययविज्ञेयश्चान्तरात्मा ManuBh. ii. 458. 12 (*on* 12. 13); i. 517. 18 (*on* 6. 63); i. 521. 23 (*on* 6. 73); ii. 111. 23 (*on* 8. 85); अन्तरात्मा ... त्वं किं तत्र यद् भवसि देवि शशाङ्कमौले: DevīPañ. 4. 25; न वारिणा शुध्यति चान्तरात्मा Hitopa. 4. 90; VāmaP. 43.25; 43. 83; EI. ii. 175. 2; आरुरोह। हर्षप्रकर्षमन्तरात्मा TilaMañ. 144. 20; विशुद्ध्येन्नान्तरात्मायं कायक्लेशविधिं विना YaśasCam. ii. 402. 20; वेत्सि वाञ्छितं त्वमन्तरात्मेव न कस्य वा भुवि NavaSāC. 7. 61; मयि वल्लभत्वे साक्षी च मे विद्धयमन्तरात्मा Rāvaṇā. 6. 53; चैतन्यचित्तेजस: अन्तरात्मा AdvaiU. 4. 5; कर्मविशेषणं करोत्येषोऽन्तरात्मा नाम

ĀtmaU. 1; धीमहीत्यन्तरात्मा। धिय इत्यन्तरात्मा परः GāyaRaU. 405. 20; आसुरमिति च ब्रह्माविष्णवीशानेन्द्रादीनामैश्वर्यकामनया निरशनजपाग्निहोत्रादिष्वन्तरात्मानं संतापयति NirāU. 256. 12; सुसूक्ष्मः सार्वः सर्वेषामन्तरात्मा तस्थुः PāramāU. 1. 2; 2. 2; 5. 7; एको देवो नित्यलीलानुरक्तो भक्तव्यापी भक्तहृद्यन्तरात्मा RādhU. 212. 20 (4); ज्ञानोल्कया पश्यति चान्तरात्मा PaiṅgU. 425.18 (4. 12); अयमेवात्मान्तरात्मा ब्रह्मज्योतिर्यस्मात् न मत्तोऽन्यः परः BhasmJāU. 563. 28; चतुरो मासान्ध्रुवशीलतः स्यात्स यावत्सुप्तोऽन्तरात्मा पुरुषो विश्वरूपः ŚāṭyāU. 20; अन्तरात्मने नमो नमः SāmaraU. 261. 5; स ह्यन्तरात्मा भूतानां क्षेत्रज्ञश्चैव कथ्यते BrahmP. 30. 59; हृदयस्थोऽन्तरात्मेति ज्ञेयः BrahmP. 242. 59; 167. 30; 236. 26; यो वै ...। इतिहासपुराणेषु अन्तरात्मेति गीयते BhaviP. 91A. 6 (i. 48. 28); प्रसादमुपयाति हि रागलोभद्वेषादिदोषकलुषोऽप्ययमन्तरात्मा PraboCan. 4. 5(68.13); अयं पुरुषोऽन्तरात्मा ... मोहेच्छाद्वेषसंभवात्कर्मतो जायते न स्वतः Aparā. 994. 24 (*on* 3. 124); भगवन्नन्तरात्मा त्वं मन्येऽहं सर्वदेहिनाम् TriṣaŚaPuC. ii. 3. 283; कृतनिबिडसमाधिर्भावयन्नन्तरात्मा परिशिथिलितवृत्तिर्वर्ततेऽन्यक्रियासु KarpūC. 9; उच्चावचेष्वनेकविधेषु भूतेषु गतिं प्राप्तिमस्य स्वीयस्यान्तरात्मनः ध्यानयोगेन ... पश्येत् ManvaVi. 737. 3 (*on* 6. 73); धीराः(? रः) सर्वारम्भैर्विंशति जगतामन्तरात्मन्यनन्ते ŚāntiŚ. 3. 6; नमस्त्रेधा विभक्तानामात्मनामन्तरात्मने ŚatDū. 146. 22; तमिस्रम् ... निश्शेषयन्नयमुदेति मयूखमाली ... विद्यावतां वृजिनराशिमिवान्तरात्मा Yādavā. 19. 47; 17. 108; अन्तरात्मन्निति सप्तम्यन्तात् शारीरवचनात् हिरण्मयः पुरुषः इति VedāntKau. 51. 17 (*on* i. 2. 5); यस्मात्किंचिन्न परम् ... साक्षात्कारस्थितिपरिचयं तस्य यातोऽन्तरात्मा PuruṣPa. 228. 20; अन्तर्यन्ता च नारायण इति कथितः कारणं चान्तरात्मा TattvMu. 3. 5; 4. 85; अस्यान्तरात्मा क्षेत्रज्ञो लोकश्च निर्विचिकित्सो भवति DīpKa. 94. 11 (*on* 3. 220); व्यापृतेनापि ते धर्मः कार्य एवान्तरात्मना Subhāṣi. 2958; यथा व्रीहिर्यवः ... एवमयमन्तरात्मन् पुरुषो हिरण्मयः AṇuBh. 55. 4 (*on* i. 2. 5); अन्तःस्वभावभोक्ता ततोऽन्तरात्मा महामेघः PraboSu. 253; SāṁkhyaPraBh. 23. 6. (*on* 1. 50); प्रायश्चित्ते कृते ... अन्तरात्मा क्षेत्रज्ञः प्रसीदति VīraMi. 912. 13 (*on* 3. 220); अभेदेऽपि सत्यावयोरन्तरात्मन्नहो मे सुखस्फूर्तिरत्पेयमास्ते YātrāPra. 6. 141; दक्षभागे चतुष्कोणे निवासश्चान्तरात्मनः KālīViT. 26. 31; (दानवाः ऊचिरे) नः ... त्वं भवस्यन्तरात्मा NīlaVi. 127. 7; यत्कर्तृता नास्ति समस्तमेव पश्यत्यसौ साक्षितयान्तरात्मा Vidvanmo. 6. 10; एक एवान्तरात्मास्ति सर्वेषाम् ParamāKā. 78. 23; (कृशानुः बभाषे) अस्याः प्रवेशान्मयि मामकीनः पूर्वाधिकं पूत इवान्तरात्मा Ragh. 20. 33; [Loc.] in the inner soul आसञ्छुभानीन्द्रियाणि नराणामन्तरात्मसु MatsyaP. 172. 49; PadmP. v. 37. 165; **1Aii** inner self, person, life कर्णोऽप्याविष्टचित्तात्मा नरकस्यान्तरात्मना। अर्जुनस्य वधे क्रूरामकरोत्स मतिम् MahāBhā. iii. 240. 32; द्वितीयं मेऽन्तरात्मानं त्वामियं श्रीरुपस्थिता Rāmā. ii. 4. 43; EI. iii. 176. 18; (सुग्रीवः ... प्रत्यभाषत) मम चाप्यन्तरात्मायं शुद्धं वेत्ति बिभीषणम् Rāmā. vi. 12. 6; अन्तरात्मा च मे वेत्ति सीतां शुद्धां यशस्विनीम् Rāmā. vii. 45. 10; मम हि ... भृशमयमनुबद्धोत्कम्प एवान्तरात्मा MālaMā. 8. 195; 9. 120; अपि स्मरति मां गुरुजनः। अन्तरात्मापि विस्मर्यते ViddhaŚā. 4. 14 (20); एकदा च राजा ... अन्तरात्मानमिव रोहणाचलस्य ... विद्याधरमुनिमपश्यत् TilaMañ. 23. 22; धर्मो जानाति वैदेहीमन्तरात्मा ममैव या RāmāMañ. 468. 15; यासाम् ... अन्तरात्मा वाक्यम् ... गिरस्ताः सिषेविरे ŚrīKaC. 20. 37; बभूव सर्वकृत्यज्ञः सोऽन्तरात्मेव देहिनाम् RājTa. (Ka.) 8. 74; लोकस्याहं सकलचरितान्यन्तरात्मेव जाने HāsyCū. 127. 20; **1Aiii** Lord Śiva (identified with the inner soul of the beings) भवान्प्राणिनामन्तरात्मासि शंभो ŚivBhuSt. 16; यद् ब्रह्म ... योऽन्तरात्मा परं ब्रह्म स विज्ञेयो महेश्वरः PadmP. i. 60.33; **1Aiv** Lord Brahmā (identified with the inner soul of the beings) अन्तरात्मा भवेद् ब्रह्मा परमात्मा महेश्वरः RudrHṛU. 13; **1Av** [Loc.] within oneself, inside (शूद्रब्राह्मणयोर्भेदः मृग्यमाणोऽपि यत्नतः। नेक्ष्यते) तस्मान्न च विभेदोऽस्ति न बहिर्नान्तरात्मनि। BhaviP. 81B.1 (i. 41. 35); कलासु कुशला जाता सौरभेनान्तरात्मनि PadmP. iv. 72. 113; **1Avi** (Jain.) inner soul who knows the difference between soul and body (by practising activities without eight intoxications) असिवद् यदि कोशवच्च लोके पृथगेवात्र न लक्षितः स चात्मा। इति यो विवदेदृष्टतत्त्वः स च तेन प्रति भास(?सि)तोऽन्तरात्मा VarāṅgaC. 24. 50; सोऽन्तरात्माष्टकर्मान्तवर्तित्वादभिलप्यते MahāP. 24. 107; 24. 103; बाह्यात्मानमपास्य प्रसक्तिभाजान्तरात्मना योगी। सततं परमात्मानं विचिन्तयेत् YogŚā. 12. 6; 8. 11; 12. 7; अलं मे भववासेन पाशेनेवान्तरात्मनः MalliC. 1. 538; **1Bi** mind अन्तरात्मा मे शुध्यन्ताम् TaiĀ. x. 66. 0 (922. 6); योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनान्तरात्मना। श्रद्धावान् भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः MahāBhā. vi. 28. 47 = BhagGī. 6. 47; (परमां निर्वृतिं ययुः) योगिनः परमात्मानः संयतेनान्तरात्मना HariVaṁ. 308*(1); अहन्यहनि दातव्यमदीनेनान्तरात्मना AtriS. 40; BhaviP. 10A. 9 (i. 2. 163); स्वेदे जाते रुचौ चैव ...। कृतं लङ्घनमादेश्यं निर्व्यथे चान्तरात्मनि CaraS. i. 22. 35 (1941 Ed.); SiddhaYo. 1. 35; ज्ञानबुद्धिप्रदीपेन यो नाविशति तत्त्ववित्। आतुरस्यान्तरात्मानं न स रोगांश्चिकित्सति CaraS. iii. 4. 12 (1941 Ed.); AṣṭāSaṁ. i.118.20 (1.22); महावीर्याणि रक्षांसि ... व्रणितमुपसर्पन्ति ... तेषां सत्कारकामानां प्रयतेतान्तरात्मना। धूपबल्युपहारांश्च भक्ष्यांश्चैवोपहारयेत् SuśruS. i. 19. 24; (कुम्भस्थः मन्त्रमूर्तिर्जनार्दनः) तन्मयानर्चयेत्तद्वद्विशुद्धेनान्तरात्मना PauṣkS. 19. 129; 31. 71; असिरपि सुसहायो निश्चितश्चान्तरात्मा ... को मया दुष्करोऽर्थः Avimā. 3. 2; अतः खलु मे सबाह्यकरणोऽन्तरात्मा प्रसीदति Śāk. 7. 6 (1); ध्वजानि विविधानि च। विनिवेद्य विभोर्भक्त्या प्रसन्नेनान्तरात्मना ... स्मरेत्ततः JayāS. 12. 72; 15. 229; हृष्टाः सुतास्तत्तनयप्रसूतिं द्रष्टुं पुनर्वाञ्छति मेऽन्तरात्मा ViṣṇuP. iv. 2. 117; एतदाख्यानमाख्याहि प्रसन्नेनान्तरात्मना MārkP. 116. 9; सर्वस्वमपि यो दद्यात्कलुषेणान्तरात्मना। न तेन धर्मभाक् स स्यात् VāyuP. i. 8. 183; सर्वमेवेदम् ... यः पठेन्मानवो नित्यं मद्गतेनान्तरात्मना ... रुद्रलोकं स गच्छति BrahmāṇḍP. i. 25. 112; ii. 5. 59; विशुद्धेनान्तरात्मना ... प्रपन्ना ये महेश्वरम्। तैर्लब्धं रुद्रसालोक्यम् BrahmāṇḍP. iii. 2. 249; iii. 2. 284; न शुद्ध्यति मेऽन्तरात्मा Mṛcch. 8. 37 (27); 4. 2; गुरुशशिरवयः सत्त्वम् ...। एतेऽन्तरात्मा(?त्म)नः स्वां प्रकृतिं जन्तोः प्रयच्छन्ति LaJāta. 4. 2; संहृत्य सर्वतश्चिन्ता(स्तिमितेना)न्तरात्मना। स्थितोऽपि चक्षुषा रूपमीक्षते साक्षजा मतिः PramāVār. 3. 124; स्फुटोपजातप्रत्ययैः प्रसीद(प्र?)त्यन्तरात्मनि महाश्वेता राजपुत्रमित्युवाच AvantiKa. 245. 4; विद्याधराधिपाः। उपायचिन्तनासक्ताश्चक्रुरित्यन्तरात्मनि PadmP. (Ra.) 63. 26; 33. 130; शिवं ध्यात्वा तद्गतेनान्तरात्मना। भाव्यं तन्मयम् MālinīT. 9. 42; समुच्चरन् धिया मन्त्रं प्रसन्नेनान्तरात्मना। ... स्मरेत् PāraS. 5. 139; 7. 252; (मुनीन्) एनानब्रवीद् ब्रह्मा प्रसन्नेनान्तरात्मना ParaS. 31. 12; विशुद्धेनान्तरात्मना। व्यक्तमारभ्यमाणं हि सिद्धिं याति समीहितम् NītiSā. 17. 36; SūktiRa. 142. 4; आत्मानं भावयेन्नित्यं निश्चलेनान्तरात्मना KulārT. 16. 58; 12. 93; अत्यन्तशुद्धिं लभतेऽन्तरात्मा। यथा हृदिस्थे भगवत्यनन्ते BhāgP. xii. 3. 48; PadmP. iv. 85. 28; रामस्यानुसराध्वानं विशुद्धेनान्तरात्मना RāmC. 31. 123; दद्यात् पूर्णाहुतिं सम्यक् सुशुद्धेनान्तरात्मना LakṣmīT. 49. 20; 41. 61; दिव्यप्रतापधारेण त्रिवेधेनान्तरात्मना। आराधनं समीक्ष्याह ब्रह्मादीनां सुरेश्वरः SkandP. v(1). 6. 58; उवाच मधुरं वाक्यं वहितेना(v.l. अवहितेना)न्तरात्मना VarāP. 137. 147; 133. 10; यस्य स्यादन्तरात्मा ... चञ्चलः ... इतीव धात्रा व्यधायि मर्यादार्थम् ... नासावंशः JinaŚ. 3. 3; ये वार्घ्यं संप्रयच्छन्ति विशुद्धेनान्तरात्मना ... ते ... प्राप्नुवन्ति परां गतिम् BrahmP. 28. 38; 226. 11; (वामनम्) तं पूजयित्वा विधिवन्निर्मलेनान्तरात्मना ... बलिरब्रवीत् BṛDharmaP. i. 47. 14; i. 10. 41; ईदृशं विद्धि मे तत्त्वं मद्गतेनान्तरात्मना GaṇeP. ii. 143. 1; वज्रनाभेन बाह्याद्याः ... सनाथा जज्ञिरे पञ्चेन्द्रियाणीवान्तरात्मना TriṣaŚaPuC. i. 1. 842; धर्मकर्मक्रियाविघ्नहरे जाते नृपात्मजे। प्रसेदे यजमानानां न केषामन्तरात्मना PṛthvīVi. 8. 9; गुरुमाराधयेत् पूर्वं विशुद्धेनान्तरात्मना Rasā. 1. 54; एवं कृते ... विशुद्ध्यत्यन्तरात्मा SamarāSaṁ. 8. 456; एतन्मे पृच्छतो ब्रूहि निर्मलेनान्तरात्मना Hastyāyur. 244. 1 (2. 37); 620. 27 (4. 7); येषां कम्पितमन्तरात्मभिरपि श्रुत्वा तयोः संगतं चेतः समुत्कण्ठते KumāDeC. 8. 2; सप्रत्ययं शंसति मे वराङ्ग्याः संबन्धमागामिनमन्तरात्मा Nalābhyu. 1. 57; शुध्यति हि नान्तरात्मा कृष्णपदाम्भोज भक्तिमृते PraboSu. 167; दृष्ट्वैव हन्तेममन्तरात्मा प्रसीदति AdbhuDa. 3. 18; त्वामन्तरात्मनि लसन्तमनन्तमज्ञास्तीर्थेषु ... शोधयन्तः ... चिन्तामणिं क्षितिरजःसु गवेषयन्ति RasGaṅ. 457. 5; प्रसीदत्यन्तरात्मा JānaPa. 6. 51 (17); **1Bii** inner feeling or intention दुष्टेन मनसा यो वै प्रच्छन्नेनान्तरात्मना। ब्रूयात् MahāBhā. i. 196. 14; त्वयाद्य लङ्काभिभवेऽतिहर्षाद् दुष्टोऽतिमात्रं विवृतोऽन्तरात्मा Bhaṭṭi. 12. 80; अन्तरात्मा जगादेव(वं) नृपतेरर्थिनो जनम् RājTa. (Ka.) 6. 31; **1C** heart ततोऽब्रवीन्महाराजः प्रहृष्टेनान्तरात्मना MahāBhā. i. 124. 4; ऋषिः। उवाच मागधं राजन्प्रहृष्टेनान्तरात्मना MahāBhā. ii. 17. 11; प्रत्युवाच हनूमन्तं प्रहृष्टेनान्तरात्मना Mahā-Bhā. iii. 150. 10; सुकृतं ते कृतं राजन्प्रहृष्टेनान्तरात्मना MahāBhā. v. 8. 25; तस्य यास्याम्यहं पदम्। आ सैन्धववधाद्राजन्सुदृढेनान्तरात्मना MahāBhā. vii. 87. 13; भार्गवोऽप्यददात्सर्वं धनुर्वेदम् ... कर्णाय ... सुप्रीतेनान्तरात्मना MahāBhā. viii. 24. 157; विदुरः ... विक्लवेनान्तरात्मना विवेश MahāBhā. ix. 177* (4); iii. 70. 37; iii. 112. 7; vi. 33. 24 = BhagGī. 11. 24; MahāBhā. viii. 50. 35; xiii. 22. 14; राजा ... पूजां चक्रे ... सखित्वात्तस्य वै राज्ञः प्रहृष्टेनान्तरात्मना Rāmā. i. 10. 16; स पुत्रं मूर्ध्न्युपाघ्राय ... ददौ कुशिकपुत्राय सुप्रीतेनान्तरात्मना Rāmā. i. 21. 3; गङ्गामादाय तेऽगच्छन्कृतार्थेनान्तरात्मना Rāmā. i. 34. 17; उक्ताश्च नाशिषस्तेन संतुष्टेनान्तरात्मना Rāmā. iv. 9. 24; एवमुक्ता तु सा देवी प्रहृष्टेनान्तरात्मना ... सूता विश्रवसं सुतम् Rāmā. vii. 2. 32; i. 10. 7; i. 47. 20; क्रव्यादो बाधते लोकानासुरेणान्तरात्मना HariVaṁ. 44. 66; यत्कर्म कुर्वतोऽस्य स्यात्परितोषोऽन्तरात्मनः। तत्प्रयत्नेन कुर्वीत ManuSm. 4. 161; देशे काले पिबेन्मद्यं प्रहृष्टेनान्तरात्मना

CaraS. vi. 24. 84 (1941 Ed.); तत्त्वमालोकयामि तदपि न हरिणाक्षीं विस्मरत्यन्तरात्मा ŚatTrayī. 839; CaurPañ. (App.) 58; KāvyPra. 319. 5; SubhāRaK. 17. 13; ŚāntiŚ. 2. 23; ŚārṅgaPa. 566; हर्षात्प्रसीदति विमुह्यति चान्तरात्मा Avimā. 3. 17; त्वद्दर्शनेन प्रसन्नो मे सबाह्यान्तरात्मा Vikramo. 4. 70 (4); ब्रह्माणं वरदोऽब्रवीत्। परामृशन् जगत्सर्वं प्रहृष्टेनान्तरात्मना JayāS. 1. (+) 93; रावणः ... जगाम लङ्कां सगणः प्रहृष्टेनान्तरात्मना BrahmāṇḍP. ii. 7. 266; i. 27. 74; ii. 21. 72; व्याकुलस्त्वन्तरात्मा मे नानाज्ञानविमोहितः AhirbuS. 8. 2; कीलितमिव अन्तरात्मानमधिष्ठितमिव ... कन्दर्पकेतुं मन्यमाना ... मुमूर्च्छ VāsaDa. 155. 6; प्रमुदितेनान्तरात्मना नरेन्द्रः समभाषत HarṣaC. 162. 2; बहिर्निवेशितशिबिरं प्रविशन् हृष्टेनान्तरात्मना समचिन्तयत् AvantiKa. 141. 7; अभ्यमनायिष्ट चान्तरात्मा DaśKuC. 92. 10; चिन्तयतस्तस्य प्रसन्नेनान्तरात्मना। ... मतिरेवं समुद्गता PadmP. (Ra.) 33. 130; तत् किमयम् ... उपस्नेहयति च कुतोऽपि निमित्तादन्तरात्मानम् UttaRāC. 6. 11 (2); तमात्मजैर्दृष्टिभिरन्तरात्मना दुरन्तभावाः परिरेभिरे पतिम् BhāgP. i. 11. 32; अप्यशक्यं त्वया दत्तं दुःखं शक्यन्तरात्मनि KāvyālaṅSū. iv. 1. 2; जगद्गुरोः ...। ध्वनिर्दवीयानवधानलक्षितश्चकार तारल्यकमन्तरात्मनि RāmC. 4. 84; ManuBh. i. 194. 10 (*on* 2. 238); अभिषिञ्चेद् गुरुः शिष्यं प्रसन्नेनान्तरात्मना LakṣmīT. 41. 61; का नु पुण्यजला नित्यम् ... एतत्कथय मे तात प्रसन्नेनान्तरात्मना SkandP. v (3). 2. 46; तत्र कोऽयमिति स्फारलोचनं विस्मयान्मया। निक्षिप्तमम्बिकागात्रे निर्लेपेनान्तरात्मना RāmāMañ. 426. 14; रसः ... विशिष्टादृष्टजन्मायं जन्मिनामन्तरात्मसु। ... प्रकाशते SaraKaṇṭhā. 555.4; पुत्रं गुरुर्जातं चकार ... । जातकर्मादिकं सर्वं प्रहृष्टेनान्तरात्मना DevībhāP. i. 11. 76; सार्थवाहेन तेनापि मुमुदे वान्तरात्मना PadmP. ii. 60. 7; (पिता मां दक्षम्) बहिर्निष्कासयामास निर्दयेनान्तरात्मना GaṇeP. i. 21. 20; अन्तरात्मनि यः प्रीतः ... तस्यार्थो नैव विद्यते GaṇeP. ii. 139. 17; शुभाशुभानि वस्तूनि ... प्रतिबिम्बमिवायान्ति पूर्वमेवान्तरात्मनि VikraDeC. 4. 34; मे दहतीवान्तरात्मानं क्रूरः शोकाग्निरुच्छिखः PraboCan. 5. 3; सा सुन्दरीति ... मे। ... कामातुरो जपति मन्त्रमिवान्तरात्मा SubhāRaK. 17. 16; कृते हि तस्मिन् (प्रायश्चित्ते) पापकारिणोऽन्तरात्मा लोकश्च प्रसीदति Aparā. 1038. 16 (*on* 3. 220); निहते विजये ... । नाज्ञायि कस्यचित्स्वास्थ्यं तत्त्वज्ञेनान्तरात्मनः(?ना) RājTa. (Ka.) 8. 695; एतदुत्पश्यतः सर्वं प्राप्तमिष्टं युधिष्ठिरे। कामं ममान्तरात्मानं दहतीव हुताशनः PāṇḍaC. 6. 138; (पीयूषकुम्भस्य) अस्य संदर्शनादेव ममाप्यन्तरात्मा प्रहर्षव्याकुलतामुपैति SamudraMa. 1. 63 (2); न भजति धृतिमन्तर्नन्दनेऽप्यन्तरात्मा ... साध्वीजनस्य SaduktiKa. 75. 6; (रत्नावतीम्) समुत्सुकोऽन्तरात्मा मे पुनर्द्रष्टुं समीहते SamarāSaṁ. 8. 99; निबोध मे महाराज प्रसन्नेनान्तरात्मना Hastyāyur. 620. 27 (4.7); आश्लेषे सर्वदा पत्युः सतृष्णेवान्तरात्मना ... कामिनी NāṭaLaRaK. 2367; लब्ध्वाग्रहारं लसदन्तरात्मा प्रा(दा)त्तदर्धं धरणीसुरेभ्यः EI. iii. 62. 46; (माल्यवान्) प्राह तं राक्षसं वीरं प्रशान्तेनान्तरात्मना AdhyāRā. vi. 5. 26; vii. 2. 12; तस्मिन् प्रोवाच कुशलं प्रहृष्टेनान्तरात्मना NītiPra. 1. 5; तव विरहानलतप्तं स्नेहकटाहं मदन्तरात्मानम्। सुन्दरि चन्दनशाखे शीतलय स्पर्शमात्रेण SundaŚ. 52; यथा दृष्ट्वैव हन्तेममन्तरात्मा प्रसीदति। तथा प्रियवयस्येन भवितव्यमनेन हि AdbhuDa. 3. 18; किं व्याहारैर्मम च किमपि क्षुभ्यतीवान्तरात्मा NīlaVi. 91. 16; **2A** one of the thousand and eight epithets of Lord Śiva अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नां शर्वस्य मे शृणु । ... महावक्षा महोरस्को अन्तरात्मा मृगालयः MahāBhā. xiii. 17. 84; LiṅgaP. i. 65. 109; **2B** deity of the middle line of mark of Śaivism known as *tripuṇḍra* (त्रिपुण्ड्रधारणस्य) यास्य द्वितीया रेखा सा दक्षिणाग्निरुकारः सत्त्वमन्तरिक्षमन्तरात्मा ... विष्णुर्देवो देवतेति JābāU. 628. 20; KālāgniU. 237. 10; **2C** unmanifested form जाने हि मृत्स्नाभ्यवहारमात्रं मातुः प्रकाश्यच्छलमन्तरात्मा। ... गर्भस्थितः स ग्रसते स्म भूमिम् RāghPāṇ. (Dha.) 3. 7 (comm. अव्यक्तरूपः); **2D** type of sign or position of fingers known as Toya in which the thumb is turned inside अथातो मुद्राहस्तान् व्याख्यास्यामः। ... चतस्रोऽप्यङ्गुल्यः प्रसारितस्तन्मूले कुञ्चिताङ्गुष्ठश्चान्तरात्मा तोयः ViṣṇuDhaP. iii. 32. 0 (328A. 14); **3Ai** one of the four powers of seat (Pīṭhaśakti) आत्मानमन्तरात्मानं परमात्मानमत्र तु। ज्ञानात्मानं प्रविन्यस्य न्यसेत् पीठमनुं ततः ŚāraTi. 4. 42; स एव ... आत्मान्तरात्मा परमात्मा ज्ञानात्मा ... इति य एवं वेद सः ... सायुज्यमेति TripāMaNāU.360. 9 (1); RāmPūTāU. 10. 5; SūryaTāU. 58. 18 (4); अथात्मा च तथान्तरात्मा पूज्यः ĪśānŚiPa. i. 33. 58; अम् अन्तरात्मने ... नमः इति ... अभ्यर्चयेत् ParaśuKS. 9. 7 (247. 13); TantrSā. (K.) 48. 15; 78. 21; ॐ अन्तरात्मने नमः ... इति आत्मचतुष्टयं पूजयेत् VīraMi. (Pūjā.) 134. 1; 118. 11; 135. 14; 145. 6; कर्णिकायाम् आं आत्मने अं अन्तरात्मने ... नमः VīraMi. (Bhakti.) 91. 10; NityoNi. 68. 1; 138. 13; **3Aii** Lord Viṣṇu, cf. **अन्तरात्मपद; 3B** one of the sixteen deities belonging to the second Āvaraṇa of Aṇimāvyūha महात्मा च तथा ह्यात्मा ह्यन्तरात्मा (अणिमाव्यूहमावेष्ट्य द्वितीयावरणे स्मृताः देवताः) LiṅgaP. ii. 27. 100; VīraMi. (Rājanīti.) 385. 6; **4** the syllable *h* वाणीहृदयमादाय योजयेदन्तरात्मना। हृदा पुनः समायोज्य योजयेदूष्मणो द्वयम् AhirbuS. 18. 2; **5** doctrine of emptyness स शैवो य शिवज्ञात्मा स बौद्धो योऽन्तरात्मभृत् YaśasCam. ii. 413. 3; **6** the word *antarātman* अन्तरात्मशब्दश्च तादर्थ्याद्युक्त एव ManuBh. ii. 458. 19 (*on* 12.13) [Kośas give *antarātman* as the meaning of the following words : *antaram*, AmaK. 2710; Vaija. 257.1; NānārthāSaṁ. ii. 48. 12; NānārthaMa. 1544; ŚabdaRa. (Vā.) 4080; AbhidhāRaMā. 5. 85; KośaKaTa. 2. 7918; *indra*, AnekāSaṁ. (He.) 2. 385; ViśvaPra. 130. 62; MediK. 133. 8; AnekāTi. 2. 28; NānārthaMa. 1464; ParaNā. 2698; KośaKaTa. 2.7785; ŚabdaRaSaK. 251. 9; *bhāva*, NānārthāSaṁ. i. 119. 894; *haṁsa*, TrikāŚe. iii. 3. 455]

अन्तरात्मनिलय (antarātma-nilaya) *m*. **A** abode or substratum of the inner soul or self विश्वनरः ...। उच्चैर्वदन् गृहपतिः क्व स मे बहिस्थः प्राणोऽन्तरात्मनिलयः SkandP. iv. 11. 95; **B** abode or substratum of the mind स मे बहिस्थः प्राणोऽन्तरात्मनिलयस्सकलेन्द्रियेशः ŚivaP. iii. 15. 4 (313A. 14)

अन्तरात्मपद (antarātma-pada) *n*. station of Lord Viṣṇu, i. e. Vaikuṇṭha वर्तन्ते वसवः ...। अन्तरात्मपदे केचित् केचिदात्मपदे तथा ŚivaP. vii. 31. 68 (537A.8)

अन्तरात्मपरंपरासमाप्ति (antarātmaparamparā-samāpti) *f*. end of the series of inner souls or selves अन्तरात्मपरंपरासमाप्तिद्योतनायात्र परमात्मशब्देन धर्मिनिर्देशः ŚrutaPra. iB. 197. 26 (*on* i. 1. 13)

अन्तरात्मप्रसक्त (antarātma-prasakta) *adj*. connected with the life अन्तरात्मप्रसक्तस्तु प्राणवायुः शुभानने PadmP. ii. 120. 43.

अन्तरात्मभूत (antarātma-bhūta) *adj*. which has become the inner soul अन्तरात्मा सर्वस्यान्तरात्मभूतः स्थितः ŚvetāUBh. 164. 15 (*on* 3. 13); (स एष इह प्रविष्टः) तदन्तरात्मभूतमव्याकृतं ब्रह्मेत्युच्यते VedāntPāSau. 131. 5 (*on* i. 4. 15)

अन्तरात्मवपुस् (antarātma-vapus) *adj*. having the form of the inner soul तस्यान्तरात्मवपुषे विमलात्मने ते ... नमोऽस्तु Nāray. ii. 6. 10.

अन्तरात्मवित्ति (antarātma-vitti) *f*. knowledge of the inner soul गुरुमन्त्रदेवतात्ममनःपवनानाम् ऐक्यनिष्फालनादन्तरात्मवित्तिः ParaśuKS. 1. 11 (28.28)

अन्तरात्मसाक्षिता (antarātmasākṣi-tā) *f*. the state of having the inner soul as the witness (निर्णिक्ते व्यवहारे) वादिप्रतिवाद्यन्यतरस्य स्वोक्तार्थे अन्तरात्मसाक्षितया तद्विसंवादिवचनसाक्षिषु यदि दोषाध्यवसायस्तदा प्रमाणान्तरान्वेषणं वारयितुमशक्यम् VīraMi. (Vyavahāra.) 130. 21.

अन्तरात्मस्थित (antarātma-sthita) *adj*. existing, i.e. belonging to the inner soul चित्ते चित्ते विशति करणेष्वन्तरात्मस्थितेषु ... येषां ज्योतिः ... तेषु कुर्मः सपर्याम् YaśasCam. ii. 382. 1.

अन्तरात्महेमाश्म (antarātma-hemāśma) *m*. gold-stone in the form of mind (नारदः) अन्तरात्महेमाश्मसमस्तमलदहनं ध्यानदहनमुद्दीप्य ... तत्पदाप्तिपेशलो बभूव YaśasCam. ii. 356.13.

अन्तरात्मानियन्त्री (antarātmāniyantrī) *adj*. (*f.*) non-controller of the mind कूटस्था संविदेका सकलतनुभृतामन्तरात्मानियन्त्री VijñāŚ. 90.

अन्तरात्माभियुक्त (antarātmābhiyukta) *adj*. imbued with innermost soul आस्तिक्योपगृहीतान्तरात्माभियुक्तः यः शिष्यः ... विद्याम् ... हीनजातीयादप्याददीत ManuBh. i. 194. 10 (*on* 2. 238)

अन्तरात्माम्बर (antarātmāmbara) *n*. sky in the form of the mind दूरारूढे प्रणिधितरणावन्तरात्माम्बरेऽस्मिन्नास्ते येषां हृदयकमलं मोदनिस्पन्दवृत्तिः। ... इष्टिं तेषामहमुपनये YaśasCam. ii. 381. 3.

अन्तरात्मावस्था (antarātmāvasthā) *f*. condition or position of the inner soul बहिरात्मावस्था तावदशुद्धा ... मोक्षावस्था शुद्धात्मफलभूता ... एताभ्यां द्वाभ्यां भिन्ना यान्तरात्मावस्था सा ... शुद्धा TātpaVṛ. 329. 14 (*on* 3. 38)

अन्तरात्मेष्टकम् (antarātmeṣṭakam) *adv*. between the person, i.e. oneself and a brick उदपात्रं निषिच्यान्तरात्मेष्टकमुत्तिष्ठन्ति KātyŚS. xvii. 2. 5.

अन्तरात्मैकलक्ष्य (antarātmaikalakṣya) *adj*. having the inner soul as the only intended object अन्तरात्मैकलक्ष्येष्वग्नीन्द्रादिप्रयोगेष्वखिलमपि विभुः कर्म भुङ्क्ते स एकः TattvMu. 2. 35.

अन्तरात्मोन्मुखत्व (antarātmonmukha-tva) *n*. the state of being eager for (knowing) the inner soul इन्द्रियाणाम् ... तत्परित्यागेनान्तरात्मोन्मुखत्वमन्तर्मुखत्वं प्रत्यङ्मुखत्वं चोच्यते LalitāSaBh. 157. 22 (*on* 200)

अन्तरात्रि (anta-rātri) *f*. night of dissolution, i.e. the last night तामिस्रपक्षरजनीव घनान्धकारा कष्टं जगन्मम तिरस्कुरुतेऽन्तरात्रिः JātaMā. 156. 25 (24.5)

अन्तरात्वादिगुण (antarātvādi-guṇa) *m.* property such as being in the middle position or part (of a *darbha*-blade) मनुष्यसंयुक्ते क्रियाविशेषस्य लवनादेरुपादानात् तत्र च लवनत्वाद्यवच्छेदेनान्तरात्वादिगुणानां नित्यप्राप्त्यभावात् ... तद्विधानम् BhāṭṭDī. i. 312. 1 (*on* iii. 4. 7)

अन्तरादण्ड (antarā-daṇḍa) *m.* mast or pole (set up) in the middle (of the ship), keel पोलिन्दास्त्वन्तरादण्डाः AbhidhāCin. 878; पोलिन्दस्त्वन्तरादण्डः KalpaK. 350. 61.

अन्तरादर्शिन् (antarā-darśin) *adj.* seeing, i.e. observing the difference or distinction यः कृष्णः सैव राधा वै या राधा कृष्ण एव सः। अनयोरन्तरादर्शी पातकीति शिवोदितम् GopāKeCan. 105. 7.

अन्तरादि (antar-ādi) *adj.* **1** beginning with (the word) *antar* अन्तरादेष्ठञ् JaineVyā. iii. 3. 35; **2** beginning with the internal one विन्यस्यतु। दिक्कोणक्रमतोऽन्तरादि शरजेऽथेशाच्युते मध्यतः ... हेमाम्बु च TantrSa. 3.70; **3** middle position or part (of a *darbha*-blade) etc. लवनादिसौकर्यसिद्ध्यर्थतया लोकतः प्राप्तानामन्तरादीनामनुवादः MayūMāli. 264.24 (*on* iii. 4. 7)

अन्तरादिजय (antarādi-jaya) *m.* victory over those having difference (of views or standpoints) etc. दिग्विदिग्वर्तमानानाम् अन्तरादिजयमारभमाणः ... श्रीशंकरभगवत्पादाचार्यः ... स्थलविशेषं प्राप ŚaṅkaVi. (Ā.) 19. 6.

अन्तरादित (antarā-dita) *adj.* cut in the middle position or part (of a *darbha*-blade) अन्तरादितं मनुष्याणां पूर्णं मनुष्याणां निष्पक्कं मनुष्याणामिति मनुष्यधर्मः NyāySu. (So.) 1363. 7 (*on* iii. 4. 16)

अन्तरादित्य (antar-āditya) *m.* **1** inner part of the Sun य एषोऽन्तरादित्यगः प्राज्ञदृश्यः स जीवो भवेन्मण्डलस्याभिमानी NayaMañ. I. i. 7. 17; **2** name of the knowledge or lore (referring to the person or soul in the inner part of the Sun) सदक्षरदहरमधुभूमवैश्वानरशाण्डिल्यनाचिकेतोपकोसलप्रतर्दनसंवर्गान्तरादित्यानन्दमयविद्यादिष्विव वैकल्पिकः परिग्रहः PāñcRāRa. 8. 12.

अन्तरादित्यवर्तिता (antarādityavarti-tā) *f.* the state of being existent in the inner part of the Sun सर्वपापोदयलिङ्गस्यान्तरादित्यवर्तियेव(?॰वर्तितयैव) श्रवणात् ŚivārkaMaDī. i. 356. 12 (*on* i. 1. 13)

अन्तरादित्यवाक्य (antarāditya-vākya) *n.* statement referring to (the person existing in) the inner part of the Sun अन्तरादित्यवाक्यैकार्थ्यादानन्दवल्लीवाक्येऽपि जीवस्य प्रतिपाद्यत्वात् सर्वाणि कारणवाक्यानि प्रकृष्टपुण्योपचयजीवपराणीति पूर्वः पक्षः ŚrutaPra. iB. 240. 25 (*on* i. 1. 21)

अन्तरादित्यविद्या (antarāditya-vidyā) *f.* knowledge or lore referring to (the person existing in) the inner part of the Sun अन्तरादित्यविद्यायाम् 'य एषोऽन्तरादित्ये' इति स्थानस्योक्तत्वात् ŚrutaPra. iB. 239. 7 (*on* i. 1. 21); iA. 235.27 (*on* i. 1. 1); 'य एषोऽन्तरक्षिणि' इति वाक्यं ह्यन्तरादित्यविद्यातुल्ययोगक्षेमम् ŚrutaPra. iB. 316. 19 (*on* i. 2. 19); 'सर्वो वै रुद्र' इत्याद्यनुवाकत्रयस्य ... अन्तरादित्यविद्यापेक्षितरूपसमर्पणपरत्वस्य स्फुटीकरणात् ŚivārkaMaDī. i.259. 14 (*on* i. 1. 22); काश्चन विद्या उच्यन्ते — अन्तरिक्षविद्या, अन्तरादित्यविद्या ... इत्यादिका ब्रह्मविद्या YatīndraDī. 64. 7.

अन्तरादित्यविद्यादि (antarādityavidyādi) *adj.* knowledge etc. referring to (the person existing in) the inner part of the Sun अन्तरादित्यविद्यादिषु ... ब्रह्मोपासनं न सिद्ध्येत् ŚivārkaMaDī. i. 470. 31 (*on* i. 3. 32)

अन्तरादित्यविद्याधिकरण (antarādityavidyādhikaraṇa) *n.* topic or subject dealing with the knowledge or lore referring to (the person existing in) the inner part of the Sun पूर्वमन्तरादित्यविद्याधिकरणे तन्निराकरणं कृतम् ŚivārkaMaDī. i. 327. 26 (*on* i. 2. 8)

अन्तरादित्यविद्याप्रकरण (antarādityavidyā-prakaraṇa) *n.* chapter dealing with the knowledge or lore referring to (the person existing in) the inner part of the Sun न च ... अन्तरादित्यविद्याप्रकरणविच्छेदः शङ्कनीयः ŚivārkaMaDī. i. 258. 27 (*on* i. 1. 22); अन्तरादित्यविद्याप्रकरणगतवाक्येन ... इन्द्रादिविषयस्तोत्राणां परमेश्वरविषयत्वोक्त्या परमेश्वरस्येन्द्राद्यात्मत्वमुपवर्णितम् ŚivārkaMaDī. i. 285. 12 (*on* i. 1. 29)

अन्तरादित्यविद्यारम्भ (antarādityavidyārambha) *m.* commencement of the knowledge or lore referring to (the person existing in) the inner part of the Sun आदित्याख्यदेवताविशेषस्यैवानन्दमयत्वप्रत्याख्यानार्थमन्तरादित्यविद्यारम्भः ŚrutaPra. ii. 450.8 (*on* iii. 2. 29)

अन्तरादित्यविद्यावाक्य (antarādityavidyā-vākya) *n.* statement about knowledge or lore referring to (the person existing in) the inner part of the Sun इदमप्यधिकरणमन्तरादित्यविद्यावाक्यस्य ब्रह्मणि तात्पर्यनिरूपणार्थमेव ŚivārkaMaDī. i. 246. 29 (*on* i. 1. 21)

अन्तरादित्यविद्यैकार्थ्य (antarādityavidyaikārthya) *n.* singleness of purpose of the knowledge or lore referring to (the person existing in) the inner part of the Sun 'रसो वै सः' इत्यादिवाक्यानामानन्दवल्लीस्थत्वात्तस्याश्चान्तरादित्यविद्यैकार्थ्यात् ŚrutaPra. ii. 183. 8 (*on* i. 4. 29)

अन्तरादित्याधिकरण (antarādityādhikaraṇa) *n.* topic or subject dealing with (the person existing in) the inner part of the Sun उत्तरत्र परिहारादिहाभिप्रेतत्वमवगम्यते, यथा अन्तरादित्याधिकरणे सिद्धान्ते परिहारदर्शनात् पूर्वपक्षेऽप्यभिप्रेतत्वावगमः ŚrutaPra. ii. 125. 20 (*on* i. 4. 13)

अन्तरादिभेद (antarādi-bheda) *m.* distinction as being the inner (ruler) etc. अन्तरादिभेदेन भगवदुपासनस्य त्रैविध्यादेतत्प्रकरणे तत्त्रैविध्यस्योक्तत्वाद्येति भावः TattvPrakā. 28A. 11 (*on* i. 1. 31)

अन्तरादिश् (antarā-diś) *f.* intermediate quarter आदित्यः ... अन्तरादिशः ... प्रकाशयति PraśnaU. 1. 6 (Śaṅ. कोणदिशोऽवान्तरदिशः) [intermediate region or quarter of the compass, MW.; Apte]

अन्तराद्य (antar-ādya) *adj.* beginning with the middle (part) विभूषयेत्। सितासितेन पीतेन त्वन्तराद्यं पदन्तिमम् (v.l. त्वन्तराद्यावदन्तिमम्) PauṣkS. 5. 202.

अन्तराधा (antar-ādhā-) III. P. to place or keep inside, i.e. to appropriate देवा इममेव प्राणमग्निमन्तरादधत KauṣīBr. 7. 3 (29. 24)

अन्तराधान (antár-ādhāna) *adj.* having the reigns inside (the mouth) इन्द्र॑स्य॒ हरी॑ ... अ॒न्तरा॑धानाभ्यां घा॒सं प्र य॑च्छेत् TaiS. VI. v. 9. 2; TaiBr. I. vi. 3. 10 (BhaṭṭaBhā. अन्तः मुखमध्येऽवस्थितमाधानं ययोस्तावन्तराधानौ)

अन्तराधि (antar-ādhi) *m.* middle part of the body, i.e. trunk (excluding head, neck, arms and legs) अयं शरीरस्याङ्गविभागः, तद्यथा - द्वौ बाहू द्वे सक्थिनी शिरोग्रीवम् अन्तराधिः इति षडङ्गमङ्गम् CaraS. iv. 7. 5; SuśruS. i. 35. 12; AṣṭāSaṁ. i. 219. 25 (2. 5); AṣṭāHṛ. ii. 3. 1; छागान्तराधि तरुणं सरुधिरमुपसाधितं बहुपलाण्डु। ... विट्शोणितसंक्षये देयम् CaraS. vi. 14. 209; (स्नायवः) त्रिंशाधिके द्वे शते तु अन्तराधौ तु सप्ततिः AgniP. 369. 35; (संधयः) अन्तराधौ त्वशीतिश्च कथिताः ViṣṇuDhaP. ii. 115. 84; AbhidhāMañ. 174. 2 [KośaKaTa. 1. 5095 gives *antarādhi* as the synonym of *koṣṭha*]

अन्तराधि (antar-ādhi) *adj.* having mental agony or inner pain आलक्षये भवतीमन्तराधिम् BhāgP. i. 16. 19.

अन्तराधिकरण (antarādhikaraṇa) *n.* name of the seventh topic in the first chapter of the Brahmasūtra which deals with the Brahman who is within the Sun and the eye अन्तराधिकरणम्। अन्तर उपपत्तेः VedāntSā. (Rā.) 69. 5 (*on* i. 2. 13); cf. **अन्तरधिकरण**.

अन्तराधिकहीन (antarādhikahīna) *adj.* which is increased and lessened by the distance or difference ऐक्यं द्विधान्तराधिकहीनं च द्विभाजितं शेषे BrāhmSphuSi. 18. 96.

अन्तराधिकार (antarādhikāra) *m.* name of the sub-section which deals with internal qualities चतुर्दशगाथाभिः स्थलपञ्चकेन पीठिकाभिधानः प्रथमोऽन्तराधिकारः समाप्तः TātpaVṛ. 18. 19 (*on* 1. 14); 29. 27 (*on* 1. 20)

अन्तराधिकारचतुष्टय (antarādhikāra-catuṣṭaya) *n.* group of four sub-sections सुखप्रपञ्चश्चेत्यन्तराधिकारचतुष्टयेन शुद्धोपयोगाधिकारो भवति TātpaVṛ. 18. 7 (*on* 1. 14)

अन्तराधिज (antarādhi-ja) *adj.* produced from, i.e. squeezed out of (the flesh of) the middle part of the body, i.e. trunk रसं सुसिद्धं पूतं वा छागमेषान्तराधिजम्। पचेत् AṣṭāHṛ. iv. 9. 33.

अन्तराधिरस (antarādhi-rasa) *m.* juice or fluid of (the flesh of) the middle part of the body, i.e. trunk अन्तराधिरसं पूत्वा रक्तं मेषस्य चोभयम्। पचेद्दाडिमसाराम्लम् CaraS. vi. 19. 40(1941 Ed.); छागमेषयोर्वान्तराधिरसम् ... स्नेहविपक्कं व्यञ्जनं पाचनं च AṣṭāSaṁ. ii. 67. 23 (4.11)

अन्तराधिष्ठित (antarādhiṣṭhita) *adj.* **A** suspended in the middle or midway (without falling down) तेऽन्तराधिष्ठिताः शराः। रामस्य मम चैवाशु व्योमावृत्य समन्ततः MahāBhā. v. 181. 30 (comm. ते शराः अन्तरा मध्ये वेष्टिताः परस्परोपस्थिताः); **B** established in the interior श्रुतिशिरःस्थानान्तराधिष्ठितम् ... सेवे श्रीगिरिमल्लिकार्जुनमहालिङ्गम् ŚivāL. 50.

अन्तराधिस्थ (antarādhi-stha) *adj.* existing, i.e. belonging to the middle part of the body, i.e. trunk (यन्त्रेण) सप्तमेनान्तराधिस्थाः धृतेन निधनाश्रयाः। ... गदाः प्रयान्ति TantrRā. 16. 29.

अन्तराधृतभर (antarā-dhṛtabhara) *adj.* which has borne the burden in the middle (वंशेन) येनान्तराधृतभरेण धराधिपत्ये राज्ञां जयत्यहतविस्तरमातपत्रम् UdaySuKa. 12.1.

अन्तराधेय (antar-ādheya) *adj.* who is to be placed or kept in the interior प्रह्लादभागधेयं निगमान्तमहागुहान्तराधेयम्। नरहरिपदाभिधेयं विबुधविधेयं ममानुसंधेयम् KṛṣṇaKa. 2. 79.

अन्तराध्वन् (antarādhvan) *m.* internal path or way मनोभिः सर्वभूपानां वितन्वद्भिर्गतागतम्। अन्तराध्वा तदङ्गानां तदा पाणिंधमोऽभवत् PāṇḍaC. 6. 260.

अन्तरानन (antar-ānana) *adj.* [*f.* – ā] **A** having an aperture towards the inner side त्रिदोषजेयं पिटकान्तरानना। ... स्ववर्त्मजोत्संगिनिकात्मनामतो भवेद्विकारो बहुवेदनाकुलः KalyāKā. 15. 178; **B** facing the inner side or interior सूर्याचन्द्रमसौ पार्श्वे गोपुरस्यान्तराननौ MayaMa. 23. 102.

अन्तरानन्द (antar-ānanda) *m.* inner joy or bliss प्रतिप्रतीकं प्रथमं प्रियाया-मथान्तरानन्दसुधासमुद्रे। ... ममज्जतुस्तस्य दृशौ नृपस्य NaiṣC. 7. 2; कथं शीतलतामन्तरानन्दतरुमञ्जरीम्। पूर्णचन्द्र इवाक्षीणां भृशमासादयाम्यहम् YogVā. i. 30. 25; i. 32. 4.

अन्तरानन्दतुन्दिल (antarānanda-tundila) *adj.* full of inner joy विधिरन्तरा-नन्दतुन्दिलः प्रणम्य शतशः परं देवतामिदमाबभाषे NīlaVi. 56.3.

अन्तरानन्दपूर (antarānanda-pūra) *m.* stream or flood of inner bliss जयति पुररिपोरन्तरानन्दपूरः SaraKaṇṭhā. 659. 15.

अन्तरानष्टबीज (antarānaṣṭa-bīja) *adj.* whose semen is lost in the middle (उन्मत्तं पतितं क्लीबमबीजं पापरोगिणम्। (पतिम्) न त्यागोऽस्ति द्विषन्त्याः) क्लीबं जन्मना अबीजमन्तरानष्टबीजम् ManvaVi. 1156. 9 (*on* 9. 79)

अन्तरानिर्देश (antarā-nirdeśa) *m.* mention in the middle (कारावरो निषादात्तु चर्मकारः प्रसूयते। वैदेहकादन्ध्रमेदौ बहिर्ग्रामप्रतिश्रयौ) अन्तरानिर्देशाद्वैदेहकेन च वैदेह्यां जातस्य गर्हितवैदेहकस्याप्युचितत्वात् ManvaMu. 433. 15 (*on* 10. 36)

अन्तरानिषेध (antarā-niṣedha) *m.* prohibition (of the meal) between (morning and evening) आम्नायः 'तस्मादाहुः सायंप्रातराश्येव स्यात्' इत्यन्तरानिषेधा-यैवाह BālaKrī. i. 99. 8 (*on* 1. 113)

अन्तरानुप्रवेश (antarānupraveśa) *m.* inclusion or incorporation in (metre) सेयं द्रुताया विलम्बितायाश्च गतेरन्तरानुप्रवेशाद्रुतविलम्बिता गतिः SaraKaṇṭhā. 152. 23.

अन्तरानुफल (antarānuphala) *n.* subsequent result (mentioned) in the middle अन्तरानुफलं यत्तद्दृषिवादाः प्रकीर्तिताः BhaviP. 276A. 20 (i. 186. 16)

अन्तरानुभूति (antarānubhūti) *f.* experience within (various births) कतिचनजनुरन्तरानुभूतिप्रसृमरवासनया स्मृतीः प्रसूषे AmṛUda. 4. 47.

अन्तरानुमिति (antarānumiti) *f.* intermediate inference निष्प्रयोजनकत्वेना-न्तरानुमितौ मानाभावात् TattvCin. iv (2). 488. 6.

अन्तरानूच्य (antarānūcya) *adj.* (used as noun) (that) which is to be recited in the intermediate tone or pitch 'यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रं तन्मानुषं तद्यदन्तरा तत्सदेवम् अन्तरानूच्यं सदेवत्वाय' इति तारमन्द्रौ निरस्य मध्यमस्वरो विधीयते SaṅkarKāBh. 176. 11 (*on* iv. 1. 2); वस्तुतस्तु अन्तरानूच्यमित्यादौ सामिधेनीमात्रवाचिपदाभावात् ... न तैस्सामिधेनीप्रकरणानुवृत्तिशङ्कापि MīmāKau. ii. 201. 12 (*on* iii. 1. 21)

अन्तरान्तका (antarānta-kā) *adj.* (*f.*) ending with, i.e. extending upto the heart (रज्जुः) गान्धारी सर्वगात्रान्ता हस्तिजिह्वान्तरान्तका ŚilpaRa. ii. 18.19.

अन्तरान्तर् (antarāntar) *ind.* **1** inside the interior कर्णिका तस्य पद्मस्य ... अन्तरान्तरधिष्ठिताः VāyuP. i. 34. 58; अनिलः ... बहिरन्तरङ्गधमनीगतोऽप्युद्धतो बहिर्बहिरिहान्तरान्तरधिकं नरं नामयेम्(?त्) KalyāKā. 8.16; **2** deep within औषधम्। अन्तरान्तः कलाखण्डगलद्धनसुधाङ्कितम् KaviKaṇṭhā. 1.7.

अन्तरान्तर (antarāntara) *adj.* **i** innermost अचिन्त्योऽमूर्तो गभीरो गुप्तः ... सर्वस्यात्मा ... सर्वस्यान्तरान्तरः MaiU. 7. 1; **ii** innermost, i.e. pertaining to the inner core शृणु ... त्वं कथ्यमानमिदं मया। श्रीशुकं ज्ञानविस्तारं बुद्धिसारान्तरान्तरम् MahāU. 2. 36.

अन्तरान्तर (antarāntara) *m.* middle of the inner parts, i.e. centre-place अन्तरान्तर इति पूर्वोक्तिः सर्वैरेव संबध्यते अन्तराणामन्तरो मध्यदेश इत्यर्थः CaturCin. i. 331. 10.

अन्तरान्तर (antarāntara) *n.* [Abl.] now and then, time and again मन्त्रिभिर-न्तरान्तरात्। पोषिता(ः) शोषिता लोकाः RājTa. (Prā.) 403.

अन्तरान्तरतस् (antarāntara-tas) *adv.* in the middle of the inner parts, i.e. centre-place अन्तरान्तरतो देवान् विन्यसेदष्टमे (दले) पुनः CaturCin. i. 329. 21.

अन्तरान्तरनिवेशित (antarāntara-niveśita) *adj.* placed or established in the middle of the inner parts राजा तैः परितः ... अन्तरान्तरनिवेशिताश्ववारम् ... काननमावृत्य ... श्वापदकुलान्याकुलयांचकार UdaySuKa. 43. 12.

अन्तरान्तरम् (antarāntaram) *adv.* **A** from time to time, now and then कुलपुत्राः अहमन्तरान्तरमेवंरूपाण्युपायकौशल्यानि सत्त्वानामुपदर्शयामि विनयार्थम् SaddhaPuṇ. 192. 19 [DBHS.]; **B** at intervals, in between हेमपत्राणि तेषां च प्रदद्यादन्तरान्तरम् ŚārṅgaS. ii. 11. 17; **C** at a distance, i.e. in isolation चतुरस्रं वर्तुलं षट्कोणं त्रिकोणमन्तरान्तरं विलिख्य अर्घ्यशोधनमनुभिः ... आधारार्घ्यपात्राणि संशोध्य ParaśuKS. 7. 11 (210. 23)

अन्तरान्तरयोग (antarāntara-yoga) *m.* [Inst.] by employing one after another, in succession of each other यच्चतुस्त्रिंशकं विप्र शक्तीनां शुभलक्षणम्। अन्तरान्तरयोगेन ध्यायेत् कनकसंनिभम् PauṣkS. 21. 18; अर्घ्यैः पुष्पैस्तथा माल्यैः धूपान्तैश्च विलेपनैः। अन्तरान्तरयोगेन पूजां कुर्यात्त्रिधा JayāS. 21. 61; अन्तरान्तरयोगेन ह्यूर्ध्वान्तं प्रागधस्ततः। जलाञ्जलिमथादाय ... तर्पयेत्तेन वारिणा PāraS. 2. 100; 6. 326; 7. 95; पूजया संपुटीकुर्याद् भूषणानि पृथक् पृथक्। अन्तरान्तरयोगेन घण्टाशब्दसमन्वितम् PāraS. 12. 405; 14. 76.

अन्तरान्तरयोगतस् (antarāntarayoga-tas) *adv.* by employing one after another, in succession of each other षण्मासममानेन द्विगुणेन ...। चतुर्गुणेन वा शक्त्या ह्यन्तरान्तरयोगतः। ... समानयेत् PauṣkS. 29. 68; पूरयेद् घटान्तरं तु द्रव्याणामन्तरान्तरयोगतः PāraS. 14. 515; 15. 891; कण्ठपार्श्वे तु ततो देवस्य मूर्धनि। पाणिप्रक्षालनं कुर्यादन्तरान्तरयोगतः PāraS. 17. 372.

अन्तरान्तरयोजिता (antarāntara-yojitā) *adj.* (*f.*) employed in succession of each other कनिष्ठानामिके द्वे द्वे अन्तरान्तरयोजिते। ... ईशानस्य भवेन्मुद्रा ViṣṇuDhaP. iii. 33. 61.

अन्तरान्तरसंपन्न (antarāntara-sampanna) *adj.* accomplished one after another or in succession अन्तरान्तरसंपन्नधर्मार्थोपार्जनक्रियः। तावद्विचारयेत्प्राज्ञः YogVā. ii. 19. 8.

अन्तरान्तरसंबद्धरत्न (antarāntarasambaddha-ratna) *adj.* having gems or jewels at regular intervals मण्डपम् ... अन्तरान्तरसंबद्धरत्नैर्दृष्टिमनोहरैः। ... वितानैरुपशोभितम् ŚāraTi. 8. 68; BṛBrahmaS. i. 9.65.

अन्तरान्तरा (antarāntarā) *ind.* **A** much more inwardly छन्दश्चितीरुपद-धात्यप्ययेषु तिस्रस्तिस्रोऽन्तरान्तरा 'अयमग्निः सहस्रिण इति तिसृभिर्गायत्रीभिः' ... उष्णिग्भिर्द्वे तिस्रः करोति MānŚS. 153. 15; **Bi** here and there, at different places मण्डपः विततः ... अन्तरान्तरा च पुष्पमण्डपाः सज्जीकृताः Divyāva. 96.11; अन्तरान्तरा निपतितमधुकरनिकरकिर्मीरितः कङ्केलिगुच्छः ... पथिकजन-हृदयदाहमुवाह VāsaDa. 137. 5; अन्तरान्तरानिपतितबालातपच्छेदमिव कैलासशिखरिणम् ... राजानमद्राक्षीत् Kād. 9. 10; 30. 13; (चन्द्रापीडः) सलिलमन्वेषमाणः ... कुमुदकुवलय-कह्लारकुड्मलैरन्तरान्तरा विच्छुरितमुत्खातैः ... सर्वतः सिक्तं मार्गमद्राक्षीत् Kād. 121. 17; 127. 8; आलवालवलयेषु भूरुहां मांसलस्तिमितमन्तरान्तरा। केरलीचिकुर-भङ्गिभङ्गुरं सारणीषु पुनरम्बु दृश्यते AnargharaRā. 2. 25; 2. 76; इतो वनं वनगजयूथसेवितं विभाव्यते ... अन्तरान्तरा MahāP. 19. 128; अन्तरान्त-रोन्निद्रकुमुदखण्डमुड्डीनास्ते क्षणमशोभयन्त नभस्तलम् NalaCam. 4. 5 (14); स राजा ... मन्दारका(?क)लिकाभिरन्तरान्तरा दन्तुरितेन किंचिदारूढम्लानिना पारिजातकुसुम-शेखरेण विराजमानम् ... वैमानिकमपश्यत् TilaMañ. 38. 3; 69. 19; 117. 11; अन्तरान्तरापरिस्रवत्सान्द्ररुधिराभिः खदिरतरुशाखाशिखोल्लेखरेखाभिर्निरन्तरगवाक्षितेन प्रकामरूक्षत्वचा कायेन दुर्गाटवीपर्यटनमनक्षरं व्याचक्षाणान् ... तानपश्यत् TilaMañ. 188. 22; 234.4; 311. 8; अन्तरान्तराध्वजशङ्खचक्रस्वस्तिकनन्द्यावर्तविन्यासाभिः ... सूक्ष्ममुखस्निग्धाङ्गजराजिभिः ... निचितोचितप्रतीकम् YaśasCam. i. 297. 4; सप्ततन्तूनां प्रतिपादकानि वाक्यानि विरचय्य अन्तरान्तरा वेदवचनेषु निवेशय YaśasCam. ii. 357. 18; कदलीशृङ्खला वापि यस्मिन्दृश्यान्तरान्तरा। वर्णपोगरभेदेन खड्गजाति-र्निरूपिता Mānaso. iv. 1. 72; **Bii** in the middle, in between (सूतिकायै) दद्यात् ... भूर्जपत्रत्रिंशिंपासर्जरसान्यतमधूममन्तरान्तरा AṣṭāSaṁ. i.209.20 (2.3); एवमेव भवेद्वापि तुलाभारादिकर्मणि। मार्गं वा व्याघ्रजं चर्म शाल्यादेरन्तरान्तरा PāraS. 21. 25; CitraPaC. 309; अन्तरान्तरा प्रविरलपद्यनिबन्धेऽप्यदुष्टा आख्यायिका Kāvyānu. (He.) 406. 6; स्वरैरन्तेऽन्तरान्तरा। ... द्विर्गीत्वा गीयते यत्र प्रयोगोऽपि विलम्बितः SaṁgīRa. ii. 272.5 (4.196); अन्तरान्तरा चोक्तव्यूहानपि विस्तारयिष्यति SāṁkhyaPraBh. 26. 10 (*on* 1. 56); **Biii** at a distance कङ्कणं चाद्य दद्यात् ... ग्रथितं चान्तरान्तरा PāraS. 6. 351; रत्नैश्च नवभिः कार्य्यं(र्यं) निर्म्मा(र्मा)णं चान्तरान्तरा YuktiKa. 51. 16; व्यभिचारिणः ... अन्तरान्तरा शुद्धमपि स्थायिसूत्रं प्रतिभासावकाशमुपनयन्तोऽपि ... प्रतिभासन्ते AbhinBhā. i. 283. 14 (*on* 6. 31); **Biv** on the way, midway राजहंसास्ताम् ... अन्तरान्तरा निपत्य स्खलयांबभूवुः NalaCam. 5. 49 (16); 5. 54 (72); **Bv** closer and closer प्रधावमानेन मयान्तरान्तरा ...। स चान्तरम् ... विवेश NavaSāC. 13. 47; **Ci** now and then, from time to time, time and again उल्लेखनमप्याहारस्यान्तरान्तरा CaraS. ii. 6. 13 (1941 Ed.); प्रजानुरागहेतोश्चान्तरान्तरा दर्शनं ददौ सिंहासनं च निमित्तेष्वारुरोह Kād.

58.18; पातालस्वामिकर्णतालौ कथान्तरेषु चान्तरान्तरा राज्ञा समादिष्टौ ... भैरवाचार्यचरितानि ... कथयन्तौ ... जरामाजग्मतुरिति HarṣaC. 172.7; अन्तरान्तरोपनतान्योन्यक्रियाप्रशंसमंसनकन्तल(?)कराताडितोरस्तटम् ... यूनां प्रावर्तत क्रीडारूपद्वन्द्वयुद्धम् AvantiKa. 72.5; (अहम्) तेषाम् ... अन्तरान्तराश्लीलप्रायान्कलकलानित्येतानि ... अनुभवन्न तृप्तिमध्यगच्छम् DaśKuC. 48. 2; (राजा) अन्तरान्तरा च काव्यगोष्ठीं शास्त्रवादाननुजानीयात् KāvyMī. 55. 10; NyāyKuA. ii. 58.5; विविधमृगवधूवधव्याधीन् व्याधान्निवारयितुमिवान्तरान्तराप्रसारितकरे मध्यस्थतां गतवति भगवति। गभस्तिमालिनि ... अध्वगः ... आयातः NalaCam. 1. 51 (8); सेवकानुरागस्य संरक्षणाय च वितीर्णसर्वावसरमन्तरान्तरा सभामण्डपमध्यास्त (स राजा) TilaMañ. 19.7; भुजङ्गपतिकन्यका। स्मरत्यस्मान् सखीस्वैरसंकथास्वन्तरान्तरा NavaSāC.16.15; तेन वणिजः करात्। कियत्यपि गृहीताभूद्दत्तमात्रान्तरान्तरा RājTa. (Ka.) 8. 125; तं तमुत्सवमुद्दिश्य ... आगमद्गोकुले देवी वात्सल्येनान्तरान्तरा PāṇḍaC. 2. 210; NāṭaLaRaK. 160; (कुम्भकारदारकः) अन्तरान्तरा तथैव तेन नागकुमारेण साकं खेलितुं लग्नः ViviTīKa. 33. 13; अव्रतस्यापि ते धर्मः कार्य एवान्तरान्तरा SūktiRa. 7. 4; अन्तरान्तरा प्रच्छन्नमभ्येति तपस्वी सन् PurāPraSaṁ. 38.12; रसालम्बनाश्रययोरनुसंधानमन्तरान्तरा न चेद्दोषः RasGaṅ. 64. 4; अन्तरान्तरा सव्याजविवलितमुखीम् ... अनुसरंस्तदगारद्वारपर्यन्तं गतोऽस्मि Mukundā. 217 (2); **Cii** in the intervening time, at the intervals अर्शांसि ... तैरुपहतः ... अन्तरान्तरा श्वेतपाण्डुहरितपीतरक्तारुणतनुसान्द्रपिच्छिलकुणपगन्ध्यामपुरीषोपवेशी CaraS. vi. 14.8 (1941 Ed.); अनेन क्रमयोगेन विजिगीषुः सदोत्थितः। पीडयेदहितं शत्रुं मित्राणामन्तरान्तरा NītiSā. 8.49; ईशम् ... स्नापयेत् ... मृदा काषायवारिणा। गोमूत्रैर्गोमयेनापि वारिणा चान्तरान्तरा। भस्मना गन्धतोयेन AgniP. 96. 47; (विद्यानाम्) प्रधानानां यथास्वमध्ययनकालाननुरोधयन् ... अन्तरान्तरा कामसूत्रमिदमेव तदङ्गविद्याश्च ... अधीयीत JayaMa. 27. 23 (*on* 1.3); पिबेत्। रसेनागस्त्यपत्राणां विडङ्गं चान्तरान्तरा RasRaSa. 28.79; **Ciii** with interruption अन्तरान्तरा सुहृत्परिहासस्मितैः प्रकीर्यमाणविमलदशनशिखाप्रतानैः प्रकृतिमुग्धाया राजश्रियः प्रज्ञालोकमिव दर्शयन्तम् (हर्षमद्राक्षीत्) HarṣaC. 116.6; न सुखलेशस्य संसारे जन्तुभिरन्तरान्तरानुभूयमानस्य प्रत्याख्यानाय दुःखग्रहणं सर्वत्र तथात्वभावनोपदेशार्थं सन्नपि सुखलवो दुःखमेवेति भावयितव्यः NyāyMañ. ii. 76. 6; ii. 78. 5; व्यापकैः पञ्चभिः पिण्डं कल्पितं त्वन्तरान्तरा LakṣmīT. 29.63; तया तथा दृष्टमथान्तरान्तरा कटाक्षकान्तिस्नपितावतंसया। ... जगाद तं माल्यवती NavaSāC. 7. 59; (कवेः शिक्षा) अयाचकत्वम् अग्राम्यपदालापः कथास्वपि। काव्यक्रियासु निर्बन्धो विश्रान्तिश्चान्तरान्तरा KaviKaṇṭhā. 2. 18; असामान्याकृतेः पुंसः सा ददर्श सविस्मया। अंसपृष्ठेऽथ धावन्तं करं तस्यान्तरान्तरा RājTa. (Ka.) 4. 425; प्लुताकारास्त्रिचतुराः स्युः शरीरेऽन्तरान्तरा SaṁgīRa.iii. 97. 5(5. 167); निरन्तरं जनमनोवेधकारिशरपरंपराक्षेपश्रमार्त्तेरपनयनायान्तरान्तरानीरपानमिव कर्तुं नायिकात्रिकोणमुक्ता तिलकच्छलात् मदनेन कान्तिजलपूर्णं करपत्रमिव सीमन्तदण्डे लम्बितम् KāvyKaVṛ. 127.9 (4.3); अन्तरान्तरा प्रीत्याऽबुंदे समभ्येति PurāPraSaṁ. 51.30; निद्रादोषेणान्तरान्तरा स्वप्नदर्शनवदन्तरान्तरैव जगद्दर्शनात् YogSāSaṁ. 29. 2 (2); विस्मृतमन्तरान्तरा गेयम्। ... यद्गिरा पुनरनुसंधत्से YātrāPra. 5. 102.

अन्तरान्तरागत (antarāntarāgata) *adj.* coming, i.e. blooming here and there अन्तरान्तरागतैः पुष्पगुच्छैरुचितरचनासंनिवेशपेशलाः ... अक्षराणां पङ्क्तय इव ... विभान्ति वनराजयः UdaySuKa. 22. 8.

अन्तरान्तरागमन (antarāntarāgamana) *n.* act of not coming from time to time स्त्रीणाम् ... गृहकार्यव्यापृततयान्तरान्तरागमने सति पुनराह्वानं स्यात् MayūMāli. 860. 13 (*on* xii. 2. 4)

अन्तरान्तरानिक्षिप्तचक्षुस् (antarāntarā-nikṣiptacakṣus) *adj.* who has kept an eye or watch on the way केलिवापीकूलजलयन्त्रेषु ... अन्तरान्तरानिक्षिप्तचक्षुरीक्षमाणो दक्षिणाशां तावदास्ते (क्षोणीपतितनयः) TilaMañ. 178. 17.

अन्तरान्तराभ्युत्थान (antarāntarābhyutthāna) *n.* occurrence or manifestation at intervals ख्यातिः ... अविप्लवा न विद्यते विप्लवो विच्छेदा(?दोऽ)न्तरान्तराभ्युत्थानरूपो यस्याः सा अविप्लवा RājMār. 32. 4.

अन्तरान्तरामुक्त (antarāntarāmukta) *adj.* suspended at (some fixed) distance अन्तरान्तरामुक्तकलक्वणन्मणिकिङ्किणीजालमालाभिः महोत्सवपताकांशुकाञ्चलपल्लवैः प्रत्यावर्तमानमार्तण्डकरप्रसरम् (राजसदनम्) YaśasCam. i. 343. 4.

अन्तरान्तरावलम्बित (antarāntarāvalambita) *adj.* suspended at (some fixed) distance अन्तरान्तरावलम्बितोत्तरलतारहारमरीचिवीचिचयप्रचाराचर्यमाणसुरसरित्सलिलसेकम् ... आस्थानमण्डपमास्थाय ... कार्याण्यपश्यम् YaśasCam. i. 369.2.

अन्तरान्तराविस्तारित (antarāntarā-vistārita) *adj.* expanded, i.e. increased time and again आकर्णयत्सु सकुतूहलमन्तरान्तराविस्तारितहर्षकोलाहलेषु कमलगुप्तप्रभृतिषु प्रधानराजपुत्रेषु ... प्रतीहारी हरिवाहनं व्यजिज्ञपत् TilaMañ. 161. 17.

अन्तरान्तरित (antarāntarita) *adj.* intervened by the distance or difference (of more than two houses) अन्तरात(?न्त)रिते सौम्ये पापे वा हिमदीधितौ। लाभगे चापयोगोऽयम् VasiS. 37. 193.

अन्तरान्ध्य (antar-āndhya) *n.* inner blindness, i.e. ignorance संविज्ज्योतिश्छादयित्वान्तरान्ध्यम् ... धृत्वा पिच्छं देव विद्या त्वयाग्रे दैतेयानां दर्शिते वैन्द्रजाली Acyutarā. 7. 56.

अन्तरान्वेषिन् (antarānveṣin) *adj.* looking for an opportunity अस्यामशोकच्छायायामास्तामायुष्मान् यावत्त्वामहमिन्द्रगुरवे निवेदयामि (v.l. यावत्त्वामिन्द्रगुरवे निवेदयितुमन्तरान्वेषी भवामि Kale Ed.) Śāk. 7. 12 (5)

अन्तरापण (antar-āpaṇa) *n.* **A** market place or bazaar situated downtown कर्पूरशृङ्गं कोष्टं च सफलं चान्तरापणे। ... बलाद्गृहीत्वा ते ... महारथाः ... निवेशनमथाजग्मुर्जरासंधस्य MahāBhā. ii. 217* (1); राजा दशरथः ... पुरीमावासयामास ... कपाटतोरणवतीं सुविभक्तान्तरापणाम् Rāmā. i. 5. 10; वातायनगतानां च स्त्रीणामन्वन्तरापणम् ... (सूतः) शुश्राव परिदेवनम् Rāmā. ii.51.13; रामः ... अयोध्यां प्रविवेश ह। पताकमालाभरणां सिक्तरथ्यान्तरापणाम् Rāmā. vi. 3618*(1); vii. 101. 13; अन्तरापणमापणकवीथी AbhisaAlaṅĀ. 159. 20; ब्रह्मावृतपथमेकं तत्रान्तरापणं कार्यम् MayaMa. 10.80; MahāVyu. 226. 122; ईशानादिमहेन्द्रद्वारान्तं चान्तरापणं न्यस्तम् ŚilpaRa. i. 5. 78; **B** interior of shop or stall एष भोः ... स्त्रीपुरुषसंबाधान्तरापणं सार्वभौमस्य विपणिमनुप्राप्तः PādaTā. 10. 6.

अन्तरापणक (antarāpaṇa-ka) *n.* market place or bazaar situated downtown तत्र कुटुम्बावलिकं वक्ष्येऽहं चान्तरापणकम् MayaMa. 10. 77.

अन्तरापणभूमि (antarāpaṇa-bhūmi) *f.* place of market situated downtown नागानां नानाक्रीडोपसंभ्रमे। अन्तरापणभूम्यां च बालक्रीडाविहारयोः। उद्वहेद् राजमात्रांश्च Hastyāyur. 693. 3 (4.31)

अन्तरापणमुख (antarāpaṇa-mukha) *n.* entrance to the market place situated downtown नानाविधानां पण्यसमुदायानां क्रयविक्रयव्यापृतजनेन शोभन्तेऽन्तरापणमुखानि Ubhayābhi. 3. 3.

अन्तरापणवीथी (antarāpaṇa-vīthī) *f.* **A** row (of stalls) of market place situated downtown अन्तरापणवीथीभिः सुविभक्तैश्चतुष्पथैः दीर्घिकाकूपवापीभिस्तडागैरुपशोभिता ... पुरी चन्द्रवती नाम MahāBhā. xiii. App. I. 20 (33); **B** merchant in the shop in the market place situated downtown अन्तरापणवीथ्यश्च नानापण्योपशोभिता अनुगच्छन्तु काकुत्स्थम् Rāmā. vii. 64. 3 (Tilaka अन्तरा नगरमध्यवर्तिन्यो या आपणवीथ्यो वीथिस्था वणिजः)

अन्तरापतित (antarā-patita) *adj.* (used as noun) **Ai** (that) which occurs in the middle (of an year) संवत्सरस्यान्तरापतिते ऋतौ गमनं नास्ति ManuBh. i. 228. 4 (*on* 3. 45); **Aii** (that) which occurs during (former impurity) पूर्वाशौचस्य पराशौचापेक्षया दीर्घकालस्य समकालस्य वा शेषैरहोभिरन्तरापतितमाशौचं विशुध्यति SmṛtiCan. vi. 60. 3; यद्यन्तरापतितमस्ति न कार्यमन्यत् RasSa. 125; **B** arisen on the way अन्तरापतितं किमपि कार्यान्तरं भवते विज्ञापनीयमस्ति RasSa. 29 (4)

अन्तरापत्ति (antarāpatti) *f.* a (repeated) offence performed during probation (*parivāsa*) and concealed स पारिवासिक एव संघावशेषामापत्तिमापन्नः अन्तरापत्तिम् ... प्रतिच्छन्नाम् GiMs. iii (3). 34. 15 [DBHS.]

अन्तरापत्या (antarāpatyā) *f.* a pregnant woman, PW.; pw.; MW.

अन्तरापथ (ántarā-patha) *adj.* being on the way or within the way, Practical Vedic Dictionary.

अन्तरापथिका (ántarāpathikā) *f.* grape द्राक्षा ... अन्तरापथिका माता भवेन्मधुफला KośaKaTa. 1. 4173.

अन्तरापरमध्य (antarāpara-madhya) *n.* [Loc.] in the interior of the hind part अन्तरापरमध्ये मर्म सप्ताङ्गुलप्रमाणम् Hastyāyur. 503. 14 (3. 20)

अन्तरापरिकल्पित (antarā-parikalpita) *adj.* assumed or postulated in the middle (as an intermediate category) किमन्तरापरिकल्पितेन सामान्येन Śarka. 4.13.

अन्तरापरिनिर्वापिन् (antarā-parinirvāpin) *adj.* (used as noun) (one) attaining *nirvāṇa* in the intermediate state of existence (between death and rebirth, i.e. before the soul can be reborn in a new existence) अनागमी ... पञ्चधा वेदितव्यः। तत्रोपपत्तिसंयोजनप्रहाणादभिनिर्वृत्तिसंयोजनाप्रहाणादन्तराभवमभिनिर्वर्तयन्नेवाभिनिर्वृत्ते चान्तराभवे मार्गसंमुखीभावेन दुःखान्तप्राप्तावन्तरापरिनिर्वापी AbhisaAlaṅĀ. 42. 23.

अन्तरापरिनिर्वायिन् (antarā-parinirvāyin) *adj.* attaining *nirvāṇa* in the intermediate state (between death and rebirth, i.e. before the soul can be

reborn in a new existence) (महामौद्गल्यायनः) सो पश्यति ... अन्तरापरिनिर्वायी अनावर्तिकधर्मा अस्मिं लोके अव्यवकीर्णा सर्वबालपृथग्जनेषु MaVastuAva. i. 33. 6; अन्तरापरिनिर्वायी कतमः। उपपत्तिसंयोजने प्रहीणे अभिनिवृत्तिसंयोजने अप्रहीणे अन्तराभवमभिनिर्वर्तयन्नेव यो मार्गं संमुखीकृत्य दुःखस्यान्तमनुप्राप्नोति AbhidhSa. 90. 9; अन्तरापरिनिर्वायी योऽन्तराभवे परिनिर्वाति AbhidhKoBh. 358. 21 (*on* 6. 37); अनन्तरा(v.l. अन्तरा)परिनिर्वायी MahāVyu. 46. 7 [DBHS.]

अन्तरापरिनिर्वृति (antarā-parinirvṛti) *adj.* (used as noun) (one) who attains *nirvāṇa* in the intermediate state of existence (between death and rebirth, i.e. before the soul can be reborn in a new existence) अन्तरा परिनिर्वृतिरस्येत्यन्तरापरिनिर्वृतिः AbhidhKoBh. 358. 20 (*on* 6. 37)

अन्तरापातिन् (antarā-pātin) *adj.* **A** occurring or befalling on the way अन्तरापाति हि श्रेयः कार्यसंपत्तिसूचकम् KathāSaSāg. v. 2. 71; **B** coming in between युक्तैः शौण्डिकपूरुषैः परिभवः स्यादन्तरापातिभिः RasSa.54.

अन्तरापिण्डपतन (antarā-piṇḍapatana) *n.* act of falling down of the rice ball on the way दाहसंशयान्तरापिण्डपतनयोस्तु पुनस्त्रिरात्रे सप्तरात्रे वा ... करणमवसेयम् BālaKrī. i. 238. 5 (*on* 2. 109-111)

अन्तरापीठ (antarā-pīṭha) *n.* seat in the middle वासुकिं दण्डकस्थाने बद्ध्वा...। तत्फणामन्तरापीठं कृतवान्मणिमण्डितम् BhaviP. 800B. 27 (iv. 133. 33)

अन्तरापीडितात्मन् (antarāpīḍitātman) *adj.* whose soul is tormented within मित्रः ... भूयो भूयोऽभ्येति पत्रान्तरालेऽत्युष्णैरुस्रैरन्तरापीडितात्मा GopāKeCan. 73. 5.

अन्तरापूरण (antar-āpūraṇa) *n.* act of filling (of breath) inside, inhaling स च द्वाभ्यां प्रकाराभ्यां बाह्यस्यान्तरापूरणेन पूरितस्य वा तत्रैव निरोधेन ... प्राणायामः चित्तस्य स्थितिमेकाग्रतायां निबध्नाति RājMār. 16. 7.

अन्तरापूर्णता (antarāpūrṇa-tā) *f.* state of being full in the middle अहम् ... इह सागरमुखे ... विहरामि ... महासागरस्य ... अन्तरापूर्णतां च अनुविचिन्तयन् GaṇḍVyū. 52. 1 [DBHS.]

अन्तरापेक्षिन् (antarāpekṣin) *adj.* seeking, i.e. looking for opportunity or occasion शक्तेनापि सदा नरेन्द्रविदुषा कालान्तरापेक्षिणा वास्तव्यम् ... क्षुद्रेऽपि पापे जने Pañcā. 220. 14.

अन्तराप्रतिफलत् (antarā-pratiphalat) *adj.* reflecting inside (जैत्रसागरसरः) अन्तराप्रतिफलद्रणपूर्वस्तम्भनामपुररम्यतरश्रि। यज्जहास विपुलाङ्कविलासिद्वारकं किल सरिद्धृदयेशम् HammīMaKā. 6. 3.

अन्तराप्रसारित (antarā-prasārita) *adj.* spread, i.e. veiled in the middle विभावरीवधूवदनदर्शनायासीदतो निशीथिनीनाथस्यान्तराप्रसारितसितदुकूलमुखपटप्रसर इव ... दृष्टिपथमवतरति ... किरणजाले YaśasCam. ii. 12. 8 (comm. प्रसारितः तिरस्करणीकृतः)

अन्तराप्रेर्य (antarā-prerya) *adj.* to be moved or driven from inside (यन्त्रम्) अन्यत्स्यादन्तरा(त्प्रे?)र्यं द्वितीयं मध्यमं त्विदम् SamarāSū. 31. 15.

अन्तराबद्धमौन (antarābaddha-mauna) *n.* silence adopted within प्रज्ञा यातु प्रसादं प्रतिदिनमवधूयान्तराबद्धमौनम् ĀścaCū. 7. 36.

अन्तराबोध (antarābodha) *m.* non-apprehension within बुद्धस्यान्तराबोधो नास्तीति धीव्यवहारारोहः NayaVi. 245. 9 (*on* i. 1. 8)

अन्तराभक्त (antarā-bhakta) *n.* type of medicine (*lit.* taken between (two meals)) तत्राभक्तम् ... अन्तराभक्तं सभक्तं सामुद्गम् ... औषधकालाः SuśruS. vi. 64. 65 (comm. तेष्वौषधकालेष्वभक्तादिकं दशप्रकारमौषधं योज्यम्); अन्तराभक्तं नाम -- यदन्तरा पीयते पूर्वापरयोर्भक्तयोः SuśruS. vi. 64. 73.

अन्तराभग्नपोतत्व (antarābhagnapota-tva) *n.* the state of being one whose boat is broken in the middle (of a voyage) अहम् ... अन्तराभग्नपोतत्वादेकाकीह समागमम् SamarāSaṁ. 5. 176.

अन्तराभर (antarā-bhará) *adj.* [DEBRU. 66] fulfilling, i.e. satisfying the inner needs or wants स नः शुक्रश्चिदा शकद्दानवाँ अन्तराभरः। इन्द्रो विश्वाभिरूतिभिः ṚV. viii. 32. 12 [bringing close to, procuring, PW.; pw.; MW.; bringing into the midst, APTE]

अन्तराभव (antarā-bhava) *m.* intermediate state of existence (between death and rebirth) आयुषोऽन्ते प्रहायेदं क्षीणप्रायं कलेवरम्। संभवत्येव युगपद्योनौ नास्त्यन्तराभवः MahāBhā. iii. 181. 24; आकाशमप्रतिसंख्यानिरोधो निर्वाणं भो गौतम कृतकमकृतकम् अस्त्यन्तराभवो नास्त्यन्तराभव इति LaṅkāSū. 3. 61 (49) (72.7); तत्राशुभकारिणोऽन्तराभवोऽभिनिर्वर्तते AbhidhSa. 42. 21; स पुनरन्तराभवः सकलेन्द्रियः Yogācā. 19. 3; नरकादिस्वनामोक्ता गतयः पञ्च तेषु ताः अक्लिष्टाव्याकृता एव सत्त्वाख्या नान्तराभवः AbhidhK. 3. 4; द्वाविंशतिविधं कामेष्वाक्षिपत्यन्तराभवः। दृष्टधर्मफलं तच्च निकायो ह्येक एव सः AbhidhK. 4. 53; 'चतसृभिर्योनिभिः पञ्च गतयः संगृहीता न तु पञ्चभिर्गतिभिश्चतस्रो योनयः। किमसंगृहीतम् अन्तराभवः AbhidhKoBh. 114. 14 (*on* 3. 4); 123. 2 (*on* 3. 12); अन्तराभवोपपत्तिभवप्रतिसंध्यवस्थायां तानि प्रथमतो लभ्यन्ते Sphuṭā. ii. 22. 8 (*on* 2. 14); उपपत्तिसंयोजनप्रहाणादभिनिर्वृत्तिसंयोजनाप्रहाणादन्तराभवमभिनिर्वर्तयन्नेवाभिनिर्वृत्ते चान्तराभवे मार्गसंमुखीभावेन दुःखान्तप्राप्तावन्तरपरिनिर्वापी AbhisaAlanĀ. 42. 22; MahāVyu. 245. 1272 [DBHS.]

अन्तराभव (antarā-bhava) *adj.* existing in the intermediate state of existence (between death and rebirth) उपपादुकाः। अन्तराभव (देवाश्च) AbhidhK. 3. 9; मनोमयः संभवैषी गन्धर्वश्चान्तराभवः निर्वृत्तिश्च AbhidhK. 3. 40; कैश्चिदिष्यते अस्त्यन्यदन्तराभवं शरीरं सूक्ष्मम् ManuBh. i. 32. 11 (*on* 1. 55)

अन्तराभवक्षण (antarābhava-kṣaṇa) *m.* moment of the intermediate state of existence (between death and rebirth) कामावचरान्मरणचित्ताद्रूपावचरः प्रथमोऽन्तराभवक्षण इत्येवमादि विजातीयोदाहरणं निष्यन्दफलविवेचनार्थम् Sphuṭā. ii. 156. 21 (*on* 2. 58)

अन्तराभवदेह (antarābhava-deha) *m.* **A** (subtle) body existing in the intermediate state of existence अन्तराभवदेहस्तु निषिद्धो विन्ध्यवासिना Ślokavār. 5(17). 62 (704. 3); अन्तराभवदेहो हि स्वच्छत्वात् नोपलभ्यते। निष्क्रामन् प्रविशन् वापि नाभावोऽनीक्षणादपि PramāVāBh. 89. 21; अन्यैस्तु अन्तराभवदेहो नेष्यते ManuBh. i. 32. 11 (*on* 1. 55); **B** embodied soul existing in the intermediate states of existence (between death and rebirth) गन्धर्वस्तु नभश्चरे। पुंस्कोकिले गायने च मृगभेदे तुरंगमे। अन्तराभवदेहे च AnekāSaṁ. 3. 693.

अन्तराभवदेहक (antarābhavadeha-ka) *m.* embodied soul existing in the intermediate state of existence गन्धर्वो रागभेदे तुरंगमे। पुंस्कोकिले गायके वा चान्तराभवदेहके ŚabdaRaSaK. 319.17.

अन्तराभवदेहकल्पना (antarābhavadeha-kalpanā) *f.* assumption of the body existing in the intermediate state of existence अन्तराभवदेहकल्पनायाः प्रमाणाभावात् अन्तरभवदेहमनुप्रविश्य विज्ञानसंतानः परलोकं गच्छति BrahmSūBh. (Bhā.) 122. 14 (*on* ii. 2. 25)

अन्तराभवपूर्विका (antarābhava-pūrvikā) *adj.* (*f.*) preceded by the intermediate state of existence (between death and rebirth) याश्च तदन्वया दशावस्था इति। अन्तराभवपूर्विका इत्यर्थः Sphuṭā. iv. 61. 11 (*on* 4.53)

अन्तराभववेदनीय (antarābhava-vedanīya) *adj.* to be experienced in the intermediate state of existence (between death and rebirth) कललवेदनीयं नियतं यावदन्तराभववेदनीयं नियतम् Sphuṭā. iv. 61. 10 (*on* 4.53)

अन्तराभवशरीर (antarābhava-śarīra) *n.* body existing in the intermediate state of existence मरणकाले चान्तराभवशरीरसंचरणं तच्चास्तिकेन चित्प्रतिबन्धेन सदपि न गृह्यते TantrVā. 380. 10 (*on* ii. 1. 5)

अन्तराभवसंयोजन (antarābhava-saṁyojana) *n.* fetter or bond of intermediate state of existence (between death and rebirth) अनागामिन इति विशेषणं पृथग्जनानामन्तराभवसंयोजनस्यात्यन्ताप्रहाणात् Sphuṭā. iii. 77. 6 (*on* 3. 41)

अन्तराभवसंग्राह्य (antarābhava-saṅgrāhya) *adj.* (used as noun) (that) which is to be accumulated in the intermediate state of existence (between death and rebirth) परिणामं कालसंस्थानं भूतभावेन्द्रियेषु च। अन्तराभवसंग्राह्यं ये कल्पेन्ति न ते बुधाः LaṅkāSū. 3. 44 (65. 20)

अन्तराभवसंचार (antarābhava-sañcāra) *m.* motion or movement (of soul) in the intermediate state of existence (between death and rebirth) अन्तराभवसंचारस्तद्भावाज्ञानकारणे (कल्पनीये) TantrVā. 379. 13 (*on* ii.1.5)

अन्तराभवसत्त्व (antarābhava-sattva) *m.*, *n.* embodied soul existing in the intermediate state of existence अन्तराभवसत्त्वेऽश्वे गन्धर्वो दिव्यगायने AmaK. 2600; AnekāSa. 101; Vaija. 241. 24; ViśvaPra. 107. 11; DharK. 1691; AnekāK. 551; NānārthSaṁ. 31. 6; NānārthāSaṁ. ii. 102. 639; MediK. 112. 11; NānārthMa. 1772.

अन्तराभवसंतति (antarābhava-santati) *f.* continuity known as the intermediate state of existence (between death and rebirth) नात्मास्ति स्कन्धमात्रं तु क्लेशकर्माभिसंस्कृतम्। अन्तराभवसंतत्या कुक्षिमेति प्रदीपवत् AbhidhK. 3. 18 (AbhidhKobh. अन्तराभवसंज्ञिकया संतत्या)

अन्तराभवसंभव (antarābhava-sambhava) *adj.* born in the intermediate state of existence (between death and rebirth) जरजाण्डजसंस्वेदाद्या अन्तराभवसंभवाः। सत्त्वकाया यथा चित्रा गत्यागत्यां विभावयेत् LaṅkāSū. 10. 845 (162. 25)

अन्तराभवसिद्ध (antarābhava-siddha) *m.* semi-divine being existing in the intermediate state of existence गन्धर्वो मृगभेदे ... अन्तराभवसिद्धे च

VisvaLoK. 235.9.

अन्तराभवस्थ (antarābhava-stha) *adj.* remaining in the intermediate state of existence (between death and rebirth) अन्तराभवस्था स्ते तम् ... दृष्ट्वैवमूचुः इत्युच्यन्ते अन्तराभवस्था अद्राक्षुरिति Sphuṭā. iii. 11. 9 (*on* 3. 6)

अन्तराभविक (antarā-bhavika) *adj.* of or belonging to the intermediate state of existence (between death and rebirth) अन्तराभविकाः स्कन्धाः यथैवेच्छन्ति तार्किकाः LaṅkāSū. 10. 730 (155. 13); 10. 844 (162. 24) [DBHS.]

[1]अन्तराभाव (antarā-bhāva) *m.* intermediate state of existence अन्तराभावः संसारश्च युक्तः YogBh. 191. 1 (*on* 4. 10); TattvVai. 191. 10 (*on* 4. 10)

[2]अन्तराभाव (antarābhāva) *m.* absence of difference स्फुटक्रान्त्यभावः बिम्बगतकदम्बवृत्ते ध्रुववृत्ते वा स्वस्वशरक्रान्त्योर्विभिन्नदिग्गतयोरन्तराभावात् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 47. 9.

अन्तराभास (antarā-bhāsa) *m.* act of shining or manifestation within ज्ञाने वाप्यन्तराभासः स्थित एवेति निश्चितम् ĪśvaPraSū. i. 6. 8.

अन्तराभासमय (antarābhāsa-maya) *adj.* of the nature of shining or manifestation within यो बहिराभासो नीलादेः अन्तराभासमयस्य स नैसर्गिक एव PratyabhiVi. i. 338. 5 (*on* i. 6. 10)

अन्तराभासमान (antarā-bhāsamāna) *adj.* appearing or manifesting in between (noun and verb) धात्वर्थेऽसाधारणधर्मरूपे भावे व्युत्पत्तिवैचित्र्येण नीलनौकाभस्मादेः साक्षादेवान्वयः। प्रथमाया अन्तराभासमानार्थकत्वाभावात् VyutpaVā. 136. 21.

अन्तराभासवर्ग (antarābhāsa-varga) *m.* class of things that shine or manifest within ननु अन्तराभासवर्गस्य बहिराभासनं यदि सर्वत्रास्ति कस्तर्हि स्मरणादौ आभासभेदः PratyabhiVi. i. 335. 2 (*on* i. 6. 9)

अन्तराभाससमर्थन (antarābhāsa-samarthana) *n.* establishment or justification of the shining or manifestation within अन्तराभाससमर्थनेन 'अन्तःकृतानन्तविश्वरूपः' इत्यपि निरूपितम् PratyabhiVi. i. 397. 2 (*on* i. 8. 1)

अन्तराभाससंभव (antarābhāsa-sambhava) *m.* possibility of shining or manifestation within अस्माच्च अन्तराभाससंभवसमर्थनप्रसङ्गागतात् आभासभेदविचारात् शास्त्रे यत् प्रयोजनं मुख्यतया अभिसंहितम् ... तद् अनायाससिद्धम् PratyabhiVi. i. 341. 1 (*on* i. 6. 11)

अन्तराभासिन् (antarā-bhāsin) *adj.* shining or manifesting within प्रमातारमपेक्ष्य अन्तराभासिनो भावाः PratyabhiVi. ii. 162. 1 (*on* ii. 4. 6)

अन्तराभीष्टरस (antarābhīṣṭarasa) *m.* desired sentiment in the middle (of plot) इतिवृत्तवशायातां त्यक्त्वाननुगुणां स्थितिम्। उत्प्रेक्ष्याप्यन्तराभीष्टरसोचितकथोन्नयः VyaktiVi. 135. 28.

अन्तराभोजननिषेध (antarābhojana-niṣedha) *m.* prohibition of eating in between (morning and evening) अन्तराभोजननिषेधो मूलफलादेरन्यत्र VīraMi. (Āhnika.) 462. 24.

अन्तराभ्यधिकम् (antarābhyadhikam) *adv.* distinctly over a space (of fourty cubits) धिष्ण्या कृशाल्पपुच्छा धनूंषि दश दृश्यतेऽन्तराभ्यधिकम् BrSaṁ.33.6.

अन्तरामध्य (antarā-madhya) *m., n.* [Loc.] in the middle of the interior, i.e. in the inner part अन्तरापरमध्ये (v.l. अन्तरामध्येऽपरमध्ये) मर्म सप्ताङ्गुलप्रमाणम्, तत्र गाढं विद्धो मूत्रसङ्गमवाप्नोति Hastyāyur. 503. 14 (3.20)

अन्तरामय (antar-āmaya) *m.* **A** inner disease सिंहे मे मन्युर्व्याघ्रे मेऽन्तरामयः BaudhŚS. i. 39. 1; i. 46. 6; **B** name of a disease (of an elephant) आमयाः। ... भूतानिलात्मकाः ... । तथैकाङ्ग्रहः कूटश्चान्तरामय एव च। हस्तग्रहोऽथ रात्र्यन्ध इत्यमी कीर्तिताः क्रमात् Hastyāyur. 51. 21 (1.7)

अन्तरामरण (antarā-maraṇa) *n.* **A** death in the meanwhile यद्यपि (प्रायश्चित्ते) द्वादशवार्षिके न मरणान्तं तथापि दैवोपपत्तिपतितेऽन्तरामरणे सामिकृते प्रायश्चित्ते शुद्ध्यभावात् प्रत्यवायो न निवर्तते ManuBh. ii. 392. 26 (*on* 11. 76); **B** death in the middle, i. e. untimely death अन्तरामरणं जह्यादानन्दारोग्यमृच्छति अन्तरामरणं जह्यादित्यपमृत्युं नाप्नोतीत्यर्थः CaturCin. ii (1).965.6.

अन्तरामर्शन (antarā-marśana) *n.* stroking inside (the garments of a woman by a man), DBHS.

अन्तरामिलित (antarā-milita) *adj.* met on the way दैवाद्वणिक्सार्थेनान्तरामिलितेन सा। सह गत्वा पुरं प्राप KathāSaSāg. ix. 6.327.

अन्तरामृतसूतक (antarā-mṛtasūtaka) *n.* impurity casused by death or birth occurring in the middle (of Śrāddha) श्राद्धविघ्ने समुत्पन्ने अन्तरामृतसूतके। अमावास्यां प्रकुर्वीत ...। अन्तरामृतसूतके श्राद्धप्रयोगमध्ये पाकोपक्रमात् प्राक् मृतके सूतके वा जाते CaturCin. iii (1). 311. 18.

अन्तरामृत्यु (antarā-mṛtyu) *m.* death in the middle, i.e. untimely death कुरुबाह्योऽन्तरामृत्युः AbhidhK. 3. 85.

अन्तरामोद (antar-āmoda) *m.* delight in the heart सत्कविवचसामन्तरामोदमनोहरत्वेन परिस्फुरदेतत् साहित्यम् VakroJī. 27. 1.

अन्तराम्बर (antarāmbara) *n.* interior space or cavity कल्पतरुकामदोग्ध्रीचिन्तामणिधनदशङ्खानाम्। रचितो रजोभरपयस्तेजःश्वासान्तराम्बरैरेषः (राजा) Kuval. 125 (4)

अन्तराय (antarāya-) *denom.* to come in between, to intervene यो अ॒द्य दे॑वं सूर्य॒ त्वां च॒ मां चा॑न्तरा॒यति। दु॒ष्वप्न्यं॑ तस्मि॒ञ्छम॑लं दुरि॒तानि॑ च मृज्महे AV. xiii. 1. 58.

अन्तराय (antarāya) *m.* [Liṅgānu. (Ha.) 23. 1; Liṅgānu. (He.) 5. 8] **1Ai** obstacle (to activity) **ii** obstacle (to a person) **iii** hindrance (to the concentration of or control over mind) **iv** hindrance, impediment or obstacle in general **v** obstacle personified **B** (spatial) blockage, interference **C** (temporal) intervention, interruption, break **D** omission, leaving **E** obstruction, bar (to union) **F** trouble, danger, calamity, difficulty **2** (Jain.) obstacle to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) considered as a variety (of four kinds) of bondage **3** the word *antarāya*

1Ai obstacle (to activity) तं हेन्द्रोऽनुख्यायैवेक्षां चक्रेऽहमु त्वा तद्यातये यन्मा यज्ञक्रतोरन्तरायः BaudhŚS. ii. 357. 11; ii. 358. 4; न तपवर्गानिमित्ताभावात् प्रधानलोपेऽन्तराये वा निर्वपेद् व्यापाद्येत् AVPrāyaścitta. 4. 2; करिष्यामि इदं ग्रीष्मवसन्तयोः। इति बालश्चिन्तयति अन्तरायं न बुध्यते MahāBhā. xiii. App. I. 15 (4073); कर्मसु धर्मचारिणां त्वमन्तरायो भवसि RaghuVa. 3. 45; आपाद्यते न व्ययमन्तरायैः ... तपस्तत् RaghuVa. 5. 5; चीर्णं तपो यत्तु जलाश्रयेण तस्यर्द्धिरेषा तपसोऽन्तरायः ViṣṇuP. iv. 2. 123; दैवाद्वा ... अन्यैरन्तरायैर्महीपतिः। यदि न प्राप्नुयादेव होममण्डपम् ...। ततः कथम् ... निवर्त्यन्ते महाग्रहाः AhirbuS. 46. 1; यो दानस्यास्य कश्चित्कृतजगदवधेरन्तरायं विदध्यात् ... गतिमतिविषमान्धर्महीनः स यायात् EI. xx. 44. 19; प्राचीमेतां भुवनरचनामन्यथा निर्मिमाणे कार्पण्योक्तीस्त्वयि रचितवानन्तरायं महेन्द्रः AnarghaRā. 1. 32; यद्यन्तराया यथा व्रजेयुस्तथा तान् निरस्य ध्यायेदेवं सर्वत्र PārāSū. 43. 14; बलिः ... विष्णवे दातुं सर्वमुद्युक्तोऽभवत् तस्यान्तरायायाभवत्तस्य गुरुः PārāSū. 96. 3; °प्राप्तवेगान्तरायः। ... तरणिः ... जग्राह ... कालंजराद्रिम् EI. i. 127. 18; दर्शनस्पर्शसंकल्पसंसर्गत्यक्तभोजिताः ... प्राशप्रत्यूहकारकाः। अतिप्रसङ्गहानाय तपसः परिवृद्धये। अन्तरायाः स्मृताः YaśasCam. ii. 334.18; उत्तापकत्वं हि सर्वकार्येषु सिद्धीनां प्रथमोऽन्तरायः NītiVā. 10. 133; वानरसेना कथं तरेदिममन्तरायं वितन्वन्तमुदन्वन्तम् RāmāCam. 5. 9 (4); भाविनोऽनुभवस्य क्रीडारविन्दरजःप्रक्षेपणेनान्तरायः AlaṅkāRa. 21 (8); सप्तर्षीणां कृपणभणितौ कापि दाक्षिण्यकक्षा यस्मिन् सृष्टिं घटयति नवामन्तरायं वितेने MudriKu. 4. 7; नागगणद्वियोगं स दूतधर्मे ...। पयोधिपाने मुनिरन्तरायं दुर्वारमप्यौर्वमिवौर्वशेयः NaiṣC. 6. 2; 10. 14; मन्यन्ते ... प्रौढसीमन्तिनीनां लीलामानग्रहमपि रतेरन्तरायं युवानः PavaDū. (Dh.) 25; कृशोदरि चिरादासीदनुरागो मम त्वयि। हन्तायमन्तरायोऽभूत् पाण्डवैः पाणिपीडनम् PāṇḍaC. 6. 975; श्रीवीरजिनपार्श्वेऽभून्मम चेतः सदैव हि। गमनं तत्र न प्राप्तमन्तरायेण केनचित् RauhiC. 335; प्रकृतस्य विधातुम् अन्तरायं स्वयमेतस्य शुभस्य न क्षमं वः Yādavā. 15. 82; अस्य धर्मकार्यस्यान्तरायं परिहाय ... द्वयोरेकतरं किमप्यङ्गीकुरु KumāPraPra. 61. 25; तव सकलकार्येषु अन्तरायो नास्ति SiṁhāDvā. 24. 3 (27); प्राज्ञया यदुपक्रान्तं कार्यं गुरु दिवौकसाम्। अन्तरायानतिक्रम्य तद्धि सिद्ध्यति सांप्रतम् PārvPa. 5. 10; वीरव्रतस्य ददतोऽङ्कपालिकां मास्मान्तरायमिह कार्षुरेतके HammīMaKā. 12. 39; उपांशुयाजस्य ... न कश्चिदधिकारानुप्रवेशेऽन्तरायः VidhiRa. 5 (26. 23); काशीं प्रति यातुम् ... अभवज्जनकाङ्क्षिपद्मसेवानियमातिक्रमभीतिरन्तरायः YātrāPra. 2. 85; बाणः ...। जानीते दशमुखकण्ठलुण्ठने यो मत्प्रत्यागमनविलम्बमन्तरायम् Rāgh. 12. 30; सपर्यासमाप्तिपर्यन्तमुपवेशनरूपस्यासनस्यान्तराया भौमादयः SetuBa. 309. 13; कार्तान्तिकशिरोमणिः स्वयं कंचिदन्तरायं पिशुनयंस्तस्याः पतिगृहगमनं निवारयति Mukundā. 51 (5); गच्छ गच्छ कन्दुकविहारस्य किमन्तरायोऽसि VasaTi. 18. 16; **1Aii** obstacle (to a person) यदाश्रौषं चास्मदीयान्महारथान् व्यवस्थितानर्जुनस्यान्तकाय (v.l. अन्तरायम्) ... तदा नाशंसे विजयाय संजय MahāBhā. i. 1. 131; रोगाः ... प्रादुर्भूतो मनुष्याणामन्तरायो महानयम् CaraS. i. 1. 16; पापं नास्ति न चान्तरायमिह भोः सर्वार्थसिद्धस्य ते LaliVi. 7. 71; न खलु नरकवासो धीमतां सर्वकालं विमलविपुलबोधेरन्तरायं करोति MaYānaSū. 87. 23; स्याद्रक्षणीयं यदि मे न तेजस्त्वदीयमन्तर्गतमन्तरायः RaghuVa. 14. 65; वासुदेवे मनो यस्य जपहोमार्चनादिषु। तस्यान्तरायो मैत्रेय देवेन्द्रत्वादिकं फलम् ViṣṇuP. ii. 6. 43; BrahmP. 22. 41; ŚārṅgaPa. 691; तवापि यदि भक्षणायोपस्थितस्यान्तर एकोऽप्यन्तरायः स्यात्। तदहमपि न शक्नोमि गोयुगमपहर्तुम् PañcT. (Kos.) 3. 198 (183. 3); Pañcā. 207. 16; (दृढव्रतः) अन्तरायैरधृष्यश्च

साधकः … उच्यते PāraS. 28. 36; इष्टान् भोगान् भुञ्जते भूमिदेवाः … अन्तरायेण मुक्ताः PadmP. (Ra.) 3.338;आः क एष पापोऽस्माकमन्तरायः संवृत्तः MālaMā. 5. 175; हस्ते करिष्यति … त्रैयम्बकं किमपि कार्मुकमन्तरायः AnargharRā. 3. 8; 4. 25 (4); तस्यान्तरायो मैवाभूः संन्यस्ताखिलकर्मणः BhāgP. i. 13. 55; गृहिभिस्सह सांगत्यमन्तरायो विरागिणाम् TāpaVa. 3. 4; यस्तु करोति राम स्त्रीचेतसां स्वीकरणं मनुष्यः। तस्यान्तराया न भवन्ति किंचित्स्त्रीद्वारमासाद्य ViṣṇuDhaP. ii. 62. 38; सागराः …। अनुष्ठानवतां नित्यमन्तराया भवन्ति ते BṛNāraP. 8. 75; क्षत्रियकुलाचारमाचरन्त्या ममाधुना। मा स्म भूरन्तरायस्त्वम् TriṣaŚaPuC. iv. 5. 124; परासुः परतो बन्धुर्निर्यन्त्रैः पादयन्त्रणा। वीराणामन्तरा-योऽभून्न रिपूनभिगच्छताम् Surath. 10. 63; पूर्वे जन्मनि यश्चक्रे ददतामदतां स्वयम्। श्रेयश्च कुर्वतामन्तरायः स इह भुज्यते PārśvC. 3. 795; पलायनपरस्य मे नियतमन्तरायो महान् Ekāva. 6. 5 (34) (180. 10); त्रैलोक्यरक्षणपटोर्मम तारकेऽस्मिन् वेधो वरः किमु महानयमन्तरायः PārvPa. 2. 3; कर्तुं दिग्जयमुद्यतस्य … अश्वानां गतिभङ्गतामुपनयन् …। वारांराशिरसावजायत तमां यस्यान्तरायः कवेर्वाचां वाच्यविचारभास्वररुचां गोष्ठीशठानामिव HammīMaKā. 3. 80; स्ववंश्येभ्यो नरेन्द्राणामन्तरायो विलोक्यते RājTa. (Jo.) 583; कलिस्तयोः। अन्तरा वर्तमानस्तमन्तरायं किलाकरोत् ParamāKā. 53. 26; **1Aiii** hindrance (to the concentration of or control over mind) व्याधिस्त्यानसंशयप्रमादालस्याविरतिभ्रान्तिदर्शनालब्धभूमिकत्वानवस्थितत्वानि चित्तविक्षेपास्तेऽन्तरायाः YogSū. 1. 30; ये तावदन्तराया व्याधिप्रभृतयस्ते तावदीश्वरप्रणिधानान्न भवन्ति YogBh. 34. 8 (*on* 1. 29); 35. 1 (*on* 1. 30); YogSā. 19. 3 (1); मद्गतो योगमभ्यस्येदन्तरायैरधर्षितः ParaS. 30. 125; कुयोगिनो ये विहता ह्यन्तरायैः … ते … भूयो युञ्जन्ति योगम् BhāgP. xi. 28. 29; समाधेरन्तरायाः के सर्वमेतन्निरूप्यताम् SarvaVeSāSaṁ. 794; अन्तराया वक्ष्यमाणास्तदभावश्च TattvVai. 34. 18 (*on* 1. 29); RājMār. 13. 23; अस्मिंश्च विवेकवाहिनि चित्ते येऽन्तरायाः प्रादुर्भवन्ति तेषां हेतुप्रतिपादनद्वारेण त्यागोपायमाह RājMār. 80. 9; विषयेषु विचित्रेषु जन्तोर्विषयलोलता। अन्तराया इति ख्याताः LiṅgaP. i. 9. 12; सप्तलोकाधिपत्यम् … सिद्धयश्चाणिमाद्याः। एतत्सर्वम् … तत्व(त्त्व)ज्ञानामृत[सजुषां योगि]नामन्तरायः EI. xxv. 181. 41; अष्टैश्वर्यगुणा योगस्यान्तराया भवन्ति हि ĪśānŚiPa. ii. 67. 93; षडिन्द्रियस्य षट् सिद्धयः … प्रत्ययसमाधेरुपसर्गाः अन्तरायाः YogSā. 56. 8 (3); **1Aiv** hindrance, impediment or obstacle in general विरोधिकारणमन्तरायः। तद्यथा सस्यस्याशनिः AbhidhSa. 29. 1; मारो न पुनः शक्नोत्यन्तरायं कर्तुम् MaYānaSū. 30. 2; युवा। बुद्धा … अन्तरायमखिलं स्नेहात् BhāvŚ. 92; अगन्तुकामतामार्गविभ्रमो मार्गसंशयः। इत्यन्तराया मोक्षस्य गमनेऽतस्त्रिदेशना AbhidhK. 5. 44; बह्वन्तराययुक्तस्य धर्मस्य त्वरिता गतिः PañcT. (Kos.) 3. 102 (166. 8); प्रायेण सत्यपि हितार्थकरे विधौ हि श्रेयांसि लब्धुमसुखानि विनान्तरायैः Kirātā. 5. 49; निर्वाणमपि मन्येऽहमन्तरायं जयश्रियः Kirātā. 11. 69; को वान्तरायो हृदयस्य येन सहस्रधा न दलति HarṣaC. 224. 4; शङ्खचूड न मे … परार्थसंपादनामनोरथस्यान्तरायं कर्तुमर्हसि Nāgā. 4. 16 (3); मित्रगणः … सर्वथान्तरायं करिष्यति DaśKuC. 19. 3; अन्तरायो भवत्येव लोके विष्णुपदाप्तये। देवतान्तरसेवा ĀdiP. 5. 15; नारीर्घटयितुमलं कामिभिः काममासन् प्रालेयांशोः सपदि रुचयः शान्तमानोऽन्तरायाः ŚiśuVa. 9. 87 (comm. कोप एवान्तरायो याभिस्ताः); अप्राप्तेरस्य कालस्य त्वन्तरायेण केनचित्। निर्वाहणीयो ह्यपरः कालः PāraS. 12. 22; अन्तरायमतिक्रम्य सिद्धिं व्रजति वैष्णवः ParaS. 12. 62; ननु वाक्यात्प्रथममर्थप्रतिपत्तिः ततस्तदर्थविषयं वक्तृज्ञानम्, अतः कथं वक्तृज्ञानेऽन्तरायः TātpaṬ. (U.) 86. 11 (*on* 2. 168); राजर्षे यदि शुल्कसंस्थैव केवलमन्तरायस्तन्न किंचिदेतत् AnargharRā. 3. 25 (2); क्रोधहर्षलोभमोहादयोऽन्तरायाः उपद्रवाः SanatBh. 229. 8 (*on* 1. 34); अद्य यूयमन्तरायः संवृत्ताः ĀścaCū. 5. 34 (6); अधीयमानमतिसंभ्रमवेपमानविस्रस्तबाहुलतया बुबुधेऽन्तरायम्। प्रस्थानमङ्गलविधानमपि प्रवीरः HarVi. 40. 59; वचोऽर्थप्रतिबोधस्य पदार्थाज्ञानमेव तु। … अन्तरायः BṛĀraUBhVā. ii. 4. 108; मुक्तौ तमोऽतिरेकेण नान्तरायोऽन्य इष्यते BṛĀraUBhVā. iv. 4.559; बाहुल्याद्यान्तरायाणां तत्सिद्धिरपि दुर्लभा SkandP. ii (9). 1. 3; काञ्च्यां च तावन्मया गन्तव्यम्। अन्तरा च यदि कश्चिदन्तरायो न भवति TilaMañ. 171. 15; अदातुः प्रियालापोऽन्यस्य लाभस्यान्तरायः NītiVā. 1. 17; मदीयाङ्गहतान्तरायो मुक्त्यङ्गनासंगमने यतस्व YaśasCam. i. 154. 2; विधास्यन्ते … मन्त्रिणो मनीषितस्यान्तरायम् YaśasCam. ii. 70. 8; मा गर्वमुद्वह … कान्तस्वहस्तलिखिता मम मञ्जरीति। अन्यापि किं न सखि भाजनमीदृशीनां वैरी न चेद्भवति वेपथुरन्तरायः SaraKaṇṭhā. 77. 5; 582. 2; 719. 8; SāhiDa. 136. 2; न मेऽन्तरायो न च कर्मलोपः … एवं विदित्वा गणनाथतत्त्वम् … प्रयान्ति HerU. 391. 9 (13); हरिश्चन्द्रोऽस्माकं श्रेयसामन्तरायः संवृत्तः CaṇḍaKau. 2. 20 (5); (रथस्य) चक्रमरक्षि तेन पुरःसरेणाङ्गिरसा मुनीनाम्। सुरद्रुहामैन्द्रपदाधिरोहे सदैव यत्संततिरन्तरायः ŚrīKaC. 20. 34; दैविको वान्तरायोऽस्तु RājTa. (Ka.) 8. 2649; वर्षारात्रिविभूतिभिस्तव सखि क्षीणोऽन्तरायः क्षणात् SaduktiKa. 112. 31; मेरोः … आसनस्वर्णकूटस्थि[त]सुरविटप[स्कंध]दोलाधिरूढस्वर्गस्त्रीवर्गगीरान्यनुदिनमभवन्यद्यशांस्यंतरायः EI. xii. 195. 134; ईश्वरप्रणिधानात्प्रत्यगात्माधिगमः अन्तरायस्य रोगादेरप्यभावः VedāntKa. 107. 24 (*on* i. 1. 5); मुक्तिर्हि नाम परमः पुरुषार्थ एकस्तामन्तरायमवयन्ति यदन्तरङ्गाः Subhāṣi. 94; प्रजाया अभीष्टत्वेऽपि तदुत्पादनंव्यासङ्गेन भगवदानन्दानुभवेऽन्तरायो भविष्यति AṇuBh. 291. 9 (*on* iii. 4. 35); यदपि हि भवेदन्तरायस्तथापि त्वं तन्वीनां करकिशलये यापयेर्याममात्रम् BhramaDū. 51; यौवनम् … अत्युत्कृष्टमिति मानादिभिरन्तरायैः … भवत्या मुधा गमयितुमसांप्रतम् RasGaṅ. 475. 9; तत्रान्तरे पतिरभूत्पुनरन्तरायः संगृह्यते तदपि हन्त मनोरथो मे Mukundā. 23; शान्तिं भजामि (किंतु) कुटिलं धनुरन्तरायः MahāN. 4. 51; अवितर्कितः कोऽप्यन्तरायः समापतितः RasSa. 147 (4); **1Av** obstacle personified तर्जनहुंकार इवान्तरायाणाम् … नरपतेः शिश्राय श्रुतिम् … मध्याह्नशङ्खध्वनिः NalaCam. 5. 56 (3); श्रम किमन्तरायोऽसि NalaCam. 6. 47 (5); **1B** (spatial) blockage, interference नान्तरापो(v.l. °यो VIŚVA.) देवयजनं च पथा व्यवेयात् KāṭhŚS. 17. 24; अस्य खलु ते … कृष्णसारस्यान्तरायौ तपस्विनौ संवृत्तौ Śāk. 1. 9 (3); दाहप्रेम्णा सरसबिसिनीपत्रमात्रान्तरायस्ताम्यन्मूर्तिः श्रयति बहुशो मृत्यवे चन्द्रपादान् MālaMā. 3. 112; भृशकृशमहरिष्यदेव तस्या वपुरपसव्यसमीरणो रयेण। यदि न समजनिष्यतोज्झिहानस्तनजघनस्थलगौरवान्तरायः ŚrīKaC. 7. 35; समाख्यायाः स्थानप्रकरणवाक्यलिङ्गश्रुतिभिः पञ्चभिः श्रुत्यर्थं प्रत्यन्तरायः प्रतीयते VedāntKa. 433. 8 (*on* iii. 3. 15) (comm. व्यवधानम्); NyāyMāVi. 663. 10 (*on* xi. 4. 18); यः स्तनोत्तुङ्गभूषामन्योन्याङ्ग्व्यतिकरविधेरन्तरायं विवेद। सः … पतिः … वदति HaṁsDū. (Vā.) 104; यस्तु अन्तरायेऽपि औदुम्बरी स्पृष्टा इति प्रयोगः स संयुक्तसंयोगेन गौणः MīmāKau. i. 17. 23 (*on* i. 3. 3); सौभाग्यवल्लीमयडोरकं मे प्रियोऽन्तरायं कलयत्यतीव PadyaVe. 334; **1C** (temporal) intervention, interruption, break कथायां क्रियमाणायामन्तरायं करोति यः। तेन पापेन लिप्येऽहं यद्यहं नागमे पुनः MahāBhā. xiii. App. I. 20 (157); वैश्वदेवहोमे स्विष्टकृदन्तानां देवतानां कस्याश्चिदन्तराये न होमाधिकारनिर्वृत्तिः ManuBh. i. 237. 27 (*on* 3. 60); नूनं जनेन पुरुषे महति प्रयुक्तमागः परं तदनुरूपफलं प्रसूते। कृत्वा रघूद्वहगतेः क्षणमन्तरायं यद्भार्गवः परगतेर्विहतिं प्रपेदे RāmāCam. 1. 115; रे रे दुर्जीव किमेवममुना प्रश्नादिनिरर्थकालापकोलाहलेन जनयस्यन्तरायमुपस्थिताहवमहोत्सवस्य UdaySuKa. 78.20; गानवाद्येऽन्तरायोऽभूत्तथा गव्यादिकं हृतम् ĀdiP. 24. 27; 23. 16; शरीरपातमात्रान्तरायो ब्रह्मसंपत्तिलक्षणो मोक्षः BrahmSūBh. (Rā.) 174.1 (*on* i. 1.7); दृप्तारिदेहे समरोपमर्दसूत्रावशेषस्थितहारदाम्नि। यज्ञोपवीतभ्रमतो बभूव यस्य प्रहर्तुः क्षणमन्तरायः VikraDeC. 1.78; 18.88; दर्शनपालः प्रतिक्षणम्। अत्यद्भुतैरन्तरायैरायुःशेषेण रक्षितः RājTa. (Ka.) 7.1495; अस्तु वाध्ययनस्यान्तरायं कः कुरुते सुधीः PrabhāC. 12.14; यदि निद्रा मध्ये प्रबोधैरत्पैर्व्यवधीयेत, नदी च बहुस्रोतोयुक्ता द्वीपैः … तदा तैरन्तरायैर्निमित्तेषु भिद्यमानेषु नैमित्तिका मन्त्रा आवर्त्याः NyāyMāVi. 663.10 (*on* xi. 4.18); नृपस्य निष्पन्ददृशो मुहूर्तमानन्दबाष्पोऽभवदन्तरायः MadhuVi. 2. 31; आघारवाक्ये तु पूर्वपक्षे ऊर्ध्वतादीनां मध्ये यस्यैव दैवादन्तरायस्तद्युक्तस्यैव कर्मण आवृत्तिः MīmāKau. iii (2). 206.11 (*on* ii. 2. 16); **1D** omission, leaving नित्यो वा स्यादर्थवादस्तयोः कर्मण्यसंबन्धाद्भङ्गित्वाद्यान्तरायस्य MīmāSū. iv. 4. 11; अनित्यो हि अन्तरायः ŚābaBh. 1274. 21 (*on* iv. 4. 11); जगतीमन्तर्गच्छतीति अन्तराये षडहतृतीयं जागतं दर्शयति ŚābaBh. 1952. 11 (*on* x. 5. 12); न चेद्दग्वचनमस्ति अन्तरायः कार्यः ṬupṬ. 43. 9 (*on* iv. 4. 11); अनित्यस्य चान्तरायस्यार्थेनेति पूर्वं नित्यवद्विधानम् TantrRa. 212. 16; अन्तरायो निमित्तम् NyāyMāVi. 257. 24 (*on* iv. 4. 5); द्वादशाहे द्वितीयस्य त्रिरात्रे प्रथमत्वतः। जागतस्यान्तरायाच्च विध्यन्तो दशरात्रगः NyāyMāVi. 552. 8 (*on* x. 5. 4); **1E** obstruction, bar (to union) न प्रेम नव्यं सहतेऽन्तरायम् ViddhaŚā. 3. 5; (अये प्रियतम) गतेनैव पर्याप्तमन्तरायेण YaśasCam. ii. 47. 2 (comm. एतावता कालेन यदहं नागता तेनैव पूर्णम्); देवीभ्यां कथमप्यभिन्नतनुताशिल्पेऽन्तरायः कृतः EI. i. 307. 2; आलिङ्ग्य गाढमधरं न पिबामि यावत् तावच्चकार हतदुर्विधिरन्तरायम् ŚṛṅgāBhū. 45; नाघ्रातमाननपयोरुहमप्यमुष्या हन्ताधुनैव कथमापतितोऽन्तरायः Mukundā. 186; **1F** trouble, danger, calamity, difficulty न खल्वेवंविधोऽयमनेकविधोऽन्तरायः संपद्यते UdaySuKa. 57. 15; ओषधिः सम्यग् गृहीता मिश्रिता परैः। औषधैर्यच्छति बलमन्तरायात् च रक्षति ĪśānŚiPa. i. 52. 122; राजा शक्तो गमयति रहश्चिन्तयन्नन्तरायान् PavaDū. (Dh.) 60; शान्तोऽन्तरायः KarpūC. 31; (राक्षसाः) अन्तरायं मुनीनां ते पश्यन्तोऽनुचरन्ति हि AdhyāRā. iii. 2. 21; पौरुषं कृत्वा एषोऽन्तरायो हन्यते KathāK. 107. 28; अहमप्युपायेनान्तरायं हनिष्यामि KathāK. 108. 27; धीराः ख्यातास्त इह भुवने येऽन्तराये न मन्दाः PavaDū. (Vā.) 18; **2** (Jain.) obstacle to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) considered as a variety (of four kinds) of bondage (प्रकृतिबन्धः) आद्यो ज्ञानदर्शनावरणवेदनीयमोहनीयायुष्कनामगोत्रान्तरायाः TattvārthāSū. 8. 5; तदेकं कर्मसामान्यात् भेदादष्टकमुच्यते … अन्तरायोऽष्टमः स्मृतः VarāṅgaC. 4. 4; अन्तरायो मुनेरस्य जातः संशुद्धचेतसः BṛKathāK. 127. 98; (जगद्गुरुः)

अन्तरायांश्च पञ्चेति घातिशेषमनाशयत् TriṣaŚaPuC. i. 3. 395; भिन्दन्तमन्तर-कारणमन्तरायम् ... वीरं नमामि MahāViSt. (J.) 14; चरमसमये ... अन्तरायं पञ्चविधं क्षपयित्वा केवली भवति SthānṬ. 178B. 13 (F.N.); अन्तरायो दानलाभ-वीर्यभोगोपभोगयुक् MalliC. 3. 186; (जीवः) बन्धकस्त्वन्तरायस्य बन्धः सौम्य भवेदिति SamarāSaṁ. 9. 503; द्वात्रिंशदन्तरायाः स्युः ṢaḍdarSa. (Rā.) 26; दानादीनां विघ्ननिदानत्वमन्तरायस्य स्वभावः SarvaDaSaṁ. 3. 301; **3** the word *antarāya* शरीरपातमात्रान्तराय इति। अन्तरायशब्देन विलम्बो लक्ष्यते ŚrutaPra. iB. 181. 15 (*on* i. 1. 7) [Kośas give *antarāya* as the synonym of the following words : *pratyūha*, AmaK. 2288; AbhidhāRaMā. 2. 246; Vaija. 192. 4; ParaNā. 1611; KośaKaTa. 2. 656; KalpaK. 241. 62; *vighna*, AmaK. 2288; Liṅgānu. (Ha.) 17. 12; 23. 10; AbhidhāRaMā. 2. 246; Vaija. 192. 4; ŚabdaRa.(Vā.) 3450; ParaNā. 1611; KośaKaTa. 2. 656; KalpaK. 241. 62; *vyavāya*, AbhidhāRaMā. 2. 246; ParaNā. 1611;KośaKaTa. 2. 656; also they give *antarāya* as the meaning of the following words : *gaḍa*, AnekāSaṁ. 2. 113; ViśvaPra. 43. 1; DharK. 564; MediK. 43. 9; ViśvaLoK. 91. 6; ŚabdaRaSaK. 96. 18; *gaṇḍaka*, ViśvaPra. 13. 133; MediK. 7. 81; KośaKaTa. 2. 3646; ŚabdaRaSaK. 13. 13; comm. *on* TrikāŚe. iii. 3. 18; *vyāghāta*, ViśvaPra. 66. 118; MediK. 68. 52; ViśvaLoK. 148. 172; ŚabdaRaSaK. 152. 14; also they give *antarāya* in the sense of *vighna*, AbhidhāCin. 1509]

अन्तराय (antarāya) *n.* (Jain.) obstacle to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) considered as a variety (of four kinds) of bondage (प्रकृतिबन्धः) सोऽष्टविधः ... ज्ञानावरणं दर्शनावरणं वेदनीयं मोहनीयम् आयुष्कं नाम गोत्रम् अन्तरायमिति TattvāBh. *on* 8. 5; अन्तरायं निहन्ति स्म कर्म चावरणद्वयम् BṛKathāK. 105. 284; सहेतुसमधीः सर्वमन्तरायं द्वयातिगः YaśasCam. ii. 391. 15; मोक्षमार्गप्रवृत्तानां तद्विघ्नकरं विज्ञानमन्तरायं कर्म Bhām. 456. 18 (*on* ii. 2. 33); विलयं प्रयान्ति सहसा सहान्तरायेण कर्माणि YogŚā. 11. 22; दानादिलब्धयो येन न फलन्ति विबाधिताः। तदन्तरायं कर्म स्याद्भाण्डागारिकसंनिभम् TriṣaŚaPuC. ii. 3. 475; i. 3. 583; चत्वारिघातिकर्माणि ज्ञानावरणीयमोहनियमान्तरायम् PrakaVi. 546. 20; यस्तु कोऽप्यजयस्तत्रान्तरायं कर्म कारणम् PārśvC. 1. 153; 2. 944; 3. 49; द्वात्रिंशदन्तरायाणि बुबुधे च बुधेश्वरः PrabhāC. 112. 14; गुरुर्मे ... शंकराचार्यनामा ... अखिलकर्माण्यन्तरायाणि हत्वा दिशतु परमतत्त्वोद्धारमोक्षम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 281. 13.

अन्तरायक (antarāya-ka) *m.* **i** obstacle or hindrance to knowledge etc. उपचारप्रकारेण जातं ज्ञात्वान्तरायकम्। ... सर्वतोऽभूत् पराङ्मुखः PadmP. (Ra.) 120. 44; **ii** obstacle (to the attainment of Yoga) योगस्य ... आधिव्याधि-विपर्यासप्रमादालस्यविभ्रमाः। अलाभः सङ्गितास्थैर्यमेते तस्यान्तरायकाः YaśasCam. ii. 392. 24.

अन्तरायक (antarāya-ka) *n.* (Jain.) obstacle to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) कर्माष्टधा ज्ञानदर्शनावरणे तथा मोहनीयं वेद्यमायुर्नामगोत्रान्तरायकम् PārśvC. 3. 32; दानलाभयोर्वीर्यस्य तथा भोगोपभोगयोः प्रत्यूहकरणात् पञ्चविधं कर्मान्तरायकम् PārśvC. 3. 38.

अन्तरायकर (antarāya-kara) *adj.* [*f.*– ī] causing obstacle or hindrance अन्योऽन्यं तुल्यजातीयः ख्यात्यर्थः सर्वतो महान्। अन्तरायकरस्तस्मात्परिज्ञायैनमुत्सृजेत् MaYānaSū. 170. 16 (19. 55); धिगियं वैरिणी रात्रिर्धिगियं च मतिर्मम। अन्तरायकरी स्वामिपादपद्मावलोकने TriṣaŚaPuC. i. 3. 373; अन्नमाश्रित्य तिष्ठन्ति पातकानि महान्त्यपि। एकादश्यां यतो विष्णोरन्तरायकरं हि तत् BṛBrahmaS. iv. 5. 34.

अन्तरायकरण (antarāya-karaṇa) *n.* **i** act of causing obstacle विरता-विरतानां चान्तरायकरणं मुहुः। अचारित्रगुणाख्यानं तथा चारित्रदूषणम् TriṣaŚaPuC. iii. 7. 104; **ii** act of causing interruption यथा ... पाकसंपत्तिस्तथा यतितव्यम् अन्तरायकरणेन वा क्रमिकनिक्षेपेण वा पात्रभेदेन वा BhāṭṭDī. i. 290. 8 (*on* iii.3.15)

अन्तरायकर्तृ (antarāya-kartṛ) *adj.* agent of obstacle (to activity) यच्छब्दो वान्तरायकर्त्रोरध्वर्युयजमानयोः सामानाधिकरण्येन प्रयुज्येत NyāyMāVi. 258. 4 (*on* iv. 4. 5)

अन्तरायकर्मन् (antarāya-karman) *n.* action causing obstacle to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) किं वान्तरायकर्म स्याज्जनितं जन्मान्तरे। जातं वायुकुमारस्य फलदानपरायणम् PadmP. (Ra.) 16.27.

अन्तरायकारण (antarāya-kāraṇa) *n.* cause of obstacle or impediment असौ विघट्य हठादुद्भटं सुभटभुजपरिघसंघट्टमन्यदप्यचिन्त्यमन्तरायकारणमान-यत्यर्थजातम् UdaySuKa. 85. 24.

अन्तरायकारिन् (antarāya-kārin) *adj.* who causes impediment or hindrance तदा अतुलभुजबलप्रथितोपक्रमे दृप्ते तस्मिन्नेऽस्मिन्नन्तरायकारिणि कार्यसिद्धिर्नो नातिनिरपाया MahāViC. 5 App. A. 58 (6) (282. 2)

अन्तरायकृत् (antarāya-kṛt) *adj.* causing obstacle to knowledge etc. क्रुधा प्रोचे मुनिर्नायं कृत्येषु विदुरो नृपः। न चाहमपि विज्ञोऽस्मि विज्ञस्त्वं योऽन्तरायकृत् PārśvC. 3. 734; निर्यातो मोक्षसौख्याय त्वं मा भूरन्तरायकृत् PārśvC. 3. 1085.

अन्तरायकृन्तन (antarāya-kṛntana) *adj.* destroyer of obstacle अचिन्त्य-रूपमन्तहीनमन्तरायकृन्तनम्। ... तमेकदन्तमेव तं विचिन्तयामि संततम् GaṇePañ.5.

अन्तरायक्षय (antarāya-kṣaya) *m.* decay or loss of obstacle to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) अन्तरायक्षयादेव लाभो भवति नान्यथा TriṣaŚaPuC. iv. 5. 259.

अन्तरायक्षयतस् (antarāyakṣaya-tas) *adv.* due to the decay or loss of obstacte to knowledge etc., one of the eight types of action (*karman*) अन्तरायक्षयतश्च सर्वान् कैवल्यमुत्पाद्य विदन्ति भावान् VarāṅgaC. 10. 22.

अन्तरायजनित (antarāya-janita) *adj.* [*f.* - ā] produced from obstacle सा चास्या स्थेमबहुलता सांसिद्धिकी वा वक्ष्यमाणव्याधिस्त्यानाद्यन्तरायजनिता वा TattvVai. 3. 10 (*on* 1. 1); न चान्तरायजनितवैगुण्यध्वंसस्य क्लृप्तत्वेन तं प्रत्येवार्थवादिकस्य जनकत्वस्य कल्पनयोपपत्तौ द्वारीभूतादृष्टांशकल्पने गौरवम् BhāṭṭDī. ii. 144. 8 (*on* iv. 4. 5)

अन्तरायण (antarāyaṇa) [w. r. for **अन्तरापण**], PW.

अन्तरायतमोपह (antarāyatamopaha) *adj.* who destroys the darkness in the form of obstacle लक्ष्मीम् पक्ष्मळयत्वाद्यमन्तरायतमोऽपहम्। ... वन्दे चन्द्रकलाकल्पम् महस्त्रितयलोचनम् EI. viii. 309. 3.

अन्तरायतरु (antarāya-taru) *m.* tree in the form of obstacle or hindrance प्रसीददनवद्यविद्यामन्दाकिनीप्रवाहविनिर्मूलितनिखिलसुखान्तरायतरवः स्वस्य रोषतोषयोः समतामानिन्यिरे भूमिभुजः YaśasCam. i. 217. 2 (comm. विघ्नवृक्षाः)

अन्तरायतस् (antarāya-tas) *adv.* due to the intervention स्वप्नादिमन्त्र आवर्त्यो नो वाद्योऽस्त्वन्तरायतः NyāyMāVi. 663. 4 (*on* xi. 4. 18)

अन्तरायता (antarāya-tā) *f.* **i** the state of being obstacle (to the attainment of Yoga) भक्तियोगस्य तत्सर्वमन्तरायतयार्भकः। ... हृषीकेशं स्मयमान उवाच BhāgP. vii. 10. 1; **ii** the state of being obstacle to knowledge etc. चिकित्सनीय एवाहो महामुनिरयं मया। औषधानामसामग्री किं तु यात्यन्तरायताम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 745; कथं ह्ययं व्रजतु जनोऽन्तरायताम् Rāgh. 16. 35.

अन्तरायत्व (antarāya-tva) *n.* **i** the state of being an obstacle (to a person) स्नानार्थं भोजनार्थं वा गच्छतो ब्राह्मणस्य यः। समायात्यन्तरायत्वं तमाहुर्ब्रह्मघातकम् BṛNāraP. 14. 29; **ii** the state of being obstacle (to the attainment of Yoga) एकापि भाव्यमानेयमवान्तरविभेदतः। अन्तरायत्वमभ्येति तत्र कुर्यान्न संस्थितम् MālinīT. 13. 57.

अन्तरायदर्शन (antarāya-darśana) *n.* observation of omission 'द्विरात्रे यत्प्रथमं तद्द्वितीयं यद्द्वितीयं तत्तृतीयं जगतीमन्तर्गच्छती'ति पार्ष्टिकस्तृतीयस्य जागतस्यान्तरायदर्शनात् ŚāstrDī. 719. 12 (*on* x. 5. 4)

अन्तरायदोष (antarāya-doṣa) *m.* **A** flaw in the form of obstacle सत्त्वानामावरणं तत्प्रतिपक्षोऽग्रयानसंभाषा। सर्वान्तरायदोषप्रहाणमेषां ततो भवति MaYānaSū. 83. 11 (12. 20); **B** defect or imperfection caused by the obstacle (to the attainment of Yoga) यद्यन्तरायदोषेण दूष्यते चास्य मानसम् ViṣṇuP. vi. 7.34.

अन्तरायध्वंस (antarāya-dhvaṁsa) *m.* **i** destruction of obstacle (to a person) तत्राप्यन्तरायध्वंसस्य मोक्षत्वेऽपि पुरुषार्थत्वाविरोधः SāṁkhyaPraBh. 151. 28 (*on* 6. 21); श्रवणादुत्तरेषां मनननिदिध्यासनादीनाम् अन्तरायध्वंसस्यात्यन्तिकत्व-रूपदार्ढ्यार्थं नियमः SāṁkhyaPraBh. 152. 8 (*on* 6. 23); **ii** destruction of obstacle (to the attainment of Yoga) योगादेवान्तरायध्वंसो भवतीति योगशास्त्रस्यापि सिद्धान्तः SāṁkhyaPraBh. 153. 7 (*on* 6. 28)

अन्तरायध्वंसमात्र (antarāyadhvaṁsa-mātra) *n.* mere destruction of obstacle नन्वन्तरायध्वंसमात्रं चेन्मुक्तिस्तर्हि श्रवणमात्रेणैव तत्सिद्धिः स्यात् SāṁkhyaPraBh. 151. 33 (*on* 6. 22)

अन्तरायध्वस्ति (antarāya-dhvasti) *f.* destruction of obstacle मुक्तिरन्तराय-ध्वस्तेर्न परः (पदार्थः) SāṁkhyaPraSū. 6. 20.

अन्तरायनिवृत्ति (antarāya-nivṛtti) *f.* cessation or disappearance of obstacle अभिव्यक्तिर्मताथापि कादाचित्की न सर्वदा। तदन्तरायसद्भावादव्यक्तिः स्यात्सदा ध्रुवम्। अन्तरायनिवृत्तौ च व्यपेक्षा वः प्रसज्यते BṛĀraUBhVā. iv. 4. 341.

अन्तरायनिष्ठ (antarāya-niṣṭha) *adj.* existing in, i.e. dependent on

omission देवतापदसमभिव्याहृतस्य अन्तरायनिष्ठनिमित्तत्वाप्रतिपादकत्वात् BhāṭṭDī. ii. 143. 19 (*on* iv. 4. 5)

अन्तरायनुद् (antarāya-nud) *adj.* which removes the obstacle विघ्नप्रशमनाय तालाख्यमुद्रामभिधत्ते तालस्त्रिराहतिः पाण्योः साट्टहासोऽन्तरायनुत् MṛgendraT. ii. 5. 17.

अन्तरायनेमि (antarāya-nemi) *f.* rim or periphery of (a wheel destroying) obstacle सः ... कुमारश्रमणमनोभिरिवासंजातमदनफलसङ्गैर्निखिलभुवनभद्रान्तरायनेमिभिः ... भूरिभिः पारासरिभिः ... उपास्यमानपादमूलः ... उद्यानमपश्यत् YaśasCam. i. 92. 3 (*but* comm. विघ्नस्य खण्डने ... चक्रधारासदृशैः)

अन्तरायपञ्चक (antarāya-pañcaka) *n.* aggregate of five (kinds of) obstacles ज्ञानावरणचतुष्कदर्शनावरणत्रयसंज्वलनचतुष्कान्तरायपञ्चकपुंवेदलक्षणानां सप्तदशप्रकृतीनाम् एकद्वित्रिचतुःस्थानकरसा बन्धमधिकृत्य प्राप्यन्ते JñānBiPra. 3.24.

अन्तरायपरंपरा (antarāya-paramparā) *f.* series of obstacles or hindrances क्व चेयं धर्मान्तरायपरंपरायां दैवस्य महती निघ्नता YaśasCam. i. 146.2.

अन्तरायपरिहार (antarāya-parihāra) *m.* avoidance or removal of obstacle अन्तरायपरिहाराय तथा सेचनमपि प्रतिपत्तेरपेक्षितत्वात् TantrRa. 68. 11; अस्य धर्मकार्यस्यान्तरायपरिहाराय ध्वजारोपं यावदजिह्मब्रह्मसेवा अथवा मद्यमांसनियमो द्वयोरेकतरं किमप्यङ्गीकरोतु नृपतिः PrabaCin. 84. 12.

अन्तरायप्रतिहत (antarāya-pratihata) *adj.* affected by obstacles, i.e. sins अन्तरायप्रतिहतैर्दुःखादवाप्यत इति दुर्गः ViṣṇuSaNāBh. 106. 4 (*on* 96)

अन्तरायप्रमथन (antarāya-pramathana) *n.* churning, i.e. destruction of obstacle तज्जन्म रामनामा ... पापचारान्तरायप्रमथनरुचिरः ... तैस्तैस्समुचितचरितैः पूर्व्ववन् निर्व्वभासे (Read निर्ब्बभासे) EI. xviii. 108. 9.

अन्तरायबीज (antarāya-bīja) *n.* seed or cause of obstacle or calamity प्रकर्षवाचिना प्रशब्देन भक्तिश्रद्धातिशयपूर्वकं नमस्कारमाचष्टे स हि धर्मोत्पादकस्तिरयत्यन्तरायबीजं नापरः NyāyKa. 2. 4.

अन्तरायभूत (antarāya-bhūta) *adj.* [*f.* – ā] **i** who has become an obstacle (to a person) मयणल्लदेवी हृदयादर्शसंक्रान्ततद्बाधा स्वयमेव पश्चाद् व्याघुटन्ती अन्तरान्तरीभूतेन(v.l. अन्तरान्तरायभूतेन) श्रीसिद्धराजेन विज्ञप्ता PrabaCin. 57. 16; **ii** which has become an obstacle (to the attainment of Yoga) वत्स स्फुरति ते परं चापरं च ब्रह्म। आयुष्मन्, निरुध्यन्तामन्तरायभूताश्चित्तवृत्तयः AmṛUda. 3. 17 (7)

अन्तरायमात्र (antarāya-mātra) *n.* mere obstacle or hindrance or obstacle सकलविषयभोगविरक्तं ब्रह्मानन्दैकप्रेप्सुम् ... प्रति लोकविशेषप्राप्तिः ... न फलं तु स्वेप्सितफलप्राप्तौ अन्तरायमात्रम् PūrvottaVāNaMā. 246. 18.

अन्तराययुक्त (antarāya-yukta) *adj.* associated with or full of impediments स्थैर्यं सर्वेषु कृत्येषु शंसन्ति नयपण्डिताः। बह्वन्तराययुक्तस्य धर्मस्य त्वरिता गतिः Pañcā. 190. 20.

अन्तरायरहिता (antarāya-rahitā) *adj.* (*f.*) devoid of or free from obstacle का लक्ष्मीः पदमुन्नतम् ... किं तद् गौरवमन्तरायरहितापूर्वैव गुर्वी स्थितिः SūktiMu. 98.29.

अन्तरायरूप (antarāya-rūpa) *adj.* of the form of obstacle (to the attainment of Yoga) स च भगवानीश्वरः प्रसन्नः सन् अन्तरायरूपान् क्लेशान् परिहृत्य समाधिं संबोधयति RājMār. 39. 2.

अन्तरायरूपत्व (antarāyarūpa-tva) *n.* the state of being of the nature of obstacle अपिशब्देनाश्रमधर्माणां तथात्वं किमु वाच्यं यतो ज्ञानतत्साधनवैराग्यादीनामप्यन्तरायरूपत्वं स्मर्यते AṇuBh. 291. 12 (*on* iii. 4. 36)

अन्तरायवाक्यवत् (antarāyavākya-vat) *adv.* like sentence indicative of omission अत्राप्यन्तरायवाक्यवदभरणवाक्यस्यार्थवादत्वान्नित्या वैश्वानरेष्टिः NyāyMāVi. 258. 21 (*on* iv. 4. 6)

अन्तरायविधुर (antarāya-vidhura) *adj.* devoid of or free from obstacle श्रीमदानन्दतीर्थो मुनिः ... स्वयमन्तरायविधुरोऽपि ... अवश्यं करणीयं शिष्यान् ग्राहयितुं ग्रन्थादौ निबध्नाति NyāySu. (Ja.) 1A. 12 (*on* i. 1. 0)

अन्तरायविरह (antarāya-viraha) *m.* [Inst.] without any obstacle or hindrance कर्मारम्भे प्रारब्धस्यान्तरायविरहेण परिसमाप्तिं कामयमाना अभीष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं प्रेक्षावन्तः प्रवर्तन्ते NyāyVārPari. 24. 6.

अन्तरायविवर्जिता (antarāya-vivarjitā) *adj.* (*f.*) devoid of any hindrance योऽसौ विभीषणः ख्यातः ...। अलङ्घ्यवचनं तस्य कुरुते खेचराधिपः। तयोर्हि परमा प्रीतिरन्तरायविवर्जिता PadmP. (Ra.) 48. 241.

अन्तरायविहत (antarāya-vihata) *adj.* affected by obstacle or hindrance तस्यैवमन्तरायविहतयोगारम्भणस्य राजर्षेर्भरतस्य ... कालः ... आपद्यत BhāgP. v. 8. 26.

अन्तरायशङ्का (antarāya-śaṅkā) *f.* doubt regarding obstacle यद्वा कस्यचिदङ्गस्यान्तरायशङ्कापरिहारार्थम् ... पूर्वपक्षेऽभिषेचनीयारम्भे परिगणनीयानि विदेवनादीनि सिद्धान्ते तु राजसूयारम्भः MayūMāli. 396. 3 (*on* iv. 4. 2)

अन्तरायशत (antarāya-śata) *n.* hundreds of obstacles विमुक्तकल्पं मन्वानः समृद्धादात्मनः पदात्। अन्तरायशतं चक्रे ततो भीतः पुरंदरः PadmP. vi. 174.22.

अन्तरायशून्य (antarāya-śūnya) *adj.* devoid of interruption एकघनशोकसंविच्चर्वणेऽपि लोके स्त्रीलोकस्य हृदयविश्रान्तिरन्तरायशून्यविश्रान्तिशरीरत्वात् (सुखस्य) AbhinBhā. i. 282. 8 (*on* 6.31); Kāvyānu. (He.) 77. 6.

अन्तरायश्रवण (antarāya-śravaṇa) *n.* act of hearing, i.e. mention of an obstacle अर्थवादमात्रमन्तरायश्रवणमिति नित्य एव स्यात् ŚāstrDī. 398. 6 (*on* iv. 4. 5)

अन्तरायसदृश (antarāya-sadṛśa) *adj.* similar to an interruption कुरङ्गीदृशः। उन्मीलत्कुचकाञ्चनाब्जमुकुलं यूनां मुहुः पश्यतां बाह्वोरन्तरमन्तरायसदृशा मन्ये निमेषा अपि NalaCam. 3. 30.

अन्तरायसमाधान (antarāya-samādhāna) *n.* act of redressing of omission (of deities) विनैव संयोगेन दधिग्रहस्य ग्रहणम् अन्तरायसमाधानं त्वस्य प्रयोजनम् ŚābaBh. 1274. 23 (*on* iv. 4. 11)

अन्तरायसंभव (antarāya-sambhava) *m.* **i** arising or possibility of obstacle प्रमातृप्रमेये हि प्रमाणोपक्षीणवृत्तिनी प्रमायां न व्याप्रियेते। तेनान्तरायसंभवान्नावश्यम् ... प्रमा भवति TātpaṬ. (Vā.) 24. 22 (*on* i. 1. 1); निश्चयश्च शास्त्रोपायकमेवेदं निःश्रेयसमित्याकारो, न त्ववश्यंभाविप्रयोजनाकारः कृष्यादाववग्रहादिवदत्राप्यन्तरायसंभवात् NyāyVārPari. 39. 7; हितं सुखसाधनं दुःखसाधनमहितम्। तयोर्यथासंख्यं प्राप्तिपरिहारौ ... योग्यग्रहणं क्वचिदन्तरायसंभवेन ... चेष्टात्वस्य प्रयोजकत्वमादर्शयितुम् Kiraṇā. 131. 20; **ii** possibility of intervention (in time) यत्किंचिद्व्यापाराभिप्रायेऽन्तरायसंभवात् हस्ताद्यव्याप्तिः KhaṇḍanKhā. 503. 15.

अन्तरायसहस्र (antarāya-sahasra) *n.* thousands of obstacles परमेश्वरभक्तिर्नाम ... अनेकगुणाधिकोऽन्तरायसहस्रेणाप्यप्रतिबद्धः ... प्रेमप्रवाहः NyāySu. (Ja.) 17B. 13 (*on* i. 1. 1)

अन्तरायहत (antarāya-hata) *adj.* affected by obstacle (to the attainment of Yoga) पूर्वं त्यक्तैस्सरोऽम्भोभिर्हंसा योगं पुनर्ययुः। क्लेशैः कुयोगिनोऽशेषैरन्तरायहता इव ViṣṇuP. v. 10. 9; तत्र जन्मनि तमेव पौर्वदेहिकं योगविषयं बुद्धिसंयोगं लभते। ... संसिद्धौ यतते। यथा नान्तरायहतो भवति तथा यतते GītāBh. (Rā.) 356. 6 (*on* 6. 43)

अन्तरायहीन (antarāya-hīna) *adj.* devoid of obstacle or hindrance स मनुः ... निजमन्तरमन्तरायहीनं चरितं ते कथयन् सुखं निनाय Nāray. iii. 14. 1 (comm. शारीरमानसदैविकभौतिकाः क्लेशाः प्रजापालनोपरोधाः तद्रहितम्)

अन्तरायहेतु (antarāya-hetu) *m.* cause of calamity or danger अन्तरायहेतुः प्राणातिपातस्तस्यायुषो भवतीति वेदितव्यम् AbhidhKoBh. 254. 6 (*on* 4. 84)

अन्तरायात (antar-āyāta) *adj.* passing between (teacher and pupil) अनध्यायम् ...। पश्वाद्यैरन्तरायातैरहोरात्रं विदुर्बुधाः BṛParāSm. 6. 360.

अन्तरायातिग (antarāyātiga) *adj.* who has overcome or removed all impediments तयोर्नौ (लक्ष्मीनारायणयोः) ... पदमुत्तमम्। ... क्लेशेन महता सिद्धैरन्तरायातिगैः क्रमात्। ... अवाप्यते LakṣmīT. 17. 11.

अन्तरायानुपहत (antarāyānupahata) *adj.* not affected by obstacle ततो मां प्रणिधानेनाभ्यासेन दृढभूमिना। अन्तरायानुपहतं ज्ञात्वा तुष्टोऽब्रवीद्धरः SkandP. i (2). 9. 34.

अन्तरायान्तर (antarāyāntara) *n.* another obstacle मुक्त्यैकात्म्यस्य चाज्ञानं नान्तरायान्तरं यतः। विधितन्त्रस्य कार्यत्वान्नाज्ञाने प्रभविष्णुता BṛĀraUBhVā. ii. 4. 150.

अन्तरायान्विता (antarāyānvitā) *adj.* (*f.*) construed with the (meaning of) obstacle देवतायाश्चान्तरायान्विताया नित्यायाः स्वरूपेण निमित्तत्वायोगात् BhāṭṭDī. ii. 143. 20 (*on* iv. 4. 5)

अन्तरायापहारक (antarāyāpahāraka) *adj.* which removes the obstacle or impediment शंभोः ... ऐश्वर्यमष्टधा ...। प्रतापो दुःसहश्चास्त्रमन्तरायापहारकम् AgniP. 74. 61.

अन्तरायाब्धि (antarāyābdhi) *m.* ocean (in the form) of obstacle जम्भारिमौलिमन्दारमालिकामधुचुम्बिनः। पिबेयुरन्तरायाब्धिं हेरम्बपदपांसवः KundaMā. 1.1.

अन्तरायाभाव (antarāyābhāva) *m.* absence, i.e. removal of obstacle (to the attainment of Yoga) ततः प्रत्यक्चेतनाधिगमोऽप्यन्तरायाभावश्च YogSū. 1. 29; YogBh. 106. 10 (*on* 2. 32); TattvVai. 34. 15 (*on* 1. 29)

अन्तरायाम (antar-āyāma) *m.* **i** name of a disease caused by morbid wind in the body (*lit.* internal convulsion or spasm) मन्ये संश्रित्य वातोऽन्तर्यदा

नाडीः प्रपद्यते। मन्यास्तम्भं तदा कुर्यादन्तरायामसंज्ञितम्। अन्तरायम्यते ग्रीवा ...। इत्युक्तस्त्वन्तरायामः CaraS. vi. 28. 45 (1941 Ed.); बाह्यायामान्तरायामौ विद्यादाक्षेपकौ तथा BhelaS. 44. 1. (1. 26); AṣṭāSaṁ. i. 301. 3 (3. 15); मन्ये संस्तभ्य वातोऽन्तरायच्छन् धमनीर्यदा। ... अन्तरायाम इत्येषः AṣṭāHṛ. iii. 15. 24; अशीतिर्वातजा रोगाः कथ्यन्ते मुनिभाषिताः। ... बाह्यायामोऽन्तरायामः ŚārṅgaS. i. 7. 106; **ii** name of a disease (of an elephant) वातैस्सहितास्त्रयः स्कन्दा भवन्ति। तेऽन्तरायामबहिरायामव्याविद्धस्कन्दा इति त्रयः। तेषामेकः कृच्छ्रसाध्योऽन्तरायामः Hastyāyur. 75. 17 (1. 10); सौवीरकस्तु यः प्रोक्तः ... नागेभ्यः ... दापयेदन्तरायामे रोगेषु कफजेषु च Hastyāyur. 660. 5 (4. 18)

अन्तरायार्थवाद (antarāyārthavāda) *m.* explanatory or commendatory passage regarding intervention प्रकरणपाठस्य पाक्षिकत्वपरिहारार्थमन्तरायार्थवादस्यैव तदौचित्यात् BhāṭṭDī. ii. 144. 12 (*on* iv. 4. 5)

अन्तरायिक (antarāyika) *adj.* connected with hindrance, causing obstacle or obstruction यथा कर्मस्वकज्ञानबलमेवं ये वा पुनर्मया श्रावकाणामन्तरायिका धर्मा आख्याता इत्येतद्वैशारद्यम् AbhidhKoBh. 414. 5 (*on* 7. 32); संप्रजानन् मृषावादः ख[लु आयुष्मन्तः अन्तरायिको धर्म उक्तो भगवता। तस्मात् ... आपत्तिराविष्कर्तव्या ...] PrātiSū. 7. 9 [DBHS.]

अन्तरायिकधर्म (antarāyika-dharma) *m.* obstructive conditions अन्तरायिकधर्मानन्यथात्वनिश्चितव्याकरणवैशारद्यम् MahāVyu. 8. 3; 281. 123 [DBHS.]

अन्तरायिकधर्मवैशारद्य (antarāyikadharma-vaiśāradya) *n.* excellence or expertise regarding obstructive conditions (to religious life) चत्वारि वैशारद्यानि। ... अन्तरायिकधर्मवैशारद्यं कतमत्। ध्यानं निश्रित्य परार्थमारभ्य सर्वाकारान्तरायिकधर्मप्रतिज्ञाप्रतिष्ठापनसमृद्धौ यः समाधिः प्रज्ञा शेषं पूर्ववत् AbhidhSa. 98. 10.

अन्तरायिणी (antarāyiṇī) *adj. (f.)* having an obstacle, obstructed विक्रमादित्यः कीर्तिवर्मा तदात्मजः। येन चालुक्यराज्यश्रीरन्तरायिण्यभूद् भुवि EI. xii. 152. 23; xii. 275. 37; xii. 311. 30.

अन्तरायित (antarāyita) *adj.* led to obstruction भुजमूलपुलकवितरणरतकान्तकैतवान्तरायितयुवतिपुष्पावचितिनि (उद्याने) YaśasCam. i. 99. 6 (comm. अन्तरायं प्रापिता)

अन्तरायीभवत् (antarāyī-bhavat) *adj.* becoming or functioning as an obstacle कार्याणां सुरकार्याणामन्तरायीभवन्स्वयम्। न स्थाता चिररात्राय वत्स वां कलिरप्ययम् ParamāKā. 72. 55.

अन्तरायीभू (antarāyī-bhū-) I. P. to become an obstacle (to an activity) गवां तृष्णाभिभूतानां पानार्थमभियायिनाम्। अन्तरायीभवेद्यस्तु तमाहुर्ब्रह्मघातकम् BṛNāraP. 14. 28; स्वामिन् साधय कार्यमात्मनि हितं नात्रान्तरायीभवाम्यद्वैते हि सुखे प्रियस्य मुदिताधीनाः कुलीनाः स्त्रियः VasaViKā. 14. 46.

अन्तरायीभूत (antarāyī-bhūta) *adj.* **i** (non-obstacle) who has become an obstacle मयणल्लदेवी ... अन्तरान्तरीभूतेन (v.l. अन्तरायीभूतेन) श्रीसिद्धराजेन विज्ञप्ता PrabaCin. 57. 16; KumāPraPra. 42. 9; **ii** (non-obstacle) which has become an obstacle (to the attainment of Yoga) जपलक्षणेन च स्वाध्यायेनेष्टदेवतादर्शनादि ततश्चान्तरायीभूतक्लेशोन्मूलनकृतः समाधिलाभः Vidvanmo. 7. 55 (13)

अन्तरायुधिन् (antar-āyudhin) *m.* warrior who is in between chief warrior सोऽन्तरायुधिनं हत्वा राजपुत्रमरिंदमः। गुरुभारसहस्कन्धे नागस्यासिमपातयत् MahāBhā. vi. 50 .36 (JñānDī. प्रधानयोधम्; BhārBhāDī. गजारूढयोधम्)

अन्तरायोत्कर्षाभाव (antarāyotkarṣābhāva) *m.* absence of the excess of impediments तदलमत्र कालव्यालावलोकनकरप्रस्थानेन। मा हि कार्षीरन्तरायोत्कर्षाभावम् ... आवयोः YaśasCam. ii. 287. 19.

अन्तरायोधनम् (antarāyodhanam) *adv.* in the battle ये तत्र निहता राजन्नन्तरायोधनं प्रति। यथाकथंचित्ते राजन्संप्राप्ता उत्तरान्कुरून् MahāBhā. xi. 26. 17.

अन्तरायोनिजात (antarāyoni-jāta) *adj.* born in the womb of lower or mixed caste पुंश्चलः पापयोनिर्वा (v.l. अन्तरायोनिजातो वा) यः कश्चिदिह लक्ष्यते। स तस्यामेव सुचिरं मतङ्ग परिवर्तते MahāBhā. xiii.29.6.

अन्तराय्य (antar-āyya) *adj.* [P. vi. 1. 214] to be stepped in between न प्र॒वर्ग्यं॑ चादि॒त्यं चा॒न्त॒रे॑यात्। यद॒न्त॒रे॒यात्। दु॒श्चर्मा॑ स्यात्। तस्मा॒न् नान्त॒राय्य॑म्। आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑। वेणु॑ना करोति TaiĀ. v. 3. 2 (599. 7)

अन्तरारम्भशेष (antarārambha-śeṣa) *m.* balance remaining from the undertaking (given up) in the middle विक्षेपव्याधितान्तरारम्भशेषः च व्ययप्रत्ययः ArthŚā. i .140. 4 (2. 6); i. 232. 2 (2. 15)

अन्तराराम (antar-ārāma) *adj.* having bliss or joy within योऽन्तःसुखोऽन्तरारामस्तथान्तर्ज्योतिरेव यः। स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति MahāBhā. vi. 27. 24 = BhagGī. 5. 24; विद्वान् ... जीवन्मुक्तः ... ब्रह्मानन्दमनुभूय ... अन्तरारामोऽन्तर्ज्योतिः ... अवतिष्ठते ŚvetāUBh. 114. 6 (*on* 1. 11); अन्तराराम इति ... स्वगुणैः सुखवर्धकः ... स्वगुणैरपहतपाप्मत्वज्ञानानन्दादिभिः ... आत्मैव सुखवर्धक इत्यारामशब्देनोपचर्यते GītāBh. (Rā.) 315. 8 (*on* 5. 24)

अन्तरारिव्रज (antarāri-vraja) *m.* group of internal enemies जित्वान्तरारिव्रजम् ... कुरु करक्रोडस्थमिष्टं सुखम् SindūPra. 95.

अन्तरारूढशूर (antarārūḍha-śūra) *m.* soldier mounted or seated in the middle युक्तम् ...। अन्तरारूढशूरेण खेटकद्वयधारिणा। ईदृग्गुणयुतं नागमारोहेद् विजयोद्यतः Mānaso. ii. 20. 1199.

अन्तरार्गला (antarārgalā) *f.* inner bolt आसीद्दुरुत्तरारक्तनिमग्नैवान्तरार्गला PāṇḍaC. 13. 164.

अन्तरार्थ (antarārtha) *m.* meaning, i.e. mention of the interval उत्पत्तेस्तु निवेशः स्याद् गुणस्यानुपरोधेनार्थस्य विद्यमानत्वाद्विधानादन्तरार्थस्य नैमित्तिकत्वात्तदभावेऽश्रुतौ स्यात् MīmāSū. x. 8. 66; तदर्थत्वादन्तरार्थत्वाद् द्विपुरोडाशायामेव भविष्यतीति। तन्न। तत्प्रधानत्वात्। पौर्णमासी प्रधानतः अन्तरार्थो गुणतः ŚābaBh. 2092. 12 (*on* x. 8. 64)

अन्तरार्थत्व (antarārtha-tva) *n.* the state of being the meaning, i.e. mention of the interval द्विपुरोडाशायां स्यादन्तरार्थत्वात् MīmāSū. x. 8. 62; ŚābaBh. 2091. 23 (*on* x. 8. 62)

अन्तरार्द्रता (antar-ārdratā) *f.* **1** moisture in the interior अनिशान्तवैरदहनेन विरहितवतान्तरार्द्रताम्। कोपमरुदभिहतेन भृशं नरकात्मजेन तरुणेव जज्वले ŚiśuVa. 15. 50; **2** softness of the heart, i.e. politeness, ŚiśuVa. 15. 50.

अन्तरार्ध (antarārdha) *m.* half of the difference बाह्वोर्या स्यादन्तरार्धस्य जीवा दोःकोट्योः स्यादन्तरार्धस्य सा ज्या SiddhāTaVi. 88. 23.

अन्तराल (antarāla) *n.* [DEBRU. 288; 865] **1Ai** space or region in between, intermediate space or region or gap [Loc.] **i** at the intermediate space or region, in the gap **ii** between (two entities) **iii** between (noun and affix) **iv** in the midst, among [Inst.] through or by the intermediate space **ii** distance between (the holes or bridges on musical instrument) **B** intermediate point (of articulation) **C** [Loc.] at the (spatial) limit **D** middle corridor [Loc.] in the middle corridor **E** intermediate quarter or point of compass [Loc.] in the intermediate quarter or point of compass **F** middle, centre [Loc.] **i** at the middle or centre **ii** in the middle of the way **G** intermediate space (between heaven and earth) or ether or atmosphere or sky [Loc.] in the intermediate space (between heaven and earth) or in the ether or atmosphere **H** [Loc.] on the way **2A** essence, core **B** interior or inner space of circle [Loc.] in the interior or inner space of circle [Inst.] through the interior or inner space of circle **C** interior or inner side [Loc.] at the interior or inner side **D** inside, i.e. heart or mind [Loc.] in the heart or mind **E** [Loc.] in the interior region **F** [Loc.]within **3A** intervening time, period in between, interval, leisure [Loc.] **i** at the intervening time, at the interval **ii** in the meantime, meanwhile **iii** in the middle, abruptly, midway [Inst.] with interval or leisure **B** juncture of two periods **4** difference (of ideas) [Loc.] regarding the difference (of ideas) **5** intermediate position, interim state [Loc.] in the intermediate position, at interim state **6** type of local dance *(deśīnṛtta)* **7** type of hall *(maṇḍapa)* **8** the word *antarāla* **1Ai** space or region in between, intermediate space or region or gap आग्नेयेनाष्टाकपालेनान्तरालं प्रतिपद्यते ĀpaŚS. xxii. 11. 21; HirŚS. xvii. 5. 13 (437. 14); ĀpaŚS. xix. 12. 2; यथार्थं हविर्धानयोः। अन्तरालं कुरुतः HirŚS. vii. 5. 13 (699. 4); अपरेणाहवनीयम् ... हविर्धाने स्थापयित्वाभिमन्त्रयतो यावदर्थमेतयोरन्तरालम् VaikhāŚS. 14. 6; आग्न्याधेयिके विहारे गार्हपत्याहवनीययोरन्तराले विज्ञायते ĀpaŚuS. ii. 4. 1; HirŚuS. i. 2. 1; i. 2. 4; नेमिनाभ्योरन्तरालं द्वात्रिंशद् वा विभज्य विपर्यासं भागानुद्धरेत् BaudhŚuS. 5. 22; (आचार्यान्तेवासिनोः) तदन्तरालानुपलब्धेरहेतुः NyāySū. ii. 2. 26; दिक्षु चैवान्तरालानि लाञ्छ्य पूर्वोक्तलाञ्छनैः PauṣkS. 3. 56; संसारे ... द्वे गती पण्डितानाम् ... मुग्धाङ्गनानाम् ... स्थूलोपस्थस्थलीषु(स्थान्तराले) ŚatTrayī. 88; (यूपैकादशिन्यां यूपानाम्) तेषामन्तराले यथाकामी न नियमः श्रूयते SaṅkarKā. i. 4. 47 (AOR. Ed.); SaṅkarKāBh. 52. 7 (*on* i. 4. 47); (शब्दः) येन संप्रदीयते यस्मै च तयोरन्तरालेऽवस्थानमस्य केन लिङ्गेनोपलभ्यते NyāyBh. 138. 2 (*on* ii. 2. 26); विनतेन चान्तराले फलकच्छेदार्धसूत्रसमे PañcSi. 13. 32; ऋषीणां सिच्यमानानामन्तरालं समाश्रितः GobhiSm. 1. 147; मण्डपे प्रस्तरस्योर्ध्वे कर्णहर्म्यादिमण्डितम्। यत्तन्नामान्तरालं चोर्ध्वे नासिकाजालपञ्जरं वापि MānaSā. 19. 105;

यदि कुमारीपुरप्रवेशाभ्युपायं नावबुध्यसे ननु बन्धनागारभित्तेर्व्यामत्रयमन्तरालमारामप्राकारस्य DaśKuC. 60. 21; परिवर्ज्य च। अन्तरालानि विप्रेन्द्र तदुच्छ्रायमथाचरेत् PāraS. 15. 78; PauṣkS. 42. 77; क्षिपेत् ... सूत्रात्सूत्रादन्तरालं षोडशाङ्गुलसंमितम् PāraS. 16. 121; इदं च ते लङ्काकिष्किन्धयोरन्तरालं निशाचरशवैरलंकरिष्यते MahāViC. (App. B) 6. 17(1) (300. 7); यमवाय्वन्तराले च कुर्वीतोलूखलालयम् VāstuVi. 4. 19 (42. 10); चतस्रः षड् वा दशनपदपङ्क्तयो निष्पाद्याः। तासां चान्तरालानि संमूर्छितरक्तत्वात्ताम्राणि भवन्ति JayaMa. 128. 7 (*on* 2. 5); NavaSāC. 17. 41; कूर्परांसशब्देनोभयसामीप्यं तयोरन्तरालं गृह्यते AbhinBhā. ii. 62. 13 (*on* 9. 154); ii. 409. 8 (*on* 18. 5); विश्वसृजा तेन ते समतलमभ्युदयास्तशैलयोरन्तरालमखिलेनाह्ना लङ्घयन्ति UdaySuKa. 124. 23; वेष्टकः ... प्राकारस्तस्य बाह्यतः। एतयोरन्तरालं च राजमार्गेण संमितम् SamarāSū. 10. 50; नीलशैलनिषधावधी च तावन्तरालमनयोरिलावृत्तम् Golā. 183. 31 (21. 28); YaśasCam. i. 369.1; ii. 31. 1; भ्रमभित्त्योरन्तरालं शिलाभिर्निचितं विधाय PrabaCin. 87.12; KumāDeC. 26. 32; अग्निप्रकरणे अन्तरालस्याचोदितत्वात् तद्विधेर्न प्रकरणे व्यवस्थितिः स्यात् MīmāKau. ii. 128. 12 (*on* ii. 4. 26); कुशमयऋषिप्रतिमानानाम् अन्तरालं मध्यम् आश्रितः VīraMi. (Āhnika.) 188. 23; रन्तुकारन्तुकयोः चत्वारिंशत्क्रोशात्मकमन्तरालं कुरुक्षेत्रस्य पूर्वमर्यादा VīraMi. (Tīrtha.) 464. 22; पशुशीर्षाद्युपधाने यदन्तरालमुत्पद्यते तत्पूरणार्थमपि कतिपया इष्टका निर्मातव्याः BhāṭṭCan. 37. 17 (*on* xiv. 1. 4); 37. 21 (*on* xiv. 1. 4); [Loc.] **i** at the intermediate space or region, in the gap दिनेष्टका उपदधाति ... तासामन्तरालेष्वेतेषामेव दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति BaudhŚS. ii. 418. 13; ii. 419. 4; एके लेखान्तरालेषु सिकता निवपन्ति BaudhŚS. ii. 420. 1; यूपेषु ग्राम्यान्पशून्नियुनक्त्यन्तरालेष्वारण्यान् धारयन्ति VārāŚS. III. iv. 3. 23; कटाँस्तेजनीश्च प्रवर्तं छदिषामन्तरालेष्वन्ववस्यन्ति HirŚS. vii. 5. 27 (701. 9); vii. 7. 21 (721. 25); पक्षाग्रयोस्तिस्रस्तिस्रोऽध्यर्धा उदीचीः। तासामन्तरालेष्वेकैकामर्धेष्टकां प्राचीम् BaudhŚuS. 3. 59; नेम्यामन्तरालेषु द्वे द्वे (इष्टके) BaudhŚuS. 5. 35; 5. 36; वसिष्ठकश्यपयोः अन्तराले अरुन्धत्यै कल्पयन्ति HirGS. ii. 19. 4; ĀgniveGS. i. 2. 2 (15. 6); समिध्यमानवतीं समिद्धवतीं चान्तरेण धाय्याः स्युर्द्यावापृथिव्योरन्तराले समर्हणात् MīmāSū. v. 3. 4; कान्ताकुचान्तराले शीते लोके तु भाग्यवान् पुरुषः ŚatTrayī. 766; 844; नापरे न परे तीरे नान्तराले तयोः स्थिता। अध्वनां समताज्ञानात् प्रज्ञापारमिता मता AbhisaAlaṅ. 3. 1; अवतिष्ठमानो हि दातृप्रतिग्रहीत्रोरन्तराले उपलभ्येतेति इति सूत्रार्थविरोधः NyāyVār. 302. 18 (*on* ii. 2. 27); लब्धस्पर्शं भूव्यधादव्यथेन स्थित्वा किंचिद्दन्तयोरन्तराले। ... जित्वोत्तस्थे नागमन्येन ŚiśuVa. 18. 47; अब्दादित्ययोः अन्तराले वायुः निवेशयितव्यः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 824.14 (*on* iv. 3. 2); AṇuBh. 334. 16 (*on* iv. 3. 2); वक्त्रेन्दोरन्तराले कृतवसतिरिवाभाति नक्षत्रराजिः ViṣṇuPādāSt. 36; देशिन्यङ्गुष्ठानन्तराङ्गुलिः। तस्याङ्गुष्ठस्य चान्तराल इत्यर्थः BālaKrī. i. 38. 23 (*on* 1. 19); बहिरष्टसु कोणेषु द्वितीयार्णादि संलिखेत्। अन्तरालेषु विलिखेदाद्यं वृत्तद्वयान्तरा(न्) TantrRā. 10. 56; वृत्तं त्र्यस्रं पुनर्वृत्तं षडस्रं वृत्तयुग्मकम्। ... अत्र विन्यसेत्। एकं मध्ये बहिः कोणेष्वन्तरालेषु च क्रमात्। त्रयं त्रयं समालिख्य ... स्थापयेत् TantrRā. 23. 70; भजत बलसमूहाः खर्वदूर्वास्थलानि ... कुसुमितलतिकानामन्तरालेष्वमूनि NalaCam. 6. 75; न च शङ्खवर्तिना तेनान्तराले शब्द आरब्धव्यः NyāyKa. 60. 12; अन्तराले तथा मृत्युर्न भूमौ कुशसंस्तरे DevīBhāP. iii. 12. 70; अन्तराले किमिति नोपलभ्यते ĀtmaTaVi. 401. 5; हारच्छायां वहति कुचयोरन्तराले मृणाली SubhāRaK. 11. 22; नीलोत्पलदलोपमे दृक्सरस्योरन्तराले तयोः पालीव नासिका TrīṣaŚaPuC. ii. 3. 62; अन्तराले तयोर्नद्योरवात्सुः केऽपि तापसाः PariPar. 12. 70; त्रिकोणे देवः तस्य षडस्रस्यान्तराले श्रीश्रीपत्यादिचतुर्मिथुनानि ... इन्द्राद्याः पूज्याः ParaśuKS. 2. 8 (81. 13); तत्र अष्टसु कोणेषु अष्टस्वन्तरालेषु च दशोत्तरशताक्षरीविद्यायाः षोडशवर्णान् ... संलिख्य ParaśuKS. 11. 3 (309. 9); अमृन्मयीनां पशुशीर्षादीनाम् अन्तराले उपधानार्थाः काश्चिदन्या इष्टका उत्पाद्याः SaṅkarKāBh. 57. 4 (*on* ii. 1. 5); अतोऽन्तराले त्वनुपातमायुरारस्य वक्रे द्विगुणीकृतं स्यात् JātaPā. 10. 46; अथान्तराले नद्यस्ति पुरस्योपवनस्य च PārśvC. 3. 257; वृषभो वृषभासुरं तं शिशुं पदानामन्तराले निधाय गोधनम् ... प्रेरयामास PrabaCin. 110. 8; देशानुरोधाद्वधूवरयोरन्तराले जवनिका दत्ता PrabaK. 74. 10; इतरेतराभावस्याकाशत्वेऽपीतरेतभावस्य तत्तद्वस्तुगतत्वेन तेषामन्तराल आकाशप्रतीतिर्न स्यात् BrahmSūBh. (Rā.) 489. 7 (*on* ii. 2. 23); किं मम मस्तकम् एतस्य शृङ्गयोरन्तराले माति न वा Bharaṭ. 16A. 9; संप्रदीयमानं गवादि दातृप्रतिग्रहीत्रोरन्तराल उपलभ्यते न च वेदादि गुरुशिष्ययोरन्तराले उपलभ्यत इति नाध्यापनं संप्रदानमिति चेत् अन्तरालेऽपि तत्रस्थपुरुषश्रोत्रेण तदुपलम्भात् ... शब्दस्य नित्यता Upask. 133. 9 (*on* ii. 3. 33); साहबदीनेन गज्ञणपुरात्समागत्य पृथ्वीराजं लाहउरमून्धउरयोरन्तराले निहत्य ढिल्ली गृहीता PurāPraSaṁ. 135. 2; नन्दगोपः ... शिबिरं वृन्दावनराजधान्योरन्तराले निवेशितवान् KaṁVa. 5. 2 (9); अन्तरा शृङ्गयोरन्तराले VīraMi. (Saṁskāra.) 972. 6; अराणामन्तरालेषु बहिर्वलयवर्तिषु। एकैकाक्षरसंयुक्तं छन्दसानुष्टुभा कृतम् SāhiSā. 2. 154; 2.150; **ii** between (two entities) अन्तराले तु शेषाः स्युरुपास्यादौ च काण्डत्वात् BhaktiSū. (Śā.) ii. 2. 3; पूर्वन्यस्तानां दक्षिणस्तम्भानां दक्षिणभित्तेश्चान्तराले स्तम्भत्रयम् AbhinBhā. i. 66. 14 (*on* 2. 92); श्यावाश्वाधिकरणे 'रुक्मललाटो दक्षिणा' इत्यस्य 'स ब्रह्मणे देयः' इत्यस्य चान्तराले 'स ह्यनिरुक्तः' इति वाक्यान्तरं पठितम् NyāyMāVi. 528. 18 (*on* x. 3. 19); दशानने सा तृणवन्निरास्था जगाद कृत्वा तृणमन्तराले Rāgh. 13. 35; तमआकाशयोरन्तरालेऽक्षराव्यक्तमहद्भूतादितन्मात्रेन्द्रियाणि क्रमेण बोध्यानि GoviBh. 147. 8 (*on* ii. 3. 12); **iii** between (noun and affix) प्रकृतिप्रत्यययोः स्वार्थवृत्तयोरेव नैरन्तर्यादन्तराले संबन्धोऽवगम्यमानो भवति TantrVā. 533. 7 (*on* ii. 2. 23); अन्तराले तु पाञ्चालीवैदर्भ्योर्यावतिष्ठते। सावन्तिका समस्तैः स्याद् द्वित्रैस्त्रिचतुरैः पदैः SaraKaṇṭhā. 156. 24; Ekāva. v. 13. 2; अन्तराले वृत्करणं रधादिसमाप्त्यर्थं न तु पुषादिपरिसमाप्त्यर्थम् Pradī. iii. 101B. 10 (*on* iii.1. 52); **iv** in the midst, among इति वादिनमश्रोषीन्निकषा निकषासुतम्। अन्तराले प्रमीलानां मौलिमुन्नम्य जाम्बवान् RāmC. 35. 76; श्यामच्छवीनामियन्तराले प्रादुर्भवन्ती कदलीदलानाम् (सीता) PrasaRā. 2. 13; काष्ठानामन्तराले किमपि विसरतस्त्वत्प्रतापानलस्य। प्रायः संघुक्षणानि प्रणयति नितरां माकराज क्षितीन्द्र YātrāPra. 6. 69; [Inst.] through or by the intermediate space करैस्ताः। पस्पर्श क्षणमनिलाकुलीकृतानां शाखानामतुहिनरश्मिरन्तरालैः ŚiśuVa. 8. 3; तरुणवारिदानामन्तरालेन नीयमानैः ... खेचरनरेन्द्रवृन्दमद्राक्षम् TilaMañ. 153. 1; भुजाकोट्यन्तरालेन पङ्क्तिभेदान् प्रकल्पयेत् VāstuVi. 11. 6; अन्यथा सान्तरत्वेऽन्तरालेन प्रविशति पावके क्वथ्यमानाः क्षीरनीरादयो नोर्ध्वं ध्मापयेरन् Kiraṇā. 188. 2; तेनान्तरालैस्त्रिभिरङ्गुलीनामुदीतमध्यत्रिवलीविलासा NaiṣC. 10. 128 (comm. त्रिभिरन्तरालैरवकाशैः); विहरति विधुर्वक्त्रपिण्डान्तरालेन EI. ii. 446. 46 (F. N. 60); प्राचीनावीती ... अङ्गुष्ठतर्जन्योरन्तरालेन ... निवपेत् BālamBha. i. 352. 9 (*on* 1. 103); **1Aii** distance between (the holes or bridges on musical instrument) रन्ध्रे दण्डान्तरालं विदध्यात् सयवाङ्गुलम्। ... यन्मेढकशिरोमध्यादुपक्रम्यान्तरं भवेत्। सारीमस्तकमध्यानाम् ...। आद्यान्तरं तत्र यवाधिकम् ...। द्वितीयमन्तरालं तु चतुरङ्गुलमुत्तरम् SaṁgīRa. iii. 290. 13 (6. 295); चतुर्दशाङ्गुलो वंशः ...। त्रियवान्यन्तरालानि पृथक् स्थानेषु मूलतः SaṁgīRa. iii. 331. 3 (6. 468); वंशस्वरूपम् ... सप्त रन्ध्राणि कल्पयेत्। ... अन्तिमं वायुरन्ध्रं स्यादन्तरालानि सप्त च। पृथगर्धाङ्गुलानि SaṁgīRa. iii. 341. 6 (6.532); **1B** intermediate point (of articulation) सैषा ज्ञापकाभ्यामुदात्तानुदात्तयोर्मध्यमेकश्रुतिरन्तरालं ह्रियते MahāBh. i. 210. 10 (*on* i. 2. 33); मुखस्य च नासिकायाश्च अन्तरालं स्थानान्तरमेवानुनासिकस्य दर्शयति Pradī. i. 236A. 10 (*on* i. 1. 8); एकमङ्गुलं वर्णेनावष्टभ्यते। एकं चान्तरालं चाध्वमानम् ChandaśCū. 8. 17 (3); **1C** [Loc.] at the (spatial) limit (मनो नाम महाशालः सर्वरत्नविचित्रितः) मनशालस्यान्तराले सप्तयोजनदूरतः। बुद्धिशाल इति ख्यातः BrahmāṇḍP. iii. 35. 25; प्राच्यां दिश्येतावदन्तराले शब्द इति ŚāstrDī. 140. 5 (*on* i. 1. 6); **1D** middle corridor त्रिभूलहर्म्यान्तं तद्द्वयोर्मूलदेशके। अन्तरालं प्रकुर्वीत पार्श्वे सोपानसंयुतम् MānaSā. 23. 11; तत्समं चान्तरालं स्यात् मध्यकोष्ठं गुणांशकम्। तस्मात्तु कूटयोर्मध्ये चान्तरालं प्रकल्पयेत्। अन्तरालं विशेषेण पञ्जरादिविभूषितम् MānaSā. 33. 153; [Loc.] in the middle corridor अन्तराले तु सर्वत्र विदध्यादन्धकारिकाम् SamarāSū. ii. 92. 8; **1E** intermediate quarter or point of compass दक्षिणस्याश्च पूर्वस्याश्च दिशोर्यदन्तरालं दक्षिणपूर्वा KāśiVr. *on* ii. 2. 26; PrakriKau. i. 596. 4; Prasā. i. 180. 13; i. 596. 16; नरपतिप्राभृतीकृताप्रमेयहयवाहिनीखरखुरोत्खातधूलीधूसरितदिगन्तरालात् EI. xviii. 320. 23; iv. 249. 28; xiv. 327. 27; xv. 297. 22; xviii. 305. 27; अर्धश्यामोपलार्धस्फटिकमिव दिशामन्तरालं विधत्ते कालिन्दीजह्नुकन्यामिलदमलजलस्यन्दसंदोहमैत्रीम् PrasaRā. 2. 33; अत्र 'न प्राचीमग्रतः शंभोः' इति रुद्रयामले निषेधात् नान्तरालं प्राची, किंतु प्रसिद्धैव NirṇaSi. 244. 15; उत्तरस्या अपरस्याश्चान्तरालं वायवी दिक् BālamBha. i. 87. 14 (*on* 1. 24½) [AbhidhāRaMā. 1. 102; KalpaK. 375. 55]; [Loc.] in the intermediate quarter or point of compass दिङ्नामान्यन्तराले P. ii. 2. 26; JaineVyā. i. 3. 88; PrakriKau. i. 596. 2; SiddhāKau. 195B. 8 (*on* ii. 2. 26); SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 3. 15; SiddhaHe. iii. 1. 25; अर्घ्यमाचमनं चापि पञ्चगव्यं घृतं दधि। क्षीरं मधूष्णतोयं च अन्तरालेषु वै क्रमात् PāraS. 14. 278; घोषयेद्रारुडं तालमन्तराले तु वै दिशाम् PāraS. 16. 530; ककुभामन्तरालेषु समन्तात् सैन्धवं न्यसेत्। सपुष्पाक्षततोयेन शिवाय विनिवेदयेत् ŚivU. 6. 76; पूर्वेशानदिशोरन्तराले मत्स्यमुत्पाद्य तेनैव प्रकारेण पश्चिमवायव्ययोरन्तराले मत्स्यं कुर्यात् CaturCin. i. 129. 4; **1F** middle, centre कोलाहलोद्दालतलान्तरालम् (एते नपुंसके। ... अन्तरालं मध्यम्) Liṅgānu. (Ha.) 46. 4; [Loc.] **i** at the middle or centre संनिवेशविशेषात्तु दुरुक्तमपि शोभते। नीलं पलाशमाबध्यमन्तराले स्रजामिव Kāvyālaṅ. (Bhā.) 1. 54; SaraKaṇṭhā. 103. 8; जलधेरजायत ... शशाङ्कद्वयं तत्रैकं परिगृह्य पङ्कजभुवा भित्त्वान्तराले विधुम्। तत्राद्येन लवेन शंकर उपातस्थे तदन्येन तु क्षामाङ्ग्या विदधे ललाटमपरं श्यामं

नभस्यत्यजत् PadyaVe. 255; **ii** in the middle of the way तं सेनानीरानिलिः सालजालैर्बाणलीनामन्तराले ततान RāmC. 30. 18; चैत्रः ... न च ... देशान्तरे वर्तितुमर्हति। यदि हि तस्यान्यत्र भागा भवेयुः इह कृत्स्नो नोपलभ्येत। भवन्वान्तराले विच्छेदादन्यो भवेत् Kāśi. iii. 175. 24 (*on* 5(7). 46-47); कृष्णसर्पः ... बालकस्य पर्यङ्कान्तिकमागमत्। अथ नकुलः ... अन्तराले संनिपत्य ... तं खण्डशः कृत्वा दूरतश्चिक्षेप Pañcā. 260. 13; **1G** intermediate space (between heaven and earth) or ether or atmosphere or sky अंशवः प्रांशवो वः क्रान्ताकाशान्तरालाः ... कृच्छ्राणि ... हरन्तु SūryaŚ. 7; भिन्नं भासारुणस्य क्वचिदभिनवया विद्रुमानां त्विषेव त्वङ्गन्नक्षत्ररत्नद्युतिनिकरकरालान्तरालं क्वचिच्च SūryaŚ. 35; पटहध्वानबधिरिताशेषदिगन्तरालं शस्त्राशस्त्रि ... जन्यमजनि DaśKuC. 3. 6; अन्तरालमवलम्ब्य शोभते वासरक्षणदयोः क्षणं जगत् RāmC. 2. 39; गच्छ गच्छ ननु वेत्सि समन्तादन्तरालमिदमीदृशमेव RāmC. 16. 44; अन्तराले संयोगसमवायवृत्त्यभावादव्यपदेश्यानीति। अन्तरालमिति आकाशं वा दिग्द्रव्यं वा स्तिमितवेगमूर्तद्रव्याभावो वा NyāyKa. 317. 15; ज्वलितहुतभुजो धर्म्मकालेऽन्तरालाद् भंगश्रीडां वहन्तः EI. xxii. 123. 12; आलिम्पन्ती सकलककुभाम् अन्तरालं विशालम्। ... व्यसरत् ... क्वापि लावण्यसिन्धुः ŚrīKaC. 7. 63; कोऽयमाक्रन्दः स्यन्दननिनादं मन्दयन्निव दिवः पृथिव्योरन्तरालमालम्बते PārthPa. 20. 12; छत्त्रैरावृतमन्तरालमखिलम् ... व्याप्ता च वीरैरखिला धरा SimhāDvā. 178. 3; वरुणहरिदन्तरालमुपरुन्धति संध्यारागे YātrāPra. 1. 103 (5); तयोर्द्ध्वाधरमन्तरालं सर्वत्र तत्खान्त्यफलज्यकाख्यम् SiddhāTaVi. 115. 1; असौ पट्टाभिषिक्तो भुवमपि निखिलं पालयें (Read पालयञ्) जैत्रयात्राराम्भै(म्भे)संजृम्भमाणोद्धटपटहरवाचांतरोदोंतराले EI. iii. 153. 61; [Loc.] in the intermediate space (between heaven and earth) or in the ether or atmosphere गन्तासि विलयम् ... लोकयोरुभयोर्भ्रष्टो ह्यन्तराले व्यवस्थितः MahāBhā. xii. 12. 32 (*but* BhārBhāDī. पिशाचयोनौ); यद्यप्यपरिच्छिन्नदेशानि सामान्यानि भवन्ति ... स्वविषयसर्वगतानि। अन्तराले च संयोगसमवायवृत्त्यभावादव्यपदेश्यानि PadārthaSaṁ. 314. 21; द्यावापृथिव्योरन्तराले समर्हणात् ŚābaBh. 1322. 15 (*on* v. 3. 3); अभ्युक्षितोऽसि सलिलैर्न बलाहकानां चाषाग्रपक्षसदृशं भृशमन्तराले Mṛccha. 9. 19; रेजे ...। भिन्नेऽन्तराले पवमानन्नुन्नस्तमालनीलस्तडितेव मेघः NavaSāC. 17. 41; पातालोकादाकृष्टमन्तराले विमुक्तममृतकुण्डमिव विस्तीर्य जगत्यामास्थितम् ... तडागमद्राक्षीत् UdaySuKa. 129. 12; (सरः ... अभ्यपश्यत्) परागपुञ्जेन भुजंगलोकमिवान्तराले कपिलेन जुष्टम् DaśāvaC. 7. 90; कुन्तैर्नीलोत्पलानां वनमिव ककुभाम् अन्तराले सृजन्तः। पादाताः संचरन्तु PraboCan. 4. 25; बीजमनुत्तमम्। अन्तरिक्षान्निपततोऽन्तरालेऽपि समाददे। तस्यार्धममरैः TriṣaŚaPuC. i. 3. 672; स्थित्वा सभाभ्यां पादाभ्यामुत्प्लुत्य भ्रामयेद्यदि। सर्वाङ्गमन्तराले स्यादुत्प्लुतभ्रमरी त्वसौ AbhinDa. 292; **1H** [Loc.] on the way गगनतलान्महारयण पतन्तं पुरुषं कंचिदन्तराल एव ... अहमवलम्ब्य शनैरवनितले निक्षिप्य ... तं भृगुपतनकारणमपृच्छम् DaśKuC. 19. 15; नौ सुकृतपरिणामादन्तराल एव चक्षुर्विषयोऽसि MahāvīC. 7. 24 (12); आश्रिते च तस्मिन्कुलालचक्रवत्प्रवृत्तवेगस्य अन्तराले प्रतिबन्धासंभवात् भवति वेगक्षयप्रतिपालनम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 791. 10 (*on* iv. 1. 15); भवाब्धिपारं प्रतियातुमुद्यतान्। आशाग्रहो मज्जयतेऽन्तराले ViveCū. 81; यथैव शमादयो यावज्जीवमनुवर्तन्ते विदुषामपवर्गप्राप्तये तथाश्रमकर्माणीति नान्तराले परित्यागः BrahmSūBh. (Bhā.) 207. 25 (*on* iii. 4. 26); उपक्रम्य त्वन्तराले त्यक्तुं न लभ्यते NyāyMañ. ii. 90. 16; उत्तरेऽर्थे कृतार्थत्वं नान्तराले कृते परम् RāghPāṇ. (Dha.) 18. 4; यस्योद्योगे व(ब)न्धुनां प्र[स]रति रजसि व्याप्त[भे]दो[न्तराले] EI. i. 127. 15; किमित्यसावसमानपौरुषः ... अकृतसमरसमाप्तिरन्तराल एव गतवान् UdaySuKa. 81. 1; कङ्कालकसहायोऽहमन्तराल एव तमागच्छन्तमपहस्तयामि UdaySuKa. 86. 29; न जाने निजं स्थानमनुगच्छतो मे कियच्चिरमन्तराले विलम्बोऽयमेवं समभूत् UdaySuKa. 139. 29; कठोरहृदयः शशी। अन्तराले पतित्वैव तां क्रीणाति स्म धेनुकाम् TriṣaŚaPuC. ii. 5. 23; शशक आह। स्वामिन् ... पञ्चशशकैः सहाहं प्रेषितः। ततश्चान्तराले महतः क्षितिविवरान्निर्गत्य एकेन सिंहेनाभिहितः Pañcā. 43. 3; कस्मिन्नप्यवसरे क्वापि ग्रामे यियासुरन्तरालेऽजाव्रजं व्रजन्तमालोक्य PrabaCin. 69. 31; सातवाहनः ... गृहान्निरगमत्। अन्तराले शूद्रकेणावलोक्य सप्रश्रयं प्रणतः ViviTīKa. 61. 17; PrabaK. 69. 6; ततः स मठिकामागच्छन् अन्तराले बुभुक्षापीडितश्चिन्तयति Bharaṭ. 8B. 7; आविर्मिथः कलकलारवमन्तरालेऽप्याद्यन्तयोस्तटवती महतीरतारीत् Acyutarā. 10. 29; अयम् ... मामधिरूढां वहन्नन्तराले पातयित्वा पलायितुमुपक्रमते ŚṛṅgāSar. 104 (7); **2A** essence, core दिश्यैशान्यां वा मधुरस्वररिष्टव्याहरणं जलगोत्रसाभूतं तल्लिङ्गानामन्तरालं बालानां श्रुत्वा दृष्ट्वा वर्षतीति ब्रूयात् AVPari. 65 (2). 9; **2B** interior or inner space of circle मध्यतो बाह्यसूत्रस्य बहिस्थानं च पौष्करः। ... बहिस्थानां तु वृत्तानामन्तरालं तु यत्स्मृतम्। ... अन्तर्गतं हि वृत्तस्य ...। एकस्मिन् बहुधा व्यूह्य त्वन्तरालेषु चान्तिमम् PauṣkS. 7. 37; आद्यं त्रिकोणं चक्रं भवति। द्वितीयमन्तरालं भवति TripuTāU. 536. 18; यत्तु एकस्मान्मण्डलाद्द्वितीयं द्वात्रिंशदङ्गुलानीत्युक्तं तदन्तरालस्य मण्डलसंमिलितस्य परिमाणमिति वेदितव्यम् Aparā. 707. 27 (*on* 2. 106); मण्डलानि तेषामन्तरालानि च प्रत्येकं षोडशाङ्गुलपरिमाणानि कार्याणीत्यर्थः SmṛtiCan. iii. 261. 5; क्षेत्रसूत्रस्य तृतीयांशपरिमितमन्तरालं विहाय स्तम्भा निवेशनीयाः CaturCin. i. 123. 10; उदयनः ... नतधनुर्मयमन्तराले ... चत्वारि चक्षुषि चकासति मण्डलानि AmṛUda. 2. 19; [Loc.] in the interior or inner space of circle इन्दुबिन्दुद्वयस्याग्निः साग्निः सर्गे वियल्लिखेत्। संवर्तैः सर्गिभिर्बाह्ये वेष्टयेच्चान्तरालयोः ĪśānŚiPa. i. 52. 91; [Inst.] through the interior or inner space of circle तत्र नवममण्डलपरिमिताङ्गुलप्रमाणकं विहायाष्टभिर्मण्डलैः अष्टभिश्चान्तरालैः प्रत्येकं षोडशाङ्गुलिप्रमाणेन अङ्गुलीनां षट्पञ्चाशदधिकं शतद्वयं संपद्यते VyavaNi. 158. 12; **2C** interior or inner side अन्तरालानि पद्मानां वराहार्णेन पूरयेत् JayāS. 32. 77; आकृतिनियमाद्धान्तरालानि SaṅkarKā. ii. 1. 6 (AOR. Ed.); चेदिच्छसि ... हितैषिगणैः विचार्य ... नरशतैर्यथेष्टदृष्टान्तरालं सरः क्रियेत DaśKuC. 126. 8; 121. 19; अण्डकपालाददितिसुतप्रसूतिपूतान्तरालादुपासितुमायातगणपतिविलोकनप्रहितनयनेन ... पितामहेन YaśasCam. i. 483. 4 (comm. पवित्रम् अन्तरालं मध्यं यस्य ब्रह्माण्डार्धस्य); सकलसमयसंभवविप्रसूनस्तिमितहस्तपल्लवान्तरालाद्घनपालात् ... इत्याकर्ण्य ... बलिमपृच्छत् YaśasCam. ii. 316. 22; ii. 301. 8; न च पर्वतस्य सवितुश्चान्तरालमवगतम् NyāyRa. 772. 14 (*on* 6. 168); श्रद्धेयमागमदृशो विदुरन्तरालं बालाग्रभागपरिपाटि सहस्रसूक्ष्मम् CaṇḍaKau. 2. 30 (*but* comm. व्यवधानम्); प्रोक्ता लुमाः ... अन्तराले क्रमेण स्युः पञ्चान्याः परिकीर्तिताः SamarāSū. 30. 132; (शालायाः) अन्तरालं च कुर्वीत शृङ्गं तच्च चतुष्पदम् SamarāSū. 57. 21; चतुरश्रा भवन्ति इति आकृतिनियमात् विहितत्वाच्च मृण्मयीनामसामर्थ्यप्राप्तान्यन्तरालानि केन वार्यन्ते SaṅkarKāBh. 57. 10 (*on* ii. 1. 6); दीर्घदर्शिन्या बुद्ध्या विमृश्य भ्रमतीभित्तौ अन्तरालं शिलाभिर्निचितं विधाय ... ध्वजाधिरोपं मन्त्री कारयामास KumāPraPra. 101. 4; अन्तरालस्य दीर्घं स्याद् द्विदण्डं तस्य वेशनम् ŚilpaRa. i. 39. 6; [Loc.] at the interior or inner side येषामज्ञानमूढं प्रचरति न मनो गूढशास्त्रान्तराले ते विद्वच्चक्रवाले परुषमपरुषं साट्टहासं हसन्तु ŚatTrayī. 699; गृहराजस्यान्तराले भित्तौ खचितदण्डकाः। रत्नप्रदीपा भास्वन्तः BrahmāṇḍP. iii. 36. 43; (व्रीहियवाः) बालैः ... स्थविरैर्वा भक्षिता अन्तराले शीर्यन्ते अनेकत्वादन्नादानाम् ChāndoUBh. 304. 4 (*on* v. 10. 6); तद्ध्यन्तराले शरीरस्यात्मनश्चात्मवद्वर्तत इत्यन्तरात्मा MuṇḍaUBh. 332. 2 (*on* ii. 1. 9); संफुल्लनवनवपुष्पशेखराङ्के निःशङ्कं मधु पपुषीभिरन्तराले। कान्तानाम् ... चेतो रामाभिः ... जह्रे HarVi. 17. 80; अन्तराल एव गच्छन्हेलया समकालमेव प्रधावितैः शकलीकृत्य कवलितो महाकायैर्जलचरैः (पट्टवारणः) TilaMañ. 244. 16; (यत्र च) रक्तोत्पलनालान्तरालमृणालवलयाकुलशकोटेन (?शकटेन) ... सुन्दरीजनेन सह रमन्ते कामिनः YaśasCam. i. 106. 2; मुमोचैकं द्वितीयं त्वानेतुं भूयोऽविशद् नदीम्। अन्तराले गतस्तावददतिपूरेण पातितः PārśvC. 2. 803; रङ्गमण्डपे। अन्तराले धृतं स्थालं ससंघेन महीभुजा KumāDeC. 25. 4; ध्वनीनां च पूरितान्तरालत्वाच्छब्दोऽप्यन्तरालेऽनवगम्यमानो विच्छिन्न इव भासते YuktiSneha. 139. 28 (*on* i. 1. 6); एते स्युः पञ्चाशाः आसन् बहवोऽन्तराले च Gurvā. 486; **2D** inside, i.e. heart or mind एतन्मन्त्रस्य जापी ... सर्वज्ञः ...। दर्शनादेव सर्वेषामन्तरालस्य पूरकः BrahmāṇḍP. iii. 38. 42; नैतच्चित्रं सखिभिरखिलैरन्तरालं प्रविष्टो यद्गोविन्द स्वयमयमघं मोक्षयस्येकमेव StavMā. 180. 5; [Loc.] in the heart or mind सदान्तराले रसचर्वणां कुर्वतामपि विशेषतोऽभिनयेन ताण्डवमाकलयितुं चेतः प्रवर्तते GopāKeCan. 44. 20; **2E** [Loc.] in the interior region दुर्व्वारारिवे(वि)दारिणा हरिखुरक्षुन्ना(ण्णा)न्तराले भृशम् ... क्षिप्ता ... येन समरक्षेत्रे यशोवी(बी)जवत् EI. xiv. 301. 31; **2F** [Loc.] within नैषां पञ्चशः पञ्चशः साधारणो धर्मोऽस्ति, येन पञ्चविंशतेरन्तराले पराः पञ्च पञ्च संख्या निविशेरन् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 245. 8 (*on* i. 4. 11); इन्द्रियाणि ... इत्यादिलिङ्गेभ्यः तयोरपि कस्मिंश्चिदन्तराले क्रमेणोत्पत्तिप्रलयावुपसंग्राह्यौ BrahmSūBh. (Śaṅ.) 444. 8 (*on* ii. 3. 15); ननु प्राणशब्दवाच्यस्य महतः खाद्यार्थानां चान्तराले सेन्द्रियवर्गं मन एकत्र श्रूयते अन्यत्र मनश्च बुद्धिश्च ŚrutaPra. ii. 355. 21 (*on* ii. 3. 17); नाना ह्येतानि पञ्चविंशतितत्त्वानि· नैषां पञ्चशः पञ्चशः साधारणो धर्मोऽस्ति। येन पञ्चविंशतेरन्तराले पञ्च पञ्च संख्या निविशेरन् NyāySu. (Ja.) 194A. 10 (*on* i. 4. 3); **3A** intervening time, period in between, interval, leisure उपांशुयाजः पौर्णमास्या अवयवो विधीयते। उपांशुयाजस्याप्यन्तरालं गुणः ŚābaBh. 2092. 14 (*on* x. 8. 64); मुमुदिषमाणारविन्द॰ ... ॰सिन्दूरितनीरदेवतासीमन्तान्तराले प्रभातकाले YaśasCam. ii. 355. 18; न हि द्वादशाहे प्रायणीयोदयनीययोरन्तरालं नवभिरनीकैः पूरितं भवति किंतु दशभिः ŚāstrDī. 738. 6 (*on* x. 5. 25); अन्तरालसंयुक्ततया दर्शपूर्णमासयोरेष नियमः चोद्येत। तस्यावधिराग्रयणविधेरन्तरालस्य कार्यं भवति SaṅkarKāBh. 126. 21 (*on* iii. 1. 25); इध्माबर्हिःसंपादनस्य मुष्टिनिर्वापस्य चान्तरालं सांनाय्यपात्राणां देश उक्तः NyāyMāVi. 146. 13 (*on* iii. 3. 11); पूरयितव्यमन्तरालं नवधा विभज्य NyāyMāVi. 568. 10 (*on* x. 5. 25); पौर्णमास्यादिनामकत्वाङ्गीकारादुपांशुयाजस्य फलसंबन्धाङ्गीकारः ततो

अन्तरालस्य पौर्णमास्यामिवामावास्यायामपि सत्त्वात् ... न प्राबल्यसिद्धिः MīmāKau. iii (2). 191. 17 (*on* ii. 2. 17); सूर्याय स्वाहेत्यादिदशभिर्मध्ये अन्तरालं त्यक्त्वा अद्भ्यः स्वाहेति पञ्चभिः त्यक्त्वा VīraMi. (Āhnika.) 409. 5; तदेवान्तरालं प्रायणीयोदयनीययोरप्यन्तरालम् MayūMāli. 736. 11 (*on* x. 5. 25); [Loc.] **i** at the intervening time, at the interval उदवसानीययेष्ट्वा ... यजमानः आस्ते ... आग्नेय्याग्नावैष्णव्या वान्तरालेषु ŚāṅkhāŚS. xiv. 6. 6; अथान्तरस्यां पञ्चदश पूर्वपक्षस्य रात्रीः ... तासामन्तरालेष्वेतासां रात्रीणां पञ्चदश मुहूर्तानुपदधाति ĀpaŚS. xix. 12. 4; xix. 12. 6; xix. 12. 8; HirŚS. xxiii. 2. 15 (812. 1); अनर्हतो राजन्यस्य पर्वस्वग्निहोत्रं जुहुयान्नान्तराले VārāŚS. I. v. 3. 10; HirŚS. iii. 7. 19 (357. 8); ऋतौ तु संनिपातो दारेणानुव्रतम्। अन्तरालेऽपि दार एव HirŚS. xxvii. 1. 17 (132. 10); ĀpaDS. ii (1). 1. 18; पर्वण्येव राजन्यस्याग्निहोत्रं भवत्यहरहर्नित्यं ब्राह्मणेभ्योऽन्नं दीयते तदेतदन्तरालेऽस्याग्निहोत्रं भवति VaikhāŚS. 2. 9; सायं प्रातश्च भुञ्जीत नान्तराले MahāBhā. xiii. 107. 87; बहूनि कर्माणि क्रमशः कस्मात् संयोगबहुत्वात् एकस्तु संस्कारोऽन्तराले कर्मणोऽपेक्षाकारणाभावात् PadārthaSaṁ. 302. 13; असतश्चान्तराले याञ्छब्दानस्तीति मन्यते। प्रतिपत्तुरशक्तिस्सा ग्रहणोपाय एव सः VākyaPa. 1. 86 (comm. असतः शब्दानन्तराले मध्येऽस्तित्वेन मन्यन्ते); अर्वाक्तोऽस्मिन्नन्तराले पुनरेवंविधे योगे चक्रवर्तिजननेनाजनि जगति कश्चिदपरः HarṣaC. 184. 7; प्रथमं ताम्रोष्ठीमपश्यम्। अतिष्ठद्य सा सद्य एव मम हृदये। न मयान्येन वान्तराले दृष्टा DaśKuC. 103. 19; भेषजम् ... उपगतमति योगायोपकल्पते। शरीरं च पिपासाभ्रमक्लमोपद्रवाय। तस्मात्साधारणेष्वेव तदन्तरालेषु वमनादीनि योजयेत् AṣṭāSaṁ. i. 122. 9 (1.23); अनागतं तथा सर्वमन्तराले किमस्ति मे ParaS. 30. 57; यत्रैवान्तराले निमित्तं क्षीणं तत्रैवापहारः प्रसज्येत TantrVā. 371. 10 (*on* ii. 1. 5); अङ्गानि च तावतः कालादनुत्कृष्यमाणानि प्रयोक्तव्यानीति यत्र क्वचनान्तराले क्रियेरन् TantrVā. 473. 15 (*on* ii. 2. 3); पूर्वं गृहपतेर्दीक्षा, उत्तरं ब्रह्मण इत्येतावदाह। अन्तराले तु यदि पदार्थसहस्रमपि करोति नास्ति पूर्वोत्तरबाधः ṬupṬ. 48. 15 (*on* v. 1. 1); न हि विदुषः संपरेतस्य विद्यया ब्रह्म संप्रेप्सतः अन्तराले सुकृतदुष्कृताभ्यां किंचित्प्राप्तव्यमस्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 662. 19 (*on* iii. 3. 27); अध्यक्षस्याप्यन्तराल उपसंख्यातत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 804. 2 (*on* iv. 2. 5); प्राक् सुषुप्तिप्रतिपत्तेः एतस्मिन्नन्तराल एषः देवः ... स्वप्ने महिमानम् ... अनुभवति PraśnaUBh. 273. 18 (*on* 4. 5); अन्तराले त्वविज्ञानं मूर्छितवदेवेत्यदोषः ChāndoUBh. 306. 13 (*on* v. 10 .6); अन्तरा जातिभेदश्चेन्निर्निमित्तः कथं भवेत्। अन्तराले क्रियाभेदाद् गोत्रेणार्थो न कस्यचित् PramāVāBh. 11. 25; सर्गसंहारयोरन्तराले तु जगतः स्थित्यवस्थायामस्मात्कर्मण इदमस्य संपद्यतामितीच्छा भवति प्रजापतेः NyāyMañ. i. 185. 12; तत्रान्तराले मुण्डितशिरोदर्शनमेव बाधकम् NyāyMañ. ii. 33. 26; अतश्च स्वाध्यायाध्ययन-विवाहयोरन्तराले व्याकरणादिशास्त्रश्रवणं वेदार्थज्ञानार्थं लभ्यते ManuBh. i. 204. 9 (*on* 3. 2); न च वास्त्यन्तरालेऽत्र सा दशा या हि केवला ŚivDṛ. 3. 88; कथमन्तराले संयोज्य तापसमपास्तकरुणेन विधिना समूलमुद्धृतस्तरुस्कन्द इव मे मन्दभाग्यस्यानन्दः TilaMañ. 271. 22; ज्याविभक्तस्येषोऽन्तराले क्रमशो बहूनि कर्माणि भवन्ति ... एकस्तु संस्कारोऽन्तराले ... संस्कारमारभते न कर्ममात्रं वेगाभावात्। न चान्तराले नोदनं नाप्यभिघातः NyāyKa. 303. 11; नूनमन्तराले किंचिद्विधित्सितम्। ... अन्तराले चाविहितानां नाजामित्वेन प्रशंसावकल्पते ŚāstrDī. 133. 4 (*on* ii. 2. 4); अन्तराल एव स्तोकमुच्यसे UdaySuKa. 16. 18; यत्कर्तव्यमवश्यतः। ... कर्मणामन्तरालेषु प्रोषिते चापि भर्तरि। स्वयं वै तदनुष्ठेयम् BhaviP. 33A. 5 (i. 12. 20); इह चावग्रहेहयोरन्तराले अभ्यस्तेऽपि विषये संशयज्ञानमस्त्येव PramāMī. 21. 18 (*on* i. 1. 27); न च दर्शपूर्णमासाभ्यामन्यदेवं लिङ्गं किंचिदन्तराले कर्म विद्यते SaṅkarKāBh. 126. 21 (*on* iii. 1. 25); पुरोडाशयोरन्तराले किंचिद्विधित्सितम् NyāyMāVi. 84. 4 (*on* ii. 2. 4); अन्तराल एवादृष्टोत्पत्त्ययोगात् NyāySu. (Ja.) 288B. 2 (*on* ii. 1. 4); कुमाराः क्रीडन्ति ... तिष्ठन्ति पर्वताः ... पूर्वत्रान्तराले क्रियान्तरसद्भावादुत्तरत्र पर्वतादिस्थितेस्तु सर्वदाभावात् Prasā. ii. 6. 15; विकृतावपि प्राकृतधर्मानुवादेन विधीयमानयोर्धर्मयोरन्तरालेऽपूर्वमप्यङ्गं केवलं पठ्यते MīmāNyāPra. 223. 32; अन्तराले अनृतौ ब्राह्मणवचनाच्च संवेशनम् VīraMi. (Āhnika.) 563. 2; पौर्वापर्यस्यान्तरालेऽनेकपदार्थानुष्ठानेऽपि अविरोधेन MayūMāli. 408. 10 (*on* v. 1. 2); **ii** in the meantime, meanwhile दश विषयानैश्वर्यं प्राप्यापि भोक्तुं न लभते अन्तरालेऽपि म्रियत इति यावत् MāṭhVṛ. 65. 8 (*on* 48); अवनीशः ... लतां गृहीत्वा स्वयमन्तराले कूपाच्छनैरूर्ध्वमथारुरोह VarāṅgaC. 12. 49; कार्तिकाश्विनयोर्विष्णोर्यावदुत्थानकं तव। म्रिये यद्यन्तरालेऽहं व्रतभङ्गो न मे भवेत् AgniP. 204. 5; अदत्त्वा यदि मृत्युः स्यादन्तरालेऽपि पाण्डव। सफेनिलैर्मुखै रौद्रैर्म्रियन्ते नीचदुःखिताः BhaviP. 742A. 24 (iv. 95. 10); अन्तराले विचारः क्रियते Pradī. iv. 40B. 1 (*on* iv. 1. 13); धाराधरोऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च PariPar. 12. 139; ब्रूते ... करिष्यामि ... व्यामोहप्रसरावरोधनविधिम् ... नो जानाति हरिष्यतीह हतकः कालोऽन्तराले VairāŚ. (Pa.) 36; अभिनवनलिनी॰... भ्रमति मधुकरोऽयमन्तराले श्रयति न पङ्कजिनीं कुमुद्वतीं वा ŚārṅgaPa. 819; राजा ... यावत्कण्ठे खड्गं करोति तावद् देवतान्तराले खड्गं धृत्वाब्रवीत् SiṁhāDvā. 49. 0 (32); ऊषरप्रदेशे बीजमुप्तं फलमददन्तराल एव विनश्यति ManvaMu. 439. 18 (*on* 10. 71); पौर्णमासीमारभ्यामावास्यापर्यन्तं प्रयोगस्यापरिसमाप्त्या अन्तराले यत्र क्वाप्यङ्गान्यनुष्ठीयन्ताम् MayūMāli. 807. 4 (*on* xi. 2. 2); **iii** in the middle, abruptly, midway इहैव कथमकस्मादन्तराले भूतयोनेः रूपमुपन्यस्येत् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 129. 19 (*on* i. 2. 23); पूर्वोत्तरयोर्हि ग्रन्थभागयोर्ब्रह्मैव निर्दिश्यमानमुपलभामहे, इहैव कथमकस्मादन्तराले वायुं निर्दिश्यमानं प्रतिपद्येमहि BrahmSūBh. (Śaṅ.) 214. 14 (*on* i. 3. 39); स (अन्तेवासी) यदा परिभाष्येयन्तं कालं त्वद्गृहे मया शिल्पविद्याशिक्षया वस्तव्यमित्यास्ते, अन्तरालेऽपि कृतविद्यः स्यात् तदापि हि कृतं पारिभाषिकं कालं गुरोर्गृहे निवसेत् BālaKrī. i. 266. 17 (*on* 2. 188); यत्परतन्त्रा प्रकृतिर्बन्धकारणं संभवेत् तस्मादेव संयोगविशेषादौपाधिको बन्धः ... इति स्वसिद्धान्तमनेनैव प्रसङ्गेनान्तराल एवावधारयति SāṁkhyaPraBh. 13. 3 (*on* 1. 19); [Inst.] with interval or leisure अन्तर्लताभवनमन्तरालैरवतरत्सु भास्करकरेषु TilaMañ. 253. 15; BṛBrahmaS. ii. 3. 22; **3B** juncture of two periods मीनमेषयोः। गण्डान्तमन्तरालं स्याद्घटिकार्धं मृतिप्रदम् NāraS. 29. 39; यदन्तरालं पितृसार्पधिष्ण्ये मूलेन्द्रयोरश्विनपौष्णयोश्च। भसंधिगण्डान्तमिति VasiS. 32. 64; तिथिनक्षत्रलग्नानामन्तरालं च रुक्प्रदम्। गण्डान्तं त्रिविधं तेषाम् VasiS. 37. 82; भौजङ्गपैत्रंदरपौष्णभानां तदग्रभानां च यदन्तरालम् VasiS. 42. 120; **4** difference (of ideas) भवति च इदमस्तमितोदेष्यदुभयविकल्पज्ञानान्तरालवर्ति उन्मेषप्रतिभादि, शब्दागमगीतं निर्विकल्पकम् ... उभयोश्च ज्ञानयोरन्तरालमनपह्नवनीयम् ... तच्च संविदात्मकमेव ParāTri. 106. 3; बोद्धा बुद्धिः फलं च स्थिरतदितरताद्यन्तरालं च बुद्धेः TattvMu. 3. 59; [Loc.] regarding the difference (of ideas) प्रथममुभयोरपि निश्चितयोर्वादप्रवृत्तावन्तराले बलादापतति युक्तिद्वयोपनिपातवतः संशयः NyāyMañ. ii. 149. 32; **5** intermediate position, interim state यदीन्द्रियबुद्धिमभिप्रेत्योच्यते, तदासिद्धम् ... तत्रानुपलक्षणात् स्पष्टस्यापि च द्वितीयस्यानुयायिनः। तद्भावे च व्यक्तिद्वयान्तरालमप्याप्लुवतः कथं तदनुगमः HetuBiṬ. 30. 18; [Loc.] in the intermediate position, at the interim state हन्ति स्वैः किरणैस्तमिस्रमारणं कृत्वान्तराले रविः AnargharāRā. 1. 37; न च अतोऽन्यत् अन्तराले विवक्षितम् BṛĀraUBh. 235. 18 (*on* ii. 1. 15); 316. 4 (*on* ii. 4. 12); 346. 5 (*on* ii. 5. 19); VedāntKa. 96. 24 (*on* i. 1. 4); अप्राप्य परमात्मानमन्तराले व्यवस्थितिः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1713; नैव मुक्तः पुमानिति। नाममात्रावशेषोऽसावन्तरालेऽवतिष्ठते BṛĀraUBhVā. iii. 2. 42; न चात्रान्तराले पञ्चसंख्यानिवेशनिमित्तमन्यतमं यत् पश्यामः BrahmSūBh. (Bhā.) 76. 10 (*on* i. 4. 11); ब्रह्मणो भूतानां चान्तराले ज्ञानमनसी स्याताम् BrahmSūBh. (Bhā.) 133. 21 (*on* ii. 3. 15); VedāntSā. (Rā.) 200. 1 (*on* ii. 3. 16); VedāntDī. 120. 13 (*on* ii. 3. 16); VedāntPāSau. 220. 2 (*on* ii. 3. 15); GoviBh. 149. 5 (*on* ii. 3. 14); प्रकाशयोरन्तराले तद्व्यापारः NyāyMañ. ii. 6. 22; येऽन्तराले वर्तमानास्तेषां विद्यायामधिकारः VedāntKau. 372. 21 (*on* iii. 4. 36); मासदेवलोकयोरन्तराले संवत्सरः संनिवेशयितव्यः VedāntKau. 413. 9 (*on* iv. 3. 2); एकाङ्गानुवादेन विधीयमानयोरङ्गयोरन्तराले विहितत्वं संदंशः ArthSaṁ. 57. 7; नामरूपयोरन्तराले तत्कार्यस्पर्शरहित एव वर्तते BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 246. 10 (*on* iii. 2. 14); तत्रार्चिरादिके मार्गे छन्दोगा मासादित्ययोरन्तराले संवत्सरमधीयते BrahmSūBh. (Rā.) 745. 7 (*on* iv. 3. 2); मुमुक्षूणां ब्रह्मानुभव एक एवोद्देश्यं फलम्। न त्वन्तराले भवदपि वसुभावादिकम् ŚivārkaMaDī. ii. 380. 20 (*on* iii. 3. 58); रसान्तरस्याविरोधिनः संधिकर्तुरिवान्तरालेऽवस्थापने द्वितीयोऽपि निवर्तते RasGaṅ. 58. 11; जातिः ... भिन्नापि सा सर्वगता व्यक्तिमात्रनिष्ठा वा। अन्तरालेऽनुपलब्धेर्नाद्यः BhāṭṭCin. i. 18. 5 (*on* i. 1. 4); **6** type of pose in local dance *(deśīnṛtta)* अन्तरालमितं तज्ज्ञैः चतुरश्रं तथा स्मृतम् NṛttaRa. 5. 31; **7** type of hall *(maṇḍapa)* चकार पंचायतनान्तराले बालेन्दुमौलिस्थितमानसो यः EI. i. 284. 45; **8** the word *antarāla* अन्तरालसंयुक्तो विधिः ŚāstrDī. 133. 2 (*on* ii. 2. 4); उत्पत्तिवाक्येऽन्तरालपदवैयर्थ्यापत्तेः MīmāKau. iii (2). 188. 12 (*on* ii. 2. 10); भूगृहषोडशारयोर्मध्यपरत्वेनान्तरालपदं प्राञ्चो व्याख्यन् SetuBa. 334. 28; 335. 3; अन्तरालपदं कालविधायकम् MayūMāli. 132. 14 (*on* ii. 2. 4); अन्तरालशब्देन दिगेव प्रत्यासत्तेः LaŚabdeŚe. ii. 109. 3 [Kośas give *antarāla* as a synonym of the following words : *antara*, Vaija. 17.7; ParaNā. 1542; *antarā*, KośaKaTa. 1. 619; *abhyantara*, AmaK. 156; Vaija. 17.7; AbhidhāCin. 1460; KalpaK. 375.55; *abhyantarā*, KośaKaTa. 1. 619; *avakāśa*, Vaija. 17. 7; *pada*, Vaija.17.7; *vicāla*, KośaKaTa. 1. 619; also they give *antarāla* as the meaning of the following words : *abhyantara*, ŚadbaRaSaK. 285.5; *pratimāna*, TrikāŚe. iii. 3. 246; *madhya*, Vaija. 235.63; also they give *antarāla* in the sense of *madhya*, ŚabdaRa.(Śu.) 6. 60; and *vicāla*, AbhidhāCin. 1460]

अन्तराल (antarāla) *m.* **1** lower, i.e. mixed caste (born of parents of different castes) अनुलोमादनुलोम्यां जातोऽन्तरालः VaikhāDS. iii. 11. 2; **2** intermediate space धिष्ण्यानां द्विप्रादेशो विष्कम्भस्तथान्तरालाः BaudhŚuS. 1. 102; अन्तरालाश्च वसवो दिग्विदिग्भेदकारकाः। अन्तरालस्य बाहल्यं गृहविस्तारतो विदुः ŚilpaRa. ii. 31. 44; **3** person (priest) sitting in the middle परमप्रकृतेरारभ्य त्रीन् पञ्च वा अन्तरालाननुक्रम्य अग्नेऽयमहमस्मि ब्राह्मण भारत इति सामर्थ्यादामन्त्रितपदैः वच्छब्देन व्रियेरन् वंशाविच्छेदस्याचिख्यासितत्वात् SaṅkarKāBh. 169.20 (*on* iii.4. 6)

अन्तराल (antarāla) *adj.* [*f.* - ā] (also used as noun) **1** lower, i.e. mixed caste (born of parents of different castes) कुक्कुटकः ... कुशीलवः ... श्वपाकः। इत्येतेऽन्ये चान्तरालाः ArthŚā. ii. 44. 3 (3.7); य आचारः पारंपर्यक्रमागतः। वर्णानां सान्तरालानां स सदाचार उच्यते ManuSm. 2. 18 (ManvaVi. संकरजाताः); अन्तरालाः संकरजातयः VīraMi. (Tīrtha.) 40. 2; VīraMi. (Paribhāṣā.) 56. 2; अन्तरालाः विजातीयमातापितृजन्याः असवर्णा इति यावत् BālamBha. i. 284. 9 (*on* 1. 94); **2** intervening उपसंहृतिम्। प्राकृतामन्तरालां च तामप्येष वदामि ते ViṣṇuP. vi. 2. 40; **3** intermediate तिथिमध्यान्तरालानामसूनामुत्क्रमज्यया। विषुवज्ज्याहता भाज्या त्रिमौर्व्यालब्धदिक्क्रमः LaBhāsk. 4. 15; भोगेच्छा नोपभोगेन भोगिनां जातु शाम्यति। लवणेनान्तरालेन तृष्णा प्रत्युपजायते DṛṣṭāKaŚ. 3.

अन्तरालक (antarāla-ka) *n.* **A** middle corridor शालाकूटद्वयोर्मध्ये शेषांशं चान्तरालकम् MānaSā. 25. 10; **B** intermediate space उपरिष्टाद्दिगूर्ध्वं स्यादधस्तादधरा स्मृता। अन्तस्त्वभ्यन्तरं प्रोक्तमन्तरं चान्तरालकम् RājNi. 418. 22; यदि वीक्षेत पादयोरन्तरालकम्। दक्षिणेन समावृत्य पश्यन्पृष्ठं जयं वदेत् Mānaso. iv. 7. 1057; [Loc.] in the intermediate space रथ्याग्रमूले वा मध्ये वा चान्तरालके। ... कुर्यादथ देवालयम् MānaSā. 9. 256; 15. 113; न्यसेन्मुद्रादशकं साधकोत्तमः। पुरा सव्ये च वंशे च वामे चैवान्तरालके SetuBa. 299. 5.

अन्तरालकरण (antarāla-karaṇa) *n.* act of performing at the interval जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते ... तद्यान्तरालकरणादेवाजामित्वगुणेन ... प्रशिशंसिषितम् ŚāstrDī. 133. 4 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरालकल्पना (antarāla-kalpanā) *f.* assumption of intermediate position or stage न तु अन्तरालकल्पनायां प्रमाणमस्ति BṛĀraUBh. 621. 4 (*on* iv. 4. 6)

अन्तरालकाल (antarāla-kāla) *m.* intervening time or period, interval पुरोडाशद्वयोपलक्षित इवान्तरालकालः पुरोडाशापाये TantrRa. 297. 3; यागस्वरूपस्य तर्हि पुरोडाशद्वयोपलक्षितस्येवान्तरालकालस्य ... विषयविलयः NyāyRaMā. 111. 13; उदयास्तमययोरन्तरालकालमनुमाय कालाख्येन लिङ्गेनानुमिते धर्मिण्यात्मनि ज्ञानाभावानुमानोपपत्तेः TattvPradī. (Ci.) 55. 16; उभयपक्षपञ्चम्योरन्तर इति भाद्रपदकृष्णपञ्चम्याः परस्तादाश्विनशुक्लपञ्चम्याः पूर्वमन्तरालकाल इत्यर्थः CaturCin. iii (1). 199. 20; किं पुरोडाशावन्तरालकालस्य विशेषणभूतौ उत लक्षणभूतौ NyāyMāVi. 618. 7 (*on* x. 8. 19); उदयास्तमययोरन्तरालकालमनुमाय तत्कालमहं ज्ञानाभाववान् अवस्थाविशेषवत्त्वात् AdvaiSi. 557. 1; उपांशुयाजोत्पत्तिवाक्यश्रुतोऽन्तरालकालः पौर्णमासीरूपतां प्रापितो भवति ŚivārkaMaDī. i. 144. 19 (*on* i. 1. 3); अथवा तत्रैवान्तरालकालोपांशुत्वविशिष्टयागविधिः इतरे तस्यैवार्थवादाः MīmāKau. iii (2). 182. 2 (*on* ii. 2. 9); अभ्युदयशिरस्कत्वार्थमन्तरालकालो विधीयते MīmāKau. iii (2). 188. 13 (*on* ii. 2. 10); अन्तरालकालस्य पूर्वोत्तरभाविपुरोडाशद्वयनिरूपकत्वात् BhāṭṭDī. iv. 128. 12 (*on* x. 8. 17); [Loc.] in the intervening time पूर्वापरयोः कर्मणोरन्तरालकाल इति यावत् CaturCin. iii. (1). 302. 21; उत्पत्तिवाक्यं पौर्णमासीरूप एवान्तरालकाले उपांशुयाजं विदधाति VidhiRa. 5 (26. 19); देहद्वयम् ... अन्तरालकालेषु तु सह वृत्त्यभावैः कूटस्थचैतन्येनैव भास्यते SiddhāLeSaṁ. 154.4; अन्तरालकाल एव विष्वादियागविधेः पर्यवसानाद् अन्तरालपदमप्यनुवादकमेव MayūMāli. 132. 15 (*on* ii. 2. 4); प्राप्तेऽन्तरालकाले नित्यप्राप्त्योर्दर्शपूर्णमासयोर्द्रव्यनियमविधिपरत्वे संभवति BhāṭṭCan. 74. 1 (*on* xv. 1. 15)

अन्तरालकालत्व (antarālakāla-tva) *n.* the state of being the intervening time पौर्णमासीकालस्यैवान्तरालकालत्वेनावगमेनोत्पत्त्यवगतकालसंबन्धस्यात्रापि तुल्यत्वात् MayūMāli. 791. 6 (*on* x. 8. 18)

अन्तरालकालनैरपेक्ष्य (antarālakāla-nairapekṣya) *n.* lack of expectancy for intervening time विध्यभावेऽन्तरालवाक्याद्यत्र पुरोडाशद्वयान्तरालम् ... प्राप्नुयात् ... पौर्णमासीकालस्यान्तरालकालनैरपेक्ष्यप्रतीतेः MīmāKau. iii (2). 192. 6 (*on* ii. 2.12)

अन्तरालकालमात्र (antarālakāla-mātra) *n.* intervening time only अन्तरालकालमात्रं त्विह यागत्रयानुवादेन विधीयते MīmāKau. iii (2). 183. 14 (*on* ii. 2. 9)

अन्तरालकालरूप (antarālakāla-rūpa) *adj.* of the nature of the intervening time अन्तरालकालरूपगुणोपबन्धस्तत्र झटिति कर्मचोदनाप्रतीतेः ... कर्मविधानम् MīmāKau. iii (2). 188. 23 (*on* ii. 2. 11)

अन्तरालकाललाभ (antarālakāla-lābha) *m.* obtainment or knowledge of intervening time अजामित्वकीर्तनबलादेव विष्वादिवाक्येष्वन्तरालकाललाभात्तेष्वपि विधिः संगच्छते MayūMāli. 133. 8 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरालकालवत् (antarālakāla-vat) *adv.* like the intervening time अन्तरालकालवदुपांशुत्वगुणस्यापि विशेषणत्वात्तद्विशिष्टकर्मण उपांशुयाजनामकत्वम् NyāyMāVi. 84. 7 (*on* ii. 2. 4); 618. 8 (*on* x. 8. 19)

अन्तरालकालवत् (antarālakāla-va(n)t) *adj.* possessing or consisting of intervening time अन्तरालकालवति पौर्णमासे एवोपांशु यष्टव्यं न तद्रहिते दर्शे BālamBha. i. 249. 5 (*on* 1. 89)

अन्तरालकालविधान (antarālakāla-vidhāna) *n.* injunction of (mere) the intervening time 'तावब्रूता'मिति वाक्यं पौर्णमासीपदयुक्तमन्तरालकालविधानसामर्थ्यपरामर्शात् प्रागेवोपांशुयाजे पौर्णमासीकालयोगं बोधयति ŚivārkaMaDī. i. 146. 7 (*on* i. 1. 3)

अन्तरालकालविधि (antarālakāla-vidhi) *m.* injunction of (mere) the intervening time विष्णुरुपांशु यष्टव्यः ... इति श्रुते अन्तरावाक्ये ... देवतोपांशुत्वविशिष्टयागानां समुदायसिद्ध्यर्थमनुवाद एव। तत्प्रयोजनं च अन्तरालकालविधिस्त्रयाणामेषाम् BhāṭṭDī. i. 116.23 (*on* ii. 2. 4); अर्थवादस्यैवान्तरालकालविध्युन्नायकता भवेत् MīmāKau. iii (2). 188. 11 (*on* ii. 2. 10); असौ (उपांशुयाजः) अन्तरालकालविध्यन्यथानुपपत्त्यैव प्राप्यते MīmāKau. iii (2). 189. 17 (*on* ii. 2. 12)

अन्तरालकालसंयुक्त (antarālakāla-saṁyukta) *adj.* (used as noun) (that) which is connected with the intervening time अन्तरालकालसंयुक्तस्य पुनर्विस्पष्टजाम्युपक्रमवाक्यविधानार्हत्वात् TantrVā. 483. 9 (*on* ii. 2. 10)

अन्तरालकालसंयोग (antarālakāla-saṁyoga) *m.* connection with the intervening time यदन्तरालकालसंयोगेन विधास्यते तस्याजामिकरत्वं प्रशंसा TantrVā. 483. 3 (*on* ii. 2. 10); न हि विष्वादिसंयुक्तेष्वन्तरालकालसंयोगोऽस्ति TantrVā. 483. 7 (*on* ii. 2. 10)

अन्तरालकालस्तुत्यर्थम् (antarālakālastutyartham) *adv.* for the sake of eulogy of the intervening period अन्तरालकालमात्रं त्विह यागत्रयानुवादेन विधीयते। तद्यान्तस्या(?न्त)रालकालस्तुत्यर्थम् MīmāKau. iii (2). 183. 14 (*on* ii. 2.9)

अन्तरालकालावच्छिन्न (antarālakālāvacchinna) *adj.* delimited by the intervening period अन्तरालकालावच्छिन्नस्यैव तस्याङ्गतया इतरस्यानङ्गत्वात् द्विपुरोडाशायामेवोपांशुयाजकरणम् BhāṭṭDī. iv. 128. 15 (*on* x. 8. 17)

अन्तरालकृत् (antarāla-kṛt) *adj.* occupying the intermediate region रत्नमालान्तरमयः शाल्मलश्चान्तरालकृत्। तस्यापरेण रजतो महानस्तो गिरिः स्मृतः MatsyaP. 122. 14.

अन्तरालक्रिया (antarāla-kriyā) *f.* intermediate action अन्तरालक्रियाणामवश्यंभाविनीसहकारित्वस्यायोगात् VākyaPa. 75. 11 (*on* 3 (9). 82); अन्तरालक्रियास्तु नान्तरीयकत्वादव्यवधायिकाः Prasā. ii. 6. 17.

अन्तरालग (antarāla-ga) *adj.* **A** being at the intermediate space दक्षिणोत्तरगात् सूत्रात् तेन पश्चिमतो भवेत्। अत्यष्टयङ्गुलमानान्ते ब्रह्मवाय्वन्तरालगे VāstuVi. 4. 19 (42. 2); **B** existing in the middle शुचिराजहंसयुगलान्तरालगम् ... त्रिजगद्गुरोर्वदनमैक्षताच्युतः NemiC. 12. 21.

अन्तरालग (antarālaga) *n.* type of jump in dance (Utplutikaraṇa) उद्वाहितमुरो बाढं जङ्घोपान्ते च मस्तकम्। कुर्याच्चेदलगस्यान्ते तदा स्यादन्तरालगम् NṛttaRa. 5. 66; विधायालगमुत्तानोरःस्थलो भुवि चेत् पतेत्। शिरसा पृष्ठतः श्रोणेः संस्पर्शादन्तरालगम् Nṛtyā. 1377; (उत्प्लुतिपूर्वाणि करणानि ...। अलगं त्रीणि कूर्मोर्ध्वान्तरपूर्वालगानि च) कूर्मालगमूर्ध्वालगमन्तरालगमिति त्रीणि comm. *on* SaṁgīRa. iv. 241. 13 (7. 751)

अन्तरालगडु (antarāla-gaḍu) *m.* hump (arising) in the midway तथैव परमार्थाभेदवतोर्धर्मयोः साध्यधर्मिणि वृत्तेः किमन्तरालगडुना कृतकत्वादिना व्यतिरेकवता उपगतेन HetuBiṬ. 42. 11.

अन्तरालगण (antarāla-gaṇa) *m.* group of beings in the interior space कल्पयेद् गर्भरचनां पूर्वोक्तद्रव्यसंचयैः ...। अन्तरालगणं गार्भं कुर्याद्वाह्वीकरञ्जितम्। अलंकृत्य च सौवर्णैरुपरिष्टाच्च रूप्यकैः PāraS. 12. 188.

अन्तरालगत (antarāla-gata) *adj.* **A** exisitng in the interior or inner space अन्तरालगतं गर्भं कुर्याद्वाह्वीकरञ्जितम्। अलंकृत्य च सौवर्णैरुपरिष्टाच्च रूप्यकैः PauṣkS. 30. 50; **B** existing in between (eyes) निध्याय किं भवत्या नासाचाम्पेयमन्तरालगतम्। नयनमधुव्रतमिथुनं न कदापि मिथः समागमं भजते YātrāPra. 3. 115.

अन्तरालगरुत् (antarāla-garut) *m., n.* wing in the intermediate space हरितालपिञ्जरितदिग्वधूमुखैश्च्युतमन्तरालगरुतां लवैर्लवैः PṛthvīVi. 9. 81 (comm. अन्तराले मध्ये गरुतां सूक्ष्मसूक्ष्माणां पक्ष्मणामिवांशैरंशैश्च्युतं पतितम्)

अन्तरालगलित (antarāla-galita) *adj.* suspending from the intermediate space काश्चित्पयोधरान्तरालगलितमुक्तालताः ... हर्म्यतलानि ललनाः समारुरुहुः Kād. 83. 14.

अन्तरालगुण (antarāla-guṇa) *m.* interval as the accessory विधीयमानयागोऽन्तरालगुणविशिष्टोऽभिधीयते ŚāstrDī. 791. 15 (*on* x. 8. 19); न ह्यन्तरालगुणविशिष्टं विधेयं विष्ण्वादिवाक्येषु प्रतीयते NyāyMāVi. 84. 4 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरालगुणक (antarālaguṇa-ka) *adj.* having the interval as the accessory अन्तरालगुणक उपांशुयाज इति। न ह्यन्तरालं गुणत्वेन विधीयमानं पश्यामः ŚābaBh. 2092. 20 (*on* x. 8. 65)

अन्तरालगुणता (antarālaguṇa-tā) *f.* the state of having the interval as the accessory न हि पौर्णमासीविशेषे यत्रान्तरालमित्यन्तरालगुणता विधीयते ŚābaBh. 2094. 3 (*on* x. 8. 69)

अन्तरालगुणानुसार (antarālaguṇānusāra) *m.* [Inst.] in accordance with the interval as the accessory पुरोडाशद्वयान्तरालो नोपांशुयाजविध्युपादेयः ... अनुपादेयान्तरालगुणानुसारेण तत्रैव प्रधानविधिरित्येकपुरोडाशायामवहितत्वात् MayūMāli. 791. 17 (*on* x. 8. 19)

अन्तरालगुणार्थत्व (antarālaguṇārtha-tva) *n.* the state of being meant for the sake of the interval as the accessory द्विपुरोडाशायां स्यादन्तरालत्वात् (v.l. अन्तरालगुणार्थत्वात् Pandit Ed.) MīmāSū. x. 8. 62.

अन्तरालगुणालाभ (antarālaguṇālābha) *m.* non-obtainment of the interval as the accessory पौर्णमास्याम् ...। तत्रैकपुरोडाशायामन्तरालगुणालाभेन वैगुण्याद्द्विपुरोडाशायामेव स्यात् ŚāstrDī. 791. 13 (*on* x. 8. 19)

अन्तरालघटित (antarāla-ghaṭita) *adj.* arranged in the interspace वन्दनमालान्तरालघटितघण्टागणेन द्वारदेशेन विराजमानम् ... सूतिकागृहमपश्यत् Kād. 71. 2 (comm. तस्या अन्तराले मध्ये मध्ये घटितो घण्टागणो यस्य)

अन्तरालचतुष्क (antarāla-catuṣka) *n.* group of four corners or points of the intermediate space पूर्वदक्षपश्चिमोत्तरेष्वन्तरालचतुष्के चोर्ध्वमधश्च दश मुद्रा न्यसेत् SetuBa. 85. 11.

अन्तरालचर (antarāla-cara) *m.* one that moves, i.e. flies in the sky सौरसेनो नाम नृपतिः ... बल्लवेन रहसि बिलस्थलजलान्तरालचरतरसमानाययन्नपि ... मांसभक्षणक्षणं नावाप YaśasCam. ii. 332. 3.

अन्तरालचारिन् (antarālacār-in) [*f.* - iṇī] *adj.* **i** wandering or moving in the intermediate space तत्र संयमं कृत्वा सिद्धानां द्यावापृथिव्योरन्तरालचारिणां दर्शनम् YogBh. 157. 17 (*on* 3. 32); **ii** moving, i.e. being in between (love and coyness) (कनकलेखा) रागलज्जान्तरालचारिणी चरणाग्रेण धरणीतलम् ... लिखन्ती DaśKuC. 121. 16.

अन्तरालज (antarāla-ja) *adj.* [*f.*-ā] **1** arisen from the difference स्वशीघ्रोच्चात्पुनस्साध्यः सिद्धयोरन्तरालजम्। अर्धीकृत्य सकृत्सिद्धे पूर्ववत्परिकल्पयेत् MaBhāsk. 4. 48; **2** arisen in between नाड्योऽन्तरालजाः MaBhāsk. 6.40.

अन्तरालजलधि (antarāla-jaladhi) *m.* sea in the intermediate space (between heaven and earth) तद्विष्णोः पदमन्तरालजलधेराधारतो भूतलात्पारं द्यामुपगन्तुमुद्यमवतां सेतूभवत्पातु वः SaduktiKa. 34. 13.

अन्तरालजलपूर्णा (antarāla-jalapūrṇā) *adj.* (*f.*) full of water inside समचतुरश्रा वापी ... पतिताग्रे विच्छिन्ना तया घना सान्तरालजलपूर्णा GaṇiSāSaṁ. 7. 36; 7. 40½.

अन्तरालजात (antarāla-jāta) *adj.* born or living in the ether or sky (मुनिकुमारयुगलम्) यमावासप्रदेश°...°अन्तरालजातजन्तुजनितभुजप्रयासैः ... महाभैरवं नाम तद्देवतायतनमानिन्ये YaśasCam. i. 145. 2 (comm. श्येनगृध्रश्यामलिकाचटकपारापतादयः)

अन्तरालतारतम्यदर्शन (antarālatāratamya-darśana) *n.* observation of degree (of distance) of intermediate space अत्र खेटस्य धनुःशतत्रयरूपमन्तरालम्बनलभ्यं ग्रामादिपरिमाणतारतम्येनान्तरालतारतम्यदर्शनात् DaṇḍaVi. 277. 23.

अन्तरालत्रय (antarāla-traya) *n.* triad of intermediate spaces अन्तरालत्रयं त्रिस्थं बहिः पत्राष्टगामिव। ... मातृकाम् ... योजयेत् TantrRā. 8. 44.

अन्तरालत्व (antarāla-tva) *n.* **1** the state of being in the middle (of action) सामिधेनीनामन्तरालत्वेन संस्तवादन्तराले विधानमवसीयते Kāśi. i. 29. 28 (*on* 1. 58); **2** the state of being the intermediate space नाकाशस्य नामरूपयोर्निर्वहितुरन्तरालत्वमाह Bhām. 277. 2 (*on* i. 3. 41); VedāntKa. 193. 12 (*on* i. 3. 41); न च न रूपादिसाक्षात्कारोऽस्ति स्वप्नदृशस्तस्मादुभयोर्लोकयोरस्यान्तरालत्वम् Bhām. 543. 4 (*on* iii. 2. 1); **3** the state of being intervening time अन्तरालत्वेनान्तरालोपस्थितिपूर्वकविधिप्रवृत्तावेवोपक्रमावगतं स्वरसं भवति MayūMāli. 133. 9 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरालदशा (antarāla-daśā) *f.* **A** intermediate state, position in between स्वप्नजाग्रतोरन्तरालदशामापन्न इव सचमत्कारम् CaitaCan. 114. 7 (5); **B** intervening time or period येन समग्रचिन्तामणिमधीत्य किंचित्कालोत्तरं पुनश्चिन्तामणिमध्येष्यते तत्रान्तरालदशायामप्ययं चिन्तामणिमधीत इति प्रयोगापत्तिः VyutpaVā. 202. 30.

अन्तरालदिश् (antarāla-diś) *f.* intermediate quarter सः (भगवान्) ... आकाशं दिशश्चान्तरालदिग्भिः सहाष्टौ ... निर्मितवान् ManvaMu. 8. 9 (*on* 1.13)

अन्तरालदेश (antarāla-deśa) *m.* **A** intermediate space or region वेगाख्यं संस्कारजमपि कर्म न सहसा शरमन्तरालदेशेन च लक्ष्येण च योजयति TātpaṬ. (Vā.) 120. 23 (*on* i. 1. 3); अन्तर्वेदी बहिर्वेदीति शब्दाभ्यामेकोऽन्तरालदेशो लक्ष्यते ŚivārkaMaDī. i. 67. 21 (*on* i. 1. 1); तत्रापि तादृशप्रयोगात्तत्रान्तरालदेशस्यैवाभावात् तदनुमानासंभवः LaCandr. 700. 16; बहूनां ग्रामाणामन्तरालदेशे घातापहारौ भवतः VīraMi. 723. 27 (*on* 2. 271); **B** interior or inner region, region inside यस्य च सुकृतिनः ... आ ... अचलदरीसंदोहवदमृतापगाप्रवाहापहसितयशःफेनपटलपाण्डुरोपलान्तरालदेशात् ... गायन्ति गुणविजृम्भितानि जनपदगोप्यः YaśasCam. i. 87. 5; **C** intermediate quarter इन्द्रायेत्यादि अन्तरालदेशे प्रतिदिशं बलिदानम् VīraMi. (Āhnika.) 409. 7.

अन्तरालदेशकाल (antarāladeśakāla) *m.* intermediate space and intervening time चैतन्यस्य निरतिशयवेगितया अन्तरालदेशकालाग्रहणाभिमानोऽलातचक्रगतक्रमवद् देशभेदसंयोगविभागाग्रहणाभिमानवत् ĀtmaSi. 62. 11.

अन्तरालदेशानुमान (antarāladeśānumāna) *n.* inference of inter-mediate space वेद्यन्तर्बहिर्देशयोरन्तरालदेशानुमानम् LaCandr. 700. 13.

अन्तरालद्रोणी (antarāla-droṇī) *f.* wooden tavern in the form of intermediate space (of rib) उर्वीपतिः ... अतिकृशतया कायस्य दूरदर्शितोन्नतीनां पर्शुकानामन्तरालद्रोणीषु निद्रायमाणशिशुसरीसृपम् ... साक्षादिवाधर्मक्षेत्रमुरःप्रदेशं दर्शयन्तम् ... वेतालमद्राक्षीत् TilaMañ. 47. 6.

अन्तरालद्वय (antarāla-dvaya) *n.* pair of intermediate spaces अन्तरालद्वये पकारं मातृकां च विलिख्य ParaśuKS. 11. 7 (310. 20); 11. 7 (310. 23)

अन्तरालनिरत (antarāla-nirata) *adj.* resting in the interior तटीध्रन्ध्रान्तरालनिरतैश्च सपत्नजातैः। शौर्ये जगत्त्रयपुरीप्रथिते तवेत्थं को नाम विक्रमपराक्रमवानिहास्तु YaśasCam. i. 189. 7.

अन्तरालनिर्णय (antarāla-nirṇaya) *m.* conclusion or decision about the interior or inside तत्र वैषम्यं त एव जानते। ... एकरेखापक्षरेखात्रयपक्षयोः ... एकपुरोडाशायां बहुपुरोडाशायामिव चान्तरालनिर्णयस्य संभवात् SetuBa. 334.27.

अन्तरालनिलीन (antarāla-nilīna) *adj.* lying, i.e. situated in the midst इन्द्रदत्तश्रेष्ठी ... वत्सतरतानकसंतानपरिवृतम् अनेकचन्द्रकान्तोपलान्तरालनिलीनमरुणमणिनिधानमिव तं जातमुपलभ्य ... अपत्योत्पत्तिमहोत्सवमकार्षीत् YaśasCam. ii. 340. 9.

अन्तरालनिष्पत्ति (antarāla-niṣpatti) *f.* accomplishment during interval दुःखमेव जन्मोत्पत्तिः। न, सुखस्याप्यन्तरालनिष्पत्तेः NyāySū. iv. 1. 56.

अन्तरालनृत्यत्कुण्डलिविसर (antarālanṛtyat-kuṇḍalivisara) *adj.* **A** having masses of serpents (or peacocks or variegated deers) dancing inside वेत्रपुटभेदनाधीशतिरुवेङ्कटनृपतिनन्दनः ... अन्तरालनृत्यत्कुण्डलिविसरैः हिमवच्छिखरैरिव शुभ्रैः विभ्राजमानैः विदारितारियूथैः हूणयोधैः ... प्रविश्य ĀnandRa. 8. 0 (41) (comm. कुण्डली सर्पो मयूरः चित्रवर्णमृगो वा); **B** having multitudes of the Indian soliders wearing dangling ear-rings in the middle, ĀnandRa. 8. 0 (41) (comm. कुण्डलधारिणः भारतीययोधाः ...। मध्ये मध्ये भारतीययोधैरप्यन्वितैरिति भावः। भारतीयानां हि कर्णाभरणधारणं लक्षणम्)

अन्तरालपतित (antarāla-patita) *adj.* [*f.*- ā] **1A** fallen, i.e. occurring in between पूर्वापरीभूतावयवसमाहारात्मको भुज्यादिक्रियासमूहोऽन्तरालपतिताभिर्हाससंकथनादिक्रियाभिरतीतानागतलक्षणानां व्यवधानम् VākyaPa. 75. 3 (*on* 3 (9). 82); **1B** fallen in, i.e. caught in the difference (of ideas) काङ्क्षन्ती मुहुरात्मपक्षविजयम् ... अन्तरालपतिता मन्दोदरी वर्तते AnargharRā. 6. 27; धावन्ती मुहुरन्तरालपतिता मन्दोदरी सुन्दरी MahāN. 8. 22; **2** fallen, i.e. being in the ether or sky वन्ध्यास्तेऽपि तदन्तरालपतिता ये भृङ्गभङ्गीजुषः Mugdhopa. 64; **3** falling in, i.e. included in अवयवसंज्ञा इति। विशिष्टावधिपरिच्छिन्नस्य समुदायस्यान्तरालपतिता गत्यादिसंज्ञाभाजोऽवयवा भवन्ति तेषां संज्ञा Pradī. ii. 282A. 24 (*on* i. 4. 56)

अन्तरालपथ (antarāla-patha) *m.* intermediate, i.e. aerial path अहम् ... त्वरितमन्तरालपथेन यामि यावदेकत्र मध्याह्नतरणितीव्रातपेन विह्वला ... स्थिता

UdaySuKa. 136. 5.

अन्तरालपरता (antarālapara-tā) *f.* the state of being intended to convey the intermediate space रथाक्षेण विमिमीत इत्यस्यान्तरालपरतयैव सार्थक्याद्रथाक्षमात्राणि यूपान्तरालानि कार्याणि BhāṭṭCan. 34. 18 (*on* xiii. 4. 23)

अन्तरालपरत्व (antarālapara-tva) *n.* the state of being intended to convey the intermediate space वचनान्तरस्याप्यन्तरालपरत्वावश्यंभावादुभयोः परिणामयोर्विकल्पः BhāṭṭCan. 34. 21 (*on* xiii. 4. 24)

अन्तरालपरिणामवत् (antarālapariṇāma-vat) *adv.* like the change or modification occurring in the intervening time तामसाहंकाराकाशयोर्मध्यमावस्थाविशिष्टं द्रव्यं शब्दतन्मात्रम्। क्षीरदध्नोरन्तरालपरिणामवत् YatīndraDī.40.8.

अन्तरालपरिसर (antarāla-parisara) *m.* edge of the middle or centre यूथिकाप्रसूनपरिमलविलासिषु शिलोच्चयशिलान्तरालपरिसरेषु (प्रावेशयत्) YaśasCam. i. 543. 1 (comm. शिलानाम् अन्तरालानां मध्यानां परिसराः पर्यन्तप्रदेशाः प्राङ्गणानि तेषु)

अन्तरालपरीणाह (antarāla-parīṇāha) *m.* interior width शस्या युगकीलकः स मध्यमपुरुषबाहुक्षिप्तो यावतीं भुवमुल्लङ्घ्य पतति तत्त्रिगुणो वा ग्रामक्षेत्रान्तरालपरीणाहः DaṇḍaVi. 278. 5.

अन्तरालपर्यवसानमात्र (antarālaparyavasāna-mātra) *n.* mere culmination in the intervening time अन्तरालत्वेन ... उपक्रमावगतं स्वरसं भवति न तु यथाकथंचिदन्तरालपर्यवसानमात्रेण MayūMāli. 133. 10 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरालपुलिन (antarāla-pulina) *n.* sand-bank in the middle (उद्यानम्) मदोत्कलकोककुक्कुभकुररबक° ... °जलकेलिदीर्घिकान्तरालपुलिनप्रसाधितप्रासादवेदिमध्यसंबद्धसलिलतूलिकम् YaśasCam. i. 529. 5.

अन्तरालपूर्ति (antarāla-pūrti) *f.* act of filling intermediate space (between two quarters) रचितदिगन्तरालपूर्त्या कीर्त्याभितः सुरभितः ... राजहंसो नाम ... भूपः DaśKuC. 1.12.

अन्तरालप्रणयिन् (antarāla-praṇayin) *adj.* fond of ether, i.e. cloud, sky शिलीमुखेन। विद्धोऽन्तरालप्रणयी मयूरो मुहूर्तमन्धासुरतां प्रपेदे UdaySuKa.44.16.

अन्तरालप्रतिबन्धवैकल्य (antarālapratibandha-vaikalya) *n.* fault or deficiency of obstruction in the middle व्यवहितकार्यमपि कारणं न कार्यस्य लिङ्गम् अन्तरालप्रतिबन्धवैकल्यसंभवेन व्यभिचारात् HetuBiṬ. 56. 8.

अन्तरालप्रतिषेध (antarāla-pratiṣedha) *m.* prohibition in the interval वाक्यस्य त्वन्तरालप्रतिषेधमात्रविधानेनापि गतिरुक्ता CaturCin. iii (2). 170. 19.

अन्तरालप्रदेश (antarāla-pradeśa) *m.* **A** intermediate space or region अर्धस्य बहिष्ट्वेन वाक्यार्थेनान्तरालप्रदेश आक्षिप्यते न तु समुदाये लक्षणा Nyāyāmṛ. 461B. 9; **B** gap between तर्जन्यङ्गुष्ठयोरन्तरालप्रदेशेन यद्दानादि तदपसव्येन VīraMi. (Saṁskāra.) 915. 3.

अन्तरालप्रधानाभिधान (antarālapradhānābhidhāna) *n.* denotation of the sense of the intermediate space and that of the principal दिक्समाससहयोगयोश्चान्तरालप्रधानाभिधानात् Vār. 1 *on* P. ii. 2. 28; MahāBh. i. 428. 20 (*on* ii. 2. 28)

अन्तरालप्रमाण (antarāla-pramāṇa) *n.* measurement of the distance inbetween अन्तरालप्रमाणपर्यालोचनया ततः किंचिदधिकमक्षकाष्ठं कर्तव्यम् VīraMi. (Vyavahāra.) 187.16.

अन्तरालप्रलापिन् (antarāla-pralāpin) *adj.* prattling in the middle साधूपश्लोकितोऽन्तरालप्रलापी MudriKu. 5. 8 (13)

अन्तरालप्रविष्ट (antarāla-praviṣṭa) *adj.* entered inside उर्वीपतिः ...। दशनमालयाप्यन्तरालप्रविष्टकुणपास्थिशकलया सकलत्रिभुवनाभ्यवहाराय सहायीकृतानन्तदन्तयेवाक्रान्तमुखकुहरम् ... वेतालमद्राक्षीत् TilaMañ. 48. 17.

अन्तरालप्रवृत्त (antarāla-pravṛtta) *adj.* **A** arisen in the middle अन्तरालप्रवृत्तस्य संदेहस्य निवर्तनात्। आधिक्यं तत्र चेदेतदत्रापि सदृशं न किम् TattvSaṁ. 1454; **B** occurring in between अन्तरालप्रवृत्तं क्रियान्तरं भिन्नजातीयमेव न भवति VākyaPa. 75. 16 (*on* 3 (9). 82)

अन्तरालप्रवृत्ति (antarāla-pravṛtti) *f.* occurrence in between व्यवधानमिवोपैति निवृत्त इव दृश्यते। क्रियासमूहो भुज्यादिरन्तरालप्रवृत्तिभिः VākyaPa. 3(9). 82.

अन्तरालप्रहरज (antarālaprahara-ja)) *adj.* born in the intervening period (between two constellations) यो ज्येष्ठामूलयोरन्तरालप्रहरजः शिशुः। अभुक्तमूलजः NāraS. 53 (0). 36.

अन्तरालप्राप्ति (antarāla-prāpti) *f.* obtainment of intervening time त्रिष्वपि यागेष्वन्तरालप्राप्तेरवश्यवक्तव्यत्वात् VidhiRa. 5 (24. 20); 5 (25. 2)

अन्तरालप्राप्यफल (antarālaprāpya-phala) *n.* fruit, i.e. result which is to be obtained in the middle अन्तरालप्राप्यफलविशेषसत्त्वात् तल्लिप्सायाः समुच्चयः ŚivārkaMaDī. ii. 380. 15 (*on* iii. 3. 58)

अन्तरालब्धवृष्टि (antarā-labdhavṛṣṭi) *adj.* who has obtained rains (as the desired result) in the middle (of the Kārīri-sacrifice) (जनस्य) उत्पन्नतत्त्वज्ञानस्य त्वन्तरालब्धवृष्टेः प्रारब्धकारीरीपरिसमाप्तिवत् प्रारब्धाश्रमधर्मसमापनं लोकसंग्रहार्थमिति युक्तमुत्पश्यामः Kiraṇā. 13. 5; TattvCin. ii (2). 187. 9.

अन्तरालभवन (antarāla-bhavana) *n.* intermediate zodiacal mansion षट्त्रिनवान्त्याः पादाः खट्वाङ्गान्यन्तरालभवनानि LaJāta. 4. 9.

अन्तरालभाग (antarāla-bhāga) *m.* intermediate portion यूपानामन्तरालभागदशके समपरिमाणतायाः ... लाभेऽपि परिमाणविशेषे प्रमाणाभावादनियमे प्राप्ते रथाक्षेण विमिमीते BhāṭṭCan. 34.16 (*on* xiii. 4. 23)

अन्तरालभू (antarāla-bhū) *f.* intermediate space (in the sky) मुहुरन्तरालभुवमस्तगिरेः सवितुश्च योषिदमिमीत दृशा ŚiśuVa. 9. 2 (comm. मध्याकाशदेशम्)

अन्तरालभूत (antarāla-bhūta) *adj.* [*f.* - ā] **A** occurring in the intervening time (दाक्षायणयज्ञः) तस्य व्रतम् ... अन्तरालभूतं यथा चातुर्मास्येषु SaṅkarKā. i. 3. 20 (AOR. Ed.); **Bi** being the intermediate space or region निर्वोढा च आकाशः स नैव ब्रह्म। अन्तरालभूतं वा यद् ब्रह्म तदपि नैव निर्वोढृ VedāntKa. 193. 14 (*on* i. 3. 41); **Bii** occurring in the intermediate region दक्षिणप्राच्योरन्तरालभूता या कोणात्मिकाग्नेयीति प्रसिद्धा दिग्वर्तते तदवच्छिन्नां दक्षिणप्राचीम् CaturCin. iii (1). 1416. 1.

अन्तरालभूमि (antarāla-bhūmi) *f.* intermediate space तावज्जगित्युदयास्तभूभृतोरन्तरालभूमेराघाटकल्पनाचिह्नमिव ... ननाद मध्याह्नसमयशंसी शङ्खः UdaySuKa. 38. 27; शिव तव मम चान्तरालभूमौ विविधविधिं व्यवधां व्यधात् प्रधानम् AmṛUda. 4. 64.

अन्तरालम् (antarālam) *adv.* in the middle ये चान्ये चान्तरालं वै शास्त्रार्थेनाधिकैः शतैः। सर्वेषां संहितासंज्ञा PauṣkS. 39.9.

अन्तरालमहीतल (antarāla-mahītala) *n.* surface of the earth or plane between (two rivers) गङ्गासिन्धुमहानद्योरन्तरालमहीतले। अमाद्भिरिव वियत्युत्प्लवमानैस्तुरंगमैः ... प्राप वैताढ्यपर्वतम् TriṣaŚaPuC. i. 4. 482.

अन्तरालमात्रविधि (antarālamātra-vidhi) *m.* injunction of merely the intervening time तत्र विष्ण्वादिवाक्यविहितयागत्रयानुवादेनान्तरालमात्रविधिः MīmāKau. iii (2). 184. 11 (*on* ii. 2. 7)

अन्तरालम्बन (antarālambana) *n.* measurement of intermediate space अत्र खेटस्य धनुःशतत्रयरूपमन्तरालम्बनलभ्यं ग्रामादिपरिमाणतारतम्येनान्तरालतारतम्यदर्शनात् DaṇḍaVi. 277. 22.

अन्तरालय (antar-ālaya) *m., n.* **i** interior or inner house or mansion अथ बभूव द्विजकुलम् ... प्रणवपूर्व्वषड्विधाद्ध्येयनानर्घमानान्तरालयम् EI. viii. 32. 2; **ii** interior or inner hall पञ्चमुखं त्वथ राज्ञां नेष्टं स्याद् वेशनं चयं तस्य। राज्ञां श्रीदेवीनामालयकान्तरालयं केचित् MayaMa. 29. 24.

अन्तरालयुक्तता (antarālayukta-tā) *f.* the state of being related to or connected with the intervening time अनूचीनत्वनिमित्तजामित्वकीर्तनादुपक्रम एवान्तरालयुक्ततया किंचित्कर्मविधेर्निश्चितत्वादुपक्रमानुसारेणान्तरा वाक्यस्यैवान्तरालयुक्ततया कर्मप्रतिपादकस्य विधायकत्वं स्वीकर्तव्यम् MayūMāli. 133. 2 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरालयुक्तविधि (antarālayukta-vidhi) *m.* injunction connected with the intervening time उपक्रमेऽनूचीनताप्रयुक्तजामितादोषकीर्तनादजामित्वप्रशंसाप्युपक्रमदशायामेवान्तरालयुक्तविधेरिति निश्चिता MayūMāli. 133. 6 (*on* ii.2.4)

अन्तरालयोग (antarāla-yoga) *m.* connection with intermediate (points of) space ज्यान्तरव्यस्तानामन्तरालयोगे चतुर्विंशतिः शरा भवन्ति ViṣṇuDhaP. ii. 168 (296A. 17)

अन्तरालराहित्य (antarāla-rāhitya) *n.* absence of intermediate space न च तत्राप्यर्धस्यान्तस्त्वे सत्यर्धस्य बहिष्ट्वेनान्तरालानुमानं न लक्षणेति वाच्यं छिन्ने गृहे अन्तरालराहित्येऽपि तद्द्वयदर्शनेन व्यभिचारात् AdvaiSi. 700. 1.

अन्तरालरूप (antarāla-rūpa) *adj.* having the form of an intermediate space माध्यंदिनपवमानमैत्रावरुणसाम्नोरन्तरालरूपे पृष्ठस्तोत्रदेशे किं सर्वाणि पृष्ठसामानि कार्याणि किं वा यथावचनं देशव्यवस्था NyāyMāVi. 573. 14 (*on* x. 6. 5)

अन्तराललक्षणा (antarāla-lakṣaṇā) *f.* internal indication 'अर्धमन्तर्वेद्यर्धं बहिर्वेदी'ति यूपावटमानदेशविधाने अन्तराल(?°ल)लक्षणां परित्यज्य 'र्धमन्तर्वेदी'त्येतावन्मात्रमन्तर्वेद्येकदेशं यूपार्धागत्वेन विधत्ते ŚivārkaMaDī. ii. 216. 4 (*on* iii. 1. 23)

अन्तराललग्न (antarāla-lagna) *adj.* stuck up, i.e. held in the interior or internal cavity ऋषिकुमारकाकृष्यमाणवनवराहदंष्ट्रान्तराललग्नशालूकम् ... अपरमिव

ब्रह्मलोकमाश्रममपश्यम् Kād. 39. 23; 30. 22.

अन्तराललब्ध (antarāla-labdha) *adj.* obtained in the middle कश्चिदन्तराल-लब्धमृततित्तिरीयुक्तेन शकटेन नगरं प्रविष्टः SthānṬ.261B.10.

अन्तराललवशङ्का (antarālalava-śaṅkā) *f.* fear of little gap in between अन्तराललवशङ्कया यया चन्दनं कुचतटे न चर्चितम्। कान्त किं नु ... सा तवातिविरहं सहिष्यते Rāṣṭrau. 14. 55.

अन्तरालवचन (antarāla-vacana) *n.* expression or denotation of intermediate space, i.e. quarter-point दिक्छब्दाः सुबन्ता अन्तरालवचनेबसंज्ञकः सो भवति। ... दक्षिणस्याश्च पूर्वस्याश्च दिशोर्यदन्तरालं (सा) दक्षिणपूर्वा JaineVyā. 62. 22 (*on* i. 3. 88)

अन्तरालवन (antarā-lavana) *n.* act of cutting in the middle तथान्तरालवन-पूर्णयोरप्रयत्नसाध्यत्वात्प्राप्तिः TantrVā. 922. 12 (*on* iii. 4. 11)

अन्तरालवर्तित्व (antarālavarti-tva) *n.* the state of being in the interim state, i.e. the state of not fitting into any of the four stages of life अतस्तु अन्तरालवर्तित्वात् इतरत् आश्रमवर्तित्वं ज्यायो विद्यासाधनं श्रुतिस्मृतिसंदृब्धत्वात् श्रुतिलिङ्गाच्च BrahmSūBh. (Śaṅ.) 747. 7 (*on* iii. 4. 39); VedāntPāSau. 374. 4 (*on* iii. 4. 39) ; VedāntKau. 374. 6 (*on* iii. 4. 39)

अन्तरालवर्तिन् (antarāla-vartin) *adj.* [*f.*-ī] **1Ai** (person) present, i.e. standing in between (two other persons) ततो राजा ... चामरग्राहिणीमन्तरा-लवर्तिनीं समुत्सार्य ... तं सप्रश्रयं पप्रच्छ HarṣaC. 289. 7; **1Aii** (person) being in the middle विधुरादीनां द्रव्यादिसंपद्रहितानां च अन्यतमाश्रमप्रतिपत्तिहीनाना-मन्तरालवर्तिनां किं विद्यायामधिकारोऽस्ति किं वा नास्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 745. 18 (*on* iii. 4. 36); BrahmSūBh. (Bhā.) 212. 26 (*on* iii. 4. 36); **1Bi** (entity) being in the intermediate space आपूर्वसमुद्रादापश्चिमसमुद्राद्योऽ-न्तरालवर्ती देशः ManuBh. i. 79. 19 (*on* 2. 22); तदा वर्षाकाले भृशं वृष्टौ जातायामन्तरालवर्तिन्यां वेन्नानद्यां महापूरोऽजनि Bharaṭ.23A.4; अस्तित्वनयेनायोमय-गुणकार्मुकान्तरालवर्तिसंहितावस्थलक्ष्योन्मुखविशिखवत् TattvPradī. (A.) 368. 4 (*on* 3. 75); अमृन्मयीनां पशुशीर्षादीनाम् अन्तराले उपधानार्थाः काश्चिदन्या इष्टका उत्पाद्याः ...। न च पशुशीर्षादिष्वन्तरालवर्तिषु धात्वर्थ उपपद्यते SaṅkarKāBh. 57. 6 (*on* ii. 1. 5); **1Bii** (person) being or living in the intermediate space (between heaven and earth) ब्रह्मरन्ध्राख्ये छिद्रे ...। तत्र कृतसंयमस्य ये द्यावापृथिव्योरन्तरालवर्तिनः सिद्धाः दिव्याः पुरुषाः तेषाम् ... दर्शनं भवति RājMār. 54. 13; **1C** occurring between (two verbal elements) (इमावपि योगौ षष्ठ्यधिकारमनुवर्तिष्येते) इमावपीति। स्वरितत्वात् अनयोरन्तरालवर्तिभिश्च अयोग्यत्वात् संबन्धाभावः Pradī. i. 199B. 3 (*on* i. 1. 3); **1D** persisting or continuing in the middle आ चापादानविभागाद् आ च प्रापणीयदेशप्राप्तेरन्तरालवर्ती यावान् गतिक्षणप्रचयः पूर्वापरीभूतः ...। तामिमं गतिमभिन्दद् नैरन्तर्येण कुर्वदपि संनिकृष्टमाशु प्राप्नोति ... विप्रकृष्टं चिरेणेति TātpaṬ. (Vā.) 117. 22 (*on* i. 1. 3); **2** falling between (two known categories) सर्वदा शक्तेरुत्पादात् सामग्रीकार्यत्वे तु कार्यमस्तु किमन्तरालवर्तिन्या शक्त्या NyāyMañ. i. 39. 18; प्रमाणसन्देहदशान्तरालवर्ती तु तर्कः कथितोऽत्र शास्त्रे NyāyMañ. ii. 148. 11; ii. 145. 12; वैदर्भीपाञ्चाल्योरन्तरालवर्तिन्यावन्तिका नाम रीतिः SaraKaṇṭhā. 158. 14; सगुणब्रह्मोपासनफलमीश्वरसायुज्यं हि न बन्धो दुःखाभावान्न मोक्षो भेदाश्रयत्वादतोऽन्तरालवर्ती VedāntKa. 364. 17 (*on* iii. 2. 1); **3** remaining inside प्रदीप्यमानः सुरसरित्सीकरप्रकरचारुचामरान्तरालवर्ती ... दुर्योधनः ... संभाव्यते PārthPa. 23 (6); **4** being, i.e. carrying out in the intervening time आ फलनिष्पत्तेरध्ययनपरिसमाप्तमन्तरालवर्ति भोजनादिकं नान्तरीयकं तस्यैव वावयवक्रिया PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 2. 123 (636.6)

अन्तरालवर्तिपदार्थ (antarālavarti-padārtha) *m.* **A** object occurring in the intermediate space or region 'बाल्यात्परं वार्धकम्' 'पूर्वं मथुरायाः पाटलीपुत्रम्' इत्यादावन्तरालवर्तिपदार्थानादरेण व्यवहितेऽपि बुद्ध्यानन्तर्यारोपेणैव प्रयुज्यमानः पूर्वशब्दः परशब्दश्च गौण एव PāṇiTaVāNaMā. 76. 1; **B** object existing in the intervening time, PāṇiTaVāNaMā. 76. 1.

अन्तरालवसुधा (antarāla- vasudhā) *f.* ground or gap between (two armies) उभयोर्व्यराजदुरुसैनिकयोः क्षणमन्तरालवसुधा वितता। विहितोऽवकाश इव वीररमाविबुधीस्वयंवरविहार(v.l.॰विवाह)कृते Acyutarā. 6.15 (comm.द्वयोः ... महतोः सैन्ययोः। ... मध्यभूभागः)

अन्तरालवाक्य (antarāla- vākya) *n.* **A** scriptural sentence containing the word *'antarāla'* यथोपक्रममुपसंहाराज्ञाम्युपन्यासस्याजामितायाश्चैकविषयत्वादेत एव विधयो गम्यन्ते। न ह्यन्तरालवाक्ये तादृगर्थवादो विधिर्वा स्पष्टो दृश्यते TantrVā.481.22 (*on* ii.2.9); अन्तरालवाक्य एव कर्मचोदना विष्ण्वादिवाक्ये कर्मविध्यसंभवेनानुवादासंभवात् MīmāKau. iii (2).185.13 (*on* ii.2.10); iii(2).182.1 (*on* ii.2.9); iii(2).183.18(*on* ii.2.9); iii(2).184.16 (*on* ii.2.9); **B** intermediate statement (occurring in the middle) अन्तराळ(?ल)वाक्यं तु तत्समुदायानुवादः विद्वद्वाक्यवदिति पूर्वपक्षनिराकरणार्थं गुणसूत्रं 'प्राये(?यो)वचनादि'ति ŚivārkaMaDī. ii. 220.19 (*on* iii.1.25)

अन्तरालविधि (antarāla-vidhi) *m.* injunction of the intervening time इदं हि उपांशुयाजस्य अन्तरालविधिवशेन संभवत्प्राप्तिकपौर्णमासीकालसंबन्धविधानार्थम् ... वक्ष्यते MīmāKau. iii(2).179.21 (*on* ii.2.6); iii (2). 189.7 (*on* ii.2.12)

अन्तरालविधितस् (antarālavidhi-tas) *adv.* by the force of the injunction regarding the intervening time विनापि श्रौतकालविधिमन्तरालविधित एव पौर्णमासीकालसंबन्धस्य प्राप्तत्वेन MīmāKau. iii(2). 191.9 (*on* ii. 2. 12)

अन्तरालविधिलभ्य (antarālavidhi-labhya) *adj.* to be obtained through the injunction regarding the intervening time पौर्णमासीविधिनैव लभ्यः फलसंबन्धो नान्तरालविधिलभ्य इत्याशयः VidhiRa. 5(24.8)

अन्तरालविधिसामर्थ्य (antarālavidhi-sāmarthya) *n.* strength or force of an injunction regarding the intervening time 'उपांशु पौर्णमास्यां यजन्' इत्यत्रान्तरालविधिसामर्थ्यलभ्यपौर्णमासीकालनियमपूर्विकामावास्यापरिसंख्या VidhiRa. 10 (66.5); 5(27.10); 35 (187.9); अन्तरालविधिसामर्थ्यलभ्येऽपि ... प्रत्यक्षविधिरपेक्ष्यते PūrvottaVāNaMā.40.5.

अन्तरालविध्यर्थ (antarālavidhy-artha) *m.* meaning of the injunction regarding the intervening time यद्यन्तरालविध्यर्थलभ्य एवोपांशुयाजे पौर्णमासीकालः स्यात्तदानीमाग्नेयो वै ब्राह्मणो देवतया स सोमेनेष्ट्वा अग्नीषोमीयो भवति VidhiRa. 5(21.15)

अन्तरालविप्रकीर्ण (antarāla-viprakīrṇa) *adj.* spread out in the intermediate space पद्मसरसः पश्चिमे तीरे ... भुवनान्तरालविप्रकीर्णेन शाखासंचयेन प्रलयकालताण्डवप्रसारितभुजसहस्रमुडुपतिशकलशेखरमिव विडम्बयितुमुद्यतः ... शाल्मलीवृक्षः Kād. 23.14.

अन्तरालविशालक (antarāla-viśālaka) *n.* width of the interior corridor or passage नवपङ्क्तिकरान्त(न्तं) स्यादन्तरालविशालकम् MānaSā.23.19; अष्टभागैकभागं वा नवभागैकमेव वा। दशांशादेकभागं वाप्यन्तरालविशालकम् ŚilpaRa. i. 39.8.

अन्तरालविशिष्ट (antarāla-viśiṣṭa) *adj.* qualified by the intervening time न च तदपि अन्तरालविशिष्टयागान्तरविधायकमेव किं न स्यात् - इति वाच्यम् MīmāKau. iii(2). 184.7 (*on* ii.2.9)

अन्तरालविहारिन् (antarāla-vihārin) *adj.* moving about or sporting in the ether or sky यशोमतिकुमारः ... स्थलबिलजलान्तरालविहारिणां प्राणिनामद्यापि चित्रगुप्तेनापरिमृष्टमानत्वादनासादितहिंसः ... शरव्यीकृतबस्तवृन्दारकस्तां मदीयां मातरं च निर्बिभेद YaśasCam. ii.221.5 (comm.अन्तरालविहारिणः पारापतला-वचटकादयः)

अन्तरालविहित (antarāla-vihita) *adj.* enjoined by an injunction containing the word *antarāla* तत्र यद्यपि तावद्विष्ण्वादियुक्तानि पृथग्वाक्यानि भवेयुः तथापि तस्मिन्नेवान्तरालविहिते यागे देवतां विदध्युः, न कर्मान्तराणि TantrVā. 483.17 (*on* ii.2.10)

अन्तरालवीथी (antarāla-vīthī) *f.* tract or space in the interior (of a Tantric diagram) अन्तर्वृत्तान्तराले ककारसहितान् षोडशस्वरान् संलिख्य, बाह्यवृत्तान्तरालवीथ्यां मातृकां लिखेत् ParaśuKS.11.6(310.12)

अन्तरालवृत्ति (antarāla-vṛtti) *adj.* **1** referring to an intermediate point (of the compass) अन्तराले यानि दिङ्नामानि वर्तन्ते तानि समस्यन्ते। दक्षिणादीनां च सामीप्यादन्तरालवृत्तित्वम् Pradī. ii. 460A.24 (*on* ii.2.26); **2** existing in the inermediate space स्वप्नाभावः सुषुप्तिः ...नाडीब्रह्मणोरन्तरालवृत्तौ स्थानविशेषे भवति VedāntKau. 276.19 (*on* iii.2.7); **3** present in between (two states or stages) न शक्त्युद्बोधनरूप उपकारः किंतु पदार्थावान्तरकार्यशक्त्युद्बोधन-योरन्तरालवृत्तिः अतिशयात्मक एवोपकारः MayūMāli.796.2 (*on* xi.1.2)

अन्तरालव्यवधायक (antarāla-vyavadhāyaka) *adj.* which intervenes or separates the intermediate space राजा ... अन्तरालव्यवधायकमाका-शमिवोत्तरीयांशुकं विक्षिपन् ... वेगेनोत्पपात HarṣaC.179.4.

अन्तरालव्यापिन् (antarāla-vyāpin) *adj.* which pervades the ether शङ्खादिगुणत्वे शब्दस्यानुपलब्धिरेव। अस्ति च तदुपलब्धिः सैव तस्य द्रव्यान्तरगुणत्वं साधयति यस्मिन्नन्तरालव्यापिनि शब्दस्य शब्दान्तरारम्भक्रमेण श्रोत्रप्रत्यासन्नस्य ग्रहणं स्यात् NyāyKa. 60.15.

अन्तरालव्रत (antarāla-vrata) *n.* religious vow (to be observed) during the intervening time (फाल्गुन्यां पौर्णमास्यां प्रयोगश्चातुर्मास्यानाम्) मांसानशनं ब्रह्मचर्यम् ... सत्यवदनं चान्तरालव्रतानि ŚāṅkhāŚS. iii.13.30; तस्य पर्वस्वन्त-रालव्रतानि ĀpaŚS. viii.4.4; xxii.9.4; VārāŚS. I. vii.1.1; नानृतं वदति न

माऽसमश्नाति ... सर्वेषां चातुर्मास्यानामेतान्यन्तरालव्रतानि भवन्ति HirŚS.vi.8.8(546. 28); स एतमर्धमासं यज्ञो विततः तस्यैतद् व्रतमित्यर्धमाससन्नियोगशिष्टत्वाद् अधिगतमेतद(न)न्तरालशिष्टत्वादन्तरालव्रतं स्यात् SaṅkarKāBh. 30.21 (*on* i. 3.20)

अन्तरालव्रात्य (antarāla-vrātya) *m.* low or despicable person belonging to a lower or mixed caste अन्तरालव्रात्याश्च VaikhāGS. 10.14; अन्तरालव्रात्याच्चूचुकाद् विप्रायां तक्षकोऽस्पृश्यः ... वा VaikhāDS. iii. 14.10.

अन्तरालशिरस् (antarāla-śiras) *n.* head in the intermediate space संस्कारः ... वेगाख्यः ... शरादिषु ...। यद्वशादन्तरालशिरस्यापतनं भवति TattvSaṁPañ. 228.6 (*on* 684)

अन्तरालशिष्टत्व (antarālaśiṣṭa-tva) *n.* the state of being prescribed in the intervening time दाक्षायणयज्ञः ...। स एतमर्धमासं यज्ञो विततः तस्यैतद् व्रतमित्यर्धमाससंनियोगशिष्टत्वाद् अधिगतमेतद(न)न्तरालशिष्टत्वादन्तरालव्रतं स्यात् SaṅkarKāBh. 30.21 (*on* i. 3. 20)

अन्तरालश्रवण (antarāla-śravaṇa) *n.* hearing, i.e. mention of an intervening time प्रातिस्विककालविधिसद्भावे त्वन्तरालानपेक्ष्यैव पौर्णमास्युपांशुयाजाङ्गमिति सिद्धेस्तदनुसारेणान्तरालश्रवणमाग्नेयोत्तरकालमात्रोपलक्षणं भवेत् VidhiRa. 5 (21.22)

अन्तरालश्रुति (antarāla-śruti) *f.* **1** (Mus.) quarter tone or note of interval, division of octave अन्तरालश्रुतिषु नियतसंख्याकासु ईषद्यो वायुना स्पर्शस्तन्महिम्ना यः स्वरः श्रुतिस्थाने स्निग्धत्वरक्तत्वलक्षणो धर्मः तस्याश्रयभूतायाः श्रुतेरुपरञ्जकः स एव स्वर इति केचित् AbhinBhā.iv.11.6 (*on* 28.21); ii. 398.10 (*on* 17.130); **2** scripture containing the word *antarāla* दाशम(?मा)न्त्याधिकरणे अन्तरालश्रुतिबलाद् द्विपुरोडाशायामेवोपांशुयाजः VidhiRa. 5 (22.10)

अन्तरालसंयुत (antarāla- saṁyuta) *adj.* accompanied by, i. e. furnished with the intermediate space or corridor तदेव पुरतो देशे मौल्यन्तरालसंयुतम् MānaSā. 35.32.

अन्तरालसंयोग (antarāla-saṁyoga) *m.* connection with the intervening time or interval दर्शपूर्णमासयोरन्तरालसंयोगान्न ह्यन्यदन्यक्रमं विद्यते SaṅkarKā. iii.1.25 (AOR. Ed.); ŚāstrDī. 133.6 (*on* ii 2.4)

अन्तरालसंस्तव (antarāla-saṁstava) *m.* praise, i.e. mention of intermediate region धीयमानतया धाय्या सकला आगन्तवः स्युः समिध्यमानवतीं समिद्धवतीं चान्तरेण द्यावापृथिव्योरन्तरालसंस्तवादिति MayūMāli. 430.23 (*on* v. 3. 3)

अन्तरालसंख्या (antarāla-saṅkhyā) *f.* number occurring in the middle, i.e. intermediate number नवप्रकारमित्येतद् भेदमुक्तं(?मित्येष भेद उक्तो) त्रयस्य च। यत्रान्तरालसंख्यानामसंख्येयं प्रवर्तते PauṣkS. 39.13.

अन्तरालसंतानवर्तिन् (antarālasantāna-vartin) *adj.* persisting with the continuum or flux in the interval (between death and rebirth) यतोऽपैति। यत्र चोत्पद्यते। तदन्तरालसंतानवर्तिरूपपूर्वकमुपपत्तिभवरूपम् Sphuṭā. iii. 18.12(*on* 3.11)

अन्तरालसंबन्ध (antarāla- sambandha) *m.* connection of the interval (with a particular rite) ननु च उपांशुयाजमन्तरा यजति इत्यत्राप्यन्तरालसंबन्धोऽवगम्यते ŚābaBh. 494.1 (*on* ii. 2. 10)

अन्तरालसंबन्धविधि (antarālasambandha - vidhi) *m.* injunction of connection of the interval (with a particular rite) अन्तरा यजतीति तु यद्यप्यन्तरालसंबन्धविधिपरत्वान्न स्वरूपविधानार्थत्वमित्याशङ्क्यते तथाप्यनन्यगतित्वाद् विशिष्टविधानम् TantrVā. 485.21 (*on* ii. 2.10); विष्णुरुपांशु यष्टव्योऽजामित्वायेत्येवमादयोऽन्तरालसंबन्धविध्येकवाक्यत्वेनार्थवादत्वात् ... न देवताविशिष्टकर्मत्रयविधानार्था विज्ञायन्ते TantrVā. 657.19 (*on* iii.1.1)

अन्तरालसंबन्धिन् (antarāla-sambandhin) *adj.* connected with the interval पुरोडाशनैरन्तर्यापादितया जामितया अन्तरालसंबन्धिना विधेयेन निवृत्तिप्रतीतेर्यत्रान्तरालकालरूपगुणोपबन्धस्तत्र झटिति कर्मचोदनाप्रतीतेरन्तरालवाक्ये एव कर्मविधानम् MīmāKau. iii(1). 188.22 (*on* ii. 2. 11)

अन्तरालस्थ (antarāla-stha) *adj.* **1Ai** being or situated in the intermediate space क्षिपेत् क्रमेण ... शुद्धाम्भसान्तरालस्थं पूरितं कलशाष्टकम् PāraS. 14.243; (पृथिव्याकाशयोः) उभयोरन्तरालस्था मिथः संकीर्णलक्षणाः BṛĀraUBhVā. ii. 3. 78; हृन्नाभ्योरन्तरालस्थः ... ग्रस मे त्वं महावह्निः सर्वं स्थावरजंगमम् Stotrā. 10.26; शङ्के कूटान्तरालस्थपुटनिपतनोत्था ...(द)ण्डः सायं सायं जनानां कलयति नितरामक्षवर्गं समग्रम् EI. ii. 178.22; **1Aii** occurring in the intermediate position अन्तरालस्थम् अनपेक्ष्य आनन्तर्यमारोप्य तत्र परशब्दप्रयोगः Pradī. i. 378B. 17 (*on* i. 1. 44); **1B** being in the ether or sky अत्रान्तरेऽन्तरालस्थो विद्युच्चौरो विलोक्य तम् । बभाण BṛKathāK.4.37; **1C** existing in the midst रक्तं द्रव्यम् ... श्रीकुंकुमेति विख्यातं पुण्ड्राणामन्तरालस्थम् BṛBrahmaS. iii. 10.79; **2** being or occurring at the intervening time or interval किमयमत्राग्रयणाभ्यासः आहोस्वित् अन्तरालस्थयोः द्वयोर्दर्शपूर्णमासयोः द्रव्यनियमः SaṅkarKāBh. 126.13 (*on* iii.1.24)

अन्तरालस्थित (antarāla-sthita) *adj.* being in the interior or inside कुड्यश्लेषमिह प्रकल्प्य वृत्तिमादावन्तरालस्थितम् ... रेखाद्वन्द्वमापादयेत् TantrŚa. 1.97. (comm. अन्तर्भागे)

अन्तरालस्थिति (antarāla-sthiti) *f.* interim state, intermediate position फलभेदोऽस्त्यन्तरालस्थितिः NayaMañ. III. iii.33.66.

अन्तरालस्पृष्ट (antarāla-spṛṣṭa) *adj.* connected with or touching the intermediate space (बिन्दवः) एते च भूम्यभिघातोत्थिता एव शुद्धाः नान्तरालस्पृष्टाः CaturCin. iii (1).973.16; VīraMi. (Āhnika.) 114.8; BālamBha. i. 457. 5 (*on* 1.195)

अन्तरालस्फुरत् (antarāla-sphurat) *adj.* manifesting, i. e.appearing inside यत्कीर्तिः कापि गङ्गा ... भूलोकस्यान्तरालस्फुरदतुलमहादुःखपापौघपङ्कं भूयः प्रक्षालयन्ती त्रिजगति महिता सौख्यमाविष्करोति SūktiSu. 54; PadyaVe. 87.

अन्तरालाग्रह (antarālāgraha) *m.* non-perception of intermediate space or gap अन्तरालाग्रहे एकघनवनप्रत्ययवत् ... अयं विकल्पो मिथ्या TattvVai. 48.14 (*on* 1.43)

अन्तरालाग्रहण (antarālāgrahaṇa) *n.* non-perception of intermediate space or gap दूरादन्तरालाग्रहणे वृक्षादिषु संश्लेषग्रहणाभिमानः BrahmSi. 137. 4; महानिव शब्दोऽवभाति तरूणामन्तरालाग्रहणादिव महद्वनम् PrakaPañ. 360.16; अन्तरालाग्रहणे दूरादेकघनवनप्रत्ययवदयं मिथ्याप्रत्ययः TātpaṬ. (Vā.) 397.12 (*on* ii. 1. 36); पूर्वकालभाविनोस्तत्तत्प्रदेशविशेषालातसंयोगयोरन्तरालाग्रहणात् क्रमाग्रहणादित्यर्थः ŚrutaPra. iB.36.13 (*on* i.1.1); दर्पणमुखाध्यासेऽप्यन्तरालाग्रहणादेव नैरन्तर्यभ्रमः ŚatDū.176.18; दूरत्वेनान्तरालाग्रहणान्नैवमिति चेत् त्यज तर्हि सत्तया कारकत्वम् NyāySiA.264.4; (अलातदण्डे) तत्र अन्तरालाग्रहणाच्चक्रबुद्धिव्यवहारः TantrRaha. 4.6; अलातचक्रादौ तु शैघ्र्यात्तदन्तरालाग्रहणात् ... वस्तुन एव चक्राकारेण ग्रहणम् YatīndraDī. 13.5.

अन्तरालाग्रहणनिबन्धन (antarālāgrahaṇa- nibandhana) *adj.* caused by the non-perception of the intermediate space or gap अन्तरालाग्रहणनिबन्धनोऽयमभेदव्यवहारः प्रवर्तते PrakaPañ. 87.4.

अन्तरालाग्रहणपूर्वक (antarālāgrahaṇa- pūrvaka) *adj.* preceded by the non-perception of intermediate space or gap चक्रप्रतीतावप्यन्तरालाग्रहणपूर्वकं तत्तद्देशसंयुक्ततत्तद्वस्तुग्रहणम् BrahmSūBh. (Rā.) 99.10 (*on* i.1.1)

अन्तरालाङ्गी (antarālāṅgī) *adj.* (*f.*) who has her body in the intermediate space (between elephant and mountain) असल्लोकानुरोधेन सल्लोकोपेक्षणेन च। व्यालशैलान्तरालाङ्गी कुरङ्गीवाक्षमा रमा YaśasCam. i.430.9 (comm. एकस्मिन् पार्श्वे व्यालः ... द्वितीयस्मिन् पार्श्वे शैलः ... तयोरन्तराले मध्ये अङ्गः शरीरं यस्याः)

अन्तरालादर्शन (antarālādarśana) *n.* non-perception of the intermediate space सान्तरेष्वन्तरालादर्शनात् संयुक्तप्रत्ययः NyāyVār. 408.19 (*on* iii.2.9)

अन्तरालानपेक्ष्य (antarālānapekṣya) *ger.* not having counted the intervening time प्रातिस्विककालविधिसद्भावे त्वन्तरालानपेक्ष्यैव पौर्णमास्युपांशुयाजाङ्गम् VidhiRa. 5 (21. 21)

अन्तरालानुपादेयत्व (antarālānupādeya-tva) *n.* the state of not predicating, i.e. not prescribing of the intervening time अन्तरालानुपादेयत्ववशेनास्यैकान्तिके कर्मविधित्वे सतीतरैरर्थवादैरेव भवितव्यम् TantrVā. 486.14 (*on* ii.2.10)

अन्तरालानुमान (antarālānumāna) *n.* inference of the intermediate space अर्धस्यान्तस्त्वे सत्यर्धस्य बहिष्ट्वेनान्तरालानुमानम् AdvaiSi. 700.1; अन्तरालानुमानं गृहस्यान्तर्बहिर्देशयोरन्तरालस्य ... अनुमानम् LaCandr. 700.12.

अन्तरालाप (antarālāpa) *m.* **1** (Mus.) intermediate note (of ascending and descending musical scale) केवलानामपि प्रयोगोपरञ्जकत्वं यल्लक्ष्ये दृश्यते यत्रान्तरालाप इति प्रसिद्धिः तदभ्युपगमार्थम् AbhinBhā. i. 269.17 (*on* 6.27); **2** variety of Praśnottarākhyāna (*lit.* mention of an answer within (the verse)) अथ प्रश्नोत्तराख्यानम्। तेष्वन्तरालापाः ŚārṅgaPa. 550.

अन्तरालापपरिग्रह (antarālāpa-parigraha) *adj.* (Mus.) which includes the intermediate note तेषां तु पृथगुद्देशप्रयोजनं षष्ठे दर्शितमन्तरालापपरिग्रहमिति AbhinBhā. ii.391.7 (*on* 17.110)

अन्तरालापस्वररहित (antarālāpasvara-rahita)) *adj.* (Mus.) devoid of the tune of intermediate note ध्रुवागानपञ्चकमन्तरालापस्वररहितं यत्र प्रयोगयोग्यं

भवति स काव्यप्रयोगो गेयपदमित्युक्तं भवति AbhinBhā. iii.68.10 (*on* 19.121)

अन्तरालापिन् (antarālāpin) *adj.* who talks in between, i. e. who interrupts त्वमेनं किमन्तरालापिनं बटुम्। न निवारयसे PārśvC. 3.690.

अन्तरालाभभाज् (antarālābha-bhāj) *adj.* possessing internal gains विद्या विदर्भेन्द्रसुताधरोष्ठे नृत्यन्ति कत्यन्तरभेदभाजः (v.l.अन्तरालाभभाजः) NaiṣC.7.41.

अन्तरालाभाव (antarālābhāva) *m.* absence of the intervening time एकपुरोडाशायामन्तरालाभावान्नान्तराले स्यात् ŚābaBh. 2093.21 (*on* x. 8. 68)

अन्तरालाभिधान (antarālābhidhāna) *n.* mention of the intermediate space or measure अक्षस्य तु प्रमाणं पादयोरन्तरालाभिधानेनैवार्थसिद्धमिति न पृथगुक्तम् SmṛtiCan. iii. 246.3.

अन्तरालावधारणार्थम् (antarālāvadhāraṇārtham) *adv.* for determining or ascertaining the intermediate space एकार्थत्वाद्विकल्पः अन्तरालावधारणार्थम् उभयोः प्रमाणयोः SaṅkarKāBh. 52.15 (*on* i. 4.49)

अन्तरालावलम्बित (antarālāvalambita) *adj.* suspended in the intermediate space नीलनेत्रवितानान्तरालावलम्बितनिरन्तरहारहारिणि समन्तात्पतति धारासारसलिले YaśasCam. i. 541.2 (*but* comm. अन्तराले अधोभागे अवलम्बिता निरन्तरा अविच्छिन्ना ये हाराः)

अन्तरालावस्था (antarālāvasthā) *f.* **i** interim state, intermediate position न ह्यस्मिन् प्रकृते विशेषिते अश्रुतान्तरालावस्था प्रतिपत्तुं शक्यते BṛĀraUBh. 154.14 (*on* i. 4. 15); अपवर्गाख्याम् अन्तरालावस्थां परिकल्प्य उत्तरग्रन्थसंबन्धं कुर्वन्ति BṛĀraUBh. 382.2 (*on* iii.2.13); **ii** interim state, i.e. neuter gender अन्तरालावस्था स्थितिः नपुंसकत्वम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iv.1.3 (268.11)

अन्तरालावस्थित (antarālāvasthita) *adj.* **A** standing at intermediate space or distance विंशतिचापान्तरालावस्थितस्य प्रचण्डवर्मणः क्षुरिकयैकया प्रत्युरसं प्रहृत्य DaśKuC. 142.13; **B** remaining in the intermediate position 'भूतानामात्मनश्चान्तराले' इति व्याख्यानमप्ययुक्तम्, विज्ञानमनसी इत्यन्तरालावस्थितवस्तुद्वित्वानुपपत्तेः ŚrutaPra. ii.352.13 (*on* ii.3.17)

अन्तरालाशुचिपूरिता (antarālāśuci-pūritā) *adj. (f.)* filled with the impurity inside हैम्नी पाञ्चालिका रिक्तान्तरालाशुचिपूरिता ... अस्तु PrabhāC.93.5.

अन्तरालासु (antarālāsu) *m.* four seconds which calculate the intervening time (between the sunset and the moonset), intervening respiration अन्तरालासुभिः कार्यश्चन्द्रभूज्याचरासुभिः। शङ्कुः LaBhāsk. 6. 8.

अन्तरालिक (antarālika) *adj.* **A** referring to the intervening time or period अभोजनविधिर्नूनमस्त्यन्तोऽप्यन्तरालिकः TantrVā. 111.21 (*on* i.3.4); **B** inner or internal (गोविन्दस्य) यत्तस्य पीठं हैरण्यमष्टपलाशमम्बुजं तदन्तरालिकानलास्त्रयुगं तदन्तराद्यार्णं विलिखीत कृष्णाय GopālaPūTāU. 1.4.

अन्तरालिक (antarālika) *n.* name of a Yantra (placed below the throat for avoiding Gandhadruti and Garbhadruti) अथ यन्त्राणि वक्ष्यन्ते ...। लवणं कोष्ठिकाख्यं च अन्तरालिकसंज्ञिकम् RasPraSu.10.4.

अन्तरालीकृ (antarālī-kṛ-) VIII·U· to employ as medium or conveyance, pw.; cf. **अन्तरालीकृत्य.**

अन्तरालीकृत्य (antarālī-kṛtya) *ger.* having employed as medium or conveyance (*lit.* having made as intermediate) प्रकृतिलक्षणां मायाशक्तिमन्तरालीकृत्य परस्य कर्तृत्वादि स्वाभाव्यमिति न विकार्यता comm. *on* BhaktiSū. (Śā.) ii.1.11 [pw.]

अन्तरालीन (antarālīna) *adj.* **A** merged within सर्वथा त्वन्तरालीनानन्ततत्त्वौघनिर्भरः। शिवश्चिदानन्दघनः परमाक्षरविग्रहः ĪśvaPraSū. iv.1.14; **B** meditating on the inner self अन्तर्मुखोऽन्तरालीनः ... क्षणादवाप्तो योगित्वमात्मारामस्थितिर्विटः Deśopa. 5.5; **C** hiding (oneself) inside (the house), Deśopa. 5.5.

अन्तरालीया (antarālīyā) *adj. (f.)* belonging to the intermediate regions (योषितः) सिन्धुषष्ठानां च नदीनामन्तरालीया औपरिष्टकसात्म्याः KāmSū.130.3 (2.5)

अन्तरालोक (antarā-loka) *m.* world between heaven and earth, i.e. intermediate world स्वयागया तृतीयसवनस्योद्रायत्पृथ्नोतीममन्तरालोकम् JaimiUBr. i. 37. 4.

अन्तरालोदयप्राण (antarālodaya-prāṇa) *m.* four seconds which calculate the intervening time (between the sunset and the moonset), intervening respiration नाडिकानुपाताप्तभोगहीनार्कचन्द्रयोः। अन्तरालोदयप्राणैः कल्प्यं तत्राविशेषणम् MaBhāsk. 6.36 (comm.अन्तरप्राणैः)

अन्तरालोपधानार्था (antarālopadhānārthā) *adj. (f.)* meant for putting or placing at the intermediate space अन्याः अन्तरालोपधानार्था इष्टका उत्पाद्याः SaṅkarKāBh. 57.7 (*on* ii.1.5)

अन्तरालोपलक्षित (antarālopalakṣita) *adj.* characterised or distinguished by the intervening time उपांशुगुणको यागोऽन्तरालोपलक्षिते काले विधीयते ŚāstrDī. 133.9 (*on* ii. 2.4)

अन्तरालोपस्थिति (antarālopasthiti) *f.* recollection or reference to the intervening time अन्तरालत्वेनान्तरालोपस्थितिपूर्वकविधिप्रवृत्तावेवोपक्रमावगतं स्वरसं भवति MayūMāli. 133.9 (*on* ii. 2.4)

अन्तरालोपांशुत्व (antarālopāṁśu-tva) *n.* the state of being the silent offering at the intervening time उत्पत्तिवाक्ये ... अन्तरालोपांशुत्वविशिष्ट एव यागो विधीयते MīmāKau. iii (2).188.7 (*on* ii.2.10)

अन्तरालोल्लसत् (antarālollasat) *adj.* shining or springing forth from the interior मन्थक्ष्माधरघूर्णितार्णवपयःपूरान्तरालोल्लसल्लक्ष्मीकन्दलकोमलाङ्गदलनप्रादुर्भवत्संभ्रमाः।... मधुरिपोः ... पान्तु ... गिरः Subhāṣi. 35.

अन्तरावकाशात्मक (antarāvakāśātma-ka) *adj.* of the nature of intermediate space यदि हि लोकानामन्तरावकाशात्मकः भूताकाशो न स्यात् तेषां संकरस्स्यात् ŚivārkaMaDī. i. 437.31 (*on* i. 3. 15)

अन्तरावणिकातुल्य (antarāvaṇikā-tulya) *adj.* equal or similar to the inner base or ground अन्तरावणिकातुल्यो मदलाया विनिर्गमः SamarāSū. 30.127.

अन्तरावणी (antarāvaṇī) *f.* inner base or ground अन्तरावणी कार्या छाद्यकोच्छ्रायनिर्गता। हीरग्रहणपिण्डार्धबाहल्या सा प्रशस्यते SamarāSū.30.126.

अन्तरावयव (antarāvayava) *m.* internal component or part भर्जनकपालादेरन्तरावयवैर्योऽभिसंबन्धो वह्नेः सोऽप्रतिघातः TātpaṬ. (Vā.) 526.5 (*on* iii.1.50)

अन्तरावरण (antarāvaraṇa) *n.* inner enclosure or circle अन्तरावरणेष्वेव विभोः कुर्यान्महोत्सवम् PāraS. 17.517.

अन्तरावरणस्थ (antarāvaraṇa-stha) *adj.* existing at the inner enclosure or circle विहितोऽत्र समुद्धारः ...अन्तरावरणस्थानां कलशानाम् PāraS. 14.98; अन्तरावरणस्थैस्तु संस्नाप्य कलशैः क्रमात् PāraS. 17.582.

अन्तरावरणान्तिकम् (antarāvaraṇāntikam) *adv.* upto the inner enclosure or circle परिभ्रम्य च बाह्यादि त्वन्तरावरणान्तिकम् ... देवदेवेशं विष्टरे विनिवेशयेत् PāraS. 17.456.

अन्तरावर्त (antar-āvarta) *m.* **1** inner circle लाञ्छयेदन्तरावर्तं प्राक् सूत्रं तु सपद्मयोः PauṣkS. 9.146; **2** inner convolution अन्तरावर्तसुभगौ कर्णौ ... इत्यसाधारणैर्नानालक्षणैर्लक्षितः प्रभुः TriṣaŚaPuC. i. 2.717.

अन्तरावर्तिन् (antarā-vartin) *adj.* **1A** being in the intemediate space रावणः ... नापि सामन्तान्तरजिघृक्षायामन्तरावर्तिनि समुद्रे लघुसमुत्थः AnargharRā.2.6 (51); **1B** staying nearby or close by निजिघांसुं मृगीं कंचिन्मृगो दृष्ट्वातिकष्टितः। स्वयमासान्तरावर्ती कटास्नेहकटाक्षितम् HammīMaKā. 4.61; **2** occurring in the meantime or in the intervening time अन्तरावर्तिनः परामर्शज्ञानस्याभावादाद्यमालोचनाज्ञानमेव हेयादिज्ञानफलम् ... भविष्यति NyāyMañ.i 65.5; **3** being in the interim state or condition (दुग्धम्) दध्यवस्थामसंप्राप्य दुग्धावस्थामतीत्य च। अन्तरावर्ति यत्प्रोक्तं मन्दं तच्च त्रिदोषलम् BhojanKu. 136.5.

अन्तरावलम्ब (antarāvalamba) *m.* inner perpendicular string बाहुप्रतिबाहू द्वौ त्रयोदशावनिरियं चतुर्दश च। वदनेऽपि चतुर्हस्ताः ... कोऽन्तरावलम्बश्च GaṇiSāSaṁ. 6. 185½.

अन्तरावलम्बक (antarāvalamba-ka) *m.* inner perpendicular string तत्कर्णाकारसूत्रद्वयस्पर्शनस्थानादारभ्य अधःस्थितभूमिपर्यन्तं तन्मध्ये एकं सूत्रं प्रसार्य तत्सूत्रप्रमाणसंख्यैव अन्तरावलम्बकसंज्ञा भवति GaṇiSāSaṁ. 6. 179 ½(4)

अन्तरावस्थान (antarāvasthāna) *n.* act of resorting to the intermediate position (of idealism) विज्ञानवाद एव सुस्पष्टम् आस्थीयतामन्तरावस्थानं तु न सांप्रतम् NyāyMañ. i. 56. 12.

अन्तरावस्थित (antarāvasthita) *adj.* **A** existing in between मूर्तस्य क्रिययार्थसंयोगेऽन्तरावस्थितार्थविषयत्वापत्तिः NyāySu. (Ja.) 76A. 5 (*on* i. 1. 1); **B** standing in between सोऽन्तरावस्थितश्रीमूलराजभिल्लैः प्रहरणानि गृहीतः PurāPraSaṁ. 13. 2.

अन्तरावाक्य (antarā-vākya) *n.* (injunctive) sentence containing the word *antarā* (prescribing intervening time) 'उपांशुयाजमन्तरा यजति'... अन्तरावाक्य एव कल्प्योऽपि यागविधिः स्वीकर्तव्यः UpaParā.52.1; अन्तरावाक्यं तु तत्समुदायानुवादो विद्वद्वाक्यवत् VidhiRa.5 (23.12); जामितापरिहारायावश्यमन्तरावाक्ये विधावभ्युपगन्तव्ये ... "याज्यानुवाक्यायुगलानां क्रमप्रमाणेनान्वये सति ... विकल्पेन देवतात्वस्य प्राप्तत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 181. 23 (*on* i. 1. 4); i. 267. 20 (*on* i. 1. 23); i. 435. 15 (*on* i. 3. 13); अन्तरावाक्यमनुवादः इति पक्षेऽपि ... अन्तरालप्राप्तेरवश्यवक्तव्यत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 221. 3 (*on* iii. 1. 25);

अन्तरावाक्ये पूर्ववदेव न कर्मान्तरविधिः BhāṭṭDī. i. 116. 20 (*on* ii. 2. 4); अन्तरावाक्ये समुदायानुवादाद्विष्ण्वादियागानामपि कालसंबन्धः MayūMāli. 132. 21 (*on* ii. 2. 4)

अन्तरावाक्यविधेय (antarāvākya-vidheya) *adj.* to be prescribed by the (injunctive) sentence containing the word *antarā* (prescribing intervening time) अन्तरावाक्यविधेय एक एवोपांशुयाजः VidhiRa. 5 (23. 18); ŚivārkaMaDī. ii. 220. 23 (*on* iii. 1. 25)

अन्तरावास (antarā-vāsa) *m.* **1A** dwelling in the intervening period मनुष्येष्वन्तरावासो नास्तीत्यभिप्रायः AbhidhKoBh. 123. 14 (*on* 3. 12); **1B** interval, interval of time, DBHS.; **2** [Inst.] at intervals of half a Yojana बिम्बिसारः ... समनुयाति अर्धयोजनिकेनान्तरावासेन यावत्स्वकं विषयं गङ्गायाः तीरम् MaVastuAva. i. 258. 20 [DBHS.]

अन्तराविज्ञानाधिकरण (antarāvijñānādhikaraṇa) *n.* sub-section or topic dealing with inner consciousness अन्तराविज्ञानाधिकरणम् NayaMañ. II. iii. 8. 16 (1)

अन्तराविद्धमुख (antarāviddha-mukha) *n.* name of a *cārī* (movement) wherein face is turned or posed inside (वामवेधं ततः कुर्यात्) वामवेधमिति अन्तराविद्धमुखम् AbhinBhā. ii. 135. 18 (*on* 12. 19)

अन्तरावृति (antarā-vṛti) *f.* inner enclosure or circle इच्छाज्ञानक्रियाशक्तीरर्चयेदन्तरावृतौ TantrRā. 10. 10.

अन्तरावृत्त (antarā-vṛtta) *n.* inner circle खातार्थमन्तरावृत्तादन्तरं निखनेत्समम् PāraS. 26. 12.

अन्तरावृत्ति (antarā-vṛtti) *adj.* **A** having intermediate mode of recitation तस्मिन् द्वियमान्तरावृत्तिः TaiPrāti. 23. 18 (comm. तस्मिंश्चतुर्यमे द्वियमा वृत्तिः स्वरितस्वररूपावृत्तिरन्तरा अन्या चतुर्थाख्यस्वररूपा। अतश्चतुर्यमत्वम्); **B** occurring between acute and grave, TaiPrāti. 23.18 (comm. द्वियमयोरुदात्तानुदात्तयोरन्तरामध्ये स्वरितप्रचयोर्वृत्तिर्भवति)

अन्तरावेद (antarā-veda) *m.* mound or ground in between (the rivers Gaṅgā and Yamunā) कृत्वान्तरावेदमि(म)थो ... रामः स राजाभवदद्वितीयः VīraBhā. 10. 7.

अन्तरावेदि (antarā-vedi) (= antarāvedī) *f.* middle altar or an elevated piece of ground in between वरण्डो वदनामये। समूहे चान्तरावेद्याम् TrikāŚe. iii. 3. 115; AnekāSaṁ. 3. 175; ViśvaPra. 45. 27; Liṅgānu. (He.) 17. 7; NānārthāSaṁ. ii. 27. 184; NānārthMañ. 521; ViśvaLoK. 95. 35; KośaKaTa. 1. 2755; 2. 3844; 2. 4737.

अन्तरावेदी (antarā-vedī) (= antarāvedi) *f.* veranda resting on columns, MW.

अन्तरावेश्मन् (antarā-veśman) *n.* apartment inside, inner apartment नृपतिसत्तमः। सभायामन्तरावेश्म रहः प्राविशदुत्सुकः PadmP. iv. 56. 6.

अन्तराशय (antar-āśaya) *m.* **1** internal receptacle (of digestion), i.e. intestine नातिग्लानिकरं पायौ हृदये न च रुक्करम्। अन्तराशयमक्षिण्वन् कृत्स्नं दोषं निरस्यति। विरेचनम् CaraS. vii. 12. 52 (1941 Ed.); मध्येभक्तम् ... भेषजम्। तदन्तराशये दोषान् सुखेनैव नियच्छति KāśyaS. 243B. 36; **2A** thought or determination about the soul जीवन्मुक्तं मुनिश्रेष्ठं केवलं हि पदार्थवत्। पश्यामः पुरतो नास्य पुनर्विघ्नोऽन्तराशयम् YogVā. ii. 4. 3 (comm. अन्तराशयमन्तर्गतं विदेहत्वनिश्चयम्); **2B** inner feeling or mind (क्रूरोग्रपतितव्रात्यडाम्भिकोच्छिष्टभोजिनाम् ... अन्नं न भोक्तव्यम्) क्रूरोऽन्तराशयकठिनः BālaKrī. i. 117. 14 (*on* 1. 161)

अन्तराशयग (antarāśaya-ga) *adj.* being in the internal receptacle (of digestion), i.e. intestine अन्तराशयगम् ... कृत्स्नं दोषं निरस्यति। विरेचनम् AṣṭāSaṁ. i. 144. 1 (1. 27)

अन्तराशा (antar-āśā) *f.* desire in the heart, inner desire or hope रे रे चञ्चललोचनाञ्चितरुचे चेतः प्रमुच्य स्थिरप्रेमाणं बहुमानमेणनयनामालोक्य किं नृत्यसि। किं मन्ये विहरिष्यसे बत हतां मुञ्चान्तराशामिमाम् ŚatTrayī. 720; KāvyPra. 177.3; सुखयति धनमेवेत्यन्तराशापिशाच्या दृढतरमुपगूढो मूढलोको जडात्मा SarvaVeSāSaṁ. 77.

अन्तराशृङ्ग (antarā-śṛṅga) *m.* [Abl.] between the horns संभारान्निवपति ... वृष्णेरलूनपूर्वस्यान्तराशृङ्गाद्दूर्णास्तुकम् MānŚS. 44. 10; अवेरनाच्छिन्नस्तुकस्यान्तराशृङ्गा[अन्तराशृङ्गा ViŚVA.]दूर्णास्तुकां केरुगुल्गुल्विति नाभ्याँ संभारान्निवपति VārāŚS. I. vi. 1. 36.

अन्तराशृङ्गम् (antarāśṛṅgám) *adv.* between the horns यां पशुंर्वंसत्तामंनाच्छिन्नस्तुकस्यान्तराशृङ्गंमवसत् MaiS. iii. 8. 5 (iii.101. 4); स यां प्रथमां प्रावसत्तां पशुष्ववसद्वृष्णेरन्तराशृङ्गं तस्मादूर्णास्तुका भवति KāṭhS. 25. 6 (ii. 110. 20); KapiKaS. 39. 4 (216. 19); स्वरुणा स्वधितिमन्तर्धाय पशोरन्तराशृङ्गमनक्ति VārāŚS. I. vi. 4. 22; पाशं कृत्वान्तराशृङ्गमभिदक्षिणं बध्नाति KātyŚS. vi. 3. 27.

अन्तराशृङ्गीया (antarāśṛṅgīyā) *adj.* (*f.*) [DEBRU. 439] arising , i.e. obtained between the horns अग्नेर्भस्मासीत्युत्तरवेद्यां संभारान्निवपति ... श्वेतामूर्णास्तुकां पेत्वस्यान्तराशृङ्गीयाम् ĀpaŚS. vii. 6. 1.

अन्तराशौच (antar-āśauca) *n.* impurity arising at the same time (as previous impurity) शक्नोत्येव परिच्छेत्तुमन्तराशौचमागतम् TantrVā. 109. 19 (*on* i. 3. 4)

अन्तराश्रय (antar-āśraya) *adj.* **1** resorting to the interior internal part विसर्पं दारुणं विद्यात् सुकृच्छ्रं त्वन्तराश्रयम् CaraS. vi. 21. 24 (1941 Ed.); **2** resorting to the distinct or main constituent element वातशोणितम् ... गम्भीरं त्वन्तराश्रयम् CaraS. vi. 29. 19 (1941 Ed.) (comm. अन्तराश्रयमिति त्वङ्मांसव्यतिरिक्तगम्भीरधात्वाश्रयम्); SiddhYo. 23. 1; **3** arising from the mind जिगाय षड्विधमरिमन्तराश्रयं ततः स्वयं त्यजति न षड्विधं बलम् RāghPāṇ. (Dha.) 2. 11 (comm. अन्तरङ्गोद्भवम्)

अन्तराश्रय (antar-āśraya) *m.* **A** interior or internal part (of the body) अन्तःप्रकुपिता दोषा विसर्पन्त्यन्तराश्रये CaraS. vi. 21. 25 (1941 Ed.) (comm. अन्तःशरीरे); **B** internal receptacle (of digestion), i.e. intestine त्वक्सिरामांसमेदोऽस्थिस्नायुमर्मान्तराश्रयाः। व्रणस्थानानि निर्दिष्टान्यष्टावेतानि संग्रहे CaraS. vi. 25. 26 (1941 Ed.)

अन्तराश्रि (antarāśri) *f.* inner angle or corner (of a circle) भ्रूबिम्बस्य त्रिभिर्भागै रेखे ... श्रीकण्ठं चान्तराश्रिषु। ... लिखित्वार्कैस्तदर्चयेत् ĪśānŚiPa. i. 45. 107.

अन्तराश्रित (antar-āśrita) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** dwelling in the region between (Sindhu and its tributaries) सिन्धुषष्ठानां नदीनां येऽन्तराश्रिताः। तान् धर्मबाह्यान्... परिवर्जयेत् MahāBhā. viii. 30. 11; **Aii** dwelling inside (त्रिविष्टपम्) सुपर्वभिः शोभितमन्तराश्रितैः RasGaṅ. 223. 5; **B** possessing (embryo) within, i.e. pregnant सा रत्नदीपस्य शिखयेवान्तराश्रिता। ददर्श राज्ञी निखिलं प्राग्जन्मस्थितिमात्मनः BṛKathāMañ. vii. 1. 38; **C** possessing in the mind धर्मदत्तः ...। स वै निःश्वाससंतापग्लपिताधरपल्लवः। अशान्तसर्वशिखिना कामेनेवान्तराश्रितः BṛKathāMañ. ix. 2. 496.

अन्तराश्रुति (antarā-śruti) *f.* Vedic passage containing the word *antarā* (prescribing intervening time) 'उपांशुयाजमन्तरा यजति' ... अन्तरावाक्यमनुवाद इति ... दोषपरिहारार्थमन्तराश्रुतेरनालम्बनत्वपरिहारार्थं च त्रिष्वपि यागेष्वन्तरालप्राप्तेरवश्यवक्तव्यत्वात् VidhiRa. 5 (24. 19)

अन्तरास् (antar-ās-) II.Ā. to sit down into, pw.; MW.

अन्तरासंयोग (antarā-saṁyoga) *m.* syntactic relation or connection with the word *antarā* अन्तरासंयोगेन हि श्रूयते 'उपांशुयाजमन्तरा यजतीति' ŚābaBh. 2091. 23 (*on* x. 8. 62)

अन्तरासक्ता (antarā-saktā) *adj.* (*f.*) stuck inside (the renal passage) यदृच्छया च मूत्रमार्गप्रतिपन्नामन्तरासक्तां शुक्राश्मरीम् ... शर्करां वा स्रोतसापहरेत् AṣṭāSaṁ. ii. 81. 22 (4. 13)

अन्तरासन (antar-āsana) *n.* nearby or adjacent seat नृपतिः ... तामन्तरासनेऽथ न्यवेशयत् SamarāSaṁ. 5. 548.

अन्तरासनासीन (antarāsanāsīna) *adj.* seated on the nearby or adjacent seat अन्तरासनासीनान्तरङ्गगृहीतासिभिस्ताम्बूलिकविधूयमानचामरपल्लवैः ... राजभिरापुपूरे राजद्वारम् HarṣaC. 278. 12.

अन्तरासंभव (antarāsambhava) *m.* impossibility of difference यद्यपि प्रत्यभिज्ञाया नित्यत्वं न विषयस्तथापि नाशकत्वाभिमतशब्दान्तरादीनामन्तरासंभवेऽपि तावत्कालीनतां गकारस्य गृह्णाति TattvCin. iv(1). 379. 1.

अन्तरासु (antarāsu) *m.* four seconds which calculate the intervening time (between the sunset and the moonset), intervening respiration यावत् स्थिरीभूता रवीन्द्वोरन्तरासवः। तैः प्राणैरस्तमेतीन्दुः शुक्लेऽर्कास्तमयात् परम् SūrySi. 10.4 (comm. विवरासवः); अस्तकालविलग्नेन्द्वोरन्तरप्राणजन्मना। कालेन लग्नशीतांशू कृत्वा भूयोऽन्तरासवः (पूर्वकालेन ते योज्याः) MaBhāsk. 6. 29.

अन्तरासुप्तभृङ्ग (antarāsupta-bhṛṅga) *adj.* containing the bee sleeping, i.e. lying inside श्यामलेनाङ्कितं बाले भाले केनापि लक्ष्मणा। मुखं तवान्तरासुप्तभृङ्गफुल्लाम्बुजायते BhāmiVi. App. 9. 18; RasGaṅ. 232. 3.

अन्तरास्थ (antarā-stha) *adj.* [*f.* - ā] **A** what exists in the mind अन्तरस्थाम् (v.l. अन्तरास्थाम् ViŚVA.) परित्यज्य भावश्रीं भावनामयीम्। योऽसि सोऽसि जगत्यस्मिँल्लीलया विहरानघ MahāU. 6. 1; **B** (used as noun) (one) who dwells

in the interior (of the body), i.e. the soul (रसः) मनोबुद्ध्यन्तरास्थानां त्रिविधः सोऽनुकीर्त्यते। अन्तरात्मा शरीरस्य मुह्यति त्वसृजः क्षयात् Hastyāyur. 484. 11 (3. 16)

अन्तरास्थित (antarā-sthita) *adj. [f.–ā]* **A** residing in the region between (Sindhu and its tributaries) पञ्चानां सिन्धुषष्ठानां नदीनां येऽन्तराश्रिताः (v.l. °रास्थिताः)। तान्धर्मबाह्यान् ... परिवर्जयेत् MahāBhā. viii. 30. 11; **B** staying in the middle, i.e. remaining impartial or neutral पुरुषं चापराधं च ... देशकालौ समीक्ष्य च ... प्रदेष्टा दण्डकर्मणि। राज्ञश्च प्रकृतीनां च कल्पयेदन्तरास्थितः ArthŚā. ii. 166. 14 (4. 10); **C** being in the intermediate position सम्यग्ज्ञानविपरीतज्ञानयोरन्तरास्थितानामपि देवासुरभावयोर्दार्ढ्यदृष्टिः BrahmSūBh. (Ma.) 633.6 (*on* iii. 4. 36); **D** existing within यथा जलान्त ऊर्म्याद्या गुप्तागुप्ताश्च शक्तयः। जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ताद्यास्तथा जीवेऽन्तरास्थिताः YogVā. iii. 61. 33.

अन्तरास्थितत्व (antarāsthita-tva) *n.* the state of being in the intermediate position मानवानां सम्यग्विपरीतज्ञानयोरन्तरास्थितत्वमेव मिश्रज्ञानित्वमेव न तु केवलज्ञानादिप्राप्तिस्तेषामपि स्वभावाभिभवो नास्ति TattvPrakā. 193B. 5 (*on* iii. 5. 36)

अन्तरास्य (antar-āsya) *n.* inside or interior of the mouth अन्तरास्ये चर्म विततमस्ति ...। तत्संबद्धा रेखा ... सेह नासिका विवक्षिता Nyās. i. 54. 23 (*on* i. 1. 9); हृद्गाभिरित्यादिमनुवचने प्राशिताभिरित्यस्य तालुपर्यन्तमन्तरास्यं प्रवेशिताभिरित्यर्थः VīraMi. (Āhnika.) 74. 25; BālamBha. i. 76. 1 (*on* 1. 21); (सिन्धुरमेकमुदयगिरिनामकं परीक्ष्य) विज्ञापयति ... कमलकोशमिव शोणप्रकाशमन्तरास्ये YaśasCam. i. 293. 3; i. 309. 6.

अन्तरास्यकृताङ्गुष्ठ (antarāsyakṛtāṅguṣṭha) *adj.* who has put his thumb in the interior of the mouth पृथुको मातुरङ्कात् ...। उत्पत्य प्रविविक्षुः ... गिरिगह्वरे ...। अन्तरास्यकृताङ्गुष्ठं क्रीडन्तम् (तं जननी ... चक्रे वक्षःस्थलस्थितम्) PadmP. (Ra.) 17. 392.

अन्तरास्यप्रविष्टा (antarāsya-praviṣṭā) *adj. (f.)* which has entered into the interior of the mouth वैश्योऽन्तरास्यप्रविष्टाभिः ... अद्भिः पूतो भवति ManvaMu. 46. 30 (*on* 2. 62)

अन्तरास्यप्रवेशिता (antarāsya-praveśitā) *adj. (f.)* which is made to enter into the interior of the mouth (पूयते) वैश्यः प्राशिताभिः अन्तरास्यप्रवेशिताभिः (अद्भिः)। कण्ठमप्राप्ता अपि शुद्धिहेतवो वैश्यस्य ManuBh. i. 107. 29 (*on* 2. 62)

अन्तरास्यरुचादार्ढ (antarāsyarucā-dārḍha) *adj.* intense in lustre (of teeth) inside the mouth अन्तरास्यरुचादार्ढः ... आद्यः पुरुष ईशानः ...। तेनासौ निहतो दैत्यो हिरण्याक्षः SkandP. v(1). 52. 44.

अन्तरास्यस्पर्श (antarāsya-sparśa) *m.* act of touching of the inside of the mouth अन्तरास्यस्पर्शेऽपि हस्तादेः शुद्धता ManuBh. i. 484. 9 (*on* 5. 130)

अन्तराहवन (antarā-havana) *n.* act of offering of oblation in the middle यन्त्रविष्टरसंस्थानमन्तराहवनं तथा। हृदयादवतारं च महायन्त्रस्य विष्टरे PāraS. 26. 32.

अन्तराहित (antarā́-hita) *adj.* **A** placed inside, i.e. situated inside अन्तरिक्षं च केवलम्। यद्यास्मिन्नन्तराहितम् TaiBr. III. xii. 7. 1; **B** concealed inside (the belly) आश्रयत्यवनिमेघवाहने वारिगर्भमभितो गरीयसि। प्राप मेकलसुता समानताम् अन्तराहितनिधानया भुवा NavaSāC. 8. 44.

अन्तराहित्य (anta-rāhitya) *n.* the state of being devoid of the end, endlessness दुःखनिवृत्तेरन्तराहित्यात् ... न नित्यपुरुषार्थासंभावना ŚrutaPra. iA. 72. 20 (*on* i. 1. 1)

अन्तराहुति (antar-ā́huti) *f.* offering made in the intermediate space यां दक्षिणा (आहुतिः) सां पितृदेव३त्यैतद्वा अन्तराहुतीनां लोकः MaiS. i. 4. 12 (i. 61. 17)

अन्तरि (antar-i-) II. P. [Alt Gr. I. 59] **1Ai** to exclude from, to keep away from **ii** to drive away, to discard, to dismiss, to expel **iii** to omit (ritual activity), to drop **iv** to ignore, to neglect, i.e. to leave **Bi** to cut off, to remove, to destroy **ii** to obstruct **iii** to vanish, to disappear **iv** to conceal, to hide **v** to discontinue, to stop **Ci** to deprive (oneself) of **ii** to separate, to stand in any one's way **2A** to go into, to enter **B** to insert inbetween **1Ai** to exclude from, to keep away from देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन् TaiS. II. vi. 8. 3; VI. v. 6. 3; MaiS. iii. 3. 4 (iii. 36. 11); PañcBr. vii. 9. 16; यत्त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात् TaiS. V. vi. 10. 2; KāṭhS. 22. 4 (ii. 59. 22); यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियात् ... तदनु यज्ञः पराभवति TaiS. VI. i. 5. 4; KāṭhS. 23. 9 (ii. 85. 13); KapiKaS. 36. 6 (193. 2); AitBr. 2. 5 (47); 22. 10 (597); प्रयाजवद्देवानूयाजवत् प्रायणीयं कार्यम् ... नात्मानमन्तरेति न प्रजाम् TaiS. VI. i. 5. 5; VI. iv. 6. 3; VI. iv. 11. 2; MaiS. iv. 6. 4 (iv. 83. 16); KāṭhS. 23. 9 (ii. 85. 15); KapiKaS. 36. 6 (193. 4); ŚatBr. I. viii. 1. 25; ŚatBr. (K.) II. iii. 2. 28; II. vii. 2. 14; II. vii. 3. 16; यत्प्रयाजान्तरियादन्नमन्तरियात् MaiS. i. 7. 3 (i. 112. 5); KāṭhS. 9. 1 (i. 104. 16); पुरस्ताद्धोतोर्वदेत्तैनैवं सर्वं नान्तरेति MaiS. i. 8. 7 (i. 125. 16); iii. 7. 2 (iii. 76. 15); यद्यज्ञस्यान्तरेष्याम्यात्मानमन्तरेष्यामीति MaiS. iii. 7. 8 (iii. 85. 14); ते देवा एतावद्यज्ञस्य मनसातन्वत (वाक्) सान्तर्यन्ति मेत्याग्रायणं प्रतिन्यागच्छत् KāṭhS. 27. 9 (ii. 149. 3); अहुताद्धुतम् ... यत्र प्राश्नीयाद्यज्ञादात्मानमन्तरियात् AitBr. 34. 8 (874); ŚatBr. III. viii. 1. 10; ŚatBr. (K.) IV. viii. 1. 8; अग्निर्वै सर्वा देवतास्तेन न देवतानां कांचनान्तरेति PañcBr. xviii. 1. 8; ṢaḍviBr. iii. 7 (iv. 1). 21; KauṣīGS. iii. 2. 1; यद्वेवैना नान्तर्यन्ति नेदच्युतं यज्ञस्य प्रियं देवानामन्तरयामेति KauṣīBr. 23. 5 (105. 6); अन्तरियाद्ध यज्ञात्पत्नीम् ŚatBr. I. iii. 1. 20; I. ix. 2. 4; ŚatBr. (K.) II. ii. 4. 16; II. viii. 3. 4; इदं वै मा सोमादन्तर्यन्तीति ŚatBr. I. vi. 3. 7; I. vii. 3. 3; V. v. 4. 8; अथ यन्नानुप्रहरेदन्तरियाद्ध यजमानं लोकात् ŚatBr. I. viii. 3. 17; I. ix. 1. 21; ŚatBr. (K.) II. viii. 1. 16; II. viii. 2. 9; तेनो स्वान्पितृनेतस्माद्यज्ञान्नान्तरेति ŚatBr. II. vi. 1. 36; ŚatBr. (K.) I. vi. 1. 24; कथं नु मयि यज्ञं तन्वाना मां यज्ञादन्तरीयुः ŚatBr. III. ii. 3. 1; III. ii. 2. 27; ŚatBr. (K.) IV. ii. 2. 26; तं वै त्वा यज्ञादन्तरेष्याम ŚatBr. IV. i. 4. 8; ŚatBr. (K.) V. i. 5. 9; स हेन्द्र ईक्षां चक्र इदं वाव मा यज्ञादन्तर्यन्ति ŚatBr. (K.) II. vi. 1. 4; II. vii. 1. 3; VII. v. 1. 3; JaimiBr. 2. 154; तं वै त्वा सोमपीथादन्तरेष्याम ŚatBr. (K.) V. i. 4. 4; VādhūŚS. iv. 49. 4; यत्र हिंकारं विसृजति तेन रेतो विच्छिनत्ति न हिंकारम् अन्तरेति JaimiBr. 1. 101; 1. 343; यदभ्युदितं तन्नेद् अन्तरयामेति JaimiBr. 2. 22; 2. 394; 3. 177; एतौ यजेन्नेदेनौ वरादन्तरयाणीति (v.l. °अन्तरयन्तीति) VādhūŚS. iv. 2. 12; **1Aii** to drive away, to discard, to dismiss, to expel इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेति TaiS. III. i. 7. 2 (comm. आभ्यां लोकाभ्याम् एनं प्रतिस्पर्धिनमन्तरेति प्रच्युतं करोति); TaiBr. I. iv. 6. 2; देवलोकास्तेभ्यं एव भ्रातृव्यमन्तरेति TaiS. V. i. 10. 4; V. ii. 8.4; JaimiBr. 1. 77; स तें लोकस्तस्मात् त्वान्तरेष्यामि TaiS. V. vii. 26. 1; ते ... तांस्तथोभाभ्यामहोरात्राभ्यामन्तरायन् AitBr. 4. 6 (101); एनमेतदध्वर्युरेवास्माल्लोकादन्तरेति ŚatBr. I. ii. 4. 18; ŚatBr. (K.) II. ii. 2. 10; देवाः ... तैः ... ऋतुभ्यः संवत्सरात्सपत्नानन्तरायन् ŚatBr. I. v. 3. 3; ŚatBr. (K.) II. v. 1. 2; JaimiBr. 2. 124; वसन्तात्सपत्नानन्तरेति ŚatBr. I. v. 3. 9; ŚatBr. (K.) II. v. 1. 7; अन्तरेति सपत्नान्यज्ञात् ŚatBr. IV. ii. 4. 12; ते सर्वं यज्ञं समवृञ्जतान्तरायन्नसुरान्यज्ञात् ŚatBr. XI. v. 9. 4; XII. ix. 3.9; JaimiBr. 1. 180; 3. 99; 3. 190; 3. 215; तेनासुरानुभाभ्यामहोरात्राभ्यामन्तरैत् JaimiBr. 1. 194; 3. 307; संवत्सरादेव तत् खण्डिकमौदभारिं केशी दार्भ्यो नुनुदे संवत्सरादन्तरियाय JaimiBr. 2. 124; अश्वमग्रेण यूपान्प्रोक्षणीरवघ्रापयति ... स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरेष्यामि यदि नावजिघ्रसि BaudhŚS. ii. 230. 16; VādhūŚS. iii. 88. 9; VārāŚS. III. iv. 4. 5; **1Aiii** to omit (ritual activity), to drop यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आवृश्च्येते TaiS. III. v. 9. 1; यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वै अस्य तत् TaiS. V. iii. 1. 1; TaiĀ. v. 9. 9 (634. 10); यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति TaiS. V. vii. 8. 1; VII. i. 3. 1; यत्प्रयाजान्तरियादन्नमन्तरियात् MaiS. i. 7. 3 (i. 112. 5); iii. 7.2 (iii. 76. 15); KāṭhS. 9. 1 (i. 104. 16); AitBr. 2. 5 (47); यदाज्यभागा अन्तरियाच्चक्षुषी यज्ञस्यान्तरियात् ... नानाग्नेयं क्रियते न सौममन्तर्यन्ति MaiS. i. 7. 4 (i. 113. 1-3); KapiKaS. 8. 5 (84. 4); MānŚS. 175. 2; यद्यविद्वानन्तरैति तच्छिद्रम् MaiS. i. 11. 9 (i. 171. 2); यद्वै यज्ञस्यान्तर्यन्ति तच्छिद्रम् MaiS. iii. 7. 1 (iii. 75. 17); KāṭhS. 14. 9 (i. 208. 18); iv. 5. 1 (iv. 63. 11); यदेवान्तर्यन्ति यत्क्रूरं कुर्वन्ति तच्छमयति KāṭhS. 31. 12 (iii. 14. 15); KapiKaS. 47. 11 (295. 16); AitBr. 22. 10 (597); जगतीमन्तर्यन्ति PañcBr. xviii. 11. 9; TaiBr. I. viii. 10. 3; KauṣīBr. 27 .4 (132. 4); त्रिणवं स्तोमं नान्तर्यन्ति JaimiBr. 1. 248; अग्निष्टोमसाम नेद् अन्तरयाम JaimiBr. 2. 14; 2. 194; 3. 113; 3. 302; सर्वेऽनुवषट्कुर्वन्ति स्विष्टकृत्वानुवषट्कारो नेत्स्विष्टकृत अन्तरयाम GopBr. ii. 4. 4 (213. 5); पाङ्क्तानि नान्तरियात् ŚāṅkhāŚS. vi. 6. 19; यद्यादिष्टां दक्षिणामन्तरियादुर्वरां प्रतिष्ठितां दद्यात् BhārŚS. ix. 18. 8; ĀpaŚS. ix. 15. 21; HirŚS. xv. 4. 41 (308. 23); यस्यै देवतायै गृहीतमहुतं स्कन्देद् यस्य वा देवतामन्तरियुर्यदस्य गृहेषु पुष्कलं धनं तद्दद्यात् BhārŚS. ix. 19. 5; कथमेवं कृत्स्नं कर्माकृतमन्तरयिष्यत् NidāSū. 40. 11 (2. 13); तप्तं चेत्कर्म (गुणो) त्वन्तरियात् सर्वप्रायश्चित्तं हुत्वा मोद्विजेत् AVPrāyaścitta. 4. 2; अन्तर्यन्ति परित्यजन्तीत्यर्थः MayūMāli. 719. 14 (*on* x. 5. 4); **1Aiv** to ignore, to neglect, i.e. to leave यस्यास्मि न तमन्तरेमि TaiBr. III. vii. 5. 4; BhārŚS. iv. 13.

1; ĀpaŚS. iv. 9. 6; HirŚS. vi. 3. 2 (515. 16); **1Bi** to cut off, to remove, to destroy प्राणा वै संजाताः प्राणानेव। नान्तरैति TaiS. II. vi. 9. 8; आज्यंभागौ यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति TaiS. VI. vi. 3. 3; TaiBr. I. vi. 6. 6; I. vi. 9. 3; यदाज्यभागा अन्तरियाच्चक्षुषी यज्ञस्यान्तरियात् MaiS. i .7. 4 (i. 113. 1); KāṭhS. 9. 2 (i. 105. 10); MānŚS. 175. 3; यद्विदेवऽत्यानभक्षयित्वेडामुपह्वयेत पशुभिः प्राणानन्तरियात् MaiS. iv. 6. 1 (iv. 78. 18); KāṭhS. 27. 5 (ii. 144. 3); KapiKaS. 42. 5 (252. 5); यं द्विष्यात्तस्य तूष्णीं तिष्ठन्जुहुयात्प्राणानस्यान्तरेति MaiS. iv. 8. 4 (iv. 111. 10); स पुरः प्राणान्नानुयजति यदनुयजेदग्निना प्राणानन्तरियात् KāṭhS. 28. 8 (ii. 163. 3); KapiKaS. 44. 8 (264. 8); (वाचम्) तां देवाः। असुरेभ्योऽन्तरायन् ŚatBr. III. ii. 1. 23; ŚatBr. (K.) IV. ii. 1. 17; प्राण एष पशुस्तस्य यदन्तरियात्प्राणस्य तदन्तरियात् ŚatBr. VI. ii. 2. 38; तद् यन् मरुत्वच् च त्रिणिधनं च मध्यन्दिनान्नान्तरेति JaimiBr. 1. 310; 2. 9; **1Bii** to obstruct स एनं तृप्तः ... आत्मनोऽङ्गेभ्यः आयुंषोऽन्तरैति TaiS. III. ii. 3. 4; BaudhŚS. ii. 166. 8; नेदच्छावाकस्य शिल्पमन्तरियामिति KauṣīBr. 25. 13 (118. 19); **1Biii** to vanish, to disappear हविः ... यन्न जुहुयाद् यज्ञपुरुरन्तरियात् TaiS. VI. i .4. 5; KāṭhS. 26. 3 (ii. 124. 13); TaiBr. III. vii. 1. 5; JaimiBr. 3. 113; TaiĀ. v. 2. 3 (593. 12); BaudhŚS. iii. 382. 12; अथो यज्ञपरुरेव नान्तरेति KāṭhS. 20. 4 (ii. 21. 19); KapiKaS. 31. 6 (152. 23); TaiĀ. v. 2. 3 (593. 13); **1Biv** to conceal, to hide अस्मादेवैनान् लोकाद् गायत्र्यान्तरायन् ... पशुभ्योऽनुष्टुभा JaimiBr. 1. 99; पटहप्रणादः। ... शब्दान्तराण्यन्तरयांचकार ŚiśuVa. 3. 24 (comm. अन्तर्हितानि चकार छादयामास); **1Bv** to discontinue, to stop अपर्तो वर्षे त्रिरात्रं वैदिकेनाध्यायेनान्तरियात् AitĀ. V. iii. 3. 26;. **1Ci** to deprive (oneself) of आत्मानमेवाध्वर्युः पशुभ्यो नान्तरैति TaiS. VI. i. 8. 5; ŚatBr. III. iii. 1. 9; ŚatBr. (K.) IV. iii. 1. 7; यदनुयाजानन्तरीयात्प्रजां तद्यजमानस्यान्तरियात् AitBr. 2. 5 (47); व्रात्याः ... अनिर्याच्य वरुणं राजानं देवयजनं दिदीक्षुः तान् ह वरुणो राजानुव्याजहार अन्तरेमि वो यज्ञियाद्भागधेयात् PañcBr. xxiv. 18. 2; यन्नोपस्पृशेद् अन्नाद्यात् आत्मानम् अन्तर्यात् उपस्पृश्य नस्वास्पृष्टेनैवोद्रेयन् नान्नाद्यं प्रथमति नान्नाद्यात् आत्मानमन्तरेति JaimiBr. 1. 71; 2. 388; तावु चेदध्वर्यवे प्रब्रूयातां वषट्कर्तुर्भक्ष इत्येव ब्रूयात्तथात्मानं भक्षान्नान्तरेति BaudhŚS. ii. 286. 10; तमु ह काव्योऽनुव्याजहारान्तरिमस्त्वा दक्षिणाभ्यः VādhūŚS. iii. 88. 15; **1Cii** to separate, to stand in any one's way प्राणेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति KāṭhS. 25. 9 (ii. 115. 19); 29. 3 (ii. 170. 12); KapiKaS. 40. 2 (222. 13); 45. 4 (270. 11); ब्रह्मणि वै क्षत्रं प्रतिष्ठितं ब्रह्मण एवं क्षत्रमन्तरेति KāṭhS. 37. 11 (iii. 91. 21); योऽपि न विगृह्णाति प्राणादेनमन्तर्यन्ति PañcBr. vi. 6. 14; **2A** to go into, to enter दधन्वा यो नर्योऽअप्स्वन्तरेति ŚatBr. XII. viii. 2. 12; चक्रीवच्छ्रा पुरुषो वा विहारमन्तरियात् ĀśvaŚS. I. iii. 10. 10; **2B** to insert in between अपोऽन्तरियाम् इति आपः इति सूत्रयांबभूव BrahmSūBh. (Śaṅ.) 439. 16 (*on* ii. 3. 11) [to come between, to walk to and fro between (as a mediator), MW.]

अन्तरि (antari) *f.* **1** name of a pace of horse केचित् ... अन्तरिं नाम सप्तयः समादर्शयन् AvantiKa. 67. 7; **2** name of a particular part of basement तच्छिष्टैः पट्टिकामन्तरिमपि रचयेत् TantrSa. 2. 15; ŚilpaRa. i. 19. 75; अन्तरिं पद्मभिः ... कल्पयेत् TantrSa. 2. 58.

अन्तरिक (antari-ka) *adj.* **A** which is between सप्त पर्वता द्वीपान्तरिकाः MaVastuAva. ii. 300. 19; **B** neighbouring, situated near न सामिषेणोदके-नान्तरिकं भिक्षुं स्प्रक्ष्यामः MahāVyu. 263. 70; 263. 71 [DBHS.]

अन्तरिक (antari-ka) *n.* fillet, moulding of the pedestal कम्पमेकेन कर्तव्य-मेकेनान्तरिकं भवेत् ŚilpaRa. i. 18. 12.

अन्तरिकम् (antarikam) *adv.* in between (the mountains) (पर्वतानाम्) तेषामन्तरिकं सत्वा मृगवशो प्रवेशिता MaVastuAva. i. 13. 12; सो नरको पर्वतान्तरिक(v.l. °कं) संस्थितः MaVastuAva. i. 21. 1; i. 21. 3 [DBHS.]

अन्तरिका (antari-kā) *f.* **1A** intermediate space or lane between two neighbouring houses or structures सर्ववास्तुकयोः प्राक्षिप्तकयोर्वा शालयोः किष्कुरन्तरिका त्रिपदी वा ArthŚā. ii. 47. 8 (3. 8); किष्कुमात्रमाणिद्वारमन्तरिकायां खण्डफुल्लार्थमसंपातं कारयेत् ArthŚā. ii. 48. 2 (3. 8); **1B** space between, interval, interstice (पर्वतानाम्) तेषामन्तरिकं (v.l. °कां) सत्वा मृगवशो प्रवेशिता MaVastuAva. i. 13. 12 [DBHS.]; **2** pause तद्यथा वर्षाधारे देवे वर्षति नास्ति वीचिर्वान्तरिका वा वारिधाराणां प्रपतन्तीनां सर्वासु दिक्षु एवमेव सर्वासु दिक्षु YogāBhū. 44. 11.

अन्तरिक्ष (antárikṣa) (= antarīkṣa, ŚabdaBhePra. (Pu.) 3.3; ŚabdaBhePra. (Ma.) 1. 6; DvirūK. (Ha.) 6; ŚabdaRa. (Su.) 2. 54; KalpaK. 3. 23) *n.* [AltGr. I. 216; II. 1. 312; II. 2. 81; III. 97] **1Ai** atmosphere **ii** atmosphere deified or personified **B** atmosphere as one of the nine substances **2** one of the three types of worlds (sometimes identified with Bhuvas) **3** intermediate space between heaven and earth **4A** ether, air (as the source of speech etc.) **B** heaven (as the abode of gods etc.) **C** mid-reigion (without any ground-support) **D** sky **5A** name of a Sāman **B** variety of Saṁsarpa Sāman **6** direction, quarter **7** mineral mica, i.e. talc **8** number zero **1A** atmosphere वेदा यो वीनां पदमन्तरिक्षेण पतताम् ṚV. i. 25. 7; वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यत् ṚV. i. 35. 7; TaiBr. II. viii. 6. 2; ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे ṚV. i. 35. 11; त्वमा ततन्थोर्व१न्तरिक्षम् ṚV. i. 91. 22; अयं वातो अन्तरिक्षेण याति ṚV. i. 161. 14; इन्द्रः ... वनस्पती रसनोदन्तरिक्षम् ṚV. iii. 34. 10; AV. xx. 11. 10; MaiS. iv. 14. 5 (iv. 222. 9); आ द्यां ततोषि रश्मिभिरान्तरिक्षमुरु प्रियम् ṚV. iv. 52. 7; आपो मधुमन्तो भवत्वन्तरिक्षम् ṚV. iv. 57. 3; AV. xx. 143. 8; MaiS. iv. 11. 1 (iv. 160. 5); आ यात मरुतो दिव आन्तरिक्षात् ṚV. v. 53. 8; उतान्तरिक्षं ममिरे व्योजसा ṚV. v. 55. 2; वनेषु व्य१न्तरिक्षं ततान ṚV. v. 85. 2; TaiS. I. ii. 8. 1; VI. i. 11. 3; MaiS. i. 2. 6. (i. 15. 6); KāṭhS. 2. 6 (i. 12. 15); VājaS. 4. 31; VājaS. (K.) 4. 10; व्य१न्तरिक्षममिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो महिना नाकमस्पृशत् ṚV. vi. 8. 2; MaiS. iv. 11. 1 (iv. 161. 10); यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति। ताभिर्यासि दूत्यां सूर्यस्य ṚV. vi. 58. 3; MaiS. iv. 14. 16 (iv. 243. 8); TaiBr. II. v. 5. 5; उरावन्तरिक्षे मर्जयन्त शुभ्राः ṚV. vii. 39. 3; Nir. 12. 43 (22. 13); एन्द्र पप्राथोर्व१न्तरिक्षम् ṚV. vii. 98. 3; AV. xx. 87. 3; द्यौः क्रन्ददन्तरिक्षाणि कोपयत् ṚV. x. 44. 8; AV. xx. 94. 8; अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षात् ... आजत् ṚV. x. 68. 5; AV. xx. 16. 5; आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्रं दिवो मरुतो अन्तरिक्षात् ṚV. x. 70. 11; नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ṚV. x. 90. 14; AV. xix. 6. 8; VājaS. 31. 13; VājaS. (K.) 35. 1; TaiĀ. iii. 12. 6 (336. 4); ṚV. (Khila.) ii. 14. 10; TaiS. IV. ii. 8. 3; ŚatBr. VII. iv. 1. 28; NīlaruU. 299. 16(2); VaDuU. 443. 6; 448. 14; द्यामग्रेणास्पृक्षदान्तरिक्षं मध्येनाप्राः ṚV. (Khila.) v. 7. 3(9); गमदा परावत ओरोरन्तरिक्षादा स्वात्सधस्थात् ṚV. (Khila.) v. 7. 4(9); अन्तरिक्ष आसां स्थाम आन्तसदामिव AV. i. 32. 2; शं ते वातो अन्तरिक्षे वयो धात् AV. ii. 10. 3; AV. (P.) ii. 3. 2; वाताज्जातो अन्तरिक्षाद्विद्युतो ज्योतिषस्परि AV. iv. 10. 1; AV. (P.) iv. 25. 1; यो अन्तरिक्षेण पतति दिवं यश्चातिसर्पति AV. iv. 20. 9; AV. (P.) viii. 6. 10; याभ्यां रजो युपितमन्तरिक्षे AV. iv. 25. 2; यथान्तरिक्षे वायवे समनमन्नेवा मह्यं संनमः सं नमन्तु AV. iv. 39. 3; अन्तरिक्षं धेनुः AV. iv. 39. 4; ये३न्तरिक्षाज्जुह्वति जातवेदो व्यध्वायां दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् AV. iv. 40. 6; सूर्यो मे चक्षुर्वातः प्राणो३न्तरिक्षमात्मा पृथिवी शरीरम् AV. v. 9. 7; सूर्याच्चक्षुरन्तरिक्षाच्छ्रोत्रं पृथिव्याः शरीरम् AV. v. 10. 8; वायुरन्तरिक्षस्याधिपतिः AV. v. 24. 8; भूमिर्माताऽदितिर्नो जनित्रं भ्रातान्तरिक्षमभिशस्त्या नः AV. vi. 120. 2; दिवो नु मां बृहतो अन्तरिक्षादपां स्तोको अभ्यपप्तद्रसेन AV. vi. 124. 1; उन्मादयत मरुत उदन्तरिक्ष मादय AV. vi. 130. 4; महो विष्णु उरोरन्तरिक्षात्। हस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैः AV. vii. 26. 8; यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस् ...। उतान्तरिक्षे पतन्तं यातुधानम् AV. viii. 3. 5; अन्तरिक्षं जालमासीत् AV. viii. 8. 5; विराट् ... सोदक्रामत्सान्तरिक्षे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् AV. viii. 10. 8; अजो वा इदमग्रे व्यक्रमत तस्योर इयमभवद्द्यौः पृष्ठम्। अन्तरिक्षं मध्यम् AV. ix. 5. 20; स उपहूतोऽन्तरिक्षे भक्षयत्युपहूतस्तस्मिन्यदन्तरिक्षे विश्वरूपम् AV. ix. 6. 56; श्येनः क्रोडो३न्तरिक्षं पाजस्य१ बृहस्पतिः AV. ix. 7. 5; यथा वातश्च्यावयति भूम्या रेणुमन्तरिक्षाच्चाभ्रम्। एवा मत्सर्वं दुर्भूतं ब्रह्मनुत्तमपायति AV. x. 1. 13; AV. (P.) xvi. 36. 3; अन्तरिक्षमनु वि क्रमेऽहमन्तरिक्षात्तं निर्भजामः AV. x. 5. 26; कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् AV. x. 7. 3; अन्तरिक्षेण व्यचसा। तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् AV. xi. 3. 39; याभिरापृणासि दिवमन्तरिक्षम्। तासां ब्रह्मणा पयसा वावृधानो विशि राष्ट्रे जागृहि AV. xiii. 1. 9; वृषभो मतीनामारुरोह शुक्रपृष्ठोऽन्तरिक्षम् AV. xiii. 1. 33; ज्योतिषा विभ्राजन्परि द्यामन्तरिक्षम् AV. xiii. 2. 45; स सविता भूत्वान्तरिक्षेण याति AV. xiii. 3. 13; वि य और्णोत्पृथिवीं जायमान आ समुद्रमदधादन्तरिक्षे AV. xiii. 3. 22; स वा अन्तरिक्षादजायत AV. xiii. 4. 31; ये३न्तरिक्षे पुण्या लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे AV. xv. 13. 2; योऽस्य द्वितीयो व्यानस्तदन्तरिक्षम् AV. xv. 17. 2; सूर्यो माह्नः पातु ... वायुरन्तरिक्षात् AV. xvi. 4. 4; xix. 17. 2; पृथिवी शान्तिरन्तरिक्षं शान्तिः AV. xix. 9. 14; वायुरन्त-रिक्षेणोदक्रामत् AV. xix. 19. 2; AV. (P.) viii. 17. 2 पर्यन्तरिक्षात् ... जङ्गिडः पात्वस्मान् AV. xix. 35. 4; AV. (P.) xi. 4. 4; यच्छक्रा वाचमारुहन्नन्तरिक्षं सिषासथः AV. xx. 49. 1; यत् ते वायुरन्तरिक्षे मनो [जगाम दूरकम् ...] तत् त आ वर्तयामसि AV. (P.) i. 84. 4; यानि पयांसि दिव्यर्पितानि यान्यन्तरिक्षे बहुधा बहूनि AV. (P.) i. 91. 4; यदीदं दिवो यद्यवाजगाम यद्यन्तरिक्षात् ... तेभ्यस् सर्वेभ्यो नमसा विधेम AV. (P.) ii. 57. 1; पस्पार विश्वा भुवनानि गोपा अन्तरिक्षस्य

[महतो] वि[मान:] AV.(P.) ii.61.1; ii.76.5; पुनरन्तरिक्षम् अग्निर्वात: पवमानो भिषज्यतु AV.(P.)ii.80.5; शमन्तरिक्षम् AV.(P.) iii.23.3; iii.35.5; येनाभवदन्तरिक्षं स्वर्यत्। मनसा विद्वान् हविषा जुहोमि AV.(P.) iv.11.5; अन्तरिक्षं वशा सा वायुं गर्भं दधे AV.(P.) v.5.2; अन्तरिक्षेण पतति स्वर्भूतावचाकशत् AV.(P.) v.38.4; vi.18.5; यद्यन्तरिक्षम् ... जगन्थ AV.(P.) vi.22.12; यासां प्रेङ्खो दिवि वृद्धो अन्तरिक्षे हिरण्यय: AV.(P.)vii.13.4; AV.(P.)vii.14.2; आप्नोत्यन्तरिक्षमथोष्मणा AV.(P.)viii. 19.3; अन्तरिक्षाद्धरां वृणे AV.(P.)x.6.8; को अन्तरिक्षात् प्रतिपश्यत AV.(P.)xiii.14.14; या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। ... ता न आपो राजसूया अवन्तु AV.(P.)xiv.1.4; व्यक्तां व्यस्य रजो अन्तरिक्षम् AV.(P.)xiv.3.10; या अन्तरिक्षे रायन्ति वातेन रेष्मणा सह ... अप्सराभ्योऽकरं नम: AV.(P.)xv.19.8; एते रोचने बृहती अन्तरिक्षे अथो दिव: AV.(P.) xv. 21. 8; ये विद्युतम् अशनिं पातयन्त्यन्तरिक्षात् ...। तेभ्यो गृध्रेभ्यो नम: AV. (P.) xv. 22. 8; अन्तरिक्षे पतन्तं यातुधानं तम् अस्त्वा विध्य AV. (P.) xvi. 6. 6: उर्वन्तरिक्षमन्विहि TaiS. I. i. 2. 2; MaiS. i. 1. 2. (i.2.4); KāṭhS. 1. 2 (i. 1. 8); VājaS.1. 7; TaiBr. III.ii.2.9; BhārŚS.i.4.18; धर्त्रमस्यन्तरिक्षं दृꣳह TaiS.I.i.7.1; VājaS.1.18; अन्तरिक्षं पृण TaiS.I.iii.1.2; VājaS.5.27; अन्तरिक्षं मध्येन मा हिꣳसी: TaiS. I. iii.5.1;VājaS.5.43; एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूपम् TaiS. II.iv.11.5; अन्तरिक्षं वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभिजयति TaiS.III. iii.5.4; आसमुद्रादान्तरिक्षात् प्रजापतिरुदधिं च्यावयाति TaiS. III.v.5.2; सन्धिरस्यन्तरिक्षाय त्वान्तरिक्षं जिन्व TaiS. IV. iv. 1.1; MaiS.ii.8.8 (ii.112.6); VājaS.15.6; अन्तरिक्षस्य यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यसि अन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा TaiS. IV.iv.6.2; अस्मिन् महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा अधि TaiS.IV.v.11.1; VājaS.16. 55; पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुच्छिद्रं भिषज्यतु TaiS. V. ii.12.2; दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे यतस्व TaiS.V.vi.1.4; स उक्थ्येन रुद्रानयाजयत्तेऽन्तरिक्षमजयन् TaiS. VII.i.5.3; इयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौ: TaiS. VII. iii. 5.2; अर्वाक्रान्वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत TaiS. VII.v.19.1; VII.v. 20.1; VII.v.25.2; अन्तरिक्षाप ओषधया उप मा ... ह्वयध्वम् MaiS. i. 2. 2(i.11.3); यदन्तरिक्षं तद् न: पिताभूत् MaiS. i. 3.26(i.39.10); VājaS. 8. 9; विष्णुरन्तरिक्षे व्यक्रन् MaiS. i. 4.2(i.48.14); VājaS. 2. 25; ये देवा यज्ञहनो अन्तरिक्षे अध्यासते MaiS. i. 4. 3 (i.50.2); एवमिव३ह्यन्तरिक्षस्य रूपं द्वादशकपालो भवति MaiS.ii.4.5(ii.43.4); विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे MaiS.ii.7.16(ii.99.10); VājaS.14.14; अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यन्तरिक्षस्य धर्त्रीम् MaiS. ii. 8.1(ii. 107. 5); स्तभ्नोतु बृहत्साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षे MaiS. ii. 8. 9 (ii.113.12); नमो अस्तु रुद्रेभ्यो ये अन्तरिक्षे येषाँ वाता इषव: MaiS. ii. 9. 9(ii.129.12); iii.2.1(iii.16.3); अन्तरिक्षँ वाव द्वितीया चितिः MaiS.iii.3.3(iii.35.4); वायुर्वा अन्तरिक्षस्याध्यक्ष: MaiS.iv.1.1(iv.1.11); तस्या वा अद एवं पृष्ठमन्तरिक्षमात्मैयमुरो दिश: MaiS. iv. 2. 2(iv. 23.15); अन्तरिक्षस्यान्तर्धिरसि MaiS. iv. 9. 4(iv. 124. 8); संदनं चक्रं उर्व्या पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे MaiS. iv. 14.1(iv.215.3); यास्ते पूषन्नावो अन्त: समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति MaiS. iv. 14. 16(iv.243. 8); उर्वन्तरिक्षं वीहि KāṭhS.2.6(i.12.9); अम्भ: पशवोऽन्तरिक्षं पशुष्वेव प्रतितिष्ठति KāṭhS. 7.7(i.69.5); इयं वै पूषा प्रपथेऽन्तरिक्षं पशुपा KāṭhS. 7.9 (i.71.14); पावका तनूरन्तरिक्षमन्वाविवेश KāṭhS.7.14 (i.77.16); अग्नेस्तन्व इयमोदनपचनोऽन्तरिक्षम् KāṭhS. 8.6(i.89.16); या अन्तरिक्षे दिवि या: ... ता औषधी: पारयन्तु KāṭhS. 16.13 (i.236.20); द्वे सहस्रे द्वितीयं चिन्वानोऽन्तरिक्षेण KāṭhS. 22.7 (ii.64.1); द्यां ते धूमो गच्छत्वन्तरिक्षमर्चि: पृथिवीं भस्म KāṭhS. 26.6(ii.129.17); वायुर्वा अन्तरिक्षस्याध्यक्षोऽन्तरिक्षदेवत्या: पशवो वायुरेवैनानन्तरिक्षाय परिददाति KāṭhS. 30.10(ii.192.15); अन्तरिक्षेऽन्तरिक्ष्यान्दृँह KāṭhS. 35.7(iii.55.11); पूर्व्या सोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे KāṭhS. v.1.1 (iii. 151.1); उरौ अन्तरिक्ष। बृहस्पतये हविषा विधेम स्वाहा VājaS. 4.7; अन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षम् VājaS.7.5; मनुष्यानन्तरिक्षमगन् यज्ञ: VājaS.8.60; अभिशोचीर्मान्तरिक्षम् VājaS.11.45; स्तभ्नातु रथन्तरꣳ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षे VājaS.15.10; एष दिवो मध्यं आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् VājaS.17.59; ते सद एवास्या: प्रत्यकुर्वत आग्नीध्रमन्तरिक्षात् AitBr.4.6(98); ते वा अयस्मयीन्वेमामकुर्वत रजतामन्तरिक्षम् AitBr. 10.9(284); वायुर्वाव पुरोहितोऽन्तरिक्षं पुरोधाता AitBr. 40. 27(962); युक्तो वातोऽन्तरिक्षेण ते सह PañcBr. i. 2.1; TaiBr.I.i.8.2; (शुचम्) अपाहन् ... यामन्तरिक्षात् सा क्लीबम् (प्राविशत्) PañcBr.viii.1.10; ऊधर्वा अन्तरिक्षम् PañcBr.xxiv.1.6 (Sāy. द्यावापृथिव्योर्मध्ये यदिदमन्तरिक्षमस्ति तदिदं ब्रह्माण्डरूपाया अजाया ऊधर्वै अजाधेनुमहिषादीनां प्रभूतक्षीरसन्देशादूध:); xxiv.1.7; अनारम्भणं वा इदमन्तरिक्षमप्रतिष्ठानम् KauṣīBr. 29.5(140.21); अन्तरिक्षस्य पोषेण। सर्वपशुमादधे TaiBr. I. ii.1.19; सर्वा वा एतस्य वाचोऽवरुद्धा: ... याऽन्तरिक्षे या वायौ TaiBr. I. iii. 2. 7; (प्रजापति:) भुव इति व्याहरत्। सोऽन्तरिक्षमसृजत TaiBr. II. ii.4.3; II. iii. 3. 2; अन्तरिक्षात्पवते। अन्तरिक्षमभि पवते। अन्तरिक्षमभि सं पवते TaiBr. II. iii. 9. 3; II. iv. 6. 7; अन्तरिक्षं विश्वरूप आविवेश TaiBr.II.viii.8.9; अन्तरिक्षादिव वा एते प्रस्कन्दन्ति TaiBr.III.ii.5.11; वातं प्राणमन्ववं सृजतात्। ... अन्तरिक्षमसुम् TaiBr. III.vi.6.2; विष्णुक्रमान्क्रमते। ... अथेदमन्तरिक्षं द्वितीयेन ŚatBr. I. ix. 3. 9; ŚatBr.(K.)II. viii. 4. 5; इदमुभयत: परिच्छिन्नं रक्षोऽन्तरिक्षमनुचरति ŚatBr.III. viii.2.15; अन्तरिक्षꣳ ह्येव व्यनन्नभिव्यनिति ŚatBr.IV.i.2.27; अथास्मै तिस्र इषू: प्रयच्छति। ... सा द्वितीया तदिदमन्तरिक्षम् ŚatBr.V.iii.5.29; ŚatBr. (K.) VII. ii.4.22; यत्कपालमासीत् तदन्तरिक्षमभवत् ŚatBr. VI. i. 2.2; एकादश रुद्रा असृज्यन्त तानन्तरिक्षऽउपादधात् ŚatBr.VI.i.2.7; तस्मादन्तरिक्षादनन्तर्हिता दिश: ŚatBr. VI.ii.3.4; अन्तरिक्षमनु विक्रमस्वेत्यन्तरिक्षमनु विक्रमत ŚatBr. VI. vii. 2. 14; विष्णुक्रमैर्वै प्रजापतिरन्तरिक्षमसृजत ŚatBr. VI. vii.4.7; यदूर्ध्वं पृथिव्या अर्वाचीनमन्तरिक्षात् ŚatBr. VIII. iii. 1. 1; अन्तरिक्षं मध्यमा चितिरन्तरिक्षे तत्पशून्दधाति ŚatBr. VIII. iii.1.12; अन्तरिक्षस्य ह्ययं पृष्ठे ज्योतिष्मान्वायु: ŚatBr. VIII.iii.2.3; प्रजापतिरस्मिंस्त्रैष्टुभे ... वायुं चैव तदन्तरिक्षं च संस्कृत्योपधत्ते ŚatBr. VIII.iii.4.15; अन्तरिक्षं वै मध्यमा स्वयमातृण्णा ... अन्तरिक्षे तद्वायुं दधाति तस्मादयमन्तरिक्षे वायु: ŚatBr.VIII.vii.1.19; ŚatBr.IX. ii. 3. 39; अग्निर्नरोऽन्तरिक्षमेव विश्वम् ŚatBr. IX. iii. 1. 3; यदिदमन्तरिक्षमेतꣳ ह्याकाशमनु जवते तदेतद्यजुर्वायुश्चान्तरिक्षं च ŚatBr. X. iii.5.2; अन्तरिक्षं ह त्वेवैषोऽग्निश्चित:। तस्य द्यावापृथिव्योरेव संधि: परिश्रित: परेण हान्तरिक्षं द्यावापृथिवी संधत्त: ŚatBr. X.v.4.2; X.v. 4. 15; वपामवदधाति तदन्तरिक्षस्य रूपं करोति ŚatBr. XI. vii.4.4; अहंहद्वयोभिश्च मरीचिभिश्चान्तरिक्षम् ŚatBr. XI. viii.1.2; अन्तरिक्षं वै मध्यममहरन्तरिक्षमु वै सर्वेषां भूतानामायतनम् ŚatBr. XIII.vi.2.2; अन्तरिक्षं शिवं तुभ्यम् ŚatBr. XIII.viii.3.5; ŚatBr. XIV. iii. 1. 6; TaiĀ.iv.11.1(499.1); इदमन्तरिक्षमनारम्बणमिव ŚatBr. XIV. vi. 1. 8; BṛĀraU. iii. 1. 6; यान्येव मध्ये बभ्रूणि वा हरीणि वा तान्यन्तरिक्षस्य ŚatBr. (K.) IV.ii.1.2; अन्तरिक्षे रसो वै वसाहोम: ŚatBr. (K.) IV. viii. 3.19; उभयमनाष्ट्रमन्तरिक्षं कुरुत ŚatBr. (K.)V. i. 1. 16; यदन्तरिक्षं तदु मे पितास ŚatBr. (K.) V. iv. 4. 10; विरूपाक्षोऽसि ... तस्य ते शय्या पर्णे गृहा अन्तरिक्षे MantrBr. ii.4.3; पृथिव्येवाग्निर्वैश्वानर:। तस्यान्तरिक्षं समित् JaimiBr.1.45; अयं वाव समुद्रोऽनारम्भणो यदिदम् अन्तरिक्षम् JaimiBr.1.165; यज्ञस्य धाम परमं गुहायां निर्मितं महतोऽन्तरिक्षात् JaimiBr.1.277; त्रीणि शुक्राण्युदायन्नग्नि: पृथिव्या वायुरन्तरिक्षादादित्यो दिव: JaimiBr.1.357; वायुर्दीक्षितोऽन्तरिक्षं दीक्षा JaimiBr. 2. 53; 2. 65; अन्तरिक्षे दुन्दुभयो वितता वदन्ति JaimiBr. 2. 404; यदु देवा एतेन साम्नान्तरिक्षादेवान्तरिक्षेण विजित्य स्वर्गं लोकमारोहन् JaimiBr. 3.45; प्रावृषि निहतरजस्कस्यान्तरिक्षस्य रूपं भवति JaimiBr.3.106; तस्य हान्तरिक्षे प्रासाद आस JaimiBr. 3.197; आदित्य एव साम्न स्तोभोऽन्तरिक्षं पदम् JaimiBr.3.370; इदमेवेदमग्रेऽन्तरिक्षमासीत् JaimiBr.3.380; JaimiUBr. i. 1.4; वायौ तृप्तेऽन्तरिक्षं तृप्यत्यन्तरिक्षे तृप्ते यान्यन्तरिक्षे भूतान्यन्वायत्तानि तानि तृप्यन्ति GopBr. i.3.14(83.7); प्राणेन सृष्टावन्तरिक्षं च वायुश्च AitĀ.II.i.7.6; यावदन्वन्तरिक्षं यावदनु वायुस्तावानस्य लोको भवति AitĀ.II.i.7.8; पञ्चपदा वै विराट्। तस्या वा इयं पाद:। अन्तरिक्षं पाद: TaiĀ.i.25.3 (158. 3); सूर्यं ते चक्षु:। वातं प्राण:। द्यां पृष्ठम्। अन्तरिक्षमात्मा TaiĀ. iii.4.1(286. 5); यद्वै देवस्य सवितु: पवित्रꣳ सहस्रधारं विततमन्तरिक्षे TaiĀ.vi.3.2(667.1); त्वमन्तरिक्षे चरसि सूर्यस्त्वं ज्योतिषां पति: PraśnaU.2.9; पृथिवी हिंकारोऽन्तरिक्षं प्रस्ताव: ... एता: शक्वर्यो लोकेषु प्रोता: ChāndoU.ii.17.1; अन्तरिक्षमपूप: ChāndoU.iii.1.1; ब्रह्मण: ... पादं ब्रवाणीति ... पृथिवी कलान्तरिक्षं कला ChāndoU.iv.6.3; तिष्ठति बलेनान्तरिक्षम् ChāndoU.vii.8.1; द्वे वाव ब्रह्मणो रूपे। ... अथामूर्तम्। वायुश्चान्तरिक्षं च BṛĀraU. ii.3.3; उपहूतं वामदेव्यं सहान्तरिक्षेण सह वायुना ŚāṅkhāŚS. i. 11.1; अन्तरिक्षम्। आकाशम्। ... अध्वरमित्यन्तरिक्षस्य (अध्वरमिति षोडशान्तरिक्षनामानि) Nigh.1.3; Nir. 2. 10 (49. 8); आपो द्यौ: पृथिवी वायुरन्तरिक्षं दिशस्तथा। ... क्रमात्। यच्चान्यदपि तत्सर्वं संभूतं लोकसाक्षिकम् MahāBhā. i. 1. 34; अन्तरिक्षस्य विषये प्रजा इव चतुर्विधा: MahāBhā. i. 2. 238; उत्पतन्ति पतत्रिण:। यैरन्तरिक्षं भूमिश्च सर्वत: समवस्तृतम् MahāBhā. vi. 45.53; हुताशन: ...। पृथिवीं चान्तरिक्षं च विचीय ... बृहस्पतिमुपागमत् MahāBhā.v.15. 28; वर्षति भूरितेजा: संनादयन्नन्तरिक्षं दिवं च MahāBhā.v.29.11; अन्तरिक्षे वराहस्य वृषदंशस्य चोभयो:। ... प्रणादं युध्यत: ... प्रलक्षये MahāBhā.vi.2.25; ताभ्यां मुक्ता: शरा राजन्नन्तरिक्षे विरेजिरे MahāBhā. vi. 98. 11; अद्रीणां भिद्यमानानामन्तरिक्षे शितै: शरै:। शब्देन प्राद्रवन् MahāBhā. vii. 97.41; गृध्रकङ्कबडैश्चासीदन्तरिक्षं समावृतम् MahāBhā. vii. 805*(1); अग्नेर्भूमेरपां वायोरन्तरिक्षस्य चाभिभो। वीर्येण संमित: पुत्रो मम भूयात् MahāBhā. xii.310.14; xii.320.33; अन्तरिक्षमुरो विद्धि सर्वभूतावकाशकम् MahāBhā.xiv. App. I.4(109); प्राक्स्रोतसश्च या नद्य: प्रत्यक्स्रोतस एव च। पृथिव्यामन्तरिक्षे च समायान्त्वद्य Rāmā.ii.85.12; तेऽन्तरिक्षाद्विनिर्धूतास्तस्य वेगेन राक्षसा: Rāmā.vi.31.76; अन्तरिक्षं बहुधा ... बाणानीकै: समभवद्व्याप्तम् HariVaṁ.

108. 36; आश्चर्यमन्तरिक्षे अबन्धनानि नक्षत्राणि न पतन्ति MahāBh. iii.96.4 (*on* vi.1.147); अरुणपरुषतारमन्तरिक्षं स च सुबहूनि जगाम योजनानि BuddhaC.5.87; द्विधा विभक्तान्तरमन्तरिक्षं यात्यर्धनारीश्वररूपशोभाम् Avimā.2.12; मुष्टिना मुष्टिकम् ... हत्वा चरिष्याम्यनिलप्रचण्डः प्रलम्बमम्भोदमिवान्तरिक्षे BālC.5.7; नैवान्तरिक्षे न समुद्रमध्ये ...। नास्तीह पृथ्व्यां स हि कोऽपि देशो यत्र स्थितं न प्रसहेत कर्म Tantrākhyā. 56. 2; 81.15; तत्रोत्सवेऽन्तरिक्षं प्रससाद सद्यः KumāSaṁ. 11. 37; ह्रदात्पतज्ज्योतिरिवान्तरिक्षादादत्त RaghuVa. 16.83; सप्तद्वीपसमुद्रान्तां यद्यगादवनिं द्विज। अन्तरिक्षेण वै मन्त्री न मोहमुपगच्छति JayāS. 29.153; कंसश्च त्वामुपादाय देवि शैलशिलातले। प्रक्षेप्स्यत्यन्तरिक्षे च संस्थानं त्वमवाप्स्यसि ViṣṇuP. v. 1. 80; आविशन्ति अपो वायुं पृथिवीं चान्तरिक्षम्। चतुष्पदं द्विपदं चापि सर्वे एवंभूता गर्भभूता भवन्ति MatsyaP. 39.11; असङ्गतयस्तेषां चतस्रश्चक्रवर्तिनाम्। अन्तरिक्षे समुद्रे च पाताले पर्वतेषु च BrahmāṇḍP. i. 29.88; जले स्थले चान्तरिक्षे नृसिंहः पातु मां सदा BrahmāṇḍP. ii.33.26; अदितिरन्तरिक्षमिति सैव द्यौस्तदेवान्तरिक्षम् ŚābaBh. 148. 10(*on* i.2.31); (आदिदेवस्य) जघनादन्तरिक्षं च जगच्च सचराचरम् YājñaSm.3.128; आकालिकं सपदि दुर्दिनमन्तरिक्षमुत्कण्ठितस्य हृदयं च समं रुणद्धि Mṛcch.5.1; इन्द्रधनुः ... जलधरविवृद्धहनुना विजृम्भितमिवान्तरिक्षेण Mṛcch.5.51; वातोद्धताम्बुधरवर्जितमन्तरिक्षम् BṛSaṁ. 19.20; एकरसमन्तरिक्षात् जलं पतितम् MāṭhVṛ. 28.21(*on*16); तृणजटिलचलत्पांसुदण्डोऽन्तरिक्षे ... समीरो वहति परिदिशम् VeṇīSaṁ. 2. 250; यस्य प्रभाभिरनुरञ्जितमेघवृन्दमालक्ष्यते दहनगर्भमिवान्तरिक्षम् BhagAjju. 97. 36; विसतन्तुमयमिवान्तरिक्षमाविर्भावयद्भिः ... राजद्वारमगात् HarṣaC. 95.9;190.14; अस्थायीव चक्रीभूयान्तरिक्षे क्षीरोदेनाघटति गगनाङ्गने गोष्ठीबन्धः HarṣaC. 290. 5; ग्रावाणपुंजैरिव सिद्धकोस्मिन्सोपानमाहृत्य ग[तोन्त]रिक्षम् EI.i.179.42; अनेन किल अलीकजलधरधाराजलजालदन्तुरमन्तरिक्षं कृतम् AvantiKa. 13. 2; आत्मसुतापहारिणो अनुधावनतयान्तरिक्षे ... मूर्च्छयोच्चरन्तीम् ... मगधराजमहिषीं ददृशुः AvantiKa.119.12; 163.8; करिणा करेणोत्क्षिप्तो बालो वलीमुखेनान्तरिक्ष एव पतन्फलमिति मतिगृहीतो मुक्तश्च DaśKuC.148.17; एषोऽहम् ... पिबन्निवान्तरिक्षम्। क्षेपीयो मलयगिरेर्निवासभूभृत्संसक्तक्षितिरुहजालमभ्युपेतः MahāvīC.5.15; मन्थादिव क्षुभ्यति गाङ्गमम्भो व्याप्तं च देवर्षिभिरन्तरिक्षम् UttaRāC.7.16; अन्तरिक्षे दिवि च तावदप्राप्तत्वात्प्रतिषेधाविषयत्वम् TantrVā.9.10 (*on* i. 2.5); पादप्रचारक्षममन्तरिक्षम्विहङ्गमानां सुचिरम्व(म्ब)भूव EI.xvii.319.8; xviii.304.7; मातरिश्वा मातरि अन्तरिक्षे श्वयति गच्छतीति मातरिश्वा वायुः ĪśopBh. 10.16 (*on* 4); स तु नैकपुंरवर्त्येवात्मा किं तर्हि सर्वपुरवर्ती। कथम् ... वाय्वात्मना अन्तरिक्षे सीदतीति अन्तरिक्षसद् KāṭhUBh. 160. 9(*on* 5.2); कदाचित् खद्योतखचितमिवान्तरिक्षमालक्ष्यते ŚvetāUBh.144.13 (*on* 2.11); दिवि अन्तरिक्षे तृतीयस्यां वा दिवि सूर्याणां सहस्रं सूर्यसहस्रम् GītāBh. (Śaṅ.) 306.15(*on* 11.12); भूम्यन्तरिक्षयोः शोभेति वा भूर्भुवोर्लक्ष्मीः ViṣṇuSaBh. 120.17 (*on* 114); पौत्रेणानन्त्यमश्नुते। ... आनन्त्यम् अन्तरिक्षम् BālaKrī.i.80.11(*on* 1.77); अनन्तमन्तरिक्षं च विष्णुपादं दिवि स्मरेत् GaṇiSāSaṁ.0.62; पाताले चान्तरिक्षे दिशि दिशि ... अप्रतिहतगतिकः KalyāKā.6.63; कनककूटभुवान्तरिक्षमाभाति कर्कशशिलाञ्छितया सदृक्षः HarVi.5.66; 11.48; 19.24; तामन्तरिक्षादवतीर्य दूरं पुरीमदूरादवलोकमानः। सविस्मयश्चिन्तयति स्म RāmC.17.35; आसीदथाम्बुनिधिमार्गधरातिरिक्तं नासीरसंततिनिरन्तरमन्तरिक्षम् RāmC. 25.5; 31.176; आपोऽग्निरन्तरिक्षं च द्यौर्वायुः पृथिवी तथा। ... स्थानाभिमानिनः सृष्ट्वा साधकानसृजत् KūrmaP.62.6(1.7); आस्थायुकः स्यन्दनमन्तरिक्षमापातुकस्तोयनिधेरशेषः।... अयं वेलोद्यतो ग्राह इवाबभासे RāghPāṇ. (Dha.) 16.46; यदन्तरिक्षं सूते पयांसि ... तव केवलमाज्ञयैव DevīPañ.4.21; अन्तरिक्षे च कोऽप्यदृश्यमान एवाशीःश्लोकद्वयमपठत् NalaCam.4.28(1); 5.33; जले स्थले चान्तरिक्षे ...। प्रधानांशस्वरूपा या देवी ... परिकीर्तिता BrahmVaiP.ii.1.86; भवानप्यन्तरिक्षं हि जातमात्रस्तदोत्पतत्। धारयन्नतुलां वीणां कुर्वन्किलकिलाध्वनिम् VāmaP.2.30; 17.34; वायव्या चैव कौमारी वैष्णवी रुद्रदैवता। अन्तरिक्षे विनिर्दिष्टाः शान्तयः ViṣṇuDhaP.ii.132.15; दक्षिणां दिशमन्तरिक्षेण नीता VakroJī. 116.13; राजा ... सहसैवान्तरिक्षेण दक्षिणापथादापतन्तम् ... विद्याधरमुनिमपश्यत् TilaMañ.23.13; 43.23; 276.7; तस्य चापव्यापारवेलायां न संनिधातव्यमित्यन्तरिक्षादन्तर्हितं किल पाकशासनशरासनम् RāmāCam.4.31(3); उत्क्षिप्ताश्वपलाशयेन मरुता पश्यान्तरिक्षेऽधुना तुङ्गानामुपरि स्थितिं क्षितिभृतां कुर्वन्त्यमी पांसवः BhallāŚ. 60; SūktiMu.12. 5; ŚārṅgaPa.792; Subhāṣi.1011; अन्तरिक्षे पर्णादीनां वृत्तिरवस्थितिः NyāyKa. 46.24; यस्यां गृहप्राङ्गणपद्मरागरश्मिच्छटापाटलमन्तरिक्षम्। ... विभाति NavaSāC.1.36; रथं कथमप्यन्तरिक्षमभि ... गगनपथेन गन्तुमक्षम इव UdaySuKa.22.1; स्वरूपमविकृत्य त्वरितमन्तरिक्षेण गच्छतस्तस्य ... न किंचिज्जानामि UdaySuKa. 63. 2; 87.24; 146.11; 148.26; प्रवहति[प?]रुतो (Read पुरतो?) यावदर्कोन्तरिक्षे EI. ix. 15. 20; उच्चैरभून्मूर्त्तमिवान्तरिक्षम् EI. i. 360. 54; द्वितीयान्तरिक्षं स उकारः AŚiU.1; पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौरायतनानि GāyaRaU.406.14; स आपः प्रदुघे उभे इमे अन्तरिक्षमथो सुवः नाम महद्यशः MahāNāU.1.9; यो वै वटुकः स भगवान् यश्चान्तरिक्षं तस्मै वै नमो नमः VaṭuU.314.6; येन द्यौः पृथिवी चान्तरिक्षम् ... व्याप्तम् ŚivSaṁU².9; कंसश्च त्वामुपादाय ...। प्रक्षेप्स्यत्यन्तरिक्षे च त्वं स्थानं समवाप्स्यसि BrahmP.181.46; अन्तरिक्षात् पपातोर्व्यां दण्डः कृष्णाजिनं शुभम् DevīBhāP.i.14.17; संजाता दिव्यरूपा सा दिव्यगन्धानुलेपना। दिव्यां विमानमारूढा अन्तरिक्षं गता सती PadmP.ii.52.44; v.27.59; अन्तरिक्षमभूत्तस्य पुष्करम् SaurP.35.4; यथा विवाहोत्सवतूर्यनादानपोथयन्दुन्दुभयोऽन्तरिक्षे। तथा वधूत्सारितहोमलाजाः सुरोज्झिताः KathāSaSāg.vi.8.257; कीर्तिं येषाम् ... पूरयत्यन्तरिक्षम् VikraDeC.18.74; अग्न्यन्तरिक्षपवना मृगश्च पितरोऽपि च। ... तथाध्यर्धपदभाजो बहिः स्थिताः SamarāSū.11.19; 17.57; निर्वेदोऽस्याः ममापि मन्दाक्षम्। जातं क्व चान्तरिक्षे ĀryāSaŚa. 454; जघनान्नाभितोऽन्तरिक्षं जङ्गमं स्थावरं जगज्जातम् Aparā.995.12 (*on* 3.125); आरूढवत्यः क्षणमन्तरिक्षं यान्ति स्म दोलातरलास्तरुण्यः ŚrīKaC.6.57;7.56; अन्तरिक्षेऽथ वृक्षे वा कुर्वाणो मधुरं स्वरम्। मूर्द्धस्थाने शुभं वक्ति सर्वदा बलिभोजनः Mānaso.ii.13.846; मान्येन धर्मविवशेन तथान्तरिक्षादेत्यान्वभूयत सुषुप्तदशाप्रवेशः PṛthvīVi.4.54; तुरगखुरपरंपरापरागैः प्रथमतरं गतमस्तमन्तरिक्षम् PṛthvīVi. 10.27; दिवो लेखनाभावात् अन्तरिक्षस्य [मध्येन हिंसाभावादिति] इति प्राप्ते उच्यते SaṅkarKāBh. 44.17(*on* i.4.16); आलोकयावः ...। कांचित्त्वरितमायान्तीमन्तरिक्षेण राक्षसीम् PāṇḍaC.9.320; अयं दुर्वृत्तविद्विषां प्रपञ्चस्तदेनमन्तरिक्ष एव निकृन्तामि निशितेषुणा RukmiHa.4.20(1); शकुनिः ... उड्डीय चान्तरिक्षे गच्छन्ती ... पतिता PrabhāC.42.29; अन्तः शकुन्तिभिरिवाञ्चितमन्तरिक्षम् RāghPāṇ. (Ka.)8. 26 (comm. गगनाभ्यन्तरम्); तेन ... मुक्तः शराशीविषराशिरुग्रः। क्षपामुखे ध्वान्तवदन्तरिक्षं निरन्तरालं न चिराच्चकार RāghPāṇ.(Ka.)8.28; छन्नं सैन्यरजोभरेण भवतः श्रीभोजदेव क्षमारक्षादक्षिण दक्षिणक्षितिपतिः प्रेक्ष्यान्तरिक्षं क्षणात्। ... निर्गतः BhojPra.60.4; तदा प्राह भवभूतिः। अरुणकिरणजालैरन्तरिक्षे गतर्क्षे ... चन्द्रबिम्बं ललम्बे BhojPra.76.5; नृपः ... यावदवलोकते तावदन्तरिक्षादवतरन्तम् ... काञ्चनशोभां बिभ्राणं पलादयुगलमालोक्य ... विज्ञपयामास PrabaCin.72.28; अन्तरिक्षादवतीर्य योगिवर्यः ... प्रतिनन्दितोऽभूत् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 8.13; स्थित्वा क्षणं विततपक्षतिरन्तरिक्षे ... नलिनीं विलोक्य। ... हंसेन साश्रु परिवृत्य गतं न लीनम् ŚārṅgaPa.800; अस्मिन्नम्भोदवृन्दध्वनिजनितरुषि प्रेक्षमाणेऽन्तरिक्षम्। मा काक व्याकुलोऽभूः ŚārṅgaPa.912; 4004; अस्ताचलान्तरितसूर्यमिवान्तरिक्षम् PadyaVe. 795; दूतमिन्द्रस्य गच्छन्तमन्तरिक्षे ददर्श सा YogVā. i.1. 21; सा ... ददर्श ... मध्याह्नकाले दिवसे ...। अन्तरिक्षे सचन्द्रार्कं साम्भोदपवनध्वनिः YogVā.iii.17.38; तन्नेत्रश्रीतिमिरितपथेनान्तरिक्षेण गन्तुं पारीणः स्या न खलु कथमप्याशु तस्मात् प्रयायाः MayūSaṁ.1.59; कश्चित्स्पदात् स्पन्दनमापतन्तं धृत्वा करी काकमुखे सुखेन। अवाप्य सद्यो भ्रमिमन्तरिक्षे प्रास्फालयत्सङ्गरभूशिलायाम् HammīMaKā. 3.31; 9.117; यः प्राणात्ययं प्राप्तः प्रतिलोमजादन्नमश्नाति सोऽन्तरिक्षमिव कर्दमेन पापेन न संबध्यते ManvaMu. 445.10 (*on* 10.104); व(च?)लत्पताकानि बलानि वीरमथान्वयू रेणुभिरन्तरिक्षम् VīraBhā.2.38; द्युपृथिव्यन्तरिक्षैराश्रयाश्रयिभाववाचकेनैवोतशब्देनोपात्तत्वात् ŚivārkaMaDī.i.403.5 (*on* i.3.3); पश्चाद्रणेशोऽपि अतिकुन्थदाखुस्तदान्तरिक्षे नगरभ्रमोऽभूत् HariVi. 2.30; अत एव नान्तरिक्षे न दिवीत्यस्य न प्रतिषेधत्वम् अन्तरिक्षे चयनाप्राप्तेः MīmāNyāPra.264.2; विहायसि अन्तरिक्षे VīraMi. (Saṁskāra.) 448.9; आवृतं देवगणैः समन्तादनन्तचन्द्रार्कमिवान्तरिक्षम् Raghunā.1.62; दूरे सुरा दुद्रुवुरन्तरिक्षे Gaṅgāva.6.47; नसालतिमहीनाथकरगं चर्म भात्यलम्। चन्द्रतारागणाकीर्णमन्तरिक्षमिवाम्बुजे PadyaVe.151; उत्क्षेप्तुमिव दूरमन्तरिक्षम् NīlaVi. 16.2; हा रामेत्यभिरुदतीं निधाय मायावैदेहीमधिरथमैक्षतान्तरिक्षे Rāgh.18.70; दिव्यन्तरिक्षे भवो दिव्यो विग्रहो रणो यस्या वा LalitāSaBh. 131.31 (*on* 175); क्षोणीन्दो शृणु चित्रमा क्षितितलादा चान्तरिक्षात्ततं नैकं ते विमतायशस्तव यशः प्रेक्ष्य प्रतापं च ते Ḍamaru.27; दीपप्रभातपचन्द्रिकाणां गृहाङ्गणादिसंबन्ध इवान्तरिक्षेऽपि तृणपर्णपक्षादिव्याप्तिमन्तरेणैव स्फूर्त्यभावात् SetuBa.187.7; श्लथगरुत इवामूस्तत्र तत्रान्तरिक्षे विरलविरलभासः किं च तारा लुठन्ति Mukundā.29; **1Aii** atmosphere deified or personified शमन्तरिक्षं दृशये नो अस्तु ṚV. vii. 35.5; AV.xix.10.5; उर्वन्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमानं जुषन्त ṚV. ix. 81.5; (ददातु) पुनर्द्यौर्देवी पुनरन्तरिक्षम् ṚV. x. 59. 7; स न ऐतु होममिमं जुषाणो३न्तरिक्षेण सह वाजिनीवान् AV. iv. 38.5; अन्तरिक्षाय स्वाहा AV.v.9.3; TaiBr. III. viii.17.1; ŚatBr. XIV. iii.2.6; TaiĀ. x.2.1 (791.5); द्यौरन्तरिक्षं प्रदिशो दिशश्च। आर्तवा ऋतुभिः संविदाना अनेन मा त्रिवृता पारयन्तु AV. v. 28.2; प्राणायान्तरिक्षाय वयोभ्यो वायवेऽधिपतये स्वाहा AV. vi.10.2; मनस्सपत इमं नो दिवि देवेषु यज्ञम्। ... अन्तरिक्षे स्वाहा AV. vii. 97.8; नमस्कृत्य द्यावापृथिवीभ्यामन्तरिक्षाय ...। मेक्ष्याम्यूर्ध्वस्तिष्ठन् AV. vii. 102.1; अन्तरिक्षं रक्षतु देवहेत्याः AV.viii.1.12; सं क्रोशतामेनान्द्यावापृथिवी समन्तरिक्षम् AV.viii.8.21; AV. (P.) xvi. 30.11; अन्तरिक्षाय ते नमः AV. xi.

2.4; AV. (P.) xvi.104.4; वातं ब्रूमः पुर्जन्य॑मन्तरि॑क्षमथो दिश॑ः AV.xi.6.6; AV. (P.)xv.13.4; अभ॑यं नः करत्वन्तरि॑क्षम् AV. xix. 15.5; गोपायदन्तरिक्षमसुं तव AV. (P.) ix. 11.3; येन पूतमन्तरिक्षम् AV. (P.) ix. 23.2; अन्तरिक्षाय त्वा निर्वपामि AV.(P.) xvi. 93.8; आसीनो निर्वपति वायवे चान्तरिक्षाय AV.(P.)xvi. 118.6; अ॒न्तरि॑क्षस्य हु॒विरसि स्वाहा॑ त्वान्तरिक्षाय TaiS. I. iii. 10.2; IV. iv. 1. 1; अ॒न्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ TaiS. VII.i.15.1; MaiS. iii.12.7 (iii.162.12); KāṭhS. 15.3 (i.211.8); VājaS. 6.19; 22.27; अन्तरिक्षदेवत्यमेतदहर्य्यत्तृतीयमन्तरिक्ष एव तदन्तरिक्षेण स्तुवते प्रतिष्ठायै PañcBr. xii.3.19 (Sāy. अन्तरिक्षमस्य देवता); एतास्ता॒ दे॒वता ... वायुश्चान्त॒रिक्षम् ŚatBr. VIII. v.2.12; वायुश्चान्त॒रिक्षम् ... न॒क्षत्राणि चैते व॒सवः ŚatBr.XI.vi. 3.6; BṛĀraU. iii.9.3; वायुश्चान्तरिक्षं चादित्यश्च ... एते वसवः JaimiBr. 2.77; वायुमन्तरिक्षायादित्यममुष्यै (प्रायच्छत्) JaimiBr.3.107; अथ यद्येनमुभयमन्तरेण ब्रुवन्तं पर उपवदेदन्तरिक्षं देवतामारोऽन्तरिक्षं त्वा देवता रिष्यति AitĀ.III.i.3.12; वायुर्वै देवोऽन्तरिक्षं देवी ŚāṅkhāĀ.1.5(3.17); पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौरिति देवताः ĀśvaŚS. I. ii. 10. 20; बलिं हरेत्। दधिमधुमिश्रस्य ...। अग्नये पृथिव्यै वायवेऽन्तरिक्षाय VārāGS. 17.6; VaikhāGS. 2.12 (30.7); NityoNi. 70.22; ओं भूमिदेवांस्त(र्पयामि) ... अन्तरिक्षं त(र्पयामि) BaudhDS. ii.5.26; ब्रह्मणे चान्तरिक्षाय भानवे च क्षिपेद्बलिम् ViṣṇuP. iii. 11.48; MārkP. 34.99; नीलवर्णं चान्तरिक्षं च ... ध्यात्वा सर्वाभरणभूषितम् MānaSā. 7.111; अन्तरिक्षाग्निपूषा(ष्णि) च वर्णानां कूपयोग्यकम् MānaSā. 36.14; पूजा कार्यान्तरिक्षस्य तु माषमांसैः ĪśānŚiPa. i.11.22; शष्कुलीरन्तरिक्षाय सक्तून् दद्याच्च वायवे Mānaso. iii. 1.94; भूयोऽन्तरिक्षवह्नी पूषा वितथो गृहक्षतोऽथ यमः ... देवता बहिः प्रोक्ताः TantrSa. 1. 65; अन्तरिक्षं तृप्यतु VīraMi. (Āhnika.) 370.8; अन्तरिक्षाय वसाम्। ... जुहोतीत्यध्याह्रियते VīraMi. (Saṁskāra.) 999.7 [NānārthāSaṁ. iii.26.9]; **1B** atmosphere as one of the nine substances तत्र द्रव्यं नवधा भूजलतेजोऽनिलान्तरिक्षाणि ṢaḍdarSa. (Ha.) 61; **2** one of the three types of worlds (sometimes identified with Bhuvas) विश्वा॑न्दे॒वाँ आ व॑ह॒ सोम॑पीतये॒ऽन्तरि॑क्षादुषस्त्वम् ṚV.i.48.12 (Sāy. अन्तरिक्षलोकात्); आ म॑नी॒षाम॒न्तरि॑क्षस्य॒ नृभ्य॑ः ... जु॑हवाम वि॒द्मना॑ ṚV.i.110.6; विश्वे॑ देवाः शृणु॒तेमं हवं॑ मे॒ ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ य उप॒ द्यवि॒ ष्ठ ṚV.vi.52.13; TaiS. II.iv.14.5; MaiS. iv. 12.1(iv.179.7); TaiBr. II. viii. 6.5; आ नो॑ यातं दि॒वस्पर्यान्तरि॑क्षादधप्रिया ṚV. viii. 8.4; यत्पार्थि॑वे सद॑ने वृत्रहन्तम॒ यद॒न्तरि॑क्ष॒ आ ग॑हि ṚV. viii. 97. 5; त्रीण्य॒न्तरि॑क्षाणि ... त्वा॑ रक्षन्तु AV. xix. 27.3; AV. (P.) x.7.3; तेऽन्तरि॑क्षं लोकमा॑जयन् MaiS. iii.4.6 (iii.42.20); द्यावा॑पृथि॒वी॑ वा॑ अ॑न्वन्तरिक्ष॑ यज्ञ॑ उ॑पश्रितः MaiS. iii.6.8 (iii.71.8); अस्मिं॑ल्लो॒के॑ र॑जतान्तरि॑क्षे MaiS. iii. 8.1 (iii.92.2); ŚatBr. III. iv. 4.3; ŚatBr. (K.) IV. iv. 4.2; MaiS. iii. 8.7 (iii. 104.16); भूम्या आखूं॑नालभतेऽन्तरि॑क्षाय पाङ्क्ता॑न् MaiS. iii. 14.7 (iii.173.11); अन्तरिक्षं लोकं वायुं ज्योतिस्तृतीयं चाहरसृजत KāṭhS.34.6 (iii.40.1); अयं वै लोको ज्योतिरन्तरिक्षं गौः AitBr. 18.1(478); यथा शाखां धारयमाणस्तदमुष्मिँल्लोके प्रतितिष्ठत्यर्धर्चशोऽन्तरिक्षे AitBr. 18.7 (501); ते वै दशभिरेवाक्षरैरिमं लोकमाश्नुवत दशभिरन्तरिक्षम् ... प्रत्यतिष्ठन् AitBr. 19.2(509); ततो मा प्रविणमाष्टान्तरिक्षं तृतीयं पितृन्यज्ञोऽगात् AitBr. 32.4 (813); अस्तीव वा अयं लोकोऽस्तीवासौ छिद्रमिवेदमन्तरिक्षं यदेषा निर्मध्या भवति PañcBr. iii.10.2; xxi.7.3; यदेकारोऽन्तरिक्षे यत्साम्नामुष्मिन् सर्वेषु लोकेषु प्रतितिष्ठन्ति स्वर्णिधनेन तुष्टुवानाः PañcBr. v.7.9; अग्निष्टोमेन वै देवा इमं लोकमभ्यजयन्नन्तरिक्षमुक्थेन PañcBr. ix.2.9; xvii. 13.18; xx.1.3; वायुनान्तरिक्षेण वयोभिस्तेनैव लोकस्त्रिवृद् PañcBr. x.1.1; अन्तरिक्षेणैवैनं समन्तं करोति PañcBr. xv. 4. 8; इयं वै रथन्तरमन्तरिक्षं वामदेव्यं द्यौर्बृहदिमे लोकाः PañcBr. xvi.11.4; इ॒यं पृथिवी॒ लेलयेवान्त॒रिक्षम् ŚatBr. II.ii.1.16; इ॒ममेव॒ लोक॒मग्निर॒जयदन्त॒रिक्षं वायुः ŚatBr.II.ii.4.18; V.i.2.5; ŚatBr.(K.) VI. i.2.5; अस्य॒ लोकस्य रू॒पं घृतमन्त॒रिक्षस्य म॒धु ŚatBr. VII. iv.3.3; अ॒थ या॒ः पश्चा॒त्। अ॒यं लोकस्ता॒सां प्रथमान्त॒रिक्षम् ... चतुर्थ्यन्त॒रिक्षम् ... स॒प्तम्यन्त॒रिक्षम् ŚatBr. VIII. v.2.9; अस्मि॒न्नेव लो॒केऽग्निं वायुमन्त॒रिक्षे दिव्येव सूर्यम् ŚatBr.XI.ii.3.1; त्रयो लोका॒ असृज्यन्त पृथिव्यन्त॒रिक्षं द्यौ॒ः ŚatBr. XI. v.8.1; अवरुन्द्ध॒ऽइममेव॒ लोक॒माश्विनेनान्त॒रिक्षम् ŚatBr. XII. viii.2.32; तमेव ताभिराहुतिभिश्शमयित्वान्तरिक्षं लोकानां जयति JaimiBr. 1.26; अस्मिन् लोकेऽदधुः। वायुमन्तरिक्ष आदित्यं दिवि JaimiBr. 1.98; अभ्यारोहत्यन्तरिक्षं द्वितीयेनामुं तृतीयेन JaimiBr.1.100; याश्चतस्रो दिशोऽन्तरिक्षे लोके तासु सर्वासु प्रतिष्ठिताम JaimiBr. 1.219; 1. 229; 1.284; अग्निर्वा अस्य लोकस्य वज्रो वायुरन्तरिक्षस्यादित्यो दिवः JaimiBr. 1.249; 1.291; 1.298; 1.339; अयमेवायं लोक इदमन्तरिक्षम् JaimiBr.2.17; अयं वै लोको भूपतिरन्तरिक्षं भुवनपतिः JaimiBr.2.41; दशभिरेवाक्षरैरिमं लोकं व्याप्नोति दशभिरन्तरिक्षम् JaimiBr. 2. 113; 3.45; स इममेव लोकं प्रथमेन निधनेनाभ्यारोहद् अन्तरिक्षं द्वितीयेन JaimiBr. 3.210; 3.312; 3.314; स आत्मत एव त्रींल्लोकान्निरमिमीत पृथिवीमन्तरिक्षं दिवम् GopBr. i. 1.6(5.8); चत्वारो वा इमे लोकाः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौरापः GopBr. i.2.16(49.8); भूरिति वा अयं लोकः। भुव इत्यन्तरिक्षम् TaiU.1.5; एष म आत्मान्तर्हृदये ... ज्यायानन्तरिक्षात् ChāndoU. iii.14.3; ManuBh. i. 521.13(*on* 6.73); पृथिव्यां नैमिषं पुण्यमन्तरिक्षे च पुष्करम्। त्रयाणामपि लोकानां कुरुक्षेत्रं विशिष्यते MahāBhā. iii. 81.173; PadmP. i. 27.87; मयः स्वतपसा चक्रे धीमान्पुराणि ह। ... काञ्चनं दिवि तत्रासीदन्तरिक्षे च राजतम् MahāBhā. viii. 24.15; व्यतीते द्वादशे वर्षे दुःखस्यान्ते नराधिपः। अन्तरिक्षाच्च पतितो यमदूतैः प्रणोदितः MārkP. 8.162; अयं लोकस्तु वै सम्राडन्तरिक्षं विराट् स्मृतम् BrahmāṇḍP. i. 16.17; BrahmāṇḍP.i.38.12; आज्यहोमं कुर्यात् ...। अन्तरिक्षं ततस्तेन होमेन वशमेष्यति AhirbuS. 29.64; पृथिवी चान्तरिक्षं च स्वर्महर्जन एव च। तपः सत्यं च सप्तैते लोकाः ParaS. 26.5; उत्पाता बहवस्तत्र निपेतुर्जायमानयोः। दिवि भुव्यन्तरिक्षे च BhāgP. iii. 17.3; द्युलोकादधस्तात् अन्तरिक्षं यत् तन्मरीचयः AitUBh. 252.6(*on* 1.1); अन्तरिक्षं च वायुश्च साम चापान एव च। चतुर्धा भुव इत्येषा द्वितीया व्याहृतिर्मता TaiUBhāVā. 25.10; भगवान् जगाम दिशं स याम्यां सहसान्तरिक्षम् VāmaP. 18.32; भूर्लो(?लो)के नैव संलग्नमन्तरिक्षे ममालयम् PadmP. i. 33.13; त्रयो लोकाः पृथिव्यन्तरिक्षब्रह्मलोकाः ManvaVi. 259.13 (*on* 2.230); त्रिमात्रोपासकस्य फलत्वेन कथ्यमानोऽन्तरिक्षात्परः समष्टिजीवस्य हिरण्यगर्भस्य लोकः प्रत्येतव्यः VedāntKau. 87.3 (*on* i. 3.13); न ह्यन्तरिक्षात्परश्चतुर्मुखलोकः स्वर्गादीनां मध्ये तद्भावात् VedāntKau. 87.13 (*on* i. 3. 13); अन्तरिक्षं सूर्यादिग्रहलोकं ध्रुवलोकपर्यन्तम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 207.11; पृथिवीनक्षत्रान्तरिक्षद्यु॰ ... ॰लोकेष्वेकैकस्मिन्नाधिपत्यमुक्त्वा ... नारायणस्य सर्वाधिपत्यमुक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 319.8 (*on* i. 2.3); i. 578.24 (*on* i. 4. 29); **3** intermediate space between heaven and earth अ॒स्येदे॒व प्र रि॑रिचे महि॒त्वं दि॒वस्पृ॑थि॒व्याः पर्य॒न्तरि॑क्षात् ṚV. i.61.9; AV. xix. 3.1; xx.35.9; MaiS. iii. 16.9 (iii.186.9); iv. 12.2(iv.281.11); KāṭhS. 8.17 (i. 102.15); आपप्रि॒वान् रोद॑सी अ॒न्तरि॑क्षम् ṚV. i. 73.8; x. 139.2; TaiS. IV. vi. 3.3; MaiS. ii. 10.5 (ii.137.11); KāṭhS. 18.3 (i. 267.14); ŚatBr. IX. ii. 3.17; आप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं॒ सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च ṚV. i. 115.1; iv. 14.2; TaiS. I.iv.43.1; II. vi. 14.4; KāṭhS. 4.9 (i. 34.16); VājaS. 7.42; 13.46; TaiBr. II. viii. 7.4; ŚatBr.(K.) V. iv. 1.8; ŚāṅkhāĀ. 8.4 (33.10); TaiĀ. i. 7.6 (49. 1); यो अ॒न्तरि॑क्षं वि॒ममे॒ वरी॑यः ṚV. ii. 12.2; AV. xx. 34.2; AV. (P.) iv. 1.4; MaiS. ii.13.23 (ii.168.15); KāṭhS. 40.1(iii.135.8); ṚV. ii.15.2; दि॒व्य१॒॑न्यः सद॑नं च॒क्र उ॒च्चा पृ॑थि॒व्याम॒न्यो अध्य॒न्तरि॑क्षे ṚV. ii.40.4; MaiS.iv.14.1 (iv.215.3); TaiBr. II. viii. 1.5; उ॒रौ वा॒ ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ मद॑न्ति ṚV. iii.6.8; आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वः ... अ॒न्तरि॑क्षम्। स॒जोष॑सो य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वाः ṚV. iii.8.8; येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वा॑त॒तन्थ॑ त्वे॒षः स भा॒नुः ṚV. iii. 22.2; TaiS. IV. ii.4.3; MaiS. ii.7.11 (ii.89.14); KāṭhS. 16.11 (i.233.4); VājaS. 12. 48; VājaS. (K.) 13. 4; ŚatBr. VII. i. 1. 23; अस्त॑भ्ना॒द् द्यां वृ॑ष॒भो अ॒न्तरि॑क्षम् ṚV. iii. 30.9; TaiS. I. ii. 8.1; VājaS. 4.30; इन्द्र आ प॑प्रौ पृथि॒वीमु॒त द्याम्। उ॒तान्तरि॑क्षाद॒भि न॑ः स॒मीके ṚV. iii.30.11; प्र मात्रा॑भी रिरिचे॒ ...। प्र ... इन्द्र॑ः ... म॒हो अ॒न्तरि॑क्षात् ṚV. iii.46.3; ये वा॑वृ॒धन्त॒ पार्थि॑वा॒ य उ॒राव॒न्तरि॑क्ष॒ आ ṚV. v. 52.7; आ जना॑य॒ द्रुह्व॑णे॒ पार्थि॑वानि॒ दि॒व्यानि॑ दीपयो॒ऽन्तरि॑क्षा ṚV. vi. 22. 8; AV. xx. 36.8; सोमो॑ दाधारो॒र्व१॒॑न्तरि॑क्षम् ṚV. vi. 47.4; पृथि॒वी न॒ः पार्थि॑वात्पा॒त्वंहसो॒ऽन्तरि॑क्षं दि॒व्यात् ṚV. vii.104. 23; x.53.5; AV. viii.4.23; न द्याव॒ इन्द्र॒मोज॑सा॒ नान्तरि॑क्षाणि व॒ज्रिण॑म्। न विव्यचन्त॒ भूम॑यः ṚV. viii.6.15; ṚV. viii.9.2; AV. xx.139.2; ṚV. viii. 12.24; यद॒न्तरि॑क्षे॒ पत॑थः पुरुभुजा ṚV. viii. 10.6; पव॑माना दि॒वस्पर्य॒न्तरि॑क्षादसृक्षत। पृथि॒व्या अधि॒ सान॑वि ṚV. ix. 63.27; स्व॑र्णर॒मन्तरि॑क्षाणि रोच॒ना द्यावा॒भूमी॑ पृथि॒वीं स्क॑म्भु॒रोजसा ṚV. x.65.4; x. 88.3; यो अ॒न्तरि॑क्षे॒ रज॑सो वि॒मान॑ः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ṚV. x. 121.5; AV. ix. 3.15; TaiS. IV. i. 8.5; VājaS. 32.6; VājaS. (K.) 29.33; सूर्यो॑ नो दि॒वस्पा॑तु॒ वातो॑ अ॒न्तरि॑क्षात् ṚV. x. 158.1; धा॒ता य॑थापूर्वम॑कल्पयत्। दिवं॑ च पृथि॒वीं॑ चा॒न्तरि॑क्षमथो॒ स्व॑ः ṚV. x.190.3; TaiĀ. x.1.2 (760. 2); MaNāU. 1.9; 5.7; ĀśvaŚS. I. i. 4.9; ŚāṅkhāŚS. iv. 6.4; या॑ वां नु॒ संरि॑रे या॑ पृथि॒व्यां या॑ वी॒रुत्सु ग्राव॑सु या॒न्तरि॑क्षे ṚV. (Khila.) i. 12. 3; iv. 11. 12; v.5.7; v.5.11; ये दे॑वा दि॒वि ष्ठ ये पृ॑थि॒व्यां ये अ॒न्तरि॑क्षे AV. i. 30. 3; द्यावा॑पृथि॒वी उ॒र्व१॒॑न्तरि॑क्षं क्षेत्र॑स्य पत्न्यु॑रुगा॒योऽद्भु॑तः। उ॒तान्तरि॑क्षमु॒रु वात॑गोपम् AV. ii. 12.1; दिवं॑ पृथि॒वीम॒न्व॒न्तरि॑क्षं ये वि॒द्युत॑मनु॒संच॒र॑न्ति AV. iii. 21.7; भूमि॑ष्ट्वा प्रति॑ गृह्णा॒त्व॒न्तरि॑क्षमि॒दं म॒हत् AV. iii.29.8; या आपो॑ दि॒व्याः पय॑सा॒ मद॑न्त्य॒न्तरि॑क्ष उ॒त वा॑ पृथि॒व्याम्। तासां॑ त्वा॒ सर्वा॑सामपामभि षिंञ्चामि वर्च॑सा AV. iv. 8.5; पृष्ठात् पृ॑थि॒व्या अ॒हम॒न्तरि॑क्षमारु॑हम् AV. iv. 14.3; दिव॑म॒न्तरि॑क्षमाद्भूमिं॒ सर्वं॒ तद्दे॑वि॒ पश्यति AV. iv. 20.1; AV.(P.) iii.38.8; viii. 6.1; xvi. 98.6; अभ॑यं नोऽस्त्व॒र्व१॒॑न्तरि॑क्षम् AV. vi.40.1; यद॒न्तरि॑क्षं पृथि॒वीमु॒त द्यां यन्मा॒तरं॑ पि॒तरं॑ वा जिहिंसि॒म AV. vi. 120.1; AV. (P.) xvi. 50.9; MaiS. i. 10.3 (i. 143.1); KāṭhS. 9.6 (i.109.19); TaiĀ. ii. 6. 2(224.1); दि॒वस्पृ॑थि॒व्या अ॒न्तरि॑क्षात्समु॒द्राद॒ग्ने॒र्वाता॑न्मधुक॒शा हि ज॒ज्ञे AV.ix.1.1; ऋषभ ...

अन्तरिक्षे मनसा त्वा जुहोमि AV. ix.4.10; केनेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् AV. x. 2.24; AV.(P.) xvi. 61.3; यस्य ... अन्तरिक्षमुतोदरम्। ... तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः AV.x.7.32; भव आ पप्र उर्वन्तरिक्षम् AV.xi.2.27; ये अन्तरिक्षे ये दिवि ... मानवाः ... उपासताम् AV. xi.10.2; त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन द्यौरेवासौ पृथिव्यन्तरिक्षम् AV. xii. 3. 20; निर्द्विषन्तं दिवो निः पृथिव्या निरन्तरिक्षाद्भजाम AV. xvi. 7.6; न तं आपुर्महिमानमन्तरिक्षे AV.xvii. 1. 12; जुहूर्दाधार द्यामुपभृदन्तरिक्षम् AV. xviii.4.5; शान्तमिदमुर्वन्तरिक्षम् AV. xix. 9.1: यः ... अस्तभ्नादन्तरिक्षं दिवं च AV. xix. 32.9; ममोभे द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं स्वर्मम् AV.(P.) i.40.3; अन्तरा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षमिदं महत् AV.(P.) i. 93.3; दिवस्पृथिव्या उरोरन्तरिक्षात् तस्मै क्षत्राय न इत ब्रह्मणाभ्यः AV.(P.) iii.31.1; v. 13.2; v. 22.2; ये अन्तरिक्षे दिवि ये च पाशान् AV. (P.) v. 36.2; पृथिवी दण्डो अन्तरिक्षं गर्भः AV. (P.) xvi. 34.1; यदन्तरिक्षं रजसो विमानं तत् कृण्व उदरम् AV. (P.) xvi.40.6; तस्यौदनस्योदरमन्तरिक्षम् AV.(P.) xvi. 96.8; स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा TaiS.I. i. 11.1; KāṭhS.1. 12(i.7.10); VājaS.5.26; TaiBr. III. iii. 6.3; महो वा विष्णवुत वान्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व TaiS. I. ii. 13.2; VājaS. 5.19; दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः TaiS. I. iii. 1.1; अन्तरिक्षस्य त्वा सानावर्वगूहामि TaiS. I. iii.6.2; अन्तस्ते दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षम् TaiS. I. iv.3.1; भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणान्तरिक्षं महित्वा TaiS. I. v. 3. 1; प्ररिरिचे महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् TaiS. II. iv. 14.2; TaiBr. I. ii.i.22; यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रतितिष्ठति TaiS.II.vi.1.3; सूर्यो मा देवो दिव्यादꣳहसस्पातु वायुरन्तरिक्षात् TaiS. III.ii.4.3; प्र च्यावयन्तु दिवि देवान् दृꣳहान्तरिक्षे TaiS. III.ii. 8.6; III.v.4.1; अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षाद्दिवमारुहम् TaiS. IV. vi.5.1; ŚatBr. IX. ii.3.26; TaiS. IV. vii.13.2; अश्विनौ द्व्यक्षरया प्रमामन्तरिक्षम् MaiS. i. 11.10(i.172.9); KāṭhS. 14.4 (i.203.19); इमं रायो मनुष्यमन्तरिक्षस्य सानुपेष द्यां ते धूमो गच्छत्वन्तरिक्षमर्चिः KāṭhS. 3.3 (i.24.18); 7.12 (i.74.21); यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदो या अन्तरिक्षे KāṭhS. 7.13 (i.76.11); 7. 14 (i.77.16); येऽग्नयो दिवो येऽन्तरिक्षाद्ये पृथिव्यास्समाजग्मुः KāṭhS. 7.14 (i. 78.3); 12.4 (i.166.2); दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे तव नाभिः KāṭhS. 16.1 (i.221.9); 20.5(ii.23.6); पृष्ठेन द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च विबाधसे KāṭhS. 17.3 (i.247.10); VājaS. 14.11; KāṭhS. 21.3 (ii.40.13); 24.10(ii.101.9);31.14 (iii.15.20); 39.8(iii.125.3); TaiBr.I.v.7.1; KāṭhS. 39.1(iii.118.18); ज्योतिर्यत् पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे VājaS. 6.33; ŚatBr. III. ix. 4. 12; दिवस्पर्जन्यादन्तरिक्षात् पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याव VājaS. 18.55; ततो वै द्यावापृथिवी अभवतां न द्यावान्तरिक्षान्नान्तरिक्षाद्भूमिः AitBr. 19.6 (523); 25.7(667); PañcBr.i.3.2; पृथिवी पादोऽन्तरिक्षं पादो द्यौः पादः समुद्रः पादः PañcBr. xxi.3.7; तत्प्रत्यक्षमन्तरिक्षस्य रूपम् KauṣīBr. 22.2(97.21); इममेव लोकमभि जयत्यग्निष्टोमेन। अन्तरिक्षमुक्थ्येन TaiBr. I. iii.4.2; II.ii.9.1; ये अन्तरिक्षं पृथिवीं क्षियन्ति TaiBr. III. i.1.6; इमानि त्रीणि पात्राण्युपधीयन्ते पृथिवी पात्रमन्तरिक्षं पात्रं द्यौः पात्रमिति ṢaḍviBr. iv. 6.2; अहं परस्तादहमवस्ताद्यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूत् ŚatBr. IV. iv. 2.14; ये वधकास्तेऽन्तरिक्षस्य रूपम् ŚatBr. V. iv. 5.14;ŚatBr.(K.) VII.iv.1.12; पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षम् ŚatBr. VI. iii.3.12; द्यौष्पृष्ठमन्तरिक्षमुदरम् ŚatBr. X. vi.4.1; X.vi.5.3; XI. vii. 2.6; BṛĀraU. i.1.1; अन्तरिक्षं वा ऋतम्। अन्तरिक्षमेवैतेनात्यायन् JaimiBr. 1.121; ज्योतींषि ... दीप्यन्तेऽग्निः पृथिव्यां वायुरन्तरिक्ष आदित्यो दिवि JaimiBr. 1.292;2.433; स यो ह पुरुषो य एवायमन्तरिक्ष आकाशः JaimiBr. 2.56; 2. 415; भुव इत्येव यजुर्वेदस्य रसमादत्त। तदिदमन्तरिक्षमभवत् JaimiUBr. i.1.4; i.2.1; तस्य द्यौः शिर आसीद् उरोऽन्तरिक्षं मध्यꣳसमुद्रः पृथिवी पादौ SāmaViBr.i.1.5; त्रीणि लोकानां व्रतानि। दिवोऽन्तरिक्षस्य पृथिव्या इति ĀrṣeBr. vi(3).6.3; तदेव ज्योतिस्त्रैष्टुभं छन्दोऽन्तरिक्षं स्थानम् GopBr.i.1.29 (21.9); ii.3.2(190.4); अध्वर्युरस्याक्रान्तेनाक्रामयत्याग्नेय्याग्नीध्रीयेऽन्तरिक्षं तेन GopBr. ii.3.17 (203.15); पृथिव्या रूपं स्पर्शा अन्तरिक्षस्योष्माणो दिवः स्वराः AitĀ. III. ii.5.2; ŚāṅkhāĀ.8.8(34.21); अन्तरिक्षमिवानाप्यं द्यौरिवानाधृष्यो भूयासम् AitĀ.V.i.1.23; द्यां मा लेखीरन्तरिक्षं मा मा हिंसीः ŚāṅkhāĀ.9.7 (37.15); भूमिर्माताऽदितिर्नो जनित्रं भ्रातान्तरिक्षमभिशस्त्या एनः TaiĀ.ii.6.2(224.1); x.1.14 (780.7); यस्मिन् द्यौः पृथिवी चान्तरिक्षमोतम् ...। तमेवैकं जानथ आत्मानम् MuṇḍaU. ii. 2.5; भूमिरन्तरिक्षं द्यौरित्यष्टावक्षराणि। अष्टाक्षरꣳह वा एकं गायत्र्यै पदम् BṛĀraU.v.14.1; GāyaU. 409.1; पृथिवी गार्हपत्योऽन्तरिक्षं दक्षिणाग्निर्द्यौराहवनीयः MaiU.6.34; MahāBhā. xiv. App.I.4(2604); या दिव्या आपः पयसा संबभूवुर्या अन्तरिक्षे उत पार्थिवीर्याः ... ता न आपः शम् ... भवन्तु GautPiMe. ii.3.23; रेणुः ...। पृथिवीं चान्तरिक्षं च द्यां चैव तमसावृणोत् MahāBhā. iii. 143. 7; पृथिवीं चान्तरिक्षं च द्यां चैव पुरुषोत्तमः। मनसैव विशिष्टात्मा नयत्यात्मवशं वशी MahāBhā. v.66.5; BrahmSūBh. (Śaṅ.) 146.6 (*on* i.3.1); विवशः प्रच्युतः स्वर्गादप्राप्तो मेदिनीतलम्। स्थितश्चासीदन्तरिक्षे स तदेति श्रुतं मया MatsyaP.35.4; 41.8; देवी त्रिपथगा तु सा। अन्तरिक्षं दिवं चैव भावयन्ती सुरापगा। भवोत्तमाङ्गे पतिता BrahmāṇḍP.i.18.30; विज्ञायत एवैतदन्तरिक्षे दिवि चाग्निर्न चीयत इति ŚābaBh. 111.10 (*on* i.2.5); MīmāKau. iii (1).13.7 (*on* i.2.5); द्यावापृथिव्योः इदमन्तरं हि अन्तरिक्षम् GītāBh. (Śaṅ.) 311.17 (*on* 11.20); नोपतिष्ठति तत्सर्वमन्तरिक्षे प्रतीयते LaŚaṅkhaSm. 36; ManuBh. i. 462. 12 (*on* 5.88); दिवि भुव्यन्तरिक्षे च पृष्ठतः पार्श्वतोऽग्रतः। रक्षां करोतु भगवान् AgniP. 31.41; येन द्यौः पृथिवी चान्तरिक्षम् ... व्याप्तम् ŚivSaṁU².9; विजितेन्द्रियः। भौमेषु चान्तरिक्षेषु स्वर्गेषु मनुजो व्रजेत् ŚārṅgaPa.685; भूरञ्जिभ्यां कित्। असुन्। भुवः अन्तरिक्षम् Prasā. ii. 644.6; **4A** ether, air (as the source of speech etc.) प्रैष स्तोमः पृथिवीमन्तरिक्षम् ... अश्याः ṚV. v.42.16; आ यातं नहुषस्पर्यान्तरिक्षात्सुवृक्तिभिः ṚV. viii.8.3 (*but* Sāy. अन्तरा क्षान्तान्मध्यमाल्लोकादप्यागच्छतम्); अन्तरिक्षं ते श्रोत्रं सिषक्तु AV.(P.) ii. 82.4; अन्तरिक्षमनु शृण्वन्ति AitĀ.II.i.7.7; या एवान्तरिक्षे वाचः TaiĀ.v. 8.7 (627.7); आहर्ता वाजिमेधस्य शतसंख्यस्य पौरव। इति वागन्तरिक्षे मां सूतकेऽभ्यवदत् MahāBhā. i. 68.59; अन्तरिक्षे त्वश्रौषम् MahāBhā. ii. 255 (2); दृष्ट्वा शरं ज्याममिनीयमानं बभूव हाहाकृतमन्तरिक्षम् MahāBhā. iii. 20.20; BuddhaC. 13. 32; वायुरन्तरिक्षादभाषत MahāBhā. iii. 75.11; iii.297.10; अथान्तरिक्षे वागासीत् MahāBhā. v. 135.2; xiv. 69.2; BrahmāṇḍP. ii. 71.227; अन्तरिक्षे च शुश्राव दिव्यां वाचं समन्ततः MahāBhā. vi. 114.87; अन्तरिक्षे महानादो भूतानामभवन्नृप MahāBhā. vii. App. I. 16 (84); ix. 57. 49; पृथां वागुवाचान्तरिक्षे MahāBhā. viii. 48.6; अन्तरिक्षे च वागुक्ताप्रतिमा मानुषी किल Rāmā. ii. 110.30; राघवः। शुश्राव मधुरां वाणीमन्तरिक्षात् Rāmā. vii. 41.2; अन्तरिक्षे वागुच्चैः कंसमाभाष्य ... अब्रवीत् ViṣṇuP. v. 1. 7; वाचोऽश्रौषं चान्तरिक्षे सुराणाम् MatsyaP. 38.20; दिङ्मुखेषु पटहरवमय इव कृतेऽन्तरिक्षे ... आजगाम विवाहदिवसः HarṣaC. 203.15; वचनमुदारं वासरेशः सुतस्य श्रुतिपथमिव नेष्यन्नन्तरिक्षाल्ललम्बे RāmC. 25.73; ततोऽन्तरिक्षादशरीरिणी वाक्प्रोवाच VāmaP. 72.7; BrahmP. 32.39; BhaviP. 52A.15 (i.22.29); अन्तरिक्षादभूद्वाणी मेघगम्भीरनिस्वना PadmP. v.35.136; अन्तरिक्षे वाणीं स शुश्राव परमाद्भुताम् GaṇeP. ii. 132.4; अन्तरिक्षान्महती राजन् वाणी विनिर्गता Hastyāyur. 8.10 (1.1); सिद्धिरिति देवदूतेन भाषिता। श्रुतान्तरिक्षादस्माभिः साक्षादिव सरस्वती ParamāKā. 157.41; **4B** heaven (as the abode of gods etc.) ये देवा अन्तरिक्ष एकादश स्थ AV. xix.27.12; यत्ते सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरा अन्तरिक्षे तेनास्मै यज्ञपतय उरु राये कृधि KāṭhS. 3.10 (i.28.17); ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते। वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु KāṭhS. 5.6 (i.48.20); नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो येऽन्तरिक्षे VājaS. 16.65; अन्तरिक्षं च मे (यज्ञेन कल्पन्ताम्) VājaS. 18.18; अन्तरिक्षꣳ सुवर्महत् TaiBr. II. iv.7.5 (BhaṭṭaBhā. स्वर्गम्); गन्धर्वाप्सरसश्च ये। सर्वास्ताः। ... अन्तरिक्षे प्रतिष्ठितान् TaiBr. III. xii. 7.2; यान्येवान्तरिक्षेऽसुररक्षांसि तान्येव तेनापहते ṢaḍviBr. i.2.8; शिरोभिः प्रपतद्भिश्च अन्तरिक्षान्महीतलम्। तालैरिव महीपाल वृन्ताद्भ्रष्टैरदृश्यत MahāBhā. iii. 99.5; अन्तरिक्षे प्रजल्पन्ति सर्वे देवाः MahāBhā.iv. App.I.51(1); आपोऽथ अद्भ्यः सलिलस्य मध्ये उभौ देवौ शिश्रियातेऽन्तरिक्षे MahāBhā. v. 45.3; MahāBhā. xii. 125.31; xii. 320.15; पुष्पवृष्टिर्महत्यासीदन्तरिक्षात् Rāmā. i. 72.24; दीपः ... निर्वृतिमभ्युपेतो नैवावनिं गच्छति नान्तरिक्षम् Saund. 16.28; YaśasCam. ii.270.6; क्षीणेषु देवासुरविग्रहेषु नित्यप्रशान्ते न रमेऽन्तरिक्षे BālC. 1. 4; प्राप्यापराधोचितमन्तरिक्षात् समौलिरत्नः पतितः पतत्री Vikramo. 5.6; तां तु ... अमरवृक्षमञ्जरीमिवान्तरिक्षादापतन्तीम् ... कराभ्यां सदयमग्रहीषम् DaśKuC. 118.17; अन्तरिक्षे एव वसति नान्यत्रेति असाधारणेन वसनेन वायुर्वा वसुः ViṣṇuSaBh. 65.17 (*on* 42); त्रिदशनगरीवान्तरिक्षेण कृतपरिकरा ... अपरधनकनकसंचया नाम नगरी TilaMañ. 259.19; अनन्तरूपं मां द्रष्टुं पुरा हरिचतुर्मुखौ। पातालमन्तरिक्षं च जग्मतुः BṛKathāMañ.i.1.25; हरिश्चन्द्रपुरं दिव्यमन्तरिक्षे तु दृश्यते। ... तस्मिन्तीर्थे निवासं च विष्णुः शंकरमब्रवीत् PadmP. i. 20.74; iv. 70.48; गणावतारो जातोऽयं गुणाढ्यो नाम ब्राह्मणः। इति तत्कालमुदभूदन्तरिक्षात्सरस्वती KathāSaSāg. i.6.20; iii. 4.170; वदन्तो रामविजयं रावणस्य च तद्वधम्। अथान्तरिक्षे व्यनदत् सौम्यास्त्रिदशदुन्दुभिः AdhyāRā. vi.11.76; पाताले वान्तरिक्षे दशदिशि ... सर्वव्यापी शिवोऽयं यदि वसति VetāPañ. (Śi.) 8.4; अनिलं मूर्तिमन्तमन्तरिक्षेऽवलोकते BhāvPra. (Bhā.) vi. 1.68; **4C** mid-region (without any ground-support) वितस्थे सोऽन्तरिक्षेऽथ हृदयेन विदूयता MahāBhā. i. 53.6; अन्तरिक्षे वा विप्रश्चेन्मृत्युमाप्नुयात् तस्याब्दमाचरेदेकम् LaghvāśvaSm. 20.55; साधारे यः परार्थेऽस्मिन्निराधारेऽपि कृत्यकृत्। अन्तरिक्षे निराधारो दृष्टः शाखादिकम्पकृत् MṛgendraT. App. ii. 255.23; विहायसि गृहस्योपरि। न हि निरालम्बनेऽन्तरिक्षे निधानं संभवति ManuBh. i. 172.11 (*on* 2.186); अन्तरिक्षे भवेच्चुल्ली सत्यके स्यादुलूखलम् MayaMa. 27.100; भ्राजिष्णुः ... श्रमणमवेक्ष्यान्तरिक्षे लक्ष्यं बद्ध्वा किलैवमुच्चैरवोचत् YaśasCam. ii. 320.2; अग्नौ तोयेऽन्तरिक्षे च

... देयमर्घ्यम् BrahmP. 29.48; यैः कृष्णोरःस्थलतललिपिन्यन्तरिक्षे शिशिक्षे ... उपनतनवब्रह्मसूत्रप्रतिष्ठा ŚrīKaC. 24.27; स्त्रीपादावन्तरिक्षे तु किंचिद्भूमौ च जानुनि RatiMañ. 45; **4D** sky यदन्तरिक्षात् पततीन्द्रसृष्टं चोक्तैश्च पात्रैः परिगृह्यतेऽम्भः। तदैन्द्रम् CaraS. i. 27.196 (1922Ed.); मयि स्थिते क्व यास्यसीति रावणमाहूयान्तरिक्षमुत्पतितो जटायुः Prati. 6.2(3); हन्तैतदन्तरिक्षे प्रवृत्तं युद्धम् Prati. 6.2(8); क्षितिपतितैश्च मदीयसंज्ञां श्रुत्वा युगपद्युष्माभिरन्तरिक्षमुत्पतितव्यम् Tantrākhyā. 123.6; योऽन्तरिक्षे चरन् जलान्तर्वर्तिनं मत्स्यादिकं श्येन इव निपत्यादत्ते स कुररः SmṛtiCan. v. 248.20; NānārthāSaṁ. iii. 26. 9; ŚabdaRa. (Su.) 2. 54; **5A** name of a Sāman अन्तरिक्षं वै वामदेव्यम् PañcBr. vii. 9.9; TaiBr. I. i. 8. 2; अन्तरिक्षं भवति।... तदन्तरिक्षेण स्तुवते प्रतिष्ठायै PañcBr. xii. 3.18-19; यो॒ऽर्चति सोऽन्तु॒रिक्षमेव यु॒जूꣳषि द्यौः सा॒मानि॒ सैषा त्रयी विद्या॒ ŚatBr. IV. vi. 7.1; त्रै॒ष्टुभमन्तु॒रिक्षं चु॒तस्रो दि॒शः ŚatBr. VIII. v.1.10; अन्तु॒रिक्षं वै वु॒रिवश्छ॒न्दः ŚatBr. VIII.v.2.3; रथन्तरं सा॒म प्र॒तिष्ठित्याऽअन्तु॒रिक्षऽइ॒ति ŚatBr. VIII. vi. 1. 5; प्रथमा॒ सामिधेनी। अग्नि॒र्द्वितीया॒ वायुस्तृतीया॒न्तु॒रिक्षं चतुर्थी ŚatBr. XI. ii.7.6; अन्तु॒रिक्षं वै मा॒ध्यंदिनम् ŚatBr. XII. viii.2.9; तस्योभे बृहद्रथन्तरे सामनी भवतः ... यद्यन्तरिक्षे वामदेव्येन JaimiBr. 2.159; त्रिभिरेव त्रिवृद्भिरिमन्तरिक्षं लोकं प्रायुवन् JaimiBr. 2.208; JaimiBr. 2.439; अन्तरिक्षे द्वे ĀrṣeBr. vi(1).1.2; सोऽन्तरिक्षं यजुर्भिरुन्नीयते सोमलोकम् PraśnaU. 5.4; लोकेषु पञ्चविधꣳ सामोपासीत पृथिवी ... अन्तरिक्षमुद्गीथः आदित्यः ChāndoU. ii.2.1; अन्तरिक्षं चाग्नेश्च त्रिणिधनम् MaśaKa. 2.4 (11-13); पृष्ठ्यस्तोत्रीयेषु ... अन्तरिक्षस्य (स्थाने) गौतमं (स्यात्) LāṭyāŚS. iv. 6.16 ; DrāhyŚS. viii.2.23; आसोमान्तरिक्षम् PuṣpaSū. ii.5.4; यजुर्वेदोऽन्तरिक्षं च दक्षिणाग्निस्तथैव च PraṇU[1]. 31.7; तस्य द्वितीयया स्वरमात्रयान्तरिक्षं वायुम् ... इति व्याहृतिम् ... अन्वभवत् PraṇU[2]. 32.16; त्रैष्टुभं छन्दोऽन्तरिक्षं स्थानम् PraṇU. 36.18; NānārthāSaṁ. iii. 26. 9; **5B** variety of Saṁsarpa Sāman दश संसर्पाणि। ... अथापरम्। ... पृथिव्याश्च ...। अन्तरिक्षस्य च ĀrṣeBr. vi(1).5. 2 ; **6** direction, quarter मृशे वा चान्तरिक्षे वा आ(चा)हूयक्रम(कर्म)हर्म्यकम्। एवं प्रथमावरणे द्वितीयावरणमुच्यते MānaSā. 9.120; आकाशं खं दिशो व्योम अन्तरिक्षं नभोऽम्बरम्। पुष्करं गगनम् ... नामान्येतानि ते व्योम्नः कीर्तितानि BhaviP. 188A.4 (i.126.1); **7** mineral mica, i.e. talc अभ्रकमभ्रं भृङ्गं व्योमाम्बरमन्तरिक्षमाकाशम् RājNi. 289.8; **8** number zero जातोऽन्तरिक्षद्विषविश्ववत्सरे १३८० द्विनन्दवह्नीन्दुषु १३९२ योऽभवद् व्रती Gurvā. 295 [JyotiṣaNi. (Aṅkasañjñā.) 10] [Kośas give *antarikṣa* as the synonym of the following words : *ananta*, AmaK. 144; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KalpaK. 3.23; *abhra* , AmaK. 144; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; ŚabdaRa. (Su.) 2.54; KalpaK. 3.23; *ambara*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KośaKaTa. 1.567; KalpaK. 3.23; *ākāśa*, AmaK. 144; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KalpaK. 3.23; *uḍu*, AbhidhāCin. 163; *kha*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KalpaK. 3. 23; *gagana*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KalpaK. 3.23; *ghanāśraya*, AbhidhāCin. 163; *tārāpatha*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; *tārāvartman*, Vaija. 17.1; *digavasthāna*, KalpaK. 3.23; *diva*, AmaK. 144; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Su.) 2.54; KalpaK. 3.23; *divya*, Vaija. 17.1; ŚabdaRa. (Vā.) 315; *dyu*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1. 137; *dyo*, AmaK. 144; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; ŚabdaRa. (Su.) 2.54; KalpaK. 3.23; *nabhas*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1. 137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; ŚabdaRa. (Su.) 2.54; KalpaK. 3.23; *nabhasa*, ŚabdaRa. (Su.) 2.54; *nāka*, AmaK. 144; *puṣkara*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KośaKaTa. 1.567; KalpaK. 3. 23; *marutpatha*, AbhidhāCin. 163; *marudvartman*, AbhidhāRaMā. 1. 137; *mahābila*, AmaK. 144; *meghavartman*, Vaija. 17.1; *meghādhvan*, AmaK. 144; *vāyuvartman*, Vaija. 17.1; *viyat*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KalpaK. 3.23; *viṣṇupada*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1. 137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; *vihāya*, AbhidhāRaMā. 1. 137; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KalpaK. 3.23; *vihāyas*, AmaK. 144; Vaija. 17.1; *vihāyasa*, AmaK. 144; *vyoman*, AmaK. 144; AbhidhāRaMā. 1.137; Vaija. 17.1; AbhidhāCin. 163; ŚabdaRa. (Vā.) 315; KośaKaTa. 1. 567; KalpaK. 3.23; *suravartma*, AmaK. 144; Vaija. 17.1; ŚabdaRa. (Vā.) 315; *surābhra*, AbhidhāCin. 163; also they give *antarikṣa* as the meaning of the following words: *ananta*, KośaKaTa. 1.568; *abhra*, AnekāK. 927; *ambara*, KośaKaTa. 2.7937; *avapu*, KośaKaTa. 1.568; *āstra*, KośaKaTa. 1.568; *kṛntatra*, NānārthāSaṁ ii.95.564; *kha*, KośaKaTa. 1.568; *gagana*, NānārthāSaṁ. iii. 26.9; KośaKaTa. 1.568; *ghanāśraya*, KośaKaTa. 1.568; *citra*, KośaKaTa. 2.7690; *tridiva*, AnekāSa. 716; DharK. 2518; ŚabdaRa. (Vā.) 4200; ViśvaLoK. 365.36; *diva*, DharK. 2518; NānārthaMa. 1762; ViśvaLoK. 360. 8; KośaKaTa. 1.568; *devapatha*, KośaKaTa. 1.568; *dyu*, KośaKaTa. 1.568; *dyau*, AnekāK. 598; 852; *nabha*, KośaKaTa. 1.568; *nabhas*; KośaKaTa. 1. 568; *nabhasa*, KośaKaTa. 1.568; *nabhāka*, KośaKaTa. 1.568; *nāka*, Vaija. 216.29; AnekāSa. 705; ViśvaPra. 5.35; NānārthSaṁ. 52.2; NānārthāSaṁ. i.100.676; AnekāTi. 2.166; NānārthaMa. 65; ŚabdaRa. (Vā.) 3895; ViśvaLoK. 4.16; *nirmoka*, KośaKaTa. 2.3667; *bhapatha*, KośaKaTa. 1.568; *bhuva*, KośaKaTa. 1.568; *murāripada*, KośaKaTa. 1.568; *rodhas*, NānārthāSam. i. 37.52; *viyat*, KośaKaTa. 1.568; *vṛjana*, KośaKaTa. 1.568; *saraka*, KośaKaTa. 1.568; 2.3379; *sarvatomukha*, ViśvaPra. 23.17; NānārthaMa. 247; *sūma*, NānārthāSaṁ. i. 174.1545]

अन्तरिक्ष (antarikṣa) *m*. **1A** name of one of the Vedavyāsas (born in the thirteenth Yuga) मन्वन्तरे व्यासाः ... त्रयोदशे चान्तरिक्षः ViṣṇuP. iii.3.14; BrahmāṇḍP. i. 35.120; DevīBhāP. i. 3. 29; (इदं पुराणम्) शरद्वतस्त्रिविष्टाय सोऽन्तरिक्षाय दत्तवान्। वर्षिणे चान्तरिक्षो वै सोऽपि त्रय्यारुणाय VāyuP. ii. 41.61; BrahmāṇḍP. iii. 4. 61; **1B** name of a king of Ikṣvāku-race इक्ष्वाकवो भविष्याः पार्थिवाः ... किंनरादन्तरिक्षस्तस्मात् सुपर्णः ViṣṇuP. iv. 22.5; MatsyaP. 271.9; VāyuP. ii. 37.280; केशीनरस्ततः। पितुस्तुल्यं कृतं राज्यमन्तरिक्षस्ततो नृपः BhaviP. 416A.8 (iii(1).2.30); **1Ci** name of a son of Ṛṣabha and Jayantī ऋषभदेवः ... जयन्त्याम् ... आत्मसमानानां शतं जनयामास। ... कविर्हरिरन्तरिक्षः प्रबुद्धः पिप्पलायनः BhāgP. v.4.11; xi.2.21; अन्तरिक्ष उवाच एभिर्भूतानि भूतात्मा महाभूतैर्महाभुजः BhāgP. xi. 3. 3; **1Cii** name of a son of Puṣkara पुष्करः। तस्यान्तरिक्षस्तत्पुत्रः सुतपाः BhāgP. ix. 12.12; सुनक्षत्रो भविष्यति। तत्सुतः पुष्करस्तयान्तरिक्षस्तत्सुतः ŚivaP. v.39.37 (452A.15); **1Ciii** name of a son of Mura तस्य(मुरस्य) आत्मजाः सप्त पितुर्वधातुराः ...। ताम्रोऽन्तरिक्षः श्रवणः BhāgP. x. 59.12; **2A** epithet of Śiva काव्यः ... तुष्टुवे नीललोहितम् ... पृथिव्यै चान्तरिक्षाय ... तुभ्यं लोकात्मने नमः VāyuP. ii.35.199; BrahmāṇḍP. ii. 72.191; **2B** epithet of Śrīpārśva विन्ध्याद्रौ श्रीगुप्तः। ... श्रीपुरे अन्तरिक्षः श्रीपार्श्वः ViviTīKa. 86.16; **2C** name of the presiding deity of Vāstu अन्तरिक्षम् ...। वास्तुदेवविशेषे तु पुंसि स्यात् NānārthāSaṁ. iii. 26. 9; **3** atmosphere deified or personified अन्तरिक्षो वसुः ... आद्या ह्येते प्रकीर्तिताः BrahmāṇḍP. i. 36. 69; सूर्यसत्या भृशोऽन्तरिक्षश्च। ... दक्षिणपूर्वऽनिलःकोणे BṛSaṁ. 53. 43; VāstuVi. 3. 16; सत्यो वृषान्तरिक्षौ च दिशि प्राच्यामवस्थिताः ŚāraTi. 3. 14; BhaviP. 364A. 29 (ii (2). 10. 35); भानुसत्यान्तरिक्षा वै वाङ्गणं कारयेत् सुधीः MayaMa. 29. 121; सत्यो वृषोऽन्तरिक्षश्च पूर्वाशाकोष्ठगाः क्रमात् TantrRā. 30. 22; प्राच्याम् ...। भृशान्तरिक्षावित्यष्टौ देवताः स्युः प्रतिक्षणम् ĪśānŚiPa. i. 11. 15; ii. 27. 9; योऽन्तरिक्षः स्मृतो देवस्तन्नभः समुदाहृतम् SamarāSū. 14. 17; **4** name of a Nāgara type of palace प्रासादान् नागरक्रियान्। साधारान् प्रथमस्तेषु श्रीकूटः ... अन्तरिक्षश्च SamarāSū. 60. 2; **5** type of portent उत्पातरूपाः केतूनामुदयास्तमया नृणाम्। दिव्यन्तरिक्षा भौमास्ते शुभाशुभफलप्रदाः NāraS. 2(9).2; लोहितैरावतोष्ट्राश्वकबन्धपरिघादयः। एवमाद्या महोत्पातास्त्वन्तरिक्षाह्वयाः VasiS. 45.5; भौमास्तु तुच्छफलदास्त्वन्तरिक्षास्तु मध्यमाः VasiS. 45.7.

अन्तरिक्षक (antarikṣa-ka) *n*. [DvirūK. (Pā.) 5. 4] **1** intermediate space between heaven and earth जुहुयाद् गार्हपत्यं यो भुवं जयति स द्विजः। जुहोति दक्षिणाग्निं यः स जयत्यन्तरिक्षकम् MahāBhā. xiv. App. I. 4 (2611); अग्नौ चैव श्मशाने च विण्मूत्रं न समाचरेत्। ... न सोपानत्पादुको वा छत्री वा नान्तरिक्षके PadmP. i. 52. 42; **2** (Arch.) type of a (ten-storeyed) structure or building (*lit.* sky-scraper) दशभूमिविधानं च लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना। ... भूकान्तं चन्द्रकान्तं च भवनं चान्तरिक्षतः(कम्) MānaSā. 28. 2; राजधान्यां नृपावासः पाकशालान्तरिक्षके। अधीशयोवा पर्जन्ये शय्यासद्म गृहक्षते ŚilpaRa. i. 5. 85.

अन्तरिक्षक (antarikṣa-ka) *m*. **i** exterior divinity presiding over a structure or building ईशानः ... अन्तरिक्षकः। ... द्वात्रिंशद् बाह्यदेवताः MayaMa. 7. 34; **ii** atmosphere deified or personified fit to receive sacrificial offerings सूर्याय प्रजापतये द्यौः स्वाहा चान्तरिक्षकः। ... इति होमयेत् AgniP. 64.21; अग्नीषोमं तथेन्द्रं च पृथिवीमन्तरिक्षकम्। स्थालीपाकेन जुहुयान्मधुक्षीरयवान्वितम्

BhaviP. 393B. 18 (ii (3). 1. 22); cf. **अन्तरिक्षदेवत्य.**

अन्तरिक्षकर (antarikṣa-kara) *adj.* creator of intermediate space (भगवानुवाच) अन्तरिक्षकरं विद्धि सर्वभूतावकाशकम् (माम्) VṛGautaSm. 501. 15 (1)

अन्तरिक्षकान्त (antarikṣa-kānta) *n.* (Arch.) type of (ten storeyed) structure or building (*lit.* that which desires to reach the sky) एवं तु भवनं(न)कान्तं श्रेष्ठं हर्म्य(र्म्यं) दशतले(?लं) कुर्यात्। तदेव सौष्ठिकविस्तारं हारानुशाला(लां) द्विद्विभागेन कुर्यात्। ... पूर्ववच्छेषं चान्तरिक्षकान्तमिदमुदितम् MānaSā. 28. 8.

अन्तरिक्षकुक्षि (antarikṣa-kukṣi) *m.* vault (*lit.* womb) of the sky अत्रान्तरिक्षकुक्षौ निरन्तरे शरव्यतिकरे अन्तर्धाय परिक्रमन्ति सभियः सिद्धाः प्रसिद्धा अमी BālRā. 8. 46 (1); 4. 8 (9)

अन्तरिक्षकुसुम (antarikṣa-kusuma) *n.* sky-flower, i.e. an unreal entity ते ... कुर्वन्तु क्षणमन्तरिक्षकुसुमैः स्रग्दामशोभामपि। ... सर्वस्वक्षपणाय केवलमहो मूर्खाः सुखेनासते Mugdhopa.5.

अन्तरिक्षक्रम (antarikṣa-krama) *m.* [Inst.] in (due) order of the intermediate space इह सायंप्रातरग्निहोत्राहुती हुते ... अन्तरिक्षक्रमेणोत्क्रम्य द्युलोकं प्रविशन्त्यौ सूक्ष्मभूते अप्समवायित्वादप्शब्दवाच्ये श्रद्धाहेतुत्वाच्च श्रद्धाशब्दवाच्ये ChāndoUBh. 283. 4 (*on* v. 4. 1)

अन्तरिक्षक्रमण (antarikṣa-kramaṇa) *n.* act of traversing through the atmosphere ऋचं साम यजामह इत्येतयोः पूर्वं सदा सहस्रकृत्व आवर्तयन् यदि देवताः पश्यति ...। अन्तरिक्ष्या हास्य सिद्धा भवन्त्यन्तरिक्षक्रमणं च SāmaViBr. iii. 9. 1.

अन्तरिक्षक्षित् (antarikṣa-kṣit) *adj.* [P. vi. 1. 162; vi. 2. 139] (also used as noun) dweller in the atmosphere नमो॑ वा॒यवे॑ऽन्तरिक्ष॒क्षिते॑ लो॒क॒स्पृते॑ TaiS. VII. v. 24. 1. BaudhŚS. ii. 206. 1; नमो वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकक्षिते ChāndoU. ii. 24. 9; MaiU. 6. 35; नमो वायवेऽन्तरिक्षक्षित इति वायुम् (उपतिष्ठते) HirŚS. xiv. 1. 13 (211. 28)

अन्तररिक्षग (antarikṣa-ga) *adj.* [*f.*–ā] **1Ai** traversing, i.e. flying into the sky **ii** traversing, i.e. flying across the sky **B** (river) flowing through the sky **C** (voice) coming from the heaven, aerial **D** (obstacle) coming from the intermediate space between heaven and earth **2Ai** living in one of the three types of world **ii** remaining, i.e. swinging in the intermediate space **B** remaning in the mid-region **1Ai** traversing, i.e. flying into the sky एवं शप्त्वा ततः पुत्रो विनतामन्तरिक्षगः। अरुणो दृश्यते ब्रह्मन् प्रभातसमये सदा MahāBhā. i .14. 21; बहुनात्र किमुक्तेन तनुदेशेन तं जहौ। प्राणः पिपतिषुं वृक्षं स्वं पक्षीवान्तरिक्षगः YogVā. iii. 56. 5; **1Aii** traversing, i.e. flying across the sky आश्रमस्थो मुनिः कच्चिद्ददर्शाथ कृताह्निकः। तावन्तरिक्षगौ शीघ्रमनुयान्तं महीचरम् MahāBhā. v. 62. 10; शिबिकामन्तरिक्षगाम्। ... स्वयमास्थाय राघवः ... मया दृष्टः (स्वप्ने) Rāmā. v. 25. 10; vii. 29. 26; HariVaṁ. 91. 36; भयविक्लवाः। दैत्यवंशसमुत्पन्नाः पलायध्वं महामृधे। ... किं भवन्तोऽन्तरिक्षगाः HariVaṁ. 112. 8; नीललोहितः। ... असृजत् ... रथिनो वर्मिणश्चैव धर्मिनश्च वरूथिनः। सहस्रशतबाहूंश्च दिव्यान् भौमानरिक्षगान् VāyuP. i. 10. 46; च्यवनस्य कृतः पुत्रः ...। विश्रुतं जनयामास पुत्रमिन्द्रसखं नृपः। विद्योपरिचरं वीरं वसुं नामान्तरिक्षगम् VāyuP. ii. 37. 215; MatsyaP. 50. 26; BrahmāṇḍP. i. 9. 72; BrahmP. 13. 109 (11); किरातः ...। वायुभूतश्चरेदेकः ...। चचार द्वादशाब्दं तु वायुभूतोऽन्तरिक्षगः BrahmāṇḍP. iii. 7. 42; **1B** (river) flowing through the sky पूर्वेण शैलात्सीता तु शैलं यात्यन्तरिक्षगा। ततश्च पूर्ववर्षेण भद्राश्वेनैति सार्णवम् ViṣṇuP. ii. 2. 35; KūrmaP. 398. 8 (1. 46); BṛBrahmaS. ii.4. 48; **1C** (voice) coming from the heaven, aerial व्याविध्यमाने तु तदा ज्वरे तेनामितौजसा। अशरीरा ततो वाणी तमुवाचान्तरिक्षगा HariVaṁ. 111. 6; ततः स पृथिवीपालस्तथा कृत्वान्तरिक्षगा। यदुवाच गिरां देवी (?गिरा दैवी) तद्वत्परिचचार ह SkandP. ii (2). 19. 1; NīlaVi. 26. 19; **1D** (obstacle) coming from the intermediate space between heaven and earth अनन्तरं साधकेन्द्रो दिव्यदृष्ट्यवलोकनैर्दिव्या-नुत्सारयेद् विघ्नान् अस्त्राद्भिश्चान्तरी(?रि)क्षगान् MahNirvāT. 5. 78 (comm. गगनगतान्); TantrSā. (K.) 45. 26; SetuBa. 306. 29; **2Ai** living in one of the three types of worlds (identified with Bhuvas) पितरो दिवि वर्तन्ते ... एतेषां मानसी कन्या ...। स दृष्ट्वा पितरं वव्रे वसुं नामान्तरिक्षगम् HariVaṁ. 13. 26; जायमाने जनार्दने। ... जगुर्गन्धर्वपतयो ननृतुश्चाप्सरोगणाः। ससृजुः पुष्पवर्षाणि देवा भुव्यन्तरिक्षगाः ViṣṇuP. v. 3. 6; BrahmāṇḍP. ii. 47. 23; किरीटः सौम्यवदनः ... स्थितो वैद्याधरीयेण स्थानकेनान्तरिक्षगः। स्फाटिकाद्रिप्रतीकाशं श्रीवत्समथ भावयेत् PāraS. 6. 264; KulārT. 7. 15; तैर्ब्राह्मणैः सहाश्नन्ति पितरो ह्यन्तरिक्षगाः। वायुभूतास्तु तिष्ठन्ति भुक्त्वा यान्ति परां गतिम् KūrmaP. 605. 5 (2. 22); ते पुनरपि कर्मिणः तच्छरीराः सन्तः पुरोवातादिना इतश्च अमुतश्च नीयन्ते अन्तरिक्षगाः तदाह–आकाशाद् वायुमिति। वायोर्वृष्टिं प्रतिपद्यन्ते BṛĀraUBh. 783. 6 (*on* vi. 2. 15); तन्मन्त्रः स्यादेकविधस्तथैवाञ्जनमीरितम्। येनाक्ताक्षो निधिं पश्येद्देवाद्यांश्चान्तरिक्षगान् TantrRā. 17. 29; **2Aii** remaining, i.e. swinging in the intermediate space यदि स्वमुद्बन्धुमना विना नलं भवर्भवन्तीं हरिरन्तरिक्षगाम्। दिविस्थितानां प्रथितः पतिस्ततो हरिष्यति न्याय्यमुपेक्षते हि कः NaiṣC. 9. 46; **2B** remaining in the mid-region तयोर्गमनसोरेवं प्रकाशप्रसवात्मनोः प्राग्यथोक्तात्मनोर्योगात् प्राणोऽभूदन्तरिक्षगः* BṛĀraUBhVā. i. 5. 185; SkandP. i (2) 13. 57; iv. 25. 58; एवमुक्त्वासृजत्पाशं कोटिसूर्यनिभं शिशुः। मेघेष्विव तडित्पुञ्जः शुशुभे सोऽन्तरिक्षगः (पाशः) GaṇeP. ii. 134. 22.

अन्तरिक्षग (antarikṣa-ga) *m.* **A** ranger of the skies, high-flying bird, fowl, Garuḍa तस्य कण्ठमनुप्राप्तो ब्राह्मणः सह भार्यया ... तमुवाचान्तरिक्षगः MahāBhā. i. 25. 1; i. 29. 13; ततोऽन्तरिक्षगो वाचं व्याजहार तदा नलम्। न हन्तव्योऽस्मि ते राजन् करिष्यामि हि ते प्रियम् MahāBhā. iii. 50. 19; खं विहायः ... तच्चरः ... तद्गः ... अन्तरिक्षगः NāmMā. 54; बहुरागार्थकामैर्वा न वन्यैरन्तरिक्षगैः। बभूव तस्य नृपतेर्मनसस्तुष्टिवर्धनम् BrahmP. 48. 9; **Bi** resident of heaven, i.e. meritorious people एवं विवाहं कृत्वा ते वीरा द्रुपदवेश्मनि। ऊषुः सर्वे यथा पुण्यं कृतवन्तोऽन्तरिक्षगाः MahāBhā. i.1933* (2); **Bii** resident of heaven, i.e. god ततोऽन्तरिक्षगैर्देवि कृतं नाम वरानने। पृथुना पूजितो यस्माद् भविष्यति महीतले। अद्यप्रभृति विख्यातो देवोऽयं पृथुकेश्वरः SkandP. v(2). 49. 27.

अन्तरिक्षग (antarikṣa-ga) *adj.* (used as noun) (bird) moving in (the firmament of) the sky बहुरागार्थकामैर्वा न वन्यैरन्तरिक्षगैः। बभूव तस्य नृपतेर्मनसस्तुष्टिवर्धनम् BrahmP. 48. 9.

अन्तरिक्षगत (antarikṣa-gata) *adj.* [*f.* - ā] **A** living in one of the three types of worlds (sometimes identified with Bhuvas) **Bi** traversing or crossing the sky **ii** going or jumping in the sky **iii** being in the sky **Ci** dwelling in the heaven **ii** (voice) coming from the heaven, aerial **D** remaining or floating the mid-air **E** stationed or present in the intermediate space between heaven and earth **A** living in one of the three types of worlds (sometimes identified with Bhuvas) पृथिवीगतेभ्यः पितृभ्योऽन्तरिक्षगतेभ्यः पितामहेभ्यो ... स्वधा नमः स्वाहेति पितृभ्यः पैतृकमुपवीती हुत्वा ... जुहोति VaikhāGS. 2. 2; 5. 14; कथमंशावतरणं कुर्मः सर्वे पितामह। अन्तरिक्षगता ये च पृथिव्यां ये च पार्थिवाः। ... अयोनिजाश्चापि तनूः सृजाम जगतीतले HariVaṁ. 43. 9; (स राजा) अन्तरिक्षगतमप्यतिबहलतया चरणतलप्रभायाः स्पृष्टभूतलमिवोपलक्ष्यमाणम् (वैमानिकमपश्यत्) TilaMañ. 36. 7; अन्तरिक्षगतो वह्निर्वैद्युतः स्वान्तरात्मकः। नभःस्थः सूर्यरूपोऽग्निर्नाभिमण्डलमाश्रितः YogŚiU. 5. 32; स्थलजा राक्षसा ये तु अन्तरिक्षगताश्च ये। पाताले राक्षसा ये तु ...। शान्तिं कुर्वन्तु ते सर्वे BhaviP. 266A. 12 (i. 180. 23); नायिकाश्च ...। अन्तरिक्षगता दिव्या ब्रह्मलोकगताश्च याः। ब्रह्माण्डान्तर्गताः सर्वाः क्षोभं यान्ति समात्रयात् MālinīT. 19. 96; **Bi** traversing or crossing the sky (महेन्द्रः) हरिभिर्वाजिभिर्युक्तमन्तरिक्षगतं रथम्। आस्थाय सह शच्या च वृतो ह्यप्सरसां गणैः MahāBhā.i.509* (1); Rāmā. iii. 4. 7; iii. 4. 11; **Bii** going or jumping in the sky अन्तरिक्षचराणां (v.l. अन्तरिक्षगतानाम्) च ...। शरैर्विव्याध गात्राणि राक्षसानां महाबलः MahāBhā. iii. 157. 44; अन्तरिक्षगता दिव्यास्त इमे हरयः Rāmā. iii. 4. 11; vi. 41. 30; सोऽन्तरिक्षगतो भूत्वा मायया शीघ्रविक्रमः। आजगाम पुरीं रम्याम् HariVaṁ. x. 99. 29; PadmP. i. 20. 33; ववुः ... वायवः ... पक्षिवद्भ्रान्तवृक्षौघाः ... शमम् ... प्रययौ वायुराततः। अन्तरिक्षगता वृक्षपङ्क्तयः पतिता भुवि YogVā. iii. 49. 6; **Biii** being in the sky ताम् ... गदाम्। अन्तरिक्षगतां रामश्चिच्छेद बहुधा शरैः Rāmā. iii. 28. 27; iii. 24. 18; **Ci** dwelling in the heaven ततः पार्थस्य विज्ञाय भक्तिं मानववत्सला। अन्तरिक्षगतोवाच गोविन्दस्याग्रतः स्थिता (देवी दुर्गा) MahāBhā. vi. App. I. 1. (34); ix. 54. 9; Rāmā. vii. 97. 22; दण्डो हि सुमहत्तेजो दुर्धरश्चाकृतात्मभिः ...। अन्तरिक्षगतांश्चैव मुनीन्देवांश्च पीडयेत् ManuSm. 7. 29; स यथाध्यात्मिके देहे प्राणस्तद्वत् प्रजापतेः। अन्तरिक्षगतः प्राणः स एष परमेश्वरः BṛĀraUBhVā. i. 5. 188; अन्तरिक्षगताः श्वानः कामगा दिव्यचारिणः। तेषां मूत्रपुरीषाणि लालाश्चपि विषं भवेत् Hastyāyur. 506. 26 (3.21); 16. 19 (1. 18); ऊचुश्च बहुधा याचो अन्तरिक्षगताः सुराः AdhyāRā. vii. 7. 45; TantrRā. 28. 67; **Cii** (voice) coming from the heaven, aerial अन्तरिक्षगता वाचः ससृजुश्चारणास्तदा। एतदन्तो दशग्रीव इति सिद्धास्तदाब्रुवन् Rāmā. iii. 52. 10; निर्घातो भूम्यन्तरिक्षगत उत्पातध्वनिः ManvaMu. 15. 14 (*on* 1. 38); **D** remaining or floating in the mid-air (without any ground-support)

अन्तरिक्षगतो वत्सो यावद् भूमिं न यास्यति। गौस्तावत्पृथिवी ज्ञेया तस्माद्देया न तादृशी MahāBhā. xiv. App. I. 4 (1922); सोऽन्तरिक्षगतो य रामं कबन्धो वाक्यमब्रवीत् Rāmā. iii. 68. 7; अब्रवीत विभीषण:। अन्तरिक्षगत: श्रीमान्भ्रातरं राक्षसाधिपम् Rāmā. vi. 10. 13; RāmāCam. 6. 16 (4); **E** stationed or present in the intermediate space between heaven and earth देवदानवगन्धर्वा: किंनराश्च महोरगा:। अन्तरिक्षगता: सर्वे द्रष्टुकामास्तदद्भुतम् Rāmā. vi. 66. 24; यक्ष्ये यज्ञेन धर्माय कर्तव्याश्च तथेष्टय:। चितयस्तत्र कर्तव्या नान्तरिक्षगता यत: MārkP. 22.9; अन्तरिक्षगतं तीर्थं पुष्करं लोकपावनम् BhaviP. 230B. 18 (i. 154. 36); (आप: शुद्धा: भूमिगता:) भूमिगता इति विशुद्धभूमिसंबन्धप्रदर्शनाय न त्वन्तरिक्षगतानां निवृत्त्यर्थम् ManvaMu. 220. 21 (*on* 5. 128)

अन्तरिक्षगति (antarikṣa-gati) *f.* (power or capability of) movement in the sky अन्तरिक्षगतिं प्राप नि:शङ्कोऽञ्जनतस्कर: YaśasCam. ii. 291. 5.

अन्तरिक्षगति (antarikṣa-gati) *adj.* having (the power or capability of) movement in the sky अन्तरिक्षगती राजा भौमान्भोगान् सुदुर्लभान्। भुक्त्वान्ते स्वर्गलोकं च दिव्यदेहेन लब्धवान् SkandP. ii (9). 7. 30.

अन्तरिक्षगम (antarikṣa-gama) *adj.* moving or flying into the sky हयानां नान्तरं ह्यासीत्पदाद्विचलितुं पदम्। उत्पत्य सहसा तस्थुरन्तरिक्षगमास्तत: MahāBhā. iii. 169. 6.

अन्तरिक्षगमन (antarikṣa-gamana) *n.* act of soaring to the sky प्रागन्तरी(v.l. °रि°Deodhar's Ed.) क्षगमनात् स्वमपत्यजातमन्यद्विजै: परभृता: किल पोषयन्ति Śāk. 5. 22.

अन्तरिक्षगिर् (antarikṣa-gir) *f.* voice coming from the heaven, aerial voice सुप्रसन्ना च कामाक्षी सान्तरिक्षगिरावदत्। भविष्यन्ति मदंशास्ते चत्वारस्तनया नृप BrahmāṇḍP. iii. 40. 135.

अन्तरिक्षचर (antarikṣa-cará) *adj.* [*f.* -ā, ī] **1** moving in the atmosphere वा॒युं व॑यां॑सि॒ सर्वा॑णि। अ॒न्त॒रि॒क्ष॒च॒रं च॒ यत्। स॒र्वा॒स्ता:। ... इष्ट॑का: कृ॒त्वा। उप॑ का॒मदु॑घां दधे TaiBr. III. xii. 7. 5; **2A** moving about in the sky अन्तरिक्षचरा(v.l. °चरी) ह्यस्मि कामतो विचरामि च MahāBhā. i. 139. 26; xii. 220. 57; अन्तरिक्षचराणां च भूमिष्ठानां च गर्जताम्। शरैर्विव्याध गात्राणि राक्षसानां महाबल: MahāBhā. iii. 157. 44; एवं विगणयन्नेव स जगाम महोदधिम्। अन्तरिक्षचर: श्रीमान्कलशं गृह्य(?गृहीत्वा) देवल: MahāBhā. ix. 49. 14; अन्तरिक्षचराणां च दानवोत्तम पक्षिणाम्। उत्तिष्ठति यथाकालं मृत्युर्बलवतामपि MahāBhā. xii. 172. 16; माहेश्वरे प्रवृत्ते तु यज्ञे ...। वरांस्ते लब्धवान् पुत्र: साक्षात्पशुपतेरिह। कामगं स्यन्दनं दिव्यमन्तरिक्षचरं ध्रुवम् Rāmā. vii. 25. 10; BrahmāṇḍP. i. 18. 17; स्तुवन्ति भैरवं देवमन्तरिक्षचरा जना: KūrmaP. 192. 16 (1. 16); (मृडानी ... ददृशे) अन्तरिक्षचराभ्यां च दितिजाभ्याम् SkandP. iv. 65. 28; ŚivaP. ii (5). 59. 17 (294A. 17); यदा त्रीणि समेतानि अन्तरिक्षचराणि वै। त्रिपुराणि त्रिशल्येन तदा तानि बिभेद स: (रुद्र:) PadmP. i. 15. 9; GaṇeP. ii. 109. 17; अयि शिलादसूनो। कथित: किमेष विज्ञेय: अन्तरिक्षचरस्त्रिपुराभिधानो धूमकेतुरिव त्रैलोक्यस्य TripuDi. 1. 28 (2); 1. 29 (1); **2B** (voice) coming from the heaven, aerial अन्तरिक्षचरा वाचो विचेरुर्लोमहर्षणा: Rāmā. vi.847* (1); **3** situated or existing in the heaven पृथिव्यां यानि तीर्थानि अन्तरिक्षचराणि च। ... मासि मासि समायान्ति संनिहित्यां न संशय: MahāBhā. iii. 81. 168; PadmP. i. 27. 79; अत: परं प्रवक्ष्यामि मरुतोऽग्निपरिग्रहान्। ... अन्तरिक्षचरा ह्येते पृथङ्मार्गविसारिण: BhaviP. 186B. 12 (i. 125. 29); 187B. 5 (i. 125. 58)

अन्तरिक्षचर (antarikṣa-cara) *m.* **A** sky-roaming bird शरजालै: समाकीर्णे मेघजालैरिवाम्बरे। न स्म संपतते कश्चिदन्तरिक्षचरस्तदा MahāBhā. vii. 163. 49; **B** dweller in or denizen of heaven, celestial being विमानानि यानविशेषा: पुष्पकादयस्तैश्चरन्ति वैमानिका: अन्तरिक्षचरा: केचिद्देवयोनय: ManuBh. ii. 467. 17 (*on* 12. 48); समाजग्मु: शुक्रो वाचस्पतिस्तथा। ... अन्तरिक्षचरा: सर्वे ये चान्ये नगवासिन:। ब्रह्मादय: सुरा: सर्वे वैकुण्ठं परया मुदा SkandP. iii (2). 8. 50 [NāmMā. (Dha.) 54 gives *antarikṣacara* as a synonym of *vidyādhara*]

अन्तरिक्षचार (antarikṣa-cāra) *m.* movement in the sky (एतद्व: कथितम् ...। मात्स्यं पुराणमखिलम्। यत्र ... प्रोक्तम्) सूर्यचन्द्रगतिस्तद्वदादित्यरथवर्णनम्। तथान्तरिक्षचारश्च ध्रुवमाहात्म्यमेव च MatsyaP. 291. 17.

अन्तरिक्षचारिन् (antarikṣa-cārin) *adj.* [*f.* - iṇī] **A** moving in the sky अन्तरिक्षचारिणा खेचरगणेन शिरसि पात्यमानपुष्पवृष्टिभि: ... प्रसिद्धसिद्धप्रतिमाभि: प्रसाधिताम् ... एकशृङ्गवैताढ्यपर्वतान्तरालाटवीं वीक्षमाण: ... गगनवल्लभनगरमाससाद TilaMañ. 235. 7; **B** (voice or speech) coming from the heaven, aerial कथितश्चायमर्थ: पूर्वमप्यन्तरिक्षचारिण्या वाण्या वसुदेवेन निवृत्त(?निर्वृत)पाणिग्रहणां स्वसारं देवकीं प्रस्थापयतो मम KaṁVa. 1. 33 (5)

अन्तरिक्षज (antarikṣa-ja) *adj.* **A** (portent) originating from the atmosphere यत्किंचिद्दिविगतमन्तरिक्षजं वा भौमं वा भवति निमित्तमप्रशस्तम्। तत्सर्वं स्तनितमहाभ्रविद्युदुवर्षै: शान्तं स्याद् भवति सदक्षिणैश्च होमै: AVPari. 51 (5). 3; ViṣṇuP. v. 37. 29; कुर्यात्सहोमासि ममाग्रतो यो विहाय पापानि स मां समाप्नुयात्। न भयं विद्यते तस्य दिव्यभौमान्तरिक्षजम् SkandP. ii (5). 8. 30; DevīBhāP. vi. 3. 12; उत्पातास्त्रिविधा लोके दिवि भौमान्तरिक्षजा: NāraS. 38. 1; तदेकदेशिकं भौममुत्पातं परिकीर्तितम्। ... भौमं शान्त्या शमं याति मार्दवं त्वन्तरिक्षजम् VasiS. 45. 8; **B** (water) originating from the heaven रक्तपित्तहरं रूक्षमवश्यायोदकं लघु। एतच्चतुर्विधं प्रोक्तं तत्त्वेनाम्भोऽन्तरिक्षजम् KāśyaS. 357A. 35.

अन्तरिक्षजल (antarikṣa-jala) *n.* water originating from the heaven दिव्योदकं खवारि स्यादाकाशसलिलं तथा। व्योमोदकं चान्तरिक्षजलं चेष्वभिधाह्वयम् RājNi. 258. 20.

अन्तरिक्षजित् (antarikṣa-jit) *adj.* (used as noun) conqueror of a type of world यस्त्वयं मानवो द्वीप: ... अयं लोकस्तु वै सम्राडन्तरिक्षजितां स्मृत:। स्वराडसौ स्मृतो लोक: पुनर्वक्ष्यामि विस्तरात् MatsyaP. 114. 16.

अन्तरिक्षतल (antarikṣa-tala) *n.* surface, i.e. vault of the sky मेरुणान्तरि-(त)त्वादन्तरिक्षतलस्य AvantiKa. 211. 15; महेभ्या: ...। संभूय कारयामासु: स्फारमुद्वाहमण्डपम्। विचित्रवर्णैर्वासोभिरुल्लोचस्तत्र चाभवत्। सन्ध्याभ्रखण्डैराकृष्टैरन्त-रिक्षतलादिव PariPar. 2. 134.

अन्तरिक्षतस् (antarikṣa-tas) *adv.* **1A** from the heaven क्षणं दुन्दुभिनिर्घोषं शृणुयादन्तरिक्षत:। क्षणं च मधुरं वाद्यं नानारीतिसमन्वितम् JayāS. 19. 22; तत्क्षणं च श्मशानेऽत्र भैरव: कृतसंनिधि:। अदृश्यो भगवानेवं तामुवाचान्तरिक्षत: KathāSaSāg. xii. 21. 45; **1B** from the sky ततोऽन्तरिक्षतस्तत्र द्वितीय इव भास्कर:। अवातरत् प्रभाबद्धमण्डलो नारदो मुनि: KathāSaSāg. xiv. 1. 82; **2** through the intermediate space between heaven and earth किमाहुती: कश्चन शातमन्यवीर्निविश्य बिम्बे द्युमणेर्हुताशन:। समिद्धमूर्तिस्सुहृदान्तरिक्षतो निवृत्य भूयोऽप्यधितिष्ठति क्षितिम् PṛthvīVi. 2. 2.

अन्तरिक्षत्व (antarikṣa-tva) *n.* **A** the state of being the intermediate space between heaven and earth केति तृतीयमच्छिनत्तदन्तरिक्षमभवदन्तरेव वा इदमिति तदन्तरिक्षस्यान्तरिक्षत्वम् PañcBr. xx. 14. 2; JaimiBr. 3. 45; 2. 244; **B** the state of being the atmosphere द्युत्वमन्तरिक्षत्वं चादिते: ... विप्रतिषिद्धम्। ... कथं वादितिर्देवता अन्तरिक्षं द्यौर्वा भवेत् TantrVā. 55. 9 (*on* i. 2. 36); अदितेर्देवतायाशब्दरूपत्वेनैव तावद् द्युत्वादि विप्रतिषिद्धम्। पुनश्चैकस्या एव द्युत्वमन्तरिक्षत्वं च तथा MīmāKau. iii (1). 66. 6 (*on* i. 2. 38)

अन्तरिक्षदा (antarikṣa-dā) *adj.* (*f.*) (sacrificial brick deified as one) who bestows one of the three types of worlds (Bhuvas) या देव्यसीष्टके प्राणदा व्यानदा: ... पृथिविदा अन्तरिक्षदा द्यौर्दा ... उपशीवरी। सा मामुपशेष्व KāṭhS. 39. 9 (iii. 125. 2) ĀpaŚS. xvii. 5. 16; HirŚS. xi. 8. 10 (71. 10); VaikhāŚS. 18.21.

अन्तरिक्षदेवत्य (antarikṣadevat-yà) *adj.* [P. v. 4. 24; vi. 1. 185] having the atmosphere as the presiding deity उ॒र्व॑न्तरि॑क्षमन्वि॒हीत्यांहान्तरिक्षदेव॒त्यो॑ ह्ये॒तर्हि॒ सोम॑: TaiS. VI. i. 11. 2; VI. ii. 2. 6; GopBr. ii. 2. 4 (168. 9); उ॒र्व॑न्तरि॑क्ष-मन्वि॒हीत्यांहान्तरिक्षदेव॒त्यौ॑ हि प्रा॒ण: स्वाहा॑ TaiS. VI. iv. 5. 5; KāṭhS. 27. 1 (ii. 138. 3) = KapiKaS. 42. 1 (246. 11); उर्वन्तरिक्षं वीहीत्यन्तरिक्षदेवत्यो ह्येष एतर्हि विश्वेभ्य इन्द्रियेभ्य इति देवेषु चैव मनुष्येषु चापानं दधाति KāṭhS. 27. 2 (ii. 140.3); KapiKaS. 42. 2 (248. 11); उर्वन्त॑रिक्षं ३वी॑ही॑त्यन्तरिक्षदेव३त्यो वा॑ ए॒ष॑ ए॒त॑र्हि प्र॑च्युत इतो॑ऽप्राप्तोऽमु॑त्र MaiS. iii. 7. 8 (iii. 86. 5); iii. 9. 1 (iii. 113. 11); iii. 10. 1 (iii. 129. 14); KāṭhS. 24. 6 (ii. 96. 11); वा॒युर्वा॑ अ॒न्त॑रिक्ष॒स्या॑ध्यक्षोऽन्तरिक्षदेव॒त्या॒: पश॑वो वा॒युरे॒वै॑नानन्त॑रिक्षाय प॑रिददाति MaiS. iv. 1. 1 (iv. 1. 11); KāṭhS. 30. 10 (ii. 192. 15); KapiKaS. 46. 8 (282. 19); KāṭhS. 19. 2 (ii. 2. 11); 26. 2 (ii. 123. 20); KapiKaS. 40. 5 (229. 21); जनो वा इत: पितरो दूरे जनादागच्छति ... अन्तरिक्षदेवत्यो वै दीक्षितस्स्वमेव लोकं स्वमायतनमुपावृत्य शये नाग्ने: पराङ् शयीत KāṭhS. 23. 5 (ii. 80. 11); 26. 6 (ii. 129. 4); पशुभिरेवैनं समर्धयति। अन्तरिक्षस्य सानूपेषेति स्वरुमुपोहति। अन्तरिक्षदेवत्यो ह्येष एतर्ह्युपरीवास्माल्लोकादधोऽमुष्मात्। स्वयैवैनं देवतयोपोहति KapiKaS. 41 .4 (239. 12); अन्तरिक्षदेवत्यस्तृचो भवत्यन्तरिक्षदेवत्यमेतदहर्य्यत्तृतीयं तदेव तदभिवदति PañcBr. xii. 1. 8; xii. 3. 19; PañcBr. xii. 5. 8; वा॒युर्वा अ॒न्तरि॑क्ष॒स्याध्यक्षा:। अ॒न्त॒रि॒क्ष॒दे॒व॒त्या॑: ख॒लु॒ वै प॒शव॑: TaiBr. III. ii. 1. 3.

अन्तरिक्षद्विपविश्ववत्सर (antarikṣadvipaviśvavatsara) *n.* (the number) thirteen hundred and eighty जातोऽन्तरिक्षद्विपविश्ववत्सरे १३८० Gurvā. 295.

अन्तरिक्षनगर (antarikṣa-nagara) *n.* city or castle in the air अम्भ:शीत-

करान्तरिक्षनगरस्वप्नेन्द्रजालादिवत् ... जगत् ... अज्ञाते प्रभवत्यथास्तमयते तत्त्वावबोधोदयात् PraboCan. 6. 22 (112. 3)

अन्तरिक्षनगरी (antarikṣa-nagarī) *f.* city or castle in the air जगत्। दीर्घस्वप्नमिदं वदन्ति सुधियः केऽपीन्द्रजालं पुनः प्रोचुः केचिदथान्तरिक्षनगरीम् BhartṛNi. 5. 29.

अन्तरिक्षनिर्धूतधूलिधरणीवलय (antarikṣanirdhūtadhūli-dharaṇivalaya) *m., n.* the globe of the earth formed by the dust scattered in the sky यस्मिन्समुच्चलति वोढुमिवान्तरिक्षनिर्धूतधूलिधरणीवलयं द्वितीयम्। भात्युत्थितं क्षितिभृताम् ... पृथुशेषफणासहस्रम् HarVi. 10. 8.

अन्तरिक्षनीलांशुक (antarikṣa-nīlāṁśuka) *n.* blue cloth in the form of sky स च राजा ... अन्तरिक्षनीलांशुकोत्तरीयां विश्वामेव विश्वंभरां प्रसाध्य विश्रान्तः AvantiKa. 22. 13.

अन्तरिक्षपथ (antarikṣa-patha) *m.* path of sky, air-way निजं विमानमधिरोप्य ... सहर्षमन्तरिक्षपथेनागन्तुमारब्धवान् (अहम्) UdaySuKa. 141.10.

अन्तरिक्षपथिक (antarikṣa-pathika) *m.* traveller in the sky, air-traveller आहरामि लवणार्णवलीनैवान्तरिक्षपथिकानविचारम्। जीवशुल्कनिचयाय विदेहानप्यहं सुरगणानिह वेद्मि RāmC. 16. 98.

अन्तरिक्षपदवी (antarikṣa-padavī) *f.* path of sky, air-way प्रतीक्षन् मरणं तस्याः क्षणं तत्रैव संस्थितः। अथान्तरिक्षपदवीं सिञ्चन्तमिव रश्मिभिः। दिव्यं विमानमानीतमद्राक्षं शिवकिङ्करैः SkandP. iii (3). 3. 10.

अन्तरिक्षपर (antarikṣa-para) *adj.* intended to or referring to the sky विष्णुवचने च आकाशपदं रूढ्या कूर्मपुराणैकवाक्यतया चान्तरिक्षपरमेव VīraMi. (Āhnika.) 34. 25.

अन्तरिक्षपाद् (antarikṣa-pād) *m.* epithet of Viṣṇu (*lit.* whose foot is placed in the intermadiate space between heaven and earth) चतुर्विधजगद्धाम विश्वमूर्ते नमोऽस्तु ते। एकपादस्त्रिपादश्च तीर्थपादोऽन्तरिक्षपात् SkandP. ii (2). 5. 39.

अन्तरिक्षपीलु (antarikṣa-pīlu) *m.* elephant in the heaven हरहसितसितं दिवापि कान्तिस्तबकमिवापतितं सुधाकरस्य। अपि पतितमिवान्तरिक्षपीलोर्मघवदिभस्य विलासकर्णशङ्खम् NavaSāC. 3. 17.

अन्तरिक्षप्र (antarikṣa-prá) *m.* that which pervades the sky (अयं महावीरः) अ॒न्त॒रि॒क्ष॒प्र उ॒रोर्वरी॑यान्। अशी॒महि॑ त्वा TaiĀ. iv. 7. 5 (453.1) (Sāy. अन्तरिक्षं स्वोत्पन्नया ज्वालया प्रतिपूरयति) [VIŚVA.]

अन्तरिक्षप्रकृतिक (antarikṣaprakṛti-ka) *adj.* having the air as the source न चासवोऽन्तरिक्षप्रकृतिकाः पवनात्मकत्वात् NyāyMañ. i. 208.2.

अन्तरिक्षप्रतिपन्न (antarikṣa-pratipanna) *adj.* being or existing in the sky अवतरति अन्तरिक्षप्रतिपन्नः आकाशस्थः JñātāDhaṬ. 36A. 2.

अन्तरिक्षप्रभवा (antarikṣa-prabhavā) *adj. (f.)* produced from the heaven सौम्याः खल्वापोऽन्तरिक्षप्रभवाः प्रकृतिशीताः ... अव्यक्तरसाश्च CaraS. i. 26. 39 (1941 Ed.)

अन्तरिक्षप्रवादा (antarikṣa-pravādā) *adj. (f.)* spoken of as (belonging to) the atmosphere एषा वृषण्वती प्रजातिकामयज्ञेऽभिरूपा, अन्तरिक्षप्रवादान्तरिक्षायतना गन्धर्वाप्सरस इति NidāSū. 123. 23 (7. 7)

अन्तरिक्षप्रा (antarikṣa-prā́) *adj.* filling the atmosphere अ॒भीमं॑वन्वन्त्स्व॒भि॒ष्टिमू॒तयो॑ऽन्तरिक्ष॒प्राम् ...। इन्द्र॑म् ṚV. i. 51. 2; आ दे॒वो या॑तु सवि॒ता सु॒रत्नो॑ऽन्तरिक्ष॒प्रा वह॑मानो॒ अश्वैः॑ ṚV. vii. 45. 1; MaiS. iv. 14. 6 (iv. 223. 13); KāṭhS. 17. 19 (i. 263. 15); TaiBr. II. viii. 6. 1; अ॒न्त॒रि॒क्ष॒प्राम् ... उप॑ शिक्षाम्युर्वशीं॒ वसि॑ष्ठः ṚV. x. 95. 17; SarvaAnu. 10. 95 [travelling through the atmosphere, MW.]

अन्तरिक्षप्रुत् (antarikṣa-prút) *adj.* floating over the atmosphere तु॒ग्रो॑ ह भु॒ज्युम॑श्विनोदमे॒घे र॒यिं न कश्चि॑न्ममृ॒वाँ॑ अवा॑हाः। तमू॑हथुर्नौ॒भिरा॑त्म॒न्वती॑भिरन्तरिक्ष॒प्रुद्भि॒रपो॑दकाभिः ṚV. i. 116. 3; TaiĀ. i. 10. 2 (76. 1); NyāySu. (So.) 672. 21 (*on* ii. 1. 33)

अन्तरिक्षप्लुति (antarikṣa-pluti) *f.* leap into the sky पराक्रान्तौ विषोढायां लघोरभ्युदयो ध्रुवम्। पांशोः पद्भ्यां हतस्य स्यादन्तरिक्षप्लुतिः परा Kapphiṇā. 16. 40.

अन्तरिक्षफणसीमन् (antarikṣa-phaṇasīman) *f., n.* boundary of the hood in the form of the sky द्योमणिर्न हृत इत्युडुराजप्रत्ययाय दशदिक्प्रमदाभिः। अन्तरिक्षफणसीम्नि विकीर्णैरक्षतैरिव निशाफणवत्याः। ... यशोऽङ्कुरजालैः। रोहिणीशमनुचिन्त्य Acyutarā. 8. 37.

अन्तरिक्षभवोत्पातध्वनि (antarikṣabhavotpātadhvani) *m.* sound of portent originating from the atmosphere अन्तरिक्षभवोत्पातध्वनौ भूकम्पे ... अनध्यायानिमानाकालिकाञ्जानीयात् ManvaMu. 164. 10 (*on* 4. 105); अन्तरिक्षभवोत्पातध्वनौ भूकम्पे ... उल्कापतने च ... अनध्यायः VīraMi. 229. 23 (*on* 1.145)

अन्तरिक्षभाग (ántarikṣa-bhāga) *adj.* (the gods) whose portion is in the atmosphere ये दे॒वा दि॑विभा॑गा ये॑ऽन्तरि॑क्षभागा॒ ये पृ॑थि॒विभा॑गाः। त इ॒मं य॒ज्ञम॑वन्तु TaiS. II. iv. 8. 2; MaiS. ii. 4. 7 (ii. 45. 3); ii. 4. 8 (ii. 46. 5); KāṭhS. 11. 9 (i. 156. 7)

अन्तरिक्षभाजन (antarikṣa-bhājana) *adj.* **A** occupying, i.e. dwelling in the atmosphere मरुतो ह वै देवविशोऽन्तरिक्षभाजनाः AitBr. 2. 4. (44) (Sāy. मरुतो देवानां वैश्या अन्तरिक्षे वसन्ति); KauṣīBr. 7. 8 (32. 20); **B** having ether as the support अन्तरिक्षभाजनम् एतद् अहः JaimiBr. 3. 38; 3. 39; 3. 54; 3. 58.

अन्तरिक्षभुज् (antarikṣa-bhuj) *adj.* enjoying in the atmosphere अन्तरिक्षभुजो ये च ये च विश्वासघातकाः। न पश्यन्ति (इमं पर्वतम्) रघुनाथपराङ्मुखाः PadmP. iv. 17. 30.

अन्तरिक्षभ्रम (antarikṣa-bhrama) *m.* act of traversing through the sky नृपतिमनुचचार चारुविक्रमत ... इवान्तरिक्षभ्रमः ... [म]नन्तमश्वयूथम् PṛthvīVi. 10. 11.

अन्तरिक्षमणिदर्पण (antarikṣa-maṇidarpaṇa) *m.* mirror (adorned) with the jewels which is in the form of sky दीर्घिकेयम् ...। अन्तरिक्षमणिदर्पणान्तरे बिम्बितेव भवती विभाव्यते Yādavā. 17. 25 (comm. अन्तरिक्षमेव मणिदर्पणं तस्यान्तरे बिम्बिता)

अन्तरिक्षमण्डल (antarikṣa-maṇḍala) *n.* sphere of the ether or air अत्रान्तरेऽन्तरिक्षमण्डलादतिस्पष्टवर्णव्यक्तिमनोहारिणी वागश्रूयत NalaCam. 2. 22(4)

अन्तरिक्षमध्वपूपस्थ (antarikṣamadhvapūpa-stha) *adj.* residing in the honeycomb in the form of sky (आपः) ताः अन्तरिक्षमध्वपूपस्थरश्म्यन्तर्गतत्वात् भ्रमरबीजभूताः पुत्रा इव हिता लक्ष्यन्ते ChāndoUBh. 140. 6 (*on* iii. 1. 1)

अन्तरिक्षमहासरस् (antarikṣa-mahāsaras) *n.* huge pond or big lake in the form of sky केऽपि श्वेतातपत्राणि धारयामासुरुच्चकैः। कुमुद्वदिव कुर्वाणा अन्तरिक्षमहासरः TriṣaŚaPuC. i. 2. 546.

अन्तरिक्षमार्ग (antarikṣa-mārga) *m.* [Abl.] through the path of sky or air-way of atmosphere ग्रहपटलमशेषमुषुषीभिर्दिनकरदीधितिभिः कृताभिघातम्। तिमिरमपतदन्तरिक्षमार्गात् HarVi. 28. 93; [Inst.] through the path of sky or air-way विशेषविज्ञप्तिं विधायान्तरिक्षमार्गेण तद्राक्षसद्वन्द्वं तिरोधत्ते PrabaCin. 73. 8.

अन्तरिक्षमृति (antarikṣa-mṛti) *f.* death in the mid-region, i.e. above the ground (संस्कर्ता पुत्रादिः) ऊर्ध्वोच्छिष्टमधोच्छिष्टमन्तरिक्षमृतौ तथा। कृच्छ्रत्रयं प्रकुर्वीत अशौचमरणे तथा ParāSm. 12. 62 (comm. मञ्चकादौ मरणम्)

अन्तरिक्षयानी (antarikṣa-yā́nī) *f.* name of a brick (*lit.* path in the form of the atmosphere) अ॒न्त॒रि॑क्षस्य॒ यान्य॑सि दे॒वाना॑मन्तरिक्ष॒याम्य॑सि TaiS.IV. iv. 6. 2; KāṭhS. 22. 5 (ii. 60. 11); BaudhŚS. ii. 40. 4; HirŚS. xii. 1. 11 (78. 25) [VIŚVA.]

अन्तरिक्षरूप (antarikṣa-rūpá) *n.* nature or form of sky स वै कृ॒ष्णाजि॑नं नी॒ल आ॒स्तृणाति ... सोऽसा॒वे॒वैतस्य य॒जुषो ब॒न्धुस्त॒स्मिन्न्रा॒जानमा॒सादयति ... अन्तरिक्षरू॒प॒मिव ŚatBr. (K.) IV. iii. 4. 1.

अन्तरिक्षलक्ष्मी (antarikṣa-lakṣmī) *f.* **1** goddess Lakṣmī in the form of sky अप्रत्नरत्नचयनिचितकाञ्चनकलशविसरदविरलकिरणजालजनितान्तरिक्षलक्ष्मीनिवासविचित्रसिचयोल्लोचैः ... चैत्यालयैः ... उपशोभितं राजपुरं नाम नगरम् YaśasCam. i. 18. 6 (comm. आकाशस्य श्रीगृहस्य); **2** glory of sky (personified) प्रत्यवयवं पातालमूलाद्य तापिच्छगुलुच्छोत्तंस इवान्तरिक्षलक्ष्म्याः ... दुर्जनजनचेष्टितमिव समस्तमुद्यमवचं च वस्तु समतां नयति विजृम्भमाणे तमसि YaśasCam. i. 605. 1 (comm. गगनश्रियः)

अन्तरिक्षलिङ्ग (antarikṣa-liṅga) *adj.* (formula) indicatory of or addressed to atmosphere deified देहल्यामन्तरिक्षलिङ्गेन (मन्त्रेण) HirŚS. xxvii. 1. 55 (138. 16) (comm. देहली द्वारस्याधस्तात्। ... तत्र 'अन्तरिक्षाय स्वाहा' इति); ĀpaDS. ii (2). 4. 2; VīraMi. (Āhnika.) 429. 8.

अन्तरिक्षलोक (antarikṣa-loká) *m.* one of the three types of worlds (sometimes identified with Bhuvas) वायुमेव तदन्तरिक्षलोक आयातयति AitBr. 10. 2 (261); अयं वै लोकः प्रथमा महानाम्न्यन्तरिक्षलोको द्वितीयासौ लोकः AitBr. 16. 4 (441); (ब्रह्मोद्यं वदन्ति वायुः) सोऽन्तरिक्षलोकस्य गृहपतिः AitBr. 25. 25 (646); नवभिर्वा एतं मैत्रावरुणोऽस्माल्लोकादन्तरिक्षलोकमभिप्रवहति AitBr. 28. 9 (704); आहवनीये होष्यन्द्वितीयं तदन्तरिक्षलोकमाप्नोति KauṣīBr. 2. 2 (4. 12); प्रजापतिः ... प्रावृहदपानादन्तरिक्षलोकम् KauṣīBr. 6. 10 (25. 5); उपसदोऽसुरा

एषु लोकेषु पुरोऽकुर्वत ... रजतामन्तरिक्षलोके KauṣīBr. 8. 8 (39. 7); 8. 9 (40. 5); तदिमं लोकमाप्नोत्युषस्यमन्वाह तदन्तरिक्षलोकमाप्नोति KauṣīBr. 11. 2 (49. 18); 14. 1 (61. 19); अयमग्निरध्यूढस्त्रैष्टुभेऽन्तरिक्षलोके त्रैष्टुभो वायुरध्यूढो जागते KauṣīBr. 14. 3 (63. 19); उषस्यं (क्रतुं) शंसति तदन्तरिक्षलोकमाप्नोति KauṣīBr. 18. 2 (79. 11); ब्राह्मणमन्तरिक्षलोकं द्वितीयेनाह्नाप्नुवन्ति KauṣīBr. 20. 3 (91. 11); द्वितीयमहरन्तरिक्षलोकः KauṣīBr. 22. 2 (97. 11); कौषीतकिरन्तरिक्षलोकं द्वितीयेनाह्नाप्नुवन्ति KauṣīBr. 22. 2 (98. 6); 25. 7 (115. 2); अयं लोकः प्रथमच्छन्दोऽन्तरिक्षलोको द्वितीयः KauṣīBr. 26. 11 (124. 24); यां द्वितीयामुपदधाति अन्तरिक्षलोकं तयाभिजयति TaiBr. III. xi. 10. 1; भुवरिति यजुर्भ्योऽक्षरत्सोऽन्तरिक्षलोकोऽभवत् ṢaḍviBr. i. 5. 7; यदि ... अन्वाहार्यपचनोऽन्तरिक्षलोको यजुर्वेदस्तद्वा अन्तरिक्षलोकं च यजुर्वेदं च स्वेन रसेन समर्धयति ṢaḍviBr. i. 5. 8; यविष्ठो ह्यग्निस्तस्मादाह यविष्ठ्येति सैषैतमेव लोकमभ्यनूक्तान्तरिक्षलोकमेव ŚatBr. I. iv. 1. 26; नान्तरिक्षलोक इतरौ लोकौ प्रत्यास ŚatBr. IV. vi. 7. 14; तस्मादयमन्तरिक्षलोको निरुक्तः सन्ननिरुक्तः ŚatBr. IV. vi. 7. 17; ŚatBr. (K.) V. viii. 4. 13; लोकानामयमेव व्योमेदमन्तरिक्षमन्तरिक्षलोकमेवैतेनोज्जयति ŚatBr. V. i. 2. 5; V. i. 5. 1; ŚatBr. (K.) VI. ii. 1. 1; यदन्तरेण संचरति तदन्तरिक्षलोकात्सर्वेभ्यः ... लोकेभ्यः खनति ŚatBr. VI. iii. 1. 37; VII. i. 2. 20; यदयं लोको गार्हपत्योऽन्तरिक्षं धिष्ण्या द्यौराहवनीयोऽन्तरिक्षलोक उ अस्माल्लोकादनन्तर्हितः ... आहवनीयं चिनोति ŚatBr. VII. i. 2. 23; वायुर्ह्येवान्तरिक्षलोके विश्वं ज्योतिर्वायुमेवैतदुपदधाति ŚatBr. VIII. iii. 2. 1; अन्तरिक्षलोको वै प्रमान्तरिक्षलोको ह्यस्माल्लोकात्प्रमितः ŚatBr. VIII. iii. 3. 5; एतासु व्याहृतिषु गायति भूरिति वाऽअयं लोको भुव इत्यन्तरिक्षलोकः ŚatBr. VIII. vii. 4. 5; मध्यमिव वै तद्यन्नाभिदघ्नं मध्यमिवान्तरिक्षलोकस्तद्येऽन्तरिक्षलोकꣳ रुद्राः प्राविशंस्तांस्तत्प्रीणाति ŚatBr. IX. i. 1. 12; अन्तरिक्षलोको वै मारुतः ... अन्तरिक्षलोके वायुस्तस्मिन्नेतद्दधाति ŚatBr. IX. iv. 2. 6; यद्व्द्यरत्निमन्तरिक्षलोकमेव तेन जयति ŚatBr. XI. vii. 4. 1; अयमेव लोक आहितोऽन्तरिक्षलोक उद्धृतः ŚatBr. XI. viii. 2. 1; अन्तरिक्षलोको महो द्यौर्यशो येऽन्ये लोकास्तत्सर्वम् ŚatBr. XII. iii. 4. 7; तस्यायमेव लोको गार्हपत्यः। अन्तरिक्षलोकोऽन्वाहार्यपचनोऽसौ लोक आहवनीयः ŚatBr. XII. iv. 1. 3; तेनान्तरिक्षलोकमृध्नोति ŚatBr. XIII. v. 3. 9; XIV. iii. 1. 5; त्रयो लोकाः ... वागेवायं लोको मनोऽन्तरिक्षलोकः प्राणोऽसौ लोकः ŚatBr. XIV. iv. 3. 11; BṛĀraU. i. 5. 4; पुरोऽनुवाक्यया जयत्यन्तरिक्षलोकं याज्यया द्यौर्लोकम् ŚatBr. XIV. vi. 1. 9; BṛĀraU. iii. 1. 10; कस्मिन्नु वायुरोतश्च ... प्रोतश्चेत्यन्तरिक्षलोकेषु गार्गीति ŚatBr. XIV. vi. 6. 1; BṛĀraU. iii. 67; ŚivārkaMaDī. i. 419. 22 (*on* i. 3. 9); एतꣳ हैवैतया लोकं जयत्यन्तरिक्षलोकं यस्यैवं विदुष एतामन्वाहुः ŚatBr. (K.) II. iii. 4. 20; द्वितीयं तदिममन्तरिक्षलोकꣳ स्वरिति तृतीयम् ŚatBr. (K.) III. i. 12. 4; त इममन्तरिक्षलोकमकुर्वत तद्यदाहुः परोक्षमिवासौ लोक इति ŚatBr. (K.) III. i. 12. 21; III. ii. 4. 2; अयꣳ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणः स्वाहेत्येतयास्मिन्नन्तरिक्षलोके प्रतितिष्ठति ŚatBr. (K.) IV. vi. 3. 9; तस्यायमेव लोको गार्हपत्यो भवत्यन्तरिक्षलोकोऽन्वाहार्यपचनोऽसावेव लोक आहवनीयः JaimiBr. 1. 51; सः (प्रजापतिः) इमं लोकमजनयदन्तरिक्षलोकममुं लोकमिति JaimiBr. 1. 357; JaimiUBr. iii. 15. 5; वायुं चैव देवतानामाप्नुवन्त्यन्तरिक्षलोकं चेति JaimiBr. 2. 43; तेनास्मिन्नन्तरिक्षलोके वायुराध्नोत् JaimiBr. 2. 264; तमन्तरिक्षलोकमभिप्रवहति। ... अन्तरिक्षलोकः प्रतिनन्दति JaimiUBr. iii. 21. 11-12; (सोमः) एष ह वै वायुर्भूत्वान्तरिक्षलोके सम्राजति GopBr. i. 5. 13 (129. 14); अन्तरिक्षलोको माध्यंदिनं सवनं तस्य पञ्च दिशः GopBr. ii. 4. 4 (213. 6); द्यौ वा इमौ लोकावद्धातमाविव दृश्येते य उ एने अन्तरेणाकाशः सोऽन्तरिक्षलोकस्तस्माद्वे एव स्याताम् AitĀ. I. ii. 3.7; बार्हतीं तृचाशीतिं शंसत्यन्तरिक्षलोको वै बार्हती तृचाशीतिः AitĀ. I. iv. 3. 5; प्राणो वै सूददोहाः प्राणेनान्तरिक्षलोकं संतनोति AitĀ. I. iv. 3. 8; यद्यन्तरिक्षलोकमश्नुतेऽत्येनं मन्यते AitĀ. II. iii. 3. 2; अग्निर्गृहपतिरिति हैक आहुः ... सोऽन्तरिक्षलोकस्य गृहपतिः ĀśvaŚS. II. ii. 13. 14; प्रजापतिरन्तरिक्षलोकमीप्संस्तपस्तप्त्वैतं यज्ञक्रतुमपश्यद्भुवः ŚāṅkhāŚS. xiv. 18. 1; तेनान्तरिक्षलोकमाप्नोति ŚāṅkhāŚS. xvi. 8. 20; अयं वै लोको रथन्तरम्। अन्तरिक्षलोको वामदेव्यम् ŚāṅkhāŚS. xvi. 21. 14; अयं उ ह वै लोको गार्हपत्योऽन्तरिक्षलोकोऽन्वाहार्यपचनः सुवर्गो लोक आहवनीयः VādhūŚS. ii. 9. 1; अन्तरिक्षलोकमेव तेनाभिजयत्यन्तरिक्षलोके प्रतितिष्ठति VādhūŚS. iii. 13. 6; आहवनीय एवोद्धृतः सोऽन्तरिक्ष(लोक उद्धृतोऽन्तरिक्ष)लोकमेव तेनाभिजयति VādhūŚS. iv. 16. 6; अन्तरिक्षलोक वै परिपतिः। अन्तरिक्षलोक एवैनं प्रतिष्ठापयति VādhūŚS. iv. 54. 4; ते वा अन्तरिक्षलोकमाविशन् VādhūŚS. iv. 63. 7; यदेवा(स्या)न्तरिक्षलोकेऽनाप्तं, तदेवास्य तेनाप्नोति VādhūŚS. iv. 11. 19; iv. 106. 1; अग्निष्टोम उक्थः। सर्वपशुकामो यजेतान्तरिक्षलोकमभिजिगीषन् MānŚS. 197. 7; वायुना देवेनान्तरिक्षलोकेन ... स्वाहा ŚāṅkhāGS. i. 16. 3; गार्हपत्यश्चेत् पूर्वं प्राप्नुयादन्तरिक्षलोक एनं प्रापदिति ĀśvaGS. iv. 4. 3; यदि मुहूर्तमुदेत्य व्याभ्रमेदन्तरिक्षलोकमित्येनं जानीयात् BaudhPiMe. i. 16. 4; यद्यूर्ध्वो धूम उदियाद्द्युलोको ह भवतीति विज्ञायते यद्यन्तरिक्षमन्तरिक्षलोकः HirPiMe. i. 1. 7; एतानीन्द्रभक्तीनि अन्तरिक्षलोकः Nir. 7. 10 (137. 8); अपामुपस्थ उपस्थाने महत्यन्तरिक्षलोक आसीना महान्त इति वागृह्णत माध्यमिका देवगणाः Nir. 7. 26 (146. 11); 11. 36 (201. 3); 12. 7 (208. 4); एकादशकृत्वः प्रयुक्ता त्रैष्टुभेन छन्दसा संमितान्तरिक्षलोकमभिजयति AVPari. 41 (2). 9; 48 (141). 68; मेरुपृष्ठादारभ्या ध्रुवाद्ग्रहनक्षत्रताराविचित्रोऽन्तरिक्षलोकः YogBh. 152. 7 (*on* 3. 26); रुद्रैर्माध्यंदिनसवनेशानैः अन्तरिक्षलोकः (वशीकृतः) ChāndoUBh. 131. 11 (*on* ii. 24. 1); आकाशः अन्तरिक्षलोकः TaiUBh. 194. 5 (*on* 1. 3); ManvaVi. 544. 22 (*on* 4. 184); भूर्लोकः। अस्योपरि अन्तरिक्षलोकः खेचराणां रम्यस्तदूर्ध्वं स्वर्गलोकः NaraP. 80. 19; सप्रकारमेवान्तरिक्षलोकमाह ग्रहेति TattvVai. 154. 18 (*on* 3. 26); भुव इत्यन्तरिक्षलोकः GāyaRaU. 405. 16; मरीचिरिति रश्मिप्रधानोऽन्तरिक्षलोकः PrakaVi. 349. 25; ऊर्ध्वशकलात् ... व्योमान्तरिक्षलोकं दिशः काष्ठाष्टौ निर्मितवान् ManvaVi. 21. 18 (*on* 1. 13); भूलोकादुपर्यन्तरिक्षलोकः AṇuBh. 334. 3 (*on* iv. 3. 2); आकाशो भूमिसूर्यमध्यवर्त्यपरोऽन्तरिक्षलोकः ŚivārkaMaDī. i. 273. 1 (*on* i. 1. 25); व्योम अन्तरिक्षलोकः परः ... च GuruCandr. iii. 154. 15; कस्माल्लोकादित्याकाङ्क्षायाम् ... प्रौढात् रजसः रञ्जकात् अन्तरिक्षलोकाद्वेति मन्त्रार्थः LaŚabdeŚe. ii. 1110. 13.

अन्तरिक्षलोकप्राप्ति (antarikṣaloka-prāpti) *f.* attainment of one of the three types of worlds (Bhuvas) प्रणवम् ... द्विमात्रमुपासीनस्यान्तरिक्षलोकप्राप्तिमभिधाय BrahmSūBh. (Rā.) 294. 11 (*on* i. 3. 12); VedāntDī. 47. 18 (*on* i. 3. 12); ŚivārkaMaDī. i. 427. 30 (*on* i. 3. 12)

अन्तरिक्षलोकरूप (antarikṣaloka-rūpa) *adj.* having the nature of one of the three types of worlds (Bhuvas) अयमन्तरिक्षलोकरूपो देहबाह्यभूताकाशरूपो वा आकाशोऽत्र विषयवाक्ये द्युशब्देनोच्यते ŚivārkaMaDī. i. 273. 3 (*on* i. 1. 25); भूलोकान्तरिक्षलोकरूपप्राकृतलोकप्रायपाठादत्र ब्रह्मलोकशब्दः कार्यब्रह्मलोकपर इति भावः ŚivārkaMaDī. i. 426. 24 (*on* i. 3. 12)

अन्तरिक्षलोकवाचिन् (antarikṣaloka-vācin) *adj.* expressing one of the three types of worlds (Bhuvas) अन्तरिक्षलोकवाचिनः ... आकाशशब्दस्य सामीप्यसप्तमीसमासः ŚivārkaMaDī. i. 273. 7 (*on* i. 1. 25)

अन्तरिक्षलोकवासिन् (antarikṣaloka-vāsin) *adj.* resident of one of the three types of worlds (Bhuvas) ध्रुवस्य जनकापमानजन्मनः क्रोधात्तज्जिगीषया चित्तेन कर्माशयेन पुण्येनान्तरिक्षलोकवासिनामुपरि स्थानम् TattvVai. 67. 24 (*on* 2.12)

अन्तरिक्षलोकसाहचर्य (antarikṣaloka-sāhacarya) *n.* association with one of the three types of worlds (Bhuvas) मनुष्यलोकान्तरिक्षलोकसाहचर्याद् ब्रह्मलोकोऽपि क्षेत्रज्ञलोक इति निश्चयात् VedāntDī. 47. 21 (*on* i. 3.12)

अन्तरिक्षलोकादि (antarikṣalokādi) *adj.* one of the three types of worlds (Bhuvas) etc. अधस्थितानामन्तरिक्षलोकादीनामुपरितनेषु गन्धर्वलोकादिष्वोतप्रोतत्वस्य दुरुपपादत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 421. 21 (*on* i. 3. 9)

अन्तरिक्षलोकाप्ति (antarikṣalokāpti) *f.* attaiment of one of the three types of worlds (Bhuvas) पूर्वस्मिन्नेकमात्रद्विमात्रप्रणवोपासकस्य मनुष्यलोकान्तरिक्षलोकाप्तिफलमुक्त्वा त्रिमात्रोपासकस्य फलत्वेन कथ्यमानोऽन्तरिक्षात्परः VedāntKau. 87. 2 (*on* i. 3. 13)

अन्तरिक्षवत् (antárikṣa-va(n)t) *adj.* [*f.*-ī] **i** accompanied by atmosphere वायुं तेऽ॒न्तरिक्षवन्तमृछन्तु ये मा॑घायवं एतस्यां॒ दिशो॑ऽभिदासा॑न् AV. xix. 18. 2; AV. (P.) vii. 17. 2; **ii** containing atmosphere (प्रतिपदः) अन्तरिक्षवतीर्भवन्ति। अन्तरिक्षं हि एतदहः JaimiBr. 3.36; (प्रतिपदः) प्रान्तरिक्षात् स्थावरीस् ते असृक्षतेत्यन्तरिक्षवतीः भवन्ति JaimiBr. 3. 58.

अन्तरिक्षवर्त्मन् (antarikṣa-vartman) *n.* path of sky, air-way (महीपतिः) झगित्युत्पत्य निर्गतेन च वहन्नन्तरिक्षवर्त्मनि तेन मायाविमानेन ... स्वं पुरं प्रतिष्ठानमाससाद UdaySuKa. 145. 9.

अन्तरिक्षविद्या (antarikṣa-vidyā) *f.* type of the knowledge of the atmosphere or the supreme spirit ध्यानशब्दवाच्या भक्तिर्विद्याभेदाद्बहुविधा। काश्चन विद्या उच्यन्ते अन्तरिक्षविद्या अन्तरादित्यविद्या ... भूमविद्या ... इत्यादिका ब्रह्मविद्या YatīndraDī. 64. 7.

अन्तरिक्षविपिनान्तर (antarikṣavipināntara) *n.* interior of the forest in the form of sky अग्रपादपरिघट्टितैस्तमः कर्दमैरिव कलङ्किताकृतिः। अन्तरिक्षविपिनान्तरेऽचरत्तारकासुरभिशाक्करः शशी Surath. 6. 53.

अन्तरिक्षवृक्ष (antarikṣa-vṛkṣa) *m.* tree in the form of sky प्रफुल्लस्तबकैरिवान्तरिक्षवृक्षस्य ... चैत्यालयैः ... उपशोभितं राजपुरं नाम नगरम् YaśasCam. i. 20. 5.

अन्तरिक्षशिरस् (antarikṣa-śiras) *n.* top of the sky किमेष पुनरुद्धूतपक्षतया समुड्डीयान्तरिक्षशिरस्यारूढवानञ्जनाद्रिः UdaySuKa. 75. 10.

अन्तरिक्षसंशित (antárikṣa-saṁśita) *adj.* sharpened by the atmosphere विष्णोः क्रमोऽसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुतेजाः AV. x. 5. 26; AV. (P.) xvi. 131. 2.

अन्तरिक्षसंस्तुति (antarikṣa-saṁstuti) *f.* praise, i.e. description of the intermediate space यदन्तरा तद्धाय्याः इत्यन्तरिक्षसंस्तुत्या तस्मिन्नन्तराले विधीयन्ते। तस्मात्रान्ते स्युः ŚābaBh. 1322. 17 (*on* x. 3. 3)

अन्तरिक्षसंचरत् (antarikṣa-sañcarat) *adj.* moving about in the sky (अयोध्यायाम्) यस्यां समन्तादन्तरिक्षसंचरत्खेचरमिथुनस्य शुचिप्रदोषेषु शोभामधरीचकार विद्याधरलोकस्य (जनः) TilaMañ. 11. 17.

अन्तरिक्षसद् (antarikṣa-sád) *adj.* **A** seated, i.e. staying or dwelling in the atmosphere हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् RV. iv. 40. 5; TaiS. I. viii. 15. 2; IV. ii. 1. 5; MaiS. ii. 6. 12 (ii. 71. 14); iii. 2. 1 (iii. 16. 1); iv. 4. 6 (iv. 57. 3); KāṭhS. 15. 8 (i. 215. 14); 16. 8 (i. 230. 5); VājaS. 10. 24; 12. 14; VājaS. (K.) xi. 7. 4; xiii. 1. 15; AitBr. 18. 6 (494); ŚatBr. V. iv. 3. 22; VI. vii. 3. 11; ŚatBr. (K.) VII. iii. 3. 20; TaiĀ. x. 10. 2 (806. 1); KāṭhU. 160. 3 (5. 2); Nir. 14. 3; TripuTāU. 540. 4; NāraPaU. 5. 1; NṛsiṁPūTāU. 3. 1; MahānāU. 9. 3; 17. 8; MahNirvāT. 5. 197; VaradapūrvatāpinīU. 2. 3 (JACOB's Ed. 1916); भूयस्कृदसि ... प्राच्यंस्यूर्ध्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीद TaiS. IV. iv. 7. 1; प्राचीन्दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यूर्मेजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीदेत्यन्तरिक्षमजयन् ततो देवा अभवन् TaiS. V. iii. 11.1; देवानां देवयान्यसि संयान्यस्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीद MaiS. ii. 8. 13 (ii. 117. 2); अन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे सीद KāṭhS. 22. 5 (ii. 60. 11); सत् ... अन्तरिक्षसत् KāśiVṛ. *on* iii. 2. 61; वाय्वात्मना अन्तरिक्षे सीदतीति अन्तरिक्षसत् KāṭhUBh. 160. 10 (*on* 5. 2); यद्येनं संवर्तवात आगच्छेत्तदनुमन्त्रयते नमो अन्तरिक्षसदे रुद्राय BhārGS. 2. 30 (64. 1); HirGS. i. 16. 11; **B** seated in the intermediate space ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये ये चेमे भूम्यामधि। तेभ्यस्त्वं धुक्ष्व सर्वदा क्षीरं सर्पिरथो मधु AV. x. 9. 12; AV. (P.) xvi. 137. 2; AV. xi. 6. 12; AV. (P.) xv. 14. 7; स्वधा पितृभ्यो अन्तरिक्षसद्भ्यः AV. xviii. 4. 79; BaudŚS. iii. 218. 2; BhārŚS. i. 9. 1; ApaŚS. i. 9. 5; VārāŚS. I. ii. 3.19; HirŚS. ii. 7. 30 (251. 14); GobhGS. iv. 3. 10; KauśiSū. 87. 8; ये देवा अन्तरिक्षात्सदः (v.l. अन्तरिक्षसदः Bhattacharya's Ed.) बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु AV. (P.) ii.53. 6; AV. ii. 54.6; Kāṭhakasaṅkalana 68.3; MānŚS. 9. 15; पृथिविषदं त्वान्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णामि TaiS. I. vii. 12. 1; MaiS. i. 11. 4 (i. 165. 11); KāṭhS. 14. 3 (i. 202. 15); VājaS. 9. 2; VājaS. (K.) x. 1. 3; TaiBr. I. iii. 9. 2; ŚatBr. V. i. 2. 6; ŚatBr. (K.) VI. i. 2. 6; VII. iii. 4. 1; ए३षोऽन्तरिक्षसंद्भूत्वा प्रजा हिंसितोर्यदाह शिवो भव प्रजाभ्या इति MaiS. iii. 1. 6 (iii. 7. 17); यदुपरि सादयत्यन्तरिक्षसदमेवैनमकर्गर्भाणां धृत्यै MaiS. iii. 2. 1 (iii. 16. 5); पिण्डं ददाति। 'स्वधा पितामहेभ्योऽन्तरिक्षसद्भ्य' इति पितामहाय ĀgniveGS. iii. 1. 3 (123. 10); JaimiGS. 2. 2 (27 16); सदादिभ्यो धुभ्यः क्विब् भवति ... दिवि सीदतीति द्युषत्। अन्तरिक्षसत् JaineVyā. 107. 34 (*on* ii. 2. 59); ये देवा अन्तरिक्षसदस्तेभ्यः ॐ नमो भगवन्तोऽनुमदन्तु AkṣaMāU. 487. 22; ते हि साक्षाद्दिविषदस्त्वन्तरिक्षसदस्तथा। पृथिवीषद इत्येवं देवाः देवव्रतैः स्तुताः ŚivaP. vii (1). 31. 79 (537B.1)

अन्तरिक्षसद्य (antarikṣa-sádya) *n.* seat in the atmosphere उपरिसद्यं वा एष जयति यो जयत्यन्तरिक्षसद्यम् ŚatBr. V. ii. 1. 22; V. iv. 4. 1; ŚatBr. (K.) VI .ii. 2. 18.

अन्तरिक्षसम (antarikṣa-sama) *adj.* co-extensive with the intermediate space मा पितु(?तृ)णां क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिन् लोक इति अन्तरिक्षसमं तस्य ते वायुरुपश्रोता BaudhDS. ii. 8. 12.

अन्तरिक्षसमुच्चय (antarikṣa-samuccaya) *m.* collection, i.e. inclusion of the sky उद्धृताश्चापीति। शुध्यन्तीत्यत्रान्तर्भावितण्यर्थता। चेनान्तरिक्षसमुच्चयः BālamBha. i. 455. 9 (*on* 1. 192)

अन्तरिक्षसमुद्भव (antarikṣa-samudbhava) *adj.* originating from the heaven (उदकम्) तद्वच्चतुर्विधं प्रोक्तमन्तरिक्षसमुद्भवम् HārīS. i. 7. 3.

अन्तरिक्षसरस् (antarikṣa-saras) *n.* lake in the form of heaven गलितपयोधरांशुकासु लज्जयेव क्वापि लीनासु ह्लादिनीषूदधिमहावलाहकाचूषितवर्षवारिपूरस्यान्तरिक्षसरसो [मरकतकुटीस्विव स्फुटीभवन्तीषु] मुग्धयुवतयः ... पातुमस्थुः AvantiKa. 31. 16.

अन्तरिक्षसवर्ण (antarikṣa-savarṇa) *adj.* having a colour which is similar to that of the sky, i.e. blue अन्तरिक्षसवर्णास्तु तारकाचित्रिता इव। राजानं रोचमानं ते हयाः संख्ये समावहन् MahāBhā. vii. 22. 40 (BhārBhāDī. नीलाः)

अन्तरिक्षसहित (antarikṣa-sahita) *adj.* along with the ether अन्तरिक्षसहितवाय्वनुत्पत्तिवादिवाक्यमात्रोदाहृतावन्तरिक्षोत्पत्तेः पूर्वत्रोदाहृतेर्वायुनित्यत्वोक्तिरप्यौपचारिकीति शङ्का स्यात् VedāntKa. 311. 19 (*on* ii. 3. 4)

अन्तरिक्षसाची (antarikṣa-sācī) (*but* **अन्तरिक्षसाचिन्**, VIŚVA.) *adj.* (*f.*) being together with or accompanying the atmosphere अन्तरिक्षसाच्येव वै श्रीः। एवं श्रिया उपाप्तिरिति JaimiBr. 2.418.

अन्तरिक्षस्थ (antarikṣa-stha) *adj.* [*f.* - ā] being or present in the sky or heaven उत्पपात ... पक्षिराट् ...। तमुत्पत्यान्तरिक्षस्थं देवानामुपरि स्थितम्। वर्मिणो विबुधाः सर्वे नानाशस्त्रैरवाकिरन् MahāBhā. i. 28. 11; तच्छ्रुत्वा ... भूतमन्तरिक्षस्थमब्रवीत् MahāBhā. i. 121. 13; अन्तरिक्षेऽन्तरिक्षस्थः पवनः ... त्वां पातु MahāBhā. iii. 292. 12; तस्य ... दिव्यमस्त्रम् ... अस्यतः। प्रेक्षन्ते स्मान्तरिक्षस्थाः ... देवाः MahāBhā. iv. 59. 33; तत्र तिष्ठन्स दाशार्हः ... अपश्यदन्तरिक्षस्थानृषीन्परपुरंजयः MahāBhā. v. 92. 40; शूरस्य शरव्राताः ...। अदृश्यन्तान्तरिक्षस्थाः MahāBhā. vii. 121.7; महर्षीणाम् ...। शृण्वन्वाचोऽन्तरिक्षस्थः प्रययौ केशवो रणे HariVaṁ. 109. 91; आक्रन्दन्त्यन्तरिक्षस्था आगच्छेह नराधिप MārkP. 8. 156; तं दृष्ट्वा सान्तरिक्षस्थं दिव्यस्रगनुलेपनम्। देवदूतमुवाचेदं राजपुत्री MārkP. 125. 59; यदिदं स्थावरादि ... अन्तरिक्षस्थमपि दह्यत एवाग्निना KenUBh. 53. 2 (*on* 3. 5); (आपः) ता विलीना अन्तरिक्षस्था आकाशभूता इव सूक्ष्माः भवन्ति ChāndoUBh. 302. 12 (*on* v. 10. 5); कृष्णसूत्रे प्रोता यत्रान्तरिक्षःस्था- (?क्षस्था) धार्यन्ते तच्च सूत्रं नित्यं चाल्यते स कालसूत्रकः (नरकः) BālaKrī. ii. 85. 9 (*on* 3. 224); जीवस्तत्रान्तरिक्षस्थो ह्युवाच विनयात् प्रभुम् BrahmVaiP. iv. 24. 57; त्वं देव दशधा स्थितः। ... नवभागोऽन्तरिक्षस्थः BrahmP. 178. 159; (सगरः) उपतस्थेऽन्तरिक्षस्थो रथस्थं पृथिवीपतिम् TriṣaŚaPuC. ii. 4. 102; तानुपेत्यान्तरिक्षस्थाः प्रोचुर्मेघमुखा इति TriṣaŚaPuC. ii. 4. 212; (विदधेऽष्टमभक्तं च) गङ्गा ...। उपतस्थेऽन्तरिक्षस्थाष्टमान्ते चक्रवर्तिनम् TriṣaŚaPuC. ii. 4. 261.

अन्तरिक्षस्थान (antarikṣa-sthāna) *adj.* having the atmosphere as the sphere ऋग्वेदस्य पृथिवी स्थानमन्तरिक्षस्थानोऽध्वरः GopBr. i. 5. 25 (141. 5); वायुर्वेन्द्रो वान्तरिक्षस्थानः Nir. 135. 3 (7. 5)

अन्तरिक्षस्थित (antarikṣa-sthita) *adj.* staying or residing in the sky or heaven सः ...। अन्तरिक्षस्थितः श्रीमानिदं वचनमब्रवीत् Rāmā. v. 41. 15; योगेन धृतमीशेन चान्तरिक्षस्थितं वरम् (वैकुण्ठम्) BrahmVaiP. i. 2.8; एतान्प्रक्षिप्य मदनोऽप्यन्तरिक्षस्थितः स्वयम्। किंकरान् प्रेषयामास BrahmVaiP. iv. 32. 64; ब्रह्मा ... अन्तरिक्षस्थितस्तदा। अवाकिरत्तं (भगवन्तं) कुसुमैः SkandP. ii (9). 12. 28; अन्तरिक्षस्थितो जिष्णुरद्राक्षीच्च सुरैः सह। क्षेत्रं लिङ्गैः समाकीर्णम् SkandP. v(2). 19. 14; मुमोच सहसा बाणं पुरस्य वधकाङ्क्षया। यदा त्रीणि समेतानि अन्तरिक्षस्थितानि तु SkandP. v(3). 28. 23; एतत्तीर्थं मया सृष्टमन्तरिक्षस्थितं सदा SkandP. vi. 190. 11; अन्तरिक्षस्थितमिव विभाव्यमानम् ... आयतनं ददर्श (समरकेतुः) TilaMañ. 215. 10; अन्तरिक्षस्थितानां च लोहभारशतं पुनः। पादयोर्बध्यते तेषां यमदूतैः ŚivaP. v. 9. 5 (416A. 3); (नागकुमाराः) अन्तरिक्षस्थिता एवं ते किरातान् बभाषिरे TriṣaŚaPuC. i. 4. 413; अन्तरिक्षस्थितोऽथ सः। आदौ भूपाय तं काण्डम् ... आर्पयत् TriṣaŚaPuC. i. 4. 472.

अन्तरिक्षस्पृश् (antarikṣa-spṛ́ś) *adj.* touching the sky दिवि स्पृङ् मा मा हिंसीः। अन्तरिक्षस्पृङ् मा मा हिंसीः MaiS. iv. 9. 7 (iv. 128. 4); TaiĀ. iv. 8. 4 (472. 2); v. 7. 8 (621. 7); BaudhŚS. i. 279. 2.

अन्तरिक्षस्य (antarikṣasya) *n.* particular type of a Sāman दश संसर्पाणि महासर्पाणि सर्पसामानि वा। अथापरम्। अग्नेश्च। पृथिव्याश्च। वायोश्च। अन्तरिक्षस्य च। आदित्यस्य च। दिवश्च। अपां च। समुद्रस्य च। माण्डवे द्वे ĀrṣeBr. vi (1). 5. 2 [VIŚVA.]

अन्तरिक्षस्वरूप (antarikṣa-svarūpa) *adj.* having the nature of ether अजितस्यान्तरिक्षस्वरूपे तस्मिन्नस्माकमन्तःकरणमतिमुदा क्रीडतात्क्रोडभागे Viṣṇu-PāKeSt. 25.

अन्तरिक्षहिंसा (antarikṣa-hiṁsā) *f.* act of killing in the sky द्युलेखनान्तरिक्षहिंसयोरसंभवेनासमवेतार्थत्वात् ... ऊहः कार्य एव SaṅkarKā. xiii. 4. 7; BhāṭṭCan. 30. 10 (*on* xiii. 4. 7)

अन्तरिक्षा (antarikṣā) *adj.* (*f.*) pertaining to, i.e. born in the intermediate space सूर्यो मा दिव्याभ्यो नाष्ट्राभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाभ्यः PañcBr. i. 3. 2 (comm. 'नाष्ट्राभ्यः' नाशकारिभ्यो रक्षोजातिभ्यः 'पातु' 'वायुः' अन्तरिक्षस्थानः अन्तरिक्षाभ्यः तत्रोत्पन्नाभ्यः नाष्ट्राभ्यः पातु)

अन्तरिक्षा (antarikṣā) *f.* name of an Āvaraṇa -deity ता यथा ... अन्तरिक्षा ... गोपायिकाद्वितीयावरणम् VīraMi. (Rājanīti.) 390. 3.

अन्तरिक्षागत (antarikṣāgata) *adj.* who has come or moved into the intermediate space विष्णुशर्मा ... अन्तरिक्षागतश्चासीद्गच्छमानस्य धीमतः। ... ऐन्द्रं स प्रतिगच्छति PadmP. ii.2.25.

अन्तरिक्षात्मक (antarikṣātma-ka) *adj*. made up of or consisting of air खानि च। अन्तरिक्षात्मकानि स्युर्गर्भस्येह Hastyāyur. 436. 1 (3. 8)

अन्तरिक्षात्सद् (antarikṣāt-sad) *adj*. seated, i.e. staying or dwelling in the atmosphere ये देवा अन्तरिक्षात्सदः बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस् ते नः पान्तु AV. (P.) ii. 53. 6; बृहस्पतयेऽन्तरिक्षात्सदे रक्षोघ्ने स्वाहा AV. (P.) ii. 54. 6[Viśva.]

अन्तरिक्षादि (antarikṣādi) *adj*. sky or heaven etc. भूम्यन्तरिक्षादिजलाशयानि प्रसह्य भूतानि निहन्तुमीशाम् (शक्तिं ससर्ज) MahāBhā. ix. 16. 44; कुः पृथिवी अधश्चासावन्तरिक्षादिलोकापेक्षया तस्यां तिष्ठतीति क्वधःस्थः KāṭhUBh. 119. 8 (*on* 1. 28); आहुत्योरग्निहोत्रस्य ह्यन्तरिक्षादिभेदतः। ... उक्तापूर्वस्य विक्रिया BṛĀraUBhVā. vi. 2. 16; पृथिवीतः पृथगेव सृष्ट्यादिवचनं कथमुपपद्यत इति चेत् स्वर्गान्तरिक्षादिसृष्टिवदिति भाव्यम् NyāySiA. 202. 28; YatīndraDī. 41. 1; 'न ... अग्निश्चेतव्यो नान्तरिक्षे ... इत्यत्र न प्रतिषेधधीः' प्रतियोगिनोऽन्तरिक्षादिनिष्ठचयनस्याप्रसक्तत्वात् LaCandr. 352. 41.

अन्तरिक्षाद्भुत (antarikṣādbhuta) *n*. wonderful portent (originating) from the atmosphere अनुक्तफलपाकसमयविशेषाणामन्तरिक्षाद्भुतानां षाण्मासिकः फलपाकः पराशरेणोक्तः AdbhuSāg. 285. 1.

अन्तरिक्षाधार (antarikṣādhāra) *adj*. having one of the three types of world as the substratum or support स एवं संपन्नो मृतः अन्तरिक्षम् अन्तरिक्षाधारं द्वितीयमात्रारूपम् ... उन्नीयते सोमलोकम् PraśnaUBh. 285. 8 (*on* 5. 4)

अन्तरिक्षाधिपति (antarikṣādhipati) *m*. presiding or tutelary deity of one of the three types of world वसवः पितरो भूम्यधिपतयो रुद्राः पितामहा अन्तरिक्षाधिपतयः Kāṭhakasaṅkalana 141. 16.

अन्तरिक्षानुकारिन् (antarikṣānukārin) *adj*. which resembles (the water from) the heaven ऐन्द्रमम्बु ... पिबेत्। तदभावे च भूयिष्ठमन्तरिक्षानुकारि यत् AṣṭāHṛ. i. 5. 5 (comm. अन्तरिक्षमैन्द्रं जलं यदनुकरोति)

अन्तरिक्षान्तर् (antarikṣāntar) *ind*. in the midst of the ether अत्रान्तरेऽन्तरिक्षान्तरुल्ललास सरस्वती PāṇḍaC. 1. 229; 13. 193.

अन्तरिक्षान्तराल (antarikṣāntarāla) *n*. **A** inner space, i.e. cavity of the sky अन्तरिक्षान्तरालादापतन्तम् ... पलाशगणमवलोक्य ... अन्तेवासिनः ... राघवाय न्यवेदयन् RāmāCam. 1. 47 (2) (comm. नभोविवरात्); **B** middle part of the sky क्षुन्दन् ... अन्तरिक्षान्तरालं वध्याद्राजा द्विजानामविरतविरहक्ष्वेडपीडाभरं वः ŚrīKaC. 12. 65 (comm. आकाशमध्यम्)

अन्तरिक्षाम्बर (antarikṣāmbara) *adj*. (used as noun) (monk) having the sky for (his) garment, i.e. stark naked अन्तरिक्षाम्बर। मैवमाचक्षीथाः MudriKu. 5. 7 (34)

अन्तरिक्षाम्बु (antarikṣāmbu) *n*. water coming from the heaven शीतः शीतकषायः स्यादन्तरिक्षाम्बुसंप्लुतः KāśyaS. 243A.11.

अन्तरिक्षायतन (antárikṣāyatana) *adj*. [*f*.-ā] **A** having intermediate space as the abode or substratum अन्तरिक्षायतना हि प्रजा PañcBr. iv. 8. 13; अन्तरिक्षायतनं वै द्वितीयमहः। अस्तम् एवान्तरिक्षम् JaimiBr. 2. 255; 2. 357; 2. 379; पृथिव्यायतनं निर्भुजं दिव्यायतनं प्रतृणमन्तरिक्षायतनमुभयमन्तरेण AitĀ. III. i. 3. 2; ŚāṅkhāĀ. 7. 11; **B** having ether or air as the abode or substratum अन्तरिक्षायतना वै गर्भाः ŚatBr. IV. v. 2. 13; अन्तरिक्षायतनाः पशवः ŚatBr. VIII. iii. 1. 12; अन्तरिक्षं मध्यमा चितिरन्तरिक्षे तत्पशून्दधाति तस्मादन्तरिक्षायतनाः पशवः ŚatBr. VIII. iii. 2. 9; VIII. iii. 3. 1; VIII. iii. 3. 3; **C** having atmosphere as the abode or substratum तस्मादेषोऽन्तरिक्षायतनः ŚatBr. IX. ii. 3. 15; एषा वृषण्वती प्रजातिकामयज्ञेऽभिरूपा; अन्तरिक्षप्रवादान्तरिक्षायतना गन्धर्वाप्सरस इति NidāSū. 123. 23 (7.7); हेमन्तः पङ्क्तिस्त्रिवणस्तोमः शाक्वरं सामेत्यन्तरिक्षायतनानि Nir. 7. 11 (138. 2)

अन्तरिक्षायतनत्व (antarikṣāyatana-tva) *n*. the state of having intermediate space as the abode or substratum द्युभ्वन्तरिक्षायतनत्वस्य च रुद्रो वाव लोकाधारः TattvPrakā. 42A. 11 (*on* i. 3. 1)

अन्तरिक्षाश्रय (antarikṣāśraya) *adj*. related to or connected with the atmosphere दिव्यान्तरिक्षाश्रयमुक्तमादौ मया फलम् BṛSaṁ. 47. 1; अन्तरिक्षाश्रयः पूर्णः (अद्भुतावर्तः) AdbhuSāg. 382. 18.

अन्तरिक्षासन (antarikṣāsana) *n*. name of a particular posture in Yoga जङ्घे पद्मासनावस्थे तत्संधिनिहितौ करौ। ताभ्यामेव स्थितौ भूमावन्तरिक्षासनं च तत् Vaija. 101. 219.

अन्तरिक्षि (antarikṣi) *m*. one of the epithets of Śiva काव्यः ... तुष्टुवे नीललोहितम्। नमोऽस्तु ... भारतायान्तरिक्षये VāyuP. ii. 35. 182.

अन्तरिक्षु (antarikṣu) *m*. one of the epithets of Śiva काव्यः तुष्टुवे नीललोहितम्। नमोऽस्तु ... भारतायान्तरिक्षये (v. l.°क्षवे) VāyuP. ii. 35. 182.

अन्तरिक्षैकपादाग्रा (antarikṣaikapādāgrā) *adj*. (*f*.) who has the forepart of one foot (raised) in the mid-region शिवः। उत्पाद्य कन्याम् ... अन्तरिक्षैकपादाग्राम् ... अन्तर्धानं गतः SkandP. iv. 31. 55.

अन्तरिक्षोक्ति (antarikṣokti) *f*. voice from the heaven, aerial voice अन्तरिक्षोक्तेर्बुद्ध्वामुं भाविनं प्रभुम्। पापं विधातुमप्यैच्छन्सद्यो विद्याधराः KathāSaSāg. vi. 8. 224.

अन्तरिक्षोत्पत्ति (antarikṣotpatti) *f*. origination of the ether अन्तरिक्षोत्पत्तेः पूर्वत्रोदाहृतेर्वायुनित्यत्वोक्तिरप्यौपचारिकीति शङ्का स्यात् VedāntKa. 311. 20 (*on* ii.3.8)

अन्तरिक्षोत्पातविहिता (antarikṣotpāta-vihitā) *adj*. (*f*.) prescribed for the portent (originating) from the atmosphere अन्तरिक्षोत्पातविहिताभयाख्या वा महाशान्तिः AdbhuSāg. 317. 12.

अन्तरिक्षोदक (antarikṣodaka) *n*. water (falling) from the heaven (राजा) अन्तरिक्षोदके स्नानं विधाय ... ब्राह्मणमवादीत् SiṁhāDvā. 49. 0 (23)

अन्तरिक्षोदर (antarikṣodara) *adj*. having the atmosphere as the belly, i.e. inner cavity अन्तरिक्षोदरः कोशः ChāndoU. iii. 15. 1 [having an interior as comprehensive as the atmosphere, MW; Apte]

अन्तरिक्षोदर (antarikṣodara) *n*. the interior of the atmosphere, Apte.

अन्तरिक्षोल्लेखिन् (antarikṣollekhin) *adj*. which has arisen up to the sky, sky-scraper (भूमिपतिः) अन्तरिक्षोल्लेखिभिरनेकशतसंख्यैः ... सितप्रासादैः सर्वतः समाकुलं राजकुलमाससाद TilaMañ. 68. 15.

अन्तरिक्ष्य (antárikṣ-ya) *adj*. [*f*.-ā] [P. iv. 3. 121] **A** belonging to the intermediate space (between heaven and earth) प्रवत्वतीः पथ्या अन्तरिक्ष्याः ṚV. v. 54. 9; स विश्वा दाशुषे वसु सोमो दिव्यानि पार्थिवा। पवतामान्तरिक्ष्या ṚV. ix. 36. 5; JaimiBr. 3. 136; ṚV. ix. 64. 6; SV. II. iv (1). 2. 3; आपो वाव योयुवत्यो या अन्तरिक्ष्याः AitĀ. I. iii. 5. 5; अन्तरिक्ष्याः ... न आपः शंस्योना भवन्तु ĀśvaGS. iv. 7. 13; ii. 1. 9; **B** belonging to the atmosphere देवताः ... अन्तरिक्ष्या हास्य सिद्धा भवन्ति SāmaViBr. iii. 9. 1; लोकानभिजयति द्वितीययान्तरिक्ष्यान् (रात्र्या) HirŚS. xxvii. 2. 35 (156. 18); ĀpaDS. ii (3). 7. 16; (antarikṣ-yá) [P. iv. 4. 110; vi. 1. 185] arising in the intermediate space दिविं दिव्यांन्दृंहान्तरिक्षे अन्तरिक्ष्यान्पृथिव्यां पार्थिवान् MaiS. i. 3. 15 (i. 36. 8); iv. 6. 6 (iv. 88. 3); KāṭhS. 35. 7 (iii. 55. 11); KapiKaS. 48. 9 (301. 8); सं त्वमग्ने दिव्येन ज्योतिषा भाहि समन्तरिक्ष्येण सं पार्थिवेन KāṭhS. 7. 13 (i. 77. 5); KapiKaS. 6. 3 (61. 20); वायुर्न ईडित ईडितव्यैर्देवैरन्तरिक्ष्यैः पातु KāṭhS. 35. 2 (iii. 51. 13); KapiKaS. 48. 3 (297. 19); या आपो दिव्याः पयसा संबभूवुर्या अन्तरिक्ष्या उत पार्थिवासः KāṭhS. 37. 9 (iii. 89. 14) [aerial, Apte]

अन्तरित (antár-ita) *adj*. [*f*.-ā] [Debru. 201] **1Ai** expelled, driven away, warded off **ii** (deity etc.) excluded **iii** (activity etc.) omitted, dropped or passed over **iv** ignored, rejected, neglected **Bi** gone away, i.e. passed away or dead **ii** separated, distanced away **iii** taken away **iv** gone out, set out **v** deprived of, devoid of **Ci** vanished, lost **ii** removed **iii** taken back, withdrawn **2A** included **Bi** gone or entered inside **ii** being or existing inside **C** reflected on **3Ai** gone between, intervened **ii** remaining in the middle **Bi** interrupted **ii** delayed temporarily **C** inserted or studded in between interposed, **4Ai** concealed, covered, shielded, veiled **ii** hidden behind **iii** disguised **B** eclipsed, obscured, overshadowed **C** gone out of sight, disappeared, lost to view **D** impeded, obstructed **E** surpassed, i.e. left behind **5** isolated **6** subtracted, deducted (used as noun) (that) which is subtracted or deducted **7** the word *antarita* **1Ai** expelled, driven away, warded off अन्तरितꣳ रक्षोऽन्तरिता अरातयः TaiS. I. i. 8. 1; VājaS. (K.) 1. 8; TaiBr. III. ii. 8. 5; JaimiBr. 1. 39; ĀśvaŚS. I. ii. 3. 7; BaudhŚS. i. 13. 8; i. 73. 12; BhārŚS. i. 26. 4; vi. 10. 10; ĀpaŚS. i. 25. 8; vi. 6. 8; MānŚS. 35. 9; KātyŚS. ii. 5. 22; VārāŚS. I. v. 2. 20; VaikhāGS. 1. 12; PārāSū. 73. 31; अन्तरितꣳ रक्ष इत्युल्मुकेन त्रिः पर्यग्नि करोति HirŚS. i. 6. 49 (142. 22); iii. 7. 35 (344. 6); VaikhāŚS. 2.3; 4. 9; VaikhāGS. 1. 13; **1Aii** (deity etc.) excluded यद्य वै मन्यन्ते गृहपतिमिदं याजयाम इत्यन्तरितास्तर्हि यज्ञाद् भवन्ति JaimiBr. 1. 360; 2. 16; 2. 17; अन्तरितो वै तथा यज्ञाद् अभविष्यत् JaimiBr. 2. 152; 2. 154; इतरे देवा अन्तरिता इवासन् JaimiUBr. i. 21. 8; देवताम् ... भगिनीमन्तरितां यत्र स्मरेत् तदुपोत्थायावाहयेत् BhārŚS. ix. 8. 12; या इष्टा देवतास्ताः संकीर्तनेन प्रत्यवेक्ष्यन्ते। इयमपीष्टा न कदाचिदन्तरितेति ŚābaBh. 2190. 5 (*on* xi. 3. 54); **1Aiii** (activity etc.) omitted, dropped or passed over

विपर्यासेऽन्तरिते मन्त्रे कर्मणि वाख्याते वोपलक्ष्य वाजान् वाच्याहुतिं जुहुयात् ĀśvaŚS. I. i. 12. 31; क्व उ खलु मन्त्रमन्तरितं कल्पयेत् BaudhŚS. iii. 189. 16; iii. 190. 5; यो मन्त्रोऽन्तरितः स्यादाहुतिभूयमेनमापादयेत् BaudhŚS. iii. 190. 8; सर्वत्र हविर्देवतायाज्यापुरोनुवाक्याहुतीनाम् ... अन्तरिते विपर्यासे च त्वं नो अग्ने ... इत्येताभ्यां स्रुवाहुती जुहुयात् BaudhŚS. iii. 323. 6; iii. 339. 3; कर्मान्तरितं कुर्यात्सँस्कारान्तरे प्रायश्चित्तमेव जुहुयात् MānŚS. 95. 4; यस्याजस्रमवछिद्येतान्तरितान् होमान् हुत्वा अग्नये तन्तुमतेऽष्टाकपालं [पुरोडाशं] निर्वपेत् MānŚS. 99. 20; 174. 10; यदीक्षेतान्तरितँ श्वो विहारं करोति क्रयँ वेदिसदो हविर्धानँ सोमप्रणयनमिति ... औत्तरवेदिकं प्रणयेत् VārāŚS. III. ii. 4. 10; संततिं जुहुयात्। सर्वत्रान्तरिते विपरीते च HirŚS. xv. 4. 47 (309. 28); कथमु षोडशी ज्योतिष्टोम इति। अकर्तव्य इति शौचिवृक्षिः। अन्तरितो ब्राह्मणसमाम्नायेन तथा ऋक्सामाम्नायेनेति NidāSū. 38. 16 (2. 12); अष्टाचत्वारिंशात् परस्तादन्तरिताविति त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ NidāSū. 110. 24 (6. 12); सर्वत्र स्कन्ने भिन्ने क्षामे दग्धे विपर्यासेऽन्तरिते च द्वे मिन्दाहुती जुहोति BhārGS. 3. 18 (86. 16); ĀgniveGS. ii. 7. 9 (116. 9); चतस्र आहुतीर्जुहुयादेता एवान्तरिते मनो ज्योतिर्जुषतामिति पञ्चमीमन्तरितं च कुर्यात् संस्थिते चेज्ञानीयात् किं चिद्य दद्यात् BhārGS. 3. 19 (88. 10); ĀgniveGS. ii. 7. 9 (117. 11); देव कथान्तरेण अन्तरितम् इदम् अमात्यो विज्ञापयति Mālavikā. 5. 12 (15); तत्रान्तरित आवाहने वैगुण्यमापद्येत ŚābaBh. 1802. 19 (*on* x. 1. 1); अये, मध्यमाम्बावृत्तमन्तरितमार्येण UttaRāC. 1. 21 (1); तेजस आपो जायन्तेऽग्नेराप इत्यन्तरिता आपो मा भूवन्निति सूत्रम् BrahmSūBh. (Bhā.) 132. 18 (*on* ii. 3. 11); व्यवहिते वडवयान्तरिते प्रयोगे शशस्य हस्तिन्या सहेति नीचरतान्नीचतररतम् JayaMa. 75. 20 (*on* 2. 1); 252. 14 (*on* 4. 2); या काचिद्देवता प्रकरणीत्यन्तरिता पुनरिज्यमाना आवाहनप्रयुक्ता SaṅkarKāBh. 192. 6 (*on* iv. 2. 18); अन्तरितं मासिकं तदुत्तरसंबन्धिनि मासि कुर्यात् VīraMi. (Samaya.) 215. 9; दधिग्रहः ... अन्तरितः यागाद्बहिष्कृतः यष्टुं विस्मृतः MayūMāli. 397. 20 (*on* iv. 4. 5); BālamBha. i. 582. 27 (*on* 1. 252); **1Aiv** ignored, left, neglected मया ... वपुषि नश्वरके ममतां वृथा। विदधता शिवभक्तिरसायनं शिव शिवान्तरितं परमार्थदम् Jīvān. 387. 3 (comm. अपवारितम्); **1Bi** gone away, i.e. passed away or dead क्रियतां कथमन्त्यमण्डनं परलोकान्तरितस्य ते मया KumāSaṁ. 4. 22; धीरेण विजया दत्ता यमायान्तरितः पिता AgniP. 184. 18; **1Bii** separated, distanced away भागनवत्या राहोश्चन्द्रोऽन्तरितोऽतिमहति विक्षेपे PañcSi. 3. 69 (3. 31); अंशैरन्तरितस्सूर्यान्नवभिर्दृश्यते भृगुः MaBhāsk. 6. 44; दृश्यतेऽन्तरितः शशी। भागैर्द्वादशभिस्सूर्यात् LaBhāsk. 6. 5; अद्याप्यहमग्रतो निरीक्षे लक्षणेनान्तरितानि योजनानाम् RāmC. 14. 99; देशैरन्तरिता शतैश्च सरितामुर्वीभृतां काननैर्यत्नेनापि न याति लोचनपथं कान्तेति जानन्नपि AmaŚ. 99; SubhāRaK. 23. 14; SaduktiKa. 124. 29; ŚārṅgaPa. 3445; Subhāṣi. 1768; असंमनन्ती ... कुचद्वयं च। चित्तव्यवायं परिरिप्सुरीशं प्राणप्रिया कान्तरिता प्रियेण RāghPāṇ. (Dha.) 17. 77; दक्षिणस्यां दिशि च पलासकूपिकाक्षेत्रान्तरितं वराहपल्लिग्रामवर्त्म EI. xiv. 187. 29; लम्बज्या तद्धनुषा हीना ज्ञोनाः पलांशाः स्युः। तैरप्यन्तरितोंऽशैस्तत्स्थानाद्व्यक्षदेशः स्यात् ĀryaSi. 16. 33 (190); आश्रयैक्ये विरुद्धो यः स कार्यो भिन्नसंश्रयः। रसान्तरेणान्तरितो नैरन्तर्येण यो रसः KāvyPra. 450. 2; SāhiDa. 120. 3; कुर्यात्तस्याग्रतः सीमाम् ... भागेनैकेनान्तरितां च ताम् SamarāSū. 49. 166; सामान्यलक्षणसूत्रे प्रमाणग्रहणं परीक्षयान्तरितम् PramāMī. 7. 8 (*on* i. 1. 9); ननु रवेर्द्वादशभिः क्षेत्रांशैरन्तरिते चन्द्रमसि शुक्लप्रतिपत्तिथिपूर्णता AdbhuSāg. 42. 1; दशभिर्योजनैरन्तरितो वर्धिष्यते सुतः PrabhāC. 28. 22; द्विचतुस्त्रिभिरन्तरितान्क्रमशस्तृणपादपगुल्मभृतश्च वपेत् ŚārṅgaPa. 2146; वायवीयैर्विभक्ता अन्तरिताः सन्तो मांसादिपरमाणवो विगण्यन्ते DīpKa. 85. 5 (*on* 3. 104); अनन्तयोजनान्तरितेष्वपि शनैश्चरादिषु झटिति दर्शनं वेगमात्रादसंभाव्यमिति उपेक्षितमस्माभिः MānaMe. 12. 4; मध्यार्कचिह्नम् ... निरक्षक्षितिजे न किंचिन्न्यूनगतिकलोत्पन्नकालेनान्तरितमस्ति SiddhāTaVi. 16. 11; 34. 15; यथा यथा खपृष्ठातखमध्याद्यान्यतत्पृष्ठं खमध्यं चान्तरितं तथा तथा खपृष्ठकुजादन्यपृष्ठकुजमन्तरितं स्यात् SiddhāTāVi. (ŚeṣaVā.) 15. 7; चन्द्रः ... स्पष्टः स्यादन्तरितः तत्संधेः कर्णान्तरे राहुक्रान्तिस्तदा तदन्तरिते भुजः कः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 47. 17; कलहेनान्तरिता व्यवहिता कलहान्तरिता ŚṛṅgāMañ. (A.) 23. 11; **1Biii** taken away धृतधरणीभरभुजगभोगसदृशनिजभुजविजितविजिगीषुः आत्मकवचावमग्नानेकप्रहारस्स्वगु[रोश्रिय]मवनिपतित्रितयान्तरितामात्मसात्कृत्य EI. ix. 100. 15; x. 103. 14; xxv. 23. 11; ix. 202. 12; v. 202. 13; दुष्टावष्टब्धायां कतिपयपुरुषान्तरा[ ]तरितायाम् चालुक्यकुलसंपदि EI. xii. 151. 9; xii. 274. 17; xii. 310. 11; इत्येवमुक्त्वा यावदग्रे विमानं वीक्षते तावदन्तरितां क्षामोदरीमपश्यत् UdaySuKa. 142. 5; **1Biv** gone out, set out नन्दं जघान चाणक्यस्तीक्ष्णदूतप्रयोगतः। तच्छूरान्तरितं दूतं पश्येद् वीरसमन्वितः Hitopa. 3. 58; **1Bv** deprived of, devoid of निष्क्रान्तभर्तृकत्वात् तत्संगमसुखेनान्तरिता कलहान्तरिता Kāvyānu. (He.) 367. 19; SāhiDa. 120. 3; 122. 4; प्रथमतः स्ववर्णादिक्रमेणोढदारस्य दैवादन्यतरवर्णदारनाशेऽन्तरितस्य पुनस्तद्वर्णकन्यकां परी(?रि)णीतवतः सवर्णापुत्रवतो दारेषु ऋतुकालयौगपद्ये विवाहक्रमेण गमनं नियम्यते VīraMi. (Saṁskāra.) 162. 12; **1Ci** vanished, lost कार्यान्तरितोत्कण्ठं दिनं मया नीतमनतिकृच्छ्रेण Vikramo. 3. 4; आदौ न वेदवाक्यं किंचिदन्तरितम्, न च काचिद्वेदशाखा। अद्यत्वे तु बह्वन्तरितम् ManuBh. i. 40. 14 (*on* 1. 81); यथा रसकार्यार्थप्रवृत्तानुषङ्गिकार्येण नष्टमिवान्तरितमिव। तस्योद्घाटनं पुनः प्रकाशनं कर्तव्यम् NāṭaLaRaK. 638; **1Cii** removed मौखराणां मालवैः परिभवः पुष्पभूतिवंशस्य चान्तरितस्तातो मे HarṣaC. 252. 17; (असौ) ᵒमन्मथातिसं(भ्रा ?भ्रमा)न्तरितविरोधावरोधनपयोधरानिगाढो(?) ... सुरतमाचचार AvantiKa. 35.9; नाथदेहस्पर्शेन ... अन्तरित एव मे संतापः UttaRāC. 6. 4 (7); श्रीपार्श्वनाथबिम्बं मध्ये स्थापितम्। ... अवसरे द्विजैस्तदन्तरितं कृत्वा मृडलिङ्गमिदं स्थापितम् PrabaK. 19. 20; **1Ciii** taken back, withdrawn आर्यवचनादन्तरितान्यस्त्राणि MahāvīC. 1. 50 (1); **2A** included तेनो एव बृहत्यन्तरिता भवति JaimiBr. 2. 36; 2. 131; तम् (better ताम् Caland) एतस्याम् आहुत्याम् एवान्तरितं (better ᵒताम् Caland) पर्यपश्यन् VādhūŚS. iv. 60. 5; **2Bi** gone or entered inside तदादाय गतः ... महामृगः। आश्रमान्तरितः MahāBhā. iii. 1358*(6); सः ... उचितैरुपचारवचनैस्तमन्तरितमाराध PrabaCin. 112. 6; सुवर्णशलाकामन्तरितां कृत्वा ... लिङ्गं स्थापयेत् NirṇaSi. 249. 14; कुगर्भभूभागयोर्मध्यसूत्रं चन्द्रगोले यत्र लग्नं तत्र भूभाकेन्द्रम्। स्पर्शे मोक्षे च ततश्चन्द्रबिम्बगोलकेन्द्रमपि स्वगोलेऽन्तरितम् SiddhāTaVi. 287. 8; **2Bii** being or existing inside अस्या मुखेन विजितो नियतं बिभर्ति कालुष्यमन्तरितमिन्दुरतः सदैव UdaySuKa. 141. 18; **2C** reflected on तेजःपक्षे च काचाभ्रकपटबालस्फटिकान्तरितपदार्थोपलब्धिः कथं समर्थ्येत NyāyMañ. ii. 49. 27; ii. 51. 13; **3Ai** gone between, intervened तत्पात्रेणाधावमादाय स्रुवेणान्तरितमग्निस्तृप्यत्वित्युपाग्नि ... तर्पयति VaikhāGS. 1. 20; यश्च यस्योपकारिण उपकरोति, भवति च तस्य संबद्धो मुख्येनैव संबन्धेन। न चैकान्तरितमिति कृत्वासंबद्धो भवति। यथा देवदत्तस्य नप्तेति पुत्रेण चासावन्तरितः ŚābaBh. 729. 2 (*on* iii. 1. 18); न तु यथा दर्शनप्रहातव्यं प्रवर्तकं तथा व्यवस्थाप्यते। कस्मात्। भावनाहेयेनान्तरितत्वात्। यस्मात्तत्प्रवर्तकं दर्शनप्रहातव्यं भावनाहेयेन प्रवर्तकेनान्तरितम् Sphuṭā. iv. 28. 3 (*on* 4. 11-12); कक्षान्तरितसामान्यविशेषेषु हि दुर्बलः ŚlokaVār. 5 (10). 27 (504. 8); Kāśi. iii. 231. 16 (*on* 5 (10). 27); मधुरायाश्च वर्गान्तादधो वर्ग्या रणौ स्वनौ। ह्रस्वस्वरेणान्तरितौ संयुक्तत्वं नकारयोः AgniP. 342. 3; रूपपरमाणवः ... एते गन्धरसस्पर्शपरमाणुभिरन्तरिता न निरन्तराः TattvVai. 48. 14 (*on* 1. 43); ओंकारेणान्तरितं यो जपति गोविंदस्य पञ्चपदं मनुं तम्। तस्यैवासौ दर्शयेदात्मरूपम् GopāPūTāU. 1. 5; अस्वतन्त्रो मृतोऽन्यत्र गर्भे यो जायते न सः। किंचित्स्मरत्यन्तरितः क्लेशैस्तैर्मरणादिभिः KathāSaSāg. viii. 2. 59; (देवम्) दुग्धेन दध्ना चाज्येन मधुना चैक्षवेण च। प्रत्येकं जलपुष्पाभ्यां धूपेनान्तरितं क्रमात् ĪśānŚiPa. ii. 5. 60; मानुषोत्तरपरतः ...। पञ्चाशतेन्दवोऽर्काश्च तिष्ठन्त्यन्तरिता मिथः TriṣaŚaPuC. ii. 3. 548; अन्योन्यस्याव्यवहितान्योन्यापेक्षित्वमन्योन्याश्रयः, अन्तरितस्य तदेव द्वयमात्माश्रयोऽन्योन्याश्रयश्चक्रकम् KhaṇḍanKhā. 1291. 14; विहारयूना गोपीजनैरन्तरितेन बद्धम् ... रासचक्रं जवादलक्ष्यान्तरमाबभासे Yādavā. 8. 88; फलकुसुमकिसलयोज्ज्वलविटपशतान्तरिततरणिकिरणौघे। मार्गतरौ निकटस्थे कः पथिकः क्लान्तिमनुभवति Subhāṣi. 796; ध्रुवाभ्यां यानि वृत्तानि स्वाहोरात्राभिधानि च। ध्रुवोत्थसूत्रगस्वस्वापमेनान्तरितानि च SiddhāTaVi. 147. 18; यदि केवलार्ककलातुल्यासुभिरन्तरे क्रियमाणे अयनांशकलातुल्यासुकालेनान्तरितस्तद्-हर्गणः स्यात् SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 4. 4 [TrikāŚe. iii. 1. 12]; **3Aii** remaining in the middle ये च मूढतमा लोके ये च बुद्धेः परं गताः। ते नराः सुखमेधन्ते क्लिश्यत्यन्तरितो जनः MahāBhā. xii. 168. 24; BhāgP. iii. 7. 17; **3Bi** interrupted न सक्तूनेकानश्रीयान्न निशि ... नोदकान्तरितान् CaraS. i. 8. 20; AṣṭāHṛ. i. 6. 38; कथमन्तरितोऽयमनेन दुरात्मना राक्षसेन कामारिकार्मुकपरिचर्या-महोत्सवः AnargharRā. 3. 33 (5); पादसमुद्गकसंज्ञं तत्रावृत्तानि कुर्वत तद्या। अन्तरितानन्तरितव्यस्तसमस्तेषु पादेषु Kāvyālaṅ. (Ru.) 3. 36; 7. 43; अपच्छिद्येदमित्यादिः सर्वशेषो भवेन्न वा। प्रक्रियातो भवेन्नैवं प्रक्रियान्तरिता त्रिभिः। वाक्यं द्व्यन्तरितं तेन भवेत्प्रकरणाद् बलि NyāyMāVi. 144. 21 (*on* iii. 3. 9); निदिध्यासनं तु स्वानुभवरूपं प्रत्यक्षमेव। परंतु विजातीयप्रत्ययैः कदाचिन्मध्ये मध्येऽन्तरितम् LalitāSaBh. 114. 10 (*on* 146); **3Bii** delayed temporarily कृषिफलमपि भूविभागोऽनन्तरमेव। प्रयोजनं तु सस्यमन्तरितम् NayaVi. 171. 4 (*on* i. 1. 5); त्वदभिप्रायापरिज्ञानान्तरितोऽयमस्मदनुनयः MudrāRā. 2. 21 (42); त्वद्वाञ्छान्तरितानि संप्रति विभो तिष्ठन्ति साध्यानि नः MudrāRā. 4. 15; न हि क्षुद्राश्चकायस्थपिशाचाविष्टवैरिणाम्। शंसन्त्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः RājTa. (Ka.) 8. 114; गर्भसंधौ माल्य(कामा ?वन्मा)याप्रयोगवनप्रवाससीतापहरणादिभिरन्तरिताया रामस्य परमोत्कर्षप्राप्तेः ... प्राप्त्याशा RasāSu. 214. 23 (3. 24); **3C** inserted or studded in between, interposed कर्पूरमयो मुक्ताफलसुवर्णमयमणिश्रेणिभिरन्तरिताभिर्निष्पन्न-

मेकावलीहारं प्राभृतीचकार PrabaCin. 98.28; **4Ai** concealed, covered, shielded, veiled तृणैरन्तरिते मूत्रपुरीषौ विसृजेत् VaikhāDS. ii. 9.2; सर्वोपवासी … शुचिः। बर्हिष्कान्तरिते नित्यं शयानोऽग्निगृहे सदा MahāBhā. xiii. 131. 39; वस्त्रान्तरितैरवस्त्रान्तरितैर्वा पिण्डैर्यथोक्तैरुपस्वेदनं संकरस्वेदः CaraS. i. 14. 41; चक्षुः पश्यति रूपाणि सभागं न तदाश्रितम्। विज्ञानं दृश्यते रूपं न किलान्तरितं यतः AbhidhK. 1. 42; स गोपतिम् … शार्दूलचर्मान्तरितोरुपृष्ठम् आरुह्य कैलासमिव प्रतस्थे KumāSaṁ. 7. 37; 8. 59; ददृशुः (विष्णुम्) … श्रियः पद्मनिषण्णायाः क्षौमान्तरितमेखले। अङ्के निक्षिप्तचरणमास्तीर्णकरपल्लवे RaghuVa. 10. 8; पादपान्तरितो विश्वस्तं तावदेनां पश्यामि Śāk. 1. 17 (1); इतस्तावदावां लतान्तरितौ भवावः Mālavikā. 3. 9 (2); न रेजेऽन्तरितश्चन्द्रो निर्मलो मलिनैर्घनैः ViṣṇuP. v. 6. 39; वाससान्तरिते(तं) बालमभ्यक्तं शाययेत्सुखम् KāśyaS. 28A. 41; प्रिये वासवदत्ते देहि मे दर्शनं किं परिहासेनान्तरितासि VāsaDa. 258. 1; क्रोधान्धकारान्तरितो रणाय भ्रूभेदरेखाः स बभार तिस्रः Kirātā. 17. 9; लताजालेनान्तरितः शृणोमि तावदासां विश्रब्धालापम् VeṇīSaṁ. 2. 112; अनेकरत्नाभरणकिरणजालकान्तरितावयवमिन्द्रायुधसहस्रसंछादिताष्टदिग्भागमिव Kād. 8. 22; 28. 7; जलधरपटलान्तरितदिनकरामिव दिवसश्रियम् … विलासवतीं ददर्श Kād. 68. 20; 108. 14; 152. 8; कादम्बरी … मुहुः परिजनान्तरितसकलदेहा नेत्रत्रिभागेणावलोक्य … तेन च विलोक्यमाना महान्तमपि कालमतिक्रान्तं नाज्ञासीत् Kād. 200. 13; आवां तमालगुल्मकेनान्तरितौ देवतादर्शनावसरं प्रतिपालयावः Nāgā. 1. 12 (11); दत्तदृष्टिः … अमुना मालतीलतागृहेणान्तरितः स्थितः AvantiKa. 190. 11; DaśKuC. 37. 22; सर्वथा विभ्रमे तस्य विभ्रमोऽपि न सिध्यति। यथा विभ्रमविच्छेदाज्ज्ञानात्यन्तरितं स्वयम् PramāSaṁ. 3.35; कस्मिंश्चिदुद्याने वाद्यमानायां वीणायां निरन्तरलतासंतानान्तरितवपुषि … वादके … श्रोता परिवादके दर्शनपथमवतीर्णे … प्रामाण्यं निश्चिनोति NyāyMañ. i. 151. 5; (न स्पृशेत्पाणिनोच्छिष्टो विप्रः) अन्येनाप्यङ्गेन स्पर्शो नेष्यते। वस्त्राद्यन्तरिते न निषेधः ManuBh. i. 379. 17 (*on* 4. 142); सारसेन स्वदेहान्तरितः राजा Hitopa. 3. 142 (2); राजमार्गे मया दृष्टः पौरसंघातसंकटे। भृत्यो हरिशिखस्यैव लोकेनान्तरितः सः BṛKathāŚloSaṁ. 25. 4; स भगवान् … अशिशिरकरप्रणामप्रणयिनीनामगमविटपान्तरितवपुषाम् अनिमिषयोषिताम् … °हस्तनखशुक्तिभिरिव … प्रसूनमञ्जरीभिरुपचितोपरितनविस्तारम् … उद्यानमपश्यत् YaśasCam. i. 95. 1; मेघैरन्तरितः प्रिये तव मुखच्छायानुकारी शशी SaraKaṇṭhā. 412. 9; SuvṛTi. 2. 39 (3); AlaṅkāSa. 144. 7; SāhiDa. 583. 8; Subhāṣi. 1366; Kuval. 12 (4); MahāN. 5. 2; सर्वमुभयोरन्योन्यप्रश्नादनेनैव तरोः प्रकाण्डेनान्तरितः शृणोमि UdaySuKa. 134. 6; 71. 21; 134. 23; दधिपात्राणि कुर्वीत सदैवान्तरितानि च BhaviP. 34A. 31 (i. 13. 10); रथतुरगखुरखण्डितभूमण्डलोच्छलद्विपुलरजःपटलान्तरितकिरणमालिनि … संध्यायमानदशदिशि … संनद्धे सैन्यसागरे … नैयायिकदर्शनं दौत्येन प्रहितम् PraboCan. 5. 4 (85. 4); 5. 29 (95. 16); भाव्येष बिम्बान्तरितो राजा रदनघर्षणात् PariPar. 8. 199; 8. 227; कथमियमन्तरितैव लतया PrasaRā. 2. 11 (8); आदित्सुः शरं गच्छन्नहमन्तरितो द्रुमैः PāṇḍaC. 17. 250; ततः प्रविशति विटपांतरिता पारिजातमंजरी वसंतलीला च EI. viii. 109. 44; viii. 111. 52; नासीरचंद्रातपदीपिकाभिः पूर्वाचलेनांतरितोनुमेयः। अपीन्दुः EI. viii. 116. 78; कुरङ्गः। नेदं तु वेत्ति यदिहान्तरितो लताभिरायाति सज्जितकठोरशरः किरातः SūktiMu. 26. 6; ŚārṅgaPa. 948; सुरद्रुमैः अन्तरितस्सुमेरुः Yādavā. 18. 4; उदयतटान्तरितमियं प्राची सूचयति दिङ् निशानाथम् Ratnā. 1. 24; SūktiRa. 192. 1; धूमैरन्तरिताः स्वभावमलिनैराशाः ŚārṅgaPa. 1159; SaduktiKa. 172. 29; अयमन्तरितो वनान्तवृक्षैः UnmaRā. (Vi.) 18; दिग्गजाः मेघैरन्तरिता वृष्टिं कुर्वन्ति BhojanKu. 177. 24; कृपण गमयिता भवानविद्याजवनिकयान्तरितः कियन्त्यहानि AmṛUda. 3. 17; **4Aii** hidden behind बुधः … बहिर्वनस्यान्तरितः किल पादपमण्डले MatsyaP. 11. 57; PadmP. v. 8. 96; परस्परमध्यमापृष्ठवर्तिन्यावनामिके तर्जन्याक्रान्ते समे मध्यमे आदायाङ्गुष्ठौ मध्यवर्तिनौ नवमी प्रतिपद्यत इति। सैवेयं कनीयसे समे अन्तरितेऽङ्गुष्ठौ समावन्तरितौ कृत्वा त्रिखण्डापद्यते TripuTāU. 538. 10; राजपत्न्यान्तरितया तच्छ्रुत्वावाचि मन्त्रिणे KumāDeC. 5. 46; KumāPraPra. 48. 15; **4Aiii** disguised सोऽयमहमेवामुना रूपेण धनमित्राख्यया चान्तरितो मन्तव्यः DaśKuC. 39. 13 (*but* Apte separated, lost to view); **4B** eclipsed, obscured, overshadowed इन्दुप्रकाशान्तरितोडुतुल्याः। … मौनं भजन्ते रशनाकलापाः RaghuVa. 16. 65; अन्तरिता अनुरागा भावा मम कर्कशस्य बाह्येन KundaMā. 5. 6; प्राप्तोऽभिमानव्यसनादसह्यं दन्तीव दन्तव्यसनाद्विकारम्। द्विषत्प्रतापान्तरितोरुतेजाः शरद्घनाकीर्ण इवादिरह्नः Kirātā. 3. 45; विस्मयान्तरितशोकवृत्तान्ता चन्द्रापीडमालोक्य … कादम्बरी महाश्वेतामवादीत् Kād. 322. 21; कृष्णागरुधूममण्डलग्रस्तमन्तरितमिवान्तरिक्षमवनिपालया(त्रां?त्रायां) विजयांसता जीमूतपटलेन AvantiKa. 65. 3; परलोकभयं चैहिकेन दुःखेनान्तरितम् DaśKuC. 71. 4; उन्मादमोहान्तरितोऽपि मां प्रति कुतश्चित् व्यञ्जनात्प्रबुद्ध एवास्य सहजस्नेहसंस्कारः MālaMā. 9. 212 (*but* Apte gone within, hidden, concealed, covered, screened, shielded, protected (from view) by something); हरसंबन्धनिबन्धनः कार्मुकस्य गौरवातिरेको दुरारोपता चेति तस्य विधेयतया प्राधान्यं न कार्मुकमात्रस्य, तच्च तस्य वृत्तावन्तरितम् VyaktiVi. 50. 24; असौ … अजस्रमपि … अन्तेवासिजनव्रातवदनोद्गतान्तरितान्तिकमहार्णवगभीरारावन्यायोपन्यासधोरणी कोलाहलमुखरीकृतवसुधासुपर्ववाटीकम् … अभिनवनगरमाससाद ĀnandRa. 3. 25 (40); **4C** gone out of sight, disappeared, lost to view अन्तरिते च शबरसेनापतौ सः … वनस्पतिमा मूलादपश्यत् Kād. 33. 3; क्षणमालोकपथान्नभः सदां वा। रुरुधे … विशिखैरन्तरिता च्युता धरित्री ŚiśuVa. 20. 15 (comm. अन्तरिता च्युता तिरोहिता नष्टा … धरित्री); त्वन्मातान्तरितैष पक्षसादः RāmC. 14. 87; अन्तरितेषु च निरन्तरैर्वनतरुस्तम्बैर्विलम्बितेषु सर्वेष्वनुपदिषु … अन्तरिक्षमुदपतत् (गन्धवारणः) TilaMañ. 242. 5; तामेवमुक्त्वा भगवानादित्योऽन्तर(?रि)तस्तदा BhaviP. 208B. 20 (i. 139. 45); यतस्व रक्षायै इत्युक्त्वान्तरितोऽथ सः KumāDeC. 5. 52; KumāPraPra. 48. 21; **4D** impeded, obstructed आक्रान्तात्मबलोन्नतिं बलरजःसंच्छन्नकाञ्चीपुरः(र)प्राकारान्तरितप्रतापमकरोद्यः पल्लवानां पतिम् EI. vi. 6. 14; निषधेश्वरः … अन्तरितशबरसुन्दरीदिदृक्षाग्रहो गृहान् प्रति प्रत्यावृतः NalaCam. 5. 73 (2); अहमपि … आदाय … मणिदर्पणमन्तरितपार्श्वपरिजनदृष्टिपाता तिर्यक्प्रवर्तितेन चक्षुषा तस्य … अङ्गलेखालावण्यम् … पुनःपुनरापिबम् TilaMañ. 289. 7; न परुषहुंकृतेन मधुरस्मितमन्तरितम् SaraKaṇṭhā. 331. 26; स्वशक्त्या कुर्वतः कर्म सिद्धिः चेन्न भवेत् यदि। नोपालभ्यः पुमांस्तत्र दैवान्तरितपौरुषः Pañcā. 157. 13; सिद्धिः कष्टेनान्तरिताखिला PārśvC. 1. 202; शिलोच्चयैरन्तरिता दधाति। प्रवालमुक्ताप्रभृतेः प्रसूतिः पत्नी पयोधेरियमानुरूप्यम् Yādavā. 18.39; कष्टमन्तरितोऽयमस्मन्मनोरथोपलम्भः परिहासरसेन MadaKeC. 21 (10); **4E** surpassed, i.e. left behind चलत्स्वरूपमत्यन्तं जवेनान्तरितानिलम्। चक्रस्वरूपं च मनो धत्ते विष्णुकरे स्थितम् ViṣṇuP. i. 22. 71; **5** isolated दद्यात्तु कृमिकोष्ठिभ्यः क्षीणायान्तरिताय च। … नागाय Hastyāyur. 690. 1 (4. 29); **6** subtracted, deducted द्विसंगुणो बाहुगुणस्य वर्गस्त्रिज्योद्धृतो वान्तरिता फलेन त्रिज्यैव दोः कोटिलवान्तरज्या SiddhāTaVi. 87.23; (used as noun)(that) which is subtracted or deducted तत्क्षयपूर्वक्षययोरन्तरिते शेषमत्र संस्थाप्य GaṇiSāSaṁ. 5. 212; **7** the word *antarita* उत्स्थगितान्तरितपदाभ्यामेक एव धर्मो विशेष्यतयोक्तः। संध्यारागदुकूलयो स्थगितान्तरितपदार्थविशेषणीभूतत्वात् AlaṅkāKau. (Vi.) 36. 7 [remainder (in arithmetic), a technical term in architecture, MW; Apte]

अन्तरित (antar-ita) *n.* (Arch.) fillet, groove (moulding) कपोतोच्चं गुणांशकम्। तदूर्ध्वेऽन्तरितं चांशं तत्समं प्रतिवाजनम् MānaSā. 13. 29; प्रतिवाजनम्। तदूर्ध्वेऽन्तरितं कर्णं च त्रियं(त्र्यां)शं चोत्तरांशकम्। कम्पमर्धं तथा पद्मं कपोतोच्चं गुणांशकम्। शेषमालिङ्गान्तरितं गलमंशेनोत्तरम् MānaSā. 13. 56; 16. 24; आलिङ्गयुक्तमथ चान्तरितप्रतीभ्यां तद्वाजनेन च वियुक्तकमेतदेव। श्रीकान्तनामकमसूरकमष्टकोणं वृत्तं तु वा कुमुदमम्बरमार्गिणां तत् MayaMa. 14. 32; 16. 28; सार्धेनालिङ्गं समानमन्तरितम् ĪśānŚiPa. ii. 31. 10 (2); अन्यदन्तरितं वाह्यं वाह्यमन्यत् त्वदूरतः SamarāSū. 31. 10.

अन्तरितकाल (antarita-kāla) *adj.* (the action) whose time has passed, Practical Vedic Dictionary.

अन्तरितचक्षुरिन्द्रिया (antarita-cakṣurindriyā) *adj. (f.)* having the sense organ of eye obstructed अतिसंहततया च तेषामन्तरितचक्षुरिन्द्रियाः पुरोवर्तिनामपि वीराणां रणमति(ती)न्द्रियेण चक्षुषाद्राक्षुरमरपङ्क्तयः TilaMañ. 89. 21.

अन्तरिततनु (antarita-tanu) *adj.* who has concealed the body अन्तरिततनुः … त्वं कुर्या इत्थं मिथ्यावचःकलहम् KuṭṭaMa. 528 (comm. अन्तरिततनुः नायकदृष्ट्यगोचरा)

अन्तरिततर (antarita-tara) *adj.* highly separated or distanced away तस्यान्तरिततरः प्रतिसीरयाशु हेतून्। यदि जयति स यातु कौशलात् PrabhāC. 68.17.

अन्तरितता (antarita-tā) *f.* the state of being intervened अत्र तावत्तिलतण्डुलवद् गन्धरूपरसस्पर्शपरमाणुभिरन्तरिततया नैरन्तर्यमेषां नास्ति TātpaṬ. (Vā.) 397. 11 (*on* ii. 1. 36)

अन्तरितत्व (antarita-tva) *n.* **1** the state of being concealed or covered (?आ)तपत्रेणेव मेरुणान्तरि(त)त्वादन्तरिक्षतलस्य … अन्धकारदिदृक्षाकौतु(क)मद्यापि नोपरतमेति AvantiKa. 211. 15; **2A** the state of being interrupted तज्ज्ञानान्तरितत्वाच्च शब्दास्तावदुदासते। प्रामाण्यस्थापनं तु स्याद्वक्तृधीहेतुसंभवात् ŚlokaVār. 2. 167 (95. 8); इदं तु … ज्योतिष्टोमधर्मैरन्तरितत्वान्न संस्थाकथंभावानुषङ्गेन संस्पृश्यते TantrVā. 896. 14 (*on* iii. 3. 29); वक्तृज्ञानेनान्तरितत्वात् न बाह्यार्थे वाक्यस्य प्रामाण्यमित्यर्थः TātpaṬ. (U.) 85. 22 (*on* 2. 167); न च विप्रतिपत्तितः साध्योपस्थितिः तस्याः प्रतिवादिविप्रतिपत्त्या प्रमाणादिव्यवस्थया चान्तरितत्वात् TattvCin. ii (1). 720. 1; **2B** the state of being intervened भावनाहेयान्तरितत्वात् AbhidhKoBh. 205. 7 (*on* 4. 12); Sphuṭā. iv. 28. 2 (*on* 4. 12); मा

भूद्गन्धादिभिरन्तरं च द्रव्यस्य मा च भूतां निरन्तरे द्रव्ये स्वगुणाभ्यामन्तरितत्वात् TātpaṬ. (Vā.) 118. 19 (*on* i. 1. 4); **3A** the state of being separated निःशेषसंस्कारच्छिदा मरणेनान्तरितत्वात्कर्मफलसंबन्धानुसंधानासंभवनोच्यते TantrVā. 77.6 (*on* i.3.2); **3B** the state of being separated, i.e. differentiated रूपपरमाणूनां रसादिपरमाणुभिरन्तरितत्वात् ĀtmaTaVi. 648.7.

अन्तरितदर्शन (antarita-darśana) *adj.* [*f.*–ā] **A** who is out of sight अन्तरितदर्शने च तस्मिन् ... शून्य इव पार्थिवः स्थित्वा मुहूर्तं हर्म्यशिखरादवततार TilaMañ. 33. 16; **B** who is deprived of sight काश्चिदन्योन्योपमर्दकलहैरन्तरितदर्शनाः पश्चात्तापमुद्वहन्ति UdaySuKa. 146.21.

अन्तरितदिन (antarita-dina) *n.* day which is passed over (without activity) अन्तरितदिनानि गणयित्वा कर्मणा तावन्त्यहानि पूरयेत् ViraMi. 674. 30 (*on* 2. 197)

अन्तरितदिवस (antarita-divasa) *m.* day which is passed over (without activity) यदा पुनर्व्याधावपगतेऽन्तरितदिवसान्परिगणय्य पूरयति तदा लभत एव वेतनम् (सेवकः) Mitā. 280. 6 (*on* 2. 198)

अन्तरितदिवसगणना (antaritadivasa- gaṇanā) *f.* counting of the day which is passed over (without activity) 'वत्सरं सोऽपि तत्समः' इति अत्यन्तसंयोगवाचिन्या द्वितीयया दर्शनादन्तरितदिवसगणना कार्या Mitā. 449. 10 (*on* 3.261)

अन्तरितनिजपीड (antarita-nijapiḍa) *adj.* who has hidden his own sorrow रुदन्तीं तु ताम् (विलासवतीम्) अन्तरितनिजपीडस्तारापीडः ... अब्रवीत् Kād. 342. 15.

अन्तरितनिर्वाहपत्र (antarita-nirvāhapatra) *n.* letter of agreement (of activity) which is lost स्यादन्तरितनिर्वाहपत्रे कार्यविसूत्रता PadmP. iv. 100. 111.

अन्तरितपञ्जर (antarita-pañjara) *adj.* whose cage is concealed or covered स एष स्वामिन्नमुना मरकतस्तम्भेनान्तरितपञ्जरोऽत्र ... आलपति UdaySuKa. 49. 8.

अन्तरितप्रिय (antarita-priya) *adj.* who is separated from his beloved दैवेनान्तरितप्रियोऽसि हरिण SubhāRaK. 23. 5; SaduktiKa. 256. 27.

अन्तरितभाना (antarita-bhānā) *adj. (f.)* cognition of which is lost यदा तु शुक्तिजातिरूपितम् 'इदम्' इति रूपिभानं, तदा रजतजातिरन्तरितभाना NayaVi. 91. 4 (*on* i. 1. 5)

अन्तरितभूमि (antarita-bhūmi) *adj.* which has covered the ground राघवः ... तल्पमन्तरितभूमिभिः कुशैः ... विस्मृतः RaghuVa. 19. 2; AlaṅkāRa. 21 (15)

अन्तरितमण्डप (antarita-maṇḍapa) *m.* ante-chamber in front of a shrine, Encyclopaedia of Hindu Architecture.

अन्तरितयूथपा (antarita-yūthapā) *adj. (f.)* who has lost the leader of the group अन्तरितयूथपाभिः करिणीभिरिव तरुणीभिः सह समागत्य ... चक्रन्द मन्दोदरी RāmāCam. 6. 90 (2)

अन्तरितयौवनसुखा (antarita-yauvanasukhā) *adj. (f.)* which has deprived the pleasures of youth त्वमन्तरितयौवनसुखामनभिमतामपि जरामिव पुरुराज्ञया गुरोर्गृहाण मे राज्यचिन्ताम् HarṣaC. 248. 6.

अन्तरितवचनवर्णपरिपाटि (antarita-vacanavarṇaparipāṭi) *adj.* whose order of syllables in speech is interrupted झटिति प्रधावन्नागतः ... अनवरतनिःश्वासोच्छ्वाससंततिभिरन्तरितवचनवर्णपरिपाटिः कर्मकरः करभकः UdaySuKa. 125.26.

अन्तरितवती (antarita-vatī) *adj. (f.)* who has ignored or neglected कुमारयोर्जटाग्रहणवृत्तान्तमन्तरितवत्यस्मि AnargheRā. 5. 2 (3)

अन्तरितव्य (antarita-vya) *adj.* which is to be separated or kept away नाग्निरन्तरितव्यः प्रवसताम् ManuBh. i. 297. 27 (*on* 3. 202)

अन्तरितशशिरुच् (antarita-śaśiruc) *adj.* which has concealed or covered the lustre, i.e. rays of the Moon अन्तरितशशिरुचामपि सलिलमुचां मलिनिमाभ्यधिकः VāsaDa. 6. 4; SūktiMu. 8. 26; Subhāṣi. 329.

अन्तरितशुद्धगुणा (antarita-śuddhaguṇā) *adj. (f.)* whose pure quality is covered or veiled धूलिभिरन्तरितशुद्धगुणामिव द्याम् ... नारीं निरायतविपद्विधुरां ददर्श RāmC. 19. 42.

अन्तरितसिद्धगणा (antarita-siddhagaṇā) *adj. (f.)* in which the groups of semidivine beings have disappeared, i.e. gone out of sight धूलिभिरन्तरितशुद्धगुणा(v.l. °सिद्धगणा)मिव द्याम् ... नारीं निरायतविपद्विधुरां ददर्श RāmC. 19. 42.

अन्तरितहरिदाभोग (antarita-haridābhoga) *adj.* which has covered or veiled the circumference, i.e. extension of quarters अन्तरितहरिदाभोगे संध्यारागे समुदञ्चिते ... हरीन्संयति मेघनादो विव्याध RāmāCam. 6. 41 (3) (comm. अन्तरित आच्छादितो हरिदाभोगो दिग्विस्तारो येन)

अन्तरिताङ्गुलि (antaritāṅguli) *adj.* having the fingers covered संमुखौ प्रसृतौ कृत्वा करावन्तरिताङ्गुली। प्रसृते मध्यमे लग्ने कौमार्याः शक्तिरिष्यते MāliniT. 7. 6.

अन्तरितान्तरिक्षा (antaritāntarikṣā) *adj. (f.)* **1** which has concealed or covered the sky सिंहीसुतो दशनपट्टविघट्टनोत्थधूमच्छटा भुजगनायकभोगदीर्घाः। ग्रासीकृतस्य शशलक्ष्मभृतः कलङ्कलेखा इवोदगिरदन्तरितान्तरिक्षाः HarVi. 34. 12; **2** which has entered the sky, i.e. which has acquired space क्षणादन्तरितान्तरिक्षा वात्या ...। अलातचक्रप्रतिमानकार्षीत् बाणाशनीन् बाणघनप्रसूतान् Yādavā. 20. 38 (F. N. अन्तरितं संजातावकाशम् अन्तरिक्षं गगनं यस्यास्सा)

अन्तरितार्थ (antaritārtha) *m.* objects or individuals separated or distanced in respect of time, JainaL.

अन्तरिताहारचित्त (antaritāhāracitta) *adj.* whose thought or intention of taking food has vanished or is lost अहं दाहेनानङ्गदहनजनितेनान्तरिताहारचित्तः। ... अतर्कयम् DaśKuC. 123. 9.

अन्तरिताहिमदीधिति (antaritāhimadīdhiti) *adj.* which has concealed or covered the Sun ददतमन्तरिताहिमदीधितिम् ...। जलदकालमबोधकृतं दिशामपरथाप रथावयवायुधः ŚiśuVa. 6. 41.

अन्तरिति (antár-iti) *f.* act of warding off, driving away or expelling धूरसि ध्वर्व ध्वर्न्तमित्याह ... रक्षसामन्तरित्यै MaiS. iii. 7. 8 (iii. 86. 14); iii. 8. 8 (iii. 106. 11); इदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामीत्याह ... रक्षसामन्तरित्यै MaiS. iii. 10. 1 (iii. 129. 19); iv. 3. 4 (iv. 43. 20) [exclusion, MW.; intervention, Practical Vedic Dictionary]

अन्तरितैकपुत्रा (antaritaikaputrā) *adj. (f.)* who is deprived of her only son त्वत्कारणादन्तरितैकपुत्राः प्रतीच्छ मातृरिह सान्त्वनाभिः RāmC. App. I. 38.12.

अन्तरित्य (antar-itya) *adj.* [*f.* - ā] ought to be omitted तस्मादु हैतत् सामैतस्मादह्नो नान्तरित्यम् JaimiBr. 2. 21; 3. 14; 3. 45; 3. 186; 3. 298; द्विपदष्षष्ठेऽहन् क्रियन्त इति प्रतिष्ठित्यै ... तस्मादेता अत्र नान्तरित्याः। ता एता भवन्ति अग्ने त्वं नो अन्तम इति JaimiBr. 3. 167.

अन्तरित्य (antarit-ya) *ger.* having excluded तमूचुः ब्राह्मणाः ... ज्येष्ठं भ्रातरमन्तरित्याभिषेचितम् Nir. 2. 10 (49. 15)

अन्तरिन्दुविगलत् (antarindu-vigalat) *adj.* which flows away from the Moon within अन्तर्वृत्तितयान्तरिन्दुविगलत्पीयूषमास्वादयेत् Vidvanmo. 7. 57.

अन्तरिन्द्रिय (antar-indriya) *n.* **A** internal organ of sense, i.e. the mind वासनारहितैरन्तरिन्द्रियैराहरन् क्रियाः। न विकारमवाप्नोषि खवत्क्षोभशतैरपि AnnaU. 5. 39; अणुसंयोगिमनोऽन्तरिन्द्रियम् TarkBhā. (K.) 66. 13; 79. 8; Tarkāmṛ. 3. 9; BhāṭṭCin. i. 16. 4 (*on* i. 1. 4); स गान्दिनीभूरथ ... देधे मुदाकुञ्चितमन्तरिन्द्रियम् DhātuKā. 1. 2; संकल्पादिहेतुः अन्तरिन्द्रियं मनः VedāntKau. 244. 3 (*on* ii. 4. 6); वागादिदशेन्द्रियाण्यन्तरिन्द्रियमेकं मनः ... इति सप्तदशकलाः सूक्ष्मशरीरे सन्ति VedāntKau. 406. 9 (*on* iv. 2. 15); मनोरूपमन्तरिन्द्रियं ज्ञातव्यम् ManvaMu. 53. 3 (*on* 2. 92); मनस एवान्तरिन्द्रियस्य करणत्वस्यापि कल्पनात् SiddhāLeSaṁ. 185. 3; मनोऽपि नानाप्रतिजीवभेदात्सुखादिकग्राहकमन्तरिन्द्रियम् Vidvanmo. 4. 18; दशबाह्येन्द्रियाण्येकमन्तरिन्द्रियं मन इत्येकादशेत्यर्थः GoviBh. 113. 12 (*on* ii. 2. 1); **B** internal organ महदहंकारमनांस्यन्तरिन्द्रियाणि SāṁkhyaTaPra. 174. 10; कर्तृत्वकरणत्वाभ्यां विक्रियेतान्तरिन्द्रियम् PañcDa. 3. 8 (*but.* comm. अन्तःकरणम्)

अन्तरिन्द्रियग्राह्यत्व (antarindriyagrāhya-tva) *n.* the state of being knowable through the internal organ बुद्ध्यादीनां षण्णामन्तरिन्द्रियग्राह्यत्वम् SarvaDaKau. 57. 10.

अन्तरिन्द्रियचतुष्क (antarindriya-catuṣka) *n.* group of four internal organs (विश्ववैश्वानरौ) मनोबुद्ध्यहंकारचित्ताख्येनान्तरिन्द्रियचतुष्केण क्रमात् संशयनिश्चयाहंकार्यचैत्तांश्च सर्वानेतान् स्थूलविषयाननुभवतः VedāntSā. (Sa.) 16.19.

अन्तरिन्द्रियजन्य (antarindriya-janya) *adj.* to be produced by the internal organ, i.e. the mind बाह्यान्तरिन्द्रियजन्यप्रत्यक्षाविषयोऽपि परमेश्वरः ... साक्षात्कारविषयो भवति ŚivārkaMaDī. i. 425. 8 (*on* i. 3.12)

अन्तरिन्द्रियधारण (antarindriya-dhāraṇa) *n.* concentration of the internal organ, i.e. the mind अद्वितीयवस्तुन्यन्तरिन्द्रियधारणं धारणा VedāntSā. (Sa.) 31.10.

अन्तरिन्द्रियनिग्रह (antarindriya-nigraha) *m.* control of the internal organ, i.e. the mind अन्तरिन्द्रियनिग्रहः शमः VedāntPari. 356. 1; अन्तरिन्द्रियनिग्रहोऽप्यावश्यकः BālamBha. ii. 215. 30 (*on* 2. 135-136)

अन्तरिन्द्रियमनःकृत (antarindriyamanaḥ-kṛta) *adj.* effected or produced by the mind which is an internal organ सुखादिसंवेदने–अन्तरिन्द्रियमनःकृते

सुखादिज्ञाने Bhāsk. ii. 83. 18 (*on* ii. 3. 2)

अन्तरिन्द्रियविशिष्ट (antarindriya-viśiṣṭa) *adj.* distinguished or qualified by the internal organ, i.e. the mind धीमहि ध्यायेम ... शरीरान्तरिन्द्रियविशिष्टास्मदर्थस्योद्भूतावयवभेदत्वेन बहुत्वेन ... बहुवचनम् BālamBha. i. 92. 25 (*on* 1. 24½)

अन्तरिन्द्रियवृत्ति (antarindriya-vṛtti) *f.* function of the internal organ, i.e. the mind, mental psychosis तत्राद्वितीयवस्तुनि विच्छिद्य विच्छिद्य अन्तरिन्द्रियवृत्तिप्रवाहः ध्यानम् VedāntSā. (Sa.). 31. 12.

अन्तरिन्द्रियव्यापार (antarindriya-vyāpāra) *m.* operation of the internal organ, i.e. the mind विद्याविरोधिनामन्तरिन्द्रियव्यापाराणामुपरमः शमः ŚivārkaMaDī. ii. 399. 24 (*on* iii. 4. 27)

अन्तरिमिथुनवत् (antarimithuna-va(n)t) *adj.* having sexual intercourse during or in the middle (of performance) बौधायनमते यावज्जीविकान्येव चातुर्मास्यानि कर्तव्यानि अन्तरिमिथुनवन्ति ViraMi. (Samaya.) 277. 30.

अन्तरिलम् (antarilam) *adv.* in the middle of (the invocation of sacrificial formula called) *ilā* अन्तरिलं चतुरवानिति ŚāṅkhāŚS. i. 12. 3 (comm. अन्तरिलम् इलामध्ये इलोपह्वानसंज्ञकस्य निगदस्य मध्ये चतुरवानिति उच्छ्वसिति)

अन्तरिष् (antar-iṣ-) VI. P. to seek among, to wish, to long for अन्तरिच्छन्ति तं जने रुद्रं परो मनीषया ṚV. viii. 72. 3.

अन्तरी (antar-ī-) IV. Ā. (rarely P.) **1A** to go between (heaven and earth) हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते ṚV. i. 35. 9; VājaS. 34. 25; VājaS. (K.) 33. 1 (19); ते हि द्यावापृथिवी विश्वशंभुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी। सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः ṚV. i. 160.1 (Sāy. द्यावापृथिवी अन्तः ... अन्तराले ... ईयते ... गच्छति); KauṣīBr. 21. 2 (93. 11); अन्तर्दूतो रोदसी दस्म ईयते होता निषत्तो मनुषः पुरोहितः ṚV. iii. 3. 2; रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचातनः ṚV. iii. 3. 6 (Sāy. अन्तः द्यावापृथिव्योर्मध्ये ईयते गच्छति); स होता सेदु दूत्यं चिकित्वाँ अन्तरीयते। विद्वाँ आरोधनं दिवः ṚV. iv. 8. 4; KāṭhS. 12. 15 (i. 178. 1); द्वा जना यातयन्नन्तरीयते नरा च शंसं दैव्यं च धर्तरि ṚV. ix. 86. 42; **1B** to go in between (two races) अन्तर्ह्यग्न ईयसे विद्वान् जन्मोभया कवे। दूतो जन्येव मित्र्यः ṚV. ii. 6. 7; इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो जाताँ उभयाँ अन्तरग्ने। दूत ईयसे ṚV. iv. 2. 2; iv. 7. 8; **2Ai** to exclude, to keep away देवा ह वाऽअस्यां यज्ञं तन्वाना इमां यज्ञादन्तरीयुः ŚatBr. III. ii. 3. 1; ŚatBr. (K.) IV. ii. 3. 1; (नाभानेदिष्ठो वालखिल्यो वृषाकपिरेवयामरुत्) यदेषामन्तरीयात् तद्यजमानस्यान्तरीयात् GopBr. ii. 6. 9 (256. 10); **2Aii** to omit, to drop तप्तं चेत् कर्म(गुणो) त्वन्तरीयात् सर्वप्रायश्चित्तं हुत्वा मोद्विजेत् AVPrāyaścitta. 4. 2; **2B** to deprive of यस्मिन्वासिष्ठो ब्राह्मणः स्यात्त्(?) दक्षिणाया नान्तरीयात् GopBr. ii. 3. 9 (195. 12); **3** (pass.) to be covered with प्राक् च लोभादिह स्पर्शः कुशैरेवान्तरीयते। वेष्टितैषा (औदुम्बरी) कुशैः पूर्वं वाससा परिवेष्ट्यते TantrVā. 107. 16 (*on* i. 3. 4)

अन्तरी (antarī) *f.* **A** (Arch.) fillet, moulding of the pedestal, base or frieze तत् पट्टिकैकभागेन भागाभ्यामन्तरी भवेत् VāstuVi. 9. 14; दशा: पादुकजागतेकुमुदतत्पट्यन्तरीषु प्रतौ (स्युः) TantrSa. 2. 84; एकेनालिङ्गपट्टं स्यादन्तरी चैकभागिनी ŚilpaRa. i. 18. 14; i. 19. 65; i. 30. 2; **B** name of a particular ornamental design of the altar उत्सेधे द्व्यंशितेऽधोवधि गुणरशनान्तर्यथाष्टाद्रिषड्भागेऽशैः कम्पाब्जकम्पाः शशिकरशशिभिः शेषतोऽधो गलं च TantrSa. 2. 37; **C** string or chord, cf. **अन्तरीयुक्त**.

अन्तरी (antarī) *adj.* (*f.*) how much less (a woman) superior (to Māyā) न विद्यते कन्य मनुष्यलोके ... मायाय देवीय समा कुतोऽन्तरी (better कुतोत्तरी) प्रतिरूप सा LaliVi. 3. 12 [DBHS.]

अन्तरीकर्तुम् (antarī-kartum) *inf.* to take to heart, i.e. to bear पादावेव नोत्सहेते मे। ... क्षणमपि विलम्बमन्तरीकर्तुमक्षमाः क्षामतया मा यासिषुः प्राणाः Kād. 306. 19.

अन्तरीकृ (antarī-kṛ-) VIII. P. to consider as another, PW.

अन्तरीकृत (antarī-kṛta) *adj.* **1** separated, distanced away कर्णिका निचयश्चान्तं? प्रत्यंशं रचयेत्ततः। अङ्गणे ... °पैतैः सुसमैरन्तरीकृतैः। ... शुक्तिकैरष्टकैः शुभैः PauṣkS. 29. 107; 29. 156; स्यात्तुर्यास्त्रायतं मध्ये वेदीनां तत्र पञ्चकम्। परितः पञ्चहस्तं च हस्ते हस्तेऽन्तरीकृतम् JayāS. 20. 134; PāraS. 15. 151; (स्तम्भौ) (प्रसिद्धयज्ञदारूत्थौ) द्विहस्तेनान्तरीकृतौ PāraS. 20. 42; **2** limited, i.e. divided नावच्छिन्नं हि देशेन न कालेनान्तरीकृतम्। अतस्सर्वगतत्वाद्वै सर्वतःपात्प्रभुः स्मृतः JayāS. 4. 77; **3A** intervened समभ्यसेत्। योगं निशावसाने च विश्रमैरन्तरीकृतम् JayāS. 22. 73; PāraS. 9. 178; (पथ्यम्) उभयमप्येकद्व्यन्तरीकृतम् एकद्वित्रिदिवसैरन्तरीकृतेन विजातीयभोजनेन व्यवहितम् BhojanKu. 200. 4; **3B** interposed दर्भकाण्डद्वयेनाथ मध्ये मध्येऽन्तरीकृते। वर्मणा क्षालनात् ...। कुण्डभित्तिगणं सर्वं प्रोत्थितैः परिभूषयेत् PāraS. 7. 31.

अन्तरीकृत्य (antarīkṛt-ya) *ger.* **1A** having placed together, i.e. having brought closer or nearer to one another खरावन्तरीकृत्य सँवपति MānŚS. 111.9; **1B** having interposed, having inserted अनभिभाष्यैनां वस्त्रमन्तरीकृत्यातिक्रमिष्यामस्तावत् Ubhayābhi. 8. 22; (यः ... नैरन्तर्ये तु विरोधी स रसान्तरव्यवधानेन प्रबन्धे निवेशयितव्यः) शान्तो रसस्तस्य विरुद्धो मलयवतीविषयः शृङ्गारस्तदुभयविरुद्धमद्भुतमन्तरीकृत्य ... निबद्धः Loc. 176. 22 (*on* 3. 26); **2Ai** having covered शरीरमेतेषां न स्पृश्य काष्ठैः अन्तरीकृत्य रज्जुभिः बद्ध्वा समुद्रगां नदीं नीत्वा वालुकप्रदेशे श्वभ्रं खनति VaikhāGS. 5. 8; संन्यासिनोऽनाहिताग्नेर्देहे मृतं पुत्रोऽन्यो वा तृणैरन्तरीकृत्य ... नद्यास्तीरे ... अवटं खनति VaikhāDS. iii. 8. 1; **2Aii** having taken or put in the middle, i.e. having surrounded मृगसहस्राणि ...। अन्तरीकृत्य देवेशं स्थितानि HariVaṁ. App. I. 31 (362); **2B** having left अन्यतममन्तरीकृत्य दोषोदकमल्पाल्पमवसिञ्चेत् SuśruS. iv. 14. 18; **3A** having considered as another पिशाचौ ...। ततस्तावुचतुर्विष्णुमन्तरीकृत्य केशवम् HariVaṁ. App. I. 31 (436); **3B** having considered, having kept in mind धैर्यधना भूत्वा भव त्वं कालकाङ्क्षिणी। निमित्तमन्तरीकृत्य किंचिदेव शुचिस्मिते BrahmāṇḍP. ii. 30. 45; कमन्तरीकृत्यायं सुराविभ्रमः PādaTā. 34. 5; सः ... राक्षसः ... त्वद्रूपधारी त्वामेव तावत्कालिकयादृच्छिकसंनिधानमन्तरीकृत्य मे तिरोभूतः AdbhuDa. 4. 1 (3); **4** having omitted, having passed over तीर्थं तदन्तरीकृत्य स्रुवो रामकराच्युतः। निपपात BrahmāṇḍP. ii. 58. 18.

अन्तरीक्ष (antar-īkṣa) (= antarikṣa, DvirūK. (P.) 7. 3; ŚabdaBhePra. (Pu.) 3.3; ŚabdaBhePra. (Ma.) 1. 6; DvirūK. (H.) 6; ŚabdaRa. (Su.) 2. 54; KalpaK. 3. 23) *n.* **1A** sky आपो द्यौः पृथिवी वायुरन्तरिक्षं (v.l. °रीक्षं) दिशस्तथा ... संभूतं लोकसाक्षिकम् MahāBhā. i. 1. 34; आधाररूपा पुनरस्य कण्ठे विभ्राजते विद्युदिवान्तरिक्षे (v.l. °रीक्षे) MahāBhā. iii. 112. 3; iii. 195. 16 (v.l.); iii. 75. 111 (v.l.); iii. 105. 1 (v.l.); vi. 51. 22 (v.l); vii. 151. 20 (v.l.); ix. 57. 49 (v.l.); xiii. 15. 18 (v.l.); नरेन्द्रः ... मार्गं प्रपेदे सदृशानुयात्रश्चन्द्रः सनक्षत्र इवान्तरीक्षम् BuddhaC. 3. 9; 6. 57; अराजकं नैव रराज राष्ट्रम् ... अनुत्थिते चन्द्र इवान्तरीक्षम् Saund. 1. 60; अव्यक्तरसं तोयमन्तरीक्षान्महीगतम्। तेषु तेषु प्रदेशेषु रसं तं तं नियच्छति SuśruS. v. 3. 23; तिमिराख्यः स वै दोषः ...। चन्द्रादित्यौ ... अन्तरीक्षे ... पश्यति SuśruS. vi. 7. 17; RugVi. 59. 40; तं मातरो देवमनुव्रजन्त्यः ... मुखैः ... °गौरैः पद्माकरं चक्रुरिवान्तरीक्षम् KumāSaṁ. 7. 38; RaghuVa. 16. 83 (v.l.); जलधरविवृद्धहनुना विजृम्भितमिवान्तरिक्षेण (v.l. °रीक्षेण) Mṛcch. 5. 51 (445); श्रद्धेयनिर्झरजलव्यपदेशमस्य (अद्रेः) विष्वक्तटेषु पतति स्फुटमन्तरीक्षम् ŚiśuVa. 4. 25; ईश्वर उवाच भूर्लोके नैव संलग्नमन्तरीक्षे ममालयम् KūrmaP. 314. 17 (1. 31); अन्तरीक्षं खगानीकैरग्निजिह्वैः समावृतम् VarāP. 200. 9; धावन्ति ये वातमिवान्तरीक्षे दीर्घास्तु ते वातमृगाः प्रदिष्टाः YuktiKa. 211. 16; 98. 7; सर्वेषां सिद्धियोगानामधिष्ठानं तवोदरम्। मन्येऽन्तरीक्षं विस्तीर्णम् LiṅgaP. i. 21. 72; भारतस्यान्तरीक्षस्य कालस्य च हरेरपि अप्रमेयाणि चत्वारि भावः सीमा गतिः क्रिया BṛDharmaP. i. 30. 29; i. 36. 128; व्याप्यान्तरीक्षककुभौ ... संवीक्षते विरहिणः क इह ध्रियन्ते ... विद्युदुरुदीपिकयेव मेघः SaduktiKa. 175.5; अनीलान्तरगः भूम्यादावसंलग्नः सन्नन्तरीक्षे गच्छति CaturCin. ii (2). 1007. 22; कर्पूरीयन्ति भूमौ ... हंसीयन्त्यन्तरीक्षे ... रश्मयः शीतरश्मेः PadyaVe. 574; **1B** air, ether अन्तरिक्षे (v.l. °रीक्षे) च वागुक्ताप्रतिमा मानुषी किल Rāmā. ii. 110. 30; निदध्यात्। अन्तरीक्षं दर्विरक्षतेति द्वितीयं पितामहाय ViṣṇuSm. 73. 18; प्रच्युतः स्वर्गादप्राप्तो मेदिनीतलम्। स्थितश्चासीदन्तरि (v.l. °री Wilson's Ed.) क्षे सः MatsyaP. 35. 4; अन्तरीक्षे वागुच्चैः प्राह BṛNāraP. 15. 79; पातु ... ईश्वरः स्वयम्। जले स्थले चान्तरीक्षे PāñcaRā. (Nā.) i. 5. 20; ii. 5. 30; **1C** one of the three types of world (identified with Bhuvas) भूर्लोकोऽयं स्मृता भूमिमन्तरीक्षं दिवः स्मृतम् MārkP. 79. 8; पृथिव्यामन्तरीक्षे वा ये च स्वर्लोकवासिनः। सर्वे ... उपतस्थुः प्रजापतिम् VāyuP. i. 30. 98; तीर्थानि वद मे ब्रह्मन् ... दिवि भुव्यन्तरीक्षे च यानि सन्ति BṛDharmaP. i. 5. 1; **1D** intermediate space between heaven and earth अहमाहवनीयोऽग्निरन्तरीक्षं च दक्षिणः VṛGautaSm. 604. 8 (15); अन्तरीक्षं तु यन्नाभिः ... तं वन्दे विश्वरूपिणम् BṛNāraP. 18. 25; **1E** mid-region, cf. **अन्तरीक्षगत 2**; **2** one of the eight types of pentroof (in temples) अनन्तं चान्तरीक्षं च ... अष्टधालुपाः। देवानां हर्म्यके MānaSā. 18. 87; **3** mineral mica, talc अभ्रकमभ्रम् ... अन्तरि(v.l. °री) क्षमाकाशम् RājNi. 289. 8 [ViśvaPra. 163. 12 gives *antarīkṣa* as the meaning of *diva*, Kośas give *antarīkṣa* in the sense of the following words : *ākāśa*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 54; *kha*, NāmŚil. 1762]

अन्तरीक्ष (antarīkṣa) *m.* **1A** name of an Ādya god अन्तरीक्षो वसुहयो ह्यतिथिश्च ... आद्या ह्येते VāyuP. ii. 1. 59; **1B** one of the epithets of Lord Śiva पृथिव्यै चान्तरीक्षाय पृथिवीव्यापिने नमः LiṅgaP. i. 18. 8; **2** type of world ब्रह्मान्तरीक्षवाय्वग्निवरुणभूमयो लोकाः DīpKa. 88. 7 (*on* 3 .145)

अन्तरीक्षकबरीभार (antarīkṣa-kabarībhāra) *adj.* having the braid of hair in the form of the middle region जीयात् ... मन्दारस्तबकोऽन्तरीक्षकबरीभारस्य गौरीपतेः ... रविः SaduktiKa. 3. 25.

अन्तरीक्षग (antarīkṣa-ga) *adj.* [*f.*–ā] **1Ai** present or existing in the sky समसर्पत्ततो भूतं किंचिदेव विशां पते (v.l. किंचिदप्यन्तरीक्षगम्) MahāBhā. viii. 17. 71; iii. 50. 19; **1Aii** traversing or crossing the sky शिबिकामन्तरि(v.l. °री)क्षगाम् ... स्वयमास्थाय राघवः। स्वप्ने चाद्य मया दृष्टा सीता Rāmā. v. 25.10; vi. 3249* (1) (v.l.); ये चात्र विघ्नकर्तारो भुविदिव्यन्तरीक्षगाः ... अपसर्पन्तु ते सर्वे **1C** persent or existing in one of the three types of world (identified with Bhuvas) TantrSā. (K.) 40. 4; **2** belonging to the atmosphere, atmospheric देशिकेन्द्रः ... उत्सारयेद् विघ्नान् अस्त्रादृभिश्चान्तरीक्षगान् ŚāraTi. 4. 9.

अन्तरीक्षगत (antarīkṣa-gata) *adj.* **Ai** traversing or crossing the sky राघवः ... अन्तरि (v.l. °री°) क्षगतं रथम्। ददर्श Rāmā. ii. 4. 7; **Aii** going or jumping in the sky अन्तरि(v.l. °री°) क्षगता दिव्यास्त इमे हरयो ध्रुवम् Rāmā. iii. 4. 11; vi. 41. 30 (v.l.); वीरभद्रः ... अन्तरीक्षगतस्याशु चिच्छेदास्य शिरो महान् VāyuP. i. 30. 157; **B** remaining or floating in the mid-region अब्रवीत् विभीषणः। अन्तरि(v.l.°री)क्षगतः ... राक्षसाधिपम् Rāmā. vi. 10. 13; अन्तरीक्षगतो वत्सो यावद्भूमिं न यास्यति। गोस्तावत् पृथिवी ज्ञेया VṛGautaSm. 574. 20 (10); **C** stationed or present in the intermediate space between heaven and earth देवदानवगन्धर्वाः किंनराश्च महोरगाः। अन्तरी(v.l.°री)क्षगतो सर्वे द्रष्टुकामास्त-दद्भुतम् VṛGautaSm. 574. 20 (10)

अन्तरीक्षगमन (antarīkṣa-gamana) *n.* act of soaring to the sky प्रागन्तरीक्षगमनात्स्वमपत्यजातमन्यद्विजैः परभृताः किल पोषयन्ति Śāk. 5. 22.

अन्तरीक्षचर (antarīkṣa-cara) *adj.* [*f.*-ā] moving about in the sky किंकरा नाम राक्षसाः। अन्तरि(v.l. °री)क्षचरा घोराः MahāBhā. ii. 3. 26; Rāmā. vi. 57. 11 (v.l.); अन्तरीक्षचरा देवी ... शकुनी ते प्रसीदतु SuśruS. vi. 30. 10; ब्रह्मपातो निवसति राक्षसः ...। अन्तरीक्षचरैर्घोरैर्यातुधानशतैर्वृतः VāyuP. i. 47. 16.

अन्तरीक्षदिव्योत्थ (antarīkṣadivyottha) *adj.* arising from the intermediate space and the heaven (वास्तुकर्मारम्भे) भौमस्य तु दिनं वर्ज्यं करणं विष्टिसंज्ञितम्। क्षित्यन्तरीक्षदिव्योत्थैरुत्पातैर्भयपीडितम् PañcaRā. (Ha.) i. 11. 7.

अन्तरीक्षदेवलिपि (antarīkṣadeva-lipi) *f.* kind of script कतमां मे भो उपाध्याय लिपिं शिक्षापयसि ... भौमदेवलिपिं अन्तरीक्षदेवलिपिम् LaliVi. 10. 5 (9) [DBHS.]

अन्तरीक्षद्विरेफा (antarīkṣa-dvirephā) *f.* river Ganges (*lit.* female bee between heaven and earth) (नदीपर्यायेषु गङ्गानामानि) अन्तरीक्षद्विरेफा comm. *on* NāmMā. 71.

अन्तरीक्षनगरी (antarīkṣa-nagarī) *f.* city in the heaven वाराणसीति वसुधातलभोगभिन्नां यामन्तरीक्षनगरीं मुनयो वदन्ति CaṇḍaKau. 2. 30.

अन्तरीक्षभव (antarīkṣa-bhava) *adj.* arising from the atmosphere (अनध्यायः) निर्वात (?निर्घात) अन्तरीक्षभव उत्पातध्वनिः ... अहोरात्रम् DīpKa. 19. 1 (*on* 1. 145)

अन्तरीक्षलोक (antarīkṣa-loka) *m.* one of three types of world (sometimes identified with Bhuvas) व्यूहमूर्तिर्विराट् ... तस्य ... अन्तरीक्षलोको घ्राणम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 56. 15; एकमात्रप्रणवमुपासीनस्य मनुष्यलोकं द्विमात्रमुपासीन-स्यान्तरीक्षलोकं फलं प्रोच्य ... आह GoviBh. 45. 17 (*on* i. 3. 13)

अन्तरीक्षसवर्ण (antarīkṣa-savarṇa) *adj.* having colour which is similar to that of the sky, i.e. blue अन्तरि(v.l. °री)क्षसवर्णास्तु ... राजानम् ... ते हयाः संख्ये समावहन् MahāBhā. vii. 22. 40.

अन्तरीक्षस्थापन (antarīkṣa-sthāpana) *n.* act of placing in the mid-region अभिध्यानादिना विषादेरन्तरीक्षस्थापने अदृष्टवदात्मसंयोगो मन्त्रादिरेव वा प्रतिबन्धकः Upask. 225. 7 (*on* v. 1. 7)

अन्तरीक्षेचर (antarīkṣe-cara) *adj.* moving or living in the atmosphere अन्तरीक्षेचरा देवाः ... घोषमुदीरयेन्सुः MaVastuAva. i. 40. 14; i. 129. 15; ii. 138. 12; अन्तरीक्षेचरा देवाः ... तथागतम् ... मानयन्ति MaVastuAva. ii. 348. 16 [DBHS.]

अन्तरीक्ष्य (antarīkṣ-ya) *adj.* aerial, atmospheric, Apte.

अन्तरीणा (antar-īṇā) *adj.* (*f.*) inner, internal शर्मकर्म। अथ वलयमणीनां रश्मिसंभिन्नमुद्राम्। जनयतु पुनरुक्तां शृङ्खलामन्तरीणाम् TripuMāPūSt. (Sā.)19.

अन्तरीप (antarīpa) *n.* [P. vi. 3. 97; MahāBh. i. 131. 12 (*on* i. 1. 54); i. 171. 21 (*on* i. 1. 67); iii. 173. 4 (*on* vi. 3. 97); KāśiVṛ. *on* i. 1. 54; MugdhaBo. 6. 70 (62. 16); PāṇiTaVāNaMā. 82. 8; SiddhāKau. 209B. 16 (*on* vi. 3. 97); PrakriKau. i. 464. 3; LaŚabdeŚe. ii. 156. 4; Liṅgānu. (Pā.) 106. 23; Liṅgānu. (Śāk.) 118. 20; Liṅgānu. (Vā.) 9. 23; Liṅgānu. (He.) 82. 11; ParaNā. 3599; KalpaK. 472. 97] **1** island (अस्मिन् समुद्रे) सन्त्यन्तरीपमिव दुर्गनिवेशनानि MahāP. 58. 177; 7. 152; अस्याधिगच्छति न कोऽपि तलं जलानामस्यान्तरीपमवनिः परितोऽयमेव (सिन्धुः) RāmC. 25. 58; मुनिः ... ददर्श चात्यद्भुतमन्तरीपम् SkandP. ii (9). 4. 8; iv. 50. 53; द्वीपानि सर्वाणि सहान्तरीपैः स्वच्छायया क्रान्ततलानि कृत्वा। सध्यङ् फणावन्निवहोऽम्बरेऽसौ Rāvaṇā. 19. 49; अथो माधवाब्धेः स्मरेदन्तरीपं तु मध्ये त्रिकोणम् ĪśānŚiPa. i. 23. 4; सरोगृहान्तरे चाभूज्ज्ञिनायतनमुच्चकैः। संसाराब्धेरन्तरीपमिवाक्रान्तं न तेन यत् PariPar. 3. 69; (जम्बुद्वीपः) विष्वग्वृतः परिजनैरयमन्तरीपैस्तेषामधीश इव राजति NaiṣC. 11. 84; 7. 73; दैवात् फलकमासाद्यान्तरीपं प्राप्य सुन्दरि ... मे द्वितीया त्वं भविष्यसि MalliC. 2. 321; वारां निधेर्महादुर्गमन्तरीपमवाप सः MalliC. 8. 486; शुद्धाशयाः श्वेत इवान्तरीपे। निराशिषो नित्यमिहाश्रयन्ते ... निवृत्तिधर्मम् Yadavā. 6.17; 11. 26; यूथाधिनाथाः ...। तरीपथेनैव तदन्तरीपमगुः Raghunā. 9. 13; परिप्लावयिष्यते च स (महागिरिः) निःशेषमिदमन्तरीपम् NīlaVi. 76. 2; 50. 3; अन्तरीपात् ... आगतेषु ... प्राह कलशः ParamāKā. 40. 5; अमृतजल-धिमध्योल्लासिरत्नान्तरीपप्रसृमरकिरणालीकल्पितोद्यानशोभे (देवि) TripuMāPūSt. (Sā.) 1; KhadgaŚ. 38; **2** portion of land stretching out into the sea, peninsula अन्तरीपं यदन्तर्वारिणः AmaK. 489; KapaK. 346. 21 (comm. अन्तरमपामन्तरीपम्) [Kośas give *antarīpa* as a synonym of *dvīpa*, AbhidhāRaMā. 3. 48; Vaija. 156.33; AbhidhāCin. 1078; ParyāŚaRa. 1876; ŚabdaRa. (Vā.) 636; ParaNā. 804; KośaKaTa. 1. 2240]

अन्तरीप (antarīpa) *m.* [P. vi. 3. 97; KāśiVṛ. *on* vi. 3. 97; JaineVyā. 313. 22 (*on* iv. 3. 202); CāndrVṛ. *on* i. 1. 9; *on* v. 2. 113; enumerated in the *dhūmādigaṇa*, GaṇPā. 124. 40; JaineVyā. 190. 9 (*on* iii. 2. 105); CāndrVṛ. *on* iii. 2. 41; GaṇRa. 5. 329 (367); enumerated in the *kacchādigaṇa*, GaṇRa. 5. 328 (366)] island मग्नस्य पत्तनस्यास्यावशेषः ... अन्तरीप इवायं ते प्रासादः प्रेक्ष्यतेऽधुना TriṣaŚaPuC. ii. 6. 356; जलधेरधिष्ठातृदैवतम् ... क्वचित् क्वचित् पयांस्यपहृत्यान्तरीपान् प्रादुश्चकार PrabaCin. 118. 17.

अन्तरीपपति (antarīpa-pati) *m.* lord of the island एनम् ... अन्तरीपपतिः ... व्याहरत् ... निजवृत्तम् Raghunā. 8. 15.

अन्तरीपप्रभु (antarīpa-prabhu) *m.* lord of the peninsula द्वीपान्तरीपप्रभवः परापानुपेश्वरा लाटसखाय एयुः। सूनोस्तवाग्रे DvyāśraKā. 6.84.

अन्तरीपप्राय (antarīpa-prāya) *adj.* similar to an island, almost an island तस्यान्तरीपप्रायस्योपरिष्टात्करिवर्ष्मणः। निषद्य वायसश्चक्रे विष्वग्दिगवलोकनम् PariPar. 2. 399.

अन्तरीपभू (antarīpa-bhū) *f.* region of island स्वामिंस्त्वमेव संसारपारावारान्त-रीपभूः PāṇḍaC. 11. 245.

अन्तरीपभूप (antarīpa-bhūpa) *m.* king of the island अवहत्संमदमन्तरीपभूपः Raghunā. 8. 23.

अन्तरीपभ्रम (antarīpa-bhrama) *m.* illusion of (being) an island निर्यन्नाराचधाराचयखचितपतन्मत्तमातङ्गजातं जातं यस्यारिसेनारुधिरजलनिधा-वन्तरीपभ्रमाय SaduktiKa. 214. 10.

अन्तरीपान्तर (antarīpāntara) *n.* interior of an island कदम्बवनकाननम् ... अभिशोभते ... अन्तरीपान्तरे Vidvanmo. 8. 111.

अन्तरीपोदर (antarīpodara) *n.* interior of the peninsula अन्तरीपोदरेषु स्वच्छा वेणिमर्द(?र्मद)यति मनः शारदीनां नदीनाम् SaduktiKa. 178. 31.

अन्तरीभूत (antarī-bhūta) *adj.* **1** who has been, i.e. existed within सुव्यक्तो रन्तरी(?सुव्यक्तमन्तरी)भूतमात्मानं खे पुरोदितम्। ध्रियै घृतविधिम् PauṣkS. 22. 74; **2** what is included प्रमीयमाणो हि कर्मभूतो विषयः सामग्र्यन्तरीभूतत्वात् सामग्र्येव NyāyMañ. i. 12. 13; **3** who has been, i.e. come near मयणल्लदेवी ... अन्तरान्तरीभूतेन श्रीसिद्धराजेन विज्ञप्ता PrabaCin. 57. 16.

अन्तरीभूत्वा (antarī-bhūtvā) *ger.* [irr.] having been involved प्रस्तुता याः कथाः पुरा। सुदूरमन्तरीभूत्वा रामस्य ... ता एव श्रोतुमिच्छामि ViṣṇuDhaP. ii. 1. 5.

अन्तरीय (antar-īya) *adj.* [enumerated in the *gahādigaṇa*, KāśiVṛ. *on* iv. 2. 138; GaṇRa. 5. 317 (356); Pradī. iii. 223. 17 (*on* iii. 3. 18)]

1A belonging to the inner or intermediate position द्वादशाहप्रभृतीनि सत्राणि। किमेकं स्थानमन्तरीयमिति वा NidāSū. 161. 4 (9. 6); **1Bi** belonging to the inner circle द्वितीयावरणे चैव अन्तरीये ...। देवताश्चान्तरे पूज्याश्चतुर्विंशतिसंख्यया PauṣkS. 3. 84; **1Bii** belonging to the inside श्री अह्मदावादवास्तव्य° ... °वाग्वरदेशस्थान्तरीयनगरनौतनभद्रप्रासादोद्धरणधारः EI. ii. 72. (30)4; **2** lower (garment) शिवा मा तनूराविश इत्यन्तरीयं वासः परिधाय HirGS. i. 10. 5; i. 9. 10; तानन्तरीयेण वाससा समवास्तृणोत् (नलः) MahāBhā. iii. 58. 13; अनेकमूल्यं रतनं स दद्यात्। बद्धान्तरीये वसनान्ति ग्रन्थिं दत्वा च तस्येह भवेत तुष्टः SaddhaPuṇ. 135. 28; **3** (used as noun) (that) which obstructs (salvation) दर्शनावरणीयं ज्ञानावरणीयं मोहनीयम् अन्तरीयम् इति चत्वार्येतानि घातिकर्माण्युच्यन्ते BrahmSūBh. (Bhā.) 125. 25 (*on* ii. 2. 33); VedāntKau. 204. 10 (*on* ii. 2. 33); अन्तरीयं तु कर्म मोक्षमार्गप्रवृत्तानां मोक्षविघ्नकरं ज्ञानम् SarvaDaKau. 35. 21; **4** inrariably associated with, cf. **अन्तरीयार्थदर्शन.**

अन्तरीय (antar-īya) *n.* **1** under or lower garment निर्ज्ञातं तस्य भवतीदमन्तरीयमिदमुत्तरीयमिति MahāBh. i. 93. 17 (*on* i. 1. 36); (नलस्य) तस्यान्तरीयमादाय जग्मुः सर्वे विहायसा (शकुनाः) MahāBhā. iii. 58. 13; v. 150. 20; SaddhaPuṇ. 136. 4; पृथुमणिमेखलांशुजालं संजज्ञे युतकमिवान्तरीयमूर्वोः Kirātā. 7. 14; गलितनीवि निरस्यन्नन्तरीयम् ... सस्वजे दयितया हृदयेशः Kirātā. 9. 48; 10. 54; (ची)नांशुकान्तरीयाणामपि अन्तःपुरसुन्दरीणाम् ... राजवृषो रतानि ... अनुबभूव AvantiKa. 26. 4; TantrVā. 107. 14 (*on* i. 3. 4); लज्जालुतोत्तरीयेण नान्तरीयेण केवलम् RāghPāṇ. (Dha.) 18. 4; LakṣmīT. 39. 17; BṛBrahmaS. i. 8. 106; विचित्रवर्णरुचिरेणान्तरीयेण रोचितः ... बाहुबलिः TriṣaŚaPuC. i. 3. 363; i. 4. 228; अन्तरीयमधोवासः SmṛtiCan. ii. 269. 8; CaturCin. iii (1). 979. 21; iii (1). 515. 19; VīraMi. (Āhnika.) 94. 4; मिथोऽपि स्पर्धया वर्धमानत्वादिव संयते। दृढं चोलान्तरीयाभ्यां स्तनश्रोणीप्रबिभ्रती ... नर्तकी HammīMaKā. 13. 15; आसञ्जयन्नृपरविश्वशयितस्य रङ्गे कंसद्विषो वपुषि काञ्चनमन्तरीयम् EI. iii. 13. 13; सुभ्रुवा(?°वः) ... अन्तरीयमगलन्निरितम्बतः VasaViKā. 8. 57; संछादितं मेखलयान्तरीयम् Yādavā. 12. 84; 13. 46; कार्ष्णादीन्युत्तरीयाणि शाणादीन्यन्तरीयाणि BālamBha. i. 151. 10 (*on* 1. 29); सरयमपसरन्तीं तां परित्यागशङ्काकुलमिव पदयोर्यत्प्राग्रहीदन्तरीयम् TārāŚa. 66; (भवस्य) ईषद्रुधिरार्द्रं गजचर्म चान्तरीयम् Manmatho. 1. 17 (423. 24); **2** inner circle or territory अमुं प्रभावलीदेशमन्तरीयान्तरादपि। आस्थावन्तः किलास्थातुमिभ्यास्ते ते समाययुः ParamāKā. 70. 27 [Kośas give *antarīya* as a synonym of the following words: *adho'ṁśuka*, AbhidhāCin. 673; KalpaK. 52. 290; *adho'mbara*, ParaNā. 2274; *upasaṁvyāna*, AbhidhāRaMā. 2. 391; AbhidhāCin. 673; ParaNā. 2274; *nivasana*, AbhidhāRaMā. 2. 391; AbhidhāCin. 673; ParaNā. 2274; *paridhāna*, AbhidhāRaMā. 2. 391; AbhidhāCin. 673; ParaNā. 2274; KośaKaTa. 5368; KalpaK. 52. 290; *parīdhāna*, KalpaK. 52. 290 and they give *antarīya* in the sense of the following words: *adho'ṁśuka*, AmaK. 1307; ParyāMu. 22. 13; Vaija. 168. 121; ParyāŚaRa. 698 *and* NānārthSaṁ. 5. 44 gives *antarīya* as the meaning of *aṁśuka*]

अन्तरीयक (antarīya-ka) *adj.* **1** appearing apart from, i.e. unnecessary or non-concomitant ज्ञानस्यैव परा काष्ठा वैराग्यम्। एतस्यैव हि नान्तरीयकं कैवल्यम् YogBh. 21. 3 (*on* 1. 16); नान्तरीयकः सामर्थ्यप्रापितसंनिधानः कर्ता स्थित एव प्रयोजकव्यापारेण बाह्यप्रयोगसिद्ध्यर्थमेव विषयीक्रियते ŚṛṅgāPra. (Bho.) 97. 26; योऽयं धात्वादिरूपः समुदायस्तदर्थः स उपदेशः न तु नान्तरीयकावान्तरसमुदायार्थ इत्यन्त्यस्य समुदायापेक्षायां प्राधान्याद्धात्वादेरेव ग्रहणमिति भावः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 3 (395. 15); **2** intermediate न च वाच्यं कर्मणामेव स्वानुष्ठातृपुरुषसमीहितानि संपादयतामन्तरा नान्तरीयकं तनुभुवनादिकार्यनिर्माणम् ĀgaPrā. 13. 2.

अन्तरीयकता (antarīyaka-tā) *f.* the state of appearing apart from, i.e. unnecessaryness or non-concomitance नगरं व्रजतः पुंसो वृक्षमूलादिसंगमः। नान्तरीयकतामेति यथा खेदनिवारिणः। प्रस्थितस्य तथा मोक्षः PadmP. (Ra.) 6. 302; (ग्रामं गच्छन् वृक्षमूलान्युपसर्पति) न चात्रापि यावद् ग्रामं गच्छन्निति न प्रयुज्यते तावन्नान्तरीयकता न प्रतीयते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 50 (569.5); सुखदुःखफला कर्माशयः तदर्थं जन्मायुषी नान्तरीयकतया प्रसूते YogSūVṛ. *on* 2. 13 (F. N.)

अन्तरीयकत्व (antarīyaka-tva) *n.* the state of appearing apart from, i.e. unnecessaryness or non-concomitance नान्तरीयकत्वादत्र पुँल्लिङ्गेन निर्देशः क्रियते MahāBh. ii.144.13 (*on* iii.3.18); ii.245.21 (*on* iv.1.92); कश्चिदन्नार्थी शालिकलापं सतुषं सपलालमाहरति नान्तरीयकत्वात् MahāBh. ii.144.16 (*on* iii.3.18); ii.172.23 (*on* iii.4.21); ii.245.23 (*on* iv.1.92); कश्चिन्मांसार्थी मत्स्यान्सशकलान्सकण्टकानाहरति नान्तरीयकत्वात् MahāBh. ii. 144.17 (*on* iii.3.18); ii. 172.24 (*on* iii.4.21); ii.245.25 (*on* iv.1.92); (समानकर्तृकयोः पूर्वकाले) नान्तरीयकत्वादत्र द्विवचनेन निर्देशः क्रियते MahāBh. ii.172.21 (*on* iii.4.21); ii. 172.25 (*on* iii.4.21); लिङ्गसंख्यादिस्तु प्रत्ययार्थस्य नान्तरीयकत्वेनाप्युपादानसंभवाद्विवक्षाविवक्षे उच्येते ManuBh. i.464.23 (*on* 5.89)

अन्तरीयत्व (antarīya-tva) *n.* the state of being the under or lower garment मन्ये धाराचतुरतुरगोत्खातरेणुप्रतानः सद्यो लग्नः स्तनकलसयोरन्तरीयत्वमेति PavaDū. (Dha.) 56.

अन्तरीयपश्चिमाञ्चल (antarīya-paścimāñcala) *m., n.* hinder border or hem of lower or under garment कक्षा ... अन्तरीयपश्चिमाञ्चले AnekāSaṁ. 2. 547.

अन्तरीयवस्त्र (antarīya-vastra) *n.* lower or under garment अन्तरीयवस्त्रदशासंगोपनं नीविः CaturCin. iii (1).1459.1.

अन्तरीयसिचयप्रान्त (antarīyasicaya-prānta) *m.* hem or border of lower or under garment सीता ... नेत्राब्जे मलिनान्तरीयसिचयप्रान्तेन निर्मार्जती। ... मासाननैषीदसौ JānaPa. 6.2.

अन्तरीयहरण (antarīya-haraṇa) *n.* removing of lower or under garment अन्तरीयहरणे कृतत्वरं राघवम् ... अङ्गना।... संरुरोध JanaHa. 8.11.

अन्तरीयायमान (antarīyāya-māna) *adj.* behaving or functioning as space आत्मन्यारादन्तरीयायमाने विस्तारस्स्यात् कीदृशो वा Acyutarā. 7. 12.

अन्तरीयार्थदर्शन (antarīyārtha-darśana) *n.* perception of an object invariably associated with another तद्विदो नान्तरीयार्थदर्शनं चापरं विदुः Kāvyālaṅ. (Bh.) 5. 11.

अन्तरीयुक्त (antarī-yukta) *adj.* possessed of the string or chord अन्तरीयुक्तस्तन्त्रीयुक्तः पटहः पणवः ... एते चर्मावनद्धभेदाः AbhinBhā. i.165.10 (*on* 4. 250)

अन्तरीयैकदेश (antarīyaika-deśa) *m.* part of lower or under garment नान्तरीयैकदेशस्य कल्पयित्वोत्तरीयताम् (उपस्पृशेत्) GobhiGS. i.2.21 (comm. अधः परिधानमन्तरीयम् ... तस्य ... एकदेशस्यावयवस्य); VīraMi. (Āhnika.) 93.18.

अन्तरीर्ष्यालु (antar-īrṣyālu) *adj.* jealous or envious at heart अन्तरीर्ष्यालुनापि प्रहासपूर्वं प्रतिपादितं देवेन MudriKu. 4. 4 (17)

अन्तरीरित (antar-īrita) *adj.* pushed inside अन्तरीरितसमीरसुता सा पार्श्वयोरथ पृथक्पतिताभ्याम्। राक्षसी विकटवप्रनिभाभ्यां व्याप दूरमुदधिं द्विदलाभ्याम् RāmC. 16.108.

अन्तरुक्थ्य (antar-ukthya) *adj.* consisting of liturgical sacrifice within गोतमस्तोममन्तरुक्थ्यं कुर्वन्ति ĀśvaŚS. II.iii.6.1; कथमु खल्वन्तरुक्थ्यो भवति BaudhŚS. iii.255.10; एतदन्तरुक्थ्यम् LāṭyāŚS. iv. 5. 16; DrāhyŚS. viii.1.16; पूर्वश्चतुष्टोमोऽन्तरुक्थ्यस्तस्मिन्नग्निष्टोमचमसानुन्नीय त्रिषु पात्रेषूक्थ्यं विगृह्य तैः सह प्रचरेत् Kāṭhakaśrautasūtrasaṅkalana 30. 6.

अन्तरुच्चारण (antar-uccāraṇa) *n.* act of whispering or muttering in (the ear) स्वेष्टेश्वरस्वेष्टमन्त्रस्यान्तरुच्चारणधाराप्रवाहोऽत्र स्वाध्यायः PārāSū. 40.29.

अन्तरुच्छेदन (antar-ucchedana) *n.* act of uprooting, i.e. destruction of buffer king परस्यान्तरुच्छेदनमर्थोऽनर्थानुबन्धः ArthŚā. iii. 91. 7 (9.7)

अन्तरुटजम् (antaruṭajam) *adv.* inside the hut मुनिः। ... वल्कलचीर्यन्तरुटजं प्राविशद्द्रुतम् PariPar. 1.247.

अन्तरुत्थ (antar-uttha) *adj.* arisen inside, i.e. internally produced दण्डारणिप्रकृतिरग्निरिवान्तरुत्थस्तापं तनोति हि महानुभयोर्विमर्दः RāghPāṇ. (Dha.) 11.34.

अन्तरुत्पन्न (antar-utpanna) *adj.* **A** produced or originated in the body शरीरमन्तरुत्पन्नैर्व्याधिभिर्विविधैरिदम्। दीर्यते TriṣaŚaPuC. iv. 7.372; **B** arisen inside अन्तरुत्पन्नकृमिकुलजनितां कण्डूतिं निरोद्धुमपारयन्पुरुषो व्याकुलतां कलयति SyādvāMañ. 10(33)

अन्तरुदक (antar-udaka) *adj.* **A** (territory) which is inside water एकायने वा शैलस्तम्भवाटकञ्जनान्तरुदके वा स्वभूमिबलेनाभिहन्युः ArthŚā. iii.171.8(12.4) (comm. अन्तरुदके च प्रदेशे); **B** under water जटिलव्यञ्जनमन्तरुदकवासिनं वा ... वरुणं नागराजं वा सत्त्रिणः क्रमाभिनीतं राज्ञः कथयेयुः ArthŚā. iii.186.11 (13.2)

अन्तरुदन्वत् (antarudanvat) *adv.* inside the ocean अलिमलिने व्योम्नि पतन्तो रश्मयोऽभिनवशीतमरीचेः। दधति तुलामन्तरुदन्वत्सान्द्रविद्रुमलताविपिनानाम् ChandaśCū. 3.56 (11) (comm. अलिमलिने इत्यत्र अन्तरु[द]न्वति समुद्रमध्ये)

अन्तरुदर (antar-udara) *n.* interior of the belly कुक्षिस्तुन्देऽन्तरुदरपार्श्वयोरपि दृश्यते NānārthaSaṁ. i.23.34.

अन्तरुदरम् (antarudaram) *adv.* inside the belly, i.e. in the interior निमग्नेन क्लेशैर्मननजलधेरन्तरुदरं मयोन्नीतो लोके ललितरसगङ्गाधरमणिः RasGaṅ.2.7.

अन्तरुदासीन (antar-udāsīna) *adj.* internally indifferent or neutral अन्तःशत्रुरन्तर्मित्रोऽन्तरुदासीन इति तेऽप्यनुजीविसखिसुहृदश्च Bārhas. 3.24.

अन्तरुदित (antar-udita) *adj.* arisen in the heart or mind नागाः संतापमन्तरुदितं प्रशमय्य तोयैः MahāP.29.143; एषोऽस्मीति... तत्त्वमसीति शान्तं ज्योतिरनन्तमन्तरुदितानन्दं समुद्योतते PraboCan. 6. 28 (115. 2)

अन्तरुद्बुद्ध (antar-udbuddha) *adj.* awakened or arisen in the heart of mind यः खलु लोके ... रामादेरन्तरुद्बुद्धं रत्यादिकं बहिः प्रकाशयन् कार्यमित्युच्यते स काव्यनाट्ययोः पुनरनुभावः SāhiDa.143.11.

अन्तरुद्भिन्न (antar-udbhinna) *adj.* **A** burst forth in the heart or mind लज्जा ह्यन्तरुद्भिन्नमान्मथविकारजुगोपयिषारूपा मदनविजृम्भैव Loc.211.18 (*on* 3.38); **B** arisen in the heart or mind स्वामिन्युन्मोक्तुकामेऽप्यनुचितमिदमित्यन्तरुद्भिन्नचिन्तः ... यः सन्तापं ताटकाया व्यधित युधि तमेवाश्रये रामबाणम् RāmBāSta.5.

अन्तरुद्यद्विषा (antar-udyadviṣā) *adj.(f.)* having poison arising from inside भोगाङ्गभङ्गीमिमामानन्दाश्रुविमिश्रसुन्दरदृशा श्रीश्रेणिकेनेक्षिताम्। बाष्पापूर्णदृशा चकोरकवरेणेवान्तरुद्यद्वि(द्वि)षां श्रीशालिः ... संभावयामासिवान् ŚāliC.5.167.

अन्तरुद्रिक्ता (antar-udriktā) *adj.(f.)* prominent internally केवलं देवतासु ज्ञानमुद्रा अन्तरुद्रिक्ता क्रियामुद्रा बहिः ParāTri. 223.12.

अन्तरुद्वेग (antar-udvega) *m.* inner despair अस्य धैर्यादवदतोऽप्यन्तरुद्वेग उच्चकैः।... बलाद् बाष्पेण सूच्यते TriṣaŚaPuC. i.2.83.

अन्तरुन्मेषलक्षण (antarunmeṣa-lakṣaṇa) *adj.* of the nature of inner manifestation एतत्पक्षे बहिरन्तरुन्मेषलक्षणयोरीश्वरसदाशिवयोरेतत् प्रदत्वं स्वारसिकं भवति LalitāSaBh. 80.32(*on* 115)

अन्तरुपप्लव (antar-upaplava) *m.* **1** nescience within अदर्शनाज्जगत्यस्मिन्नेकस्यापि तदात्मनः। अस्तीयमपि यात्वन्तरुपप्लवसमुद्भवा PramāVār. 3. 362; **2** internal derangement मिथ्याबुद्धिर्न सर्वैव प्रधानार्थानुसारिणी। साधर्म्यनिरपेक्षापि काचिदन्तरुपप्लवात्। अन्यत्र गतचित्तस्य द्विचन्द्रादिमतिर्यथा TattvSaṁ. 668.

अन्तरुपवीतलक्षण (antarupavīta-lakṣaṇa) *adj.* characterised by sacred thread (in the form of knowledge) within मुमुक्षोः ... अन्तरुपवीतलक्षणं तु बहिस्तन्तुवदव्यक्तमन्तस्तत्त्वमेलनम् Parabrahmopaniṣad 1 (528.3)

अन्तरुपष्टम्भक (antarupaṣṭambha-ka) *adj.* (vital force) which supports (the body) from within प्राणो वा ... अन्तरुपष्टम्भकः BṛĀraUBh. 212. 4 (*on* i.6.3)

अन्तरुपसत्क (antarupasat-ka) *adj.* consisting of the Upasad-ceremony inside दैक्षस्य संवत्सरस्य द्वादशावशिष्य राजानं क्रीणीयात् सोऽन्तरुपसत्कः BaudhŚS. iii.262.4.

अन्तरुपात्तभुक्ति (antarupātta-bhukti) *adj.* (used as noun) who has obtained enjoyment internally, i.e. by valition दौर्विध्यदग्धमनसोऽन्तरुपात्तभुक्तेश्चित्तं यथोल्लसति ते स्फुरितोत्तरङ्गम् YaśasCam. i. 268.9 (comm. संकल्पेन गृहीतभोजनस्य)

अन्तरुपासन (antar-upāsana) *n.* act of worshipping or contemplating within ब्रह्मणः अन्तरुपासनं स्वाराज्यफलं प्रस्तूयते TaiUBh. 200.17 (*on* 1.5)

अन्तरुपासना (antar-upāsanā) *f.* internal contemplation स भगवान् एतमेव मस्तकसीमानं विदार्य एतया द्वारा सुषुम्नया हृदयं प्राप्त इत्यन्तरुपासनयोच्यते TattvPrakā. 28A.13 (*on* i.1.31)

अन्तरुप्त (antar-upta) *adj.* sown inside अपामन्तरुप्तं बीजमज त्वया PrabhāC.103.16.

अन्तरुल्लसत् (antar-ullasat) *adj.* **i** appearing within, i.e. in the consciousness अन्तरुल्लसदच्छाच्छभक्तिपीयूषपोषितं भवत्पूजोपयोगाय शरीरमिदमस्तु मे Stotrā.17.26 (comm. अन्तः संवित्पदे उल्लसता); **ii** appearing within अन्तरुल्लसता संमदेन सपदि प्रहसितेक्षणकपोलपालिः ... अतिसत्वरैः पदैरागत्य (सः) UdaySuKa.51.6.

अन्तरुष्ण (antar-uṣṇa) *adj.* having heat inside (the body) शीतार्दितोऽन्तरुष्णश्च ज्वरेण म्रियते नरः HārīS. ii.4.11.

अन्तरुष्मपक्व (antaruṣma-pakva) *adj.* cooked by the heat inside (the atom) अनवस्रावितो विशदोऽन्तरुष्मपक्व ओदनश्चरुः Aparā.573.10 (*on* 1.293); तथा पाकं कुर्यात् यथा मण्डगालनव्यतिरेकेणान्तरुष्मपक्वम् ... अन्नं भवति HārLa.166.11.

अन्तरुष्मपक्वत्व (antaruṣmapakva-tva) *n.* the state of being cooked by the heat inside (the atom) अनवस्रावितान्तरुष्मपक्वत्वमात्रवाचित्वे वा सूपशाकादेरपि चरुत्वापत्तेः NyāySu. (So.) 1328.4 (*on* iii.3.38)

अन्तरुष्मपक्वौदन (antaruṣmapakvaudana) *n.* rice cooked by the heat inside (the atom) याज्ञिकाः ... अन्तरुष्मपक्वौदने चरुशब्दमुपचरन्ति ŚāstrDī. 656.22 (*on* x.1.10)

अन्तरुष्मप्रपाटित (antaruṣma-prapāṭita) *adj.* split apart by the heat inside स्थावरत्वेऽपि पृथिव्यामुप्तबीजानि जलसेकानुपदं सुसंस्कारसामग्रीवशादन्तरुष्मप्रपाटितान्युच्छूनत्वमासाद्य BṛNāraP. 30. 1(2)

अन्तरुष्य (antar-uṣyá) *m.* secret residence अ॒ग्ने ... त्वा॒ य॒मो अ॑चिकेत् ... द॒शा॒न्त॒रु॒ष्या॑द॒ति॒रोच॑मानम् ṚV. x. 51.3 (Sāy. अन्तरुष्यं गूढमावासस्थानम्); द्वादशो ह वा अन्तरुष्याः (v.l. °रुष्यात्) स्वर्गो लोकः KauṣīBr.8.9 (40.14) [an intermediate resting place, MW.]

अन्तरुहा (anta-ruhā) *f.* grass, pw.

अन्तरूढ (antar-ūḍha) *adj.* **1** borne in the mind रविनन्दन स्थगय चन्द्रमसं मम पश्य संप्रति सुधेति सखे। अयमन्तरूढकलुषः क्षिपति स्मरबाणवर्त्मसु विषं विषमम् RāmC. 26. 13; **2** carried inside सः ... ददर्श ... अन्तरूढम् ... नरम् BṛKathāMañ. xvi.1.623.

अन्तरूप (anta-rūpa) *n.* **i** symbol of the end तृतीयस्याह्नो रूपम् ... यद् त्रिवद् यदन्तरूपम् AitBr. 21.1(544); GopBr. ii.6.11(260.14); स्थितवत् तदन्तरूपम् KauṣīBr.20.4 (92.1); यथा वै सोदर्कमेवं सप्रभृत्यन्तरूपम् KauṣīBr. 20. 4(92.15); तस्य तदेवान्तरूपं यद्भूतानुवादि KauṣīBr. 21.4(94.24); 22.4 (98.26); **ii** form or nature of destruction सृष्टिस्थित्यन्तरूपेण सृष्टिस्थित्यन्तकारिणि ... नमोऽस्तुते BrahmVaiP. iv. 27.173.

अन्तरूप(anta-rūpa) *adj.* [*f.*–ā] of the form or nature of destruction आदिमध्यान्तरूपोऽसि ... भवान् VarāP. 113.39; सृष्टिस्थित्यन्तरूपा या ... तामालिङ्ग्य वसन्तम् ... वृन्दावनेश्वरम् ... ध्यायेत् PadmP.iv.77.15.

अन्तरूरु (antar-ūru) *m.* inner (side of the) thigh कदलीगर्भमिव चान्तरूरुमीक्षे PādaTā. 35.22.

अन्तरूष्माञ्चित (antarūṣmāñcita) *adj.* distinguished by warmth or heat from inside अन्तरूष्माञ्चितान्यपि। व्यञ्जनानि बटोर्जिह्वा ... समसेवत YātrāPra. 2.48.

अन्तरे (antare-) I.P. to step in between, to cross, to intervene य॑द्वा॑विद्वा॒ना॒न्त॒रे॑ति तं॑च्छिद्रं॑ MaiS. i.11.9 (i.171.2); धि॒ष्णि॑या वा ए॒ते न्यु॑प्यन्ते। यद् ब्र॒ह्मा। यद्धोता॑। यद॑ध्व॒र्युः ... तान्। यद॑न्त॒रे॑यात् यज॑मानस्य प्रा॒णान्थ्सं॑कर्षेत् TaiBr. III. iii.8.1; यं कामयेतापशु स्यादिति वत्समस्यान्तरियात्। पशवो वै वत्सः। पशुनेवास्यान्तरेति JaimiBr. 3.113; न प्र॑व॒र्ग्यं॑ चादि॒त्यं चा॒न्त॒रे॑यात्। यद॑न्त॒रे॑यात्। दु॒श्चर्मा॑ स्यात् TaiĀ.v.3.1 (599. 4)

अन्तरेक्षण (antarekṣaṇa) *n.* act of looking for fault or weakness परेषामन्तरैष(v.l. °रेक्ष)णे। आनृण्यमाप्नोति MahāBhā. iii.33.53.

अन्तरेखा (anta-rekhā) *f.* last line खातं भागम् ...। सोपवीतं च विहितमन्तरेखाश्रयस्थिते PauṣkS.41.14; आद्यन्तरेखे अभिवर्ध्य षट्कोणं कुर्यात् SetuBa.29.20.

अन्तरेचर (antare-cara) *adj.* wandering, i.e. staying inside तथागतं तत्र न जज्ञिरे जनाः बहिश्चरा वाप्यथवान्तरेचराः MahāBhā. iv.10.13.

अन्तरेण (ántareṇa) *ind.* [P.ii.3.4; JaineVyā. 65.21 (*on* i.4.3); CāndraVyā. ii.1.50; ŚākaṭāVyā.i.3.100; SiddhaHe. ii.2.33; MugdhaBo. 5.7(47.7); enumerated in the *sarvādigaṇa*, GaṇPā.254.46; KāśiVṛ.*on* i.1.37; SiddhāKau. 106B.10 (*on* i.1.37); enumerated in the *cādigaṇa*, GaṇRa. 1. 8 (25)] **1** (used as *adv.*) **A** on the way **Bi** in the interval **ii** in the meantime **Ci** within (the place) **ii** inside **D** without (vision) **E** after, at a later time, afterwards **F** from left (used as *prep.*) **2Ai** between (two points of space) **ii** between (two verses or words) **iii** between (two units of time) **iv** between (two persons etc.) **B** within **C** inside, in the middle **D** in, among **3A** without, in the absence of **B** excepting, excluding, apart from **4** through **5** with reference to, regarding, about **6** nearby, next to **7** the word *antareṇa* **1** (used as *adv.*) **A** on the way व॒हा॑मि स्म पू॒ष॒ण॒म॒न्त॑रेण ṚV. x.33.1; त॒तो॒ऽत्व॒न्त॒रेण निदध्या॒त् ŚatBr.(K.) I.iii.1.10; **1Bi** in the interval तद् यथा व्राजबाहुभ्यां परिजिग्रहीष्य(?ष)न्नन्तरेणातिमुच्येत तादृक् तद् यत् संधौ जुहोति KauṣīBr. 2.9 (8.6); अथ ह स्मैता॒नेवा॒न्त॒रेणा॒लभन्ते ŚatBr. VI.ii.1.39; **1Bii** in the meantime सर्पिष्मान्नन्तरेण भवति समष्ट्यै JaimiBr. 2. 159; स ह तथैव पल्ययमानो मृगान् प्रसरन्नन्तरेणैवोच्चैःश्रवसं कौपेयमधिजगाम JaimiUBr. iii.29.3; **1Ci** within

(the place) नन्वत्रान्तरेण शुश्रुम ŚatBr.I.vi.4.11; ŚatBr.(K.) II. vi.2.8; समारोप्य वा अन्तरेण वा कृत्वाग्नीन् हरन्ति ĀgniveGS. iii. 5.3 (142.16); BaudhPiMe. i.4.7; **1Cii** inside स यद्यपि राजान्तरेण स्यान्नैव तमुपेयात् ŚatBr. II.iv.1.6; ŚatBr.(K.) I.iv.2.3; I.iv.2.7; **1D** without (vision) अन्तरेण मयाज्ञप्तश्चिरकारी ह्युदारधीः MahāBhā. xii. 258.50; **1E** after, at a later time, afterwards अन्यं मृगं आणापेहि यो एतस्या मृगीये अन्तरेण MaVastuAva. i.362.5; i.365.3; नापि सो पुण्यस्कन्धम् अन्तरेण शक्यं क्षपणाय MaVastuAva.ii.362.8; ममान्तरेण त्वं सत्पुरुष अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यसे LaliVi.5.0(9); मा भायथा(v.l. °थ) भिक्षव निर्वृते मयि भविष्यथ बुद्ध ममोत्तरेण (v.l. ममान्तरेण) SaddhaPuṇ.18.6 [DBHS.]; **1F** from left प्रदक्षिणक्रियायां तु देवागारस्य वैष्णवः। ... देवं चान्तरेण न लङ्घयेत् ParaS.29.61; (used as *prep.*) **2Ai** between (two points of space) (with Acc.) अन्तरेमे यातुधाना अन्तरेण किमीदिनः AV.(P.) i.65.2; अग्निः ... अवमो विष्णुः परमस्तदन्तरेण सर्वा अन्या देवताः AitBr. 1.1(6); 5.4(131); 29.3(736); अन्तरेण गार्हपत्याहवनीयौ होष्यन् संचरेत AitBr.32.11(833); ŚatBr.(K.) IV. i.3.19; यदसंनयन् पुरोडाशावन्तरेणोपांश्वाज्यस्य यजत्यजामिताया: KauṣīBr. 3.6(12.8); 3.7(12.17); एतद्ध वै मृत्योरास्यं यदेते पदे अन्तरेण KauṣīBr. 14. 2(62.9); 18. 9 (82.5); स यदेते देवते अन्तरेण। तथ्स्वर्ग सीव्यति TaiBr.III.x.11.7; देवासुरा ह संयत्ता आसँस्तानन्तरेण गोतमः शश्राम ṢaḍviBr. i.1.24; iii.1.4; अन्तरेणाहवनीयं च गार्हपत्यं च प्राङ् तिष्ठन्नप उपस्पृशति ŚatBr.I.i.1.1; ता नान्तरेण संचरेयुः ŚatBr. I.i.1.21; ŚatBr.(K.) II.i.1.14; वृत्रो ह वा इदं सर्वं वृत्वा शिश्ये। यदिदमन्तरेण द्यावापृथिवी ŚatBr. I.i.3.4; उद्धते प्रऽउग्ये फलके भवतः। तदन्तरेण तिष्ठन्त्सुब्रह्मण्यः प्राजति ŚatBr. III.iii.4.9; III.iv.4.15; III.v.1.21; III.v.2.18; (वपाम्) तामन्तरेण यूपं चाग्निं च हरन्ति ŚatBr. III.viii.2.20; III.viii.3.10; III.ix.3.3; IV.v.2.8; (अग्निः) अथ यदन्तरेण संचरति तदन्तरिक्षलोकात् ... खनति ŚatBr. VI. iii.1.37; अथान्तरेणोदचमसं निनयति ŚatBr.VII.ii.1.17 (Sāy. स्वात्मन इष्टकानां च मध्ये); VII.iii.1.1; VII.iii.1.27; VII.iv.2.38; या एतदन्तरेणेष्टका उपधीयन्ते सैवैकशततमी विधा ŚatBr.X.ii.6.11; XI.v.7.2; XI.vi.1.7; XI.vi.1.13; अग्निहोत्रं जुह्वतोऽन्तरेणाग्नी युक्तं वा वियायात् ŚatBr. XII.iv.1.2-4; उभे दिशावन्तरेण विदधाति ŚatBr. XIII.viii.1.5; यावती क्षुरस्य धारा यावद्वा मक्षिकायाः पत्रं तावानन्तरेणाकाशः ŚatBr. XIV.vi.3.2; BṛĀraU. iii.3.2; BṛĀraUBh. 399.2 (*on* iii.3.2); अन्तरेण स्तनौ वा भ्रुवौ वा निमृज्ज्यात् ŚatBr. XIV. ix. 4.5; BṛĀraU. vi.4.5; BṛĀraUBh. 800.9 (*on* vi.4.5); तस्माच्छिरश्चाँसौ चान्तरेणोपेनितमिव ŚatBr.(K.) IV.iii.2.15; य देतत्सोपेनितमिव भवति तस्मात्पिप्पलं च वृक्षं चान्तरेणोपेनितमिव ŚatBr. (K.)IV.vii.1.10; एनम् आहरन्ति। तमन्तरेणाग्नीन् निधाय... जुहोति JaimiBr.1.47; 1.51; तत् तच्छन्दन्नाद्या अन्तरेण नदीरसृजत एतस्य पाप्मनोऽनन्वागमाय JaimiBr.3.345; द्वौ वा इमौ लोकावद्धातमाविव दृश्येते य उ एते अन्तरेणाकाशः सोऽन्तरिक्षलोकः AitĀ.i.2.3(6); iii.1.2(5); यथासौ द्यावापृथिव्योरन्तरेणाकाशः ŚāṅkhāĀ. 7.4(27.5); 7. 13 (29.10); अन्तरेण तालुके। य एष स्तन इवावलम्बते। सैन्द्रयोनिः TaiĀ. vii. 6. 1 (729.12); TaiU.1.6; TaiUBh.204.10(*on* 1.6); आज्यभागावन्तरेणाहुतीः प्रतिपादयेत् MuṇḍaU. i.2.2; MuṇḍUBh. 314.17 (*on* i.2.2); ĀpaŚS. ii.18.8; BhārGS. 1. 4(4.12); HirGS. i.2.17; ĀgniveGS. i.1.1(4.17); JaimiGS. 1. 3(4.1); यदिदमन्तरेण एनदुपयन्ति पर्यास इवैष दिवस्पृथिव्योरिति ĀrṣeU.2.1; अन्तरेणाङ्गुष्ठमङ्गुलीश्च स्वयं द्वितीयमाददीत ĀśvaŚS. I. i. 7. 4; I. iv. 4. 2-3; I. iv. 13. 6; I. iv. 15. 11; तावन्तरेणेतरे दीक्षिताः ĀśvaŚS. I. v.2.5; अन्तरेण घृतयाज्ये दक्षिणे मार्जालीये पित्र्या (अन्वायातयेयुः) ĀśvaŚS. II.iii.2.17; आमन्त्रितो होतान्तरेणोत्करं प्रणीताश्च प्रतिपद्य दक्षिणेन प्रपदेन बर्हिराक्रमणम् ŚāṅkhāŚS. i.4.1; ii.8.2; पथिकृतेऽन्तरेण विहारं चक्रीवति वृत्ते नियतातिपत्तौ च ŚāṅkhāŚS. iii.4.2; v.13.2; यद्येनं राजा पिताचार्यो वान्तरेणाग्नीन्स्याच्छदिर्दर्शे नैनमाद्रियेत ĀpaŚS. vi.25.6; viii.2.15; यत्रापो देवयजनं चान्तरेण पन्था अभिविधावेत्तस्मिन् याजयेत् ĀpaŚS. x.20.11; बृहन्नसीति ते अन्तरेण ग्रावाणमुपांशुसवनं दक्षिणामुखं संस्पृष्टं पात्राभ्याम् ĀpaŚS. xii.1.9; xii.1.15; xii.13.9; समिध्यमानवतीं समिद्धवतीं चान्तरेण पृथुपाजवत्यौ धाय्ये दधाति ĀpaŚS. xix.18.3; विहारं च गां चोपसृष्टामन्तरेण मा संचारिषु इति संप्रेष्यति VārāŚS. I. ii.2.11; HirŚS.i.3.10(96.23); उत्तरमंसं स्वयमातृण्णा-या(?म)न्तरेण संचरेत् VārāŚS. II. i.7.14; अन्तरेणापराग्नी गत्वापरेणाहवनीयं प्राङ् तिष्ठन्नग्निमीक्षमाणोऽप उपस्पृश्य व्रतमुपैति KātyŚS. ii.1.11; आग्नीध्रः प्रथमोऽन्तरेण चात्वालोत्करावुदङतिक्रामति VaikhāŚS.10.13; क्रीते राजनि सुब्रह्मण्य उत्तरेण सोमवहनं गत्वान्तरेणेषे शमीशाखां पलाशशाखां वा सपलाशां पाणौ कृत्वावतिष्ठेत LāṭyāŚS.i.2.17; i.4.7; अन्तरेण सक्थ्णो शम्याद्दषदुपले यच्च नादेक्ष्यामः LāṭyāŚS. viii.8.29; DrāhyŚS. xiii. 4. 30; (प्रेतम्) दक्षिणा शिरसं निपात्य अन्तरेण गार्हपत्याहवनीयौ ... आहवनीये जुहोति KauṣīGS. v.1.7; v.3.5; v.8.3; स्विष्टकृदाज्यभागा अन्तरेणावापः KāṭhGS. iv.7.10; अग्निं स्विष्टकृतं चान्तरेण (यथोपदेशं देवताः) ĀpaGS.iii.7.25; दक्षिणेन हस्तेनान्तरेण जानुनी प्राङासीन आघारौ जुहोति MānGS. ii.2.13; इध्मादेवोद्धृत्य दक्षिणं परिधिमग्निं चान्तरेण उत्तरं परिधिं चाग्निं चान्तरेण प्रणीताप्रणयनेऽनूयाजार्थं चादधाति ĀgniveGS. i.6.1(36.9); अन्तरेण अग्न्याचार्यौ माणवकोऽञ्जलिकृतोऽभिमुख आचार्यमुदगग्रेषु दर्भेषु GobhiGS. ii.10.17; iii.7.10; अन्तरेण चात्वालोत्करौ यज्ञस्य तीर्थम् BaudhDS.i.7.15; नाग्निं ब्राह्मणं चान्तरेण व्यपेयात् VāsiDS.12.28; मामेव हि सदाकार्षीन्मन्त्रिणं मधुसूदनः। अन्तरेण सुभद्रां च त्वां च तात धनंजय MahāBhā. i. App.I. 114 (449); iv. 5.4; अन्तरेण सौमनसं विद्युत्प्रभं च देवकुरवः JaineVyā. 65. 21 (*on* i. 4. 3); अन्तरेण त्वां च मां च कमण्डलुः KāśiVṛ. *on* ii. 3.4; मृणालसूत्रामलमन्तरेण स्थितश्चलच्चामरयोर्द्वयं सः ŚiśuVa. 3.3; दृश्यं दृश्यं च निपुणं द्वयमन्तरेण निक्षिप्तया दृगदृशोः क्रियते विभागः SaṁkṣeŚā. 1.199 (i.157.23); अन्तरेण नीलं निषधं च विदेहाः ŚākaṭāVyā. i.3.100; अन्तरेण जलाध्वा स्याद् भद्रपार्श्वज(ला?शा)लयोः SamarāSū. 69.46; तत्तं निहन्तुमवनीं दिवमन्तरेण ... न हि संप्रति कश्चिदीशः DvyāśraKā.2.108; **2Aii** between (two verses or words) तत्र होतान्तरेणागुरेत AitBr. 9.4 (248); यदर्धर्चावन्तरेण तदिदमन्तरिक्षम् KauṣīBr. 11.1 (49.13); छन्दांस्यन्तरेण गर्ता इव KauṣīBr. 11.4(50. 14); GopBr. ii.3.11(197.17); व्याह्वयन्ते गायत्रीश्च जगतीश्चान्तरेण KauṣīBr. 17.9(78.8); 23.6(105.23); यान्येतदन्तरेण यजूँषि क्रियन्ते ŚatBr. X. ii.6.12; ऐळं च निधनवद्यान्तरेण स्वारं क्रियते JaimiBr. 1.307; अथावपनमेते अन्तरेणैन्द्रीनां दशतीनाम् ... यावतीरावपन्तेतावन्त्यूर्ध्वमायुषो वर्षाणि जीवन्ति AitĀ. I. v. 2. 7; iii.1.5. 2; त्रिष्टुभावन्तरेण ...वृद्धवत्यः प्रतिपदो भवन्ति ŚāṅkhāĀ.2.7(7.14); 7.12(29.5); अन्तरेण पर्वणी VājaPrāti. 1. 138; समिध्य-मानवतीं समिद्धवतीं चान्तरेण धाय्याः स्युः MīmāSū.v.3.4; ŚābaBh.1322.14 (*on* v.3.4); **2Aiii** between (two units of time) (with Acc.) यां च रात्रीमजायेऽहं यां च प्रेतास्मि तदुभयमन्तरेणेष्टापूर्तं मे लोकं सुकृतमायुः प्रजां वृञ्जीथा यदि ते द्रुह्येयमिति AitBr.39.1(937); न स्वाहाकृतीश्च वपां चान्तरेण वाचं विसृजेत KauṣīBr.10.5(47.20); 11.8(52.19); स सम्मार्ष्टि ... अथोपरिष्टात्तूष्णीं त्रिः ... तस्मादुपरिष्टात्तूष्णीं त्रिस्तद्यदेतदन्तरेण कर्म क्रियते ŚatBr. I. iv.4.15; तद्यदन्तरेणाहुती एतत्कर्म क्रियते ŚatBr.V. ii. 2. 18; V. iii. 3. 15; V. iv. 4. 24; X. iv. 1. 16; ŚatBr. (K.) II. iv. 2. 6; VI. ii. 3. 12; VII. ii. 3. 14; समिधमादधाति सा प्रायणीया ... सोदयनीयाथ या अन्तरेण सत्र्या एवास्य ताः ŚatBr.XI. iii.3.2; एतौ वैश्वानरौ यन्निदाघश्च शिशिरश्च। तद् यद् अन्तरेण वर्षा व्यवहिताश्शान्त्या एव JaimiBr. 1.313; 1.361; तस्मादेतावन्तरेणान्यो न दीक्षेत GopBr. i.4.2(94.2); i.4.5 (95.2); (उद्भिद्बलभिदौ) अर्द्धमास एनावन्तरेण स्यान्मासो वा संवत्सरो वा LāṭyāŚS.ix.4.11; x.14.12; अन्तरेण हविषी विष्णुमुपांश्वैतेरयिणः ĀśvaŚS. I. i. 3. 12; I. i. 5. 31; II. ii. 7. 10; तावन्तरेण व्यूळ्हो दशरात्रः ĀśvaŚS. II. v. 1. 6; विदूरेष्वपि कर्मस्वन्तरेण प्रथमां परिधानीयां च संतानार्थोऽर्धर्चेन काङ्क्षति ŚāṅkhāŚS. i.1.25; अन्तरेणाग्रयणोक्थ्यौ प्राकृतं सोममभिषुत्य ... महिमानौ गृह्णाति ĀpaŚS. 13. 20; प्रगृह्यं चर्चायामितिना पदेषु ... पदावृत्तौ चान्तरेण VājaPrāti.4.20; मार्गशीर्षे तैषं चान्तरेण दीर्घकालां यात्रां यायात् ArthŚā. iii.48.4(9.1); शीतोष्णयोर्वृष्टिशीतयोश्चान्तरेण साधारणौ वसन्तजलदात्ययौ AṣṭāSaṁ.i. 121.8(1.23); परशुं द्विधाभवनं चान्तरेण कर्तृव्यापारः ... उपलभ्यते BhāvanāVi. 164.2; संध्यांशयोरन्तरेण यः कालः शतसंख्ययोः। तमेवाहुर्युगं तज्ज्ञाः BhāgP.iii.11.20; **2Aiv** between (two persons etc.) (with Gen.) प्रेङ्खयोरन्तरेण न गच्छेत् BaudhDS.ii.3.35; SuśruS. iv. 24. 92; स्वामिभृत्ययोः। अन्तरेण न गन्तव्यम् CāṇaNīDa. 7. 5; न गच्छेत् ... दम्पत्योरन्तरेण BhāvPra. (Bhā.) 5. 268; **2B** within (with Acc.) ते हि इदमन्तरेण सर्वं हविर्यदिदं किंच AitBr. 5.30(124); तदिमेऽएवान्तरेण सर्वे कामाः ŚatBr. II. iii.4.16; ŚatBr.(K.) I. iv.1.13; अन्तरेण वै योनिं गर्भः संचरति ŚatBr. III.i.3.28; VII.iv.2.22; VIII.ii.1.9; एतदन्तरेण प्राणः संचरति ŚatBr.X.iv.1.17; **2C** inside, in the middle (with Acc.) अन्तरेण परिश्रितः प्राचीम् ... कृषति ŚatBr.VII.ii.2.9; VII.iii.1.20-23; अन्तरेण परिश्रितः प्राञ्चं नयन्ति ŚatBr. VII.iii.2.11; VIII.v.1.13; IX.i.2.25; शतं शतं रथाह्वान्यन्तरेण तानि येऽविद्वाँस उपयन्ति ŚatBr. XII.ii.3.12; XII.v.1.17; XII.v.2.2; (सोमम्) तन्नान्तरेण संचरेत् ŚatBr.(K.) IV.iii. 4. 21; तद् यद् उक्थान्यन्तरेण भवन्ति JaimiBr. 2.7; एकस्मिन्नुपरि तपत्युषर्बुधेऽहर्नाथेऽन्यानथ चतुरः स्थितोऽन्तरेण Surath.12.39; (with Gen.) अथ यत् संनयन्त्सांनाय्यस्यान्तरेणोपांश्वाज्यस्य यजति तस्योक्तं ब्राह्मणम् KauṣīBr. 3.6(12.9); (निबोधत) सीतान्तस्याचलेन्द्रस्य कुमुदस्यान्तरेण च द्रोण्याम् ... रम्यां तत्र सुरोचनीम् VarāP.79.1; **2D** in, among (with Acc.) (सूक्तानि) तान्यन्तरेणावापम् (क्षेपकसूक्तम्) आवपेरन् GopBr. ii.6.1(244.6); (वधूम्) अथैनामन्तरेण भ्रूमुखे दर्भेण संमार्ष्टि BaudhGS. i.1.26; अवशिष्टानि (पात्राणि) अन्तरेण सक्थिनी

निवपति ĀgniveGS. iii.4.2(136.16); **3A** without, in the absence of (with Acc.) रेतो वा एतद्यदग्निहोत्रं न सुशृतं कुर्याद्रेतः क्रूडयेन्नो अशृतमन्तरेणैव स्यात् KāṭhS. 6.7 (i.56.20); अन्तरेणो ह वा एतमशनाया च पुनर्मृत्युश्च KauṣīBr. 25.1 (111.20); न वा अन्तरेणात्मानं प्राणाः ख्यायन्ते KauṣīBr. 25.12 (118.12); अन्तरेण त्वेतावार्षेयकल्पेन कृतं षट्प्रगाथमिहापि तथैव स्यात् LāṭyāŚS. x.8.3; DrāhyŚS. xxix.3.4 (comm. वर्जयित्वा); विराडजुह्वद् ग्रामकामो न देवानां किंचनान्तरेण स्वाहेति स्थूणागर्तान् खानयित्वा ŚāṅkhāGS. iii.2.2; अथापीदमन्तरेण मन्त्रेष्वर्थप्रत्ययो न विद्यते Nir. 1.15 (37.17); अन्तरेणापि कौन्तेय निकृतिं पापनिश्चयम्। हन्ता त्वमसि दुर्धर्ष सानुबन्धं सुयोधनम् MahāBhā.iii.49.28; नैषोऽन्तरेण राजानं बीभत्सुः स्थातुमिच्छति MahāBhā.iv.48.15; न चान्तरेण कर्माणि पौरुषेण फलोदयः MahāBhā.v.76.3; अधृतानां च कर्मणाम्। नान्तरेण क्रियां तेषां फलमिष्टं प्रवर्तते Rāmā.vii.62.16; सुटि कात्पूर्ववचनमककारादौ कात्पूर्वार्थमिति चेदन्तरेणापि तत्सिद्धम् Vār.1 *on* P. vi.1.135; तत्रान्तरेण सहग्रहणं सहभूतानां कार्यं भवति MahāBh.i.41.16 (*on* i.1.1); प्रगृह्यसंज्ञा ... इष्यते चात्रापि स्यादिति तद्यान्तरेण यत्नं न सिध्यतीत्येवमर्थमर्थग्रहणम् MahāBh. i.72.19 (*on* i.1.19); रूपनिर्ग्रहश्च शब्दस्य नान्तरेण लौकिकं प्रयोगम् MahāBh. i.79.20 (*on* i.1.22); यान्तरतमा प्रकृतिस्तत्र षष्ठी यत्र षष्ठी तत्रादेशा भवन्तीत्यन्तरेण स्थानिनिर्देशं सिद्धं भवति MahāBh i.121.12(*on* i.1.50); अन्तरेणाप्यारम्भं सिद्धोऽत्र दीर्घः MahāBh. i.198.23 (*on* i.2.17); i.206.23 (*on* i.2.30); i.220.5 (*on* i.2.45); i.240.10 (*on* i.2.64); अथवा नान्तरेण क्रियां भूतभविष्यद्वर्तमानाः काला व्यज्यन्ते MahāBh.i.258.19 (*on* i.3.1); i.282.2(*on* i.3.27); i. 295.15 (*on* i.3.93); न ह्यन्तरेण भावप्रत्ययं गुणप्रधानो भवति निर्देशः MahāBh. i. 321.8 (*on* i. 4.21); अन्तरेण खल्वपि शब्दप्रयोगं बहवोऽर्था गम्यन्तेऽक्षिनिकोचैः पाणिविहारैश्च MahāBh. i. 363.25 (*on* ii.1.1); i.380.10 (*on* ii.1.11-12); i. 385.16 (*on* ii.1.30); यदा ह्यन्तरेण जातिं तद्वताभिसंबन्धः क्रियते कृष्णसर्पो वल्मीक इत्येवं तदा भविष्यति MahāBh. i.404. 20 (*on* ii.1.69); i. 405.3(*on* ii.1.69); सिद्धे विधिरारभ्यमाणोऽन्तरेणाप्येवकारं नियमार्थो भविष्यति MahāBh. i. 418.15 (*on* ii.2.20); नान्तरेण साधनं क्रियायाः प्रवृत्तिर्भवति MahāBh. i. 446.12 (*on* ii.3.7); i.464.12 (*on* ii.3.50); अकारस्याकारवचने प्रयोजनं नास्तीति कृत्वान्तरेणापि शकारं सर्वादेशो भविष्यति MahāBh. i. 481.18 (*on* ii.4.32); प्रत्ययः शेषः सोऽन्तरेण वचनं पर एव भविष्यति MahāBh. ii.3.18 (*on* iii. 1.2); ii.16.17 (*on* iii.1.8); ii.31.20 (*on* iii.1.26); ii. 60.2 (*on* iii.1.67); कथं पुनरन्तरेण कर्मग्रहणं कर्मण्यण्लभ्यः MahāBh. ii. 142.7 (*on* iii.3.12); ii. 170.19 (*on* iii.4.4); न ह्यन्तरेण तद्धितस्य लुकं परार्थे शब्दो वर्तते MahāBh.ii.217.21(*on* iv.1.48); ii. 268.23 (*on* iv.1.168); न ह्यन्तरेण खञ्ग्रहणं योगाङ्गमुपजायते MahāBh.ii.302.14 (*on* iv.3.2); ii. 311.21 (*on* iv. 3.66); नान्तरेण तद्धितं तद्धितस्य च लुकं द्विगुः संज्ञास्ति MahāBh.ii.348.25 (*on* v.1.28); ii.388.16 (*on* v.2.79); ii.391.22 (*on* v.2.94); अलोऽन्त्यस्य विधयो भवन्तीत्यकारस्याकारवचने प्रयोजनं नास्तीति MahāBh. ii. 403. 10 (*on* v. 3. 5); ii.417.10 (*on* v.3.58); iii.5.24 (*on* vi.1.2); iii.9.21 (*on* vi.1.5); अन्तरेणापि पाठं किंचिच्छक्यते वक्तुम् MahāBh.iii.43.8 (*on* vi.1.64); iii.51.10 (*on* vi.1.72); iii.70.22 (*on* vi.1.91); iii.92.1 (*on* vi.1.135); iii.104.15 (*on* vi.1.166); iii.115.15 (*on* vi.1.195); iii.122.9 (*on* vi.2.1); iii.135.14 (*on* vi.2.139); ङिद्यायं क्रियते। सोऽन्तरेणापि कार्यिनिर्देशमृकारस्यैव भविष्यति MahāBh.iii.148.14 (*on* vi.3.25); iii.159.3 (*on* vi.3.43); iii.172.5 (*on* vi.3.116); iii.202.14 (*on* vi.4.52); iii.232.11 (*on* vi.4.163); iii.275.14 (*on* vii.1.96); अतो विभाषार्थमिति चेत्तदन्तरेणापि हल्ग्रहणं सिद्धम् MahāBh. iii.280.7 (*on* vii.2.3); iii.320.3(*on* vii. 3.10); iii. 366.18 (*on* viii. 1.4); iii. 373.3 (*on* viii.1.18); iii.376.9 (*on* viii.1.47); iii.390.19 (*on* viii.2.6); भावानां भावाभावौ नान्तरेण योगायोगातियोगमिथ्यायोगान् समुपलभ्येते CaraS. i.11.44; AṣṭāSaṁ. i.117.6 (1.22); CaraS. iii.3.44 (1922 Ed.); AṣṭāSaṁ. i.72.11(1.11); CaraS. iii.5.3; अन्तरेण तपस्तीव्रम् ... इन्द्रियैरधिकं पश्यन् पञ्चत्वमुपपद्यते BhelaS. 106.11(5.7); धर्माणां प्रविचयमन्तरेण नास्ति क्लेशानां यत उपशान्तयेऽभ्युपायः AbhidhK.1.3; अशुद्धिर्नान्तरेण तपः संभेदमापद्यते YogBh.57.7 (*on* 2.1); यदि पुनरन्त्यविशेषमन्तरेण योगिनां योगजाद्धर्मात् प्रत्ययव्यावृत्तिः प्रत्यभिज्ञानं च स्यात् ततः किं स्यात् PadārthaSaṁ. 322.3; दैतेयानां दानवानामन्तरेण निबर्हणम्। न शक्यते पालयितुं सदेवासुरमानवम् AhirbuS.30.15; मोक्षमन्तरेण नात्यन्तिकं सुखम् JaineVyā. 65.21 (*on* i.4.3); (धर्मजिज्ञासा) वेदाध्ययनमन्तरेण न संभवति ŚābaBh.4.2(*on* i.1.1); 55.3 (*on* i.1.5); 305.2 (*on* i.3.33); 1211.22 (*on* iv.1.25); 1413.7 (*on* vi.3.8); स (लुब्धः) नोपायमन्तरेण वध्यः स्यात् PañcT. 1.60(10)(65.6); प्रमाणमन्तरेण नार्थप्रतिपत्तिः NyāyBh.1.5 (*on* i.1.1); 3.7 (*on* i.1.1); 24.5 (*on* i.1.10); पूर्वमर्थप्रतिपत्तिः प्रवृत्तिसामर्थ्यमन्तरेण किमिति प्रतिपद्यते NyāyVār. 3.22 (*on* i.1.1); 7.1 (*on* i.1.1); जातिशब्दोऽन्तरेणापि जातिं यत्र प्रयुज्यते। ... तं गौणमपरे विदुः VākyaP.2.275; 2.382; 2.432; शब्देनार्थस्य संस्कारो दृष्टादृष्टप्रयोजनः। क्रियते सोऽभिसंबन्धमन्तरेण कथं भवेत् VākyaP. 3(3).35; 3(14).190; अन्तरेण धर्मं सुखं न भवति CāndraVṛ. *on* ii. 1.50; न ह्यन्तरेणाधिष्ठातारं भवति वस्तुजातम् MāṭhVṛ. 30.12 (*on* 16); अकृतक्रियान्तरायमार्यं (v.l. क्रियन्ता(?°ग्यान्त)रान्तरायमन्तरेण आर्यं) द्रष्टुमिच्छामि MudrāRā. 3.17(5) (Kale Ed.); 7.15 (1); अन्तरेण पुरुषकारं न किंचिल्लभ्यते KāśiVṛ. *on* ii.3.4; KātanVṛ. *on* ii.4.22; ŚākṭāVyā. i.3.100; GaṇRa.1.8 (22); Prasā.i.301.19; संवित् सा च बाह्यमर्थमन्तरेण न संभवति Bṛha.70.6 (*on* i.1.5); संस्कारमन्तरेण द्विजन्मा। नरवाहनदत्तेन वेश्यावान्निशि पीडितः Kāvyālaṅ. (Bh.) 4.50; कर्मणाम् ... फलानि नान्तरेण कालं पच्य-(ते?न्ते) AvantiKa. 208.6; निर्जपा हीतरे वेदाः सावित्रीमन्तरेण च VṛGautaSm. 517. 14 (4); (मन्दमतयः) तेषां विस्ताराभिधानमन्तरेण यथावदर्थप्रतिपत्तेरभावात् HetuBiṬ.10.25; 66.25; 73.24; तस्मान्नैकं शब्दात्मानमन्तरेण लौकिकवचनोपपत्तिः SphoṭSi. 82.4; न भावनापरामर्शमन्तरेण च भाव्यता BhāvanāVi. 92.4; 107.3; कर्तृकर्मभावश्च न क्रियां करणं चान्तरेण यतः BrahmSi.3.27; ततो न राजापचारमन्तरेण प्रजायामकालमृत्युश्चरतीत्यात्मदोषं निरूपयति ... रामभद्रे ... वागुदचरत् UttaRāC.2.7(7); प्रकाशनियमो हतोर्बुद्धेर्न प्रतिबिम्बतः। अन्तरेणापि तादूप्यं ग्राह्यग्राहकयोः सतोः NyāyVi.2.33;2.158; मर्त्यो मन्त्रमावर्तयन्निमम्। उद्योगमन्तरेणापि लभते सिद्धिमीप्सिताम् ParaS. 16.36; न च द्रव्योद्देशमन्तरेण देवता भवन्ति। न चायुरादीनि यागमन्तरेण फलानि भवन्ति ṬupṬ. 23.7 (*on* iv.2.10); (बुद्धिः) सविकल्पका च शब्दमन्तरेण न संभवति Śarka.66.15; अन्तरेणापि हि विधिं प्रतीयत एवाध्ययनेन स्वाध्यायोऽवाप्यत PrakaPañ. 4. 4; न खलु प्रकाशमन्तरेण तुहिनभानुरुज्झिहीते AnarghaRā.1.46(7); न चाधिष्ठानमन्तरेण इन्द्रियाणां व्यापारः संभवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 3.12 (*on* i.1.1); 15.6 (*on* i.1.3); 16.8 (*on* i.1.4); 16.16 (*on* i.1.4); कर्तव्यविध्यनुप्रवेश-मन्तरेण वस्तुमात्रमुच्यमानमनर्थकं स्यात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 30.10 (*on* i.1.4); 39.6 (*on* i.1.5); 44.15 (*on* i.1.7); 232.19 (*on* i.4.3); 245.9 (*on* i.4.11); न चातीन्द्रियानर्थान् श्रुतिमन्तरेण कश्चिदुपलभते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 284.10 (*on* ii.1.1); 331.19 (*on* ii.1.25); वयं चान्नमन्तरेण स्थातुं नोत्सहामहे BṛĀraUBh. 60.17 (*on* i.3.18); तद्यैकार्थवृत्तित्वेन संहननं नान्तरेण चेतनमसंहतं संभवति TaiUBh. 264.17 (*on* 2.7); तमेतमर्थम् ... अकृतार्थत्वम् ... आत्मज्ञानमन्तरेणेत्या-ख्यायिकया प्रपञ्चयति KāṭhUBh. 114.5 (*on* 1.20); तत्त्वे न शक्योऽध्या-रोपमन्तरेण प्रतिपाद्यप्रतिपादनादिव्यवहारः कर्तुम् PraśnaUBh. 292.1 (*on* 6.2); जिज्ञासमानस्योपदेशमन्तरेण ... ज्ञानमुत्पद्यते ŚvetāUBh. 80.12 (*on* 1.4); मकरकेतनेन संयोज्यमानस्य मिथुनस्य प्रयोजनमन्तरेण विघटनं कृतम् TilaMañ.112.16; 130.17; न हि धनुःश्रुतिमन्तरेण धनुष्यारूढा ज्या धनुर्ज्येति शक्यं प्रतिपत्तुम् KāvyālaṅSū.ii.2.13; न नीलवदनादाय नीलधीरुपजायते। विशेष्यज्ञानमप्येवं नान्तरेण विशेषणम् TaiUBhāVā.54. 11(2); 171.16(2); स्यात्प्रवृत्तिरन्तरेणापि विधिं लोकवदिति चेत्तन्न NaiṣkaSi. 13.1; 140.6; BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 121;458; अन्तरेण प्रमेयार्थं नापि ते साध्वसाधुनी BṛĀraUBhVā. i.4.176; i.4.829; i.4.1443; नान्तरेणार्थाभावमयमग्रहो भवेत् परिपूर्णे जिघृक्षादौ सति IṣṭaSi. 303.7; भेदं च भेद्यं च भिनत्ति भेदो यथैव भेदान्तरमन्तरेण। मोहं च कार्यं च बिभर्ति मोहस्तथैव मोहान्तरमन्तरेण SaṁkṣeŚā. 1.55 (i.57.2); 1.166 (i.135.14); 1.559 (i.395.20); 2.179 (ii.109.5); 3.40 (ii.171.18); 3.66 (ii.187.25); अन्येषां श्रवणादिविधिप्रेरणमन्तरेण प्रतिषेधाभावमात्रेण अधिकारित्वात् PañcPra. 39.4; तामन्तरेण (मायाम्) रणमूर्ध्नि गतौ गुरू ते मुक्तो युनक्ति कुशलैर्न खलु स्वधर्मः RāmC. 36.76; कथं युगादौ कस्यचित्पुरुषस्य संप्रदायमन्तरेण वेदग्रहणम् BrahmSūBh. (Bhā.) 65.6 (*on* i.3.30); 98.22 (*on* ii.1.14); प्रेक्षा-पूर्वकारिणः ... तत्साधनाधिगमोपायमन्तरेण तदवाप्तिममन्यमानास्तदुपायावगत-निमित्तमेव प्रथममन्वेषन्ते NyāyMañ. i. 2. 9; ii. 73. 4; ii. 112. 9; ii. 144. 18; अन्तरेणैवादितः प्रयोजनवचनं वक्ष्यमाणशास्त्रपौर्वापर्यपर्यालोचनयैवेदं पर्यवस्यामः ManuBh. i. 1. 14 (*on* 1. 1); i. 22. 20 (*on* 1. 28); i. 29. 11 (*on* 1. 47); i. 56. 21(*on* 2. 6); i. 8. 2 (*on* 2. 28); ननु चान्तरेणापि वचनं लोकत एवैतत्सिद्धम् ManuBh. i. 97. 3 (*on* 2. 41); i. 108. 18 (*on* 2. 63); i. 146. 4 (*on* 2. 136); i. 193. 15 (*on* 2. 235); i. 200. 5 (*on* 3. 1); i. 228. 22 (*on* 3. 45); i. 276. 5 (*on* 3. 148); i. 357. 22 (*on* 4.74); i.420.7 (*on* 5.5); i.443.15 (*on* 5.51); मरणजन्मनी इति समासे यत्नमन्तरेण क्रमाप्रतिपत्तेः ManuBh. i. 456.24 (*on* 5.78); आत्मानमन्तरेणान्या गतिर्नास्ति ManuBh.ii.112.5 (*on* 8.85); अरण्यवृत्तेः ... सः ... मारुतः। श्रमं विनिन्ये परिरभ्य कामिनीस्तपोऽन्तरेणासुलभा हि तादृशः RāghPāṇ. (Dha.) 17.82; न खलु व्यापारमन्तरेण करतलकलितापि शुक्तिर्विमुञ्चति मौक्तिकानि ViddhaŚā.1.42(2); निगमनम् ... न च तदन्तरेण साध्यावधारणमुपपद्यते NyāySā.15.5; (अर्थधीः) सेयं वर्णातिरिक्तैकपदवाक्यानुभवमन्तरेण नोदेतुमर्हति

TattvBi.25.1; 152.11; पर्वतवर्तिनो धूमस्यायं महिमा यज्ज्वलनमन्तरेणानुच्छिन्नसंतानो गगनतलमधिरोहति ĀgaPrā.11.22; विरोधिगुणापातमन्तरेण कुसुमविलेपनगन्ध इव निवर्तमानश्चैतन्यसुखादिर्न तद्गुणो भवितुमर्हति ĀtmaSi.12.5; शस्त्रोपजीविनां कलहमन्तरेण भक्तमपि भुक्तं न जीर्यति NītiVā.10.103; 23.2; यामन्तरेण जगतो विफलाः प्रयासाः ... तस्याः प्रपश्यत जनाः क्षणमेकमङ्गम् YaśasCam.i.129.5; i.284.8; गृहीतो ह्यर्थो न शब्दमन्तरेण निर्देष्टुं शक्यते Kāśi. i.273.21(*on* 4.182); ii. 23.5 (*on* 5(1).25); ii. 54.13 (*on* 5 (2). 69-71); ii.131.12 (*on* 5(3).76); iii.79.10 (*on* 5(4).132); अन्तरेण वस्तु परिणामोऽपि न सत्तामालम्बते TattvPradī. (A.) 12.1 (*on* 1.10); 34.10 (*on* 1.24); अवस्थानम् ...। तत्रापि गृहमन्तरेण न संभवति JayaMa. 44.14 (*on* 1.4); अद्याप्यहं वरवधूसुरतोपभोगं जीवामि नान्यविधिना क्षणमन्तरेण CaurPañ. 49; असदन्तरेण प्रत्ययो न प्रथते इति प्रत्ययस्यैवैष स्वभावः Bhām.12.7 (*on* i.1.1); 26.10 (*on* i.1.1); 31.6 (*on* i.1.1); 159.5 (*on* i.1.28); न च ज्ञानक्रियासामर्थ्यातिशयसंपत्तिमन्तरेण तदुपदेशः TattvVai. 28.8 (*on* 1.24); न चार्थविनिश्चयः प्रामाण्यावधारणमन्तरेण TātpaṬ. (Vā.) 11.11 (*on* i.1.1); 23.21 (*on* i.1.1); 98.15 (*on* i.1.2); 107.6 (*on* i.1.3); 160.5 (*on* i.1.5); (क्षिप्तं मूढम् ... इति चित्तस्य भूमयः) मूढम् ... कृत्याकृत्याविभागमन्तरेण क्रोधादिभिः विरुद्धकृत्येष्वेव नियमितम् RājMār.3.6; अन्तर्यवनिकाङ्गानां दृष्टार्थ एव प्रयोगः। तान्यन्तरेण प्रयोगस्यैवासंपत्तेः AbhinBhā. i.214.7 (*on* 5.20); अर्थप्रतीमन्तरेण रसप्रतीतीत्युभयस्य ... शब्दमात्रोपयोगकृतस्य दर्शनात् Loc. 183.21 (*on* 3.33); अकार्यसुहृदित्यनेन यथा कार्यमन्तरेण सुहृद् ... उच्यते SaraKaṇṭhā.12.22; 393.1; 624.13; न हि दर्शपूर्णमासादेः शास्त्रमन्तरेण फलसाधनत्वमवगम्यते TantrRa. 7.19; 48.2; 52.7; 81.10; 128.16; 145.18; 166.11; 242.12; न चाध्यापनमध्ययनमन्तरेण संभवति NyāyRaMā. 3.3; YuktiSneha. 7. 27 (*on* i. 1.1); NyāyRaMā. 176.15; 190.6; अथ भेदग्रहणमन्तरेणापि अविद्यामात्रेण विशेषग्रहणम् NyāyRa. 171.14 (*on* 4.117); अध्ययनं विधीयते। ततस्तस्य विचारमन्तरेणासंभवात् ... विचारो विहितः ŚāstrDī. 5. 6 (*on* i. 1. 1); BhāṭṭCin. i. 5. 3 (*on* i. 1. 1); न खलु पीतसत्ताया अन्तरेणानुभवमस्ति व्यवस्थापकम् NyāyMa. 44.8; 50.12; 358.7; अकस्मादुपनतविपञ्चीस्वरश्रवणादावन्तरेणापि दुःखाभावावमर्शमानन्दसंवेदनात् PramāMā.1.10; संवित्कर्मतामन्तरेणापरोक्षत्वात् PramāMā.13.13; न तावद्वाक्यजन्यं ज्ञानम्। तस्य विधानमन्तरेणापि वाक्यादेव सिद्धेः BrahmSūBh. (Rā.) 7.13 (*on* i.1.1); 13.5 (*on* i.1.1); 90.10 (*on* i.1.1); 128.21 (*on* i.1.1); (जीवात्मानः) एतेषां संसारमोचनं भगवत्प्रपत्तिमन्तरेण नोपपद्यते VedāSaṁ.116.9; 148.4; न हि स्वयं कृतं समयमग्राहयित्वा परो व्यवहारयितुं शक्यते न च व्यवहारोपदेशावन्तरेण ग्राहयितुमपि ĀtmaTaVi. 204.8; प्रमाणविरोधमन्तरेण पाखण्डित्वप्रसिद्धिरपि न स्यात् NyāyKuA.i.25.3; ii (1).240.1 तौतातिताः ... ईश्वरज्ञानं शरीरमन्तरेणानिच्छन्तः Kiraṇā.8.5; 15.19; 105.5; अर्थप्राप्तिमन्तरेण निश्चयेऽशक्ये ज्ञानस्यैवोदयात् TarkBhā. (Mo.) 2.9; 4.16; विरुद्धयोर्जीवब्रह्मणोरैक्यम् ... अन्यतरमिथ्यात्वमन्तरेण नोपपद्यते NītiMā.21.14; यतोऽर्थमन्तरेणापि जपतपस्तीर्थयात्रादिना धर्मनिष्पत्तिः Mitā.2.12 (*on* 1.1); चञ्चच्चामरमन्तरेण महतीं रा[ष्ट्र]श्रियं निश्चलां वि(बि)भ्राणः EI. xxii.61.25; देवः स पातु ... एतत् समग्रमपि कारणमन्तरेण कात्स्न्यार्दसूत्रितम् असूत्र्यत येन विश्वम् SamarāSū.1.1; ज्ञातुं वपुःपरिमितः क्षमते त्रिलोकीं जीवः कथं कथय संगतिमन्तरेण PraboCan.3.9 (52.11); क्रियाभिसंबन्धः स हि सामर्थ्यादवसीयते, तदुपादानमन्तरेण कर्तृत्वानुपपत्तेः VyaktiVi. 39.13; किंत्वाधिमन्तरेणैवैकं तद्धनं भवान्धारयतामिति Aparā.630.26 (*on* 2.33); न च दृष्टान्तमन्तरेण न गमकत्वम् PramāMī. 2. 25 (*on* i.1.2); 6.15 (*on* i.1.2); 7.6 (*on* i.1.9); अन्तरेणोपदेष्टारं पशवन्ति नरा अपि TriṣaŚaPuC. i. 2.973; Kāvyānu. (He.) 2. 11; न हि सूक्तं किंचिद् अर्हतामुपदेशमन्तरेण जगत्यस्ति ChandasCū. 1.1 (17); न रत्नमायाति हि निर्मलत्वं शाणोपलारोपणमन्तरेण ŚrīKaC. 2.7; 2.37; 8.21; इह कारणान्वयव्यतिरेकानुविधानात् कार्यस्य कारणमन्तरेणासंभवः AlaṅkāSa. 124.2; मणिदीपमिवेशं तमन्तरेणान्धकारिताम्। बिभेमि द्रष्टुमप्युर्वीम् RājTa. (Ka.) 3.298; 3.309; KhaṇḍanKhā. 539.22; अथ निर्दोषिपरमात्मप्रणीतपदार्थश्रद्धानमन्तरेण श्रमणो न भवति TātpaVṛ. 114.15 (*on* 1.91); तत्र तावद्बहिर्भावमन्तरेण गृहाभावस्य कानुपपत्तिरिति वाच्यम् TārkiRa. 97.5; 346.5; अन्तरेण गणितं गोलोऽपि न ज्ञायते Golā. 176.17 (*on* 19.6); विनाशब्दप्रयोगमन्तरेणापि तदर्थप्रणीतावशोभनत्वम् AlaṅkāRa. 41 (26); कथं कार्मुकमन्तरेणैव कन्याविलोकनाय उत्कण्ठसे PrasaRā. 1.32 (21); कारकविभक्तिमन्तरेण कथं क्रियाङ्गता SaṅkarKāBh. 149.6(*on* iii. 2.65); अथागतां माधवमन्तरेण सखीमियं वीक्ष्य ... आह GītGo. vii. 13.2 (14); अहो कृष्णदर्शनमन्तरेण प्राणत्यागाय निश्चितमनया GopāKeCan.104.10; अन्तरेण तदनुभवं तत्सत्ताभ्युपगमे प्रमेयसत्ताया अपि तथाभ्युपगमोपपत्तौ प्रमाणगवेषणावैयर्थ्यापातात् TattvPradī.(Ci.) 16.2; रथ्यादिव्यतिरिक्तविषयेऽपि भुक्त्यनुग्रहमन्तरेण नेतरयोर्गुरुत्वमित्याह नारदः SmṛtiCan. iii.154.1; iv. 427.6; श्रीमानपि पुमान् रेणुरन्तरेण सधर्मिणीम् PāṇḍaC. 16.127; अप्यल्पमादीनवमन्तरेण यः केवलं लोलतयैव मुक्तः (तदङ्कम् ... उपैति ... श्रीः) Surath.2.47; 15.16; यामन्तरेणेश्वरैर्गण्यन्ते गुणिनोऽपि दूषणपदं तस्यै नमस्ते श्रिये SaduktiKa. 50.3; न जायते लक्षणमन्तरेण ... कवित्वरीतिः VasaViKā. 1.39; नान्तरेणाच्युतं सुखम् MugdhaBo.5.9 (47. 14); (न चास्याः स्वातन्त्र्येण स्रष्टृत्वम्) स्वातन्त्र्येण ईश्वराधिष्ठितत्वमन्तरेणेत्यर्थः ŚrutaPra.ii.116.22 (*on* i.4.8); यथा चन्द्रैकत्वे ज्ञायमानेऽपि द्विचन्द्रदर्शनमविद्यैव दोषमन्तरेण न स्यात् VedāntTa-Sā.13.3; वृद्धव्यवहारमन्तरेण वाक्यस्य बोधकत्वशक्त्यवधारणानुपपत्तेः NyāyKu. 3. 14; 35. 10; इदानीं दिग्नियममन्तरेणैव ... कुण्डद्वयमुच्यते CaturCin. i. 132. 5; iii (1). 66. 2; iii (1).199.14; त्रिवर्गसंसाधनमन्तरेण पशोरिवायुर्विफलं नरस्य SindūPra. 3; उलूकादीनामालोकमन्तरेणापि तत्प्रतिभासात् SyādvāMañ.5(29); 13(150); स्वेदजोद्भिज्जयोः स्त्रीपुरुषसङ्गमन्तरेणोत्पत्तिदर्शनाच्च न पञ्चमाहुत्यपेक्षा VedāntPāSau. 267.8 (*on* iii.1.20); दिवाभुञ्जानस्य पीनत्वं रात्रिभोजनमन्तरेण नोपपद्यते TarkBhā. (Ke.) 50.10; TarkKau.17.20; अमून्यधन्यानि दिनान्तराणि हरे त्वदालोकनमन्तरेण। ... कथं नयामि KṛṣṇaKa. 1.41; किं च व्यवच्छेद्यव्यवच्छेदकतामन्तरेणैव प्रवृत्तमिदमिति न गोचरः परिसंख्यायाः Ekāva.8.66 (323.5); सुधामयानीव सुधां गलन्ति विदग्धसंयोजनमन्तरेण। काव्यानि BhojPra. 23.14; स्वकर्मनिर्माणमन्तरेण कथमिव जठरपिठरविवरपूरणमुपपद्यते ViviṬīKa. 33.15; कथं तदधीनबोधविषयतामन्तरेण दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोस्तदुपलक्ष्यत्वम् ŚatDū.52.27; 137.6; वेद्यधर्माधिक्यन्यूनतोल्लेखमन्तरेण तयोरसंभवात् (देशकालयोः) NyāySiA. 187.22; 195.16; 212.4; नन्वयं कार्यकारणभावश्चेतनमन्तरेण न संभवति SarvaDaSaṁ. 2. 310: अर्थज्ञानं विचारमन्तरेण न संभवति NyāyMāVi. 11.24 (*on* i.1.1); वर्तमानजन्मशेषस्य भोगमन्तरेण विनाशयितुमशक्यत्वात् JīvanVi.9.14; विचारमन्तरेण तात्पर्यानवगमात् VivaPraSaṁ.2.3; 13.19; आकाशादिभूतोत्पत्तेः वेदमन्तरेण केनापि ज्ञातुमशक्यत्वात् VedāntKau. 16.1 (*on* i.1.3); एतत्परिज्ञानमन्तरेणाजीवसंयमो न भवति KumāPraPra.81.34; (विश्रामद्रुम) एताः संगतिमात्रकल्पितपुरस्कारास्तु धन्यास्त्वचो यासां छेदनमन्तरेण पतितो नायं कुठारस्त्वयि ŚārṅgaPa. 985; मोक्षस्य नारायणात्यर्थप्रसादमन्तरेणासंभवात्... ब्रह्मजिज्ञासा कर्तव्या TattvPrakā.5B.12(*on* i.1.1); 82A.10 (*on* ii.1.5); 85A.1 (*on* ii.1.12); 95B.10 (*on* ii.2.6); 98B.9 (*on* ii.2.12); 101B.2 (*on* ii.2.22); 110B.11 (*on* ii.3.10); 148A.2 (*on* iii.1.29); 152A.4 (*on* iii.2.8); 163B.8 (*on* iii.3.1); 174B.13 (*on* iii.3.38); 180A.3 (*on* iii.3.51); 189A.5 (*on* iii.4.13); 212B.3 (*on* iv.2.22); न चान्तरेण लक्षणं वस्तुनिर्धारणम् NyāySu. (Ja.) 2A.7 (*on* i.1.1); 18A.1 (*on* i.1.1); 54B.9 (*on* i.1.1); 96A.2 (*on* i.1.2); 194A.10 (*on* i.4.3); 408 B.2 (*on* ii.2.8); न ह्यनुमानिकः कालः ... कालवृत्तिमन्तरेण तेन साहचर्यस्मरणाद्यसंभवात् Vādā.116.2; परोक्षत्वापरोक्षत्वरूपविशेषमन्तरेण सामान्येन यः अनागमं भुङ्क्ते स दण्ड्यः Subodhi. 13.22(*on* 2.24); अनुनासिकविशिष्टस्य यद्रोरुत्त्वं तदप्यसिद्धबाधनमन्तरेण न संभवति PariVṛ. (Sī.) 41.23; अत्र कज्जलीकरणमन्तरेण केवलगन्धकमपि साम्येन जारयन्ति RaseCin.2.7 (9.16); 2.9 (9.29); 3.31(23.18); शब्दजन्यप्रत्यक्षमन्तरेणापि ... निःश्रेयससिद्धेः NyāyPari. 89.10; 114.10; 171.2; 367.2; क्रममन्तरेण ... परमहंसाश्रमस्वीकारः किमर्थमङ्गीकृतो भगवद्भिः ŚaṅkaVi. (Ā.) 18.2; वेदान्तशास्त्रमन्तरेण ब्रह्मणो बोधासंभवश्रवणात् BrahmSūBh. (Śrī.) i.147.2 (*on* i.1.3); ii.49.3 (*on* ii.1.35); ii.75.2 (*on* ii.2.13); रसानुसंधानमन्तरेणैव शब्दप्रौढोक्तिमात्रेणौजः SāhiDa.459.3; पूर्वकृतभोगमन्तरेण शरीरत्यागोऽपि कर्तुं न शक्यते VetāPañ. (Śi.) 91.11; नोदन्या कुम्भयोनेरतिपततितरामन्तरेणैनमेष्यन् ... विन्ध्य एवानयद्यम् EI.ii.419.44; पञ्चदशत्वस्य प्रथमोत्तमसामिधेन्योस्त्रिरभिधानमन्तरेणानुपपत्तेः Upask.9.10 (*on* i.1.3); 14.6(*on* i.1.4); 47.8(*on* i.2.1); 213.11 (*on* iv. 2.5); कारणताग्राहकत्वमन्तरेण प्रत्यक्षेण न तत्कर्तव्यता बोधयितुं शक्यते SarvaDaKau. 2.5; 19.7; अन्तरेण हरिं न सुखम् PrakriKau. i. 399.1; SiddhāKau. 138B.2 (*on* ii.3.4); परिश्रमज्ञं जनमन्तरेण मौनव्रतं बिभ्रति वाग्मिनोऽपि Subhāṣi.195; 683; 1363; न हि नियामकमन्तरेण नियतव्यवहारस्संभवति TantrRaha.9.3; 19.1; 23.15; YuktiSneha. 23.20 (*on* i.1.2); 46.17 (*on* i.1.5); संबन्धान्तरमन्तरेण विशिष्टव्यवहारजननयोग्यं स्वरूपमेव वा Nyāyāmṛ. 182A.8; 188B. 7; 423A. 8; न लक्ष्यतावच्छेदकमन्तरेण लक्षणानुपपत्तिः SiddhāBi.10.1; 34.5; 55.5; 99.6; न हि संबन्धविशेषमन्तरेण भूतले घटाधिकरणता प्रतीयते AdvaiSi. 151.3; 544.11; दुःखोच्छित्तिः ...। सत्तां धत्ते न कमलभुवोऽप्यन्तरेणार्तबन्धो कारुण्यं ते StavMā.203.10; कर्णारुन्तुदमन्तरेण रणितं गाहस्व काक, स्वयम् Kuval.124(9); (शिष्यप्रश्नः) तमन्तरेण प्रवृत्तेऽपि शास्त्रे तेषां प्रवृत्तिसंभवाच्च ŚivārkaMaDī. i.20.19 (*on* i.1.1); i. 22.22 (*on* i.1.1); i.114.17 (*on* i.1.2); i.174.15 (*on* i.1.4); i.314. 10 (*on* i.2.1); ii. 216.30 (*on* iii.1.23); ii. 281.4 (*on* iii.2.1); क्षणिकस्य यागस्य कालान्तरदेशान्तरभाविफलसाधनत्वं श्रूयमाणं तत्संस्कारमन्तरेण नोपपद्यते SarvaMaSaṁ. 13.18; धर्मनित्यत्वस्योक्तत्वात् तन्नित्यत्वस्य

च तत्प्रतिपादकागमनित्यत्वमन्तरेणानुपपत्तेः MīmāKau. i. 87.7 (*on* i.3.12); ii.143.14 (*on* iii.1.8); iii (1). 49.15 (*on* i.2.26); iii (1). 98.4 (*on* i.2.50); iii (2).8.13 (*on* ii.1.3); iii (2). 176.3 (*on* ii.2.6); iii(2). 195.13 (*on* ii.2.13); धर्माधर्मौ ... °वेदाध्ययनसमधिगम्यौ। तच्च विचारमन्तरेण न भाव्यायालम् BhāṭṭDī. i.1.6 (*on* i. 1. 0); न च सोमोऽदृष्टमन्तरेण फलं जनयितुं समर्थः MīmāNyāPra. 196.11; तेन वृत्त्याकारवृत्त्यन्तरमन्तरेणापि वृत्तिविषययोः प्रकाशमानता SiddhāTa.8.10; अन्तरेण प्रकृतिं केवलानामप्रयोगः SiddhāSi. i. 20.13; उपस्थित्यन्तरमन्तरेणैव तत्तत्पदार्थानुभवस्य सर्वानुभवसिद्धत्वात् ŚaktiVā.15.7; 73.12; विषयं विना कुत्रापि विषयेऽवकाशमन्तरेण ... स्मृतिर्बाध्यते VīraMi. (Paribhāṣā.) 28.12; पुष्पं प्रसूते भुवि कस्तरूणामग्रेसरं केसरमन्तरेण YātrāPra. 4.15; अर्थस्य ... सामान्यरूपस्य विशेषरूपोदाहरणप्रदर्शनमन्तरेण सम्यगनाकलनात् ... अङ्ग उदाहृतः RasGaṅ.239.2; 302.8; 680.2; त्वामन्तरेण मृदुताम्रदलाग्रमञ्जुगुञ्जन्मधुव्रत मधो किल कोकिलस्य BhāmiVi. 1.99; 3.10; App. 6.6; आरोपमाकर्षणमन्तरेण रतीशितुर्यत्र रसालचापाः। कुर्वन्ति मुक्ताघुटिकाः क्षिपन्तो मनस्विहृत्सीम्नि समाधिरोधम् Raghunā.1.33; अवच्छेदकमन्तरेण दिगिति द्रव्यान्तरानङ्गीकारात् YatīndrDī. 13.4; आत्मनिष्ठप्रत्यासत्त्या हेतुभूतां द्रव्यत्वाद्यवच्छिन्नोपस्थितिमन्तरेणापि ... योग्यताज्ञानस्य फलजनकत्वात् VyutpaVā. 51.4; 116.5; निर्धारयन्नन्तरेण परदेवताप्रसादमलभ्यतां शिवसाक्षात्कारस्य ... नारायणीमित्थमस्तावीत् NīlaVi. 93.9; मनुष्याः। विद्यार्णवालोडनमन्तरेण भवन्तु षट्शास्त्रमतप्रवीणाः Vidvanmo. 1.26; 6.3; 8.1; साधनफलनिर्णयमन्तरेण ... तत्स्वरूपस्यैवासिद्धेः ... धर्मस्य जिज्ञास्यत्वं प्रथमसूत्रे प्रतिज्ञातम् MayūMāli.1.13 (*on* i.2.1); रसगन्धकप्रयोगमन्तरेण सपरिवारोऽहमजय्यः Jīvān. 46.9; 130.6; तस्य महर्षेः संनिधानमन्तरेण माया प्रयोक्तव्या JānaPa. 3.13 (2); 4.35(8); 6.50B(1); समस्तस्य कर्मणः ... तस्य समस्तकर्मावृत्तिमन्तरेणानुपपत्तेः BhāṭṭCan.21.18 (*on* xiii.3.6); मायासु तद्व्यञ्जकमन्तरेण मा स्म प्रमाद्यत् स कदाचनेति Rāgh.13.68; (संख्यावाचकपदानि) यत्र च विशेष्यनिर्देशमन्तरेण प्रयुज्यन्ते तत्र (तानि) समसंख्याकाक्षरनामसंख्यापराणि LalitāSaBh.25.12(*on* 52); 51.4(*on* 85); 66.6 (*on* 100); 132.18 (*on* 176); प्रधानोपसर्पणमन्तरेणैव राजानुसरणस्यापि ... दर्शनात् SetuBa. 11.8; 112.14; 247.4; 347.32; घटज्ञानं मे जायतामितीच्छायां जाते तस्मिंस्तत्सिद्धत्वप्रतिसंधानमन्तरेणैवेच्छानिवृत्तेरानुभविकत्वाच्च VaiyāBhū. 247.6 (*on* 65); (प्रत्यक्षज्ञानम् ... स्मरणानुप्राणितेन विना न घटते) विना अन्तरेण न घटते Bhāsk.i.137.9 (*on* i.3.6); पूर्वश्लोके 'विना'शब्दमन्तरेण विनोक्तिः AlaṅkāMañ. 77.2; तदनुग्रहमन्तरेण तदुद्बोधाद्यसंभवेन निर्णयासंभवेन तदनुग्रहसूचनाय ... विज्ञानेश्वराचार्यः ... निबध्नाति। धर्माधर्माविति BālamBha. i. 1. 15 (*on* 1.1); i.36.28 (*on* 1.11); भूष्यभूषणरूपत्वं मिथः स्याद्यत्र वस्तुनोः। सादृश्यमन्तरेणापि तदन्योन्यमिति स्मृतम् SāhiSā. 2.132; (with Abl.) स हि त्यागेन राज्यस्य न शमं समुपेष्यति। अन्तरेण वधात्पार्थ सानुबन्धः सुयोधनः MahāBhā. v. 77.8; अन्तरेण मातापित्रोरित्यत्र तु प्रयोगे विनार्थेऽन्तरशब्दः GaṇRa. 1.8. (22); (with Inst.) अन्तरेणापि विधिना आख्यातेष्वेव साध्यसाधनभावोऽवगम्यते TātpṬ. (U.) 185.21 (*on* 5(0).12); यद्युच्येतान्तरेण त्वधिकरणभिदा प्राप्तिसंमेलनं तत् तत्रापि प्राक्षु पक्षेष्वपि समुद्यते VidhiRa.16 (100.5); (with *inf.*) स्त्रियो गावो हिरण्यं च यच्चान्यद्वसु किंचन। न मे किंचित्त्वया रक्ष्यमन्तरेणापि देवितुम् MahāBhā. iv.63.32; **3B** excepting, excluding, apart from (with Acc.) (मम पुत्रः) समर्थोऽयं भवतः सर्वाः पापकृत्याः शमयितुमन्तरेण महादेवकृत्याम् MahāBhā. i.3.15; xii.207.5; न हि पश्याम्यहं लोके यः कुर्यान्मम विप्रियम्। अन्तरेण सहस्राक्षं महेन्द्रं पाकशासनम् Rāmā. iii. 18. 4; iv. 31. 17; न चान्तरेण व्याकरणं लघुनोपायेन शब्दाः शक्या ज्ञातुम् MahāBh. i. 1. 21 (*on* i. 1. 0); न ह्यन्तरेण च्छन्द इन्धेरनन्तरो लिङ् लभ्यः MahāBh. i. 194. 21 (*on* i. 2. 6); iii. 19. 1 (*on* vi. 1.12); iii.174.9 (*on* vi.3.109); iii.356.13 (*on* vii.4.77); अशुद्धिर्नान्तरेण तपः संभेदमापद्यते YogBh. 57.7 (*on* 2.1); Prasā. i. 9. 7; i. 405. 21; i. 537. 25; ii. 296. 141; न चार्थव्यपदेशमन्तरेण बुद्धे रूपोपलम्भनम् ŚābaBh. 34.1 (*on* i.1.5); 845.9 (*on* iii.3.14); कोऽन्यस्त्वामन्तरेण शक्तः प्रतिकर्तुम् VeṇīSaṁ. 3. 279; अथवा विषधरवदनाद्विषमन्तरेण किमन्यन्निःसरति Nāgā.5.10(10); तमन्तरेण क्षीरसिन्धुमस्ति क(च)श्चिदुद्भवः कौस्तुभमणेः AvantiKa. 165.11; सर्वथा मकरकेतुमन्तरेण नास्याः समुत्पत्तिं पश्यामि KaumuMa.1.14 (15); न हीदानीमपीदं कार्यं कारणात्मानमन्तरेण स्वतन्त्रमेवास्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 297.12 (*on* ii.1.7); विशेषश्च न सामान्यमन्तरेणास्ति कश्चन ŚlokaVār. 9(5).11 (408.5); हिंसायां पापहेतुत्वं न कुतश्चिदन्यतः प्रमाणात्सिद्धमन्तरेणागमम् ManuBh. i. 71. 8 (*on* 2.10); i.376.12 (*on* 4.131); प्रायः प्राणभृतां प्रेमाणमन्तरेण नान्यद् बन्धनमस्ति KāvyMī. 7.23; (महीसुरान्) तानन्तरेण निपतेत् क्व नु मत्प्रणामः RāmāCam. 1.2; 1.20; 5.20 (11); पदार्थधर्माणां संग्रहपरो ग्रन्थो महोदयहेतुरिति नोपपद्यते शब्दानामर्थप्रतिपादनमन्तरेण कार्यान्तराभावात् NyāyKa. 6.12; न तर्हीश्वरमन्तरेणान्यत्र समाश्वासः NyāyKuA. i.142.9; स्कन्धावारं जलोपरि। अन्यो धर्तुमलंभूष्णुर्जिष्णो त्वामन्तरेण कः TriṣaŚaPuC. i.4.454; तत्तं निहन्तुम् ... त्वामन्तरेण न हि संप्रति कश्चिदीशः DvyāśraKā. 2.108; न महार्णवमन्तरेण रोहिणीरमणमपरः प्रसूते MudriKu.1.5(3); को वा मारुतिमन्तरेण तमपामत्येतुमीष्टे पतिम् PārthaPa. 41; अन्तरेण जिनाधीशं कश्छेत्तुं मोहमीश्वरः MohaRāPa.5.2; नन्दनन्दनमुखेन्दुचन्द्रिकामन्तरेण न हि तस्य भेषजम् GopāKeCan. 97.7; न चान्तरेण गाङ्गेयं धुर्यो राज्यस्य संभवी PāṇḍaC. 1.171; सरो मानसमन्तरेण नान्यत्र केलिं कुरुते मराली Surath.13.71; अन्तरेण नरसिंहभूपतिं नेतरोऽस्ति मम वाङ्मयोचितः Ekāva. 1.8(16.1); 6.3 (169.6); 8.17 (244.16); कथमुदधिसुतामन्तरेणाच्युतस्य। प्रीतं तस्यां नयनयुगमभूत् (व्रजयुवतिसभायाम्) ChandoMa. 2.296; शङ्खमन्तरेणाहं प्रहरामि PrabaCin. 102.14; स्वकर्मकसंविद्रूपतामन्तरेण स्वप्रकाशान्तरस्योत्तरत्र वारयिष्यमाणत्वात् Vādā.51.6; (नेक्षेतार्कम्) नेक्षेतार्कमिति विधिमन्तरेण DīpKa. 18.8 (*on* 1.135); न ह्ययं (रसः) तथा प्रतीतिमन्तरेणाभावात् SāhiDa. 90.10; बृहस्पतिमन्तरेण नान्यः प्रवेशनीयः PārvaPa.2.0(45); तत्का परत्र गतिरस्त्यनवाप्तपुण्यज्ञानस्य मे भव भवत्स्मृतिमन्तरेण Subhāṣi.3526; पुंसा केनचिदन्तरेण भुवने पुत्राभिधानं धनं शक्या किं द्रविणान्तरैर्निरसितुं सा संपदि न्यूनता YātrāPra.1.29; 1.77; संसारसिन्धुमतिदुस्तरमुत्तितीर्षोर्नान्यः प्लवो भगवतः पुरुषोत्तमस्य। लीलाकथारसनिषेवणमन्तरेण PadyāTa.265; तच्च पुनरार्यां ताटकामन्तरेण कः शक्नोति साधयितुम् JānaPa. 1.17(5); 2.10(11); 4.26(5); 6. 5 (47); उक्तकालमन्तरेण दीक्षार्हः कालो यथा तन्त्रान्तरे NityoNi. 3.26; मरणमन्तरेण का गतिरस्माकम् VasaTi. 26.6; 43.7; अथान्तरेणोद्यदनेकताराम् ... दिशमुत्तरां च। उवाह शीतांशुकरान् ... पूर्वोदयाद्रिः Rāvaṇā. 6.1; (with Inst.) साध्यस्यापरिनिष्पत्तेः सोऽयमित्युपग्रहः। तिङन्तैरन्तरेणेवमुपमानं ततो न तैः VākyaP. 3(8).53; **4** through (with Acc.) अ͟न्तरेणो हैव प͟त्नीम्। ए͟केषामध्वर्यु͟रे͟ति ŚatBr. I.ix.2.4; व्यवाये त्व͟नग्निना प्राग्निष्टेर्गामन्तरेण अतिक्रमयेत् ĀśvaŚS. I.iii.10.13; (ब्रह्माणम्) तमन्तरेणाहवनीयं च यजमानसंचरो नान्येषाम् LāṭyaŚS. iv. 10. 28; DrāhyŚS. xii. 2. 27; पुरद्वारीन्द्रकीलपरिघावन्तरेण नातीयात् BaudhDS. ii.3.34; घनान्तरेणानुददर्श लोकः MahāBhā. iv. App. I. 44 (40); अन्तरेण कलिङ्गानां पाण्डवानां च वाहिनीम्। संततार ... भीमसेनः MahāBhā. vi. 50. 95; यावद्विटपान्तरेणावलोकयामि Śāk.3.9(1); (with Gen.) दक्षिणाप्रतीच्योर्दिशोरन्तरेण गच्छेदानिपतनात् BaudhDS. ii.1.14; भीष्मः ...। निपत्य रथसंघानामन्तरेण विनिःसृतः MahāBhā.vi.114.7; iv.889*(10); देवाग्निगुरुविप्राणां न व्रजेदन्तरेण तु ŚivU. 7. 68; पश्यति प्राणनाथम् ... विदग्धा पक्ष्मणामन्तरेण PadyaVe. 316; **5** with reference to, regarding, about (with Acc.) अ͟थैत͟दु͟भ͟य͟म͟न्तरेण मन्यन्ते ŚatBr.(K.) III.i.3.1; अस्ति काचिद्विवक्षा महाराजस्य हितमन्तरेण Abhiṣe.3.23(5); 5.12(1); महान् खल्वयं संतापो वर्धत एव हि कुमारमन्तरेण Avimā.6.4(2); किंनु खलु दुर्योधनस्य मामन्तरेण वैरम् PañcaRā.2.5(2); मामन्तरेण स्वामी न किंचिदाह PratiYau.1.13(11); तदहं देवीं हंसवतीमन्तरेणोपालम्भमागतोऽस्मि Śāk.5.8(3); किं नु खलु मामन्तरेणा चिन्तयति वैशंपायनः Kād.178.23; स्निह्यति मे हृदयम् ... यतो भवन्तमन्तरेणान्यथा ... चक्रवर्ती दुर्जनैर्ग्राहित आसीत् HarṣaC. 86.7; केन खलु विधिना मनुष्यस्त्रियमन्तरेण मन्मथापूर्विकां त्यजामि ĀścaCū.4.1(9); अन्तरेण पुनरन्यामन्याय्यमाचरसि SubhaDha. 2.2(2); 4.19(1); तथापि साद्गुण्यसमस्तपुण्य[सं]पूरितं तत्कुलमन्तरेण।... कथं कृतार्थं कविरातनोतु VīraBhā.1.5; इदमभिहितमस्ति वाचिकं च प्लवगवरेण भवन्तमन्तरेण Rāgh.14.41; (with Gen.) स तान्... शक्रः संचोदयन्नहुषस्यान्तरेण MahāBhā. v.16.29; राजा शुद्धोदनो ममान्तरेण कालगतो ति श्रुत्वा नाभिश्रद्दधाति MaVastuAva.ii.209.6; (with Loc.) मघासु चान्तरेणाविवक्षा ManuBh.i.322.1(*on* 3.263); **6** near by, next to (with Acc.) तद् यदेषोऽभिजिदन्तरेण भवति JaimiBr.2.388; उभौ जायापती ... ब्रह्मचारिणौ भवतः ... तयोश्शय्यामन्तरेणोदुम्बरदण्डो गन्धानुलिप्तः ... परिवीतस्तिष्ठति BaudhGS. i. 5. 17; विन्यसेत् ...। वायव्ये पाटलामुग्रामन्तरेण ततोऽप्युमाम् MatsyaP. 62. 18; मेरोः ...। अन्तरेण स्मृतो विप्रः पूर्वतः क्षत्रियः स्मृतः ViṣṇuDhaP. i.7.10; **7** the word *antareṇa* अन्तरान्तरेण युक्तानामप्रधानवचनम् Vār.1 *on* P. ii.3.4; MahāBh. i. 445. 6 (*on* ii. 3. 4); यद्यपि तावदयमन्तरेणशब्दो दृष्टापचारो निपातश्चानिपातश्च MahāBh.i.445.1 (*on* ii.3.4); KāśiVṛ. *on* ii.3.4; 55.21 (*on* i.4.3); अन्तरेणशब्दः तच्च विनार्थं च JaineVyā.65.20(*on* i.4.3); अन्तरेणपदं विद्याद्विनामध्यार्थवाचकम् AnekāSa.793; ViśvaPra.186; DharK. 2878; MediK. 196.18; अन्तरेण। इति मध्यविनार्थयोः GaṇRa. 1.8(22); अन्तरेणेति वर्णने Prasā.i.301.19; विनोक्तिः तेन विनाशशब्दार्थवाचकमात्रस्य नञ्° ... °अन्तरेण° ... °विकल इत्यादिप्रयोगे इयमेव RasGaṅ.492.2; अधरदेशेऽधोऽधस्ताद् वर्जने त्वन्तरेणवत् ŚabdaRa.(Su.) 6.193; विनासमानार्थकयोर्ऋतेऽन्तरेणेति निपातयोरपि दर्शितैव रीतिः VyutpaVā. 151.5; अन्तरेणेत्यटाबन्तसाहचर्यादन्तरेत्यटाबन्तम् ... अन्तरेणेत्यतृतीयान्तम् LaŚabdeŚe. i. 469.5 [Kośas give

antareṇa in the sense of the following words : *antar*, AnekāSaṁ. 7.60; *antarabhāva*, ŚabdaRa.(Su.) 6.107; *garhā*, NānārthSaṁ. 7.68; *madhya*, AmaK.2869; AgniP. 360. 26; Vaija. 288.18; AbhidhāCin. 1538; ŚabdaRa. (Vā.) 4600; ViśvaLoK. 408.17; KośaKaTa. 2.2957; KalpaK. 459.13; *varjana*, AmaK. 2854; Vaija. 287.4; AbhidhāCin. 1527; ŚabdaRa. (Vā.) 4571; *vinā*, AmaK. 2854; AnekāSaṁ. 7.60; ViśvaLoK. 408.17; KośaKaTa. 2.3144; *vyatireka*, AbhidhāRaMā.5.90; *sambhāvanā*, NānārthSaṁ. 7.68; also they give *antareṇa* as a synonym of the following words : *antara*, KośaKaTa. 2.2929; *anyatra*, KośaKaTa. 2.2929; *ṛte*, ParyāRaMā.1337; KośaKaTa.2.2929; *pṛthak*, AmaK. 2854; KośaKaTa. 2.2929; *vinā*, ParyāRaMā.1337; KośaKaTa. 2. 2929; *hiruk*, AmaK. 2854; KośaKaTa. 2. 2929] [during, on account of, MW.; APTE; towards, APTE]

अन्तरेन्द्रिय (antarendriya) *n.* internal sense-organ अणुसंयोगि मनोऽन्तरिन्द्रियम् (v.l. अन्तरेन्द्रियम्) TarkBhā. (K.) 66.13.

अन्तरेप्सु (antarepsu) *adj.* desirous of getting an opportunity or occasion सूतपुत्रोऽर्जुनश्च। परस्परस्यान्तरेप्सू विमर्दे सुभीममभ्याययतुः MahaBhā. viii. 65. 13; एष वै गुरुरस्माकमन्तरेप्सुरयं द्विजः VāyuP. i. 36.31; BrahmāṇḍP. ii. 73.31.

अन्तरेवोष्मन् (antarevoṣman) *adj.* devoid of (painful) sound तस्मिन् शमिता प्रत्यक्शिरसमुदक्पादमन्तरेवोष्माणं संज्ञपयति MānŚS. 53.15 (*but* VIŚVA. अवरोधितनिश्वास)

अन्तरेश (antareśa) *m.* leader of Manu's era स्वरात्मानः समाख्याताश्चान्तरेशाः समासतः LiṅgaP. i. 7.27.

अन्तरेष (antareṣa) *m.* [Inst.] through the internal shaft (of a carriage) तमुन्नेतान्तरेषेणोद्धृत्योत्तरत आधवनीयेऽवनयति ĀpaŚS. xii. 12. 6.

अन्तरै (antarai) *m.* name of a village कारितादित्यायतनभट्टारकाय ... णंगणपुरिनामग्रामो दत्तः ... । तस्य चाघाटनानि लिख्यन्ते ... पश्चिमतः[।] अन्तरैग्रामः EI. xiv. 126. 50.

अन्तरैकार्थसंबन्ध (antaraikārtha-sambandha) *adj.* connection or unification of the intervening object (of story) अन्तरैकार्थसंबन्धः संधिरेकान्वये सति DaśRū. 1. 23; BhāvPra. (Śā.) 207. 11 (7); SāhiDa. 299. 9.

अन्तरैषण (antaraiṣaṇa) *n.* act of looking for a fault or weakness उत्थानयुक्तः सततं परेषामन्तरैषणे। आनृण्यमाप्नोति नरः परस्यात्मन एव च MahāBhā. iii. 33. 53.

अन्तरैषिन् (antaraiṣin) *adj.* who looks out for a fault or weakness तौ संप्रजहतुर्वीरावन्योऽन्यस्यान्तरैषिणौ MahāBhā. vii. 356* (5); जिज्ञासन्तावुभौ वीर्यमन्योन्यस्य जयैषिणौ (v.l. °स्यान्तरैषिणौ) Rāmā. iv. 1240* (2)

अन्तरोजस्विन् (antar-ojasvin) *adj.* (used as noun) (one) possessing vigour within सदप्यसदिव स्थितं स्फुरितमन्तरोजस्विनाम् BhallaŚ. 91.

अन्तरोत्पन्न (antarotpanna) *adj.* (used as noun) (that) which is produced in between (birth and death) चतुर्विंशतिविधमुत्पन्नम्। आद्युत्पन्नम् ... अन्तरोत्पन्नम् AbhidhSa. 20. 7.

अन्तरोदक (antarodaka) *n.* island settlement(*lit.* that which remains inside the water) चतुर्दशानां संबाधसहस्राणामपि प्रभुः। अधिपोऽन्तरोदकानां स षट्पञ्चाशतोऽपि च TriṣaŚaPuC. i. 4. 727; अन्तरोदकषट्पञ्चाशतश्च परिपालकः TriṣaŚaPuC. ii. 4. 294.

अन्तरोदर (antarodara) *n.* interior of the abdomen शङ्कुना स्नायुभेदेन मत्स्यानां बाध(थ)कण्टकैः। ... भक्तैरात्रम्(न्त्रम्) ... विभिद्यते। तेनान्नपानं छिद्रेण स्रवेत्तस्यान्तरोदरे BhelaS. 166. 24 (6. 15)

अन्तरोद्गत (antarodgata) *adj.* risen from inside प्रसूनस्तबकान्तरोद्गतहरितच्छदच्छायाच्छुपि लाञ्छने ... निवेद्यमानसभाविसर्जनकालः YaśasCam. ii. 17.2.

अन्तरोद्धृतयुतोन (antaroddhṛta-yutona) *adj.* added to or subtracted from, the figure obtained by the division (of difference of distance-squares and difference of distance) तद्वर्गान्तरमाद्ये तदन्तरं चान्तरोद्धृतयुतोनम्। वर्गान्तरं विभक्तं द्वाभ्यां शेषे ततो द्युगणः BrāhmSphuSi. 18. 97. (comm. वर्गान्तरमन्तरेणोद्धृतं लब्धं चान्तरेण युतमूनं च कार्यम्)

अन्तरोद्भवा (antarodbhavā) *adj.* (*f.*) **1** arising in the middle कूर्परौ न्यस्य जान्वोर्मूर्ध्न्येकीकृत्य करौ सदा। रम्भाकोशनिभां छायां लक्षयेदन्तरोद्भवाम् YogŚā. 5. 147; **2** arising from the distance योगभावनयैक्यज्या चापयोरन्तरज्यका। अन्तरोद्भवया तत्र चापे स्वाङ्काशमध्यगे SiddhāTaVi. 63. 23.

अन्तरोनद्वितीयखण्ड (antaronadvitīyakhaṇḍa) *n.* second part or term subtracted from the distance अन्यतरज्यागुणितं त्रिज्याभक्तं जातमन्तरोनद्वितीयखण्डम् SiddhāTaVi. 71. 11.

अन्तरोपगत (antaropagata) *adj.* situated in the middle लङ्कास्था भूलग्नां नभसो मध्यस्थितां च मेरुगताः। ध्रुवतारामीक्षन्ते तदन्तरालेऽन्तरोपगताः PañcSi. 13. 26.

अन्तरोपचय (antaropacaya) *m.* increase (in zodiacal signs) by the difference अर्काल्पे मन्दे उत्तरोत्तरम् अन्तरोपचयः SiddhāTaVi. 271. 6.

अन्तरोरु (antaroru) *adv.* between the thighs प्रियायै जायाया अन्तरोरु शेते निपद्यमानः JaimiBr. 2. 117; 2. 121.

अन्तरोल्लसित (antarollasita) *adj.* **A** appearing in the middle वसुधावध्वा अन्तरोल्लसितवलयमिव वप्रः KāvyKaVṛ. 125. 19. (4. 3); **B** rising up to the middle, KāvyKaVṛ. 126. 2 (4. 3)

अन्तरोष्ठ (antaroṣṭha) *m.* lower lip चक्षुर्नखविषाणेषु दन्तवेष्टेषु (v.l. अन्तरोष्ठेषु) च द्विपान् ... आहत्य MahāBhā. iv. App. I. 45 (28)

अन्तरोष्मस्वेदत्व (antaroṣmasveda-tva) *n.* the state of having perspiration caused by the heat in the body गजास्त्वन्तरोष्मस्वेदत्वान्न सहन्ते ज्वरं बहलमांसमेदस्त्वाच्च Hastyāyur. 57. 6 (1. 9)

अन्तरोष्य (antaroṣya) *ger.* having stayed in the middle यथैकां वा द्वे वान्तरोष्यैव तद् यच्छन्दोमाः JaimiBr. 2. 423.

अन्तरोह (antaroha) *m.* mental concept or internal thought या सान्तरोहरूपा परा महेशी त्रिभाविता सैव KāmKaVi. 20.

अन्तरौषध (antar-auṣadha) *n.* medicine (taken) inside प्रलेपवर्तिभिः स्वेदैर्बाह्याः सिध्यन्ति चोत्तमाः। यन्त्रशस्त्रेण मध्यास्तु अन्तर्जाश्चान्तरौषधैः HārīS. iii. 11.22.

अन्तर्क्यकल्प (antarkyakalpa) *m.* name of a work अतः परं परिशिष्टा मैत्रायणीयसूत्रस्य। ... अनुग्रहिक° ... °अन्तर्क्यकल्प° ... °भूतोत्पत्तिः VārāGS. 1.1.

अन्तर्ग (antar-ga) *adj.* who dwells within (gods) असावन्तर्गः सुराणाम् MaiU. 6. 35.

अन्तर्गगनम् (antargaganam) *adv.* in the middle of the sky त्वयि पार्थिव चित्रपुत्रिकाचिरसंदर्शनबद्धलोचने। स्मयमान इवादिपुरुषो रविरन्तर्गगनं विलम्बते PṛthvīVi. 12. 40 (comm. मध्येगगनम्)

अन्तर्गङ्गम् (antargaṅgam) *adv.* in the middle of the Ganges एतु वः कोऽप्यभिमतोऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः PariPar. 7. 116; रहः प्रवहयांचक्रे सोऽन्तर्गङ्गं सबाष्पया PāṇḍaC. 1. 552.

अन्तर्गङ्गा (antar-gaṅgā) *f.* the under-ground Ganges (as supposed to communicate under-ground with a sacred spring in Mysore), MW.

अन्तर्गडु (antar-gaḍu) *adj.* useless, unprofitable, pointless, superfluous (*lit.* having worms within) किं तेनासामन्तर्गडुना सामान्येन। यथा भिन्नानामप्येकसामान्योपकारशक्तिरेवं तदेवैकं विज्ञानं कुर्वन्तु PramāVāSvopVṛ. 35. 3; समवायस्य ... भ्रान्त्या तत्र प्रवृत्तिरिति चेत् एवं तर्हि भ्रान्तिमात्रमेवास्तु किमन्तर्गडुना सामान्येन HetuBiṬ. 5. 8; अनित्यत्वे तु तस्यापि हेतुमत्त्वात्तद्धेत्वभिमतादेव तत्सिद्धिरिति किमन्तर्गडुना कर्मणा BhāvanāVi. 57. 2; सिद्धे चागमस्य नित्यत्वे तत एव धर्माधर्मौ प्रमास्येते किमन्तर्गडुना सर्वज्ञेन TātpaṬ. (U.) 75. 20 (*on* 2. 120); श्रवणादिनोपायेनोत्पन्नं ज्ञानं तदा तेनैव पुरुषार्थसिद्धेः किमन्तर्गडुना नियोगेन कल्पितेन BrahmSūBh. (Bhā.) 11. 8 (*on* i. 1. 3); यतो हि पूर्वानुभवसंस्कारात्स्मृतिसंभवः। यद्येवमन्तर्गडुना कोऽर्थः स्यात्स्थायिनात्मना ĪśvaPraSū. i. 2. 5; पार्थिवे राजनि कवेः ... काव्यरचनाप्रयासो वृथा फल्गु भवति अन्तर्गडु(:) स्यात् YaśasCam. i. 9. 21; दैवैकशरणे ... पुंसि ... कृष्यादयः क्रियाः वृथा अन्तर्गडवो भवन्ति comm. *on* YaśasCam. i. 380. 15; तत्र स्वभावो हेतुरिष्यते एवं तर्हि सोऽपि जगद्वैचित्र्यार्थमेवास्तु। किमन्तर्गडुना कर्मशक्तिकल्पनया Kāśi. i. 246. 12 (*on* 4. 104); किमन्तर्गडुना गत्वेनाभ्युपेतेन Bhām. 241. 20 (*on* i. 3. 28); तावसत्येवान्तःकरणे आत्मनो वेन्द्रियाणां वास्तां तत्किमन्तर्गडुनान्तःकरणेन Bhām. 491. 13 (*on* ii. 3. 32); कालश्च ... यैरुपाधिभेदैरनागतादिव्यवहारभेदं प्रतिपद्यते सन्तु त एवोपाधयोऽनागतादिव्यवहारहेतवः कृतमन्तर्गडुना कालेनेति सांख्याचार्याः SāṁkhyaTaKau. 376. 1 (*on* 33); येनैवागमेन सर्वज्ञत्वं प्रतिपाद्यं तेन धर्म एव प्रतिपाद्यतां किमन्तर्गडुना सर्वज्ञेन NyāyRa. 82. 20 (*on* 2. 120); यथा कर्मशक्तिवैचित्र्यं स्वाभाविकम् एवं जगद्वैचित्र्यमेवास्तु किमन्तर्गडुना कर्मणा NyāyRa. 166. 13 (*on* 4. 104); 658. 17 (*on* 5 (15). 71); अथ पिण्डमन्तर्गडुमुपादायोपलक्षणतया तत्रेति व्यवहारः ĀtmaTaVi. 406. 3; यद्येकः कालः ... °भेदेन व्यवह्रियते ... भावे वा त एव सन्तु कृतमन्तर्गडुना कालेन Kiraṇā. 120. 13; इष्टसाधनताबोधस्यैव प्रवृत्तिहेतुत्वोपपत्तौ किमन्तर्गडुना कार्यावबोधेन TattvPradī. (Ci.) 95. 5; किमन्तर्गडुनाविद्यया ŚatDū. 174. 25; किमनेनान्तर्गडुना मैत्र्याद्यभ्यासेन JīvanVi. 78.4;

यद्याश्रिता योग्यता किमन्तर्गडुना संनिकर्षेण NyāySu. (Ja.) 255B. 1 (*on* ii. 1. 2); तयैव प्रयत्नस्य विषयनियमोपपत्तेः किमन्तर्गडुनेच्छया NyāySu. (Ja.) 309B. 4 (*on* ii. 1. 9); किमन्तर्गडुना शक्तिकल्पनेन SetuBa. 135. 5; (used as noun) (that which is) useless अभ्युपगम्यापि तं समयाभ्युपगमेनैवार्थप्रतिपत्तेः किमन्तर्गडुनानेन TātpaṬ. (U.) 439. 21 (*on* 5 (10). 61); NyāyKa. 97. 15; अस्त्वेवं कर्मवर्गे स्वयमिह फलदो हव्यकव्यैक भोक्ता तन्निघ्नैस्तैः किमन्तर्गडुभिरिति च न स्वोक्तिबाधप्रसक्तेः TattvMu. 5. 85 [Kośas give *antargaḍu* as the synonym of the following words: *nirarthaka*, AbhidhāRaMā. 4. 89; Vaija. 192. 6; AbhidhāCin. 1516; ParaNā. 16. 25; KośaKaTa. 2. 410; *mudhā*, ParaNā. 16. 25; and KalpaK. 233. 172 gives *antargaḍu* in the sense of *nirarthaka*]

अन्तर्गडुकत्वापत्ति (antargaḍukatvāpatti) *f.* undesired contingency of being useless तस्य ध्वंसद्वारकत्वाङ्गीकारे च तस्यान्तर्गडुकत्वापत्तेर्वरं यागध्वंसस्यैव व्यापारत्वकल्पनम् MīmāKau. iii (2). 48. 2 (*on* ii. 1. 6)

अन्तर्गडुत्व (antargaḍu-tva) *n.* the state of being useless पक्षद्वयेऽपि प्रपञ्चकारणतया शक्तेरावश्यकत्वे परशिव एवान्तर्गडुत्वान्नौपनिषदैः कल्प्यः SetuBa. 135. 25.

अन्तर्गडुभूत (antargaḍu-bhūta) *adj.* what has become useless तदेतत् काव्यान्तर्गडुभूतम् KāvyPra. 504. 4.

अन्तर्गडुभूतता (antargaḍubhūta-tā) *f.* the state of being what has become useless एवं खड्गबन्धादिकमप्यूह्यम्। काव्यान्तर्गडुभूततया तु नेह प्रपञ्च्यते SāhiDa. 499. 2.

अन्तर्गण (antar-gaṇa) *m.* **A** sub-class (of roots) पुषादिर्दिवाद्यन्तर्गणो गृह्यते, न भ्वादिक्र्याद्यन्तर्गणः KāśiVṛ. *on* iii. 1. 55; **B** internal group (of followers) भृगूणां सप्तान्तर्गणाः BālamBha. i. 179. 13 (*on* 1. 53)

अन्तर्गणकार्य (antargaṇa-kārya) *n.* grammatical operation applicable to a sub-class 'त्यदादीनामः' इत्याद्यन्तर्गणकार्यमप्येवमेव द्रष्टव्यम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 27 (133. 29); *on* P. i. 1. 27 (133. 17); महासंज्ञाकरणेन तदनुगुणानामेव गणे संनिवेशात्। अतः संज्ञाकार्यमन्तर्गणकार्यं च तेषां न भवति SiddhāKau. 52B. 1 (*on* i. 1. 29)

अन्तर्गणकार्यत्व (antargaṇakārya-tva) *n.* the state of being the grammatical operation applicable to a sub-class (त्यदादीनामः) संज्ञायामुपसर्जनत्वे च नात्वं सर्वाद्यन्तर्गणकार्यत्वात् SiddhāKau. 61A. 12 (*on* vii. 2. 102)

अन्तर्गणकार्यवर्जित (antargaṇakārya-varjita) *adj.* devoid of the grammatical operation applicable to a sub-class शब्विकरणा ये सेटो निरनुबन्धका अन्तर्गणकार्यवर्जिता भूप्रभृतयस्तेषां पाठोऽनर्थकः स्यात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 1 (391. 20)

अन्तर्गणकार्यार्थ (antargaṇakāryārtha) *adj.* meant for the grammatical operation applicable to a sub-class भूवादिपाठः ... अन्तर्गणकार्यार्थः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 32 (408. 16); भ्राजिरयम् ... तत्रान्तर्गणकार्यार्थः फणादिष्ववश्यमेवास्य पाठोऽङ्गीकर्तव्यः Nyās. ii (2). 840. 12 (*on* vii. 4. 3); मधुबभ्रोर्ब्राह्मणकौशिकयोः ... बभ्रोर्गर्गादिपाठादेव सिद्धे कौशिके नियमार्थम्। ... गर्गादिषु पाठः सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्य इत्यन्तर्गणकार्यार्थः Prasā. i. 710. 2.

अन्तर्गणम् (antargaṇam) *adv.* in the internal group (of followers) विधिप्रागल्भ्यमभ्यस्यतामस्त्वन्तर्गणमागमश्रमुपादत्ताम् ... न चेदिन्द्रियव्रातं जेतुमवैति भस्मनिहुतं जानीत सर्वं ततः SindūPra. 71.

अन्तर्गणिक (antar-gaṇika) *adj.* **1A** pertaining to internal group संस्थानमाकृतिविशेषः पुनस्तदेवान्तर्गणिकेन भेदेन भिद्यते Sphuṭā. i. 28. 18 (*on* 1. 10); अप्त्वाद्यनधिकरणमन्तर्गणिकभेदवद्य AdvaiSi. 820. 22; अन्तर्गणिकत्वमप्त्वाद्यनधिकरणब्रह्माप्रतियोगिकत्वम् LaCandr. 820. 34; **1B** pertaining to a sub-class अन्तर्गणिकभेदस्तु सविस्तरस्तत्रैवागमेऽवगन्तव्यः SarvaDaSaṁ. 3. 178; **B** mutual diffrence of a sub-class **2** difference in internal counting न च तत्र 'इन्द्रियेभ्यः परा ह्यर्था' इत्यत्रैवान्तर्गणिकभेदेन पञ्चविंशतिसंख्यालाभः कथंचिदुपपादनीयः ŚivārkaMaDī. i. 525. 8 (*on* i. 4. 11)

अन्तर्गणित (antar-gaṇita) *adj.* reckoned inside, counted internally यथास्मिन्देशे धूमादग्निरित्ययमेवमाहेत्यादि। तस्यान्तर्गणितं भेदमाह तत्तु त्रिविधमिति Kiraṇā. 273. 12.

अन्तर्गत (antar-gata) (antár-gata, Viśva.) *adj.* [*f.*—ā] **1A** included in, i.e. constituting (as a part) (used as noun) that which included or associated, i.e. paraphernalia **Bi** possessing inside **ii** possessing within **iii** containing (answer) within **Ci** included in, i.e. representing **ii** included in, i.e. belonging to (the family of) **D** coming within (the range of) **E** incorporated (used as noun) (one) who is incorporated **F** counted or enumerated in **G** constituting, i.e. forming a part of (the year) **H** coming under (the jurisdiction or territory of) **2A** entered in, i.e. controlled **B** turned inwards **3A** existing in (the body or part of the body) **B** present within **C** present in the mind or heart (used as noun) (that) which is present in the mind or heart **Di** being inside, internal, inner **ii** belonging to the inner soul **Ei** situated inside **ii** being or remaining inside **F** (used as noun) (that) which lies inside **4A** forgotten **B** disappeared **C** hidden, obscured **5A** immersed in (used as noun) (that) which is immersed in **B** entered in, i.e. reflected on **Ci** who has gone inside or entered **ii** which has gone inside **D** placed or kept in **6A** being in the middle or in between **B** fixed in between **7** (Astrol.) being in the intermediate period (Antardaśā with respect to the Mahādaśā of a planet) **8A** turned inwards(in a dance position) **8B** (used a noun) one of the eight types of gesture or position of heel **1A** included in, i.e. constituting (as a part) तदाहुर्यदेतावानेव यज्ञो यावानग्निष्टोमस्तस्मिन्नन्तर्गते किमभ्युक्तानि (उक्थानि) प्रणयन्तीति JaimiBr. 1. 181; यत्तूक्तं दण्डिशब्दवदिति। सोऽपि प्रतीते शब्दाद्दण्डे दण्डिनि प्रत्ययमादधाति। अन्तर्गतस्तत्र दण्डशब्दः ŚābaBh. 1350. 13 (*on* vi. 1. 2); दण्डिनो गच्छन्ति इत्यत्र तु दण्ड्यदण्डिषु समूहिषु लक्ष्यमाणेषु तदन्तर्गतस्याविशेषाद्दण्डिशब्दार्थस्य परिग्रहः TattvBi. 155. 10; Kāśi. iii. 142. 26 (*on* 5 (6). 16); जयति ... जिनेन्द्रः ... यस्य[। *] ज्ञानसमुद्रान्तर्ग्ग[त]मखिलञ्जगत् EI. vi. 4.1; सर्वविज्ञानमपि यदि परमार्थविषयं तदन्तर्गतं च तदा तज्ज्ञानेन सर्वविज्ञानमिति शक्यते वक्तुम् BrahmSūBh. (Rā.) 188. 9 (*on* i. 1. 13); पुरुषार्थे दुःखमिव ब्रह्मण्यज्ञानवत् तथा। मोक्षे च मोहवन्नान्तर्गतं कुम्भादिकं पटे Nyāyāmṛ. 555A. 7; (अग्नेः) तद्धितार्थे वृत्तस्येति। वृत्तिवशात्तद्धितार्थेऽन्तर्गतस्येत्यर्थः। जहत्स्वार्थायामग्निशब्दस्य पृथगर्थाभावादित्याशयः MayūMāli. 710. 2 (*on* x. 4. 16); साधुशब्देऽन्तर्गता हि बोधका न तु तत्स्मृताः VaiyāBhū. 236.3 (*on* 9); मातृदत्तोऽपि 'अत्र सावित्रीं वाचयति ...' इति सूत्रे प्रायश्चित्ताथपुनरुपनयनान्तर्गतसावित्रीवाचनाङ्गत्वेन परिदानान्तरकालावधिं वदन् ... आश्वलायनसूत्रप्रायश्चित्तभूतपुनरुपनयनविषयत्वमेव दर्शितवान् BālamBha. i. 57. 24 (*on* 1. 14); (used as noun) (that) which is included or associated, i.e. paraphernalia संघातान्तर्गतैर्वापि कार्याः प्रेतस्य च क्रियाः ViṣṇuP. iii. 13. 34; **1Bi** possessing (milk) inside गावः ... अन्तर्जाताः सुक्रयज्ञानलब्धाः (v.l. अन्तर्गताः सुक्रियाज्ञानलुब्धाः) MahāBhā. xiii. 70. 35 (BhārBhāDī. अन्तः बहुदुग्धाः); **1Bii** possessing within मान्याः ... वृद्धास्तात यथाग्नयः। क्रोधो हि तेषां प्रदहेल्लोकानन्तर्गतानपि HariVaṁ. 66.12; (BhārBhāDī. योगबलर्जितान्); राज्यवर्धनहर्षौ ... तेजस्विनमपि शीलेनाह्लादकेन सवितारमिव शशिनान्तर्गतेन विराजमानम् ... कुमारगुप्तम् ... ददृशतुः HarṣaC. 197. 14; **1Biii** containing (answer) within यौष्माकाधिपसंधिविग्रहपदे दूताः कियन्तो द्विज त्वादृक्षा बहवोऽपि मालवपते ते सन्ति तत्र त्रिधा। प्रेष्यन्तेऽधममध्यमोत्तमगुणप्रेष्यानुरूपाः क्रमात् तेनान्तःस्मितम् (v.l. °न्तर्गतम्) उत्तरं विदधता धाराधिपो रञ्जितः PrabaCin. 31. 2; **1Ci** included in, i.e. representing अग्निरेव शरीरे पित्तान्तर्गतः कुपिताकुपितः शुभाशुभानि करोति CaraS. i. 12. 11; JayāS. 28. 33; **1Cii** included in, i.e. belonging to (the family of) श्रीमन्मत्तमयूरान्वयान्तर्गतकर्करोणी(णि)संतान°... °अपहतमोहानाम् ... विद्यादानस्वरूपेण समदात् EI. iii. 301. 53; **1D** coming within (the range of) दृष्टेरन्तर्गतं यस्मात् फल्गुतीर्थं न निष्फलम् VāyuP. ii. 49. 14 (Add.); **1E** incorporated द्वीपभेदसहस्राणि सप्त चान्तर्गतानि च MatsyaP. 113. 4; BrahmāṇḍP. i. 15. 5; ब्रह्मविदः ... प्रजास्वन्तर्गताः सर्वे निवसन्ति क्रुधावृताः BrahmāṇḍP. ii. 6. 37; प्रत्यक्षादीनि हि प्रसिद्धानि प्रमाणानि। तदन्तर्गतं च शास्त्रमतस्तदपि न परीक्षितव्यम् ŚābaBh. 26. 1 (*on* i. 1. 5); नरकप्रेततिर्यग्मनुष्यगतयश्चतस्रः साकल्येन कामधातावन्तर्गताः Sphuṭā. iii. 1. 20 (*on* 3. 1); 'सत्स्वप्यन्येषु' तत्सामग्र्यन्तर्गतेषु हेतुषु ... प्रत्येकं तेषां व्यञ्जकत्वात् HetuBiṬ. 48. 30; अष्टाकपालपदं विशेषणत्वेन तत्रैवान्तर्गतम् TantrVā. 304. 8 (*on* i. 4. 9); 442. 11 (*on* ii. 1. 49); 534. 12 (*on* ii. 2. 23); किं कार्यापत्तिरूपदेशातिदेशाभ्यामन्या एतयोरेवान्तर्गता वा TantrVā. 1105. 12 (*on* iii. 6. 36); पञ्चविंशतावन्तर्गतस्य न पृथगुपादानं न्याय्यम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 246. 18 (*on* i. 4. 11); यत्तु द्वयमधिकमिष्टं तदत्रैवान्तर्गतम् Kāśi. iii. 212. 16 (*on* 5 (8). 57); इडायामन्तर्गता अध्यूध्नी ŚāstrDī. 758. 17 (*on* x. 7. 4); अयं नान्तर्गतस्तस्य कर्तृजीवस्य न क्वचित्। मनोमयस्तु जीवानां कर्मकारयिता भवेत् BhāvPra. (Śā.) 7. 21 (1); अथर्वान्तर्गतं सम्यगायुर्वेदं च लब्धवान् BhāvPra. (Bhā.) 1. 58; अधिकारिविशेषणविशेषप्रश्नोऽयमधिकारिप्रश्न एवान्तर्गतः ŚivārkaMaDī. i. 20. 14 (*on* i. 1. 1); पञ्चविधं प्रतीपम् ...। वस्तुतस्तु आद्यास्त्रयोऽप्युपमायामेवान्तर्गता भेदाः RasGaṅ. 669. 22; किं पक्षदोषैः कथितैरिदानीं दृष्टान्तदोषा अपि वक्ष्यमाणाः। अन्तर्गता एव हि हेतुदोषे न हेतुदोषादपरोऽस्ति दोषः MānaMe. 84. 8; ये दक्षाः समरेषु वानरभटाः शैलोन्नताः कोटिशः। तेषा-

मङ्गणभूमिमार्जनकृतामन्तर्गतोऽहं कियान् AlaṅkāMañ. 103. 8; (used as noun) (one) who is incorporated प्रमादादन्तर्गतस्य वधेऽपि न शुद्धिः BālamBha. iii. 139. 10 (*on* 3. 248); **1F** counted or enumerated in चन्दनपुरिचतुराशित्या(रशीत्य)न्तर्गतपिप्पलालं नाम ग्राम[:*] EI. xxv. 30. 13; सीहरखी द्वादशान्तरगत गोवट्टणाभिधानो ग्रामः EI. iii. 56. 40; वटनगरिकाख्यचतुरशीत्यन्तर्गतलीलाग्रामी EI. x. 87. 41; बेलुवोलत्रिशतान्तर्गतहिरियहंदिगोलनामग्रामः EI. iii. 219. 16; vi. 97. 42; **1G** constituting, i.e. forming a part of (the year) एवमयम् (ग्रामः) ... नन्दनसंवत्सरान्तर्गतपुष्यमास उत्तरायणमहापर्व्वणि ... प्रतिपादितः EI. xviii. 250. 68; मया ... प्रवर्त्तमानखरसंवत्सरान्तर्गतज्येष्ठशुद्धदशम्याम् ... ब्राह्मणेभ्यः (Read ब्राह्मणेभ्यः) षट्छतान्यग्रहाराणाम् ... दत्वा EI. vii. 40. 45; शार्व्वरिसं[वत्सरा]न्तर्गतवैशाखवहुलपञ्चन्याम् (Read बहुलपञ्चम्याम्) ... ना[ग]पुरन[न्दि]वर्द्धनान्तर्गततालपु[रू]षकनामा ग्रामः ... दत्तः EI. v. 195. 48; सिद्धार्थसंवत्सरान्तर्गतचैत्रमासमदनत्रयोदश्याम् ... गङ्गधारायां विनिर्मापितमिदं काव्यम् YaśasCam. ii. 419. 11; EI. iv. 285. 57; प्रवर्तमानकीलकसंवत्सरान्तर्गतज्ये(ज्यै)ष्ठपौर्ण्णमास्याम् ... एतद्ग्रामत्रयादिकम् ... समदात् EI. iii. 300. 42; रक्ताक्षिसंवन्सरान्तर्ग[त]वैशाखपौर्ण्णमास्याम् ... माडदूरुनामग्रामः ... दत्तः EI. xii. 313. 65; क्षयसंवत्सरान्तर्गतकार्त्तिकसु(शु)द्धपञ्चदस्या(श्या)म् ... महाब्राह्मणाय आमदेवैयाय ... वोडनिभट्ट(ट्ट)क्षेत्रम् ... प्रतिपादितम् EI. xii. 263. 33; xxv. 60. 56; सिद्धार्थसंवत्सरांतर्गतज्येष्ठपौर्णमास्यां स(श)निदिने ... विङ्गमहास्थानसर्वनमस्यसा(शा)सनं खंभराजेन दत्तं(त्तम्) EI. xxii. 190. 2; सकनृपकालातीतसंवत्सरान्तर्गतदशशतय(त्र)अष्टत्यधिके EI. iii. 305. 1; श्रीगण्डरादित्यदेवः ... पराभवसंवत्सरान्तर्गताषाढशुक्लचतुर्थ्याम् ... एतत्सर्व्वम् ... दत्तवान् EI. xxiii. 31. 29; iii. 215. 3; [वृ]षस[म्व]स[त्स]रांतर्गतपुष्ये मासि ... जीर्नोधारो (Read जीर्णोद्धारः) कारित(तः) EI. xxiii. 276. 1; वर्त्तमानविरोधकृत्संवत्सरान्तर्गतज्येष्ठामावास्यायाम् ... बेलुवोलत्रिशतान्तर्गतहिरियहंदिगोलनामग्रामः ... दत्तः EI. iii. 219. 14; वर्त्तमानपरिधाविसंवत्सरान्तर्गतमार्ग्गशीर्षपौर्णमास्याम् EI. vi. 97. 44; श्रीरामचन्द्रदेवः ... साधारणसंवत्सरांतर्गतभाद्रपदशुक्लैकादश्याम् ... चतुरो ग्रामान् ... महामंडलीक(Read माहामण्डलिक) पुरुषैनायकाय ... प्रादात् EI. xxv. 211. 34; **1H** coming under (the jurisdiction or territory of) श्रीमहाराजव्याघ्रसेनः सर्व्वानवे(Read सर्वानेवे)क्षरक्याहारान्तर्गतपुरोहितपल्लिकाप्रतिवासिनो (Read°वासिन)स्समाज्ञापयति EI. xi. 221. 8; अस्माभिरन्तर्न्नर्मदाविषयान्तर्गतशोणव्याग्रामः ... प्रतिपादितः EI. x. 74. 4; ix. 298. 18; xi. 180. 25; vi. 298. 19; v. 39. 10; viii. 232. 16; xii. 202. 14; xxii. 185. 42; xxii. 108. 48; viii. 187. 38; iii. 109. 54; vi. 245. 45; vi. 31. 38; ix. 32. 50; ix. 36. 49; vii. 40. 50; v. 196. 53; iv. 286. 62; xxiii. 31. 29; xxv. 60. 65; xxiii. 274. 9; iii. 216. 15; एतान्ग्रामान् ... सीमान्तग्गतैव्वस्तुभिः (Read सीमान्तर्गतैर्वस्तुभिः) सहितान् ... भुञ्जानाम् ... न केनचि[त्का]चिद्बाधा कत्तव्या (Read कर्तव्या) EI. iv. 169. 118; xvi. 14. 27; xx. 131. 20; iii. 215. 6; xvi. 276. 14; xvi. 275. 14; xxv. 211. 34; **2A** entered in, i.e. controlled अपामापोऽग्निरग्नौ वा व्योम्नि व्योम न लक्षयेत्। एवमन्तर्गतं यस्य मनः स परिमुच्यते MaiU. 6. 34; अन्तर्गतैरचपलैर्वशस्थायिभिरिन्द्रियैः। अविक्षिप्तेन मनसा चङ्क्रम्यस्वास्व वा निशि Saund. 14. 25; चित्तमन्तर्गतं शुद्धं वदनं सत्यभाषणैः KumāPraPra. 61. 8; **2B** turned inwards अभ्यस्तेऽपि नितम्बभारफलके खेदालसेयं गतिः किंचित् संवलितार्धपक्ष्मविरलालोका दृशोऽन्तर्गताः SūktiMu. 39. 6; Subhāṣi. 1102; Prasā. i. 603. 9; **3A** existing in (the body or part of the body) स तथान्तर्गतेनैव शूलेन व्यचरन्मुनिः MahāBhā. i. 101. 21; ततः स नृपतिर्विद्वान् रक्षन्नात्मानमात्मना। बलवत् पीड्यमानोऽपि रक्षसान्तर्गतेन ह। ददर्श MahāBhā. i. 166. 19; चुक्रोधेन्द्राय पवनः ...। प्रचारं स तु संगृह्य प्रजास्वन्तर्गतः प्रभुः। गुहां प्रविष्टः Rāmā. vii. 35. 49; तत्रावजिते पित्तेऽपि शरीरान्तर्गताः पित्तविकाराः प्रशान्तिमापद्यन्ते CaraS. i. 20. 16; मध्ये नार्यामन्तर्गतायाम् (वामम्) ... पुरुषेऽन्तर्गते (दक्षिणं) वृत्तमुन्नतम् ... उदरं भवति BhelaS. 4. 5 (87. 8); स्याद् रक्षणीयं यदि मे न तेजस्त्वदीयमन्तर्गतमन्तरायः RaghuVa. 14. 65; यानीह शुषिराणि स्युर्देहेष्वन्तर्गतानि वै। वायोः संचरणार्थानि भीमा सा प्रोच्यते तनुः BrahmāṇḍP. i. 10. 71; दृश्यतां च तावच्छरीरयन्त्रम् ... रक्तस्य तिरस्कारोऽन्तर्गताः प्रभञ्जनाः AvantiKa. 40. 20; अन्तर्गता न दोषाय बहिःस्था दोषहेतवः ... मलाः ParaS. 12. 30; अन्तर्गतोऽर्थो रजसा तनीयान्। गुणेन कालानुगतेन विद्धः सूष्यंस्तदाभिद्यत नाभिदेशात् BhāgP. iii. 8. 13; प्राणस्य ... भोक्तृत्वं नोपपद्यते। देहस्यान्तर्गतः प्राणः स्थूणावद्देहभृत्सदा BṛĀraUBhVā. ii. 1. 158; शरीरान्तर्गताः सर्वे रोगा विनश्यन्ति ŚāṇḍU. 411. 1 (1. 14); AdbhuSāg. 547.10; पथि ... वार्यलभमानस्य स्वेदोऽन्तर्गतो नेत्रावरोधी भवति Hastyāyur. 146. 11 (1.18); देयो बस्तिः समन्वितः। ... पाकलेषु बहिर्दाहे दाहे चान्तर्गते तथा Hastyāyur. 604. 8 (4. 5); पुंसां पेश्यः पुरस्ताद्याः प्रोक्ता मेहनमुष्कजाः। स्त्रीणामावृत्य तिष्ठन्ति फलमन्तर्गतं हि ताः BhāvPra. (Bhā.) 3.148; **3B** present within निवर्तते तथा तर्षः पापमन्तं गतं (v.l. अन्तर्गतं) यथा MahāBhā. xii. 197. 6; कर्मणा मनसा वाचा विष्णुमेव यजन्ति ते। अन्तर्गतः स भगवान् सर्वसत्त्वशरीरगः। ... नारायण इति श्रुतः MahāBhā. xii. 333. 25; अभ्यन्तरगताय (v.l. अन्तर्गताय) देवाय स्वमनुष्ठेयमकालक्षेपार्हं निवेदयामि Śāk. 5. 1(1); अस्यान्तर्गतमायत्तं स्वरव्यञ्जनसंमितम्। तदशेषं मया दत्तम् MārkP. 23. 55; सप्ताक्षरं महामन्त्रं विष्णुं नारायणं प्रभुम्। सर्वे मन्त्रास्तदन्तस्थास्तेषामन्तर्गतश्च सः JayāS. 11. 35; सच्च मूर्तं त्यच्च अमूर्तम् अभवत्। मूर्तामूर्ते ह्यव्याकृतनामरूपे आत्मस्थे अन्तर्गतेन आत्मना व्याक्रियेते TaiUBh. 261. 10 (*on* 2. 6); देहस्त्रीपुत्रमित्रानुचरहयवृषाः ...। एते जीवन्ति येन व्यवहृतिपटवो येन सौभाग्यभाजस्तं प्राणाधीशमन्तर्गतममृतममुं नैव मीमांसयन्ति ŚatŚlo. 5; सूत्रमन्तर्गतं येषाम् ... ते च यज्ञोपवीतिनः NāraPaU. 3. 81; BrahmaU. 168. 9; परमात्मस्वरूपो हंसः। अन्तर्बहिश्चरति हंसः। अन्तर्गतोऽनवकाशान्तर्गतसुपर्णस्वरूपो हंसः PāśBraU. 1 (523.15); अनाहतस्य शब्दस्य तस्य शब्दस्य यो ध्वनिः। ध्वनेरन्तर्गतं ज्योतिर्ज्योतिषोऽन्तर्गतं मनः MaṇḍBrU. 5. 1 (352. 9); YogŚiU[1]. 6. 21; चतुर्थी (मूर्तिः) ... निष्कला सकला सा तु ...। अन्तर्गता च लोकानां न च कर्मफलं गता BhaviP. 230A. 20 (i. 154. 21); तं वासुदेवं शरणं प्रपद्ये। अन्तर्गतो लोकमयः सदैव भवत्यसौ स्थावरजङ्गमानाम् PadmP. ii. 98. 58; शुक्तावन्तर्गतस्य तेजोंऽशस्य ... रजतावयवत्वमुपपन्नम् ŚrutaPra. iB. 32. 28 (*on* i. 1. 1); आकाशवत् त्वं सर्वत्र बहिरन्तर्गतोऽमलः AdhyāRā. i. 5. 56; कर्मैव स्वमार्गेण जीवं बुद्ध्यादिलिङ्गशरीरबन्धं नयति ... अतः कर्मणा जगत्युत्पद्यमाने किमन्तर्गतेनेश्वरेण ŚaṅkaVi. (Ā.) 31. 12; यश्चेशिता ... अन्तर्गतो नाधिगतो विकारैः। ... वैराजसंज्ञः पुरुषो बभूव BṛBrahmaS. i. 1. 11; अन्तर्गतस्तथा त्वं च प्राकृतैर्नावलोक्यसे BṛBrahmaS. iii. 6. 36; शोणस्य नारिकेलस्य बालस्यान्तर्गतं जलम् BhojanKu. 121. 13; **3C** present in the mind or heart अन्तर्गतमभिप्रायं न ... इच्छसि। विवक्तुम् MahāBhā. xii. 125. 16; अन्तर्जात(v.l. °र्गत)मपि व्यक्तमाख्याति हृदयं हृदा Rāmā. i. 76.16; बलाद्धि विवृणोत्येव भावमन्तर्गतं नृणाम् Rāmā. vi. 11. 55; vi. 103. 1; स तपस्विमध्ये ... मनीषिमुख्यः। ... स्वं भावमन्तर्गतमाचचक्षे BuddhaC. 7. 44; एकं सुतं बालमनर्हदुःखं संतापमन्तर्गतमुद्वहन्तम्। तं राहुलं मोक्षय बन्धुशोकात् BuddhaC. 9. 28; वागङ्गमुखरागेण सत्त्वेनाभिनयेन च। कवेरन्तर्गतं भावं भावयन्भाव उच्यते NāṭyaŚā. 7. 3; तव वदनजनितकौतूहलेन स्मितेन निवेदित इवान्तर्गतो भावः Avimā. 1. 1 (4); न केवलं दरीसंस्थं भास्वतां दर्शनेन वः। अन्तर्गतमपास्तं मे रजसोऽपि परं तमः KumāSaṁ. 6. 60; अन्तर्गतं प्राणभृतां हि वेद सर्वं भवान्भावम् RaghuVā. 2. 43; त्वयात्मना। बाह्यान्तर्गतमालोच्यमालोच्यापररात्रिषु MārkP. 44. 23; भूपतिः ... तूष्णीमेवाभवत्। ... केवलं स्नेहगर्भेण दृष्टिपातमात्रेणान्तर्गतां प्रीतिमकथयत् HarṣaC. 124. 10; 156. 4; (हर्षः) अन्तर्गतेन शोकशिखिनाङ्गारतामिव नीयमानम् ... कुरङ्कम् ... अद्राक्षीत् HarṣaC. 212. 1; दृतिस्तरति यज्जलमेष नूनमन्तर्गतस्य मरुतः स किलानुभावः KalyāMaSt. 10; निजो रिपुः। दहत्यन्तर्गतश्चैव शुष्कं वृक्षमिवानलः NītiSā. 8. 65; Hitopa. 3. 57; भावमन्तर्गतं व्यक्तं सुप्तो मत्तश्च भाषते NītiSā. 13. 16; अनाविष्कुर्वन्नन्तर्गतां चेतोवृत्तिं लोकस्याप्रख्यापयन् BrahmSūBh. (Bhā.) 216. 16 (*on* iii. 4. 48); अन्तर्गतस्य कथयन् प्रमदस्य भासमास्यैरवोचदिति विस्फुरताधरैस्तम् RāmC. 36. 72; व्यञ्जनस्य योऽन्तर्गतः स्पर्शः स स्पर्शविशेषः JayaMa. 14. 7 (*on* 1. 2); प्रविष्टस्यान्तर्गतां चित्तवृत्तिम् ... प्रथयितुं प्रसादगानम् AbhinBhā. i. 270. 12 (*on* 6. 29); त्वमेव देव जानीषे भावमन्तर्गतं नृणाम् BrahmP. 109.51; ऋतुजेन च दग्धाहं वह्निनान्तर्गतेन ह GaṇeP. ii. 73. 59; मधुरिमरुचिरं वचः खलानाम् ... कथयति मोहहेतुमन्तर्गतमिव हालाहलं विषं तदेव KāvyPra. 695. 3; यद्यपि श्रियमाधत्ते भूषणानादरस्तव। तथाप्यन्तर्गतं मन्युमयं कथयतीव मे CaṇḍaKau. 1. 20; मा ते व्याहत विघ्नोऽत्रेत्युक्त्वा चित्रकृति स्थिते। रागमन्तर्गतं राज्ञो रोमोद्गम उदायत DvyāśraKā. 9. 121; महदादीनि तत्त्वानि ... संगृह्य। अंशैरुत्पादयामासुर्विराजं भुवनात्मकम्। तस्य चान्तर्गतं छिद्रं पञ्चाशत्कोटिविस्तृतम् SātvaT. 1. 32; प्रकृतज्ञानिनामन्तर्गतावाग्विषयः। मनसि लीयते न वेति संदेहः TattvPrakā. 206B. 5 (*on* iv. 2.1); अन्तर्गतं महद्वर्चो वरणीयं यतात्मभिः MahNirvāT. 9. 219; आकारैः ... अभ्युत्सहे बन्धुजनावलोकादन्तर्गतं शोकतमो निहन्तुम् Nalābhyu. 8. 39; क्षमाम् ... बाह्यमेव वहत्यसौ ... न चान्तर्गताम् HammīMaKā. 1. 98; अन्तर्गतस्य दहतो महतः स्मराग्नेर्दग्धस्य संक्षयवशादिव भस्मशेषम् Subhāṣi. 1084; सान्तर्गता दहति मां तरलायताक्षी Subhāṣi. 1294; खेदाग्निं विघटयितुमन्तर्गतमसौ लेभे ... यामुनतटीम् HaṁsDū. (Rū.) 3; KalpaK. 102. 117; चित्रमिदं नैपुण्यं दृग्भ्यामन्तर्गतं विजानाति ŚṛṅgāMañ. (A.) 10. 16; भगवति, तव न किंचित् प्राणिनामन्तर्गतमविदितमस्ति Jīvān. 28. 5; (जानामि–इत्यन्तःसंरम्भयोगोऽपि भाति) स च संरम्भः जानामीत्यन्तर्गतस्तिङ्वाच्यः स्पन्दः Bhāsk. i. 74. 9 (*on* i. 1. 4); (used as noun) (that) which is present in the mind or heart तेषामन्तर्गतं ज्ञात्वा देवानां स पितामहः कृत्या नार्योऽसृजत् MahāBhā. xiii. 40. 7; कर्तव्यस्य च पारम्यं प्रकृतस्य महामते। स्फुरत्यन्तर्गतं येषां मन्त्राराधनपूर्वकम् PauṣkS. 27. 53; देवोऽपि विष्णुस्त्रैकाल्यदर्शनसामर्थ्यात्

तस्यान्तर्गतं मत्वा स्वयमेव तत्सकाशमगमत् Tantrākhyā. 38. 18; PañcT. 1. 127 (52) (138. 1); तदहं प्रज्ञया तस्यान्तर्गतमाकर्षयामि PañcT. 4. 13 (5) (381.8); द्वाभ्यामन्तर्गतं पृष्टम् PadmP. ii. 14. 13; बालेऽवदत्तान् ... जानन्नन्तर्गतं तेषाम् GaṇeP. ii. 22. 19; त्वं चैत्र मित्रं यदि मन्मथस्य ... ज्ञातं तवान्तर्गतम् VikraDeC. 7. 56; को लोकस्य सखि स्वभावकुटिलस्यान्तर्गतं ज्ञास्यति SubhāRaK. 25. 12; SūktiMu. 48. 6; Subhāṣi. 1438; सा हि ... विलुम्पन्ती त्रय्यन्तवादवारवाणमवधूयान्तर्गतं प्रकाशयेत् ŚatDū. 184. 11; सत्यमिदमन्तर्गतमुद्गीर्णं भवता ŚatDū. 240. 20; **3Di** being inside, internal, inner विस्रब्धं प्रवदाम्यहम्। दुःखमन्तर्गतं यन्मे मनो दहति Rāmā. iv. 8.27; आकारैरिङ्गितैर्गत्या चेष्टया भाषितेन च। नेत्रवक्त्रविकारैश्च गृह्यतेऽन्तर्गतं मनः ManuSm. 8.26; ViṣṇuDhaP. ii. 65.37; Pañcā. 7.17; SūktiRa. 123.29; VetāPañ. (Śi.) 8.31; Subhāṣi. 2803; MādhavāĀ. 186; अन्तर्वणम् ... अन्तर्गतं वनम् ... इति विग्रहः JaineVyā. 412.27 (*on* v. 4.89); चित्तमन्तर्गतं दुष्टं तीर्थस्नानैर्न शुद्ध्यति JābālaDaU. 4.54; अहो धनुषि नैपुण्यं मन्मथस्य महात्मनः। शरीरमक्षतं कृत्वा भिनत्त्यन्तर्गतं मनः SubhāRaK. 13.8; VetāPañ. (Śi.) 27.14; इदं व्योमसरोमध्ये भाति चन्द्रसितोत्पलम्। मलिनोऽन्तर्गतो यत्र कलङ्को भ्रमरायते Subhāṣi. 1997; **3Dii** belonging to the inner soul तेषामन्तर्गतापीच्छा तद्वाक्यार्थविचारिभिः। ज्ञायते TantrVā. 718.15 (*on* iii.1.13); **3Ei** situated inside तद्यानियतमानेन समानं स्यात् परस्परम्। अन्तर्गतं हि वृत्तस्य PauṣkS. 7. 38; प्रभुः ...। सर्वदान्तर्गतस्यैव कुम्भस्य च यथोदकम्। तथा सर्वस्य जगतो बहिरन्तर्व्यवस्थितः JayāS. 4.87; अन्तर्गतैर्विप्र कलशैः स्नापयेत्क्रमात् PāraS. 14. 100; मनोयन्त्रस्य चलने कारणं वेदनं विदुः। प्रणालीदारुमेषस्य रज्जुरन्तर्गता यथा YogVā. ii. 19. 27; (मूलधाम्नः) दण्डेऽर्धेऽन्तर्गतं मण्डलम् (अष्टमूर्तीनां स्थानं स्यात्) TantrSa. 2. 73; **3Eii** being or remaining inside चित्रग्रीवोऽपि विवरद्वार्यवस्थित एवमाह। भद्र हिरण्य। इतस्तावदिति। तच्च श्रुत्वान्तर्गत एव हिरण्योऽब्रवीत्। को भवानिति Tantrākhyā. 55. 24; Pañcā. 128. 27; हिरण्योऽन्तर्गत एवापश्यत् Tantrākhyā. 57. 19; **3F** (used as noun) (that) which lies inside निष्कर्षो निष्कोषणम्। तद्यान्तर्गतस्य बहिर्निःसारणम् SiddhāKau. 369A. 11 (*on* vii. 2. 2); **4A** forgotten तमुवाचाथ राजर्षिर्द्विजं मित्रसहस्तदा। ... अन्तर्गतं तु तद्राज्ञस्तदा ब्राह्मणभाषितम्। ... ततोऽर्धरात्रे ... संस्मृत्य ब्राह्मणस्य प्रतिश्रुतम् MahāBhā. i. 166. 23 [AmaK. 2197; AnekāSa. 496; AnekāSaṁ. 4. 96; AbhidhāCin. 1495; Vaija. 210. 109; ViśvaPra. 70. 178; DharK. 1012; AnekāK. 360; NānārthSaṁ. 5. 46; NānārthāSaṁ. iii. 23. 11; MediK. 71. 79; ŚabdaRa. (Vā.) 3344; ViśvaLoK. 151. 193; ŚabdaRa. (Su.) 6. 79; KośaKaTa. 2. 544; 2. 5619; KalpaK. 220. 146; ŚabdaRaSaK. 159. 8]; **4B** disappeared रुद्राहिं पन्नगः प्राह ...। मूर्खोऽयं भूपतिर्यो वै तैलोष्णं यत्र दत्तवान्। इत्युक्त्वान्तर्गतो देहे BhaviP. 471B. 35 (iii (3). 7. 12); अहं लोकपितामहः। अन्तर्गतो मुनीन्द्राणां मानसानां प्रपश्यताम् ŚivaP. ii (2). 3. 77 (71A. 2); अयि सुन्दरि। ... अन्तर्गतो गोपालस्त्वया दृष्टः GopāKeCan. 133. 16; हा वैदेहि प्रेक्षणीयत्वमिन्दोः ... हृत्वा देवि क्व त्वमन्तर्गतासि Ragh. 10. 33; **4C** hidden, obscured अन्तर्गतैर्गुणैः किं द्वित्रा अपि यत्र साक्षिणो विरलाः। स गुणो गीतेर्यदसौ वनेचरं हरिणमपि हरति ĀryāSaŚa. 17; कस्यचित् कवचं स्रस्तं व्यस्तायां च शरैस्त्वचि। शौर्यमन्तर्गतं व्यक्तमासीदत्रस्यतस्ततः Surath. 10. 68; दिगीशाः। ... अद्राक्षुरपि तत्र ते ... पयस्तरङ्गपरिपूरितैरन्तर्गतैर्गिरिभिरभिशोभितम् ... दुग्धोदं नाम रत्नाकरम् NīlaVi. 48. 14; **5A** immersed in सागरान्तर्गताः केचित् Rāmā. vi. App. I. 67 (5); सः ...। विबुद्धः सलिले तस्मिन् विज्ञायान्तर्गतां महीम् MārkP. 47. 6; ततस्तु सलिले तस्मिन् विज्ञायान्तर्गते महत्। अनुमानादसंमूढो भूमेरुद्धरणं प्रति BrahmāṇḍP. i. 5. 8; i. 7. 5; विशुद्धसलिले तस्मिन्विज्ञायान्तर्गतं जगत् VāmaP. 43.31; (used as noun) (that) which is immersed in पार्थिवानि च भूतानि सागरान्तर्गतानि च Rāmā. v. 4* (9); **5B** entered in, i.e. reflected on दुर्ग्राह्यं हृदयं यथैव वदनं यद्दर्पणान्तर्गतम् ŚatTrayī. 259; आलोको ह्यगाधस्वच्छजलेनाप्रतिघातात् तदन्तर्गतान् पदार्थान् स्वयमन्तर्गतः प्रकाशयति ŚrutaPra. ii. 430. 13 (*on* iii. 2. 6); आघोषानुमितत्वदागममहाहर्षोल्लसद्देवकीवक्षोजप्रगलत्पयोरसमिषात् त्वत्कीर्तिरन्तर्गता Nāräy. x. 74. 7; अन्तर्गताहिरिपुरत्नरुचिच्छटानामभ्युद्गमेन परितो हरितोर्मिजालः। आश्चर्यमर्पयति चेतसि दृश्यमानः संजातबालतृणराजिरिवाम्बुराशिः RāmC. 25. 71; **5Ci** who has gone inside or entered एते च ... निद्रालसाधोरणाः काम्बोजाश्च करेणवश्च कथयन्त्यन्तर्गतान् स्वामिनः PādaTā. 13.6; एतस्मिन्नन्तरे प्रायाद् व्याधो विगतकल्मषः। मूर्धानं व्रणसंयुक्तं सरक्तं लिङ्गमस्तके। शंकरस्यादिकेशस्य ददृशेऽन्तर्गतस्तदा BrahmP. 169. 40; नान्तर्गता च वनिता न बहिर्गता च BhikṣāKā. 20. 11; **5Cii** which has gone inside यश्चान्तर्गतामपरिमितरिपुशस्त्रशल्यशङ्कुकीलितामिव निश्चलामुवाह राजलक्ष्मीम् HarṣaC. 175. 3; सर्वादृष्टिश्च संदिग्धा स्वादृष्टिर्व्यभिचारिणी। खलबिलान्तर्गतस्य बीजस्यासत्त्वदर्शनात् TarkBhā. (Mo.) 26. 15; अन्तर्लोम इति। अन्तरीपमित्यादि। अन्तर्गता आपोऽस्मिन् Prasā. i. 646. 8; अन्तरीपमित्यादेरन्तर्गताः प्रतिकूलाः संगताश्चापोऽस्मिन्निति विग्रहः LaŚabdeŚe. ii. 156. 4; **5D** placed or kept in भूतान्यालोक आकाशे परिच्छिन्नानि सर्वशः। पात्रे महति पात्राणि यथैवान्तर्गतानि तु BrahmāṇḍP. i. 19. 186; **6A** being in the middle or in between प्रकाशस्तु भवेत्सूर्य आह्लादस्सोम उच्यते। द्वयोरन्तर्गता संवित्ताभ्यामस्तोदयावपि JayāS. 6. 225; तेषामन्तर्गतौ ज्ञेयौ द्वौ वर्गाविन्द्रियात्मकौ JayāS. 16. 234; भ्रुवोरन्तर्गतां दृष्टिं विधाय सुदृढां सुधीः ŚivS. 4. 51; पुरस्यान्तर्गतौ कार्यौ घण्टामार्गौ तथापरौ SamarāSū. 10. 14; **6B** fixed in between कपालकुहरे जिह्वा प्रविष्टा विपरीतगा। भ्रुवोरन्तर्गता दृष्टिर्मुद्रा भवति खेचरी DhyānBiU. 80; YogŚiU. 5. 40; शृणुयाद्दक्षिणे कर्णे नादमन्तर्गतं सदा NādaBiU. 31; उभयोर्गवाक्षयोरन्तर्गतः प्रेक्षक इव ... एकोऽनुमीयते SyādvāMañ. 17 (106); **7** (Astrol.) being in the intermediate period (Antardaśā with respect to the Mahādaśā of a planet) विदेशवनसंचारो भानोरन्तर्गते रवौ JātaPā. 18. 62; **8A** turned inwards (in a dance position) उरुः पञ्चधा तत्र ...। वलितोऽन्तर्गते जानुन्यूरुः स्वैरगतौ स्त्रियाः SaṁgīRa. iv. 127. 5 (7. 358); **8B** (used as noun) one of the eight types of gestures or positions of heel उत्क्षिप्ता ... अन्तर्गता तथा। ... अष्टधा पादचारीस्थानेषु दृश्यते SaṁgīRa. iv. 178.1 (7. 517); Nṛtyā. 585; NṛtyaRaK. i. 3. 15 [Kośas give *antargata* as the synonym of the following words: *prasmṛta*, ŚabdaRa. (Vā.) 3344; *madhyaprāpta*, AnekāSa. 496; DharK. 1012; AnekāK. 360; also they give *antargata* in the sense of the following words: *antaḥpraviṣṭa*, NānārthāSaṁ. iii. 23. 11; *prāpta*, NānārthSaṁ. 5.46; ViśvaLok. 151. 193; *madhyaprāpta*, AnekāSaṁ. 4. 96; ViśvaPra. 70.178; MediK. 71. 179; ŚabdaRaSaK. 159.8; *madhyāpta*, KośaKaTa. 2.5619; *vismṛta*, NānārthāSaṁ. iii. 23. 11; and ŚabdaRa. (Su.) 6.79 gives *antargata* as the meaning of *prasmṛta* and *vismṛta*]

अन्तर्गतकामाग्निधूम (antargatakāmāgni-dhūma) *m.* smoke of fire of love present in the mind मलयवती। ... अथान्तर्गतकामाग्निधूमेनेवाविलेक्षणा। अश्रुधारां प्रमुञ्चन्ती संतापक्वथिताङ्गका KathāSaSāg. xii. 23.61.

अन्तर्गतगाढवैराग्य (antargata-gāḍhavairāgya) *n.* intense detachment or indifference (to worldly matters) present in the mind वक्तुर्बोधिसत्त्वस्यान्तर्गतगाढवैराग्यवासनाधिवासितचेतसः AuciViCa. 18 (25) (133. 1)

अन्तर्गतगुणत्व (antargataguṇa-tva) *n.* the state of being an inner or internal quality हतच्छायमित्यादीनामन्तर्गतगुणत्वेन क्रियाविशेषणत्वात् ... क्रियागुणयोगनिमित्तेयं विशेषत उत्तरा नाम दृष्टान्तोक्तिः साम्यभेदः SaraKaṇṭhā. 435.1.

अन्तर्गतगुरुशोक (antargata-guruśoka) *m.* excessive sorrow present in the mind or heart भूपालस्तामवादीत्। देवि किमर्थमन्तर्गतगुरुशोकभारमन्थरमशब्दं रुद्यते Kād. 60. 7.

अन्तर्गतगृह (antargata-gṛha) *n.* chamber which is inside, i.e. inner apartment तत्रान्तर्गतगृहे ... सर्वं परीक्षितमदनीयमन्नाद्यमद्यात् ManuBh. ii. 67.3 (*on* 7. 217)

अन्तर्गतचराचर (antargata-carācara) *adj.* consisting of movable and immovable, i.e. animate and inanimate (objects) within अन्तर्गतचराचरजगज्ज्ञालदर्शनमुद्दीपनम् RasGaṅ. 52.5.

अन्तर्गतचेतन (antargata-cetana) *adj.* having inner awareness or consciousness स राजा सस्मार मामन्तर्गतमानसः (v.l. ॰चेतनः)। तद्याहं चिन्तितं ज्ञात्वा गतवांस्तस्य दर्शनम् MahāBhā. xii. 31. 39.

अन्तर्गतजलच्छाया (antargata-jalacchāyā) *(f.)* whose shadow reflected on the water वैदेह्याः क्वापि गच्छन्त्या दीर्घिकातीरवर्त्मना। अन्तर्गतजलच्छाया मया सैवेति वीक्षिता KundaMā. 4. 14.

अन्तर्गतज्ञ (antargata-jña) *adj.* who knows what is in the mind (of others) तं बिभेदान्तर्गतज्ञः शूलेन शशिशेखरः SkandP. v(1). 3.14.

अन्तर्गतज्ञान (antargata-jñāna) *adj.* which includes or contians knowledge within अन्तर्गतज्ञानं यत्कर्म तत्ते प्रवक्ष्यामि GītāBh. (Rā.) 255. 7 (*on* 4. 16); तत्रान्तर्गतज्ञाने कर्मणि ज्ञानांशस्यैव प्राधान्यमाह GītāBh. (Rā.) 275. 1 (*on* 4.33); अन्तर्गतज्ञानेन कर्मणा जितमनसा यतमानेनायमेव समदर्शनरूपो योगोऽवाप्तुं शक्यः GītāBh. (Rā.) 351. 6 (*on* 6. 36); 585. 3 (*on* 13. 24); केचित् ... अन्ये ... सत्त्वोद्रेकाद्वशीकृत्य करणान्यधिकुर्वते। अथवान्तर्गतज्ञाने कर्मयोगेऽधिकुर्वते NyāyKu. 196. 8.

अन्तर्गतज्ञानता (antargatajñāna-tā) *f.* the state of being what includes or contains knowledge within अन्तर्गतज्ञानतयास्यैव ज्ञानयोगाकारतां प्रदर्श्य ... ज्ञानांशस्यैव प्राधान्यं चोच्यते GītāBh. (Rā.) 226. 2 (*on* 4. 1); 275. 1 (*on* 4.33)

अन्तर्गततमोऽपह (antargatatamo'paha) *adj.* which destroys or removes the ignorance present in the mind साधुसमागमः। ... य एकान्ततयात्यन्तमन्तर्गततमोऽपहः SkandP. i (2). 13. 7.

अन्तर्गतता (antargata-tā) *f.* **1** the state of being what is included or contained within ज्ञानं कर्मण्यन्तर्गततया कर्माकारं यः पश्येदित्युक्तं भवति GītāBh. (Rā.) 257.7 (*on* 4. 18); **2** the state of existing inside शरीरवतस्सर्वात्मना तस्मिन् शरीरेऽन्तर्गततया भाव्यमिति न नियमः ŚivārkaMaDī. i. 247. 20 (*on* i. 1.21)

अन्तर्गतत्व (antargata-tva) *n.* **A** the state of being included or contained within पूर्वचोद्य एवान्तर्गतत्वादिदमपि चोद्यभाष्यम् TātpaṬ. (Vā.) 17. 18 (*on* 1.74); **Bi** the state of being included (in the same class) नापि प्रयोगभेदः। अन्तर्गतत्वात्काम्ये नित्यप्रयोगस्य ṬupṬ. 112. 7 (*on* vi. 3. 1); **Bii** the state of being included (in the category) अन्तःकरणस्य मनसोऽपि मनोऽन्तर्गतत्वात् सर्वान्तरश्रुतेः KenUVāBh. 74. 15 (*on* 1. 4); प्रामाण्येऽपि वागमेऽन्तर्गतत्वान्न प्रमाणान्तरम् ŚāstrDī. 87. 16 (*on* i. 1. 5); **C** the state of being counted or enumerated न चान्येषां प्राप्तत्वेऽपि अष्टत्वादेरप्राप्तत्वाद्विध्युपपत्तिः तस्यापि द्वादशत्वेऽन्तर्गतत्वेन प्राप्तत्वात् MīmāKau. i. 256. 1 (*on* i.4. 17); द्वादशत्वेऽष्टत्वादीनामन्तर्गतत्वेन कपालादिवत्प्राप्तेः तत्प्रख्यनयेन ... सामानाधिकरण्यम् BhāṭṭCin. ii. 68. 11 (*on* i. 4.11)

अन्तर्गतदाहभाव (antargata-dāhabhāva) *adj.* who has the burning sensation, i.e. feeling of sorrow in the mind नृपः ...। एकान्ततः संस्मरति स्वबन्धून् कदाचिदन्तर्गतदाहभावः VarāṅgaC. 14. 96.

अन्तर्गतदुःख (antargata-duḥkha) *n.* sorrow in the mind सा च दृष्ट्वैव भर्तारं प्रत्युद्गम्य प्रणम्य च। ... देवी रामम् ...। अभिवीक्ष्य ... अब्रवीत्। दृष्ट्वान्तर्गतदुःखार्तं किमेतदिति विह्वला Rāmā.ii.595*(4)

अन्तर्गतदुःख (antargata-duḥkha) *adj.* who has the sorrow in the mind (राजा) चित्रकूटमगात्पुरम्। तत्र तस्योचितां भार्याप्राप्तिं वीक्ष्य कृतोत्सवे। राष्ट्रेऽन्तर्गतदुःखस्य दिनशेषो जगाम सः KathāSaSāg. xii. 27. 87.

अन्तर्गतदोषनिःसारण (antargatadoṣa-nissāraṇa) *n.* removal or curing of the disorders (of humours) in the body अन्तर्गतदोषनिःसारणात् धातुसाम्यं भवति MayūMāli. 276. 11 (*on* iii. 4. 16)

अन्तर्गतनञर्थक (antargatanañartha-ka) *adj.* having negative meaning included within, i. e. implied खपुष्पमिति समासः खे पुष्पं नास्तीति विग्रहानुसारादन्तर्गतनञर्थकस्सन्नभाववचनः MīmāKau. i. 277. 10 (*on* i. 4. 23)

अन्तर्गतनिर्दोषत्व (antargata-nirdoṣatva) *n.* internal faultlessness, i.e. (grammatical) correctness अत्र पुनरन्तर्गतनिर्दोषत्वं मुख्यमेवार्थमुपादाय युक्तिरित्येवोक्तम् NyāySu. (Ja.) 259A. 9 (*on* ii. 1. 2)

अन्तर्गतप्रत्यय (antargata-pratyaya) *adj.* (used as noun) (word) containing a suffix within 'घट चेष्टायाम्' ... 'स्तम्भु रोधने' इत्यादिधातुभ्यः पचाद्यजादिभिर्व्युत्पादनसत्त्वेनान्तर्गतप्रत्यये जातिविशेषलक्षणया नियतबोधः संभवत्येव VaiyāBhū. 178. 4 (*on* 33)

अन्तर्गतप्रभ (antargata-prabha) *adj.* having lustre in the middle वृत्तः ... अन्तर्गतप्रभः प्रभानुलेपी चेति मणिगुणाः ArthŚā. i. 184. 25 (2. 11) (comm. अन्तर्गतप्रभः मध्यभागेऽपि प्रभातरलः प्रभया स्वीयया संनिकृष्टमनुलिम्पतीति प्रभानुलेपी)

अन्तर्गतप्रमागूढ (antargatapramā-gūḍha) *adj.* concealed on account of the consciousness within अन्तःप्रणवनादाख्यो हंसः प्रत्ययबोधकः। अन्तर्गतप्रमागूढं ज्ञाननालं विराजितम् PāśBraU. 2. 3.

अन्तर्गतप्रहर्ष (antargata-praharṣa) *m.* inner joy ईषत्कुञ्चितनयनकपोलनिवेद्यमानान्तर्गतप्रहर्षम् ... मुखकमलं परिवर्त्य ... हसितम् Ubhayābhi. 13. 3.

अन्तर्गतप्राय (antargata-prāya) *adj.* almost included श्रुतेर्विनियोगसामर्थ्यात्मकस्य च लिङ्गस्य केवलपदप्रयोगाभावात् पदान्तरसंनिधेरवश्यंभावित्वाद्वाक्यमन्तर्गतप्रायमेवेति न साक्षाद्ग्रहणेन सूत्रितम् TantrVā. 830. 17 (*on* iii. 3. 11)

अन्तर्गतप्रार्थन (antargata-prārthana) *adj.* having inner longing (for honour) मम ... अन्तर्गतप्रार्थनमन्तिकस्थं जयन्तमुद्वीक्ष्य कृतस्मितेन। प्रमृज्य वक्षो हरिचन्दनाङ्कं मन्दारमाला हरिणा पिनद्धा Śāk. 7. 2.

अन्तर्गतप्रीति (antargata-prīti) *f.* inner regard, internal delight अन्तर्गतप्रीतिं स्फीतिमतीम् ... बिभ्रती। ... युष्मद्भक्तिरलं भनक्ति भविनामेनांसि हृद्वासिता PārśvanāSta. 10.

अन्तर्गतप्रीतिमनस् (antargataprīti-manas) *adj.* having the mind containing inner regard or delight (नृपात्मजः) स तस्य संप्रेक्ष्य गजेश्वरस्य जयं महान्तं रिपुमर्दनस्य। अन्तर्गतप्रीतिमनाः कृतज्ञो युवेश्वरो वाक्यमिदं जगाद VarāṅgaC.12.66.

अन्तर्गतप्रेमशंसिन् (atargataprema-śaṁsin) *adj.* telling, i.e. indicating love existing in the mind or heart नृपकुमारः ... सोऽपि किंचित्कृतप्रतिप्रणतिरन्तर्गतप्रेमशंसिना प्रीणयन्नमृतवारिच्छटाच्छेन विकसता दृष्टिविक्षेपेण मच्चित्तमीषद्वलितवदनस्तामवादीत् TilaMañ. 314. 18.

अन्तर्गतफलारम्भा (antargata-phalārambhā) *adj.* (*f.*) **1** having the beginning of the result hidden inside समापन्नसत्त्वास्ता रेजुः ...। अन्तर्गतफलारम्भाः सस्यानामिव संपदः RaghuVa. 10. 59; **2** having the appearance of the food grain formed within, RaghuVa. 10. 59.

अन्तर्गतबाष्पकण्ठ (antargatabāṣpa-kaṇṭha) *adj.* whose throat is (choked) with tears inside अथ व्यवस्थापितवाक्कथंचित्सौमित्रिरन्तर्गतबाष्पकण्ठः। औत्पातिकं मेघ इवाश्मवर्षं महीपतेः शासनमुज्जगार RaghuVa. 14. 53.

अन्तर्गतब्रह्मात्मचैतन्य (antargata-brahmātmacaitanya) *n.* consciousness of the nature of the Brahman existing within अग्न्यादीनामपि ज्योतिष्ट्वमन्तर्गतब्रह्मात्मचैतन्यज्योतिर्निमित्तमित्यर्थः MuṇḍUBh. 340. 9 (*on* ii. 2. 10)

अन्तर्गतभाव (antargata-bhāva) *m.* inner or internal feeling रक्ताक्षस्तस्यान्तर्गतभावं ज्ञात्वाब्रवीत् Pañcā. 212. 21.

अन्तर्गतमनस् (antargata-manas) *adj.* who has his mind turned inwards, i.e. introvert शोचन्नेव मुहुः क्रौञ्चीमुप श्लोकमिमं पुनः। जगावन्तर्गतमना भूत्वा शोकपरायणः Rāmā. i .2. 28 [engaged in deep thought, sad, perplexed, MW.]

अन्तर्गतमनोबुद्धि (antargata-manobuddhi) *f.* inner or internal mind and intellect गत्या स्खलत्पादादिकया अन्तर्गतमनोबुद्धिरूपेण परिणतमवधार्यते ManvaMu. 293. 15 (*on* 8. 26)

अन्तर्गतमन्यु (antargata-manyu) *adj.* who has anger present in the mind, i.e. who has not expressed one's own anger कस्याश्चिदन्तर्गतमन्योर्मानिन्याः केनचित् कृतागसा प्रसाद्यमानाया यत् ... उक्तं तदनुपपद्यमानतया समर्थनीयमेव VyaktiVi. 128.24.

अन्तर्गतमल (antargata-mala) *adj.* having dirt in the mind अन्तर्गतमलो दुष्टस्तीर्थस्नानशतैरपि न शुध्यति CāṇaNīDa. 11. 7.

अन्तर्गतमानस (antargata-mānasa) *adj.* who has his mind turned inwards, i.e. introvert स राजा सस्मार मामन्तर्गतमानसः MahāBhā. xii. 31. 39; नमोऽस्तु ... शान्तात्मनेऽन्तर्गतमानसाय Saund. 7. 22.

अन्तर्गतयाम्योत्तर (antargata-yāmyottara) *adj.* which exists between the southern and northern direction अतः स्थिरस्य भूमिपिण्डस्यान्तर्गतयाम्योत्तरं किल सुमेरुशृङ्गत्रयं वर्तते ŚaṅkaVi. (Ā.) 215. 14.

अन्तर्गतरजोविषय (antargatarajo-viṣaya) *adj.* referring to dirt or pollution hidden (inside) वचनं तज्जाह्नवीभिन्नगोदावर्यादिगङ्गान्तरपरमिति मदनरत्ने। अन्ये त्वन्तर्गतरजोविषयम् NirṇaSi. 86. 19.

अन्तर्गतरसा (antargata-rasā) *adj.* (*f.*) **A** having juice or sap inside बिभ्रतोऽन्तर्गतरसां कुसुमेषु रुचिं नवाम्। जटावल्कलभारस्ते तरोरिव न शान्तये DarpaDa. 3. 93; **B** having love in the mind or heart, DarpaDa. 3. 93; बहिर्व्याजामर्षप्रसरपरुषान्तर्गतरसा ... पूर्वा विजयते SubhāRaK. 19. 46.

अन्तर्गतलुपा (antargata-lupā) *f.* entablature or pent-roof turned inwards अकर्णकेन चार्धं वा यथायुक्ति यथारुचि। अन्तर्गतलुपां तिर्यगग्रबन्धमनिष्टदम् ŚilpaRa. i. 35. 15.

अन्तर्गतवर्षपर्वतद्रुम (antargata-varṣaparvatadruma) *adj.* containing divisions of earth, mountains and trees within स्वप्ने सप्तसागरपरिधिमन्तर्गतवर्षपर्वतद्रुमम् ... देवी जगद्गोलं जग्रसे AvantiKa. 158. 5.

अन्तर्गतवह्नि (antargata-vahni) *adj.* having fire, i.e. heat inside लोहे हुतभुग्व्याप्ते लोहान्तरताड्यमानेऽपि। तस्यान्तर्गतवह्नेः किं स्यान्निर्घातजं दुःखम् PraboSu. 134.

अन्तर्गतवासनात्मता (antargatavāsanātma-tā) *f.* the state of having the nature of impression (present) in the mind अङ्गस्याल्पो विकारोऽन्तर्गतवासनात्मतया वर्तमानं रत्याख्यं भावं भावयन् सूचयन् भावः Kāvyānu. (He.) 372.2.

अन्तर्गतविंशत्यादिसंख्या (antargata-viṁśatyādisaṁkhyā) *f.* number twenty etc. which are included (within hundred) शतादिसंख्यापरिच्छिन्नेषु वस्तुष्वन्तर्गतविंशत्यादिसंख्यापरिच्छिन्नवस्तुग्राहकं (यत्) तदनुमानान्न भिद्यते PrakaPañ.292.20.

अन्तर्गतविभक्तिलोपार्था (antargatavibhaktilopārthā) *adj.* (*f.*) meant for the elision of case-suffix which is included, i.e. appended शब्दानां पूर्वनिपातार्थातुपसर्जनसंज्ञा अन्तर्गतविभक्तिलोपार्था च NayaVi. 116. 9 (*on* i. 1. 5)

अन्तर्गतविश्ववीर्य (antargata-viśvavīrya) *n.* virility, i.e. the seed of the universe existing within अन्तर्गतविश्ववीर्यसमुच्छलत्तात्मकविसर्गविश्लेषानन्दशक्त्यैकघनं ब्रह्म ParāTri. 221. 10.

अन्तर्गतव्याल (antargata-vyāla) *m.* snake present, i.e. lying inside अन्तर्गतव्यालफणामणीनां प्रभाभिरुद्भासितभूषु भर्तः। ... गुहासु शेते Vāgbhaṭa.4.112.

अन्तर्गतशल्य (antargata-śalya) *m.* variety of a disease called Bhagandara (*lit.* fistula in the anus caused by internal splinter) यदंतदन्तर्गतशल्यनामकम्। भगन्दरं तच्च विदार्य यत्नतः KalyāKā. 13. 63.

अन्तर्गतशल्य (antargata-śalya) *adj.* **1** which has piercing splinters in the mind or heart, i.e. painful विरोधिचक्रं बहुधार्तराष्ट्रं चिन्ताभिरन्तर्गतशल्यमासीत् RāghPāṇ. (Ka.) 7.3 (comm. हृदयलग्नं शल्यं सव्यथमिवासीत्); **2** which has Śalya (the king of Madra) included in, RāghPāṇ. (Ka.) 7.3 (comm. अन्तर्गतः शल्यो मद्राधिराजो यत्र)

अन्तर्गतशव (antargata-śava) *adj.* having a dead body within (the territory) अन्तर्गतशवे ग्रामे वृषलस्य च संनिधौ। अनध्यायः ManuSm. 4. 108.

अन्तर्गतशीकर (antargata-śīkara) *m.* sprays or thin rain existing inside कदलीदण्डेन अन्तर्गतशीकरसिच्यमानमूलम् ... दन्तकाण्डमुद्वहन्तम् ... दर्पशातमपश्यत् HarṣaC. 104. 7 (Bālabodhinī अन्तर्गतैः शीकरैरम्बुकणैः)

अन्तर्गतशुक (antargata-śuka) *m.* parrot kept inside (a cage) (सः) मातङ्गकुमारीम् ... अन्तर्गतशुकप्रभाश्यामायमानं मरकतमिव पञ्जरमुद्वहता चाण्डालदारकेणानुगम्यमानाम् ... अतिशयरूपाकृतिम् ... ददर्श Kād. 10. 15.

अन्तर्गतशुद्धभाव (antargata-śuddhabhāva) *adj.* possessing a pure state in the mind अन्तर्गतशुद्धभावो विचित्रपञ्चेन्द्रियरागबन्धः। ... तस्थौ स रात्रिप्रतिमामभीक्ष्णम् VarāṅgaC. 31. 43.

अन्तर्गतसत्त्वजात (antargata-sattvajāta) *adj.* containing multitude of beasts inside वनं तदन्तर्गतसत्त्वजातं पाशैरवारुन्धत वत्सपालाः Yādavā. 5.15.

अन्तर्गतसमस्ताक्षर (antargata-samastākṣara) *adj.* which has all the letters included within, i.e. inclusive of all the syllables अन्तर्गतसमस्ताक्षराकारहकारात्मकप्रत्याहारवाच्यत्वमस्याः Bhāsk. i. 150. 17 (*on* i. 4. 1)

अन्तर्गतसमास (antargata-samāsa) *m.* compound with hidden, i.e. elided (ablative) inside केचित् नारायणपरं ब्रह्म इति वाक्ये नारायणात्परमिति (पदम्) अन्तर्गतसमासं वदन्ति ŚrutaPra. ii. 517. 11 (*on* iii. 3. 43)

अन्तर्गतसामर्थ्य (antargata-sāmarthya) *adj.* having hidden power or capacity inside यानि भुवनेष्वतर्क्य(v.l.°ष्वन्तर्गत)सामर्थ्यान्यायुधानि तानि रामे ब्रह्मर्षिभ्यः परिणमन्ति MahāvīC. 2. 4 (7)

अन्तर्गतस्पर्शरसा (antargata-sparśarasā) *adj. (f.)* having touch and dampness within तदेवानिलतां वेत्ति ... अन्तर्गतस्पर्शरसां पवनस्पन्दतामिव YogVā. iii. 61. 13.

अन्तर्गतस्रज् (antargata-sraj) *adj.* having, i.e. woven garlands inside प्रसाधकाः। तेऽस्य ... मौलिमन्तर्गतस्रजम्। प्रत्यूपुः RaghuVa. 17. 23.

अन्तर्गतस्वरम् (antargatasvaram) *adv.* with an obscure, i.e. choked voice अन्तर्गलं स्वरम् (v.l.अन्तर्गतस्वरम्) अलक्ष्यपदं चिरेण मेदश्च्याद् वदति दिग्धगलौष्ठतालुः SuśruS. vi. 53. 6; RugVi. 13. 4.

अन्तर्गतहरि (antargata-hari) *adj.* having Viṣṇu present in the mind ध्यायन्नारायणं देवं तस्थौ तत्रैव स द्विजः। तं दृष्ट्वान्तर्गतहरिं व्याधो भीत इवाग्रतः। ... वचनमब्रवीत् VarāP. 37. 13; SkandP. v(2). 25. 8.

अन्तर्गतहर्षभाव (antargata-harṣabhāva) *adj.* having the feeling of joy present in the heart भटः ... वसुधेन्द्रसिंहं ददर्श सोऽन्तर्गतहर्षभावः VarāṅgaC. 17.2.

अन्तर्गताकूत (antargatākūta) *n.* sub-division of Narma constituting one of the four types of Kaiśikī Vṛtti (*lit.* one having concealed intention) कैशिकी...। अस्याश्चत्वारो भेदाः। नर्म नर्मस्फोटः अन्तर्गताकूतं यथा ... शुद्धमन्तर्गताकूतं नर्म स्यात् NāṭaLaRaK. 1311.

अन्तर्गतात्मज्ञान (antargatātmajñāna) *adj.* having knowledge of the self existing within आत्मनिष्ठस्यापि ... अन्तर्गतात्मज्ञानानभिसंहितफलकर्मनिष्ठैव श्रेयसी GītāBh. (Rā.) 565. 7 (*on* 12. 12)

अन्तर्गतात्मज्ञानता (antargatātmajñāna-tā) *f.* the state of having the knowledge of the self existing within कर्मयोगस्य ... अन्तर्गतात्मज्ञानतया निरपेक्षत्वात् GītāBh. (Rā.) 210.2 (*on* 3.33); अन्तर्गतात्मज्ञानतया ... कर्मयोगस्य माहात्म्यम् ... पृच्छति GītāBh. (Rā.) 352. 1 (*on* 6. 36)

अन्तर्गतात्मज्ञानत्व (antargatātmajñāna-tva) *n.* the state of having the knowledge of the self existing within ज्ञानयोगाधिकारिणोऽपि कर्मयोगस्यान्तर्गतात्मज्ञानत्वात् ... ज्यायस्त्वम् GītāBh. (Rā.) 286. 2 (*on* 5. 1)

अन्तर्गतानन्दलाभ (antargatānanda-lābha) *m.* attainment of inner bliss अन्तर्गतानन्दलाभार्थं मुनिपुंगवाः। पितृमातृस्वरूपेण शिवलिङ्गं प्रपूजयेत् ŚivaP. i. 16. 94 (17B. 9)

अन्तर्गतानल (antargatānala) *adj.* which contains fire inside अन्तर्गतानलं चन्दनविटपमिव म्लायन्तम्... तमहमद्राक्षम् Kād. 154. 5.

अन्तर्गतामर्ष (antargatāmarṣa) *adj.* having fury existing in the mind शत्रुं पश्यन्तु मे पौराः ...। सिंहमन्तर्गतामर्षं यज्ञार्थमिव संयतम् PratiYau. 2. 10.

अन्तर्गतामित्रशल्य (antargatāmitra-śalya) *adj.* having darts or spikes in the form of enemies inside (बलम्) अनेकराज्यान्तरितमतिक्षिप्तं न युध्यते। अन्तर्गतामित्रशल्यमन्तःशल्यं हि न क्षमम् NītiSā. 14. 81 (comm. अमित्र एव शल्यम्)

अन्तर्गतायुधनिवहा (antargatāyudhanivahā) *adj. (f.)* having multitudes of weapons inside, i.e. stocked with weapons अन्तर्गतायुधनिवहाभिः ... आयुधशालाभिरुपेतम् ... राजकुलं विवेश Kād. 87. 5.

अन्तर्गतास्राक्ष (antargatāsrākṣa) *adj.* having eyes containing, i.e. full of tears वञ्चनानिहतं श्रुत्वा सुतमद्याहवे मम। मुखमन्तर्गतास्राक्षमन्धमन्धतरं कृतम् ŪruBha. 37.

अन्तर्गति (antar-gati) *f.* **1** motive, intention तेषामन्तर्गतं (v.l °तिम्) ज्ञात्वा देवानां स पितामहः। मानवानां प्रमोहार्थं कृत्या नार्योऽसृजत्प्रभुः MahāBhā. xiii. 40. 7; **2A** inclusion संदष्टकसमुद्रादेरत्रैवान्तर्गतिर्मता। आदौ मध्यान्तयोर्वा स्यादिति पञ्चैव तद्यथा Kāvyālaṅ. (Bh.) 2. 10; सर्वसाधनानां तद्व्यापारः कर्तुरिति तेषां भावनान्तर्गतिः तन्मुखेन साधनताप्युपपन्ना BhāvanāVi. 175.2; न तावदप्रमाणत्वं तेषां नाप्यक्षबुद्धिषु। शक्यतेऽन्तर्गतिर्वक्तुं न च लक्षणतुल्यता ŚlokaVār. 4. 3 (134. 4); अतिरिक्तं न गृह्यते। अस्ति त्वन्तर्गतिः TantrVā. 13. 17 (*on* i. 2. 7); वचनार्थम् ... अनाम्नातयोरेव प्रवरनाम्नोः प्रयोगात्र मन्त्रत्वनिरूपणायामन्तर्गतिः TantrVā. 419. 23 (*on* ii. 1. 34); (कः?क्व) पुनस्तस्यान्तर्गतिः Kāśi. iii. 212. 17 (*on* 5(9). 58); ग्रन्थकारस्तु विशेषलक्षणस्यान्तर्गतिं मत्वा सामान्यलक्षणत्वेनैव व्याचष्टे YuktiSneha. 72. 36 (*on* i. 1. 5); **2B** incorporation पटशुक्लयोरैक्यस्यापि तत्रान्तर्गतिः Nyāyāmṛ. 565B.1.

अन्तर्गति (antar-gati) *adj.* obscured, i. e. unexpressed अत्र ह्यन्तर्गतिरतिप्रबोधमात्रमुक्तं न त्वभिलाषशृङ्गारः Kāvyānu. (He.) 372. 22.

अन्तर्गतिप्राप्ति (antargati-prāpti) *f.* undersired occasion for inclusion आद्यार्थविषयं तावन्नेदं शाब्दोपमादिकम्। प्रत्यक्षेऽन्तर्गतिप्राप्तेर्वैफल्यं वा स्मृतेरिव TattvSaṁ. 1704.

अन्तर्गतेच्छ (antargateccha) *adj.* having desire or intention existing within देहाः प्रोक्ता येऽपि पृथक् पृथक्। भोग्यत्वेनात्मनां तेऽपि चैतन्यानुगताः सदा। तेषां चान्तर्गतेच्छानां वाक्यार्थप्रतिपादने। विवक्षा ... ज्ञायते शब्दशक्तितः TantrVā. 719. 15 (*on* iii. 1. 13)

अन्तर्गतैश्वर्य (antargataiśvarya) *n.* inner treasure, i.e. bliss स शिवो जगतः पिता।... कृपयान्तर्गतैश्वर्यं पूजकस्य ददाति ŚivaP. i. 16. 94 (17B.8)

अन्तर्गतोपमा (antargatopamā) *adj.* [*f.*–ā] having concealed, i.e. implied simile अपह्नुतिरभीष्टा च किंचिदन्तर्गतोपमा Kāvyālaṅ. (Bh.) 3.21; औदमध्यान्तविषयाः प्राधान्येतरयोगिनः। अन्तर्गतोपमा धर्मा यत्र तद्दीपकं विदुः Kāvyālaṅ-SāSaṁ. 1. 14.

अन्तर्गतौर्वविषवह्नि (antargataurvaviṣavahni) *m.* internal submarine fire of poison अन्तर्गतौर्वविषवह्निशिखाभितप्ता रत्नोज्ज्वलाः शितिरुचो ववलुः पयोधौ। कल्लोलभोगिपतयः HarVi. 22. 6.

अन्तर्गत्वा (antar-gatvā) *ger.* [irr.] having gone, i.e. having performed mentally सुमनःसेवनमन्तर्गत्वा बहु मन्वते रसेऽवनमन्तः (जनाः) YudhiVi. 2. 48. (comm. मनसा तद्विधाय)

अन्तर्गभीर (antar-gabhīra) *adj.* **A** deep inside नीरैरन्तर्गभीरैश्चटुलबककुलग्रासलीनैश्च मीनैः ... भाति ... चलच्चक्रवाकस्तटाकः PrabaCin. 102. 29; PurāPraSaṁ. 72. 2; **B** mysterious within तन्वीयम् ... अङ्गहारैरुपचरति चमत्कारमन्तर्गभीरम् LaṭaMe. 2. 21.

अन्तर्गम् (antar-gam-) I. P. to go between (so as to exclude) आ नो यज्ञे भजत मा नो यज्ञादन्तर्गतास्त्वेव नोऽपि यज्ञे भागः ŚatBr. I. vi. 1. 1; ते वै मा यज्ञान्मान्तर्गताहुतिं मे कल्पयत ŚatBr. I. vii. 3. 4 [Viśva.] [to include or comprise in, to vanish, disappear, Apte]

अन्तर्गम (antar-gama) *m.* inclusion उच्यते न द्वयादन्यत्प्रमाणमुपपद्यते। प्रमाणलक्षणायोगाद्योगे चान्तर्गमादिह TattvSaṁ. 1488 (Pañ. अन्तर्भावात्)

अन्तर्गम्भीर (antar-gambhīra) *adj.* **A** deep in the mind कंसेन सावज्ञमन्तर्गम्भीरमन्युना। उक्ते तमुद्धवः प्राह DaśāvaC. 8. 117; VīraMi. (Saṁskāra.)

120.1; **B** deep inside अन्तर्गम्भीरतान्धूकृतसलिलनिधिः ... अभूद् वीरसिंहः ViraMi. (Saṁskāra.) 120.1.

अन्तर्गर्ता (antar-gartā) *f.* interior of the ditch विस्तारे परिणाहे च गर्तां कृत्वा षडङ्गुलाम्। फणिवल्लीदलान्यन्तर्गर्तायां प्रक्षिपेन्नरः RasRaSa.12.61.

अन्तर्गर्तितनदीका (antargartitanadī-kā) *adj. (f.)* having a river dug inside नदीयन्त्रमन्तर्गर्तितनदीका परिखा SetuBa. 114. 29.

अन्तर्गर्भ (antar-garbha) *adj.* **Ai** having the foetus or embryo in the womb स शापदोषाद्ब्राण्या अन्तर्गर्भो हुताशनः। बहून्वर्षगणान् गर्भं धारयामास BrahmāṇḍP. ii. 10. 29; **Aii** having the shoot or enclosing stalk within नान्तर्गर्भे कुशच्छिन्ने कौशे प्रादेशसंमिते। 'नान्तर्गर्भे' गर्भे शिखारहिते CaturCin. iii (1). 636. 1; अन्तर्गर्भो यस्य तद् अन्तर्गर्भं द्वितीयं दलम् ViraMi. (Paribhāṣā.) 95. 22; **B** who is in the embryo अन्तर्गर्भं प्रजापतिम् ... अबिभः ... मृत्युः BṛĀraUBh. 26. 9 (*on* i. 2. 4) [inclosing young, pregnant, MW.; bearing young, pregnant, Apte]

अन्तर्गर्भ (antar-garbha) *m.* **1** inner core, i.e. inner consciousness अन्तर्गतेन नित्यविज्ञानस्वरूपेण आकाशवदप्रचलितात्मना अन्तर्गर्भभूतेन स बाह्यो बुद्ध्यात्मा तद्विलक्षणः KenUBh. 74. 16 (*on* 1. 4); **2** foetus or embryo (conceived) in the womb अविश्रान्तमनाः शून्यमायुराततमीहते। दुःखायैव विमूढोऽन्तर्गर्भमश्वतरी यथा YogVā. i. 14. 8.

अन्तर्गर्भगृह (antar-garbhagṛha) *m.* interior of the sanctum sanctorum अन्तर्गर्भगृहे विष्णोर्गर्भाद्वाननमण्डपे। प्रणिपातगणं कुर्यात् PauṣkS. 31. 65; PāraS. 6. 367.

अन्तर्गर्भशून्य (antargarbha-śūnya) *adj.* devoid of shoot or enclosing stalk within कुशपत्रद्वयमन्तर्गर्भशून्यं साग्रं प्रादेशप्रमाणं सर्वत्र पवित्रं विज्ञेयम् ViraMi. (Paribhāṣā.) 95. 23.

अन्तर्गर्भिणीन्याय (antargarbhiṇī-nyāya) *m.* a proposition within another like the foetus within the womb of a female, Apte.

अन्तर्गर्भित (antar-garbhita) *adj.* **i** pregnant with (meaning) प्राणः शरीरमस्येति बहुव्रीहिः ... अन्तर्गर्भितसर्वनामार्थवान् VedāntKa. 133. 6 (*on* i. 2. 1); **ii** contained within अन्तर्गर्भितोऽप्यार्थो विरोधः समुल्लसति RasGaṅ. 576.4.

अन्तर्गर्भिन् (antar-garbhin) *adj.* **1** having the shoot or enclosing stalk within अन्तर्गर्भो यस्य तत् अन्तर्गर्भं द्वितीयं दलं तद्विद्यते यस्य तदन्तर्गर्भिणं तृतीयम् ViraMi. (Paribhāṣā.) 95. 22; **2** the word *antargarbhin* अनन्तर्गर्भिणमिति। अत्रान्तःशब्दगर्भशब्दयोः कर्मधारये तदुत्तरं मत्वर्थीयेन्प्रत्यये च सति निष्पन्नस्यान्तर्गर्भिन्शब्दस्य नञ् समासे सति ViraMi. (Paribhāṣā.) 95. 13 [having a *garbha* inside, Apte]

अन्तर्गर्व (antar-garva) *m.* inner pride, pride within प्रागल्भ्ययुद्धेन यो ह्यन्तर्गर्वमखर्वयत्सुरपतेरुद्धृत्य गोवर्धनम् (सः) ... समकरोन्निजमूर्तीः ... भुवनेशः Vidvanmo. 8. 14.

अन्तर्गल (antar-gala) *m.* interior of the throat यस्य श्लेष्मा प्रकुपितस्तिष्ठत्यन्तर्गले स्थिरः ... जायतेऽस्य गलग्रहः CaraS. i. 18 .22 (1941 Ed.) [Kośas give *antargala* as the meaning of *argaṭa*, ViśvaPra. 39. 39; ViśvaLoK. 79. 33; also they give *antargala* as a synonym of *argāṭa*, ParyāMu. 16. 12]

अन्तर्गलगत (antargala-gata) *adj.* gone, i.e. staying inside the throat सोऽपि कुलीरस्तेन भक्षितोऽप्यन्तर्गलगत एव तस्य फणिनः प्राणानपाहरत् PañcT. (Kos.) 5. 89. (15) (256. 10)

अन्तर्गलम् (antargalam) *adv.* in the interior of the throat, inside the throat अन्तर्गलं स्वरमलक्ष्यपदं चिरेण मेदश्चयाद्वदति दिग्धगलौष्ठतालुः SuśruS. vi. 53. 6 (comm. गलस्यान्तरे); BhāvPra. (Bhā.) 8 (14?15). 7; इदम् ... अन्तर्गुरुशुक्रमप्यनाथमप्यन्तर्गलमसंभ(?व)मप्यनवस्थानम् ... अनर्थमूलम् AvantiKa.42.18.

अन्तर्गलित (antar-galita) *adj.* **1** dripping or trickling inwards or inside तन्वङ्ग्या गुरुसंनिधौ नयनयोर्यद्वारि संस्तम्भितं तेनान्तर्गलितेन मन्मथशिखी सिक्तो वियोगोद्भवः AmaŚ. 96 = ŚārṅgaPa. 3408 = Subhāṣi. 1091; **2** disappeared, i.e. void within अन्तर्गलितदृश्यं च क आत्मानमखण्डितम्। दृश्यासंपत्तये पश्यन् पुरो दृश्यं न पश्यति YogVā. iii. 79. 24.

अन्तर्गा (antar-gā-) II. P. [P. ii. 4. 45; ii. 4. 77; DhātuPā. 1. 998; MugdhaBo. 9. 13 (104. 23)] **1A** to cause to disappear, i.e. to pass or to destroy अर्देदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णाँ अरुषैर्धामभिर्गात् RV. iii. 31. 21 (Sāy. अन्तर् अन्तर्धानं विनाशं गात् गमयतु); **1B** to exclude प्रजापतिर्वै देवेभ्यो यज्ञान् व्यकल्पयत् सोऽमन्यतात्मानमन्तरगामिति MaiS. iv. 7. 6 (iv. 100. 3); KāṭhS. 8. 13 (i. 97. 5); 29. 7 (ii. 175. 13); KapiKaS. 8. 1 (80. 9); 45. 8 (274. 9); GopBr. ii. 1. 7 (149. 11); अस्यामेव यज्ञं तन्वाना इमां यज्ञादन्तरगाम ŚatBr. III. ii. 3.3; मय्येव यज्ञं तन्वाना मां यज्ञादन्तरगात ŚatBr. III. ii. 3. 5; ŚatBr. (K.) IV. ii. 3. 3; मा नो यज्ञादन्तर्गात ŚatBr. III. vi. 2. 17; ŚatBr. (K.) II. vii. 1. 4; उप मा ह्वयस्व मा मा यज्ञादन्तर्गा ŚatBr. IV. iii. 2. 8; IV. iii. 2. 9; य एव मयि तन्वाना मां यज्ञादन्तरगुरिति तेषां ह यज्ञं मोहयां चकार ŚatBr. (K.) IV. ii. 3. 2; सा त्रिष्टुबुवाचोप त्वा यानीत्येभिस्त्रिभिरक्षरैर्मा मान्तर्गा उप मा सृजस्वेति...सा जगत्युवाचोप त्वा यानीत्यनेनैकेनाक्षरेण मा मान्तर्गा उप मा सृजस्वेति ŚatBr. (K.) V. iii. 3. 6-7; **1C** to omit तद्वैतदुवाच ब्राह्मण उपाकृते प्रातरनुवाके ब्रह्माणं भाषमाणं दृष्ट्वार्धमस्य यज्ञस्यान्तरगुरिति AitBr. 25. 8 (672); स यद्वदन्नास्ति विद्यादर्धं मेऽस्य यज्ञस्यान्तरगादिति GopBr. i. 3. 2 (66. 2); i. 3. 3 (66. 12); यदस्मिन्कर्मण्यन्तरगाम मन्त्रतः कर्मतो वा। अनयाहुत्या तच्छमयामि BaudhŚS. i. 32. 19; ĀpaŚS. iii. 11. 2; HirŚS. ii. 6. 7 (233. 9); VaikhāŚS. 7. 11; **2A** to separate प्राणादात्मानमन्तरगान्न जीविष्यति KauṣīBr. 12. 7 (56. 23); 13. 9 (61. 4); 23. 6 (106. 1); **2B** to deprive of उपप्रेत संयतध्वं मान्तर्गात भागिनं भागधेयात् ĀpaŚS. vi. 8. 11; **3** to obstruct, to shut एवं कुर्वन्तं प्राणं वाऽअयमन्तरगादध्वर्युः प्राण एनं हास्यतीति ŚatBr. III. viii. 2. 24; ŚatBr. (K.) IV. viii. 2. 18.

अन्तर्गा (antar-gā-) III. P. to go between यो दैव्यानि मानुषा जनूंष्यन्तर्विश्वानि विद्मना जिगाति RV. vii. 4. 1; MaiS. iv. 14. 3 (iv. 218. 5); KāṭhS. 7. 16 (i. 81. 2)

अन्तर्गाढ (antar-gāḍha) *adj.* entered deep in the mind or heart अन्तर्गाढविगूढमन्मथरसस्फारीभवद्गण्डया स्वैरं शारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः SaduktiKa. 146. 3.

अन्तर्गामिन् (antar-gāmin) *adj.* gone between or into, being in, included in, being in the interior, internal, hidden, secret, disappeared, perished, slipped out of the memory, forgotten, MW.; Apte.

अन्तर्गिर (antar-gira) *m.* name of a country (*lit.* region situated in the mountains) देशाः ... अन्तर्गिरबहिर्गिराः ... युञ्जन्तीहोढ्रमागधीम्। अन्येऽपि देशाः प्राच्याः ... तेषु प्रयुज्यते ह्येषा प्रवृत्तिश्चोढ्रमागधी NāṭyaŚā. 13. 45 (AbhinBhā. गिरीणामन्तर्ये भवास्तेऽन्तर्गिराः)

अन्तर्गिरम् (antargiram) *adv.* [P. v. 4. 112; JaineVyā. 282. 2 (*on* iv. 2. 112); CāndraVṛ. *on* iv. 4. 93; KāśiVṛ. *on* v. 4. 112; Nyās. ii. 179. 18 (*on* v. 4. 112)] in the mountains or hills स्वामी धनानाम् ... । अध्यास्तेऽन्तर्गिरम् Bhaṭṭi. 5. 87; अन्तर्गिरं गतान्। ... आह्वन्स्वकान् भटान् DvyāśraKā. 19. 110.

अन्तर्गिरि (antar-giri) *m.* **A** name of a country (*lit.* region situated in the mountains) अनुपश्येत राष्ट्रं च अन्तर्गिरिमहागिरिम् AVPari. 50 (1). 5; अन्तर्गिरिं च कौन्तेयस्तथैव च बहिर्गिरिम्। ... विजिग्ये MahāBhā. ii. 24. 2; अङ्गावङ्गाः ... अन्तर्गिरबहिर्गिराः (v.l.अन्तर्गि(?र्गि)रिबहिर्गिराः) ... युञ्जन्तीहोढ्रमागधीम् NāṭyaŚā. 13. 45; प्राच्यान्देशान्निबोधत। अन्धवाकाः सुजरका अन्तर्गिरिबहिर्गिराः VāyuP. i. 45. 122; MatsyaP. 114. 44; BrahmāṇḍP. i. 16. 53; अन्तर्गिरिबहिर्गिरीः। ... एते वै ... तेन देशाः शून्यीकृताः NīlaP. 139; PadmP. i. 6. 44; **B** name of a tribe or people (*lit.* residing in the mountains) दैत्येन्द्रो भक्षयामास मानवान्। ... मद्रान् अन्तर्गिरिबहिर्गिरीन् NīlaP.80.

अन्तर्गिरि (antargiri) *adv.* [P. v. 4. 112; JaineVyā. 282. 2 (*on* iv. 2. 112); CāndraVṛ. *on* iv. 4. 93; KāśiVṛ. *on* v. 4. 112] in the mountains or hills परिभ्रमन् ... पदातिरन्तर्गिरि ... मानसं दुनोति नः ... वृकोदरः Kirātā. 1. 34 (comm. गिरिष्वन्तः)

अन्तर्गिरिज (antargiri-ja) *adj.* who is born, i.e. lives in the mountains or hills कुम्भेऽन्तर्गिरिजान् सपश्चिमजनान् भारोद्वहांस्तस्करान् ... हन्यात् BṛSaṁ. 5.42.

अन्तर्गिर्य (antargirya) *m.* name of a particular region or country जनपदान्निबोध ...। अन्ध्राश्च बहवो राजन्नन्तर्गिर्यास्तथैव च MahāBhā. vi. 10. 48; प्राच्यान् देशान् निबोध मे। ... अन्तर्गिर्या बहिर्गिराः MārkP.57.42.

अन्तर्गुञ्जत् (antar-guñjat) *adj.* humming inside अन्तर्गुञ्जन्मधुकरमुखरेणामन्यमाणलोचनोत्पलामिव कर्णोत्पलेन ... मातरं ददर्श HarṣaC. 229. 2; गर्जत्पर्जन्यघोरस्तनितमविरतारम्भगम्भीरमन्तर्गुञ्जन् गुञ्जाभजृम्भाविवृतमुखविशद्विश्वदिक्चक्रवालः। ... गगनोत्सङ्गमङ्गं धुनोति MahāvīC. 5. 53.

अन्तर्गुडवलय (antarguḍa-valaya) *m.* (in anatomy) the sphincter muscle, MW.; Apte.

अन्तर्गुण (antar-guṇa) *m.* **1** inner quality or excellence तस्य हारप्रभा नाम्ना प्रिया हारप्रभास्ति च। दधानान्तर्गुणं दोषवर्जिता विशदाशया SamarāSaṁ. 6. 7; **2A** inner thread or string, SamarāSaṁ. 6.7; **2B** fibres inside

ब्रह्माण्डनरहृत्पद्मम् ... अन्तर्गुणगणाकीर्णं सुरन्ध्रैः सुषिरैर्वृतम् YogVā. iii. 25. 4 (comm. अन्तर्नालान्तर्गुणास्तन्तवः); **3** multitude of enjoyable objects of senses inside, YogVā. iii. 25. 4 (comm. अन्तर्नालान्तर्गुणाः ... भोग्यवस्तुगुणाश्च)

अन्तर्गुणदेवतोपासन (antarguṇadevatopāsana) *n.* meditation upon the deity possessing the inner quality or excellence फलं त्वविशिष्टमन्तर्गुणदेवतोपासनात् BrahmSūBh. (Bhā.) 191. 12 (*on* iii. 3. 39)

अन्तर्गुणसंक्रम (antarguṇa-saṅkrama) *m.* **1** insertion or progress of thread inside यशपालः ... पुरुषमणिः । स्वच्छत्वात्प्रतिबिम्बडम्बरमभूत्केषां न यत्राद्भुते । भित्त्वान्तर्गुणसंक्रमं विहितवान् क्लेशान् पुनः कश्चन MohaRāPa. 1. 6; **2** transfer of inner qualities, MohaRāPa. 1. 6.

अन्तर्गुणा (antar-guṇā) *adj. (f.)* **A** having inner, i.e. unmanifest nature अन्तर्गुणा भगवती परदेवतेति प्रत्यग्गुणेति भगवानपि भाष्यकारः SaṁkṣeŚā. 3. 221 (ii. 278. 23) (comm. गुणशब्दः स्वरूपपरः); **B** having excellence within तथाप्यन्तर्गुणामेव देवतां भजते VedāSaṁ. 124. 6.

अन्तर्गुप्त (antar-gupta) *adj.* concealed inside कूटान्यायुधानि बहिःकाष्ठादिमयान्यन्तर्गुप्तनिशितशस्त्राणि ManvaMu. 263. 20 (*on* 7. 90)

अन्तर्गुप्तता (antargupta-tā) *f.* the state of being concealed inside निखाततत्वेन, खनित्वान्तर्गुप्ततया स्थापितत्वेन BālamBha. ii. 272. 30 (*on* 2. 150-151)

अन्तर्गुम्फितगरल (antargumphita-garala) *adj.* which has poison placed, i.e. steeped inside अन्तर्गुम्भि(?म्फि)तगरलम् ... पुण्ड्रेक्षुसारतो मधुरम् । कथमिव सत्यं मन्ये खलवचनं गगनकुसुमगन्धनिभम् ŚṛṅgāBhū. 32.

अन्तर्गुरु (antar-guru) *m.* (Astrol.) Jupiter passing through the middle (of odd houses) आर्याणामपि कुरुते विनाशमन्तर्गुरुर्विषमसंस्थः । गण इव षष्ठे दृष्टश्च सर्वलघुतां गतो नयति BṛSaṁ. 104. 51.

अन्तर्गुरु (antar-guru) *adj.* having a long (syllable) in the middle आर्याणामपि कुरुते विनाशमन्तर्गुरुर्विषमसंस्थः BṛSaṁ. 104. 51; (सामान्यशब्दैः श्लेषः साध्यते) अन्तर्गुरुकृपणस्थितिः पक्षे कृपाणस्थितिः KāvyKaVṛ. 51. 9 (3. 1); प्रमद निकर विकर इत्यादिशब्दानामादौ अन्तर्गुरुशब्दः प्रयोज्यः KāvyKaVṛ. 51. 10 (3.1)

अन्तर्गुरुशुक्र (antar-guruśukra) *adj.* **1** having the (planet) Jupiter and the (planet) Venus inside, i.e. being favourable तच्चेदम् (तनुः) ... अन्तर्गुरुशुक्रमप्यनाथम् AvantiKa. 42. 18; **2** having thick or powerful semen inside, AvantiKa. 42. 18

अन्तर्गुहा (antar-guhā) *f.* **1** type of vein (सिरासंख्यामुखादीनि) अथ दशान्तरगु-(गुं)हाः दश बहिर्गुहाश्च (सिरा भवन्ति) BhelaS. 83. 28 (4.4); **2** inner or internal cave आकाशादि कारणम् ... कार्यं सृष्ट्वा ... तदनुप्रविष्टमिवान्तर्गुहायां बुद्धौ द्रष्टृ श्रोतृ मन्तृ विज्ञातृ इत्येवं विशेषवदुपलभ्यते TaiUBh. 261. 6 (*on* 2. 6)

अन्तर्गूढ (antar-gūḍha) *adj.* **Ai** concealed or hidden inside तं भावार्थम् ... अन्तर्गूढं क्षितिरिव नभोबीजमुष्टिं दधाना ... राज्ञी राज्यं विधिवदशिषत् RaghuVa. 19. 57 (comm. अन्तर्गूढमन्तर्गतं तं गर्भं दधाना); केलिद्यूतविधौ पणं प्रियतमे कान्तां पुनः पृच्छति । अन्तर्गूढविगाढसंभ्रमरसस्फारीभवद्रण्डया तूष्णीं शारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः SubhāRaK. 19. 47; **Aii** sown or scattered (as seed) under the ground, RaghuVa. 19. 57; **Aiii** underlying, i.e. suggested अन्तर्गूढानर्थानव्यञ्जयतः ... संदर्भस्य नदस्य च न रसः प्रीत्यै रसज्ञानाम् ĀryāSaŚa. Intro. 44*; **B** gone deep inside, i.e. accumulated for a long time पित्तेऽन्तर्गूढे विमार्गगे वा स्वेदः (उभयार्थकारी) AṣṭāSaṁ. i. 75. 5 (1. 12); **Ci** deeply rooted in the mind अन्तर्गूढदुरन्तमोहतिमिरप्राग्भारमुच्छेदयंश्चेतःसद्मनि योगिनां विजयते बोधप्रदीपो हरः SūktiMu. 1. 6; **Cii** deeply rooted, significant अन्तर्गूढं वचनमतुलं वायुतः संनिशम्य PavaDū. (Vā.) 90; **D** deep, i.e. top secret अन्तगढ(better अन्तर्गूढ) केवलज्ञानं प्राप्य मेतार्यमुनिर्मोक्षं जगाम KathāK. 89. 29 [being inward, APTE]

अन्तर्गूढकोपसंभारा (antargūḍha-kopasambhārā) *adj. (f.)* having excessive quantity of anger deeply rooted in the mind न तथाहमेवंविधावस्थमात्मानमनुचिन्तयामि यथान्तर्गूढकोपसंभाराया देव्या लोचनगोचरगतां तामेव तपस्विनीं सागरिकाम् Ratnā. 3. 3(1)

अन्तर्गूढघनव्यथ (antargūḍha-ghanavyatha) *adj.* which involves intense agony deeply rooted in the mind अनिर्भिन्नगभीरत्वादन्तर्गूढघनव्यथः । पुटपाकप्रतीकाशो रामस्य करुणो रसः UttaRāC. 3. 1.

अन्तर्गूढधैर्यानुभाव (antargūḍha-dhairyānubhāva) *adj.* whose character of resolution is deeply rooted in the mind अन्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमशेषां दोष्णि संग्रामराजः । ... फणकुल उरगाणामीशितेव न्यधत्त RājTa. (Ka.) 6. 368.

अन्तर्गूढप्रमा (antargūḍha-pramā) *f.* consciousness which is deep, i.e. top secret अन्तर्गूढप्रमा हंसः PāśBraU. 2. 5.

अन्तर्गूढभुजंगम (antargūḍha-bhujaṅgama) *adj.* having a serpent hidden inside अन्तर्गूढभुजंगमं गृहमिव ... °दुष्टजनैः ... अनार्यीकृतम् ... राज्ञां मनः PañcT. 1. 129 (142.1); Pañcā. 100. 3.

अन्तर्गूढम् (antargūḍham) *adv.* in a manner of concealing or hiding the mind or intention दीर्घं निःश्वस्यान्तर्गूढं स्तनवदनजघनरुचिरां निरीक्ष्य तथा पुनः पृष्ठे न्यस्तं देवेन्द्रेण प्रवरमणिकनकवलयं भुजंगविजृम्भितम् NāṭyaŚā.15.152.

अन्तर्गूढरसोदय (antargūḍha-rasodaya) *adj.* having the appearance, i.e. manifestation of sentiment hidden inside स नारिकेलपाकः स्यादन्तर्गूढरसोदयः PratāYaBhū. 69. 3.

अन्तर्गूढविरूढ (antargūḍha-virūḍha) *adj.* which has grown as hidden inside अन्तर्गूढविरूढनाभिनलिनप्राप्तास्यपङ्केरुहः क्रीडाक्रोड इवोद्दिधीर्षति पुनर्दंष्ट्राग्रलग्नां भुवम् CaṇḍaKau. 2. 8.

अन्तर्गूढविष (antargūḍha-viṣa) *adj.* having poison, i.e. weakedness deeply rooted in the mind अन्तर्गूढविषो बहिर्मधुमयश्चातीव मायापटुः । को नामायमपूर्वनाटकविधिर्यः शिक्षितो दुर्जनैः Tantrākhyā. 30. 26; Hitopa. 2. 150; Subhāṣi. 342; Pañcā. 74. 4 [having hidden poison within, MW.]

अन्तर्गूढाभिमानोक्ति (antargūḍhābhimānokti) *adj.* having words of self-respect deeply rooted in the mind (कविः) अन्तर्गूढाभिमानोक्तिरुदात्त इति गीयते RasāSu. 267. 14 (3. 146)

अन्तर्गृणत् (antar-gṛṇat) *adj.* muttering to one's own self रोषाद्धत हतेत्यन्तर्गृणद्भिः स्फुरिताधरैः । कटाक्ष्यमाणो विकटं कुमारैः ... सुवेगः ... निर्जगाम TriṣaŚaPuC. i. 5. 156.

अन्तर्गृह (antar-gṛha) *n.* [Liṅgānu. (Ha.) 15. 5] **1Ai** inner apartment of a royal palace, harem, female apartment (भीमः) तूष्णीमन्तर्गृहं गच्छेत्यभिधाय द्विजोत्तमम् MahāBhā. i. 1667* (1); अन्तर्गृहमाविश्य राजा दशरथस्तदा । सूतमाज्ञापयामास Rāmā. ii. 4. 3; अन्तर्गृहनित्यम् (v.l. अन्तर्गृहं नित्यम् Shamasastry's Ed.) अभ्यधिगन्तारम् ... शङ्केतेति शङ्काभिग्रहः ArthŚā. ii. 143. 6 (4.6); नार्यः ... । अन्तर्गृहादारुरुहुर्विमानम् Saund. 6. 35; उष्णैश्चान्तर्गृहैः सुखैः । मारुतप्रबलः शीघ्रं प्रशाम्यति मदात्ययः CaraS. vi. 24. 135; कंसः ... अन्तर्गृहम् ... प्रविवेश ViṣṇuP. v. 4. 17; BrahmP. 183. 11; स भुजंगमः । अन्तर्गृहे तां सुदतीम् ... अधारयत् MārkP. 23. 74; शिशोर्जातस्य ... चतुर्थे मासि स्नातालंकृतस्य ... धात्र्या सहान्तर्गृहान्निष्क्रमणं देवतागारप्रवेशनं च KāśyaS. 316B. 1; एषा हि प्रविश्यान्तर्गृहमुच्चैः प्रहसिता PadmPrā. 18. 3; (राजा) तस्मिन्नेवान्तर्गृह आत्मविनोदाय स्त्रीभिर्नवोढभार्यादिभिर्यथासुखं क्रीडेत ManuBh. ii. 68. 3 (*on* 7. 221); कथमन्तर्गृहं राज्ञां छद्मना प्रविशेत्पुमान् SkandP. iii (3). 9. 20; भुक्त्वा भुक्त्वा परित्यक्ताम् एकामेकां दिने दिने । अन्तर्गृहेषु संस्थाप्य पुनरन्याः स्त्रियो धृताः SkandP. iii (3). 15. 25; विशत्यन्तर्गृहं दुःखितः SaraKaṇṭhā. 632. 14; दारुपुत्रिका । कारयित्वा मयैकान्ते परिणीता ... । आनीय स्थापिता चान्तर्गृहे KathāSaSāg. xii. 7. 166; अन्तर्गृहस्य कोणे स्यादैशाने ... वास्तुमण्डलम् Mānaso. iii. 1. 73; ŚilpaRa. ii. 31. 124; चन्द्रचरणैरास्वादितान्तर्गृहे मात्रा साकमुपेत्य शेषरजनीभागः सुखं नीयताम् GopāKeCan. 138. 20; अन्तर्गृहं नयति वर्धितरोमहर्षम् ... पुरन्ध्रीः ... एष वातः SūktiMu. 63. 19; राजा ... सर्वसहितोऽन्तर्गृहं प्रविश्य ... मुदितो भुञ्जीत VīraMi. (Rājanīti.) 85. 9 [AnekāSa. 337; AnekāTi. 2. 75]; **1Aii** inner part or interior of the house सः (सर्वार्थसिद्धिः) ... । बहिःप्रयाणाय चकार बुद्धिमन्तर्गृहे नाग इवावरुद्धः BuddhaC. 3. 2; विडङ्गतण्डुलानां द्रोणम् ... मधूदकोत्तरं प्रावृषि भस्मराशावन्तर्गृहे चतुरो मासान् निदध्यात् SuśruS. iv. 27. 6; अन्यतमेन गृहपतिना बुद्धप्रमुखो भिक्षुसंघोऽन्तर्गृहे भक्तेनोपनिमन्त्रितः GiMs. iii (2). 128. 2; अनिन्दिरे ... दिवसकररुचोऽन्तं ध्वान्तमन्तर्गृहेषु ŚiśuVa. 11. 59 (comm. अन्तर्गृहेषु गर्भागारेषु); अन्तर्गृहे कृष्णमवेक्ष्य चोरं बद्ध्वा कवाटं जननीं गतैका KṛṣṇaKa. 2. 53; अखिलबल्लवीः पुलकयन्तमन्तर्गृहे ... भजे ... केशवम् StavMā. 29. 15; **1B** sanctum sanctorum (of a temple wherein the image of a deity is installed) पश्चादन्तर्गृहं शंभोः प्रविश्य सुसमाहितः । पञ्चपुष्पाञ्जलिं दद्यात् ब्रह्मभिः पञ्चभिः SaurP. 42. 22; **2** name of a sacred place of pilgrimage काश्यां स्थानानि चत्वारि । तेषामभ्यर्हितमन्तर्गृहम् BhasmJāU. 564. 20; ये चान्ये काश्याम् ... अन्तर्गृहे रेतो मूत्रं पुरीषं वा विसृजन्ति तदा तेन सिञ्चन्ते पितॄन् BhasmJāU. 566. 24; विश्वभर्तुर्भवनमन्तर्गृहम् TristhaSe. 101. 8; अन्तर्गृहं तु पूर्वादिषु गङ्गामध्यब्रह्मेश्वरगोकर्णेश्वरभारभूतेश्वरावधिकम् TristhaSe. 103. 29; अन्तर्गृहस्य यात्रा वै कर्तव्या प्रतिवासरम् TristhaSe. 285. 11; एवं च काशीवाराणसीअविमुक्तान्तर्गृहभेदेन क्षेत्रचातुर्विध्यात् VīraMi. (Tīrtha.) 176. 4; काश्यां तावत्काशीवाराणस्यविमुक्तमन्तर्गृहं

चेति चत्वारि स्थानानि बृहज्जाबालादौ आम्नातानि LalitāSaBh. 203. 22 (*on* 242) [Kośas give *antargṛha* as the synonym of the following words : *koṣṭha*, AmaK. 2415; AnekāK. 182; also they give *antargṛha* as the meaning of *koṣṭha*, Vaija. 231. 22; NānārthāSaṁ. i. 67. 290; NānārthaMa. 490; ŚabdaRa. (Vā.) 3799]

अन्तर्गृहगत (antargṛha-gata) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** who has entered into the inner apartment अन्तर्गृहगतः स्थविरस्त्रीपरिशुद्धां देवीं पश्येत् ArthŚā. i. 101. 1 (1. 20); **Aii** which has happened or occurred in the inner apartment यथा निश्शूत्कारं श्वसितमपि चान्तर्गृहगतम्। ध्रुवं रामा रामं युवतिविपरीतं रमयति PādaTā. 30. 11; **B** who has entered into the sanctum sanctorum अन्तर्गृहगता देवी पुपूजे देवताः GaṇeP. ii. 82. 28.

अन्तर्गृहचर (antargṛha-cara) *adj.* roaming inside the house, domesticated अन्तर्गृहचरान्पुष्टान् ... शुनश्चोपानयद्बहून् Rāmā. ii. 1635*(1)

अन्तर्गृहचर (antargṛha-cara) *m.* spy (*lit.* staying in the interior of the house (of other kings or officials etc.)) अन्तर्गृहचरास्तेषां कुब्जवामनषण्डकाः ArthŚā. i. 61. 3 (1.2)

अन्तर्गृहत्व (antargṛha-tva) *n.* the state of being the sacred place of pilgrimage Antargṛha विश्वभर्तुर्भवनमन्तर्गृहत्वेन ख्यातम् VīraMi. (Tīrtha.) 176.3.

अन्तर्गृहनित्य (antargṛha-nitya) *adj.* who is always in the inner apartment or harem अन्तर्गृहनित्यम् अभ्यधिगन्तारम् ... शङ्केतेति शङ्काभिग्रहः ArthŚā. ii. 143. 6 (4. 6) (comm. गर्भगृहनित्योपविष्टम्)

अन्तर्गृहपरिच्छेद (antargṛha-pariccheda) *m.* demarcation of the sacred place of pilgrimage Antargṛha अन्तर्गृहपरिच्छेदश्च काशीखण्डे TristhaSe. 103.14.

अन्तर्गृहम् (antargṛham) *adv.* inside the house स मूषिकः। ... आजगाम स्वमालयम् ... अपश्यत्ततः कान्तामन्तर्गृहमचेतनाम् BṛKathāŚloSaṁ. 20. 384; अलिंजरः ... परीक्षितुम्। अन्तर्गृहं कपाटस्य पश्चाद्गूढतनुः स्थितः PrabhāC. 20. 29; तेजः सवितुः ... तदनु प्रविष्टमन्तर्गृहमन्यानर्थान् PraboSu. 117.

अन्तर्गृहमान (antargṛha-māna) *n.* measure of the sacred place of pilgrimage Antargṛha अन्तर्गृहमानमुक्तम् VīraMi. (Tīrtha.) 177. 24; 178. 17.

अन्तर्गृहयात्रा (antargṛha-yātrā) *f.* pilgrimage to the Antargṛha प्रतिचतुर्दशि पापक्षयार्थमन्तर्गृहयात्रापि कार्या TristhaSe. 249. 1; 285. 10.

अन्तर्गृहयात्रादि (antargṛhayātrādi) *adj.* pilgrimage to the Antargṛha etc. अन्तर्गृहयात्राद्यसमर्थस्य समर्थस्यापि वा तदकुर्वाणस्यैकाहारत्वादिधर्मविशिष्टमासवासाद्यावज्जीवकृतं मानसादिक्षुद्रपापं नश्यति TristhaSe. 105. 14; तत्राद्यातिक्रमे विशेषविहितमेवान्तर्गृहयात्रादिप्रायश्चित्तम् ... ज्ञेयम् TristhaSe. 123.26.

अन्तर्गृहस्थ (antargṛha-stha) *adj.* staying in the inner apartment or harem चन्द्रनामामृताख्यम् ... कृत्वा गेहम् ... तस्यैवान्तर्गृहस्थो वियुतपरिजनस्तत्पिबेन्निश्चितात्मा KalyāKā. 6. 58.

अन्तर्गृहस्थित (antargṛha-sthita) *adj.* present in the interior of the house जघान तं च तज्जारं खड्गेनान्तर्गृहस्थितम् KathāSaSāg. vi. 8. 183.

अन्तर्गृहादि (antargṛhādi) *adj.* interior of the house etc. यथाकाशं कस्यचिदनवकाशात् अन्तर्गृहादेर्निर्गतस्य सुखात्मकं शान्तं भवति SāṁkhyaKāBh. 23. 8 (*on* 38)

अन्तर्गृहादिकल्पना (antargṛhādi-kalpanā) *f.* construction of an inner part or interior of the house etc. तत्र पुर्याम् ... अन्तर्गृहादिकल्पनां कृत्वा ... आचार्यः ... सुखं चिरमास ŚaṅkaVi. (Ā.) 164. 6.

अन्तर्गृहाभ्यन्तरराजमान (antargṛhābhyantara-rājamāna) *adj.* shining inside the inner apartment भूमीरमणः ... अगात्पटागारम् ...। प्राकारचक्रप्रतिमानशिल्पपटावृति ...। अन्तर्गृहाभ्यन्तरराजमानसौवर्णमञ्चावलिसंविधानम् Raghunā.9.33.

अन्तर्गृहीत (antar-gṛhīta) *adj.* **A** held or fixed inside तयोस्तु नेत्रम् ... त्र्यङ्गुलपर्यन्तप्रवेशमूलच्छिद्रम् ... संनिविष्टकर्णिकं कर्णिकान्तःप्रतिबद्धसूत्रान्तर्गृहीताग्रपिधानघनचैलवर्ति ... कर्णिकाद्वयं कारयेत् AṣṭāSaṁ. i. 147. 4 (1. 28); **B** included within (itself) अकुलं भैरवात्म तेनाकुलमेवान्तर्गृहीतकलनाकं कुलशक्तेरत्रैव निवेशात् ParāTri. 164. 13.

अन्तर्गृहोत्तरद्वार् (antargṛhottaradvār) *f.* northern gate of the sanctum sanctorum (of the temple) भारभूतेश्वरं लिङ्गम् ...। अन्तर्गृहोत्तरद्वारि ध्यात्वा शिवपुरे वसेत् SkandP. iv. 55. 13.

अन्तर्गेह (antar-geha) *n.* **1** inner apartment, harem पार्थिवः ...। अन्तर्गेहं प्रविशति तदा मज्जनादिक्रियाश्च। प्रीतश्चक्रे PadmP. (Ra.) 29. 115; अनिर्गच्छन्नन्तर्गेहात् ... दर्शनं प्रादाद्भृत्यानाम् RājTa. (Ka.) 8. 833; शयनाच्छादनैरुष्णैश्चान्तर्गेहैः सुखप्रदैः ... प्रशाम्यति मदात्ययः BhāvPra. (Bhā.) viii. 20. 65; **2** name of a sacred place of pilgrimage वाराणस्यां कृतं पापमन्तर्गेहे प्रणश्यति। अन्तर्गेहे कृतं पापं पैशाचनरकावहम् SkandP. iv. 64. 68.

अन्तर्गोष्ठ (antar-goṣṭha) *m.* [AltGr. II. 1. 312] **1** [Loc.] in the cow-pen अन्तर्गोष्ठेऽग्निमुपसमाधाय भर्ता भार्यामभ्युदानयति MānGS. i. 10. 5; ii. 12. 9; अन्तर्गोष्ठे चटुल नटयन्नत्र नेत्रत्रिभागं निःशङ्कस्त्वं भ्रमसि VidaMā. 2. 53; **2** name of a deity who presides over the cow-pen बलिं हरति ... अन्तर्गोष्ठायेत्यन्तर्गोष्ठे MānGS. ii. 12. 9 [*but* MW. *adj.* being inside of the stable]

अन्तर्गोष्ठा (antár-goṣṭhā) *adj.* (*f.*) present inside the cow-pen प्रा॑तरे॑न्त॑र्गो॑ष्ठासु गो॑षु होतव्यम् MaiS. iv. 2. 11 (iv. 34. 17); भसदि गोनामभिस्तिस्र आहुतीः पशुकाम आकृतिहोमं जुहुयात्। यासामिन्द्र उदाजतम् इति चत्वार आकृतिहोमाः। तेषामेकैकेन प्रातरन्तर्गोष्ठासु गोषु जुहुयात् Gonāmika. 2. 28.

अन्तर्ग्रथिता (antar-grathitā) *adj.* (*f.*) woven or bound in the mind अन्तर्ग्रथितया देहे सर्वदुःखेदयानया। ... तृष्णया वाह्यते जनः YogVā. i. 17. 14 (comm. मनसि ... प्रोतया)

अन्तर्ग्रन्थ (antar-grantha) *m.* internal bondage or binding समिथ्यात्वास्त्रयो वेदा हास्यप्रभृतयोऽपि षट्। चत्वारश्च कषायाः स्युरन्तर्ग्रन्थाश्चतुर्दश YaśasCam. ii. 366. 26.

अन्तर्ग्रह् (antar-grah-) IX.P. to hold or to obstruct inside प्रजापतिः ... अथासुरान् दीर्घवंशेनान्तरगृह्णात् JaimiBr. 2. 150.

अन्तर्ग्राम (antar-grāma) *m.* interior of village अन्तर्ग्रामेषु ... प्रणेदुरशिवां शिवाः BhāgP. iii. 17.9; ŚivaP. ii (3). 15. 10 (139A. 6); मूत्रपुरीषयोः कर्म ...। अन्तर्ग्रामेऽपि गृहाद् दूरतो न कुर्यात् VīraMi. (Āhnika.) 23. 10.

अन्तर्ग्राम (antar-grāma) *adj.* situated in the interior of village नृपोत्तमः ...। सुवर्णभुक्तिकस्यान्तर्ग्रामं कासारकं ददौ BallāC. 113. 3.

अन्तर्ग्रामनगरचर्या (antargrāmanagara-caryā) *f.* act of wandering in the interior of a village and town रात्रौ स्पर्शाशङ्कयान्तर्ग्रामनगरचर्याप्रतिषेधः ManuBh. ii. 346. 15 (*on* 10. 54)

अन्तर्ग्राह (antar-grāha) *m.* crocodile (staying) inside (the water) अन्तर्ग्राहेण ग्रस्तस्तु यास्यामि निधनम् BrahmP. 35. 38.

अन्तर्ग्लान (antar-glāna) *adj.* exhausted or emaciated internally अन्तर्ग्लानो बहिःपीनः ... सर्वेऽप्येते परासुकाः BhelaS. 103. 8 (5. 6)

अन्तर्घटनागुणश्री (antarghaṭanāguṇa-śrī) *f.* **1** glory or beauty of the string that joins or connects (the pearls) internally स्वकान्तिकीर्तिव्रजमौक्तिकस्रजः श्रयन्तमन्तर्घटनागुणश्रियम्। कदाचिदस्याः ... नलोऽपि लोकादशृणोद् गुणोत्करम् NaiṣC. 1. 42; **2** glory or beauty of the string that binds the relationship in the mind (of Nala), NaiṣC. 1. 42.

अन्तर्घटित (antar-ghaṭita) *adj.* connected or latched from inside योगद्वयान्तर्घटितकवाटद्वितयं यदि। तद् युग्मं वामयोगान्तर्घटितं त्वेकं कवाटकम् ŚilpaRa. i. 22. 35.

अन्तर्घण (antar-ghaṇa) *m.* **A** name of a region or district in Vāhīka country (*lit.* strikng in the middle) घनान्तर्घणप्रघण° ... °संमदाः JaineVyā. ii. 3. 69 (Vṛ. अन्तर्हन्यतेऽस्मिन्निति अन्तर्घणो वाहीकेषु देशविशेषः); CāndraVṛ. *on* i. 3. 65; KātanVṛ. *on* iv. 5. 60; ŚākaṭāVyā. iv. 4. 18; अन्तःपूर्वाद्धन्तेरप् प्रत्ययो भवति घनादेशश्च भवति देशेऽभिधेये ... अन्ये णकारं पठन्ति। अन्तर्घणो देश इति KāśiVṛ. *on* iii. 3. 78; SiddhaHe. v. 3. 34; अन्तर्घनो देशे। बाहीकग्रामविशेषस्य संज्ञेयम्। अन्तर्घणः इति पाठान्तरम् SiddhāKau. 573A.5 (*on* iii. 3. 78); **B** open space or court-yard between the entrance door and the house तस्मिन्नन्तर्घने(v.l. °घणे) पश्यन् ... स्त्रियम् Bhaṭṭi. 7. 63 [name of a village, MW.]

अन्तर्घणराज (antarghaṇa-rāja) *m.* king of the region in Vāhīka country यमभीष्मवेश्मप्रघणे मुखेऽन्तर्घणराजम् ...। निदधत्सह प्राट रणप्रघाणे ... सः DyāśraKā. 12.66 (comm. अन्तर्घणाख्यदेशभेदनृपम्)

अन्तर्घन (antar-ghana) *m.* **A** name of a region or district in Vāhīka (*lit.* striking in the middle) अन्तर्घनो देशे P. iii. 3. 78; अन्तर्घनोद्घनौ देशात्याधानयोः Kātan. iv. 5.60; अन्तर्घनः संज्ञीभूतो वाहीकेषु देशविशेष उच्यते KāśiVṛ. *on* iii. 3. 78; अन्तर्हन्यते यस्मिन्योऽन्तर्घनो देशः KatanVṛ. *on* iv. 5.60; देशेऽन्तर्घनान्तर्घणौ। अन्तः पूर्वपदात् हतेः देशेऽर्थेऽच् घनघणौ आदेशौ निपात्येते। अन्तर्हन्यतेऽस्मिन्निति अन्तर्घनः। अन्तर्घणो वा देशः ŚākaṭāVyā. iv. 4. 18; SiddhaHe. v. 3. 34 [KośaKaTa. 2. 751]; **B** open space or court-yard between the entrance door and the house तस्मिन्नन्तर्घने पश्यन् ... स्त्रियम् Bhaṭṭi. 7. 63 (comm. अवकाशे) [name of a village, MW.]; cf. **अन्तर्घण.**

अन्तर्घनच्छद (antarghana-cchada) *m.* covering which is thick from inside (identified with mystic syllable *huṁ* and *hūṁ*) बाह्यावृतौ तदस्त्राणि

यजेदन्तर्घनच्छदम् MṛgendraT. iv. 1. 103 (comm. कवचाद्यावरणम्)

अन्तर्घनपानुज (antarghanapānuja) *m.* younger brother of the king of the region Antarghana अन्तर्घणराजमन्तर्घनपानुजं च। निदधत्सह प्राट रणप्रघाणे ... सः DvyāśraKā. 12. 66 (comm. अन्तर्घनदेशराजलघुभ्रातरम्)

अन्तर्घनाङ्गुल (antar-ghanāṅgula) *n.* particular measure of length which is less than fourty finger-breadth यत्तद् घनाङ्गुलं प्रोक्तं तेनाहुस्तस्य लक्षणम्। सार्धत्रयोदशमितं यत्र जातं घनाङ्गुलम्। ... दण्डं सुवर्तुलं लौहं कार्यं धान्यापसारकम्। ... तद्घाताङ्गुलनिघ्नं यत् तत् दन्तर्घनाङ्गुलम् (?तदन्तर्घनाङ्गुलम्) ŚilpaRa. ii. 33. 106.

अन्तर्घनीभवत् (antar-ghanībhavat) *adj.* becoming solidified inside धवलच्छत्रैरन्तर्घनीभवत्। तिमिरं नुनुदे भूयस्तत्काण्डमणिरोचिषा BrahmāṇḍP. iii. 17. 2.

अन्तर्घात (antar-ghāta) *m.* name of a region or country (*lit.* striking in the middle) अन्तर्हन्यतेऽस्मिन्निति अन्तर्घणो वाहीकेषु देशविशेषः ... अन्तर्घातोऽन्यः JaineVyā. 125. 27 (*on* ii.3. 69); अन्तःपूर्वाद्धन्तेरप् प्रत्ययो भवति घनादेशश्च भवति देशेऽभिधेये। ... देश इति किम् अन्तर्घातोऽन्यः KāśiVṛ. *on* iii. 3. 78; अन्तर्घनः। अन्तर्घणो वा देशः। अन्यत्र अन्तर्घातः ŚākaṭāVyā. iv. 4. 18; SiddhaHe. v. 3. 34; Prasā. ii. 658. 8 [a place between the entrance-door and the house, MW.]

अन्तर्घुणास्वादित (antarghuṇāsvādita) *adj.* relished or eaten up by insects or worms inside न प्राप्येत नरैर्गुवाकफलमप्यन्तर्घुणास्वादितम् YātrāPra. 8. 21.

अन्तर्ज (antar-ja) *adj.* **i** produced inside विद्राद्विसर्पमन्तर्जम् CaraS. vi. 21. 27 (1941 Ed.); (अर्शसः) यन्त्रशस्त्रेण मध्यास्तु अन्तर्जाश्चान्तरौषधैः HārīS. iii. 11. 22; **ii** born inside नीलङ्गुः कृमिरन्तर्जः AbhidhāCin. 1202 [bred in the interior (of the body, as a worm) MW.; born or bred in the interior (as a worm etc.) Apte]

अन्तर्जटापिहित (antarjaṭā-pihita) *adj.* hidden by the matted hair inside अन्तर्जटापिहितसोमसुरापगाय ... बटवे नमस्ते NavaSāC. 18. 16.

अन्तर्जठर (antar-jaṭhara) *n.* interior of the abdomen or stomach कुक्षिस्था अर्णवाः सप्त जठरे भुवनान्यथो ... यज्ञोऽन्तर्जठरे स्थितः VāmaP. 92. 20 [AmaK. 2415 and AnekāK. 182 give *antarjaṭhara* as the synonym of *koṣṭha* and NānārthaMa. 489 gives *antarjaṭhara* as the meaning of *koṣṭha*] [the stomach, MW.; Apte]

अन्तर्जठरम् (antarjaṭharam) *adv.* in the stomach, Apte.

अन्तर्जन (antar-jana) *m.* people of the inside or family or household शाक्यकन्या न कंचिद् दृष्ट्वा वदनं छादयति स्म श्वश्रूं वा श्वशुरं वा अन्तर्जनं वा LaliVi. 12. 33 (19); मारः ... सर्वमन्तर्जनं संनिपात्य ... अध्यभाषत् LaliVi. 21. 4 (25); सः ... अन्तर्जनम् ... समाश्वास्य ... महासमुद्रमवतीर्णः Divyāva. 186.16; कैनेय ऋषिः सरात्रमेवोत्थायान्तर्जनमामन्त्रयते GiMs. iii (1). 263. 15; तेन सैव गृहव्यापारे नियुक्ता। अन्तर्जनश्च सर्वोऽभिहितः। यो युष्माकं विशाखया दत्तेन परितुष्यति तेन स्थातव्यम् GiMs. iii. (2). 61. 5; MahāVyu. 188. 40 [DBHS.]

अन्तर्जनयत् (antar-janayat) *adj.* producing within अहं तु तेन तत्संबन्धि-नालापेन शब्दमयेनापि स्पर्शसुखमिवान्तर्जनयता ... मदनावेशमन्त्रेणेवावेश्यमाना ... आर्यामपश्यम् Kād. 149. 15.

अन्तर्जनसहाय (antarjana-sahāya) *adj.* assisted by the people of the inside or family or household स गृहपतिः ... वनखण्डमन्तर्जनसहाय उद्यानभूमिं निर्गतः Divyāva. 193. 1.

अन्तर्जनि (antar-jani) *adj.* (used as noun) (that) which is born or bred inside, i.e. worm कृमिरन्तर्जनिः ParaNā. 1087.

अन्तर्जनितकल्लोल (antarjanita-kallola) *m.* wave or ripple produced inside अन्तर्जनितकल्लोलैर्नृत्यमानमिवाभितः। आससाद भृगुश्रेष्ठस्तत्सरोवरमुत्तमम् BrahmāṇḍP. ii. 22. 67.

अन्तर्जनितजडिमन् (antarjanita-jaḍiman) *m.* dullness produced in the mind अन्तर्जनितजडिमकाकुव्याकुलं व्याहरन्ती। ... ध्यानलग्ना मृगाक्षी GītGo. vi. 12. 2 (Rasamañjarī अन्तश्चित्ते जनितो जडिमा जाड्यं यत्रैवं यथा स्यात्)

अन्तर्जनितदाह (antarjanita-dāha) *adj.* which has burning (sensation) produced in the mind or heart यस्य च हृदयस्थितानपि पतीन्दिधक्षुरिव प्रतापानलः ... रिपुसुन्दरीणामन्तर्जनितदाहो दिवानिशं जज्वाल Kād. 6. 10.

अन्तर्जन्मन् (antar-janman) *n.* inward birth, MW.

अन्तर्जन्मिक (antarjanm-ika) *adj.* arising or occurring within the life-time आजन्मिकं भवेऽथान्तर्जन्मिकं मध्यजन्मजम् KośaKaTa. 1. 45.

अन्तर्जप (antar-japa) *m.* muttering (of formulae to oneself) in the mind गृहाणान्तर्जपं मातः MahNirvāT. 5. 156.

अन्तर्जपविहीन (antarjapa-vihīna) *adj.* deviod of muttering (of formulae) in the mind प्राणायामः ...। अन्तर्जपविहीना ये ते त्वगर्भा इति स्मृताः ĪśānŚiPa. ii. 66. 50.

अन्तर्जम्भ (antar-jambhá) *m.* [Loc.] in between the jaws अग्नीषोमौ वाऽएतमन्तर्जम्भऽआदधते यो दीक्षते ... स हविर्वाऽएष भवति यो दीक्षते तदेनमन्तर्जम्भऽआदधाते ŚatBr. III. iii. 4. 21; III. vi. 3. 19 [the inner part of the jaws, MW.; Apte]

अन्तर्जम्भम् (antarjambhám) *adv.* in between the jaws अग्नीषोमौ वा एतमन्तर्जम्भमादधाते यो दीक्षते ... स हविर्ह्येनयोर्भवति तस्मादेनमग्नीषोमावन्त-र्जम्भमादधाते ŚatBr. (K.) IV. iii. 4. 14; IV. vi. 3. 14.

अन्तर्जल (antar-jala) *n.* **1A** interior or bottom of water अन्तर्जले देवगृहे वल्मीके ... न ग्राह्याः पञ्च मृत्तिकाः VāsiDS. 6. 17; SkandP. i (2). 41.134; VāmaP. 14.32; SmṛtiCan. ii. 243.1; तच्छिरश्चरणं मुक्त्वा पपातान्तर्जले MahāBhā. ix. 38.17; VāmaP. 39.12; प्रविष्टोऽन्तर्जले यस्तु प्राणांस्त्यजति ... याति यानेन तत्पथम् MahāBhā. xiv. App.I. 4 (819); xiv. App. I. 4 (3210); मृत्तिकाः सप्त न ग्राह्याः वल्मीके मूषिकस्थले। अन्तर्जले ... सुरालये AtriS. 321; YamaSm. 67; DakṣaSm. 2.44; अन्तर्जलादावसथात् ... वर्जयेत् ... मृदः MārkP. 34. 65; BrahmP. 221. 64; अन्तर्जलात् जलमध्यात् VīraMi. (Āhnika.) 49.22; **1B** middle of water अन्तर्जले वाघमर्षणम्। त्रिरावर्तयत् सर्वपापेभ्यो विमुच्यते GautDS. iii. 6. 11; BaudhDS. iv. 4. 2-3; iv. 4. 5-7; द्रुपदादिवेन्मुमुचानः ... त्रिरन्तर्जले पठन् BaudhDS. iv. 4. 4; BṛhaspaSm. 312. 22; BṛParāSm. 4. 105; नाघमर्षणात् परतरमन्तर्जले ŚaṅkhaLīDS. 106; YamaSm. 32; ŚaṅkhaSm. 12. 2; जप्त्वा ... अघमर्षणम् अन्तर्जले विशुध्येत दत्त्वा गां च पयस्विनीम् YājñaSm. 3.301; Mitā. 506. 20 (*on* 3. 301); DīpKa. 106. 11 (*on* 3. 302); VīraMi. (Āhnika.) 268. 23; उदीयुः पद्माः ...। अन्तर्जलावासविरूढशीतत्रस्ता वसन्तातपकाम्ययेव JānaHa. 3.4; द्रुपदां नाम गायत्रीं जजापान्तर्जले हरः VāmaP. 60. 18; अन्तर्जले ... अघमर्षणः ViṣṇuDhaP. ii. 124.12; NaraP. 58.70; अन्तर्जलादीनि जलमध्ये क्रियमाण्यघमर्षणादीनि VīraMi. (Paribhāṣā.) 85.23; 88.5; **1C** underneath of the water अपकृष्टो महाबाहुः ... अन्तर्जले ... उलूप्या कामयानया MahāBhā.i.206.13; दुर्योधनः ... अन्तर्जलात् समुत्तस्थौ MahāBhā. xi. 31. 35; BrahmāṇḍP. i. 7. 12; अन्तर्जले स सुष्वाप काष्ठभूतो महामुनिः MahāBhā. xiii. 50. 9; किं त्वमन्तर्जले वीर विगाहे ब्रूहि कारणम् Rāmā. V. 51* (6); महर्षिरन्तर्जले द्वादशाब्दं कालमुवास ViṣṇuP. iv. 2. 69; v. 19. 1; कथमन्तर्जलेऽगाधे न्यगृह्णाद्भगवानहिम् BhāgP. x.16.2; सा ... पाणिना द्विजम्। चकर्षान्तर्जलात् VāmaP. 22. 18; (तपः) सोऽन्तर्जले चक्रे SkandP. i (2). 14. 72; RāmāMañ. 490. 14; BṛKathāMañ. ix. 1.200; असाध्या तव विद्येयं साध्यतेऽन्तर्जले KathāSaSāg. xii. 25. 50; DaśāvaC. 8. 769; कालिन्द्याः ... अन्तर्जले मग्नस्य ... अहेः कुतोऽन्वेषणा SubhāRaK. 40. 1; Pañcā. 75.1; SūktiMu. 121. 11; SiṁhāDvā. 34. 2; अन्तर्जले संविशन् ... अनयत् कालं चिदं यः सुखम्। सः ... भृङ्गः ... कथं वर्तते AnyāŚ. (Nī.) 77; **1D** water inside माघं दाहं नयति दिविदः शान्तिमन्तर्जलेन SamaMā. 2.39; **2** island अन्तरीपं तु द्वीपमन्तर्जले AbhidhāCin. 1078; ParaNā. 804.

अन्तर्जल (antar-jala) *adj.* [*f.* - ā] **1** which is at the interior or bottom of water वल्मीकमूषिकोद्भूतां मृदं नान्तर्जलाम् ... आदद्यात् ViṣṇuP. iii. 11. 16; मृदमन्तर्जलाम् ... नादद्यात् BrahmVaiP. i. 26. 37; iv. 75. 73; **2** which is under water तपसा निर्ममे देवी ...। अन्तर्जलानि वेश्मानि VarāP. 92. 6; PadmP. v. 30. 8.

अन्तर्जलकार्य (antarjala-kārya) *n.* act (to be performed) in the middle of water (पञ्चविधं योगम् ... अनुस्मरेत् ... अन्तर्जले) अन्तर्जले अन्तर्जलकार्ये स्नानादौ VīraMi. (Paribhāṣā.) 88. 5.

अन्तर्जलगत (antarjala-gata) *adj.* [*f.* - ā] **A** standing in the middle of water अन्तर्जलगतोऽघमर्षणेन षोडश प्राणायामान् धारयित्वा ... देवयजनमुदानयति BaudhGS. iii. 3. 5; BaudhDS. ii. 10. 32; iii. 4. 7; अन्तर्जलगतोऽघमर्षणेन त्रीन् प्राणायामान् धारयित्वा ... दर्भैरासनानि कल्पयति BaudhGS. iii. 9.3; ĀgniveGS. ii. 6.2 (95. 14); BaudhDS. ii. 5. 12; आगन्तस्तु शरग्राही न पश्यति यदा जले। अन्तर्जलगतं सम्यक् तदा शुद्धिं विनिर्दिशेत् BṛhaspaSm. 88. 60; अन्तर्जलगतो भूत्वा पञ्च मन्त्रान् क्रमाज्जपेत् ParaS. 3. 86; व्याघ्रः ... हन्तुमुद्यतः। अन्तर्जलगतं विप्रम् VarāP. 37. 20; **B** being under water सः ... अन्तर्जलगतो भूत्वा चचार ... तपः SkandP. v (2). 25. 17; अन्तर्जलगताः पद्माः श्रोतुकामा इवोत्थिताः

KāvyMī. 82. 20; **C** being at the interior or bottom of water वापीकूपतडागेषु नाहरेद् बाह्यमृत्तिकाः। अन्तर्जलगता ग्राह्याः VīraMi. 35. 26 (*on* 1. 17)

अन्तर्जलचर (antarjala-cara) *adj.* **A** living in the water, aquatic त्वमाप्यन्तर्जलचरः कच्छपः संभविष्यसि MahāBhā. i. 25. 17; अन्तर्जलचरो महान्। निजग्राह जले ग्राहः कुन्तीपुत्रम् MahāBhā. i. 208. 9; SkandP. i (2). 1. 25; अन्तर्जलचरो मत्स्यः सोऽपि जालेन बाध्यते PadmP. ii. 81. 28; **B** moving under water आममीनाशनास्तत्र किराताः ...। अन्तर्जलचरा घोरा: Rāmā. iv. 39. 27; RāmāMañ. 205. 12; **C** standing in the middle of water अन्तर्जलचरं विप्रम् ... व्याघ्रो जिघृक्षति SkandP. v(2). 25. 19.

अन्तर्जलचारिन् (antarjala-cārin) *adj.* moving under water याते द्वारवतीं तदा मधुरिपौ ... सोत्कण्ठया तद्गीतम् ... राधया येनान्तर्जलचारिभिरन्तर्जलचरैरप्युत्कमुत्कूजितम् VakroJī. 106. 19; Kāvyānu. (He.) 88. 13; SaduktiKa. 43.17.

अन्तर्जलजप (antarjala-japa) *m.* muttering (of sacred formulae standing) in the middle of water अन्तर्जलजपं प्रकृत्यापि स एवाह SmṛtiCan. ii. 489. 5; विधेयं तीव्रनियमैः ... प्राप्यतेऽन्तर्जलजपात् BṛKathāMañ. ix. 2. 988; जलाभिमन्त्रेण तीर्थपरिकल्पनाचमनमार्जनान्तर्जलजपस्नानानि कुर्यात् VīraMi. 48. 10 (*on* 1. 22)

अन्तर्जलजपास्थित (antarjalajapāsthita) *adj.* devoted to the muttering (of sacred formulae standing) in the middle of water (सः) उदतिष्ठन्नदीतीरादन्तर्जलजपास्थितः BṛKathāMañ. ix. 2. 1004.

अन्तर्जलतल (antarjala-tala) *n.* surface of the bottom of water बलभद्रं ददर्श सः ... अन्तर्जलतले स्थितम् ViṣṇuP. v. 18. 38; BrahmP. 192. 38.

अन्तर्जलतलम् (antarjalatalam) *adv.* on the surface of the bottom of water सौवर्णकच्चोलके कुङ्कुमचन्दनकर्पूरं प्रक्षिप्य जले क्षेप्तुमारब्धवती नैगमगृहिणी। प्रमादान्निपतितं तदन्तर्जलतलम् ViviTīKa. 82. 3; 82. 6; PrabaK. 76. 14; 76. 18.

अन्तर्जलत्रिरावर्तन (antarjala-trirāvartana) *n.* triple repetition (of sacred formulae standing) in the middle of water द्रुपदा नाम सा देवी ...। अन्तर्जले त्रिरावर्त्य ... इत्येतत् ... स्तुतिमात्रम्। अन्यथा अन्तर्जलत्रिरावर्तनस्यापि संध्याप्रयोगान्तर्गत-त्वापत्तिः VīraMi. (Āhnika.) 282. 10.

अन्तर्जलदृष्टतारक (antarjaladṛṣṭa-tāraka) *adj.* possessing stars seen, i.e. reflected in the water अन्तर्जलदृष्टतारकम्। ... सरो नभःखण्डमिव व्यराजत SūktiMu. 106.6.

अन्तर्जलधि (antarjaladhi) *adv.* in the sea क्षमाभारे धुर्यः सः ... यः ... निमज्जन्तीमन्तर्जलधि वसुधामुत्तुलयति SubhāRaK. 36. 14; SaduktiKa. 226.33.

अन्तर्जलपाननिर्वापित (antarjalapāna-niravāpita) *adj.* extinguished or quenched by drinking of water inside अन्तर्जलपाननिर्वापितस्य संतापवह्नेरूर्ध्वमुल्लसितं धूमशिखाकलापमिव केशभारम् ... विरलीकुर्वाणः ... न्यषीदत् (सिंहलेन्द्रसूनुः) TilaMañ. 207. 4.

अन्तर्जलम् (antarjalam) *adv.* **1** under water अन्तर्जलमहं सर्वं वहमानोऽगमम् MahāBhā. xii. App. I. 17C (68); UttaRāC. 7. 3; मूर्खवायसः। पतितोऽन्तर्जलं मीनजिघृक्षुः PārśvC. 1. 306; **2** into water तच्छिरः ... पपातान्तर्जले (v.l. °लम्) MahāBhā. ix. 38. 17; गत्वा समुद्रं तेजस्वी विवेशान्तर्जलं हरिः HariVaṁ. 79. 12; MahāP. 28. 114; विधाता ... अन्तर्जलमाविवेश BhāgP. iii. 8. 19; BrahmP. 194. 28; वृकोदरः। ... सरोमध्यं ममज्जान्तर्जलम् PāṇḍaC. 8. 444; Nārāy. iii. 12. 8; **3** in the middle of water अन्तर्जलं जपसिद्धिः ManuBh. i. 451. 13 (*on* 11. 258); AgniP. 155. 8.

अन्तर्जलमानुषी (antarjala-mānuṣī) *f.* female human being who is (living) under water [शौरिः ... अस्त्वसिलता भूत्यै ... कालिंदीव ... यत्रा[न्त]र्जलमानुषीव कमला EI. ii. 276. 2.

अन्तर्जलमार्जन (antarjala-mārjana) *n.* act of cleaning in the middle of water तीर्थसंमार्जने तु ये। मन्त्रास्तैर्मन्त्रितं तोयं मूर्ध्नि ... क्षिपेत् ... तीर्थसंमार्जने स्नानाङ्गभूतान्तर्जलमार्जने VīraMi. (Āhnika.) 283. 17.

अन्तर्जलमृत्तिकाप्रतिषेध (antarjalamṛttikā-pratiṣedha) *m.* prohibition of (collecting of) mud from the bottom of water वापीकूपादिव्यतिरिक्तविषयोऽन्तर्जलमृत्तिकाप्रतिषेधः Aparā. 35. 20 (*on* 1. 17)

अन्तर्जलव्रत (antarjala-vrata) *adj.* observing the vow (by standing) in the middle of water अत्र सप्तजना नाम मुनयोऽन्तर्जलव्रताः ... दिवं गताः RāmāMañ. 181. 8.

अन्तर्जलशयनीय (antarjala-śayanīya) *n.* bed at the bottom of water मरकतमयमेदिन्यां भा[ति] प्रतिबिंबिता कृशांगीयम्। अन्तर्जलशयनीयं निषेवमाणेव EI. viii. 113. 62.

अन्तर्जलशिलारूढ (antarjalaśilārūḍha) *adj.* seated on a stone-slab at the bottom of water स्कन्दसरः ... अन्तर्जलशिलारूढैः ... मुनिभिः (उपलक्षितम्) ŚivaP. vii (2). 40. 7 (600 B. 3)

अन्तर्जलसंस्थित (antarjala-saṁsthita) *adj.* standing in the middle of water स्नात्वान्तर्जलसंस्थितः। अष्टोत्तरसहस्रं तु जपेत् पञ्चदशाक्षरीम् BrahmāṇḍP. iii. 8. 36.

अन्तर्जलसाध्य (antarjala-sādhya) *adj.* to be practised (standing) in the middle of water अन्तर्जलेऽन्तर्जलसाध्येऽघमर्षणजपादौ VīraMi. (Āhnika.) 268.23.

अन्तर्जलसुप्त (antarjala-supta) *adj.* who has slept under water जह्नुं तामारुरोह सः। या सान्तर्जलसुप्तस्य पुंसस्तस्य न्यकृत्यत KathāSaSāg. iii. 4. 310.

अन्तर्जलस्थ (antarjala-stha) *adj.* [*f.* - ā] **A** standing in the middle of water मन्त्री ... अन्तर्जलस्थश्च स्मरेन्मन्त्रम् JayāS. 9. 44; इयम् ... मुनिनान्तर्जलस्थेन शप्ता मर्त्यपदं गता BṛKathāMañ. viii. 1. 50; **B** being under water दीप्तान्यन्तर्जलस्थानि पृथिवीधरणानि MatsyaP. 163. 58; PadmP. v. 42. 149; **C** being at the bottom of water केचित् ... वाप्यादावन्तर्जलस्थां मृदमुपाददते VīraMi. 35. 27 (*on* 1. 17)

अन्तर्जलस्थान (antarjala-sthāna) *n.* act of standing in the middle of water एता दीक्षा नियमानन्यांश्चान्तर्जलस्थानचक्षुर्निमीलनादिकं सेवेत (वानप्रस्थः) ManuBh. i. 505. 13 (*on* 6. 29)

अन्तर्जलस्थित (antarjala-sthita) *adj.* **A** being under water भेकाः ... शशंसुस्तमग्निमन्तर्जलस्थितम् KathāSaSāg. iii. 6. 76; **B** standing in the middle of water नारदोऽन्तर्जलस्थितः। ... मामशपत् KathāSaSāg. iv. 2. 139.

अन्तर्जलस्नान (antarjala-snāna) *n.* bath in the middle of water एततीर्थपरिकल्पनं जलाभिमन्त्रणाचमनमार्जनान्तर्जलस्नानेषु त्रिरावृत्ताघमर्षणसूक्तविधिपरमिति केश्चिद्व्याख्यातम् SmṛtiCan. ii. 493. 9; असौ ... यदि तु ... अन्तर्जलस्नानं कर्तुं न शक्नुयात् ... आचमनमार्जनान्तर्जलस्नानानि कुर्यात् VīraMi. (Āhnika.) 227.12.

अन्तर्जलस्पन्द (antar-jalaspanda) *m.* internal motion of water समुद्रेऽन्तर्जलस्पन्दाः स्वभावादच्युता अपि वीचिवेगा भवन्तीव YogVā. iii. 15.3.

अन्तर्जलावारितमूर्ति (antarjalāvāritamūrti) *adv.* in a manner in which body is concealed under water बालापरिष्वङ्गसुखाय पत्युरन्तर्जलावारितमूर्ति यातुः विघ्नाय वैमल्यमपां बभूव JānaHa. 3. 38; SūktiMu. 67. 6.

अन्तर्जलाशय (antar-jalāśaya) *m.* [Loc.] in the interior of a water-reservior मूत्रोच्चारे कृते शौचं न स्यादन्तर्जलाशये SmṛtiCan. ii. 241. 4.

अन्तर्जलेचर (antarjale-cara) *adj.* who moves under water दैत्यः पञ्चजनो महान्। अन्तर्जलेचरः PadmP. vi. 231. 38.

अन्तर्जलेशय (antarjale-śaya) *adj.* **1** residing under water तस्य बृंहितशब्देन कूर्मोऽप्यन्तर्जलेशयः। उत्थितोऽसौ MahāBhā. i. 35.21; तस्मिन् सरसि दुष्टात्मा निगूढोऽन्तर्जलेशयः। आसीद् ग्राहः VāmaP. 85. 19; ViṣṇuDhaP. i. 194. 18; **2** staying, i.e. standing in the middle of water मुनयः ... केचिदन्तर्जलेशयाः ... कालं नयन्ति तपसा BrahmāṇḍP. i. 27.7; KūrmaP. 734. 18 (2. 38); LiṅgaP. i. 31. 24.

अन्तर्जलोद्भव (antarjalodbhava) *adj.* produced from the water inside (the Brahmāṇḍa) येऽमी समुद्राश्च तेऽपि चान्तर्जलोद्भवाः MatsyaP. 2.34.

अन्तर्जलोषित (antarjaloṣita) *adj.* lying under water कुम्भीनसी ... हृता मधुना ... मयि चान्तर्जलोषिते Rāmā. vii. 25. 25.

अन्तर्जलौघ (antarjalaugha) *m.* flow or stream of water inside यदि च विहरेत् पादचारेण गौरी। ... स्तम्भितान्तर्जलौघः सोपानत्वं व्रज पदसुखस्पर्शमारोहणेषु MeghDū. 60. [inner mass of water, MW.]

अन्तर्जलौघम् (antarjalaugham) *adv.* in the flow or stream of water अन्तर्जलौघमवगाढवतः कपोलौ हित्वा क्षणं विततपक्षतिरन्तरीक्षे ... रराज ... अलिगणो गजस्य ŚiśuVa. 5. 38. (comm. अन्तरे अभ्यन्तरे)

अन्तर्जल्प (antar-jalpa) *m.* **1** recitation in the mind धरसेनः ... अन्तर्जल्पसंकल्पितमन्त्रवाक्यः ... तद्विद्याराधनसमृद्धबुद्धिर्बभूव YaśasCam. ii. 289. 19; **2** utterance in the mind वाचकः शब्दः। स च संकेतकालेन दृष्टेन रूपेणैक्यमापादितोऽन्तर्जल्पाकारस्तथा प्रतिभासमानो वाच्यः DharmoPra. 48. 11; पूर्वापरमनुसंधाय शब्दसंयुक्ताकारा प्रतीतिरन्तर्जल्पाकारा वा कल्पना ... बालमूकादिनामन्तर्जल्पाकारं कल्पनाज्ञानमस्तीति कुतो निश्चेतव्यम् TarkBhā. (Mo.) 7. 19; धारणादिरहितानामेकेन्द्रियादीनां तु ... अन्तर्जल्पाकारा(?र)विवक्षितार्थवाचकशब्दसंसृष्टार्थज्ञानरूपं श्रुतज्ञानं क्षयोपशममात्रजनितं जात्यन्तरमेव JñānBiPra. 7.12.

अन्तर्जवनिक (antar-javanika) *adj.* which is behind veil or curtain अन्तर्जवनिकं पादाङ्गुष्ठं मल्लेर्निरीक्ष्य सः MalliC. 5. 104.

अन्तर्जवनिकासंस्थ (antarjavanikā-saṁstha) *adj.* (used as noun) (one) who as staying behind veil or curtain अन्तर्जवनिकासंस्थैश्चूलिकार्थस्य सूचना DaśRū. 1. 61; SāhiDa. 293. 13.

अन्तर्जाग्रद्विरहदहन (antarjāgrad-virahadahana) *adj.* having the fire of separation awake, i.e. ablaze in the heart आलोक्यैनम् ... प्रावृट्कालम् ... । अन्तर्जाग्रद्विरहदहनो जीवितालम्बनेऽलं न स्यादन्योऽप्यहमिव जनो यः पराधीनवृत्तिः NemiDū. 8.

अन्तर्जाड्य (antar-jāḍya) *n.* inner inertia, i.e. internal lethargy अन्तर्जाड्यं कामिनो यो विधत्ते। स व्याधुन्वन्नुत्पलानां रजांसि प्रौढामोदो यत्र वाति स्म वातः Rāgh. 10. 31.

अन्तर्जात (antar-jāta) *adj.* [*f.* – ā] **1A** bearing a child inside, i.e. pregnant गुर्वर्थे वा बालपुष्ट्यानुषङ्गाद् गावो दातुं देशकालेऽविशिष्टः। अन्तर्जाताः सुक्रयज्ञानलब्धाः MahāBhā. xiii. 70. 35; CaturCin. i. 447. 23; अन्तर्जाता गर्भिण्य इति CaturCin. i. 448.3; **1B** produced inside (the abdomen) वाय्वाकाशर्तुयुक्तो हि दैवतेष्वितरेषु तु। अन्तर्जातो जातवेदाः प्रभवायोपकल्पते BhelaS. 79. 28 (4. 3); **2** arisen in the mind तस्याश्च भर्ता द्विगुणं हृदये परिवर्तते। अन्तर्जातमपि व्यक्तमाख्याति हृदयं हृदा Rāmā. i.76.16; **3** innate, i.e. natural अन्तर्जाते विमलसलिले पुष्करे वा प्रयागे स्नात्वा ... संतर्प्येत् Vidvanmo. 7. 62.

अन्तर्जातरुष् (antarjāta-ruṣ) *f.* anger arisen in the mind सरोरुहाणि कुरुते दैन्यास्पदं सोऽयमित्यन्तर्जातरुषेव यस्य यशसा निस्तेजितश्चन्द्रमाः VasaViKā.2.50 (coloph. 4)

अन्तर्जातविमानना (antarjāta-vimānanā) *adj.* (*f.*) who has disrespect arisen in the mind ततो राज्ञा परित्यक्तां स तामुन्मादिनीं वणिक्। तत्सेनापतये प्रादादन्तर्जातविमाननाम् KathāSaSāg. iii. 1. 72.

अन्तर्जाति (antar-jāti) *f.* **1** internal class कुर्याच्चतुर्थबीजेन गोपनादिविभेदिना। अन्तर्जातियुतां सम्यगङ्गक्लृप्तिम् LakṣmīT. 33. 69; **2** inter caste, mixed caste प्रकृतीनां संभेदो मेलनं अन्तर्जातिः परस्परविरोधो वा BālamBha. ii. 343. 5 (*on* 2. 295)

अन्तर्जानु (antarjānu) *adv.* (with the hands kept) in between the knees अन्तर्जानु बाहू कृत्वा त्रिराचामेत् VārāGS. 6. 35; जले वाथ स्थले वान्तर्जानु न विवराङ्गुलीभिः गोकर्णाकृतिवत् करं कृत्वा ... जलम् (पिबेत्) ĀgniveGS. ii. 6. 1 (93. 3); अन्तर्जान्वविशेषेण तद्वदाचमनं भवेत् VāyuP. ii.17. 89; पादौ प्रक्षाल्य हस्तौ च अन्तर्जानु त्वपः स्पृशेत् BrahmāṇḍP. ii. 14. 106; अन्तर्जानु शुचौ देश उपविष्ट उदङ्मुखः। ... द्विजो नित्यमुपस्पृशेत् YājñaSm. 1. 18; ŚaṅkhaSm. 10.5; उपवीत्याचमेन्नित्यमन्तर्जानु BhaviP. 13B. 12 (i. 3.91); अन्तर्जानु जान्वोरन्तरा अरत्निं कृत्वेत्यर्थः SmṛtiCan. ii. 252. 21; अन्तर्जानु जानुनोर्मध्ये हस्तौ कृत्वा CaturCin. iii (1). 988. 11; VīraMi. (Āhnika.) 78.20; अन्तर्जानु जानुनोर्मध्ये यथा बाहू भवतस्तथा कार्याणीत्यर्थः VīraMi. (Paribhāṣā.) 93. 14; अन्तर्जानु मौनेनाशब्देन चातृप्तेर्भुञ्जीरन् BālamBha. i. 561. 10 (*on* 1.249)

अन्तर्जानु (antar-jānu) *adj.* (hands) kept in between the knees स्नातः कृतजप्योऽन्तर्जानुरुदङ्मुखो दिव्येन तीर्थेन देवानुदकेन तर्पयेत् ŚaṅkhaLiDS. 116.1; दक्षिणामुखोऽन्तर्जानुः पित्र्येण तीर्थेन पितॄन् यथाश्रद्धं यथाप्रकाशमुदकं दद्यात् ŚaṅkhaLiDS. 116. 70; शुचौ देशे ... अन्तर्जानुः ... आचामेत् ViṣṇuSm. 62. 5; वाग्यतः शुचिः। भुञ्जीतान्नं च तच्चितो ह्या(?ह्य)न्तर्जानुः सदा नरः MārkP. 34. 27; BrahmP. 221. 27; SkandP. i (2). 41. 156; अन्तर्जानुस्तथाचामेत्त्रिश्चतुर्वा पिबेदपः MārkP.34.67; BrahmP. 221. 66; पादौ प्रक्षाल्य हस्तौ तु अन्तर्जानुरुपस्पृशेत् VāyuP. ii. 17. 43; BhaviP. 214A. 5 (i. 143. 10); अन्तर्जानुरेव च। उपस्पृशेत् ViṣṇuDhaP. ii. 88. 7; अन्तर्जानुरिति जानुनोरन्तः कृतहस्त इत्यर्थः VīraMi. (Āhnika.) 360. 3.

अन्तर्जानुकर (antarjānu-kara) *adj.* having the hands kept in between the knees आ मणेर्बन्धनाद्धस्तौ पादौ चाजानुतः शुचिः। प्रक्षाल्याचामयेत् विद्वानन्तर्जानुकरो द्विजः BṛParāSm. 2. 30; अभीष्टदेवतां ध्यायन् ...। कृतोत्तरीयको नित्यमन्तर्जानुकरस्तथा CaturCin. i. 94. 15; शुचौ देशेऽन्तर्जानुकर उपविश्य VīraMi. (Rājanīti.) 62. 12; 379. 21.

अन्तर्जानुकरण (antarjānu-karaṇa) *n.* act of keeping (the hands) between the knees अन्तर्जानुकरणमपि यत्किंचित्कर्तृकं कर्तुरसामर्थ्ये सर्वकार्येषु प्राप्नुयात् VīraMi. (Śrāddha.) 337. 11.

अन्तर्जानुगत (antarjānu-gata) *adj.* kept in between the knees अन्तर्जानुगतं कृत्वा भुजयुग्मं द्विजोत्तम। ... तोयम् ... पिबेत् PāraS. 2.55.

अन्तर्जानुभ्रमि (antarjānu-bhrami) *f.* subvariety of dance called Tiripa (*lit.* moving around with the hands kept in between the knees) वामाङ्घ्रिप्रपदं पृष्ठे दक्षजानुश्च लापितम्। ... अन्तर्जानुभ्रमिः प्रोक्ता ग्राह्या नृत्यविशारदैः Bharatakośa.

अन्तर्जानूपविष्ट (antarjānūpaviṣṭa) *n.* [Inst.] in a manner of sitting with the hands kept in between the knees अन्तर्जानूपविष्टेन तद्वदाचमनं भवेत् BrahmāṇḍP. ii. 15. 62.

अन्तर्जालगत (antarjāla-gata) *adj.* caught inside the net, i.e. enclosed by a net अन्तर्जालगताः प्रमत्तमनसो मीनास्तडागे ... स्वस्थाश्चरन्त्यम्भसि Saund. 11. 61.

अन्तर्जाली (antar-jālī) *f.* trellis window or screen inside the net ऊर्ध्व(र्ध्वं) वस्त्रेण संनद्धां मध्ये कम्रा(म्रां) विभाजिताः(ताम्)। ... अन्तर्जलं(र्जालीं) विधायास्यां दम्पती विनिवेशयेत् Mānaso. iv. 8. 1192.

अन्तर्जृम्भितशोक (antarjṛmbhita-śoka) *m.* sorrow developed inside the mind पुरंदरः सुन्दरं समभिधत्ते। अन्तर्जृम्भितशोकग्रस्ताविस्पष्टवर्णपदम् KuṭṭaMa. 411 (comm. मनसि जृम्भितः विकसितः शोकः ... मनोविषादः)

अन्तर्ज्ञा (antar-jñā -) IX. P. to know internally or intuitively रामो यदन्तर्जानाति तद्वस्त्वित्येव सन्मुखात्। आकर्ण्य चित्तविश्रान्तिमाप्नोत्येव मुनीश्वरः YogVā. ii. 2. 11.

अन्तर्ज्ञाति (antar-jñāti) *f.* close relative स्वहस्तोयं श्रीवीतरागसूनो रणग्रहस्य श्रीदद्दपादांतर्ज्ञाति(Read °ज्ञातेः) लिखितमिदं संन्धिविग्रहाधिक्रित (Read °कृत) मात्रिभटेन EI. ii. 21. 10.

अन्तर्ज्ञान (antar-jñāna) *n.* internal or intuitive knowledge विज्ञानभावनाच्चैव मोक्षो न घटते क्वचित्। अन्तर्ज्ञानस्य बाह्ये च क्षणिकत्वस्य वेदनात् AnuVyā. 52A. 5 (*on* 3. 3)

अन्तर्ज्ञानक (antarjñāna-ka) *adj.* caused by, i.e. based on internal knowledge यथा समानधर्मत्वाविशेषेऽपि प्रत्यक्षाप्रत्यक्षविषयतयान्तर्ज्ञानको भेदः तथा समानधर्मत्वाविशेषेऽपि ज्ञातृस्तज्ज्ञेयतद्धर्मजन्योऽन्तर्ज्ञानको भेदः Kiraṇā.262.18.

अन्तर्ज्ञानकरण (antar-jñānakaraṇa) *n.* internal means or instrument of knowledge (अन्तःकरणत्वम्) सात्त्विकाहंकारोपादानकद्रव्यत्वे सति अन्तर्ज्ञानकरणत्वं तत्त्वम् VedāntRaMañ. 1. 3 (25. 12)

अन्तर्ज्ञाननिराकृत (antarjñāna-nirākṛta) *adj.* removed by internal knowledge अन्तर्ज्ञाननिराकृतस्य मोहान्धकारस्यापयानपदवीमिव ... रोमराजिम् ... बिभ्राणम् ... मुनिकुमारकमपश्यम् Kād. 140. 2.

अन्तर्ज्ञानवत् (antarjñāna-va(n)t) *adj.* possessing internal, i.e. intuitive knowledge प्रायोऽन्तर्ज्ञानवन्तोऽपि च बहुतमसा रौद्रचेष्टा हि रौद्राः Nārāy. x. 82. 7.

अन्तर्ज्योतिर्मयात्मन् (antarjyotirmayātman) *adj.* of the nature of consisting of light or consciousness within भावयेत्। ... प्राग्वदप्यययुक्त्या तु ह्यन्तर्ज्योतिर्मयात्मना। विभुना PāraS. 15. 410.

अन्तर्ज्योतिष्ट्व (antarjyotiṣ-ṭva) *n.* the state of having light or the inner light or consciousness सर्वेषामन्तर्ज्योतिष्ट्वेऽपि व्यक्तेर्विशेषः GītāBh. (Ma.) 54A.6 (*on* 5. 24)

अन्तर्ज्योतिस् (antár-jyotis) *adj.* **A** having light or consciousness within योऽयं विज्ञानमयः पुरुषः प्राणेषु हृद्यन्तर्ज्योतिः स समानः सन्नुभौ लोकौ संचरति ŚatBr. XIV. vii. 1. 7; BṛĀraU. xv. 3. 7 (*but* Śaṅ. अन्तरिति बुद्धिवृत्तिव्यतिरेकप्रदर्शनार्थम्। ज्योतिः अवभासात्मकत्वात् आत्मा उच्यते। तेन हि अवभासकेन आत्मना ज्योतिषा); अयमात्मा ... अन्तर्ज्योतिर्विश्वभुक् ... सर्वमभिक्षिपन्न तमश्शोति कश्चन ĀrṣeU. 9. 13; योऽन्तःसुखोऽन्तरारामस्तथान्तर्ज्योतिरेव यः। स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति MahāBhā. vi. 27. 24 = BhagGī. 5. 24; अन्तर्ज्योतिरमेयमेकममलं कृष्णाख्यमापीयतां यत् पीतं परमामृतं वितनुते निर्वाणमात्यन्तिकम् ŚatTrayī. 634; MukuMā. 18; SūktiMu. 132. 6; अन्तरा-रामोऽन्तर्ज्योतिः ... स्वाराज्ये भूम्नि स्वे महिम्न्यमृतोऽवतिष्ठते ŚvetāUBh. 114.6 (*on* 1. 11); प्राणेषु प्रेरकतया स्थितो हृदयायतने अन्तर्ज्योतिरहमिति प्रत्यक्त्वेन प्रकाशते स पुरुषः ĀtmaSi. 36. 1; परमात्मानमन्तेऽन्तर्ज्योतिः पश्येत्सनातनम् CāruCaś. 97; तस्मादग्नेः परं नास्ति ... । अन्तर्ज्योतिः स एवोक्तः परं ज्योतिः स एव BrahmP. 126. 6; **B** having inner light or flame अन्तर्ज्योतिर्हि वा अन्यद् अग्निहोत्रं बहिर्ज्योतिरन्यत् ... । तदेतदन्तर्ज्योतिरग्निहोत्रम् VādhūŚS. iii. 25. 12.

अन्तर्ज्योतिस् (antar-jyotis) *n.* light or consciousness within वैष्णवोंऽशः परः सूर्यो योऽन्तर्ज्योतिरसंप्लवम् ViṣṇuP. ii. 8. 55; तत्प्रसादजम् ... अन्तर्ज्योतिषो दर्शनं प्रज्ञानमभिसंभवति MahāvīC. 3 .4 (6); बाह्यान्तर्ज्योतिषोर्मध्ये देहो बुद्ध्यादिसंहतः। वर्तते BṛĀraUBhVā. iv. 3.287.

अन्तर्ज्वर (antar-jvara) *m.* **A** inner or internal fever त्वां परिरभ्य जाह्नवि स मे शान्तोऽयमन्तर्ज्वरः SaduktiKa. 28. 6; अन्तर्ज्वरः श्वसितमूर्जितमेव भूयां(या)न्गण्डस्थले धवलिमा दृशि बाष्पपूरः BhikṣāKā. 14. 10; नान्तर्ज्वरं मृगदृशां

शमयांबभूव यत्ने कृतेऽपि BhikṣāKā. 28. 2; अन्तर्ज्वरं शमय मे सखि BhikṣāKā. 29. 14; **B** internal fever, i.e. confusion रामानुजार्याय नमः परमयोगिने। यः श्रुतिस्मृतिसूत्राणामन्तर्ज्वरमशीशमत् ŚrutaPra. iA. 1.4 (*on* i. 1. 1)

अन्तर्ज्वलत् (antar-jvalat) *adj.* **A** burning in the mind अन्तर्ज्वलत्कोपकृशानुधूमसंकाशकृष्णाजिनबद्धकक्षः। त्रिदण्डमुद्यम्य जवेन कश्चिदभ्याद्रवन्नग्नतनुं वृषाङ्कम् DarpDa. 7. 55; **B** burning inside, cf. **अन्तर्ज्वलदौर्ववह्नि.**

अन्तर्ज्वलत्कोपवह्नि (antarjvalat-kopavahni) *m.* fire of anger burning in the mind असौ रुष्टस्ताम्रीकुर्वन् दृशोर्युगं अन्तर्ज्वलत्कोपवह्निज्वालाः प्रकटयन्निव। ... पाणौ वज्रं वज्रधरोऽधरत् MalliC. 4. 97.

अन्तर्ज्वलदौर्ववह्नि (antarjvalad-aurvavahni) *adj.* having submarine fire burning inside मुनिः पुरान्तर्ज्वलदौर्ववह्निमम्भोधिमाचामत् Rāgh. 9. 9.

अन्तर्ज्वलद्वैर (antarjvalad-vaira) *adj.* possessing (the feeling of) rivalry or enmity burning in the mind एवमन्तर्ज्वलद्वैरः शकटालो महीपतिम्। निपात्य सानुगं बुद्ध्या तपसे स ययौ वनम् BṛKathāMañ. i. 2. 218.

अन्तर्ज्वलन (antar-jvalana) *n.* internal heat, inflammation, MW.

अन्तर्ज्वलित (antar-jvalita) *adj.* [*f.* - ā] **A** burning or blazing in the body मुनिबालकाभ्यां व्यलोकि भूपः ...। ज्वलन्निवान्तर्ज्वलितेन तेजसा दहन्निवोग्रेण विलोकितेन YaśasCam. i. 148. 4 (comm. अभ्यन्तरप्रदीप्तेन तेजसा प्रतापेन ज्वलन्निव); UjjvaNīMa. 368. 5; **B** burning, i.e. shining within उर्वीपतिः ... अन्तर्ज्वलितपिङ्गलोग्रतारकेण ... नयनयुगलेन ... वेतालमद्राक्षीत् TilaMañ. 48. 7; **C** tormented or afflicted in the mind हृदये त्वदीयरागं माधव दधती शमीव सा दहनम्। अन्तर्ज्वलितापि बहिः सरसा स्फुरति क्षमागुणतः UjjvaNīMa. 368.5.

अन्तर्ज्वलितकोपाग्नि (antarjvalita-kopāgni) *m.* fire of anger burning or blazing in the mind राजति स्म तयोरङ्गं शौर्यरोमाञ्चकोरकैः। अन्तर्ज्वलितकोपाग्निनिर्यद्धूमलवैरिव PāṇḍaC. 13. 908.

अन्तर्ज्वलितमदनानला (antarjvalita-madanānalā) *adj.* (*f.*) having the fire of passion burning or blazing in the mind अन्तर्ज्वलितमदनानलाप्यन्धकारितहृदया ... अचिन्तयम् Kād. 161. 4.

अन्तर्ज्वलितमनोभवहव्यभुज् (antarjvalita-manobhavahavyabhuj) *m.* fire of love burning or blazing in the mind अन्तर्ज्वलितमनोभवहव्यभुजा दह्यमानेभ्यः। कुसुमशरजालपतिता मुहुर्मुहुर्विदधती विवृत्तानि ... सा तन्वी KuṭṭaMa. 270.

अन्तर्ज्वलितवपुस् (antarjvalita-vapus) *adj.* having the body burning inside अन्तर्ज्वलितवपुषो यत्क्षणमपि। न तृष्णामौर्वाग्नेरपनयति पुष्टेऽपि विभवे नृशंसस्याम्भोधेर्जगतु विलयं सोऽस्य महिमा Subhāṣi. 875.

अन्तर्ज्वलितेर्ष्याप्रकोपा (antarjvaliterṣyāprakopā) *adj.* (*f.*) having great wrath of jealousy burning in the mind अत्र कयाचित् खण्डितयान्तर्ज्वलितेर्ष्याप्रकोपया ... प्रियं प्रति भेदो विहितस्तत्र तस्यामेव ... नायकस्यान्यत्रानुरागातिशयः साध्यः VyaktiVi. 115. 24.

अन्तर्णश् (antar-ṇaś-) IV. P. [P. viii. 4. 36; SiddhHe. ii. 3. 78] to perish or to be destroyed in the heart परिणश्यति जीवितेऽपि मैत्री नान्तर्णश्यति नोप्रनष्टपूर्वा DvyāśraKā. 4. 14 (comm. अन्तर्मध्ये हृदये नश्यति)

अन्तर्णी (antar-ṇī-) I. P. **A** to include in, to comprise of अन्तःशब्दस्याङ्किविधिणत्वेषूपसर्गसंज्ञा वक्तव्या। ... अन्तर्णयति KāśiVṛ. *on* i. 4. 65; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 65 (603. 18); **B** to include, i.e. to imply or refer to, cf. **अन्तर्णीत B**; **C** to include, i.e. to enumerate, cf. **अन्तर्णीत D**; **D** to include, i.e. to accept, cf. **अन्तर्णीत E**.

अन्तर्णीत (antar-ṇīta) *adj.* **A** included, i.e. underlying दक्षिणाशब्दो गवादीनां दक्षिणासंबन्धविधानार्थं यौगपद्येनान्तर्णीतसंबन्धमभिवदन् बहुवचनान्तः स्यात् ŚābaBh. 1894. 13 (*on* x. 3. 57); समाख्यायामन्तर्णीतसंबन्धसंबन्ध्यभिधायित्वान्न संभवतीति मन्यते TantrVā. 875. 18 (*on* iii. 3. 14); 533. 2 (*on* ii. 2. 23); **B** included, i.e. implied or referred to अन्तर्णीतं विचारमाश्रित्य ... अधिकारार्थत्वं किमिति न गृह्यते PañcPā. 53. 1 (*on* i.1.1); अन्तर्णीतमभिप्रायं दर्शयति TantrRa. 207. 16; संबन्धोऽपि तत्रार्थादन्तर्णीतो गम्यते NyāyRa. 356. 15 (*on* 5 (4). 33); जिज्ञासापदं चानुष्ठानयोग्यस्यान्तर्णीतस्य विचारस्योपलक्षणम् NyāySu. (Ja.) 21B. 13 (*on* i. 1. 1); अथातो ब्रह्मजिज्ञासेत्यत्र जिज्ञासाशब्देनान्तर्णीतं विचारमुपलक्ष्येति विवरणाचार्यैरुक्तम् VaiyāBhū. 164. 18 (*on* 31); **C** included in, comprised of, contained in सर्वस्यैवेति काक्वा मीमांसायां विशेषो योऽन्तर्णीतस्तमभिद्योतयति Kāśi. i. 5. 26 (*on* 1. 13); यत् त्वतथाभूतप्रतिज्ञायां अन्तर्णीतम् ... प्रामाण्यम् ... तत् तावत् परिहृतं भवति Kāśi. i. 144. 7 (*on* 2. 159); व्यापारमात्रेण सहकारितया प्रधानेऽन्तर्णीतं सदनुमितमस्तित्वम् TattvVai. 83. 14 (*on* 2. 18); **D** included, i.e. enumerated भविष्यद्धर्मो भविष्यत्त्वादेव न प्रत्यक्षेणानुभूयत इति यो हेतुरन्तर्णीतः Kāśi. i. 213. 25 (*on* 4. 28); भाष्यकारेण 'यत् किंचन लौकिकं वचनम्' इति दर्शयतान्तर्णीताः (हेतवः) Kāśi. iii. 213. 19 (*on* 5 (9). 1); **E** included, i.e. accepted or admitted गृहीतमात्रबाधे तु बहवः साधनदोषा भाष्यकारेणान्तर्णीताः Kāśi. ii. 43. 11 (*on* 5 (2). 34); ii. 125. 9 (*on* 5 (3). 64); यत्परैः ... अनुमानमन्तर्णीतं तस्यानेन प्रत्यक्षविरोधोऽभिधीयते NyāyRa. 616. 19 (*on* 5 (14). 11); यद्वा हेत्वर्थवादसमुच्चयेनायं पूर्वपक्षो न केवलहेतुत्वेनेत्याह अथापीति तदर्थवादत्वमन्तर्णीतं हेतुत्वमस्मिन्नित्यर्थः NyāySu. (So.) 84. 1 (*on* i. 2. 26)

अन्तर्णीतणिच्त्व (antarṇītaṇic-tva) *n.* the state of being (the base) that implies (the sense of) *ṇic* (the causal marker) द्रष्टुश्चक्षुष इत्यादिवदन्तर्णीतणिच्त्वेनोपपत्तेः TattvPrakā. 61A. 13 (*on* i. 3. 40)

अन्तर्णीतणिजर्थ (antarṇīta-ṇijartha) *adj.* which implies the sense of *ṇic* (the causal marker) अन्तर्णीतणिजर्थस्य ह्यधीहीति भवेत् TaiUBhāVā. 195. 22 (3)

अन्तर्णीतणिजर्थ (antarṇīta-ṇijartha) *m.* sense of *ṇic* (the causal marker) which is implied भवनक्रियासंबन्धे ... अन्तर्णीतणिजर्थकल्पनया वा भवतेः पुरुषव्यापारपरत्वम् MīmāKau. iii (1). 42. 16 (*on* i. 2. 19)

अन्तर्णीतण्यर्थ (antarṇīta-ṇyartha) *adj.* which implies the sense of *ṇic* (the causal marker) भुवः। भवतेरेवान्तर्णीतण्यर्थस्य कप्रत्यये रूपम् NyāySu. (Ja.) 15A. 4 (*on* i. 1. 1); यातेरन्तर्णीतण्यर्थादातोऽनुपसर्गे क इति कप्रत्यये कृते ... सत्यमिति भवति NyāySu. (Ja.) 134B. 5 (*on* i.1. 6); 204A. 12 (*on* i. 4.6)

अन्तर्णीतता (antarṇīta-tā) *f.* the state of being what is implied न च वैपरीत्येनानन्तर्यमेवान्तर्णीततया सिध्यत्विति वाच्यम् VivaPraSaṁ. 199. 23.

अन्तर्णीतत्व (antarṇīta-tva) *n.* the state of being what is implied अधीहीति। अधीह्यध्यापय। ण्यर्थस्यान्तर्णीतत्वात् NyāySu. (Ja.) 142A. 5 (*on* i. 1. 6)

अन्तर्णीतद्व्याकार (antarṇīta-dvyākāra) *adj.* which includes, i.e. contains two forms within कर्माण्यपि जैमिनिरित्यादिभिरन्तर्णीतद्व्याकारमेव शेषत्वं प्रतिपादितम् TantrVā. 673. 23 (*on* iii. 1. 6)

अन्तर्णीतपूर्वपक्ष (antarṇīta-pūrvapakṣa) *m.* prima facie view which is implied अन्तर्णीतपूर्वपक्षनिरसनसमर्थं पदद्वयं मन्वानो भाष्यकार आह Bṛha.5.1 (*on* i. 1.1)

अन्तर्णीतफल (antarṇīta-phala) *adj.* which includes, i.e. contains (potentially) the effect समाप्तिः कर्मणो नापि लोकत्रयफलाद्दते। अन्तर्णीतफलं तस्मादिह साधनमुच्यते BṛĀraUBhVā. i. 4. 1832.

अन्तर्णीतमत्वर्थ (antarṇīta-matvartha) *adj.* having, i.e. referring to the implied sense of *mat* (the possessive suffix) अग्नये होत्रमस्मिन्निति सिद्धान्तेऽप्यभ्युपगमादन्यसमासार्थानुपलब्धेश्चान्तर्णीतमत्वर्थो बहुव्रीहिः TantrVā. 295. 7 (*on* i. 4. 4)

अन्तर्णीतविचार (antarṇīta-vicāra) *m.* implied deliberation कथमन्यथासिद्धत्वम्। अन्तर्णीतविचारार्थत्वाज्जिज्ञासाशब्दस्य PañcPā. 52. 20 (*on* i. 1. 1); ब्रह्मणो जिज्ञासा ब्रह्मजिज्ञासेति। अन्तर्णीतविचारान्वये हि चतुर्थीसमासः स्यात् PañcPā. 64. 12 (*on* i. 1. 1); 66. 24 (*on* i. 1. 1); (धर्मजिज्ञासापदे) अन्तर्णीतविचारार्थप्राधान्यमाश्रित्य प्रयोजनविवक्षया 'धर्माय' इति चतुर्थीसमासः आश्रितः VivaPraSaṁ. 221. 9; 247. 3; अन्तर्णीतविचारजिज्ञासापदसामर्थ्याद्वेदाध्ययनानन्तरं तद्धेतुको धर्मविचारः कर्तव्यः YuktiSneha. 14. 26 (*on* i. 1. 1)

अन्तर्णीतसामान्य (antarṇīta-sāmānya) *adj.* including, i.e. containing generality विशेषं तु साधयच्छास्त्रम् अन्तर्णीतसामान्यमेव साधयति NyāyRa. 167. 19 (*on* 4. 109)

अन्तर्णीतस्वात्मविशेषण (antarṇīta-svātmaviśeṣaṇa) *adj.* having the attribute of the soul included, i.e. understood in itself अन्तर्णीतस्वात्मविशेषणे मूर्तामूर्ते द्वे एवेत्यवधार्येते BṛĀraUBh. 281. 4 (*on* ii. 3. 1)

अन्तर्णीताखिलानन्तदेवत (antarṇītākhilānantadevata) *adj.* which includes entire (world) and innumerable deities त्रैलोक्यात्मशरीरोऽयं विश्वरूपः प्रजापतिः। अन्तर्णीताखिलानन्तदेवतः प्राणविग्रहः BṛĀraUBhVā. ii. 1. 14.

अन्तर्णीताभिसंबन्ध (antarṇītābhisambandha) *m.* implied connection पश्वादीनामङ्गं विवक्षितं तथापीत्यन्तर्णीताभिसंबन्धे सकृदुच्चरिताभिप्रायः परिचोदयति ṬupṬ. 7. 18 (*on* iv. 1. 11)

अन्तर्णीतार्थ (antarṇītārtha) *adj.* having, i.e. referring to the implied meaning धर्मशब्दोऽनुषज्यमानोऽन्तर्णीतार्थ एव चोदनालक्षणसूत्रेऽनुषज्यते NyāyRa. 129.15 (*on* 2. 279)

अन्तर्णीतावृत्तिकत्व (antarṇītāvṛttika-tva) *n.* the state of having implied

repetition ध्यानोपासनयोश्चान्तर्णीतावृत्तिकत्वेन लोकतः प्रतीतेरावृत्तिरेव Bhām. 703. 2 (*on* iv. 1. 1)

अन्तर्णीतावृत्तिगुणा (antarṇītāvṛttiguṇā) *adj. (f.)* having implied quality of repetition उपासनं निदिध्यासनं च इत्यन्तर्णीतावृत्तिगुणैव क्रिया अभिधीयते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 766. 14 (*on* iv. 1. 1)

अन्तर्णीतैकत्व (antarṇītaikatva) *adj.* whose oneness is implied अन्तर्णीतैकत्वस्य पशोः क्रियासंबन्धादेकत्वविशिष्टपशुविशिष्टो यागः TantrRa. 51. 18.

अन्तर्णीतोपमानगौणवृत्ति (antarṇītopamānagauṇavṛtti) *f.* secondary power of analogy which is included, i.e. implied तदेतत् ... अन्तर्णीतोपमानगौणवृत्त्याश्रयणेन ... व्याख्यातॄणां चान्यत्रापि वेदविषयम् TantrVā. 717.17 (*on* iii. 1. 13)

अन्तर्णीय (antarṇī-ya) *ger.* **A** having implied यांस्तु संभविनो धर्मानन्तर्नीय (v.l. अन्तर्णीय) प्रयुज्यते। शब्दस्तेषां न सांनिध्यं नियमेन व्यपेक्षते VākyaPa. 2. 163; **B** having included, i.e. understood अर्थात्मकफलस्यापि यत्साधनं सोऽप्यर्थ इति अन्तर्णीयैतत् प्रदर्शितम् 'कोऽर्थः ... ' इति Kāśi. i. 176. 26 (*on* 2. 221)

अन्तर्णेतुम् (antarṇetum) *inf.* to include तद्धि स्कन्धेषूच्यमानं न तावदेतेष्वेवान्तर्णेतुं शक्यते AbhidhKoBh. 14. 24 (*on* 1. 22)

अन्तर्णेय (antarṇeya) *adj.* fit to be included 'तिरोऽन्तर्द्धौ'। इति ज्ञापकादन्तःशब्दस्य गिसंज्ञापि। अङ्किविधिणत्वेषु प्रयोगदर्शनात् ... अन्तर्णेयः JaineVyā. 43. 15 (*on* i. 2. 135)

अन्तर्दग्ध (antar-dagdha) *adj.* burnt, i.e. heated inside (the wrapper full of smoke) खुरचर्मास्थिबालं च दन्तशृङ्गनखं तथा। ... गृहीत्वा कारयेद्भस्म अन्तर्दग्धं विचक्षणः AśvaVai. 36. 15 (comm. अन्तर्धूमे भस्मीकृत्य)

अन्तर्दग्धकुठारक (antardagdha-kuṭhāraka) *m.* pick-axe burnt, i.e. heated inside (the wrapper full of smoke) अन्तर्दग्धकुठारको दहनजं लेपान्निहन्ति व्रणम् SiddhYo. 45. 21 (comm. पिठरजठरेऽन्तर्धूमं दग्धव्यः कुठारकः कुन्हाडिच्छिन्नः)

अन्तर्दग्धागुरुशुचि (antardagdhāguru-śuci) *adj.* pure because of the Aloe wood which is burnt inside अन्तर्दग्धागुरुशुचावाप यस्य जगत्पतेः। नारीणां संहतिश्चारुवेषा कारागृहे रतिम् TilaMañ. 16. 10.

अन्तर्दण्ड (antar-daṇḍa) *m.* inner bolt or latch अर्गला त्रिषु कल्लोलेऽन्तर्दण्डवारयोर्न ना MediK. 161. 58.

अन्तर्दत्तमनोजरुज् (antar-dattamanojaruj) *adj.* which has given, i.e. caused love-sickness in the mind (of others) विन्ध्याटवी। अन्तर्दत्तमनोजरुञ्जि ... लतागृहाणि दधती कांचिन्मुदं यच्छति SaduktiKa. 283. 29.

अन्तर्दधत् (antar-dadhat) *adj. [f. –ī]* **1A** hiding or concealing सैषान्तर्दधती तमोविघटनादानन्दमात्मप्रभम्। ... मुक्तावली जाह्नवी PraboCan. 4.29; **1B** keeping in, bearing inside असौ ...। अन्तर्दधेऽन्तर्दधती विषादम् Surath. 13. 91; **2** being invisible, disappearing तत्रान्तर्दधदभिचारघोरकर्मप्रारम्भी स खलु निकुम्भिलामयासीत् Rāgh. 18. 71.

अन्तर्दधन (antar-dadhana) *n.* distillation of spirituous liquor, PW.

अन्तर्दधान (antar-dádhāna) *adj. [f. –ā]* **1A** avoiding or warding off त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदायन्नेकाक्षरमभिसंभूय शक्राः। प्रत्यौहन्मृत्युममृतेन साकमन्तर्दधाना दुरितानि विश्वा AV. v. 28. 8; **1B** hiding or concealing तां पराजयमानां स प्रीते रक्ष्यां दशाननात्। अन्तर्दधानां रक्षोभ्यः ... अपश्यत् कपिकुञ्जरः Bhaṭṭi. 8.71; **2** keeping in, i.e. bearing inside धामैकधाम गङ्गाया गङ्गाया इव भास्करम्। गर्भमन्तर्दधानाया दुरालोकमभूद्वपुः PāṇḍaC. 1. 55; वाडवाग्निच्छलादन्तर्दधाना दुःखपावकम्। दत्वा रत्नौघमुद्घोषैः स्तुवन्तीव तमब्धयः Surath.3.57.

अन्तर्दन्तक (antar-dantaka) *m.* [Inst.] from inside the teeth, i.e. in low voice तमेव तथाधीयानमपर आह किमन्तर्दन्तकेनाधीष उच्चैर्वर्ततामिति। एवमुच्चनीचमनवस्थितपदार्थकम् MahāBh. i. 207. 3 (*on* i. 2. 30)

अन्तर्दयोपरक्त (antardayoparakta) *adj.* overwhelmed with or overtaken by compassion in the mind अन्तर्दयोपरक्ताश्च राजराजेश्वरोपमाः। द्विरष्टवर्षवद्विद्धि चत्वारो धर्मपूर्वकाः PauṣkS. 24. 34; धर्मज्ञानादयश्चतुः। ... अन्तर्दयोपरक्ताश्च ... द्विरष्टवर्षवद्विद्धि चत्वारोऽधर्मपूर्वकाः PāraS. 5. 66.

अन्तर्दर्शिततारक (antardarśita-tāraka) *adj.* with pupils shown, i.e. rolled in between निमेषोन्मेषविकृतमन्तर्दर्शिततारकम्। अधोऽवलोकनं चक्षुरधमे तु मदे भवेत् BhāvPra. (Śā.) 18. 5 (1)

अन्तर्दलाग्रकम् (antardalāgrakam) *adv.* up to the tip of the inner petal मध्याम्बुजे तु पत्राणाम् ... त्रिधा न्यसेत्। पूर्वपत्रात् समारभ्य पुनरन्तर्दलाग्रकम् PauṣkS. 7. 155.

अन्तर्दलावरूढा (antardalāvarūḍhā) *adj. (f.)* descending, i.e. alighting from the inner petal हस्ते दधाना निजकेशहस्तं विस्रस्तमाल्यं विपुलेक्षणान्या। नखश्रिया नातिकैतवान्तर्दलावरूढा द्रवति स्म काचित् Acyutarā. 12. 27.

अन्तर्दशनवसन (antar-daśanavasana) *adj.* in which lips are held within यस्याप्यास्यम् ... विदशति पुरोडाशशेषं स शिष्टः। स्वैरिण्यास्यात् पिबति सरकं पानपात्रादिवास्यादन्तैरन्तर्दशनवसनं दंशमाविष्करोति Manmatho. 1. 24 (426.4)

अन्तर्दशा (antar-daśā) *f.* (Astrol.) **1A** intermediate time or period (when one planet comes in the position of another planet and hence exercises its influence over man's destiny, it is also known as *bhukti*) भागाः सदृशच्छेदैर्विवर्जिताः संयुता दशाछेदाः। प्रत्यंशगुणकाराः पृथक् पृथक् चान्तर्दशास्ताः LaJāta. 8 (0). 6; मूलं दशाधिनाथस्य कृत्वांशं स्वगुणैर्ग्रहः। करोत्यन्तर्दशां सत्यां बली हरति भागशः Sārā. 41. 2; अन्तर्दशा ग्रहाणामष्टमधाम्नि प्रमापयेत्पुरुषम् Sārā. 41. 9; तत्तद्भावार्थकामेशदशास्वन्तर्दशासु च। तत्तद्भावविनाशः स्यात् JātaPā. 5. 50; कारकः सहजाधीशस्तद्दर्शी तत्र संस्थितः। इष्टानिष्टकरास्तेषां स्वदशान्तर्दशासु च JātaPā. 12. 23; दशां दशाब्दसंगुण्यां सर्वायुःसंख्यया हरेत्। लब्धमन्तर्दशा ज्ञेया वर्षमासदिनादिका: JātaPā. 17. 107; धनाधिपः पापखगो यदि स्यात् शन्यारभोगीशदिनेश्वराणाम्। अन्तर्दशायां धननाशमाहुः JātaPā. 18. 44; दशामानं समामानं प्रकल्प्योक्तेन वर्त्मना। अन्तर्दशाः साधनीयाः TājiNī. ii. 6. 46; **1B** intermediate position राज्ञः कलिदशामध्ये धर्म्या साम्राज्यपद्धतिः। अन्तर्दशेव शुशुभे शुभा कृतयुगस्य सा RājTa.(Jo.) 982; **2** inner state or condition तृतीयं ब्रह्मेच्छाख्यं चतुर्णां नभःप्रभृतीनामन्तर्दशा यत्र साधारतया समन्वितं तिथीशान्तस्य वह्नेः तेजसो यदनुसरद्रूपं तेन सहितं व्योमात्म ParāTri. 228. 6.

अन्तर्दशाकाल (antardaśā-kāla) *m.* span of intermediate time (of a planet) मातुलग्नेशपितृपाः केन्द्रकोणस्थिता यदि। तद्दशान्तर्दशाकाले जनन्यास्त्वनुमृत्युदाः JātaPā.12.77.

अन्तर्दशाक्रम (antardaśā-krama) *m.* order, i.e. course of intermediate time (of a planet) दशा दशाहता मासाश्चैकस्थानं विनापरे। एकस्थानं त्रिगुणितं दिनान्यन्तर्दशाक्रमः JātaPā. 18. 61.

अन्तर्दशागम (antardaśāgama) *m.* arrival of intermediate time (of a planet) क्रूरग्रहदशाकाले क्रूरस्यान्तर्दशागमे। मरणं तस्य जातस्य भविष्यति न संशयः JātaPā. 18. 55.

अन्तर्दशाधिकार (antardaśādhikāra) *m.* jurisdiction of or presiding (of a planet) over intermediate time अन्तर्दशाधिकारैः पूर्वोक्तदशाफलेषु वैषम्यम्। तस्माद्दशान्तरदशां ज्ञात्वा सम्यक् फलं हि वक्तव्यम् HorāSā. 18. 1.

अन्तर्दशाधिपक्षेत्र (antardaśādhipa-kṣetra) *n.* sphere of a planet presiding over the intermediate time अन्तर्दशाधिपक्षेत्रे वर्तते भास्करो यदा। तस्मिन् काले दशाप्रोक्तफलं भवति निश्चितम् HorāSā. 31. 12.

अन्तर्दशार (antar-daśāra) *n.* (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside अन्तर्दशारे ... सर्वोपपदाः यष्टव्याः ParaśuKS. 5. 8 (158. 19); बहिर्दशारं स्थितिस्थितिः। अन्तर्दशारं स्थितिसंहारः SetuBa. 40. 29; 31. 5; अथान्तर्दशारं द्वाभ्यामाह SetuBa.47.15; अन्तर्दशारे देव्यग्रकोणमारभ्य वामावर्तेन षष्ठमावरणार्चनम् NityoNi. 53. 15.

अन्तर्दशारचक्र (antardaśāra-cakra) *n.* wheel-diagram consisting of ten spokes inside ततश्च त्रयाणामपि वह्नीनां नवयोनिचक्रान्तर्दशारचक्रबहिर्दशारचक्रोर्ध्वत्वादविशेषेण ग्रहणे प्राप्तेऽधोवह्निमध्यवह्निभिन्नत्वं विशेषणम् SetuBa.32.23.

अन्तर्दशारचक्राभिमानिनी (antardaśāracakrābhimāninī) *adj. (f.)* (deity) presiding over the wheel-diagram (consisting) of ten spokes inside अन्तर्दशारचक्राभिमानिनी देवता त्रिपुरमालिनी LālitāSaBh. 175. 32 (*on* 214)

अन्तर्दशारदेवता (antardaśāra-devatā) *f.* deity presiding over the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside अथान्तर्दशारदेवता आह SetuBa. 92.24.

अन्तर्दशारनिलया (antardaśāra-nilayā) *adj. (f.)* abiding in the (wheel -) diagram consisting of ten spokes inside तद्विषयवृत्तयस्ताः सर्वज्ञादिस्वरूपमापन्नाः। अन्तर्दशारनिलया लसन्ति शरदिन्दुसुन्दराकाराः KāmKaVi. 41.

अन्तर्दशारनिष्पत्ति (antardaśāra-niṣpatti) *f.* formation, i.e. drawing of the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside अस्मिन्पक्षे ग्रन्थिभेदक्रमः संध्युत्पत्तिक्रम एवेति। इति अन्तर्दशारनिष्पत्तिः SetuBa. 30. 31.

अन्तर्दशारप्रस्तार (antardaśāra-prastāra) *m.* extention of (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside अस्मिन् अन्तर्दशारप्रस्तारे तिस्रः शक्तयो द्वौ वह्नी च सन्ति SetuBa. 30. 16.

अन्तर्दशारयुग्म (antardaśāra-yugma) *n.* pair of (wheel-) diagrams consisting of ten spokes inside अन्तर्दशारयुग्मे तु देवी सप्ताक्षरात्मिका TantrRā. 4. 80.

अन्तर्दशारलेखनोपाय (antardaśāra-lekhanopāya) *m.* procedure or method of drawing of a (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside अथान्तर्दशारलेखनोपायमुपदिशति SetuBa. 28. 24.

अन्तर्दशारस्थ (antardaśāra-stha) *adj.* situated in the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside ततः षट्कोणनिर्माणानन्तरं पूर्ववदेवान्तर्दशारस्थ-षट्कोणोत्तरमिवाद्यां सर्वप्रथमां शक्तिं विस्तार्य ... चक्रोर्ध्वभागे स्थितं वह्निं भेदयेत् SetuBa. 32.1.

अन्तर्दशारादि (antardaśārādi) *adj.* (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside etc. ग्रन्थयः संधयस्तेषां चतुर्णां भेदो मर्मतया परिणामस्तेन क्रमेण प्रकारेणाद्यान(?म)न्तर्दशाराद्यवयवभूतां शक्तिं भेदयेदित्यर्थः SetuBa. 30. 27.

अन्तर्दशारान्त (antardaśārānta) *adj.* which ends at the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside सर्वं बिन्द्वाद्यन्तर्दशारान्तं चिकीर्षितप्रकृतचक्रादादिभूतं चक्रम् SetuBa. 31.14.

अन्तर्दशारान्तम् (antardaśārāntam) *adv.* up to the end of the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside सर्वं बिन्द्वाद्यन्तर्दशारान्तं-चिकीर्षितप्रकृतचक्रादादिभूतं चक्रं तस्योर्ध्वो यो वह्निर्वह्निपुरस्थपूर्वकोणस्तस्यान्तर्मध्ये प्रथमवह्निद्वितीयवह्न्योर्मध्य इति यावत् SetuBa. 31. 14.

अन्तर्दशारारम्भ (antardaśārārambha) *m.* [Loc.] at the beginning of the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside तस्मादन्तर्दशारारम्भे लिखिता या शक्तिः सैवेहाद्यपदेनोच्यत इति न सर्वोर्ध्वशक्तेराद्यपदेन परामर्शः SetuBa. 30.21.

अन्तर्दशारीय (antardaśārīya) *adj.* belonging to the (wheel-) diagram consisting of ten spokes inside ततः प्रथमवर्धिता मध्यशक्तिप्रथमवह्निपार्श्वरेखा-स्तत्तद्विदिक्षु संवर्ध्य तत्तदग्राकृष्टे अन्तर्दशारीयप्राक्प्रत्यक्कोणशिखासंपृक्ते रेखे समालिखेत् NityoNi.64.21.

अन्तर्दशाह (antar-daśāha) *n.* **1** [Abl.] within ten days क्रीत्वा विक्रीय वा किंचिद्यस्येहानुशयो भवेत्। सोऽन्तर्दशाहात्तद्द्रव्यं दद्याच्चैवाददीत वा ManuSm. 8.222; ViṣṇuDhaP. ii. 72. 28; [Loc.] within ten days, in less than ten days (of birth or impurity etc.) अनिर्दशाहे (v.l. अन्तर्दशाहे) परशवे नियोगाद्यस्तु भुक्तवान् VāsiDS. 4. 32; अन्तर्दशाहे चाश्नन्ति गवां क्षीरं विचेतनाः MahāBhā. xii. App. I.22 (6); बालस्त्वन्तर्दशाहे तु पञ्चत्वं यदि गच्छति। सद्य एव विशुद्धिः स्यात् AtriS. 95; LaŚaṅkhaSm. 63; अन्तर्दशाहे स्यातां चेत्पुनर्मरणजन्मनी। तावत्स्याद-शुचिर्विप्रो यावत्तत्स्यादनिर्दशम् ManuSm. 5. 79; अन्तर्दशाहे विप्रस्य ह्यूर्ध्वमाचमनं भवेत् ParāSm. 12. 29; अथ किमन्तर्दशाहे यस्मिन्कस्मिन्वाहनि, उत स्वकाल इति ŚābaBh. 1267. 19 (*on* iv. 3. 39); अन्तर्दशाहेऽपि न क्रियेत आशौचेऽस्यापरि-समाप्तत्वात् ṬupṬ. 39. 18 (*on* iv. 3. 39); किमेतदन्तर्दशाह एव श्राद्धं कुर्यात् BālaKrī. i. 165. 25 (*on* 1. 252); तस्मादन्तर्दशाह एव कर्तव्यमिति पूर्वः पक्षः TantrRa. 201. 1; बालस्त्वन्तर्दशाहे त्विति तु शङ्खलिखितम् अन्तर्दशाहग्रहणात् नवमदशममासविषयम् HārLa. 42. 1; अनेन नान्तर्दशाहे बालमरणे सर्वगोत्रास्पृश्यत्व-मुच्यते HārLa. 42. 16; अस्थिसंचयनादूर्ध्वम् (अन्तर्दशाहे) आचमनम् SmṛtiCan. ii. 314. 19; अन्तर्दशाहे जातस्य शिशोर्निष्क्रमणं यदि। सूतकेनैव शुद्धिस्स्यात् पित्रोः ... शिशोरन्तर्दशाहे द्वितीयादिदिने SmṛtiCan. vi. 14. 15; अन्तर्दशाहे पुनर्मरणमेकं दशाहाशौचमध्ये तादृङ्मरणानन्तरं पुनर्जननं तु तादृग्जनने जननान्तरम् ManvaVi. 640. 1 (*on* 5. 79); **2** the word *antardaśāha* बालस्त्वन्तर्दशाहे त्विति तु शङ्खलिखितं अन्तर्दशाहग्रहणात् नवमदशममासविषयम् HārLa. 42. 1.

अन्तर्दशाह (antar-daśāha) *adj.* **A** belonging to, i.e. performed within ten days (of impurity) श्राद्धमन्तर्दशाहं हि नियोगेन निषिध्यते TantrVā. 111. 5 (*on* i. 3. 4); **B** belonging to, i.e. bought within ten days यथा परिभुक्तं वस्त्रमन्तर्दशाहमपि नैव विक्रेत्रेऽर्प्यते तथैव कन्या कृतविवाहा ManuBh. ii. 178. 27 (*on* 8. 227)

अन्तर्दशाहम् (antardaśāham) *adv.* **A** up to ten days (of the impurity) तन्नामयुक्तमूलेन देयं स्यात् सतिलं जलम्। अन्तर्दशाहं श्राद्धानि दत्त्वाथैकादशे दिने ĪśānŚiPa. ii. 62. 50; **B** within ten days तत्र चान्तर्दशाहं क्रियमाणानां नवश्राद्धसंज्ञां निवेशयन्नाश्वलायनो दशाहपर्यन्तं नवश्राद्धसंज्ञकत्वमाह CaturCin. iii (1). 292. 2; iii (2). 529. 12.

अन्तर्दशाहमृतबाल (antardaśāha-mṛtabāla) *m.* child which has died within ten days (of birth) हारीतवचनस्यान्तर्दशाहमृतबालविषयता नास्त्येव HārLa. 42. 3.

अन्तर्दशाहोपरत (antardaśāhoparata) *adj.* (used as noun) (one) who has died within ten days (of impurity) अन्तर्दशाहोपरतस्य यत्पित्रादीनां मरणाशौचं तत्सूतकाहोभिरेव शुध्यतीत्यर्थः SmṛtiCan. vi. 14. 18.

अन्तर्दह्यमान (antar-dahyamāna) *adj.* (used as noun) (one) who is being burnt, i.e. tormented in the mind संप्रति हि मदनेनान्तर्दह्यमानस्य क्षारीभवितु-मारब्धो भगवान्सूर्यः सहस्ररश्मिः Avimā. 4. 3 (1)

अन्तर्दह्यमानहृदय (antardahyamāna-hṛdaya) *adj.* whose heart is being burnt, i.e. tormented within तातः ... सशोक एवान्तर्दह्यमानहृदयो गृहानयासीत् Kād. 172. 14.

अन्तर्दार (antar-dāra) *m.* (pl.) wives who are inside (the home), i.e. chaste wives भवत्यपत्योत्पत्तिरात्मरक्षणं चान्तर्दारेषु ArthŚā. iii. 23. 1 (8. 3) (comm. यथाविधि परिणीतासु पतिव्रतासु); नव्यवृत्तीनां परिचरणं चेति संवाहनवीजनादिकं सर्वासामेव परिचारिकैः कारयितव्यम्। एतद् बाह्यस्त्रीषु। नान्तर्दारेषु JayaMa. 50. 19 (*on* 1. 4)

अन्तर्दाव (antar-dāvá) *m.* [Loc.] within the flame अ॒न्त॒र्दा॒वे जु॒हु॒ता स्वे॑३॒॑तद्या॑तुधा॒नक्ष॑य॑णं घृ॒तेन॑ AV. vi. 32. 1; AV. (P.) xix. 11. 6; KauśiSū. 31. 3; पुरस्ताद्युक्तो अन्तर्दावे जुहुत AVPari. 32 (1). 3; BṛSarvaAnu. 4. 8 (6. 32)

अन्तर्दाह (antar-dāha) *m.* **1Ai** internal heat (of grief) अन्तर्दाहेन दहनः संतापयति राघवम् Rāmā. ii. 79. 17; म्रियमाणस्य मूढस्य साभिषङ्गस्य पुत्रकलत्रादावन्तर्दाहः शोकः Bhām. 420. 15 (*on* ii. 2. 19); SarvaDaKau. 110. 26; ŚivārkaMaDī. ii. 83. 8 (*on* ii. 2. 18); ततः शोकः पुत्रादिस्नेहवतोऽन्तर्दाहः PrakaVi. 519. 22; (ऊचे) देवी सुतारा श्रुत्वेदमन्तर्दाहकरं वचः MalliC. 1. 361; दारिद्र्यानलसंतापः शान्तः संतोषवारिणा याचकाशाविघातान्तर्दाहं को नाम पश्यतु Subhāṣi.504; **1Aii** internal heat (of love or separation) ज्वलयति तनूमन्तर्दाहः करोति न भस्मसात् MālaMā. 9. 71 = UttaRāC. 3. 32; SaraKaṇṭhā. 649. 14; SubhāRaK. 23. 4; SūktiMu. 43.39; SāhiDa. 316. 13; अन्तर्दाहमिवालोक्य प्रियां कीर्तिं विनिर्गताम् VikraDeC. 4. 49; **1Aiii** internal heat (of intoxication) क्षीरैः ...। अन्तर्दाहं प्रशमयेत् SiddhYo. 19. 5; **1B** internal fire तदन्तर्दाहोद्दामतृष्ण इव मदजलानि यथाकामं पपौ AvantiKa. 68.16; एतदेवाग्निकार्यम् ... सर्वाभि-ष्वङ्गरूपमहास्नेहाज्यप्राज्यप्रतापे हवनादन्तर्दाहात् ParāTri. 267. 16; **2Ai** internal burning or inflammation caused by bile पित्तविकारांश्चत्वारिंशतमत ऊर्ध्वमनु-व्याख्यास्यामः ... ओषश्च ... अन्तर्दाहश्च CaraS. i. 20. 14 (1941 Ed.); जनयति पित्तं ज्वरमतीसारमन्तर्दाहं च CaraS. ii.6. 10 (1941 Ed.); पित्तं पुनर्ज्वरातीसारान्तर्दाह-तृष्णामदभ्रमप्रलपनानि (करोति) CaraS. iii. 2. 7; AṣṭāSaṁ. i. 70. 10 (1. 11); अन्तर्दाहोऽधिकस्तृष्णा CaraS. vi. 3. 39; RugVi. 2. 59; अन्तर्दाहो वपुषि ... चेद्वातपित्तज्वरः स्यात् HārīS. iii. 2. 85; अन्ते पित्तं यदा तिष्ठेत् ... तदान्तर्दाहशोषः HārīS. iii. 2. 166; (पित्तविकाराः) अन्तर्दाहो ज्वरोऽस्त्यौष्ण्यम् KāśyaS. 43B. 4; पित्तविकाराः पुनः ... विदाहोऽन्तर्दाहस्त्वग्दाहः AṣṭāSaṁ. i. 107. 19 (1. 20); कोष्ठे दाहोऽन्तर्दाहः AṣṭāSaṁ. i. 108. 7 (1. 20); पित्ताज्ज्वरातिसारान्तर्दाहतृट्प्रलयादयः AṣṭāHṛ. i. 8. 9; पर्युषितं धान्यजलं प्रातः पीतं सशर्करं पुंसाम्। अन्तर्दाहं शमयेत्प्रवृद्धमपि तत्क्षणादेव SiddhYo. 1. 101; **2Aii** internal burning or inflammation caused by wound कणावज्रमिदं ज्ञेयमन्तर्दाहस्तु तत्क्षते YuktiKa. 146. 8; **2B** internal fever उष्मान्तर्दाहविक्षेपौ ग्लानिः स्यान्मांसगे ज्वरे SuśruS. vi. 39. 85: RugVi. 2. 50; अन्तर्दाहो महाश्वासो मर्मच्छेदश्च मज्जगे। ... ज्वरे SuśurS. vi. 39. 88 = RugVi. 2. 53; अन्तर्दाहो बहिःशीतो ज्वरस्तु मृत्युमृच्छति HārīS. ii. 4. 10; अन्तर्दाहं रक्तमूत्रं विरामज्वरलक्षणम् HārīS. iii. 1. 35; अन्तर्दाहो दण्डपातोऽन्तकश्च। ... भेदा एते संनिपातज्वरस्य BhāvPra. (Bhā.) 8 (1). 508 [RājNi. 410. 10 gives *antardāha* as a synonym of *koṣṭhasantāpa;* and KalpaK. 56. 324 gives *antardāha* in the sense of *koṣṭhatāpa*]

अन्तर्दाहद (antardāha-da) *adj.* giving, i.e. producing internal heat सोऽतियुक्तः (कटुरसः) ...। कण्ठादिपीडामूर्च्छान्तर्दाहदः ... बलकान्तिहृत् BhāvPra. (Bhā.) 6 (1). 188.

अन्तर्दाहदूनहृदय (antardāhadūna-hṛdaya) *adj.* whose heart is pained or tormented by the internal heat श्रीदशार्हकुलजाः किल केचिन्मानिनः स्थितिविघात-भयेन। क्रोधवह्निशिखया स्वयमन्तर्दाहदूनहृदयाः क्लममायुः RāghPān. (Dha.)10.12.

अन्तर्दाहप्रदायिनी (antardāha-pradāyinī) *adj. (f.)* giving, i.e. producing internal heat (of grief) अन्तर्दाहप्रदायिन्या समूढरसमार्दवः पङ्क आदित्यदीप्त्येव शोषं नीतोऽस्मि चिन्तया YogVā. i. 17. 2.

अन्तर्दाहव्यथा (antardāha-vyathā) *f.* pain or suffering (caused) by internal heat (of love) सखि विवृणुते संतापस्ते ...। कथय विषमामन्तर्दाहव्यथां सहते न तां मदनदहनज्वालावल्लीविलीढमिदं मनः Subhāṣi.1171.

अन्तर्दाहाधिक (antardāhādhika) *n.* excess of internal burning अन्तर्दाहा-धिकाद्यस्य शीतश(त)श्चापि बाह्यतः। आकाशं पारिपूर्णं वा वेत्ति यो न स जीवति BhelaS. 111. 14 (5. 10)

अन्तर्दाहिन् (antar-dāhin) *adj.* burning internally अन्तर्दाहिमहाहिदुःसह-विषप्रायप्रदोषज्वरज्वालोद्रेकविकारवान्तिजनितातिक्लान्तिमूर्च्छस्य मे। ... तत्याज्यं

न राज्यं कुतः BhartṛNi. 4. 4.

अन्तर्दाहोपशान्ति (antardāhopaśānti) *f.* pacification or removal of the internal burning or inflammation अथवातिविषा वालं नागरं घनपर्पटम्। क्वाथो वा शर्करायुक्त अन्तर्दाहोपशान्तये HārīS. iii. 2. 168.

अन्तर्दिन (antar-dina) *n., m.* [Loc.] within a day नोच्छिष्टं कुर्यादशक्तौ भूमौ निखनेदप्सु वा क्षिपेदाचार्याय वा दद्यादन्तर्दिने वा शूद्रायेति। अन्तर्दिने आचार्यदासाय VīraMi. (Saṁskāra.) 486. 16.

अन्तर्दिवाकीर्त्य (antar-divākīrtya) *adj.* having a Cāṇḍāla nearby भुक्त्वार्द्रपाणिरुदके निशायां संधिवेलयोरन्तःशवे ग्रामेऽन्तर्दिवाकीर्त्ये PāraGS.ii.11.4 (Jayarāma अन्तः संनिहितो दिवाकीर्त्यश्चण्डालो यत्र सः)

अन्तर्दिव्यवितानिका (antar-divyavitānikā) *adj.(f.)* furnished with divine canopy from inside वस्त्रमण्डपिकाम् ... अन्तर्दिव्यवितानिकाम् ... कारयेत् BhaviP. 653B. 11 (iv. 28. 12)

अन्तर्दिश् (antar-diś) *f.* intermediate quarter प्राक् स्विष्टकृतोऽष्टौ शोणितपुटान् पूरयित्वा नमस्ते रुद्रमन्यव इति प्रभृतिभिरष्टभिरनुवाकैर्दिक्ष्वन्तर्दिक्षु चोपहरेत् MānGS. ii. 5. 3.

अन्तर्दीपिकान्याय (antardīpikā-nyāya) *m.* maxim or rule of the lamp in the centre or middle (which illumines all sides) एष आत्मा लभ्य इत्यनुषङ्गः सर्वत्र। ... नित्यं सर्वदा नित्यं सत्येन ... इति सर्वत्र नित्यशब्दोऽन्तर्दीपिकान्यायेनानुषक्तव्यः MuṇḍaUBh. 348. 8 (*on* iii. 1. 5)

अन्तर्दुःख (antar-duḥkha) *n.* inner pain or affliction, mental grief शोकसंतप्तं दृष्ट्वा रामं विभीषणः। अन्तर्दुःखेन दीनात्मा किमेतदिति सोऽब्रवीत् Rāmā. vi. 71. 5; अन्तर्दुःखेन दह्यन्ती पितरं प्राह पार्वती VāmaP. 51. 39; हठादन्तर्दुःखं दलयति पिनष्टीष्टविरहं सकृद्ध्याता देवी किमिव निरवद्यं न कुरुते DevīPañ. 3. 14; अन्तर्दुःखेन दग्धोऽहं बहिर्दह्यामि भावयन् BhaviP.720A.28 (iv. 82. 33)

अन्तर्दुःखसंभारपिशुना (antarduḥkhasambhāra-piśunā) *adj. (f.)* conveying or displaying the excess of inner grief or pain अन्तर्दुःखसंभारपिशुनया च दृष्ट्या ... कादम्बरी समवस्थानमनक्षरमावेदयन्तं केयूरकमद्राक्षीत् Kād. 250. 1.

अन्तर्दुःखा (antar-duḥkhā) *adj. (f.)* having inner grief प्रतिपन्नाश्रया सा च कृतातिथ्या क्षणान्तरे। ब्राह्मणी समुपेत्यैव सान्तर्दुःखा जगाद तम् KathāSaSāg. iii. 4. 257.

अन्तर्दुःखावेगपिशुनम् (antarduḥkhāvegapiśunam) *adv.* in the manner of conveying or displaying force of inner grief सैवमापृष्टा सेनाधिपेन किमपि ध्यात्वा परामृष्टनयनबाष्पसलिला विलोक्याभिमुखमन्तर्दुःखावेगपिशुनमत्यायितं(?) निःश्वस्य च शनैरवादीत् TilaMañ. 94. 16.

अन्तर्दुरन्त (antar-duranta) *adj.* (objects) leading to the sorry end which are at the interior ग्राहाब्जिनीकण्टकपङ्कराशीनन्तर्दुरन्तानपि संदधानः। बहिर्गतैरम्बुजराजहंसैर्बध्नाति विस्रम्भमयं तटाकः YātrāPra. 4. 26.

अन्तर्दुर्गत (antar-durgata) *adj.* having difficult access internally राज्ञापि तद्वृत्तान्तवेदिना तत्रैव ढौकिते सैन्ये दुर्गमं दुर्गं (v.l. दुर्गमन्तर्दुर्गतं) विमृश्य यशःपटहनाम्नि बलवति दन्तावले समधिरूढः PrabaCin. 59. 6.

अन्तर्दुर्वारदुःख (antar-durvāraduḥkha) *n.* unbearable pain or grief inside नीताः कृच्छ्रेण पान्थैः श्वभिरिव निबिडं जानुसंकोचकुब्जैरन्तर्दुर्वारदुःखद्विगुणतरकृतायामयामास्त्रियामाः ŚārṅgaPa. 3948; Subhāṣi. 2417.

अन्तर्दुष्ट (antar-duṣṭa) *adj.* **1** wicked at heart अमात्यः ... अन्तर्दुष्टः समायुक्तः सर्वानर्थकरः किल। शकुनिः शकटारश्च दृष्टान्तावत्र भूपते Hitopa. 2.91; अन्तर्दुष्टो नियुक्तः सर्वमनर्थमुत्पादयति NītiVā. 18.36; अन्तर्दुष्टो मुखे मिष्टः शकेन्द्रोऽभेत्य सन्मुखम् HammīMaKā. 4. 102; **2** septic inside अन्तर्दुष्टं व्रणं लूतादिदोषतः SthānṬ. 267A. 1.

अन्तर्दुष्पूर (antar-duṣpūra) *adj.* which is difficult to fill from inside मरकत स कस्ते परिभवः। यदस्माभिस्तूष्णीं स्थितमिह तवालोचनपथे तदन्तर्दुष्पूरोदरभरणदैन्यव्यवसितम् SaduktiKa. 238. 8.

अन्तर्दून (antar-dūna) *adj.* [*f.* - ā] tormented at heart प्रियस्याप्रियमारभ्य तमन्तर्दूनयानया। शेके शालीनयालिभ्यो न गन्तुं न निवर्तितुम् NaiṣC. 20.157; अन्तर्दूनोऽप्यसौ पुत्रप्रत्यूहभयतो न तत्। अमुञ्चत् PrabhāC. 14. 32; स भावी भूपतिः ... असौ ... अन्तर्दूनः सुताभावप्रजापीडनशङ्कितः PrabhāC.195. 27.

अन्तर्दृप्तनागाद्रि (antardṛpta-nāgādri) *adj.* having a mountain in the form of internally arrogant elephant अथान्तर्दृप्तनागाद्रौ रौद्रराजन्यवीचिके नामज्जदत्र भीष्मौजा भीष्मकः समरार्णवे Kapphiṇā. 18. 56.

अन्तर्दृश् (antar-dṛś-) I. P. to see in between (heaven and earth) वि तद्वो॑चे॒रधं॑ द्वि॒तान्तः॑ प॑श्यन्ति र॒श्मिभिः॑ ṚV. i. 132. 3 (Sāy. द्यावापृथिव्योर्मध्ये अन्तरिक्षे)

अन्तर्दृश् (antar-dṛś) *adj.* (used as noun) (one) having inner, i.e. magical vision बभौ चूचुकरत्नकान्तिः। तद्गर्भसंदर्शनलोलुपानामन्तर्दृशामञ्जनकल्पनेव Yādavā. 2. 13.

अन्तर्दृश् (antar-dṛś) *f.* inner vision, insight साम्बं ब्रह्म रसालमूलरसिकं पश्येयमन्तर्दृशा VidhiRa. 0 (1. 11); स खलु पद्मिनीसंभवः। अदृष्टचरमद्भुतं तव हि रूपमन्तर्दृशा व्यचष्ट Nārāy. iii. 9. 5; श्रीमान्। तादृक् पुरस्स्फुरन्निव विलोकितोऽन्तर्दृशापि तथा ŚṛṅgāMañ. (Ā.) 9. 17.

अन्तर्दृश्यमान (antar-dṛśyamāna) *adj.* **A** being seen, i.e. observed inside वणिजां प्रतिमूर्तिभिरन्तर्दृश्यमानविश्रान्तधनदैरिव निरन्तरमापणैः सारीकृतक्रोडम् (नगरम्) UdaySuKa. 20. 23; **B** being seen, i.e. reflected inside अतिस्वच्छतयान्तर्दृश्यमानव(गि?)लितानु(न्ध?)कारशकलानीव संक्रान्तासन्नविटपदलबिम्बकान्युद्वहन्तम् (मणिमपश्यत्) UdaySuKa. 131. 18; **C** being seen, i.e. perceived within स्वप्नादावन्तर्दृश्यमानघटादयोऽपि तस्यैव परिणामाः कल्प्यन्ते YogSā. 73. 3(4)

अन्तर्दृषद् (antar-dṛṣad) *f.* stone-structure with hole गाढहीनं घनं वान्तर्दृषदत्र न कारयेत्। भुजंगवलयं यत्र प्रकोष्ठादिषु रोचते ŚilpaRa.ii.16.50.

अन्तर्दृष्टि (antar-dṛṣṭi) *f.* inner vision, insight ज्योतिःस्थलं विलोक्यान्तर्दृष्ट्या निरतिशयसुखं प्राप्नोति AdvaTāU. 384. 16; तद्ब्रह्म मनःसहकारिचक्षुषान्तर्दृष्ट्या वेद्यं भवति AdvaTāU. 385. 14.

अन्तर्दृष्टिमत् (antardṛṣṭi-ma(n)t) *adj.* possessing inner vision or insight कालीम् ... स्वस्मिन् भाव्य षोढां न्यसेत्। ... कूर्चं चन्द्रं कूर्चं चन्द्रमन्तर्दृष्टिमद्दीपनमन्त्रं राज्ञीपुटितमेतेन पुटितां राज्ञीं न्यसेत् ṢoU. 472. 13.

अन्तर्दृष्टिमार्गप्रविष्टा (antar-dṛṣṭimārgapraviṣṭā) *adj. (f.)* who has entered the heart through the eyes दृष्ट्या च तया सद्यः सोऽभूज्झीमूतवाहनः। तन्व्या मुषितचित्तोऽन्तर्दृष्टिमार्गप्रविष्टया KathāSaSāg. xii. 23. 46.

अन्तर्दृष्ट्वा (antar-dṛṣṭvā) *ger.* [irr.] having seen within अन्तर्दृष्ट्वा महात्मानः प्रेक्ष्यैनं विष्णुमव्ययम् MahāBhā. ii. App. I. 21 (738) (add. 2)

अन्तर्देवता (antar-devatā) *f.* deity within, i.e. internal divinity तस्य मुखमिव वैश्वदेवम् ... प्राणोऽपानो व्यान इत्येतास्तिस्र इष्टय आत्मा महाहविर्या इमा अन्तर्देवतास्तदन्या इष्टिः KauṣīBr. 6. 15 (28. 6); या इमा अन्तर्देवतास्तेऽन्तःसदसं धिष्ण्याः KauṣīBr. 17. 7 (77. 6)

अन्तर्देवालयम् (antardevālayam) *adv.* inside the temple शुभध्यानगतस्त्यक्त्वा तनुं योगीव शक्तिभाक्। अन्तर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् PariPar. 13. 165.

अन्तर्देश (antar-deśá) *m.* **1A** intermediate direction or quarter ये दि॒शाम॑न्त॒र्दे॒शेभ्यो॑ जु॒ह्व॑ति जा॒तवे॑दः सर्वा॑भ्यो दि॒ग्भ्यो॒ऽभि॒दास॑न्त्य॒स्मान् AV. iv. 40. 8; v. 10. 7; दि॒शश्च॒तस्रो॑ऽश्व॒तर्यो॑ दे॒वर॑थस्य॑ ... अ॒न्तर्दे॒शाः किं॑क॒रा वाक्य॒रिं॑रथ्य॑म् AV. viii. 8. 22; अ॒न्त॒र्दे॒शा अ॑बध्नत प्र॒दिश॒स्तम॑बध्नत। प्र॒जाप॑तिसृष्टो म॒णिर्द्वि॑ष॒तो मेऽध॑राँ अकः AV. x. 6. 19; त॒स्मै॑ प्राच्यां॑ दि॒शो अ॑न्त॒र्दे॒शाद्भ॒वमि॑ष्वा॒सम॑नुष्ठा॒तार॑मकुर्वन् AV. xv. 5. 1; स सर्वा॑नन्त॒र्दे॒शाननु॒ व्य॑चलत् AV. xv. 6. 9; xv. 14. 12; दिग्भ्यो अन्तर्देशेभ्यः आशाभ्य आशापालेभ्यो अमुम् आ वृश्चामि AV. (P.) xvii. 22. 1; श्रोत्रे तृप्ते दिशश्चान्तर्देशाश्च तृप्यन्ति GopBr. i. 2. 22 (60. 10); i. 3. 14 (84. 2); इदमहं यो मा दिशामन्तर्देशेभ्य इत्यपक्रामामीति KauśiSū. 49. 9; स्थूणावंशयोर्दिग्भ्योऽन्तर्देशेभ्य इति KauśiSū. 74. 7; यदन्तर्देशेभ्यो भयतो विद्यात् अग्निर्मा पात्वग्निं ते वसुमन्तमृच्छन्त्विति AVPari. 19 (1). 8; यस्ते सर्पो वृश्चिकस्तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्देशादिति रौद्रगणः AVPari. 32(1). 17; BṛSarvaAnu. 9. 8 (15.5); तं यद्यन्तर्देशेभ्यो वा तिष्ठन्तम् उपवदेत् तं ब्रूयात् AVPrāyaścitta. 2. 9; दिगन्तर्देशेभ्यः 'सर्वत्र ब्रह्मा' इति BṛSarvaAnu. 2. 23 (4. 40); **1B** intermediate region or space पा॒पान्नि॑र्भ्न॒न्ति सर्व॑दा। रोदस्योरन्तर्देशेषु TaiĀ. i. 8. 6 (58. 1); द्वारे द्वारे गोपुराणि पर्व लक्षणभाञ्जि च। कालायसस्य कांसस्य योऽन्तर्देशः समन्ततः BrahmāṇḍP. iii. 31. 53; **2** inner region, i.e. space inside or within पावकः पर्वतः पृथिवी सलिलमित्याकारवन्निराकारं च विज्ञानमन्तर्देशेऽहंकारसमारूढं विज्ञानमात्मा परोक्षमुत्पद्यते BrahmSūBh. (Bhā.) 123.25 (*on* ii.2.28)

अन्तर्देशम् (antardeśam) *adv.* in the inner region यज्ञोपवीती दक्षिणपूर्वमन्तर्देशमभिमुखः शूर्प एकपवित्रान्तर्हितान्हविष्यान्निर्वपति KauśiSū. 87. 7; 87. 14.

अन्तर्देह (antar-deha) *m.* **1A** interior of the body उदयं ज्योतिषां शश्वत्सोमादीनां करोति यः। अन्तर्देहेषु चोदानं यं वदन्ति महर्षयः ... उद्वहो नाम वर्षिष्ठः MahāBhā. xii. 315. 38; BhāgP. vi. 4. 13; **1B** middle part, i.e. torsa or trunk of the body तेनोत्तमाङ्गवक्त्रान्तर्देहजङ्घाद्यनुक्रमात्। उद्धूलयेच्च सर्वाङ्गं पाणिपादेतरत्सुधीः MṛgendraT. ii. 2. 26; **2A** inner organ of body, i.e. organ of digestive system अन्तर्देहेऽपि कोष्ठः स्यात् AbhidhāRaMā. 5. 31; **2B** inner

organ of body, i.e. mind (तृष्णा अन्तर्देहगता नृणाम्। विनाशयति) अन्तर्देहो मन: BhārBhāDī. *on* MahāBhā. iii. 2. 36.

अन्तर्देहगत (antardeha-gata) *adj.* [*f.* – ā] **A** present inside the mind अनाद्यन्ता तु सा तृष्णा अन्तर्देहगता नृणाम्। विनाशयति संभूता अयोनिज इवानल: MahāBhā. iii. 2. 36; SkandP. i (2). 46. 42; **B** present inside the body चिन्तयेद् ब्रह्मरन्ध्रेण प्रविशन्तीं स्वकां तनुम्। तया संक्षालयेत्सर्वमन्तर्देहगतं मलम् JayāS. 9. 68; PāraS. 2. 129.

अन्तर्देहम् (antardeham) *adv.* inside the body क्षेप्तुकाम इवात्यन्तमन्तर्देहं कपिध्वज:। ... आलिङ्गति स्म ताम् (कृष्णाम्) PāṇḍaC. 5.457.

अन्तर्देहसमीक्षण (antardeha-samīkṣaṇa) *n.* observation (of objects present) inside the body न चक्षुरादिदृष्टीनामन्तर्देहसमीक्षणम् BṛĀraUBhVā. ii. 1. 298 (comm. देहमध्यस्थार्थेक्षणम्)

अन्तर्दोष (antar-doṣa) *adj.* possessing evil within दृश्यमानगुणम् अन्तर्दोषं वस्तु कूटम् GītāBh. (Śaṅ.) 342. 2 (*on* 12. 3)

अन्तर्दोषवत् (antardoṣa-va(n)t) *adj.* possessing evil within (ये त्वक्षरम् ... पर्युपासते ... कूटस्थमचलम्) अविद्याद्यनेकसंसारबीजम् अन्तर्दोषवत् ... कूटम् GītāBh. (Śaṅ.) 342. 4 (*on* 12. 3)

अन्तर्द्रव्यानुरूपा (antardravyānurūpā) *adj.* (*f.*) conforming to the substance inside अन्तर्द्रव्यानुरूपा हि पयस्यामोदसंपद: PāṇḍaC. 2. 6.

अन्तर्द्रुत (antar-druta) *adj.* melted, i.e. softened at heart राजा ... सोदर्यस्नेहाद्यान्तर्द्रुत: ... पप्रच्छ HarṣaC. 321. 12.

अन्तर्द्वयवर्जिता (antardvaya-varjitā) *adj.* (*f.*) devoid of internal duality तामन्तर्द्वयवर्जिताम् ... प्रज्ञां पारमितां धनस्य जननीं शृण्वन्तु बुद्ध्यर्थिन: SarvaSiSaṁ.4. 22.

अन्तर्द्वादशाङ्गुलविश्रुत (antardvādaśāṅgula-viśruta) *adj.* known to be within twelve finger-breadths ध्यायेत् ... । श्रीवत्सवक्षसं देवम् ...। अष्टारे हृत्सरोजेऽन्तर्द्वादशाङ्गुलविश्रुतम् BṛNāraP.31.136.

अन्तर्द्वार (antar-dvāra) *n.* **A** internal, i.e. secret door (within the house) अन्तर्द्वारात् बहिर्द्वारं नोच्चं कुर्यान्न संकटम् ... उच्चम् ... तच्छिवाय न जायते SamarāSū. 48. 94 [AmaK. 620; AbhidhāCin. 1007; ŚabdaRa. (Vā.) 1704; KośaKaTa. 1. 2736; KalpaK. 16. 72]; **B** internal, i.e. side door 'अन्तर्द्वारि' रहस्यपि। प्रच्छन्नं छादिते गूढे AnekāK. 484 (comm. खडक्किकायाम्)

अन्तर्द्वारम् (antardvāram) *adv.* in the middle of opening सव्यपाणिगृहीतकुशानन्तर्द्वारं जुहुयात् CaturCin. ii (2). 1005. 10.

अन्तर्द्विगुणघनघृणा (antar-dviguṇaghanaghṛṇā) *f.* doubly intensified pity or compassion at the heart घर्मांशोस्तस्य वोऽन्तर्द्विगुणघनघृणानिघ्ननिर्विघ्नवृत्ते:। ... विदधतु घृणय: शीघ्रमङ्घोविघातम् SūryaŚ. 6; KāvyPra. 418. 3.

अन्तर्द्वितीयक (antardvitīya-ka) *adj.* with the second (tone) in between (the two tones of Mūrcchanā) आद्यन्तयोर्मूर्च्छनादिश्चेत्स्वरोऽन्तर्द्वितीयक:। सैका कला SaṁgīRa. i. 155. 9 (1 (6). 11)

अन्तर्द्वीप (antar-dvīpa) *m., n.* **A** interior of island मुनि: ... अन्तर्द्वीपे कुटीं गत: MahāBhā.i. 602* (6); (भोजवृष्ण्यन्धकस्तदा) अन्तर्द्वीपात्समुत्पेतु: सहसा सहितास्तदा MahāBhā. i. 2059* (1); इतश्चतुर्थे त्वहनि अन्तर्द्वीपं तु गम्यताम् MahāBhā. i. App. I. 114 (185); सर्वदाशार्हाणामन्तर्द्वीपे ... बभूव परमोत्सव: MahāBhā. i. App.I.114 (189); **B** land in the midst (of river), island चतुर्दिशं जनपदान्ते ... दुर्गं कारयेत् अन्तर्द्वीपं स्थलं वा निम्नावरुद्धमौदकम् ArthŚā. i. 119.2 (2.3) (comm. मध्यगतद्वीपम् अर्थात् समन्तान्नदीपरिवेष्टनम्); पर्वतान्तर्द्वीपाश्च दुर्गा नाध्युष्यन्ते जनपदाभावात् ArthŚā. iii. 6. 1 (8. 1)

अन्तर्द्वीप (antar-dvīpa) *adj.* (people) who dwell in the interior of the island अन्तर्द्वीपा: ... सार्दना जना:। ... कूर्मस्य वामकुक्षिमुपाश्रिता: MārkP. 58.43.

अन्तर्द्वीपक (antardvīpa-ka) *m.* small island in the midst योऽयमन्तर्द्वीपक: समुद्रमध्ये। ... तत्राहं त्वाम् ... प्रापयामि Tantrākhyā.126.15.

अन्तर्द्वीपिन् (antar-dvīpin) *adj.* (people) who dwell in the interior of the island भोगप्रस्थार्जुनायनाग्नीध्रा आदर्शान्तर्द्वीपि (v.l. आदर्शान्तर्द्वीपि) त्रिगर्ततुरगानना: BṛSaṁ. 14. 25 (*but* PW.; pw. *m.* name of particular people)

अन्तर्द्वेष (antar-dveṣa) *m.* hatred in the mind, inner hatred (राम:) वहन्नन्तर्द्वेषादिव कमलखण्डेषु विमुख: क्षपामन्तश्चक्राह्वयसदृशवृत्ति: समनयत् DaśāvaC. 7. 162; सर्वावसरप्रस्तावे ... तस्मिन्नन्तर्द्वेषं दधौ PrabaCin. 113. 3.

अन्तर्द्वेषविष (antardveṣa-viṣa) *n.* poison (in the form) of inner hatred अन्तर्द्वेषविषप्रवेशविषमक्रोधोष्णनि:श्वासिन: कष्टा नूतनपण्डितस्य विकृति: DarpaDa. 3. 68; ŚārṅgaPa. 207.

अन्तर्धन (antar-dhana) *n.* **A** wealth which belongs to the mind, inner or internal wealth कल्पान्तेष्वपि न प्रयाति निधनं विद्याख्यमन्तर्धनम् ŚatTrayī.15; ŚārṅgaPa. 203; Subhāṣi. 3459; **B** hidden or secret wealth (like jewel) माणिक्यद्वयमात्मनोऽन्तर्धनं दध्या: PrabaK. 49. 25; PurāPraSaṁ. 43.27; अन्तर्धनं तु यद्द्रव्यं संसृष्टानां तु तद्भवेत्। ... अन्तर्धनं भूमिनिक्षेपादिना गोपितुं शक्यं सुवर्णरूप्यादि VyavaMa. 150. 3-5.

अन्तर्धनात्मन् (antardhanātman) *m.* nature or form of the internal wealth बाह्यवित्तेन संबन्धमुक्त्वाथान्तर्धनात्मना। संबन्धं वक्तुकामेयं प्रचक्रामोत्तरा श्रुति: BṛĀraUBhVā. i. 3. 339.

अन्तर्धनुस् (antardhanus) *adv.* in the middle part of the bow कोऽप्यन्तर्धनुराज्यन्त: कराग्रेऽग्रेऽधिपं शरान्। यावद्रिपु परिक्लीबमपातं चाजयं न्यधात् DvyāśraKā. 5. 36 (comm. अन्तर्धनुश्चापमध्यभागे)

अन्तर्धा (antar-dhā-) III. U. **1A** to hold apart, to separate (refl. pass.) to get oneself separated **B** to keep away, i.e. to obstruct **2A** to put or place inside or within (refl. pass.) to get oneself put or placed within **B** to hold in between, to interpose, to intervene **3Ai** to conceal, to hide (pass.) to be concealed **ii** to hide (oneself) from, to avoid the sight of **B** to cover, to enclose, to envelop, to veil **C** to obscure, to eclipse, i. e. to surpass, to overshadow **D** (refl. pass.) to get oneself merged in, to become (oneself) absorbed in **4Ai** (refl. pass.) to be ceased to exist **ii** to vanish or to cease (refl. pass.) to get lost by itself (pass.) to be lost **B** to disappear, to be invisible (refl. pass.) to be disappeared by oneself, to become invisible by oneself (*caus.*) to cause to disappear, to render invisible **5A** to contain, to comprise, to include **B** to accept or admit, i.e. to be attentive **1A** to hold apart, to separate अन्तर्मही समृते धायसे धु: ṚV. iii.38.3; शरद: ... अन्तर्मृत्युं दधतां पर्वतेन ṚV.x.18.4; VājaS. 35.15; VājaS. (K.)35.4; ŚatBr. XIII. viii.4.12; ĀśvaGS. I.iv.6.10; अमृत२ हिरण्य२ रुक्ममन्तरं प्रतिं मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्ते TaiS. V.i.10.3;V.iv.4.4; MaiS.iv.4.4 (iv.54.11); TaiBr.I.vii.8.1; अद्भिर्वा एतद्यजमानोऽग्ने रात्मानमन्तर्धत्ते MaiS. i.4.6 (i. 54. 3); पर्वतेन वा एतद् द्वेषोऽरातीरन्तर्धत्ते MaiS.iii.6.3 (iii.62.12); KāṭhS.2.1(i.8.15); KapiKaS. 1. 13 (10.11); देवा: ... असुरानेभ्यो लोकेभ्योऽन्तरदधत MaiS. iv. 5. 6 (iv. 72. 3); KāṭhS. 26. 10 (ii. 134. 19); KapiKaS. 41. 8 (244. 22); यदन्यदनुनिर्वपेद्देवतया यज्ञमन्तर्दध्यात् KāṭhS. 8. 10 (i.94.13); KapiKaS. 7. 6 (77.16); दक्षिणतो वै देवानां रक्ष्यांस्याहुतीर्निष्कावमादंस्तानि कार्ष्मर्येणान्तरदधत KāṭhS. 20.5 (ii.24.1); इन्द्रं वै वृत्रं जघ्निवांसं रक्ष्यांस्यसचन्त तान्यञ्जनगिरिणान्तरधत्त KāṭhS. 23.1 (ii.73.9); KapiKaS. 35.7(182.14); यत् प्रोर्णुवीत ताभ्य आत्मानमन्तर्दध्यात् KāṭhS.26.1(ii.121.16); KapiKaS.40.4 (227.20); यत् परिश्रित आदित्यं गृह्णाति रुद्रमेव यज्ञादन्तर्दधाति KāṭhS.28.6 (ii.160.13); KapiKaS.44.6(262.2); अद्भिर्विर्धस्य भर्त्रीभिरन्तरन्यं पितुर्दधेऽमुष्मै स्वाहा ĀpaManPāṭha.ii.19.2; BaudhŚS.i.49.5; ŚāṅkhāGS. iii. 13. 5; KauṣīGS. iii.15.5; BaudhGS. ii. 11. 25; BhārGS. 2. 11(43.12); HirGS. ii. 10. 7; अन्तर्दधे पर्वतैरन्तर्मह्या पृथिव्या। ... अन्यं पितामहात् ĀpaManPāṭha. ii. 19. 4; BaudhŚS. i.49.6; BhārGS.2.11 (43.13); HirGS.ii.10.7; अन्तर्दध ऋतुभिरहोरात्रैश्च सन्धिभि: ... अन्यं प्रपितामहात् ĀpaManPāṭha. ii. 19. 6; BaudhŚS.i.49.7; BaudhGS.ii.11.27; BhārGS. 2.11 (43.15); HirGS. ii. 10. 7; सरजसे रोहति मनुष्यलोकादेवैनमन्तर्दधति PañcBr. xviii. 7. 11; नेत् प्राणांश्चात्मानं चान्येनान्तर्दधानीति KauṣīBr.10.5 (47.21); 11.8 (52.21); सुवर्गादेवैनं लोकादन्तर्दधाति TaiBr. I.vii.9.6; तद्या अत: प्राच्य आहुतयो हुता भवन्ति ताभ्य एवैतदन्तर्दधाति ŚatBr. IV. iv. 2. 4-6; ŚatBr.(K.) V. iv.4.3; वज्रेणैव तत्पाप्मानं निर्ऋतिमन्तर्धत्ते ŚatBr. VII.ii.1.17; संवत्सरेण तत्प्रजाभ्यो वाचमन्तर्दधाति ŚatBr. VII. iv. 2.38; एष ह मानुषोऽलंकारस्तेनैव तं मृत्युमन्तर्दधते ŚatBr. XIII. viii. 4. 7; XIV.i.3.14; XIV. i.3. 29; ŚatBr. (K.) VII. iii. 1. 11; अनन्ताभिरूतिभिरन्तरन्यं पितामहाद्दधे स्वधा नम: स्वाहा BaudhŚS. i. 49. 7; SāṅkhāGS. iii. 13. 5; KauṣīGS. iii. 15 .5; BhārGS. 2. 11 (43. 14); बृहस्पतेश्छदिरसि पाप्मनो मामन्तर्धेहि तेजसो यशसो मान्तर्धेहि PāraGS.ii.6.29; (refl. pass.) to get oneself separated अवभृथं गत्वा पुनरुदेत्य पुरा द्वादश्या: पुनर्दीक्षेत यद् द्वादशीमतिनयेदन्तर्धीयेत KāṭhS.35.16 (iii.62.9); KapiKaS. 48.14 (305.18); Kāṭhakaśrautasūtrasaṅkalana 33.18; **1B** to keep away, i.e. to obstruct भ्रातृव्यानेवतद् यजमानोऽन्तर्धत्ते TaiS. VI .iv.6.1-2; MaiS.iv.5. 6 (iv.72.5); पशुभि: प्राणाननन्तर्दधीत TaiS.VI.iv. 9.4; **2A** to put or place inside or within अयम् ... सूर्ये अदधाज्ज्योतिरन्त: ṚV.vi.44.23; यो अदधाज्ज्योतिषि ज्योतिरन्त: ṚV.x.54.6; सौमारुद्रा युवम् अस्मास्वन्तस्तनूषु विश्वा भेषजानि धत्तम् AV.(P.) i.109.4; कुमारं माता युवतिर्गर्भमन्तर्गुहा दधाति AV.(P.) xviii.25.7;

अ॒न्तर्द॑धामि द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॒र्व॑न्तरि॑क्षम् TaiS. I. iv. 3.1; MaiS. i. 3. 5 (i. 32.5); KāṭhS. 4.1 (i.29.11); KapiKaS.3.1 (26.7); VājaS. 7.5; VājaS. (K.) 7.2; ŚatBr.IV.i.2.16; ŚatBr.(K.) V.i.2.9; BaudhŚS.i.208.18; गा॒य॒त्रि॒यै॒व प्रा॒तःस॒व॒ने व॒ज्र॒म॒न्त॒र्ध॑त्ते TaiS.III.ii.9.1-2; अं॒त्रै॑ वै॑ पावक॑मं॒त्रेन वा॑ एतं॑दग्नैः शुं॒चमन्त॒र्ध॑त्ते MaiS. iii. 3. 6 (iii. 39. 5); दर्भतरुणकमन्तर्दधाति ŚatBr. III.i.2.7; ŚatBr.(K.) IV. i. 2. 5; दक्षिणस्मिन् केशान्ते दर्भमन्तर्दधाति MānŚS. 58.18; MānGS. i.21.4; त्र्येण्या शलल्या विनीय त्रीणि कुशतरुणान्यन्तर्दधात्योषध इति KātyŚS.v.2.15; ŚāṅkhāGS.i.28.12; ऊर्ध्वाग्रामोषधिमन्तर्दधाति HirGS.i.9.13; ĀgniveGS. ii.2.5(54.3); (म॒हः सं॑मु॒द्रं वरुं॑णस्ति॒रोद॑धे) महः समुद्रं वरुणस्तिरोऽन्तर्दधाति Nir.12.32 (216.19); (refl. pass.) to get oneself put or placed within तस्योपभोगसक्तस्य स्त्रीषु चान्यासु भारत। शकुन्तला सपुत्रा च मनस्यन्तरधीयत MahāBhā. i. 635* (2); **2B** to hold in between, to interpose, to intervene अ॒न्तर्द॑धे द्यावा॑पृथि॒वी उ॒ताह॒रु॒त सूर्य॑म् AV.viii.5.6; BṛSarvaAnu. 6.4(8.5); अ॒न्तर्ध॑हि जातवे॑दः ... कुण॑पं ब॒हु AV.xi.10.4; BṛSarvaAnu. 7.18(11.12); अ॒न्तर्द॑धे॒ऽहं स॑लि॒लेन॑ वा॒चः AV.xvii.1.29; वज्रं एकाद॒शिनी॒ यद॒ग्नावै॑काद॒शिनी॑ मिनुयाद्व॒ज्रेणै॑न२ सु॒व॒र्गाल्लो॒कादन्त॒र्द॑ध्यात् TaiS. V.v.7.1; त एते धाय्ये अन्तरदधत AitBr. 13.6(368); य॒द्वु॒क्मम॑न्त॒र्दधा॑ति। इन्द्रि॒यस्यं वी॒र्य॑स्यानि॑र्घाताय TaiBr. I.viii.9.1; ओ॒षधयो वै वा॒सो व॒रुण्या र॒ज्जु॒स्तदो॒षधी॑रे॒वैतद॒न्त॒र्दधाति त॒थो हैनामेषा॒ व॒रुण्या र॒ज्जुर्न॒ हिनस्ति ŚatBr. I.iii.1.14; ŚatBr. (K.) II.ii.4.11; दक्षिणैव परिधीन्परिद॒धाति। दक्षिणा॒ प्रस्तर॒ं स्तृणाति नान्त॒र्दधाति वि॒धृती ŚatBr. II. vi. 1. 16; III. vi. 4. 10; ŚatBr. (K.) IV. vi. 4. 4; अ॒थोत्ता॒नं पशुं प॒र्यस्यन्ति। स तृ॒णमन्त॒र्दधाति ŚatBr.III.viii.2.12; ŚatBr.(K.)IV.viii.2.9; प्रवर्ग्यमाददतेऽवनाम्य मुखान्यनभिप्रश्वसन्तो न प्रवर्ग्यं चादित्यं चान्तर्दधति BaudhŚS. i.267.19; होमः संवेशनेन वा निमीलनेन वोपसमाधानेन वान्तर्दध्यात् BaudhŚS. iii.216.14; प्रतिप्रस्थातोपांशुपात्रं धारयन्नपात्तानामुपरि द्वावंशू अन्तर्दधाति ĀpaŚS.xii.10.5; xii.10.12; यदि मृन्मयं स्यात्तृणं दारु वान्तर्दध्यात् MānŚS.11.20; 74.9; आत्तानां च द्वौद्वावन्तर्दधाति ग्रहणभेदात् KātyŚS. ix.4.25; आदित्यं च न अन्तर्दधते DrāhyGS. ii.5.20; GobhiGS. iii.1.32; आदित्यं नान्तर्दधीत छत्रेण JaimiGS. 1. 16 (15.7); 1. 17 (15. 16); **3Ai** to conceal, to hide ते देवा अब्रुवन्नन्तर्दधामेदं रात्रीं करवाम KāṭhS. 7.10 (i.71.20); KapiKaS. 5. 9 (57. 8); रु॒द्राद्दे॒व प॒शून॒न्त॒र्द॑धाति TaiBr. III.ix.11.3; अ॒स्ति वै प॒त्न्या अमेध्यं य॒दवाची॒नं ना॒भेर्थैतदा॒ज्यम॒वेक्षि॒ष्य॒माणा भवति त॒देवास्या एतद् यो॒क्त्रेणान्त॒र्दधाति ŚatBr.I.iii.1.13; ŚatBr.(K.) II.ii.4.10; (मेघाः) यद्यह नादित्यमन्तर्दध्युः संस्थापयेदेवाथ चेदेनमन्तर्दध्युरथैवं कुर्यात् BaudhŚS. iii.158.11; प्रजापतिः प्रियं पुत्रं लैहायस्यां चब्वां गुहाप्स्वन्तर(द)धात् VādhūŚS. iv.26A.1; रजः। भौममन्तर्दधे लोकं निवार्य सवितुः प्रभाम् Rāmā. vi.4.52; (सः) खेऽन्तर्दधेऽऽत्मानमचिन्त्यरूपः Rāmā.vi.60.28; स्रस्तोत्तरीयः स्तम्भकुड्यादिभिरात्मानमन्तर्धत्ते AṣṭāSaṁ.i.46.1(1.8); (pass.) to be concealed, to be hidden इषुभिर्व्यतिसंयद्भिरादित्योऽन्तरधीयत MahāBhā. iv.31.6; उदतिष्ठद्रजो भौमम् ...। अन्तर्धीयत चादित्यः सैन्येन रजसावृतः MahāBhā. vi.1.20; चलत्यस्मिंश्च भूपाले चतुरङ्गचमूत्थितैः। धूलिधाराभरैरन्तरधीयन्त धराधराः ParamāKā.97.20; **3Aii** to hide (oneself) from, to avoid the sight of कथमुपाध्यायादन्तर्धत्ते MahāBh. i.329.2 (*on* i.4.28); उपाध्यायादन्तर्धत्ते JaineVyā. 37.26 (*on* i.2.110); CāndraVṛ. *on* ii.1.81; KāśiVṛ. *on* i.4.28; अन्तर्धत्स्व रघुव्याघ्रात्तस्मात्त्वम् Bhaṭṭi.5.32; मत्तो मान्तर्धिथाः सीते मा रंस्था जीवितेन नः Bhaṭṭi.6.15; उपाध्यायादन्तर्धत्ते छात्र इत्यादावन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छतीत्यपादानता। अन्तर्धिरन्तर्धानं स्वनिष्ठान्यकर्तृकदर्शनविषयताविरहोद्देश्यको व्यापारः VyutpaVā. 181.16; शक्र ... अन्तर्धेहि रणादस्मात् NīlaVi.26.21; **3B** to cover, to enclose, to envelop, to veil भक्षपरिधीन् कुर्वते मानुषेणैव तद् भक्षेण दैवं भक्षमन्तर्दधते KauṣīBr. 18.8 (18.24); GopBr. ii.46 (214.15); पू॒र्वाभ्या॒मे॒वैनावे॒त॒दग्नि॒भ्यामन्त॒र्दध्म इति ŚatBr. II.ii.3.13; ŚatBr. (K.) I.ii.3.11; देवान्वा॒ऽऊर्ध्वा॒न्स्व॒र्गं लो॒कं य॒तः। अ॒सुरास्त॒मसान्त॒रदधुः ŚatBr. XI.v.5.1; द्वाराण्यथैतां पत्नीमुदग्दशेन वाससान्तर्दधति BaudhŚS.i.284.11; उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्वरी शाक्वरो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त BaudhŚS.ii.169.9; मूत्रपुरीषे ष्ठीवनं चातपे न कुर्यात् सूर्याच्चात्मानं नान्तर्दधीत PāraGS.ii.8.5; स पाण्डवः ... कर्णम् ... अन्तर्दधे घोरशरौघवृष्ट्या MahāBhā.iv.App.I.44(12); ŚārṅgaPa. 4019; रामलक्ष्मणौ ... शिलाभिरन्तर्दधतुश्च राक्षसम् Rāmā. iii.56*(20); **3C** to obscure, to eclipse, i.e. to surpass, to overshadow युधिष्ठिरः पितुरन्तर्दधे कीर्तिं शीलवृत्तसमाधिभिः MahāBhā. i. App. I. 80(6); भेरीपणवप्रणादानन्तर्दधुः शङ्खमहास्वनाश्च MahāBhā. vi. 56. 13; vi. 402*; मणीनाम् ... अन्तर्दधुः प्रभाः सर्वा दीपैस्तैरवभासिताः MahāBhā.vii.144.39; HariVaṁ. 37.25; मनुष्यलोके द्युतिमङ्गनानामन्तर्दधात्यप्सरसाम् ... श्रीः Saund. 10.44; सोऽधर्मः प्रसभं धर्ममन्तर्धत्ते CaraS. iii.3.21 (1922 Ed.); धनुषां कूजितानि च। दुन्दभीनां च निनदो दैत्यमन्तर्दधुः स्वनम् MatsyaP.177.26; तदुदकसेकसक्तमूर्वोः। नारीणाम् ... समुल्लसन्त्या भासान्तर्दधतुरुरू दुकूलमेव ŚiśuVa. 8.65; अन्तर्दधातु मधुरं जयशब्दतारकोलाहलं नभसि खेचरसंहतीनाम् HarVi. 11.36; **3D** (refl. pass.) to get oneself merged in, to become (oneself) absorbed in अन्ये भावाः प्रकृतावन्तर्धीयन्ते ... न हि तस्यान्या प्रकृतिरस्ति यत्रान्तर्धीयेत ManuBh. i.30.26 (*on* 1.51); **4Ai** (refl. pass.) to be ceased to exist संवत्सरं वा एते प्रजायमानासत्त्रमासते तेषां संवत्सरेणैव प्रजननमन्तर्धीयते KāṭhS. 34.5 (iii.39.13); **4Aii** to vanish or to cease अन्तर्दधे ततो राजन्नेष धर्मः प्रभोर्हरेः MahāBhā.xii.336.43; उष्णमन्तर्दधे सद्यः स्निग्धा ददृशिरे घनाः Rāmā.ii.57.12; एवं कृते तु निःशेषे सिद्धिस्त्वन्तर्दधे तदा VāyuP. i. 8. 69; युगधर्माः ...। एवं कृतयुगे तस्मिन्निःशेषेऽन्तर्दधे तदा BrahmāṇḍP.i.7.65; अन्तर्दधाति (धर्मो) सर्वोऽयं वासुदेवसमाहृतः PāraS.1.80; रोषेण अन्तर्दधे खरी (विद्या) PrabhāC. 24.20; यदि स्वप्नोऽन्तर्धत्ते कथं तर्हि पुनस्तत्प्रतीतिः NyāySu. (Ja.) 499 B.12 (*on* iii.2.2); (refl. pass.) to get lost by itself दुर्योधनस्य ... कर्णमासाद्य ... भयमर्जुनसंजातं क्षिप्रमन्तरधीयत MahāBhā. i.127.23; तद्रजस्तुमुलं घोरं क्षणेनान्तरधीयत MahāBhā.x.8.121; बाह्यधर्मास्तु ... कियन्तं कालं लब्धावसरा अपि पुनरन्तर्धीयन्ते ManuBh. i.51.23 (*on* 2.1); पितृशोकार्द्रता तस्य क्रोधेनान्तरधीयत RājTa.(Ka.) 3.266; रवेरिवास्य बालस्य किं नान्तर्धीयते रुचिः ŚāliC.1.65; (pass.) to be lost यस्य वा स्वरूपं केनचिद् द्रव्यरागेणान्तर्धीयते पुराणं नववत्प्रतिभाति ManuBh. ii.169.2 (*on* 8. 203); **4B** to disappear, to be invisible वारां॒ही उ॒पा॒नहा॒वुप॑मुञ्चते। अ॒स्या ए॒वान्त॒र्ध॑त्ते TaiBr.I.vii.9.4; ते चान्तर्दधिरे नागाः पाण्डवस्यैव पश्यतः MahāBhā.i.App.72(82); अतृप्तमनसामेव तेषां केशवदर्शने। क्षिप्रमन्तर्दधे शौरिश्चक्षुषां प्रियदर्शनः MahāBhā.ii.2.22; दत्त्वा वरान् ... पितरस्तदा। ... तत्रैवान्तर्दधुः MahāBhā. iii.81.32; सेना सा तदा यौधिष्ठिरं बलम्। प्रविश्यान्तर्दधे राजन् सागरं कुनदी यथा MahāBhā. v.19.6; (राक्षसौ) अन्तर्हितौ चेरतुस्तौ (v.l. अन्तर्दधाते द्रष्टृणाम्) MahāBhā.vii.13.42; Surath.13.91; एतद्धयशिरः कृत्वा अन्तर्दधे स विश्वेशो विवेश च रसां प्रभुः MahāBhā.xii.335.49; xii.336.16; सर्वं स सृष्ट्वेदं मां चाचिन्त्यपराक्रमः। आत्मन्यन्तर्दधे ManuSm. 1.51; शक्रस्तत्रैव चान्तर्दधे JātaMā.13.20 (2.45(1)); स्त्रीसंनिकर्षं परिहर्तुमिच्छन्नन्तर्दधे भूतपतिः सभूतः KumāSaṁ.3.74; विभजात्मानमित्युक्त्वा तं ब्रह्मान्तर्दधे ततः ViṣṇuP.i.7.13; MārkP. 50.10; VarāP.2.49; इत्युक्त्वान्तर्दधे देवास्तां विशालविलोचनाम् ViṣṇuP. i.15.72; i.20.29; (देवाः) इत्युक्त्वान्तर्दधुः सर्वे MatsyaP. 24.21; 21.26; स भगवांस्तत्रैवान्तरधात् BrahmāṇḍP. i.26.61; i.35.37; तेनैव वपुषा शंभुः क्षिप्रमन्तरधाद्धरः BrahmāṇḍP. ii.25.45; ii.37.33; ii. 54. 18; ii. 73. 2; पुरतः कुम्भजातस्य मुनेरन्तरधाद्धरिः BrahmāṇḍP. iii.5.38; iii. 10. 77; इत्युक्त्वान्तर्दधे देवः समादिश्यांशमात्मनः SūryaSi. 1.7; अन्तर्दधे कृतार्थश्च शरभो निलये निजे PadmP. (Ra.) 17. 260; देवी ... नभस्थले सान्तरधाद्य तत्क्षणात् VarāṅgaC. 13.41; मिषतो दशमास्यस्य तत्रैवान्तर्दधे हरिः BhāgP. i.12.11; यदूनाम् ... नैषां वधोपाय इयानतोऽन्यो मय्युद्यतेऽन्तर्दधते स्वयं स्म BhāgP.iii.3.15; iii.2.11; इति देवान्समादिश्य भगवान्पुरुषोत्तमः। ... अन्तर्दधे BhāgP.viii.6.26; शफर्यो वीचिमालासु ... अन्तर्दधुर्मुहुः MahāP. 22.117; इत्युक्त्वान्तर्दधे मत्स्यः AgniP.2.14; एवं भवतु योगिन्य इत्युक्त्वा अन्तरधाच्छिवः SkandP. v (3).66.4; पितरः ... प्रीतास्तत्रैवान्तर्दधुस्तदा VāmaP.35.14; 51.38; पश्यतामेव देवानां पुरतोऽन्तर्दधे हरिः BṛNāraP. 4.77; 9.14; 14.221; BrahmP. 181.31; इत्युक्त्वान्तर्दधे ब्रह्मा NaraP. 6.41; ते (ऋषयः) ... तत्रैवान्तर्दधुः BṛKathāŚloSaṁ.5.171; भगवान् ... अहमेव तं (रावणं) हनिष्यामीति व्याहृत्यान्तरधात् RāmāCam.1.22(5); 6.25 (5); हेम्ना संपूर्य निखिलं क्षणात्सोऽन्तर्दधे द्रुमः BṛkathāMañ.ix.2.773; राघवोऽथो तदानीमन्तर्दधे RāmPūTāU.10.9; (निकुञ्जदेवी) ता वरेण छन्दयित्वा अन्तर्दधे SāmaraU. 233.3; एवमुक्त्वा ... हिमवत्सुताम् ... अन्तर्दधे जगत्स्रष्टा ... ईश्वरः BrahmP.35.29; प्रत्यक्षदर्शनं दत्त्वा तत्रैवान्तरधाद्धरिः BhaviP. 190B.13 (i.127.33); समीपं तस्य यावन्न आगच्छन्ति वरस्त्रियः। वैष्णवेन प्रभावेण तावदन्तर्दधे द्विजः PadmP. i.22.45; iv.40.24; iv.74.64; स तथेत्युक्त्वा महेशोऽन्तर्दधे सखि BṛDharmaP. i.10.83; i.53.36; अन्तर्दधुस्ते गणनाथमुख्याः GaṇeP. i.45.21; i.36.10; अन्तर्दधे तु तद्रूपमुभयोः स्तुवतोः पुरः GaṇeP.ii.54.57; इत्युक्त्वा सा महादेवी तत्रैवान्तरधत्त ŚivaP. vii (2). 2. 60 (547A.3); vii. (2) 8.38 (553 B.4); दत्त्वा वरं (पद्मावत्यै) ... तत्रैवान्तर्दधे हरः KalkiP.i.4.44; (वराहः) क्षणादन्तर्धत्ते क्षणमथ दृशोरेति विषयम् CaṇḍaKau. 2.10; इत्युक्त्वान्तर्दधे लक्ष्मीः कालनेमिरपि क्रमात् KathāSaSāg. ii.2.13; इत्येवमुक्त्वा देवर्षिस्तत्रैवान्तर्दधे PañcaRā. (Nā.) i.7.92; मीनावचूलः ... तात्पर्यतोऽन्तर्दधे ŚrīKaC.5.48; इत्युक्त्वा सान्तर्दधे ततः RājTa. (Ka.) 3.429; कौस्तुभं च मुकुन्दाय प्रदायान्तर्दधेऽम्बुधिः PāṇḍaC.2.468; ईशेच्छयान्तर्दधाति व्यज्यते च पुनस्तया AnuVyā.42A.4 (*on* 3.2); इत्युक्त्वा अन्तर्दधे देवी PrabhāC. 97.21; एवं ब्रुवन्नन्तरधान्नन्दी स भगवान्प्रभुः BhāvPra. (Śā.) 56.16(3); तत्क्षण

एव तावन्तर्धत्ताम् BhojPra.78.7; इष्टिर्विद्यत एवास्य ... । उन्मूलने विसत्त्वानामित्युक्त्वान्तर्दधे शिवा HariC. (Pa.) 45; देवी विद्युज्झात्कारलीलयान्तर्दधे PrabaK.36.9; एवमेनमनुगृह्य ... आगमैः सह शिवोऽन्तरधत्त ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 6.52; 7.58; इत्युक्त्वा पायसं दत्त्वा राज्ञे ... सोऽन्तर्दधेऽनलः AdhyāRā. i.3.9; iii.7.4; vi.5.13; मध्यार्जुनेशः ... सत्यमद्वैतमिति त्रिरुक्त्वा ... अन्तर्दधे ŚaṅkaVi.(Ā.) 20.8; 142.3; 234.11; ब्रह्मा ... तत्रैवान्तर्दधे NītiPra.8.93; अन्तर्दधे तत्र भुजंगराजः Nalābhyu.8.17; मान्तर्धासिषुरेवैताः प्रष्टुं द्रष्टुं च काङ्क्षिताः RājTa. (Jo.) 397; 405; 1055; स्थातुं न युक्तमसहायतयेति कुत्राप्यन्तर्दधाति रभसादधिमूर्द्धिजानाम् Acyutarā.10.19; अन्तर्दधे करुणया किल तिग्मभानुः BhikṣāKā. 30.1; (त्वम्) तव पदमवाप्तस्य च रिपोर्बहिर्दृष्टेरन्तर्दधिथ हृदये सूक्ष्मवपुषा Nāray. vii. 24.3; इत्युक्त्वान्तर्दधे विष्णुः BṛBrahmaS. i.1.44; मणिकाञ्चनमरीचिनिचयचुम्बितज्योतिर्मयं तत्पुरमन्तर्धत्ते VīraMi. (Tīrtha.) 173.24; हरिस्तदानीमन्तर्दधे Raghunā. 6.41; आसनादुत्थायान्तर्दधे भगवानब्जसंभवः NīlaVi. 47.2; 130.18; (refl. pass.) to be disappeared by oneself, to become invisible by oneself उपयंज्य मनुष्याः प्रंयन्ति तंत्स्वांया देवंताया अन्तंर्धीयते MaiS. iii.9.4 (iii.120.5); विद्युद्वै विद्युत्य वृष्टिमनुप्रविशति सान्तर्धीयते तां न निर्जानन्ति AitBr.40.5 (966); स भृगुं सृष्ट्वान्तरधीयत GopBr. i.1.4(3.8); द्वौ मासौ फलभक्षः ... द्वादशरात्रं वानश्नन् क्षिप्रमन्तरर्धीयते JaimiGS.2.8 (33.14); BaudhDS. iii.9.17; रात्रिः ... । आदित्योदयेऽन्तर्धीयते Nir. 12.11 (209.15); इत्युक्त्वान्तरधीयत (ऋषिः) MahāBhā. i.12.3. i.92.16; i.99.44; iii.4.3; iii.37.35; तस्य दष्टस्य तद्रूपं क्षिप्रमन्तर्धीयत MahāBhā.iii.63.11; iii.104.15; iii.150.15; इत्युक्त्वा पाण्डवं देवी तत्रैवान्तरधीयत MahāBhā. iv. App.I.4C(32); v.188.15; vi.42.28; vi.67.24; घटोत्कचः ... संक्रुद्धो राक्षसो घोरः तत्रैवान्तरधीयत MahāBhā.vi.60.48; vi.62.2; रणेऽभिमन्योः क्रुद्धस्य रूपमन्तरधीयत MahāBhā. vii. 43. 19; vii.119.18; vii.158.62; एतच्छ्रुत्वा तु वचनं व्यासः ... तत्रैवान्तरधीयत MahāBhā. xi.8.48; हत्वा तु राजपुत्रं स तत्रैवान्तरधीयत। शार्दूलः MahāBhā. xii.31.34; xii.193.30; ममेशानो वरं दत्त्वा तत्रैवान्तरधीयत MahāBhā. xiii. 14. 196; xiii.18.32; इत्युक्त्वा भगवान्ब्रह्मा तत्रैवान्तरधीयत Rāmā.i.2.37; i.15.22; i.484*(2); रामं वनवासे प्रवत्स्यति ... नाग्निहोत्राण्यहूयन्त सूर्यश्चान्तरधीयत Rāmā. ii.36.9; रक्षः ... क्षिप्रमन्तरधीयत Rāmā. vi. 22.40; vi.67.17; (शंतनुः) इत्युक्त्वान्तरधीयत HariVaṁ. 11.41; 19.12; 91.42; 112.129; एवं विलपतो राज्ञः स विप्रोऽन्तरधीयत MārkP. 8.71; 50.97; 92.29; (भगवान्) विभजात्मानमित्युक्त्वा तत्रैवान्तरधीयत VāyuP. i. 9. 69; i. 55. 61; i. 61. 32; एवमस्त्विति विश्वात्मा तत्रैवान्तरधीयत MatsyaP. 1.16; 2.15; 7.49; 68. 39; इत्यादिश्य महादेवस्तत्रैवान्तरधीयत BrahmāṇḍP. iii. 40. 17; गोविन्दस्तत्रैवान्तरधीयत ParaS. 31.10; स कठोरमुष्टिना नन्दन् प्रहृत्यान्तरधीयतासुरः BhāgP. iii.19.15; x.29.48; देवी ... तत्रैवान्तरधीयत KūrmaP. 10.2(1.1); 97.14 (1.10); 160.13 (1.15); 674.15 (2.31); कृपानिधिः स भगवांस्तत्रैवान्तरधीयत SkandP.v(1).2.76; v(3)5.39; भगवान् ... पश्यतां सर्वलोकानां तत्रैवान्तरधीयत VāmaP. 48.24; दत्त्वा वरं देवस्तत्रैवान्तरधीयत BṛNāraP. 5.64; ŚilpaRa.i.7.27; अङ्गदेनेन्द्रजित्क्षिप्रं हताश्वो हतसारथिः। वीरैरनुचरैः सार्धं धीमानन्तरधीयत RāmāMañ.325.18; अग्निः ... विप्रं तं विधायान्तरधीयत BṛKathāMañ.xiv.1.48; (अन्नपूर्णा) तथैवास्त्विति मामुक्त्वा तत्रैवान्तरधीयत AnnaU.1.12; अनुगृह्य ... । जनार्दनं जगन्नाथस्तत्रैवान्तरधीयत LiṅgaP. i.37.40; i.19.14; i.29.36; तां प्रशस्याथ ... देवीमादित्यवभासस्तत्रैवान्तरधीयत BrahmP.35. 58; वैतालस्तत्रैवान्तरधीयत BhaviP. 449B.32 (iii(2).22.37); दत्त्वा वरं हरस्तस्मै तत्रैवान्तरधीयत DevīBhāP.i.19.59; v.35.41; देवो महेश्वरः। ... तत्रैवान्तरधीयत PadmP. i.16.10; ii.77.11; इत्युक्त्वा सा तदा देवी तत्रैवान्तरधीयत BṛDharmaP.i.21.68; i.22.40; इत्युक्त्वा तानथो ब्रह्मा तत्रैवान्तरधीयत SaurP. 40.27; 49.43; इत्युक्त्वा परमात्मासौ तत्रैवान्तरधीयत GaṇeP. i.20.54; (शंभुः) वस्तुं देवान् नियुज्यास्मिंस्तत्रैवान्तरधीयत ĪśānŚiPa. ii.26.124; योगेश्वरीचक्रं क्षिप्रमन्तरधीयत RājTa.(Ka.) 2.108; (*caus.*) to cause to disappear, to render invisible शक्रो देवेन्द्रः ... धनधान्यरत्नपरिच्छदजातं तत्तदन्तर्धापयामास JātaMā. 23.4 (5.4 (4)); 111.14 (19. 8 (5)); सृष्ट्वा ... प्रपञ्चम् ... वासनामात्रतां तस्य नीत्वान्तर्धापयत्यजः AnuVyā. 42A.5 (*on* 3.2); अन्तर्धापयति अदर्शनं गमयति NyāySu. (Ja.) 500A.1 (*on* iii. 2.2); अनुकृतनरलीलां तामुरीकृत्य नीत्वा कतिपयदिनमन्तर्धापयामास देवः CaitaCan. 11.9(1); **5A** to contain, to comprise, to include शास्त्रमेतत् ... । अन्तर्धास्यति तत्सत्यमेतद्वः कथितं मया MahāBhā. xii. 322.48; **5B** to accept or admit, i.e. to be attentive अहो ते शक्र धीमान्द्यम् ... अन्तर्धेहि च मद्विरम् NīlaVi. 26.21 [to indicate, to exhibit, to display, Apte]

अन्तर्धा (antar-dhā) (antar-dhā, Viśva.) *f.* [SiddhaHe .v. 3. 101; Debru. 15; 20] **1** conceal-ment, covering द्वादशान्तर्धा ऋतवश्च ते मा प्यायन्तु भुवनस्य गोपाः AV.(P.) i.102.3; अमलपतत्त्रिणां कुलानि। अन्तर्धामुपययुरुत्पलावलीषु ŚiśuVa. 8.12; **2** the word *antardhā* अन्तःशब्दस्याङ्किविधिसमासणत्वेषूपसंख्यानं कर्तव्यम् अङ्। अन्तर्धा MahāBh.i. 344.13 (*on* i.4.65); JaineVyā. 43.15 (*on* i.2.135); 128. 8 (*on* ii.3.88); CāndrVṛ. *on* i.3.87; KāśiVṛ. *on* i. 4. 65; ŚākaṭāVyā. iv. 4. 82; Prasā. ii.25.18; SiddhāKau. 345A.11 (*on* viii.4.16); आतश्चोपसर्गे। ... श्रदन्तरोपसर्गवद्वृत्तिः। श्रद्धा। अन्तर्धा KāśiVṛ. *on* iii.3.106; KātanVṛ. *on* iv.5.84; MugdhaBo. 26.193 (172.1); PrakriKau. ii. 670.9; SiddhāKau. 575B.3 (*on* iii.3.106); अन्तापेक्षया धपूर्वस्य यपूर्वस्य चान्त उदात्तः। अन्तर्धा Prasā. ii. 749.11 (*on* PhiṭSū. 1.5); SiddhāKau. 624A.16 (*on* PhiṭSū. 1. 5) [Kośas give *antardhā* as the synonym of the following words : *antardhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; KalpaK. 398.165; *antardhi*, AmaK. 169; AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *apavāraṇa*, AmaK. 169; AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; *apidhā*, KośaKaTa. 1.610; *apidhāna*, AmaK. 169; KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *ācchādana*, AmaK. 169; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KalpaK. 398.165; *āstaraṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *utthana*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *gūhana*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *chadana*, AbhidhāCin. 1477; KalpaK. 398.165; *chādana*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; *tirodhāna*, AmaK. 169; AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *tirohiti*, KośaKaTa. 1.610; *nihnava*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *pidhāna*, AmaK. 169; AbhidhāCin. 1477; KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *prāvaraṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *prorṇavana*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *vidhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 437; *vyavadhā*, AmaK. 169; AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *vyavadhāna*, AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *vyavadhi*, KośaKaTa. 1.610; KalpaK. 398.165; *sthagana*, AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 437; KośaKaTa. 1.610; also they give *antardhā* in the sense of the following words : *pidhāna*, ŚabdaRa. (Su.) 6.68; *madhya*, ŚabdaRa. (Su.) 6.93; and ŚabdaRa. (Vā.) 4080 gives *antardhā* as the meaning of *antara*]

अन्तर्धातव्य (antar-dhātavya) *adj.* ought to be disappeared, ought to become invisible यदि कौशिको निशाचरनिहतः स्यात्सर्वं घटेत, नैवं चेदन्तर्धातव्यमस्माभिः JānaPa. 4.22(7)

अन्तर्धातु (antar-dhātu) *m.* verbal root (containing or having a semi-vowel) inside यत्र स्वरादनन्तरान्तस्थान्तर्धातुर्भवति तद् द्विप्रकृतीनां स्थानम् Nir. 44.16 (2.2)

अन्तर्धातुम् (antar-dhātum) *inf.* **A** to disappear or to be invisible (शिशुपालः) निकृत्य च शरान्सर्वानन्तर्धातुं प्रचक्रमे MahāBhā. ii. App. I. 28 (152); अथ विष्णुः ... महागणम्। असह्यवर्चसं ज्ञात्वा ह्यन्तर्धातुं मनोदधे ŚivaP. ii (2).37. 41 (115B.3); **B** to place in the womb विश्वंभरे देवि मामन्तर्धातुमर्हसि RaghuVa.15. 81 (comm. गर्भे वासयितुम्)

अन्तर्धातोस् (antar-dhātos) *gen. inf.* for the sake of hiding ईश्वरो हैनदेतेन रसेनान्तर्धातोः JaimiUBr. i. 24. 3.

अन्तर्धान (antar-dhāna) *n.* [GaṇRa. 1.14 (32); 1.17(40); Prasā. i. 299.15] **1 A i** disappearance, invisibility [Loc.] in invisibility, i. e. in darkness [Inst.] in invisibility **ii** name of a weapon causing invisibility **iii** power of invisibility **iv** disappearance, i. e. extinction **v** state or condition of invisibility **B** obscuration, oblivion **C** act of ceasing, loss, vanishing **2 A i** placing in between **ii** veil, screen, covering **B** intervention **C** containing, comprising, inclusion within **3 A** act of hiding, concealment [Inst.] in hiding, i.e. secretly **B** cloth, veil, merger, absorption **1 A i** disappearance, invisibility पुरा नक्षत्राणामन्तर्धानात्संप्रेष्य वाचंयमयोर्व्रते दोहयतः BaudhŚS. i.164.7; पितामहाः। अन्तर्धानं गताः सर्वे MahāBhā. i.253*(2); शिशुपालः ... निकृत्य च शरान्सर्वानन्तर्धातुं प्रचक्रमे (v.l. अन्तर्धानाय चक्रतुः) MahāBhā. ii.App. I. 28(152); iii.275.45; iv. 64.32; हैडिम्बालम्बुसौ ... अन्तर्हितौ चेरतुस्तौ (v.l. अन्तर्धानेन द्रष्टुणाम्) भृशं विस्मयकारिणौ MahāBhā. vii. 13.42; xiii. 27.12; xiii.55.4; विष्णुः ... । अन्तर्धानं गतो देवैः पूज्यमानो महर्षिभिः Rāmā.i.471*(2); i.App. I.5(12) (v.l.); अन्तर्धानं तु तच्छीर्षम् ... जगाम Rāmā. vi. 23.38; अन्तर्धानं गतो विष्णुश्चिन्तयामास HariVaṁ. 47.9; कायरूपसंयमात्तद्ग्राह्यशक्तिस्तम्भे चक्षुःप्रकाशासंप्रयोगेऽन्तर्धानम् YogSū. 3.21; YogBh. 149.13 (*on* 3.21); TattvVai. 150.12 (*on* 3.21); प्रलोभयेयुः। प्रस्वापनान्तर्धानद्वारापोहमन्त्रेण प्रतिरोधकान् ArthŚā. iii.139.3 (4.5); ब्राह्मणस्य प्रेतकार्ये या गौः मार्यते तस्या अस्थिमज्जाचूर्णपूर्णाहिभस्त्रा पशूनामन्तर्धानम् ArthŚā. iii. 230.12-14 (14.3); क्षेत्रनायकाः। ... तेऽपि कालान्तरेणैव स्वयं दोषं

शिलामयम्। बुद्धान्तर्धानमायान्ति PauṣkS. 36.19; निद्रया ... अन्तर्धानमिवोपयाति सकलं प्रच्छन्नरूपं जगत् Avimā.3.3; धर्मपाकशासनौ ...। इत्युक्त्वान्तर्धानमागतौ Tantrākhyā. 109.24; स चापि देवस्तं दत्त्वा यथाभिलषितं वरम्। अन्तर्धानं जगामाशु ViṣṇuP. i. 14. 49; अन्तर्धानं गते तस्मिन् (कृष्णे) गोपाः ... गोष्ठं निजमभ्यायुः ViṣṇuP. v. 10. 49; BrahmāṇḍP. ii. 38.1; (पितरः) अन्तर्धानं च गच्छन्ति BrahmāṇḍP. ii.13.11; अन्तर्धानं कलौ याति तत्पुरं तु महात्मनः BrahmāṇḍP.ii.67.63; अन्तर्धानमगादात्मजा मणिभद्रस्य DaśKuC. 95.3; अन्तर्धानं गतास्तावद्यातुधानप्लवंगमाः PadmP. (Ra.) 7.97; पश्यतस्तस्य विप्रर्षेरन्तर्धानं गतो हरः KūrmaP. 769.6 (2.42); अन्तर्हितेन केनाप्यन्तर्धानमुपनीतया भवितव्यम् SubhaDha. 1.14(3); माधवो राधया सार्धमन्तर्धानं चकार ह BrahmVaiP. iv.29.12; वितस्ता ... अन्तर्धानं गता पुनः NīlaP. 257; 1223; अन्तर्धानं जगामाथ त्रिशूली नीललोहितः VāmaP. 6.66; 45.6; गतोऽन्तर्धानमीश्वरः ViṣṇuDhaP. i. 16.15; ताः पुनः स्त्रियः। अन्तर्धानं गतास्तत्र VarāP.11.66; अन्तर्धानं च ... देवादीनाम् तेषां प्रभवतामुपपद्यते तेन संनिहितानामपि न ... दर्शनं भविष्यति Bhām. 234.2 (*on* i.3.27); रूपस्य चक्षुर्ग्राह्यत्वरूपा या शक्तिस्तस्याः स्तम्भे भावनावशात्प्रतिबन्धे चक्षुःप्रकाशासंयोगे चक्षुषः प्रकाशः सत्त्वधर्मस्तस्याः संयोगे तद्ग्रहणव्यापाराभावे योगिनोऽन्तर्धानं भवति। न केनचिदसौ दृश्यते इत्यर्थः RājMār. 50.24; इन्द्रजित् ... कनकस्यन्दनम् ...। तमारुह्य ... अन्तर्धानं गतः RāmāMañ.325.26; दत्त्वा स्तुतिम् ... ब्रह्मणे ...। कर्तृत्वं सर्वलोकानामन्तर्धाने बभूव सः GopāloTāU. 19(599.12); भगवान्भास्वानन्तर्धानमुपागतः BrahmP. 32.31; सा तु तं लक्षणं कान्तमन्तर्धानं करिष्यति BhaviP. 524B.27 (iii(3).30.43); 95A.11(i.52.1); दैत्यैः ... वरं लब्धवद्भिर्भवत्याः। अन्तर्धानं गमितमधुना विष्णुशीर्षं भवानि DevīBhāP. i.5.65; सा गता देवी अन्तर्धानम् PadmP.ii.62.47; ii.123.60; iii.8.8; हरिवल्लभा। ... अस्मिन्नेव क्षणे नूनमन्तर्धानं गमिष्यति PadmP. iv. 71.76; v.14.164; ब्रह्मान्तर्धानमाप्तवान् SaurP. 34.14; 38.35; अन्तर्धानमगाद्विभुः GaṇeP. i.15.39; ii.38.62; ii.80.18; एवं कृत्वा धूम्रवर्णस्ततोऽन्तर्धानमेष्यति GaṇeP.ii.149.41; तामादाय ततो विष्णुः ... अन्तर्धानमगात् ŚivaP. ii(1). 3. 51(40A.11); इन्द्रधर्मौ ...। दत्त्वा चास्मै वरानन्यांस्तावन्तर्धानमीयतुः KathāSaSāg. i.7.97; viii.7.89; अन्तर्धानमुपैति चैकपुरुषं श्रीमान् प्रबोधोदयः PraboCan. 6.29; सा गीर्वाणमृगी चक्षुरन्तर्धानमुपागमत् PāṇḍaC. 5.152; वेगादन्तर्धानं मृगस्ततो दावेऽगात् YudhiVi. 5.63; मेघनादः ... अन्तर्धानं गतोऽसुरः AdhyāRā.vi.5.65; अन्तर्धानमुपाजग्मुस्तारा नभसि भासुराः YogVā.iii.4.31; कलौ पातकिनां पुंसां स्पर्शदर्शनविह्वला। अवश्यं शारदा देवी तदान्तर्धानमाश्रयत् RājTa. (Jo.) 1056; स प्रजापतिः ... शरीरत्यागरूपमन्तर्धानं कृतवान् ManvaMu. 17.29 (*on* 1.51); अथवा पुरं शरीरं महेशस्य अन्तर्धानं याति VīraMi. (Tīrtha.) 174.10; [Loc.] in invisibility, i.e. in darkness न भग्ने नावदीर्णे वा शयने प्रस्वपेत च। नान्तर्धाने MahāBhā. xiii. 107. 73 (BhārBhāDī. अत्यन्तमन्धकारे); [Inst.] in invisibility अन्तर्धानेन संप्राप्ता पुष्करं सा महानदी PadmP. v.18.198; **1Aii** name of a weapon causing invisibility बीभत्सुः ... अन्तर्धानेन चास्त्रेण पुनरन्तर्हितोऽभवत् MahāBhā.i.125.20; त्वं गृहाणास्त्रमन्तर्धानं प्रियं मम MahāBhā. iii.42.33; **1Aiii** power of invisibility कपिष्ठलस्य केदारं समासाद्य ...। अन्तर्धानमवाप्नोति तपसा दग्धकिल्बिषः MahāBhā. iii.81.61; PadmP. i. 26. 70; दोग्धा बृहस्पतिः पात्रं छन्दो वत्सस्तु सोमराट्। अन्तर्धानं चामपात्रे दुग्धा (वसुधा) पुण्यजनैर्विराट् MahāBhā.vii.App. I. 8(809); HariVaṁ. 6.28; MatsyaP. 10.22; SkandP. vii(1). 336.159; अन्तर्धानं बलं सर्वमायुश्च चिरजीवनम्। तपोविशेषाज्जायन्ते MahāBhā. xiii. App. I. 5 (3696); ब्रह्मा तेभ्यो वरं प्रादात् ...। अन्तर्धानं प्रजायां हि कामरूपित्वमेव च BrahmāṇḍP. ii.7.402; अन्तर्धानं स्मृतिः कान्तिः ... योगसिद्धेर्हि लक्षणम् YājñaSm.3.202 (Mitā. अणिमाप्राप्त्या परैरदृश्यत्वमन्तर्धानम्); अदृश्यरूपशक्तितान्तर्धानम् TattvaRāVār. iii. 36.3; तस्मै जहार ... नाट्यं सुगीतं वादित्रमन्तर्धानं च खेचराः BhāgP. iv.15.19; कपालपात्रे निर्दुग्धा त्वन्तर्धानं तु राक्षसैः SkandP. vii(1). 336.163; **1Aiv** disappearance, i.e. extinction क्षीणद्रव्यगुणं ज्योतिरन्तर्धानाय गच्छति MahāBhā. xiv. 49.15; xiv.App.I.2(2); युगान्तरप्रत्यक्षस्य ... देवदेवनिवासस्य पुरस्य ज्योतीरूपस्य वान्तर्धानात् ... न कदाचिदनुपपत्तिः TristhaSe.97.13; **1Av** state or condition of invisbililty (द्वादश मूर्तयः) दशमी हि दिवोऽन्तर्धाने तिष्ठति GopāloTāU. 14 (596.11); 18 (598.10); **1B** obscuration, oblivion यशः ... ते विरश्मिरिव घर्मांशुरन्तर्धानमितो व्रजेत् MahāBhā. i.39.15; **1C** act of ceasing, loss, vanishing भगवन्मम नेत्राणामन्तर्धानं वृणे पुनः MahāBhā. v. 496*(3); ततस्त्रेतायां धर्मपादोऽन्तर्धानमगमत्। तस्यान्तर्धानात् युगवर्षप्रमाणस्य पादह्रासः CaraS.iii.3.24 (1941 Ed.); नान्तर्धानं यतो याति जगद्बीजमबीजकृत्। पावनं परमं ज्ञानम् PauṣkS. 1.44; अनेन विधिना विप्र कृतमायतनस्य यत्। तिष्ठत्यविषयं कालं नान्तर्धानं व्रजेत्पुनः JayāS. 20.379; अन्तर्धानमुपेत्याशु माया संस्पर्शनादिभिः MārkP.24.38; महिमा ... अन्तर्धानं ययौ तदा GaṇeP. ii.64.32; **2Ai** placing in between (उन्नेता) समानजातीयेन तृणान्तर्धानेन सर्वानुक्रामति VārāŚS. III. ii.1.18; कठमैत्रसूत्रयोस्तु प्रतिग्रहणं द्वयोर्द्वयोरेवान्तर्धानमुक्तम् Kāṭhakaśrautasūtrasaṅkalana 18.121; **2Aii** veil, screen or covering cloth तृतीयेऽन्तर्धानं पुरस्तात् KātyŚS. iii.7.11; कृतव्रीहिविमर्दनस्य तप्तलोहहारिणो दाहस्पष्टीकरणार्थम् ... लेखाकरणेन च लक्षयित्वा सप्ताश्वत्थस्य पत्राण्यन्तर्धानाय हस्तयोराधाय ... लोहकारम् ... प्राङ्मुखं कुर्यात् BālaKrī. i.237.13 (*on* 2.107); न भूमौ विन्यसेत् पादमन्तर्धानं विना गुरुः ŚivU.7.47; (तिरस्कृत्योच्चरेत् काष्ठम्) तिरस्करणमन्तर्धानम् SmṛtiCan. ii. 235.11; BālamBha. i.396.11 (*on* 1.134); अन्तर्धानं तृणादिना भूमेः VīraMi. (Āhnika.) 40.1; **2B** intervention एष म आत्मान्तर्हृदय एतद्ब्रह्मेत्युच्यते तथापि अन्तर्धानमीषदपरित्यज्यैव एतमात्मानं इतः ... प्रेत्य अभिसंभवितास्मीत्युक्तम् ChāndoUBh. 178.13 (*on* iii.14.4); **2C** containing, comprising, inclusion within मयि तत् सर्वमन्तर्धानमवेक्ष्य च ... अनुयागं समाचरेत् LakṣmīT. 40.93; **3A** act of hiding, concealment अन्तर्धानात् ...। रेमे ... (नृपः) सः PadmP.(Ra.) 10.78; किं वा सत्त्वपरीक्षार्थमन्तर्धानं गता इमाः (मूर्तयः) GaṇeP. ii. 9. 16; कदाचिद्वेगयानेनान्तर्धानेन कदाचन ...। बाल्योचितं प्रभुः क्रीडन् व्यत्यलङ्घिष्ट शैशवम् TriṣaŚaPuC. iv.2.61; अन्तर्धिरन्तर्धानम्। स्वनिष्ठान्यकर्तृकदर्शनविषयताविरहोद्देश्यको व्यापारः VyutpaVā. 181.16; [Inst.] in hiding, i.e. secretly न वा पात्रेण वा गूहेदन्तर्धानेन वा चरेत्। ये चान्ये भूमिमिच्छेयुः कुर्युरेवमसंशयम् MahāBhā. xiii. 61.13; **3B** merger, absorption स्थूलं रूपं विहाय ... सूक्ष्मादप्यन्तरं तत्परं रूपं प्राविशदित्येवमन्तर्धानं प्रतिपाद्यते ŚivārkaMaDī. i. 554.20 (*on* i.4.22) [Kośas give *antardhāna* as a synonym of the following words: *antardhā*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; KalpaK. 398.165; *antardhi*, KalpaK. 398.165; *apavāraṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *apidhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; KalpaK. 398.165; *ācchādana*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; KalpaK. 398.165; *āstaraṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *utthana*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *gūhana*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *chadana*, KalpaK. 398.165; *tirodhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; KalpaK. 398.165; *pidhāna*, KalpaK. 398.165; *prāvaraṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *prorṇavana*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *vidhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; *vyavadhā*, KalpaK. 398.165; *vyavadhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; KalpaK. 398.165; *vyavadhi*, KalpaK. 398.165; *sthagana*, ŚabdaRa. (Vā.) 439; ŚabdaRaSaK. 68.8 gives *antardhāna* as the meaning of (the syllable) *gha*]

अन्तर्धान (antardhāna) *m.* **i** name of a son of Pṛthu, husband of Śikhaṇḍinī पृथुपुत्रौ ... अन्तर्धिपालिनौ। शिखण्डिनी हविर्धानमन्तर्धानाद्व्यजायत HariVaṁ. 2.27; ViṣṇuP. i.14.1; VāyuP. ii.2.22; MatsyP.4.45; BrahmāṇḍP. i.37.23; KūrmaP. 152.7 (1.14); AgniP. 18.19; ViṣṇuDhaP. i.110.1; BrahmP. 2.29; BallāC. 48.1; **ii** name of a son of Pṛthu (identified with Vijitāśva), father of Havirdhāna विजिताश्वः ... पृथुपुत्रः ...। अन्तर्धानो नभस्वत्यां हविर्धानमविन्दत BhāgP. iv. 24.5.

अन्तर्धानकट (antardhāna-kaṭa) *m.* intervening wooden curtain (one of the sacrificial implements semicircular in shape) (वारणान्यहोमसंयुक्तानि) उदाह्रियन्ते उलूखल°...°अन्तर्धानकट°...° होतृषदनादीनि ...अन्तर्धानकटस्त्वर्धचन्द्राकारो द्वादशाङ्गुलः comm. *on* KātyŚS. i.3.36.

अन्तर्धानकार्यमात्र (antardhānakārya-mātra) *n.* only objective of (causing) invisibility or disappearance केनापि विद्याधरेण ... अन्तर्धानकार्यमात्रमङ्गुलीयकं दत्तम् Avimā. 6.14(41)

अन्तर्धानक्रम (antardhāna-krama) *m.* order of invisibility or disappearance सा च प्रयच्छति यथेच्छमेवमेवमुक्तवदेवान्तर्धानक्रमः PārāSū.87.13.

अन्तर्धानग (antardhāna-ga) *adj.* [*f.* - ā] who has attained invisibility or disappearance शिष्येभ्यो ददतस्तस्य मयान्तर्धायगेन (v.l. °न्तर्धानगेन Wai Ed.) हि MārkP. 63. 43; मामवेक्षते। तथान्तर्धानगा चैव द्वितीया जातहारिणी MārkP.76.9; SkandP. v(2). 33.12; स पुरुषो दिव्यः किं करोमीत्युपस्थितः। विभजात्मानमित्युक्तो मयान्तर्धानगोऽभवत् SkandP. v (2).52.3.

अन्तर्धानगत (antardhāna-gata) *adj.* [*f.*-ā] **A** who has attained invisibility or disappearance अन्तर्धानगतौ वीरौ शुशुभाते (शिशुपालजनार्दनौ) MahāBhā. ii.App.I.28 (153); (अलम्बुसः) भीममन्तर्धानगतस्तदा। ... महता शरवर्षेण भृशं तं समवाकिरत् MahāBhā. vii.83.24; vii.App. I.10 (17); तानृषीन् सुमहाभागान् अन्तर्धानगतानपि। पाण्डवास्तुष्टुवुः MahāBhā.xiii.27.13; शृणोमि च गिरं दिव्यामन्तर्धानगतां शिवाम् MahāBhā. xiii. App. I. 3A (367); अन्तर्धानगता यक्षी ... भैरवं विचचार सा Rāmā. i. App.I.5(12); अन्तर्धानगताः ह्येते राक्षसाः कामरूपिणः Rāmā. vi. 177*(5); vi.34.29; इन्द्रजित् ...। आरुरोह रथश्रेष्ठमन्तर्धानगतं शुभम् Rāmā. vi.67.10; vi.67.15; अन्तर्धानगतेनाजौ यस्त्वयाचरितस्तदा

... मार्गो नैष वीरनिषेवितः Rāmā.vi.75.12; vi.App. I.22(15); यानि भूतानि नगरेऽप्यन्तर्धानगतानि च। राघवं तान्यनुययुः Rāmā.vii.109.20; पक्षाभ्यां पक्षिपुङ्गवः। अन्तर्धानगतश्छायां चकार HariVaṁ. 62.7; पाकशासनः ...। गरुडं च ददर्शोच्चैरन्तर्धानगतम् ViṣṇuP. v.12.4; BrahmP. 188.27; ViṣṇuP.v. 20.73; मामत्तुमिच्छति अन्तर्धानगता चेयं द्वितीया जातहारिणी MārkP. 76.6; Skand P. v(2). 33.9; (कश्यपपुत्रौ) मायाविनौ च दृश्यौ तावन्तर्धानगतावुभौ VāyuP. ii.8.104; BrahmāṇḍP. ii.7.69; ससर्जाथासुरीं मायामन्तर्धानगतोऽसुरः BhāgP. viii. 10. 45; वयम् ...। गणैरन्तर्धानगतैः प्रहारैर्जर्जरीकृताः SkandP. vii(1).223.27; अन्तर्धानगतो देव्या सह ... हरः ŚivaP. vii.24.1 (528B.11); (used as noun) (one) who has attained invisibility नरः। ... अन्तर्धानगतं नत्वा ततो विष्णुपुरं व्रजेत् BrahmP. 58.3; **B** which has vanished or ceased (ज्ञानोपनिषदम्) तथोक्तस्य (तथानेक?) दिनस्यान्ते अन्तर्धानगतं तु तम्(त्?) JayāS. 1.43; अन्तर्धानगतां मायां दृष्ट्वा बुद्धो हि शंकरः। चुक्रोध ŚivaP.ii (5). 24.3 (248 B.10)

अन्तर्धानगति (antardhāna-gati) *f.* power or condition of invisibility विजिताश्वः ... अन्तर्धानगतिं शक्राल्लब्ध्वान्तर्धानसंज्ञितः BhāgP.iv.24.3.

अन्तर्धानगतिज्ञ (antardhānagati-jña) *adj.* who knows the power or condition of invisibility द्विजम् ...। अन्तर्धानगतिज्ञं च श्रुत्वा तत्त्वेन काश्यपः MahāBhā. xiv. 16. 22.

अन्तर्धानघटक (antardhāna-ghaṭaka) *adj.* forming a constituent part of hiding or concealment उपाध्यायादन्तर्धत्ते छात्र इत्यादौ ... अन्तर्धिरन्तर्धानम्। स्वनिष्ठान्यकर्तृकदर्शनविषयताविरहोद्देश्यको व्यापारः। एवं च व्यापारानुकूलतयान्तर्धानघटको यत्कर्तृकदर्शनविषयताविरहोद्देशः सोऽपादानम् VyutpaVā. 181.17.

अन्तर्धानचर (antardhāna-cara) *adj.* **i** who moves invisibly स्मृतौ ... यक्षराक्षसौ। ... महास्वनौ महासत्त्वावन्तर्धानचरावुभौ Rāmā. iii.238*(4); **ii** which moves invisibly रावणिः ...। आरुरोह रथश्रेष्ठमन्तर्धानचरं शुभम् Rāmā. vi.App.I.22 (18)

अन्तर्धानतृण (antardhāna-tṛṇa) *n.* grass for placing in between वज्रः अन्तर्धानतृणं च इत्येतानि पञ्च आसादयति VīraMi. (Saṁskāra.) 1002.24.

अन्तर्धानदेश (antardhāna-deśa) *m.* place of disappearance विनशनं सरस्वत्या अन्तर्धानदेशः ManuBh. i.79.13 (*on* 2.21); SmṛtiCan.i.18.4.

अन्तर्धानपट (antardhāna- paṭa) *m.* screen or covering cloth शिल्पिनः ... अन्तर्धानपटैः ... समलंकृतम्। ... कृतं निवेदयामासुर्मण्डपम् ParamāKā.158.52.

अन्तर्धानपाटव (antardhāna- pāṭava) *n.* skill in disappearance अस्माकमस्ति त्रयाणामपि स्वाभाविकमन्तर्धानपाटवम् MohaRāPa. 5.39 (28)

अन्तर्धानप्रिय (antardhāna-priya) *adj.* fond of disappearance or invisibility आमपात्रे पुनर्दुग्धा त्वन्तर्धानप्रियं मही। वत्सं वैश्रवणं कृत्वा BrahmāṇḍP. i.36.215.

अन्तर्धानफल (antardhāna-phala) *n.* fruit of power of invisibility रमण्यां च उपस्पृश्य तथा वै गन्धतारिके। एकमासं निराहारस्त्वन्तर्धानफलं लभेत् MahāBhā. xiii. 26.29.

अन्तर्धानमन्त्र (antardhāna-mantra) *m.* spell or charm of invisibility अन्तर्धानमन्त्रेण जाग्रतामारक्षिणां मध्येन माणवानतिक्रामयेयुः ArthŚā. i. 139.7 (4.5); (चन्द्रापीडः) वर्धितान्तर्धानमन्त्रसाधनसंग्रहेण ... जरद्द्रविडधार्मिकेणाधिष्ठितां चण्डिकामपशत् Kād. 227.3.

अन्तर्धानमय (antardhāna- maya) *adj.* consisting of the power of invisibility दत्तस्तेन वरो रम्यो ह्यन्तर्धानमयः परः BhaviP. 524 B.26 (iii(3). 30.43); 526A. 16 (iii(3). 30.87)

अन्तर्धानयोग (antardhāna-yoga) *m.* means of invisibility अष्टावन्तर्धानयोगाः ArthŚā. iii. 230.16 (14.3)

अन्तर्धानरूपा (antardhāna-rūpā) *adj.(f.)* of the nature of hiding or concealment (तिरोधिलक्षणाम् अर्थक्रियाम्) तिरोधिलक्षणाम्। अन्तर्धानरूपाम् Bhāsk.ii. 96.12 (*on* ii.3.4)

अन्तर्धानवचस् (antardhāna-vacas) *n.* statement regarding disappearance तत्तत्पुराणगतान्यन्तर्धानवचांसि नेयानि TristhaSe. 97.15.

अन्तर्धानवती (antardhāna-vatī) *adj.(f.)* who has (attained) invisibility नष्टमन्तर्धानवत्यां तदा तस्यां जगत्त्रयम् PadmP. iii.8.9.

अन्तर्धानवध (antardhāna-vadha) *m.* destruction of the power of invisibility (गन्धर्वराज्ञः) अन्तर्धानवधं चास्य चक्रे क्रुद्धोऽर्जुनस्तदा। शब्दवेध्यमुपाश्रित्य MahāBhā.iii.234.24; iii.269.3; (अदृश्यानाम्) अन्तर्धानवधं तत्र चकार स्म बिभीषणः SkandP.iii(1). 44.15.

अन्तर्धानवाचिन् (antardhāna-vācin) *adj.* expressive of covering or screening अन्तरशब्दादन्तर्धानवाचिनः तत् करोतिण्यन्तात् पचाद्यच्यन्तरम् इति रूपम् ŚivārkaMaDī. ii.228.28 (*on* iii.2.4)

अन्तर्धानव्यसनरसिकत्व (antardhānavyasanarasika-tva) *n.* the state of taking delight in the sport of disappearance or invisibility अत्र पादत्रये अन्तर्धानव्यसनरसिकत्वमारोपितधर्म एवेति रूपकपरिग्रहे साधकम् KāvyPra. 596.1.

अन्तर्धानव्यसनरसिका (antardhānavyasana-rasikā) *adj. (f.)* who takes delight in the sport of disappearance or invisibility ज्योत्स्नाभस्मच्छुरणधवला बिभ्रती तारकास्थीन्यन्तर्धानव्यसनरसिका रात्रिकापालिकीयम् KāvyPra. 595.2; AlaṅkāSa. 52.9; Kuval. 54 (35)

अन्तर्धानशक्ति (antardhāna-śakti) *f.* power of disappearance or invisibility पिशाचादिवदन्तर्धानशक्त्यानुपलम्भसंभवाद्य Nyāyāmṛ. 498A.4; AdvaiSi. 743.13; स स्यात् सर्वान्तः प्रवेशनान्तर्धानशक्तिभ्यां नियन्तृत्वादृष्टत्वादेस्तत्र योगात् GoviBh. 35.8 (*on* i.2.18)

अन्तर्धानशक्तियोग (antardhānaśakti-yoga) *m.* possession of the power of disappearance or invisibility बहुषु यागेषु संनिधानमदृश्यत्वं चान्तर्धानशक्तियोगादुपपद्यते BrahmSūBh. (Bhā.) 61.17 (*on* i.3.27); सदेहानामपि पिशाचादिवदन्तर्धानशक्तियोगाददृश्यत्वोपपत्तेः NyāySu. (Ja.) 279B.7 (*on* ii.1.3)

अन्तर्धानश्रवण (antardhāna-śravaṇa) *n.* act of hearing, i.e. mentioning of the disappearance or invisibility कलावन्तर्हिता काशी ...। इति काश्या अन्तर्धानश्रवणात्कुतस्तत्प्रवेशगमनादिति चेत्। मैवम् TristhaSe. 97. 6.

अन्तर्धानसामर्थ्य (antardhāna-sāmarthya) *n.* power of invisibility तदन्तर्धानसामर्थ्यमभूत् तेषामनाहतम् TriṣaŚaPuC. i.1.861.

अन्तर्धानांशभाग (antardhānāṁśa-bhāga) *m.* [Inst.] by the aspect of partial invisibility गङ्गा ...। अन्तर्धानांशभागेन स्थिता ब्रह्मकमण्डलौ BṛDharmaP. i.43.27.

अन्तर्धानाञ्जन (antardhānāñjana) *n.* collyrium causing invisibility नृपं दत्त्वा सोऽन्तर्धानाञ्जनं दृशोः। ... कटकं ययौ KathāSaSāg. viii. 6.74; viii.6.150.

अन्तर्धानादि (antardhānādi) *adj.* power of disappearance or invisibility etc. अन्तर्धानादयोऽपि नरेन्द्रविद्याः श्रूयन्ते ManuBh. ii.43.15 (*on* 7.149); रागद्वेषमोहादीनां प्रक्षयोऽन्तर्धानादिगुणोदयश्च न मोक्षः Aparā. 1028.20 (*on* 3.202)

अन्तर्धानादिप्रयोजनभाज् (antardhānādiprayojana-bhāj) *adj.* possessing the objective of invisibility etc. न केवलमन्तर्धानादिप्रयोजनभाक् योगसिद्धो भवति, किंतु देहत्यागमिच्छया कुर्वन् मोक्षाय समर्थो भवति VīraMi. 903.2 (*on* 3.202)

अन्तर्धानादिशक्ति (antardhānādi-śakti) *adj.* possessing the power of invisibility etc. सुगन्धिनः कामरूपा अन्तर्धानादिशक्तयः। ... गन्धर्वाः स्युर्नलैकिकाः TaiUBhāVā. 142.4(2)

अन्तर्धानादिशक्ति (antardhānādi-śakti) *f.* power of invisibility etc. देवता ...। परैश्च न दृश्यते अन्तर्धानादिशक्तियोगात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188.18 (*on* i.3.27); ŚaṅkaVi. (Ā.) 253.5; ते ह्यन्तर्धानादिशक्तिसंपन्नाः सूक्ष्मकार्यकरणाः TaiUBh.269.21(*on* 2.8); पुमान् ... अन्तर्धानादिशक्तिमान् भवेत् NyāySu. (Ja.) 279 B.1 (*on* ii.1.3); देवतात्वं त्वन्तर्धानादिशक्तियोगः NyāySu. (Ja.) 454A.1 (*on* ii.3.18)

अन्तर्धानादिसिद्धि (antardhānādi-siddhi) *f.* attainment of the power of invisibility etc. तेषामन्तर्धानादिसिद्धिहेतुतया मुक्तिहेतुसमाविरोधित्वात् नास्माभिस्तत्रादरः क्रियते JīvanVi.97.20.

अन्तर्धानाद्भुतात्मन् (antardhānādbhutātman) *m.* beings who are wonderful due to the power of invisibility अन्ये च मायिनो मायामन्तर्धानाद्भुतात्मनाम्। मयं प्रकल्प्य वत्सं ते दुदुहुः BhāgP.iv.18.20.

अन्तर्धानापराध (antardhānāparādha) *m.* offence of hiding (away from the teacher) वत्स वसो, यः पूर्वमुपाध्यायादन्तर्धानापराधलक्षणावसरो वरस्त्वयादायि स मे संप्रति समर्पयितव्यः YaśasCam. ii.355.8.

अन्तर्धानार्थम् (antardhānārtham) *adv.* for the sake of covering or screening यत्परिहितमेतयोः किलान्तर्धानार्थं तदुदकसेकसक्तमूर्वोः। ... दुकूलम् ŚiśuVa.8.65.

अन्तर्धानि (antar-dhāni) *f.* [Debru. 739] the art of making onself invisible, disappearance बोधिसत्त्वः सद्धर्मान्तर्धानिमामुखामुपगतां पश्यति BodhiBhū. 9.22; स न हैव सद्धर्मान्तर्धानिम् ... पश्यति अपित्वन्त्ययुगे ... सत्त्वाश्रयान् पश्यति BodhiBhū.10.1 [DBHS.]

अन्तर्धानिक (antardhāni-ka) *adj.* causing to disappear by magic, especially of *mantras* सर्वान्तर्धानिकानां राजा भवति Āryamañjuśrīmūlakalpa ii.291. 24; ii.295.8; iii.696.9; iii.719.2; अदृश्यः सर्वसिद्धानामगम्यः अन्तर्धानिकं

भवति Āryamañjuśrīmūlakalpa iii.670.2; अन्तर्धानिकानम् अष्टसहस्रा-भिमन्त्रिता Āryamañjuśrīmūlakalpa iii.705.29 [DBHS.]

अन्तर्धानिकमन्त्र (antardhānika-mantra) *m.* magic charm having the effect of (causing) disappearence अन्तर्धानिकमन्त्रा वै तस्य सिद्धिमुदाहृतम् Āryamañjuśrīmūlakalpa i. 151.20 [DBHS.]

अन्तर्धानैकतान (antardhānaikatāna) *adj.* closely attentive or intent on invisibility आवृण्वन्बाणजालैरखिलमपि दिशाचक्रमत्युग्रपातैरन्तर्धानैकतानो जयति ... मेघनाद: AdbhuDa. 8.39.

अन्तर्धानोक्ति (antardhānokti) *f.* statement of holding in between or interposing वेदिकरणं मातृमातामह्यादीनां न भिन्नं पश्चिमेन तत्पत्नीनां किंचिदन्तर्धायेति सांख्यायनगृह्ये किंचिदन्तर्धानोक्त्या वेद्यभेदप्रतीते: VīraMi. (Śrāddha.) 261.28.

अन्तर्धानोत्तरम् (antardhānottaram) *adv.* after becoming invisible महेन्द्रप्रमुखा: सुरा:। अन्तर्धानोतरं(?त्तरं) या च श्रुता पूर्वं सरस्वती। अशरीरां स्मरन्तस्तामिदं प्रोचु: SkandP. ii(2).17.34.

अन्तर्धापित (antar-dhāpita) *adj.* caused to disappear, rendered invisible नलो विरूपो बभूव नागस्त्वाह। जनास्त्वां न जानन्त्विति रूपम् अन्तर्धापितम् comm. *on* Nalo.3.18.

अन्तर्धाप्य (antardhāp-ya) *ger.* having caused to disappear, having rendered invisible अनुशिष्य शिष्यमन्तर्धाप्य स्वयोगमायया तिरोदधे स्वयमपि देशिको देवतानाम् NīlaVi. 27.14.

अन्तर्धामन् (antardhāman) *m.* **A** name of the son of Aṅga and grandson of Manu अङ्गनामा मनो: पुत्रस्त्वन्तर्धामा तत: पर: MahāBhā. xiii. App. I. 16(43); **B** name of the son of Aṁśa and grandson of Manu अंशो नाम मनो: पुत्रो ह्यन्तर्धामा तत: परम् BrahmP. 226.31.

अन्तर्धाय (antardhā́-ya) *ger.* **1A** having put or placed on or upon **B** having held in between, having interposed **C** having held under or below **D** having put or placed in or inside **2A** having covered or enclosed, having veiled or enveloped **B** having concealed or hidden **C** having obscured or eclipsed, i.e. having supressed or overshadowed **D** having merged or absorbed **3** having contained or included **4A** having become invisible, having disappeared **B** having vanished **1A** having put or placed on or upon (वह्निम्) रजतमन्तर्धाय प्रातरुद्धरेत् AitBr. 32.11 (831) (Sāy. उपर्यवस्थाप्य); दक्षिणेन नाभिमन्तर्धाय ... स्वधितिना पार्श्वतस्तिर्यगाच्छ्यति ĀpaŚS. vii. 18. 12; प्रागग्रं दर्भमन्तर्धाय ... प्रवपति (गोदानम्) ĀpaŚS.x. 5.8; ĀpaGS.iv.10.6; तृणमन्तर्धाय प्रस्तरं सादयति MānŚS.8.4; स्तूयमान उन्नेताधवनीयं पवित्रमन्तर्धाय पूतभृत्यासिञ्चति KātyŚS. ix.7.4; तस्यै तस्यै देवतायै चतुरश्चतुरो मुष्टीन्निर्वपति पवित्रे अन्तर्धाय ĀśvaGS. i.10.6; i.11.10; आज्यशेषेण हिरण्यम् अन्तर्धाय मूर्ध्नि संस्रावं जुहोति BaudhGS. i.6.20; BṛSaṁ.48.48; अग्रेण नाभिं पवित्रे अन्तर्धायानुलोममाकृत्य वपामुद्धरति GobhiGS. iii.10.28; पवित्रे अन्तर्धाय उत्कृत्य वपाम् उद्धारयेत् DrāhyGS. iii.4.9; KauśiSū.2.1; हिरण्यमन्तर्धाय पदे जुहोति BhāṭṭDī.ii.96.13 (*on* iv.1.10); **1B** having held in between, having interposed अथैनमुदुम्बरशाखामन्तर्धायाभिषिञ्चति AitBr. 37.3(910) (Sāy. व्यवधानं कृत्वा); 38.2 (932); 39.4 (942); तृणमन्तर्धाय प्रहरति ŚatBr. I.ii.4.15; ŚatBr.(K.) II.ii.2.8; उपकीर्णे वाऽइतरान्ग्रहान्सादयत्यथैतं व्यूह्य न तृणं चनान्तर्धाय ŚatBr. IV.ii.4.13; ŚatBr.(K.) V. ii. 4. 17; अध इव वा एतदात्मनो यदवाङ् नाभेरध इवैतद्व्यूह्य न तृणं चनान्तर्धाय ... सादयति ŚatBr.(K.) V. ii.4.8; V.ii.4.10; अथैष षडुत्तरै स्तोमस्सप्तदशो मध्ये व्यवहित:। प्रजननमन्तर्धायेव तिष्ठति। तं यदुपरिष्टात्त्रयस्त्रिंशस्य पर्यूहन्त्यनन्तर्हितात् प्रजननात् प्रजायामहा इति JaimiBr. 2.344; 2.388; परिस्तरणैरञ्जलिमन्तर्धायाप आसेचयते तन्मार्जनम् ĀśvaŚS. I.i.8.2; स्थालीमेकं-पवित्रेणान्तर्धाय तया दक्षिणत: शकटादधि निर्वपति ĀpaŚS.i.7.7; vii.2.4; पवित्रे स्थो वैष्णवी वायुर्वां मनसा पुनात्विति तृणं काष्ठं वान्तर्धाय छिनत्ति (दर्भान्) ĀpaŚS. i. 11.7; HirŚS. i. 3. 10 (93.26); पुरीषमन्तर्धायोत्तरामुपदध्यात् (इष्टकाम्) MānŚS. 220.1; शीर्ष्णि सोमं कृत्वा पाणिमन्तर्धाय प्रति पन्थानमित्यनोऽभ्येति KātyŚS.vii.9.4; (सोमम्) तं हिरण्येनान्तर्धायाभिमृशेयु: अंशुरंशुष्टे इति LāṭyāŚS. v.6.8; DrāhyŚS.xiv.2.5; दद्यात्। ... पिण्डान् पश्चिमेन तत्पत्नीनां किंचिदन्तर्धाय ŚāṅkhāGS.iv.1.11; KauṣīGS. iii. 14.7; VīraMi. (Śrāddha.) 261.28; ओषधि-मन्तर्धाय छिनत्ति न नखेन GobhiGS. i.7.22; इतश्चित्रजवनिकामन्तर्धाय नेपथ्यं धारयामि MālMā.6.238; जवनिकामन्तर्धाय मूलमन्त्रं होमसंख्याद्विगुणसंख्यावर्तयन् एवं ध्यायेत् VīraMi.(Bhakti.) 98.22; **1C** having held under or below अप आनयेत्याहरति प्रैषकार: प्रणीताभ्य: स्रुवेणोपहत्य वेदेनोपयम्य पाणिं वान्तर्धाय BaudhŚS. i.12.13; वेदमन्तर्धाय सावित्रेण महावीरमादत्ते MānŚS. 108.7; **1D** having put or placed in or inside तृणमन्तर्धायाभिजुहोति ĀpaŚS. xii.5.8; xii.10.2; यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं द्वेधा विच्छिद्यार्धमन्तर्धायर्जीषेण सहाभिषुणुयात् ĀpaŚS. xiv.24.7; xiv.27.1; (वध्वा:) शिरसि दर्भेण्वं निधाय तस्मिन् ... छिद्रे सुवर्णमुत्तरयान्तर्धाय ... स्नापयित्वा ĀpaGS. ii.4.8; यदि पृषदाज्यं स्कन्देद्धिरण्यमन्तर्धाय ... आहुती जुहुयात् MānŚS.100.8; MānGS. i.10.7; कुशेनैव पवित्रेण तण्डुला-न्निर्वपेच्छुभान्। अन्तर्धाय कुशं तत्र मन्त्ररत्नमनुस्मरन्। पाचयेत्सपवित्रेण VṛHārīSm. 11.111; LaghvāśvaSm. 23.42; SmṛtiCan. v.292.7; एतेभ्य: स्थानेभ्यो मृद: पृथगानीय तत्तत्स्थाननामानि पृथक् पृथक् पत्रखण्डेषु लिखित्वा तानि खण्डानि यथाक्रमं मृत्तिकास्वन्तर्धाय ... गृहाणेति कुमारीं ब्रूयात् VīraMi. (Saṁskāra.) 733.12; **2A** having covered or enclosed, having veiled or enveloped अन्तर्धायो हैके निवपन्ति ŚatBr. XIII. viii.2.1; इतर: सव्यमन्वंसमभ्यवेक्षते पाणिनान्तर्धाय वसनान्तेन वा प्रच्छाद्य ŚāṅkhāĀ.4.15 (18.18); KauṣīBrU.2.15; गुणमयेन पटेन आत्मानम् अन्तर्धाय अवस्थिता: MaiU.2.7; दर्भैर्वेदिमन्तर्धाय दक्षिणत: संनहनं स्तृणात्यक्ष्णया वा ĀpaŚS. ii.9.1; vii.14.11; मेधाजननम्। दर्भेण हिरण्यं प्रबध्य तदन्तर्धाय उपरिष्टात् प्राञ्चं कुमारं धार्यमाणं घृतं प्राशयति HirGS.ii.3.9; ĀgniveGS. ii.1.4(48.6); VaikhāGS.3.15; ब्रह्मायतने दर्भान् संस्तीर्य तेषु कृष्णाजिनं चान्तर्धायेतां रात्रिं जागर्ति BaudhDS. ii.10.20; नैकवासास्तु भुञ्जीयान्न चान्तर्धाय MahāBhā.xiv. App. I. 4 (2319); पुरीषं मूत्रमेव वा ... शिर: प्रावृत्य कुर्वीत अन्तर्धाय तृणैर्महीम् VāyuP.i.27.31; BrahmāṇḍP.i.10.40; ii.14.71; BṛNāraP. 25.4; कुर्याच्छकृन्मूत्रम् ...। अन्तर्धाय महीं काष्ठै: पत्रै: लोष्टैस्तृणेन वा KūrmaP. 533.2(2.13); PadmP. i.52.36; ManvaMu. 153.25 (*on* 4.49); Mitā.46.15 (*on* 1.134); व्रीहीन् वा तण्डुलानपि। स्रुचा स्थाल्याथवा तूष्णीमन्तर्धायाथ याज्यया। ... निर्वपेत् ĪśānŚiPa. i.14.34; अन्तर्धाय च न स्नायान्न च तीर्थे जलान्तरे Aparā.236.24 (*on* 1.159); स्वकीयशय्याद्यलाभे कम्बलादिना शुद्धेन तदन्तर्धायोप-योक्तव्यम् Aparā.258.10 (*on* 1.183); **2B** having concealed or hidden स: ... अनृतेनात्मानमन्तर्धाय परशुं तप्तं प्रतिगृह्णाति ChāndoU. vi.16.1; दोर्द्वयम् अन्तर्धाय च वर्तेयं गुरुरूपो महीतले KulārT.13.56; उपरतसमस्तमायामये केवल एवात्ममाया-मन्तर्धाय कोऽन्वर्थो दुर्घट इव भवति BhāgP. vi.9.36; शान्तनवमन्तर्धाय सुयोधन: इत एवाभिवर्तते PārthPa. 51(3); निहतं पुरुषं सम्यगन्तर्धाय जलान्तरे। न मया निहत: कश्चिदित्यूचे स: RājTa.(Prā.) 835; तयान्तर्धाय तद्रागो यद्यप्यन्त: सुरक्षित:। हृद्घटं बहिरायातो भित्त्वेच्छार्ककरैर्द्रुत: KathāKau.3.5; **2C** having obscured or eclipsed, i.e. having supressed or overshadowed स लाङ्गूलरवस्तस्य मत्तवारण-निस्वनम्। अन्तर्धाय ... चचार गिरिसानुषु MahāBhā. iii.146.62; vii.104.32; viii.App.I.36(18); तेषां निविशमानानां सैन्यसंनाहनि:स्वन:। अन्तर्धाय महाह्रादमर्णवस्य प्रशुश्रुवे Rāmā.vi.89*(2); **2D** having merged or absorbed आचार्य: ... स्थूलशरीरं सूक्ष्मेऽन्तर्धाय ... सर्वजगद्व्यापकं चैतन्यमभवत् ŚaṅkaVi.(Ā.) 280.4; **3** having contained or included निष्क्रमणं पुरस्तात्प-त्नीमन्तर्धाय KātyŚS.xxvi.7.6 (comm. पत्नीमग्रे कृत्वा); **4A** having become invisible, having disappeared अन्तर्धाय तदात्मानं विश्वामित्रोऽपि ...। तावुभावुपचक्राम चिकीर्षन्नात्मन: प्रियम् MahāBhā. i.166.14; सोऽभिषिच्य क्षितौ देवीं तुलसीं पापनाशिनीम्। अन्तर्धाय ययौ देवो देवै: शंभुगणैस्तथा BṛDharmaP.i.8.33; पुलिन्द: ...। अन्तर्धाय स्वदेहेन तस्थौ स्नेहार्द्रमानस: PāṇḍaC.9.322; यतीश्वर:। यमदृष्टिपथादन्तर्धाय मे दृक्पथे स्थित: PrabhāC.159.6; राघव: प्राह पुष्पकम् ...। तिष्ठान्तर्धाय सर्वत्र AdhyāRā.vii.4.19; **4B** having vanished (ऋषिभि: देवै:) तैरेकेन शरीरेण भुज्यते कर्मण: फलम्। न तथा मनुषाणां स्यादन्तर्धाय भवेद्धितम् MahāBhā. xiii.App.I.15 (2133)

अन्तर्धायक (antardhāya-ka) *adj.* which is held in between or interposed उक्तप्रकारेण स्नातस्य विनायकोपसृष्टस्य मूर्धनि सव्येन पाणिना कुशान् परिगृह्य अन्तर्धायकान् विधाय ... शास्त्रोक्तविधिना जुहुयात् VīraMi. 336. 24 (*on* 1. 284) [concealing, rendering invisible, MW.; Apte]

अन्तर्धायग (antardhāya-ga) *adj.* who has gone, invisible or disappearaed शिष्येभ्यो ददतस्तस्य मयान्तर्धायगेन हि। ... विद्या गृहीताभूत् MārkP. 63.43.

अन्तर्धारण (antar-dhāraṇa) *n.* act of possessing or bearing on (the chest) शांभवं लिङ्गम् ... निरन्तरानुसंधानात् तदन्तर्धारणे विदु: SadānaU. 378.11.

अन्तर्धारणशक्त (antardhāraṇa-śakta) *adj.* capable of possessing or bearing on (the chest) अन्तर्धारणशक्तेन ... द्विजोत्तमा:। ... गुरुणा दत्तं शैवं लिङ्गम् ... धार्यं विप्रेण SadānaU. 379. 1.

अन्तर्धाव् (antar-dhāv-) I. P. to run into, i.e. to delimit प्रावोचम् ... स्वरूपं ते ...। कालस्य चाव्यक्तगतेर्योऽन्तर्धावति जन्तुषु BhāgP. iii.32.37 (Vīrarāghava परिच्छिनत्ति; *but* Śrīdhara उत्पत्तिनिधनादि करोति)

अन्तर्धि (antar-dhí) *m.* [P. i. 4. 65; MahāBh. i. 344. 14 (*on* i. 4. 65); JaineVyā. 43. 15 (*on* i. 2. 135); CāndraVṛ. *on* i. 3.71; KāśiVṛ. *on* i. 4. 71; *on* iii. 3. 92; SiddhaHe. v. 3. 89; MugdhaBo. 26. 181 (170. 14); PrakriKau.

ii. 663. 9; Prasā. ii. 25. 19; SiddhāKau. 345A. 12 (*on* viii. 4. 16); 573B. 23 (*on* iii. 3. 92); 575B. 4 (*on* iii. 3.106); DEBRU. 299] **1A** act of hiding or concealing, avoidance of sight **B** covering, enclosure **C** merging, absorption **2** interruption, pause, interval **3Ai** disappearnace, invisibility **ii** disappearnace, i.e. death **Bi** vanishing, cessation, end, termination **ii** vanishing, i.e. killing **4** name of a son of Pṛthu **5** king of intervening region or buffer-state **1A** act of hiding or concealing, avoidance of sight अ॒न्तर्धिर्दे॒वानां॑ परि॒धिर्म॑नु॒ष्याणाम् AV. xii. 2. 44; AV. (P.) xvii. 34. 5; KauśiSū. 72. 13; अन्तर्धिरसि स्तेनेभ्यः JaimiUBr. iv. 4. 2; अपादानम्। ... अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति P. i. 4. 28; SaraKanṭhā. (Gr.) i. 1. 70; (रामः) वृक्षैरन्तर्धिमायातश्वेतस्तम्भनविग्रहः PadmP. (Ra.) 32. 56; यतोऽपाय° ... °अन्तर्धिवारणं जं पी MugdhaBo. 5. 20 (50. 4); अन्तर्धिर्व्यवधानम् PrakriKau. i. 427. 7; अन्तर्धिरन्तर्धानं स्वनिष्ठान्यकर्तृकदर्शनविषयताविरहोद्देश्यको व्यापारः VyutpaVā. 181. 16; अन्तर्धिरन्यकर्तृकस्वकर्मकदर्शनाभावानुकूलः (व्यापारः) LaŚabdeŚe. i. 500. 1; **1B** covering, enclosure अ॒न्तरि॑क्षस्या॒न्तर्धि॑रसि MaiS. iv. 9. 4 (iv. 124. 8); TaiĀ. iv. 5. 6 (427. 1); v. 4. 10 (607. 7); BaudhŚS. i. 275. 13; VādhūŚS. xiii. 7. 7; BhārŚS. xi. 8. 5; ĀpaŚS. xv. 8. 4; MānŚS. 108. 17; HirŚS. xxiv. 3. 3 (870. 3); VaikhāŚS. 13. 10; हूतायाः प्रतिसखि कामिनान्यनाम्ना ह्रीमत्याः सरसि गलन्मुखेन्दुकान्तेः। अन्तर्धिं द्रुतमिव कर्तुमश्रुवर्षैर्भूमानं गमयितुमीषिरे पयांसि ŚiśuVa. 8. 42; गौरीमुखेन्दुमवलोक्य ममाम्बुजानि मा संकुचन्तु ... इति वितर्क्य गङ्गा। तोयैस्तदुद्यत्कुचघट्टनयोच्छलद्भिरन्तर्धये पटमिव प्रकटीचकार Surath. 7. 61; **1C** merging, absorption महादेवः ... तत्रैव स्वान्तर्धिमगमत् स्वयम् PañcBraU. 27; अन्तर्धिमाजगामास्याः पत्युस्तच्चेतनं तनौ YogVā. iii. 16. 44 (comm. चेतनं तनौ लिङ्गदेहे अन्तर्धिं तिरोभावमाययौ); अन्तर्धिं वहति ... शेषं निजार्धद्वयम्। देहार्धद्वयमस्तु तद्भगवतोरद्वैतसंपत्तये RājTa. (Jo.) 1; **2** interruption, pause, interval तस्मिन्नन्तर्धौ ब्रह्मा वाचंयमो बुभूषेत् ṢaḍviBr. i. 6. 6 (comm. अन्तर्धौ होत्रादीनां व्यापाराभावकाले); BhārŚS. iii. 15. 6; HirŚS. x. 8. 8 (1107. 1); ऐन्द्राग्नमन्तर्धो(?र्धौ) वा ĀśvaŚS. II. vi. 7. 7; आध्वर्यवेषु कर्मसु स्तुतशस्त्रयोश्च वाचं यच्छति। अन्तर्धौ च ĀpaŚS. xiv. 8. 3; आग्नेयमन्तर्धौ रथन्तरपृष्ठेष्वैन्द्रं बृहत्पृष्ठेषु ĀpaŚS. xxi. 23. 8 = HirŚS. xvi. 8. 10 (390. 8); **3Ai** disappearance, invisibility तिरोऽन्तर्धौ P. i. 4. 71; JaineVyā. i. 2. 140; 43. 15 (*on* i. 2. 135); CāndraVyā. ii. 2. 33; ŚākaṭaVyā. i. 1. 31; SiddhaHe. iii. 1. 9; SaraKanṭhā. (Gr.) i. 1. 149; LaŚabdeŚe. i. 140. 6; गोकर्णमिति च क्षेत्रम् ... समुद्रेऽन्तर्धिमागमत् BrahmāṇḍP. ii. 56. 56; अन्तर्धौ सेविते ताभ्यां संभ्रान्तात्मा विभीषणः। ... उत्तीर्य स्वरथात् ...। अवस्थान्तरमद्राक्षीत् PadmP. (Ra.) 60. 126; 28. 45; अन्तर्धिमगात् सोऽम्बरचारणः MahāP. 5. 222; 19. 158; तेजस्विमण्डलस्यारात्कुर्वन्नन्तर्धिमाहवे। ... स तदास्ताचलोऽभवत् HarVi. 43. 133 (comm. अदर्शनं च); 43. 343; बौद्धया गच्छत्सूग्रमन्तर्धिमृद्धया ब्रध्नज्योतिर्बृंहयेव ग्रहेषु। ... शास्ता ... गाम् ... उज्जगार Kapphiṇā. 20. 2; मायायोधी श्रूयते मेघनादः तस्यान्तर्धिः शङ्कनीयस्त्वकस्मात् RāmC. 30. 49; अन्तर्धिं गता यक्षी BṛKathāŚloSaṁ. 19. 86; यत्तौम्यत्वात्स्वकीयाम् ... सौम्यतां न्यूनवृत्तिं व्यालोक्य ... अविशत्स्वश्रियोऽन्तर्धिमिच्छुः। ... इन्दुर्मृडविकटजटाजूटरौद्राटवीं वो यच्छत्वच्छिन्नवाञ्छं सुषममितमृतेराननं तत् JinaŚ. 3. 21; करभः ... तत्रैवान्तर्धिमागमत् BhaviP. 528B. 32 (iii (3). 31. 78); 571B. 32 (iii (4). 14. 57); 701A. 30 (iv. 69. 45); खगाः ... अपरे ययुरन्तर्धिम् GaṇeP. ii. 68. 35; अग्निचन्द्रयोः। न्यस्तात्मतेजा दययेवान्तर्धिं यासि यामिनीम् KathāSaSāg. ix. 6. 31; तस्याः ... अन्तर्धिमेक्ष्य मुदितोऽजनि मण्डनोऽपि ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 73; अयमन्तर्धिमवाप देववर्यः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 15. 28; 16. 53; (ब्रह्मा) मम पुण्याश्रमात्तस्मात्क्षणादन्तर्धिमागतः YogVā. i. 2. 16; iii. 27. 1; शिखिध्वजं तं भर्तारं कुम्भवेषेण तेन सा। प्रबोध्यान्तर्धिमागत्य ततार तरसा नभः YogVā. vi(1). 103. 2; vi(2). 155. 26; **3Aii** disappear-ance, i.e. death नृपः। उत्तरायणकालान्तस्तेनैवान्तर्धिमासदत् RājTa. (Śrī.) 1 (7). 226; **3Bi** vanishing, cessation, end, termination क्वचिद्धर्मोचक्रं बहुमुखशतैर्दर्शयति यः क्वचिज्जन्मान्तर्धिं क्वचिदपि विचित्रां जनचरीम् ... न च स्थानात्तस्माद्विचलति सः MaYānaSū. 43. 4 (9. 51); प्रतापम्लापनोऽन्तर्धिरयमद्य न केवलम्। अशुक्लकारणारब्धप्राणत्यागोऽपि ते नयः RāmC. 28. 22; अन्तर्धिरस्ति सूर्यस्य मन्मथस्य न विद्यते PadmP. (Ra.) 28. 45; पर्षदामद्य तद्भोगः कालेनान्तर्धिमागतः RājTa. (Ka.) 2. 132; चक्रभृतः ... सुकृतेऽन्तर्धिमुपागते सति प्रशशंसुरतीव शंकरम् ... विस्मिताः (जनाः) ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 31; **3Bii** vanishing, i.e. killing तेजस्विमण्डलस्यारात्कुर्वन्नन्तर्धिमाहवे। ... स तदास्ताचलोऽभवत् HarVi. 43. 343 (comm. मारणम्); **4** (antardhi) name of a son of Pṛthu पृथुपुत्रौ तु धर्मज्ञौ जज्ञातेऽन्तर्धिपालिनौ HariVaṁ. 2. 27; ViṣṇuP. i. 14. 1; VāyuP. ii. 2. 22; BrahmāṇḍP. i. 37. 22; AgniP. 18. 19; BrahmP. 2. 28; BallāC. 47. 20; **5** king of intervening region or buffer-state बलीयसोर्वा मध्यगतस्त्राणसमर्थमाश्रयेत्। यस्य वानन्तर्धिः (v.l. वान्तर्धिः KANGLE Ed.) स्याद् उभौ वा ArthŚā. ii. 245. 6 (7. 2); ii. 324.5 (7. 13); ii. 364. 4 (7. 18); उदासीनमध्यमविजिगीष्वरिमित्रपार्ष्णिग्राहाक्रन्दासारान्तर्धयो यथासंभवगुणविभवतारतम्यान्मण्डलानामधिष्ठातारः NītiVā. 29. 20; 29. 29; विजिगीषुररिर्मित्रं पार्ष्णिग्राहोऽत्र मध्यमः। उदासीनोऽन्तरान्तर्धिरित्येषा विषयस्थितिः YaśasCam. i. 384. 2; ŚārṅgaPa. 1296 [Kośas give *antardhi* as the synonym of the following words: *antardhā*, AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 436; ŚabdaRa. (Su.) 6. 68; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *antardhāna*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; KalpaK. 398. 165; *apavārana*, AmaK. 169; AbhidhāRaMā. 4. 34; Vaija. 22. 63; AbhidhāCin. 1477; AnekāK. 257; ŚabdaRa. (Vā.) 436; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *apidhā*, KośaKaTa. 1. 610; *apidhāna*, AmaK. 169; Vaija. 22. 63; AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 436; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *ācchādana*, AmaK. 169; Vaija. 22. 63; KalpaK. 398. 165; *āstaraṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; *utthana*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; *gūhana*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; *chada*, Vaija. 22. 63; *chadana*, AbhidhāCin. 1477; KalpaK. 398. 165; *chādana*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; KośaKaTa. 1.610; *tirodhāna*, AmaK. 169; AbhidhāRaMā. 4. 34; Vaija. 22. 63; ŚabdaRa. (Vā.) 436; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *tirohiti*, KośaKaTa. 1. 610; *nihnava*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; *pidhāna*, AmaK. 169, Vaija. 22. 63; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *prorṇavana*, ŚabdaRa. (Vā.) 436; *varaṇa*, Vaija. 22. 63; *vyavadhā*, AbhidhāCin. 1477; Liṅgānu. (He.) 4. 16; ŚabdaRa. (Vā.) 436; ŚabdaRa. (Su.) 6. 68; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *vyavadhāna*, AbhidhāRaMā. 4. 34; ŚabdaRa. (Vā.) 436; ŚabdaRa. (Su.) 6. 68; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *vyavadhi*, Vaija. 22. 63; KośaKaTa. 1. 610; KalpaK. 398. 165; *sthagana*, AbhidhāCin. 1477; ŚabdaRa. (Vā.) 436; KośaKaTa. 1. 610; also they give *antardhi* as the meaning of the following words: *antar*, KośaKaTa. 2. 959; *antara*, AmaK. 2709; AnekāSa. 88; Vaija. 257. 2; AnekāSaṁ. 3. 508; ViśvaPra. 133. 97; DharK. 2263; NānārthSaṁ. 2.13; NānārthāSaṁ. ii. 47. 11; MediK. 140. 106; NanārthaMa. 1543; ViśvaLoK. 294. 104; ŚabdaRaSaK. 264. 4; *apavāraṇa*, NānārthāSaṁ. iii. 94. 14; *avarodha*, ViśvaLoK. 183. 44; *ācchādana*, KośaKaTa. 2. 6595; *tiras*, AmaK. 2848; AnekāSa. 804; Vaija. 285. 21; AnekāSaṁ. 7. 50; ViśvaPra. 192. 68; DharK. 2974; AnekāK. 1004; NānārthSaṁ. 46. 23; MediK. 202. 82; NānārthaMa. 1504; ŚabdaRa. (Vā.) 4546; ViśvaLoK. 419. 75; *tiraskāra*, NānārthāSaṁ. iii. 11. 60; *vyavāya*, AnekāSa. 681; Vaija. 244. 65; ViśvaPra. 121. 76; MediK. 128. 103; ViśvaLoK. 271. 111; KośaKaTa. 2. 7420; *siddhi*, MediK. 85. 25; and ŚabdaRa. (Su.). 6. 68 gives *antardhi* in the sense of *pidhāna*]

अन्तर्धिकोपरि (antardhikopari) *adv.* after disappearance, i.e. after setting (of the Sun) भानुमानपरथा तिरोहितः खेलतीति हृदि संभृतेर्ष्यया। पूर्वया (दिशा) स्वमतिलोहितं तमोऽन्तर्धिकोपरि विधुच्छलं दधे VasaViKā. 8. 27.

अन्तर्धिगत (antardhi-gata) *adj.* who has gone into hiding or concealment जय गोविन्द चाणूरं जहि केशव दानवम्। इत्यन्तर्धिगता देवास्तुष्टुवुस्ते प्रहर्षिताः BrahmP. 193. 60.

अन्तर्धिगामिनी (antardhi-gāminī) *adj.* (*f.*) going into hiding or concealment (सूची) भवत्ययस्कारवित्तौ संत्यज्यान्तर्धिगामिनी। भस्तोवातैर्विचलिता गगनादुत्पतनोन्मुखी YogVā. iii. 70. 69.

अन्तर्धिघटकदर्शन (antardhighaṭaka-darśana) *n.* act of seeing which forms a constituent part of hiding उपाध्यायादन्तर्धत्ते छात्रः ...। उक्तस्थलीयपञ्चम्या अन्तर्धिघटकदर्शनान्वयि कर्तृतानिरूपकत्वमेवार्थः VyutpaVā. 181. 18.

अन्तर्धित (antar-dhita) *adj.* concealed विमलध्वजो नाम बोधिसत्त्वः ...। तस्य सर्वज्ञताधर्माधिगमान्तरायाय सुवर्णप्रभो नाम मारो महासैन्यपरिवारोऽन्तर्धितकाय उपक्रान्तोऽभूत् GaṇḍVyū. 348. 28 [DBHS.]

अन्तर्धिता (antardhi-tā) *f.* the state of being the king of intervening region or buffer-state विजिगीषोरमित्रं यन्मित्रमन्तर्धितां गतम्। उपकारे निविष्टं वा शक्तं वानुपकारि तत् ArthŚā. ii. 298. 3 (7. 9)

अन्तर्धिदेवता (antardhi-devatā) *f.* name of a goddess (of invisibility) called Tiraskaraṇikā अस्त्रेण च रुषा चान्धं बलाहक महासुरम्। आकृष्य केशेष्वसिना चकर्तान्तर्धिदेवता BrahmāṇḍP. iii. 24. 95.

अन्तर्धिन् (antardh-in) *adj.* attendant (*lit.* one who hides) न ... आर्याय पर्यवदध्याद्या। अन्तर्धिने वा शूद्राय HirŚS. xxvi. 1. 117 (19. 21); ĀpaDS. i (1). 3. 41 (comm. दासः। अन्तर्हितं हि तस्य शूद्रत्वम्); अन्तर्धिने आचार्यदासायेत्यर्थः

SmṛtiCan. i. 113.1. [Viśva.]

अन्तर्धिनामन् (antardhi-nāman)[Viśva.]

अन्तर्धिनिमित्त (antardhi-nimitta) *adj.* caused by concealment or hiding व्यवधानमन्तर्धिः। अन्तर्धिनिमित्तं येनादर्शनमात्मन इच्छति तत्कारकमपादानसंज्ञं भवति KāśiVṛ. *on* i. 4. 28; Nyās. i. 283. 15 (*on* i. 4. 28)

अन्तर्धिभाज् (antardhi-bhāj) *adj.* resorting to concealment or hiding मेघनादः। तस्याध्वानं रोद्धुमन्तर्धिभाजः संगृह्याद्रीनद्रवन्वानरेन्द्राः RāmC. 30. 2.

अन्तर्धिरूपण (antardhi-rūpaṇa) *n.* description of merging absorbing सर्वामूर्तत्वतत्त्वास्थाबुद्धिदृष्टिप्रसक्तितः। सम्यगुत्पद्यतेऽन्तर्धिरूपणम् ŚivDṛ. 7. 57.

अन्तर्धिष्णिय (antar-dhiṣṇiya) *adj.* present near the *hiṣṇya* mound तं वै यद्याग्नीध्रे वा पत्नीशाला(या)मभ्याश्रावयेन्न तेन बहिर्वेद्यभ्याश्रावितो मन्येत अन्तर्धिष्णियश्हि स भवति VādhūŚS. xiv. 1. 9.

अन्तर्धिसिद्धि (antardhi-siddhi) *f.* attainment of the supernatural power of invisibility क्षितीशः ...। अङ्गीकारं गतेऽस्मिन्नमरपरिवृढः संभृतानन्दमूचे भूयादन्तर्धिसिद्धेरनुविहितभवच्चित्तता यत्र तत्र NaiṣC. 5. 137.

अन्तर्द्धिसिद्ध्यादि (antardhisiddhy-ādi) *adj.* attainment of the supernatural power of invisibility etc. प्राणायामविधानसाधनवशादन्तर्धिसिद्ध्यादयः Vidvanmo. 7. 56.

अन्तर्धी (antar-dhī) *adj.* **1** of inner intellect तं नमामि सदानन्दमन्तर्धीनृत्तसाक्षिणम् PañcPra. 28. 5; **2** (used as noun) (Yogin) of concealed concept सर्गेण तादृशेनान्ये पूर्णा येऽन्तर्धियामिह। कल्पनामपि नायान्ति व्योमपूर्णाचलो यथा YogVā. iii. 30. 30.

अन्तर्धीयमान (antar-dhīyamāna) *adj.* being put inside यजमान ओषधे त्रायस्वैनमिति दर्भेऽन्तधीयमाने जपति VaikhāŚS. 12. 6.

अन्तर्धूम (antar-dhūma) *m.* smoke (trapped) inside (a pot or wrapper) तत्रायं प्रयोगः—नकुलहृदयं चोरकतुम्बीफलानि सर्पाक्षीणि चान्तर्धूमेन पचेत् KāmSū. 300.5 (5. 6)

अन्तर्धूमदग्ध (antardhūma-dagdha) *adj.* burnt, i.e. baked with smoke (trapped) inside (the pot or wrapper) लिह्याद् भस्म ... शल्यं(ल्ल)कानां रोमाण्यन्तर्धूमदग्धानि चात्र SuśruS. vi. 50. 20.

अन्तर्धूमम् (antardhūmam) *adv.* with the smoke (trapped) inside (the pot or wrapper) अन्तर्धूमं ततो दग्ध्वा चूर्णं कृत्वा घृताप्लुतम् CaraS. vi. 15. 175 (1941 Ed.); भल्लातकं त्रिकटुकं त्रिफलं लवणत्रयम्। अन्तर्धूमं द्विपलिकं गोपुरीषाग्निना दहेत् CaraS. vi. 15. 177 (1941 Ed.); चोरकतुम्बीफलानि ... अन्तर्धूमेन (v.l. °मं) पचेत KāmSū. 300. 5 (5.6); KāśyaS. 15A. 3; सजालमूलं जीमूतकमन्तर्धूमं दहेत् AṣṭāSaṁ. ii. 58. 5 (4. 10); ii. 75. 2 (4. 12); पलं पलं च पंचानां लवणानाम् ... कलशोदरेऽन्तर्धूमं पाचयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 91. 24 (4. 16); ii. 79. 8 (4. 13); अन्तर्धूमं दग्ध्वा सैन्धवजलशूककमलदलवज्रैः। भल्लातक्या लेपः RatiRaha. 15. 30; अर्कपत्रं सलवणमन्तर्धूमं विदाहयेत्। मस्तुना वा पिबेत्क्षारं प्लीहरोगं व्यपोहति SiddhYo. 37. 43; अन्तर्धूमं दहेन्मेहानर्कक्षीरे तु तद्रजः। कटुतैलयुतं लिप्तं शिरोरोगं व्यपोहति ĪśānŚiPa. i. 46. 144.

अन्तर्धूमविदग्ध (antardhūma-vidagdha) *adj.* burnt, i.e. baked with smoke (trapped) inside (the pot or wrapper) लोहमलम् ... अन्तर्धूमविदग्धं लिह्यात् ... गलगण्डे SiddhYo. 41. 8; अन्तर्धूमविदग्धायश्चूर्णं सोष्णाम्बु शूलजित् (कपर्दिकायाः) RasRaSa. 28. 29.

अन्तर्धूमविपक्व (antardhūma-vipakva) *adj.* cooked, i.e. baked with smoke (trapped) inside (the pot or wrapper) अन्तर्धूमविपक्वार्कस्नुह्याद्यङ्गारतः पलम् ŚukraNī. 4 (7). 200.

अन्तर्धूमविपाचित (antardhūma-vipācita) *adj.* cooked, i.e. baked with the smoke (trapped) inside (the pot or wrapper) अन्तर्धूमविपाचितशतगुणगन्धेन बन्धितः सूतः। स भवेत् सहस्रवेधी तारे ताम्रे सुवर्णे भुजंगे च RaseCin.2.12 (10.18)

अन्तर्धूमा (antar-dhūmā) *adj.* (*f.*) having smoke (trapped) inside (the pot or wrapper) ततः शुद्धताम्रकपाले निहितं पिहितमन्तर्धूमां मिषीं कारयेत् Hastyāyur. 142. 24 (1. 18)

अन्तर्धृ (antar-dhṛ-) I. U. (*caus.* pass.)(used in primitive sense) to be held, i.e. retained inside (the body) यत्र बाह्यो वायुराचम्यान्तर्धार्यते पूरके तत्रास्ति श्वासप्रश्वासयोर्गतिविच्छेदः TattvVai. 113. 18 (*on* 2. 49)

अन्तर्धृत (antar-dhṛta) *adj.* **Ai** placed or kept inside (the mouth) अन्तर्धृतताम्बूलप्रोच्छूनकपोलकलितकरपर्णः KuṭṭaMa. 70; **Aii** placed at the centre or middle अन्यैव तस्या कुचकुम्भशोभा मणेरिवान्तर्धृतरागवर्तेः YaśasCam. i. 226. 2 (comm. मध्यस्थापितनीलपत्रादिसंयोगात् मणेरिव रत्नस्येव); **Bi** held, i.e. restrained inside कथंचिदन्तर्धृतबाष्पगद्गदम्। न किंचिदित्येव जगाद यद्वधूः AmaŚ. 66; **Bii** held in the middle अद्यात्मभूरादियतां स भैम्या भ्रूयुग्ममन्तर्धृतमुष्टि चापम् NaiṣC. 10. 119 (comm. मध्ये आधेयत्वे न धृतो मुष्टिर्येन); **Biii** held, i.e. present within (oneself) (before manifestation) ब्रह्म वेदत्रयं दुदोहान्तर्धृतमाकृष्टवान् ManvaVi. 32. 4 (*on* 1. 23)

अन्तर्धैर्य (antar-dhairya) *n.* inner firmness अन्तर्धैर्यभरेण ... संपीड्य पिण्डीकृतः ... मन्युश्चिरं यः स्थितः। स्फूर्जत्येष स एव ... मम MahāvīC.3.40.

अन्तर्ध्यात्वा (antar-dhyātvā) *ger.* [irr.] having meditated on, having thought deeply श्रीमत्तोसलिपुत्राणां पाठायापि त्वया त्वहम्। उत्तितारयिषामन्तर्ध्यात्वा संसारनीरधेः PrabhāC. 13. 30.

अन्तर्ध्याननिरत (antardhyāna-nirata) *adj.* engaged in inner (deep) meditation यथेहान्तश्चरा राज्ञः प्रियाः स्युर्न बहिश्चराः। तथान्तर्ध्याननिरताः प्रियाश्शंभोर्न कर्मिणः ŚivaP. vii (2). 39. 31 (598A. 15)

अन्तर्ध्यायन्ती (antar-dhyāyantī) *adj.* (*f.*) thinking or reflecting upon इत्येवमभिहिता सा किमप्यन्तर्ध्यायन्ती तूष्णीं मुहूर्तमिव स्थित्वा ... निःशब्दं रोदितुमारेभे Kād. 135. 8.

अन्तर्ध्यायमाना (antar-dhyāyamāna) *adj.* (*f.*) being meditated upon within ये तपःक्षीणदोषास्ते नैव पश्यन्ति भाविताम्। ज्योतिर्मयीं शरीरेऽन्तर्ध्यायमानां महात्मभिः GuhyKāU. 35.

अन्तर्ध्युपचार (antardhy-upacāra) *m.* secondary use (of the word *tiras*) in the sense of surpassing तिरस्कृत इति परिभूतेऽन्तर्ध्युपचारात्। ... 'राज्ञा तिरस्कृतः' इति। ... परिभूतो ह्यन्तर्हितवद् भवति KāvyālaṅSū. v. 2. 11; तिरस् इत्यन्तर्धौ ...। तिरोहितः। ... परिभूतेऽन्तर्ध्युपचारात्। तिरस्कृतोऽरिः Prasā. i. 301. 17.

अन्तर्ध्यै (antar-dhyai-) I.P. to meditate upon, to reflect deeply upon (रामः) मुहुरालिङ्ग्य तौ पुत्रौ ...। किमप्यन्तर्ध्यायति च निश्वसत्यपि वै मुहुः BrahmP. 154. 21; अन्तर्दध्यौ च कर्तव्यम् (मातृगुप्तः) RājTa. (Ka.) 3. 192.

अन्तर्ध्वनन्मधुकर (antar-dhvananmadhukara) *adj.* having humming bees inside काञ्चनैः किङ्किणीजालैः क्वणद्भिर्मधुरस्वरम्। अन्तर्ध्वनन्मधुकराम्भोजस्रग्भिरिवार्चितम् (आरोहद् वाजिराजं चमूपतिः) TriṣaŚaPuC. i. 4. 388.

अन्तर्ध्वनि (antar-dhvani) *m.* sound or noise inside पृष्ठस्थदीपां मञ्जूषां गुप्तमानयतेह ताम्। उद्घाटनीया न च सा श्रुतेऽप्यन्तर्ध्वनाविति KathāSaSāg. iii. 1. 41.

अन्तर्ध्वान्त (antar-dhvānta) *n.* **i** darkness in the mind, i.e. inner ignorance कल्याणि त्वं कुन्दहासप्रकाशैरन्तर्ध्वान्तं नाशयन्ती क्षणेन TripuVePāSt. 36; DevīCatuSt.24; यन्नेन्दुकिरणैः स्पृष्टमनालीढं रवेः करैः। तत्त्वया हेलयोदस्तमन्तर्ध्वान्तं वचोंऽशुभिः MahāP. 2. 8; हरत्वन्तर्ध्वान्तं हयवदनहेषाहलहलः ŚatDū. 49. 11; विधूतान्तर्ध्वान्तो मधुरमधुरायां चिति कदा निमग्नः स्याः कस्यांचन नवनभस्याम्बुदरुचि KaruṇāL.60; मम स्वान्तध्वान्तं (v.l. °ध्वान्तं pw.) तिरयतु नवीनो जलधरः BhāmiVi. 4. App.1; मयोन्नीतो लोके ललितरसगङ्गाधरमणिः। हरन्नन्तर्ध्वान्तं हृदयमधिरूढो गुणवतामलंकारान् सर्वानपि गलितगर्वान् रचयतु RasGaṅ. 3. 1 (comm. ग्रन्थपक्षे साहित्यविषयमज्ञानम्) **ii** inner darkness, RasGaṅ. 3.1.

अन्तर्ध्वान्तभिद् (antardhvānta-bhid) *adj.* remover of darkness in the mind, i.e. inner ignorance अन्तर्ध्वान्तभिदे ... नमः सोमाय शंभवे NyāyKa. 325.7.

अन्तर्नख (antar-nakha) *adj.* (fist) with nails inwards, i.e. having invisible nails अन्तर्नखो मुष्टिः कुम्भीं राजपेयां प्रसादयति ArthŚā. i. 296. 4 (2. 25); मुष्टिमुष्टिमन्तर्नखमुदकद्रोणे पक्त्वा पादावशेषमवतारयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 73. 12 (4. 12)

अन्तर्नखमुष्टि (antarnakha-muṣṭi) *f.* measuring fist with nails inwards, i.e. fistful measure तासां फलपिप्पलीनामन्तर्नखमुष्टिं तासां यावद्वा साधु मन्येत जर्जरीकृत्य ... अभिमन्त्रयेत् CaraS. vii. 1. 14 (1941 Ed.) (comm. अन्तरीकृतनखमुष्टिपरिमाणम्)

अन्तर्नगर (antar-nagara) *n.* **1** inner part of the city, i.e. palace समीक्ष्यमाणो बहुधा ददर्श कपिकुञ्जरः। ... प्रविश्य ... दशाननान्तर्नगरं नितान्तम् Rāmā.v. 180* (7); **2** interior of the city राक्षसः ... इहैवान्तर्नगरे वर्तमानः ... अन्तः कोपमुत्पादयेत् MudrāRā. 3. 24 (74); अद्याहमन्तर्नगर एव कांचिद् वार्तामुपश्रुत्य ... शार्दूलावस्कन्दगोचरगताम् ... अभिजातकन्यकाम् अभ्युपपन्नवानस्मि MālaMā. 4. 28.

अन्तर्नगरम् (antarnagaram) *adv.* **A** within or inside the city अद्याहमन्तर्नगर (v.l. °रम् Kale Ed.) एव कांचिद्वार्तामुपश्रुत्य ... शार्दूलावस्कन्दगोचरगताम् ... अभिजातकन्यकामभ्युपपन्नवानस्मि MālaMā. 4. 28; पञ्चाशद्वीरा अपि प्रत्येकं

स्वस्वनामाङ्कितान्यन्तर्नगरं कारयांबभूवुर्जिनभवनानि ViviTīKa. 60. 24; अन्तर्नगरमुच्चैरुर्नागराणां गिरस्तदा PāṇḍaC. 6. 359; **B** into the city अनुज्ञातोऽथ सानन्दमन्तर्नगरमाविशत् PāṇḍaC. 4. 93; 10. 25; 17. 27; सः ... उत्पत्यान्तर्नगरं ययौ PārśvC. 7. 159; सोत्सवमन्तर्नगरं प्रविश्य ... राज्यश्रियमुपबुभुजे महाभुजः ViviTīKa. 63. 31.

अन्तर्नगरवासिन् (antarnagara-vāsin) *adj.* inhabitant of the inner part of the city युष्मद्बलेषु जयघोषणाव्याघातादिसाहसानुमितेष्वन्तर्नगरवासिषु MudrāRā. 2. 14 (5)

अन्तर्नगरि (antarnagari) *adv.* within or inside the city अन्तर्नगरि जनकजां वीक्ष्य दत्त्वाङ्गुलीयकम्। ... हनूमान् मौलिरत्नं ददौ ते Nāräy. ix. 35. 3.

अन्तर्नगरी (antar-nagarī) *f.* interior of the city अभवन्मध्यतस्तस्यैकः प्रेक्षागृहमण्डपः। क्रीडावेश्म श्रियामन्तर्नगर्यां राजवेश्मवत् TriṣaŚaPuC. ii. 2. 292.

अन्तर्नत (antar-nata) *adj.* bent in the middle यत्र ... डोलाभ्यां चक्रवद् भ्रमेत्। अन्तर्नतेन गात्रेण तदूचुश्चक्रमण्डलम् (करणम्) SaṁgīRa. iv. 219. 4 (7. 671) (comm. डोलरूपाभ्यां हस्ताभ्यां मध्ये नतं प्राप्तेन गात्रेण ... यत्र भ्रमणं कुर्यात्)

अन्तर्नदम् (antarnadam) *adv.* into the main river भूभुजः ... अन्तर्नदमन्तगि-(र्गि)रं गतान्। ... आह्वन् स्वकान् भटान् DvyāśraKā. 19. 110; धीवरः ... प्राविशदन्तर्नदम् ViviTīKa. 82. 5.

अन्तर्नदीप्रस्रवण (antarnadī-prasravaṇa) *n.* (act of) gushing or springing forth from the river under (the ground) नृदुर्गं गिरिदुर्गं वा समाश्रित्य वसेत् पुरम् गिरिदुर्गं पर्वतपृष्ठमतिदुरारोहम् ... अन्तर्नदीप्रस्रवणाद्युदकयुक्तं बहुसस्योत्पन्नक्षेत्रवृक्षान्वितम् ManvaMu. 260. 5 (*on* 7. 70)

अन्तर्नदीप्रस्रवणोदक (antarnadīprasravaṇodaka) *adj.* having the water gushing or springing forth from the river under (the ground) (नृदुर्गं गिरिदुर्गं वा समाश्रित्य वसेत्) गिरिपृष्ठे दुरारोहमेवैकमार्गानुगतमन्तर्नदीप्रस्रवणोदकं गिरिदुर्गम् ManuBh. ii. 23. 6 (*on* 7. 70)

अन्तर्नदीम् (antarnadīm) *adv.* [irr.] into the river धीवरः ... प्राविशदन्तर्नदीम् PrabaK. 76. 17.

अन्तर्नर्मदाविषय (antarnarmadā-viṣaya) *m.* region of 'Inner Narmadā' अस्माभिः अन्तर्न्नर्म्मदाविषयान्तर्ग्गतशोणव्वाग्रामः ... प्रतिपादितः EI. x. 74.4.

अन्तर्नयन (antar-nayana) *n.* inteior of the eye नखप्रदेशेषु रदाः प्रयोज्या ओष्ठाननान्तर्नयनानि हित्वा AnaṅgaRa. 9. 30; शान्तिकृच्छान्तमनसस्तदन्तर्नयने स्थितम् MatsyaP. 23. 4; प्रथमं सव्यमञ्ज्यात्तु पश्चादञ्ज्यात्तु दक्षिणम्। शलाकाङ्गुष्ठदेशिन्या न चान्तर्नयनं स्पृशेत् SiddhYo. 61. 17.

अन्तर्नलाख्यायिका (antarnalākhyāyikā) *f.* name of a section in the Bṛhatkathāmañjarī (*lit.* intervening story of the King Nala) इत्यन्तर्नलाख्यायिका BṛKathāMañ. 15. 371 (1)

अन्तर्नवखण्डक (antar-navakhaṇḍaka) *n.* inner nine parts मध्यान्तर्नवखण्डकेषु शिवशास्त्रोर्दिग्विदिक्क्लृप्तितो दुर्गे माननयोः प्रदक्षिणतया द्रव्याणि विन्यस्यतु TantrSa. 3. 70.

अन्तर्नवयोनिन्यास (antar-navayoninyāsa) *m.* type of Navayoninyāsa (*lit.* internal writings of squares in the nine places of origin) अत एवोत्तरत्रान्तर्नवयोनिन्यासे ... पुनःशब्द उपपद्यते नवयोनिन्यासो द्विविधो बहिरन्तर्भेदात् SetuBa. 301. 8; 301. 15; 302. 21.

अन्तर्नाटिका (antar-nāṭikā) *f.* short commedy within (a drama) यथा वा प्रद्युम्नाभ्युदये तृतीयेऽङ्केऽन्तर्नाटिकायां सूत्रधारवचनम् AbhinBhā.ii.351.12 (*on* 16.8)

अन्तर्नाडीनियमित (antarnāḍī-niyamita) *adj.* (air) restrained in the central vein Suṣumnā (between Iḍā and Piṅgalā) अन्तर्नाडीनियमितमरुल्लङ्घितब्रह्मरन्ध्रम् ... प्रत्यग्ज्योतिर्जयति ... चन्द्रार्धमौलेः PraboCan. 1. 2 (1. 7)

अन्तर्नाद (antar-nāda) *m.* internal sound or noise ततः प्रयाते सहसा भारद्वाजे महारथे। अन्तर्नादेन घोरेण वसुधा समकम्पत MahāBhā. vii. 6.23.

अन्तर्नासम् (antarnāsam) *adv.* inside the nostril अन्तर्नासं संततिमार्तां शफरीणां त्रस्तः क्षोभान्मङ्क्षु निरष्ठीवदिभोऽग्रे Kapphiṇā. 7. 24.

अन्तर्निकेत (antar-niketa) *n.* inner abode, i.e. sanctum sanctorum त्वामुद्दिश्य त्रिनयन जनो यः प्रदीपं ददाति ज्योतिर्ज्वालादलिततिमिरं द्योतितान्तर्निकेतं-(तम्)। तस्मै ... त्वमपि दि[शसि ज्ञानमात्मप्रका]सं(शम्) EI. xxv. 178. 20.

अन्तर्निक्षिप्त (antar-nikṣipta) *adj.* **A** added, i.e. stuffed inside अपूपानि पाचयेत् ... अन्तर्निक्षिप्तमुद्गानि PāraS. 18. 238; **B** placed in the middle वक्षो दक्षद्विषोऽलं स्मरभरविनमद्दक्षजाक्षीणवक्षोजान्तर्निक्षिप्तशुम्भन्मलयजमिलितोद्भासि भस्मोक्षितं यत् ŚivaKePāSt. 18.

अन्तर्निखाता (antar-nikhātā) *adj. (f.)* infixed, engraved अन्तर्निखातेव च सा नश्वेतसि ... प्रिया SubhāRaK.23. 32.

अन्तर्निगीर्ण (antar-nigīrṇa) *adj.* **i** *(fig.)* swallowed in completely, i.e. concealed उपमानेनान्तर्निगीर्णस्योपमेयस्य यदध्यवसानं सैका (अतिशयोक्तिः) KāvyPra. 629. 1; **ii** swallowed in completely, i.e. consumed अन्तर्निगीर्णमपि तेन तदाविरासीत् कालेन्मिषात् कुवलयच्छविकण्ठमूले (हालाहलम्) NīlaVi. 102. 13; अन्तर्निगीर्णममृतं प्रथमं हि येन तस्यासुरस्य तदशिष्यत भोगमात्रम् NīlaVi. 129. 6.

अन्तर्निगीर्णत्व (antarnigīrṇa-tva) *n.* **i** the state of being swallowed in completely, i.e. submerged गिरयोऽन्तर्निगीर्णत्वात् चयनाच्च शिलोच्चयाः (स्मृताः) VāyuP. i. 6. 30; **ii** *(fig.)* the state of being swallowed in completely, i.e. concealed अध्यवसितप्राधान्ये त्वतिशयोक्तिः। विषयस्य हि विषयिणान्तर्निगीर्णत्वेऽध्यवसायस्य स्वरूपोत्थानम् AlaṅkāSa. 65. 5.

अन्तर्निगूढ (antar-nigūḍha) *adj.* **Ai** gone deep down or sunk completely inside (the body) श्लेष्मणि चान्तर्निगूढे स्तब्धे बहिःशीतोपचारः (योज्यः) AṣṭāSaṁ. i. 75. 7 (1. 12); लीलाकिरातवपुषो ददृशे शरीरच्छाया च यस्य रभसेन वनेचरौघैः। अन्तर्निगूढगलगोचरकालकूटप्रभापरिणतेरिव मेचकश्रीः HarVi. 8. 13; **Aii** situated, i.e. present inside मा गा विषादमलिपोतक केतकीनामन्तर्निगूढमनवाप्य मधुप्रकर्षम् SūktiMu. 19. 4; **Bi** hidden or concealed inside यः प्राप्य बल्लवकुलस्थितिमभ्रनीलं अन्तर्निगूढमपरं बिभरांचकार। तत्कालबद्धहृदयास्पदसिन्धुकन्यागाढोपगूहरसादिव बाहुयुग्मम् (सः ...। कालक्रमेण हरिरपि ... दितिजाञ्जघान) HarVi. 10. 30; 35. 32; **Bii** hidden in the mind or heart, i.e. obscure योगो विशेषचिन्तायां तस्य त्वाधारता भवेत्। विशेषेऽन्तर्निगूढे च प्रायः षष्ठी नियुज्यते। शेषो नामाविवक्षैव कारकाणामिति स्थितिः NyāyMañ. ii. 141. 12.

अन्तर्निगूढतेजस् (antarnigūḍha-tejas) *adj.* whose lustre or refulgence is concealed inside अन्तर्निगूढतेजास्त्वम् ... सुरैः। आराध्यसे SkandP. i (3). 6.132.

अन्तर्निगूढनिवसत् (antarnigūḍha-nivasat) *adj.* dwelling as hidden deep inside छायाविडम्बिततडित्प्रचया विभाति रोषारुणा दितिजवक्षसि संपतन्ती। अन्तर्निगूढनिवसत्त्रवनाभिपद्मगर्भस्रवन्मधुमदाविलितेव दृष्टिः HarVi. 38. 63.

अन्तर्निगूढमत्सर (antarnigūḍha-matsara) *adj.* who has malice or hostility concealed in the heart अन्तर्निगूढमत्सरानप्यभिनीतमहाविनयान् ... असुरान्विसृज्य ... कन्दुकमिव मन्दरं करतलेन धारयन्तः ... उपतस्थिरे चन्द्रशेखरम् (देवाः) NīlaVi. 131. 3.

अन्तर्निगूढेच्छा (antarnigūḍhecchā) *f.* desire concealed in the heart अन्तर्निगूढेच्छा भावः PadārthaSaṁ. 261. 14; NyāyKa. 262. 4.

अन्तर्निगृह्य (antar-nigṛhya) *ger.* having suppressed in the mind or heart तातः सुतस्नेहादन्तर्निगृह्य ... शोकम् ... मत्संवर्धनपर एवाभवत् Kād. 25. 8.

अन्तर्नितान्तज्वलत् (antar-nitāntajvalat) *adj.* blazing excessively within यस्याग्रभूः श्यामलमेघमालासन्नद्धजाम्बूनदसानुरेति। अन्तर्नितान्तज्वलदुज्ज्वलार्चिरुद्धमदावानलजाललीलाम् Kapphiṇā. 6. 5.

अन्तर्निधन (antar-nidhana) *adj.* (Sāman) having *nidhana*, i.e. finale (last part) within अपानो रथन्तरं तस्मादन्तर्निधनानि भजतेऽन्तर्ह्यपानः PañcBr. vii. 6. 14; बृहद्रथन्तरे वा असृज्येताम्। ते ते समाननिधने असृज्येताम् अन्तर्निधने वा बहिर्निधने वा JaimiBr. 1. 298.

अन्तर्निधा (antar-nidhā-) III. P. to keep in mind or in view अथ दुर्निगदं छलं त्वमन्तर्ण्यदधास्तत्प्रणिजल्पितेन किं नः DvyāśraKā. 4. 18 (comm. चित्ते ... निहितवान्)

अन्तर्निधाय (antar-nidhāya) *ger.* **1** having concealed inside ललाटलोचनं चान्द्रीं कलामपि च दोर्द्वयम्। अन्तर्निधाय च वर्तेयं गुरुरूपो महीतले KulārT. 13. 56; **2** having kept in mind or in view तदेतदखिलमन्तर्निधाय ब्रह्मशब्दाभिधेयमुभयलिङ्गं सर्वेश्वरं प्रस्तुत्य तस्यैवारम्भसूत्रे विवक्षितत्वमाह ŚatDū. 53. 22.

अन्तर्निधि (antar-nidhi) *adj.* possessing hidden treasure (पाण्डोः) तस्याभवत्प्रियतमा गुणपक्षपाताल्लक्ष्म्याः स्वयंवरकृता प्रथमा सपत्नी। ... अन्तर्निधिर्भूरिव वीरभूमिर्या वन्द्यतेऽद्यापि सती सतीभिः RāghPāṇ. (Dha.) 2. 31.

अन्तर्निपतितगुञ्जा (antarnipatita-guñjā) *f.* red berry fallen down (on the ground) एतस्याः (चिरविरहखिन्नाया नायिकायाः) संभोगस्थानं केदार एवेति कश्चिद्वक्ति। अन्तर्निपतितगुञ्जागुणरमणीयश्चकास्ति केदारः ĀryāSaŚ. 72 (comm. अन्तर्निपतिता गुञ्जाश्च गुणश्च तै रमणीयः सुन्दरः। यद्वा गुञ्जारूपो यो गुणः। शोभोत्कर्षजनकत्वात्)

अन्तर्निबद्धगुरुमन्यु (antarnibaddha-gurumanyu) *m.* heavy grief suppressed in the heart अन्तर्निबद्धगुरुमन्युपरंपराभिरिच्छोचितं किमपि वक्तुमशक्नुवत्याः। ... तस्याः स्मरामि मुहुरर्धविलोकितानि SubhāRaK.23.35.

अन्तर्निमग्न (antar-nimagna) *adj.* [*f.* - ā] **1A** plunged or sunk deep under (water) पयसि सलिलराशेर्नक्तमन्तर्निमग्नः स्फुटमनिशमतापि ज्वालया वाडवाग्नेः। ... विवस्वान् ŚiśuVa. 11. 45; द्विरदपतिसहस्रैः स्रोतसोऽन्तर्निमग्नक्षितिधरगुरुदेहालक्ष्यवक्त्राग्रहस्तैः। त्रिदशसरित् ... सैनिकैरालुलोकि HarVi. 41.35; न यद्युद्भेदयेत्कन्दकोटिं शृङ्गाटमुन्नताम्। कस्तस्यान्तर्निमग्नस्य ज्ञातुं शक्तो भवेत्स्थितिम् RājTa. (Jo.) 627; **1B** sunk inside, fallen into सा महिषी ... चक्षुरन्तर्निमग्नं कायस्तस्याः कमलसुरभिः पूतिगन्धो बभूव PuruṣPa. 192.24; **2** entered into the heart अव्याख्येयां वितरति परां प्रीतिमन्तर्निमग्ना ... या ...। तां द्राक्षाद्यैरपि बहुमतां माधुरीमुद्गिरन्तीं कृष्णेत्याख्यां कथय रसने यद्यसि त्वं रसज्ञा BhāmiVi. 4. 10 (comm. अन्तः हृदये निमग्ना प्रविष्टा); **3** hidden or concealed inside अन्तर्निमग्नं नयनद्वयेन क्वचित्प्रयातं नवयौवनेन। ... मन्ये भयान्मन्मथ-सायकानाम् LaṭaMe. 1. 14.

अन्तर्निमग्नचर (antarnimagna-cara) *adj.* being merged, i.e. burnt completely within earlier अन्तर्निमग्नचरपुष्पशरोऽतिपातात् किं किं चकार तरुणो न यदीक्षणाग्निः ŚrīKaC. 5. 23 (comm. निमग्नचरः दग्धपूर्वः); AlaṅkāSa. 90.3.

अन्तर्निमग्नवंशास्थि (antarnimagna-vaṁśāsthi) *adj.* having spinal cord suppressed crosswise or obliquely अन्तर्निमग्नवंशास्थिः पृष्ठिः स्यान्मांसला शुभा SkandP. iv. 37. 86. (comm. अन्तर्निमग्नं तिर्यग्वंशाकारमस्थि यस्यां)

अन्तर्नियम (antar-niyama) *m.* mental discipline, inner control or restraint शरीरक्लेशादन्तर्नियमो नातिदुष्करः ManuBh. i. 42. 15 (*on* 1. 86)

अन्तर्नियमितदुःखा (antarniyamita-duḥkhā) *adj.* (*f.*) who has suppressed grief in the mind or heart अहो धैर्यं वत्सायाः ... दयितं विलोकयन्ती ...। अन्तर्नियमितदुःखा न मनागपि विकृतिमायाति TāpaVa. 3. 8.

अन्तर्नियामक (antar-niyāmaka) *adj.* inner controller ज्ञानेन्द्रियं हृषीकं स्यात्तस्य सोऽन्तर्नियामकः। हृषीकेशत्वमेतद्धि प्रद्युम्नस्य निगद्यते AhirbuS. 53. 41; भूतं भूताभिमानी च तद्देहोऽन्तर्नियामकः (हरिः) AnuVyā. 8B. 11 (*on* i. 1. 15); अन्तर्नियामक एषां त्रयाणाम् (विष्णुः) NyāySu. (Ja.) 136A. 13 (*on* i. 1. 6)

अन्तर्निरुद्धमधुप (antarniruddha-madhupa) *m.* honey-bee detained inside (the lotus) याचितो मामुत्सृज्य संप्रति गतः कथमंशुमाली। अन्तर्निरुद्धमधुपक्वणितैरितीव स्वप्नायते स्म नलिनी निशि लब्धनिद्रा HarVi. 19.45; Subhāṣi. 1911.

अन्तर्निर्गण्डी (antarnirgaṇḍī) *f.* kind of inferior grain शान्तनुः सण्डिर्वेणुपर्णी (v.l. अन्तर्निर्गण्डी वेणुपर्णी JALUKAR Ed. 22A. 16) AṣṭāSaṁ. i. 30. 6 (1.7)

अन्तर्निर्बाध (antar-nirbādha) *adj.* having the knots inside यो रुक्मः सूत्रोतो द्दशानो रुक्म इति तमासीनो यजमानोऽन्तर्निर्बाधं प्रतिमुच्य बहिर्निर्बाधान्(?धं) कुरुते ĀpaŚS.xvi. 10. 9; VaikhāŚS. 18. 7.

अन्तर्निर्लिप्त (antar-nirlipta) *adj.* unattached within उत्तरायां ज्ञानस्थानम्। तस्मिन्यदन्तर्निर्लिप्तमव्ययम् ... अद्वैतम् ... लिङ्गम् ... तदेवोपासितव्यम् BhasmJāU. 564. 23.

अन्तर्निर्वर्त्यमानास्पद (antarnirvartyamānāspada) *adj.* having the space being prepared or produced inside रोलम्बैः ... अन्तर्निर्वर्त्यमानास्पदमिव विहिताच्छादनं लाञ्छनेन। देवस्याम्भोधिबन्धोः ... तद्बिम्बं निर्विलम्बं चिरविरहरुजाभेषजत्वं क्रियाद्वः ŚrīKaC. 12. 59 (comm. रोलम्बैर्भ्रमरैरन्तर्मध्ये निर्वर्त्यमानं क्रियमाणमास्पदं प्रतिष्ठा यस्य तदिव)

अन्तर्निलय (antar-nilaya) *m.* inner abode (of three worlds) त्रैलोक्यान्तर्निलयं त्वं हि [ज]नं नयसि परमपदम् EI. i. 105. 10.

अन्तर्निलीन (antar-nilīna) *adj.* **1** merged or absorbed within यत्रापि हर्षघटनीलादौ हकाराद्या अपि वर्णाः तत्रापि तथाविधानन्तनिजपूर्वापरवर्णसमाक्षेप एव अन्यथा तस्यैव हादेः समुदायायोगान्ते परमाक्षिप्यमाणत्वादेवान्तर्निलीना विकल्पगोचरत्वमप्राप्ताः ParāTri. 199. 4; अन्तर्निलीननिःशेषनेत्रादीन्द्रियवृत्तिमान् YogVā. iii. 56. 3; **2** settled, i.e. present inside सिन्दूरसुन्दरमशोभत रश्मिजालं जालागतं क्षितिभुजां भवनोदरेषु। अन्तर्निलीनतिमिरौघविघट्टनार्थमाग्नेयमस्त्रमिव मुक्तमहस्करेण Surath. 7. 40; **3** nestled in the interior part प्राणमारुतमार्गेण तया (जीवसूच्या) देहप्रविष्टया। सर्वेषामान्त्रतन्त्रीणां स्नायुमेदोवसासृजाम्। रन्ध्रेण पक्षिणेवान्तर्निलीनं मलिनात्मनाम् YogVā. iii. 73. 5; **4** concealed inside वनम् ... अन्तर्निलीनभ्रमरैः प्रसूनैराभाति यद्वद्वरजोभिरीषत्। सत्त्वेन निर्जित्य रजस्तमश्च संमूर्छितेनेव समन्ततोऽपि ŚivLī. 2. 27.

अन्तर्निलीनमधुप (antarnilīna-madhupa) *m.* honey-bee concealed inside सौन्दर्यसंपदवलोकनविस्मितानाम्। अन्तर्निलीनमधुपस्मितपुष्पदम्भान्नेत्रव्रजैर्विचकसे वनदेवतानाम् Surath. 7. 50.

अन्तर्निवसन (antar-nivasana) *n.* act of residing, i.e. entering into (the bodies of beings) मनोगतित्वं भूतानामन्तर्निवसनं तथा। ... वातैश्वर्यं स्मृतं बुधैः LiṅgaP. i. 9. 39.

अन्तर्निवास (antar-nivāsa) *m.* act of residing or dwelling under (the water) अन्तर्निवासनिर्विण्णं वरुणमिव क्रीडासरोवरान्निःसृतम् (राजानमद्राक्षीत्) UdaySuKa. 50. 3.

अन्तर्निवासित्व (antarnivāsi-tva) *n.* the state of being one who resides or dwells inside (the body) जीवो वा स्यादन्तर्निवासित्वाद् दहरश्रुत्युपपत्तेश्च BrahmSūBh. (Bhā.) 56. 17 (*on* i. 3. 14)

अन्तर्निवासिन् (antar-nivāsin) *adj.* who resides or dwells under (the water) अन्तर्निवासिनं वरुणमाविर्दधानम् (राजा ... तडागमद्राक्षीत्) UdaySuKa. 129. 21.

अन्तर्निविष्ट (antar-niviṣṭa) *adj.* **1A** placed or rolled inside विलोचनं यद् अन्तर्निविष्टामलपिङ्गतारम्। सांनिध्यपक्षे हरितालमय्यास्तदेव जातं तिलकक्रियायाः KumāSaṁ. 7. 33; भट्टसुतश्चिन्तामणिः ... अन्तर्निविष्टसिक्थकतौरुष्किकखुम्भिकादिचरणत्रः KuṭṭaMa. 64; **1B** seated inside अन्तर्निविष्टः कदाचित् कोऽपि मां पश्येत् TilaMañ. 305. 16; सा चेयमासीदन्तर्निविष्टस्यास्य प्रभानुभावान्नीलता चैत्ये UdaySuKa. 29. 14; यूनामन्तर्निविष्टानाम् ... शकटानि चकासिरे TriṣaŚaPuC. i. 1. 69; **2** who or which has entered into अनघस्त्वं जगन्नाथ ...। विद्याक्षालनशुद्धान्तर्निविष्टज्ञानदीधिते MārkP. 18. 29; दृष्ट्वा त्वाम् ... अभिगतः स्रष्टुकामो मुनीन्द्रः श्वासेनान्तर्निविष्टः Nārāy. xii. 97. 8; **3Ai** studded or set inside अन्तर्निविष्टोज्ज्वलरत्नाभासो गवाक्षजालैरभिनिष्पतन्त्यः ... भान्ति ... प्रतिमाः Bhaṭṭi. 1. 8; **3Aii** turned or placed inwards अन्तर्निविष्टाङ्गुष्ठसंयुतमुष्टिद्वयात्मकसंनिरोधनमुद्रया संनिरुद्ध्य ... संमुखं कुर्यात् (मूर्तिम्) VīraMi. (Bhakti.) 93. 29; **3B** strung or pierced in the middle अयं वासनया देहो ध्रियते ... अन्तर्निविष्टेन मुक्तौघस्तन्तुना यथा YogVā. i. 3. 10.

अन्तर्निविष्टपद (antar-niviṣṭapada) *adj.* which has taken a stride into the heart राजा ... निवृत्तः। अन्तर्निविष्टपदमात्मविनाशहेतुं शापं दधत् RaghuVa. 9.82.

अन्तर्निवेश (antar-niveśa) *m.* **A** inclusion क्व तर्हि द्वयोरन्तर्निवेशः NyāyKuA.i.187.1 (comm. अन्तर्भावः); **B** intervening time between (the relishings of two poetic sentiments) अन्तर्निवेशश्च तदुभयचर्वणाकालान्तर्वर्तिकालगतचर्वणाकत्वम् RasGaṅ. 59.5; **C** inner apartment or quarter सुमुखि ... किं वीजयामि ...। अन्तर्निवेशमथवा सपदि प्रविश्य पानीयमेव मधुरं किमुपाहरामि ŚṛgāSar.81.

अन्तर्निवेशन (antar-niveśana) *n.* **1** inner apartment or palace तेषामर्थे नियुञ्जीत शूरान्दक्षान्कुलोद्गतान्।...भीरूनन्तर्निवेशने ManuSm. 7.62; अन्तर्निवेशने--अन्तःपुरभोजनशय्यास्त्रीगृहाणि। भीरवस्तत्र नियोज्याः ManuBh.ii.21.11 (*on* 7.62); ManvaVi.785.16 (*on* 7.62); ManvaMu. 258.14 (*on* 7.62); **2** (power of) entrance into (the body of living beings) मनोगतित्वं भूतानामन्तर्निवेशनं तथा।... गान्धर्वे वान्ति सिद्धयः SkandP. i(2).55.102.

अन्तर्निवेशित (antar-niveśita) *adj.* set or studded inside अन्तर्निवेशितहरिन्मणिवेदि वल्गन् नागाङ्गनं स फणिराजगृहं जगाम NavaSāC. 18. 24.

अन्तर्निश्चय (antar-niścaya) *m.* inner resolution or mental determination अहमेषां पदार्थानामेते च मम जीवितम्।... इत्यन्तर्निश्चयं त्यक्त्वा विचार्य मनसा सह MahāU.6.42.

अन्तर्निश्चितमति (antarniścita-mati) *adj.* having firm resolution in the mind अन्तर्निश्चितमतिरादरात्सपादो नीतिज्ञो निजसचिवानिति न्यगादीत् Acyutarā. 11.50.

अन्तर्निष्ठ (antar-niṣṭha) *adj.* **1** firm on or devoted to the inner Self अन्तर्निष्ठो मुमुक्षुः स खलु तनुभृतां यो नयत्येवमायुः ŚatŚlo.12; अन्तर्निष्ठोऽन्तःप्रकाशः ... लभेत्। असंदिग्धोऽक्षयं ब्रह्म GaṇeP. ii.141.23; **2** indulging in mysticism ते ह्यन्तर्निष्ठाः प्रपञ्च उदासीनाः सप्त विभक्तीः परेच्छया वदन्ति AṇuBh. 136.20 (*on* ii. 2. 33) [engaged in internal reflection, MW.]

अन्तर्निष्ठ्यूतासृक्तटिनी (antarniṣṭhyūtāsṛk-taṭinī) *f.* river of blood emitting from inside हृष्यत्कृष्टासिपिष्टोत्कटकरटिघटाकुम्भकूटावटान्तर्निष्ठ्यूतासृक्तटिन्यास्तटनिकटनटत्कौणपाट्टाट्टहासा ŚārṅgaPa. 1251.

अन्तर्निष्पतत् (antar-niṣpatat) *adj.* coming or issuing forth from inside तापसकुमारकः ... कृष्णाजिनेन ... तपस्तृष्णानिपीतेनान्तर्निष्पतता धूमपटलेनेव

परीतमूर्तिः ... उपागमत् Kād. 36.23.

अन्तर्निःसारता (antar-nissāratā) *f.* internal hollowness, substancelessness within (शब्दभेदः) बोम्बकस्तु स्यादन्तर्निःसारतायुतः SaṁgīRa.ii.159.9 (3.41)

अन्तर्निःस्नेह (antar-nissneha) *adj.* loveless in the heart (रागः) शुकाभिधोऽन्तर्निःस्नेहः कामं मुखसुखस्थितिः SamaMā. 5.39.

अन्तर्निहारक (antar-nihāraka) *n.* innermost courtyard अ(त्रा)ष्टकं परिवाराणां कृत्वा चान्तरि(र्नि)हारके। द्वितीये च तृतीये च षोडशपरिवारकम् MānaSā. 32.3.

अन्तर्निहित (antar-nihita) *adj.* **1A** present or existing in the mind रक्ताक्षेण तु तस्यान्तर्निहितभावसूचितमाकारं ज्ञात्वाभिहितम् Tantrākhyā.111.15; PañcT.3.71(6) (338.6); संप्रत्यन्तर्निहितसदसद्भावलब्धप्रबोधप्रत्याहारापहृतहृदयो वर्तते कोऽपि भावः SaduktiKa.319.2; ŚāntiŚ.4.16; **1B** existing, i.e. merged or absorbed within अव्याकृताकाशमेव गुहा ... तस्मिन्नन्तर्निहितं ब्रह्म TaiUBh. 234.20(*on* 2.1); तस्मिन् यदन्तर्निहितमनवधिकातिशयमपहतपाप्मत्वादिगुणाष्टकं तदुभयमप्यन्वेष्टव्यं विजिज्ञासितव्यम् VedāSaṁ. 137.12; **2** concealed or hidden inside तत्रैव च विद्यन्तेऽन्तर्निहितनन्दसत्कनवनवतिद्रव्यकोट्यः ViviTīKa. 69.14; महासुराः ... इत्यन्तर्निहितेन छद्मना पद्मनाभमनुरुध्यावतस्थिरे NīlaVi. 119.15; **3A** placed or kept inside ननु सच्छिद्राण्येवावयविद्रव्याणि कथमन्यथा कुम्भादावन्तर्निहितानां तैलघृतादीनां स्यन्दनं श्रपणञ्च Upask.289.12 (*on* vii.1.6); सुधाकलशमन्तर्निहितदर्वीझणझणात्कारमौखर्यपूरितमग्रे निधाय दानवानाम् ... क्षणं विश्रममासांचक्रे NīlaVi.129.12; **3B** placed in between or in the middle अन्तर्निहितनयनयोः सेतुबन्धायमानो नासावंशो जिनास्यं दिशतु शम् .... तद्भवद्भ्यः JinaŚ.3.3; ककुन्दरयोर्नितम्बस्योपरिकूपकयोरन्तर्निहितप्रतिकूपकं मनोहारि JayaMa. 120.12 (*on* 2.4)

अन्तर्निहितवचन (antarnihita-vacana) *adj.* expressive of what is present in the mind अङ्गैरन्तर्निहितवचनैः सूचितः सम्यगर्थः Mālavikā.2.8; SaduktiKa. 144.29; SiṁhāDvā. 16.6.

अन्तर्निहितवयुन (antarnihita-vayuna) *adj.* knowing the contents kept inside हस्ताग्राह्ये रचयति विधिं पीठकोलूखलाद्यैश्छिद्रं ह्यन्तर्निहितवयुनः शिक्यभाण्डेषु तद्वित् BhāgP. x. 8. 30.

अन्तर्निहितानन्दा (antarnihitānandā) *adj.* (*f.*) who has suppressed or hidden the joy in the mind or heart (ताः) अपहारे वसनानां कुचकलशादिग्रहे रतान्ते च। अन्तर्निहितानन्दाः पुरुषेषु रुषेव वर्तन्ते Kāvyālaṅ.(Ru.) 13.5.

अन्तर्निहितानुराग (antarnihitānurāga) *m.* love present, i.e. cherished in the heart किं चान्तर्निहितानुरागमधुरामव्यक्तवर्णक्रमां मुग्धे वाचमुदीरय SubhāRaK. 16.67; SaduktiKa. 101.14.

अन्तर्निहितास्थि (antarnihitāsthi) *adj.* (tomb) which contains bones inside कुड्येऽन्तर्निहितास्थनि। एडुकैडूके औडूपम् ŚabdaRa. (Su.) 4. 43.

अन्तर्निह्नुति (antar-nihnuti) *f.* concealment inside तत्किं पान्थ पयोधिनामनि मरौ तृष्णाविमूढो भवानन्तर्निह्नुतिनाशितामलमणिव्राते मुधा धावसि Subhāṣi. 878.

अन्तर्नी (antar-nī-) I.Ā. to comprise of, i.e. to include within एकतयोऽपि सर्वनृभाषाः सोऽन्तरनेष्ट बहूश्च कुभाषाः MahāP. 23.70.

अन्तर्नीत (antar-nīta) *adj.* [*f.* - ā] **1** hidden inside, i.e. implied तस्य चक्षुष आलोचनवृत्त्यभावः। विज्ञानं तर्हि वैभाषिकस्य व्यवहितेऽपि प्राप्नोतीति चोद्यमन्तर्नीतमाशङ्क्य स एव वैभाषिकः पुनराह Sphuṭā. i.93.21 (*on* 1.42); **2A** comprised within यदेतत्प्रकरणनिर्धारितं पुद्गलात्मकमन्तर्नीतवाङ्मनो द्वैतं शरीरं नाम परद्रव्यं न तावदहमस्मि TattvPradī. (A.) 223.9 (*on* 2.70); **2B** included, i.e. implied within भवतिशब्दस्यैव वान्तर्नीतप्रयोजकव्यापारवचनस्य पञ्चमलकारकल्पनेन भावनाविधिप्रतीतेः NyāySu. (So.) 73.26 (*on* i.2.19); **3** merged or absorbed within ततो महेश्वरोऽन्तर्नीतामिदंतां कृत्वा परानुन्मुखस्वात्मविश्रान्तिरूपाहंविमर्शपरिपूर्णः PratyabhiVi. ii.281.7 (*on* iv.1.1) (Bhāsk. स्वात्मनि लयीकृताम्)

अन्तर्नीताभिप्राय (antarnītābhiprāya) *adj.* (used as noun) (one) having the intention hidden inside तस्मादङ्गाङ्गीसंबन्धः कालवदङ्गं भविष्यतीत्यन्तर्नीताभिप्रायश्चोदयति TupṬ. 43. 3 (*on* iv. 4. 5); 100. 2 (*on* vi. 1. 33)

अन्तर्नीतावृत्तिवचन (antarnītāvṛtti-vacana) *adj.* expressive of repetition included within नात्र विसंवदितव्यं सिद्धावृत्तिरुपासनशब्दादन्तर्नीतावृत्तिवचनोऽयं वेदे प्रयुज्यते विदिना समानार्थः BrahmSūBh. (Bhā.) 218.14 (*on* iv.1.1)

अन्तर्नीताहंभावा (antarnītāhambhāvā) *adj.* (*f.*) in which the 'I' notion or ego is merged इति हीदंतैव अन्तर्नीताहंभावा संसारिणां परिस्फुरति PratyabhiVi. ii.257.4 (*on* iii.2.11)

अन्तर्नीय (antarnī-ya) *ger.* having included within (denotation) यांस्तु संभविनो धर्मानन्तर्नीय प्रयुज्यते VākyaPa. 2.163.

अन्तर्नीरम् (antarnīram) *adv.* in the water स च प्रसारितजिह्वोऽन्तर्नीरं विचरतो जलचरादिन् भक्षयन् वीक्षितस्तैः PrabaK. 71.22.

अन्तर्नीलाद्यवभास (antarnīlādy-avabhāsa) *m.* manifestation of the blue colour etc. within स्मरणे उत्प्रेक्षणे प्रत्यक्षपृष्ठभाविनि अध्यवसाये च योऽन्तर्नीलाद्यवभासो बाह्यतयाध्यवसायितव्यः PratyabhiVi. i.336.4(*on* i.6.9)

अन्तर्नीहार (antar-nīhāra) *m.* internal dew, i.e. inner coolness क्लेदाधारावगाहान्तर्नीहारोष्मत्वलक्षणान्। गुणानाश्रित्य सामग्रीं प्राप्य ... संरूढान्यङ्कुरावस्थाप्रभृत्याकणिशाप्तितः ... सस्यानि MahāP. 3.180.

अन्तर्नृत्यप्रमोद (antar-nṛtyapramoda) *m.* inner pleasure of dance अन्तर्नृत्यप्रमोदप्रचलितशिरश्चन्द्रमौलेः कपालाः कल्याणं वः क्रियासुः SaduktiKa. 11.23.

अन्तर्नौ (antar-nau) *f.* interior of a boat अन्तर्नाव्युदकम् ... वर्जयेत् VāsiDS. 14.36.

अन्तर्न्यस्त (antar-nyasta) *adj.* **1** placed or kept inside अन्तर्न्यस्तदुन्दुभिशङ्खझल्लरीपटहपणवादिवाद्यविशेषाभिः ... शालाभिरुपशोभमानबाह्यकक्षान्तरम् ... तिलकमञ्जरीमन्दिरमपश्यम् TilaMañ. 370.7; **2** burried inside योऽन्तर्न्यस्तानवधिनिधिकं क्लृप्तवान् भूतधात्र्याः क्रोडम् ŚrīKaC. 16.40 (comm. न्यस्ता निखाताः)

अन्तर्न्यस्तकीकस (antarnyasta-kīkasa) *adj.* (building) having bones burried inside एडूकं यदन्तर्न्यस्तकीकसम् AmaK. 600; ParaNā. 658.

अन्तर्बडिश (antarbaḍiśa) *adj.* (float) having fish-hook (tied) inside तरण्डस्तथा। वृद्धेऽन्तर्बडिशे च दारुणि तथा स्यात् KośaKaTa. 2.4737.

अन्तर्बद्ध (antar-baddha) *adj.* **1** detained in the interior नरपतिस्तु ... कमललक्ष्मीप्रबोधमङ्गलशङ्खेष्विव रसत्स्वन्तर्बद्धध्वनन्मधुकरेषु मुकुलायमानेषु कुमुदेषु ... नगरं विवेश HarṣaC. 171.12; **2A** possessing within विश्लिष्यद्दलमालया प्रविरलैः पृथ्वीरुहामासवैरन्तर्बद्धकलङ्कया कलिकया प्रस्तूयते मञ्जरी SubhaDha. 2.9 (comm. अनुबद्धमञ्जरीत्वचिह्नया); **2B** possessing in the heart स मदनवेगरतां समाश्वास्य कान्ताम् ...। उचित इति तयान्तर्बद्धसद्भर्तृभक्तिः ... द्यां तदैवोत्पपात KathāSaSāg. vi.7.216; **3** woven through or suspended from inside (the matted hair) अन्तर्बद्धमाला सा मुक्ताफलमयी शुभा।... भाति LiṅgaP. i.71.146.

अन्तर्बन्ध (antar-bandha) *m.* internal bondage अन्तर्बन्धेन बद्धस्य किं बहिर्बन्धमोचनैः SarvaVeSāSaṁ. 245; द्रष्टुर्दृश्यस्य सत्तान्तर्बन्ध इत्यभिधीयते MahāU.4.47.

अन्तर्बन्धनस्थान (antarbandhana-sthāna) *n.* place of internal fastening निर्निमित्तमेवान्तर्बन्धनस्थानाच्चचालेव हृदयम् HarṣaC. 211.10.

अन्तर्बन्धमुक्त्यर्थम् (antarbandhamuktyartham) *adv.* for the sake of deliverance from internal bondange अन्तर्बन्धमुक्त्यर्थं क्रियतां कृतिभिः कृतिः SarvaVeSāSaṁ. 245.

अन्तर्बल (antar-bala) *n.* internal security force तत्कुलीनमवरुद्धं वा हिरण्येन प्रतिलोभ्य ब्रूयात् 'अन्तर्बलं प्रत्यन्तस्कन्धमन्यं वास्य प्रमृद्नीहि' इति ArthŚā. iii.166.4(12.3)

अन्तर्बलि (antar-bali) *m.* **1** middle-offering अन्तर्बलिविधानं च मध्ये स्थण्डिलकुम्भयोः। कृत्वा शिष्यप्रवेशान् लब्धानुज्ञो बहिर्व्रजेत् AgniP. 84.7; **2** offering at the interior महीधरे भवेद् दुग्धमेवमन्तर्बलिः स्मृतः MayaMa.8.4; होमश्च पूर्ववत् ... °पूजास्तुतिनिवेदनम्। अन्तर्बलिं च LiṅgaP.ii.26.23; राशिभ्यः पुनरीशान्ते वह्नौ विश्वेभ्य इत्यपि। नैर्ऋत्यां क्षेत्रपालाय दुर्गायै वायुगोचरे। एवमन्तर्बलिं क्षिप्त्वा द्वितीये मण्डले पुनः। ... बलिं क्षिपेत् ĪśānŚiPa. i.14.176; सोमानन्तरमेव वार्हतु धनाध्यक्षं तथान्तर्बहिर्द्वाःस्थेज्योपरि वाहनादिकसमिज्या वैवमन्तर्बलिः TantrSa.9.21 (comm. अन्तर्भागगतो बलिः)

अन्तर्बहिःकरण (antarbahiḥ-karaṇa) *n.* internal and external sense-organs (यत्तु स्यात् ... अविज्ञेयं तमस्तदुपधारयेत्) अविज्ञेयमन्तर्बहिःकरणानामगोचर इत्यर्थः ManuBh. ii.463.26 (*on* 12.29)

अन्तर्बहिःकरणजा (antarbahiḥkaraṇa-jā) *adj.* (*f.*) produced from internal and external sense-organs बोधोऽवधिः श्रुतमशेषनिरूपितार्थमन्तर्बहिःकरणजा सहजा मतिस्ते YaśasCam. ii.379.8.

अन्तर्बहिःकृत (antarbahiḥ-kṛta) *adj.* made, i.e. hoisted inside and outside पताकाभिर्विशालाभिर्ध्वजैरन्तर्बहिःकृतैः। मालादिभिः पुरीं रम्यां भूषयांचक्रिरे जनाः KūrmaP. 281.12(1.26)

अन्तर्बहिःखण्ड (antarbahiḥ-khaṇḍa) *m.* inner and outer parts or regions श्रीमत्सोमपुरे चतुर्षु लयनेष्वन्तर्ब(?ब)हिःखण्डयोर्यश्चाधत्त नवीनकर्म्म जगतां

नेत्रैकविश्रामभूः EI.xxi.99.9.

अन्तर्बहिःपूर्णत्व (antarbahiḥpūrṇa-tva) *n.* **1** the state of being filled inside and outside चित्तस्य ... ब्रह्मणि निमग्नत्वेन ... समुद्रमध्यस्थापितजल-पूर्णकुम्भवदन्तर्बहिःपूर्णत्वम् JīvanVi. 129.19; **2** the state of containing, i.e. pervading within and without, JīvanVi. 129. 19.

अन्तर्बहिःप्रपञ्च (antarbahiḥ-prapañca) *m.* inner and outer expansions अण्डान्तरान्तर्बहिःप्रपञ्चज्ञानम् TripāMaNāU.369.10(6); (उपासकः) समस्त-ब्रह्माण्डान्तर्बहिःप्रपञ्चरहस्यं ब्रह्मज्ञानेनावबुध्य ... महाविराट्पदं प्राप TripāMaNāU. 369. 25(6)

अन्तर्बहिरर्चन (antarbahir-arcana) *n.* worship (of deities) within and without इति हरिमिहषिनिहन्त्र्योरन्तर्बहिरर्चने क्रमः TantrSa. 1.68.

अन्तर्बहिरात्मन् (antarbahir-ātman) *adj.* who is of the nature of, i.e. who pervades inside and outside अर्थलिङ्गाय नभसे नमोऽन्तर्बहिरात्मने BhāgP. iv.24.40.

अन्तर्बहिराभासन (antarbahir-ābhāsana) *n.* manifestation inside and outside यस्मात् स प्रमाता कार्यस्यान्तर्बहिराभासनद्वयनिमित्ततया स्थितस्तेन विना तदपेक्षस्याभासद्वयस्यानुपपत्तेः PratyabhiVi. ii.162.4 (*on* ii.4.7)

अन्तर्बहिराश्रय (antarbahir-āśraya) *adj.* having internal and external resorts द्विविधस्तु सः (ज्वरः)। ... सौम्यतीक्ष्णोऽन्तर्बहिराश्रयः AṣṭāHṛ. iii.2.46; संधिष्वनिलरक्ताभ्यां शोफोऽन्तर्बहिराश्रयः ... भवेद्वातास्रसंज्ञकः RasRaSa. 21.171.

अन्तर्बहिरिन्द्रिय (antarbahir-indriya) *n.* internal and external sense-organs अन्तर्बहिरिन्द्रियाणि मरुतः संयम्य पश्चापि च। ... ये च मुमुचुस्तेभ्योऽपि बद्धोऽञ्जलिः YaśasCam. ii. 380. 2.

अन्तर्बहिरुपसत्क (antarbahirupasat-ka) *adj.* (Agnicayana) having Upasad (Iṣṭis) inside and outside कथमु खल्वन्तरुपसत्कं बहिरुपसत्कमन्तर्बहिरुप-सत्कमिति विजानीयात् BaudhŚS.iii.262.3; दैक्षस्य संवत्सरस्य षडवशिष्य राजानं क्रीणीयात्ताश्चोपसदः स्युरुत्तरश्च षड्रात्रः सोऽन्तर्बहिरुपसत्कः BaudhŚS.iii.262.7.

अन्तर्बहिर्गत (antarbahir-gata) *adj.* reaching, i.e. penetrating inside and outside सर्वम् ... येन च सर्वतो व्यापिना अन्तर्बहिर्गतेन ... सूत्रेण ग्रथितम् ChāndoUBh. 449.11 (*on* vii. 15. 1)

अन्तर्बहिर्द्वाःस्थ (antarbahirdvās-stha) *adj.* (used as noun) (du.) (pair of door-keepers) standing at inner and outer doors सोमानन्तरमेव वार्हतु धनाध्यक्षं तथान्तर्बहिर्द्वाःस्थेज्योपरि वाहनादिकसमिज्या वैवमन्तर्बलिः TantrSa. 9.21.

अन्तर्बहिर्धारित (antarbahir-dhārita) *adj.* existing, i.e. pervading inside and outside अन्तर्बहिर्धारितं परं ब्रह्माभिधेयं शाम्भवं लिङ्गम् SaunaU. 378.9.

अन्तर्बहिर्भाव (antarbahir-bhāva) *m.* **Ai** internal and external states अन्तःकरणधर्मो वा बहिरेवं प्रकाशते। अस्यां त्वन्तर्बहिर्भावः प्रक्रियायां न विद्यते VākyaPa. 3(6). 23; **Aii** the state of being inside and outside स एव नामरूपात्मना अन्तर्बहिर्भावेन कार्यकरणरूपेण व्यवस्थितः BṛĀraUBh. 344. 3 (*on* ii.5.18); यथा चित्रम् ... एकरूपायामप्यनुभूतौ विक्रियाविषयत्वभेदानात्मत्वासुखित्व-पूर्वापरान्तर्बहिर्भावादिग्विभागात्युद्यातिनीचादिभ्रमान् जनयति IṣṭaSi.36.4; तदेतत्सर्वमन्त-र्बहिर्भावेन वर्तते JīvanVi.104.6; **B** inclusion and exclusion प्राणस्य विषया-न्तर्भावात् त्रैविध्यस्यैव संभावितत्वात्, अन्तर्बहिर्भावेन भेदे तु आवहनिवहादिना बहुभेदसंभवात् TarkSaṁ. (Ā.) 40.20.

अन्तर्बहिर्भावापेक्ष (antarbahirbhāvāpekṣa) *adj.* dependent on the internal and external states यद्यप्यापाततो मनसोऽनिन्द्रियत्वं प्राप्नोति, तथापि सकलश्रुति-स्मृतिपर्यालोचनया मनसोऽपीन्द्रियत्वमेव, भेदव्यपदेशस्त्वन्तर्बहिर्भावापेक्षः PrakaVi. 693. 23.

अन्तर्बहिर्भूता (antarbahir-bhūtā) *adj.* (*f.*) existing inside and outside अद्भिः सर्वतोऽन्तर्बहिर्भूताभिर्व्याप्तम् BṛĀraUBh. 424.2 (*on* iii.6.1)

अन्तर्बहिर्मल (antarbahir-mala) *m., n.* **1** impurities inside and outside अन्तर्बहिर्मलोपेतमलक्ष्मीः प्रतिपद्यते LakṣmīT. 34.93; **2** inner and outer impuritis अन्तर्बहिर्मलप्लोषादात्मनः शुद्धिकारणम्। शारीरं मानसं कर्म तपः प्राहुस्तपोधनाः YaśasCam. ii.415.24.

अन्तर्बहिर्मुख (antarbahir-mukha) *adj.* **1** having an inward and outward, i.e. internal and external (*lit.* facing inwards and outwards) यदिदं सदकारणतया स्वतः सिद्धमन्तर्बहिर्मुख-प्रकाशशालितया स्वपरपरिच्छेदकं मदीयं नाम चैतन्यम् TattvPradī.(A.) 113.2 (*on* 1.90); **2** facing inwards and outwards (वीणावादनम्) उल्लेखं चावलेखकम्। सर्वाभित्तिसृभित्ताभ्यामथवेति च ते जगुः। अन्तर्बहिर्मुखौ घातौ तयोस्ते ब्रुवते क्रमात् SaṁgīRa. iii.240.11 (6.72)

अन्तर्बहिर्विज्ञान (antarbahir-vijñāna) *n.* internal and external knowledge यत्र भक्तेष्वेकाग्रता भगवत्स्वरूपे प्रकट एवैकस्मिन् ग्राहकचित्तधारा न त्वन्तर्बहिर्विज्ञानं तत्रोभयोरन्तः पश्यतो बहिः पश्यतश्च AṇuBh. 309.16 (*on* iv.1.11)

अन्तर्बहिर्विभाग (antarbahir-vibhāga) *m.* **A** inner and outer divisions ग्रहादयः सर्वे भगणाद्या यथाक्रमम्। अन्तर्बहिर्विभागेन कालचक्रे नियोजिताः DevīBhāP. viii.17.8; **B** distinction (of something) as within and without (as regards the body) शरीरापेक्षया अन्तर्बहिर्विभागं कृत्वा 'अहम्, नाहम्' इत्यात्मानात्मव्यवहारः अहंकारोपाधिकोऽवगन्तव्यः VivaPraSaṁ. 48.22.

अन्तर्बहिर्विराज (antarbahir-virāja) *adj.* pertaining to the act of praying to the fire known as Antarbahirvirāja before and after journey) (अथातो वैराजमेवोपस्थानम्) कथमु खल्वन्तर्विराजं बहिर्विराजमन्तर्बहिर्विराजमिति जानीयान्नित्येनोपस्थाय विराजक्रमैरुपतिष्ठेत प्रोष्य पुनरागम्य विराजक्रमैरुपस्थाय नित्येनैवोपतिष्ठेतैतेनैव बहिर्विराजमुक्तमन्तर्बहिर्विराजं चेति BaudhŚS.iii.219.16.

अन्तर्बहिर्विशुद्ध्यर्थम् (antarbahirviśuddhyartham) *adv.* for the sake of internal and external purifications अन्तर्बहिर्विशुद्ध्यर्थं मन्त्रपूतेन वारिणा। त्रीनञ्जलीन् मूर्ध्नि सिञ्चेत् SkandP. ii(2). 30.96.

अन्तर्बहिर्वृत्ति (antarbahir-vṛtti) *adj.* existing internally and externally एवमन्तर्बहिर्वृत्तिः क्रिया कालक्रमानुगा ĪśvaPraSū. iii. 1. 1.

अन्तर्बहिर्व्यापक (antarbahir-vyāpaka) *adj.* pervading within and without त्वमेवान्तर्बहिर्व्यापकः TripāMaNāU.358.14 (1)

अन्तर्बहिर्व्याप्ति (antarbahir-vyāpti) *f.* pervasion (of the body) within and without अन्तर्बहिर्व्याप्तिश्च एकस्यापि चैतन्यस्यानन्तत्वात् उपपद्यते VivaPraSaṁ. 49.1.

अन्तर्बहिश्चिन्ता (antarbahiś-cintā) *f.* internal and external anxiety or worry तस्मादन्तर्बहिश्चिन्तामनेकाकारसंस्थिताम्। संत्यज्यात्महितार्थाय स्वाध्यायध्यान-मभ्यसेत् ŚivU.7.127.

अन्तर्बहिःशात्रवमण्डल (antarbahiś-śātravamaṇḍala) *n.* inner and outer groups of enemies तज्ञयाचन्द्रसूर्यं त्वं निजवंश्यमनोरथान्। पूरयन् चूरयन्नन्तर्बहिः-शात्रवमण्डलम् PrabhāC. 208.30.

अन्तर्बहिःशून्य (antarbahiś-śūnya) *adj.* **A** devoid of interior and exterior अन्तर्बहिःशून्यमनन्यमात्मनः। विज्ञाय सम्यक् निजरूपमेतत् पुमान् विपाप्मा ViveCū.224; **B** empty within and without चित्तस्य ... अन्तर्बहिःशून्यत्वम् JīvanVi.129.18.

अन्तर्बहिष्करण (antarbahiṣ-karaṇa) *n.* internal and external sense-organs खेचरी, अन्तर्बहिष्करणतदर्थसुखादिनीलादिरूपा ParāTri. 39.12; सर्वेषामन्त-र्बहिष्करणानां यत् यत् अनुप्रविशति ParāTri.45.10; न हि प्राधानिकान्यन्त-र्बहिष्करणानि ... अचेतनानि वेदितुमुत्सहन्ते Bhām.124.20 (*on* i.1.5)

अन्तर्बहिष्करणत्रयोदशक (antarbahiṣkaraṇa-trayodaśaka) *n.* group of thirteen internal and external sense-organs एतद्भैरवात्म हृदयम्, प्रवेशोपायोऽत्र सर्वाः प्रमातृभूमीरनवच्छेदेनाक्रामेत् अन्तर्बहिष्करणत्रयोदशकं प्रकृत्या सह च चतुर्दश चत्वारिंशद्युतं द्विगुणितमशीतिः ParāTri. 231. 7.

अन्तर्बहिष्करणविषया (antarbahiṣkaraṇa-viṣayā) *adj.* (*f.*) (field of activity) pertaining to the internal and external sense-organs प्राणदेहादिभूमावेव हि अन्तर्बहिष्करणविषयायां प्रेरणाख्यायाम् उद्योगबलजीवनादिरूपायां रूढस्य बन्धाभिमतेभ्यो मुक्तिः ParāTri. 18.7.

अन्तर्बहिष्करणवृत्ति (antarbahiṣkaraṇa-vṛtti) *f.* function or operation of the internal and external sense-organs (मुनिः) एवमेव लोकोत्तरव्यवस्थितिः पश्यति मन्यते च। तस्यैवान्तर्बहिष्करणवृत्तिश्चरितार्था Loc. 125.26 (*on* 3.1); Kāvyānu. (He.) 52.23.

अन्तर्बहिष्करणस्वातन्त्र्य (antarbahiṣkaraṇa-svātantrya) *n.* independence (of the operations) of internal and external sense-organs अपरामर्शनमेव अजाड्यजीवितम् अन्तर्बहिष्करणस्वातन्त्र्यरूपं स्वाभाविकम् ... अनन्यमुखप्रेक्षित्वं नाम PratyabhiVi. i. 242.8 (*on* i.5.11)

अन्तर्बहिष्ट्व (antarbahiṣ-ṭva) *n.* the state of having internal, i.e. superior and external, i.e. inferior (forms of life) स वासनात्मा विषयोपरक्तो गुणप्रवाहो विकृतः षोडशात्मा। बिभ्रत्पृथङ्नामभि रूपभेदमन्तर्बहिष्ट्वं च पुरैस्तनोति BhāgP. v.11.5.

अन्तर्बहिस् (antar-bahis) *adv.* [P.v.4.117] **A** within and without असा-वात्मान्तर्बहिः MaiU.5.2; द्वौ वा एता अस्य पन्थाना अन्तर्बहिश्च MaiU.6.1; अन्तर्बहिर्न सावस्था न यस्यां भासते विभुः MahāBhā. vi.98*(2); अन्तर्बहिश्च यत्किंचिन्मनोव्यासङ्गकारकम्। परित्यज्य भवेत्त्यागी MahāBhā. xii. 12.33; स्वयमन्तर्बहिर्व्याप्य भासयन्नखिलं जगत्। ब्रह्म प्रकाशते ĀtmaBo.62; ब्राह्मणः परिव्रज्य ... स्वव्यतिरिक्तं सर्वमन्तर्बहिरमन्यमानः ... कृतकृत्यो भवति

NāraPaU.3.86; अन्तर्बहिश्च नारायणः NārāyU.2; अन्तर्बहिश्च तत्सर्वं व्याप्य नारायणः स्थितः MahānāU.11.6; स भगवान् ब्रह्माण्डस्यान्तर्बहिर्व्याप्नोति यो विराट् RāmoTāU.404.22(5.36); अन्तर्व(र्ब)हिर्यदि हरिस्तपसा ततः किम् PañcaRā.(Nā.) i.2.6; अन्तर्बहिश्च हृदयेन किमप्यमन्दनिस्यन्दमिन्दुमणिनेव विलीयते मे KarṇaSu.3.8; **B** inside and outside, inwards and outwards प्रथमं महावीरं शफाभ्यां गृहीत्वान्तर्बहिर्धूपयति VaikhāŚS.13.4; तेन कालेन (v.l. अन्तर्बहिश्च) पुत्रस्ते कृतमूलो भविष्यति Rāmā.ii.9.34 (GPP. Ed.) (comm. अन्तरयोध्यामध्ये बहिः राज्ये): वातपित्तहरं कर्म तत्रान्तर्बहिराचरेत् AṣṭāSaṁ.ii.186.7(6.2); वैरिं चाण्डोदरान्तर्व्वहि(Read र्ब्बहि)रुपरितल(Read तले) यत्र लब्धावकाशं तोयव्याजाद्विशुद्धं यश इव निहितं तञ्जगत्तुङ्गसिन्धौ EI. vii. 38.16; अन्तर्बहिश्च लोकाँस्त्रीन् पर्येम्यस्कन्दितव्रतः BhāgP. i.6.32; i.8.18; ii.2.23; अन्तर्हित(v.l. ॰र्बहि)श्च स्थिरजङ्गमेषु BhāgP. xi. 7. 42; अन्तर्बहिर्बाह्यरतेन भूयो विमृश्यमानाः क्रमशो द्रवन्त्यः। ... प्रविडयोः रतिं लभन्ते प्रथमे रतेऽपि RatiRaha.5.17; सितमणिमये यस्मिन्नन्तर्बहिश्च मृगीदृशः NavaSāC.14.87;प्राकारान्तर्बहिः कार्यं श्रीमद्गोपुरभूषितम् ... प्राकारान्तं च कारयेत् ŚivU.4.19; अन्तर्बहिर्मातृकाश्च न्यसेदागममार्गतः GaṇeP.i.49.20; हंसैः ... नक्तं दिवान्तर्बहिस्तिष्ठद्भिः ... कृतावेक्षणम् SubhāRaK. 13.6; ŚrutaPra.iB.271.24 (*on* i.1.28); तनुभृतामन्तर्बहिर्वोत्थितः। ... रुधिरम् ... प्रदूष्य कृतः ... शोधस्त्वसौ विद्रधिः RasRaSa.18.1.

अन्तर्बहिस् (antar-bahis) *adj.* internal and external सर्वेभ्य एतेभ्योऽन्तर्बहिस्तत्त्वेभ्यो व्यतिरिक्तो बोद्धव्यः (परमात्मा) ManuBh. i.517.22 (*on* 6.65)

अन्तर्बहिस्तमःपुञ्ज (antarbahistamaḥ-puñja) *m.* mass of (dense) darkness within and without (चन्द्रशेखरः) अन्तर्बहिस्तमःपुञ्जनिर्भेदनपटीयसीम्। महाप्रकाशरूपां तां मेधाशक्तिं प्रकाशयन् BrahmāṇḍP. iii.34.93.

अन्तर्बहिस्तुल्यचेष्ट (antarbahis-tulyaceṣṭa) *adj.* who has similar behaviour inwards and outwards अन्तर्बहिस्तुल्यचेष्टं सदा सस्मितभाषणम्। गृहेऽनासक्तवत्सन्तं स्वयंयोग्यो गुरुं भजेत् BṛDharmaP. i.4.8.

अन्तर्बहिःसंस्थित (antarbahis-saṁsthita) *adj.* existing within and without अन्तर्बहिःसंस्थितस्योद्वासनविधिः कृतः NirguMāPu. 8.

अन्तर्बहिःसंनिहित (antarbahis-sannihita) *adj.* present within and without असौ ... उपादिशद्ब्रह्म परं सनातनं न यत्र हस्ताङ्घ्रिविभागकल्पना। अन्तर्बहिःसंनिहितं यथाम्बरम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14.35.

अन्तर्बहिःसर्वगतत्व (antarbahissarvagata-tva) *n.* the state of being, i.e. pervading everywhere viz. within and without अन्तर्बहिःसर्वगतत्वेनेत्युपासात्रैविध्यात् BrahmSūBh. (Mā.) 9A.7 (*on* i.1.31)

अन्तर्बहिःस्थ (antarbahis-stha) *adj.* present inside and outside अन्तर्बहिःस्थशूलाग्रसूचिकासु लिखेदपि ĪśānŚiPa. i. 47. 20; अन्तर्बहिस्स्थयोः बलयोः प्रत्यहं प्रावर्तत घोरः समरसंमर्दः MohaRāPa. 1. 23 (23); सर्वैरपि प्रतिपन्थिनः प्रसरिता अन्तर्बहिःस्था जनाः ParamāKā. 7. 44; 18. 124.

अन्तर्बहिःस्थपद्म (antarbahisstha-padma) *n.* lotus existing inside and outside अन्तर्बहिस्थ(?स्थ)पद्मानां बाह्याब्जा विशसो?न्तिमे PauṣkS. 7.138.

अन्तर्बहिःस्थित (antarbahis-sthita) *adj.* present or existing inside and outside (the body) न गृह्णाति न त्यजति वायुमन्तर्बहिःस्थितम्। ज्ञेयं तच्छून्यकं नाम प्राणायामं यथास्थितम् BṛNāraP. 31. 127.

अन्तर्बहिःस्थिति (antarbahis-sthiti) *adj.* existing inside and outside एवमेका क्रिया सैषा सक्रमान्तर्बहिःस्थितिः ĪśvaPraSū. ii.4.5.

अन्तर्बहीरजस् (antarbahī-rajas) *adj.* possessing the (quality of) activity within and without अन्तर्बहीरजाश्चैव त्रिजगत्सृष्टिकृद्विधिः ŚivaP. ii(1). 9.61 (48B.15)

अन्तर्बहीरूपता (antarbahīrūpa-tā) *f.* the state of being internal and external form or nature अन्तर्बहीरूपतया एकानेकत्वयोर्विषयभेदेऽभ्युपगम्यमाने तद् वस्तु यदैकमिति प्रतिभाति तदैव नानेकं भावी Bhāsk. ii. 41. 10 (*on* ii. 2. 3)

अन्तर्बाष्प (antar-bāṣpa) *adj.* having suppressed tears within कथमपि पुरः केतकाधानहेतोरन्तर्बाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ MeghDū.3; नवकन्दली... । कोपादन्तर्बाष्पे स्मरयति मां लोचने तस्याः Vikramo.4.15; (*but.* Apte with tears gushing up inside) अन्तर्बाष्पं मां विलोक्य तमसूयिषुरग्रगाः RājTa.(Ka.) 5.197; 7.1589; सोऽन्तर्बाष्पोऽप्यपश्यत्तं सान्त्वयन्तमिवाग्रतः RājTa.(Ka.) 8.3053.

अन्तर्बाष्प (antar-bāṣpa) *m., n.* **1** tears within अन्तर्बाष्पजडीकृतं प्रभुतया चक्षुर्न विस्फारितं कोपश्च प्रकटीकृतो दयितया Ratnā.2.20; SaraKaṇṭhā.75.5; SūktiMu.55.7; **2** steam inside (the vessel which is covered with a lid) श्रुताम्बु तत्त्रिदोषघ्नं यदन्तर्बाष्पशीतलम् BhāvPra. (Bhā.) 8(1). 80 [Suppressed tears, MW.; Apte]

अन्तर्बाष्पभरोपरोधिन् (antarbāṣpabharoparodhin) *adj.* choked with or obstructed by the excess of tears within यास्यत्यद्य शकुन्तलेति ... अन्तर्बाष्पभरोपरोधि गदितम् ... वैक्लव्यं मम तावदीदृशम् Śāk. 4.8.

अन्तर्बाष्पस्फुरत्तार (antarbāṣpasphurat-tāra) *adj.* with the pupils (of eyes) throbbing due to the tears within अन्तर्बाष्पस्फुरत्तारं विनिगीर्णमुदाहृतम् BhāvPra.(Śā.) 124.14(5)

अन्तर्बाष्पोद्गम (antarbāṣpodgama) *m.* act of rising or starting of tears within अन्तर्बाष्पोद्गमध्याननिश्वासाश्च मुहुर्मुहुः ... अनुभावास्तु गदिता निर्वेदस्यैवमादयः BhāvPra. (Śā.) 15.16(1)

अन्तर्बाष्पोद्गम (antarbāṣpodgama) *adj.* having the rising of tears within अन्तर्बाष्पोद्गमं चक्षुराकेकरकनीनिकम्। ... एते भावाः स्युर्मन्मथाश्रयाः BhāvPra. (Śā.) 89.4 (4)

अन्तर्बाहु (antar-bāhu) *m.* inner (part or portion of the) trunk अन्तर्बाहू(?हु) पणवको बिम्बकः कुम्भ एव च ... मर्मणामिति व्याख्यातं वारणानाम् Hastyāyur. 442.13(3.9); 501.12 (3.20)

अन्तर्बाह्य (antar-bāhya) *adj.* [*f.*-ā] **A** inward and outward लक्ष्येऽन्तर्बाह्यायां दृष्टौ निमेषोन्मेषवर्जितायां चेयं शांभवी मुद्रा भवति MaṇḍBrU. 1.3 (348.24); **Bi** inner and outer अन्तर्बाह्यलावाणकचन्द्रार्काणां तथाश्रयाः। प्रासादास्तेषु लवणरसस्तु लवणोदधिः TriṣaŚaPuC. ii.3.639; **Bii** internal and external अत्यम्लानि फलानि ... अन्तर्बाह्यमलातिशोधनकराण्यत्यन्ततीक्ष्णानि च KalyāKā.4.43.

अन्तर्बाह्यकोणस्थ (antarbāhyakoṇa-stha) *adj.* being against the inside and outside of a corner परिधेः फलम्। मित्यन्तर्बाह्यको(ण)स्थस्य राशेः स्वगुणभाजितम् Līlā.235.

अन्तर्बाह्यतस् (antarbāhya-tas) *adv.* from inside and outside उर्वी महांश्च जगतः प्रान्तेऽन्तर्बाह्यतस्तथा BrahmP. 232.29.

अन्तर्बाह्यमहादाह (antarbāhya-mahādāha) *m.* excessive inflammation which is internal and external अयं चन्द्रकला नाम रसेन्द्रः ...। अन्तर्बाह्यमहादाहविध्वंसनमहाक्षमः RasRaSa. 13.14.

अन्तर्बाह्यरूप (antarbāhya-rūpa) *adj.* of inner and outer natures लक्ष्येष्वन्तर्बाह्यरूपेष्वभीक्ष्णं कुर्वाणानां समयं तेषु तेषु HarVi.5.91.

अन्तर्बाह्यलक्ष्य (antarbāhya-lakṣya) *n.* internal and external targets अन्तर्बाह्यलक्ष्ये दृष्टौ निमेषोन्मेषवर्जितायां सत्यां शांभवी मुद्रा भवति AdvaTāU. 385.22.

अन्तर्बाह्यव्यतिरेक (antarbāhya-vyatireka) *m.* [Inst.] with the exception of the inner (mind) and the outer (objects) अस्मिन्पक्षे पूर्वोक्तानां चतसृणामनयोरेवान्तर्भावः अन्तर्बाह्यव्यतिरेकेण वासनान्तरासंभवात् JīvanVi. 63. 22.

अन्तर्बाह्यसंधित्रिभाग (antarbāhyasandhi-tribhāga) *m.* one third portion of the inner and outer joints पर्वणीमन्तर्बाह्यसंधित्रिभागे बडिशेनावलम्ब्य वृद्धिपत्रेणार्धमात्रे छिन्द्यात् AṣṭāSaṁ.ii.227.12 (6.14)

अन्तर्बाह्येन्द्रिय (antarbāhyendriya) *n.* internal and external sense-organs अन्तर्लक्ष्यं जलज्योतिःस्वरूपं भवति। महर्षिवेद्यम् अन्तर्बाह्येन्द्रियैरदृश्यम् MaṇḍBrU. 1.3 (348.27)

अन्तर्बाह्योदित (antarbāhyodita) *adj.* uttered inwards (silently) and outwards (loudly) एकस्य मन्त्रनाथस्य अन्तर्बाह्योदितस्य च। यदेकं तज्जपो विप्र लक्षसंख्याभिधो भवेत् JayāS.14.69.

अन्तर्बिम्बित (antar-bimbita) *adj.* reflected inside उत्तुङ्गस्तनमण्डलोपरिलसत्प्रालम्बमुक्तामणेरन्तर्बिम्बितम् ... स्पष्टं मुरारेर्वपुः पश्यन्ती मुदिता मुदेऽस्तु भवतां लक्ष्मी विवाहोत्सवे KṛṣṇaKa.2.64; अन्तर्बिम्बितचम्पेन्द्रा कम्पेन्द्रस्यासिपुत्रिका। अप्सरोभ्यः पतिं दातुमन्तर्वत्नी किलाभवत् MadhuVi.4.81; आस्फाल्यान्तर्बिम्बितादिन्दुकोणाद्वीचीमौर्वी विद्रुमेष्वासभाजम्। फेनश्रेणीतूलविक्षेपपूर्वा शौरेश्शय्यानेहसा शोध्यते यः Acyutarā. 7.8.

अन्तर्बिलगत (antarbila-gata) *adj.* entered into (the cavity of) the cave अदृष्टस्तु हतस्तेन अन्तर्बिलगतस्तदा। प्रसेनं तु हतं ज्ञात्वा गोविन्दः परिशङ्कितः MatsyaP. 45. 8.

अन्तर्बीज (antar-bīja) *n.* inner part or kernel of seed यथाङ्कुरोऽन्तर्बीजस्य संस्थितो देशकालतः। करोति भासुरं देहं तनोत्येवं हि दृश्यधीः YogVā.iii.1.47; तुल्यं त्रिभागमक्षान्तर्बीजमामलकस्य च। द्व्येकभागं जले पिष्ट्वा गुली नेत्रामयान् हरेत् ĪśānŚiPa. i.46.8.

अन्तर्बीजात्मभाव (antarbījātmabhāva) *m.* notion of self in the form of kernel of seed तदा प्रमेयमस्यां वै ज्ञातव्यं कर्मसिद्धये। ... अन्तर्बीजात्मभावेन स्थित्वा चोत्यमुखः पुनः PauṣkS. 29.123; PāraS. 7.77.

अन्तर्बीभत्सता (antar-bībhatsatā) *f.* inner loathsome or disgusting nature

किमिदमस्य जगतो महान्ध्यं यत् ...। न वेत्ति बहिश्छायाप्रतारितमुदुम्बरफलस्येवास्य कलेवरस्यान्तर्बीभत्सताम् YaśasCam. ii.66.2.

अन्तर्बोध (antar-bodha) *m.* self-realisation भुवनावलीं समस्तां तत्त्वक्रमकल्पनामथाक्षगणम्। अन्तर्बोधे परिवर्तयति यत् सोऽस्य जप उदितः ParamāSā.78.

अन्तर्बोधस्वरूप (antarbodha-svarūpa) *adj.* of the nature of self-realisation अन्तर्बोधस्वरूपो यः प्राकृतध्वान्तनाशनः। सूर्यवत् तपतस्तस्य या ज्वालाप्यूर्ध्वगामिनी AhirbuS. 19.29; अन्तर्बोधस्वरूपं यत् प्राकृतध्वान्तशान्तिकृत्। तेजः PāraS.4.35.

अन्तर्भक्ति (antar-bhakti) *f.* devotion within the (state of perfect) self, inner devotion अन्तर्भक्तिचमत्कारचर्वणामीलितेक्षणः। नमो मह्यं शिवायेति पूजयन् स्यां तृणान्यपि Stotrā.5.15 (comm. अन्तःपूर्णाहन्तायाम्)

अन्तर्भक्तिकर (antarbhakti-kara) *adj.* expressing devotion within अन्तर्भक्तिकरं क्षुद्रं बाह्यभक्तिविवर्जितम्। ... इत्यादिदुर्गुणोपेतं गुरुः शिष्यं विवर्जयेत् KulārT.13.6.

अन्तर्भग्न (antar-bhagna) *adj.* crushed internally किंचिदन्तर्भग्ने समग्रसुभटवर्गे ... श्रीलवणप्रसादः समस्तानपि रिपून् लीलयैव समूलकाषं कषितवान् PrabaCin.104.18.

अन्तर्भय (antar-bhaya) *n.* fear in the mind, inner fear सागरः। चक्रे गोष्पदवद्विलङ्घितवतोऽप्यन्तर्भयं मारुतेः AnargharRā.7.84; संसाराम्भसि ... क्रोशन्तमन्तर्भयात्। ... उद्धर हरे मच्चित्तदन्तीश्वरम् StavMā.156.32; काचित् ... अन्तर्भयेन निदधे हृदये कराग्रम् BhikṣāKā. 10. 2.

अन्तर्भयसन्नकण्ठम् (antarbhayasannakaṇṭham) *adv.* with throat chocked up due to the inner fear अन्तर्भयसन्नकण्ठमसकृद्यामीति तल्पातिथिर्जल्पन्ती परिरभ्यते सुकृतिना स्वैरं नवस्वैरिणी SūktiMu.70.11; ŚārṅgaPa.3779; PadyaVe.380.

अन्तर्भयाभाव (antarbhayābhāva) *m.* absence of inner fear उत्तमा हि अन्तर्भयाभावेऽपि गुरुभ्यो राज्ञश्च भयं दर्शयन्ति Kāvyānu. (He.) 94.21.

अन्तर्भव (antar-bhava) *adj.* existing, i.e. pervading (all) within तस्याकृतिं कामपि वीक्ष्य दिव्यामन्तर्भवच्छद्मविहंगमग्निम्। विचिन्तयन्संविविदे स देवः KumāSaṁ.9.5 (comm. सर्वान्तर्व्यापीत्यर्थः); नमः परस्मै पुरुषाय ... देहिनामन्तर्भवाय BhāgP.ii.4.12.

अन्तर्भव (antar-bhava) *m.* **1** internal conception यतः प्रभृति कोऽप्येष जीवो मान्तर्भवाश्रितः। ततो मे दोहलो जातः सुतरामसुखप्रदः BṛKathāK. 106.135; **2** worldly existence च्युत्वोत्पद्य मनुष्येषु भुक्त्वा भोगान् सुदुर्लभान्। विरक्तो मुक्तिमाप्नोति शुद्धात्मान्तर्भवाष्टकम् YogŚā.3.154; **3** god of love (*lit.* (one) who is born in the mind) अन्तर्भवश्चेतोभवः AlaṅkāMañ. 230.4.

अन्तर्भवत् (antar-bhavat) *adj.* **A** which is being included in (a class) संशयादयो यथासंभवं प्रमाणेषु प्रमेयेषु चान्तर्भवन्तो न व्यतिरिच्यन्ते NyāyBh.3.4 (*on* i.1.1); NyāyMañ.i.9.15; कोऽयं पिङ्गलरूपावलम्बी लक्षणविपक्षजनेष्वन्तर्भवन्मामपि स्वजनं मन्यते JānaPa.3.63 (8); **Bi** who is present or existing in the mind अन्तर्भवद्रिपुसुयोधनसख्यबन्धप्रेङ्खोलिता प्रणयिना मधुसूदनेन। मच्छस्त्रकृत्तबलभद्रगलाभिधानग्रन्थिच्छिदाच्छिदुरदुःस्थितिरस्तु मैत्री SubhaDha. 4.6 (comm. निरन्तरमन्तर्वर्तमानेन); **Bii** which is present within सर्वात्मब्रह्मण्यन्तर्भवन्तो जीवधर्मा न ब्रह्मपरतया योज्यन्ते VedāntKa. 219.2 (*on* i.4.19)

अन्तर्भवत्कोप (antarbhavat-kopa) *adj.* with the rage existing in the mind मधुरन्तर्भवत्कोपोऽन्तःशिखीव शमीतरुः। सद्यो दष्टाधररदो नारदं प्रत्यभाषत TriṣaŚaPuC. iv.4.124.

अन्तर्भवद्विदिश् (antarbhavad-vidiś) *f.* intermediate direction which falls between (two directions) चतुष्टयमध्ये अन्तर्भवद्विदिशामग्रहणम् Bhāsk.i. 224.14 (*on* i.5.6)

अन्तर्भवन (antar-bhavana) *n.* **Ai** inner apartment ततोऽहमन्तर्भवने पितुर्वृत्तान्तरक्षिणी। गूढोत्पन्नं सुतं बालं जले कर्णमवासृजम् MahāBhā.xv.38.14; (विप्रेन्द्रः) विवेश चान्तर्भवनं देवानां च दुरासदम् KūrmaP.16.10 (1.1); पश्यान्तर्भवनं तत्र पुत्रदारसुहृद्वृतम् AdhyāRā.iv.5.48; **Aii** inner chamber, i.e. subtle body स सार्वभौमवद्व्यवहाराच्छ्रान्तोऽन्तर्भवनं प्रवेष्टुं मार्गमाश्रित्य तिष्ठति। करणोपरमे ... स्वप्नावस्था भवति PaiṅgU.422.28 (2.1); **B** interior or inside of the house चामीकर°...°नीलोत्पलसंनिभेऽग्नौ। न ध्वान्तमन्तर्भवनेऽवकाशं करोति रत्नांशुहतं नृपस्य BṛSaṁ.43.33; **C** sanctum sanctorum (of a temple) एवं पूज्य प्रविश्यान्तर्भवनं परमेष्ठिनः। दत्त्वा पुष्पाञ्जलिं भक्त्या LiṅgaP. i.27.22; **D** circumference inside, i.e. inner measurement मानमन्तर्भवनं पात्रे Prasā. ii. 190. 9.

अन्तर्भवनकक्षासंचार (antarbhavanakakṣā-sañcāra) *m.* movement in the enclosure of inner apartment स्थापत्यकञ्चुकिवर्षवरोपस्थायिकनिर्मुण्डादीनामन्तर्भवनकक्षासंचारः Kāvyānu. (He.) 390.22.

अन्तर्भवनपतिता (antarbhavana-patitā) *adj.* (*f.*) fallen in the interior of the house अर्हस्यन्तर्भवनपतितां कर्तुमल्पाल्पभासम् ... विद्युदुन्मेषदृष्टिम् MeghDū.78.

अन्तर्भवनम् (antarbhavanam) *adv.* inside the house क्षणाच्च श्वगृहीतस्य मार्जारस्येव कूजतः। अन्तर्भवनमुद्भूतः श्वागारपुरुषश्रुतिः BṛKathāŚloSaṁ.21.87.

अन्तर्भवनादि (antarbhavanādi) *adj.* inner apartment etc. चैत्यकाननबाह्यालीवाप्यन्तर्भवनादिभिः। सहितं नगराकारम् ... विमानं पुष्पकं नाम PadmP. (Ra.) 8.257.

अन्तर्भवनीय (antar-bhavanīya) *adj.* to be included in (a class) बाधः ... सोऽपि कथंचिद्वारलोप एवान्तर्भवनीय इति भावः MayūMāli.773.20 (*on* x.8.1)

अन्तर्भवाकुल (antarbhavākula) *adj.* disturbed by the god of love राजंस्तवारिहरिणीनयनापाङ्गसौष्ठवम्। दृष्ट्वा मृगा मृगीष्वेव नन्दन्त्यन्तर्भवाकुलाः AlaṅkāMañ.230.3.

अन्तर्भवितुम् (antarbhavitum) *inf.* to be included under (a class) न चेयमर्थापत्तिरनुमानेऽन्तर्भवितुमर्हति VedāntPari.239.10; अत एवेयं पर्यस्तापह्नुतिः ... अभेदरूपकेऽन्तर्भवितुमर्हति AlaṅkāMañ.38.7; 193.6.

अन्तर्भविष्णु (antar-bhaviṣṇu) *adj.* ought to be included in (a class) व्याप्तिः सहोपाधिता ... असिद्धावेवान्तर्भविष्णुः KhaṇḍanKhā. 807.16.

अन्तर्भाग (antar-bhāga) *adj.* **A** pertaining to the inner part, belonging to the internal division अन्तर्भागः सन् किंभागः स्यादिति। गायत्र इत्याहुः NidāSū.49.13 (3.5); **B** located in the interior part of the body संपक्वं गुल्ममादिशत्। ... अन्तर्भागस्य चाप्येतत् पच्यमानस्य लक्षणम् CaraS. vi.5.43; तदाश्रया ज्वरातिसार° ... °प्लीहादयोऽन्तर्भागाश्च शोफार्शोविद्रधिगुल्मादयः (व्याधयः) AṣṭāSaṁ.i. 117.18 (1.22); अन्तर्भागं च शोफार्शोगुल्मवीसर्पविद्रधि AṣṭāHṛ. i.12.46.

अन्तर्भाग (antar-bhāga) *m.* **A** inner part, internal division वक्ष्ये प्रासादसामान्यलक्षणं ते शिखिध्वज ... पञ्चभागीकृते क्षेत्रेऽन्तर्भागे तु पिण्डिका AgniP.104.2; द्वादशश्रेण्यां सखीनां विविधसंचार आस्ते। तस्यां श्रेण्यामन्तर्भागे चतस्रः श्रेण्यो विराजन्ते SāmaraU.270.21; आदौ द्वादशकीलानां बहिर्भागे तु लाञ्छनम्। अन्तर्भागे तदन्यानाम् ŚilpaRa.ii.33.150; **B** middle region गङ्गासिन्ध्वन्तरस्यान्तर्भागे ... युग्मरूपतः। ततः समुदपद्येतां सागरप्रियदर्शने TriṣaŚaPuC. i.2.109.

अन्तर्भागनिर्गत (antarbhāga-nirgata) *adj.* (used as noun) (that) which is projected out from inner part अस्यापि भद्रं मध्ये स्याद् भागत्रितयविस्तृतम्। भागिको निर्गमश्चास्य तदन्तर्भागनिर्गतम् SamarāSū.30.56.

अन्तर्भागपर्यन्तम् (antarbhāgaparyantam) *adv.* up to the end of the inner part बहिर्भागमारभ्यान्तर्भागपर्यन्तम् ... क्रमेण चक्रन्यासे SetuBa.44.7.

अन्तर्भागम् (antarbhāgam) *adv.* in the inner part or division अयं संधिरन्तर्भागं भवति NidāSū.49.5 (3.5); अप्येनमुक्थैः संमिमीते। अन्तर्भागमुक्थानि भवन्ति NidāSū. 49.12 (3.5)

अन्तर्भागवत् (antarbhāga-va(n)t) *adj.* having internal divisions तस्कराद्युपघाते तु अन्तर्भागवते(?ति) द्विज। पूर्वमन्त्रादयो मन्त्राः ...। बिम्बमुज्झित्य तिष्ठन्ति तद्ब्रह्मविवराम्बरे PauṣkS. 36.409.

अन्तर्भाटक (antar-bhāṭaka) *m., n.* wages for (carrying) half the distance पनसानि द्वात्रिंशन्नीत्वा योजनमसौ दलेनाष्टौ। गृह्णात्यन्तर्भाटकमर्धे भग्नोऽस्य किं देयम् GaṇiSāSaṁ. 5.227.

अन्तर्भात् (antar-bhāt) *adj.* shining within अन्तर्भान्तमेवानुज्झितान्तःप्रकाशमेव सन्तं बहिः एकाभासतया भासयति PratyabhiVi. i.330.5 (*on* i.6.7)

अन्तर्भान (antar-bhāna) *n.* act of shining within अन्तर्भाने हि अहंभावे विलय एव Bhāsk.i.329.22 (*on* i.6.7)

अन्तर्भाव (antar-bhāva) *m.* **1** presence within, existence within **2A** inclusion in, incorporation, merger **B** coming under the jurisdiction of **3** disappearance, vanishing **4** illustration, indication **5** intention of the self, inner feeling, emotion **1** presence within, existence within प्रादेशादिति चेन्नान्तर्भावात् BrahmSū. ii. 3. 53; वृद्धिह्रासभाक्त्वमन्तर्भावादुभयसामञ्जस्यादेवम् BrahmSū. iii. 2. 20; आत्मानमात्मना बिभ्रदस्तीति व्यपदिश्यते VākyaP. 3 (3). 47; VaiyāBhū. 57. 13 (*on* 13); यथावभासमानस्य कल्प्या सत्ता नियोगतः। अन्तर्भावेऽपि च बहिर्भावो(सो) भ्रान्तिर्न युज्यते VibhraVi. 8; अन्तर्भावात्, विभुत्वाविशेषात् सर्वे एव आत्मानः सर्वशरीरेषु अन्तर्भवन्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 489. 4 (*on* ii. 3. 53); परमार्थतोऽविकृतमेकरूपमपि सत् ब्रह्म देहाद्युपाध्यन्तर्भावात् भजत

इवोपाधिधर्मान् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 589. 6 (*on* iii. 2. 20); अन्तर्भावः परानन्दे सुखानामाविरिञ्चतः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1691; शरीरावच्छिन्नो य आत्मप्रदेशस्तत्रादृष्टं समवेतमेवं प्रतिशरीरं व्यवस्थितिरिति चेन्नान्तर्भावात् BrahmSūBh. (Bhā.) 143. 16 (*on* ii. 3. 53); आत्मना ग्रहीत्रा सह बुद्धिरेकात्मिका संवित्। (अस्मितायाम्) तस्यां च ग्रहीतुरन्तर्भावाद्भवति ग्रहीतृविषयः संप्रज्ञातः TattvVai. 22. 14 (*on* 1. 17); उपाधीनां तत्र तत्र गमनात् सर्वप्रदेशानां सर्वोपाध्यन्तर्भावाद् व्यतिकरस्तदवस्थ एव BrahmSūBh. (Rā.) 546. 7 (*on* ii. 3. 52); पृथिव्यादिष्वन्तर्भावात् परस्य तद्गतवृद्धिह्रासभाक्त्वमात्रं दृष्टान्तेन निवर्त्यते VedāntSā. (Rā.) 268. 1 (*on* iii. 2. 20); अपूर्वत्वेऽपि समानानामेवोपसंहारः। न तु त्रिविक्रमत्वादीनाम् ... पृथक्त्वेन। नित्यविक्रान्त्यादिष्वन्तर्भावात् BrahmSūBh. (Ma.) 54B. 7 (*on* iii. 2. 20); योग्यता नाम धर्मः ... तस्य वस्तुनि अन्तर्भावे ततोऽतिरिक्तस्य तस्य असत्त्वेन उपाधित्वायोगात् TarkSaṁ. (Ā.) 9. 15; 16. 25; शरीरेन्द्रियबुद्धिमनःप्रवृत्तिदोषफलदुःखानामात्मन्येवान्तर्भावो युक्तः SyādvāMañ. 10 (76); (स्वशरीरे) तत्र सर्वेषामात्मप्रदेशानामन्तर्भावात् VedāntPāSau. 240. 2 (*on* ii. 3. 52); VedāntKau. 240. 8 (*on* ii. 3. 52); स्थानिनः स्थानान्तर्भावात्तत्प्रयुक्तवृद्धिह्रासभाक्त्वं दृष्टान्तेन निराक्रियते VedāntPāSau. 285. 1 (*on* iii. 2. 20); VedāntKau. 285. 5 (*on* iii. 2. 20); पृथिव्यादिष्वन्तर्भावादपि परमेश्वरस्य तद्गतवृद्धिह्रासभाक्त्वं न संभवति BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 250. 8 (*on* iii. 2. 20); AṇuBh. 195. 5 (*on* iii. 2. 20); प्राज्ञशब्दिते आनन्दमये ... ईश्वरस्यान्तर्भावं विवक्षित्वा तस्य सर्वेश्वरत्वादितद्धर्मवचनम् SiddhāLeSaṁ. 84. 5; अन्तर्भावो हि संभवः MānaMe. 144. 4; गुणवृत्त्या एव वृद्धिह्रासभाक्त्वम्। साधर्म्यांशमाश्रित्य उपलक्षणमेतत्। अन्तर्भावात् GoviBh. 205. 11 (*on* iii. 2. 20); **2A** inclusion in, incorporation, merger शब्दादीनामप्यनुमानेऽन्तर्भावः समानविधित्वात् PadārthaSaṁ. 213. 12; NyāySu. (Ja.) 79B. 2 (*on* i. 1. 1); वृत्तौ क्रियाया अन्तर्भावादन्नव्यञ्जनयोः सामर्थ्यम् KāśiVṛ. *on* ii. 1. 34; वृत्तौ क्रियाया अन्तर्भावात्पूर्वोत्तरपदयोः सामर्थ्यम् KāśiVṛ. *on* ii. 1. 35; Prasā. i. 497. 22; i. 511. 10; तत्प्रत्यक्षं परोक्षं च द्विधैवात्रान्यसंविदाम्। अन्तर्भावान्न युज्यन्ते नियमाः परकल्पिताः Laghīya. 1. 61; उत्तरयोरपि श्रुत्योरत्रैवान्तर्भावाद्भेदेनोपादानं व्यर्थम् TantrVā. 496. 19 (*on* ii. 2. 16); 625. 17 (*on* ii. 3. 26); यदि पदार्थावगतिमात्रादेव परस्परान्वयावगमः तदा कस्मिन्प्रमाणे तस्यान्तर्भावः PrakaPañ. 394. 1; अन्येषामपि भावविकाराणां त्रिष्वेवान्तर्भावः इति जन्मस्थितिनाशानामिह ग्रहणम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 10. 9 (*on* i. 1. 2); पञ्चत्रिकेभ्यः ज्यायः ... वस्त्वन्तरं नास्ति ... । तत्रैव हि सर्वस्यान्तर्भावः ChāndoUBh. 116. 10 (*on* ii. 21. 3); स्वेदजसंशोकजयोरण्डजोद्भिज्जयोरेव यथासंभवमन्तर्भावः ChāndoUBh. 353. 5 (*on* vi. 3. 1); BrahmSūBh. (Bhā.) 158. 7 (*on* iii. 1. 21); सर्वकर्मविशेषाणाम् ... क्रियासामान्यमात्रेऽन्तर्भावः BṛĀraUBh. 211. 7 (*on* i. 6.3); चेतनाचेतनरूपाः सामान्यविशेषाः ... तेषाम्... महासामान्ये अन्तर्भावः प्रज्ञानघने BṛĀraUBh. 307. 14 (*on* ii. 4. 9); 17. 11 (*on* i. 2. 1); करुणायाः नवरसेषु अन्तर्भावात् LalitāTriBh. 301. 4 (*on* 28); मनस्यपि च बुद्धौ च चित्ताहंकारयोः ... अन्तर्भावोऽत्र बोद्धव्यः SarvaVeSāSaṁ. 346; विपर्ययाख्यस्य दोषस्यान्तर्भावान्न पृथगुपादानम् KāvyālaṅSū. iv. 2. 11; अन्तर्भावो यतोऽमीषां श्रोत्रादीन्द्रियकर्मणाम्। प्राणकर्मणि BṛĀraUBhVā. i. 5. 385; i. 2. 95; अन्तर्भावश्च सामान्ये विशेषाणामथोच्यते BṛĀraUBhVā. i. 6. 22; अर्चिरादिमार्गेण श्रुत्यन्तरोक्तानाम् एकदेशानामन्तर्भावात् मार्गैकत्वसिद्धिः BrahmSūBh. (Bhā.) 234. 14 (*on* iv. 3. 1); वाच्यवाचकमात्राश्रयिणि प्रस्थाने व्यङ्ग्यव्यञ्जकसमाश्रयेण व्यवस्थितस्य ध्वनेः कथमन्तर्भावः Dhvanyā. 107. 4 (*on* 1. 13); 24. 2 (*on* 1. 1); कथं त्रय एव दोषाः न ईर्ष्यादीनां यथानिर्दिष्टेष्वेवान्तर्भावात् NyāyMañ. ii. 70. 31; अप्रयोजकः ... हेत्वाभासः ... न तस्यान्यथासिद्ध एवान्तर्भावं वक्ष्यामः NyāyMañ. ii. 154.8; न हि चतुर्थं मन्त्रजातमस्ति ऋग्यजुःसामव्यतिरेकेण। प्रैषनिविन्निगदेन्द्रगाथादीनामत्रैवान्तर्भावात् ManuBh. i. 59. 14 (*on* 2. 6); i.66.29 (*on* 2.6); सोऽनिच्छन्पीडोपरोधादाह 'यथेच्छसि तथा कुरु' नास्य पूर्वक्रियास्वन्तर्भावः ManuBh. ii. 155. 26 (*on* 8. 165); सद्योजात°...°ईशानेभ्यः स्वाहा। इतीष्टवक्त्रे वक्त्राणामन्तर्भावस्तदाकृतिः AgniP. 75. 42; अर्थापत्तेरप्यनुमान एवान्तर्भावः NyāySā. 32. 17; PramāMī. 8.27 (*on* i. 1. 11); TārkiRa. 56. 9; YuktiSneha. 76. 33 (*on* i. 1. 5); न मानान्तरानुभूतानामर्थरूपाणां वाक्यार्थधीः ... सप्तमप्रमाणप्रसङ्गः आगमस्य वा तत्रैवान्तर्भावात् TattvBi. 120. 3; अलंकारवर्गः ... सकलेऽप्यन्तर्भविष्यति अन्तर्भावं व्रजिष्यति VakroJī. 41. 13; 6. 16; अनुमानागमयोरन्तर्भावान्न संभवैतिह्ययोः पृथगुपन्यासस्सिद्धः Kāśi. iii. 212. 23 (*on* 5(8). 58); प्रीतिभक्त्यादयो भावा मृगयाक्षादयो रसाः हर्षोत्साहादिषु स्पष्टमन्तर्भावान्न कीर्तिताः DaśRū. 4. 83; सह वेश्याभिरिति स्त्रीप्रतिबद्धकलाप्रतिपत्त्यर्थमासां गोष्ठ्यामन्तर्भावः JayaMa. 53. 9 (*on* 1. 4); तस्माज(?ज्ञ)न्मादिषु यथास्वमन्तर्भावाद् वृद्ध्यादयः पृथङ् नोक्ताः Bhām. 66. 20 (*on* i. 1. 2); तत्र विपर्ययाशक्तितुष्टिषु यथायोगं सप्तानां च धर्मादीनां ज्ञानवर्जमन्तर्भावः SāṁkhyaTaKau. 414. 2 (*on* 46); प्रत्यक्षस्यानुमानेऽन्तर्भावात् TātpaṬ. (Vā.) 377.11 (*on* ii. 1. 30); 18. 20 (*on* i. 1. 1); (ध्वनेः) गुणेष्वलंकारेषु वान्तर्भावः Loc. 4. 23 (*on* 1. 1); 39. 19 (*on* 1. 13); 178. 20 (*on* 3. 26); फलविधित्वे तु फलस्य पुरुषार्थत्वात्तद्द्वारेण पुरुषार्थतेति तस्याः क्रत्वर्थपुरुषार्थजिज्ञासायामन्तर्भावः TantrRa. 6. 4; 245. 7; क्रमैदमर्थ्ये तु ... श्रुत्यादीनि प्रमाणम्। यद्वैषामपि तार्तीयेष्वेवान्तर्भावः शक्यते दर्शयितुम् NyāyRaMā. 155. 5; समस्तस्य वक्ष्यमाणस्यार्थस्यास्यां प्रतिज्ञायामन्तर्भावं कथयता भाष्यकारेणोक्तम् NyāyRa. 41.7 (*on* 1.122); संनिधिलक्षणं वाक्यं श्रुतिविरोधान्न शब्दार्थं विशेषेऽवस्थापयति ततो नास्य शब्देऽन्तर्भावः NyāyRa. 858. 10 (*on* 7. 42); 492. 13 (*on* 5 (9). 57); स्मृतिफलस्य ...। उक्तेष्वन्तर्भावादपरिसंख्यानम् NyāyVārPari. 161. 4; उदारता यश्चौजोमिश्रितशैथिल्यात्मा प्रसादः तेषामोजस्यन्तर्भावः KāvyPra. 479. 1; धर्मिणामुद्देशः कृतः ... शक्त्यादीनामेष्वेवान्तर्भावात् Kiraṇā. 26. 14; 9. 13; नन्वेषामेवोद्भावनं यदि दूषणं क्व तर्हि वैयर्थ्यासामर्थ्यातिप्रसङ्गानामन्तर्भावः TarkBhā. (Mo.) 27. 11; तत्र कालातीतस्य पक्षदोषेष्वन्तर्भावः PramāMī. 54. 8 (*on* ii. 1. 16); (गुणाः) त्रयो न तु पञ्च दश वा ... उच्यमानगुणेष्वेवान्तर्भावात् Kāvyānu. (He.) 232. 16; विभावना° ... °अतद्गुणाः पृथगलंकारत्वेन न वाच्याः। विरोध एवान्तर्भावात् Kāvyānu. (He.) 327. 6; 81. 15; 379. 5; संवेदने वानुभव एवेति शेषमक्षेऽन्तर्भावः स्यात् KhaṇḍanKhā. 260.1; अभावस्य च प्रत्यक्षादिषु यथासंभवमन्तर्भावः TārkiRa. 102. 1; 44. 2; एवमन्यस्यापि पदार्थस्य सतोऽत्रैवान्तर्भावः SaptaPa. 61 (18); कल्पितोपमा ... नास्या उपमायामन्तर्भावः AlaṅkāRa. 8 (4); (असमालङ्कारस्य) न चास्यानन्वयादावन्तर्भावः AlaṅkāRa. 10 (9); व्यभिचारिभावस्य प्रशमनात् भावप्रशमध्वनावन्तर्भावः AlaṅkāRa. 21 (23); 12(33); 19 (32); (अभेदस्य) रूपक एवास्यान्तर्भाव इति न वाच्यम् AlaṅkāRa. 27 (10); 33 (20); (विनोक्तेः) अस्याश्च ... न व्याजस्तुत्यादावन्तर्भावः AlaṅkāRa. 41 (6); पराशरेण शङ्खकेतुः पृथङ् नोक्तः। ऊर्म्यादिष्वेवास्यान्तर्भावः कृतः AdbhuSāg. 178. 4; अन्यवाद्यङ्गीकृतप्रमाणानामेतेष्वेव त्रिष्वन्तर्भावः SāṁkhyaTaPra. 154. 4; आदित्यप्रकाशेऽन्तर्भाववत्तज्ज्ञाने सर्ववस्तूनामन्तर्भावात् BrahmSūBh. (Ma.) 18B. 4 (*on* i. 3. 32); ब्रह्मादीनामुत्तमानां सर्वेषां भाक्तत्वेऽन्तर्भावात् BrahmSūBh. (Ma.) 50A. 7 (*on* iii. 2. 20); 25A.7 (*on* ii.1.14); उक्तदोषेष्वेवाशेषानुमानदोषाणामन्तर्भावः PramāLa. 2B. 9; नैव षट्कादन्यो निग्रह इष्यते। अन्तर्भावादिहान्येषां निग्रहाणाम् KathāLa. 2A. 7; (अत्यन्ताभावः) तस्यापि यथासंभवं प्रागभावादिष्वन्तर्भावात् TattvSaṁkhyā.36. 1; शास्त्रीयविधानामत्रैवान्तर्भावः TattvSaṁkhyā. 49. 2; समस्तत्वस्य च समुदायापरपर्यायस्य समुदायिषु अन्तर्भावानन्तर्भावाभ्यां दुर्भणत्वात् TarkSaṁ. (Ā.) 82. 22; 82. 29; उन्मादे प्रलापस्यान्तर्भावात् RasTa. 109.6; संस्कारस्य ... त्रैविध्येऽपि ... एकत्वाच्छौर्यौदार्यादीनां चात्रैवान्तर्भावान्नाधिक्यम् SyādvāMañ. 8(9); चत्वारि प्रमाणानि ...। प्रमाणस्य सतोऽत्रैवान्तर्भावात् TarkBhā. (Ke.) 50.6; नाटके च प्रकरणे नाटिकायाः पुरातनैः। अन्तर्भावः कृतस्तस्यां तोटकस्यापि दर्शितः BhāvPra. (Śā.) 180. 12 (7); समाधिः ... औदार्यम्। एषामन्तर्भाव ओजसि Ekāva. 5. 8 (2) (149. 2); 1. 13 (35) (29. 2); उल्लेखः ... अस्य न रूपके तावदन्तर्भावः Ekāva. 8. 10 (1) (227. 1); 8. 29 (19) (269. 2); त्यज तर्हि तमधिकं क्लृप्तेऽन्तर्भावात् TattvCin. ii (1). 820 .4; दम्भस्य जिह्मतावहित्थयोरन्तर्भावः। चित्तद्रवतालक्षणस्य स्नेहस्य हर्षेऽन्तर्भावः RasāSu. 139. 11 (2. 95); संध्यन्तराणामङ्गेषु नान्तर्भावो मतो मम RasāSu. 247. 17 (3. 95); 149. 12 (2. 108); नापि शब्दस्तदुपायः (व्याप्तिज्ञानस्य)। काणादमतानुसारेणानुमान एवान्तर्भावात् SarvaDaSaṁ. 1. 83; 10. 32; अन्तर्भावो विधावुद्भिदा यजेतेति दृश्यते NyāyMāVi. 40. 7 (*on* i. 4. 1); 109. 12 (*on* iii. 1. 1); न चास्य (क्रमस्य) प्रकरणेऽन्तर्भावः NyāyMāVi. 141. 13 (*on* iii. 3. 5); यद्यपि चक्षुरादयो निरोद्धव्याः तथापि तेषां वाग्भूमौ मनोभूमौ वान्तर्भावो द्रष्टव्यः JīvanVi. 103. 16; 10. 9; 63. 22; वृद्ध्यादीनां जन्माद्यन्तर्भावात् न सूत्रगतादिशब्देन पृथक् ग्रहणम् VivaPraSaṁ. 258. 21; उपेयप्रश्ने उपेतुरन्तर्भावादुपायस्याप्यन्तर्भूतत्वात्त्रयमेव पृष्टम् VedāntKau. 121. 20 (*on* i. 4. 6); 20. 12 (*on* i. 1. 4); (मूर्च्छावस्थायाः) चतस्रो जीवावस्थाः सुप्रसिद्धास्तास्वेवान्तर्भावो युक्तः VedāntKau. 278. 14 (*on* iii. 2. 10); सामान्यफलानां च 'प्रकाशवानस्मिँल्लोके भवती'त्यादीनां तत्फलेऽन्तर्भावात् TattvPrakā. 57B.1 (*on* i. 3. 31); 54B. 2 (*on* i. 3. 28); केचिच्छब्दस्यानुमानेऽन्तर्भावमिच्छन्ति NyāySu. (Ja.) 79B. 2 (*on* i. 1. 1); भोगस्य क्व प्रमाणेऽन्तर्भावः येन प्रामाण्यं स्यात् Subodhi. 11.11 (*on* 2. 22); मत्वर्थे मतुपोऽन्तर्भावात्तद्द्वारेणैव मतुपि संज्ञाकार्यं सिद्धम् PariVṛ. (Sī.) 87. 16; VedāntRaMañ. 1.3 (29.4); (अभावानाम्) एवमन्येषामत्रैवान्तर्भावः TarkKau. 21. 8; NyāyPari. 69. 11; स्वप्नानन्तरमेव मरणप्रसक्तिः। चतुर्विंशतितत्त्वेष्वेव लिङ्गस्यान्तर्भावात् ŚaṅkaVi. (Ā.) 155. 7; यत्तु ... षोडशगुणं वृत्तमिति हारीतेनोक्तं तदत्र न ग्राह्यम्। तत्र तपःस्वाध्याययोरन्तर्भावात् DīpKa. 25. 3 (*on* 1. 200); विलासिका ... तस्यास्तु 'दुर्मल्लिकायामन्तर्भावः' इत्यन्यः SāhiDa. 369. 11; 193.5; उपमानादीनामपि ... लैङ्गिक एवान्तर्भावः Upask. 403. 10 (*on* ix. 2. 5); 19. 9 (*on* i. 1. 5); 407. 4 (*on* ix. 2. 5); यथार्थसाक्षात्कारिज्ञानं जायते तद्योगिप्रत्यक्षेऽन्तर्भावान्न विद्यान्तरम् Upask. 414.10 (*on* ix. 2. 13); जीवाजीवौ द्वावेव पदार्थौ। यथायोगं तयोरेवेतरेषामन्तर्भावः SarvaDaKau. 34. 19; आगमस्यानुमान

एवान्तर्भावात् तद्बाधो न पृथङ् निरूपणीयः SarvaDaKau. 48. 21; 49. 25; 50. 19; 52. 1; भ्रमणादीनां गमने अन्तर्भावः किम् SarvaDaKau. 60. 2; एतेषां प्राणादिष्वन्तर्भावात् प्राणादयः पञ्चैवेति केचित् VedāntSā. (Sa.) 12. 5; 10. 12; यद्यत्र पदार्थावगमादेव परस्परान्वयावगमः तदा तस्य कस्मिन् प्रमाणेऽन्तर्भावः TantrRaha. 28. 4; उदीच्या दाक्षिणात्येभ्यः श्रोत्रिया इत्यत्र यद्यपि प्राणित्वेनान्तर्भावोऽस्ति तथापि शब्दोपात्ताकारापेक्षया नान्तर्भावः Prasā. i. 461. 16; ii. 69. 6; पदार्थो द्विविधः। दृक् च दृश्यं च। अन्यवादिपरिकल्पितानां पदार्थानामत्रैवान्तर्भावात् SiddhāBi. 89. 1; स्वर्णस्य ... तेजस्यन्तर्भावः SiddhāMu. 4. 7 (*on* 2); उपपुराणानामपि पुराणेऽन्तर्भावः ParsthāBhe. 1. 7; 2. 4; सांख्यशास्त्रे ... चित्तस्य बुद्धावेवान्तर्भावः अहंकारस्य च SāṁkhyaPraBh. 34. 13 (*on* 1. 64); 30. 24 (*on* 1. 61); कार्यकारणाभेदेन केवलविकृतिष्वात्मबुद्धेरप्यत्रान्तर्भावः SāṁkhyaPraBh. 98. 15 (*on* 3. 41); बुद्ध्या(?द्धा)द्यागमानामनुमानमूलत्वेन तत्रैवान्तर्भावान्न प्रमाणाधिक्यम् SarvaMaSaṁ. 21. 9; न च संख्या न स्वतन्त्रं मानमेकस्मिन् कर्मण्यनिविशमानत्वसाम्येन गुण एवान्तर्भावादिति वाच्यम् MīmāKau. iii (2). 236. 20 (*on* ii. 2. 20); ii. 10. 12 (*on* ii. 3. 2); iii (2). 275. 13 (*on* ii. 2. 25); मरणमूर्च्छयोः ... अपरे सुषुप्तावेव ... अन्तर्भावमाहुः VedāntPari. 326. 2; (भक्तिरसः) न चासौ शान्तरसेऽन्तर्भावमर्हति अनुरागस्य वैराग्यविरुद्धत्वात् RasGaṅ. 56. 15; श्लेषोदारताप्रसादसमाधीनामोजोव्यञ्जकघटनायामन्तर्भावः RasGaṅ. 78. 11; 50. 13; (अभावस्य) एतस्य प्रत्यक्षेऽन्तर्भावः YatīndrDī. 36. 5; 7. 4; 22. 9; सर्वेषां पदार्थानां यथायथमुक्तेष्वन्तर्भावात्सप्तैव पदार्था इति सिद्धम् TarkSaṁ. (A.) 64. 4; दैवस्य धात्वर्थेऽन्तर्भावात् जीवत्यादिवदकर्मकत्वम् SiddhāKau. 404A. 24 (*on* iii. 1. 60); प्रत्यभिज्ञाप्रत्यक्षमपि षष्ठो विकल्प इति केचित्। तन्न। नामकल्पनायामन्तर्भावात् MānaMe. 22. 2; वासकसज्जिकाशब्दादेव अवसितप्रवासपतिकाया वासकसज्जिकायामन्तर्भावः ŚṛṅgāMañ. (A.) 17. 4; अत्रान्यान्येवोच्यन्ते परंतु तेषां यथायथान्योऽन्यमन्तर्भावो द्रष्टव्यः LalitāSaBh. 215. 19 (*on* 272); 74. 13 (*on* 112); शास्त्रं चतुर्विधम् ... अन्येषां शास्त्राणामिहैवान्तर्भावः SetuBa. 144. 28; 22. 21; 332. 9; भावशान्त्यादेरपि भावविशेष्यकचर्वणाङ्गीकारात् ... भावमध्येऽन्तर्भावात् AlaṅkāMañ. 240.14;39.6; अधीत इत्यस्य तु न समासेऽन्तर्भावो मानाभावात् LaŚabdeŚe. i. 534. 17; **2B** coming under the jurisdiction of कीर्त्यते ... । द्वीपभेदसहस्राणामन्तर्भावश्च सप्तसु (द्वेशेषु)। विस्तारान्मण्डलं चैव जम्बुद्वीपसमुद्रयोः BrahmāṇḍP. i. 1. 68; चन्द्रभद्राकरौ द्वीपौ ... अन्तर्भावः कुरुष्वब्धौ सांनिध्यात्कीर्तितौ MṛgendraT. i. 13. 87; आरुरुचावडेरंतर्भावं चापि समाश्री(Read श्रि)तम् EI. xviii. 163. 78; श्रीकर[ट्]टगरसीमातभावं[सीमान्तर्भावं] चापि समाश्रितम् EI. xiv. 317. 111; **3** disappearance, vanishing (क्रियावसाने) सर्वे मायामानवा यथायथमन्तर्भावं गताः DaśKuC. 33. 3; (भूपः) अन्तर्भावं गतायाम् ... भवान्याम् ... प्रत्येकम् ऋत्विजानामददत् ... स्वर्णपुञ्जान् ParamāKā. 75. 95; **4** illustration, indication धारणालक्षणक्रिया कर्तुः फणीश्वरमस्तकस्य प्रस्तुतौचित्यमाहात्म्यादन्तर्भावं यथा भजते तथा नान्या काचित् VakroJī. 117. 15; **5** intention of the self, inner feeling, emotion अन्तर्भावं कोऽपि न जानाति GopāKeCan. 112. 8; पुलकिततनुरन्तर्भावमावेदयन्ती ... सा च सव्रीडमस्थात् PārvPa. 3. 9 [Kośas give *antarbhāva* as the meaning of *ni*, AnekāSaṁ. 7. 11; ViśvaPra. 188. 35; MediK. 198. 41; ViśvaLoK. 413. 41; KośaKaTa. 2. 3191] [inner nature, inherent or natural condition, Apte]

अन्तर्भावकथन (antarbhāva-kathana) *n.* mention of inclusion in or incorporation हिरण्यगर्भस्समवर्तताग्र इत्यादीनामष्टानां मन्त्राणां चास्मिन् सूक्तेऽन्तर्भावकथनेन तदेकवाक्यतापादिता ŚivārkaMaDī. i. 232. 10 (*on* i. 1. 17)

अन्तर्भावकल्पना (antarbhāva-kalpanā) *f.* assumption of inclusion in or incorporation अन्तर्भावकल्पनायां च सत्येवैकस्मिन् सा लघीयसी PrakaVi. 508.6.

अन्तर्भावक्रम (antarbhāva-krama) *m.* **A** [inst.] in the manner of inclusion in or incorporation (देवानाम्) त्रयस्त्रिंशतोऽपि षडाद्यन्तर्भावक्रमेण ... प्राणस्य युगपदनेकरूपतां दर्शयति (श्रुतिः) BrahmSūBh. (Śaṅ.) 188. 8 (*on* i. 3. 27); **B** order or sequence of inclusion in or merger समानतन्त्रादिषु उपन्यासक्रमेणान्तर्भावक्रमो दर्शयितुमुचितः Kiraṇā. 309. 5.

अन्तर्भावगता (antarbhāva-gatā) *adj. (f.)* attaining the inclusion in or merger (नाटिका) अन्तर्भावगता ह्येषा भावयोरुभयोर्यतः NāṭyaŚā. 18. 61.

अन्तर्भावचिन्तन (antarbhāva-cintana) *n.* consideration of inclusion in or merger उपमानादौ प्रमाणान्तरप्रसक्तिसंभावनया यत् तत्रान्तर्भावचिन्तनं तदुचितमेव Kiraṇā. 326. 21.

अन्तर्भावज्ञापनार्थम् (antarbhāvajñāpanārtham) *adv.* for the sake of indicating the inclusion in or merger परीक्षा तु अर्थापत्तिवत्प्रमाणस्य सतः प्रमाणेष्वन्तर्भावज्ञापनार्थम् NyāySā. 32. 8.

अन्तर्भावणीय (antarbhāvaṇīya) *adj.* fit to be included in (a class) सोऽयमूहः शब्द एवान्तर्भावणीयः प्रमाणान्तरगोचरो वा धर्मः स्यात् NyāyMañ. ii. 148. 5; उदाहरणान्तराणि चार्थापत्तेरेवमेवानुमानेऽन्तर्भावणीयानि SāṁkhyaTaKau. 199. 2 (*on* 5)

अन्तर्भावणीयता (antarbhāvaṇīya-tā) *f.* the state of being what is fit to be included in अन्वयस्य शक्यकोटावन्तर्भावणीयतयोक्तस्यैव संसर्गभाननियामकत्वात् ŚaktiVā. 39. 11.

अन्तर्भावदर्शन (antarbhāva-darśana) *n.* observation of inclusion in (संबन्धस्य, संयोगादिषु) क्वचिदन्तर्भावदर्शने तत्रैवेति वा वक्तव्यम् ŚatDū. 104.22.

अन्तर्भावन (antar-bhāvana) *n.* act of including, inclusion in (मृगयायाम्) तत्र ... क्षत्रियस्यापि गृहपतित्वेनान्तर्भावनं क्रियते ManvaVi. 600. 26 (*on* 5.23)

अन्तर्भावना (antar-bhāvanā) *f.* act of reflecting in the mind, inward meditation सर्वं ब्रह्मेति यस्यान्तर्भावना सा हि मुक्तिदा MahāU. 5. 113 [inward anxiety, (in arithm.) rectification of numbers by the differences of the products, MW.]

अन्तर्भावनिगूढा (antarbhāva-nigūḍhā) *adj. (f.)* having hidden or concealed intention अन्तर्भावनिगूढेयं वाक्ते प्रकृतिपेशला Tantrākhyā. 111. 18; PañcT. 3. 72 (339. 4)

अन्तर्भावनियम (antarbhāva-niyama) *m.* rule of inclusion in यत्र पुनर्निमित्तानामन्तर्भावनियमो नास्ति तत्र पुनर्नैमित्तिकानि पृथक्प्रयुज्यन्ते Mitā. 476.24 (*on* 3. 280)

अन्तर्भावनिरूपण (antarbhāva-nirūpaṇa) *n.* description of inclusion in द्वितीयेऽर्थापत्त्यादेरन्तर्भावनिरूपणम् SarvaDaSaṁ. 11. 8.

अन्तर्भावनीय (antar-bhāvanīya) *adj.* [*f.*-ā] fit to be included in या अप्यत्र गतयो विशेषतोऽनुक्तास्ता अप्युक्तसादृश्यादन्तर्भावनीयाः ManuBh. ii. 469. 1 (*on* 12. 51); Kiraṇā. 312. 8; एते दिव्यपितरः मात्रादयश्च मनुष्यपितरः प्राधान्येनोद्देश्याः नान्दीमुखाश्च तदभेददृष्टिविधया उद्देश्यस्वरूपेऽन्तर्भावनीयाः CaturCin. iii (1). 106.20; एकशालारूपभोजनाधारोऽपि सहशब्दार्थेऽन्तर्भावनीयः VyutpaVā. 166. 8; 148. 21.

अन्तर्भावनीयत्व (antarbhāvanīya-tva) *n.* the state of being fit to be included in तत्र क्षणत्वेनैव कालस्य सहशब्दार्थेऽन्तर्भावनीयत्वात् VyutpaVā. 166.6.

अन्तर्भावपर (antarbhāva-para) *adj.* intended to refer to the inclusion in अन्तर्भावपरात्प्रकरणादर्थाद्विभागोद्देशस्य यथार्थता सिध्यति TātpaṬ. (Vā.) 435. 13 (*on* ii. 2. 1)

अन्तर्भावप्रकार (antarbhāva-prakāra) *m.* way or method of inclusion in निग्रहस्थानस्वरूपानुवादपूर्वकमन्तर्भावप्रकारश्च लेशतोऽन्यत्रास्माभिर्दर्शितः NyāySu. (Ja.) 270A. 8 (*on* ii. 1. 2); (षट्कर्माणि) अन्तर्भावप्रकारस्तल्लक्षणानि च विस्तरभयान्नोच्यन्ते LalitāSaBh. 215. 21 (*on* 272)

अन्तर्भावप्रकाशिका (antarbhāvaprakāśikā) *f.* name of a work, pw.

अन्तर्भावप्रक्रिया (antarbhāva-prakriyā) *f.* procedure or method of inclusion in वास्तवचिन्तायामन्तर्भावप्रक्रियैवानुसंधेया NyāyPari. 315. 1.

अन्तर्भावप्रदुष्ट (antarbhāva-praduṣṭa) *adj.* wicked or defiled in the feelings of heart बहिः कर्माणि सर्वाणि प्रसिद्ध्यन्ति कदा चन। अन्तर्भावप्रदुष्टस्य कुर्वतोऽपि पराक्रमान् VāyuP. i. 8. 182; अन्तर्भावप्रदुष्टस्य विशतोऽपि हुताशनम्। न स्वर्गो नापवर्गश्च SkandP. i (2).42. 61; PadmP. ii. 66. 85; ŚivaP. v. 23.20 (432B.1)

अन्तर्भावप्रयास (antarbhāva-prayāsa) *m.* effort for inclusion in न च निरुक्तकारपठितषड्भावविकारग्रहणे सति नास्त्यन्तर्भावप्रयास इति वाच्यम् VivaPraSaṁ. 258. 22.

अन्तर्भावप्रसक्ति (antarbhāva-prasakti) *f.* undesired occasion for inclusion in अर्थः ...। न चानुपादेयत्वादुपेक्षणीयो हेय एवान्तर्भवति अहेयत्वादुपादेय एवान्तर्भावप्रसक्तेः PramāMī. 3. 5 (*on* i. 1. 2)

अन्तर्भावप्रसङ्ग (antarbhāva-prasaṅga) *m.* undesired occasion for inclusion in संज्ञा ... भेदिका। गुणवत् पूर्वकर्मण्यनिविशमानत्वाद्वा ... नान्त्यः तथात्वे गुण एवान्तर्भावप्रसङ्गात् MīmāKau. iii (2). 250. 2 (*on* ii. 2.21)

अन्तर्भावप्राप्ति (antarbhāva-prāpti) *f.* obtainment of inclusion in देवमधु° ... °अमृतपञ्चकोपासकानां वसुरुद्रादित्यमरुत्साध्यगणान्तर्भावप्राप्तिः फलत्वेन श्रूयते ŚivārkaMaDī. i. 460. 20 (*on* i. 3. 25)

अन्तर्भावमात्र (antarbhāva-mātra) *n.* mere inclusion अतोऽन्तर्भावमात्रमुपसंहारः VedāntKa. 452. 3 (*on* iii. 3. 39); अनुष्ठानस्य ... तस्यापि प्रकारकोटावन्तर्भावमात्रमस्ति MayūMāli. 238. 12 (*on* iii. 3. 4)

अन्तर्भावयत् (antar-bhāvayat) *adj.* [*f.*-ntī] **A** comprising of सा च

प्रतीतिः कांश्चिद्वि[शेषा]नन्तर्भावयन्ति(न्ती?) कांश्चिच्च बहिष्कुर्वन्ति(न्ती?) सामान्यव्यवहारायापेक्ष्यते NyāyKu. 186.17; **B** including, merging तेषामेतादृशीं विकटत्वलक्षणामुदारतामोजस्यन्तर्भावयन्काव्यप्रकाशकारः कथमनुकूल इति त एव जानन्ति RasGaṅ.72.12; (विद्वांसो घटशरीरप्राणसुखतदभावान् तत्रैव निमज्जयन्तः) तत्रैव ईश्वररूपे परमात्मन्येव। निमज्जयन्तः अन्तर्भावयन्तः, तद्भावेनैव पश्यन्तः Bhāsk.i.78.13 (*on* i.1.4)

अन्तर्भावयितव्य (antar-bhāvayitavya) *adj.* ought to be included in (°ध्यानसमाधयोऽष्टावङ्गानि) अभ्यासवैराग्यश्रद्धावीर्यादयोऽपि यथायोगमेतेष्वेव ... अन्तर्भावयितव्याः TattvVai.103.22 (*on* 2.29); अनैकान्तिकेष्वेव प्रकरणसमोऽन्तर्भावयितव्यः MānaMe. 80.2.

अन्तर्भावयितुम् (antar-bhāvayitum) *inf.* to include, to incorporate सर्वं हि जगद् राशिद्वये शक्यमन्तर्भावयितुं प्रमाणमप्रमाणं चेति Kāśi.i.84.17 (*on* 2.36); NyāyRa.55.23 (*on* 2.36); पक्षधर्मतापि हेत्वभावात् विशेषतो वारितं ज्ञानं सामान्यतोऽन्तर्भावयितुमर्हति NayaVi. 196.1 (*on* i.1.5); वृत्तौ विशेष्यं प्राधान्याद् विशेषणमन्तर्भावयितुं शक्नोति Pradī. iv. 366B.25 (*on* v.3.27); शब्दादीनामपि प्रमाणत्वात् तेषां चानुमानेऽन्तर्भावयितुमशक्यत्वात् PramāMī.8.23 (*on* i.1.11); प्रमाणान्तराणि लैङ्गिकेऽन्तर्भावयितुं प्रकरणान्तरमारभते Upask.397.10 (*on* ix.2.3); न हि व्यङ्ग्यभेदाः सर्वेऽप्यपरिमिता अलंकारप्रकारगोष्पदे अन्तर्भावयितुं शक्यन्ते RasGaṅ. 562.6.

अन्तर्भावयित्वा (antar-bhāvayitvā) *ger.* [irr.] having included in पुत्रिकामप्यौरससमत्वेनौरसे एवान्तर्भावयित्वा तस्याः पूर्वं स्वातन्त्र्येणोक्तत्वात् तद्भिन्ना एवात्र विवक्षिता BālamBha. ii.178.18 (*on* 2.132)

अन्तर्भावयिष्यत् (antar-bhāvayiṣyat) *adj.* (used as noun) (one) who will be including in वाक्यार्थयोजनायामेव पदयोजनामन्तर्भावयिष्यन् पृथग्व्याख्येयं तु शब्दं व्याचष्टे ŚrutaPra. iB.134.6 (*on* i.1.4)

अन्तर्भावलक्षण (antarbhāva-lakṣaṇa) *adj.* [*f.*-ā] **A** having the nature or characteristic of inclusion in अन्तर्भावलक्षणसंगत्यभावेऽपि देवानां वेदविद्याधिकारः NyāySu. (Ja.) 175B. 6 (*on* i.3.4); अन्तर्भावलक्षणां संगतिं दर्शयितुमुक्तम् NyāySu. (Ja.) 430B. 2 (*on* ii. 3. 1); **B** (used as noun) a variety of Saṅgati (lit. characteristic of connection) संगतिस्तावद् द्विविधा भवति। अन्तर्भावलक्षणा आनन्तर्यलक्षणा च NyāySu. (Ja.) 175B. 1 (*on* i. 3. 4)

अन्तर्भाववत् (antarbhāva-vat) *adv.* like the inclusion or merger within आदित्यप्रकाशेऽन्तर्भाववत् तज्ज्ञाने सर्ववस्तूनामन्तर्भावात् ... विद्यानाम् BrahmSūBh. (Ma.) 18B.3 (*on* i.3.32)

अन्तर्भावविद् (antarbhāva-vid) *adj.* who knows inner feelings (of self) अन्तर्भावविदामुदारमनसामाद्यः स्वरूपो यदा यद्दातुं दिशतीदमेव सकलः प्रीत्यैव तद्दायति CaitaCan. 258.5 (10)

अन्तर्भावविवक्षा (antarbhāva-vivakṣā) *f.* wish or intention to express the inclusion in तस्याः (स्मृतेः) तन्मूलेष्वन्तर्भावविवक्षया। प्रमाणवर्गं त्रित्वेन प्राञ्चः केचिद्विविश्रते NyāyPari. 496.5.

अन्तर्भावविशुद्धात्मा (antarbhāva-viśuddhātmā) *adj.(f.)* whose mind is purified by the inner feelings, i.e. emotional fervour उमा योगसंसिद्धा ज्ञात्वा शंकरमागतम्। अन्तर्भावविशुद्धात्मा कृपानुष्ठानलिप्सया। तमुवाच BrahmP. 35.7.

अन्तर्भावश्रवण (antarbhāva-śravaṇa) *n.* mention of the inclusion in (सर्ववैषयिकसुखानाम् ... ब्रह्मानन्दे अन्तर्भावोक्तेः) सर्वकामवाक्ये अन्तर्भावश्रवणात् LaCandr. 824.18.

अन्तर्भावसंकथा (antarbhāva-saṅkathā) *f.* talk about inclusion in गुणानामगुणत्वेन तेषु संख्या कुतो मता।... वैपरीत्योपपत्तेश्च व्यर्थान्तर्भावसंकथा TarkSaṁ. (Ā.) 58.5.

अन्तर्भावसंभव (antarbhāva-sambhava) *m.* possibility of inclusion in यस्मादेवमयं तस्माद्विदिते परमात्मनि। ... न किंचिदवशिष्यते। सर्वकर्मफलानां च तथान्तर्भावसंभवात् BṛĀraUBhVā.iv.4.1163; न चोद्भिदादिशब्दानां तेष्वन्तर्भावसंभवः ŚāstrDī.54.9 (*on* i.4.1); सर्वत्र अनुवृत्ते सत्तासामान्ये परिशिष्टानामन्तर्भावसंभवात् TarkSaṁ. (Ā.) 18.29; न च प्रमाणस्मृतिद्वैराश्यं विद्यायाम् उपपद्यते, स्मृतेरपि प्रमाणेऽन्तर्भावसंभवात् TarkSaṁ. (Ā.) 84.24; शीलस्याचार एवान्तर्भावसंभवाद्वेदमूलतैव तन्त्रम् ManvaMu. 35.13 (*on* 2.12); गोत्रजात्व(?त)स्य तत्र सत्त्वेनान्तर्भावसंभवात् तत्रैव ग्रहणं युक्तम् BālamBha.ii. 211.15 (*on* 2.135)

अन्तर्भावसंभावना (antarbhāva-sambhāvanā) *f.* possibility of inclusion, i.e. implication अक्रियमाणे त्वस्तिग्रहणेऽनेकस्याप्युपाधेरन्तर्भावसंभावनया वृत्तावनन्तरपदप्रयोगमन्तरेणापि ... असामर्थ्यं न स्यात् Pradī.iv. 344A.6 (*on* v.2.94)

अन्तर्भावसाधक (antarbhāva-sādhaka) *adj.* which establishes the inclusion in अन्तर्भावसाधकान्यनुमानानि यथायथं प्रतिकूलतर्कपराहत्यादिना दूषणीयानि SarvaDaKau. 99.1.

अन्तर्भावसिद्ध्यर्थम् (antarbhāvasiddhyartham) *adv.* for the sake of accomplishment of the inclusion in निगूढचारिणः ... पूर्वं ये तत्कर्म कृतवन्तः ... संप्रत्येव तत्कर्म कार्यन्ते अन्तर्भावसिद्ध्यर्थम् ManuBh. ii.313.19 (*on* 9.261)

अन्तर्भावहेतुतस् (antarbhāvahetu-tas) *adv.* due to the reason of the merger within जनिमत्सर्वभूतानां प्राणेऽन्तर्भावहेतुतः। ... प्राणो ब्रह्मेति भण्यते BṛĀraUBhVā. iii.9.29.

अन्तर्भावाङ्गीकार (antarbhāvāṅgīkāra) *m.* acceptance of inclusion in न चौलूक्यादिभिरस्यानुमानेऽन्तर्भावाङ्गीकारात् ... पृथग्लक्षणं न कर्तव्यम् YuktiSneha. 73.15 (*on* i.1.5)

अन्तर्भावादर्शन (antarbhāvādarśana) *n.* non-observation of inclusion in मन्वादिमहर्षिसंमतेश्च शब्दानुमानयोर्भेदो दृश्यते। न चात्र गोबलीवर्दनयः अन्तर्भावादर्शनात् NyāyPari. 364.8.

अन्तर्भावानापत्ति (antarbhāvānāpatti) *f.* untenability of inclusion in दीपस्य प्रभापटलाश्रयरत्नस्येव प्रकाशाद्भिन्नत्वात्। न च तस्य तद्भिन्नत्वे तेजस्यन्तर्भावानापत्तिः SetuBa.187.10.

अन्तर्भावानुज्ञान (antarbhāvānujñāna) *n.* approval or admission of inclusion in कौमारिलादेरप्यभ्युपगतबहिर्भावस्यार्थापत्त्यादेरन्तर्भावानुज्ञानेऽपि ... याथार्थ्यायाथार्थ्ययोरयमेव निग्रहः NyāyPari. 186.4.

अन्तर्भावापत्ति (antarbhāvāpatti) *f.* undersired contingency of inclusion in अस्य शब्दस्यापरोक्षधीहेतुत्वे प्रत्यक्षेऽन्तर्भावापत्तिः Nyāyāmṛ. 627A. 7.

अन्तर्भावाभिधान (antarbhāvābhidhāna) *n.* statement of inclusion in किं चैवमन्तर्भावाभिधानं न संगच्छते Ekāva. i.13.47.

अन्तर्भावाभिप्राय (antarbhāvābhiprāya) *m.* intention of inclusion in तत्रान्तर्भावाभिप्रायेण पृथक् (न पृथक्) गणनम् PrakaVi. 766.16.

अन्तर्भावाभिप्राय (antarbhāvābhiprāya) *adj.* which is intended to convey the inclusion in कस्मिंश्चिद्गुणे तद्विधाभेदरूपतया गुणानां बहूनामन्तर्भावाभिप्रायो गणशब्दः ŚrutaPra. iA.17.30 (*on* i.1.1)

अन्तर्भावार्थम् (antarbhāvārtham) *adv.* for the sake of inclusion in गवादिशब्दग्रहणं सर्वनामाख्यातशब्दानामन्तर्भावार्थम् TantrVā. 260.18 (*on* i.3.26); द्वितीयाज्जातो यदि तमेवाश्रिता तस्यैवासौ पौनर्भवः पुत्रः यदि पुनः पूर्वमाश्रिता ततः पूर्वस्येति विभागेन तत्पुत्रस्य पौनर्भवमध्येऽन्तर्भावार्थम् BālamBha.iii.40.1 (*on* 3.16)

अन्तर्भावावगम (antarbhāvāvagama) *m.* understanding or knowing of inclusion, i.e. implication क्रियमाणेऽस्तिग्रहणेऽस्त्यर्थस्यैवान्तर्भावावगमाद्वाक्ये यत् तृतीयं पदम् ... तद्वृत्तौ ... अवश्यं प्रयोक्तव्यम् Pradī. iv. 344A.3 (*on* v.2.94)

अन्तर्भावासंभव (antarbhāvāsambhava) *m.* impossibility of inclusion in यत्र त्वन्तर्भावासंभवः तत्र प्रयोगार्थायां स्मृतावनुच्यमानं वैकल्पिकत्वेन द्रष्टव्यम् BālaKrī. i. 173.16 (*on* 1.266); द्रव्यदेवतादीनां संनिपात्यारादुपकाराङ्गयोरन्तर्भावासंभवेन तृतीयाङ्गत्वकल्पनापत्तेः LaCandr. 860.31; अन्तर्भावासंभवमेवोपपादयति न तावदिति MayūMāli. 54.6 (*on* i. 4.1)

अन्तर्भावित (antar-bhāvita) *adj.* [*f.* - ā] **Ai** caused to be included in or merged within स्वभावानुपलब्धिस्तु स्वभावहेतावन्तर्भाविता HetuBiṬ.9.18; परोक्षार्थविषयं सर्वं प्रमाणमनुमानेऽन्तर्भावितम् HetuBiṬ.39.22; पैठीनसिबौधायनप्रचेतःप्रभृतयः ... न च परिगणनायामन्तर्भाविताः ManuBh.i.67.23 (*on* 2.6); i.314.19 (*on* 3.238); न संन्यास आश्रमान्तरमत्रैवान्तर्भावोऽस्येति दर्शयितुम्। स च कस्मिन्। गृहस्थेऽन्तर्भावितः ManuBh.i.528.15 (*on* 6.87); शब्दार्थवर्त्यलंकारसंकरस्तु ... संसृष्टावन्तर्भावितः AlaṅkāSa.204.3; मोक्षस्य लयान्तर्भावेऽपि शास्त्रस्य परमप्रयोजनत्वादत्र स नान्तर्भावितः ŚrutaPra. iA.4.11 (*on* i.1.1); कुन्तकेन भक्तौ अन्तर्भावितो ध्वनिः Ekāva. 1.13 (185) (51. 2); जातिगुणकर्मसु सामान्यसमाश्रयणे संयुक्तसमवेतसमवायसंभवात् इत्यादिः, तत्तु एतैरेव अन्तर्भावितसामान्यपृथग्गणनवत् NyāySiA. 265.3; (used primitively) included in एतेऽलंकारदोषाः ... पूर्वोक्तयैव दोषजात्या अन्तर्भाविताः न पृथक् प्रतिपादनमर्हन्ति KāvyPra. 788.5; **Aii** caused to be included, i.e. implied अन्तर्भावितो बुद्ध्यानुवेशितो ण्यर्थः प्रयोज्यप्रयोजकभावो यस्य स तथोक्तः Nyās. i.253.19 (*on* i.3.84); i.629.10 (*on* iii. 2.95); (भार्य्यैकचारिणी गूढविश्रम्भा देववत्पतिमानुकूल्येन वर्तेत) आनुकूल्येन चित्तानुविधानेनैव। वर्ततेत्यन्तर्भावितोऽर्थः JayaMa.233.10 (*on* 4.1); ज्ञातृणां सामन्तादीनां लिङ्गादीनां च ... अभावे राजैव सीम्नः प्रवर्तिता प्रवर्तयिता। अन्तर्भावितोऽत्र ण्यर्थः Mitā.258.32 (*on* 2.153); VīraMi. 633.20 (*on* 2.153); प्रयास्यतीत्यन्तर्भावितो ण्यर्थः तेन प्रयापयिष्यतीत्यर्थः CaturCin. i.

515.4; **B** having or possessing within (अधिष्ठाता) यत एव प्रमाणात् तस्य सद्भावोऽवगम्यते, तत एव तस्य ज्ञानशक्तिरप्यवगम्यत इति, अन्तर्भावितज्ञानशक्तिरेवासौ सामान्यतोऽदृष्टानुमानस्य गोचरः PrakaPañ. 303.13; **C** caused to be comprised of सत्येन सकारयकारलक्षणेन परिगृहीतं व्याप्तम् अन्तर्भावितं सत्यरूपाभ्याम् BṛĀraUBh. 707.3 (*on* v.5.1); अन्तर्भावितवनाधिकरणतादृशप्रतिपत्तिं प्रति तस्यापि प्रयोजकत्वात् KhaṇḍanKhā. 753.9; **D** caused to exist within, i.e. potent or latent अन्तर्भावितकार्यत्वमेव कारणस्य शक्तिः NyāySu. (Ja.) 326A.7 (*on* ii. 2.1)

अन्तर्भावितज्ञातृविशेष (antarbhāvita-jñātṛviśeṣa) *adj.* which is caused to be comprised of particular knower सामान्यतोऽपि व्याप्तावन्तर्भावितज्ञातृविशेषमेव सामान्यम् ... साध्यधर्मिण्यनुमेयम् NayaVi. 189.4 (*on* i.1.5)

अन्तर्भावितज्ञान (antarbhāvita-jñāna) *n.* knowledge which is caused to be included, i.e. implied न चान्तर्भावितज्ञानेऽनुमिते तज्ज्ञानहेत्वभाव उक्तः NayaVi. 195.3 (*on* i.1.5)

अन्तर्भावितणिजर्थ (antarbhāvita-ṇijartha) *adj.* (root) in which the sense of causative affix *ṇic* is caused to be included, i.e. implied (तदा दण्डं प्रकल्पेत) कल्पेतेति अन्तर्भावितणिजर्थम् DaṇḍaVi. 39.19; दण्डं स्पृष्ट्वा ... पितृभिः सह मुच्यते। स्पृष्ट्वेत्यन्तर्भावितणिजर्थं तेन स्पर्शयित्वेत्यर्थः TristhaSe. 344.29.

अन्तर्भावितणिजर्थपरता (antarbhāvitaṇijarthapara-tā) *f.* the state of being (root) which is intended to convey the sense of causative affix *ṇic* which is caused to be included, i.e. implied असंजातविरोध्युपक्रमानुसारेण विधायकपदमपि प्रतिग्राहयेत् इत्येवमन्तर्भावितणिजर्थपरतया व्याख्येयम् NyāyMāVi. 163.25 (*on* iii.4.15)

अन्तर्भावितण्यर्थ (antarbhāvita-ṇyartha) *adj.* (root) in which the sense of causative affix *ṇic* is caused to be included, i.e. implied यज्ञदत्तमुपरमति। उपरमयतीति यावत्। अन्तर्भावितण्यर्थोऽत्र रमिः KāśiVṛ. *on* i.3.84; SiddhāKau. 462B.13 (*on* i.3.84); अकर्मका अपि धातवः ... सकर्मका भवन्ति। अन्तर्भावितण्यर्था वा प्रयोज्यकर्मणा Pradī. ii.188A.30 (*on* i.3.86); मुच्यते सर्वपापेभ्यः ... अन्तर्भावितण्यर्थो वा मुचिः DurghVṛ. i.3.78; संबोधना संबुद्धिः अन्तर्भावितण्यर्थो बुद्धिः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i.2.33 (314.19); नमत इति ... अन्तर्भावितण्यर्थोऽत्र नमिः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1.89 (478.8); SiddhāKau. 470A.19 (*on* iii.1.88); Prasā. ii.440.18; राजनि कर्मणि युधिकृञोः क्वनिप् स्यात् भूते। अत्रान्तर्भावितण्यर्थो युधिः PrakriKau. ii.546.6; (तपत्यादित्यवच्चैव) तपिरन्तर्भावितण्यर्थः VīraMi. (Rājanīti.) 17.1; BālamBha. i.505.9 (*on* 1.226); जहातिरन्तर्भावितण्यर्थः SiddhāKau. 494A.8 (*on* vi.3.66); अरिंदमः। ... मतान्तरे तु अन्तर्भावितण्यर्थोऽत्र दमिः SiddhāKau. 495B.13 (*on* iii.2.46); 515B.2 (*on* iii.2.180); 568B.8 (*on* iii.3.17); (चम्पकाशोक°...°लसत्कचा) लसच्छब्दोऽन्तर्भावितण्यर्थः LalitāSaBh. 31.26 (*on* 55); 56.15 (*on* 91); 161.28 (*on* 202); ऋतस्य वर्धयितारावित्यर्थेऽन्तर्भावितण्यर्थाद्वृधेः क्विपि ऋतावृधाविति रूपम् VaiyāBhū. 136. 7 (*on* 30); 39.12 (*on* 7); अग्निमिन्धे इति। अन्तर्भावितण्यर्थोऽत्रेन्धिः LaŚabdeŚe. ii.277.9; (used as noun) (that) in which the sense of causative affix *ṇic* is caused to be included, i.e. implied अन्ये तु न हरेन्न हारयेदित्यन्तर्भावितण्यर्थं व्याचक्षते ManuBh. ii.285.25 (*on* 9.142); अधीष्वेत्यन्तर्भावितण्यर्थं शिष्येण गुरुं प्रति वाच्यम् ManvaVi. 157.2 (*on* 2.73); निर्वृत्तेत्यन्तर्भावितण्यर्थाद्वृत्तेः कर्मणि निष्ठा Prasā. i.758.17; क्षि क्षये। अकर्मकः। अन्तर्भावितण्यर्थस्तु सकर्मकः SiddhāKau. 360B.3 (*on* vii.2.1); (पूतना) पूता नरो यस्माद् यद्वा ... पाविताः ... अन्तर्भावितण्यर्थत्वाश्रयणात् (v.l. अन्तर्भावितण्यर्थोऽत्र वा) AlaṅkāMañ. 88.4; अन्तर्भावितण्यर्थादसुनि गुणाभावश्छान्दसः BālamBha. i.91.16 (*on* 1. 24)

अन्तर्भावितण्यर्थता (antarbhāvitaṇyartha-tā) *f.* the state of being that in which the sense of causative affix *ṇic* is caused to be included, i.e. implied कदाचिण्ण्यर्थोऽन्तर्भावितण्यर्थतया प्रकृत्यैवाभिधीयते Nyās. ii.714.24 (*on* vii.2.26); अन्तर्भावितण्यर्थतायाम् उत्पुच्छ्यते गाम् SiddhāKau. 470B.6 (*on* iii.1.88); शुध्यन्तीत्यत्रान्तर्भावितण्यर्थता BālamBha. i. 455.9 (*on* 1.192)

अन्तर्भावितण्यर्थत्व (antarbhāvitaṇyartha-tva) *n.* the state of being that in which the sense of causative affix *ṇic* is caused to be included i.e. implied उत्पुच्छ्यते गौः, तत्र यदान्तर्भावितण्यर्थत्वादस्य गवा सकर्मकत्वं भवति तदा उत्पुच्छ्यते गाम् इति भवति Pradī. iii.101A.24 (*on* iii.1.48); जायते स्वयमेवेति। अन्तर्भावितण्यर्थत्वाज्जनिः कर्मकर्तृयग्विषयः Pradī. v. 173B. 14 (*on* vi. 1. 195); न च विकारेच्छयोर्भिन्नकर्तृकत्वेन सन्प्रत्ययानापत्तिः। सन्प्रकृतेर्व्युपसृष्टकरोतेरन्तर्भावितण्यर्थत्वात् SetuBa. 216.21; AlaṅkāMañ. 88.4; अकर्मकाणां यदान्तर्भावितण्यर्थत्वेन ... सकर्मकत्वं तदर्थमचित्तवत्कर्तृकार्यं चाकर्मकग्रहणम् LaŚabdeŚe. ii. 704. 3; अन्तर्भावितण्यर्थत्वेनाह। समीकृत इति BālamBha. ii. 112.1 (*on* 2. 100-102)

अन्तर्भावितण्यर्थपचि (antarbhāvitaṇyartha-paci) (Gr.) root *'pac'* (to cook) in which the sense of causative affix *ṇic* is caused to be included, i.e. implied अन्तर्भावितण्यर्थपचेर्घञि पाकपदेन तस्याप्यभिधानसंभवः LaŚabdeŚe. ii.792.2.

अन्तर्भावितद्रव्या (antarbhāvita-dravyā) *adj.* (*f.*) in which substance is caused to be included, i.e. implied (आकृतिसहचरिते द्रव्ये आरम्भणादीनि भविष्यन्ति) सर्व एवाकृतेः क्रियायोगोऽन्तर्भावितद्रव्याया एवेति द्रव्यद्वारकः संपद्यते Pradī. ii. 99B.30 (*on* i.2.64)

अन्तर्भावितनियोगा (antarbhāvita-niyogā) *adj.* (*f.*) (prompting activity) in which the sense of the obligatory duty is caused to be included in स हि प्रवर्तनामात्रबोधव्यापृतः प्रथमं तदपर्यवसानादनन्तरं नियोगं गोचरयेत् किं वा पर्यायमेवान्तर्भावितनियोगां प्रवर्तनाम् (गोचरयेत्) NyāyMa. 235.7.

अन्तर्भावितपूर्वापरभावित्व (antarbhāvitapūrvāparabhāvi-tva) *n.* the state of having what exists before and what comes after as caused to be included in क्रिया हि कर्मकारकजन्येष्यते। न च जन्यजनकयोरेकतोचिता। अन्तर्भावितपूर्वापरभावित्वात्तस्याः NyāySu. (Ja.) 157A.12 (*on* i.2.1)

अन्तर्भावितशक्ति (antarbhāvita-śakti) *adj.* having the power which is caused to exist within, i.e. potent or latent अन्तर्भावितशक्त्यविद्योपाधिकाद्ब्रह्मणः सृष्टिमभ्युपगच्छतामेवमाक्षेपपरिहारयोरसंगतत्वात् BrahmSūBh. (Rā.) 418.13 (*on* ii.1.4)

अन्तर्भावितसत्त्व (antarbhāvita-sattva) *adj.* having the real existance caused to be included in or merged within अन्तर्भावितसत्त्वं चेत् कारणं तदसत्ततः KhaṇḍanKhā. 55.15; अन्तर्भावितसत्त्वं चेदधिष्ठानमसत्ततः Nyāyāmṛ. 186B. 7; यद्यन्तर्भावितसत्त्वं सत्ताविशिष्टं सत्ता तदाश्रयश्चोभयं यदि कारणताश्रयः, तदा ... असत् सत्तानाश्रयोऽपि कारणमिति सिद्धम् GuruCandr. ii.24.16; यदि च अन्तर्भावितसत्त्वं न कारणं सत्ता न कारणम्, किंतु सत्तोपलक्षितं कारणम्, तथापि ... असत्कारणमिति सिद्धम् LaCandr. 446.40.

अन्तर्भाविताग्निष्टोमकत्व (antarbhāvitāgniṣṭomaka-tva) *n.* the state of having the Agniṣṭoma-sacrifice as caused to be comprised of असौ ज्योतिष्टोमो न कदाचिदप्यग्निष्टोमं व्यभिचरति। उक्थ्यादीनामप्यन्तर्भाविताग्निष्टोमकत्वात् NyāyMāVi. 189.21 (*on* iii.6.16)

अन्तर्भावितान्यमतत्व (antarbhāvitānyamata-tva) *n.* the state of having other views as caused to be comprised of ज्ञानादेव सर्वपुरुषार्थः ... इति भगवन्मतम्। अतः कथमनन्ताकाशवदन्तर्भावितान्यमतत्वं तस्य TattvPrakā. 188A.3 (*on* iii.4.9)

अन्तर्भावितार्थनिश्चय (antarbhāvitārtha-niścaya) *m.* ascertainment of the object which is caused to be included in समीचीनज्ञाननिश्चयोऽन्तर्भावितार्थनिश्चय एव PrakaPañ. 244.17.

अन्तर्भाविन् (antar-bhāvin) *adj.* [*f.* - ī] **1** which is going to be in (the stomach) विसृष्टास्ते कलावत्या ताम्बूलार्पणलीलया। निर्ययुः कलयन्तोऽन्तर्भाविनीं भोज्यसंपदम् SamaMā. 7.47; **2** (antarbhāv-in) which is being included in (रूपक-हेतुरूपकं परंपरितरूपकम्) रूपकद्वयमात्रव्यवस्थितत्वान्न समस्तवस्तुविषयेऽन्तर्भावि PratāYaBhū. 374. 13.

अन्तर्भावोक्ति (antarbhāvokti) *f.* statement of inclusion in सर्ववैषयिकसुखानाम् एतस्यैवानन्दस्यान्यानि भूतानि मात्रामुपजीवन्तीति श्रुत्या ब्रह्मानन्दे अन्तर्भावोक्तेः AdvaiSi. 824. 5.

अन्तर्भावोक्तिप्रयास (antarbhāvokti-prayāsa) *m.* effort for the statement of inclusion in षड् भावविकारा इति नैरुक्ताः तेषां ग्रहणेऽन्तर्भावोक्तिप्रयासोऽपि परिहृतः स्यात् PañcPā. 78.3 (*on* i.1.2); PrakaVi. 40.12.

अन्तर्भावोपपत्ति (antarbhāvopapatti) *f.* tenability of inclusion in प्रतिवस्तूपमायाः प्रतीयमानोपमायामन्तर्भावोपपत्त्यौ सत्याम् ... उपमेयोपमादेरुपमायामन्तर्भावो विचार्यते VakroJī. 201.2; अस्यां महाविषयायां तेषामन्तर्भावोपपत्तेः AlaṅkāRa. 96 (10); अधिकसंख्याग्रहणे न्यूनसंख्याया अन्तर्भावोपपत्तेः ŚrutaPra. ii.392.14 (*on* ii.4.5)

अन्तर्भावोपपादन (antarbhāvopapādana) *n.* explanation or description of the inclusion in न हि तावन्मात्रसामग्रीकस्यैव तत्रान्तर्भावोपपादनं कश्चिच्चिकीर्षत्यमूढः PrakaVi. 911.10.

अन्तर्भाव्य (antarbhāv-ya) *ger.* **1Ai** having included in, having incorporated, having merged within **ii** having included, i.e. having implied **B** having included, i.e. having counted **2** having considered, having thought over

3 having placed or located inside 4 having begun with, having commenced with **1Ai** having included in, having incorporated, having merged within यावानस्य देशो बलाकयाजहद्वृत्तित्वेन प्रसिद्धो भवति तावन्तमन्तर्भाव्य वृक्षादिकमर्थं पक्षीकृत्य ... साधयति NyāyVār. 50.8 (*on* i.1.5); वाङ्मनसागोचरे तु परब्रह्मण्युपाधिमन्तर्भाव्य प्रियाद्यवयवयोगः प्राचुर्यं च क्लेशेन व्याख्यायाताम् Bhām. 139.7 (*on* i.1.19); प्रायेण जंगमोपकारकतया तदधीनतया च विषयतां विवक्षन् तेष्वेवान्तर्भाव्य व्याख्यास्यन्ते Kiraṇā. 57. 12; धर्मविशेषमन्तर्भाव्य स्वरूपस्य भेदत्वे धियोऽपि तथा स्यात् KhaṇḍanKhā. 152. 17; कालः परमसूक्ष्मः तेन कर्म न व्याप्तुं शक्यते। किं तु तमन्तर्भाव्य कर्म क्रियते SaṅkarKāBh. 121.9 (*on* iii.1.7); 47. 21 (*on* i. 4. 29); मलिनायां शास्त्रवासनायां पुण्यमन्तर्भाव्य पूर्वमुदाहृतत्वात् JīvanVi. 66.7; मुग्धोऽस्मीत्यादिरूप उपलम्भ उक्त इति चेन्न, तस्यापि ज्ञानविरोधमन्तर्भाव्यैव प्रतीतेः ŚatDū. 170.13; दार्शिकीं वेदिं मध्येऽन्तर्भाव्य प्राचीनवंशो मण्डपोऽवस्थितः NyāyMāVi.191.27 (*on* iii.7.3); निर्दोषतामन्तर्भाव्य युक्तिरनुमेत्युक्तम् NyāySu. (Ja.) 264A.8 (*on* ii.1.2); पूर्वं पृथिवीमन्तर्भाव्यानित्येष्वनित्या इत्युक्तम् Upask. 284.7 (*on* vii.1.5); मिताक्षरायामपि दासी ब्राह्मणीगर्भव्यतिरेकेणेति शेषमन्तर्भाव्य वचनमिदमाख्यातम् DaṇḍaVi.303.6; अत्र यः स्वापेक्षया विजिगीषुस्तमादाय स्वात्मानमन्तर्भाव्य द्वादशराजकमण्डलं प्रकल्प्यते ManvaVi.831.8 (*on* 7.156); शक्यते ह्यग्निहोत्रादीनामन्यतरदन्तर्भाव्य तथा वक्तुम् AṇuBh. 12.2 (*on* i.1.2); विराडादीन् विश्वादिष्वन्तर्भाव्य ... विश्वादिपादाद्यरुरूपत् SiddhāLeSaṁ.84.2; शुष्कतार्किकस्य दृष्टान्तदृष्टं कर्मपारवश्यादिकमपि साध्येऽन्तर्भाव्य ... "श्रुतेरन्यथाव्याख्याने विचिकित्साहेत्वभावात् ŚivārkaMaDī. i.149.16 (*on* i.1.3); प्रतियोग्यत्यन्ताभावयोर्विरोधित्वं संबन्धविशेषमन्तर्भाव्यैव कल्पनीयम् LaCandr. 152.15; दोषाभावादिकमपि परीक्षायामन्तर्भाव्याह LaCandr. 365.27; अतिप्रसङ्गश्च स्वप्रयोजकबुद्धिस्थत्वमन्तर्भाव्य वारणीयः ŚaktiVā.175.24; स्मार्तपदार्थमन्तर्भाव्यैव यत्पौर्वापर्यादिकं तत्रैव तात्पर्यमिति न श्रुतेरप्रामाण्यप्रसक्तिः MayūMāli. 30.1 (*on* i.3.4); **1Aii** having included, i.e.having implied यथा ह्यविनाभावमन्तर्भाव्यैव गङ्गाशब्दस्तीरे... वर्तते, न तथा धूमप्रत्यक्षमग्नौ NyāyVārPari. 649.3; अतः समासस्य षष्ठ्यर्थमन्तर्भाव्य शक्तिरेव TattvCin. iv (2). 783.5; उपसंहारगतपदजातम् ... णिजर्थमन्तर्भाव्य ... आत्मानं लभते SiddhāLeSaṁ. 261.4; प्रकृतावपि रशनाद्वयस्य परिव्याणायाप्यपर्याप्त एव नाभिदघ्नभाग इति तं देशमन्तर्भाव्यैव परिवीयते BhāṭṭCan.31.20 (*on* xiii.4.13); **1B** having included, i.e. having counted शुक्लप्रतिपदमन्तर्भाव्य षोडशसंख्या पूरणीया Aparā. 423.20 (*on* 1.218); 2 having considered, having thought over साधनमन्तर्भाव्य नन्वाकृतिः साध्येत्युक्तम् Śarka.93.23; निश्चितसद्भावस्य चैत्रस्य गृहाभावो बहिर्भावमन्तर्भाव्य सिध्येत् Kāśi. iii.168.16 (*on* 5(7).24); अपूर्वमन्तर्भाव्यैव तत्र शास्त्रार्थोऽवधार्यते ŚāstrDī.88.15 (*on* i.1.5); दैवादयोगयवच्छेदात्मके (प्रत्यक्षशब्दज्ञाने) एवोत्पद्येते अनुव्यवसीयेते च, तदा च नियामकमन्तर्भाव्यैव NyāyVārPari.114.11; सर्वत्र संबन्धविधाने ज्ञातयोः संबन्धमात्रं विधीयते अनिर्ज्ञातयोस्तु संबन्धिनोः अन्तर्भाव्य तावर्थौ संबन्धविधानम् SaṅkarKāBh. 81.20 (*on* ii.2.14); किं विपुलकार्याणां कर्तृकालैक्य-नियममन्तर्भाव्य तदुच्यते, उत विपुलत्वमात्रेण ŚrutaPra. iB.127.24 (*on* i.1.3); यागादिसाधनवादिनोऽप्यपूर्वसिद्धिमन्तरान्तर्भाव्यैव साधनत्वं वदन्ति YuktiSneha. 25.28 (*on* i.1.2); एकत्वानेकत्वयोः स्थूलत्वास्थूलत्वयोश्च एवमविरोध इति चेत् तर्हि किमाश्रयमन्तर्भाव्य कथ्यते NyāyKu.145.7; प्रयोगवचनस्य कल्पनीयत्वात्प्रधानान्यन्तर्भाव्यैव साहित्यं कल्पनीयमिति न तद्विरोधः MayūMāli. 802.12 (*on* xi. 1.8); 3 having placed or located inside अन्तर्भाव्यातिरिक्तायां बीजनाडीकथद्वयम् AgniP. 83.24; 4 having begun with, having commenced with (गुरुः । ... पूर्वराशिं नायास्यति ... अन्तर्भाव्योपभुक्तांशम्) तदोपभुक्तांशमतिचारभुक्तांशम् अन्तर्भाव्यारभ्य तद्दिनप्रभृतीति यावद् द्वादशमासं लुप्तसंवत्सरो भवतीत्यर्थः VīraMi. (Samaya.) 12.15.

अन्तर्भाव्य (antar-bhāvya) *m.* one of the thousand epithets of Śiva (*lit.* one who should be placed in the mind or heart) हरस्य ...। अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नां शृणुत सुव्रताः। ... अन्तर्भाव्यः सुदर्शनः LiṅgaP. i.65.114.

अन्तर्भाव्य (antar-bhāvya) *adj.* [*f.*-ā] 1 fit to be included in, incorporated or merged within क्व पुनरेतत् पिण्डदानं यागादिमध्येऽन्तर्भाव्यम् BālaKrī.i.148.18 (*on* 1.225); न हि सामर्थ्यं नाम हेतुस्वरूपादन्यत्। हेतोरवस्तुत्वप्रसङ्गात्। अतिप्रसङ्गः पुनरनैकान्तिकेऽन्तर्भाव्यः TarkBhā. (Mo.) 27.16; प्रमाराशिषु चेदं ज्ञानमन्तर्भाव्यम् KhaṇḍanKhā. 387.9; (आगमः प्रथमः कार्यो व्यवहारपदं ततः) आगमोऽर्थिवचनश्रवणं तदादौ कर्तव्यम्। ततस्तद्वचनमृणादानाद्यन्यतमस्मिन् पदेऽन्तर्भाव्यम् SmṛtiCan. iii. 66. 15; एकैकोभयपर्वसंकोचेनात्माश्रयान्योन्याश्रयावप्यन्तर्भाव्यौ ŚatDū. 64.26; यत्किंचित् निमित्तान्तरं तदेतेष्वेव षट्सु अन्तर्भाव्यम् MīmāKau. i. 280.6 (*on* i.4.24); उक्तपद्यस्य विरोधोदाहरणतामात्रे तात्पर्यात्, व्यङ्ग्यत्वेऽपि तथात्वस्यानपायात्। वाच्यविरोधोदाहरणतायां त्वपिरन्तर्भाव्यः RasGaṅ. 162.3; 227.10; 2 fit to be considered or thought over यो ह्यत्र दिवसस्तस्यान्यत्र रात्रित्वात् सत्यं दिग्व्यवहारमन्तर्भाव्या(?अन्तर्भाव्यम्) Kiraṇā. 123. 12.

अन्तर्भाव्यत्व (antarbhāvya-tva) *n.* the state of being what is fit to be included in or incorported विषयविषयीभाव इति चेन्न। तस्याप्यन्तर्भाव्यत्वात् TattvPrakā. 54B.7 (*on* i. 3.28); स्वाभावेन सहानवस्थानं व्यापित्वमिति चेन्न। तस्याप्यन्तर्भाव्यत्वात् NyāySu. (Ja.) 361B.4 (*on* ii.2.6)

अन्तर्भाष्य (antar-bhāṣya) *n.* explanation or consideration of internal matter, i.e. close investigation अन्तर्भाष्यं समीक्षा KāvyMī.5.5.

अन्तर्भासिन् (antar-bhāsin) *adj.* shining within औचित्यनिबन्धनं रसभावादि मुक्त्वा नान्यत्किंचिदस्तीति तदेवान्तर्भासि मुख्यं जीवितमित्यभ्युपगन्तव्यम् Loc. 208.26 (*on* 3. 37)

अन्तर्भित्ति (antar-bhitti) *f.* wall inside the main gate, internal wall अन्तर्भित्तौ चतुर्द्वारं महाद्वारेण संमितम्। ... दारुभिस्तद् विभूषयेत् SamarāSū.10.41.

अन्तर्भित्तिगण (antarbhitti-gaṇa) *m.* group or series of internal walls अन्तर्भित्तिगणं सर्वदेवदैत्यादिकैर्गणैः। ... अन्यैर्नारदाद्यैर्विभूषयेत् PauṣkS. 43.95.

अन्तर्भित्तिसुरङ्गा (antarbhitti-suraṅgā) *f.* subterranean passage (concealed) under the internal wall शयितस्य चन्द्रगुप्तस्य शरीरे प्रहर्तुमस्मत्प्रयुक्तानां राजगृहस्यान्तर्भित्तिसुरङ्गामेत्य ... बीभत्सकादीनां को वृत्तान्तः MudrāRā. 2.15(79)

अन्तर्भिदा (antar-bhidā) *f.* sub-division (ध्यानानाम्) तेषामन्तर्भिदा(?दां) वक्ष्ये MahāP. 21. 30.

अन्तर्भिन्न (antar-bhinna) *adj.* [*f.* –ā] **A** broken inside, i.e. afflicted within स्वस्ति भवत्वार्ययेति चिन्तयित्वा चान्तर्भिन्नं भ्रातृस्नेहकातरं द्रवदिव हृदयम् ... संस्तभ्योत्थाय ... क्रियाकलापमकरोत् HarṣaC. 255.3; अङ्गीकृत्य मनोभवमुरसि ... हतहारः। तापयति सखी तत्क्षणमन्तर्भिन्नात्कुतः कुशलम् KuṭṭaMa. 297; अन्तर्भिन्ना मनसिजशरैर्मीलिताक्षी मुहूर्तं लब्ध्वा संज्ञाम् *NemiDū.99;* **B** pierced from inside, KuṭṭaMa. 2. 7 (comm. भेदं प्राप्तः सच्छिद्रः हारवर्तिमुक्तानां तथात्वात्)

अन्तर्भीतिपराहत (antarbhīti-parāhata) *adj.* touched by the fear in the heart अन्तर्भीतिपराहतोऽपि दयिताकण्ठग्रहक्रीडया सान्द्रानन्दमयीं दशामभिनयत्यङ्गैः शकाधीश्वरः Ekāva. 8. 70 (8) (326. 8)

अन्तर्भुज (antarbhuja) *m.* one of the thousand names of Bālakṛṣṇa अन्तर्भुजः ... इति ... कथितम् ... नाम ... विष्णोर्बालकत्वमुपेयुषः PañcaRā. (Nā.) iv.8.128.

अन्तर्भू (antar-bhū–) I. P. [P. viii.4.16; PrakriKau. ii.25.6] 1 to be, in the heart or mind, to be inherent 2 to be amongst, to be within **3A** to become concealed or hidden **B** to disappear, to vanish **4A** to be inside, i.e. to enter **B** to be inside, i.e. to be placed (*caus.*) to cause to be inside, i.e. to put or place inside **5A** to be contained, to be comprised of **B** (with Loc.) to be included in, to be incorporated, to be merged within (*caus.*) to cause to be included in (*caus.* pass.) to be caused to be included in 6 to be endowed with, i.e. to possess 7 to confide in 1 to be in the heart or mind, to be inherent उ॒त स्वया॑ त॒न्वा॒३ सं व॑दे॒ तत्क॒दा न्व१॒न्तर्वरु॑णे भुवानि ṚV. vii. 86. 2 (Sāy. अन्तः भुवानि अन्तर्भूतो भवानि। वरुणस्य चित्ते संलग्नो भवानि); 2 to be amongst, to be within आ त्वा॑हार्षम॒न्तर॑भूर्ध्रु॒वस्ति॒ष्ठावि॑चाचलत् AV. vi.87.1; AV. (P.) xix. 6. 5; VājaS. 12.11; TaiBr. II.iv.2.8; MaiS. iii.2.1 (iii.15.18); **3A** to become concealed or hidden ततो बृहदनु प्राजायत बृहन्मर्य्याइदं स ज्योगन्तरभूदिति PañcBr. vii.6.5; **3B** to disappear, to vanish पौष्करं शास्त्रमुपदिश्य ...। तस्मै तु भूमिपालाय विधातान्तरभूत् PāraS. 10.256; अन्तर्भवति पयसां पृषतेषु मेघः RāmC. 25.57; शशिकरेष्वन्तर्बभूव ज्योतिषां प्रभा DvyāśraKā.17.104; तथा भवत्विति वरं दत्वा स्वयमन्तर्बभूव PuruṣPa. 10.1; **4A** to be inside, i.e. to enter अ॒न्तर॑भूरित्या॒युरे॒वैत॒दात्म॒न् धत्ते ŚatBr. VI.vii.3.7; **4B** to be inside, i.e. to be placed उपमिताममिति यच्छालया सह दास्यन् भवति तदन्तर्भवत्यपिहितम् KauśiSū. 66.22; *(caus.)* to cause to be inside, i.e. to put or place inside स्वयंकृतां तां शिबिकां नरेन्द्रशिबिकान्तरे। श्रीचन्दनेऽगरुमिव अच्युतेन्द्रोऽन्तरभावयत् TriṣaŚaPuC. iii. 1. 273; TattvPrakā. 168B. 8 (*on* iii. 3. 17); **5A** to be contained, to be comprised of वैदिके कर्मयोगे तु सर्वाण्येतानि ... अन्तर्भवन्ति ... तस्मिंस्तस्मिन्क्रियाविधौ ManuSm. 12.87; अन्तर्भवेद्य संबन्धः प्राधान्याभिहितः कथम् VākyaP. 3(14).221; एतानि प्रत्येकं प्रयोजकानि न पुनः परस्परमन्तर्भवन्ति ManuBh. ii.77.4 (*on* 8.3); न चायं दण्डो येनान्तर्भवेत् ManuBh.ii.238.23 (*on* 8.415); अन्तर्भवन्त्युपासनापरस्यापि तेषामनुष्ठानादन्तर्भावः ManuBh. ii.476.28 (*on* 12.87); **5B** (with Loc.) to be included in, to be incorporated, to be merged within कन्यादाने तु न पठेत् द्रव्याणि तु पृथक्

पृथक्। प्रतिग्रहाद्विजश्रेष्ठ तथैवान्तर्भवन्ति ते BṛParāSm. 10.334; पुरुषे न किंचनान्तर्भवति ŚābaBh. 1116.5 (*on* iii.8.10); संशयादयः प्रमेयेऽन्तर्भवन्तीति पृथक् ते न वक्तव्याः NyāyVār. 13.12 (*on* i.1.1); किं पुनरवयवाः प्रमाणान्तरमुत तेष्वन्तर्भवन्ति NyāyVār. 18.13 (*on* i.1.1); उद्दिष्टविभाग उद्देश एवान्तर्भवतीति। कस्मात्। लक्षणसामान्यात् NyāyVār. 29.12 (*on* i.1.3); त्रिष्वेवान्यदन्तर्भवतीति युक्तमभिहितं त्रिविधं प्रमाणम् MāṭhVṛ.11.23 (*on* 4); यः ... हेतुना कार्योत्पादोऽनुमीयते, स कथं त्रिविधो(धे) हेतावन्तर्भवति PramāVārSvopVṛ. 4.19; अत्रैवान्तर्भविष्यन्ति शेषाश्चाख्यानजातयः Kāvyāda.1.28; SāhiDa. 377.9; न ह्येते विध्यादिष्वन्तर्भवन्ति TantrVā.281.2 (*on* i.4.1); शुद्धात्मनः प्रतिपन्नदेवतात्वस्य पश्चात्तनोऽयं गुणः स्तुतिमात्रोपयोगी न देवतात्वेऽन्तर्भवति TantrVā.405.11 (*on* ii.1.17); अधरेयाः त्रेताद्वापरकलिनामानः संयन्ति संगच्छन्तेऽन्तर्भवन्ति ChāndoUBh. 206.7 (*on* iv.1.4); तेन वाक् मनस्यन्तर्भवति यच्च यस्मिन्नन्तर्भवति तत्तस्य व्यापकत्वात् ततो भूयो भवति ChāndoUBh. 423.12 (*on* vii.3.1); अहानि वा अस्मिन् जीर्यन्ति अन्तर्भवन्तीत्यहर्जरः TaiUBh. 199.8 (*on* 1.4); कर्मप्रवचनीयास्तु ... संबन्धविशेषद्योतनद्वारेण क्रियाविशेषद्योतनादुपसर्गेष्वेवान्तर्भवन्ति SarvaDaSaṁ.13.124; आत्मशब्दाभिधेयेऽर्थे ...। अन्तर्भवन्ति निखिला विशेषाः BṛĀraUBhāVā. i.4.947; असवर्णास्तु केवलैः प्रत्युत्थानाभिवादनैः। बहुवचनादाद्यर्थोऽत्रान्तर्भवति ManuBh. i. 185.14 (*on* 2.210); वाक्यस्य वक्रभावः ... यत्रालंकारवर्गोऽसौ सर्वोऽप्यन्तर्भविष्यति VakroJī. 40.11; 147.4; वाक्यार्थानुपपत्तिगम्योऽप्यर्थः किं नागमेऽन्तर्भवति Kāśi.iii.184.6 (*on* 5(7).77); एते च कौचुमारयोगेषु नान्तर्भवन्तीति पृथगुक्ताः JayaMa. 35.8 (*on* 1.3); एते वृद्ध्यादयो न जन्मादिष्वन्तर्भवन्ति Bhām.66.22 (*on* i.1.2); तदयं कस्मिंश्चित्प्रमाणे अन्तर्भवतीति वक्तव्यम् NyāyRaMā.69.24; यानि प्रमाणान्तराण्युपमानादीनि प्रतिवादिभिरभ्युपेयन्ते तान्युक्तलक्षणेष्वेव प्रमाणेष्वन्तर्भवन्ति SāṁkhyaTaKau. 185.1 (*on* 5); आतोद्यस्यैव स्वरूपं वाच्यम् ... एतन्मध्य एव सर्वमन्तर्भवति AbhinBhā.iv.2.13 (*on* 28.2); शोभाकारी भवति तर्ह्यस्मदुक्त एव गुणे वालंकारे वान्तर्भवति Loc. 4.22 (*on* 1.1); नापि माधुर्यादावुक्तलक्षणेऽन्तर्भवेत् Loc. 8.12 (*on* 1.1); केचिदन्तर्भवन्त्येषु दोषत्यागात्परे श्रिताः KāvyPra. 478.3; स्मृतिः प्रत्यक्षादिषु विद्याभेदेषु नान्तर्भवति Kiraṇā.260.1; असामर्थ्यं तु स्वरूपासिद्धावन्तर्भवति TarkBhā. (Mo.) 27.15; संबन्धिदर्शनेन संबन्ध्यन्तरे बुद्धिरनुमानेऽन्तर्भवत्येव NītiMā. 59.8; दण्डनीतिरेव विद्या। अत्रैव वार्तान्तर्भवति PraboCan. 2.18 (28.7); न चानुपादेयत्वादुपेक्षणीयो हेय एवान्तर्भवति PramāMī. 3.4 (*on* i.1.2); ये चान्येऽन्यैरनैकान्तिकभेदा उदाहृतास्त उक्तलक्षण एवान्तर्भवन्ति PramāMī.56.22 (*on* ii.1.21); प्रतिवस्तूपमान्तर्भवतु निदर्शने निदर्शनाविशेषस्तु कथमन्तर्भविष्यति Kāvyānu. (He.) 303.22; अतोऽन्यान्यप्यशुभसूचकान्युत्पातेष्वन्तर्भवन्ति AdbhuSāg. 5.3; हेतुफलभावेनानन्तर्ये प्रतिपादिते पूर्वप्रकृतत्वमपि तत्रान्तर्भवति PrakaVi. 22.20; धर्म इति लक्षणमिति अवस्थेति त्रीणि लक्षणानि यस्य परिणामस्य स तथोक्तः। स चोत्पत्तावन्तर्भवति VedāntKa. 50.24 (*on* i.1.2); दयावीरः कथं करुण एव नान्तर्भवति RasTa. 40.2; येऽपि लक्षणकेवलव्यतिरेकिहेतोरव्याप्त्यतिव्याप्त्यसंभवास्तेऽत्रैवान्तर्भवन्ति TarkBhā.(Ke.) 93.10; स्वधर्मे स्वसंपाद्ये धर्मे निविशेत नितान्तमन्तर्भवेत् ManvaVi.103.15 (*on* 2.8); एतस्मिन् सप्तके यथायथं सर्वं गणद्वयमन्तर्भवति ManvaVi. 779. 25 (*on* 7.52); सर्वाण्यन्तर्भवन्ति यस्मिन् क्रियमाणे एतान्यपि विनाभावितानि सिद्ध्यन्ति ManvaVi. 1517.21 (*on* 12.87); उद्वेगस्नेहदम्भेर्ष्याप्रमुखाश्चित्तवृत्तयः। उक्तेष्वन्तर्भवन्तीति न पृथक्त्वेन दर्शिताः RasāSu. 139.9 (2.95); न तावदुद्भिदादिपदं विधावन्तर्भवति NyāyMāVi. 40.12 (*on* i.4.1); गुणप्रधानभावेन संसर्गेऽन्तर्भवत्यसौ NyāyMāVi. 109.6 (*on* iii.1.1); कर्मशास्त्र एव ज्ञानशास्त्रमन्तर्भवेत् JivanVi. 46.4; कृषिवाणिज्यसेवाद्याः पञ्चस्वन्तर्भवन्ति PañcDa. 2.10; यत्तैः सौख्यं तदस्यान्तर्भवदमलाद्वैतविद्यासुखेऽस्मिन् कूपे ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 4.20; लोकप्रसिद्धा मूर्च्छावस्था किं सुषुप्त्यादावेवान्तर्भवति VedānKau. 278.12 (*on* iii.2.10); क्वचिच्छाब्दो विरोधः क्वचिदार्थः। अभ्युपगतनियमविरोधाचरणमप्यत्रैवान्तर्भवति NyāyPari. 184.1; गुणाश्चिरन्तनैरुक्ता ओजस्यन्तर्भवन्ति ते SāhiDa. 457.3; आत्मनि तादृशः प्रदेशविशेषोऽस्ति ... इति चेन्न। अन्यस्यापि प्रदेशस्तत्रान्तर्भवति AṇuBh. 157.20 (*on* ii.3.53); भावाः ये स्युः परेऽपि च। उक्तेष्वन्तर्भवन्ति BhaktiRaSi.ii.4.76; एवं सादृश्यमप्यतिरिक्तः षदार्थः ... तद्धि न षट्सु भावेष्वन्तर्भवति SiddhāMu.3.6 (*on* 2); लक्षणाप्यत्रैवान्तर्भवति AlaṅkāŚe. 12.1 (19); सर्वमपि चिदचिदात्मकं वस्तु ... सत्कार्यकोटावन्तर्भवति ŚivārkaMaDī. i. 199.28 (*on* i.1.9); तत्सर्वं शिवपूजाफले महार्णवे ... अन्तर्भवति ŚivārkaMaDī. i.547.33 (*on* i.4.19); संध्याया भूयान् भागो विभावर्यामन्तर्भवति VīraMi. 75.16 (*on* 1.24); अरिप्रभृतिपरप(? स्प)रदेशस्थाः पार्ष्णिग्राहा एष्वेवान्तर्भवन्ति VīraMi.370.16 (*on* 1.345); RājNīRa. 59.13; अवसितप्रवासपतिकापि वासकसज्जिकायामन्तर्भवति ŚṛṅgāMañ. (A.) 16.30; *(caus.)* to cause to be included in यागसाधनवादिनोऽपि ... अपूर्वसिद्धमन्तर्भावयन्ति Kāśi. i.162.8 (*on* 2.197); श्रुतार्थापत्तिमन्तर्भावयति। श्रवणादनुमितानुमानमिति NyāyKa.223.18; उपमानमन्तर्भावयति आप्तेन Kiraṇā.321.17; न हि चार्वाकान् भवन्तोऽपि गोष्ठीषु व्यक्तमन्तर्भावयन्ति ŚatDū. 240.21; विभागं चान्तर्भावयिष्यामः NyāySiA. 254.9; च शब्देन केचित् सुखं वेदनास्कन्धेऽन्तर्भावयन्तीति सूचितं भवति NyāySu. (Ja.) 389B.13 (*on* ii.2.7); विप्रतिपत्तिमपि केचित्समानधर्म एवान्तर्भावयन्ति NyāyPari. 64. 6; केचन ग्रन्थकाराः ... अवसितप्रवासपतिकां प्रोषितभर्तृकायामन्तर्भावयन्ति ŚṛṅgāMañ. (A.) 17.5; (इदमहमिति तु इदमित्यंशे ... यदाहमंशविमर्शं निषिञ्चति तदेश्वरता इति विभागः) निषिञ्चति अन्तर्भावयति Bhāsk. ii.224.21 (*on* iii.1.3); *(caus.* pass.) to be caused to be included in येन येन व्यभिचार उद्भाव्यते स चेत् पक्षेऽन्तर्भावयिष्यते क इदानीमनुमानस्य नियमः NyāyMañ. i. 180. 20; संबन्धोऽप्यर्थादन्तर्भाव्यते Kāśi. iii. 30. 10 (*on* 5(4).32); एकात्मकमखण्डं तदित्यन्तर्भाव्यताम् MahāU. 5(118); अस्माभिरप्युक्तेष्वेवान्तर्भावयिष्यते Kiraṇā.15.14; तर्हि तत्रैवात्मा विज्ञानस्यान्तर्भाव्यतामिति चेत् न NyāyKu.72.9; अवारितप्रवाहापि सुवारितप्रवाहा इत्यपिरन्तर्भाव्यते RasGaṅ. 161.4; **6** to be endowed with, i.e. to possess चतुर्वेदज्ञोऽपि शिवभक्त्या न्तर्भवतीति स एव ब्राह्मणः RudrU. 308.3; **7** to confide in, cf. **अन्तर्भूत4** [to be implied, MW.; Apte: *caus.* to imply, MW.; Apte]

अन्तर्भूत (antar-bhūta) *adj.* [*f.* - ā] **1A** disappeared, vanished **B** concealed, hidden **2Ai** present in the body or bodily parts **ii** being inside (the enclosure), i.e. enclosed **iii** being or existing in the mind **Bi** included in, incorporated, merged within (used as noun) (that) which is included in **ii** coming under the jurisdiction **C** being within, present or existing within **D** contained, comprised of **E** internal, inner **3** included within, i.e. implied **4** confident **5** the word *antarbhūta* **1A** disappeared, vanished अन्तर्हितम् (v.l. अन्तर्भूतम्) ततो भूतमुवाचेदं पुनर्वचः MahāBhā. ii.40.8; हत्वापि मां न शक्तस्त्वं प्रजानां पालने नृप। अन्तर्भूता भविष्यामि BrahmāṇḍP. i.36.184; **1B** concealed, hidden अन्तर्भूतो निवसति जडे जडः ĀryāSaŚa.66; **2Ai** present in the body or bodily parts अन्तर्भूतः पचत्यग्निस्तस्मै पाकात्मने नमः MahāBhā.xii.80*(2); शमयति पाठामूलं क्षौद्रयुतं तण्डुलाम्भसा पीतम्। अन्तर्भूतं विद्रधिम् SiddhYo.43.15; प्रथमं शरीरं निर्दिश्य तदन्तर्भूतं तस्य धारकं पञ्चवृत्तिप्राणम् ... इत्युपदिश्यान्तरात्मपरंपरां समापयति BrahmSūBh. (Rā.) 181.6 (*on* i.1.13); **2Aii** being inside (the enclosure), i.e. enclosed लोके ह्यन्तर्भूतं बहिर्वेष्टितं च तदाकारं भवति AṇuBh.35.21; **2Aiii** being or existing in the mind चिरादन्तर्भूता नरहरिमयी मूर्तिः HaṁsDū. (Ru.) 131 (comm. मनसि लग्ना); **2Bi** included in, incorporated, merged within तदपि प्रत्यक्षार्षयोरन्यतरस्मिन्नन्तर्भूतमित्येवं बुद्धिः PadārthSaṁ. 259.2; त्वद्रूपधारिणश्चान्तर्भूतं सर्वमिदं जगत् ViṣṇuP. i.12.59; तस्मिन्नण्डे त्विमे लोका अन्तर्भूतास्तु सप्त वै VāyuP. i.4.72; ŚivDṛ. 7.90; ManvaVi. 1474.28 (*on* 11.265); दाक्षिण्य एव रूपगुणं हित्वा सर्व एव गुणसमुदायोऽन्तर्भूतः DhūrtaViSaṁ.23.20; एतानि षट् प्रमाणानि त्रिषु दृष्टादिषु अन्तर्भूतानि तत्रानुमाने तावदर्थापत्तिरन्तर्भूता SāṁkhyaKāBh.4.25 (*on* 4); व्यक्तमव्यक्तं पुरुष इति त्रय एव पदार्थाः। तत्र कालोऽन्तर्भूतः MāṭhVṛ.76.7 (*on* 61); भगवान्काश्यपः ... शाब्दमनुमानेऽन्तर्भूतमुवाच PrakaPañ. 245.1; प्रश्नविधिश्च प्रकारवचने तथाशब्देऽन्तर्भूतः ManuBh. i.7.12 (*on* 1.4); i.52.3 (*on* 2.1); (प्रत्यक्षम्) अत्रैवार्षमप्यन्तर्भूतं प्रकृष्टधर्मजत्वाविशेषात् NyāySā.3.17; गौरिव गवय इत्युपमानं शब्देऽन्तर्भूतम् NyāySā.30.11; प्रतिज्ञासंभवार्थं च कार्यव्युत्पत्त्यर्थसंस्पर्शित्वे अपीहान्तर्भूते NayaVi. 37.5 (*on* i.1.2); अयमुत्तमः पक्षो द्वयानुबन्धेऽन्तर्भूतः JayaMa. 26.22 (*on* 1.2); प्रत्याहाराद्याश्रावणायामेवान्तर्भूतम् AbhinBhā.i.224.14 (*on* 5.45); i.303.16 (*on* 6.45); अर्थप्रकृतयो नैवान्तर्भूताः Loc.149.19 (*on* 3.14); तदिदं शब्दमनुमानान्तर्भूतं शाक्यवैशेषिकाः प्रतिपन्नाः NyāyRa. 409.21 (*on* 5(5).15); कर्मयोगेऽप्यात्मनोऽकर्तृत्वभावनया आत्मयाथात्म्यानुसंधानमन्तर्भूतम् GītāBh. (Rā.) 176. 5 (*on* 3.8); अन्त्यव्यपदेशादत्यन्तव्यावृत्तबुद्धेरेव हेतुत्वाद्विशेषा एव विशेषा नान्यत्रान्तर्भूताः Kiraṇā.25.13; भक्तिः पदार्थवाक्यार्थरूपत्वाद् द्विविधा मता। तद्बुद्धिश्चानुमानान्तर्भूता यदुपपादिता VyaktiVi. 36.22; यत्तु प्रमाणमेव न भवति न तेनान्तर्भूतेन बहिर्भूतेन वा किंचित् प्रयोजनम्, यथा अभावः PramāMī.8.28 (*on* i.1.12); अस्त्यविच्युतिर्नाम धारणा, किंतु सावाय एवान्तर्भूतेति न पृथगुक्ता PramāMī.22.11 (*on* i.1.29); एतच्च गाथाप्रस्तारेष्वन्तर्भूतमिति न पृथग्लक्ष्यते ChandaśCū. 4.5 (44); अन्तर्भूतं सारे परिमितविषये महाविषयम् AlaṅkāRa. 93 (31); वैदर्भीप्रभृतयो रीतिविशेषा न वृत्तिष्वन्तर्भूताः PratāYaBhū. 47. 4; द्वौ चित्तारम्भौ चास्मदुक्ते धैर्य एवान्तर्भूतौ RasāSu. 52.16 (1.198); तत्रा(त्र?न्त्य)मन्तर्भूतं स्याद् घोरश्रवणजे भये RasāSu. 167.8 (2.153); लोकायतशास्त्रं च प्रत्यक्षमूलत्वात् तत्रैवान्तर्भूतम् SarvaMaSaṁ. 15.14; 11. 23; प्रत्यक्षादिष्वन्तर्भूतमेव प्रमाणं नेतरत् Subodhi.11.10 (*on* 2.22); भट्टमतं तु भूतलादावभावग्राहकं प्रमाणमनुपलम्भाख्यं तत् क्वचित् प्रत्यक्षे क्वचिद्यानुमानेऽन्तर्भूतं

चक्षुरादिनैवाभावग्रहात् Upask. 407.6 (*on* ix.2.5); विग्रहवत्त्वाविग्रहवत्त्वादिविचाररूपा आष्टलक्षणी पूर्वमीमांसायामेवान्तर्भूता SarvaDaKau. 4.8; ऊहतर्कौ संशय एवान्तर्भूतौ SarvaDaKau. 33.1; 47.10; सर्वं हि विज्ञानं स्वभावद्वये अन्तर्भूतं किंचित्प्रमाण-स्वभावमवशिष्टमप्रमाणस्वभावमिति YuktiSneha. 21.15 (*on* i.1.2); तसिलादिषु कृत्वसुजन्तेषु अन्तर्भूतेष्वपि केषुचिन्नेष्यते Prasā. i.585.11; साध्याप्रसिद्ध्यादयस्तु व्याप्यत्वासिद्धिमध्येऽन्तर्भूताः SiddhāMu. 43.11 (*on* 72); (परे त्वत्रैव संगताः) संगता अन्तर्भूताः AlaṅkāŚe. 8.1(1); पुण्यपुरुषनिष्ठा प्रतिभापि प्रत्यक्षेऽन्तर्भूता YatīndraDī.8.6; संपदिस्तु प्रत्याहारेऽन्तर्भूतोऽप्यनन्वितार्थत्वान्न प्रयुज्यते SiddhāKau. 346B.2 (*on* iii.1.40); बाधितविशेषणे अनैकान्तिके वा अन्तर्भूतं सत्प्रतिसाधनत्वं नाम दूषणम् MānaMe. 81.5; बहिरङ्गशास्त्रीयनिमित्तसमुदायमध्येऽन्तर्भूतानि अङ्गानि निमित्तानि यस्य तदन्तरङ्गम् LaŚabdeŚe. i.65.11; वृत्तौ धात्वर्थोऽन्तर्भूत इति बोध्यम् LaŚabdeŚe.ii.284.7; (used as noun) (that) which is included in लयाद्यनुसरणादन्तर्भूतस्यापि प्रयोजनवशेन पुनरुद्देशदर्शनात् AbhinBhā. i.264.8 (*on* 6.10); विषयतां विवक्षन् तेष्वेवान्तर्भाव्य व्याख्यास्यन्ते। कयाचिद्विवक्षया ह्यन्तर्भूतमपि पृथग् व्याख्यायते Kiraṇā. 57.13; **2Bii** coming under the jurisdiction (कृष्णरायपुरम्) चोलमंडलराज्यांत[र्भू]तदक्षिणरोधसि ... समाश्री(Read°श्रि) तम् EI. xviii.163.76; **2C** being within, present or existing within ध्यानं च नाम-संकीर्तनेऽन्तर्भूतम् ViṣṇuSaBh. 40.5 (*on* 14); किमिदमंशे अन्तर्भूतमेव रूप्यं भाति चैत्र इव तच्छिरः, किं वा अन्यदेव IṣṭaSi. 269.21; जगतश्च समुत्पत्तिमिति कालपरिमाणं तत्स्वभावभेदो ब्राह्मणस्तुतिरित्यादि सर्वं जगदुत्पत्तावन्तर्भूतम् ManuBh. i.48.20 (*on* 1.111); अत्र ग्रथनं माल्यग्रथन एवान्तर्भूतम् JayaMa.34.20 (*on* 1.3); पुनर्भूः परयोषित्येवान्तर्भूता JayaMa. 189.4 (*on* 2.10); प्रतिष्ठादिकं क्रियाचक्रमपि क्रियाचर्यापदार्थेऽन्तर्भूतमेवोपरिष्टात्प्रदर्श्यते ĪśānŚiPa. ii.2.39 (3); SāṁkhyaKāBh. 12.6 (*on* 15); समुदायस्य युगपल्लक्ष्ये प्रयोगाभावात् तदन्तर्भूतानां संज्ञा भवन्ती विश्वादीनामिव सर्वशब्दस्यापि भविष्यति PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. i.1.27 (131.11); सूत्र एवान्तर्भूतयोर्ङ्धृञोर्ग्रहणं विच्छेदहेतुः PariVr. (Sī.) 28.3; तदेवं समुदाये सर्वशब्दोऽन्तर्भूत इति तस्यापि संज्ञा PariVr. (Sī.) 88.9; यद्यपि वैभाषिकोऽप्यपरोऽस्ति। स च सौत्रान्तिकमध्येऽन्तर्भूतः SarvaDaKau. 109.15; ब्राह्मयाजमानप्रयोगौ त्वत्रैवान्तर्भूतौ PrasthāBhe. 6.14; यदा च पूर्वेद्युः परेद्युर्वा रोहिणीयोगस्तदा जन्माष्टमी जयन्त्यामन्तर्भूता ज्ञेया NirṇaSi. 96.16; ननु महामोहपरिवारेष्वेवान्तर्भूतेयमिति ... अतिनृशंसमनुतिष्ठति भगवती AmṛUda. 3.25 (11); **2D** contained, comprised of तद्वेद्याविच्छेदादन्तर्भूतरूपकं रूपिभानम् NayaVi. 91.2 (*on* i.1.5); **2E** internal, inner बहिर्भूताद्धि यागकालादन्तर्भूतो यागकालो ज्यायान् SaṅkarKāBh. 121.11 (*on* iii.1.7); **3** included within, i.e. implied अभिहितः सोऽर्थोऽन्तर्भूतः प्रातिपदिकार्थः संपन्नः MahāBh. i.365.5 (*on* ii.1.1); i.409.10 (*on* ii. 2. 5); i. 423.12 (*on* ii.2.24); SaraKaṇṭhā. 654.5; अभिहितं तत्कर्मान्तर्भूतं धात्वर्थः संपन्नो न चेदानीमन्यत्कर्मास्ति MahāBh.ii.18.18 (*on* iii.1.8); संवत्सरे भवा सांवत्सरी। ताम् अतिक्रान्ता अतिसांवत्सरी। भवप्रत्ययार्थः सामर्थ्यादन्तर्भूतः ManuBh. ii.145.11 (*on* 8.153); BhāvanāVi. 29.1; **4** confident एकपुरुषाभियोगानां त्वसंभवे ... सख्या वा तस्यामन्तर्भूतया ... सहैनामङ्कमानाययेत् KāmSū. 221.9 (3.4); अस्यामन्तर्भूतया नायिकायां प्रभवन्त्या JayaMa. 221.13 (*on* 3.4); **5** the word *antarbhūta* अन्तर्भूत इत्यनेन चित्रग्वादौ संबन्धस्यैव प्रवृत्तिनिमित्तत्वेन प्रातिपदिकार्थपदेन ग्रहणयोग्यतोक्ता LaŚabdeŚe. i. 450.7.

अन्तर्भूत (antar-bhūta) *n.* disappearance, act of vanishing अन्तर्भेदे (v.l. अन्तर्भूते) च संजाते ... बीभत्सोर्दुःखान्मन्युरजायत MahāBhā. vii.172.11.

अन्तर्भूतकर्मन् (antarbhūta-karman) *n.* grammatical object which is inculded within, i.e. implied पुत्रीयशब्दादन्तर्भूतकर्मक्रियावाचिनः कर्तरि लकार उत्पद्यते Pradī.iv. 2A.20 (*on* iv.1.1)

अन्तर्भूतक्यजकारापेक्ष (antarbhūta-kyajakārāpekṣa) *adj.* dependent on the vowel '*a*' of the denominative affix *kyac* which is included inside यणि अन्तर्भूतक्यजकारापेक्षेऽन्तरङ्गे कर्तव्ये ... यणोऽप्राप्तौ न स्थानिवत्त्वप्रतिषेधापेक्षा PāṇiTaVāNaMā. 8.16; 16.12.

अन्तर्भूतक्रिया (antarbhūta-kriyā) *f.* action which is included within, i.e. implied पुत्रीयशब्दादन्तर्भूतक्रियाकर्मवाचिनः कर्तरि लकार उत्पद्यतेपुत्रीयतीति PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. iv.1.1 (248.1)

अन्तर्भूतक्रियान्तर (antarbhūta-kriyāntara) *adj.* which includes within, i.e. implies another action कालभावाध्वदेशानामन्तर्भूतक्रियान्तरैः। सर्वैरकर्मकैर्योगे कर्मत्वमुपजायते VākyaPa. 3(7). 67; भर्तृहरिरन्तर्भूतक्रियान्तरैरेव सर्वैरकर्मकैर्धातुभिर्योगे देशादीनां कर्मतेत्याह। ... यदान्तर्भूताक्रियान्तरताकर्मकाणां विवक्ष्यते तदा देशादिभ्यो द्वितीया Prasā. i. 464. 5.

अन्तर्भूतक्विबपेक्ष (antarbhūtakvib-apekṣa) *adj.* dependent on the zero affix *kvip* which is included within अन्तर्भूतक्विबपेक्षे अन्तरङ्गे वलि लोपे बहिरङ्गस्य यणोऽसिध्दत्वेन लोपाप्रसङ्गात् PāṇiTaVāNaMā. 6.17.

अन्तर्भूतचङ् (antarbhūta-caṅ) (Gr.) aorist affix *caṅ* which is included inside अन्तरङ्गावियङुवङौ अन्तर्भूतचङपेक्षत्वात्, बहिरङ्गो गुणो बहिर्भूततिबपेक्षत्वात् PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. iii. 1. 48 (436.17); अदुद्रुवदित्यादावन्तर्भूतचङपेक्षत्वा-दियङुवङावन्तरङ्गौ ... गुणं बाधेते LaCandr. 723. 16.

अन्तर्भूतचिन्ता (antarbhūta-cintā) *adj.* (*f.*) comprising or full of anxiety अन्तर्भूतचिन्ता सपदि दश दिशो रोदसीपूरसीमद्वाराणि ध्वान्तकूटै रजनिरपि दधे दुर्विपाकैः कपाटैः PadyaVe.564.

अन्तर्भूतणिजर्थ (antarbhūta-ṇijartha) *adj.* which includes within, i .e. implies the meaning of the causative affix *ṇic* अन्तर्भूतणिजर्थानां दुह्यादीनां णिजन्तवत्। सिद्धं पूर्वेण कर्मत्वं णिजन्तं नियमस्तथा VākyaPa. 3(7). 73.

अन्तर्भूतण्यर्थ (antarbhūta-ṇyartha) *adj.* which includes within, i.e. implies the meaning of the causative affix *ṇic* निन्दास्पदं वचनमाकर्ण्यान्त-र्भूतण्यर्थवर्त्तजनापरं वचः प्रभुभिरभिहितम् PrabaCin.92.3; उपपूर्वाद्रमतेरन्तर्भूतण्यर्थात् परस्मैपदं स्यात् PrakriKau.ii.393.6.

अन्तर्भूतत्व (antarbhūta-tva) *n.* the state of being included within लक्षणस्य समासेऽन्तर्भूतत्वात् KāśiVr. *on* ii.3.21; दयितसंगमशब्दस्य प्राधान्येनाभिमतस्य समासवृत्तावन्तर्भूतत्वात् VakroJī. 14.4; साधर्म्यवैधर्म्ययोरेष्वेव अन्तर्भूतत्वात् पृथग्लक्षणार्थमपि न प्रश्नः Kiraṇā.14.9; सर्वावस्थासमत्वाविदितेङ्गिताकारत्वरूपयोर्लक्षणयोः चित्तधैर्य एवान्तर्भूतत्वात् RasāSu. 52.14 (1.198); सामानाधिकरण्यप्रतीतेरेवमप्युपेयप्रश्ने उपेतुरन्तर्भावादुपायस्याप्यन्तर्भूतत्वात्त्रयमेव पृष्टम् VedāntKau. 121.20 (*on* i.4.6); अनतिप्रयोजनत्वाद्धेत्वाभासेऽन्तर्भूतत्वाच्च न मयात्र प्रदर्शिताः YuktiSneha. 69.22 (*on* i.1.5); यत्र च संबन्धिना वृत्तिस्तत्र कर्मणोऽन्तर्भूतत्वात् तस्याकर्मतैव Prasā. ii. 385. 22; स्वर्गशब्दः वृत्तावन्तर्भूतत्वान्न प्रयुज्यते Prasā.ii.544.17.

अन्तर्भूतभावार्थ (antarbhūta-bhāvārtha) *adj.* (used as noun) (that) which includes within, i.e. implies the force of abstract noun 'मान्यस्थानानी'ति वा पाठेऽन्तर्भूतभावार्थो द्रष्टव्यः ManuBh. i.146.17 (*on* 2.136)

अन्तर्भूतवराङ्गन (antarbhūta-varāṅgana) *adj.* inside which charming women are present यत्राच्छस्फटिकाञ्चितोभयतटैः श्यामाश्मसृष्टोदरैरन्तर्भूतवराङ्गनैश्च वनितागेहेषु वातायनैः ... उत्पश्यन्ति सदातिथीन्प्रतिपथं दानोपभोग्याः श्रियः UdaySuKa.55.9.

अन्तर्भूतविभक्त्यर्थ (antarbhūta-vibhaktyartha) *m.* case-meaning which is included within, i.e. implied (in the meaning of the compound) अन्तर्भूतविभक्त्यर्थे षष्ठी न श्रूयते यथा। तथाश्रुतिः प्रसज्येत लिङ्गसंख्याभिधायिनाम् VākyaP. 3(14). 227.

अन्तर्भूतविशेषत्व (antarbhūtaviśeṣa-tva) *n.* the state of being what contains the peculiarity विद्यते हि सामान्ये विशेषः। तस्यान्तर्भूतविशेषत्वात् Nyās. i. 638. 12 (*on* iii.2.111)

अन्तर्भूतवैदर्भमण्डल (antarbhūta-vaidarbhamaṇḍala) *adj.* having the Vidarbha-region coming under the jurisdiction (दक्षिणदेशस्य) तस्यान्तर्भूतवैदर्भ-मण्डलस्यालंकारभूतम् ... कुण्डिनं नाम नगरम् NalaCam.2.27(1)

अन्तर्भूतसत्ताक (antarbhūtasattā-ka) *adj.* whose presence is included within, i.e. implied वीप्साभावे क इति पदं पूर्वमन्तर्भूतसत्ताकं प्रयुज्यते GaṇRa. 1. 18(43)

अन्तर्भूतसत्त्व (antarbhūta-sattva) *adj.* which has existence within अन्तर्भूतसत्त्वं यदि कारणत्वं तदा स्वविशिष्टे ... स्वाश्रयत्वमापादयति KhaṇḍanKhā. 56.10.

अन्तर्भूतसमस्ततत्त्वनिवह (antarbhūta-samastatattvanivaha) *adj.* who has the group of all principles existing within अन्तर्भूतसमस्ततत्त्वनिवहं चिन्मात्रशेषं शिवं दृष्ट्वा ... कष्टं न शिष्टाः क्वचित् ŚārṅgaPa.4110.

अन्तर्भूतसंप्रसारण (antarbhūta-samprasāraṇa) *n.* vocalisation which is internal नन्वेवमपि नैवात्रालोपादीनि सिध्यन्ति अन्तरङ्गाणि हि तानि, तदन्तर्भूतसं-प्रसारणापेक्षत्वात्, बहिरङ्गं संप्रसारणम् PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. vi.4.22 (368.14)

अन्तर्भूतसामान्यकर्मकरणिका (antarbhūta-sāmānyakarmakaraṇikā) *adj.* (*f.*) which includes within, i.e. implies general semantic relation of object and instrument नापि धातुपादानायामप्यन्तर्भूतसामान्यकर्मकरणिकायां विशेष कर्मकरणसंबन्धः BhāvanāVi. 129. 1.

अन्तर्भूतसामान्या (antarbhūta-sāmānyā) *adj.* (*f.*) which includes within, i.e. implies generality (समासोपमा) अन्तर्भूतसामान्या SaraKaṇṭhā. 400.15; इयमन्तर्भूतसामान्या नाम समासोपमासु पदोपमाभक्तिः SaraKaṇṭhā.401.1.

अन्तर्भूतसिच् (antarbhūta-sic) (Gr.) aorist affix *sic* (substitute of *cli*) which is included inside अन्तरङ्गोऽल्लोपः, अन्तर्भूतसिजपेक्षत्वात् असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P.i.2.14 (287.13); *on* P.vii.2.1 (651.12)

अन्तर्भूतस्वार्थ (antarbhūta-svārtha) *adj.* which includes within, i.e. implies its own meaning उपसर्जनपदानि ... समासे तु अन्तर्भूतस्वार्थं प्रधानार्थम् अभिदधति Pradī. ii.323B.35 (*on* ii.1.1)

अन्तर्भूताजपेक्षत्व (antarbhūtājapekṣa-tva) *n.* the state of being dependent on vowel which is internal अन्तर्भूताजपेक्षत्वाद् यणोऽन्तरङ्गत्वम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 4.19 (357.8)

अन्तर्भूताज्निमित्तता (antarbhūtājnimitta-tā) *f.* the state of being caused by the vowel which is internal अन्तर्भूताज्निमित्ततयान्तरङ्गयोरायावोः ... बहिर्भूततद्धितापेक्षतया ... आयावौ न भविष्यतः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 57 (195.8)

अन्तर्भूतानन्तर्भूतसाधारणी (antarbhūtānantarbhūta-sādhāraṇī) *adj.* (*f.*) common to (both) internal and external (sounds of *r*) कैयटेनान्तर्भूतानन्तर्भूतसाधारणी जातिर्निर्दिश्यते VaiyāSiMañ. 231.9.

अन्तर्भूतान्तार्थ (antarbhūtāntārtha) *adj.* which includes within, i.e. implies the meaning of the word *anta*, i.e. third referent क्वचिद् अन्तर्भूतान्तार्थोऽन्यपदार्थो बहुव्रीहेरभिधेयः Pradī. vi. 156.21 (*on* vii.2.91)

अन्तर्भूतेवशब्दार्था (antarbhūtevaśabdārthā) *adj.* (*f.*) which includes within, i.e. implies the meaning of the word *iva* सा प्रत्ययोपमा स्यादन्तर्भूतेवशब्दार्था Kāvyālaṅ. (Ru.) 8.23.

अन्तर्भूतेवसामान्या (antarbhūtevasāmānyā) *adj.* (*f.*) which includes the words of similarity and common attribute अन्तर्भूतेवसामान्या नाम समासोपमासु पदोपमाभक्तिः SaraKaṇṭhā. 401.19.

अन्तर्भूतेवार्थ (antarbhūtevārtha) *adj.* [*f.*–ā] which includes within, i.e. implies the meaning of the word *iva* शस्त्रीश्यामादीनां तु अन्तर्भूतेवार्थानाम् Pradī. iv. 404B.4 (*on* v.3.106); अन्तर्भूतेवार्था सात्र समासोपमा Kāvyālaṅ. (Ru.) 8.17; SaraKaṇṭhā. 400. 4.

अन्तर्भूतोपसेकक्रिया (antarbhūtopasekakriyā) *f.* implied act of sprinkling दध्ना ओदनो दध्योदनः। इहान्तर्भूतोपसेकक्रियाद्वारा सामर्थ्यम् SiddhāKau. 169A.5 (*on* ii.1.34)

अन्तर्भूतोभयार्था (antarbhūtobhayārthā) *adj.* (*f.*) which includes the senses of both (the word of common attribute and similarity) (समासोपमा) अन्तर्भूतोभयार्थान्या सान्या सर्वसमासभाक् SaraKaṇṭhā. 400. 2; अन्तर्भूतोभयार्था यथा कमलकरा रम्भोरुः ... सा SaraKaṇṭhā. 401. 11.

अन्तर्भूमि (antar-bhūmi) *f.* **A** the interior of earth, inner part of ground अधो भूमेः (v.l.अन्तर्भूमौ) वसत्येवं नागोऽनन्तः प्रतापवान् MahāBhā. i. 32. 24; यथा वनस्पतिर्जातः प्राप्य कालप्रकर्षणम्। अन्तर्भूमिं विगाहेत मूलैर्वृष्टिविवर्धितैः SuśruS. ii.5.20; अन्तर्भूमौ च ये नागा ये चापि दिशि गोचराः ... तेषां भूयः स्वस्तिः Hastyāyur.711.28 (4.36); **B** nether world अन्तर्भूमिगतान्नागाञ्जित्वा तौ ... म्लेच्छजातीन् विजिग्यतुः MahāBhā. i.202.8; विष्णुः ... अन्तर्भूमिं संप्रविश्य जगाम दितिजान्प्रति MahāBhā.xii. 202.15; **C** underground, subterrain अन्तर्भूमौ तु येऽगृह्णन्दानवा रथवाजिनः। अनुप्रविश्य तान्बाणाः प्राहिण्वन् यमसादनम् MahāBhā. iii. 169.17; **D** middle portion अहो परमरौद्रत्वमसिधाराव्रतैश्रिता। धत्ते संग्राममुर्गान्तर्भूमिर्नरकपालिनी RāghPāṇ. (Dha.) 7.59; **E** ground existing near by, RāghPāṇ. (Dha.) 7. 59.

अन्तर्भूमिगत (antarbhūmi-gata) *adj.* [*f.*-ā] **A** existing or living underground अन्तर्भूमिगताश्चान्ये हयानां चरणान्यथ। न्यगृह्णन् दानवाः MahāBhā. iii.169.8; अन्तर्भूमिगता ये च प्राणिनः ...। समुत्थाय पाण्डवं पर्यवारयन् ... ते सर्वे ... दह्यमानास्तदास्त्रैस्तैर्याचन्ति स्म धनंजयम् MahāBhā.iii.172.10; मधुकैटभयोः पुत्रो धुन्धुर्नाम ... अन्तर्भूमिगतः ... वसति MahāBhā.iii.193.17; xii. 202. 14; महाकायो महाबलः। अन्तर्भूमिगतस्तत्र वालुकान्तर्हितो महान् HariVaṁ.9.53; BrahmāṇḍP. ii.63.37; BrahmP.7.62; ŚivaP. v.37.15 (449A.7); अन्तर्भूमिगतं ह्यम्भः श्रद्दधाति नरो यदा। अर्थित्वे सति यत्नेन तदा खनति गामिमाम् Saund. 12.33; अन्तर्भूमिगताश्च याः। आपोऽनन्ता हि विज्ञेयाः BrahmāṇḍP.i.20.5; **B** belonging to, i.e. arising from the interior of the earth भेरीशङ्खमृदङ्गानामभवच्च स्वनो महान्। अन्तर्भूमिगतश्चैव तव पुत्रे निपातिते MahāBhā. ix. 57. 52.

अन्तर्भूमिनिवासिन् (antarbhūmi-nivāsin) *adj.* living underground नारदः सर्वभूतानामन्तर्भूमिनिवासिनाम्। जानंश्चकार व्याख्यानं यन्तुः सर्वम् MahāBhā. v. 96.9; अन्तर्भूमिनिवासीनि सन्ति सत्त्वान्यनेकशः Rāmā.i.880*(1)

अन्तर्भूमिपालाटविकसंबन्ध (antar-bhūmipālāṭavikasambandha) *m.* internal relation between a king and (his neighbouring) forest-chief अन्तर्भूमिपालाटविकसंबन्धः ... परप्रकृतिक्षोभकरणं च दूतकर्म NītiVā. 13.81.

अन्तर्भूमिविक्रीडन (antarbhūmi-vikrīḍana) *n.* name of a chapter (in the twelth Parvan of the Mahābhārata) मोक्षधर्मेष्वमी वृत्तान्ताः ...। अन्तर्भूमिविक्रीडनम् MahāBhā. xii. 353 (colophon)

अन्तर्भूय (antarbhū-ya) *ger.* **A** having penetrated into नैवावकाशं लभते राज्ञस्तस्यान्तिकेऽपरः। ... कृषीवलैः। अन्तर्भूय रहस्येषु तैर्वशीक्रियते हि सः KathāSaSāg. vi. 8. 204; **B** having entered in अन्तर्भूय प्रभोः प्राप्यो विशेषः KathāSaSāg. x. 4. 33.

अन्तर्भृत (antar-bhṛta) *adj.* contained within मिथ्यादृक्पाथसान्तर्भृतगुरुविपदावर्तगर्तं गरीयः सर्पत्कंदर्पसर्पं प्रचरितकुनयानेकनक्रादिचक्रम् JinaŚ.4.22.

अन्तर्भेद (antar-bheda) *m.* **Ai** internal dissension अन्तर्भेदे च संजाते ...। अभूतपूर्वो बीभत्सोर्दुःखान्मन्युरजायत MahāBhā.vii.172.11; मदंतिकमन्तर्भे(र्भे)देन जातसंक्षोभे प्रत्यागन्तव्यम् EI. vi.31.26; **Aii** internal or mutual distinction लोके उदके उदकान्तरस्यैकीभावव्यवहारेऽप्यन्तर्भेदोऽस्त्येव BrahmSūBh. (Ma.) 25A.3 (*on* ii.1.14); नीरे नीरान्तरस्यैकीभावव्यवहारेऽप्यन्तर्भेदस्य सत्त्वात् इतरथा वृद्ध्याद्यनापत्तिः GoviBh.316.5 (*on* iv.4.4); **Aiii** internal rivalry राज्ञामन्तर्भेदो वर्तते ŚivārkaMaDī. ii.316.16 (*on* iii.3.19); **B** sub-division or sub-variety अन्तर्भेदरूपेण भवत्येकोऽप्यनेकधा NītiSā. 9. 5; **C** internal or mental disturbance समाधिस्थं महेश्वरम्। ... आलोक्य सोऽन्तर्भेदाय यत्नवान्। भ्रमरध्वनिव्याजेन विवेश मदनो मनः SkandP. i (2). 24. 33.

अन्तर्भेद (antar-bheda) *adj.* [*f.*-ā] **1** having sub-divisions or sub-varieties अन्तर्भेदाश्च बहवः सप्तमुद्रा उदाहृताः PāraS.18.138; **2** having a hole within अन्तःस्थेनाविरुद्धेन सुवृत्तेन ...। अन्तर्भेदेन संप्राप्तं मौक्तिकेनापि बन्धनम् Pañcā. 253. 16.

अन्तर्भेदजर्जर (antarbheda-jarjara) *adj.* torn by internal dissension तदिदमन्तर्भेदजर्जरं राजकुलमभियुक्तमात्रं रामेण भेद्यते MahāvīC. 4.7(5)

अन्तर्भेददर्शन (antarbheda-darśana) *n.* observation of internal or mutual distinction एकीभूतत्वेनोक्तजलेऽन्तर्भेददर्शनेन व्यभिचारात् TattvPrakā. 86A.3 (*on* ii.1.14)

अन्तर्भेदाकुल (antarbhedākula) *adj.* afflicted with internal dissension अन्तर्भेदाकुलः ... संत्यज्य कोट्टं मल्लार्जुनो ययौ RājTa. (Ka.) 8.2022.

अन्तर्भेदिन् (antarbhedin) *adj.* (used as noun) type of military array हस्तिनामुरस्यं रथानां कक्षावश्वानां पक्षाविति मध्यभेदी। विपरीतोऽन्तर्भेदी (व्यूहः) ArthŚā. iii. 131. 4 (10.5); मध्यदेशे हयानीकं रथानीकं च कक्षयोः। पक्षयोश्च गजानीकं व्यूहोऽन्तर्भेद्ययं स्मृतः AgniP. 241. 47.

अन्तर्भोक्तृता (antarbhoktṛ-tā) *f.* the state of being the internal protector शिवरूपेणान्तर्भोक्तृतया संनिधानम् ... प्रार्थितम् ŚivārkaMaDī. i. 365. 27 (*on* i. 2. 18)

अन्तर्भौम (antar-bhauma) *adj.* **i** residing underground अन्तर्भौमानि सत्त्वानि वीर्यवन्ति महान्ति च Rāmā.i.40.3; **ii** subterranean स खातं पितृभिर्मार्गमन्तर्भौमं महात्मभिः। प्रापद्यत Rāmā.i.40.6.

अन्तर्भ्रमत् (antar-bhramat) *adj.* moving inside अन्तर्भ्रमदतिकपिशक्रूरतारानरास्थिग्रन्थिं दन्तान्तरालग्रथितमविरतं जिह्वया घट्टयन्ती। ... ताडकेयम् AnarghaRā. 2.54; SūktiMu. 93.3; अनन्तरमन्तर्भ्रमदचलराजमूलशिलासंघसंघर्षणकण्डूयननिद्राणकठराजनिःश्वासपरंपरापरिहतपवनाशनलोकदुर्भिक्षम् ... आलोकमानः सागरमथनसंरम्भमानन्द गोविन्दः NīlaVi. 87.9.

अन्तर्भ्रमदण्डपात (antarbhrama-daṇḍapāta) *adj.* meeting with punishment falling within अन्तर्भ्रमदण्डपाताः सर्वाधिकारस्थाः सहसोपचितार्था इत्यादि लुब्धवर्गः ManuBh. ii.34.15 (*on* 7.104)

अन्तर्भ्रमरिका (antarbhramarikā) *f.* a subsidiary of Tiripa dance समुत्क्षिप्तेन पादेन भुजंगत्रासिताङ्घ्रिवत्। वामेन दक्षिणावर्तवामावर्तपरेण च। शरीरं भ्राम्यते वेगात् त्रयभ्रान्त्यापरस्य यत्। अन्तर्भ्रमरिकाख्येयम् NṛttaRa. 5.85; वामावर्तं भ्रमेद् यत्र सा बाह्या भ्रमरी मता। एतस्यास्तु विपर्यासादन्तर्भ्रमरिका भवेत् NṛttaSaṁ.307.

अन्तर्भ्रमरी (antarbhramarī) *f.* a subsidiary of Tiripa dance वामः पताकः प्रसृतः पार्श्वे सैव पुरो भवेत्। दक्षिणः प्रसृतो पार्श्वे संहतस्थानके स्थितिः। उत्प्लुत्योऽन्तरभ्र(?न्तर्भ)मरीं कुर्यान्नटविचक्षणः Bharatakośa 19.

अन्तर्भ्रातृशत (antar-bhrātṛśata) *adj.* (army) consisting of hundred brothers within अन्तर्भ्रातृशतेनैतद्राक्षसानां बलं क्षतम् PadmP. (Ra.) 19. 43.

अन्तर्भ्रान्तालि (antar-bhrāntāli) *adj.* having rolling bees inside किं

पद्ममन्तर्भ्रान्तालि किं ते लोलेक्षणं मुखम् Kāvyāda.2.26; SaraKaṇṭhā.445.25.

अन्तर्भ्राम्यत् (antar-bhrāmyat) *adj.* circulating inside निष्कासनसहान् सहायानिवान्वेष्टुमन्तर्भ्राम्यता श्वासपवनेन निर्भरमापूर्यमाणकुक्षिकोशा TilaMañ.307.4.

अन्तर्भ्रूधनुस् (antarbhrū-dhanus) *n.* bow in the form of upper, i.e. raised eyebrows लोचनबाणमुचान्तर्भ्रूधनुषा किण इवोल्लिखितः ĀryāSaŚa. 687.

अन्तर्मग्न (antar-magna) *adj.* [*f.*–ā] **i** depressed within चूचुकयुगम् ... अन्तर्मग्नं च दीर्घं च ... क्लेशाय जायते SkandP. iv. 37.62; त्रिदोषदूषितं नेत्रमन्तर्मग्नं भृशं भवेत् BhāvPra. (Bhā.) 7 (7). 7; **ii** submerged within श्रियमिव दिशां [जेतु]राक्रष्टुं (Read ॰क्रष्टु)कामैः अत्तम्मग्नाम् (Read अन्तर्मग्नाम्) EI.xii.14.11.

अन्तर्मग्नकरेणु (antarmagna-kareṇu) *adj.* containing elephants submerged within अन्तर्मग्नकरेणवः ... संमोदं जनयन्ति शैलसरितः SaduktiKa. 284.24.

अन्तर्मग्नक्ष्माभृत्तति (antarmagna-kṣmābhṛttati) *adj.* **i** having multitudes of kings submerged within उत्कर्षाय प्रभवति भुवः पौरुषाम्भोधिरन्तर्मग्नक्ष्माभृत्ततिरतितरामुत्तरङ्गस्त्वैव HammīMaMa.4.18; **ii** containing multitude of mountains submerged, HammīMaMa.4.18.

अन्तर्मग्नान्यनिस्वन (antarmagnānyanisvana) *adj.* which has other sounds submerged within अन्तर्मग्नान्यपि (नि)स्वनैः। प्रणेदेऽथ रणातोद्यैः सैन्ययोरुभयोरपि PāṇḍaC.12.496.

अन्तर्मग्नास्थि (antarmagnāsthi) *n.* bones depressed, i.e. suppressed within अन्तर्मग्नास्थिपिशितपुष्कले क्रमवर्त्तु(?तु)ले। ... जङ्घे गौर्यौ जगत्पतेः TriṣaŚaPuC. i.2.696.

अन्तर्मठम् (antarmaṭham) *adv.* inside the monastery अन्तर्मठं ध्यानासने संस्थाय सूरयः ... तस्थुः PrabhāC.52.13.

अन्तर्मणि (antarmaṇi) *m.* jewel (like growth) inside (the joint between throat and chest of an elephant) उरसि ग्रीवासंध्याश्रितोऽन्तर्मणिः Hastyāyur. 527.19 (3.29); गलादधः। उरस्यन्तर्मणिं विद्याद् ग्रीवासंधिसमाश्रितम् MātaLī.6.13.

अन्तर्मणिगत (antarmaṇi-gata) *adj.* **i** which has penetrated a jewel (like growth) inside कफकृतो व्याधिः। ... प्रथमे पटले विचरँल्लक्ष्यते सूत्रमन्तर्मणिगतमिव Hastyāyur.149.5 (1.18); **ii** which has penetrated a jewel inside, Hastyāyur. 149. 5 (1. 18)

अन्तर्मणिमयस्तूप (antarmaṇimaya-stūpa) *m.* (cylendrical) tope full of jewels inside कृत्वान्तर्मणिमयस्तूपमभितस्तमधः सुराः। ... वप्रं व्यधुः MalliC. 5. 297.

अन्तर्मणिराजम् (antarmaṇirājam) *adv.* in the king of gems, i.e. in the Kaustubha स्वबिम्बमन्तर्मणिराजमीक्ष्य ... प्रियायाः। ... पात्रतामेति दृगञ्चलानाम् YātrāPra. 3. 205.

अन्तर्मण्डप (antar-maṇḍapa) *m., n.* **1** interior of a pandal अन्तर्मण्डपकुण्डेषु ऋत्विजः षोडश क्रमात्। ... वृणुयात् AhirbuS. 47.24; **2** [Loc.] inside the pavilion एकाकी विश्रमितुम् ... अन्तर्मण्डप एव ... मत्तवारणके समुपाविशत् UdaySuKa. 15. 1.

अन्तर्मण्डल (antar-maṇḍala) *n.* **A** inner circular court आदिशालां ततः कुर्यादन्तर्मण्डलमीरितम् MānaSā.31.6; तत्रान्तर्मण्डलं त्वाद्यमन्तर्हाराथ तद्बहिः ĪśānŚiPa. ii. 35.45; ŚilpaRa. i. 40.2; **B** inner enclosure of a shrine भक्तायामग्रभूमौ इषुभिः ... अन्तर्मण्डले दिक्परिवृढबलिपीठेषु तद्दण्डसीमा TantrSa. 2.75; **C** inner circle नवहस्तसमायुक्तं तत्समं पञ्चमं भवेत्। मध्यमानां स्वतारार्धमन्तर्मण्डलमिष्यते MayaMa. 23.10.

अन्तर्मण्डलक (antarmaṇḍala-ka) *n.* **A** inner circular court क्षुद्राणामल्पहर्म्याणां स्वव्यासार्धप्रमाणतः। अन्तर्मण्डलकं कुर्यात् सत्रिहस्तं तु तत्समम् MayaMa. 23.8; ŚilpaRa. i.40.7; मध्यमानां तु मूलार्धमन्तर्मण्डलकं भवेत् ĪśānŚiPa. ii.35.46; द्वारगोपुरकं कुर्यात् पञ्चषट्सप्तभूमिकम्। अन्तर्मण्डलके द्वारशोभाख्यं स्यात्ततः क्रमात् ŚilpaRa. i.41.5; **B** inner circle अन्तर्मण्डलके प्राग्वत्परिक्रम्य प्रदक्षिणम्। ... प्रविशेन्मण्डपे ĪśānŚiPa. ii. 48.36.

अन्तर्मण्डलकुट्यक (antarmaṇḍala-kuṭyaka) *n.* wall in the inner circular court प्रस्तरस्योपरि न्यस्य चान्तर्मण्डलकुट्य(ड्य)कम्। ... सौम्यमेवं प्रकल्पयेत् MānaSā.20.45.

अन्तर्मण्डलकोण (antarmaṇḍala-koṇa) *m.* corner of the inner circle चक्राणि ध्यातव्यानि ... अन्तर्मण्डलकोणेषु वह्न्यादीशानपश्चिमम् PāraS. 10.75.

अन्तर्मण्डलतस् (antarmaṇḍala-tas) *adv.* from the inner circle अन्तर्मण्डलतो व्यतीत्य करमात्रं प्रार्चनामण्डपम् ... कुर्यात् TantrSa.2.76; ŚilpaRa.i.39.12.

अन्तर्मण्डलदेश (antarmaṇḍala-deśa) *m.* region of the inner circle अन्तर्मण्डलदेशे तु पूर्ववद् बलिपीठकम्। ... कुर्यात् MānaSā. 32.67; अन्तर्मण्डलदेशे तु गत्वा वा पूजयेत्क्रमात् PāraS. 10. 102.

अन्तर्मण्डलबाह्य (antarmaṇḍala-bāhya) *adj.* which is situated outside the inner circle वक्ष्येऽहमत्रापि अन्तर्मण्डलबाह्यं तु दैवतांशवशाद्गृहम् ... स्यात् MayaMa. 29. 30; मण्डपं कलशार्थं यदेवमेव करोतु तत्। अन्तर्मण्डलबाह्ये वा मध्यहाराबहिस्तु वा ŚilpaRa.ii.28.13.

अन्तर्मण्डलभित्ति (antarmaṇḍala-bhitti) *f.* wall of the inner circular court अन्तर्मण्डलभित्तेश्च विष्कम्भं सार्धहस्तकम् MayaMa. 23.18; ĪśānŚiPa. ii. 35.48; अन्तर्मण्डलभित्तेस्तु विस्तारं सार्धहस्तकम् ŚilpaRa. i. 40.35.

अन्तर्मण्डलम् (antarmaṇḍalam) *adv.* in the midst of circles or coils कृष्णमालक्ष्य शङ्की नमयति शिरसान्तर्मण्डलं चण्डनागः BālC.4.3.

अन्तर्मण्डलविस्तृत (antarmaṇḍala-vistṛta) *n.* dimension of the inner circle चतुर्भागैकभागं वा ह्येतन्मण्डल(v.l. ह्यन्तर्मण्डल)विस्तृतम् ŚilpaRa. i. 40.19.

अन्तर्मण्डलसालक (antarmaṇḍala-sālaka) *n.* side of the wall in the inner circular court इन्द्रादिसा(दौ चा)ष्टदिग्देशे सा (चा)न्तर्मण्डलसालके। परितो भूतबल्यर्थं क्षुद्रपीठं विनिक्षिपेत् MānaSā. 32.2.

अन्तर्मत्सर (antar-matsara) *m.* inner hatred आक्रम्यान्तर्मत्सरेणेव सिन्धोर्मूकावस्थास्ता व्यधात्क्षुभ्यदम्भः HarVi. 18.24.

अन्तर्मत्स्यण्डिक (antar-matsyaṇḍika) *adj.* (food-morsel) containing sugarcane inside सेचयेच्च विमलशिशिरसलिलपूर्णैर्नवघटैरन्तर्मत्स्यण्डिकैश्च कवलैर्भोजयेत् Hastyāyur. 96.2 (1.113)

अन्तर्मद (antar-mada) *m.* **A** inner arrogance अन्तर्मदमेदुरोऽतिकपटाद्विश्वं तृणं मन्यते CaitaCan. 19.17 (1); **B** inner intoxication अन्तर्मदं जनयते मम... अतितरामियमेव वर्षा RasSa. 177.

अन्तर्मद (antar-mada) *adj.* **A** having rut inside कथां तदीयां निशम्य स भीमः प्रभाव्यसौमित्र्याभिधानरूढः। ... अन्तर्मदोऽन्तःकुपितः करीव RāghPāṇ. (Dha.) 5.22; **B** having inner arrogance, RāghPāṇ. (Dha.) 5. 22.

अन्तर्मदनमदबाधा (antar-madanamadabādhā) *f.* affliction caused by intoxication of passion in the mind अहो कस्येयं प्रतिकृतिः। ... विवृण्वाना ह्यन्तर्मदनमदबाधां युवतिषु स्मितोद्रेकैः साचीकृतवपुषि वंशीं विदधती GopāKeCan. 139.32.

अन्तर्मदनोद्भेदज (antarmadanodbheda-ja) *adj.* arisen due to the outbreak of passion in the mind (प्रतीयमानच्छायैषा भूषा लज्जेव योषिताम्) प्रतीयमानच्छाया अन्तर्मदनोद्भेदजहृदयसौन्दर्यरूपा या Loc. 211.18 (*on* 3.38)

अन्तर्मदावस्थ (antar-madāvastha) *adj.* **A** having the state of rutting inside आसीत् ... भूपतिः ... अन्तर्मदावस्थ इव द्विपेन्द्रः RaghuVa. 2.7; कलभोऽन्तर्मदावस्थ इव क्रीडन् बभौ विभुः TriṣaŚaPuC. i.2.667; **B** having the state of arrogance within, i.e. suppressed, PaghuVa. 2. 7; TriṣaŚaPuC. i. 2. 667.

अन्तर्मधुर (antar-madhura) *adj.* inwardly melodious (नागम्) अन्तर्मधुरधीरोरुगर्जितं विनयस्थितम्। ... दृष्ट्वा च तं परां प्रीतिं प्राप रत्नश्रवःसुतः PadmP. (Ra.) 8.420.

अन्तर्मध्यमानिविष्ट (antar-madhyamāniviṣṭa) *adj.* inhering in the intermediate form of speech (Madhyamā) internally अन्तर्मध्यमानिविष्टस्थानकरणादिमयी ... वैखरी ParāTri. 159.8.

अन्तर्मनस् (antar-manas) *adj.* **A** reflecting inwardly, introvert दुर्योधनः ...। चिरमन्तर्मना भूत्वा प्रत्युवाच सभासदः MahāBhā. iv.25.1; न हृष्यति स्म। ... सोऽन्तर्मनाः पाण्डवमीक्षमाणः MahāBhā. iv. 1092*(8); पार्थो ध्यायन्नास्ते ...। चिरमन्तर्मना भूत्वा MahāBhā.vi.46.25; vii.154.47; स्थित्वा सोऽन्तर्मनाः क्षणम्। उवाच भगवानौर्वः लोकपितामहः BrahmāṇḍP. ii. 51.19; ब्रह्मा ... क्षणमन्तर्मना भूत्वा जगाद सुरसत्तमः BrahmāṇḍP. ii.52.11; **B** sad, dejected परसंतापविनोदो यत्राहनि न प्रयाति निष्पत्तिम्। अन्तर्मना असाधुर्न गणयति तदायुषो मध्ये KuṭṭaMa.707; SubhāRaK. 38.37 [Kośas give *antarmanas* as the synonym of the following words *: durmanas*, AmaK. 2040; Vaija. 203.34; ŚabdaRa. (Vā.) 3167; ParaNā. 1833; KośaKaTa. 2. 66; KalpaK. 215.14; *vimanas*, AmaK.2040; Vaija. 203.34; ŚabdaRa. (Vā.) 3167; ParaNā. 1833; KośaKaTa. 2.66; KalpaK.215.14]

अन्तर्मनस् (antar-manas) *n.* **A** mind turned inwards मन्त्रानन्तर्मनोभिश्च जपन्तः ...। होतारो यज्ञपात्राणि पवित्रैर्ममृजुः Rāmā. ii.1812*(66); त्रय आवसथाः जागरितकाले ... चक्षुः स्वप्नकाले अन्तर्मनः सुषुप्तिकाले हृदयाकाश इत्येते AitUBh.266.3 (*on* 3.12); [Inst.] within the mind, i.e. suppressedly नन्दं ततोऽन्तर्मनसा रुदन्तमेहीति वैदेहमुनिर्जगाद Saund. 5.35; **B** the inside

or interior of the heart or mind सा च तापसी मुहूर्तमन्तर्मनस्येव निसृष्टार्थं विचिन्त्य ... रोदितुमारब्धवती UdaySuKa. 89.27; प्रविश्यान्तर्मनसि सन्धुक्षतो मान्मथं वह्निमुन्मादस्य परुषफूत्कारपवनदण्डा इव नवोष्णप्रसूतयः सततं निःसर्तुमारभन्त निःश्वासाः UdaySuKa. 99.8.

अन्तर्मनसम् (antarmanasam) *adv.* in the mind उन्मीलितमहोद्वर्त्यै जन्येऽन्तर्महसं (v.l.अन्तर्मनसं Bhavanagar Ed.) महः PāṇḍaC. 2.2; केवलं पश्यन्नन्तर्मनसं मूक इव स्वादं तद्गुणं जानाति PrabaK. 91.17; अन्तर्मनसं ध्यात्वा [भणितम्] PrabaK. 112.4.

अन्तर्मनाय (antar-manāya-) *denom.* to become sad समभ्यस्तधर्मणि कर्मणि विनियुज्यमानः पुमान्वारीगतः करीवातीवान्तर्मनायते सत्क्रियासु YaśasCam.ii.264.8.

अन्तर्मनोयात (antarmano-yāta) *adj.* which has reached the (state of) dejection प्राणानन्तर्मनोयातान्प्रयाचिष्यामहे वयम् MahāBhā. iv.1052*(1)

अन्तर्मन्दिर (antar-mandira) *n.* inner apartment मालवेन्द्रोऽपि ... स्वयमन्तर्मन्दिरं जगाम DaśKuC. 33.6; अन्तर्मन्दिरनिस्सरज्जनवचो विज्ञाप्यमानप्रभुव्यापारश्रवणेप्सुर्बाह्यमनुजं पश्यामि पाण्डोर्गृहम् Jīvān.102.5.

अन्तर्मन्मथोत्था (antar-manmathotthā) *adj.* (*f.*) aroused, i.e. caused by the passion in the mind स्थितमुरसि विशालं पद्मिनीपत्रमेतत् कथयति ... अन्तर्मन्मथोत्थामवस्थाम् SaraKaṇṭhā. 591. 15.

अन्तर्मन्यु (antar-manyu) *m.* inner anger or wrath तद्गृहीत्वायमायातो मया निर्भर्त्सितः ... मूर्खभावकृतेनान्तर्मन्युना पर्यतप्यत KathāSaSāg.i.2.59.

अन्तर्मन्युभर (antar-manyubhara) *m.* excess of anger in the heart अन्तर्मन्युभरेणास्याः कम्पते स्माधरच्छदः SkandP. i (3B). 18.11; NalaCam. 4.30(24)

अन्तर्मन्युवेग (antarmanyu-vega) *m.* force or pressure of anger in the heart अन्तर्मन्युवेगेन तर्जयन्तीव च बाष्पपूरोद्रेकोत्कम्पपर्याकुलया दृष्ट्या चिरमालोकितवती Kād.251.10.

अन्तर्मरन्दरस (antar-marandarasa) *m.* flower-juice inside अम्भोजिनीपरिषदः किमिहानुकुर्वन्त्यन्तर्मरन्दरसदन्तुरितारविन्दाः Acyutarā.10.10.

अन्तर्मरुत् (antar-marut) *m.* inner air ऊर्ध्वं प्राणाः जीवितहेतवोऽन्तर्मरुत ऊर्ध्वमास्याद्बहिर्निष्क्रामन्ति ManuBh.i.137.13 (*on* 2.120)

अन्तर्मर्मन् (antar-marman) *n.* inner vital parts अहेतुः पक्षपातः ... स्नेहात्मकस्तन्तुरन्तर्मर्माणि सीव्यति UttaRāC. 5. 17.

अन्तर्मल (antar-mala) *adj.* causing (lot of) impurities, i.e. excrements inside प्रभूतान्तर्मलो माषसूपः CaraS. i.27.4 (comm. प्रभूतान्तर्मलस्य पुरीषस्य कर्ता)

अन्तर्मल (antar-mala) *n.* **A** inner impurity आत्मलाभं विदुर्मोक्षं जीवस्यान्तर्मलक्षयात् YaśasCam. ii. 280. 7; **B** inner blemish भक्तिप्रेमोदयादन्तर्मलं चोपरमेत् ĀdiP. 2.8; तेऽन्तर्मलमपाकर्तुमुत्तालमनसस्तदा। मुनिपादारविन्दस्य वन्दनार्थमुपाययुः PāṇḍaC. 7. 386.

अन्तर्मलनाशिनी (antarmala-nāśinī) *adj.* (*f.*) who destroys inner impurity (तुलसीम्) अन्तर्मलनाशिनीं य एवं वेद स वैष्णवो भवति TulasīU.70.8.

अन्तर्मलिन (antar-malina) *adj.* **1** which is impure inside अन्तर्मलिनचित्ताय सुखं स्वप्नेऽपि दुर्लभम् ŚatTrayī. 838; **2** (used as noun) (one) who is impure in the mind अहो सहन्ते बत नापरोदयं निसर्गतोऽन्तर्मलिना मनागपि SūktiMu. 53.11.

अन्तर्मलिन (antar-malina) *n.* inner impurity अन्तर्मलिनसंसर्गाच्छुतवानपि दुष्यति। यच्चक्षुःसंनिकर्षेण कर्णोऽभूत्कुटिलाशयः KaṁVa. 4.11; PadyaVe. 765.

अन्तर्मलिनचेतस् (antarmalina-cetas) *adj.* having mind impure inside तेषामपि तपो व्यर्थमन्तर्मलिनचेतसाम् PañcaRā. (Nā.) i.2.38.

अन्तर्मलिनदेह (antarmalina-deha) *adj.* having body impure inside अन्तर्मलिनदेहेन बहिराह्लादकारिणा। महाकालफलेनेव कः खलेन न वञ्चितः SubhāRaK.38.7.

अन्तर्मलिनाशय (antar-malināśaya) *adj.* (used as noun) **i** (one) having impure thoughts or intentions in the mind धृष्टः शशाङ्कः पुनरभ्युदेति लज्जा कुतोऽन्तर्मलिनाशयानाम् Subhāṣi.1518; 1967; **ii** (one) having dirty contents inside, Subhāṣi.1518; 1967.

अन्तर्मलीमस (antar-malīmasa) *adj.* **i** (eye) dark inside अन्तर्मलीमसे वक्रे चले कर्णान्तसर्पिणि। तस्या नेत्रयुगे दृष्टे दुर्जने च कुतः सुखम् Subhāṣi.1207; 1497; 1804; **ii** (wicked person) impure within, Subhāṣi. 1207; 1497; 1804.

अन्तर्मसृणा (antar-masṛṇā) *adj.* (*f.*) internally smooth नाडिका कार्या। जलनिर्वाहसहासावन्तर्मसृणा बहिश्च नीरन्ध्रा SamarāSū. 31.120.

अन्तर्महसम् (antarmahasam) *adv.* with the knowledge or glory inside उन्मीलितमहोद्वर्त्यै जन्येऽन्तर्महसं महः। बहिरापीनभावश्च तस्या वक्षोजकुम्भयोः PāṇḍaC.2.2.

अन्तर्महाकमलकाननम् (antarmahākamalakānanam) *adv.* in the forest having big lotuses inside अन्तर्महाकमलकाननमम्ब धन्यैः संभाव्यमानचरणाम्बुरुहे नमस्ते YātrāPra.6.181.

अन्तर्महानाद (antarmahānāda) *m.* conch शङ्खो ह्यर्णोभवः ... कुटिलोऽन्तर्महानादः RājNi. 130.14.

अन्तर्महापद्म (antar-mahāpadma) *adj.* containing big lotuses inside सरोवरम् ... धनदत्तेन शोभनम्। प्रविश्यान्तर्महापद्मम् BṛKathāK. 56.84.

अन्तर्महारोगवती (antarmahāroga-vatī) *adj.* (*f.*) having fatal veneral disease अन्तर्महारोगवतीं विजानन् को नाम वेश्यामपि रूपिणीं व्रजेत् SarvaVeSāSaṁ. 25.

अन्तर्महाव्रत (antar-mahāvrata) *adj.* (used as noun) (that) which contains Mahāvrata (sacrifice) in the middle चतुर्थोऽन्तर्महाव्रतः ĀpaŚS. xxii. 21.12; अथान्तर्महाव्रतस्य पञ्चरात्रमाह Sāy. *on* PañcBr. xv. 1. 1.

अन्तर्मही (antar-mahī) *f.* interior of the earth अन्तर्महीं वा यदि वोर्ध्वमुत्पत्तेः ... तथापि तेषां न विमोक्षमर्हसि MahāBhā. iv.13.20.

अन्तर्मांस (antár-māṁsa) *adj.* having fleshy side inwards (कृष्णाजिने) द्वे संमस्येदन्तर्मांसे बहिर्लोम्नी KāṭhS. 23. 3 (ii. 77. 17); द्वाभ्यां समस्य दीक्षेतान्तर्मांसाभ्यां बहिर्लोमाभ्याम् ĀpaŚS.x.8.12; कृष्णमृगाजिनं सखुरं सशृङ्गम् ... अन्तर्मांसं बहिर्लोमं प्राक्ग्रीवं स्यात् CaturCin. i.703.9.

अन्तर्मांसम् (antarmāṁsam) *adv.* with fleshy side inwards अथ कृष्णाजिनेन दीक्षते। दक्षिणं पूर्वपादं बहिर्लोममन्तर्मांसं स्यूतं करोति VaikhāŚS. 12. 8; HirŚS. vii. 1. 44 (591. 10)

अन्तर्मातृका (antar-mātṛkā) *f.* mystic formula containing alphabets inside (the body) अथान्तर्मातृकाः TantrSā. (K.) 74.23; SetuBa. 196.8.

अन्तर्मातृकागारम् (antarmātṛkāgāram) *adv.* inside the chamber of elderly women अन्तर्मातृकागारमवस्थाप्य वधूं मुदा। शिवादयः प्रमोदेन वरान्तिकमुपाययुः PāṇḍaC.16.194.

अन्तर्मातृकान्यास (antar-mātṛkānyāsa) *m.* assignment of the alphabets inside (the body) महाविष्णुस्तताप परमं तपः ...। कृत्वान्तर्मातृकान्यासमाधारादिक्रमेण तु। बहिश्च मातृकान्यासं मातृकादिक्रमेण च GaṇeP. i.18.5; अथान्तर्मातृकान्यासः BālamBha.i.115.19 (*on* 1.24½)

अन्तर्मातृकान्यासवत् (antarmātṛkānyāsa-vat) *adv.* like the assignment of the alphabets inside (the body) ('डांडीं°... त्वगात्मने नमः' इति मन्त्रः) अनेन मन्त्रेण ... अन्तर्मातृकान्यासवदमृतादिषोडशदेवता एकैकस्वरयुता न्यसेत् SetuBa. 284.1.

अन्तर्मात्रा (antar-mātrā) *f.* **1A** inner idea or cognition अन्तर्मात्रासमारूढं सांवृतं त्ववलम्ब्य ते। बहीरूपाध्यवसितं प्रवर्तन्तेऽङ्कुशादिकम् TattvSaṁ.735; **1B** inner consciousness उच्यते विषयोऽमीषां धीध्वनीनां न कश्चन। अन्तर्मात्रानिविष्टं तु बीजमेषां निबन्धनम् TattvSaṁ. 869; **2** letter inside अन्तर्मात्राविपरिवर्तितया सिद्धसद्भावानां घटादीनां घटादिशब्दा अपि द्योतका एव स्युः न वाचकाः VyaktiVi. 30.8.

अन्तर्मात्रात्मन् (antarmātrātman) *adj.* of the nature of being only within प्रकाशकप्रकाश्यत्वं कार्यकारणरूपता। अन्तर्मात्रात्मनस्तस्य शब्दतत्त्वस्य सर्वदा VākyaP. 2.32.

अन्तर्मान (antar-māna) *adj.* measured internally मात्राविवर्तैस्सताम्बूलैरन्तर्मानैर्यथोचितैः। ... कृत्वा तु भगवद्यागम् PauṣkS.30.116; पूजयेत् ... पक्षिभिः ...। अन्तर्मानैरनन्तैश्च संपूर्णै रप्यकृत्रिमैः JayāS.20.259; गजाश्वधेनुयानानि सुवस्त्रालंकृतानि च। निवेद्य चान्तर्मानानि ... स्मरेत् PāraS. 5.140.

अन्तर्मान (antar-māna) *n.* inner measurement or circumference (of the lotus) बहिर्हृत्कमलोद्देशे स्मरेत् पितृगणं क्रमात्। अथान्तर्माननिष्ठं तु ह्यर्घ्याद्यैः भोगसंचयैः PauṣkS. 27.342.

अन्तर्मानस (antar-mānasa) *n.* **A** innermost part of the mind स्वच्छेऽन्तर्मानसेऽस्मिन् कथमवनिपते तेऽम्बुपानाभिलाषः KāvyPra.395.4; PrabaCin.27.10; Subhāṣi. 2592; **B** interior of the lake Mānasa, KāvyPra. 395.4; PrabaCin.27.10; Subhāṣi. 2592.

अन्तर्मानसम् (antarmānasam) *adv.* in the mind ज्योत्स्ना मौक्तिकदाम चन्दनरसः ...। अन्तर्मानसमास्त्वया प्रभवता तस्याः स्फुलिङ्गोत्करव्यापाराय भवन्ति KāvyPra. 655.5 (comm. मानसमध्ये); रागोऽन्तर्मानसं तस्याः प्रविविक्षुरिवैक्ष्यत PāṇḍaC.4.166.

अन्तर्मायाम्बर (antar-māyāmbara) *n.* inner conceptual space प्रकाशाह्लादपिण्डस्थं कृत्वा पितृगणं तु वै। अन्तर्मायाम्बराद्यान्तं क्षीणसंस्कारलक्षणम् PauṣkS. 27.323.

अन्तर्मायु (antarmāyu) *adv.* through thin cross-beams उदग्वंशं सदोऽन्तर्मायु मिनोति MānŚS. 68.5 (*but* VIŚVA. *adj.*)

अन्तर्मार्ग (antar-mārga) *m.* internal channel कोष्ठाद्यमन्तर्मार्गः स्यात्संधयस्तु शिरोमुखाः KośaKaTa. 1.7264.

अन्तर्मार्गज (antarmārga-ja) *adj.* produced in the internal channel ज्वरातीसार° ... °प्लीहादयोऽन्तर्मार्गजाश्च ... कोष्ठानुसारिणो भवन्ति रोगाः CaraS. i. 11.49.

अन्तर्मार्गण (antar-mārgaṇa) *adj.* who pierces (darts) in the heart ममान्तर्मार्गणो मार्गे स्मर एवाभवत्पुरः PāṇḍaC. 1.529.

अन्तर्माल्यादि (antar-mālyādi) *adj.* garlands etc. which are to be worn secretly ब्रह्मचारिनिषिद्धेषु गृहस्थादीनामविहिताप्रतिषिद्धेषु केषुचिदन्तर्माल्यादिष्वप्यप्रवृत्तिप्रसङ्गात् ŚatDū.233.23.

अन्तर्मित्र (antar-mitra) *m.* internal or close friend अन्तःशत्रुरन्तर्मित्रोऽन्तरुदासीन इति तेऽप्यनुजीविसखिसुहृदश्च Bārhas.3.24.

अन्तर्मिथुन (antar-mithuna) *adj.* joined or conneted internally (to each other) स ह स्माह बौधायनो यावज्जीवप्रयुक्तान्येव चातुर्मास्यानि स्युरन्तर्मिथुनानि BaudhŚS.iii.69.3; iii.227.8.

अन्तर्मीनावतारादि (antar-mīnāvatārādi) *adj.* beginning with the fish-incarnation inside [अं]तर्मीनावताराद्यभिनवतनुभिर्व्विष्णुरूपैरुपेतं चक्रे सिद्धेशनाथावसथम् ... गोविन्दो भूमिपालः EI. ii. 227. 7.

अन्तर्मुक्त (antar-mukta) *adj.* liberated within वाल्मीकिना बोधितोऽसौ कुशः सद्योगतभ्रमः। अन्तर्मुक्तो बहिः सर्वमनुकुर्वंश्चचार सः AdhyāRā.vii.7.1.

अन्तर्मुख (antar-mukha) *adj.* [*f.*-ā] **1A** uttering inside the mouth, i.e. conversing without opening the mouth **Bi** facing inwards **ii** (piles) turning inwards **iii** slanting inwards **iv** projecting inwards **2Ai** turned towards **ii** introvert (used as noun) (one) who is introvert **iii** discerning, thoughtful **B** with face turned downwards, i.e. cunning **3** inner, internal **1A** uttering inside the mouth, i.e. conversing without opening the mouth (अन्तेवासी) मौने युक्तः ... आचार्यैः ... दन्तैर्दन्तान् संधायान्तर्मुख एव मौनयुक्तेन प्राप्यते संभाष्यानूच्यते BaudhDS.ii.10.57; **1Bi** facing inwards सर्वे ह्यभिमुखाः (v.l. ह्यन्तर्मुखाः) शूरा युध्यमाना हतारिभिः MahāBhā.xi.32*; **1Bii** (piles) turning inwards अर्शांसि ... कानिचिदन्तर्मुखानि, यथास्वं दोषानुबन्धवर्णानि CaraS. vi.14.7 (1941 Ed.); (अर्शांसि) विशेषतश्चैतानि ... दारुणान्यन्तर्मुखानि SuśruS. ii.2.15; **1Biii** slanting inwards मृण्मयं घटम्। ... चतुर्गुणेन सूत्रेण पद्मैरन्तर्मुखैर्दलैः बन्धयित्वा PāraS. 22. 17; मन्त्राक्षराणि सादीनि ... लिखेदन्तर्मुखानमून् PāraS. 23.54; 23.147; अन्तर्मुखानि लिङ्गानि बुभुक्षूणां समालिखेत् ĪśānŚiPa. i. 6.75; ii. 8.78; अन्तर्मुखास्ते कलशास्तु कोणाः (मायाचक्रमण्डले) ĪśānŚiPa.i.6.137; मुख्यमण्डपम्। अन्तर्मुखं हि तत्कुर्यात् ĪśānŚiPa.ii.28.78; **1Biv** projecting inwards गृहगर्भमन्तर्मुखं स्यात् ग्रामगर्भं बहिर्मुखम् MānaSā. 12.108; विष्णुगृहं सर्वमुखं ग्रामस्यान्तर्मुखं शुभदम् MayaMa.9.84; मृगं बहिर्मुखं वाथ कुर्यादन्तर्मुखं तथा ŚilpaRa. ii.16.61; i. 14.117; **2Ai** turned towards (अनुशयाः) अव्याकृतान्तर्मुखा हि ते समाहितभूमिकाः। अत एकीकृताः AbhidhK.5.36; अन्यतमः ... गृहीतमोक्षमार्गोऽन्तर्मुखो निर्वाणे बहिर्मुखः संसारात् GiMs. iii (4). 22.6 [DBHS.]; **2Aii** introvert (इन्द्रियाणि) बहिर्मुखानि(णि) सर्वाणि कृत्वा चान्तर्मुखानि(णि) वै। ... मनश्चात्मनि योजयेत् DakṣaSm.7.20; अन्तर्मुखं स्थितम्। ... आधाराख्यं स्मरेत् प्रभुम् PauṣkS.24.21; बुद्धेश्च ग्राहिका बुद्धिर्नित्यमन्तर्मुखात्मनि PramāVār. 3.428; गुरुः ... अन्तर्लक्ष्यो (v.l. अन्तर्मुखो) बहिर्दृष्टिः सर्वज्ञो देशकालवित् KulārT. 13.41; (परां पूजां कुर्वन्) विकल्परूपसंजल्पविमुखोऽन्तर्मुखः सदा NityāṢoḍa. 8.7; (सेतुनिर्माणानन्तरम्) अन्तर्मुखा इव वलीमुखाः ... मुहुरविदन्पर-मानन्दम् RāmāCam.6.28(1); रजस्तमोमलानभिभूताया बुद्धेरन्तर्मुखा या चिच्छाया संक्रान्तिः(?°यासंक्रान्तिः) सा विवेकख्यातिरुच्यते RājMār.32.7; अस्य ... चित्तम् ... इदानीं विवेकमार्गमन्तर्मुखम् ... संपद्यते RājMār.80.7; अन्तर्मुखं चित्स्वरूपत्वम् ... अवस्थासु स्वात्मगतम् PratyabhiVi. i. 141. 5 (*on* i.3.7); i.86.6 (*on* i.2.1); 'पूर्वमनुभूतस्यार्थस्य' य 'उपलब्धा' अन्तर्मुखो बोधः स तावत् ... स्मृतिकालेऽपि अस्त्येव PratyabhiVi.i.149.12 (*on* i.4.1) (Bhāsk. अहमिति स्थितः); विमर्शस्य इदानींतनान्तर्मुखा स्थितिः PratyabhiVi. i. 164.5 (*on* i.4.3); महामौनी भव ... शान्तात्मा ... नित्यमन्तर्मुखः AnnaU. 5.115; नरः ...। अन्तर्मुखो विजानीयात्कालभेदं समाहितः TriBrU. 119; यतिः। नित्यमन्तर्मुखः स्वच्छः NāraPaU. 6.36; (उपनिषद्) एषा ... उपदेष्टव्या। सात्त्विकायान्तर्मुखाय MaVākyaU. 585.13; अन्तर्मुखानि यदि खानि तपस्ततः किम् Mitā.528.25 (*on* 3.334); पूजाम् ...। सुधाधाराधिकरसां धयन्त्यन्तर्मुखाः परे Stotrā.17.37; पाठ्यादथ ... संपूरिते रसे। तदास्वादभरैकाग्रो हृष्यत्यन्तर्मुखः क्षणम् VyaktiVi. 20.12; स्याच्छैशवे मातृमुखः ... मूर्खो नान्तर्मुखः क्वचित् TriṣaŚaPuC. iii.4.138; राजा [।*] आलिंग्य ... शीघ्रमंतर्मुखैर्भूत्वा विलीनं नवनीतवत्। करणैः स्पर्शलाभान्मे सुखाद्वैते मनः स्थितम् EI.viii.114.69; अहं सुखी अहं दुःखीत्यन्तर्मुखस्य प्रत्ययस्य आत्मालम्बनतयैवोपपत्तेः SyādvāMañ. 17 (78); 20(77); शिष्यस्यान्तर्मुखे योगिनि गुरौ ... उपदिष्टे तत्त्वे ... चित्तं सहसा विश्राम्यति JīvanVi. 132.6;65.4; यद्यत्सुखं भवेत्तत्तद्ब्रह्मैव प्रतिबिम्बनात्। वृत्तिष्वन्तर्मुखास्वस्य निर्विघ्नं प्रतिबिम्बनम् PañcDa. 15.19; 3.9;11.65; नभस्तुषारांशुमयूखयोगात् तमिस्त्रया मोक्षमविद्ययेव। अतृष्यतस्तत्त्वविदो निशायामन्तर्मुखं चित्तमिवान्वविन्दत् Yādavā.2.87; यः ... नित्यमन्तर्मुखः सुखी। ... मनः शोकैर्न बाध्यते YogVā.v.64.6; वत्स प्रणिधेहि तावदन्तर्मुखेन ... मम संहरणलीलाम् AmṛUda.4.38(1); अन्तर्मुखम् बाह्योन्मुखता-समयेऽप्यहं पश्यामीत्यहंपरामर्शैकनिष्ठत्वेन स्वमात्रविषयं यत् संवेदनम् Bhāsk. ii.72.11(*on* ii. 3.2); (used as noun) (one) who is introvert अन्तर्मुखानामेव मन्त्रशास्त्रेषु तन्नाम्ना व्युत्पन्नत्वात् LalitāTriBh. 288. 13 (*on* 19); योगसिद्धये। नित्यमन्तर्मुखैर्भाव्यम् PārśvC. 8. 232; **2Aiii** discerning, thoughtful नागरोऽपि सन्। नान्तर्मुखो गुणान् दोषीकृत्य यस्मात् प्रजल्पसि PrabhāC. 177.32; RājTa. (Jo.) 7.66; **2B** with face turned downwards, i.e. cunning अन्तर्मुखोऽन्तरालीनः क्षणादवाप्तो योगित्वम्। ... विटः Deśopa.5.5; **3** inner, internal शालते। अयमन्तर्मुखः प्रश्नस्तवैवान्तःस्फुरत्तरः ŚāliC. 5.29 [ŚabdaRaSaK. 56.10 gives *antarmukha* in the sense of *jñānin*]

अन्तर्मुख (antar-mukha) *n.* **1** interior or inside of the mouth दन्तवद्दन्तसक्तेषु यद्यान्तर्मुखे भवेन्निगिरन्नेव तच्छुचिः VāsiDS.3.41; तेषां रसम् ... सपयस्कं पिबेत् सर्पिषान्तर्मुखमभ्यज्य CaraS. vi. 1 (2). 13; ललाटालक° ... °ओष्ठान्तर्मुखेषु चुम्बनम् KāmSū.106.7(2.3); 125. 6 (2. 5); (प्रसृतकाघाते) तत्रान्तर्मुखेन कूजितं फूत्कृतं च KāmSū.150.16(2.7) (JayaMa.अन्तर्मुखेनेति। मुखस्यान्तःस्थानमन्तर्मुखम्); छर्दिविघाताय ... उष्णोदकेन सोऽन्तर्मुखं विशोध्य ... हृद्यगन्धानुपजिघ्रेत् AṣṭāSaṁ.i.142.1(1.27); अन्तर्मुखोत्तररदच्छदनेत्रवर्जं स्थानेषु चुम्बनविधिः ... योज्यः RatiRaha.9.1; 'उत्तरोष्ठमन्तर्मुखम् ... मुक्त्वा चुम्बननखरदशनस्थानानि' इति कामशास्त्रे स्थितम् KāvyālaṅSū. ii.2.24; JayaMa. 112.17 (*on* 2.3); अन्तर्मुखं नयनान्तं च मुक्त्वा चुम्बनवद्दशनस्थानानि Kāvyānu. (He.) 229.6; KandaCū.ii.5.2; ii.7.14; **2** the being introvert, introversion कथमन्तर्मुखं कत्यन्तर्मुखानि। किमर्थमन्तर्मुखपरीक्षा। बहिर्मुखविपर्ययेणान्तर्मुखम् AbhidhSa. 20.22; **3** kind of surgical instrument (having edges turned inwards) (शस्त्रम्) अन्तर्मुखमर्धचन्द्राकाराध्यर्धाङ्गुलफलम् AṣṭāSaṁ.i.171.17 (1.34); **4** mouth (अत्यन्तव्यावृतास्या) व्यावृतं विस्तीर्णमास्यमन्तर्मुखं यस्याम् AbhinBhā. iii. 189. 14 (*on* 22. 112) [ParaNā. 1363 gives *antarmukha* as the meaning of *ucchvāsa*]

अन्तर्मुख (antar-mukha) *m.* **1** interior or inside of the mouth अन्तर्मुखो मुखान्तस्ताल्वादि JayaMa. 106.11 (*on* 2.3); **2** type of tusk (with tip turned inwards) दन्तानां दन्तिनाम् ... महाविकल्पाश्चत्वारः ...। अन्तर्मुखावूर्ध्वमुखावधःपार्श्वगतौ तथा दन्तौ Hastyāyur. 539.6 (3.34) [AbhidhāCin.1368 gives *antarmukha* as the synanym of following the words : *āna, āhara* and *ucchvāsa*]

अन्तर्मुखचुम्बन (antarmukha-cumbana) *n.* kissing of the interior or inside of the mouth संपुटचुम्बने ... एतच्चतुर्विधम्- अन्तर्मुखचुम्बनम् ... तालुचुम्बनं चेति JayaMa. 112.9 (*on* 2.3)

अन्तर्मुखजन (antarmukha-jana) *m.* discerning or thoughtful person विपश्चित् ... अन्तर्मुखजनैरनवरताक्रान्तगह्वरगृहान्तम् ... अभजत श्रीपर्वतम् YātrāPra.6.183(2); दुर्लभमान्तरमङ्गं प्रायोऽन्तर्मुखजनैस्तदाद्दत्यम् VarivaRaha.162 (*but* comm. अन्तर्मुखैर्विषयेष्वनासक्तचित्तैर्जनैः)

अन्तर्मुखता (antarmukha-tā) *f.* **A** the state of being introvert, introversion स्वसंबन्धिताकृते तु विशेषे तत्कृत एवायंप्रत्ययो न शरीरालम्बनः तदालम्बनत्वे चान्तर्मुखतयापि न भवेत् NyāyKa. 84.22; चित्तस्य ... अन्तर्मुखतया प्रतिलोमपरिणामेन स्वकारणे लयो योगः RājMār.2.23; योगिवरः ... भूयोभूयः अन्तर्मुखतामेव समवलम्बमानः ... समाध्येकरस एव भवति PratyabhiHṛ.46.7(19); मातृप्रमामेयदशां प्रपन्नः आत्मैक एव प्रतिभासते चेदतः किम् अन्तर्मुखतास्ति भिन्ना YātrāPra.4.41; दुष्प्रवेशं पुरम्। ... कथं कथमपि प्राप्ताः स्म देवाज्ञया यत्रान्तर्मुखतामुपेत्य नियतं जीवस्तपोऽतप्यत Jīvān.277.8; अस्मिन्समयेऽहं पश्यामीत्यन्तर्मुखतायाः स्फुरणात् प्रमातृत्वस्य अपरिच्छिन्नत्वम् Bhāsk.ii.72.16 (*on* ii.3.1); सत्त्वपरिणामरूपस्य चित्तस्य या वृत्तयस्तासां निरोधो बहिर्मुखता-

विच्छेदादन्तर्मुखतया स्वकारणे लयः Candrikā *on* YogSū.1.2; [Inst.] introvertly शान्ताशेषविशेषांशस्तिष्ठेदद्वैतमात्रके। अन्तर्मुखतया नित्यं षष्ठीं भूमिमुपाश्रितः SarvaVeSāSaṁ. 962; स्वतन्त्रः प्रमाता यावदन्तर्मुखतया तावत्यंशे विमृशति PratyabhiVi.i.164.4 (*on* i.4.3); अन्तर्मुखतया तिष्ठन्बहिर्वृत्तिपरोऽपि सन्। परिश्रान्ततया नित्यं निद्रालुरिव लक्ष्यते AkṣU.37; VarāU.4.15; AnnaU. 1. 34; 5. 12; **B** the state of being inner or internal ननु भेदे सहोपलम्भनियमात्मकं साधनं न स्यादिति चेन्न। ज्ञानस्यान्तर्मुखतया ज्ञेयस्य बहिर्मुखतया च भेदेन प्रतिभासमानत्वात् SarvaDaSaṁ.2.224; बहिर्मुखतयेदंत्वे न ह्ययं नीलाद्याकारोऽपरोक्षमवभासते। न जात्वन्तर्मुखतया अहं नीलमिति NyāySu. (Ja.) 400A.4 (*on* ii.2.7)

अन्तर्मुखतावस्था (antarmukhatāvasthā) *f.* state or condition of being introvert एतेन संकुचितस्य महाप्रकाशस्याहमित्यन्तर्मुखतावस्थायां प्रमातृत्वम् Bhāsk. ii.72.15 (*on* ii.3.1)

अन्तर्मुखत्व (antarmukha-tva) *n.* the state of being introvert, introversion भवरागो द्विधातुजः। अन्तर्मुखत्वात्तन्मोक्षसंज्ञाव्यावृत्तये कृतः AbhidhK. 5.2; या प्रतिभा ... परमार्थतश्च अन्तर्मुखत्वेन प्रकाशमात्रपरमार्थतया भेदाभावात् अक्रमा PratyabhiVi. i. 352.5 (*on* i. 7.1); अस्मत्सैन्यैर्निरोधं कृतमगणयता स्वे पुरे सूपदिष्टं जीवोऽमात्येन योगं स किल निशमयन् प्रापदन्तर्मुखत्वम् Jīvān.75.3; इन्द्रियाणां विषयोन्मुखत्वं बहिर्मुखत्वं पराङ्मुखत्वं चेत्युच्यते। तत्परित्यागेनान्तरात्मोन्मुखत्वमन्तर्मुखत्वं प्रत्यङ्मुखत्वं चोच्यते LalitāSaBh. 157.22 (*on* 200)

अन्तर्मुखनिरुद्धहासोद्गम (antarmukhaniruddha-hāsodgama) *adj.* who has checked or controlled the appearance of the smile arising inside the mouth तमन्तर्मुखनिरुद्धहासोद्गमः स नाविकयुवा पुनरवादीत् TilaMañ. 286.13.

अन्तर्मुखनिहितचित्तवृत्ति (antarmukha-nihitacittavṛtti) *adj.* who has kept the psychosis or mental function fixed inwards स कामः ... अन्तर्मुखनिहितचित्तवृत्तिम् ... तमिन्दुशेखरमपश्यत् PārvaPa. 3.7(4)

अन्तर्मुखपरभैरवसंविद् (antarmukha-parabhairavasaṁvid) *f.* inner consciousness in the form of Supreme Bhairava यावदिदं परमेश्वरस्य भैरवभानोः ... कुलमुक्तम् तच्चैतदन्तर्मुखपरभैरवसंवित्तादात्म्यलक्षणं निरोधमेति ParāTri. 35.8.

अन्तर्मुखपरीक्षा (antarmukha-parīkṣā) *f.* examination of introversion कथमन्तर्मुखं कत्यन्तर्मुखानि। किमर्थमन्तर्मुखपरीक्षा AbhidhSa. 20. 22.

अन्तर्मुखप्रभेद (antarmukha-prabheda) *m.* division or variety of introversion षड्विधः प्रभेदः ... स्कन्धधात्वायतनानाम्। ... अन्तर्मुखप्रभेदः कतमः। सर्वाः सामाधिभूमयः AbhidhSa. 31.24.

अन्तर्मुखप्रमातृ (antarmukha-pramātṛ) *adj.* introvert knower सोऽपि - प्रमाणाभासोऽपि, क्षणे क्षणे अन्यान्यरूपः न त्वन्तर्मुखप्रमातृवदेकरूपः Bhāsk. ii.72. 19 (*on* ii.3.1)

अन्तर्मुखप्रविष्ट (antarmukha-praviṣṭa) *adj.* which has entered into the interior or inside of the mouth रूपायतनं चाभ्यवहारकाल इति यस्मिन् काले अन्तर्मुखप्रविष्ट आहारो भुज्यते चक्षुर्विषयातीतः तस्मिन् काले Sphuṭā.iii.75.27 (*on* 3.39)

अन्तर्मुखप्रवृत्त (antarmukha-pravṛtta) *adj.* active inwards समापत्तिरागः ...। स चान्तर्मुखप्रवृत्तस्तस्मात् भवरागः AbhidhKoBh. 279.10 (*on* 5.2)

अन्तर्मुखप्रवृत्तत्व (antarmukhapravṛtta-tva) *n.* the state of being active inwards दर्शनप्रहातव्यस्यान्तर्मुखप्रवृत्तत्वात् AbhidhKoBh.202.3 (*on* 4.8); विज्ञानम् ... न प्रवर्तकं नाप्यनुवर्तकं समाहितान्तर्मुखप्रवृत्तत्वात् Sphuṭā. iv.27.7 (*on* 4.12)

अन्तर्मुखम् (antarmukham) *adv.* **Ai** in the inward direction शुक्लं कर्णेन तद्बिम्बयोगादन्तर्मुखं नयेत् SūrySi.10.12; **Aii** in the manner in which the face is turned inwards स्तिमितवृत्तिरन्तर्मुखं पिबन्निव मुहुर्मुहुर्झटिति मन्युरुच्चैर्ज्वलन् ... पयोधिमिव वाडवो दहति माम् MahāvīC.5.26; **B** introvertly सितमन्तर्मुखं स्थितम्। ... स्मरेत् प्रभुम् PāraS.5.54.

अन्तर्मुखमनोवृत्ति (antarmukha-manovṛtti) *f.* mental function or psychosis fixed inwards विषयेष्वपि लब्धेषु तदिच्छोपरमे सति। अन्तर्मुखमनोवृत्तावानन्दः प्रतिबिम्बति PañcDa. 11.86.

अन्तर्मुखमुखाक्ष्यादिक्रमगोचरचिद्गति (antarmukha-mukhākṣyādikrama-gocaracidgati) *f.* pervasion of consciousness referring to in the order of face, eye etc. inwards or within अन्तर्मुखमुखाक्ष्यादिक्रमगोचरचिद्गतेः संस्पर्शतः ŚivDṛ.7.42.

अन्तर्मुखमुष्टि (antarmukha-muṣṭi) *f.* (measure of) fist (with nails) turned inwards, i.e. fistful measure तासां फलपिप्पलीनामन्तर्मुखमुष्टिं यावद्वा साधु मन्येत जर्जरीकृत्य ... विमृदितम् ... पाययेत् AṣṭāSaṁ. ii. 137. 15 (5.1); cf. **अन्तर्नखमुष्टि**.

अन्तर्मुखरूप (antarmukha-rūpa) *adj.* [*f.* - ā] of inner or inward nature समस्तानां नीलसुखादिज्ञानानां याः स्थितयः अन्तर्मुखरूपा विश्रान्तयः ताः तद्भूमिकाः PratyabhiHṛ.19.14 (8); तेषु क्रियादिषु तत्प्रमाणभूतम् आन्तरम् अन्तर्मुखरूपं तत्त्वमेकम् Bhāsk.ii.36.10 (*on* ii.2.2)

अन्तर्मुखवर्ज्या (antarmukha-varjyā) *adj.* (*f.*) excluding those inside the mouth एषोऽन्तर्मुखवर्ज्यानां सिराणां व्यधने यन्त्रविधिः AṣṭāSaṁ. i.177.24 (1.36)

अन्तर्मुखविनिगूढहास (antarmukha-vinigūḍhahāsa) *adj.* who has suppressed the smile inside the mouth अवनिपालमन्तर्मुखविनिगूढहासः शुकनासः ... अब्रवीत् Kād. 69.23.

अन्तर्मुखविमर्शमय (antarmukhavimarśa-maya) *adj.* full of consciousness turned or directed inwards यावदिदं किंचित् संवेद्यते, तस्य संवेदनमेव स्वरूपं, तस्यापि अन्तर्मुखविमर्शमयाः प्रमातारः तत्त्वम् PratyabhiHṛ. 49. 5 (20)

अन्तर्मुखविमर्शरूपता (antarmukhavimarśarūpa-tā) *f.* the state of being of the nature of the consciousness turned or directed inwards प्रमाणतावस्थायामागतं बहिर्मुखत्वं विहाय पुनरन्तर्मुखविमर्शरूपतां प्राप्तः Bhāsk. ii.91.12 (*on* ii. 3.2)

अन्तर्मुखशिरोनिर्देशप्रख्य (antarmukhaśironirdeśa-prakhya) *adj.* resembling the indication by (shaking of) the head inwards तच्च शब्दनं संकेतनिरपेक्षमेव अविच्छिन्नचमत्कारात्मकमन्तर्मुखशिरोनिर्देशप्रख्यम् PratyabhiVi. i. 253.1 (*on* i.5.13)

अन्तर्मुखसंनिविष्टा (antarmukha-sanniviṣṭā) *adj.* (*f.*) entered or placed inside the mouth जिह्वा अन्तर्मुखसंनिविष्टा नानारसग्रहणसमर्था भविष्यति MāṭhVṛ. 44.20 (*on* 27)

अन्तर्मुखसमाराध्या (antarmukha-samārādhyā) *adj.* (*f.*) fit to be worshipped by an introvert अन्तर्मुखसमाराध्या ... त्रिपुरमालिनी LalitāSa.213.

अन्तर्मुखसुविभ्रम (antarmukha-suvibhrama) *m.* internal apprehension or inner thinking न सूतकं न जातं वा नान्तर्मुखसुविभ्रमः।... नाणिमादिविभूतयः। ... सर्वम् ... सच्चिदानन्दमात्रकम् TejoBiU. 6.29.

अन्तर्मुखस्थिति (antarmukha-sthiti) *adj.* (used as noun) (one) who remains as introvert चेतसा संपरित्यज्य सर्वभावात्मभावनाम्। सर्वमाकाशतामेति नित्यमन्तर्मुखस्थितेः AnnaU.1.32.

अन्तर्मुखाभाषिणी (antarmukhābhāṣiṇī) *adj.* (*f.*) speaking inside the mouth, i.e. speaking without opening the mouth, murmuring, whispering सुखेषु दीनवदनामन्तर्मुखाभाषिणीम् ... स्त्रीरूपबद्धां पशुं कर्तव्यं खलु नैव भोः कुलवधूकारां प्रवेष्टुं मनः DhūrtaViSaṁ.6.10.

अन्तर्मुखावस्थाभेद (antarmukhāvasthā-bheda) *m.* difference in the internal condition आत्मस्वरूपम् ... अन्तर्मुखावस्थाभेदेन ... तथाविधहृदयं विधत्ते AbhinBhā. i. 341. 6 (*on* 6.83)

अन्तर्मुखी (antarmukhī) *f.* name of one of the twenty diseases of vagina (in which the orifice is turned inwards due to sexual intercourse after excessive meals) पुत्रघ्नी चान्तर्मुखी च ... इति विंशतिर्योनिव्यापदो भवन्ति CaraS. i.19.4(9) (1941 Ed.); व्यवायम् अतितृप्ताया भजन्त्यास्त्वन्नपीडितः। वायुः ...। वक्रयत्याननं योन्याः ... भृशार्तिर्मैथुनाशक्ता योनिरन्तर्मुखी मता CaraS. vi. 30. 31; AṣṭāSaṁ. ii. 321. 17 (6. 38); AṣṭāHṛ. vi. 33. 36; विंशतिर्योनिरोगाः ... खण्डितान्तर्मुखी तथा ŚārṅgaS. i.7.178 [KośaKaTa. 1.7404]

अन्तर्मुखीकृत्य (antarmukhīkṛ-tya) *ger.* having made what is (non-inwards as) inwards बहिर्मुखतया प्रसरन्तीर्वृत्तीरन्तर्मुखीकृत्य स्वात्मनि योजयेदिति भावः SetuBa.315.25.

अन्तर्मुखीभाव (antarmukhī-bhāva) *m.* state or condition of being introvert, introversion चित्तस्यान्तर्मुखीभावः प्रत्याहारस्तु सत्तमः AvadhU[2]. 337.7 (ALS.Ed.1912); TriBrU.30; तत्परिज्ञाने चित्तमेवान्तर्मुखीभावेन चेतनापदाध्यारोहात् चितिः PratyabhiHṛ.32.11 (13); LalitāSaBh. 47.24 (*on* 79); अहो भव्याः श्रयित्वान्तर्मुखीभावं मनोदृशा।... कुरुध्वं सारसंग्रहम् PārśvC. 6.260.

अन्तर्मुखीभूत (antarmukhī-bhūta) *adj.* (non-introvert) which has become introvert हृत्पुण्डरीके मनोरथानीतनलावलोकनार्थमिव अन्तर्मुखीभूतचक्षुर्व्यापाराम् ... दमयन्तीमवलोक्य ... सखी ... राजहंसमालापयांचकार NalaCam. 5.0 (13)

अन्तर्मुखीभूय (antarmukhībhū-ya) *ger.* (non-introvert) having become introvert रज्येत् त्वन्तर्मुखीभूय लक्ष्यं भित्त्वात्मपार्थिवः PārśvC.6.364.

अन्तर्मुग्धमनोहर (antar-mugdhamanohara) *adj.* innocent and charming within साकूतस्मितम् ... गोपीनां निभृतं निरीक्ष्य गमिताकाङ्क्षश्चिरं

चिन्तयन्नन्तर्मुग्धमनोहरं हरतु वः क्लेशं नवं केशवः GītGo.ii.6.12.

अन्तर्मुद् (antar-mud) *f.* inner happiness आसीनस्य जितासनस्य विजने हृत्पद्ममध्यस्थितस्थाणुध्याननिलीननिश्चलमनःसंवेदितान्तर्मुदः। जग्मुर्यस्य दिनानि EI. xxii. 131. 19.

अन्तर्मुद् (antar-mud) *adj.* having happiness in the heart or mind अमी पुरस्ताद्भवतीसखीनामन्तर्मुदामञ्जलयस्स्वदन्ते Yādavā.18.127.

अन्तर्मुदित (antar-mudita) *adj.* delighted in the heart or mind जिहीते साम्राज्यम् ... अन्तर्मुदितमदनावेशमधुरम् ... यस्य वदनम् HaṁsDū.(Rū.) 61.

अन्तर्मुदितमानस (antar-muditamānasa) *adj.* having delighted mind within भुजद्वयान्विता ह्येते चान्तर्मुदितमानसाः PāraS.11.151.

अन्तर्मुद्र (antar-mudra) *m.* 'sealed inside', name of a form of devotion, PW.; *nt.*; MW; Apte.

अन्तर्मुद्रा (antar-mudrā) *f.* inward mind, i.e. introversion सुरस्रोतस्विन्याः पुलिनमधितिष्ठन्नयनयोर्विधायान्तर्मुद्रामथ सपदि विद्राव्य विषयान् RasGaṅ. 43. 15; KaruṇāL. 60.

अन्तर्मुहूर्त (antar-muhūrta) *m., n.* [Jain.] period of time which is less (by one moment) आत्मजमिति ध्यानं सर्वत्राङ्गिनि नोद्भवेत्। तस्य कालं वदन्त्यन्तर्मुहूर्तं मुनयः परम् YaśasCam. ii. 392.13; अन्तर्मुहूर्तात्परतः सुसूक्ष्मा जन्तुराशयः। यत्र मूर्च्छन्ति तन्नाद्यम् YogŚā. 3. 34; अन्तर्मुहूर्तमष्टसमयोर्ध्वं घटीद्वयमध्यं यावदित्यर्थः ... जीवः ... अन्तर्मुहूर्तमतिक्रम्य ... सम्यक्त्वं लभते KumāPraPra. 85.20; [Abl.] within a period of time which is less (by one moment) देवतात्मा स भवति ... दिव्यस्रक्चन्दनाद्यैरमलिनवसनैरन्वितोऽन्तर्मुहूर्तात् KalyāKā.6.62; एकं वस्तु समुद्धृत्यान्तर्मुहूर्ताच्छ्रुतोदधेः। अवगाहनसामर्थ्यात् ते मनोबलिनोऽभवन् TriṣaŚaPuC.i.1.866; [Inst.] within a period of time which is less (by one moment) पुनरन्तर्मुहूर्तेन निरुन्धन् योगमास्रवम्। ... ध्यायेत् सूक्ष्मक्रियं ध्यानम् MahāP.21.194.

अन्तर्मुहूर्तकाल (antarmuhūrta-kāla) *adj.* continuing for a period of time which is less (by one moment) आर्तम् ... ध्यानम् ...। अन्तर्मुहूर्तकालं तदप्रशस्तावलम्बनम् MahāP.21.38.

अन्तर्मुहूर्तकाल (antarmuhūrta-kāla) *m.* period of time which is less (by one moment) रौद्रं विद्धि ध्यानम् ...। अन्तर्मुहूर्तकालोत्थम् MahāP. 21.44.

अन्तर्मुहूर्तकालम् (antarmuhūrtakālam) *adv.* for a period of time which is less (by one moment) देवाः सद्वेदनाः प्रायो यद्यसद्वेदनाः पुनः। अन्तर्मुहूर्तकालं स्युः TriṣaŚaPuC. ii. 3.788; यः ... निरवशेषमोहक्षपणं कृत्वा ... क्षीणकषाय-गुणस्थानेऽन्तर्मुहूर्तकालं स्थित्वा तस्यैव ... °कर्मत्रयं युगपद्विनाशयति TātpaVṛ. 19.18 (*on* 1.15)

अन्तर्मुहूर्तपर्यन्तम् (antarmuhūrtaparyantam) *adv.* upto the period of time which is less (by one moment) अन्तर्मुहूर्तपर्यन्तं ध्यानं तदनन्तरमन्तर्मुहूर्तपर्यन्तं तत्त्व- चिन्ता TātpaVṛ. 262. 9 (*on* 2. 104)

अन्तर्मुहूर्तप्रमाण (antarmuhūrta-pramāṇa) *n.* measure of the period of time which is less (by one moment) अन्तर्मुहूर्तप्रमाणं सम्यक्त्वौपशमिकमुच्यते KumāPraPra. 85.19.

अन्तर्मुहूर्तम् (antarmuhūrtam) *adv.* for the period of time which is less (by one moment) त्रिपल्यान्तर्मुहूर्तं तु स्थिती नृणां परावरे PadmP. (Ra.) 105.162.

अन्तर्मुहूर्तमात्र (antarmuhūrta-mātra) *n.* [Inst.] within mere period of time which is less (by one moment) अन्तर्मुहूर्तमात्रेण मातृकामात्रलीलया। गुणयन्तः श्रुतं सर्वमासन् वाग्बलिनश्च ते TriṣaŚaPuC. i.1.867; अन्तर्मुहूर्तमात्रेण सा धेनुः स्वयमुत्थिता PrabhāC. 51.10.

अन्तर्मुहूर्तशेषायुस् (antarmuhūrtaśeṣāyus) *adj.* having life remaining for the period of time which is less (by one moment) अन्तर्मुहूर्तशेषायुः। अर्हति योगी ध्यानं तृतीयमपि कर्तुमचिरेण YogŚā.11.49.

अन्तर्मुह्य (antar-muhya) *n.* [Debru. 830] internal confusion, PW.; cf. अतुर्मुह्य.

अन्तर्मूर्छना (antar-mūrchanā) *f.* regulated rise or fall of sounds in the intermediate Gāndhāra-note भरतस्तु पुनर्ऋषभादिश्रुतिमण्डलं दर्शयति।... ग्राम-द्वयेऽप्यन्तर्मूर्छनाप्रतिपादनार्थम् BṛDeśī. 11.11.

अन्तर्मृजा (antar-mṛjā) *f.* internal cleansing (of the body by vomiting etc.) अरुचौ...। बहिरन्तर्मृजाचित्तनिर्वाणं हृद्यमौषधम् AṣṭāHṛ. iv. 5.47 (comm. अन्तःशुद्धिः)

अन्तर्मृत (antar-mṛta) *adj.* still-born (*lit.* dead inside the womb) भवत्युच्छ्वासपूतित्वं शूलं चान्तर्मृते शिशौ SuśruS. ii.8.12.

अन्तर्मृतगर्भ (antarmṛta-garbha) *m.* still-born foetus (*lit.* foetus dead inside the womb) यन्त्रणे गोचिकित्सार्थे मूढगर्भविमोचने ... मूढगर्भोऽन्तर्मृतगर्भः Aparā. 1097.1 (*on* 3.265)

अन्तर्मृत्यु (antar-mṛtyu) *adj.* who has death, i.e. fatal disease within अन्तर्मृत्युरशुद्धात्मा पापमेवानुचिन्तयन्। ... चरसे MahāBhā.xii.146.11.

अन्तर्मृदु (antar-mṛdu) *adj.* soft inside (चित्रिण्याः) मदनसदनमस्याः ... अन्तर्मृदु RatiRaha.1.15.

अन्तर्मृदुत्व (antarmṛdu-tva) *n.* (*fig.*) the state of being soft inside सुधाकरकरस्पर्शाद्बहिर्द्रवसि सर्वतः। चन्द्रकान्तमणे तेऽन्तर्मृदुत्वं लोकविश्रुतम् ŚārṅgaPa. 1102.

अन्तर्मृदुल (antar-mṛdula) *adj.* gentle at heart द्विषदभिहन्तः ... अन्तर्मृदुल ... जय धीर StavMā.135.26 (comm.कोमलचित्त)

अन्तर्मेध्य (antar-medhya) *adj.* having purity of mind यः ... अनुपठेत् ... अन्तर्मेध्यः पद्याष्टकमचटुलः सुष्ठु गोवर्धनस्य। ... करोत्यद्रिराजे स वासम् StavMā. 299. 12 (comm. पवित्रचित्तः)

अन्तर्मेयबल (antarmeya-bala) *n.* [Abl.] on the strength of the object knowable within the self अन्तर्मेयबलाज्ज्ञानं प्रत्यङ्मोहजसंश्रयम्। बाधते BṛĀra-UBhVā. ii. 4.256.

अन्तर्मोदानुभव (antar-modānubhava) *m.* experience of joy in the heart अन्तर्मोदानुभवमसृणम् ... व्यक्तं शंसत्यचिरमनयोर्ह्रष्टमाकेकराक्षम् MālaMā. 4.69.

अन्तर्मोहन (antar-mohana) *n.* pleasure of mind अन्तर्मोहनमौलिघूर्णन-चलन्मन्दारविभ्रंशनस्तम्भाकर्षणदृप्तिहर्षणमहामन्त्रः कुरङ्गीदृशाम्।... वंशीरवः GītGo. viii. 17. 2 (comm.मनोमोहनम्)

अन्तर्मोहन (antar-mohana) *adj.* enchanting the mind नष्टेषु पुत्रेषु ...। विललाप स दैत्येन्द्रः ... हा समस्तसुरस्त्रीणामन्तर्मोहनमन्मथः BrahmāṇḍP. iii. 27. 3.

अन्तर्मौक्तिकमालिका (antar-mauktikamālikā) *f.* pearl-string suspended between अन्तर्मौक्तिकमालिकाधवलयोर्मुग्धस्मितस्मेरयोः। ... याति पक्ष्मलदृशः कान्तिर्मदीये मुखे NalaCam. 7.41.

अन्तर्मौहूर्तिक (antar-mauhūrtika) *adj.* lasting for a period of time which is less (by one moment) जीवोऽपि ... मिथ्यात्वस्यानुदयमधिगम्यान्त-र्मौहूर्तिकमेतत्सम्यक्त्वं लभते KumāPraPra. 85.21.

अन्तर्य (antar-ya) *adj.* [P. iv. 3. 54; KāśiVṛ. *on* iv. 3. 54; GaṇRa. 5. 339 (377)] who is within a particular distance लघ्वाचार्यः ...। ते तु मन्त्रिणा सप्तदशयोजनानामन्तर्यः कोऽपि विद्वान् तमानीय पाठिताः सन्ति PurāPraSaṁ. 64. 26.

अन्तर्यक्ष (antar-yakṣa) *n.* power within तस्मिन्निदं सर्वमन्तः। तद्यदस्मिन्निदं सर्वमन्तस्तस्मादन्तर्यक्षम्। अन्तर्यक्षं ह वै नामैतत् JaimiUBr. i. 20. 4.

अन्तर्यजन (antar-yajana) *n.* mental worship or inner sacrifice समर्प्य जपम् ... साष्टाङ्गं प्रणमेद् धिया। इत्यन्तर्यजनं कृत्वा बहिःपूजां समारभेत् MahNirvāT. 5. 157; 'युक्तस्यात्मनि देवता' इति योगिनो बाह्योपचारासंभवादन्तर्यजन-कर्तव्यतापरम् VīraMi. (Āhnika.) 382. 22.

अन्तर्यज्ञम् (antaryajñam) *adv.* at the time of sacrifice, i.e. during the sacrificial performance (यजमानभागः) व्रतोपेतस्यैषोऽवदीयते इत्याहुस्तथा हास्यान्तर्यज्ञं प्राशितो भवति VādhūŚS. ii. 15. 2.

अन्तर्यन्तृ (antar-yantṛ) *adj.* (used as noun) (one) who is controlling from within, inner ruler or controller अन्तर्यन्तुश्च तेजस्सहपठिततमो देह इत्यामनन्ति TattvMu. 1. 62; अन्तर्यन्ता च नारायण इति कथितः TattvMu.3.5; तथान्तर्यन्तर्यप्यजहदधिकारादिनियमाः। निरुध्य स्वं चित्तम् ... नयत सफलं कालमखिलम् PañcRāRa. 162. 14.

अन्तर्यम् (antar-yam-) I. P. **1A** to hold back, to detain अन्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्राभिदासतः ṚV. x. 102. 3; ŚāṅkhāŚS. xviii. 11. 2; **1B** to restrain उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् TaiS. I. iv. 3. 1; MaiS. i. 3. 5 (i. 32. 4); KāṭhS. 4. 1 (i. 29. 10); KapiKaS. 3. 1 (26. 6); 42. 2 (248. 9); VājaS. 7. 4; VājaS. (K.) vii. 2. 1; ŚatBr. IV. i. 2. 15; ŚatBr. (K.) V. i. 2. 9; BaudhŚS. i. 208. 17; उपयामगृहीतोऽसि अन्तर्यच्छेति गृहीत्वोत्तरेण होतारमतिक्रामति ĀpaŚS. xii. 13. 7; MānŚS. 75. 8; स्रवत्या धाराया ग्रहान् गृह्णाति। उपयामगृहीतोऽस्यन्त-र्यच्छेत्यन्तर्यामम् HirŚS. viii. 3. 48 (829); VaikhāŚS. 15. 14; अन्तःशब्दो द्विविधः व्ययवानव्ययवांश्च। ... व्ययवानिति किम् अन्तर्यच्छ मघवन् comm. *on* VājaPrāti. 2. 26; **2** to ward off वृषा यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं

द्दंह TaiS. II. ii. 12. 4; **3** to rule internally, to control from within वैश्वानरो वावृधानोऽन्तर्यच्छतु मे मनः ... स्वाहेत्याज्याहुती जुहुयात् ĀśvaGS. iii. 6. 9.

अन्तर्यमन (antar-yamana) *n.* control from within अन्तर्यामिशब्दश्चान्तर्यमनयोगेन प्रवृत्तो नात्यन्तमप्रसिद्धः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 119. 6 (*on* i. 2. 18)

अन्तर्यमनिका (antar-yamanikā) *f.* curtain in the dressing room, inner curtain अन्तर्यमनिकामाहुर्नेपथ्यस्थानवर्तिनीम् NāṭaLaRaK. 2187.

अन्तर्यमनिकान्त (antar-yamanikānta) *adj.* having the falling of inner curtain at its intervals सट्टकम् ... अन्तर्यमनिकान्तम्। यथा अङ्के NāṭaLaRaK. 3200.

अन्तर्यमयितुम् (antar-yamayitum) *inf.* to rule internally, to control from within तस्य च कार्यकारणसंघातमन्तर्यमयितुं शीलम्। भोक्तृत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 121. 12 (*on* i. 2. 19)

अन्तर्यमयितृ (antar-yamayitṛ) *adj.* who rules internally, ruler or controller within शरीरं यस्येदं जगदखिलमन्तर्यमयितुः स मे प्रसीदतु ŚatDū. 95. 16.

अन्तर्यमाण (antaryamāṇa) *adj.* being hidden or concealed तेन पक्षिणा कदर्थ्यमानस्य प्रधावतो मे ... घनतरुशिखरशाखान्तरशतैरन्तर्यमाणः स खलु दृष्टेरगोचरो बभूव UdaySuKa. 30. 14.

अन्तर्यमुनम् (antaryamunam) *adv.* in the river Yamunā कदाचिदन्तर्यमुनं प्रभाते स्नायन् पिता वारुणपूरुषेण। नीतः Nāráy. x. 64. 6 (comm. यमुनायाम्)

अन्तर्यवनिकागत (antaryavanikā-gata) *adj.* **i** who is behind the inner curtain प्रत्याहारोऽवतरणम् ... आसरितानि च। एतानि तु बहिर्गीतान्यन्तर्यवनिकागतैः। प्रयोक्तृभिः प्रयोज्यानि NāṭyŚā. 5. 11; **ii** which has taken place behind the inner curtain अन्तर्यवनिकागते शुष्काक्षरप्रयोगप्राणभविष्यदातोद्यप्रयोगप्रस्तावनात्मके ... अङ्कलापेऽयं प्रयोगविधिः AbhinBhā. i. 184. 19 (*on* 4. 271); i. 87. 17 (*on* 4. 14); i. 217. 4 (*on* 5. 24)

अन्तर्यवनिकाङ्ग (antaryavanikāṅga) *n.* subsidiary act to be performed (in a drama) behind the inner curtain लक्षिष्यमाणानि ... अन्तर्यवानिकाङ्गानि नव प्रयोज्यानि AbhinBhā. i. 210. 7 (*on* 5. 8); अन्तर्यवनिकाङ्गानां दृष्टार्थ एव प्रयोगः AbhinBhā. i. 214. 6 (*on* 5. 20)

अन्तर्यवनिकार्थम् (antaryavanikārtham) *adv.* for the sake of being (performed) behind the inner curtain तद्गीतप्रयोगः पदयुक्तोऽपि केवलमन्तर्यवनिकागतप्रत्याहारादिविषयत्वात् पाठ्ययोगादीनामप्यन्तर्यवनिकार्थमुच्यते AbhinBhā. i. 217. 5 (*on* 5. 21)

अन्तर्यवनिकासंस्थ (antaryavanikā-saṁstha) *adj.* standing or being behind the inner curtain अन्तर्यवनिकासंस्थः कुर्यादाश्रावणां ततः ... स सूत्रधृत् NāṭyaŚā. 5. 171; अन्तर्यवनिकासंस्थैः सूतादिभिरनेकधा। अर्थोपक्षेपणं यत्तु क्रियते सा हि चूलिका NāṭyaŚā. 19. 113; BhāvPra. (Śā.) 217. 17-18 (7); PratāYaBhū. 115. 7.

अन्तर्या (antar-yā-) II. P. [second *yā* in *antaryāyāt* is dropped due to haplology, VIŚVA.] **1** to exclude or to omit, to deprive of यज्ञमुखं वै प्रयाजाः। यत्प्रयाजानन्तर्याद्यज्ञमुखमन्तर्यात्। अन्नं वै प्रयाजाः। यत्प्रयाजानन्तर्याद् अन्नमन्तर्यात्। KapiKaS. 8. 4 (83. 11); चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ। यदाज्यभागावन्तर्याच्चक्षुषी यज्ञस्यान्तर्यात् KapiKaS. 8. 5 (84. 2); यद् उपस्पृशेद् अन्नाद्यं प्रथमेत्। यन्नोपस्पृशेदन्नाद्यादात्मानमन्तर्यात् JaimiBr. 1. 71; 1. 130; आत्मानम् अन्तर्याद् यत् प्रावृत उद्गायेत् ... तस्मात् सर्वस्मात् आत्मानम् अन्तर्यात् प्रावृत उद्गायेत् JaimiBr. 1. 174; मरुत्वन् मध्यंदिनान् नान्तर्यात् ... मद्वद् अन्धस्वद् आर्भवान् नान्तर्यात् JaimiBr. 1. 310; **2A** to fall within, i.e. to be included in यथा च भिन्नो विषयः स्पर्शादिकः न रूपादिस्वरूपग्रहणेऽन्तर्यातिं तथा भाविस्वरूपमपि परमार्थतः PramāVāBh. 5. 27; **2B** to enter into अन्तर्ययौ ततः श्रीमान् धरणो धरणीतलम् PrabhāC. 117. 19.

अन्तर्याग (antar-yāga) *m.* **A** mental worship or inner sacrifice सायमाभूतशुद्धिं च अन्तर्यागमनन्तरम्। ... कुर्यात् PauṣkS. 41. 59; अन्तर्यागं बहिर्यागं कलाज्ञानस्थितिं प्रिये। ... यो वेत्ति स गुरुः KulārT. 13. 87; (एकानन्दचिदाकृतिः) अन्तर्यागबहिर्यागमहायागप्रकारैः पूजिता LalitāTriBh. 266. 1 (*on* 6); AgniP. 96. 17; ब्रह्मानन्दमयी शक्र भोगैर्यत् पारमार्थिकैः इज्येयं हृदयान्तःस्था। सोऽन्तर्याग इति स्मृतः LakṣmīT. 36. 1; 28. 57; (अवधूतः) सदा संग्रहण्येष्ट्याश्वमेधमन्तर्यागं यजते AvadhūU. 6; त्रैताग्न्यात्माकृतिवर्णोङ्कारहंसानुसंधानोऽन्तर्यागः PāśBraU. 0. 29; ध्यात्वा शिवं परं सूक्ष्ममन्तर्यागं समाप्य तु ĪśānŚiPa. ii. 13. 40; बाह्यकर्मणामेव योगान्तरायत्वात् त्यागो विवक्षितो न त्वान्तरस्य ... आवश्यकभिक्षाटनस्नानादावन्तर्यागस्याविक्षेपकत्वेन ... योगिनामबन्धकत्वात् YogSā. 24. 6 (2); नवपद्मं प्रकल्पयेत्। तस्मिन्नावाहयेल्लक्ष्मीमन्तर्यागं विधाय हि BṛBrahmaS. i. 8. 75; iv. 1. 1; iv. 1. 120; ननु निष्कामादन्तर्यागजपादिरूपकर्मणो न दुःखं प्रत्युत मोक्षः फलं श्रूयते SāṁkhyaPraBh. 42. 15 (*on* 1. 85); अन्तर्यागो नाम ... मानसी देवपूजा LalitāSaBh. 5. 21 (*on* 5); अन्तर्यागं प्रपञ्चेनोपदेष्टुकामः परशिवस्तद्विषयकं देवीप्रश्नमवतारयति SetuBa. 177. 15; **B** mental worship, i.e. assumption of line of lustre अन्तर्यागो नाम आधाराद्राजदन्तान्तं तेजस्तन्तोर्विभावनम् LalitāSaBh. 5. 21 (*on* 5); मूलादिब्रह्मरन्ध्रपर्यन्तं व्याप्ताया दीपकलिकाया इवाकारो यस्याः। अन्तर्यागे विभाव्यमानतेजस्तन्तुवदिति यावत् SetuBa. 147.6.

अन्तर्यागक्रम (antaryāga-krama) *m.* proper order of (the performance of) the mental worship (ललितानामसहस्रे) अन्तर्यागक्रमश्चैव ... पूजाखण्डे प्रकीर्तितः LalitāSa. 5.

अन्तर्यागत्व (antaryāga-tva) *n.* the state of being a mental worship जायते तत्परिज्ञानात् ... उदयाव्ययसंस्थानमन्तर्यागत्वमेव च PauṣkS. 22. 72.

अन्तर्यागनिष्ठ (antaryāga-niṣṭha) *adj.* devoted to or intent on mental worship यथैवान्तश्चरा राज्ञः प्रियाः स्युः ... तथान्तर्यागनिष्ठा ये ते प्रिया देवि नापरे KulārT. 5. 70.

अन्तर्यागपर (antaryāga-para) *adj.* devoted, i.e. engaged in to the mental worship अन्तर्यागपराः केचित् केचिन्न्यासपरायणाः DevīBhāP. vii. 31. 24.

अन्तर्यागपश्चिम (antaryāga-paścima) *adj.* ending with mental worship करशुद्ध्यादि सर्वं तु कृत्वान्तर्यागपश्चिमम् ... देवं संपूजयेत् PāraS. 17. 271.

अन्तर्यागप्रपञ्च (antaryāga-prapañca) *m.* details or extent of mental worship वस्तुतस्तु मोक्षस्य बहिरङ्गसाधने बहिर्यागे तस्य तन्त्रान्तरोक्तकर्मानपेक्षत्वेऽप्यन्तरङ्गसाधनेऽन्तर्यागेऽस्यैव नैरपेक्ष्यम्। तन्त्रान्तरेष्वेतानतोऽन्तर्यागप्रपञ्चस्याभावादेव SetuBa. 6. 5.

अन्तर्यागबहिर्यागभेद (antaryāgabahiryāga-bheda) *m.* distinction as mental or internal worship and external worship अन्तर्यागबहिर्यागभेदेन द्विविधमपि पूजनम् LalitāSaBh. 10. 35 (*on* 21)

अन्तर्यागभेद (antaryāga-bheda) *m.* distinction as mental or internal worship सुन्दर्युपास्तिस्तावद् द्विविधा। बहिर्यागान्तर्यागभेदात् SetuBa. 5.12; 178.7.

अन्तर्यागरत (antaryāga-rata) *adj.* engaged in mental worship बाह्येऽभ्यर्च्य शिवं पश्चादन्तर्यागरतो भवेत् ŚivaP. vii (2). 11. 49 (557A.14); अन्तर्यागरतः पूजां बहिः कुर्वीत वा न वा ŚivaP. vii (2). 22. 61 (571B.13)

अन्तर्यागविधान (antaryāga-vidhāna) *n.* prescription of mental worship मन्वादिष्वनीहमानस्यापि योगिनोऽन्तर्यागविधानात् YogSā. 24. 5 (2)

अन्तर्यागविहीन (antaryāga-vihīna) *adj.* (used as noun) (one) who is devoid of, i.e. not performing mental worship अन्तर्यागविहीनस्य पूजा भवति निष्फला BṛBrahmaS. iv.1.120.

अन्तर्यागसंतुष्ट (antaryāga-santuṣṭa) *adj.* pleased with mental worship नारायणम् ... ध्यात्वान्तर्यागसंतुष्टं बहिरावाहयेत्ततः SkandP. ii (2). 30. 105.

अन्तर्यागादिपूजित (antaryāgādi-pūjita) *adj.* honoured with mental worship etc. भावयेत्परमात्मानमन्तर्यागाभिपूजितम् (v.l. अन्तर्यागादिपूजितम्) LakṣmīT. 38. 3.

अन्तर्यागादिसिद्ध्यर्थम् (antaryāgādisiddhyartham) *adv.* for the accomplishment of mental worship or internal sacrifice etc. श्रीः अन्तर्यागादिसिद्ध्यर्थं भूतशुद्धिं निशामय ... कथ्यमानं मया शक्र LakṣmīT. 35. 1.

अन्तर्यागाधिकार (antaryāgādhikāra) *m.* eligibility or entitlement for (the performance of) mental worship सुन्दरीदीक्षावतो बहिर्यागप्रवीणस्यान्तर्यागाधिकारविचारे कथं देवतान्तरभक्तः परशिष्यपदेन ग्रहीतुं युक्तः SetuBa. 182.8.

अन्तर्यागान्तम् (antaryāgāntam) *adv.* up to the end of mental worship उपविश्य यथान्यायमन्तर्यागान्तमाचरेत् PauṣkS. 30. 58; PāraS. 12. 201.

अन्तर्यागाभिपूजित (antaryāgābhipūjita) *adj.* honoured with the mental worship भावयेत्परमात्मानमन्तर्यागाभिपूजितम् LakṣmīT. 38.3.

अन्तर्याण (antar-yāṇa) *n.* act of going between कृत्यचः। कृत्स्थो यो नकारः तस्या(?स्य)च उत्तरस्य णो भवति स चेन्नकारपरो भवति गिस्थान्निमित्तात् ... अन्तःशब्दस्य गित्त्वे। अन्तर्याणम्। अन्तरयणम्। वेति व्यवस्थितविभाषाभिसंबन्धादिह न भवति। अन्तरयनो देशः JaineVyā. 415. 28 (*on* v. 4. 108)

अन्तर्याणीय (antar-yāṇīya) *adj.* fit to be gone between अन्तरो दुर्वर्जगेश्च परस्य णविधिहेतौ सति नस्याचः परस्य णः स्यात् ... अन्तर्याणीयम् MugdhaBo. 26. 4 (148. 6)

अन्तर्यात (antar-yāta) *adj.* **i** turned inwards गुल्फावङ्गुष्ठसंश्लिष्टावन्तर्यातौ बहिर्मुखौ ... पञ्चधा स्थानकादिषु SaṁgīRa. iv. 178. 4 (7. 519); Nṛtyā. 591; NṛtyaRaK. i. 3. 152; **ii** entered inside अयं तु न्यक्कारो जननि मनुजस्य श्रवणयोर्ययोर्नान्तर्यातस्तव लहरिलीलाकलकलः RasGaṅ. 684. 10.

अन्तर्यातुवारुण (antar-yātuvāruṇa) *adj.* which lies between south-west and west कल्पयेत् ... यजुः प्राग्वह्निदिङ्मध्ये सामान्तर्यातुवारुणे (प्रदेशे) PāraS. 6. 153.

अन्तर्याम (antar-yāmá) *m.* [TaiPrāti. 7. 10; P. vi. 2. 144; AltGr. II.I. 138; **1Ai** name of a draught **ii** name of a wooden sacrificial goblet or cup **B** Soma libation or oblation **2** suppression of breath within **3** ploughshare **4** one of the fourteen vital airs **5** the word *antaryāma* **1Ai** name of a draught सजोषा देवैरवरैः परैश्चान्तर्यामे मघवन् मादयस्व TaiS. I. iv. 3. 1; KāṭhS. 4. 1 (i. 29. 12); VājaS. 7. 5; VājaS. (K.) vii. 2. 2; ŚatBr. IV. i. 2. 16; ŚatBr. (K.) V. i. 2. 9; BaudhŚS. i. 208. 19; सोमो देवता त्रिष्टुप् छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसि TaiS. III. i. 6. 2; ĀpaŚS. xii. i. 8; त्रिष्टुभ ऐडमैडादन्तर्यामोऽन्तर्यामात् पञ्चदशः TaiS. IV. iii.2.1; MaiS. ii. 7. 19 (ii. 104. 4); KāṭhS. 16. 19 (i. 242. 8); KapiKaS. 25. 9 (102.20); VājaS. 13. 55; ŚatBr. VIII. i. 1. 8; उत्तरादुपांशुं जुहुयाद्दक्षिणतोऽन्तर्यामं देवरथो वा एष यद्यज्ञस्तस्यैतौ रश्मी यदुपांश्वन्तर्यामौ KāṭhS. 27. 1 (ii. 138. 9); KapiKaS.42.1 (246. 18); प्राण उपांशुरपानोऽन्तर्यामो वागैन्द्रवायवः। यदुपांश्वन्तर्यामावैन्द्रवायवोऽनुगृह्यते प्राणापानयोरेव वाचमुपरिष्टाद्दधाति KapiKaS. 42. 3 (249. 10); शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्प्रातरनुवाकः प्राणापाना उपांश्वन्तर्यामौ वज्र एव वाङ्नाहुतयोरुपांश्वन्तर्यामयोर्होता वाचं विसृजेत् AitBr. 8.3 (225); उदान एवान्तर्यामः ŚatBr. IV. i. 1. 1; IV. i. 2. 1; IV. i. 2. 27; ŚatBr. (K.) V. i. 1. 1; V. i. 2. 1; V. i. 2. 15; V. iv. 4. 6; रात्रिं सन्तमन्तर्यामम्। तमुदिते जुहोति ŚatBr. IV. i. 2. 14; ŚatBr. (K.) V. i. 2. 8; VādhūŚS. iv. 77. 4; अथ यदन्तर्यामं हुत्वा। अवाश्चमवमार्ष्टि तस्मादिमा अवयोऽवाचीनशीर्ष्यः खनन्ति ŚatBr. IV. v. 5.6; स आश्विनं ग्रहं गृहीत्वावकाशानवकाशयति ... अन्तर्याममुदानाय ŚatBr. IV. v. 6. 2; ŚatBr. (K.) V. vi. 3. 1; यथायतनमेवोपांश्वन्तर्यामौ हुत्वा द्रोणकलशे पवित्रं प्रपीड्य निदधाति ... यऽऊर्ध्वा अन्तर्यामाद् ग्रहास्तान् गृहीत्वा ŚatBr. XI. v. 5. 11; ŚatBr. (K.) V. i. 2. 2; हूयमानम् ... अन्तर्याममपानं यच्छ स्वाहा ... इत्यनुमन्त्र्य उं इति चाभ्यपान्यात् ĀśvaŚS. I. v. 2. 3; अपानं मे पाहि ... इत्यन्तर्याममन्ववानिति ŚāṅkhāŚS. vi. 8. 2; उदित आदित्येऽन्तर्यामं गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञः BaudhŚS.i. 208. 17; ĀpaŚS. xii. 13. 12; MānŚS. 75.11; HirŚS. viii.3.57 (829.5); VaikhāŚS. 15.14; दक्षिणेऽंऽस उपाँश्वन्तर्यामयोः पात्रे प्रयुनक्ति। पूर्वमुपांशोरपरमन्तर्यामस्य। अपि वा दक्षिणमुपांशोरुत्तरमन्तर्यामस्य BhārŚS. xiii. 1. 8; HirŚS. viii. 1. 19 (770. 4); MānŚS. 71. 21; 75.8; धाराया अन्तर्यामं गृह्णाति। सर्वांश्चातो ग्रहाना ध्रुवात् ĀpaŚS. xii. 13. 5; दक्षिणस्मिन्नंसे दधिग्रहपात्रम् ... उत्तरस्मिन्नुपांश्वन्तर्यामयोः MānŚS. 71. 21; 75.8; प्राणापानौ ... उपांश्वन्तर्यामौ पाताम् MānŚS.104. 12; 193. 10; आग्रयणं तिसृणां धाराणामाग्रयणादन्तर्यामाच्चेति KāṭhakaŚSaṅkalana 21. 147; मैत्रावरुणाय प्रातरनुवाकमुपाकृत्यान्तर्यामं हुत्वा KātyŚS. xxiv.3.40; अध्वर्युणोक्तो वाचं यच्छेदातृतीयं प्रातरनुवाकस्य प्रथमायाः। ... आ वोपांश्वन्तर्यामयोर्होमात् LāṭyāŚS. v. 10. 14; DrāhyŚS. xv. 2. 14; ज्योतिष्टोमे उपांश्वन्तर्यामौ अधाराग्रौ विधाय ... श्रूयते। तत्र संशयः किमैन्द्रवायवः सर्वादित उपांश्वन्तर्यामाभ्यामपि पूर्वं ग्रहीतव्य उत पाठप्राप्तस्थाने इति ŚāstrDī.731.18 (*on* x.5.17); VidhiRa. 10 (56.9); BhāṭṭDī. iv. 27. 1 (*on* x. 5. 17); **1Aii** name of a wooden sacrificial goblet or cup उपांशुश्च मेऽन्तर्यामश्च मे TaiS. IV. vii. 7. 1; MaiS. ii. 11.5 (ii. 143. 3); KāṭhS. 18. 11 (i. 273. 2); KapiKaS. 28. 11 (128. 7); VājaS. 18. 19; VājaS. (K.) xiv. 7. 1; उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणाम् TaiS. VI. v. 11. 3; असौ वा उपांशुरन्तरिक्षमन्तर्याम इयमुपयामो यदुपयामगृहीता गृह्यन्तेऽनया वा एतद् गृह्यन्ते MaiS. iv. 5. 5 (iv. 70. 4); iv. 5. 6 (iv. 71.19); iv. 7. 1 (iv. 93. 11); KāṭhS. 27. 2 (ii.140. 8); ऊर्ध्वे सोमरसोऽन्तरिक्षमन्तर्यामः। अन्तरिक्ष एव रसं दधात्यूर्जं पशुषु। उपांश्वन्तर्यामौ वै पशवः KapiKaS. 42. 2 (248. 16); सादयन्त्युपांश्वन्तर्यामौ ṢaḍviBr. iii. 8 (iv. 2). 19; अथोपांशुरन्तर्याममभिभवत्यन्तर्याम उपांशु च MaiU. 2. 6; (वाग्यतो भवेत्) प्रातरनुवाकाद्यान्तर्यामात् AśvaŚS. I. i. 12.19 (comm. प्रातरनुवाकलक्षितात् कालादूर्ध्वम् आ अन्तर्यामग्रहयागात्); I. v. 2. 2; आन्तर्यामाद् वाग्यतम् ŚāṅkhāŚS. vi. 6.21; अथांशुना चरेदथोपांशुना कालेऽन्तर्यामेण सिद्धम् BaudhŚS. iii. 248. 13; अवेक्षन्ते ... अपानाय म इत्यन्तर्यामम् ĀpaŚS.xii. 18. 20; ग्रहानवेक्षते। प्राणापानाभ्यां मे ... इत्युपांश्वन्तर्यामौ MānŚS. 77. 11; परिमृज्यासादनमुपांश्वन्तर्यामयोः। अभिचरन्त्सादयेत् KātyŚS. ix. 4. 29-31; प्राणाय म इत्युपांशुपात्रमपानाय म इत्यन्तर्यामम् (उपतिष्ठन्ते) HirŚS. viii.5.19 (856. 22); VaikhāŚS. 15. 22; **1B** Soma libation or oblation स्वाहा त्वा सुहव सूर्यायेत्यन्तर्याममनुमन्त्रयेत AitBr. 8. 3 (226); न प्रातरनुवाकं चोपांश्वन्तर्यामौ चान्तरेण वाचं विसृजेत KauṣīBr. 11. 8 (52. 19); तस्माद्ब्रह्मा स्तुते बहिःपवमाने वाचो यम्यमुपांश्वन्तर्यामाभ्याम् GopBr. i. 3. 3 (66. 13); उक्तमुपांश्वन्तर्यामयोरनुमन्त्रणम् BaudhŚS. ii. 171. 6; समानं कर्मान्तर्यामादन्तर्यामं होष्यन्निन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाहुतीर्जुहोति BaudhŚS. ii. 226. 1; ऊर्ध्वमन्तर्यामाद् ग्रहाग्राणि MānŚS. 75. 13; **2** suppression of breath within ते देवा बिभ्यत इन्द्रमुपाधावन् तानिन्द्रोऽन्तर्यामेणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वं यदन्तर्यामो गृह्यते भ्रातृव्यानेव यजमानोऽन्तर्धत्ते TaiS. VI. iv.6.1; य एवं विद्वानन्तर्यामं गृह्णीतेऽन्तर्यामेणैवं भ्रातृव्यमेभ्यो लोकेभ्योऽन्तर्धत्ते MaiS. iv. 5.6 (iv. 72.4); ते असुरा अपश्यञ्जुह्वति वै देवा इति तान्वज्रमुद्यत्याभ्यतपँस्तान्देवा अन्तर्यामेनान्तरदधत् KāṭhS. 26.10 (iii.134. 19); KapiKaS.41.8 (244.22); **3** ploughshare उद्योजनमन्तर्याममीषां खग३ल्यँ शंवम्। अंष्ट्रां ताडं प्रतीनाहा उभे मण्डूक्यौ युजे MaiS. ii. 7. 12 (ii. 92. 9); उद्योजनमन्तर्यामम् ... इति युगलाङ्गलं संप्रसारयति ĀpaŚS. xvi. 18. 4; दक्षिणतः पक्षस्योद्योजनमन्तर्याममिति सीरे युगवरत्राणि संबध्नाति MānŚS. 148. 6; उद्योजनमन्तर्याममीषां खगल्यं शफम् HirŚS. xi. 6. 26 (45. 15) (comm. अन्तराखण्डकूटम्); VaikhāŚS. 18. 15; **4** one of the fourteen vital airs वायवो नाडिमध्यस्थाः ... चतुर्दश। ... वैरम्भः ... अन्तर्यामः प्रभञ्जनः LiṅgaP. i. 86. 83; **5** the word *antaryāma* अश्वदाभ्यन्यायेन उपांश्वन्तर्यामशब्दयोरपि नामत्वम् MayūMāli. 67. 5 (*on* i. 4. 4) [Vaija. 90. 92 gives *antaryāma* as the synonym of *apānika*]

अन्तर्यामग्रह (antaryāma-graha) *m.* wooden goblet or cup called Antaryāma (filled with Somā) मन्त्रकाण्डविधिकाण्डयोर्ग्रहाणामयं पाठक्रमः उपांशुग्रहः प्रथमः अन्तर्यामग्रहो द्वितीयः NyāyMāVi. 562. 16 (*on* x. 5. 17)

अन्तर्यामग्रहण (antaryāma-grahaṇa) *n.* act of drawing of the Antaryāma- cup उदितेऽन्तर्यामग्रहणमुपयामगृहीत इति KātyŚS. ix. 6. 1 (comm. अध्वर्युरन्तर्यामपात्रेऽन्तर्यामसंज्ञं ग्रहं गृह्णाति)

अन्तर्यामपात्र (antaryāma-pātrá) *n.* wooden goblet or cup called Antaryāma अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद् गृह्णाति TaiS. VI. v. 7. 1; अन्तरिक्षं वा अन्तर्या३मोऽन्तरिक्षमिमाः प्रजा यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रं गृह्णाति MaiS. iv. 7. 1 (iv. 93. 11); iv. 8. 8 (iv. 116. 17); सुदि कुर्यादन्तर्यामपात्रम् ... सादयति ... अपानाय त्वेत्यन्तर्यामपात्रम् KāṭhS. 27. 2 (ii. 140. 7); KapiKaS. 42. 1 (248. 16); 42. 2 (249. 1); अन्तर्यामपात्रेण सावित्रं गृह्णाति पशवो वान्तर्यामः KāṭhS. 28. 7 (ii. 161. 11); KapiKaS. 44. 7 (262.23); अन्तर्यामपात्रं प्रयुज्यतेऽवय एव तत्पशूनामनुप्रजायन्ते यदन्तर्यामपात्रं प्रयुज्यतेऽवीरेव तेन पशूनां दाधार KāṭhS. 28. 10 (ii. 164. 18); KapiKaS. 45. 1 (266. 5); ŚatBr. IV. v. 5. 3; ŚatBr. (K.) V. vi. 7. 2; यदि सावित्रमुपाँशुपात्रेण गृह्णीयादन्तर्यामपात्रेणैतं यदि सावित्रमन्तर्यामपात्रेण गृह्णीयादुपाँशुपात्रेणैतँ समानँ ह्येतद्युदुपाँश्वन्तर्यामौ ŚatBr. IV. iv. 2. 10; IV. iv. 1. 4; ŚatBr. (K.) V. iv. 4. 6; दक्षिणतः उपांशुपात्रमुत्तरतोऽन्तर्यामपात्रमुपसंस्पृष्टे असंस्पृष्टे अभिचरतः BaudhŚS. i. 202. 2; अथ प्राङ्यन्नाह देवाय सवित्रेऽनुब्रूहि प्रतिप्रस्थातामन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद् ग्रहं गृहीतोपास्व ... इति तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थातान्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद् ग्रहं गृह्णाति BaudhŚS. i.251. 7; ii. 165. 13; वाममद्य सवितरित्यन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृहीत्वा न सादयति ĀpaŚS. xiii. 13. 1; HirŚS. ix. 3. 55 (924. 6); सोमपात्राणि प्रयुनक्ति ... दक्षिणेंऽसे दक्षिणमुपांशुपात्रमुत्तरमन्तर्यामपात्रम् VaikhāŚS. 15. 2; अपानाय त्वेत्यन्तर्यामपात्रं सूदवत्सादयति MānŚS. 75. 10; 87. 21; अन्तर्यामपात्रं प्रयुज्य महिम्नोः पात्रे प्रयुनक्ति MānŚS. 193. 9; भक्षयित्वेडामुपांश्वन्तर्यामपात्रयोरन्यतरेण सावित्रग्रहणं वाममद्येति काले पात्नीवतमितरेण KātyŚS. x. 5. 13.

अन्तर्यामम् (antaryāmám) *adv.* with the suppression of breath within अथ यस्मादन्तर्यामो नाम ... तमेवास्मिन्नेतत्प्रत्यञ्चमुदानं दधाति यदन्तर्यामं गृह्णाति ŚatBr. IV. i. 2. 2.

अन्तर्यामहोमान्त (antaryāmahomānta) *n.* end of the Soma libation or oblation अन्तर्यामहोमान्ते यामेन साम्ना सर्पराज्ञीषु स्तुवीरन् VaikhāŚS. 21.9.

अन्तर्यामादि (antaryāmādi) *adj.* Antaryāma-cup etc. ग्रहणसामानाधिकरण्यात् तद्भेदकत्वमुपांश्वन्तर्यामाद्यपेक्षया इष्टमेव MīmāKau. ii.63.19 (*on* ii.3.20)

अन्तर्यामानन्तरम् (antaryāmānantaram) *adv.* after (the statement regarding) the Antaryāma- cup उपांश्वन्तर्यामानन्तरं पठितस्यैन्द्रवायवस्य सर्वापेक्षया अग्रतायाः पाठात् MayūMāli. 732. 2 (*on* x. 5. 17)

अन्तर्यामिक (antaryāmi-ka) *adj.* (an article) held in custody during the interval of two watches of three hours प्रसह्य दिवा रात्रौ वान्तर्यामिकमपहरतोऽर्धमूल्येष्वेत एव द्विगुणा दण्डाः ArthŚā. ii. 160. 3 (4. 9) (comm. यामान्तरालकालरक्षाव्यापृतम्)

अन्तर्यामिक (antaryāmi-ka) *m.* inner ruler or the controller within कृत्स्नस्य जगतो ब्रह्मकार्यतया तदन्तर्यामिकतया च ... तत्प्रत्यनीकनानात्वं प्रतिषिध्यते BrahmSūBh. (Rā.) 63. 21 (*on* i. 1. 1)

अन्तर्यामिकथन (antaryāmi-kathana) *n.* description or mention of the controller within किमर्थमन्तर्यामिकथनमिति चेत् अन्तरादिभेदेन भगवदुपासनस्य

त्रैविध्यादेतत्प्रकरणे त्रैविध्यस्योक्तत्वाच्चेति भावः TattvPrakā. 28A. 11 (*on* i. 1.31)

अन्तर्यामिकृता (antaryāmi-kṛtā) *adj. (f.)* brought about by the controller within व्यक्तिर्नियतकालैव जगतोऽव्यक्तरूपिणः। अन्तर्यामिकृता चैषा नान्यः संभाव्यते प्रभोः BṛĀraUBhVā. i. 4. 368.

अन्तर्यामिगत (antaryāmi-gata) *adj.* pertaining to the controller within अन्तर्यामिगतब्राह्मणत्वग्रहणस्य जीवगततद्ग्रहणापेक्षत्वेऽपि अन्तर्यामिणोऽपि विधिनिषेध-वाक्यगतैः ब्राह्मणशब्दैर्ग्रहणम् PūrvottaVāNaMā. 189. 3; 191. 1.

अन्तर्यामिणी (antar-yāmiṇī) *f.* one of the epithets of Goddess Lalitā (*lit.* female controller within) (सर्वान्तर्यामिणी) सर्वा च सान्तर्यामिणी चेति वा सर्वस्वरूपा सर्वेषामन्तश्च प्रविष्टेत्यर्थः LalitāSaBh. 165. 29 (*on* 205)

अन्तर्यामितस् (antaryāmi-tas) *adv.* from the controller within उभये काण्वमाध्यंदिनाश्चैनमन्तर्यामितो भेदेनाधीयन्ते GoviBh. 36. 3 (*on* i. 2. 20)

अन्तर्यामिता (antaryāmi-tā) *f.* the state of being the inner ruler or controller within तक्षादिरशरीरस्तु नात्मान्तर्यामितां भजेत् Bhām. 180. 6 (*on* i. 2. 18); परमात्मनः शरीरेन्द्रियादिरहितस्यान्तर्यामित्वाभावात् (v.l. अन्तर्यामिताया असंभवात्) प्रधानस्य वा ... देवताया वा ... योगिनो वा जीवात्मनो वान्तर्यामिता स्यात् Bhām.180.11 (*on* i. 2. 18); विज्ञानमयमुख्येषु कोशेष्वन्यत्र चैव हि। अन्तस्तिष्ठन्यमयति तेनान्तर्यामितां व्रजेत् PañcDa. 6. 163; [Inst.] **i** due to being the controller within (त्रिलोकात्मा) त्रयाणां लोकानामन्तर्यामितया आत्मा ViṣṇuSaBh. 95. 16 (*on* 82); LalitāTriBh. 273. 11 (*on* 9); सर्वत्रान्तर्यामितयेत्थं यर्मयन् यस्तं संसारध्वान्तविनाशं हरिमीडे HariStu. 12; SkandP. ii (9). 18. 7; GītāBh. (Rā.) 569. 22 (*on* 13. 2); अन्तर्यामितयोर्णनाभवदहो तेनैव कुर्वञ्जगच्चक्र-व्यूहमिदं निजांशमशकान्बध्नाति तस्मै नमः YogSā. 1. 3 (1); अन्तर्यामितया परमेश्वरः सर्वेषां प्रत्यग्रूपस्तिष्ठति ŚivārkaMaDī. i. 237. 12 (*on* i.1.17); PūrvottaVāNaMā. 169. 17; **ii** as being the controller within (ब्रह्म) सर्वेषामेव भूतानामन्तर्यामितया स्थितम् BṛNāraP. 31. 148; अन्तर्यामितया सकलप्रपञ्चानुप्रवेशः ŚivārkaMaDī. i. 218. 13 (*on* i.1.16); i. 231. 14 (*on* i. 1. 17); तस्य हिरण्यगर्भस्य रूपं विदधच्छरीरं सृजन् त्वष्टा सकलप्रपञ्चनगरतक्षा परमेश्वर एति अन्तर्यामितया स्वयमपि तद्रूपं प्रविशति ŚivārkaMaDī. i. 232. 26 (*on* i. 1. 17); i. 236. 10 (*on* i. 1. 17); i. 391. 33 (*on* i. 2. 29); वैष्णवो लोकशिक्षार्थम् (विष्णुम्) अन्तर्यामितयार्चयेत् BṛBrahmaS. iii. 10. 31; i. 6. 70; i. 7. 80; LalitāSaBh. 127. 17 (*on* 171)

अन्तर्यामित्व (antaryāmi-tva) *n.* the state of being the inner ruler or controller within श्रुतिषु तस्य सर्वेभ्योऽखिलश्रोतृत्वान्तर्यामित्वाशनायाद्यतीतत्वाद्य-तिशयस्य निर्देशात् TattvPrakā. 89A. 8 (*on* ii. 1. 23); अन्तर्यामित्वं हि अन्तःस्थित्वा नियामकत्वम् NyāySu. (Ja.) 166A. 10 (*on* i. 2. 5); 166B. 9 (*on* i. 2. 5); 'एष त आत्मान्तर्यामी' त्युपसंहारः ... अन्तर्यामित्वस्याप्राप्तत्वादपूर्वता Nyāyāmṛ. 590B. 4; परमेश्वरनाम्ना तदाक्षेपकमन्तर्यामित्वम् ... उपनीयते ŚivārkaMaDi. i. 69. 24 (*on* i. 1. 1); अन्तर्यामित्वं नाम स्वर्गनरकाद्यनुभवदशायामपि जीवात्मनः सुहृत्त्वेन योगिभिर्द्रष्टव्यतया हृदयप्रदेशावस्थितं रूपम् YatīndraDī. 88. 2; [Abl.] due to being the controller within व्याकृतभूतत्वगादीन् प्रति चेश्वरस्यान्तर्यामित्वात्। तत एव च तेषां तच्छरीरत्वं श्रूयते NyāySiA. 211. 9; TattvPrakā. 20B. 3 (*on* i. 1. 17); 36B. 6 (*on* i. 2. 18); 'एष त आत्मा अन्तर्याम्यमृत' इति चेश्वरपरम्। तस्यान्तर्यामित्वात् SarvaDaKau. 138. 18; [Inst.] **i** due to being the controller within सर्वेषामन्तर्यामित्वेन न विशिष्यत इति अविशिष्टः ViṣṇuSaBh. 69. 2 (*on* 47); LalitāTriBh. 269. 17 (*on* 7); प्राणस्त्वमित्यादिना ... अन्तर्यामित्वेन सर्वगततयोक्तेर्विद्यमानत्वात् TattvPrakā. 27B. 4 (*on* i. 1. 29); **ii** as being the controller within ब्रह्मैव स्वशक्तिं प्रकृत्यभिधेयमाश्रित्य लोकान् सृष्ट्वा प्रविश्यान्तर्यामित्वेन ब्रह्मादीनां बुद्धीन्द्रियनियन्तृत्वादीश्वरः जीवः NirāU. 255. 10; VedāntSā. (Rā.) 262. 3 (*on* iii. 2. 11); एको देवो बहुधा निविष्टः अयं निवेशो नान्तर्यामित्वेन तस्यैकधैव प्रवेशात् AṇuBh. 354. 15 (*on* iv. 4. 15)

अन्तर्यामित्वपरता (antaryāmitvapara-tā) *f.* the state of being intended to convey the state of being the controller within 'अहमात्मा गुडाकेश' इत्यत्राप्यन्तर्यामित्वपरतामाह ŚrutaPra. iA. 256. 18 (*on* i. 1. 1)

अन्तर्यामित्वप्रतीति (antaryāmitva-pratīti) *f.* experience or cognition of the state of being the controller within अन्तर्यामिपर्यन्तेनाहंपदेन अन्तर्यामित्व-प्रतीतिनियमः समर्थयितुं न शक्यते PūrvottaVāNaMā. 183. 10; 184. 3.

अन्तर्यामित्वप्रसक्ति (antaryāmitva-prasakti) *f.* undesired occasion for the state of being the controller within स्मार्तस्याचेतनस्यासंभावनया नान्तर्यामित्व-प्रसक्तिः VedāntDī. 37. 2 (*on* i. 2. 20)

अन्तर्यामित्वप्रसङ्ग (antaryāmitva-prasaṅga) *m.* undesired occasion for the state of being the controller within प्रधानस्यान्तर्यामित्वप्रसङ्गाभावेऽपि किमर्थं सूत्रेण तन्निरसनम् ŚrutaPra. iB. 321. 17 (*on* i. 2. 20)

अन्तर्यामित्वभङ्ग (antaryāmitva-bhaṅga) *m.* loss of the state of being the controller within अणुत्वे ... चेश्वरस्य तत्र व्याप्त्यसंभवेनान्तर्यामित्वभङ्गप्रसङ्गात् VedāntRaMañ. 1 (17. 15)

अन्तर्यामित्वव्याघात (antaryāmitva-vyāghāta) *m.* contradiction to the state of being the controller within पाशुपतादिषु परत्वेनोक्तं रुद्रं प्रति अवरत्वेनो-क्तस्य तत्त्वस्य कारणत्वान्तर्यामित्वव्याघातात् रुद्रशिवादिशब्दानां नारायणपरत्वेन निर्वाहोऽनुपपन्नः ŚrutaPra. ii. 316. 12 (*on* ii. 2. 38)

अन्तर्यामित्वादि (antaryāmitvādi) *adj.* the state of being the controller within etc. चैतन्यं तदवच्छिन्नं सत्यज्ञानादिलक्षणम्। सर्वज्ञत्वेश्वरत्वान्तर्यामित्वादि-गुणैर्युतम् SarvaVeSāSaṁ. 711.

अन्तर्यामित्वानुपपत्ति (antaryāmitvānupapatti) *f.* untenability of the state of being the controller within बिम्बस्य च लोके प्रतिबिम्बदेशानवस्थान-दर्शनेनान्तर्यामित्वानुपपत्तिः VīraMi. (Bhakti.) 171. 5.

अन्तर्यामित्वाभाव (antaryāmitvābhāva) *m.* absence of the state of being the controller within परमात्मनः शरीरेन्द्रियादिरहितस्यान्तर्यामित्वाभावात् ... जीवात्मनो वान्तर्यामिता स्यात् Bhām. 180. 11 (*on* i. 2. 18)

अन्तर्यामित्वाभिप्राय (antaryāmitvābhiprāya) *m.* view regarding the state of being the controller within मुक्तिफलकमुपासनमभेदेन कार्यमिति पक्षमास्थित-वतः कथमिहान्तर्यामित्वाभिप्रायवर्णनं संगच्छते PūrvottaVāNaMā. 180.3.

अन्तर्यामित्वार्थता (antaryāmitvārtha-tā) *f.* the state of denoting or referring to the state of being the controller within अद्वैतश्रुतीर्व्याख्यायान्तर्या-मित्वार्थतयापि ताः श्रुतिस्मृतिभ्यां व्याचष्टे TattvPrakā. 20B. 1 (*on* i. 1. 17)

अन्तर्यामिदर्शन (antaryāmi-darśana) *n.* perception of the controller within भूतेषु ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तेषु अन्तर्यामिदर्शनमधिभूतम् BṛĀraUBh. 435. 5 (*on* iii. 7. 4-14)

अन्तर्यामिदृष्टि (antaryāmi-dṛṣṭi) *f.* [Inst.] in view of the controller within धनदपूजादिषु पुरुषसूक्तस्य विनियोजनं तत्तदन्तर्यामिदृष्ट्यैव ŚivārkaMaDī. i. 579. 15 (*on* i. 4. 29); तेऽपि ब्रह्मविदो भवन्त्येव। तेषाम् अन्तर्यामिदृष्ट्या अहमित्यनुसंधानेषु अहमर्थविशेषणतया भासमानानां गौरत्वादीनामपि तत्पर्यव-सानावश्यंभावः PūrvottaVāNaMā. 170. 11.

अन्तर्यामिधी (antaryāmi-dhī) *f.* [Inst.] in view of the controller within अहं मनुरहं सूर्य इत्यादिश्रुतिभिर्मुने वामदेवेन यत्प्रोक्तम् अन्तर्यामिधिया हि तत् BṛBrahmaS. iii. 9. 87; दैवे साक्षाद्धरिः पूज्यः शङ्खचक्रगदाधरः। अन्तर्यामिधिया पित्र्ये पूज्यः पित्रादिरूपतः BṛBrahmaS. iv. 4. 51.

अन्तर्यामिन् (antar-yāmín) *m.* **1A** inner ruler or controller within, Supreme Being or Spirit (as guiding or regulating the mankind, Brahman); **B** inner (embodied) soul **2** one of the thousand epithets of Viṣṇu **3** one of the five forms of Viṣṇu **4** wind, breath **5** the word *antaryāmin* **6A** section of the Brahmasūtra (i. 2. 5) **B** section of the Bṛhadāraṇyakopaniṣad **1A** inner ruler or controller within, Supreme Being or Spirit (as guiding or regulating the mankind, Brahman) वे॒त्थ ... त॒मन्तर्यामि॒णं य॒ः ... स॒र्वाणि च भूतान्य॒न्तरो य॒मयति ŚatBr. XIV. vi. 7. 3; BṛĀraU. iii. 7. 1; ŚatBr. XIV. vi. 7. 4-6; आ॒त्मान्तर्याम्यमृतः ŚatBr. XIV. vi. 7. 7-31; BṛĀraU. iii. 7. 3-23; एष सर्वेश्वरः एषोऽन्तर्यामी MāṇḍūU. 6; अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् BrahmSū. i. 2. 18; अन्तर्यामी च सर्वेषां देवानां पुरुषोत्तमः PauṣkS. 36. 258; सर्वदेवानामाश्रयः परमेश्वरः। अन्तर्यामी स तेषाम् JayāS. 4. 8; सोऽत्सोऽन्तर्यामी प्रकाशात्मा चिद्रूपस्य प्रतिष्ठितः JayāS. 4. 14; अन्तर्यामी च भूतानामाराद् दूरे च दृश्यते VākyaP. 11. 1 (*on* 1. 1); 34. 6 (*on* 1. 8); मनइन्द्रियासुगुणाननात्मनः स्वयमात्मान्तर्यामी प्रचोदयति BhāgP. xii. 6. 69; अस्ति चादित्यादिशरीराभिमानिभ्यो जीवेभ्योऽन्य ईश्वरोऽन्तर्यामी BrahmSūBh. (Śaṅ.) 67. 7 (*on* i. 1. 21); कश्चिदन्तरवस्थितो यमयिता अन्तर्यामीति श्रूयते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 118. 19 (*on* i. 2. 18); तस्मात्परमात्मैवान्तर्यामी BrahmSūBh. (Śaṅ.) 120. 10 (*on* i. 2. 18); 121. 6 (*on* i. 2. 19); 122. 2 (*on* i. 2. 20); अन्तर्यामी पर एव ... सर्वभूतयमयितृत्वं नाम तस्य धर्मः BṛĀraUBh. 44. 8 (*on*. i. 2. 18); 36. 9 (*on* i. 1. 31); परस्य ... ब्रह्मणः अक्षरस्य अप्रचलितस्वरूपस्य ईषत्प्रचलितावस्था अन्तर्यामी BṛĀraUBh. 453. 7 (*on* iii. 8. 12); नित्यनिरतिशय-ज्ञानशक्त्युपाधिः आत्मा अन्तर्यामी BṛĀraUBh. 454. 4 (*on* iii. 8. 12); भूतात्मा ... अन्तर्यामी ViṣṇuSaBh. 42. 6 (*on* 14); आपीताशेषसंसारम् ... अव्याकृतमिदं ब्रह्म ह्यन्तर्यामीति चोच्यते BṛĀraUBhVā. i. 2. 131; i. 4. 377; ii. 3. 10; iii. 7. 30; ईश्वरः सर्वभूतानामन्तर्यामी गुणातिगः KūrmaP. 178. 8 (1. 16); 24. 6 (1. 1); 32. 10 (1.2); 41. 14 (1. 4); 224. 4 (1.20); 453. 11 (2. 2); (ध्यानयोगेन संपश्येद् गतिमस्यान्तरात्मनः) अन्तरात्मान्तर्यामी पुरुषः ManuBh. i. 521. 10 (*on* 6. 73); यस्य वदतः साक्षिणो विद्वान् सत्यानृते जानानः क्षेत्रज्ञोऽन्तर्यामी पुरुषो

नातिशङ्कते ManuBh. ii. 114. 14 (*on* 8. 96); (प्रणवस्य) छन्दोऽस्य देवी गायत्री अन्तर्यामी ऋषिः स्मृतः AgniP. 371. 29; देवदेव जगन्नाथ ... अन्तर्यामिन्नमोऽस्तु ते SkandP. ii(2). 30. 39; (नारायणः) अन्तर्यामी जगद्रूपी ... स्थितो वै परमेश्वरः BṛNāraP. 3. 27; अहं तु सर्वभूतानामन्तर्यामीति भावय BṛNāraP. 11. 115; 15. 45; सर्वस्य नियन्तान्तर्यामी Bhām. 280. 3 (*on* i. 3. 43); 143. 2 (*on* i. 1. 20); अवस्थाभेदाः ... विज्ञानान्तर्यामिप्राण°...°पिण्डान्ताः ... परमार्थेन तु न सन्त्येव ParamāSā. 27; एष सर्वेश्वरश्चैष सर्वज्ञः ...। एषोऽन्तर्याम्येष योनिः NāraPaU. 8. 14; अन्तर्यामी खगः ... आत्मा देवता वेदयति BrahmaU. 167. 18; अन्तर्याम्यहमग्राह्यः ... अहमलक्षणः BrahmViU. 84; सर्वेषामेव भूतानामन्तर्यामी शिवः स्मृतः LiṅgaP. ii. 16. 15; अन्तर्यामीश्वरः साक्षात्पातु नो यद्वशे इदम् DevīBhāP. viii. 13. 26; i. 7. 9; तवान्तर्यामिणो नृणां कथं ज्ञानं हि नो भवेत् PadmP. iv. 66. 6; विष्णुः ... प्रेरकः सर्वभूतानामन्तर्यामी च कल्पितः BṛDharmaP. i. 36. 112; i. 45. 43; देवोऽयं भगवान्भानुरन्तर्यामी सनातनः SaurP. 1. 11; 7. 14; 46. 17; (आत्मा) अन्तर्यामीति वेदेषु वेदान्तेषु च गीयते ŚivaP. vii (1). 5. 45 (507B. 5); सर्वं वेत्सि परात्मापि अन्तर्यामिन् हृदि स्थितः KalkiP. iii. 3. 13; जीवस्यात्मतयोपदिश्यमानोऽन्तर्यामी न प्रत्यगात्मा भवितुमर्हति BrahmSūBh. (Rā.) 259. 8 (*on* i. 2. 19); 197. 3 (*on* i. 1. 13); पुरुषो ह्यन्तर्यामी ... वशीकार्यकाष्ठा प्राप्यश्चेति VedāntSā. (Rā.) 118. 3 (*on* i. 4. 3); 72. 6 (*on* i. 2. 19); अन्तर्यामी किं प्रत्यगात्मोत परमात्मा VedāntDī. 36. 9 (*on* i. 2. 19); 15. 8 (*on* i. 1. 5); आत्मानं प्रेरितारं चान्तर्यामिणं पृथङ्मत्वा ... तेन परमात्मना जुष्टोऽमृतत्वमेति VedāSaṁ. 122. 13; कामिनीनामन्तर्यामिण्यमृतकिरणे ... ज्योत्स्नाजालं विकिरति मुहुश्चन्द्रकान्तप्रणालीराचामन्ति चकोराः SaduktiKa. 60. 32; विष्णुरेवान्तर्यामी BrahmSūBh. (Ma.) 12A. 2 (*on* i. 2. 18); 11B. 10 (*on* i. 2. 18); अन्तर्याम्यन्तरश्चेति क्रिया भावाख्यमुच्यते AnuVyā. 11A. 5 (*on* i. 2. 2); एतदुपहितं चैतन्यम् ... अन्तर्यामी जगत्कारणमीश्वर इति व्यपदिश्यते VedāntTaSā. 40. 5; 66. 6; अन्तर्यामिणोऽपि कैवल्यमोक्ष(?क्षे)सुखरूपत्वेनाप्रकाशोपपत्तिः NyāyKu. 193. 11; 'यः पृथिव्यां तिष्ठन्नि'त्युपक्रम्य ... श्रूयमाणोऽन्तर्यामी परमात्मैव VedāntPāSau. 64. 15 (*on* i. 2. 19); अन्तर्यामी स एव स्याद्यः प्राणमयः BhāvPra. (Śā.) 7. 16 (1); अन्तर्यामी सकलजीवनियामकः ... आत्मनि तिष्ठन्नात्मानमन्तरो यमयति SarvaDaSaṁ. 4. 241; NyāySiA. 237. 6; अन्तर्यामिणमारभ्य स्थावरान्तेशवादिनः PañcDa. 6. 121; 6. 4; 6. 157; अन्तर्यामी किं देवतात्मा ... परमात्मेति VedāntKau. 65. 2 (*on* i. 2. 19); अन्तर्यामिण्यप्यहमादिप्रयोगः कथं संभवति TattvPrakā. 27B. 10 (*on* i. 1. 30); पृथिव्यन्तर्याम्येव तवान्तर्यामी ... अयं मूलरूप्येव TattvPrakā. 153B. 9 (*on* iii. 2. 12); 20B. 2 (*on* i. 1. 17); 34B. 13 (*on* i. 2. 13); 36B. 4 (*on* i. 2. 18); 37A. 2 (*on* i. 2. 18); अन्तर्यामी ... त्वमगोचरः AdhyāRā. ii. 2. 27; उभये ... जीवादन्तर्यामिणं भेदेनाधीयते BrahmSūBh. (Śrī.) i. 374. 4 (*on* i. 2. 20); i. 368. 5 (*on* i. 2. 19); अत्रान्तर्यामिणः प्रकृतत्वादेतच्छब्दस्य प्रकृतपरत्वात् Nyāyāmṛ. 289A. 9; 271B. 7; 595B. 7; अत्र प्रथमश्लोकेनान्तर्यामिणः परमात्मनो देशे जीवात्मनि चित्तस्थापनरूपा धारणा प्रोक्ता YogSā. 51. 4 (2); किमन्तर्याम्याधिदैवादिषु सर्वत्रैक एव AṇuBh. 63. 8 (*on* i. 2. 18); शारीरश्च जीवो न ... (अन्तर्यामी) भवितुमर्हति ततोऽपि भिन्नतयान्तर्यामिणो वचनात् AṇuBh. 64. 23 (*on* i. 2. 20); 41. 15 (*on* i. 1. 20); 53. 13 (*on* i. 2. 1); 64. 7 (*on* i. 2. 19); भूतेष्वन्तर्यामी ज्ञानमयः सच्चिदानन्दः प्रकृतेः परः परात्मा PraboSu. 195; 223; 241; अज्ञानोपहित आत्मा अज्ञानतादात्म्यापन्नस्वचिदाभासाविवेकादन्तर्यामी साक्षी जगत्कारणमीश्वर इति च कथ्यते SiddhāBi. 42. 7; अहं मनुरभवं सूर्यश्चेति अन्तर्यामिण्यहंशब्दप्रयोगात् AdvaiSi. 840. 3; अन्तर्यामी यामीहते प्रेरणां न खलु सा ... परिच्छिन्ना भवितुमर्हति CaitaCan. 5. 10 (1); 130. 3 (6); अन्तर्यामी स्याद्योग्यसिद्धप्रभावात् सर्वाधिष्ठाता NayaMañ. I. ii. 5. 9; मधुविद्यायाम् ... अन्तर्यामिणः उपासनानि विधीयन्ते ŚivārkaMaDī. i. 467. 8 (*on* i. 3. 30); i. 371. 33 (*on* i. 2. 19); i. 419. 31 (*on* i. 3. 9); जीवविशिष्टे अन्तर्यामिणि च शक्तिः कल्पनीया PūrvottaVāNaMā. 106. 19; जीवः ... सर्वगः ... सर्वप्राणिनामन्तर्यामी VīraMi. 871. 27 (*on* 3. 130); 893. 6 (*on* 3. 176); उक्तहेतुभ्यः स्मार्तं प्रधानमन्तर्यामीति न वाच्यम् GoviBh. 35. 14 (*on* i. 2. 19); 35. 11 (*on* i. 2. 18); उभाभ्यां कारणाभ्यामविभक्ताभ्यामनुगमय्योपहितस्त्वन्तर्यामीत्युच्यते LalitāSaBh. 75. 29 (*on* 113); **1B** inner (embodied) soul अविद्यानिबन्धनोऽन्तर्यामिसर्गः कर्मबन्धनो मनुष्यादिसर्गः तदसदन्तर्यामिपरमात्मनोः नियन्तृरूपाशक्तिः पारमार्थिकी BrahmSūBh. (Bhā.) 107. 8 (*on* ii. 1. 34); **2** one of the thousand epithets of Viṣṇu अन्तर्यामी ... इति विष्णोर्नामसहस्रकम् PañcaRā. (Nā.) iv. 3. 28; **3** one of the five forms of Viṣṇu अन्तर्यामी प्रतिशरीरमवस्थितः ईश्वरः YatīndraDī. 3. 10; **4** wind, breath प्राणः ... बलान्तर्यामिणोः Vaija. 217. 38; ŚabdaRa. (Vā.) 3910; **5** the word *antaryāmin* न तावद्ब्रह्मान्तर्याम्यादिपदं प्रमाणम् BrahmSi. 156. 6; अन्तर्यामिशब्दश्च अन्तर्यमनयोगेन प्रवृत्तः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 119. 6 (*on* i. 2. 18); न च प्रधानमन्तर्यामिशब्दवाच्यम् VedāntPāSau. 65. 16 (*on* i. 2. 20); VedāntKau. 65. 20 (*on* i. 2. 20); 66. 5 (*on* i. 2. 21); अन्तर्यामिपदमात्रेणाविशेषात् सर्वान्तर्यामित्वेन सिद्धे एकपदपक्षे ... (सर्वपदस्य) तत्सार्थक्यवर्णनस्योचितत्वात् LalitāSaBh. 166. 10 (*on* 206); **6A** section of the Brahmasūtra (i. 2. 5); cf. **अन्तर्याम्यधिकरण**; **6B** section of the Bṛhadāraṇyakopaniṣad cf. **अन्तर्यामिप्रकरणस्थ** [Kośas give *antaryāmin* as a synonym of *ātman*, TrikāŚe. i. 4. 33; KalpaK. 416. 94] [checking or regulating the internal feelings, MW., regulating the soul or internal feelings, Providence, Apte]

अन्तर्यामिन् (antar-yāmin) *adj.* [*f.* - iṇī] **i** ruling internally or controlling within औचित्यवती जीवितमिति चेत् ... तदेवान्तर्भासि (v.l. °र्यामि) मुख्यं जीवितमित्यभ्युपगन्तव्यम् Loc. 208. 26 (*on* 3. 37); जगत् ... मयान्तर्यामिणा ततम् GītāBh. (Rā.) 451. 1 (*on* 9. 4); अव्यक्तमन्तर्यामि जगत्कारणम् VedāntSā. (Sa.) 6. 1; तमजमजडमन्तर्यामिणम् ... देवमाराधयामः ŚatDū. 139. 3; सर्वा च सान्तर्यामिणी च ... सर्वेषामन्तश्च प्रविष्टा LalitāSaBh. 165. 29 (*on* 205); **ii** referring to the controller within शास्त्रमन्तर्यामि। संविच्छास्त्रपरं पदम् BrahmSūBh. (Ma.) 9A. 4 (*on* i. 1. 30)

अन्तर्यामिनियम्यत्व (antaryāminiyamya-tva) *n.* the state of being one who is to be controlled by the controller within न च आत्मविज्ञानशब्दयोः जीवपरत्वं शङ्कनीयम्।... जीवानां पृथगन्तर्यामिनियम्यत्वस्य वर्णितत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 375. 3 (*on* i. 2. 21)

अन्तर्यामिनिर्लेपत्व (antaryāmi-nirlepatva) *n.* unattachedness of the controller within श्रुतिन्याययोर्बाध इति वाच्यम्। तयोरन्तर्यामिनिर्लेपत्वस्वतन्त्रत्वप्रतिपादनपरत्वात् VedāntRaMañ. 1. 1 (6. 2)

अन्तर्यामिनिष्ठता (antaryāminiṣṭha-tā) *f.* the state of pertaining to or referring to the controller within प्राणैः सह गणितत्वस्यान्तर्यामिनिष्ठता सेत्स्यति TattvPrakā. 27A. 7 (*on* i. 1. 29)

अन्तर्यामिपर (antaryāmi-para) *adj.* intended to convey or referring to the controller within न हि ... अन्तर्यामिपरस्य त्वंशब्दस्य ... वृत्तिस्त्वया अभ्युपगम्यते PūrvottaVāNaMā. 178. 5.

अन्तर्यामिपरत्व (antaryāmipara-tva) *n.* the state of being intended to convey or referring to the controller within त्वंशब्दस्य चान्तर्यामिपरत्वे सत्युद्देश्यसमर्पकत्वमनुपपन्नम् ŚrutaPra. iB. 57. 19 (*on* i. 1. 1); वामदेवजीवचैतन्यस्य वस्तुतो ब्रह्माभेदेन सूर्यादिभावस्योक्ततया अन्तर्यामिपरत्वाभावात् AdvaiSi. 840. 6; आकाशादिशब्दानामन्तर्यामिपरत्वं स्यात् ŚivārkaMaDī. ii. 131. 17 (*on* ii. 3. 10); ii. 276. 21 (*on* iii. 2. 40)

अन्तर्यामिपरमात्मविषयता (antaryāmiparamātmaviṣaya-tā) *f.* the state of referring to the Supreme Soul in the form of the controller within अनशनस्य कर्मफलविषयतया वा अन्तर्यामिपरमात्मविषयतया वा विरोधाभावात् संभूतिषु समुच्चयः ŚrutaPra. ii. 502. 15 (*on* iii. 3. 34)

अन्तर्यामिपरमात्मविषयत्व (antaryāmiparamātmaviṣaya-tva) *n.* the state of referring to the Supreme Soul in the form of the controller within 'एको देवः सर्वभूतेषु गूढः' इत्यादेरन्तर्यामिपरमात्मविषयत्वात् NyāyKu. 122. 15.

अन्तर्यामिपर्यन्त (antaryāmi-paryanta) *adj.* extending as far as, i.e. referring to the controller within 'प्राणे निविष्ट' इत्यादिमन्त्रेषु प्राणादिशब्दास्तदन्तर्यामिपर्यन्ताः ŚivārkaMaDī. i. 365. 19 (*on* i. 2. 10)

अन्तर्यामिपर्यन्तता (antaryāmiparyanta-tā) *f.* the state of extending as far as, i.e. referring to the controller within अहंपदस्य अन्तर्यामिपर्यन्तता दृश्यते PūrvuttaVāNaMā. 175. 2.

अन्तर्यामिपर्यन्तत्व (antaryāmiparyanta-tva) *n.* the state of extending as far as, i.e. referring to the controller within गौरोऽहम् इत्यादिब्रह्मविदनुसंधानस्य अन्तर्यामिपर्यन्तत्वात् मद्धेतौ प्रमाणाभावोऽसिद्धः PūrvottaVāNaMā. 168. 8; 197. 3; (प्राणादिशब्दाः) तेषाम् ... अन्तर्यामिपर्यन्तत्वे प्रमाणमाह ŚivārkaMaDī. i. 365. 21 (*on* i. 2. 18); ii. 185. 29 (*on* ii. 4. 17)

अन्तर्यामिपर्यन्तम् (antaryāmiparyantam) *adv.* up to the extension of the controller within अन्तर्यामिपर्यन्तं शक्तिरिष्यते PūrvottaVāNaMā. 107. 7.

अन्तर्यामिपर्यवसायित्व (antaryāmiparyavasāyi-tva) *n.* the state of culminating into, i.e. referring to the controller within (हिरण्यगर्भस्य) न हि तस्यान्तर्यामिपर्यवसायित्वे तन्नियोगाधीनत्ववचनमन्वेति ŚivārkaMaDī. ii. 186. 27 (*on* ii. 4. 17)

अन्तर्यामिपारतन्त्र्य (antaryāmi-pāratantrya) *n.* dependence (of individual soul) on the Supreme Being अन्तर्यामिपारतन्त्र्यं मुक्तिदशायामप्यस्ति ŚivārkaMaDī. ii. 487. 22 (*on* iv. 4. 9)

अन्तर्यामिप्रकरणस्थ (antaryāmiprakaraṇa-stha) *adj.* present in the context of the section, i.e. seventh Brāhmaṇa of the third Adhyāya of the Bṛhadāraṇyakopaniṣad (dealing with the controller within) नाप्यन्तर्यामिप्रकरणस्थं 'नान्योऽतोऽस्ति द्रष्टे'ति वाक्यमक्षरप्रकरणस्थम् Nyāyāmṛ.601B.7; AdvaiSi. 842. 2.

अन्तर्यामिप्रतिपादक (antaryāmi-pratipādaka) *adj.* conveying or teaching of (Brahman as) the controller within ब्रह्मणि ... स्वरूपवाक्यानि ... संदिग्धानि ... चतुर्विधानि। ... अन्तर्यामिप्रतिपादकानि AṇuBh. 17.17 (*on* i.1.4)

अन्तर्यामिप्रधानत्व (antaryāmipradhāna-tva) *n.* the state of having, i.e. referring to the controller within as the chief मन्त्राणामन्तर्यामिप्रधानत्वात् 'प्राणे निविष्ट' इत्यादिमन्त्राणाम् ... अर्थो ग्राह्यः ŚivārkaMaDī. i. 365. 31 (*on* i.2.18)

अन्तर्यामिप्रयुक्त (antaryāmi-prayukta) *adj.* prompted or impelled by the inner (embodied) soul or self अन्तर्यामिप्रयुक्तोऽयं रामकृष्णो हरेस्तनुः। ... नाटकं व्यतनोदिदम् GopāKeCan. 150. 27.

अन्तर्यामिप्रेरणा (antaryāmi-preraṇā) *f.* act of prompting or impelling by the controller within पारतन्त्र्यम् ... व्यावर्त्यते न त्वन्तर्यामिप्रेरणाधीनव्यापारत्वरूपमिति भावः ŚivārkaMaDī. ii. 487. 25 (*on* iv. 4. 9)

अन्तर्यामिबल (antaryāmi-bala) *n.* power of the controller within देवानामन्तर्यामिबलेन जये सति ... शिवः ... तिरोदधे ŚivārkaMaDī. i. 70. 23 (*on* i. 1. 1)

अन्तर्यामिबहुत्व (antaryāmi-bahutva) *n.* plurality of the controller within ('यः सर्वेषु लोकेषु तिष्ठन्'... 'य आत्मनि तिष्ठन्' इति पर्यायः) प्रतिपर्यायं यच्छब्दावृत्त्या चान्तर्यामिबहुत्वमवगम्यते ŚrutaPra. iB. 317. 23 (*on* i. 2. 19)

अन्तर्यामिब्राह्मण (antaryāmi-brāhmaṇa) *n.* section, i.e. the seventh Brāhmaṇa of the third Adhyāya of the Bṛhadāraṇyakopaniṣad (*lit.* chapter describing the controller within) अन्तर्यामिब्राह्मणे एतदुक्तम् BṛĀraUBh.453. 1 (*on* iii. 8. 12); योऽन्तरो यमयति इत्यन्तर्यामिब्राह्मणे सर्वनियन्तृत्वं श्रूयते ViṣṇuSaBh. 6. 20 (*on* 9); इति श्रीबृहदारण्यकोपनिषद्भाष्यवार्तिके ... अन्तर्यामिब्राह्मणम् BṛĀraUBhVā. iii. 7. 60; अन्तर्यामिब्राह्मणे पृथिव्यादीनामभिमानिनीं देवतां दर्शयति BrahmSūBh. (Bhā.) 90.7 (*on* ii.1.5); अन्तर्यामिब्राह्मणे यस्य पृथिवी शरीरम्... इत्यादि निर्देशः ĀtmaSi. 66.18; अन्तर्यामिब्राह्मणे 'य आत्मनि तिष्ठन् ...' इत्यादिना नियन्त्रन्तरं निषिध्यते BrahmSūBh.(Rā.) 341.2 (*on* i. 4. 1); 185. 12 (*on* i.1.13); अन्तर्यामिब्राह्मणे हि य आत्मनि तिष्ठन् ... इति माध्यंदिनीयपर्यायस्य स्थाने यो विज्ञाने तिष्ठन् इति काण्वा अधीयते BrahmSuBh.(Rā.) 524.21 (*on* ii.3.19); यस्य ... आत्मशरीरभावेनावस्थानं च जगद्ब्रह्मणोरन्तर्यामिब्राह्मणादिषु प्रसिद्धम् GītāBh. (Rā.) 377.6 (*on* 7.7); 'य आदित्ये तिष्ठन्नादित्यादन्तरः ...' इत्यन्तर्यामिब्राह्मणे ... नारायणः ... निखिलजगदेककारणम् VedāntSā.(Rā.) 45.5 (*on* i.1.22); ब्रह्मणश्च तदात्मत्वम् ... अन्तर्यामिब्राह्मणादिषु अवगतम् VedāntDī. 84. 17 (*on* ii.1.9); ब्रह्म समस्तचिदचिद्वस्तुशरीरकम्। काण्वमाध्यंदिनशाखयोरन्तर्यामिब्राह्मणे ... सर्ववस्तूनां परमात्मशरीरत्वश्रवणात् NītiMā.39.4; अन्तर्यामिब्राह्मणं विषयवाक्यमाह PrakaVi.191.14; अन्तर्यामिब्राह्मणविषयतया व्याख्यानं युक्तम् ŚrutaPra.iB.316.17 (*on* i.2.18); उपासनाविधिशेषत्वेनान्तर्यामिब्राह्मणादेः स्वरूपार्थपरत्वाभावात् NyāySu.(So.) 1012. 2 (*on* iii.1.13); शरीरीत्यनुसन्धानं सूत्रितम् ... ब्रह्मणः सर्वशरीरित्वेनान्तर्यामिब्राह्मणादिषु प्रपञ्चितत्वात् ŚatDū.244.25; आगमसिद्धं च तमसो द्रव्यत्वादिकम् ... अन्तर्यामिब्राह्मणे च ... तेजसा सह तमसः शरीरत्वेनाभिधानात् NyāySiA.201.29; प्राणाधीनचेष्टावत्त्वम्। तद्यान्तर्यामिब्राह्मणे ... श्रूयते JīvanVi.90.6; बृहदारण्यकेऽन्तर्यामिब्राह्मणे ... उच्यमानः ... किं देवतात्मा, किं वा जीवः VedāntKau.64.19 (*on* i.2.19); स्वमायाप्रविष्टस्य तस्य ... शक्तिरेव गायत्रीति समाधानं बृहदारण्यके अन्तर्यामिब्राह्मणे (अस्ति) ŚaṅkaVi.(Ā.)66.16; अन्तर्यामिब्राह्मणे चत्वारोऽर्था उच्यन्ते AṇuBh. 41.19(*on* i.1.20); 63. 17 (*on* i. 2. 18); अन्तर्यामिब्राह्मणं षड्विधतात्पर्यलिङ्गोपेतं वाक्यं भेदे प्रमाणम् AdvaiSi.828.8; ईश्वरे अन्तर्यामिब्राह्मणसामञ्जस्याभावस्तुल्यः SiddhāLeSaṁ.97.1; अन्तर्यामिब्राह्मणे ... प्रपञ्चस्य नियन्तृशरीरत्वश्रवणात् ŚivārkaMaDī. i. 303. 4(*on* i. 2. 1); i. 356. 7 (*on* i. 1. 13); i. 368. 6 (*on* i. 2. 19); i.370.25 (*on* i.2.19); अन्तर्यामिब्राह्मणे तथा प्रतिपादनात् ŚivārkaMaDī. ii. 13. 29 (*on* ii. 1. 8); अन्तर्यामिब्राह्मणादिशास्त्रतोऽवगम्य ... न अन्यस्य ... आश्रयणं युक्तम् PūrvottaVāNaMā. 169.18; 199.12; 207.4; 'सर्वाणि च भूतानि योऽन्तरा यमयति' इत्याद्यन्तर्यामिब्राह्मणे सर्वनियन्तृत्वं श्रूयते VīraMi. (Bhakti.) 150.16; ज्योतिर्ब्रह्मैव ... मुख्यप्रवर्तकम्। ... अन्तर्यामिब्राह्मणे तस्यैव प्राणेन्द्रियप्रवर्तकत्वावगमात् GoviBh.176.5 (*on* ii.4.14); 115.10 (*on* ii.2.2); विज्ञानशब्दो जीवपरः। ... अन्तर्यामिब्राह्मणे तथा व्याख्यानात् LalitāSaBh. 74.28 (*on* 112); 84.23 (*on* 118); 165.28 (*on* 205); परमात्मा तु ... अन्तर्यामिब्राह्मणे प्रतिपादितः SetuBa. 266.9.

अन्तर्यामिभाव (antaryāmi-bhāva) *m.* [Inst.] in the form or nature of the controller within परमेश्वर एवान्तर्यामिभावेनाविष्ट ईक्षिता Bhām.480.9 (*on* ii.3.13); कारणशरीरे च विशेष्यभावेन चेतनाचेतनात्मकप्रपञ्चानुप्रवेशोऽन्तर्यामिभावेन वा ŚivārkaMaDī. i. 561. 18 (*on* i. 4. 25)

अन्तर्यामिभिन्नत्व (antaryāmibhinna-tva) *n.* the state of being different from the controller within नापि जीवोऽन्तर्यामी ... 'एष ते आत्मान्तर्यामी'-त्यत्र भेदनिबन्धनया षष्ठ्यान्तर्यामिभिन्नत्वेन तन्निर्देशात् VedāntKau.65.14 (*on* i.2.19)

अन्तर्यामिभेद (antaryāmi-bheda) *m.* **1** [Inst.] in the mode of the Antaryāmin, one of the five forms of Viṣṇu or Vāsudeva स एव वासुदेवः ... अर्चाविभवव्यूहसूक्ष्मान्तर्यामिभेदेन पञ्चधावतिष्ठते SarvaDaSaṁ.4.236; **2** difference of the controller within अत्राप्यन्तर्यामिभेदज्ञानी निन्द्यते Nyāyāmṛ. 600B. 8; योऽन्यां देवतामुपास्ते ... इत्यत्रान्तर्यामिभेदज्ञाननिन्दनम् AdvaiSi. 840.27.

अन्तर्यामियजन (antaryāmi-yajana) *n.* worship of the controller within तदन्तर्यामियजनं वैष्णवानां निरूपितम् BṛBrahmaS. iv. 4. 27.

अन्तर्यामिरूप (antaryāmi-rūpa) *n.* form or nature of the controller within तादृशमन्तर्यामिरूपमत्र भवितुं नार्हति AṇuBh. 64.12 (*on* i. 2. 19); [Inst.] in the form of the controller within (यो योनिं योनिमधितिष्ठत्येकः ...। तमीशानम् ... निचाय्येमां शान्तिमत्यन्तमेति) यः ... परमेश्वरः ... तिष्ठत्यन्तर्यामिरूपेण ŚvetāUBh. 187.7 (*on* 4.11); सर्वेशी। सर्वस्य कार्यस्यान्तर्यामिरूपेण ईष्टे प्रेरयतीति LalitāTriBh. 293. 16 (*on* 23); अन्तर्यामिरूपेणावस्थितपुरुषाधीनत्वात् आत्मादिकं सर्वम् ... प्रयोजनवद्भवति VedāntDī. 66. 2 (*on* i.4.3); अन्तर्यामिरूपेणावस्थितस्य परस्य ब्रह्मणः शरीरतया प्रकारत्वाज्जीवात्मनस्तत्प्रकारं 'ब्रह्मैव त्वमि'ति शब्देनाभिधीयते VedāSaṁ.123.6; स्वभावाः। ... परस्येश्वरस्य भोक्तृभोग्ययोरन्तर्यामिरूपेणावस्थानम् ... इत्यादयः SarvaDaSaṁ. 4.200; स एव चिदचिच्छक्तिभ्यामन्तर्यामिरूपेण च स्थितः VedāntKau.69.10 (*on* i.2.24); जीवः ... तस्यान्तर्यामिरूपेण वा स्वरूपेण वा शरीर एव भवाभावेन शारीरकाव्यपदेश्यत्वात् SiddhāSi.i.7.24.

अन्तर्यामिरूप (antaryāmi-rūpa) *adj.* of the form of the controller within यतोऽयमुपदेशोऽन्तर्यामिरूपभगवदपेक्षया इति सूत्रार्थे स्थिते ... अहमादिप्रयोगः कथं संभवति TattvPrakā. 27B.10(*on* i.1.30); (परमात्मना) तेनान्तर्यामिरूपेण तत्तद्विषययोजिताः। स्वस्वकर्म प्रकुर्वन्ति MahNirvāT. 2. 43.

अन्तर्यामिरूपतस् (antaryāmirūpa-tas) *adv.* in the form of the controller within हरिः ... उपास्यः ... सूत्रभूतोऽयमेवैकः तथान्तर्यामिरूपतः BṛBrahmaS. iii.8.28.

अन्तर्यामिरूपिन् (antaryāmi-rūpin) *adj.* [*f.* – iṇī] having the form of the controller within प्रशासन इदं तस्थौ यस्यान्तर्यामिरूपिणः। स एषः ... वर्णितः BṛĀraUBhVā. iii. 9. 95; भज राजन्महेश्वरीम्। विराड्रूपां सूत्ररूपां तथा अन्तर्यामिरूपिणीम् DevīBhāP. vii. 29. 15.

अन्तर्यामिवत् (antaryāmi-vat) *adv.* like the controller within अनेन क्षेत्रज्ञः शरीरमिव साङ्गां सभां राजाधिष्ठायान्तर्यामिवत् सर्वचरितानि पश्यन् तदनुरूपस्य फलस्य भोक्ता दाता च भवति VīraMi. (Vyavahāra.) 31.26; पापेषु पुरुषेषु चरसि वर्तसे। साक्षिवत् अन्तर्यामिवत् BālamBha. ii.115. 32 (*on* 2.104)

अन्तर्यामिवस्तु (antaryāmi-vastu) *n.* reality or truth in the form of the controller within गौतमेन पुरा पृष्टे सूत्रान्तर्यामिवस्तुनी BṛĀraUBhVā. iii.8.3.

अन्तर्यामिवाक्य (antaryāmi-vākya) *n.* (Vedic) sentence referring to the controller within अन्तर्यामिवाक्ये 'य आत्मनोऽन्तरः ...' इति पूर्ववाक्येन 'एष त आत्मान्तर्याम्यमृतः ...' इत्युत्तरवाक्येन च विरोधः Nyāyāmṛ. 601B.12.

अन्तर्यामिविद्या (antaryāmi-vidyā) *f.* knowledge referring to the controller within अन्तर्यामिविद्याया यथोक्त एवार्थः ŚrutaPra. iB. 323. 22 (*on* i. 2.21); अम्बरान्तधारकमक्षरम् ... बृहदारण्यके, अन्तर्यामिविद्यानन्तरवाक्यप्रतिपाद्यत्वाच्च परमपुरुषः ŚrutaPra. ii.183.25 (*on* i.4.29)

अन्तर्यामिविधा (antaryāmi-vidhā) *f.* [Inst.] in the form or capacity of the inner ruler स च सर्वेषां ब्रह्माविष्णुहरादीनामपि गुरुः पिता अन्तर्यामिविधया YogSā.18.17(1)

अन्तर्यामिविभूत्यादि (antaryāmivibhūty-ādi) *adj.* the controller within and the divine power etc. स्नात्वा दैवं च पित्र्यं च नित्यं कुर्याद्विचक्षणः। अन्तर्यामिविभूत्यादिदृष्ट्या विष्णोरनुज्ञया BṛBrahmaS. iii.10.48.

अन्तर्यामिविवक्षा (antaryāmi-vivakṣā) *f.* speaker's intention to express the controller within अन्तर्यामिविवक्षया वामदेवोऽहं मन्वादिशब्दान् प्रयुयुजे TattvPrakā. 27B.12 (*on* i.1.30); 45A.4 (*on* i.3.8)

अन्तर्यामिविषय (antaryāmi-viṣaya) *adj.* relating or referring to the controller within अधिदैवतमन्तर्यामिविषयं दर्शनं देवतासु BṛĀraUBh. 435.4 (*on* iii.7.14); (आत्मलिङ्गम्) न च तल्लिङ्गमन्तर्यामिविषयम् TattvPrakā. 29A.12 (*on* i.2.1); इन्द्रवचनमप्यन्तर्यामिविषयं द्रष्टव्यम् PūrvottaVāNaMā. 180.11; अन्तर्यामिविषयपृथिव्यादिशब्दवाच्यत्वसमर्थनवाद: PūrvottaVāNaMā.197.1; 208.1.

अन्तर्यामिविषयता (antaryāmiviṣaya-tā) *f.* the state of relating or referring to the controller within न चास्मद्विधेत्यन्तर्यामिविषयतया योज्यम् TattvPrakā. 35B. 5 (*on* i. 2. 16)

अन्तर्यामिविषयत्व (antaryāmiviṣaya-tva) *n.* the state of relating or referring to the controller within न श्रुतेरन्तर्यामिविषयत्वं युज्यते TattvPrakā. 29A.11(*on* i.2.1); 36A.2 (*on* i.2.16)

अन्तर्यामिवेष (antaryāmi-veṣa) *m.* [Inst.] in the guise of the controller within ईश्वर: ... कालाद्यन्तर्यामिवेषेण सहकारिकारणं च YatīndraDī. 80.1.

अन्तर्यामिव्यापार (antaryāmi-vyāpāra) *m.* operation or function of the controller within अन्तर्यामिव्यापार: फलोत्पादक: VedāntKa. 390.4(*on* iii.2.41)

अन्तर्यामिव्यापारा (antaryāmi-vyāpārā) *adj.* (*f.*) of the nature of the operation or function of the controller within (देवताया:) अन्तर्यामिव्यापाराया: फलोत्पादनाया नित्यत्वं सर्वसाधारणम् Bhām. 578.19 (*on* iii. 2.41)

अन्तर्यामिशब्द (antaryāmi-śabda) *adj.* denoted by the word *antaryāmin* (controller within) प्रधानम् अन्तर्यामिशब्दं स्यात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 120.16(*on* i.2.19)

अन्तर्यामिशरीरत्व (antaryāmiśarīra-tva) *n.* the state of being the body of the inner (embodied) soul अन्तर्यामिशरीरत्वात् ब्रह्मविदां तेषां पृथिव्यहम् इत्याद्यनुसंधानम् PūrvottaVāNaMā. 207. 4.

अन्तर्यामिशुद्धचित्तत्त्व (antaryāmiśuddhacit-tattva) *n.* principle of pure or absolute consciousness which is the controller within अन्तर्यामिशुद्धचित्तत्त्ववशेनेन्द्रियाणां सा शक्तिरस्तीति चेत् सत्यम् ... किं विशेषकल्पनाभि: (चेतना) Bhāsk. i. 65. 15 (*on* i. 1. 3)

अन्तर्यामिश्रुति (antaryāmi-śruti) *f.* hearing, i.e. Vedic statement referring to the controller within अन्तर्यामिश्रुतिरपि ब्रह्मपरा नान्यपरेत्याह VedāntKau. 64.18 (*on* i.2.19)

अन्तर्यामिसर्ग (antaryāmi-sarga) *m.* creation of the inner (embodied) soul अविद्यानिबन्धनोऽन्तर्यामिसर्ग: कर्मबन्धनो मनुष्यादिसर्ग: BrahmSūBh.(Bhā.) 107.8 (*on* ii.1.34)

अन्तर्यामिस्वरूप (antaryāmi-svarūpa) *n.* form or nature of the controller within (ईशानादिब्रह्ममयी) अहंबुद्धिमंताम् अन्तर्यामिस्वरूपेण ... °परब्रह्मानन्दप्रकाशात्मना स्फुरति LalitāTriBh. 275.14 (*on* 10); न च तात्पर्यकृतो विशेषोऽन्तर्यामिस्वरूपविज्ञानपरत्वात् प्रकरणस्य ... शक्यते वर्णयितुम् BrahmSūBh. (Bhā.) 45.14 (*on* i.2.20); भगवान्नारायण:. पुरुषोत्तम: इत्यन्तर्यामिस्वरूपम् VedāSaṁ.75.2; अन्तर्यामिस्वरूपेण कर्मणा पूजयेद्धरिम् BṛBrahmaS. i.7.79; अयमीश्वर: ... विष्ण्ववताररूपेण मनुकालाद्यन्तर्यामिस्वरूपेण च स्थित्वा रक्षको भवति YatīndraDī. 83. 16.

अन्तर्यामिस्वरूपा (antaryāmi-svarūpā) *adj.* (*f.*) of the nature of the controller within (परा देवी) अन्तर्यामिस्वरूपा सा सर्वकारणकारणा DevīBhāP. vi. 5. 26.

अन्तर्यामीय (antaryāmīya) *adj.* (libation) related to the Antaryāma-cup उपांशुग्रहहोमं सूर्यो द्याम् इत्युदिते। अन्तर्यामीयं च VaitāSū.16.11(comm. अन्तर्यामीयं च ग्रहहोमम्)

अन्तर्यामोत्तरम् (antaryāmottaram) *adv.* after (the holding of) the Antaryāma-cup (वैजात्यम् ... सिद्धम्) उपांश्वन्तर्यामोत्तरम् एतत्पाठस्य वैयर्थ्यापत्ते: BhāṭṭDī. iv. 28.3 (*on* x.5.17)

अन्तर्याम्यधिकरण (antaryāmy-adhikaraṇa) *n.* section dealing with the controller within (viz. fifth Adhikaraṇa of the second Pāda of the first Adhyāya in the Brahmasūtra) अन्तर्याम्यधिकरणम् VedāntSā.(Rā.) 72.3 (*on* i.2.19); अन्तर्याम्यधिकरणे ... शरीररहितस्यापि नियन्तृत्वसंभव उक्त: VedāntKa. 245.9 (*on* ii.1.30); (न सूत्रस्येदं प्रतिपाद्यम्) जगच्छरीरत्व-स्यान्तर्याम्यधिकरणे प्रसक्तत्वेऽपि ... परिहृतत्वात् NyāySu.(Ja.) 295A.12 (*on* ii.1.5); एकस्यैव प्रतिपाद्यत्वं चान्तर्याम्यधिकरणसत्यविद्याधिकरणपर्यालोचनालभ्यम् ŚivārkaMaDī. i. 250. 10 (*on* i. 1. 21); i. 386. 10 (*on* i. 2. 25)

अन्तर्याम्यधिष्ठितत्व (antaryāmyadhiṣṭhita-tva) *n.* the state of being what is controlled by the controller within अन्तर्याम्यधिष्ठितत्वेन दृष्टान्ते साध्यवैकल्यापत्ति: AdvaiSi. 844. 13.

अन्तर्याम्यधीन (antaryāmy-adhīna) *adj.* dependent on the controller within (सूर्यस्य) तस्य संवत्सरस्वामित्वम् ... अन्तर्याम्यधीनम् ŚivārkaMaDī. i.584.17 (*on* i.4.29)

अन्तर्याम्यनुसंधान (antaryāmy-anusandhāna) *n.* contemplation or meditation on the controller within अन्तर्याम्यनुसंधानं फलसङ्गनिवर्तनम् आत्मनश्चापि कर्तृत्वं ज्ञानमेतद्धि कर्मणि BṛBrahmaS. iv. 4.35.

अन्तर्याम्यन्तरप्रेर्यत्व (antaryāmyantaraprerya-tva) *n.* the state of being prompted by another inner (embodied) soul उक्तानेकमानैर्जगदीश्वरस्य भाष्यवार्त्तिककारैरन्तर्यामित्वेनोक्तस्य नारायणस्याहमाप इत्यभिमानोऽन्तर्याम्यन्तरप्रेर्यत्वमीश्वराज्ञानं वा संभवति VīraMi. (Bhakti.) 165.26.

अन्तर्याम्यपेक्षा (antaryāmy-apekṣā) *f.* [Inst.] with reference to the controller within सोऽहमस्मीत्यादि त्वन्तर्याम्यपेक्षया BrahmSūBh. (Ma.) 11A. 10 (*on* i.2.13); योऽसावादित्ये पुरुष: सोऽहमस्मि स एवाहमस्मीत्यादि त्वन्तर्याम्यपेक्षया VisṇuTaNir.12A.4.

अन्तर्याम्यभिप्राय (antaryāmy-abhiprāya) *m.* [Inst.] with the view regarding the controller within पुराणेष्वीश्वरावतारत्वसंकीर्तनमन्तर्याम्यभिप्रायेण SiddhāTa. 18.18.

अन्तर्याम्यभेदपरा (antaryāmyabheda-parā) *adj.* (*f.*) intended to refer to the non-distinction from (i.e. identity with) the controller within नान्तर्याम्यभेदपरेयं श्रुति: AdvaiSi. 840.14.

अन्तर्याम्यर्चावताररूप (antaryāmyarcāvatāra-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of the controller within and the particular form of idol worship एवंप्रकार ईश्वर: परव्यूहविभवान्तर्याम्यर्चावताररूपेण पञ्चप्रकार: YatīndraDī.83.19.

अन्तर्याम्यवतार (antaryāmy-avatāra) *m.* manifestation or incarnation of the controller within हृत्पद्मकर्णिकामध्यगतस्यान्तर्यामिण: परस्य विशेषत: सूक्ष्मान्तर्याम्यवतार: NyāySiA. 237. 6.

अन्तर्याम्यवस्था (antaryāmy-avasthā) *f.* state or condition of the controller within अन्तर्याम्यवस्थायां स्थित्वैकां प्राणदेवताम् ... सर्वमेतन्नियच्छति BṛĀraUBhVā. iii.9.5.

अन्तर्याम्यात्मन् (antaryāmy-ātman) *m.* [Inst.] **1** in the form of the Supreme Spirit अहं वृक्षस्य ... संसारवृक्षस्य रेरिवा प्रेरयिता अन्तर्याम्यात्मना TaiUBh. 212.10 (*on* 1.10); **2** in the form of the inner (embodied) soul एवं चान्तर्याम्यात्मना सिद्धे योगे त्यजन् ... देहम् ... अमृतत्वाय ... घटते BālaKrī.ii.72.1(*on* 3.193-194(203-204); अन्तर्याम्यात्मना विश्वं त्रैलोक्यं या नियच्छति SaraRaU. 2. 5.

अन्तर्याम्यादिरूप (antaryāmyādi-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of the controller within etc. (प्रत्यगात्मा) अन्तर्याम्यादिरूपेण स एव प्रथते मृषा BṛĀraUBhVā. iii.9.157.

अन्तर्याम्येकशक्तिवाद (antaryāmyekaśakti-vāda) *m.* theory of single significative or expressive power of the controller within इममन्तर्याम्येकशक्तिवादं निरसितुं कथा प्रस्तूयते PūrvottaVāNaMā.117.11.

अन्तर्याम्यैक्य (antaryāmy-aikya) *n.* oneness of the controller within अन्तर्याम्यैक्यमेवात्रोच्यते Nyāyāmṛ. 600A. 7.

अन्तर्याम्यैक्यपरा (antaryāmyaikya-parā) *adj.* (*f.*) intended to express the oneness of the controller within 'एक एव हि भूतात्मा भूते भूते व्यवस्थित' इति स्मृतिश्चान्तर्याम्यैक्यपरा Nyāyāmṛ. 602A. 8.

अन्तर्यायिन् (antar-yāyin) *adj.* (used as noun) (one) who is going into यद्वन्महापुरस्यान्तर्यायिन: प्रविशन्ति च। सर्वदिग्बहुनिर्माण(णा?)स्तद्वद्विष्णोरुपासका: JayāS. 4. 118.

अन्तर्युक्त (antar-yukta) *adj.* **1** meditating or concentrating within (तामविशत् ... स:) अन्तर्युक्तान् महामात्रै: पतद्ग्रहशताकुलान्। निशान्तान्दधतीमर्ककृताम् HarVi.32.10 (comm. अन्त: युक्तं योगो येषाम्); **2** having connection, i.e. furnishing inside (the house), HarVi. 32. 10.

अन्तर्युग (antar-yuga) *n.* [P. iii. 2. 117] [Loc.] within the past five years, i.e. in the recent past प्रश्ने चान्तर्युगे (लड्लिटौ) JaineVyā. ii. 2. 97 (comm. पञ्चवर्षं युगम्)

अन्तर्योग (antar-yoga) *m.* internal union, i.e. merging within बहि:प्रवृत्तिं स(?सं)गृह्य ज्ञानकर्मेन्द्रियादि च। लय: सदाशिवे नित्यमन्तर्योगोऽयमुच्यते SkandP. i(2).12.51 [inner depression, PW.; deep thought, abstraction, MW.; Apte]

अन्तर्योधशताकीर्ण (antar-yodhaśatākīrṇa) *adj.* strewn with, i.e. containing hundreds of warriors inside अन्तर्योधशताकीर्णं सालंकायननेतृकम्। तथाविधं गजच्छद्म नाज्ञासीत् (नृपः) Kāvyālaṅ.(Bh.) 4.41.

अन्तर्ल (antar-la) *adj.* having a short syllable in the middle मुखान्तर्लौ यरौ (गणौ) VṛttaRa.1.7 (comm. मध्यलघुवर्णकः)

अन्तर्लक्षण (antar-lakṣaṇa) *n.* inner characteristics वैतालीयस्यान्तर्लक्षणमुक्तम् Jānāśra.5.5(1)

अन्तर्लक्ष्य (antar-lakṣya) *adj.* having the inner self or soul as the object of concentration, i.e. concentrating within अन्तर्लक्ष्यो बहिर्दृष्टिर्निमेषोन्मेषवर्जितः (पुरुषः)। एषा तु शांभवी मुद्रा KulārT.8.85; PratyabhiHṛ. 42.5(18); Bhāsk.ii.301.16(*on* iv.1.11); अन्तर्लक्ष्यो बहिर्दृष्टिः ... इत्यादिलक्षणोपेतः श्रीगुरुः कथितः KulārT.13.41; सर्गः ... अन्तर्लक्ष्यबहिर्दृष्टिर्निमेषोन्मेषपरिहारदिशा क्रमेण अभ्यासतारतम्येन पशोः पशुत्वं प्रतिहन्ति PratyabhiVi. ii. 301. 4 (*on* iv. 1. 11)

अन्तर्लक्ष्य (antar-lakṣya) *n.* **A** inner self or soul as the object of concentration परमगुरूपदेशेन सहस्रारे जलज्योतिर्वा ... षोडशान्तस्थतुरीयचैतन्यं वा अन्तर्लक्ष्यं भवति AdvaTāU.385.27; **B** inner concentration अन्तर्लक्ष्यं बहिर्दृष्टिर्निमेषोन्मेषवर्जिता। एषा सा वैष्णवी मुद्रा सर्वतन्त्रेषु गोपिता ŚāṇḍiU.414.28(1.31)

अन्तर्लक्ष्यत्व (antarlakṣya-tva) *n.* the state of having the inner self or soul as the object of concentration अन्तर्लक्ष्यत्वं सर्वत्र चिन्मयताभावनम् Bhāsk. ii. 302. 9 (*on* iv.1.11)

अन्तर्लक्ष्यलक्षण (antarlakṣya- lakṣaṇa) *adj.* having the characteristics of the inner self or soul as the object of concentration अन्तर्लक्ष्यलक्षणं मुमुक्षुभिरुपास्यम् (ब्रह्म) AdvaTāU. 384. 17.

अन्तर्लक्ष्यविलीन (antarlakṣya-vilīna) *adj.* being merged in the inner self or soul which is the object of concentration अन्तर्लक्ष्यविलीनचित्तपवनो योगी सदा वर्तते ŚāṇḍiU. 414. 29 (1.32); HaṭhPra. 4.37.

अन्तर्लग्न (antar-lagna) *adj.* [*f.*-ā] **A** intimately or closely connected सुकुमारं यत्काव्यं तदाश्रितं गानमपि तथा। अन्तर्लग्नं नृत्तमपि (प्रयोजयेत्) AbhinBhā.198.15 (*on* 4. 304); **B** sticking or remaining inside दन्तश्रेणीम् ... स्मितविकसिते पश्य वक्त्रे मुरारेरन्तर्लग्नाममृतकणिकापङ्क्तिमब्जद्विषीव HaṁsSaṁ.57; फणधरपतेः ... अद्राक्षुस्ते स्तिमितपतितं भोगमायासयोगात्। मन्थनाद्रेः ... अन्तर्लग्नं त्रुटितघटितं मूलमेकं भुवीव NīlaVi.83.18.

अन्तर्लघुत्व (antar-laghutva) *n.* lightness inside (the body) अन्तर्लघुत्वमुत्साहो दोषपक्तिः प्रसन्नता ... बहिर्मार्गगते ज्वरे KāśyaS.236A.12.

अन्तर्लज्जा (antar-lajjā) *f.* shame in the mind (कुमुदचन्द्रः) अविशदयमन्तर्लज्जया भूमिगर्भम् MudriKu. 4. 8.

अन्तर्लज्जाक्रान्त (antarlajjākrānta) *adj.* affected by the shame in the mind सः ... नृपः। परिवारे हसत्यन्तर्लज्जाक्रान्तो झगित्यभूत् KathāSaSāg. i. 6. 118.

अन्तर्लताभवनम् (antarlatābhavanam) *adv.* inside the arbour of creepers अवनितलनिषण्णनिःसहावस्थितेरुत्थापनाय हस्तावलम्बमिव मे दातुमन्तर्लताभवनमन्तरालैरवतरत्सु भास्करकरेषु ... ताम् ... अन्वेष्टुम् ... उदचलम् TilaMañ. 253. 18.

अन्तर्लतावितानम् (antarlatāvitānam) *adv.* inside the canopy or arbour of creepers भुजंगेन नलः कारुण्यनीरधीः। अन्तर्लतावितानं स्वमुत्तरीयमलम्बयत् PāṇḍaC. 6. 434.

अन्तर्लम्ब (antar-lamba) *adj.* acute-angular, PW.; MW.; Apte.

अन्तर्लम्ब (antar-lamba) *m.* a triangle in which the perpendicular falls within, an acute-angled triangle, MW.; Apte.

अन्तर्लसत्कोप (antarlasat-kopa) *adj.* who has anger arising in the mind रघुनन्दनः। उवाचान्तर्लसत्कोपो मुनिगौरवयन्त्रितः RāmaMañ. 101.18.

अन्तर्लापा (antar-lāpā) *f.* one of the varieties of riddle which contains the answer within the question (Nālikā) प्रहेलिका निगूढार्था हास्यार्थं नालिका स्मृता। अन्तर्लापा बहिर्लापेत्येषा द्वेधा समीरिता ... अन्तर्लापा ... प्रसन्नराघवे RasāSu. 277. 16 (3. 173)

अन्तर्लापादिक (antarlāpādi-ka) *m.* one of the varieties of riddle which contains the answer within the question (Uddhātya) etc. गूढार्थपदसंबन्धा नानाप्रश्नोत्तरावलिः। अन्तर्लापादिकाः सद्भिरुद्घात्यमिति कथ्यते SāhiSā. 6. 38.

अन्तर्लापिका (antar-lāpikā) *f.* riddle which contains the answers within the verse. PW.

अन्तर्लापिक्रम (antarlāpi-krama) *m.* one of the varieties of riddle which contains the answer within the question (Praśnottara) प्रश्नोत्तरं त्रेधा कथ्यते ... अन्तर्लापिक्रमः कोऽपि बहिर्लापिक्रमोऽपरः। ... यत्रोत्तरपदं वृत्तौ सोऽन्तर्लापो निगद्यते SāhiSā.2.138.

अन्तर्लीन (antar-līna) *adj.* [*f.* – ā] **1Ai** merged within नेदं मायात्मकं रूपम् ...। भगवति ... त्वन्तर्लीनं हि विद्यते PauṣkS. 27.693; **1Aii** existing within सर्वाधारमयं ध्यायेदन्तर्लीनं तु चक्रराट् PāraS.6.145; जानाति स एव ज्ञानमन्तर्लीनसाधकतमोष्णत्वशक्तेः स्वतन्त्रस्य जातवेदसो दहनक्रियाप्रसिद्धेः उष्णाव्यपदेशवत् TattvPradī. (A.) 46.7 (*on* 1. 35); 72.1 (*on* 1.54): श्रीमद् अम्भोजशम्भुगुरु(रू)णां चरणकमलान्तर्लीनमधुलिड्भ्यः श्रीमदात्रेयविद्वद्गुरुभ्यो विद्यादानस्वरूपेण समदात् EI.iii.301.55; अन्तर्लीनघनारम्भशुभाशुभमहाङ्कुरम्। संसृतिव्रततेर्बीजं शरीरं विद्धि YogVā. v. 91. 8; **1Aiii** existing in the mind, cf. **अन्तर्लीनसत्त्व 1B; 1B** lying inside, i.e. in inner fold मध्यमापदे शोधनकरणतैव अन्तर्लीनपटमलापसरणं बाह्यस्थूलमलस्येव तत् ParāTri. 158. 11; **2** hidden or concealed inside or under शय्यापालैः ... वस्त्रं परिवर्तयद्भिरन्तर्लीना मन्दविसर्पिणी समासादिता Tantrākhyā. 26. 13; PañcT. 1. 86 (41) (98. 2); 2. 7 (15) (195.6); गृहपिण्ड्यर्धतश्चान्तर्लीनमूर्ध्वाधिरोहणम्। प्रादक्षिण्येन सोपानं भवेत् ĪśānŚiPa. ii. 28.30; ii. 28.98; अन्तर्लीनं हि सोपान(मु?यु)क्तं स्यात्क्रतुवर्धनम् ĪśānŚiPa.ii.29.2; **3** included in, i.e. implied (इतिवृत्तं द्विधा ... आधिकारिकमेवं स्यात् प्रासङ्गिकम्) सर्वत्रानुयायित्वं हृदयानुयायित्वं प्रयोजनमस्य। प्रासङ्गिके तदन्तर्लीनमेव AbhinBhā.iii.3.10 (*on* 19.3); नन्वतिशयोक्तिः सर्वालंकारेषु व्यङ्ग्यतयान्तर्लीनैवास्ते Loc.208.11 (*on* 3.37); **4** turned inwards, introvert भक्तिगम्यं परं तत्त्वमन्तर्लीनेन चेतसा YogŚiU. 3. 23 [inherent, MW.; Apte.]

अन्तर्लीनकार्यकारणभाव (antarlīna-kāryakāraṇabhāva) *adj.* having the cause and effect relationship hidden inside इह द्विविधो हि स्वभावहेतुरन्तर्लीनकार्यकारणभावस्तद्विपरीतश्च PratyabhiVi. ii. 179. 3 (*on* ii. 4. 11)

अन्तर्लीनचित्त (antarlīna-citta) *adj.* whose mind is turned inwards, introvert अन्तर्लीनचित्तः ... कुर्वन्नपि बाह्यपदार्थान् भावनां त्यजति ... ततो जीवन्मुक्त इत्युच्यते YogVā. iii. 122. 13.

अन्तर्लीनजराराक्षसी (antarlīna-jarārākṣasī) *f.* femal demon in the form of old age hidden inside अन्तर्लीनजराराक्षसीप्रारब्ध(ब्ध)ग्रासं यौवनम् EI. xxv.59.46.

अन्तर्लीनतरङ्गौघ (antarlīna-tarangaugha) *m.* multitude of waves which has merged within, i.e. subsided उपशान्तिप्रकरणे श्रुते शाम्यति संसृतिः ... अन्तर्लीनतरङ्गौघसौम्यवारिसरित्समा YogVā. ii. 17. 40

अन्तर्लीनत्व (antarlīna-tva) *n.* the state of existing within पाशाः सूक्ष्मा एव शोध्या भवन्ति अन्तर्लीनत्व एव पाशत्वात् ParāTri.158.9.

अन्तर्लीनप्रमात्मक (antarlīnapramātma-ka) *adj.* of the nature of valid knowledge existing within (the knower) कारकाणां कर्त्रादिशक्त्याधाराणां द्रव्याणां च योऽन्योन्यं समन्वयो दृश्यते ... सोऽन्तर्लीनप्रमात्मकक्रियाविशेषपरामर्शैकनिमित्तकः PratyabhiVi. ii. 54. 4 (*on* ii. 2. 6)

अन्तर्लीनप्ररोहण (antarlīna-prarohaṇa) *adj.* having the staircase concealed under (ground) वेदाश्रं बाह्यसंस्थानमन्तर्लीनप्ररोहणम्। चतुर्दिक्ष्वपि गर्भार्धव्याससनिर्गमकोष्ठकैः। प्रमाणभवनाङ्गानि सौष्ठिकान्तानि योजयेत् ĪśānŚiPa. ii. 28. 91.

अन्तर्लीनभुजंगम (antarlīna-bhujaṅgama) *adj.* having a serpent hidden inside अन्तर्गूढ(v.l.°लीन)भुजंगमं गृहमिव ... सरः ... दुष्टजनैः ... क्षुद्रैः अनार्यीकृतम् PañcT.1.29 (142.1)

अन्तर्लीनम् (antarlīnam) *adv.* in a hidden or concealed way असावपि शशोऽन्तर्लीनमवहस्य ... महान्तं कूपमदर्शयत् Tantrākhyā.21.19; 38.11; 50.24; PañcT.1.164(12) (171.8); Tantrākhyā. 102. 22; 117. 2; PañcT. 3. 94 (9) (360.1); Pañcā. 223. 5; अन्तर्लीनमवहस्य रक्ताक्षः पुनरब्रवीत् Tantrākhyā. 110.3; PañcT. 3. 68(3) (332.3); Pañcā.209.19; प्रतिनिवृत्त्यान्तर्लीनमवहस्याब्रवीत् पूर्वमेव मया ज्ञातमिति PañcT.1.52 (18) (38.6); 3.75 (22) (345.4); Pañcā.216.4.

अन्तर्लीनमहानीलदला (antarlīna-mahānīladalā) *adj.* (*f.*) having pieces of sapphire lying inside इह क्षीरमिवाभ्रैर्वापीष्वन्तर्लीनमहानीलदलासु ... द्रुतमम्भश्छायामच्छामृच्छति नीलीसलिलस्य ŚiśuVa. 4. 44.

अन्तर्लीनविकार (antarlīna-vikāra) *adj.* which possesses modification existing within सर्गकाले तु संप्राप्ते ज्ञात्वा तु ज्ञातृनायकः। अन्तर्लीनविकारं च तत्स्रष्टुमुपचक्रमे NaraP. 1. 39.

अन्तर्लीनविमर्श (antarlīna-vimarśa) *adj.* who has expansion, i.e. manifestation merged within अन्तर्लीनविमर्शः पातु महेशः KāmKaVi. 1 (comm. विमर्शः प्रपञ्चः)

अन्तर्लीनसत्त्व (antarlīna-sattva) *adj.* **1A** having the quality of goodness existing in the inner soul अन्तर्लीनसत्त्वः शर्वरीवातूल इव रजस्तमोबहुलोऽपि (मारिदत्तः) ... स्वस्य दैवायत्तावतारामिव कल्याणपरंपरामाचचक्षे YaśasCam. i. 40. 2 (comm. अन्तरात्मनि वा लीनं तन्मयतां गतं सत्त्वं पुण्यपरिणामः); **1B** having the quality of goodness existing in the mind, YaśasCam. i. 40.2 (comm. अन्तर्मनसि ... लीनम्); **2** having the evil spirit hidden inside, YaśasCam. i.40.2 (comm. अन्तर्लीनसत्त्वो मध्यप्रविष्टपिशाचः)

अन्तर्लीनसमारम्भ (antarlīna-samārambha) *adj.* having the undertaking existing within ब्रह्मविद्यां च निर्विद्य मुनिरात्मवान्। अन्तर्लीनसमारम्भः शुभाशुभमहाङ्कुरम्। संसृतिव्रततेर्बीजं शरीरं विद्धि भौतिकम् AnnaU.4.39.

अन्तर्लीनसोपान (antarlīna-sopāna) *adj.* having the staircase concealed under (ground) कर्णभद्रस्य ... स्युः ... । स्तम्भान्तर्लीनसोपानाः कपोतेनैकनासिकम् (कर्णप्रासादकाः) ĪśānŚiPa. ii.29.123.

अन्तर्लीनहलाहल (antarlīna-halāhala) *n.* deadly poison lying inside दुग्धनिधावपि स्पृहयते नैव स्थिरामासिकामन्तर्लीनहलाहलोष्मचकितो नाथः स्वयं पाथसाम् NīlaVi.49.16.

अन्तर्लीनाधिरोहण (antarlīnādhirohaṇa) *adj.* having the staircase concealed under (ground) मण्डपं नैकतलमन्तर्लीनाधिरोहणम् ...। कैलासच्छन्द-मुद्दिष्टं शिवस्यैव शिवंकरम् ĪśānŚiPa. ii.28.132.

अन्तर्लीनाधिरोहणम् (antarlīnādhirohaṇam) *adv* with the staircase concealed under (ground) महाराजच्छन्दस्य ...। सभाः स्युर्भागनिष्क्रान्ताश्चान्तर्ली-नाधिरोहणम् ĪśānŚiPa. ii.29.162.

अन्तर्लीनायुधशकल (antarlīnāyudhaśakala) *m., n.* piece of weapon lying inside सा ... अन्तर्लीनायुधशकलशक(?र्क)रिलशरीराभ्यन्तरदोषात् क्वापि प्रतिष्ठासूनसूनिव ... निरुन्धानम् ... जीवितेश्वरं तदवस्थं ददर्श AvantiKa.128.12.

अन्तर्लीनार्कनास (antarlīnārkanāsa) *adj.* having windows concealed under (ground) अन्तर्लीनार्कनासाः स्युर्गृहपिण्ड्यप्तलान्तरे। ... कर्णप्रासादकाः ĪśānŚiPa. ii.29.123.

अन्तर्लीनार्धकाय (antarlīnārdhakāya) *adj.* whose half of the body is concealed inside गोमायुः ... प्रतिनिवर्तितुमशक्तोऽन्तर्लीनार्धकायो विहस्याब्रवीत् Tantrākhyā. 12. 2.

अन्तर्लुठद्गिरि (antarluṭhad-giri) *m.* mountain which rolls inside (the ocean) महोदधिषु ... अन्तर्लुठद्गिरिपरस्परशृङ्गसङ्घोरारवैर्मुररिपोरपयाति निद्रा Vāgbhaṭā. 4. 102.

अन्तर्लोकगत (antarloka-gata) *adj.* who remains in the world (of existence) अन्तर्लोकगताः कृतार्थमतयस्तद्विवि ध्यायिनो मन्यन्ते शिवमच्युतं ध्रुवमिति स्वं स्थानमावर्तकम् Saund. 11. 61.

अन्तर्लोम (antár-loma) *adj.* [*f.* - ā] [final *an* of *loman* is replaced by *a* when compounded with *antar*, P. v. 4. 117; CāndraVṛ.*on* iv. 4.101; KātanVṛ. *on* ii.6.41; SiddhaHe. vii. 3. 192; MugdhaBo. 6. 24 (56. 15); PrakriKau. i. 603. 2 ; SiddhāKau. 197A. 21 (*on* v. 4. 117)] having hair or hairy side turned inwards (कृष्णाजिनम्) यद् अन्तर्लोममन्तर्हितो यज्ञो देवताभ्यः MaiS.iii.6.6 (iii.67.16); KāṭhS. 23.3 (ii. 77. 16); KauśiSū. 81. 1; अन्तर्गतानि लोमान्य-स्यान्तर्लोमः JaineVyā. 282. 26 (*on* iv. 2. 117); KāśiVṛ. *on* v.4.117; (पटम्) अन्तर्लोमं दधदथ बहिर्लोममौर्णं त्रिचत्वाः कर्षन् दीनांस्त्रिचतुरपशूनेकदा पुष्पनेत्रे ... अमुना कोऽपि दुःसक्त ऐक्षि DvyāśraKā. 20.5; अन्तर्लोमः ... अथान्तर्लोमा स्त्रियाम् KośaKaTa. 1. 5008 [covered with hair on the inner side, MW.]

अन्तर्लोम (antar-loma) *n.* the hair to be covered, Apte.

अन्तर्लोमन् (antar-loman) *adj.* [final *n* of *loman* is retained irregularly in the case of neuter substantive] having hairy side turned inwards अन्तर्लोम्ना चर्मणा व्रजमभिविघ्नन्ति BaudhŚS. ii.318.10; iii.91.3; ĀgniveGS. i.3.2 (19.12); अन्तर्लोम्ना चर्मणा द्वारमपिधाय पूर्वार्धे व्रजसि BhārGS.2.18(51.1); ĀpaGS.v.12.1.

अन्तर्लोमवत् (antarloma-va(n)t) *adj.* with the hair inside अवश्लक्ष्णमिव भ्रंशदन्तलोमवति ह्रदे ŚāṅkhāŚS. xii. 22. 6.

अन्तर्लोहित (antar-lohita) *adj.* having internal haemorrhage शल्यम् ... अन्तर्लोहितं पाण्डुं शीतपादकराननम्। शीतोच्छ्वासम् ... विवर्जयेत् SuśruS.iv. 2.51; RugVi.43.17.

अन्तर्लोहितकाय (antar-lohitakāya) *adj.* (used as noun) (one) having the body red inside अन्तर्लोहितकायस्तु बहिः पाण्डु प्रकाशते। पूर्वरूपं तथा(दा)चष्टे मानवस्य मुमूर्षतः BhelaS. 103.4 (5.6)

अन्तर्लोहितशल्य (antarlohita-śalya) *adj.* (wound) having the splinter inside the blood असीव्याः ... अन्तर्लोहितशल्याः ... व्रणाः AṣṭāSaṁ. i. 188. 1(1. 38)

अन्तर्लोहिताक्षप्रतिसेका (antar-lohitākṣapratisekā) *adj.* (*f.*) having ruby studded or set at the end नासाश्चान्तर्लोहिताक्षप्रतिसेकाः सुवर्णजाः ... अङ्ककृता दृशः। इत्यनेकमणिमय्यः प्रतिमास्ताश्चकाशिरे TriṣaŚaPuC. i.6.601.

अन्तर्वंश (antar-vaṁśa) *m.* **A** [Loc.] inside the dwelling place हुत्वा दक्षिणे धरण्याम् ... शिष्टैरन्तर्वंशे परमेष्ठ्यसीति विकिरति VaikhāGS. 4.2 (55.13); **B** royal harem, cf. **अन्तर्वंशक** [the king's palace, MW.; Apte]

अन्तर्वंशक (antarvaṁśa-ka) *m.* superintendent of the royal harem इह हि शास्त्रे दृष्टान्यष्टादश तीर्थानि राज्ञाम्। तद्यथा। मन्त्रिपुरोहित°... °दौवारिकान्तर्वंशकशास्तृसमाहर्तृ° ... °अटविका इति Tantrākhyā. 90.19.

अन्तर्वंशिक (antarvaṁś-ika) *m.* superintendent of the royal harem दौवारिकान्तर्वंशिकप्रशास्तृसमाहर्तृसंनिधातारश्चतुर्विंशतिसाहस्राः। एतावता कर्मण्या भवन्ति ArthŚā. ii. 202.6 (5.3); तीर्थशब्देनात्र युक्तकर्माभिधीयते ... तन्नृपस्य अभ्युदयाय स्यात्। तद्यथा मन्त्री ... अन्तर्वंशिकः PañcT. (Kos.) 3. 66 (4)(156. 17); Pañcā. 180. 2; सहसोपसृत्य विविशुरन्तर्वंशिकाः पुरुषा ददृशुश्च तदवस्थं राजकुमारम् DaśKuC. 35.4; स नान्तर्वंशिकस्तोषनिर्भरं न ननर्त ... कल्याणाभिषवे MahāP.7.226; 28.209; समरकेलि नामान्तर्वंसि(शि)कः प्रविश्य कन्यान्तःपुरम् ... गन्धर्वदत्तामुत्क्षिप्य गगनमुदपतत् TilaMañ.342. 23; 353.2; (अहम्) भ्रूविजृम्भितेनान्तर्वंशिकानां चापकोटीरिव विफलयन्त्या .. प्रतीहारपालिकया मनाग्विलम्ब्यमाना YaśasCam. ii. 23. 9; EI. ii. 177. 13; तां बिम्बोष्ठीमतिसंधाय गन्धर्वदत्तापतिरन्तर्वंशिकैरप्यविदित एवान्तःपुरात्पुराच्च निर्गत्य ययौ GadyCin.97.13; AmaK. 450. 3 (Vyākhyāsudhā Ed.); AgniP.365.4; AbhidhāRaMā.2.274; Vaija.105.22; ParyāŚaRa.864 [Kośas give *antarvaṁśika* in the sense of *antaḥpurādhyakṣa*, AbhidhāCin.726; ParaNā. 2334; and KośaKaTa. 1. 5871 gives *antarvaṁśika* as the synonym of *antarveśmika* and *avarodhika*]

अन्तर्वंशिकपुरुष (antarvaṁśika-puruṣa) *m.* man who acts as the superintendent of the royal harem एकान्तस्थितेष्वन्तर्वंशिकपुरुषेषु ... भूपतिः प्रतिपत्तिशून्यः शिश्ये(?) AvantiK.126.14.

अन्तर्वंशिकपुरुषस्थान (antarvaṁśikapuruṣa-sthāna) *n.* place of the man who acts as the superintendent of the royal harem तस्या एव सकाशादन्तःपुरसंनिवेशमन्तर्वंशिकपुरुषस्थानानि ... अवगम्य ... शयनीयमभजे DaśKuC.71.11.

अन्तर्वंशिकमुख (antarvaṁśika-mukha) *adj.* having the superintendent of the royal harem as the intermediate (अमात्यः) दौवारिकान्तर्वंशिकमुखश्च यथोक्तं राजप्रणिधिमनुवर्तयेत् ArthŚā. ii. 218. 6 (5. 6)

अन्तर्वंशिकसैन्य (antarvaṁśika-sainya) *n.* army, i.e. group of superintendents of the royal harem कक्ष्यान्तरेष्वन्तर्वंशिकसैन्यं तिष्ठेत् ArthŚā. i. 100. 7 (1. 20); i. 103. 7 (1. 21); अन्तर्वंशिकसैन्यं चान्ते निविशेत ArthŚā. iii. 103. 7 (10. 1); अन्तर्वंशिकसैन्यं हि संनद्धं साधुसंमतम्। रक्षेत् ... नृपम् NītiSā.7.43;17.9; कक्षान्तरेष्वन्तर्वंशिकसैन्याधिष्ठितोऽन्तःपुरं प्रविशेत् (राजा) ManuBh. ii.44.17 (*on* 7.153)

अन्तर्वंशिकहस्त (antarvaṁśika-hasta) *m.* hand of the superintendent of the royal harem कल्पकप्रसाधकाः ... समुद्रमुपकरणमन्तर्वंशिकहस्तादादाय परिचरेयुः (राजानम्) ArthŚā.i.106.4(1.21)

अन्तर्वक्त्र (antar-vaktra) *n.* **A** interior part of mouth, i.e. jaw अन्तर्वक्त्रमपि स्वभावशुचिभिः कीर्णं द्विजानां गणैः। ... तन्वि ... ते ŚatTrayī. 139; **B** inside of the mouth (विषम्) अभ्यवह्रियमाणं त्वोष्ठचिमिचिमान्तर्वक्त्रदाह° ... °दन्तहर्षलालाः करोति AṣṭāSaṁ. i. 46.23 (1.8)

अन्तर्वक्त्र (antar-vaktra) *adj.* with the mouth, i.e. attention turned inwards, i.e. introvert अन्तर्वक्त्रो भवतु ... जीवः Jīvān.95.4.

अन्तर्वक्त्रम् (antarvaktram) *adv.* inside the mouth द्विरदपतिमदाम्भस्तिक्तमास्वादयन्तो विरसरसनमन्तर्वक्त्रमूहुर्द्विरेफाः HarVi. 41. 6.

अन्तर्वक्र (antar-vakra) *adj.* curved internally or inside अन्तर्वक्रो बहिः सर्पन् सर्पवत्कुण्डलाकृतिः। ध्यातव्यः प्रणवः BṛParāSm.12(2).92.

अन्तर्वण (antar-vaṇa) *adj.* [for retroflexion, cf. P. viii. 4. 5] **1** which has forest in the middle अन्तरशब्दादुत्तरं वनमन्तोदात्तं भवति। अन्तर्वणो देशः KāśiVṛ. *on* vi.2.179; Prasā.ii.783.5; SiddhāKau.654B.13 (*on* vi.2.179); **2** (used as noun) (that) which is inside the water उपनयन्नन्तर्वणं दक्षिणो वारां राशिरमात्यवद्विभुमसौ निर्व्याजमाराधयत् MahāP. 29. 168 (F. N. अन्तर्जलम्); **3** (used as noun) (that) which is (desired) in the mind, MahāP. 29. 168 [situated in a forest, MW.; Apte]

अन्तर्वण (antar-vaṇa) *n.* **1** middle or inside of the forest अनेकमन्तर्वणवारितातपं तपेऽपि यन्त्रोद्धृतवारिपूरितम्। ... धारागृहम् RāghPāṇ.(Dha.) 1.23 (comm. वनमध्यनिराकृतोष्णम्); **2** forest in the middle, intermediate forest ऋगयनपठनेन दुर्णसैस्तैः प्रवणान्तर्वणनिर्वणोषितैः किम् DvyāśraKā.4.3 (comm. अन्तर्मध्ये वनानि अन्तर्वणानि) ; **3** name of a forest, DvyāśraKā.4.3 (comm. प्रवणान्तर्वणनिर्वणनामानि ... वनानि)

अन्तर्वणभू (antarvaṇa-bhū) *f.* region inside the forest (काचित्) व्यवहितमविजानती किलान्तर्वणभुवि वल्लभमाभिमुख्यभाजम् ŚiśuVa.7.35 (comm. वनाभ्यन्तरप्रदेशे); धावन्त्यन्तर्वणभुविलुठन्त्याह्वयन्त्यात्मबन्धुनाराद्भूतानपि रिपुगणा व्यस्तनामग्रहेण PratāYaBhū. 255. 6.

अन्तर्वणम् (antarvaṇam) *adv.* inside the forest अन्तर् ... इत्येतेभ्यः परं वनं विनम्यते अखावपि खावपि च ... अन्तर्वणम् JaineVyā.412.25(*on* v.4.89); 52.17(*on* i.3.35); अन्तर्वणम् ... वनस्य मध्य इत्यर्थः Nyās.ii.1107. 22 (*on* viii.4.5); तरुषण्डनिरुद्धत्वादन्तर्वणमनुल्बणः। वनवीथीरतीत्यारात् प्रससार महाप्लवः MahāP. 13. 148; अन्तर्वणं क्वचिद्वाप्यः त्रिकोणचतुरस्रिकाः MahāP.22.174; तेन प्रविश्यान्तर्वणं सैन्यं न्यविक्षत MahāP.28.50; कूजितैर्दूरादप्यनुमीयमानवसतिग्रामोऽयमन्तर्वणम् SaraKaṇṭhā. 710. 11; ŚṛṅgāPra. 451. 27; छाययान्तर्वणमिवालीढौ संतापविच्छेदसंयुजा। शरवणोन्नताब्जसंकाशौ कनकाब्जवनमद्रिरिवाश्रितौ Rāvaṇā. 27.53; एकाङ्गवीरयोः कामं संगरोऽभूदभङ्गुरः। ... अन्तर्वणं पोत्रीन्द्रयोरिव PāṇḍaC. 10. 263; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii.1. 40 (58.12); हन्त व्यादाय वक्त्राणि निद्रान्त्यन्तर्वणं स्त्रियः PratāYaBhū.315.2; अन्तर्वणम् ... श्रीपार्श्वनाथस्य चैत्यम् ... आस्ते ViviTīKa. 74.24; अन्तर्वणं विशन्ति स्म भटा आखेटलम्पटाः HammīMaKā.4.54; पूर्वपदार्थप्राधान्ये तु विभक्त्यर्थेऽव्ययीभावः अन्तर्वणम् Prasā. i. 511.13; i.674.18.

अन्तर्वत् (antár-va(n)t) *adj.* [*f.* - ī] [P.iv.1.32; Vār.1 *on* P.iv.1.32; MahāBh. ii. 214.2 (*on* iv.1.32); KāśiVṛ. *on* iv. 1.32] **1A** having the embryo in the womb, pregnant अपराः ...। अन्तर्वतीः सुवते ṚV. iii.55.5; SV.(Kau.) II. ix (2). 1. 3; तमित्सगर्भं वनिनश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ṚV. x.91.6; पुमानन्तर्वानस्थविरः पयस्वान् वसोः कबन्धमृषभो बिभर्ति AV. ix. 4. 3; AV.(P.)xvi.24.3; अन्तर्वतीस् तृणवत्सा घृताचीस् ता न आपो राजसूया अवन्तु AV.(P.) xiv.1.17; प्रजापतिर्वा एक आसीत् सोऽकामयत बहुः स्यां प्रजायेयेति स मनसात्मानमध्याय३त्सोऽन्तर्वानभवत् MaiS. iv.2.1 (iv.20.14); TaiBr. II.ii.9.5-8; II.iii.8.1; देवा वै सर्वे सहान्तर्वन्तोऽभव२स्ते सर्वे सह व्यजायन्त MaiS. iv.2.13 (iv.36.3); अन्तर्वती जन्यं जातवेदसमध्वराणां जनयतं पुरोगाम् KāṭhS.7.12 (i.74.7); TaiBr. I.ii.11.3; MānŚS.30.3; VārāŚS. I. iv. 1. 20; उर्वशी वै पुरूरवस्यासीत् सान्तर्वती देवान् पुनः परैत् KāṭhS.8.10 (i.93.15); KapiKaS.7.6 (76.20); यदि नाभ्याशंसेत पष्ठौहीमन्तर्वतीं (गाम्) दद्यात् KāṭhS.11.2 (i.146.4); TaiBr.III.xii.5.9; BaudhŚS. ii.424.9; ĀpaŚS. xix. 13. 14; अन्तर्वती पुमा२सं दीर्घं जीवन्त२ शतायुषम्। दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवतु शरदः शतम् VārāGS. 16.10; **1B** endowed with merit अन्तर्वन्तीह दानानि सर्वाण्येव ...। एकं महाफलं ज्ञेयं विद्यादानमनन्तकम् ViṣṇuDhaP. iii.303.14; **1C** possessed of meaning, significant, suggestive न सेहिरे।... अमोघवाचा कविना प्रयुक्तां अन्तर्वतीं सूक्तिमिवानभिज्ञाः Yādavā.20.48; **1D** having something in the interior एकिकां स रजनीमपनीय तत्र श्वासैः समं स्वकुलसंभवपृष्ठमित्रैः। मुक्तस्तया तटगतोऽनुचरान्द्विजातीनन्तर्वतोऽद्भुतरसैरतनोत्स्ववृत्त्या BhārCam.3.28; **2** containing the word *antar* यदूर्ध्ववद्यत्प्रतिवदन्तर्वद् वृषण्वद्वृधन्वद्यन् मध्यमे पदे देवता निरुच्यते ते हि द्यावापृथिवी विश्वशंभुवेति द्यावापृथिवीयं सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयत इत्यन्तर्वद् द्वितीयेऽहनि द्वितीयस्याह्नो रूपम् AitBr. 20.4(540); AitBr.20.3(536); 22.1(570); 23.3(612) [being in the interior, Apte]

अन्तर्वत् (ántarvat) *m.* **1** name of a Gandharva ते गन्धर्वा आसुः ... युवमान् ... धानान्तर्वान् ŚatBr. XI. ii. 3. 9; **2** name of a sage त्रयः पूर्व ऋषय आसुः शूर्पयवमध्वाना अन्तर्वान् कृषिरसोल्वालाः JaimiBr. 2.41.

अन्तर्वत्त्वदोष (antarvattva-doṣa) [w. r. for *antavattvadoṣa*] ŚaṅkaVi. (Ā.) 188. 21.

अन्तर्वत्नी (antárvat-nī) *adj.* (*f.*) [P. iv. 1.32; MahāBh. ii.214.7 (*on* iv.1.32); JaineVyā.iii.1.32; 155.20 (*on* iii.1.32); CāndraVyā. ii. 3. 28; KāśiVṛ. *on* iv. 1. 32; ŚākaṭāVyā. i.3.42; Pradī. iv.57B.22 (*on* iv.1.32); SiddhaHe. ii.4.53; MugdhaBo. 4.26 (44.7); Prasā. i.347.6; SiddhāKau. 121B.3 (*on* iv.1.32)] having the embryo in the womb, pregnant तस्य व्रतं न हतेति ब्रूयात् ... नान्तर्वत्नीति ब्रूयात् MaiS.iv.2.9 (iv.31.2); MānŚS.214.2; अन्तर्वत्नी जन्यं जातवेदसम्। अध्वराणां जनयथः पुरोगाम् TaiBr.I.ii.1.13; BaudhŚS. i.57.17; ĀpaŚS. v.8.6; MānŚS.30.3 (v.l.); HirŚS.vi.5.10 (528.7); तस्मात्स्त्र्यन्तर्वत्नी। हरिणी सती श्यावा भवति TaiBr.II.iii.8.1; BaudhDS.ii.7.19; गर्भिण्यामन्तर्वत्न्यां म्रियेतात ऊर्ध्वं श्मशानं नीत्वा दहनं जोषयेत् BaudhPiMe. iii.9.1; उवाच ममता तं तु देवरम् ... अन्तर्वत्नी अहं भ्रात्रा ज्येष्ठेन MahāBhā.i.98.8; VāyuP.ii.37.38; MatsyaP. 48.34; BrahmāṇḍP. ii.74.38; अन्तर्वत्न्यश्च ताः सर्वाः सर्वाश्च सुसमाहिताः Rāmā.i.487*(3); वैशेष्यकराणि ... मातापितृसत्त्वान्यन्तर्वत्न्याः श्रुतयश्च CaraS.iv.8.16 (1941 Ed.); AṣṭāSaṁ. i. 201. 7 (2. 1); यागस्थस्य क्षत्रियस्य ... रजस्वलायाश्चान्तर्वत्न्याश्च ... घातनं ब्रह्महत्यासमानि ViṣṇuSm. 36.1; अन्तर्वत्नी अपत्याप्त्या ... युज्यते BṛParāSm. 11.7; (सीता) अन्तर्वत्नी प्रजावती। सुतावसूत RaghuVa. 15.13; बाहुर्योऽसौ ... पराजितोऽन्तर्वत्न्या महिष्या सह वनं प्रविवेश ViṣṇuP. iv. 3.26; BrahmāṇḍP. ii. 47. 78; BṛNāraP.7.42; ViṣṇuP. iv.6.67; अन्तर्वत्नी दितिश्चैव पत्नीत्वं समुपागता VāyuP. ii. 6. 57; अन्तर्वत्नीं च तां दृष्ट्वा ताराम् ... प्राह बृहस्पतिः VāyuP. ii.28.36; BrahmāṇḍP.ii.65.37; तां खलु देवीमन्तर्वत्नीं विदित्वा ... पिता ... स्वगृहमानाययत HarṣaC. 42.4; वसुमतीमासन्नसत्त्वपरिजनादन्तर्वत्नीमशृणोत् AvantiKa. 37.10; 179.23; चण्डघोषः ... राजयक्ष्मणा सुरक्षयमगादन्तर्वत्न्यां देव्यामाचारवत्याम् DaśKuC.89.16; अन्तर्वत्नीं सतीम् ... भर्तापृच्छत् PadmP.(Ra.) 7. 3; यद्य यद्य यस्य व्याधेर्निदानं तत्तदासेवमानान्तर्वत्नी स्त्री तत्तद्विकारबहुलमपत्यं जनयति AṣṭāSaṁ.i.207.5 (2.2); ऋषिं पर्यचरत् (मैना) ... अन्तर्वत्नी स्वगर्भस्य क्षेमायेच्छाप्रसूतये BhāgP. vii. 7. 14; v. 8.5; (सीता) अन्तर्वत्न्यागते काले यमौ सा सुषुवे सुतौ BhāgP.ix.11.11; सा अन्तर्वत्नी एतम् अस्य भर्तुरात्मानम् ... भावयति AitUBh. 280.8 (*on* 4.2); उत्तराधरारण्योर्निहितः ... अग्निः ... गर्भ इव गर्भिणीभिरन्तर्वत्नीभिः ... सुभृतः KāṭhUBh. 154.17(4.8); अन्तर्वत्नीमपश्यत् तां पतिः MahāP.15. 131; 12. 212; अन्तर्वत्नीं तस्य (काश्मीरकस्य) पत्नीं वासुदेवोऽभ्यषेचयत् NīlaP.9; नारीमन्तर्वत्नीम् ... न कामेत बलात्पुमान् SkandP. iii(3).1.39; अथ कालेन तद्योषिदन्तर्वत्नी बभूव ह SkandP.iv.11.2; ŚivaP.iii.14.3 (312A.7); सा च संप्रति ... प्रथमगर्भेणान्तर्वत्नी जाता UdaySuKa. 33. 21; अन्तर्वत्नीमपृच्छन्मामेकदा श्वशुरस्तव BṛKathāŚloSaṁ. 5. 89; 27. 29; श्रमणा ब्रह्मचारिणी नान्तर्वत्नी भवितुमर्हति TātpaṬ.(Vā.) 704.17 (*on* v.2.4); मनःस्वामी उवाच ... एषा सुन्दरी ... अन्तर्वत्नी च संजाता मत्त एव BṛKathāMañ.ix.2.760; अमावास्यायामहन्येव अन्तर्वत्नी तदा भार्या भुक्ता तेन ... असूत LiṅgaP.ii.8.15; कुरु राज्यं तया सार्धमन्तर्वत्न्या सुभाग्यया PadmP. iv. 56. 6; अन्तर्वत्नी वने त्यक्ता रामेण PadmP.iv.59.34; iv. 66. 8; अन्तर्वत्नी मुकुन्दस्य निर्बन्धं कुर्वती वधूः। अनुगन्तुं स्वभर्तारं विदुषा तेन निवारिता PadmP. vi. 206. 2; iv. 14. 34; तस्मिन् संकुले ... अन्तर्व्वत्नी तस्य महादेवी, ... विष्णुवर्धनमसूत EI.vi.352.18; vi.337.10; काञ्चनप्रभा। अन्तर्वत्नी सती राज्ञी तस्य सूते स्म कन्यकाम् KathāSaSāg. ix.1.20; vi.4.45; अन्तर्वत्नीं धनगिरिस्तां ज्ञात्वोचे PariPar.12.16; पाणिगृहीतीस्ततर्जुरन्तर्वत्नीः ... एके (भटाः) DvyāśraKā.4.67; अन्तर्वत्न्याः क्षणे तस्मिन्पत्न्या गोपालवर्मणः। जयलक्ष्म्या बबन्धास्थां श्वश्रूः RājTa.(Ka.)5.246;1.70; अन्तर्वत्नी विशेषेण देवी पुत्रेण पिप्रिये PṛthvīVi.8.48; शान्तनोः। अन्तर्वत्नी बभौ पत्नी PāṇḍaC. 1.54; 1.543;2.21;8.423; सुभद्राम् ... धनंजयः। अवोचदन्तर्वत्नीयमुत्तरास्ति स्नुषा तव PāṇḍaC.13.384; अन्तर्वत्नी सुहृदा दीयमानं दोहदादिद्रव्यमुपभुञ्जाना स्वयं तृप्यति ... गर्भं तर्पयति CaturCin. iii(1).19.1; अन्तर्वत्न्यो बभूवुस्ता ब्राह्म्यो हंस्यो मुनीश्वर YogVā. vi(1). 19. 11; कार्तवीर्यस्य महिषी ... अन्तर्वत्नी तु सा देवी सुषुवे ... पुत्रम् (सुभीमम्) BallāC. 54. 3; प्रिये ...। असीम प्रेम मे दत्तमन्तर्वत्न्या त्वयाबले VīraBhā. 7. 65; अन्तर्वत्नीं जातु कालेन पत्नीं दर्शं दर्शं पिप्रिये देवपाण्ड्यः ŚivLī. 13. 44; (used as noun) (one) who is pregnant स्नातक° ... °भारभृदन्तर्वत्नीनां पन्था देयः VaikhāDS. iii.2.1; अन्तर्वत्न्यास्तु यः पाणिं गृह्णीयात्स सहोढजः MahāBhā. xiii. App. I. 7A (76); सफलमैथुनेन ... संगता ... ततोऽन्तर्वत्न्यसूत Nāṭa.24.6; अन्तर्वत्नीं स्त्रियो गाश्च ...। घातयित्वा समाप्नोति ब्रह्महत्यां न संशयः VṛHārīSm.9.178; अन्तर्वत्नीं विहायासौ पद्मिनीखेटमाययौ BṛKathāK.86.6; (*fig.*) pregnant (with valour) कम्पेन्द्रस्यासिपुत्रिका। अप्सरोभ्यः पतिं दातुमन्तर्वत्नी किलाभवत् MadhuVi. 4.81 [Kośas give *antarvatnī* as a synonym of the following words: *āpannasattvā*, AmaK. 1117; RājNi. 395.12; ParyāRaMā.513; AbhidhāRaMā.2.343; Vaija. 174.16; AbhidhāCin. 538; ŚabdaRa. (Vā.) 2085; KośaKaTa. 1.4850; KalpaK. 25.45; *udariṇī*, AbhidhāCin. 538; KośaKaTa. 1.4850; KalpaK. 25.45; *garbhavatī*, AbhidhāCin.538; *garbhiṇī*, AmaK. 1117; RājNi. 395.12; ParyāRaMā. 513; AbhidhāRaMā. 2. 343; Vaija.174.16; ŚabdaRa.(Vā.) 2085; KośāKaTa. 1.4850; *gurviṇī*, AmaK.1117; RājNi. 395.12; AbhidhāCin. 538; ŚabdaRa. (Vā.) 2085; KośaKaTa. 1.4850; KalpaK. 25.45; *gurvī*, ParyāRaMā. 513; AbhidhāRaMā. 2.343; AbhidhāCin.538; KośaKaTa. 1.4850; and ParaNā.

2042 gives *antarvatnī* as the meaning of the following words: *āpannasattvā, udariṇī, garbhavatī and garbhiṇī*]

अन्तर्वत्नीचिकित्सित (antarvatnī-cikitsita) *n.* name of a chapter (*lit.* (one) dealing with medical treatment of one who is pregnant) अथातोऽन्तर्वत्नीचिकित्सितमध्यायं वक्ष्यामः KāśyaS. 293A.2.

अन्तर्वदनम् (antarvadanam) *adv.* inside the mouth, i.e. silently भीतान्तर्वदनं साश्रु कुर्वती परिदेवनम् ... तस्थौ ... अञ्जना PadmP.(Ra.)17.27.

अन्तर्वनाचलम् (antarvanācalam) *adv.* in the middle of the forest and the mountain वत्सकाः। प्रतिपद्य कथं दीक्षां वत्स्यथान्तर्वनाचलम् PadmP. (Ra.) 110. 68.

अन्तर्वपुस् (antar-vapus) *n.* [Loc.] in the interior of the body (कैलासः) संक्रान्तं यो वहत्यन्तर्वपुषि स्फाटिके जगत् ŚrīKaC.4.31.

अन्तर्वमि (antar-vami) *m.* indigestion अजीर्णे वायुगण्डोऽन्तर्वमिः TrikāŚe. ii. 6. 14 [flatulence, MW.; APTE]

अन्तर्वरम् (antarvaram) *adv.* in the husband (i.e. Nala) सतीव्रतैस्तीव्रमिमं तु मन्तुमन्तर्वरं वज्रिणि मार्जितास्मि NaiṣC. 6.110 (comm. वरस्य नलस्य अन्तर्मध्ये वज्रिणि राज्ञो लोकपालांशत्वेन नले स्थित इन्द्र इति)

अन्तर्वर्ग (antar-varga) *m.* internal, i.e. sub-class (of words within another class of words) (षडन्तर्वर्गाः ... ते त्रिगर्तषष्ठा इत्युच्यन्ते) अन्तर्वर्गाः=अन्तर्गणाः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P.v.3.116 (318. 20)

अन्तर्वर्त (antar-vartá) *m.* act of filling up of gaps (with grass) उत्त॑रोऽन्तर्व॒र्तान् क॑रोति॒ व्या॑वृ॑त्यै TaiS.VI.ii.10.7; यजमान औदुम्बरी यजमानमेव प्रजा अभिसंमुखाः करोति च्छदिर्भवत्यथान्तर्वर्तः KāṭhS. 25. 10 (ii. 118. 19); KapiKaS. 40. 3 (225.8); अन्तर्वर्तान् करोति व्यावृत्त्या इति संधिषु तृणवर्तान् प्रत्यस्यति BaudhŚS.i.189.16; BhārŚS. xii.8.14; छद्यन्तरालेषु प्रवर्तमुपास्यति ... ते अन्तर्वर्ता भवन्ति ĀpaŚS.xi.8.3; अन्तर्वर्ताः परिश्रयणं सांकाशिनं द्वारावितिहविर्धानवत् ĀpaŚS. xi. 10. 14.

अन्तर्वर्तमान (antar-vartamāna) *adj.* present inside स्फुटितान्यव(?न्तर्व)र्तमानमकरन्दभरेण (तथा स्फुटितानि) विकसितानि ... कमलानि Loc. 229.8 (*on* 3.44)

अन्तर्वर्तिग्राहकत्व (antarvartigrāhaka-tva) *n.* the state of being apprehensive of (an object) present inside (the orb) न च नेत्रस्यान्तर्वर्तिग्राहकत्वासंभवः VivaPraSaṁ.12.24.

अन्तर्वर्तिता (antarvarti-tā) *f.* the state of being present in the mind (or soul) नान्तर्वर्तितया भ्रान्तिरसत्त्वेन तु सेष्यते VibhraVi. 6.

अन्तर्वर्तित्व (antarvarti-tva) *n.* **1A** the state of being present in the mind भ्रान्तिज्ञेये च बाह्यत्वं बाधकैर्न निरस्यते। न गम्यतेऽन्तर्वर्तित्वम् VibhraVi. 154; **1B** the state of being present in (the body) जीवस्येव परस्यापि ब्रह्मणः शरीरान्तर्वर्तित्वमभ्युपगतम् BrahmSūBh. (Rā.) 243.13(*on* i.2.8); **2** the state of being present or existing in the vicinity तदन्तर्वर्तित्वात्कथमु कलये तस्य नटनम् (महाप्रभोः) CaitaCan. 255.20(10)

अन्तर्वर्तित्वमात्र (antarvartitva-mātra) *n.* mere state of being present inside कथं गर्भीयते शालिः। अन्तर्वर्तित्वमात्रविवक्षयेति KātanVṛ. *on* iii. 6.61.

अन्तर्वर्तिदृष्टि (antarvarti-dṛṣṭi) *f.* vision present inwards, introversion ईप्सितानीप्सिते न स्तो यस्यान्तर्वर्तिदृष्टिषु ... स जीवन्मुक्त उच्यते MahāU. 2. 46; 6. 48.

अन्तर्वर्तिन् (antar-vartin) *adj.* [*f.*-ī] **1Ai** existing between (preceding base and following member) **ii** being or lying in between **B** intermediate **2A** belonging to the inner circle **B** present or existing inside, internal **C** present or existing in the body **D** present or existing in the heart or mind **E** present or existing within **F** inherent **G** existing in or coming under the jurisdiction of **3** being included in **4** existing in the interim (period) **5** present or existing in the vicinity **1Ai** existing between (preceding base and following member) अन्येषु चोत्तरपदार्थप्रधानेषु यैवासावान्तर्वर्तिनी विभक्तिस्तस्याः समासेऽपि श्रवणं भवति MahāBh. i. 409. 7 (*on* ii. 2. 5); i. 218. 19 (*on* i. 2. 45); प्रकृतिप्रत्यययोः पूर्वोत्तरपदयोश्च या मध्ये वर्तते सा अन्तर्वर्तिनी विभक्तिः Nyās.ii.758.1(*on* vii.2.98); ननु सुराजा अतिराजेत्यादौ अन्तर्वर्तिन्यां विभक्तौ लुप्तायां समुदायस्य संज्ञा PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i.2.46 (344.9); *on* P. i.4.17 (20.16); PariVṛ. (Sī.) 161.17; वाचामीशो वागीशः। तत्रान्तर्वर्तिनीं विभक्तिमाश्रित्य पदान्तत्वम् Prasā. i. 87. 18; 10; i. 338. 5; अन्तर्वर्तिनी च या प्रथमा साश्रितशब्दात् सा च समासात् प्रागेवोत्पन्ना Prasā. i. 470. 20; i. 500. 13; i. 792. 22; i. 932. 11; अन्तर्वर्तिनीं विभक्तिमाश्रित्य पूर्वपदस्येवोत्तरखण्डस्यापि पदसंज्ञायां प्राप्तायाम् उत्तरपदत्वे चापदादिविधौ प्रतिषेधः SiddhāKau. 103A.8 (*on* vii.4.48); 115A.10 (*on* vii.3.47); इहान्तर्वर्तिनीं विभक्तिमाश्रित्य पदत्वे सति नलोपः प्राप्तो भत्वाद्वार्यते SiddhāKau. 587A.6 (*on* i.4.9); (मासजातः) अन्यत्र चोत्तरपदे यान्तर्वर्तिनी विभक्तिः सैव समासेऽपि भवति LaŚabdeŚe.ii.29.15; **1Aii** being or lying in between तयोश्च सेनयोरन्तर्वर्तिनी भूरलक्ष्यत। विदेहक्षेत्रभूमीव TriṣaŚaPuC. i.5.418; अन्तर्वर्तिनी भूत्वा राधां पृष्ठतः कृत्वा स्थितवतीं जरतीं करेण निक्षिप्य बलात् राधापटान्तग्रहणमभिनयति CaitaCan. 87.8(3); **1B** intermediate उपर्युपरिस्थितानां लोकानामन्तर्वर्ती लोकाकाशः BrahmSūBh. (Bhā.) 126.4 (*on* ii.2.33); Bhām.455.16 (*on* ii.2.33); SarvaDaKau.35.5; **2A** belonging to the inner circle राजनियोगाद्यान्तर्वर्तिनं शत्रुं वास्य निर्हनिष्यामि KāmSū. 66.20(1.5); राज्ञः पुत्रः सर्प इति ... अन्तर्वर्ती परो वापि ... न जानाति BrahmP. 111.5; भृत्याश्च बान्धवाश्चैव ये चान्तर्वर्ति(?र्ति)नो जनाः ... तेषां दानं प्रयोजयेत् Mānaso.ii.19.1007; **2B** present or existing inside, internal अन्तर्वर्ति च भूतानामण्डमेवोपवर्णितम् BrahmāṇḍP.i.1.45; व्यासज्यपक्षेऽपि सकलग्रहणेन ग्रहणं स्यात्। न च तच्छक्यमन्तर्वर्तिनामवयवानां प्रत्येतुमशक्यत्वात् Śarka.103.6; यच्च यस्यान्तर्वर्ति तदल्पम् ChāndoUBh. 443.14 (*on* vii.12.1); जिता अमित्रा अन्तर्वर्तिनः ...येनासौ जितामित्रः ViṣṇuSaBh. 86.19 (*on* 69); चेतना अन्तर्वर्तिनी BālaKrī. ii.63.13 (*on* 3.166 (?176)); काष्ठे संछेद्यमानेऽपि। अन्तर्वर्ती वह्निः किं घातैश्छेद्यते PraboSu.135; एभिरेवास्यान्तर्वर्ती मदः प्रख्याप्यते CaitaCan. 19. 14(1); **2C** present or existing in the body देवोऽपि हर्षः ... अन्तर्वर्तिनापि शोकानलतप्तेन स्नेहद्रवेण बहिरिव सिच्यमानः ... तां निशीथिनीम् ... जजागार HarṣaC.235.12; अन्तर्वर्ति च यद्भूतमिन्द्रं दृष्ट्वा ... तदोवाच ... पुनरभीतवत् BrahmP.124.57; प्राणापानयोरप्यन्तर्वर्तिनोः NyāyRa.713.21(*on* 5 (17).98); अन्तर्वर्तिनामवयवानाम् ... अग्निप्राप्तेरसंभवात् पाको न स्यात् Kiraṇā. 187.12; वसन्त्याः कन्याया अन्तर्वर्तिन्यलक्षिता। जनयिष्यति यत्तस्याः कालमाया शृणुष्व तत् KathāKau. 2.24; पुरीषाधानं पुरीषाशयोऽन्तर्वर्ती VīraMi. 858.9 (*on* 3.99); **2D** present or existing in the heart or mind योषितः ... आत्मनः सततमेव तदन्तर्वर्तिनो न खलु नूनमजानन् ŚiśuVa. 10.48; व्याप्त्यधिकरणे काम्यन्तर्वर्तिनि युवत्याकारे सादरनिरन्तरदीर्घकालाभ्याससहितचेतोगुणात्पूर्वमनुपलब्धिः स्फुटाभत्तस्य TarkBhā. (Mo.) 33.23; **2E** present or existing within तदन्तर्वर्ति यत्किंचिच्छुद्धमार्गे व्यवस्थितम् ... ज्ञानमश्नुते ParāTri. 255.14; हृदयं परस्य ब्रह्मणो वेश्मतयाभिधाय ... तदन्तर्वर्ति ... (ब्रह्म) ध्येयम् BrahmSūBh. (Rā.) 298.13 (*on* i.3.13); 211.2 (*on* i.1.21); ŚrutaPra. ii. 35. 20 (*on* i. 3. 13); हृत्पुण्डरीकेऽन्तर्वर्ति यदाकाशशब्दोक्तं दहरं ब्रह्मान्वेष्टव्यम् VedāntKau. 89.7 (*on* i.3.14); आदित्यस्य पूर्वं तेजःप्रदत्वेन वरेण्यमन्तर्वर्ति तेजस्तदपि तदेव Śivārka-MaDī.i.566.7(*on* i.4.27); (सूर्यमण्डलं नेत्रमण्डलं च) तयोरन्तर्वर्ती परमात्मैव न जीवः GoviBh. 21.10 (*on* i.1.20); **2F** inherent कार्यं हि कारणस्य अन्तर्वर्ति भवति GītāBh. (Śaṅ.) 246.16 (*on* 8.22); **2G** existing in or coming under the jurisdiction of सुहिलाविषयान्तर्व्वर्ती धडयासहाभिघात (न) ग्रामः EI.xxii.75.43; लाटदेशान्तर्व्वर्त्तिखेटकमण्डलान्तर्गतः केवञ्जनामा ग्रामः EI.vii.40.52; कोंक(ङ्क)णान्तःपातिमाहिरिहारविषयान्(न्त)र्व्व(र्)र्तिभादानग्रामः EI.iii.274.57; एतत्समान्तर्व्वर्त्ति[नो] आ[दु]रूनाम(म्नी) ग्रामटिका EI. xix. 153. 35; नौरग्रामान्तर्व्वर्त्ति वोडणीभट्ट(ट्ट)क्षेत्रम् EI. xii. 264. 42; त्रिभुवनमल्लदेवेन कोकलिपंचशतदेशमध्यस्थितविक्किगसप्तत्यन्तर्व्वर्त्ती। नीरूगुंडनामा ग्रामः ... दत्तः EI.xii.154.63; xiv.317.115; **3** being included in अग्न्यादीनां च सर्वेषामन्तर्वर्तिन्यो देवता इष्यन्ते BālaKrī.i.171.12 (*on* 1.265); **4** existing in the interim (period) कार्यस्योत्पादविनाशयोरन्तर्वर्तिनां क्रियाक्षणानां भूयस्त्वाल्पीयस्त्वग्रहणसहकारिणा चिरक्षिप्रप्रत्ययौ NyāyKa.64.24; **5** present or existing in the vicinity, cf. **अन्तर्वर्तित्व 2.**

अन्तर्वर्तिपर (antarvarti-para) *adj.* intended to convey what exists within यच्छब्दस्त्वन्तर्वर्तिपरः नाकाशपरः तत्कथमुभयपरामर्शित्वं तच्छब्दस्य ŚrutaPra.ii.33.28 (*on* i.3.13); श्रुतिवाक्येऽन्तश्शब्दोऽन्तर्वर्तिपरः ŚrutaPra.ii.34.19 (*on* i.3.13)

अन्तर्वर्तिबहिर्भास (antarvarti-bahirbhāsa) *m.* external cognition of what exists within भ्रान्तिः अन्तर्वर्तिबहिर्भासो भ्रान्तित्वानुपपत्तितः। असत्त्वेनैव तत्क्लृप्तौ न प्रमाणवती हि सा VibhraVi.7.

अन्तर्वर्तिवस्तु (antarvarti-vastu) *n.* **1** thing existing within (the ether) नन्वेतदपि अन्तर्वर्तिवस्तुसद्भावदर्शनायैव प्रदर्श्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 168.12 (*on* i.3.14); **2** thing (i.e. embryo) existing inside (the womb) अनवयवभूतान्तर्वर्तिवस्तुविशेषसंबन्धे हि सति स्त्री गर्भिणीत्युच्यते Nyās. ii. 439.16 (*on* vi.3.34); अन्तर्वर्तिवस्तुसंबन्धमात्रं गर्भिणीशब्दस्य प्रवृत्तिनिमित्तम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 3.34 (225. 15)

अन्तर्वर्तिविभक्ति (antarvarti-vibhakti) *f.* internal case-suffix (which is elided) अन्तर्वर्तिविभक्त्या दण्डिन्नित्यस्य पदत्वात् LaŚabdeŚe. i. 131.5;

ब्राह्मणेत्यस्यापि 'युवोरनाकौ' इति सूत्रभाष्योक्तरीत्यान्तर्वर्तिविभक्त्याङ्गत्वात् LaŚabdeŚe. i. 193. 16; i. 258. 7; i. 379. 3; 'सुप्तिङन्तं पदम्' इति अन्तर्वर्तिविभक्तिमपेक्ष्य PāṇiTaVāNaMā. 5. 17.

अन्तर्वर्तिविभक्त्यपेक्ष (antarvartivibhakty-apekṣa) *adj.* dependent on the internal case-ending अवश्यं च अन्तव(र्व)र्तिविभक्त्यपेक्षपदान्तविषये 'न पदान्त' इति निषेधोऽङ्गीकर्तव्यः PāṇiTaVāNaMā. 6. 2.

अन्तर्वर्तिविभक्त्याश्रय (antarvartivibhakty-āśraya) *m.* dependence on the internal case-suffix पदसंज्ञा तु अन्तर्वर्तिविभक्त्याश्रयेण षकारान्तस्येति सिद्धं जशत्वम् Pradī. i. 487A. 19 (*on* i.1.58)

अन्तर्वर्तिविभक्त्याश्रय (antarvartivibhakty-āśraya) *adj.* [*f.*-ā] dependent the an internal case - suffix अन्तर्वर्तिविभक्त्याश्रया तु षकारान्तस्य पदसंज्ञा Pradī.iv.400B.26 (*on* v.3.84); अन्तर्वर्तिविभक्त्याश्रये प्रथमान्तत्वे आश्रीयमाणे ... पूर्वनिपातापत्तिः LaŚabdeŚe. i.527.13.

अन्तर्वर्तिविशेषानवगम (antarvartiviśeṣānavagama) *m.* non-cognition of a particular thing that exists within (तदन्वेष्टव्यम्) तच्छब्दनिर्दिष्टयोराकाशतदन्तर्वर्तिनोरन्तर्वर्तिविशेषानवगमादुक्तानुपपत्तिगर्भः तदन्तर्वर्त्यंशविषयः प्रश्नः किं तदत्रेति ŚrutaPra.ii.35.20 (*on* i.3.13)

अन्तर्वर्तिविषयविषया (antarvartiviṣaya-viṣayā) *adj.* (*f.*) referring to the objects existing within प्रज्ञानरूपस्य ब्रह्मण उपलब्ध्यर्था या अन्तःकरणवृत्तयो बाह्यान्तर्वर्तिविषयविषयाः ता इमा उच्यन्ते AitUBh. 290.9 (*on* 5.2)

अन्तर्वर्त्यर्तिकृत् (antarvartyarti-kṛt) *adj.* which produces internal pain लोकभर्तुः ... पाणिपद्मः। अन्तर्वर्त्यर्तिकृत् ... भवदशिवशताशर्म ... शृणातु JinaŚ. 2. 11.

अन्तर्वर्त्यवयव (antarvarty-avayava) *adj.* possessing the limb existing inside (the womb) व्रीहिस्तु अन्तर्वर्त्यवयव(?व)स्तुविशेषसंबन्धे सति गर्भीत्युच्यते Nyās. ii. 439. 17 (*on* vi. 3. 34)

अन्तर्वप्रम् (antarvapram) *adv.* on the rampart अन्तर्वप्र(प्रं) बहिर्भित्तिश्रेष्टदिगाता(?दिग्गता) चूलिका MānaSā.9.181.

अन्तर्वलित (antar-valita) *adj.* turned inside or inwards स्वावासमन्तर्वलितेषु रजनिजागरजडेषु यामिकजनेषु... बभूव... प्रभातम् UdaySuKa. 114. 9.

अन्तर्वलिसमुत्थ (antarvali-samuttha) *adj.* arising from the internal folds (अर्शसाम्) अन्तर्वलिसमुत्थानां प्रत्याख्यायाचरेत् क्रियाम् SuśruS. ii. 2. 16.

अन्तर्वलीजात (antarvalī-jāta) *adj.* arising from the internal folds असाध्योऽन्तर्वलीजातो गुदजः (अर्शः) HārīS. iii.11.21.

अन्तर्वल्कल (antar-valkala) *m.,n.* inner bark तिल्वकस्तु... तस्य मूलत्वचं शुष्कामन्तर्वल्कलवर्जिताम्। चूर्णयेत् (कल्पार्थम्) CaraS.vii.9.1 (1922 Ed.)

अन्तर्वल्गा (antar-valgā) *f.* inner rein अन्तर्वल्गां समाकृष्य ...पार्ष्णिभ्यां ताडयेद्धयम् Mānaso. iv. 4. 818.

अन्तर्वल्मीकलीन (antarvalmīka-līna) *adj.* concealed inside an anthill अन्तर्वल्मीकलीनस्तु कण्वो नाम समाधिगः। हलोत्कृष्टो विनिष्क्रान्तः क्रोधादिदमुवाच SkandP. ii (7). 19. 73.

अन्तर्वशिक (antar-vaśika) *m.* superintendent of royal harem स्यातामन्तःपुराध्यक्षेऽन्तवं(v.l. र्व)शिकावरोधिकौ AbhidhāCin.726.

अन्तर्वर्ष (antar-varṣa) *m.* the rainy season तृतीयेऽन्तर्वर्षे ... तमःस्कन्धः प्रदालितः GiMs. iii (3). 27. 17; iii (3). 28. 4 [DBHS.]

अन्तर्वर्षा (antar-varṣā) *f.* the rainy season अन्तर्वर्षा MahāVyu. 281. 222 [DBHS.]

अन्तर्वस् (antar-vas-) I. P. **1** to remain, i.e. to stop in the midst निश्चित्य यः प्रक्रमते नान्तर्वसति कर्मणः। ...स वै पण्डित उच्यते MahāBhā. v.33.24; SūktiRa.82.19; **2A** to abide within, cf. **अन्तर्वसत् A; 2B** to reside in the mind, cf. **अन्तवसत् B.**

अन्तर्वसत् (antar-vasat) *adj.* **A** abiding within तेन (हरिणा) ...दध्रे मणिः (कौस्तुभः)...। अन्तर्वसन्बिम्बगतस्तदङ्गे साक्षादिवालक्ष्यत यत्र लोकः ŚiśuVa. 3.9; **B** residing or present in the mind अन्तर्वसन्मदनसायकपुष्पगन्धमभ्युद्धरन्निव घनस्तदनु श्रमेण। श्वासस्तव ŚrīKaC.7.57.

अन्तर्वसतितस् (antarvasati-tas) *adv.* on account of remaining or presence inside पर्वतात्मजा। तीर्थे ममज्ज... तीर्थानां नवकं तत्र संजातं स्फटिकप्रभम्। अन्तर्वसतितः SkandP. i (3A).12.16.

अन्तर्वसु (antar-vasu) *m.* name of a (three-day) Soma-sacrifice (*lit.* enclosing riches, i.e. cattle) त्रिवृत् प्रातःसवनं पञ्चदशं माध्यंदिनं सवनम् ... त्रिवृत्संधिरन्तर्वसुः PañcBr. xxi.7.1 (comm. त्रिरात्रोऽन्तर्वसुरित्युच्यते); अथैषोऽन्तर्वसुः ... सर्वस्तोमोऽग्निष्टोमः JaimiBr. 2. 279; अन्तर्वसुना पशूनाप्नोति ĀpaŚS. xxii. 18. 9; HirŚS. xvii. 7. 4 (455. 4); त्र्यहाः पञ्च गर्गबैदच्छन्दोमान्तर्वसुपराकाः KātyŚS. xxiii. 2. 8; अन्तर्वसुः पशुकामस्य KātyŚS. xxiii. 2. 11; ये गर्गत्रिरात्रस्य प्रथमोत्तमे अहनी ते अन्तर्वसोः MaśaKa. 6. 9; अन्तर्वसावप्रत्यवरूढानि उत्तमस्याह्न उक्थानि NidāSū. 144. 13 (8. 8); चातुर्मास्यवैश्वदेवगर्गवैदच्छन्दोमवत्पराकान्तर्वस्वश्वमेधत्र्यहाणां शग्ध्यूषु शचीपते इति VaitāSū. 41. 2.

अन्तर्वसुधाशया (antarvasudhā-śayā) *adj.* (*f.*) lying inside, i.e. existing in the interior of the earth आपो यथान्तर्वसुधाशयाश्च दुःखं तथा चित्तशरीरयोनि Saund. 16. 11.

अन्तर्वस्तु (antar-vastu) *n.* **A** inner content or substance एवं परमार्थमयत्वात् परमेश्वरस्य चित्तत्त्वस्य यदेव अविभागेन अन्तर्वस्तु स्फुरितं तदेव पश्यन्तीभुवि वर्णपदवाक्यविबिभाजयिषया परामृष्टम् ParāTri. 13.7; **B** plan or plot in the mind स्फुटमजनि तदन्तर्वस्तु गूढं तवाद्य UjjvaNīMa. 521. 8.

अन्तर्वस्त्र (antar-vastra) *n.* **i** inner garment as a type of minor (surgical) instrument अनुयन्त्राण्ययस्कान्तरज्जुचर्मान्तर्वस्त्र°...°हर्षभयानि AṣṭāSaṁ. i. 170. 10 (1. 34); **ii** inner garment, undergarment गृहीत्वा तत्र तस्यान्तर्वस्त्राण्याभरणानि च। चेलखण्डं तमेकं च दत्त्वान्तर्वाससः कृते KathāSaSāg. i. 4.52.

अन्तर्वस्त्रम् (antarvastram) *adv.* under the garment योक्त्रेण पत्नी संनह्यते अन्तर्वस्त्रम् VārāŚS. I. iii. 2. 21.

अन्तर्वह् (antar-vah-) I. P. to carry or bear inside एकं जीवनमूलम् ... अन्तर्वहति वराकी सा त्वां नासेव निःश्वासम् ĀryāSaŚa. 147.

अन्तर्वहिःकोणभव (antarvahiḥkoṇa-bhava) *adj.* formed with (the help of) the inner and outer angles अन्तर्वहिःकोणभवं तु कुण्डं द्विघ्नं स्वसंख्याकभुजैरलीकम्। यैरुक्तमष्टास्रमहो कथं तैस्त्र्यब्ध्यस्रकं चापि तथाहृतं न SiddhāTaVi. 97. 20.

अन्तर्वह्नि (antar-vahni) *m.* fire inside the body, i.e. in stomach or abdomen अन्तर्वह्नावेव वैश्वानरोक्तिः NayaMañ. I. ii. 7. 13.

अन्तर्वा (antar-vā) *adj.* [Debru. 869] forming part of oneself such as children, cattle etc., Apte; cf. **अन्तर्वावत्.**

अन्तर्वाणि (antar-vāṇi) *adj.* who is well-versed in the sacred scriptures and sciences, very learned (नाट्यशालायाम् अहं नृत्तम्) अन्तर्वाणिभिः ... भरतपुत्रैः सत्रमवलोकयामास YaśasCam. i. 477. 8; दमप्रतिभान्वितः अन्तर्वाणिः KāvyKaVṛ. 99. 10 (3. 5); धन्यस्यायं नवः प्रेमा यस्योन्मीलति चेतसि। अन्तर्वाणिभिरप्यस्य मुद्रा सुष्ठु सुदुर्गमा BhaktiRaSi. i. 4. 8 (comm. शास्त्रविद्भिः); अन्तर्वाणिरसौ गेहमरुणस्तु नभोऽन्तरम् ... लब्धुमैच्छताम् YātrāPra. 4. 1; 7. 153 (1); यदन्तर्वाणयः सर्वेऽपि स्वच्छन्दानुरोधात् कलयन्ति स्वरूपमेतस्य Jīvān. 449. 1; (used as noun) (one) who is well-versed in the sacred scriptures अन्तर्वाणिं मन्यमानः खलोऽयं पौरोभाग्यं सूक्तिमुक्तासु धत्ते IndSpr. 7645 = Subhāṣitaratnabhāṇḍāgāra 59. 210 [Kośas give *antarvāṇi* as the synonym of *śāstravid*, AmaK. 2037; ParyāRa. 1626; AbhidhāRaMā. 2. 244; AbhidhāCin. 345; KośaKaTa. 1. 1199; KalpaK. 215. 12; and also they give *antarvāṇi* in the sense of the following words : *purodhas*, ŚabdaRa. (Vā.) 4404; *bahuśruta*, ŚabdaRa. (Vā.) 4404; *vettṛ*, ParaNā. 1662; *śāstravid*, ŚabdaRa. (Vā.) 4404; ŚabdaRaSaK. 117. 14]

अन्तर्वाणि (antarvāṇi) *adv.* in the sacred scriptures दुःखानां क्षतिरित्यबोधहतिरित्यानन्दविष्फूर्तिरित्यन्तर्वाणिविकल्पजालजटिलान्मोक्षादपि ज्यायसी NīlaVi.6.17.

अन्तर्वाणिध्येय (antarvāṇi-dhyeya) *adj.* to be meditated upon by the ones who are well-versed in the sacred scriptures and sciences मन्दस्मेरोदारवक्त्रारविन्दम्। अन्तर्वाणिध्येयमाम्नायगेयं वन्दस्वैनं वाणि वल्लीसहायम् YātrāPra. 6. 37.

अन्तर्वाणिशिरोमणि (antarvāṇi-śiromaṇi) *m.* crest-jewel, i.e. respected one who is well-versed in the sacred scriptures and sciences अमात्यानन्तर्वाणिशिरोमणीन् स संजग्राह भूभर्ता NemiC. 1. 47.

अन्तर्वान्तर्व्यवस्थित (antarvāntarvyavasthita) [w. r. for *arṇavāntarvyavasthita*], MārkP. 54. 25.

अन्तर्वायु (antar-vāyu) *m.* wind in the body, i.e. internal wind बीजेऽन्तर्वायुना भिन्ने द्वौ जीवौ कुक्षिमागतौ। यमावित्यभिधीयते SuśruS. iii. 2. 37; BhāvPra. (Bhā.) 3. 39.

अन्तर्वारणक (antarvāraṇa-ka) *adj.* having (picture of) elephants (drawn) in the middle आस्थानवेदिकायाः पृष्ठभागे प्रतिष्ठापितमुभयतः संयोजितमृगाङ्कमणिदारुनिर्मितोदारमन्तर्वारणकम् ... दन्तपटमध्यास्त (भूमिपतिः) TilaMañ. 68. 23.

अन्तर्वार्क्ष (antar-vārkṣa) *adj.* being or existing in the interior of a tree (यदि क्रिम्णः क्रिमय एनं भक्षयेयुः। पूर्ववत्प्रायश्चित्तम्) क्रिम्णः क्रिमिणः यद्यन्तर्वार्क्षाः क्रिमयः स्युरित्यर्थः comm. *on* ĀpaŚS. ix. 20. 2.

अन्तर्वावत् (antarvāvat) *adv.* [DEBRU. 869] inwardly, inside प्रप्रं दाश्वान् पुस्त्याभिरस्थितान्तर्वावत् क्षयं दधे ṚV. i. 40. 7 (*but* Sāy. वा गतिगन्धनयोः। अन्तर्वान्ति गच्छन्तीति अन्तर्वाः पुत्रपश्वादयः। ... तदस्यास्ति इति मतुप्) [*but* APTE *adj.* having progeny, cattle etc.]

अन्तर्वावत् (antar-vāva(n)t) *adj.* [DEBRU. 893] covered or concealed व्यस्तभ्नाद्रोदसी मित्रो अद्भुतोऽन्तर्वावदकृणोज्ज्योतिषा तमः ṚV. vi. 8. 3 (Sāy. अन्तर्हितं तिरोहितम्) [abounding with precious things inside, APTE; spacious, DEBRU.]

अन्तर्वाष्प (antar-vāṣpa) *n.* tears (suppressed) inside अन्तर्बा(v.l. °र्वा PW.)ष्पभरोपरोधि गदितम् Śāk. 4. 8.

अन्तर्वाष्प (antar-vāṣpa)*adj.* having, i.e. suppressing tears inside (स कामी) तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः केतकाधानहेतोरन्तर्बाष्प(v.l. °र्वाष्प PW.) श्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ MeghDū. 3; आरक्तराजिभिरियं कुसुमैर्नवकन्दली सलिलगर्भैः। कोपादन्तर्बाष्पे(v.l. °र्वाष्पे PW.) स्मरयति मां लोचने तस्याः Vikramo. 4. 15; cf. **अन्तर्बाष्प.**

[1]**अन्तर्वास** (antar-vāsa) *m.* undergarment or inner garment कथा त्वपि जाया पतिं नग्नं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वसीथा इति होवाचानग्नो भवेति तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः BaudhŚS. ii. 397. 3; तस्य हान्तर्वासमवलुलोपाथ ह सा विद्युतं जनयांचकार BaudhŚS. ii. 398. 7; स्नातकानां तु नित्यं स्यादन्तर्वासस्तथोत्तरम् VāsiDS. 12. 14; आटविका नदी समीपसंयोगाच्छीतला प्रवाता च। भगवता प्रथमे यामे अन्तर्वासः प्रावृतः GiMs. iii(2). 51. 10; iii (2).160. 9; कौपीनाच्छादनं चैनमन्तर्वासे न कारयेत् MahāP. 40. 157; संघाटी उत्तरासङ्गः अन्तर्वासः MahāVyu. 272. 3.

[2]**अन्तर्वास** (antar-vāsa) *m.* **A** intermediate state, i.e. birth मनो बुद्धिश्च सप्तैते योनिरित्येव शब्दिताः। हविर्भूता गुणाः सर्वे प्रविशन्त्यग्निजं मुखम्। अन्तर्वासमुषित्वा च जायन्ते स्वासु योनिषु MahāBhā. xiv. 20. 24; **B** act of staying inside ककुद्मिकन्यावक्त्रान्तर्वासलब्धाधिवासया। मुखामोदं मदिरया कृतानुव्याधमुद्वमन् ŚiśuVa. 2. 20: **C** interior of the dwelling तस्माद्गिरिश्छिरुदभूत् सुचिरन्तदन्तर्व्वासादिव प्रकटयन् रजसः प्रवृत्तिम् EI. vii. 149. 3 [station, pw.]

अन्तर्वासना (antar-vāsanā)*f.* impression in the mind, mental impression कस्यचित् किंचिदेवान्तर्वासनायाः प्रबोधकम्। ततो धियां विनियमो न बाह्यार्थव्यपेक्षया PramāVār. 3. 336.

अन्तर्वासवेश्मन् (antar-vāsaveśman) *n.* inner part of the dwelling-place साप्यसंभाषमाणैव तमन्तर्वासवेश्मनि। तन्वी न्यषीदत् KathāSaSāg. ii. 2. 35.

अन्तर्वासस् (antar-vāsas) *n.* undergarment or inner garment आप्लुत्य परिवृत्यान्तर्वासो बद्ध्वाचमेच्छिखाम् MṛgendraT. ii. 2. 13: भगिनी याज्ञवल्क्यस्य ... स्नाताहनि रजस्वला। अन्तर्वासो धृतवती दृष्ट्वा कर्पटकं रहः SkandP. v (3). 42. 9; गृहीत्वा तत्र तस्यान्तर्वस्त्राण्याभरणानि च। चेलखण्डं तमेकं च दत्त्वान्तर्वाससः कृते KathāSaSāg. i. 4. 52; वैणवीं धारयेद्यष्टिमन्तर्वासस्तथोत्तरम् PadmP. i. 54. 3; SaurP. 17. 45; परिधाय शुभं वस्त्रमन्तर्वासश्शुभं तथा। ... पूजारम्भं समाचरेत् ŚivaP. iv. 38. 33 (397A. 3); नान्तर्वासो विना जातु निवसेद्वसनं बुधः। नान्तर्वास इति। कौपीने जलसंसर्गपरिहाराय पूर्वं वासः परिधाय तत्परित्यज्य वायोऽन्तरं परिदध्यात् ViraMi. (Āhnika.) 244. 23; तेषामन्तर्वासः स्यात् तथोत्तरं द्वितीयं वासः स्यात् BālamBha. i. 393. 22 (*on* 1. 133)

अन्तर्वासःस्थानीय (antarvāsas-sthānīya) *adj.* which comes in the place of or substitutes the undergarment अस्माच्च वासोवैकल्पिकात्प्रावरणाजिनादतिरिक्तम् अन्तर्वासःस्थानीयमजिनान्तरं धारणीयम् ViraMi. (Saṁskāra.) 414. 5.

अन्तर्वासिक (antarvās-ika) *m.* superintendent of the women's apartment, PW.; superintendent of the inner apartments (harem), DBHS.; cf. **अन्तर्वंशिक; अन्तर्वेशिक.**

[1]**अन्तर्वासिन्** (antar-vāsin) *adj.* wearing an undergarment अन्तर्वास्युत्तरीयवान् BaudhDS. i. 3. 2 (*but* comm. अन्तर्वासः कटिसूत्रम्। तद्वद्वाससा चोत्तरीयवान्)

[2]**अन्तर्वासिन्** (antar-vāsin) *adj.* being or dwelling inside, included or comprised in, APTE.

अन्तर्वासोवृत (antarvāso-vṛta) *adj.* clad in undergarment द्विजान् ... अन्तर्वासोवृतान् ... अभ्यङ्गयेत् BhaviP. 733A. 28 (iv. 89. 28)

अन्तर्विकल्प (antar-vikalpa) *m.* **1** mental imagination प्रेयांसमर्कमिव दृष्टिपथव्यतीतम् अन्तर्विकल्परचिताकृतिमीहमानाः प्रेम्णा विलोकयितुं अस्खलितेन चक्षुरम्भोजनेत्रविनिमीलनमम्बुजिन्यः HarVi. 19. 29; **2** inner or internal option निर्मर्यादमन्तर्विकल्पकल्लोलदोलायमानमानसस्य ... मम YaśasCam. ii. 50. 7; **3** distinctive or determinate cognition अन्तर्विकल्पप्रतिबिम्बितस्य नीलादेर्यो बहिरात्मना प्रमातृविच्छिन्नेन स्वभावेन प्रकाशः PratyabhiVi. i. 418. 8 (*on* i. 8.9)

अन्तर्विकार (antar-vikāra) *m.* **1** modification in the middle (of a word) अनितावन्तर्विकारागमं प्रागुक्त्वा VājaPrāti. 4. 23 (Uvaṭa यस्य पदस्य अन्तरा विकार आगमो वा विहितस्तदन्तर्विकारागमं पदम्); **2** mental disturbance or inner perturbation अन्येद्युः सोमदेवाख्यसार्थेशस्य दृशोः पथि। पतितान्तर्विकाराय निर्विकाराप्यजायत PārśvC. 2. 761; न पुनरन्तर्विकारेषु मनसो निमित्तत्वमात्मनश्चोपादानत्वं युक्तं कारणद्वयकल्पने गौरवात् SāṁkhyaPraBh. 13. 39 (*on* 1. 19)

अन्तर्विकारव्यतिकर (antarvikāra-vyatikara) *m.* occurrance, i.e. extent of inner perturbation तस्याः पुनर्योऽसावन्तर्विकारव्यतिकरस्तम् ... न जानीमः VakroJī. 39. 7.

अन्तर्विकारोर्मि (antarvikārormi) *m., f.* wave in the form of inner perturbation सखीमन्तर्विकारोर्मिभिर्ग्रस्तां प्रेक्ष्य वितर्कयन्ति गुरवः संप्रत्यपस्मारिणीम् UjjvaNīMa. 359. 1.

अन्तर्विकेशिका (antar-vikeśikā) *f.* soft lint (kept) inside (the wound for cleansing) व्रणं शोधयते शीघ्रं स्थिता ह्यन्तर्विकेशिका AṣṭāSaṁ. i. 187. 14 (1. 38); AṣṭāHṛ. i. 29. 47 (comm. विकेशिका व्रणान्तरे स्थिता)

अन्तर्विक्रियानुत्पत्ति (antarvikriyānutpatti) *f.* absense of origination of any mental disturbance, absence of affectedness क्षमा आक्रुष्टस्य ताडितस्य वा अन्तर्विक्रियानुत्पत्तिः GītāBh. (Śaṅ.) 453. 8 (*on* 16. 3)

अन्तर्विक्षोभितजलाविल (antarvikṣobhitajalāvila) *adj.* turbid due to the water stirred from inside गां विन्दता भगवता गोविन्देनामितौजसा। वराहरूपिणा चान्तर्विक्षोभितजलाविलम्। ... पातालतलमव्ययम् ... ददृशाते महार्णवम् MahāBhā. i. 19. 11.

अन्तर्विगाह (antar-vigāha) *m.* act of entering within, penetration, APTE.

अन्तर्विगाहन (antar-vigāhana) *n.* act of entering or plunging into, penetration निर्बन्धोऽभिनिवेशः स्यात्प्रवेशोऽन्तर्विगाहनम् AbhidhāCin. 1500; KalpaK. 241.57.

अन्तर्विग्रह (antar-vigraha) *m.* internal part of the body, mind रोमोद्गमसंनहनं भित्त्वान्तर्विग्रहं पराप्रतिताः ... इषवः KuṭṭaMa. 289 (comm. अन्तःकरणम्)

अन्तर्विग्रहम् (antarvigraham) *adv.* inside the body आश्लिष्टा दयितस्यासौ तथा गात्रेष्वलीयत। पुनर्वियोगभीतेव ज्ञातान्तर्विग्रहं यथा PadmP. (Ra.) 16. 184.

अन्तर्विघात (antar-vighāta) *m.* internal ruin or destruction, i.e. delusion of soul मनोरमस्याप्यतिदोषवृत्तेरन्तर्विघाताय समुत्थितस्य। विषद्रुमस्येव जनस्य सङ्गादासाद्यते संप्रति मूर्च्छनैव YogVā. i. 27. 30.

अन्तर्विघूर्णन (antar-vighūrṇana) *n.* act of shaking or rolling, i.e. churning inside अन्तर्विघूर्णनविसंस्थुलसप्तलोकमासीद्वराहवपुषः श्वसितं च यस्य HarVi. 36. 16.

अन्तर्विच्छेद (antar-viccheda) *m.* separation of the (embodied) soul or self (देहादुत्क्रमणम् ... चास्यान्तरात्मनः) प्राणानामुत्क्रमणमन्तर्विच्छेदः ManuBh. i. 516. 28 (*on* 6. 63)

अन्तर्विजानत् (antar-vijānat) *adj.* knowing the interior part (of the body) मण्डलाग्रेण कर्तव्यं छेद्यमन्तर्विजानता SuśruS. iv. 15. 16.

अन्तर्विजितपवनवेग (antar-vijitapavanavega) *adj.* who has controlled the speed of the wind(s) inside पद्मकोषाः ... निभृतमनुभवन्तोऽनाहतं नादमन्तर्विजितपवनवेगाः किं नु योगाधिरूढाः KaṁVa. 4. 29.

अन्तर्विज्ञानवत्त्व (antarvijñānavat-tva) *n.* the state of being possessed of the inner consciousness अध्यक्षस्य अन्तर्विज्ञानवत्त्वप्रदर्शनेन तस्मिन् ... प्राणस्य अवस्थानं गमयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 803. 8 (*on* iv. 2. 4)

अन्तर्विद् (antar-vid) *f.* inner consciousness यथा पुरमिवास्तेऽन्तर्विदेव स्वप्नसंविदः। तथा जगदिवाभाति स्वात्मैव परमात्मनि YogVā. iii. 11.20 (comm. अन्तर्गता वित् चैतन्यमेव)

अन्तर्विदलित (antar-vidalita) *adj.* split or rent asunder in the middle वरं शृङ्गोत्तुङ्गाद् गुरुशिखरिणः क्वापि विषमे पतित्वायं कायः कठिनदृषदन्तर्विदलितः ŚatTrayī. 322.

अन्तर्विदाह (antar-vidāha) *m.* inflammation or burning sensation in the abdomen (मदनसंजीवनः) हन्यात् ... पित्तगुल्मं सततमतिमहानाहमन्तर्विदाहम् RasRaSa. 27. 92.

अन्तर्विदाहसहित (antarvidāha-sahita) *adj.* which is associated with inflammation or burning sensation in the abdomen यस्ताम्यति ... अन्तर्विदाह-

सहितः स्मरणादपेतः। ... तं वर्जयेद्भिषगिह ज्वरलक्षणज्ञः KalyāKā. 9. 61.

अन्तर्विदाहिन् (antar-vidāhin) *adj.* **i** causing inflammation or burning sensation in the abdomen इक्षुवर्गम् ... अन्तर्विदाही कफकृत्सितेक्षुः HārīS. i. 10.3; **ii** causing inflammation or burning sensation in the body आर्द्रचन्दनकल्कानि विषाक्तानि ससंभ्रमात्। लिम्पन्त्यन्तर्विदाहीनि परस्त्रीसुरतप्रियान् VarāṅgaC. 5. 59.

अन्तर्विद्या (antar-vidyā) *f.* inner learning, i.e. esoteric knowledge or science दुर्गे त्वां नमामो महेश्वरि ...। अन्तर्विद्यासुविद्याभ्यां सुप्रीतां त्वां नमामहे ŚivaP. ii (3). 3. 28 (126B. 2)

अन्तर्विद्युत्स्फुरितरुचिर (antarvidyutsphurita-rucira) *adj.* charming due to the flash of lightning inside (the cloud) पश्याकाशे जलदपटलेऽस्मिन् बलाकावलीं ताम्। अन्तर्विद्युत्स्फुरितरुचिरे सुप्रकाशेन्द्रचापे भक्तिच्छेदैरिव विरचितां भूतिमङ्गे गजस्य NemiDū. 20.

अन्तर्विद्रधि (antar-vidradhi) *m.* internal abscess पाययेत्। श्लेष्मज्वरगुल्म-प्रतिश्यायान्तर्विद्रधिषु AṣṭāSaṁ. ii. 137. 16 (5. 1); सूत्रोदितेन विधिना साधु तेन तथा वमेत्। श्लेष्मज्वरप्रतिश्यायगुल्मान्तर्विद्रधीषु च AṣṭāHṛ. v. 1. 9; KalyāKā. 14. 25; शिग्रुमूलं जले धौतं जलपिष्टं प्रगालयेत्। तद्रसं मधुना पीत्वा हन्त्यन्तर्विद्रधिं नरः SiddhYo. 43. 11; पुनर्नवावरुणयोः क्वाथोऽन्तर्विद्रधिं जयेत्। तथा शिग्रुभवः क्वाथो हिंगुसैन्धवसंयुतः ŚārṅgaS. ii. 2. 126.

अन्तर्विद्वस् (antar-vidvás) *adj.* knowing internally or thoroughly अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाट् ṚV. i. 72. 7 [knowing the path between heaven and earth, APTE]

अन्तर्विद्विष् (antar-vidviṣ) *m.* foe in the mind, internal foe भीमोऽन्तर्विद्विषः क्षान्तिगदयादलयत्तथा। यथा नामापि नाश्रौषीदेष तेषां पुनः क्वचित् PāṇḍaC. 18.136.

अन्तर्विध (antar-vidha) *m.* inner part or side चतसृभिर्दिग्भ्यो लोष्टान् समस्यति। येऽन्तर्विधाद्बहिर्विधमापन्ना भवन्ति ĀpaŚS. xvi. 20. 5; HirŚS. xi. 6. 52 (49. 18); [Loc.] in the inner part or side उत्तरेण पुच्छाप्ययमन्तर्विध आक्रमणं प्रतीष्टकामुपदध्यात् ĀpaŚS. xvi. 21. 12.

अन्तर्विधम् (antarvidham) *adv.* in the inner part or side अन्तर्विधम-भिमृशति VaikhāŚS. 18. 16.

अन्तर्विधा (antar-vidhā) *adj.* (*f.*) of internal kind or type (ऋचः) अन्तर्विधा हि दाशमिक्यः। विश्वजित्यन्तर्विधाः करिष्यन्भवति NidāSū. 155. 6 (9. 2)

अन्तर्विनत (antar-vinata) *adj.* bent inwards द्वारम् ...। पीडाकरमतिपीडितम-न्तर्विनतं भवेदभावाय BṛSaṁ. 53. 81.

अन्तर्विनिगूढ (antar-vinigūḍha) *adj.* concealed inside प्रक्षाल्यतेऽन्तर्विनि-गूढनाभिहृदप्रतिष्ठाम्बुजबीजकोषः। पीठः ... अब्जयोनेः कुक्षिप्रविष्टोदधिवीचिभङ्गैः HarVi. 9. 25.

अन्तर्विनिर्मग्ना (antar-vinirmagnā) *adj.* (*f.*) sunk, i.e. fixed between स्तनावालोक्य तन्वङ्ग्याः शिरः कम्पयते युवा ...। तयोरन्तर्विनिर्मग्नां दृष्टिमुत्पाटयन्निव Kāvyānu. (Vā.) 14. 4.

अन्तर्विन्ध्यनिवासिन् (antarvindhya-nivāsin) *adj.* dwelling, i.e. present in the interior of the Vindhya mountain अन्तर्विन्ध्यनिवासिसान्द्रविततध्वान्तोद्ध-तध्वंसिधीः। अत्युच्चैरुदयाद्रिसंततसतप्रेङ्खन्मयूखोत्करः PramāVāBh. 545. 16.

अन्तर्विन्यस्त (antar-vinyasta) *adj.* **A** placed inside (शुकनासः) अन्तर्विन्य-स्तकाञ्चनपीठां स्नानभूमिमगात् Kād. 99. 17; **B** set inside अन्तर्विन्यस्तवीरु-त्तृणमयपुरुषत्रासविघ्नं कथंचित् कापोतं कोद्रवाणां कवलयति कणान् क्षेत्रकोणैकदेशे SubhāRaK. 10. 50; SaduktiKa. 174. 4.

अन्तर्विपरिवर्तमान (antar-viparivartamāna) *adj.* arising or manifesting in the mind श्रोतृप्रेक्षकाणामन्तर्विपरिवर्तमानो रत्यादिः ... स्थायी ... रसः Avalo. 77. 5 (*on* 4. 1)

अन्तर्विपरिवर्तिन् (antar-viparivartin) *adj.* **A** revolving within कार्यकार-णता लोके सान्तर्विपरिवर्तिनः। उभयेन्द्रियवेद्यत्वं तस्य कस्यापि शक्तितः Īśva-PraSū. ii. 4. 4; **B** arising or manifesting in the mind अविकाररूपात्सत्त्वात् यः प्रथमो विकारोऽन्तर्विपरिवर्ती बीजस्योच्छूनतेव स भावः Avalo. 51. 25 (*on* 2.33)

अन्तर्विपुलकरुण (antar-vipulakaruṇa) *adj.* having immense compassion in the mind or heart वियोगे हि नार्याः स्यान्नैवान्तर्विपुलकरुणः सत्त्वरक्षानपेक्षः PavaDū. (Vā.) 3.

अन्तर्विभाग (antar-vibhāga) *adj.* internal division अन्तर्विभागेनेति। अत्र अन्तर्गतो वर्णो मुखनासाकर्णादिश्रोत्रान्तर्गतो बोद्धव्यः AdbhuSāg. 547. 10.

अन्तर्विभागस्थ (antarvibhāga-stha) *adj.* pertaining to the internal division अन्तर्विभागस्थगुणत्रयात्मकस्येषदव्यक्तस्य महतः सर्गो द्वितीयः LalitāSaBh. 104. 26 (*on* 137)

अन्तर्वेदि (antarvedí) *adv.* within the sacrificial ground, inside the altar (which is usually between the Āhavanīya and the Gārhapatya fires) यजमानस्यायतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति स्व एवायतने सूयवसः सोदकं कुरुते TaiS. I. vii. 5. 3; II. iv. 9. 2; (होतुः) अन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्यः TaiS. II. v. 11. 2; ĀpaŚS. xxiv. 11. 4; BhāṭṭDī. ii. 45. 14 (*on* iii. 7. 6); MayūMāli. 812. 7 (*on* xi. 2. 9); यूपं मिनोति ... यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभि जयेत् TaiS. VI. vi. 4. 1; MaiS. iii. 9. 4 (iii. 118. 5); ŚābaBh.1082. 5 (*on* iii. 7. 13); NyāyMāVi. 194. 5 (*on* iii. 7. 6); अन्तर्वेदि मिथुनौ संभवतस्तेनैव मिथुनान्न यन्ति TaiS. VII. v. 9. 4; सप्तांश्वत्था मयूखा अन्तर्वेदिं शयीरन् MaiS. ii. 2. 1 (ii. 14. 10); अर्धमाग्नीध्रस्यान्तर्वेदिं मिनोत्यर्धं बहिर्वेदि MaiS. iii. 8. 9 (iii. 109. 8); ŚatBr. III. vi. 1. 26; ŚatBr. (K.) IV. vi. 1. 26; ĀpaŚS. xi. 9. 4; TantrVā. 1135. 8 (*on* iii. 7. 13); अन्तर्वेदिं जुहोति MaiS. iv. 1. 9 (iv. 12. 7); ManuBh. i. 405. 17 (*on* 4. 226); TriṣaŚaPuC. iv. 1. 491; ManvaMu. 186. 26 (*on* 4. 226); पशवोऽह्यमाना न क्षीयन्ते यदा बहवोऽन्तर्वेदि स्युरथ गृह्णीयात्तानेवान्नाद्यमवरुन्धे यदास्य भ्रातृव्योऽन्तर्वेदि स्यादथ गृह्णीयात् KāṭhS. 28. 6 (ii. 160. 15); KapiKaS. 44. 6 (262. 4); (अपः) अन्तर्वेदि निनयति KāṭhS. 31. 7 (iii. 9. 4); KapiKaS. 47. 7 (291. 1); TaiBr. III. ii. 8. 12; ĀpaŚS. vi. 13. 13; vi. 14. 5; अन्तर्वेद्यार्यस्याद्बहिर्वेदि शूद्रः KāṭhS. 34. 5 (iii. 39. 5); JaimiBr. 2. 405; ĀpaŚS. xxi. 19. 9; तदाहुर्यदन्तर्वेदीतर ऋत्विज आर्त्विज्यं कुर्वन्ति बहिर्वेदि सुब्रह्मण्या कथमस्यान्तर्वेद्यार्त्विज्यं कृतं भवति AitBr. 26.3 (683); विश्वंतरो ह सौषद्मनः ... श्यापर्णाः ... अन्तर्वेद्यासांचक्रिरे तान्ह दृष्ट्वा उवाच ... इमे मेऽन्तर्वेदि मासिषत AitBr. 35. 1 (877); आसन्दीं प्रतिष्ठापयति तस्या अन्तर्वेदि द्वौ पादौ भवतो बहिर्वेदि द्वौ AitBr. 37. 1 (906); ĀpaŚS. xv. 13.9; अथ सव्यावृतोऽप्सु सोमानुपपरायन्ति तानिहान्तर्वेद्यासादयन्ति KauṣīBr. 18. 8 (81. 19); दक्षिणा वा एता हविर्यज्ञस्यान्तर्वेद्यवरुध्यन्ते TaiBr. III. iii. 8. 7; अथान्तर्वेद्युपविशति ŚatBr. I. ii. 2. 2; ŚatBr. (K.) II. ii. 1. 1; ĀpaŚS. iv. 16. 6; आज्यं यस्यो पत्नी न भवत्यग्रऽएव तस्याहवनीयेऽधिश्रयति तत्तत आदत्ते ... तदन्तर्वेद्यासादयति। तदाहुः नान्तर्वेद्यासादयेत् ŚatBr. I. iii. 1. 20-21; ŚatBr. (K.) II. ii. 4. 16-17; ĀpaŚS. iii. 3. 14; viii. 17. 5; तम् (रथम्) धूर्गृहीत-मन्तर्वेद्यभ्यववर्तयति ŚatBr. V. i. 4. 4; V. iv. 3. 5; ŚatBr. (K.) VI. i. 4. 4; VII. iii. 3. 5; गार्हपत्यम्। अन्तर्वेद्युत्तरलोम प्राचीनग्रीवमुपस्तृणाति ŚatBr. VII. iii. 2. 2; ĀpaŚS. x. 8. 15; xix. 26. 1; स यत्साधु करोति तदन्तर्वेद्यथ यदसाधु तद् बहिर्वेदि ŚatBr. XI. ii. 7. 33; सर्वं समादायाग्रेण शालामन्तर्वेद्युपसमायन्ति ŚatBr. XIV. iii. 1. 1; पूर्णपात्रे प्रत्यन्तर्वेद्यञ्जलिं करोति ŚatBr. (K.) III. ii. 8. 5; अन्तर्वेदि वा अस्येतरे धिष्ण्या भवन्ति ŚatBr. (K.) IV. v. 2. 2; यूपावटं परिलिखत्यर्धमन्तर्वेद्यर्धं बहिर्वेदि ŚatBr. (K.) IV. vii. 1. 2; ĀpaŚS. vii. 9. 6; KātyŚS. vi. 2.8; ते देवा इहैव वेद्या अन्तर्वेदि यज्ञेन ब्रह्म पर्यगृह्णन्। तद् इदम् अप्येतर्हि वेद्या अन्तर्वेदि यज्ञेन ब्रह्म परिगृहीतम् JaimiBr. 2. 78; एतावान् वाव यज्ञो यावान् अन्तर्वेदि JaimiBr. 2. 193; स ह सोपानादेवान्तर्वेद्यवस्थायोवाच JaimiUBr. iii. 8. 7; उपाकृते स्तोत्रे त्रैधं (अपः) निनयाथात्रोत्तरे च मार्जालीये शेषमन्तर्वेदि AitĀ. V. i. 2.1; (स्रुचम्) प्रताप्यान्तर्वेदि निदध्यात् ĀśvaŚS. I. ii. 4. 15; ĀpaŚS. vi. 11. 4; सिनीवाल्या अभ्यसेत् ... संशये बहिर्वेदि स्वाध्यायप्रयोगः। अन्तर्वेदीत्येके ĀśvaŚS. II. ii. 12. 12; इदमाप इति तृचेनान्तर्वेदि पवित्रवति मार्जयन्ते ŚāṅkhāŚS. i. 12.8; ĀpaŚS. vi .14. 6; त्रिष्फलीक्रियमाणानाम् ... इति तण्डुलप्रक्षालनमन्तर्वेदि निनयत्युत्करदेशे वा BaudhŚS. i. 10. 3; HirŚS. i. 5. 76 (131. 5); अथान्वाहार्यं याचति तमन्तर्वेद्यासन्नमभिमन्त्रयते प्रजापतेर्भागोऽसि ... इत्यान्तादनुवाकस्य BaudhŚS. i. 91. 5; बर्हिः ... अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामीत्यन्तर्वेदि परिधिदेशेऽनधः सादयति ĀpaŚS. i. 5. 2. ii. 8. 1; अन्तर्वेदि शाखायाः पलाशान्यसर्वाणि प्रशात्य मूलतः शाखां परिवास्योपवेषं करोति ĀpaŚS. i. 6. 7; i. 25. 14; ii. 7. 2; नान्तर्वेदि गृहीतस्य (आज्यस्य) प्रतीचीनं हरन्ति ĀpaŚS. ii. 7. 12; ii. 9. 13; iii. 3. 2; ध्रुवासीत्यन्तर्वेदि पृथिवीमभिमृशति ĀpaŚS. iii. 7. 7; गातुविद इत्यन्तर्वेद्यूर्ध्वस्तिष्ठन्ध्रुवया समिष्टयजुर्जुहोति ĀpaŚS. iii. 13. 2; iii. 13. 5; iii. 19. 7; मह्यं शिवो भवेत्यन्तर्वेद्यन्वाहार्यमासन्नमभिमृशति ĀpaŚS. iii. 20. 7; iv. 11. 3; (अनुमन्त्रयते) शतवल्शा अदब्धा इत्यन्तर्वेदि बर्हिरासन्नम् ĀpaŚS. iv .6. 1; iv. 13. 5; iv. 14. 3; मा परासेचि मत्पय इत्यन्तर्वेदि शेषं निनीय ĀpaŚS. iv. 14. 4; viii. 10. 5; xiii. 18. 1; वेदमुपस्थ आधायान्तर्वेद्यासीनोऽतीमोक्षाञ्जपति ĀpaŚS. iv .16. 8; xiii. 25. 1; वाजिनपात्र उपस्तीर्यान्तर्वेदि बर्हिरनुविषिञ्चन् वाजिनं गृह्णाति ĀpaŚS. viii. 3. 6; viii. 3. 12; ix. 2. 2; अपिसृज्यैकामाघारसमिधमाधायान्तर्वेदि विधृती निधाय ध्रुवां स्रुवं च सादयति ĀpaŚS. xi. 3. 2; xi. 21. 1; xii. 25. 13; यदि वास्य भ्रातृव्यः प्रसृप्तः स्यादन्तर्वेदि सति गृह्णीयात् ĀpaŚS. xiii. 9. 3; xiii. 18. 4; इदं विष्णुर्विचक्रम इत्यन्तर्वेद्यूर्ध्वस्तिष्ठञ्जुहोति ĀpaŚS. xiii. 25. 8; xvi. 1. 4; BaudhDS. ii. 10. 27; ŚābaBh. 1634. 17 (*on* viii. 4. 28);

शेषमानीयान्तर्वेद्युपयमनं निधाय पूर्वस्मिन्खरे राजतं रुक्मं निधाय तस्मिन्महावीरं प्रतिष्ठापयति ĀpaŚS. xv. 11. 2; xv. 11. 16; अपरेणाग्नीध्रं भूमिदुन्दुभिमवटं खनन्ति। अर्धमन्तर्वेद्यर्धं बहिर्वेदि ĀpaŚS. xxi. 18. 2; MānŚS. 51. 8; LāṭyāŚS. iii. 11. 1; शाखापवित्रं विस्रंस्य होताग्निहोत्रहवण्यामवधायान्तर्वेदि निदधाति MānŚS. 22. 9; बहिर्वेदि वा भक्षयित्वान्तर्वेदि मार्जयन्ते MānŚS. 81. 16; श्रपणस्य पश्चादुपविशत्यन्तर्वेदि वा KātyŚS. ii. 5. 11; viii. 6. 13; xiii. 3. 3; अदित्याः सद आसीदेति परिधिदेशेऽन्तर्वेद्यनधः सादयति HirŚS. i. 2. 6 (87. 17); अन्तर्वेद्येवेति धानञ्जय्योः न बहिर्वेदि यजुरवकल्पते LāṭyāŚS. i. 8. 4 (comm. अन्तर्वेद्येव तिष्ठन्तोऽनुमन्त्रयेरन्); DrāhyŚS. x. 1. 18; दक्षिणासु नीयमानास्वन्तर्वेदि ऋत्विजे स दैवः (विवाहः) BaudhDS. i. 11. 5; अन्तर्वेद्यृत्विजे दानं दैवोऽलंकृत्य GautDS. i. 4. 7; अन्तर्वेदि प्रणीता निनयति ŚābaBh. 1235. 9 (*on* iv. 2 .14); 2153. 16 (*on* xi. 2. 48); सौत्रामणिविधानेन सुरापानं न दुष्यति। ... पितृमेधे वधः पितुः। अन्तर्वेदि विधातव्यं दोषस्तत्र न विद्यते PadmP. (Ra.) 11. 86; अन्तर्वेदि पशूनां च प्रत्यवायाय नो वधः PadmP. (Ra.) 11. 169; अन्तर्वेदि बहिर्वेदि पुरुषेण विजानता। देवतापूजनं कार्यम्। यज्ञेषु देवयजनमन्तर्वेदि प्रकीर्तितम् ViṣṇuDhaP. iii. 1. 2; एतेभ्यो नवभ्यो ब्राह्मणश्रेष्ठेभ्योऽन्तर्वेदि सदक्षिणमन्नं दातव्यम् ManvaMu. 451. 3 (*on* 11. 3); तदर्धान्तरम् ... अन्तर्वेद्यपि भवेत् ŚivārkaMaDī. i. 67. 25 (*on* i. 1. 1); प्रणीतानामपां संयवने विनियुक्तानामन्तर्वेदि यो व्युत्सेकः तं चोदकप्राप्तमनूद्य किं तत्र तुषनिष्कासगुणो विधीयते MayūMāli. 534. 16 (*on* vii. 3. 4)

अन्तर्वेदि (antar-vedi) *f.* [AltGr. II. 1. 85] **1A** sacrificial ground or altar (which is usually between the Āhavanīya and the Gārhapatya fires) अप्सु सोमानाप्याययन्ति। तान्हान्तर्वेद्यां सादयन्ति GopBr. ii. 4. 6 (214. 9); यत्समृद्धम् इदं तस्यान्नम्। तस्मान्मन्त्रौषधाज्यामिषपुरोडाशस्थालीपाकादिभिर्यष्टव्यमन्तर्वेद्याम् MaiU. 6. 36; अन्तर्वेदेः प्रत्यङ्मुखा गार्हपत्यमिति धानञ्जय्यः LāṭyāŚS. iii. 9. 20; यजमानोऽन्वाहार्यम् अन्तर्वेद्याम् VaitāSū. 3. 19; अन्तर्वेद्यां स्थित्वा गार्हपत्यादीन् प्रत्येकं त्रिराघ्राय ... आत्मन्यारोपयेत् VaikhāDS. ii. 7. 5; सुब्रह्मण्यस्य तस्मिन्काले कश्चिद्व्यापारोऽतो नास्य सदस्यन्तर्वेद्यां वा संनिधानमस्ति येन भक्षेऽधिकृतः स्यात् TantrVā. 1049. 16 (*on* iii. 5. 26); अन्तर्वेद्यां समानीय कन्यां कनकमण्डिताम्। ऋत्विजे चैव यद्दानं विवाहो दैवसंज्ञकः BhaviP. 270B. 20 (i. 182. 55); RājTa. (Ka.) 4. 132; **1B** interior part or portion of the altar आत्मा यजमानः ... शरीरमिति कस्मात् ... शिरः कपालं केशा दर्भा मुखमन्तर्वेदिः GarbhaU. 5; **2** doab or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अन्तर्वेद्यामत्रिगुप्ताभिधानः ParāTri. 280. 13; अन्तर्वेद्यां बहिः स्थित्वा वज्रपाणिरनुज्ञया। गुरोः पुरोधसश्चैव स्वकार्यमकरोत् SkandP. i (1). 17. 203; i (1). 17. 274; i (1). 28. 53; अन्तर्वेद्यां द्विजग्रामे वसुदत्तसुतो द्विजः BṛKathāMañ. vii. 1. 379; अन्तर्वेद्यां द्विजः कश्चिद् ब्राह्मणो वेदपारगः BrahmP. 167. 2; अन्तर्वेद्यां कान्यकुब्जे जयचन्द्रो महीपतिः BhaviP. 467A. 25 (iii. 4. 4); अन्तर्वेद्यामभूत्पूर्वं वसुदत्त इति द्विजः KathāSaSāg. vi. 6. 42; गङ्गायमुनयोर्मध्यमन्तर्वेदिः समस्थली AbhidhāCin. 949; ParaNā. 566; KośaKaTa. 1. 2504; KalpaK. 5. 10; महान् महातण्डुलः कलमः अन्तर्वेद्यां कलंबीति प्रसिद्धः BhojanKu. 6. 17; 20. 14; **3** the word *antarvedi* उभाभ्यामप्यन्तर्वेदिबहिर्वेदिशब्दाभ्यां मध्यदेशो लक्ष्यते TantrVā. 1135. 12 (*on* iii. 7. 14); अन्तर्वेदिबहिर्वेदिपदलक्षितदेशविशेषस्यैव तदङ्गत्वात् MīmāKau. ii. 117. 4 (*on* ii. 4. 8); BhāṭṭDī. ii. 45. 17 (*on* iii. 7. 6); अन्तर्वेदिबहिर्वेदिशब्दलक्षितदेशविशेषो होत्रवस्थानं यूपमानं चोद्दिश्य विधीयते LaCandr. 700. 19; MayūMāli. 40. 18 (*on* i. 3. 7); 812. 8 (*on* xi. 2. 9); cf. **अन्तर्वेदी.**

अन्तर्वेदि (antar-vedi) *adj.* performed within the sacrificial ground or altar नानर्त्विजो यद्यान्तर्वेदि कर्म LāṭyāŚS. viii. 1. 23 (comm. यद्यान्तर्वेदि कर्म तच्च पृथक् स्यात्); DrāhyŚS. x. 1. 18.

अन्तर्वेदि (antar-vedi) *m.* (pl.) [AltGr. II. i. 85] people residing in the doab or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अन्तर्वेदींश्च विमलान् विचिन्वन्तु वनौकसः Rāmā. iv. 803*.

अन्तर्वेदि (antar-vedi) *n.* name of an act or rite (*lit.* pertaining to (esoteric) knowledge within) अन्तर्वेदि प्रवक्ष्यामि ब्रह्मणोक्तं युगान्तरे। ... ज्ञानसाध्यं तु यत्कर्म अन्तर्वेदीति कथ्यते BhaviP. 330. 20 (ii. 9. 1)

अन्तर्वेदिक (antarvedi-ka) *adj.* performed within the sacrificial ground or altar दानाख्यं धर्ममैष्टिकं पौर्तिकमन्तर्वेदिकं बहिर्वेदिकं च ... कुर्यात् ManvaMu. 186. 31 (*on* 4. 227)

अन्तर्वेदिकर्तव्य (antarvedi-kartavya) *adj.* to be performed within the sacrificial ground or altar आवश्यकी चेयं रीतिः अन्तर्वेदिकर्तव्ययाजमानपदार्थेषु BhāṭṭDī. iv. 164. 16 (*on* xi. 2.9)

अन्तर्वेदिकृता (antarvedi-kṛtā) *adj.* (*f.*) performed within the sacrificial ground or altar अन्तर्वेदिकृता (हिंसा) अग्नीषोमीये धर्मः ManuBh. i. 21. 21 (*on* 1. 26)

अन्तर्वेदित्वविशिष्ट (antarveditva-viśiṣṭa) *adj.* characterised by the state of being performed within the sacrificial ground or altar न च देशविशेषलक्षणापेक्षया लाघवादन्तर्वेदित्वविशिष्टबहिर्वेदित्वमेव लक्षणया विधीयतामिति वाच्यम् BhāṭṭDī. ii. 46. 1 (*on* iii. 7. 6)

अन्तर्वेदिदेश (antarvedi-deśa) *m.* **1** region within the sacrificial ground or altar आतिथ्यायां संस्थितायां दक्षिणस्य द्वारवाहोः पुरस्तात्तिष्ठन्नन्तर्वेदिदेशे ... निगदं ब्रूयात् LāṭyāŚS. i. 3. 1; DrāhyŚS. i. 3. 2; अन्यायपूर्वत्वाल्लक्षणया वादः स विज्ञायते। अन्तःपरिधिदेशे, अन्तर्वेदिदेशे इति ŚābaBh. 1634. 19 (*on* viii. 4. 28); न त्वनियतोऽप्यन्तर्वेदिदेशः ŚivārkaMaDī. ii. 216. 7 (*on* iii. 1. 23); अन्तर्वेदिदेश एव तत्तदङ्गत्वेन विधीयते उत अन्तर्वेदिबहिर्वेदिशब्दलक्षितदेशविशेषो वा इति चिन्तायां लक्षणायां प्रमाणाभावात् अन्तर्वेदिदेश एवैकपादोद्देशेन यूपार्धोद्देशेन च विधीयते BhāṭṭDī. ii. 45. 16 (*on* iii. 7. 6); LaCandr. 700. 18; **2** doab or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā उभयोः सैन्ययोर्मध्ये विपुलं विपुलातलम्। गङ्गायमनुयोरन्तर्वेदिदेशे इवाबभौ TriṣaŚaPuC. i. 5. 572 [regarded as a sacred region and the principal seat of Āryan Brāhmaṇas, Apte]

अन्तर्वेदिनियम (antarvedi-niyama) *m.* rule or restriction regarding the sacrificial ground or altar अर्धमन्तर्वेदीति नियमविधानादर्धान्तरादन्तर्वेदिनियम एव व्यावर्तते ŚivārkaMaDī. ii. 216. 7 (*on* iii. 1. 23)

अन्तर्वेदिप्रतिष्ठान (antarvedi-pratiṣṭhāna) *adj.* inhabiting the doab or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अन्तर्वेदिप्रतिष्ठाना आवन्त्याश्च गुरूत्तमाः ĪśānŚiPa. ii. 11. 10 (13)

अन्तर्वेदिश्री (antarvedi-śrī) *adj.* **1** possessing the beauty of slenderness, *lit.* possessing the beauty of the interior part of the altar एतां धरामिव ... बिभ्रद्विभासि पयसामिव राशिरन्तर्वेदिश्रियं जनमनःप्रियमध्यदेशाम् NaiṣC. 21. 133 (comm. वैदिकामध्यं तद्वदतिकृशा श्रीः शोभा यस्याः। अन्तर्मध्ये वेदिवदतिकृशा श्रीर्यस्या वा); **2** possessing the beauty due to the doab or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā, NaiṣC. 21. 133 (comm. अन्तर्वेद्याख्यया गङ्गायमुनामध्यभुवा श्रीर्यस्यास्ताम्)

अन्तर्वेदिसंबन्ध (antarvedi-sambandha) *m.* connection with the sacrificial ground or altar अर्धमन्तर्वेदीति ... ननु चार्धस्यान्तर्वेदिसंबन्धे विहिते विध्यभावादर्धान्तरं बहिर्वेदि भविष्यति TantrVā. 1136. 5 (*on* iii. 7. 14)

अन्तर्वेदी (antar-vedī) *f.* [AltGr. II. i. 85] **1A** sacrificial ground or altar (which is usually between the Āhavanīya and the Gārhaptya fires) ततोऽभिषेचनीयेऽह्नि ब्राह्मणा राजभिः सह। अन्तर्वेदीं प्रविविशुः सत्कारार्थं महर्षयः MahāBhā. ii. 33. 1; दानमन्तरवेदिकम्। निवेशितं द्विजेन्द्र यद्वृत्तिस्थमपि मन्त्रराट्। अन्तर्वेदी तु सा ज्ञेया त्वाभ्यामभ्यन्तरं हि तत् PauṣkS. 27. 36; PāraS. 7. 268; **1B** interior part or portion of the altar त्वम् ... महादेवि ... अन्तर्वेदी च यज्ञानाम् PadmP. v. 17. 328; **2** doab or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अथ वेदीं (v.l. अन्तर्वेदीम्) समासाद्य नरः परमदुर्गमाम्। अश्वमेधमवाप्नोति MahāBhā. iii. 82. 42; अन्तर्वेदींश्च विमलान् (v.l. अन्तर्वेदीं च विमलाम्) विचिन्वन्तु वनौकसः Rāmā. iv. 803*; दिव्याद्यायतनादीनामन्तरं यदनश्वरम्। क्रोशाधिकसमं न्यूनं मानेनानेन येन तु। अन्तर्वेदी च सा ज्ञेया नारायणरतात्मनाम् PauṣkS. 36. 298; अन्तर्वेदीं सरयूं नेपालम् ... बुधो हन्ति BṛSaṁ. 5. 65; एते भगवत्यौ भूमिदेवानां मूलायतनमन्तर्वेदीं पूर्वेण ... कलिन्दकन्यामन्दाकिन्यौ संगच्छेते AnarghaRā. 7. 124 (2); अन्तर्वेदी त्वियं पुण्या वाञ्छते त्रिदशैरपि SkandP. ii (2). 4. 15; गौरी ...। तदादिष्टा मया भद्रे वचनं मे प्रियं कुरु। अन्तर्वेदीं **रक्ष** मम परितस्त्वं स्वमूर्तिभिः SkandP. ii (2). 4. 41; प्राच्यां वनमथाजग्मुः ... वलार्णवावुभौ ...। अन्तर्वेदीं तदा तौ तु जग्मतुर्बलदर्पितौ ViṣṇuDhaP. i. 253. 11; अष्टादशैव राष्ट्राणि ... अन्तर्वेदी ... कौशल्यं च तथा ज्ञेयम् BhaviP. 465B. 13 (iii. 2. 12); विनशनप्रयागयोर्गङ्गायमुनयोश्चान्तरमन्तर्वेदी Kāvyānu. (He.) 154. 5; RājTa. (Ka.) 4. 132; प्राङ्मुखस्य तु कूर्मस्य नवाङ्गेषु धरामिमाम्। विभज्य नवधा खण्डमण्डलानि प्रदक्षिणम्। अन्तर्वेदी च पाञ्चालं तस्येदं नाभिमण्डलम् NāraS. 36. 1 [TrikāŚe. ii. 1. 7]; cf. **अन्तर्वेदि** *f.*

अन्तर्वेदीभू (antarvedī-bhū) *f.* land or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā हिमविन्ध्याद्रेरन्तरं पुण्यदं परम्। गङ्गायमुनयोर्मध्ये ह्यन्तर्वेदीभुवः पराः SkandP. iv. 22. 56.

अन्तर्वेदीरक्षणार्थम् (antarvedīrakṣaṇārtham) *adv.* for the sake of protecting the region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अन्तर्वेदीरक्षणार्थं शक्तयोऽष्टौ प्रकीर्तिताः SkandP. ii (2). 4. 39.

अन्तर्वेदीविषय (antarvedī-viṣaya) *m.* matter(s) concerning the region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अथ सल्लक्षणवर्म्म[प्रभु?] ... पुनः।

अन्तर्व्वेदीविषये EI. i. 201. 21.

अन्तर्वेदीसमुद्भव (antarvedī-samudbhava) *adj.* born in the region between the rivers Gaṅgā and Yamunā अन्तर्वेदीसमुद्भव जैमिनिसगोत्र केतव इहागच्छतेह तिष्ठत BālamBha. i. 612. 8 (*on* 1. 308)

अन्तर्वेदीसुदेश (antarvedī-sudeśa) *adj.* belonging to the excellent region between the rivers Gaṅgā and Yamunā वृकासनो जैमिनिगोत्रजोऽन्तर्वेदीसुदेशः VasiS. 18. 74.

अन्तर्वेद्यन्तरगत (antarvedyantara-gata) *adj.* gone to another sacrificial ground or altar अन्तर्वेद्यन्तरगतो दक्षो वै महतो भयात् SkandP. i (1). 5. 4.

अन्तर्वेद्यप्राप्ति (antarvedy-aprāpti) *f.* absence of occurrance within the sacrificial ground or altar न च नियमेन कृत्स्नमानस्यान्तर्वेद्यप्राप्तेः कथं परिसंख्येति वाच्यम् MayūMāli. 319. 16 (*on* iii. 7. 6)

अन्तर्वेद्यवस्थापन (antarvedy-avasthāpana) *n.* act of keeping within the sacrificial ground or altar व्युद्धृत्यसादनं कपालेभ्यः पुरोडाशं पृथक्कृत्यान्तर्वेद्यवस्थापनम् NyāyMāVi. 492. 6 (*on* x. 1. 11)

अन्तर्वेद्यादिदेश (antarvedyādi-deśa) *m.* land or region between the rivers Gaṅgā and Yamunā and so on (निवेश्य कालम् ... प्रदेशं विषयम् ... पक्षं संकीर्त्य कल्पयेत्) विषयोऽन्तर्वेद्यादिदेशः SmṛtiCan.iii.81.9; VīraMi. (Vyavahāra.) 46. 28.

अन्तर्वेद्येकदेश (antarvedy-ekadeśa) *m.* part of the region within the sacrificial ground or altar किमन्तर्वेद्येकदेशो यूपाङ्गत्वेन विधीयते अथ बहिर्वेदिदेशमिश्रसंधिदेशमात्रं लक्षयति TantrVā. 1134. 9 (*on* iii. 7. 13); ŚāstrDī. 319. 17 (*on* iii. 7. 6); ŚivārkaMaDī. ii. 216. 4 (*on* iii. 1. 23)

अन्तर्वेध (antarvedha) *m.* name of a particular locality, PW.; pw.

अन्तर्वेपधुत (antarvepa-dhuta) *adj.* shaken due to the trembling of the heart अन्तर्वेपधुतौ तस्याश्चकम्पाते पयोधरौ SkandP. i (3(2)). 18. 13.

अन्तर्वेलाधारिन् (antarvelā-dhārin) *adj.* who holds, i.e. controls the inner wave नागकुमारकाः। अन्तर्वेलाधारिणोऽस्मिन्नायुक्ता इव सर्वदा TriṣaŚaPuC. ii. 3. 629.

अन्तर्वेशिक (antarveś-ika) *m.* guard or superintendent of the inner apartment or harem, chamberlain अन्तःपुरे त्वधिकृतः स्यादन्तर्वेशिको जनः AmaK. 1483; ŚabdaRa. (Vā.) 2595; स्यातामन्तःपुराध्यक्षेऽन्तर्वेशिकावरोधिकौ KalpaK. 90. 18; ŚabdaRaSaK. 46. 3.

अन्तर्वेश्मन् (antar-veśman) *n.* **Ai** inner apartment, harem एतावदुक्त्वा धृतराष्ट्रोऽन्वपद्यदन्तर्वेश्म सहसोत्थाय राजन् MahāBhā. iii. 5. 20; भो भोः ... यथाप्रधानमन्तर्वेश्मनि दौवारिकाश्च VeṇīSaṁ. 6. 159; प्रष्टुं तां च तदा प्रायादन्तर्वेश्म स चन्द्रमाः BrahmP. 152. 5; **Aii** inner apartment, i.e. secret place संध्यां चोपास्य शृणुयादन्तर्वेश्मनि शस्त्रभृत्। रहस्याख्यायिनां चैव प्रणिधीनां च चेष्टितम् ManuSm. 7. 223 = SūktiRa. 158. 15; ManuBh. ii. 68. 18 (*on* 7. 223); अन्तर्वेश्मनि रात्रौ वा दिवारण्ये विशोधिते। मन्त्रयेन्मन्त्रिभिः सार्धं भाविकृत्यं तु निर्जने ŚukraNī. 1. 353; **B** interior or inside of the house अनुभावी तु यः कश्चित्कुर्यात्साक्ष्यं विवादिनाम्। अन्तर्वेश्मन्यरण्ये वा ManuSm. 8. 69; स्त्रीषु रात्रौ बहिर्ग्रामादन्तर्वेश्मन्यरातिषु। व्यवहारः कृतोऽप्येषु पुनः कर्तव्यतामियात् NāraSm. 17. 43; अरण्ये निर्जने रात्रावन्तर्वेश्मनि साहसे। न्यासस्यापह्नवे चैव दिव्या संभवति क्रिया NāraSm. 33. 30; SaraKaṇṭhā. 196.2; अन्तर्वेश्मनि यत्कार्यमतर्कितोपनतं वाग्दण्डपारुष्यसंग्रहस्तेयसाहसादिरूपम् ManuBh. ii. 106. 1 (*on* 8. 69); पुण्याहवाचनं वृत्तमन्तर्वेश्मनि BrahmP. 72. 15; मानुषं साधनं न स्यात्तत्र दिव्यं प्रदापयेत्। अन्तर्वेश्मनि साहसे ... प्रदुष्टेषु प्रमाणेषु दिव्यैः कार्यं विशोधनम् ŚukraNī. 4 (5). 255.

अन्तर्वेश्मनिवेशितैकनयन (antarveśmaniveśitaikanayana) *adj.* which keeps an eye on, i.e. watches the inside of the house अन्तर्वेश्मनिवेशितैकनयनम् ... श्वा ... मार्जारमास्कन्दति SubhāRaK. 35. 16; SaduktiKa. 280.22.

अन्तर्वेश्मम् (antarveśmam) *adv.* inside the house वेश्मनि इति अन्तर्वेश्मम् तत्र भवम् आन्तर्वेश्मिकम् SiddhāKau. 260A.1 (*on* iv. 3. 60)

अन्तर्वेश्मादि (antarveśmādi) *adj.* interior or inside of the house etc. अन्तर्वेश्मादावुक्तसाक्ष्यभावे सति स्त्रीबालवृद्धशिष्यबन्धुदासकर्मकरा अपि साक्षिणः स्युः ManvaMu. 301. 32 (*on* 8. 70)

अन्तर्वेश्मिक (antarveśm-ika) *m.* superintendent of the inner apartment or harem, chamberlain भो भोः ... यथाप्रधानमन्तर्वेश्मनि (v.l. °र्वेश्मिकाः) दौवारिकाश्च VeṇīSaṁ. 6. 159 (comm. अन्तःपुरचारिणः) [KośaKaTa. 1. 587 gives *antarveśmika* as the synonym of *antarvaṁśika* and *avarodhika*]

अन्तर्वैराग्य (antar-vairāgya) *n.* detachment from within, internal detachment अन्तःसंगपरित्यागी बहिःसंभारवानिव। अन्तर्वैराग्यमादाय बहिराशोन्मुखे हितः MahāU[2]. 6. 70.

अन्तर्वैरिगण (antarvairi-gaṇa) *m.* host of internal enemies गुणैरेव त्वया देव ...। अन्तर्वैरिगणो वीरधर्ममर्मविदा मुदा PārśvC. 2. 422.

अन्तर्वैशिक (antarvaiś-ika) *m.* superintendent of the inner apartment or harem, chamberlain समुद्रमुपकरणमन्तर्वैशिक (v.l. °र्वैशिक APTE) हस्तादादाय परिचरेयुः ArthŚā. i. 106. 4 (1. 21); cf. **अन्तर्वंशिक, अन्तर्वासिक.**

अन्तर्व्यतिकर (antar-vyatikara) *m.* internal or mental anguish कियान् कोऽयं कीदृक् कियदवधिरन्तर्व्यतिकरः PratāYaBhū. 261. 2.

अन्तर्व्यथा (antar-vyathā) *f.* **A** mental agony यत्र ... प्रणयिनः ...। जायन्ते प्रविशंकितस्मरशरप्रोत्थापितान्तर्व्यथा[:] EI. iii. 352. 6; iii. 356. 6; असौ कुमारी ... अत्यर्थमन्तर्व्यथामनुभवन्ती क्वापि कालं क्षपयति UdaySuKa. 71. 13; **B** pain inside बाह्यतो लग्नः कुर्यादन्तर्व्यथां शरः KathāKau. 3. 2.

अन्तर्व्यवधान (antar-vyavadhāna) *n.* intervention or interruption between व्यस्तसंबन्धता ... संबन्धान्तरनिर्भासात्संबन्धान्तरजन्मनः। स(?अ)भावेऽपि तयोरन्तर्व्यवधानात्त्रिधैव सा AgniP. 346. 20.

अन्तर्व्यवस्थित (antar-vyavasthita) *adj.* [*f.*-ā] **Ai** existing inside अन्तर्व्यवस्थितस्य वा द्रव्यस्य वाय्वुह्यमानावयवद्रव्यस्य बहिरवस्थितद्रव्यप्राप्तिः। दृष्टं कलशे निषक्तानामपां बहिः शीतस्पर्शग्रहणम् NyāyVār. 386. 11 (*on* iii. 1. 47); **Aii** existing inside the body द्विसप्ततिसहस्राणि नाड्योऽन्तर्व्यवस्थिताः PāraS. 3.91; बाह्यादुगुदमण्डलादन्तर्व्यवस्थितं मण्डलद्वयमुत्तरौ गुदौ। एष कोष्ठ्यो जाठरो विस्तारः Aparā. 983. 1 (*on* 3. 94); **Aiii** situated in the inner region द्वात्रिंशत्तु बहिः प्रोक्ताश्चत्वारोऽन्तर्व्यवस्थिताः (देवताः) Mānaso. iii. 1. 81; **B** established internally विशेषेऽन्तर्निगूढे च प्रायः षष्ठी नियुज्यते। ... तथा च राज्ञः पुरुषः ... तरोः शाखेति सर्वत्र विशेषोऽन्तर्व्यवस्थितः NyāyMañ. ii. 141. 15; **C** present in the heart or mind दुःखे ... अन्तर्व्यवस्थितं हि यत् तद्दयितसुतसुखादिवीर्यात्मकं तदेव ... क्षोभात्मकं विकासमापन्नम् ParāTri. 49.8.

अन्तर्व्याकुलविद्युत् (antar-vyākulavidyut) *adj.* having tremulous (flashes of) lightening inside खड्गच्छिन्नजटायुपक्षतिरितः सीतां ज्वलन्तीं वहन् अन्तर्व्याकुलविद्युदम्बुद इव द्यामभ्युदस्थादरिः UttaRāC. 3. 44.

अन्तर्व्याज (antar-vyāja) *m., n.* **1** one of the six types of fruit (*lit.* having pretext inside) अन्तर्व्याजं बहिर्व्याजं बाह्यान्तर्व्याजमेव च। सर्वव्याजं बहुव्याजं निर्व्याजं च तथा फलम् KāvyMī. 111. 24; लकुचाद्यन्तर्व्याजं तथा बहिर्व्याजमत्र मोचादि। आम्राद्युभयव्याजम् KāvyMī. 112. 1; **2** variety of pretext अन्तर्व्याजबहिर्व्याजनिर्व्याजा व्याजभक्तयः SaraKaṇṭhā. 569. 5; गूढव्यलीकमन्तर्व्याजं यथा SaraKaṇṭhā. 702. 1.

अन्तर्व्यापार (antar-vyāpāra) *m.* inner activity or operation करणानां च हृदय एकीभावः। तत्र हृदये उपसंहृतेषु करणेषु योऽन्तर्व्यापारः स कथ्यते BṛĀraUBh. 604. 13 (*on* iv. 4. 2)

अन्तर्व्यापार (antar-vyāpāra) *adj.* having inner activity or operation ननु चान्तर्व्यापारपुरुषाभावे धर्ममात्रं पुरुष इत्यतो धर्मकार इति प्राप्नोति। न पुरुषकारः Sphuṭā. ii. 153. 25 (*on* 2. 56)

अन्तर्व्यापारवत् (antarvyāpāra-va(n)t) *adj.* possessing inner activity or operation आत्मशब्दः ...। न तु योऽन्तर्व्यापारवति पुरुषे भोक्तरि वर्तते Nyās. i. 496. 15 (*on* iii. 1. 8)

अन्तर्व्यापृतविद्युत् (antar-vyāpṛtavidyut) *adj.* having pervading (flashes of) lightening inside सीतां ज्वलन्तीं वहन्नन्तर्व्यापृतविद्युदम्बुद इव द्यामभ्युदस्थादरिः UttaRāC. 3. 43 (KANE Ed.)

अन्तर्व्याप्त (antar-vyāpta) *adj.* pervading internally, full inside दुर्गन्धीत्यादिविशेषणं पूर्णं मूत्रपुरीषयोः मूत्रेण पुरीषेण चान्तर्व्याप्तमित्यर्थः ManvaVi. 739. 15 (*on* 6. 76)

अन्तर्व्याप्तचरणकत्व (antarvyāptacaraṇaka-tva) *n.* the state of having the step or stride (of Vāmana) pervading nether region गम्यं चान्तर्व्याप्तचरणकत्वमन्तर्व्याप्ताङ्गकत्वं च RasGaṅ. 557. 2.

अन्तर्व्याप्तव्य (antar-vyāptavya) *adj.* to be pervaded internally, to be filled inside उदकादिना द्रव्येणान्तर्व्याप्तव्यः पूरयितव्य इत्युच्यते Nyās. ii. 458. 7 (*on* vi. 3. 59); Prasā. i. 655. 19.

अन्तर्व्याप्ताङ्गकत्व (antarvyāptāṅgaka-tva) *n.* the state of having the limb of the body (of Vāmana) pervading the inside (of the universe) गम्यं चान्तर्व्याप्तचरणकत्वमन्तर्व्याप्ताङ्गकत्वं च RasGaṅ. 557. 2.

अन्तर्व्याप्ति (antar-vyāpti) *f.* **1** invariable concomitance between probans and probandum existing in the subject, inner or internal invariable

concomitance अन्तर्व्याप्त्यैव साध्यस्य सिद्धेर्बहिरुदाहृतिः। व्यर्था स्यात् Nyāyāva. 20; अनुमानं (न) परंपरा। अविनाभावसंबन्धेऽप्यन्तर्व्याप्त्यावतिष्ठते PramāSam. 3. 32; अन्तर्व्याप्तावसिद्धायां बहिरङ्गमनर्थकम् PramāSam. 3. 50; यदि त्वनलमुत्सृज्य घटादावन्वयग्रहः। नान्तर्व्याप्तिर्गृहीता स्यात्साध्यसाधनधर्मयोः NyāyMañ. i. 101. 32; सामान्येन च व्याप्तिर्गृहीता सती सिषाधयिषितधर्म्यपेक्षायां सैवान्तर्व्याप्तिरुच्यते NyāyMañ. i. 102.23; स्वभावहेतोः सत्त्वलक्षणस्य क्षणिकत्वेन व्याप्तिः साध्यधर्मिण्येव ग्रहीतव्येति केचित्। तेषामन्तर्व्याप्तिपक्षोऽभिमतः TarkBhā. (Mo.) 26.5; न च दृष्टान्तमन्तरेण न गमकत्वम्, अन्तर्व्याप्त्यैव साध्यसिद्धेः, 'सात्मकं जीवच्छरीरम्, प्राणादिमत्त्वात्' इत्यादिवदिति दर्शयिष्यते PramāMī. 2. 25 (*on* i. 1. 2); सन्ति परमाणवः स्थूलावयविनिष्पत्त्यन्यथानुपपत्तेः इत्यन्तर्व्याप्तिः SyādvāMañ. 16 (254); अन्तर्व्याप्त्यैव साध्यस्य सिद्धत्वाद् दृष्टान्तादिभिर्न प्रयोजनम् SyādvāMañ. 22 (14); **2** pervasion, i.e. critical appreciation (of fine arts) in the mind यदपि क्वचित्क्वचित्कलासु पयसि पतितस्य तैलबिन्दोरिवान्तर्व्याप्तिशून्यस्याप्यस्योपन्याससाहसम् YaśasCam. i. 433. 7 (comm. अभ्यन्तरे कलानुभवनरहितस्य)

अन्तर्व्याप्तिप्रतिपत्ति (antarvyāpti-pratipatti) *f.* knowledge of inner or internal invariable concomitance प्रमातुरपि कस्यचित् दृष्टान्तदृष्टबहिर्व्याप्तिबलेनान्तर्व्याप्तिप्रतिपत्तिर्भवति PramāMī. 48. 15 (*on* i. 2. 20)

अन्तर्व्यामग्ना (antar-vyāmagnā) *adj. (f.)* sunk into or plunged inside भासा यस्य त्रिलोकी लसति परिलसत्फेनबिन्दुर्णवान्तर्व्यामग्नेवातिगौरस्तुलितसुरसरिद्वारिपूरप्रसारः ŚivaKePāSt. 12.

अन्तर्व्यासङ्ग (antar-vyāsaṅga) *m.* attachment to self, i.e. self-worship (अन्तर्बहिश्च यत्किंचिन्मनोव्यासङ्गकारकम्) अन्तर्व्यासङ्गः अहं ज्ञाता दाता कर्ता हर्ता इत्यादिरात्मपूजा, बहिर्व्यासङ्गः पुत्रपश्वादिपूजा BhārBhāDī. *on* xii. 12. 35.

अन्तर्व्यूह (antar-vyūha) *m.* **1** inner military array रामोऽपि ... अन्तर्व्यूहविहितरक्षाय विरूपाक्षाय ... प्रतिनिधीन् विधाय ... बलैरुपरुरोध RāmāCam. 6. 31 (5) (comm. मध्यगुल्मे ... कृतसंरक्षणाय); **2** inner structure or diagram अन्तर्व्यूहचतुष्कस्थकुम्भान्कुङ्कुमवारिभिः। सहिरण्यैः समापूर्य ĪśānŚiPa. ii. 50. 307.

अन्तर्व्योमन् (antar-vyoman) *n.* space within मनोऽन्तर्व्योम विज्ञेयं गर्वो ब्रह्मशिलागतः PāraS. 10. 18.

अन्तर्व्रण (antar-vraṇa) *m.* internal injury or wound शराग्रान्तर्व्रणौ शल्ये प्राण्योषधिनृपेषु ना AnekāK. 609.

अन्तर्व्रणविलुठन (antarvraṇa-viluṭhana) *n.* excessive striking, i.e. aching of internal injury or wound अन्तर्व्रणविलुठनादुत्कलिकया परीतां भूयस्या सततमपरागव्यतिकराम्। ... पादस्पर्शादपि सुखय राधाकुमुदिनीम् HaṁsDū.(Ru.)93.

अन्तर्व्रणित (antar-vraṇita) *adj.* injured or wounded in the heart हतोऽयमिति ... तत्तापाशङ्कनेवान्तर्व्रणितः स द्रुतं ततः। ... वसुधामगात् RājTa. (Ka.) 3. 32.

अन्तर्हणन (antar-haṇana) *n.* [retroflexion, P. viii. 4. 24; JaineVyā. 415. 18 (*on* v. 4. 106); KāśiVṛ. *on* viii. 4. 24; Nyās. ii. 1121. 8 (*on* viii. 4. 24); SiddhHe. ii. 3. 87; Prasā. i. 679. 21; SiddhāKau. 576B. 17 (*on* viii. 4.24)] **1** (apprehension of) destruction in the mind भूपरिहणनैर्बृविन्निहाशङ्कैतान्तर्हणनं हि दुर्हनोऽपि DvyāśraKā. 4. 21 (comm. स्वचित्ते विनाशमाशङ्केत संभावयेत्); **2** striking or killing in the middle अन्तरयनतां जहौ सुराष्ट्रा येनान्तरयणवारिणा जनानाम्। सोऽन्तर्हणनात्कथं ह्युपेक्षः DvyāśraKā. 4. 31 (comm. सुराष्ट्रामध्ये वध्य एव) [abolishing, MW.]

अन्तर्हत्य (antarhat-ya) *ger.* [MahāBh. i. 344. 14 (*on* i. 4. 65); CāndraVṛ. *on* ii. 2. 28; KātanVṛ. *on* iv. 6. 55; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 144; SiddhaHe. iii. 1. 1] **1** having struck or killed in the middle अन्तर्हत्य। मध्ये हत्वेत्यर्थः JaineVyā. 43. 13 (*on* i. 2. 135); Nyās. i. 311. 8 (*on* i. 4. 65); SiddhāKau. 181A. 11 (*on* i. 4. 65); Prasā. i. 517.17; अदःकृत्य अन्तर्हत्यैकः कणेहत्य पयः पपौ DvyāśraKā. 5. 20 (comm. अरिं मध्ये हिंसित्वा); **2** having struck or killed by not taking hold of or by not capturing अन्तःशब्दोऽपरिग्रहेऽर्थे गतिसंज्ञो भवति। ... अन्तर्हत्य KāśiVṛ. *on* i. 4. 65; Prasā. i. 517. 17.

अन्तर्हत्वा (antar-hatvā) *ger.* having struck or killed by taking hold of or by capturing अपरिग्रह इति किम्। अन्तर्हत्वा मूषिकां श्येनो गतः। परिगृह्य गत इत्यर्थः KāśiVṛ. *on* i.4. 65; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 65 (603. 16).

अन्तर्हन् (antar-han-) II. P. [MahāBh. i. 344. 14 (*on* i. 4. 65); KāśiVṛ. *on* viii. 4. 24; SiddhaHe. ii. 3. 82] **1** to strike or kill in the middle अन्तर्हण्मोऽन्तर्हन्मो भृशं प्रहण्वः। परिहन्व इति क्रुधा जिघांसौ नृपचक्रेऽत्र वदन् सुसौष्ठवोऽसि DvyāśraKā. 4. 22; (pass.) to be struck or killed in the middle अन्तर्हण्यन्ते प्राणिनोऽत्रेत्यधिकरणेऽप् Nyās. ii. 704. 16 (*on* iii. 3.78); **2** to strick or kill by not taking hold of or by not capturing, cf. **अन्तर्हत्य2; 3** to strick or kill by taking hold of, cf. **अन्तर्हत्वा**.

अन्तर्हनन (antar-hanana) *m.* [P. viii. 4. 24] name of a region (*lit.* where the people are struck or killed in the middle) उत्तरत्र वेति व्यवस्थितविभाषावलोकनात् देशविषये न भवति। अन्तर्हननो देशः JaineVyā. 415. 19 (*on* v. 4. 106); आदेश इति किम्। अन्तर्हननो देशः KāśiVṛ. *on* viii. 4. 24; अदेशे किम्। अन्तर्हननो देशः Prasā. i. 679. 22; देशे तु अन्तर्हननो देशः SiddhāKau. 576B. 17 (*on* viii. 4. 24) [name of a village, MW.; name of a country, Bāhīka, APTE]

अन्तर्हननत्व (antarhanana-tva) *n.* the state of being the region where the people are struck or killed in the middle अमुना परिवेपनेन भग्नः परिपावनपरिभापनः प्रभासः। दुष्प्रख्याणप्रकामनेनान्तर्हननत्वं सुप्रगम्यमानः DvyāśraKā. 4. 30 (comm. अन्तर्हन्यतेऽस्मिन्नित्यन्तर्हननो देशो यत्र मध्यभागे लोको हन्यते तद्भावम्)

अन्तर्हन्तृ (antar-hantṛ) *adj.* who strikes or kills in the middle कथमन्तर्हन्ता। णत्वेऽनुस्वारपरसवर्णस्यासिद्धत्वात् कुर्वन्तिवत् BhāṣāVṛ. *on* viii.4.24.

अन्तर्हस् (antar-has-) I. P. to smile inwardly, i.e. to smile in a suppressed manner स्वयमप्यन्तर्हसन्तीति तानाक्षिपन्ति सन्तः ŚatDū. 142. 15.

अन्तर्हसत् (antar-hasat) *adj.* smiling inwardly, smiling in a suppressed manner ब्राह्मणेन च यथार्थमन्तर्हसन्नेव संभाषेत BaudhŚS. iii. 5. 11; iii. 15. 2; अन्तर्हसता तेन ते सर्वेऽप्यन्नपानप्रेषणेन संतोषिताः Bharaṭ. 23B. 4; आकर्णयन्वृत्तमिदं स सर्वमन्तर्हसन्तं च तमीक्षमाणः। आवर्त्य वेत्रेण तमाजघान पाण्ड्यः क्रुधा ŚivLī. 21. 77.

अन्तर्हसितभुग्नौष्ठी (antarhasita-bhugnauṣṭhī) *adj. (f.)* whose lips are bent due to smiling in a suppressed manner सा तु ...। अन्तर्हसितभुग्नौष्ठी वृद्धाज्ञां समपादयत् BṛKathāŚloSam. 21. 102.

अन्तर्हस्त (antar-hasta) *adj.* contained in the hand, which is within the reach तेषां यान्यन्तर्हस्तानि वसून्यासंस्तान्यादाय समुद्रं प्रारूप्यन्त। तेषां वै देवा अनुहायैतैनैव छन्दसान्तर्हस्तानि वसून्याददत GopBr. ii. 6. 11 (260. 4)

अन्तर्हस्त (antar-hasta) *m.* inner side of the (elephant's) trunk गजः। अन्तर्हस्तेन वाप्यन्यां प्रहरेत पुनः पुनः ... अन्तर्हस्तेन तत्रैकां बाह्यहस्तेन चापराम्। प्रहारयेत् तमारूढो भस्त्रिकास्ता यथाक्रमम् Mānaso. ii. 3. 312.

अन्तर्हस्तम् (antarhastám) *adv.* in the hand, within the reach of hand तुराणामतुराणां विशामवर्जुषीणाम्। सुमैतु विश्वतो भगो अन्तर्हस्तं कृतं मम AV. 7. 50. 2.

अन्तर्हस्तीन (antarhastīna) *adj.* **1** belonging to, i.e. kept on the elephant's back तेषां यान्यन्तर्हस्तीनानि वसून्यासंस्तान्यादाय समुद्रं प्रौप्यन्त AitBr. 22. 6 (583) (Sāy. हस्तिनां गजानामुपरि भारवहनाय स्थापितानि); **2** contained in the hand, which is within the reach स्वकीयस्य हस्तस्यान्तर्मध्ये गोप्यत्वेन स्थापितान्यन्तर्हस्तीनानि Sāy. *on* AitBr. 22. 6 (583)

अन्तर्हस्त्यम् (antarhastyam) *adv.* in the hand, within the reach of hand समैतु विश्वतो भगोऽन्तर्हस्त्यं कृतं मनः AV. (P.) xix. 9. 9.

अन्तर्हार (antar-hāra) *n.* (Arch.) second internal court मठभुक्तिनिकेतनं चापि। नान्तर्मण्डलमथवा चान्तर्हारं तथैकसालं चेत् MayaMa. 23. 93; अन्तर्हारे बाह्यतो मण्डपस्य प्राच्यां याम्ये पश्चिमे चोत्तरे वा। स्वर्णाकाराः कल्पवृक्षास्तु पूज्याः ĪśānŚiPa. i. 15. 78; अन्तर्हाराद्बहिर्मूलादल्पलिङ्गालयादिकं कुर्वीत ĪśānŚiPa. ii. 35. 18.

अन्तर्हारा (antar-hārā) *f.* (Arch.) second internal court नान्तर्मण्डलमथ वा चान्तर्हारं तथैकसालं चेत्। अन्तर्हारा मध्यमहारा मर्यादिभित्तिश्च MayaMa. 23. 93; वप्राणि क्रमशः कुर्यात् ...। तत्रान्तर्मण्डलं त्वाद्यमन्तर्हाराथ तद्बहिः ĪśānŚiPa. ii. 35. 45.

अन्तर्हारादिक (antarhārādi-ka) *adj.* second internal court etc. द्वारशालादयः कार्या अन्तर्हारादिकेष्वपि ŚilpaRa. i. 41. 6.

अन्तर्हास (antar-hāsa) *m.* suppressed, i.e. secret smile गुहसेनोऽनुमेने च सान्तर्हासस्तथैव तत्। विवाहो मम पुत्रस्य तावदस्त्विति KathāSaSāg. iii. 3.85.

अन्तर्हासचलत् (antarhāsa-calat) *adj.* moving due to suppressed, i.e. secret smile दृष्ट्वैकासनसंस्थिते प्रियतमे ... एकस्या नयने निमील्य ... अन्तर्हासचलत्कपोलफलकां धूर्तोऽपरां चुम्बति SubhāRaK. 19. 45.

अन्तर्हासनिरोध (antarhāsa-nirodha) *m.* stopping of suppressed smile अन्तर्हासनिरोधसंभृतरसोद्भेदस्फुरद्गण्डया स्वैरं सारिविसारणाय निहितः स्वेदाम्बुगर्भः करः ŚārṅgaPa. 3664.

अन्तर्हासम् (antarhāsam) *adv.* with a suppressed, i.e. secret smile निद्रां गत्वा किमपि रुदती सस्वरं विप्रबुद्धा। सान्तर्हासं कथितमसकृत्पृच्छतश्च त्वया मे MeghDū. 108.

अन्तर्हासलसत् (antarhāsa-lasat) *adj.* radiant due to suppressed smile अन्तर्हासलसत्कपोलफलकं धूर्तोऽपरां चुम्बति AmaŚ. 19; KāvyālaṅSū. iii. 2. 4; SaraKaṇṭhā. 73. 7; SubhāRaK. 19. 45 (v.l.); SāhiDa. 115. 14; ŚārṅgaPa. 3575; Subhāṣi. 2069; SaduktiKa. 122.14.

अन्तर्हासविकाशमुख (antarhāsa-vikāśamukha) *adj.* having glowing face due to suppressed, i.e. secret smile ततोऽन्तर्हासविकाशमुखः स तदुचितमाचचार PañcT. (Kos.) 3.206 (187.1); Pañcā. 212. 1.

अन्तर्हासहृष्यत्कपोलम् (antarhāsahṛṣyatkapolam) *adv.* with cheeks pleased due to suppressed, i.e. secret smile लक्ष्मीम् ... आलोक्यान्तर्हासहृष्यत्कपोलम्। ... कान्तोऽपश्यत्कौस्तुभार्कोदयाद्रिम् Acyutarā. 7. 31.

अन्तर्हित (antár-hita) *adj.*[*f.*-ā] **1Ai** who or which is hidden or concealed (used as noun) (that) which is hidden (pred.) hidden or concealed, i.e. implicit **ii** concealed, i.e. disguised **B** who or which is covered or veiled (pred.) covered, veiled **Ci** obscured **ii** supressed or overshadowed **D** which is absorbed or merged (pred.) absorbed, merged **2Ai** which is placed or kept inside **ii** which is placed or kept within (pred.) placed or kept within **B** which is held in between, intervened or interposed (pred.) held in between **C** which is placed in the mind or soul **3A** separated, kept apart from **B** obstructed **C** who is placed at a distance **D** which is kept away, i.e. secluded **E** kept aside or held back, i.e. neglected or withdrawn (used as noun) (one) who is neglected **4Ai** ceased to exist, vanished, lost **ii** dispelled **iii** died down **iv** changed **v** interrupted, discontinued **Bi** who or which has disappeared, i.e. become invisible (pred.) disappeared, become invisible **ii** (pred.) set in **iii** elapsed **5** accepted or admitted **1Ai** who or which is hidden or concealed य उदारा अन्तर्हिताः ...। सर्पा इतरजना रक्षांसि AV. xi. 9. 16; यर्हि वा एतद्दोहनात्पर्याक्रियते तर्हि स्कन्नमन्तर्हितं ह्यस्यां वनस्पतया इति MaiS. i. 8. 3 (i. 119. 1); अस्माल्लोकाद्घोऽमुं लोकं गच्छत्यन्तर्हित इव वा इतोऽसौ लोकः KāṭhS. 22. 13 (ii 68. 8); अथो खल्वाहुरन्तर्हितमिव वा एतद्यत्पयः KāṭhS. 35. 16 (iii. 61. 13); KapiKaS. 48. 14 (305. 3); PañcBr. ix. 9. 3; अन्तर्हिता वै मिथुनं चरन्ति GopBr. ii. 2. 6 (171. 7); व्यापन्नमाज्यमव्यापन्नमन्तर्हितमनाज्ञातप्रायश्चित्तं यज्ञसमृद्धीर्जुहोति BaudhGS. iv. 9. 6; अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम्। ... अपीच्यमपचितम्। ... अन्तर्हितं वा Nir. 4. 25 (87.2); निण्यम्। अपीच्यम्। सस्वः। ... अन्तर्हितस्य AVPari. 48. 107; अन्तर्हितानां भूतानां निस्वनस्तुमुलोऽभवत् MahāBhā. i. 1. 76; यानि भूतानि सन्तीह ... अन्तर्हितानि वा यानि तानि शृण्वन्तु मे वचः MahāBhā. i. 42. 11; वाक्किलान्तर्हिताब्रवीत् MahāBhā. i. 112. 29; i. App. I. 79 (109); iii. 38. 118; ततो विनशनं गच्छेत् ... गच्छत्यन्तर्हिता यत्र मरुपृष्ठे सरस्वती MahāBhā. iii. 80.18; PadmP. i. 25. 18; अन्तर्हितः प्रकाशो वा दिव्यैर्दत्तवरैः शरैः MahāBhā. iii. 272. 4; iv. 14. 20; अन्तर्हिता महानादाः श्रूयन्ते ... रक्षसाम् MahāBhā. vi. 95. 49; अन्तर्हितौ चेरतुस्तौ भृशं विस्मयकारिणौ MahāBhā. vii. 13. 42; vii. 131. 67; एते हि देवा वसवः ... अन्तर्हितास्त्वां प्रतिपालयन्ति MahāBhā. xii. 51. 15; ददर्शान्तर्हितं वीरं वरदानाद्विभीषणः Rāmā. vi. 36. 10; अन्तर्हितैश्चापि तथान्तरिक्षे ब्रह्मर्षिभिश्चैव सुरर्षिभिश्च। शब्दः कृतः Rāmā. vi. 244* (9); ननादान्तर्हितो भूमौ वृषदंशः HariVaṁ. 106. 41; एते खलु लोके सुघ्निनो नाम। ये ... अन्तर्हिताश्च विवृताश्च सुखं भ्रमन्ति Avimā. 4. 13; पादपान्तरितो (v.l. °न्तर्हितो) विश्वस्तां तावदेनां पश्यामि Śāk. 1. 17 (1); अन्तर्हितः ... नारदो जलदे स्थितः ViṣṇuP. v. 16. 18; वेश्म दिव्यमन्तर्हितं च यत्। ... अयुक्तास्तु न पश्यन्ति MatsyaP. 182. 6; देवाश्च पितरश्चैव तमेवान्तर्हिता द्विजम्। आविश्य ... मोक्ष्यन्ति BrahmāṇḍP. ii. 15. 14; अनिलात्मजः। आयातेन दशास्यस्य संस्थितोऽन्तर्हितश्चिरम् Bhaṭṭi. 8. 102; नात्र ... अन्तर्हितमिवार्थरूपम् ... मन्त्रयोरस्ति BṛĀraUBh. 75. 9 (*on* i. 3. 28); नाक्रमेत्र गच्छेदचक्षुर्विषयं सर्पचौरादेरन्तर्हितस्य भावाशङ्कया ManuBh. i. 358. 17 (*on* 4. 77); प्रीत्या भुज्यमान उपनिधिस्तु शास्त्रान्तरवदन्तर्हितो न्यासः ManuBh. ii. 135. 19 (*on* 8. 145); ii. 140. 28 (*on* 8. 149); (अन्वाहितं हृतं न्यस्तम् ... एतान्यागमं विना) अन्वाहितं यत्प्रकटमन्यथा प्रदर्श्यान्तर्हितमन्यदवस्थाप्यते ManuBh. ii. 139. 10 (*on* 8. 148); वितस्ता ... अन्तर्हिता गता शीघ्रं विशोका यत्र निम्नगा NīlaP. 1295; हरिः ...। तस्मात्स्थानादपाक्रम्य कुब्जाग्रेऽन्तर्हितः स्थितः VāmaP. 5. 1; 55. 9; मेघनादः ... जगामान्तर्हितो युद्धमहीम् RāmāMañ. 365. 13; सा ततोऽन्तर्हिताभ्येत्य स्थिता चान्तःपुरे मम BṛKathāMañ. iii. 1. 395; गृहमध्ये तु यः पश्येत्क्षीणामन्तर्हितां स्त्रियम्। अकस्मान्मालतीपुष्पं जातं स्यात्तस्य वा गृहे BhaviP. 408B. 34 (ii(3) 20. 50); तौ तत्रान्तर्हितौ भूत्वा ... रिपोर्बलम्। अयुतं जघ्नतुः BhaviP. 526B. 1 (iii (3). 30. 88); असौ ...। अन्तर्हित उवाचेदम् PadmP. v. 14. 104; भयादन्तर्हिता शिवा। आविरासीज्जगन्माता हिमाचलगुहामुखात् GaṇeP. i.48. 9; इतोऽन्तर्हितौ शृणुवस्तावदस्याः विश्रम्भजल्पितानि CaṇḍKau. 1. 15 (2); विलोभ्य सौभाग्यमदाद्धटोऽनया सलीलमन्तर्हितया प्रतारितः VikraDeC. 17. 62; तत्स्थिरं यत्तु विषये दूरेऽप्यन्तर्हिते स्थिरम् BhāvPra. (Śā.) 120. 14 (5); एवं निश्चित्य राजा तत्रैव रात्रावन्तर्हित एवातिष्ठत् BhojPra. 68.7; यतन्ते संततं ते मां हन्तुमन्तर्हिता अपि HariC. (Pa.) 49; अरण्यादिदेशं दुर्गं नाक्रामेत्। सर्पचौरादेरन्तर्हितस्य संभवात् ManvaMu. 158. 25 (*on* 4. 77); रामो वालिनमन्तर्हितः ... सख्युर्जघान शत्रुम् UpadeŚ. 68; (used as noun) (that) which is hidden दुर्विभक्तमन्योन्यापहृतमन्तर्हितमविज्ञातोत्पन्नं वा पुनर्विभजेरन् ArthŚā. ii. 34. 5 (3. 5); (pred.) hidden or concealed, i.e. implicit यथा त्वममृतोर्मर्त्येभ्योऽन्तर्हितोऽस्येवं त्वमस्मानघायुभ्योऽन्तर्धेहि JaimiUBr. iv. 4. 2; एतस्यामिदं सर्वमन्तर्हितम् MaiU. 6. 6; अन्तर्हिते ह्यातोद्ये स्वनतोऽनुमानं भवति NyāyBh. 83. 6 (*on* ii. 1. 15); पश्यामि तावदेतस्याश्चेष्टामन्तर्हितोऽभवन् PadmP. (Ra.) 36. 31; कथमेषा ... अन्तर्हिता तरुसङ्कटे KaumuMa. 1. 25 (2); अन्तर्हिता तरुषु रोषवतीव सीता RāmāCam. 3. 36; प्रभावती तस्य चक्रे ... अतर्क्यं रूपमात्मीयं स्वयमन्तर्हिता सती KathāSaSāg. xiv. 2. 121; कोऽपि जन्तुर्नटित्वा नो जानीमो भवजवनिकान्तर्हितः क्व प्रयाति RājTa. (Ka.) 7. 1731; तद्वक्त्रशोभाविजितैः सरोजैरन्तर्हितं नूनम् अवाप्तलज्जैः Yādavā. 8. 105; तदेहि कंचित्कालमन्तर्हिता एव क्वचिदावसाम इति ... शिष्यमन्तर्धाप्य ... तिरोदधे ... देशिको देवतानाम् NīlaVi. 27. 13; **1Aii** concealed, i.e. disguised सुष्ठु खल्वद्य गीतं भाव रेभिलेन। ... अन्तर्हिता(v.l. °तो) यदि भवेद्वनितेति मन्ये Mṛcch. 3. 5; **1B** who or which is covered or veiled पात्रेषु ... दर्भान्तर्हितेष्वपः आसिच्य शंनो देवीरभिष्टय इत्यनुमन्त्रितासु तिलानावपति ĀśvaGS. iv. 7. 8; अशोकपुष्पस्तबकैर्मनोज्ञैः अन्तर्हिताभाति वराङ्गनैषा BhagAjju. 64. 22; उदयतटान्तर्हितस्याहिमांशोराभा ... वोऽवतु SūryaŚ. 37; (सः) तामन्तर्हितां दवशिखाभिरिव द्रुमालिम्। ... नारीम् ... ददर्श RāmC. 19. 46; (विक्रयमर्हति ... न तिरोहितम्) तिरोहितं स्थगितं वस्त्रादिनान्तर्हितं यस्य वा स्वरूपं केनचिद्द्रव्यरागेणान्तर्धीयते ManuBh. ii. 169. 1 (*on* 8. 203); मन्त्रेणान्तर्हितः प्रायाद्गुणशर्मा तदन्तिकम् BṛKathāMañ. vi. 1. 197; न प्राकारेण कुड्येन न विटङ्केन वा पुनः। अन्तर्हितानि दुष्यन्ति द्वारमर्माणि कुत्रचित् SamarāSū. 39. 51; (pred.) covered or veiled रात्रिभिर्ह्येवान्तर्हितौ भवतः ŚatBr. II. ii. 3. 13; ŚatBr. (K.) I. ii. 3. 12; तमसा वाऽसौ लोकोऽन्तर्हितः ŚatBr. IV. iii. 4. 8; ŚatBr. (K.) V. iv. 1. 7; नमो गन्धर्वायेत्यादित्यम्। देशेनैवान्तर्हितश्चेत् LāṭyāŚS. i. 12. 17; DrāhyŚS. iii. 4. 31; अयमिदानीं कुड्येनान्तर्हितः। शीघ्रमनुगम्यताम् MattaVi. 19. 34; **1Ci** obscured निर्णीतान्तर्हितनामधेयान्युत्तराणि षट् Nir. 3. 19 (70. 13); अन्तर्हितविप्रकीर्णानुमेयप्रायश्रुतिमूलस्मृतिबन्धनेभ्यो महानेव कल्पसूत्राणां विशेषोऽस्ति TantrVā. 162. 1 (*on* i. 3. 10); **1Cii** supressed or overshadowed शङ्खस्वना दुन्दुभिनिस्वनाश्च। अन्तर्हिता गाण्डिवनिस्वनेन। बभूवुः MahāBhā. vi. 55. 114; **1D** which is absorbed or merged यथा सुरादिसंपृक्तासु सक्तुपिण्डीष्वन्तर्हितेऽपि सुरादिरूपे रसे तत्प्रत्ययात् अस्त्येव सुरापानप्रायश्चित्तम् ManuBh. i. 360. 18 (*on* 4. 80); (सर्वं संसृष्टेदं मां च ... आत्मन्यन्तर्दधे) प्रलयकाल आत्मन्यन्तर्दधे अन्तर्हितान्यकरोत् ManvaVi. 48. 19 (*on* 1. 51); (pred.) absorbed, merged भावाश्चान्तर्हिता रसे KulārT. 7. 85; **2Ai** which is placed or kept inside ब्रह्मणोऽन्तर्हितं हविः AV. xix. 42. 1; AV. (P.) viii. 9. 5; BṛĀraUBhVā. i. 5. 70; **2Aii** which is placed or kept within मनोऽन्तर्हितेषु विज्ञानस्रोतस्सु तमसा स्मृतिं नोपजनयति BhelaS. 91. 1 (4. 6); भूतेषु चान्तर्हित आत्मतन्त्रः षाड्गुणिकं जिघ्रति षड्गुणेशः BhāgP. i. 3. 36; अन्तर्हितश्च स्थिरजङ्गमेषु ... आत्मनो मुनिर्नभस्त्वम् ... भावयेत् BhāgP. xi. 7. 42; (pred.) placed or kept within अन्तर्हितं मे बृहदन्तरिक्षम् अन्तर्हिताः पर्वता अग्नयो मे AV. (P.) xiii. 12. 1; xiii. 12. 3-13; अन्तर्हिता गिरयोऽन्तर्हिता पृथिवी मही मे ... अन्तर्हिताम ऋतवः ŚāṅkhāGS. iii. 13. 5; KauṣīGS. iii. 15. 5; वैश्वदेविकब्राह्मणस्यैकस्य हस्ते दक्षिणे अर्घ्यपवित्रेणान्तर्हिते एकपात्रस्थमुदकं कृत्स्नं दद्यात् SmṛtiCan. v. 293. 4; **2B** which is held in between, intervened or interposed अन्तर्हिते प्रतिप्रस्थाता वेदे पत्नीं वाचयति BaudhŚS. i. 276. 18; VaikhāŚS. 13. 10; पृथिवी देवयजनीति तृणेऽन्तर्हिते (स्फ्येन) प्रहरति KātyŚS. ii. 6. 16; पवित्रान्तर्हितेऽप आनीय ... श्रपयति MānGS. ii. 2. 3; उदात्तपूर्वं नियतं विवृन्या ...। स्वर्यतेऽन्तर्हितम् ṚPrāti. 3. 9; विष्णुमूर्तिं समानयेत्। तुलसीनिकटे सा तु स्थाप्या चान्तर्हिता पटैः SkandP. ii (4). 31. 16; (pred.) held in between तत्तथा त्रिभिरन्तर्हितमवमिनत्ति BaudhŚS. ii. 268. 6; **2C** which is placed in the mind or soul, i.e. inner or mental नाज्ञाहुतिमन्तर्हितां दद्यात् AVPrāyaścitta. 4. 2; **3A** separated, kept apart from अन्तर्हितो हि देवलोको मनुष्यलोकात् TaiS. VI. i. 1. 1; अन्तर्हिता वा अमुष्मादादित्यात् पितरोऽथो अन्तर्हिता हि देवेभ्यश्च मनुष्येभ्यश्च पितरः MaiS. i. 10. 17 (i. 157. 11); KāṭhakaBrsaṅkalana. 58. 6; अन्तर्हितो वै दैवात् क्षयान्मानुषः क्षयः MaiS. iii. 6. 1 (iii. 60. 4); iii.

6. 6 (iii. 67. 16); य॑द्बहि॑र्लो॑मं कृष्णाजि॑नं॑ कु॒र्या॑दन्त॑र्हितो य॑जमानो यज्ञा॑च्च देव॑ताभ्यश्च स्याद्य॑दन्त॑र्लोममन्त॑र्हितो यज्ञो॑ देव॑ताभ्यः KāṭhS. 23. 3 (ii. 77. 16); अन्तर्हिता ह्यमुष्मादादित्यात् पितरोऽथो अन्तर्हिता हि देवेभ्यश्च मनुष्येभ्यश्च पितरः KāṭhS. 36. 12 (iii. 78. 17); TaiBr. I. vi. 8. 6; नेदस्या अन्तर्हितोऽसंदिति ŚatBr. XIII. viii. 1. 20; या आसुर्यः प्राच्यास्त्वद्ये त्वदन्तर्हितानि ते चम्वां त्वद्यस्मिंस्त्वत् ŚatBr. XIII. viii. 2. 1; अप्येकेऽन्तर्हितेष्वपि ĀśvaŚS. I. vi. 6. 12; अन्तर्हिता हिं वीक्षया मनुष्यस्यैवमिव हिं तेऽन्तर्हिता भवन्ति KāṭhakaBrsaṅkalana. 59. 2; यूनि चान्तर्हितेऽप्राप्तिः Vār. 5 *on* P. iv. 1. 93; MahāBh. ii. 247. 18 (*on* iv. 1. 93); विभीषणः ... अन्तर्हितो दुष्टात् MugdhaBo. 5. 20 (50.9): **3B** obstructed ता यद् अन्तर्हिता अन्येन साम्ना स्युः अन्तर्हितं पयः पशुभ्य स्यात् JaimiBr. 3. 145; **3C** who is placed at a distance संतापिताश्च ये केचित् ... अन्तर्हिताः सोपहिताः सर्वे ते परसाधनाः MahāBhā. xii. 112. 75; SūktiRa.104.14; **3D** which is kept away, i.e. secluded तटाके निर्मितं तासामस्मिन्नन्तर्हितं गृहम् Rāmā. iii. 10. 16; अन्तर्हितश्च शुद्धात्मा संध्यावन्दनमाचरेत् BrahmāṇḍP. iii.38.22; **3E** kept aside or held back, i.e. neglected or withdrawn कुल्यैरन्तर्हितः ... इति क्रुद्धवर्गः ArthŚā. i. 67. 6 (1. 14); ManuBh. ii. 34. 13 (*on* 7. 104); आत्मसंपन्नतरस्त्वं पुत्रः तथाप्यन्तर्हितः ArthŚā. iii. 166. 1 (12. 3); आर्यवचनादन्तरिता(v.l. °र्हिता) न्यस्त्राणि MahāvīC. 1. 50 (1); (used as noun) (one) who is neglected तुल्यैरन्तर्हिताः। ... स्वधर्मान्न चलन्ति Tantrākhyā. 12. 11; PañcT. 1. 52 (33) (40. 6); **4Ai** ceased to exist, vanished, lost वास्तु वा एतदथो अन्तर्हितमिव KāṭhS. 8. 5 (i. 88. 18); KapiKaS. 7. 1 (71. 10); तदन्तर्हितमिव मनुष्येभ्य आस ŚatBr. I. ix. 1. 24; ŚatBr. (K.) II. viii. 2. 10; सर्वेणैवैनं तद्ब्राह्मण उद्धरेत् येनान्तर्हितं हिरण्यमग्रतो हरेत् AVPrāyaścitta. 5.1; तव चान्तर्हितो योगः ततः संस्मारितो मया HariVaṁ. 19. 26; आकाराणामनन्तानां क्षितौ क्षेत्रेषु वर्तिनाम्। कालेनान्तर्हितानां च तेषां भूयो निवेशनम्। कुर्वन्ति विबुधाः PauṣkS. 38. 1; धर्मशास्त्राणि ...। तेषु चान्तर्हितेष्वेवं युगान्तेषु महर्षयः। ... तानि करिष्यन्ति युगे युगे KūrmaP. 138. 9 (1. 12); अन्तर्हिता वेदशाखाः पुरुषाणां ग्रहणावधारणशक्तिवैकल्यात् ManuBh. i. 40. 24 (*on* 1. 82); **4Aii** dispelled अकल्माषाणां काण्डानामष्टाङ्गुलीं तेजनीमन्तर्हितमघमिति ग्रामदेशादुच्छ्रयति KauśiSū. 86. 14; अन्तर्हिताश्च ते विघ्नाः श्रुतायां नभसो गिरि GaṇeP. i. 14.18; नारदः ... अन्तर्हितायां मायायां पूर्ववन्मतिमानभूत् ŚivaP. ii (1). 4. 20 (41A.1); शश्वत् पश्यति शान्तसंततमःप्रत्यूहमन्तर्हितम् SiddhāSi. i. 2. 18; **4Aiii** died down तस्मिन्नुपरते(v.l. °न्नन्तर्हिते) शब्दे ... निस्वनस्तुमुलोऽभवत् MahāBhā. i. 1. 76; अन्तर्हिते शब्दे स्मरणादर्थप्रतिपत्तिश्चेन्न ŚābaBh. 45. 13 (*on* i. 1. 5); श्रूयमाणेन हि पदेन योऽर्थो नावबोधितः स कथमन्तर्हिते तस्मिन्नवभासेत PrakaPañ. 402.17; **4Aiv** changed मया तेऽन्तर्हितं रूपं न त्वा विद्युर्जना इति MahāBhā. iii. 63. 13; **4Av** interrupted, discontinued अन्तर्हितेभ्योऽनन्तर्हितेभ्यो वा प्रेतेभ्यस्त्रिभ्यः क्रमेण श्राद्धं कर्तव्यम् CaturCin. iii (1). 129. 17; VīraMi. (Śrāddha.) 15. 27; **4Bi** who or which has disappeared, i.e. become invisible अन्तर्हितं ततो भूतमुवाचेदं पुनर्वचः MahāBhā. ii. 40. 8; इदमम्भः कुबेरस्ते महाराजः प्रयच्छति। अन्तर्हितानां भूतानां दर्शनार्थं परंतप। अनेन स्पृष्टनयनो भूतान्यन्तर्हितान्युत MahāBhā. iii. 273. 10; vii. 154. 21; ततो मुनिवरं भूयो जैगीषव्यमथासितः। नान्वपश्यत योगस्थमन्तर्हितमरिंदम MahāBhā. ix. 49. 42; इत्युक्त्वान्तर्हितं तद्वै (तेजः) शक्रं चान्वविशत्प्रभो MahāBhā. xii. 124. 47; अन्तर्हितास्त्वृषिगणाः सिद्धाश्च परमर्षयः। तौ भ्रातरौ महात्मानौ काकुत्स्थौ प्रशशंसिरे Rāmā. ii. 104. 2; vi. App. I. 10 (61); अपृच्छं तमहं तात तत्रान्तर्हितमेव च। गतं सुकृतिनां लोकम् HariVaṁ. 11. 31; Avimā. 4. 16 (2); अन्तर्हितं क्षणात्कृष्णं प्रणिपत्य जगद्गुरुम्। ... तवान्तिकमिह प्राप्तः (अहम्) AhirbuS. 1. 64; हरेर्धरित्रि। अन्तर्हितस्य स्मरती विसृष्टा कर्माणि ... ममाचक्ष्व BhāgP. i. 16. 23; महेश्वरः ... इत्युक्त्वान्तर्हितः क्वापि देवो ब्रह्मा न जग्मिवान् SkandP. v(1). 2. 9; स भूयोऽपि भूत्वा सकरुणः ... नभस्यन्तर्हितो वा ... निवेदयत्वेतत् TilaMañ. 194. 16; तमहं तपसा ज्ञात्वा तत्रैवान्तर्हितः स्थितः BrahmP. 34. 61; सुरान् समुद्यतान् ज्ञात्वा ...। अन्तर्हितं गुरुं चैव बभूवुश्चिन्तयान्विताः। ... ते DevīBhāP. iv. 14. 22; यत्र चान्तर्हितो ह्येष भविष्यति हरेस्तनुः। स देश कलिना त्यक्तो युष्मदिष्टो भविष्यति BṛDharmaP. i. 13.24; i. 48. 25; अप्याविरस्ति भूयोऽपि मम लोचनयोरियम् दिवसेऽन्तर्हिता नक्तं चन्द्रिकेव चकोरयोः PrasaRā. 2. 30; भूतजातयः ... तिष्ठन्त्यन्तर्हिता यथा। ... शृणु वक्ष्यामि तेऽनघ YogVā. iv. 40. 3; इत्यामन्त्र्यान्तर्हितां योगशक्त्या पश्यन्देवीं भाष्यकर्ता बभाषे ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 69; (pred.) disappeared, become invisible मुनयोऽन्तर्हितास्ततः MahāBhā. i. 1. 72; इत्युक्त्वान्तर्हिते योगात् तस्मिन्नृषिवरे प्रभो। संभ्रमाविष्टहृदय ऋषिर्मेने तदद्भुतम् MahāBhā. i. 244* (1); सिंहौ भूत्वा पुनर्व्याघ्रौ पुनश्चान्तर्हितावुभौ MahāBhā. i. 202. 21; सौभम् ... अन्तर्हितं माययाभूत् MahāBhā. iii. 23. 3; iii. 64. 1; iii. 81. 32 (v.l.); अन्तर्हितायां सावित्र्यां जगाम स्वगृहं नृपः MahāBhā. iii. 277. 20; iv. App. I. 44 (15); इत्युक्त्वान्तर्हिता राजन्सर्व एव द्विजोत्तमाः MahāBhā. v. 184. 18; शार्दूलो देवराजस्य माययान्तर्हितस्तदा MahāBhā. xii. 31. 34; xiii. 16. 9; xiii. 52. 38; व्यासः ... अन्तर्हितोऽभवत् MahāBhā. xiv. 61. 18; क्षणेनान्तर्हिताश्चैव प्रेक्षतामेव तेऽभवन् MahāBhā. xv. 41. 12; बभूवान्तर्हितस्त्रासात् ... मृगः Rāmā. iii. 42. 3; अन्तर्हिते तस्मिन् पुष्पके ... भरतः ... उवाच Rāmā. vii. 41. 16; तस्मिन्नन्तर्हिते देवे वचनात्तस्य वै विभो। चक्षुर्दिव्यं सविज्ञानं प्रादुरासीन्ममानघ HariVaṁ. 15 .1; 108. 5; चतुर्थकारपूजां तु स कृत्वान्तर्हितो भवेत् NāṭyaŚā. 5. 106; कथमन्तर्हितो भगवान् वरुणः Abhiṣe. 4. 16(3); Avimā. 4. 16(2); अथान्तर्हिता जालं गृहीत्वा पक्षिणः Tantrākhyā. 55. 11; PañcT. 2. 2 (8) (187.1); धनदः ... इत्युक्त्वान्तर्हितः Tantrākhyā. 78. 23; स पद्मोऽन्तर्हितः JayāS. 2. 51; 2. 70; तथेत्युक्त्वा भद्रकाली बभूवान्तर्हिता MārkP. 84. 33; 93.16; BrahmāṇḍP. ii. 39. 53; ते सर्वे तत्रैवान्तर्हिताभवन् VāyuP. ii. 29. 26; अन्तर्हिते भगवति ...। त्रैलोक्ये सर्वभूतानां प्रादुर्भावो न जायते BrahmāṇḍP. i. 27. 35; अन्तर्हिते जगन्नाथे रामो नत्वा तु शंकरम् ...। तीर्थस्नानेऽकरोन्मनः BrahmāṇḍP. ii. 24. 39; मूर्तिमन्ति पुराणानि भारतादीनि सर्वशः। प्रणम्य तौ मुनिश्रेष्ठौ तत्रैवान्तर्हितानि वै BṛDharmaP. i. 30. 58; प्रिये वासवदत्ते देहि मे दर्शनं, किं परिहासेनान्तरितासि (v. l. अन्तर्हितासि) VāsaDa. 258. 1; तामेव तावत्प्रसन्नसलिलमध्यवर्तिनीं प्रतिमासीतामवलोकयामि। कथं साप्यन्तर्हिता KundaMā. 4. 14 (15); तारावली ... मामुक्त्वान्तर्हिता DaśKuC. 149. 15; तस्मिंश्चान्तर्हिते तस्य पौष्करस्य मतिस्तदा। विपर्यस्ता PāraS. 10. 117; (पद्मयोनिः) आद्यः कविरसीत्युक्त्वान्तर्हितः UttaRāC. 2. 5 (5); महाभागे पुनस्त्रायस्व नः किमर्थमन्तर्हितासि MālaMā. 10.97; नराः। क्षणेऽप्यन्तर्हिते तस्मिन् शोचयन्ति हतप्रभाः KulārT. 8. 90; अन्तर्हिते भगवति ब्रह्मा लोकपितामहः। प्रजाः ससर्ज BhāgP. iii. 10. 1; iv. 19. 17; लज्जाढ्या ... तिरोधानादिना अन्तर्हिता सती वरादि प्रयच्छति LalitāTriBh. 284. 10 (*on* 16); वनान्तरेषु अन्तर्हितस्तपस्विजनः ĀścaCū. 3. 32 (19); कश्चिदन्तर्हिता देव्यः ... भूषां चास्यै समर्पयन् MahāP. 12. 181; HariVi. 2. 15; त्यक्त्वा युद्धं रावणिः प्राणशेषो निर्वादार्हस्तर्हि सोऽन्तर्हितोऽभूत् RāmC. 30. 39; इत्युक्त्वा भगवान्सोमस्तत्रैवान्तर्हितोऽभवत् KūrmaP. 741. 5 (2. 38); वितस्तान्तर्हिता तत्र प्रविश्य ध्यानधारिणीम् NīlaP. 1295; निबोध तं च त्वरितमित्युक्त्वा अन्तर्हितो हरः SkandP. v(1). 3. 39; इत्युक्त्वान्तर्हिते देवेऽदितिर्गर्भं समादधे VāmaP. 28 .14; सोऽपि तं दक्षः शशापान्तर्हितो भव VarāP. 35. 4; 96. 55; इत्युक्त्वान्तर्हिते देवे प्रतिबुद्धा ददर्श सा। ... पितरम् BṛKathāŚloSaṁ. 4. 114; 12. 20; तत्रान्तर्हितायां (तस्याम्) ... उल्ललास नभसि ... दिव्यभेरीरवः TilaMañ.402.19; अन्तरिक्षादन्तर्हितं किल पाकशासनशरासनम् RāmāCam. 4. 31 (3) (comm. अदृश्यतां गतम्); इत्युक्त्वान्तर्हिते क्षिप्रं प्रजासृजि मुनीश्वरः। कर्तुं प्रचक्रमे रामचरितम् RāmāMañ. 3. 7; 504. 5; अन्तर्हितोऽभवन् क्षिप्रम् ... मारीचः प्रययौ RāmāMañ. 138. 5; इत्युक्त्वान्तर्हिते तस्मिन्कलौ ... महीमवततार सः NarmaMā. 1. 18; यौगन्धरायणः ... योगेनान्तर्हितोऽभवत् BṛKathāMañ. ii. 2. 72; स किंचित्प्राप्यान्तर्हितः ItihāU. 10. 4; सः ... मह्यमष्टादशार्णं स्वरूपं सृष्टये दत्त्वान्तर्हितः GopāPūTāU. 1. 5; भास्करः ... तत्रैवान्तर्हितोऽभवत् BhaviP. 191B. 3 (i. 128. 13); 429B. 26 (iii (2). 3. 22); 471A. 29 (iii (3). 7. 4); 473A. 10 (iii (3). 8. 4); इत्युक्त्वान्तर्हिता देवी दुर्गा DevīBhāP. iii. 24. 23; अन्तर्हिते रामभद्रे सर्वे प्रापुः सुविस्मयम् PadmP. iv. 46. 31; v. 17. 77; v. 32. 29; अन्तर्हिते भगवति जाता विकलिता भृशम्। रुरोद ... बाला ĀdiP. 13.30; गिरिजापतिः। ... क्षणादन्तर्हितोऽभवत् SaurP. 2. 61; 5. 26; एवं ब्रह्माणमाभाष्य ... अन्तर्हितो महादेवः SaurP. 23. 57; 32. 50; एवं दत्त्वा वरं शंभुर्विष्णवे ... अन्तर्हितः SaurP. 41. 157; द्विजस्य हुंकृतिं श्रुत्वा द्विजाश्चान्तर्हितास्तदा GaṇeP. i. 8. 41; i. 16. 2; तस्मिन् (विप्रे) अन्तर्हिते दक्षो रुरोद GaṇeP. i. 20. 54; i. 61. 56; ii. 20. 52; ii. 61. 35; तस्यामन्तर्हितायां तु काशीराजः पुपूज तम् (विनायकम्) GaṇeP. ii. 61. 37; ii. 106. 27; मामालक्ष्यान्तर्हितः सः KalkiP. ii. 4. 28; सरस्वती। त्वद्दुःखं नोत्सहे द्रष्टुमित्युक्त्वान्तर्हिताभवत् KathāSaSāg. i. 4. 11; i. 5. 48; इत्युक्त्वान्तर्हिते विष्णौ प्रबुद्धोऽहमचिन्तयम् KathāSaSāg. vii. 4. 62; vii. 8. 120; इत्युक्त्वान्तर्हिते देवे सः ... अगच्छद् अश्वपादम् RājTa. (Ka.) 3. 280; 4.241; उक्त्वेत्यन्तर्हिते तत्र सूरयः प्रमदोद्धुराः व्याकुर्वन्ति स्म संघस्य निशावृत्तम् PrabhāC.165.26; व्रज सुखमायाहीनश्रीरित्यन्तर्हितः शमायाहीनः Nalo. 3. 21; देवोऽपि सप्रसादातिशयमवलोक्यान्तर्हितोऽभूत् PratāYaBhū. 154. 9; लक्ष्मीः ... अन्तर्हिता बभूव VetāPañ. (Jam.) 44. 6; चक्रेशेऽन्तर्हिते भूमौ मुगलाः ... विचेरुः RājTa. (Prā.) 410; अन्तर्हिते तस्मिन्देवदूते ... तोमरम् ... ददौ तस्मै महीपतिः KathāKau. 9. 22; 10.36; त्वमथदमनमक्षणा क्षिप्रमन्तर्हितासि UjjvaNīMa. 205. 3; अन्तर्हिते पुरे तस्मिन् पुरी तु वसते पुनः। इत्यस्य स्वर्णादिमयपुराधिष्ठातृदेवतायामन्तर्हितायां वाराणसी पुरी यथापूर्वं फलदात्री तिष्ठत्येवेत्यर्थः VīraMi. (Tīrtha.) 174. 7; शचीपतिः ... अनुज्ञया बृहस्पतेरन्तर्हितः NīlaVi. 31. 10;

59.1; अन्तर्हितायां जनकात्मजायां कार्यार्थमर्थित्रिदशेश्वराणाम्। मायामयी काचिदली-करूपा सीता हृता तत्र च रावणेन Vidvanmo. 8. 34; महावरं दत्त्वा वराय शिवसूनवे। अन्तर्हिता समभवन्महाकाली ParamāKā. 167. 86; श्रितजनसुरसालस्तत्र सोऽन्तर्हितोऽभूत् ĀnandRa. 5. 68; इति ... एकान्तभङ्गं कृतवति लक्ष्मणेऽन्तर्हिते च मुनिरूपे काले ... लक्ष्मणेन स्ववधे प्रतिज्ञापूरणार्थं याचिते रामवृत्तान्तः MahāN. 9. 141 (1); **4Bii** (pred.) set in किंचिदन्तर्हिते भानौ पद्मिनी वीतरागिणी। आलिङ्ग्य मधुपं शेते ŚatTrayī. 453; अन्तर्हिते शशिनि सैव कुमुद्वती मे दृष्टिं न नन्दयति Śāk. 4. 3; संदिश्य वचनीयांशमादित्येऽन्तर्हिते द्विजाः आजग्मुः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 1. 86; **4Biii** elapsed अन्तर्हितायां संध्यायां सार्धं कृतयुगेन वै। ... वर्णाश्रमव्यवस्थानं कृतवन्तश्च वै पुनः VāyuP. i. 57. 87; BrahmāṇḍP. i. 30. 2; i. 30. 6; **5** accepted or admitted इत्येवमर्थमयं प्रागुक्तः सांध्यो विधिरन्तर्हितः ManuBh. i. 365. 18 (*on* 4. 93) [Kośas give *antarhita* as the synonym of the following words : *antardhi*, AbhidhāCin. 1477; *apavāraṇa*, AbhidhāCin. 1477; *apavāhita*, ŚabdaRa. (Vā.) 3204; KalpaK. 233. 170; *apihita*, KośaKaTa. 2. 501; *tirohita*, AbhidhāCin. 1477; *pihita*, KośaKaTa. 2. 501; KalpaK. 233. 170; *prorṇuta*, ŚabdaRa. (Vā.) 3204; *ruddha*, ŚabdaRa. (Vā.) 3204; *saṁvīta*, ŚabdaRa. (Vā.) 3204; *sthagita*, ŚabdaRa. (Vā.) 3204; KośaKaTa. 2. 501; KalpaK. 233. 170]

अन्तर्हित (antar-hita) *m.* epithet of Śiva (*lit.* existing within) नमोऽस्तु ... अन्तर्हिताय शर्वाय VāyuP. ii. 35. 175; BrahmāṇḍP. ii. 72. 176.

अन्तर्हित (antar-hita) *n.* **A** disappearance, invisibility महाविष्णुर्ययावन्तर्हितम् SkandP. ii (3). 3. 65; **B** loss, absence ततः कोऽप्येकोऽन्तः अन्तर्हितं वा SaṁgīRa. iii. 103. 7 (5. 178)

अन्तर्हितकरणशक्ति (antarhita-karaṇaśakti) *adj.* having the powers of senses vanished or lost अन्यथा सस्थानेषु भेदायोगादन्तर्हितकरणशक्तयोऽपि स्युरेव (वर्णाः) ParāTri. 186. 3.

अन्तर्हिततदाभोग (antarhita-tadābhoga) *adj.* having covered its expanse सः ... सैन्यैस्संख्यातिलङ्घिभिः ...। अन्तर्हिततदाभोगमत्यगाद् गृहगोपुरम् MadhuVi. 4. 30.

अन्तर्हिततनु (antarhita-tanu) *adj.* having invisible body कृतान्तः ...। उत्पपात रवेर्मार्गमन्तर्हिततनुः क्षणात् PadmP. (Ra.) 8. 481.

अन्तर्हितता (antarhita-tā) *f.* the state of being hidden, i.e. implicit युवां मामेव द्वावधिकविवृतान्तर्हिततया विभिन्नौ संद्रष्टुं स्वयमहमहार्षं द्विजसुतान् Nārāy. x. 88. 9; cf. **अधिकविवृतान्तर्हितता.**

अन्तर्हिततीरलेख (antarhita-tīralekha) *adj.* shore-line of which has disappeared or submerged वणिजः ...। समन्ततोऽन्तर्हिततीरलेखमगाधमम्भोनिधिमध्यमीयुः JātaMā. 89. 8 (14. 3)

अन्तर्हिततीव्रघोष (antarhita-tīvraghoṣa) *adj.* whose loud noise has died down महीयसा सैन्यरवेण सद्यः पयोधिरन्तर्हिततीव्रघोषः। प्रकम्पमानो भृशमाबभासे Yādavā. 11. 20 (comm. तिरोहितमहारवः)

अन्तर्हितत्व (antarhita-tva) *n.* **A** the state of being vanished or lost दैत्याः ... तदवनिवनितालोकवक्त्रे तु चित्रं तास्ता लीला विनश्यद्घनघुसृणपटे प्रापुरन्तर्हितत्वम् ŚrīKaC. 23. 52 (comm. अन्तर्हितत्वं प्रापुर्विनष्टाः); **B** the state of being invisible, i.e. invisibility गुणाः ... कन्दर्पस्य मनःक्षोभकत्वान्तर्हितत्वसौन्दर्यादयः SetuBa. 14. 4.

अन्तर्हितदिव्यभाव (antarhita-divyabhāva) *adj.* whose celestial (or divine) nature is concealed भवन्तमन्तर्हितदिव्यभावम् ... धर्मं परं वेदविदो विदुस्त्वाम् Yādavā. 20. 84 (comm. तिरोहिताप्राकृतस्वभावम्)

अन्तर्हितदेवेश (antarhita-deveśa) *m.* lord of gods who is covered असौ ... चकार तामसीं मायाम् ...। तयान्तर्हितदेवेशो जगाम दिशमुत्तराम् SkandP. v(1). 36. 34.

अन्तर्हितधर्मन् (antarhita-dharman) *adj.* from whom righteous act has vanished, i.e. who has abandoned righteous act ततस्तेऽन्तर्हितधर्माणो देवताभिरपि त्यज्यन्ते, तेषां तथान्तर्हितधर्मणाम् ... ऋतवो व्यापद्यन्ते CaraS. iii. 3. 20 (1941 Ed.)

अन्तर्हितनभस्तल (antarhita-nabhastala) *adj.* which has covered the lower region of sky राक्षससैन्यस्य मुखभङ्गः सुरैः कृतः। मुञ्चद्भिः शा(?श)स्त्रसंघातमन्तर्हितनभस्तलम् PadmP. (Ra.) 12. 194.

अन्तर्हितपूतनात्मन् (antarhita-pūtanātman) *adj.* who has concealed (her) own form or nature as Pūtanā कदाचिदन्तर्हितपूतनात्मा ... कापि माया। ... व्रजम् ... यशोदाकृतिराविवेश Yādavā. 4. 3.

अन्तर्हितप्रार्थितार्थ (antarhita-prārthitārtha) *adj.* whose desired aim or purpose is suppressed, i.e. not expressed पङ्क्तिर्मुनिः ...। अन्तर्हितप्रार्थितार्थः ... शोणनद्यास्तटं गतः SkandP. i (3). 6. 64.

अन्तर्हितब्रह्मकपालजाल (antarhita-brahmakapālajāla) *adj.* in which the collection of the skulls of the Lord Brahmā is placed अन्तर्हितब्रह्मकपालजालमाबध्य ... कपर्दम्। ... अवातरत् तत्र तदा नटेशः ŚivLī. 12. 38.

अन्तर्हितभास् (antarhita-bhās) *adj.* whose lustre is concealed ऋबीसमपगतभासम् ... अन्तर्हितभासम्। ... वा Nir. 6. 35 (131. 3)

अन्तर्हितमन्युवेगा (antarhita-manyuvegā) *adj.* (*f.*) having the force of grief or sorrow suppressed तम् ...। कथंचिदन्तर्हितमन्युवेगा मन्दोदरी सान्त्वयितुं प्रपेदे RāmC. App. I. 38. 21.

अन्तर्हितमूर्ति (antarhita-mūrti) *adj.* having the form concealed देवोऽप्यथान्तर्हितमूर्तिरास ViṣṇuDhaP. i. 54. 52.

अन्तर्हितरथ (antarhita-ratha) *adj.* having the chariot hidden मायिनं क्षुद्रमन्तर्हितरथम् .... राक्षसं निहनिष्यन्ति ... वानरयूथपाः Rāmā. vi. 67. 40.

अन्तर्हितविग्रह (antarhita-vigraha) *adj.* having the body concealed or hidden अन्तर्हितविग्रहं नलम्। न च व्यलोकन्त ... जनाः Nalābhyu. 4. 25.

अन्तर्हितविशेष (antarhita-viśeṣa) *adj.* whose particulars are concealed or hidden अन्तर्हितविशेषेण यथा रूपेण रूपवान्। प्रख्यायते न शुक्लादिभेदो रूपस्य गम्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 3. 2 (193. 26)

अन्तर्हितशिरस् (antarhita-śiras) *adj.* (used as noun) (one) who has the head covered अन्तर्हितायां भूमौ तु अन्तर्हितशिरास्तथा। असमाप्ते तथा शौचे न वाचं किंचिदीरयेत् MahāBhā. xiii. App. I. 10 (70)

अन्तर्हितसिद्धसंघ (antarhita-siddhasaṅgha) *m.* multitude of Siddhas who are invisible विशुश्रुवेऽन्तर्हितसिद्धसंघजं जयेति जीवेति च वीप्सितं वचः RāmC. 5. 46.

अन्तर्हितसौधभाज् (antarhitasaudha-bhāj) *adj.* who stays in the mansion placed inside, i.e. built under (water) तस्यायमन्तर्हितसौधभाजः प्रसक्तसंगीतमृदङ्गघोषः ... पुष्पकचन्द्रशालाः क्षणं प्रतिश्रुन्मुखराः करोति RaghuVa. 13. 40 (comm. जलान्तर्गतप्रासादगतस्य)

अन्तर्हितस्थित (antarhita-sthita) *adj.* remained concealed जगतोऽनुग्रहार्थाय वासुदेवो जगद्गुरुः। दिवमास्थाय दिव्येन वपुषान्तर्हितस्थितः MahāBhā. xviii. 25* (2)

अन्तर्हितस्पृष्ट (antarhita-spṛṣṭa) *adj.* touched by the invisible अन्तर्हितश्चान्तर्हितस्पृष्टश्च तत्स्पृष्टश्चान्तर्हिता भवन्तीति निश्चयः Avimā. 4. 16 (2)

अन्तर्हितहिमशिला (antarhita-himaśilā) *f.* concealed slab of ice विशत एवास्य ... अतिशिशिरमन्तर्हितहिमशिलेव विलीयमाना व्यलिम्पदङ्गानि HarṣaC. 293. 11 (*but* S. D. Gajendragadkar अन्तर्हितं स्थापितं हिमं यस्यां सा शिला करका)

अन्तर्हिताकाश (antarhitākāśa) *m.* space existing within the mind or soul यदा नासीद्यत्तत्सदसदात्मकम्। योगिनोऽन्तर्हिताकाशे यत्पश्यन्ति निरन्तरम् ŚivaP. ii (1). 6 .8 (43A. 13)

अन्तर्हितात्मन् (antarhitātman) *m.* name of Śiva (*lit.* having the nature concealed अन्तर्हितात्मा ... भगवानिति भक्त्या स्तुतो मया MahāBhā. xiii. 17. 35 (Nīl. अविद्याकल्पितेन अहंकारादिना तिरोहिताखण्डैकरसस्वभावः); हरस्य ... अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नां शृणुत सुव्रताः। ... अन्तर्हितात्मा LiṅgaP. i. 65. 59; SaurP. 41. 44; ŚivaP. iv. 35. 34 (391B. 8) [of concealed mind, PW.; pw.; MW.]

अन्तर्हितात्मीयशक्ति (antarhitātmīyaśakti) *adj.* who has concealed his own power कर्मणाष्टप्रकारेण ... बद्धेनान्तर्हितात्मीयशक्तिर्भ्राम्यति चेतनः PadmP. (Ra.) 14. 18.

अन्तर्हितान्यरूपा (antarhitānyarūpā) *adj.* (*f.*) who has concealed or hidden the other form अन्तर्हितान्यरूपा सा रुद्राणी समराजत BṛDharmaP. i. 5. 94.

अन्तर्हितार्क (antarhitārka) *adj.* which has covered the Sun अन्तर्हितार्कैः परितः पतद्भिश्छायाः समाचिक्षिपिरे वनानाम् Kirātā. 16. 47 (comm. आच्छादितोऽर्को यैः)

अन्तर्हितावस्थित (antarhitāvasthita) *adj.* staying as merged within अन्तर्हितावस्थितमत्र लिङ्गे तमारराधुस्तरवः प्रसूनैः (शिवम्) ŚivLī. 2. 59.

अन्तर्हिताशापथ (antarhitāśāpatha) *adj.* **A** having the course of quarters (of heaven) which is covered अन्तर्हिताशापथो जलदकाल इव प्रत्यूहकारी वैशम्पायनवृत्तान्तो विलोमप्रकृतिना विधात्रान्तरा पातितः Kād. 293. 2; **B** having the way of hopes which is suppressed, Kād. 293. 2.

अन्तर्हिति (antár-hiti) *f.* **A** concealment, hiding अप्रतीक्षम् आ यन्ति निर्ऋत्या: अन्तर्हित्यै TaiS. V. ii. 4. 4; TaiBr. I. vi. 1. 4; ĀpaŚS. xvi. 16. 2; xviii. 8. 20; अप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तर्हित्यै TaiS. VI. vi. 3. 5; TaiBr. I. vi. 5. 6; BaudhŚS. i. 126. 10; i. 140. 14; i. 261. 19; ii. 316. 10; अमावास्यां वै रात्रीं निशिं रक्षांसि प्रेरते पूर्णान्येवैनान्यपवपति परिश्रिते यजेत रक्षसामन्तर्हित्यै KāṭhS. 10. 5 (i. 130. 2); 23. 1 (ii. 73. 10); TaiBr. I. vii. 1. 9; III. ii. 8. 6; अप: परिषिञ्चति। रुद्रस्यान्तर्हित्यै TaiBr. I. vi. 10. 5; **B** keeping away or separation कार्ष्मर्यमयीर्दक्षिणत उपदधाति रक्षसामन्तर्हित्यै KāṭhS. 20. 5 (ii. 24. 1); KapiKaS. 31. 7 (154. 24) [KośaKaTa. 2. 6566 gives *antarhiti* as the meaning of *āyodhana*]

अन्तर्हितेन्द्रिय (antarhitendriya) *adj.* who has merged (his) senses within निद्रेवान्तर्हितेन्द्रिय: शुद्धतमया धिया स्वप्न इव य: पश्यति ...। सोऽपि प्रणवाख्य: प्रणेता ... भवति MaiU. 6. 25.

अन्तर्हितेन्द्रियार्थ (antarhitendriyārtha) *adj.* who has the object of senses, i.e. bodily form concealed अन्तर्हितेन्द्रियार्थाय हरये विहिताञ्जलि:। ... ससर्जेदं स: BhāgP. ii. 9. 38.

अन्तर्हितैश्वर्य (antarhitaiśvarya) *adj.* having the lordship concealed परमेश्वर:। माययान्तर्हितैश्वर्य ईयते गुणसर्गया BhāgP. vii. 6. 23.

अन्तर्हित्य (antarhit-ya) *ger.* having disappeared अन्तर्हित्य च संक्रुद्धा समुत्पत्य त्वरावती। याता चन्द्रनखा धाम निजं शोकसमाकुला PadmP. (Ra.) 43. 113.

अन्तर्हिमाम्भस् (antarhimāmbhas) *adv.* inside snow-water यस्यां रक्तं किल कलयसि क्लान्तिमत्यर्थमेवं नूनं वृन्तादिव सरसिजं मज्जदन्तर्हिमाम्भ: KarṇaSu. 2. 6.

अन्तर्हिरण्या (antar-hiraṇyā) *adj. (f.)* (used as noun) (offering) made on the piece of gold which is (kept) inside (the foot-print) सावित्रं जुहोत्यन्तर्हिरण्याः होष्यन्सावित्रं जुहोति BaudhŚS. ii. 64. 9; iii. 268. 13.

अन्तर्हृत (antar-hṛta) *adj.* (used as noun) (that) which is brought or carried forth in between अन्तर्हृते प्रायश्चित्तं चतुर्होतारं चानुख्यां च जुहोति BaudhGS. iv. 9. 8.

अन्तर्हृद् (antar-hṛd) *n.* [Loc.] in the heart, within the heart सा सुन्दरी ... शोकाग्निनान्तर्हृदि दह्यमाना विभ्रान्तचित्तेव तदा बभूव Saund. 6. 33; 7. 12; सर्वेषां भूतानामाशये अन्तर्हृदि स्थित: अहम् आत्मा GītāBh. (Śaṅ.) 288. 18 (*on* 10. 20); (सनकसनन्दनौ) पश्यत: स्म ... मूर्तिं स्फुटां वैनायकीम् ... अन्तर्हृदि GaṇeP. ii. 54. 46; अहम् ...। तस्या (पद्मावत्या:) वचोऽन्तर्हृदि दु:खिताया: श्रोतुं स्थित: KalkiP. i. 5. 27; वन्दे देवं विष्णुमशेषस्थितिहेतुं त्वामध्यात्मज्ञानिभिरन्तर्हृदि भाव्यम् AdhyāRā. vi. 13. 10.

अन्तर्हृदय (antar-hṛdaya) *n.* inside or interior of the heart विकर्षतोऽन्तर्हृदयाद्दासीपतिमजामिलम्। यमप्रेष्यान्विष्णुदूता वारयामासु: BhāgP. vi. 1. 31; [Loc.] in the heart, within the heart स य एषोऽन्तर्हृदय आकाश: TaiU. 1. 6 (Śaṅ. य एष अन्तर्हृदये हृदयस्यान्त:। ... तस्यान्त: य एष आकाश: प्रसिद्ध एव करकाकाशवत्, तस्मिन् सोऽयं पुरुष:) ; TaiUBhāVā. 26. 21 (1); तावानेष अन्तर्हृदय आकाश: Chāndo U. viii. 1. 3; ChāndoUBh. 475. 1 (*on* viii. 1. 3); स वा एष महानज आत्मा योऽयं विज्ञानमय: प्राणेषु य एषोऽन्तर्हृदय आकाशस्तस्मिञ्छेते BṛĀraU. iv. 4. 22; BṛĀraUBh. 642. 15 (*on* iv. 4. 22); रागाग्निनान्तर्हृदये प्रदीप्त:। ... कृताञ्जलिर्वाक्यमुवाच नन्द: Saund. 10. 49; मनसि क्रियाप्रबन्धादन्तर्हृदये निरिन्द्रिये आत्मप्रदेशे निश्चलं मनस्तिष्ठति PadārthSaṁ. 183. 18; तस्मिन्नन्तर्हृदये तस्य विवरणं निरिन्द्रियात्मप्रदेशे Kiraṇā. 272. 12; स्वयं तदन्तर्हृदयेऽवभातमपश्यत BhāgP. iii. 8. 22 iv. 30. 29; ix. 11. 6; वेदस्पर्शपूतमिवात्मानं मन्यन्ते तेषामप्यन्तर्हृदये ज्वलतीव प्रामाण्यम् NyāyMañ. i. 243. 32; ii. 48. 14; सात्वतै: तवाङ्घ्रि: ... सद्योऽन्तर्हृदये नित्यं मुनिभि: सात्वतैर्वृत: AdhyāRā. i. 2. 17; जीवस्यैवारग्रमात्रस्यान्तर्हृदये प्रतिपादकमिदं वचनम् AṇuBh. 55. 8 (*on* i. 2. 5)

अन्तर्हृदय (antar-hṛdaya) *adj.* having the heart or the mind fixed on the soul एतदुक्त्वान्तर्हृदय: शाकायन्यस्तस्मै नमस्कृत्वानया ब्रह्मविद्यया राजन् ब्रह्मण: पन्थानमारूढा: पुत्रा: प्रजापतेरिति MaiU. 6. 29.

अन्तर्हृदयकीर्तन (antarhṛdaya-kīrtana) *n.* mention or statement (that the Brahman is) within the heart अनन्यबोधप्रत्यक्षो य एष इति भण्यते। तस्य संप्रतिपत्त्यर्थमन्तर्हृदयकीर्तनम् BṛĀraUBhVā. iii. 1. 233 (comm. हृदयेऽन्तर्ब्रह्मेति ब्रह्मणो हृदयस्थानत्वोक्ति:)

अन्तर्हृदयपरिच्छेदकरण (antarhṛdayapariccheda-karaṇa) *n.* act of delimiting by the inside of the heart 'य एषोऽन्तर्हृदय आकाशस्तस्मिञ्शेते' इति अन्तर्हृदयपरिच्छेदकरणे सुतरां स्वयंज्योतिष्ट्वं बाध्येत PraśnaUBh. 274. 18 (*on* 4. 5)

अन्तर्हृदयम् (antarhṛdayam) *adv.* within the heart उपनिषत्सु हि 'अन्तर्हृदयमात्मानं पश्येत्' इति कथ्यते ManuBh. i. 106. 22 (*on* 2.60)

अन्तर्हृदयवर्तिन् (antarhṛdaya-vartin) *adj.* being within the heart एषा हि स्थिति:। अन्तर्हृदयवर्तीनि बुद्ध्यादितत्त्वानि ManuBh. i. 52. 22 (*on* 2.1)

अन्तर्हृदयाकाश (antarhṛdayākāśa) *m.* space in or within the heart ऐकाग्र्येणैवमन्तर्हृदयाकाशं विनुदन्ति MaiU. 6.27; तः हत्वोंकारप्लवेनान्तर्हृदयाकाशस्य पारं तीर्त्वाविर्भूतेऽन्तराकाशे ... ब्रह्मशालां विशेत् MaiU. 6.28; मनसो वान्तर्हृदयाकाशे ब्रह्मचिन्तापरतया निश्चलता धारणा ManuBh. i. 520. 27 (*on* 6. 72)

अन्तर्हृदयाकाशशब्द (antarhṛdyākāśa-śabda) *m.* sound of the space in or within the heart परे शब्दवादिन: श्रवणाङ्गुष्ठयोगेनान्तर्हृदयाकाशशब्दमाकर्णयन्ति MaiU. 6. 22.

अन्तर्हृदयाकाशशरीर (antarhṛdayākāśa-śarīra) *adj.* having the space in or within the heart as the body विशुद्धसत्त्वस्यान्तर्हृदयाकाशशरीरे ब्रह्मणि ... भक्तिरनुदिनमेधमानरयाजायत BhāgP. v. 7. 7.

अन्तर्हृदिस्थ (antarhṛdi-stha) *adj.* being or present in the heart ममान्तर्हृदिस्थं मन:क्लेशमेकं न हंसि प्रभो किं करोमि क्व यामि Subrahma.23.

अन्तर्हृष्टमनस् (antarhṛṣṭa-manas) *adj.* having the mind delighted inwardly (धृतराष्ट्र:) अन्तर्हृष्टमनाश्चासौ बहिर्दु:खसमाकुल: MahāBhā. i. 1488*(1)

अन्तर्ह्रदवासिन् (antarhrada-vāsin) *adj.* residing inside the pool नागेन लौल्यात्कुमुदेन नूनमुपात्तमन्तर्ह्रदवासिना RaghuVa. 16. 76; तद् अन्तर्ह्रदवासी शेषो नाम नागराज: ViviTīKa. 59. 7; PrabaK. 66. 14.

अन्तल (antala) (= antara) *n.* fillet or moulding of the pedestal and the base समन्तमण्डपं यस्या शान्तगलकम(?म्) सवेशकम्। एकहस्तद्विहस्त प्रासादांशांशमेव वा। अन्तलस्य विस्तारं द्विदण्डं तस्य वेशनम् MānaSā. 435B. 25.

अन्तल (anta-la) *adj. (tagaṇa)* having a short syllable at the end वर्णगणो वर्णैस्त्रिभिरष्टविधश्च स:। ... तोऽन्तल: SaṁgīRa. ii. 225. 1 (4.58) (comm. अन्ते लो लघुर्यस्य सोऽन्तल:)

अन्तलक्षण (anta-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the end or concluding part (of a Sāman or verse) (सामानि) तत्र यान्यन्तलक्षाणानि मध्यलक्षणानि ज्योतिर्विधानि शान्तिविधानि शुक्रियसदृशान्याभिरूपाणि तानि NidāSū.89.9 (5.8); 69.8 (4.5); उद्धरत्यन्तलक्षणानि त्रिणवस्त्रयस्त्रिंशयोरन्वपायमुत्सेधनिषेधौ परिस्वानमिति NidāSū. 136. 18 (8.4); अथाप्येता अन्तलक्षणै: संपन्ना इति NidāSū. 145. 20 (8.9)

अन्तलघु (anta-laghu) *adj. (tagaṇa)* having a short syllable at the end तकारोऽन्तलघुस्तथा NāṭyaŚā. 14. 86; त्र्यक्षरास्त्रय आदिमध्यान्तलघव: Jānāśra. 1. 39(2); अन्तलघोस्त्रिकस्य तकार: संज्ञात्वेनोपादीयते MṛtaSaṁ. 4. 2 (*on* 1. 5); त्रिलघु: प्राग्लघुर्मध्यलघुरन्तलघुस्तथा SuvṛTi. 1. 7; कथितोऽन्तलघुस्त: ChandoMa. 1. 8 (comm. अन्त: लघुर्यस्य तादृश: गण: त: भवति); ŚārṅgaPa. 2064.

अन्तलम्बन (anta-lambana) *n.* parallax in longitude related to the end (of an eclipse) ग्रहणे तिग्मदीधिते:। मध्यान्तलम्बनं स्थित्या वर्धते मोक्षसंभव: MaBhāsk. 5. 37.

अन्तलीन (anta-līna) *adj.* hidden, concealed, MW.

अन्तलीला (antalītā) *f.* title of a work, PW.

अन्तलोप (anta-lopa) *m.* elision of the final part of syllable (of a word) अथाप्यन्तलोपो भवति Nir. 2. 1 (44. 8); ईमित्यन्तलोप एषूदयेषु ṚPrāti. 4. 36; सान्त:स्थानामादिलोपान्तलोपौ ṚPrāti. 14. 5; संमुखेति समस्यान्तलोप: Vār. 1 *on* P. v. 2. 6; MahāBh. ii. 373. 2 (*on* v. 2. 6); एषां विभक्तावन्तलोप: Kātan. ii. 3. 6; मनश्चक्षुश्चेतोऽरूरजोरहोऽन्तलोपश् च्वौ मनीकरोति MugdhaBo. 7. 84 (75. 13); धो द धोऽन्तलोपे तृथि MugdhaBo. 10. 12 (112. 22); 26. 78 (158. 12); हस्त्यादिवर्जादुपमानात् परस्य पादस्यान्तलोप: स्याद्बहुव्रीहौ PrakriKau. i. 611. 6; i. 719. 4; एनमि ध्वमोऽन्तलोप: वकारस्य च यकार:। यजध्वैनं प्रियमेधा: PrakriKau. ii. 706. 2; SiddhāKau. 605A. 14 (*on* vii. 1. 43); सुपादिति ... 'संख्यासुपूर्वस्य' इति पादस्यान्तलोप: Prasā. i. 262. 10; समशब्दस्यान्तलोपो निपात्यते SiddhāKau. 293B. 15 (*on* v. 2. 6)

अन्तवचन (anta-vacana) *n.* **A** statement expressing the end (of the rite) अन्तवचने च KātyŚS. i. 3. 25; vii. 5. 23; **Bi** expression of the sense of the end or completion अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धि°...°साकल्यान्तवचनेषु P. ii. 1. 6; अन्तवचने। अन्त इति परिग्रहापेक्षया समाप्तिरुच्यते। साग्न्यधीते KāśiVṛ. *on* ii. 1. 6; सलक्षणं लक्षणपर्यन्तम्। अन्तवचनेऽव्ययीभाव: AbhinBhā. i. 164.

22 (*on* 4. 253); i. 266. 9 (*on* 6. 14); सहस्य सः स्याद्व्ययीभावे न तु काले। ... अन्तवचने। अग्निग्रन्थपर्यन्तमधीते साग्नि PrakriKau. i. 478. 1; समुहूर्तमित्यन्तवचनेनाव्ययीभावः LaŚabdeŚe. ii. 169. 6; **Bii** mention of the word *anta* (ending with) पदसंज्ञायामन्तवचनमन्यत्र संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तविधिप्रतिषेधार्थम् Vār. 1 *on* P. i. 4. 14; MahāBh. i. 68. 4 (*on* i. 1. 11); ii. 41. 24 (*on* iii. 1. 32); अप्रस्तुतप्रशंसा सर्वाणि ज्ञापकानि। यथा पदसंज्ञायामन्तवचनम् 'अन्यत्र संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तविधिर्न' इति Loc. 210. 14 (*on* 3. 37); प्रत्ययग्रहणपरिभाषैव पदसंज्ञायामन्तवचनेन प्रतिषिद्धा पुनः प्रतिप्रसूयते अत्रान्तवचनेन Prasā. ii. 85. 7; **C** (Gr.) present third person plural ending of Parasmaipada वच भाषणे। वक्ति। वक्तः। वक्षि वच्मि। अन्तवचनस्यानभिधानमाचक्षते DhātuPra. 2. 54 (82. 14)

अन्तवचन (anta-vacana) *adj.* expressive of the sense of the end or completion पर्यास इति चान्ताख्या। पर्यासशब्दश्चान्तवचनो लोके दृश्यते। यथा क्षेत्रपर्यासः नदीपर्यासः ŚābaBh. 1324. 2 (*on* v. 3. 8); ŚāstrDī. 431. 11 (*on* v. 3. 4); शतशब्दोऽन्तवचनः BālamBha. ii. 8. 11 (*on* 2. 5)

अन्तवचनत्व (antavacana-tva) *n.* the state of being expressive of the sense of the end or completion पर्यासशब्दस्य नदीपर्यासः क्षेत्रपर्यासः इत्यादावन्तवचनत्वेन प्रसिद्धेस्समाख्ययैवान्तिमस्थानत्वावगतेः BhāṭṭDī. ii. 193. 10 (*on* v. 3.4)

अन्तवचनोपलम्भ (antavacanopalambha) *m.* obtainment, i.e. observation of the statement expressing the end एवमेतत्पुरावृत्तं वैष्णवं धर्मशासनमिति तत्रादिमध्यान्तवचनोपलम्भात् ŚivārkaMaDī. i. 262. 15 (*on* i. 1. 22)

अन्तवज्र (anta-vajra) *n.* kind of a ring (*lit.* gem set in the centre) अरकोणनिविष्टैश्च पविभिः परिशोभितम्। मध्ये रत्नसमायुक्तमात्रे (मन्त)वज्रमितीरितम् Mānaso. iii. 8. 1081.

अन्तवत् (ánta-va(n)t) *adj.* [*f.*-ī] **1Ai** having the limit or term, delimited अनन्तं विततं पुरुत्रानन्तमन्तवच्चा समन्ते AV. x. 8. 12; AV. (P.) xvi. 101. 8; सन्ति लोका बहवस्ते नरेन्द्र ... अन्तवन्तः MatsyaP. 41. 14; स यः ... प्रजापतेरात्मभूतान् अन्तवतः परिच्छिन्नान् ... उपास्ते सः ... अन्तवन्तं लोकं जयति BṛĀraUBh. 186. 3 (*on* i. 5. 13); उपास्तेऽन्तवतो यस्तु सोऽन्तवन्तमवाप्नुयात्। लोकम् BṛĀraUBhVā. i. 5. 202; ii. 3. 188; iii. 9. 209; केवलं साक्षिमानेन कालो देशोऽपि नान्तवान् AnuVyā. 25A. 1 (*on* 2. 2); अनन्तत्वं चाकाशस्य देशकालधर्मैरन्तवतो न संभवति NyāySu. (Ja.) 149A. 3 (*on* i. 1. 8); **1Aii** possessed of the end (of directions or quarters) प्राणरक्षार्थं श्येनाद्भीतो भवन्तं प्राणार्थी प्रपद्यते। वसु ददातु। अन्तवान् पार्थिवोऽस्य निष्कृतिं कुर्यात्। घोरं कपोतस्य निपातमाहुः MahāBhā. iii. App. I. 21 (70) (BhārBhāDī. दिगन्तानामीश्वरः); **1Bi** having the end, i.e. destructible, perishable or non-eternal अन्तवन्तꣳ ह वा एष क्षय्यं लोकं जयति। योऽवरेणादित्यम् TaiBr. III. xi. 7. 8; अग्निहोत्रम् ... अपि द्वादशसंवत्सरमन्तवदेवाथैतदेवानन्तम् ŚatBr. II. iii. 1. 13; ŚatBr. (K.) I. iii. 1. 7; ŚatBr. VIII. iii. 3. 7; स यो हैतानन्तवत उपास्तेऽन्तवन्तꣳस लोकं जयति ŚatBr. XIV. iv. 3. 21; BṛĀraU. i. 5. 13; ŚatBr. XIV. vi. 8. 10; यो वै बृहद्रथन्तरयोरन्तवद्यानन्तं च वेदान्तं हि श्रियै परिगृह्णात्यनन्तं स्वर्गं लोकं जयति JaimiBr. 1. 293; अथ या अन्या आहुतयोऽन्तवत्यस्ताः कर्ममय्यो हि भवन्ति ŚāṅkhāA. 4. 5 (15 .2); KauṣīBrU. 2. 4; यो वा एतदक्षरं गार्ग्यविदित्वाऽस्मिँल्लोके जुहोति यजते तपस्तप्यते बहूनि वर्षसहस्राण्यन्तवदेवास्य तद्भवति BṛĀraU. iii. 8. 10; तꣳ ह प्रवाहणो जैवलिरुवाचान्तवद्वै किल ते शालावत्य साम ChāndoU. i. 8. 8; स्यात्तु कर्मावयवेन तपसा वा कश्चित्सशरीरोऽन्तवन्तं लोकं जयेत् HirŚS. xxvii. 5. 178 (212. 24); ĀpaDS. ii (9). 24. 15; यदावमंस्थाः सदृशः श्रेयसश्च पापीयसश्चाविदितप्रभावः। तस्माल्लोका अन्तवन्तस्तवेमे क्षीणे पुण्ये पतितास्यद्य राजन् MahāBhā. i. 83. 3; MatsyaP. 37. 3; अधीयानः पण्डितं मन्यमानो यो विद्यया हन्ति यशः परेषाम्। तस्यान्तवन्तश्च भवन्ति लोकाः MahāBhā. i. 85. 23; xiii. 23. 13; एतावता ये पुरुषं त्यजन्ति तेषां सख्यमन्तवद्ब्रूहि राजन् MahāBhā. ii. 57. 13; अन्तवन्त्यसुधर्मेऽस्मिन्धात्रा किं नु प्रमादतः। ममान्तो नैव विहितस्तेनायुर्न जहाति माम् MahāBhā. ii. App. I. 42 (3); अहं सैरन्ध्रिवेषेण चरन्ती राजवेश्मनि ...। आसे कालमुपासीना सर्वं दुःखं किलार्तवत् (v.l. अन्तवत्) MahāBhā. iv. 19. 2; अन्तवन्तः (v.l अन्तवतः) क्षत्रिय ते जयन्ति लोकान् जनाः कर्मणा निर्मितेन MahāBhā. v. 44. 17; अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः MahāBhā. vi. 24. 18 = BhagGī. 2. 18; MahāBhā. xii. 217. 6; अन्तवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् MahāBhā. vi. 29. 23 = BhagGī. 7. 23 (Śaṅ. विनाशि); उत्तमाधममध्यानि कर्माणि कुरुतेऽवशः। अन्तवन्ति MahāBhā. xii. 62. 11; xii. 64. 21; पशुयज्ञैः कथं हिंस्रैर्मादृशो यष्टुमर्हति। अन्तवद्भिरुत प्राज्ञः क्षत्रयज्ञैः पिशाचवत् MahāBhā. xii. 169. 31; xii. 172. 13; xii. 286. 22; अन्तवन्त इहारम्भा विदिताः सर्वकर्मसु MahāBhā. xiv. 32. 14; अन्तवान् भविता शापो युष्माकं नात्र संशयः HariVaṁ. 17. 8; अन्तोऽयमन्तवतो दशमस्य, न स्वतन्त्रमेतत्कर्मेति दर्शयति ŚābaBh. 2005. 18 (*on* x. 6. 39); सर्वेऽन्तवन्तः क्रतवः सदानाः GobhiSm. 2. 52; कथमनन्तस्यान्तवान् धर्म इति चेत्, व्यतिरेकेऽनिर्वचनीयत्वे वा नास्त्यसंभावनावकाशः BrahmSi. 53. 15; अन्तवान् मोक्ष आपद्येत BrahmSūBh. (Śaṅ.) 578. 4 (*on* iii. 2. 9); प्रजानां सेवादिजितो लोकः पराधीनोपभोगः क्षीयते अन्तवान्भवति ChāndoUBh. 480. 5 (*on* viii. 1. 6); अन्तः विनाशः विद्यते येषां ते अन्तवन्तः GītāBh. (Śaṅ.) 30. 8 (*on* 2. 18); बन्धावस्था पूर्वं प्रकल्प्या अनादिमती अन्तवती च GītāBh. (Śaṅ.) 364. 18 (*on* 13. 2); हे क्षत्रिय अन्तवन्तः अन्तवतो लोकान् पितृलोकदेवलोकादीन् ते जयन्ति SanatBh. 282. 16 (*on* 3. 18); पुंसोऽस्य ...। अन्तवद्यास्य विज्ञानम् MahāP. 42. 85; अन्तवद्दीयते कुतः BṛĀraUBhVā. ii. 4. 63; v. 16. 65; अन्तवतां प्रागप्यभाव एवेत्युक्तं स्यात् IṣṭaSi. 99. 5; अन्तवन्तः स्वभावेन प्रभावविभवादयः RāmāMaṅ. 473. 8; काले काले किल कलयतामन्तवत्सर्वमन्तः प्रायः कायक्षयपरिचये निश्चये निर्भरं नः CaturSaṁ. 4. 19; ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते। आदिमन्तोऽन्तवन्तश्च न तेषु रमयेन्मनः LakṣmīT. 43. 86; (गजेन्द्रैः) तैरीश्वरा सदा यामि कर्त्री चान्तवती सदा। करीषिणीति मां तेन तत्त्वज्ञाः संप्रचक्षते LakṣmīT. 50 . 158; विसर्गगोऽन्तोऽन्तवतोऽन्ततो धर्मो न स्वतन्त्रः Bhām. 656. 3 (*on* iii. 3. 44); अतिसुन्दरमप्यन्तवद्दुनोति। तेन तदपि हेयमेव विवेकिनः TattvVai. 6. 15 (*on* 1. 2); आर्ताः स्मः ... अन्तवन्तममुं शत्रुं कथं दैत्यं नमेमहि BrahmP. 73. 16; उपचयरूपा इमे देहा अन्तवन्तो विनाशस्वभावाः GītāBh. (Rā.) 78. 5 (*on* 2. 18); अविद्वान् बहुकर्मापि ह्यन्तवत्फलमाप्नुयात् AnuVyā. 61B. 8 (*on* 3. 4); कश्च प्रागभावः। अनादिः अन्तवान् TarkSaṁ. (Ā.) 128. 28; विकारमात्रविरहे साध्येऽनुपपन्नत्वमन्तवति प्रागभावेऽनैकान्तिकं स्यात् ŚrutaPra. iA. 107. 31 (*on* i. 1. 1); अविद्यायामनैकान्त्यं दुर्वारम्। सा ह्यनादिरन्तवती च भवन्मते ŚatDū. 217. 9; 115. 11; नाल्पे सुखमस्तीतिश्रुत्युक्त्या हि यस्मादल्पकेऽन्तवति पूर्णानन्दो नास्तीति निश्चीयते NyāySu. (Ja.) 135B. 5 (*on* i. 1. 6); 149A. 3 (*on* i. 1. 8); VedāntRaMaṅ. 2. 6 (79. 43); विनापि परदेवताज्ञानमनुष्ठितकर्मणामन्तवत्फलमुच्यते SiddhāSi. i. 35. 9; अन्तवन्त इमे लोकाः शोकान्तकविकारिणः ParamāKā. 22. 7; **1Bii** having the death, i.e. mortal अन्तवन्तः क्षत्रिय ते जयन्ति लोकान् जनाः कर्मणा निर्मितेन MahāBhā. v. 44. 17 (BhārArthaPra. अन्तवन्तः नुम् छन्दसः ... अन्तो मरणम् ... मरणवतः); श्वासाध्मानपरीताभ्यामन्तवद्योपलक्ष्यते KāśyaS. 36B. 5; देही चेदन्तवानेव यज्ञदत्तनिदर्शनात् AnuVyā. 32B. 1 (*on* 2. 2); NyāySu. (Ja.) 420A. 7 (*on* ii. 2. 11); **2A** (verse) having (the meaning of) *anta* स्वेषु क्षयेषु वाजिनमित्यन्तवत्यान्तो वै क्षयोऽन्तः परिधानीयान्तेऽन्तं दधाति KauṣīBr. 8. 1 (34. 26); **2B** (verse) containing the word *anta* तस्यैतानि च्छन्दोरूपाणि ... गतवत्स्थितवदन्तवत् KauṣīBr. 22. 3 (98. 11); **3** possessed of determination or resolve, MahāBhā. v. 44. 17 (Lakṣābha. निश्चयवन्तः); **4** (used as noun) (one) possessed of slopes, i.e. mountain प्रस्थं पार्श्वं तटम् ... नितम्बमन्तो दन्तश्च तद्वानपि गिरिः स्मृतः। ... अमतीत्यन्तः। 'मृगृवाहस्यमिदमिलूपुभ्यस्तः' ... तप्रत्ययः ... अन्तवान् NāmMā. 9.

अन्तवत् (anta-vat) *adv.* like the last or final syllable आद्यन्तवदेकस्मिन् P. i. 1. 21; अन्तवद्द्विचनान्तप्रगृह्यत्वे Vār. 11 *on* P. i. 1. 21; योऽयं पूर्वपरयोरेकादेशः स्वरसंधौ विधीयते स क्वचित् पूर्वस्यान्तवद्भवति MṛtaSaṁ. 150. 6 (*on* 6. 1); ChandaśCū. 1. 16 (47); एकादेशः पूर्वस्य कार्यं प्रत्यन्तवत् परस्य कार्यं प्रत्यादिवत्क्रियते PariVṛ. (Sī.) 115. 1; योऽयमेकादेशः स पूर्वस्यान्तवत्परास्यादिवत्स्यात् PrakriKau. i. 373. 3; SiddhāKau. 20A. 16 (*on* vi. 1. 85)

अन्तवती (antavatī) *f.* name of one of the female attendants of Pārvatī अन्तवती परा ... चतस्रस्ता अन्वयुः परिचारिकाः SkandP. i (3[1]). 10.104.

अन्तवत्कार्य (antavat-kārya) *n.* function or operation like (that of) the final syllalble परस्य सतोऽन्तवत्कार्यप्राप्त्यान्तत्वमुच्यते, यथा समासान्तानाम् Pradī. i. 399B. 1 (*on* i. 1. 46)

अन्तवत्ता (antavat-tā) *f.* the state of being one having the end, destructibility or perishability अथ पर्यायेणैश्वर्यमविरोधाया(?धाय या)च्यते, अन्तवत्ता BrahmSi. 121. 11; बीजाङ्कुरवदिति चेत् तदपि एकैकस्य जीवस्य सादिता संतानस्यानादित्वेऽपि बीजादिवदेव। अतोऽन्तवत्ता च IṣṭaSi. 332. 22.

[1]**अन्तवत्त्व** (antavat-tva) *n.* the state of being (treated) like the last or final syllable अप्रत्यय इति चेत्तिबेकादेशे प्रतिषेधोऽन्तवत्त्वात् Vār. 13 *on* P. i. 2. 45; अथान्तवत्त्वे कानि प्रयोजनानि MahāBh. i. 78. 18 (*on* i. 1. 21); उख नख वख ... गत्यर्थाः। ... ऊखतुः। अत्रैकादेशस्य पूर्वं प्रत्यन्तवत्त्वादभ्यासग्रहणेन ग्रहणे सति ह्रस्वत्वं प्राप्नोति DhātuPra. 1. 127 (18. 3); पूर्वस्यान्तवत्त्वेनामू इत्यत्रादसोऽसेर्दादु दो म इति भवति PariVṛ. (Sī.) 115.3; 115.6; अन्तवत्त्वादस्त्येव

प्रातिपदिकत्वम् Prasā. i. 117. 18.

²**अन्तवत्त्व** (antavat-tva) *n.* **A** the state of having the end, i.e. destructibility, perishability or non-eternality न हि सामान्येन कुशलाकुशलपुरुषसंसारस्यान्तवत्त्वमनन्तवत्त्वं वा शक्यमेकान्ततो वक्तुम् YogBh. 215. 24 (*on* 4. 33); अनादेरन्तवत्त्वं च संसारस्य न सेत्स्यति GauḍKā. 4. 30; ननु एवं सति सातिशयत्वादन्तवत्त्वम् ऐश्वर्यस्य BrahmSūBh. (Śaṅ.) 861. 4 (*on* iv. 4.22); यथा कदल्यादेः फलादिकार्योत्पादनेनाप्यनित्यत्वं दृष्टं न च तथाप्यन्तवत्त्वं ब्रह्मणः KāṭhUBh. 147. 9 (*on* 3. 15); कर्म ... । तदप्यस्य तथाभूतमन्तवत्त्वात्प्रतिक्षणम् विध्वंसमेति BṛĀraUBhVā. i. 4. 1681; ननु भवेदनादिः। अनन्तः कथम् ... अन्तवत्त्वेऽपि तर्हि कथम् ... तत्सिद्धेः PañcPā. 36. 21 (*on* i. 1. 10); अनादित्वादिति चेत् तन्न अन्तवत्त्वस्येष्टत्वात् IṣṭaSi. 59. 6; ननु कर्मसहितं ज्ञानं यदि मुक्तिसाधनं ततः ... संसारस्यान्तवत्त्वं स्यात् BrahmSūBh. (Bhā.) 82. 7 (*on* i. 4. 21); प्रधानपुरुषेश्वराणामपि संख्याभेदवत्त्वमन्तवत्त्वं च Bhām. 466. 11 (*on* ii. 2. 41); पशुपतेः पुण्यपापरूपादृष्टवत्त्वे जीववदन्तवत्त्वम् ... स्यात् BrahmSūBh. (Rā.) 503. 20 (*on* ii. 2. 38); तथा सति क्षेत्रज्ञवदन्तवत्त्वमसर्वज्ञता च VedāntDī. 114. 12 (*on* ii. 2. 38); अन्तवत्त्वं सृष्टिसंहारास्पदत्वमसर्वज्ञता च प्रसज्यते VedāntDī. 114. 12 (*on* ii. 2. 38); ज्ञानानन्दयोः संभवेऽपि तयोरुत्पत्तिमत्त्वेनान्तवत्त्वमपि प्रसज्येत NītiMā. 70. 12; सत्यज्ञानानन्दानन्तात्मशब्दा अनृतजडदुःखान्तवत्त्वानात्मत्वभ्रान्तिनिवृत्तिद्वारा लक्ष्ये ब्रह्मणि पर्यवस्यन्ति TattvPradī. (Ci.) 111. 11; भूधरादिकमसत्यम् अन्तवत्त्वात् कार्यत्वाद्वा PrakaVi. 418. 19; देहवत्त्वेऽन्तवत्त्वम् BrahmSūBh. (Ma.) 31A. 10 (*on* ii. 2. 41); प्रवाहणस्तु तमन्तवत्त्वेनादूदुषत् VedāntKa. 117. 23 (*on* i. 1. 22); अन्तवत्त्वं च प्रध्वंसप्रतियोगित्वम् TarkSaṁ. (Ā.) 129. 1; क्रियास्वरूपस्यान्तवत्त्वं लोकसिद्धतयानुपदेश्यम् ŚrutaPra. iA. 39. 5 (*on* i. 1. 1); iA. 120. 16(*on* i. 1. 1); ii. 174. 22 (*on* i. 4. 28); ii. 473. 16 (*on* ii. 3. 12); तस्य पुण्यादिरूपादृष्टयोगेऽन्तवत्त्वमज्ञत्वं च स्यात् VedāntPāSau. 210. 4 (*on* ii. 2. 41); अज्ञाननिबन्धनसंसारहेतुभूतपुण्यापुण्यकर्माचरणतद्विपाकभोगयोगादन्तवत्त्वं सृष्ट्यन्तःपातित्त्वम् ... ईश्वरस्याप्यवश्यम् VedāntKau. 210. 9 (*on* ii. 2. 41); अतो देवानामाद्यन्तवत्त्वेऽपि विरोधाभावाद्युक्तस्तेषां वेदविद्याधिकारः TattvPrakā. 57A. 6 (*on* i. 3. 31); सशरीर एव परमेश्वरः न, तथा सति पशुरीश्वरस्य ... अन्तवत्त्वम् ... भवति BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 109. 1 (*on* ii. 2. 38); ततश्च लोकन्यायेन जीवप्रकृत्योरन्तवत्त्वं भवेत् AṇuBh. 138. 13 (*on* ii. 2. 41); अन्तवत्त्वं करचरणादिमतश्शरीरस्यानित्यत्वनियमदृष्टेः ŚivārkaMaDī. ii. 108. 31 (*on* ii. 2. 38); i. 264. 32 (*on* i. 1. 23); एवं सति देहादिसंबन्धघटितान्तवत्त्वं तस्य जीववत् स्यात् GoviBh. 140. 2 (*on* ii. 2. 41); **B** the state of having the limit, i.e. delimitedness 'ज्ञानं ब्रह्म' इति वचनात् प्राप्तमन्तवत्त्वम् TaiUBh. 232. 2 (*on* 2. 1); 236. 7 (*on* 2. 1); TaiUBhāVā. 52. 20 (2); अतः ... दृश्यपश्चगतं त्रिविधमप्यन्तवत्त्वं दृश्यपि प्रसज्यते IṣṭaSi. 22.13; अन्तवत्त्वस्य प्रसञ्जकः किं देशतः परिच्छेदः उत कालतः उत संख्यातः ŚrutaPra. ii. 322. 24 (*on* ii. 2. 38)

अन्तवत्त्वग्रहण (antavattva-grahaṇa) *n.* comprehension of the destructibility or perishability देहस्येत्यादिना अन्तःकरणस्य ज्ञातृत्वाभावोपपादनम् आदिशब्दादन्तवत्त्वग्रहणम् ŚrutaPra. iA. 158. 13 (*on* i. 1. 1)

अन्तवत्त्वज्ञापनार्थम् (antavattvajñāpanārtham) *adv.* for the sake of indicating the destructibility or perishability कर्मसाध्यत्वे मोक्षस्यानित्यत्वम्, नित्यत्वे कर्मणस्तत्साधनत्वं वा न स्यात् ...। पूर्ववाक्यमनेककालानुष्ठितसकलकर्मणामन्तवत्त्वज्ञापनार्थम् ŚrutaPra. iA. 45 .23 (*on* i. 1. 1)

अन्तवत्त्वदर्शन (antavattva-darśana) *n.* observation of the delimitedness लौकिकस्य ज्ञानस्यान्तवत्त्वदर्शनात् TaiUBh. 232. 2 (*on* 2. 1)

अन्तवत्त्वदूषण (antavattva-dūṣaṇa) *n.* fault or defect of destructibility or perishability अन्तवत्त्वदूषणमुक्तवतस्ते प्रसिद्धविलक्षणमनन्तं कारणमभिमतम् ŚivārkaMaDī. i. 265. 25 (*on* i. 1. 23-24)

अन्तवत्त्वदोष (antavattva-doṣa) *m.* **A** defect or fault of destructibility or perishability एवं च नान्तवत्त्वदोषः प्रध्वंसस्य कार्यस्याप्यविनाशात् BrahmSi. 129.5; अन्तवत्त्वदोषेण शालावत्यस्य पक्षं निन्दित्वा ... उपसंहरति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 69. 15 (*on* i. 1. 22); 'अन्तवद्वै किल ते शालावत्य सामेति' जैवलिना अन्तवत्त्वदोष उद्भावितः UpaParā. 51. 17; आकाशस्य पृथिवीकारणत्वेन निरूपणेऽन्तवत्त्वदोषो नापनीतः स्यात् ŚivārkaMaDī. i. 266. 32 (*on* i. 1. 23-24); **B** defect or fault of delimitedness अन्तर्वत्त्वदोषेण (v.l. अन्तवत्त्वदोषेण Veezhinathan Ed.) कालवत्यस्य पक्षं नुदित्वा ... शैवलिना आकाशः परिगृहीतः ŚaṅkaVi. (Ā.) 188.21; आनन्त्यं किल परिहर्तुमत्र गीतं सर्वोपक्रमगतमन्तवत्त्वदोषम् NayaMañ. I. i. 8. 20.

अन्तवत्त्वदोषपरिजिहीर्षा (antavattvadoṣa-parijihīrṣā) *f.* desire to avoid or remove the defect of having destructibility or perishability अन्तवत्त्वदोषपरिजिहीर्षया प्रतिपिपादयिषितमानन्त्यमाकाशश्रुतिमपोह्य ब्रह्म समर्पयति PrakaVi. 133. 21.

अन्तवत्त्वदोषापनयन (antavattvadoṣāpanayana) *n.* removal of the defect of destructibility or perishability उत्तरस्यानन्तसर्वकारणविषयतामात्रेण अन्तवत्त्वदोषापनयनसंभवेन तदर्थं प्रश्नवाक्ये लक्षणाकल्पनस्यायुक्तत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 265. 31 (*on* i. 1. 23-24)

अन्तवत्त्वदोषापनिनीषा (antavattvadoṣāpaninīṣā) *f.* desire for the removal of the defect of destructibility or perishability अन्तवत्त्वदोषापनिनीषया प्रश्नप्रवृत्तेः VedāntKa. 118. 8 (*on* i. 1. 22); ŚivārkaMaDī. i. 265. 28 (*on* i. 1. 23-24); अन्तवत्त्वदोषापनिनीषया प्रवृत्तयोः प्रश्नोत्तरयोरस्येति पदेन पृथिवीमात्रकारणोक्त्यसंभवाच्च GuruCandr. ii. 234. 10.

अन्तवत्त्वदोषोद्भावन (antavattvadoṣodbhāvana) *n.* act of pointing out or raising of the defect of destructibility or perishability अन्तवत्त्वदोषोद्भावनेन स्वयमनन्तम् ... विवक्षति UpaParā. 53. 1; पृथिव्याः प्रतिष्ठात्वसंकीर्तनस्यान्तवत्त्वदोषोद्भावनेन देशकालपरिच्छिन्नत्वात् निरपेक्षप्रतिष्ठात्वयोग्यता नास्ति ŚivārkaMaDī. i. 267. 31 (*on* i. 1. 23-24)

अन्तवत्त्वप्रतिषेधद्वार (antavattvapratiṣedha-dvāra) *n.* [Inst.] through the negation of destructibility or perishability अनन्तशब्दः अन्तवत्त्वप्रतिषेधद्वारेण विशेषणम् TaiUBh. 232. 14 (*on* 2.1)

अन्तवत्त्वप्रसङ्ग (antavattva-prasaṅga) *m.* undesired occasion of destructibility or perishability न तावत् शून्यवादप्रसङ्गः प्रधानादीनामन्तवत्त्वप्रसङ्गाभावात् ŚrutaPra. ii. 322. 24 (*on* ii. 2. 38)

अन्तवत्त्वसमन्वय (antavattva-samanvaya) *m.* connection with destructibility or perishability ज्ञानस्य लौकिकस्येह ह्यन्तवत्त्वसमन्वयात् TaiUBhāVā. 52. 21 (2)

अन्तवत्त्वाग्रहण (antavattvāgrahaṇa) *n.* non-comprehension of destructibility or perishability यस्यान्तोऽस्ति तस्यान्तवत्त्वाग्रहणमसर्वज्ञतामापादयेत् Bhām. 466. 16 (*on* ii. 2. 41)

अन्तवत्त्वादि (antavattvādi) *adj.* destructibility or perishability etc. न च वक्तव्यमिच्छागृहीतविग्रहत्वान्नान्तवत्त्वादि TattvPrakā. 105A. 12 (*on* ii. 2.41)

अन्तवत्त्वादिदोष (antavattvādi-doṣa) *m.* fault of destructibility or perishability etc. यदात्मकः इत्यादिकया तु ... अन्तवत्त्वादिदोषाः परिहृताः TattvPrakā. 105B. 3 (*on* ii. 2. 41)

अन्तवत्त्वादिप्रसङ्ग (antavattvādi-prasaṅga) *m.* undesired occasion of destructibility or perishability etc. ब्रह्मणि नान्तवत्त्वादिप्रसङ्गः AdvaiSi. 674.10.

अन्तवत्त्वाभाव (antavattvābhāva) *m.* absence of the state of being (treated) like the last or final syllable मालाभिरित्यत्र पूर्वं प्रत्यन्तवत्त्वाभावात् अतो भिस ऐस् इत्यैस्न भवति PariVṛ. (Sī.) 115. 18.

अन्तवत्परिमितफलार्थिन् (antavatparimitaphalārthin) *adj.* who desires perishable and limited fruit or result देवतान्तरार्चनवचनमन्तवत्परिमितफलार्थिप्रतिबुद्धेतराल्पमेधसः पुरुषानधिकृत्येति मन्तव्यम् PāñcRāRa. 64. 10.

अन्तवत्फल (antavat-phala) *adj.* having perishable fruit कर्मसाध्यत्वे मोक्षस्यानित्यत्वं, नित्यत्वे कर्मणस्तत्साधनत्वं वा न स्यात्, कर्मणोऽन्तवत्फलत्वनियमादिति भावः ŚrutaPra. iA. 45. 22 (*on* i. 1. 1)

अन्तवत्फल (antavat-phala) *n.* perishable fruit नामाद्याशापर्यन्तोपासनेषु नामादीनामन्तवत्फलप्रदानामपि प्रकर्षवत्त्वं विवक्षितम् ŚrutaPra.ii.72.16 (*on* i.3.30)

अन्तवत्फलत्व (antavatphala-tva) *n.* the state of having perishable fruit पुण्यचितो लोकः क्षीयते इति च कर्मणामन्तवत्फलत्वमुक्त्वा ... प्रकृतदहराकाशविज्ञानस्यानन्तफलत्वं वदन् परमात्मत्वमस्य सूचयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 168. 4 (*on* i. 3. 14)

अन्तवत्फलभाक्त्व (antavatphalabhāk-tva) *n.* the state of being one who enjoys perishable fruit दहराकाशतद्गुणानुपासकानामन्तवत्फलभाक्त्वमाह ŚrutaPra. ii. 38. 1 (*on* i. 3. 13)

अन्तवत्फलसाधनत्व (antavatphalasādhana-tva) *n.* the state of being the means of perishable fruit यो वा एतदक्षरं गार्गीत्यादौ च ज्ञानरहितकर्मणामन्तवत्फलसाधनत्वम् ... उक्तम् ŚatDū. 240. 9.

अन्तवत्फलावाप्ति (antavatphalāvāpti) *f.* obtainment of perishable fruit एतद्व्यतिरिक्तभोग्यसिद्धये च कर्म कुर्वतामन्तवत्फलावाप्तिमसत्यसंकल्पत्वं चाभिधाय ... सत्यसंकल्पता चोच्यते BrahmSūBh. (Rā.) 300. 3 (*on* i. 3. 13)

अन्तवत्फलोक्ति (antavatphalokti) *f.* mention of perishable fruit अविद्वत्कर्मणामन्तवत्फलोक्त्या विद्यासाध्यमनन्तवत्फलमेव विद्वत्कर्मणा फलम्

ŚivārkaMaDī. ii. 388. 25 (*on* iii. 4. 13)

अन्तवत्साधनव्यापार (antavatsādhana-vyāpāra) *adj.* who employs the perishable means यस्मात् अन्तवत्साधनव्यापाराः अविवेकिनः कामिनश्च ते GītāBh. (Śaṅ.) 225. 9 (*on* 7. 23)

अन्तवत्स्वफल (antavat-svaphala) *n.* one's own fruit or result which is perishable कर्मनिन्दाप्रदेशेऽप्यौपनिषदात्मज्ञानरहितेन कृतानामपि कर्मणामन्तवत्स्वफलजनकत्वस्योक्तत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 387. 30 (*on* iii. 4. 10)

अन्तवत्स्वर्गादिफल (antavat-svargādiphala) *n.* perishable fruit in the form of heaven etc. अन्तवत्स्वर्गादिफलप्रदत्वे कर्मणां परदेवताज्ञाननैरपेक्ष्यं हि श्रुतिस्मृतिभ्यामवगम्यते ŚrutaPra. iA. 24. 27 (*on* i. 1. 1); अग्निहोत्रादिकम् ... अन्तवत्स्वर्गादिफलसाधनत्वेन श्रुतं परित्यज्य ... ब्रह्मणो विचारः प्रतिज्ञायते ŚivārkaMaDī. i. 35. 6 (*on* i. 1. 1)

अन्तवद्भाव (antavad-bhāva) *m.* the state of being (treated) like the last or final syllable, i.e. the supposed condition of being at the end (obtained by the single substitute for the final of the preceding and the initial of the succeeding word) आद्यन्तवदेकस्मिन्नित्यनेनान्तवद्भावो भवतीत्यदोषः। अग्नी इति Nyās. i. 61. 11 (*on* i. 1. 11); आ+उ=ओ इत्यत्रान्तवद्भावादनाडिति प्रतिषेधः प्राप्नोति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 15 (114. 13); तत्र द्वितीये पक्षे दोषः 'आद्यन्तवदेकस्मिन्' इत्यन्तवद्भावात्परिहर्तुं शक्यः Prasā. i. 77. 19; i. 373. 20; पचावेदं पचामेदमित्यत्र एकादेशस्य बहिरङ्गस्यासिद्धत्वाभावात् तस्य च पूर्वं प्रत्यन्तवद्भावेन लोड्ग्रहणेन ग्रहणात् 'एत ऐ' इति ऐत्वप्रसङ्गः PāṇiTaVāNaMā. 21. 3; अन्तवद्भावेन पदान्तरेफस्य न विसर्गः SiddhāKau. 20B. 3 (*on* viii. 3. 15)

अन्तवद्भावाधीन (antavadbhāvādhīna) *adj.* dependent on the state of being (treated) like the last or final syllable पे इत्यस्यैकाजुत्तरपदत्वं च अन्तवद्भावाधीनम् LaŚabdeŚe. i. 232. 7.

अन्तवद्वस्तु (antavad-vastu) *n.* finite object तत्रानन्तोऽन्तवद्वस्तुव्यावृत्त्यैव विशेषणम् TaiUBhāVā. 57. 2 (2)

अन्तवद्व्यपदेश (antavad-vyapadeśa) *m.* designation as being the last or final syllable कुर्वे इत्यादौ अन्तवद्व्यपदेशेऽपि अन्त्योऽजादिरस्येत्येवंरूपस्य बहुव्रीह्यर्थस्याभावाट्टिसंज्ञाया अभावे टेरेत्वं न स्यात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 21 (124. 15)

अन्तवद्व्यावृत्ति (antavad-vyāvṛtti) *f.* exclusion of the perishable (fruit) अनन्तशब्देनान्तवद्व्यावृत्तेः साक्षादुक्तेश्च Nyāyāmṛ. 459B. 6.

अन्तवयस् (anta-vayas) *n.* last stage of life, i.e. old age आद्यन्तवयसि सुखिताः शूराः सुभगा विरोगदेहाश्च। ... वज्रे जाताः Sārā. 21. 26.

अन्तवर्जित (anta-varjita) *adj.* [*f.*-ā] **A** devoid of limit, limitless मृतिं मधुकरः प्राप्तो धिगिच्छामन्तवर्जिताम् PadmP. (Ra.) 5. 307; निर्वासस्सं तु धर्मेण मोक्षं प्राप्नोति मानवः ... सुखं यत्रान्तवर्जितम् PadmP. (Ra.) 6. 298; 14. 220; **B** devoid of destruction, eternal युक्तो रोधिसमाधिभ्यां संसारं सोऽन्तवर्जितम्। प्रतिपद्येत यो न स्यात्समादिष्टस्य कारकः PadmP. (Ra.) 69. 17; प्रणमामि जगन्नाथम् ... आदिमध्यान्तवर्जितम् SkandP. iii (1). 3. 55; iii (1). 49. 85; लिङ्गमभवत् ... आदिमध्यान्तवर्जितम् ŚivaP. ii (1). 7. 48 (45B. 9); **C** devoid of end, infinite अनन्तेनापि कालेन वदनैरन्तवर्जितैः। सकलोऽपि न लोकोऽयं तस्येर्वक्तुं गुणान् क्षमः PadmP. (Ra.) 102. 9.

अन्तवर्ण (anta-varṇa) *m.* letter at the end, last or final letter एषां मध्ये ये वर्णाः। त आदिवर्णान्तवर्णाः समाहारसंज्ञाः स्युः MugdhaBo. 1. 1 (1.9); एकानेकैरन्तवर्णैर्यमके द्विपदीं विदुः ChandaśCū. 7. 72 (7)

अन्तवर्तिन् (antavartin) *adj.* occurring at the end आदिमध्यान्तवर्त्येकपदार्थेनार्थसंगतिः वाक्यस्य यत्र ... तदुक्तं दीपकम् Vāgbhaṭā. 4. 98.

अन्तवर्त्यनुप्रास (antavarty-anuprāsa) *m.* alliteration occurring at the end कर्णाटैलादिमध्यान्तवर्त्यनुप्रासभूषिता SaṁgīRa. ii. 246. 5 (4. 115)

अन्तवह्नि (anta-vahni) *m.* fire of dissolution (of the world) सहेत कोपज्वलितं गुरुं कः। ... जगज्जिघत्सन्तमिवान्तवह्निम् Kirātā. 3. 20; रुषान्तवह्निं वपुषापि पूषणम्। दृढेन चालीढपदेन मेदिनीं गणं रिपूणामविवेष्टतां शरैः RāghPāṇ. (Dha.) 6. 6 (comm. प्रलयानलम्); कुमारः। गणं निरुन्धीत निशाचराणां तृणाग्रगो बिन्दुरिवान्तवह्निम् Rāgh. 2. 48; 9. 34.

अन्तवाणाग्रगता (antavāṇāgra-gatā) *adj.* (*f.*) reaching the point of the latitude at the end (of an eclipse) आद्यन्तवाणाग्रगते च रेखे ज्ञेयाविमौ प्रग्रहमुक्तिमार्गौ KaraṇaKu. 4. 21.

अन्तवास (anta-vāsa) *m.* type of a nomadic people (*lit.* living on the border) नानादिग्भ्यः समागतान्। औष्णीषाननिवासांश्च (v.l. औष्णीकानन्तवासांश्च) .... तत्राहमपश्यम् MahāBhā. ii. 47. 15 (*but* BhārBhāDī. प्राच्यदेशभेदाः)

अन्तवासिन् (anta-vāsin) *m.* **A** disciple, pupil, student (*lit.* who lives or dwells near) दर्शयन्त्विन्द्रजालानि मत्पूज्यस्यान्तवासिनः RāmC. 28. 126; ईशानसुरेश्वरः ... ययौ। सुमेरावन्तवासीव TriṣaŚaPuC. ii. 2. 367; **B** barber अन्तवासी क्षुरमुण्डी नापितो बालकर्तकः PañcTaPra. 5. 27.

अन्तविकार (anta-vikāra) *m.* **A** change or alteration at the final letter (due to addition) अनुस्वारः स्त्रादिषु चैकपद ऊष्मपरः। नान्तविकारात् पूर्वः TaiPrāti. 15 .5 (comm. पदान्तविकारात्); **B** last modification or transformation जन्मविनाशयोः आद्यन्तविकारयोः ... धर्मत्वेन वा निरूपणायोगात् निर्विकारं वस्तु कूटस्थम् आस्थेयम् TarkSaṁ. (Ā.) 133. 1.

अन्तविज्ञान (anta-vijñāna) *n.* knowledge of the last or final letter अत्र लोपोऽभ्यासस्य इत्यभ्यासलोपे चान्तविज्ञानं मा भूत् PariVṛ. (Sī.) 179. 17.

अन्तविदारण (anta-vidāraṇa) *n.* particular type of release (of an eclipse) (*lit.* breaking, i.e. release from the edge) हनुभेदास्त्रयः ...। दक्षिणो वामश्च मध्यान्तयोश्च विदारणमिति मध्यविदारणमन्तविदारणं च AdbhuSāg. 79. 2.

अन्तविद्रधि (anta-vidradhi) *f.* internal boil, inner abscess (लौहमृत्युंजयो रसः) विनाशयेत्। अग्रमांसं तथा शोथं तथा सर्वोदराणि च। वातरक्तं च कमठं चान्तविद्रधिमेव च RaseCin. 9. 306 (248. 1)

अन्तविद्वस् (anta-vidvas) *adj.* (used as noun) (one) knowing the end तव प्रादक्षिण्यक्रमणमघविध्वंसि रचितं चतुर्वारं विष्णो जनिपथगतेश्चान्तविदुषा BhagaMāPū. 8.

अन्तविधान (anta-vidhāna) *n.* statement of (the augment *kit* at) the end टकितोराद्यन्तविधाने प्रत्ययप्रतिषेधः Vār. 1. *on* P. i. 1. 46.

अन्तविधायिन् (anta-vidhāyin) *adj.* who causes the end or destruction (अन्तःकरेण द्विषतां हताः) द्विषतामन्तविधायिना Kāvyānu. (He.) 254. 13.

अन्तविधि (anta-vidhi) *m.* injunction of (the performance of action at the) end or conclusion आदिमध्यान्तविधिभिरेकं कर्मेत्युत्प्रेक्षणं परास्तम् SetuBa. 167. 29.

अन्तविधित्सा (anta-vidhitsā) *f.* desire to bring (hatred to) an end or termination शेषो हि बलमासाद्य न शेषमवशेषयेत्। सर्वोच्छेदे च यतते वैरस्यान्तविधित्सया MahāBhā. v. 70. 58.

अन्तविनाशिन् (anta-vināśin) *adj.* perishing finally विचिन्त्यान्तविनाशि सर्वम्। ... सोऽभूद्विभूतिभोगे शिथिलाभिलाषः DaśāvaC. 9. 20.

अन्तविपुला (antavipulā) *f.* variety of metre called Vipulā which is a form of the Āryā metre (having irregular caesura) यस्या आर्यायाः ... त्रिषु गणेषु पादो न विश्राम्यति, सा आर्या विपुला नाम। ... त्रिधा भवति। ... अन्तविपुला MṛtaSaṁ. 51. 5 (*on* 4. 24); पूर्वार्धे ... आदिविपुला। ... अपरार्धे अन्तविपुला ChandaśCū. 4. 4(2)

अन्तविपुलापूर्वक (antavipulāpūrva-ka) *adj.* [*f.*-ikā] preceded by a variety of metre called Vipulā अन्तविपुलापूर्वकं जघनचपलोदाहरणम् MṛtaSaṁ. 56. 21 (*on* 4.26); अन्तविपुलापूर्विका मुखचपला ChandaśCū. 4. 5 (16)

अन्तविमुक्त (anta-vimukta) *adj.* free from the end, infinite सुचक्रवर्तिनो मर्त्याः सेन्द्रा सुरा सुखम्। कालेनान्तविमुक्तेन सेवन्ते भवहेतुजम् PadmP. (Ra.) 105. 185.

अन्तविरस (anta-virasa) *adj.* [*f.*-*ā*] unpleasant at the end, ultimately painful स्वन्तमन्तविरसा जिगीषतां मित्रलाभमनुलाभसंपदः Kirātā. 13. 52; SūktiRa. 88. 30; तस्यै शशंस निजमा मृगयाविहारात्। वृत्तान्तमन्तविरसं स विशुद्धवृत्तिः NavaSāC. 8. 81; चिन्तास्थैर्यमशौचमन्तविरसं सौख्यं वियोगं ननु को नामेह विमुच्य चारुधिषणः कुर्यात्तपो दुश्चरम् SubhāRaSaṁ. 321; न कान्ता भूपश्रीस्तडिदिव चला चान्तविरसा SubhāRaSaṁ. 336; आदिमध्यान्तविरसो वेश्यारतिसमागमः Deśopa. 3. 24; अध्रुवस्यान्तविरसस्याधिव्याधिक्षतस्य च। देहस्यार्थे विमूढानां तेषामीदृग्विडम्बना KathāSaSāg. xiii. 27. 134; आसेव्यमानस्तत्कालसुखोऽन्तविरसः स्मरः TriṣaŚaPuC. i. 1. 298; दासीदासेभतुरगरथाद्यैर्भुक्तिरुत्तमा किन्त्वन्तविरसा भुक्तिः BrahmP. 88. 6.

अन्तविरहोपपत्ति (antavirahopapatti) *f.* tenability of the absense of the end or destruction दुःखनिवृत्तेरन्तराहित्यात् स्वाभाविकसुखस्यानादिभावत्वादन्तविरहोपपत्तेश्च न नित्यपुरुषार्थासंभावना ŚrutaPra. iA. 72. 21 (*on* i. 1. 1)

अन्तविरागिणी (anta-virāgiṇī) *adj.* (*f.*) which produces detachment at the end, finally indifferent आहृत्य रक्ष्यमाणापि यत्नेनान्तविरागिणी। असन्मैत्री च वेश्या च श्रीश्च कस्य कदा स्थिरा KathāSaSāg. xii. 29.25.

अन्तविलसत् (anta-vilasat) *adj.* shining at the edge शरदमलमेघान्तविलसत्तडिल्लेखालक्ष्मीं वितरति पताकावलिरियम् PraboCan. 4. 27 (79. 13)

अन्तविवर्जित (anta-vivarjita) *adj.* [*f.*-ā] **A** devoid of end or destruction, eternal अवृद्धिनाशं तद्ब्रह्म त्वमाद्यन्तविवर्जितम् ViṣṇuP. v. 23. 34; मद्रूपमद्वयं ब्रह्म मध्याद्यन्तविवर्जितम् BṛBrahmaS. iii. 10. 140; **B** devoid of end or limit, endless, limitless असौ ... परं संहननं बिभ्रद्वीर्येणान्तविवर्जितः PadmP. (Ra.) 53. 46; गगनम् ... अत्यन्तविततं शून्यमन्तविवर्जितम् YogVā. iii. 85. 8; **C** inscrutable, i.e. mysterious मायेयमित्यन्तविवर्जिता YogVā. ii. 3. 33.

अन्तविशिष्ट (anta-viśiṣṭa) *adj.* characterised by the substitute *anta* सर्वे सर्वपदादेशा इति न्यायेन तु झविशिष्टस्यान्तविशिष्ट आदेश इत्यर्थः LaŚabde-Śe. ii. 432. 2.

अन्तविशेषण (anta-viśeṣaṇa) *n.* [Inst.] on account of the qualifier of the last or final letter ननु तत्रादिविशेषणं हल्ग्रहणम्, अन्तविशेषणेन चेहार्थः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. viii. 4. 32 (639. 19)

अन्तविषय (anta-viṣaya) *m.* [Loc.] with reference to the end or destruction (of the world) सृष्टिस्थित्यन्तविषये ये च देवास्त्रयः स्मृताः। ते ... ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः BrahmVaiP. iv. 18. 38.

अन्तविसर्गिणी (anta-visargiṇī) *adj.* (*f.*) having aspiration at the end आकारगुरुयुक्तादिपर्यन्तान्तविसर्गिणी असंस्यूतविरामा च राजते स्रग्धरातराम् SuvṛTi. 2. 41.

अन्तविस्तृति (anta-vistṛti) *f.* breadth at the tip or lower part सार्धभान्वङ्गुलं तारं मुखे तस्यान्तविस्तृतिः ŚilpaRa. ii. 5. 10.

अन्तवृत्तान्तराल (antavṛttāntarāla) *m.* intermediate space of the inner circle अन्तवृत्तान्तराले तांल्लिखेद्वर्णान् दशक्रमात् TantrRā. 11. 66.

अन्तवृद्धि (anta-vṛddhi) *f.* maximum amount of interest दैवराजोपघातादृते विनष्टमाधिमुत्तमर्णो दद्यात्। अन्तवृद्धौ प्रविष्टायामपि ViṣṇuSm. 6. 7 (comm. वृद्धेः अन्तम्)

अन्तवेला (anta-velā) *f.* time of death अन्तवेलायां चैतत् स्मरेत् SāmaViBr. iii. 7. 1 (comm. प्राणनिर्याणकालेऽपि एतदुक्तं साम स्मरेत्); सोऽन्तवेलायामेतत्त्रयं प्रतिपद्येत ChāndoU. iii. 17. 6; एतदेवान्तवेलायां परिसंख्याय तत्त्ववित्। ध्यायेदेकान्तमास्थाय MahāBhā. xiv. 46. 54 [hour of death, MW.; Apte]

अन्तव्यापत्ति (anta-vyāpatti) *f.* change in the final part (of the root), i.e. substitution of final letter अथाप्यन्तव्यापत्तिर्भवति Nir. 2. 1 (44. 13)

अन्तशक्ति (anta-śakti) *f.* (du.) last two powers एकादशस्त्वन्तशक्ती मध्ययोनेस्तु पार्श्वयोः ... अर्चयेत् TantrRā. 15. 23 (comm. अन्तशक्तिं(v.l. °क्ती) दशमीमानन्दाख्यां शक्तिमेकादशीं कौतुकाख्यां शक्तिं च)

अन्तशङ्कुशिरस् (antaśaṅku-śiras) *n.* top of the last, i.e. third spike यष्ट्या शङ्कुत्रितयं ज्ञात्वा ...। आद्यन्तशङ्कुशिरसोस्तिर्यक् सूत्रं निबध्य Golā. 242. 6 (29. 34)

अन्तशय्या (anta-śayyā) *f.* **1** last tying or stringing together एकः ... रणाय। ययौ विलीनश्च्युतहस्तिहस्तां तामन्तशय्यां बहुमन्यमानः RāmC. (App. I) 38. 59; **2A** bed on the ground अन्तशय्या तु भूमिशय्याश्मशानयोः Vaija. 271. 2; AnekāSaṁ. 4. 221; NānārthSaṁ. 2. 18; NānārthāSaṁ. iii. 1. 4; MediK. 130. 117; ViśvaLoK. 273. 122; KośaKaTa. 2. 7536; ŚabdaRaSaK. 247. 1; **2B** crematorium, cemetery, Vaija. 271. 2; AnekāSaṁ. 4. 221; NānārthSaṁ. 2. 18; NānārthāSaṁ. iii. 1. 4; MediK. 130. 117; ViśvaLoK. 273. 122; KośaKaTa. 2. 7536; ŚabdaRaSaK. 247. 1; **2C** carriage of the dead body, bed on which corpse is carried to the pyre , bier अन्तशय्यायां खटिवारुठ इत्यपि TrikāŚe. ii. 8. 62; **2D** death अन्तशय्या ... मृतिः Anekā-Saṁ. 4. 221; MediK. 130. 117; ViśvaLoK. 273. 122; KośaKaTa. 2. 7536; ŚabdaRaSaK. 247. 1 [last bed, funeral pyre, Apte]

अन्तशल्य (antaśalya) *n.* (*fig.*) internal torment, anguish, DBHS.

अन्तशस् (anta-śas) *adv.* **A** upto the last letter, completely वचनमपि गुरूणामन्तशः पूरयित्वा, मुनिजनवनवासं प्राप्तवानस्मि Prati. 7. 2; **B** at the end, at last अन्तशः पर्यवसाने शतशोऽपि स्वकायेन छिद्यमानेन ... परार्थकोऽतिशयः स्यात् AbhisaAlaṅĀ. 109. 8; **C** so much as, at least बोधिसत्वे खलु पुनर्मातुः कुक्षिगते बोधिसत्वमातुर्न कोचिदुपरिमेन गच्छति अन्तसो(v.l. °शो DBHS.) पक्षी पि MaVastuAva. ii. 15. 5; अन्तशः कुन्तपिपीलिकोऽपि प्राणी भगवतः चेतसि चित्तमाजानन्ति Divyāva. 99. 33; न ... किंचित् प्रार्थयेत् अन्तशः सक्तुप्रस्थमूल्यमात्रमपि SaddhaPuṇ. 74. 19; 160. 30; सर्वे खल्वेते ... बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः यैरस्यां पर्षदि अन्तशः एकापि गाथा श्रुता SaddhaPuṇ. 142. 7; 166. 29; 206. 23; 221. 22; अहं कुलपुत्र तिर्यग्योनिगतस्य संमूढस्य अन्तशः कुन्तपिपीलिकस्य एकचित्तोत्पादेनापि दुःखोपरोधं नेच्छेयम् GaṇḍVyū. 123. 14; 134. 19; मञ्जुश्रीर्बोधिसत्वः ... अन्तश एकचित्तोत्पादेनापि न बिभेति ŚikṣāSa. 16. 13; अन्तशो हास्यप्रेक्षिणापि जीवितहेतोरपि अधिवचनम् MahāVyu. 244. 69 [DBHS.]

अन्तशाखा (anta-śākhā) *f.* internal vein or artery चतसृष्वन्तशाखासु वायुरेवोर्ध्वमुच्छलन् AśvaVai. 3. 133 (comm. आभ्यन्तरधमनीषु)

अन्तशाद्वलभू (anta-śādvalabhū) *f.* grassy land which is near or adjacent to (the pond) पान्थे पद्मसरोऽन्तशाद्वल भुवि न्यस्याश्चलं शायिनित्वं श्रान्तासि SubhāRaK. 24. 16.

अन्तशिरस्त्रान्तनिःसृत (antaśirastrānta-nissṛta) *adj.* slipped off through the edges of helmet on the top (of head) दधत्। केशानन्तशिरस्त्रान्तनिःसृतान् ... सुस्सलः प्राविशत्पुरम् RājTa. (Ka.) 8. 951.

अन्तशिला (anta-śilā) *f.* name of a river (*lit.* having boulders inside) दुर्गा चान्तशिला तथा विन्ध्यपादप्रसूताश्च नद्यः VāyuP. i. 45. 103; cf. **अन्तःशिला.**

अन्तशीर्षका (antaśīrṣakā) *f.* variety of song called Catuṣpadā अर्थो यस्यामुपक्षिप्तो यस्स एव समाप्यते। शीर्षकेन च संयुक्ता सा विज्ञेयान्तशीर्षका Bharatakośa.

अन्तशून्य (anta-śūnya) *adj.* **A** devoid of end or destruction, endless or eternal आदिमध्यान्तशून्याय ... निर्गुणाय नमो नमः ŚāraTi. 20. 153; अजरममरमेकं ध्येयमाद्यन्तशून्यम् NaraP. 64. 124; आद्यन्तशून्य इति वेदविदो वदन्ति BhikṣāKā. 9. 5; एतत्संसारचक्रं प्रवाहरूपेणाद्यन्तशून्यं सम्यक् परिवर्तते VīraMi. 869. 13 (*on* 3. 124); आद्यन्तशून्येऽत्र जगत्प्रवाहे क्रिया भवेत् Vidvanmo. 5. 3; यच्चोक्तमन्तशून्योऽयं जगत्प्रवाह इति तदप्ययुक्तम्, महाप्रलयस्यैव जगत्प्रवाहस्यान्तत्वात् Vidvanmo. 5. 13 (1); **B** devoid of limitation, limitless बाधरहितं चिद्रूपमन्तशून्यम् ... जिज्ञास्यं वस्तु ब्रह्मशब्दार्थ इति कल्प्यते VivaPraSaṁ. 229. 19.

अन्तशून्या (antaśūnyā) *f.* one of the thousand epithets of the Ganges (*lit.* limitless) अन्तशून्या अङ्गधरा अस्पर्शा अस्त्रधारिणी ... इमं सहस्रनामाख्यम् ... गङ्गायाः BṛDharmaP. i. 50. 171.

अन्तशैलशृङ्ग (anta-śailaśṛṅga) *adj.* having mountain pick on the top वृक्षं चिच्छेद राक्षसः। तद्बाणविद्धः सोऽप्यन्तशैलशृङ्गः समाययौ। रुधिरोद्गारिभिर्गात्रैः RāmāMañ. 337. 5.

अन्तश्चकासदसितोत्पल (antaścakāsad-asitotpala) *adj.* having a blue lotus shining inside अन्तश्चकासदसितोत्पलमङ्कयोगात् ... नीहारभानुचषकं निदधाति संध्या Yādavā. 19. 25.

अन्तश्चक्रवालवृत्त (antaścakravālavṛtta) *n.* method of reaching annulus, way of lying annular figure निम्नोन्नतं च वृत्तं बहिरन्तश्चक्रवालवृत्तं च GaṇiSāSaṁ. 6. 6; 6. 27 (1)

अन्तश्चञ्चत् (antaś-cañcat) *adj.* moving or quivering inside असावन्तश्चञ्चद्विकचनवनीलाब्जयुगलः ... कुतः प्राप्तश्चन्द्रः ... सुमुखि ते SāhiDa. 339. 16.

अन्तश्चतुरश्रकवृत्त (antaścaturaśraka-vṛtta) *n.* circle which is (inscribed) within a quadrangular figure बहिरन्तश्चतुरश्रकवृत्तस्य व्यावहारिकफलानयनसूत्रम् GaṇiSāSaṁ. 6. 46 (1)

अन्तश्चतुरिकम् (antaścaturikam) *adv.* inside the quadrangular courtyard तेन करे धृता। अन्तश्चतुरिकं नीता .... सा SamarāSaṁ. 2. 139.

अन्तश्चतुःशालम् (antaścatuśśālam) *adv.* inside quadrangle तत्र चान्तश्चतुःशालं रत्नसिंहासनोत्तमे। ताः सुखं स्वामिनं स्वामिमातरं व न्यवेशयन् TriṣaŚaPuC. ii. 2. 228.

अन्तश्चतुष्कोभयपार्श्व (antaścatuṣkobhayapārśva) *n.*, *m.* two sides of a square at the centre प्रमार्जयेत्। पङ्क्त्यां वीथीश्चतस्रोऽन्तश्चतुष्कोभयपार्श्वयोः ŚāraTi. 3. 32 (comm. अन्तश्चतुष्कस्य मध्यचतुष्कस्य उभयोः पार्श्वयोः)

अन्तश्चमत्कारिन् (antaś-camatkārin) *adj.* causing surprise or astonishment in the mind गुणगणेनान्तश्चमत्कारिणा ... रोहन्मोहमहातरुर्मदमयः संजायते यः सदा DarpaDa. 1. 37; सोन्मेषप्रतिभः प्रगल्भवचसामन्तश्चमत्कारिणां चित्रं नास्ति विचारचारुचतुरः प्रत्युत्तरार्हः सुहृत् Deśopa. 8. 52 (2); कान्तान्[ि]म्मदनज्वरोपशमने सिद्धौषधीपल्लवो बाहुर्यस्य बभूव भूतलभुजामन्तश्चमत्कारिणः ... महणाङ्गपः EI. ix. 324. 8.

अन्तश्चमत्कृत (antaś-camatkṛta) *adj.* surprised or astonished in the mind अधूनयत् स मूर्धानं घातवेदनया तया। अन्तश्चमत्कृत इव ज्यायसो भ्रातुरोजसा TriṣaŚaPuC. i. 5. 685; तद्वार्तयान्तश्चमत्कृतो नृपतिः सर्वथा विलीनकामार्त्तिस्तां सुतां मन्यमानो विससर्ज PrabaCin. 11. 19; 92. 19.

अन्तश्चर् (antaś-car-) I. P. **A** to move within (the body) अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणादपानती RV. x. 189. 2 (Sāy. अन्तः शरीरमध्ये ... चरति वर्तते); त्वमग्ने सर्वभूतानामन्तश्चरसि नित्यदा MahāBhā. i. 5. 23; YājñaSm. 2. 104;

B to blow inside वातश्रुतक्रमुकपनसच्छायरुद्धातपायां यस्यामन्तश्चरति मुषितासन्नपुंनागगन्धः JānaPa. 6. 49.

अन्तश्चर (antaś-cara) *adj.* [*f.*-ī] **A** moving within (the body) अन्तश्चराणां मरुतां निरोधान्निवातनिष्कम्पमिव प्रदीपम्। ... स्मरस्तथाभूतमयुग्मनेत्रं पश्यन् ... नालक्षयत् KumāSaṁ. 3. 48; अन्तश्चरोऽसि भूतानां तानि त्वत्तो भवन्ति च KumāSaṁ. 10. 21; अन्तश्चरो वायुरिवात्मसाक्षी BhāgP. i. 5. 7; अन्तश्चरेषु च मरुत्सु विघूर्णितेषु ... उपैतु परिपीवरतां समीरः HarVi. 37. 54; अन्तश्चराणां वायूनां बाह्याभ्यन्तररोधनम्। प्राणायामः SaurP. 12. 20; **B** moving in the mind, internal विशङ्कसे कैतवनर्तितं चेदन्तश्चरः पञ्चशरः प्रमाणम् NaiṣC. 8. 94; जगति नित्यमन्तश्चरी ... मम ... मनसि भातु माहेश्वरी MūkaPañ. 5. 90.

अन्तश्चर (antaś-cara) *m.* one, i.e. who moves inside the inner apartment, attendant यथैवान्तश्चरा राज्ञः प्रियाः स्युर्न बहिश्चराः। तथान्तर्यागनिष्ठा ये ते प्रिया देवि नापरे KulārT. 5. 60; ŚivaP. vii. 39. 31 (589A. 15); श्रुत्वान्तश्चरवक्त्रेभ्यस्तं वृत्तान्तं तथाविधम्। स संभ्रमं परिप्राप्तः PadmP. (Ra.) 115. 33.

अन्तश्चरत् (antaś-carat) *adj.* moving in the midst रथ्यान्तश्चरतः ... मे निःशङ्कः करटः करपुटी भिक्षां विलुञ्चिष्यति ŚatTrayī. 707.

अन्तश्चरत्वसामान्य (antaścaratva-sāmānya) *n.* generality of the state of being what moves within (the body) आर्बीसे शरीरान्तर्वर्तिनि वायुमन्तश्चरत्वसामान्याद्रश्मिं लौकिके तदाप्यायनात् तस्य TantrVā. 28. 11 (*on* i. 2. 10); तस्मिन्वायोर्निक्षेपकल्पनायामालम्बनमन्तश्चरत्वसामान्यम् NyāySu. (So.) 59. 32 (*on* i. 2. 10)

अन्तश्चरपवनपञ्चक (antaścara-pavanapañcaka) *n.* group of five winds moving within (the body) रूपम् ... अन्तश्चरपवनपञ्चकमपि ... अनर्थमूलम् AvantiKa. 42. 18.

अन्तश्चल (antaś-cala) *m.* inner movement प्रस्खलो वाजिसन्नाहे त्रिषु ह्यन्तश्चले चले ViśvaLoK. 349. 121.

अन्तश्चाण्डालम् (antaścāṇḍālam) *adv.* with a Cāṇḍāla on the outskirts (of a village) अध्ययनं वर्जयेत्। ... अन्तश्चाण्डालम् अभिनिर्हतम् च सीम्न्यनध्यायः HirŚS. xxvi. 3. 15 (43. 10); ĀpaDS. i (3). 9. 15.

अन्तश्चार (antaś-cāra) *m.* inner movement अन्तश्चारेण सर्वेषां द्रष्टा त्वं परमेश्वर ĪśānŚiPa. ii. 21. 109.

अन्तश्चारिन् (antaś-cārin) *adj.* [*f.*-iṇī] **A** moving in the inner apartment अन्तश्चारिण्यां च परिचारिकायां विदितार्थायां सक्तमात्मानं रूपयेत् KāmSū. 298. 23 (5 .6); अप्रतिपन्नामन्तश्चारिण्या प्रीतया स्त्रियानाय्य ... स्यादग्निसाक्ष्यम् KandaCū. iii. 5. 16; (used as noun) (female friend) moving in the harem अप्रतिपद्यमानायामन्तश्चारिणीमन्याम् ... उपगृह्य तया सह ... एनाम् ... आनाययेत् KāmSū. 229. 12 (3. 5) (JayaMa. अन्यमित्यन्तरङ्गां कुलस्त्रियम्); **B** (used as noun) (wind) moving within (the body) गाहनानन्तरं च सलिलतले सततगतीनन्तश्चारिणः संनिगृह्य यथाशक्ति शय्या कार्या DaśKuC. 125. 21.

अन्तश्चितम् (antaścitam) *adv.* on the funeral pyre अपरोऽपि महीपालप्रसादविवशाशयः अन्तश्चितं चमूलोकः प्रवेष्टुमुपचक्रमे PāṇḍaC. 5. 280.

अन्तश्चित्त (antaś-citta) *n.* interior of the heart or mind दुःखं सखीनामन्तश्चित्तेष्वजनयदियम् ... अबला NemiDū. 106; 108.

अन्तश्चित्तम् (antaścittam) *adv.* in the heart or mind स्फुरत्यन्तश्चित्तं लिखितमिव सखे ममाद्यपि तस्याः ... मुखं मुग्धकं तत् ChandaśCū. 2. 329 (4)

अन्तश्चिद् (antaś-cid) *f.* inner consciousness अयं जगत्तरोः सारः शिष्यतेऽन्तश्चिदत्यणुः RāmC. 9. 13.

अन्तश्चिन्ता (antaś-cintā) *f.* worry or anxiety in the heart or mind (समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नोऽनीशया शोचति मुह्यमानः) दीनभावोऽनीशा तया शोचति संतप्यते मुह्यमानः अनेकैरनर्थप्रकारैरविवेकितया अन्तश्चिन्तामापद्यमानः MuṇḍUBh. 345. 2 (*on* iii. 1. 2); पृथ्वीपतेः पुत्रीमन्तश्चिन्तां वितन्वतीम्। व्याजहार प्रतीहारी PāṇḍaC. 4. 248; अन्तश्चिन्ताभरपरिचयाकुञ्चितभूलतान्तं चक्षुश्चेतो हरति हरिणीलोचनायास्तदेतत् SūktiMu. 49. 23.

अन्तश्चिन्तास्तिमितनयना (antaścintā-stimitanayanā) *adj.* (*f.*) having motionless eyes due to worry or anxiety in the heart or mind अन्तश्चिन्तास्तिमितनयना सा मुहुर्जृम्भितेन श्वासोष्णेन स्मरहुतभुजो वेदनां वेदयेत् HaṁsDū. (Vā.) 100.

अन्तश्चेतस् (antaś-cetas) *n.* inner mind, inner psychosis स्वप्नवृत्तावपि त्वन्तश्चेतसा कल्पितं त्वसत् GauḍKā. 2. 9.

अन्तश्चेष्टा (antaś-ceṣṭā) *f.* inner action or effort ममेवान्तश्चेष्टाविफलविपुलकारविभवाः Subhāṣi. 1705.

अन्तश्चैतन्य (antaś-caitanya) *adj.* having consciousness within एते वृक्षादयस्तमोगुणेन विचित्रदुःखफलेनाधर्मकर्महेतुकेन व्याप्ता अन्तश्चैतन्या भवन्ति ManvaMu. 17. 17 (*on* 1. 49)

अन्तश्छाया (antaś-chāyā) *f.* kind of movement of feet (Karaṇa) in dance (*lit.* inner shade) पादः ... प्रसारितस्तदा प्रोक्तमन्तश्छायाभिधं बुधैः Bharatakośa.

अन्तश्छिद्र (antaś-chidra) *n.* inner fault or weakness श्रुतिद्वयमिह परस्परविरोधात् अन्तश्छिद्रापादितदौर्बल्यम् ŚivārkaMaDī. i. 494. 20 (*on* i. 3. 40)

अन्तश्छिद्रम् (antaśchidram) *adv.* **A** inside an aperture शिरःकपालेऽन्तश्छिद्रं प्रभास्वरं ज्योतिः YogBh. 157. 16 (*on* 3. 32); **B** in the hole (of needle) यद्यप्यसौ विशति दुर्जनतन्तुरन्तश्छिद्रम् सुतीक्ष्णवदनोऽतिदृढस्तथापि UdaySuKa. 2. 7.

अन्तश्छिद्रा (antaś-chidrā) *adj.* (*f.*) having hole inside, i.e. hollow inside सुरुङ्गायुक्ते वा कूपे नागमनियतशिरस्कं हिरण्योपहारेण दर्शयेद् नागप्रतिमायामन्तश्छिद्रायाम् ArthŚā. ii. 197. 3 (5. 2)

अन्तश्छिन्न (antaś-chinna) *adj.* **A** split in the middle उत्तरतो गर्तं उदकप्रस्रवणेऽश्मानं निदधात्यन्तश्छिन्नम् KauśiSū. 72. 1; **B** broken in the middle आह स्म यत्र स्मरचापमन्तश्छिन्नं भ्रुवौ तज्जयभङ्गवार्ताम् NaiṣC. 8. 53.

अन्तश्छुडुकी (antaśchuḍukī) *f.* name of a particular grip practised in wrestling विज्ञानमन्तश्छुडुकी बाहुसंधिप्रभञ्जनी। मन्यां कक्षे विनिक्षिप्य भुजेनैकेन संयुताम् Mānaso. iv. 6. 910.

अन्तश्छुरित (antaś-churita) *adj.* interspersed with (rays) निषिक्तैः ... मधुकरैः करैरिन्दोरन्तश्छुरित इव संभिन्नमुकुलः। ... पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम् VeṇīSaṁ. 1. 1.

अन्तश्रित (anta-śrita) *adj.* being on the border स ह स्माह बौधायनो यद्यहान्तश्रिता अकृष्णा मेघाः स्युः (यज्ञम्) संस्थापयेदेव BaudhŚS. iii. 158. 9.

अन्तश्लेषण (anta-śléṣaṇa) *n.* feeding structure to be inserted (for strength) inside (wall) एतावान्वै यज्ञः। यावान्पर्वमानाः। अन्तश्लेषणं त्वा अन्यत् TaiBr. I. viii. 7. 2 (comm. यद्दाढ्यार्थं भित्त्यादावन्तर्निधीयते तदन्तश्लेषणम्)

अन्तःशक्ति (antaś-śakti) *f.* **1** force, i.e. deity in the mind अन्तःशक्तिं समुत्थाप्य तर्पयेद्देहदेवताः KulārT. 6. 96; **2** inner power (i.e. triangle having its tip facing the west) बाह्यस्थशक्त्यन्तःशक्तिमूर्ध्वं विकासयेत् NityāṢoḍa. 1. 39 (SetuBa. बाह्यस्था शक्तिः ... तदन्तस्तन्मध्ये स्थिता शक्तिः ... षट्कोणघटकशक्तिरेव। तामूर्ध्वं विकासयेत् ... ऊर्ध्वा प्राच्यां तिर्यग्रेखां भागद्वयेऽप्यभिवर्ध्यान्तःशक्तिदक्षिणोत्तररेखाभ्यां सह बद्ध्वा कोणद्वयं निष्पादयेत्)

अन्तःशक्तिगत (antaśśakti-gata) *adj.* belonging or related to the inner power (i.e. triangle having its tip facing the west) बाह्ये रेखात्रयं दद्याद्रक्तपीतासितान्तिमम्। अन्तःशक्तिगतेनैव स्वरषोडशकेन च JayāS. 13. 40.

अन्तःशङ्का (antaś-śaṅkā) *f.* doubt or suspicion in the mind अन्तःशङ्कां वहन्नोमित्युक्त्वा च प्रययौ स्वकम्। धाम PrabhāC. 200. 29; शिशुपालः ... चक्रे यश्चक्रिणोऽप्यन्तःशङ्कापङ्काकुलं मनः PāṇḍaC. 4. 235.

अन्तःशठ (antaś-śaṭha) *m.* cheat inwardly मृगमुखव्याघ्रेणेवान्तःशठेन प्रत्यक्षसरलेन इदं कर्म भवता निर्ममे PrabaCin. 63. 13; अन्तःशठः परवधूरतिकेलिलोलः कार्पण्यशीलधनवान् घटलग्नजातः JātaPā. 9. 109.

अन्तःशत्रु (antaś-śatru) *m.* internal enemy अन्तःशत्रुरन्तर्मित्रोऽन्तरुदासीन इति तेऽप्यनुजीविसखिसुहृदश्च Bārhas. 3. 24; सर्वेषां बहिरन्तःशत्रूणां भयहेतुः भीष्मः मोक्षधर्मादीनां प्रवक्ता सर्वज्ञः ViṣṇuSaBh. 3. 17 (*on* 4)

अन्तःशम (antaś-śama) *m.* inner tranquility or mental peace सोऽपश्यत् मुनिमण्डनम् ... अन्तःशमसुधोल्लासिवदनेन्दुप्रभाभरैः। प्रीणयन्तम् PārśvC. 1. 545.

अन्तःशम्बर (antaś-śambara) *n.* inner ether-consciousness शम्बरैकपरोऽप्यन्तःशम्बरैकतमोदितः। संसारशम्बरं राम शम्बरस्त्यक्तवानिदम् YogVā. v. 75. 9 (comm. हार्दचिदाकाशस्तदेकतया उदित आविर्भूतः)

अन्तःशय (antaś-śaya) *adj.* who is resting in the middle (of the ocean) पश्यायमन्तश्शयशौरिनाभीसरोजबोधाय सरोजबन्धुः Rāṣṭrau. 16. 37.

अन्तःशयानाच्युत (antaśśayānācyuta) *m.* Acyuta, i.e. lord Viṣṇu who is resting in the middle (of the ocean) अन्तःशयनाच्युतनाभिपद्मगन्धानुसंधिं दिवि तन्वतीषु। ... वीचीषु नाकभ्रमरा निषेदुः ŚrīKaC. 12. 41.

अन्तःशर (antaś-śarā) *m.* **A** internal reed इन्द्रः। वृत्राय वज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत् ... येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शार्करा अभवन् TaiS. V. ii. 6. 2; VI. i. 3. 5; **B** inner shaft, i.e. hidden arrow लुब्धकः कृतान्तोऽन्तःशरेण यमिह पराविध्यति तमिममात्मानमहो राजन्भिन्नहृदयं द्रष्टुमर्हसि BhāgP. iv. 29. 54.

अन्तःशरण (antaś-śaraṇa) *n.* inside of the sanctuary अवशिष्टस्य बलिं हरेत्। ... रक्षोजभ्योऽन्तःशरणे VārāGS. 17. 11.

अन्तःशरद् (antaś-śarad) *f.* midst of Autumn वर्षावायुः कुप्यतेऽन्तःशरत्सु लीनो कुप्यते पित्तरोगे HārīS. i. 5. 50.

अन्तःशरीर (antaś-śarīra) *n.* **A** [Loc.] inside or within the body लभ्यः ... आत्मा ... अन्तःशरीरे MuṇḍaU. iii. 1. 5; प्राणोऽन्तःशरीरे रसमलधातूनां प्रेरणादिहेतुरेकः सन् क्रियाभेदादपानादिसंज्ञां लभते PadārthaSaṁ.44.16; Kiraṇā. 88. 9; सदेहस्यात्मनो मनसा संयोगो विपच्यमानकर्माशयसहितो जीवनमिष्यते। तत्रास्य प्राक्प्रायणादन्तःशरीरे वर्तमानस्य मनसः शरीराद् बहिर्ज्ञानसंस्कृतैरात्मप्रदेशैः संयोगो नोपपद्यते NyāyBh.208.2(*on* iii.2.26); अन्तःशरीरे मनो वर्तते इति को वृत्त्यर्थः NyāyVār. 427.17 (*on* iii.2.26); अन्तःशरीरे रूपादिपाटितस्योपलभ्यते। न सुखादिरतोऽस्यासौ न मनोबुद्धिवद् गुणः ŚlokaVār. 5(17).100 (714.5); अन्तःशरीर आकाशात्पुरुषस्य विचेष्टतः। ओजः सहो बलं जज्ञे BhāgP.ii.10.15; iii.8.11; (अयं वाव स योऽन्तर्हृदये आकाशः) अन्तःशरीरे स्वप्नस्थानभूते मन्दतरं दुःखं भवति। स्वप्नान् पश्यतो हृदयस्थे पुनर्नभसि ChāndoUBh. 164.4 (*on* iii.12.9); यथा च अग्नेर्बहिर्ज्वलतः एवं शब्दमन्तःशरीरे उपशृणोति, तदेतत् ज्योतिः ... दृष्टं च श्रुतं च इत्युपासीत ChāndoUBh.172.8(*on* iii.13.8); स्वप्नो नाम जाग्रद्दर्शनान्निवृत्तस्य जाग्रद्वदन्तःशरीरे यद्दर्शनम् PraśnaUBh.269.5 (*on* 4.1); 291.12 (*on* 6.2); 295.1 (*on* 6.2); अन्तःशरीरे अन्तर्मध्ये शरीरस्य पुण्डरीकाकाशे ज्योतिर्मयो हि... स आत्मा... लभ्यः MuṇḍaUBh.348.10 (*on* iii.1.5); परोऽप्यन्तःशरीरे वसति चेत्, जीववत् सुखदुःखोपभोगप्राप्तिः स्यादिति चेत् न, हेतुवैशेष्यात् VedāntSā.(Rā.) 64.4 (*on* i.2.8); शशाङ्कनाड्यामथवार्कनाड्यामन्तःशरीरे प्रविशन्त्युशन्ति। यशःसमृद्धिं कुशलं जयं च ŚārṅgaPa.2716; संहितायाम् ... मनसा वा न्यसेदणुम्।... स्वस्यैवान्तःशरीरे न्यासदशायां मनसेतिव्यवस्थितविकल्पार्थो वाशब्दः SetuBa.225.20; **B** inner part of the body, i.e. abdomen अन्तःशरीरे मांसासृग् आविशन्ति यदा मलाः। तदा संजायते ग्रन्थिः CaraS. i.17.93 (1941Ed.); vi.21.71; AṣṭāSaṁ. i. 136. 18 (1. 17); **C** intenral organ, i.e. mind अकार्यचिन्तासमकालमेव प्रादुर्भवंश्चापधरः पुरस्तात्। अन्तःशरीरेष्वपि यः प्रजानां प्रत्यादिदेशाविनयं विनेता (कार्तवीर्यः) RaghuVa.6.39 (comm. अन्तःकरणेषु। शरीरशब्देनेन्द्रियं लक्ष्यते)

अन्तःशरीर (antaś-śarīra) *adj.* which is within the body तत्रापि अन्तःशरीरमहंकारमेव किमपि वस्त्वहंकारो गोचरयति ĀtmaSi.9.12; तत्राहंप्रत्ययोऽन्तःशरीरं प्रत्यग्रूपं किमपि वस्तु गोचरयति NītiMā. 47. 3.

अन्तःशरीरगा (antaśśarīra-gā) *adj.* (*f.*) remaining inside the body तां ब्रह्मा कन्यकां पुनः। अन्तःशरीरगां कृत्वा गौरीम् ...। पुनः सिसृक्षुर्भगवानसृजत्सप्त मानसान् VarāP. 21. 8.

अन्तःशरीरपरिशोष (antaśśarīra-pariśoṣa) *m.* **A** act of parching up or withering of the interior of the body अन्तःशरीरपरिशोषमुदग्रयन्तः ... वृक्षाः श्मशानमुपगन्तुमिव प्रवृत्ताः MudrāRā.6.13; **B** act of parching up of the inner organ of the body, MudrāRā.6.13.

अन्तःशरीरप्रदेश (antaś-śarīrapradeśa) *m.* internal part or organ of the body, i.e. mind अन्तःशरीरप्रदेशाश्रितत्वमिच्छादीनामप्रत्यक्षमपि ... कल्प्यताम् VedāntKa. 467.17 (*on* iii. 3. 53)

अन्तःशरीरम् (antaśśarīram) *adv.* **i** inside the body शरीरदोषप्रकोपे ... त्रिविधमौषधम् ... अन्तःपरिमार्जनं यदन्तःशरीरमनुप्रविश्यौषधमाहारजातव्याधीन् प्रमार्ष्टि CaraS. i. 11. 55 (1941 Ed.); **ii** within the body अस्ति केषांचिद्दर्शनं यथायमन्तःशरीरमङ्गुष्ठमात्रः पुरुषस्तिष्ठति ManuBh. i.517.7 (*on* 6.63); PrakaPañ.332.4; ध्यात्वा हृदिस्थम् ... विलोक्य देवमन्तःशरीरं निहितं गुहायाम् ... समस्तुवन् KūrmaP. 471.16 (2.5); (जीवसंज्ञोऽन्तरात्मा ... येन वेदयते) शरीरक्षेत्रज्ञातिरिक्तोऽन्तःशरीरमात्माख्यत्वादात्मा जीवाख्यः ManavaMu. 505.22 (*on* 12.13)

अन्तःशरीरयुक्त (antaśśarīra-yukta) *adj.* associated or connected with the inner part of the body ब्राह्मणस्य वधे पूर्वं शरीरदण्ड उक्त एव "स्त्रीबालब्राह्मणघ्नांश्च हन्यादि"ति। अनेनान्तःशरीरयुक्तमङ्कनमेवोच्यते ManuBh. ii.308.2 (*on* 9.236)

अन्तःशरीरवर्तित्व (antaśśarīravarti-tva) *n.* the state of being one who is within the body, i.e. existence within the body (आत्मनः) व्यापित्वं एव किं प्रमाणमिति चेत्सर्वत्र कार्योपलम्भः प्रमाणम् ... न प्राणादिवदन्तशरीरवर्तित्वाभावात् NyāyMañ. ii. 40. 15.

अन्तःशरीरवृत्ति (antaśśarīra-vṛtti) *adj.* being or existing within the body नान्तःशरीरवृत्ति मनः NyāyVār. 428.1 (*on* iii.2.26); वैशेषिकाणामपि आत्मन्यभेदेन समवायि संवेदनं परगतं मनसा कथं गृह्येत अन्तःशरीरवृत्तिना PratyabhiVi. i. 174. 5 (*on* i. 4. 5)

अन्तःशरीरवृत्ति (antaśśarīra-vṛtti) *f.* existence within the body अन्तःशरीरवृत्तेश्चेददोषोऽयं न तादृशः NyāyVi. 2. 47.

अन्तःशरीरवृत्तित्व (antaśśarīravṛtti-tva) *n.* the state of being or existing within the body ज्ञानसमवेतात्मप्रदेशसंनिकर्षान्मनसः स्मृत्युत्पत्तेर्न युगपदुत्पत्तिः। न, अन्तःशरीरवृत्तित्वान्मनसः NyāySū.iii.2.26; विपच्यमानकर्माशयमात्रं जीवनम्। एवं च सति साध्यमन्तःशरीरवृत्तित्वं मनसः NyāyBh.208.5 (*on* iii.2.27); आत्मनश्च ... प्राणादिवदन्तःशरीरवर्तित्वाभावात् अन्तःशरीरवृत्तित्वे हि द्वयी गतिः NyāyMañ.ii.40.15.

अन्तःशरीरस्थ (antaśśarīra-stha) *adj.* **i** being or existing within the body अग्निरुवाच। अहमन्तःशरीरस्थो भूतानाम् MahāBhā.iii.275.27; कर्शयन्तः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः। मां चैवान्तःशरीरस्थं तान् विद्ध्यासुरनिश्चयान् Mahā-Bhā.vi.39.6 = BhagGī.17.6; **ii** present or existing inside the body विदुषान्तःशरीरस्थान् नित्यं संनिहितानरीन्। जित्वा वर्ज्यानि AṣṭāSaṁ.i.64.1 (1.9)

अन्तःशरीराकाश (antaśśarīrākāśa) *m., n.* ether existing within the body अन्तःशरीराकाशे बाह्यवदेवात्मनोऽनभ्युपगमात् नैव गर्भशरीरेण मातृक्षेत्रज्ञस्य प्राप्तिरस्ति TantrVā.381.15 (*on* ii.1.5)

अन्तःशरीरोत्थ (antaśśarīrottha) *adj.* arising inside the body क्रियातिशयजन्मान्तःशरीरोत्थक्लमः श्रमः AgniP.338.24.

अन्तःशर्करम् (antaśśarkaram) *adv.* inside the pebbles or sands (स्वयंचितिम्) श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति BaudhŚS.ii.18.13; ii.22.4; BaudhPiMe. i. 18. 11; ĀgniveGS. iii. 8. 2 (161. 17); सः ... दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपप्लव आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्ति BaudhŚS. ii.22.11; ii.416.8; सः ... बहिःशर्कराल्लोष्टमादत्ते। तमन्तःशर्करं न्यस्यति BaudhŚS.ii. 24.16; ii.25.2; ii.25.6; यावानग्निः सारत्निप्रादेशस्तावतीं भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोति BaudhŚS.ii.307.15; इष्टका उपदधाति। (स्वयंचितिम्) ... आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्ति ... दक्षिणे पक्षान्तेऽन्तःशर्करमिषुं निहत्य ... अश्मानमुपदधाति VaikhāŚS. 18. 14.

अन्तःशर्कराम् (antaśśarkarām) [w.r. for *antaśśarkaram*], BaudhPiMe. i.18.11; ĀgniveGS. iii.8.2 (161.17)

अन्तःशल्य (antáś-śalya) *adj.* [*f.*-ā] **A** having secret pain or pang in the mind (पत्नी) अथो नेन्मेऽन्तःशल्या जुहवदिति तस्मात् पृच्छति ŚatBr. II.v.2.20; ŚatBr. (K.) I.v.1.17; **B** having inner dart or thorn, i.e. having internal enemy बलव्यसनानि ... कलत्रगर्हि अन्तःशल्यम् ... अन्धमिति ArthŚā iii. 35. 4 (8. 5); NītiSā. 14. 69; कलत्रगर्ह्यन्तःशल्ययोः कलत्रगर्ह्युन्मुच्य कलत्रं युध्येत, नान्तःशल्यमन्तरमित्रम् ArthŚā.iii.36.9 (8.5) (comm. अन्तर्गतशत्रुकम्): अन्तर्गतामित्रशल्यमन्तःशल्यं हि न क्षमम् NītiSā.14.81 (comm. अमित्र एव शल्यम्); कलत्रगर्भं निक्षिप्तमन्तःशस्यं(?°शल्यं) तथैव च।... बलव्यसनमुच्यते AgniP. 240. 32; सैन्यं तु भिन्नकूटं तन्नष्टावान्तरनायकम्। शून्यमूलं तदस्थानमन्तःशल्यं सदोषकम् NāmaMāli.447; Vaija.108.56; **C** having a dart or a pricking inside (the body) शल्यप्रोतं प्रेक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं तापादन्तःशल्य एवासीत् क्षितिपोऽपि RaghuVa. 9.75; (अग्निकर्मविधिमध्यायं व्याख्यास्यामः) न तु दहेत् ... अन्तःशोणितमन्तःशल्यम् ... क्षारानर्हं च AṣṭāSaṁ.i.193.12 (1.40); तदन्तःशल्यं मां व्रणमिव विरूढं ग्लपयति CaṇḍaKau. 4.3.

अन्तःशल्य (antaś-śalya) *n.* (*fig.*) internal torment, mental anguish मारो च पापीमां दुःखी ... अन्तःशल्यपरिदाघजातो अभूषि MaVastuAva.i.42.3; i.230.11; i.240.20; ii.163.2; ii. 268.12; चिरादन्तःशल्यं दहनकृतमुन्मूलितवता। तुलाकोटिक्वाणैः किलिकिलितमीशानरिपुणा SaundL.86; सरोजानां कर्णञ्जलिमयमयस्कान्तमणिवत् क्षणादन्तःशल्यं तपति पतिरद्यापि न रुचाम् AnargharRā.2.1; SubhāRaK.30.2; स्वान्यचक्रभवेनान्तःशल्येनेवापगच्छता। सद्यः प्रीतैर्जनपदैः क्रियमाणागमोत्सवः (ऋषभध्वजः) TriṣaŚaPuC. i.6.58; SthānṬ.266B.13; अपि वैमानिका देवाः स्वामिसेवकभावतः। परतन्त्रा विषादाद्यैरन्तःशल्यैश्च दुःखिताः ŚāliC.3.108; किं किंचिदन्तःशल्यं ते मन्त्रिन्दोदूयते हृदि KumāDeC.(So.) 26.11; अन्तःशल्यं शिरस्सु स्थपुटगिरिनदी दुस्सहा क्षुदृतृषार्तिः PurāPraSaṁ.19.10.

अन्तःशल्यगर्भ (antaśśalya-garbha) *adj.* filled with inner dart, i.e. full of mental anguish अन्तःशल्यगर्भं स्फुटितमिव हृदयमासीत् Kād. 274.9.

अन्तःशल्यदुःसह (antaśśalya-dussaha) *adj.* unbearable due to the inner dart, i.e. mental anguish एतदेव महद्दुःखं ममान्तःशल्यदुःसहम् RāmāMañ.196.23.

अन्तःशल्याहत (antaśśalyāhata) *adj.* hit or struck with inner dart, i.e. mental anguish अन्तःशल्याहतमना धीरः प्रोवाच लक्ष्मणः RāmāMañ.161.4.

अन्तःशल्यित (antaś-śalyita) *adj.* having a dart inside, i.e. pierced inside मारदत्तः ... पुरा स्वयं दुर्वासनया च कृतेषु निरवधिषु दुश्चरित्रेष्वतीवबीभत्सयान्तः-

शाल्यित(?°शल्यित) इव कृतशरीरविधूननस्तन्मुनिकुमारमिथुनकथाकर्णनात्... अभाषत YaśasCam.ii.265.18.

अन्तःशव (antaś-śava) *adj.* **i** having a dead body inside (the house or village) यस्य कुले म्रियेत न तत्रानिर्दशे भोक्तव्यम्।... अन्तःशवे च HirŚS. xxvi. 5. 19 (72. 19); ĀpaDS. i(5). 16. 20; अथोपरमम्।... अन्तःशवे ग्रामे ŚāṅkhāGS. iv.7.24; KauṣīGS. iii. 9.22; अनध्यायः।... अन्तःशवे ग्रामेऽन्तर्दिवाकीर्त्ये PāraGS.ii.11.4; शिष्टं नाधीयीत।... अन्तःशवे रथ्यायां ग्रामे चाण्डालसंयुते KauśiSū.141.38; ग्रामेऽन्तःशवे सति ... नाधीयीत VaikhāDS.ii.12.3; ViṣṇuSm.30.10; अन्तःशवे अशौचानधिकारिणोऽपि यस्य गृहमध्ये शवस्तद्गृहे तदन्नं शवो यावद् ग्रामान्न निह्रियते तावत् अभोज्यम् VīraMi.(Āhnika.) 506.4; **ii** (sacrifice performed) having a dead body (in the village) अनूद्देश्येन न याजयेद्, यत्र त्वन्तःशवो ग्रामो भवति। अन्तःशव एष यज्ञो योऽनूद्देश्यः इति JaimiŚS.1.

अन्तःशवगत (antaś-śavagata) *adj.* having a dead body inside (in the village) अन्तःशवगते ग्रामे वृषलस्य च संनिधौ। अनध्यायः KūrmaP.544.5(2.14)

अन्तःशवदिवाकीर्त्य (antaś-śavadivākīrtya) *adj.* having a dead body and a Cāṇḍāla inside (the city) तस्यानध्यायाः ... अन्तःशवदिवाकी-र्त्येषु नगरेषु VāsiDS.13.11; (नाधीयीत) पूतिगन्धान्तःशवदिवाकीर्त्यशूद्रसंनिधाने GautDS.ii.7.19 (comm. अन्तःशवेऽन्तर्दिवाकीर्त्ये च ग्रामे)

अन्तःशवम् (antaśśavam) *adv.* with a dead body inside (the village) अन्तःशवम्।... अनध्यायः HirŚS.xxvi.3.14 (43. 8) (comm. अन्तःशवे ग्रामे नाध्येतव्यम्); ĀpaDS. i(3).9.14.

अन्तःशस्त्रम् (antaśśastram) *adv.* in the middle of the (recitation of) Śastra (type of Sāman-chant) एष आहावः प्रातःसवने शस्त्रादिषु। पर्यायप्रभृतीनां च। सर्वत्र चान्तःशस्त्रम् ĀśvaŚS. I.v.9.2; ŚāṅkhāŚS. vii.19.7; viii.3.6; यत्र यत्र चान्तःशस्त्रं प्रणवेनावस्यति। प्रणवान्त एव तत्र प्रतिगरः ĀśvaŚS.I.v.9.10.

अन्तःशस्य (antaśśasya) [w.r. for *antaśśīlya*], AgniP.240.32.

अन्तःशाक्त (antaś-śākta) *adj.* devoted to Śakti (energy) in the mind or internally अन्तःशाक्ता बहिः शैवाः ...। नानारूपधराः कौला विचरन्ति महीतले KālīViT.7.12.

अन्तःशाखासंकीर्ण (antaśśākhā-saṅkīrṇa) *adj.* full of branches within जन(अन्तः)शाखासंकीर्णं [च] छत्रवन्निश्चयं यदि। सुशीतलं तु सुच्छायं छायावृक्षमिति स्मृतम् MānaSā.15.156.

अन्तःशान्त (antaś-śānta) *adj.* **A** quenched within अन्तःशान्तसमस्तेहो भव YogVā. iv. 57. 21; **B** inwardly calm, i.e. sullen within तावन्तो जन्तवस्तत्र व्यपद्यन्त ...। अन्तःशान्तेषु सर्वेषु बहिःशान्तेषु हन्तृषु। क्षणादेव प्रदेशः स निःशब्दः समजायत RājTa.(Ka.) 8.988.

अन्तःशान्ति (antaś-śānti) *f.* inner or mental peace अन्तःशान्त्यै मुनिशत-मतानल्पचिन्तां भजन्ति। ... पारमारोढुकामाः BhāmiVi. 4. 15 (comm. चित्तशान्त्यर्थम्); RasGaṅ. 608. 20.

अन्तःशालम् (antaśśālam) *adv.* inside the (sacrificial) hall अथान्तःशालं पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा परिकर्मिभ्य उत्प्रदाय ब्रह्मणे राजानमुत्प्रयच्छति BaudhŚS.i.194.11; दशान्तःशालमहौषीत् BaudhŚS.ii.65.1; ते यत्रान्तःशालं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह ब्रह्मन् प्रचरिष्यामो होतर्घर्ममभिष्टुहीति BaudhŚS.ii. 167.15.

अन्तःशाला (antaś-śālā) *f.* inner hall or mansion (स्यात्) अन्तःशाला यथाद्वारं दण्डकस्योक्तवत्कुरु MānaSā. 35. 141.

अन्तःशालिका (antaś-śālikā) *adj.* (*f.*) which is offered inside the (sacrificial) hall या अहान्तःशालीका(v.l. °लिका) आहुतयः स्युर्जुहुयादेव ताः BaudhŚS. iii. 312. 3.

अन्तःशालीका (antaś-śālīkā) *adj.* (*f.*) which is offered inside the (sacrificial) hall या अहान्तःशालीका आहुतयः स्युर्जुहुयादेव ताः BaudhŚS. iii. 312. 3.

अन्तःशिख (antaś-śikha) *adj.* having top-heap included inside शुष्क-सारदारुमयं समं चतुर्भागशिखं मानं कारयेत्। अन्तश्शि(:शि)खं वा ArthŚā.i. 260.7 (2.19)

अन्तःशिखिन् (antaś-śikhin) *adj.* having fire within मधुरन्तर्भव-त्कोपोऽन्तःशिखीव शमीतरुः।... नारदं प्रत्यभाषत TriṣaŚaPuC. iv. 4. 124.

अन्तःशिखोपवीत (antaś-śikhopavīta) *n.* inner sacrificial cord and lock of hair मुमुक्षोरन्तःशिखोपवीतधारणम्। बहिर्लक्ष्यमाणशिखायज्ञोपवीतधारणं कर्मिणो गृहस्थस्य Parabrahmopaniṣad 1 (528.2)

अन्तःशिखोपवीत (antaśśikhopavīta) *adj.* possessing the inner sacrificial cord and the lock of hair सत्त्वमथास्य पुरुषस्यान्तःशिखोपवीतत्वं ब्राह्मणस्य Parabrahmopaniṣad 1 (528.1)

अन्तःशिखोपवीतित्व (antaśśikhopavīti-tva) *n.* the state of having the inner sacrificial cord and the lock of hair हंसेति वर्णद्वयेनान्तःशिखोपवीतित्वं निश्चित्य ब्राह्मणत्वं ब्रह्मध्यानार्हत्वं यतित्वमलक्षितान्तःशिखोपवीतित्वमेवम् ... कल्पयन्ति Parabrahmopaniṣad 1 (528.17)

अन्तःशिबिरम् (antaśśibiram) *adv.* in the tent, inside the camp प्रवृत्ते वातुमन्तःशिबिरमुद्र(?द्व)त्तसैनिकोपद्रवप्रकुपिताद्रिनिश्वास इव ... अनिले ... गगनमार्गमाजगाम ... दिव्यमङ्गलगीतनिनदः TilaMañ.141.11.

अन्तःशिरस् (antaś-śiras) *n.* inside of the head प्रोथतेऽन्तःशिरो यस्य ... दृश्यन्ते कृमयश्चापि कृमिजं तस्य निर्दिशेत् AśvaVai.31.28.

अन्तःशिरा (antaśśirā) *f.* name of a river सरित्श्रेष्ठा यास्ताः सम्यङ्निबोध मे ... दुर्गा चान्तःशिरा तथा। विन्ध्यपादप्रसूतास्ता नद्यः MārkP.57.25.

अन्तःशिला (antaś-śilā) *f.* name of a river (*lit.* having boulders inside) नदीः पिबन्ति ... दुर्गामन्तःशिलां चैव ब्रह्ममेध्यां बृहद्वतीम् MahāBhā.vi.10.29; KūrmaP. 404.9 (1.47); BrahmP.27.34; PadmP.i.6.25.

अन्तःशीतला (antaś-śītalā) *adj.* (*f.*) **i** cool within, i.e. pacified or satisfied प्रज्ञया ... इमं गुणसमाहारमनात्मत्वेन पश्यतः। अन्तःशीतलया यासौ समाधिरिति कथ्यते AnnaU.1.28; अन्तःशीतलया बुद्ध्या कुर्वतो लीलया क्रियाम्। यो नूनं वासनात्यागो ध्येयो ब्रह्मन्प्रकीर्तितः MahāU².6.43; YogVā.v.16.9; योऽन्तःशीतलया बुद्ध्या रागद्वेषविमुक्तया। साक्षिवत्पश्यतीदं हि जीवितं तस्य शोभते SaṁnyāU.2.40; उत्तस्थुर्मिहिकारम्भसमता वनभूमिषु। विज्ञानश्रवणाद् अन्तःशीतलाः शान्तता इव YogVā.iii.4.7; परं पदमुपारूढो भङ्गुरां जागतीं स्थितिम्। अन्तःशीतलया बुद्ध्या हसन्निव निरीक्षते YogVā.v.18.11; **ii** cool inside, internally cool, YogVā. iii. 4. 7.

अन्तःशीतलता (antaśśītala-tā) *f.* the state of being cool within, i.e. pacification or satisfaction अन्तःशीतलतायां तु लब्धायां शीतलं जगत्। अन्तस्तृष्णोपतप्तानां दावदाहमयं जगत् AnnaU. 1.35; JīvanVi.139. 9; इमं गुणसमाहारमनात्मत्वेन पश्यतः। अन्तःशीतलता यासौ समाधिरिति कथ्यते YogVā.v.56.7; iii.82.2.

अन्तःशीतलत्व (antaśśītala-tva) *n.* the state of being cool within, i.e. pacification or satisfaction वासनाक्षयरूपमन्तःशीतलत्वमवश्यं संपादनीयम् ... शीतलत्वं तृष्णायाः प्रशमनम् JīvanVi.139.10.

अन्तःशीतलात्मन् (antaśśītalātman) *adj.* of the nature of being cool within तत्र ते पेततुर्देव्यौ ग्रामेऽन्तःशीतलात्मनि। भोगमोक्षश्रियौ शान्ते पुंसीव विदितात्मनि YogVā.iii.29.1.

अन्तःशीर्ण (antaś-śīrṇa) *adj.* broken inside अन्तःशीर्णकरङ्ककर्करपयःसंरोध-कूलंकषस्रोतोनिर्गमघोरघर्घररवा पारेश्मशानं सरित् MālaMā.5.115; SubhāRaK. 44. 7.

अन्तःशुच् (antaś-śuc) *adj.* (used as noun) (one) who has inner or internal grief लक्ष्मणोऽत्रान्तरे प्राप्तो जगादान्तःशुचं स्पृशन् PadmP. (Ra.) 99.84.

अन्तःशुच् (antaś-śuc) *f.* inner or internal grief पार्थस्य ... अन्तःशुचा मुह्यतः ... हा वत्सेति गिरः स्फुरन्ति न पुनर्निर्यान्ति कण्ठाद् बहिः Sara-Kaṇṭhā.586.10; कुत्रोड्डीय गतो ममेत्यनुदिनं निद्राति नान्तःशुचा KāvyPra.621.4; Subhāṣi.1014.

अन्तःशुचि (antaś-śuci) *adj.* **A** clear inside अन्तश्शु(न्तःशु)चिमा(से?नस)-प्रवेशमार्गान्वेषि(णा?ण्या)कृतपरिक्षेप(रिक्षेप?)या हंसमालये(द्?)व ब्रह्मसूत्रेल(?त्रले)खया पवित्रीकृतशरीरम् ... वामदेव इति ... तपोराशिं ददर्श AvantiKa.143.6; **B** pure within, AvantiKa.143.6.

अन्तःशुद्ध (antaś-śuddha) *adj.* **A** internally pure, pure within अतः शुद्धः (v.l. अन्तःशुद्धः) पूतः शून्यः शान्तोऽप्राणो निरात्मानन्तः MaiU.7.4; हित्वा हालाम् ... बन्धुप्रीत्या समरविमुखो लाङ्गली याः सिषेवे। कृत्वा तासामभिगममपां सौम्य सारस्वतीनामन्तःशुद्धस्त्वमसि भविता वर्णमात्रेण कृष्णः MeghDū.49; अन्तःशुद्धस्वभावस्त्वम् AdhyāRā.ii.4.43; तदन्तःशुद्धानां बहिःशरीरसंस्कारमण्डना-डम्बरपरिहारो मुनिमतल्लिकानामलंकारः MudriKu.3.7(1); **B** clear inside अन्तःशुद्धोद-वारिभिः। कलशैः स्नपनम् PāraS.14.173; 14. 179.

अन्तःशुद्धान्तम् (antaśśuddhāntam) *adv.* in the inner apartment or harem अन्तःशुद्धान्तमास्ते नृपतिरविरतं नैव निध्याति दैवान्निर्गच्छन्तं कदाचित्तिरयति तरसा खेटकूटैर्भटौघः YātrāPra. 8. 26.

अन्तःशुद्धि (antaś-śuddhi) *f.* **1A** inner or internal purification बाह्यशुद्धिरनेन स्यादन्तःशुद्धिरथोच्यते LaghvāśvaSm.1.25; KulārT.14.79; शुद्धता मृद्वारिभ्यां प्रायश्चित्तेनान्तःशुद्धया वा ManuBh.i.288.28 (*on* 3.182); LakṣmīT. 34.109;

अन्तःशुद्धिं बहिःशुद्धिं विदध्याद्देवतार्चनम्। आद्या दौश्चित्यनिर्मोक्षादन्या स्नानाद्यथाविधि YaśasCam.ii.372.8; **1B** inner or internal purity अन्तःशुद्धिविहीनैस्तु याः क्रिया विविधाः कृताः। न फलन्ति मुनिश्रेष्ठ BṛNāraP.31.102; **2** inward healing प्रसादस्य महीभुजः। अन्तःशुद्धिविहीनस्य व्रणस्येव न निश्चयः RājTa.(Ka.)8.613.

अन्तःशुद्धिव्यपेक्षा (antaśśuddhi-vyapekṣā) *f.* expectation or desire for inner or internal purification (कन्याम्) नातिबालां वहन्त्यन्ये अनित्यत्वात्प्रजार्थिनः। वहन्ति कर्मिणस्तस्यामन्तःशुद्धिव्यपेक्षया MahāBhā. xiii. 305*(2)

अन्तःशुद्धिसुन्दरत्व (antaśśuddhisundara-tva) *n.* the state of being charming due to inner or internal purity अरसापेक्ष एवाहारो युक्ताहारस्तस्यैवान्तःशुद्धिसुन्दरत्वात् TattvPradī.(A.) 312.7 (*on* 3.29)

अन्तःशुद्धिहीन (antaśśuddhi-hīna) *adj.* devoid of inner or internal purity (न दुष्टाय) यद्वा अयतः अन्तःशुद्धिहीनः। (शिष्यः) स चेह दुष्टपदेन संगृहीतः LalitāSaBh. 8.30 (*on* 15)

अन्तःशुषिर (antaś-śuṣira) *adj.* hollow inside अथान्तःशुषिरं व्यतिभेदः एतदपि नास्ति सर्वतो व्यवहितस्य यस्य मध्येऽवयवा न सन्ति तच्छुषिरम् NyāyVār.517.5 (*on* iv.2.20)

अन्तःशुषिरप्राय (antaśśuṣira-prāya) *adj.* almost hollow inside यदन्तः-शुषिरप्रायं हेयं नालीनलादि तद् YaśasCam.ii.335.1.

अन्तःशुषिरविलसत् (antaśśuṣira-vilasat) *adj.* shining in the hollow inside आगारेषु ... कुम्भैरन्तःशुषिरविलसद्दीपकलिकैः। विनिद्राणां कान्ताविरह-विधुराणामुडुगणभ्रमः प्रावृट्तम्यामतितिमिरमय्यां भवति ManoDū.146.

अन्तःशुषिरिणी (antaś-śuṣiriṇī) *adj.* (*f.*) being hollow inside न्यञ्चयन्क्ष्मामंह्रिपातैरन्तःशुषिरिणीमिव। ... वनसिन्धुरः ... तं पुरुषं प्रत्यधावत PariPar.2.195.

अन्तःशुष्क (antaś-śuṣka) *adj.* dried up inside कामकोपात्मका यस्य स्फूर्जन्त्यजगरास्तनौ। अन्तःशुष्कद्रुमस्येव मरणं तस्य राजते YogVā.v.39.44.

अन्तःशुष्यत् (antaś-śuṣyat) *adj.* drying up inside अन्तःशुष्यदुशीर-चन्दनरसस्रस्तैः ... पर्यन्ते च मृणालहारवलयैः ... वृतः ... प्रवालास्तरः JānaPa. 3. 38.

अन्तःशून्य (antaś-śūnya) *adj.* [*f.*-ā] **1** being void or empty inside अन्तःशून्यो बहिःशून्यः शून्यकुम्भ इवाम्बरे। ... स जीवन्मुक्तः SarvaVeSāSaṁ.966; MaitreU.2.27; VarāU.4.18: अन्तःशून्यादपि हि सुमुखे वेधसि स्यात्फलश्रीः Kapphiṇā.15.7; अन्तःशून्यः कदलीगर्भवदसारः संसारः EI. ii.219.52; आहारमस्मानमुतो देहि भद्र घटादिति। अन्तःशून्यं स तं दृष्ट्वा घटम् ... विलम्बते KathāSaSāg.x.1.32; अन्तःशून्य न कश्चिदेव भवतस्स्वार्थोऽमुना सेत्स्यति ... तुम्बक SūktiMu.36.29; वासना ... चारुवंशलतेवान्तःशून्या निस्सारकोटरा YogVā. iii. 113. 13; अन्तःशून्यां लघुप्रज्ञां तुम्बीमेतां वहन्नहम्। पारं राजतरङ्गिण्या गन्तुं हन्तोद्यमं श्रितः RājTa.(Jo.)14; क्वान्तःशून्यो नडः क्वेक्षुस्तथापि सदृशाकृती Subhāṣi.952; **2** detatched internally, SarvaVeSāSaṁ.966; MaitreU.2.27; VarāU.4.18; तिलकैर्मुद्रया मन्त्रैः ... अन्तःशून्या बहिःसारा वञ्चयन्ति द्विजा जनम् TriṣaŚaPuC.iv.5.284; अन्तःशून्या बहीरम्या नारी वारीव देहिनाम् ... निर्मिमीत गलग्रहम् MalliC.7.342; गृहीतं ताम्बूलम् ... स्मरत्यन्तःशून्या सुभग विरतायामपि निशि। तथैवास्ते हस्तः ŚārṅgaPa.3475; **3** devoid of inner or internal parts अन्तःशून्यमसारात्म बहुरागोपरञ्जितम्। ... जगत् YogVā. vi(2). 12. 20 (comm. आन्तरावयवशून्यम्); **4** false or unreal (entity), YogVā. vi(2). 12. 20 (comm. अवस्तु)

अन्तःशून्यकर (antaśśūnya-kara) *adj.* **1** whose trunk is hollow or empty inside भ्रमर हे यद्वारणोऽद्याप्यसावन्तःशून्यकरो निषेव्यते BhallaŚ.18; KāvyPra. 627.5 (comm. अस्थिमांसादिशून्यमध्यशुण्डादण्डः); Subhāṣi.751; Kuval.128(23); **2** whose hands are empty, i.e. devoid of money, BhallaŚ.18; KāvyPra.627.5 (comm. धनशून्यहस्तः); Subhāṣi.751; Kuval.128(23)

अन्तःशून्यकरत्व (antaśśūnyakara-tva) *n.* **1** the state of having a trunk hollow or empty inside अप्रस्तुते वारणस्य भ्रमरासेव्यत्वे कर्णचापलमात्रस्य भ्रमरनिरासकरणस्य हेतुत्वसंभवेऽपि रसनाविपर्ययान्तःशून्यकरत्वयोर्हेतुत्वासंभवेन ... वारणपदस्य दुष्प्रभुरूपविषयक्रोडीकारेणैव प्रवृत्तेर्वक्तव्यत्वात् Kuval. 128(26) (comm. वारणो गजः ... शून्यः सरन्धः ... करः शुण्डा); **2** the state of having hands which are empty, i.e. devoid of money, Kuval.128 (26) (comm. वारणः ... वारकः ... धनरहितः ... हस्तः)

अन्तःशून्यता (antaśśūnya-tā) *f.* **1** the state of being void or empty inside मित्रमुज्झितवतातिनिराशम् ... नभसा महतान्तःशून्यता प्रकटितातिशयेन Subhāṣi.1896; **2** internal detachment, Subhāṣi.1896.

अन्तःशून्यार्थपाटव (antaśśūnyārtha-pāṭava) *adj.* skilled in the functions or operations that are void, i.e. worthless inside अन्तःशून्यार्थपाटवैः सचिवैः। मुग्धमृगाः प्रतिदिवसं वञ्च्यन्ते YaśasCam.i.419.1 (comm. अन्तर्मध्ये शून्यार्थे फल्गुकार्ये पाटवं पटुत्वं येषाम्)

अन्तःशूल (antaś-śūla) *n.* (acute) internal pain (देवानां दौत्यम्) तदिदम्, अनुच्छ्वासविरामं मरणम् ... अशल्यप्रवेशमन्तःशूलम् NalaCam.5.54 (45)

अन्तःशैल (antaś-śaila) *m.* **1** mountain (situated) in the interior समुद्रोऽन्तःशैलैः ...। कृतस्तोयोच्छित्त्या सपदि सुतरां येन रुचिरः BṛSaṁ.12.1; **2** inside of a mountain मेकलकिरातविटका बहिरन्तःशैलजाः पुलिन्दाश्च। ... (एतेषाम्) भास्करः स्वामी BṛSaṁ.16.2.

अन्तःशोकशङ्कु (antaśśoka-śaṅku) *m.* sting in the form of internal pain or sorrow अहमप्यन्तःशोकशङ्कुना कीलितोऽस्मि KaumuMi. 2.6(24)

अन्तःशोणित (antaś-śoṇita) *adj.* suffering from internal blood-disorder (i.e. having internal haemorrhage) अथेमानग्निना परिहरेत् – पित्तप्रकृतिमन्तःशोणितम् SuśruS.i.12.14; अग्निकर्मविधिम् ... व्याख्यास्यामः ... न तु दहेद्भिन्नकोष्ठमन्तःशोणितम् Aṣ.āSaṁ.i.193.12 (1.40)

अन्तःशोभिदशारक (antaśśobhidaśāra-ka) *adj.* consisting of ten spokes shining inside अन्तःशोभिदशारके ... मालिन्या ... विरचितावासे स्थितम् ... सर्वज्ञादिकशक्तिवृन्दमनिशं वन्दे TripuMāPūSt. (Śaṅ.) 94.

अन्तःशौच (antaś-śauca) *n.* inner or internal purity मनः सत्येन शुद्ध्यति ... मनःशुद्धिरन्तःशौचम् BaudhDS. i.5.3 (comm. तत्र ज्ञानेन सत्येन या शुद्धिरुक्ता तदन्तःशौचम्); CaturCin.iii(1).791.9; अन्तःशौचे स्थिते सम्यक् बाह्यं नावश्यकं नृणाम् SarvaVeSāSaṁ.115; अन्तःशौचं रागद्वेषादित्यागः ManvaMu. 125.19 (*on* 3.192)

अन्तःशौचविमुक्तात्मन् (antaśśaucavimuktātman) *adj.* whose mind is devoid of inner or internal purity शौचमाभ्यन्तरं विद्यात् ...। अन्तःशौचविमुक्तात्मा शुचिरप्यशुचिर्यतः ŚivaP.vii (2).10.57 (555B.14)

अन्तःशौचविवर्जित (antaśśauca-vivarjita) *adj.* devoid of inner or internal purity तीर्थतोयेषु सर्वदा। अवगाह्यापि मलिनः ह्यन्तःशौचविवर्जितः LiṅgaP. i.8.34.

अन्तःश्यामत्व (antaś-śyāmatva) *n.* blackness inside उपलभ्यते च घटे ... भग्ने तस्मिन्नन्तःश्यामत्वम् PadārthaTaNi. 32.4-6.

अन्तःश्याव (antaś-śyāva) *adj.* blackish inwards परुषाण्यरुणवर्णानि बहिरन्तःश्यावानि नीलपीतताम्रावभासानि (कुष्ठानि) CaraS. ii.5.7(4) (1941 Ed.); (कुष्ठम्) कर्कशं रक्तपर्यन्तमन्तःश्यावं सवेदनम् ... ऋष्यजिह्वं तदुच्यते CaraS.vi.7.17 (1941Ed.); RugVi. 49.13.

अन्तःश्रि (antáś-śri) *adj.* [AltGr. III.187; Debru.44;305] tending inwards षड्ढ वाऽआश्राविताानि न्यक्तिर्युगूर्ध्वं कृपणं बहिःश्र्यन्तःश्रि ŚatBr. XI. iv.2.5; एतदन्तःश्रि। योऽयं संधायौष्ठाऽउच्चैः स्वरवदाश्रावयति श्रीर्वै स्वरोऽन्तरत एव तच्छ्रियं धत्ते ŚatBr. XI.iv.2.11 [*but* MW. *ind.* said of particular pronunciation]

अन्तःश्रित (antaś-śrita) *adj.* [*f.*-ā] **1** connected or attached with the mind अन्तःश्रितानन्तदुरन्तवासनाधूलीविलिप्ता परमात्मवासना। प्रज्ञातिसंघर्षणतो विशुद्धा प्रतीयते ViveCū.276; **2** located inside (the body) यथोत्तरमिति बहिःश्रितात् अन्तःश्रितादुभयाश्रितश्च गुरुरित्यर्थः comm. *on* CaraS. vi.21.23 (1921 Ed.)

अन्तःश्रुतिविवर्तिनी (antaśśruti-vivartinī) *adj.* (*f.*) revolving or whirling around the intermediary microtonal intervals अन्तःश्रुतिविवर्तिन्यो ह्यन्तरश्रुतयो मताः BṛDeśī.4.15.

अन्तःश्रुतिसाम्य (antaśśruti-sāmya) *n.* similarity with the Vedic statement about the inner controller स एवान्तरादित्य इत्यन्तःश्रुतिसाम्येन प्रत्यभिज्ञायमानो भवितुमर्हति Bhām.143.3 (*on* i.1.20)

अन्तःश्रूयमाण (antaś-śrūyamāṇa) *adj.* being mentioned as the inner controller विष्णुलिङ्गानामन्तःप्रविष्टनिष्ठतयोपदेशादन्तः प्रविष्टं कर्तारमित्यन्तःश्रूयमाणो विष्णुरेव TattvPrakā.22A.1 (*on* i.1.20)

अन्तःश्लथा (antaś-ślathā) *adj.* (*f.*) loose from inside, internally loose तुभ्यं नमो भवतु वासरलोपसंध्ये नान्तःश्लथामनुकरोषि जटां शिवस्य BhikṣāKā.31.3.

अन्तःश्लेष (antaś-śleṣá) *m.* internal bond or link, internal junction तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि TaiS.IV.iv.11.1; MaiS.ii.8.12 (ii.116.3);iii.3.3(iii.35.16); KāṭhS. 17.10 (i.252.22); KapiKaS. 26.6 (111.7); VājaS.13.25; 15.57; VājaS. (K.) 14.2; 15.1; 16.7; अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि ŚatBr. VIII. vii. 1. 6; MānŚS.151.7; VārāŚS.II.i.6.34; VaikhāŚS.18.17 [internal support, MW.]

अन्तःश्लेषण (antaś-śléṣaṇa) *n.* **1** internal bond or link अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यद्दूर्त्व्याः ... उपदधाति TaiS. V.iv. 2.1; अन्तःश्लेषणमेवान्यै ग्रहाः

MaiS.iv.6.5 (iv.85.8); अन्तश्श्लेषणाय त्वा इतरे ग्रहा गृह्यन्ते KāṭhS.27.10 (ii.150.10); एतानि वै वेदानामन्तःश्लेषणानि यदेता व्याहृतयः AitBr. 25.7 (670); **ii** internal fastening for support एतावान् वै यज्ञः। यावान्पवमानाः। अन्तश्श्लेषणं त्वा अन्यत् TaiBr.I.viii.7.2 (BhaṭṭaBhā. यद्दाढर्यार्थं भित्त्यादावन्तर्निधीयते तदन्तःश्लेषणम्)

अन्तःश्वसत् (antaś-śvasat) *adj.* breathing inwards, i.e. silently तत्रालुलोके सः ... वनम् ... अन्तःश्वसन्निश्चलदुष्टसत्त्वैः कम्पप्रदं पिप्पलपल्लवानाम् DaśāvaC.7.81.

अन्तःश्वसन्मलिनित (antaśśvasan-malinita) *adj.* stained or sullied while breathing inwards कस्याश्चिदक्षियुगलाधरयोर्वियोगे जातः प्रसाधनविधेर्विपरीतभावः। बाष्पैस्तयोः प्रथम आहितराग आसीदन्तःश्वसन्मलिनितः श्वसितोष्णयैव BhikṣāKā.24.2.

अन्तःश्वास (antaś-śvāsa) *m.* act of breathing less, i.e. difficulty in breathing शमं नयाशु गोविन्द ...। अन्तःश्वासमतिश्वासम् AgniP.31.20.

अन्तःश्वास (antaś-śvāsa) *adj.* who has his breath checked inwards कृष्ण एवं भगवति ...। आत्मन्यात्मानमावेश्य सोऽन्तःश्वास उपारमत् BhāgP.i.9.43 (Viśvanātha अन्तरेव लीनः श्वासो यस्य सः)

अन्तःश्वेतशिखा (antaśśveta-śikhā) *f.* internally white crest or tip अन्तःश्वेतशिखाकणाङ्कितसटैरापाण्डुभिः केसरैः ... विकसति क्रीडातडागेऽम्बुजम् UdaySuKa. 28. 1.

अन्तषड्वाक्य (anta-ṣaḍvākya) *n.* last six statements सामध्वनौ श्रूयमाणे। वेदस्यान्तषड्वाक्यमधीत्य सर्ववेदानध्यायः ManvaVi. 517.1 (*on* 4.123)

अन्तष्कोश (antaṣ-kośa) *m.* inner case अन्तष्कोश इव कोशेभ्यस् स्त्रीषु अप्याकृतश्च नः AV.(P.) xx.29.4 [*but* MW. interior of a store-room]

अन्तष्कोष (antaṣ-koṣa) *m.* inner case अन्तष्कोश (v.l. °ष Viśva.) इव कोशेभ्यस् स्त्रीषु अप्याकृतश्च नः AV.(P.) xx.29.4.

अन्तष्टभाग (antaṣṭa-bhāga) *adj.* (class of buildings) having internal pillars श्रीवत्समन्तष्टभागं स्याच्चतुःषष्टिः सुमध्यगाः। तस्य स्तम्भाः प्रयोक्तव्या भद्रेष्टादशसंख्यया। ... एवम् ... गेहानि धरणीभुजाम् Mānaso. iii.1.41 (better **अन्तस्थभाग**)

अन्तष्पातिन् (antaṣ-pātin) *adj.* AltGr. I.336.

अन्तःषडन्तराल (antaṣṣaḍ-antarāla) *n.* intermediate space of the inner hexagon अन्तःषडन्तरालेषु पर्यायदिनसंभवे। नित्ये लिखेदग्रतस्तु प्रादक्षिण्येन सर्वतः TantrRā.19.41 (comm. अन्तर्गतषट्कोणषडन्तरालेषु)

अन्तसंयोगपक्ष (antasaṁyoga-pakṣa) *m.* view that contact (with action) extends upto the salvation अन्तसंयोगपक्षमाहैकदेशित्वज्ञापनाय AṇuBh. 175.15 (*on* iii.1.11)

अन्तसंश्लेष (anta-saṁśleṣa) *m.* joint, union सुखदुःखान्तसंक्लेशं (v.l. संश्लेषम् Apte) ... कालचक्रं प्रवर्तते MahāBhā. xvi. 45. 3.

अन्तसंस्था (anta-saṁsthā) *adj.* (*f.*) which deals with the concluding rites (of a sacrifice) उदयनीया ... अन्तसंस्था VaitāSū.24.9 (comm. इयम् उदयनीयाख्येष्टिरन्तसंस्था व्रतविसर्जनान्ता शंय्वन्ता)

अन्तसंस्थित (anta-saṁsthita) *adj.* (answer) which comes at the end (of question) यत्पृष्टं प्रश्नवाक्ये स्यादादिमध्यान्तसंस्थितम् VidaMuMa. 2.22.

अन्तसक्ता (anta-saktā) *adj.* (*f.*) attached or related to death ददर्श वृद्धं पथि जीर्णकायम्। तं वीक्ष्य ...। सोऽचिन्तयन्निश्चितमन्तसक्ता कायस्य निर्वेदमयी दशेयम् DaśāvaC.9.11.

अन्तसंचारिन् (anta-sañcārin) *adj.* moving, i.e. pervading inside नित्याय ... सकलाम्नायान्तसंचारिणे ... नतिः शंभवे ŚivāL.56.

अन्तसत्क्रिया (anta-satkriyā) *f.* funeral rite, obsequies स श्मशानभुवं प्रायात् ...। कर्तुं विनयिनस्तस्य स्वोचितामन्तसत्क्रियाम् RājTa.(Ka.) 2.84; क्षितीशः ...। आदिदेश रिपोः ... अन्तसत्क्रियाम् RājTa.(Ka.) 8.1787; 5.225; 7.1726.

अन्तसत्त्व (anta-sattva) *n.* last, i.e. highest strength मृदुमध्यान्तसत्त्वाद्य स्थूलसूक्ष्मानुभावतः। त्रिविधं प्राणसंरोधं विदुस्तत्तत्त्ववेदिनः BṛParāSm.12(2).71.

अन्तसद् (anta-sad) *m.* disciple, student, pupil (*lit.* who is near the Guru) (अर्जुनम्) मृगास्तमुपासते गुरुमिवान्तसदः Kirātā.6.34; गुरवोऽन्तसदामधोऽभवन् RāmC.12.4; (ग्रीष्मे) अस्मिन् शिरीषैर्दद्भुः स्रजो दण्डमाणवा अन्तसदश्च DvyāśraKā.16.82; अवतेरुश्चत्वारः ... इह कुशिकगार्ग्यकौरुषमैत्रेया इति तदन्तसदः EI. i. 281. 17.

अन्तसंतान (anta-santāna) *adj.* causing destruction and continuance प्रणतोऽस्म्यन्तसंतानं सर्वकारणकारणम् ViṣṇuP.i.17.15.

अन्तसंधि (anta-sandhi) *m.* juncture (of time) at the end (of aeon) मनुरेकसप्ततियुगः कल्पो मनवश्चतुर्दश मनूनाम्। आद्यन्तरान्तसंधिषु कृतकालोऽस्मा-द्युगसहस्रम् BrāhmSphuSi.1.10.

अन्तसमय (anta-samaya) *m.* **A** time of final dissolution यस्मिंस्तिष्ठति याति चान्तसमये कल्पानुकल्पे पुनः ... तं वन्दे ... विभुम् BrahmP.1.1; कर्ता त्वमीश ... तेजोभुगन्तसमये लयकर्तृकत्वात् ŚaṅkaVi. (Ā.) 8.4; **B** time of death (भीष्मेः) सस्मार स्मरणीयमन्तसमये ... चित्तेऽच्युतम् DaśāvaC. 8.687; 8.817; यः पञ्चास(श)दहानि चान्तसमये त्यक्त्वास(श)नम् ... प्राणविमुक्तिमाप EI. xxii.165.17; अन्तसमयं प्राप्य ... सूरयो दिवं ययुः PurāPraSaṁ.16.32.

अन्तसमयाशंसा (antasamayāśaṁsā) *f.* will (expressed) at the time of death लब्धा लिखिततत्कृत्यकारणात्पत्रिका करात्। तस्यान्तसमयाशंसा RājTa.(Ka.) 8.2257.

अन्तसमाधि (anta-samādhi) *m.* accomplishment of the concluding rite or ceremony तत्र यज्ञायज्ञीयमन्तसमाधये NidāSū.115.20 (7.2)

अन्तसमीप (anta-samīpa) *adj.* penultimate अन्तसमीपस्य ऋकारस्येदादेशो भवति CāndraVṛ. *on* v.4.8.

अन्तसमीपवर्तिन् (antasamīpa-vartin) *adj.* being penultimate अनन्त्यस्य यो विकारः सोऽन्त्यसदेशस्यान्तसमीपवर्तिनः स्थाने भवति PariVṛ. (Sī.) 178.3.

अन्तसमुच्छ्रय (anta-samucchraya) *m.* height at the top स्यात्... मेखलान्तरपत्रं (चार्ध सार्धं?) हीरकं पदम्। त्रिपदा कर्णशृङ्गास्य कलशान्तसमुच्छ्रयान्(?) SamarāSū.ii.106.6 (57)

अन्तसमुदाहार (anta-samudāhāra) *m.* last mutual talk or conversation ब्राह्मणगृहपतीनां कुतूहलशालायां संनिषण्णानां संनिपतितानामयमेवंरूपोऽभूत् अन्तसमुदाहारः GiMs.iii (1).221.8.

अन्तसंभव (anta-sambhava) *adj.* arising at the termination (of an eclipse) विधिर्ग्रहणमध्यस्य भानोः ...। आलिखेत्तद्ग्रहे व्यक्तं ग्राससमध्यान्तसंभवैः MaBhāsk.5.58 (comm. तद्ग्रहणेऽपि स्पर्शमध्यमोक्षसंभवैर्बिन्दुभिर्ग्रासप्रमाणमालिखेत्)

अन्तसामन् (anta-sāman) *n.* concluding chant तत्र वारवन्तीयमन्तसाम अन्तच्छन्दसि NidāSū.126.9(7.9); 145.24 (8.9)

अन्तसामान्त (antasāmānta) *m.* end (-portion) of the concluding chant अथ खलु दीर्घतमसोऽर्कमष्टमेऽहनि करिष्यन् भवति। अन्तसामान्त इति। तन्त्रस्थः स्वाशिरामर्कः NidāSū.155.11 (9.2); 155.21 (9.3)

अन्तसीमा (anta-sīmā) *f.* limit or boundary at the end सुपरीक्षितरक्षितान्तसीमाम्... मृगाटवीमुपेयात् NītiSā. 7. 36.

अन्तसूत्र (anta-sūtra) *n.* last thread or line अन्तराद्यन्तसूत्राभ्यामशान्तानाममत्यशीम्? । सिद्धस्य शर्णोपत्रस्य त्वग्रांशार्धस्य चान्तरे। कृत्वा सूत्रं समानीय प्राग्दत्तांशस्य संनिधिम् PauṣkS. 6.40.

अन्तस्तण्डुलसंयुक्त (antastaṇḍula-saṁyukta) *adj.* containing raw, i.e. half cooked rice-grains inside अन्तस्तण्डुलसंयुक्तं भिन्नभाण्डगतं तथा। ... एवं दुष्टं हविर्बुद्ध्वा प्रक्षिपेज्जलमध्यतः PāraS.18.286.

अन्तस्तत्त्व (antas-tattva) *n.* **A** inner principle or reality योऽन्तस्तत्त्वपरार्थसिद्धिविधनं जानात्यसौ पण्डितः ŚatTrayī.701; प्रवचनसारव्याख्यायाम् ... अन्तस्तत्त्वबहिस्तत्त्वप्ररूपणसमर्थायां प्रथमतः ... ज्ञानाधिकारः TātpaVṛ.17.15 (*on* 1.15); अन्तस्तत्त्वरसोर्मिधौतमतयोऽप्येतां तु कान्ताधिया श्लिष्यन्ति स्तुवते ... कस्यात्र पूत्कुर्महे PrabaK.38.23; **Bi** inner essence प्रतिभाति न संदेहो न तत्त्वं न विपर्ययः।... इति तदिदमप्यन्तस्तत्त्वशून्यं न विमर्दक्षममित्युपाध्यायाः AbhinBhā. i. 274. 1 (*on* 6.31); Kāvyānu. (He.) 70.27; **Bii** inner nature अन्तस्तत्त्वममीषामवगन्तुमिच्छामि (वक्षोजानाम्) MohaRāPa. 5.42 (1); **C** inner truthfulness or honesty स्त्रीणां च न भवेद्दिव्यम् ... धटकोशादिभिस्तासामन्तस्तत्त्वं विचारयेत् VīraMi. (Vyavahāra.) 179.10.

अन्तस्तत्त्वप्रणिहितधी (antastattvapraṇihita-dhī) *adj.* whose thought is directed towards the inner reality अन्तस्तत्त्वप्रणिहितधियामप्यतिबलस् तदीयोऽनाख्येयः स्फुरति हृदये कोऽपि महिमा ŚatTrayī.83.

अन्तस्तत्त्वमेलन (antastattva-melana) *n.* union with inner principle or reality अन्तरुपवीतलक्षणं तु बहिस्तन्तुवदव्यक्तमन्तस्तत्त्वमेलनम् Parabrahmopaniṣad 1 (528)

अन्तस्तत्त्वविहीन (antastattva-vihīna) *adj.* devoid of inner truthfulness or honesty शौचं मज्जनमाचामः पितृपूजानलार्चनम्। अन्तस्तत्त्वविहीनानां प्रक्रियेयं विराजते YaśasCam.ii.296.12.

अन्तस्तद्धर्माधिकरण (antastaddharmādhikaraṇa) *n.* section dealing with the aphorism *'antastaddharmopadeśāt'* (BrahmSū.i.1.20) (*lit.* 'the one within; on account of his qualities being declared') अधिकरणरचना अन्तस्तद्धर्माधिकरणेन गतार्थत्वादयुक्तैव AṇuBh. 64.3 (*on* i.2.18)

अन्तस्तनू (antas-tanū) *adj.* [DEBRU.495] included among the Tanū-offerings अन्तस्तनूरेष पुरोडाशः VādhūŚS. i.12.35 (CHAUBE Ed.)

अन्तस्तन्त्रम् (antastantram) *adv.* within or during the procedure 'यूपे विरूढे प्रायश्चित्तकरणम्' इति। सूत्रं बौधायनस्यान्तस्तन्त्रमेव ... प्रायश्चित्तं कुर्यादिति शालीकिः BaudhŚS. iii.161.13; तस्मात्क्रत्वर्थं सदन्तस्तन्त्रमुत्पाद्यं स्यात् ṬupṬ.3.12 (*on* iv.1.2); TantrRa.24.11.

अन्तस्तन्द्रा (antas-tandrā) *f.* inner sluggishness, i.e. ignorance स्मृतिं याता पुंसाम् ... या (गङ्गा) ... हरत्यन्तस्तन्द्राम् ...। इयं सा ते मूर्तिः GaṅgāL. 5.

अन्तस्तपस्तेजस् (antastapas-tejas) *n.* fire of the inner penance ज्वालेवोर्ध्वविसर्पिणी परिणतस्यान्तस्तपस्तेजसः ... पायाद्वः ... शंभोर्जटासंहतिः SaduktiKa.10.17.

अन्तस्तम (antas-tama) *adj.* having (the quality of) inner darkness, i.e., ignorance अन्तस्तमो बहिस्सत्त्वस्त्रिजगत्पालको हरिः ŚivaP.ii(1).9.59 (48B.15)

अन्तस्तमश्छेदिन् (antastamaś-chedin) *adj.* destroyer of inner darkness, i.e. ignorance बहिरन्तस्तमश्छेदि ज्योतिर्वन्दे सुदर्शनम् ŚrutaPra. iA. 1.6 (*on* i. 1. 0)

अन्तस्तमःशान्ति (antastamaś-śānti) *f.* removal of inner darkness, i.e. ignorance जगतामन्तस्तमःशान्तये ... व्यातेने किरणावलीमुदयनः Kiraṇā.2.3.

अन्तस्तमस् (antas-tamas) *n.* inner darkness, i.e. ignorance (हरिः) अन्तस्तमः प्रणुदति भास्वद्रूपेण भावितः SkandP. ii(2).47.12; त[त्त्वे] (Read तत्त्वे) परस्मिन्निव योगभाजां नितान्तमन्तस्तमसा प्रलीनां (Read प्रलीना) EI. xi.143.17; जिनानां बिम्बम् ...। चित्तादर्शे स्थितं स्वच्छे हरत्यन्तस्तमो नृणाम् PārśvC. 1. 793.

अन्तस्तमस्तोमविध्वंसिन् (antastamastoma-vidhvaṁsin) *adj.* destroyer of the mass of inner darkness, i.e. ignorance यम् ... अन्तस्तमस्तोमविध्वंसिकारुण्यमालोकयामास ... जनश्रेणिः ... स श्रीभवान्पातु माम् StavMā. 226. 21.

अन्तस्तमःसंभेद (antastamas-sambheda) *m.* destruction of inner darkness, i.e. ignorance जडीकृतजगत्यन्तस्तमःसंभेदमर्मणे। रामभद्रयतीन्द्राय ... नमः SiddhāSi. i. 1. 6.

अन्तस्तमा (antas-tamā) *adj.* (*f.*) innermost यदि तु तत्रापि अन्तस्तमामनुप्रविश्यते तत्तद्वारेणैव तन्मूलवर्तिनि परमानन्दधाम्नि भवेदेव सततमुदयः ParāTri.68.4; क्रमात् विकल्पसंविद आयान्त्य आ चरमनिकटभागात् अन्तस्तरामन्तस्तमां च अनुप्रविशन्ति ParāTri. 137.6.

अन्तस्तमाल (antas-tamāla) *adj.* having *Xanthochymus pictorius* trees in between उच्चैः प्रभावलयम् ऊर्जितकान्ति हैमं प्रादत्त रंगपतये नरपालसूर्यः। आभाति यत्तदुपकण्ठगतं प्रफुल्त(Read प्रफुल्ल) मन्तस्तमालमिव रम्यमशोकषण्डम् EI.iii.13.14.

अन्तस्तमिस्रापहा (antastamisrāpahā) *adj.* (*f.*) destroyer of inner darkness, i.e. ignorance कालिन्दीसुरनिम्नगे ... तनुभृतामन्तस्तमिस्रापहे YātrāPra. 8. 101.

अन्तस्तमोदर्शन (antastamo-darśana) *n.* perception of inner darkness, i.e. ignorance रूपदर्शनाभावस्तम इत्यप्ययुक्तम्, बहलान्धकारसंवृतापवरकमध्यस्थितस्य बाह्यरूपदर्शनान्तस्तमोदर्शनयोर्युगपदेव भावात् VivaPraSaṁ.13. 20.

अन्तस्तमोपह (antastamopaha) *adj.* destroyer of inner darkness, i.e. ignorance अंतस्तमोपहो वोस्तु गोतमो मुनिसत्तमः EI.ii.237.8; दयासंप्लुतमाहुस्त्वां दीपमन्तस्तमोपहम् Yādavā.10.70.

अन्तस्तमोराशि (antastamo-rāśi) *m.* heap or mass of inner darkness, i.e. ignorance ज्ञानालोकव्यपास्तान्तस्तमोराशिः पुमानतः। श्रुत्यर्थानां विविक्तानामुपदेशकृदिष्यताम् TattvSaṁ. 2810.

अन्तस्तमोहन्तृ (antastamo-hantṛ) *adj.* destroyer of inner darkness, i.e. ignorance अन्तस्तमोहन्तारं जगताम् ... ऐक्षिषि परं ब्रह्माच्युतं शाश्वतम् NīlaVi.54.21.

अन्तस्तरणक (antastaraṇa-ka) *n.* layer (of Kuśa grass spread out) at death, i.e. death bed द्विजाः ... अन्वास्तरणिकं (v.l. अन्तस्तरणकं) राज्ञः समन्तात्परिचिक्षिपुः Rāmā.ii.1812*(72)

अन्तस्तरलता (antastarala-tā) *f.* **1** the state of having a sparkling jewel at the centre उज्जयिनी नाम नगरी ...। यस्याम् ... अन्तस्तरलता हाराणाम् Kād.53.11 (comm. अन्तस्तरलो मध्यमणिर्येषाम् ... तरलम् ...। हारमध्यमणौ पुंसि); **2** fickleness of mind, Kād. 53. 11 (comm. अन्तश्चित्ते ... चञ्चलता)

अन्तस्तरा (antas-tarā) *adj.* (*f.*) more inner or interior अविकल्पा संवित् झगिति चरमभागे एव निपतति, ततस्तु क्रमाद्विकल्पसंविद आयन्त्या आ चरमनिकटभागादन्तस्तरामन्तस्तमां चानुप्रविशन्ति ParāTri.137.6.

अन्तस्तरुश्रेणि (antastaruśreṇi) *adv.* on the row of trees अन्यदान्तस्तरुश्रेणि दिशत्सु किशलश्रियम्। रवेः करेषु भूपालः प्रभातस्थानमभ्यगात् PāṇḍaC.8.41.

अन्तस्तस् (antas-tas) *adv.* from the inner part, from inside बहिस्तः ... मध्यतः ... अन्तस्त आधारमेतदाकारं चक्रं नारायणस्य PārāSū.38.29.

अन्तस्ताप (antas-tāpa) *m.* **Ai** internal fever तत्र माहेश्वरं धाम संचक्राम हविर्भुजः। गङ्गायामुत्तरङ्गायामन्तस्तापविपद्धृति KumāSaṁ. 10.37 (comm. अन्तर्मध्ये ताप एव विपत्तां धरति); **Aii** inner fire, inner heat (of grief or pangs of love) अशिशिरतरैरन्तस्तापैर्विवर्णमणीकृतम् ... मणिबन्धनात् कनकवलयं स्रस्तं स्रस्तं मया प्रतिसार्यते Śāk.3.15; तच्च श्रुत्वा प्लुष्ट इवान्तस्तापेन सद्यो विवर्णतामगात् HarṣaC.223.11; 232.16; व्यनक्त्यन्तस्तापं तदयमतिधीरोऽपि विषमम् MālaMā. 3. 92; अन्तस्तापं तुहिनपयसामप्युनुच्छिद्यमाप्य त्वत्तो बाला...। धत्ते निन्दां कुसुमविशिखे PavaDū.(Dh.) 71; अन्तस्तापान्मृदुभुजयुगं ते मृणालस्य दैन्यं म्लानिम् ... धत्ते NemiDū.103; **Aiii** inner heat (of meditation) शरीरम् ... ध्यानाग्निना च संताप्यं ह्यन्तस्तापोऽयमीरितः BṛBrahmaS.iv.1.8; **B** mental grief or agnoy देवशर्मा ... मे यथावृत्तं न्यवेदयत्। आत्मनश्चेष्टितं पूर्वमन्तस्तापेन पीडितः PadmP.iv.88.32; (युधिष्ठिराद्याः) अनलमिवाधायान्तस्तापं पार्थाः ...। निदधुर्देवरहस्ते जननीम् YudhiVi. 3. 96.

अन्तस्तापातिसंतप्त (antastāpātisantapta) *adj.* much distressed by mental agony कथं नु तत्पापफलानि भोक्ष्ये ...। एवं विनिन्द्य चात्मानमात्मना लुब्धकस्तदा। अन्तस्तापातिसंतप्तः सद्यः पञ्चत्वमागतः BṛNāraP. 35.58.

अन्तस्तापादिक (antastāpādi-ka) *adj.* mental agony etc. मृगलोचनाम्... तां दृष्ट्वा अन्तस्तापादिकं मयाप्तम् SaraKaṇṭhā.341.22.

अन्तस्तापाभिसंतप्त (antastāpābhisantapta) *adj.* totally distressed by mental agony कथं नु तत्पापफलानि भोक्ष्ये ...। एवं विनिन्द्य चात्मानमात्मना लुब्धकस्तदा। अन्तस्तापातिसंतप्तः (v.l. °भिसंतप्तः) सद्यः पञ्चत्वमागतः BṛNāraP.35.58.

अन्तस्ताप्यमान (antas-tāpyamāna) *adj.* being scorched in the heart पूषा ... भूपालाभावशोकशिखिनेव चान्तस्ताप्यमानस्ताम्रतां प्रपेदे HarṣaC.234.3.

अन्तस्तारम् (antastāram) *adv.* **1** with the Om inside अपराङ्गं महामन्त्रैः सर्वतः समलंकृतम्। अन्तस्तारं समारभ्य यदि वा विष्णुपञ्जरम्। पूर्वोक्तं तद्विना मूर्तेस्तत्तन्मन्त्रसमुच्चयम्। यथास्थानं स्मरेत् AhirbuS.36.19: **2** inside the pupil, i.e. up on lash अन्तस्तारं तरलतरलाः ... निर्यान्त्यस्याः कुवलयदृशो बाष्पवाराम्प्रवाहाः ViddhaŚā.3.24; SubhāRaK.22.47.

अन्तस्तारा (antas-tārā) *adj.* (*f.*) having the pupil drawn inside, i.e. hidden दिशति कथमप्यन्तस्तारां दृशम् ... नृपः DaśāvaC.5.162.

अन्तस्तिमिर (antas-timira) *n.* inner darkness, i.e. ignorance अविद्यानामन्तस्तिमिरमिहिरद्वीपनगरी ... दंष्ट्रा मुररिपुवराहस्य भवति SaundL.3.

अन्तस्तिमिरहर (antastimira-hara) *adj.* remover or destroyer of inner darkness, i.e. ignorance अप्यन्तस्तिमिरहरं शरीरभाजाम् ...। सौरभ्यं हविषि हुते समुज्झिहानं व्याजिघ्रन् सदसि विपश्चितः ŚivLī.6.58.

अन्तस्तीर्थ (antas-tīrtha) *n.* **A** holy place within बहिस्तीर्थात् परं तीर्थमन्तस्तीर्थं महामुने। आत्मतीर्थं महातीर्थमन्यत्तीर्थं निरर्थकम् JābālaDaU.4.53; **B** holy place in the body शृणु वक्ष्यामि तीर्थानीन्द्रियदेहतः।... दातृणां च करौ तीर्थम् ... अन्तस्तीर्थं भूतशुद्ध्या प्राणायामाद्य नासिके BṛDharmaP.i.15.6.

अन्तस्तुच्छा (antas-tucchā) *adj.* (*f.*) **A** useless or essenceless from inside बहिरुपपादितशोभा अन्तस्तुच्छाः स्वभावतः कठिनाः। वेश्याः KuṭṭaMa. 323 (comm. तुच्छाः निःसाराः); **B** empty from inside, KuṭṭaMa. 323 (comm. रिक्ताः)

अन्तस्तुषार (antas-tuṣāra) *adj.* having dew-drops inside, i.e. full of dew-drops रूपम् ...। भ्रमर इव निशान्ते कुन्दमन्तस्तुषारं न खलु सपदि भोक्तुं नापि शक्नोमि मोक्तुम् Śāk.5.19.

अन्तस्तृष्णा (antas-tṛṣṇā) *f.* **i** inner thirst, i.e. desire अन्तस्तृष्णा स्नेहो रागः ... राजसानि एतैः ... परिपूर्णः ... भूतात्मा MaiU.3.5; प्रशान्तोऽन्तस्तृष्णाविषमपरितापः शमजलैः DarpDa.7.73; **ii** inner thirst, i.e. greed अशान्तान्तस्तृष्णा धनलवणवारिव्यतिकरैः DarpDa. 2. 10; Subhāṣi. 491.

अन्तस्तृष्णोपतप्त (antastṛṣṇopatapta) *adj.* (used as noun) (one) who is afflicted with or tormented by the inner thirst, i.e. desire अन्तःशीतलतायां तु लब्धायां शीतलं जगत्। अन्तस्तृष्णोपतप्तानां दावदाहमयं जगत् AnnaU.1.35.

अन्तस्तेजस् (antas-tejas) *n.* inner light or lustre अन्तस्तेजो बहिस्तेज एकीकृत्यामितप्रभान्। ... कुलदीपान् निवेदयेत् KulārT.7.35; NityoNi.56.18.

अन्तस्तोभ (anta-stobha) *m.* chanted interjection in a Sāman employed at the end (of Gāyatra) हुम् आ वेत्यन्तस्तोभो वृद्धो वा ĀrṣeBr. i.1.17

(Sāy. गायत्रसाम्नोऽन्ते प्रयुज्यमानः स्तोभः)

अन्तस्तोमभागम् (antastomabhāgám) *adv.* within the bricks known as Stomabhāga (the fifth layer of the altar of Soma-sacrifice) एता इ॒ष्टका अपश्यन्नाकस॒दस्ताः ... स्व॒र्गोऽएवैना ए॒तल्लो॒के सादयत्यन्तस्तोमभागमेष वै स ना॒कः स्व॒र्गो लोकः ŚatBr. VIII.vi.1.4.

अन्तस्तोय (antas-toya) *adj.* full of water inside अन्तस्तोयं मणिमयभुवः ... प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं यत्र (अलकायाम्) तैस्तैर्विशेषैः MeghDū. 64; अन्तस्तोयममी विशन्ति शफराः शीतं सरः ŚṛṅgāSar. 90.

अन्तस्तोष (antas-toṣa) *m.* inner delight or satisfaction कदा अन्तस्तोषमेष्यामि स्वप्रकाशपदे स्थितः SaṁnyāU.2.52; नारायणः। अन्तस्तोषतुषारसौरभमयश्वासानिलापूरणप्राणोत्तुङ्गभुजंगतल्पमधुना भद्रेण निद्रायते AnargharRā.1.27; कमप्यन्तस्तोषं दधति मुरलीकेलिनिनदाः KṛṣṇaKa.1.26.

अन्तस्तोषव्यतिकरवश (antastoṣavyatikara-vaśa) *m.* [Abl.] on account of the association with inner delight समायाते नाथे ... वधूरन्तस्तोषव्यतिकरवशान्नोपचरितुं पुरस्तादालीनां प्रचलति तथा नो विरमति PratāYaBhū. 252.4.

अन्तस्त्य (antas-tya) *n.* [AltGr. I.336; DEBRU. 699] intestine, entrails, inner part of abdomen (सूक्तम्) नव विच्छन्दसस्तदेतद्यज्ञस्यान्तस्त्यं विष्टुद्रमिव वा अन्तस्त्यमणीय इव च स्थवीय इव च AitBr.4.4 (88) (Sāy. उदरगतावयवस्वरूपम्); AitĀ.I.v.1.4; यथोपपादमिव वा अन्तस्त्यं ह्रसीय इव च द्राघीय इव च AitĀ.I.v.1.6.

अन्तस्त्याग (antas-tyāga) *m.* internal, i.e. mental renunciation अन्तस्त्यागो बहिस्त्यागो विरक्तस्यैव युज्यते ViveCū. 374.

अन्तस्त्रय (antas-traya) *n.* internal triad स्वं रक्षा राज्यस्य प्रभवोऽन्तस्त्रयमिदं विभो कर्म (भवति) HariC.(Pa.) 27.

अन्तस्त्रिकोणाग्रगा (antastrikoṇāgra-gā) *adj.* (*f.*) pertaining to, i.e. presiding over the top of internal triangle कामेश्वरीवज्रेश्वरीभगमालिन्योऽन्तस्त्रिकोणाग्रगा देवताः BhāvU. 549. 8.

अन्तस्त्रुटित (antas-truṭita) *adj.* torn or broken internally बलाधिकतयान्तस्त्रुटितात्तस्माद्गजात्कर्णाङ्गजमुत्तार्य स्वयं यावदवरोहति तावत्स गजः पृथिव्यां पपात PrabaCin.59.8; तदीयातुलेन बलेनान्तस्त्रुटितस्य करटिन उत्तारिते हस्तिपके भूपतितः सोऽसुभिर्व्ययुज्यत PrabaCin.72.22.

अन्तस्त्व (antas-tva) *n.* the state of being the inside अर्धस्यान्तस्त्वे सत्यर्धस्य बहिष्ट्वेनान्तरालानुमानम् AdvaiSi.699.10.

अन्तस्थ (anta-sthá) *adj.* [also written as *antasstha*, enumerated in the *gahādigaṇa*, GaṇPā. 74. 9; JaineVyā. 191. 23 (*on* iii. 2. 114); CāndraVyā. iii. 2. 58; GaṇRa. 5. 318 (357)] **1A** inner, internal **Bi** contained within **ii** abiding within **iii** present or being inside (used as noun) (one) who remains inside, insider **iv** being in the middle **C** present in the mind **D** hidden or concealed inside **E** coming under (the jurisdiction of) **2A** standing close by **B** remaining at the end, i.e. last **C** placed or fixed at the end **3** belonging to lower or inferior caste **4** (used as noun) (one) who is back biting or wicked **1A** inner, internal सा॒ है॒षान्तस्था॒ प्राणा॒नाम् ŚatBr. I. iv. 3. 8; भावयन्बहिरन्तस्थानर्थान्भाव उदाहृतः BhāvPra. (Śā.) 8. 10 (1);**1Bi** contained within मत्प्रवाहवदन्तस्थो भावयेदन्नपात्रगौ ... दर्भौ PauṣkS. 27. 93; दहर एवाकाशो ... सहान्तस्थैः समाहितैः पृथिव्यादिभिः ... विज्ञेयः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 169. 6 (*on* i. 3. 14); सोऽब्रवीत्सितदन्तांशुपुष्पिताधरपल्लवः। समस्तमौक्तिकच्छायामन्तस्थां दर्शयन्निव RāmāMañ. 308. 10; यत्तुल्यकालमखिलं तन्मात्रवेदनं परे। अन्तस्थं तदिदं भाति जगदित्यहमित्यपि YogVā. iii. 61. 7; **1Bii** abiding within देशिकः। मामतिप्रतिपन्नं च अन्तस्था वेत्ति यद्यपि। कृतार्थमतिभक्तत्वादमुं मन्ये तदा गुरुम् PauṣkS. 30. 199; 30. 226; तत्त्वं सनातनम् ... मुख्येऽन्तस्थं परं ध्यात्वा न भूयो भवभाक्भवेत् JayāS. 33. 52; यस्यान्तस्थानि भूतानि PāraS. 5.39; अन्तस्थः सर्वभूतानामात्मा योगेश्वरो हरिः BhāgP. i. 8. 14; रूपादिदर्शनान्तस्थ आगमापायसाक्ष्यसौ BṛĀraUBhVā. iii. 7. 51; iv. 3. 142; चक्षुरन्तस्थो विष्णुरेव BrahmSūBh. (Mā.) 93A. 9 (*on* ii. 2. 1); 7A. 11 (*on* i. 1. 20); सोऽन्तस्थो निर्णेयो भवति TattvPrakā. 21B. 4 (*on* i. 1. 20); जीवाकाशस्य यान्तस्था प्रतिभा कुरुते स्वयम्। सा बहिश्च चिदादर्शे प्रतिबिम्बादियं स्थिता YogVā. iii. 44. 51; **1Biii** present or being inside सप्तलोकाश्च येऽन्तस्थाः ब्रह्माण्डस्यास्य ViṣṇuP. iii. 7. 2; बहिरन्तस्थमुभयमवेष्टिसवव्रत् BhaktiSū. (Śā.) ii. 2. 18; पाषाणे सहजोऽन्तस्थः सर्पः BṛĀraUBh. 98. 9 (*on* i. 4. 7); सकलं निष्कलं शून्यम् ... क्षयमन्तस्थं कण्ठोष्ठं चाष्टमं शिवम् AgniP. 316. 1; कायस्य त्वचि कठिनस्य कर्कशायां निर्यातुम् ... कराग्रैरन्तस्थं ववमुरिव द्विपाः श्रमाम्भः RāghPāṇ. (Dha.) 14. 19; वत्सेशो गोपालगृहम् ...। प्रविवेश ... अन्तस्थदेवीगोपालमन्त्रिद्वयवसन्तकम् KathāSaSāg. iii. 2. 104; स्योनाकबीजैरन्तस्थैस्तद्दारुकृतपादुके। आक्रम्य पर्यटेत् ĪśānŚiPa. i.51.32; समुद्रेणान्तस्थस्तटभुवि तरङ्गैरकरुणैः समुत्क्षिप्तोऽस्मि SaduktiKa. 237. 13; तैलकन्दाद्यथान्तस्थादिला स्नेहाबिला बहिः। तथास्माद्दानधीकन्दादम्बाभूद्दानदोहदा ŚāliC. 2. 56; अन्तस्थैर्वडवामुखानलशिखाजालैः विशुष्कः अम्बुधिरयं पूर्णः समुद्योतते EI. xiv. 316. 92; iii. 154.78; xiv. 219. 53; ix. 14. 68; ix. 334. 61; मुनिजनमनश्चिन्मयमहापयोधेरन्तस्थं तव चरणरत्नं विजयते MūkaPañ. 3. 25; (used as noun) (one) who remains inside, insider करिदशना इव नृपतेर्बाह्याः क्लेशाय खादनेऽन्तस्थाः YaśasCam. i. 472. 4; **1Biv** being in the middle अन्तस्थाधिकृतप्राणिनामप्रणवगर्भितम्। ... यन्त्रम् ... परिन्यस्येत् YogŚā. 5. 208; **1C** present in the mind नामादयश्चातिग्रहा वासनारूपा अन्तस्थाः ... उत्क्रामन्ति BṛĀraUBh. 379. 4 (*on* iii. 2. 11); बुद्ध्यारूढेन बुद्धिपरिकल्पितेनान्तस्थ एवैष प्रमाणप्रमेयफलव्यवहारः Bhām. 437. 19 (*on* ii. 2. 28); कुम्भोद्भवो मुनिः। उवाच सत्यमन्तस्थं यत्त्वयोक्तम् RāmāMañ. 462. 20; **1D** hidden or concealed inside भानौ ... पिबत्यन्धकारोत्कराम्भः ... यान्त्यन्तस्थाः कुलशिखरिणो व्यक्तिवर्त्मक्रमेण SubhāRaK. 30. 20; 161. 32; **1E** coming under (the jurisdiction of) शेङ्काट्टकोटकान्तस्थम् ... ग्रामम् EI. iv. 16. 132; iv. 18. 188; iv. 18. 196; iv. 19. 212; iv. 19. 218; **2A** standing close by अश्वौ सुवलयग्रीवावन्तस्थौ तस्य पार्श्वयोः MatsyaP. 261. 7; **2B** remaining at the end, i.e. last आद्यन्तस्थौ सकारौ द्वौ PārāŚi. 47; तारभुवनाधिनाथान्तस्थं निजनाम ङेनमोऽन्तमिह TantrSa. 12. 64; तासामाद्यास्तु नाड्यः षड् दक्षिणं पादमाश्रिताः। अन्तस्थाः षट् तथा वामपादमेव समाश्रिताः ŚilpRa. ii. 18. 26; (शेव इति सुखनाम। शिष्यते:। वकारो नामकरणः। अन्तस्थान्तरोपलिङ्गी) अन्ते तिष्ठति धातोर्यो वर्णः सोऽन्तस्थः। ... तस्यान्तरमवकाशस्थानमुपलिङ्गयति ... यः स भवत्यन्तस्थान्तरोपलिङ्गी Durga *on* Nir. 10. 17 [NānārthāSaṁ. ii. 49. 25]; **2C** placed or fixed at the end कर्परम् ...। तं दधद्रन्ध्रमध्येऽथ तन्त्रीप्रान्ते निवेश्य तौ। संवेष्ट्य कीलकेऽन्तस्थे कीलकं भ्रामयेन्मुहुः SaṁgīRa. iii. 236. 6 (6. 45); **3** belonging to lower or inferior caste अन्तस्थान् म्लेच्छजातीयान् ... पासि त्वम् BhaviP. 189B. 24 (i. 127. 16); **4** (used as noun) (one) who is back biting or wicked, YaśasCam. i. 472. 4 (comm. पिशुनाः)

अन्तस्थ (anta-stha) *m.* **1** that which is inside the womb, i.e. embryo or progeny **2** semivowel **3A** epithet of Śiva **B** epithet of Viṣṇu **4** lower or inferior caste **1** that which is inside the womb, i.e. embryo or progeny यदा वै क्षत्रेण ब्रह्म परिगृणात्यथ स तस्यान्तस्थान् तिष्ठति JaimiBr. 2. 105; **2** semivowel (*lit.* being in the middle, i.e. between the stops and sibilants so far as articulation is concerned) तद् यत्र स्वरादनन्तरान्तस्थान्तर्धातुर्भवति तद् द्विप्रकृतीनां स्थानम् Nir. 2. 2 (44. 16); आद्याः पञ्चविंशतिः स्पर्शाः। पराश्चतस्रोऽन्तस्थाः TaiPrāti. 1. 8; ऊष्मान्तस्थाभ्यश्च स्पर्शः VājaPrāti. 4. 103; 4. 106; 8. 14; स्वरद्विरष्टकं वर्गा अन्तस्था ऊष्मभिः सह पत्राष्टकमिदं प्रोक्तम् AhirbuS. 17. 40; प्रयत्नः ... ईषत्स्पृष्टकरणा अन्तस्थाः ĀpiŚi. 3. 5; 6. 11; स्पर्शानां करणं स्पृष्टमन्तस्थानामतोऽन्यथा MāṇḍūŚi. 6. 9; वर्गाणां पञ्चमा वैश्या अन्तस्थाश्च तथैव च YājñaŚi. 87; 86; 178; 202; 209; 210; 214; भवन्ति प्रत्यये येषामन्तस्थाः संयुतास्तथा। ... ते नादसंज्ञकाः PārāŚi. 40; 49; 145; अन्तस्थायवकारोऽपि इत्येतैः संयुतो मतः। अर्बुदन्यर्बुदं बभ्रुः शुल्बं चोल्बं जहाति च AmoghŚi. 10; स्वरपूर्वाः शषसहा अन्तस्थाश्च तथा यदि। निमित्तभूता द्वित्वस्य स्पर्श एव न संशयः MādhyaŚi. 1. 3; NāraŚi. ii. 2. 9; अनुस्वारपराः शषसा न क्रमन्ति कदाचन। तत्र क्रामन्ति शषसा अन्तस्थैः परतो यदि LomŚi. 8. 6; 5. 9; 5. 11; त्रयस्त्रिंशद् व्यञ्जनानि भवन्ति। स्पर्शान्तस्थोष्माणश्चेति GautŚi. 1. 1 (450); अन्तस्थान् मरुदग्निनिर्ऋतिशिवेष्वालिख्य वर्णावृतम् ŚāraTi. 24. 48 (comm. यरलवान्); ऊष्माणमिन्द्रियाण्याहुरन्तस्था बलमात्मतः BhāgP. iii. 12. 47; वर्णरिफसमायुक्तं विद्रुमेनैव भूषितम्। अन्तस्थानां हि अन्त्यं वै ब्रह्मदेवत्यमुच्यते BhaviP. 298A. 24 (i. 206. 3); दशमेऽहनि ... कवर्गादीनां तृतीयादयो वर्णा यरलवहाश्च घोषवन्तः। तेषां मध्ये यकारादयश्चतस्रोऽन्तस्थाः। ते नाम्नोऽन्तर्मध्ये कार्याः Aparā. 27. 12 (*on* 1. 12); यरलवा अन्तस्थाः SiddhaHe. i. 1. 15; ii. 1. 81; अन्तस्था यरलवास्ते मध्ये कर्तव्याः SmṛtiCan. i. 54. 19; ईषत्स्पृष्टमन्तस्थानाम् PrakriKau. i. 28. 1; i. 29. 1; वर्गाणां प्रथमतृतीया अन्तस्थाश्चाल्पप्राणाः Prasā. i. 29. 13; अन्तस्थैश्च घटिता ... रचना ... माधुर्यस्य व्यञ्जिका RasGaṅ. 80. 7; प्रयतनम् ... ईषत्स्पृष्टमन्तस्थानाम् SiddhāKau. 5A. 15 (*on* i. 1. 9); आद्योऽन्तस्थोऽप्यनन्तं दिशति फलमसौ ... राम त्वन्नामवर्णाः PadyāTa. 19; अन्तस्था यरलवा इति पञ्चभूत बीजोद्धारः LalitāSaBh. 173. 22 (*on* 211); **3A** epithet of Śiva (*lit.* abiding within) अन्तस्थाय नमस्तुभ्यम् SkandP. iv. 73. 113; **3B** epithet of Viṣṇu (*lit.* abiding within) अन्तस्थः ... नाम्नां सहस्रं नामेदं विष्णोरतुलतेजसः SkandP. v (1). 63. 152; **4** lower or inferior caste अन्तस्थाशीर्षवर्गान्त्यानपि पूज्यपदं नयन्।

वर्धमानमहावीरनामभ्यां पातु वो जिनः SamarāSaṁ. 1. 6.

अन्तस्थजीव (antastha-jīva) *adj.* having life or vital breath within अन्तस्थजीवं वदनं तस्य (माधवस्य) तत्कान्तिमाययौ YogVā. iii. 58. 37.

अन्तस्थत्व (antastha-tva) *n.* A the state of being inner or internal अन्तस्थत्वं बहिस्थत्वं निष्पत्तौ द्वयमिष्यते। अन्तस्थत्वं पुरस्कृत्य बहिस्थत्वं प्रकाशते ŚṛṅgāPra. 136. 2; B the state of being what is contained within विश्वस्यान्तस्थत्वे बहिरसत्त्वे-नार्थक्रियाकारित्वासंभवात् ... बाह्यमाभ्यन्तरं चास्त्येव विश्वम् SarvaMaSaṁ.20.15.

अन्तस्थपङ्क्ति (antastha-paṅkti) *f.* row or line which is at the end, last line आद्यन्तस्थपङ्क्तिभ्यां त्रीणि त्रीणि दिगन्तरात् ... लेपयेत् PauṣkS. 5. 244.

अन्तस्थबाह्यपद्म (antasthabāhya-padma) *n.* inner and outer lotuses अन्तस्थबाह्यपद्मानां दलसंख्यां निबोध मे PauṣkS. 7. 18.

अन्तस्थभूषिता (antastha-bhūṣitā) *adj. (f.)* embellished with the semi-vowels प्रभुः ... स्वरोष्मान्तस्थभूषितां बृहतीं सृजति BhāgP. xi. 21. 39.

अन्तस्थयमसंयोग (antasthayama-saṁyoga) *m.* conjunction of semivowels and twin letters (between a nasal and corresponding consonant) अन्तस्थयमसंयोगे विशेषो नोपलभ्यते YājñaŚi. 203.

अन्तस्थयोजना (antastha-yojanā) *f.* connection, i.e. installation with (the formula) present within प्रेतादिपितृक्लृप्तस्य कार्या चान्तस्थयोजना PauṣkS. 27. 538.

अन्तस्थरत्ना (antastha-ratnā) *adj. (f.)* bearing jewel inside ताम् (देवीम्) अन्तस्थरत्नामिव शुक्तिरेखामापन्नसत्त्वां प्रभुरभ्यनन्दत् MadhuVi. 2. 12.

अन्तस्थरन्ध्रसंलग्न (antastharandhra-saṁlagna) *adj.* attached to the inner hole तुम्बकं मध्यरन्ध्रं स्यात्कर्परं नालिकेरजम्। अन्तस्थरन्ध्रसंलग्नं पृष्ठमध्येन रन्ध्रिणा SaṁgīRa. iii. 236. 4 (6. 44)

अन्तस्थल (anta-sthala) *n.* region inside (the border), inner region प्राच्यं नायरुसीमान्तात् सिरुपाकाद्य दक्षिणम्। पश्चिमं वेलुधलम्मेट(डु)सीमान्तस्थलहृदादपि ... श्री पूदेरिविलाः आख्यं ग्रामम् EI. iv. 19. 210.

अन्तस्थलोलदण्डा (antastha-loladaṇḍā) *adj. (f.)* having moving (vertical) clapper inside उच्चैरेकदण्डा अन्तस्थलोलदण्डा करव्यापारेण नादकरी एतदाकारा घण्टा PārāSū. 39. 8.

अन्तस्थवर्णकार (antasthavarṇa-kāra) *adj.* producing letters of the class of semivowels स्थानममिपीडयति। अन्तस्थवर्णकारो वायुर्दारुपिण्डवत् ĀpiŚi.5.2.

अन्तस्थवृक्षत्व (antasthavṛkṣa-tva) *n.* the state of being that which contains a tree within बीजमन्तस्थवृक्षत्वं नानानाना यथैकदृक्। तथासंख्यजगद्ब्रह्म शान्तमाकाशकोशवत् YogVā. iii. 80. 60.

अन्तस्थशवदूषित (antasthaśava-dūṣita) *adj.* contaminated or polluted by a dead body (corpse) remaining inside गृहशुद्धिं प्रवक्ष्यामि अत्यश्वशव-दूषिता(तम्)(v.l. अन्तस्थशवदूषितम्) AtriS. 77.

अन्तस्थशेषफणमण्डल (antasthaśeṣa-phaṇamaṇḍala) *n.* rounded hood of the Śeṣa serpent staying inside अन्तस्थशेषफणमण्डलफूत्कृतोत्थनिःश्वास-वातवशतोऽनु सरत्तरागाः। सिन्धोरवर्धिषत ... तरसा तुरङ्गाः HarVi. 22.55.

अन्तस्थसज्जीवभट (antasthasajjīva-bhaṭa) *m.* warrior having life-breath existing within, soldier yet alive अन्तस्थसज्जीवभटस्पन्दिस्पन्दनभीतिदम् ... रणोद्यानम् ... अभवत् YogVā. iii. 38. 56.

अन्तस्थसंधिसंस्थान (antasthasandhi-saṁsthāna) *adj.* furnished with euphonic combinations involving semivowels प्रादुरासंस्ततो वेदाश्चत्वारः ... अन्तस्थसंधिसंस्थानाः VāyuP. ii. 42. 74.

अन्तस्थसर्गौघ (antastha-sargaugha) *m.* group of creations existing within each other (सर्गेषु) तेष्वप्यन्तस्थसर्गौघाः कदलीदलपीठवत् (सन्ति) YogVā.iv. 18. 17.

अन्तस्थसुरासुरगण (antastha-surāsuragaṇa) *m.* group of gods and demons remaining inside धरागोलकमन्तस्थसुरासुरगणास्पदम्। वेष्टयते धिष्ण्यचक्रेण पक्वाक्षोटमिव त्वचा YogVā. i. 26. 34.

अन्तस्थस्थानीय (antastha-sthānīya) *adj.* (Jain.) belonging to the lower or inferior caste (such as Caṇḍāla) किल्विषाः अन्तस्थस्थानीयाः TattvāBh. *on* 4. 4 (Ṭīkā चण्डालादयः)

अन्तस्था (anta-sthā) *f.* **1** that which is inside the womb, i.e. progeny or embryo **2** inner strength, internal force **3** intermediate, i.e. neutral position **4** semivowel **5** type of a metre **6** the word *antasthā* **1** that which is inside the womb, i.e. progeny or embryo प्रतिष्ठाय प्रजायते नो चान्तस्थायां जीयते य एवं वेद PañcBr. xii. 13. 21 (Sāy. अन्तर्मध्ये अवस्थितायां प्रजायाम्) (*but* MW. interium, meantime); यात्यन्तस्थान्तस्थायां जीयते JaimiBr. 1. 266; 1. 204; 2.105 [NānārthāSaṁ. ii. 48. 23]; **2** inner strength, internal force सा हैषान्तस्था प्राणानाम् ... अन्तस्था ह भवत्यन्तस्थामेनं मन्यन्ते यऽएवमेतामन्तस्थां प्राणानां वेद ŚatBr. I. iv. 3. 8; **3** intermediate, i.e. neutral position अथ ह कलयो गन्धर्वा अन्तस्थां चेरुर्नेतरान् नेतरानाद्रियमाणाः JaimiBr. 1. 154; **4** semivowel अन्तस्थासु तां तामनुनासिकाम् (मकार आपद्यते) ĀśvaŚS. I. i. 2. 17; अन्तस्थामन्तस्थास्वनुनासिकां परसस्थानाम् VājaPrāti. 4. 10; 4. 119; अन्तस्थाम् ṚTPrāti. 109 (comm. अन्तस्थामापद्यते। अस्वे ह्रस्वमेक इत्यधिकारः); चतस्रो यादयोऽन्तस्था नासिक्या अप्यरेफिकाः ŚaiśiŚi. 27; 45; 67; यद्यूष्मानुपधो युक्तः स चेदन्तस्थया पुनः। तस्यैव क्रमणं कार्यम् ŚaiśiŚi. 94; 261; 280; 338; प्रथमाश्च तथान्तस्था स्त्रीलिङ्गाः परिकीर्तिताः YājñaŚi. 92; 177; मन्त्राक्षराणि ... लिखेत् ...। चतुर्दलाग्रे ...। तदन्तरालेष्वन्तस्था बिन्दुना चान्तराननाः PāraS. 23. 56; 23. 63; व्यञ्जनात्पञ्चमान्तस्थायाः सरूपे वा SiddhaHe. i. 3. 47; ii. 3. 15; iv. 1. 60 [Vaija. 86. 36; NānārthāSaṁ. ii. 48. 23; ŚabdaRa. (Vā.) 2490]; **5** type of a metre अन्तस्था तु स्त्रियां प्रोक्ता ...। तथा छन्दोविचित्यां च द्व्यक्षरप्रभृतिष्वपि। षड्विंशतौ च छन्दस्सु चतुर्वृद्धेषु दृश्यते NānārthāSaṁ. ii. 48. 23; **6** the word *antasthā* अनुनासिकमुपधा प्रागन्तस्थायाः VājaPrāti. 3. 130; LaŚabdeŚe. i. 36. 9.

अन्तस्थाकाम (antasthā-kāma) *adj.* desirous of what is in the womb, i.e. progeny अन्तस्थाकाम एवैनेन यजेत यद् विनुत्तिरिति JaimiBr. 2. 105.

अन्तस्थाङ्गुष्ठयुग्मा (antasthāṅguṣṭhayugmā) *adj. (f.)* having the pair of thumbs bent or folded inside (the fist) अन्तस्थाङ्गुष्ठयुग्मा तु मुद्रा समयसंज्ञिता ĪśānŚiPa. i. 26. 31.

अन्तस्थाच्छन्दस् (antasthā-cchandas) *n.* name of a type of a metre, viz. Rāj (*lit.* existing within the Gāyatrī with twenty-two syllables) एतासामन्तरेष्वन्तस्थाच्छन्दांसि NidāSū. 8. 11 (1.5) (comm. एतासां गायत्रीणामन्तरेषु मध्यदेशेषु द्वाविंशत्य-क्षरादिष्वन्तस्था अन्तस्तिष्ठन्ति [इति] अन्तस्था राड्विराडित्यादयः)

अन्तस्थाञ्जनवत् (antasthāñjana-vat) *adv.* like the collyrium present inside क्वचिदङ्गचतुष्कस्य अन्तस्थाज(?ञ्ज)नवत्प्रभा। वर्तते PauṣkS. 33. 44.

अन्तस्थातस् (antasthā-tas) *adv.* after the semivowel अञ्वर्गस्यान्तस्थातः SinddhaHe. i.3. 33.

अन्तस्थातीन्द्रियत्वतस् (antasthātīndriyatva-tas) *adv.* due to the state of being internal and transcendental ननु देहासजातीयमन्तस्थातीन्द्रियत्वतः यद्यद्देहसजातीयं ज्योतिर्दृष्टं तदिन्द्रियैः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 141.

अन्तस्थादि (antasthādi) *adj.* beginning with semivowels स्थूल° ... अन्तस्थादेर्गुणश्च नामिनः SiddhaHe. vii. 4. 42; अयमन्तस्थादिरिति उज्ज्वलदत्तो बभ्राम SiddhāKau. 397B. 17 (*on* vii. 1. 4)

अन्तस्थादित्यरश्मि (antasthāditya-raśmi) *m.* ray of the inner Sun निशि बाह्यादित्याभावेऽप्यन्तस्थादित्यरश्मीनां सर्वदा नाडीसंबन्धादिति भावः TattvPrakā. 211B. 11 (*on* iv. 2. 14)

अन्तस्थाद्य (antasthādya) *adj.* semivowel etc. हकारो यत्र पूर्वस्थ अन्तस्थाद्य (v.l. अन्तस्थाद्यः Viśva.) भवेत्परः। पदकाले वियुज्येत YājñaŚi. 177.

अन्तस्थाद्यक्षर (antasthādyakṣara) *n.* first letter of semivowels (i.e. *ya*) अन्तस्थाद्यक्षरं किम् ĪśvaŚ. 100 (comm. अन्तस्थानाम् आद्यक्षरम्)

अन्तस्थान (anta-sthāna) *n.* **1** last or final position (of sacrifice) अन्तस्थान एष भाग इति शौचिवृक्षिः NidāSū. 48. 12(3.4); **2** location inside (the village) (अन्तर्गतशवे ग्रामे ... अनध्यायः) अन्तःस्थितेऽन्तस्थानगते भूम्युपरिभागसंयुक्ते ग्रामे ManvaVi. 509. 27 (*on* 4. 108)

अन्तस्थान्तरोपलिङ्गिन् (antasthāntaropaliṅgin) *adj.* replacing the letter next to the penultimate शेव इति सुखनाम। शिष्यतेः। वकारो नामकरणः। अन्तस्थान्तरोपलिङ्गी Nir. 10. 17 (179. 6) (Durga अन्ते तिष्ठति धातोर्यो वर्णः सोऽन्तस्थः ... तस्यान्तरमवकाशस्थानमुपलिङ्गयति उपगच्छति यः सः)

अन्तस्थापर (antasthā-para) *adj.* followed by a semivowel अन्तस्थापरः च सवर्णमनुनासिकम् TaiPrāti. 5. 28; नान्तस्थापरमसवर्णम् TaiPrāti. 21. 7.

अन्तस्थापित (anta-sthāpita) *adj.* placed or kept inside विश्रुतम्। ... अन्तस्था[पि]तोपलात्। ... प्राचीमुत्तरावाहिन्यास्ताम्रपर्ण्या[:*] श्रीतं दिशम् EI. xvi. 314. 125.

अन्तस्थायिन् (anta-sthāyin) *adj.* A situated on the border मित्रामित्रसंघस्य वा योऽन्तस्थायी तं लभेत। अन्तस्थायिनि लब्धे मध्यस्थायिनो भिद्यन्ते ArthŚā. iii. 80. 8 (3. 6); B standing at the centre or middle परिकल्पितमण्डलबन्धः ... रासे ... अन्तस्थायी ... वनमाली ... जयति StavMā. 242. 28.

अन्तस्थारूप (antasthā-rūpa) *adj.* of the form of semivowel तस्यैतस्यात्मनः प्राण ऊष्मरूपमस्थीनि स्पर्शरूपं मज्जानः स्वररूपं मांसं लोहितमित्येतदन्य-

द्यतुर्थमन्तस्थारूपमिति ह स्माह ह्रस्वो माण्डूकेयः AitĀ. iii. 2. 1.

अन्तस्थित (anta-sthita) *adj.* **1Ai** placed or kept inside सूत्रमन्तस्थितं कृत्वा ... मध्यमापञ्चकं यावल्लाञ्छ्यमानं नयेत्ततः PauṣkS. 16. 15; **1Aii** present or existing in अन्तस्थितानेकसुरारिसंघम् ... भीमं बलं वलितचारुविचित्रयोधं विनिर्ययौ सिन्धुजलाद्विशालम् PadmP. v. 26. 66; **1B** (used as noun) (one) who inhabits therein सचन्द्रसूर्यग्रहसप्तलोकानन्तस्थितांस्तत्र ... पश्यति सा ... क्षितिः VarāP. 1. 17; **2A** remaining within तेषां कमलसंभूत कालाद्यमखिलं हि यत्। सर्वमन्तस्थितं भाति तत्प्रभाववशात् स्फुटम् PauṣkS. 27. 177; **2Bi** being the inner (ruler) or inner (controller) गवादिषु चान्तस्थितो भगवान् भाव्यः PāñcRāRa. 126. 16; (used as noun) inner ruler or controller अन्तस्थितस्य बाह्यानुरोधेन तथात्वम् AṇuBh. 38. 21 (*on* i. 1. 18); **3** present in the mind शब्दः स परमो द्विज। संकल्पपदवीरूढः स्फुरत्यन्तस्थितः स्फुटम् JayāS. 20. 236; PāraS. 15. 463; तृष्णातन्तुः ... सहजोऽन्तस्थितस्तस्य चिरादामूलमुद्धृतिः BṛKathāMañ. xviii. 1. 74; **4** being at the end (of a sentence) or the last वाक्यानि 'इह' इत्यन्तस्थितेन ... द्रव्यदीपकेन दीप्यन्ते SaraKaṇṭhā. 529. 7; **5** present in between or in the middle अन्तस्थितस्वरैस्तैश्च स्पर्शवामाक्षपल्लवैः। ... मन्त्रास्ते प्रभवन्ति हि ĪśānŚiPa. i. 17. 97.

अन्तस्थितबीज (antasthita-bīja) *n.* seed existing inside (the abdomen) भूमिष्ठजानुको मन्त्री हृदात्मसंमुखं क्षिपेत्। ततोऽन्तस्थितबीजस्य नाभिदेशे समूहनम् AgniP. 75. 12.

अन्तस्थिति (anta-sthiti) *f.* final stage (of life), i.e. death तारकान्तस्थितिस्पष्टदृष्टदृष्टतरौजसा। स शक्त्या दीप्रया हारलतयेवं श्रियं दधौ HarVi. 43. 54 (comm. मरणम्)

अन्तस्थीभाव (antasthī-bhāva) *m.* the becoming (of acute vowel) into a semivowel, semivowelization उदात्तस्यान्तस्थीभावे स्वरितं परमनुदात्तम् VājaPrāti. 4. 49 [Viśva. **अन्तःस्थीभाव**]

अन्तस्थीय (antasth-īya) *adj.* [GaṇPā. 74. 2] pertaining to what stands at the end अन्ते तिष्ठतीत्यन्तस्थः। अन्तस्थीयः GaṇRa. 5. 318 (357)

अन्तस्थोत्तर (antasthottara) *n.* internal ceiling दण्डान्तो द्विविधः ...। ज्वालासीमनि दीपधामनि तथान्तस्थोत्तरेऽन्तर्गते प्राकारेऽथ बहिष्ठितोत्तरबहिः साले महीयस्यपि TantrSa. 2. 77 (comm. प्राकारस्यान्तस्थितोत्तरे)

अन्तस्थोष्मरूप (antasthoṣma-rūpa) *adj.* of the nature of semivowel and aspirant मङ्गलबुधगुरुशुक्रशनैश्चराः कादिवर्गपञ्चकरूपाः चन्द्राहू अन्तस्थोष्मरूपौ SetuBa. 8. 30.

अन्तस्पथ (ántas-patha) *adj.* travelling through the inner way अन्तस्पथा अनुपथाः। एतेभिर्मह्यं नामभिर्यज्ञं विष्टार ओहते RV. v. 52. 10 (Sāy. दरीसुषिरादिमार्गाः ... ये मरुतः); रजसस्पात्यन्तस्पथाः कस्काव्या चतुरस्कर। स्वादुष्किल निदस्पातु द्यौष्पितर्वसतिष्कृता RPrāti. 4. 23.

अन्तस्पाद (antas-pāda) *adj.* having the distance in between उपरवान् विमिमीते प्रादेशमुखान् प्रादेशान्तस्पादान्। अथोन्नेतारमाह ... इमानुपरवान् खन प्रादेशमुखान्प्रादेशान्तस्पादान् BaudhŚS. i. 187. 15.

अन्तस्फुरज्ज्योतिस् (antasphuraj-jyotis) *adj.* possessing light (of wisdom) manifasting within रागद्वेषमदादिदोषविरहादन्तस्फुरज्ज्योतिषाम्। तेषामेव शिरोमणिर्विजयते विश्वाभिधानो मुनिः CaturCin. ii (1). 1. 4.

अन्तस्मित (anta-smita) *adj.* smiling inwardly किंचिदन्तस्मितश्चिन्तितवान् (अहम्) TilaMañ. 380. 4.

अन्तस्वगुच्छक (antasvaguccha-ka) *adj.* **A** having one's own body (shining) like a cluster of blossoms in the midst चकारासनमम्लानैः पत्रैरन्तस्वगुच्छकम्। मृदुमेघविधिर्वृन्दमम्भोदमिव तत्र सः YogVā. v. 52. 3 (comm. अन्ते मध्ये स्वं शरीरं गुच्छमिव यस्मिन् भासते तथाविधम्); **Bi** having a cluster of blossoms (arranged) on the edges, YogVā. v. 52. 3 (comm. अन्तेषु स्वानि तत्तत्पत्रसंबद्धानि पुष्पगुच्छानि वा यस्मिन् तथाविधमासनम्); **Bii** (clouds) having a cluster of blossoms (of lightnings) extended at the borders, YogVā. v. 52. 3 (comm. मेघविधिरिन्द्रोऽम्भोदं मेघवृन्दं कदम्बितमिव। तत्पक्षे अन्तेषु प्रसृतानि स्वगुच्छानीव विद्युतो यस्मिन्)

अन्तस्वर (anta-svara) *adj.* having the accent of the last vowel व्यञ्जनं पूर्वस्यान्तस्वरम् RTPrāti. 20 (comm. व्यञ्जनं खलु पूर्वस्य स्वरस्यान्तस्वरं भवति)

अन्तस्वरषट्क (anta-svaraṣaṭka) *n.* group of six vowels which are at the end युगमान्तैरादिभिः षड्भिराद्यन्तस्वरषट्कयोः। अङ्गक्लृप्तिः समुद्दिष्टा AhirbuS. 18.7; युग्मिः स्वरैः सबिन्द्वन्तैराद्यन्तस्वरषट्कयोः। ... अङ्गक्लृप्तिः LakṣmīT. 24.22.

अन्तस्वरित (anta-svarita) *adj.* having circumflex accent on the last vowel बिल्वभक्ष्यवीर्याणि छन्दसि। अन्तस्वरितानि PhiṭSū. 627B. 16 (*on* 4. 77); चत्वारो भेदाः भवन्ति। तद्यथा - आदिस्वरितमध्यस्वरितान्तस्वरितसर्वस्वरितानि पदानि भवन्ति ... अन्तस्वरितं यथा वैष्णव्यौ Uvaṭa *on* VājaPrāti. 2. 1; पदं ण्यति सति अन्तस्वरितम् Pradī. iii. 145B. 8 (*on* iii. 1. 109); ब्राह्मणकर्तव्यमिति ... कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरेणान्तस्वरितमेतत् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 2. 11 (112. 24); गतिकारकोपपदात् कृत् इति प्रकृतिस्वरकृत्स्वरेणान्तस्वरितमुत्तरपदं स्यात् Prasā. i. 504. 10; i. 836. 16; भोज्येति ण्यदन्तोऽन्तस्वरितः Prasā. ii. 758. 18; ii. 765. 4; आर्यो ण्यदन्तत्वादन्तस्वरितः SiddhāKau. 640B.16 (*on* vi. 2. 58)

अन्तस्वरितत्व (antasvarita-tva) *n.* the state of having circumflex accent on the last vowel तित्य°...°राजन्यमनुष्याणामन्त इत्यन्तस्वरितत्वम् Nyās. i. 171. 4 (*on* i. 2. 31); कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरेण 'यतोऽनाव' इति ... अन्तस्वरितत्वं चेष्यते Pradī. vi. 59. 15 (*on* vii. 1. 66); ण्यति तु 'गतिकारकोपपदात् कृत्' इति अन्तस्वरितत्वं स्यात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 109 (504. 21); Prasā. ii. 475. 18; तित्त्वात् 'तित्स्वरितम्' इति अन्तस्वरितत्वम् Prasā. ii. 488. 14.

अन्तस्वरितपाठ (antasvarita-pāṭha) *m.* mention of circumflex accent on the last vowel (निपातनादेतत्सिद्धम्।) निपातनादिति। अन्तस्वरितपाठाद्य यदन्तत्वं विज्ञास्यते Pradī. iv. 245A. 18 (*on* v. 1. 3)

अन्तस्वरितासंगति (antasvaritāsaṅgati) *f.* inappropriateness or untenability of the circumflex accent on the last vowel श्रुतौ तु कप्रत्ययान्तं ङस्स्थानिकस्वन्तं तु न, अन्तस्वरितसंगतेरिति दिक् LaŚabdeŚe. ii. 174. 9.

अन्तस्वरूपा (anta-svarūpā) *adj.* (*f.*) of the nature of, i.e. identical with the last vowel स्वरे चान्तस्वरूपां च सर्वगां ब्रह्मलक्षणाम्। ततस्तु भागपद्मस्थां मन्त्रमूर्तिज्वलप्रभाम्। संस्मरेत् कर्णिकोर्ध्वे PauṣkS. 7. 166.

अन्तस्वरोपलक्षणार्थम् (antasvaropalakṣaṇārtham) *adv.* for the sake of indicating the last vowel अकारश्चास्य नाम्नोऽन्ते वाच्यः ... नाम्नस्सर्वत्राकारान्तत्वनियमाभावात् SmṛtiCan. i. 98. 4.

अन्तःसंयम (antas-saṁyama) *m.* inner or mental restraint (दानमेकं कलौ युगे) दाने तु न शरीरक्लेशो नान्तःसंयमो न चातीव विद्वत्तोपयुज्यते ManuBh. i. 42. 16 (*on* 1. 86)

अन्तःसंयमन (antas-saṁyamana) *n.* inner or mental restraint अतिचपलानामिन्द्रियाश्वानामन्तःसंयमनरज्जुभिरिवातताभिः कण्ठनाडीभिर्निरन्तरसंबद्धकंधरम् ... जाबालिमपश्यम् Kād. 42. 12.

अन्तःसंरम्भयोग (antassaṁrambha-yoga) *m.* association with internal vibration (of knowledge or consciousness) तत्र च जानामि - इत्यन्तःसंरम्भयोगोऽपि भाति PratyabhiVi. i. 73. 1 (*on* i. 1. 4) (*but* Bhāsk. तत्र च सति जानामीत्यन्तः ... संरम्भयोगोऽपि भाति)

अन्तःसंलीनता (antassaṁlīna-tā) *f.* the state of being merged within योगो ध्यानं समाधिश्च ...। अन्तःसंलीनता चेति तत्पर्याया स्मृता बुधैः MahāP. 21. 12.

अन्तःसंलीना (antas-saṁlīnā) *adj.* (*f.*) clung or stuck to, i.e. deep-rooted in the mind अभजत्क्रोधं तेषां कुसुहृदुक्तिभिः। सा वासनान्तःसंलीना सदाचारानपेक्षिणाम् RājTa. (Ka.) 8. 262.

अन्तःसंवर्धित (antas-saṁvardhita) *adj.* **A** brought up inside (the palace) नरवाहनदत्तचरितमिवान्तःसंवर्धितप्रियदर्शनराजदारिकागन्धर्वदत्तोत्कण्ठम् ... राजकुलं विवेश Kād. 91. 1; **B** cherished in the heart, Kād. 91.1.

अन्तःसंविन्मय (antassaṁvin-maya) *adj.* consisting of the inner consciousness सर्व एवायं वाग्रूपः परामर्शः क्रमिक एव, अन्तःसंवित्म(?न्म)यस्त्वक्रम एव ParāTri. 167. 2.

अन्तःसंवृति (antas-saṁvṛti) *f.* internal periodic concealment अह्नि रविर्दहति शुचिर्वृद्धः पुष्पधनुर्दहति प्रबलोढम्। रात्रिदिनं पुनरन्तरमन्तःसंवृतिरस्ति रवेर्न तु कन्तोः SubhāRaSaṁ. 584.

अन्तःसंशय (antas-saṁśaya) *m.* internal or inner doubt ज्ञातृधर्मनिमित्तकोऽन्तःसंशयो ज्ञेयधर्मनिमित्तको बहिरिति विभागः Kiraṇā. 261. 19.

अन्तःसंश्रय (antas-saṁśraya) *adj.* abiding or residing in the inner circle मध्ये महाद्युतिर्ब्रह्मा ... ईशदिग्गतौ। इत्यन्तःसंश्रया देवाः प्रोक्ताः SamarāSū. 11. 6.

अन्तःसंसदम् (antassaṁsadam) *adv.* inside the assembly अन्तःसंसदमागत्य धर्मलाभं नृपं ददौ PrabhāC. 116. 34.

अन्तःसंस्काररूपता (antassaṁskārarūpa-tā) *f.* the state of having the form of internal impression शान्तरसे गतिर्वक्तव्या। ... अन्तःसंस्काररूपता येषां वणिक्प्रभृतीनामस्ति ... तेषाम् ... गतिमाह AbhinBhā. ii. 148. 17 (*on* 12.74)

अन्तःसंस्थ (antas-saṁstha) *adj.* existing in the mind जल्पत्यङ्गैः सप्तभिः शोभमाना साम्राज्यश्रीस्तावकीनं विवेकम्। अन्तःसंस्थम् NemiNir. 11. 45.

अन्तःसंस्थित (antas-saṁsthita) *adj.* **A** being or existing within तवान्तःसंस्थितं सर्वं सर्वस्यान्तर्भवान् स्थितः JayāS. 2. 21; **B** being or present in the mind शुद्धे च तासां मनसि शुद्धेऽन्तःसंस्थिते हरौ। शुद्धज्ञानं प्रपश्यन्ति ViṣṇuP. i. 6. 13; उपासीत महेश्वरम्। तथान्तःसंस्थितं देवम् LiṅgaP. i. 88. 79.

अन्तःसंस्थिति (antas-saṁsthiti) *f.* presence or existence within धातूनां शुक्लधात्वन्तं स्मृत्वान्तः सं(?ऽन्तःसं)स्थितिं क्रमात्। स्मृत्वा हृदयपद्मे तु सोमसूर्याग्निमण्डलान् ... कुर्यात् सम्यङ्निवेशनम् PāraS. 15. 496.

अन्तःसकोप (antas-sakopa) *adj.* angry in the mind देवी सोत्रासमेवं धृतमहिषतनुं दृप्तमन्तःसकोपं देवारिं पातु युष्मानतिपरुषपदा निघ्नति भद्रकाली CaṇḍīŚ. 76.

अन्तःसंकल्प (antas-saṅkalpa) *m.* **A** mental thought or imagination अन्तःसंकल्परचितरतसमागमसुखरसनिमीलितलोचने समुन्मीलय लोचनयुगलम् Kād. 85. 11; (भगवान्) मुनिकुमारयुगलम् ... अन्तःसंकल्पकृशानुकृतप्रबोधेनावधिबोधप्रदीपेन प्रत्यवमृश्य तत्रैव पुरे तदर्थमादिक्षत् YaśasCam. i. 136. 2; **B** inner or mental resolve अन्तःसंकल्पो वर्ण्यते मध्यमा वाक् NyāyMañ. i. 355. 19; ii. 60. 30.

अन्तःसंकल्पमूलात्मन् (antassaṅkalpamūlātman) *adj.* of the nature of the cause of the mental resolve or determination अन्यथानागतोत्पाद्यभावप्रेरणवारिका। अन्तःसंकल्पमूलात्मा वृत्तिर्विधिनिषेधयोः ŚlokaVār. 7. 317 (935. 3) (NyāyRa. सत्त्वे न वायुदकादिवद्वृत्तिः किंत्वन्तःसंकल्पमूलात्मा); मया प्रवर्तितव्यमित्यन्तःसंकल्पमूलात्मा लिङ्प्रवृत्तिविशेष उन्नीयते Kāśi. ii. 14. 26 (*on* 5 (1). 15)

अन्तःसंकल्परूप (antassaṅkalpa-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of mental resolve न च तदानीमन्तःसंकल्परूपेणापि शब्दोल्लेखः NyāyMañ. i. 85. 14.

अन्तःसंकल्पात्मन् (antassaṅkalpātman) *adj.* of the nature of mental resolve मया प्रवर्तितव्यम् इत्यन्तः सं(?ऽन्तःसं)कल्पात्मा लिङ्वृत्तिविशेष उन्नीयते YuktiSneha. 47. 38 (*on* i. 1. 5)

अन्तःसंकुचिताकारता (antassaṅkucitākāra-tā) *f.* the state of having the shape contracted in the middle स्तनयोरन्तः सं(?ऽन्तःसं)कुचिताकारतया तदुत्सेधयोस्तेषां (जलबिन्दूनाम्) पतनं न स्यात् CitraMī. 1. 19.

अन्तःसंक्रान्त (antas-saṅkrānta) *adj.* **A** expanding inwards नैतत् ... अन्तःसंक्रान्तसीमकुचकोरकचक्रमस्याः। संकेतिताङ्गनवयौवननाटकस्य कश्मीरजच्छुरितनूतनकांस्यतालम् SubhāRaK. 15. 7; **B** entered inside अन्तर्वत्नी विशां पत्युः पत्नी भृशमधारयत्। अन्तःसंक्रान्तशीतांशुपीयूषसरसीश्रियम् PāṇḍaC. 2. 21.

अन्तःसङ्ग (antas-saṅga) *m.* **A** internal attachment or association अन्तःसङ्गं बहिःसङ्गमात्मसङ्गं च यस्त्यजेत्। सर्वसङ्गनिवृत्तात्मा स मामेति न संशयः VarāU. 2. 36; YogVā. v. 67. 19-20; **B** entrance inside, cf. **अन्तःसङ्गविहीन B**.

अन्तःसङ्गपरित्यागिन् (antassaṅga-parityāgin) *adj.* who has abandoned internal attachment or association अन्तःसङ्गपरित्यागी लोके विहर नारद NāraPaU. 6.37; लोके विहर शुद्धधीः। ... अन्तःसङ्गपरित्यागी बहिःसंभारवानिव MahāU. 6.70.

अन्तःसङ्गविहीन (antassaṅga-vihīna) *adj.* **A** devoid of internal attachment or association अन्तःसङ्गविहीनास्तु यथा स्नेहा दृषञ्जले। तथासक्तमनोवृत्तौ बाह्यभोगानुभूतयः YogVā. v. 67. 18; **B** devoid of entrance inside, YogVā. v. 67. 18 (comm. अन्तःसङ्गः ... अन्तरनुप्रवेशः)

अन्तःसंचरण (antas-sañcaraṇa) *n.* act of moving inside the body अन्तःसंचरणक्रियालक्षणत्वेनोपन्यस्तं जननं प्रसिद्धतरं जीवगतमेव ग्राह्यम् ŚivārkaMaDī. i. 405. 24 (*on* i. 3. 5)

अन्तःसंजल्प (antas-sañjalpa) *adj.* having inner expression, i.e. signification 'गौरयम्' इत्यत्र बहिरर्थः प्रतीयतेऽन्तःसंजल्पश्च शब्दः TātpaṬ. (U.) 172. 21 (*on* 4. 215)

अन्तःसंजल्प (antas-sañjalpa) *m.* internal expression, i.e. sound पश्यन्ती ...। सैव हृत्पङ्कजं प्राप्य मध्यमा नादरूपिणी। अन्तःसंजल्पमात्रा स्यादविभक्तोर्ध्वगामिनी ĪśānŚiPa. i. 1. 36; ii. 1. 117.

अन्तःसंजल्परूप (antassañjalpa-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of being that which has internal expression, i.e. signification श्रुतावगतवाक्यार्थस्य सृजति संहरति शास्ति स्तूयते इति शब्दानामन्तःसंजल्परूपेण सूक्ष्मतया सूक्ष्मत्वम् SaraKaṇṭhā. 64. 5.

अन्तःसंजल्परूपत्व (antassañjalparūpa-tva) *n.* the state of being that which has the form of internal expression, i.e. signification अन्तःसंजल्परूपत्वं शब्दानां सौक्ष्म्यमुच्यते SaraKaṇṭhā. 63. 27; PratāYaBhū. 331. 15 (comm. समीचीनो जल्पः संजल्पः विवक्षितार्थः सोऽन्तःकृतो गर्भितो यत्र)

अन्तःसंजल्परूपा (antassañjalpa-rūpā) *adj.* (*f.*) of the form of internal expression, i.e. sound (स्मितापहासिनी ... सिद्धिर्ह्रीयाथ वाङ्मयी) प्रोत्साहनं वचसा वा ...। वचनं सप्तधा। तद्यथा मध्यमारूप°...°वैखरीस्वभावम्। ... स्मितं ह्यन्तःसंजल्परूपा(?पां) मध्यमां सूचयति AbhinBhā. iii. 307. 17 (*on* 27.4)

अन्तःसंजल्पविवक्षा (antassañjalpa-vivakṣā) *f.* [Inst.] with the intention of having inner expression, i.e. signification अन्तःसंजल्पविवक्षया च भेदेनाभेदेन वा धर्माभ्यां धर्मिणि उपादानम्, न तु स्वार्थानुमाने शब्दप्रयोगोऽस्तीत्युक्तम् TātpaṬ. (U.) 311. 19 (*on* 5 (4). 26)

अन्तःसंज्ञ (antas-sañjña) *adj.* [*f.*-ā] having consciousness within, i.e. internally conscious तयोः ... अन्तःसंज्ञानां चलनपतनसर्पणानामायत्तं जीवनम् GautDS. i. 8. 2 (comm. अन्तःसंज्ञा वृक्षादयः); अन्तःसंज्ञा भवन्त्येते (वृक्षादयः) सुखदुःखसमन्विताः ManuSm. 1. 49 (ManvaMu. वृक्षादयः ... अन्तश्चैतन्याः); वृक्षगुल्मलतावल्यस्त्वक्सारतृणजातयः। अन्तःसंज्ञा भवन्त्येता घोरेण तमसावृताः ViṣṇuDhaP. i. 128. 22; अन्तःसंज्ञानां मोक्षमाणानां च काम्येषु कर्मस्वधिकारं निषेधति Bhām. 230. 17 (*on* i. 3. 25); पुरुषः सुषुप्तोऽन्तःसंज्ञ इत्युच्यते TattvVai. 16. 12 (*on* 1. 10); अन्तःसंज्ञानां स्थावराणाम् ... कर्मण्यनधिकारः VedāntKa. 166. 14 (*on* i. 3. 25); वृक्षादीनामन्तःसंज्ञानामपि भोक्तृभोगायतनत्वं शरीरत्वं मन्तव्यम् SāṁkhyaPraBh. 145. 9 (*on* 5. 121)

अन्तःसंज्ञा (antas-sañjñā) *f.* inner consciousness or intellect उभयेन भज्यत इति भक्तिः यथा वाहीकस्य मन्दामन्तःसंज्ञामुपादाय वाहीको गौरिति NyāyVār. 245. 11 (*on* ii. 1. 34)

अन्तःसत् (antas-sat) *adj.* internally good, i.e. noble by disposition अयुध्यमानान् ... अन्तःसतः साध्वसिनोऽतिवृद्धात्। तव घ्नतो मांसभुजोऽपि भानोः कुलावलेपी भविता कलङ्कः RāmC. App. (2) 38. 50.

अन्तःसत्त्व (antas-sattva) *n.* **A** inner soul or consciousness **धीरोदात्तः** ... महासत्त्वः शोकक्रोधाद्यनभिभूतान्तःसत्त्वः Avalo. 37. 11 (*on* 2. 4); **B** inner substance हे माणिक्य तवैतदेव कुशलं यद्वानरेणाग्रहादन्तःसत्त्वनिरूहणाय सहसा चूर्णीकृतं नाश्मना ŚārṅgaPa. 1106; **C** existence within **गुञ्जापुञ्जादौ दहनादिसमारोपे** तस्यान्तःसत्त्वे देहदाहादिप्रसङ्गः NyāySu. (Ja.) 54B. 11 (*on* i. 1. 1)

अन्तःसत्त्व (antas-sattva) *adj.* having the quality of goodness within अन्तःसत्त्वस्तमोबाह्यस्त्रिजगल्लयकृद्धरः ŚivaP. ii (1). 9. 60 (48B. 15)

अन्तःसत्त्वा (antas-sattvā) *f.* **1** carrying embryo within, pregnant woman, Śabdakalpadruma, Vācaspatya; **2** marking-nut-plant (*bhallātaka*), Śabdakalpadruma [*Semecarpus Anacardium*, pw.; **MW**.]

अन्तःसद् (antas-sad) *adj.* **1** dwelling inside अस्य नाभीसरसिजे जायतेऽन्तःसदामिव। भिन्नः स्वनैर्मधुलिहां ब्रह्मणोऽध्ययनध्वनिः RāmC. 9. 23; **2** present in the assembly, RāmC. 9. 23.

अन्तःसदन (antas-sadana) *n.* inner apartment, harem (**अणहिल्लपाटकम्** ... **पुरम्**) स्त्रैणैर्यदन्तःसदनानि भान्ति बहिर्नदीनां पुलिनानि वातैः VasaViKā. 2. 36.

अन्तःसदर्पविकसत्कुमुद (antassadarpavikasat-kumuda) *adj.* **1** having white water-lily blossomed proudly inside अन्तःसदर्पविकसत्कुमुदैस्तदानीमुत्केसरैः परिवृतं हरिवीरपद्मैः ... अशोभत सिन्धुकूलम् RāmC. 25. 48; **2** having exciting joy expanding proudly in the heart, RāmC. 25.48.

अन्तःसदस् (antassadas) *adv.* inside the assembly or hall चतुरो दुन्दुभीनध्वर्युः सहननानुपकल्पयति ... अपरस्यै द्वार्या अभितो द्वारबाहू अन्तःसदः संधौ सहननावासञ्जयति ŚāṅkhāŚS. xvii. 4. 3.

अन्तःसदस् (antas-sadas) *n.* inner hall or assembly एवं धिष्ण्यान्निवपति षडन्तःसदसः MānŚS. 68. 19; [Loc.] in the hall or assembly अन्तःसदस्यासीनेभ्यः ऋत्विग्भ्यो दद्यात् ĀpaŚS. xiii. 6. 15; मुनिगणनृपवर्यसंकुलेऽन्तःसदसि BhāgP. i. 9. 41.

अन्तःसदस (antas-sadasá) *n.* [Abl.] from inside the hall ये बाह्या दृशीकवः स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तस्सदसादव्युच्यम् TaiS. VII. iii. 1. 3; ĀpaŚS. xxi. 9. 4; HirŚS. xvi. 4. 5 (367. 18)

अन्तःसदसम् (antassadasám) *adv.* inside the hall येऽन्तःसदसं तैर्मध्यतः अग्निं प्रणयन्ति KauṣīBr. 9. 1 (41. 3); पुरुषो वै यज्ञः। तस्य ... या इमा अन्तर्देवतास्तेऽन्तःसदसं धिष्ण्याः KauṣīBr. 17. 7 (77. 7); (देवान्) तान् दक्षिणतोऽसुररक्षसान्यासेजुः तेषामेतान्धिष्ण्यानुद्यापयां चक्रुर्य एतेऽन्तःसदसम् ŚatBr. III. vi. 1. 27; यदाज्यान्यन्तस्सदसं स्तुवन्ति तस्माद् ग्राम्याः पशवोऽन्तर् ग्रामे न्योकसः JaimiBr. 1. 106; अङ्गिरसां षड्विंशत्यक्षरणिधनेनान्तस्सदसं स्तुवते JaimiBr. 2. 402; या इमा देवतास्तेऽन्तःसदसं धिष्ण्याः GopBr. ii. 5. 4 (229. 11); अथान्तःसदसं धिष्णियान्निवपति BaudhŚS. i. 193. 7; अन्तःसदसमितरान् (धिष्णियान्) HirŚS. vii. 7. 29 (724. 17); होत्रकाः श्रोत्रं वो ददामि तदनेन निष्क्रीणामीति होत्रकेभ्योऽन्तःसदसं यथाधिष्णि-यमासीनेभ्यः HirŚS. x. 4. 57 (1084. 15); x. 4. 62 (1085. 15); ततो विवेश बीभत्सुर्गिरान्तःसदसं गुरोः PāṇḍaC. 3. 387; (जरासन्धदूतः) सोऽन्तःसदसमद्राक्षीत् समुप्रविजयं नृपम् PāṇḍaC. 10. 9.

अन्तःसद्मन् (antas-sadman) *n.* inner chamber अन्तःसद्मसु कामिनां प्रियतमाक्रीडानुषक्तात्मनां दीपानेकविचित्ररत्ननिचयप्रोद्यत्प्रथेषु स्फुटम्। भेदम् ... शंसन्ति मन्दानिलाः ĀnandRa. 3. 29.

अन्तःसंतप्यमान (antas-santapyamāna) *adj.* who is being agitated in the mind चिन्तयन्तोऽन्तःसंतप्यमानस्य (मे) प्रयान्ति रजन्यः Kād. 63. 13.

अन्तःसंताप (antas-santāpa) *m.* **A** inner or mental pain मन्ये चास्य महिमानमालोक्य संजातमत्सरा वडवानलच्छलेनान्तःसंतापमुद्वहन्तो भुवः प्रान्तेषु प्रतिवसन्ति जलधयः TilaMañ. 206. 7; इयं सा ते मूर्तिः सकलसुरसंसेव्यसलिला ममान्तःसंतापं त्रिविधमपि पापं च हरताम् GangāL. 5; **B** internal heat अरातीनामभून्मुखं। अंतस्संतापसप्तार्चिर्धूमेनेव मलीमसम् EI. vi. 151. 83.

अन्तःसंतापवश (antassantāpa-vaśa) *m.* [Inst.] on account of inner agony अन्तःसंतापवं(?व)शेन (आक्रान्तो दुःखशैलेन महता कैकयीसुतः) Rāma. ii. 1931* (2)

अन्तःसंतापसंतति (antassantāpa-santati) *f.* series of inner pains अनङ्गमङ्गलभुवस्तदपाङ्गस्य भङ्गयः। जनयन्ति मुहुर्यूनामन्तःसंतापसंततिम् SāhiDa. 453. 8.

अन्तःसंतोषबाष्प (antassantoṣa-bāṣpa) *m.* tear of inner joy अन्तसंतोषबाष्पैः स्थगयति न दृशः ... उरगपतिः NaiṣC. 12. 39; SūktiMu. 97. 24.

अन्तःसंत्यक्तसर्वाश (antassantyakta-sarvāśa) *adj.* who has aban-doned all the desires within अन्तःसंत्यक्तसर्वाशो वीतरागो विवासनः। बहिःसर्व-समाचारो लोके विहर विज्वरः MahāU. 6. 67.

अन्तःसंदंश (antas-sandaṁśa) *m.* act of pressing or sucking the inside तत्र कर्माष्टविधम् ...। निमितम् ... बहिःसंदंशोऽन्तःसंदंशः ... संगर इति KāmSū. 167.22 (2.9); तस्मिन्नेवाभ्यर्थनया किंचिदधिकं प्रवेशयेत्। सापि चाग्रमोष्ठाभ्यां निष्पीड्य निष्ठीवेत् इत्यन्तःसंदंशः KāmSū. 169. 11 (2.9); अन्तःसंदंशो निष्कोशितस्य संदंशनात् JayaMa. 169. 15 (*on* 2. 9)

अन्तःसंदंशक (antassandaṁśa-ka) *n.* act of pressing or sucking the inside ओष्ठाभ्यां तद्य निष्पीड्य निष्ठीवनकमाचरेत्। अन्तस्संदंशनादेतदन्तःस्संदंशकम् ... भवेत् RatiPra. 6. 31.

अन्तःसंधानीय (antas-sandhānīya) *adj.* to be applied from inside बहिर्निर्वापणैरन्तःसंधानीयैरुपाचरेत् AṣṭāSaṁ. ii. 303. 15 (6. 32)

अन्तःसंधिमार्ग (antassandhi-mārga) *adj.* (faults) existing in the inner (and) physical canal वयोबलशरीरादिभेदा हि बहवो मताः। तथान्तःसंधिमार्गाणां दोषाणां गूढचारिणाम् CaraS. vi. 30. 321 (1941 Ed.)

अन्तःसंन्यासा (antas-sannyāsā) *adj. (f.)* renunciating (the world) from within भूमिप्रोदितमात्रोऽन्तरमृताङ्कुरिकेव सा। एषा हि परिमृष्टान्तःसंन्यासा प्रसवैकभूः। द्वितीयां च तृतीयां च भूमिकां प्राप्नुयात्ततः AkṣU. 28.

अन्तःसपत्न (antas-sapatna) *m.* adversary or enemy within, internal enemy अन्तःसपत्नः कोपोऽयं तदेवं विदितं मम। तस्यावलेपप्रसरं कः पुमान्मर्षयिष्यति JātaMā. 127. 5 (21. 33)

अन्तःसभम् (antassabham) *adv.* inside the assembly or court अन्तःसभं नृत्यति माधवस्य सेयं लता नैव तरुप्रकाण्डे AlaṅkāMañ. 54. 6 (14)

अन्तःसभय (antas-sabhaya) *adj.* having fright inwards, inwardly frightened विज्ञप्तिमन्तःसभयः स भैम्या मध्येसभं वासवसंभलीयाम्। संभालयामास NaiṣC. 6. 76.

अन्तःसभा (antas-sabhā) *f.* [Loc.] inside the assembly or court महासुरः ... सः ...। अन्तःसभायां न ददर्श तत्पदम् BhāgP. vii. 8. 17.

अन्तःसभास्थिता (antassabhā-sthitā) *adj. (f.)* present inside the assembly or court नृपात्मजा ... अन्तःसभास्थिता कस्मिन्नर्पयामास न स्रजम् ŚivaP. ii (1). 3. 48 (40A. 9)

अन्तःसमवसरणम् (antassamavasaraṇam) *adv.* inside the Samava-saraṇa-assembly चैत्यद्रुर्विचक्रे व्यन्तरामरैः। अन्तःसमवसरणं पोतान्तरिव कूपकः TriṣaŚaPuC. i. 6. 124; कामदेवः श्रेष्ठी ...। श्लाघितश्च भगवतान्तःसमवसरणम् ViviTīKa. 66. 5.

अन्तःसमाधान (antas-samādhāna) *n.* inclusion within न च ... आकाशैकदेशे द्यावापृथिव्यादीनामन्तःसमाधानमुपपद्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 167.3 (*on* i. 3. 14)

अन्तःसमाधिस्वाधीन (antassamādhi-svādhīna) *adj.* fully engrossed, i.e. absorbed in the meditation on the self ततो राजा ... मुनिपुङ्गवमेकाकिनमन्तः-समाधिस्वाधीनमन्तःप्रयोगम् ... विलोक्य चिन्तयति स्म KumāPraPra. 55. 10.

अन्तःसमारूढ (antas-samārūḍha) *adj.* arisen within यदिमाम् ... अस्याकृतिमन्तःसमारूढप्रीतिरसनिस्यन्दविस्तारितेन ... लोचनयुगलेन नानिवारिताः पश्यामः Kād. 82. 20.

अन्तःसमारोपित (antas-samāropita) *adj.* placed or established in the mind अन्तःसमारोपितपावकानां भासा लसन्त्येव विलासमानाः। ज्योतिर्विचिन्वन्ति मुमुक्षवोऽमी Surath. 13. 40.

अन्तःसमीहित (antas-samīhita) *n.* desire in the mind सौधर्मेन्द्रस्ततोऽबोधि गुरोरन्तःसमीहितम्। प्रयुक्तावधिरीशस्य बोधिर्जातेति तत्क्षणम् MahāP. 17. 46.

अन्तःसमुत्थकलि (antassamuttha-kali) *m.* strife or discord arising internally पृथ्व्याः स वै गुरुभरं क्षपयन्कुरूणामन्तःसमुत्थकलिना युधि ...। दृष्ट्या विधूय ... समगात्स्वधाम BhāgP. ix. 24. 67.

अन्तःसमुत्थित (antas-samutthita) *adj.* arisen in the mind उवाच त्रिशिरा दुःखं नियम्यान्तःसमुत्थितम् RāmāMañ. 360. 4; अन्तःसमुत्थिते क्षोभे बाह्यमण्ड-पवर्तिभिः। टिक्ककाद्यैः कृता लुण्ठिः RājTa. (Ka.) 8. 1319; अन्तःसमुत्थविरहानलती-व्रतापसंतापिताङ्ग करिपुङ्गव मुञ्च शोकम् Subhāṣi. 626.

अन्तःसमुद्भव (antas-samudbhava) *adj.* arising or originating inside the body क्रिमयः ... सप्तविधो भवेद्बाह्यः षड्विधोऽन्तःसमुद्भवः HārīS. iii. 5.2.

अन्तःसमुद्र (antas-samudra) *m.* inside or interior of the ocean अन्तःसमुद्रेऽनुपचन्स्वधातून् प्रसीदतां नः सः महाविभूतिः BhāgP. viii. 5. 35; रेवतः ...। सोऽन्तःसमुद्रे नगरीं विनिर्माय कुशस्थलीम् आस्थितोऽभुङ्क्त विषयान् BhāgP. ix. 3. 28; तच्छब्देन विष्णुरिति कुत इति चेत्। यमन्तःसमुद्रे स्थितम् जानन्ति TattvPrakā. 7A. 3 (*on* i. 1. 1)

अन्तःसमुद्रग (antassamudra-ga) *adj.* going into, i.e. present inside the ocean अन्तःसमुद्रगं विश्वप्रसूतेः कारणं तु यत् AnuVyā. 4B. 5 (*on* i. 1. 2); समुद्रस्यान्तरन्तःसमुद्रं तद् गच्छतीत्यन्तःसमुद्रगम् NyāySu. (Ja.) 96A. 5 (*on* i. 1.2)

अन्तःसमुद्रगत्व (antassamudraga-tva) *n.* the state of being present inside the ocean अन्तःसमुद्रगत्वादिना यत् सूक्ताद्युक्तं तत् ... लक्ष्यते NyāySu. (Ja.) 96A. 7 (*on* i. 1. 2)

अन्तःसमुद्रम् (antassamudram) *adv.* inside the ocean राजाप्यर्णवमासाद्य यथोक्तं परिलक्ष्य च। विवेशान्तःसमुद्रं च नगरीमाससाद ताम् SkandP. iv. 82. 68; अन्तःसमुद्रमाविश्य संनिवेशमकुर्वत PadmP. v. 22. 5; गच्छन्नन्तःसमुद्रं च ... प्रेयसीमिति सप्रेम व्याजहार युधिष्ठिरः PāṇḍaC. 17. 177; समुद्रस्यान्तरन्तःसमुद्रं तद् गच्छतीत्यन्तःसमुद्रगम् NyāySu. (Ja.) 96A. 5 (*on* i. 1. 2)

अन्तःसंपुट (antas-sampuṭa) *adj.* (palms) with cavity inside प्रागग्रे द्वे पवित्रे तु धृत्वान्तःसंपुटौ करौ। संन्यसेद्दक्षिणे जानौ ब्रह्मयज्ञं समाचरेत् LaghvāśvaSm. 1. 86.

अन्तःसंप्रविष्ट (antas-sampraviṣṭa) *adj.* who has entered inside विज्ञाप्यो भगवान् ... येनान्तःसंप्रविष्टेन ईषत्कालवशात्तु वै। जन्मान्तरसहस्रोत्थात् मोक्षमायान्ति किल्बिषात् PāraS. 15. 371.

अन्तःसंप्राप्तवीरस्थिति (antassamprāpta-vīrasthiti) *adj.* **1** which has inherently attained the position of a hero अन्तःसंप्राप्तवीरस्थितिरपि विवृतोद्रेक-सेका ... विस्मयाय प्रायः सैन्यद्वयी सा समजनि ŚrīKaC. 23. 55 (comm. अन्तः संप्राप्ता वीरस्थितिर्यया सा तथा); **2** which has obtained the running of the birds in the middle, ŚrīKaC. 23. 55 (comm. अन्तः संप्राप्ता वीनां पक्षिणामीरस्थितिः पलायनं यया सा)

अन्तःसंभृतमत्सर (antassambhṛta-matsara) *adj.* who has jealousy arisen in the heart किंनरगणोद्गीतैर्भवद्विक्रमैरन्तःसंभृतमत्सरोऽपि ... विलोचनैरभिनयत्यानन्द-माखण्डलः AnarghaRā. 1. 29 (comm. अन्तरभ्यन्तरे संभृत उद्भिन्नो मत्सरो मात्सर्यम् ... यस्य सः)

अन्तःसंभृतहर्ष (antassambhṛta-harṣa) *adj.* who has happiness arisen in the heart अन्तःसंभृतहर्षवर्धितमदोदग्रं किमुन्माद्यसि ... मातङ्ग ŚārṅgaPa. 930.

अन्तःसंभोगसंकल्प (antas-sambhogasaṅkalpa) *m.* resolve for sexual intercourse in the heart अन्तःसंभोगसंकल्पः तत्कथाशाविलोकनम् ... उत्कण्ठानुभवा भावाः कथ्यन्ते BhāvPra. (Śā.) 88. 10 (4)

अन्तःसंमार्जन (antas-sammārjana) *n.* act of cleansing of the interior of the body (भेषजग्रहणसंकेतमाह) अन्तःसंमार्जने ज्ञेया ह्यजमोदा यवानिका BhāvPra. (Bhā.) 6 (1). 136.

अन्तःसरल (antas-sarala) *adj.* **1** straightforward in the mind हिमगिरिकान-नेनेवान्तःसरलेन ... विलासिजनेनाधिष्ठिता ... उज्जयिनी Kād. 51. 17; बृहन्नलानुभावोऽप्यन्तःसरलः ... महानायको राजा चिन्तामणिर्नाम VāsaDa. 16. 1; **2** having pine trees inside, Kād. 51. 17; **3** straight, i.e. having no joints inside, VāsaDa. 16. 1.

अन्तःसरस् (antas-saras) *n.* **1** inside of the lake अन्तःसरस्युरुबलेन पदे। गृहीतो ग्राहेण यूथपतिरम्बुजहस्त आर्तः BhāgP. ii. 7. 15; **2** interior of the water

सान्तःसरसि वेश्मस्थाः शतानि दश कन्यकाः ... ददर्श BhāgP. iii. 23. 26; PadmP. iv. 15. 40.

अन्तःसरुज (antas-saruja) *adj.* painful inside अन्तःसरुजेऽक्ष्णि सैव प्रयोज्या AṣṭāSaṁ. i. 164. 15 (1. 32)

अन्तःसर्गगत (antassarga-gata) *adj.* present inside the creation, i.e. hall अन्तःसर्गगतः क्रूरः स्वर्भानुरसुरो हरन् BrahmāṇḍP. i. 1. 163.

अन्तःसर्वचैतन्यशून्य (antassarvacaitanya-śūnya) *adj.* devoid of all the vitality in the body या (कामिनीयामिनी) ... जनयति जनमन्तःसर्वचैतन्यशून्यम् ŚṛṅgāVaiTa. 40.

अन्तःसर्वशक्ति (antassarva-śakti) *adj.* possessed of the all (compassing) mystic power within अच्युतः ... युक्तश्चान्तःसर्वशक्तिः षाड्गुण्यमहिमान्वितः JayāS. 4. 101.

अन्तःसलिल (antas-salila) *adj.* [*f.*-ā] **1** having (stream of) water (hidden) inside नदीमिवान्तःसलिलां सरस्वतीं नृपः ससत्त्वां महिषीममन्यत RaghuVa. 3. 9; आत्मनः करान्तःसलिलेषु जलमुचां कुक्षिषु निचिक्षेप चण्डभानुः TilaMañ. 180. 2; अन्तःसलिला सरिदिव यन्निवससि बहिरदृश्यापि ĀryāSaŚa. 525; अन्तर्गतम्, अन्तःसलिलसरस्वतीवदन्तःप्रविष्टमित्यर्थः VīraMi.(Tīrtha.) 412. 3; **2** having water, i.e. honey (hidden) inside (चरणैः परागसैकतमफलमिदं लिखसि मधुप केतक्याः) इह वसति कान्तिसारे नान्तःसलिलापि मधुसिन्धुः ĀryāSaŚa. 227.

अन्तःसलिल (antas-salila) *n.* [Loc.] **1** inside the water मत्स्या यथा अन्तःसलिले चरन्तो ज्ञातुं न शक्याः सलिलं पिबन्तः ArthŚā. i. 165. 5 (2. 9); **2** in the middle of the water शयानमन्तःसलिले तवैव ... प्रणतोऽस्मि रूपम् KūrmaP. 134. 2 (1. 12); **3** under the water भो दुष्ट नरपते। राक्षसेनान्तःसलिलस्थेन भक्षितस्ते परिजनः Pañcā. 281. 19.

अन्तःसलिलप्रवेश (antalssalila-praveśa) *m.* act of entering (deep) into the water दुर्वारमन्तःसलिलप्रवेशात्तत्याज काचिद्भ्रमरीसमूहम् JānaHa. 3. 45.

अन्तःसलिलम् (antassalilam) *adv.* **1** under the water वासुदेवकिरीटिभ्यां द्वावप्यन्तःसलिलं निषिद्धसमरसमारम्भौ स्थलमुत्तारितौ भीमसुयोधनौ VeṇīSaṁ. 6. 123; **2** in the water मज्जन्तमन्तःसलिलं गम्भीरिमगुरुं जङ्घाकाण्डेऽथ जग्राह ग्राहः PāṇḍaC. 3. 337.

अन्तःसलिलसंयुक्ता (antassalila-saṁyuktā) *adj.* (*f.*) containing (pools of) water within (the precincts) ततोऽपश्यत ... हिरण्यकशिपोः सभाम्। ... अन्तःसलिलसंयुक्तां विहितां विश्वकर्मणा MatsyaP. 161. 41.

अन्तःसलिला (antas-salilā) *f.* river Sarasvatī (*lit.* having (stream of) water (hidden) inside) शोणोदकान्तःसलिला तथैव सरस्वती धातृसुता मता सा KośaKaTa. 1. 2310.

अन्तःसविद्रधि (antas-savidradhi) *adj.* accompanied by abscess inside वरणादिः ... नियच्छति। शिरःशूलं गुल्मं चान्तःसविद्रधिम् AṣṭāSaṁ. i. 90. 12 (1. 16)

अन्तःसाक्षिन् (antas-sākṣin) *m.* one of the thousand epithets of Viṣṇu (*lit.* inner witness) अन्तःसाक्षी ... इति ... विष्णोर्नामसहस्रकम् PañcRā. (Nā.) iv. 3. 28.

अन्तःसानु (antassānu) *adv.* on the top नानारत्नज्योतिषां संनिपातैश्छन्नेष्वन्तःसानु वप्रान्तरेषु। बद्धांबद्धां भित्तिशङ्काम् ... मातरिश्वा निहन्ति Kirātā. 5. 36.

अन्तःसान्द्रवसत् (antas-sāndravasat) *adj.* dwelling firmly in the heart अन्तःसान्द्रवसन्महेश्वरशिरःशीतांशुलेखोल्लसत्पीयूषद्रवशीकरव्यतिकरप्राग्भारभाजामिव। छिन्नानामपि ... निशाचरेन्द्रशिरसां कान्तिः समुज्जृम्भते PrasaRā. 7. 48.

अन्तःसान्द्रवहत् (antas-sāndravahat) *adj.* held firmly in the heart अन्तः-सान्द्रवसन्(v.l. वहन्)महेश्वरशिरःशीतांशुलेखोल्लसत्पीयूषद्रवशीकरव्यतिकरप्राग्भारभाजामिव छिन्नानामपि ... निशाचरेन्द्रशिरसां कान्तिः समुज्जृम्भते PrasaRā. 7. 48.

अन्तःसामनिधन (antassāma-nidhana) *n.* concluding portion in the middle of Sāman chant इहकारइडाथकारौ गीतं च निधनस्वरः२ होषोस्वरं च द्व्यक्षरं देवताश्चारण्ये गेयेषु तान्यन्तःसामनिधनानि LāṭyāŚS. vii. 8. 5 (comm. अन्तरित्येतदव्ययं मध्याभिधायि)

अन्तःसामर्थ्य (antas-sāmarthya) *n.* internal strength ज्ञानैश्वर्ययोः शक्तिरन्तः-सामर्थ्यम् PrakaVi. 577. 20.

अन्तःसामिक (antas-sāmika) *adj.* being in a Sāman, i.e. pertaining to a Sāman अन्ततो निधनसामान्यादन्तःसामिकानि निधनानि संप्रसारयन्ति SaṁhiUBr. 3. 1 (comm. सामान्तर्वर्तीनि)

अन्तःसाम्य (antas-sāmya) *n.* internal equality अन्तःसाम्यसुधाह्रदप्रसृमराः किं प्रोद्यद्वीचीचयाः ... एवं स्मोदयते विकल्पनिकरो यद्देशनागीर्व्हो Gurvā. 328.

अन्तःसार (antas-sāra) *adj.* **1A** having inner excellence or perfection **B** having inner essence **2A** having inner strength or firmness **B** having internal firmness or hardness **C** having inherent intensity **3** having essence, i.e. water inside **4** having potency, i.e. fire inside **5** having pith or substance inside **1A** having inner excellence or perfection अन्तःसारैरकुटिलैरच्छिद्रैः सुनिरूपितैः। सहायैर्धार्यते राज्यं सुस्तम्भैरिव मन्दिरम् Rāmā. vi. 1110*; PañcT. (Kos.) 1. 142 (25. 16); Pañcā. 16. 16; ŚārṅgaPa. 1352; भवद्भिर्वर्णसंपन्नैरन्तः-सारैरिदं गृहम्। शातकुम्भमयैः पूतं गङ्गाम्भःकलशैरिव BṛKathāŚloSaṁ. 17. 83; स्फुरल्लक्ष्म्युपभोगपरिमलादिगम्योऽन्तःसारो रञ्जकतया वशीकर्ता सहृदयसंवेद्यधर्मभेदश्च सौभाग्यम् SahṛLī. 184. 9; अन्तःसारोऽपि निर्याति नूनमर्थितया सह। अन्यथा तदवस्थस्य महिमा केन देहिनाम् SūktiRa. 174. 10; **1B** having inner essence अन्तःसारं भवेद्रत्नम् YaśasCam. i. 10. 1; अन्तःसारो मधुरसैर्मधुको मधुभाण्डवत् TriṣaŚaPuC. i. 2. 995; **2A** having inner strength or firmness, Rāmā. vi. 1110*; PañcT. (Kos.) 1. 142; Pañcā. 16. 16; SārṅgaPa. 1352; अन्तःसारान् जनयति रविर्दुर्भगान् सूर्यसूनुः JātaPā. 3. 9; जगत् ... निःसारमप्यतीवान्तःसारं स्वप्नाचलोपमम् YogVā. iv. 1. 8; **2B** having internal firmness or hardness निःसारे सति वै पीठे अन्तःसारे स्मरेद्धिया JayāS. 20. 368; **2C** having inherent intensity (स्वरः) अन्तःसारो घनत्वस्य यथार्थः शिथिलो मतः SaṁgīRa. ii. 185. 3 (3. 167); **3** having essence, i.e. water inside अन्तःसारं घन तुलयितुं नानिलः शक्ष्यति त्वाम् MeghDū. 20; **4** having potency, i.e. fire inside इन्धनान्यन्तः-साराण्यम्भसा समभ्युक्ष्य प्रशमिताग्नीनि कृष्णाङ्गारीकृत्य तदर्थिभ्यः प्राहिणोत् DaśKuC. 111. 20; **5** having pith or substance inside (ध्वजस्तम्भः) अन्तस्सारो बहिस्सारो निस्सारश्च त्रिधा भवेत् PāraS. 16. 385; 16. 386; अन्तःसारान् वृक्षान् भानुर्दुर्गान् करोति Bṛhajjā. 3. 7; VāstuVi.5. 16; ŚilpaRa. i. 3. 24½.

अन्तःसार (antas-sāra) *n.* **1A** inner essence अन्तःसारमयस्येन्दोः पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः। ह्रासवृद्धी ... प्रवक्ष्यामि BrahmāṇḍP. i. 28. 3; नान्तस्सारविचारण-प्रणयिनो लोका बहिर्बुद्धयः SūktiMu. 36. 60; **1B** inner excellence, i.e. inner meaning एवं निरलंकारेषूत्तानतायां तुच्छतयैव भासमानामुमुनान्तःसारेण काव्यं पवित्रीकृतम् Loc. 206. 27 (*on* 3. 36); **2** inner strength or firmness अन्तःसार-विहीनानामुपदेशो न जायते। मलयाचलसंसर्गान्न वेणुश्चन्दनायते CāṇaNīDa. 10. 8; ध्वनतः पटहस्येव तस्यापश्यत्क्रमादसौ। अन्तःसारविहीनत्वं परीक्षायां विचक्षणः RājTa. (Jo.) 1116; अन्तःसारविहीनानां सहायः किं करिष्यति IndSpr. 3491; **3** inner substance or inner content अन्तःसारपराङ्मुखेण धिगहो ते मारुतेनामुना पश्यात्यन्तचलेन सद्य महतामाकाशमारोपिताः BhallaŚ. 59; Subhāṣi. 1010; अन्तःसारमिव मेरोश्चारुचामीकरोत्करम् TriṣaŚaPuC. i. 4. 449; हे सद्रत्न तवैतदेव कुशलं यद्वानरेणादरादन्तःसारविलोकनव्यसनिना चूर्णीकृतं नाश्मना Kuval. 135 (27)

अन्तःसार (antas-sāra) *m.* internal treasure, inner store or contents, MW.; Apte.

अन्तःसारज्ञा (antassāra-jñā) *adj.* (*f.*) **i** knower of inner essence, i.e. pleasure मक्षिकेवान्तःसारज्ञा दुःखादुःखप्रदायिनी। न निवारयितुं शक्या न च मारयितुं मतिः YogVā. vi. (2). 199. 35; **ii** knower of inner essence, i.e. honey, YogVā. 199. 35.

अन्तःसारतर (antassāra-tara) *adj.* having greater inner strength अन्तःसारतरोऽरिकुंजरकरव्याघातदक्षोऽभवद्वंशः EI. xii. 13. 4.

अन्तःसारता (antassāra-tā) *f.* **1A** the state of having inner strength मन्त्रिपुरोहितसेनापतिप्रतिबद्धाप्तजनोपचारविस्रम्भाभ्यां शत्रोरिति कर्तव्यतामन्तःसारतां च विन्द्यात् NītiVā. 13. 9; **1B** the state of having inner firmness or hardness अर्थिजनस्याविधाय कमप्युपकारमरे खदिर, किं तवान्तःसारतया YaśasCam. ii. 177. 1; **2** the state of having inner essence, i.e. nature किमिदमस्य जगतो महान्ध्यं यदनिशमस्यान्तःसारतामवबुध्यमानमपि भण्डैरिव वाह्यते YaśasCam. ii. 65. 9; **3** the state of having inherent intensity (शब्दगुणाः) दूरश्रवणयोग्यस्तु घनोऽन्तःसारतायुतः SaṁgīRa. ii. 165. 6 (3. 75)

अन्तःसारधन (antassāra-dhana) *n.* wealth of inner excellence अन्तःसारधनमिव स्वधर्मो न प्रकाशनीयः NītiVā. 27. 27.

अन्तःसारबल (antassāra-bala) *n.* army having inner strength पण्यं विप्रकारं वापदिश्य हिरण्यमन्तस्सारबलं प्रेषयस्व ArthŚā. iii. 176. 1 (12.5)

अन्तःसाररहित (antassāra-rahita) *adj.* devoid of inner strength कदलीस्तम्भवदन्तःसाररहिते जलबुद्बुदवदचिरविनश्वरे संसारे सारस्य स्थिरस्य मार्गण-मन्वेषणं यः करोति Mitā. 329. 11 (*on* 3. 8)

अन्तःसारविशेष (antassāra-viśeṣa) *m.* particular type of inner strength दर्पः अन्तःसारविशेषः VīraMi. (Rājanīti.) 465. 24.

अन्तःसारशरीर (antassāra-śarīra) *n.* body having potency, i.e. fire inside अन्तःसारशरीरेषु हितायैवाहिते हितम्। किं न स्यादग्निसंयोगः स्वर्णत्वाय

तदस्मनि YaśasCam. ii. 311. 8.

अन्तःसारसा (antas-sārasā) *adj. (f.)* having cranes inside समरकेतुरेकदा ... अन्तःसारसाभिः ... वनराजिभिरन्वकारितया भुजङ्गराजमूर्त्येव मथनायास-मण्डलीभूतया ... पाल्या परितः परिक्षिप्तम् ... अदृष्टपाराभिधानं सरो दृष्टवान् TilaMañ. 202. 22.

अन्तःसाल (antas-sāla) *n.* innermost boundary wall भृशे यानालयं कुर्याच्छेषं प्रागुक्तवद् भवेत्। अन्तःसालमिति प्रोक्तम् MānaSā. 40. 57.

अन्तःसालपद (antassāla-pada) *n.* region of the innermost boundary wall अन्तःसालपदे रोगे नित्यान्त(र्चन)मण्डपं न्यसेत्। मुख्ये(ख्यं) वासं तु सर्वेषां चोक्तवत्कारयेत्सुधीः MānaSā. 36. 40.

अन्तःसास्थिक (antas-sāsthika) *adj.* having bones, i.e. hard substance inside ऐड्रूकम् अन्तःसास्थिकं कुशम् Liṅgānu. (Ha.) 49. 16.

अन्तःसिद्धा (antas-siddhā) *adj. (f.)* established, i.e. existing within स्वस्याविद्याबन्धसंबन्धमोक्षात् सत्यज्ञानानन्दरूपात्मलब्धौ ... अन्तःसिद्धा स्वानुभूतिः प्रमाणम् ViveCū. 476.

अन्तःसीत्कृत (antas-sītkṛta) *n.* inarticulate sound made by drawing breath inside पाणिपल्लवविधूननमन्तःसीत्कृतानि ...। योषितां रहसि गद्गदवाचामस्त्रता-मुपययुर्मदनस्य SaraKaṇṭhā. 619. 2.

अन्तःसीदत् (antas-sīdat) *adj.* dwelling or existing within मोहादन्तःसीद-त्सरसविषयास्वादसंवादसङ्गात्। ... नैषां मुक्तिर्भवति तपसा कायसंशोषणेन DarpDa. 7. 69.

अन्तःसीमा (antas-sīmā) *f.* inside of the boundary भगवानाह। अन्तःसीमा-यामन्तःसीमासंज्ञिनो मृतपरिष्कारं भाजयन्ति GiMs. iii (2). 147. 1.

अन्तःसुकृतानुभूति (antas-sukṛtānubhūti) *f.* experience of virtuous act or favour within एष्टव्योऽहमनीहैः अन्तःसुकृतानुभूतिरहितोऽहम् SvātmNi. 112.

अन्तःसुख (antas-sukha) *adj. [f.-ā]* **A** who has the bliss within योऽन्तःसुखोऽन्तरारामः ...। स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोऽधिगच्छति MahāBhā. vi. 27. 24 = BhagGī. 5. 24; GītāBh. (Śaṅ.) 173. 13 (*on* 5. 24); ŚvetāUBh. 114. 5 (*on* 1. 11); (used as noun) (one) who has bliss within अन्तःसुखोऽन्तोरतिर्लभेत् ... ब्रह्म GaṇeP. ii. 141. 23; **B** who has the self as the bliss यो बाह्यविषयानुभवं सर्वं विहायान्तःसुख आत्मानुभवैकसुखः ... सः ... आत्मानुभवसुखं प्राप्नोति GītāBh. (Rā.) 315. 1 (*on* 5. 24); **C** producing joy in the heart महाभाग्येन केनापि गतासि मम दृक्पथम्। नित्यमन्तःसुखा दृष्टिस्तव देवि विभाव्यते PadmP. iv. 71. 49.

अन्तःसुख (antas-sukha) *n.* **A** internal happiness न्यूनाधिकत्वशमनादत इन्द्रियाणि पञ्चैव बाह्यविषयाधिगमक्षमाणि। अन्तःसुखादिविषयग्रहणोपयोगि षष्ठं मनः NyāyMañ. ii. 55. 15: **B** bliss within ततोऽमरा ऊचुरनेन चैव रूपेण ... प्रशान्तमन्तःसुखहेतुबन्धि चतुर्भुजत्वं वरमीप्सितं नः SkandP. ii (3). 4. 42.

अन्तःसुखिन् (antas-sukhin) *adj.* happy in mind or heart सोमप्रभो राजा ... उग्रं तपः कृत्वा अन्तःसुखी जातः SamyaKau. 65. 23.

अन्तःसुखोदय (antas-sukhodaya) *m.* rise of happiness in the mind ते मुखमण्डलम्। व्यनक्ति परमाश्चर्यं कमप्यन्तःसुखोदयम् PadmP. iv. 71. 51.

अन्तःसुचिर (antas-sucira) *adj.* long inside अव्यङ्गम्, एकवर्णः शोभन-कार्पाससूत्रनिर्मितसर्पनिर्मोकाकृतिरन्तःसुचिरो द्वाविंशत्यधिकशताङ्गुलपरिमितमध्यमः ... इति बोद्धव्यम् CaturCin. ii (1). 742. 9.

अन्तःसुप्त (antas-supta) *adj.* sleeping inside (अहम्) अन्तःसुप्तषट्पद-मम्बुजमिव जातनिद्रं सरसमामीलितलोचनेन्दीवरमाननं दधानाम् ... कामपि तरुणीमवालोकयम् DaśKuC. 92. 18; किं क्षिप्तम् ... अन्तःसुप्तशिवाशतम्। निर्देशपुरुषेणेव कङ्कालं दुन्दुभेर्मया RāmC. 1. 98.

अन्तःसुरङ्गा (antas-suraṅgā) *f.* hole within (the wall) राजगृहस्यान्तर्भित्ति-सुरङ्गामेत्य(v.l. नरपतिगृहस्यान्तःसुरङ्गामेत्य) प्रथममेव निवसतां बीभत्सकादीनां को वृत्तान्तः MudrāRā. 2. 15 (79)

अन्तःसुरात्मन् (antassurātman) *m.* nature of internal sound or tune आयत्तैः सकलैर्जीवैः प्रणौत्यन्तःस्वरात्मना(v.l. सुरात्मना) AhirbuS. 54. 26.

अन्तःसुषिर (antas-suṣira) *n.* **1** inner hole (in the nose or nostril) प्राणोऽन्तःसुषिराज्ञातः ViṣṇuP. i. 12. 63; PadmP. v. 4. 121; **2** inner hollow अनङ्गमुक्तः स च तीक्ष्णबाणः ...। ददाह तस्यास्तनुमन्तरन्तो वह्निर्यथान्तःसुषिरं द्रुमस्य VarāṅgaC. 19. 41; अन्तरिक्षमुदरमन्तःसुषिरं यस्य सोऽयम् अन्तरिक्षोदरः कोशः ChāndoUBh. 179. 11 (*on* iii. 15. 1)

अन्तःसुषिर (antas-suṣira) *adj.* having a hollow inside तत्कुर्वतेऽन्तःसुषिरा गूढं येनातनुक्षयम्। दह्यन्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव RājTa. (Ka.) 4. 317; (used as noun) (one) whose mind is hollow, i.e. weak or vacant, RājTa. (Ka.) 4. 317.

अन्तःसुषिररूपक (antas-suṣirarūpaka) *adj.* forming the hollow inside विचिन्तयेत् ... खं यत्तु तत्र कालस्तत्तमोऽन्तःसुषिररूपकम् (? अन्तःसुषिररूपकम्) LakṣmīT. 43. 8.

अन्तःसुषिरिणी (antas-suṣiriṇī) *adj. (f.)* having hollow inside न्यञ्चयन्क्ष्मामंह्रिपातैरन्तःशुषिरिणीमिव (?अन्तःसुषिरिणीमिव) PariPar. 2. 195.

अन्तःसुस्थितपान्थ (antas-susthitapāntha) *adj.* having travellers seated at ease inside अन्तःसुस्थितपान्थमन्थरमरुल्लोलल्लतामण्डपाः कस्यैता न हरन्ति हन्त हृदयं विन्ध्यस्थलीभूमयः NalaCam. 5. 34.

अन्तःसूच्चारुतारक (antassūccāru-tāraka) *adj.* consisting of beautiful pupils indicative of what is in the heart or mind अन्तःसूच्चारुतारकयोः ... ईक्षणमहानदीप्रवाहयोः ... अच्छमुक्ताफलस्तम्बम् ... बिभ्राणाम् ... कन्यकामद्राक्षम् TilaMañ. 160. 22.

अन्तःसूतक (antas-sūtaka) *n.* [Loc.] within (the period of) impurity अन्तःसूतके जननाद्दशरात्राभ्यन्तरे चेद्बालकमरणं भवति HārLa. 41. 1.

अन्तःसूतिकागृहम् (antassūtikāgṛham) *adv.* in the lying-in chamber धारिण्या सूनुरन्यूनलक्षणः सुषुवेऽन्यदा। कान्त्या दीप इवातैलपूरोऽन्तःसूतिकागृहम् PariPar. 1. 117.

अन्तःसूत्र (antas-sūtra) *n.* **A** inner thread or cord राजापि परिहासेनान्तःसूत्रं दर्शयन् ... दमयन्तीम् ... हृन्मध्यवर्तिनीं तामकरोत् NalaCam. 5. 13 (1); **B** string inside, i.e. gone through the garland इह ज्ञानमालाया अन्तःसूत्रकल्पः स्वसंवेदनात्मा प्रमाता जीवितभूतः PratyabhiVi. ii. 42. 1 (*on* ii. 2. 3)

अन्तःसेनम् (antassenam) *adv.* into the army अन्तःसेनं विद्विषामाविशन्तो युक्तं चक्रुः सायका वाजितायाः ŚiśuVa. 18. 13.

अन्तःसौध (antas-saudha) *n.* interior of the mansion तं गृहीत्वा यया-वन्तःसौधम् PrabhāC. 110. 14.

अन्तःसौहार्द (antas-sauhārda) *n.* inner friendliness अन्तःसौहार्दमनुरुध्य-मानया... निवर्तितो गमनादेतया ... भृत्यपरमाणुः TilaMañ. 283. 5.

अन्तःस्खलितगति (antasskhalita-gati) *adj.* which has its movement checked or blocked inside तमिस्रैरप्यन्तःस्खलितगतिभिर्मेचकरुचिः। प्रभातश्रीरेषा विलसति KaṁVa. 4. 2.

अन्तःस्खलितमुखर (antasskhalita-mukhara) *m.* sounding bit (of the bridle) sliding into the mouth अन्तःस्खलितमुखरखलीनखरशिखरक्षोभ-जन्मनो लालाजलभुवः फेनपल्लवान् ... उद्गिरन्तम् ... इन्द्रायुधमद्राक्षीत् Kād. 79. 2.

अन्तःस्तनितनिर्घोष (antas-stanitanirghoṣa) *adj.* containing the thunder of clouds inside कशाभिरिव हैमीभिर्विद्युद्भिरिव ताडितम्। अन्तःस्तनितनिर्घोषं सवेदनमिवाम्बरम् Rāmā. iv. 27. 11; SūktiRa. 186. 2; SūktiMu. 61. 6.

अन्तःस्तम्भ (antas-stambha) *m.* inner or internal pillar अन्तःस्तम्भ(म्भं) विना वापि कुर्याद् बाह्यस्तु (?बाह्यं तु) पादकम् MānaSā. 19. 66; तस्मात्परिहरेच्छिल्पी चान्तस्तम्भं (?अन्तःस्तम्भं) प्रयोजयेत् MānaSā. 19. 79.

अन्तःस्तम्भ (antas-stambha) *adj.* containing inner or internal pillar अन्तःस्तम्भं बहिःस्तम्भमाजुसूत्रं यथा भवेत् MayaMa. 15. 57; पुरस्तान्मण्डपं तुल्यमन्तःस्तम्भं तु तद्बहिः ĪśānŚiPa. ii. 29. 86.

अन्तःस्तम्भवृत्ति (antasstambha-vṛtti) *adj.* which has the activity (of breathing) suspended inside अन्तःस्तम्भवृत्तिः कुम्भकः SarvaDaSaṁ. 15. 477 (comm. कुम्भके तु यथा तप्त उपले न्यस्तं जलं सर्वतः संकोचमा-पद्यते तथा बाह्याभ्यन्तरयो द्वयोरपि युगपद्वृत्त्यभावेन संकोचरूपः स्तम्भो भवतीति विशेषः)

अन्तःस्तम्भितरोदन (antasstambhita-rodana) *n.* crying which is suspended inside अपाङ्गविगलद्बाष्पमन्तःस्तम्भितरोदनम् एते ... स्वप्नापराधे स्युर्मनोहराः BhāvPra. (Śā.) 142. 15 (6)

अन्तःस्थ (antas-stha) [also written as *antastha*] *m.* semivowel (*lit.* being in the middle, i.e. between the stops and sibilants) तेऽष्टाक्षराः संपद्यन्ते ... अन्तःस्थास्तदुपसृष्टाः NidāSū. 39. 15 (2 .12); समानसंध्यक्षराणि स्पर्शा अन्तःस्था ऊष्माणः ... एतावान्वर्णसंचयः AVPari. 47 (1). 3; चत्वारो यादयोऽन्तःस्थाः AVPari. 47 (1). 9; 47 (3). 6; युग्मान्तःस्थादन्तमूलीयपूर्वैरन्तःपदं नम्यतेऽन्तःपदस्थैः ṚPrāti. 5. 10; अभिनिधानं कृतसंहितानां स्पर्शान्तःस्थानामपवाद्य रेफम् ṚPrāti. 6. 5; 14. 5; ईषत्स्पृष्टमन्तःस्थानाम् CaturA. (Śau.) 1. 30; MahāBh. i. 64. 8 (*on* i. 1. 10); स्वरे नामिनोऽन्तःस्थाः CaturA. (Śau.) 3. 39; किमर्थमन्तःस्थानामणुपदेशः क्रियते MahāBh. i. 33. 5 (*on* i. 1. 0); अन्तःस्थाः यरलवाः Kātan. i. 1. 14; CāndraVaSū. 37; 34; अन्तःस्थाः संवृतजाः ... यवरलवर्णास्तथैव चान्तःस्थाः

NāṭyaŚā. 14. 18: अन्तःस्था इति च प्रोक्ता अन्तःस्थपुरुषेशया: AhirbuS. 16.87; ईषत्स्पृष्टत्वमन्तःस्थानाम् CāndraVaSū. 29; अन्तःस्थाश्चाल्पप्राणा: CāndraVaSū. 32; अन्तःस्था: द्विप्रभेदा रेफवर्जिता: सानुनासिका निरनुनासिकाश्चेति CāndraVaSū.48; तयोरन्तःस्थापवर्गाभ्याम् ... पाठेऽर्थभेदो जायते SaraKaṇṭhā. 194. 19; अन्तःस्था यरलवा इति पञ्चभूतबीजोद्धार: LalitāSaBh. 173. 22 (*on* 211)

अन्तःस्थ (antas-stha) *adj.* [*f.*-ā] [CāndraVyā. iii. 4. 63; GaṇRa. 5. 318 (357); Prasā. i. 797. 19] **1Ai** abiding within **ii** containing within **B** being inside **2A** being in the mind, present in the heart, i.e. internal or inner **B** being inside the body **3** staying in the interior **4** residing within the limit **1Ai** abiding within यावन्तीह वै भूतान्यन्नमदन्ति तावत्स्वन्तःस्थोऽन्नमत्ति MaiU. 6. 13; पुरुषः स परः ...। यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् MahāBhā. vi. 30. 22 = BhagGī. 8. 22; GītāBh. (Śaṅ.) 246. 15 (*on* 8. 22); सर्वेऽन्तःस्था इमे लोका बाह्यमेषां न किंचन MahāBhā. xii. 231. 27; AhirbuS. 16. 87; मनुष्या: पशवश्चान्ये ये च जीवा: ... तैरन्तःस्थैरनन्तोऽसौ ViṣṇuP. v. 2. 18; KūrmaP. 663. 13 (2. 31); हृद्यन्तःस्थो ह्यभद्राणि विधुनोति सुहृत्सताम् BhāgP. i. 2. 17; (तदेवानुप्राविशत्) बहिष्ठस्य प्रवेशोपपत्तेः। न हि यो यस्यान्तःस्थः स एव तत्प्रविष्ट उच्यते TaiUBh. 259. 17 (*on* 2. 6); हृद्यन्तःस्थम् ... आत्मज्योतिश्छायां करोति BṛĀraUBh. 527. 14 (*on* iv. 3. 7); 520. 18 (*on* iv. 3. 6); बुद्धं बुद्धेरन्तःस्थम् ... प्रणमत गोविन्दम् GovindA. 6; नैवान्तःस्थं बुध्यति यं बोधयितारम्। तं संसारध्वान्तविनाशं हरिमीडे Haristu. 32; नमस्ते ...। सर्वज्ञे सर्वभूतानामन्तःस्थे सर्वसाक्षिणि LakṣmīT. 15. 2; अनात्मतां परित्यज्य निर्विकारो जगत्स्थितौ। एकनिष्ठतयान्तःस्थः संविन्मात्रपरो भव MahāU. 4. 83; अन्तःस्थं मां परित्यज्य बहिष्ठं यस्तु सेवते । हस्तस्थं पिण्डमुत्सृज्य लिहेत्कूर्परमात्मन: JābālaDaU. 4. 58; प्रकाशयन्तमन्तःस्थं ध्यायेत् कूटस्थमव्ययम् PaiṅgU. 424. 14 (3. 2); YogKuU. 3. 26; योगी ... शृणुयाद्दक्षिणे कर्णे नादमन्तःस्थमेकधी: HaṭPra. 4. 67; समुद्रस्थत्वादिलिङ्गादन्तःस्थो विष्णुस्तर्हि: तेनान्तःस्थेन विष्णुनेन्द्रादीनामभेदोऽत्रास्तु TattvPrakā. 22A. 5 (*on* i. 1. 21); 28A. 13 (*on* i. 1. 31); कौसल्या ... अन्तःस्थमेकम् ... विष्णुं सदानन्दमयं हृदब्जे सा भावयन्ती न ददर्श रामम् AdhyāRā. ii. 3. 80; तद्व्योमकर्णिकान्तःस्थं रसेन्द्रं परमेश्वरि। स्मरन् विमुच्यते पापै: RaseCin. 1. 15 (5. 24); सर्वत्राहं बहिरन्तस्थ: ŚaṅkaVi. (Ā.) 104. 2; अन्तःस्थायां त्वयि च न हि मे तन्वि धैर्यावलम्ब: HaṁsDū. (Vā.) 113; यस्यान्तःस्थानीत्यनेन परस्य (अक्षरस्य) लक्षणमुक्तम् AṇuBh. 242. 10 (*on* iii. 3. 33); **1Aii** containing within यस्मिन्नण्डे इमे लोका: सप्त वै संप्रतिष्ठिता:। ... अन्तःस्थस्य त्विमे लोका अन्तर्विश्वमिदं जगत् ... तस्मिन्प्रतिष्ठितम् BrahmāṇḍP. i. 3. 30; **1B** being inside गायन्ति त्रीणि सामानि सामगा:। ... सामभिस्त्रिभि: अन्तःस्थैरनुशंसन्ति चापरे MahāBhā. xi. 23. 41; स ददर्शोदरेऽदित्या: प्रह्लादो वामनाकृतिम्। अन्तःस्थान्बिभ्रतं सप्त लोकानादिप्रजापतिम् MatsyaP. 245. 10; शुद्धमात्मानमालिङ्ग्य नित्यमन्तःस्थया धिया। य: स्थितस्तं क आत्मेह भोगो बाधयितुं क्षम: AnnaU. 2. 42; अन्तःस्थानीन्द्रियाण्यन्तर्बहिष्ठान्विषयान्बहि:। शक्नोति य: सदा कर्तुं स कैवल्याश्रमे वसेत् NāraPaU. 3. 26; गर्भोऽपवरकेऽन्तःस्थे सूते नग्ने च कन्दरे NānārthMa. 1144; **2A** being in the mind, present in the heart, i.e. internal or inner अन्तःस्थं पूजयित्वादौ बहिस्तदनु पूजयेत् JayāS. 24. 24; अन्तःस्था शाम्भवी मेऽस्तु KulārT. 8. 48; अन्तःस्थेन हि चैतन्यज्योतिषावभासितस्य मनसो मननसामर्थ्यम् KenUBh. 38. 19 (*on* 1. 6); परोक्ष: अन्तःस्थो व्यवहार: - अयमिदानीमदोमय: (आत्मा) इति BṛĀraUBh. 613. 18 (*on* iv. 4. 5); शृणु कारणमन्तःस्थमार्यपुत्रस्य वेद्म्यहम् RāmC. App. (1) 40. 34; तारिकामुद्धरन् कुर्यान्मां चान्तःस्थां विभावयेत् LakṣmīT. 40. 96; अन्तःस्थं हि ज्ञानं बहिरर्थ: Kāśi. ii. 115. 20 (*on* 5 (3). 55); लक्ष्मण: ... आह राम ममान्तःस्थ: संशयोऽयं त्वया हत: AdhyāRā. ii.4.51; वृक्षाणामुपलानां या नामान्तःस्था: स्वसंविद:। ... अन्याभिधानास्थानार्था: संकेतैरपरै: स्थिता: YogVā. iii. 55. 58; **2B** being inside the body अन्तःस्थेऽङ्गे स्वजन उदित: ... एवं चौरमादिशेत् BṛSaṁ. 51. 25; मुञ्चेत् पिङ्गलया वायुमन्तःस्थं रेचको भवेत् KulārT. 15. 35; (अन्तरात्मानम्) तं स्वात् ... शरीरात् ... पृथक् कुर्यात् ... मुञ्जादिवेषीकामन्तःस्थां धैर्येण KāṭhUBh. 180. 8 (*on* 6. 17); यथा मुञ्जादिषीकामन्तःस्थां निर्हरन्ति, एवं (आत्मानम्) कोशपञ्चकेभ्यो निष्कृष्य सर्वात्मानं प्रतिपद्यन्ते SanatBh. 276. 16 (*on* 3. 6); अन्तःस्थेनाविरुद्धेन ... अन्तर्भेदेन संप्राप्तं मौक्तिकेनापि बन्धनम् Pañcā. 253. 15; अद: सुदुःसहं शल्यमन्तःस्थं सोढुमक्षमाम्। रक्ष माम् ParamāKā. 58. 33; **3** staying in the interior यान्त्यन्तस्था: कुलशिखरिणो दृष्टिवर्त्म क्रमेण Kapphiṇā. 15. 32; अन्तःस्थमुन्नतं वामाङ्गुष्ठं सुरोत्तम। संमुखं हृदि हार्दैषा मुद्रा बुद्धिविवर्धनी LakṣmīT. 34. 18; स्मारयसि रुद्रम् ... तुषानल इवान्तःस्थो वह्निर्मे येन वर्द्धते BṛDharmaP. i. 37. 51; योऽयं मरकतस्तम्भ: सभायां मे पुरःस्थित:। अस्यान्तःस्थं न पश्यामि दुष्पुत्र तव दैवतम् DaśāvaC. 4. 70; चञ्च्वा विदार्येतद्रजचर्म विलोक्य च। अन्तःस्थं मानुषं पक्षी पलाय्य स ततो ययौ KathāSaSāg. ii. 4. 114; ix. 4. 128; समुद्रेणान्तःस्थतटभुवि तरङ्गैरकरुणै: समुत्क्षिप्तोऽस्मीति त्वमिह परितापं त्यज मणे SubhāRaK. 33. 55; अन्तःस्थान् बन्धयेन्नागान् ... वारिबन्ध: स उच्यते Mānaso. ii. 2. 194; ii. 5. 547; असेर्विकोशस्यान्तःस्थां श्रियमश्रेन वल्गता। ... भिक्षु: प्राविशन्नगरम् RājTa. (Ka.) 8. 847; श्रीवीरनाथाय नम: ...। अन्तःस्थम् ... य: कामादिचक्रं युगपज्जिगाय NemiNir. 1. 24; आदित्याक्ष्णोरन्तःस्थो मुमुक्षुध्येयो हि परमात्मैव, न तु जीवविशेष: VedāntPāSau. 34. 18 (*on* i. 1. 21); सर्वेऽन्तःस्था: कटाहान्तर्जीवन्मत्स्योपमां दधु: RājTa. (Śrī.) 3. 387; अन्तःस्थान् रिपून् प्राग्वत्क्षोभेनाग्निमदापयत् RājTa. (Śrī.) 4. 59; (used as noun) (one) staying in the interior शवस्य हि। उदरं पाटयित्वा त्वमन्तःस्थं दर्शयिष्यसि KathāSaSāg. xii. 6. 316; द्वात्रिंशद्बाह्यत: पूज्यास्तत्रान्तःस्थास्त्रयोदश NāraS. 32 (0). 3; **4** residing within the limit उपस्थाय विवस्वन्तमन्तःस्थं पुरुषोत्तमम्। कुर्यादग्निविधिम् LakṣmīT. 28. 23; अन्तःस्थे हि विधौ कुटिले शूरा: क्व प्रभवन्ति Subhāṣi. 3117; अन्तःस्थानां च नारीणाम्। निष्ठौपरिष्टके स्यात् KandaCū. ii. 5. 19.

अन्तःस्थकृष्णा (antasstha-kṛṣṇā) *adj.* (*f.*) **1** bearing (the child) Kṛṣṇa in the womb अन्तःस्थकृष्णामवलोकयन्त: (जना:) दर्शान्तदीप्तामिव चन्द्रलेखाम् (देवकीम्) चक्रुश्चकोरायितमात्मनेत्रै: Yādavā. 2. 30 (comm. अन्तस्थकृष्णाम् अन्तर्गतदामोदराम्); **2** having the (shape of) black-antelope inside (the orb), Yādavā. 2. 30 (comm. चन्द्रलेखापक्षेऽन्तर्गतकृष्णमृगाम्)

अन्तःस्थकोण (antasstha-koṇa) *m.* inner corner or angle अन्तःस्थकोणार्धपदेषु चाष्टौ वक्ष्ये चतस्रश्च दिशासु योज्या: VāstuVi. 4. 40.

अन्तःस्थकोष्ठ (antasstha-koṣṭha) *m.* inner or internal square विकृतिकृतिपुटे षट्त्रिंशतान्तःस्थकोष्ठै: ... पीठिका ... मुद्रिका भद्रके स्यात् ŚilpaRa. ii. 28. 31.

अन्तःस्थगन्धतन्मात्रा (antasstha-gandhatanmātrā) *adj.* (*f.*) possessing the inner subtle element of smell तदेदा(?वा)वनितां वेत्ति ... अन्तःस्थगन्धतन्मात्रामुर्वीं स्थैर्यकलामिव YogVā. iii. 61. 16.

अन्तःस्थगितरविबिम्ब (antassthagita-ravibimba) *adj.* which has concealed the disc or orb of the Sun inside तव श्रान्तस्यान्तःस्थगितरविबिम्ब: किसलयै: कदम्ब: कादम्ब त्वरितमवलम्ब: स भविता HaṁsDū. (Rā.) 16 (comm. पल्लवै: अन्त: अभ्यन्तरे स्थगितं तिरोहितं रविबिम्बं सूर्यरश्मिरितिभाव:)

अन्तःस्थचञ्चरीकप्रचालित (antassthacañcarīka-pracālita) *adj.* shaken by the bees remaining inside तस्याश्चकम्पाते पयोधरौ। पद्मकोशाविवान्तःस्थचञ्चरीकप्रचालितौ SkandP. i (3). 18. 13.

अन्तःस्थचतुरस्र (antasstha-caturasra) *adj.* being in the inner or internal quadrangular construction (कोटचक्रस्य) अन्तःस्थचतुरस्रा ये रेखाया मध्यत: स्थिता:। स्तम्भतारा: समाख्याता: Mānaso. ii. 20. 1054.

अन्तःस्थचतुष्कोणव्यूह (antasstha-catuṣkoṇavyūha) *m.* inner quadrangular manifestation or form (of Puruṣottama as Vāsudeva etc.) अथान्तःस्थचतुष्कोणव्यूहान्तर्व्यूहसिद्धये। त्यक्त्वा पङ्क्तित्रयं बाह्ये पङ्क्तिमेकां विलोपयेत् ĪśānŚiPa. ii. 50. 94.

अन्तःस्थचिद्गुण (antasstha-cidguṇa) *adj.* having the quality of consciousness abiding within तदेतत् सकलं स्वच्छं सुखमासीदनाकुलम्। अन्तःस्थमनुकं सत्त्वमन्तःस्था(?स्थ)चिद्गुणं मुने AhirbuS. 6. 55.

अन्तःस्थतोय (antasstha-toya) *n.* element of water present inside (the womb, stone etc.) दृश्यतेऽन्तःस्थतोयानां बहिष्ठ: परिपाकत:। परिणाम: पदार्थानाम् BṛĀraUBhVā. i. 4. 533 (comm. अस्मदुदरेषु पाषाणादिषु चान्तःस्थानि यानि तोयोपलक्षितानि भूतानि)

अन्तःस्थत्व (antasstha-tva) *n.* **A** the state of being inner or internal (ज्योतिरान्तरम्) यत्पुन: अन्तःस्थत्वादप्रत्यक्षत्वाच्च वैलक्षण्यमुच्यते तत् चक्षुरादिज्योतिर्भि: अनैकान्तिकम् BṛĀraUBh. 520. 16 (*on* iv. 3. 6); **B** the state of abiding within आदित्येऽक्षिणि च अन्तःस्थत्वेन श्रूयमाण: पुरुषो जीवविशेष: किं वा परमेश्वर इति VedāntKau. 35. 10 (*on* i. 1. 21)

अन्तःस्थत्वलिङ्ग (antassthatva-liṅga) *n.* supporting proof (of the form) of the state of abiding within (the self) अन्तःस्थत्वलिङ्गसमन्वयप्रतिपादनात्प्रायेणेति TattvPrakā. 15B. 10 (*on* i. 1. 12)

अन्तःस्थधारणारूप (antassthadhāraṇā-rūpa) *adj.* of the form of, i.e. representing the retention of semivowel अन्तःस्थधारणारूपं यादिवान्तचतुष्टयम्। उदग्गतं लिखेत् पत्रमरं वा पूर्ववत् बुध: LakṣmīT. 23. 14.

अन्तःस्थनन्दतनय (antasstha-nandatanaya) *m.* son of Nanda, i.e. Kṛṣṇa present in the heart द्वावेव पूर्णकरुणौ ... अन्तःस्थनन्दतनयोऽन्तरवर्तिदारुब्रह्मेति CaitaCan. 144. 5 (6)

अन्तःस्थपङ्क्तिषट्क (antasstha-paṅktiṣaṭka) *n.* group of six rows (of the squares) which are inside बाह्यवीथ्यास्त्वथान्तःस्थपङ्क्तिषट्कादनन्तरम्। अन्तस्त्रिपङ्क्तीः परितो महावीथीस्तु मार्जयेत् ĪśānŚiPa. ii. 50. 90.

अन्तःस्थपीठनाल (antassthapīṭha-nāla) *m.* channel or canal in the internal ground plan प्रासादस्योत्तरे मध्ये नालमेवं प्रकल्पयेत्। अन्तःस्थपीठनालस्य समं वा बाह्यनालकम् ĪśānŚiPa. ii. 32. 95.

अन्तःस्थपुरुष (antasstha-puruṣa) *m.* individual soul abiding within (महाविष्णुः) पुष्करं कालरूपेण धत्ते नाभिसमुद्भवम्। अन्तःस्थपुरुषं चैव प्रधानं तद्गतं दधत् AhirbuS. 55. 45.

अन्तःस्थपुरुषा (antasstha-puruṣā) *adj.* (*f.*) having individual soul abiding within अन्तःस्थपुरुषां शक्तिं तामादाय ...। संवर्धयति योगेन अनिरुद्धः AhirbuS. 6. 14.

अन्तःस्थपुरुषेशय (antassthapuruṣe-śaya) *adj.* lying, i.e. existing in the individual soul abiding within याद्याः ... अन्तःस्था इति च प्रोक्ता अन्तःस्थपुरुषेशयाः AhirbuS. 16. 87.

अन्तःस्थप्राणमुख्य (antassthaprāṇa-mukhya) *m.* chief of the vital breaths abiding within जगदखिलमिदम् ... अन्तःस्थप्राणमुख्यात्प्रचलति ŚatŚlo. 13.

अन्तःस्थबाह्यविस्तार (antassthabāhya-vistāra) *m.* internal and external expansion or evolution बीजान्मूलं मूलात्क्षेत्रस्यान्तःस्थबाह्यविस्तारौ VarivaRaha. 164.

अन्तःस्थभाग (antasstha-bhāga) *m.* part which is inside, inner part वक्त्रादन्तस्स्थभागस्य वर्तिमुल्लिख्य मानतः। तद्भागात्तुर्यभागेषु तन्तुना नेत्र सिद्धयेत् PauṣkS. 16. 36.

अन्तःस्थभावभोक्तृ (antassthabhāva-bhoktṛ) *adj.* who experiences the inner emotion or feeling अन्तःस्थभावभोक्ता ततोऽन्तरात्मा महामेघः PraboSu. 253.

अन्तःस्थमनुक (antassthamanu-ka) *adj.* having the spell (i.e. Mantra) in the mind अन्तःस्थमनुकं सत्त्वमन्तःस्थाचिद्गुणम् AhirbuS. 6. 55.

अन्तःस्थमुद्गर (antasstha-mudgara) *m.* (in anatomy) the malleus of the ear, MW.

अन्तःस्थल (antas-sthala) *n.* inner part of the apartment पान्थ ... अन्तःस्थलमतिरम्यं द्वाराद्बहिरत्र मा स्वाप्सीः ŚṛṅgāMañ. (A.) 10. 24.

अन्तःस्थशीधु (antasstha-śīdhu) *n.* liquor which is contained inside बभूव ... तनुर्मृगदृशः पुलकोपरुद्धा। अन्तःस्थशीधुसमकालनिपीतकांस्यबिम्बागतेन्दुकृतशीतविजृम्भितेव HarVi. 26. 76.

अन्तःस्थशूल (antasstha-śūla) *m.*, *n.* spear drawn inside (the circle) पुनरन्तःस्थशूलानां पार्श्वकोष्ठाष्टकेषु वै। यमाष्टाक्षरमालिख्य ... लिखेत् ĪśānŚiPa. i. 47. 19.

अन्तःस्थशेष (antasstha-śeṣa) *m.* serpent Śeṣa dwelling inside करसंपुटपेषजन्मा। अन्तःस्थशेषफणरत्ननिधानभूमिपीठे पपात शरभस्य कृशानुवर्तिः HarVi. 34. 26.

अन्तःस्थषट्कोष्ठग (antassthaṣaṭkoṣṭha-ga) *adj.* placed in internal six squares or walls अष्टादशकोष्ठवत्स्वरपदेष्वन्तःस्थषट्कोष्ठगान्यन्तर्वृत्तगतैककोच्छुरितपार्श्वद्वन्द्वतुन्दीनि च। इत्यष्टाष्टपदैरराण्यपदिशं कुर्यात् ŚilpaRa. ii. 28.39.

अन्तःस्थसंविद् (antasstha-saṁvid) *f.* consciousness abiding within अनात्मतां परित्यज्य निर्विकारो जगत्स्थितौ। एकनिष्ठतयान्तःस्थसंविन्मात्रपरो भव VarāU. 2. 50.

अन्तःस्थसत्सत्त्व (antasstha-satsattva) *n.* real quality of goodness existing within संस्मरेत् ... शान्तमन्तःस्थसत्सत्त्वं भस्मीभूतरजस्तमम् LakṣmīT. 34. 106.

अन्तःस्थसप्तजलशेवधि (antasstha-saptajalaśevadhi) *m.* seven treasures of water (i.e. oceans) which are inside अन्तःस्थसप्तजलशेवधिवारिपूर्णम्। ब्रह्माण्डम् HarVi. 47. 20.

अन्तःस्थसाध्य (antasstha-sādhya) *adj.* to be furnished (with the name of the person against whom the spell is to be employed) in the middle मध्ये तारे बीजमन्तःस्थसाध्यम् ... विलिख्य। ... यन्त्रं दौर्गम् ... विदध्यात् ŚāraTi. 11. 19 (comm. मध्यस्थितसाध्यसाधकनामकर्मसहितं विलिख्येति संबन्धः)

अन्तःस्थसुरतारम्भाभिलाष (antasstha-suratārambhābhilāṣa) *m.* internal or mental desire for starting, i.e. practising sexual intercourse अन्तःस्थसुरतारम्भाभिलाषमपि गोपयत्। अन्योऽन्यं मिथुनं वेत्ति नेत्रे दृष्ट्वैव चञ्चले Subhāṣi. 2044.

अन्तःस्थस्फुरदुरुमन्यु (antassthasphurad-urumanyu) *m.* huge, i.e. great anger blazing in the mind अन्तःस्थस्फुरदुरुमन्युवह्निसृष्टस्पष्टोष्मक्कथनविशोषशङ्कयेव। भीमस्य ... स्वेदाम्भः ... बहिरानशे शरीरम् Kapphiṇā. 3. 19.

अन्तःस्था (antas-sthā-) I. P. **Ai** to stand in the way, to stand in between मा प्र गा॑म प॒थो व॒यं मा य॒ज्ञादि॑न्द्र सो॒मिनः॑। मान्तः स्थु॑र्नो अरा॑तयः ṚV. x. 57. 1; AV. xiii. 1. 59; AV. (P.) xvii. 25. 2; JaimiBr. 3. 168; य॒था द्यां च॑ पृथि॒वीं चा॒न्तस्ति॒ष्ठ॑ति तेज॑नम्। ए॒वा रोगं॑ चा॒स्रावं॑ चा॒न्तस्ति॑ष्ठतु मुञ्ज॒ इत् AV. i. 2. 4; **Aii** to stand in the way, i.e. to stop वै॒श्वा॒न॒रो नो॒ अद॑ब्धस्तनूपा अ॒न्तस्ति॑ष्ठाति दु॒रि॒तानि॒ विश्वा॑ AV. vi. 53. 2; AV. (P.) xix. 8. 2; MantrBr. i. 6. 35; **B** to stay inside, to be in the proper place वै॒श्वा॒न॒रो र॒श्मिभि॑र्वावृधा॒नः। अ॒न्तस्ति॑ष्ठ॒त्वमृ॑तस्य गो॒पाः TaiBr. III. x. 8. 10 (comm. वैश्वानरो जाठरश्चाग्निः रश्मिभिः वावृधानः ... शरीरस्यान्तस्तिष्ठतु)

अन्तःस्था (antas-sthā) *f.* **1** semivowel (*lit.* being in the middle, i.e. between the stops and vowels) व्यञ्जनं घोषवत्संज्ञमन्तःस्था हः परौ यमौ। त्रयस्त्रयश्च वर्गान्त्या अघोषः शेष उच्यते AVPari. xvii. 1. 16; (य् र् ल् व्)चतस्रोऽन्तःस्थाः ṚPrāti. 1. 12; 2. 8; 4. 3; 4. 39; 5. 10; 6. 5; 6. 6; 11. 1; 12. 3; 14. 5; 20. 1; 23. 1; अष्टौ स्थानानि वर्णानामुरः कण्ठः शिरस्तथा। ... हकारं पञ्चमैर्युक्तमन्तःस्थाभिश्च संयुतम्। औरस्यं तं विजानीयात् PāṇiŚi. 16; सपरस्वरायाः संप्रसारणमन्तःस्थायाः Kātan. iii. 4. 1; (Vṛ. अन्तःस्थाग्रहणमभ्यासविकारबाधनार्थम्। तेन विव्यथे। विव्याधे) अन्तःस्थाभ्यः पवर्गाद्यं स्वरेभ्यः पूर्वतः स्थितौ BhārŚi. 31; AgniP. 342. 8; **2** name of a type of a metre, viz. Rāj, Virāj etc. (*lit.* existing within twenty-two syllables) एतासामन्तरेष्वन्तस्था(v.l. °न्तःस्थाः) छन्दांसि NidāSū. 8. 11 (1. 5) (comm. एतासां गायत्रीणामन्तरेषु मध्यदेशेषु द्वाविंशत्यक्षरादिष्वन्तस्था अन्तस्तिष्ठन्ति [इति] अन्तस्था राड्विराडित्यादयः)

अन्तःस्थात्व (antassthā-tva) *n.* the state of being a semivowel पृथक्प्रयत्ननिर्वर्त्यं वर्णमिच्छन्तीति। अन्तःस्थात्वेनेषत्स्पृष्टकरणत्वादितरस्य च स्पर्शत्वेन स्पृष्टकरणत्वात् Nyās. i. 20. 14 (*on* i. 1. 0)

अन्तःस्थादि (antassthādi) *adj.* semivowel etc. सान्तःस्थादौ धारयन्तः परक्रमं शर्मन्स्यामास्मिन्सु जनान् श्रुधीयतः ṚPrāti. 14. 23.

अन्तःस्थादिसंयोग (antassthādi-saṁyoga) *m.* euphonic combination with semivowel etc. (परुषावृत्तिः) सैषा प्रायेणोष्मणामन्तःस्थादिसंयोगैरवस्थाप्यते SaraKaṇṭhā. 242. 9.

अन्तःस्थान (antas-sthāna) *n.* **A** location within, internal position वैतथ्यं सर्वभावानां स्वप्न आहुर्मनीषिणः। अन्तःस्थानात्तु भावानां संवृतत्वेन हेतुना GauḍKā. 2. 1; 2. 4; **B** inner apartment प्रविशतां पात्राणां चान्तःस्थानम् AbhinBhā. i. 56. 18 (*on* 2. 34)

अन्तःस्थानिमित्त (antassthā-nimitta) *adj.* caused by semivowel संप्रसारणं य्वृतोऽन्तःस्थानिमित्ताः Kātan. iii. 8. 33 (Vṛ. अन्तःस्थैव निमित्तमुत्पत्तिर्येषां तेऽन्तःस्थानिमित्ताः य्वृतः संप्रसारणमिति संज्ञिताः)

अन्तःस्थानुनासिकवर्ज (antassthānunāsika-varja) *adj.* (consonants) excluding semivowels and nasals व्यञ्जनम् ... अन्तःस्थानुनासिकवर्जमिति किम् KātanVṛ. *on* ii. 1. 13.

अन्तःस्थानुनासिकवर्जित (antassthānunāsika-varjita) *adj.* (consonants) excluding semivowels and nasals अन्तःस्थानुनासिकवर्जितं व्यञ्जनं धुट्संज्ञं भवति KātanVṛ. *on* ii. 1. 13.

अन्तःस्थानुप्रासवती (antassthānuprāsa-vatī) *adj.* (*f.*) having alliteration of semivowels अन्तःस्थानुप्रासवती द्राविडी (वृत्तिः) यथा - प्रियालललवलीतालतमालैलावनावली SaraKaṇṭhā. 237. 2.

अन्तःस्थानुभवोल्लास (antassthānubhavollāsa) *m.* bliss produced from internal experience अन्तःस्थानुभवोल्लासो मनोवाचामगोचरः। कुलद्रव्योपभोगेन जायते KulārT. 5. 73.

अन्तःस्थान्तप्रकरण (antassthānta-prakaraṇa) *n.* topic of roots ending with semivowels धावु गतिशुद्ध्योः। ... हिक्कादिषूभयपदिष्वयं न पठ्यते। तेषां कवर्गान्तप्रकरणानुरोधेन। अस्य चान्तःस्थान्तप्रकरणानुरोधात् DhātuPra. 1. 601 (45. 9)

अन्तःस्थापत्ति (antassthāpatti) *f.* conversion into semivowel, semivowelization अन्तःस्थापत्तावुदात्तस्यानुदात्ते क्षैप्रः CaturA. (Śau.) 3. 58.

अन्तःस्थापित (antas-sthāpita) *adj.* kept or placed inside (चन्द्रापीडः) अन्तःस्थापितमणिकमण्डलुमण्डलाम् ... संनिहितभस्मालाबुकां गुहामद्राक्षीत् Kād. 133.12.

अन्तःस्थाप्रत्यय (antassthā-pratyaya) *adj.* followed by a semivowel मेधातिथौ वरुणान्तव्रतान्तौ स्पर्शान्तःस्थाप्रत्ययौ निर्हसेते ṚPrāti. 4. 39; 14. 13.

अन्तःस्थाप्रदेश (antassthā-pradeśa) *adj.* having the place or point of articulation in between (the stops and sibilants) यरलव। इत्येते वर्णा अन्तःस्थासंज्ञा भवन्ति। अन्तःस्थाप्रदेशाः KātanVṛ. *on* i. 1. 14.

अन्तःस्थायिनी (antas-sthāyinī) *adj. (f.)* remaining internally, i.e. pertaining to the mind स तत्र तीव्रतपसे निनाय नियतः समाः। एकादशीं दशामन्तःस्थायिनीं मान्मथीं दधत् BṛKathāMañ. ix. 1 631.

अन्तःस्थासंयुक्त (antasstha-saṁyukta) *adj.* joined or connected with semivowel आतोऽन्तःस्थासंयुक्तात् Kātan. iv. 6. 103; अन्तःस्थासंयुक्तादाकारात्परस्य निष्ठातकारस्य नकारो भवति KātanVṛ. *on* iv. 6. 103.

अन्तःस्थासंज्ञ (antasstha-sañjña) *adj.* having the term 'antassthā' यरलव। इत्येते वर्णा अन्तःस्थासंज्ञा भवन्ति KātanVṛ. *on* i. 1. 14.

अन्तःस्थित (antas-sthita) *adj.* [*f.*-ā] **A** present in the heart or mind **Bi** present inside the body **ii** present in the interior (of the circle) **iii** present inside (the room etc.) **iv** (used as noun) (one) seated inside **C** dwelling or residing in the interior (region or country) **Di** abiding within **ii** merged within (the self or soul) **Ei** inner or internal **ii** inner or internal, i.e. inherent **F** situated in between **A** present in the heart or mind अन्तःस्थितं मे यदि वारयन्ति कामं भवेत् विस्मयनीयमेतत् Avimā. 4. 6: (राजा) अन्तःस्थितां दमयन्तीं दर्शयितुमिव हृन्मध्यवर्तिनीं तामकरोत् NalaCam. 5. 14 (2): अन्तःस्थितेऽप्यात्मनि यैः क्रियन्ते सेवाप्रवृत्तैः पुरुषैः प्रणामाः SevyaSev. 30; **Bi** present inside the body गुणान्वितानीति तदङ्गसङ्गादन्तःस्थितं सारमिवोद्गिरन्ति BhāvŚ. 49: अन्तःस्थितः प्राणरूपो बहिश्चान्नप्रदो हि यः। यो यज्ञसाधनं यामि शरणं तं धनंजयम् BrahmP. 125. 17; विष्ठामूत्रकफादिभिः। हृणीयन्ते प्राणिनोऽमी कायस्यान्तःस्थितैर्न किम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 253; यावान्वा अयमाकाशः इति व्यापकत्वमन्तःस्थितस्य प्रतीतम् AṇuBh. 87. 2 (*on* i. 3. 24); दूरादन्तःस्थितमणिमहोमञ्जरीमञ्जुगर्भाः। यत्रासीनाः सुरयुवतयः ... उत्पश्यन्ति BhramDū. 80; गां दोग्धीति। अन्तःस्थितद्रवद्द्रव्यनिष्ठ-विभागानुकूलव्यापारो दुहेरर्थः LaŚabdeŚe. i. 459. 13; **Bii** present in the interior (of the circle) (कोटचक्रस्य) अन्तःस्थिते ग्रहे पापे कोटनाशं प्रपद्यते Mānaso. ii. 20. 1057; **Biii** present inside (the room etc.) अन्तःस्थितेन सा तेन ... कन्दरा। तिरश्चीनत्वमापन्ना लोकनालिरिवाभवत् TriṣaŚaPuC. i. 4. 315: यत् त्वया एकस्मिन्पण्डितेऽन्तःस्थिते द्वितीयपण्डितप्रवेशो न देयः PurāPraSaṁ. 77. 15: पीठम् ... परिपूज्यान्तःस्थितः संस्मरन्। देवम् ... अष्टेष्टकाश्चिन्वीत TantrSa. 1. 91; **Biv** (used as noun) (one) seated inside उपांशु भण्यतामन्तःस्थिताः श्रोष्यन्ति RasSa. 181 (3); **C** dwelling or residing in the interior (region or country) योजनानां सहस्रं वै द्वीपोऽयम् ...। पूर्वे किराता यस्यान्ते ...। ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राश्चान्तःस्थिता द्विज MārkP. 57. 8; सव्वान (Read सर्व्वान्) सपशतविषयातः (Read सप्तशतविषयान्तः)स्थितमहास्थानब्राह्म (Read °ब्राह्म) णांश्च वोध (Read बोध) यत्यस्तु वः संविदित (Read संविरितं) यथा EI. xi. 310. 15; अन्तःस्थितेऽन्तःस्थानगते भूम्युपरिभागसंयुक्ते ग्रामे ManvaVi. 509. 27 (*on* 4. 108); अन्तःस्थिता मूषकमुख्यजीवा ...। जीवन्ति जीवाः सकलोपजीव्यस्तस्मादगृही सर्ववरो मतो मे ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 102; इदमन्तःस्थितानल्पकल्पनाम्भोरुहालयम्। ब्रह्माण्डमण्डपापीडक्रीडामण्डपमण्डलम् YogVā. vi (1). 45. 25; **Di** abiding within रजःशश्वत्प्रवृत्तिमत्। लोलीभूतमिदं तच्च विश्वमन्तःस्थितं तदा AhirbuS. 6. 58; चिदात्मैव हि देवोऽन्तःस्थितमिच्छावशाद्बहिः। योगीव निरुपादानमर्थजातं प्रकाशयेत् ĪśvaPraSū. i. 5. 7; PratyabhiVi. i. 228. 2 (*on* i. 5. 7); पृथिवीं च या। अन्तःस्थिता यमयति वन्दे तामीश्वरीं पराम् DevīBhāP. v. 9. 25; देवेश ... अन्तःस्थितः ... त्राहि विष्णो KalkiP. iii. 19. 10; आत्मानममृतोदन्वदन्तःस्थितममन्यत Yādavā. 16. 138; अन्तःस्थितायाः शक्तिरूपायाः स्वरूपाविरोधिन्याः न स्वरूपविभेदकत्वम् AṇuBh. 81. 17 (*on* i. 3. 15); **Dii** merged within (the self or soul) किमन्तःस्थित एवाश्नुते। उत पुनर्जन्म प्राप्नोति AṇuBh. 346. 10 (*on* iv. 4. 1); अन्तस्स्थितमनभि-व्यक्तनामरूपतया स्वात्मनि स्थितं बहिरभिव्यक्तनामरूपतया प्रकाशयेत् ŚivārkaMaDī. i. 341. 14 (*on* i. 2. 9); **Ei** inner or internal अवबोधं विदुर्ज्ञानं तदिदं साप्तभूमिकम्। ... आसामन्तःस्थिता मुक्तिः MahāU. 5. 26; यस्मादन्तःस्थितः सर्वः स्पष्टमर्थोऽवभासते। ... स प्रसाद इति स्मृतः Candrā. 4. 3; रराज लावण्यतरङ्गरम्या वलित्रयी मध्यगता मृगाक्ष्याः। अन्तःस्थितानामिव दर्शयन्ती निवेशसीमान्तमनुश्रवाणाम् Yādavā. 12. 49; **Eii** inner or internal, i.e. inherent योनावन्तःस्थितमेव फलं बहिर्निर्गतं वेति AṇuBh. 182. 9 (*on* iii. 1. 27); **F** situated in between अन्तःस्थितो मन्दगतिस्तु पश्येद्दीप्तांशकैर्द्वावथ शीघ्रतस्तु TājiNī. 1 (2). 28 (106)

अन्तःस्थितकामिगृह (antassthitakāmi-gṛha) *m., n.* house where the lover is present inside अन्तःस्थितकामिगृहद्वारगतं लुप्तवित्तनरमन्या। समुवाच कुट्टनी व्रज कल्लोलाकल्पदेहेति KuṭṭaMa. 334.

अन्तःस्थितत्व (antassthita-tva) *n.* **A** the state of abiding within अहम् इति उचिते परामर्शे योऽयम् इदंतापरामर्शः सैव बाह्यता, तद्देहान्तःस्थितत्वं अहमित्येतावता चित्समुचितेनैव वपुषा परामर्शनमेव PratyabhiVi. i. 237. 2 (*on* i. 5. 10); **B** the state of present inside the body कामोऽन्तःस्थितत्वात्प्राणस्थानीयः ... भवति SetuBa. 150. 15.

अन्तःस्थितत्वधर्म (antassthitatva-dharma) *m.* property of being the internal (entity) (पञ्चजनाः) नानाभावादेव स्वीकर्तव्याः। यद्यपि भूततन्मात्राकृति-चित्यन्तःस्थितत्वधर्मा वक्तुं शक्यन्ते AṇuBh. 107. 9 (*on* i. 4. 11)

अन्तःस्थितवत् (antas-sthitava(n)t) *adj.* existing or abiding within वर्तमानावभासानां भावानामवभासनम्। अन्तःस्थितवतामेव घटते बहिरात्मना ĪśvaPraSū. i. 5. 1 (PratyabhiVi. तेन सह ऐकात्म्यम् अनुज्झितवताम्)

अन्तःस्थितवाचिन् (antassthita-vācin) *adj.* denoting or expressing that which is abiding within यस्यान्तरे यदन्तर्गते ते नामरूपे इत्यस्मिन्नर्थे अन्तरशब्दादन्तःस्थितवाचिनः प्रथमाद्विवचनस्य ... तयोरपि ग्रहणार्थमादिशब्दः कृतः ŚivārkaMaDī. i. 504. 8 (*on* i. 3. 42)

अन्तःस्थिताङ्गुलि (antassthitāṅguli) *adj.* whose fingers are turned inside कर्कटः सोऽभिधीयते। अन्तःस्थिताङ्गुलिः कार्यश्चिन्तायाम् SaṁgīRa. iv. 53. 1 (7. 189)

अन्तःस्थितानल्पकल्पना (antassthitānalpakalpanā) *f.* not less, i.e. many assumptions present in mind इदमन्तःस्थितानल्पकल्पनाम्भोरुहालयम्। ब्रह्माण्ड-मण्डपापीडक्रीडामण्डपमण्डलम् YogVā. vi (1). 45. 25.

अन्तःस्थितानेकसुरारिसंघ (antassthitānekasurārisaṅgha) *adj.* having many groups of enemies of gods, i.e. demons residing inside अन्तःस्थितानेकसुरारिसङ्घाद्विचित्रवर्मायुधचित्रशोभम्। भीमं बलम् ... विनिर्ययौ सिन्धुजलाद् विशालात् VārāP. 96. 8.

अन्तःस्थितापरिमाणशृङ्गिहेमकूट (antassthitāparimāṇaśṛṅgihemakūṭa) *adj.* **1** having countless towering heaps of gold inside वर्षपर्वतसमूहमिवान्तः-स्थितापरिमाणशृङ्गिहेमकूटम् ... राजकुलं विवेश Kād. 92. 3; **2** having many (mountains like) Śṛṅgin and Hemakūṭa within (itself) Kād. 92. 3.

अन्तःस्थिताष्टकोण (antassthitāṣṭakoṇa) *m.* octagon situated inside, inner octagon नित्यानित्यावदुदितमर्चनं चतुरस्रके। अन्तस्थिताष्टकोणेषु पूजयेदुक्त-विग्रहाः TantrRā. 18. 18.

अन्तःस्थितास्वादलवा (antassthitāsvādalavā) *adj. (f.)* having or containing a bit of taste within तदेवं जलतां याति निजसत्तात्मिकां स्वयम्। अन्तःस्थितास्वादलवं सलिलं द्रवतामिव। तदेदावनितां वेत्ति YogVā. iii. 61. 15.

अन्तःस्थिति (antas-sthiti) *f.* **A** inner condition कन्यान्तःपुरमक्रमात् प्रविशता संदूषिता नः स्थितिः (v.l. संदूषितान्तःस्थितिः) MahāvīC. 2. 50; **B** existence inside the body अन्तःस्थितेर्न दृष्टिश्चेत्पाटितेऽप्यनुपग्रहात् ŚlokaVār. 5 (17). 99 (714. 4); **C** abidance within अन्तःस्थित्याद्युपयुक्तात्मशरीरभावप्रश्नः यन्मयमिति ŚrutaPra. iA. 231. 19 (*on* i. 1. 1); **D** act of dwelling or residence at the interior (of the city) अनाहते देवि भजन्ति ये त्वामन्तःस्थितिस्त्वन्नगरे तु तेषाम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 12. 35.

अन्तःस्थिति (antas-sthiti) *adj.* abiding within गतिरन्तःस्थितिरागमैकगम्यः। ... गुरुराद्यो मयि गौरवं विधाता Yadavā. 15. 5 (*but* comm. अन्तर्यामी)

अन्तःस्थितौर्वानल (antassthitaurvānala) *m.* submarine fire situated inside सा ... अमृतार्णवमालुलोके। ... अन्तःस्थितौर्वानलजातदाहदुःखा-दिवाक्रन्दनमुत्सृजन्तम् ĀnandRa. 1. 11.

अन्तःस्थीय (antassth-īya) *adj.* pertaining to what is situated inside (the country) अन्तःस्थीयः। देशाधिकारेऽपि संभवापेक्षं विशेषणं न सर्वेषाम् KāśiVṛ. *on* iv. 2. 138.

अन्तःस्थूलाशय (antas-sthūlāśaya) *m.* container of large intestine inside, i.e. abdomen or stomach अन्नं पिण्डकवलैर्ग्रासैर्भुक्तं च देहिभिः। अन्तःस्थूलाशये सर्वप्राणान् स्थापयति क्रमात् PadmP. ii. 66. 16.

अन्तःस्थोग्रसिंह (antassthograsiṁha) *adj.* having ferocious lion inside अन्तर्गूढभुजङ्गं गृहम् इव व्यालाकुलं वा (v.l. अन्तर्लीनभुजंगममिवान्तःस्थोग्रसिंह) वनम् PañcT. 1. 129 (142. 1)

अन्तःस्थोत्तर (antassthottara) *adj.* whose end-part is inside ज्वालासीमनि दीपधामनि तथान्तःस्थोत्तरेऽन्तर्गते। प्राकारे ...। कुड्याभ्यन्तरबाह्ये वा कुड्यमध्येऽपि नीप्रकम्। ... नतं भवेत् ŚilpaRa. i. 40. 28.

अन्तःस्थोष्मन् (antassthoṣman) *m.* semivowel and aspirant अन्तःस्थोष्मसु लोपः CaturA. (Śau.) 2. 32.

अन्तःस्निग्ध (āntas-snigdha) *adj.* moist inside परुषारुणानि विशीर्णबहिस्त-नून्यन्तःस्निग्धानि शुक्लरक्तावभासानि ... सिध्मकुष्ठानीति विद्यात् CaraS. ii. 5. 8 (6) (1941 Ed.)

अन्तःस्नेहधारण (antas-snehadhāraṇa) *n.* act of containing oil inside बहिर्मुक्तोऽप्यमुक्तोऽन्तर्बद्धपक्षीव वल्गितः। निस्तुषोऽपि तिलस्तापकरोऽन्तःस्नेहधारणात्

PārśvC. 6. 367.

अन्तःस्नेहफला (antassnehaphalā) *f.* the plant *Solanum Diffusum*, pw.

अन्तःस्पन्द्य (antas-spandya) *adj.* enclosed on the border अन्तःस्पन्द्यमपच्छिद्य तत्पुरस्तात्प्राञ्चं दध्यात् BaudhŚuS. 4. 21.

अन्तःस्पर्श (antas-sparśa) *adj.* having internal (sense of) touch द्रुमाः। उत्स्रोतसस्तमःप्राया अन्तःस्पर्शा विशेषिणः BhāgP. iii. 10. 19.

अन्तःस्पर्शसुख (antassparśa-sukha) *n.* bliss experienced by internal touch तन्मध्यनाडीरूपस्य उभयलिङ्गात्मनोऽपि तद्वीर्योत्साहबललब्धावष्टम्भस्य कम्पकाले सकलवीर्यक्षोभोज्झिगमिषात्मकं अन्तःस्पर्शसुखं स्वसंवित्साक्षिकमेव ParāTri. 50. 8.

अन्तःस्पष्टदृष्टसकलवृत्तान्तता (antasspaṣṭadṛṣṭasakalavṛttānta-tā) *f.* [Inst.] on account of being that in which all the happenings are clearly seen (from outside) प्रविश्य च ... अन्तःस्पष्टदृष्टसकलवृत्तान्ततया रिक्तम् ... अच्छोदं नाम सरो दृष्टवान् Kād. 123. 1.

अन्तःस्पृश् (antas-spṛś) *adj.* touching the heart or mind अन्तःस्पृशं रुषमभीक्ष्णमभिव्यनक्ति Jīvān . 409. 7.

अन्तःस्प्रष्टव्यविशेष (antasspraṣṭavya-viśeṣa) *m.* peculiarity which is to be touched, i.e. experienced by the mind अन्तःस्प्रष्टव्यविशेषो हि न दूरं भाति। तेनासावात्मैकदेशतयान्तःशरीरस्य स्थितेर्न बाह्यवृक्षवदनुभूयते PramāVāBh. 126. 8.

अन्तःस्प्रष्टव्यविशेषरूपत्व (antasspraṣṭavyaviśeṣarūpa-tva) *n.* the state of being the peculiar form which is to be touched, i.e. experienced by the mind अन्तःस्प्रष्टव्यविशेषरूपत्वात्परोपलब्धिर्न भवतीति चेत्। न। बहिःस्प्रष्टव्यस्यापि व्रणादेरनुपलम्भात् PramāVāBh. 88. 1.

अन्तःस्फीता (antas-sphītā) *adj. (f.)* increased in the mind नान्तःस्यूता (v.l. अन्तःस्फीता) चलति रिपुता किं च संकोचभाजः प्रायेणैते स्वजनविमुखाः श्रीमदान्धा भवन्ति DaśāvaC. 8. 520.

अन्तःस्फुटक्रमायोग (antassphuṭa-kramāyoga) *m.* untenability of the succession which appears clear(cut) inwardly अन्तःस्फुटक्रमायोगे मध्यायां तद्विभेदभाक् ParāTri. 15. 16.

अन्तःस्फुटावर्तविवर्तिका (antassphuṭāvartavivartikā) *adj. (f.)* having eddies of waves forming whirlpools clear inside वहन्तीमाः पराः सन्ताः शान्ताः सर्गपरंपराः। सलिलद्रवतेवान्तःस्फुटावर्तविवर्तिका YogVā. iii. 62. 3 (comm. अन्तःस्फुटा आवर्तानां विवर्तिकाः परिवृत्तयो यस्याम्)

अन्तःस्फुटैकशिवरूप (antassphuṭaikaśivarūpa) *adj.* having the only form of Śiva manifest within अर्पितं तद् अन्तःस्फुटैकशिवरूपमहीश्वरेण NavaSāC. 18. 53.

अन्तःस्फुरच्चमत्कारा (antassphurac-camatkārā) *adj. (f.)* **i** having consciousness manifesting within शक्तिः कुण्डलिनी वह्नेर्धूमलेखेव निर्गता। ... अन्तःस्फुरच्चमत्कारा धूमलेखेव नागरी YogVā. vi (1). 82. 8; **ii** having flash of light shining inside. YogVā. vi (1). 82. 8.

अन्तःस्फुरण (antas-sphuraṇa) *n.* act of manifesting within तस्य संक्रमणम् सिद्धत्वेनान्तःस्फुरणम् Bhāsk. i. 44. 8 (*on* i. 1. 1)

अन्तःस्फुरणात्मता (antassphuraṇātma-tā) *f.* the state of being of the nature of manifesting within अवस्तुरूपत्वे न किंचित्कथितं भवेत्। एतावान्वाच्यसंबन्धो यदन्तःस्फुरणात्मता ŚivDṛ. 6. 81.

अन्तःस्फुरत् (antas-sphurat) *adj.* [*f.* - ntī] **Ai** shining inwardly आजगाम च ... अन्तःस्फुरता मत्तमदनकरिकर्णशङ्खायमानेन प्रतिमेन्दुना ... धवलीक्रियमाणैककपोलोदरः ... दधीचः HarṣaC. 59. 7; दमितस्य येन शल्यायते शिरसि कालियपन्नगस्य। ... अन्तःस्फुरत्पृथुफणामणिचक्रवालम् HarVi. 10. 31; अन्तःस्फुरत् तदिह नूनमनूनमर्चिः PārśvC. 7. 362; **Aii** shining or appearing inside अन्तःस्फुरद्विकटविद्रुमदण्डनिर्यच्छायानुविद्धमुदधेः ...। आवर्तमण्डलमराजत HarVi. 22. 8; तेन च ... रत्नाकरतरङ्गमालेवान्तःस्फुरन्माणिक्यकान्तिकलापेनोद्भासमाना ... व्यराजत राजमहिषी NalaCam. 3. 22 (17); मुखेन शशाङ्कमन्तःस्फुरत्कलङ्कमुपहसन्ती ... प्रियङ्गुमञ्जरी बभूव NalaCam. 3. 22 (36); अन्तःस्फुरद्गर्भानुरूपदोहदसुखमनुभवन्ती ... नरपालप्रिया ... पुत्रमजीजनत् NalaCam. 4. 9 (59); तदिदं वीरसूकर्णनिवेशोचितमित्यसौ। अन्तःस्फुरन्ती रत्नानां वर्णमालेव शंसति PrasaRā. 2. 1; **Aiii** shining inside, i.e. flickering inwardly अन्तःस्फुरत्केसरगन्धलुब्धैर्द्विरेफवृन्दैरुपरि भ्रमद्भिः। चकार ... निर्भर्त्सनानीव मुहुर्मनोभूः Surath. 13. 19; **B** appearing or flashing in the mind एतदाकर्ण्य राजा रञ्जितस्तत्कथया ... तत्कालमेवान्तःस्फुरन्मन्मथमनोरथभरभज्यमानमानसस्तं हंसमपृच्छत् NalaCam. 3. 32 (2); आभाति धूसरतरं तिमिरं पुरस्तादन्तःस्फुरद्विरलतारकभारमेतत् SūktiMu. 69. 14; सोमेश्वरः ... रणेषु येन स्वकराम्बुजेन प्रोल्लास्यमानासिलता चकासे। अन्तःस्फुरत्क्रोधकृशानुजातधूम्येव साक्षाद्बहिरुल्लसन्ती HammīMaKā. 2. 68; (शकेशः) अन्तःस्फुरत्क्रोधकृशानुकीलानुकारिरागारुणदारुणाक्षः HammīMaKā. 3. 40; **C** manifesting within अन्तःस्फुरच्चतुर्वेदसुधाम्भोधिरिवोर्मयः। रेजिरेऽङ्गेषु विप्राणां गोपीचन्दनभङ्गयः HammīMaKā. 9. 80.

अन्तःस्फुरत्तर (antassphurat-tara) *adj.* flashing intensively in the mind विशालकमलाकेलिचितुःशालस्य शालते। अयमन्तर्मुखः प्रश्नस्तवैवान्तःस्फुरत्तरः ŚāliC. 5. 29.

अन्तःस्फुरत्प्रकोपाग्नि (antassphurat-prakopāgni) *m.* fire of fury flashing in the mind निर्ययौ नरकेसरी। सुवर्णशुक्तिद्वन्द्वाभं बिभ्राणः श्रवणद्वयम्। अन्तःस्फुरत्प्रकोपाग्निनिर्यज्ज्वालायुगोपमम् DaśāvaC. 4. 72.

अन्तःस्फुरत्प्रतापाग्नि (antassphurat-pratāpāgni) *m.* fire of heroism manifesting within निर्ययौ नरकेसरी। सुवर्णशुक्तिद्वन्द्वाभं बिभ्राणः श्रवणद्वयम्। अन्तःस्फुरत्प्रकोपाग्नि(v.l. °प्रतापाग्नि)निर्यज्ज्वालायुगोपम् DaśāvaC. 4.72.

अन्तःस्फुरित (antas-sphurita) *adj.* [*f.*-ā] **A** manifesting within सत्त्वान्तःस्फुरिताय ... तस्मै ... मा स्वस्ति भूत् BhallaŚ. 15; **B** appearing or flashing in the mind श्रियं जलनिधेरर्धोत्थितां पश्यतो वाचोऽन्तःस्फुरिता बहिर्विकृतिभिर्व्यक्ता हरेः पान्तु वः SubhāRaK. 6. 12; **C** reflected in मधु। आरक्तसुरसस्वच्छमन्तःस्फुरिततन्मुखम्। उपनिन्ये द्वयोर्मध्ये स स्वचित्तमिवासवम् KathāSaSāg. iv. 1.8.

अन्तःस्फुरित (antas-sphurita) *n.* manifestation within अन्तःस्फुरितं हि स्वात्मैव विषयीकर्तुं शक्तः Bhāsk. i. 22. 14 (*on* i. 1. 1)

अन्तःस्फुरितहसित (antassphurita-hasita) *n.* smile which has appeared in the mind or heart ये वर्धन्ते धनपतिपुरःप्रार्थनादुःखदीर्घा ...। तेषामन्तःस्फुरितहसितं वासराणां स्मरेयं ध्यानच्छेदे ŚatTrayī. 174.

अन्तःस्फुरितेच्छा (antassphuritecchā) *f.* desire that has appeared or flashed in the mind अन्तःस्फुरितेच्छैव हि बाह्यस्पन्दभावेन स्फुरति Bhāsk. i. 419. 10 (*on* i. 8. 9)

अन्तःस्फुलिङ्ग (antas-sphuliṅga) *m.* inner spark पिशङ्गीभूतसर्वाङ्गैः स्फुरद्भिरन्तःस्फुलिङ्गैरिव लताभृङ्गनिकुरम्बैः करम्बिताभोगम् ... आलोकमीक्षितवान् TilaMañ. 246. 1.

अन्तःस्फूर्जत् (antas-sphūrjat) *adj.* **i** appearing in the mind अन्तःस्फूर्जदपारमोहतिमिरप्राग्भारमुच्छेदयन् ... विजयते ज्ञानप्रदीपो हरः ŚatTrayī. 1; **ii** appearing or flasing in between or in the middle कुङ्कुमस्रोतसान्तःस्फूर्जत्कह्लारकोटिप्रकटितगतयः ... पान्तु कृष्णाङ्घ्रिभासः PadyaVe. 1.

अन्तःस्फूर्ति (antas-sphūrti) *f.* manifestation or realization within सालोक्यादिकं तु तस्यैव प्रकारः ... तत्राप्यन्तःस्फूर्त्या महिमसंयोगेन च तत्सत्त्वात् GoviBh. 316. 4 (*on* iv. 4. 4)

अन्तःस्फोट (antas-sphoṭa) *m.* act of bursting forth from inside दुन्दुभिर्ध्वनिभरैर्भृतमन्तःस्फोटनिम्नमिव दिक्कुलमासीत् Kapphiṇā. 17. 4.

अन्तःस्मित (antas-smita) *adj.* [*f.*-ā] **A** having suppressed smile, smiling inwardly आलीजल्पितविस्मिता क्षणमथो सान्तःस्मितान्तर्हिता BhāvŚ. 83; इत्युक्ता सा तदा देवी गम्भीरान्तःस्मिता जगौ MārkP. 85. 66; शनैः शनैर्व्यजृम्भत च ... क्वचिदन्तःस्मितक्षितिपालापेक्षितक्षीबक्षुद्रदासीसमाकृष्यमाणराजवल्लभः ... उत्सवामोदः HarṣaC. 186. 14; अद्यापि ... अन्तःस्मितोच्छ्वसितपाण्डुरगण्डभित्तिं ताम् ... स्मरामि CauraPañ. 14; क्षत्रपतिः ... अन्तःस्मितः सोपहासं चिन्तयति स्म PrabhāC. 30. 23; वप्रेषु ... द्वाराभिमानाद्गुतमापतन्तः। अवापुरागन्तुजनाः सलीलैः अन्तःस्मितैः नागरिकैर्निरोधम् Yādavā. 11. 65; **B** pleased in the mind or heart पटप्रान्ते ... अक्षराणि निरीक्ष्य सा। वाचयामास सानन्दं दध्यौ चान्तःस्मिताशया PāṇḍaC. 6. 529.

अन्तःस्मित (antas-smita) *n.* **1** inward illumination, i.e. fire अन्तःस्मितोल्लसितमिन्दुकलावतंसम् ... नवेन्दुमौलेरन्तःपुरं विशतु मङ्गलम् ... वः ŚāraTi. 1. 2 (comm. अन्तःस्मितं प्रकाशो यस्यासावन्तःस्मितोऽग्निः तेन उल्लसितं युतम्); **2** inward or suppressed smile भाषसे ... मार्गणहान्तःस्मितं कृत्वा गुरुः शिष्यमिव LiṅgaP. i. 17. 20; अन्तःस्मितालसविलोकनवन्दनीया ... रम्या दशा ... मदिरेक्षणायाः RasGaṅ. 81. 3.

अन्तःस्मितम् (antassmitam) *adv.* with an inward or suppressed smile (दूताः ... त्रिधा प्रेष्यन्ते) क्रमात्तेनान्तःस्मितमुत्तरं विदधता धाराधिपो रञ्जितः PrabaCin. 31. 2.

अन्तःस्मितमात्रक (antassmitamātra-ka) *n.* mere inward or suppressed smile प्राणा येन समर्पितास्तव ... तस्यान्तःस्मितमात्रकेण जनयञ्जीवापहारं क्षणात् भ्रातः ... वेताल लीलायसे BhallaŚ. 102.

अन्तःस्मितललितमुख (antassmita-lalitamukha) *adj.* having a face charming due to inward or suppressed smile वीक्षितः शैलपुत्र्या ... अन्तःस्मितललितमुखो भूतभर्ता PadyaVe. 20.

अन्तःस्मितशोभिवक्त्र (antassmitaśobhi-vaktra) *adj.* having a face charming due to inward or suppressed smile शेषविशेषतल्पे शयानमन्तःस्मितशोभिवक्त्रम् ... स्मरामि ŚāraTi. 17. 161.

अन्तःस्मेर (antas-smera) *adj.* having inward or suppressed smile कृष्णे ... सतृष्णे नमयति मुखमन्तःस्मेरमावृत्य राधा UjjvaNīMa. 114. 9; अन्तःस्मेरस्तबकितमुखाम्भोरुहरुचः। कथंकारं शक्याः परिगदितुमिन्दीवरदृशः ... भणितयः BhāmiVi. 2. 61.

अन्तःस्यूता (antas-syūtā) *adj. (f.)* sewn internally or in the mind नान्तःस्यूता चलति रिपुता DaśāvaC. 8. 520.

अन्तःस्रक्ति (antas-srakti) *f.* inner edge or corner पुरोडाशानश्मोत्तरानन्तःस्रक्तिषु निदधाति KauśiSū. 38. 13; 34. 23.

अन्तःस्रवन्ती (antas-sravantī) *f.* inner region of a river वेदीक्षेत्रगजोक्षशृङ्गगिरिवल्मीकोद्भवाः स्युर्मृदस्तुल्याः कोलनदीतटद्वयतटाकान्तःस्रवन्त्युद्भवाः (शार्ङ्गीशादिषु) TantrSa. 8. 84 (comm. अन्तःस्रवन्तीति नद्यन्तर्भागाभिधानम्)

अन्तःस्रोतस् (antas-srotas) *n.* **A** inner or internal stream मत्स्यबन्धैरन्तःस्रोतो निरुध्य प्रक्षिप्तं संवर्तजालम् Tantrākhyā. 38. 1; PañcT. 1. 127 (20) (133. 4); Pañcā. 87. 14; **B** inner or internal channel दोषाः ... अन्तःस्रोतोमुखपिधानात्तम्भमादधानाः ... ज्वरमभिनिर्वर्तयन्ति AṣṭāSaṁ. i. 261. 5 (3. 2)

अन्तःस्वच्छ (antas-svaccha) *adj.* **A** pure in the mind कृत्वा तासामभिगममपां सौम्य सारस्वतीनामन्तःशुद्ध(v.l. °स्वच्छ)स्त्वमसि भविता MeghDū. 49; अन्तःस्वच्छोऽपि स्मरति न हरिर्गोकुलभुवम् UjjvaNīMa. 306. 11; **B** clear in thought अधिगतनयोऽप्यन्तःस्वस्थो(v.l.स्वच्छो)ऽप्युदीरितधीरपि। त्यजति सहजं धैर्यं स्त्रीभिः प्रतारितमानसः PraboCan. 1. 25.

अन्तःस्वनवत् (antassvana-va(n)t) *adj.* having, i.e. producing sound in the abdomen स वायुः। प्रपीडितोऽन्तःस्वनवान् प्रयाति प्रध्मापयन्नेति पुनश्च मुक्तः BhāvPra. (Bhā.) viii. 43. 10.

अन्तःस्वप्ना (antas-svápnā) *adj. (f.)* (heaven and earth) having sentient and non-sentient beings in between शुम्भंनी द्यावांपृथिवी अन्तिसुम्ने(v.l. अन्तःस्वप्ने) महिंव्रते AV. vii. 112. 1 (Sāy. स्वप्नाः अचेतनाश्चेतनाश्च ययोरन्तः मध्ये वर्तन्ते तादृश्यौ द्यावापृथिव्यौ)

अन्तःस्वभाव (antas-svabhāva) *adj.* of concealed nature or intention अशक्यः सहसा राजन्भावो वेत्तुं परस्य वै। अन्तःस्वभावैर्गीतैस्तैः Rāmā. vi.11.52.

अन्तःस्वभाव (antas-svabhāva) *m.* innate or inner nature अयं रागो जीवस्यान्तःस्वभावभूत एव Bhāsk. ii. 238. 17 (*on* iii. 1. 9)

अन्तःस्वयंवरम् (antassvayaṁvaram) *adv.* inside the (pandal for) self-choiced marriage वैदर्भी विवेशान्तःस्वयंवरम् PāṇḍaC. 6. 257.

अन्तःस्वरात्मन् (antassvarātman) *m.* [Inst.] in the form of the sound within (देवः) आयत्तैः सकलैर्जीवैः प्रणौत्यन्तःस्वरात्मना AhirbuS. 54. 26.

अन्तःस्वरूपा (antas-svarūpā) *adj. (f.)* characterised by inwardness क्रममुद्रया अन्तःस्वरूपया बहिर्मुखः समाविष्टो भवति साधकः PratyabhiHṛ. 46. 12 (19)

अन्तःस्वस्थ (antas-svastha) *adj.* inwardly stable or steady, calm in mind अधिगतनयोऽप्यन्तःस्वस्थोऽप्युदीरितधीरपि। त्यजति सहजं धैर्यं स्त्रीभिः प्रतारितमानसः PraboCan. 1. 25.

अन्तःस्वानुभव (antas-svānubhava) *adj.* having experience of self within जीवः ... अन्तःस्वानुभवः ... जगत्स्वप्नं प्रपश्यति YogVā. iv. 18. 37.

अन्तःस्वान्तम् (antassvāntam) *adv.* **i** in one's own mind अन्तःस्वान्तमालोच्य कथयन्तु सभासदाः। हारितः स्वात्मना भर्ता भवेयं यदि हारिता PāṇḍaC. 6. 981; तं तपोधनमालोक्य ... तेऽन्तःस्वान्तमचिन्तयन् PāṇḍaC. 9. 365; **ii** within one's own self अन्तःस्वान्तमनन्तनन्दथुनिधिर्भेदोद्दशां यादृशामाविर्भावयतु स्वयं स भगवानात्मानमात्मेश्वरः NyāyPari. 515. 3.

अन्तःस्वाहाकार (antas-svāhākāra) *adj.* together with utterance of the word or formula of *svāhā* at the end होतॄणां व्याख्याने ... ऋते ग्रहानन्तःस्वाहाकारानित्येकम् BaudhŚS. iii. 15. 5; iii. 173. 9.

अन्तःस्वीकृतजाह्नवीजल (antassvīkṛta-jāhnavījala) *adj.* which has accepted, i.e. absorbed the water of the river Ganges inside अन्तःस्वीकृतजाह्नवीजलम् ... भूयादभ्युदयाय ... °पूर्णकलशप्रायं शिरो धूर्जटेः SaduktiKa. 8. 32.

अन्तःस्वेद (antas-sveda) *adj.* having sweat inside, sweating internally हस्तिनो हि अन्तःस्वेदाः कुष्ठिनो भवति ArthŚā. iii. 49. 4 (9. 1); अन्तःस्वेदा मूढमुष्काः ... निसर्गेण न समाना मृगैर्गजाः Hastyāyur.453.22 (3. 9); 170.2(2.8)

अन्तःस्वेद (antas-sveda) *m.* elephant (in rut) हस्ती ...। विलोमजिह्वान्तःस्वेदपिण्डपादलतालुकाः TrikāŚe.ii.8.34 (comm. अन्तःस्वेदो मदस्यन्दनं घर्मजलं यस्य)

अन्तःस्वेदक (antassveda-ka) *m.* elephant (in rut) हस्तीभः ... अन्तःस्वेदकः KośaKaTa. 1. 5958.

अन्तःस्वेदता (antassveda-tā) *f.* the state of having sweat inside, the state of sweating internally जिह्वायाः परिवृत्तिः ... वरुणतो अन्तःस्वेदता शापतः MātaLī. 1. 35.

अन्तःस्वेदत्व (antassveda-tva) *n.* the state of having sweat inside, the state of sweating internally सुरशापाद्गजेन्द्राणामन्तःस्वेदत्वमाहितम् Hastyāyur. 517. 17 (3. 24)

अन्तःस्वेदितुम् (antas-sveditum) *inf.* to sweat internally सुरशापाद्गजेन्द्राणामन्तःस्वेदितुमाहितुम्(v.l. मादिवाम्) Hastyāyur. 75. 4 (1.9)

अन्तहल्लोप (antahal-lopa) *m.* elision of the last consonant भृशादिभ्यश्च्व्यर्थे भवत्यर्थे क्यङ् स्यात् ... अन्तहल्लोपश्च PrakriKau. ii. 377. 3.

अन्तहारा (anta-hārā) *f.* internal enclosure in a house (divided into five courts), second inner court आदिशालां ततः कुर्यादन्तमण्डलमीरितम्। द्वितीयमन्तहारा च MānaSā. 31. 6; दण्डेऽर्धेऽन्तर्गतं मण्डलमवनिमितेऽर्धान्विते वान्तहारा TantrSa. 2. 73; 2. 78.

अन्तहाराबहिर्मूल (antahārā-bahirmūla) *n.* root of the external part of the second inner court अन्तहाराबहिर्मूलादल्पलिङ्गालयादिकम्। कुर्वीत वान्तः सालस्य ŚilpaRa. ii. 29. 27.

अन्तहाराविशाल (antahārā-viśāla) *n.* extension or dimention of the second inner court अन्तहाराविशालं तु तद्बाह्ये द्विगुणं हि तत् ŚilpaRa. i. 40. 20.

अन्तहीन (anta-hīna) *adj.* **1A** devoid of end, i.e. endless or eternal नमः ... ब्रह्मणे ...। आदिमध्यान्तहीनाय नित्यायाव्यक्तमूर्तये BrahmaṇḍP. ii. 25. 17; अचिन्त्यरूपमन्तहीनम् ... तमेकदन्तमेव तं विचिन्तयामि संततम् GaṇePañ. 5; **1B** devoid of end (in one's reign) परपवनाकम्पितो नान्तहीनः ... प्रकृतिरतिघनः ... वंशः EI. iii. 298. 5; **2** devoid of end or bottom, i.e. very deep दशास्यम् ...। ददर्श पातालमिवान्तहीनं खातं प्रजातं भुवनव्रणाभम् DaśāvaC. 7. 88.

अन्तहेतु (anta-hetu) *m.* **Ai** cause of end or destruction अमरगिरेः ... ध्वान्तस्यैवान्तहेतुर्न भवति मलिनैकात्मनः पाप्मनोऽपि SūryaŚ. 84; **Aii** cause of death (मातलिः रामं जगाद) त्वमादिदेवो भगवाननन्तस्त्वमन्तहेतोरिह रावणस्य RāmC. (App. I) 39. 3; **B** cause of dissolution (शिवाय) नमः सर्वप्रपञ्चस्य सृष्टिस्थित्यन्तहेतवे SkandP. iii (1). 49. 15; नमस्ते ... सृष्टिस्थित्यन्तहेतवे (भास्कराय) GaṇeP. ii. 74. 37.

अन्तहेतुक (antahetu-ka) *adj.* [*f.*-ā] causing dissolution चण्डत्वं बहुरूपस्य मुक्तिस्थित्यन्तहेतुकम् MṛgendraT. ii. 3.43; किमर्थं शोचसे ... सृष्टिस्थित्यन्तहेतुके ... महेश्वरि GaṇeP. i. 48. 26.

अन्तहेतुत्व (antahetu-tva) *n.* the state of being the cause of end or destruction भवतो मित्रम् ... वसतेरन्तहेतुत्वाद्वसन्ताख्यो भवत्वयम् ŚivaP. ii (2). 8. 47 (76B. 16)

अन्तहोम (anta-homa) *m.* final or concluding offering हविषापूपलाजसमायुतेन मिन्दाहुती हुत्वान्तहोमो हूयते VaikhāGS. 2. 8; 3. 17; 5. 15; VaikhāDS. iii. 10. 7.

अन्तहोमान्त (antahomānta) *m.* end of the concluding rite or offering पितृभुक्तं पितृजीर्णमित्यन्तहोमान्तेऽग्निमालये प्रतिष्ठाप्य पञ्च महायज्ञान्करोति VaikhāGS. 4. 4.

अन्ताकार (antākāra) *m.* syllable *a* at the end (of the word) किं च वर्णा इति बहुत्वस्य विवक्षितत्वे अहमित्यादेरपदत्वप्रसङ्गः। अविवक्षितत्वे देवदत्त इत्यन्ताकारस्य पदत्वापातः KhaṇḍanKhā. 772. 6.

अन्ताक्षर (antākṣara) *n.* last syllable अन्ताक्षराद्य परो गम्यते ṚTPrāti. 278 (1)

अन्ताक्षरसमीप (antākṣara-samīpa) *m.* [Loc.] in the vicinity of the final syllable, before the last syllable वरणकाले वरयिता वर्जयेत्। ... लकाररेफोपान्तां चेति। लकाररेफावन्ताक्षरसमीपे नाम्नि यस्याः JayaMa. 194. 18 (*on* 3. 1)

अन्ताक्षी (antākṣī) *f.* Antioch, PW.; cf. **अन्ताखी.**

अन्ताखी (antākhī) *f.* name of a city, capital of ancient Syria अन्ताखीं चैव रोमां च ... दूतैरेव वशे चक्रे MahāBhā. ii. 28. 49.

अन्ताख्य (antākhya) *adj.* said to be the last one अपि चान्ताख्यानि कर्माणि NidāSū. 34. 5 (2. 8)

अन्ताख्या (antākhyā) *f.* name or appelation for *anta* (end) पर्यास इति च अन्ताख्या MīmāSū. v. 3. 8.

अन्तागमन (antāgamana) *n.* absence of reaching the end, i.e. non-completion कारकमपि प्रारब्धस्यान्तागमनात्प्रतिबन्धसद्भावात् अकृत्स्नं स्यात् Pradī. v. 220A. 28 (*on* vi. 3. 14)

अन्तात्मन् (antātman) *m.* epithet of Śiva (*lit.* of the nature of destruction or dissolution) काव्य: ... तुष्टुवे नीललोहितम्। ... वषट्कारतमायैव तुभ्यमन्तात्मने नम: VāyuP. ii. 35. 194.

अन्तादि (antādi) *m.* **1A** end and beginning आद्यन्तौ अन्तादी MahāBh. i. 437. 7 (*on* ii. 2. 34); JaineVyā. 63. 33 (*on* i. 3. 96); GaṇRa. 2. 86 (127); Prasā. i. 627. 5; [Loc.] at the end and beginning लाटीयोऽनुप्रास: ... सोऽपि द्विधा - प्रतिपादमन्ताद्योर्गर्भ इवानुप्रासविन्यासात् SaraKaṇṭhā. 261. 3; **1B** final (syllable) and initial (syllable) अकारश्च इकारश्च उकारश्च तथा त्रयम्। अन्तादिभावयोगेन सवर्णे तु चतुर्विधम् LaṚkTanSaṁ. 56; संदष्टयमकस्थानमन्तादी पादयोर्द्वयो: Kāvyāda. 3. 51; **2** destraction and creation ब्रह्मादीनां त्वमन्तादी तवाद्यन्तौ न कश्चन DvyāśraKā. 5. 137; **3** the word *antādi* शकहूष्वित्याद्यर्थं पदान्तपदाद्योरेकादेशस्य असिद्धत्वव्यवस्थापनेऽपि 'एक: पूर्वपरयो:' इत्यत: पूर्वपरग्रहणम् 'अन्तादिवच्च' इत्यन्तादिग्रहणं चानुवर्त्य PāṇiTaVāNaMā. 36. 10.

अन्तादि (antādi) *adj.* **1** the word *anta* etc. पदाध्ययनमन्तादिशब्दस्वरार्थज्ञानार्थम् CaturA. (Śau.) 4. 107; **2** moulding of entablature etc. तदूर्ध्वे द्व्यंशकेनैव-मालिङ्गा(ङ्गम)न्तादि योजयेत् MānaSā. 14. 135.

अन्तादिक (antādi-ka) *n.* variety of alliteration अन्तादिकमिति यमकं व्यस्तसमस्ते त्रिधा कुरुत: Kāvyālaṅ. (Ru.) 3. 23; वंशश्च चक्रकाख्यं षष्ठं चान्तादिकं यमकम् Kāvyālaṅ. (Ru.) 3. 30; 3. 50; अन्तर्थतानुस्मरणेनानेकभेदमन्तादिकम् Kāvyānu. (He.) 255. 2; 256. 2.

अन्तादिकवत् (antādika-vat) *adv.* like a variety of alliteration इदमप्यन्तादिकवत्क्रमेण षोढैव भिद्यते भूय: Kāvyālaṅ. (Ru.) 3. 33.

अन्तादिघटितसमुदाय (antādighaṭita-samudāya) *m.* group or collection consisting of (the syllables at) the end and (at) the beginning आनुमानिकादेशकल्पकवाक्यमन्तादिघटितसमुदायस्यैकादेशघटित आदेश: इत्येव LaŚabdeŚe. i. 103. 3.

अन्तादिवत् (antādi-vat) *adv.* (single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) अन्तादिवच्च P. vi. 1. 85; कथं ब्रह्मबन्ध्वा ब्रह्मबन्ध्वै। उभयत आश्रये नान्तादिवत् MahāBh. i. 152. 1 (*on* i. 1. 58); i. 224. 18 (*on* i. 2. 48); ii. 227. 11 (*on* iv. 1. 66); iii. 60. 1 (*on* vi. 1. 85); iii. 269. 12 (*on* vii. 1. 80); iii. 292. 10 (*on* vii. 2. 36); PariVṛ. (Sī.) 114. 22; PariVṛ. (Nī.) 45. 15; अन्तादिवदित्युच्यत आमिश्रस्यादेशवचनात् MahāBh. iii. 59. 12 (*on* vi. 1. 85); अभ्यासादीनां ह्रस्वत्वे नान्तादिवद्भवति MahāBh. iii. 64. 10 (*on* vi. 1. 85)

अन्तादिवत्त्व (antādivat-tva) *n.* the state of being (single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) परग्रहणे कृते एकदेशविकारद्वारेण टकारान्तं पदम्। नैतत्। अन्तादिवत्त्व एकदेशविकाराभावात् PariVṛ. (Sī.) 155. 23.

अन्तादिवत्त्वाभाव (antādivattvābhāva) *m.* absence of the state of being (single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) उपसर्गात् एतेरित्युभयाश्रयणादन्तादिवत्त्वाभावात् Prasā. ii. 189. 18; LaŚabdeŚe. i. 269. 3; i. 332. 27.

अन्तादिवत्सूत्र (antādivat-sūtra) *n.* aphorism containing the expression *antādivat* (the aphorism P. vi. 1. 85) मरुदादिभिरिन्द्रस्य द्वन्द्वे इन्द्रस्यैव पूर्वनिपात इति चेन्न। अनेनैव निषेधेन पूर्वोत्तरपदनिमित्तकार्यात् पूर्वमेकादेशाभावज्ञापनादित्यन्तादिवत्सूत्रे ... भाष्ये स्पष्टम् LaŚabdeŚe. ii. 244. 15.

अन्तादिवद्भाव (antādivad-bhāva) *m.* condition or state attributed (to a single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) एकादेशे कृते द्विवचनपरोऽयमन्तादिवद्भावेन MahāBh. i. 89. 20 (*on* i. 1. 27); ननु ... खट्वापाद: मालापाद इति। एकादेशे कृतेऽन्तादिवद्भावात् प्राप्नोति MahāBh. i. 224. 16 (*on* i. 2. 48); एकादेशे कृतेऽन्तादिवद्भावात् प्रातिपदिकसंज्ञा भविष्यति MahāBh. ii. 191. 12 (*on* iv. 1. 1); iii. 48. 17 (*on* vi. 1. 69); यस्यान्तादिवद्भाव इष्यते तन्निर्देश: कर्तव्य: MahāBh. iii. 59. 18 (*on* vi. 1. 85); अन्तादिवद्भावेन व्यपवर्ग: MahāBh. iii. 269. 12 (*on* vii. 1. 80); iii. 292. 9 (*on* vii. 2. 36); iii. 324. 15 (*on* vii. 3. 44); iii. 399. 10 (*on* viii. 2. 19); यावेव पूर्वपरौ वर्णावाश्रित्यैकादेश: प्रवर्तते तद्वर्णाश्रयेऽन्तादिवद्भावो नेष्यते PariVṛ. (Sī.) 116. 9; ननु च प्रातिपदिकाप्रातिपदिकयोरेकादेशोऽन्तादिवद्भावात्प्रातिपदिकग्रहणेन गृह्यते Prasā. i. 199. 11; उभयत आश्रये नान्तादिवदित्यन्तादिवद्भावो नास्ति Prasā. i. 297. 9; i. 373. 18; नितान्तपीन्वो जघनस्थलस्य स्थूलस्य चास्या: स्तनमण्डलस्य। एकोऽपि पूर्वोत्तरयो: क्रशीयानन्तादिवद्भावमुपैति मध्य: Ragh. 9. 25.

अन्तादिवद्भावनिषेध (antādivadbhāva-niṣedha) *m.* negation of the condition or state attributed (to a single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) नित्यत्वादेकादेशे कृते व्यपवर्गाभावादुभयत आश्रये अन्तादिवद्भावनिषेधात् च निघातो न प्राप्नोति Pradī. vii. 59. 11 (*on* viii. 1. 56)

अन्तादिवद्भावप्रतिषेध (antādivadbhāva-pratiṣedha) *m.* negation of the condition or the state attributed (to a single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) षष्ठे 'अन्तादिवच्च' इत्यत्रापि उपेयाज उपोवापेत्यादावेकादेशे कृते ... अन्तादिवद्भावप्रतिषेधं चोदयित्वा 'न वा बहिरङ्गलक्षणत्वात्' इति समाधानानुपपत्तिश्च PāṇiTaVāNaMā. 31. 19.

अन्तादिवद्भावविधि (antādivadbhāva-vidhi) *m.* rule for the state or condition attributed (to a single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) (यतिर्विच्छेद:) स्वरूपस्य परादिवद्भावे व्यञ्जनमपि तद्भक्तत्वात्तदादिवद्भवति। 'यदि पूर्वापरौ भागौ न स्यातामेकवर्णकौ' इत्यन्तादिवद्भावविधावपि संबध्यते MṛtaSaṁ. 151. 10 (*on* 6. 1); ChandaśCū. i. 16. 60.

अन्तादिवद्भावाभाव (antādivadbhāvābhāva) *m.* absence of the state or condition attributed (to a single substitute treated) as the final (of the preceding word) and the initial (of the succeeding word) तस्मिन् कृतेऽदन्तत्वाभावाद्वर्णविधावन्तादिवद्भावाभावात्ताद्रूप्यानतिदेशात् स्मायाद्यसिद्धिरिति भाव: Pradī. vi. 21. 21 (*on* vii. 1. 14); उपसर्गात् परस्योहतेर्ह्रस्वो विधीयमान एकादेशे कृते भेदाभावाद्भेदनिबन्धनपौर्वापर्यानुपपत्तेरुभयत आश्रयेऽन्तादिवद्भावाभावाच्च ह्रस्वत्वाभाव: Pradī. vi. 245. 23 (*on* vii. 4. 23); परत्वात्पूर्वरूपे उभयत आश्रयणेऽन्तादिवद्भावाभावात् ... मलोपो न स्यात् LaŚabdeŚe. i. 187. 5; i. 355. 15.

अन्तादिवद्वचन (antādivad-vacana) *n.* statement *antādivat* (as the final and the initial (to the preceding and the succeeding words respectively)) अन्तादिवद्वचनमामिश्रस्यादेशवचनात् Vār. 1 *on* P. vi. 1. 85; तद्यान्तरेण यत्नं न सिध्यतीत्यन्तादिवद्वचनम् MahāBh. iii. 59. 15 (*on* vi. 1. 85)

अन्तादिवर्जित (antādi-varjita) *adj.* devoid of destruction and creation एवं ब्रह्म महाजीवो विद्यतेऽन्तादिवर्जित: YogVā. iii. 14. 35; योऽयं सर्वगतो देव: ... स्वानुभवानन्दस्वरूपोऽन्तादिवर्जित:। एतस्मात् ...। जीव: संजायते YogVā. iii. 64. 1.

अन्तादिवर्ण (antādi-varṇa) *m.* letter at the end and at the beginning 'वर्णाश्रये चान्तादिवत्त्वप्रतिषेधो वक्तव्यो न वा ताद्रूप्यातिदेशात्' इति। अन्तादिवर्णमात्रवृत्तिधर्मानतिदेशात् LaŚabdeŚe. i. 102. 10.

अन्तादिशून्य (antādi-śūnya) *adj.* devoid of the end and the beginning लक्ष्मीकान्तम् ... अन्तादिशून्यं दृष्ट्वा देवं संतुतोष (श्रीपद्मपादाचार्य:) ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 61.

अन्तादिसंदंश (antādi-sandaṁśa) *m.* joining of the end and the beginning (of Pādas) उपोढरागाप्यबला मदेन सा मदेनसा मन्युरसेन योजिता। न योजितात्मानमनङ्गतापितां गतापि तापाय ममास नेयते। अत्रान्तादिसंदंशादव्यपेतं (यमकम्) प्रवर्तते SaraKaṇṭhā. 211. 18.

अन्तादेश (antādeśa) *m.* **A** substitute for the final letter क्रिस्त्यो यस्य तस्य धो: कवर्गोऽन्तादेश: पदान्ते JaineVyā. 397. 10 (*on* v. 3. 75); घेरन्तादेशश्चाकार: PrakriKau. i. 153. 8; i. 609. 8; इषुगमियमां छ:। एषां छोऽन्तादेश: स्याच्छिति। यच्छति PrakriKau. ii. 90. 4; ii. 687. 6; इकारश्चान्तादेश: (जायते) ManvaMu. 45. 29 (*on* 2. 58); अनङि अन्तादेशे जाते सुलोप: Prasā. i. 168. 19; i. 233. 10; यतो ङित्त्वं गुणाद्यभावाय अतो 'ङिच्च'त्यन्तादेशाय न Prasā. ii. 22. 16; इदुद्भ्यामुत्तरस्य ङेरौत् स्याद् घेरन्तादेशश्चाकार:। हरौ SiddhāKau. 57B. 1 (*on* vii. 3. 119); 86A. 2 (*on* vi. 4. 127); 186B. 7 (*on* vi. 3. 46); 427A. 9 (*on* vii. 3. 32); 465B. 9 (*on* vi. 4. 44); **B** substitute *ant* ननु चान्तरङ्गत्वात् प्रत्ययाद्युदात्तत्वेन प्राग् भवितव्यम्। पश्चादादेशेन। नैवम्। अन्तादेशस्याप्यन्तरङ्गत्वात् Nyās. ii. 619. 15 (*on* vii. 1. 3); 'झोऽन्त:' इति अन्तादेशश्च प्राप्नोति Pradī. v. 20A. 14 (*on* vi. 1. 5); PariVṛ. (Sī.) 156. 21; प्रत्ययादेर्झस्यान्तादेश: स्यात् 2PrakriKau. ii. 15. 2; झस्य प्रत्ययादित्वाभावादन्तादेशो न स्यात् Prasā. ii. 15. 9; दधतीत्यत्रान्तादेशं बाधित्वाभ्यस्ताश्रयोऽदादेश एव PariVṛ. (Nī.) 31. 23; अन्तरङ्गत्वादन्तादेशोऽपि 'सर्वे सर्वपदादेशा:' इति न्यायेन स्थानिवद्भावात् झित्वेन जुसापत्ति: LaŚabdeŚe. i. 346. 2.

अन्तादेशत्व (antādeśa-tva) *n.* the state of being the substitute for the final letter अन्तादेशत्वे हि ङित्करणमनर्थकं स्यात् PariVr. (Sī.) 183. 7.

अन्तादेशापवाद (antādeśāpavāda) *m.* exception to the (injunction referring to) substitute *ant* अन्तादेशापवादोऽयं जुसादेशेन तु बाध्यते KāśiVr. *on* vii. 1. 4; Nyās. ii. 620. 6 (*on* vii. 1. 4); अन्तरङ्गत्वादाटि कृते अन्तादेशापवादोऽदादेशः प्राप्नोति Pradī. vi. 14. 15 (*on* vii. 1. 3)

अन्तादेशार्थ (antādeśārtha) *adj.* meant for the substitute for the last letter झोऽन्तादेशार्थः Prasā. i. 203. 16; i. 283. 10.

अन्ताद्या (antādyā) *adj. (f.)* (view) regarding the destruction (of the world) and so on परं निरोधादन्ताद्याः शाश्वताद्याश्च दृष्टयः। निर्वाणमपरान्तं च पूर्वान्तं च समाश्रिताः MūlaMaKā. 25. 21.

अन्ताधिप (antādhipa) *m.* ruler of the border or outer territory मध्ये पृथिव्यास्त्वं राजा भ्रातरोऽन्त्याधिपा(v.l. अन्ताधिपा)स्तव MahāBhā. i. 82* (5)

अन्ताधिपति (antādhipati) *m.* king of the border or outer territory अन्ताधिपतयः सर्वे ह्यभवन्मम शासनात् MahāBhā. i. 856* (15)

अन्तानन्तिकवाद (antānantika-vāda) *m.* doctrine of (world having both) end or limit and non-end or non-limit अन्तानन्तिकवादः कतमः। तद्यथापीहैकत्यः श्रमणो वा ब्राह्मणो वा लौकिकध्यानसंनिश्रयेणान्तसंज्ञी लोकस्य विहरति Yogācā. 148. 2.

अन्तानुदात्त (antānudātta) *adj.* having the grave accent on the last (vowel) अन्तानुदात्तं हि समाम्नातारः पञ्चजनपदमधीयते VedāntKa. 205. 18 (*on* i. 4. 3)

अन्तानुदात्तस्वर (antānudāttasvara) *m.* grave accent on the last (vowel) अन्तानुदात्तस्वरो भाषिकग्रन्थसिद्धो भाषिक इति भाष्ये उक्तम् VedāntKa. 205. 13 (*on* i. 4. 3); वस्तुतस्तु 'पञ्चजना' इति समस्तमेकं पदमत्र श्रूयमाणस्यान्तानुदात्तस्वरस्य ... श्रुत्यन्तरे समासदर्शनेन चात्रापि समासनिश्चयात् ŚivārkaMaDī. i. 526. 33 (*on* i. 4. 11)

अन्तानुपातार्थम् (antānupātārtham) *adv.* for the sake of proper proportion or ratio at the end अतश्चान्त(?न्ता)नुपातार्थं स्वष्टांशं पक्षगं पुनः। त्यक्त्वा समाचरेद्ध्रासम् PauṣkS. 29. 91.

अन्तान्त (antānta) *n.* type of Ullopyaka song (*lit.* which has internal, i.e. integral part at the end of the composition) (उल्लोप्यकम्) अन्तान्तमन्ताहरणप्रान्तं तैहायसान्तिमम्। मात्रामात्रमिति प्रोक्तं तद्यतुर्धा पुरातनैः SaṁgīRa. iii. 76. 3 (5. 133)

अन्तान्वित (antānvita) *adj.* [*f.*-ā] 1 connected with the end तत्रैता वाजदावर्योऽन्तान्विताः 'अया रुचा' इति NidāSū. 118. 5 (7. 3); 168. 15 (9. 11); 176. 2 (10. 2); 2 (used as noun) (one) possessed of internal, i.e. integral part of the musical composition अन्येऽन्ताहरणेनान्तान्वितेनेच्छन्ति शीर्षकम् SaṁgīRa. iii. 127. 9 (5. 223)

अन्तापत्ति (antāpatti) *f.* undesired contingency of (modification of) the last syllable (of Om) समाप्तौ प्रणवेनावसानम्। ... तस्यान्तापत्तिः ĀśvaŚS. I. i. 2. 15 (comm. प्रणवस्य अन्तो यो मकारः तस्य वर्णान्तरापत्तिः)

अन्तापदिष्ट (antāpadiṣṭa) *adj.* assigned or prescribed for the final syllable अपूर्वानुत्तरलक्षणत्वादेतस्मात् कारणादेकस्मिन्नप्याद्यन्तापदिष्टानि कार्याणि भविष्यन्ति MahāBh. i. 78. 1 (*on* i. 1. 21); सुपि च इत्यादि। अन्तापदिष्टमेतत्कार्यम् Prasā. i. 220. 20.

अन्तापवाद (antāpavāda) *m.* exception for *anta*, i.e. *ant* (the general substitute for the third person plural verbal ending *jha*) अभ्यस्तात् परस्य झस्य अत् स्यात्। अन्तापवादः। जक्षति। जक्षितु PrakriKau. ii. 201. 2; SiddhāKau. 397B. 16 (*on* vii. 1. 4)

अन्तापेक्षा (antāpekṣā) *f.* [Inst.] with regard to the final (vowel) (ध्यपूर्वस्य स्त्रीविषयस्य) अन्तापेक्षया धपूर्वस्य यपूर्वस्य चान्त उदात्तः। अन्तर्धा Prasā. ii. 249. 10.

अन्ताभाव (antābhāva) *m.* 1 absence of the inner or internal soul अन्तर्यदि बहिः सत्यमन्ताभावे बहिर्न च। पूर्णत्वमस्ति चेत्किंचिदपूर्णत्वं प्रसज्यते TejoBiU. 5. 28; 2 absence of the end or limit व्याकरणादीनि शास्त्राणि। ... तेषामनन्ता-(न्तत्वा)दन्ताभावात् AbhinBhā. i. 263. 10 (*on* 6. 6)

अन्ताम् (antām) Gr. verbal ending of the imperative third person plural (substitute for the general *jha* affix) पञ्चमी ... ताम् आताम् अन्ताम् SiddhaHe. iii. 3. 8 (comm. इमानि वचनानि पञ्चमी स्युः); MugdhaBo. 8. 1 (79. 1)

अन्तारस (antā-rasa) *m.* internal fluid or moisture रवेणान्तारसैः क्षिप्तै स्थितो व्योम्न्येष मायया। • ऋतस्य श्लोक इत्येष पुनश्चैनं ततोऽब्रवीत् BṛDe. 2. 43.

अन्तारूपत्व (antārūpa-tva) *n.* the state of having the inner nature (अन्तः इति) अन्तारूपत्वेन सूत्रकल्पधारकः जीवितभूतः कश्चित् प्रमाता अस्ति Bhāsk. ii. 42. 13 (*on* ii. 2. 3); ii. 160. 18 (*on* ii. 4. 5)

अन्तावयव (antāvayava) *m.* last member (of a root) (सनाद्यन्ता धातवः) सनादयोऽन्तावयवा येषां समुदायानामित्यनेन तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. iii. 1. 32 (407. 16); अवर्णः परः अन्तावयवो यस्य तदवर्णपरम् Prasā. ii. 321. 14; 'मुञ्चति' इत्यादिविषये तु फलाभावादयोग्यत्वाद्यान्तावयवं इत्यंशाप्रवृत्तिः LaŚabdeŚe. i. 57. 11; i. 544. 15 [NānārthāSaṁ. ii. 15. 52 gives *antāvayava* as the meaning of *udarka*]

अन्तावयवत्व (antāvayava-tva) *n.* the state of being the last member मिदचोऽन्त्यात्पर इत्यत्रापि अन्तग्रहणानुवृत्त्या मितोऽप्यन्तावयवत्वम् PariVr. (Sī.) 11. 1; 10. 22.

अन्तावशायिन् (antāvaśāyin) *m.* 1 one of the lowest castes, Cāṇḍāla (*lit.* one living on the outskirts of a village) दशवर्षाणि विष्ठो स भुङ्क्ते ... मेदानां पुल्कसानां च तथैवान्तावसायिनाम्(v.l. अन्तावशायिनाम्) MahāBhā. xiii. 23. 22; अन्तावशायी चाण्डाले कथ्यते NānārthSaṁ. 6. 51; 2 one of the lowest castes, barber अन्तावशायी ... कथ्यते नापिते NānārthSaṁ. 6. 51.

अन्तावसर (antāvasara) *m.* [Loc.] at the time of death रघुपते स गत्यन्तरं नास्ति मे सत्यन्तावसरे त्वमेत्य सहसा Rāmāṣṭa. 5 (comm. मरणकाले)

अन्तावसान (antāvasāna) *m.* one of the lowest castes, Cāṇḍāla (*lit.* living on the outskirts of a village) सोऽहमन्तावसानानां हरमाणः परिग्रहात्। न स्तेयदोषं पश्यामि हरिष्यामेतदामिषम् MahāBhā. xii. 139. 39.

अन्तावसायिन् (antāvasāyin) *m.* 1 person on the death-bed, person nearing death न समाजमीक्षेत ...न शरीराणि न शवं नान्तावसायिनम् BhārŚS. xi. 21. 20; xi. 22. 12; BhārGS. 3. 6 (74. 10); **2Ai** one of the lowest castes, Cāṇḍāla (*lit.* one living on the outskirts of a village) अन्त्या मध्या भविष्यन्ति मध्याश्चान्तावसायिनः MahāBhā. iii. 188. 19; xiii. 23. 22; अन्त्या मध्ये निवत्स्यन्ति मध्याश्चान्तावसायिनः HariVaṁ. 116. 17; उद्यतेष्वपि शस्त्रेषु यथोक्तं वक्तारः तेषामन्तावसायिनोऽप्यवध्याः ArthŚā. i. 79. 5 (1. 16); ii. 104. 3 (3. 18); अन्तावसायिवेश्मान्तर्मातरिश्वा वसन्निव। ... तपस्तेपे स योगवित् MārkP. 17. 25; श्वानमन्तावसायिनम्। नग्नादीन्मृतहारांश्च स्पृष्ट्वा शौचं विधीयते BrahmāṇḍP. ii. 14. 88; अभोज्यान्नं तु सर्वेषां भुक्त्वा चान्नमुपस्कृतम्। अन्तावसायिनां चैव तप्तकृच्छ्रेण शुद्ध्यति KūrmaP. 686. 11 (2. 34); श्रीदत्तः ... तोकमात्मावासमानीय पुरावत्क्रूरप्रज्ञः संज्ञपनार्थमन्तावसायिने प्रायच्छत YaśasCam. ii. 340. 16; **2Aii** person of the lowest caste born of a Niṣāda-mother and a Caṇḍāla-father निषादी चापि चण्डालात्पुत्रमन्तावसायिनम् ... सूते MahāBhā. xiii. 48. 28; चण्डालात् पुल्कसी डोंबं निषाद्यन्तावसायिनम् Vaija. 76. 49; अथान्तावसायिवाक्। द्वयेर्निषाद्यां चण्डालाज्जातं जात्यन्तरे नृणाम् NānārthāSaṁ. iii. 95. 22; अन्तावसायी प्रतिलोमजः SmṛtiCan. iii. 180. 6; **2Aiii** one who lives or subsists by guarding the graveyards श्मशानचेलरक्षादिवृत्तयोऽन्तावसायिनः Vaija. 80. 107; **2Aiv** one who guards forests and burning grounds वनश्मशानरक्षा तु चण्डालान्तावसायिनाम् Vaija. 80. 107; **2Bi** who lives by shaving, barber नापितान्तावसायिनः AgniP. 365. 44; आयोगवः ... अन्तावसायी वपनात् Vaija. 79. 87; **2Bii** servant (दूतानाम्) तेषामन्तावसायिनोऽप्यनवमान्याः किं पुनरन्ये YaśasCam. i. 564. 8 (comm. अन्तावसायिनो भृत्याः); 3 name of a sage, Apte [Kośas give *antāvasāyin* as the synonym of the following words : *antevāsin*, KośaKaTa. 1. 7075; *kṣuramardin*, Vaija. 138. 26; AbhidhāCin. 923; NāmaMāli. 605; ParaNā. 2502; KośaKaTa. 1. 7038; *kṣurin*, AmaK. 1948; AbhidhāCin. 923; ParaNā. 2502; KośaKaTa. 1. 7038; KalpaK. 204. 20; *kṣaurika*, ŚabdaRa. (Vā.) 3060; *grāmaṇi*, ŚabdaRa. (Vā.) 3060; KalpaK. 204. 20; *caṇḍāla*, AbhidhāRaMā. 2. 443; KośaKaTa. 1. 7075; *caṇḍila*, Vaija. 138. 26; AbhidhāCin. 923; NāmaMāli. 605; ŚabdaRa. (Vā.) 3060; ParaNā. 2502; KośaKaTa. 1. 7038; KalpaK. 204. 20; *cāṇḍāla*, DharK. 1558; KośaKaTa. 1. 7075; *caurika*, KalpaK. 204. 20; *janaṅgama*, AbhidhāRaMā. 2. 443; *taṇḍivāha*, KalpaK. 204. 20; *divākīrti*, AmaK. 1948; AbhidhāCin. 923; ParaNā. 2502; ŚabdaRa. (Vā.) 3060; KośaKaTa. 1. 7038; 1. 7075; KalpaK. 204. 20; *nakhakuṭṭa*, KalpaK. 204. 20; *nāpita*, AmaK. 1948; Vaija. 138. 26; AbhidhāCin. 923; NāmaMāli. 605; DharK. 1558; ŚabdaRa. (Vā.) 3060; ParaNā. 2502; KośaKaTa. 1. 7038; KalpaK. 204. 20; *nāhala*, KośaKaTa. 1. 7075; *niṣāda*, AbhidhāRaMā. 2. 443; KośaKaTa. 1. 7075; *niṣṭya*, KośaKaTa. 1. 7075;

pakvaśa, AbhidhāRaMā. 2. 443; *pulkasa*, KośaKaTa. 1. 7075; *plava*, KośaKaTa. 1. 7075; *plavaka*, AbhidhāRaMā. 2. 443; *bhāṇḍika*, KalpaK. 204. 20; *mātaṅga*, AbhidhāRaMā. 2. 443; *muṇḍaka*, AbhidhāCin. 923; ParaNā. 2502; KalpaK. 204. 20; *muṇḍin*, AmaK. 1948; KośaKaTa. 7038; KalpaK. 204. 20; *vaptṛ*, ŚabdaRa. (Vā.) 3060; *vātsīputra*, KalpaK. 204. 20; *śvapaca*, KośaKaTa. 1. 7075; *śvapāka*, KośaKaTa. 1. 7075; also they give *antāvasāyin* in the sense of the following words : *caṇḍāla*, AbhidhāCin. 933; AnekāK. 528; NānārthāSaṁ. iii. 95. 22; *cāṇḍāla*, AnekāSa. 482; TrikāŚe. 3. 227; AnekāTi. 4. 11; *nāpita*, AnekāSa. 482; TrikāŚe. 3. 227; ViśvaPra. 103. 223; AnekāK. 528; NānārthāSaṁ. iii. 95. 22; MediK. 107. 254; ViśvaLoK. 226. 251; ŚabdaRaSaK. 249. 1; *niṣāda*, ŚabdaRa. (Su.) 3. 354; *muni*, TrikāŚe. 3. 227; AnekāSaṁ. 5. 24; ViśvaPra. 103. 223; Medik. 107. 254; ViśvaLoK. 226. 251; KośaKaTa. 2. 6781; ŚabdaRaSaK. 249. 1; *śvapaca*, AnekāSaṁ. 5. 24; ViśvaPra. 103. 223; MediK. 107. 254; ViśvoLoK. 226. 251; ŚabdaRaSaK. 249. 1; and AnekāSaṁ. 4. 110; MediK. 72. 199 give *antāvasāyin* as the meaning of *divākīrti*]

अन्तावस्थित (antāvasthita) *adj.* **A** coming to the close end or completion कतिपयप्रयाणाकान्तावस्थितस्य तु पार्थिवस्य कश्चिच्छत्रुकटकादागत्य रहसि विज्ञापयामास AvantiKa. 72. 16; **B** remaining at the end अन्तस्था ... त्रिष्वन्तावस्थिते NānārthāSaṁ. ii. 49. 25.

अन्तावहरणा (antāvaharaṇā) *f.* type of Ullopyaka song (*lit.* which has inner, i.e. integral part at the end of the composition), Bharatakośa, cf. **अन्तान्त.**

अन्तासक्तगुरुद्वय (antāsakta-gurudvaya) *adj.* having two long syllables affixed at the end अभिज्ञातं तभजजैरन्तासक्तगुरुद्वयम्। चतुर्दशाक्षरं वृत्तं वसन्ततिलकं विदुः SuvṛTi. 1. 29.

अन्ताहन् (antāhan) *n.* concluding day (of the sacrifice) एतान्यन्ताहानि अन्तो हि राजेति NidāSū. 141. 17 (8. 7)

अन्ताहर् (antāhar) *n.* concluding day (of the sacrifice) अन्ताहर्ह्यतः षष्ठमुपैतीति NidāSū. 168. 1 (9. 11)

अन्ताहरण (antāharaṇa) *n.* **A** one of the five limbs or parts of Dhruvā संपिष्टमन्ताहरणं माहाजनिकमेव च। ध्रुवाणामङ्गसंज्ञानि NāṭyaŚā. 32. 6; **B** one of the twelve limbs or parts of Oveṇaka (a variety of composition which abounds in Tāla-techniques) (अङ्गानि द्वादशाङ्गस्य स्मृतान्योवेणकस्य च) (द्व्यङ्गं) संहरणमिति। अन्ताहरणेनान्तेन च युक्तमिति यावत् AbhinBhā. iii. 238. 15 (*on* 31. 209); ओवेणकं द्वादशाङ्गम् ...। स्यात्पादः प्रतिपादश्च ... अन्ताहरणमिति SaṁgīRa. iii. 88. 3 (5. 145); **C** type of Ullopyaka song (*lit.* which has internal, i.e. integral part at the end of composition) (वैहायसम्) ततोऽन्ताहरणं प्रोक्तं (add. पञ्चपाणौ यथान्तरे। एततसंहरणं प्रोक्तम् TARALEKAR's Ed.) गीतकस्य समाप्तिकृत् SaṁgīRa. iii. 70. 4 (5. 117) (comm. यथाक्षरे पञ्चपाणौ अन्ताहरणं नामाङ्गं प्रोक्तम्); iii. 91. 6 (5. 156)

अन्ताहरणप्रान्त (antāharaṇaprānta) *m., n.* type of Ullopyaka song (*lit.* which has internal, i.e. integral part at the end of composition) अन्तान्तमन्ताहरणप्रान्तं वैहायसान्तिमम्। मात्रामात्रमिति प्रोक्तं तच्चतुर्धा पुरातनैः (उल्लोप्यकम्) SaṁgīRa. iii. 76. 3 (5. 133)

अन्ताहरणादि (antāharaṇādi) *adj.* type of Ullopyaka song (which has internal, i.e. integral part at the end of composition) etc. लक्ष्मान्ताहरणादीनां ज्ञेयमुल्लोप्यकादिह SaṁgīRa. iii. 91. 8 (5. 157)

अन्ताहार (antāhāra) *adj.* who consumes lowest kind of food (-grain) 'अरसाहारे'ति अरसो - हिङ्ग्वादिभिरसंस्कृत आहारो यस्य स तथा ... 'अन्ताहारे'ति अन्ते भवमन्त्यं - जघन्यधान्यं वल्लादि AupaSūṬ. 75. 6.

अन्ताहितलक्ष्मन् (antāhita-lakṣman) *n.* mark made at the end प्रसार्य भुजसूत्रम् ... तस्यान्ताहितलक्ष्मसु प्रतिदिशं द्वे द्वे भुजासूत्रके। कृत्वा TantrSa. 2. 125 (comm. अवसाने संपादितलाञ्छनेषु); ŚilpaRa. ii. 2. 78.

अन्ति (ánti) *adv.* [DEBRU. 211] **1** near, in the presence of, by the side of यो नो॑ अग्ने॒ऽभिदा॑स॒त्यन्ति॑ दू॒रे प॑दी॒ष्ट सः ṚV. i. 79. 11; को मं॑सते॒ सन्त॑मिन्द्रं॒ को अन्ति॑ ṚV. i. 84. 17; Nir. 14. 26 (239. 19); दू॒रे वा॒ ये अन्ति॑ वा॒ के चि॑द॒त्रिणः॑ ṚV. i. 94. 9; AV. (P.) xii. 1. 9; न॒ही नु वो॑ मरुतो॒ अन्त्य॒स्मे ṚV. i. 167. 9; इन्द्रो ... शत्रु॒मन्ति॒ न वि॑न्दसि ṚV. i. 176. 1; स॒र्वं राज॑भ्यः प॒रमा चि॒दन्ति॑ ṚV. ii. 27. 3; आ यू॒थेव॑ क्षु॒मति॑ प॒श्वो अ॑ख्यद्दे॒वानां॒ यज्ज॑नि॒मान्त्यु॑ग्र ṚV. iv. 2. 18; यो नो॑ दूरे अ॒घशं॑सो यो अन्त्य॑ग्ने ṚV. iv. 4. 3; TaiS. I. ii. 14. 2; MaiS. ii. 7. 15 (ii. 97. 12); KāṭhS. 16. 15 (i. 238. 23); KapiKaS. 25. 6 (100. 6); VājaS. 13. 11; मा॒तुष्प॒दे प॑र॒मे अन्ति॒ ṚV. iv. 5. 10; वि॒दुर्वि॒षाणं॑ प॒रिपा॒नमन्ति॒ ते ṚV. v. 44. 11; अन्ति॑ नू॒नम॑श्विनो॒प॑स्तु॒तेह ṚV. v. 76. 2; अन्ति॑ वा॒मा ... आ भ॑रा॒ वसू॑नि ṚV. vii. 77. 4; अन्ति॑ चि॒त्सन्त॒मह॑ य॒ज्ञं मर्त॑स्य रि॒पोः। नोप॑ वेषि जातवेदः ṚV. viii. 11. 4; viii. 73. 1; नि श॒त्रोः॑ सोम॒ वृष्ण्य॑म् ... नि ... तिर। दू॒रे वा॒ स॒तो अन्ति॑ वा ṚV. ix. 19. 7; ix. 67. 21; ix. 91. 4; याव॒युच्छत्रु॒मन्तिं॑तम् AV. vi. 4. 2; viii. 5. 11; अ॒रसा॑सं इ॒हाहं॑यो॒ ये अन्ति॒ ये च॑ दूर॒के AV. x. 4. 9; AV. (P.) xvi. 15. 9; अन्ति॒ सन्तं॒ न ज॑हा॒त्यन्ति॒ सन्तं॒ न प॑श्यति AV. x. 8. 32; यो मेऽन्ति॑ दू॒रे॑ऽराती॒यति॑ त॒मे॒तेनं॑ जे॒षं॒ TaiS. I. vi. 3. 1; BaudhŚS. i. 90. 17; iii. 53. 11; VaikhāŚS. 6. 11; अन्ति॑ दूरे॒ स॒तो अ॑ग्ने। भ्रातृ॑व्यस्याभि॒दास॑तः TaiBr. II. iv. 2. 3; यदन्ति यच्च दूरक इति ... जपेत् AitĀ. III. ii. 4. 13; HirŚS. xxvi. 1. 35 (9. 21); ĀpaDS. i (1). 2. 2; यो नो दूरे द्वेष्टि यो नो अन्ति ... इत्याहवनीयस्य विक्षामाण्युपसमस्य ŚāṅkhāŚS. iv. 13. 1; अग्ने यो नो अन्ति शपति ĀpaŚS. vi. 21. 1; MānŚS. 26. 25; VārāŚS. I. i. 3. 8; अंशुमान् ... भस्मान्ति ददृशे हयम् BhāgP. ix. 8. 20; तेऽखिलाः। आयान्तं ददृशुर्दूरादन्ति धन्वन्तरिं श्रियः SkandP. ii (9). 13. 1; यदन्ति यच्च दूरके भयं विन्दति मामिह VaDuU. 429. 13; 462. 17; **2** before, i.e. with शतमिन्नु शरदो अन्ति देवाः ṚV. i. 89. 9; MaiS. iv. 14. 2 (iv. 217. 13); KāthS. 35. 1 (iii. 50. 13); VājaS. 25. 22; ĀpaManPāṭha. ii. 4. 3; ŚatBr. II. iii. 3. 6; VādhūŚS. iii. 4. 10; ĀpaŚS. xiv. 16. 1; HirŚS. xv. 5. 1 (311. 26); ŚāṅkhāGS. v. 5.12; HirGS. i. 4. 13; ĀgniveGS. i. 1. 2 (7. 13); iii. 6. 2 (151. 4); BaudhPiMe. i. 13. 9; **3** (with Gen.) to, towards विद्धः सपत्न्युदितपत्रिभिरन्ति राज्ञो बालोऽपि सन्नुपगतस्तपसे वनानि BhāgP. ii. 7. 8; कौषारवोऽन्ति मे। साक्षाद्भगवतादिष्टः BhāgP. iii. 4. 26; x. 8. 22; x. 12. 35; तस्याः प्रतापात्तु शेकेऽन्त्येतुं न कश्चन SkandP. ii (9). 12. 19; आगता भवतोरन्ति ब्रूत किं करवाणि वाम् ŚivaP. v. 36. 9 (447B. 4)

अन्ति (anti) Gr. verbal ending of the present third person plural in Parasmaipada अभ्यस्तादन्तिरनकारः Kātan. ii. 2. 29; लोपोऽभ्यस्तादन्तिनः Kātan. iii. 5. 38; iii. 5. 40; परस्मैपदन्तिप्तसन्तीति प्रथमः पुमान् AgniP. 357. 5; अविभूम्यामन्तिः SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 1. 198; वर्तमाना तिव् तस् अन्ति SiddhaHe. iii. 3. 6; धोस् तिप् तस् अन्ति MugdhaBo. 8. 1 (78. 20)

अन्ति (anti) *m.* epithet of Śiva काव्यः ... तुष्टुवे नीललोहितम् नमोऽस्तु अन्तये दुर्गमाय च VāyuP. ii. 35. 187.

अन्ति (anti) *f.* elder sister (in theatrical language) स्त्री (अन्त्यते ज्येष्ठभागिनीत्वेन संबध्यतेऽसौ अन्त+करोत्यर्थो णिच्+इक्। ...) नाट्योक्तौ ज्येष्ठा भागिनी। इति शब्दरत्नावली Śabdakalpadruma.

[1]**अन्तिक** (anti-ka) *adj.* [*f.*-ā] [DEBRU. 308; 358; 453; 536] **1A** nearby, closeby **B** proximate **2** present **3** contiguous **4** belonging to, related to **1A** nearby, closeby य एव तत्र शकलोऽन्तिकस्स्यात् तमध्यस्यन् जुहुयात् JaimiBr. 1. 56; असत्त्ववचनेभ्य इति वक्तव्यम्। ... अन्तिका ग्रामाः JaineVyā. 71. 19 (*on* 1. 4. 43); दृष्ट्यौच्च्यं समपीठं यष्टिव्यासार्धमन्तिकं परिधौ। दिग्भगणांशैर्मूर्धन्यग्रा घटिकादिभिश्चाङ्क्यम् BrāhmSphuSi. 22. 45; बभूव रावणः साकं सैन्येन महतान्तिकः। पुरस्य निन्दनं श्रुत्वा क्षुब्धश्च नलकूबरः PadmP. (Ra.) 12. 139; अन्तिकां सलिलार्थी तु लक्ष्मणः सरसीं गतः PadmP. (Ra.) 34. 2; परीक्षिद्वंशभृच्छ्रीमान् नृपतिर्जनमेजयः। पप्रच्छ शिष्यं व्यासस्य वैशंपायनमन्तिकात् (v.l. °अन्तिकम्) NīlaP. 2; स्वयं देशकालक्रमशून्यस्य किं दूरं किमन्तिकम् ... इति प्रमात्राश्रयो भावेष्वपि क्रमो न युक्तः PratyabhiVi. ii. 19. 7 (*on* ii. 1. 6); ii. 22. 7 (*on* ii. 1. 7); नृपोऽध्यायदिहागन्तुं न स्थातुं चान्तिके पुरे। ... सांप्रतं मम सांप्रतम् SamarāSaṁ. 1. 223; (used as noun) that which is nearby अनुवादमात्रमन्तिकस्य MīmāSū. xi. 2. 28; [Kośas give *antika* in the sense of : *samīpa*, AmaK. 2159; AgniP. 366. 17; KośaKaTa. 2. 3618; and they also give *antika* as the meaning of the following words : *anta*, TrikāŚe. iii. 3. 145; MediK. 56. 2; ViśvaLoK. 119. 2; ŚabdaRaSaK. 124. 7; *upaśaya*, KośaKaTa. 2. 7501; *samaryāda*, TrikāŚe. iii. 3. 212]; **1B** proximate तदेव हि कंचित्प्रति दूरं कंचित्प्रत्यन्तिकं भवति MahāBh. iii. 417. 8 (*on* viii. 2. 84); दूरं मथुरायाः पाटलिपुत्रमिति। स आह। न दूरमिदमन्तिकमिति MahāBh. iii. 417. 8 (*on* viii. 2. 84); ग्रामस्य उत्तरेण पर्वतः विषयसि (Read सी)-मान्तिको कर्मान्तिकेन सह मालुकविरकः ... राज्यसि(सी)मेति EI. xix. 103. 18; पौलस्त्यः ...। सोऽथ कृत्वा निजं रूपं जगामोटजमन्तिकम् DevīBhāP. iii. 29. 5; **2** present दूरमतीतानागतम्। अन्तिकं प्रत्युत्पन्नम्। ... दूरमदृश्यदेशम्। अन्तिकं दृश्यदेशम् AbhidhKoBh. 13. 11 (*on* 1. 19); **3** contiguous अङ्गमन्तिकगात्रयोः AnekāSaṁ. 2. 29; ViśvaPra. 25. 14; MediK. 22.3; AnekāTi. 2. 20; NānārthaMa. 272; ParaNā. 2618; ŚabdaRaSaK. 59. 1; ViśvaLoK. 47. 3; **4** belonging to, related to, cf. **अन्तिकरूप** *n.* [occasioned by, DBHS.]

²अन्तिक (ant-ika) *adj.* **1Ai** as far as, up to पयोष्ण्या हरते तोयं पापमामरणान्तिकम् MahāBhā. iii. 459* (3); तस्य प्राणान्तिको दण्ड: Rāmā. iv. 28. 31; षट्त्रिंशदाब्दिकं चर्यं गुरौ त्रैवेदिकं व्रतम्। ... ग्रहणान्तिकमेव च ManuSm. 3. 1; YājñaSm. 1. 36; मौण्ड्यं प्राणान्तिको दण्डो ब्राह्मणस्य विधीयते ManuSm. 8. 379; **1Aii** (space) extending up to सत्यं सत्यमिति प्रशासति सति क्ष्मामासमुद्रान्तिकामासीद्धर्मपरे गुणामृतनिधौ सत्यव्रताधिष्ठिते EI. xxii. 82. 29; **2A** reaching to the end केशान्तिको ब्राह्मणस्य दण्ड: कार्य: प्रमाणत:। ललाटसंमितो राज्ञ: स्यात्तु नासान्तिको विश: ManuSm. 2. 46; **2B** ending in or with अभिसमयान्तिकं कुशलमूलम् MahāVyu. 54. 20; **3** which destroys उदयं लब्ध्वा महीतले संतापकर: कथं भवान्। ... तरणे तव पश्चिमान्तिका ChandaśCū. iii. 63. 3.

¹अन्तिक (antika) *n.* [P. ii. 3. 34-36.; AltGr. II. i. 213; declined as *n.* ParaNā. 3557; KośaKaTa. 2. 2526; KalpaK. 469. 76] **1** (Dat.) to, towards **2Ai** proximity, vicinity **ii** proximity, i.e. gap **B** approximate number **C** nearness, closeness **Di** immdiate neighbourbood **ii** neighbourhood **E** side **3A** close presence, i.e. company **B** privacy **4** (Arch.) type of construction or building having three porticos **5** the word *antika* **1** [Dat.] to, towards तवान्तिकाय पत्रलेख्यमाभरणं चेदं परिव्राजिकयाहृतम् ArthŚā. iii. 160. 7 (12. 2); **2Ai** proximity, vicinity निर्वेदाद्युष्माकं प्राप्तमन्तिकम् ViṣṇuP. i. 11. 33; बहूनां च यूपानां भिन्नान्यन्तिकानि ŚābaBh. 2145. 15 (*on* xi. 2. 26); भवतु शबलमन्तिकं वनानां विहरदनङ्गविलास-कृष्णसारै: ŚrīKaC. 7. 10; जनै: परिहृतान्तिकम्। नर्तकी कमला नाम कान्तिमन्तं ददर्श तम् RājTa. (Ka.) 4. 424; वधूनां पत्यु: पादान्तिकं विना एकरात्रमपिस्थातुं न युक्तम् SūktiRa. 26. 5; ओंकारनामसरिदंतिकनंदिपाटिग्रामे शिवालयमनर्घ्यमसावकार्षीत् EI. vi. 123. 159; **2Aii** proximity, i.e. gap प्रपुर्यमन्तिकं तं तु छादनीयं च तत्तत: PauṣkS. 4. 91; **2B** approximate number वान्तिके ŚākṭāVyā. ii. 1. 107; SiddhaHe. iii. 1. 147; **2C** nearness, closeness छाया: फलानि ... गिरिनिर्झरिणीजलानि। संवेगिनेव सहसा दधिरेऽन्तिकेषु RāmC. 25. 25; अन्तिकेषु विस्फुरन्तीभिरात्मप्रभाभिरदभ्रेऽपि तमसि दूरादाविर्भवन्तम् ... कापालिकं अपश्यम् UdaySuKa. 61. 24; वीरैस्तस्य ... शंभोर्विस्रम्भासूत्रितनवनवोपप्लवेष्वन्तिकेषु। ... पुराणां पत्न्यो मीलद्दृश इव बभुर्भीतिमोहग्रहेण ŚrīKaC. 21. 45; चरतो गतसाध्वसं प्रियाभि: सममभ्यासवशादिवान्तिकेषु। अवलोकयतोऽस्य ... विषयश्चेतसि विस्मयेन चक्रे Nalābhyu. 2. 5; समयेत्यन्तिकमध्ययो:। त्वां समयास्ते। समीप इत्यर्थ: Prasā. i. 300. 15; निकषेत्यन्तिके। विलङ्घ्य लङ्कां निकषा हनिष्यति Prasā. i. 300. 16; **2Di** immediate neighbourhood मूलं स्यादन्तिके AnekāSa. 742; MediK. 160. 46; **2Dii** neighbourhood अभ्यागम: ... अन्तिके AnekāSaṁ. 4. 214; ViśvaPra. 114. 53; 151. 26; DharK. 2334; MediK. 119. 58; AnekāTi. 2. 239; NānārthMa. 1644; ViśvaLoK. 251. 63; ŚabdaRaSaK. 299. 17; **2E** side पार्श्वमन्तिके AnekāSaṁ. 2. 519; 3. 4; AnekāK. 860; NānārthāSaṁ. i. 107. 757; ViśvaLoK. 361. 14; ŚabdaRaSaK. 317. 3; [Kośas give *antika* in the sense of following words: *upahvara*, AmaK. 2701; Vaija. 273. 3; *nikaṭa*, TrikāŚe. iii. 3. 3; ViśvaPra. 12. 124; AnekāK. 55; MediK. 4. 43; ViśvaLoK. 7. 31; ŚabdaRaSaK. 7. 4; *sanniddhi*, NānārthSaṁ. 5. 47; *samīpa*, DharK. 224; *sāmīpya*, DharK. 224; and they give *antika* as a synonym of the following words : *abhyagra*, AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *abhyarṇa*, ParyāRaMā. 522; AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; KośaKaTa. 2. 487; *abhyāśa*, AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *abhyāsa*, ParyāRaMā. 522; KośaKaTa. 2. 487; *āsanna*, AbhidhāCin. 1449; KośaKaTa. 2. 487; *upakaṇṭha*, AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *upakaṇṭhaka*, ParaNā. 1526; *upānta*, AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *upāntya*, ParaNā. 1526; *nikaṭa*, ParyāRaMā. 522; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *pārśva*, ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *sadeśa*, AbhidhāCin. 1449; KośaKaTa. 2. 487; *sanīḍa*, AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *sannikarṣa*, AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2.487; *sannikṛṣṭa*, AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *sannidhāna*, AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *sannidhi*, ParyāRaMā. 522; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *samaryāda*, AbhidhāCin. 1449; ŚabdaRa. (Vā.) 3319; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *samīpa*, AnekāSa. 586; ParyāRaMā. 522; AbhidhāRaMā. 4. 7; AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *savidha*, AbhidhāCin. 1449; ŚabdaRa. (Vā.) 3319; ParaNā. 1526; KośaKaTa. 2. 487; *saveśa*, AbhidhāCin. 1449; KośaKaTa. 2. 487; *sasīma* AbhidhāCin. 1449; ParaNā. 1526; also they give *antika* as the meaning of the following words : *aṅka*, Vaija. 214. 6; AnekāSaṁ. 2. 2; ViśvaPra. 5. 38; NānārthSaṁ. 6. 54; NānārthMa. 55; ŚabdaRa. (Vā.) 3731; ViśvaLoK. 2. 5; KośaKaTa. 2. 3295; ŚabdaRaSaK. 3. 3; *anta*, AnekāSa. 381; Vaija. 230. 5; ViśvaPra. 59. 31; AnekāK. 294; NānārthāSaṁ. i. 44. 20; *abhyāsa*, TrikāŚe. iii. 3. 443; ViśvaPra. 175. 21; MediK. 186. 15; ŚabdaRaSaK. 336. 14; *kaṇṭha*, Vaija, 215. 13; NānārthSaṁ. 24. 12; NānārthāSaṁ. i. 22. 20; NānārthMa. 490; *kūla*, AnekāK. 809; *pakṣa*, Vaija. 217. 36; NānarthāSaṁ. i. 27. 70; ŚabdaRa. (Vā.) 3903; *śākhā*, AnekāSaṁ. 2. 36; ViśvaPra. 22. 6; AnekāTi. 2. 319; ViśvaLoK. 44. 6; KośaKaTa. ii. 3976; ŚabdaRaSaK. 54. 10; *sakāśa*, ViśvaPra. 169. 20; *saṅkāśa*, AnekāSaṁ. 3. 722; *sadeśa*, AnekāSaṁ. 3. 721]; **3A** close presence, i.e. company असौ ... । गामुकोऽप्यन्तिकं भर्तुर्मनसाचिन्तयत्क्षणम् Bhaṭṭi. 8. 127; भवद्भ्यां कुमारावनुवर्तनीयौ ... अनयो: कुमारयोश्चरतोस्तिष्ठतो: स्वपतोर्जाग्रतोश्चान्तिकं क्षणमपि न मोक्तव्यम् HarṣaC. 198. 13; विना वर्तनमेवैते न त्यजन्ति ममान्तिकम् Hitopa. 1. 34; आज्ञा मे राघवस्यात्र तिष्ठेति जनकात्मने। तदतिक्रमभीतोऽहं न त्यजामि तवान्तिकम् DevīBhāP. iii. 28. 37; हित्वान्तिकं सरोजिन्या: पश्य याति न षट्पद: RasGaṅ. 638. 5; योऽसौ राहुरदार्दितोऽपि भवतो नैवान्तिकं मुञ्चति PadyaVe. 740; ईदृश: कथमुदीक्षते भवानन्तिकं निजममुञ्चत: सदा। ... मुखम् ... हनूमत: Rāgh. 11. 46; **3B** privacy विकाश: ... अन्तिके ŚabdaRaSaK. 328. 8; **4** (Arch.) type of construction or building having three porticos ऐन्द्रं विलोममायामं वधमेकाक्षमन्तिकम्। प्रकाशं पैत्रमायस्तं भद्रं प्रान्तं प्रसाधकम् SamarāSū. 19. 48; **5** the word *antika* अन्तिकनामान्युत्तराण्येकादश। अन्तिकं कस्मात्। आनीतं भवति Nir. 3. 9 (64. 8); तळिदित्यन्तिकवधयो: संसृष्टकर्म। ताळयतीति सत: Nir. 3. 10 (65. 7); अन्तिकबाढयोर्नेदसाधौ P. v. 3. 63; JaineVyā. 260. 34 (*on* iv. 1. 122); CāndraVyā. iv. 3. 51; ŚākaṭāVyā. ii. 3. 51; SiddhaHe. vii. 4. 37; अन्तिकस्य तसि कादिलोप आद्युदात्तत्वं च Vār. 8 *on* P. vi. 4. 149; MahāBh. iii. 228. 22 (*on* vi. 4. 143); JaineVyā. iv. 4. 142; 334. 11 (*on* iv. 4. 142); अन्तिकस्य तमे तादे: CāndraVyā. v. 3. 145; बाढस्यान्तिकस्य च ईयसुनिष्ठसंयोगे साधनेद इत्येतावादेशौ भवत: CāndraVṛ. *on* iv. 3. 51; सर्वाणीमान्यन्तिकानि इदमेषामतिशयेन, नेदिष्ठम् KāśiVṛ. *on* v. 3. 63; स्तोकाल्पान्तिकाभ्याशदूरार्थकृच्छ्राणि क्तेन SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 2. 54; नलदान्तिकवल्कलसिध्मयुधाम् Liṅgānu. (He.) 65. 14; दूरान्तिकार्थैर्योगे पो स्याद् वा MugdhaBo. 5. 23 (50. 22); बाढान्तिक° ... °वर्षवृन्दा:। एषामेते क्रमात् स्युर्ज्यादिषु। साधिष्ठ:। नेदिष्ठ: MugdhBo. 7. 56 (72. 19)

²अन्तिक (anti-ka) *n.* word ending with the letter *k* अत्रिश्चान्तिकमक्षियुक् चरणस्यान्त: ...। द्वात्रिंशद्गणिताक्षरो मनुरयम् ĪśānŚiPa. i. 29. 84.

अन्तिक (anti-ka) *m.* **1A** name of a person (one of the five sons of Yadu) **B** name of a demon **2** attendant, servant **3** emancipation **4** particular class of two storeyed buildings (known as Śrī) **5** type of fever (among serpents) **6** name of a village **7** next one, i.e. youngest **1A** name of a person (one of the five sons of Yadu) यदो: पुत्रा बभूवु: ...। सहस्रजिरथो ज्येष्ठ: क्रोष्टुर्नीलोऽन्तिको लघु: MatsyaP. 43. 7; **1B** name of a demon बाष्कलं पट्टिशेनापि चक्रेणापि तथान्तिकम्। प्राहिणोद्यमलोकाय दुर्गा देवी द्विजोत्तमा: SkandP. iii (1). 7. 13; **2** attendant, servant भिरुवकदेवीकर्म्मान्तिक: ... स्वयमाज्ञा लिखितम् ... कुम[ा]रिलपतिकेन EI. xvi. 19. 11; **3** emancipation निर्वाणे स्यात् ... अन्तिक: ŚeṣaNā. 1544; **4** particular class of two-storeyed buildings (known as Śrī) प्रतिशृङ्गेषु सर्वेषु यदा कूटं निवेश्यते। मिश्रक: स तु विज्ञेय: श्रीनाम्ना चान्तिकोऽन्तिक: SamarāSū. 56. 112; **5** type of fever (among serpents) अक्षको (v.l. अन्तिको) दन्दशूकेषु हारिद्रो महिषेष्वपि ... ज्वर एको निगद्यते Mānaso. ii. 6. 640; **6** name of a village, cf. **अन्तिकग्राम**; **7** next one, i.e. youngest, cf. **अन्तिकवर्तिन्.**

अन्तिकगत (antika-gata) *adj.* [*f.*-ā] **Ai** being close or near, present near यच्छति प्रतिमुखं दयितायै वाचमन्तिकगतेऽपि शकुन्तौ। नीयते स्म नतिमुज्झितहर्षं पङ्कजं मुखमिवाम्बुरुहिण्या Kirātā. 9. 14; रावण: ... धरणीसुतां जिघांसुरन्तिकगतमन्त्रिणा निवार्यमाण: ... संगराङ्गणमवततार RāmāCam. 6. 77 (6); अन्तिकगतमपि मामियमलोकयन्तीव हन्त दृष्ट्वापि। सरसनखक्षतलक्षितमाविष्कुरुते भुजामूलम् SāhiDa. 140. 20; कस्याश्चिदुत्तरदुकूलविलोपदृश्यादाभोगत: कुचयुगस्य विनिर्जगाम। अन्तर्गतं झटिति वक्तुमिवेन्दुमौलिं रोमाञ्चमन्तिकगताय सखीजनाय BhikṣāKā. 12. 15; मुहुर्मुहुरवलोकयन्तमन्तिकगतां वाग्देवताम् ... भगवान् ... प्रारभत

किंचिदेवमभिधातुम् NīlaVi. 42. 17 (2); **Aii** being near or in the presence of भुक्त्वा च मेऽन्तिकगतैः पठनीयम् TriṣaŚaPuC. i. 6. 229; **B** situated near अन्तिकगतास्तव भान्ति दीपाः HarVi. 47. 11; चक्षुर्द्रक्ष्यति रूपमन्तिकगतम् Subhāṣi. 1352; **Ci** who has come close to or intimate अतिदूरवृत्तिरपि येन दृश्यसे नहि रूप्यसेऽन्तिकगतोऽपि येन वा। प्रतिजृम्भते सुरगुरोरनुग्रहः स विपर्ययश्च तव केन हेतुना HarVi. 6. 186 (comm. हृदयस्थितत्वादन्तिकगतः); **Cii** who has come close to or approached कान्ते सागसि काचिदन्तिकगते निर्भर्त्स्य ... निटिलं हन्ति स्म रोषाकुला RasāSu. 26. 19 (1. 103); (कंसः) संत्रासात् स तु हन्तुमन्तिकगतां तन्वीं कृपाणीमधात् Nārāy. x. 37. 7.

अन्तिकगति (antika-gati) *f.* act of going near उपगमः पुनः। ... अन्तिकगतौ AnekāSaṁ. 4. 216.

अन्तिकगमनार्थम् (antikagamanārtham) *adv.* for the going near यत्तु ब्राह्मण्याः प्रोषिते भर्तरि कालप्रतीक्षणवचनं, तद् भर्तुरन्तिकगमनार्थम् BālaKrī. i. 76. 22 (*on* 1. 69)

अन्तिकगोचर (antika-gocara) *m.* [Loc.] in the range nearby आचार्ये ध्रियमाणे यस्तिष्ठत्यन्तिकगोचरे। करोत्याचार्यकं मूढः शिष्यतां दूरमुत्सृजन्। नासौ शिष्यो न चाचार्यः PadmP. (Ra.) 6. 265.

अन्तिकग्रहण (antika-grahaṇa) *n.* mention of the word *antika* (वसेयुः स्वगृहान्तिके) प्रधानगृहान्निष्कास्य कुटीगृहे वासयितव्येत्यन्तिकग्रहणम् ManuBh. ii. 430. 15 (*on* 11. 187)

अन्तिकग्राम (antika-grāma) *m.* **1** village called Antika भगवान्संघः ... अवापदन्तिकग्रामदर्शनम् PadmP. (Ra.) 5. 286; **2** people inhabiting the village called Antika दृष्ट्वा तमन्तिकग्रामो दुर्वचाः सकलोऽहसत् PadmP. (Ra.) 5. 287.

अन्तिकचर (antika-cara) *adj.* **1** coming to, approaching रहस्याख्यायीव स्वनसि मृदु कर्णान्तिकचरः ... मधुकर Śāk. 1. 23; **2** being or existing close by शृणु तत्परमं सूक्ष्मम् ... दूरस्थमन्तिकचरम् ... तद्विष्णोः परमं पदम् AhirbuS. 31. 10; **3A** moving nearby कथम् ... दशमुखः ... स्वजनविनिपातं च सहते। ... प्रभुरमितवीर्योऽन्तिकचरः MahāvīC. 5. 14 (124. 5); मुहुर्दूरं यातो भवति पुनरप्यन्तिकचरः (वराहः) CaṇḍaKau. 2. 10; वधूजनस्य यत्पारवश्यचरितं तदुदीरयामि। भूतैः किमन्तिकचरैः सहसा गृहीता ... काचिच्छिवस्य पथि संदिदिहे सखीभिः BhikṣāKā. 12. 2; **3B** moving, i.e. blowing near by त्रिदिवाः ...। उपनामितः प्रियतमस्य कर्हिचित्र भवद्भिरन्तिकचरोऽपि मारुतः RāmC. 20. 4.

अन्तिकचर (antika-cara) *m.* attendant, servant वसुमती ... क्रोशमानान्तिकचरेणाकर्णितवचना ... महामहमहास्त DaśKuC. 147. 20; लक्ष्मणाग्रजः ... अन्तिकचरोदस्तविमलमुक्तातपत्रनिभात्सतारकेण विभावरीपतिनेव सेव्यमानम् ... ददर्श दशकंधरम् RāmāCam. 6. 32 (6)

अन्तिकचूतजागरूक (antikacūta-jāgarūka) *adj.* watchful on the nearby mango tree पिकलोकोऽन्तिकचूतजागरूकः। उपवीजयति स्म ताम् (पार्वतीम्) ŚrīKaC. 8. 8.

अन्तिकच्युत (antika-cyuta) *adj.* fallen or slipped nearby ऐक्षवैर्मणिभिरन्तिकच्युतैः ...। पत्रिणः कलमतः पलाययंस्त्रस्तकेशततिशालिगोपिकाः Acyutarā. 4. 42.

अन्तिकज्वलदग्नि (antika-jvaladagni) *adj.* who has fire burning or ablaze nearby अभिलषन्मामन्यायतः क्षिप्रमेव प्राप्य नारकत्वमन्तिकज्वलदग्निरसिपत्राणां पादपानां गहने स्थाता त्वं पापकारिन् TilaMañ. 110. 13.

अन्तिकतम (antika-tama) *adj.* [*f.*-ā] [Vār. 8 *on* P. vi. 4. 143; CāndrVṛ. *on* v. 3. 146; SaraKaṇṭhā. (Gr.) vi. 3. 151; BhāṣāVṛ. *on* vi. 4. 149] **A** most proximate, nearest अन्तिकतममङ्कुशादायात् Nir. 5. 28 (108. 18); अन्तिकतमा चेयं यज्ञवाटभूमिः AnargharRā. 2. 30 (1); (ते ह्येतन्नेदिष्ठं पस्पृशुः) नेदिष्ठमन्तिकतमम् KenUBh. 56. 17 (*on* 4. 2); **B** most close, closest भूपे स्थितेऽन्तिकतमे निजबान्धवे तु। सा ... न्यगदत् DvyāśraKā. 20. 49 [Kośas give *antikatama* as the synonym of *nediṣṭha*, AmaK. 2161; AbhidhāCin. 1452; KalpaK. 228. 125; they also give *antikatama* as the meaning of the following words : *nediṣṭha*, ParyāŚaRa. 1738; *nedīyas*, NāmŚil. 1880; *sannidhi*, ŚabdaRa. (Su.) 6. 50]

अन्तिकतस् (antika-tas) *adv.* [CāndrVṛ. *on* v. 3. 146; BhāṣāVṛ. vi. 4. 149] **A** in the vicinity, very near अप्यन्तिकतोऽन्तिकत एत्य तदैवमुक्त्वा भूपे स्थितेऽन्तिकतमे निजबान्धवे नु। सा ... न्यगदत् DvyāśraKā. 20. 49 (comm. अत्यन्तं निकटे); दूरे ह्येतानन्तिकतोऽसतश्च नास्थापयद्भद्रविचारदृष्ट्या VīraBhā. 5. 44; **B** from the proximity or close by असहता सततं वदनेन्दुना विरहमन्तिकतः कलितस्थितिः। कुटिलकुन्तलसंहतिराबभौ शितिसरोजवनीव मृगीदृशः ĀnandRa. 5. 6; 6. 46.

अन्तिकता (antika-tā) *f.* nearness (संशप्तकगणाः) विशोकाः समपद्यन्त शक्रस्यान्तिकतां गताः MahāBhā. viii. 593*.

अन्तिकतालवृन्त (antika-tālavṛnta) *n.* stalk of the palm tree which is nearby ताम्यन्त्यन्तिकतालवृन्तनलिनीपत्राणि दाहोष्मणा ŚārṅgaPa. 3412.

अन्तिकत्व (antika-tva) *n.* nearness दूरत्वमन्तिकत्वं च दैशिकं परत्वमपरत्वं बोध्यम् SiddhāMu. 23. 11 (*on* 46)

अन्तिकदेश (antika-deśa) *m.* **i** place in proximity (to Yūpa) एकादशिन्यां चान्तिकदेशस्याविवक्षितत्वात्तन्त्रं यूपाहुतिर्भविष्यत्येव ŚābaBh. 1809. 3 (*on* x. 1. 11); न चान्तिकदेशाः शक्याः शासितुम् ŚābaBh. 2146. 20 (*on* xi. 2. 29); आपेक्षिके ह्यन्तिकदेशे मन्थनं संभवति ŚāstrDī. 809. 14 (*on* xi. 2. 6); MayūMāli. 809. 8 (*on* xi. 2. 6); **ii** place nearby, i.e. bride's house (श्रुतशीलवते स्वयम्। आहूय दानं कन्याया ब्राह्मो धर्मः प्रकीर्तितः) स्वयम् ... स्वपुरुषप्रेषणैराहूयान्तिकदेशमानाय्य वरम् ManuBh. i. 220. 3 (*on* 3. 27); **iii** place near (to the food) (अन्नम् ... उपनीय ... परिवेषयेत्) भुञ्जानस्य परिवेषणं यद्यप्यन्तिकदेशे अपेक्षितं तथापि तेषामन्तिके निधातव्यम् ManuBh. i. 305. 2 (*on* 3. 218)

अन्तिकदेशगमन (antikadeśa-gamana) *n.* act of going to the place in proximity (to Yūpa) आहवनीयेऽपि ... नित्यमन्तिकदेशगमनप्राप्त्यभावाद्यूपमाच्छेष्यतेत्यस्य विधायकत्वावश्यंभावे लट्प्रत्ययेन गमनार्थतया विधीयमानस्य तद्वारा छेदनार्थत्वमेव MayūMāli. 652. 4 (*on* x. 1. 5)

अन्तिकदेशविधि (antikadeśa-vidhi) *m.* injunction or prescription of place in proximity (to Yūpa) नात्रान्तिकदेशविधिः प्राप्तकर्मानुवादेन BhāṭṭDī. iv. 159. 6 (*on* xi. 2. 6); अन्तिकदेशविधिमभ्युपेत्य सिद्धान्तमाह MayūMāli. 809. 10 (*on* xi. 2. 6)

अन्तिकनामन् (antika-nāman) *n.* synonym of the word *antika* अन्तिकनामान्युत्तराण्येकादश। अन्तिकं कस्मात्। आनीतं भवति Nir. 3. 9 (64. 8); 3. 11 (65. 14)

अन्तिकनिविष्टा (antika-niviṣṭā) *adj.* (*f.*) who was seated near by आवासगमनाय देवीं प्रष्टुमन्तिकनिविष्टां मृगाङ्कलेखां प्राहिणवम् TilaMañ. 374.17.

अन्तिकनिष्यन्दमान (antika-niṣyandamāna) *adj.* flowing near by अन्तिकनिष्यन्दमानसिन्धुपवनकन्दलग्रासतुन्दिलशिथिलबन्धस्य फणिराजपरिकर्मणः प्रतिक्षणदृढीकृतो कृतदक्षिणम् ... कालहस्तिपतिमासेवमानो भूदेवानन्दनः ... अवार्दात् YātrāPra. 6. 106 (2)

अन्तिकनीपदीप (antikanīpa-dīpa) *m.* lamp in the form of Kadamba tree which is nearby चोलावनी शालिवनीनिचोला। ... पुरंध्रिकां सिन्धुपतेः पुरस्तादारामलक्ष्मीरवलोक्य यस्याम्। प्रसूनमुक्ताः परितोऽवकीर्य नीराजयत्यन्तिकनीपदीपैः Raghunā. 1. 22.

अन्तिकन्यस्त (antika-nyasta) *adj.* **i** placed, i.e. offered near by (नन्दिनीम्) तामन्तिकन्यस्तबलिप्रदीपामन्वास्य गोप्ता ... सुप्तोत्थितां प्रातरनूदतिष्ठत् RaghuVa. 2. 24; **ii** placed, i.e. present near by मृगाङ्कलेखा ... उपाश्य च सुचिरमन्तिकन्यस्तविष्टरोपविष्टा ... तिलकमञ्जरीपार्श्वमगमत् TilaMañ. 368. 1; (तिलकमञ्जरी) कदाचिदन्तिकन्यस्तविविधवर्तिकासमुद्गा ... निपुणमालोच्यालोच्य ... देवस्यैव रूपम् ... अभिलिखन्ती ... दिनान्यनयत् TilaMañ. 391. 3.

अन्तिकपर्वत (antika-parvata) *adj.* who has mountain nearby, i.e. standing near the mountain लक्ष्मीधरनरेन्द्रोऽपि मौलिकुण्डलराजितः। विद्युत्वानिव जीमूतः शुशुभेऽन्तिकपर्वतः PadmP. (Ra.) 105. 99.

अन्तिकपुष्पसायकशर (antikapuṣpasāyaka-śara) *m.* arrows of Cupid who is nearby पार्वत्याः प्रतिगात्रचित्रगतयस्तन्वन्तु भद्राणि वः। विद्धस्यान्तिकपुष्पसायकशरैरीशस्य दृग्भक्तयः DhūrtaSa. 66. 11.

अन्तिकप्राप्त (antika-prāpta) *adj.* [*f.*-ā] who has come to or approached near वसन्तकोऽन्तिकप्राप्तः कथामित्थमवर्णयत् KathāSaSāg. iii. 3. 63; तं च दृष्ट्वान्तिकप्राप्तं शबरं सा कृतानतिम् ... स्वागतेनान्वरञ्जयत् KathāSaSāg. iv. 2. 86; vii. 2. 72; नगरेऽस्मिन्द्विजोत्तमः। ... जात्वन्तिकप्राप्तां तत्सुतां रूपलोभतः। कन्यामकरवं भार्यां वरोत्सारितदूषणाम् KathāSaSāg. xvi. 2. 103.

अन्तिकप्राप्ति (antika-prāpti) *f.* act of coming or approaching near व्यवसायोऽभिलाषः स्यात्प्रियसंगमलिप्सया। स्वमण्डनान्तिकप्राप्तिरागप्रकटनादिकृत् UjjvaNīMa. 521. 3.

अन्तिकबिम्बित (antika-bimbita) *adj.* reflected near by प्रहरति हरिणाङ्के तवेदं कुचयुगमन्तिकबिम्बिते लसन्त्याः। ... चलहारलताविवल्गनेन ŚrīKaC. 11.18.

अन्तिकभाज् (antika-bhāj) *adj.* **i** coming or approaching near (लक्ष्मणः) हर इव ... धृतसज्यशरासनः। अहरदन्तिकभाजि वनौकसां भयमरौ यमरौद्रमहिम्नि सः RāmC. (App. 1) 37. 101; **ii** (used as noun (one) who is staying or present near कुचयुगलभारपीडा कुरुते तनुतां तवावलग्नस्य। अविवेकिनः समुन्नतिरन्तिकभाजां विषादनायैव YātrāPra. 5. 111.

अन्तिकभू (antika-bhū) *f.* **i** ground in the vicinity अद्याप्य[न्ति]कभूरमुष्य बह[ळै]र्व्यत्तेजसामुत्गमैरुत्संगस्थविदीर्णदैत्यरुधिरव्याप्तेव विद्योतते EI. iii. 12. 8; **ii** place in the vicinity तदन्तिकभुवं स ज्ञानशर्मा ययौ Jīvān. 302. 10.

अन्तिकभू (antika-bhū) *adj.* proximate, near (*lit.* who occupies the ground nearby) आरातीयस्त्वन्तिकभूः कृत्यः कुत्रत्य इत्युभौ KośaKaTa. 2. 323.

अन्तिकम् (antikám) *adv.* [Debru. 520; 590] **1Ai** in the presence of, in front of, (authority etc.) **ii** in the vicinity of, by the side of **B** close by, near by **2** to, towards **3** in conformity with **4** up to, till, until **1Ai** in the presence of, in front of (authority etc.) यदि॑ मृ॒त्योर॑न्ति॒कं नी॑त ए॒व RV. x. 161. 2; AV. iii. 11. 2; AV. (P.) i. 62. 2; स हास्या अन्तिकं नर्तितुं दध्रे। ... अथ ह स्मास्या अन्तिकमेव नृत्यति ... सा होवाच ... स्थविर एव मेऽद्यान्तिकमनर्तीत् JaimiBr. 3. 246; प्रविष्टे पितुरन्तिकं तदा जनः स सर्वो मुदितो नृपात्मजे Rāmā. ii. 15. 14; क्ष्माभर्तुरन्तिकमुपतिष्ठासुः ... सा तदैव निरगात् DaśKuC. 7. 17; स्वैरं सुप्तस्य सहसैवान्तिकं किं प्रविश्यते KathāSaSāg. viii. 2. 247; मातृगुप्तः ... प्रविवेश महीभर्तुस्त्यक्ताश इव सोऽन्तिकम् RājTa. (Ka.) 3. 205; **1Aii** in the vicinity of, by the side of य॒ज्ञो वै॒ विष्णु॒स्तस्यै॒व हो॒तद॑न्तिक तिष्ठति ŚatBr. I. iv. 5. 3; ŚatBr. (K.) II. iv. 2. 9; न शरं नाश्मगन्धां नाध्याण्डां न पृश्निपर्णीं नाश्वत्थस्यान्तिकं कुर्यान्न विभीतकस्य ... मङ्गलेपेप्सया नाम्नामेव परिहाराय ŚatBr. XIII. viii. 1. 16; अवभृथमेवैनेनेयात्स यद्यहान्तिकमुदकं स्यात्तदेवेयात् ŚatBr. (K.) IV. viii. 4. 18; अग्निम् ... हस्ताभ्यां स्पृशति यदस्यान्तिकमवनेनिक्ते JaimiUBr. ii. 14. 5; तेभ्य इप् च। तेभ्यो दूरान्तिकार्थेभ्य इब्विभक्ति भवति का च। दूरं ग्रामस्य। दूराद् ग्रामस्य। ... अन्तिकं ग्रामस्य। अन्तिकाद् ग्रामस्य JaineVyā. 71. 16 (*on* i. 4. 43); अन्तिकं ग्रामादित्यवधेरेव पञ्चमी ... अन्तिकं ग्रामस्य इति सम्बन्धे षष्ठी। दूरं गतः, अन्तिकं गतः ... दूरं पन्थाः, अन्तिकं पन्था इति क्रियाविशेषणम्, भवतेर्गम्यमानत्वात् CāndraVṛ. *on* ii. 1. 87; KāśiVṛ. *on* ii. 3. 34; Nyās. i. 417. 22 (*on* ii. 3. 34); अथानुगम्यमानः स राज्ञा प्राप्तः सरोऽन्तिकम् RājTa.(Ka.) 4. 600; सोऽथ नेतुम् ... सद्मनोऽन्तिकमृषीश्वरपुत्रः। अस्त्रवीजलधिगां कविहृद्यैः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 7; अपामन्तिकं प्राप्येति देशान्तरस्याप्युपलक्षणम् VīraMi. (Āhnika.) 307. 4; सह्यात्मजां मारुतसोविदल्लो यस्यां नयत्यन्तिकमम्बुराशेः Raghunā. 1. 31; इत्थमतिभारभङ्गुराः सुरासुरा यावदासेदुरन्तिकं दुग्धनिधेस्तावदुद्वेगः श्वेतद्वीपसदामुदजृम्भत NīlaVi. 75. 19; **1B** close by, near by घृ॒तं वै दे॒वा वज्रं॑ कृ॒त्वा सोम॑मघ्नन्न॒न्ति॒कमि॑व खलु वा अ॑स्यै॒तच्च॑रन्ति यत्तो॒नून॒प्त्रे॑ण प्र॒चर॑न्ति TaiS. VI. ii. 2. 4; अ॑वधिषु॒र्वा॑ ए॒त॑त्सो॑मँ य॑दस्य सु॒चौ चा॒ज्यं॑ चान्तिक॑म॑भार्षु: MaiS. iii. 8. 2 (iii. 93. 16); घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदस्याज्येनान्तिकं जुह्वति KāṭhS. 24. 9 (ii. 100. 14); वैश्वामित्रोऽसितो दैवलो य उ चान्ये तस्य हान्तिकं दिदीक्षते तेषां ह ज्योग् एव यजमानानां नोपशुश्रुवुः JaimiBr. 3. 270; योऽयमक्षन्त्रन्त स हैष वामनः। ... एतस्माद्ध वा इदं राजन्यबन्धवो वामनं केन चिदवकाक्षन्ति। एतस्यै ह देवतायै नाम्नोऽन्तिकम् JaimiBr. 3. 351; स्रुचौ चाज्यं चान्तिकमाहार्षीदन्तिकमिव खलु वा अस्यैतत् प्रचरन्ति GopBr. ii. 2. 4 (167. 14); बृहद्रथो ह वै नाम राजा ... तप आस्थाय ... तिष्ठत्यन्ते सहस्रस्य मुनेरन्तिकमाजगाम MaiU. 1. 1; ततो युधिष्ठिरो द्रोणं दृष्ट्वान्तिकमुपागतम्। महता शरवर्षेण प्रत्यगृह्णादभीतवत् MahāBhā. vii. 20. 1; रथम् ...। सितहयमुपयान्तमन्तिकं हतमनसो ददृशुस्तदारयः MahāBhā. viii. 21. 14; वैरमन्तिकमासज्य यः प्रीतिं कर्तुमिच्छति। मृन्मयस्येव भग्नस्य तस्य संधिर्न विद्यते MahāBhā. xii. 137. 65; तथान्तिकं श्रद्दधानं निश्श्रेष्टं चापि पौष्कर। ... आनीय क्षेत्रनाथस्य अभिगच्छापयन्ति च PauṣkS. 36. 33; अयमन्तिकमायान्तीं शिशुना स्तनपायिना। अनन्यदृष्टिस्तामेव मृगीं रुद्धां निरीक्षते Vikramo. 4. 58; तत्सकाशम्(v.l. अन्तिकम्)अविलम्बितं गच्छामः सोऽस्माकं पाशांश्छेत्स्यति PañcT. 2. 2 (15) (188. 1); उज्झति शुचमिवाशु तमिस्रामन्तिकं व्रजति तारकराजे। दिक्प्रसादगुणमण्डनमूहे रश्मिहासविशदं मुखमैन्द्री Kirātā. 9. 18; कश्चित्संविदितः कुमारस्य मारुतरुज्झितमांसभारः प्रत्यग्रविशसितमृगलोहितचरणनिवसनस्त्वरमाणोऽन्तिकमुपेत्य पुरुषः ... वाचा कथितवान् VeṇīSaṁ. 6. 80; परितापिषु वासरेषु पश्यंस्तटलेखान्तिकमाप्त-सैन्यचक्रः NītiSā. 7. 34; संकल्पैरुपनीतं त्वामन्तिकमुल्लसन्मनोवृत्तिः KuṭṭaMa. 104; तत्रान्तरे मदन्तिकमन्तर्भ्रे(र्भे)देन जातसंक्षोभे प्रत्यागन्तव्यम् EI. vi. 31. 26; पश्यार्थनाथम् ...। शार्ङ्गायुधं जववतात्र गरुत्मतेव पद्मभ्रेण करिणान्तिकमापतन्तम् HarVi. 39. 24; यदिवान्तिकमार्तिकं प्रिया (प्रता) न पथि स्थास्यति तावके तदा। न नयान्नपदर्शनान्मनः Kapphiṇā. 5. 41; सलक्ष्मणे सीदति मैथिलीपतौ। सदस्यतां गन्तुमिवान्तिकं ययुः कुरङ्गकाः RāmC. 4. 5; न मेऽन्तिकं न मे दूरं न मे बोधो न मे रहः TejoBiU. 4. 15; न दूरं नान्तिकं नालं न मध्यं न क्वचित्स्थितम् TejoBiU. 5. 37; 6. 7; सा रक्षिणो निषिध्यैव ततो यौगन्धरायणम्। आनाययद्राजकन्या ब्राह्मणाकृतिमन्तिकम् KathāSaSāg. iii. 2. 19; त्वया धर्मसहायेन समुत्तीर्णोऽहमापदः। इति चान्तिकमायान्तं प्रशशंस पुरोहितम् KathāSaSāg. v. 1. 169; येऽभिषस्वजिरे दूर्वां पर्यषेवन्त चान्तिकम्। मुदाश्वांस्तेऽभ्यषस्वञ्जन् DvyāśraKā. 3. 139; वायोरधः शनैर्गच्छेद्द्वजानां अन्तिकं बुधः Mānaso. ii. 3. 196; तेषामन्तिकं - समीपं प्रादुर्भवामि प्रकटीभवामि SthānṬ. 245A. 7; चिरैक[क]युरिति ग्र[ा]मन् तिरुप्प[ा]म्पुरस्[ा]मनि। [पा]दोनैकादशवृतिक्षेत्र[स]म[घ]टितांतिकम् EI. viii. 301. 33; पत्नीमस्माकमभिजनेन समानाम्। अन्तिकमानयमाना वत्स्यामो मुनिवचांसि मानयमानाः YudhiVi. 2. 13; यः शौर्याविधिरेव यस्य सहसा दिग्दन्तिनोऽप्यन्तिकमनायाताः ŚārṅgaPa. 917; सकलबलसहितो मलयकेतुरन्तिकमेवागतः PuruṣPa. 117. 1; भवानन्तिकमागतमिन्दुशेखरं सपर्यया कयाचिदुपतिष्ठताम् PārvPa. 1. 21 (2); श्रुत्वा ब्रह्मगानोऽथ त्वकितोऽन्तिकमागतः। गत्वरं लक्षणैर्ज्ञात्वा भूपं भ्रात्रेऽब्रवीत् RājTa. (Śrī.) 1 (7). 191; उषसि प्रतिपक्षनायिकासदनादन्तिकमञ्चति प्रिये RasGaṅ. 128. 5; BhāmiVi. App. 8. 5; शार्दूलस्यान्तिकं प्राप्तो जीविष्यति कथं मृगः JānaPa. 3. 65; **2** to, towards देवासुरा ह वै य आत्मकामा ब्रह्मणोऽन्तिकं प्रयाताः MaiU. 7. 10; शकटेन राज्ञोऽन्तिकं यान्ति अपि पन्थामगस्महि इति BhārŚS. x. 16. 3; होतुरन्तिकमायन्ति HirŚS. viii. 1. 79 (796. 4); यदि दूरे स्युरापो होतुरन्तिकं प्रत्युदूह्य तासु बर्हिः प्रास्याभिहृत्य ग्राह्याः VaikhāŚS. 15. 7; 15. 8; तं व्याजहारायन्तमात्मानमध्यात्मजमन्तिकमन्यस्मा आचक्ष्वेति Nir. 14. 2 (229. 3); ततः कामगमः पक्षी ...। मातुरन्तिकमागच्छत्परं तीरं महोदधेः MahāBhā. i. 21. 1; i. 233* (7); अद्योपगच्छामस्तव बार्हद्रथेऽन्तिकम् MahāBhā. ii. 236* (1); के यूयमिह संप्राप्ता भक्ष्यभूता ममान्तिकम् MahāBhā. iii. 12. 24; iii. 290* (1); इन्द्रेण तास्त्वनुज्ञाता जग्मुस्त्रिशिरसोऽन्तिकम् MahāBhā. v. 9. 15; व्यक्तं भीत इवाभ्येति राजासौ भीष्ममन्तिकात् (v.l. °मन्तिकम्)। युधिष्ठिरः MahāBhā. vi. 41. 22; सचिवोऽयं कपीन्द्रस्य सुग्रीवस्य ... ममान्तिकमुपागतः Rāmā. iv. 3. 24; गरुडः ... जगाम पितुरन्तिकम् Rāmā. vii. 11. 33; प्रणम्य शिरसा देवं तवान्तिकमुपागतः HariVaṁ. 106. 37; पराङ्मुखस्याभिमुखो दूरस्थस्यैत्य चान्तिकम्। प्रणम्य तु शयानस्य निदेशे चैव तिष्ठतः ManuSm. 2. 197 (ManuBh. दूरस्थस्य समीपम् अन्तिकम् एत्यागत्य प्राप्य); ViṣṇuSm. 28. 21; प्रसह्य पश्याम्यहमस्य निश्चयं यमेन नूनं प्रहितो ममान्तिकम् Tantrākhyā. 64. 14; व्रजेम भवदन्तिकं तनुमुपेत्य पैशाचिकीं न तु त्रिदिवसंपदं त्रिदशनाथ नाथामहे ŚatTrayī. 3. 627; प्रातरह्नि च सायं च पूरकं ब्रह्मणोऽन्तिकम्। रेचकेन तृतीयेन प्राप्नुयात्परमं पदम् BṛParāSm. 12. 64; विधुरां ज्वलनातिसर्जनान्ननु मां प्रापय पत्युरन्तिकम् KumāSaṁ. 4. 32; वृत्ते युद्धे धर्मपुत्रे गते शान्तनवान्तिकम् MārkP. 2. 42; 8. 237. 23. 76; 43. 66; आनीय तां (भार्याम्) नरश्रेष्ठ या तवेष्टात्मनोऽन्तिकम्। भुङ्क्ष्व भोगांस्तया सार्धम् MārkP. 72. 14; 74. 53; इमं संदेहसंदोहं हृदयेन वहन् गुरुम्। तवान्तिकमिह प्राप्तः संशयच्छेदनाय वै AhirbuS. 1. 65; एष (लघुपतनकः) ममान्तिकमागत्य पृष्टवान् PañcT. 2. 50 (4) (239. 9); अवनिदेवतां त्वं जानीहि जानकी तवान्तिकमागतां माम् KundaMā. 6. 31; यदि च शकटो नीतः शत्रोर्मतेन ममान्तिकम् MudrāRā. 6. 19; सारस्वतः ... मेखली जटी च भूत्वा तपस्यतो जनयितुरेव जगामान्तिकम् HarṣaC. 61. 6; महाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीहर्षस्य भ्रात्रा कृष्णनाम्ना भवतामन्तिकं प्रज्ञाततमो दीर्घाध्वगः प्रहितः HarṣaC. 84. 12; पित्रोरन्तिकमनु(प)सृत्य तीर्थयात्राप्रसंगेन दिगन्तराण्यभ्रमत् AvantiKa. 10. 8; राजवाहनः कृशोदर्या अवन्तिसुन्दर्या अन्तिकं समाजगाम DaśKuC. 25. 21; 89. 19; ह्रीविमोहम-हरद्दयितानामन्तिकं रतिसुखाय निनाय ŚiśuVa. 10. 22; नरेन्द्रः ...। स्नुषाशोकविनाशाय साधूनामन्तिकं ययौ VarāṅgC. 15. 71; रक्षसामङ्कम्(v.l. °मन्तिकम्)उपनीतस्य विन्ध्यकान्तारेष्वदेशज्ञस्य विचरतः सुकराण्यवस्कन्दनानि स्युः MahāVīC. 4. 1(15); माधवस्याधुनान्तिकं प्रयामि MālaMā. 9. 5; भूयो ममान्तिकमितां तदनुग्रहो मे यत्कल्पतामचिरतो भृतयोर्विवासः BhāgP. iii. 16. 12; दूरादेव वनं पश्यन् गत्वा तस्यान्तिकं पुनः SarvaSiSaṁ. 4. 3 (14. 6); शूर्पणखे तव निष्क्रयार्थं भ्रातुरन्तिकं मम संदेशमुपनय ĀścaCū. 3. 39 (8); गुरुरन्ध्रसमीरणानुषङ्गात् तरुभिः सानुषु संततं चलद्भिः। क्लमिनोऽन्तिकमायतः खरांशोर्व्यजनैर्वीजयतीव वाजिनोऽयम् Kapphiṇā. 6. 47; चक्रुः स्वयं सहृदया हरयो विविक्तं धीरो वनान्तमरुदन्तिकमाजगाम। रामः RāmC. 25. 23; वापीं स्नातुमितो गतासि न पुनस्तस्याधमस्यान्तिकम् AmaŚ. 105; SaraKaṇṭā. 550. 17; KāvyPra. 20. 4; SubhāRaK. 25. 1; Subhāṣi. 1423; मानव्याधिनिपीडिताहमधुना शक्नोमि तस्यान्तिकं नो गन्तुम् AmaŚ. 157; SubhāRaK. 21. 41; Subhāṣi. 1160; (हनूमान्नाम वानरः) तदा सीतां दृष्ट्वा रामस्य चान्तिकम्। नयिष्ये त्वां महाबाहुमुक्त्वा रामं ययौ पुनः KūrmaP. 234. 5 (1. 21); ततः कर्त्रिकामादाय हृष्टमना मृगान्तिकं चलितः Hitopa. 1. 170 (9); विघटिततनुर्यावत् प्राणैरुपैमि तवान्तिकम् SubhaDha. 5. 4; स्वागतं ते द्विजश्रेष्ठ दिष्ट्या प्राप्तोऽसि मेऽन्तिकम् NīlaP. 358; सा निर्गते भर्तरि तु ममान्तिकमुपागता VāmaP. 91. 72; अहं जवेन महता प्रयातः पितुरन्तिकम् BṛKathāŚloSaṁ. 6. 18; भ्रातुरन्तिकमायाता सावेगा वेगवत्यपि BṛKathāŚloSaṁ. 14. 35; तस्यान्तिकं परिगृहीतबृहत्कुठाराः BhallaŚ. 33; तनयत्रयज्ञः[।*]निजान्तिकं निर्जितभूमिपालसमान-यन्मानवदेवदेवः EI. vi. 339. 46; xxi. 284. 21; आनीयमानेऽन्तिकमेव वेगाच्छूत्कार-मन्त्रध्वनिना शुकौघे Rāvaṇā. 1. 37; संमूर्छितो विषेणैव स गत्वा मातुरन्तिकम्

DarpDa. 1. 60; अत्रान्तरं मयसुता भर्तारं नलकूबरम्। समामन्त्र्यान्तिकं सख्याः स्मृतमात्रा समाययौ BṛKathāMañ. vii. 1. 563; तस्य मित्रैरन्वितास्ते हर्तुं विषविषूचिकाम्। तं गुरोर्व्रतिवेषस्य मन्त्रिणो निन्युरन्तिकम् BṛKathāMañ. ix. 1. 108; एवमुक्त्वा मनुं देवं मित्रावरुणयोरिला। गत्वान्तिकम्॰ ... वाक्यमब्रवीत् BrahmP. 7. 9; 34. 100; 59. 9; स श्रुत्वा त्वत्समाचारमाजगाम तवान्तिकम् ĀdiP. 13. 15; सा प्रकृतिः ...। बीभत्सन्तीव वारीणि सात्त्विकस्यान्तिकं ययौ BṛDharmP. i. 31. 19; प्रतीक्ष्य कालं लक्षाब्दं कलेः प्राप्तस्तवान्तिकम् KalkiP. iii. 4. 6; कस्यान्तिकं कुञ्जरगामिनि त्वं प्रयासि DaśāvaC. 7. 25; अकुण्ठोत्कण्ठ्या शौरेरक्रूरोऽन्तिकमाययौ DaśāvaC. 8. 157; सः ... ईश्वरः। सामन्तस्यान्तिकं सख्युः प्राहिणोद्भोगवर्मणः। KathāSaSāg. i. 5. 64; ततो भावनिका नाम राजपुत्र्याः प्रिया सखी। अङ्गुलीयार्पणव्याजात्तस्यान्तिकमुपाययौ KathāSaSāg. ii. 2. 102; iii. 4. 223; सुखेन यस्यान्तिकमाजगाम चालुक्यचन्द्रस्य नरेन्द्रलक्ष्मीः VikraDeC. 1. 69; उत्पन्नकेवलज्ञानदर्शनः सौम्यदर्शनः। ... सोऽथ जगाम स्वामिनोऽन्तिकम् TriṣaŚaPuC. i. 5. 797; आक्रामत्सु भटेषु बालशशभृन्मौलेर्बलादन्तिकम् ... अब्रह्मण्यमुदैरयन्निव पुरस्ता नाकसद्वैरिणाम् ŚrīKaC. 21. 46; द्विजोऽपि ... नागस्यान्तिकमाययौ RājTa. (Ka.) 1. 223; तमन्तिकं पितुः प्राप्तं पत्न्या लक्ष्म्या च संश्रिताम् RājTa. (Ka.). 2. 151; 4. 228; 7. 1721; क्रमात्स वासुदेवस्य वासुदेवोऽन्तिकं ययौ PṛthvīVi. 5. 4; देवतान्तिकमानीता वेश्यावीथी स्थिता परतः EI. vi. 97. 39; अहमपि प्राप्तो देवस्यान्तिकम् MohaRāPa. 1. 32 (6); तेनैवाहं(अ)पूर्वरूपवना संबोधितो तेऽन्तिकम्। संप्राप्तास्मि GopāKeCan. 137. 9; अपत्यानि ...। स्तन्यपानमहं तानि कारयित्वा तवान्तिकम्। यावदायामि PārśvC. 1. 170; भवांश्चेन्मयि सस्नेहस्तत्तिष्ठतु ममान्तिकम् PrabhāC. 12. 15; 88. 16; भोजः ... पितुरन्तिकं नागादसौ PrabaK. 45. 16; संरम्भी ... अरिलोकं समुदस्य क्षितिभर्तुः प्रापदन्तिकम् YudhiVi. 7. 40; युवतयो यान्ति स्म (कृष्णस्य) तस्यान्तिकम् HariC. (Pa.) 125; वदत्येवं गुणावली। अहंकारे पतिष्यामि समायाता तवान्तिकम् KumāPraPra. 56. 5; लक्ष्मणोऽब्रवीत्। ... सुग्रीवम् ... मामाज्ञापय हत्वा तमायास्ये राम तेऽन्तिकम् AdhyāRā. iv. 5. 12; आगतोऽस्मि यतिश्रेष्ठ तवान्तिकमहं द्रुतम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 187. 7; अद्य भवतोरुभयोः गोष्ठीं श्रुत्वा समागतोऽहं तवान्तिकम् SiṁhāDvā. 116. 14 (27); मूलदेवो धूर्तवरो नयपालनृपतेरन्तिकं जगाम VetāPañ. (Jam.) 80. 23; आचक्ष्व देव देवेश प्रपन्नोऽस्मि तवान्तिकम् TantrSa. 1. 139; नापितः ... चलितानग्रजभ्रातुः स्वावनायान्तिकं पथि। ... अघातयत् RājTa. (Śrī.) 2. 48; स्वनयो नाम राजा ... कक्षीवन्तोऽन्तिकमाससाद स च ... दीर्घतमसोऽन्तिकमागत्य तस्मै प्रादर्शयत् Sāy. *on* ṚV. i. 125. 1; लज्जामहे भृशमपक्रम एव यातुस्तस्यान्तिकं परिगृहीतबृहत्कुठारः Subhāṣi. 800; 860; 1245; अवलोकयेत् प्रियमनेन संलपेदमुमन्तिकं मम नयेदसाविति Acyutarā. 9. 26; तस्यान्तिकमेव रन्तुं गतासि इति व्यज्यते CitraMī. 2. 20; नन्वयमाकर्णितविज्ञापनाक्षरः **प्रतिप्रेष्यतां** महाराजविभीषणस्यान्तिकम् AdbhuDa. 1. 17 (4); नदीमदीयप्रिययोरन्तिकमगत्यैव वापीं स्नातुम् ... गतासि RasGaṅ. 18. 8; बाला ... अगमत् सख्या प्रियस्यान्तिकम् ŚṛṅgāMañ. (A.) 38. 18; **पत्युरल्पवयसोऽन्तिकं** गता ... दैवमेव विनिनिन्द सुन्दरी RasiJī. 881; दिष्ट्या सुताः **समभवन्** पुनरस्य राज्ञो दिष्ट्या ममान्तिकमिमौ भवता च नीतौ JānaPa. 4. 35; यदि व्रजति ... वासुकेर्यदित्रिदिवधाम वा यदि पुरद्विषो वान्तिकम् JānaPa. 6. 37; व्रज भामिनि भर्तुरन्तिकम् Ragh. 3. 80; **3** close by, near by, i.e. in conformity with कथं पुनर्ययमितिकर्तव्यता सा नित्यस्येत्यवधार्यते ... सा तत्रेतिकर्तव्यता यान्तिकमुपनिपतति ŚābaBh. 1069. 2 (*on* iii. 6. 43); यत्र यत्र गुणकामा भवन्ति तत्र तत्र क्रियायां साध्यमानायां नान्यथा तत्रेतिकर्तव्यताया-मन्तिकमुपनिपतेत्सा VidhiRa. 38 (196. 6); **4** up to, till, until अस्य पुत्रपौत्रान्तिकमपि भुंजतः भोजयतश्च कृषतः कर्षयतश्च केनापि परिपंथना न विधातव्या EI. xxv. 171.38.

अन्तिकरूप (antika-rūpa) *n.* nature belonging to or related to अलौकिकार्थोत्पत्तिः। स्वप्नान्तिकरूपम् MahāVyu. 199. 107.

अन्तिकरूप (antika-rūpa) *adj.* characterised by the nearness अन्तिकरूप-देशभेदात् यूपाहुतिभेद इति प्राप्ते - नात्रान्तिकदेशविधिः प्राप्तकर्मानुवादेन देशस्य मथनोत्तरकालस्य च विधाते वाक्यभेदात् BhāṭṭDī. iv. 159. 4 (*on* xi. 2. 6)

अन्तिकलङ्क (antika-laṅka) *adj.* who is close to Laṅkā, who is approaching Laṅkā रक्ष्यतेऽम्बरपथोऽन्तिकलङ्कः क्वापयासि मम दत्तकलङ्कः RāmC. 16. 96.

अन्तिकवर्तिन् (antika-vartin) *adj.* [*f.*–ī] **1A** standing by the side of धत्ते तोयनिधेरयं सुसदृशीं जीमूतकेतुः श्रियं यस्यैषान्तिकवर्तिनी मलयवत्याभाति वेला यथा Nāgā. 5. 2; **1Bi** being or existing near by, Nāgā. 5. 2; कामाकुलितदृष्टयः। दूरस्थामपि पश्यन्ति कान्तामन्तिकवर्तिनीम् NyāyMañ. i. 83. 28; योऽग्निं हस्तादिना स्पृशति, समिद्धस्याप्यन्तिकवर्ती भवति, स दुरुपसर्पी नरः प्रमादस्खलितो दह्यते ManuBh. ii. 3. 13 (*on* 7. 9); पश्यन्त एवान्तिकवर्तिनो वयं भृशातुराः स्मः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 16. 5; **1Bii** being or existing in the vicinity चन्दनपादपं पथिक मा विश्रान्तये शिश्रियः। एतस्यान्तिकवर्तिभिर्घनविषज्वालावलीभीषणैराश्वास्य स्मृतिशेषतां विषधरैर्नीताः कियन्तोऽध्वगाः Subhāṣi. 829; **1C** connected or associated with द्रौपदी ...। ज्येष्ठेन च स्नुषा ज्ञेया कनिष्ठान्तिकवर्तिनी KathāSaSāg. iii. 1. 143; **2** who is close (as companion) क्रोधवर्माख्यो वणिक् ...। समुद्धृत्य वणिक्पुत्रं चकारान्तिकवर्तिनम् KathāSaSāg. vii. 2. 100.

अन्तिकवासनिवृत्त्यर्थम् (antikavāsanivṛttyartham) *adv.* for the sake of avoiding the living near by वसिष्ठेनोक्तम् – पतितसंप्रयोगे तु ... यास्तेभ्यः सकाशान्मात्रा उपलब्धाः तैश्च न संवसेदिति ... अन्तिकवासनिवृत्त्यर्थं वा BālaKrī. ii. 136. 7 (*on* 3. 257 (? 263))

अन्तिकवासिन् (antika-vāsin) *adj.* living or staying near स तापसः ...। शिष्यमन्तिकवासिनम्। जगाद KathāSaSāg. xii. 30. 25; (used as noun) (one) living or staying near देवार्थं दत्तकूपादौ तथा स्रोतस्वतीजले। पानाधिकारिणः सर्वे सेचनेऽन्तिकवासिनः MahNirvāT. 12. 116.

अन्तिकविधि (antika-vidhi) *m.* injunction of the proximity इतरप्रतिषे-धोऽयम् ... नान्तिकविधिः ŚābaBh. 2145. 19 (*on* xi. 2. 27)

अन्तिकविरुद्ध (antika-viruddha) *adj.* opposite to near, i.e. far अन्तिकविरुद्धमनन्तिकम्। दूरमित्यर्थः Nyās. iii. 932. 4 (*on* viii. 1. 55); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. viii. 1. 55 (299. 10)

अन्तिकशायिन् (antika-śāyin) *adj.* sleeping near or by the side of अनवेक्ष्यान्तिकशायिनं पतिम् ... परिचुक्रोश नलस्य वल्लभा Nalābhyu. 7. 48.

अन्तिकशालिपाली (antika-śālipālī) *f.* range of paddy-fields being in the vicinity पथिकाः ... आलोक्य ... अन्तिकशालिपालीरनङ्गतापं परमाश्रयन्ते Raghunā. 1. 48.

अन्तिकशोभन (antika-śobhana) *adj.* adorning the vicinity or side भटाः। तानहं मम सेवार्थं रक्ष्याम्यन्तिकशोभनान् PadmP. iv. 49. 31.

अन्तिकसंगत (antika-saṅgata) *adj.* who has come near or close by पापै रिपुस्थैः ... शत्रुः। चतुर्थगैरन्तिकसंगतोऽपि पराङ्मुखो गच्छति भग्नसैन्यः DaivaVa.5.1.

अन्तिकसद् (antika-sad) *adj.* [Vār. 8 *on* P. vi. 4. 149; CāndrVṛ. *on* v. 3. 146; SaraKaṇṭhā. (Gr.) vi. 31. 151] sitting near by दैत्याधिपः ...। प्रस्तावमन्तिकसदो भृगुनन्दनस्य वक्तुं दिदेश HarVi. 33. 1.

अन्तिकसदृश (antika-sadṛśa) *adj.* similar to what is near by यदिह न दूरं न संनिकृष्टं तदिहानन्तिकग्रहणेन गृह्यते। तदेव ह्यन्तिकसदृशम् Nyās. ii(2). 932. 20 (*on* viii. 1. 55); Pradī. vii. 57. 19 (*on* viii. 1. 55)

अन्तिकसमुत्थ (antika-samuttha) *adj.* arisen, i.e. occurring in proximity सुदर्शनो द्वीपः ... तस्यान्तिकसमुत्थेषु पर्वतेषु गुहासु च। विचित्य सीतां वैदेहीमभिक्रामत वानराः Rāmā. iv. 784* (1)

अन्तिकसर्पण (antika-sarpaṇa) *n.* act of going to or towards उपगमः स्वीकारेऽन्तिकसर्पणे MediK. 119. 59; ŚabdaRaSaK. 230. 14.

अन्तिकसस्यसंपद् (antika-sasyasampad) *f.* richness, i.e. abundance of grain or corn on the side पपात पूर्वां जहतो विजिह्मतां वृषोपभुक्तान्तिकसस्यसंपदः। रथाङ्गसीमन्तितसान्द्रकर्दमान् प्रसक्तसंपातपृथक्कृतान्पथः Kirātā. 4. 18.

अन्तिकसीमन् (antika-sīman) *f., n.* [Loc.] on the close border रोहत्यन्तिक-सीमनि प्रतिविषा वीरुद्विषक्ष्मारुहः RājTa. (Ka.) 8. 237.

अन्तिकस्थ (antika-sthá) *adj.* [*f.*-ā] **Ai** being closeby, staying near यो॑ नः क॑श्चिद्द्रुहो॑ऽरातिर्म॑नसाप्य॑भि दा॑सति। दू॑रस्थो वान्तिकस्थो॑ वा त॑स्य हृद्य॑मसृक् पिब ṚV. (Khila.) iv. 5. 14; कृष्णा ... अन्तिकस्थम् ... भीमसेनमुवाच MahāBhā. iii. 794* (3); iii. 716*; अन्तिकस्थं जयन्तमुद्वीक्ष्य कृतस्मितेन। ... मन्दारमाला हरिणा पिनद्धा Śāk. 7. 2; (हर्षः) महासंधिविग्रहाधिकृतमवन्तिकमन्तिक-स्थमादिदेश HarṣaC. 263. 14; प्रसङ्गेन प्रवृत्तवाचं भर्तारमन्तिकस्था जननी राजवाहनस्यापृच्छन् AvantiKa. 175. 5; तां वीक्ष्य लक्ष्मीनिलयोऽन्तिकस्थाम-चिन्तयद्विस्मयरुद्धचित्तः PadmP. (Ra.) 65. 76; आलम्ब्य हर्षमबला ... हावं विभावयति पुण्यवतोऽन्तिकस्था NāgaSa. 13. 12; ŚārṅgaPa. 3164; सैन्यपतिरपि जातविस्मयः सहान्तिकस्थेन पार्थिवसमाजेन कोऽयं शुकः ... इति कृतानेकविकल्पः ... मामवदत् TilaMañ. 195. 3; अन्तिकस्थामपि विसंस्थुलतया चक्षुरिन्द्रियस्य स्तोकमप्युनुपलक्षिताम् ... बन्धुसुन्दरीमपश्यम् TilaMañ. 307. 8; 416. 5; अवाप देवः श्रियमन्तिकस्थया तया (पाटलया) NavaSāC. 4. 45; 14. 6; तं चित्रपटमन्तिकस्थस्य ताम्बूलकरङ्कवाहिनो हस्तात्स्वयं समर्पयामास (राजा) UdyaSuKa. 116. 23; सा तद्दृष्ट्वा परिज्ञाय चूडारत्नं सुविह्वला। अन्तिकस्था श्वशुरयोस्ताभ्यां साश्रुरदर्शयत् KathāSaSāg. xii. 23. 155; कयापि काञ्चनतरोरन्तिकस्थस्य मे स्त्रिया। दत्त्वा पुष्पस्रजं व्यक्तमित्युक्तं पुरतो मम SamarāSaṁ. 5. 183; अतिपत्य मुकुन्दमन्तिकस्थं

पथिकानर्चितुमुन्मना भवेद्यः। अवधीरितकौस्तुभस्स नूनं कुरुविन्देषु कुतूहलं विधत्ते Yādavā. 15. 57; अन्तिकस्था ... अनुकलमैक्षत पत्युराननं सा Nalābhyu. 6. 14; पण्याय मूल्यं द्विगुणं प्रदातुं विटस्य वाञ्छां हृदि वैश्यकान्ता। संजानती प्राणसखेऽन्तिकस्थेऽप्यङ्गीकरोति स्म शनैरपाङ्गैः Raghunā. 9. 42; कुवलयितवनान्तान्यन्तिकस्थैः किरातैरनवगतरसत्वात्त्यक्तसंभावनानि JānaPa. 3. 17; (निस्त्रैगुण्या परापरा) परो दूरस्थः। अपरोऽन्तिकस्थः LalitāSaBh. 160. 2 (*on* 201); मामन्तिकस्थमभिगृह्य ... आक्रीडितम् ... भवत्या ŚṛṅgāSar. 78; (used as noun) (one) who is close by or stays near by दृष्टं हि तिरःप्रतिकुड्यमन्तिकस्थेनाप्यश्रवणं शब्दस्य, श्रवणं दूरस्थेनाप्यसति व्यवधाने NyāyBh. 140. 12 (*on* ii. 2. 35); नमोऽन्तिकस्थाय नमो दवीयसे Kirātā. 18. 41; द्विषतां स्तवेन कष(र्ष)न्ति कर्णौ परमन्तिकस्थाः (कपयः) RāmC. 3.30; श्रीहर्षदेवः ... येन श्रीक्षितिपालदेवनृपतिः सिंहासने स्थात् ...। प्रस[दूर]स्थैरन्तिकस्थैश्च EI. i .122. 12; वत्से कथमन्तिकस्थयापि नावधारितम् (त्वया) TilaMañ. 273. 5; अन्तिकस्थयोरपि संनिकर्षाभावात्प्रवासो भवति SaraKaṇṭhā. 648. 1; श्रीशंष(ख)नाम्नि ... तृ(त्रि)भुवनजनतापूज्यपादारविंदं स्नात्वा श्री ... लत्यनलं समयम[प]भयः शंखपाण्यंतिकस्थः EI. xxv. 15. 32; अन्नम् ... नर्मभिरन्तिकस्थानभुङ्क्ष वध्वा सह चन्द्रचूडः ŚivLī .12. 61; क्व राजसिंहः ... इत्यन्तिकस्थेषु कृतानुयोगम्। मुनिम् ... प्रणनाम राजा Ragh. 2. 8; **Aii** being close by, i.e. being in the mind or soul निष्ठा सा योगिनां परा। दूरस्था चान्तिकस्था च विज्ञेया सा गुणातिगा MārkP. 4. 46; BrahmP. 180. 19; योऽन्तिकस्थोऽपि दूरस्थः ... असौ शिवो न परमा गतिः SkandP. iii. (3). 8.89; प्रत्यक्तमं परपदं विदुषोऽन्तिकस्थं दूरं तदेव परिमूढमतेर्जनस्य ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 92; **B** lying or existing in proximity विधेयमस्याभवदन्तिकस्थं शार्ङ्गं धनुर्मित्रमिव प्रढीयः ŚiśuVa. 3. 20; अन्तिकस्थम् ... तारकमवोचम् TilaMañ. 142. 1; 320. 3; विहगप्रलापैः। अक्षा(श्च) वृक्षाश्च तथान्तिकस्थाः परस्परालापमितीव चक्रुः Rāvaṇā. 1. 41; निर्भाग्यस्यान्तिकस्थापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता PariPar. 10. 18; उत्क्षेपको धनिनामनवधानमवधार्यान्तिकस्थं धनमुद्धृत्य ग्राहकः SmṛtiCan. iv. 737. 7; तौरङ्गिकैर्हस्तिपकैः ...। अहारि शाल्यावलिरन्तिकस्था Raghunā. 9. 46; अभ्युद्यतैः ... वारिनिधेस्तरङ्गैः। लिल्ये समुल्लसदसंख्यतुरङ्गमस्या वीक्ष्य ... विपुलं बलमन्तिकस्थम् ŚivLī. 9. 83.

अन्तिकस्थप्रेयसी (antikastha-preyasī) *adj.* who has beloved staying near by कैश्चिदुद्दण्डकोदण्डपाणिभिः प्राणिविशसनोपरतैरन्तिकप्रेयसीभिः संभोगसुखपराङ्मुखैः ... नानाविद्याविद्याधरैरध्यासिताम् ... अटवीं वीक्षमाणः क्षणेनैव ... गगनवल्लभनगरमाससाद TilaMañ. 236. 7.

अन्तिकस्थल (antika-sthala) *n.* proximate region नीलोन्नतस्थलात् ... आयातं पश्चिमां दिशम्। श्रीतिम्मापुरसीमांतशमीवृक्षांतिकस्थले। ... [मा]रिडपल्लिनामांख्यं(कं)ग्रामम् EI. xi. 335. 146.

अन्तिकस्थाग्नि (antikasthāgni) *adj.* who has fire in the proximity गुरुभिरदत्तां वोढुं वाञ्छन्मामक्रमात्त्वमचिरेण। स्थातासि पत्रपादपगहने तत्रान्तिकस्थाग्निः TilaMañ. 109. 14.

अन्तिकस्थित (antika-sthita) *adj.* [*f.*--ā] **A** lying or existing in the proximity अन्तिकस्थितेन ... कमण्डलुना समुपेतम् ... महाभागमद्राक्षम् Kād. 166.7; विनिबद्धा न गच्छन्ति गोदामप्यन्तिकस्थिताम् BrahmP. 175. 71; आददे... क्षुरिकामन्तिकस्थिताम् RājTa. (Ka.) 7. 1702; फेनपिण्डकृतसंशयाम्बुधे राजहंसततिरन्तिकस्थिता। आननैश्च ... व्यज्यते विकचपद्मलोचने NemiNir. 4. 58; **B** being close by, staying near by अन्तिकस्थितैस्तत्रत्यनरपतिभिरुत्खातरोपितैरनुपदं प्रदर्शितां लङ्कापुरीपरिसरोद्देशां सहर्षमीक्ष्यमाणः कतिचिद्दिनान्यतिष्ठम् TilaMañ. 136. 19; चक्रधरेणोक्तान् विप्रांस्तानन्तिकस्थितः। कुरुध्वमेतत्को दोष इत्युवाच विदूषकः KathāSaSāg. iii. 4. 141; सोऽन्तिकस्थितमाहूय गणमेकं समादिशत् KathāSaSāg. viii. 7. 196; निशि नान्तिकस्थितामपि चक्राह्वः सहचरीं विलोकयति VyaktiVi. 100. 1; पुरीमट्टिलिकां जातु स प्रयातोऽन्तिकस्थितैः। आप्तैः प्रैर्यत कल्हाद्यैर्गर्गोच्छेदाय भूपतिः RājTa. (Ka.) 8. 581; तेजस्व्यपि स्वयं सोऽयं मित्रे मय्यन्तिकस्थिते। ... शाम्यति SamarāSaṁ. 1. 251; भूपात्मजः ...। आकारगोपनं कृत्वा मित्रमूचेऽन्तिकस्थितम् SamarāSaṁ. 8. 48; स क्रुधा न्यगदद् द्वापरमन्तिकस्थितम् Nalābhyu. 7. 6; अब्रवीद्राजा विबुधानन्तिकस्थितान् RājTa. (Śrī.) 1 (7). 140; एतद्राज्ये सदा युद्धं भविता ...। दृष्ट्वा शकुनविज्ञाः केऽप्यूचुस्तत्रान्तिकस्थिताः RājTa. (Śrī.) 45; (used as noun) (one) standing near by, i.e. attendant अथान्तिकस्थितामुक्त्वा पद्मश्चामरधारिणीम्। पप्रच्छ PadmP. (Ra.) 79. 24.

अन्तिकस्थेन्दु (antikasthendu) *m.* Moon being closeby नभःश्रियान्तिकस्थेन्दुप्रियसंगमया किल। दिनश्रीमानभङ्गाय ताराभरणमाददे SamarāSaṁ. 8. 172.

अन्तिकस्थोपादान (antikasthopādāna) *adj.* which has its material cause in the proximity भेरीशब्दः कंचित्तन्त्रीस्वनमभिभवति एवमन्तिकस्थोपादानमिव दवीयःस्थोपादानानपि तन्त्रीस्वनानभिभवेत् NyāyBh. 132. 14 (*on* ii. 2. 13)

अन्तिका (antikā) [= attakā, DvirūpK. (Ha.) 67] *f.* **1** fire place or oven **2Ai** eldest sister (in theatrical language) **ii** sister **B** daughter of sister, niece **3** name of a goddess **4** the medicinal plant, *Mimosa Concinna* or *Echites Scholaris* **1** fire place or oven अन्तिकामग्निमजनयत् ṚV. (Khila.) iv. 7 (App. 2); अश्मन्तमुद्धानमधिश्रयणी चुल्लिरन्तिका AmaK. 1764; AnekāSa. 586; ParyāMu. 22. 39; Vaija. 163. 54; TrikāŚe. iii. 3. 3; AnekāSaṁ. 3. 4; AbhidhāCin. 1018; ViśvaPra. 12. 124; Liṅgānu. (He.) 38. 13; DharK. 223; AnekāK. 55; NānārthSaṁ. 5. 47; NānārthāSaṁ. ii. 52. 68; MediK. 4. 43; ParaNā. 3474; अधिश्रयणी चुल्ली। अन्तिका इति यावत् comm. *on* YaśasCam. ii. 227. 19; ViśvaLoK. 7. 31; ŚabdaRa. (Su.) 4. 58; KośaKaTa. 1. 6556. 2. 2382; 2. 3618; KalpaK. 143. 98; ŚabdaRaSaK. 7. 4; **2Ai** eldest sister (in theatrical language) अत्तिका (v.l. अन्तिका Colebrook Ed.) भगिनी ज्येष्ठा AmaK. 391; नाट्योक्तौ चाग्रजान्तिका TrikāŚe. iii. 3. 3; AbhidhāCin. 335; ViśvaPra. 12. 124; DharK. 223; ParyāŚaRa. 324; MediK. 4. 43; ViśvaLoK. 7. 31; KośaKaTa. 1. 1747; 2. 3618; ŚabdaRaSaK. 7. 5; **2Aii** sister अन्तिका भगिनीसुता (v.l. भगिनी स्मृता ChSS. Ed.) NāṭLaRaK. 2196; **2B** daughter of sister, niece अन्तिका भगिनीसुता NāṭaLaRaK. 2196; **3** name of a goddess ब्रूं मर्त्यः पञ्चनामाख्यां मरुदीशानवह्निगः। याम्याग्नेये पञ्चरत्नं ज्येष्ठा रौद्री तथान्तिका AgniP. 143. 13; **4** the medicinal plant *Mimosa Concinna* or *Echites Scholaris* अन्तिका तु ... स्यात्सातलाख्यौषधेऽपि च AnekāSaṁ. 3. 4; ViśvaPra. 12. 124; MediK. 4. 43; ViśvaLoK. 7. 31; ApūNā. 11A. 3; ŚabdaRaSaK. 7.4.

अन्तिकागत (antikāgata) *adj.* who has come near, who has approached तं प्रेक्ष्य राजा वरयन्नुपागतं(v.l. सभयोऽन्तिकागतं) ततोऽब्रवीत्। जानपदान् MahāBhā. iv. 7.3; स्थूलोच्चयेनागमदन्तिकागतां गजोऽग्रयाताग्रकरः करेणुकाम् ŚiśuVa. 12. 16; आवां मन्त्रयमाणौ हि यः पश्येदन्तिकागतः। मया त्याज्यो भवेत् SkandP. ii (8). 2. 51; सोऽपि प्रदेशस्तां दूरादेव दर्शितोर्ध्वध्वजभुजामात्मानमिव संज्ञया दर्शयन्तीमन्तिकागतां (मेघलेखाम्) विज्ञाय ... आह्वानशब्दमिव संजहार TilaMañ. 147. 6; तौ चासुरौ जगृहतुस्तां दुष्ट्वैवान्तिकागताम् KathāSaSāg. iii. 1. 139; v. 1. 67.

अन्तिकागार (antikāgāra) *n.* refuge in proximity उपघ्नश्चान्तिकागारं मुनिस्थाने तथाश्रमः ParaNā. 653.

अन्तिकाच्छबिसकण्ठिका (antikāccha-bisakaṇṭhikā) *f.* crane shining clearly in the proximity अन्तिकाच्छबिसकण्ठिकाकुलं मेघमण्डलमधः करोत्यसौ NemiNir. 4. 56.

अन्तिकात् (antikát) *ind.* [enumerated in the *svarādigaṇa*, GaṇPā. 254. 11] **1Ai** from close by, from near by, near at hand **ii** from close by, from near by, i.e. in the syntactic contiguity **Bi** from the proximity or vicinity of (used often with Acc., Abl. and Gen.) **ii** from the presence of **2** by the side of **3** to, towards **4** from **5A** in comparison with, than **B** on the part of, substantially **1Ai** from close by, from near by, near at hand बृहन्नेषामधिष्ठातान्तिकादिव पश्यति AV. iv. 16. 1; क्रव्याद्याग्निरन्तिकादनुविद्वान्वितावति AV. xii. 2. 38; AV. (P.) xvii. 33. 8; क्रव्याद्याग्निरन्तिकादश्वं इवानुवपते नडम् AV. xii. 2. 50; AV. (P.) xvii. 34. 11; स इमं लोकमन्तिकादभ्यतपत् JaimiBr. 2. 6; अथ किं यदन्तिकात् समाना एवर्त्विज स्युः JaimiBr. 2. 165; ते (देवाः) यज्ञायज्ञीयं मध्यंदिनमभि प्रत्याहरन्नतोऽन्तिकादुज्जेष्यामः JaimiBr. 3. 290; य इमं मध्वदं वेद आत्मानं जीवमन्तिकात् KaṭhU. 2. 5 (Śaṅ. अन्तिके समीपे); भगिन्यौ ते ...। अपश्यतां समायान्तमुच्चैःश्रवसमन्तिकात् MahāBhā. i. 15. 1; तथाश्रौषं नरव्याघ्र शाल्वं नगरमन्तिकात्। प्रयातम् MahāBhā. iii. 21. 15; संप्रेक्ष्य समरे भीमं रक्षसा ग्रस्तमन्तिकात्। वासुदेवोऽब्रवीद्वाक्यम् MahāBhā. vii. 153. 1; के पुरस्तादयुध्यन्त रक्षन्तो द्रोणमन्तिकात् MahāBhā. vii. 61* (2); तेजोमया बाणा रथात्पार्थस्य निःसृताः। प्रादुरासन्महावीर्याः कर्णस्य रथमन्तिकात् MahBhā. viii. 66. 50; पाञ्चाल्यं शयने द्रौणिरपश्यत्सुप्तमन्तिकात् MahāBhā. x. 8. 12; रामलक्ष्मणौ। प्रस्थितौ त्वं व्रजस्वेति वाक्यमूचतुरन्तिकात् Rāmā. iii. 69. 34; यथैवाग्रे श्रुतं दूरादपश्याम तथान्तिकात् HariVaṁ. 27. 13; रजःकणैः खुरोद्धूतैः स्पृशद्भिर्गात्रमन्तिकात् RaghuVaṁ. 1. 85; यथैव शृणुमो दूरात्संपश्यामस्तथान्तिकात् ViṣṇuP. iv. 13. 5; BrahmāṇḍP. ii. 71. 15; आहूय रावणोऽवोचदथेन्द्रजितमन्तिकात् Bhaṭṭi. 9. 46; सर्वकर्मस्वतोऽवादीद्वालाकिः BṛĀraUBhVā. ii. 1. 39; न द्वितीयमनुभूयते स्म वस्त्वन्तिकादपि तमस्तिरस्कृतम् RāmC. 2. 65; एतदन्तिकाद्विलोक्य बालार्कनिभं तवाननम्। विलीयतां रात्रिरिव द्विषामसौ विसर्जिताहंकृतिचान्द्रिका चमूः RāmC. 4. 75; आत्ताभिरामसरसप्रसवोपदाभिर्भेजेऽन्तिकात् प्रमदकाननदेवताभिः RāmC. 19. 64; 20. 2; जनमेजयः। पप्रच्छ शिष्यं व्यासस्य वैशम्पायनमन्तिकात् NīlaP. 2; स नीललोहितोऽभूद्वै स च रुद्रो भवाज्ञया। तदनन्तरमासाद्य उत्ततार सुतोऽन्तिकात्

SkandP. V (1). 2. 26; यथैवाग्रे तथा दूरात्पश्यामस्तावदन्तिकात् BrahmP. 15. 42; अन्तिकादन्तिकं व्यूहैर्निविष्टे सैन्ययोर्द्वये। पारावारगता योधा रणरङ्गमभूषयन् RājTa. (Prā.) 461; आशां दक्षिणां समुपाश्रितं। वेलेटिगा(ग्रा)मसीमांतसैकता-श्रीधरांतिकात् ... [मा]रिडपल्लिनामांख्यं(कं)ग्राममारामशोभितं EI. xi. 335. 142; **1Aii** from close by, from near by, i.e. in the syntactic contiguity सामान्यवाचिनः पदस्य ... विशेषकम् ... पदमन्तिकादुपनिपतति यदा, तदा वाक्यार्थोऽवगम्यते ŚābaBh. 94. 9 (*on* i. 1. 24); 486. 5 (*on* ii. 2. 6); अन्तिकादुपनिपतितं पदं वाक्यार्थमुपजनयितुमलं भवति ŚābaBh. 1254. 10 (*on* iv. 3. 11); 1357. 4 (*on* iv. 1. 5); **1Bi** from the proximity or vicinity of (used often with Acc., Abl. and Gen.) पथोऽन्तिकाद्बर्हिः BaudhŚS. ii. 121. 5; BhārŚS. xi. 2. 3; ix. 6. 6; ix. 4. 11; ĀpaŚS. ix. 1. 20; MānŚS. 99. 17; HirŚS. xv. 1. 21 (267. 11); xv. 3. 27 (298. 19); Atharvaprāyaścittāni 5. 3; रामस्तु चरन्नाश्रममन्तिकात्। कर्णेन सहितो धीमानुपवासेन कर्शितः MahāBhā. xii. 3. 4; निर्यातु च भवान्यष्टुं यज्ञायतनमन्तिकात् Rāmā. i. 12. 32; गृहीतमभ्यर्थ्य रवेरिवान्तिकात्। ... समुद्वहन्नङ्कतले शनैश्चरम् Pṛthvī. 2. 25; अलिर्यथा नवहरिचन्दनान्तिकादुच्चितध्वनिरूपकल्पवल्लिकाम् YātrāPra. 3. 105; अभोगेच्छाधमे गच्छ दूरं गच्छ ममन्तिकात् PañcRā. (Nā.) i. 14 .111; **1Bii** from the presence of निवृत्ता सा तु तच्छ्रुत्वा गच्छन्ती पितुरन्तिकात् BrahmP. 7. 15; **2** by the side of त॒स्माऽ ए॒तम॑न्तिका॒द्रोप्ता॒रमकुर्वन् ŚatBr. VI. vii. 1. 5; वल्मीको मूलज इव ग्रसते वृक्षमन्तिकात् MahāBhā. ii. 50. 24; मयाटन्त्येह वल्मीके दृष्टं सत्त्वमभिज्वलत्। खद्योतवदभिज्ञातं तन्मया विद्धमन्तिकात् MahāBhā. iii. 122. 19; **3** to, towards ते रात्रौ ...। अभ्यगच्छन्महारण्यं हिडिम्बवनमन्तिकात् MahāBhā. iii. 13. 85; MahāBhā. iii. 170. 15; व्यक्तं भीत इवाभ्येति राजासौ भीष्ममन्तिकात् MahāBhā. vi. 41. 22; ययौ राजंस्ततो रामो बकस्याश्रममन्तिकात् MahāBhā. ix. 39. 32; इमे च पुरुषव्याघ्र ये तिष्ठन्त्यभितो रथम् (v.l. यान्त्यस्य रथमन्तिकात्) Rāmā. iii. 4. 12; बिभित्सायै यथा वेगाल्लोष्टः क्षिप्तोऽश्मनोऽन्तिकात्। नश्येत्स्ववेगाच्छतधा BṛĀraUBhVā. i. 3. 175; पश्य पश्य चपलेयमन्तिकात् नीयते तव यथोचितं कुरु NavaSāC. 8. 10; स ब्राह्मणाच्छंसिजनेऽन्तिकादागते हिमाद्रेस्तपसाकृतोर्जे। ... अभिमतान्यदत्त DvyāśraKā. 6. 9; **4** from नैव प्रवृत्तिं शृणुमस्तयोः कस्यचिदन्तिकात् Rāmā. iv. 1030* (3); क्रीणीयाद्यस्त्वपत्यार्थं मातापित्रोर्यमन्तिकात्। स क्रीतकः सुतस्तस्य ManuSm. 9. 174; KātySm. 15. 94; तोयम् ... भिक्षुसङ्घाय दत्तम्। तेनैवाद्भुत-कर्म्मणा निजमिह क्रीत्वा[र्य]संघांतिकान्मुक्त्वा चीवरिकां प्रदाय विधिना सामान्यमेकन्तथा EI. xx. 44. 14; जामातुरन्तिकात्ताम्बूलदायकः पारिजातकनामा संप्राप्त इत्यभिधाय स्वाकारं युवानमदर्शयत् HarṣaC. 204. 6; कार्मुके सति शरेषु सत्स्वपि प्रेयसी तव हृतान्तिकात् NavaSāC. 8. 26; दण्डत्याजनलेखांश्च स प्राप्तान्स्वामिनोऽन्तिकात्। ... सथूत्कारं चकार तिलशो नखैः NarmāMā. 1. 126; मातापित्रोरन्तिकात् सकाशादित्यर्थः BālamBha. ii. 173. 1 (*on* 2. 131); **5A** in comparison with, than गच्छामि पश्यामि किं ममान्तिकादभिरूपतर आहोस्विन्नेति Divyāva. 47. 5; येन तवान्तिकात् प्रभूततरं पुण्यं प्रसूतम् Divyāva. 54. 12; तासां पूर्विकानामन्तिकात् अभिरूपतराश्च ... अप्सरसः प्रतिस्पर्धिन्यः Divyāva. 72. 6 [DBHS.]; **5B** on the part of, substantially बहु च लब्धमिति मन्यामहे तथागतस्यान्तिकात् एषु धर्मेष्वभियुक्ता घटित्वा व्यायमित्वा SaddhaPuṇ. 75. 7 [DBHS.]

अन्तिकादागत (antikādāgata) *adj.* [P. ii. 1. 39; vi. 3. 2; SiddhāKau. 211B. 20 (*on* vi. 3. 2)] who has come near, i.e. who has approached अन्तिकादागतः JaineVyā. 52. 11 (*on* i. 3. 34); KāśiVṛ. *on* ii. 1. 39; *on* vi. 3. 2; SiddhāKau. 169B. 11 (*on* ii. 1. 39); पयसां ददा या तया(था)न्तिकादागत-मस्तंतापम्। ... करोत्यलं दर्शनतोऽपि लोकम् Rāvaṇā. 4. 28.

अन्तिकानुविधान (antikānuvidhāna) *n.* mention or reference to the nearness यत्रेन्द्रियं शरीरं चार्थेन संबध्यते तत्र दिग्देशव्यपदेशो न भवति। दूरान्तिकानुविधानं वा NyāyVār. 37. 7 (*on* i. 1. 4)

अन्तिकान्तिक (antikāntika) *adj.* **1** closer and closer, very close अन्तिकान्तिकगतेन्दुविसृष्टे जिह्मतां जहति दीधितिजाले। निःसृततिमिरभार-निरोधादुच्छ्वसन्निव रराज दिगन्तः Kirātā. 9. 21 (comm. अतिसमीपे); **2** close to a two-storeyed building प्रतिशृङ्गेषु सर्वेषु यदा कूटं निवेश्यते। मिश्रकः स तु विज्ञेयः श्रीनाम्ना चान्तिकोऽ(?का)न्तिकः SamarāSū. 56. 112.

अन्तिकापतित (antikāpatita) *n.* which has come near अयम् ... व्याधः ... यदृच्छयान्तिकापतितमयूरमात्रमारणव्यापारो वर्तते VyaktiVi. 135. 6.

अन्तिकाय (antikāya-) *denom.* to come near or close पवित्रयतियो वह्निश्चराचरमिदं जगत्। स त(द)दातु धनं येन चतुर्वर्गे(र्गो)ऽन्तिकायते VīraBhā. 4. 20.

अन्तिकायात (antikāyāta) *adj.* who has come near, i.e. who has approached सः ...। कृतकार्योऽन्तिकायातस्तुष्टामुक्तान्धकागमाम्। सोऽथ देवो जगाद KathāSaSāg. xvii. 1. 79.

अन्तिकार्थ (antikārtha) *adj.* (used as noun) (word) conveying the sense of nearness दूरान्तिकार्थैः षष्ठ्यन्यतरस्याम् P. ii. 3. 34; KāśiVṛ. *on* ii. 3. 35; SiddhāKau. 151B. 1 (*on* ii. 3. 35); Vār. 1 *on* P. ii. 3. 35; MahāBh. i. 457. 18 (*on* ii. 3. 35); दूरान्तिकार्थैस्ता च JaineVyā. i. 4. 42; 71. 12 (*on* i. 4. 42); तेभ्यो दूरान्तिकार्थेभ्य इब्विभक्ती भवति का च। ... अन्तिकं ग्रामस्य। अन्तिकाद् ग्रामस्य JaineVyā. 71. 15 (*on* i. 4. 43); दूरान्तिकार्थैर्योगे पो स्याद्वा। रामाद्भद्रस्य यो दूरं पापाद्दुष्खस्य सोऽन्तिकम् MugdhaBo. 5. 23 (50. 22); समासे प्राप्तो लुक् निषिध्यते। ... एवम् अन्तिकार्थदूरार्थकृच्छ्रेभ्यः PrakriKau. i. 685. 5; PrakriKau. i. 500. 3; SiddhāKau. 211B. 20 (*on* vi. 3. 2)

अन्तिकार्थ (antikārtha) *m.* object in the proximity दूरान्तिकार्थानुविधानं चोपलब्ध्यनुपलब्ध्योर्न स्यात् अप्राप्यकारित्वे त्वगिन्द्रियस्यान्तिके ग्रहणं दूरे चाग्रहणमित्येतन्न स्यात् NyāyVār. 392. 2 (*on* iii. 1. 54)

अन्तिकार्थक (antikārtha-ka) *adj.* conveying the sense of being near दूरान्तिकार्थकपदसमभिव्याहारेद्वितीयाषष्ठीभ्यां विकल्पिता पञ्चम्युपपदविभक्तिः BhāṭṭCin. i. 105. 18 (*on* i. 1. 4)

अन्तिकावचर (antikāvacara) *m.* one who lives near, i.e. companion or close associate आलपे श्रुतिधरं महर्षिणम् अन्तिकावचरः काश्यपस्तदा MaVastu-Ava. i. 67. 20.

अन्तिकावस्थिता (antikāvasthitā) *adj.* (*f.*) being or standing near by देवी तिलकमञ्जरी सुमालिवृत्तान्तमवगन्तुमन्तिकावस्थिताम् ... मलयसुन्दरीमुदीरितानुच्चवचना पुनः पुनरत्वरत् TilaMañ. 412. 19.

अन्तिकाश्रय (antikāśraya) *m.* contiguous support स्यादुपघ्नोऽन्तिकाश्रये AmaK. 2288; AbhidhāCin. 1001; उपघ्नं त्वन्तिकाश्रयः Vaija. 159. 12; KalpaK. 241. 62.

अन्तिकासीना (antikāsīnā) *adj.* [*f.*-ā] sitting near by or close by अथ सा नयनान्तेन ...। बालिकामन्तिकासीनां दृष्ट्वापश्यन्मदन्तिकम् BṛKathāŚloSaṁ. 10. 131; (तिलकमञ्जरी) अन्तिकासीनसविनयसिद्धविद्याधरम् ... एकं महर्षिमद्राक्षीत् TilaMañ. 406. 6; दशमुखः ... अन्तिकासीनमतिविनयप्रह्वं विद्युज्जिह्वमुपह्वरे किमप्यभि-धाय सौधादवततार RāmāCam. 6. 29 (8); एकदा सोऽन्तिकासीनां प्रदेयां वीक्ष्य तां सुताम्। राजाब्रवीत् KathāSaSāg. vii. 1. 124.

अन्तिकासेवन (antikāsevana) *n.* close, i.e. intimate association सत्कारो गुणगौरवस्य नयनप्रेम्णोऽन्तिकासेवनम्। ऐश्वर्यस्य महोद्यमः ... कर्तव्यस्य च सिंहदेवनृपतिर्म्लानौ न तत्त्वावहः RājTa. (Ka.) 8. 3009.

अन्तिकी (antikī) *adv.* with *bhū-* to come near, pw.

अन्तिकीकृत (antikī-kṛta) *adj.* rendered, i.e. taken near कथमेव त्वं दुष्ट तापस भाषसे। ... इत्युक्त्वा परिवार्यासावङ्गदस्यान्तिकीकृतः PadmP. (Ra.) 81. 51.

अन्तिकीगत (antikī-gata) *adj.* who has gone near, i.e. who has approached बालां दृष्ट्वा ...। लावण्येन विलम्पन्तीं पल्लवानन्तिकीगतान्। ... पप्रच्छ प्रियया वाचा करुणावान् PadmP. (Ra.) 7. 154.

अन्तिकीभू (antikī-bhū-) I.P. [MahāBh. ii. 436. 21 (*on* v. 4. 50); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. v. 4. 50 (363. 21)] to become proximate, i.e. to come near or to approach अन्तिकीभवति निम्नगातटे तत्र तत्र परिपन्थिनो भटाः। ... श्रीचालुक्यधुरंधरः VikraDeC. 14. 70.

अन्तिकीभूत (antikī-bhūta) *adj.* who has become proximate, i.e. who has come close by दिदृक्षयान्तिकीभूतान् जनान् परिजनानिव। वेत्रिभ्योऽरक्षत् ... नृपः TriṣaŚaPuC. i. 4. 650.

अन्तिकीभूय (antikībhū-ya) *ger.* having come near or in the presence of अथ लोकान्तिकैर्देवैरन्तिकीभूय भूपतिः। वज्रसेनो व्यज्ञपि TriṣaŚaPuC. i. 1. 801.

अन्तिके (antiké) *adv.* [P. ii. 3. 36; CāndraVṛ. *on* ii. 1. 87 DEBRU. 518; 590] **1Ai** close by, near by **ii** near at hand, i.e. in reach **B** in the proximity or vicinity of **2** in the presence of, in front of **3** to, towards **4** with reference to **5** from **1Ai** close by, near by (sometimes with Acc. or Gen.) सोम॒ ... ज॒हि शत्रू॑मन्ति॒के दू॑र॒के च RV. ix. 78. 5 (Sāy. समीपे); तदे॑जति तन्नैज॑ति तद्दू॒रे तद्व॑न्ति॒के VājaS. 40. 5; VājaS. (K.) 40. 5 (comm. अत्यन्तं संनिकृष्टम्); ĪśāU. 5; ĪśopBh. 11. 8 (*on* 5); य॒दि ह वाऽअपि दूरे सन्यु॒जते यु॒द्यन्तिके य॒था हैवा॒न्ते स॒त इष्टं॒ स्यात् ŚatBr. I. vi. 1. 21; अन्तिके॒ मृत्युर्दूराऽ इत्यन्तिके॒ च दूरे चे॒ति ह ब्रूयात् ŚatBr. X. v. 2. 17; दूरात्सुदूरे तदिहान्तिके च पश्यत्स्विहैव निहितं गुहायाम् MuṇḍaU. iii. 1. 7; तदिदमन्तिके दवीयो नेदीय इव दूरतो न वा अस्य महिमानं कश्चातीति ĀrṣeU. 5. 5; प्रजां मे यच्छेत्यन्तिके कृत्वा ... गार्हपत्येऽङ्गारान्धृष्ट्या प्रत्यूहति VaikhāŚS. 2. 3; प्रतिप्रस्थातः पशुरन्तिकेऽस्त्विति BaudhŚS. i. 213. 9; ऋषिः ...। शशास शिष्यमासीनं वैशंपायनमन्तिके MahāBhā.

i. 1. 57; भगिन्यौ ...। अपश्यतां समायान्तमुच्चैःश्रवसमन्तिकात् (v.l. अन्तिके) MahāBhā. i. 15. 1; स महारण्ये ददर्श मुनिमन्तिके MahāBhā. i. 45. 23; दृष्टवानस्मि राजेन्द्र साल्वराजमथान्तिके MahāBhā. iii. 80*; दमयन्ती तु यं हंसं समुपाधावदन्तिके। सः ... दमयन्तीमथाब्रवीत् MahāBhā. iii. 50. 25; कृतिनं तं दुराधर्षं सम्यग्यास्यन्तमन्तिके। कथं शांतनवं युद्धे पाण्डवाः प्रत्यवारयन् MahāBhā. vi. 15. 8; MahāBhā. vi. 35. 15=BhagGī. 13. 15; ViṣṇuSm. 97. 18; सः ...। अपश्यच्छयने सुप्तमुत्तमौजसमन्तिके MahāBhā. x. 8. 32; पाञ्चालवीरानाक्रम्य क्रुद्धो न्यदहदन्तिके MahāBhā. x. 35*(1); अहम् ...। अन्तिके रमणं सन्तं नैनमध्यगमं पुरा MahāBhā. xii. 168. 48; श्रुत्वा जरां संविविजे महात्मा महाशनेर्घोषमिवान्तिके गौः BuddhaC. 3. 34; एवंभूताश्च ये विप्रास्तेषां विष्णुः सदान्तिके। विष्णुश्च सर्वदैवत्यस्तस्माद्विष्णुमना भवेत् BṛParāSm. 12 (2). 33; अप्राप्तं त्वचा गृह्यते रूपमिति दूरे रूपस्याग्रहणमन्तिके च ग्रहणमित्येतन्न स्यात् NyāyBh. 186. 12 (*on* iii. 1. 55); अग्निनैव दहेद्भार्यां स्वतन्त्रां पतितां न चेत्। तदुत्तरेण पात्राणि दाहयेत्पृथगन्तिके GobhiSm. 3. 53; क्षणमथ वीक्ष्य विपक्षमन्तिकेऽन्या। अभिपतितुमना लघुत्वभीतेरभवदमुञ्चति वल्लभेऽतिगुर्वी ŚiśuVa. 7. 51; शान्तिहोमं प्रकुर्वीत ...। अनर्चयित्वाहोरात्रं जपेत्तत्र पुरोऽन्तिके PāraS. 19. 52; कामासहिष्णुहृदया दूरे वा चान्तिके स्थिता KulaCūT. 4. 31; बाहुं प्रसार्याराद्दिङ्नागकरपीवरम्। इत इत्यसुरेन्द्रेण निर्दिष्टं स्वयमन्तिके HarVi. 32. 58; विस्तारितकुटुम्बं तं कस्मैचित्कश्चिदन्तिके। व्याचष्टे BṛĀraUBhVā. 1. 4. 1819; ते बाह्यकरणप्रायाश्चरन्त्यन्तिक एव वा। दूरं पुनरुपेतोऽसि मनसैव हनूमता RāmC. 9. 93; शक्रारिः स तव तथैव सूनुरास्ते पश्यैनं सुतमतिकायमन्तिकेऽपि RāmC. 34. 68; आलापोऽपि न मिश्रितः परिजनं व्यापारयन्त्यान्तिके AmaŚ. 18; वह्निरुवाच ...। मत्प्रसूं मयि संन्यस्य छायां रक्षान्तिकेऽधुना BrahmVaiP. ii. 14. 31; सोऽब्रवीत् ... रैभ्यं वचनमन्तिके। किं करोमि महाभाग VarāP. 5. 15; अनुमाय ततस्तेन वसन्तं देशमन्तिके। जाताश्वासमतिर्गच्छन् क्षणेनारण्यमत्यजम् BṛKathāŚloSaṁ. 16. 6; स राजा ... श्लक्ष्णपरिमण्डलजङ्घाकाण्डेनैरावतकरमिवान्तिके विधाय वेधसा निर्मितेन मूले मूलस्थलेन भ्राजमानम् ... वैमानिकमपश्यत् TilaMañ. 36. 14; दूरे नोपलभ्यते अन्तिके चोपलभ्यते अप्राप्तेरविशेषेण दूरेऽप्युपलम्भः स्यादनुपलम्भे वा अन्तिकेऽपि न स्यात् TātpaṬ. (Vā.) 121. 10 (*on* i. 1. 4); न तरवः ... ददृशिरे न दवीयसि नान्तिके Rāvaṇā. 3. 10; ततः ... घोररक्षसः। भुजं प्रविष्टं द्वारेण ददर्शोद्भ्रान्तमन्तिके BṛKathāMañ. iii. 1. 247; यो जङ्गमानां सकलं बिभर्षि ... तन्नौकूले वान्तिकेऽजस्त्रं स्वाहा PāramāU. 8. 9; उदधेस्तनयां विष्णुः संस्थितामन्तिके प्रियाम्। जहास वदनं वीक्ष्य तस्याः DevīBhāP. i. 5. 75; तान् दृष्ट्वा नृपतीन् ...। स्त्रीभावेन समन्वितानतुगतान् पद्मां विलोक्यान्तिके। ... कामिनी ... ईश्वरवचस्तथ्यं हरिं सास्मरत् KalkiP. i. 5. 29; ततस्तमन्तिके वीक्ष्य ध्वजं प्रोवाच वासवः। इन्द्रध्वजाक्षया लोकाः करिष्यन्ति तवार्चनम् SamarāSū. 17. 13; उद्बाष्पवधूगिरः प्रतिपदं संपूरयन्त्यान्तिके कान्तः प्रस्थितिकल्पितोपकरणः सख्या भृशं वारितः SubhāRaK. 17. 69; दूरेऽपि लोकस्यान्तिके नु तेजसा ज्वलन्। न दूराच्छ्रेयसां सिंहासनमध्यास्त भूपतिः DvyāśraKā. 3. 77; शिरःशशाङ्कस्य विवव्रुरन्तिके सभाजनासन्ननिशीथिनीप्रथाम् ŚrīKaC. 3. 43; पात्राणि दाहयेत् पृथगन्तिके। ... अन्तिके समीपे चितायामेवेत्यर्थः HārLa. 141. 8; जागरिता प्रातरदृष्ट्वा प्रियमन्तिके। दिक्षु चक्षुर्निचिक्षेप PāṇḍaC. 6. 513; सोऽप्यभ्येत्य जगौ सगौरवममुं धैर्यासनस्थोऽन्तिके VasaViKā. 14. 35; (हे नल) त्वं कषकेत्वङ्गत्वाद् अधिको भैम्या स्तुमोऽन्तिके त्वङ्ग त्वा। सा तेऽङ्के त्वङ्गत्वासक्ता लल तत्सकाशके त्वं गत्वा Nalo. 1. 23; विगतकन्यकया च यशोदया नियतिसंभृतनिर्भरनिद्रया। चिरसमागतजागरयान्तिके हरिरपत्यमदृश्यत धन्यया Yādavā. 3. 60; स्नेहेन भूतिदानेन कृतः स्वच्छोऽपि दुर्जनः। दर्पणश्चान्तिके तिष्ठन्करोत्येकमपि द्विधा ŚārṅgaPa. 371; निमिषश्चित् चक्षुनिर्मेषणादति वां युवयोः सकाशाद्यदवनं तदस्मदन्तिके भवत्विति द्वितीयार्थः TattvPrakā. 116B. 10 (*on* ii. 3. 22); रघुनाथोऽसौ गतो मातरमन्तिके AdhyāRā. i. 3. 52; संलापोऽपि न मिश्रितः परिजनं व्यापारयन्त्यान्तिके SubhāRaK. 21. 5; SāhiDa. 114. 14; Subhāṣi. 1583; नो चाटुश्रवणं कृतं, न च दृशा हारोऽन्तिके वीक्षितः ... मया SāhiDa. 122. 6; सलज्जा चान्तिके सख्याः पातु नः पार्वती सदा SāhiDa. 620. 7; अतर्कितोपागतमन्तिके नलं विदर्भजा कोऽयमितीव विस्मिता। विकासिना वीतनिमेषवृत्तिना विलोचनेन स्तिमितेन सा पपौ Nalābhyu. 4. 32; जातपरिचया तूष्णीं याचितमेतेन नागवल्ल्यादि। अस्यान्तिके निदध्याद् बध्नीयाद्वोत्तरीयेऽस्य KandaCū. iii. 2. 29; अहो खलु यशोदया नवकलायचेतोहरं भवन्तमलमन्तिके प्रथममापिबन्त्या दृशा। ... जगति पुण्यवन्तो जिताः Nāräy. x. 39. 9; दीपिकानिकरमन्तिके दिवा दीपयन्ति मणयः स्वदीप्तिभिः Raghunā. 5. 31; जटा नमो वश्चिरसंप्ररूढां रुद्ध्वा पिपासामियतीं स्थिताभिः। युष्माभिरालिह्यत नान्तिकेऽपि दिष्ट्या पयोमण्डनिभोऽयमिन्दुः Gaṅgāva. 6. 15; आदिश्य च ततः शतमन्युरन्तकमग्रतः सेनामुखे ... अन्तिक एव धनदमाहवशूरान् सभाजयितुम् ... घनस्तनितम् ... दारुणमशृणोत् NīlaVi. 19. 21; 51. 12; सा ... प्रियजनं व्याहृत्य मोहं गता। येनाली नलिनीदलेन सहसा तां वीजयत्यन्तिके JānaPa. 2. 8; काचिदुद्दामकान्तिः कल्याणाभामपि निरुपमामन्तिके संवहन्ती। ... आसीदक्ष्णामतिथिः ĀnandRa. 1.14; पाणिं प्रसार्यान्तिके नेत्रान्तस्य चिरं कुरङ्गनयना साकूतमालोकते PuṣpBāVi.4; **1Aii** near at hand, i.e. in reach नांथानाम् [Read नाथानाम्] ... यत्पादानतिमात्रेण यतीनां मुक्तिरंतिके। क्रियते तपसा किं तु केवलं कायशोषणम् EI. iii. 26. 55; **1B** in the proximity or vicinity of (often used with Gen. or at the end of cpd.) आज्यं चारणी चादाय यूपस्यान्तिकेऽग्निं मथित्वा यूपाहुतिं जुहुयात् BaudhŚS. iii. 56. 8; HirŚS. vii. 1. 3 (602. 22); ŚābaBh. 2145. 15 (*on* xi. 2. 26); तमुदकुम्भादर्शोच्छिरसं प्रपाद्य तस्मिन्नेनां संवेश्य तस्या अन्तिके जपति BaudhGS. i. 6. 22; याश्च नो दूरे तळितो याश्चान्तिके ... जम्भय ता अनप्नसः Nir. 3. 11 (65. 11); वृत्रं हनिष्ये तिष्ठस्व विक्रम्याद्य ममान्तिके BṛDe. 6. 122; ते तु हंसाः समुत्पत्य ...। विदर्भनगरीं गत्वा दमयन्त्यास्तदान्तिके। निपेतुस्ते गरुत्मन्तः MahāBhā. iii. 50. 22; वारमुख्यास्ततो वेश्याः ... संदर्शने तस्थुर्ऋषिपुत्रान्तिके Rāmā. i. 309* (24); स प्राञ्जलिरभिप्रेत्य प्रणतः पितुरन्तिके। नाम स्वं श्रावयन् रामो ववन्दे चरणौ पितुः Rāmā. ii. 3. 16; नार्चयेदेनम् ... अन्तिके स्त्रियाः ManuSm. 2. 202; ManuBh. i. 182. 3 (*on* 2. 202); उदकं निनयेच्छेषं शनैः पिण्डान्तिके पुनः ManuSm. 3. 218; 3. 224; वस्त्रान्नपानं देयं तु वसेयुश्च गृहान्तिके ManuSm. 11. 188; अङ्गुष्ठौ मूलसंलग्नविपर्यस्तौ परस्परम्। लोचनाख्या भवेत्मुद्रा दर्शयेच्चक्षुषोऽन्तिके JayāS. 8. 21; ईब्विभक्ती भवति अधिकरणे ... दूरान्तिकार्थेभ्यश्च। ... दूरान्तिकार्थेभ्यः। ... अन्तिके ग्रामस्य JaineVyā. 71. 23 (*on* i. 4. 44); अन्तिके तिष्ठतीति स्वार्थेष्वेव विभक्तयः CāndraVṛ. *on* ii. 1. 87; सप्तमी विभक्तिः ... चकाराद्दूरान्तिकार्थेभ्यश्च। ... अन्तिके ग्रामस्य KāśiVṛ. *on* ii. 3. 36; अनध्यायः ...। अमेध्यशवशूद्रान्त्यश्मशानपतितान्तिके YājñaSm. 1. 148; VīraMi. 232. 3; YājñaSm. 3. 296 (*on* 1. 148); SmṛtiCan. i. 160. 14; राघवलक्ष्मणाभ्यां प्रत्तं जलं द्व्यञ्जलमन्तिकेऽपाम् Bhaṭṭi. 3. 50; लक्ष्मीः पुंयोगमाशंसुः कुलटेव कुतूहलात्। अन्तिकेऽपि स्थिता पत्युश्छलेनान्यं निरीक्षते Bhaṭṭi. 5. 17; आसीनस्यान्तिके स्नातं कुमारमुपवेशयेत् LaghvāśvaSm. 10. 5; मुक्ताविद्रुमपद्मरागपटलीमुख्योपदामन्तिके न्यस्यन्नेत्य सृजन्निव प्रणयिनीनिर्मोचनाभ्यर्थनाम्। भूयो याति ... एणाङ्कचूडामणिः YātrāPra. 5. 77; कुलेशि कुलशास्त्रज्ञाः कुलपूजापरायणाः। ये त्वां रहसि सेवन्ते ते तिष्ठन्ति तवान्तिके KulārT. 11. 87; क्व भगवन्तौ। महाराजदशरथस्यान्तिके MahāvīC. 2. 50 (11); तैस्तैरप्युपयाचितैरुपनतस्तन्व्याः स्थितोऽप्यन्तिके। कान्तः ĪśvaPraSū. iv. 1. 17; स रेजे राजके सज्ञे नृपस्येन्दोरिवान्तिके। तेजसा तारतारेण ताराराशाविवोशनाः Kapphiṇā. 16. 14; हेमन्तस्यान्तिके स्याः प्रथयति दवथुं येन ते ग्रीष्म नोष्मा BālRā. 1. 31; वासयेत् ...। गोपुरे सैनिकान् वीरान् मन्त्रिणो भवनान्तिके YuktiKa. 24. 10; विरहे ते विषीदन्तं निषीदन्तं तवान्तिके। कन्ये कामयमानं मां त्वं न कामयसे कथम् SaraKaṇṭhā. 32. 13; शकटालप्रभृतिषु क्ष्मापतेः क्षणमन्तिके। विस्मयध्यानमूकेषु ध्यात्वा पृष्टोऽहमभ्यधाम् BṛKathāMañ. i. 2. 142; मुनेस्तस्यांतिके रेजे निर्म्मला देव्यरुन्धती EI. xiv. 298. 4; विश्वंभराप्यति-लघुर्नरनाथ तवान्तिके नियतम् KāvyPra. 665. 2; मधो कुमते स्मर मा विचरान्तिके तरलभ्रुवां विरहजुषां सकलज्वलिताङ्गभृतां दधद् वनमञ्जरी ChandaśCū. 2. 351 (4); सौरभादनुरागेण मुदा बद्धोऽलिरभ्रमत्। कुमुदस्यान्तिकेऽब्जाद्य दूरे नीपस्य केतकात् DvyāśraKā. 3. 41; खट्वाङ्गिनः ...। यस्यान्तिके शुभ्रदशानिवेशश्रियं किरीटेन्दुकराः श्रयन्ते ŚrīKaC. 1. 1; SūktiMu. 2.13; बिभर्ति मार्तण्डवपुर्यदन्तिके पदं प्रभुर्ध्वान्तगदैकभेषजम् ŚrīKaC. 3. 15; दरद्देशान्तिके कृत्वा सौरकाख्यं स पत्तनम्। श्रीमान्विहारं विदधे नरेन्द्रभवनाभिधम् RājTa. (Ka.) 1.93; यस्य क्षेत्रस्यान्तिके मध्ये वा मार्गोऽस्ति तं प्रत्याहतुः शङ्खलिखितौ SmṛtiCan. iv. 552. 8; आस्ते सोऽ[त्र]समस्त°...°मनोवांच्छि(छि)तं संयच्छन्ज(ज)नकाधिराजतनयानाथांतिके लक्ष्मणः EI. xxv. 18. 51; या शापेन निनाय भस्मकणिकाभूयं न लंकापतिं कर्त्ता मे दयिता[स्य]नाशमिति साप्यत्रास्ति रामान्तिके EI. xxv. 19. 52; सा किं दत्तवती कदा बत शिला कस्मै स शाखी पुनः कस्यालोकपथं गतो निविशते कस्यान्तिके सा पशुः Ekāva. 6. 2 (45) (162. 10); अथ द्युमार्गादवतीर्णमन्तिके मुन्योः स्थितम् ... सोऽभवत्प्रवृत्तिशास्त्रैकरतोऽपि कोपनः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 8. 14; तस्यान्तिके काचन विप्रकन्या ... निवेश्य बालम्। ... स्नातुम् ... निर्जगाम ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 13. 35; येनानर्गलभल्लदीर्ण्णहृदया श्रीचित्रकूटान्तिके ...। मन्ये यावनवाहिनी ... भीपरवशा पातालमूलं ययौ EI. xxi. 282. 8; कोनदेशेग्रहारोयं भाति मल्लवरा-भिधः ... वृध्ध(Read वृद्ध) गौतम्यापुण्यो मुक्तीश्वरांतिके EI. iv. 324. 49; (सप्तम्यधिकरणे च।) अधिकरणे सप्तमी स्यात्। चात् दूरान्तिकार्थेभ्यः। ... वनस्य दूरेऽन्तिके वा PrakriKau. i. 456. 2; आरूढभ्रुकुटीभयंकरमुखो निःश्वासदूनाधरो दृष्ट्या कूणितया विलोकयति मामायान्तमेवान्तिके Jivān. 339. 7; अनेन ... न्यास इव न्यस्तः शिशुरस्माकमन्तिके ParamāKā. 37. 18; दास्याम्यदत्तमेतेन दर्शयामि तवान्तिके। एनमाधिं दापयिष्ये ह्यस्मात्ते न भयं क्वचित् ŚukraNī. 5. 123; सूत्रधारः स्वयं गच्छेदागच्छत्पात्रमन्तिके। सूचितं ध्रुवया गीत्या श्रुत्वा स्मृत्वा समीक्ष्य वा SāhiSā.

1.44; न दुर्जनस्यान्तिके निवसेत् UpadeŚ. 7 [Kośas give *antika* as the meaning of the following words : *ābhitas*, ViśvaPra. 191. 67; MediK. 202. 83; ViśvaLoK. 419. 74; *amā*, AnekāSa. 794; AbhidhāRaMā. 5. 99; ViśvaPra. 189. 43; MediK. 199. 50; ViśvaLoK. 414. 50; *ārāt*, KośaKaTa. 2. 3163; *upa*, Vaija. 285. 18; ŚabdaRa. (Vā.) 4538; KośaKaTa. 2. 3190; *nis*, KośaKaTa. 2. 3193; *nikaṣā*, AgniP. 360. 35; ViśvaPra. 191. 65; MediK. 202. 79; ViśvaLoK. 418. 73; KalpaK. 460. 24; *paritas*, Vaija. 286. 32; *samayā*, AnekāSa. 800; AgniP. 360. 14; Vaija. 286. 33; ViśvaPra. 190. 54; AnekāK. 999; MediK. 200. 65; ViśvaLoK. 416. 62; *sādhīyas*, NānārthSaṁ. 92. 28 (v. l.); *hiruk*, Vaija. 286. 30; ŚabdaRa. (Vā.) 4564; KośaKaTa. 2. 3009]; **2** in the presence of, in front of चरितं येन मैथुनम् ... अन्तिके गुरोः KauśiSū. 141. 40; यो वेदिता कर्मणः पापकस्य यस्यान्तिके त्वं वृजिनं करोषि MahāBhā. i. 68. 27; नाभ्यनन्दत तान्राजा देवयान्यास्तदान्तिके MahāBhā. i. 78. 16; MatsyaP. 32. 17; वदिष्याम्यनृतं ब्रह्मन् कथमत्र तवान्तिके ViṣṇuP. i. 15. 34; iv. 1. 68; भूमिः ... । गौर्भूत्वा ... विभोः उपस्थितान्तिके BhāgP. x. 1. 18; इमं भर्तारमेषा स्वमनैषीदस्मदन्तिके TriṣaŚaPuC. ii. 3. 933; वैचित्र्यं विचिनोति वाचकविधौ वाचस्पतेरन्तिके Subhāṣi. 2618; **3** to, towards तमेषा हि समासाद्य भार्या भर्तारमन्तिके । ... पाणिना परिमार्जति MahāBhā. xi. 20. 5; गृहीत्वा तां पिता कन्यां जगाम ब्रह्मणोऽन्तिके BrahmāṇḍP. iii. 1. 40; पुरुषमद्राक्षं ग्रामादायान्तमन्तिके BṛKathāŚloSaṁ. 20. 269; असौ पामरः प्राङ्गणक एवोत्तार्य ... ममान्तिके स्कन्धादाकृष्य कम्बलिमुपाविशत् UdaySuKa. 32. 18; मरीचः ... । दृष्ट्वा पिशुनमायान्तं तं भागवतमन्तिके । ... पाणौ पार्श्वे न्यवेशयत् NarmaMā. 1. 50; अन्तिके स्वामिनो गन्तुं विमानं क्रियतामिति । आदिशत् पालकम् ... हरिः TriṣaŚaPuC. ii. 2. 281; आचार्यस्यार्यशमितस्यान्तिके प्राव्रजन्नथ । सर्वे PariPar. 12. 98; क्षितिपोत्तमः । तदर्थमर्थी भवितुं ययौ तत्पितुरन्तिके PāṇḍaC. 1. 161; मायावी जायया सार्धं, मन्त्रयित्वैष मेऽन्तिके । आगत्योचे SamarāSaṁ. 2. 180; तदयं भवतां दण्डस्तमानीय ममान्तिके । पुर्यामस्यां प्रवेष्टव्यम् SamarāSaṁ. 4. 237; इन्द्राग्न्यादिदिगीशवाहनतया देवासुरायोधने याता नागवराश्च दुद्रुवुरथो भीता विरिञ्चान्तिके MātaṅgLī. 1. 24; कौतुकेन समाविष्टः पपृ(प्र)च्छ पितुरन्तिके BṛBrahmS. i. 5. 76; **4** with reference to दरिद्रपुरुषस्तस्य गृहपतेरन्तिके पितृसंज्ञामुत्पादयेत् SaddhaPuṇ. 74. 7; सर्वसत्त्वानां चान्तिके मैत्रीबलं न विजहाति । सर्वतथागतानां चान्तिके पितृसंज्ञाम् ... सर्वबोधिसत्त्वानां चान्तिके शास्तृसंज्ञामुत्पादयति SaddhaPuṇ. 172. 3; स चेदहमस्यान्तिकमुपसंक्रम्य व्रततपमारभेयम्, नैष ममान्तिके विशिष्टसंज्ञो भवेत् LaliVi. 17. 0 (6); ते खु देवानां त्रायस्त्रिंशानां कृतपुण्यानां महेशाख्यानामन्तिके चित्तानि प्रदूषयित्वा कायस्य भेदात् परं मरणादपाय°...°नरकेषूपपद्यन्ति MaVastuAva. i. 30. 9; ऋषयो भवन्ति येषां सत्त्वानामन्तिके नास्त्यनुकम्पा Divyāva. 131. 15; तथागतस्यान्तिके दुष्टचित्तरुधिरोत्पादनम् MahāVyu. 122. 5; 271. 9 [DBHS.]; **5** from (नारदः) अधीत्य ... वेदाङ्गान् पितुरन्तिके । जगाम तीर्थम् PāñcRā. (Nā.) i. 2. 2; पुरा किलाध्यैषत धातुरन्तिके सर्वज्ञकल्पा मुनयः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 3. 10.

अन्तिकेक्षण (antikekṣaṇa) *n.* act of seeing (what is) in close proximity दूरान्तिकेक्षणे शक्तिर्गृध्रवायसचक्षुषोः ŚlokaVār. 5 (13). 21 (571. 7)

अन्तिकेन (antikena) *adv.* [P. ii. 3. 35; JaineVyā. 71. 18 (*on* i. 4. 43); CāndraVṛ. *on* ii. 1. 87] **A** close by, near by अथैनं स्थूणादेशे निधायान्तिकेन प्रतिपद्यते BaudhGS. i. 5. 23; **B** in the vicinity of, by the side of श्मशानस्यान्तिकेन सः । आगच्छन्नशृणोदेतां तन्मध्यादुद्गतां गिरम् KathāSaSāg. v. 2. 129.

अन्तिकेशय (antike-śaya) *m.* act of lying near उपशायोऽन्तिकेशयः Vaija. 172. 168.

अन्तिकोद्देश (antikoddeśa) *m.* place which is near पृष्टा च तेनाहमन्तिकोद्देशमागता समुपविश्य द्वारि दर्शितादरेण TilaMañ. 163. 1.

अन्तिकोद्भूत (antikodbhūta) *adj.* arisen, i.e. grown near कलमं फलभारातिगुरुमूर्धतया शनैः । विननामान्तिकोद्भूतं समाघ्रातुमिवोत्पलम् Subhāṣi. 1805.

अन्तिकोपनिपतित (antikopanipatita) *adj.* being contiguous साधनानि ... अन्तिकोपनिपतितान्यपि योग्यताविरहात्परिहरति NyāyMañ. i. 303. 6.

अन्तिकोपनीत (antikopanīta) *adj.* brought near महीपतिः ... विजयवेगम् ... अन्तिकोपनीते सविनयमासने ... क्षणमात्रमवलोक्य जगाद TilaMañ. 81. 6.

अन्तिकोपविष्ट (antikopaviṣṭa) *adj.* seated near by अप्राक्षं चान्तिकोपविष्टः DaśKuC. 46. 9; शैलनिम्नगातीरतरुतले निविष्टमन्तिकोपविष्टेष्टसेवकलोकम् ... पुष्कराख्यो नाम करिसाधनाध्यक्षः ... अवादीत् TilaMañ. 183. 19; राजा ... अशेषतस्त्रिभुवनेऽप्यन्वेषणाय मदीयमन्तिकोपविष्टं पितरमब्रवीत् UdaySuKa. 107. 25.

अन्तिकोपवेशन (antikopaveśana) *n.* act of making (one) sit closely ब्राह्मणान्पर्युपासीत ... उपासनमन्तिकोपवेशनकुशलप्रश्नादिकरणम् ManuBh. ii. 11. 25 (*on* 7. 37)

अन्तिगृह (ánti-gṛha) *m.,n.* adjacent dwelling place सा वसु दधती श्वशुराय वय उषो यदि वष्ट्यन्तिगृहात् ṚV. x. 95. 4 (*but* Sāy. स्वभर्तृभोगगृहान्तिके यत् श्वशुरस्य भोजनगृहं तत्)

अन्तित (ántita) *adj.* who is (very) near by or close by अप तस्य द्वेषो गमेदभिह्रुतो यावयच्छत्रुमन्तितम् AV. vi. 4. 2; व्याघ्रः श्वपदामिवायमैच्छामाविदाम् तं प्रतिस्पाशनमन्तितम् AV. viii. 5. 11 (Sāy. अत्यन्तसंनिहितम्)

अन्तितम (antí-tama) *adj.* [MahāBh. iii. 228. 25 (*on* vi. 4. 149); JaineVyā. 334. 12 (*on* iv. 4. 142); CāndrVṛ. *on* v. 3. 146; KāśiVṛ. *on* vi. 4. 149; BhāṣāVṛ. vi. 4. 149; Prasā. i. 352. 13; SiddhaHe. vii. 4. 31] very close, i.e. closest अन्तितमो अवरोहति MahāBh. iii. 228. 25 (*on* vi. 4. 149); अन्तमादयः ... निपात्यन्ते अयमेषामतिशयेनान्तिकः - अन्तमः । अन्तितमः ŚākaṭāVyā. ii. 3. 113; अनन्तियोऽप्यन्तितमोऽत्र विध्वंसितुं कुधैवत्य उतानिनाय DvyāśraKā. 20. 48.

अन्तितस् (ánti-tas) *adv.* [P. v. 4. 45; Vār. 8 *on* P. vi. 4. 149; MahāBh. iii. 228. 22 (*on* vi. 4. 149); CāndrVṛ. *on* v. 3. 146; KāśiVṛ. *on* vi. 4. 149; Nyās. ii. 598. 22 (*on* vi. 4. 149); Prasā. i. 352. 11; ŚākaṭāVyā. ii. 3. 113; SiddhHe. vii. 4. 31; BhāṣāVṛ. vi. 4. 149] **A** from near इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुप ब्रुवे ṚV. i. 179. 5; नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ ṚV. ii. 27. 13; TaiS. II. i. 11. 4; MaiS. iv. 14. 14 (iv. 239. 6); न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमंहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात् ṚV. iii. 59. 2; TaiS. III. iv. 11. 5; MaiS. iv. 10. 2; (iv. 146. 14); KāṭhS. 23. 12 (ii. 88. 21); तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात् ṚV. v. 1. 10; MaiS. iv. 11. 4 (iv. 172. 5); KāṭhS. 7. 16 (i. 80. 14); TaiBr. II. iv. 7. 9; न यद्दूराद्वसवो नू चिदन्तितो वरूथमादधर्षति ṚV. viii. 27. 9; एकः सुपर्णः स समुद्रमा विवेश ... तं पाकेन मनसापश्यमन्तितः ṚV. x. 114. 4; AitĀ. III. i. 6. 23; ŚāṅkhāĀ. 7. 19 (30. 22); Nir. 10. 46 (188. 6); **B** to the closest proximity अप्यन्तितोऽन्तिकत एत्य तदैवमुक्त्वा भूपे स्थितेऽन्तिकतमे निजबान्धवे नु । सा ... न्यगदत् DvyāśraKā. 20. 49 (comm. निकटादप्यन्तिके)

अन्तिदेव (ánti-deva) *adj.* having god nearby अधा चिद्धि ष्मश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम् ṚV. i. 180. 7 (Sāy. अन्तिके वर्तमानं देवान् प्राप्नुवानं सोमम्;) [*but* PW. anti-devá, *m.* opposite player]; (used as noun) (one) having god near by अथ य एना अध्यात्ममुपास्ते स हाऽन्तिदेवो भवति JaimiUBr. iii. 33. 3.

अन्तिदेव (antideva) *m.* **i** name of a Brāhmin नृपः ... । निमन्त्रयामास यथोपचारं पुरा वसिष्ठं स इवान्तिदेवः BuddhaC. 1. 52; ब्रह्मर्षिभूतश्च मुनेर्वसिष्ठाद्दध्रे श्रियं सांकृतिरन्तिदेवः BuddhaC. 9. 70; **ii** name of a Gṛhastha वैभ्राजमाषाढमथान्तिदेवम् । विदेहराजं जनकं तथैव ... एतान् गृहस्थान्नृपतीनवेहि BuddhaC. 9. 20.

अन्तिनार (antināra) *m.* **i** name of a king (son of Ṛcepu) मति(v.l. अन्ति)नारस्ततो राजा विद्वांश्चर्चेपुतोऽभवत् MahāBhā. i. 89. 11; **ii** name of a son of Ṛkṣa and Jvālā ऋक्षः खलु तक्षकदुहितरमुपयेमे ज्वालां नाम । तस्यां पुत्रं मतिनारं नामोत्पादयामास (v.l. अस्य जज्ञे अन्तिनारः) MahāBhā. i. 90. 24; **iii** name of a son of Ṛteṣu ऋतेषोरन्तिनारः पुत्रोऽभूत् । सुमतिमप्रतिरथं ध्रुवं चाप्यन्तिनारः पुत्रानवाप ViṣṇuP. iv. 19. 3; **iv** name of a king (son of Auceyu and Jvalanā) औचेयोर्ज्वलना नाम भार्या वै तक्षकात्मजा । तस्यां स जनयामास अन्तिनारं महीपतिम् MatsyaP. 49. 7; **v** name of a son of Ugratejas and Jvalanā स घृताच्याम् ... कुलप्रदीप(दु?मुद)पादयदुग्रतेज(सा?)सम् ... । (स) रणे रिपुभट°- ...°ज्वल(य?)नायां तक्षकात्मजायामजीजनदनन्तसारमन्तिनारम् AvantiKa. 147. 14.

अन्तिपर (anti-para) *adj.* followed by *anti* (third person plural Parasmaipada ending) न हि वचिरन्तिपरः प्रयुज्यते । वच्यात् । वक्तु । वग्धि PrakriKau. ii. 197. 2; SiddhāKau. 395B. 18 (*on* iii. 4. 111)

अन्तिपुष्करिणी (antipuṣkariṇī) *f.* collective designation of three lunar days from 13th to 15th in the bright half of the month of Kārtika यास्तिस्रस्तिथयः पुण्या अन्तिके शुक्लपक्षके । कार्तिके मासि विप्रेन्द्र पूर्णिमान्ताः ... । अन्तिपुष्करिणी संज्ञा सर्वपापक्षयावहा SkandP. ii (4). 36. 2.

अन्तिभाव (anti-bhāva) *m.* the state or condition of the substitution *anti* नात्रेत्वं प्राप्नोति । किं कारणम् । अन्तिभावेन बाध्यते । नात्रान्तिभावः प्राप्नोति MahāBh. ii. 73. 25 (*on* iii. 1. 91); अत एवालुवन्नित्यादावुपदेशिवद्वचनेनान्तरङ्गत्वादन्तिभावे कृते LaŚabdeŚe. ii. 432. 3.

अन्तिभावाप्रवृत्ति (antibhāvāpravṛtti) *f.* non-application, i.e. non-occasion of the state or condition of the substitution *anti* पूर्वमन्तिभावाप्रवृत्तौ एकादेशे जुसापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 346. 4.

अन्तिम (ant-ima) *adj.* [*f.*-ā] [P. iv. 3. 23; Vār. 4 *on* P. iv. 3. 23; MahāBh. ii. 304. 19 (*on* iv. 3. 23); JaineVyā. 194. 27 (*on* iii. 2. 139); CāndraVṛ. *on* iii. 2. 83; PrakriKau. i. 804. 1; SiddhāKau. 256B. 1 (*on* iv. 3. 23)] **1A** occurring at the end, final, last [Loc.] **i** in the final **ii** at the last (used as noun) **i** one which is the last **ii** (note) which is the last, i.e. the highest **B** last in a series or order **C** last (of the four types of wantons) **D** last **2** inferior, least important **3** ultimate, highest **4** concluding **5** relating to the end-portion **1A** occurring at the end, final, last अन्तिमेऽङ्गारे वपां नितप्सयति BhārŚS. vii. 15. 4; HirŚS. iv. 4. 24 (427. 7); मध्यमेन पलाशपर्णेनान्तिमेन वा ... समवदायाभिघार्य ... जुहोति HirŚS. v. 5. 12 (488. 11); xi. 1. 9 (7. 17); आरभ्य पूर्वपङ्क्तौ तु मार्जयेद्यावदन्तिमम् PauṣkS. 5. 214; प्रथमावन्तिमौ चैव वर्तन्ते छन्दसि स्वराः MāṇḍūŚi. 2. 3; अङ्गुलीनां तु दशके यावद्वामकनिष्ठिका। विन्यस्य दशवर्णांस्तु न्यसेद्वामतलेऽन्तिमम् PāraS. 4. 9; अपि च विन्ध्यन्तशब्देन प्राकृतस्य प्रधानविधेर्योऽन्तिमोंऽशः स उच्यते ŚāstraDī. 648. 6 (*on* x. 1. 1); प्रथमा भावना पूर्वे सांख्ये त्वक्षरभावना। तृतीये चान्तिमा प्रोक्ता भावना पारमेश्वरी KūrmaP. 31. 8 (1. 2); विरेफावन्तिमौ वर्णौ रेफषष्ठखरान्वितौ। इन्दुबिन्दुशिखायुक्तौ जिह्वाबीजानुपक्रमात् AgniP. 81. 45; आद्यमक्षरमतस्तृतीयकं सप्तमं च नवमे तथान्तिमम्। दीर्घम् ... तां वदन्ति कवयो रथोद्धताम् ŚrutaBo. 25; सर्वेषां प्रत्यायकत्वे सिद्धे स्यात् संस्कारकल्पनं, तत्त्वन्तिमस्यैवानन्तर्यविशेषात् NyāyRa. 531. 17 (*on* 5 (11). 83); निषादो यदि षड्जस्य श्रुतिमाद्यां समाश्रयेत्। ऋषभस्त्वन्तिमाम् SaṁgīRa. i. 149. 2 (1 (5). 7); i. 287. 2 (1 (8). 23); प्रबन्धावयवो धातुः स चतुर्धा निरूपितः। ... ध्रुवत्वाच्च ध्रुवः पश्चादाभोगस्त्वन्तिमो मतः SaṁgīRa. ii. 205. 1 (4. 9); ii. 285. 1 (4. 219); iii. 83. 4 (5. 137); तृणकं समानिकापदद्वयं विनान्तिमम् ChandoMa. 2. 227; लौकिको वाक्यगो वार्थस्त्रिवृदादेः समत्वतः। उभौ विध्यर्थवादैकवाक्यत्वादस्त्विहान्तिमः NyāyMāVi. 32. 26 (*on* i. 3. 5); किमद्वैतमुत द्वैतमन्यो वा कोटिरन्तिमः अप्रसिद्धः PañcDa. 11. 26; विश्वम् ... विलापयेत्। ततो मकारे प्रविलाप्य तैजसं द्वितीयवर्णं प्रणवस्य चान्तिमे AdhyāRā. vii. 5. 50; भूतार्णानि वियत्पदोल्लसितमज्ञानि द्वितीयान्तिमानन्ताद्यौज्वलितानि तेषु सलवान्युक्तानि बीजानि च TantraSa. 5. 29; अन्तिमोऽपि शब्दः शब्दान्तरमारभेतैव YuktiSneha. 137. 11 (*on* i. 1. 6); क्रमेणोच्चार्यमाणेषु वर्णेष्वर्थस्य वाचकः। ... किं तृतीयः किं तथान्तिमः BhāvPra. (Śā.) 178. 8 (6); (अनुष्टुभः) तस्याश्चान्तिमं पादं पुनरुपादाय "तं दुरोष"मित्यनया संयुज्य गेयम् MayūMāli. 606. 33 (*on* ix. 2. 6); एवं जीवे निश्चिते अन्तिमो ब्रह्मशब्दोऽप्येतत्परः स्यात् GoviBh. 28. 17 (*on* i. 2. 1); (अन्तिमौ कचयोः। ... त्यजेत्) कचयोः कवर्गचवर्गयोः अन्तिमौ घकारङकारौ झकारञकारौ च LalitāSaBh. 19. 8 (*on* 53); ĀlaṅkāMañ. 200. 5 (83); [Loc.] **i** in the final तारकेणैव सविसर्गेण चान्तिमे। आद्येन वा ... संज्ञया योजनीयाः PāraS. 8. 200; **ii** at the last असत्स्वपि दोषेषु दोषाशङ्का यथा आदिमे जाता, एवमन्तिमेऽपीति प्रामाण्यं नावतिष्ठते Kāśi. i. 95. 6 (*on* 2. 60); अथोपासानुष्ठानभावोत्क्रमसरणिफलान्यन्तिमे चिन्तितानि NyāyPari. 481. 12; (used as noun) **i** (one) which is the last वाचनिकाङ्गसंदंशः तत्राद्याङ्गेन प्रयाजाकाङ्क्षोज्जीवनात् अन्तिमेन च तदुत्तेजननाशात् MīmāKau. ii. 196. 25 (*on* iii. 1. 20); आकाङ्क्षा चापि यथैवान्तिमस्यैतदाकाङ्क्षावशेन कल्प्या MīmāKau. iii (2). 134. 8; नातिधैर्यं प्रदातव्यं नातिभीतिश्च रोगिणे। नैश्चिन्त्यान्नादिमे दानं नैराश्यादेव नान्तिमे KaliVid. 24; पूर्वाङ्गानामादिमेनोत्तराङ्गानामन्तिमेन चेत्यर्थः MayūMāli. 802. 9 (*on* xi. 1. 8); **ii** (note) which is the last, i.e. the highest सूक्ष्मध्वनौ काकली स्यान्मध्ये मन्द्र इतीष्यते। अन्त्य(न्ति?)मे प्रोच्यमानेति शारीरीति त्रये स्मृता ParyāŚaRa. 76; **1B** last in a series or order तदिदमन्तिमं प्रत्यक्षं पूर्वाभ्यां प्रत्यक्षाभ्यां स्मृत्या चानुगृह्यमाणं परामर्शरूपमनुमानं भवति NyāyVār. 46. 10 (*on* i. 1. 5); अनैकान्तिकाः ... अन्तिमस्तु पक्षमात्रधर्मत्वात् अनुपसंहार्यैव NyāyVār. 171. 3 (*on* i. 2. 45); आद्यश्च चक्री भरतेश्वरोऽभूत् ...। हरिश्च तस्माज्जयसेननामा श्रीब्रह्मदेवश्च ततोऽन्तिमोऽभूत् VarāṅgC. 27. 41; किरीटमन्तिमे पञ्चविंशतौ त्रितयं यजेत् PāraS. 14. 451; रघुः ...। मखनिष्ठितकृत्स्नसारकोशः ... अर्थिनेऽन्तिमाय। ... वसु वाञ्छाधिकमाशु यो दिदेश RāmC. 8. 45; तत्र सप्त स्थितः पक्षानपश्यद् दिवसेऽन्तिमे। मध्यंदिने पयोदालीमुन्नमन्तीं रविं प्रति BṛKathāŚloSaṁ. 2. 69; अथ त्वन्तिममसंबद्धमेव गमकमिति कल्प्यते, तद्वरं प्रथमस्यैव तथाविधस्य गमकत्वं कल्पितुम् Kāśi. iii. 182. 22 (*on* 5(7). 73); तासां विद्यार्णसंख्यास्तु शृणु वक्ष्ये यथाक्रमम्। पञ्चमी पञ्चदशमी विंशतिश्च तथान्तिमा TantrRā. 17. 56; त्रिविधं हि वस्तुजातम् ... तत्रान्तिममधिकृत्योच्यते ŚāstrDī. 115. 14 (*on* i. 1. 5); क्रियाखण्डं ततः ख्यातमुत्तरं खण्डमन्तिमम् PadmP. i. 1. 23; सर्व एवैते दृष्टान्ताभासाः। अन्तिमस्तु साधनविकलः ĀtmaTaVi. 552. 15; ध्याने। ... द्वे त्वन्तिमे समुद्दिष्टे। निर्मलकेवलदृष्टिज्ञानानां क्षीणदोषाणाम् YogŚā. 11. 14; यस्त्वां स्तौतीह भगवंस्तस्याप्येषोऽन्तिमो भवः TriṣaŚaPuC. i. 4. 785; गुणस्थानस्य चैतस्य द्वादशस्यान्तिमे क्षणे। एकत्वश्रुत-मीशोऽगाच्छुक्लध्यानं द्वितीयकम् TriṣaŚaPuC. ii. 3. 340; iv. 5. 126; पैत्रर्क्षपुष्यान्तिमवारुणानामृक्षद्वयं नेमिगतं यथा स्यात् Golā. 235. 27 (29. 13); अन्ते भवमन्तिमं - चरमं तच्च तच्छरीरं चेत्यन्तिमशरीरम् SthānṬ. 21A. 10; प्राचा संतिष्ठमानेन अन्तिमेन तयोरनुसंभेदं ब्रुवन् प्रत्यगपवर्गा आहुतिरिति दर्शयति SaṅkarKāBh. 65. 17 (*on* ii. 1. 37); चिरं चकार भगवानन्तिमां धर्मदेशनाम् PāṇḍaC. 18. 240; औपनायनिकः कालः ... स्याच्चतुर्विंशतिः परः इति। परोऽन्तिमः SmṛtiCan. i. 72. 11; उपधिं देहमाहारमुच्छ्वासेनान्तिमेन च। त्रिविधं व्युत्सृजाम्युच्चैर्निर्ममत्वविभूषितः MalliC. 3. 251; तस्य नृपस्यास्ति राज्ञी पञ्चशतान्तिमा। पत्नी शीलमती नाम PārśvC. 6. 496; निजबुद्धिशक्तिविभवेनैवेति ते हस्तिपाः कल्याश्चोत्तममध्यमाधमतया वर्ज्योऽत्र तेष्वन्तिमः MātaLī. 12. 3; अशीतिं योजनान्याद्ये ... सप्तरत्नी तथान्तिमे। इत्यात्पैरवसर्पिण्यां विस्तारस्तस्य कीर्तितः ViviTīKa. 1. 12; अन्तिमस्त्वर्थो लोकायतिकानां निरीश्वरमीमांसकादीनाम् ŚatDū. 212. 18; अविनष्टमपि प्रारब्धफलम् अप्रारब्धफलं चेति। तत्रान्तिमं विद्यया विनाश्यम् NyāySiA. 219. 23; तैत्तिरीयाः स्वशाखायां नारायणस्यान्तिमेनानुवाकेन विदुषोऽपि महिमानमामनन्ति JīvanVi. 133. 17; अनेन सदसत्त्वपक्षोऽपि निरस्तो वेदितव्यः। अन्तिममपाकरोति NyāySu. (Ja.) 438A. 8 (*on* ii. 3. 14); पूर्वपूर्वसहदर्शनजनितसंस्कारप्रचयसहकृते त्वन्तिमे प्रत्यक्षे ... असंबन्धप्रकाशायोगात् NyāyPari. 106. 1; नवाङ्कपत्त्रादल्पानि ...। स्युस्तर्हि तत्रान्तिममेकपत्त्रमादाय ...। देयम् GañjīKhe. 21; 25; अन्तिमे मध्यमे वा द्वितीयपदार्थः क्रियते तदा प्रथमपदार्थस्याधिकं व्यवधानं भवति SarvaDaKau. 103. 9; कुजबुधभृगुजानां चेच्चलाङ्कोऽन्तिमः स्यात् GrahaLā. 3. 14; निवारितः ...। प्रकृतिसंबन्धोऽप्यधिकरणत्रयेण। पुनरन्तिममधिकरणं संश्लेषनिराकरणाय AṇuBh. 52. 17 (*on* i. 2. 1); तस्मान्न युगपत्संकल्पः संभवति किंत्वन्तिममेव तीर्थमुद्दिश्य संकल्पः कार्यः TristhaSe. 2. 20; शास्त्रीयः खलु मार्गः पृथगनुरागस्य मार्गोऽन्यः। प्रथमोऽर्हति सनियमतामनियमतामन्तिमो भजते CaitaCan. 61. 20 (3); **1C** last (of the four types of wantons) अन्तिमा स्वैरिणीनां या प्रथमा ...। ऋणं तयोः पतिकृतं दद्याद्यस्ता उपाश्रितः Mitā. 168. 29 (*on* 2. 51); Subodhi. 28. 13 (*on* 2. 51); VīraMi. (Vyavahāra.) 268. 20; **1D** last तमी विगलिताखिला न च कृतः प्रसादस्त्वया व्रजामि हतकोऽधुना प्रणतिरन्तिमेयं मम PadyaVe. 491; अस्त्येवायमन्तिमः प्रकारः Jīvān. 291. 4; अन्तिमस्तु (प्रैषः) 'होता यक्षदग्निं स्वाहाज्यस्ये'त्ययमप्राकृतदेवत्यः MayūMāli. 429. 23 (*on* v. 3. 2); 777. 2 (*on* x. 8. 5); एतेनाकारि ... तत्कृत्यं पितुरन्तिमम् ParamāKā. 33. 3; अस्माकं तीर्थेऽन्तिमो राजर्षिः श्रीउदायीनृपो जातः KathāK. 128. 20; प्रजोत्पादनार्थमिति चान्तिमं नातीव सफलतामावहति BālamBha. i. 40. 25 (*on* 1. 11); पुनर्वा योजयेत् तद्वदाद्येऽन्त्यं चान्तिमे ततः। स्वपूर्वांशम् ŚukraNī. 4 (7) 407; त्रायन्तामन्तिमायां विपदि सपदि वोऽराणि सौदर्शनानि SudarŚ. 39; त्रिविधः क्षेत्रपालस्तु सात्त्विको राजसोऽन्तिमः ŚilpaRa. ii. 25. 102; **2** inferior, least important आषाढपञ्चदश्यास्तु यावद्वै कार्तिकस्य च। संपूर्णचन्द्रदिवसं तं कालं चान्द्रमन्तिमम् PāraS. 12. 20; एतस्मिन्मलमूत्रभाण्डकुहरे हेये मनीषावतां दुःखे न्यायविदो विमोहमिह के तन्वन्ति नन्वन्तिमे Jīvān. 308. 6 (comm. अधमवस्तुनि); **3** ultimate, highest सर्वप्रयत्नेन वर्णाश्रमविधौ स्थितः। समाश्रित्यान्तिमं भावं मायां लक्ष्मीं तरेद् बुधः KūrmaP. 18. 2 (1. 1); प्रवितर वसतिं त्रिलोकबन्धो गम नययोगततान्तिमे पदे। ... मे CaturJiStu. 7; कथं तर्हि मूर्च्छादावन्तिमेन निराकारेण ज्ञानेन परस्ताद् भाविनो ज्ञानजातस्याकारो वैचित्र्यं वोपपद्यते Kāśi. ii. 114. 8 (*on* 5 (3). 50); भगवान् वज्रसेनोऽपि शुक्लध्यानं श्रितोऽन्तिमम्। निर्वाणं प्राप TriṣaŚaPuC. i. 1. 840; दैवाद्यन्तम् ... दैवो वैश्वदेविकः पदार्थ आदिरादिमः दैव एव चान्तोऽन्तिमः पदार्थः CaturCin. iii (1). 1156. 15; अनघस्थितिमन्तिमामवस्थां स तदा संयमिनामवाप चैद्यः Yādavā. 15. 131; ब्रह्मप्राप्तिश्च वायुनैव भवति। अतः स एवान्तिमः TattvPrakā. 215A. 12 (*on* iv. 3. 6); तृतीये च परमहंसेऽन्तिमा अन्ते कर्तव्या पारमेश्वरी परमात्मगोचरा भावना YogSā. 13. 15; तस्मात् सर्वेषां संचितानां नाशात्सप्तजन्मप्रदस्यापि कर्मणोऽन्तिमेन तत्त्वबोधेन ... निवृत्तिः SiddhāTa. 52. 24; **4** concluding मन्ये ग्रामटिका नेदीयसी काचिदन्तिमश्चायमश्चलो दिनस्य UdaySuKa. 31. 27; राधिका ... जाता रविवासरे। रात्रौ पराह्णसमये ज्येष्ठा। याश्चान्तिमे पदे ĀdiP. 12. 9; वर्षशतस्यान्तिमो भागो दशमी। नवतिहायनातीत इत्यर्थः SmṛtiCan. i. 106. 20; अथो यामेऽन्तिमे निशि। रुदत्या जयसुन्दर्याः पुत्रमानाययद् बलात् PārśvaC. 7. 428; पृष्टम् ... व्याकरोतु महातपाः। ग्रीष्मस्य चान्तिमे पक्षे वर्षाणामागमे तथा Hastyāyur. 669. 16 (4. 22); आद्यः प्रवेशसमयः स कलेर्युगस्य ...। आहूय सादरतया तपसोऽन्तिमेऽह्नि काणो द्विजः प्रतिगृहं बत यत्र पूज्यः Subhāṣi. 776; पञ्च साम्नो भक्तयः सन्ति, तत्र यान्तिमा समाप्तिरूपा भक्तिः सा निधनशब्दार्थः MayūMāli. 158. 6 (*on* ii. 2. 13); ननु अन्तिमस्य कर्मणः स्वरूपेण साहित्यसंभवात् तस्यावान्तरापूर्वं नावश्यकम् MayūMāli. 188. 16 (*on* iii. 1. 4); **5** relating to the end-portion ऊने व्यगावितरथाभ्यधिके स्थिती स्तः स्पर्शान्तिमे क्रमगते च तथैव मर्दे GrahaLā. 5. 6 [immdiately following, very

near, MW.] [Kośas give *antima* as the synonym of the following words: *anta*, AbhidhāCin. 1459; ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *antya*, AbhidhāRaMā. 4. 90; AbhidhāCin. 1459; KalpaK. 229. 140; ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *apara*, ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *carama*, AbhidhāCin. 1459; KalpaK. 229. 140; ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *jaghanya*, AbhidhāCin. 1459; KalpaK. 229. 140; ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *paścima*, AbhidhāCin. 1459; KalpaK. 229. 140; *pāścātya*, AbhidhāCin. 1459; KalpaK. 229. 140; ŚabdaRa. (Vā); 3358; also they give *antima* in the sense of the following words : *anta*, ParaNā. 1539; *antya*, Vaija. 207. 77; *upānta*, Vaija. 212. 140; *carama*, ŚabdaRa. (Su.) 6. 56; *jaghanya*, ParaNā. 1539; and KośaKaTa. 2. 465 gives *antima* as the meaning of *jaghanya*]

अन्तिम (ant-ima) *m.* **1** lowest caste एकान्तशीलं ह्रीमन्तं सदा श्राद्धेषु भोजयेत्। यो ददात्यन्तिमेभ्यश्च स ब्रह्मघ्नो दुरात्मवान् VāyuP. ii. 17. 50; **2** (Dramat.) variety of juncture *(sandhi)* नेता स्त्री चाप्युदात्तात्र संधी आद्यौ तथान्तिमः। यथायादवोदयम् SāhiDa. 367. 1; 370. 8; **3** last moment, i.e. death, cf. **अन्तिमप्रत्यय B.**

अन्तिम (ant-ima) *n.* particular mystic syllable घनाद्यं वायुपूर्वं च दन्तयुक्तमथान्तिमम्। ... पदत्रयं प्रयोक्तव्यमेतद् ब्रह्मास्त्रमीरितम् AhirbuS. 34.6.

अन्तिमऋणभाग (antima-ṛṇabhāga) *m.* last portion of debt पङ्क्तिरथपार्थिवेन्दोरन्तिमऋणभागमोचनं द्रविणम् YātrāPra. 8. 135.

अन्तिमक्रमगत (antimakrama-gata) *adj.* pertaining to the last or final order इति जिनप्रभवो मयकान्तिमक्रमगतैर्यमकावयवैर्नुताः बलममी वितरन्तु CaturJiSta. 26.

अन्तिमक्रिया (antima-kriyā) *f.* last action परमापूर्वं जन्यते ... किंत्वन्तिमक्रियया परिपालनरूपक्रियान्तरेण वेति TattvCin. iv (2). 455. 1.

अन्तिमक्षण (antima-kṣaṇa) *m.*, *n.* concluding moment पौर्णमास्यमावास्याशब्दावपि न योगेनान्तिमक्षणवचनौ BhāṭṭDī. ii. 215. 7 (*on* v. 4. 7)

अन्तिमचिति (antima-citi) *f.* piling up of the last layer चयनमहाप्रकरणपठितत्वे चान्तिमचितावेव निवेशापत्तेः BhāṭṭDī. ii. 196. 12 (*on* v. 3. 8)

अन्तिमचिह्नगाग्र (antimacihnagāgra) *adj.* having the point extending up to the last, i.e. uppermost spot द्वितीयाङ्गताग्रजे द्वे सूत्रे लिखेदन्तिमचिह्नगाग्रे ŚilpRa. ii. 24. 92.

अन्तिमजिज्ञासा (antima-jijñāsā) *f.* desire to know the highest or final (goal) अन्तिमजिज्ञासायाः वेदाध्ययनानन्तर्योपपत्तिः YuktiSneha. 11. 10 (*on* i. 1.1)

अन्तिमजिन (antima-jina) *m.* the last Jina, i.e. Mahāvīra महावीरोऽन्तिमजिने परपुष्टे जराटके AnekāSaṁ. 4. 275.

अन्तिमजिनमुकुट (antimajina-mukuṭa) *m.*, *n.* diadem or crown of the last Jina, i.e. Mahāvīra अन्तिमजिनमुकुटस्योद्यदाश्चर्यमुच्चैः ViviTīKa. 25. 11.

अन्तिमजिनस्तुति (antimajina-stuti) *f.* laudation of the last Jina, i.e. Mahāvīra दृब्धां मयान्तिमजिनस्तुतिवृत्तिमेनां मालामिव ... वहन्तु SyādvāMañ. 32 (63)

अन्तिमतत्त्वज्ञान (antimatattva-jñāna) *n.* realization of the ultimate reality or truth प्रारब्धक्षयेऽन्तिमतत्त्वज्ञानेन सह ... अज्ञाननिवृत्तिः SiddhāTa.2.5.

अन्तिमतत्त्वबोध (antimatattva-bodha) *m.* knowledge or realization of the ultimate reality ततः तृतीयया शक्त्या प्रातिभासिकसत्त्वप्रतीतिः क्रियते, सा च अन्तिमतत्त्वबोधेन सह निवर्तते JñānBiPra. 25. 4; 25. 29.

अन्तिमता (antima-tā) *f.* the state of being the concluding (verse) न च ... षोडशिस्तोत्रस्यान्तिमता संभवति BhāṭṭDī. iv. 18. 8 (*on* x. 5. 12)

अन्तिमतीर्थकर (antimatīrtha-kara) *m.* the last of the (twenty four) Tīrthaṅkaras, i.e. Mahāvīra एवमन्तिमतीर्थकरनमस्कारमुख्यत्वेन गाथा गता TātpaVṛ. 4. 16 (*on* 1. 1)

अन्तिमतीर्थंकर (antima-tīrthaṅkara) *m.* the last of the (twenty four) Tīrthaṅkaras, i.e. Mahāvīra एवं पर्यटता वनपालेन ... अन्तिमतीर्थंकरश्रीवर्धमानस्वामिसमवसरणं दृष्टम् SamyaKau. 2. 2.

अन्तिमत्व (antima-tva) *n.* **1** the state of being the last in a series or order अध्यात्मविषयविचारस्यान्तिमत्वात् TattvPrakā. 107A. 4 (*on* ii. 3. 1); गुणस्यैवान्तिमत्वेन प्रतिबन्धकल्पनानुपपत्तेः MīmāKau. ii. 199. 2 (*on* iii. 1. 21); वाचनिकस्यान्तिमत्वेन तदधिकारविच्छेदात् MīmāKau. ii. 340. 19 (*on* iii. 3. 12); **2** the state of being the concluding (verse) न चाग्निष्टोमस्तोत्रादेरन्तिमत्वे षोडशिस्तोत्रस्यान्तिमता संभवति BhāṭṭDī. iv. 18. 8 (*on* x. 5. 12)

अन्तिमत्वदान (antimatva-dāna) *n.* inclusion of the (qualifying phrase as the) state of being the last आवश्यकं चेदमन्तिमत्वदानम् BhāṭṭDī. iv. 145. 16 (*on* xi. 1. 8)

अन्तिमत्वसमर्थन (antimatva-samarthana) *n.* justification of the state of being the ultimate ब्रह्मप्राप्तिमार्गे मुख्यवायोरन्तिमत्वसमर्थनात् TattvPrakā. 215A. 5 (*on* iv. 3. 6)

अन्तिमदशा (antima-daśā) *f.* last stage or condition अन्तिमदशायामेव साक्षात्कारो भवति, न ततः पूर्वम् ŚivārkaMaDī. ii. 437. 24 (*on* iv. 1. 12)

अन्तिमदाहाख्य (antimadāhākhya) *adj.* called or known as the last cremation, i.e. funeral rite अन्तिमदाहाख्ये कर्मणीत्यर्थः MayūMāli. 826. 12 (*on* xi. 3. 13)

अन्तिमदेह (antima-deha) *m.*, *n.* last form of body प्रवृत्तयोऽप्यात्ममयप्रकाशान्नह्यन्ति न ह्यन्तिमदेहमाप्तान् NaiṣC. 22. 118.

अन्तिमनाश्यत्व (antimanāśya-tva) *n.* the state of being what is to be destroyed last तस्या अन्तिमनाश्यत्वादिति व्याख्येयम् MīmāKau. ii. 197. 17 (*on* iii. 1. 20)

अन्तिमपक्ष (antima-pakṣa) *m.* final view or alternative अन्तिमपक्षस्यासंभवात् AdvaiSi. 420. 7; अन्तिमपक्षे तत्प्रयुक्तः MayūMāli. 575. 8 (*on* ix. 1.1)

अन्तिमपक्षनिर्धारणार्थम् (antimapakṣanirdhāraṇārtham) *adv.* for ascertaining the final view or alternative अन्तिमपक्षनिर्धारणार्थं परीक्ष्यते TarkSaṁ. (Ā.) 133. 31.

अन्तिमपक्षाभिप्राय (antimapakṣābhiprāya) *m.* [Inst.] with the aim or intention of (referring to) the final view अन्तिमपक्षाभिप्रायेण पूर्वपक्षमाह TantrRa. 151. 10.

अन्तिमपदार्थ (antima-padārtha) *m.* **1** last class or category व्याकरिष्यते चैतदन्तिमपदार्थसमर्थनावसरे ĀtmaSi. 66. 10; **2** concluding action or rite अवभृथस्यान्तिमपदार्थत्वेन ... कर्तव्यत्वात् MayūMāli. 815. 14 (*on* xi. 2. 13)

अन्तिमपदोत्तरम् (antimapadottaram) *adv.* after the final word अन्तिमपदोत्तरं लिखितमिति शेषः VīraMi. (Vyavahāra.) 145. 14.

अन्तिमपरमाणु (antima-paramāṇu) *m.* last, i.e. minutest atom अन्तिमपरमाणुसाक्षात्कारो न कर्तृभावोपयोगी ĪśvaSi. (Yā.) 74.1.

अन्तिमपरिमाण (antima-parimāṇa) *n.* last, i.e. minutest measure आदिमध्यान्तिमपरिमाणानां नित्यत्वे आपत्तिते परिमाणत्रयवत्त्वमात्मनः स्यात् VedāntKa. 310. 14 (*on* ii. 2. 36)

अन्तिमपर्वस्पृष्टा (antimaparva-spṛṣṭā) *adj.* (*f.*) touching, i.e. reaching the last, i.e. the uppermost joint of finger कनिष्ठिका अनामिकान्तिमं पर्व समानीता अन्तिमपर्वस्पृष्टा VīraMi. (Lakṣaṇa.) 20. 25.

अन्तिमपशु (antima-paśu) *m.* last animal, i.e. victim अन्तिमपशोः प्रथमद्वितीयपदार्थानुष्ठानेऽत्यन्तसंनिकर्षः स्यात् MayūMāli. 410. 22 (*on* v. 1. 5)

अन्तिमपाद (antima-pāda) *m.* last foot or quarter अन्तिमपादेन तैत्तिरीयोपनिषदर्थोपसंहारः ŚivārkaMaDī. ii. 320. 10 (*on* iii. 3. 22)

अन्तिमपूर्व (antima-pūrva) *adj.* which has the last as the first आश्रमेषु ... चतुर्ष्वन्तिमपूर्वेषु ह्युत्तमादिक्रमेण तु। दशगुणं सहस्रं स्यात् फलम् BṛParāSm. 4. 43.

अन्तिमप्रकाशन (antima-prakāśana) *n.* last manifestation अन्तिमप्रकाशनविषयीभूतपावनक्रियाकरणप्रकाशनार्थस्यैवानन्तर्यादवगतत्वेन ... करणव्यवस्थाया अप्युपपत्तेः MīmāKau. iii (2). 133. 10 (*on* ii. 1. 49)

अन्तिमप्रतीक (antima-pratīka) *m.* symbol or representative part (of a Mantra) which is the last अन्तिमप्रतीकेनापि विनियोगस्य संकर्षे वक्ष्यमाणत्वात् MīmāKau. iii (2). 125. 8 (*on* ii. 1. 48)

अन्तिमप्रत्यक्ष (antima-pratyakṣa) *n.* last or final perception नन्वन्तिमप्रत्यक्षमतीताभ्यां प्रत्यक्षाभ्यां कथमनुगृह्यत इत्यत आह TātpaṬ. (Vā.) 167. 13 (*on* i. 1. 5)

अन्तिमप्रत्यय (antima-pratyaya) *m.* **A** ultimate realization अन्तिमप्रत्ययस्य मोक्षहेतुत्वदर्शनात् ... शास्त्रवश्यत्वमवर्जनीयम्। न चान्तिमप्रत्ययशास्त्रममुमुक्षुविषयम् ŚrutaPra. ii. 582. 14 (*on* iv. 1. 12); **B** realization at the last moment, i.e. death न हि जीवद्दशायामुपास्य साक्षात्कारोदयमात्रेण चारितार्थ्यं किंत्वन्तिमप्रत्ययोऽप्यपेक्षितः ŚivārkaMaDī. ii. 444. 15 (*on* iv. 1. 16); स चान्तिमप्रत्यय एतच्छरीरावसाने ... भवति YatīndraDī. 63. 7; **C** last, i.e. following knowledge तस्य च प्रक्रान्तस्याप्यन्तिमप्रत्ययसावधिकत्वेन निःशेषनिष्पन्नत्वाभावात् ŚatDū. 137. 10.

अन्तिमप्रत्ययसद्भाव (antimapratyaya-sadbhāva) *m.* existence of the realization at the last moment, i.e. death 'या ते रुद्रे'ति मन्त्रोऽन्तिमप्रत्ययसद्भावे प्रमाणत्वेनोदाहृतः ŚivārkaMaDī. ii. 439. 14 (*on* iv. 1. 13)

अन्तिमप्रत्ययसिद्धयर्थम् (antimapratyayasiddhyartham) *adv.* for the

sake of the establishment of the ultimate realization सिद्धान्तेऽपि ... अन्तिमप्रत्ययसिद्ध्यर्थमनुवर्तनीयतोक्तिरपि न युक्ता ŚrutaPra. ii. 582. 31 (*on* iv. 1. 12)

अन्तिमप्रत्ययापेक्षा (antimapratyayāpekṣā) *f.* expectancy for the ultimate realization अस्यां च विद्यायामन्तिमप्रत्ययापेक्षापि न विद्यते NyāySiA. 220. 3.

अन्तिमप्रत्ययावधिका (antimapratyayāvadhikā) *adj. (f.)* limited by the knowledge at the last moment, i.e. death साधनसप्तकानुगृहीता भक्तिर्दर्शनसमानाकारान्तिमप्रत्ययावधिका च भवति YatīndraDī. 63. 6.

अन्तिमप्रथमयोषिद्ग्राह (antimaprathamayoṣid-grāha) *adj.* (used as noun) (one) who holds, i.e. marries woman of the first and (one) who marries woman of the last type (of the wantons) यथाक्रमेणान्तिमप्रथमयोषिद्ग्राहयोरेवर्णापाकरणेऽधिकारित्वम् Subodhi. 28. 8 (*on* 2. 51)

अन्तिमप्रधान (antima-pradhāna) *n.* last principal activity or sacrifice अन्तिमप्रधानोपकारेणैवेति नाङ्गानां पृथक्करणापत्तिः BhāṭṭaDī. iv. 145. 14 (*on* xi. 1. 8)

अन्तिमप्रधानापूर्व (antimapradhānāpūrva) *n.* chief or primary transcendent merit which is the highest अन्तिमप्रधानापूर्वनिष्ठयोग्यताजननान्तरमेव तेषां नाशः MīmāKau. iii (2). 54. 11 (*on* ii. 1. 6)

अन्तिमप्रयाण (antima-prayāṇa) *n.* last departure, i.e. death हरिनीलशिलाविभङ्गनीलाः प्रतिभास्सन्तु ममान्तिमप्रयाणे Yādavā. 15. 90.

अन्तिमप्रश्न (antima-praśna) *m.* last question गार्गिब्राह्मणे ... 'कस्मिन्नु खलु ब्रह्मलोका ओताश्च प्रोताश्चे'त्यन्तिमप्रश्नस्य तदानीं निवारितस्याक्षरब्राह्मणे पुनः प्रवर्तनायाम् ŚivārkaMaDī. i. 421. 28 (*on* i. 3. 9)

अन्तिमप्राप्य (antima-prāpya) *adj.* to be attained ultimately न च वाच्यं वायोः सर्वाधिकार्युत्तमत्वात्स एवान्तिमप्राप्यः TattvPrakā. 215A. 8 (*on* iv. 3. 6)

अन्तिमबुद्धि (antima-buddhi) *f.* last cognition in a series अद्वैतश्रुतिस्तदा तन्न्यायाद् यापि बुद्धिः शेषं गत्वा नानुव्यवसीयते ... यत्र सा बाध्यते तत्तुल्यन्यायत्वादन्तिमबुद्धेरपि KhaṇḍanKhā. 161. 8; अन्तिमबुद्धेरद्वैतश्रुतिजबुद्ध्यादितो भेदो न त्वया प्रमितः KhaṇḍanKhā. 175. 13.

अन्तिमबुद्धिविषया (antimabuddhi-viṣayā) *adj. (f.)* referring to the last cognition in a series किं वा बुद्ध्यन्तरदृष्टव्याप्तिसनाथया पक्षधर्महेतुमुल्लिखन्त्या बुद्ध्यान्तिमबुद्धिविषयया KhaṇḍanKhā. 161. 12.

अन्तिमबुद्ध्यादिभेद (antimabudhyādi-bheda) *m.* difference from the last cognition etc. अन्तिमबुद्ध्यादिभेदो न भवता शक्यप्रमः, परेण तच्चिन्तनादेरपि संभवात् KhaṇḍanKhā. 181. 6.

अन्तिममन्त्र (antima-mantra) *m.* last formula चतुर्णामपि मन्त्राणाम् ... आद्यमन्त्रत्रयजन्यस्मृतेश्च नष्टत्वेनान्तिममन्त्रोच्चारणानन्तरक्रियमाणक्रियां प्रति करणत्वानुपपत्तिः MīmāKau. iii (1). 78. 7 (*on* i. 2. 43)

अन्तिममन्त्रवत् (antimamantra-vat) *adv.* like the last formula न च ... त्रिभिरपि मन्त्रैः ... पूर्वमन्त्रयोरप्यन्तिममन्त्रवत्प्रयोगोपपत्तिरिति वाच्यम् MīmāKau. iii (2). 133. 9 (*on* ii. 1. 49)

अन्तिममात्र (antima-mātra) *n.* **1** only the final (syllable or letter) न तावता व्यवहितानामनङ्गत्वं, तदनङ्गत्वे हि तद्रहितादन्तिममात्रादर्थप्रतीतिः स्यात् NyāyRa. 531. 20 (*on* 5 (11). 83); **2** only the last (object) अथाश्रमं चरमं संप्रविश्य ...। अन्तिममात्रं हि चरमशब्दार्थः न पुनः प्रसिद्धव्यतिरिक्तः ŚatDū. 230. 17.

अन्तिममूर्छन (antima-mūrchana) *adj.* having the melody or gamut (*mūrchanā* beginning) with the last (tone, i.e. *pañcama)* भिन्नतानः। मध्यमापञ्चमीजातः ...। संचारिणि प्रसन्नादिमण्डितोऽन्तिममूर्छनः SaṁgīRa. ii. 36. 4 (2. 36) (*but* comm. ऋषभादिमूर्छनः)

अन्तिमयाम (antima-yāma) *m.* last watch (consisting) of three hours रात्रेरन्तिमयामे तु वेदाभ्यासं चरेद् बुधः DevīBhāP. xi. 2. 2.

अन्तिमयुग (antima-yuga) *n.* last aeon or age, i.e. Kali age सत्रिप्रभृतीनामपि ... अघसंकोचनम् ... अन्तिमयुगे न स्यात् PāñcRāRa. 170.14.

अन्तिमयुगवेदान्तिन् (antimayuga-vedāntin) *m.* philosopher of the last aeon or age, i.e. the proponent of Māyā अत्रान्तिमयुगवेदान्तिनामभिजन्मरहस्यं प्रकाशयामः NyāySiA. 228. 23.

अन्तिमयोग्यतोत्पत्ति (antimayogyatotpatti) *f.* origination of the last or final competency अन्तिमयोग्यतोत्पत्तौ च नाशः BhāṭṭDī. i. 89. 7 (*on* ii. 1.3)

अन्तिमरेखा (antima-rekhā) *f.* last line तस्यैव भागसप्तकस्यान्तिमरेखागर्भदेशे सूत्रान्तं निवेश्य तत्सूत्रपरिभ्रमणेन ... विश्रान्तप्रान्तवृत्तार्धं विरचयेत् CaturCin. i. 127. 21.

अन्तिमवर्ण (antima-varṇa) *m.* final letter विस्मृतपूर्ववर्णानामन्तिमवर्णमात्रान्न पदार्थावगतिर्भवति ŚastrDī. 153. 6 (*on* i. 1. 7)

अन्तिमवर्णस्मृति (antimavarṇa-smṛti) *f.* recollection of the final letter विस्मृतपूर्ववर्णस्यान्तिमवर्णस्मृतिमतः ... विस्मृतपूर्वपदस्य वाक्यार्थप्रत्ययाभावापत्तेः BhāṭṭCin. i. 137. 5 (*on* i. 1. 6)

अन्तिमवस्त्वन्त (antimavastv-anta) *m.* [Loc.] at the end of the last, i.e. third (type of) plot विविधोऽन्तिमवस्त्वन्ते कार्यो द्वैगेयकाभिधः (तालः) SaṁgīRa. iii. 41. 3 (5. 84)

अन्तिमवाचनिकाङ्गसंबन्ध (antima-vācanikāṅgasambandha) *m.* final relation with the expressed member न च सा प्रत्येकमुत्तेजिका ... तदुत्तेजनस्य चान्तिमवाचनिकाङ्गसंबन्धनाश्यत्वाङ्गीकारात् MīmāKau. ii. 195. 12 (*on* iii. 1. 20)

अन्तिमवासनाधार (antimavāsanādhāra) *m.* substratum of the last impression वासनापरंपरायाम् अन्तिमवासनाधारं ज्ञानं फलभोक्तृरूपं ज्ञानं जनयति NyāyRa. 700. 13 (*on* 5 (17). 46)

अन्तिमविधितस् (antimavidhi-tas) *adv.* than or compared to the last injunction अन्तिमविधितः पूर्वं संदिग्धत्वेन मीमांसोपपत्तेः BhāṭṭDī. iv. 105. 10 (*on* x. 8. 5)

अन्तिमविवक्षा (antima-vivakṣā) *f.* speakers intention for the last alternative or probans शतगुणिताभ्यस्तप्राजापत्यानन्दतुलितानन्दवत्त्वादित्यन्तिमविवक्षायां हेत्वर्थस्य कल्पनीयत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 224. 11 (*on* i. 1. 16)

अन्तिमविषयत्व (antimaviṣaya-tva) *n.* the state of referring to the final (word) अधिकाया आवृत्तेरन्तिमविषयत्वात् सर्वस्याप्यन्तिमविषयकत्वमेवेत्यपि वक्ष्यते BhāṭṭDī. ii. 191. 13 (*on* v. 3. 2)

अन्तिमवृत्तसंस्थ (antimavṛtta-saṁstha) *adj.* existing at the last circle तत्सूत्रतन्मुखतयान्तिमवृत्तसंस्थं तन्मात्रसूत्रमभिवर्त्य लिखेद् द्विपार्श्वे ŚilpaRa. ii.28.33.

अन्तिमवेद (antima-veda) *m.* last Veda (of the Trayī), i.e. the Sāmaveda 'समानं वर'मित्यन्तिमवेदान्तिमवर्णस्य च समाहृतिरां-नेति पदम् ŚivārkaMaDī. i. 4. 11 (*on* i. 1. 1)

अन्तिमव्याख्यान (antima-vyākhyāna) *n.* last explanation or exposition 'पुत्रहीनस्य रिक्थिन' इत्यस्यान्तिमव्याख्यानेनायमर्थः सिद्धः Subodhi. 30. 8 (*on* 2. 52)

अन्तिमव्यापक (antima-vyāpaka) *adj.* which pervades, i.e. covers the last व्ययाश्च परलेखान्ता अन्तिमव्यापकाश्च ये ŚukraNī. 2. 385.

अन्तिमव्यापारनिष्ठ (antimavyāpāra-niṣṭha) *adj.* present in the last operation पचतीत्यादौ फलजनकतावच्छेदकतया व्यापारसमुदायनिष्ठोऽन्तिमव्यापारनिष्ठो वा वैजात्यमखण्डोपाधिर्वा सिद्धः पच्याद्यर्थः BhāṭṭCin. i. 77. 28 (*on*. i. 1. 4); i. 81. 24 (*on* i. 1. 4)

अन्तिमव्यापारवर्तिन् (antimavyāpāra-vartin) *adj.* present in the last operation फलानुकूलयावद्व्यापारविशेषवर्ति अन्तिमव्यापारवर्ति वा पाकत्वयागत्वादिजातिरखण्डोपाधिर्वा तत्तद्धातुशक्यतावच्छेदकम् MīmāKau. iii (2).19.15 (*on* ii.1.5)

अन्तिमशब्दानङ्गीकार (antimaśabdānaṅgīkāra) *m.* non-admittance of the last or final sound तेनान्तिमशब्दानङ्गीकारात् अविशेषेण तु सर्वशब्दपक्षीकरणे भागासिद्धो हेतुः YuktiSneha. 146. 5 (*on* i. 1. 6)

अन्तिमशरीर (antima-śarīra) *n.* last body अन्तिमशरीरं तु यत्किमपीति न दोषः NyāySiA. 217. 29.

अन्तिमशरीरनिवृत्ति (antimaśarīra-nivṛtti) *f.* cessation of the last body अन्तिमशरीरनिवृत्तौ देशकालनियमाभावोऽपि सिद्धः NyāySiA. 219. 7.

अन्तिमशरीरविषयत्व (antimaśarīraviṣaya-tva) *n.* the state of referring to the last body अस्माच्छरीरात्समुत्थाय इत्यादेरप्यन्तिमशरीरविषयत्वात् NyāySiA. 219. 6.

अन्तिमश्रुति (antima-śruti) *f.* last hearing, i.e. scriptural statement अन्तिमश्रुतौ च स्फुटमभेदाप्रतीतेः TattvPrakā. 154A. 2 (*on* iii. 2. 13)

अन्तिमसत्फल (antima-satphala) *n.* ultimate good effect आविश्चकारवदनोल्लासमन्तिमसत्फलम् BṛBrahmaS. iii. 6. 46.

अन्तिमसाक्षात्कार (antima-sākṣātkāra) *m.* ultimate manifestation यो हि रामरामेत्येवं भगवन्नामैव यावदन्तिमसाक्षात्कारं संकीर्तयति तं प्रति संतुष्टभगवता त्वमेव रामोऽसीत्येवं उपदिश्यमानस्य तस्यैव करणत्वोपपत्तेः VīraMi. (Bhakti.) 39. 22.

अन्तिमसान्नाय्य (antima-sānnāyya) *n.* last oblation (in the Darśapūrṇamāsa) prepared by mixing milk and curds अन्तिमसान्नाय्यधर्मानन्तरमाग्नेयान्तिमधर्मस्य ... समावेशेन MayūMāli. 439. 11 (*on* v. 4. 2)

अन्तिमसुत्यापूर्व (antimasutyāpūrva) *n.* transcendent merit produced from the last, i.e. the third or evening pressing in the Soma-sacrifice

सुत्याकालबहिर्भूताङ्गानामन्तिमसुत्यापूर्वेणैव नाशः BhāṭṭDī. iv. 203. 1 (*on* xi. 4. 6)

अन्तिमसूत्र (antima-sūtra) *n.* last aphorism अन्तिमसूत्रव्यतिरिक्तानि सूत्राणि पूर्वपक्षपराणि व्याख्यातानि ŚrutaPra. ii. 411. 9 (*on* iii. 1. 7)

अन्तिमसूत्रद्वय (antima-sūtradvaya) *n.* last pair of aphorisms जीवस्रष्टृत्वस्यान्तिमसूत्रद्वयव्युदस्तत्वात् ŚrutaPra. ii. 428. 19 (*on* iii. 2. 6)

अन्तिमसूत्रव्याख्यान (antimasūtra-vyākhyāna) *n.* explanation of the last aphorism 'महद्य न तन्त्रसिद्धमिह प्रत्यभिज्ञायते आत्मशब्देन सामानाधिकरण्यात्' इति हि अन्तिमसूत्रव्याख्याने तैरुक्तम् ŚrutaPra. ii. 103. 29 (*on* i. 4. 1)

अन्तिमस्थानत्वावगति (antimasthānatvāvagati) *f.* knowledge of the state of occurring at the final position पर्यासशब्दस्य ... अन्तवचनत्वेन प्रसिद्धेस्समाख्ययैवान्तिमस्थानत्वावगतेस्तदबाधार्थं प्राक्पर्यासादागन्तूनां निवेशकल्पनात् BhāṭṭDī. ii. 193. 11 (*on* v. 3. 4)

अन्तिमस्वर (antima-svara) *m.* last vowel कन्यास्तननिभः सर्गो विसर्गश्चान्तिमस्वरः Tantrābhi. (5) 36. 16.

अन्तिमस्वरप्लुतत्वविकल्प (antimasvaraplutatva-vikalpa) *m.* option of having the prolation of the final vowel क्षत्रियवैश्यौ प्रति प्रत्यभिवादनवाक्येऽन्तिमस्वरप्लुतत्वविकल्पस्य ... व्याकरणे अभिधानात् VīraMi. (Saṁskāra.) 453. 1.

अन्तिमस्वैरिणी (antima-svairiṇī) *f.* last (of the four types of) wanton women बहुधनस्त्रीहारिणोऽन्तिमस्वैरिणीप्रथमपुनर्भूहारिणश्चाभावे पुत्रो दाप्यः VīraMi. (Vyarahāra.) 270. 4.

अन्तिमस्वैरिणीग्राह (antimasvairiṇī-grāha) *adj.* (used as noun) (one) who holds, i.e. marries the last (of the four types of) wanton women तेऽन्तिमस्वैरिणीग्राहस्य प्रथमपुनर्भूग्राहस्य चाभावे पुत्रो दाप्यः VyavaNi. 263.6.

अन्तिमस्वैरिणीग्राहिन् (antimasvairiṇī-grāhin) *adj.* (used as noun) (one) who holds, i.e. marries the last (of the four types of) wanton women अन्तिमस्वैरिणीग्राहिणः प्रथमपुनर्भूग्राहिणः सप्रधानस्त्रीहारिणश्चाभावे पुत्रो दाप्यः Mitā. 169. 6 (*on* 2. 51); अनेके योषिद्ग्राहिणस्तत्र द्वे कोटी अन्तिमस्वैरिणीग्राही प्रथमपुनर्भूग्राही, प्रकृष्टधनयुक्तस्त्रीहारीत्येका कोटिः Subodhi. 29. 9 (*on* 2. 51); BālamBha. ii. 67. 17 (*on* 2. 51)

अन्तिमांश (antimāṁśa) *m.* **A** last part, i.e. activity आग्नेयवाक्यं स्वार्थमुपस्थापयति, तस्य च ... अन्तिमांशोऽपेक्षावशात् सौर्यभावनया गृह्यते NyāyRa. 449. 18 (*on* 5(6). 52); **B** last part, i.e. portion अष्टधा दशधा वापि कुर्याद् द्वादशधापि वा। यामिकार्थमहोरात्रं यामिकान् वीक्ष्य नान्यथा। ... आद्यः पुनस्त्वन्तिमांशं स्वपूर्वांशं ततोऽपरे ŚukraNī. 4 (7). 406.

अन्तिमाङ्क (antimāṅka) *m.* **1** last point तथान्तिमाङ्कस्थसिराग्रजे द्वे सूत्रे तृतीयान्तमथादिमान्तम् ŚilpRa. ii. 24. 93; **2** the last digit, the number nine, Apte.

अन्तिमाङ्गुलि (antimāṅguli) *f.* the little finger (*kaniṣṭhikā*), Apte.

अन्तिमादिक्रम (antimādi-krama) *m.* [Inst.] in the order beginning from the last, i.e. in the reverse order देवतायतने कुर्याज्जपं नद्यादिकेषु च। ... चतुर्ष्वपि च पूर्वेषु ह्यन्तिमादिक्रमेण तु। दशगुणं सहस्रं स्यात् फलम् BālamBha. i. 110. 8 (*on* 1. 24)

अन्तिमाधिकरण (antimādhikaraṇa) *n.* last section चतुर्थे तृतीयपादेऽन्तिमाधिकरणम् Subodhi. 32. 14 (*on* 2. 56); BālamBha. ii. 72. 28 (*on* 2. 56)

अन्तिमान्वित (antimānvita) *adj.* accompanied by the last mystic syllable, i.e. *n* जीवः पञ्चमवर्गादिचतुर्थाद्योऽन्तिमान्वितः AhirbuS. 34. 9.

अन्तिमापूर्व (antimāpūrva) *n.* last transcendental merit प्रयाजादाविवान्तिमापूर्वेणैवाग्नीषोमीयादिजन्योपकारनाशात् सकृदेव करणम् BhāṭṭDī. iv. 202. 13 (*on* xi. 4. 6)

अन्तिमाराधना (antimārādhanā) *f.* last worship or honour अन्तिमाराधनां सम्यग्विधित्सुर्व्युत्सृजाम्यहम् PāṇḍaC. 15. 84.

अन्तिमार्ण (antimārṇa) *m.* last letter अन्तिमार्णैर्दशाङ्गानि तैरेव च तया(था)र्चनम् PadmP. iv. 81. 32.

अन्तिमावगम (antimāvagama) *m.* last perception or knowledge विच्छेदाभ्युपगमे त्वन्तिमावगमस्याप्रामाण्यादा प्रथममप्रमात्वापत्तेः KhaṇḍanKhā. 437.4.

अन्तिमावधि (antimāvadhi) *adv.* till the last, i.e. the lowest कुडुबद्वयद्वयह्रासमाचरेदन्तिमावधि PāraS. 18. 68.

अन्तिमावयव (antimāvayava) *m.* **1** last part अनेकावयवव्याप्तस्य तस्य अन्तिमावयवमात्रसाधनीभूतेन हीषादिना निर्वर्तयितुमशक्यत्वात् MayūMāli. 158. 15 (*on* ii. 2. 13); **2** last member अन्तिमावयवहानावपि नोपान्तिमावयवहानिः SiddhāTaVi. 54. 3.

अन्तिमावस्था (antimāvasthā) *f.* last state or condition यस्य मे समुपस्थितायाममुष्यामन्तिमावस्थायामुपेत्य भगवत्या प्रकाशितम् ... दिव्यमात्मीयं रूपम् TilaMañ. 55. 18.

अन्तिमाशाराग (antimāśā-rāga) *m.* (red) colour of the western quarter or direction उपास्य सांध्यं विधिमन्तिमाशारागेण कान्ताधरचुम्बिचेताः। अवाप्तवान् सप्तमभूमिभागे भैमीधरं सौधमसौ धरेन्द्रः NaiṣC. 22. 1.

अन्तिमाश्लेष (antimāśleṣa) *m.* last embrace मानात् काप्यन्तिमाश्लेषे निराकृत्य प्रियं पुरा। मृतं तु सस्वजे स्वागः शोचन्ती तत् पुनस्तमाम् PāṇḍaC. 13.1067.

अन्तिमासत्त्व (antimāsattva) *n.* non-existence of the last (knowledge) अन्तिमासत्त्वे पूर्वपूर्वप्रवाहासत्त्वापत्तिः KhaṇḍanKhā. 47. 17.

अन्तिमित्र (ánti-mitra) *adj.* who has friends nearby अ॑न्तिमित्रश्च दूरे॑ऽमित्रश्च MaiS. ii. 6. 6 (ii. 67. 16); VājaS. 17. 83.

अन्तिमी (antimī) *adj. (f.)* [irr.] last of the eighteen types of hell घोराख्या प्रथमा कोटिः ... दीप्तप्रायेति चान्तिमी। ... नामतः प्रोक्ता ... नरककोटयः ŚivaP. v. 8. 22 (415A. 14)

अन्तिमेष्टका (antimeṣṭakā) *f.* last brick लोकंपृणा च प्रकरणपठितानामन्तिमेष्टका NyāyMāVi. 291. 10 (*on* v. 3. 8)

अन्तिमोच्छ्वास (antimocchvāsa) *m.* last breath or exhalation शरीरमन्तिमोच्छ्वासे तदपि व्युत्सृजाम्यहम् PārśvC. 6. 1341.

अन्तिमोल्लेख (antimollekha) *m.* concluding remark or declaration संज्ञकसंग्रहस्य अन्तिमोल्लेखः PurāPraSaṁ. 136. 1.

अन्तिय (anti-ya) *adj.* existing close or near by तथाघौ येऽन्त्यथर्वसु। अन्ति॒ये च॑ दू॒रके MahāBh. iii. 229. 5 (*on* vi. 4. 149); अन्तियः KāśiVṛ. *on* vi. 4. 149; Prasā. i. 352. 14; वान्तमा ... अन्तियान्तिषद् ŚākaṭāVyā. ii. 3. 113; वान्तम् ... अन्तियान्तिषत् SiddhaHe. vii. 4. 31.

अन्तिल (antila) *m.* name of a general of Mahāyakṣas अथ खलु तत्र पर्षदि द्वादश महायक्षसेनापतयः सन्निपतिता अभूवन् यदुत किंभीरो नाम महायक्षसेनापतिः ... अन्तिलो नाम महायक्षसेनापतिः GiMs. i. 30. 1.

अन्तिवर्धन (antivardhana) *m.* name of a person ततः ... क्षमान् ... बुभुजे ... अन्तिवर्धनः AvantiKa. 179. 7.

अन्तिवामा (ánti-vāmā) *adj. (f.)* who has wealth by the side or along with अन्ति॑वामा ... आ भ॑रा वसू॑नि (उषो॑ देवि) ṚV. vii. 77. 4 (*but* Sāy. अन्ति अस्मदन्तिके वामं वननीयं धनं यस्याः)

अन्तिषद् (anti-ṣad) *m.* [MahāBh. iii. 229. 2; CāndraVṛ. *on* v. 3. 146; KāśiVṛ *on* vi. 4. 149; SiddhaHe. vii. 4. 31; GaṇRa. 2. 158 (192); 2. 158 (194); Prasā. i. 352. 14; ŚākaṭāVyā. ii. 3. 113] one who sits near, pupil तत्र प्रदक्षिणीचक्रुः सामरास्ते जगद्गुरुम्। शुश्रूषमाणास्तस्थुश्च पादान्तेऽन्तिषदो यथा TriṣaŚaPuC. ii. 6. 676; उर्वोरवरजा रम्भा पादयोः पद्ममन्तिषद् TriṣaŚaPuC. iv. 4. 25; जगदधीश सुदर्शनभूमिपान्वयपयःसरिदीशशिखामणे। प्रणिदधेऽन्तिषदो विषदव्रता वनरता न रता नर तावकान् CaturJiSta. 18; मुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिषदो वयम्। मा चिन्तय तमस्मासु क्वार्कः क्व ज्योतिरिङ्गणाः PariPar. 12. 258; दारुणो रणभरः क्षयकालस्यान्तिषद्विविषदोघसमक्षम् VasaViKā. 5.74; नाम्ना महागिरिरिति स्थिरतागिरीन्द्रो ज्येष्ठोऽन्तिषत् समजनिष्ट विशिष्टलब्धिः KumāCaSaṁ. 139. 8.

अन्तिषुम्ण (ánti-ṣumṇa) *adj.* at hand with kindness, PW. (better **अन्तिसुम्ना**)

अन्तिसुम्न (ánti-sumna) *adj.* at hand with kindness, pw; MW. (better **अन्तिसुम्ना**)

अन्तिसुम्ना (ánti-sumnā) *adj. (f.)* at hand with kindness शुम्भ॑नी द्यावा॑पृथि॒वी अन्ति॑सुम्ने॒ महि॑व्रते AV. vii. 112. 1; xiv. 2. 45; AV. (P.) xviii. 11. 5.

अन्तिसूत्र (anti-sūtra) *n.* cord (placed) nearby ततो ह्यन्तिसूत्रेण सुक्स्रुवौ। तुरीयेण वेष्टयेदर्चयेच्च LiṅgaP. ii. 25. 80.

अन्ती (antī) *f.* fireplace चूल्यामन्तीति कथ्यते NāmŚil. 1839 [an oven, MW.; Apte]

[1]**अन्तु** (antu) Gr. nominal suffix *ant* अन्त्वसन्तस्य चाधातोः सौ। अन्तु। अस् इत्येवमन्तस्याधातोः ... दीर्घो भवति। भवान्। गोमान् Kātan. ii. 2.20.

[2]**अन्तु** (antu) Gr. imperative third person plural ending पञ्चमी तुव् ताम् अन्तु ... ऐव् आवहैव् आमहैव् SiddhaHe. iii. 3. 8; धोस् ... तुम् ताम्र् अन्तु ... स्यामहि MugdhaBo. 8. 1 (78. 23)

[1]**अन्तु** (an-tu) *m.* one who goes, i.e. protects आप्नोति अन्तुः यज्ञयोनिर्जन्तुश्च। बहुलादन्यत्रापि। अमतीत्यन्तुः Prasā. ii. 611. 20.

[2]**अन्तु** (antu) *m.* sea fish (हरदासः) अभ्यन्तरं प्रविष्टं च तम् ... अन्तुराशिजलमध्यवर्तिनं मैनाकमिव विभाव्यमानम् ... क्षितिपतिसमरकेतुमद्राक्षीत् TilaMañ. 100. 18.

अन्तृन् (antṛn) Gr. participial suffix *ant* जीर्यतेरन्तृन्। अतीते वर्तमानाज्जीर्यतेरन्तृन् भवति। जरन्। जरती Kātan. iv. 3. 95.

अन्तेगुरु (ante-guru) *adj.* [P. vi. 3. 11: GaṇRa. 2. 91 (130)] having long syllable at the end गुरावन्ताद्येति वक्तव्यम्। अन्तेगुरुः MahāBh. iii. 145. 16 (*on* vi. 3. 11); मध्य अन्त इत्येताभ्यामीपोऽनुब् भवति गुरौ द्यौ।... अन्तेगुरुः JaineVyā. 302. 27 (*on* iv. 3. 130); सप्तम्या उत्तरपदे बहुलमलुग्भवति ... अन्तगुरुः, अन्तेगुरुः CāndrVṛ. *on* v. 2. 11; अन्तेगुरुः। सप्तमीति योगविभागात् समासः KāśiVṛ. *on* vi. 3. 11; PrakriKau. i. 688. 4; SiddhāKau. 212B. 18 (*on* vi. 3. 11)

अन्तेऽग्रद्विसमा (ante'gradvisamā) *adj. (f.)* having two top ends equal at the end वीथी(?थी) ... कार्या ... षड्गोलकयुताथवा। युगाख्यस्य च चक्रस्य अन्तेऽग्रद्विसमा स्मृता PauṣkS. 4. 15.

अन्तेजात (ante-jāta) *adj.* **1** growing on the edges (of the body such as lips, fingertips) तेषु संबद्धमण्डलमन्तेजातं रक्तरोम चासाध्यमग्निदग्धं च SuśruS. ii. 5. 17; **2** (used as noun) (man) born in the lowest class, out-caste जग्ध्वा यत्तद्वा क्षुतनिष्ठीवनजृम्भास्वाचम्यान्तेजातशुनामप्यवलोके ĪśānŚiPa. ii. 9. 26.

अन्तेज्या (antejyā) *f.* last worship चतुर्विंशतिमन्तेज्या नाडीनां न ह्यतिक्रमेत् PāraS. 9. 73.

अन्तेदित् (antedit) *adj.* (used as noun) (verbal root) having the final mute or indicatory letter *i* इकारोऽनुदात्तो युजर्थः। 'विचक्षणः प्रथयन्'। नुम् तु न, अन्तेदित इति व्याख्यानात् SiddhāKau. 391B. 5 (*on* iii. 4. 112)

अन्तेदित्त्व (antedit-tva) *n.* the state of having the final mute or indicatory letter *i* चक्षिङ् व्यक्तायां वाचि।...अन्तेदित्त्वान्नुम् स्यात् DhātuPra. 2. 7 (77. 12); अन्तेदित्त्वव्याघातकत्वेन चारितार्थ्यात् LaŚabdeŚe. ii. 555. 14.

अन्तेपुर (ante-pura) *n.* inner apartment, harem बोधिसत्वस्य एवं धरणीगतमन्तःपुरं प्रतिकण्ठं दृष्ट्वा अन्तेपुरे श्मशानसंज्ञा उत्पन्ना MaVastuAva. ii. 159. 11 [DBHS.]

अन्तेबालधि (ante-bāladhi) *m.* hairy tail of a cow (*lit.* possessing hair at the end) अलुक्समासात् गोपुच्छ एवान्तेबालधिशब्देनोच्यते Upask. 80. 11 (*on* ii. 1.8)

अन्तेबालधिमत्त्व (antebāladhimat-tva) *n.* the state of possessing hairy tail अन्तेबालधिमत्त्वमपि गोत्वे लिङ्गम् Upask. 80. 14 (*on* ii. 1. 8)

अन्तेम्बवरगण्ड (antemba-varagaṇḍa) *m.* excellent lord Antemba, a title given to the king Rāmarāja आत्रेयगोत्रालंकारमणेर्मनुनयस्थितेः। अन्तेम्बवरगंडस्य हरिभक्तिसुधानिधिः EI. xiv. 222. 118.

अन्तेलघु (ante-laghu) *adj.* having short syllable at the end क्षयं खं तोंतेलघुरीशतां कृतिसुखे भोब्ज(श्)शमादौगुरुः EI. xiv. 101. 5.

अन्तेवसत् (ante-vasat) *adj.* **1** who lives or stays near तत्त्वार्थमन्तेवसतामृषीणां युवापि यः सन्नुपदेष्टुमीष्टे। प्रणौमि तम् ... आचार्यम् DakṣiMūSt. 86. 8; अन्तेवसद्भिरमलच्छविसंप्रदायमध्येतुमाश्रितजलां भागीरथीम् ... विगाह्य कुहचिन्मरालैः ... मुनिरित्यभाणीत् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 7. 65 (comm. समीपे वसद्भिः ... हंसैः); अन्तेवसन्तमपसारितपाशबन्धं वत्सं कटाक्षिततनौ सुरभौ नियोज्य। गोपालकोऽयममृतम् ... दुग्धे Acyutarā. 10. 12; जयति ... प्रशस्यतरप्रादेशनयशोदेशिकान्तेवसदरविन्देशसुतमन्दारजलदचिन्तामणिः ... धर्मशिवयोगी YātrāPra. 1. 13 (3); अन्तेवसता शम्भोरवतारेणाच्युतस्य षष्ठेन। प्रकृतयति कल्पसूत्रं प्रोक्तं रामेण यत्र गदितोऽर्थः NityoNi. 1. 9; (used as noun) (one) who stays near कविजनवारः ... अतन्द्रितैरन्तेवसद्भिः विष्टिभिश्चानुनीयमानबहुलबहुलोत्करः ... नृपाय ... वृत्तशालिनो वृत्तं निवेदयामास ĀnandRa. 2. 16 (6); **2** (used as noun) (one) who lives near (the teacher), i.e. a pupil कुटम्बी क्षितिपालाय गुरवेऽन्तेवसन् प्रिया। पत्यै वैद्याय रोगार्तो मात्रे शैशवसंगतः। निवेद्य मुच्यते दुःखात् PadmP. (Ra.) 15. 122; अन्तेवसतां तदानन्त्यं न्यदर्शयत् NyāyPari. 234. 11 (comm. शिष्याणाम्); लोभादीनपि यः परान् ... समुच्चिच्छिदे स्वस्यान्तेवसतां सतां स भगवत्पादः कथं वर्ण्यते ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 4. 66; दृष्ट्वा पुरा निजसहस्रमुखीमभैषुरन्तेवसन्त इति तामपहाय शान्तः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 95; 7. 65 (comm. शिष्यैः); 14. 145; तात्पर्यं तर्कमानानुगुणमधिगुणैश्चिन्त्यमन्तेवसद्भिः TattvMu. 1. 57; विद्यागुरुभिरभितो भूषितान्तेवसद्भिः। ईशस्याव्यात् ... भद्रपीठासिका माम् YātrāPra. 1. 74; **3** remaining, i.e. suspending below अन्तः ... अन्तेवसत्काण्डपटप्रदानैः। आवाहनाद्यैस्तव देवि नित्यमाराधनामादधते महान्तः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 12. 28.

अन्तेवसत्प्रक्रिया (antevasat-prakriyā) *f.* behaviour of a pupil येषामिच्छति कम्बुरप्यसुलभामन्तेवसत्प्रक्रियाम् MūkaPañ. 2. 5.

अन्तेऽवसायिन् (ante'vasāyin) *m.* **i** man living on the border or outskirts of a town or village, Cāṇḍāla मेदानां पुल्कसानां च तथैवान्तावसायिनाम् (v.l. अन्ते(?ऽ)वसायिनाम्) कृतं कर्माकृतं चापि रागमोहेन जल्पताम् MahāBhā. xiii. 23. 22; xiii. 48. 28 (v.l.); वृत्तिः संकरजातीनां तत्तत्कुलकृता भवेत्। अचौराणामपापानामन्त्यजान्ते(?ऽ)वसायिनाम् BhāgP. vii. 11. 30; श्रवणात्कीर्तनाद्ध्यानात् पूयन्तेऽन्ते(?ऽ)वसायिनः BhāgP. x. 70. 43; xi. 17. 20; **ii** barber अन्ते(न्ता?)वसायी नापितकः ... च दृश्यते ParyāŚaRa. 1507.

अन्तेऽवसाय्युच्छिष्ट (ante'vasāyy-ucchiṣṭa) *n.* (food) left over by a Caṇḍāla अन्तेऽवसाय्युच्छिष्टभोजने तु चण्डालपतितादीनामुच्छिष्टान्नस्य Mitā. 490. 12 (*on* 3. 289)

अन्तेवास (ante-vāsa) *m.* **1** one who lives or dwells near (the teacher), i.e. a pupil, disciple ऋभवो वै देवेषु तपसा सोमपीथमभ्यजयन् ... स प्रजापतिरब्रवीत् सवितारं तव वा इमेऽन्तेवासास्त्वमेवैभिः संपिबस्व AitBr. 13. 6 (367) (Sāy. समीपवासिनः शिष्याः) (*but* MW. a neighbour, companion); **2** act of staying near, studentship अन्तेवासिनमायान्तमन्ते वस्तुं सुलक्षणम्। समग्रहीत्समु(दमुं) तत्रान्तेवासाय विचक्षणः ParamāKā. 137. 50.

अन्तेवासस्त्याग (ante-vāsastyāga) *m.* act of abandoning or giving away of clothes on the last day (of impurity) अन्त्यानां शूद्राणामन्तेवासस्त्यागविधानात् BālamBha. iii. 28. 29 (*on* 3. 16)

अन्तेवासि (antevāsi) *adv.* [P. iv. 4.128; enumerated in the *dvidaṇḍyādigaṇa*, GaṇPā. 122. 21] in a manner of dwelling near (the teacher), GaṇPā. 122. 21 [in statu pupillari, MW.; Apte; in a state of pupilage, Apte.]

अन्तेवासिक (antevāsi-ka) *m.* pupil आत्मनि च ते कुलपुत्र अन्तेवासिकसंज्ञोत्पादयितव्या GaṇḍVyū. 366. 6 [DBHS.]; चित्राचार्यो यथा कश्चिच्चित्रान्तेवासिकोऽपि वा। चित्रार्थे नामयेद् रङ्गान् LaṅkāSū. 2. 117 (22. 10) [DBHS.]; तेन सार्धं विहार्यन्तेवासिकाः समन्तात्प्रेषिताः GiMs. iii (2). 117. 14; बोधिसत्वो छत्रयष्टि च प्रतिष्ठापितो बाराणसिये भगवतो चंक्रमे सहा मात[क]पितिहि सहा उपध्यायाचेरेहि सध्येविहारिहि अन्तेवासिकेहि च सहा बुद्धमित्रये EI. viii. 176. 7.

अन्तेवासिकिनी (antevāsik-inī) *f.* female disciple or pupil एतस्य पुवाय [अ]यिकाजीवाये अन्तेवासिकिनिये दताये निवतना EI. ii. 204(xxi). 1.

अन्तेवासिगण (antevāsi-gaṇa) *m.* group of pupils or disciples तौ बटू पाठयन्नसौ। अन्तेवासिगणं चान्यमस्थात्संवत्सरद्वयम् BṛKathāŚloSaṁ. 21. 109.

अन्तेवासिगणपरिवृत (antevāsigaṇa-parivṛta) *adj.* surrounded by the group of pupils or disciples काम्पिल्यराजधान्यां भगवान् पुनर्वसुरात्रेयोऽन्तेवासिगणपरिवृतः ... अग्निवेशमब्रवीत् CaraS. iii. 3. 3 (1941 Ed.); आचार्यपुत्रः ... वाग्मी चान्तेवासिगणपरिवृतः ... भवस्वामी नाम ब्राह्मणः PādaTā. 6.2.

अन्तेवासिता (antevāsi-tā) *f.* the state of being a pupil or disciple, studentship आसीन् माधुम[ते]यः पवनशिवस्तमनु जयति शव्द(ब्द)शिवः। ईश्वरशिवः पुनाति च तस्यान्तेवासितान्सु(Read तां सु)कृती EI. i. 258. 18; यस्यान्तेवासितामन्ये तेजांसि दधतेऽन्वहम् PāṇḍaC. 6. 729; स पितुरन्तेवासितया ... अतिष्ठत्संयतः YogVā. iv. 51. 30; पुत्रः कुमार्यन्तेवासी वेत्यनेन पुत्रान्तेवासितया प्राप्तस्याः प्रतिषेधः VīraMi. (Saṁskāra.) 329. 8.

अन्तेवासित्व (antevāsi-tva) *n.* the state of being a pupil or disciple, studentship सत्यं ममान्तेवासित्वं जयस्य जयशालिनः MahāBhā. v. 17* (3); वयसां गणोऽन्तेवासित्वमाप स्फुटमङ्गनानाम् ŚiśuVa. 3. 55; दीक्षयामास तान्गुरुः। विनीतवेषाः प्रणता अन्तेवासित्वमन्वयुः PadmP. v. 15. 101; तच्छिल्पिनामैच्छदन्तेवासित्वमात्मनः PāṇḍaC. 4. 110; अभियातोऽस्मि मन्त्रशास्त्रम् ... पाठितुं लोकानन्तेवासित्वमागतान् ParamāKā. 149. 12.

अन्तेवासिदयालु (antevāsi-dayālu) *adj.* who is kind to his pupil अन्तेवासिदयालुरुज्झितनयेनासादितो जिष्णुना VeṇīSaṁ. 3. 145.

अन्तेवासिधर्म (antevāsi-dharma) *m.* duty of a pupil अन्तेवासिधर्मानाह VīraMi. 665. 22 (*on* 2. 184)

अन्तेवासिन् (ante-vāsín) *m.* [P. iv. 3. 104; iv. 3. 130; vi. 2. 36; vi. 2. 69; vi. 2. 104; Vār. 19 *on* P. iv. 2. 104; MahāBh. ii. 296. 13 (*on* iv. 2. 104); ii. 389. 15 (*on* v. 2. 91); JaineVyā. iii. 3. 98; CāndraVṛ. *on* v. 2. 19; KāśiVṛ. *on* iv. 3. 130; Nyās. ii. 344. 2 (*on* vi. 2. 36); ii. 362. 14 (*on* vi. 2. 69); GaṇRa. 2. 137 (174); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 2. 36 (36. 16); Prasā. i. 785. 10; SiddhāKau. 486B. 8 (*on* iii. 1. 128)] **1A** one who dwells near or in the house of his teacher (to receive instruction), **i** pupil **ii** apprentice of *Śilpa* (i.e. one learning crafts) **iii** son **B** one who stays near by, attendent **2** one living on the border or outskirts of a village, Cāṇḍāla **3A** one belonging to the lowest or inferior caste, i.e. hunter **B** one belonging to the lowest or

inferior caste, i.e. barber **1A** one who dwells near or in the house of his teacher (to receive instruction) : **i** pupil अन्तेवासी वा ब्रह्मचारी वैतद्यजुरधीयात् ŚatBr.V.i.5.17; उद्दालक आरुणिः वाजसनेयाय याज्ञवल्क्यायान्तेवासिनऽउक्त्वोवाच ŚatBr.XIV. ix. 3.15; तमु हान्तेवासिन ईक्षांचक्रिरेऽमेधयेदमित्थं प्रत्यवोचत् ... एवं पृच्छाम इति JaimiBr. 1.296; शमस्तोमी बालाकिः सायकं जानश्रुतेयमन्तेवासिनमुद्रापयन् स्वयज्ञेऽनुव्याजहार JaimiBr. 1. 337; हत्स्वाशया आह्लकेयो दन्तालस्य धौम्यस्यान्तेवास्यास JaimiBr. 2.55; तद्धि मौद्गल्यस्यान्तेवासी शुश्राव GopBr. i. 1 31 (23.1); प्रियायै वा जायायै प्रियायै वान्तेवासिनेऽन्यस्मै वापि कामयेत तस्मा उच्छिष्टं दद्यात् ŚāṅkhāĀ.11.8 (43.18); नैवं विदुषाचार्यान्तेवासिनौ। अन्योऽन्यस्मै द्रुह्याताम् TaiĀ. i.6.3 (37.3); अथाधिविद्यम्। आचार्यः पूर्वरूपम्। अन्तेवास्युत्तररूपम्। विद्या संधिः TaiĀ. vii.3.3 (726.12); वेदमनूच्याचार्योऽन्तेवासिनमनुशास्ति TaiĀ.vii.11.1 (732.7); इदं वाव तज्ज्येष्ठाय पुत्राय पिता ब्रह्म प्रब्रूयात्प्रणाय्याय वान्तेवासिने ChāndoU. iii.11.5 (Śaṅ.शिष्याय); (सत्यकामः जाबालः) स ह स्मान्यानन्तेवासिनः समावर्तयँस्तं ह स्मैव न समावर्तयति ChāndoU. iv.10.1; अध्वर्योश्च तूष्णीं ब्रह्मचार्यन्तेवासी वा वाचनाय KātyŚS. xiv. 3. 19; पाणिग्रहणादि गृह्यं परिचरेत्स्वयं पत्न्यपि वा पुत्रः कुमार्यन्तेवासी वा ĀśvaGS. i. 9. 1; VīraMi (Saṁskāra.) 329. 8; उत्तरतः पत्नीम्। (शाययन्ति) ... तामुत्थापयेद्देवरः पतिस्थानीयोऽन्तेवासी जरद्दासो वोदीर्ष्वनार्यभिजीवलोकमिति ĀśvaGS. iv. 2. 18; हुतानुकृतिरूपाकर्म। ... समन्वारब्धेष्वन्तेवासिषु BaudhGS. iii. 1. 3; युजे स्वाहोद्युजे युक्त्यै स्वाहा योगाय स्वाहेत्यन्तेवासिनां योगमिच्छन् KāṭhGS. i. 9. 3; MānGS. i. 4. 3; VārāGS. 8. 4; सहान्तेवासिभिः प्राचीमुदीचीं वा दिशमुपनिष्क्रम्य यत्रापः सुखावगाहाः ... तत्र गत्वा ... अनुवाकेन मार्जयित्वा BhārGS. 3. 8 (75. 16): यममात्यमन्तेवासिनं प्रेष्यं वा कामयेत ध्रुवो मेऽनपायी स्यात् HirGS. i. 14. 2; अथास्मै तदहं पुत्रो वा भ्रातरो वान्तेवासी वोपनयेतेयं वा सैव सहते ĀgniveGS. 1.4 (24.9); पुत्रायान्तेवासिने वोत्तरत आसीनायोच्छिष्टं दद्यात् PāraGS. i. 3. 22; अथ यद्यार्तस्याग्निहोत्रं विच्छिद्येत यद्यस्य पुत्रो वान्तेवासी वालं कर्मणस्यात् BaudhPiMe. i. i. 11; पिताचार्योऽन्तेवास्यृत्विग्वा हरेत् BaudhDS. i. 5.99; परिश्रान्तं गतं भूमौ कृत्वा कर्म सुदुष्करम्। तवान्तेवासिनं शूरं पालयार्जुन सात्यकिम् MahāBhā. vii. 117. 48; अथास्येषुं समाधत्त दृढं परमसंशितम्। अन्तेवासिनमाचार्यो जिघांसुः पुत्रसंमितम् MahāBhā. vii. 164. 152; राजतो धनमन्विच्छेत्संसीदन्स्नातकः क्षुधा। याज्यान्तेवासिनोर्वापि न त्वन्यत इति स्थितिः ManuSm. 4. 33; यत्रान्तेवासिभिर्नित्यं वेदाः शास्त्राणि संहिताः। अभ्यस्यन्ते BrahmāṇḍP. ii. 44. 7; अहस्त्वदत्तकन्यासु बालेषु च विशोधनम्। गुर्वन्तेवास्यनूचानमातुलश्रोत्रियेषु च YājñaSm. 3. 24; संप्रदीयते च शब्द आचार्येणान्तेवासिने NyāyBh. 137. 17 (*on* ii. 2. 25); तस्य विषयः ... आध्यात्मिकशक्तिसंपद्युक्तोऽन्तेवासी NyāyVār. 2. 5 (*on* i. 1. 1); भावगन्धर्वदत्तस्य नाटिकार्चास्यान्तेवासी दुर्दरको नाम नाटेरकाः PadmPrā. 23. 10; जानात्येव मां महाराजो वामदेवस्य भगवतोऽन्तेवासिनामन्यतमं सोमशर्माणम् AvantiKa. 186. 7; ततोऽन्तेवासिनस्तेन प्रेषिताः स्वस्वमालयम्। ययुस्तुष्टा यथा वत्सा मुक्ता दामकबन्धनात् PadmP. (Ra.) 11. 18; आसीदति शुभे तस्मिन् रूपं भेजे धनुर्निजम्। सुचारुपरमं सौम्यमन्तेवासी गुराविव PadmP. (Ra.) 28. 235; यतो येषामन्तेवासिनां हस्तेन तत् पुस्तकं भरताश्रमं प्रेषितम् UttaRāC. 4. 22 (33); भगवति कामन्दकि स एष वश्चिरंतनोऽन्तेवासी जनः प्रणमति MālaMā. 10. 142; कूलिआचार्यो नामासि(सी)त्। तस्यान्तेवासी ... विजयकिर्ति नाम(Read ॰कीर्तिर्नाम)मुनिप्रभुर्भावन्(Read भवत्) EI. iv. 344. 78; स्वयं (अस्त्राणां) प्रयोगादन्तेवासिभिर्विहितः प्रयोगो महिमानमाचार्याणामुपचिनोति AnarghRā. 2. 8 (21); स एवायन् ... पुरुषः प्रणाय्यायान्तेवासिने यस्मै वाजसनेयो याज्ञवल्क्यः सूक्तानि यजूंषि प्रोवाच AnarghRā. 3. 13(4); तं चेत् एवमुक्तवन्तमाचार्यं यदि ब्रूयुः अन्तेवासिनश्चोदयेयुः ChāndoUBh. 473. 14 (*on* viii. 10. 2); वेदमनूच्य अध्याप्य आचार्यः अन्तेवासिनं शिष्यम् अनुशास्ति TaiUBh. 215. 19 (*on* 1. 11); याज्ञवल्क्यः स्वम् आत्मीयमेव ब्रह्मचारिणम् अन्तेवासिनम् उवाच BṛĀraUBh. 356. 11 (*on* iii. 1. 3); अन्तेवासिन्निन्स्ति चेत्ते मुमुक्षा वक्ष्ये युक्तिं मुक्तसर्वैषणः सन् TripuVePāSt. 169. 27; अन्तेवासी शिष्यः BālaKrī. i. 105. 20 (*on* 1. 129); Aparā. 912. 15 (*on* 3.23); AupaSūṬ. 50. 1; SmṛtiCan. ii. 423. 5; VīraMi. 801. 13 (*on* 3. 24); माहाचमस्य आचार्य अन्तेवासिनमुक्तवान् TaiUBhVā. 29. 13(1); 36. 11 (i); अन्तेवासी जुहुयात् ब्रह्मणा हि स परिक्रीतः क्षीरहोता जुहुयाद् घृतेन हि स परिक्रीतः NyāyMañ. ii. 83. 12; स चान्तेवासिनं बोधयितुमेवमुपादिक्षदेनेन पथा प्रवर्तेत भवानन्येन मा प्रवर्तिष्टेति NyāyMañ. ii. 190. 7; निरतिशयोल्लासिनः स्वैः प्रभावै[र्]यस्यान्तेवासिनोधस्तमसि नि (?॰पतितान्) [प्रत्यहम्] वो(बो)धय[न्तः] EI. xxii. 131. 20; सम्यक्कोदण्डविद्या विनयचतुरता ... पुत्रान्तेवासिनोर्मे सपदि परिणता BālRā. 4. 18; अन्तेवासिनो हरदासस्य भूमिकां संपादयामि ViddhaŚā. 1. 5 (5); अन्तेवासिन आहूय व्यासः पप्रच्छ चाखिलान् SkandP. iv. 96. 90; उवास ब्राह्मणस्तत्र सोमदत्तस्त्रयीधनः। यस्यान्तेवासिभिर्व्याप्ता वसुधा वेदवेदिभिः BṛKathāŚloSaṁ. 4. 84; किं चान्तेवासिनां युक्तं मोक्तुमाचार्यमापदि BṛKathāŚloSaṁ. 22. 255; अन्तेवासिनो गुरुम् ऋत्विजो याज्यं स्मरन्ति TattvBi. 160.7; 160.12; श्रमणसंघमात्मदेशीयेनान्तेवासिनाधिष्ठितं लोचनगोचररामेषु ग्रामेषु विष्वाणार्थमादिदेश YaśasCam. i. 134. 6; i. 240. 8; मिथिलापुरे जिष्णुसूरेरन्तेवासी भ्राजिष्णुर्नाम ... श्रमणमवेक्ष्य ... अवोचत् YaśasCam. ii. 319. 25; ii. 354. 19; अन्तराकाशः ... विजिज्ञासितव्यमित्युपदिष्टे अन्तेवासिनाक्षिप्तं किं तदत्र विद्यते यदन्वेष्टव्यम् Bhām. 211. 12 (*on* i. 3. 14); दर्शनात्तथा ह्यन्तेवासी गुर्वधीनविद्यः ... दृश्यते Bhām. 763. 2 (*on* iv. 4. 17); न तृतीयः आध्यात्मिकशक्तिसंपन्नानामन्तेवासिनामविच्छेदे तस्यासंभवात् NyāyKuA. i. 132. 3; शुश्रूषवः श्रेयोऽर्थिनः श्रवणादिपटवोऽनसूयकाश्चान्तेवासिन उपसेदुः Kiraṇā. 5. 4; 89. 16; अनर्थहेतुभूतान्यसेवैव निषिध्यते न सेवामात्रम्। इतरथा हि अन्तेवासिनामाचार्यसेवाया अशास्त्रीयत्वप्रसङ्गात् NītiMā. 74. 19; तन्मुनीन्द्रस्यान्तेवासिनामर्हनन्दिसिद्धान्तदेवानां पादौ प्रक्षाल्य ... सशा[स]नं दत्तवान् EI. iii. 213. 32; श्रौते त्वाधानार्त्विजां मध्य एकोऽन्तेवासी वा जुहुयात् Aparā. 125. 23 (*on* 1. 99); स्वामिनं भक्तिवामनः। प्रणनाम ववन्दे च सोऽन्तेवासीव वासवः TriṣaŚaPuC. i. 2. 571; अन्तेवासिनमाचार्य इव विश्वंभरापतिः। आनतीकृत्य विदधेऽधिगुणं विशिखासनम् TriṣaŚaPuC. i. 4. 165; i. 5. 722; अन्तेवासी च नारदेन व्याख्यातः HārLa. 3. 12; आर्यसुधर्मणोऽन्तेवासी ... उचिते देशे स्थितः JñātāDhaṬ. 9A. 10; SthānṬ. 242B. 3; भगवतो याज्ञवल्क्यस्य प्रियोऽन्तेवासी दाल्भ्यायन इत एवाभिवर्तते PrasaRā. 1. 23(2): स हि युष्मदुपाध्यायः कृपाख्यः स्वजनो मम। ... तस्यान्तेवासिनो युष्मान् दृष्ट्वा हृष्टोऽस्मि संप्रति PāṇḍaC. 3. 246; 5. 53; SmṛtiCan. v. 161. 15; चेल्लकः ... वादायाह्वाययामास यज्ञदत्तम् ...। जेष्यते येन यस्तस्य सोऽन्तेवासी भविष्यति MalliC. 8. 249; तथान्तेवासिनोऽमी श्रीगुरुपादाग्रतो मम। क्ष(क्षु?)णं नाकथयिष्यन्ताशिक्षिष्यत न च प्रभुः PrabhāC. 160. 1; भो प्रभो कस्यान्तेवासी, कस्मात्समागतोऽसि SamyaKau. 50. 2; भगवत्यपि पद्यार्थमवधार्य तस्मादन्तेवासिने चतुरगस्तुरगः प्रददे ViviṬīKa. 98. 27; अनेनैव न्यायेनार्थतत्त्वं निर्णेतव्यमधिगुणैरन्तेवासिभिः ŚatDū. 243. 3; अन्तेवासी अन्योपनीतो वेदैकदेशमध्यापितः DīpKa. 78. 14 (*on* 3. 24); 63. 5 (*on* 2. 189); यतः श्रवणादिपटवोऽनसूयकाश्चान्तेवासिन उपसेदुः Upask. 3. 7 (*on* i. 1. 1); द्वयोराचार्यान्तेवासिनोरध्यापनेऽध्ययने च प्रवृत्तिर्दृश्यते Upask. 133. 5 (*on* ii. 2. 33); खुज्याह्वुल्कादिर्यस्यान्तेवासी गीतगुणाम्बुधेः। मल्लाडोदकनामासीत्तन्त्रीवाद्यगुरुर्नृपे RājTa. (Śrī.) 2. 56; गुरोरन्तेवासी स भजति यदूनां सचिवताम् HaṁsDū. (Rū.) 92; आचार्ये ... अन्यानन्तेवासिनस्समावर्त्यापि तमसमावर्त्यैव प्रवासोद्युक्ते तं दृष्ट्वा ... समावर्तनीयः ŚivārkaMaDī. i. 360. 11 (*on* i. 2. 16); i. 433. 27 (*on* i. 3. 13); यदन्वेष्टव्यं यद्वाव विजिज्ञासितव्यमिति अन्तेवासिनां प्रश्नमुद्भाव्य ŚivārkaMaDī. i. 439. 5 (*on* i. 3. 16); सौत्रान्तिकनाम्नोऽन्तेवासिनो विश्वस्यान्तस्थत्वे ... बाह्यमाभ्यन्तरं चास्त्येव विश्वम् SarvaMaSaṁ. 20. 13; राज्ञो विदितसच्चरित्रात्। अन्तेवासिनो वक्ष्यमाणात्। ... धनमिच्छेत् गृह्णीयात् VīraMi. 216. 27 (*on* 1. 130); 251. 3 (*on* 1. 178); आचार्य उपनयनपूर्वकं वेदाध्यापकः। अन्तेवासी नैष्ठिको ब्रह्मचारी VīraMi. (Saṁskāra.) 966. 11; अदसीयसंप्रदायपरंपरान्तेवासिनम् ... धर्मशिवदेशिकाभिधानमखिलनिर्ममजनप्रधानं प्राणंसीत् YātrāPra. 1. 50(3); अन्तेवास्यपि तेनैव उक्तः (नारदेनैव) NirṇaSi. 377. 9; अन्तेवासिन आजवं श्रुतगतीनध्यापयन्तोऽनिलान् SūktiSu. 125; भवितव्यमेताभ्यां गाधिसूनोरन्तेवासिभ्याम् JānaPa. 1. 35(6); (सिद्धः) अन्तेवासिनमायान्तमन्ते वस्तुं सुलक्षणम्। समग्रहीत्समु(दमु) तत्रान्तेवासाय विचक्षणः ParamāKā. 137. 50; दर्शे दर्शे चन्द्रमाश्चण्डरश्मेरन्तेवासी दाहविद्यामधीते। अभ्यावृत्तिस्त्वत्र बुद्धिप्रमोषान्मन्ये सोऽपि स्यादनध्यायपाठात् Rāgh. 10. 36; **1Aii** apprentice of Śilpa (i.e. one learning crafts) उत्तराध्यक्षा हस्त्यश्वरथारोहाः। तेषामन्तेवासिनः शिल्पशौचयुक्ताः संख्यायकादीनामपसर्पाः ArthŚā. i. 164. 5 (2. 9); कृतशिल्पोऽपि निवसेत् कृतकालं गुरोर्गृहे। अन्तेवासी YājñaSm. 2. 184; AgniP. 256. 35; शिल्पशिक्षणार्थं प्रतिपन्नशिष्यभावोऽन्तेवासी BālaKrī. i. 266. 16 (*on* 2. 188); ii. 8. 15 (*on* 3. 22); अन्तेवासी गुरोर्गृहे कृतकालं वर्षचतुष्टयमायुर्वेदादिशिल्पशिक्षार्थम् ... वसेत् Mitā. 275. 4 (*on* 2. 184); अन्तेवासी शिल्पविद्यार्थी गुरुतः प्राप्तभोजनः स्वयंकृतस्य शिल्पकर्मणः फलं गुरवे प्रयच्छेत् Aparā. 790. 4 (*on* 2. 184); शिल्पविद्यार्थी त्वन्तेवासी SmṛtiCan. iv. 406. 17; शिष्यो वेदविद्यार्थी अन्तेवासी शिल्पभिक्षार्थी भृतको वेतनेन कर्मकर्ता VīraMi. 660. 14 (*on* 2. 182); अन्तेवासी शिल्पविद्यार्थी VīraMi. (Vyavvahāra.) 272. 16; 314. 1; **1Aiii** son ऋत्विजामेक इतरं कालम्। अन्तेवासी वा (अग्निहोत्रं जुहुयात्) ĀśvaŚS. I. ii. 4. 4 (comm. अन्ते समीपे वसतीत्यन्तेवासी, स पुनः पुत्रः शिष्यो वा) [Kośas give *antevāsin* as the synonym of the following words : *chhātra*, AbhidhāRaMā. 2. 245; KośaKaTa. 1. 5517; *prāthamakalpika*, AbhidhāRaMā. 2. 245; AbhidhāCin. 79; *vineya*, AbhidhāCin. 79; KośaKaTa. 1. 5517; *śiṣya*, NāmMā. 4; AbhidhāRaMā. 2. 245; AbhidhāCin. 79; DharK.1541; KośaKaTa. 1. 5517; *śaikṣya*,

AbhidhāRaMā. 2. 245; AbhidhāCin. 79; also they give *antevāsin* in the sense of *śiṣya*, AmaK. 1374; AnekāMañ. 220; Vaija. 266. 13; AnekāSaṁ. 4; ViśvaPra. 103. 219; MediK. 105. 232; ŚabdaRa. (Vā.) 4406; ViśvaLoK. 233. 228; KośaKaTa. 2. 6772; KalpaK. 74. 53; ŚabdaRaSaK. 338. 11]; **1B** one who stays nearby, attendant उद्यतेष्वपि शस्त्रेषु यथोक्तं वक्तारः। तेषामन्तावसायिनो(v.l. अन्तेवासिनो)ऽप्यवध्याः किमङ्ग पुनर्ब्राह्मणाः ArthŚā. i. 79. 5 (1. 16); शिष्यान्तेवासिभृतकाश्चतुर्थस्त्वधिकमकृत् एते कर्मकरा ज्ञेया दासास्तु गृहजादयः NāraSm. 141. 3; दासान्तेवासिभृतकाः शिष्याश्चैकत्रवासिनः। स्वामितुल्येन शौचेन शुद्ध्यन्ति मृतसूतके BṛhaspaSm. 357. 35; उद्धृतेष्वपि शस्त्रेषु दूतो वदति नान्यथा। ते वै यथोक्तवक्तारो न वध्याः पृथिवीभुजा (v.l. अन्तेवासिनोऽप्यवध्या इति) PañcT. 3. 44 (297. 6); य इति सामान्यशब्दोक्तशिष्यान्तेवासिभृतककर्मकृद्दासाख्यपञ्चशुश्रूषकवशात् पञ्चविधत्वमस्य पदस्यार्थात्सिद्धमिति न तेन पृथग्भेदो दर्शितः SmṛtiCan. iii. 7. 11; iv. 455. 7; एवं निरूपिताशिष्यान्तेवासिभृतकाधिकर्मकराः शुभकर्मकरा इत्याह SmṛtiCan. iv. 459. 12; पितृभ्यो दद्यात् पूर्वेद्युः ब्राह्मणान् ... शिष्यानन्तेवासिनः CaturCin. iii (1). 379. 10; शिष्यान्तेवासिभृतकादिकर्मकृतेः सामान्यसंज्ञामाह Subodhi. 85. 3(*on* 2. 182); **2** one living on the border or outskirts of a village, Cāṇḍāla केन कुधिया सभायामन्तेवासी ममायमाक्षिप्तः ŚivLī. 20. 51 [Kośas give *antevāsin* as the synonym of the following words : *antāvasāyin*, ŚabdaRa. (Su.) 3. 354; *cāṇḍāla*, AmaK. 1968; DharK. 1541; ŚabdaRa. (Vā.) 3124; *divākīrti*, KośaKaTa. 1. 7076; KalpaK. 206. 35; ŚabdaRa. (Vā.) 3124; *pukkasa*, AmaK. 1968; *pulkasa*, KośaKaTa. 1. 7076; KalpaK. 206. 35; ŚabdaRa. (Vā.) 3124; *puṣyala*, ŚabdaRa. (Vā.) 3124; *plava*, KośaKaTa. 1. 7076; ŚabdaRa. (Vā.) 3124; *mātaṅga*, ŚabdaRa. (Vā.) 3124; KalpaK. 206. 35; *śvapaca*, AmaK. 1968; ŚabdaRa. (Vā.) 3124; also they give *antevāsin* in the sense of following words : *antyaja*, AnekāSaṁ. 4. 158; *caṇḍāla*, Vaija. 266. 13; AbhidhāCin. 933; MediK. 105. 232; ŚabdaRa. (Vā.) 4406; ViśvaLoK. 223. 228; *cāṇḍāla*, ViśvaPra. 103. 219; DharK. 1541; KośaKaTa. 2. 6772; ŚabdaRaSaK. 338. 11; *prāntaga*, AnekāSaṁ. 4. 158; ViśvaPra. 103. 219; MediK. 105. 232; ViśvaLoK. 223. 228; KośaKaTa. 2. 6772; ŚabdaRaSaK. 338. 11]; **3A** one belonging to the lowest or inferior caste, i.e. a hunter निषादश्वपचावन्तेवासि AmaK. 1968; **3B** one belonging to the lowest or inferior caste, i.e. a barber अन्तेवासीति ... नापितेऽपि तथा स्मृतः AnekāMañ. 220; अन्तेवासी तु ... शिष्यनापितयोरपि ŚabdaRa. (Vā.) 4406.

अन्तेवासिन् (ante-vāsin) *adj.* [*f.*-ī] **1A** existing close, (relative) गुरुमुखादेव जानीयात्। पत्नी पितरौ श्वशुरौ मातामहा इत्यन्तेवासिनः JaimiUpaSū. i. 1. 23 (comm. निकटवर्तिनः); **1B** (used as noun) staying or living near हरेः। अन्तेवासी च पादान्तं तद्यक्रं समशिश्रियत् PāṇḍaC. 14. 206; दर्शे दर्शे चन्द्रमाश्चण्डरश्मेरन्तेवासी Ragh. 10. 36; **2** being at the border or bank जलाशयोपान्तेषु वृद्धिंगतैर्नौभिरपि अन्तेवासिनीभिस्तरणविद्यामिवोपशिक्षितुम् TilaMañ. 126. 9; **3** who lives near by (i.e. a male or female student who is to be taught) अन्तेवासिवाक् पुनः। शिष्ये त्रिषु द्वे ... स्यात् NānārthāSaṁ. iii. 30. 58 [dwelling near the boundaries, dwelling close by, MW; APTE]

अन्तेवासिनी (antevāsin-ī) *f.* female disciple or pupil भदतजयसेनस्य आंतेवासिनीये धामघोषाये दानो पासादो EI. ii. 199. 1; viii. 182. 1.

अन्तेवासिपञ्चास्य (antevāsi-pañcāsya) *m.* lion in the form of disciple यदन्तेवासिपञ्चास्यैर्निरस्ता भेदिवारणाः। तं प्रणौमि यतीन्द्रं परमं गुरुम् VedāntPari. 17. 1.

अन्तेवासिपाश (antevāsi-pāśa) *m.* snare in the form of pupil स्वस्यान्तेवासिपाशस्य पृष्ठे हस्तं प्रदेहि मे PrabhāC. 125. 18.

अन्तेवासिमानसवासःप्रसर (antevāsimānasavāsaḥ-prasara) *adj.* extensive as the mental clothing of the pupil भगवान् पारासरिभिः ... अन्तेवासिमानसवासःप्रसरैः ... श्रमणसंघेनोपास्यमानपादमूलः ... अनुसिसीर्षुः YaśasCam. i. 90. 5 (comm. मनोवस्त्रविस्ताराः)

अन्तेवासिवत् (antevāsi-vat) *adv.* like the disciple or pupil श्रीमानंव(ब)टसंज्ञकः ... भिषग्रा(ग्र्या)मणीः ... । यस्यावश्यककर्म्मनिष्ठितमते[नि]ष्टावनांतेभवन्नंतेवासिवदाहितांजलिपुटाश्चौराः कृतोपासनाः EI. xxi. 52. 5; भृतकानां तु नान्तेवासिवज्ञातिकृतो वृत्तिकृतो वा विशेषः SmṛtiCan. iv. 458. 1.

अन्तेवासिवर्य (antevāsi-varya) *adj.* excellent disciple or pupil श्रीमच्चन्द्रशेखरेंद्रसरस्वतीसंयमां(Read मीं)द्राणामंतेवासिवर्यश्रीमन्महादेवेन्द्रसरस्वतुलचा(वा)रु EI. xiv. 358. 16.

अन्तेवासिवाचिन् (antevāsi-vācin) *adj.* expressive of the sense of a disciple (गोत्रान्तेवासिमाणवब्राह्मणेषु क्षेपे) गोत्रवाचिन्यन्तेवासिवाचिनि चोत्तरपदे माणवब्राह्मणयोश्च क्षेपवाचिनि समासे पूर्वपदमाद्युदात्तं भवति KāśiVṛ. *on* vi. 2. 69.

अन्तेवासिविधि (antevāsi-vidhi) *m.* [Inst.] in the manner of a disciple शूद्रापुत्रोऽप्यनपत्यस्य शुश्रूषुश्चेल्लभेत वृत्तिमूलमन्तेवासिविधिना GautDS. iii. 10. 37.

अन्तेवासिविशेषण (antevāsi-viśeṣaṇa) *n.* modifier or qulifier of the word *antevāsin* (disciple) हरिहरादयस्तु अनपत्येभ्य इत्यति आचार्यान्तेवासिविशेषणमेव मन्यन्ते VīraMi. (Saṁskāra.) 966. 14; आचार्योपसर्जनश्च। सप्तम्यर्थे प्रथमा। अन्तेवासिविशेषणं चैतत् LaŚabdeŚe. ii. 1062. 7.

अन्तेवासिव्यापद् (antevāsi-vyāpad) *f.* dificulty or strait of disciple अन्तेवासिव्यापत्सु सज्जना न रमन्ते YudhiVi. 7. 100 (comm. शिष्याणाम् ... संकटेषु)

अन्तेवासिसत्तम (antevāsi-sattama) *adj.* best among the pupils त्वमिमं भार्गवं शंभो रक्षान्तेवासिसत्तमम् BrahmāṇḍP. ii. 42. 14.

अन्तेवासिसमचित्त (antevāsisama-citta) *n.* [Inst.] with the mind like that of a pupil कुलपुत्र एवं मनसिकारात् प्रतिप्रस्रब्धेन कल्याणमित्राण्युपसंक्रमितव्यानि ... । अन्तेवासिसमचित्तेनानतिमानतया GaṇḍVyū. 365. 26.

अन्तेवासिसंबन्ध (antevāsi-sambandha) *adj.* connected with apprentice of Śilpa (one learning crafts) 'ब्राह्मणान् भोजयेत् ...' अन्तेवासिसंबन्धाः शिष्य(?ल्प)शास्त्रोपाध्यायादयः SmṛtiCan. v. 158. 7; श्राद्धेषु विनियोज्याः स्युर्ब्राह्मणाः ... ये ... °अन्तेवासिसंबन्धवर्जिताः। ... 'अन्तेवासिसंबन्धाः' शिल्पशास्त्रोपाध्यायाः CaturCin. iii (1). 391. 12.

अन्तेवास्यन्तेवासिन् (antevāsy-antevāsin) *m.* disciple of the disciple प्रत्यक्षकारिग्रहणं कर्तव्यमन्तेवास्यन्तेवासिभ्यो मा भूत् MahāBh. ii. 315. 22 (*on* iv. 3. 104); ii. 316. 3 (*on* iv. 3. 104)

अन्तेवास्यभिप्राय (antevāsy-abhiprāya) *adj.* intended to convey a disciple (हरेत्सर्वम् ... सुताद्दते। पत्नी ... °शिष्यसब्रह्मचारिणः) सब्रह्मचारीत्येकवचनमन्तेवास्यभिप्रायम् BālamBha. ii. 215. 12 (*on* 2. 135-136)

अन्तेवास्यसंबन्ध (antevāsy-asambandha) *adj.* not related to the disciple ब्राह्मणान् भोजयेत् ... अन्तेवास्यसंबन्धान् SmṛtiCan. v. 158. 7.

अन्तेस्वाहाकारा (ante-svāhākārā) *adj.* (*f.*) (used as noun) that having or containing the expression *svāhā* (offering) at the end द्वाभ्यामन्तेस्वाहाकाराभ्यां नस्तो दक्षिणतो निषिञ्चेत् ŚāṅkhāGS. i. 19. 1; चतसृभिरन्तेस्वाहाकाराभिः नस्तो दक्षिणतो निषिञ्चेत् ŚāṅkhāGS. i. 20. 5; KauṣīGS. i. 12. 8 [VIŚVA.]

अन्तेषद् (ante-ṣad) *m.* one who stays or dwells near (the teacher), a disciple शिष्योऽन्तेषदपि स्मृतः NāmŚil. 1756.

अन्तेष्टि (anteṣṭi) *f.* **A** last, i.e. funeral rite अव्ययायास्तु हरिद्रां दत्तवान्मुनिः ... आह चैनां तवान्तेष्टिं कः करोति नियुङ्क्ष्व तम् PadmP. iv. 102. 83; **B** last, i.e. all-destroying sacrifice तैजस्यस्तडितो भवन्तु शतशो दृष्टा हि जाताः कथं तामस्योऽपि स वः पुनातु जगतामन्तेष्टियज्वा विभुः AnarghRā. 7. 50; SūktiMu. 2. 33.

अन्तोक्ति (antokti) *f.* expression of the sense of the end or completion झि विभक्ति°...°यौगपद्यसंपत्साकल्यान्तोक्तौ JaineVyā. i. 3. 5 (47. 13)

अन्तोगत (antogata) *adj.* turned inward of the *indriyas* अन्तोगतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतमानसेन स्थितो MaVastuAva. i. 237. 10 [DBHS.]

अन्तोचित (antocita) *n.* suitable obsequies or funeral rite कृतं स्नेहस्यान्तोचितमुदधिमुख्यैर्न तु जडैः BhallaŚ. 84.

अन्तोच्च (antocca) *adj.* having the acute accent on the last syllable, oxytone रादत् परशुरन्तोच्चे त्विङ्ग्यः पर्शुश्च भक्तिता BhārŚi. 4 (comm. परशुशब्दे अन्तोदात्ते सति); (used as noun) (word) having the acute accent on the last syllable उत्करोऽन्तोच्च एव कः BhārŚi. 34 (comm. अन्तोदात्त उत्करशब्दश्च ककारसहितः ... अन्तोच्च इति किम्)

अन्तोच्चक (antocca-ka) *adj.* having the acute accent on the last syllable, oxytone अन्तोच्चकाविथेत्थौ च विसर्गान्तौ न चेच्छिथि BhārŚi. 55.

अन्तोच्छ्वास (antocchvāsa) *m.* last breath अन्तिकेऽन्तोच्छ्वासस्य ... वपुषि ... देव्या यशोमत्या शिरसि वक्षसि च स्पृश्यमानं पितरमद्राक्षीत् HarṣaC. 219. 4.

अन्तोदक (antodaka) *adj.* **i** in (a place that is within the) water आर्द्रे काष्ठे सस्नेहे आर्द्रये उत्तरारणीये अन्तोदके अभिमन्थन्तो MaVastu Ava. ii. 121. 9; **ii** within the water पुरुषो पद्मिनीतीरे स्थित्वा ... पश्येय उत्पलानि ... अन्तोदकानि अन्यानि समोदकानि अन्यानि MaVastuAva. iii. 318. 7 [DBHS.]

अन्तोदात्त (antodātta) *adj.* [*f.* - ā] (word) having the acute accent on the last or final syllable, oxytone रेफी अन्तोदात्तमन्तः ṚPrāti. 1. 30; अन्तोदात्तः

तु अभीत्ययम् ṚPrāti. 12. 7; शंस्ता नान्तोदात्ते TaiPrāti. 16. 5; इतिपरस्तिर्यङ्नीचोऽन्तोदात्ते मध्योदात्ते पर्वणि काण्वस्य वा VājaPrāti. 1. 149; आसीदिति चोत्तरं विचारे। पूर्वमन्तोदात्तम् VājaPrāti. 2. 54; ब्राह्मणम्। नपुंसकम् तस्येदमिति वा। जातिरन्तोदात्तम् APrāti. 32; 84; अन्तोदात्तानि पूर्वशः APrāti. 127a; त्वे चान्तोदात्ते CaturA. (Śau.) 4. 26; बहुव्रीहेश्चान्तोदात्तात् P. iv. 1. 52; उदीच्यग्रामाच्च बह्वचोऽन्तो-दात्तात् P. iv. 2. 109; CāndrVṛ. *on* iii. 2. 20; P. iv. 3. 67; CāndraVyā. iii. 3. 39; अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्यतरस्यामनित्यसमासे P. vi. 1. 169; अभेदका गुणा अनुदात्तादेरन्तोदात्ताच्च यदुच्यते तत्स्वरितादेः स्वरितान्ताच्च प्राप्नोति MahāBh. i. 42. 7 (*on* i. 1. 1); अन्तोदात्तं विजानीयादुदात्तः प्रत्ययो यदि LomŚi. 3. 3; स्वर् अन्तर् प्रातर्। एते अन्तोदात्ताः पठ्यन्ते KāśiVṛ. *on* i. 1. 37; Prasā. i. 299. 8; अन्तोदात्तश्चायं ज्ञानशब्दः ĀtmaSi. 36. 12; जनशब्दश्चान्तोदात्तः VedāntKa. 205. 2 (*on* i. 4. 11); अन्तोदात्तं चेदं पदम् ŚrutaPra. iB. 280. 23 (*on* i. 1. 32); बहुव्रीहेः कान्तादन्तोदात्तात् स्त्रियां ङीष् स्यात् PrakriKau. i. 363. 5; क्रोष्ट्रीशब्दोऽन्तोदात्तो भवति Prasā. i. 191. 14; शालान्तोदात्ता Prasā. i. 542. 19; i. 742. 9; i. 806. 12; वधशब्दस्यान्तोदात्तस्योच्चारणात् अग्निप्रातिपदिकमाद्यनुदात्तमन्तोदात्तम् Prasā. ii. 791. 5; अन्तोदात्तं तु लोकेऽपीति विशेषः SiddhāKau. 85A. 10 (*on* vii. 1. 70); 'घृतादीनां च' इत्यन्तोदात्तोऽयम् (शब्दः) SiddhāKau. 122B. 2 (*on* iv. 1. 39); बहुव्रीहेः क्तान्तादन्तोदात्ताददन्तात् स्त्रियां ङीष् स्यात् SiddhāKau. 125B. 11(*on* iv. 1. 52); 633A. 18 (*on* vi. 2. 7); LaŚabdeŚe. i. 25. 4; ii. 555. 14.

अन्तोदात्त (antodātta) *m.* acute accent on the last syllable अत्र पित्स्वरमनुदात्तं बाधित्वा चित्त्वादन्तोदात्त एव भवति PariVṛ. (Sī.) 176.5 ; Prasā. i. 607. 11; इन्द्रस्य शातयिता भवेत्यस्यार्थस्य ज्ञानाय तत्पुरुषद्योतकेऽन्तोदात्ते प्रयोज्ये ... आद्युदात्तः प्रयुक्तः Prasā. i. 7. 15; i. 742. 12; अन्तोदात्तेन चित्स्वरेण ... ज्ञानशब्दो ज्ञानवत्परः ŚivārkaMaDī. ii. 147. 21 (*on* ii. 3. 30); लोके तु 'कृदिकारात्' इति ङीषि अन्तोदात्तः SiddhāKau. 594A. 15 (*on* iv. 1. 31); आढ्यशब्दस्यादिस्वरेणान्तोदात्तः LaŚabdeŚe. ii. 1027. 3.

अन्तोदात्त (antodātta) *n.* acute accent on the last syllable अन्तोदात्तमाद्युदात्तमुदात्तमनुदात्तं नीचस्वरितम्। मध्योदात्तं स्वरितं द्व्युदात्तं त्र्युदात्तमिति नवपदशय्या PāṇiŚi. 45; नव प्रकारं विज्ञेयं पदानां स्वरलक्षणम्। अन्तोदात्तमथोदात्तमाद्युदात्तमुदात्तकम् KauhaŚi. 34; अन्तोदात्तमाद्युदात्तमुदात्तमनुदात्तं नीचस्वरितम् ... एता अष्टौ पदसंज्ञाः NāraŚi. ii. 7. 5; 'दीर्घाह्नी प्रावृड्' इति ङीष्यन्तोदात्तम् LaŚabdeŚe. i. 399. 12.

अन्तोदात्तता (antodātta-tā) *f.* the state of having the acute accent on the last syllable ब्राह्मणस्य कम्बलः ...। वाक्येऽप्यामन्त्रितनिघातः कम्बलशब्दो घृतादित्वादन्तोदात्तः, समासेऽप्यन्तोदात्तता PadMañ. *on* Kāśi Vṛ. *on* P. ii. 1. 1 (7. 28); आद्युदात्ते पदे प्राप्ते व्यत्ययेनान्तोदात्तता SiddhāKau. 604B. 18 (*on* vii. 1. 39); श्वन्शब्दस्यान्तोदात्ततयाकारस्योदात्तत्वेन LaŚabdeŚe. i. 315. 1; औणादिकसप्रत्ययान्तत्वादन्तोदात्तता कैयटेनोक्ता LaŚabdeŚe. ii. 951. 7; धातोः ... अन्तोदात्ततायाश्च तत्रेष्टत्वात् LaŚabdeŚe. ii. 1049. 4.

अन्तोदात्ततापत्ति (antodāttatāpatti) *f.* undesired contingency of the state of having the acute accent on the last syllable जातिकालसुखादिभ्योऽनाच्छादनात् क्तोऽकृतमितप्रतिपन्ना इति विधानादन्तोदात्ततापत्तौ स्वरविरोधः सिद्धान्ते स्यात् VaiyāBhū. 182. 10 (*on* 33)

अन्तोदात्तत्व (antodātta-tva) *n.* the state of having the acute accent on the last syllable महो देवस्य महतो देवस्येति तवर्णलोपोऽन्तोदात्तत्वं च APrāti. 42. 43(40); स्वामिन्यन्तोदात्तत्वं च Vār. 1 *on* P. iii. 1. 103; अथान्तोदात्तत्वं ततस्तत्पुरुषः MahāBh. i. 2. 2 (*on* i. 1. 0); प्रत्ययस्वरेणैवान्तोदात्तत्वे सिद्धे चकारश्चूडालोऽस्तीत्यत्र स्वरितो वानुदात्ते पदादाविति स्वरितबाधनार्थः KāśiVṛ. *on* v. 2. 96; न च स्वरगतः कश्चित्समासे विशेषोऽस्त्युभयथाप्यन्तोदात्तत्वादतः षष्ठीसमासः TantrVā. 893. 15 (*on* iii. 3. 26); अन्तोदात्तत्वं न सिध्यति अप्स्वरेणाद्युदात्तत्वप्रसङ्गात् Pradī. iii. 231B. 33 (*on* iii. 3. 83); अत्रय इति तद्धितस्य 'कित:' इत्यन्तोदात्तत्वं स्यात् ... तद्धितस्यैवान्तोदात्तत्वम्, न तदन्तस्य PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 63 (228. 16); तथात्वे अन्तोदात्तत्वेन अनुदात्तं पदमेकवर्जमित्यस्य प्रसङ्गेन पूर्वपदस्य स्वरितान्तता न स्यात् NyāySu. (Ja.) 128B. 9 (*on* i. 1. 6); राजदृषदित्यत्र हलन्तत्वेऽपि समासस्य च इत्यन्तोदात्तत्वम् PariVṛ. (Sī.) 104. 7; 'अन्तोवत्याः' इत्यन्तोदात्तत्वं नलोपस्यासिद्धत्वान्न Prasā. i. 224. 8; गौरशब्दस्य वर्णवाचित्वे प्रातिपदिकस्वरेणान्तोदात्तत्वात् पूर्वेण ङीष् न प्राप्नोति Prasā. i. 351. 15; i. 600. 17; i. 897. 4; स्वरितत्वान्तोदात्तत्वे Prasā. ii. 720. 20; ii. 757. 17; 'समासस्य' इति सूत्रेणौत्सर्गिकेऽन्तोदात्तत्वे विहिते ... पूर्वेषां चतुर्णामपि अचामनुदात्तः स्यात् MīmāKau. i. 117. 1 (*on* i. 3. 24); पदभेदः ...। स्थूलपृषतीमित्यत्र कर्मधारयबहुव्रीह्योस्स्वरात् अन्तोदात्ताद्युदात्तत्वरूपात् BhaṭṭDī. i. 53. 16 (*on* i. 3. 9); प्रत्ययस्वरेणैव सिद्धेऽन्तोदात्तत्वे ... स्वरितबाधनार्थश्चकारः SiddhāKau. 304B. 5 (*on* v. 2. 96); प्रयोजनं सुब्लोपपुंवद्भावान्तोदात्तत्वानि SiddhāKau. 328B. 8 (*on* viii. 1. 11); अन्तोदात्तत्वे तत्पुरुषत्वावगमेन स्वार्थवृत्तिता अवगम्यते MayūMāli. 50. 6 (*on* i. 3. 10); 250. 26 (*on* iii. 3. 8); 742. 29 (*on* x. 6. 3); 'इन्द्रशत्रो' इत्यस्यान्तोदात्तत्वे षष्ठीतत्पुरुषव्यक्ताविन्द्रस्य शातनकर्मत्वं लभ्यते AlaṅkāMañ. 95. 9; LaŚabdeŚe. i. 25. 8; सर्वशब्दस्य ... अन्तोदात्तत्वात् LaŚabdeŚe. i. 172. 17; चित्त्वमन्तोदात्तत्वाय LaŚabdeŚe. ii. 114. 11; अत्र च कानि प्रयोजनानि सुब्लोपपुंवद्भावान्तोदात्तत्वानीत्युक्तम् LaŚabdeŚe. ii. 412. 7.

अन्तोदात्तत्वनिपातन (antodāttatva-nipātana) *n.* ruling or laying down (in grammar) as having the acute accent on the last syllable अग्रिसध्योरन्तोदात्तत्वनिपातनं कृत्स्वरनिवृत्त्यर्थम् Prasā. i. 663. 10.

अन्तोदात्तत्वनिषेध (antodāttatva-niṣedha) *m.* prohibition of the state of having the acute accent on the last syllable अनाच्छादनेति अन्तोदात्तत्वनिषेधात् ... पूर्वपदप्रकृतिस्वरेणाद्युदात्तत्वम् Prasā. i. 364.15.

अन्तोदात्तत्वप्रसङ्ग (antodāttatva-prasaṅga) *m.* undesired occasion of the state of having the acute accent on the last syllable अथ परशेषस्तदा अश्वशब्दस्य अन्तोदात्तत्वप्रसङ्गः Pradī. ii. 76B. 29 (*on* i. 2. 64); 'इन्द्रपीतस्य' इत्यत्र बहुव्रीहिर्द्रष्टव्यः। तत्पुरुषत्वे 'समासस्य' इति सूत्रेणान्तोदात्तत्वप्रसङ्गात् NyāyMāVi. 131. 21 (*on* iii. 2. 11)

अन्तोदात्तत्वप्राप्ति (antodāttatva-prāpti) *f.* obtainment of the state of having the acute accent on the last syllable द्वन्द्वकरणे चान्तोदात्तत्वप्राप्तेः स्वरविशेषस्यैव प्रयोजनत्वात् BhaṭṭDī. iv. 48. 11 (*on* x. 6. 3)

अन्तोदात्तत्वबल (antodāttatva-bala) *n.* [Abl.] by the strength of the state of having the acute accent on the last syllable यद्यपि सत्यं ज्ञानमित्यत्रान्तोदात्तत्वबलात् ज्ञानकर्तृत्वार्थकत्वमङ्गीकार्यम् NyāySiA. 213. 14.

अन्तोदात्तत्वबाधनार्थम् (antodāttatvabādhanārtham) *adv.* for annuling or avoiding the state of having the acute accent on the last syllable अन्तोदात्तत्वबाधनार्थमाद्युदात्तत्वं वक्तव्यम् Pradī. v. 154A. 33 (*on* vi. 1. 162)

अन्तोदात्तत्वविधान (antodāttatva-vidhāna) *n.* prescription or enjoinment of the state of having the acute accent on the last syllable समासस्येति सूत्रेण समासस्यान्तोदात्तत्वविधानात् VedāntKa. 205. 4 (*on* i. 4. 11)

अन्तोदात्तत्वविधि (antodāttatva-vidhi) *m.* prescription or enjoinment of the state of having the acute accent on the last syllable (असावित्यन्त इति। इदं वाचनिकम्) असाविति प्रथमान्तोपलक्षणम्। गार्ग्य इति। ञित्त्वादाद्युदात्तत्वे प्राप्ते अन्तोदात्तत्वविधिः Pradī. ii. 33A. 18 (*on* i. 2. 37)

अन्तोदात्तत्वानापत्ति (antodāttatvānāpatti) *f.* absence of contingency of the state of having the acute accent on the last syllable न च टापा सिद्धिः। अन्तोदात्तत्वानापत्तेः LaŚabdeŚe. ii. 232. 9.

अन्तोदात्तत्वापत्ति (antodāttatvāpatti) *f.* undesired contingency of the state of having the acute accent on the last syllable तत्पुरुषाङ्गीकारे चान्तोदात्तत्वापत्तेः कथं तत्पुरुषाङ्गीकरणमिति वाच्यम् MīmāKau. ii. 278. 6 (*on* iii. 2. 27); कपोऽन्तोदात्तत्वापत्तिमुक्त्वा LaŚabdeŚe. i. 543. 10; नन्वभेः स्वराभावेऽपि अभ्युद्धतशब्दस्य थाथादिस्वरेणान्तोदात्तत्वापत्तिः LaŚabdeŚe. ii. 1047. 14.

अन्तोदात्तत्वाभाव (antodāttatvābhāva) *m.* absence of the state of having the acute accent on the last syllable गौरसक्थी इति अन्तोदात्तत्वाभावपक्ष उदाहार्यः Pradī. iv. 419B. 26 (*on* v. 4. 113); असिद्धत्वे च अन्तोदात्तत्वाभावादेव 'तुदन्ति' इत्यादौ उदात्तत्वं न भविष्यति Pradī. vi. 89. 21 (*on* viii. 2. 6); अन्तोदात्तत्वाभावात्कथमत्र प्राप्तिः LaŚabdeŚe. ii. 1005. 17.

अन्तोदात्तत्वार्थम् (antodāttatvārtham) *adv.* for the sake of the state of having the acute accent on the last syllable क्रोष्ट्रीशब्दस्यान्तोदात्तत्वार्थम् Prasā. i. 191. 10.

अन्तोदात्तत्वासिद्धि (antodāttatvāsiddhi) *f.* non-establishment or absence of the state of having the acute accent on the last syllable 'अनृचः' इत्यत्रान्तोदात्तत्वासिद्धिरित्युक्त्वा उभयोरपि प्रकरणेन लक्ष्यानुसारात्कचिदुत्तरपदान्तस्य क्वचित्समासान्तस्योदात्तत्वम् LaŚabdeŚe. i. 543. 11.

अन्तोदात्तदर्शन (antodātta-darśana) *n.* observation, i.e. occurrence of the acute accent on the last syllable अर्पिताः षृष्टिर्न चलाचलासः इत्यत्र अन्तोदात्तदर्शनात् SiddhāKau. 623A. 9 (*on* vi. 1. 210); 625A. 6 (*on* Phiṭ. 1. 13); अयं पन्था अनुवित्तः पुराणः इत्यादावन्तोदात्तदर्शनेन घृतादिपाठादन्तोदात्तः LaŚabdeŚe. i. 399. 8.

अन्तोदात्तनिपातन (antodātta-nipātana) *n.* ruling or laying down (of a word) with the acute accent on the last syllable अन्तोदात्तनिपातनं करिष्यते स निपातनस्वरो रित्स्वरस्य बाधको भविष्यति MahāBh. i. 262. 14 (*on* i. 3.3)

अन्तोदात्तपाकयज्ञादि (antodātta-pākayajñādi) *adj.* (word) *pākayajña* (domestic sacrifice) etc. having the acute accent on the last syllable कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरेण मध्योदात्तवाजपेयाद्यर्थ इत्यर्थः। तदर्थमावश्यकमिदमन्तोदात्त-पाकयज्ञादावपि परत्वात् प्रवर्तते इत्यभिमानः LaŚabdeŚe. ii. 270. 17.

अन्तोदात्तपाठ (antodātta-pāṭha) *m.* act of reading, i.e. recitation (of the word) with the acute accent on the last syllable स्वरादिष्वन्तोदात्तपाठसामर्थ्यात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 3 (396. 11); उतापरीभ्यो मघवा इत्यादौ चान्तोदात्तपाठात् LaŚabdeŚe. i. 393. 3.

अन्तोदात्तप्रकृतिक (antodāttaprakṛti-ka) *adj.* whose base has the acute accent on the last syllable 'मघोनः' इत्यादावन्तोदात्तप्रकृतिके उदात्तनिवृत्तिस्वरापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 315. 4.

अन्तोदात्तबाधनार्थ (antodāttabādhanārtha) *adj.* meant for setting aside or annuling the acute accent on the last syllable अपः पित्त्वं सुपश्चमा इत्यादौ 'नञ्सुभ्याम्' इत्यन्तोदात्तबाधनार्थम् LaŚabdeŚe. ii. 94. 9.

अन्तोदात्तरूप (antodātta-rūpa) *adj.* of the form of the acute accent on the last syllable तैत्तिरीयशाखायां पठ्यमानः तत्पुरुषस्वरोऽपि अन्तोदात्तरूपः तत्पुरुषसंभवादेव ... व्यत्ययरूपतया द्रष्टव्यः MīmāKau. i. 197. 9 (*on* i. 4. 4)

अन्तोदात्तविधान (antodātta-vidhāna) *n.* enjoinment of the acute accent on the last syllable प्रतिषेधापेक्षणात्तद्धितानुत्पत्तौ नञः परस्य संपाद्याद्यर्थतद्धि-तान्तस्यान्तोदात्तविधानम् अनुपपन्नम् Pradī. iv. 307A. 10 (*on* v. 1. 121)

अन्तोदात्तविधायक (antodātta-vidhāyaka) *adj.* (used as noun) (one) enjoining the acute accent on the last syllable 'जातिकालसुखादिभ्योऽनाच्छादनात् क्तः' इत्यन्तोदात्तविधायकेन ज्ञापितम् LaŚabdeŚe. ii. 123. 13.

अन्तोदात्तव्यावृत्त्यर्थ (antodātta-vyāvṛttyartha) *adj.* having the purpose of the removal or avoidance of the acute accent on the last syllable तद्धि 'अष्टभिः' इति ह्रस्वेऽन्तोदात्तव्यावृत्त्यर्थम् LaŚabdeŚe. i. 319. 2.

अन्तोदात्तसमासनिवृत्ति (antodāttasamāsa-nivṛtti) *f.* exclusion of the compound word with acute accent on the last syllable शेषषष्ठ्याः समासे तु समासान्तोदात्तत्वं स्यात्, अन्तोदात्तसमासनिवृत्तये प्रकरणम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. ii. 3. 52 (214. 15)

अन्तोदात्तस्वर (antodātta-svara) *m.* acute accent on the last syllable पाणिनिरपि 'तत्पुरुषस्य च' इति सूत्रेण तत्पुरुषस्यान्तोदात्तस्वरं विदधौ PrakaVi. 343. 21; व्याकरणविहितेनान्तोदात्तस्वरेण ... श्रुत्यन्तरे समासदर्शनेन चात्रापि समासनिश्चयात् ŚivārkaMaDī. i. 527. 2 (*on* i. 4. 11); अतिप्रसक्तत्वेन रूढ्यादिकल्पने पुनर्गौरवतादवस्थ्यात् अन्तोदात्तस्वरस्य सप्तमीबहुव्रीहावनुपपत्तेश्च BhāṭṭDī. ii. 350. 12 (*on* vii. 3. 1)

अन्तोदात्तादि (antodāttādi) *adj.* acute accent on the last syllable etc. चत्वारि क्षैप्रश्च पञ्चपद्यामन्तोदात्तादीनि यात् AVPrāti. 57.

अन्तोदात्ताद्युदात्तत्व (antodāttādyudātta-tva) *n.* the state of being words with the acute accent on the last syllable and the acute on the first syllable पदभेदः ... स्थूलपृषतीमित्यत्र कर्मधारयबहुव्रीह्योस्स्वरात् अन्तोदात्ताद्युदात्तत्वरूपात् BhāṭṭDī. i. 53. 16 (*on* i. 3. 9)

अन्तोदात्तार्थ (antodāttārtha) *adj.* [*f.*-ā] meant for (securing) the acute accent on the last syllable भ्रमु चलने। ... ज्वलादिषु पाठोऽच्यक्ताविति नञ उत्तरस्यान्तोदात्तार्थः DhātuPra. 1. 853 (61. 22); च्लेः सिच्। ... चकारः स्वरार्थः इति। अन्तोदात्तार्थः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 44 (430. 17); चकारः चितः इत्यन्तोदात्तार्थः PrakriKau. ii. 291. 5; मातुर्मातजादेशो वाच्यः संबुद्धौ अर्हन्तः पुत्रमभिधातुम्। चोऽन्तोदात्तार्थः Prasā. i. 180. 23; अत्रापि प्रकृतेरन्तो-दात्तार्थश्चकारः Prasā. i. 943. 5; ii. 287. 9; चकारः ... सामान्यग्रहणार्थः। नान्तोदात्तार्थः Prasā. ii. 495. 10; ii. 531. 14; अङ्गुष्ठस्य 'स्वाङ्गानामकुर्वादीनाम्' इति द्वितीयस्योदात्तत्वे प्राप्तेऽन्तोदात्तार्थ आरम्भः SiddhāKau. 625A. 9 (*on* 1. 14); अन्तोदात्तार्थं वचनम् LaŚabdeŚe. i. 396. 2; समासवदित्युक्तिः आम्रेडितानुदात्तत्वबाधेनान्तोदात्तार्था LaŚabdeŚe. ii. 415. 5.

अन्तोदात्तार्थम् (antodāttārtham) *adv.* for the sake of (securing) the acute accent on the final syllable अन्तोदात्तार्थं यत्नं करोति MahāBh. i. 307. 10 (*on* i. 4. 2); 'शेव' इत्यन्तोदात्तार्थम् SiddhāKau. 527B. 7 (*on* 1. 152); 'प्रतेरंश्वादय-स्तत्पुरुषे' इति सूत्रेऽन्तोदात्तार्थम् अंश्वादिषु राजञ्छब्दस्य पाठोऽस्या ज्ञापकः PariVṛ. (Nī.) 34. 7; जातवच्छब्देन समासे ... अन्तोदात्तार्थमावश्यकम् LaŚabdeŚe. ii. 28. 4.

अन्तोद्भूत (antodbhūta) *adj.* born in the last, lowest (caste) अन्त्यस्तु ... अन्तोद्भूतेऽधमे त्रिषु MedīK. 120. 4.

अन्तोद्वेल्लद्बलाकावलि (antodvellad-balākāvali) *f.* line of cranes that rises or waves on the border line धूलीभिः केतकीनां परिमलनसमुद्धूलिताङ्गः समन्ताद् अन्तोद्वेल्लद्बलाकावलिकुणपशिरोनद्धनीलाभ्रकेशः। ... संप्राप्तः ... कालका-पालिकोऽयम् SubhāRaK. 10. 35.

अन्तोन्नता (antonnatā) *adj.* (*f.*) which has its border raised or lifted up अन्तोन्नता मध्यनिम्ना श्यावा क्लेदरुगन्विता। शराविका स्यात् पिडका शरावाकृतिसंस्थिता CaraS. i. 17. 84; अन्तोन्नता तु तद्रूपा निम्नमध्या शराविका। ... महती पिडका ... ज्ञेया RugVi. 33. 29.

अन्तोपकारिता (antopakāri-tā) *f.* the state of being what assists at the end (of life) न वित्तं न च दारास्ते न भृत्या न शवाजिरम्। तेषां तथा प्रमीतानां ययावन्तोपकारिताम् RājTa. (Śrī.) 2. 85.

अन्तोपदिष्ट (antopadiṣta) *adj.* prescribed or ruled for the final letter अत्र अन्तोपदिष्टम्। दीर्घत्वं ह्यन्तस्योपदिष्टम् Nyās. i. 70. 15 (*on* i. 1. 21)

अन्तोपसङ्गिन् (antopasaṅgin) *adj.* touching the boundaries, i.e. sharing the common boundaries क्षेत्रेष्वनुप्रवेशं वै करोत्यन्तोपसङ्गिषु। तस्मात् कल्पः सुप्रशस्ते दिनेऽभ्यर्च्य निशाकरम् MārkP. 51. 82.

अन्तोरति (anto-rati) *adj.* (used as noun) (one) who has bliss within the self अन्तर्निष्ठोऽन्तःप्रकाशोऽन्तःसुखोऽन्तोरतिर्लभेत् GaṇeP. ii. 141. 23.

अन्तोऽर्णवम् (anto'rṇavam) *adv.* in the ocean inside मुनिर्विजयते यस्योदरे जीर्यतः पाथोधेरवशिष्टमम्बु कथमप्युद्गीर्णमन्तोऽर्णवम् SubhāRaK. 36. 19.

अन्तोर्ध्वम् (antordhvam) *adv.* with the hem upwards यां कौपीनेन परिधापयितुमिच्छेच्चेत् कटौ कटिसूत्रग्रन्थिं दक्षिणतः कौपीनमग्रतः कच्छापयेत् तदर्थमानीयान्तोर्ध्वमग्रत एकेन पश्चात् कच्छापयेत् PārāSū. 49. 23.

अन्त्य (ántya) *m.* [MAYR. I. 36] **1Ai** name of a month **ii** last day of impurity **B** year (Saṁvatsara) **C** last in a series **2Ai** Cāṇḍāla **ii** Śūdra **iii** person belonging to the lowest caste or rank **B** out-caste **C** man of any of the seven inferior tribes such as washerman **3** (Astrol.) **A** last category of zodic signs, i.e. double natured zodiac signs (Dvisvabhāva Rāśi) **B** last sign of the zodiac, i.e. Pisces, Mīna **C** last of the censtellations, viz. Revati **D** last of the twenty seven astrological conjunctions (Yogas), viz. Vaidhṛti **4A** one of the Bhṛgus **B** name of a Rudra **5A** letter *kṣa* **B** variety of ruby **6** one of the eighteen classes of Piśācas **7** plant Mustā **8** death **9** destruction **1Ai** name of a month वार्जश्च प्रसुवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्रियश्चान्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च TaiS. I. vii. 9. 1; IV. vii. 11. 2 (Sāy. वाजादयश्चैत्रादिमासानां नामविशेषाः); KāṭhS. 18. 12 (i. 273. 18); KapiKaS. 29. 1 (129. 8); स्वर्मूर्धा वैयंशतो व्यंश्यन्नान्त्योऽन्त्यो भौवनो भुवनस्य पतयेऽधिपतये स्वाहा MaiS. i. 11. 3 (i. 164. 2); KāṭhS. 14. 1 (i. 201. 10); अन्त्याय भौवनाय स्वाहा VājaS. 9. 20; **1Aii** last day of impurity वाससां च त्यागः। अन्ते(न्त्ये)त्वन्त्यानाम् GautDS. ii. 5. 40; **1B** year (Saṁvatsara), TaiS. I. vii. 9. 1 (BhaṭṭaBhā. संवत्सरो वा अन्त्यः ... मासानामन्ते भवः); **1C** last in a series (विवाहानाम्) अन्त्यः पैशाचः स गर्हितो न कस्यापि योग्यः VīraMi. (Saṁskāra.) 859. 19; **2Ai** Cāṇḍāla अन्त्यः पापिष्ठः GautDS. i. 4. 23 (comm. शूद्रादसमानाज्जनितेषु तेषु योऽन्त्यो ब्राह्मण्यां जातश्चण्डालः); आददीत ...। अन्त्यादपि परं धर्मम् ManuSm. 2. 238 (ManuBh. and ManvaMu. अन्त्य-श्चाण्डालः); नोद्वहेत्कपिलां कन्याम् ... नान्त्यपर्वतनामिकाम् ManuSm 3. 9 (ManvaVi. अन्त्यश्चाण्डालादिः); VīraMi. (Lakṣaṇa.) 120. 11; न साक्षी नृपतिः कार्यः ... नान्त्यो न विकलेन्द्रियः ManuSm. 8. 66 (ManvaMu. अन्त्यश्चाण्डालादिः); SmṛtiCan. iii. 178. 12; साक्ष्यम् ... कुर्युः ...। शूद्राश्च सन्तः शूद्राणामन्त्या-नामन्त्ययोनयः ManuSm. 8. 68 (ManuBh. चण्डालश्वपचादीनाम्); KātySm. 351; VasiSm. 16. 24; रथ्याकर्दमतोयानि स्पृष्टान्यन्त्यश्ववायसैः। मारुतेनैव शुध्यन्ति पक्वेष्टकचितानि च YājñaSm. 1. 197 (Mitā. चण्डालादिभिः; Aparā. चण्डालादिः; DīpKa. चाण्डालादिः; VīraMi. चण्डालादयः); ViṣṇuSm. 23. 41; BālamBha. iii. 81. 27 (*on* 3. 30); स्यादन्त्यस्यार्यागमे वधः YājñaSm. 2. 294 (VīraMi. चाण्डालस्य); अन्त्यैरपि कृते कूपे ... तत्र स्नात्वा च पीत्वा च प्रायश्चित्तं न विद्यते Mitā. 67. 15 (*on* 1. 192) (BālamBha. अन्त्यजैश्चण्डालादिभिः); अमेध्यशवशूद्रान्त्यश्म-शानपतितान्तिके ... सप्तत्रिंशदनध्यायानेतान् ... विदुः। ... अन्त्यश्चाण्डालः VīraMi. (Saṁskāra.) 533. 17; **2Aii** Śūdra प्रथमतृतीयसप्तमनवमेषूदकक्रिया। वाससां च त्यागः। अन्ते(न्त्ये) त्वन्त्यानाम् GautDS. ii. 5. 40 (comm. वर्णेष्वन्त्याः शूद्राः); Aparā. 885. 19 (*on* 3. 16); आददीत ... अन्त्यादपि परं धर्मम् ManuSm. 2. 238 (ManvaVi. शूद्रात्); अन्त्यः शूद्रः तेन पूर्ववर्णेषु त्रिषु जाता अन्त्यजाः

BālaKrī. ii. 91. 15 (*on* 3. 226 (?232)); सर्वं वापि चरेद् ग्रामम् ...। अन्त्यवर्जं महाबाहो इत्याह भगवान्विभुः। अन्त्यः शूद्रः Aparā. 59. 22 (*on* 1. 29); SmṛtiCan. i. 110. 7; VīraMi. (Saṁskāra.) 482. 10; अन्त्याः शूद्रास्तद्योग्यः ... अन्त्याः प्रतिलोमजा इति वा VīraMi. (Saṁskāra.) 859. 22-23; अन्त्यः शूद्रवर्णः BālamBha. ii. 306. 25 (*on* 2. 215); iii. 28. 29 (*on* 3. 16); **2Aiii** person belonging to the lowest caste or rank अन्त्या मध्या भविष्यन्ति मध्याश्चान्तावसायिनः MahāBhā. iii. 188. 19; अवृत्तिर्भयमन्त्यानां मध्यानां मरणाद्भयम् MahāBhā. v. 34. 50; Subhāṣi. 204; VīraMi. (Rājanīti.) 133. 10; 481. 12; अन्त्येष्वपि हि जातानां वृत्तमेव विशिष्यते MahāBhā. v. 34. 39 (MahāBhārDī. जघन्येषु BhārBhāDī. नीचेषु); SūktiRa. 163. 111; रजस्वला तु संस्पृष्टा चण्डालान्त्यश्ववायसैः। तावत्तिष्ठेन्निराहारा स्नात्वा कालेन शुध्यति AṅgiSm. 47; BṛhaspaSm. 235. 25; अन्त्यानामविशेषेण जग्ध्वान्नं हि द्विजन्मनाम्। चान्द्रं कृच्छ्रं तदर्धं च ब्रह्मक्षत्रविशां स्मृतम् AṅgiSm. 3; अमेध्यशवशूद्रान्त्यश्मशानपतितान्तिके (अनध्यायः) YājñaSm. 1. 148 (Aparā. and VīraMi. शूद्रान्निकृष्टः); BālaKrī. i. 112. 14 (*on* 1. 147); AgniP. 162. 16; अन्त्यानां भुक्तशेषं तु भक्षयित्वा द्विजातयः। ... चान्द्रायणम् ... समाचरेत् ĀpaSm. 5. 9; अन्त्यपाषण्डादीन् वाङ्मात्रेणापि न ... अनुगच्छेत् Bārhas. 1. 75; वृषला जघन्यजाः शूद्राश्चाण्डालान्त्याश्च शंकराः कारुः शिल्पी AgniP. 365. 43; विश्वासैकभुवं शिवं प्रति नमन् भूयासमन्त्येष्वपि NyāyKuA. i. 143. 4; पापिष्ठं दुर्भगामन्त्यं नग्नमुत्कृत्तनासिकम्। अप्रियं प्रातरुत्थाय पश्यन्कलिमवाप्नुयात् ŚārṅgaPa. 599; **2B** out-caste ययातिः ... अन्तेषु(v.1. अन्त्येषु) स विनिक्षिप्य पुत्रान्यदुपुरोगमान्। फलमूलाशनो राजा वने संन्यवसच्चिरम् MahāBhā. i. 81. 11 (BhārBhāDī. म्लेच्छेषु); अन्त्या मध्ये निवत्स्यन्ति मध्याश्चान्तावसायिनः। यथा निम्नं प्रजाः सर्वा गमिष्यन्ति युगक्षये HariVaṁ. 116. 17; न साक्षी नृपतिः कार्यः ... नान्त्यो न विकलेन्द्रियः ManuSm. 8. 66 (ManuBh. अन्त्यो बर्बरचण्डालादिः); अन्त्यो म्लेच्छः VīraMi. (Saṁskāra.) 732. 9; NirṇaSi. 373. 27; BālamBha. i. 399. 20 (*on* 1. 138); **2C** man of any of the seven inferior tribes such as washerman न संवसेत् ...। न मूर्खैर्नावलिप्तैश्च नान्त्यैर्नान्त्यावसायिभिः ManuSm. 4. 79 (ManvaMu. रजकादयः; ManvaVi. कैवर्ताद्यैः); KūrmaP. 556. 17 (2. 16); PadmP. i. 55. 24 (v. 1.); न च ... एकजातित्वसंशयः ... आयतनशोधनादिकुर्वतां प्रासादपालकावरनाम्नामन्त्यानाम् ĀgaPrā. 76. 3; **3** (Astrol.) **A** last category of zodiac signs, i.e. double natured zodiac signs (Dvisvabhāva Rāśi) आयुः ... प्रथमद्वितीययोरन्त्ययोर्वा मध्यम् JaimiUpaSū. ii. 1. 3; **3B** last sign of the zodiac, i.e. Pisces, Mīna मेषादीनां क्रियतावुरुजुतुमकुलीरलेयपाथोनाः। संज्ञास्तु जूककौर्पिकतौक्षाकोकेरहृदयरोगान्त्याः Sārā. 3. 7; 3. 24; गोयुग्मकर्ककन्यान्त्यतुलाचापधराः शुभाः। शुभग्रहास्पदत्वात्स्युरितरे पापराशयः NāraS. 14. 13; 15. 30; एकान्तरा हि तिथयो दिवसाद्वितीयाद्यापान्त्ययोर्वृषभकुम्भभयोश्च तद्वत् VasiS. 12. 25; मीनान्त्यमत्स्यपृथुरोमझषा वदन्ति JātaPā. 1. 7; सूर्यादितुङ्गर्क्षमजोक्षनक्रकन्याकुलीरान्त्यतुला लवैः स्युः TājiNī. 1 (1). 31; वर्णकूटलक्षणमाहकर्कान्त्यवृश्चिका विप्राः ... अन्त्यो मीनः VīraMi. (Saṁskāra.) 774. 10; **3C** last of the constellations, viz. Revatī मित्रेन्दुत्वाष्ट्रहस्तार्द्रादिति भान्त्योऽश्ववायुभम्। तिर्यङ्मुखाख्यं नवकं भानां तत्र विधीयते NāraS. 6. 28; 6. 35; श्रीप्रदं सर्वगीर्वाणस्थापनं चोत्तरायणे। ... त्रिरुत्तरादितिश्चान्त्यहस्तत्रयगुरूडुषु NāraS. 30. 4; 34. 3; अन्त्यो रेवती VīraMi. (Samaya.) 185. 30; **3D** last of the twenty-seven astrological conjunctions (Yogas), viz. Vaidhṛti अन्त्यातिगण्डपरिघव्यतिपातपूर्वव्याघातगण्डवरशूलमहाशनीषु। ... चन्द्रभान्वोर्यक्संपातो दोष एकार्गलाख्यः VasiS. 15. 6; **4A** one of the Bhṛgus भुवनो भावनश्चैव अन्त्यश्चान्त्यायनस्तथा। ... इत्येते भृगवो देवाः BrahmāṇḍP. ii. 1. 89; **4B** name of a Rudra सुरूपासूत तनयान्रुद्रानेकादशैव तु। ... शंभुश्चान्त्यो भवस्तथा SkandP. i. (2). 14. 19; **5A** letter *kṣa* कर्मणोर्वह्नितारान्त्यवियत्प्रायाः समीरिताः ŚāraTi. 2. 61 (comm. क्षकारः); मातृकां विलिखेद्दिक्षु द्वादश द्वादश क्रमात्। अन्त्यं चतुर्षु कोणेषु शेषाणां च विलेखने TantrRā. 13. 36 (comm. क्षकारम्); अवतु ... भुवनविततपीत स्त्रीक्षणोऽन्त्यो द्विदंष्ट्रः ĪśānŚiPa. i. 3. 62; i. 4. 3; i. 32. 49; अन्त्यो दीर्घबिन्दुमान्। ... पीठमन्त्रः प्रकीर्तितः TantrSā. (K.) 93. 13; **5B** variety of ruby काषाया इति विख्याताः स्फटिकप्रभवाश्च ते। ... ब्रह्मक्षत्रियवैश्यान्त्याश्चतुर्धा ये प्रकीर्तिताः YuktiKa. 96. 1; **6** one of the eighteen classes of Piśācas निस्तेजदेवासुरनागयक्षगन्धर्वरक्षःपितृहेद्भस्माः। योन्युद्भवाः कश्मलकाः प्रलापा विघ्नाः कुशान्त्याश्च पिशाचभूताः ĪśānŚiPa. i. 42. 1; **7** plant Mustā अन्त्यस्तु पुंसि मुस्तायाम् MediK. 120. 4 (Apte. (*f.* also) the roots of which are prescribed for colic); **8** death, cf. **अन्त्यकाल** *m.*; **9** destruction, cf. **अन्त्यकाल** *adj.* [the plant *Cyperus Hexastachyus Communis*, MW; the last syllable of word, Apte]

अन्त्य (ántya) *adj.* [*f.*-ā] [P. iv. 3. 54; KāśiVṛ. *on* vi. 2. 131; Nyās. i. 122. 6 (*on* i. 1. 64); i. 212. 23 (*on* i. 3. 3); GaṇRa. 5. 339 (377); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 64 (231. 7); i. 3. 3 (395. 3); EkārthaNā. 2. 22; LaŚabdeŚe. i. 106. 2; AltGr. III. 376] **1** end or terminal (form of sacrifice) **2Ai** highest, excellent, top (used as noun) (one) which is highest, excellent **ii** highest (note etc.) **iii** highest, topmost (position) **iv** maximum greatest (number) **B** ultimate or supreme (reality etc.) (used as noun) (reality etc.) which is ultimate **Ci** finest (size) **ii** minutest, finest (particle) **D** ultimate (destruction) **3A** occurring at the end, final (Sāman, Tṛc, formula, verse etc.) (used as noun) (Sāman, Tṛc, formula, verse etc.) occurring at the end, final **B** occurring at the end, final (word, letter, syllable etc.) (used as noun) (word, letter, syllable etc.) occurring at the end, final **4A** last in a series or order (used as noun) (one) which is last in a series or order **Bi** (used as noun) (nasal) which is last (in a series of stops) **ii** last (sound) (used as noun) (sound) which is last **iii** last (in sequence) (used as noun) (item) which is last (in sequence) **C** latest, immediate **D** (used as noun) (twelfth house) which is last in the horoscope **E** latter, next, following (mostly in contrast with *ādya*) (used as noun) (item) which is latter, next or following (mostly in contrast with *ādya*) **5Ai** last (day, night etc.) (used as noun) (day, watch) which is last **ii** last (day of impurity) **Bi** last (day of life) **ii** last, i.e. funeral (rite) **iii** last, i.e. funeral (attire) **C** last, i.e. old (age) **D** last (month of year) (used as noun) (Āśvina) which is last (month of year) **6A** (used as noun) (one) which is concluding **B** culminating **C** last, i.e. efficacious **7A** (used as noun) (type or variety) which is last **B** last (view, alternative etc.) (used as noun) (view or alternative) which is last **8A** lowest, wretched (conditions etc.) **Bi** belonging to the lowest caste **ii** belonging to the Cāṇḍāla etc. **C** lowest, i.e. inferior **9A** finally exclusive or distinct (used as noun) (that) which is finally exclusive **B** final, finite (whole) **10A** (used as noun) (category of life-span) which is the last **B** last, i.e. first **C** (used as noun) (number or digit) which is last **11A** (used as noun) (part) which is last **Bi** outermost **ii** living on the border or outskirts **C** which is at the end, ending with **12** hind, cf. **अन्त्यजङ्घादिपरिधि** **13** remnant, cf. **अन्त्यार्ध** **14** true, corrected, cf. **अन्त्यका** **1** end or terminal (form of sacrifice) म॒हा॒य॒ज्ञो नो॒प॒न॑मे॒द्दे॒ते वै म॒हा॒य॒ज्ञस्या॒न्त्ये॑ त॒नू यद॒र्काश्व॒मे॒धाविन्द्र॑मे॒वा॒र्का॒श्व॒मे॒धव॑न्तुः TaiS. II. ii.7.5; एते वै यज्ञस्यान्त्ये तन्वौ यदाग्निश्च विष्णुश्च AitBr. 1.1(8); **2Ai** highest, excellent, top एषेन्द्रस्यान्त्या तनूर्यार्कवत्यन्त एवास्मा अन्तं कल्पयति KāṭhS. 10. 8 (i. 134. 7); एते इन्द्रस्यान्त्ये तन्वौ ये अर्कवती KāṭhS. 10.9 (i. 135. 9); अन्त्याभ्यां वाव तौ तत् सामभ्यामन्त्यं स्वर्गं लोकमाश्नुवाताम् JaimiBr. 1. 244; अन्त्यस्य त्रिषु नोर्ध्वं हि हृक्पथः(?हृक्पथः)। असंवेगादिह विधा तत्र निष्ठेति चागमात् AbhidhK. 6. 55; तस्मादन्त्येन प्रमाणेन प्रतिपादिते आत्मैकत्वे समस्तस्य प्राचीनस्य भेदव्यवहारस्य बाधितत्वात् न अनेकात्मकब्रह्मकल्पनावकाशोऽस्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 313. 15 (*on* ii. 1. 14); शास्त्रं तु अन्त्यं प्रमाणम् अतद्धर्माध्यारोपणमात्रनिवर्तकत्वेन प्रमाणत्वम् आत्मनः प्रतिपद्यते GītāBh. (Śaṅ.) 31. 8 (*on* 2. 18); (used as noun) (one) which is highest, excellent or top जप मानस इति धात्वर्थानुगुण्यादन्त्यो मुख्योऽन्यौ तु गौणाविति द्रष्टव्यम् SetuBa. 164. 4; **2Aii** highest (note etc.) तद्योऽसौ क्रुष्टतम इव साम्नः स्वरस्तं देवा उपजीवन्ति। ... योऽन्त्यस्तमोषधयो वनस्पतयो यच्चान्यज्जगत् (उपजीवन्ति) SāmaViBr. i. 1.8; स्वरान्मूलक्रमस्यान्त्यात्पूर्वं यावतिथः स्वरः SaṁgīRa. i. 1. 37. 10 (1(4). 66); **2Aiii** highest, topmost (position) न्यग्रोधस्य वा स्कन्धस्यान्त्यां शुङ्गां यूपस्य वाग्निष्ठाम् ŚāṅkhāGS. i. 20. 3; KauṣīGS. i. 12. 8; मूलव्यासे तु पञ्चांशे द्व्यंशोनः स्तम्भमध्यतः। अन्त्योंऽशः सप्तमांशोनो मूलविस्तारितो भवेत् ĪśānŚiPa. ii. 31. 48; मन्त्राणां चयनमहाप्रकरणेन सर्वस्यामन्त्यायां वा चितावेव निवेशः स्यात् GuruCandr. i. 310. 9; **2Aiv** maximum greatest (number), cf. **अन्त्याङ्क**; **2B** ultimate or supreme (reality etc.) यत्रानुरक्ता ... व्रजन्ति तत्पारमहंस्यमन्त्यम् BhāgP. i. 18. 22; अन्त्य एव तमोघाती प्रत्ययश्चेन्मतं यदि BṛĀraUBhVā. i. 4. 75; अन्त्योऽविद्यापनुद्बोधो रागादिप्रत्ययोत्थितेः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1509; आद्योऽन्त्यः संततो वा असौ बोधो मुक्तिफलः स्मृतः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1527; अन्त्यं तस्मात्परिज्ञानं सर्वबाध्यस्य बाधकम् BṛĀraUBhVā. i. 4. 1557; संप्राप्य भावनामन्त्यां ब्राह्मीमक्षरपूर्विकाम् KūrmaP. 15. 13 (1. 1); (used as noun) (reality etc.) which is ultimate अन्त्येषु रेमिरे धीरा न ते मध्येषु रेमिरे। अन्त्यप्राप्तिं सुखामाहुर्दुःखमन्तरमन्तयोः MahāBhā. xii. 168. 25; (विद्या) अशैक्ष्यन्त्या AbhidhK. 7. 46; **2Ci** finest, ultimate (size) अन्त्यस्य मोक्षावस्थाभाविनो जीवपरिमाणस्य नित्यत्वं इष्यते जैनैः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 409. 1 (*on* ii. 2. 36); अन्त्यस्य मोक्षावस्थापरिमाणस्यैकरूपावस्थितेः VedāntSā.

(Rā.) 185.2 (*on* ii. 2.34); अन्त्यस्य परिमाणस्य नियततामङ्गीकृत्य आदिमध्यमयोरपि नित्यत्वमस्ति VedāntPāSau. 207. 2 (*on* ii. 2. 36); मोक्षदशायां यज्जीवस्य परिमाणं तदन्त्यम् ŚivārkaMaDī. ii. 104. 30 (*on* ii. 2. 34); VedāntDī. 113. 6 (*on* ii. 2. 34); **2Cii** minutest, finest (particle) सौक्ष्म्यं द्विविधम् अन्त्यमापेक्षिकं च। तत्रान्त्यं परमाणूनाम् SarvāSi. 5. 24 (295. 11); न चान्त्यैः परमाणुभिर्व्यवहारोऽस्तीति किं तेषां प्रत्यक्षविषयतया। किमिदमन्त्येनेति। अन्ते भवमन्त्यम् कस्यान्ते परिमाणस्य NyāyRa. 402. 8 (*on* 5 (4). 177); शावधिरेवायम् अवयवावयविप्रसङ्गः अन्त्यस्य निरवयवत्वेन विनाशानुपपत्तेः Upask. 87. 2 (*on* ii. 1. 12); (परमाणुः) प्रलयावधिः स्यादिति चेत् अन्त्यस्य कस्यचिन्निरवयवत्वे प्रलयस्यैवानुपपत्तेः Upask. 194. 11 (*on* iv. 1. 2); न चान्त्यैः परमाणुभिः व्यवहारः संभवति अतीन्द्रियत्वात् YuktiSneha. 71. 33 (*on* i. 1. 5); **2D** ultimate (destination) कूटस्थवादसक्तिः स्यान्मिथ्यासंगतितस्तयोः। अन्त्यो नाशः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 609; **3A** occurring at the end, final (Sāman, Tṛc, formula, verse etc.) अन्त्यभाजो वै पत्न्यस्तस्मादेना अन्त्ये शस्त्रे शंसति KauṣīBr. 16. 7 (72. 18); वषट्कारोऽन्त्यः सर्वत्र ĀśvaŚS. I. i. 5. 5; अन्त्येन प्रणवेनोपसन्तनुयात् ĀśvaŚS. I. v. 7. 3; नारम्भणीया न पर्यासा अन्त्या ऐकाहिकास्तृचाः पर्यासस्थानेषु ĀśvaŚS. II. i. 5. 14; II. ii. 8. 8; दीर्घतमसोऽर्कोऽन्त्यः सामराजं वा LāṭyāŚS. iii. 6. 32; आज्यप्रतिपदावौशनकावे अन्त्ये पार्थयामे वा बार्हतानां स्वयोन्यभीवर्त्तो रथन्तरपृष्ठेषु श्यैतर्क्षु बृहत्पृष्ठेषु LāṭyāŚS. iv. 5. 20; ऊर्मित्यन्नाद्यकामाय ऊं इति स्वर्गकामायेति निधनमिति चान्त्या सामभक्तिरभिधीयते TantrVā. 569. 16 (*on* ii. 2. 28); येऽप्यन्त्यस्य पादस्य सामर्थ्यमाहुः यदुक्तं 'नित्यः स्वाध्याय' इति तत्र सन्ध्यायां त्रिकजपादेव कृतार्था भवन्तीति तदप्यसत् ManuBh. i. 117. 27 (*on* 2. 78); लि ... अर्धे ... अन्त्येऽवात् Chandonu. 4. 16; कालिदासस्य काव्यादन्त्यं पादं ... गृहीत्वा। ... चक्रे काव्यं बुधजनमनःप्रीतये विक्रमाख्यः NemiDū. 126; (used as noun) (Sāman, Tṛc, formula verse etc.) occurring at the end, final पवमाने रथन्तरं करोति पवमानस्यान्त्यं वामदेव्यं बृहत् पृष्ठम् PañcBr. xvi. 11.3; स्वारमन्त्यं भवति। प्राणस् स्वरः प्राणोऽन्त्यम्। सर्वमायुरेति य एवं वेद JaimiBr. 1. 309; वाराहमन्त्यं ... वैष्णवी नाम संहिता SāmaViBr. i. 4. 18; उपाध्यायं मातरं पितरमित्येतेषु त्रिरात्रमुपवसन्नेतस्यैवान्त्यम् SāmaViBr. i. 5. 9; यत्रैकतन्त्रे बहवः सपशवोऽन्त्यं परिधाय संस्तुयात् ĀśvaŚS. I. iii. 1. 10; अन्त्ये निविदं दध्यादनेकभावे सूक्तानाम् ĀśvaŚS. II. i. 11. 26; कद्वतां स्थाने नित्यान् प्रगाथाञ्छस्त्वा सम्पातवत्स्वहीन सूक्तानीतरेषु ततोऽन्त्यान्यैकाहिकानि ĀśvaŚS. II. ii. 4. 16; अन्त्यानामैकाहिकानामुत्तमान् ĀśvaŚS. II. iii. 10. 14; II. iv. 10. 4; पृष्ठ्यस्योत्तरयो दीर्घतमसोऽर्को माण्डवं चैडं सामराजेऽन्त्ये LāṭyāŚS. iii. 6. 33; संभवति स्तोमेऽन्त्यं सर्वत्र तृचे LāṭyāŚS. vi. 4. 2; DrāhyāŚS. vi. 4. 2; तदभावे यदन्त्यात् पूर्वम् LāṭyāŚS. vi. 4. 4; DrāhyāŚS. vi. 4. 4; चतुर्ऋचानामावृत्तिष्वन्त्यामुद्धरेत् LāṭyāŚS. vi. 4. 10; DrāhyāŚS. xvi. 4. 11; अन्त्यात्प्रथमोऽघोषे ṚTPrāti. 186; रेऽन्त्योऽप्रतिषेधे ṚTPrāti. 265; कुशलानामयारोग्याणामनु प्रश्नः। अन्त्यं शूद्रस्य GautDS. i. 5. 38; भवत्पूर्वया ब्राह्मणो भिक्षेत। भवन्मध्यया राजन्यः। भवदन्त्यया वैश्यः ĀpaDS. i. 3. 30; ककुभ् मध्ये चेदन्त्यः ChandaḥSū. 3. 19; (द्वितीयचतुर्थौ भामध्ये) जघनचपलाऽन्त्ये Jānāśra. 5. 31 (?32); (षष्ठः) गीतिरन्त्ये दिवा Jānāśra. 5. 33 (?34); अस्य पुरुषसूक्तस्य ... अन्त्यानां त्रिष्टुप्छन्दः VīraMi. (Pūjā.) 131.3; **3B** occurring at the end, final (word, letter, syllable etc.) उत्तमायाश्चतुर्थमक्षरमन्त्यं पूर्वस्याद्यमुत्तरस्य ĀśvaŚS. I. vi. 3. 10; अन्त्याद्वर्णात्पूर्व उपधा VājaPrāti. 1.35; प्रत्यभिवादमामन्त्रिते स्वरोऽन्त्यः प्लवते VāsiDS. 13. 14; अलोऽन्त्यस्य P. i. 1. 52; Vār. 1 *on* i. 1. 52; MahāBh. i. 130. 46 (*on* i. 1. 52); अलोऽन्त्यात् पूर्व उपधा P. i. 1. 65; Vār. 7 *on* P. i. 1. 65; MahāBh. i. 171. 11 (*on* i. 1. 65); SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 85; आदिरन्त्येन सहेता P. i. 1. 71; Vār. 1 *on* P. i. 1. 71; MahāBh. i. 182. 3 (*on* i. 1. 71); हलन्त्यम् P. i. 3. 3; Vār. 1 *on* P. i. 3. 3; MahāBh. i. 261. 6 (*on* i. 3. 3); SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 8; आगम उदनुबन्धः स्वरादन्त्यात्परः Kātan. ii. 2. 64; (अन्त्येनेतादिः) अन्त्येनेत्संज्ञकेन गृह्यमाण आदिस्तन्मध्यपतितानां ग्राहको भवत्यात्मना सह JaineVyā. 17. 5 (*on* i. 1. 73); अन्त्यो वर्णः प्रत्यायक इत्यदोषः ŚābaBh. 46. 1(*on* i. 1. 5); यदि वाक्येऽन्त्यो वर्णः ... अर्थान्तरं प्रत्याययति ŚābaBh. 94. 4 (*on* i. 1. 7); चत्वारो निर्धायिका यी वान्त्यः इति वक्ष्यति। तत्रान्त्य एव स्थाने यकारः ईकारो भवति नान्यत्र Jānāśra. 1. 39 (7); 5. 40(41?); 5. 47 (48?); अन्त्यं कटतपं दृष्ट्वा परं ङणनमं तथा। आत्मपञ्चमसंयोगमाहुरक्षचिन्तकाः MāṇḍūŚi. 14. 6; अन्ते भवम् अन्त्यम् KāśiVṛ. *on* i. 3. 3; अन्त्यो वर्णो वाचकः SphoṭSi. 86. 1 (10); कृतानुग्रहसामर्थ्यो वर्णोऽन्त्यः प्रतिपादकः ŚlokaVār. 5 (11). 97 (535. 3); 7. 51 (860. 6); पूर्वपूर्ववर्णानुभवजनितसंस्कारसहितोऽन्त्यो वर्णोऽर्थं प्रत्याययिष्यति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 193. 2 (*on* i. 3. 28); TattvBi. 25. 13; परिशिष्यमाणेनेहान्त्येनाव्यक्तशब्देन परिशिष्यमाणं प्रकृतं शरीरं दर्शयतीति गम्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 229. 1 (*on* i. 4. 1); हंसः स्याद्धाहवह्निस्वैर्युक्तमन्त्यमुदीरितम् TantrRā. 3. 30; शाब्दे हि पूर्वसंस्कारयुक्तोऽन्त्यो वर्णो वाक्यम् Kāśi. iii. 107.17 (*on* 5 (5). 16); वर्गप्रथमतृतीयाभ्यामन्त्ययोः द्वितीयचतुर्थयोः रेफेण अध उपरि उभयत्र वा KāvyPra. 486. 1; अन्त्यः शब्दः चरमः संस्कारो ज्ञानं च गृह्यते Kiraṇā. 30. 8; अन्त्याजादिष्टिः SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 86; MugdhaBo. 3. 15 (12.5); आद्यादन्त्यान्मध्यमाद् वा श्रुतादेकपदादपि। सर्वार्थग्रन्थबोधात् तेऽभूवन् पदानुसारिणः TriṣaŚaPuC. i. 1. 865; परोक्षाया अन्त्यो णव् णिद्वा स्यात् SiddhaHe. iv. 3. 58; वर्णैला वर्णसंख्यया ... ईरिताः। प्रथमा मधुकर्युक्ता ...। तत्रान्त्या वर्णमात्रैला द्वादशेत्यपरे जगुः SaṁgīRa. ii. 245.7 (4. 111); अयमेककलश्चद्युतपुटे त्वन्त्यं प्लुतं विदुः SaṁgīRa. iii. 9. 5 (5. 19); उत्तमायाश्चतुर्थमक्षरमन्त्यरपूर्वस्याद्यमुत्तरस्य ... अवदध्यात् KarmaNi. 9A.11; अन्त्यो योऽच्। तदादिवर्णष् टिसंज्ञः स्यात् MugdhaBo. 3. 15 (12.6); जि घोऽन्त्यः MūgdhaBo. 26. 72 (157. 22); तद्यक्षुष्मत्सुचरितलताफुल्लमित्यत्र मुख्यावन्त्यौ च द्वौ सुमतिभिरुपादाय वर्णौ निबद्धम् MayūSaṁ. 2. 16; उपदेशे अन्त्यं हल् इत्यात् PrakriKau. i. 17. 4; अन्त्यादचः परो मित् स्यात् PrakriKau. i. 41. 4; i. 154. 4; अत एव ज्ञापकादन्त्यस्य यणः संप्रसारणम् PrakriKau. i. 232. 5; ii. 272. 4; अन्त्यो वर्णः पदार्थवाचकः TantrRaha. 27.9; अनन्त्यस्यान्त्यस्यापि पदस्य टेः स्वरितः प्लुत एतयोः SiddhāKau. 612A. 11 (*on* viii. 2. 105); अन्त्ये यवर्गीयदशाक्षरेषु नवमं लकारं त्यजेत् LalitāSaBh. 19. 10 (*on* 52); उपदेशेऽन्त्यं हल् इदित्यर्थस्यावश्यकत्वेन 'हलन्त्यम्' LaŚabdeŚe. i. 11.14; अन्त्याद्योर्वर्णयोरेकादेश इत्यर्थः LaŚabdeŚe. i. 101. 9; (used as noun) (word, letter, syllable etc.) occurring at the end, final अन्त्ये ṚTPrāti. 173; अन्वादेशोऽन्त्यन्य TaiPrāti. 1. 59; षट्पुरसोरुकारोऽन्त्यस्य दशदाशयोरादेशश्च मूर्धन्यः CaturA. (Śau.) 1. 63; मिदचोऽन्त्यात्परः P. i. 1. 47; ŚākaṭāVyā. i. 1.45; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 36; नाम्रेडितस्य अन्त्यस्य तु वा P. vi. 1. 99; अन्त्यात् पूर्वं बह्वृचः P. vi. 2. 83; MahāBh. iii. 132. 3 (*on* vi. 2. 83); ह्रस्वान्तेऽन्त्यात् पूर्वम् P. vi. 2. 174; किमर्थमनन्त्ययोरित्युच्यते। अन्त्ययोर्मा भूदिति MahāBh. iii. 311. 2 (*on* vii. 2. 106); ii. 371. 6 (*on* v. 1. 125); यान्तस्यान्त्यात्पूर्वम् PhiṭSū. 62; अन्त्यात्पूर्व उपधा KātanVṛ. ii. 1. 11 (27.9); तत् संप्रसारणं दीर्घमापद्यते। अन्त्यं चेत्। हूतः। संवीतः KātanVṛ. *on* iv. 1. 52 (315. 2); गुरु दीर्घं प्लुतं चैव संयोगपरेव च। सानुस्वारविसर्गं च तथान्त्यं च लघु क्वचित् NāṭyaŚā. 14. 90; आद्यं तृतीयमन्त्यं च पञ्चमं षष्ठमेव च। तथोपान्त्यं जगत्यां च गुरु चेत् कुमुदप्रभा NāṭyaŚā. 15. 56; अन्त्यमपास्य पूर्वमक्षरस्थानं परेण ... युक्तं कर्तव्यम् Jānāśra. 6. 17 (3); षष्ठ्यान्त्यस्य CāndraVyā. i. 1. 10; गोरप्रधानस्यान्त्यस्य गोशब्दस्योपसर्जनस्यान्ते वर्तमानस्य सुपि परतो ह्रस्वो भवति CāndraVyā. ii. 2. 85; तिङ्संख्यानामचोऽन्त्यात्पूर्वोऽकच् CāndraVyā. iv. 3.56; मस्जेरन्त्यात्पूर्वो झलादौ नुम् भवति CāndraVyā. v. 4. 13; अन्त्याभ्यां वाक्यं व्याख्यातम् KāvyālaṅSū. ii. 1. 22; आद्यामन्त्र्यं संमत्यसूयाकोऽपेक्ष्वन्त्यश्च प्लुतः ŚākaṭāVyā. ii. 3. 17; तिङ्सर्वादिरक्ष्वन्त्यात्पूर्वोऽक् ŚākaṭāVyā. iii. 4. 82; अन्त्योपान्त्यर्तामिर् ŚākaṭāVyā. iv. 1. 169; विजानीयात् ... गुरुं च क्वचिदवसानेऽपि लघ्वन्त्यम् MṛtaSaṁ. 1. 15 (*on* 1. 0); तन्वि गुरु स्यादाद्यचतुर्थं पञ्चमषष्ठं चान्त्यमुपान्त्यम् ŚrutaBo. 15; बिन्द्वन्तावस्य मध्यान्त्यौ षडङ्गान्यायतैः स्वरैः। बीजानि त्रीणि करयोर्ज्येष्ठाद्यङ्गुलिपर्वसु ĪśānŚiPa. i. 29. 3; i. 33. 10; आदिरितान्त्येन समध्यः SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 1; दारावाङ्णोऽन्त्यस्य च टः संज्ञायाम् SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 4. 72; म्नां धुड्वर्गेऽन्त्यो पदान्ते SiddhaHe. i. 3. 39; दीर्घमवोऽन्त्यम् SiddhaHe. iv. 1.103; vii. 3. 29; सम्मत्यसूयाकोपकुत्सनेष्वाद्यामन्त्र्यमादौ स्वरेष्वन्त्यश्च प्लुतः SiddhaHe. vii. 4. 89; षष्ठ्याऽन्त्यस्य SiddhaHe. vii. 4. 106; ङमितोऽन्त्याचोऽन्त्येऽन्त्यस्यादौ MugdhaBo. 2. 15 (3.5); पूर्वोऽन्त्याद् उङ् MugdhaBo. 3. 14 (12. 3); जिं वान्त्यः किति MugdhaBo. 8. 139 (102. 10); न चान्त्यस्य ग्राह्यत्वेऽपि शब्दस्य उपान्त्यस्य नित्यानुमेयत्वम् TarkSaṁ. (Ā.) 119. 27; मोभः स्मौ चेञ्जलधरमालाब्ध्यन्त्यैः ChandoMa. 2. 144; अर्वन्तौ अर्वन्त इत्यात्रादेशोऽन्त्यस्यैव भवति न सर्वस्य PariVṛ. (Sī.) 14. 14; अन्यथा परेर्वर्जन इति द्विर्वचनमन्त्यस्य स्यात् PariVṛ. (Sī.) 160. 15; आदिरन्त्येनेता सह गृह्यमाणो मध्यगानां स्वस्य च ग्राहकः PrakriKau. i. 18. 3; ङिदनेकाल्यन्त्यस्यैव स्यात् PrakriKau. i. 41. 8; युष्मदस्मदोरन्त्यस्य लोपः स्यात् PrakriKau. i. 245. 2; अन्त्यात्पूर्वं नुममिच्छन्त्येके PrakriKau. i. 294. 6; त्र्यादीनामन्त्यमुत्तमम् तस्य समीपमुपोत्तमम् PrakriKau. i. 734. 5; मस्जेरन्त्यात्पूर्वं नुममिच्छन्ति PrakriKau. ii. 267. 4; चतुर्दशसु सूत्रेष्वन्त्यमन्त्यमितं विधायेतरान् वर्णानुपदिशति Prasā. i. 12. 8; वाक्यादेः किम्। अन्त्यस्य च मध्यस्य च मा भूत् Prasā. i. 960.12; इति माहेश्वराणि सूत्राण्यणादिसंज्ञार्थानि। एषामन्त्या इतः। लण् सूत्रेऽकारश्च SiddhāKau. 2A. 4 (*on* ŚivSū. (Gr.) 14); प्रथमेन तुल्यमन्त्यम् VarivaRaha. 14; आदिरकारादिः अन्त्येन इता ... सहोच्चार्यमाणः ... संज्ञेति LaŚabdeŚe. i. 4. 3; **4A** last in a series or order वारुणः ... अन्त्यो भवत्यन्तत एवैनं वरुणपाशात्प्रमुञ्चति ŚatBr. XII. vii. 2. 17; अभिसमावर्त्स्यमानो यत्रान्त्यां समिधमभ्यादध्यात् तमग्निमिन्धीत ŚāṅkhāGS. i. 1. 2; ब्रह्मचारी वेदमधीत्यान्त्यां समिधमभ्याधास्यन् GobhiGS.

i. 1. 7; स, यदेवान्त्यां समिधमभ्यादधाति GobhiGS. i. 1. 20; यस्मिन्वा अन्त्यां समिधम् आदध्यात् DrāhyGS. i. 5. 2; निबद्ध एष भवतामन्त्यः प्रणामाञ्जलिः ŚatTrayī. 301; Nāgā. 5. 28 (19) (v.l.); SūktiRa. 201. 3; असह्यपीडं भगवन्नृणमन्त्यमवेहि मे। अरुन्तुदमिवालानमनिर्वाणस्य दन्तिनः RaghuVa. 1. 71; अन्त्यस्यान्त्यास्त्रयोविकारा SaṅkarKā. 55. 20 (*on* xiv. 3. 6) स्वपितृचन्द्राः ... प्रथममध्ययोरन्त्यमध्ययोर्वा JaimiUpaSū. iii. 2. 24; LaJāta. 1. 19; योऽयं रिपुंजयो नाम बार्हद्रथोऽन्त्यस्तस्यामात्यो सुनिको नाम भविष्यति ViṣṇuP. iv. 24. 1; क्षुद्रकात् क्षुलिको भाव्यः क्षुलिकात्सुरथः स्मृतः। सुमित्रः सुरथस्यापि अन्त्यश्च भविता नृपः। एते ऐक्ष्वाकवाः प्रोक्ताः VāyuP. ii. 37. 285; स किलाश्रममन्त्यमाश्रितो निवसन्नावसथे पुराद्बहिः RaghuVa. 8. 14; वार्धकोचितमन्त्यमाश्रमं संक्रमेयं यदि देवः साधु मन्यत इति DaśKuC. 100. 12; अन्त्यायां च शरीराहुतावग्नौ हुतायाम् ... आपः ... बाह्यशरीरारम्भिका भवन्ति ChāndoUBh. (Śaṅ.) 299. 4 (*on* v. 10. 4); मूलकारणमेवान्त्यात्कार्यात्तेन तेन कार्याकारेण ... प्रतिपद्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 324. 17 (*on* ii. i. 18); अन्तकालेऽपि अन्त्ये वयस्यपि GītāBh. (Śaṅ.) 72. 5 (*on* 2. 72); RasSa. 100; तेषामनिषेधात्तत्र आ अन्त्यादुच्छ्वासादधिकारः ManuBh. i. 532. 10 (*on* 6. 94); अयं स भगवानन्त्यमाश्रममनुगृह्णानो हैममध्यास्ते शिलातलम् SubhaDha. 2. 5 (1); 4. 15; पादजानुकटिग्रीवाशिरः पर्यन्तसंश्रयम्। स्नानं पञ्चविधं ज्ञेयम् ... यद्वा तद्वा भवेत्स्नानमन्त्यमन्त्यस्य तद्द्वयम् YaśasCam. ii. 372. 17; न च नानात्मपक्षे सर्वेषां क्रमेण मुक्तावन्ते संसारोच्छेदः अपरिमितानामन्त्यन्यूनातिरिक्तत्वायोगात् NyāyKa. 88. 2; यथा तन्तुनां पटे जनयितव्ये अन्त्याः संयोगभेदाः यदनन्तरं पट उत्पद्यत एवेति TātpaṬ. (Vā.) 25.18 (*on* i. 1. 1); अनुग्रहलक्षणोऽन्त्यः पञ्चमः पारमेश्वरः कृत्यविशेषः Pratyabhi Vi. i. 25. 7 (*on* i. 1. 1); नाट्यमण्डपे विघ्नसान्त्वनदैवतपूजने च कृतेऽन्त्य एवायमुपक्रम इति युक्त एव प्रश्नः AbhinBhā. i. 84. 20 (*on* 4. 1); उपग्रहेभ्यो दद्याद्य षोडशेभ्यो यथाक्रमम्। एकाशीतिं ददौ यत्नादशीतिं चान्त्ययोर्द्वयोः BhaviP. 412B. 11 (ii (3). 20. 173); तस्मादनिर्वचनीयमेव कार्यवत्तदुपादानमपि। तद्यानाद्येव युक्तम्। सादित्वे तत्परंपरापत्तेः। आन्त्यात् कार्यादन्वयदर्शनापत्तेश्च स्वकार्यानुगतदर्शनस्यैवोपादानत्वात् सुवर्णवत् PramāMā. 11. 18; तत्रापश्यच्च तां मूले रक्ताशोकस्य भास्वतः। अन्त्यामिव कलामिन्दोः क्षामां पाण्डुमनोरमाम् KathāSaSāg. xii. 4. 248; असंख्या द्वीपसागराः। ... अन्त्यः स्वयंभूरमणो नाम तेषां महोदधिः TriṣaŚaPuC. ii. 3. 553; मामप्यात्मविधेयानामन्त्यं संख्यातुमर्हथ PāṇḍaC. 7. 694; यथा विप्रोषितासूनां सर्वेषामात्मजन्मनाम्। करोमि मन्दभाग्याहमन्त्यमाननदर्शनम् PāṇḍaC. 13. 1053; तत्रार्धमन्त्यमादौ स्याद्वस्तु षण्मात्रमिष्यते SaṁgīRa. iii. 82. 3 (5. 135); तदन्त्यां प्रार्थनां नाथ ... । निजं वागमृतं हन्त हन्तकारः प्रदीयताम् ŚāliC. 7. 111; दन्तोद्भेदं प्रवक्ष्यामि ... षड्भिर्दन्तैः सिताभैर्भवति हयशिशुस्तैः कषायैर्द्विरब्दः संदशैर्मध्यमान्त्यैः पतितसमुदितैः त्रिश्चतुःपञ्चवर्षः (वाजी) ŚārṅgaPa. 1699; अन्त्या यावस्थितिः। संततोर्ध्वगतिलक्षणा NyāySu. (Ja.) 415B. 2 (*on* ii. 2. 10); अथ वेदो वा प्रायदर्शनाद् इत्यधिकरणोक्तासंजात विरोधित्वन्यायेनान्त्ये प्रत्यय एव लक्षणेति चेत् MīmāNyāPra. 197. 9; आद्यं स्यात् पञ्चपाद्युक्तं ततो विवरणोदिते। चित्सुखीयं चतुर्थं स्यादन्त्यमानन्दबोधजम् LaCandr. 206. 7; वशित्वादिकमन्त्यं चतुष्टयं तु वाय्वादिनिर्ऋत्यन्तविदिक्षु SetuBa. 84. 5; अन्त्यमिदं मुद्रायुगळं (लं) श्रीषोडशाक्षरीविषयम् NityoNi. 72. 28; अश्वस्य षट् सिता दन्ताः ... अन्त्यौ द्वौ पञ्चमाब्दे तु संदंशौ पुनरुद्गतौ ŚukraNī. 4(7). 160; (used as noun) (one) which is last in a series or order गुल्मार्शः प्रदरादींश्च वाताद्यैश्चातिपीडनम्। आसां षोडश यास्त्वन्त्या आद्ये द्वे पित्तदोषजे CaraS. vi. 30. 39 (1941 Ed.); अन्त्यावत्यधमौ चोक्तावुद्वाहौ शक्तिसूनुना। तथा युगस्वरूपेण प्रोक्तो दैत्यस्तु मानुषः BṛParāSm. 6. 15; भार्गवः सप्तमस्तेषां विज्ञेयस्तु तपोधृतिः। एते सप्तर्षयः सिद्धा अन्त्ये सावर्णिकेऽन्तरे BrahmāṇḍP. iii. 1. 93; प्रथमस्थकारेण थकारेण च संयुतम्। एतत्स्वरं समासाद्याधिष्ठानमिति दर्शनम् ... आद्यं मध्यं तथान्त्यं च स्वरूपेणाभिपीडयेत् YājñaŚi. 221; आद्यमन्त्यं च मध्यं च त्वक्षरेणैव पीडयेत् NāraŚi. ii. 2. 7; तेष्वन्त्ये द्वे एव ह्युपयोजयेत् (मधुनी) AṣṭāSaṁ. i. 26. 9 (1. 6); तत्रान्त्ययोर्द्विधा बन्धः सव्यदक्षिणभेदतः AṣṭāSaṁ. i. 188. 15 (1. 38); यथारुन्धतीदर्शने बह्वीष्वपि तारास्वमुख्यास्वरुन्धतीषु दर्शितासु, या अन्त्या प्रदर्श्यते सा मुख्यैवारुन्धती भवति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 53. 9 (*on* i. 1. 12); सर्वेषाम् एकत्वदर्शनानर्थक्यं प्राप्नोति अन्त्यमेव निवर्तकमिति चेत, न; पूर्ववत्पुनः प्रसङ्गेनानैकान्त्यात् BṛĀraUBh. 83. 3; लक्षणं गौणमेव स्यादन्त्ययोर्मध्यभूमिषु BṛĀraUBhVā. ii. 3. 79; तदमी सप्त प्रकाराः। तत्र प्रथमः प्रकारो जडोल्लासः, अन्त्यः परमशिवात्मा Pratyabhi Vi. i. 57. 8 (*on* i. 1. 2); (मन्त्रः) षष्ठादिपंचार्णादन्त्यौ स्यादाद्य ईरितः। एकादशाक्षरादन्त्यौ द्वितीयः समुदीरितः TantrRā. 3. 93; बभूवुर्भ्रातरः केचित्तयो ब्राह्मणदारकाः। एकतः पूर्वजस्तेषाम् मध्यमान्त्यौ द्वितत्रितौ BṛKathāŚloSaṁ. 15. 108; तापोपनाहद्रवबाष्पपूर्वाः स्वेदास्ततोऽन्त्यप्रथमौ कफे स्तः SiddhYo. 72. 2; खड्गज्ञानाष्टकं शुभम्। ... पञ्चाद्या निपुणैः खड्गे संभाव्यन्तेऽपि कृत्रिमाः। अन्त्यावकृत्रिमौ ज्ञेयौ तावेव सहजाविति YuktiKa. 141. 12; अन्त्यः संवर्तकाख्यः स्यात् रुद्राः पञ्चाशदीरिताः ĪśānŚiPa. i. 2. 7; फलकामयमप्यन्त्यं मृन्मयं चापरं क्रमात् ĪśānŚiPa. ii. 32. 10; एवं प्रशस्तनामानो द्विगुणद्विगुणाः क्रमात्। द्वीपाः समुद्रास्तेष्वन्त्यः स्वयम्भूरमणोऽम्बुधिः TriṣaŚaPuC. ii. 3. 742; अन्त्या द्विधेति विज्ञेया व्यक्तितः सा चतुर्विधा Candrā. 9. 6; अन्त्योऽप्याद्यः समजनि गुणैरेक एवावनीशः ... विक्रमार्कः PrabaCin. 1. 13; संधयो निर्विमर्शास्तु त्रयोऽङ्कास्तत्र चादिमे। संधी द्वावन्त्ययोस्तद्वदेक एको भवेत्पुनः SāhiDa. 356. 4; बालत्वं कौमारं यौवनमथ वार्धकं च निधनं च। पञ्च वयांस्येष्वन्त्यं नेष्टं शिष्टानि वास्तुनीष्टानि TantrSa. 2. 6; स चायं बाधस्त्रिविध इत्युक्तम्। तत्रान्त्ययो उदाहरणं वक्ष्यते BhāṭṭDī. iii. 189. 19 (*on* x. 1. 1.); अत्राऽद्यन्त्ययोराश्रयत्वं मध्यमानां समतत्त्वं संबन्धो व्यवच्छिद्यते VīraMi. 805. 8 (*on* 3. 27); उच्चार्यमाणानेकनामव्यक्तीनाम् ... अन्त्ययैव प्रतिबन्धकदुरिताभावाद्भानमुत्पद्यते VīraMi. (Bhakti.) 56. 27; गुरोर्मध्यमराशिभोगेन बार्हस्पत्यः, स च ज्योतिःशास्त्रे प्रसिद्धः। हेमाद्रिस्त्वन्त्ययोर्धर्मशास्त्रेऽनुपयोगात्तिस्र एव विधा आह NirṇaSi. 2. 4; गर्गाणाम् ... पञ्च। आङ्गिरससैन्यगार्ग्येति त्रयो वा, अन्त्ययोर्ण्यत्ययो वा NirṇsaSi. 213. 11; 216. 16; त्रिषूपायेषु सत्स्वन्त्यो न युक्त इति तान्त्रिकाः Jīvān. 291. 5; अन्त्ये शानचः शित्त्वस्य सार्वधातुकादेशेऽनुबन्धास्थानिवत्त्वज्ञापकत्वमुक्तम् LaŚabdeŚe. i. 79. 8; नान्त्यस्यैव प्रत्यासन्नत्वेन तत्परिग्रहाय रूढिस्वीकारः BālamBha. i. 192. 14 (*on* 1. 53); **4Bi** (used as noun) (nasal) which is last (in a series of stops) अन्त्योऽनुनासिकः। वर्गाणामन्त्यो वर्णोऽनुनासिको भवति। ते ङञणनमाः ṚTPrāti. 17; आद्यमन्त्यं तृतीयं च स्वाक्षरेणैव पीडयेत् MāṇḍūŚi. 11. 9; 11. 11; अनन्त्यश्च भवेत् पूर्वोऽन्त्यश्च परतो यदि। तत्र मध्ये यमस्तिष्ठेत् स वर्णः पूर्ववर्णयोः NāraŚi. ii. 2. 8; अथानन्त्या विंशतिर्भवन्ति ते कचटतपाः ... घझढधभाश्चेत्यथान्त्याः पञ्च ते ङञणनमाः GautŚi. 1. 2. (450); अन्त्यमाद्यं द्वितीयं च ... क्रमात्। पञ्चवर्गाक्षराणि स्युः ŚāraTi. 7. 2; अन्त्यटवर्गान्मुक्त्वा वर्ग्ययणा उपरि रेफसंयुक्ताः Kāvyālaṅ. (Ru.) 2. 24; **4Bii** last (sound) प्रतिघातिद्रव्यसंयोगस्त्वन्त्यस्य शब्दस्य निरोधकः NyāyBh. 140. 11 (*on* ii. 2. 35); नादैराहितबीजायामन्त्येन ध्वनिना सह। आवृत्तपरिपाकायां बुद्धौ शब्दोऽवधार्यते VākyaPa. 1. 84; अन्त्यो ध्वनिः स्फुटतरं विशिष्टस्फोटविज्ञानमाधत्ते TattvBi. 20. 3; अन्त्यः शब्द उपान्त्यशब्देन कर्मापि कार्येण विनाश्यते NyāyKa. 21. 6; श्रोत्रशष्कुलीं संतानेनागता अन्त्याः शब्दाः श्रूयन्ते Loc. 47. 8 (*on* 1. 16); अन्त्यः शब्दः श्रोत्रेण गृह्यते नाद्यमध्यमौ TarkBhā. (Ke.) 72. 6; आद्यशब्दादीनां कार्यबध्यत्वं चरमस्य तु कारणबध्यत्वम् उपान्त्येन शब्देनान्त्यस्य नाशात् Upask. 31. 6 (*on* i. 1. 13); अन्त्यः शब्दः ... न तदुपादानकः Nyāyāmṛ. 634B. 8; (used as noun) (sound) which is last वीचीतरङ्गवृत्त्यैवमन्त्यः श्रोत्रेण गृह्यते ŚlokaVār. 6. 90 (753. 5); अनुपभोग्यस्योत्पादवैयर्थ्यं प्रमाणमिति चेत् न ... अन्त्यस्य न तथेति चेत् - न - अन्त्यत्वासिद्धेः NyāyKuA. i. 93. 4; **4Biii** last (in sequence) यद्याद्यो वासुदेवानां विदेहेषु च चक्रभृत्। अन्त्योऽर्हन् भवितास्मीति पूर्णमेतावता मम TriṣaŚaPuC. i. 6. 368; लेभे यद्व्यवहारेणाधुनान्त्येनापि मुख्यता। तम् ... तीर्थश्रियः श्रये SiddhāĀSta. 37; (used as noun) (item) which is last (in sequence) अन्त्यमरेकार्थत्वात् MīmāSū. iii. 5. 12; सितोपलां तुगाक्षीरीं पिप्पलीं बहुलां त्वचम्। अन्त्यादूर्ध्वं द्विगुणितं लेहयेन्मधुसर्पिषा CaraS. vi. 8. 103; **4C** latest, immediate बोधाय जातोऽस्मि जगद्धितार्थमन्त्या भवोत्पत्तिरियं ममेति BuddhaC. 1.15; तत्रापि अन्त्या सामग्री या अव्यवहिता कार्योत्पत्तेः सा फलवत्येव PramāVāSropVṛ. 65. 18; अन्त्या भावना देहान्तरप्राप्तौ कारणम् GītāBh. (Śaṅ.) 236. 4 (*on* 8.7); **4D** (used as noun) (twelfth house) which is last in the horoscope षट्त्रिनवांत्याः पादाः खट्वाङ्गान्यंतरालभवनानि LaJāta. 4. 9; **4E** latter, next, following, (mostly in contrast with *ādya*) य एव अविद्यादिदोषनिवृत्तिफलकृत्प्रत्ययः आद्यः अन्त्यः संततः असंततो वा BṛĀraUBh. 138. 8; यस्मिन्नात्मनि, परिशिष्टो विज्ञानमयः अन्त्ये पर्याये, प्रवेशितः, सोऽयमात्मा BṛĀraUBh. 334. 5; प्रत्यर्घं प्रतिपादं स्यादेकान्तरसमाक्षरा। ... अन्त्यां गोमूत्रिकां धेनुं जालबन्धं वदन्ति हि AgniP. 342. 38; आद्यो नवपदो वास्तुरन्त्यः साहस्रिकः कथम्। अङ्गप्रत्यङ्गभागेषु केषु केषु क्व तस्थुषः SamarāSū. 3. 52; अन्त्यश्चाद्येन भङ्गेन सह युगपदवाच्य इति स्यान्नास्ति चावक्तव्यपदार्थः SarvaDaKau. 37. 1; क्षणिकमतेऽन्त्यः क्षण इव पूर्वोऽप्यनपेक्षः NayaMañ. II. ii. 4. 8; आद्यस्यान्त्यस्य च प्रतियोगित्वस्योक्तया व्यावहारिके प्रातिभासिके च साध्यलाभः GuruCandr. i. 79. 4; आत्मापि जीवेश्वरभेदमाप्तो द्विधादिमोऽनेक इहान्त्य एकः Vidvanmo. 4. 17; (used as noun) (item) which is latter, next or following (mostly in contrast with *ādya*) अन्त्येनोपगीतिः ChandaḥSū. 4. 29; अन्त्ये पञ्चमः ChandaḥSū. 4. 20; घृततैलवसामज्ञां पूर्वः पूर्वो वरोऽन्ये(न्त्ये)भ्यः KāśyaS. i. 22. 5 (16B. 10); द्विधा स्वपरतंत्रत्वाद्व्याधयः अंत्याः पुनर्द्विधा AṣṭāHṛ. i. 12. 59; न चैषां वस्तुसत्त्वं च तत्पदेऽस्तित्वकारणम् एवामाद्यान्त्यसर्वेषां पृथक्संघातकल्पने ŚlokaVār. 7. 49

(860.2); सापेक्षावुदितौ यदा तु भवतः पूर्वापरप्रत्ययौ पूर्वस्तत्र निवर्तको भवति तत्रान्त्यो निवर्त्यो यथा SaṁkṣeŚā. 2. 119 (ii. 74. 12); तथा चाद्ये प्रमा सा स्यान्नान्त्ये स्वापेक्ष्यवैशसात् KhaṇḍanKhā. 187. 20; (लक्षणा) द्विधा गौणी शुद्धा चेति। तत्राद्या यथा। ... प्रयोजनं च सर्वथैवाभिन्नत्वप्रतीतिः। अन्त्या यथा। अयमानन्द इत्यत्रानन्दहेतुत्वादानन्दः Ekāva. 2. 9 (4) (72.1); तत्रायमेव दोषो दोषान्तरं वा नाद्यः ...। नान्त्यः असिद्धेः TattvCin. ii (2). 76.9; रूढिर्योगो योगरूढिर्वा निर्मन्थ्यस्य वर्तनम्। आद्यौ पूर्ववदन्त्योऽचिरजातेर्नावनीतवत् NyāyMāVi. 51. 5 (*on* i. 4.10); किंचागुणो वा सगुणो मनीषिन्विवक्ष्यते धर्मिपदेन नान्त्यः। भेदस्य तद्बुद्ध्यविबाध्यतेष्टेर्नाद्यश्च तत्रोभयथाऽपि दोषात् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 8. 110; अन्त्यं प्रत्यक् पराक् च प्रथममुभयधा तत्र जीवेशभेदात् TattvMu. 1. 6; तत्राद्येऽन्वयव्याप्तिरेवान्त्ये तु व्यतिरेकव्याप्तेरेव ग्रहः Upask. 405. 11 (*on* ix. 2. 5); किमिदं निरालंबत्वं धर्मिणो भिन्नमभिन्नं वा अन्त्ये विशेषणत्वासंभवः YuktiSneha. 51. 36 (*on* i. 1. 5); किमन्तःस्थित एवाश्रुते। उत पुनर्जन्म प्राप्नोति। तत्रान्त्यस्त्वनुपपन्नः (पक्षः) AṇuBh. 346. 11 (*on* iv. 4. 1); साम्यं विधेयतया वाच्यम् ... अनुवाद्यतया वा ... अन्त्ये व्यतिरेकालंकारे मुखेन निष्कलङ्केन न समस्तव चन्द्रमाः। इत्यादौ निषेधानुवादादतिव्याप्तिः AlaṅkāKau. (Vi.) 20. 15; साध्यस्तानध्यस्ता वा। तत्राद्ये कथं नात्माश्रयाद्यन्यतमदोषप्रसङ्गः। अन्त्ये तस्या अनुच्छेदादनिर्मोक्षप्रसङ्गः SiddhāBi. 30. 2; ज्ञानं द्विकोटिकमेककोटिकं च। अन्त्यमपि द्विविधम् अप्रामाण्यशङ्काकलङ्कितं तदकलङ्कितं च AdvaiSi. 390. 17; सा वाक्यार्थोपमा। सा च द्वयी प्रत्येकं सादृश्यानपेक्षा तत्सापेक्षा च। आद्या यथा ... अन्त्या यथा 'त्वदाननमधीराक्षमाविर्दशनदीधिति'। ... भाति पङ्कजम् AlaṅkāŚe. 11. 3 (5); नाद्यः ... अन्त्यस्तु पूर्वोक्तवदेव लोकतः सिद्ध्या परिहर्तव्यः Mīmā Kau. i. 114. 16 (*on* i. 3. 24); क्रमः द्विविधः ... अनुष्ठानसादेश्यं पाठसादेश्यं च। अन्त्यमपि द्वेधा यथाक्रमपाठस्संनिधिपाठश्च MīmāKau. ii. 336.09 (*on* iii. 3. 12); अन्त्ये अर्थवादानां प्रयोजनवदर्थतात्पर्यकत्वस्याध्ययनविध्यधीनत्वाभावान्न तल्लक्षणासिद्धिः MīmāKau. iii (1). 4. 9 (*on* i. 2.1); नान्त्यः प्राप्तपरसंख्यात्वे शास्त्रप्राप्तस्यात्यन्तं बाधायोगेन ... विकल्पापत्तेः BhāṭṭDī. iv. 80. 17 (*on* x. 7. 9); तत्रान्ते तु अबाध्यस्वरूपमेव न स्वीक्रियते कुतः तद्विशेष्यकज्ञानम्, आद्ये तु विज्ञानस्य अबाध्यस्य ... °ज्ञानविशेष्यता GuruCandr. i. 69. 15; अन्त्या (प्रकारता) रजतादिनिष्ठया अनवच्छिन्नविशेष्यतयावच्छिन्ना LaCandr. 62.15; लक्षणा ... तत्रापि द्वितीया (प्रयोजनवती) द्विविधा, गौणी शुद्धा च। तत्राद्या सारोपा ...। अन्त्या चतुर्विधा जहत्स्वार्था अजहत्स्वार्था सारोपा साध्यवसाना चेति RasGaṅ. 186. 6; अयनम् ... तद्विविधमुदक्षिणमुत्तरं च। कर्कसंक्रान्तिर्दक्षिणायनम्, मकरेऽन्त्यम् NirṇaSi. 2. 22; तत्राद्यमादाय स्वस्यैव प्रति कारणत्वप्रसङ्गात्, नाप्यन्त्यः द्वितीयमादाय भवन्मते देहभिन्नाभावात् Vidvanmo. 3. 8 (3); आद्ये तेऽपि तस्याख्याः। अन्त्ये तु तदारम्भवैफल्यापत्तिः GoviBh. 16. 4 (*on* i. 1. 11); ननु किमिदं कीर्तनं शक्तस्योच्यते तदशक्तस्य वा। नाद्यः। ... नान्त्यः। अशक्तं प्रति विधेरप्ययोगात् LalitāSaBh. 11. 24 (*on* 24); (मन्त्रः) पूर्व ईश्वरदेवत्योऽन्त्यः सदाशिवदेवत्यः LalitāSaBh. 50. 5 (*on* 83); अन्त्ये 'राहोः शिरः' इतिवत् षष्ठीति LaŚabdeŚe. i. 12. 22; तयोरन्त्योऽत्र एवशब्दार्थः LaŚabdeŚe. i. 105. 15; अभितः परितः तत्राद्यस्योभयत इत्यर्थोऽन्त्यस्य सर्वत इत्यर्थ इति पर्यभिभ्यां च इत्यत्र भाष्ये LaŚabdeŚe. i. 469. 4; लक्षणा ... द्विविधा ...। स्वार्थपरित्यागेनेतरार्थलक्षणमन्त्या VaiyāSiMañ. 123.19; वर्णानां गृहीतसंकेतानां व्यञ्जकत्वमगृहीतसंकेतानां वा आद्ये तैरेवोपपत्तौ किं तेन? नान्त्यः। सर्वस्याप्यर्थबोधापत्तेः VaiyāSiMañ. 210. 9; आद्यान्त्ययोर्वचनाविरोधात्। मानाभावस्यान्ययोः सत्त्वात् BālamBha. ii. 193. 11 (*on* 2. 135); **5Ai** last (day, night etc.) आदाय यथार्थमन्त्येष्वहःसु ĀśvaŚS. I. v. 12. 12; इज्यानुवाक्ये अन्त्येष्वहःसु ĀśvaŚS. I. vi. 11. 10; द्रप्सप्राशनसख्यविसर्जने त्वन्त्य एव ĀśvaŚS. II. i. 1. 6; अतिरात्रस्त्वन्त्यः संख्यापूरणे गृहीतानाम् ĀśvaŚS. II. iv. 1. 17; अन्त्येऽहन्यधिकाः। विभागाधिकानामन्त्येऽहनि दानम् KātyŚS. xxiii. 1. 11; एकैकं ग्रासमश्नीयात्त्र्यहाणि त्रीणि पूर्ववत्। त्र्यहं चोपवसेदन्त्यमतिकृच्छ्रं चरन्द्विजः ManuSm. 11. 213; स्वप्नं तु प्रथमे यामे कुर्यात्संवत्सरात् फलम्। ... मासेनैव भवेदन्त्ये प्रभाते त्वरया फलम् ParaS. 9. 14; ततः पञ्चदशीं प्राप्य ह्यन्त्यां संवत्सरस्य तु। श्राद्धं कृत्वा प्रदातव्यं शुनामन्नं यथेच्छकम् NīlaP. 560; (श्राद्धम्) त्रिभागहीनं पक्षं वा त्रिभागं अन्त्यमेव वा। वित्तशक्त्या तु कर्तव्यं त्रयोदश्यां सदैव हि NīlaP. 734; अन्त्यः पादः पञ्चदश्या औपवस्तेऽन्वाधानादौ परिहर्तव्यः, पक्षादेश्चान्त्यः पादः यागे परिहरणीयः SmṛtiCan. v. 37. 3; बोट्टः ... अन्त्येऽह्नः प्रहरे गेयः (रागः) SaṁgīRa. ii. 48. 19 (2(2). 52); अन्त्या अमावास्या। वैशाखतृतीया ... चैत्रामावास्येति कृष्णाः CaturCin. iii (1). 258. 18; iii (2). 672. 1; ऋत्वन्तासु हेमन्तादीनां षण्णामृतूनामन्त्यायाः षड् रात्रयस्तासु ManvaVi. 515. 4 (*on* 4. 119); यद्युपान्त्यान्त्ययोरह्नोः सप्तदशस्तोमं स्वरसामशब्दोऽदिशेत् NyāyMāVi. 387. 24 (*on* vii. 3. 10); अन्ते अवसाने भवमन्त्यम्, अन्त्यं च तत् त्रिकं चेति, त्रयोदश्यादित्रयम् VīraMi. (Saṁskāra.) 175. 1; (used as noun) (day, watch) which is last प्रकृत्यान्त्य ऊर्ध्वं पश्चिडायाः ĀśvaŚS. I. iv. 2. 11; नान्त्याद्धारियोजनादूर्ध्वम् ĀśvaŚS. I. v. 3. 8; ऐकाहिकस्तथा सति। अन्त्ये च ĀśvaŚS. II. i. 2. 9; दिवसं प्रविभज्य चाष्टधान्त्यप्रथमौ भोक्ष्यति तद्दिनग्रहांशौ ĪśānŚiPa. i. 5. 58; **5Aii** last (day of impurity) अन्त्यमाशौचमन्त्यमहः Aparā. 885. 18 (*on* 3. 16); **5Bi** last (day of life) अन्त्यां शय्यां धार्तराष्ट्रः परासुः MahāBhā. v. 47. 9; अन्त्यः क्षणस्तु तस्मिन् पुण्यां पापां च वा स्थितिं पुष्यन् ParamāSā. 90; नित्यनैमित्तिकात्कालात्काम्याभ्युदयिकात्तथा। अन्त्यः कालः समाख्यातो महाराज तवाग्रतः PadmP. ii. 39. 40; **5Bii** last, i.e. funeral (rite) देहम्। स्वयमेव विनाशोन्मुखमवबध्य करोतु विधिमन्त्यम् YaśasCam. ii. 413. 11; **5Biii** last, i.e. funeral (attire) तत्रान्त्यानां वाससामत्यन्तत्याज्यानां त्यागः Aparā. 885. 18 (*on* 3. 16); **5C** last, i.e. old (age) दिष्टान्तमाप्स्यति भवानपि पुत्रशोकादन्त्ये वयस्यहमिवेति तमुक्तवन्तम् RaghuVa. 9. 79; (used as noun) last, i.e. old (age) उदयरविशशाङ्कप्राणिकेन्द्रादिसंस्थाः। प्रथमवयसि मध्येऽन्त्ये न न दद्युः फलानि Bṛhajjā. 8. 1; **5D** last (month of year beginning with Kārttika) अन्त्योपान्त्यौ आश्विनभाद्रौ VīraMi. (Samaya.) 16. 23; (used as noun) (Āśvina) which is last (month of year beginning with Kārttika) कार्तिक्यादिषु संयोगे कृत्तिकादि द्वयं द्वयम्। अन्त्योपान्त्यौ पञ्चमश्च त्रिधा मासत्रयं स्मृतम् SūryaSi. 14. 16; द्वीभा ऊर्जादिमासास्युः पञ्चान्त्यैकादशस्त्रिभाः NāraS. 2 (5). 1; **6A** (used as noun) (one) which is concluding प्रातरनुवाकाद्युदवसानीयान्तान्यन्त्यानि ĀśvaŚS. II. i. 1. 4; एषोऽन्त्य उदयनीयः ĀśvaŚS. II. v. 13; अन्त्यस्तु विजातीयक्षणव्यवहितमेवापेक्षते ṬupṬ. 51. 22 (*on* v. 1. 8); यावत्पशोरन्त्यः पदार्थस्तावदाद्यः। अन्त्योऽपि यावदाद्यः ṬupṬ. 61. 15 (*on* v. 1. 28); **6B** culminating अथ वर्णानां श्रवणेऽभिव्यक्तिहेतूनां समस्तवर्णोपजनितसंस्कारजन्यान्त्यया बुद्ध्या वाक्यावधारणम् SphoṭSi. 222. 3; आम्नायानामाहान्त्या वाक् गीतीरीतीः प्रीतीभीतीः SaraKaṇṭhā. 272. 4; ŚārṅgaPa. 548; **6C** last, efficacious, cf. **अन्त्यक्षण**; **7A** (used as noun) (type or variety) which is last विकल्पे हविष्कृच्छब्देन सह हविष्कृदाह्वानकाले। नानावीजेष्वन्त्ये सामर्थ्यात् KātyŚS. ii. 4. 10; तेष्वन्त्याः कर्मवशात्तदुत्तमयोनिषु जायन्ते LalitāSaBh. 96. 11 (*on* 129); **7B** last (view, alternative etc.) अन्त्यः (प्रस्तावः) दृष्टार्थत्वादृष्टार्थत्वाभ्याम् TantrVā. 871.2 (*on* iii.3.14); श्रुतिस्मृत्यनुसाराच्चत्वारः कल्पाः ... स्त्रीविषयश्चान्त्यः कल्पः BālaKrī. i. 63. 4 (*on* 1. 53); i. 168. 6 (*on* 1. 253); द्वैतोपशान्तिरपवादकदृष्टिरन्त्या SaṁkṣeŚā. 2. 82 (*on* ii. 53. 5); अन्त्येऽपि कल्पे एकस्यैव भावान्न द्वयोरभेदतज्ज्ञाने IṣṭaSi. 17. 17; अनेकत्वानिरुक्तेश्च पक्षमन्त्यं प्रतिक्षिपेत् TattvPradī. (Ci.) 192. 12; औलूक्यादिभिरन्त्यस्यैव तदङ्गीकारः। अथान्त्य एव पक्षोऽस्तु YuktiSneha. 146. 25 (*on* i. 1. 6); अन्त्यः पक्षो ब्रह्मणा समं न संभवति AṇuBh. 230. 2 (*on* iii. 3. 26); अन्त्य एव पक्षोऽभिप्रेतः Prasā. i. 264. 11; i. 631. 10; (used as noun) (view or alternative) which is last अन्त्यं वैकल्पिकम् ĀrṣeBr. iv (4). 2. 10; अन्त्ययोर्यथोक्तम् MīmāSū. i. 2. 18; को नु खल्वयं संस्कारः ... किं स्मृतिबीजम्। अन्यो वा प्रोक्षणादिभ्य इव व्रीह्यादेः। न तावदन्त्यः TattvBi. 25. 17; रूढिबाधिते। योगे समाख्यया दण्डिन्यायादन्त्योऽत्र भाष्यगः NyāyMāVi. 171. 13; (*on* iii. 5. 8); नान्त्यः पक्षाव्यावृत्तेः Vādā. 7. 4; VedāntRaMañ. 1. 1 (7. 8); अन्त्येऽपि प्रत्येकायोगः परस्परं सर्वत्रेति व्यवच्छेदानुपपत्तिरेवेति चेन्न Upask. 17. 7 (*on* i. 1. 4); अन्त्ये सिद्धसाधनम् ... स्यात् Nyāyāmṛ. 42A. 6; 80A. 6; 598A. 8; अन्त्ये सकृदुच्चरितस्यैवोभयाकाङ्क्षापूरकत्वेन तदावृत्तौ मानाभावः SetuBa. 86. 28; **8A** lowest, wretched (condition etc.) मा स्म ते ब्राह्मणं दृष्ट्वा धनस्थं प्रचलेन्मनः। अन्त्यायामप्यवस्थायां किमु स्फीतस्य भारत MahāBhā. xii. 72. 22; अन्त्यास्वप्यवस्थासु नैवाकार्यं व्यवस्यन्ति साधवः कर्तुम् Tantrākhyā. 52. 11; PañcT. 1. 170 (2) (177. 4); Pañcā. 123. 14; यद्यन्त्यायामप्यवस्थायां न कस्मैचिद्भवान् कथयिष्यति तदहमेतं ग्रहीष्यामि ViṣṇuP. iv. 13. 89; प्रापितोऽन्त्यां दशां नृपः MārkP. 9. 8; देवपादाः ... अन्त्यां दशां यास्यन्ति PañcT. (Kos.) 1. 323 (70. 5); सोढवान्नो दशामन्त्यां ज्यायानेव गुणप्रियः Kirātā. 11. 53 (comm. अन्ते भवाम् ... निकृष्टाम् ... अवस्थाम्); श्रोणिबिम्बलावण्याभिभूतवर्णोत्कर्षाणि विषादादिव दशामन्त्यां दधत्युत्तरीयाणि AvantiKa. 6. 13; यदि कथं चिदन्त्यायामवस्थायां समापयेत् न च म्रियेत तदूने काले TantrVā. 632. 4 (*on* ii. 4. 2); विचिन्त्याहमन्त्यामसंख्यामवस्थां बिभेमि प्रभो किं करोमि प्रसीद ŚrīViṣṇuBhuSt. 12; अन्त्यामवस्थां स क्रमात्संप्राप्तवान् वणिक् KathāSaSāg. x. 2. 62; यैवं मद्रमवार्तयापि हि दशामन्त्यां समारोपिता याते सा मयि जीवतीति वचनं भ्रातर्न संभाव्यते Subhāṣi. 1340; 1598; **8Bi** belonging to the lowest caste चण्डालान्त्यस्त्रियो गत्वा भुक्त्वा च प्रतिगृह्य च। पतत्यज्ञानतो विप्रः ManuSm. 11. 175; 12. 59; तदेषा कापि दिव्यैव नान्त्या सुरतमञ्जरी KathāSaSāg. xvi. 2. 109; **8Bii** belonging to the Cāṇḍāla etc. वितथाभिनिवेशी च जायतेऽन्त्यासु योनिषु YājñaSm. 3. 134 (BālaKrī. चण्डालादियोनिषु; VīraMi. अन्त्यपुंसा युक्तासु योनिषु चाण्डालयोनिषु जायते); **8C** lowest, i.e. inferior

(उष्णानाम्) (रसः) मध्योऽम्लः कटुकश्चान्त्यः CaraS. i. 26. 56 (1922 Ed.); दीपार्थं गोघृतं मुख्यं मध्यान्त्ये तैलमाहिषे ĪśānŚiPa. i. 8. 76; ii. 5. 91; त्रिपृष्ठः केशवस्तत्र (नगरे पोतनाह्वये) ... अन्त्यं नरकं गमी TriṣaŚaPuC. i. 6. 341; अन्त्यज इति। अङ्गमध्येऽन्त्यात् निकृष्टात्पादाज्जातः BālamBha. ii. 306. 24 (*on* 2. 215); **9A** finally exclusive or distinct अन्यत्रान्त्येभ्यो विशेषेभ्यः VaiśeSū. i. 2. 6; नित्यद्रव्यवृत्तयोऽन्त्या विशेषाः। ते खल्वत्यन्तव्यावृत्तिहेतुत्वाद्विशेषा एव PadārthaSaṁ. 13. 20; 321. 12; TattvSaṁ. 712; NyāyMañ. ii. 1. 19; TattvVai. 179. 8 (*on* 3. 53); TattvPrakā. 97B. 5(*on* ii. 2. 11); BhāṣāPa. 10; Tarkāmṛ. 14. 16; प्रागन्त्येभ्यो विशेषेभ्यो न किंचिद्वस्तु लभ्यते ŚlokaVār. 5(13). 35(576.2); 5(4). 177 (402. 3); Kāśi. iii. 96. 17 (*on* 5(4). 177); स्वविशेषकर्कर्काद्यपेक्षया सामान्यभूतमभावरूपमिति नान्त्येभ्यः परमाणुभ्यो विना ... दृश्यते Śarka. 44. 19; विशेषस्तु। निश्चयतो नित्यद्रव्यवृत्तिरन्त्यो विनिर्दिष्टः ṢaḍdarSa. (Ha.) 65; ṢaḍdarSa. (Rā.) 121; व्यक्तयोऽन्त्या विशेषाः स्युस्तदसाधारणत्वतः BṛĀraUBhVā. i. 4. 644; विशेषव्याख्यानार्थमाह। अन्तेषु भवा अन्त्याः NyāyKa. 323. 1; विशेषो व्यवच्छेदकः स च वक्रकोटरादिरन्त्यश्च TātpaṬ. (Vā.) 19. 2 (*on* i. 1. 1); 54. 23 (*on* i. 1. 1); किमन्त्यैरन्त्यैर्विशेषैः PratyabhiVi. ii. 133. 1 (*on* ii. 3. 14); सत्तायामन्त्येषु विशेषेषु चैकैकनिमित्तवशादेकैका संज्ञा Kiraṇā. 24. 12; 24. 16; अन्त्यान् विशेषान् ... सामान्यादत्यन्तविनिर्लुठितस्वरूपानभिप्रैति SyādvāMañ. 28 (67); उत्पादविनाशयोरन्तेऽवसाने भवन्तीत्यन्त्या नित्यद्रव्याणि तेषु भवन्तीत्यन्त्या विशेषाः Upask. 58. 11 (*on* i. 2. 6); 58. 7 (*on* i. 2. 6); अनन्ता अन्त्या विशेषाः SarvaMaSaṁ. 24. 1; (used as noun) (that) which is finally exclusive अन्त्ये द्रव्यादिव्यावर्तकानामभावेऽपि ये व्यावर्तका भवन्ति तेऽन्त्याः NyāySu. (Ja.) 337B. 8 (*on* ii. 2. 6); **9B** final, finite (whole) कश्च अन्त्योऽवयवी कार्यद्रव्यत्वे सति कार्यद्रव्यानारम्भकः TarkSaṁ. (Ā.) 31. 27; **10A** (used as noun) (category of life-span) which is last द्वन्द्वे अन्त्यम् (आयुः) JaimiUpaSū. iii. 2. 17; **10B** last, i.e. first, i.e. the last digit of a number in words which is the first digit of a number in figure cf. **अन्त्यकृति**; **10C** (used as noun) (number or digit) which is last गुणकः स्थाप्यो लब्धं चान्त्यादुपान्त्यगुणः BrāhmSphuSi. 18. 4; कृत्वान्त्यकृतिं हन्याच्छेषपदैर्द्विगुणमन्त्यमुत्सार्य। शेषानुत्सार्यैवं करणीयो विधिरयं वर्गे GaṇiSāSaṁ. 1. 31 (13. 3); 1. 47 (15. 3); अङ्कानामेकद्वयादीनां यौ अन्त्यौ-(?न्त्यो)पान्त्यौ तयोर्योगः परस्परमीलनं परे परे स्थाने न्यस्तौ मात्राणां संख्या भवति ChandaśCū. 8. 16 (1); क्वचिदादेः क्वचिन्मध्यात्क्वचिदन्त्यात्क्रिया बुधैः। आरभ्यते BījGa. 10. 173; भाज्याद्धरः शुध्यति यद्गुणः स्यादन्त्यात् फलं तत् खलु भागहारे Līlā. 17; एकद्व्यङ्कौ क्रमान्न्यस्य युञ्जीतान्त्यं पुरातनैः। द्वितीयतुर्यषष्ठाङ्कैरभावे तुर्यषष्ठयोः SaṁgīRa. iii. 164. 1 (5. 318); अन्त्यादारभ्य तद्वनावेकाद्येषु(?) च पर्ययात्। अलिन्दादिषु यत्र स्यात् संख्या सूचीं तु तां विदुः SamarāSaṁ. 26. 73; द्विघ्नान्त्याङ्कगुणाश्चान्त्ये स्वस्वाङ्कोर्ध्वस्थितास्ततः। त्यक्त्वान्त्यं ये च शेषास्ते समुत्सार्याः SiddhāTaVi. 51. 8; **11A** (used as noun) (part) which is last आद्यंशे पार्श्वाद्वियोनिसंबन्धः। मध्ये मृग्यः। अन्त्ये कीटकादयः JaimiUpaSū. iv. 4. 17; SūrySi. 11. 2; **11Bi** outermost (circumference) नैवैता अन्त्यायां चितौ (इष्टकाः) ŚabaBh. 1326. 10 (*on* v. 3. 7); कक्ष्याप्रमाणम् ... जा ण क्ल छ्ल क्नोद्याच्छीघ्रात् गियिङ्श कुवायुकक्ष्यान्त्या Āryabh. 1. 9 (16); **11Bii** living on the border or outskirts इन्द्रियसंसर्गजो हि स इति प्राण्याश्रयतावगम्यते। तस्मात्तमन्त्यं जनं नेयात् BṛĀraUBh. 55. 14 (*on* i. 3. 10); **11C** which is at the end, ending with आगन्तुकत्वादपि वरुणादीनामन्ते एव निवेशः ... विद्युच्च अन्त्या अर्चिरादौ वर्त्मनि BrahmSūBh. (Śaṅ.) 826. 2 (*on* iv. 3. 3); **12** hind, cf. **अन्त्यजङ्घादिपरिधि**; **13** remnant, cf. **अन्त्यार्ध**; **14** true, corrected, cf. **अन्त्यका** [Kośas give *antya* as the synonym of the following words : *adhama*, DharK. 1829; *anta*, AmaK. 2186; ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *antabhava*, DharK. 1829; *antima*, ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *apara*, ŚabdaRa. (Vā.) 3358; *carama*, AmaK. 2186; ŚabdaRa. (Vā.)3358; *paścima*, AmaK. 2186; KalpaK. 229.140; *pāścātya*, AmaK. 2186; ŚabdaRa. (Vā.) 3358; KalpaK. 229.140; *mīna*, KośaKaTa. 1.850; *vārddhīna*, NāmaMā. 124; *sthavira*, NāmaMā. 124; also they give *antya* in the sense of the following words : *adhama*, AnekāSa. 644; AnekāSaṁ. 2. 336; ViśvaLoK. 253. 1; KośaKaTa. 2. 7328; *antabhava*, AnekāSaṁ. 2. 336; NānārthāSaṁ. i. 40. 1; ViśvaLoK. 253. 1; *antabhuva*, AnekāSa. 664; AnekāK. 616; KośaKaTa. 2.7328; *antodbhūta*, MediK. 120. 4; *antyaja*, Vaija. 228. 1; NānārthaRaMā. 849; *antyajāta*, ParaNā. 2599; *antyabhava*, AnekāTi. 2. 5; *nikṛṣṭa*, Vaija. 228. 1; NānārthaRaMā. 849; *nīca*, NānārthāSaṁ. i. 40. 1; *pulkasa*, ŚabdaRaSaK. 232.7; also they give *antya* as the meaning of the following words : *antima*, Vaija. 207.77; *carama*, Vaija. 207.77; *jaghanya*, AmaK. 2653; AnekāSaṁ. 3.480; Vaija. 207. 77; 254.11; NānārthMa. 1322; *paścima*, Vaija. 207. 77; *pāścātya*, Vaija. 207. 77]

अन्त्य (antya) *n.* [Alt Gr. III. 376] **1Ai** number thousand billions, i.e. 1000,000,000,000, 000 **ii** greatest number or figure **Bi** last, i.e. the twelfth house in the horoscope **ii** eighth house in the horoscope **2** [Loc.] **A** at the end, i.e. finally **B** at the last position **C** in the last zodiac sign, in Pisces **3A** last of the constellation, Revatī **B** constellation Apabharaṇī **4A** mystic syllable *sa* **B** letter *kṣa* **5** manner or method of using Vajra **6** destruction, loss **7** death **8** epicycle **9A** funeral rite **B** concluding rite **10** intention **11** ultimate knowledge **1Ai** number thousand billions, i.e. 1000, 000, 000, 000, 000 शते बहिष्पवमानः। सहस्र आज्यम्। अयुते प्रयुते .... अन्त्येऽनन्त्य इति स्तोत्राणि ŚāṅkhāŚS. xv. 11. 4; कोटीसहस्रनियुतमन्त्यमित्यभिधीयते BrahmāṇḍP. iii. 2. 98; iii. 2. 102; मध्यमन्त्यं च परं चापरमप्यतः। परार्धं चेति विज्ञेयं दशवृद्ध्योत्तरोत्तरम् SamarāSū. 9. 49; जलधिश्चान्त्यं मध्यं परार्द्धमिति दशगुणोत्तराः संज्ञाः Līlā.11 [AbhidhāCin. 874; KośaKaTa. 1. 6919; KalpaK. 188. 496]; **1Aii** greatest number or figure मूलं द्विधेष्टवर्गाद् गुणकगुणादिष्टयुतविहीनाच्च। आद्यवधो गुणकगुणः सहान्त्यघातेन कृतमन्त्यम् BrāhmSphuSi.18.64; **1Bi** last, i.e. twelfth house in the horoscope असुतमदननवान्त्यलग्नरन्ध्रेष्वशुभयुतो मरणाय शीतरश्मिः Bṛhajjā. 6. 11; 9. 1; LaJāta. 5. 10; बुधे ... अन्त्ये जितसेवकोऽन्त्यशिल्पः Bṛhajjā. 18. 11; तत्काले च दशा१०आयबन्धु४सहज३स्वा२न्त्येषु१२मित्रं स्थिताः LaJāta. 2 (2) 3; 9. 1; भौमः ... भृगुतोऽन्त्यषडष्टायेषु (शुभः) LaJāta. 9. 6; 9. 12; जन्मतः स्वायगोक्षास्तेष्वन्त्याष्टायजलत्रिगैः। जन्मराशेर्गुरुः श्रेष्ठो ग्रहैर्यदि न विध्यते NāraS. 12. 5; सीमन्तोन्नयनं शुभम्। ... चन्द्रेऽन्त्यनिधनाद्यारिवर्जिते NāraS. 18. 5; 20. 4; पञ्चमनवमायधनस्मरगः शुभदो गुरुर्न विद्धश्चेत्। गृहकर्माष्टान्त्यत्रिस्थितखेचरैर्नास्तमितैः VasiS. 18.7; लग्नान्त्याष्टारिवर्ज्यः परिणयनविधौ ज्ञोऽन्त्यमृत्युर्विवर्ज्यम् VasiS. 32. 152; 37. 146; 38.16; अन्त्योपान्त्यविलग्नवित्तसहज-व्यापारगेहेषु वा सौम्यव्योमचरेषु भूपतिसमो राजाधिराजप्रियः JātaPā. 7. 18; लग्नात्षष्ठाष्टमेऽन्त्येऽनृजुररिगृहगो नीचगो वक्रगामी। क्रूरैर्युक्तोऽस्तगो वा ... निर्बलोऽयम् ... राहुपुच्छास्यवर्ती TājiNī. 1 (3). 71 (125); 2 (2). 4 (194);भावः ... तस्यास्ति वृद्धिः। सौम्या यस्यान्त्यास्तखस्वाम्बुगा वा पापैरेवं हानिरादेशनीया DaivaVa. 2. 2; 2. 16; **1Bii** eighth house in the horoscope, cf. **अन्त्यप B**; **2** [Loc.] **A** at the end, i.e. finally वाताद्धि कुब्जाः कुणिनः खञ्जा गृध्रसिनस्तथा। हीनाङ्गा ह्यधिकाङ्गाश्च भवन्त्यन्ते च तद्विधाः BhelaS. 27. 11 (1. 16); **2B** at the last or final position अन्त्ये वार्धुषिकं दृष्ट्वा निराशाः पितरो गताः AṅgiSm. 129; दृश्येतान्त्ये नयनसुभगः कोऽपि बालो रसालो वृद्धिं प्राप्तः कनककलशो संभृतैरम्बपूरैः HaṁsDū. (Vā.) 2. 84; **2C** in the last zodiac sign, in Pisces नीचो घटे तनयभाग्यपरिच्युतोऽस्वः तोयोत्थपण्यविभवो वनिताहृतोऽन्त्ये Bṛhajjā. 18.4; **3A** last of the constellations, Revatī आपश्चम्यास्तु तिथयः पराः स्युरतिनिन्दिताः। श्रेष्ठान्त्यर्कत्रयान्त्येज्यरुद्रादित्युत्तराणि च NāraS. 24. 10; पुष्ये धनिष्ठास्वदितौ हरीन्द्वोस्त्वाष्ट्रे करान्त्ये तिसृषूत्तरासु। ... अश्विनीषु बीजोप्तिरुत्कृष्टफलप्रदा स्यात् VasiS. 14. 41; 41.13; 42.1; अन्त्यं रेवती VīraMi. (Saṁskāra.) 366. 17; **3B** constellation Apabharaṇī 'रोरेममृग्येचिषु ... स्वरोऽन्त्यः ...' अन्त्यमपभरणीशब्दः श्रुतावुक्तः NirṇaSi. 186. 19; **4A** mystic syllable *sa* अभिविलिखेत् ... कोणेष्वन्त्यं मनोस्तत् ŚāraTi. 18.129 (comm. अन्त्यं सः); **4B** letter *kṣa* तारो दुर्गेयुगं रक्तमन्त्यं ढान्तं सलोचनम्। ... जयदुर्गेयं विद्या ŚāraTi.11.34 (comm. अन्त्यं क्षः); **5** manner or method of using Vajra अन्त्यं मध्यं परावृत्तं निदेशान्तं द्विजोत्तम। वज्रस्यैतानि कर्माणि AgniP. 251.16; ViṣṇuDhaP. ii. 183.13; **6** destruction, loss उत्तररूपानन्दस्यान्त्याभावेऽप्याद्यमस्तीति ज्ञापनार्थत्वेन तस्याः सार्थक्यात् LaCandr. 7.3; **7** death, cf. **अन्त्यकाल**; **8** epicycle, cf. **अन्त्यज्या**; **9A** funeral rite, cf. **अन्त्यकर्पटवासस्**; **9B** concluding rite, cf. **अन्त्यवर्जम् 2**; **10** intention, cf. **अन्त्यवेदिन्**; **11** ultimate knowledge, cf. **अन्त्यसमय**; [Kośas give *antya* as a synonym of the following words: *anta*, DvirūK. (Pā.) 2.1; *antima*, AbhidhāRaMā. 4.90; *ariṣya*, GaṇiNā. 48; *carama*, AbhidhāCin. 1459; *jaghanya*, AbhidhāCin, 1459; *dvādaśa*, GaṇiNā. 48; *vyaya*, GaṇiNā. 48; also ŚabdaRa. (Su.) 6. 56 gives *antya* in the sense of *carama*] [the last member or term of a progression (series), the last figure, Apte]

अन्त्य (antya) *m., n.* succession व्युपे शीङोऽन्त्ये JaineVyā. ii. 3. 37 (123.6)

अन्त्यक (antya-ka) *m.* [Loc.] at the end, i.e. at the terminating point वर्तुलं मण्डलं कुर्यात्तत्तु शीर्षे तथान्त्यके BhaviP. 404A. 21 (ii (3). 16.2)

[a man of the lowest tribe, MW; Apte]

अन्त्यककार (antya-kakāra) *m.* last or final *ka*-letter अन्त्यककारादुत्तरस्याकारस्येत्वं स्यात् LaŚabdeŚe. i.376.6.

अन्त्यकपालोपधान (antyakapālopadhāna) *n.* act of placing the last potsherd अन्त्यकपालोपधानोत्तरानुष्ठेयपदार्थस्य ... अनुष्ठेयत्वावगतेः BhāṭṭDī. iv. 2. 5 (*on* x. 5. 1)

अन्त्यकर्ण (antya-karṇa) *m.* last, i.e. constant true hypothenuse (i.e. the apex of swift motion or perigee of a planet) मन्दस्फुटीकृतां भुक्तिं प्रोज्झ्य शीघ्रोच्चभुक्तितः। तच्छेषं विवरेणाथ हन्यात् त्रिज्यान्त्यकर्णयोः SūrySi. 2. 50; जीवाविक्षेपगुणा हृतान्त्यकर्णेन विक्षेपः BrāhmSphuSi. 9. 10 (comm. स्थिरीभूतेन शीघ्रकर्णेन); KhaṇḍKhā. 6.3.

अन्त्यकर्णाप्ता (antyakarṇāptā) *adj.* (*f.*) divided by last, i.e. constant true hypothenuse (i.e. the apex of swift motion or perigee of a planet) स्वपातोनाद्ग्रहाज्जीवा शीघ्राद् भृगुजसौम्ययोः विक्षेपघ्न्यन्त्यकर्णाप्ता विक्षेपस्त्रिज्यया विधोः SūrySi. 2.57 (86) (comm. अन्त्ये कर्मणि यः कर्णस्तेन भक्ता)

अन्त्यकर्णाविशेष (antyakarṇāviśeṣa) *m.* not different from the last or extreme hypothenuse त्रिज्यैव बोध्याथ तदन्त्यकर्णाविशेष उक्तः स तु योग एव SiddhāTaVi. 143.7.

अन्त्यकर्णोन (antyakarṇona) *adj.* less by the last or extreme hypothenuse व्यासार्धं संयुक्तं त्रिगुणान्त्यफलज्ययान्त्यकर्णोनम् BrāhmSphuSi. 9. 2.

अन्त्यकर्पटवासस् (antya-karpaṭavāsas) *n.* rough or ragged cloth (to be used) for the last or funeral rite मृतानां नाभवत्संख्या ग्रामेषु नगरेषु वा। अन्त्यकर्पटवासोऽपि येषामास्ते स्म दुर्लभम् RājTa. (Prā.) 120.

अन्त्यकर्मकालीन (antyakarma-kālīna) *adj.* pertaining to the time of last or funeral rite अन्त्यदिने ...। स तत्र गृहशुद्धिं च वस्त्रशुद्धिं करोत्यपि। अन्त्यकर्मकालीनवस्त्रयोस्तु तत्रैवोक्तम् NirṇaSi. 410.1.

अन्त्यकर्मन् (antya-karman) *n.* **1** last rite, funeral rite भार्यायै पूर्वमारिण्यै दत्त्वाग्नीनन्त्यकर्मणि। पुनर्दारक्रियां कुर्यात्पुनराधानमेव च ManuSm. 5. 168; ViṣṇuDhaP.ii. 34.43; व्रात्यानां याजनं कृत्वा परेषामन्त्यकर्म च। ... त्रिभिः कृच्छ्रैर्व्यपोहति ManuSm. 11. 197; ViṣṇuSm. 54. 25; ViṣṇuDhaP. ii.73. 174; तमेनम् मृतम् इतः ... ऋत्विजो हरन्ति पुत्रा वा अन्त्यकर्मणे ChāndoUBh. 291. 14 (*on* v. 9. 2); यं प्रेतं मां ग्रामादरण्यं हरन्ति ऋत्विजः अन्त्यकर्मणे BṛĀraUBh. 717.15 (*on* v. 11. 1); परेषां मातापितृगुरुवर्ज्यमन्त्यकर्म श्मशानादि (कृत्वा) ManuBh. ii. 433. 4 (*on* 11.196); 'परेषामन्त्यकर्म' इत्यत्यन्ताभ्यासविषयं शूद्रान्त्यकर्मविषयं वा Mitā. 482. 15 (*on* 2. 288); अन्त्यकर्मान्त्येष्टिः मूल्याय कुर्वत एतन्न धर्माय Aparā. 1152.6 (*on* 3. 289); अन्त्यकर्माणि दहनोदकपिण्डदानास्थिसंचयनादीनि SmṛtiCan. v.109.9; अन्त्यकर्मण्यौर्ध्वदेहिके कर्मणि ManvaVi. 695.1 (*on* 5. 168); अन्त्यकर्म श्मशानकर्म ManvaVi. 1443.21 (*on* 11. 197); हबीबखानः ... ' पञ्चत्वमागतः। कश्मीरानथ कृत्वास्य चान्त्यकर्म मृताजिरे शयितः पितृपार्श्वे RajTa. (Prā.) 213; अन्त्यकर्मदाहास्थिसञ्चयादि VīraMi. (Samaya.) 147. 22; शूद्रस्य ... तस्य विवाहान्त्यकर्मणी आह जातूकर्ण्यः VīraMi.(Saṁskāra.) 133.23; अन्त(?न्त्य)कर्म प्रेतकर्म BālamBha. iii. 14.26 (*on* 3.6); **2** last action or activity विवादाध्यासितं कर्म कर्मकारणं न भवति कर्मत्वात् अन्त्यकर्मवत् NyāyKa. 291.5.

अन्त्यकर्मन् (antya-karman) *adj.* engaged in the lowest type of work or duty समकृष्णतनुः स्तब्धः पूर्वमघान्त्येऽन्त्यकर्मा स्यात्। नीचः प्रकृतिविरुद्धो विषमाक्षिनिरीक्षणो वृषस्याद्ये Sārā. 50. 11.

अन्त्यकर्मश्रवण (antyakarma-śravaṇa) *n.* hearing, i.e. scriptural statement of the last or funeral rites 'तं यज्ञपात्रैर्दहन्ति' इत्यन्त्यकर्मश्रवणात् BṛĀraUBh. 671. 13 (*on* iv. 5. 15)

अन्त्यकर्माकरण (antyakarmākaraṇa) *n.* non-performance of the last or funeral rites अन्त्यकर्माकरणे तु ब्रह्मचारिणः पित्रादिमरणेऽप्याशौचाभाव एव NirṇaSi. 384. 2.

अन्त्यकलावर्जित (antyakalā-varjita) *adj.* devoid of the last component part of rhythm (Tāla) तृतीय इत्यन्त्यकलावर्जितपादत्रयं तन्त्रीगानसमन्वितं प्रयुज्य तृतीयपादान्त्यकला AbhinBhā.i. 228.17 (*on.* 5. 64)

अन्त्यकल्प (antya-kalpa) *m.* last alternative or option अन्त्यकल्पे वक्ष्यमाणदोषाद्य GuruCandr. i.215.17; LaCandr. 338.16.

अन्त्यका (antyakā) *f.* final, i.e. corrected latitude (i.e. the product of subtraction of celestial latitude and Rsine of hour-angle) क्षितिज्ययैवं द्युगुणश्च सा हृतिश्चरज्ययैवं त्रिगुणोऽपि सान्त्यका GrahaGa. 78.10 (9.34); अन्त्या स्याद्वा त्रिजीवाघ्नी द्युज्यया हृतिरन्त्यका SiddhāTaVi. 183. 5; 183. 8; नतोत्क्रमज्यका बाणस्तेन हीनान्त्यका भवेत्। इष्टान्त्यका तथा बाणो द्युज्याघ्नस्त्रिगुणोद्धृतः SiddhāTaVi. 184.21.

अन्त्यकार (anty-akāra) *m.* letter *a* of the suffix *anti* (present third person plural ending) अत्र शबकारान्त्यकारयोः पररूपे कृते 'अचः परस्मिन्' इति स्थानिवत्त्वाद् गुणः LaŚabdeŚe. ii. 433.1.

अन्त्यकारण (antya-kāraṇa) *n.* last cause, i.e. immediate cause तत्रैवं सति यत्र स्यान्मूर्ताद्युक्तं चतुष्टयम्। लक्षणं तत्र संपूर्णमन्त्यकारणकार्ययोः BṛĀraUBhVā. ii. 3. 76.

अन्त्यकार्य (antya-kārya) *n.* **1** last effect (to be accomplished from activity) (परमाणूनाम्) न च तेषामेवान्त्यकार्यपर्यन्तमारम्भकत्वप्रसङ्गः, द्व्यणुकेष्वपि समानत्वात् PrakaVi. 491.21; **2** concluding act अधिश्रयणं च पर्यग्निकरणं च स्रुवस्य प्रतपनसंमार्जनाभ्युक्षणानि च तस्य आ अन्त्यकार्यात् VīraMi. (Saṁskāra.) 1011.8.

अन्त्यकाल (antya-kāla) *adj.* having time of destruction कुतः प्रसूतिर्भावानां विनाशो वा क्व संमतः। किमन्त्यकालमुभयमेतद्भवति चेद्वद ParaS. 2.13.

अन्त्यकाल (antya-kāla) *m.* time of death मद्भक्तो मदनुध्यायी मन्निष्ठो मत्परायणः। अन्त्यकाले च मां स्मृत्वा मम सायुज्यमश्नुते ParaS. 30. 81; अतो मरणाभावान्नान्त्यकालेऽपि चित्तास्वास्थ्यमिति चेत्, एवमप्याचार्यं विना विद्याप्रदानाशक्तेर्विद्वच्छरीरं परिपालयन्त्येव विद्यार्थान्यपि कर्माणि कंचित्कालम् IṣṭaSi.76.2; उपासकानां त्विहोपास्याविर्भावः प्रतिभासमात्रम् अन्त्यकाल इव भाविकर्मफलस्य VedāntKa. 544. 23 (*on* iv. 3. 7)

अन्त्यकालिक (antya-kālika) *adj.* existing at the last, i.e. efficacious time कर्मवदेवोपासनान्येव विहितत्वसामर्थ्यात्स्वफलं यथा कालान्तर आक्षिपन्ति एवमन्त्यकालिकं स्वफलसाक्षात्कारमप्याक्षिपन्तु किं प्रायणपर्यन्तावृत्त्येति VedāntKa. 522. 14 (*on* iv.1.12)

अन्त्यकालीन (antya-kālīna) *adj.* pertaining to the time of death "परस्यां देवतायाम्" इति श्रूयमाणा सत्संपत्तिरात्यन्तिकी, अन्त्यकालीनसत्संपत्तित्वात् परब्रह्म PrakaVi. 1045. 24.

अन्त्यकाश्यप (antya-kāśyapa) *m.* last Kāśyapa, i.e. Mahāvīra सन्मतिर्महतिर्वीरो महावीरोऽन्त्यकाश्यपः NāmMā. 115.

अन्त्यकाष्ठा (antya-kāṣṭhā) *f.* highest, i.e. extreme limit कष्टानामन्त्यकाष्ठा धनरसिकवणिग्लोकयात्राप्रसङ्गः ... स्वस्ति देशान्तराय Mugdhopa. 62.

अन्त्यकृति (antya-kṛti) *f.* square of the last, i.e. first digit स्थाप्योऽन्त्यघनोऽन्त्यकृतिस्त्रिगुणोत्तरसंगणा च प्रथमात् BrāhmSphuSi. 12.6; कृत्वान्त्यकृतिं हन्याच्छेषपदैर्द्विगुणमन्त्यमुत्सार्य GaṇiSāSaṁ. 2. 31.

अन्त्यकृत्या (antya-kṛtyā) *f.* last or funeral rite यतिपतिः प्रसुवोऽन्त्यकृत्यां कृत्वा ... मुनिरास्त चरन्विरक्तः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 14.148.

अन्त्यकेवलिन् (antyakeval-in) [Jain.] *adj.* (used as noun) (one) who has the ultimate knowledge श्रेष्ठिऋषभदत्तस्य जम्बूः पुत्रोऽन्त्यकेवली PariPar. 1. 264.

अन्त्यक्रान्ति (antya-krānti) *f.* extreme or highest declination (of a planet having the extent of 24 degrees) अक्षज्यया हृतान्त्यक्रान्त्या व्यासार्धसंगुणया BrāhmSphuSi. 15.21.

अन्त्यक्रिया (antya-kriyā) *f.* last or funeral rite चतुर्विंशतिवर्षोऽयं मात्रा प्राप्तश्चिराच्छवः। त्र्यहं रुद्धान्तिके स्नेहात्कृतोऽन्त्यक्रियया ततः RājTa. (Śrī.) 4. 87; विधाय मूसचन्द्रस्यान्त्यक्रियाम् ... इब्राहिमो मन्त्री स्वान्परान्समतोषयत् RājTa. (Prā.) 39; 165.

अन्त्यक्लिष्टक्षण (antya-kliṣṭakṣaṇa) *m.* last moment of distress अन्त्यक्लिष्टक्षणसाधारणस्य हेतुतावच्छेदकस्य कल्पने क्लिष्टक्षणजन्यतावच्छेदकेन सांकर्यात् JñānBiPra. 23. 7.

अन्त्यक्लेशदशा (antya-kleśadaśā) *f.* last state or condition of suffering अन्त्यक्लेशदशायां यन्मुमूर्षुः संप्रयच्छति। तद्याभोग्यं भवत्यस्य लोभादन्येषु जन्मसु DarpDa. 2. 110.

अन्त्यक्षण (antya-kṣaṇa) *m.* **1** last, i.e. efficacious moment अन्त्यक्षणं प्राप्तो अर्थक्रियाजननसमर्थस्वभाव एव भावः PrakaPañ. 367.21; अङ्कुरोत्पत्तेराद्यक्षणो बीजादीनामन्त्यक्षणस्तं प्राप्ता एव कारणं न पूर्वं तथैव दर्शनादित्यर्थः VedāntKa. 276. 4; **2** last moment अविकलजननावस्थं बीजमङ्कुरं प्रति अविकलजननावस्थं चान्त्यज्ञानमिति प्रमाणमस्तीति चेत् न ज्वालादीनामन्त्यक्षणेन व्यभिचारात् NyāyKa. 82.17; **3** moment of death मन्त्रः ... अन्त्यक्षणे श्वास इव प्रससार बहिश्चरन् RājTa.(Ka.) 7.815; तद्दुग्धपितृपक्षोऽपि स्वामिभक्तिं न सोऽत्यजत्। तेनैवान्त्यक्षणः श्लाघ्यस्तस्याभूज्जैनभूपवत् RājTa. (Śrī.) 1 (1). 102; 3. 356.

अन्त्यक्षणजनन (antyakṣaṇa-janana) *n.* production at the last, i.e.

efficacious moment अन्त्यः क्षण इव पूर्वोऽप्यनपेक्षः। न यदि भिदान्त्यक्षणजनने स्यादिति तस्मात् फलमपि कुम्भे स्थितिमिति बीजप्रकरे स्यात् NayaMañ. II. ii. 4. 8.

अन्त्यक्षणदर्शिन् (antyakṣaṇa-darśin) *adj.* who sees the last moment (of the existence) सदृशपरोत्पत्तिविप्रलब्धो वा अन्त्यक्षणदर्शिनां निश्चयात्, पश्चादस्यानुपलब्ध्यास्थितिप्रतिपत्तेः निश्चयकाल इति तदानित्यता व्यवस्थाप्यते PramāVā-SvopVr̥. 13. 22.

अन्त्यक्षणप्राप्त (antyakṣaṇa-prāpta) *adj.* which has reached the last, i.e. efficacious moment अशक्तादर्थक्रिया न स्यात्, शक्तस्य सहकार्यपेक्षा न स्यात् ... यतोऽन्त्यक्षणप्राप्तः शक्तः सहकार्यनपेक्ष एव कार्यकरः NayaVi. 249. 4 (*on* i. 1. 8); अनपेक्षा एवान्त्यक्षणप्राप्ताः क्षित्यादयोऽङ्कुरमारभन्ते Bhām. 421. 8 (*on* ii. 2. 19); नन्वन्त्यक्षणप्राप्तः समर्थ एव भावोऽनपेक्षो जनयितुम् ŚāstrDī. 144. 28 (*on* i. 1. 6)

अन्त्यक्षणभाविन् (antyakṣaṇa-bhāvin) *adj.* existing at the last, i.e. efficacious moment कारणानि ...। अप्रतिबद्धशक्तीनि च अन्त्यक्षणभावीन्येव, अन्येषां प्रतिबन्धसंभवात् NyāyBiṬ. 126. 2 (*on* 2. 32)

अन्त्यक्षणवत् (antyakṣaṇa-vat) *adv.* like the last moment (of the existence) उपान्त्यादयो घटसत्ताक्षणाः स्वस्वानन्तरक्षणभाविघटनाशव्याप्ताः, घटसत्ताक्षणत्वात्, अन्त्यक्षणवत् इति तन्न VivaPraSaṁ. 96. 20.

अन्त्यक्षणवर्तिघट (antyakṣaṇavarti-ghaṭa) *m.* pot existing at the last, i.e. efficacious moment यद्विनश्वररूपं तदुत्पत्तेरनन्तरानवस्थायि यथान्त्यक्षण-वर्तिघटस्य स्वरूपम् SyādvāMañ. 16. (85)

अन्त्यक्षणवर्तिन् (antyakṣaṇa-vartin) *adj.* **1** existing at the last, i.e. efficacious moment क्षणिको हि भावो न सहकारिभिर्नास्ति ।... एककार्यकारिता चान्त्यक्षणवर्तिनां सहकारिता PrakaPañ. 368. 6; **2** existing at the last moment (of the existence) यद्विनश्वरस्वरूपं तदनन्तरानवस्थायि यथान्त्यक्षणवर्ति घटस्य रूपम् TarkBhā. (Mo.) 19. 27.

अन्त्यक्षणविशेष (antyakṣaṇa-viśeṣa) *m.* particularity of the last moment (of the existence) अन्त्यक्षणविशेषदर्शनं पूर्वक्षणधर्मत्वेनासिद्धत्वादसिद्धम् TātpaṬ. (Vā.) 560. 9 (*on* iii. 2. 14)

अन्त्यक्षणसरूप (antyakṣaṇa-sarūpa) *adj.* similar in nature to the last, i.e. efficacious moment एकार्थक्रियानियम एव क्षणिकानामयुक्तः, केवलानामप्यन्त्य-क्षणसरूपाणां दर्शनात् HetuBiṬ. 115. 22.

अन्त्यक्षणानुपपत्ति (antyakṣaṇānupapatti) *f.* untenability of the last moment संततेः अनादित्वात् संसारस्य अवस्तुत्वाच्च नोत्पादः नोच्छेदः, अवस्तुत्वात् अन्त्यक्षणानुपपत्तेश्च BrahmSi. 15. 5; उत्पन्नस्यानुत्पादो न शक्यः, नापि संताननिवृत्तिः शक्या कर्तुमन्त्यक्षणानुपपत्तेः TātpaṬ. (Vā.) 242. 19 (*on* i. 1. 22)

अन्त्यक्षणावच्छिन्न (antyakṣaṇāvacchinna) *adj.* delimited by the last moment अन्त्यक्षणावच्छिन्नस्यैव तादृशस्वोपादाननाशकताया वाच्यत्वात् ... तादृशोपादाननाशत्वावच्छिन्नस्यान्त्यज्ञानोत्पत्तिद्वितीयक्षण एव संभवादन्त्यज्ञानस्य न क्षणिकता LaCandr. 887. 11.

अन्त्यक्षणोपपत्ति (antyakṣaṇopapatti) *f.* tenability of the last, i.e. efficacious moment अनागतानुत्पादलक्षणार्थक्रियाकारित्वादन्त्यक्षणोपपत्तिरिति भावः TātpaṬ. (Vā.) 242. 24 (*on* i. 1. 22)

अन्त्यक्षीरा (antya-kṣīrā) *adj.* (*f.*) (used as noun) (offering) which has milk at the end द्रव्याणां कथितमिह षोडशकम्। लाजान्तेऽन्त्यक्षीरा प्राक् समर्प्य सितोपलापुञ्जम् PañcRā. (Nā.) iii. 13. 12.

अन्त्यखण्ड (antya-khaṇḍa) *n.* last part or division (भारतस्यापि मध्ये नव खण्डानि) नागं च सौम्यमिह वारुणमन्त्यखण्डं गान्धर्वसंज्ञमिति भारतवर्षमध्ये Golā. 185. 13 (3. 41)

अन्त्यखण्डहृद् (antyakhaṇḍa-hr̥d) *adj.* divided by the last part शरावशेषकं खनागवेदतश्च्युतम्। नवघ्नमन्त्यखण्डहृद्दलीकृतं स्थितिस्तदा KaraṇaKu. 9. 14 (33)

अन्त्यखेट (antya-kheṭa) *m.* planet occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope ज्ञोद्यब्ध्यर्यष्टखायेषु जन्मतश्च न विध्यते। धीत्र्यंङ्गाद्याष्टान्त्य-खेटैर्जन्मतो व्यब्जकैः शुभः NāraS. 12. 4.

अन्त्यग (antya-ga) *m.* final long syllable गाथाद्यर्धेऽन्त्यगात्प्राक् चो वृद्धौ जातीफलम् Chandonu. 4. 18.

अन्त्यग (antya-ga) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope षष्ठाष्टमान्त्यगश्चन्द्रो भोक्तुश्च निधनप्रदः VasiS. 27. 10; तन्वन्त्यगेषु सौम्येषु परेष्वरिभवेषु च। जीमूतयोगः VasiS. 37. 209; भौमेऽन्त्यगे धने सूर्ये वादात्क्लेशं विनिर्दिशेत् TājiNī. 2(5)(8) 10 (251)

अन्त्यगत (antya-gata) *adj.* **1** occurring in the final position आदिगतं तुर्यगतं पञ्चमकं चान्त्यगतम्। स्याद्गुरु चेत्तत्कथितं माणवकाक्रीडमिदम् ŚrutaBo. 12; **2A** occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope भवदश-माद्यकलत्रत्रिषट्सु निशाकरोऽत्र बली। नैधनजलधीष्वर्थनवान्त्यगतैर्विबुधखेचरैर्न हतः VasiS. 18. 3; 33. 6; **2B** occupying the last portion (of a zodiac sign) अन्त्यगतौ शनिशशिनौ सदैव फलदः शशाङ्कसुतः VasiS. 18. 15; **3** highest or greatest (equation of conjunction) शुक्रारयोश्चलभवोऽन्त्यगतो यदाङ्कः शेषांशकाश्च पतिताः पृथगक्षभूम्यः GrahaLā. 3. 13 (comm. सर्वान्तिमः)

अन्त्यगमन (antya-gamana) *n.* intercourse by a woman of the higher caste with a man of the lowest caste, Apte.

अन्त्यगामिनी (antya-gāminī) *adj.* (*f.*) who approaches a man of the lowest caste 'हीनामि'त्यस्य व्याख्या अन्त्येति। अन्त्यगामिनीं न त्वन्त्यामित्यर्थः BālamBha. ii. 338. 22 (*on* 2. 289)

अन्त्यगुणव्रत (antya-guṇavrata) *n.* last vow or duty of secondary importance पापोपदेशोऽपध्यानं हिंस्रोपकरणार्पणम्। प्रमादाचरणं चापि त्यज्यतेऽ-न्त्यगुणव्रते PārśvaC. 6. 761.

अन्त्यगुणानुभव (antyaguṇānubhava) *m.* experience of the last quality क्रमभाविनां संस्काराणामन्त्यगुणानुभवानन्तरं शतव्यवहारसंवर्तकादृष्टाद्युगपदभिव्यक्तौ ... अनुभवस्मरणाभ्यामपेक्षाबुद्धिभ्यां स्वाश्रयेषु शतसंख्या जन्यते NyāyKa. 119.1.

अन्त्यगृहाधिप (antyagr̥hādhipa) *m.* lord of the last, i.e. the twelfth house in the horoscope लग्नादन्त्यगृहाधिपे बलवति स्वर्क्षे चिरायुः सुखी लग्नेशो यदि रन्ध्रपश्च बलिनौ केन्द्रस्थितौ चेत्तथा JātaPāri. 14. 53.

अन्त्यगोदान (antya-godāna) *n.* gift of a cow as the concluding rite विष्णुश्राद्धम् ...। ततोऽग्निस्थापनादिपूर्ववदष्टाविंशतीर्व्याहृतीर्जुहुयात्। एवं प्रायश्चित्तं कृत्वा अन्त्यगोदानं कुर्यात् BālamBha. iii. 213. 14 (*on* 3. 327)

अन्त्यग्रहण (antya-grahaṇa) *n.* **1** mention of the word *antya* अन्त्यग्रहणात् समुदायस्यैव अन्त्योऽल् भवति Nyās. i (1). 123. 4 (*on* i. 1. 65); अन्त्यग्रहणं तु आदिनिवृत्त्यर्थं स्यात् Pradī. ii. 129A. 12 (*on*. i. 3. 3); PadMañ. *on* KāsiVr̥. *on* P. i. 3. 3 (395. 12); **2** acceptance of the latter (option or alternative) अश्विन्यादयः केवलनक्षत्रवाचकास्तद्युक्तचन्द्रवाचकाश्च। तत्राद्येऽप्राप्तिपूर्वकप्राप्तिरूपयोग-स्यासंभवात् अत्रान्त्यग्रहणम् LaŚabdeŚe. ii. 235. 9.

अन्त्यग्रहणसामर्थ्य (antyagrahaṇa-sāmarthya) *n.* [Inst.] on the strength of the mention of the word *antya* समुदायद्वारावयवस्याप्युपदेशकरणत्वात्तदन्त्यस्यापि लोपापत्तिरित्याशयात्। भाष्यकृता चान्त्यग्रहणसामर्थ्येन प्रत्याख्यातम् LaŚabdeŚe. i. 20. 20.

अन्त्यग्रैवेयक (antya-graiveyaka) *m.* [Jain.] last of the nine deities called Graiveyaka समाचारी पालकानामन्त्यग्रैवेयकावधि TriṣaŚaPuC. ii. 3. 791.

अन्त्यग्रैवेयकत्रिक (antya-graiveyakatrika) *n.* last triad of the nine deities called Graiveyaka विमानानां शतं त्वेकमन्त्यग्रैवेयकत्रिके। अनुत्तरविमानानि पञ्चैव हि भवन्ति तु TriṣaŚaPuC. ii. 3. 779.

अन्त्यघटक्षण (antya-ghaṭakṣaṇa) *m.* last moment of a jar अन्त्यघटक्षण-सत्त्वात्पूर्वघटक्षणसत्त्वानि विनाशीनि घटक्षणसत्त्वात् अन्त्यघटक्षणसत्त्ववदिति BrahmSūBh. (Rā.) 490. 6 (*on* ii. 2. 24)

अन्त्यघन (antya-ghana) *m.* (Math.) cube of the last, i.e. the first digit (in the cube of addition of two digits) स्थाप्योऽन्त्यघनोऽन्यकृतिस्त्रिगुणोत्तरसंगुणा च यत् प्रथमा BrāhmSphuSi. 12. 6; अन्त्यघनादपहृतघनमूलकृतित्रिहतिभाजिते भाज्ये। प्राक्त्रिहताप्तस्य कृतिः शोध्या GaṇiSāSaṁ. 1. 53.

अन्त्यघात (antya-ghāta) *m.* (Math.) highest value in the operation of self-multiplication (i.e. squaring or cubing of the same bracket) आद्यवधो गुणकगुणः सहान्त्यघातेन कृतमन्त्यम् BrāhmSphuSi. 18. 64.

अन्त्यच (antya-ca) *m.* final syllabic unit of four (Mātrās) त्रिष्वप्यन्त्यचस्य ते तरङ्गकम् Chandonu. 4. 74 (ChandaśCū. अन्त्यस्य चतुर्मात्रस्य)

अन्त्यचकार (antya-cakāra) *m.* last particle *ca* आद्यचकारेण नदीतीरभूमेः समुच्चयः। मध्यमान्त्यचकारौ मृत्तोययोः परस्परसाहित्यं सूचयतः VīraMi. 813. 25 (*on* 3. 32)

अन्त्यचुम्बन (antya-cumbana) *n.* last, i.e. parting kiss अन्त्यचुम्बन-संक्रान्तात्कस्तूरीतिलकान्निजान् (त्) ।प्रत्यभ्यजानात् कान्तस्य काप्यास्यं न पुनर्वपुः PāṇḍaC. 13. 1063.

अन्त्यचुम्बनव्याज (antyacumbana-vyāja) *m.* [Abl.] under the pretext of a last, i.e. parting kiss काप्यन्त(v.l. न्त्य Bhāvanagara Ed.)चुम्बनव्याजादभिज्ञानं प्रियानने। निजौष्ठयावकैः क्लृप्तं नापश्यत् रुधिरैस्तदा PāṇḍaC. 13. 1064.

अन्त्यचेतस् (antya-cetas) *n.* last consciousness चित्तान्तरस्य संधाने को विरोधोऽन्त्यचेतसः। तद्वदप्यर्हतश्चित्तं असंधानं कुतो मतम् PramāVār. 2. 45.

अन्त्यज (antya-ja) *m.* **1** tribesman staying or living on the border or outskirts **2Ai** Cāṇḍāla **ii** Sūdra **iii** man born in the lowest caste **iv** variety of Śūdra **B** man of any of seven inferior tribes such as washerman, currier, mimic, cane-splitter, fisherman, mixed caste and forester **Ci** out-caste **ii** man born of a Śūdra father and mother belonging to one of the three higher Varṇas **D** one born in the immediately lower class **3A** lowest type of ruby **B** type or variety of dog **1** tribesman staying or living on the border or outskrits अथर्त्विजां वरणं विज्ञायते ... न परिखातिक्रान्ता नान्तगा नान्त्यजा नाननूचानाः BaudhŚS. i. 36. 8; न परिखातिक्रान्तं याजयेन्नान्तगं याजयेन्नान्त्यजं याजयेत् BaudhŚS. iii. 198. 1; त्यक्तात्मानः सर्व एते अन्त्यजा ह्यनिवर्तिनः। पुरस्कार्याः सदा सैन्ये हन्यन्ते घ्नन्ति चापि ते MahāBhā. xii. 102. 19 (BhārBhāDī. अन्त्यजाः प्रान्तदेशोद्भवाः कैवर्तभिल्लादयः); **2Ai** Cāṇḍāla संसृष्टं यस्तु पक्वान्नमन्त्यजैर्वाप्युदक्यया। अज्ञानाद् ब्राह्मणोऽश्नीयात् प्राजापत्यार्धमाचरेत् AtriS. 175; उदक्यां सूतिकां वापि संस्पृशेदन्त्यजो यदि। त्रिरात्रेण विशुद्धिः स्यादिति YamaSm. 1. 11; अद्भिः ... असंस्पृष्टाभिरन्त्यजैः। यः स्नानमाचरेन्नित्यं तं प्रशंसन्ति देवताः BṛParāSm. 2. 115; उदक्या ब्राह्मणी स्पृष्टा मातङ्गपतितेन च (v.l. पतितेनान्त्यजेन वा)। चान्द्रायणेन शुध्येत द्विजानां भोजनेन च BṛParāSm. 8. 174; उन्मत्तं शवमन्त्यजं शुध्यति VṛŚātāSm. 22; अन्त्यजम्। ... स्पृष्ट्वा सवासा जलमाविशेत् LaghvāśvaSm. 22. 13; (वैष्णवेन) यदि ... अज्ञात्वा भक्षितं पुरा ... अन्नादिकम् ... संस्पृष्टमन्त्यजेनापि ... भुक्त्वा ... पञ्चगव्यं समाचरेत् JayāS. 25. 14; अन्त्यजातपादजाद्वैश्यात्क्षत्रियाद्ब्राह्मणादपि। दशोत्तरगुणैः पापैर्लिप्यते धनहारकः BrahmāṇḍP. iii. 7. 8; काषायवाससश्चैव क्रव्यादांश्चाधिरोहति। अन्त्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैः सहैकत्रावतिष्ठते YājñaSm. 1. 273; Mitā. 98. 12 (*on* 1. 273); VīraMi. 331.14 (*on* 1. 273); संपर्क यदि गच्छेत्तु उदक्या चान्त्यजैस्तथा ... प्रायश्चित्तं कथं भवेत् ĀpaSm. 4.6; अन्त्यजः पतितो वापि निगूढो यत्र तिष्ठति LaHāriSm. 14; (संवर्तः-अन्त्यज्यः ... निगूढो यत्र तिष्ठति) अन्त्यजोऽत्र चण्डालः Aparā. 1199. 9 (*on* 3. 292); रविरश्मिरत्नपावकमाहेयीवायवोऽन्त्यजैः स्पृष्टाः। न हि दुष्टाः YaśasCam. i. 457. 1; उच्छिष्टः स्वयमुच्छिष्टमन्त्यजं स्पृशेद्यदि त्रिरात्रोपोषितः स्नातः स्वजातीश्चरायुतं जपेत् ĪśānŚiPa. ii. 20. 33(8); वध्यस्तेन निदेशितः। अन्त्यजानां वधादेशकारिणामर्पितो भटैः SamarāSaṁ. 6. 120; अस्मिन्सति मत्सूनो राज्यं न भविष्यतीत्याशङ्क्यान्त्यजेभ्यो वधाय तं समर्पयामास PrabaCin. 22. 8; संस्कारो जायते लेके स्पृष्टाता(ना)मन्त्यजैरपि। स्वर्गादिसाधनं सर्वं सूर्यरूपस्य ते नृणाम् BṛBrahmaS. i. 2. 77; **2Aii** Śūdra येन केनचिदङ्गेन हिंस्याच्चेच्छ्रेष्ठमन्त्यजः ManuSm. 8. 279; विप्रादितः शुक्रगुरू कुजार्कौ शशी बुधश्चेत्यसितोऽन्त्यजानाम् Brhajjā. 2. 7; ब्राह्मणी क्षत्रिया वैश्या शूद्रा नीता यदान्त्यजैः। ब्राह्मण्याः कीदृशं न्याय्यं प्रायश्चित्तं विधीयते DevaSm. 37; ब्राह्मणो वान्त्यजो वापि ... पराप्रासादजापी यः स मुक्तो नात्र संशयः KulārT. 3. 84; ब्राह्मणे जातिमात्रेऽपि धार्मिके चान्त्यजेऽपि वा। धर्मोन्निनीषया धीमान् न वधं दण्डमादिशेत् NītiSā. 18. 13; वृत्तिः संकरजातीनां तत्तत्कुलकृता भवेत्। अचौराणामपापानामन्त्यजान्तेवसायिनाम् BhāgP. vii. 11. 30 चतुर्वर्णान् ... विप्रश्शुक्लो नृपो रक्तः पीतो वैश्योऽन्त्यजोऽसितः SarvaSiSaṁ. 11. 48; अन्त्यजः शूद्रश्चण्डालपर्यन्तः ManuBh. ii. 194. 8 (*on* 8. 279); ii. 229. 7 (*on* 8. 385); विप्रश्चतस्रो विन्देत भार्यास्तिस्रस्तु भूमिपः। द्वे च वैश्यो यथाकामं भार्यैकामपि चान्त्यजः AgniP. 154. 1; जातिहीनाश्च चण्डाला श्वपचा ह्यन्त्यजा ह्यमी। शिवभक्तिपरा नित्यं ते यान्ति परमां गतिम् SkandP. i(1). 19. 67; अन्त्यजः परिज्ञेयो मातृविक्रयकारकः SkandP. vi. 167. 44; कीनाशश्च स्मृतो वैश्यः शूद्रश्चान्त्यज उच्यते ViṣṇuDhaP. iii. 10. 3; अन्त्यजाः प्रतिलोमाः ĪśānŚiPa. ii. 20. 34; अन्त्यजः शूद्रः ManvaVi. 1043. 3 (*on* 8. 279); ManvaMu. 339. 19 (*on* 8. 279); DaṇḍaVi. 255. 6; यत्राम्बु निन्दत्यमृतमन्त्यजाश्च सुरेश्वरान्। चिन्तामणिं च पाषाणास्तत्र नो वसतिः प्रभो BhojPra. 61. 6; पातालमभूत्। ... सुरार्भकपराभूतं भूतैराक्रान्तमन्त्यजैः YogVā. v. 37. 17; अन्ते भवोऽन्त्यजः, यस्मादधमो नास्ति चाण्डालादिस्तस्य स्त्रियं गच्छन् सहस्रं दण्ड्यः ManvaMu. 358. 4 (*on* 8. 385); BālamBha. ii. 335. 5 (*on* 2. 286); **2Aiii** man born in the lowest caste स्वसुः सख्याः सगोत्राया उत्तमवर्णायाः कुमार्या अन्त्यजाया रजस्वलायाः शरणागतायाः प्रव्रजिताया निक्षिप्तायाश्च ViṣṇuSm. 36. 7; न म्लेच्छान्त्यजपतितैः सह संभाषणं कुर्यात् ViṣṇuSm. 64. 15; 71. 59; स्वामिन् इह विसंवादयत्यात्मानमन्त्यजोऽहमिति Avimā. 1.5 (42); तस्य पुरुषस्य प्रवृत्तिमन्वयं च ज्ञातुमन्यापदेशेन गतवानस्मि।... श्रुतमस्माभिरन्त्यज इति Avimā. 1. 6 (17); स्नानम् ...। नाभिं यावत् विशस्तद्विलिङ्गशौचोऽन्त्यजः शुचिः BṛParāSm. 8. 277; रजस्वला यदा स्पृष्टा चाण्डालान्त्यजवायसैः। तावत्तिष्ठेन्निराहारा स्नात्वा कालेन शुध्यति VṛŚātāŚm. 19; तथा शस्त्रभयं विन्द्यादन्त्यजस्य गृहेण तु MatsyaP. 255. 14; अन्त्यजोऽपि यदा साक्षी विवादे संप्रजायते। न तत्र युज्यते दिव्यम् PañcT. (Kos.) 1. 452 (97. 8); Pañcā. 111. 3; PañcT. (Kos.) 5. 84 (261. 25); रजस्वलान्त्यजैः स्पृष्टा शुना च श्वपचेन च। त्रिरात्रोपोषिता भूत्वा पञ्चगव्येन शुध्यति ĀpaSm. 7.7; अन्त्यजं त्वनन्त्यजातिनम्। अन्त्यजानां स्वार्थानिवेदकत्वमाज्ञाकर्तृत्वं च Bārhas. 1. 82; नियतिबलाल्लूनबन्धनस्तमसिमाच्छिद्यान्त्यजं तम् ... प्रहृत्यापसरम् DaśKuC. 82. 8; राष्ट्रान्तपालाटविकानतानां (v.l. °कान्त्यजानां) बाह्यप्रकोपोऽन्यतमप्रकोपः NītiSā. 16. 21; कर्मब्रह्मोभयभ्रष्टं तं त्यजेदन्त्यजं यथा KulārT. 1. 78; 2. 18; रजस्वलान्त्यजम्लेच्छपतिताव्रतिकैस्तथा। द्विजद्विड्वेदबाह्यैश्च न वदेत्सर्वदा व्रती SkandP. ii (4). 6. 51; iv. 98. 52; चण्डालादन्त्यजाद्वापि प्रतिगृह्णाति दक्षिणाम्। याजको यजमानश्च स स्यादश्मनि कीटकः VāmaP. 12. 36; अन्त्यजानन्त्यजातींश्च सोऽपश्यत्तस्य चोदरे BrahmP. 54. 13; श्रोत्रिये चान्त्यजे वापि समं चन्द्रः प्रकाशते BrahmP. 159. 34; (ततोपसृष्टः) अन्त्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैः सहैकत्रावतिष्ठते BhaviP. 53A. 19 (i. 23. 7); ViṣṇuDhaP. ii. 105. 4; (सप्तमीव्रतम्) पाषण्डिनो विकर्मस्थान्बैडालव्रतिकान्त्यजान्। सप्तम्यां पालयेत् प्राज्ञः BhaviP. 152A. 29 (i. 101. 8); 328A. 15 (ii (1). 7. 99); अन्त्यजा पुल्कसा म्लेच्छा ये चान्ये पापयोनयः ĀdiP. 28. 52; शूद्रः स्त्री चान्त्यजोऽपि च। पराङ्मुखः शिवार्चायां योऽर्चयेद्देवतागणम्। विफलं तस्य तत्सर्वम् BṛDharmaP. i. 57. 62; सामनाम्नाभवत्पूर्वं तत्रैव नगरेऽन्त्यजः GaṇeP. i. 59. 9; क्रमाद्यानशनेनोभौ विपन्नौ तौ द्विजान्त्यजौ KathāSaSāg. vi. 1. 128; शुध्यति ... आचम्याद्भिश्चान्त्यज शूद्राद्यवलोके ĪśānŚiPa. i. 7. 34; तथा नेक्षेत पाषण्डिपातकिश्चान्त्यजाशुचीन् ĪśānŚiPa. i. 9. 38; ii. 3. 33; कारवश्चान्त्यजाश्चैव स्वकर्मफलजीविनः। माययालीकशपथैः कुर्वते साधुवञ्चनम् TriṣaŚaPuC. iv. 5. 291; संन्यासिश्रावकान्त्यजाः। कर्णनासादिभिर्हीना विकेशाः कृष्णवाससः। ... एतेषां दर्शने जाते न गन्तव्यं कदाचन Mānaso. ii. 13. 815; iv. 2. 142 (?342); नवमे समरादित्यो गिरिसेनः परोऽन्त्यजः SamarāSaṁ. 1. 35; 6. 74; धर्मे प्राणवधो यद्वद् वेदोद्धारे यथान्त्यजः ... तथात्र त्वं न चित्तहृत् PrabhāC. 92. 18; वन्दन्ते द्विजमन्त्यजे निवसति व्रीडाविहीना जनाः Hāsyārṇa. 1. 11; शुद्धो विप्र इवान्त्यजम् ... तृणतुल्यमेव गणिका निःस्वं जनं पश्यति Mugdhopa. 13; सोऽन्त्यजं पथि निरीक्ष्य चतुर्भिर्भीषणैः श्वभिरनुद्रुतमारात्। गच्छ दूरमिति तं निजगाद ŚaṅkaDigVi. (Mā.). 6. 25; सः वर्तनाय भार्यामादाय एकमन्त्यजं च सहायं कृत्वा देशान्तरं चलितः PurāPraSaṁ. 101. 26; इत्याकर्ण्य श्रीमुञ्जेनान्त्यजेभ्यः। तैः सानुकम्पैरभीष्टदेवं स्म PurāPraSaṁ. 129. 3; अन्त्योऽन्त्यजः ManvaVi. 915. 12 (*on* 8. 66); VīraMi. (Lakṣaṇa.) 120. 13; सीरभेदैः कृषिः प्रोक्तामन्वाद्यैर्ब्राह्मणादिषु। ... द्विगवं वान्त्यजैः सीरं दृष्ट्वा भूमार्दवं तथा BallāC. 66. 6; चक्राङ्कितस्य नेच्छन्ति दुर्गतिं यमकिंकराः। श्मशाने मागधे देशे म्लेच्छदेशेऽन्त्यजां गणे BṛBrahmaS. i. 5. 97; **2Aiv** variety of Śūdra शूद्रः ... तद्भेदास्त्वन्त्यजाः स्मृताः AbhidhāRaMā. 2. 237; **2B** man of any of the seven inferior tribes such as washerman (Rajaka), currier (Carmakāra), mimic (Naṭa), cane-splitter (Varuḍa), fisherman (Kaivarta), mixed caste (Meda) and forester (Bhilla) रजकश्चर्मकारश्च नटो बुरुड एव च। कैवर्तमेदभिल्लाश्च सप्तैते चान्त्यजाः स्मृताः AtriS. 199; YamaSm. 1. 33; DaṇḍaVi. 177. 16; ManvaMu. 159. 7 (*on* 4. 79); भाण्डस्थमन्त्यजानां तु जलं दधि पयः पिबेत् ParāSm. 6. 30; एतेऽन्त्यजाः समाख्याता ये चान्ये च गवाशनाः। एषां संभाषणात्स्नानं दर्शनादर्कवीक्षणम् VedavyāSm. 1. 13; अग्राह्याः मनुना प्रोक्ताः कर्मणा सप्त चान्त्यजाः DevīBhāP. vii. 13. 19; अन्त्यजः प्रसिद्धश्चर्मकरादिः SmṛtiCan. iv. 745. 19; **2Ci** out-caste धीवरादपि शूद्रायां मल्लजातिर्बभूव ह। इत्यादयोऽन्त्यजाः प्रोक्ता वर्णाश्रमबहिष्कृताः BṛDharmaP. ii. 13. 48; अन्त्यजा वर्णबाह्याः TattvPrakā. 5B .8 (*on* i. 1. 1); **2Cii** man born of a Śūdra father and mother belonging to one of the three higher Varṇas अन्त्यः शूद्रः तेन पूर्ववर्णेषु त्रिषु जाता अन्त्यजाः ... गृह्यन्ते BālaKrī. ii. 91. 15 (*on* 3. 226 (?232)); अन्त्यज इति।... अन्ते भवोऽन्त्यः शूद्रवर्णस्तस्माज्जात इति वा। अन्त्यः सन् जात इति वा BālamBha. ii. 306. 24 (*on* 2. 215); **2D** one born in the immediately lower class, cf. **अन्त्यजत्व 2**; **3A** lowest type of ruby माणिक्यस्य प्रवक्ष्यामि यथाजाति ... चतुष्टयम्। रक्तश्वेतो भवेद्विप्रः ... रक्तनीलस्तथान्त्यजः YuktiKa. 88. 17; 88. 19; 89. 4; **3B** type or variety of dog प्रवृद्धपुच्छा लघुसूक्ष्मदन्तास्ते चान्त्यजाः कुक्कुरजातयः स्युः YuktiKa. 214. 4 [Kośas give *antyaja* as the synonym of *tya*, DvyakṣaNā. 2. 13; they also give *antyaja* as the meaning of the follwoing words: *adhama*, NānārthSaṁ. 7. 63; *antevāsin*, AnekāSaṁ. 4. 158; *antya*, Vaija. 228. 1; *ugra*, TrikāŚe. iii. 3. 333; *mātaṅga*, ŚabdaRaSaK. 65. 14; *śaka*, ParaNā. 3315; AnekāTi. 2. 303]

अन्त्यज (antya-ja) *adj.*[*f.*-ā] **1** of or belonging to the lowest caste न शूद्रराज्ये निवसेत् ... नोपसृष्टेऽन्त्यजैर्नृभिः ManuSm. 4. 61; शुद्ध्येतार्कावलोकनात्। अवलोक्य तथोदक्यामन्त्यजं पतितं शवम्।... एतदेव हि कर्तव्यम् MārkP. 35. 34; नृणामन्त्यजानामपि स्वार्थदाने। गुहाद्देवमन्यं न जाने न जाने Subrahma.

27; वासयेदथ। प्रान्ते म्लेच्छान्त्यजक्रूरवीरसैनिककर्कशान् YuktiKa. 24.9; अन्त्यजां स्त्रीं गां च गच्छतो मध्यमसाहसो दण्ड: Aparā. 859. 24 (*on* 2. 289); धनोऽथ कुपितैर्नीत: श्मशानं राजपुरुषै:। समर्पितोऽन्त्यजस्यैष वधकस्य वधाय च SamarāSaṁ. 4. 130; चाण्डालादिभिश्चान्त्यजैरुपद्रुते न वसेत् ManvaMu. 155. 31 (*on* 4.61); **1B** of or belonging to the lowest type सर्वदा जलमिच्छन्ति येऽल्पसत्त्वा महौजस:। भारसहा: कुशृङ्गा तेऽन्त्यजा महिषा मता: YuktiKa. 211. 2; **2** lowest (condition) नरके ... यातना घोरा ... भुक्त्वा समागता ह्यत्र ते यास्यन्त्यन्त्यजां गतिम् SkandP. v(3). 155. 85; **3** effected from the twelfth house in the horoscope फलम्। ... व्यापारलाभान्त्यजम् ... निगदितम् JātaPā. 18. 176.

अन्त्यज (antya-ja) *n.* (the state of being the) man of one of the seven inferior tribes अन्त्यजं पक्षिभावं स्थावरतां च मनोवचनकर्मकृतैर्दोषैरुपभुक्तशेषैरयं जीवो याति DīpKa. 87. 5 (*on* 3. 131)

अन्त्यजकलि (antyaja-kali) *m.* quarrel among persons born in the lowest caste कुटुम्बमेलिकलकलोदर्गलश्चान्त्यजकलि: (इत्याद्यनेकधा ... जानपद: कलि:) UdaySuKa. 79. 9.

अन्त्यजगमन (antyaja-gamana) *n.* intercourse (between a woman of the higher caste) with a man of the lowest caste, MW.

अन्त्यजगृह (antyaja-gṛha) *n.* house of a person born in the lowest caste राज्ञा अन्त्यजात् (v.l.अन्त्यजगृहेषु) निमन्त्रापित: KumāPraPra. 90. 17.

अन्त्यजग्रहिन् (antyajagrah-in) *adj.* possessed of, i.e. haunted by the evil spirit of the lowest caste विट्पङ्कलेपो रक्ताक्षस्तर्जयन् रक्तलोचन:। बह्वाशी दीनवाग् लुब्ध: साङ्कम्पोऽन्त्यजग्रही ĪśānŚiPa. i. 42.21.

अन्त्यजग्रामसंनिधि (antyajagrāma-sannidhi) *m.* vicinity of the village of the Śūdras अर्द्धक्रोशान्नदीकूलं वर्जयित्वा द्विजोत्तम:। नान्यत्र निवसेत्पुण्यां नान्त्यजग्रामसंनिधौ KūrmaP. 556. 15 (2. 16); PadmP. i. 55. 23 (v.l.)

अन्त्यजङ्घादिपरिधि (antyajaṅghādi-paridhi) *m.* circumference of the hindleg, i.e. hock at the ankle-joint etc. मणिबन्धमणेर्ज्ञेय: परिधिश्च नवाङ्गुल: अन्त्यजङ्घादिपरिधिर्विज्ञेय: पूर्ववद् बुधै: ŚukraNī. 4 (7). 58.

अन्त्यजजन (antyaja-jana) *m.* **Ai** Cāṇḍāla person अन्त्यजजनमिवागम्यविषयाभिलाषम् ... राजकुलं विवेश Kād. 91. 21; **Aii** Śūdra person पृष्टश्च किमिदं कर्म तवान्त्यजजनोचितम् SkandP. vi. 31. 87; **B** people of one of the seven inferior tribes वर्णव्यवस्थितिरिहैव कुमारिकाख्ये शेषेषु चान्त्यजजना निवसन्ति सर्वे Golā. 185. 14 (3. 42)

अन्त्यजजनदूषित (antyajajana-dūṣita) *adj.* defiled by the persons of one of the seven inferior tribes साधकान्तरसेवितं मानुषप्रतिष्ठितं पूजारहितं म्लेच्छान्त्यजजनदूषितं चलितभिन्नादिदोषदुष्टमनेकलिङ्गं च वर्ज्यम् ĪśānŚiPa. ii. 19. 23 (2)

अन्त्यजजाति (antyaja-jāti) *adj.* **A** (used as noun) (people) born of one of the seven inferior tribes चण्डालान्त्यजजातीनां संसर्गात् पतितो भवेत् Mānaso. i.5.55; **B** born in the lowest caste स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रा म्लेच्छा वान्त्यजजातय: ... सर्वे नमस्या: BṛBrahmS. i. 13. 57.

अन्त्यजजाति (antyaja-jāti) *f.* **A** class of the Cāṇḍāla वर्धमाने पुरे पूर्वमासीदन्त्यजजातिज:। चण्डाल: कुंभको नाम निर्दय: पापकर्मकृत् SkandP. vi. 199. 113; **B** class of the Śūdra ब्राह्मण: क्षत्रियो वैश्य: शूद्रो वाऽन्त्यजजातिज:। शिवभक्तो सदा पूज्यो सर्वावस्थां गतोऽपि SaurP. 64. 41; **C** class of people born in the lowest caste किरात: स्यात् ... अन्त्यजजातिभेदे KośaKaTa. 2. 5480.

अन्त्यजजातीय (antyajajātīya) *adj.* belonging to the class of people born in the lowest caste मन्यमानश्च तत्सत्यं दु:खेन महतान्वित:। नूनमन्त्यजजातीयो भविष्यति सुतापति: SkandP. vi. 199. 151.

अन्त्यजजात्यादि (antyajajāty-ādi) *adj.* class of people born in the lowest caste etc. तथान्त्यजजात्यादिपरिहारेण स्वानुरूपजातियोगित्वमपीत्यादि सर्वं द्रव्यगुणकर्मादि सक्तिकारणमनुक्तं स्यात् NyāyMañ. ii. 56. 10.

अन्त्यजतस् (antyaja-tas) *adv.* compared to the Śūdra अन्त्यजोऽपि वर: काश्यां नान्यत्रश्रुतिपारग:। संसारपारग: पूर्वस्त्वन्त्यश्चान्त्यजतोऽप्यध: SkandP. iv. 97. 276.

अन्त्यजत्व (antyaja-tva) *n.* **1A** the state of being a Śūdra दैवं रूपम् ... यद्येवं स्यात् सत्यमस्यान्त्यजत्वं व्यर्थोऽस्माकं शास्त्रमार्गेषु खेद: Avimā. 1. 7; क्रुद्धत्वाद्दु:खितत्वाद्य सीताया अपमाननात्। अन्त्यजत्वं परं प्राप्तो रजक: क्रोधनाभिध: PadmP. iv. 57. 65; **1B** the state of being a Cāṇḍāla अन्त्यजत्वं गतस्यापि त्रिशंकों: पृथिवीपते:। यज्ञभागभुजो देवा: प्रत्यक्षेण विनिर्मिता: SkandP. vi. 212. 5; **2A** the state of being one born in the lowest caste ते वयं राजशार्दूल परित्यज्य गृहादिकम्। अन्त्यजत्वं गमिष्यामस्त्वया सार्धमसंशयम् SkandP. vi. 3. 31; दरिद्रोऽसावन्त्यजत्वमुपेष्यति SkandP. vi. 216. 100; अन्त्यजत्वं स्वकर्मणा ... लभते नात्र संशय: BrahmVaiP. ii. 24. 22; तामसा: ... अन्त्यजत्वं ततस्तिर्यक्त्वं तत: कृमिकीटादिजन्म ... गच्छन्ति GītāBh. (Rā.) 594. 10 (*on* 14. 18); पापानि पूर्वाणि तैर्यथासख्यमन्त्यजत्वं पक्षित्वं स्थावरत्वं च भवशतेषु कुत्सितयोनिशतेषु च याति Aparā. 996. 6 (*on* 3. 130); **2B** the state of being one born in the (immediately) lower class वैश्यस्य क्षत्रियानन्तरभावित्वेन न्यूनत्वेनान्त्यजत्वात्क्षत्रियस्य तदपेक्षया ज्यायस्त्वेनोत्कृष्टत्वाच्छूद्रतुल्यत्वेनायमेवाङ्गच्छेदनरूपो दण्ड इत्यर्थ: BālamBha. ii. 306. 29 (*on* 2. 215); Subodhi. 92. 19 (2. 215)

अन्त्यजदर्शन (antyaja-darśana) *n.* sight of one born in the lowest caste अनेन विधिना ... नान्त्यजदर्शने ... व्यायामं कुर्वीत MānŚS. 239. 17; देवाग्निगुरु(विद्या?वृद्धा)नां समीपेऽन्त्यजदर्शने। अशुद्धभूमौ मार्गे वा स्थितो नोद्धुलयेद् बुध: ĪśānŚiPa. i. 9. 62; ii. 3. 98.

अन्त्यजन (antya-jana) *m.* **1** person of the lowest caste सौरे मरुभवपुष्करसौराष्ट्रा धातवोऽर्बुदान्त्यजना:। गोमन्तपारियात्राश्रिताश्च नाशं व्रजन्त्याशु BṛSaṁ. 5. 68; श्रुतिरपि तस्मान्न जनमियान्नान्तमियादिति। जनमन्त्यजनम् VīraMi. (Paribhāṣā.) 60. 11; **2** people living on the border region or outskirts श्रौतविज्ञानवञ्चनावधिनिमित्तकल्पितत्वाद्दिशां तद्विरोधिजनाध्युषित एव देशो दिशामन्त:, देशान्तोऽरण्यमिति यद्वत् BṛĀraUBh. 55. 12 (*on* 1. 3)

अन्त्यजनपदवाच् (antyajanapada-vāc) *f.* language or dialect (spoken) in the region of the outcaste, i.e. Mleccha किमक्षिनिकोचादीनामन्त्यजनपदवाचां नास्ति शक्ति: NyāyMañ. i. 388. 4.

अन्त्यजनपदवासिन् (antyajanapada-vāsin) *adj.* **A** inhabiting the land of the outcaste, i.e. Mleccha वेदश्च यदि निष्प्रयोजन: स्वस्ति प्रजाभ्य: समाप्तानि दृष्टादृष्टफलानि सर्वकर्माणि जितं चातुर्वर्ण्यबाह्यैरन्त्यजनपदवासिभि: म्लेच्छै: NyāyMañ. i. 390. 32; आर्यावर्तनिवासिनां शब्दार्थोपायेष्वभियुक्तानामभिव्याहरतां कर्माणि चानुतिष्ठतामन्त्यजनपदवासिभ्यो म्लेच्छेभ्य: ŚābaBh. 581. 10 (*on* ii. 3. 3); **B** (used as noun) (tribe) who inhabits the border region or outskrits तुल्यश्चान्त्यजनपदवासिनामपि दृष्टार्थत्वात् शाब्दव्यवहारे प्रमाणभाव इत्युक्तं चोदितं तु प्रतीयेतेति TantrVā. 593. 20 (*on* ii. 3. 3)

अन्त्यजनवत् (antyajana-vat) *adv.* like the person of the lowest caste न दृष्टा चेदहं तत् किं वार्त्तयापि हि न श्रुता। यदेवमन्त्यजनवन्ममाधिक्षेपमिच्छसि RatnaCūKa. 434.

अन्त्यजनाग (antyaja-nāga) *m.* serpent belonging to Śūdra class विप्रराजवणिगन्त्यजनागै: कर्णबाहुकटिपादविभूषा:। बिभ्रतीं वनजमाल्यविशेषैर्भूषितां ĪśānŚiPa. i. 22. 15.

अन्त्यजन्मन् (antya-janman) *adj.* **1** born in the lowest caste याजनाध्यापने नित्यं क्रियेते संस्कृतात्मनाम्। प्रतिग्रहस्तु क्रियते शूद्रादप्यन्त्यजन्मन: ManuSm. 10. 110 (*but* ManvaVi. चण्डालात्); (used as noun) (man) born in the lowest caste काञ्चनाभेन वैश्यस्य कृष्णेनाप्यन्त्यजन्मन:। यस्य प्रागायते शृङ्गे भूमुखाभिमुखे सदा MatsyaP. 207. 19; नामधेयं च कर्तव्यं वर्णानां च समाक्षरम्। ... धनान्तं चैव वैश्यस्य दासान्तं चान्त्यजन्मन: ŚaṅkhaSm. 2.4; वासम् ... स्वस्तिकम् ...। देवभूसुरभूपेषु योग्यं नैवान्त्यजन्मनाम् MayaMa. 26. 40; कुत्राहमन्त्यजन्मायं कुत्र सा राजकन्यका KathāSaSāg. xvi. 2. 96; एकजाति: शूद्र:। दारुणया अवचनीयया। जघन्यप्रभवोऽन्त्यजन्मा ManvaVi. 1038. 13 (*on* 8. 270); ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां वैश्यानाश्चान्त्यजन्मनाम्। भेदान् ब्रूहि महाप्राज्ञ BallāC. 85. 3; **2** being in his last birth तत्रान्त्यजन्मा बोधिसत्त्वश्चरमभविक: AbhidhKoBh. 271. 3; चरमभविकस्येति। अन्त्यजन्मन:। येन तस्मिन्नेवजन्मन्यर्हत्वं साक्षात् कर्तव्यम् Sphutā. iii. 97. 2 (*on* 3. 84)

अन्त्यजन्मादि (antyajanmādi) *adj.* last, i.e. twelfth and the first houses in the horoscope etc. यत्रार्कगुर्वोरपि नैधनान्त्यजन्मादिदुस्थानगयोर्द्वयोर्वा। एकस्य पूजामपि तत्र कृत्वा पाणिग्रहं कार्यमत: सुसम्यक् VasiS. 32. 133.

अन्त्यजपक्कण (antyaja-pakvaṇa) *m., n.* hut of Cāṇḍāla प्रतिश्रुतं कृतं श्लाघ्या दासतान्त्यजपक्कणे। हरिश्चंद्रस्येव नृणां न श्लाघ्या सत्यसंधता SkandP. i (2). 8. 9.

अन्त्यजपर्यन्त (antyaja-paryanta) *adj.* extending up to the Śūdra विप्राद्यन्त्यजपर्यन्ता द्विपदा येऽत्र भूतले। ते सर्वेऽस्मिन् कुलाचारे भवेयुरधिकारिण: MahNirvāT. 14. 184; (used as noun) (one) extending up to the Śūdra ननु भवन्तोऽप्यन्त्यपर्यन्तान् भगवद्भक्ता इति धावन्त: ŚatDū. 241.7.

अन्त्यजपूर्वक (antyaja-pūrvaka) *adj.* man born in the lowest caste etc. पाखण्डपतितोदक्यासूतकान्त्यजपूर्वकान्। वर्जयेत्सर्वयत्नेन मनसा कर्मणा गिरा

ŚivaP. vii. 33. 66 (540B. 14)

अन्त्यजप्रोक्त (antyaja-prokta) *adj.* clearly uttered by the Śūdra तदा रामोऽन्त्यजप्रोक्तं वाक्यं लोकविगर्हितम्। तं प्रत्युवाच रामोऽसौ शत्रुघ्नं पदसेवकम् PadmP. iv. 58. 4.

अन्त्यजमय (antyaja-maya) *adj.* made or composed of the Cāṇḍāla ततस्तु प्रातरुत्थाय कृत्वान्त्यजमयं वपुः। शोधयामास कृच्छ्रेण मलोत्सर्गनिकेतनम् SkandP. vi. 31. 73.

अन्त्यजमुख्य (antyaja-mukhya) *m.* chief of the Cāṇḍālas ययुस्तेऽन्त्यजमुख्योऽथ, प्राह रे कस्य वारकः। वधेऽद्य SamarāSaṁ. 6.121.

अन्त्यजरूपाढ्य (antyaja-rūpāḍhya) *adj.* endowed with the form of the Cāṇḍāla अथ तद्वचनान्ते स तत्क्षणात्पृथिवीपतिः। बभूवान्त्यजरूपाढ्यो विकृताकारदेहभृत् SkandP. vi. 3. 8.

अन्त्यजवर्जिता (antyaja-varjitā) *adj.* (*f.*) devoid of, i.e. not occupied by the Cāṇḍālas (भूमिः) अगर्हानुषरा सर्पवल्मीकान्त्यजवर्जिता। श्मशानाङ्गाररहिता सुस्वादुसलिलान्विता ĪśānŚiPa. ii. 23. 28.

अन्त्यजवृत्ति (antyaja-vṛtti) *adj.* taking recourse to the livelihood of the Śūdras श्राद्धादौ नैव संपूज्या विप्राश्चान्त्यजवृत्तयः BṛBrahmaS. iv. 4. 64.

अन्त्यजसंज्ञक (antyaja-sañjñaka) *adj.* **A** known as Antyaja स्त्रीसंपर्कादिकं सर्वं जातमन्त्यजसंज्ञकम् BṛYamaSm. 5. 2; **B** named as Antyaja चर्मकारेण संजज्ञे नटश्चांत्यजसंज्ञकः SkandP. vi. 27. 49.

अन्त्यजसम (antyaja-sama) *adj.* equal to the Śūdra मार्जारश्च गृहे यस्य सोऽप्यन्त्यजसमो नरः LiṅgaP. i. 85. 154.

अन्त्यजसंभवा (antyaja-sambhavā) *adj.* (*f.*) produced from the lowest caste अन्त्यजानाम् ... एतेषामष्टधा सृष्टिर्जायतेऽन्त्यजसंभवा। योनिदोषात्सुरश्रेष्ठ जातेर्वक्ष्याम्यहं स्फुटम् SkandP. vi. 27. 47.

अन्त्यजसेवक (antyaja-sevaka) *m.* servant of a Śūdra उपनीतस्तदा बालः क्षिप्रादन्त्यजसेवकः VasiS. 29. 12.

अन्त्यजस्त्री (antyaja-strī) *f.* **A** woman of the Śūdra class एतासां चान्त्यजस्त्रीणां मध्ये यदेकस्यां व्यवाये प्रायश्चित्तमभिहितं तत्सर्वासु भवति Mitā. 463. 29 (*on* 3. 265); **B** woman of any one of the seven inferior tribes इहान्त्यजस्त्रियं रजकादिस्त्रियमिति रत्नाकरः DaṇḍaVi. 176. 2; **C** woman of the Cāṇḍāla class अगुप्ते क्षत्रियावैश्ये शूद्रां वा ब्राह्मणो व्रजन्। शतानि पञ्च दण्ड्यः स्यात् सहस्रं त्वन्त्यजस्त्रियम् ManuSm. 8. 385; अन्त्यजस्त्रियम् ... चाण्डालीमिति मिताक्षराकारः DaṇḍaVi. 176. 3.

अन्त्यजस्त्रीनिषेवण (antyajastrī-niṣevaṇa) *n.* act of enjoying, i.e. approaching the woman of the Śūdra class कुमारीसाहसं घोरमन्त्यजस्त्रीनिषेवणम्। सवर्णायाश्च गमनं गुरुतल्पसमं स्मृतम् SkandP. i (2). 41. 44; BhaviP. 283A. 18 (i. 190. 8); PadmP. ii. 67. 60.

अन्त्यजा (antya-jā) *f.* **A** woman of the Cāṇḍāla class, Cāṇḍālī उदक्यां सूतिकां वापि अन्त्यजां स्पृशते यदि। त्रिरात्रेणैव शुद्धिः स्यात् AtriS. 273; रेतःसेकः स्वयोनीषु कुमारीष्वन्त्यजासु च। ... गुरुतल्पसमं विदुः ManuSm. 11. 58 (comm. °चण्डाली); YājñaSm. 3. 231; AgniP. 168. 28; ViṣṇuDhaP. ii. 73. 56; ii. 73. 148; अन्त्यजा स्पृशति द्विजम्। त्रिरात्रेणैव शुध्येत VṛŚātāSm. 18; अन्त्यजासु चण्डाल्यादिषु ManvaVi. 1372. 6 (*on* 11. 58); DīpKa. 95. 10 (*on* 3. 231); VīraMi. 925. 14 (*on* 3. 231); **B** woman of the lowest caste गुरुदारगमनसमम्। ... स्वसुः सख्याः सगोत्राया उत्तमवर्णायाः कुमार्या अन्त्यजाया रजस्वलायाः (अभिगमनम्) ViṣṇuSm. 36. 7; वैश्या प्रतोदमादद्यात् दशां वै चान्त्यजा तथा AgniP. 154. 3; मुनिः ... शिवं नत्वा ययौ ततः। तद्वीक्ष्य सान्त्यजा मत्वा मुनेरप्युत्तमं शिवम् ... तत्रैव शिश्रिये KathāSaSāg. x. 5. 204; त्यजन्त्याऽन्त्यजया पुञ्जं कयापि स्थगितं च तत् SamarāSaṁ. 4. 421; **C** woman of the Śūdra class अन्त्यजां ब्राह्मणो गत्वा प्रमादादब्दतः शुचिः BrahmāṇḍP. iii. 8. 10; अन्त्यजा प्रतिलोमोत्पन्ना Aparā. 1048. 14 (*on* 3. 231); अन्त्यजासु चाण्डालीतरविलोमजशूद्रादिस्त्रीषु ManvaVi. 1428. 25 (*on* 11. 170); **D** woman of the outcaste, i.e. Mleccha अन्त्यजा बर्बरचण्डालस्त्रियः ManuBh. ii. 386. 12 (*on* 11. 57); अन्त्यजाश्चाण्डालम्लेच्छादिस्त्रियः ManuBh. ii. 421. 27 (*on* 11. 169)

अन्त्यजाकृति (antyajākṛti) *adj.* of the form of a Cāṇḍāla कोऽयं तवानुगो रौद्रो दृश्यते चान्त्यजाकृतिः SkandP. vi. 4. 45.

अन्त्यजागम (antyajā-gama) *m.* sexual intercourse with the woman of the Śūdra class वैश्यागमे च विप्रस्य क्षत्रियस्यान्त्यजागमे। मध्यमं प्रथमं वैश्यो दण्ड्यः शूद्रागमाद्भवेत् MatsyaP. 227. 136; AgniP. 226. 43; ViṣṇuDhaP. ii. 72. 121.

अन्त्यजागमन (antyajā-gamana) *n.* sexual intercourse with the woman of the Śūdra-class अन्त्यजागमनं मातृत्यागः पितृविवर्जनम्। पित्रोरभक्तिर्वादश्च पुराणस्मृतिवर्जनम् BhaviP. 824B. 22 (iv. 146. 13); अन्त्यजागमनेऽपि प्रायश्चित्तं बृहत्संवर्तेनोक्तम् Mitā. 463. 21. (*on* 3. 265).

अन्त्यजात (antya-jāta) *adj.* born in the lowest caste द्विजातिः पतितान्त्यजातान् न स्पृशेत् VaikhāDS. iii. 1. 13; अन्त्योऽधमेऽन्त्यजाते ParNā. 2599.

अन्त्यजाति (antya-jāti) *adj.* **A** belonging to the lowest caste ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां चान्त्यजाति(?ती)नाम्। तारतम्येन दातव्यम् BṛYamaSm. 4. 34; (used as noun) (person) belonging to the lowest caste अन्त्यजात्यमेध्यवायसादिस्पर्शनेऽरण्योर्नाशः VaikhāŚS. 20. 32; पित्रादिबान्धवालाभे अन्यं ब्राह्मणम् उपनयनार्थं भजेत्। व्याधिदुर्भिक्षाद्यैः अन्त्यजातौ न्यूने समाश्रिते सुवर्णपशुभूम्यादीन् दत्त्वा VaikhāGS. 6. 7 (94. 6); अन्त्यजातिरविज्ञातो निवसेद्यस्य वेश्मनि। सम्यग्ज्ञात्वा तु कालेन द्विजाः कुर्वन्त्यनुग्रहम् ĀpaSm. 3. 1; स्नापयित्वा विशेषेण शान्तिहोमं समाचरेत्। एवमेवान्त्यजातीनां शवस्पृष्टौ समाचरेत् PāraS. 19. 407; अन्त्यजाताश्च ये तेषां पुरः काशी न वर्ण्यताम् SkandP. iv. 46. 66; तैलेन्मृष्टे मनाक्स्नेहो वदने न तु चक्षुषि। वेश्यायाः क्षीणवित्तेषु संकोचो नान्त्यजातिषु NarmaMā. 3. 57; पार्वतीयान्किरातांश्च कर्णप्रावरणान् मरून्। अन्त्यजानन्त्यजातींश्च सोऽपश्यत्तस्य चोदरे BrahmP. 54. 13; तथा क्रव्यादान्व्याघ्रादीनधिरोहत्यन्त्यजातिभिः सहैकत्र देशेऽवतिष्ठते Aparā. 562. 18 (*on* 1. 271); **B** belonging to the Śūdra class अन्त्यजातिश्वपाकेन संस्पृष्टा वै रजस्वला ĀpaSm. 7. 5; AgniP. 170. 41; ViṣṇuDhaP. ii. 73. 217; (used as noun) (person) belonging to the Śūdra-class शृणुध्वं मुनिपुंगवाः। सर्वेषामन्त्यजातीनां वर्णादीनां यथाक्रमम् BṛYamaSm. 5. 1; **C** (used as noun) (person) belonging to the out-caste अन्तरजातिः सौम्यो वृषलो मन्दोऽन्त्यजातिरिन्दुरिपुः HorāSā. 2. 17; उपवर्णास्तु संकीर्णा विवर्णास्त्वन्त्यजातयः। एकवर्णाः स्ववर्णाः स्युः NāmaMāli. 330.

अन्त्यजाति (antya-jāti) *f.* **A** Cāṇḍāla class शरीरजैः कर्मदोषैर्याति स्थावरतां नरः। वाचिकैः पक्षिमृगतां मानसैरन्त्यजातिताम् ManuSm. 12. 9; SūktiRa. 9. 12; ŚārṅgaPa. 717; Subhāṣi. 2965; SāṁkhyaPraBh. 145. 19 (*on* 5. 122); अन्त्यजातितां चाण्डालत्वादिम् ManvaVi. 1482. 19 (*on* 12. 9); **Bi** woman of the lowest caste अस्ते ... प्रवदेत्सौरेऽन्त्यजातीनाम् HorāṢaṭPañ. 7.10; सौरेऽन्त्यजातिरितरैरपि चिन्तिता स्यात् DaivaVa. 10. 2; **Bii** lowest caste हीनजातावन्त्यजातौ DīpKa. 93. 25 (*on* 3. 213); **C** Śūdra class इदं च प्रतिलोम्येनान्त्यजातिप्रसूतानां ब्राह्मण्यादीनामकामतो वधविषयम् Mitā. 467. 29 (*on* 3. 268)

अन्त्यजातिज (antyajāti-ja) *adj.* born in the lowest caste विश्वस्य हत्या पापिष्ठं शूद्रं वाप्यन्त्यजातिजम्। ब्रह्महत्याधिकं पापं तस्मान्नास्त्यस्य निष्कृतिः BrahmāṇḍP. iii. 7. 3; चातुर्वर्ण्यासु नारीषु स्थेयं चेद्राजवल्लभा ... अन्त्यजातिजे। लक्ष्मीर्न तिष्ठति चिरम् BrahmāṇḍP. iii. 7. 19.

अन्त्यजातिविलय (antyajāti-vilaya) *m.* destruction of the Śūdra class वृश्चिकराशौ जीवे सर्वे सुखिनोऽन्त्यजातिविलयः स्यात् VasiS. 6. 96.

अन्त्यजातिस्त्री (antyajāti-strī) *f.* woman of the Śūdra-class हीनयोनिनिषेवणशब्दो व्याख्येयः। यद्वान्त्यजातिस्त्रीगमनविषयः। तत्र संवर्तेनोक्तो वेश्यागमने प्रायश्चित्तविशेषः Aparā. 1156. 21 (*on* 3. 289); तुशब्देनाऽन्त्यजातिस्त्रीव्यवच्छेदः VīraMi. 1011. 22 (*on* 3. 266-268)

अन्त्यजातीय (antyajātīya) *adj.* of the lowest caste, MW; one belonging to the lowest caste, Apte.

अन्त्यजात्य (antyajāt-ya) *adj.* (used as noun) **A** (one) who is an outcaste पुरभवनग्रामाणां ये कोणास्तेषु निवसतां दोषाः। श्वपचादयोऽन्त्यजात्यास्तेष्वेव विवृद्धिमायान्ति BṛSaṁ. 53. 84; **B** (one) who belongs to one of the seven inferior tribes अन्त्यजात्यः। रजकचर्मकृन्नटबुरुडकैवर्तमेदभिल्लाः ManvaVi. 1098. 16 (*on* 8. 385)

अन्त्यजात्यनुपहत (antyajāty-anupahata) *adj.* not touched by a lowest caste person शमीगर्भमश्वत्थं यद्यशमीगर्भं शुक्लाङ्कुरमशनिवाय्वनुपहतमग्न्यदग्धं बहुपक्ष्यनावासमशुष्कमशीर्णमन्त्यजात्यनुपहतं गत्वा वैश्वानरसूक्तेन प्रदक्षिणं कृत्वा प्रणमेत् VaikhāŚS. 1. 1.

अन्त्यजादि (antyajādi) *adj.* **A** born of the Śūdra class etc. अवशिष्टक्रियां कुर्यात् स्नायात् स्पृष्टोऽन्त्यजादिभिः (नरः) BṛDharmaP. ii. 6. 30; **B** (used as noun) (woman) who is born of the lowest caste etc. अस्ते ... प्रवदेत् सौरेऽन्त्यजादीनाम् TājiNī. 3 (2) (1) 35 (431); **C** (used as noun) (one) who is born of the out-caste etc. पतितानन्त्यजादीन् ... न वासयेत् बहिरेव वासयेत् ManvaVi. 1230. 5 (*on* 9. 225)

अन्त्यजादिकुत्सितदेह (antyajādi-kutsitadeha) *m.* contemptible or vile body of the Cāṇḍāla class etc. नैवेश्वरो निरुपाधिः सन्नातिस्विकेनैव रूपेणान्त्य-

जादिकुत्सितदेहपरिग्रहं करोति Aparā. 996. 4 (*on* 3. 130)

अन्त्यजादिखात (antyajādi-khāta) *adj.* (well etc.) dug up by the Cāṇḍāla etc. अन्त्यजादिखाते तु न स्नातव्यम् VīraMi. (Āhnika.) 173.17.

अन्त्यजादिगमन (antyajādi-gamana) *n.* act of appoaching the man of Cāṇḍāla class etc. अन्त्यजादिगमनेऽपि स्त्रीणां स्मृत्यन्तरे प्रायश्चितं दर्शितम् Mitā. 465. 10 (*on* 3. 265)

अन्त्यजादिसमुद्भव (antyajādi-samudbhava) *adj.* produced from the Śūdra etc. चेद्यदि केनचिज्जन्मान्तरीयेण बलीयसा कर्मणा वैदिकाचारविरोधिनान्त्यजादिसमुद्भवं शरीरं प्रापित: VedāntRaMañ. 4. 10 (145. 25)

अन्त्यजाद्य (antyajādya) *adj.* person of the lowest caste etc. एकभुक्तं ब्रह्मचर्यमन्त्यजाद्यैरभाषणम् PadmP. iv. 101. 94.

अन्त्यजाद्यखात (antyajādy-akhāta) *adj.* (well) not dug up by the Cāṇḍāla class etc. अविज्ञाते विशेषतोऽन्त्यजाद्यखातत्वादिनाज्ञाते ManvaVi. 520. 11 (*on* 4. 129)

अन्त्यजालय (antyajālaya) *m.* house of a person of lowest caste घोष आभिरपल्ली स्यात् पक्कणोऽस्त्र्यन्त्यजातय:(?न्त्यजालय:) NāmaMāli. 6. 22; Vaija. 138. 32.

अन्त्यजिनवप्तृ (antyajinavaptṛ) *m.* name of Śiddhārtha (*lit.* father of last Jina) सिद्धार्थ: सर्षपे शाक्यसिंहेऽन्त्यजिनवप्तरि AnekāSaṁ. 3. 316.

अन्त्यजिनेन्द्र (antya-jinendra) *m.* last lord of Jinas मूलनायक इहान्त्यजिनेन्द्र: ViviTīKa. 84. 8.

अन्त्यजीवा (antya-jīvā) *f.* Rsine difference (corresponding to the first, i.e. elementary arc occupied by a planet) अन्त्यजीवाऽथवा भुक्त्या गुणिता धनुषा हृता। स्वपरिध्याहताशीत्या लब्धहीनाधिका स्फुटा MaBhāsk.4.14.

अन्त्यजीवाधनु:खण्ड (antyajīvā-dhanuḥkhaṇḍa) *m.* first, i.e. elementary arc (i.e. 24th division of a circle according to Hindu Trignometry) corresponding to the Rsine difference अन्त्यजीवाधनु:खण्डं केन्द्रभोगाद्विशोधयेत् MaBhāsk. 4. 15.

अन्त्यजेष्टार्थ (antyajeṣṭārtha) *m.* goal desired by a Śūdra धन: प्राहान्त्यजेष्टार्थाधिकदानात्र किं? कृतम् (देवेन नृपति: प्रोचे) SamarāSaṁ. 4. 174.

अन्त्यजोचितभाषा (antyajocita-bhāṣā) *f.* language or word worthy of a Śūdra एतादृशो मुनिरसौ ...। अन्त्यजोचितभाषाभिर्वृषपर्वाणमभ्यगात् PadmP. iv. 110. 113.

अन्त्यजोच्छिष्टभोजन (antyajocchiṣṭa-bhojana) *n.* act of eating the left over by a Śūdra अन्त्यजोच्छिष्टभोजने प्रायश्चित्ताभावात्पतत्येव ĪśānŚiPa. ii. 20. 35 (25)

अन्त्यजोपम (antyajopama) *adj.* resembling or similar to the person of lowest caste किल्बिषाश्चान्त्यजोपमा:। ज्योतिष्कव्यन्तराह्नायस्त्रिंशलोकपवर्जिता: TriṣaŚaPuC. ii. 3. 774.

अन्त्यज्ञान (antya-jñāna) *n.* **A** last cognition or knowledge अविकलजननावस्थं बीजमङ्कुरं प्रति अविकलजननावस्थं चान्त्यज्ञानमिति प्रमाणमस्तीति चेत् न NyāyKa. 82. 17; गोचरान्तरग्राहिज्ञानात् प्राग्भावि गोचरान्तरग्रहिज्ञानप्रबन्धस्यान्त्यज्ञानम् PramāMī. 4. 6 (*on* i. 1. 3); SyādvāMañ.12 (100); अन्त्यज्ञानस्य निवर्तकं स्वयमेव वाऽन्यद्वा Nyāyāmṛ. 635A. 8 (*on* 4. 2); **B** ultimate or supreme knowledge अन्त्यज्ञानस्य जीव: स्थितिपदमथवा केवलं ब्रह्म ते स्यात् TattvMu. 2. 53.

अन्त्यज्ञानतस् (antyajñāna-tas) *adv.* after the knowledge of the final syllable सा च वर्णद्वयज्ञानेऽतीतेऽन्त्यज्ञानत: परा। भवतीदृगेवास्या निमित्तमवकल्पते ŚlokaVār. 534. 5 (*on* 5(11). 96)

अन्त्यज्ञाननाश (antyajñāna-nāśa) *m.* loss of the last knowledge अन्त्यज्ञाननाशे मनोनाशस्यापि हेतुत्वात् ... अन्त्यज्ञानोत्पत्तितृतीयक्षण एव तन्नाश इति भाव: LaCandr. 887. 15.

अन्त्यज्ञाननिवर्त्यत्व (antyajñānanivartya-tva) *n.* the state of being what is to be destroyed by the ultimate or supreme knowledge निवर्त्यत्वात् अन्त्यज्ञाननिवर्त्यत्वात् LaCandr. 887. 6.

अन्त्यज्ञानोत्पत्ति (antyajñānotpatti) *f.* origination or production of the last knowledge तादृशोपादाननाशत्वावच्छिन्नस्यान्त्यज्ञानोत्पत्तिद्वितीयक्षण एव संभवादन्त्याज्ञानस्य न क्षणिकतेति भाव: LaCandr. 887. 13; 887. 15.

अन्त्यज्या (antya-jyā) *f.* Rsine of the epicycle (इदानीं शीघ्रकर्णानयनमाह) परिधिगुणाऽगज्या। चक्रांशाप्तान्त्यज्या तत्कोटिज्यैक्यमन्तरं केन्द्रे ĀryaSi. 3. 24(61)

अन्त्यज्वालाक्षण (antyajvālā-kṣaṇa) *m.* moment of last flame स्नेहवर्तिक्षयादीनामन्त्यज्वालाक्षणस्य कारणावस्थावैकल्यादविकलत्वं नास्ति NyāyKa. 82. 18.

अन्त्यतत्त्वज्ञान (antya-tattvajñāna) *n.* ultimate or supreme knowledge of reality दृष्टो गुणानां निमित्तकारणादपि विनाशो यथा मोक्षप्राप्त्यवस्थायामन्त्यतत्त्वज्ञानस्य शरीरविनाशात् NyāyKa. 118. 8.

अन्त्यतन्तु (antya-tantu) *m.* last thread or yarn अनाशङ्क्यमानविनाशेऽन्त्यतन्तौ जातया क्रियया पटनिष्पत्त्यनुमाने क्रियमाणे पटप्रत्यक्षताकाले व्यवधानसम्भवात् NyāyMañ. i. 117. 26.

अन्त्यतन्तुसंयोग (antya-tantusaṁyoga) *m.* last conjunction of thread or yarn कर्मणो विभागेऽन्त्यतन्तुसंयोगस्य पट: KhaṇḍanKhā. 1213. 6; अपि चान्त्यतन्तुसंयोगानन्तरं यत्र पटो जायते तत्रापि शक्यं कारणात्कार्यानुमानम् TātpaṬ. (Vā.) 175. 2 (*on* i. 1. 5); अन्त्यतन्तुसंयोगेभ्योऽपि कदाचित् पटो न जायेत NyāyKuA. i. 150. 5; अन्त्यतन्तुसंयोगे यावन्न पट: उत्पन्ने कर्मणि यावन्न विभागस्तावत् काल: क्षण: Kiraṇā. 118. 13; 302. 15; एवं कर्मणो विभागेऽन्त्यतन्तुसंयोगस्य च पटे तत्त्वप्रसङ्गाच्च TattvPradī. (Ci.) 325. 9; अन्त्यतन्तुसंयोगपर्यन्तं कारणकलापमुपादाय पटोऽपि नाङ्गीकरणीय: NyāySu. (Ja.) 49B.1 (*on* i. 1. 1); सा च (प्रमा) ग्रन्थादौ चरमवाक्यलिखने ... पटादावन्त्यतन्तुसंयोगे ... एवं तत्र तत्रोहनीयमिति ... वैजात्यकल्पनेऽपि नोभयथा व्यभिचार: Upask. 5. 13 (*on* i. 1. 1)

अन्त्यतमा (antya-tamā) *adj.* (*f.*) very much last निरस्य वर्णद्वयमत्र मध्यमं तव द्विषां कान्त्यतमातिथिश्च का VidaMuMa. 3. 28.

अन्त्यतल (antya-tala) *n.* top floor सर्वेषामपि देवानां कोणे कोणे स्ववाहनम्। कण्ठादधश्चान्त्यतले प्राकारादौ च विन्यसेत् ĪśānŚiPa. ii. 32. 29; ŚilpaRa. i. 35. 35½.

अन्त्यतस् (antya-tas) *adv.* **A** up to the concluding one तद्बिम्बम् ... विधिवत्प्रतिपत्तौ तु जातायामादितोऽन्त्यत:। अङ्गभङ्गादिदोषेषु ...। सति संधानयोग्यत्वे न कदाचित्परित्यजेत् PāraS. 15. 940; **B** at the end निद्राज्ञानयोश्चान्त्यतो लय: संपद्यते PārāSū. 85. 29; **C** at last, lastly कुर्यात् ... संस्कारानन्त्यतस्त्रीन् TantrSa. 4. 49.

अन्त्यता (antya-tā) *f.* the state of being the concluding one प्रकृतौ द्वितीयतया पत्नीसंयाजान्तस्यापीहान्त्यतया सकलानुष्ठानमिति प्रयोगविकारादूह: MayūMāli. 589. 6 (*on* ix. 1. 8)

अन्त्यतारका (antya-tārakā) *f.* last constellation, Revatī गुरुवारेऽदितीज्यार्कत्रयमित्रान्त्यतारका:। श्रवणत्रयमित्येते योगाश्चामृतसंज्ञका: VasiS. 41.15.

अन्त्यतृच (antya-tṛca) *m., n.* last strophe consisting of three verses बहिष्पवमानस्यान्त(v.l. °न्त्य° ASS. Ed. of ŚābaBh.)तृचात् पूर्वमागन्तव: स्यु: ṬupṬ. 72. 3 (*on* v. 3. 7); न आवापस्य ... गायत्र्यादिषु प्राप्ति:। किं त्वन्त्यतृच एव VidhiRa. 20 (115. 23)

अन्त्यत्रय (antya-traya) *n.* **A** last triad अज्ञातत्वरूपापूर्वत्वं फलम् अबाधितत्वरूपोपपत्तिश्चेति षट्सु लिङ्गेषु अन्त्यत्रयमर्थनिष्ठम् GuruCandr. i. 313. 21; **B** latter triad अङ्गिनामङ्गयोश्च विभागे सत्याद्यत्रयस्याद्यमन्त्यत्रयस्यान्त्यमङ्गमिति स्वस्थानविवृद्धि: BhāṭṭCan. 9. 14 (*on* xiii. 2. 3)

अन्त्यत्रिक (antya-trika) *n.* last triad शिष्टाश्च तिथय: सर्वा: कृष्णे चान्त्यत्रिकं विना BṛhaspaSm. 245. 90; 256. 176.

अन्त्यत्रिभाग (antya-tribhāga) *m.* last third division (consisting of five days each) अन्त्यत्रिभागे शस्तं स्यात्कृष्णपक्षे सपिण्डनम् BṛhaspaSm. 334. 55; अन्त्यत्रिभागं परिहृत्य कृष्णे पक्षोऽपि शस्त: VasiS. 40. 4.

अन्त्यत्रिस्थितखेचर (antyatristhita-khecara) *m.* planet occupying the twelfth and the third houses in the horoscope पञ्चमनवमायधनस्मरग: शुभदो गुरुर्न विद्धश्चेत्। गृहकर्माष्टान्त्यत्रिस्थितखेचरैर्नास्तमितै: VasiS. 18. 6.

अन्त्यत्र्यवस्था (antya-tryavasthā) *adj.* (*f.*) having the last three conditions अन्त्यत्र्यवस्था परस्त्री। परस्त्रियौ तु कन्योढे। संकेतात्पूर्वं विरहोत्कण्ठिते, पश्चाद्विदूषकादिना सहाभिसरन्त्यावभिसारिके, कुतोऽपिकारणात् संकेतस्थानमप्राप्ते नायके विप्रलब्धे इति त्र्यवस्थैवानयो: Kāvyānu. (He.) 370. 2.

अन्त्यत्र्यह (antya-tryaha) *n.* last three days प्राप्तभोजनानुवादेन पाणिपूरान्नविधानादन्त्यत्र्यहेऽतिदेशप्राप्त उपवासोऽप्रतिपक्ष एव Mitā. 518. 25 (*on* 3. 319)

अन्त्यत्व (antya-tva) *n.* **1A** the condition of being the last अभ्रमस्तु न जीवतीति प्रत्ययो जीवतिप्रत्ययान् सुतरां बाधेत, अबाध्यत्वात् तस्य चान्त्यत्वात्पुनर्जीवतिप्रत्ययाभावात् IṣṭaSi. 98. 20; **1B** the state of being the highest or the topmost (note) स्वरसमुदायरूपत्वाविशेषेऽपि स्वराणां पर्यायत: प्राथम्यप्राधान्याल्पत्वभूयस्त्वपूर्णत्वापूर्णत्वारोहान्त्यत्वमध्यत्वादिप्रविभागभेदै: ... रूपकं रूपकान्तरात् भिद्यते AbhinBhā. ii. 409. 18 (*on* 18. 6); **2** the state of being a Cāṇḍāla अयं जीव: ... दोषैर्योनिषु भवं तदनन्तरं चान्त्यत्वं चाण्डालत्वं पक्षित्वम् ... प्रयाति VīraMi. 872. 18 (*on* 3. 131); **3** the state of being the final, finality

लोपस्यासिद्धत्वाद्य नान्त्यत्वमिति बोध्यम् LaŚabdeŚe. i. 185. 7; 4 final distinction, cf. **अन्त्यत्वानुपपत्ति.**

अन्त्यत्वमात्र (antyatva-mātra) *n.* mere (conveying of) the state of being the highest degree आतिशायनिकश्चतुःप्रभृतीनामन्त्यमाह। ... अन्त्यत्वमात्रेण सदृशार्थत्वमिति भावः Pradī. iv. 87B. 17 (*on* iv. 1. 78)

अन्त्यत्वादि (antyatvādi) *adj.* the state of being a Cāṇḍāla etc. यथा अन्त्यत्वादयः शरीरेषु शरीरिणां भावाः अनन्ताः तथा देहिनां सर्वयोनिषु इह संसारे तत्तदविद्यावच्छिन्नानि रूपाण्यनन्तानि परमात्मन एव VīraMi. 872. 20 (*on* 3. 132)

अन्त्यत्वानुपपत्ति (antyatvānupapatti) *f.* untenability of the state of being final distinction नित्यद्रव्यव्यावर्तकत्वविशेषवत्त्वाद्य अन्त्यत्वानुपपत्तिः, अनवस्था च TarkSaṁ. (Ā.) 124. 16.

अन्त्यत्वाभाव (antyatvābhāva) *m.* absense of the state of being the final syllable अन्त्यत्वाभावादिशादेः शस्येत्वानापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 18. 3; परस्य सत्त्वेन कादेरन्त्यत्वाभावात् LaŚabdeŚe. i. 20. 13.

अन्त्यत्वासिद्धि (antyatvāsiddhi) *f.* non-proving of being the final आद्यादिशब्दवत् ...। तेषां शब्दान्तरारम्भं प्रत्युपयोगः। अन्त्यस्य तथेति चेत्, न अन्त्यत्वासिद्धेः NyāyKuA. i. 93. 5.

अन्त्यदर्शनानुगुण्य (antyadarśanānuguṇya) *n.* conformity, i.e. conduciveness to the last indication तादर्थ्यात्पूर्वदर्शनानामन्त्यदर्शनानुगुण्यं न तु तद्विरोधिता Bhām. 135. 23 (*on* i. 1. 12)

अन्त्यदर्शपूर्णमासप्रयोग (antya-darśapūrṇamāsaprayoga) *m.* last performance of New Moon and Full Moon sacrifices अन्त्यदर्शपूर्णमासप्रयोगं यावदेतन्नन्योपकारावस्थानप्रतीतेः BhāṭṭDī. iv. 249. 8 (*on* xii. 2. 6)

अन्त्यदल (antya-dala) *n.* last, i.e. eighth petal शिष्टं चान्त्यदले विलिख्य मतिमान् वृत्तेन संवेष्टयेत् ŚāraTi. 7. 53.

अन्त्यदशाप्राप्त (antyadaśā-prāpta) *adj.* which has obtained the last, i.e. efficacious condition अन्त्यदशाप्राप्तमेव कारणं कार्यं जनयति न सर्वम् TarkBhā. (Mo.) 17. 5.

अन्त्यदशावर्तिन् (antyadaśā-vartin) *adj.* which is in the last, i.e. efficacious condition यदि त्वन्त्यदशावर्ति कारणं लिङ्गमिष्यते। व्याप्तिस्मरणवेलायां कार्यप्रत्यक्षता भवेत् NyāyMañ. i. 116. 26.

अन्त्यदिन (antya-dina) *m., n.* A last day, i.e. day of death बन्धुभिर्ये यान्त्यन्त्यदिने क्षणाश्रुपतनप्रत्यायनापात्रताम्। ... एते सतां बान्धवाः DaśāvaC. 9. 64; B last day ज्योतिष्टोमे प्रायणीयेष्टिरुदयनीयेष्टिश्च दर्शपूर्णमासविकारौ द्वितीयान्त्यदिनयोराम्नातौ BhāṭṭDī. iv. 172. 13 (*on* xi. 2. 15); C last, i.e. tenth day of impurity (*aśauca*) ब्राह्मे तु अन्त्यदिने एव वस्त्रशुद्धिरुक्ता BālamBha. iii. 28. 24 (*on* 3.16)

अन्त्यदिनत्रय (antya-dinatraya) *n.* last three days कार्त्तिके मासि विप्रेन्द्र सर्वमन्त्यदिनत्रये। पुण्यम् SkandP. ii (4). 36. 15.

अन्त्यदिनपर (antyadina-para) *adj.* meant to convey the last day (of impurity) नवमदशमशब्दौ चोपान्त्यान्त्यदिनपरौ NirṇaSi. 380. 24.

अन्त्यदिनातिरिक्तम् (antyadinātiriktam) *adv.* in excess of or beyond the last, i.e. third day अहोरात्रावशिष्टेऽशौचेऽशौचान्तरपातेऽन्त्यदिनातिरिक्तं दिनद्वयेन शुद्धिः VīraMi. 786. 12 (*on* 3. 21)

अन्त्यदिवस (antya-divasa) *adj.* which consists of, i.e. includes the last day मध्ये दशदिने चापि त्र्यङ्गुलं तत् परित्यजेत्। व्यङ्गुलं चान्त्यदिवसे दशके समुदाहृतम् MānaSā. 6. 29.

अन्त्यदुःखसंविज्ञान (antyaduḥkha-saṁvijñāna) *n.* valid congnition of the last pain or sorrow अधर्मोऽप्यात्मगुणः ... अतीन्द्रियोऽन्त्यदुःखसंविज्ञानविरोधी PadārthaSaṁ. 280. 5.

अन्त्यदृष्टि (antya-dṛṣṭi) *f.* ultimate or supreme realization तत्त्वप्रच्युतिविभ्रमक्षतिकरी तत्रान्त्यदृष्टिर्मता SaṁkṣeŚā. 2. 83 (ii. 53. 20)

अन्त्यदेवता (antya-devatā) *f.* deity which is at the end (प्रतिकर्मसोमेषु) अन्त्यदेवतानूबन्धाद्या सवनीया KātyaŚS.xxii.8.3(comm.अन्ते भवा अन्त्या देवता)

अन्त्यदेह (antya-deha) *adj.* having the last body, i.e. wordly existence चरमदेहा मनुष्या एव भवन्ति नान्ये। चरमदेहा अन्त्यदेहाः TattvāBh. 221. 24 (*on* 2. 52); भीमश्चैवं तमब्रवीत्। हारोऽयं तेऽन्त्यदेहस्य युगश्रेष्ठस्य चोदितः PadmP. (Ra.) 5. 162.

अन्त्यद्रव्यसंयुक्त (antyadravya-saṁyukta) *adj.* connected with the minutest substance सा च (शतसंख्या) सर्वद्रव्यसंस्कारसचिवा अन्त्यद्रव्यसंयुक्तेन्द्रियजज्ञानविषयत्वात् प्रत्यक्षैव NyāyKa. 119. 4.

अन्त्यद्वय (antya-dvaya) *n.* A last pair (of verses) द्वितीयाद्यैस्त्रिभिर्बीजैः षष्ठेन च समीरितम्। निग्रहार्थमथान्यैस्तु त्रिभिरन्त्यद्वयेन च TantrRā. 10. 24; B concluding pair (of rites) यद्यप्युभयोः प्रयाजकार्यता तुल्या तथापि नास्ति विकल्पो भिन्नविषयत्वात्। जौहवस्याद्यत्रयविषयत्वात्। औपभृतस्यान्त्यद्वयविषयत्वात् TantrRa. 104. 13.

अन्त्यद्वादशांशक (antyadvādaśāṁśa-ka) *adj.* occupying the last part of the twelve-degreed division दुष्टस्थानगते भानौ सिंहान्त्यद्वादशांशके। जातश्चेज्जननात्पूर्वं पितृमृत्युं प्रयच्छति JātaPā. 13. 63.

अन्त्यद्विर्वचन (antya-dvirvacana) *n.* reduplication of the final letter नित्यादिरर्थोऽन्त्यद्विर्वचनेन न द्योतयितुं शक्यते Pradī. vii. 2. 15 (*on* viii. 1.1)

अन्त्यधन (antya-dhana) *n.* (Math.) final product of an arithmetical summation पदमेकहीनमुत्तरगुणितं संयुक्तमादिनान्त्यधनम्। आदियुतान्त्यधनार्धं मध्यधनं पदगुणं गणितम् BrāhmSphuSi. 1217; पदहतमुखमादिधनम् ...। उत्तरधनं तयोर्योगो धनमूनोत्तरं मुखेऽन्त्यधने GaṇiSāSaṁ. 1. 63; व्येकपदघ्नचयो मुखयुक् स्यादन्त्यधनं मुखयुग्दलितं तत् Līlā. 119.

अन्त्यधनसंख्या (antya-dhanasaṅkhyā) *f.* (Math.) final figure of the output of an arithmetical summation आदिः सप्त चयः पञ्च गच्छोऽष्टौ यत्र तत्र मे। मध्यान्त्यधनसंख्येके वद सर्वधनं च किम् Līlā. 121.

अन्त्यधनिष्ठार्ध (antya-dhaniṣṭhārdha) *m.* latter half of the constellation Dhaniṣṭhā कुम्भोऽन्त्यधनिष्ठार्धं शतभिषगंशत्रयं च पूर्वायाः। भद्रपदायाः शेषं तथोत्तरा रेवती च झषः BṛSaṁ. 102. 6.

अन्त्यधर्म (antya-dharma) *m.* lowest type of duty अन्त्यधर्मस्य विधिविहितत्वायोग इति चेन्न LalitāSaBh. 212. 32 (*on* 263)

अन्त्यधातुक (antyadhātu-ka) *m.* semen (*lit.* last, i.e. efficacious humour) शुक्लं तेजो बीजपूर्वी रेतो वीर्यान्त्यधातुकः AṣṭāNi. 35. 13.

अन्त्यधातुक्षय (antyadhātu-kṣaya) *m.* loss of semen अन्त्यधारा(तु)क्षयाद्देही क्षिप्रमेव हि नश्यति Mānaso. iv. 3. 503.

अन्त्यधारा (antya-dhārā) *f.* end-portion of the stream (of urine) प्रथमाम्बुधारां विहाय निःसारतयान्त्यधारा(राम्)। निषेव्यते शीतलमध्यधारा ... अमरोली HaṭPra. 3. 96.

अन्त्यधी (antya-dhī) *adj.* having the ultimate or supreme knowledge ऋषिर्ब्रह्मविदां श्रेष्ठो मैत्रावरुणिरन्त्यधीः MahāBhā. i. 1787* (BhārBhāDī. अन्ते सिद्धान्ते साध्वी अन्त्या धीर्यस्य सः)

अन्त्यधीयुत (antyadhī-yuta) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth house and the fifth house (connected with education) उपचयगोऽर्कश्चंद्रादुपचयनवमान्त्यधीयुतः सौम्यात्। लग्नादुपचयबन्धुव्यवस्थितः शोभनः प्रोक्तः LaJāta. ix (0). 2.

अन्त्यनकारलोप (antyanakāra-lopa) *m.* elision of final *na*-letter अनादेशे कृतेऽन्त्यनकारलोपात् ... सर्वादेशविज्ञानं सिद्धम् PariVṛ. (Sī.) 179. 18.

अन्त्यनकारापेक्षा (antyanakārāpekṣā) *f.* [Inst.] in comparision to the final *na*-letter अन्त्यनकारापेक्षया हि पूर्वत्वे सत्यन्त्यनकारात् पूर्वो वर्ण उपधा भवति Nyās. ii (1). 502. 12 (*on* vi. 4. 10)

अन्त्यनामिका (antya-nāmikā) *adj.* (*f.*) named after the lowest caste (नोद्वहेत् ... कन्याम् ... अन्त्यपर्वतनामिकाम्) अन्त्यनामिका 'बर्बरी' 'शबरी' इत्यादि ManuBh. i. 211. 16 (*on* 3. 9)

अन्त्यनाम्नी (antya-nāmnī) *adj.* (*f.*) named after the lowest caste त्यजेत् ... अन्त्यनाम्नीम् (कन्याम्) BṛParāSm. 6. 32; BālamBha. i. 170. 1 (*on* 1.52)

अन्त्यनाश (antya-nāśa) *m.* destruction of the last (sound) उपान्त्यनाशादेवान्त्यनाशः TarkBhā. (Ke.) 73. 3.

अन्त्यनाशजनन (antyanāśa-janana) *n.* production of the destruction of the last (sound) अन्त्यस्तूपान्त्ये(न्ते)न उपान्तस्त्वन्तेन ... विनश्येते। इदं चायुक्तम्। ... अन्त्यस्य तृतीयक्षणे चासतान्त्यनाशजननासंभवात् TarkBhā. (Ke.) 73. 2.

अन्त्यनिर्देश (antya-nirdeśa) *m.* mention of the word *antya* उपधासंज्ञायामल्ग्रहणमन्त्यनिर्देशश्चेत् संघातप्रतिषेधः Vār. 1 *on* P. i. 1. 65; MahāBh. i. 169. 18 (*on* i. 1. 65)

अन्त्यनिवृत्ति (antya-nivṛtti) *f.* disappearance, i.e. elision of the final syllable यद्यपि गणरूपाभ्यासान्त्यस्य णस्य ई इत्यर्थाद्धलादिःशेषेणान्त्यनिवृत्तावस्याप्राप्त्यानवकाशत्वेनेदं तद्बाधकं प्राप्नोति LaŚabdeŚe. ii. 604. 1.

अन्त्यनिवृत्तिपूर्वक (antyanivṛttipūrva-ka) *adj.* preceded by the disappearance, i.e. elision of the final letter हन इति षष्ठीनिर्देशादन्त्यनिवृत्तिपूर्वको

ब्रह्महत्येत्यत्र प्रत्ययत्वात्तकारो विकारः प्रकृतेः परः स्यात् PariVṛ.(Si.) 187.10.

अन्त्यनिवृत्त्यर्थम् (antyanivṛttyartham) *adv*. for the sake of disappearance, i.e. elision of the final letter अकिद्वचनमन्यत्र किदन्तस्या-लोऽन्त्यनिवृत्त्यर्थम् Vār. 1 *on* P. vii. 4. 83.

अन्त्यनिष्ठ (antya-niṣṭha) *adj*. [*f*. - ā] present in the last one अन्त्यनिष्ठ-तद्धीरूपविषयता संसर्गता LaCandr. 347. 5; अन्त्यनिष्ठा सा विशेषणता LaCandr. 347. 6.

अन्त्यप (antya-pa) *m*. **A** lord of the last, i.e. the twelfth house जीवितमरणप्रश्ने बालानामन्त्यपे शुभैर्दृष्टे। ... जीवेत् TājiNī. 3(1). (5). 34 (338) (comm. अन्त्यपे व्ययेशे); **B** lord of the eighth house (i.e. the house of death) TājiNī. 3(1). (5). 34 (338) (comm. अन्त्यपे ... अष्टमेशे)

अन्त्यपक्ष (antya-pakṣa) *m*. **A** last view परिणामविशेष आत्मनोऽसौ भ्रम इत्येष न युज्यतेऽन्त्यपक्षः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 15. 130; दृष्टान्तस्योभयसंमत्यपेक्षणे मन्मते अन्त्यपक्षस्यासंभवात् उभयमतेऽपि मध्यपक्षासंभवात् प्रथमपक्षेणैव तत्र साध्यसिद्धिः GuruCandr. i. 436. 6; अज्ञानं भानविरोधीत्यपक्षः LaCandr. 487. 36; **B** last option or alternative न चैवमन्त्यपक्षद्वये प्रवृत्त्यनुपपत्तिः, अपुरुषार्थ-त्वादिति वाच्यम् MīmāKau. iii (1). 5. 6 (*on* i. 2. 1); अन्त्यपक्षद्वये च वैश्याभावे साप्तदश्याननुष्ठानान्निमित्तत्वं तस्यार्थिकम् BhāṭṭDī. ii. 22. 23 (*on* iii. 6. 3)

अन्त्यपक्षपरिग्रह (antyapakṣa-parigraha) *m*. acceptance of the last view पूर्वपक्षप्रतिक्षेपेणान्त्यपक्षपरिग्रहेण सिद्धान्तो भविष्यति Kāśi. i. 79. 28 (*on* 2. 33)

अन्त्यपक्षरूप (antyapakṣa-rūpa) *adj*. of the form of the last view अन्त्यपक्षरूपं सहत्वमेव 'एकधा' इत्यस्य शब्दस्यार्थः NyāyMāVi. 495. 17 (*on* x. 2. 4)

अन्त्यपक्षातिरिक्त (antyapakṣātirikta) *adj*. different from the last alternative अन्त्यपक्षातिरिक्तान् सपूर्वपक्षानपाकरोति NyāySu.(Ja.) 376A. 6 (*on* ii. 2. 6)

अन्त्यपक्षाभ्युपगम (antyapakṣābhyupagama) *m*. acceptance of the last alternative ययोरैक्यं श्रुत्या बोध्यते तयोर्भेदः प्रसक्तो न वा, नान्त्यः अप्रसक्तप्रतिषेधापातात्, नाद्यः ... इति चेन्न, अन्त्यपक्षाभ्युपगमे दोषाभावात् AdvaiSi. 516. 8; 541. 26.

अन्त्यपक्षिस्थावरता (antyapakṣisthāvara-tā) *f*. the state of being the Cāṇḍāla, the bird and the immovable object अन्त्यपक्षिस्थावरतां मनोवाक्काय-कर्मजैः। दोषैः प्रयाति जीवोऽयं भवम् YājñaSm. 3. 131. (BālaKrī. जातिभेदेषु च शतशो भवन्नुत्पद्यमानो याति; Mitā. चण्डालादयः ... काकादयः ... वृक्षादयः तेषां भावः)

अन्त्यपङ्क्ति (antya-paṅkti) *f*. **A** last ten (days) मिथुने ... मध्ये दशदिने वह्निं(ह्निं) चान्त्यपङ्क्ति(ङ्क्तौ) चतुस्त्यजेत् MānaSā. 6. 28; **B** (Math.) last term (of the arithmetical equation) सावयवाङ्कस्य वर्गार्थमधोऽधः पङ्क्तिविन्यासेन खण्डगुण-नरीत्या गुणनेऽन्त्यपङ्क्तावन्त्याङ्कस्य वर्गो यदि षष्टिभक्तः शुध्यति तर्हि तदन्त्यावयवहानिस्तादृशोऽत्र षष्ट्यन्तर्गतत्रिंशन्न तदरिक्तः SiddhāTaVi. 53. 24.

अन्त्यपङ्क्तिगा (antyapaṅkti-gā) *adj*. (*f*.) reaching the last line इष्टविकल्पानां संख्या स्यादन्त्यपङ्क्तिगा SamarāSū. 26. 63.

अन्त्यपङ्क्तिदिन (antya-paṅktidina) *m*., *n*. last ten days धनूराशौ ...। अन्त्यपङ्क्तिदिने त्याज्यं वसुमात्रमिति स्मृतम् MānaSā. 6. 35.

अन्त्यपङ्क्तिद्वय (antya-paṅktidvaya) *n*. last two lines or rows चतुरश्रीकृते क्षेत्रे त्रयस्त्रिंशद्विभाजिते। अन्त्यपङ्क्तिद्वयं सार्धं चरक्यार्धमुत्सृजेत् SamarāSū.12.8.

अन्त्यपत् (antya-pat-) I.P. to stretch, *nt*.

अन्त्यपति (antya-pati) *m*. lord of the last, i.e. the twelfth house क्रूरश्चेदन्त्य-पतिर्दग्धश्चापोक्लिमेऽयुक्तः। ... जातमात्रो म्रियते बालोऽथवा गर्भे TājiNī. 3(4). 35 (338); 3(4). 57 (345)

अन्त्यपद (antya-pada) *n*. **1** (Math.) last or greatest root or solution (of quadratic equation) अन्त्यपदे स्वगुणहते क्षिपेदुपान्त्यं च तस्यान्तम् GaṇiSāSaṁ. 5. 111½; **1B** lowest term (in quadratic equation), cf. **अन्त्यपदवधगुण**; **1C** greatest degrees, cf. **अन्त्यपदस्थ**; **2** final word (of a sentence) अन्त्यपदस्यान्यत्र चरितार्थत्वाभावात्, अन्त्यपदमेव, पूर्वपदस्मरणोपकृतं वाक्यमुच्यते NyāyMañ. i. 357. 23; न ह्येवं भूतमप्यन्त्यपदं विशेषप्रतिपत्तिहेतुरित्याशयवान् NyāyVārPari. 311. 2; पूर्वपूर्वपदस्मरणानुगृहीतमन्त्यपदं स्मर्यमाणं वाक्यम् Kiraṇā. 333. 15; यद्यपि पदपदार्थविभागो वास्तवः तथापि व्युत्पत्तिर्यत्नोपपाद्या। ... वाक्यार्थव्युत्पत्तिरपि। अन्त्यपदस्य वाक्यत्वाभावात् TantrRaha. 27. 15; वाक्यस्य टिरन्त्यपदस्यैव संभवति LaŚabdeŚe. i. 112. 9; **3** the word *antya* विनाशारम्भरहितेष्वित्यन्त्यपदस्य विवरणम् NyāyKa. 323. 4; अन्त्यपदोपदेशपदाभ्याम् ... अन्त्य इह गृह्यते LaŚabdeŚe. i. 16. 1.

अन्त्यपदकृति (antyapada-kṛti) *f*. square of the greatest root or solution (of quadratic equation) चतुरधिकेऽन्त्यपदकृतिस्त्र्यूना दलितान्त्यपदगुणान्यपदम्। अन्त्यपदकृतिर्व्येका द्विहताद्यपदाहताद्यपदम् BrāhmSphuSi. 18. 67; 18. 68.

अन्त्यपदगुणा (antyapada-guṇā) *adj*. (*f*.) multiplied by the greatest root (of quadratic equation) चतुरधिकेऽन्त्यपदकृतिस्त्र्यूना दलितान्त्यपदगुणान्यपदम् BrāhmSphuSi. 18. 67.

अन्त्यपदज्ञान (antyapada-jñāna) *n*. knowledge of the final word तर्हि चरमपदज्ञानप्रत्यस्तमयादन्त्यपदरहितं वाक्यं स्यादन्त्यपदज्ञानस्य हि संकेतस्मृतिवेलायां विनश्यत्ता पदार्थज्ञानवेलायां विनाश एव NyāyMañ. i. 360. 18; i. 362. 3.

अन्त्यपदज्ञानानन्तरम् (antyapadajñānānantaram) *adv*. after the knowledge of the final word स्मरणमुखेनोपकारिकत्वात्तस्मादन्त्यपदज्ञानानन्तरं पूर्वपदसमय-स्मरणयोर्युगपदुत्पादात् ज्ञानयौगपद्यम् NyāyMañ. i. 360. 12.

अन्त्यपदप्रतिसंधान (antyapada-pratisandhāna) *n*. recollection of the final word पूर्ववर्णानामनुभूतत्वेन पदत्वानुसंधानसंभवेऽपि अन्त्यवर्णस्याननुभूततया नान्त्यपदप्रतिसंधानसंभवः NyāyVārPari. 308. 7.

अन्त्यपदप्रतीति (antyapada-pratīti) *f*. cognition of the final word न श्रोत्रं तावत्कारणम् अन्त्यपदप्रतीत्यनन्तरमेव तद्व्यापारस्य विरतत्वात् NyāyMañ. i. 361. 15.

अन्त्यपदभेद (antyapada-bheda) *m*. division or syntactic split of the final word श्लोकधेनुः ... एषान्त्यपदभेदेन संभ्रमादिद्विरुक्तिभिः। यावद्बोधं पुनः सूते प्रयतश्लोकतर्णकान् SaraKaṇṭhā. 292.3.

अन्त्यपदरहित (antyapada-rahita) *adj*. devoid of the final word एवं तर्हि चरमपदज्ञानप्रत्यस्तमयादन्त्यपदरहितं वाक्यम् NyāyMañ. i. 360. 18.

अन्त्यपदलक्षित (antyapada-lakṣita) *adj*. indicated by the final word नापि ये यजमाना इत्यादिवदन्त्यपदलक्षिततत्कार्ये पूर्वपदार्थविधिः BhāṭṭCin. ii. 71. 26 (*on* i. 4. 12)

अन्त्यपदवधगुण (antyapadavadha-guṇa) *adj*. (Math.) (term) multiplied by the product or value of the lowest term (lessened by one) (to obtain higher value of equation) वधदलं पृथग्व्येकम्। व्येकाद्याहतमन्त्यपदवधगुणमाद्य-मन्त्यपदम् BrāhmSphuSi. 18. 68.

अन्त्यपदवाक्यत्व (antyapadavākya-tva) *n*. the state of being the sentence of the form of the final word अन्त्यपदवाक्यत्वं परैरनुपन्यस्तमपि संभवादुपन्यस्यते NyāyRa. 860. 13 (*on* 7. 50)

अन्त्यपदविषय (antyapada-viṣaya) *adj*. having the final word as its object, i.e. perceiving the final word पूर्वपूर्वपदानुभवजनितसंस्कारसहकृतेनान्त्यपद-विषयेण श्रोत्रेन्द्रियेण पदार्थप्रत्ययानुगृहीतेनानेकपदावगाहिनी वाक्यप्रतीतिः क्रियते TarkBhā. (Ke.) 49. 14.

अन्त्यपदसामर्थ्य (antyapada-sāmarthya) *n*. competency of the final word अन्त्यपदसामर्थ्येनैव तल्लाभात् LaŚabdeŚe. i. 20. 14.

अन्त्यपदस्थ (antyapada-stha) *adj*. (planet) occurring at the maximum degrees of an ecliptic (ग्रहः) अन्त्यपदस्थ आद्यपदे स्यात्। परस्परं द्वितीयतृतीययोरप्येवं स्थितिः SiddhāTaVi. (ŚeṣaVā.) 30. 21.

अन्त्यपदानुभव (antyapadānubhava) *m*. experience, i.e. perception of the final word अपि च पूर्वपदैरर्थशून्यतया शुष्कनीरसतनुभिरन्त्यपदानुभवसमनन्तरं स्मृतैरपि को गुणः NyāyMañ. i. 360. 25.

अन्त्यपदार्थ (antyapadārtha) *m*. **1** meaning of the final word बहुव्रीहि-कर्मधारययोरसंभवात् षष्ठीसमासपरिग्रहे निग्रहस्थानस्यान्त्यपदार्थस्य प्राधान्ये विवक्षितार्थहानिप्रसङ्ग इत्यर्थः TātpaṬ. (Vā.) 35. 21(*on* i. 1. 1); अन्ये तु ... उभयप्रधानमनुजानते। तद्यान्त्यपदार्थेन विरुद्धम् AbhinBhā. i. 210. 21(*on* 5. 13); **2** (antya-padārtha) final rite एतद्वाक्यपर्यालोचनया प्रातःकाले समाप्तिवर्जं सर्वं कृत्वा विरम्य प्रतिपदि प्रविष्टायां ब्राह्मणभोजनमन्त्यपदार्थसमाप्तिश्च कर्तव्या CaturCin. iii (2). 369. 9.

अन्त्यपदार्थज्ञान (antyapadārtha-jñāna) *n*. knowledge of the meaning of the final word तस्मिन्स्मरणे तथान्त्यपदार्थज्ञानेऽवच्छेदकत्वेन प्रस्फुरत्पदसमूहो वाक्यमवच्छेद्यत्वेन प्रकाशमानोऽर्थसमूहो वाक्यार्थः NyāyMañ. i. 361. 8; तादृशि संस्कारे स्थितेऽन्त्यपदार्थज्ञानानन्तरं पदसंस्कारात्सर्वपदविषयस्मृतिः पदार्थसंस्काराच्च पदार्थविषया स्मृतिः NyāyMañ. i. 363. 24; i. 364. 1; i. 364. 17.

अन्त्यपदार्थप्रतीति (antyapadārtha-pratīti) *f*. cognition of the meaning of the final word अन्त्यपदार्थप्रतीतिसमये तदवच्छेदकतया प्रतिभासमानं पदं तत्प्रतीतौ तावत्कारणमिति नात्र विमतिः NyāyMañ. i. 361. 12.

अन्त्यपदावगम (antyapadāvagama) *m*. knowledge of the final word फलमन्त्यपदावगमसमये सकलपूर्वपदोपस्थानम् NyāyMañ. i. 362. 1.

अन्त्यपदाव्याप्ति (antyapadāvyāpti) *f.* non-pervasion or non-inclusion of the final word सामान्यलक्षणं तावदनुपपन्नम्। संशयविपर्ययोर्यथार्थ्येन आद्यपदद्वय-व्यावर्त्याभावात्। धारावाहिकप्रामाण्येनान्त्यपदाव्याप्तेः TantrRaha. 7. 3.

अन्त्यपदोच्चारण (antyapadoccāraṇa) *n.* utterance of the final word अन्त्यपदोच्चारणानन्तरं च युगपत्सर्वपदानि स्मर्यमाणानि संभूय स्वार्थान् ... प्रतिपादयन्ति VivaPraSaṃ. 332. 22.

अन्त्यपद्य (antya-padya) *n.* last verse अन्त्यपद्यमादौ व्याचष्टे। कृत्तिकेति BālamBha. i. 600. 19 (*on* 1. 265-268)

अन्त्यपरिणाम (antya-pariṇāma) *m.* last, i.e. efficacious modification प्रलयकालस्य प्रकृतिपरिणामरूपत्वादन्त्यपरिणामस्य नित्यं प्रसङ्गाभावात् ŚrutaPra. ii. 275. 9 (*on* ii. 1. 36); ii. 275. 16 (*on* ii. 1. 36)

अन्त्यपरिमाण (antya-parimāṇa) *n.* **A** minutest measure नाद्यमध्यम्-परिमाणयोर्नित्यत्वमापाद्यते किं त्वाद्यमध्यमयोः कालयोरन्त्यपरिमाणस्यानुवृत्तिरित्यर्थः VedāntKa. 301. 4 (*on* ii. 2. 33); **B** measure at the last (stage), final measure परिमाणाभावे स्वरूपाभावप्राप्त्यान्त्यपरिमाणस्थितेः BrahmSūBh. (Ma.) 31A. 2 (*on* ii. 2. 36)

अन्त्यपरिमाणदृष्टान्त (antyaparimāṇa-dṛṣṭānta) *m.* example of the minutest measure आद्यव्याख्यायामुभयपरिमाणनित्यत्वस्यान्त्यपरिमाणदृष्टान्तेनापाद्य-त्वादुभयनित्यत्वादिति सिद्धवत्सूत्रे हेतुनिर्देशायोगमाशङ्क्याह अत्र चोभयोरिति VedāntKa. 301. 11 (*on* ii. 2. 33)

अन्त्यपरिमाणवत् (antyaparimāṇa-vat) *adv.* like the minutest measure देहान्तराप्रवेशान् मोक्षावस्थं परिमाणमन्त्यं तस्य नित्यत्वात् आद्यमध्यमयोर्नित्यत्वानुमाने ... आत्मगताद्यमध्यमपरिमाणे नित्ये आत्मपरिमाणत्वादन्त्यपरिमाणवत् VedāntKa. 301. 8 (*on* ii. 2. 33)

अन्त्यपर्याय (antya-paryāya) *m.* synonym of the word *antya* (last) अन्त्यपर्याय उत्तमशब्दः अहः सर्वैकदेशसंख्यातपुण्याह्न इत्यत्रान्ते वर्तमानं पुण्यशब्दं ब्रूते इत्यर्थः Prasā. i. 555. 8.

अन्त्यपर्वतनामिका (antyaparvata-nāmikā) *adj. (f).* named after the lowest caste and mountain नोद्वहेत् कपिलां कन्याम् ...। नान्त्यपर्वतनामिकाम् ManuSm. 3. 9.

अन्त्यपर्वन् (antya-parvan) *n.* last finger joint ओं गों ओं नम इति इत्येवं दशाक्षराणि दक्षिणाङ्गुष्ठप्रभृतिवामाङ्गुष्ठान्तकराङ्गुलीनामन्त्यपर्वसु विन्यस्य ... वामाङ्गुष्ठादिवामकनिष्ठान्तासु च तथैव न्यसेत् VīraMi. (Bhakti.) 91. 22.

अन्त्यपाठ (antya-pāṭha) *m.* latter reading or mention अत्र विशेषोपपादनेऽ-न्त्यपाठ एव युक्तः LaŚabdeŚe. i. 226. 2; ii. 608. 4.

अन्त्यपाद (antya-pāda) *m.* **A** last foot or quarter (of a verse) अत्रान्त्यपादे धुरा धुरेति सूक्ष्मव्यपेतं वर्तते SaraKaṇṭhā. 216. 16; तत् ग्रहीत्रर्थेन सह प्रध्वंसनं कूटकारितं न चेदित्यन्त्यपादस्यार्थः SmṛtiCan. iv. 418. 1; iv. 433. 14; iv. 519. 5; iv. 525. 13; अवशिष्टाक्षराः ककुभामाद्यपादा अन्त्यपादाश्च मिलित्वा-ष्टाविंशतिः NyāyMāVi. 444. 25 (*on* ix. 2. 6); 'पादं पुनरारभत' इति वचनावगतस्य चाद्यामृचं सकृत् पठित्वा तस्यामन्त्यपादेन सह द्वितीयाद्यर्धर्चं पठित्वा MīmāKau. iii. 88. 4 (*on* ii. 1. 14); BhāṭṭDī. iii. 105. 3 (*on* ix. 2. 6); **B** last division or part (of a zodiac sign) अतोऽन्त्यपादमादिगो द्वितीयगस्तृतीयगम्। तृतीयगो द्वितीयकं चतुर्थगस्तु चादिमम्। भिनत्ति वेधकृद्ग्रहो न चान्यपादमादरात् VasiS. 32. 73; सव्ये ... अभिधीयते। जीवः सर्वेष्वन्त्यपादो विलोममपसव्यके JātaPā. 17. 14.

अन्त्यपादक (antyapāda-ka) *m.* last division or part (of a zodiac sign) तृतीयं त्र्युत्तराहर्य्योर्वाक्षित्रिदोरन्त्यपादकः। दिवायोगा इति ख्याताः शोभने रोगदाः सदा VasiS. 42. 51.

अन्त्यपादक्रमतस् (antyapādakrama-tas) *adv.* in the order of the last division of ecliptic स्यादिन्दुविम्बीयसुगोलसंधिः केन्द्रं तदूनो हि विवृत्तचन्द्रः। राहौ तु कर्क्यादिमृगादिचिह्ने आद्यान्त्यपादक्रमतोऽस्ति केन्द्रम् SiddhāTaVi. 384. 12.

अन्त्यपादत्रय (antya-pādatraya) *n.* last triad of feet or quarters (of a verse) प्रचेतसा त्वन्त्यपादत्रयस्यार्थः स्पष्टमुक्तः SmṛtiCan. v. 291. 2.

अन्त्यपादान्तिम (antyapādāntima) *adj.* pertaining to the final (element) of the last foot (of a verse) प्राक्पदस्यान्तिमं प्रत्यक् पादादौ प्रतिलोम्यतः अन्त्यपादान्तिमं चाद्यपादादावक्षरद्वयम् AgniP. 342. 43.

अन्त्यपुंस् (antya-puṁs) *m.* man of the Cāṇḍāla class परस्यानिष्टानि चिन्तयित्वा ... सत्यत्वव्यवस्थापनार्थमभिनिवेशशीलो वा मृतो जन्मान्तरे अन्त्यासु अन्त्यपुंसा युक्तासु योनिषु चाण्डालयोनिषु जायते VīraMi. 874. 22 (*on* 3. 134)

अन्त्यपुच्छा (antya-pucchā) *adj. (f).* having tail at the end चक्रा ...। धिष्ण्यान्त्यपुच्छा पतति ज्वलिताङ्गारसंनिभा NāraS. 43 (0). 6.

अन्त्यपुरोडाश (antya-puroḍāśa) *m.* last sacrificial cake अन्त्यपुरोडाश-रूपोपलक्षणाभावेऽपि कालोपलक्षणसिद्धेः MīmāKau. 92. 14 (*on* iii (2). 192. 13); BhāṭṭDī. iv. 128. 22 (*on* x. 8. 17)

अन्त्यपूर्वसुखित (antyapūrva-sukhita) *adj.* happy in the concluding and early part (of life) वज्रेऽन्त्यपूर्वसुखिनः (v.l. अन्त्यपूर्वसुखितः) सुभगोऽतिशूरः Bṛhajjā. 12. 14; JātaPā. 7. 176.

अन्त्यप्रणव (antya-praṇava) *m.* mystic syllable *om* at the final position गायत्रीमात्रश्रवणेऽपि वचनान्तरैकवाक्यतया प्रथमप्रणवव्याहृतिप्राप्तिवदन्त्य-प्रणवप्राप्तिरप्यप्रत्यूहैव VīraMi. (Āhnika.) 292. 19.

अन्त्यप्रणवविधायक (antyapraṇava-vidhāyaka) *adj.* which prescribes the mystic syllable *om* at the final position अन्त्यप्रणवविधायकं योगियाज्ञवल्क्यं च संध्यातिरिक्तजपपरमित्याहुः VīraMi. (Āhnika.) 292. 10.

अन्त्यप्रतिषेधार्थम् (antyapratiṣedhārtham) *adv.* for the negation of the last syllable ऊठ्युपधाग्रहणमन्त्यप्रतिषेधार्थम् Vār. 1. *on* P. vi. 1. 171; MahāBh. iii. 107. 10 (*on* vi. 1. 171); दाद्ग्रहणमन्त्यप्रतिषेधार्थम् Vār. 4. *on* P. viii. 2. 80; MahāBh. iii. 415. 3 (*on* viii. 2. 80)

अन्त्यप्रतीक (antya-pratīka) *n.* last part or portion (of the phrase for identification) दव्यदिरकरणत्वादचोदनेत्यन्त्यप्रतीकेनावतात्पर्यान्यथा व्याचष्टे NyāySu. (So.) 89. 14 (*on* i. 2. 27)

अन्त्यप्रतीकग्रहण (antyapratīka-grahaṇa) *n.* mention of the last part or portion (of the phrase for identification) पदचतुष्टयस्यापि ... क्वचिदन्त्य-प्रतीकग्रहणेन चेत्येवमुभयत्र विनियोगात् MayūMāli. 117. 30 (*on* ii. 1. 15)

अन्त्यप्रतीकोपादान (antyapratīkopādāna) *n.* mention of the last part or portion (of the phrase for identification) उपप्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इत्यादिश्रुतेरुपप्रैषविषयकप्रैषविधौ तावन्मात्रस्य मन्त्रस्यादर्शनादजैदग्निरित्यास्यैवान्त्य-प्रतीकोपादानेन विनियोगविधिः SaṅkarKā. 56. 16 (*on* xiv. 3. 9)

अन्त्यप्रत्यक्षवेद्य (antyapratyakṣa-vedya) *adj.* knowable from the ultimate realization अन्त्यप्रत्यक्षवेद्यं तु ब्रह्म चेदधिकान्वितम् ŚatDū. 131.26.

अन्त्यप्रत्यय (antya-pratyaya) *m.* knowledge at the time of death or realization स्मर्तुः स्वविषयसजातीयाकारतापादनमन्त्यप्रत्ययस्य स्वभावः GītāBh. (Rā.) 413. 6 (*on* 8. 6)

अन्त्यप्रत्ययतस् (antyapratyaya-tas) *adv.* from the knowledge or realization at the time of death अन्त्यप्रत्ययतो नूनं भावि जन्म PañcDa. 9. 138.

अन्त्यप्रत्ययनियम (antyapratyaya-niyama) *m.* rule or law of the knowledge or realization at the time of death अदृष्टफलेष्वन्त्यप्रत्ययनियमो नास्ति PrakaVi. 1023. 23.

अन्त्यप्रत्ययप्रकार (antyapratyaya-prakāra) *m.* form of the knowledge or realization at the time of death अन्त्यप्रत्ययप्रकारं चाह GītāBh. (Rā.) 415. 6 (*on* 8. 8)

अन्त्यप्रत्ययवश (antyapratyaya-vaśa) *m.* [Abl.] on account of the knowledge or realization at the time of death आ प्रायणादेव आवर्तयेत्प्रत्ययम्, अन्त्यप्रत्ययवशात् अदृष्टफलप्राप्तेः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 785. 15 (*on* iv. 1. 12)

अन्त्यप्रत्ययाधीना (antyapratyayādhīnā) *adj. (f.)* dependant on the knowledge or realization at the time of death एवं सामान्येन सर्वत्र स्वप्राप्त्यावाप्तिरन्त्यप्रत्ययाधीनेत्युक्त्वा तदर्थं त्रयाणामुपासनप्रकारभेदं वक्तुमुपक्रमते GītāBh. (Rā.) 415. 4 (*on* 8. 7)

अन्त्यप्रत्ययावश्यंभाव (antyapratyayāvaśyambhāva) *m.* necessity of the knowledge or realization at the time of death न त्वत्र आ प्रायणादुपासीन-स्यान्त्यप्रत्ययावश्यंभावात् VedāntKa. 538. 24 (*on* iv. 3. 1)

अन्त्यप्रथम (antya-prathama) *adj.* (used as noun) (letter) first of the last (group) अन्त्यप्रथमे मध्यचतुर्थे मन्त्रेऽपि तौ व्यक्तौ VarivaRaha. 73.

अन्त्यप्रयाज (antya-prayāja) *m.* last fore-offering or fore-sacrifice एवम् अन्त्यप्रयाजपशुपुरोडाशावप्युदाहार्यौ NyāyMāVi. 224. 8 (*on* iv. 1. 7)

अन्त्यप्रयाजवत् (antyaprayāja-vat) *adv.* like the last fore-offering or fore-sacrifice दृष्टार्थत्वाच्च संस्कारो भवेदन्त्यप्रयाजवत् NyāyMāVi. 544. 18. (*on* x. 4. 21)

अन्त्यप्रश्नपरिपठिता (antyapraśna-paripaṭhitā) *adj.(f.)* read, i.e. mentioned in the last section कलाः ... पञ्चदश पञ्चदशसंख्याका या अन्त्यप्रश्नपरिपठिताः प्रसिद्धाः MuṇḍUBh. 358. 7 (*on* iii. 2. 7)

अन्त्यप्राप्ति (antya-prāpti) *f.* **1** attainment of the ultimate or supreme reality अन्त्येषु रेमिरे धीरा न ते मध्येषु रेमिरे। अन्त्यप्राप्तिं सुखामाहुर्दुःख-मन्तरमन्तयोः MahāBhā. xii. 168. 25; **2** obtainment, i.e. reference to the lowest

caste शूद्रवचनादेव दण्डापूपवदन्त्यप्राप्तौ तद्वचनमाश्रितशूद्रनिवृत्त्यर्थम् BālaKrī. i. 112. 15 (*on* 1. 147)

अन्त्यफल (antya-phala) *n*. **A** highest fruit or goal नवाप्तिरन्त्यफलयोः AbhidhK. 2. 16; **B** maximum or greatest equation of the centre or the difference between the mean and true position of a planet कोट्याः पदवशाद्धित्वा युक्त्या वान्त्यफलं पुनः। तद्वर्गबाहुवर्गस्य योगात् कर्णः पदं भवेत् MaBhāsk. 4. 19; त्रिज्योद्भवं फलमिहान्त्यफलस्य जीवा GrahaGa. 47. 13 (8. 26); त्रिज्या तथा कोटिफलेन युक्ता हीना च तद्दोः फलवर्गयोगात्। मूलं श्रुतिर्वान्त्यफल-त्रिमौर्व्योर्वर्गैक्यराशेश्च तथा युतोनात् GrahaGa. 47. 25 (8. 28); मध्यस्थरेखे किल वृत्तयोर्ये तदन्तरालेऽन्त्यफलस्य जीवा Golā. 200. 28 (23. 15); व्यस्तं त्रिभेऽस्य प्रतिमण्डलेऽन्त्यफलम् SiddhāTaVi. 131. 7.

अन्त्यफलजज्यका (antyaphalaja-jyakā) *f*. chord or radius of epicycle connected with, i.e. useful for maximum or greatest equation of the centre द्वयं नृपाः पंचवेदा। ... मान्दान्त्यफलजज्यका SiddhāTaVi. 108. 18.

अन्त्यफलज्यका (antyaphala-jyakā) *f*. chord or radius of epicycle pertaining to, i.e. yielding maximum or greatest equation of the centre उद्योन्मुखीमन्त्यफलज्यकां च दत्त्वा कुमध्याद्विलिखेत् तदग्रे। त्रिभज्ययैव प्रतिमण्डलाख्यम् Golā. 200. 9 (5. 12); मध्यकक्षाव्यासदलं त्रिज्या यन्मानतः किल। तन्मानात् परिधेर्व्यासदलं चान्त्यफलज्यका SiddhāTaVi. 108. 17; शनेरष्टौ शरा ... मान्दा ... अन्त्यफलज्यका SiddhāTaVi. 108. 22; बिम्बात्तथैवान्त्यफलन्य-काख्यश्रुतावपि स्वीयफलाय जात्यम् Siddhā TaVi. 116. 5.

अन्त्यफलज्यकाग्र (antyaphalajyakāgra) *n*. starting point of the radius of epicycle pertaining to, i.e. yielding maximum or greatest equation of the centre तद्वृत्तकेन्द्रं क्षितिगर्भगं नो किन्त्वन्तरेतोऽन्त्यफलज्यकाग्रे SiddhāTaVi. 114. 16; कुगर्भतश्चान्त्यफलज्यकाग्रे सदा सुगन्धद्वयवद्धसूत्रे SiddhāTaVi. 123. 6.

अन्त्यफलज्यकाघ्नी (antyaphalajyakāghnī) *adj*. multiplied by the chord of epicycle pertaining to, i.e. yielding maximum or greatest equation of the centre भुजकोटिफलाह्वये ... त्रिज्योद्धृते च यदि वान्त्यफलज्यकाघ्नौ GrahaGa. 47. 12 (8. 26)

अन्त्यफलज्या (antyaphala-jyā) *f*. sine of epicycle for the greatest equation of the centre स्वरद्दग्घ्नं स्वद्दगंशैर्गुणयान्त्यफलज्यया भक्तम् BrāhmSphuSi. 9. 3; कोटिज्यया द्विगुणयान्त्यफलज्यया गुणितया युतोनायाः। ... त्रिज्याफलज्या ... पदं कर्णः BrāhmSphuSi. 14. 8; (इदानीं कर्णानयनं प्रकारचतुष्टयेनाह) स्वकोटिजीवान्त्यफलज्ययोर्यो योगो मृगादावथ कर्कटादौ GrahaGa. 47. 22 (8. 27); 50. 30 (8. 32); कक्षास्थमध्यग्रहचिह्नतोऽथ वृत्तं लिखेदन्त्यफलज्यया तत् Golā. 202. 4 (5. 24); योजनाद्यान्त्यफलज्या SiddhāTaVi. 41. 2; केन्द्रे स्वकोटिजीवान्त्यफलज्ययोश्च। योगोऽन्तरं कोटिः SiddhāTaVi. 109. 17; 109. 22; अन्त्यफलज्या त्रिज्यायां युतोना SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 10. 7; 11. 12.

अन्त्यफलज्यागुणिता (antyaphalajyā-guṇitā) *adj*. *(f.)* multiplied by the sine pertaining to, i.e. yielding maximum or greatest equation of the centre केन्द्रज्यान्त्यफलज्यागुणिता फलजीवया हता कर्णः KhaṇḍanKhā. 6. 1.

अन्त्यफलज्याग्र (antyaphalajyāgra) *n*. centre of chord of epicycle pertaining to, i.e. yielding maximum or greatest equation of the centre इत्थं शिल्पज्ञ बुद्ध्वेमां वासनां शृणु तत्त्वतः। बिम्बादन्त्यफलज्याग्रतुल्यकर्णे तु दोर्ज्यका SiddhāTaVi. 119. 24; अन्त्यफलज्याग्रात्स्यात् पदयोराद्यन्तयोरुपरिकोटिः Brāhm-SphuSi. 14. 13.

अन्त्यफलज्याभुज (antyaphalajyā-bhuja) *m*. adjacent side of the anomaly pertaining to, i.e. yielding maximum or greatest equation of the centre अन्त्यफलज्याभुजे त्रिज्याकोटौ कर्ण एव भवेदोजान्तकर्णः SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 11. 12.

अन्त्यफलज्यार्ध (antyaphalajyārdha) *m*. half of the sine pertaining to, i.e. yielding maximum equation of the centre त्रिज्यान्त्यफलज्यार्धेन युतोनिता ज्यारूपकर्णौ देवर्षिमते SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 10. 14.

अन्त्यफलज्योना (antyaphalajyonā) *adj*. *(f)* lessened by the sine of difference between the mean and the true position of a planet केन्द्रज्यान्त्यफलज्यागुणिता फलजीवया हता कर्णः। त्रिज्यान्त्यफलज्योना चक्रार्धे संयुता चक्रे KhaṇḍanKhā. 6. 1.

अन्त्यफलद्विनिघ्नी (antyaphala-dvinighnī) *adj*. *(f)* multiplied by the two and the maximum or greatest equation of the centre कोटिज्यया वान्त्यफलद्विनिघ्न्या। मूलं श्रुतिर्वा मृदुदोःफलस्य चापं बुधा मन्दफलं वदन्ति GrahaGa. 47. 26 (8. 29)

अन्त्यफलधनुस् (antyaphala-dhanus) *n*. arc of epicycle pertaining to the maximum or greatest equation of the centre त्रिभमन्त्यफलधनुर्युतमाद्यं नवमं तृतीयपदमूनम् BrāhmSphuSi. 14. 16.

अन्त्यफलस्फुटत्व (antyaphala-sphuṭatva) *n*. correction or perfection of the greatest equation of centre नीचोच्चवत्स्वान्त्यफलस्फुटत्वे यथोक्तमेवेत्यविशेषः SiddhāTaVi. 128. 24.

अन्त्यफलाहत (antyaphalāhata) *adj*. multiplied by the greatest equation of the centre चतुर्थांशेन शेषस्य द्विष्ठमन्त्यफलाहतम् MaBhāsk. 7. 18.

अन्त्यबहिस् (antyabahis) *adv*. excepting the last, i.e. the twelfth house of the horoscope पाणिग्रहः। सप्ताष्टान्त्यबहिः शुभैरुडुपतौ BṛSaṁ. 100. 1.

अन्त्यबाण (antya-bāṇa) *m*. celestial latitude at the end (of moon's eclipse) युग्मे विधोर्वा प्रथमान्त्यबाणौ चन्द्रग्रहे व्यस्तदिशः शराः स्युः KaraṇaKu. 4. 17 (22)

अन्त्यबिन्दु (antya-bindu) *m*. dot (marking nasality) at the end, final dot गणानां त्वा गणपतिम् ... सीद सादनम्। इत्येवमाद्यमक्षरं तदन्त्यबिन्दुपूर्णम् ... गं गणपतये नमः TripuTāU. 538. 25.

अन्त्यबीज (antya-bīja) *n*. **1** last mystic letter or syllable आद्यबीजद्वयं न्यस्य ह्यन्त्यबीजं न्यसेदिति BrahmāṇḍP. iii. 44. 15; **2** last seed आह्वानस्य सकृत्करणेऽपि तदुपलक्षितस्य मुसलदानकालस्यान्त्यबीजावघातसमयेऽपि सत्त्वात् तदवधिकवाग्यमोपपत्तेः BhāṭṭDī. iv. 180. 5 (*on* xi. 3. 7)

अन्त्यबुद्धिनिर्ग्राह्य (antyabuddhi-nirgrāhya) *adj*. to be grasped by the comprehension of the final letter व्यक्तशब्दानां तथा श्रूयमाणा ये वर्णा नादशब्दवाच्या अन्त्यबुद्धिनिर्ग्राह्याः स्फोटाभिव्यञ्जकास्ते ध्वनिशब्देनोक्ताः Loc. 47. 13 (*on* 1. 16); डित्थादिशब्दानामन्त्यबुद्धिनिर्ग्राह्यं संहतक्रमं स्वरूपं वक्त्रा यदृच्छया डित्थादिष्वर्थेषूपाधित्वेन संनिवेश्यत इति सोऽयं संज्ञारूपो यदृच्छात्मक इति KāvyPra. 35. 2; डित्थादीनां शब्दानामन्त्यबुद्धिनिर्ग्राह्यं संहतक्रमं स्वरूपम् Kāvyānu. (He.) 27. 13.

अन्त्यभ (antya-bha) *n*. **A** last zodiac sign, i.e. Pisces तौक्षिक आकोकेरो हृद्रोगश्चान्त्यभं चेत्यम् Bṛhajjā. 1. 8; HorāSā. 1. 25; JātaPā. 17. 27; **B** last lunar mansion or constellation, i.e. Revatī जलेशसार्पमाहेन्द्रनक्षत्रेषु सुभिक्षकृत्। क्षुच्छस्त्रावृष्टिदो मूलेहिर्बुध्न्यान्त्यभयोर्भयम् NāraS. 2 (7). 2; प्रवेशवस्त्रसीमन्तक्षौर-भेषजमन्त्यभे NāraS. 6. 25; ब्रह्मेज्यार्यमवैशाखहरिवस्वंत्यभेषु च VasiS. 42. 3; चतुर्थांशेऽन्त्यभस्य च। जातस्तु पितरं हन्ति जाता चेन्मातरं तथा JātaPā. 9. 63; **C** last, i.e. twelfth house in the horoscope एकादशोपांत्यभवायलाभाः रिःफव्ययद्वादशकांत्यभानि JātaPā. 1. 52.

अन्त्यभव (antya-bhava) *adj*. (last two types) coming at the end इभग्रहः पञ्चधा। ... वर्ज्यावन्त्यभवावुभावपि विशेषादेतयोश्चान्तिमः MātaLī. 10. 1 [AnekāTi. 2. 5 gives *antyabhava* as the meaning of *antya*]

अन्त्यभाग (antya-bhāga) *m*. **Ai** final portion (of a sentence) अस्यैव वाक्यस्यान्त्यभागे प्राङ्मुखान् वैश्वदेवान् उपवेशयेत् ... इत्यभिधानात् CaturCin. iii(1). 1143. 15; **Aii** last portion (of a text) क्रमेण नत्वन्त्यभागस्य पूर्वमध्ययनेन ManvaVi. 226. 9 (*on* 2. 173); **Aiii** final part (i.e. *y*) व्येजोऽन्त्यभागस्य किति लिटि संप्रसारणं वेति केचित्। विव्युतुः विव्ययतुः PrakriKau. ii. 174. 3 (*on* vi. 1. 46); **B** last portion वारस्याहः प्रमाणमष्टधा विभज्य तत्र प्रथमान्त्यभागौ वाराधिपत्यंशौ ज्ञेयौ VīraMi. (Saṁskāra.) 791. 12.

अन्त्यभाण्डस्थित (antyabhāṇḍa-sthita) *adj*. kept in the vessel of a Śūdra अन्त्यभाण्डस्थिताः एते AtriS. 251; स्नेहाश्च फलसंभवाः। अन्त्यभाण्डस्थिताः LikhiSm. 93.

अन्त्यभावविकार (antya-bhāvavikāra) *m*. last modification of beings, i.e. destruction वेद विजानाति अविनाशिनम् अन्त्यभावविकाररहितं नित्यं विपरिणामरहितं यो वेद इति संबन्धः GītāBh. (Śaṅ.) 34. 16 (*on* 2. 21); अन्त्यभावविकाराभावानुवादेन पूर्वभाविनः सर्वे भावविकाराः प्रतिषिद्धाः GītāBh. (Śaṅ.) 401. 12 (*on* 13. 27)

अन्त्यभाविन् (antya-bhāvin) *adj*. existing in the minutest or finest entity ये पुनः कल्पिता एते विशेषा अन्त्यभाविनः। नित्यद्रव्यव्यपोहेन तेऽप्यसंभविताः क्षणाः TattvSaṁ. 813.

अन्त्यभिन्न (antya-bhinna) *adj*. different from the last बाधस्त्रिविधः अर्थलोपात् प्रत्याम्नानात्प्रतिषेधाच्चेति। तत्रान्त्यभिन्नबाधोपोद्घातत्वेनेदं प्रतिपादनीयम् BhāṭṭDī. iii. 187. 23 (*on* x. 1. 1)

अन्त्यभूमिक (antyabhūmi-ka) *n*. (pillers of the) top storey तत्तद्वितस्तिहीनेन त्रिकरं चान्त्यभूमिके MayaMa. 15. 3.

अन्त्यभूमिद्वय (antya-bhūmidvaya) *n*. last pair of fields (of mind) अन्त्यभूमिद्वयमेव लक्ष्यमित्याह YogVār. *on* 1. 1.

अन्त्यभूषा (antya-bhūṣā) *f.* final embelishment or decoration त्वमन्त्यभूषां कुरुषे जनानां जटाकलापैरुरगेन्द्र हारैः SkandP. iv. 5. 36; त्वमन्त्यभूषां कुरु काशिवासिनां गले सुनीलां भुजगेन्द्रकङ्कणाम् SkandP. iv. 32. 153.

अन्त्यभेद (antya-bheda) *m.* last variety or type अन्त्यभेदविपर्ययस्तु चारुत्वात्समाख्योऽलंकारः AlaṅkāSa. 132. 9; षट्पञ्चाशदधिकं शतद्वयं भेदाः। तेषां मध्यात् ... अन्त्यभेदं यावद्वर्जनीयः ChandaśCū. 8. 2 (29)

अन्त्यमणि (antya-maṇi) *m.* excellent jewel मुख्यं भूपालान्त्यमण्योरयः पुंसि गतावपि NānārthMa. 1299.

अन्त्यमणिद्वय (antya-maṇidvaya) *n.* last two jewels सुवर्ण ... ग्रीवामण्डनेऽन्त्यमणिद्वये। प्रभोर्यस्याङ्कितं नाम स्तुमहे परमेश्वरम् PurāPraSaṁ.76.13.

अन्त्यमण्डन (antya-maṇḍana) *n.* last, i.e. funeral decoration क्रियतां कथमन्त्यमण्डनं परलोकान्तरितस्य ते मया KumāSaṁ. 4. 22; अथ तस्य कथंचिदङ्कतः स्वजनस्तामपनीय सुन्दरीम्। विससर्ज तदन्त्यमण्डनामनलायागुरुचन्दनैधसे RaghuVa. 8. 71.

अन्त्यमध्यमदशावयव (antyamadhyama-daśāvayava) *m.* last and middle part of a wick अन्त्यमध्यमदशावयववाग्निसंयोगोपादाना दीपज्वाला आदिदशावयववाग्निसंयोगोपादानज्वालाप्रतियोगिकभेदवती SiddhāSi. ii. 6. 24.

अन्त्यमध्यमशब्द (antyamadhyama-śabda) *m.* last and middle sound अन्त्यमध्यमशब्दास्तु शब्दासमवायिकारणकाः TarkBhā. (Ke.) 72. 10.

अन्त्यमनु (antya-manu) *m.* last Manu नाभिः आद्यक्षत्रियभेदेऽन्त्यमनौ NānārthāSaṁ. i. 101. 685.

अन्त्यमनुष्य (antya-manuṣya) *m.* person of the lowest caste, i.e. Śūdra धिक्तस्य जीवितं राज्ञो राष्ट्रे यस्यावसीदति। अवृत्त्यान्त्यमनुष्योऽपि यो वै वेद शिबेर्वचः MahāBhā. xii. 128. 34.

अन्त्यमनोवृत्ति (antya-manovṛtti) *f.* last mental function, i.e. psychosis विनाशिध्वंसानां धारात्वे तु गौरवं, व्यर्थता च, अन्त्यमनोवृत्तेः मुक्तित्वसंभवात् LaCandr.885.37.

अन्त्यमात्रवचन (antyamātra-vacana) *adj.* expressive of the mere sense of excellent or highest उत्तमशब्दम् अव्युत्पन्नम् अन्त्यमात्रवचनम् आश्रित्य प्रश्नः Pradī. iv. 86A. 13. (*on* iv. 1. 78)

अन्त्यमात्रा (antya-mātrā) *f.* lowest measure or quantity नासिकारन्ध्रयोरष्टौ षट् चत्वारश्च बिन्दवः। प्रत्येकं रेचने योज्या मुख्यमध्यान्त्यमात्रया ŚārṅgaS. iii. 8. 9 (comm. अन्त्या कनिष्ठा मात्रा)

अन्त्यमान (antya-māna) *n.* highest measure (of purity) वारत्रयगृहीताधिकानां तु मानापेक्षायामन्त्यमानस्य प्रसृत्यर्धार्धस्य ग्रहणम् ManvaVi. 679. 10 (*on* 5. 137)

अन्त्यमाया (antya-māyā) *f.* last line of heart हंसाद्ययाद्या मध्या (१) स्यादादिमध्यस्थहंसया। तृतीया प्रकृतिः सैव तुर्या तैरन्त्यमायया TantrRā. 3.4.

अन्त्यमासत्रय (antya-māsatraya) *n.* last three months गौतमोक्तपक्षद्वयस्य ... अन्त्यमासत्रयविषयत्वेन व्यवस्थायुक्तत्वात् BālamBha. iii. 63. 23 (*on* 3. 20)

अन्त्यमित्र (ánty-amitra) *adj.* having the foes within सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च दूरे अमित्रश्च ... उ षु णः ... एतंन TaiS. IV. vi. 5. 6.

अन्त्यमुक्त (antya-mukta) *adj.* last liberated (soul) स्यामन्त्यमुक्तः किमहमिति TattvMu. 2. 27.

अन्त्यमुक्ति (antya-mukti) *f.* last (path of) liberation अकोप्यस्य दशभावना। तत्संचारेऽन्त्यमुक्तौ च AbhidhK. 7. 25

अन्त्यमुनि (antya-muni) *m.* last sage नाभिः ... आद्यक्षत्रियभेदेऽन्त्यभ-(v.l. मु)नौ NānārthāSaṁ. i. 101. 685.

अन्त्यमूल (antya-mūla) *n.* (Math.) highest valued solution or root (of a quadratic equation) प्रथमोऽन्त्यमूलमन्यो गुणकारपदोद्धृतः BrāhmSphuSi. 18. 69; यद्याद्यन्त्यमूलयोर्घातो द्विघ्नो मध्यखण्डं स्यात् तर्हि तन्मूललाभो नेतरथा SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 51. 4 [(in Arith.) last or greatest root (in the square), MW.]

अन्त्यमूल्यघ्न (antyamūlya-ghna) *adj.* multiplied by the last denominator (of the remnant price) पुनरपि अन्त्यार्धे भिन्ने सति समधनानयनसूत्रम्, ज्येष्ठांशद्विहरहतिः सान्त्यहरा विक्रयोऽन्त्यमूल्यघ्नः GaṇiSāSaṁ. 5. 109 ½.

अन्त्यमृत्युलग्नग (antyamṛtyulagna-ga) *adj.* (planet) occupying the last, i.e. the twelfth, the eighth and the first house in the horoscope क्रूरेण संयुतः शशी स्मरान्त्यमृत्युलग्नगः। कण्टकाद्बहिः शुभैरनीक्षितश्च मृत्युदः JātaPāri.4.34.

अन्त्यमौर्वीहता (antyamaurvī-hatā) *adj.* (*f.*) multiplied by the last sine of arc अन्त्यमौर्वीहतां भुक्तिं मध्यमां धनुषा हरेत् LaBhāska. 2. 9.

अन्त्ययति (antya-yati) *adj.* having pause or caesura at the end आद्यान्त्ययतिश्चतुस्त्रिकयुता ज्ञेयापरा सप्तभिः ... तज्ज्ञेयं खलु वृत्तजातीनिपुणैः शार्दूलविक्रीडितम् NāṭyaŚā. 15. 121.

अन्त्ययति (antya-yati) *f.* last caesura मन्दाक्रान्तान्त्ययतिरहिता सालंकारे भवति यदि सा। ... ज्ञेया हंसी ŚrutaBo. 19.

अन्त्ययमक (antya-yamaka) *n.* type of rhyme wherein the last part of a foot has alliteration तदेवमन्त्ययमकं यथा-व्यथितसिन्धुमनीरशनैः शनैः ... । फणवतामभितो विततं ततं दयितरम्यलताबकुलैः कुलैः SaraKaṇṭhā. 199. 6.

अन्त्ययागाभ्यास (antya-yāgābhyāsa) *m.* last repetition of the (Jyotiṣṭoma) sacrifice संस्था नामान्त्ययागाभ्यासानन्तरं या क्रियोपरतिः साभिधीयते TantrVā. 1118. 2 (*on* iii. 6. 43)

अन्त्ययात्रा (antya-yātrā) *f.* last journey अन्त्ययात्रायां महं वस्तुपालस्य आकेवालीयसरसःपाल्यां आकली समेता PurāPraSaṁ. 78. 1.

अन्त्ययाम (antya-yāma) *m.* last watch, i.e. a period of three hours of the night रात्रौ वसोऽन्त्ययामास्वापेऽद्यः ŚākaṭāVyā. iv. 3. 206; SiddhaHe. v. 2. 6; शुद्धेरपवादमाह ...'रात्रिशेषे सति द्वाभ्यां, प्रभाते तिसृभिः' इति। प्रभाते - अन्त्ययामे NirṇaSi. 380. 18; अतीतरात्रेरन्त्ययामेनागामिन्याः पूर्वयामेन च सहितः कालः अद्यतनः LaŚabdeŚe. ii. 434. 9; ii. 252. 20.

अन्त्ययामार्ध (antyayāmārdha) *m.* half of the last watch अहिवासवपौष्णानामन्त्ययामार्धमृक्षसंधिः स्यात् VasiS. 32. 65.

अन्त्ययुग (antya-yuga) *n.* **1** pair of final syllables विदर्भितं स्वनाम्नैव परितोऽन्त्ययुगं न्यसेत् AhirbuS. 26. 31; PāraS. 23. 65; **2** last age, i.e. Kali-age कलिः ... अन्त्ययुगम् Liṅgānu. (Ha.) 24. 8; Liṅgānu. (He.) 26. 15; AnekāSa. 732; Vaija. 215. 17; AnekāSaṁ. 2. 466; ViśvaPra. 152. 48; DharK. 2328; AnekāK. 791; NānārthaMa. 1625; ŚabdaRa. (Vā.) 3760; ViśvaLoK. 330.6.

अन्त्ययुज् (antya-yuj) *adj.* (Math.) adding the successively last number (of series) अधउपरिगुणितमन्त्ययुगूनाग्रच्छेदभाजिते शेषम् अधिकाग्रच्छेदगुणं द्विच्छेदाग्रमधिकाग्रयुतम् Āryabh. 2. 33(47)

अन्त्ययोज्यत्व (antyayojya-tva) *n.* the state of being what is to be supplied or added at the end व्यञ्जनं चेद्यथावस्थं सहाद्येन स्वरेण तु। आवर्त्यतेऽन्त्ययोज्यत्वादन्त्यानुप्रास एव तत् SāhiDa. 477. 2.

अन्त्ययोनि (antya-yoni) *adj.* (used as noun) **A** (one) having the lowest origin, Caṇḍāla स्त्रीणां साक्षिणः स्त्रियः कुर्यात् ... अन्त्यानामन्त्ययोनयः VāsiDS. 16. 30; ManuSm. 8. 68; KātySm. 351 (46. 9); ManuBh. ii. 105. 18 (*on* 8. 68) [*but* MW. *f.* of the lowest origin]; **B** (one) having the lowest origin, Śūdra ब्राह्मणस्यान्त्ययोनिर्न दासः VyavaNi. 311. 16.

अन्त्यराजि (antya-rāji) *f.* last line (of a mystical diagram) बाह्यविंशतिकोष्ठेऽन्त्यराजिष्वन्तर्भुवोऽक्षरम्। ... रेखाग्रेषु ... यन्त्रं लिखित्वा संपूज्य ... बलिम् बध्येत् ĪśānŚiPa. i. 45. 61.

अन्त्यरात्रिजनित (antyarātri-janita) *adj.* produced during the last night अन्त्यरात्रिजनितान् कथयामि भूमन् पश्चात् दिनावतरणे च भवद्विलासान् Nārāy. iii. 8. 4.

अन्त्यराशि (antya-rāśi) *m.* last zodiac sign, i.e. Pisces अभिभवति सपत्नान् स्त्रीजितश्चारुदृष्टिः द्युतिनिधिधनभोगी पण्डितश्चान्त्यराशौ Bṛhajjā. 17.12; कर्कटकन्यान्त्यराशयः शुभदाः VasiS. 23. 18.

अन्त्यर्क्ष (antyarkṣa) *n.* **1** last constellation, i.e. Revatī भगवासवमाषाढे श्रावणे हरिविश्वभम्। नभस्ये वारुणान्त्यर्क्षमजपादश्वयुज्यपि VasiS. 42. 75; **2** last, i.e. twelfth house in the horoscope वृषवृश्चिककर्कटैर्नृणामनुकूलैरपि लग्नमाश्रितैः। गमनं च वदन्त्यशोभनं मुनयोऽन्त्यर्क्षसमाश्रितैरपि DaivaVa.15.18.

अन्त्यर्च् (antyarc) *f.* last hymn अन्तर्चा (v.l. अन्त्यर्चा) पौरुषस्यास्य सूक्तस्य सुरसत्तमान्। विष्वर्पितं चतुर्भागं क्रमाद्द्रव्यस्य चार्पयेत् BṛBrahmaS. iv.2.171.

अन्त्यर्ण (antyarṇa) *n.* the last of the three debts, the debt towords ancestors, which every one has to pay, i.e. begetting children परिचर्य वसिष्ठकामधेनुं धनमन्त्यर्णविशुद्धये सुताख्यम्। स नृपः सुचिरादथोपलेभे RāmC. 8. 41.

अन्त्यलकाररेफ (antya-lakārarepha) *m.* last *la*-and *ra*-letters द्व्यक्षरं वा चतुरक्षरं वा विवर्जयेद्यान्त्यलकाररेफम् VasiS. 25. 17; अन्त्यलकाररेफं परहल् इत्यादि ViraMi. (Saṁskāra.) 242. 2.

अन्त्यलक्षणार्थत्व (antyalakṣaṇārtha-tva) *n.* the state of having the purpose of indicating the lowest caste मनुवचनस्यान्त्यलक्षणार्थत्वादविरुद्धं स्वर्णकारजातेर्वात्यन्तनिकृष्टत्वप्रतिपत्त्यर्थम् BālaKrī. ii. 76. 11 (*on* 3. 204)

अन्त्यलग्नरहित (antyalagna-rahita) *adj.* not occupying the twelfth or

the first house in the horoscope लग्नरिकर्महिबुकेषु शुभेक्षिते ज्ञे द्यूनान्त्यलग्नरहितेष्वशुभग्रहेषु यातुर्भयं न भवति YogYā. 4. 21.

अन्त्यलघु (antya-laghu) *m.* final short syllable यदि तु गुरोः सन्निधानादन्त्यो गुरुरेव समुच्चीयेत तदाऽन्त्यलघुमति अनन्त्यगुरावेतस्य, अन्त्यलघौ 'दूराद्धूते च' इत्यादीनां दुर्वारत्वेन प्लुतसमावेशापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 114. 17.

अन्त्यलघु (antya-laghu) *adj.* having a short syllable at the end मध्ये गुरुर्जकारः स्याद्रकारो लघुमध्यकः। आदौ लघुर्यकारः स्यात्तकारोऽन्त्यलघुर्मतः Mānaso. iv. 2. 223.

अन्त्यलघुमत् (antyalaghu-ma(n)t) *adj.* having a short syllable at the end यदि तु गुरोः सन्निधानादन्त्यो गुरुरेव समुच्चीयेत तदान्त्यलघुमति अनन्त्यगुरावेतस्य, अन्त्यलघौ 'दूराद्धूते च' इत्यादीनां दुर्वारत्वेन प्लुतसमावेशापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 114. 17.

अन्त्यलिङ्ग (antya-liṅga) *n.* last of the grammatical genders, neuter gender अन्त्यलिङ्गेऽथ वर्तन्ते ये शब्दा नृपसत्तम। तानहं संप्रवक्ष्यामि ViṣṇuDhaP. iii. 13. 1.

अन्त्यलोन (antyalona) *adj.* devoid of short syllable at the end सोन्त्यलोनः कुङ्कुमः ChandaśCū. 7. 3 (Chandonu. स एव कर्पूरः अन्त्यलघुना ऊनः कुङ्कुमः)

अन्त्यलोप (antya-lopa) *m.* **A** act of leaving out, i.e. selection of the last item (in a series) आनुपूर्व्यतामेकदेशग्रहणेष्वागमवदन्त्यलोपः स्यात् MīmāSū. x. 5. 1; तदत्र संशयः। किं सर्वेष्वेवाद्योपादानम्, अन्त्यलोपश्च, उत विकल्पः ŚābaBh. 1947. 12 (*on* x. 5. 1): समो ह्यन्त्यलोप आद्यलोपेन ŚābaBh. 1948. 5(*on* x. 5. 3); प्राकृतानां बहूनामेकदेशग्रहणे सत्याद्योपादानमन्त्यलोप इति स्थितम् ŚāstrDī. 720. 5 (*on* x. 5. 5); न च मुख्यस्यानुग्रहे सत्यन्त्यलोपस्यैव न्याय्यत्वम् BhāṭṭDī. iv. 1. 14. (*on* x. 5. 1); प्राकृतानाम् एकदेशग्रहणे आद्योपादानमन्त्यलोपश्चेति स्थितम् BhāṭṭDī. iv. 7. 5 (*on* x. 5. 5); यत्र प्राथमिकपदार्थनिवेशो निश्चितस्तत्रागन्तुन्यायादन्त्यलोपः MayūMāli. 717. 13 (*on* x. 5. 1); **B** elision of the final syllable सं तुम् मनःकामेऽवश्यं त्येऽन्त्यलोपं संमांसौ तु हिततते पाकपचने वा MugdhaBo. 6. 72 (62. 20); अन्त्यलोपे कृते द्विशतिकेति न स्यात् PariVṛ. (Sī.)110. 12; इह शेषे लोपोऽन्त्यलोप इति पक्षे जसः शी प्राप्तः SiddhāKau. 91B. 1 (*on* vii. 2. 93); ढकि लोपः। पितृष्वसुरन्त्यलोपः स्याड्ढकि ... पैतृष्वसेयः SiddhāKau. 233A.16(*on* iv. 1. 133); अन्त्यलोपे द्वयोरकारयोः पररूपे 'एकादेश उदात्तेन' इत्यभ्यम आद्याकार उदात्तः LaŚabdeŚe. i. 329. 12; च्विश्चेति। ... अनेनान्त्यलोपे यथायथमीत्यादि LaŚabdeŚe. ii. 403. 4.

अन्त्यलोपत्व (antyalopa-tva) *n.* the state of being the elision of the final syllable भ्यसो भ्यम् अभ्यम् वा आदेशः स्यात्। आद्यः शेषे लोपस्यान्त्यलोपत्व एव SiddhāKau. 92A. 8(*on* vii. 1. 30)

अन्त्यलोपवचन (antyalopa-vacana) *n.* statement of the elision of the final syllable तस्माद् अन्त्यलोपवचने प्रयोजनं नास्ति Nyās. ii. 601. 19 (*on* vi. 4. 154)

अन्त्यलोपापत्ति (antyalopāpatti) *f.* undesired contingency of the elision of the final syllable एषु विधिषु कृतेषु स्थानिवद्भावाण्णित्त्वेन लोपो भविष्यति। ... इयङादेशेऽन्त्यलोपापत्तेः इत्युक्तं भाष्ये LaŚabdeŚe. ii. 509. 12.

अन्त्यलौकिक (antya-laukika) *adj.* (first two kinds of egoism) ordinary or conventionally established like the last, i.e. vulgar वर्जनं महतां मतम् प्रथमं द्वावहंकारावङ्गीकृत्यान्त्यलौकिकौ YogVā. iv. 33. 58 (comm. अन्त्यो देहात्मभावाहंकार इव लौकिकौ निरूढतमौ)

अन्त्यवचन (antya-vacana) *adj.* expressive of the sense of the highest or excellent उत्तमशब्दोऽन्त्यवचनः Nyās. ii. 175. 2 (*on* v. 4. 90)

अन्त्यवत् (antya-vat) *adv.* **1** as final letter एकवर्णः पदम्। सोऽपृक्तसंज्ञः। आद्यन्तवच्च TaiPrāti. 1. 56; **2** like the Śūdra मानवः। तीर्थातिक्रमदोषैः स बहिष्कार्योऽन्त्यवद्द्विजैः SkandP. iii(1). 27. 24.

अन्त्यवत् (antya-va(n)t) *adj.* possessing destruction, i.e. perishable अन्त(v.l. न्त्य)वन्त्यसुधर्मेऽस्मिन्धात्रा किं नु प्रमादतः MahāBhā. ii. App. I. 42(3)

अन्त्यवप्र (antya-vapra) *m., n.* last rampart अन्त्यवप्रे प्रतिद्वारं तस्थौ द्वास्थस्तु तुम्बुरुः TriṣaŚaPuC. i. 3. 450.

अन्त्यवर्ग (antya-varga) *m.* square of the greatest digit or number समत्रिघातश्च घनः प्रदिष्टः स्थाप्यो घनोऽन्त्यस्य ततोऽन्त्यवर्गः Līlā. 23; 18.

अन्त्यवर्ज (antya-varja) *adj.* excluding, i.e. devoid of the Śūdras सर्वं चापि चरेद्ग्रामं पूर्वोक्तानामसंभवे। अन्त्यवर्जं महाबाहो इत्याह भगवान्विभुः BhaviP. 18A. 27 (i. 4. 155)

अन्त्यवर्जम् (antyavarjam) *adv.* **1** with the exception of the last, i.e. the twelfth day (of the Dvādaśāha-sacrifice) पत्नीसंयाजान्तान्यहान्यन्त्यवर्जम् KātyŚS. xii. 3. 21; **2** by way of excluding the concluding rite तथापि वाक्यशेषवशादेवान्त्यवर्जं पत्नीसंयाजान्तता व्यवस्थाप्यते ŚāstrDī. 588. 10 (*on* ix. 1. 8)(MayūMāli. अन्त्यं वर्जयित्वा)

अन्त्यवर्जित (antya-varjita) *adj.* not occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope त्रिषडायगतैः पापैः षडष्टान्त्यविवर्जितैः। शुभैः षष्ठाष्टलग्नान्त्यवर्जितेन हिमांशुना NāraS. 24. 29.

अन्त्यवर्ण (antya-varṇa) *m., n.* **1** final letter or syllable अन्त्यवर्णे हि विज्ञाते सर्वसंस्कारकारितम् TattvSaṁ. 2721; ŚlokaVār. 5 (11). 112 (538. 7); 7. 193 (899. 4); पूर्ववर्णजनितसंस्कारविशिष्टस्यान्त्यवर्णस्यार्थप्रतिपादकत्वम् TātpaṬ. (U.) 353. 22 (*on* 5 (5). 16); BrahmSūBh. (Śaṅ.)193. 5 (*on* i. 3. 28); NyāyMañ. i. 337. 25; स च पूर्वपूर्ववर्णोपलम्भसापेक्षत्वादन्त्यवर्णस्य ... संस्कार एवाश्रीयते PrakaPañ. 232. 5; अन्त्यवर्णे तु गृह्यमाणे स्मर्यमाणे वा किं शब्दव्यापारो विशिष्यते NyāyMañ. i. 81. 12; न च भावनाख्यसंस्कारसहितोऽन्त्यवर्णः प्रत्यायकोऽर्थस्य TātpaṬ. (Vā.) 469. 24(*on* ii. 2. 56); भूयः कार्यः कुट्टकोऽत्रान्त्यवर्णं तेनोत्थाप्योत्थापयेद् व्यस्तमाद्यात् BījGa. 9. 134; अन्त्यवर्णतद्वर्णयोरितरा व्यवधाने भवति LaŚabdeŚe. i. 342.1; संस्कारापेक्षिणश्चान्त्यवर्णस्य प्रत्यायकत्वान्न शब्दस्याप्रत्यायकत्वम् SphoṭSi. 88. 2; सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे इति च शास्त्रप्रतीतिः ... अन्त्यवर्णस्य चाप्रत्यायकत्वात् SphoṭSi. 100. 1; TantrRā. 3. 95; यद्यपि पदपदार्थविभागो वास्तवः तथापि व्युत्पत्तिर्यत्नोपपाद्या। अन्त्यवर्णस्य पदत्वाभावात् TantrRaha. 27. 14; भाष्यपर्यालोचनया अन्त्यवर्णस्यैव प्रत्यायकत्वम् YuktiSneha. 95. 29 (*on* i. 1. 5); BhāṭṭCin. i. 109. 21 (*on* i. 1. 4); **2A** the lowest caste, i.e. Śūdra हीना चतुर्थगदितायतपङ्क्तिकाख्या ... एवं द्विधा ... ग्राहे च ते कनकसूत्रमिवान्त्यवर्णात् ŚilpaRa. i. 40. 69; **2B** lowest caste अतिवृद्धो महाभीमो नाम्ना भीमोऽन्त्यवर्णजः GaṇeP. i. 76. 16 [Kośas give *antyavarṇa* as the synonym of the following words: *aṅghribhava*, PañcTaPra. 6. 12; *avaravarṇaka*, KośaKaTa. 1. 6983; *jaghanyaja*, NāmaMāli. 579; Vaija. 136. 1; AbhidhāCin. 894; KośaKaTa. 1. 6983; ŚabdaRa. (Vā.) 3020; *dvijapota*, Vaija. 136. 1; *pajja*, Abhidhā-RaMā. 2. 431; Vaija. 136. 1; AbhidhāCin. 894; KośaKaTa. 1. 6983; ŚabdaRa. (Vā.) 3020; *padya*, AbhidhāRaMā. 2. 431; Vaija. 136. 1; AbhidhāCin. 894; KośaKaTa. 1. 6983; ŚabdaRa. (Vā.) 3020; *vṛṣala*, AbhidhāRaMā. 2. 431; Vaija. 136. 1; AbhidhāCin. 894; KośaKaTa. 1. 6983; ParaNā. 2476; ŚabdaRa. (Vā.) 3020; *śūdra*, AbhidhāRaMā. 2. 431, NāmaMāli. 579; Vaija. 136. 1; AbhidhāCin. 894; KośaKaTa. 1. 6983; ParaNā. 2476; PañcTaPra. 6. 12; ŚabdaRa. (Vā.) 3020; *śyāma*, PañcTaPra. 6. 12; *saṅkarasambhava*, NāmaMāli. 579; *sevanejīvana*, PañcTaPra. 6. 12; and AnekāSaṁ. 2. 361 gives *antyavarṇa* as the meaning of *padya*]

अन्त्यवर्णकलना (antyavarṇa-kalanā) *f.* act of understanding the final letter or syllable वर्णानां श्रवणं क्रमेण समयस्मृत्या पदार्थग्रहस्तत्संस्कारजमन्त्यवर्णकलनाकाले तदालोचनम् NyāyMañ. ii. 15. 10.

अन्त्यवर्णगोचर (antyavarṇa-gocara) *adj.* referring to the final letter or syllable स चैष प्रत्ययः ... सदसद्वर्णरूपावभास्यन्त्यगोचर इष्यते SphoṭSi. 60. 2.

अन्त्यवर्णग्रहण (antyavarṇa-grahaṇa) *n.* comprehension of the final letter or syllable तां च बुद्धिम् ... सदसद्वर्णगोचरां केचिद्विचित्रामिच्छन्ति यया पदे पदेऽन्त्यवर्णग्रहणम् TātpaṬ. (U.) 468. 16 (*on* 5 (11). 111); समुदायश्च तेषां (वर्णानां) न संभवति अन्त्यवर्णग्रहणसमये पूर्वेषामसंभवात् NyāyKa. 269. 2.

अन्त्यवर्णचतुष्टय (antya-varṇacatuṣṭaya) *n.* final four letters or syllables स्वागतायां सप्ताक्षराणि यावद् रथोद्धतावत् अन्त्यवर्णचतुष्टयं यथा स्फुटलक्ष्मीः ... परिसर्पत् ... वरवल्गात् KāvyKaVṛ. 17. 13 (1. 42)

अन्त्यवर्णज्ञान (antyavarṇa-jñāna) *n.* knowledge of the final letter or syllable न तावत् पूर्ववोरन्त्यं प्रति विज्ञानयोरनुग्राहकत्वम्, अन्त्यवर्णज्ञानवेलायां तिरोहितत्वात् TātpaṬ. (U.) 465. 21 (*on* 5 (11). 101); तेन क्रमेण ... तथापि तदानीमन्त्यवर्णज्ञानमुपरतमिति कस्य साहायकं पूर्ववर्णस्मृतिर्विदधाति NyāyMañ. i. 337. 31.

अन्त्यवर्णज्ञानानन्तरम् (antyavarṇajñānānantaram) *adv.* after the knowledge of the final letter or syllable ज्ञानयौगपद्यप्रसङ्गादन्त्यवर्णज्ञानानन्तरं हि पूर्ववर्णस्मरणमिव समयस्मरणमपि तदैवापतति NyāyMañ. i. 337. 28; i. 359. 26.

अन्त्यवर्णद्वय (antya-varṇadvaya) *n.* final pair of syllables विदुष्यामन्त्यवर्णद्वयात् प्राक् लघुना मोटकम् KāvyKaVṛ. 11. 7 (1. 2)

अन्त्यवर्णपरिसमाप्ति (antyavarṇa-parisamāpti) *f.* end of the final letter or syllable आधिक्ये विभागवतः पर्यवसानायोगात्। अनेकाणुव्यत्ययनिमेषतुल्यकालत्वादन्त्यवर्णपरिसमाप्तेः PramāVāSvopVṛ. 80. 4.

अन्त्यवर्णपर्यन्त (antyavarṇa-paryanta) *adj.* ending with the final letter or syllable विवक्षात आरभ्यान्त्यवर्णपर्यन्तानि वर्णान्येकार्थप्रतिपत्तावधिकृतानि TātpaṬ. (U.) 461. 13 (*on* 5(11). 80); अन्त्यवर्णपर्यन्ता वर्णा एकार्थप्रतिपत्तये विवक्षिताः YuktiSneha. 95. 11 (*on* i. 1. 5)

अन्त्यवर्णप्रतिपत्ति (antyavarṇa-pratipatti) *f.* knowledge of the final letter or syllable न चान्त्यवर्णप्रतिपत्तेरूर्ध्वमन्य(म)स(श)कलं शब्दात्मानमुपलक्षयामः PramāVāSvopVṛ. 86. 16.

अन्त्यवर्णप्रतीति (antyavarṇa-pratīti) *f.* knowledge of the final letter or syllable अन्त्यवर्णप्रतीतिकाले पूर्ववर्णानां विनष्टानामपि स्मृत्युपनीतत्वादर्थप्रतीतौ निमित्तकारणत्वमस्त्येव NyāyKa. 119. 15.

अन्त्यवर्णप्रत्यक्ष (antyavarṇa-pratyakṣa) *m.* perceptual knowledge of the final letter or syllable पदे हि वर्णानां विजातीयाव्यवधानाद्युज्यतेऽतीतानामन्त्यवर्णप्रत्यक्षवेलायां सर्वेषां स्मरणम् NyāyRa. 878. 20 (*on* 7. 116); प्रत्येकवर्णानुभवजनितसंस्कारसहकृतेनान्त्यवर्णप्रत्यक्षसमये सदसदनेकविषया पदप्रतीतिः VaiyāBhū. 248. 17 (*on* 65)

अन्त्यवर्णप्रत्यय (antyavarṇa-pratyaya) *m.* **1** knowledge of the final letter or syllable तदेकं पदम् ... बौद्धमन्त्यवर्णप्रत्ययव्यापारोपस्थापितम् ... प्रतीयते YogBh. 143. 4 (*on* 3. 17); अन्त्यवर्णप्रत्ययात् पूर्ववर्णप्रतिसंधानप्रत्ययापेक्षादर्थप्रत्ययः NyāyVār. 314. 6 (*on* ii. 2. 60); तेऽपि ... अन्त्यवर्णप्रत्ययेन सहैकार्थक्रियामुपगन्तुं क्षमन्ते SphoṭSi. 44. 2; तस्मात्स्फोट एव शब्दः। स चैकैकवर्णप्रत्ययाहितसंस्कारबीजेऽन्त्यवर्णप्रत्ययजनितपरिपाके ... प्रत्यवभासते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 198. 8 (*on* i. 3. 28); नापि ... अन्त्यवर्णप्रत्ययोऽर्थप्रत्ययहेतुः TātpaṬ. (Vā.) 469. 14 (*on* ii. 2. 57); नाप्यन्त्य एव कश्चित्पूर्ववर्णानुभवजनितः संस्कारः ... अन्त्यवर्णप्रत्ययसहकारीति युक्तम् TātpaṬ. (Vā.). 469. 25 (*on* ii. 2. 57); तथान्त्यवर्णप्रत्ययेन जनितः परिपाकः पौष्कल्यम् PrakaVi. 278. 13; तस्य च स्फोटस्य व्यञ्जक आनुपूर्वीविशेषविशिष्टतयान्त्यवर्णप्रत्ययः YogSā. 69. 5(4); (antya-varṇapratyaya); **2** final knowledge of letter अन्त्यश्चासौ वर्णप्रत्ययश्चेति अन्त्यवर्णप्रत्ययः सकलवर्णावगाहिनी स्मृतिः TātpaṬ. (Vā.) 472. 7 (*on* ii. 2. 57)

अन्त्यवर्णबुद्धि (antyavarṇa-buddhi) *f.* cognition of the final letter or syllable अन्त्यवर्णबुद्धावपि वर्णानुक्रमप्रतीतेः, तदभावे वाक्यभेदप्रतीत्यभावात् SphoṭSi. 218. 2.

अन्त्यवर्णबोधित (antyavarṇa-bodhita) *adj.* made known by the final letter or syllable न चान्त्यवर्णबोधितसंस्कारा स्मृतिरनुभवेन सह युगपदुत्पत्तुमर्हति TattvBi. 80. 2.

अन्त्यवर्णमात्र (antyavarṇa-mātra) *n.* mere final letter or syllable न चान्त्यवर्णमात्रस्य पुरःसंबन्धवेदनम् SphoṭSi. 105. 1; न चान्त्यवर्णमात्रमर्थसंबन्धितया प्रतिपद्यन्ते पुरस्तात् SphoṭSi. 105. 4.

अन्त्यवर्णवस्तु (antyavarṇa-vastu) *n.* object in the form of the final letter or syllable यथा च पूर्ववर्णानुस्मृतिनिचयसहितान्त्यवर्णानुभवस्योपान्त्यान्त्यवर्णवस्तुस्मृत्यनुभवयोर्निरन्तरम् ... ज्ञानकारणत्वं न संभवति तत् सर्वं समानतन्त्रसिद्धत्वात् Kiraṇā. 333. 18.

अन्त्यवर्णविज्ञान (antyavarṇa-vijñāna) *n.* knowledge of the final letter or syllable पारमार्थिकपूर्वपूर्वपदपदार्थानुभवजनितसंस्कारसहितमन्त्यवर्णविज्ञानमित्येके TattvBi. 6. 4; पदार्थज्ञानान्यथानुपपत्त्या पूर्वपूर्ववर्णसंस्कारसहितमन्त्यवर्णविज्ञानमेकमेव हेतुत्वेन त्वया कल्प्यते, तद्वत् VivaPraSaṁ. 43.4.

अन्त्यवर्णवेला (antyavarṇa-velā) *f.* time (of the utterance) of the final letter or syllable न चान्त्यवर्णवेलायां तेष्वालोचनसंभवः ŚlokaVār. 7. 116 (878. 6); घटमानमन्त्यवर्णवेलायामनुसंधानं वाक्येषु NyāyMañ. i. 356. 14.

अन्त्यवर्णश्रवण (antyavarṇa-śravaṇa) *n.* act of hearing, i.e. comprehending the final letter or syllable अन्त्यवर्णश्रवणकाले पूर्वपूर्ववर्णानुभवजनितसंस्कारसहकृतेनान्त्यवर्णसंबन्धेन पदव्युत्पादनसमयग्रहानुगृहीतेन श्रोत्रेणैकदैव ... पदप्रतीतिर्जन्यते TarkBhā. (Ke.) 49. 10.

अन्त्यवर्णश्रुति (antyavarṇa-śruti) *f.* act of hearing, i.e. comprehending the final letter or syllable नान्त्यवर्णश्रुतिः स्मृत्या नीता वाक्यार्थबोधिनी TattvBi. 76. 4; अपि चेयमन्त्यवर्णश्रुतिः स्वार्थसंकेतस्मृत्यपेक्षा वार्थप्रत्ययमादधीत TātpaṬ. (Vā.) 469. 17 (*on* ii. 2. 57); अन्त्यवर्णश्रुतिसमये च संकेतस्मृतिरनागता TātpaṬ. (Vā.) 469. 20 (*on* ii. 2. 57)

अन्त्यवर्णसंबद्ध (antyavarṇa-sambaddha) *adj.* connected with the final letter or syllable अन्त्यवर्णसंबन्धेन (v.l. °संबद्धेन) पदव्युत्पादनसमयग्रहानुगृहीतेन श्रोत्रेण ... पदप्रतीतिर्जन्यते TarkBhā. (Ke.) 49. 11.

अन्त्यवर्णसंबंध (antyavarṇa-sambandha) *m.* connection with the final letter or syllable अन्त्यवर्णसंबन्धेन पदव्युत्पादनसमयग्रहानुगृहीतेन श्रोत्रेण ... पदप्रतीतिर्जन्यते TarkBhā. (Ke.) 49. 11.

अन्त्यवर्णसहकारिन् (antyavarṇa-sahakārin) *adj.* associate of the final letter or syllable वासनापरनामा संस्कारः स्मृतिबीजमन्त्यवर्णसहकारी, तस्य च स्मरणफलप्रसवोन्नीतसद्भावस्यार्थधीजन्मनि सहकारितामात्रं कल्पनीयम् TattvBi.26.14.

अन्त्यवर्णसाचिव्य (antyavarṇa-sācivya) *n.* association with the final letter or syllable संस्काराः, तेषां च स्थेम्ना संभवत्यन्त्यवर्णसाचिव्यमभिधेयप्रत्ययजननाय TattvBi. 26. 2.

अन्त्यवर्णा (antya-varṇā) *f.* a woman of the lowest caste, a Śūdra female. APTE.

अन्त्यवर्णांश (antyavarṇāṁśa) *m.* part or aspect of the final letter or syllable भ्रान्तौ चेयमेव चित्रा बुद्धिर्निमित्तम्, एकैकज्ञानाद्विलक्षणेयमन्त्यवर्णांशे च प्रत्यक्षा, तावतैव प्रत्यक्षः स्फोट इति विभ्रमः NyāyRa. 539. 20 (*on* 5 (11). 117)

अन्त्यवर्णानुभव (antyavarṇānubhava) *m.* knowledge of the final letter or syllable अन्यत्र तु युगपदुपलब्धेष्वपि वर्णेषु युगपदन्त्यवर्णानुभवसमनन्तरं स्मरणम् NyāyMañ. i. 50. 13; अन्त्यवर्णानुभवः श्रोत्रजः इति युक्तम् TātpaṬ. (Vā.) 55. 6 (*on* i. 1. 1); प्रक्रिया तु अन्त्यवर्णानुभवस्योत्पादः NyāyVārPari. 307. 3; अन्त्यवर्णानुभवस्योत्पादः उत्पन्नेन संस्कारेणान्त्यवर्णानुभवसहकारिणा Kiraṇā. 334. 4.

अन्त्यवर्णाभिप्राय (antyavarṇābhiprāya) *adj.* meant to refer to the final letter or syllable धवखदिरम् ... । अपि तु धवखदिरं वृक्षौ इति समूहसमूहिनोरभेदोपचारात् । नापि अन्त्यवर्णाभिप्रायम् SphoṭSi. 82. 3.

अन्त्यवर्णाभिव्यक्त (antyavarṇābhivyakta) *adj.* manifest, i.e. conveyed by the final letter or syllable स च यद्यप्येकोऽखण्ड एकैकवर्णेनाप्यभिव्यज्यते तथाप्यन्त्यवर्णाभिव्यक्तो बोधहेतुः VaiyāSiMañ. 180. 3.

अन्त्यवर्णावसायिन् (antyavarṇāvasāyin) *adj.* (used as noun) (person) belonging to the lowest caste, i.e. Cāṇḍāla etc. अन्त्यवर्णावसायिनामार्द्रचर्मरोहणम् NītiVā. 28. 37 (comm. चाण्डालाः)

अन्त्यवर्णोपलब्धि (antyavarṇopalabdhi) *f.* obtainment of the final letter or syllable उत्तरोत्तरवर्णोपलब्धिवेलायामपि पूर्वपूर्ववर्णाः स्मृत्याऽनुसंधीयन्ते, तेनान्त्यवर्णोपलब्धावपि पूर्वे स्मर्यन्ते NyāyRa. 538. 17 (*on* 5 (11). 112)

अन्त्यवर्णोपलम्भ (antyavarṇopalambha) *m.* obtainment of the final letter or syllable पूर्वपूर्ववर्णोपलम्भाहितसंस्कारसहितः अन्त्यवर्णोपलम्भः समुदायं गोचरयति TarkSaṁ. (Ā.) 105. 19.

अन्त्यवर्णोपलम्भानन्तरम् (antyavarṇopalambhānantaram) *adv.* after the obtainment of the final letter or syllable अन्त्यवर्णोपलम्भानन्तरं सर्वे संस्काराः सम्भूय स्मृतिं एकां उत्पादयन्ति TarkSaṁ. (Ā.) 105. 22.

अन्त्यवर्तिन् (antya-vartin) *adj.* existing at the end कभ१४मनवस्ते कल्पे कृताब्दतुल्यैः क्मसन्धिभिः सहिताः। आद्यन्तरान्त्यवर्तिभिरेवं कल्पोऽर्कभगणतुल्याब्दः ĀryaSi. 1. 16. (8) (comm. °अवसानसंस्थितैः)

अन्त्यवस्तु (antya-vastu) *n.* (Mus.) last composition शाखायाः प्रतिशाखायाः कलाषट्केऽन्त्यवस्तुनः अन्त्ये पदावृत्तियुक्तः पञ्चपाणिर्यथाक्षरः SaṁgīRa. iii. 47. 2 (5. 93); अन्त्यसंनिपातवर्जिताभिः कनिष्ठासारितस्य कलाभिरन्विता अन्त्यवस्तुनः षष्ठीमात्रा संहरणं कार्यम् SaṁgīRa. iii. 87. 3 (5. 142)

अन्त्यवादिन् (antya-vādin) *m.* (Mus.) principal note as one of the three types of Vṛttis मूर्च्छनास्वादिमध्यान्ते वादिसंवाद्यन्त्यवादिसंज्ञास्तिस्रो वृत्तयः। पूर्वोक्ताश्च नवरसाः तत्र हास्यशृङ्गारयोर्मध्यमपञ्चमौ ViṣṇuDhaP. iii.18. 18.

अन्त्यवासिन् (antya-vāsin) *m.* **A** Śūdra सर्वे ब्रह्म वदिष्यन्ति ... ब्राह्मणाश्चान्त्यवासिनः BrahmP. 230. 12; **B** Cāṇḍāla दर्शने चान्त्यवासिनाम् ... आचान्तोऽप्यशुचिर्भवेत् VāyuP. ii. 17. 40; **C** lowest caste येऽर्चयन्ति शिवं नित्यं ... अन्त्यवासिनः ... तं शिवं प्राप्नुवन्त्येव SkandP. i (1). 8. 116.

अन्त्यविकार (antya-vikāra) *m.* change or modification of the final letter व्यवधानोऽन्त्यविकारे ṚTPrāti. 185; सिद्धमलोऽन्त्यविकारात् Vār. 6 *on* P. ii. 4. 85; MahāBh. i. 501. 10 (*on* ii. 4. 85)

अन्त्यविकाराभाव (antyavikārābhāva) *m.* absence of the change or modification of the final letter यथा वादिविकारेऽलोऽन्त्यविकाराभावः Vār. 4 *on* P. vi. 1. 2.

अन्त्यविग्रहधारिन् (antyavigraha-dhārin) *adj.* possessing the last body, i.e. experiencing the last birth श्रुत्वा केवलिनः पद्ममन्त्यविग्रहधारिणम्। स्तुत्वा ... प्रणेमुः PadmP. (Ra.) 40. 1.

अन्त्यविज्ञान (antya-vijñāna) *n.* knowledge of (the operation of) the final letter or syllable अन्त्यविज्ञानासिद्धमिति चेत् Vār. 2 *on* P. i. 1. 65; ननु चोक्तमुपधासंज्ञायामल्ग्रहणमन्त्यनिर्देशश्चेत्संघातप्रतिषेध इति। नैष दोषः। अन्त्य-

विज्ञानात्सिद्धम् MahāBh. i. 169. 24 (*on* i. 1. 65)

अन्त्यविज्ञानोपरोहिन् (antyavijñānoparohin) *adj*. amounting to the knowledge of the final letter or syllable न च स्वरूपभेदस्तादृशस्तावतां वर्णानां वर्णान्तरेभ्यो (तेभ्यो) वा तावद्भ्यस्तावद्भ्यो वा तादृग्भ्योऽन्त्यविज्ञानोपरोहिणामर्थप्रत्ययात् प्राक् न प्रथते TattvBi. 56. 3.

अन्त्यविधि (antya-vidhi) *m*. **A** operation of the final letter or syllable यथा वादिविधावलोऽन्त्यविधिर्न भवति MahāBh. iii. 6. 18 (*on* vi. 1. 2); यत्र ह्यादिविधिर्नास्त्यलोऽन्त्यविधिना तत्र भवितव्यम् MahāBh. iii. 372. 18 (*on* viii. 1. 18); iii. 358. 3 (*on* vii. 4. 83); **B** performance of the later rite आदितो वा प्रवृत्तिः स्यादारम्भस्य तदादित्वाद्वचनादन्त्यविधिः स्यात् MīmāSū. x. 5. 6; यद्यन्यन्न विधीयेत तदानीमेव शिष्ट्वा श्रूयमाणो नञ् प्रतिषेधार्थः स्यादन्त्यविधौ त्वर्थवादः MayūMāli. 776. 9 (*on* x. 8. 4); **C** last, i.e. obsequial or funeral rite जटायुषः ... कृत्वान्त्यविधिम् ... तद्दुःखतापम् ... रामः ... आससाद DaśāvaC.7.160.

अन्त्यविधिप्रसङ्ग (antyavidhi-prasaṅga) *m*. undesired occasion of the operation of the final letter or syllable अलोऽन्त्यविधिप्रसङ्गस्तु Vār. 2 *on* P. viii. 1. 18.

अन्त्यविपुला (antyavipulā) *f*. name of a metre, pw; MW; Apte.

अन्त्यविमर्दखण्ड (antya-vimardakhaṇḍa) *m*. latter, i.e. second half of a total eclipse पृथक् पृथक् पूर्ववदेव सिद्धे स्फुटे स्त आद्यान्त्यविमर्दखण्डे GrahaGa. 117. 17 (11. 14)

अन्त्यविवर्जित (antya-vivarjita) *adj*. excluding, i.e. not occupying the last, i.e. the twelfth house तेषां लग्नोदये कर्तुरष्टमोदयवर्जिते। शुद्धेऽष्टमे विधौ लग्नात्षडष्टान्त्य-विवर्जिते NāraS. 25. 3.

अन्त्यविवर्जितेन्दु (antyavivarjitendu) *m*. Moon not occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope षडष्टलग्नांत्यविवर्जितेन्दौ सीमंतकार्यं शुभदं सदैव VasiS.25.8.

अन्त्यविशेष (antya-viśeṣa) *m*. finally exclusive or mutually distinct particularity यदि पुनरन्त्यविशेषमन्तरेण योगिनां योगजाद्धर्मात् प्रत्ययव्यावृत्तिः प्रत्यभिज्ञानं च स्यात् PadārthaSaṁ. 322. 3; NyāyKa. 323. 27; PadārthaSaṁ. 322. 7; द्रव्यगुणकर्मसामान्यसमवायान्त्यविशेषाभावाभिधानानां पदार्थानां साधर्म्यवैधर्म्याव-बोधतन्त्राज्ज्ञानमात्रात् YaśasCam. ii. 269. 11; लक्षणस्यात्रापि भावात् इदं तु लक्षणमन्त्यविशेषेष्वस्ति NyāyKa. 13. 19; सामान्यविशेषा गोत्वादयः [?] नित्यद्रव्यवृत्तयः अन्त्यविशेषाः PrakaVi. 506. 19; अन्त्यविशेषाणां व्यावृत्तिबुद्धिहेतुत्वं निर्भिन्ने चेत्तदा स्वरूपादपि व्यावृत्तिबुद्धिप्रसङ्गान्नैकं किंचित्स्यात् PrakaVi. 664. 17; सामान्यान्त्यविशेषौ च समवायश्च तत्त्रयम्। नित्यं क्रिया अनित्याश्च गुणद्रव्ये द्विरूपके AnuVyā. 24B. 1 (*on* ii. 2. 6); अनन्ताश्चान्त्यविशेषाः NyāySu. (Ja.) 349B. 6. (*on* ii. 2. 6); अन्त्यविशेषे हि न किंचिदनुगतमस्ति NyāySu. (Ja.) 373B. 5 (ii. 2. 6); अन्त्यविशेषो व्यावृत्तः Nyāyāmr. 564A. 10; वस्तुतस्तु रूपादेरेव धर्मिव्यावर्तकत्वेनात्यन्तविशेषेऽपि न मानमिति न दृष्टान्तः LaCandr. 808. 22; ननु तर्कशास्त्रेष्वन्त्यविशेषैरेव नित्यद्रव्याणां भेद उक्तः Bhāsk. ii. 133. 5 (*on* ii. 3. 14)

अन्त्यविशेषकल्पना (antyaviśeṣa-kalpanā) *f*. assumption of the finally exclusive or mutually distinct particularity भेदकल्पनाया अन्त्यविशेषकल्पनायाश्च इतरेतराश्रयत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 490. 5 (*on* ii. 3. 53); सर्वत्र भेदप्रत्ययस्य अन्यथासिद्धेर्नान्त्यविशेषकल्पना TattvVai. 179. 15 (*on* 3. 53)

अन्त्यविशेषण (antya-viśeṣaṇa) *n*. **A** attribute of the final letter or syllable किमिदमल्ग्रहणमन्त्यविशेषणमाहोस्विदादेशविशेषणम् MahāBh. i. 130. 4 (*on* i. 1. 52); **B** qualification as minutest or finest अन्त्यविशेषणस्य च व्यावर्त्याभावेन अनर्थकत्वम् TarkSaṁ. (Ā.) 124. 14; अत्र ... टाबाद्यापत्तिः। तस्य तदा लक्षकत्वाभावेऽपि अरण्यस्थदण्डवत् योग्यत्वस्य सत्त्वात्। अतस्तद्व्या-वृत्त्यर्थमन्त्यविशेषणम् MīmāKau. ii. 158. 5 (*on* iii. 1. 12)

अन्त्यविशेषयोगित्व (antyaviśeṣayogi-tva) *n*. the state of possessing the finally exclusive or mutually distinct particularity अन्त्यविशेषवत्त्वमन्त्य-विशेषयोगित्वम् NyāyKa. 21. 10.

अन्त्यविशेषवत् (antyaviśeṣa-vat) *adv*. like the finally exclusive or mutually distinct particularity जातिवदन्त्यविशेषवच्च ... तयोरुपपत्तेः TattvCin. iii. 12. 2; परेषामन्त्यविशेषवत् TattvCin. iv (2). 562. 6; समवायवदित्युपलक्षणम्। सत्तान्त्यविशेषवद्वेत्यपि द्रष्टव्यम् NyāySu. (Ja.) 357B. 13 (*on* ii. 2. 6); अन्त्यविशेष-वदस्य ... तादृक्स्वभावतया सिद्धेः AdvaiSi. 807. 24.

अन्त्यविशेषवत् (antyaviśeṣa-va(n)t) *adj*. possessing the finally exclusive or mutually distinct particularity पृथिव्यादीनां नवानामपि द्रव्यत्वयोगः ... अन्त्यविशेषवत्त्वम् PadārthaSaṁ. 20. 15; अन्त्यविशेषवत्त्वमन्त्यविशेष-योगित्वम् NyāyKa. 21. 10; अन्त्यविशेषवत्त्वेन च भेदकल्पनायामन्योन्या-श्रयापत्तेः Bhām. 505. 13 (*on* ii. 3. 50); अन्त्यविशेषवत्त्वम् एतत् द्रव्यजातीयस्यैव संभवतीत्यर्थः Kiraṇā. 34. 9; न तु मध्यवर्तिभिरन्त्यविशेषवत्त्वादिभिरव्याप्तेः Kiraṇā. 41. 4.

अन्त्यविशेषवश (antyaviśeṣa-vaśa) *m*. [Abl.] on account of the finally exclusive or mutually distinct particularity अन्त्यविशेषवशात् भेदोपपत्तिः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 490. 4 (*on* ii. 3. 53)

अन्त्यविशेषविषय (antyaviśeṣa-viṣaya) *adj*. referring to the finally exclusive or mutually distinct particularity को वा अन्त्यविशेषविषयो निर्णयः Bhāsk. ii. 133. 18 (*on* ii. 3. 14)

अन्त्यविशेषसिद्धि (antyaviśeṣa-siddhi) *f*. establishment or proving of the finally exclusive or mutually distinct particularity अन्त्यविशेषाणां व्यावृत्तिबुद्धिहेतुत्वं निर्भिन्ने चेत्तदा स्वरूपादपि व्यावृत्तिबुद्धिप्रसङ्गान्नैकं किंचित्स्यात्; अतो भेदे सिद्धेऽन्त्यविशेषसिद्धिः PrakaVi. 664. 19.

अन्त्यविशेषस्वरूप (antyaviśeṣa-svarūpa) *n*. nature of the finally exclusive or mutually distinct particularity आदिपदेनान्त्यविशेषस्वरूपेषु स्वरूपत्वसामान्याङ्गीकारेऽत्यन्तव्यावृत्तिधीहेतुत्वं न स्यात् NyāySu. (Ja.) 374B. 7 (*on* ii. 2. 6)

अन्त्यविहीन (antya-vihīna) *adj*. [*f*.-ā] **1** devoid of the explanation of the syllable in the final (position) आदिमान्त्यविहीनास्तु वर्णाः स्युः शरदभ्रवत् TantrRā. 1. 83; **2** devoid of the final letter or syllable चम्पकमाला यत्र भवेदन्त्य-विहीना प्रेमनिधे। छन्दसि दक्षा ये कवयस्तन्मणिबन्धं ते ब्रुवते ŚrutaBo.16.

अन्त्यवृत्त (antya-vṛtta) *f*. last circle सकिन्नरास्तेऽन्त्यवृत्तौ विचिन्त्याः ĪśānŚiPa. i. 15. 86.

अन्त्यवृत्ति (antya-vṛtti) *adj*. observing or practising the livelihood of a Śūdra दण्डे प्रियैर्विरहितः पुरुषोऽन्त्यवृत्तिः Bṛhajjā. 12. 15; JātaPā. 7. 177.

अन्त्यवृद्धि (antya-vṛddhi) *f*. strong grade of the final vowel अन्त्यवृद्धेरेव निषेधः LaŚabdeŚe. ii. 244. 12.

अन्त्यवेदि (antya-vedi) *f*. upper or topmost balcony द्वाराणां पार्श्वयोर्वाथ यथायुक्ति परित्यजेत्। अन्त्यवेद्यूर्ध्वतः कार्यं तद्युक्त्या वेदिकोत्तरम् ŚilpaRa. i. 40. 99.

अन्त्यवेदिन् (antya-vedin) *adj*. knowing or sensitive to the intention अङ्कुशोत्क्षेपमात्रेण यो विद्यादिङ्गितं गजः। अन्त्यवेदी स विज्ञेयः संकीर्णोऽयं मतङ्गजः Mānaso. iv. 3. 608.

अन्त्यवेधस् (antya-vedhas) *m*. last creator (Prajāpati) आदिप्रजापतिः स्याद्येन्नूनं तेनान्त्यवेधसाम्। स्त्रियः स्रष्टुं प्रतिच्छन्दं कृताग्राम्या वधूरियम् RāghPāṇ. (Dha.) 7. 73.

अन्त्यवेला (antya-velā) *f*. last moment धर्मः ... पुपूरे चान्त्यवेलायामित्थं तेन मनीषिणा PrabhāC. 149. 18.

अन्त्यव्यपदेश (antya-vyapadeśa) *m*. designation or attribute as finally exclusive or mutually distinct तस्मात् अन्त्यव्यपदेशात् अत्यन्तव्यावृत्तबुद्धेरेव हेतुत्वात् विशेषा एव विशेषा नान्यत्रान्तर्भूता इति Kiraṇā.25.12.

अन्त्यव्यवाय (antya-vyavāya) *m*. intercourse with a Śūdra ऋष्यशृङ्गेणाप्य-न्त्यव्यवाये प्रायश्चित्तान्तरमुक्तम् Mitā. 465. 22 (*on* 3. 265)

अन्त्यव्याख्यान (antya-vyākhyāna) *n*. latter explanation नैव वा लक्षणमप्रयुक्ते प्रवर्तते, प्रयुक्तानामेव लक्षणेनान्वाख्यानात् इति व्याख्यानान्तरमुक्तम्। तत्रान्त्यव्याख्यानमेव ज्यायः LaŚabdeŚe. i. 320.27.

अन्त्यशब्द (antya-śabda) *m*. **1A** last or final sound न स्पर्शवद्द्रव्यसंयोगे-नान्त्यशब्दो विरुध्यते NyāyVār. 426. 17 (*on* iii. 2. 24); अन्त्यशब्देऽपि पक्षे स्यादाश्रयासिद्धता मम ŚlokaVār. 6. 330 (813. 7); आदिशब्दाद् द्व्यणुकपरिमाणम् आकाशकालदिगात्मनां विभुत्वमन्त्यशब्दमनःपरिमाणम् ... ग्राह्यम् NyāyKa. 18. 15; न च दहनान्त्यशब्दचरमसंस्कारवदिति वाच्यम्। ŚatDū. 63. 11; अन्त्यशब्दैनोपान्त्यशब्दस्य च परीक्षकैर्नाशाभ्युपगमात् SarvaDaKau. 139. 25; **1B** sound or roar at the time of death विशीर्णाङ्गो ममार सहसासुरः। अन्त्यशब्देन तस्याथ बिभाय भुवनत्रयम् GaṇeP. ii. 2. 40; **2** the word *antya* अन्त्यशब्दोऽत्र अचाम् इत्यंतदपेक्षते इति असामर्थ्यात् Nyās. i. 122. 7 (*on* i. 1. 64); अन्त्यशब्दोऽयं शूद्रान्निकृष्टापश(?स)दवचनः BālaKrī. i. 296. 1 (*on* 2. 297); अन्त्यशब्दस्यावसानवाचित्वात् ŚrutaPra. ii. 311. 15 (*on* ii. 2. 34); अन्त्यशब्दस्य च द्वन्द्वान्ते श्रूयमाणस्येवोभयत्रान्वयः LaŚabdeŚe. i. 12. 21; अन्त्यशब्देन पूर्वेषामाक्षेपादिगादिप्रत्याहारेऽकारादिग्रहणं माभूदिति LaŚabdeŚe. i. 14. 17; समासेऽन्त्यशब्दस्य पूर्वनिपातापत्तेः LaŚabdeŚe. i. 15. 16; अन्त्यशब्दः परसमीपबोधकः LaŚabdeŚe. i. 17. 2; **3** word occurring at the end, final word एवमन्त्यशब्दचरमसंस्कारादिष्वपि स्वतोविनाशवादिनो निरस्ताः NyāySiA. 200. 17.

अन्त्यशब्दवत् (antyaśabda-vat) *adv.* like the last or final sound शब्दं नारभते शब्दः शब्दत्वादन्त्यशब्दवत् ŚlokaVār. 6. 105 (757. 5); YuktiSneha. 137. 14 (*on* i. 1. 6)

अन्त्यशब्दविषया (antyaśabda-viṣayā) *adj.* (*f.*) referring to the last or final sound धीरन्त्यशब्दविषया वृत्तवर्णाहितस्मृतिः। वाक्यमित्याहुरपरे Kāvyālaṁ. (Bh.) 4. 6.

अन्त्यशब्दाभिव्यक्ति (antyaśabdābhivyakti) *f.* manifestation of the last or final sound धात्वर्थमात्राभिप्रायेण प्रयोगे संयोगादिभिरनेकान्तात्। न हि शरसंयोगेन गगने किंचित् क्रियते, अन्त्यशब्दाभिव्यक्त्या वा शब्दे NyāyKuA. ii(2). 13. 8.

अन्त्यशरीरत्व (antyaśarīra-tva) *n.* the state of having the last body, i.e. the last birth वधार्थं भरतो भ्रातुश्चक्ररत्नं विसृष्टवान्। तत्तस्यान्त्यशरीरत्वादक्षमं विनिपातने PadmP. (Ra.) 4. 73.

अन्त्यशरीरवियोग (antyaśarīra-viyoga) *m.* separation from, i.e. leaving the last body अन्त्यशरीरवियोगवेलायां सुकृतदुष्कृतयोः किंचिद्धानिः VedāntKau. 321. 5 (*on* iii. 3. 27)

अन्त्यशाखा (antya-śākhā) *f.* **1** last jamb अन्त्यशाखासमा सा च प्रमाणेन विधीयते SamarāSū. 54. 14; **2** last, i.e. little finger मध्याद् दशांशरहिते निजपार्श्वजे तत् पङ्क्त्यंशमात्ररहिते प्रथमान्त्यशाखे TantrSa. 2. 97.

अन्त्यशिरस् (antya-śiras) *n.* top of the last (in the row) ध्रुवाक्षराणि ... विलिख्य तेष्वन्त्यशिरसि बिन्दुं विलिख्य ... तानङ्कान् गुणयेत् ParaśuKS. 13. 2 (312. 17)

अन्त्यशिल्प (antya-śilpa) *adj.* skilled in the craft of the lowest caste नवमेऽन्त्ये जितसेवकोऽन्त्यशिल्पः Bṛhajjā. 18. 11.

अन्त्यशीघ्रकेन्द्र (antyaśīghra-kendra) *n.* final, i.e. corrected anomaly of epicycle of the equation of conjunction अत्रापि चेन्मान्दवदन्त्यशीघ्रकेन्द्रस्य दोर्ज्या क्रियते स्फुटास्याः SiddhāTaVi. 114. 5 (3)

अन्त्यश्लोक (antya-śloka) *m.* last verse अन्त्यश्लोको निगमनग्रन्थः Pratyabhivi. i. 43. 2 (*on* i. 1. 1); इत्यन्त्यश्लोकस्यार्थः SmṛtiCan. iii. 199. 1; अन्त्यश्लोकमभियोक्ता श्रावयितव्यः सामर्थ्यात् SmṛtiCan. iii. 272. 14.

अन्त्यश्लोकद्वय (antya-ślokadvaya) *n.* last couple of verses आद्यश्लोकद्वयेन देवविधिना अन्त्यश्लोकद्वयेन पित्र्यविधिना दानम् ViraMi. (Āhnika.) 365. 17.

अन्त्यषट्क (antya-ṣaṭka) *n.* last hexad (of ten numbers each) द्वित्र्यष्टाधिका द्वात्रयोऽष्टास्त्रिदशाद्येऽन्त्यषट्के त्वनशीतौ वा MugdhaBo. 6. 35 (57. 22)

अन्त्यषडष्टसंस्थ (antyaṣaḍaṣṭa-saṁstha) *adj.* occupying the twelfth, the sixth or the eighth house in the horoscope यः क्षीणचन्द्रोऽन्त्यषडष्टसंस्थः ... कर्तुः स्त्रियं हन्ति VasiS. 38. 20.

अन्त्यसंयोग (antya-saṁyoga) *m.* **A** connection with the last (operation) दधि वा स्यात्प्रधानमाज्ये प्रथमान्त्यसंयोगात् MīmāSū. x. 4. 56; ŚābaBh. 1945. 5 (*on* x. 4. 56); **B** last, i.e. efficacious conjunction आद्यकर्माभावः तदभावादन्त्यसंयोगस्य तन्निर्मितशरीरस्य तेन तत्संबन्धस्य चाभावादनुपायसिद्धः ... मोक्षः SyādvāMañ. 9 (66)

अन्त्यसंस्कारसिद्ध्यर्थम् (antyasaṁskārasiddhyartham) *adv.* for the sake of accomplishment of the funeral rite अन्त्यसंस्कारसिद्ध्यर्थं तस्मिन्नग्नौ यथोदिते। ऋत्विजो जुह्वति नरमन्त्याहुत्यै विधानतः BṛĀraUBhVā. vi. 2. 115.

अन्त्यसंस्थित (antya-saṁsthita) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope शय्यास्वपि वास्तुवद्वदेत् पादैः षट्त्रिनवान्त्यसंस्थितैः JātaPā. 3. 74.

अन्त्यसंख्येय (antya-saṅkhyeya) *adj.* (used as noun) (item) to be counted, i.e. to be considered last अन्त्यसंख्येयसंवित्तिकाले प्रागवलोकिताः ... घटादयः NyāyMañ. ii. 32. 11.

अन्त्यसंज्ञ (antya-sañjña) *adj.* called *antya* **1** (i.e. the part of earth's shadow beyond moon's orbit in the moon-eclipse) एवं कुभाग्राद्यन्द्रगोलावधि कुभाग्रपृष्ठसूत्रखण्डम् अन्त्यसंज्ञं कर्णः ततश्चन्द्रगोलस्थितकुभाविस्तारखण्डस्य ज्या भुजः मध्यसूत्रे तदन्तरं कोटिः SiddhāTaVi. 283. 6; 283. 14; हरायने योऽङ्कः अन्त्यसंज्ञस्तच्चापं चलवृत्ते बिम्बाद्दृक्क्षेपवृत्तावध्येको भुजः द्वितीयः स्पष्टदृक्क्षेपचापम् SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 28. 9; (used as noun) part called *antya* कुभाग्रपृष्ठेन हतं फलज्या स्याद्यान्त्यसंज्ञं तु भुजेन निघ्नम्। कर्णेन भक्तं हि फलज्यकैव SiddhāTaVi. 278. 7; **2** (greatest number) called *antya* शङ्खे त्रयोदश प्रोक्ताः समुद्रे मनुबिन्दवः। अन्त्यसंज्ञे समाख्याता बिन्दवस्तिथिसंज्ञया Mānaso. ii. 2. 101.

अन्त्यसंज्ञकर्ण (antyasañjña-karṇa) *m.* hypotenuse called *antya* (i.e. the part of earth's shodow beyond moon's orbit in moon eclipse) कुभाग्रपृष्ठसूत्रकर्णे भूसदृशं भुजस्तदान्त्यसंज्ञकर्णे क इति (अनुपातः) SiddhāTaVi. 283. 15.

अन्त्यसंज्ञफल (antyasañjña-phala) *n.* output or total called *antya*, i.e. maximised total by applying corrections in the case of retrogration of a planet फलान्तरस्योपचयोऽस्त्यभावस्थानाद्य ... एवं तथैवोपचयोऽन्त्यसंज्ञफलस्थलाद्य SiddhāTaVi. 131. 10.

अन्त्यसंज्ञित (antya-sañjñita) *adj.* **1** named *antya*, i.e. what is corrected or increased by half duration of the node-period पातकालः ...। तस्य संभवकालः स्यात् तत्संयुक्तोऽन्त्यसंज्ञितः SūrySi. 11. 15; **2** named *antya* (Mandaga) called Śūdra दासकन्यासु ये जाता मन्दगैरन्त्यसंज्ञितैः मन्दगा नाम ते ज्ञेयाः BhaviP. 212B. 4 (i. 141. 9)

अन्त्यसत्क्रिया (antya-satkriyā) *f.* last ritual after death किमाकारनिकारेण कुर्वन्त्वस्यान्त्यसत्क्रियाम्। इत्युक्त्वास्मै स मार्गेशः शवमुक्तिमकारयत् RājTa. (Śrī.) 4. 300.

अन्त्यसदेश (antya-sadeśa) *adj.* (used as noun) (grammatical operation) belonging to the same place as that of the final sound अनन्त्यविकारेऽन्त्यसदेशस्य वा Vār. 5 *on* P. vi. 1. 13; अनन्त्यविकारेऽन्त्यसदेशस्य कार्यं भवतीत्येषा परिभाषा कर्तव्या MahāBh. iii. 21. 2 (*on* vi. 1. 13); i. 48. 4 (*on* i. 1. 3); iii. 414. 16 (*on* viii. 2. 80); VyāḍiPari. 52; PariVṛ. (Nī.) 39. 10; ParibhāŚe. 95; अन्त्यभावेऽन्त्यसदेशस्यापि ग्रहणम् KātanPari. 39; अन्त्यसदेश इत्यस्याः परिभाषायाः समाश्रयणादन्त्यसदेशस्यानुदात्तस्योदात्ततरो भवति Nyās. i. 176. 10 (*on* i. 2. 35); अन्त्याभावेऽन्त्यसदेशस्य SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 32; उदात्ततरः। अन्त्यसदेशस्य इत्येके PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 35 (320. 10); अन्त्यसदेशासदेशयोरेकप्रयोगे युगपत्प्राप्ताव (न्त्यस) देशस्येत्यर्थः PariVṛ. (Nī.) 39. 11; LaŚabdeŚe. i. 340. 11; ये तु परिभाषामाश्रयन्ति तेषामन्त्यसदेशस्यैव मुत्वम् Prasā. i. 663. 17 (*on* vi. 3. 92)

अन्त्यसदेशत्व (antyasadeśa-tva) *n.* the state of (grammatical operation) belonging to the same place as that of the final sound उत्तराऽभागेन व्यवधानान्नान्त्यसदेशत्वसंभव इति न तत्रैतत्परिभाषाप्रवृत्तिः LaŚabdeŚe. i. 342. 2.

अन्त्यसदेशत्वाभाव (antyasadeśatvābhāva) *m.* absence of the state of (grammatical operation) belonging to the same place as that of the final sound सत्वं तकारस्यान्त्यसदेशत्वाभावान्न प्राप्नोति Pradī. v. 35B. 28 (*on* vi. 1. 13); अन्त्यसदेशत्वाभावादिति च तद्भावः LaŚabdeŚe. i. 342. 7.

अन्त्यसदेशपरिभाषा (antyasadeśa-paribhāṣā) *f.* convention of (grammatical operation) belonging to the same place as that of the final sound अन्त्यसदेशपरिभाषा नाश्रीयते Nyās. i. 176. 12 (*on* i. 2. 35); आश्रयन्ति न अन्त्यसदेशपरिभाषाम् Pradī. vii. 135. 16 (*on* viii. 2. 80); vii. 135. 17 (*on* viii. 2. 80)

अन्त्यसंतानिन् (antya-santānin) *adj.* (used as noun) (that) which is the last member in a series अन्त्यसंतानिनो न फलानारम्भकत्वम् VedāntKa. 279. 7 (*on*)

अन्त्यसंनिधान (antya-sannidhāna) *n.* nearness, i.e. presence of the lowest caste रामेषु दुःखितानां च स्वरादीनां च निःस्वने। पतितश्वावशूद्रान्त्यसंनिधाने न कीर्तयेत् BṛParāSm. 6. 361.

अन्त्यसंनिपात (antya-sannipāta) *m.* (kind of measure which involves) last clapping of the hands together अथवा अन्त्यसंनिपातवर्जिताभिः कनिष्ठासारितस्य कलाभिरन्विता अन्त्यवस्तुतः षष्ठीमात्रा संहरणं कार्यम् SaṁgīRa. iii. 87. 2 (5. 142)

अन्त्यसप्तन् (antya-saptan) *nu.* last seven ऋक्षेऽन्त्यसप्तस्वतिरेकतोऽन्ये वदन्ति नौकाघटना(का)दिकर्म YuktiKa. 223. 8.

अन्त्यसमय (antya-samaya) *m.* occasion or time of the ultimate or supreme knowledge तस्यैवान्त्यसमये ... कर्मत्रयं युगपद्विनाशयति TātpaVṛ. 19. 19 (*on* 1. 15)

अन्त्यसमयक्षण (antyasamaya-kṣaṇa) *m.* birth of the time of the ultimate or supreme knowledge स चान्त्यसमयक्षणः क्वचिदुपैति पुण्येऽहनि PurāPraSaṁ. 124. 28.

अन्त्यसमीपस्थाकार (antyasamīpasthākāra) *m.* letter *a* occurring near the final, i.e. penultimate *a* vowel अन्त्यसमीपस्थाकारस्य लोपे कृते 'अनुदात्तस्य च यत्रोदात्तलोपः' इत्युदात्तनिवृत्तिस्वरेण विभक्तिरुदात्ता स्यात् Prasā. i. 203. 20.

अन्त्यसहित (antya-sahita) *adj.* associated with the last तस्मादन्तरेणाप्या-दिग्रहणं सामर्थ्यादादेरेवान्त्यसहितस्य संज्ञात्वं विज्ञायते Nyās. i. 134. 25 (*on* i. 1. 71)

अन्त्यसामग्रीमध्य (antyasāmagrīmadhya) *m., n.* middle of the last, i.e. efficacious totality of causes यद्बीजं तदङ्कुरं प्रति प्रयोजकं यथान्त्यसामग्रीमध्यमध्यासीनं बीजं, बीजं चेदं विवादास्पदम् ĀtmaTaVi. 96. 17.

अन्त्यसामान्य (antya-sāmānya) *n.* last, i.e. narrower or lower universal अत्र च प्रातिलोम्येनान्त्यसामान्यात्प्रभृति परसामान्यं यावदुपन्यासः कृतः Kāśi. ii. 117. 16 (*on* 5(3). 60)

अन्त्यसुखदुःख (antya-sukhaduḥkha) *n.* highest or ultimate happiness and sorrow अन्त्यसुखदुःखसंविद्विरोधिनौ हि धर्माधर्मौ NyāyMañ. ii. 70. 10; तावदनेन स्थातव्यं यावद् अन्त्यसुखदुःखविज्ञानं जनयति TātpaṬ. (Vā.) 62. 19 (*on* i. 1. 1); नाभुक्तं क्षीयते कर्म्मेति स्मृतेः अन्त्यसुखदुःखसंविज्ञानविरोधस्य कर्म्मणामवधारणात् TātpaṬ. (Vā.) 71. 19 (*on* i. 1. 1)

अन्त्यसुखदुःखोपभोग (antyasukhaduḥkhopabhoga) *m.* experience of the highest or ultimate happiness and sorrow अन्त्यसुखदुःखोपभोगकालं प्राप्येत्यर्थः TātpaṬ. (Vā.) 565. 22 (*on* iii. 2. 24)

अन्त्यसुखसंविज्ञान (antyasukha-saṁvijñāna) *n.* realisation of the highest or ultimate bliss धर्मः ... कर्तुः प्रियहितमोक्षहेतुः अतीन्द्रियोऽन्त्यसुखसंविज्ञानविरोधी PadārthaSaṁ. 272. 9.

अन्त्यसूक्तफल (antyasūkta-phala) *n.* fruit of the last hymn अन्त्यसूक्तफलान् मा भूद् वियोगो नाविळापद NītiMañ. 163.

अन्त्यसौख्य (antya-saukhya) *adj.* yielding happiness at the end (of life) छत्रोद्भवः स्वजनसौख्यकरोऽन्त्यसौख्यः Bṛhajjā. 12. 16.

अन्त्यस्तोत्र (antya-stotra) *n.* last hymn of praise अन्त्यस्तोत्रीयाणामन्त्यस्तोत्रेषु बाधः BhāṭṭDī. iv. 3. 3 (*on* x. 5. 2)

अन्त्यस्तोत्रीया (antya-stotrīyā) *adj.* (*f.*) belonging or related to the last hymn of praise तत्रान्त्यस्तोत्रीयाणामन्त्यस्तोत्रेषु बाधः BhāṭṭDī. iv. 3. 3 (*on* x. 5. 2)

अन्त्यस्तोम (antya-stoma) *m.* last hymn of praise संधिस्तु रन्ध्रके। अन्त्यस्तोमेऽतिरात्रस्य NānārthāSaṁ. i. 32. 130.

अन्त्यस्त्री (antya-strī) *f.* **A** woman of the lowest caste चण्डालान्त्यस्त्रियो गत्वा ... पतत्यज्ञानतो विप्रः ManuSm. 11. 175; हिंस्रा भवन्ति क्रव्यादाः ... प्रेतान्त्यस्त्रीनिषेविणः ManuSm. 12. 59; चाण्डालान्त्यस्त्रियो गत्वा भुक्त्वा च प्रतिगृह्य च। पतत्यज्ञानतो विप्रो ज्ञानात् साम्यं तु गच्छति MatsyaP. 227. 54; LaŚātāSm. 155; **B** outcaste woman अन्त्यस्त्रीनिषेविणोऽन्त्याः बर्बरादयः ManuBh. 470. 90 (*on* 12. 59)

अन्त्यस्थ (antya-stha) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth house in the horoscope लग्नषष्ठाष्टमान्त्यस्थः करोति च निशाकरः। व्रतिनो रोगमधनं निर्द्धनं दुःखसंचयम् VasiS. 29. 54.

अन्त्यस्थान (antya-sthāna) *n.* **1A** final position एकस्यादौ अन्यस्य वान्त्यस्थाने यमकमिदं स्थूलावृत्तेः स्थूलव्यपेतमुच्यते SaraKaṇṭhā. 216. 6; अन्त्यस्थाने मकारोऽयं पूर्वः स्पर्शे पदान्तगः। उदये तत्सवर्णः स्यात् ŚaiśiŚi. 281; **1B** last place of succession series शण्डिलानां काश्यपावत्सारशाण्डिल्येति। अन्त्यस्थाने देवलो वा असितो वा NirṇaSi. 216. 15; **2** (Math.) (value at) last place in mathematical sequence क्रियैवं सर्वमूलाङ्कं यावत्तत्र पदानि च। अन्त्यस्थानोत्क्रमेणैवं मूलं स्वीयमुदाहृतम् SiddhāTaVi. 51. 16.

अन्त्यस्थिता (antya-sthitā) *adj.* (*f.*) (used as noun) (class) which is pertaining to the last (two), i.e. fifth and sixth types षड्विधा जातिरिष्यते। ... अन्त्यस्थिते कनिष्ठे च त्रिधा जात्या प्रकीर्तिताः Mānaso. iii. 20. 1720.

अन्त्यस्थितिरूप (antyasthiti-rūpa) *adj.* of the form of occupation of the last i.e. the twelfth house in the horoscope (सितेन्दुज्ञगुरूणाम्) एषाम् ... दीक्षालग्ने केन्द्रत्रिकोणषडष्टमान्त्यस्थितिरूपैर्गुणागुणैः (परीक्षेत) VīraMi. (Samaya.) 265. 19.

अन्त्यस्पर्शन (antya-sparśana) *n.* touch of the lowest caste (person) यत्तु भारद्वाजम् न शौचम् ... कुमाराणामन्यत्र प्रोक्षणादन्त्यस्पर्शने स्नानं कुमाराणामेके इति तत् स्पर्शविषयं अन्त्यस्पर्शनवचनात् BālaKrī. i. 128. 18 (*on* 1. 185)

अन्त्यस्वर (antya-svara) *m.* **A** final vowel अस्याश्चार्याया आद्यस्यार्धस्यान्त्यस्वरोऽनेन लक्षणेन गुरुर्भवति Jānāśra. 1. 13 (4); चर्मिवर्मिगारेटकार्कधकाकलङ्कावाकिनाद्य कश्चान्तोऽन्त्यस्वरात् SiddhaHe. vi. 1. 112; यस्यान्त्यस्वरस्याव्यवहितपूर्वं व्यञ्जनं तिष्ठति स ततो विश्लिष्य प्लुतो नोच्चार्य्यः VīraMi. (Saṁskāra.) 452. 15; प्लावनं प्लुतिकरणम्। ... नाम्नोऽन्त्यस्वरस्येत्यर्थः VīraMi. (Saṁskāra.) 454. 18. **B** highest note मूर्च्छना ...। प्रथमादिस्वरारम्भादेकैका सप्तधा भवेत्। तासूच्चार्यान्त्यस्वरांस्तान्पूर्वानुच्चारयेत्क्रमात् SaṁgīRa. i. 112. 4 (1(4). 19)

अन्त्यस्वरत्व (antyasvara-tva) *n.* the state of being the final vowel वेदादौ प्रोक्तः स्वरः ... उपान्त्यः। ततः परं स्वराभावेन तस्यैवान्त्यस्वरत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 330. 29 (*on* i. 2. 8)

अन्त्यस्वरप्लुतत्व (antyasvara-plutatva) *n.* prolation of the final vowel स्त्रीशूद्रौ प्रति प्रत्यभिवादनवाक्ये चान्त्यस्वरप्लुतत्वनिषेधस्य व्याकरणेऽभिधानात् VīraMi. (Saṁskāra.) 453. 2.

अन्त्यस्वरात्मन् (antyasvarātman) *m.* [Inst.] in the form of the final vowel, i.e. *aḥ* श्रीः ... सोमरूपोत्तरा शक्तिकोटिमण्डलमण्डिता। महासृष्टिर्महानन्दा प्रवर्तेऽन्त्यस्वरात्मना LakṣmīT. 19. 29.

अन्त्यस्वरादि (antyasvarādi) *adj.* (used as noun) (element of word) beginning with the final vowel डानुबन्धेऽन्त्यस्वरादेर्लोपः Kātan. ii. 6. 42; iii. 2. 12; iv. 6. 70; डित्यन्त्यस्वरादेः SiddhaHe. ii. 1. 114; vii. 4. 43.

अन्त्यस्वरादिलोप (antyasvarādi-lopa) *m.* elision (of the element) of word beginning with the final vowel अवतेरन्त्यस्वरादिलोपः KātanVṛ. *on* iv. 1. 57; iv. 4. 59.

अन्त्यस्वरान्वित (antyasvarānvita) *adj.* followed by the final vowel, i.e. *aḥ* प्रतिष्ठाथ सरस्वत्याः कथ्यते तन्त्रचोदिता। तारश्च नादो बिन्द्वन्तस्तत्पूर्वोऽन्त्यस्वरान्वितः ĪśānŚiPa. ii. 57. 1.

अन्त्यस्वरितसंज्ञित (antyasvarita-sañjñita) *adj.* designated as the word having circumflex on the last or final syllable यकारस्तु तकारान्तो अन्त्यस्वरितसंज्ञितः (धियो यो नः प्रचोदयात्) AVPari. 34 (1). 2.

अन्त्यस्वार (antya-svāra) *m.* word having the circumflex on the final syllable जुह्वत्यप्याहि जुह्वेऽन्त्यस्वारो गृह्योपभोत्तरे। उकारवान् जुह्वशब्दः संधानं परतो न चेत् BhārŚi. 23 (comm. अन्त्यस्वरितः)

अन्त्यहता (antya-hatā) *adj.* (*f.*) multiplied by the last (figure or digit) शेषकृतिस्त्र्यन्त्यहता स्थाप्योत्सार्यैवमत्र विधिः GaṇiSāSaṁ. 1. 47.

अन्त्यहर (antya-hara) *m.* last denominator एकद्विकत्रिकाद्येकोत्तरनवदशकषोडशान्त्यहराः ... किं फलं तेषाम् GaṇiSāSaṁ. 2. 60.

अन्त्यहस्त (antya-hasta) *m.* hand of the person belonging to the lowest caste अन्त्यहस्ताच्छवे क्षिप्तं काष्ठलोष्टतृणानि च। न स्पृशेत्तु तथोच्छिष्टमहोरात्रं समाचरेत् AtriS.266.

अन्त्यहीन (antya-hīna) *adj.* excluding the last, i.e. the fourth (Āśrama) चत्वारः आश्रमाः ... ब्राह्मणस्य ... अन्येषामन्त्यहीनाश्च क्षत्रविट्शूद्रकर्मणाम् ŚukraNī. 4 (4). 2.

अन्त्यहृत (antya-hṛta) *adj.* divided by the last (figure) अन्त्येन हृतं मध्यं विभाजयेदादिमेन भवति फलम्। विपरीतत्रैराशिकमाद्ये मध्याहृतेऽन्त्यहृते ĀryaSi. 15. 25 (150)

अन्त्यहेतु (antya-hetu) *m.* **1** last, i.e. efficacious cause अथ नापेक्षते नित्यः प्रत्ययान्सहकारिणः। तथापि तद्वियुक्तोऽयं कारको नान्त्यहेतुवत् TattvSaṁ. 409; **2** last probans तत्त्वमस्यादिवाक्यस्याखण्डार्थत्वानुमाने अप्ययुक्ते। ... उक्तरीत्यान्त्यहेतोरसिद्धेश्च Nyāyāmṛ. 469B. 9; स्वपदधर्मिपदाननुगमतादवस्थ्यात्, अन्त्यहेतोर्जीवत्वे व्यभिचाराद्य AdvaiSi. 814. 2.

अन्त्यहोम (antya-homa) *m.* concluding offering or oblation प्रणयनं प्राक् स्रुवाभ्युक्षणात्। परिस्तरणं प्रागन्त्यहोमात् VīraMi. (Saṁskāra.) 1011. 2.

अन्त्या (antyā) *f.* **1A** outcaste woman **1B** woman of the lowest tribe or Cāṇḍāla-class **2** altitude of a planet (or type of an imaginary string or line intercepted between the meridian and the horizon) **3** name of a river **4** last (variety) in the series **5** little finger **6** the word *antyā* **1A** outcaste woman नोद्वहेत् ... कन्याम् ...। नर्क्षवृक्षनदीनाम्नीं नान्त्यपर्वतनामिकाम् ManuSm. 3. 9; ... ऋक्षं नक्षत्रम्। अन्त्या म्लेच्छा SmṛtiCan. i. 201. 16; **1B** woman of the lowest tribe or Cāṇḍāla-class अन्त्याभिगमने त्वङ्क्यः कुबन्धेन प्रवासयेत् YājñaSm. 22. 94 (Mitā. चाण्डाली); VīraMi. (Vyavahāra) 404. 4; **2A** altitude of a planet (or type of an imaginary string or line intercepted between the meridian and the horizon) त्रिज्योदक्चरजायुक्ता याम्यायां तद्विवर्जिता। अन्त्या न तत्क्रमान्योना स्वाहोरात्रार्धसङ्गुणा SūrySi. 3. 35; **2B** type of a radius मध्यक्षितिजयोर्मध्ये या ज्या सान्त्याभिधीयते SūrySi. 13. 14; 3. 39; द्युदलान्त्यज्या त्रिज्या क्षयवृद्धिज्या युतोनान्त्या BrāhmSaphuSi. 3. 34; 3. 37; अन्त्या नतजीवोना नतिरथ नतशिञ्जिनीहता द्युज्या। गभमौर्व्या भक्ताप्तं हृतौ विशोध्यं भवेच्छेदः ĀryaSi. 4. 21 (74); 4. 13 (71); अन्त्याथवोन्मण्डलशङ्कुनिघ्नी चरज्ययाप्ता स दिनार्धशङ्कुः GrahaGa. 79. 11 (9. 36); अन्त्या स्याद्वा त्रिजीवाघ्नी द्युज्यया हृतिरन्त्यका SiddhāTaVi. 183. 5; 182. 23 [*but* pw. day measure, radius ± the sine of ascensional difference] **3** name of a river (नदीषु) कुमुद्वती तोया दुर्गा अन्त्या गिरा एता विन्ध्यपादोद्भवाः VarāP. 85 (366. 14); **4** last (variety) in the series धीराधीराधीराधीरामेदादन्त्ये त्रेधा। अन्त्ये मध्याप्रौढे। ... एवं प्रौढापि त्रेधा Kāvyānu. (He.) 363. 19; **5** little finger कनिष्ठिका कनिष्ठान्त्या PañcTaPra. 7. 14; **6** the word *antyā* याज्ञवल्क्यवचने तु अन्त्यापदं चाण्डालादिस्त्रीपरम्

DaṇḍaVi. 177. 18 [name of a plant *(mustā)* (the roots of which are prescribed for colic), cf. APTE *antya*]

अन्त्यांश (antyāṁśa) *m.* **1** last part (of a vowel) ऋकार आदिरणुमात्रः ... अणुमात्रस्तथान्त्यांशो मध्ये भक्तिर्विधीयते KauhaŚi. 78; **2** last, i.e. upper one-third part (of a pillar) आयामे तु त्रिधा भक्ते चतुरश्रं तु मूलतः। भवेद्य वृत्तो मध्यांशश्चान्त्यांशः शिखिपादवत् ĪśānŚiPa. ii. 34. 11; **3** last, i.e. ninth part (of a zodiac sign) वर्गोत्तमं विनान्त्यांशो विवाहे न शुभप्रदः VasiS. 32. 53; **4** last quarter अन्त्यांश यममूलयोः। दिवा मृत्युप्रदाः पादाः VasiS. 42.49.

अन्त्यांशक (antyāṁśa-ka) *m.* last, i.e. ninth part (of a zodiac sign) अन्त्यांशकश्चेद्विशुभांशकानां मध्ये य एको न शुभप्रदः सः। स एव वर्गोत्तमसंज्ञितश्चेच्छुभप्रदः VasiS. 32. 52; JātaPā. 1. 34.

अन्त्याकार (antyākāra) *m.* last vowel *a* अन्त्याकारस्य चञ्च 'अतो गुणे' ... णिलोपस्यैकादेशस्य वा स्थानिवत्त्वान्न Prasā. i. 46. 17; श्वशुरस्यैति। श्वश्र्वा इति निर्देशादन्त्याकारस्य लोपः LaŚabdeŚe. i. 413. 6.

अन्त्याकार (antyākāra) *adj.* (formula) having the vowel *ā* at the end वस्तुतस्तु बाणशक्तिपादुकां पूजयामीत्याद्यन्त्याकारका एव SetuBa. 94. 25.

अन्त्याकारलोप (antyākāra-lopa) *m.* elision of the last vowel *a* पादशतस्य संख्यादेर्वीप्सायां वुन् लोपश्च इति वुन्प्रत्ययोऽन्त्याकारलोपश्च PariVr̥. (Śi.) 110. 8.

अन्त्याक्षर (antyākṣara) *n.* **1A** final letter (of a formula) ऋगक्षराणां क्रमविपर्यासे मानाभावेनागन्तुकत्वादन्त्याक्षरस्यैव विकारः BhāṭṭCan. 105. 25 (*on* xvi. 1. 12); अन्त्याक्षरं सुधावर्षि मूर्ध्नि ध्यात्वास्य तज्जपेत् ĪśānŚiPa. i. 39. 147; वागादीन्द्रियवर्गम् ... यतस्तु भूतवसुमुख्यन्त्याक्षरैर्मन्त्रवित् PāñcaRā. (Nā.) iii. 2. 18; **1B** final letter (of a verse) वृत्तस्यान्त्याक्षरादारभ्य द्वि चत्वार्यष्टौ षोडश इति प्रतिलोमतो द्विगुणं द्विगुणं वर्धयेत् Jānāśra.6.13; व्यतिक्रमेणाक्षराणि, अन्त्याक्षरम्-श्रीः विट् द्युत् जुष् KāvyKaVr̥. 15. 6 (1. 3); 15. 27 (1. 3); **2** last letter, i.e. *kṣa* हृत्पङ्कजेऽन्त्याक्षरमग्नियुक्तं सानुग्रहार्धेन्दुयुतं सनादम् ĪśānŚiPa. ii. 4. 31.

अन्त्याक्षरत्रय (antyākṣaratraya) *n.* last (expression of a) triad of letters अन्त्याक्षरत्रयम् - उत्तालः सल्लक्ष्मीः सश्रीकः KāvyKaVr̥. 15. 9 (1. 3)

अन्त्याक्षरदशक (antyākṣaradaśaka) *n.* last (expression of a) decade of letters मालिन्याम् ... अन्त्याक्षरदशकम् - विलासारम्भसंरम्भरम्यम् KāvyKaVr̥. 18. 11 (1. 3)

अन्त्याक्षरद्वय (antyākṣaradvaya) *n.* **1** last (expression of a) pair of letters अन्त्याक्षरद्वयम्-सम्यक् वेगात् प्रौढम् KāvyKaVr̥. 15. 7 (1. 3); **2** final two letters, cf. **अन्त्याक्षरद्वयपात.**

अन्त्याक्षरद्वयपात (antyākṣaradvaya-pāta) *m.* **1** exclusion of the final two letters अत्र नन्दिनीच्छन्दसि प्रतिपादमाद्याक्षरद्वयपाते रथोद्धतावृत्तेन, तथान्त्याक्षरद्वयपाते च भद्रिकावृत्तेन भारतीस्तुतिः KāvyKaVr̥. 104. 15 (3. 5); **2** inclusion or addition of the final two letters आद्याक्षरसप्तकच्युतौ अन्त्याक्षरद्वयपाते च गौरीवर्णनं द्रुतविलम्बितवृत्तेन Kāvyānu. (He.) 271. 5.

अन्त्याक्षरनवक (antyākṣaranavaka) *n.* last (expression of a) group of nine letters मालिन्याम् ... अन्त्याक्षरनवकम् - लीलारोचमानप्रपञ्चः KāvyKaVr̥. 18. 9 (1. 3)

अन्त्याक्षरपञ्चक (antyākṣarapañcaka) *n.* last (expression of a) pentad of letters अन्त्याक्षरपञ्चकम् - प्रवरश्रीकम् रुचिरच्छायम् KāvyKaVr̥. 15. 12 (1. 3); मालिन्याम् ... अन्त्याक्षरपञ्चकम् - विभ्राजमानः विस्फारशोभः KāvyKaVr̥. 18. 6 (1. 3)

अन्त्याक्षरविकार (antyākṣara-vikāra) *m.* change or modification of the final letter ऋचमुक्त्वा प्रणौतीत्यादौ त्वाधाराधेयभावाभावान्नान्त्याक्षरविकारः BhāṭṭCan. 106. 3 (*on* xvi. 1. 12)

अन्त्याक्षरषट्क (antyākṣaraṣaṭka) *n.* last (expression of a) hexad of letters अन्त्याक्षरषट्कम् उदञ्चितच्छायः चारुतरच्छायः KāvyKaVr̥. 15. 14 (1.3)

अन्त्याक्षरसप्तक (antyākṣarasaptaka) *n.* last (expression of a) group of seven letters अत्र गौरीश्वरवर्णने सिद्धिच्छन्दसि प्रतिपादमाद्याक्षरद्वयपातेऽन्त्याक्षरसप्तकच्युतौ चेश्वररूपवर्णनमेव Kāvyānu. (He.) 271. 3; मालिन्याम् ... अन्त्याक्षरसप्तकम् राजमानप्रभावः, द्योतमानप्रपञ्चः KāvyKaVr̥. 18. 7 (1. 3)

अन्त्याक्षरसमीप (antyākṣara-samīpa) *n.*[Loc.] near the final letter or syllable वक्त्रनियमेऽन्त्याक्षरसमीपे युजोः ककारः Jānāśra. 2. 22 (1)

अन्त्याक्षरिका (antyākṣarikā) *f.* **1** sport of reciting a verse beginning with the letter with which the previous verse ends प्रतिमालेति। यस्या अन्त्याक्षरिकेति प्रतीतिः JayaMa. 37. 6 (*on* 1. 3); **2** final syllable अन्त्याक्षरिकानवद्यैः पद्यैः ... संस्तूयमाना शिवकेशवाभ्याम् (श्रीशारदाः) VasaViKā. 1. 61.

अन्त्यागमन (antyā-gamana) *n.* act of approaching a woman of the lowest caste अन्त्यागमने वध्यः ViṣṇuSm. 5. 43.

अन्त्यागमनपाप (antyāgamana-pāpa) *n.* sin of approaching a woman of the lowest caste अन्त्यागमनपापस्य पापः पृच्छन्स निष्कृतिम्। विटैर्हास्यावहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः RājTa. (Ka.) 5. 400.

अन्त्याग्निग्रन्थ (antyāgnigrantha) *m.* last book of Agni (fire) अग्निग्रन्थपर्यन्तमिति। ... अन्त्याग्निग्रन्थसहितमिति बोधः LaŚabdeŚe. i. 534. 18.

अन्त्याघ्न (antyā-ghna) *adj.* multiplied by the sine of arc अन्त्याघ्नं दिवसार्धश्रवणं नत्या भजेच्छ्रवण इष्टः ĀryaSi. 4. 25 (76)

अन्त्याङ्क (antyāṅka) *m.* **A** last, i.e. nineteenth number भेदानां यावतां मध्ये ... संख्याङ्कपर्यन्तां लिखेत्संख्याङ्कसंततिम्। अन्त्याङ्के तत्र नष्टाङ्कं पातयेदथ शेषतः SaṁgīRa. iii. 168. 4 (5 (3). 326); **B** (Math.) last number of mathematical equation सावयवाङ्कस्य वर्गार्थम् ... खण्डगुणनरीत्या गुणनेऽन्त्यपङ्क्तावन्त्याङ्कस्य वर्गः ... षष्टिभक्तः SiddhāTaVi. 53. 24.

अन्त्याङ्ककृति (antyāṅka-kr̥ti) *f.* square of the last number in mathematical equation द्व्यादिस्थानस्थिताङ्कानां वर्गेऽन्त्याङ्ककृतिः SiddhāTaVi. 51. 6;51.9.

अन्त्याङ्गनासेविन् (antyāṅganā-sevin) *adj.* who enjoys, i.e. approaches a woman of the lowest caste मणिमुक्ताप्रवालानां कूटहृत्पाशहारकः। हिंसकोऽन्त्याङ्गनासेवी परीक्ष्यः शपथैः सदा BrhaspaSm. 47. 15.

अन्त्याङ्गुली (antyāṅgulī) (also *antyāṅguli*) *f.* last, i.e. little finger सः ... लिलेख चौरीचीत्कारतारं कलमरेखया। अन्त्याङ्गुल्या ... लालयेत्पुंसिताक्षरः NarmaMā.1.132.

अन्त्याच् (antyāc) (Gr.) last vowel णमितोऽन्त्याचोऽन्तेऽन्त्यस्यादौ MugdhaBo. 1. 15 (3. 5); अन्त्याच्प्रभृतिशब्दष्टिसंज्ञः स्यात् PrakriKau. i. 70. 8.

अन्त्याजपेक्ष (antyāj-apekṣa) *adj.* dependant on the last vowel ननु च यद्यपि प्रयोगे पूर्वेण नुमा परस्य नुमोऽ(अ)न्त्याजपेक्षम् आनन्तर्यम् विहन्यते Pradī. vi. 65. 19 (*on* vii. 1. 72)

अन्त्याजपेक्षा (antyāj-apekṣā) *f.* [Inst.] with regard to the last vowel अन्त्याजपेक्षया तु बाध्यबाधकभाव एव PadMañ. *on* KāśiVr̥. *on* P. i. 2. 33 (316. 10)

अन्त्याजादि (antyāj-ādi) *adj.* **1** (used as noun) element of word or syllable beginning with the final vowel अन्त्याजादेः CāndraVyā. v. 3. 138; इष्ठेमेयः-स्वन्त्याजादेः CāndraVyā. v. 3. 158; डित्यन्त्याजादेः ŚākaṭāVyā. i. 2. 107; अन्त्याजादिष्टिः। अन्त्यो योऽच्। तदादिवर्णष्टिसंज्ञः स्यात् MugdhaBo. 3. 15 (12. 5)

अन्त्याजादिलोप (antyājādi-lopa) *m.* elision of the element of the word or syllable which begins with (its) final vowel अणादौ यचि परतो नकारान्तायाः प्रकृतेरन्त्याजादिलोपः CāndraVyā. v. 3. 139.

अन्त्याज्यकार्य (antyājyakārya) *n.* concluding act of offering of clarified butter आज्यनिर्वापः प्रागन्त्याज्यकार्यात् VīraMi. (Saṁskāra.) 1011. 5.

अन्त्याज्या (antyā-jyā) *f.* sine of arc regarding the altitude of a planet कुदलांत्याज्या छेदोमध्यछाया यथोक्तकरणैर्वा। अन्त्याज्या छेदाद्यैर्मध्यछायाथवा बहुधा BrāhmSphuSi. 3. 50.

अन्त्याञ्जलि (antyāñjali) *m.* concluding offering of handful (of waters) विसृष्टोऽन्त्याञ्जलीन् तासां दत्त्वा जातः सभूभुजा (राजस्त्रीणाम्) HammīMaKā. 13. 187.

अन्त्यातिरिक्त (antyātirikta) *adj.* (used as noun) (one) which is distinct from the last one विमत इति विशेषणे भागासिद्धः तवान्त्यातिरिक्तानामप्रत्यक्षत्वात्, तस्यैव पक्षत्वे व्यर्थविशेषणत्वात् PrakaVi. 284. 16.

अन्त्यातिशय (antyātiśaya) *m.* final efficacy अन्त्यातिशयोऽङ्कुरादिवेति किमत्र शक्तिकल्पनया NyāyKuA. i. 40. 3.

अन्त्यातिशयवत् (antyātiśaya-vat) *adv.* like the final efficacy कार्यदर्शनादध्यवसीयते अन्त्यातिशयवत् NyāyKuA. i. 57. 8.

अन्त्यादि (antyādi) *adj.* **1** (used as noun) (element of word or syllable) beginning with the final vowel अचोऽन्त्यादि टि P. i. 1. 64; अन्त्याद्यचष्टिः। ... अचां योऽन्त्योऽच् तदादि शब्दरूपं टिसंज्ञं भवति JaineVyā. i. 1. 65 (15. 23); अन्त्यादीति बहुव्रीहिः। अचां मध्ये योऽन्त्योऽच् स आदिर्यस्य शब्दरूपस्य तत् तथोक्तम् Nyās. i. 122. 6 (*on* i. 1. 64); **2** person belonging to the lowest caste etc. रथ्या मार्गमात्रं, तद्गताः कर्दमाः, तोयानि च, पक्केष्टकानि मठादीनि चान्त्यादिभिः स्पृष्टानि मारुतेनैव शुद्ध्यन्ति VīraMi. 273. 7 (*on* 1. 197)

अन्त्यादिक्रम (antyādi-krama) *m.* order of the highest (note) etc. त्रिचतुश्श्रुतिकौ मध्यग्रामे पञ्चमधैवतो। अन्त्यादिक्रमयोगेन व्यत्ययात्सप्त मूर्छनाः BhāvPra. 188. 16 (7)

अन्त्यादिधनज्ञान (antyādidhana-jñāna) *n.* act of finding out the amount of the last, i.e. the first term etc. in arithmetical progression) यथोत्तरचयेऽन्त्यादिधनज्ञानाय करणसूत्रं वृत्तम् Līlā. 118 (4)

अन्त्यादियोनि (antyādi-yoni) *m.,f.* origin or birth in the lowest caste etc. एवं दशविधं मनोवाक्कायजं पापं सप्रत्ययं साभ्यासं चाचरितमन्त्यादियोनिप्राप्तिनिमित्तमुक्तमिति वेदितव्यम् Aparā. 998. 12 (*on* 3. 135)

अन्त्यादिसप्ताह (antyādi-saptāha) *m.* the last and the first week ऋत्वोरन्त्यादिसप्ताहावृतुसन्धिरिति स्मृतः AṣṭāHṛ. i. 3. 58 (comm. ऋत्वोः शिशिरवसन्तयोर्ग्रीष्मप्रावृषोरित्यादिकयोरन्त्यश्चादिश्च यौ सप्ताहौ तावृतुसंधिरिति स्मृतः); AṣṭāSaṁ. i. 18. 3 (1. 4)

अन्त्यादिस्पृष्ट (antyādi-spṛṣṭa) *adj.* contaminated by Cāṇḍāla etc. पक्वेष्टकाभिश्चितानि गृहादीनि अन्त्यादिस्पृष्टानि मारुतेनैव शुध्यन्ति Aparā. 280. 28 (*on* 1.197)

अन्त्यादिहीनयोनिता (antyādihīnayoni-tā) *f.* the state of being of low origin such as the Cāṇḍāla etc. ईश्वरः ... तेन चान्त्यादिहीनयोनितामापद्यते। अन्त्याश्चण्डालादयः Mitā. 384. 29 (*on* 3. 131)

अन्त्यादेश (antyādeśa) *m.* substitute for the final letter ङित्वं गुणाद्यभावाय नान्त्यादेशाय। भवताद्वा PrakriKau. ii. 22. 9; तद्बृहतोः सोऽन्त्यादेशे तु तद् दुर्वारम् LaŚabdeŚe. ii. 184. 5.

अन्त्यादेशत्व (antyādeśa-tva) *n.* the state of being a substitute for the final letter इदं प्रयोजनं सर्वादेशत्वे एव नान्त्यादेशत्वेऽप्रत्ययत्वात् LaŚabdeŚe. ii. 446. 2; अन्योन्याश्रयेण सर्वादेशत्वालाभे अन्त्यादेशत्वमेव स्यात् LaŚabdeŚe. ii. 446. 13; "एरुः" इति प्रकरणे 'तिह्योस्तात्' इति न्यासेनानयोरिवर्णस्य तादिव्यर्थकेनान्त्यादेशत्वसिद्धौ LaŚabdeŚe. ii. 446. 15.

अन्त्यादेशत्वार्थम् (antyādeśatvārtham) *adv.* for the sake of being the substitute for the final letter न च तातङि ङित्करणं नान्त्यादेशत्वार्थम् किं तु गुणवृद्धिप्रतिषेधार्थम् PāṇiTaVāNaMā. 87. 22.

अन्त्यादेशार्थ (antyādeśārtha) *adj.* meant for the substitution of the final letter अत्र ऋकारस्य निर्दिश्यमानत्वेऽपि ङकारो मित्रावरुणावित्यादौ देवताद्वन्द्वविषयेऽन्त्यादेशार्थः LaŚabdeŚe. ii. 140. 8.

अन्त्यादेशार्थम् (antyādeśārtham) *adv.* for the sake of the substitution for the final letter यदि हि ङित्करणस्यान्यप्रयोजनं न स्यात् ततोऽन्त्यादेशार्थं स्यादित्यर्थः Prasā. ii. 22. 17.

अन्त्याद्यदलैक्य (antyādyadalaikya) *n.* sum of the obscuring and the obscured bodies made half (by the diameter) यष्ट्या विध्यङ्गुलया वृत्तं परिलिख्य संप्रसार्य दिशः। अन्त्याद्यदलैक्येनाद्यमपरमर्धेन चाद्यस्य PañcSi. 11. 1.

अन्त्याद्यपद (antyādya-pada) *n.* greatest and lowest number (of arithmetical equation) रूपप्रक्षेपपदे पृथगिष्टक्षेप्यशोध्यमूलाभ्याम्। कृत्वान्त्याद्यपदे ये प्रक्षेपे शोधनेवेष्टे BrāhmSphuSi. 18. 66.

अन्त्याद्यशब्द (antyādya-śabda) *m.* the latter and the former word अन्त्याद्यशब्दौ विहाय सर्वः शब्दः प्रत्यक्षः Tarkāmṛ. 9. 16.

अन्त्याधस् (antyādhas) *adv.* below or under the last (deity) अन्त्याधः पूजयेद्विद्यां तद्वद्विद्यां महेश्वरीम्। मन्त्रविद्यागणस्यान्तः कुलशक्तिं निवेशयेत् MālinīT. 11. 10.

अन्त्याधिकरण (antyādhikaraṇa) *n.* last section अन्त्याधिकरणस्य ... नैतस्मिन्पादे संगत्यपेक्षा ŚivārkaMaDī. i. 518. 17 (*on* i. 4. 7): 'बह्वल्पं वा स्वशाखोक्तं ग्राह्यम्' इत्यादिकं चानुकल्पविधानार्थमिति द्वितीयस्यान्त्याधिकरणे स्थितम् GuruCandr. i. 450. 12.

अन्त्याधिप (antyādhipa) *m.* ruler of the outer region or border territory, feudatory ruler गङ्गायमुनयोर्मध्ये कृत्स्नोऽयं विषयस्तव। मध्ये पृथिव्यास्त्वं राजा भ्रातरोऽन्त्याधिपास्तव MahāBhā. i. 82. 5.

अन्त्याध्यवसान (antyādhyavasāna) *n.* ascertainment of being the last, i.e. the final or decisive अथापि वक्ता विवेकी सन्नितरवचनार्थं प्रयुङ्क्ते, श्रोता च न विविङ्क्ते, तदाप्येकस्य विवेकेनाध्यारोपाभावादितरस्य अन्त्याध्यवसानान्नैकमपि प्रति गौणत्वोपपत्तिः TantrVā. 321. 5 (*on* i. 4. 22)

अन्त्यानयनार्थम् (antyānayanārtham) *adv.* for the sake of drawing or measuring the altitude of a planet यष्टिकोटौ त्रिज्याकर्णः कृतोऽन्त्यानयनार्थम् SiddhāTaVi. (Śeṣavā.) 21. 1.

अन्त्यानुप्रास (antyānuprāsa) *m.* type of alliteration (wherein alliteration occurs at the final position) व्यञ्जनम् ...। आवर्त्यतेऽन्त्ययोज्यत्वादन्त्यानुप्रास एव तत् SāhiDa. 477. 2.

अन्त्यानुभव (antyānubhava) *m.* final experience तस्मात् पूर्वसंस्कारापेक्षोत्तरोत्तरानुभवाहिताधिकाधिकसंस्कारोत्पत्तिक्रमेणोपान्त्यसंस्कारापेक्षादन्त्यानुभवात् तदुत्पत्तिः NyāyKa. 268. 22; **2** experience of the final letter यदि तु वर्णानां निरन्तरोत्पादवतां निरन्तरा एवानुभवास्तदा विनश्यदविनश्यदवस्थयोः उपान्त्यान्त्यानुभवयोरेव सहभावः शङ्कनीयः NyāyVārPari. 305. 8; पूर्ववर्णानुस्मृतिनिचयसहितान्त्यवर्णानुभवस्योपान्त्यान्त्यवर्णवस्तुस्मृत्यनुभवयोर्निरन्तरं द्रुतमुच्चार्यमाणवस्तुपक्षे विनश्यदवस्थयोरुपान्त्यान्त्यानुभवयोः ... ज्ञानकारणत्वं न संभवति Kiraṇā. 333. 20.

अन्त्यानुयायिन् (antyānuyāyin) *adj.* follower of a Śūdra शूद्राश्च ब्राह्मणाचाराः शूद्राचारास्तथा द्विजाः। अन्त्यानुयायिनश्चाद्या वर्णास्तदुपजीविनः BṛParāSm. 1. 36.

अन्त्यानुवाक (antyānuvāka) *m.* last chapter or section of scripture प्रथमानुवाके गायत्री छन्दः ... अन्त्यानुवाके प्रथमा बृहती MānŚS. 239. 3.

अन्त्यान्त्यपाद (antyāntyapāda) *m.* last quarter of the last stanza प्रगाथस्मरणसमाख्ययोरेव ... प्रग्रथनम्। तच्च न पूर्ववत् द्विरावृत्त्या, अपि तु अन्त्यान्त्यपादस्य सकृदावृत्त्यैव BhāṭṭDī. iii. 107. 23 (*on* ix. 2. 6)

अन्त्यान्यस्थानकृति (antyānyasthāna-kṛti) *f.* square of the last (digit) and other (i.e. remaining) places in a number अन्त्यान्यस्थानकृतिः परस्परस्थानसंगुणा त्रिहता GaṇiSāSaṁ. 1. 46.

अन्त्यान्विता (antyānvitā) *adj.* *(f.)* accompanied by the last, i.e. Bṛhat Pṛṣṭhya Stotra माध्यन्दिनान्तीया बार्हतलिङ्गाः सूर्यवत्य आर्भवान्तीया दशमादन्त्यान्विताः NidāSū. 97. 18 (6. 2)

अन्त्यापक्रमज्याघ्नी (antyāpakramajyā-ghnī) *adj.* *(f.)* multiplied by the sine of the greatest declination लग्नं पर्वान्तनाडीनां कुर्यात्स्वैरुदयासुभिः। तज्ज्यान्त्यापक्रमज्याघ्नी लम्बज्याप्तोदयाभिधा SūryaSi. 5. 3 (comm. परमया क्रान्तिज्यया गुणिता)

अन्त्यापाकरण (antyāpākaraṇa) *n.* refutation of the last (question) मध्यमोऽनुप्रश्नः अन्त्यापाकरणादेव अपाकृतः TaiUBh. 273. 2 (*on* 2. 8)

अन्त्याप्त (antyāpta) *adj.* obtained after the division by the current Rsine difference ज्यासंकलितात्क्रमशः शोधितजीवा मखिर्मखेः शेषम्। मख्याहतमन्त्याप्तं पूर्वयुतं तद्भवति चापः MaBhāsk. 8. 6.

अन्त्याप्रव्रजितागम (antyāpravrajitāgama) *m.* act of approaching a woman who is of the lowest caste and an ascetic कुबन्धेनाङ्क्य गमयेदन्त्याप्रव्रजितागमे AgniP. 257. 73.

अन्त्याब्धि (antyābdhi) *m.* excellent sea क्षाराब्धेरुत्तरतो जम्बूद्वीपं क्षितेरर्धम्। याम्येऽर्धेऽन्यद्वीपाम्बुधयोऽन्त्याब्धौ हुताशनो वसति ĀryaSi. 16. 10 (186) (comm. अन्त्याब्धौ सुजलसमुद्रे)

अन्त्याभाव (antyābhāva) *m.* absence of the final letter *(ṇit)* अन्त्याभावेऽन्त्यसदेशस्य SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 2. 32.

अन्त्याभिगमन (antyābhigamana) *n.* act of approaching a woman of the Cāṇḍāla-class अन्त्याभिगमने त्वङ्क्यः कुबन्धेन प्रवासयेत्। शूद्रस्तथान्त्य एव स्यादन्त्यस्यार्यागमे वधः YājñaSm. 2. 294; अन्त्याभिगमन इति, अन्ते भवोऽन्त्यो यतोऽधमा शूद्रजातिर्नास्ति तस्याश्चाण्डाल्या गमने ... निःसारयेत् DīpKa. 73. 7 (*on* 2. 294); अन्त्याभिगमन इति। अन्त्या चाण्डाली तद्गमने त्रैवर्णिकान्प्रायश्चित्तानभिमुखान् ... स्वराष्ट्रान्निर्वासयेत् VīraMi. 744. 18 (*on* 2. 294)

अन्त्याभिगमनदण्ड (antyābhigamanadaṇḍa) *m.* name of a chapter (dealing with the punishment for approaching a woman of the lowest caste) अन्त्याभिगमनदण्डः DaṇḍaVi. 176. 1.

अन्त्याम्बुधर्मस्थ (antyāmbudharma-stha) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth, the fourth or the ninth house in the horoscope इन्दुः ... खेष्वष्टान्त्याम्बुधर्मस्थैर्विबुधैर्जन्मतः शुभः NāraS. 12 (0). 2.

अन्त्याराधन (antyārādhana) *n.* gratification at the time of death मदनरेखा तु धाष्टर्यमालम्ब्य भर्तुरन्त्याराधनं कारयामास KathāK. 15.8.

अन्त्याराधनाक्रिया (antyārādhanā-kriyā) *f.* worship or religious rite at the time of death चतुरशीतिवर्षायुर्मितैः श्रीहेमसूरिभिः। निजावसानं निश्चित्यारेभेऽन्त्याराधनाक्रिया KumāDeC. (So.) 33. 16.

अन्त्यारिसंस्थित (antyāri-saṁsthita) *adj.* occupying the last, i.e. twelfth or the sixth house in the horoscope जीवस्थानात्तु शीतांशुर्निधनान्त्यारिसंस्थितः। योगोऽयं संकटो नाम शोभने निधनप्रदः VasiS. 42. 22.

अन्त्यार्घ (antyārgha) *m.* remnant price (in a transaction) तुल्यापच्छेदधनान्त्यार्घाभ्यां विक्रयक्रयार्घौ प्राग्वत् GaṇiSāSaṁ. 5. 107; छेदच्छेदकृतिघ्नावनुपातात् समधनानि भिन्नेऽन्त्यार्घे GaṇiSāSaṁ. 5. 107½; पुनरपि अन्त्यार्घे भिन्ने सति

समधनानयनसूत्रम् GaṇiSāSaṁ. 5. 109½ (1)

अन्त्यार्घगुण (antyārgha-guṇa) *adj.* multiplied by the remnant price ज्येष्ठधनं सैकं स्यात् स्वविक्रयेऽन्त्यार्घगुणमैकं तत् GaṇiSāSaṁ. 5. 102.

अन्त्यार्ण (antyārṇa) *m., n.* last letter '*kṣa*' अन्त्यार्णमविमुक्तं तु कुर्यात्पञ्चम-षष्ठयोः PāraS. 24. 22; साग्निमनुस्वरबिन्दुस्फुरितान्त्यार्णकबीजमजितादौ TantrSa. 5. 55; **2** (du.) last two letters रयो व्याप्तेन शुचिना युतं स्यात् तदनन्तरम्। अन्त्यार्णौ वह्निवासिन्याः TantrRa. 3. 45.

अन्त्यार्थ (antyārtha) *adj.* referring to the last (word in the list in the SūtraP. v. 4. 87) sense 'excellent' 'उत्तम-शब्दोऽन्त्यार्थः पुण्यशब्दमाह PrakriKau. i. 555. 2 (*on* v. 4. 90); SiddhāKau. 185B. 2 (*on* v. 4. 90)

अन्त्यार्ध (antyārdha) *m.* **A** the latter half (of a zodiac sign) दाताध्य-रतोऽल्पसुतो भोगी स्थिरसौहृदोऽन्त्यार्धे Sārā. 48. 10; **B** last half of the verse अन्त्यार्धार्थमाह। तत आनेति BālamBha. i. 602. 2 (*on* 1. 279); [hinder-part, buttock *nt.*]

अन्त्यालयस्थ (antyālaya-stha) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth house in a horoscope गतिः पृच्छतः शीघ्रमेवाभिधेया निवृत्तिं पथोऽमीभिरन्त्यालयस्थैः DaivaVa. 4. 4.

अन्त्याल्रूपत्व (antyālrūpa-tva) *n.* the state of being of the form of the last letter इयङि अन्त्यस्य ... समुदायस्य चान्त्याल्रूपत्वाभावाल्लोपाप्राप्त्या तस्यैकदेश्युक्तित्वावश्यकत्वात् LaŚabdeŚe. ii. 509. 18.

अन्त्यावधिमत्त्व (antyāvadhimat-tva) *n.* the state of possessing the last limit, i.e. destruction कालस्याप्याविघकत्वेनान्त्यावधिमत्त्वात् AdvaiSi. 753. 13.

अन्त्यावधिरहित (antyāvadhi-rahita) *adj.* devoid of the last limit, i.e. destruction न च अन्त्यावधिरहितस्य ब्रह्मान्यस्य मुक्तावसत्त्वम् न सिद्धम् AdvaiSi. 753. 10.

अन्त्यावयव (antyāvayava) *m.* **1** minutest or finest part एवं आ अन्त्यावयवेभ्यो विकल्प्य अवयवी निराकार्यः Kāśi. ii. 36. 21 (*on* 5 (2). 17); **2** last digit (of time) तिथिर्नाम ... °चन्द्रकलानां मध्ये एकैकस्याः कलायास्सूर्यमण्डले नाद्यावयवविप्रकर्षादारभ्य अन्त्यावयवविप्रकर्षः आदावयवसंनिकर्षादारभ्यान्त्यावयवसंनिकर्षो वा यावता कालेन जायते तावान्कालः BhāṭṭDī. ii. 214. 18 (*on* v. 4. 7); **3** the latter part (of body) तृणजलूका ... पूर्वावयवमुपसंहरति अन्त्यावयवस्थाने BṛĀraUBh. 609. 7 (*on* iv. 4. 3)

अन्त्यावयवता (antyāvayava-tā) *f.* the state of being the final part, i.e. letter अथवा ... न्यायाद्धर्मसमाम्नाये प्रथमनिर्दिष्टस्याकारस्यैवान्त्यावयवता तथा चाकारान्तः गोत्रशब्द उच्चारणीय इति गम्यते CaturCin. iii (i). 1105. 4.

अन्त्यावयवसाधारण (antyāvayava-sādhāraṇa) *adj.* common to the last component or member of syllogism पातञ्जले च परार्थं संहत्यकारित्वादिति सूत्रकारेणानुमानं कृतं तत्तु यथाश्रुतमेवान्त्यावयवसाधारणम् SāṁkhyaPraBh. 35. 33 (*on* 1. 66)

अन्त्यावयविगत (antyāvayavi-gata) *adj.* belonging to the final composite whole आदिग्रहणात् परममहत्त्वम् अन्त्यावयविगतरूपरसगन्धस्पर्शपरिमाणानि Kiraṇā. 30. 6.

अन्त्यावयविगुण (antyāvayavi-guṇa) *n.* quality of the final composite whole तथान्त्यावयविगुणान् ... विहाय सजातीयारम्भकत्वं साधर्म्यं द्रष्टव्यम् Upask. 29. 4 (*on* i. 1. 10)

अन्त्यावयविचेष्टा (antyāvayavi-ceṣṭā) *f.* activity of the final composite whole शरीरमन्त्यावयविचेष्टाभोगेन्द्रियाश्रयः। अन्त्यावयविचेष्टाश्रय इत्येकं लक्षणम् TārkiRa. 121. 3.

अन्त्यावयवित्व (antyāvayavi-tva) *n.* the state of being the final composite whole दुकूलस्यान्त्यावयवित्वात् संयोगमात्रं न तदारब्धं कार्यमिति PrakaVi. 514. 21; अन्त्यावयवित्वात् द्रव्यानारम्भकत्वं अध्यक्षविरुद्धम् TarkSaṁ. (Ā.) 30. 23; तत्रान्त्यावयवित्वे सति चेष्टाश्रयत्वमेकं लक्षणम् NyāySiA. 209. 13; नखनिकृन्तनस्यान्त्यावयवित्वेन ... कारणत्वस्यैवासंभवात् NyāySu. (Ja.) 226B. 12 (*on* i. 4. 6); Nyāyāmṛ. 282B. 5 (*on* 1. 32); GuruCandr. ii. 281. 13; यदि हस्तादौ शरीरव्यवहारो न भवति तदा अन्त्यावयवित्वेन विशेषणीयम् SiddhāMu. 17. 11 (*on* 38)

अन्त्यावयवित्वाभाव (antyāvayavitvābhāva) *m.* absence of the state of being the final composite whole दुकूलादेः अन्त्यावयवित्वाभावे च अविशेषात् TarkSaṁ. (Ā.) 32. 2.

अन्त्यावयविद्रव्य (antyāvayavi-dravya) *n.* substance which is the final composite whole न तावत् काठिन्यं नाम चतुर्विंशतिगुणादतिरिक्तं गुणान्तरमिष्टम्, नाप्यारम्भकावयवसंयोगविशेषः, अन्त्यावयविद्रव्ये प्रतीतेः PrakaVi. 504. 21.

अन्त्यावयविन् (antyāvayav-in) *adj.* which is the final composite whole (and hence, which cannot function as the cause of further product) भोगायतनमन्त्यावयवि शरीरम् Lakṣaṇā. 3. 12; SaptaPa. 122 (35); यदवच्छिन्ने आत्मनि भोगस्तदन्त्यावयवि शरीरम् Kiraṇā. 54. 13; TarkKau. 3. 6; अन्त्यावयवि भोगाश्रय इति द्वितीयं लक्षणम् TārkiRa. 121. 9; अन्त्यावयवीन्द्रियाश्रय इति तृतीयं लक्षणम् TārkiRa. 122. 2; प्राग्भाववत् कार्यम् ... अन्त्यावयवि SaptaPa. 120 (34); 121 (35); TarkKau. 3. 7; SarvaDaKau. 12. 22; कोऽयमन्त्यावयवी यः कार्यस्यानारम्भकः सः PrakaVi. 514. 22; शरीरम् ... भोगसाधनम् अन्त्यावयवि इति अयुक्तम् TarkSaṁ. (Ā.) 31. 14; आरब्धद्रव्यमन्त्यावयवि स्पर्शरहितम् NyāySu. (Ja.) 366B. 6 (*on* ii. 2. 6); द्रव्याणाम् अन्त्यावयविनाम् ... ये संयोगास्तान् विहायेति द्रष्टव्यम् Upask. 43. 4 (*on* i. 1. 27); अन्त्यावयविनामपि घटादीनां तन्मध्यस्थजलादिवायुसंयोगाद्यवच्छेदकत्वानुभवात् LaCandr. 42. 3; कपालद्वयसंयोगेन घटो जायते, घटस्त्वन्त्यावयवी Tarkāmṛ. 4. 14; (used as noun) (product) which is the final composite whole (and hence, which cannot function as a cause for further product) एषा दिक् अन्त्यावयविभ्यो अवतरन्ती आद्यणुकमवतिष्ठते PrakaPañ. 302. 14; इह चान्त्यावयविभ्यः प्रभृति द्व्यणुकमखिलम् ... अवगतम् ĪśvaSi. (Yā.) 72. 15; किं त्वा परमाणुभ्यः आन्त्यावयविभ्यो यावन्त केचन तेषां सर्वेषां प्रत्येकवर्तिनो गरिम्णः समाहृत्य TattvVai. 31. 8 (*on* 1. 25); न चान्त्यावयविनामनारम्भकत्वादेव तादृशगुणानधिकरणानामपि ... अनुपाधित्वम् TattvPradī. (Ci.) 175. 1; ततश्चेष्टाश्रयाणामन्त्यावयविनां तावच्छरीरत्वप्रसङ्गः NyāyKu. 95. 12.

अन्त्यावयविनिरास (antyāvayavi-nirāsa) *m.* elimination or refutation of the final composite whole अन्त्यावयविनिरासस्तु आवयोः समानम् PadārthaTaNi. 27.1.

अन्त्यावयविपरिमाण (antyāvayavi-parimāṇa) *n.* dimension of the final composite whole आदिशब्दात् ... द्व्यणुकपरिमाणम् ... अन्त्यावयविपरिमाणं च इत्यादि ग्राह्यम् NyāyKa. 18. 15.

अन्त्यावयविपर्यन्त (antyāvayavi-paryanta) *adj.* extending up to the final composite whole परमाण्वपगमे ... द्व्यणुकमवश्यं नश्यति ... त्रसरेणवोऽवश्यं विनश्यन्ति। तन्नाशे तत्कार्यमित्यनेनैव क्रमेणान्त्यावयविपर्यन्तः प्रलयः Kiraṇā. 188. 19; परमाणुमारभ्यान्त्यावयविपर्यन्तस्य ... सर्वस्यापि प्रत्यक्षत्वं स्यात् NyāySu. (Ja.) 314A. 11 (*on* ii. 2. 4)

अन्त्यावयविपर्यन्तम् (antyāvayaviparyantam) *adv.* up to the final composite whole अन्त्यावयविपर्यन्तमायातो गुणविशेषः स्नेहः Kiraṇā. 69. 12; एवमन्त्यावयविपर्यन्तं कार्यं नश्यति SarvaDaKau. 12. 21.

अन्त्यावयविमात्रवृत्ति (antyāvayavimātra-vṛtti) *adj.* existing in mere final composite whole अथवा ... अन्त्यावयविमात्रवृत्तिचेष्टावद्वृत्तिजातिमत्त्वं वा तत् SiddhāMu. 17. 14 (38)

अन्त्यावयविविभुद्रव्य (antyāvayavi-vibhudravya) *n.* all-pervading substance which is the final composite whole अन्त्यावयविविभुद्रव्याणि तथान्त्यावयविगुणान् ... विहाय सजातीयारम्भकत्वं साधर्म्यं द्रष्टव्यम् Upask. 29. 4 (*on* i. 1. 10)

अन्त्यावयविविशेष (antyāvayavi-viśeṣa) *m.* particular type of the final composite whole अन्त्यावयविविशेष एव विग्रहपदवाच्यः LaCandr. 745.24.

अन्त्यावयविस्थूलद्रव्य (antyāvayavi-sthūladravya) *n.* gross substance which is the final composite whole अन्त्यावयविस्थूलद्रव्यारम्भकपरमाणुषु क्रिया SarvaDaKau. 12. 19.

अन्त्यावशेष (antyāvaśeṣa) *m.* ultimate remainder in the degradation of divisor अन्त्यावशेषं भजनान्मिथो यद्भवेद्दृढाङ्कः SiddhāTaVi. 385. 13.

अन्त्यावसाना (antyāvasānā) *adj.* (*f.*) ending in nasal अन्त्यावसाना दुर्मित्रा शेषा द्वे द्वे प्रकीर्तिताः PārāŚi. 121; (used as noun) (Kaṇḍikā) ending in nasal षडर्धं च त्रयश्चैव द्विपञ्चान्त्यावसानयोः (कण्डिकयोः) PārāŚi. 124.

अन्त्यावसायिन् (antyāvasāy-in) *m.* **A** man of the lowest caste who is a son of a Cāṇḍāla by a Niṣādī, viz. Cāṇḍāla, Śvapaca, Kṣatṛī, Sūta, Vaidehaka, Māgadha and Āyogava त्यजेत् पितरं राजघातकम् ... यश्चान्त्यावसायिभिः सह संवसेत् GautDS. iii. 2. 1; सोऽहमन्तावसानानाम् (अन्त्यावसायिनाम्) हरमाणः परिग्रहात्। न स्तेयदोषं पश्यामि MahāBhā. xii. 139. 39; न संवसेच्च पतितैर्न चाण्डालैः ... न मूर्खैः ... नान्त्यैर्नान्त्यावसायिभिः ManuSm. 4. 79; KūrmaP. 556. 17 (2. 16); PadmP. i. 55. 24 (v.l.); निषादस्त्री तु चण्डालात्पुत्र-मन्त्यावसायिनम्। श्मशानगोचरं सूते बाह्यानामपि गर्हितम् ManuSm. 10. 39; अन्त्यावसायिभिर्यो वाकृष्यते दक्षिणामुखः SuśruS. i. 110. 2 (Calcutta Ed.); क्लान्तसाहसिकश्रान्तनिर्धनान्त्यावसायिनः NāraSm. 99. 182 (4)*; उदक्याश्वशृगालादीन्

सुतिकान्त्यावसायिनः। स्पृष्ट्वा स्नायीत शौचार्थम् MārkP. 35. 28; BrahmP. 221. 135; VāyuP. ii. 17. 24; चतुर्वर्णस्य वक्ष्यामि सामान्यं गृहपञ्चकम्।... आषोडशादिति परं नूनमन्त्यावसायिनाम् MatsyaP. 254. 29; अन्त्यावसायीति निषादस्त्रियां चण्डालाञ्जातो वक्ष्यते ManuBh. i. 359. 8 (*on* 4. 79); अन्त्यावसायिनं चण्डालमेव वदन्ति ManuBh. ii. 342. 27 (*on* 10. 39); अन्त्यावसायिनामन्नं भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत् AgniP. 173. 29; पञ्चदश्यां शुक्लपक्षे फाल्गुनस्य नरोत्तम। पाखण्डान् ... तथैवान्त्यावसायिनः। ... नैव चालपेत् BhaviP. 755A. 5 (iv. 104. 1); न दूतमुपहन्यात् ...। तेषामन्त्यावसायिनोऽप्यवध्याः NītiVā. 13. 19; अन्त्यावसायिभिः सूतमागधाद्यैः ManvaVi. 493. 25 (*on* 4. 79); चाण्डालान्निषाद्यां श्मशानवासी अन्त्यावसायी जायते BālamBha. i. 307. 17 (*on* 1. 95); SarvaDaKau. 12. 21; **B** man of mixed caste शूद्रेण ... उत्पन्नः ... वैश्यायामन्त्यावसायी VasiSm. 18. 1; अन्त्यावसायिनः प्रतिलोमजाः (साक्ष्ये अपात्राः) Aparā. 669. 2 (*on* 2. 70); 669. 20 (*on* 2. 70); **C** outcaste person अन्त्यावसायिनो बाह्याः सूताद्याः ManvaVi. 1431. 12 (*on* 11. 175); [one who lives on the border of the city or village, pw. Apte]

अन्त्यावसायिनी (antyāvasāyinī) *f.* woman of the lowest caste (daughter of a Cāṇḍāla by a Niṣādī) त्यजेत्पितरम् ... यः ... अन्त्यावसायिभिः सह संवसेदन्त्यावसायिन्यां वा GautDS. iii. 2. 1; यः पुनर्हीनां स्त्रियमन्त्यावसायिनीमविशेषात् सकामामकामां वा गां चाभिगच्छति Mitā. 313. 25 (*on* 2. 289)

अन्त्यावसायिनीगमन (antyāvasāyinī-gamana) *n.* act of approaching a woman of the lowest caste अन्त्यावसायिनीगमने कृच्छ्राब्दः GautDS. iii. 5.32.

अन्त्यावसायिप्रवर (antyāvasāyi-pravara) *adj.* eminent among the men of the lowest caste विप्रवरास्तु काले नोपासते यत्नत एव सन्ध्याम्। नीचास्त एवाभिहिताः सुरेशैरन्त्यावसायिप्रवरास्त एते BrahmP. 167. 11.

अन्त्यावसायिवत् (antyāvasāyi-vat) *adv.* like a man of the lowest caste स्मृत्यन्तरदर्शनादन्त्यावसायिवद्दर्शनस्पर्शनयोर्दुष्टाः शैवादिशास्त्रप्रतिपन्नाः शैवादयस्त्रैविद्यवृद्धैर्मन्यन्ते Aparā. 18. 23 (*on* 1. 7)

अन्त्यावसायिसंज्ञ (antyāvasāyi-sañjña) *adj.* named as Antyāvasāyin (man of the lowest caste) निषादी चण्डालादन्त्यावसायिसंज्ञम् ... श्मशानवासिनम् ... जनयति ManvaMu. 433. 31 (*on* 10. 39)

अन्त्यावसाय्युच्छिष्ट (antyāvasāyy-ucchiṣṭa) *n.* food left by the man of the lowest caste अन्त्यावसाय्युच्छिष्टभोजने तु चाण्डालपतितादीनामुच्छिष्टान्नस्य भक्षणे चान्द्रायणं चरेद्विप्रः Mitā. 490. 12 (*on* 3. 289)

अन्त्यावस्थ (antyāvastha) *adj.* **1** remaining in the wretched condition अन्त्यावस्थोऽपि बुधो न गुणान् विजहाति Pañcā. 123. 16; Subhāṣi. 243; **2** being in the last stage of life अन्त्यावस्थोऽपि महान् स्वामिगुणान्न जहाति तु शुद्धतया PañcT. (Kos.) 4. 76 (231. 2)

अन्त्यावस्था (antyāvasthā) *f.* **1** last stage of life उषस्तिः ... अन्त्यावस्थां प्राप्तः ChāndoUBh. 64. 13; दशमी अन्त्यावस्थोच्यते अत्यन्तवार्धकोपलक्षणमेतत् ManuBh. i. 147. 5 (*on* 2. 137); अपि चान्त्यावस्थायामुभयथा गुणः ManuBh. ii. 51. 16 (*on* 7. 176); (राजा) यदि कथंचिदन्त्यावस्थायां रणं नोपलभेत ManuBh. ii. 325. 12 (*on* 9. 323); अन्त्यावस्थायामेव ... मरणव्यपदेशो युक्तः SyādvāMañ. 16 (109); **2** wretched condition पादपतनेन वान्त्यावस्थायां ग्राहयेत् JayaMa. 201. 4 (3. 2); **3** last, i.e. efficacious state तत्र येन स्वरूपेणान्त्यावस्थायां घटादिकं विनश्यति तद्येत् स्वरूपमुत्पन्नमात्रस्य विद्यते, तदानीमुत्पादानन्तरमेव तेन विनष्टव्यमिति व्यक्तमस्य क्षणिकत्वम् TarkBhā. (Mo.) 19. 12; SyādvāMañ. 16(66)

अन्त्यावस्थाकाल (antyāvasthā-kāla) *m.* **1** time of the last stage of life अन्त्यावस्थाकालयोग्योपयोगं दध्रेऽभीष्टं नागमापद्भनं वा ... अन्यः ŚiśuVa. 18. 31 (comm.नाशकाले); **2** time of the last, i.e. efficacious state, ŚiśuVa. 18. 31 (comm.साधनान्तरकाले)

अन्त्यावस्थाभाविन् (antyāvasthā-bhāvin) *adj.* being in the last, i.e. efficacious state प्रत्येकमेव हि कार्यजननाय समर्था अन्त्यावस्थाभाविनः क्षणाः NyāyKa. 74. 9.

अन्त्यावस्थिति (antyāvasthiti) *f.* persistence of the last measure or dimension (of the individual soul) अन्त्यावस्थितेश्चोभयनित्यत्वादविशेषः BrahmSū. ii. 2. 34 (Rā. जीवस्य यदन्त्यं परिमाणं मोक्षावस्थागतं तस्य पश्चाद्देहान्तरपरिग्रहाभावादवस्थितत्वात्); अन्त्यावस्थितिः मुक्तिसमयावस्थितिस्तस्मात् हेतोः AṇuBh. 137. 14 (*on* ii. 2. 35); अन्त्यावस्थितेः मोक्षावस्थायाश्चाविशेषात् GoviBh.137.6 (*on* ii.2.36)

अन्त्यावृत (antyāvṛta) *adj.* repeated with the letter *kṣa* अन्त्यावृतं ततो वृत्तमाच्छाद्याष्टदलेष्वपि। मृत्युञ्जयपुटं बाह्ये षोडशच्छदनाम्बुजे ĪśānŚiPa. i. 45.75.

अन्त्यावृति (antyāvṛti) *f.* last diagram तदस्त्रमयदेवतास्त्वथ यथावदन्त्यावृतौ सुगन्धिकुसुमादिभिः समभिपूज्य मन्त्रं जपेत् ĪśānŚiPa. i. 18. 34.

अन्त्याश्रम (antyāśrama) *m., n.* last order or stage of life यातु भवान् कुसुमपुरं वयमप्यन्त्याश्रमे समाश्रयणम्। अङ्गीकुर्मोऽविद्याप्रहाणसंसिद्धये नियतम् KuṭṭaMa. 495; अन्त्याश्रममिति ख्यातं ब्रह्मादिभिरनुष्ठितम् KūrmaP. 154. 2 (1. 14); कारयित्वा स संन्यासं ददौ योगमनुत्तमम् यत्तत्पाशुपतं योगं अन्त्याश्रममिति श्रुतम् SaurP. 27. 28.

अन्त्याश्रमवर्तिन् (antyāśrama-vartin) *adj.* existing in the last order or stage of life सदनं गुरूपसदनम् ...। धनमभिलाषनिरोधनमन्त्याश्रमवर्तिनां पुंसाम् VairāŚ. (A.) 88.

अन्त्याश्रमसद्भाव (antyāśrama-sadbhāva) *m.* existence of the last order or stage of life पूर्वत्रोपपादितोऽन्त्याश्रमसद्भावः BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 396. 3 (*on* iii. 4. 25)

अन्त्याश्रमस्थ (antyāśrama-stha) *adj.* being in the last order or stage of life शुचिः समग्रीवशिरःशरीरः। अन्त्याश्रमस्थः सकलेन्द्रियाणि निरुध्य ... मुनिर्गच्छति ... तमसः परस्तात् KaivaU. 1. 5; ŚivārkaMaDī. ii. 411. 23 (*on* iii. 4. 47); यस्मिन् कामपि बन्धकीमभिलषन्नन्त्याश्रमस्थोऽपि सन् कश्चिन्माद्यति भूसुरः प्रबलयत्यार्यश्च तत्साहसम् MadaKeC. 17.

अन्त्याश्रमिन् (antyāśram-in) *adj.* (used as noun) (one) being in the last order or stage of life श्वेताश्वतरः अत्याश्रमिभ्यः (v.l. अन्त्याश्रमिभ्यः) परमं पवित्रं प्रोवाच सम्यक् ŚvetāU. 6. 21; अत्याश्रमी (अन्त्याश्रमी, pw.) सर्वेश सकृद्वा जपेत् KaivaU. 2. 24; पूर्वाधिकरणे निरूपितम् अन्त्याश्रमिणामनुपपत्तेराधानाद्यनपेक्षा विद्या BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 397. 5 (*on* iii. 4. 26); अन्त्याश्रमिणामेव ज्ञानध्याने नापरेषामिति पूर्वः पक्षः BrahmSūBh. (Śrī.) iii. 411. 9 (*on* iii. 4. 47); योगी ... तृतीयोऽन्त्याश्रमी प्रोक्तः ... अन्त्याश्रमी परमहंसः YogSāSaṁ. 13. 9(1)

अन्त्याष्टमराशि (antyāṣṭama-rāśi) *m.* the last, i.e. the twelfth and the eighth house क्रूरैर्धनान्त्याष्टमराशिसंस्थैः। जातः पुरस्तान्म्रियते प्रजा वै TājiNī. iii. 6. 121 (400)

अन्त्याष्टमवर्ज्य (antyāṣṭama-varjya) *adj.* excluding the eighth and the last, i.e. twelth house (in the horoscope) सप्तान्त्याष्टमवर्ज्येषु (स्थानेषु) शेषाः शस्ताः ग्रहोत्तमाः। तेषामपि तथा सूर्यश्चन्द्रः षष्ठो न शस्यते ViṣṇuDhaP. ii. 87. 37.

अन्त्याष्टारिवर्ज्य (antyāṣṭāri-varjya) *adj.* not occupying the last, i.e. the twelfth, the eighth and the sixth house (in the horoscope) भौमः शशाङ्कः। लग्नान्त्याष्टारिवर्ज्यः VasiS. 32. 152.

अन्त्यासिद्धि (antyāsiddhi) *f.* non-obtainment of the last (item) संबन्धेन ... पञ्चमेन केनचिद्येत् सोऽपि केनेति अनवस्थायामन्त्यासिद्धौ पूर्वेषामसिद्धिः स्यात् TarkBhā. (Mo.) 5. 8.

अन्त्याहत (antyāhata) *adj.* multiplied by the last (figure) स्थाप्यो घनोऽन्त्यस्य ततोऽन्त्यवर्गः। आदित्रिनिघ्नस्तत आदिवर्गस्त्र्यन्त्याहतोऽथादिघनश्च सर्वे Līlā. 23.

अन्त्याहुति (antyāhuti) *f.* **1** funeral offering सचिवा नरेन्द्रं दिधक्षयन्तः समुद्दूहुरारात्। अन्त्याहुतिं हावयितुं सविप्रांश्चिचीषयन्तोऽध्वरपात्रजातम् Bhaṭṭi. 3. 33; ते ... समीपेऽन्त्याहुतेः सास्राः Bhaṭṭi. 19. 14; एनं मृतमग्नये अग्न्यर्थमेव अन्त्याहुत्यै हरन्ति ऋत्विजः BṛĀraUBh. 776. 1 (*on* vi. 2. 14); ऋत्विजो जुह्वति नरमन्त्याहुत्यै विधानतः BṛĀraUBhVā. vi. 2. 115; **2** last offering अन्त्याहुत्यपेक्षया द्वितीया श्रद्धाहुतिः VedāntKa. 342. 26 (*on* iii. 1. 1)

अन्त्याहुत्यन्त (antyāhuty-anta) *adj.* concluding with the funeral offering पुरुषः ... अतिशयदीप्तिमान्, निषेकादिभिरन्त्याहुत्यन्तैः कर्मभिः संस्कृतत्वात्, संभवति निष्पद्यते BṛĀraUBh. 776. 7 (*on* vi. 2. 14)

अन्त्याहृता (antyāhṛtā) *adj.* (*f.*) divided by the sine of altitude (of Sun or any other planet) उद्वृत्तश्रुतिनिघ्नी चरजीवान्त्याहृता द्युदलकर्णः ĀryaSi. 4. 18 (73); 4. 31 (78)

अन्त्याहोरात्र (antyāhorātra) *n.* last (complete) day and night संपूर्णाशौचस्यान्त्याहोरात्रमध्ये संपूर्णाशौचान्तरस्य यदा संनिपातः तदा ... न शुद्धिः SmṛtiCan. vi. 62. 17.

अन्त्यूति (ánty-ūti) *adj.* [AltGr. II. 1. 286] who has help near or at hand अर्चा॑मि सु॒म्न॒यन्न॒हमन्त्यू॑तिं म॒यो॒भुव॑म् ṚV. i. 138. 1 (Sāy. अन्त्यूतिम् आसन्नरक्षणम्)

अन्त्येच् (antyec) (Gr.) final vowels excluding *a* ञणित्यन्त्येजुङतोः MugdhaBo. 8. 50 (86. 17)

अन्त्येतर (antyetara) *adj.* other than the last पत्नीसंयाजसंस्था किं सर्वेष्वन्त्येतरेषु वा (अहःसु) NyāyMāVi. 425. 23 (*on* ix. 1. 9); शब्दस्य ... अन्त्येतरस्य कार्यविनाशित्वम् MānaMe. 225. 2.

अन्त्येतरर्क्षस्थ (antyetararkṣa-stha) *adj.* occupying what is other than the last, i.e. the twelfth house (in the horoscope) षडष्टान्त्येतरर्क्षस्थो नष्टो ज्ञोऽर्धशुभप्रदः TājiNī. ii. 6. 280.

अन्त्येष्टि (antyeṣṭi) *f.* funeral rite or sacrifice अन्त्येष्टिमात्मनः कृत्वा MārkP. 3. 45; अन्त्येष्टिं दिग्बलिक्रमम् ... ज्ञात्वा कर्माणि साधयेत् KulārT. 16. 38; पतितानां न दाहः स्यान्नान्त्येष्टिः KūrmaP. 625. 1 (2. 23); ते ... । अन्त्येष्टिं चक्रिरे तस्य SkandP. vi. 67. 9; अन्त्येष्टयश्च कर्मजडानविदुषः प्रति न त्वात्मतत्त्वपण्डितान् Bhām. 47. 11 (*on* i. 1. 1); प्रमृते खलु यजमाने ... अन्त्येष्टिः क्रियते TātpaṬ. (Vā.) 633. 8 (iv. 1. 62); संस्थितानां तु सर्वेषामन्त्येष्टिः कथ्यतेऽधुना ĪśānŚiPa. ii. 62. 1; अन्त्यकर्मान्त्येष्टिः। मृत्याय कुर्वत एतन्न धर्माय Aparā. 1152. 6 (*on* 3. 289); श्मशानमन्त्येष्टिः ManvaVi. 111. 23 (*on* 2. 16); आचार्यादिरसपिण्डस्य मृतस्य शिष्योऽन्त्येष्टिं कृत्वा ... शुद्धो भवति ManvaMu. 207. 7 (*on* 5. 65); ManvaMu. 244. 33 (*on* 6. 86); तस्य स तातस्य ... । अन्त्येष्टिं विदधाति स्म VīraBhā. 3. 1; श्मशानं तत्संबन्धिन्यन्त्येष्टिः तदन्ताः क्रिया मन्त्रतो मन्त्रकरणिकाः VīraMi. 26. 19 (*on* 1. 10); पितृमेधमन्त्येष्टिं समाचरेत् BālamBha. iii. 75. 14 (*on* 3. 24)

अन्त्येष्टिकर्तृ (antyeṣṭi-kartṛ) *m.* one who performs funeral rite इदमप्यन्यस्मिन्नन्त्येष्टिकर्तरि सति नान्यथा BālamBha. iii. 75. 13 (*on* 3. 24)

अन्त्येष्टिकर्मन् (antyeṣṭi-karman) *n.* performance of funeral rite चत्वारिंशच्च ते सर्वे निषेकाद्याः प्रकीर्तिताः। मखदीक्षा च विविधा तथैवान्त्येष्टिकर्म च BṛParāSm. 6. 203; वारुणीं पिबेत् ... ब्राह्मणस्य सदा पेयं क्षत्रियस्य रणागमे। गोलम्भने तु वैश्यस्य शूद्रस्यान्त्येष्टिकर्मणि KulārT. 5. 84.

अन्त्येष्टिकाल (antyeṣṭi-kāla) *m.* time of funeral rite अन्त्येष्टिकाले मन्त्रः सूर्यं ते चक्षुर्गच्छतु NyāyVār. 375. 7 (*on* iii. 1. 29)

अन्त्येष्टिक्रिया (antyeṣṭi-kriyā) *f.* funeral ceremonies, MW.

अन्त्येष्टिगत (antyeṣṭi-gata) *adj.* pertaining to the funeral rite वाजसनेयकगतो योऽग्निः षष्ठोऽन्त्येष्टिगतः प्रसिद्धवदुपन्यस्तः तम् ... उपसंहृत्य रूपैक्यं गृह्यताम् PrakaVi. 809. 21.

अन्त्येष्टिपटल (antyeṣṭipaṭala) *m.* name of the sixty-second chapter of the second half of the Īśānaśivagurudevapaddhati इति श्रीमदीशानशिवगुरुदेवपद्धतौ सिद्धान्तसारे उपरिभागे क्रियापादे अन्त्येष्टिपटलो द्विषष्टितमः ĪśānŚiPa. ii. 62. 92 (101)

अन्त्येष्टिपर्यन्त (antyeṣṭi-paryanta) *adj.* extending up to or ending with the funeral rite गर्भाधानादिरन्त्येष्टिपर्यन्तो यस्य वर्णस्य मन्त्रैरनुष्ठानकलाप उक्तः ManvaMu. 36. 19 (*on* 2. 16)

अन्त्येष्टिविधि (antyeṣṭividhi) *m.* name of a book, pw.

अन्त्येष्टिविलम्ब (antyeṣṭi-vilamba) *m.* delay in the (performance of) funeral rite अन्यथा यावदंशलाभं भर्त्रन्त्येष्टिविलम्बोऽपि प्रसज्येत VīraMi. (Vyavahāra.) 489. 11.

अन्त्येष्टिसापेक्ष (antyeṣṭi-sāpekṣa) *adj.* dependent on the funeral rite अनेनान्त्येष्टिसापेक्षपरमापूर्वव्यावृत्तिः ŚrutaPra. iB. 99. 23.

अन्त्यैकादशाक्षर (antyaikādaśākṣara) *n.* last eleven letters (मालिन्याम्) अन्त्यैकादशाक्षराणि - परिणाहस्फीतलक्ष्मीविलासम् KāvyKaVṛ. 18. 13 (1. 3)

अन्त्योक्त (antyokta) *n.* statment at the end आचरेत् ब्रह्मयज्ञं तु मध्याह्ने तु परेऽहनि। इति आपस्तम्बीयत्वेन पाठः। तत्रेदं प्रतिभाति। तत्र तावदन्त्योक्तं निर्मूलं तत्स्मृताविदानीं नोपलम्भात् BālamBha. i. 102. 23 (*on* 1. 24½)

अन्त्योङ्कारसमायुक्त (antyoṅkāra-samāyukta) *adj.* [*f.* - ā] consisting of the mystic or sacred syllable which is *Om* at the end (अक्षमालाम्) अन्त्योंकारसमायुक्तां मन्यन्ते मुनयोऽपरे BṛParāSm. 4. 48; प्रणवो भूर्भुवः स्वश्च पुनः प्रणवसंयुतम्। अन्त्योंकारसमायुक्तं मन्यन्ते कवयोऽपरे (जपम्) BālamBha. i. 110. 12 (*on* 1. 24½)

अन्त्योच्छिष्टभोजन (antyocchiṣṭa-bhojana) *n.* act of eating the food left by a Śūdra अन्त्योच्छिष्टभोजने तु अन्त्यानां भुक्तशेषं तु भक्षयित्वा द्विजातयः ... इत्यापस्तम्बोक्तं द्रष्टव्यम् Mitā. 490. 9 (*on* 3. 289)

अन्त्योच्छ्वास (antyocchvāsa) *m.* act of breathing out at the time of death (कन्या) हीनजातीये निर्वृत्तप्रीतिविशेषा तदा आन्त्योच्छ्वासात् संयतैव तिष्ठेत् ManuBh. ii. 223. 9 (*on* 8. 365)

अन्त्योत्तर (antyottara) *adj.* which has a nasal (occurring) in the final position अनन्त्यान्त्यसंयोगेऽनन्त्यपूर्वेऽन्त्योत्तरे व्यवधानवर्जिते तत्र यमा वर्तन्ते GautŚi. 1. 2 (450)

अन्त्योत्तर (antyottara) *n.* (type of) poetic composition wherein the answer is at the end प्राहुः ... प्रश्नोत्तरसमं पृष्टप्रश्नं भग्नोत्तरं तथा। आदिमध्योत्तराख्ये द्वे अन्त्योत्तरमतः परम् VidaMuMa. 1. 11.

अन्त्योत्तरजाति (antyottara-jāti) *f.* type of poetic composition wherein the answer is at the end इत्यन्त्योत्तरजातिः VidaMuMa. 2. 28 (1)

अन्त्योद्वृत्तनृघात (antyodvṛtta-nṛghāta) *m.* product of the sine of altitude and sine of place (on the apparent horizon) वासरार्धनरः। अन्त्योद्वृत्तनृघातश्चरगुणभक्तो दिनार्धना यद्वा ĀryaSi. 4. 14 (71)

अन्त्योदयग (antyodaya-ga) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth and the rising, i.e. the first house **(in the horoscope) सप्ताष्टान्त्योदयगे शशिनि** सपापे शुभक्षणवियुक्ते। न च **कण्टकेऽस्ति कश्चिच्छुभस्तदा मृत्युरादेश्यः** LaJāta. v. 0.5.

अन्त्योदाहरण (antyodāharaṇa) *n.* example of the last (in a series) अन्त्योदाहरणम् 'वृद्धिरादैज्' इति LaŚabdeŚe. i. 41. 12; अन्त्योदाहरणं पटयति इत्यादि LaŚabdeŚe. i. 82. 3.

अन्त्योदाहरणद्वय (antyodāharaṇadvaya) *n.* last pair of examples यदपि अन्त्योदाहरणद्वये गार्हस्थ्ययोग्यायोग्यविषयत्वेन आपदनापद्विषयत्वेन च व्यवस्थोपपत्तेरविरोधः इत्युक्तम् तद् ... परिहर्तव्यम् MīmāKau. i. 18. 25 (*on* i. 3. 3)

अन्त्योन्मिति (antyonmiti) *f.* last or modified value (in solving non-homogeneous equation) अन्त्योन्मितौ कुट्टविधेर्गुणाप्ती ते भाज्यतद्भाजकवर्णमाने BījGa. 9. 134.

अन्त्योपग (antyopaga) *adj.* occupying the last, i.e. the twelfth house (in the horoscope) क्रूरैरन्त्योपगैः स्वबलभेदः DaivaVa. 15. 9.

अन्त्योपधलक्षणप्रतिषेध (antyopadhalakṣaṇa-pratiṣedha) *m.* prohibition of what is indicated in the case of the final and the penultimate vowel तद्धितेष्वचामादिवृद्धावन्त्योपधलक्षणप्रतिषेधः Vār. 1 *on* P. vii. 2. 117.

अन्त्योपधलक्षणा (antyopadha-lakṣaṇā) *adj.* (*f.*) indicated in the case of the final and the penultimate vowel तद्धितेष्वचामादिवृद्धावन्त्योपधलक्षणाया वृद्धेः प्रतिषेधो वक्तव्यः MahāBh. iii. 315. 4 (*on* vii. 2. 117); अथ यत्रादिवृद्धिः प्रतिषिध्यते तत्र अन्त्योपधलक्षणा कस्मान्न भवति Pradī. vi. 182. 15 (*on* vii.2.2)

अन्त्योपधावृद्धि (antyopadhā-vṛddhi) *f.* strong grade of the final and the penultimate (vowel) आदिवृद्धिरन्त्योपधावृद्धिं बाधते PrakriKau. i. 697. 1; त्वाष्ट्रो जागत इत्यादौ चादिवृद्ध्या अन्त्योपधावृद्धिनिवृत्तिर्न स्यात् PāṇiTaVāNaMā. 98. 1.

अन्त्योपसंहार (antyopasaṁhāra) *m.* act of summing up the lowest castes पूर्वेषामेव किंचिदधिकोऽन्त्योपसंहारः ManvaVi. 264. 17 (*on* 2. 240)

अन्त्योपान्त्यपिण्ड (antyopāntya-piṇḍa) *m., n.* the last and the penultimate rice-ball (as offering to the Pitṛs) अन्त्योपान्त्यपिण्डविभागेऽपि हविर्बहुत्वानपायादूहेन प्रयोगे प्राप्ते ... द्वयोरेव हविषोर्व्यावर्तनीयत्वात् BhāṭṭCan. 26. 12 (*on* xiii. 3. 19); 27. 1 (*on* xiii. 3. 20)

अन्त्योपान्त्यभाव (antyopāntya-bhāva) *m.* the state or condition of being the final and the penultimate letter न च अन्त्यस्य ग्राह्यत्वेऽपि शब्दस्य उपान्त्यस्य नित्यानुमेयत्वम् इति विभागः संभाव्यते अन्त्योपान्त्यभावे मानाभावात् TarkSaṁ. (Ā.) 119. 28.

अन्त्योपान्त्याङ्गुली (antyopāntyāṅgulī) (also antyopāntyāṅguli) *f.* little and ring fingers अन्त्योपान्त्याङ्गुलीभिश्च पिधाय वदनाम्बुजम्। ... निरीक्षेत बिन्दुम् YogŚā. 5. 249.

अन्त्यौज (antyauja) *adj.* (used as noun) (one) which is the last odd place or figure in a notation (counted from the right) अन्त्यौजादपहृतकृतिमूलेन द्विगुणितेन युग्महृतौ। लब्धकृतिस्त्याज्यौजे द्विगुणदलं वर्गमूलफलम् GaṇiSāSaṁ. 1. 36.

अन्त्यौष्ठ (antyauṣṭha) *m.* the last, i.e. nasal labial (stop) रक्षोहणं बलं त्याज्यं अन्त्यो(?न्त्यौ)ष्ठो बल उच्यते AmoghŚi. 9.

अन्त्र (antra) *n.* [Liṅgānu. (Vā.) 10. 20; Liṅgānu. (He.) 89. 9] **1** intestine, entrails, bowels प्रक्षाल्यान्त्राणि प्रत्यवधायैनं आहरन्ति JaimiBr. 1. 47; मध्ये तृतीयं मेढ्रमभितो रौहिणकपाले पार्ष्णी। तस्मिन्सर्वं रज्जुमयं दधाति तान्यन्त्राणि VaikhāSS. 13. 17; अस्य दक्षिणं कुक्षिमुपाकृष्य निष्पुरीषं कृत्वाद्भिः प्रक्षाल्य सर्पिषान्त्राणि पूरयित्वा दर्भैः संसीव्यति ĀgniveGS. iii. 5. 1 (140. 20); अन्त्राणि चैवाप्यवका मज्जा सिकतशर्कराः BṛDe. 7. 79; तव चापि मया कृष्ण स्वप्नान्ते रुधिराविला। आन्त्रेण (v.l. अन्त्रेण) पृथिवी दृष्टा परिक्षिप्ता जनार्दन MahāBhā. v. 141. 29; राक्षसी क्रूरदर्शना। ... इदं वचनमब्रवीत्। ... अन्त्राण्यपि तथा शीर्षं वादयेमिति मे मतिः Rāmā. v. 22. 35; मद्बाणभिन्नस्य गतासोः पतितस्य ते। कर्षन्त्वन्त्राणि पतगा गरुत्मन्त इवोरगान् Rāmā. vi. 92. 22; शक्तितोमरमीनं च विनिकीर्णान्त्रशैवलम्। ... पदातिपुलिनं महत् Rāmā. vi. 127* (5); क्षीणे शकृति चान्त्राणि पीडयन्निव

मारुतः। ... तिर्यगूर्ध्वं च गच्छति CaraS. i. 17. 70 (1941 Ed.); सार्धत्रिव्यामान्यन्त्राणि पुंसां, स्त्रीणामर्धव्यामहीनानि SuśruS. iii. 5. 9; i. 46. 130; iii. 4. 27; अभिन्नमन्त्रं निष्क्रान्तं प्रवेश्यं नान्यथा भवेत् SuśruS. iv. 2. 56; मूढगर्भशल्योद्धरणम् अत्र हि योनियकृत्प्लीहान्त्रविवरगर्भाशयानां मध्ये कर्म कर्तव्यं स्पर्शेन SuśruS. iv. 15. 3; मरणं नाम ... तत्रान्त्रयकृच्छूलदोषवैषम्यगण्डपिटकज्वरविषूचिकादिभिर्यदुत्पद्यते तद्व्याधिप्रभवम् NāṭyaŚā. 7. 134 (1); आत्मीयैरन्त्रैः सर्वं वैरंभ्यं नगरं वेष्टितम् GiMS. iii (1). 27. 1; तेषामेतानि कृष्यन्ते गुदेनान्त्राणि वायसैः MārkP. 14. 67; VāmaP. 12. 25; आमाशयोऽथ हृदयं स्थूलान्त्रं गुद एव च। ... विस्तारोऽयमुदाहृतः (प्राणायतनस्य) YājñaSm. 3. 95; 3. 94; सूचीमुखाः परिज्ञेयाश्चान्त्राणि सीदयन्ति ते HārīS. iii. 5. 11; iii. 5. 14; जिह्वौष्ठताल्वन्त्रगलोदरौजो विदह्यते भुक्तफलं न वेत्ति KāśyaS. 205A. 19; स्वमन्त्रमुत्कृत्य खुराग्रपातनैः। दिशि क्षिपन्तम् ... वाहयति स्म वाजिनम् JānaHa. 5. 42; ततो हृदयमन्त्रं च वर्जयन् गुल्मम् ... प्रपीडयन् प्रमृज्यात् AṣṭāSaṁ. ii. 94. 1 (4. 16); i. 223. 1 (2. 5); ii. 95. 6 (4. 16); (क्षीणे) पुरीषे वायुरन्त्राणि सशब्दो वेष्टयन्निव। कुक्षौ भ्रमति AṣṭāHṛ. i. 11. 21; विदार्य कोष्ठमन्त्राणि बहिर्वासं निरस्य च (गर्भं कर्षेत्) AṣṭāHṛ. ii. 2. 34; ii. 3. 12; भिद्यते पच्यते वान्त्रं तच्छिद्रैश्च स्रवन्बहिः AṣṭāHṛ. iii. 12. 33; अन्त्रैः कल्पितमङ्गलप्रतिसराः ... पिबन्त्यस्थिस्नेहसुराः कपालचषकैः प्रीताः पिशाचाङ्गनाः MālaMā. 5. 105; Avalo. 91. 20 (4. 34); SaraKaṇṭhā. 103. 10; स जन्तुः ... उल्बेन संवृतस्तस्मिन्नन्त्रैश्च बहिरावृतः BhāgP. iii. 31. 8; ii. 10. 29; अस्थिमांसपुरीषान्त्रचर्मलोमसमन्वितः। अन्नादः स्थूलदेहः SvātmPra. 30; सबालपाषाणतृणावरोधात्। सदान्त्र एवातिचितं मलं यत्। महोदरम् ... करोति KalyāKā. 11. 134; गृध्रः सान्द्रं यन्तुरन्त्रं चकर्ष RāmC. 30. 66; अयं बत नतो मन्त्री निजमन्त्रं बहिर्गतम्। अनादृत्य वलत्यारात् RāmC. 35. 62; 32. 33; वपुः ... अस्थीनि पित्तमुद्धाराः क्लिन्नान्यन्त्राणि शोणितम् NyāyMañ. ii. 86. 19; सोऽन्त्राणीव रुषा कर्षन्नुच्चचार समुद्धृतान् RāghPāṇ. (Dha.) 18. 53; अन्त्रं पुरी तद् (?पुरीतद्) गुल्मस्तु प्लीहा पुंसि AgniP. 363. 14; शल्यं तथान्त्रोपहितं यदन्त्रं भुक्तं भिनत्त्यागतमन्यथा वा RugVi. 35. 21; सकृदन्त्राणि हृदयं भूतेभ्यो बलिमाहरेत् ViṣṇuDhaP. ii. 104. 115; एनम् ... बलादाकृष्य ... विवर्तमानमिवान्त्रेषु YaśasCam. ii. 205. 1; अन्त्रैः स्वैरपि संयताग्रचरणो मूर्च्छाविरामक्षणे। स्वाधीनव्रणिताङ्गशस्त्रनिचिती रोमोद्गमं वर्मयन् पताकायते Avalo. 41. 15 (2. 11); ŚārṅgaPa. 3973; चूताङ्कुरः ... प्राणानन्ति वियोगिनीषु पथिकेष्वन्त्राणि निष्कृन्तति UdaySuKa. 121. 18; सौरिर्ब्राह्मणवेषेण ... तस्य कायं समाविश्य चक्षुषान्त्राण्यपश्यत BrahmP. 118. 21; देहान्निष्क्रान्तिरन्त्राणां तैर्वा वृक्षस्य वेष्टनम् BhaviP. 122B. 19 (i. 69. 19); (हिरण्यगर्भदानविधौ) अस्त्राणि (v. l. अन्त्राणि) दश कुर्वीत BhaviP. 864A. 18 (iv. 176. 23); क्षिप्त्वा ततोऽन्त्राणि मांसमुद्धृत्य सर्वतः। तस्मिन् गर्ते करेणैव किरातः सहसाक्षिपत् PadmP. vi. 144. 62; खगोत्क्षिप्तैरन्त्रैस्तरुशिरसि दोलेव रचिता AuciViCa. 15. 11; सा च सुप्तस्य मेऽन्त्राणि गुदेनाकृष्य चूषति KathāSaSāg. vi. 6. 157; अङ्गानां दशकमुदीरितं नमोऽन्तम्। हृच्छीर्षं तदनु शिखातनुत्रमन्त्रं पार्श्वद्वन्द्वसकटिपृष्ठमूर्द्धयुक्तम् PañcaRā. (Nā.) iii. 3. 12; मयूरं पक्षपित्तान्त्रयकृत्पादास्यवर्जितम्। पादशेषं शृतं नीत्वा ŚārṅgaS. ii. 9. 76; येनान्त्रैरिव सह फणिगणैर्बलादुद्धृता धरणी ĀryāSaŚa. *16; स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा। स्वैरन्त्रैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् PariPar. 6. 232; अन्त्राणि खण्डशः कृत्वा कालखण्डं तथा कृतम् Mānaso. iii. 13. 1488; अन्त्रं प्रक्षालितं यत्नात्तेन रक्तेन पूरितम्। ... कण्ठासु परिवेष्टयेत् Mānaso. iii. 13. 1496; iii. 13. 1492; कर्तिष्यामि तथान्त्राणि यथा देवो न दूयते SamarāSaṁ. 2. 382; कायस्थेनोदरस्थेन मातुरामिषशङ्कया। अन्त्राणि यन्न भुक्तानि तस्य हेतुरदन्तता SūktiRa. 115. 3; ŚārṅgaPa. 4043; Subhāṣi. 2326; स्वैनैव भिन्नजठरादुपात्तैरन्त्रैर्निबध्य युयुधे पुनर्भटः HammīMaKā. 12. 45; 12. 66; डामरफेरवः। अन्त्राण्यपि विशामाशुरशेषं रक्तपायिनः RājTa. (Jo.) 100; रसासृङ्मांसमेदोऽस्थिमज्ञाशुक्रान्त्रवर्चसाम्। अशुचीनां पदं कायः YogŚā. 4. 72; अमिचिमिदिशसिभ्यः क्त्रः अमत्यस्मिन्नन्त्रम् Prasā. ii. 637. 15; अर्द्धव्यामेन हीनानि योषितोऽन्त्राणि निर्दिशेत् BhāvPra. (Bhā.) 3. 84; 3. 317; कर्तर्या कर्त्यमानेषु स्वेष्वन्त्रेष्विव कातरः ...। शिवराजोऽन्वतप्यत ParamāKā. 86. 10; स तेषाम् ... अन्त्राणि ... पृथक्पृथगथाकरोत् ParamāKā. 99. 52; तथान्त्राणां षष्ठी ... कला ŚārṅgaS. i. 5. 6; **2** snake-gourd अन्त्रं पटोलकम् NirṇaSi. 23. 10; **3** the word *antra* अन्त्रादिपदानामन्तरालेषु ... मङ्गलप्रतिसरादिपदानामदोषः SaraKaṇṭhā. 103. 15; KāvyKaVṛ. 94. 35 (3. 5) [Kośas give *antra* as the synonym of *purītat;* AmaK. 1205; RājNi. 400. 24; AbhidhāRaMā. 3. 13; they also give *antra* in the sense of the following words : *purītat,* AbhidhāCin. 605; ParaNā. 2168; *vallā,* ApūNā. 43A. 1]

अन्त्रक (antra-ka) *n.* intestine, entrails, bowels कालखण्डं तथा वृक्को गुदान्त्रं च तथान्त्रकम्। अक्षिणी रसनाकर्णावृषो वृषणकर्णकम् Mānaso. iii. 13. 1425; कण्ठामुखानि बध्नीयात् केवलैरन्त्रकैस्तथा। ... तैरेव रज्जुसंकाशैर्गृहीत्वोपरि तापयेत् Mānaso. iii. 13. 1497; मत्स्यानां छेदयेत् शीर्षम् विपाट्य जठरं तस्मादन्त्रकाण्यपसारयेत् Mānaso. iii. 13. 1525.

अन्त्रकम्प (antra-kampa) *m.* tremor in the entrails धनवृद्धिरन्त्रकम्पे नाभिस्पन्दः स्वदेशनाशाय ŚārṅgaPa. 2543.

अन्त्रकूज (antra-kūja) *m.* rumbling noise in the intestine or bowels वायुः ... पक्वाशयस्थोऽन्त्रकूजं शूलं नाभौ करोति च SuśruS. ii. 1. 23; CaraS. vi. 28. 28 (1941 Ed.); RugVi. 22. 14; सहजानि दुष्टशोणितशुक्रनिमित्तानि ... तैरुपद्रुतः ... सततमन्त्रकूजाटोपहृदयोपलेपारोचकप्रभृतिभिः पीड्यते SuśruS. ii. 2. 15; संलीनः स्वपिति च यस्य चान्त्रकूजः SuśruS. vi. 27. 14; अन्त्रकूजोदावर्तहृदयेन्द्रियोपलेपः CaraS. vi. 14. 8 (1941 Ed.); शीतचूतनया ... तृष्णाऽन्त्रकूजोऽतीसारः AṣṭāHṛ. vi. 3. 22; AṣṭāSaṁ. ii. 188. 18 (6. 3); i. 145. 14 (1. 28)

अन्त्रकूजन (antra-kūjana) *n.* rumbling noise in the intestine or bowels तेषां तु भविष्यतां पूर्वरूपाणि ... अन्त्रकूजनम् SuśruS. ii. 2. 8; तस्योत्पत्तौ ... अन्त्रकूजनम् SuśruS. vi. 40. 173; CaraS. ii. 3. 7; रोगतत्त्वं बुभुत्सुः ... सर्वानिन्द्रियार्थान् ... परीक्षेत् ... तद्यथा अन्त्रकूजनं सन्धिस्फुटनम् CaraS. iii. 4. 7; अग्निनाशोऽरुचिः शूलं छर्द्युद्गारान्त्रकूजनम्। ... गुल्मानां पूर्वलक्षणम् KāśyaS. 112A. 1; 336B. 10; AṣṭāSaṁ. i. 118. 12 (1. 22); अन्त्रकूजनमाटोपः AṣṭāHṛ. iii. 7. 18; AṣṭāSaṁ. ii. 177. 13 (6. 2); वायुः सामो विबन्धाग्निसादस्तम्भान्त्रकूजनैः। ... क्रमशोऽङ्गानि पीडयन् (विचरेत्) SiddhYo. 81. 8; अन्त्रकूजनमालस्यं दौर्बल्यं सदनं तथा। ... नित्यं वाप्यथ मुञ्चति RugVi. 4. 17 (1); विद्याद्गुजम् ... कोष्ठे विबन्धवमथुस्तनदंशान्त्रकूजनैः RugVi. 68. 6; वातजा रोगाः ... अन्त्रकूजनम् RugVi. App. 411. 29; ŚārṅgaS. i. 7. 111; मलादीनां विसर्जनम्। तदन्त्रकूजनाध्मानोदरगौरववारणम् BhāvPra. (Bhā.) 5. 17.

अन्त्रकूजिन् (antra-kūjin) *adj.* who has a rumbling noise in his intestine or bowels (अतीसारग्रस्तः) शूलाविष्टः सक्तमूत्रोऽन्त्रकूजी SuśruS. vi. 40. 9.

अन्त्रगुण (antra-guṇa) *m.* **1** coiled intestine यो सातं धममान एव ... अन्त्रं दहित्वा अन्त्रगुणमादाय अधोभागेन गच्छति MaVastuAva. i. 8. 8; क्वथितं ताम्रम् ... अन्त्राण्यन्त्रगुणानपि दग्ध्वा अधः प्रघरति Divyāva. 236. 20 [DBHS.]; **2** intestinal tract, mesentery अन्त्रगुणः MahāVyu. 189. 97 [DBHS.] [rectum, final section of large intestine terminating at anus, PW., pw., *nt.*]

अन्त्रगुद (antra-guda) *n.* intestine and anus एषा वै मायाम् आहुर् वसोर्धरिति यद् अन्त्रगुदम् AV. (P.) xvii. 29. 10.

अन्त्रग्रन्थि (antra-granthi) *m.* diarrhoea, dysentery, purging अन्त्रग्रन्थिरतीसारः ParyāRaMā. 1401.

अन्त्रघात (antra-ghāta) *m.* injury to intestine अन्त्रघातो भवत्येष साध्यासाध्यश्चतुर्विधः। इति विक्षतजा योनिर्व्रणानां संप्रकीर्तिता Hastyāyur. 352. 21 (3. 1)

अन्त्रजाड्य (antra-jāḍya) *n.* stiffness or inactivity of intestine (मत्स्यः) सोऽपि दत्तेऽन्त्रजाड्यम् BhojanKu. 173. 18.

अन्त्रजाल (antra-jāla) *n.* multitude of entrails तुण्डप्रोतशिरःकरोटिशिखराकृष्टिस्फुरत् प्रस्फुटत् क्लोमप्लीहयकृद्द्रुतोष्णरुधिरस्नाय्वन्त्रजालस्य ते MahāViC. 5.19.

अन्त्रतति (antra-tati) *f.* multitude of entrails °विधिविशारदा इव। तेनुरन्त्रततिभिः पतत्रिणस्तोरणानि रणसीमशाखिषु RāmC. 29. 67.

अन्त्रतस् (antra-tas) *adv.* from the intestine or entrails क्वचिद् वृको गजासृजं पपौ निलीयतान्त्रतः MatsyaP. 153. 138.

अन्त्रनिरोध (antra-nirodha) *m.* pressure or blockage of intestine विषप्रयोगान्त्रनिरोधशल्याद्भवन्ति घोराणि महोदराणि KalyāKā. 11. 127.

अन्त्रंधमि (antran-dhami) *f.* due to inflation of the bowels wind, indigestion मायुः पलाग्निः पललं ज्वरः स्यादजीर्णमन्त्रंधमिरामयश्च Hārāva. 141.

अन्त्रपाचक (antra-pācaka) *m.* type of poisonous bark of the plant *Aeschynomene Grandiflora* अन्त्रपाचककर्तरीयसौरीयक° ... सप्त त्वक्सारनिर्याससविषाणि SuśruS. v. 2. 5.

अन्त्रपीडप्रकर्षिन् (antrapīḍaprakarṣ-in) *adj.* having severe pain in the intestine विनिर्भिन्नाः शरैः केचिद् अन्तपीडाविकर्षिणः (v.l. अन्त्रपीडप्रकर्षिणः) MahāBhā. vi. 55. 16.

अन्त्रपूरण (antra-pūraṇa) *n.* act of filling up the intestine (with blood) अभिन्नेऽप्याशयेऽन्त्राणां खैः सूक्ष्मैरन्त्रपूरणम् SuśruS. iv. 2. 18.

अन्त्रप्रतिरोधकर (antrapratirodha-kara) *adj.* which causes obstruction to the intestine बद्धगुदे ... अन्त्रप्रतिरोधकरमश्मानं बालं वाऽपोह्य ... व्रणमुदरस्य सीव्येत् SuśruS. iv. 14. 17; बद्धगुदस्यान्त्रप्रतिरोधकरं वालं मलोपलेपम् ... अपहरेत् AṣṭāSaṁ. ii. 100. 10 (4. 17)

अन्त्रप्रपीडन (antra-prapīḍana) *n.* pressing or squeezing of intestine तेन

बद्धं गुदं नृणां जायतेऽन्त्रप्रपीडनात् BhelaS. 167. 5 (6. 5)

अन्त्रप्रोत (antra-prota) *adj.* filled or woven with entrails अन्त्रप्रोतबृहत्कपालनलकक्रूरक्कणत्कङ्कणप्रायप्रेङ्खितभूरिभूषणरवैराघोषयन्त्यम्बरम् MahāvīC. 1. 35; Avalo. 107. 22 (*on* 4. 73); SaraKaṇṭhā. 102. 19 (1); KāvyPra. 414. 3; SūktiMu. 94. 3.

अन्त्रभक्षणदोहद (antrabhakṣaṇa-dohada) *m.* longing of a pregnant woman for eating intestine तस्या जज्ञेऽन्यदा पत्युरन्त्रभक्षणदोहदः SamarāSaṁ. 2. 362.

अन्त्रभवा (antra-bhavā) *adj. (f.)* occurring in the intestine रास्नामृताबलायष्टीगोकण्टैरण्डजः शृतः। एरण्डतैलसंयुक्तो वृद्धिमन्त्रभवां जयेत् ŚārṅgaS. ii. 2. 123.

अन्त्रभागीय (antra-bhāgīya) *adj.* belonging to the portion of intestine सर्वत्यमन्त्रभागीयं ब्रह्मणोऽत्र विधीयते NyāyMāVi. 495. 25 (*on* x. 2. 5)

अन्त्रभूषण (antra-bhūṣaṇa) *adj.* having intestine as an ornament, decorated with intestine पायं पायं तवारीणां शोणितं पाणिसम्पुटैः। कौणपाः सह नृत्यन्ति कबन्धैरंत्रभूषणाः Kāvyāda. 2. 288; SaraKaṇṭhā. 597. 12.

अन्त्रभेद (antra-bheda) *m.* act of cutting or breaking open of the intestine सशल्यमज्ञानत एव भुक्तम्। तदन्त्रभेदं प्रकरोति तस्मात् KalyāKā. 11. 135.

अन्त्रभेदन (antra-bhedana) *n.* act of cutting or breaking the intestine अण्ड(v.l. अन्त्र)भेदनं क्रियते प्रश्रयश्चेति MahāvīC. 3. 26 (1)

अन्त्रमण्डन (antra-maṇḍana) *m.* one of the sixty-four Vetālas (*lit.* decorated with intestine) नानारूपधराः सर्वे ... वृकोदरः। गर्तनेत्रो महानेत्रस्तुच्छनेत्रोऽन्त्रमण्डनः SkandP. iv. 72. 98.

अन्त्रमय (antra-maya) *adj.* consisting of entrails, MW.

अन्त्रमांस (antra-māṁsa) *n.* a kind of roasted flesh, Apte.

अन्त्रमात्र (antramātra) *n.* mere intestine अन्त्रमात्रपरीणामं(v.l. अन्त्रमात्रे परिमाणं)विद्याद्यामानि विंशति(म्) Hastyāyur. 451. 17 (3. 9)

अन्त्रमात्रपरीणाम (antramātra-pariṇāma) *m.* course or laps of time, i.e. effect of (large) measure of intestine स्थूलान्त्रमभिसंपूर्य पुरीषमवतिष्ठति(ते)। अन्त्रमात्रपरीणामं विद्याद्यामानि विंशति(म्) Hastyāyur. 451. 17 (3. 9)

अन्त्रमाला (antra-mālā) *f.* garland of intestine or entrails पादे लग्नामत्र मालाम्(v.l. अन्त्रमालाम्)इभेन्द्रः पाशीकल्पामायतामाचकर्ष ŚiśuVa. 18. 57; हिरण्यकशिपुं हत्वा ह्यन्त्रमालां तदङ्गजां कृत्वा कण्ठे यथा प्रीणास्तथेदं दमनं तृणम् SkandP. ii (2). 45. 13; उदरालोडनाद्भ्रान्तदन्तसंक्रान्तपन्नगैः। पाथोधेरन्त्रमालेव तद्दन्तिभिरकृष्यत VikraDeC. 4. 19; तर्पयित्वा ...। पिशितेन पिशाचांश्च क्रव्यादानन्त्रमालया Mānaso. ii. 20. 1221; नरसिंहाकृतिं वक्ष्ये ... (हिरण्यकशिपोः) तस्यान्त्रमालां निष्कृत्य बाहुयुग्मेन बिभ्रतीम् ŚilpaRa. ii. 25. 119.

अन्त्रमालाकृतोत्तंस (antramālā-kṛtottaṁsa) *adj.* who has adorned himself with a garland of entrails अकस्मादाजगामात्र ... ब्रह्मराक्षसः। अन्त्रमालाकृतोत्तंसः केशयज्ञोपवीतभृत् KathāSaSāg. xii. 27. 69.

अन्त्रमालार्चिता (antramālārcitā) *adj. (f.)* worshipped, i.e. adorned with a garland of entrails अन्त्रमालार्चिता। ... मृडानी पुरा KaumuMi. 4. 13.

अन्त्रमालाविभूषित (antramālā-vibhūṣita) *adj.* decorated with a garland of entrails लोहितार्द्रपताकं तमन्त्रमालाविभूषितम्। ... आस्थाय विपुलं रथम् MahāBhā. vii. 131. 28.

अन्त्रमालिका (antra-mālikā) *f.* garland of intestine or entrails आकर्षन्नन्त्रमालिकाम् ... क्रोष्टा भ्रमत्येष महारणे ŚṛṅgāTi. (Ru.) 3. 62.

अन्त्रमालिन् (antra-mālin) *adj.* who wears a garland of intestines or entrails असृग्लवाक्तारुणकेसराननो यथान्त्रमाली द्विपहत्यया हरिः BhāgP. vii. 8. 30.

अन्त्रमालिनी (antra-mālinī) *f.* name of a Yoginī (*lit.* holding a garland of intestine) नामधेयानि वक्ष्यामि योगिनीनाम् ... शवहस्तान्त्रमालिनी SkandP. iv. 45. 38.

अन्त्रमेखला (antra-mekhalā) *adj. (f.)* having girdle in the form of intestine उद्यतैकभुजयष्टिमायतीं श्रोणिलम्बिपुरुषान्त्रमेखलाम्। तां विलोक्य वनितावधे घृणाम् ... मुमोच राघवः RaghuVa. 11. 17.

अन्त्ररुज् (antra-ruj) *f.* disease pertaining to intestine समानः ... करोति ... अनग्निमतिसारमन्त्ररुजमुग्रगुल्मादिकान् KalyāKā. 8.5.

अन्त्ररोगिन् (antra-rogin) *adj.* suffering from a disease pertaining to intestine घृतचौरोऽन्त्ररोगी च HārīS. ii. 1. 25.

अन्त्रलता (antra-latā) *f.* creeper in the form of intestine अतिभरस्फुटितोदरनिर्गता विबभुरन्त्रलता इव विद्युतः SūktiMu. 61. 19.

अन्त्रवत् (antra-vat) *adv.* like the intestine or entrails (गौतमस्य धाम) विष्णुप्रतिच्छन्दःकुक्षिस्थविवराननात्। नकुलैरन्त्रवत्कृष्टवेष्टमानसरीसृपम् JānaHa. 6.13.

अन्त्रवर्जिता (antra-varjitā) *adj. (f.)* devoid of intestine, i.e. from which the intestine is taken off मूषिकां चान्त्रवर्जिताम्। पक्त्वा तस्मिन् पचेत्तैलं वातघ्नौषधसंयुतम् SuśruS. iv. 20. 62 (comm. मूषिकां निर्गतान्त्रां कृत्वा); SiddhYo. 57. 29.

अन्त्रवर्ध्मन् (antra-vardhman) *n.* intestinal hernia (in the scrotum) or rupture युञ्ज्यात् स्थूलाणुदीर्घाणां शलाकामन्त्रवर्ध्मनि AṣṭāHṛ. i. 25. 36.

अन्त्रवल्लिका (antravallikā) *f.* type of Soma-plant वत्सादनी गुडूच्यां च सोमवल्ल्यन्त्रवल्लिका RājNi. 423. 13.

अन्त्रवसाभिपूरित (antravasābhipūrita) *adj.* filled with, i.e. together with intestine and bodily fat मस्तिष्काक्त(v.l. °न्त्र VBSGM. Ed.)वसाभिपूरितमहामांसाहुतीर्जुह्वताम् PraboCar. 3. 12 (54.1).

अन्त्रवसोपहार (antravasopahāra) *m.* offering of the intestine and bodily fat एतद्धपुश्च पुरुषस्य सलक्षणस्य निर्जीवमेष पुनरन्त्रवसोपहारः KaumuMi. 8.12.

अन्त्रवस्ता (antravastā) *f. Argyreia speciosa* or *Argentea benzoin* विषपत्रिकान्त्रवस्ता AbhidhāMañ. 126. 4.

अन्त्रविकूजन (antra-vikūjana) *n.* rumbling noise in the intestine or bowels (गुल्मपूर्वरूपाणि) सदनं मदन्ता वह्नेराटोपोऽन्त्रविकूजनम् SuśruS. vi. 42. 8; अरुचिः कृच्छ्रविण्मूत्रवातातान्त्रविकूजनम् आनाहश्चोर्ध्ववातत्वं सर्वगुल्मेषु लक्षयेत् RugVi. 28.5; उद्गारबाहुल्यपुरीषबन्धतृप्त्यक्षमत्वान्त्रविकूजनानि। आसन्नगुल्मस्य वदन्ति चिह्नम् RasRaSa. 18. 43.

अन्त्रविदारणादि (antravidāraṇādi) *adj.* act of splitting or tearing asunder the intestine etc. बीभत्सो यथा ... अन्त्रविदारणाद्युद्दीपनम् RasGaṅ. 55.12.

अन्त्रविशेष (antra-viśeṣa) *m.* particular type of intestine अत्र च पिण्डं लक्षणया पिण्डरूपदेहान्तर्गतः भुजगाकारः अन्त्रविशेषः Bhāsk. i. 323. 7 (*on* i. 6.5)

अन्त्रवृद्धि (antra-vṛddhi) *f.* intestinal hernia (in the scrotum) or rupture (बस्तिः) विमुक्तश्च पुनराध्मायते, तामन्त्रवृद्धिमसाध्यामित्याचक्षते SuśruS. ii. 12. 6; (बलातैलम्) अन्त्रवृद्धिमपोहति SuśruS. ii. 95. 12 (Calcutta. Ed.); SiddhYo. 22. 91; 40. 4; अन्त्रवृद्धिं फलकोशमसंप्राप्तं वातवृद्धिवदुपचरेत् AṣṭāSaṁ. ii. 88. 11 (4. 15); i. 193. 7 (1. 40); अन्त्रवृद्धिरसाध्योऽयं वातवृद्धिसमाकृतिः AṣṭāHṛ. iii. 11. 31; RugVi. 37. 10; BhāvPra. (Bhā.) viii. 43. 11; अन्त्रवृद्धयः सप्त ... रक्तेन मेदसा मूत्रादन्त्रवृद्धिश्च सप्तमी ŚārṅgaS. i. 7. 67; अन्त्रवृद्धौ तथाध्माने जङ्घाजानुगतेऽर्दिते। ... महारास्नादिराख्यातः ŚārṅgaS. ii. 2. 93; ii. 7. 46; चित्रं चिरोत्थितां हन्ति अन्त्रवृद्धिं न संशयः RasRaSa. 18. 30; वटिका कार्या द्विगुञ्जाफलमानतः। निहन्ति ... अन्त्रवृद्धिम् RaseCin. 9. 167 (192. 2); अन्त्रवृद्धौ योगवाहान् रसांश्च पर्पटीमपि। योजयेत् RaseCin. 9.232 (218. 23); चूर्णमिदम् ... हन्यात् ... अन्त्रवृद्धिं गुदकृमीन् BhāvPra. (Bhā.) viii. 6. 48 [KalpaK. 57. 334]

अन्त्रवृद्धिचिकित्सा (antravṛddhi-cikitsā) *f.* treatment of the intestinal hernia इत्यन्त्रवृद्धिचिकित्सा RasRaSa. 18. 42 (1)

अन्त्रवृद्धिजित् (antravṛddhi-jit) *adj.* curing intestinal hernia (in the scrotum) or rupture स्नेहशेषं पचेत्सर्वं तत्पिबेदन्त्रवृद्धिजित् RasRaSa. 18. 40.

अन्त्रवृद्धिनिवृत्ति (antravṛddhi-nivṛtti) *f.* removal, i.e. curing of instestinal hernia (in the scrotum) or rupture व्यत्यासाद्वा सिरां विध्येदन्त्रवृद्धिनिवृत्तये SuśruS. vi. 19. 24; AṣṭāSaṁ. ii. 89. 5 (4. 15)

अन्त्रवृद्धिमत् (antravṛddhi-ma(n)t) *adj.* having, i.e. suffering from intestinal hernia (in the scrotum) or rupture यज्ञविघ्नकरो मर्त्यो जायते चान्त्रवृद्धिमान् CaturCin. i. 732. 12.

अन्त्रवृद्धिहर (antravṛddhi-hara) *adj.* curing intestinal hernia (in the scrotum) or rupture अन्त्रवृद्धिहरं पाने मयूरात्तित्तिराद्रसम् RasRaSa. 18. 41.

अन्त्रवृद्ध्यार्त (antravṛddhy-ārta) *adj.* suffering from the intestinal hernia (in the scrotum) or rupture वार्ताकं कुक्कुटं पक्त्वा तद्रसं पानभोजने। योजयेदन्त्रवृद्ध्यार्ते शममाप्नोति RasRaSa. 18. 42.

अन्त्रवेष्टन (antra-veṣṭana) *n.* act of enclosing the intestine (पीडयति) सशब्दस्य वायोः ... अन्त्रवेष्टनेन पार्श्वहृदयपीडनेनाल्पतया च शकृत् AṣṭāSaṁ. i. 102. 6 (1. 19)

अन्त्रशिला (antraśilā) *f.* name of a river (*lit.* intestinal stone) (पुरुषाः ... नदीः पिबन्ति बहुला गङ्गाम्) ... दुर्गामन्तः(v.l. °मन्त्र)शिलां चैव MahāBhā. vi. 10. 29.

अन्त्रशुण्ठक (antraśuṇṭha-ka) *n.* piece of meat or flesh from the bowels अन्त्रशुण्ठकमाख्यातं चर्वणे मर्मरारवम् Mānaso. iii. 13. 1493.

अन्त्रशैवालसंकीर्णा (antraśaivāla-saṅkīrṇā) *adj. (f.)* full of moss in the form of intestine प्रावर्तत नदी घोरा शमयन्ती रणे रजः। ... अन्त्रशैवालसंकीर्णा VāmaP. 9. 38.

अन्त्रसंप्राप्ति (antra-samprāpti) *f.* occurrence of intestinal hernia or rupture मूत्राघातोऽन्त्रसंप्राप्तिरप्राप्तिः साधुकागतिः ... तद्दोषाः स्युः AṣṭāSaṁ. ii. 164. 16 (5. 7)

अन्त्रसंमूर्च्छन (antra-sammūrcchana) *n.* intussusception or intrusion of intestine into its lumen उदावर्तैस्तथार्शोभिरन्त्रसंमूर्च्छनेन वा। ... जनयत्युदरं ततः CaraS. vi. 13. 39 (1941 Ed.) (comm. अन्त्रपरिवर्तनेन)

अन्त्रसुषिर (antra-suṣira) *n.* cavity of the intestine or entrails (नाडी) स्त्रीणां तथान्त्रसुषिरे सा निबद्धोपजायते MārkP. 11. 11.

अन्त्रस्खलनात्मक (antraskhalanātma-ka) *adj.* of the nature of discharge from the intestine व्यवपि(?) रक्तपर्वसंभवं द्विविधमभिज्ञेयम्। तत्र रक्तमन्त्रस्खलनात्मकं भवति Hastāyur. 335. 21 (2. 71)

अन्त्रस्फुटन (antra-sphuṭana) *n.* bursting forth of intestine अर्शोबालशकृद्रोधादन्त्रस्फुटनभेदनात्। ... पापं कर्म च कुर्वताम्। उदराण्युपजायन्ते CaraS. vi. 13. 14.

अन्त्रस्रज् (antra-sraj) *f.* garland in the form of intestines सः ... अन्त्रस्रग्भिर्व्यत्यभिताडीम् ... कृत्वा ... इच्छति ... अयमकालेऽपि वसन्तम् RāghPāṇ. (Dha.) 13. 28 [a kind of garland worn by Narasiṁha, MW.]

अन्त्रहैतुकी (antra-haitukī) *adj. (f.)* causing intestinal hernia (in the scrotum) or rupture नाडीम् ... वर्जयेदन्त्रहैतुकीम् SuśruS. iv. 19. 20.

अन्त्रा (antrā) *f.* **1** intestine, entrails, bowels तस्य पक्वाशयस्थाने अन्त्रायां कृमिर्महान् प्रादुर्भूतः Divyāva. 264. 5; **2** greatest number न खलु कुलपुत्र एकसत्त्वारम्बणतया बोधिसत्त्वानां बोधाय चित्तमुत्पद्यते यदुत परिपाकविनयाय। ... न सत्त्वामन्त्रायाः GaṇḍVyū. 83. 4 [DBHS.]

अन्त्राद (antrāda) *m.* name of one of the seven types of worms in intestine (*lit.* worm which consumes intestine) यशसं मा कृणुत चारुमन्त्रादं परा द्विषन्तं शृणीत AV. (P.) iv. 30. 1-8; कृमिजातयः ... अन्त्रादा उदरावेष्टा CaraS. i. 19. 4 (9) (1941Ed.); AṣṭāSaṁ. i. 299. 6 (3.14); AṣṭāHṛ. iii. 14. 49; RugVi. 7. 9; ŚārṅgaS. i. 7. 15; BhāvPra. (Bhā.) viii. 7. 10; श्लेष्मनिमित्तानां क्रिमीणां नामानि। अन्त्रादाः उदरादाः हृदयचराः CaraS. iii. 7. 12.

अन्त्रादि (antrādi) *adj.* entrails or intestine etc. अन्त्रादि सर्वं निष्कास्य खञ्जरीटोदरं कुजे। पूरयित्वा स्ववीर्येण शरावयुगले क्षिपेत् AnaṅgaRa. 7. 17.

अन्त्रादिक (antrādi-ka) *adj.* entrails or intestine etc. (पक्षिणाम्) निकृष्यान्त्रादिकं सर्वं पूर्ववत्परिपाचयेत् Mānaso. iii. 13. 1523.

अन्त्रादिसुषिर (antrādi-suṣira) *n.* cavity or hollowness of the intestine etc. आदिशब्दादत्र्या(न्त्रा)दिसुषिरपरिग्रहः Aparā. 977. 17 (*on* 3. 75)

अन्त्रान्त्रतन्त्रीग्रथित (antrāntratantrī-grathita) *adj.* woven or strung together with the intestine and chord of intestine अन्त्रान्त्रतन्त्रीग्रथितशिरःकरखुरोत्करा। आमूलात्सूत्रवलिता कण्टकानामिव स्थली YogVā. vi (2). 81. 14.

अन्त्रापीडप्रकर्षिन् (antrāpīḍaprakarṣ-in) *adj.* having severe pressure or pain in the intestine विनिर्भिन्नाः शरैः केचिद् अन्तपीडाविकर्षिणः(v.l. अन्त्रापीडप्रकर्षिणः)। अभीताः समरे शत्रूनभ्यधावन्त MahāBhā. vi. 55. 16.

अन्त्राभ्युद्धार (antrābhyuddhāra) *m.* act of pulling or drawing out entrails जीवतश्चान्त्राभ्युद्धारः श्वगृध्रैर्यमसादने BhāgP. iii. 30. 26.

अन्त्रायत्त (antrāyatta) *adj.* dependent on intestine अन्त्रायत्तं हि नागानामारोग्यं जीवितं बलम् Hastyāyur. 225. 11 (2. 27)

अन्त्रालजी (antrālajī) *f.* pustule or inflammation of intestine पिडकामुन्नतां परिमण्डलाम्। अन्त्रालजीमल्पपूयां तां विद्यात् कफवातजाम् RugVi. 55. 3; BhāvPra. (Bhā.) viii. 61. 146.

अन्त्रावभासक (antrāvabhāsaka) *adj.* which illuminates intestine बीजरश्मयः। अथावभासतो(v.l. अन्त्रावभासका ASS. Ed.) दैवीमात्मीकृत्य तनुं स्थिताः AgniP. 30. 32.

अन्त्रावयव (antrāvayava) *m.* part of intestine क्षोभणैः क्षुभितोऽन्यैश्च क्षुद्रान्त्रावयवं यदा। पवनो विगुणीकृत्य स्वनिवेशावधो नयेत् AṣṭāHṛ. iii. 11.29.

अन्त्रावयवाश्लेष (antrāvayavāśleṣa) *m.* contact with the parts of intestine यस्यान्त्र्यवयवाश्लेषो मुष्कयोर्वातसंचयात्। अन्त्रवृद्धिरसाध्योऽयं वातवृद्धिसमाकृतिः BhāvPra. (Bhā.) viii. 43. 11.

अन्त्रावरण (antrāvaraṇa) *n.* intestine, *nt.*

अन्त्रावलिमेखल (antrāvali-mekhala) *adj.* who has a series of intestines as a girdle सहस्रमन्त्रावलिमेखलानाम्। सहस्रमभ्यग्रशवध्वजानाम् (राक्षसानां प्रतस्थे) RāmC. 32. 82.

अन्त्रिका (antrikā) *f.* name of a particular plant, pw.

अन्त्री (antrī) *f.* name of a herb or plant used against colic pain or wind in the stomach, PW.; APTE.

अन्त्रोपलेपिन् (antropalepin) *adj.* coating the intestine दुर्नामभिरुदावर्तैरन्यैर्वान्त्रोपलेपिभिः। वर्चःपित्तकफान् रुद्ध्वा करोति कुपितोऽनिलः AṣṭāHṛ.iii.12.29.

अन्त्व (an-tva) *n.* the state of being the nominal stem ending in *an* अन्त्वं त्वत्रैकदेशविकृतन्यायेनेत्यन्यत्र विस्तरः LaŚabdeŚe. i. 231. 10.

अन्द् (and-) I.P. to bind, to fasten, to tie अति अदि बन्धने DhātuPā. 1. 63; अति अदि बन्धने। ... अन्दति। आनन्द। आनन्दतुः। अन्दिदिषति। अन्दूः। अन्दुकः DhātuPra. 1. 61 (14. 3) [KośaKaTa. 2. 1591]

अन्दन् (andan) Gr. suffix *andan* ककिमकिम्यामन्दन् SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 2. 167.

अन्दरि (andari) *m.* name of a place or town कोंगणिमहाधिराजः अविनीतनामा तस्य पुत्रः विजृम्भमाणशक्तित्रयः अन्दरि-आलत्तूर-पोरुळरेपेळ्नगराद्यनेकसमरमुखमख°...°विहस्तीकृतकृतान्ताग्निमुखः EI. xii. 50. 15; iii. 178. 20.

अन्दस् (andas) *n.* cooked rice भिस्मान्धो(v.l. °ष्मान्दो)दीदिविर्भक्तमन्नमाहारमोदनम् ParyāMu. 20. 3.

अन्दसूरि (andasūri) *m.* name of a donee भट्टभानु ... [द्रो] [कणविश्वखङ्गवद्]-रविचक्षण प(?)ति गोवर्धर(न)प्रभावरिश-विष्णु-अन्दसूरि-पितृकेश्विर्(?) EI. xv. 308.37.

अन्दास (andāsa) *adj.* who destroys bondage ये त्वां दासम् (v.l. त्वान्दासम् BhārBhāDī.) अर्चन्ति MahāBhā. ii. 42. 4 (BhārBhāDī. त्वा अन्दाससमिति छेदः त्वा त्वाम् अन्दो बन्धः अदि बन्धने धातुः। तम् अस्यति क्षिपतीति अदा संबन्धनाशकम्)

अन्दि (andi) Gr. verbal root *and-* (to bind, to tie, to fasten) कृषि ... धन्यन्दिसर्जिखर्जिभ्य ऊः SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 1. 110.

अन्दिका (andikā) *f.* fire place, oven चुल्लिरन्तिका (F.N. अन्दिका, Colebrook Ed.) AmaK. 1764 [an elder sister, APTE]

अन्दु (andu) (= andū) *f.* [MAYR. I. 36] **1** chain, fetter अन्दुः स्याद् बन्धनद्रव्ये ViśvaPra. 78. 12; NānārthaRaMā. 607; ViśvaLoK. 167. 2; ŚabdaRaSaK. 172. 4; **2** type of an ornament (worn around the ankle) अन्दुः स्याद् बन्धनद्रव्ये प्रभेदे भूषणस्य च ViśvaPra. 78. 12; NānārthaRaMā. 607; ViśvaLoK. 167. 2; ŚabdaRaSaK. 172. 4; **3** name of a Tīrtha अन्दुः नन्दा ... स्यात् KośaKaTa. 2. 2447; **4** Myrobalan tree अन्दुः ... माकन्दी स्यात् KośaKaTa. 2. 2447 [a chain for the elephant's feet, APTE]

अन्दुक (andu-ka) (= andū-ka) *m., n.* [Liṅgānu. (He.) 48. 9 (v.l.); TrikāŚe. ii. 6. 33; Liṅgānu. (He.) 110. 14; 127. 11; DvirūK. (Ha.) 117; KośaKaTa. 2. 2705; KalpaK. 108. 172; 477. 146; ŚabdaRaSa. (Vā.) 1424] **1** type of an ornament (worn around the ankle) आयताश्च सुवक्राश्च कटकाकारनिर्मिताः। अन्दुका इति विख्याता योषितां पादभूषणम् Mānaso. iii. 8. 1125; **2A** chain for the elephant's feet अण्डूनिअन्दुकानि काष्ठमयानि लोहमयानि वा हस्तयोः पादयोर्वा बन्धनविशेषाः AupaSūṬ. 164. 7; एनमनुवृत्तं तृणकूर्चान्दुककाष्ठकवलकुवलानामन्यतमेनोद्घृष्य ... आनयेत्स्थानम् Hastyāyur. 144. 29 (1. 18); **2B** chain, fetter अति अदि बन्धने। ... अन्दुकः DhātuPra. 1. 61 (14. 4) [Kośas give *anduka* as the synonym of the following words : *andū*, KośaKaTa. 1. 5993; *nigaḍa*, AmaK. 1550; AbhidhāRaMā. 2. 68; ParaNā. 1134; ŚabdaRa. (Su.) 4. 295; KośaKaTa. 1. 5993; *nigala*, Vaija. 110. 83; ŚabdaRa. (Su.) 4. 295; *nūpura*, KośaKaTa. 1. 5344; *pādakaṭaka*, TrikāŚe. ii. 6. 33; *pādapāśa*, ParaNā. 1134; *pādabandha*, AbhidhāRaMā. 2. 68; *śṛṅkhala*, AbhidhāRaMā. 2. 68; ParaNā. 1134; KośaKaTa. 1. 5993; *hiñjīra*, AbhidhāRaMā. 2. 68; TrikāŚe. ii. 8. 40; ParaNā. 1134; they also give *anduka* in the sense of the following words : *kanduka*, ŚabdaRaSaK. 7. 15; *nigaḍa*, AbhidhāCin. 1229; ParyāŚaRa. 937; ŚabdaRaSaK. 7. 15; *śṛṅkhala*, ParyāŚaRa. 937]

अन्दुकबन्धन (anduka-bandhana) *n.* act of binding with fetters विधुन्तुदेऽभूत् द्विजराजपीडा गन्धद्विपेष्वन्दुकबन्धनानि ĀnandRa. 2. 41.

अन्दुका (andu-kā) *f.* type of an ornament worn on the ankle आयताश्च सुचक्राश्च कटकाकारनिर्मिताः। अन्दुका इति विख्याता योषितां पादभूषणम् Mānaso. iii. 8. 1125; Bharatakośa.

अन्दुतन्तुकशङ्का (andutantuka-śaṅkā) *f.* doubt regarding the chord or chain for the elephant's feet गजः। बहिःसरस्तटं व्यास्थदन्दुतन्तुकशङ्कया MahāP. 29. 137.

अन्दुलीस (andulīsa) *adj.* (native) of Andalusia, a province of Spain, PW.

अन्दू (andū) (= andu) *f.* [Debru. 497; AltGr. III. 194] **1A** chain for the elephant's feet तनुरायतिशालिनी महाहेर्गजमन्दूरिव निश्चलं चकार ŚiśuVa. 20. 51; HarVi. 41. 45; अन्दूमुद्धूय बद्धाम् ... आयाति व्यालनागः PadyaVe. 121; लीनो नाभिनदेऽस्याः ... मदनेभः। कुचगिरिसंनिधिबद्धा तस्यान्दू रोमराजी PadyāTa. 153; **1B** chain, fetter अन्दूर्निगडादौ KāvyKaVṛ. 86. 35 (3. 5); अति अदि बन्धने। ... अन्दूः DhātuPra. 1. 61 (14. 4); अन्दूर्बन्धनम् SiddhāKau. 522B. 15 (*on* Uṇā. 1. 93); **2** type of an ornament (worn around the ankle) अन्दूः भूषणविशेषः Prasā. ii. 614. 5 [Kośas give *andū* as the synonym of the following words : *anduka*, KośaKaTa. 1. 5993; *aṣṭhī*, Vaija. 220. 1; *nigaḍa*, KośaKaTa. 1. 5993; *pādabhūṣā*, Vaija. 220. 1; *phalāsthī*, Vaija. 220. 1; *śṛṅkhalā*, Vaija. 220. 1; also they give *andū* in the sense of the following words : *gajabandhanabhūmi*, ŚabdaRa. (Su.) 4. 295; *gajaśṛṅkhala*, NānārthāSaṁ. i. 10. 6; *nigaḍa*, AnekāSaṁ. 2. 220; MediK. 78. 3; AnekāTi. 2. 15; ŚabdaRaSaK. 172. 4 (v.l.); *bandhana*, KośaKaTa. 2. 5871; *bandhanavastu*, ViśvaLoK. 167. 2; *bhūṣaṇa*, MediK. 78. 3; ParaNā. 2609]

अन्दूक (andū-ka) (= andu-ka) *m.* chain for elephant's feet अन्दुको (F.N. अन्दूकः Colebrook's Ed.) निगडोऽस्त्री स्यात् AmaK. 1550.

अन्दूनिनाद (andū-nināda) *m.* noise or sound of a chain for the elephant's feet दानपङ्कप्लुतबहुलशरीरं शाययत्येष भूयः। मृदुचलदपरान्तोदीरितान्दूनिनादं गजपतिमधिरोहः पक्षकव्यत्ययेन ŚiśuVa. 11. 7.

अन्दोलन (andolana) *n.* **A** movement, swinging, oscillation हारिनेत्राञ्चलै- र्मन्दमारुतान्दोलनाकुलैः। सनाथसयुगे रूपपताकापल्लवैरिव RājTa.(Ka.) 1. 209; या एषा ... दोलान्दोलनलोलकङ्कणरणत्कारोत्तरं सर्पति PraboCan. 2. 34 (40. 6); जिनधाम्नि मनोहराणि। किं तीर्थकृद्दर्शनलक्ष्मिमृगेक्षणानामंदोलनानि सरलानि EI. ii. 58. 70; **B** (sportively) dallying कृतावरोधधम्मिल्लमालान्दोलनकेलिभिः प्रदोष- पवनैश्चक्रे शिशिरैर्घ्राणतर्पणम् RājTa. (Ka.) 5. 357 [AbhidhāCin. 1481 and NāmŚil. 1883 give *andolana* as the synonym of *preṅkhā*]

अन्दोलय (andolaya-) (= āndolaya-) *denom.* to swing, to rock to and fro केचिदन्दोलयामासुश्चामराण्यमरोत्तमाः ... स्वामीदर्शनहेतवे TriṣaŚaPuC. i. 2. 547 [to agitate, to oscillate, Apte]

अन्दोलयत् (andolayat) *adj.* causing to swing, i.e. speaking or uttering जयसिंह इत्यक्षराणि श्रवणदोलाकेलिभिरन्दोलयता भवतानुस्मारितोऽस्मि HammīMaMa. 1. 4 (2)

अन्दोलि (andoli) Gr. verbal root *andol* - (to swing) ग्रहस्निहौ वदं दीधीभणौ रणपठौ कुचम्। लिखं च कम्पमन्दोलिमुम्भिं लोचं मथिं विदुः। ... अन्दोलितिः GaṇRa. 8. 445 (471)

अन्दोलित (andolita) *n.* movement, swinging, oscillation प्रचलितारुण- पाणिमणिपल्लवमन्दोलितानि नीललीलालकभङ्गमाभङ्गुरम् ... ननर्त सान्तःपुरं नगरनारीवृन्दम् TilaMañ. 76. 18; AbhidhāCin. 1481.

अन्दोलित (andolita) *m.* **1** act of swinging or rocking to and fro नखाकृतिर्न कण्डूतिर्नौष्टमक्तिर्न कम्पति। न पर्वगणितिः कार्या नोक्तिरन्दोलितः स्मितिः YaśasCam. ii. 400. 19; **2** one of the ten types of breathing (*śvasana*) बिलीनो मूर्च्छिते शैलारोहे त्वान्दोलितो मतः SaṁgīRa. iv. 165. 8 (*on* 7. 485)

अन्दोलित (andolita) *adj.* agitated, swung. MW.

अन्दोलिततस् (andolita-tas) *adv.* from that which has swung मधुलवमन्दोलिततः कल्पतरोर्मारुतः ... आदाय ... व्यजनसुखमदान्महेन्द्रदायादाय YudhiVi. 4. 87.

अन्दोलिति (andoliti) *f.* act of swinging or rocking to and fro अन्दोलितिः GaṇRa. 8. 445 (471)

अन्द्य (an-dya) *adj.* not the last बाणाधिराजप्रमुखेष्वतीतेष्वनेकशो बाणनृपेष्वन्द्यः EI. iii. 76. 19.

अन्द्रक (andra-ka) *m.* **1** death कालो दिष्टेऽन्तके(v.l. ऽन्द्रके)ऽसिते Paryā- RaMā. 1592; **2** name of a king, PW; pw; MW.

अन्द्रक (andra-ka) (= ārdra-ka) *n.* ginger in its undried state PW; MW.

अन्ध् (andh-) x.u. [DhātuPra. 10. 369 (152. 21); KāvyKaVṛ. 94. 9 (3.5)] **1Ai** (*fig.*) to make blind, i.e. to rob of wisdom राज्यरमा ... राजकुमारम् ... अन्धयति सन्मार्गदर्शनेषु लोचनयोः YaśasCam. i. 280. 9; **1Aii** to make blind, i.e. to make ignorant मिथ्यातमः पुंसाम् ...। यदन्धयति चेतांसि रत्नत्रयपरिग्रहे YaśasCam. ii. 394. 11; अन्धयतीत्यन्धम् NyāySu. (Ja.) 117B. 9 (*on* i. 1. 5); विषमो ह्यतितरां संसाररागः ... रात्रिरिवान्धयति YogVā. ii. 12. 14; **1Aiii** to make blind, i.e. to make indiscriminative अन्धयति धनम् NalaCam. 7. 46 (13); **1B** to make blind, to blind अन्धं करोतीत्यन्धयति ... तत्तमः SyādvāMañ. 32 (9); पश्येयं धूमयमुना ...। वैमानिकानन्धयति YogVā. iii. 43. 33; ii. 12. 14; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. v. 4. 79 (389. 16); विश्वमन्धयति ध्वान्तं सुखभाजोऽभिसारिकाः RājTa. (Jo.) 195; पयोधरः ... अन्धयति दहति चलयति निहन्ति कथमन्यथा विरहे Subhāṣi. 1739 [KośaKaTa. 2. 948]; **2** to make invisible, i.e. to close or cover मूषामध्ये रसं मुक्त्वा चान्धयेदन्यमूषया RasPraSu. 2. 21 [to be or become blind, Apte]

अन्ध (andhá) *adj.* [*f.*-ā] [TaiPrāti. 11. 10; VājaPrāti. 4. 85; P. v. 4. 79; JaineVyā. iv. 2. 81; CāndraVyā. iv. 4. 64; v. 2. 8; ŚākaṭāVyā. ii. 1. 145; SaraKaṇṭhā. (Gr.) v. 4. 94; SiddhaHe. iii. 2. 13; vii. 3. 80; DhātuPra. 10. 369 (152. 21); MugdhaBo. 6. 79 (63. 15); ĀltGr. II. 2. 228] **1A** hampering the sight, blinding, dense, utter, pitchy **B** hampering insight, blinding, unenlightening **Ci** full of darkness, i.e. obscure **ii** full of darkness, i.e. lost or destroyed **Di** dark-coloured, i.e. black **ii** dark, i.e. opaque **2A** who cannot see, devoid of sight, blind (physically) (used as noun) (one) devoid of sight, blind **B** blind, i.e. unable to see at a particular time **3** (*fig.*) blind, i.e. not conducive, useless **4** (*fig.*) **Ai** (animate) devoid of eye in the form of learning or knowledge, blind, i.e. ignorant (used as noun) (one) devoid of eye in the form of learning or knowledge, blind i.e. ignorant **ii** (inanimate) devoid of knowledge, blind, i.e. ignorant **iii** blind, i.e. having mental darkness, illusioned **B** blind, i.e. not guided by the able or skillful leader **Ci** (animate) devoid of discernment, i.e. short-sighted, unwise, indiscriminating (used as noun) (one) devoid of discernment, i.e. unwise, indiscriminating **ii** (inanimate) devoid of discernment, i.e. unwise, indiscriminating **D** ignoring or neglecting deliberately **E** dull or insentient **5** (*fig.*) blinded or afflicted (used as noun) (one) blinded or influenced (often grey) **6** (*fig.*) **A** soiled, tarnished **Bi** afflicted or intoxicated **ii** afflicted or affected **iii** afflicted or sleepy **7Ai** made invisible, i.e. covered or immersed **ii** covered or closed **B** invisible **8** not complicated, simple **9** the word *andha*

1A hampering the sight, blinding, dense, utter, pitchy सो अ॒न्धे चि॒त् तम॑सि॒ ज्योति॑र्विदन् (म॒रुत्वा॑न्) ṚV. i. 100. 8; अ॒न्धा तमां॑सि॒ दुधि॑ता वि॒चक्षे॒ नृभ्य॑श्चकार॒ नृत॑मो अ॒भिष्टौ॑ ṚV. iv. 16. 4; अ॒न्धेना॒मित्रा॒स्तम॑सा सचन्ताम् ṚV. x. 89. 15; x. 103. 12; SV. (Kau.) II. ix (3). 5. 1; VājaS. 17. 44; VājaS. (K.) 18. 42; Nir. 9. 33 (169. 9); का॒म॒ ... अ॒न्धा त॒मांस्यव॑ पादयैनान् (सपत्नान्) AV. ix. 2. 10; अ॒न्धेन॒ यत्त॒म॑सा॒ प्रावृ॑तासी॑त् AV. xviii. 3. 3; AV. (P.) x. 12. 12; TaiĀ. vi. 12. 1 (720. 1); या पश्चादाचरन्त्यन्धेन तमसा सह AV. (P.) xv. 19. 4; प्रजापतिः प्रजा असृजत। ता अन्धे तमसीमाँल्लोकाननुव्यनश्यन् MaiS. i. 6. 6 (i. 96. 2); (प्रजापतिः) सोऽस्मिन्नन्धे तमसि प्रासर्पत् PañcBr. xvi. 1. 1; अन्धे त॒मसि बधाने॒ति ŚatBr. I. ii. 4. 16; य॒द्ध॒धोऽधः कृष्णाजिन॒मुपास्यत्यनग्ना॒वैवेभ्य ए॒तद॒न्धे त॒मसि प्र॒वेशयति ŚatBr. I. ix. 2. 35; ŚatBr. (K.) II. viii. 3. 27; तेऽसुरास्त्रयाणां सवनानां रसं वीर्यं प्रवृह्यान्धं तमः प्राविशन् JaimiBr. 1. 179; 1. 341; स (प्रजापतिः) इमाः प्रजा अशनायन्तीः प्रत्यवैक्षत अन्धे तमसि जल्पन्तीः JaimiBr. 3. 350; मानोऽन्धे तमस्यन्तराधात् MānŚS. 92. 3; नास्मिन् ध्यानं भवति। न दर्शनम्। अन्धं तम इत्यभिभाषन्ते Nir. 5. 1 (91. 17); स्त्री पुमान्वा ... पूयशोणितसंपूर्णे तमस्यन्धे सुदारुणे। षष्टिं वर्षसहस्राणि नरकं पर्युपासते ŚaṅkhaLiDS. 440; अन्धं तम इवाज्ञानमादित्यस्याहरत्प्रभाम् MahāBhā. vii. 1010*(7); vii. 1113*(2); vii. 138. 6; अन्धे तमसि मज्जेयुर्यदि दण्डो न पालयेत् MahāBhā. xii. 15. 7; ViṣṇuDhaP. ii. 70. 17; MahāBhā. xii. 68. 10; अन्धेन तमसा लोकाः प्रावृता न चकाशिरे MahāBhā. xiii. 145. 15; अवाक्शिरास्तमस्यन्धे किल्विषी नरकं व्रजेत् ManuSm. 8. 94 (ManvaVi. अन्धे अन्धताहेतौ); ManuBh. ii. 29. 26 (*on* 7. 89); अन्धे तमसि मज्जामः पशुभिर्ये यजामहे Tantrākhyā. 102. 17; PañcT. 3. 51 (308. 3); अन्धं तम इवाज्ञानम् ViṣṇuP. vi. 5. 62; अन्धे तमसि दुःखार्तः पूयशोणितभोजनः MārkP. 8. 140; इदमन्धं तमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम् Kāvyādá. 1. 4; अग्रसद्य भुवनमन्धं तमः DaśKuC. App. 150. 13; घोरेऽन्धे तमसीव मज्जति मनः संमीलितं लज्जया MahāvīC. 5. 22; सीदन्नन्धे तमसि विधुरो मज्जतीवान्तरात्मा UttaRāC. 3. 39; MālaMā. 9. 120; आदित्यायत्तं प्रायशो जगतः। तदभावे हि अन्धं तम इव इदं न प्रज्ञायेत ChāndoUBh. 197. 3 (*on* iii. 19. 1); अन्धयतीत्यन्धम् अन्धं च तत् तमश्चेति अन्धतमसम् Nyās. ii. 172. 1 (*on* v. 4. 79); SyādvāMañ. 32 (9); Prasā. i. 650. 22; सौमित्रिर्घनशरसंहतिप्रमोक्षाद्दिक्ष्वन्धं तम इव तस्य संततान RāmC. 34. 43; प्राणिद्रोहप्रसक्तानामन्धे तमसि संस्थितिः BṛKathāMañ. xvi. 1. 463; अन्धे तमसि दुष्पारे नरके पतितान्किल। ... उवाच यमकिंकरः BhaviP.

175A. 30 (i. 119. 1); एकया योषिता लोका अन्धे तमसि पातिताः ĀdiP. 5. 29; प्रकाशकोऽप्यसावन्धं तमो जगति पातयेत् KathāSaSāg. iii. 4. 18; xii. 7. 251; अन्धं तमो नित्यं दुःखम् AnuVyā. 6A. 7 (*on* 1. 1); UpādhiKha. 2A. 3; रुन्धानमन्धानि तमांसि दूरे विचिन्त्य चिन्तामणिमेतमेव। मनोरथानां परिपूरणाय नान्यत्र सन्तः श्रममाचरन्तु CaturCin. ii (1). 3. 17; हे परमेश्वर त्वम् ... दस्यूनन्धे तमस्यवाक्षिपः TattvPrakā. 194B. 12 (*on* iii. 4. 41); निबन्धो नीचस्थानेऽन्धे तमसि बन्धः NyāySu. (Ja.) 578A. 12 (*on* iii. 4. 4); 611B. 1 (*on* iii. 4. 7); अन्धेन तमसा पूर्णा गृहा गहनतां गताः YogVā. iii. 26. 33; (भूधरः) स चान्धेन तमसा (वृतः) VedāntRaMañ. 1. 3 (35. 9) [KalpaK. 362. 8; KośaKaTa. 1. 7162]; **1B** hampering insight, blinding, unenlightening असु॒र्या॒ नाम॒ ते लो॒का अ॒न्धेन॒ तम॒सावृ॑ताः VājaS. 40. 3 (Uvaṭa. अन्धेन तमसा अज्ञानलक्षणेन तमसा; Mahīdhara अदर्शनात्मकेनाज्ञानेन); VājaS. (K.) 40. 3; ŚatBr. XIV. vii. 2. 14; ĪśāU. 3; ĪśopBh. 9. 2 (*on* 3); ManuBh. i. 434. 18 (*on* 5. 27); अ॒न्धं तमः॒ प्र वि॑शन्ति॒ येऽसं॑भूतिमु॒पास॑ते VājaS. 40. 9; VājaS. (K.) 40. 12; ŚatBr. XIV. vii. 2. 13; ĪśāU. 12; VājaS. 40. 12; VājaS. (K.) 40. 9; BṛĀraU. iv. 4. 10; ĪśāU. 9; BṛĀraUBh. 631. 9 (*on* iv. 4. 10); NyāySu. (Ja.) 117B. 9 (*on* i. 1. 5); अनन्दा नाम ते लोका अन्धेन तमसावृताः BṛĀraU. iv. 4. 11; AnuVyā. 6A. 8 (*on* 1. 1); जगत्सर्वममर्यादं तमसान्धेन संवृतम्। दृष्ट्वा ...। कृतं कार्यमिति श्रीमान् व्याजहार पितामहः Rāmā. iii. 50. 9; अन्धे तमसि मज्जज्जगदालोक्य ... ज्ञानमुक्तवान् (कपिलः) SāṁkhyaKāBh. 1. 12 (*on* 1); इदं जगदनादिकालसंबद्धं निसर्गादेव अन्धे तमसि वर्तते MāṭhVṛ. 2. 1 (*on* 1); 1. 21 (*on* 1); यदि दानेऽप्यशक्यस्त्वमन्धे तमसि मज्जसि ParaS. 17. 33; अध्यात्मदीपमतितितीर्षतां तमोऽन्धम् ... तं व्याससूनुमुपयामि BhāgP. i. 2. 3; अन्धे तमस्यहम् ... प्रक्षिप्तः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 579. 17 (*on* iii. 2. 10); तमस्यन्धे जगत्कृत्स्नमपतिष्यदिदं ध्रुवम् MahāP. 1. 159; अन्धं मूढं तमो यान्ति येऽविद्यां समुपासते BṛĀraUBhVā. iv. 4. 600; ये मूढचेतसो विद्यामात्मज्ञानमुपेक्ष्याविद्यायां कर्मण्येव रतास्तेऽन्धं तमः प्रविशन्ति Aparā. 959. 6 (*on* 3. 57); न पुनः ... आत्मानमन्धे तमसि पातय ŚatDū. 153. 30; अविद्यामुपास्ते यः सोऽन्धे तमसि मज्जति AdhyāRā. iv. 1. 90; **1Ci** full of darkness, i.e. obscure एषा मीलयतीदमीक्षणयुगं जाता ममान्धा दिशः PriyDa. 4. 9; जाताः सर्वदिशो दिनान्धवयसामन्धास्तवेव द्विषाम् TilaMañ. 238. 17; सत्यं त्वद्विरहाद्भवन्ति दयिते सर्वा ममान्धा दिशः SaraKaṇṭhā. 191. 20; Kuval. 155 (31); अन्धं भुवनमन्धस्य VarāU. 2. 23; **1Cii** full of darkness, i.e. lost or destroyed राज्यमन्धं तावत् करोत्वसौ RājTa. (Śrī.) 3. 415; **1Di** dark-coloured, i.e. black प्रतिप्रदेशमचलचक्रवालादभिसारिकाविजृम्भणान्धपटप्रतानतरले ... समस्तमुच्चमवचं च वस्तु समतां नयति ... तमसि YaśasCam. i. 604. 1 (comm. अन्धपटः कृष्णवस्त्रम्); **1Dii** dark, i.e. opaque अन्यथा कथमन्धोपलादौ न प्रतिबिम्बः SyādvāMañ. 15 (95); **2A** who cannot see, devoid of sight, blind (physically) ऋ॒ज्राश्वं॒ तं पि॒तान्धं च॑कार ṚV. i. 116. 16; Nir. 5. 21 (105. 1); NītiMañ. 44; ये पा॒यवो॑ मामते॒यं ते॑ अग्ने॒ पश्य॑न्तो अ॒न्धं दु॑रि॒तादर॑क्षन् ṚV. i. 147. 3; iv. 4. 13; TaiS. I. ii. 14. 5; MaiS. iv. 11. 5 (iv. 174. 3); KāṭhS. 6. 11 (i. 62. 1); (पुत्रः) व्य१॒न्धो अ॑ख्यदहिम् ṚV. iv. 19. 9; viii. 79. 2; कस्तां वि॒द्वाँ अ॒भि म॑न्याते अ॒न्धाम् ṚV. x. 27. 11; VaitāSū. 38. 6; कृ॒शं॑ च्य॑वानमृषिम॒न्धम॑श्विना जुजु॒र्वांसं॑ कृणु॒थः क॒वरे॑भिः ṚV. (Khila.) i. 5. 7; i. 12. 7; अन्धा अमित्रा भवताशीर्षाणोऽहय इव SV. (Kau.) II. ix (3). 8. 2; यो अ॒न्धो यः पुन॑ः स॒रो भगो॑ वृ॒क्षेष्वाहि॑तः AV. vi. 129. 3; यः कृ॒णोति॑ प्र॒मोत॑म॒न्धं कृ॒णोति॒ पूरु॑षम् AV. ix. 8. 4; AV. (P.) xvi. 74. 3; अ॒न्धो भ॑विष्य॒सि AV. xi. 3. 34; AV. (P.) xvi. 56. 3; BṛSarvaAnu. 7. 14 (11. 4); अ॒न्धं रा॑त्रि तृ॒ष्टधू॑ममशी॒र्षाण॒महिं॑ कृणु AV. xix. 47. 8; xix. 50. 1; AV. (P.) vi. 20. 8; xiv. 4. 11; जहि त्वं काम मम ये सपत्ना अन्धा तमांस्यव पादयैनान् AV. (P.) xvi. 76. 9; ए॒ता॒मे॒व नि॒र्वपे॑च्चक्षु॑ष्कामः ... उ॒त यद्य॒न्धो भ॑व॑ति प्रैव प॑श्यति TaiS. II. ii. 4. 4; यद॑ध्व॒र्यु र॑न॒ग्नावाहु॑तिं जु॒हु॒याद॒न्धो॑ऽध्व॒र्युः स्या॒त् TaiS. V. i. 3. 1; VI. i. 8. 3; VI. ii. 9. 2; KāṭhS. 19. 3 (ii. 3. 6); KapiKaS. 30. 1 (138. 9); यद॑श्रु॒वी॒तान्धो॑ऽध्व॒र्युः स्या॒दार्ति॒मार्छे॒त् तस्मा॒न्नाश्रु॑ते TaiS. VI. iv. 10. 6; य॒त्परा॑ञ्चमवसृ॒जे॑द्यज॑मानं च॑क्षुर्जह्यादन्धः स्यात् MaiS. i. 6. 4 (i. 92. 6); अ॒न्धो॒ऽध्व॒र्युः स्या॒द्य॑दनायतने॑ जुहु॒यात् MaiS. i. 6. 11 (i. 104. 4); iii. 1. 4 (iii. 5. 11); iii. 4. 4 (iii. 49. 15); iii. 7. 7 (iii. 83. 11); iv. 5. 2 (iv. 65. 2); iv. 8. 5 (iv. 112. 14); चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमा इति यदग्निष्टोमौ पूर्वौ प्रयुञ्जीरन्बहिष्कनीनिके निरादध्युरन्धाः प्रजायेरन् KāṭhS. 34. 8 (iii. 42. 1); तस्याक्षिणी निर्जघान तस्मादाहुरन्धो भग इति KauṣīBr. 6. 13 (27. 6); ŚatBr. I. vii. 4. 6; ŚatBr. (K.) II. vii. 2. 5; Nir. 12. 14 (210. 14); NītiMañ. 15; ई॒श्व॒रो वा ए॒षो॑ऽन्धो भवि॑तोः। य॒श्च॒क्षुषा॒ज्य॑म॒वेक्ष॑ते TaiBr. III. iii. 5. 2; TaiĀ. v. 3. 7 (601. 10); अ॒न्धो जागृ॑विः प्राण॑। अ॒सा॒वे॒हि॑ TaiBr. III. x. 8. 3; III. xi. 5. 4; स यु॒थेनं॑ पु॒रस्ता॑त्। य॒ज्ञ॒स्या॒नु॒व्या॒हु॒रे॒त्तं प्र॒ति ब्रू॒या॒न्मु॒ख्या॒मा॒र्ति॒मा॒रि॒ष्य॒स्य॒न्धो॒ वा

ब॒धि॒रो वा भविष्यसि ŚatBr. I. vi. 1. 16; ŚatBr. (K.) II. v. 3. 12; ए॒ष ह वै॒ प्र॒मा॒यु॒को यो॒ऽन्धो॒ वा ब॒धि॒रो॒ वा ŚatBr. XII. ii. 2. 4; GopBr. i. 4. 20; यदि त्रिष्टुभं न शक्नोति विगातुम् अन्ध आत्मना भवत्यन्धा गर्भा जायन्ते JaimiBr. 1. 103; 1. 260; यं द्विष्यात्तेनम् उष्णिक्ककुभोरनुव्याहरेद्यज्ञस्य चक्षुषी अचीक्लृपं यज्ञमारोऽन्धो भविष्यसीत्येनं ब्रूयात् JaimiBr. 1. 255; एतं सेतुं तीर्त्वान्धः सन्ननन्धो भवति ChāndoU. viii. 4. 2 (Śaṅ. देहवत्त्वे पूर्वमन्धोऽपि सन्); PañcDa. 11. 34; अयमस्मिञ्छरीरे ... अन्धेऽन्धो भवति ChāndoU. viii. 9. 1; viii. 9. 2; यद्यपीदꣳशरीरमन्धं भवत्यनन्धः स भवति ChāndoU. viii. 10. 1; viii. 10. 3; सा सुपर्णी कद्रुमब्रवीद् अन्ध इति VādhūŚS. iv. 64A. 2; नग्नो मुण्डः कपाली च भिक्षार्थी क्षुत्पिपासितः। अन्धः शत्रुकुले गच्छेद्यः साक्ष्यमनृतं वदेत् VāsiDS. 16. 33; SkandP. i (2). 44. 6; तैरर्कपत्रैर्भक्षितैः ... चक्षुष्युपहतोऽन्धोऽभवत् MahāBhā. i. 3. 52; धृतराष्ट्रः ...। मातुर्दोषादृषेः कोपादन्ध एव व्यजायत MahāBhā. i. 61. 78; स वै प्रविशमानस्तु शूद्रेणान्धेन रक्षिणा। निगृहीतो बलात् MahāBhā. iii. 137. 18; तव शोकेन वृद्धौ तावन्धौ जातौ तपस्विनौ MahāBhā. iii. 205. 8; (भर्तारः) कृताः स्त्रीभिर्जडान्धबधिरास्तथा MahāBhā. iii. 222. 15; DaśāvaC. 8. 513; MahāBhā. v. 30. 39; vii. 1379* (5); मृगव्याधोऽभवत्कश्चिद्बलाकः ...। सोऽन्धौ च मातापितरौ बिभर्त्यन्यांश्च संश्रितान् MahāBhā. viii. 49. 35; अन्धं वृद्धं च मां विहाय क्व नु गच्छसि MahāBhā. ix. 2. 10; ix. 175*(4); ix. 62. 63; अन्धाय मां महाप्राज्ञ देहान्धाय वै पितः MahāBhā. xii. App. I. 19 (56); xii. App. I. 20 (152); xiii. 24. 14; यदि चेन्मानुषं जन्म लभेरंस्तादृशा नराः। स्वभावतो वा जाता वा अन्धा एव भवन्ति ते MahāBhā. xiii. App. I. 15 (1789); अन्धस्य नृपतेः पुत्रा मया ...। नीता लोकममुम् MahāBhā. xv. 4. 7; एकेन खलु बाणेन मर्मण्यभिहते मयि। द्वावन्धौ निहतौ वृद्धौ माता जनयिता च मे Rāmā. ii. 57. 30; इमामन्धां च वृद्धां च मातरं ते तपस्विनीम्। कथं पुत्र भरिष्यामि Rāmā. ii. 58. 30; संभोजनी ... पैशाची दक्षिणा ...। इहैवास्ते तु सा लोके गौरन्धेवैकवेश्मनि ManuSm. 3. 131; ManuBh. i. 269. 1 (*on* 3. 131); ManuSm. 8. 394; अन्नहर्तामयावित्वम् ...। एवं कर्मविशेषेण जायन्ते ...। जडमूकान्धबधिरा विकृताकृतयस्तथा ManuSm. 11. 52; ViṣṇuSm. 45. 32; अन्ननादन्धः ... गर्भो भवति SuśruS. iii. 2. 25; नरकाभिभूतदुःखानाम् ... मनुष्येषु लक्षणानि भवन्ति। ... गोघ्रस्त्वन्धः ViṣṇuSm. 45. 19; वञ्चनानिहतं श्रुत्वा सुतमद्याहवे मम। मुखमन्तर्गतास्राक्षमन्धमन्धतरं कृतम् ŪruBha. 1. 37; बधिरक्लीबनिःस्वान्धा जायन्ते पुरुषाधमाः BṛParāSm. 12 (2). 28 (250); मातृहान्धश्च जायते ŚātāSm. 2. 20; अन्धं वृद्धं च मां मत्वा सुदेष्णा ... प्राहिणोत् ... शूद्रीम् BrahmāṇḍP. ii. 74. 75; खञ्जान्धमूकबधिरम् ... दूतं न शस्तमिह वेदविदो वदन्ति HārīS. ii. 8. 3; किमनेन दुरात्मनाभिहितम् (v.l. अहो किमन्धो भवान्) PañcT. 3. 57 (11) (315. 2); ये क्रूरदृष्ट्या वीक्षन्ते नामसाहस्रपाठकम्। तानन्धान् कुरुते क्षिप्रं स्वयं मार्तण्डभैरवः LalitāSa. 269; अर्के ... (लग्ने) नीचेऽन्धः Bṛhajjā. 20.1; एकस्य करणवैकल्ये ... सर्वेऽपि बधिरान्धकुणिखञ्जाः स्युः SāṁkhyaKāBh. 13. 29 (*on* 18); इह लोके केचिद्बधिरान्धमूकादयः MāṭhVṛ. 32. 1 (*on* 18); तात पितरावन्धाविमौ पालय VeṇīSaṁ. 5. 60; पङ्गुमन्धं च बधिरम् ... गुरुः शिष्यं विवर्जयेत् KulārT. 13. 4; येऽन्धपङ्ग्वादयो नराः। गृहस्थत्वं न शक्ष्यन्ति कर्तुं तेषामयं विधिः TantrVā. 112. 19 (*on* i. 3. 4); अन्धस्य धृतराष्ट्रस्येज्या पाण्डववर्जितैर्ध्ने नैरित्यधिकृतक्रिया TantrVā. 128. 6 (*on* i. 3. 7); आत्मा च जरया ग्रस्तः परगेहमुपाससे। अन्धः पुरैव बधिरो मन्दप्रज्ञश्च सांप्रतम् BhāgP. after i. 13. 20; आत्मन्यध्यस्यति ... इन्द्रियधर्मान् ... बधिरोऽन्धोऽहम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 5. 1 (*on* i. 1.1); BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 120; VivaPraSaṁ. 115. 10; SiddhāTa. 5. 13; पुरुषः ... पङ्गुः अपरं पुरुषम् ... अन्धमधिष्ठाय प्रवर्तयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 358. 4 (*on* ii. 2. 7); 848. 13 (*on* iv. 4. 2); अङ्गना। गृहीतगर्भा ... अपत्यमेतत् ... तृतीयरात्रौ म्रियतेऽथवा ... सगद्गदोऽन्धो बधिरोऽतिमिम्मिनः ... भवेत् KalyāKā. 2. 47; श्वश्रूर्ममान्धबधिरा Kāvyālaṅ. (Ru.) 7. 41; SaduktiKa. 78. 7; ŚārṅgaPa. 3773; क्षितिपं शशाप सोऽन्धः RāmC. 8. 59; 8. 87; अतश्च न कश्चिदन्धो बधिरो वा स्यात् NyāyMañ. i. 66. 2; (आचार्यः) सर्वलक्षणसंयुक्तो ब्राह्मणो वेदपारगः। ... नान्धो न बधिरः LakṣmīT. 21. 32; भवेज्जीवः ... अन्धः काणश्च कुत्सितश्च स्वकर्मणा BrahmVaiP. ii. 24. 29; मूका जडान्धबधिराः ...। काले नैव मृता ये च मम लोकं व्रजन्ति ते SkandP. ii (5). 17. 49; i (1). 5. 195; चाण्डालीं वृद्धामन्धाम् ... अपश्यं मरणोन्मुखीम् SkandP. iii (3). 3. 4; पुराणहीनाद्दृक्छून्यात्काणान्धावपि तौ वरौ SkandP. iv. 2. 97; तस्मात्पुत्रः ...। पङ्ग्वन्धो बधिरो दीनः क्षयरोगमवाप्स्यति SkandP. v (2). 75. 27; v (3). 34. 12; ज्वरैः ... अहम्। पीड्यमाना बभूवान्धा BṛKathāŚloSaṁ. 25. 45; 9. 50; रजस्वलां स्पृष्ट्वा यो मां स्पृशति ...। अन्धश्च जायते देवि दरिद्रः VarāP. 132. 20; मूर्खान्धबधिरजडाः शूराविवेकिनः। श्लाघ्या भवन्ति विप्रेन्द्राः प्रेषिता माधवेन ये BṛNāraP. 7. 33; सखिभार्याप्यन्य(v.l. °न्ध)स्य गम्या न नायकस्य

JayaMa. 70. 23 (*on* 1.5); कृशोऽहम् अन्धोऽहमित्यादयश्च प्रयोगाः ... औपचारिकाः Bhām. 3. 3 (*on* i. 1. 0); नो खल्वन्धाः सहस्रमपि पान्थाः पन्थानं विन्दन्ति Bhām. 124. 22 (*on* i. 1. 5); अन्धः कुरूपो मनुजो यथा भुवि सुगायनः YuktiKa. 172. 18; धन्योऽन्ध त्वं धनमदवतां नेक्षसे यन्मुखानि SaraKanthā. 472. 15; यो हि जात्यैवान्धः ... स कथं ज्योतिष्टोमेऽधिक्रियेत NyāyRa. 249. 17 (*on* 5 (2). 129); अन्धयोर्वृद्धयोः पित्रोः पुत्रोऽयमिषुणा हतः RāmāMañ. 76. 14; वृद्धान्धा सुषुवे पुत्रं चण्डाली खण्डिकाभिधा DarpDa. 2. 76; चाक्षुष्मतीविद्यां ब्राह्मणो यो नित्यमधीते ...। न तस्य कुलेऽन्धो भवति AkṣU. 1; CākṣU. 22. 6; 22. 13; (मातापित्रोः) उभयोर्बीजतुल्यत्वात् ... अन्धाः खञ्जाः कुब्जा वामना भवन्ति GarbhU. 3; यः कश्चिद्दीयमानं न गृह्णाति सोऽन्धो बधिरो मूको वा भवति MṛtyulāU. 307. 10; असमिद्धे सधूमे च होमकर्म निरर्थकम्। अन्धश्च जायमानः स्याद्दारिद्र्योपहतस्तथा ŚivU. 4. 48; काणोऽन्धः ...। न भवेच्छूद्रभुग्द्विजः BrahmP. 220. 128; जडान्धमूकान्बधिरान्सकुष्ठान् ...। करोषि तानेव पुनर्नवान्सदा BhaviP. 182A. 14 (i. 123. 44); भिल्लाः ... दरिद्रान्धा द्विजोत्तम। जग्मुस्ते वैष्णवं धाम BhaviP. 455B. 6 (iii. 2. 28); 592A. 26 (iii (4). 22. 29); मया पुत्रा हताः सर्वे दुष्टस्यान्धस्य ते रणे DevīBhāP. ii. 7. 12; vi. 25. 11; च्यवनाय सुता दत्ता राज्ञाप्यन्धाय सुन्दरी DevīBhāP. vii. 2. 25; माघमासे ...। वसेदायतने यस्तु निरात्मा सुलोचने। न जायते ... अन्धः PadmP. i. 18. 75; क्व गतासि महाभागे वत्से सति सुलोचने। अस्मांस्तु जन्मनैवान्धान् क्षिप्त्वा कूपवरे सुते BṛDharmaP. i. 40. 4; अन्धः (दक्षपुत्रः) ... कथं मुद्गलदेहोत्थवायुना दिव्यदेहभाक् ...। संजातः GaneP. i. 22. 2; उभयाक्षिविरहश्चेदन्धलक्षणं कस्मात् पुनः काणोऽप्यन्धो न स्यात् NyāyMa. 112. 2; अर्जुनस्योत्कर्षं ज्ञात्वापि सर्वात्मनान्धो धृतराष्ट्रः ... संजयं पप्रच्छ GītāBh. (Rā.) 26. 2 (*on* 1. 0); यस्मिन्प्रशासति म[हीं]महनीयकीर्त्तौ पङ्ग्वन्धदीनविकला न जना व(ब)भूवुः EI. ii. 226. 2; कस्याप्यहेर्द्वे शिरसी अभूतामग्रपुच्छयोः। पौच्छं शिरस्त्वभूदन्धं चक्षुष्मत्प्रकृतं पुनः KathāSaSāg. x. 7. 176; xii. 7. 9; येऽन्येऽप्येवंविधा नराः। मत्तोन्मत्तजडक्लीबनग्नान्धबधिरादयः। दोलाक्रीडाश्च नेष्यन्ते SamarāSū. 34. 9; अन्धोऽस्मि TriṣaŚaPuC. ii. 6. 266; सापि तत्कालमन्धाभूत् PariPar. 3. 41; ग्रामेऽत्र पाप कलहंसतां दधद्, धत्से त्रपां नहि किमन्ध भाव्यताम्। ... काकपाक ChandaśCū. 2. 175 (2); चित्रमन्धोऽद्रिमारोक्ष्यत्ययम् DvyāśraKā. 13. 69; उन्मत्तक्लीबान्धबधिरा नराः। एतेषां दर्शने जाते न गन्तव्यम् Mānaso. ii. 13. 816; न तस्याधिकारः ... अन्धस्याज्यावेक्षणे PrakaVi. 266. 22; मम पित्रोरपि प्राणा दत्ता जीर्णान्धयोर्ध्रुवम् PārśvC. 1. 411; कुञ्जराः। ... यदा न परिषिच्यन्ते कर्दमोदकशीकरैः। भवन्ति कुष्ठिनोऽन्धाश्च Hastyāyur. 17.14 (1.1); सत्त्वमितवता तेन क्षितिर्धृता पाण्डुना न तव तातेन। तत्र सदासावन्धः पार्थिवभावो भवेद्यदा साबन्धः YudhiVi. 6. 127; यद्व्यङ्गाः कुष्ठिनश्चान्धाः ...। पूर्वोपार्जितपापस्य फलमश्नन्ति देहिनः BhojPra. 43. 21; अहं जराभिभूतापि दुःखैरपि सुखैरिव। विप्लाविता शिवान्धेव कुलिकैर्वरदोद्भवैः ŚāliC. 6. 148; सर्वेऽप्यन्धबधिरादयश्च स्युः ŚatDū. 141. 24; अस्मद्देशे पातालविवरमस्ति। तत्रान्धो राक्षसो वर्तते PrabaK. 79. 4; PurāPraSaṁ. 6. 6; वृद्धोऽन्धः पतिरेष मञ्चकगतः स्थूणावशेषं गृहम् ... दृष्ट्वा ... श्वश्रूश्चिरं रोदिति ŚārṅgaPa. 410; SāhiDa. 148. 2; चित्ररथनामधेयः कुमारः स चान्धो वैद्यजनसेव्यमानोऽप्यन्धतां न मुञ्चति PuruṣPa. 68. 22; 68. 11; (धारादेवी) सान्येद्युः ... । पृष्टान्धेन (धर्मसिंहेन) जगौ चिन्ताकारणम् HammīMaKā. 9. 158; सोऽन्धस्तत्रैव बन्धने। ... अनयच्छेषमायुषः RājTa. (Śrī.) 3. 115; क्व दृष्टमन्धेन बलाहकेन Subhāṣi. 836; अन्धोऽयं रूपज्ञानवान् AdvaiSi. 409. 6; LaCandr. 409. 23; जराजीर्णावुज्झितपाटवेन्द्रियगणावन्धौ निमग्नौ शुचि। ... आवाम् ... युवां न स्प्रष्टुमीशावहे KaṁVa. 4. 14; श्रुतिस्मृतिविरुद्धस्यार्थस्य शिष्टैराचरणान्न तदाचरणात्मतुष्टीनामेकान्तेन प्रामाण्याध्यवसानम्। ... धृतराष्ट्रस्यान्धस्य यागः MīmāKau. i. 42. 22 (*on* i. 3. 7); जडानन्धान् ... नरानम्ब त्रातुं त्वमिह परमं भेषजमसि RasGaṅ. 324. 5; GaṅgāL. 15; अन्धेन पातभीत्या संचरता विषमविषयेषु। ... मया गृहीता ... गङ्गा RasGaṅ. 507. 15; पाण्डवेषु दृढतापरिणाहप्रायरूपतनुसंपदियत्ताम्। स्पर्शनं विदधतैव दृशान्धः पाणिना परिममौ धृतराष्ट्रः BhārCam. 1. 81; बधिरक्लीबजडान्धपङ्गवः। जटिलेन कृतार्थिता जनाः ŚivLī. 15. 46; मनस्विनीयं मनुते मनो मे। यतो मनाग् यं जनमीक्षतेऽसौ सोऽन्धः स मूकः PadyaVe. 326; मर्तुकामा देहविकला रोगातुरा अन्धाः कुष्ठिनः सर्वेऽपि जनास्तस्य फलानि तथादन्ति KathāK. 122. 18; ब्रह्मदत्तभूपस्य। अन्धं चकार पुत्रम् UpadeŚ. 74; (used as noun) (one) devoid of sight, blind प्रान्धं श्रोणं चक्षुस एतवे कृथः ṚV. i. 112. 8; ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे ṚV. i. 117. 17; i. 117. 18; (यम्) अन्धा अपश्या न दभन्नभिख्या ṚV. i. 148. 5; पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः ṚV. i. 164. 16; AV. ix. 9. 15; AV. (P.) xvi. 67. 6; TaiĀ. i. 11. 4 (90. 2); Nir. 14. 20 (237. 9); प्रान्धम् श्रोणम् श्रवयन् ṚV. ii. 13. 12; अनु द्वा जहिता नयोऽन्धं श्रोणं च ṚV. iv. 30. 19; x. 25. 11; अन्धस्य चिन्नासत्या कृशस्य चिद्युवाम् ṚV. x. 39. 3; सुरे दासश्चित्वा गृहे सिरश्चान्धस्य चक्रतु AV. (P.) viii. 12. 5; स्वप्नायान्धम् (आलभते) VājaS. 30. 10; VājaS. (K.) 34. 10; TaiBr. III. iv. 6. 1; यद्यन्धः स्यात् सौर्यं चरुं निरूप्याथान्नमालभेत PañcBr. xxi. 14. 15; ĀpaŚS. xx. 7. 18; xxii. 21. 9; HirŚS. xvii. 7. 29 (463. 24); यथान्धा अपश्यन्तश्चक्षुषा ... एवमजीविष्म ŚatBr. XIV. ix. 2. 9; ŚāṅkhāĀ. 9.4 (37. 1); ChāndoU. v. 1. 9; BṛĀraU. vi. 1. 9; तदु होवाच शाट्यायनिर्यथान्धो द्वारम् ऋच्छेत् तादृक् तद् इति JaimiBr. 2. 46; अन्धः श्लोण इव हीयताम् GopBr. i. 2. 7; जीवति चक्षुरपेतोऽन्धान् हि पश्यामः ŚāṅkhāĀ. 5. 3 (19. 19); KauṣīBrU. 3. 3; अन्धो मणिमविन्दत् TaiĀ. i. 11. 5 (91. 1); BaudhŚS. ii. 432. 17; comm. *on* VākyaPa. 1. 8; LalitāSaBh. 126. 25 (*on* 169); अविद्यायामन्तरे वर्तमानाः ... परियन्ति मूढा अन्धेनैव नीयमाना यथान्धाः KāṭhU. 2. 5; MuṇḍaU. i. 2. 8; MaiU. 7. 9; KāṭhUBh. 124. 9 (*on* 2. 5); पन्थाः। यानस्यान्धस्य भाराभिनिहितस्यातुरस्य स्त्रिया इति सर्वैर्दातव्यः HirŚS. xxvii. 4. 23 (177. 22); ĀpaDS. ii (5). 11. 7; अनुपेत उन्मत्तो जळोऽन्धो मूकः ... तेषां प्राणेषूत्क्रान्तेषु तूष्णीं स्नापयेत् ĀgniveGS. iii. 10. 1 (170. 16); BaudhPiMe. iii. 5. 2; नैष स्थाणोरपराधः यदेनमन्धो न पश्यति Nir. 1. 16 (39. 15); बिभृयुः। अन्धजडक्लीबव्यसनिव्याधितादींश्च BaudhDS. ii. 2. 39; आचारहीनस्य तु ब्राह्मणस्य वेदाः षडङ्गाः ...। कां प्रीतिमुत्पादयितुं समर्था अन्धस्य दारा इव दर्शनीयाः VāsiDS. 6. 4; क्लीबे दारक्रिया यादृगन्धे वा रूपदर्शनम्। अराज्ञो राजवत्पूजा तथा ते मधुसूदन MahāBhā. ii. 34. 21; ii. 49. 24; न स धर्मस्य वेदार्थं सूर्यस्यान्धः प्रभामिव ... रक्षते MahāBhā. iii. 34. 23; अन्धस्य पन्था बधिरस्य पन्थाः ... ब्राह्मणेनासमेत्य MahāBhā. iii. 133. 1; iv. 329* (4); अन्धान्वृद्धांस्तथानाथान् ... बिभर्ति ... युधिष्ठिरः MahāBhā. iv. 17. 21; वृद्धबालजडान्धेषु ... न शस्त्राण्युपधारयेत् MahāBhā. x. 6. 21; नान्धा जडाः स्त्री न नपुंसकं च। न चात्र तिर्यङ् न पुरो न पश्चान्नोर्ध्वं न चाधः प्रचरेत कश्चित् MahāBhā. xii. 84. 53; xii. 275. 7; xiii. 27. 82; याश्च शश्वद्बहुमता रक्ष्यन्ते दयिताः स्त्रियः। अपि ताः संप्रसज्जन्ते कुब्जान्धजडवामनैः MahāBhā. xiii. 38. 20; ŚivaP. v. 24. 24 (434A. 8); वृद्धबालधनं रक्ष्यमन्धस्य कृपणस्य च MahāBhā. xiii. 337* (14); xiii. 147. 21; बहुला ...। अन्धेव यष्टिरहिता प्रस्खलन्ती पदे पदे MahāBhā. xiii. App. I. 20 (365); PadmP. v. 18. 418; ततस्ते न्यायतः कृत्वा प्रविभागं द्विजोत्तमाः। दीनान्धकृपणानां च वृद्धानां च कलत्रिणाम् Rāmā. i. 430* (1); अन्धस्येवोदितश्चन्द्रः कां प्रीतिं जनयिष्यति Rāmā. vi. 803* (2); जडोन्मत्तान्धकुष्ठिनश्च। सति भार्यार्थे तेषामपत्यमतद्विधं भागं हरेत् ArthŚā. ii. 35. 1 (3. 5); ii. 68. 2 (3. 11); बुधः परप्रत्ययतो हि को व्रजेज्जनोऽन्धकारेऽन्ध इवान्धदेशिकः BuddhaC. 9. 74; अन्धाय यश्च स्पृहयेदनन्धः ... स्पृहां स कुर्याद्विषयात्मकाय BuddhaC. 11. 53; भ्रामरी गण्डमाली च ...। उन्मत्तोऽन्धश्च वर्ज्याः स्युः ManuSm. 3. 151; वीक्ष्यान्धो नवतेः ... दातुर्नाशयते फलम् ManuSm. 3. 177; जडमूकान्धबधिरान् ... मन्त्रकालेऽपसारयेत् ManuSm. 7. 149; YuktiKa. 16. 14; नह्यन्धोऽन्धात्प्रजायते CaraS. i. 25. 18; अन्धस्येव गतिं कुर्यादन्धकारेषु योगवत्। भूमौ विसर्पितैः पादैर्हस्तदर्शितमार्गकैः NāṭyaŚā. 12. 126; दानान्येतानि देयानि ...। दीनान्धकृपणार्थिभ्यः श्रेयस्कामेन धीमता SaṁvaSm. 89; सोऽयं संसारचक्रे भ्रमति शठमतिर्लोकमध्ये यथान्धः ŚatTrayī. 241; अन्धस्य किं हस्ततलस्थितोऽपि निवर्तयत्यान्ध्यमिह प्रदीपः Tantrākhyā. 73. 18; PañcT. 2. 55 (242. 3); Hitopa. 1. 129; Tantrākhyā. 91. 15; क्लीबान्धबधिरादीनां सर्वेषामपि दीयते BṛParāSm. 5. 180; 10. 247; स्रजमपि शिरस्यन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया Śāk. 7. 24; (*but* Apte made blind, blinded); अन्धकुब्जवामन° ... °हीनस्वरेत्यादिषु पितृमात्रोर्बलानि JaimiUpaSū. iii. 4. 53; पोषयेच्चाश्रितांस्तथा। ... जामयोऽथ दीनान्धपतितानपि MārkP. 28. 20; 34. 40; भोजनं च सुहृन्मित्रदीनान्धकृपणैः समम् MatsyaP. 100. 28; 266. 55; कूपादन्धं वारयति JaineVyā. 37. 25 (*on* i. 2. 110); VyutpaVā. 180. 2; Prasā. i. 427. 14; शेषे चित्रार्थे गम्यमाने लड भवति यदिशब्दश्चेद्वाङ् न भवति। ... अन्धो नाम पुस्तकं वाचयिष्यति JaineVyā. 133. 25 (*on* ii. 3. 127); तुला स्त्रीबालवृद्धान्धपङ्गुब्राह्मणरोगिणाम् YājñaSm. 2. 98; PañcT. 3. 2 (33) (276. 8); अन्धस्य दृष्टिरिव ... त्वां प्राप्य सा ... प्रनष्टा Mṛcch. 1. 49 (501); न खलु वै नर्तकोऽन्धेषु प्रवर्तते NyāyBh. 278. 21 (*on* iv.1. 60); हस्तस्पर्शादिवान्धेन विषमे पथि धावता। अनुमानप्रधानेन विनिपातो न दुर्लभः VākyaPa. (DCPRI. Ed.) 1. 42; बधिरान्धयोः शब्दरूपानुपलब्धिः SāṁkhyaKāBh. 5. 28 (*on* 7); एकः पङ्गुरेकश्चान्धः ... अटव्याम् ... चेरतुः SāṁkhyaKāBh. 15. 4 (*on* 21); कश्चिदन्धः सार्थेन समं पाटलिपुत्रं प्रस्थितः MāṭhVṛ. 35. 11 (*on* 21); जडमूकान्ध°...°भीरुभिः। ... कृतं लेख्यं न सिध्यति KātySm. 10. 28; क्लीबान्धमूकबधिराः ... वर्ज्या द्रव्यलोभतः PrajāSm. 1. 83; GobhiSm. 1. 73; दीनान्धकृपणसमभिलषितमनोरथाधिकनिकामफलप्रदः ... श्रीशङ्करगणः ...°महत्तराधिकारिकादीन्समाज्ञापयति EI. ix. 297. 14; xii. 34. 13; vi. 298. 12; न ह्यन्धेनाकृष्यमाणोऽन्धः पन्थानं प्रतिपद्यते PramāVāSvopVṛ. 112. 10; ब्राह्मणान् भोजयेत् पश्चाद्दीनान्धकृपणैः सह ŚāraTi. 8. 133; 11.119; PāraS.

20. 138; अन्धानपि मूकानपि ... स्वैरि(? णो)ऽपि हरति AvantiKa. 47. 2; गन्तुकामो यथा पङ्गुर्मूको वक्तुं समुद्यतः। अन्धो दर्शनकामश्च तथा धर्माद्दते सुखम् PadmP. (Ra.) 4. 38; पङ्ग्वन्धमूकाः ... षट्कर्मधर्माभिरता न यस्याम् (उपभोगभूमौ) VarāṅgaC. 7. 11; अन्धो यथा तुष्यति नेत्रलाभात् VarāṅgaC. 11. 42; 22. 5; यत्तदूहं मतिः पुंसां भ्रमत्यन्धेव मार्गती MṛgendraT. i. 11. 22; अन्धा नैव पश्यन्ति सूर्यम् KulārT. 2. 93; 7. 51; 9. 48; यथान्धानन्धयोः पार्श्वे रूपस्येत्यभिधास्यते ŚlokaVār. 4. 222 (199. 8); 5 (10). 40 (508. 3); अन्धबधिरादीनामभावः स्यात् TantrVā. 380. 24 (*on* ii. 1. 5); 181. 24 (*on* i. 3. 11); घटसमवधाने सत्यन्धानन्धानामग्रहणग्रहणे TātpaṬ. (U.) 174. 11 (*on* 4. 222); संबन्धोऽपीदानीं सद्रूप एव ... चक्षुष्मतेव रूपं गृह्यमाणोऽर्थप्रतिपादनादिकं स्वार्थं साधयति नानवाप्तवृद्धव्यवहारेण अन्धेनेव रूपम् अगृह्यमाणः Śarka. 120. 8; अन्धस्यापि घटाद्याभासविषया स्वप्ने दृष्टिरुपलभ्यते BṛĀraUBh. 131. 2 (*on* i. 4. 10); 522. 3 (*on* iv. 3. 6); अन्धादिह को विशिष्यते रागी PraśnoRaMāli. 7; 8; प्रधानंनरयोश्चात्र वृत्तिः पङ्ग्वन्धयोरिव ṢaḍdarSa. (Ha.) 42; अन्ये इत्यादि वचसा प्राणे अन्धपङ्ग्वादीनां नैष्ठिकादिस्मृतय इति वर्णयन्ति BālaKrī. i. 58. 10 (*on* 1. 50); चारित्रं दर्शनज्ञानविकलम् ...। प्रपातायैव तद्धि स्यादन्धस्येव विवल्गितम् MahāP. 24. 122; यथा मूका विना वाचा यथान्धाश्चक्षुषा विना। इत्यादिवचसा प्राणे सति जीवनमुच्यते BṛĀraUBhVā. vi. 1. 24; अन्धोऽपि संपश्येत् पूर्वबुद्ध्याद्यनर्तनम् IṣṭaSi. 255. 17; न हि रूपमन्धान्प्रति असत्यमितरान् प्रति सत्यमिति शक्यं वक्तुम् BrahmSūBh. (Bhā.) 18. 2 (*on* i. 1. 4); अन्धोऽपि रूपं पश्येत् BrahmSūBh. (Bhā.) 99. 11 (*on* ii. 1. 14); किं त्वालोकचयोऽन्धस्य स्पर्शो वोष्णादिको मृदुः। तत्रास्ति ĪśvaPraSū. i. 7. 10; आभासा अन्यथान्यत्र त्वन्धान्धतमसादिषु ĪśvaPraSū. i. 8. 1; वयमन्धा इव दिग्भ्रमादमी RāmC. 13. 55; दर्शनशक्त्या पङ्गोर्गमनशक्त्या चान्धस्यैकत्र मेलनात्कार्यसिद्धिः NyāyMañ. ii. 59. 21; यथान्धश्चक्षुष्मानुच्यते एवं साधयेत् ManuBh. i. 198. 19 (*on* 2. 248); i. 204. 14 (*on* 3. 2); i. 277. 23 (*on* 3. 151); अन्धस्याज्यावेक्षणाशक्त्या न दर्शपौर्णमासयोरधिकारः ManuBh. i. 324. 21 (*on* 3. 272); i. 378. 24 (*on* 4. 139); ii. 180. 2 (*on* 8. 230); (जज्जुकः) तस्य ... त्रस्तान्धदीननिकरोद्धरणोरुकीर्तेः ... कान्ते बभूवतुः EI. i. 246. 11; रजतप्रतिपत्तिश्च नेयमन्धस्य जायते PrakaPañ. 46. 1; 483. 2; ग्रहनिरुद्धेनेवान्धेनेव ... गतायामपि तस्यां तेनाध्वनीनेन सह ... सुचिरमासितमासीत् NalaCam. 1. 60 (5); ज्योत्स्ना हि स्फुटधवलापि कौमुदीन्दोरन्धानां बहलतमोमलीमसैव BṛKathāŚloSaṁ. 13. 52; अजिह्मः ... पङ्गुरन्धो बधिर एव च। सद्भिश्च मुच्यतेऽसद्भिरज्ञानात् संसृतो द्विजः AgniP. 161. 13; 255. 27; अन्धाय बधिराय च ...। ब्रह्महत्यां लभेत्सोऽपि यः स्वकन्यां ददाति च BrahmVaiP. ii. 16. 95; तस्मादेतत्समागत्य तीर्थम् ...। सेवनीयं प्रयत्नेन स्वस्वाभीष्टस्य सिद्धये। अन्धैश्च SkandP. iii (1). 23. 58; iv. 34. 112; दीनान्धकृपणार्तिभ्यो दत्त्वान्नानि ... गृहस्थः श्रेय आप्नुयात् SkandP. iv. 40. 165; v (1). 32. 66; v (3). 10. 65; प्रपूज्यन्ते ... श्रोत्रिया दानसंपन्ना दीनान्धविकलादयः VāmaP. 95. 60; 59. 2; कस्मै श्राद्धं न दातव्यम् ... बधिरोऽन्धः कुणिस्तथा ... प्रयत्नेन विवर्जयेत् ViṣṇuDhaP. i. 143. 7; ii. 72. 63; अन्धः स्खलेद्यद्यपि चात्मदोषादाकर्षकं तत्र शपन्ति लोकाः YaśasCam. ii. 156. 2; i. 276. 3; ज्ञानं पङ्गौ क्रिया चान्धे निःश्रद्धे नार्थकृद्द्वयम् YaśasCam. ii. 271. 9; लोकमा(Read म)हादेव्याः खलु यस्समभवदम्म[रा]जाख्यः। ... द्विजमुनिदि(Read दी)नान्धबन्धुजनसुरभिः EI. ix. 53. 37; ix. 134. 21; xxiii. 168. 29; एष हि प्राग् ज्ञानोत्पत्तेः सुस्वापादावन्ध इवासीत् Kāśi. ii. 122. 11 (*on* 5 (1). 64); अन्धानां नीलाभिमानसिद्धिः NayaVi. 204. 5 (*on* i. 1. 5); प्रत्यक्षान्दोषान्विरूपकान्धकुब्जादीन्। ... श्रावयेयुः JayaMa. 192. 10 (*on* 3. 1); न ह्यन्धैनैते दृश्यन्ते Bhām. 226. 13 (*on* i. 3. 22); न हि रूपमन्धेन न दृश्यते TattvVai. 91. 20 (*on* 2. 22); (अननुभूतपूर्वं वर्तमानम्) तद्गोचरत्वे चान्धानामपि रूपसाक्षात्कारप्रसङ्गः TātpaṬ. (Vā.) 137. 5 (*on* i. 1. 3); 129. 24 (*on* i. 1. 3); YuktiKa. 150. 1; पङ्ग्वन्धमूकबधिराणाम् ... साक्षादभिनन्दनात् SaraKaṇṭhā. 472. 18; निर्विकल्पं च अन्धबधिरमूकप्रायम् PratyabhiVi. i. 94. 7 (*on* i. 2. 3); अन्ध इति चोपहतदृष्टिः Loc. 63. 16 (*on* 2. 1); सिद्धेऽधिकारे स किम् ... अन्धबधिरपङ्गुमूकदेवतिरश्चामपि किंवा समर्थानां मनुष्याणामेवेति संशयः ŚāstrDī. 448. 6 (*on* vi. 1. 2); संदर्शितं पश्यति नार्कमन्धः KaviKaṇṭhā. 1. 23; मूकस्येवाभिवादेच्छा ... अन्धस्येवादरश्चित्ते(? त्रे)श्रद्धा मेऽस्त्येव ते युधि RāmāMañ. 344. 14; 375. 13; अन्धा इव न पश्यन्ति योग्यायोग्यं हिताहितम्। यथा तेनैव गच्छन्ति नीयन्ते येन पार्थिवः DarpDa. 3. 142; अन्धस्य दर्पणेनेव ... कोऽर्थः BṛKathāMañ. xviii. 1. 56; षण्ढोऽथ विकलोऽप्यन्धः ...। एते नार्हन्ति संन्यासम् NāraPaU. 3. 2; ते देवाः पुत्रैषणायाश्च ... ससाधनेभ्यो व्युत्थाय ... अन्धा बधिरा मुग्धाः ... उन्मत्ता इव परिवर्तमानाः ... तत्रैव परिसमाप्ताः NṛsiṁhoTāU. 6; देहार्णवं च सर्वेषाम् ... दीनान्धकृपणानां च ... दापयेत् LiṅgaP. ii. 28. 95; ii. 39. 8; अन्धानां बधिराणां च वृद्धानां धिक्च जीवितम्

BrahmP. 123. 39; विप्रेभ्यः ...। दीनान्धकृपणेभ्यश्च शक्त्या दत्त्वा च दक्षिणाम्। ... व्रतमेतत्समापयेत् BhaviP. 93B. 24 (i. 50. 26); 33A. 2 (i. 12. 18); 252B. 22 (i. 169. 8); 372B. 13 (ii (2). 13 (? 12). 25); पङ्ग्वन्धबालवृद्धांश्च ...। ये पुष्णन्ति ते मोदन्ते सदा दिवि PadmP. i. 31. 46; iv. 9. 8; दीनान्धकृपणानां च दानम् ... ददातु PadmP. iv. 10. 5; v. 15. 255; दीनान्धकृपणेभ्यश्च दद्यादन्नम् GaṇeP. i. 3. 28; i. 65. 9; i. 72. 24; अन्धस्तु लभते दृष्टिम् GaṇeP. i. 126. 39; ii. 73. 47; अन्धानां बधिराणां च ... वनेऽपि विषयव्यग्रं मानसं लक्षयामहे KalkiP. ii. 5. 33; पङ्गुः पुरुषोऽन्धम् ... प्रवर्तयति VedāntDī. 99. 13 (*on* ii. 2. 5); अन्धस्यापि त्वगिन्द्रियोपनीते घटादौ रूपविशेषाभावप्रतीतिप्रसङ्गात् NyāyKuA. ii (1). 232. 3; NyāyVārPari. 489. 3; मनः ... बाह्येन च विशेष्येणाप्यसनिकृष्टं कथं ज्ञानमुत्पादयेत् उत्पादने चान्धबधिरादेरपि उत्पादयेत् NyāyVārPari. 633. 7; नूनमसमीक्ष्यकारिणा मयात्र अन्धेनेव ... ज्वलन एव पद्भ्यामाक्रान्तः CaṇḍaKau. 2. 22 (3); जात्यन्धस्य ... मनसा रूपादिसाक्षात्कारजनने अन्धानन्धयोरविशेषापत्तिः Kiraṇā. 301. 22; अन्धोऽक्षिमीलनात्सुनुर्भावीत्युक्ते महर्षिणा DaśāvaC. 8. 357; तत्र तन्मार्गमिलितैः सर्वाः कुब्जान्धपङ्गुभिः। व्याधितैरित्ययाच्यन्त भूपालप्रमुखाङ्गनाः KathāSaSāg. x. 10. 31; बालान्वृद्धानन्धान् ... अन्नेन तोषयित्वा ĪśānŚiPa. ii. 15. 6 (30); ii. 21. 117 (5); अन्धस्यापि रूपदर्शनप्रसङ्गः TarkBhā. (Mo.) 8. 5; अन्धादीनां रूपाद्यालम्बनमिन्द्रियज्ञानमेव नास्ति TarkBhā. (Mo.) 9. 9; यः ... दीनान्धवृद्धविकलस्य तृप्तिहेतोः सत्त्रं[च]कार EI. ii. 226. 4; एतस्मादेवान्धबधिर° ... °दुश्चर्मप्रभृतयो निरस्ताः Mitā. 75. 28 (*on* 1. 222); 450. 28 (*on* 3. 262); अन्धानां काणतम इति।. अन्धा नेत्रद्वयेन न पश्यन्ति काणस्त्वेकेनेति तदपेक्षं काणस्य प्रकर्षः Pradī. iv. 375B. 18 (*on* v. 3. 55); स्वामिन् अप्यन्धाः ...। शोभन्ते परमुद्दामभवद्भक्तिविभूषणाः Stotrā. 15. 8; जनः। अन्धेनान्ध इवाकृष्टः पात्यते नरकावटे YogŚā. 4. 48; दुरन्तविषयास्वादपराधीनमना जनः। अन्धोऽन्धुमिव पादाग्रस्थितं मृत्युं न पश्यति TriṣaŚaPuC. i. 1. 259; ii. 1. 48; अन्धस्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहो बलवान्खलु PariPar. 8. 17; बधिरान्धजडान् ... धारयेत्परतो यत्नात् तत्र काले नरेश्वरः Mānaso. ii. 9. 702; त्वगिन्द्रियेण घटादिग्रहणे प्रतियोगिस्मृतिमतोऽन्धस्य शुक्लाद्यभावप्रतीतिप्रसङ्गात् TārkiRa. 102. 6; यावच्छक्त्या च दक्षिणाम्। दीनान्धकृपणादिभ्यः किंचित्किंचित्प्रदापयेत् VasiS. 18. 171; 32. 105; अन्धस्य प्रतियोगिग्राहकेन्द्रियाभावादेव रूपाभावप्रतीत्यनुदयः TattvPradī. (Ci.) 139. 4; अन्धस्य दर्शनाभावेन पङ्क्तिगतत्वमात्रेण नवतिनाशकत्वम् SmṛtiCan. v. 188. 2; किमयमप्यन्ध इव ... पपात दुर्यशोऽन्धकूपे HammīMaMa. 3. 11 (31); इदं पाषाणदलनमन्धस्यालेख्यदर्शनम्। ... त्वया वादं तनोमि यत् KāvyKaVṛ. 23. 17 (1. 4); चित्रं द्रक्ष्यति नामान्धः कृष्णं पश्येद्यदीश्वरम् MugdhaBo. 25. 15 (145. 10); SiddhāKau. 474B. 7 (*on* iii. 3. 151); किं प्रधानस्य पुरुषसंनिधानात् पङ्गुसंनिधानादन्धस्येव प्रवृत्तिः संभवति ŚrutaPra. ii. 277. 22 (*on* ii. 2. 1); अथापाङ्क्त्या भवन्ति। ... जडबधिरान्ध°...°दाम्भिकपरपरिभाविताद्याः। ... अचक्षुः अन्धः CaturCin. iii (1). 480. 4; iii (2). 811. 11; यथा पङ्गुरन्धमश्मायः प्रवर्तयति तथा पुरुषः प्रधानम् VedāntPāSau. 181. 18 (*on* ii. 2. 7); अन्धस्यान्धतमसि स्थितस्य वा वाक्यश्रवणाद्दशमोऽस्मीति प्रत्यक्षप्रत्ययात् ŚatDū. 66. 5; जडान्धबधिरादीनां तारतम्यावलोकनैः BhāvPra. (Śā.) 135. 8 (6); अन्यथा अन्धस्य त्वक्सम्बन्धे महत्युद्भूतरूपवति चन्द्रमहसि प्रत्यक्षतापत्तिः TattvCin. i. 498. 5; आसीन्निशीथो जगतः प्रभुतादन्धस्य दैवादिव दृष्टिलाभः Yādavā. 2. 69; अन्धेन पङ्गुः स्कन्धमारोपितः SarvaDaSaṁ. 14. 138; 14. 136; अन्धः पङ्गुः बधिरः ... इत्यादीनां चेतनत्वेन ... स्वर्गे कामना संभवति NyāyMāVi. 303. 15 (*on* vi. 1. 2); अदृष्टमुखभङ्गस्य युक्तमन्धस्य याचितुम् ŚārṅgaPa. 253; Subhāṣi. 503; तदान्धस्याप्यसंनिहिते शुक्तिशकले किं न स्यात् NyāySu. (Ja.) 55A. 12 (*on* i. 1. 1); 106B. 1 (*on* i. 1. 2); पितृकृतर्णापाकरणेऽधिकारान्नान्धबधिरादयः Subodhi. 28. 18 (*on* 2. 51); यथान्धस्येक्षणप्राप्तिर्भवदागमनं तथा YogVā. i. 6. 39; अन्धानां वाक् प्रमाणं स्यात् MahNirvāT. 11. 94; अन्धेऽन्येषु प्रसङ्गात् न पुनरगमकं स्पर्शनं रूपशून्ये TattvMu. 1. 51; अचेतनमपि प्रधानं पुरुषसंनिधानात् प्रवर्तयति यथा पङ्गुरन्धम् BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 59. 6 (*on* ii. 2. 5); क्लीबः ... जडः ...। अन्धो जात्यन्धः। ... एते क्लीबादयः ... यावज्जीवं भरणीयाः DīpKa. 58. 16 (*on* 2. 140); (राजा) दीनान्धबधिरकुब्जपङ्ग्वनाथादिभ्यो भूरिदानं दत्त्वा ... स्वयम् ... भुक्तवान् SiṁhāDvā. 171. 2 (2); 44. 0 (9); VetāPañ. (Śi.) 18. 36; सीते ... प्रत्यावृत्तासि संप्रति गतेव संपदन्धेव दृष्टिर्विधेव विस्मृता UnmaRā. (Vi.). 91; रोगिवृद्धान्धपूज्यानां बालधेनुक्षमाभुजाम्। ... मार्गं दत्त्वा बुधो व्रजेत् RatnaCūKa. 98; अन्धानामिव यष्टिका करतले मुण्डं समुल्लुञ्छितम् PurāPraSaṁ. 29. 5; हस्सनः ...। विनष्टहस्तपालोऽन्ध इव पातमथान्वभूत् RājTa. (Jo.) 632; अन्धपङ्ग्वादयोऽपि भार्यां रक्षितुं यतेरन् ManvaMu. 364. 30 (*on* 9. 6); किमन्धस्याधिकारोऽस्ति रूपभेदोपलब्धिषु Subhāṣi. 349; तमो नाम द्रव्यान्तरं न भवति। अन्धानामिव केवलं नीलिमाभिमानः TantrRaha. 18. 1; दीपसमवधानेऽप्यन्धस्य रूपाप्रतिपत्तेः YuktiSneha. 91. 25 (*on*

i. 1. 5); पुरुषः पङ्गुरन्धमारुह्यान्योन्योपकाराय गच्छति AnuBh. 131. 6 (*on* ii. 2. 7); 5. 17 (*on* i. 1. 1); सत्यालोके पश्यत्यन्धः कथं नार्थान् PraboSu. 141; 142; बधिरान्धपङ्गुमूकाः ...। सर्वे विधिना दृष्टाः PraboSu. 216; पङ्गोः ... अन्धं प्रति प्रवर्तकत्वदर्शनात् ŚivārkaMaDī. ii. 56. 30 (*on* ii. 2. 1); AdbhuDa. 2. 2 (1); अत्थि(Read र्थि)द्विजमुनिवनितानाथदीनान्धबन्धुः ... भीमक्षितिपतिरभुवनग्द्वा-दशाब्दानि धात्रीम् EI. xii. 63. 15; अधिकारः। विष्णुक्रमणाद्यसमर्थत्वाद्य न पङ्ग्वन्धबधिरमूकादीनाम् BhāṭṭDī. ii. 220. 18 (*on* vi. 1. 2); चक्षुस्संयोगावच्छिन्नं नभः ... अन्यथा अन्धस्यापि तत् तथा स्यात् GuruCandr. i. 349. 17; अन्धो नेत्रविकलः VīraMi. (Vyavahāra.) 178. 12; जडान्धकाणबधिरकुणि इति विकलेन्द्रियाः VīraMi. (Śrāddha.) 99. 1; 82. 8; (पन्था देयः ... अपचक्षुषे) अपचक्षुषे अन्धाय VīraMi. (Saṁskāra.) 476. 10; VīraMi. (Samaya.) 120. 32; यष्टयेवान्धः प्रणयिनि जनः प्राप दीनः कुटीरम् BhramDū. 99; दर्शनोत्तरं भोजनविधानादन्धस्य पूर्ववेधकाल इव यावद्दर्शनं भोजननिषेधापत्तिः NirṇaSi. 52. 9; आनशे दिशो बधिरान्धमूकमिव तद्बलं द्विषाम् ŚivLī. 18. 24; 20. 20; (अमराः) अन्धेष्विव चक्षुष्मताम् ... पतन्तीमवज्ञामुकुलितां ... दृशमवलोकयन्तः NīlaVi. 37. 7 (2); प्रज्ञामहाचक्षुषा ... कोऽपि ... अन्धः पश्यति मध्यरात्रिसमये पूर्णं रवेर्मण्डलम् PadyaVe. 836; MayūMāli. 448. 4 (*on* vi. 1. 2); देहिनोऽमरतां प्राप्य निवसन्ति सुखं दिवि। ... अन्धान् निरीक्ष्यातिसुदुःखिताः ParamāKā. 23. 24; 160. 73; 179. 43; पङ्गुपुरुषस्य संनिधानात् ... दृक्शक्तिरहितोऽपि अन्धः प्रवर्त्तते GoviBh. 117. 12 (*on* ii. 2.7); 118. 5 (*on* ii. 2.7); निर्यत्नलभ्यसुकवित्वपथेष्विवान्धो हा दूषयेत कुकविः सुकविप्रबन्धान् Ḍamaru. 14; मार्गान्नैव प्रबाधेयुर्दीनान्धविकलाङ्गकान् ŚukraNī. 1. 301; 3. 115 [Kośas give *andha* as the synonym of the following words: *acakṣu*, Vaija. 230. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 2200; *adṛk*, AmaK. 1196; *aneḍamūka*, AbhidhāRaMā. 2. 454; Vaija. 202. 13; *utpaśya*, ParaNā. 1878; *eḍamūka*, KalpaK. 33. 115; *gatākṣa*, AbhidhāCin. 457; *gatākṣaka*, ParaNā. 1878; *divyacakṣu*, DharK. 2741; also they give *andha* in the sense of the following words: *akṣivarjita*, AnekāSaṁ. 2. 234; *akṣihīna*, KāvyKaVṛ. 87. 1 (3. 5); *adṛṣṭi*, AnekāK. 413; *anakṣa*, NānārthSaṁ. 7. 66; *cakṣurhīna*, NānārthaMa. 911; MediK. 83. 3; *cakṣuvihīna*, ŚabdaRaSaK. 180. 2; *dṛṣṭihīna*, ViśvaLoK. 176. 1; ViśvaPra. 82. 7; *netravihīna*, NānārthāSaṁ. i. 46. 38; *vinetra*, NānārthaRaMā. 641 and also they give *andha* as the meaning of the following words : *aneḍamūka*, AmaK. 2369; ŚeṣaNā. 1648; NāmŚil. 1772; NānārthaMa. 189; *anelamūka*, AnekāK. 91; NānārthāSaṁ. iii. 92. 2; *divyacakṣu*, AnekāSaṁ. 4. 328; ViśvaPra. 179. 62; MediK. 190. 68]; **2B** blind, i.e. unable to see at a particular time अन्धः स्यादन्धवेलायां जडः स्यादपि वा बुधः MahāBhā. xiii. 108. 4; i. App. I. 81 (25); xii. 138. 27; दिवान्धाः प्राणिनः केचिद्रात्रावन्धास्तथापरे MārkP. 81. 35; **3** *(fig.)* blind, i.e. not conducive, useless यामंङ्गारेषु जुहोति सान्धाहुतिः MaiS. i. 4. 12 (i. 62. 1); KauśiSū. 4. 16; **4** *(fig.)* **Ai** (animate) devoid of eye in the form of learning or knowledge, blind, i.e. ignorant अन्धोऽभविष्यो सन् मां नागमिष्य इति ChāndoU. v. 13. 2; ते मे वेदा हताश्चक्षुरन्धो जातोऽस्मि जागृहि। ददस्व चक्षुषी मह्यम् MahāBhā. xii. 335. 42; अयमशास्त्रचक्षुरन्धो राजान्धेन मन्त्रिणाधिष्ठितः पौरजानपदवधायाभ्युत्थितः ArthŚā. i. 69. 4 (1. 14); अन्धश्चलितशास्त्रो वा राजेति। अशास्त्रचक्षुरन्धः ... राज्यमन्यायेनोपहन्ति ArthŚā. iii. 13. 7 (8. 2); अशास्त्रचक्षुर्नृपतिरन्ध इत्यभिधीयते NītiSā. 15. 4; 13. 31; सत्संगश्च विवेकश्च निर्मलं नयनद्वयम्। यस्य नास्ति नरः सोऽन्धः KulārT. 1. 57; असारे संसारे ... जडधिया भ्रमन्तं मामन्धम् ... पातुमुचितम् ŚivāL .13; सुव्यक्तं स्वयमन्धोऽसि देशका अपि ते द्विषः। यैरयं पात्यसे कूपेष्वनाथः शुचमर्हसि RāmC. 21. 113; गन्तुं समुल्लङ्घ्य भवाटवीं यो ज्ञानं विना मुक्तिपुरीं समिच्छेत्। सोऽन्धोऽन्धकारेषु विलङ्घ्य दुर्गं वनं पुरं प्राप्तुमना विचक्षुः SubhāRaSaṁ. 201; चारचक्षुर्महीभर्तुर्यस्य नास्त्यन्ध एव सः Hitopa. 3. 33; 0. 10; अनधीतशास्त्रश्चक्षुष्मानपि पुमानन्ध एव NītiVā. 5. 35; अन्धः स एव श्रुतवर्जितो यः CaturSaṁ. 1. 8; मन्दश्छन्दसि कोऽपि कोऽपि विकलः सालंकृतिर्व्याकृतावर्थे कोऽपि वृथाश्रमो रसनिधावन्धः स कोऽप्यध्वनि Surath. 15. 51; (भगवन्मूर्तयः) यस्ताः पश्यति स एव चक्षुष्मान् यो न जानाति सोऽन्धः TattvPrakā. 122B. 9 (*on* ii. 3. 43); अन्धेन पातभीत्या संचरता विषमविषयेषु। ... मया गृहीता ... गङ्गा RasGaṅ. 507. 15 (comm. अन्धेन ... अज्ञानिना च); अन्धास्ते कवयो येषां पन्थाः क्षुण्णः परैर्भवेत् Gaṅgāva. 1. 17; त्वमन्ध इव ... स्थितोऽसि Jīvān. 351. 9 (comm. सर्वथा वस्तुतत्त्वमपश्यन्); (used as noun) (one) devoid of eye in the form of learning or knowledge, blind i.e. ignorant अन्धो जागृविर्नहसः प्रमाद्यते कथं सुपर्णो गरुडो इति मोक्षते Suparṇādhyāya. 22. 1; श्रुतिः स्मृतिश्च विप्राणां नयने द्वे प्रकीर्तिते। काणः स्यादेकहीनोऽपि द्वाभ्यामन्धः प्रकीर्तितः AtriS. 352; SkandP. iv. 2. 96; BhaviP. 323A. 30 (ii (1). 5. 57); SūktiRa. 4. 4; BallāC. 63. 7 (13); अनियुक्तस्य दोषमन्ध न पश्यसि BṛKathāŚloSaṁ. 7. 72; नान्धो मूर्खसमः ... दृश्यते Mugdhopa. 20; गतायुरपि सन्विषयान्समुपार्जयत्यन्धः PraboSu. 64; **4Aii** (inanimate) devoid of knowledge, blind, i.e. ignorant अन्धं भुवनमन्धस्य प्रकाशं तु सुचक्षुषाम् VarāU. 2. 23; भ्रातः सत्कविकृत्यं किं स्तुतिशतैरन्धं जगत्त्वां विना RājTa. (Ka.) 1. 47; Subhāṣi. 188; उत्तरोत्तरज्ञानाभावात् (उत्तरोत्तरज्ञानात्?) पूर्वपूर्वा ... [का]रस्यावधारणासिद्धेरखिलमपि जगदन्धमापद्येत NyāyKu. 33. 3; क्वाप्यन्धा योगकन्या ... जयति यतिपतेः शारदापीठवासे ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 16. 90; अन्धा विद्वज्जनैर्हीना ... सभा भवति भूभृताम् SabhāŚ. 18; येन ध्वस्तं दैन्यमयं तमः। तमधीशमपश्यन्त्याः सर्वमन्धमभूज्जगत् ParamāKā. 25. 44; **4Aiii** blind or stupetying cf. **अन्धकूप 1Bii; 4B** blind, i.e. not guided by the able or skillful leader सुप्रणीतो बलौघो हि कुरुते कार्यमुत्तमम्। अन्धं जडं बलं प्राहुः प्रणेतव्यं विचक्षणैः MahāBhā. ii. 18. 16; **4Ci** (animate) devoid of discernment, i.e. short-sighted, unwise, indiscriminating आश्रित्य भूमिमदत्ता दत्त्वा वा यो हरेत् पुनः। स चान्धो वारुणैः पाशैः क्षिप्यते पूयशोणिते VṛGautaSm. 540. 24 (6); अन्धस्य मे हतविवेकमहाधनस्य ... लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलम्बम् LakṣmīNṛSt. 15; Subhāṣi. 3516; येऽविचार्य पुनर्दैवं रुचिं तद्वापि कुर्वते। तेऽन्धास्तत्स्कन्धविन्यस्तहस्ता वाञ्छन्ति सद्गतिम् YaśasCam. ii. 278. 25; i. 11. 1; यो लोभमोहाद्धरते दुरात्मा सोऽन्धो व्रजेदु(दु)र्गतिमासु(शु) कष्टाम् EI. xii. 214. 39; सा तैर्नीता बन्धं रुरोद यस्या मनो न नीतावन्धम् YudhiVi. 5. 103; (used as noun) one devoid of discernment, i.e. unwise, indiscriminating कोऽन्धो योऽकार्यरतः PraśnoRaMāli. 21; PraśnoRaMā. 16; सुमार्गगं तद्विदमादिशन्तम् ... अन्धा अवमन्वन्ते च MahāViSt. (H.) (2). 7; **4Cii** (inanimate) devoid of discernment, i.e. unwise, indiscriminating धिगन्धोऽयं व्रजः पश्यत्यस्मिन्निन्दाफलं न यः HariC. (Pa.) 114 (comm. अन्धः ... युक्तायुक्तविवेकरहितः); **4D** ignoring or neglecting deliberately परच्छिद्रापवादरहस्येष्वन्धमूकबधिरः ... समरावलोकशङ्कुरगणराजः ... आगामिनृपतिग्रामकूटमहत्तराधिकारि(Read र्या)दीन्समनुबोधयति EI. ix. 197. 26; प्रजाकार्याण्यपश्यतः। अन्धस्य द्यूतगोष्ठीव स्ववशा श्रीर्न भूपतेः RāmāMañ. 130. 20; श्रुत्वापि नाम बधिरो दृष्ट्वाप्यन्धो जडो विदित्वापि। यो देशकालकार्यव्यपेक्षया पण्डितः स पुमान् VyaktiVi. 4. 18; परनारीवक्त्रवीक्षणेऽप्यन्धः ... जयति लोके महापुरुषः VairāŚ. (Pa.) 4; **4E** dull or insentient सत्त्वांशोत्कर्षो हि योगिनां चैतन्यचक्षुष्मतामुपकरोति नान्धस्य प्रधानस्य Bhām. 129. 4 (*on* i. 1. 5); परस्मिन्नन्धवत् स्वस्मिन्नप्यन्धं प्रसज्येत ĀtmaTaVi. 472. 15; अपि विश्लिष्टयोः राम नित्यमेवात्मचित्तयोः। द्यावापृथिव्योरिव कः संबन्धः प्रकटान्धयोः YogVā. vi. (1). 29. 62; प्रकृतिस्त्वन्धा जडत्वात् Upask. viii. 1. 1 (355. 14); **5** *(fig.)* blinded or afflicted अज्ञानान्धस्य लोकस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै पाणिनये नमः PāṇiŚi. 59; अन्धाश्च तमसा लोका न प्रकाशन्त संवृताः MahāBhā. vii. 173. 46; ŚatTrayī. 5; लोभान्धस्य नरस्य नो खलु सतां दृष्टं हि लज्जाभयम् VijñāŚ. 96; धन्यन्धो मूकश्च भवति धनमदावलेपात् Tantrākhyā. 68. 19; ममापद्गतस्य। अधरमिव मदान्धा पातुमेषा प्रवृत्ता फलमभिनवपाकं राजजम्बूद्रुमस्य Vikramo. 4. 27; उपेक्षितः क्षीणबलोऽपि शत्रुः प्रमाददोषात् पुरुषैर्मदान्धैः PañcT. (Kos.) 1. 244 (53. 12); द्विजेन ... महामनोमोहमलीमसान्धया। ... धिया निबद्धेयमतिद्वयी कथा Kād. 5. 2; कथमपि परिवृत्ता निद्रयान्धा किल स्त्री ... आश्लिष्यति प्राणनाथम् ŚiśuVa. 11. 9; Subhāṣi. 2175; श्री[दत्त]वर्मनामा ... सूनुरभूत्तस्य ... श्रीप्रदीप्तवर्मेति। दर्पान्धशत्रुपृतनापतङ्गपटलीप्रदीप्ताग्निः EI. i. 12. 3; अपि न [स्मयान्धाः] ... ये ... शिवशौरिभक्ताः EI. ii. 346. 6; एष प्रमाता मायान्धः संसारी कर्मबन्धनः ĪśvaPraSū. iii. 2. 2; PratyabhiVi. ii. 246. 7 (*on* iii. 2. 2); बलनलगदपाण्डुप्रोथकिर्मीरकङ्काकृतिपवनसुराष्ट्रान्ध्रेन्द्रवोऽपि क्रुधान्धाः Kapphiṇā. 4. 22; (कासरः) अहिनकुलवज्ञातिजनितामर्षोत्कर्षान्धान्तःकरणः ... आतङ्कसंगमनुभवन् ... कथाशेषतामवाप YaśasCam. ii. 226. 3; निजस्खलित-प्रवृत्तचित्तमहामोहान्धस्य ... जन्तोः ... न खलु दुरपवादकरणात्परमवसाने प्रहरणमस्ति YaśasCam. ii. 318. 8; ii. 369. 26; यं मूलादुदमूलयत् ... श्रीमूलराजो नृपो दर्पान्धो धरणीवराहनृपतिम् EI. x. 21. 6; आसीन्मदान्धनृपगन्धगजा-धिराजनिर्म्माथकेसरियुवा युवराजदेवः EI. xxi. 94. 8; xii. 211. 7; ii. 3. 6; अपरित्याज्यः ...। अविवेकान्धबुद्धीनां स्वानुभवो दुरात्मनाम् KathāSaSāg. i. 3. 37; मद्भर्ता धृतगर्भां विमुच्य माम्। गत्वा सरस्वतीपूरे शोकेनान्धो जहौ तनुम् KathāSaSāg. iv. 1. 111; सस्यान्वये ... श्रीकङ्कदेवः ... दर्पान्धवैरिवनिताकुचपत्रवल्लीसन्दोहदाहदहनज्वलितप्रतापः EI. xiv. 299. 11; किंकर्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेष्वथ। उपानयत्कपित्थानि दिव्यः कोऽपि पुमान्पुरः RājTa. (Ka.) 4. 220; नर्म्मदेवाभवद्देवी पुण्या तस्य महीपतेः। ... व(ब)भौ मदान्धान्दमयन्ती EI. i. 144. 22; रात्रौ यस्यामुपसखि भृशं गात्रसंकोचभाजां रागेणान्धैः शयन-भवनेषूल्लसद्दीपवत्सु। प्रेम्णा कान्तैरभिकुचयुगं हृद्यगन्धिर्वधूनां ह्रीमूढानां भवति

विफलप्रेरणा चूर्णमुष्टि: NemiDū. 75; धिगन्ध: किल लोकोऽयं निद्रया HariC. (Pa.) 39; रागमानमदान्धस्य ... पृथिवीपते:। हस्तावलम्बं भवति सुहृत्सचिवचेष्टितम् SūktiRa. 82. 6; रजसान्ध मनात्मज्ञम् ... मातुलम् ... हन्तुं मनो न वलते ... मम KaṁVa. 6. 41; (used as noun) (one) blinded or influenced (often gray) मदान्धश्च न वेदैनमार्यकोऽयं ममेति Rāmā.v. 60. 25; सेवन्ते त्वां धनान्धा: ŚatTrayī. 166; 5; आढ्या(v.l. अन्धा)नामग्रे द्रविणमदनि:संज्ञमनसां कृतं वीतव्रीडैर्निजगुणकथापातकमपि ŚatTrayī. 168; कस्माद् भजन्ति कवयो धनदुर्मदान्धान् ŚatTrayī. 497; 560; 782; भवत्येवैतदतिलोभान्धानाम् PañcT. (Kos.) 5. 19 (19) (239.9); पश्यन्नपि भवत्यन्ध: पुमान् रागावृतेक्षण: NītiSā. 4. 45; सारम्भं करतलताडनै: कठोरै: केयूरं मणिमयमच्छिदत्क्रुधान्ध: Kapphiṇā. 3. 2; परेषु योगेषु मनीषयान्ध: प्रीतिं दधात्यात्मपरिग्रहेषु YaśasCam. ii. 115. 1 (comm. अन्ध: क्रोधान्ध:); दर्पादिक: परो लोभाद् द्वावन्धौ सेव्यसेवकौ SevyaSev. 3; धनेनान्धश्चक्षुर्युत इव चरति DaśāvaC. 5. 154; कृतघ्ना धनलोभान्धा नोपकारेक्षणक्षमा: KathāSaSāg. iii. 4. 308; तस्मात् तमोऽन्धानामेवेयमीदृशी दृष्टि: PraboCan. 6. 16 (108. 16); मदाध्मातानामन्धैव सदध्वनि धी: MudriKu. 2. 0 (9); आवृत्य श्रीमदेनान्धानन्योन्यकृतसंविद:। स्वैरं हसन्ति पार्श्वस्था: KaliViḍ. 62; **6** *(fig.)* **A** soiled, gray नि:श्वासान्ध इवादर्शश्चन्द्रमा न प्रकाशते Rāmā. iii. 15. 13; Dhvanyā. 172. 3 (*on* 2. 1); **6Bi** afflicted or intoxicated मदान्धो हस्ती ... यद्यदासादयति तत् सर्वं प्रमृद्नाति ArthŚā. i. 69. 3 (1. 14); यदा किंचिज्ज्ञोऽहं गज इव मदान्ध: समभवम् ŚatTrayī. 5; मदान्धैर्गजे: (Read जै:) [।*] जित्वा य: सकलानुदिच्यनृपतीन्भोजय (Read भोजाय) भक्त्या चादौ (Read ददौ) EI. xii. 15. 14; बालद्विपकुलं मदेनान्धं विध्यन्त्यसमशरपातै: प्रशमिन: AlaṅkāŚe. 6. 1 (34); महाकरैर्मदेनान्धै: पङ्कसंकुलतां भजत्। अक्षोभि मण्डलं स्वच्छै: सरो मरुगजैरिव RājTa. (Jo.) 938; मदान्धगन्धेभघटाविपाटी। ... रराज योसौ जयसिंहराज: EI. xii. 312. 56; xii. 277. 60; xii. 153. 40; जगद्वरिमघस्मरस्मरमदान्धगन्धद्विपद्विधाकरणकेसरी ... दयेत मम मल्लिषेणमलधारिदेवो गुरु: EI. iii. 196. 185; प्रवेशे चैत्रस्य ... मदेनान्धं विध्यन्त्यसमशरपातै: प्रशमिन: Vāgbhaṭa. 2. 28; **6Bii** afflicted or affected यस्य चक्षुर्बलं वा स्यात्। सोऽन्विष्यतु। वयं तु सर्व एव आहारवैकल्यादन्धा: Tantrākhyā. 33. 8; PañcT. 1. 115 (41) (114. 6); **6Biii** afflicted or sleepy विदधे तद्बलमन्धमन्धकार: ŚiśuVa. 20. 33 (comm. अपश्यं विदधे निद्रा प्राविशत्); वयं च निमज्जनाभावादन्धा इव क्व याम: किं कुर्म: Hitopa. 3. 13 (4); **7Ai** made invisible, i.e. covered or immersed अन्धमन्यतमं बुद्ध्वा भूमेरुद्धरणक्षम:। चकार तं तु देव: BrahmāṇḍP. i. 7. 6; **7Aii** covered or closed, cf. **अन्धमूषा**; **7B** invisible दूरोत्क्षिप्तक्षितिरेणुविमिश्रा । ... वातोर्मीयं कुरुते जगदन्धम् ChandaśCū. 2.137 (3); 2. 212 (5); **8** not complicated, simple कुर्यादयत्नवदलंकृतिभि: प्रबन्धं वाक्यैरुदारमधुरै: स्फुटमन्धवृत्तै: BhāvPra. (Śā.) 254. 8 (8); **9** the word *andha* अन्ध: Nigh. 4. 2; AVPari. 48. 116; अयमपीतरोऽन्ध एतस्मादेव। पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्ध:। इत्यपि निगमो भवति Nir. 5. 1 (91. 18); अन्ध: आढ्यसुभगस्थूलपलितनग्नान्धप्रियेषु च्व्यर्थेष्वच्वौ कृञ: करणे ख्युन् P. iii. 2. 56; Kātan. iv. 3. 57; JaineVyā. ii. 2. 54; CāndraVyā. i. 2. 46; ŚākaṭāVyā. iv. 3. 156; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 4. 88; SiddhaHe. v. 1. 128; MugdhaBo. 26. 62 (156. 8); (तमस्यन्धे किल्बिषी नरकं व्रजेत्) अन्यस्मिंस्तमसि किंचिद् दृश्यते तत्र तु न किंचिदेवेत्यन्धग्रहणम् ManuBh. ii. 114. 6 (*on* 8. 94); अन्धशब्दोऽत्र पदार्थस्फुटीकरणाशक्तत्वं .नष्टदृष्टिगतं निमित्तीकृत्यादर्शलक्षणया प्रतिपादयति Loc. 63. 18 (*on* 2. 1); 186. 27 (*on* 3. 33); 205. 20 (*on* 3. 35); अत्र समिदन्धसंनद्धमधुरपदानि गमकत्वाभिप्रायेण प्रयुक्तानि VyaktiVi. 131. 28; अन्धशब्द: ... प्रयोजनं व्यनक्ति Kāvyānu. (He.) 52. 4; शब्दा यथा ... अवट अन्ध तालेत्यादय: KāvyKaVṛ. 82. 15 (3. 4); अत्र तु पक्षे अन्धोऽन्धो दु:खीत्यादौ ... पदकार्यं न स्यात् PariVṛ. (Sī.) 52. 7; अन्धशब्दो मुख्यार्थे बाधितेऽप्रकाशरूपमर्थं बोधयति SāhiDa. 209. 5 [Kośas give *andha* as the synonym of the following words : *ṭai*, EkārthaNā. 1. 46; *dhya*, DvyakṣaNā. 2. 14]

अन्ध (andha) *m.* [Liṅgānu. (He.) 121. 4] **1Ai** name of a chief of snakes (Nāgas) **ii** name of a snake residing in Kashmir **B** name of a demon **2Ai** name of the grandfather of Ugrasena **ii** name of a son of Śālva **iii** name of the blind Kuru king Dhṛtarāṣṭra **B** (pl.) name of a people or tribe (belonging to Andha region) **C** particular type of mendicant (who has controlled his organs of sight, i.e. eye) **D** blind, i.e. incompetent man **3A** name of a hell **Bi** one of the five types of ignorance consisting of utter darkness *(andhatāmisra)* **ii** one of the five types of suffering *(kleśa)* **4A** name of a country **B** name of a river (identified with the Brahmaputra) **5** name of one of the sixty defects of formula (Mantra) **6** part of the Trailokyabhūṣaṇa Prāsāda, aisle **1Ai** name of a chief of snakes (Nāgas) नागानामेकवंशानां यथाश्रेष्ठांस्तु मे शृणु। वासुकि: ...। बधिरान्धौ विकुण्डश्च MahāBhā. v. 101. 16; **1Aii** name of a snake residing in Kashmir नागा: कश्मीरायां कृतालया: नामस्तु ... श्रोतुमिच्छामि ... नाग: ... अन्ध: NīlaP. 900; **1B** name of a demon निवेद्यते यद्यपि तस्य विक्रमो जलंधरान्धत्रिपुरस्मरादिभि: Gaṅgāva. 3. 39; **2Ai** name of the grandfather of Ugrasena अन्धस्त्वनाविग्नमना धैर्यादविकृतं वच:। प्रोवाच HariVaṁ. 66. 2; **2Aii** name of a son of Śālva शाल्वाधिपो हि ससुतोऽपि तथाम्बरीषो रामोऽन्ध एव ...। चीराण्यपास्य दधिरे पुनरंशुकानि Saund. 7. 51; **2Aiii** name of the blind Kuru king Dhṛtarāṣṭra cf. **अन्धपुत्र** ; **2B** (pl.) name of a people or tribe (belonging to Andha region) अन्धा: शका: पुलिन्दाश्च चूलिका यवनास्तथा। कैवर्ताभीरशबरा ये चान्ये म्लेच्छसंभवा:। पर्यायत: प्रवक्ष्यामि नामतश्चैव तान्नृपान् MatsyaP. 50. 76; कारस्करा: पुलिन्दाश्च तथान्धशबरादय:। ... गत्वा देशानपुण्यांस्तु कृत्स्नं पापं समश्नुते VāyuP. ii. 16. 69; अन्धाश्च ...। एते चान्ये जनपदा: PadmP. i. 6. 44; **2C** particular type of sight, i.e. eye of mendicant (who has controlled his organs) अजिह्व: षण्डक: पङ्गुरन्धो बधिर एव च। मुग्धश्च मुच्यते भिक्षु: षड्भिरेतैर्न संशय: NāraPaU. 3. 62; तिष्ठतो व्रजतो वापि यस्य चक्षुर्न दूरगम्। चतुर्युगां भुवं मुक्त्वा परिव्राट् सोऽन्ध उच्यते NāraPaU. 3. 66; **2D** blind i.e. incompetent man; cf. **अन्धचोद्य**; **3A** name of a hell एकांशेनापि यन्न्यूनं कुर्यात् कर्म द्विजोत्तम। तेनासौ हन्यते कर्तामृतो गर्द्धत्व(v.l. गन्तान्ध)मृच्छति BṛParāSm. 2. 47; रौरवो ज्ञेयस्तेजो घोररसात्मक:। ततोऽन्धनामकश्चापि BrahmāṇḍP. iii. 2. 209; **3Bi** one of the five types of ignorance consisting of utter darkness *(andhatāmisra)* तमो मोहो महामोहस्तामिस्रो ह्यन्धसंज्ञित:। अविद्या पञ्चपर्वैषा प्रादुर्भूता महात्मन: ViṣṇuP. i. 5. 5; MārkP. 47. 15; VāyuP. i. 6. 35; BrahmāṇḍP. i. 5. 31; KūrmaP. 58. 4 (1. 7); LiṅgaP. i. 5. 2; i. 70. 140; SaurP. 22. 21; ŚivaP. vii (1). 12. 2 (514A. 4); VarāP. 2. 28; NaraP. 3. 16; **3Bii** one of the five types of suffering *(kleśa)* स क्लेश: पञ्चधा ज्ञेयो नामान्यस्य च मे शृणु। तमो मोहो महामोहस्तामिस्रो ह्यन्धसंज्ञित: LakṣmīT. 12. 9; दु:खं जिहासतो योगै: प्रेप्सतश्च सुखं तथा। तदन्तरायैर्वित्रासो मध्ये यो नाम जायते। अन्धाख्योऽभिनिवेश: स पञ्चमं क्लेशपर्व तत् LakṣmīT. 12. 27; **4A** name of a country अन्धा उद्भिदा वनदारका:। दाक्षिणात्यास्त्वमी देशा: MārkP. 57. 48; अत्रान्धास्तव दक्षिणेन ... गोदावरीस्रोतसाम् ... द्वीपान्तराणि श्रिता: BālRā. 10. 70; SaduktiKa. 289. 19; प्राच्यान्देशान्निबोधत। अन्धा वामङ्कुराकाश्च वल्लकाश्च BrahmP. 27. 51; **4B** name of a river (identified with the Brahmaputra) चन्द्रवशा ताम्रपर्णी ... सिन्धुरन्ध: शोणश्च ... महानद्य: BhāgP. v. 19. 18; एतदुत्पन्नसरित: ...। नाशयन्ति च पापानि त्रिविधानि शरीरिणाम्। ... चर्मण्वती च सिन्धुश्च अन्धशोणौ महानदौ DevīBhāP. viii. 11. 16; **5** name of one of the sixty defects of a formula (Mantra) बधिरोऽन्धस्त्वचेतन:। षष्ट्येतान्मन्त्रदोषांश्च योऽज्ञात्वा प्रजपेन्मनुम्। सिद्धिर्न जायते तस्य KulārT. 15. 66; **6** part of the Trailokyabhūṣaṇa Prāsāda, aisle अन्धोऽर्धद्विपदे चास्य द्विपदाश्चात्र भित्तय:। शृङ्गमेकं भवेन्मध्ये विस्तारेण चतुष्पदम् SamarāSū. ii. 62. 21 [an epithet of the zodiacal signs at particular periods, Apte]

²अन्ध (andha) *n.* [Liṅgānu. (Ha.) 34. 16] **1** one of the calamities of an army (not guided by a skillful leader) **2A** name of a weapon (diffusing darkness) **B** darkness, invisibility **3** blindness **4** name of any of the seven asterisms **5** type of an instrument (a small covered crucible with a hole inside) **1** one of the calamities of an army (not guided by a skillful leader) बलव्यसनानि। ... भिन्नकूटम् अन्धमिति ArthŚā. iii. 35. 7 (8. 5); iii. 38. 7 (8. 5); दुष्पार्ष्णिग्राहमन्धं च बलव्यसनमुच्यते NītiSā. 14. 72; **2A** name of a weapon (diffusing darkness) अन्धाभिधं महास्त्रं सा मुमोच द्विषतां गणे BrahmāṇḍP. iii. 24. 80; **2B** darkness, invisibility जङ्गमानि विधायान्धे विशत्यप्रतिभूतकम्। नवद्वारं पुरं कृत्वा गवाक्षाणीन्द्रियाण्यपि GuhyKāU. 32; अन्धं समग्रमपि कीटमणे भविष्यति SūktiMu. 20. 3; Subhāṣi. 782; पूषोत्पलेशौ ... यत्रोपवनी कृतेर्ष्या। प्रवर्ध्य चैतद्रिपुमन्तरन्धं पादार्पणं न क्षमते तदीयम् Acyutarā. 1. 49 [Kośas give *andha* in the sense of the following words: *andhakāra*, AnekāSaṁ. 2. 234; *tamas*, AmaK. 2540; AnekāK. 413; NānārthSaṁ. 7. 66; KośaKaTa. 2. 5990; *timira*, ViśvaPra. 82. 7; NānārthāSaṁ. i. 46. 38; MediK. 83. 3; ViśvaLoK. 176. 1; KośaKaTa. 2. 2584; ŚabdaRaSaK. 180. 2; *dhvānta*, NānārthaRaMā. 641; also they give *andha* as the synonym of the following words : *andhakāra*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *andhātamasa*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *avatamasa*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *kabandha*, DvirūK. (Ha.) 78; *tama*, KośaKaTa. 1. 7160; *tamas*, AnekāSa. 290; Vaija, 230. 6; DharK. 1266; *tamasa*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39;

tamisra, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *timira*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *dinakesara*, KośaKaTa. 1. 7160; *dhvānta*, KośaKaTa. 1. 7160; *niśācarman*, KośaKaTa.1. 7160; *nīlapaṅka*, KośaKaTa. 1. 7160; *prasāri*, KośaKaTa. 1. 7160; *bhūcchāya*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *santamasa*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; KośaKaTa. 1. 7160]; **3** blindness साहचर्ये हि विषयग्रहणानामन्धाद्यनुपपत्तिः NyāyBh. 186. 2 (*on* iii. 1. 54); **4** name of one of the seven asterisms (viz. Rohiṇī, Puṣya, Uttaraphālgunī, Viśākhā, Pūrvāṣāḍhā, Dhaniṣṭhā and Revatī) (*lit.* having the blind aspect *(dṛṣṭi)*) दोषानशेषानमृताक्षयोगो निहन्ति लोभो गुणवृन्दमेकः। प्रत्यर्कयोगर्क्षतिथीन्द्रचापकुवारपङ्ग्वन्धभवांश्च तद्वत् VasiS. 32. 127; **5** type of an instrument (a small covered crucible with a hole inside) जारयेद्रन्धकं शुद्धग(v.l. म)न्धेन वडवाग्निना RasRaSa. 27. 67. [spiritual ignorance, Apte]

²अन्ध (andha) *n*. **1A** turbid water अन्धं तु कलुषं तोयम् ŚeṣaNā. 1708; KalpaK. 346. 28; **1B** water तमोऽम्भसोरन्धम् AnekāK. 413; अन्धमापः ŚabdaRa. (Su.) 4. 91; KośaKaTa. 2. 5990; **2** scum of boiled rice पिच्छा ... अन्धे NānārthaMa. 380.

अन्धःकवल (andhaḥ-kavala) *m*. mouthful or morsel of boiled rice अचेष्टमानस्य कथं स्वयं मुखे पतेयुरन्धःकवलाः शुभेक्षणे TārāŚa. 129 (F. N. ओदनग्रासाः)

अन्धःपरिणाम (andhaḥ-pariṇāma) *m*. digestion of the food भुक्तस्य च यावदन्धःपरिणामस्तावदस्य विषभयं न शाम्यत्येव DaśKuC. 131. 25.

अन्धक (andha-ka) *m*. [P. iv. 1. 114; JaineVyā. 168. 17 (*on* iii. 1. 103); ŚākaṭāVyā. ii. 4. 46; SiddhaHe. vi. 1. 61; PrakriKau. i. 712. 3; Vācas.] **1A** (pl.) name of a people who are descendents of the king Andhaka (in Yadu clan) **B** descendant of the king Yadu variously described as follows: **i** a king **ii** son of Devamīḍhuṣa **iii** son of Śvaphalka **iv** son of Satvata and Kausalyā **v** grandfather of Ugrasena known as Kaṅka **vi** son of Bhīma **vii** son of Viloman **viii** son of Satyabhāmā and Kṛṣṇa **ix** son of Durdama **x** one of the sons of Yadu **C** name of a king, son of Vibudha and father of Kṛtirāta **D** name of a king, son of Aṁśu **E** name of a king, son of Nahuṣa and Virajā **2A** name of a demon slayed by Śiva **B** name of a demon variously described as follows : **i** son of Kaśyapa and Diti **ii** son of Vipracitti and Siṁhikā **iii** son of Bāṇa **iv** son of Hiraṇyākṣa **v** son of Brahmasuta **vi** son of Hiraṇyakaśipu **C** name of a demon in the army of the demon Mahiṣa **D** name of any of the demons born from the drop of blood of the demon Andhaka **E** name of a (demon) king of Ujjayinī **F** name of a demon, enemy of Vināyaka **3A** name of the stream in a sacred place **B** name of a country to be identified with modern state of Āndhra **C** name of a medicinal tree (bearing fruit) **4A** name of a serpent **B** name of an attendant of Yama **C** name of a minister of king Dharmaśīla **5** name of the eighth war between gods and demons **6** owl **7** blindness, i.e. act of dying, death **8** name of one of the seven asterisms (Rohiṇī, Puṣya, Uttaraphalgunī, Viśākhā, Pūrvāṣāḍhā Dhaniṣṭhā and Revatī) **9** blind person **1A** (pl.) name of a people who are descendents of the king Andhaka (in Yadu clan) राजपुत्राः ...। अभिजग्मुस्ततो द्रोणमस्त्रार्थे ...। वृष्णयश्चान्धकाश्चैव MahāBhā. i. 122. 46; अन्धका यादवा भोजाः समेताः कंसमत्यजन् MahāBhā. ii. 55. 6; iii. 13. 1; v. 28. 11; महारथैरन्धकवृष्णिभोजैः ... बृहद्बलः कृतवर्मा ... बलं त्वदीयं दक्षिणतोऽभिपाति MahāBhā. vi. 20. 14; श्रुत्वा विनष्टान्वार्ष्णेयान् सभोजकुकुरान्धकान्। पाण्डवाः ... वित्रस्तमनसोऽभवन् MahāBhā. xvi. 6. 2; रैवतः ...। आजगाम ... पुरीम् ... द्वारवतीम् ... भोजवृष्ण्यन्धकैर्गुप्ताम् HariVaṁ. 9. 26; VāyuP. ii. 24. 28; BrahmāṇḍP. ii. 61. 23; AgniP. 272. 15; सुदंष्ट्रं च सुचारुं च कृष्णमित्यन्धकाः स्मृताः HariVaṁ. 28. 8; MatsyaP. 44. 84; BrahmP. 16. 8; अक्रूरस्त्वन्धकैः सार्धमपायाद्भरतर्षभ HariVaṁ. 29. 30; VāyuP. ii. 34. 85; वृष्ण्यन्धकेषु ... मधुसूदनः ... आसज्य तं भारं ययौ द्वारवतीं प्रति HariVaṁ. 87. 48; 94.10; विनाशमीयुः कुरवः ... वृष्ण्यन्धकाः BuddhaC. 11. 31; अन्धकनामा यदुवृद्धः प्राह ViṣṇuP. iv. 13. 114; प्रभासं समनुप्राप्ताः कुकुरान्धकवृष्णयः। चक्रुस्तत्र महापानम् ViṣṇuP. v. 37. 39; v. 32. 23; कल्किः ... लम्पकानन्धकान् ... प्रवृत्तचक्रः ... अन्तकृद्बली VāyuP. ii .36. 108; यदर्थमिह संभूतो विष्णुर्वृष्ण्यन्धकोत्तमः। पुनःपुनर्मनुष्येषु तन्नः प्रब्रूहि पृच्छताम् MatsyaP. 47. 33; PadmP. v. 13. 174; अन्धकानामिमं वंशं कीर्त्तयेद्यस्तु नित्यशः। आत्मनो विपुलं वंशं लभते BrahmāṇḍP. ii. 71. 144; ii. 71. 90; पानदोषेण भूयसा। क्षयमक्षीणनामानो जग्मुरन्धकवृष्णयः NītiSā. 15. 63; भक्तवत्सलः ... प्राविशत् पुरीम्। ...°अन्धकवृष्णिभिः ... गुप्ताम् BhāgP. i. 11. 11; ii. 4. 20; निजशस्त्रशल्य-शिखिभिरभस्मीकुर्वन्नन्धकानादाय माधवीमपयातः किल धनंजयः SubhaDha. 4. 12 (7); 4. 1; ततोऽन्धकाश्च भोजाश्च ...। न्यघ्नन्नन्योन्यम् SkandP. vii (1). 237. 86; वृष्ण्यन्धकाश्च भोजाश्च गमिष्यन्ति यमक्षयम् VarāP. 149. 11; (पायात् ... अन्धकक्षयकरः ... माधवः) अन्धकनाम्नां जनानां येन क्षयो निवासो द्वारकायां कृतः Loc. 95. 21 (*on* 2. 22); मुसलस्याथ लौहस्य चूर्णितस्यान्धकैर्द्विजाः। खण्डं चूर्णयितुं शेकुर्नैव BrahmP. 210. 13; निरैक्षन्त जिघृक्षन्त इवान्धकाः। ... मेरुकैलासमन्दरान् Yādavā. 22. 118; यस्मात् ... वृष्ण्यन्धकान्पातुः ... क्षोणीभर्तापि स त्रासमासाद्य विभ्रान्तधीवृत्तिरत्रास StavMā. 227. 4; **1B** descendant of the king Yadu variously described as follows : **i** a king आकर्षः कुन्तलश्चैव वानवा-स्यान्ध्रकास्तथा (v.l. माल्वश्चान्धकस्तथा)। ... एते चान्ये च बहवो राजानः ...। आजग्मुः पाण्डुपुत्रस्य राजसूयं महाक्रतुम् MahāBhā. ii. 31. 11; भो भो द्रुपदविराटवृष्ण्यन्धकसहदेवप्रभृतयः ... शृण्वन्तु भवन्तः VeṇīSaṁ. 1. 269; हते कंसासुरे दुष्टे मथुरायाम् ... समेते कुकुरान्धके ...। वसुदेवः ... वात्सल्यात्प्ररुरोद BhaviP. 682A. 32 (iv. 55. 3); **1Bii** son of Devamīḍhuṣa जनयामास ...। माद्री युधाजितं पुत्रं ततो वै देवमीढुषम् ...। माद्र्याः पुत्रौ तु जज्ञाते सुतौ वृष्ण्यन्धकावुभौ HariVaṁ. 24. 3; **1Biii** son of Śvaphalka श्वफल्कः ... भार्यामविन्दत। गान्दिनीं नाम सा ... सुषुवे तस्माच्छ्वफल्कात् ... अन्तकः (v.l. अन्धकः) HariVaṁ. 24. 10; **1Biv** son of Satvata and Kausalyā सत्वतः सत्त्वसंपन्नान् कौसल्या सुषुवे सुतान् ...। अन्धकं च महाबाहुं वृष्णिं च यदुनन्दनम् HariVaṁ. 27. 2; ViṣṇuP. iv. 15. 1; iv. 14. 12; VāyuP. ii. 34. 2; MatsyaP. 44. 48; BrahmāṇḍP. ii. 71. 1; KūrmaP. 257. 10 (1. 24); AgniP. 274. 24; LiṅgaP. i. 69. 2; BrahmP. 15. 31; 15. 45; परिष्वज्य ... वीर्यवान्। अन्धकं च शुभाक्षं च ततो वचनमब्रवीत्। ... सात्वतान् ... यदुनन्दनः HariVaṁ. 113. 63; भजनभजमानदिव्यान्धकदेवावृध-महाभोजवृष्णिसंज्ञास्सत्वतस्य पुत्रा बभूवुः ViṣṇuP. iv. 13. 1; **1Bv** grandfather of Ugrasena known as Kaṅka अन्धस्त्वनाविग्नमना (v.l. अन्धकोऽनुद्विग्नमना) ...। प्रोवाच ... कंसम् HariVaṁ. 66. 2 (BhārBhāDī. अन्धकः कङ्कापरनामा उग्रसेनस्य पितामहः); **1Bvi** son of Bhīma अन्धको नाम भीमस्य सुतो राज्यमकारयत्। अन्धकस्य सुतो जज्ञे रैवतो नाम पार्थिवः HariVaṁ. App. I. 18 (225); **1Bvii** son of Viloman कपोतरोमा तस्याथ विलोमाभवदात्मजः। तस्यासीत्तुम्बुरुसखा विद्वान्पुत्रोऽन्धकः किल। ख्यायते BrahmāṇḍP. ii. 71. 118; **1Bviii** son of Satyabhāmā and Kṛṣṇa सानुर्भानुः ... अन्धकः ...। सत्यभामासुता एते BrahmāṇḍP. ii. 71. 247; **1Bix** son of Durdama दुर्दमस्य सुतो धीमानन्धको नाम वीर्यवान् KūrmaP. 239. 2 (1. 22); **1Bx** one of the sons of Yadu यदोश्चैव सुताः ...। भोजश्च भीमकश्चापि अन्धकः PadmP. ii. 109. 53; **1C** name of a king, son of Vibudha and father of Kṛtirāta पुत्रः ... विबुधस्यापि चान्धकः। अन्धकस्य सुतश्चासीत् कृतिरात इति श्रुतः Rāmā. (Gor.) i. 73. 9; **1D** name of a king, son of Aṁśu अथांशोरन्धको नाम विष्णुभक्तः प्रतापवान् KūrmaP. 257. 1 (1. 24); **1E** name of a king, son of Nahuṣa and Virajā नहुषस्य तु दायादाः षट् ...। उत्पन्नाः पितृकन्यायां विरजायां महौजसः। ... पञ्चमोऽन्धकः LiṅgaP. i. 66. 61; **2A** name of a demon slayed by Śiva तावुद्यतगदौ वीरौ ...। भ्रातृव्यौ संप्रजहाते पुरेव त्र्यम्बकान्तकौ(v.l. त्र्यम्बकान्धकौ) MahāBhā. vii. 48. 10; vii. 130. 38; vii. 131. 53; स्कन्देन महिषो यथा रुद्रेण चान्धकः ... निहतः MahāBhā. viii. 21*; मयैवैकेन युध्यस्व त्र्यम्बकेणान्धको यथा MahāBhā. viii. 15. 18; तारकश्च महादैत्यो ह्यन्धकश्च निषूदितः MahāBhā. ix. 184*; स पपात खरो भूमौ ...। रुद्रेणैव विनिर्दग्धः श्वेतारण्ये यथान्धकः Rāmā. iii. 29. 27; अङ्गदेनेन्द्रजित्सार्धम् ...। अयुध्यत ... त्र्यम्बकेण यथान्धकः Rāmā. vi. 33.6; दृप्तान्धकप्राणहरं पिनाकं महासुरस्त्रीविधवत्वहेतुम्। करेण गृह्णन्तमगृह्यमन्यैः KumāSaṁ. 12. 19; आसीद्दैत्योऽन्धको नाम MatsyaP. 179. 2; ViṣṇuDhaP. i. 226. 1; VarāP. 27. 1; 90. 14; Kāvyānu. (He.) 191. 19; भवतो भवतो धैर्यं तेन हि भिन्नोऽन्धको रिपुः प्रणतः KuṭṭaMa. 768; रणमूर्धनि दैत्यराजलक्ष्म्या दिदरिद्रांसति नूनमन्धकोऽसौ HarVi. 15. 36; ददर्शान्धकमाबद्धमध्यं कनकशृङ्खलैः HarVi. 32. 56; दुर्योधान्धकय्योधयुद्धविधुरक्रोधज्वलच्छूलभृन्निर्भिष्टोरुललाटपट्टविगलत्प्र-स्वेदवारि EI. xii. 59. 3; अन्धक इव हारयष्ट्यास्फालितवक्षःस्थलः ... पुरंदरः पूर्वदिग्भागाम्बरादवातरत् NalaCam. 5. 52 (11); हरः। ... अन्धको येन कृतश्च चूर्णः SkandP. i (1). 13. 35; iv. 16. 7; iv. 16. 80; v (1). 63. 25; v (3). 47. 7; दक्षान्धकान्तकपुरत्रययज्ञहर्ता ... प्रहसंस्तदाह LiṅgaP. i. 97. 17; वृत्रस्त्रिपुरो ह्यन्धकस्तथा ...। एतैरावृततीर्थानि आसुराणि BrahmP. 70. 35; पूर्वजन्मनि दैत्योऽयमन्धको नाम विश्रुतः BhaviP. 592B. 25 (iii (4). 22. 47); उत्पन्न एषोऽद्भुतचण्डवीर्यः। निमीलिते चक्षुषि मे भवत्या स स्वेदजो मेऽन्धकनामधेयः ŚivaP. ii (5). 42. 25 (269A .14); ii (5). 24. 27 (249A. 13); ii (5). 44. 48 (273A. 3); सहस्राक्षस्य निर्बन्धादन्धकः श्रीविबन्धकः। ... हरिणा योद्धुमिच्छति DaśāvaC. 5. 115; 5.18;

आययौ। तत्रासुरः किल ज्ञातहरांसंनिधिरन्धकः KathāSaSāg. xvii. 1. 77; अन्धको नु तं देवमैकगविकं पिदधेऽस्त्रवृष्ट्या DvyāśraKā. 18. 88; हन्ति यद्वत्पाशुपतमन्धकं नाम राक्षसम्। अकालवृष्टिजं दोषं गुरुः VasiS. 43. 162; ते जम्भकैटभगजान्धकतारकाद्या धर्मद्रुहः कथय केऽभ्युदयं प्रपेदुः TripuḌi. 1. 38; 3. 22; गजासुरत्रिपुरान्धककामदक्षाध्वरादीनां शिवः ... हन्ता KāvyKaVṛ. 110. 3 (4. 1); अन्तकान्धककन्दर्पकालकूटादिनिग्रहम्। गायन्तो मधुरं तस्य (शूलिनः) गन्धर्वा ययुः Gaṅgāva. 4. 60; अन्धकेन किलेदमधिष्ठितं त्रैलोक्यम् NīlaVi. 27. 8; **2B** name of a demon variously described as follows: **i** son of Kaśyapa and Diti (दितिः) सा पुत्रं सुषुवे ...। स व्रजत्यन्धवद्यस्मादनन्धोऽपि हि भारत। तमन्धकोऽयं नाम्नेति प्रोचुस्तत्र निवासिनः HariVaṁ. App. I. 29C (21); कृतया तदान्धक इति स्फुटार्थया सः ... संज्ञया। तनयार्थिने दितिसुताय दुश्चरं चरते तपोऽत्र समये ददे त्वया HarVi. 6. 190; शृणुष्व दानवादीनां वाहनानि ...। अन्धकस्य रथो दिव्यो युक्तः परमवाजिभिः VāmaP. 9. 26; **2Bii** son of Vipracitti and Siṁhikā सिंहिकायामथोत्पन्नाः विप्रचित्तेः सुतास्तथा। ... अन्धको नरकश्चैव ViṣṇuP. i. 21. 12; **2Biii** son of Bāṇa अन्धकः सिंधुनेत्रश्च ...। इत्येवमादयः ... पुत्राः (बाणस्य) BrahmāṇḍP. iii. 21. 82; **2Biv** son of Hiraṇyākṣa प्रह्लादः ... अभिषेकेण ... हिरण्याक्षमयोजयत्। ... सः ...। लब्ध्वान्धकं महापुत्रं तपसाराध्य शंकरम् KūrmaP. 179. 14 (1. 16); दैत्यो ह्यन्धकः ...। आहर्तुकामो गिरिजामाजगामाथ मन्दरम् KūrmaP. 185. 16 (1. 16); SkandP. vii (2). 9. 156; कथितः ... निग्रहश्चान्धकस्य KūrmaP. 794. 2 (2. 45); गौरीं जिहीर्षुणा रुद्रमन्धकेनार्दितं हरिः। अनुरक्तश्च रेवत्यां चक्रे चान्धासुरार्दनम् AgniP. 275. 20; दानवेन्द्रः ...। अब्रवीद्वचनं हृष्टः समाहूयान्धकं मुने VāmaP. 8. 43; 58. 33; तत्रान्धकं महादैत्यं हिरण्याक्षसुतं प्रभुः। अनुगृह्य गणत्वं च प्रापयामास LiṅgaP. i. 92. 187; i. 76. 51; ii. 50. 5; SaurP. 29. 11; **2Bv** son of Brahmasuta आसीत्पुरा महावीर्यो दानवः ...। सुनुर्ब्रह्मसुतस्यायमन्धको नाम दुर्मदः SkandP. v (3). 45. 5; **2Bvi** son of Hiraṇyakaśipu (हिरण्यकशिपोः) तस्य पुत्रद्वयम् ... ज्येष्ठः प्रह्लाद इत्युक्तो द्वितीयश्चान्धकः SkandP. vi. 149. 18; vi. 228. 18; **2C** name of a demon in the army of the demon Mahiṣa बाणैस्ताम्रं तथान्धकम् ... जघान परमेश्वरी MārkP. 83. 17; बाष्कलोऽन्धकः ...। एते चान्ये च बहवो युद्धकामा विनिर्ययुः DevīBhāP. v. 6. 16; v. 6. 22; बिडालोऽन्धक एव च। एते ... वीराः ... युयुधुः ... देव्याः सह ŚivaP. v. 46. 37 (462A. 15); **2D** name of one of the demons born from the drop of blood of the demon Andhaka रुधिरादन्धकस्य तु। अन्धकाश्च समुत्पन्नाः शतशोऽथ सहस्रशः MatsyaP. 179. 7; 179. 33; ViṣṇuDhaP. i. 226. 4; इयमेवान्धकानां च तृषिता शोणितं पुनः। पपौ ततो निजग्राह चान्धकम् SkandP. i (2). 47. 71; **2E** name of a (demon) king of Ujjayinī उज्जयिन्यां पुरा राजा बभूव किल चान्धकः SkandP. v (1). 36. 9; **2F** name of a demon, enemy of Vināyaka अन्धकोऽम्भासुरस्तुङ्गो राक्षसाः ...। जिघांसया गता बालम् GaṇeP. ii. 20. 3; ii. 56. 17 [ŚabdaRaSaK. 7. 8]; **3A** name of a stream in a sacred place विगाहति ह्यनालम्बमन्धकं वै सनातनम्। ... फलं पुरुषमेधस्य लभेन्मासं कृतोदकः MahāBhā. xiii. 26. 31; **3B** name of a country to be identified with modern state of Āndhra आवन्ताश्च कलिङ्गाश्च मूकाश्चैवान्धकैः सह। मध्यदेशा जनपदाः प्रायशः परिकीर्तिताः MatsyaP. 114. 36; अन्धके ... स रेमे रामया सह BrahmVaiP. iv. 46. 24; प्राच्यान् देशान्निबोधत। अन्धा वामङ्कुराकाश्च (v.l. अन्धका मुहुकाराश्च) BrahmP. 27. 51; **3C** name of a medicinal tree bearing fruit (°चित्रकक्षीरकाशुभ्रगन्धान्धकबन्धुजीवकम्°) AvantiKa. 85. 12; तुम्बरुः सौरभः सौरो वनजः सोऽणुजोऽन्धकः BhāvPraNi. 14. 114; BhāvPra. (Bhā.) 6 (2). 114; cf. **अणुज; 4A** name of a serpent इत्युक्तास्ते ततः सर्पाः कुहकास्तक्षकादयः (v.l. कुहकास्तक्षकान्धकाः Wilson's Ed.)। अदशन्त समस्तेषु गात्रेषु ViṣṇuP. i. 17. 38; नागाः कश्मीरायां कृतालयाः। ... प्रद्युम्नश्चान्धकः शंभुः NīlaP. 888; **4B** name of an attendant of Yama तममुं स्वार्थपक्तारं कुम्भीपाके पचान्धक SkandP. iv. 8. 71 (comm. अन्धकेति दूतसंबोधनम्); **4C** name of a minister of king Dharmaśīla धर्मपुरे ... अभवन्महीपालो धर्मशीलः ...। अन्धको नाम तन्मन्त्री BhaviP. 433A. 8 (iii (2). 6. 3); **5** name of the eighth war between gods and demons (संग्रामास्तु सुदारुणाः) अन्धकाख्योऽष्टमस्तेषाम् MatsyaP. 47. 44; **6** owl (दृष्ट्वा) अन्धकं शुकनं चैव ...। दक्षिणाद् वामगमनं मङ्गलं भवति ध्रुवम् MānaSā. 15. 137; **7** blindness, i.e. act of dying, death कालधर्मस्तु दिष्टान्तो निपातो गमिरन्धकः। कठमोषो भूमिलाभो दीर्घनिद्रा निमीलनम् Vaija. 99. 201; **8** name of one of the seven asterisms (Rohiṇī, Puṣya, Uttaraphalgunī, Viśākhā, Pūrvāṣāḍhā, Dhaniṣṭhā and Revatī) अन्धको मन्दसंज्ञश्च मध्यसंज्ञः सुलोचनः। पर्यायाद्गणयेद्धानि रोहिण्यादि चतुर्विधम् NāraS. 11. 13; **9** blind person विलोचनः। अन्धके NānārthMañ. 1059 [name of a Muni, MW.; name of a sage, son of Mamatā and of Utathya, elder brother of Bṛhaspati, Apte]

अन्धक (andha-ka) *adj.* **1** who cannot see, blind तस्य श्राद्धं न दातव्यं त्वन्धकस्य AtriS. 353; अन्धकं कुब्जकं चैव ... भर्तारं न त्यजेत् सा महासती VetāPañ. (Śi.) 20. 15; (used as noun) one who cannot see, a blind one अन्धकः कुब्जकश्चैव राजकन्या च त्रिस्तनी। त्रयोऽप्यन्यायतः सिद्धाः सन्मुखे कर्मणि स्थिते PañcT. (Kos.) 5. 77 (259. 20); पङ्गुभिश्चान्धकैः ... अतीवसुखसाध्यो हि धर्मो वैशाखगोचरः SkandP. ii (7). 22. 9; यत् किंचित् कुरुते दानम् ... दीनानाथान्धकेषु SkandP. iii (2). 33. 45; हतं ज्ञानं क्रियाशून्यं हता चाज्ञानिनः क्रिया। धावन्नप्यन्धको नष्टः पश्यन्नपि च पङ्गुकः YaśasCam. ii. 271. 13; प्राप्य मथुराम् ... खञ्जो भूत्वान्धको वापि प्राणानेव परित्यजेत् PadmP. iv. 73. 54; कोऽप्यन्धकः आदित्यप्रकाश्यान् पदार्थानपश्यन्नादित्यमिव ... न पश्यति TātpaVṛ. 63. 14 (*on* 1. 48); **2** *(fig.)* who cannot see, i.e. ignornant संसारवनमध्ये माम् ... सीदन्तमधुनान्धकम्। शोभनां पदवीं शंभो नय SkandP. iii (1). 49. 45.

अन्धक (andha-ka) *n.* **1** name of any of the seven asterisms (Rohiṇī, Puṣya, Uttaraphalgunī, Viśākhā, Pūrvāṣāḍhā, Dhaniṣṭhā and Revatī) अन्धकमथ मन्दाख्यं मध्यमसंज्ञं सुलोचनं पश्चात्। पर्यायेण च गणयेच्चतुर्विधं ब्रह्मधिष्ण्यतः VasiS. 14. 90; **2** region of Pātāla पातालं बडबं श्वभ्रमधोभुवनमित्यपि। जललोकश्चान्धकं च नागलोको रसातलम् ParyāŚaRa. 1805; **3** darkness ध्वान्तेऽन्धकम् ŚabdaRaSaK. 7. 8; **4** ignorance अन्धकमविज्ञाने ŚabdaRaSaK. 7. 8; **5** water, cf. **अन्धकहारिणी c.**

अन्धककुरुप्रभृति (andhakakuru-prabhṛti) *adj.* king Andhaka and king Kuru etc. संनिपात्यन्तां च भोजवृष्ण्यन्धककुरुप्रभृतयो राजानः KaṁVa. 7. 1(3)

अन्धककुल (andhaka-kula) *n.* family of the king Andhaka (in Yadu clan) वृष्ण्यन्धककुलं सर्वं तथा पार्थोपसंहृतम् ViṣṇuP. v. 38. 61.

[1]अन्धकक्षयकर (andhaka-kṣayakara) *adj.* (Śiva) destroyer of the demon Andhaka अन्धकक्षयकरो यो बर्हिपत्त्रप्रियः। ... सोऽव्यात् ... त्वां सर्वदोमाधवः SaraKaṇṭhā. 192. 26 (comm. अन्धको दैत्यविशेषः तस्य क्षयः विनाशः ... उमाधवपक्षे); SaduktiKa. 26. 12; SūktiRa. 3. 6; AlaṅkāŚe. 9. 2 (3); पायात्स स्वयमन्धकक्षयकरस्त्वां सर्वदोमाधवः KāvyPra. 419. 5 (comm. शिवपक्षे ... यः अन्धकनामकदैत्यस्य क्षयो नाशः तत्कर्तेत्यर्थः); VyaktiVi. 94 .19; Kāvyānu. (He.) 191. 5; AlaṅkāSa. 96. 7; SāhiDa. 490. 2; Subhāṣi. 44.

[2]अन्धकक्षयकर (andhakakṣaya-kara) *adj.* (Viṣṇu) who has made, i.e. provided the dwelling for the Andhakas अन्धकक्षयकरः ... अव्यात् ... माधवः SaraKaṇṭhā. 192. 26 (comm. माधवपक्षे ... अन्धका यदुविशेषास्तेषां क्षयो निवासः) SaduktiKa. 26. 12; SūktiRa. 3. 6; AlaṅkāŚe. 9. 2 (3); KāvyPra. 419.5 (comm. विष्णुपक्षे ... अन्धका यादवाः तेषां क्षयं निवासं द्वारकारूपं गृहं कृतवान्); VyaktiVi. 94. 19; Kāvyānu. (He.) 191. 5; AlaṅkāSa. 96. 7; SāhiDa. 490. 2; Subhāṣi. 44.

अन्धकगणजीवितप्राप्तिवर्णन (andhakagaṇajīvitaprāpti-varṇana) *n.* name of the forty-ninth chapter of the Yuddhakāṇḍa of the Rudrasaṁhitā in the Śivapurāṇa (*lit.* narration of the obtainment of lives for the attendants of the demon Andhaka) इति श्रीशिवमहापुराणे द्वितीयायां रुद्रसंहितायां पञ्चमे युद्धखण्डे अन्धकगणजीवितप्राप्तिवर्णनं नामैकोनपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ŚivaP. ii. 5. 49 (Colophon) (281A. 5)

अन्धकगाणपत्यलाभोपाख्यान (andhakagāṇapatyalābhopākhyāna) *n.* name of the forty-fourth chapter of the Yuddhakāṇḍa of the Rudrasaṁhitā in the Śivapurāṇa (*lit.* narration of the attainment of leadership of the troops by the demon Andhaka) इति श्रीशिवमहापुराणे द्वितीयायां रुद्रसंहितायां पञ्चमे युद्धखण्डे अन्धकगाणपत्यलाभोपाख्याने दूतसंवादो नाम चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ŚivaP. ii. 5. 44 (Colophon) (273B. 11)

अन्धकगाणपत्यात्मक (andhakagāṇapatyātma-ka) *m.* name of the ninety-third chapter of the first half of the Liṅgapurāṇa (*lit.* of the nature of the leadership of the troops of the demon Andhaka) इति श्रीलैङ्गे पूर्वभागे अन्धकगाणपत्यात्मको नाम त्रिनवतितमोऽध्यायः LiṅgaP. 1. 93 (Colophon)

अन्धकघातन (andhaka-ghātana) *n.* act of slaying the demon Andhaka एतद्वः कथितम् ... मात्स्यं पुराणम् ... तथैवान्धकघातनम् MatsyaP. 291.23.

अन्धकघातिन् (andhaka-ghātin) *m.* epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) नमोऽस्त्वन्धकघातिने MahāBhā. vii. 57. 50; xiii. App. I. 6 (51); VāyuP. i. 30. 188; MatsyaP. 132. 22; NīlaP. 1092; BrahmP. 40. 10; PadmP. v. 35. 141.

अन्धकघ्न (andhaka-ghna) *m.* epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) नमः परमेशाय ... अन्धकघ्नाय वै नमः SaurP. 61. 35.

अन्धकचक्र (andhaka-cakra) *m.* troop of the Andhakas त्वं तावदितो गत्वा ... अन्धकचक्रमापाद्य शौवस्तिकाय प्रयाणाय संनाहय SubhaDha. 4. 21(6)

अन्धकचर (andhaka-cara) *m.* messenger or attendant of the demon Andhaka शम्बरः ... गत्वोवाचान्धकचरो याथातथ्यम् VāmaP. 66. 47.

अन्धकचूर्णकर (andhaka-cūrṇakara) *m.* epithet of Śiva (*lit.* pounder, i.e. destroyer of the demon Andhaka) शिव शंकर ... नमः। ... अन्धकचूर्णकर PadmP. i. 15. 56.

अन्धकच्छोत्तीर्ण (andhakacchottīrṇa) *adj.* who has crossed the bank of the river Brahmputra अहं महोदधौ ... °अन्धकच्छोत्तीर्णः ... अद्राक्षम् AvantiKa. 177. 8.

अन्धकज (andhaka-ja) *m.* son of the king Andhaka औद्ध(द्ध)त्ययुक्तान्धकजप्रभावनिर्मूलनोद्दामवलस्य यस्य। विराजते ... चालुक्यमहेश्वरत्वम् EI. xii. 277. 78; xii. 153. 47.

अन्धकजन्मन् (andhaka-janman) *n.* birth of the demon Andhaka प्रवर्णितं त्वन्धकजन्म रुद्रात् ŚivaP. ii (5). 43. 42 (271A. 15)

अन्धकतुष्टि (andhaka-tuṣṭi) *f.* pleasure or satisfaction of the Andhakas नीलबाहुगदाक्रान्ता दुःखमन्धकतुष्टये। आत्ताहन्तानिकायस्था वनिता पूतना गता Ḍamaru. 69.

अन्धकत्व (andhaka-tva) *n.* the state of belonging to the descendant of the king Yadu अन्धकत्वात् गोत्रेऽण् Prasā. i. 707. 9.

अन्धकदर्पण (andhaka-darpaṇa) *n.* mirror for a blind person ज्ञानहीनस्य वै पुंसः कर्म वै निष्फलं भवेत्। बहुधाचरितं चापि यथैवान्धकदर्पणम् SkandP. ii (7). 14. 16.

अन्धकदानव (andhaka-dānava) *m.* demon Andhaka निर्वीर्यदेहोऽसौ बभूवान्धकदानवः SkandP. v (1). 38. 6; तानर्दितान्तरेण दृष्ट्वा नन्दिनान्धकदानवः VāmaP. 59. 33.

अन्धकदेहविनाश (andhakadeha-vināśa) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the body of the demon Andhaka) जय अन्धकदेहविनाश SkandP. v (3). 85. 19.

अन्धकद्विष् (andhaka-dviṣ) *m.* Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) (पिण्डी) रौद्री स्यादन्धकद्विषः NāṭyaŚā. 4.265; सेनापतिं नन्दनमन्धकद्विषो युधे पुरस्कृत्य बलस्य शात्रवः KumāSaṁ. 15. 1; यदि जातुचिदन्धकद्विषस्तव नामौष्ठपुटाद्विनिःसृतम्। ... तस्य न संसृतिः पुनः SkandP. iv. 31. 98; करः ...। अलंकृतो जह्नुमहर्षिकन्यया पृथुर्जटाजूट इवान्धकद्विषः NavaSāC. 13. 37; दग्धोऽन्धकद्विषा रोषात्स्मरः BṛKathāMañ. i. 1. 46; SamaMā. 7. 4.

अन्धकद्वेषितनूज (andhakadveṣi-tanūja) *m.* son of Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) मदोद्धतं प्रेतमथाधिरूढवांस्तमन्धकद्वेषितनूजमन्वगात् KumāSaṁ. 14. 8.

अन्धकध्वंसिन् (andhaka-dhvaṁsin) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka) अवधेह्यन्धकध्वंसिन् वरमन्यं वृणीमहे SkandP. iv. 64. 61; विजयस्वान्धकध्वंसिन् SkandP. iv. 88. 32.

अन्धकध्वंसिन् (andhaka-dhvaṁsin) *adj.* destroyer of the demon Andhaka क्रुद्धेऽन्धकध्वंसिनि शूलपाणौ कः प्रक्रमः शान्तिकपौष्टिकानाम् TripuḌi.3.2.

अन्धकनाशकृत् (andhaka-nāśakṛt) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka) अन्धमन्धकनाशकृत्। ... प्रतारय KathāKau. 15. 26.

अन्धकनाशन (andhaka-nāśana) *m.* Lord Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka), i.e. Śiva सः ... अन्धकनाशनं च। ... दृष्ट्वा पपात SkandP. v(3). 32.15.

अन्धकनिपातिन् (andhaka-nipātin) *adj.* slayer of the demon Andhaka अभिवाद्याथ रुद्राय सद्योऽन्धकनिपातिने। पद्माक्षस्तम् ... अभितुष्टाव MahāBhā. vii. 172. 65.

अन्धकनिबर्हण (andhaka-nibarhaṇa) *n.* act of slaying the demon Andhaka एतद्वः कथितं सर्वं मयान्धकनिषूदनम् (v. l. °निबर्हणम्) KūrmaP. 201. 7 (1.16)

अन्धकनिषूदन (andhaka-niṣūdana) *n.* act of slaying the demon Andhaka एतद्वः कथितं सर्वं मयान्धकनिषूदनम् KūrmaP. 201. 7 (1. 16)

अन्धकनिषूदन (andhaka-niṣūdana) *m.* epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) नमस्त्रिपुरहन्त्रे च नमोऽन्धकनिषूदन SkandP. iv. 73. 124; जय शंभो ... जयान्धकनिषूदन SkandP. iv. 76. 105; v (2). 45. 95.

अन्धकनिषूदन (andhaka-niṣūdana) *adj.* slayer of the demon Andhaka कामदेवम् ... रुद्रोऽन्धकनिषूदनः। गङ्गाद्वारमनुप्राप्य अपश्यत् SkandP. vii (1). 200. 12.

अन्धकनिषूदिन् (andhaka-niṣūdin) *m.* epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) नमोऽन्धकनिषूदिने SkandP. ii (4). 14. 12; ŚivaP. ii (5). 13. 23 (234B. 16)

अन्धकपोतक (andha-kapotaka) *m.* type of a bird Ardea Sibirica गोनर्दोऽन्धकपोतकः AbhidhāMañ. 144. 6.

अन्धकप्रजा (andhaka-prajā) *f.* (demon) offspring from (the blood of) the demon Andhaka (मातृषु) तासु तृप्तासु संभूता भूय एवान्धकप्रजाः MatsyaP. 179. 34.

अन्धकबल (andhaka-bala) *n.* army of the Andhakas कृतवर्मा ... भोजान्धकबलैः सह ... दुर्योधनमुपागमत् MahāBhā. v. 19. 17.

अन्धकबाणवर्ष (andhaka-bāṇavarṣa) *m., n.* 1 shower of arrows by the demon Andhaka व्यापारितायुधशतोऽन्धकबाणवर्षैर्नभाति शौरिरिव जर्जरितोऽर्थनाथः HarVi. 50. 9; 2 shower of arrows by the Andhakas, HarVi. 50.9.

अन्धकभिद् (andhaka-bhid) *adj.* slayer of the demon Andhaka कस्यापरस्यान्धकभिदा देवेन वर्णितपराक्रमं मामभिभवितुमीश्वरा शक्तिः UdaySuKa. 83. 20.

अन्धकभिद् (andhaka-bhid) *m.* Lord Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) तेन ... दृष्ट्वाद्यमन्धकभिदो भवनं विशीर्णम् EI. xiv. 118. 20.

अन्धकभेदिन् (andhaka-bhedin) *m.* epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) नमश्चान्धकभेदिने SkandP. vi. 276. 18.

अन्धकभोज (andhakabhoja) *m.* name of a king पुत्रौ चान्धकभोजस्य वृद्धो राजा च ते दश। लोकसंहनना वीराः MahāBhā. ii. 13. 58.

अन्धकमखासुहृद् (andhakamakhāsuhṛd) *m.* Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka and (Dakṣa's) sacrifice) शंभुः शर्वः ...। गजपूषपुरानङ्गकालान्धकमखासुहृद् AbhidhāCin. 200.

अन्धकमथन (andhaka-mathana) *m.* Lord Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) अन्धकमथनमौलिमालतीमालिकाम् ... मन्दाकिनीमनुसरन्ती मर्त्यलोकमवततार HarṣaC. 29. 5; अन्धकमथनमन्युसंधुक्षितेक्षणाशुशुक्षणिक्षपितहृच्छ्रयोच्चयभस्मभासुरेषु ... करीरकेसरेषु ... स राजा ... क्रीडावनान्यवगाहत AvantiKa. 25. 9; अहम् ... अविमुक्तेश्वरं भगवन्तमन्धकमथनमभिप्रणम्य प्रदक्षिणं परिभ्रमन्पुरुषमेकम् ... अद्राक्षम् DaśKuC. 80. 3.

अन्धकमर्दन (andhaka-mardana) *adj.* slayer of the demon Andhaka ततस्तुष्टो महादेवो मन्मथान्धकमर्दनः। अनुगृह्याथ शाक्तेयम् ... अन्तरधीयत LiṅgaP. i. 64. 106.

अन्धकमहत्तर (andhaka-mahattara) *m.* chief among the Andhakas तत् कर्म कृष्णस्य ... °अन्धकमहत्तराः ... मन्वानास्तमेव विशशङ्किरे VāyuP. ii. 34. 35.

अन्धकमहारथ (andhaka-mahāratha) *m.* great warrior among the Andhakas (बलभद्रः) वृष्ण्यन्धकमहारथैः। आनीतो द्वारकाम् VāyuP. ii. 34.84.

अन्धकमहासुर (andhaka-mahāsura) *m.* great demon Andhaka यस्याम् ... निशितशूलदारितान्धकमहासुरः ... महाकालाभिधानः ... निवसति Kād.53.14.

अन्धकमुख्य (andhaka-mukhya) *m.* leader of the Andhakas नरायाम् ... भङ्गकारस्य ...। जज्ञातेऽन्धकमुख्यस्य शत्रुघ्नो बन्धुमांश्च तौ VāyuP. ii. 34. 87; BrahmāṇḍP. ii. 71. 88.

अन्धकमृत्युजित् (andhakamṛtyu-jit) *adj.* conquering the demon Andhaka and the Death (हरः) स भगवान् मदनान्धकमृत्युजित् NaiṣC.4. 97.

अन्धकयज्ञदेहघात (andhakayajñadeha-ghāta) *adj.* destroyer of the demon Andhaka and the body of Dakṣa's sacrifice शरणमुपजगाम देवदेवं मदनार्यन्धकयज्ञदेहघातम् MatsyaP. 134. 32.

अन्धकयुद्धवर्णन (andhakayuddha-varṇana) *n.* name of the forty-sixth chapter of the Yuddhakāṇḍa of the Rudrasaṁhitā in the Śivapurāṇa (*lit.* description of the battle with the demon Andhaka) इति श्रीशिवमहापुराणे द्वितीयायां रुद्रसंहितायां पञ्चमे युद्धखण्डे ... अन्धकयुद्धवर्णनं नाम षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ŚivaP. ii. 5. 46 (colophon) (277A. 5)

अन्धकरक्तविशोषकरा (andhakarakta-viśoṣakarā) *f.* epithet of Devī (*lit.* one who sucks the blood of the demon Andhaka) भगवति देवि ... जय अन्धकरक्तविशोषकरे SkandP. v(3). 97. 104.

अन्धकरण (andha-karaṇa) *n.* cause of blindness प्रसर्पत्कोपतिमिरं दृशोऽन्धकरणं नृणाम्। दूरादपसरत्येव त्वद्दर्शनसुधाञ्जनात् TriṣaŚaPuC. iv. 4. 214.

अन्धकरण (andha-karaṇa) *adj.* which causes blindness विवेकलोचनं लुम्पन्मानोऽन्धकरणो नृणाम् TriṣaŚaPuC. iv. 5. 255.

अन्धकराज (andhaka-rāja) *m.* king Andhaka पुत्रौ चान्धकभोजस्य (v.l. चान्धकराजस्य) वृद्धो राजा च ते दश। लोकसंहनना वीराः MahāBhā .ii.13.58.

अन्धकरिपु (andhaka-ripu) *m.* **1A** Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) सरसिजभवः स्तौति वदनैः। नखेभ्यः संत्रस्यन्प्रथममथनादन्धकरिपोश्चतुर्णां शीर्षाणां सममभयहस्तार्पणधिया SaundL. 70; अन्धकरिपोर्यदक्षणोऽभूज्ज्योतिस्तदकृत कथामप्यमदनाम् AnarghaRā. 7. 17 (Additional verse in the f.n.); SūktiMu. 36. 59; ŚārṅgaPa. 222; उमापि ... अन्धकरिपोरङ्गमिलितैवास्ते UdaySuKa. 53. 17; [ग][ण्डी]विना ... युद्धे पाशुपतास्त्रव[न्धक]रिषो(Read °स्त्रमन्धकरिपो)श्लाभि EI. vi. 352. 13; iv. 304. 15; यस्य विबुधाः स्तुवन्त्यष्टौ मूर्तीः स जगदवतादन्धकरिपुः SaduktiKa. 14. 13; सेवध्वं विबुधास्तमन्धकरिपुम् Subhāṣi. 3322; **1B** epithet of Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) हे ... बाणेश्वरान्धकरिपो ... संसारदुःखगहनाज्जगदीश रक्ष ŚivaNāA. 4; नामानि शृणु मे ब्रह्मन् ... अन्धकरिपुः SkandP. i (3A). 9. 10 [Kośas give *andhakaripu* as the synonym of the following words: *aṣṭamūrti*, AmaK. 67; *ahirbudhna*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *ahirbudhnya*, AmaK. 67; *īśa*, AmaK. 67; *īśāna*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *īśvara*, AmaK. 67; *ugra*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *umāpati*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *kapardin*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *kapālabhṛt*, AmaK. 67; *kāmadhvaṁsin*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *kṛttivāsas*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *kṛśānuretas*, AmaK. 67; *kratudhvaṁsin*, AmaK. 67; *khaṇḍaparaśu*, AmaK. 67; *gaṅgādhara*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *gajāri*, AmaK. 67; *gaṇādhipa*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *giriśa*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *girīśa*, AmaK. 67; *candraśekhara*, AmaK. 67; *trinayana*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *tripurāntaka*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *trilocana*, AmaK. 67; *tryambaka*, AmaK. 67; *dakṣādhvaradhvaṁsakṛt*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *dhūrjaṭi*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 11. 11; *nīlagrīva*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *nīlalohita*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *parameśvara*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *paśupati*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *pinākin*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *pramathādhipa*, AmaK. 67; *bharga*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *bhava*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *bhīma*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 11; *bhūteśa*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *mahādeva*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *mahānaṭa*, AmaK. 67; *mṛḍa*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *mṛtyuñjaya*, AmaK. 67; *rudra*, AmaK. 67; *vahniretas*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *vāmadeva*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *virūpākṣa*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *vṛṣadhvaja*, AmaK. 67; *vṛṣāṅka*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *vyomakeśa*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *śaṅkara*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *śambhu*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *śarva*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *śaśiśekhara*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *śitikaṇṭha*, AmaK. 67; *śipiviṣṭa*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *śiva*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *śūlin*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *śrīkaṇṭha*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *sarvajña*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *sthāṇu*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11; *smarahara*, AmaK. 67; *sraṣṭṛ*, AbhidhāRaMā. 1. 11; *hara*, AmaK. 67; AbhidhāRaMā. 1. 11]; **2** Sun (*lit.* enemy of the darkness) अन्धकरिपुः सुरभीकरोति EI. i. 29. 42.

अन्धकरु (andhakaru) *m.* name of a son of Śvaphalka सुषुवे तस्मात् श्वफल्कात् ...। धर्मधृग्यतिधर्मा च धर्मोक्षान्धकरुस्तथा BrahmP. 14. 10.

अन्धकर्णत्व (andhakarṇa-tva) *n.* the state of having afflicted ear धिक्कष्टमन्धकर्णत्वम् BṛKathāMañ. xvi. 1. 358.

अन्धकवचस् (andhaka-vacas) *n.* word of the demon Andhaka अन्धकवचः श्रुत्वा स्थिरधीर्भार्गवो मुनिः। ... अब्रवीत् SkandP. iv. 16. 19.

अन्धकवध (andhaka-vadha) *m.* **1Ai** name of the hundred and seventy-nineth chapter in the Matsyapurāṇa (*lit.* act of slaying the demon Andhaka) इति श्रीमात्स्ये महापुराणेऽन्धकवधो नामैकोनाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः MatsyaP. 179 (colophon); **1Aii** name of the forty-eighth chapter in the Skandapurāṇa (*lit.* act of slaying the demon Andhaka) इति श्रीस्कान्दे महापुराणे ... अन्धकवधतद्वरप्रदानवर्णनं नामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः SkandP. v(3). 48 (colophon); **1B** name of the eighth war (in which the demon Andhaka was slayed) देवासुराणां संग्रामा दायार्थं द्वादशाभवन् । ... त्रैपुरश्चान्धकवधो नवमो वृत्रघातकः AgniP. 275. 12; तेषाम् ... संग्रामाः स्युः ... दश द्वौ च ... अष्टमश्चान्धकवधः PadmP. v. 13. 185; **2** act of slaying the demon Andhaka श्रुतोऽन्धकवधः सूत यथावत्त्वदुदीरितः MatsyaP. 180. 1; एवं संक्षेपतः प्रोक्तो मयान्धकवधो द्विजाः SaurP. 29. 54.

अन्धकवपुस् (andhaka-vapus) *n.* body of the demon Andhaka तमः ... अन्धकवपुरिवाभाति ĀryāSaŚa. 362.

अन्धकवर (andhaka-vara) *adj.* (used as noun) (one) excellent among the Andhakas (in Yadu clan) कृतवर्मा ... भोजाब्धकबलैः (v.l. भोजान्धकवरैः) सह ... दुर्योधनमुपागमत् MahāBhā. v. 19. 17.

अन्धकवरप्रदान (andhaka-varapradāna) *n.* name of the seventieth chapter in the Vāmanapurāṇa (*lit.* act of granting a boon to the demon Andhaka) इति श्रीवामनपुराणे ... अन्धकवरप्रदानं नाम सप्ततितमोऽध्यायः VāmaP. 70. 94 (colophon)

अन्धकवरप्रदानवर्णन (andhakavarapradāna-varṇana) *n.* name of the forty-fifth chapter of the Revākhaṇḍa of the fifth Āvantya khaṇḍa in the Skandapurāṇa (*lit.* description of the granting the boon to the demon Andhaka) इति श्रीस्कान्दे महापुराणे ... अन्धकवरप्रदानवर्णनं नाम ... पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः SkandP. v(3).45 (colophon)

अन्धकवरस्त्री (andhaka-varastrī) *f.* beautiful woman belonging to the descendants of Andhaka (in Yadu clan) प्रेक्षतस्तस्य पार्थस्य वृष्ण्यन्धकवरस्त्रियः। जग्मुरादाय ते म्लेच्छाः ViṣṇuP. v. 38. 28.

अन्धकवर्त (andhaka-varta) *m.* [P. iv. 3. 91] name of a mountain, PW.; MW.; Apte.

अन्धकवर्तक (andhaka-vartaka) *n.* (maxim of) placing a blind man's foot on a quail (expressing a wholly fortuitous occurrence) अन्धकश्च वर्तका च। अन्धकवर्तकम्, अन्धकस्य वर्तकाया उपर्यतर्कितः पादन्यास उच्यते GaṇRa. 3. 195 (238)

अन्धकवर्तकीय (andhakavartakīya) *n.* maxim of the blind man and the quail (expressing a wholly fortuitous occurrence) अन्धकवर्तकीयम् JaineVyā. 46. 36 (*on* i. 3. 3); इवार्थविषयात् सात् छो भवति ... अन्धकवर्तकीयम् JaineVyā. 266. 13 (*on* iv. 1. 160); अन्धकवर्तकीयम्। अतर्कितोपनतं चित्रीकरणमुच्यते KāśiVṛ. *on* v. 3. 106; जीवेन मानवभवः समवापि दैवात्। तत्रापि यद्भुवनमान्यकुले प्रसूतिः सत्संगतिश्च तदिहान्धकवर्तकीयम् YaśasCam. i. 277. 4; तद्विषयादित्यत्र हि तदित्यनेन 'इवे प्रतिकृतौ' इतीवार्थः परामृश्यते। एवमजाकृपाणीयं, अन्धकवर्तकीयम् ŚṛṅgāPra. 46. 8; अन्धकवर्तकम्। अन्धकस्य वर्तकाया उपर्यतर्कितः पादन्यास उच्यते। तत्तुल्यं अन्धकवर्तकीयम् GaṇRa. 3. 195 (238)

अन्धकवर्त्तिक (andhaka-varttika) *n.* (maxim of) placing of a blind man's foot on a quail (expressing a wholly fortuitous occurrence) अन्धकस्य वर्तका (v.l. वर्त्तिका) च। अन्धकवर्तकम् (v.l. अन्धकवर्त्तिकम्)। अन्धकस्य वर्तकाया (v.l. वर्त्तिकाया) उपर्यतर्कितः पादन्यास उच्यते GaṇRa. 3. 195 (238)

अन्धकवर्त्तिकीय (andhaka-varttikīya) *n.* maxim of the blind man and the quail (expressing a fully fortuitous occurrence) अन्धकवर्तकाम् (v.l. अन्धकवर्त्तिकम्)। अन्धकस्य वर्तकाया (v.l. वर्त्तिकाया) उपर्यतर्कितः पादन्यास उच्यते। तत्तुल्यम् अन्धकवर्तकीयम् (v.l. अन्धकवर्त्तिकीयम्) GaṇRa. 3. 195 (238)

अन्धकवर्त्तीय (andhakavarttīya) *m.* (pl.) mercenary soldier whose ancestral abode is the mountain Andhakavarta) हृद्गोलः पर्वतोऽभिजन एषामायुधजीविनां हृद्गोलीयाः। अन्धकवर्त्तीयाः KāśiVṛ. *on* iv.3.91.

अन्धकवाक्य (andhaka-vākya) *n.* word or speech of the demon Andhaka इत्यमन्धकवाक्यं स श्रुत्वा ... भार्गवः । ... विचारयामास ŚivaP. ii(5). 47. 24 (277B. 7); वामने शुक्रं प्रति अन्धकवाक्यम् VīraMi. (Tīrtha.) 468.15.

अन्धकविदारण (andhaka-vidāraṇa) *m.* epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) शंभो ... अन्धकविदारण ... सदा नमस्ते SkandP. iii(3). 14. 61.

अन्धकविद्विष् (andhaka-vidviṣ) *m.* Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) दिश्यादन्धकविद्विषः स्फुरदहि स्थेयः पदं वो वपुः EI.xiv.115.2.

अन्धकविनाश (andhaka-vināśa) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka) नमोऽन्धकविनाशाय SkandP. iii(2). 4. 49; v(1). 6. 49; v(3). 83. 25; नमोऽन्धकविनाशाय ... शिवाय क्रथनाय च PadmP. v. 5. 92.

अन्धकविनाशिन् (andhaka-vināśin) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka) नमः ... महादेवाय ... तथान्धकविनाशिने SkandP. v(2). 26. 47.

अन्धकविपाटक (andhaka-vipāṭaka) *adj.* destroyer of the demon Andhaka अहं चैकदा भुजगभवने भगवन्तमन्धकविपाटकं हाटकेश्वरम् ... द्रष्टुमष्टम्यां गतवान् UdaySuKa. 140. 13.

अन्धकवृत्तान्तवर्णन (andhakavṛttānta-varṇana) *n.* name of the thirty-eighth chapter of the fifth Āvantya khaṇḍa in the Skandapurāṇa (*lit.* narration of the story of the demon Andhaka) इति श्रीस्कान्दे महापुराणे ... आवन्त्यखण्डे ... अन्धकवृत्तान्तवर्णनं नामाष्टात्रिंशोऽध्यायः SkandP. v(1). 38 (colophon)

अन्धकवृष्णि (andhaka-vṛṣṇi) *m.* **A** (pl.) descendants of the kings Andhaka and Vṛṣṇi (in Yadu Clan) राजन्यबहुवचनद्वंद्वेऽन्धकवृष्णिषु P. vi. 2. 34; पुरुषः स विभुः ... प्रजज्ञेऽन्धकवृष्णिषु MahāBhā. i. 57. 87; यादवा वासुदेवेन सार्धमन्धकवृष्णयः MahāBhā. i. 1810*(1); अन्ये हि सुमहाभागा बलवन्तो दुरासदाः। ... अन्धकवृष्णयः MahāBhā. xii. 82. 8; अन्धकवृष्णय एते नाभिषिक्ता न च क्षत्रियाः Prasā. ii. 763. 14; राजन्यवाचिनां बहुवचनान्तानाम् अन्धकवृष्णिषु वर्तमाने द्वन्द्वे पूर्वपदं प्रकृत्या SiddhāKau. 637A. 8 (*on* vi. 2. 34); **B** name of a king, son of Śauri शौरिर्वितीर्य साम्राज्यं सुतायान्धकवृष्णये। ... शिवश्रियमशिश्रियत् PāṇḍaC. 1. 419; आसीदन्धकवृष्णेश्च सुभद्रेति सधर्मिणी PāṇḍaC. 1. 424; इत्यालोच्य निजः सूनुर्धरणोऽन्धकवृष्णिना। ... प्रहितो हस्तिनापुरे PāṇḍaC. 1. 557.

अन्धकवृष्णिनाथ (andhakavṛṣṇi-nātha) *m.* epithet of Kṛṣṇa (*lit.* lord of the Andhakas and the Vṛṣṇis) संभावितोऽस्यन्धकवृष्णिनाथ लोकैस्त्रिभिः MahāBhā. vi. 55. 95.

अन्धकवृष्णिप्रमुख (andhakavṛṣṇi-pramukha) *adj.* having the king Andhakavṛṣṇi as the chief अन्धकवृष्णिप्रमुखास्तत्र शौरेस्तनूरुहः। बभूवुर्बहवो बाहुस्थामसंस्थापितश्रियः PāṇḍaC. 1. 418.

अन्धकवैरिन् (andhaka-vairin) *m.* **i** Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) आजौ प्रवर्तमानायामन्धकान्धकवैरिणोः। ... अन्धकः ... बभाष SkandP. iv. 16. 7; निर्दग्धोऽन्धकवैरिणा ... स्मरः CaturSaṁ. 3. 4; **ii** epithet of Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) नमोऽस्तु ते शंकर ... अन्धकवैरिणे नमः SkandP. iv. 78. 39.

अन्धकशत्रु (andhaka-śatru) *m.* slayer of Andhaka, epithet of Śiva, Apte.

अन्धकशत्रुनन्दन (andhakaśatru-nandana) *m.* son of Śiva, i.e. Kārtikeya (*lit.* one who delights the enemy of the demon Andhaka) द्विषद्बलत्रासविभीषिताश्रमूर्दिवौकसामन्धकशत्रुनन्दनः। अपश्यत् ... महारणोत्सवम् KumāSaṁ. 15. 50.

अन्धकशत्रुसूनु (andhakaśatru-sūnu) m. son of Śiva, i.e. Kārtikeya (*lit.* son of the enemy of the demon Andhaka) रणोत्सुकेनान्धकशत्रुसूनुना समं प्रयुक्तैस्त्रिदशैर्जिगीषुणा। महासुरं तारकसंज्ञकं द्विषं प्रसह्य हन्तुं समनह्यत KumāSaṁ. 14. 1.

अन्धकशूलधर (andhaka-śūladhara) *m.* epithet of Śiva (*lit.* wielder of the trident against the demon Andhaka) त्वां परमेश्वर। ... नमः ... त्रिपुरान्तक अन्धकशूलधर MatsyaP. 188. 67.

अन्धकसंभव (andhaka-sambhava) *adj.* produced from the demon Andhaka यथा यथा च रुधिरं पिबन्त्यन्धकसंभवम्। तथा तथाधिकं देवी संशुष्यति जनाधिप MatsyaP. 179. 37.

अन्धकसूदन (andhaka-sūdana) *m.* **A** Lord Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) इत्येवम् ... निशम्यान्धकसूदनः। ... इदं वचनमब्रवीत् Rāmā. vii. 6. 28; यद्वाममर्धमिदमन्धकसूदनस्य देवि त्वमेव तत् DevīPañ. 2. 15; अन्धकसूदनः। ... रेमे देव्या सह SkandP. i(3B). 17. 18; एकमन्धकसूदनम्। वन्दे ... ईशानम् SaraKaṇṭhā. 244. 13; तत्रापि दिनमेकं तु तिष्ठतेऽन्धकसूदन BhaviP. 102B. 21 (i. 55. 90); यदुमायाः पुरा देव उवाचान्धकसूदनः PadmP. v. 22. 62; देवेनान्धकसूदनेन रथिना सोत्साहमध्यासितः प्राप्तोऽयं पृथिवीरथः TripuḌi. 4. 8; बाणो हरिर्विजयतेऽन्धकसूदनस्य TripuḌi. 4. 16; **B** epithet of Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) नमस्तेऽन्धकसूदन। ... त्वम् ... देवदानवपूजितः BrahmP. 40. 2 [Kośas give *andhakasūdana* as the synonym of the following words : *akutaścana*, Vaija. 6. 43; *ajaikapād*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ardhamakuṭa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *ardhmukuṭa*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *aṣṭamūrti*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *asamekṣaṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ahirbudhna*, AgaNi. 6; *ahirbudhnya*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ādibhikṣu*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *īśa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *īśāna*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *īśvara*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ugra*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *uddīśa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *umāpati*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *uragabhūṣaṇa*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ulanda*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *kaṅkaṭīka*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *kaṭaprū*, Vaija. 6. 43; *kaṭāṭaṅka*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *kaṇṭhekāla*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *kapardin*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *kapālin*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *kāmāri*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *kālakaṇṭha*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *kṛtāntajit*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *kṛttivasana*. ŚabdaRa. (Vā.) 92; *kṛttivāsas*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *kṛśānuretas*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *kratudhvaṁsin*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *khaṭvāṅgin*, Vaija. 6. 43; *khaṇḍaparaśu*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *gaṅgādhara*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *giriśa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *girīśa*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *caṇḍīkānta*, AgaNi. 6, *candramauli*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *jaṭāṭīka*, AgaNi. 6; *jaṭāṭīra*, Vaija. 6. 43; *jaṭājhāṭa*, Vaija. 6. 43; *jaṭājhāla*, AgaNi. 6; *joṭiṅga*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *jhāṇḍa*, Vaija. 6. 43; *jhiṇṭīkānta*, Vaija. 6. 43; *ḍiṇḍīśa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *trinayana*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *tripurāri*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *trilocana*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *tryambaka*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *dakṣādhvarārāti*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *daśabāhu*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *daśabhuja*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *daśāyudha*, AgaNi. 6; *daśāvyaya*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *digambara*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *digvāsas*, Vaija. 6. 43; *dṛgastra*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *dṛgāyudha*, Vaija. 6. 43; *dhūrjaṭi*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *nandivardhana*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *nīlagrīva*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *nīlalohita*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *parameśvara*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *paśupati*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *pāṁsucandana*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *pinākin*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *puraripu*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *pramathādhipa*, AgaNi. 6; *pramathādhipati*, Vaija. 6. 43; *pramathādhīśa*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *bahurūpa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *bhaganetrāntaka*, Vaija. 6. 43; *bhadreśvara*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *bharga*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *bhava*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *bhīma*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *bhūteśa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *mandaramaṇi*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *mahādeva*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *mahānaṭa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *mahāvrata*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *maheśa*, AgaNi. 6; *maheśvara*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *mṛgalubdhaka*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *mṛgāyudha*, AgaNi. 6; *mṛḍa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *mṛtyuñjaya*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *merudhanvan*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *rudra*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *rerihāṇa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *vāmadeva*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *virūpākṣa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *vṛṣadhvaja*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *vṛṣavāhana*, AgaNi. 6; *vyomakeśa*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *śaṅkara*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *śambhū*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *śaśibhūṣaṇa*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; *śaśiśekhara*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *śiva*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *śūlin*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *śrīkaṇṭha*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ṣaṇḍa*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *ṣāṇḍa*, Vaija. 6. 43; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *sandhyānaṭa*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *sarvajña*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *sthāṇu*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *sthāla*, Vaija. 6. 43; AgaNi. 6; ŚabdaRa. (Vā.) 92; *smarahara*, ŚabdaRa. (Vā.) 92; *hara*, ŚabdaRa. (Vā.) 92]

अन्धकसृष्टि (andhaka-sṛṣṭi) *f.* descendants of the king Andhaka (in Yadu clan) सुदंष्ट्रं च सुचारुं च कृष्णमित्यन्धकाः स्मृताः। अन्धकसृष्टिः HariVaṁ. 28. 8 (add. colophon)

अन्धकसैन्यनिर्गमन (andhakasainya-nirgamana) *n.* name of the sixty-sixth chapter in the Vāmanapurāṇa (*lit.* departure of the army of the demon Andhaka) इति श्रीवामनपुराणे ... अन्धकसैन्यनिर्गमनं नाम षट्षष्टितमोऽध्यायः VāmaP. 66 (colophon)

अन्धकहन्तृ (andhaka-hantṛ) *m.* Lord Śiva (*lit.* slayer of the demon Andhaka) अन्धकान्धकहन्त्रोर्वै वर्तमाने महाहवे। इत्थं नाम्नाभवत् शुक्रः SkandP. iv. 16. 80; देवी ...। प्रणम्यान्धकहन्तारं पुनराह MālinīT. 12. 2.

अन्धकहारिणी (andhaka-hāriṇī) *f.* epithet of the Ganges : **i** one who destroys the demon Andhaka अन्धकहारिणी ... इति नामसहस्रं हि गङ्गायाः SkandP. iv. 29. 38 (comm. अन्धकनामानं दैत्यं हर्तुं शीलं यस्याः); **ii** one who dispels ignorance, SkandP. iv. 29. 38 (comm. अन्धयतीत्यन्धकमज्ञानं तद्धारिणी); **iii** one who carries waters, SkandP. iv. 29. 38.

अन्धकहृत् (andhaka-hṛt) *m.* epithet of Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka) गङ्गाधरः ... अन्धकसूदनः (v. l. अन्धकहृत्) AgaNi. 6.

अन्धका (andhakā) *f.* name of a goddess, VIŚVA.

अन्धकाक्ष (andhakākṣa) *m.* name of an attendant of Śaṅkara शंकरः ... अशृणोदन्धकाक्षं तम् BṛKathāMañ. xii. 1. 18.

अन्धकाङ्क (andhakāṅka) *m.* name of a king, in Yadu clan अन्धकात्काश्य- (v.l. अन्धकाङ्कस्य) दुहिता चतुरोऽलभतात्मजान् BrahmP.15.45.

अन्धकाण् (andhakāṇ) (Gr.) affix *aṇ* coming after nominal stem denoting the people who are descendents of the king Andhaka अन्धकाणोऽवकाशः श्वाफल्कः Nyās. i. 905. 6 (*on* iv. 1. 114; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iv. 1. 114 (457.12)

अन्धकाणलग्न (andhakāṇa-lagna) *n.* ascending of the zodiac sign (Lagna) which is said to be blind and one-eyed (causing inauspicious results like blindness etc.) पङ्ग्वन्धकाणलग्नानि मासशून्याश्च राशयः। गौडमालवयोस्त्याज्याः NāraS. 29. 81.

अन्धकादि (andhakādi) *adj.* **1** the demon Andhaka etc. गजासुरानङ्ग-पुरान्धकादिविनाशमूलाय नमः शिवाय MatsyaP. 55. 16; BhaviP. 763A. 21 (iv. 109. 18); PadmP. v. 24.79; **2** (the word denoting the people who are descendents of the) king Andhaka etc. अन्धकादयस्त्रयो वंशाः LaŚabdeŚe. ii. 214. 9.

अन्धकादिवंश (andhakādi-vaṁśa) *m.* (name of the person belonging to the) family of the king Andhaka etc. अन्धकादिवंशा अपि नित्या एव Pradī. iv. 140A. 17.

अन्धकादिवंशसमाश्रयण (andhakādivaṁśa-samāśrayaṇa) *n.* resorting to (the people who are descendents in the) family of the king Andhaka etc. ननु नित्यानां शब्दानामन्धकादिवंशसमाश्रयणेनान्वाख्यानं न घटते Prasā.i.712.10.

अन्धकानुग्रह (andhakānugraha) *m.* favour (bestowed) on the demon Andhaka अन्धकानुग्रहं चैव ... प्रवदामि समासतः LiṅgaP. i. 93. 2.

अन्धकान्तक (andhakāntaka) *m.* **A** Lord Śiva (*lit.* destroyer of the demon Andhaka) वचनं समाददे ... ध्वनयन्दिशां विवरमन्धकान्तकः Kirātā. 12.32; बिभर्ति क्षेत्रताम् ... त्रिपुरान्तकवल्लभा। क्षेत्रज्ञत्वमथो धत्ते भगवानन्धकान्तकः LiṅgaP. ii. 11. 34; अन्धकान्तकजटाजूटाटवीनाटकक्रीडादुर्ललितस्थितिस्थिरतरं यावत् पवित्रं पयः EI. ii. 279. 22; **B** epithet of Vṛṣabhadeva (*lit.* destroyer of the demon in the form of darkness (of delusion)) त्रिजगत्प्रभुं वृषभदेवम् ...। त्वामन्धकान्तकं प्राहुर्मोहान्धासुरमर्दनात् MahāP. 25. 73.

अन्धकान्तकर (andhakāntakara) *m.* epithet of Śiva (*lit.* causing the end of the demon Andhaka) विश्वेश्वर ... अन्धकान्तकर ... शत्रुभातिहरो भव BṛBrahmaS. iii. 8. 104.

अन्धकाभिमुखम् (andhakābhimukham) *adv.* towards the demon Andhaka श्रुत्वा दैत्यागमम् ... भगवान् अन्धकाभिमुखं ययौ LiṅgaP. i. 93.9.

अन्धकाय (andha-kāya) *adj.* having dark body तव ... वचः ...। अन्धकायस्य जगतामनास्थाने तु पातितम् BṛKathāMañ. ix. 2. 886.

अन्धकार (andha-kāra) *m.* [enumerated in the *ardharcādigaṇa*, GaṇPā. 12. 19; KāśiVṛ. *on* ii. 4. 31; GaṇRa. 2. 69 (108); PrakriKau. i. 570. 1; Prasā. i. 569. 18; enumerated in the *tārakādigaṇa*, GaṇPā. 101. 49; GaṇRa. 7. 389 (413); Liṅgānu. (Pā.) 108. 6; Liṅgānu. (Ha.) 61. 15; Liṅgānu. (Vā.) (c) 4. 18; 20. 10; Liṅgānu. (Va.) 6; Liṅgānu. (Śāk.) 123. 8; TrikāŚe. iii. 5. 11; ŚabdaBhePra.(Ma.) 4. 5; Liṅgānu. (He.) 128. 1; GaṇRa. 2. 69 (108); KośaKaTa. 2. 2787; 2. 2792] **1Ai** (physical) darkness (caused by clouds, smoke, eclipse, night etc.) (*lit.* that which makes one blind) (*fig.*) darkness **ii** darkness (existing during universal dissolution or creation) **iii** (superimposed) darkness **iv** (personified) darkness **B** (*fig.*) **i** darkness, i.e. wretched state or condition **ii** mental darkness, illusion, error in perception **iii** spiritual darkness, ignorance **iv** darkness, i.e. ignominy **v** moral darkness, i.e. sin **vi** darkness, i.e. calamity **vii** darkness, i.e. indiscrimination **C** dark or black colour, blackness **D** darkness, i.e. blindness **2Ai** name of a region in the Krauñcadvīpa **ii** name of a mountain in the Krauñcadvīpa **B** darkness as one of the transitory conditions or states (*vibhāva*) of fear (*bhaya*) **C** name of the eighth battle between gods and demons **D** name of one of the eight hells **E** name of one of the seven sons of Dyutima(n)t **Fi** name of the hundred and forty-seventh topic in the Saduktikarṇāmṛta **ii** name of the nineteenth topic in the fifth Taraṅga of the Padyaveṇī **G** darkness as one of the eleven substances **3** imitation of, i.e. enacting a blind person **4** the word *andhakāra* **1Ai** (physical) darkness (caused by clouds, smoke, eclipse, night etc.) (*lit.* that which makes one blind) मेहनम् ... छायायामन्धकारे ...। यथासुखमुखः कुर्यात् VāsiDS. 6. 13; SkandP. iv. 38. 53; त्वम् ...। पतस्युदीर्णाम्बुधरान्धकारात् खात् खेचराणां प्रवरो यथार्कः MahāBhā. i. 83. 7; अन्धकारेऽर्जुनायान्नं न देयं ते कथंचन MahāBhā. i. 123. 2; अन्धकारे प्रवेष्टव्ये दीपो यत्नेन धार्यताम् MahāBhā. xii. 309. 20; अथान्धकारे त्वश्रौषं जले कुम्भस्य पूर्यतः। ... घोषं वारणस्येव नर्दतः Rāmā. ii. 57. 16; (रावणिम्) हरयो नाराचैः क्षतविक्षताः। अन्धकारे न ददृशुर्मेघैः सूर्यमिवावृतम् Rāmā. vi. 35. 6; रामः ...। तमन्धकारमुत्सार्य ... शरौघान् समवर्तयत् Rāmā. vi. 728* (2); बुधः परप्रत्ययतो हि को व्रजेज्ज्नोऽन्धकारेऽन्ध इवान्धदेशिकः BuddhaC. 9. 74; दीपप्रभां हन्ति ... अन्धकारे सहस्ररश्मेरुदितस्य दीप्तिः Saund. 10. 44; मूत्रोच्चारसमुत्सर्गम् ...। छायायामन्धकारे वा ... द्विजः। यथासुखमुखः कुर्यात्प्राणबाधाभयेषु ManuSm. 4. 51 (ManuBh. मेघधूमिकास्वर्भानुरात्रिकृतो ज्योतिरन्तरायः; (ManvaVi. महान्धकारे); विषयोगेषु ... अक्षि स्रवति चात्यर्थमन्धकारं च पश्यति BhelaS. 30. 24 (1. 18); अन्धकारे ... गतिः कार्या प्रयोक्तृभिः। भूमौ विसर्पितैः पादैः NāṭyaŚā. 12. 87; प्लवतरणीय इवायमन्धकारः Avimā. 3. 4; सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते यथान्धकारादिव दीपदर्शनम् Cārud. 1. 3; अहो बलवांश्चायमन्धकारः Cārud. 1. 18 (2); BālC. 1. 14 (3); Mṛcch. 1.32 (18); उभयमपि हि रक्षतेऽन्धकारो जनयति यश्च भयानि यश्च भीतः Cārud. 1. 20; हत्वा ... तमौघं सूर्योऽन्धकारमिव शौर्यमयैर्मयूखैः। ... रामो महीं जयति Prati. 7. 10; उपक्रमेत् ... बालाया अपूर्वायाश्चान्धकारे KāmSū. 200. 17 (3. 2); JayaMa. 200. 19 (*on* 3. 2); 221.4 (*on* 3. 4); (हिमाद्रिः) दिवाकरा-द्रक्षति यो गुहासु लीनं दिवाभीतमिवान्धकारम् KumāSaṁ. 1. 12; KāvyPra. 785. 3; SāhiDa. 426. 6; Kuval. 123 (21); अन्धकारम् ... शकलानि कुर्वन्। ... स भूतेश्वरपार्श्ववर्ती ... अर्थपतिं बभाषे RaghuVa. 2. 46; कथमन्धकारः। भवतु Vikramo. 4. 47 (6); माण्डव्यमतिदुःखार्तमन्धकारेऽथ स द्विजः। ... चालयामास MārkP. 16. 27; पृथ्वीतले। प्रशान्ते वातेऽन्धकारे निरालोके ...। एतेनाधिष्ठितं हीदं ब्रह्मा स पुरुषः BrahmāṇḍP. i. 6. 59; अन्धकारे खद्योतः सहसा संप्रदृश्यते BrahmāṇḍP. i. 32. 78; (मे) उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण Mṛcch. 1. 33; न खलु चन्द्रादन्धकारो निष्पतति DhūrtaViSaṁ. 30. 18; कः ... चन्द्रातपेऽप्यन्धकार इव वर्तमानः ... नैर्लज्यमाविष्करोति PādaTā. 39.1; अन्धकार इव दोषानुबन्धचतुरः (खलः) VāsaDa. 72. 2; अन्धकारमुदवाप समानि Kirātā. 9. 11; न सूर्यो दीपेनान्धकारं प्रविशति PadmPrā. 11. 6; सन्ति हि केचित्प्राणिनः येऽन्धकार एव रूपमालोकयन्ते Kāśi. ii. 107. 14 (*on* 5 (3). 32); कालाकारान्धकाराननपतितजगत्साध्वसध्वंसकल्याः कल्याणं वः क्रियासुः ... ते करा भास्करस्य SūryaŚ. 2; ते त्रयः ... मुखैरापिबन्त इव ... शार्वरमन्धकारम् HarṣaC. 163. 5; 43. 13; Dhvanyā. 246. 2 (*on* 2. 21); Loc. 101. 20 (*on* 2. 22); वेधसादिसृष्टः सत्पथशत्रोरन्धकारस्य निग्रहाय ग्रहषण्डविहारैकहरिणाधिपः शशी HarṣaC. 257. 3; उद्धूतामलछाव(म)रध्वजशतच्छ(त्)-त्रान्धकारैर्व्व(र्ब्ब)लैः EI. vi. 6. 14; यावद्रविशशिताराकिरणप्रतिहतघोरान्धकारं जगदवतिष्ठते तावद् ... यूयमेवमुपलभ्य ... प्रतिवत्स्यथ EI. ix. 173. 7; vii. 105. 23; xxii. 22. 6; ix. 283. 6; अनिश्चिता यथा रज्जुरन्धकारे विकल्पिता। सर्पधारादिभिर्भावैः GauḍKā. 2. 17; कियच्चिरमन्धकारे परमेश्वरेण शयितव्यम् AvantiKa. 130. 4; अरौत्सीत् ...। प्रोषितार्यमणं मेरोरन्धकारस्तटीमिव ŚiśuVa. 2. 39; विदेधे तद्बलमन्धमन्धकारः ŚiśuVa. 20. 33; उत्सार्य यो भीषणमन्धकारं करोति निष्कान्तिकमिन्दुबिम्बम्। असौ रविः ... स्वर्भानुमुत्सारयितुं न शक्तः PadmP. (Ra.) 21. 147; अन्धकारं भुवनेषु लग्नं दीपो हि निर्वापयति प्रदीप्तः VṛGautaSm. 573. 20 (9); नान्धकारे नाधो वृक्षस्य ... हितमन्नमश्नीयात् AṣṭāSaṁ. i. 65. 9 (1. 10); अत्यातपे वापि तथान्धकारे स्वस्थस्तु सन् न क्वचिदभ्युपेयात् NītiSā. 7. 38; प्रेङ्खवालाकमालाशतशबलमुखः प्रावृषेण्योऽन्धकारः।... यद्यस्त्रं न स्फुरेते स्वयमतनुरसौ कातरः किं करोमि KaumuMa. 3. 3; बिभर्ति रथ्या रणधूलिधूम्रं वान्तं विघट्टाभिरिवान्धकारम् KaumuMa. 4. 13; उद्विग्नो ह्यन्धकारेण कश्चिदेवं ब्रवीत्यपि ŚlokaVār. 5 (10). 39 (508. 1); अन्धकारेऽपि घटादर्शनाद् घटासद्व्यवहारः स्यात् TātpaṬ. (U.) 412. 15 (*on* 5 (8). 11); दुर्व्वारवैरिवरवारणवाजिवारयाणौ (Read °णौ) घसंघटनघोरघनान्धकारम्। निर्जित्य वङ्गपतिमाविरभूद् विवस्वान् ... इव EI. xviii. 108. 8; विद्यमानस्याप्येकदेशस्य यावद्दर्शनं नास्ति, तावदहेतुत्वम् यथा अन्धकारे धूमस्य PrakaPañ. 209. 6; (तेजोवयवानाम्) यत्र तु सर्वथा तेषामसंयोगः स महानन्धकार इति निरवद्यम् PrakaPañ. 323. 14; न ह्यन्धकारे चक्षुषो रूपानुपलब्धौ चक्षुषोऽभावः शक्यः कल्पयितुमवैनाशिकेन PraśnaUBh. 293. 2 (*on* 6. 2); दिवान्धदृष्टेस्तु दिवान्धकारः प्रत्यक्षमिद्धोऽपि स किं यथार्थः SarvaVeSāSaṁ. 286; उलूकस्य यथा भानावन्धकारः

प्रतीयते। स्वप्रकाशे परानन्दे तमो मूढस्य भासते SvātmPra. 47; ĀtmaBoU. 1. 25; येन ... अन्धकार इव शीतरोचिषा धूमराशिरकृशः पुरा पपे। सः ... चिन्त्य एव भृगुनन्दनः HarVi. 14. 30; अनिश्चिता यथा रज्जुरन्धकारे विकल्पिता। सर्पधारादिभिः BṛĀraUBhVā. ii. 1. 2; व्यावृत्तिविधिरूपाभ्यां सुषुप्तिरनुभूयते। व्यावृत्तः शुक्लपीतादेरन्धकारोऽनुभूयते BṛĀraUBhVā. iii. 8. 39; अन्धकारस्तमो ज्ञेयम् BṛĀraUBhVā. iii. 9. 54; ज्ञानवतो नास्ति ममाहंमति-संश्रयः। भास्वत्प्रदीपहस्तस्य ह्यन्धकार इवाग्रतः NaiṣkaSi. 195. 5; सर्वो लोकः ... अन्धकारे स्थापितं वस्तु संस्पृश्योपादत्ते BrahmSūBh. (Bhā.) 134. 21 (*on* ii. 3. 17); रुन्धतीमन्धकारम् ... शास्ता ... गाम् ... उज्जगार Kapphiṇā. 20. 10; न बालभानोः किरणादभैषीन्नदीषु नीहारमयोऽन्धकारः RāmC. 3. 78; (रावणराजधानी) क्वचिद्य यस्यामसितोपलाट्टच्छलेन दूरोच्चलितोऽन्धकारः RāmC. 17. 11; 18. 36; किमन्धकारः किमुत प्रकाशः। इति द्विषस्तस्य गतैर्वितेने महेन्द्रजालानि महेन्द्रसूतः RāmC. (App.1) 39. 59; अन्धकारे क्षुधाविष्टा राक्षसास्तस्य (ब्रह्मणः) जज्ञिरे। पुत्राः KūrmaP. 65. 5 (1. 7); उक्तं च 'दिवि प्रकाशो भुवि चान्धकारः कालः स सावित्र इति प्रदिष्टः' ManuBh. i. 127. 19 (*on* 2. 101); गन्तुं समुल्लङ्घ्य भवाटवीं यो ज्ञानं विना मुक्तिपुरीं समिच्छेत्। सोऽन्धोऽन्धकारेषु विलङ्घ्य दुर्गं वनं पुरं प्राप्तुमना विचक्षुः SubhāRaSaṁ. 201; केतक्या पवनोल्ल-सन्निजरजःपुञ्जान्धकारोदरे भूगर्भे पनसेन वेत्रलतया [द्वा]र्य्यात्मशुद्ध्यै स्थितम् EI. vii. 39. 37; द्रव्यस्य सतोऽनिबन्धनम्। तद्यथा कृष्णपक्षे सत्या अपि ज्योत्स्नायाः शुक्लपक्षे त्वन्धकारस्य KāvyMī. 81. 4; Kāvyānu. (He.) 13. 3; अन्धकारम्। दृष्ट्वा स्वप्ने ... विपत्तिं लभते ध्रुवम् BrahmVaiP. iv. 82. 22; स जलोद्भवाख्यः। ... अन्धकारं ससृजे समन्तात् NīlaP. 170; रात्र्यन्धकार° ... °विद्वेषणोच्चाटन-वधबन्धभयं वा न भवेत् SkandP. i(2). 62. 55; ये नमस्यन्ति मां नित्यं पुरुषाः ...। अर्द्धरात्रेऽन्धकारे च ... । ते मामेव प्रपश्यन्ति VarāP. 115. 6; 117. 17; देवस्य अन्धकारे प्रबोधनम् (अपराधः भवति) VarāP. 179. 9; क्षणिकं साधनं चास्य बुद्धिरप्यनुवर्तते। मेघान्धकारशर्वर्यां विद्युज्जनितदृष्टिवत् TattvBi. 82. 4; अपरदिग्भागयानपात्रादवततार सांयात्रिक इव कृताम्बरजलधियात्रः शनैः शनैरन्धकारः TilaMañ. 150. 14; येन ... प्रसाधितान्धकारश्यामलाखिलदिगन्तेषु ... नीयन्ते ... शर्वर्यः YaśasCam. i. 73. 5; देवार्चां भोजनं निद्रामाकाशे न प्रकल्पयेत्। नान्धकारे YaśasCam. i. 510. 8; स यशोमतिकुमारः ... नरकान्धकार-कालकार्दमिकांशुकाधिकृतकायपरिकरः ... मृगयार्थं निश्चक्राम YaśasCam. ii. 220. 1; ii. 288. 1; (हनूमान्) सोऽयं ददर्श दशकंधरम् ...। सूर्येन्दुपावकमहांसि तपोबलेन जित्वा यथेच्छमभिषिक्तमिवान्धकारम् RāmāCam. 5. 46; न वयमन्धकारस्य प्रत्यर्थिनः NyāyKa. 9. 17; अज्ञानम् ... ममैतदर्हस्यपनेतुम् ...। दिनान्तसंमूर्च्छितमन्धकारं निशामुखस्येव शशाङ्कलेखा NavaSāC. 9. 34; मूले भुवः ... आलक्ष्यते पश्य ... नीरन्ध्रविद्याधरमौलिरत्नप्रभाङ्कुरप्राशितमन्धकारम् NavaSāC. 14. 10; अन्धकारे महाघोरे यो न्यस्तः सन् महामणिः। प्रकाशयति सूर्याभः स श्रेष्ठः पद्मरागकः YuktiKa. 91. 11; 100. 5; SaraKaṇṭhā. 297. 5; यावदन्धकारेऽपि ... व्रजामि तावत् ... कान्तिकलिकामपश्यम् UdaySuKa. 60. 18; निशाचरो झगित्येव सूरविद्रावितोऽन्धकार इव तिरोबभूव UdaySuKa. 89. 24; धर्मोऽन्धकारे रविः CaturSaṁ. 1. 3; करोति विद्या यदि दर्पमोहम्। तदन्धकाराय भवत्यवश्यं साभ्रे नभस्यंशुमतोऽशुमाला DarpDa. 3. 1; तत्रावसन्ना शची कोपान्दोलितकेलिपद्म-मधुपैर्मध्येऽन्धकारं व्यधात् DarpDa. 4. 25; अन्धकारे तु दष्टो यः ... यदि सर्पं न पश्यति। ... कथं वैद्यचिकित्सितम् BhaviP. 74B. 26 (i. 36. 8); 181B. 30 (i. 123. 36); अन्धकारे तथा घोरे शान्ते ब्रह्महरौ तदा। शिरोहीनं शरीरं तु दहशाते DevīBhāP. i. 5. 31; भगवाननन्तः। समन्ततोऽघं विनिहन्ति मेघं वायुर्यथा भानुरिवान्धकारम् PadmP. iv. 85. 27; अन्धकारे महाघोरे न प्राज्ञायत किंचन GaṇeP. ii. 20. 14; अन्धकारे महारौद्रे सेनाधूलिकृते ...। निजघ्नुः ... ते वीरान् GaṇeP. ii. 57. 34; ii. 67. 21; प्रोद्भूतधूलिपटलैरन्धकारो महानभूत् KalkiP. iii. 8. 24; यथा ह्यग्न्यादीनामन्धकारस्य निरसनेन सहकारितया वा परत्रोपकुर्वतां तदुपकारजननायात्मन्यग्न्यन्तरापेक्षा न विद्यते NyāyKu. 75. 9; अन्धकारस्तावदनुभवसिद्धतया दुरपह्नवः Kiraṇā. 15. 16; निमीलितनयनस्य गेहे अस्ति अन्धकारो न वेति संदेहानुपपत्तेः Kiraṇā. 17. 12; 20. 13; (कुम्भकर्णस्य) तत्कायच्छाययाधो जगति ... संनिरुद्धेऽन्धकारैरर्के साकारराहुग्रहणसमयधीः खेचराणां बभूव DaśāvaC. 7. 232; अन्धकारे प्रथमोत्पन्नप्रदीपप्रभावदित्यनुमानेनाज्ञानं सिध्यति NītiMā. 21. 16; ŚatDū. 169. 19; SarvaDaSaṁ. 4. 79; VivaPraSaṁ. 21. 4; NyāySu. (Ja.) 63A. 2 (*on* i. 1. 1); Vādā. 23. 3; आधेयादन्धकारे रतिमति-शयिनीमावहन् वीक्षणानां बालो लक्ष्मीमपारामपर इव गुहोऽहर्पतेरातपो वः VyaktiVi. 54. 27; रश्मिभिः ... अन्धकारमरुणोऽस्तमानयत् VyaktiVi. 77. 12; व्यवस्थितस्यैकाकिनो बहिर्मुखावभासनिरोधेन स्वचैतन्यमात्रेऽवस्थानम् Aparā. 989. 8 (*on* 3. 110); अन्धकारे दूरादूर्ध्वाकारवस्तूपलम्भात् ... 'स्थाणुर्वा पुरुषो वा' इति प्रत्ययः PramāMī. 5. 9 (*on* i.1.5); अन्धकारमिवात्यन्तं मोहोऽन्धंकरणो नृणाम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 823; i. 4. 301; i. 5. 587; अज्ञानाद् वञ्चितोऽस्माभिश्चिरमात्मा ...। चक्षुष्मानपि किं कुर्यादन्धकारे प्रसृत्वरे TriṣaŚaPuC. ii. 1. 151; iv. 4. 267; नीरन्ध्रेणान्धकारेणाञ्जनसब्रह्मचारिणा। तदाभूद्रोदसीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् PariPar. 7. 8; भियेव पलायमानं पातालतः सुचिरसंभृतमन्धकारम्। ... गरलमुत्तरलं बबन्ध ŚrīKaC. 5. 35; प्रागन्धकारो देशेऽस्मिन्दिवसेऽपि व्यजृम्भत। रूपिकादिवसालोक इति यत्पप्रथे जने RājTa. (Ka.) 7. 1346; तत्तद्दिग्जैत्रयात्रोद्धुरतुरगखुराग्रोद्धतैरन्धकारं निर्वाणारिप्रतापानलजमिव सृजत्येष राजा रजोभिः NaiṣC. 12. 94; अन्धकारोऽप्यभाव: SaptaPa. 55 (16); आरोपितनीलरूपोऽभावोऽन्धकारः SaptaPa. 175 (51); बाला ...। चेतोवर्ति(v.l. र्ति)स्मरहुतवहं दीपितं स्नेहपूरैः कृत्वा यान्ति प्रियतमगृहान् अन्धकारे घनेऽपि PavaDū. (Dh.) 45; दिग्दाहच्छायान्धकारधूमानाम् ... अद्भुतानि सह शान्त्या (वक्ष्यति) AdbhuSāg. 3. 12; वायुवेगेन ... उत्पाद्यमानं यदुदकरजः ... तस्य रयोवेगस्तेनान्धकारः AupaSūṬ. 88. 10; कर्णपूरे ... ताभ्यां विराजितम् ... प्रलम्बावचूलम् ... भ्रमरैर्मदजलगन्धाकृष्टैः कृतमन्धकारं यस्य तत् AupaSūṬ. 119. 1; (पुरी द्वारवती) निर्वासयामास निवासरत्नप्रभोद्गमैर्या बहिरन्धकारम् NemiNir. 1. 51; शत्रून्हन्ति गतो राजा त्वन्धकारं यथा रविः NāraS. 33. 49; मुहूर्तोऽभिजिदाह्वयः। योऽष्टमः सर्वदोषघ्नस्त्वन्धकारं यथा रविः VasiS. 32.226; कोऽयं राकानिशीथिन्यामन्धकारः प्रगल्भते PāṇḍaC. 6. 203; तारुण्य एव तरणेरयम-प्युदञ्चन् कार्तान्तकासरगलच्छविरन्धकारः RukmiHa. 4. 18; इदमेव दुर्निमित्तं यदघो-रोऽन्धकारः SamudraMa. 3. 7(2); दर्वीकरप्रकरमेचकमन्धकारमुच्छिन्दता कृतगति-र्विनतासुतेन। ... पद्मोत्सवं प्रणमतां हरिराततान Surath. 7. 36; अन्धकारस्य रविः ... हन्ता KāvyKaVṛ. 110. 9 (4. 1); रक्तपीतश्वेतादयो वर्णा अन्धकारेण कृष्णाः क्रियन्ते KāvyKaVṛ. 150. 12 (4. 7); दीपे दीपे गृहकुहरतो बाह्यमेत्यन्धकारः HammīMaMa. 4. 17; अणहिलपुरमस्ति ...। [चिरम] तिरमणीनां य[त्र] वक्त्रे]दु[मंदी]कृत इव [सि]तपक्षप्रक्षये ऽप्यंधकार: EI. viii. 209. 2; न चादित्योदयादिनैव दिक्कल्पना। अन्धकारेऽपि दिङ्मात्रप्रतीतेः ViṣṇuTaNi. 2B. 2; पृष्ठदेशनिलीनेन वदनेन्दुद्युतिव्रजात्। भीतेनेवान्धकारेण केशभारेण शोभिताम्। तपस्विकन्यकामेकाम् .... व्यलोकयम् SamarāSaṁ. 5. 171; कुनृपतिरिव लोकं पीडयत्यन्धकारः BhojPra. 15. 26; रुष्टास्ते नागानां नाथस्य फणामणिप्रभानिकराः। तत्रत्येषु न शेकुर्निर्द्रार्पितमन्धकारमपनेतुम् HariC. (Pa.) 38; अन्धकारो द्रव्यं स्वातन्त्र्येण प्रतीयमानत्वात् TattvCin. ii(1). 387. 3; त्वम् ... महानुभावः पुरुषोऽसि कश्चित्। यो ब्रह्मचर्याद्विषयान्निवार्य पर्यव्रजः सूर्य इवान्धकारान् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 7. 43; कामलता ... अन्धकारे प्रासादस्तम्भान्तरितं फूलहडाभिधं पशुपालं वृत्वा ... तमेवोपयेमे KumāPraPra. 37. 13; आकर्णदीर्घोज्ज्वललोचनोऽपि दीपं विना पश्यति नान्धकारम् KumāPraPra. 58. 4; वार्तापि नास्ति मधुनो रजसान्धकारः ŚārṅgaPa. 1012; हम्मीरभूपहयटापविदीर्णभूमिरेणूत्करैरयमकारि दिवान्धकारः ŚārṅgaPa. 1257; PadyaVe. 134; किं व्याप्तं भुवनं समस्तमपि च श्रीकण्ठकण्ठत्विषा ... निबिडे जातेऽन्धकारेऽधुना ŚārṅgaPa. 3606; इति ब्रुवति वै तस्मिन् ...। अन्धकारो बभूव AdhyāRā. i. 7. 15; सर्वे ...। अन्धकारे महद्दूरं गत्वापश्यन् कपीश्वराः। जलाशयान् AdhyāRā. iv. 6. 37; अनष्टमन्धकारेषु बहुतेजःस्वजिह्मितम्। पश्यत्यपि व्यवहितं विचारश्चारुलोचनम् YogVā. ii. 14. 40; पूजामादाय संध्यायां प्रगतायां यथागतम्। अन्धकाराः समुत्तस्थुर्वेताला वपुषा यथा YogVā. iii. 4. 24; iii. 110. 4; अन्तरिक्षम्। आसीत् ... पूर्णम् ... क्षणमन्धकारैः YogVā. iv. 28. 14; एवमन्येषामत्रैवान्तर्भावः। यथा अन्धकारस्यालोकाभावे TarkKau. 21. 8; अस्तं याते सवितरि शनैरन्धकारेऽवतीर्णे कीर्तिज्योत्स्ना धवलयति ताम् HaṁsDū. (Vā.) 17; यस्यां रात्रौ रमणवसतिं यातुकामा रमण्यः। सान्द्रस्निग्धैः सपदि कबरीकल्पितैरन्धकारैरन्यां श्यामामभिसरणतो नूनमापादयन्ति HaṁsDū. (Vā.) 64; राजा ... बिलद्वारं प्रविष्टो महत्यन्धकारे कियद्दूरं गतः SiṁhāDvā. 147. 0 (27); धनवती ... अन्धकारेण मार्गं न विन्दति VetāPañ. (Śi.) 48. 9; महाराज ... महत्येवं घोरान्धकारे रात्रौ मत्समीपम् ... समायातोऽसि VetāPañ. (Jam.) 10. 12; 58. 22; अस्य प्रौढप्रयाणक्षणरणर[ण]कहेषमानो (Read हेषमाणो)-रुमानस्फूर्जद्गर्वार्वव[र्य]क्रमणभरभवद्धूलिधारान्धकारम् EI. ii. 417. 33; अन्धकारस्य चाधिकत्वेनाशङ्क्यमानस्याभावत्वव्युत्पादनात् Upask. 19. 10 (*on* i. 1.5); ननु चान्धकारे सुवर्णरूपग्रहापत्तिः Upask. 79. 3 (*on* ii. 1. 7); इहाकाशेऽन्धकार इत्यप्यनुभवात् SarvaDaKau. 95. 10; ह्रस्वं दीर्घं च ... अणु महत्तथा। अन्धकार इवाच्छाद्य जलपूरो व्यजृम्भत RājTa. (Jo.) 1220; अन्धकारेऽभिसारिकाः ... तुष्यन्ति RājTa. (Śrī.) 1(2). 31; अस्मद्वैरी शशभृदमुना जीयते ह्यन्धकारः Subhāṣi. 1483; प्रकाशरूपे दीपेऽन्धकारस्येवात्मन्यप्यज्ञानाप्रसक्तेर्न्याय्यत्वात् Nyāyāmṛ. 366A. 7; ज्ञानं चाविद्यां दीप इवान्धकारम् ... निवर्तयति Nyāyāmṛ. 631A. 4; अन्धकार इव प्रातः साक्षादरुणदर्शनात्। तस्मिन्पलायिते देशान्निर्ववौ सकलो जनः RājTa. (Prā.) 548; तदीयसैन्यमागत्य नाशयामास तत्क्षणम्। होसेननृपतिः प्रातरन्धकार-मिवांशुमान् RājTa. (Prā.) 588; 798; प्राकारान्तरनिभृतान् क्षितिशसेना पाश्चात्यानथ परिवारयांबभूव। अर्यम्णो हरिति तथा यथांशुधोरण्यद्रीन्द्रावटतटगूढमन्धकारम्

Acyutarā. 11. 2; अन्धकारोऽपि भावरूपः SiddhāBi. 95. 3;. अन्धकारे तु नापादयितुं शक्यते SiddhāMu. 62 (33. 13); अधस्तादन्धकाराणामुपरिष्टात्कुरङ्गयोः। सिन्दूरबिन्दुसुभगा दृष्टा काचन पट्टिका AlaṅkāSe. 13. 4A (3); (वर्णनीयम्) अन्धकारेऽतिकाठिन्यं विश्वलोपसमर्थता। आकस्मिकसमारम्भो निःशङ्कमभिसारिकाः AlaṅkāSe. 16. 0 (79); विवस्वतानायिषतेव मिश्राः स्वगोसहस्रेण समं जनानाम्। गावोऽपि नेत्रापरनामधेयास्तेनेदमान्ध्यं खलु नान्धकारैः Kuval. 35 (59); तत्र चान्धकारेष्वान्ध्यहेतुत्वमपह्नुत्यान्यत्र तन्निवेशितम् Kuval. 37 (21); 118 (10); त्वं लोचनान्धकारे द्रष्टुं वस्त्वन्धकारभिन्नं किम्। वाञ्छसि ĀryāŚ. 68; वरमालोकान्धकारयोरेव स्वस्वावयवविशेषावच्छेदेनाधारत्वानाधारत्वव्यवस्था दिग्विशेषाणामेव ŚivārkaMaDī. ii. 87. 14 (*on* ii. 2. 23); दीपे नष्टेऽन्धकारैरिव बलमहिभिश्छाद्यते वानराणाम् AdbhuDa. 4. 10; अन्यान्यपि अन्धकारसुवर्णादीनि द्रव्याणि सन्ति Tarkāmṛ. 14. 23; अन्धकारे वा ...। कुर्यात् मूत्रोच्चारसमुत्सर्गम् VīraMi. (Āhnika.) 31. 2; वर्षर्तुमध्ये भूमौ सर्वत्रान्धकारमापादयन् प्रौढो मेघो मध्याह्नादिकाले कदाचिद्भवति स महामेघः VīraMi. (Rājanīti.) 350. 18; स्रोतसेवान्धकारस्य स निन्ये नीपकाननम् ŚivLī. 4. 61; अम्बरान्तमवलम्बितुकामं संध्यया समभिवीक्ष्य ...। अन्धकारमथ गम्यतनूनं लज्जयेव निरगम्यत PadyaVe. 561; अतः स्वतःसिद्ध इहान्धकारो दृग्गोचरोऽर्कस्य करावरोधात् SiddhāTaVi. 224. 1; देवार्चां भोजनं निद्रां प्रकाशे न प्रकल्पयेत्। नान्धकारे BhojanKu. 223. 2; आ हर्म्याग्रादपि विसृमरैरन्धकारैः ... तर्क्यते नूतनोऽब्धिः ŚṛṅgāTi. (Rā.) 29; अन्धकारो विलयं गतः KathāK. 145. 27; रविश्च स्वकरोत्करेण निहन्ति दूरादपि चान्धकारान् Rāgh. 2. 19; अतोऽवगच्छाम्यपचन्द्रसूर्ये यथान्धकारस्य मुखे रजन्याः। तथा तयोरक्षिरुचामभूमौ तव प्रगल्भेत परं प्रचारः Rāgh. 13. 42; परिभवितुमलं सहान्धकारैः कथमिव कीटमणिर्न भानुमन्तम् Rāgh. 14. 48; 17. 63; इन्दोः कलां मलिनयन्ति किमन्धकाराः Rāgh. 19. 82; गच्छन्तीनां निशि पतिगृहं येऽन्धकारं सृजन्ति तास्त्वं स्त्रीणाम् ... छादयित्वाब्जतारा:। दूरीकुर्याः ... अम्बुवाहान् PavaDū. (Vā.) 16; अन्यथान्धकारेऽपि चक्षुःसंयोगमात्राद् घटचाक्षुषापत्तेरित्यविवादम् VaiyāBhū. 128. 16 (*on* 26); तमसावृतश्चन्द्रव्रातः केशस्थानाभिषिक्तेन तमसान्धकारेण आवृतः AlaṅkāMañ. 49. 15; 197. 20; चन्द्रकलाशाट्याः श्यामत्वादन्धकारे विस्तृते वा संकेतः सूचितः AlaṅkāMañ. 204. 6; तारावली सा कदाचिदभिनवजलदसंभारगम्भीरे सायं परिभवति भुवनमन्धकारे मयि च भुक्त्वा गृहीतताम्बूले पर्यङ्कमारोहति VasaTi. 23. 23; इयं वलधूलिघोरांधकारदुःसंचरसमरसंकेतनवाभिसारिका मे प्राणेश्वरी लोचनगोचरं गता EI. viii. 110. 49; (fig.) darkness, HarṣaC. 257. 3; प्रच्छन्नः खल्वयमघमयैरन्धकारैः ... पन्था मुक्तेः EkiSt. 14; हरे सोमराजीसमा ते यशःश्रीः। जगन्मण्डलस्य छिनत्त्यन्धकारम् ChandoMa. 2. 23; धवलितककुभा यदीय[य]कीर्त्या भुवनमभूत्सकलं हतान्धकारम् EI. xviii. 121. 16; **1Aii** darkness (existing during universal dissolution or creation) प्रभुः ...। ततोऽन्याः सोऽन्धकारे च क्षुधाविष्टाः प्रजाः सृजन् BrahmāṇḍP. i. 8. 30; नमस्तेऽस्तु ... परमात्मने। ... अन्धकारो युगावर्तकाले काले च दुःसह SkandP. v(1). 4. 62; प्रजापतिः। असृजत् ... अन्धकारे च राक्षसान् SaurP. 26. 3; त्वयि सुप्ते जगत्सुप्तमन्धकारश्च जायते GaṇeP. ii. 127. 26; **1Aiii** (superimposed) darkness केनचिद्धौतेन राजद्वारि द्विरदमवलोक्य विकल्पितम् किमयमन्धकारो मूलकमत्ति ĀtmaTaVi. 530. 13 (comm. हस्तिनि तमस्त्वं दन्तद्वये च मूलकत्वमारो-पितम्); **1Aiv** (personified) darkness मोहेनैव निहन्ति दानवकुलं वीरोऽन्धकारोऽद्भुतः TripuḌi. 2. 16; कल्पान्तकालाभिनये पटीयान् विजृम्भते कोऽपि नटोऽन्धकारः SamudraMa. 3. 5; तातान्धकार वपुषा गगनं पिधेहि MahāN. 9. 73; **1B** (*fig.*) **i** darkness, i.e. wretched state or condition अनाचरन्तस्तद्धर्मं संकरे निरताः (v.l. अन्धकारे पतन्ति ते) MahāBhā. xiii. 23. 20; कृतपातकिनः पापाः प्राणत्यागादनन्तरम्। ... अन्धकारेषु तिष्ठन्ति ViṣṇuSm. 43. 40; सोऽन्तरात्मा ... वायुभूतस्तु गच्छति। अन्धकारं परतरं महाघोरं तमोवृतिम्। ... यमपूरम् VṛGautaSm. 522. 1(5); नोपद्रवाश्च बाध्यन्ते नान्धकारं च गच्छति। श्रेयसा परमेणैव यद्योजयति मानसः ParaS. 10. 66; **1Bii** mental darkness, illusion, error (in perception) देहस्थं पश्य नाथं भ्रमसि किमपरे शास्त्रमोहान्धकारे ŚatTrayī. 3. 441; °मिथ्यात्वमहान्धकारवृत्तो मारदत्तः ... तं मुनिकुमारमेवमभाषत YaśasCam. ii. 265. 16; ii. 375. 11; चक्षुः ... मोहान्धकारविधुतौ परमः प्रकाशः YaśasCam. ii. 401. 16; एतत्तदन्धकारं यद् भावेषु प्रकाशमानतया। आत्मानतिरिक्तेष्वपि भवत्यनात्माभिमानोऽयम् ParamāSā. 30; तस्मै मायारजनिविलसद्गाढमोहान्धकारच्छेदप्रौढं त्वमपि दि[शसि ज्ञानमात्मप्रका]सं(शम्) EI. xxv. 178. 20; परमार्थमैथिलीमयेन तेजसा तिरस्कृतं मायामैथिलीमयमन्धकारम् Dūtāṅg. 31(4); [आयु]: श्रीवयसां स्थितिं कमलिनी[प]त्रोल्लसद्वारिणस्तुल्यां पा[ण्य]नत [ध्रुवो?] निपति[ता] मोहान्धकारे वने EI. i. 328. 2; तत्संततौ ... मोहान्धकारकुहरेषु निपातहर्त्ता माहेश्वरः समभवत्सुकृताभिसर्त्ता EI. i. 333. 4; तत्रालोकं तिरयति न चेन्मोहनामान्धकारो मुक्तेः पन्था न हि जिगमिषोस्तत्किमेकाहगम्यः PuruṣPa. 219. 10; विसर्पन्महामोहवेगान्धकारे ... अलमापन्नबन्धो शिव त्राहि माम् YātrāPra. 6. 143; **1Biii** spiritual darkness, ignorance स्वान्तव्योम्नि ... समुदेति चेन्निरूपमानन्दप्रभामण्डलः। ब्रह्मज्ञानसुधाकरः कवलिताविद्यान्धकारस्तदा VijñāŚ. 53; यथाभूतस्याज्ञानमदर्शनमनभिसमयः तमः संमोहः अविद्यान्धकारमियमुच्यते अविद्या EI. xx. 198. 9; गुकारस्यान्धकारोऽर्थो रुकारस्तन्निरोधकः। अन्धकारनिरोधित्वाद्गुरुरित्यभिधीयते BrahmāṇḍP. ii. 43. 37; KulārT. 17. 7; AdvaTāU. 386. 3; DvaU. 27. 10; SaurP. 68. 10; मम चैवान्धकारस्य माश्रितव्यस्य नित्यशः। प्रशान्तस्येव दीपस्य गतिर्नैवोपलभ्यते VṛGautaSm. 502. 18(1); धर्मोऽन्धकारे रविः CaturSaṁ. 1. 3; DarpDa. 3. 1; नैषोऽन्धकारोऽयमात्मा MaVākyaU. 585. 16; HariC. (Pa.) 38; श्रीमद्भानुमुनीश्व[रो] विजयते स्याद्वादधर्माम्बरे श्रीमद्ज्ञानविनूत[न]दीधिति[श]तध्वस्तांधकारव्रजः EI. xx. 92. 7; (अज्ञानध्वान्तदीपिका) अज्ञानमेव ध्वान्तमन्धकारस्तस्य दीपिकेव नाशकत्वात् LalitāSaBh. 194. 34 (*on* 232); **1Biv** darkness, i.e. ignominy मयाप्यसमद्ब्राह्मणकुले धिक्कृतमन्धकारम् Mṛcch. 3. 19 (23); **1Bv** moral darkness, i.e. sin (अहल्या) सेयं पुरा पुरुहूतखण्डितचरित्रा तस्य दीर्घतपसो मुनेर्मन्युना निजमेव तदिन्द्रियदौर्बल्यमेवं विवर्तमानमनुभवन्ती संप्रत्यस्य रघुराजपुत्रस्य तेजसा तस्मादन्धकारान्निरमुच्यत AnargharRā. 2. 6 (22); ज्योतिः किमन्धकारे यदन्धकारैरनुस्मरणम् KṛṣṇaKa. 2. 80; **1Bvi** darkness, i.e. calamity or misery इदं दुःखान्धकारं मे विदारय KathāSaSāg. ix. 6. 33; (जराध्वान्तरविप्रभा) जरैव ध्वान्तमन्धकारः LalitāSaBh. 153. 14 (*on* 194); निस्त्रिंशांशुप्रतानप्रदलितनिखिलारातिघोरान्धकारः। ख्यातः ... दिशिदिशि श्रीयशोवर्म्मदेवः EI. xx. 43. 3; आसीत् ... देवराजः स्फूर्ज्जत्तेजप्रविहतपरस्फारसेनान्धकारः EI. i. 247. 14; वीरोरक्षत् क्षपितसकलाशतिसान्द्रान्धकारः ... गण्डरादित्यवर्म्मा EI. xxii. 240. 47; आ(अ)म्लानतैलगुणसंग्रहणप्रवृद्धतेजोविशेषदलितद्विषदन्धकारः। ... कविश्र(प्र)धानैर्यः प्रोच्यते ननु चभुक्यकुलप्रदि(दी)पः EI. xii. 277. 72; xii. 153. 46 गभीरांधकारं क्षणाद्यस्य संख्येक्षिपत्सेप्यमन्यैर्नयद्धपदीपैः EI. xxi. 287. 44; **1Bvii** darkness, i.e. indiscrimination स वोऽवताद्भ्रुकुटिकालरात्रौ कोपान्धकारं विषमं वमन्त्याम्। आरुह्य यन्नेत्रहुताशशय्यां कालो निदद्राव पुनःप्रबोधः ŚrīKaC. 1. 17 (comm. कोप एव कार्याकार्यविवेकलोपनादन्धकारः); तेजो विक्रमविश्रुतं रिपुमनोगर्व्वांधकारापहं धर्मश्चोडनृपस्य तस्य धरणावाकल्पसुजृंभताम् (Read °मुज्जृंभताम्) EI. xix. 161. 66; **1C** dark or black colour, blackness संनिहितबालान्धकारा भास्वन्मूर्तिः HarṣaC. 43. 13 (comm. बालेषु केशेषु। अन्धकारं तमः इति यस्याः); Dhvanyā. 246. 2 (*on* 2. 21); Loc. 101. 19 (*on* 2. 22); अन्धकारो गृह्णाति केशरचनासु रुषेव नारीः SaduktiKa. 164. 9; **1D** darkness, i.e. blindness, cf. **अन्धकारसंभव; 2Ai** name of a region in the Krauñcadvīpa अत ऊर्ध्वं जनपदान्निबोध ...। अन्धाश्च बहवो राजन् (v.l. अन्धकाराश्च वै राजन्) MahāBhā. vi. 10. 48; अन्धकारकदेशस्तु अन्धकारश्च कीर्त्यते। ... एते जनपदाः सप्त क्रौञ्चद्वीपे तु भास्वराः VāyuP. i. 33. 23; तत्र वर्षाणि तथा क्रौञ्चस्य ... तथा चान्धकारः सैव संमोहः VarāP. 88. 12; क्रौञ्चद्वीपोऽस्य वर्षाणि ...। कुशलमनोहरोष्णकप्रवरान्धकारमुनिदुन्दुभिसंज्ञानि ĪśānŚiPa. ii. 17. 107 (1) (159. 22); वर्षाण्येषां तु बाह्यतः। ... मुनिवर्षान्धकाराख्ये SamarāSū. 5. 70; **2Aii** name of a mountain in the Krauñcadvīpa क्रौञ्चद्वीपे ... वामनादन्धकारकः। अन्धकारात्परो राजन्मैनाकः पर्वतोत्तमः MahāBhā. vi. 13. 18; गिरिः ... पावनादन्धकारकः। अन्धकारात् परे चापि देवावृन्नाम पर्वतः MatsyaP. 122. 82; क्रौञ्चद्वीपे क्रौ(श्रेण?श्चो) वामनोऽन्धकारः ... पुण्डरीक इति सप्त वर्षपर्वताः AvantiKa. 213. 3; (क्रौञ्चद्वीपे) तस्मिंश्च सप्तैव प्रधानपर्वताः ... पावकः तथैवान्धकारः VarāP. 88 (370. 4); SamarāSū. 5. 68; **2B** darkness as one of the transitory conditions or states (*vibhāva*) of fear (*bhaya*) भयं नाम स्त्रीनीचप्रकृतिकं गुरुराजापराध°...°दुर्दिननिशान्धकारोलूकनक्तंचरारावश्रवणादिभिर्विभावैः समुत्पद्यते NāṭyaŚā. 7. 33 (354. 15); **2C** name of the eighth battle between gods and demons वराहेऽस्मिन् दश द्वौ च षण्डामर्कान्तिगाः स्मृताः (संग्रामाः)। अन्धकारोऽष्टमस्तेषाम् VāyuP. ii. 35. 75; BrahmāṇḍP. ii. 72. 75; **2D** name of one of the eight hells (धर्म?पद्म)महा-पद्मरौरवमहारौरवसप्ततालकालसूत्रान्धकाराह्वया (मय?न्)महानरकान् विभागेन दर्शयित्वा विसृजैनम् AvantiKa. 229. 7; अन्धकारश्च नरकः ...। अष्टावेते तु नरकाः पच्यन्ते यत्र पापिनः VarāP. 200. 2; **2E** name of one of the seven sons of Dyutima(n)t क्रौञ्चद्वीपेश्वरस्यापि सुता द्युतिमतोऽभवन्। ... अन्धकारो मुनिश्चैव दुन्दुभिश्चैव सप्त वै KūrmaP. 363. 9 (1. 40); **2Fi** name of the hundred and forty seventh topic in the Saduktikarṇāmṛta अन्धकारः SaduktiKa. 164. 1; **2Fii** name of the nineteenth topic in the fifth Taraṅga of the Padyaveṇī अथान्धकारः PadyaVe. 561 (1); **2G** darkness as one of the eleven substances द्रव्यं भवदन्धकाराख्यं पृथिव्याद्यन्यतममन्यद्वा SarvaDaSaṁ. 10. 148; द्रव्याणि पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशकालदिगात्मनोन्धकारशब्दरूपाण्येकादश BhāṭṭCin. i. 17. 19 (*on* i.1.4); **3** imitation of, i.e. enacting a blind person,

NātyaŚā. 12. 87 (AbhinBhā. अन्धकार इति अन्धत्वेन गमने); **4** the word *andhakāra* आलोकमध्यारोपितदीपव्यवच्छेदायान्धकारोक्तिः ŚatDū. 169. 23 [Kośas give *andhakāra* as the synonym of the following words: *andhatamasa*, Vaija. 22. 62; ParaNā. 359; *avatamasa*, Vaija. 22. 62; *ātati*, Vaija. 22. 62; *āsakta*, Vaija. 22. 62; *urvīchāyā*, KośaKaTa. 1. 7159; *khacarman*, KośaKaTa. 1. 7159; *tama*, KośaKaTa. 1. 7159; *tamas*, AmaK. 443; ParyāMu. 23. 80; ParyāRaMā. 1145; Vaija. 22. 62; NāmaMāli. 88; ParaNā. 359; KośaKaTa. 1. 7159; *tamasa*, KośaKaTa. 1. 7159; *tamisra*, AmaK. 443; ParyāMu. 23. 80; NāmaMāli. 88; ParaNā. 359; KośaKaTa. 1. 7159; KalpaK. 361. 5; *tāmisra*, Vaija. 22. 62; *timira*, AmaK. 443; ParyāMu. 23. 80; ParyāRaMā. 1145; Vaija. 22. 62; NāmaMāli. 88; ParaNā. 359; KośaKaTa. 1. 7159; KalpaK. 361. 5; *dhvānta*, AmaK. 443; ParyāMu. 23. 80; Vaija. 22. 62; ParaNā. 359; KalpaK. 361. 5; *niśācarman*, KośaKaTa. 1. 7159; *bhūcchāya*, KalpaK. 361. 5; *bhūchāyā*, ParaNā. 359; *bhramara*, NāmaMāli. 88; *malina*, NāmaMāli. 88; *rajobala*, KalpaK. 361. 5; *lokāndhakara*, NāmaMāli. 88; *vṛtra*, Liṅgānu. (He.) 21. 16; KośaKaTa. 1. 7159; *vṛtropakuñcaka*, KośaKaTa. 1. 7159; *śarvarī*, ParyāMu. 23. 80; *santamasa*, Vaija. 22. 62; ParaNā. 359; and they give *andhakāra* as the meaning of the following words : *andha*, AnekāSaṁ. 2. 234; *ātati*, NānārthāSaṁ. ii. 1. 9; *kālaka*, ŚabdaRaSaK. 10. 17; *tamas*, ViśvaPra. 176. 36; *tamasa*, NānārthaMa. 1912, ŚabdaRaSaK. 337. 9; *timira*, AnekāSaṁ. 3. 554; NānārthāSaṁ. ii. 122. 857; ŚabdaRaSaK. 272. 3; *digambara*, TrikāŚe. iii. 3. 357; AnekāSaṁ. 4. 258; *mecaka*, MediK. 12. 40; ŚabdaRaSaK. 24. 14; comm. *on* TrikāŚe. iii. 3. 36; *śārvara*, ŚabdaRaSaK. 281. 17; *sahuri*, NānārthāSaṁ. ii. 32. 242; also ŚabdaRaSaK. 284. 18 gives *andhakāra* in the sense of *abhāskara*]

अन्धकार (andha-kāra) *adj*. [*f*. - ā] **A** full of darkness महागुहाम् । प्रविशामो वयं ताम् ... अन्धकाराम् ... गहनाम् MahāBhā. iii. 266. 38; संजाताः सहसा ममेव भुवनस्याप्यन्धकारा दिशः PriyDa. 2. 10; [जग]दिदम[पराकं] सर्व्वतोद्या[न्धकारं कलि]कवलितविवेकव्यस्तलोकं व(ब)भूव EI. xxi. 164. 10; दलचयेनान्धकारा अन्धकारवन्तः (वनखण्डाः) AupaSūṬ. 13. 5; JñātāDhaṬ. 5A. 4; **B** dark, gloomy या च ता लोके लोकान्तरिका अन्धकारा अन्धकारार्पिता ... तेनावभासेन स्फुटा अभुन्सुः MaVastuAva. i. 41. 4; ii. 162. 9; iii. 334. 7; **C** dark, i.e. black नृपतिरन्धकारपटमावृत्य पुरे भ्रमन्नेकां दिव्यरूपां स्त्रियं दृष्ट्वा प्राह PurāPraSaṁ. 3.2.

अन्धकार (andha-kāra) *n*. [enumerated in the *ardharcādigaṇa*, GaṇPā. 12. 19; KāśiVṛ. *on* ii. 4. 31; Prasā. i. 569. 18; also enumerated in the *tārakādigaṇa*, GaṇPā. 101. 49; Liṅgānu. (Vā.) 4. 18; 20. 10; Liṅgānu. (Va.) 6; Liṅgānu. (Śā.) 123. 8; Liṅgānu. (Pā.) 108. 6; Liṅgānu. (He.) 128. 1; Liṅgānu. (Ha.) 61. 15; ŚabdaBhePra. (Ma.) 4. 5; KośaKaTa. 2. 2516; 2. 2787; 2. 2792] **1** (physical) darkness (*lit*. that which makes one blind) (*fig*.) darkness, i.e. deterioration **2** (*fig*.) **A** spiritual darkness, ignorance **B** mental darkness, illusion, error **C** darkness, i.e. wretched state or condition **3** one of the twenty varieties of form as one of the twelve objects of senses (*rūpāyatana*) **4** blinding, i.e. unproductive or gross condition (of primordial matter before manifestation) **1** (physical) darkness (*lit*. that which makes one blind) स विधायान्धकाराणि मायाबलसमन्वितः दिशश्चान्तर्दधे Rāmā. (Gorr.) vi. 19. 58; भवति कथं सति चान्धकारमर्के ViṣṇuP. iii. 7. 27; राजाप्यमर्षवशादन्धकारमेतदिति ... अभ्यधावत् ViṣṇuP. iv. 6. 57; (दीपः) एष पक्षद्वयानिलेन निर्वापितो भद्रपीठेन। धिक्। कृतमन्धकारम् Mṛcch. 3. 19 (22); शार्वरमन्धकारं व्यजृम्भत VāsaDa. 187. 2; घनरुचि ववृधे ततोऽन्धकारम् Bhaṭṭi. 10. 65; अन्धमिव जनं करोतीत्यन्धकारम् Sphuṭā. i. 4. 15 (*on* 1. 1); त्वत्संस्तवेन ... पापं क्षणात्क्षयमुपैति ... सूर्यांशुभिन्नमिव शार्वरमन्धकारम् BhaktāSt. 7; अभ्युपैतु रविनन्दनः क्षणात् अन्धकारमिदमप्यपैष्यति RāmC. 2. 4; आसीदुपान्तेष्वपि नान्धकारम् RāmC. 3. 67; अन्धकारं तमः स्मृतम् ViṣṇuDhaP. iii. 9. 2; पारापतेन पतता कृतमन्धकारम् BṛKathāK. 157. 60; दुष्टारिष्टानि दृष्टे ... क्षीयन्ते ... यत्र। नैशानीवांशुमालिन्यलिकुलमलिनान्यन्धकाराणि बन्धोः ... आस्यमस्त्यघं तत् JinaŚ. 3. 9; ततोऽन्धकारमभवच्छरवृष्टिकृतं पुनः GaṇeP. ii. 58. 36; नैतान्निशायां शितसूच्यभेद्यमन्धीकृतालोकनमन्धकारम् Vāgbhaṭā. 4. 86; अन्धकाराणि तमांसि SthāṇṬ. 88. 1; रविणेवान्धकाराणि तेन चिक्षिपिरे द्विषः KāvyKaVṛ. 107. 27 (4. 1); ताभ्यां निरासेऽयुतवैरिवृन्दं यथान्धकारं शशिभास्कराभ्याम् RāghPāṇ. (Ka.) 10. 32; ततोऽन्धकारं सर्वतः परितस्तरे KathāK. 79. 26; उत्थः खसिन्धोर्नु तमस्तिमिङ्गिलः ... । तमोऽन्धकारम् AlaṅkāMañ. 40. 10; अन्धकारं सर्वाणि भूतानि विलम्पतीव AlaṅkāMañ. 41. 9; (*fig*.) darkness, i.e. deterioration जगज्जातमन्धकारं धर्मस्य HarṣaC. 236. 11; **2** (*fig*.) **A** spiritual darkness, ignorance यः सर्वथासर्वहतान्धकारः संसारपङ्काज्जगदुज्जहार AbhidhK. 1. 1; अज्ञानं हि भूतार्थदर्शनप्रतिबन्धादन्धकारम् AbhidhKoBh. 1. 10 (*on* 1. 1); Sphuṭā. i. 4. 14 (*on* 1. 1); सद्भूतघटपटादिरूपदर्शन-प्रतिबन्धात्तत्साधर्म्यादज्ञानमप्यन्धकाराख्यां लभते Sphuṭā. i. 4. 16 (*on* 1. 1); आर्येण विधूतमन्धकारं कार्यान्तोऽधिगतश्च वानरेन्द्रैः RāmC. 14. 114; **2B** mental darkness, illusion, error अहो महन्मोहजमन्धकारं येन ... । उत्सार्य तान्मन्त्रिमणिप्रदीपान् प्लवंगराजः प्रसभं गृहीतः RāmC. 3. 10; **2C** darkness, i.e. wretched state or condition कृष्यमाणो यमपुरीं नीयते पापकृद्भटैः । ... अन्धकारं क्वचिन्महत् SkandP. i(2). 50. 66; **3** one of the twenty varieties of form as one of the twelve objects of senses (*rūpāyatana*) (रूपायतनम्) विंशतिधा। तद्यथा नीलं पीतम् ... आलोकः अन्धकारमिति AbhidhKoBh 6. 12 (*on* 1. 10); छाया यत्र रूपाणां दर्शनम्। विपर्ययादन्धकारम् AbhidhKoBh. 6. 15 (*on* 1. 10); **4** blinding, i.e. unproductive or gross condition (of primordial matter before manifestation) अस्तु वा ... अन्धकाराभिधानमवस्थान्तरं प्रकृतेः NyāySiA. 203. 5 [Kośas give *andhakāra* as the synonym of the following words: *andhatamasa*, AbhidhāRaMā. 1. 110; ŚabdaRa. (Vā.) 588; *andhātamasa*, ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *avatamasa*, AbhidhāRaMā. 1. 110; ŚabdaRa. (Vā.) 588; ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *ghana*, RājNi. 416. 15; *tama*, NāmaMā. 148; *tamas*, Liṅgānu. (Ha.) 53. 8; RājNi. 416. 15; NāmMā. 148; AbhidhāRaMā. 1. 110; AbhidhāCin. 146; ŚabdaRa. (Vā.) 588; *tamasa*, Liṅgānu. (Ha.) 53. 8; AbhidhāCin. 146; ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *tamisra*, Liṅgānu. (Ha.) 53. 15; RājNi. 416. 5; AbhidhāRaMā. 1. 110; AbhidhāCin. 146; ŚabdaRa. (Vā.) 588; *tamisrā*, AbhidhāRaMā. 1. 110; ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *timira*, RājNi. 416. 15; NāmMā. 148; AbhidhāRaMā. 1. 110; AbhidhāCin. 146; ŚabdaRa. (Vā.) 588; ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *dhvānta*, Liṅgānu. (Ha.) 53. 8; RājNi. 416. 15; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā 1. 110; AbhidhāCin. 146; ŚabdaRa. (Vā.) 588; *niśītha*, Liṅgānu. (Ha.) 53. 8; *bhūchāya*, RājNi. 416. 15; ŚabdaRa. (Su.) 2. 39; *bhūchāyā*, AbhidhāRaMā. 1. 110; AbhidhāCin. 146; *santamasa*, RājNi. 416. 15; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā. 1. 110; ŚabdaRa. (Vā.) 588. ŚabdaRa. (Su.) 2. 39]

अन्धकारक (andhakāraka) *m*. **1A** name of a mountain in the Krauñcadvīpa क्रौञ्चद्वीपे ... वामनादन्धकारकः ... पर्वतोत्तमः MahāBhā. vi. 13. 17; VāyuP. i. 49. 60; BrahmāṇḍP. i. 19. 67; PadmP. i. 9. 17; वर्षाचला महाबुद्धे तेषां नामानि मे शृणु। क्रौञ्चश्च वामनश्चैव तृतीयश्चान्धकारकः ViṣṇuP. ii. 4. 50; AgniP. 119. 16; ŚivaP. v. 18. 47 (426B. 11); (गिरिः) क्रौञ्चात्परे पावनकः पावनादन्धकारकः MatsyaP. 122. 81; सप्तेह क्रौञ्चाद्याः कुलपर्वताः । ... तृतीयश्चान्धकारकः LiṅgaP. i. 53. 14; **1Bi** name of a country in the Krauñcadvīpa (ruled by the king Andhakāraka, son of Dyutima(n)t) देशः ... प्रावरादन्धकारकः MahāBhā. vi. 13. 21; VāyuP. i. 49. 66; MatsyaP. 122. 85; BrahmāṇḍP. i. 19. 72; PadmP. i. 9. 22; द्युतिमतः पुत्रास्तस्य महात्मनः । तन्नामानि च वर्षाणि तेषाम् ... । पीवरोऽथान्धकारकः ViṣṇuP. ii. 4. 48; क्रौञ्चद्वीपे ... वर्षाणि कुशलो मनोनुगः ... अन्ध(का)रकः AvantiKa. 213. 5; द्युतिमतः पुत्रास्तन्नामवर्षकाः । ... प्रधानोऽथान्धकारकः AgniP. 119. 15; अन्धकारस्य कथितो देशो नाम्नान्धकारकः LiṅgaP. i. 46. 33; **1Bii** name of a country in the Śālmalidvīpa शाल्मलिद्वीपे ... वर्षाणि कुशलाः पापरकमन्धकारकमिति त्रीणि AvantiKa. 213. 9; **2** name of a son of Dyutima(n)t तन्नामानि ... चक्रे महीपतिः ... पीवरोऽथान्धकारकः ViṣṇuP. ii. 4. 48; VāyuP. i. 33. 21; क्रौञ्चद्वीपेश्वरस्यापि पुत्रो द्युतिमतस्तु वै । ... अन्धकारकः BrahmāṇḍP. i. 14. 22; AgniP. 119. 15; VarāP. 74. 4 (24) (331. 2); LiṅgaP. i. 46. 30; BrahmP. 20. 48; **3** particular small bird पूत्यण्डस्तु ... । क्षुद्रपक्षिविशेषे स्यादण्ड (v.l. न्ध)कारकसंज्ञके NānārthāSaṁ. ii. 153.1206.

अन्धकारक (andhakāra-ka) *adj*. **i** who causes darkness निहताः ... । अष्टमे त्वसुराश्चैव राक्षसाश्चान्धकारकाः VāyuP. ii. 35. 83; **ii** which causes blindness कामः ... । मोहधूममयः पापो न केषामन्धकारकः PadmP. iv.96.38.

अन्धकारकचभार (andhakāra-kacabhāra) *m*. thick hair which is dark, i.e. black या कालकाम्बुदमसीरसकालसर्पशङ्कान्धकारकचभारसमा विभाति । ... खड्गस्य कृष्णमिति रूपम् YuktiKa. 158. 2.

अन्धकारकदेश (andhakāraka-deśa) *m*. country (ruled) by the king Andhakāraka, son of Dyutima(n)t अन्धकारकदेशात्तु मुनिदेशः परः स्मृतः MahāBhā. vi. 13. 22; MatsyaP. 122. 86.

अन्धकारकम्बल (andhakāra-kambala) *n.* blanket of darkness अस्तोपधान-विनिहितरविबिम्बशिरोनिकुञ्चितदिगङ्गः वस्तेऽन्धकारकम्बलमम्बरशयने दिनाध्वन्यः SubhāRaK. 27. 26.

अन्धकारकर्तृक (andhakāra-kartṛka) *adj.* produced by darkness तमोव्यापनरूपे वस्तुनि ... अन्धकारकर्तृकसर्वभूतलेपनात्मना संभावनं स्वरूपोत्प्रेक्षा AlaṅkāMañ. 42. 5.

अन्धकारकवलित (andhakāra-kavalita) *adj.* swallowed by darkness अन्धकारकवलित[मिवेन्द्रनीलाजिरेषु ...] ... भ्रम(न्ति ?ति) प्रतिबिम्बपतङ्गमण्डलम् AvantiKa. 6. 15.

अन्धकारकालायस् (andhakāra-kālāyas) *n.* black iron in the form of darkness श्यामावतारसमयेन ... स्थगिततिग्ममरीचिरोचिः। सल्लोहकान्तमणिनेव तदान्धकारकालायसं प्रसभमाचकृषे HarVi. 19. 30.

अन्धकारकूप (andhakāra-kūpa) *m.* well of darkness, dark well अन्धकारकूपे नः क्षिपसि ज्ञानवानपि PadmP. (Ra.) 110. 77.

अन्धकारकृत (andhakāra-kṛta) *adj.* which is made or rendered dark अन्धकारीकृते(v.l °कारकृते) लोके ... महीतले। दिशः ... तावकाः प्राद्रवन् MahāBhā. ix. App. I. 1 (83).

अन्धकारक्षय (andhakāra-kṣaya) *m.* waning, i.e. loss of darkness अन्धकारक्षयस्तत्र यत्रालोकः प्रवर्तते YogVā. v. 13. 78.

अन्धकारगत (andhakāra-gata) *adj.* **A** present in dark प्रदीपप्रभामण्डल-मन्धकारगतं घटादिकं विषयीकृत्य तद्गतान्धकारनिरसनपुरःसरं स्वप्रभया तदवभासयति VedāntSā. (Sa.) 27. 18; **B** pertaining to darkness कुसुम्भसलिलान्धकारगतरञ्जकत्व-प्रसन्नत्वावारकत्वगुणयोगात् ... लोहितादिशब्दा गौणाः ŚivārkaMaDī. i. 522. 11 (*on* i. 4. 8)

अन्धकारगरल (andhakāra-garala) *n.* darkness as poison अन्धकारगरलं यतो जगन्मोहकारि भृशमत्ति नित्यशः। ... जठरमोषधीपतेरञ्जनाभमभवत् ŚārṅgaPa. 3635.

अन्धकारगहन (andhakāra-gahana) *adj.* dense or thick with darkness दृष्टं चारकमन्धकारगहनं नो तन्मुखेन्दुद्युतिः PriyDa. 1. 7; प्राप्तं भैरवमन्धकारगहनं प्रद्योतकारागृहम् KaumuMa. 1. 11; शाल्मलिशाखिनः। दृष्ट्वान्धकारगहनं तद्गर्भं नाविशद्य सा (हंसावली) KathāSaSāg. xii. 4. 164.

अन्धकारगह्वर (andhakāra-gahvara) *m.* cave full of darkness (हरिवाहनः) अन्धकारगह्वरप्रवेशितसरलनिर्झरसलिलधारैरसुरकन्याधिरोहणार्थमवलम्बितरज्जुजालैरिव ... दिव्याश्रमपदानि ... शिखरैर्धारयन्तम् ... तमवलोकितवान् (पर्वतम्) TilaMañ. 239. 23.

अन्धकारग्रह (andhakāra-graha) *m.* knowledge or perception of darkness न रात्रिमप्रतिसंधाय अन्धकारग्रहः Kiraṇā. 19. 1.

अन्धकारघात (andhakāra-ghāta) *m.* destruction or removal of darkness अन्धकारघातस्त्वनेनाभिसंबध्यते Sphuṭā. i. 4. 5 (*on* 1. 1)

अन्धकारच्छल (andhakāra- cchala) *m., n.* pretext or guise of darkness अन्धकारच्छलनीलवाससा समावृता पूर्वदिगङ्गना शनैः। प्रतीक्षते ... उडुपम् Rāgh.4.44.

अन्धकारच्छाया (andhakāra-cchāyā) *adj. (f.)* having shade or colour of darkness हित्वा शनैः शितिमिव त्वचमन्धकारच्छायां निशोडुपटलस्फटिकाक्षसूत्रा। गौरी बभूव रुचिरा HarVi. 20. 39.

अन्धकारच्छिद् (andhakāra-cchid) *adj.* **1** removing mental darkness or illusion अन्धकारच्छिदमनुगतनीतिं भारतीं तस्य वक्त्रात्। शशभृत इव बिम्बाद्यन्द्रिकां निष्पतन्तीमविहिति कुमुदौघो राजलोकोऽभ्यनन्दत् HarVi. 10. 52 (comm. अन्धकारो मोहः); **2** removing darkness, HarVi. 10. 52 (comm. अन्धकारः ... तमः)

अन्धकारज (andhakāra-ja) *adj.* arising from, i.e. produced by darkness (भीमस्य) तस्य वैधुर्यं नान्धकारजम् PāṇḍaC. 7. 225.

अन्धकारजयघोषणा (andhakārajaya-ghoṣaṇā) *f.* announcement or shout of victory of darkness शयानयोः ... वीरयोः ... ददुरुलूकहुंकृतैरन्धकार-जयघोषणां द्रुमाः RāmC. 2. 55.

अन्धकारतमिस्रा (andhakāra-tamisrā) *f.* deep blinding darkness या लोकस्य लोकान्तरिता अन्धास्तमसोऽन्धकारतमिस्राः ... ता अपि ... स्फुटा भवन्ति Divyāva. 127. 8; या अपि लोकान्तरिका अघा अघस्फुटा अन्धकारतमिस्रा ... (तेनावभासेन परिस्फुटा) LaliVi. 26. 6 (64); लोकधातुषु या लोकान्तरिकास्तासु ये अक्षणाः संवृता अन्धकारतमिस्राः ... तस्मिन् समये महतोऽवभासस्य प्रादुर्भावोऽभूत् SaddhaPuṇ. 108. 6 [DBHS.]

अन्धकारतमिस्रित (andhakāra-tamisrita) *adj.* made completely dark यथा च भवनं मह्यम् अन्धकरात्रिमासिकम् (v.l. अन्धकारतमिस्रितम् DBHS.)। ... अद्य बुद्धो भविष्यति MaVastuAva. ii. 266. 9 [DBHS.]

अन्धकारतमोऽन्वित (andhakāratamo'nvita) *adj.* full of or covered with blinding darkness गहनं भवतो राज्यमन्धकारतमोवृतम् (v.l. अन्धकारतमोऽन्वितम्)। नेह विश्वसितुं शक्यम् MahāBhā. xii. 83. 41.

अन्धकारतमोवृत (andhakāratamo-vṛta) *adj.* covered with blinding darkness गहनं भवतो राज्यमन्धकारतमोवृतम्। नेह विश्वसितुं शक्यम् MahāBhā. xii. 83. 41.

अन्धकारता (andhakāra-tā) *f.* **1** the state of being blind or dimmed, blindness or dimness अन्धकारतामुपयाति चक्षुः Kād. 36. 6; **2** the state of being dark, darkness छाययावनिरुहाम् ...। प्रासि ... अन्धकारता VasaViKā. 8. 34.

अन्धकारतिरोहित (andhakāra-tirohita) *adj.* concealed by or hidden in darkness घटस्यान्धकारतिरोहितस्य तदुत्सारणमभिव्यक्तिः Kāśi. i. 81.15 (*on* 2. 34); YuktiSneha. 20. 32 (*on* i. 1. 2); न गृह्यते ... अन्धकारतिरोहितो घटः Kāśi. ii. 102. 21 (*on* 5 (3). 23)

अन्धकारतिलमिश्रित (andhakāratila-miśrita) *adj.* mixed with (black) sesamum in the form of darkness कालपाशपतितेऽथ भास्वति पूर्वदिक्कुलवधूः ...। यच्छति स्म निजकौमुदीमिषादन्धकारतिलमिश्रितं पयः VasaViKā. 8. 18.

अन्धकारदर्शन (andhakāra-darśana) *n.* perception of darkness जात्यन्धानाम् ... यद्यन्धकारदर्शनं नास्ति ततो न किंचिद्वक्तव्यम् NyāyRa. 741. 11 (*on* 6. 41); YuktiSneha. 138. 24 (*on* i. 1. 6)

अन्धकारदर्शनभ्रमवत् (andhakāradarśanabhrama-vat) *adv.* like the illusion of perception of darkness ज्ञानाभाव एवायं ज्ञानभ्रमः आलोकादर्शनेऽन्धकारदर्शनभ्रमवत् Kāśi. iii. 191. 10 (*on* 5 (8). 1)

अन्धकारदलन (andhakāra-dalana) *adj.* which destroys moral darkness, i.e. sin कुमुदावलीनां दोषांधकारदलनः ... प्रावर्त्तत क्षितितले क्षितिपालवंशः EI. v. 192. 6; iv. 282. 5.

अन्धकारदलन (andhakāra-dalana) *n.* destruction of darkness न श्वेतांशुवदन्धकारदलनाद्द्योतिता रोदसी ŚārṅgaPa. 1111.

अन्धकारदिदृक्षा (andhakāra-didṛkṣā) *f.* desire to see in darkness अन्धकारदिदृक्षाकौतु(क)मद्यापि नोपरतम् AvantiKa. 211.16.

अन्धकारदुर्वारवारण (andhakāra-durvāravāraṇa) *m.* irrepressible elephant in the form of darkness इन्दुसिंहम्। दृष्ट्वा... अन्धकारदुर्वारवारणघटा व्यघटन्त सद्यः KāvyMī. 73. 24.

अन्धकारध्वंस (andhakāra-dhvaṁsa) *m.* **1** destruction of mental darkness or illusion अन्धकारध्वंसबीजं मया तुभ्यं निवेदितम् BrahmVaiP. ii. 23. 61; DevīBhāP. ix. 26. 64; **2** destruction or removal of (physical) darkness नो खल्वालोकः ... अन्धकारध्वंसं प्रयोजयति PrakaVi. 570. 14.

अन्धकारनर्तन (andhakāra-nartana) *n.* act of dancing in darkness, i.e. useless act न च स्थूलरूपकाण्डादेः प्राक् तदवयवानामुपलम्भः। ततः कथं संयोगः। कुतश्चावयवीति सकलमन्धकारनर्तनम् PramāVāBh. 42. 8; विना हि विलासिनीजनेन ... अन्धकारनर्तनमिव धनसंग्रहप्रयासः YaśasCam. ii. 57. 5.

अन्धकारनाश (andhakāra-nāśa) *m.* destruction or removal of darkness प्रकृते सुरतोपयोगिन्यन्धकारनाशे उपयोगः SāhiDa. 530. 8.

अन्धकारनिकर (andhakāra-nikara) *m.* mass or heap of darkness अन्धकारनिकरेण सर्वतः ... संकुचन्ति परिखा नु दिग्भुवः JānaHa. 8. 65; 8. 78; क्रामति स्म ... अन्धकारनिकरोऽथ रोदसी NavaSāC. 8. 4. अन्धकारनिकरो विनिर्ममे चक्रवाकदृशि बाष्पदुर्दिनम् ŚrīKaC. 10. 21; अन्धकारनिकरेऽपि भीषणे वल्लभानभिसरन्नसाध्वसः। भीरुरित्यभजत क्षतान्वयं नाम तामरसलोचनाजनः Surath. 6. 37; मेदिनीदयित तावकद्विषत्संविसारिकुयशःकदम्बकैः। अन्धकारनिकरैरिवोदितैः 'कुङ्कुमं जयति कज्जलोपमम्' KāvyKaVṛ. 150. 32 (4. 7)

अन्धकारनिकरम्ब (andhakāra-nikaramba) *m., n.* mass or heap of darkness कोमलैः कुमुदबान्धवः करैरन्धकारनिकरम्बमुद्धरन्। तद्भरेण गुरुणारुणच्छविर्मन्दमन्दमुदगादसंशयम् Surath. 6. 47.

अन्धकारनिकरश्यामाभ (andhakāranikara-śyāmābha) *adj.* having dark lustre like the mass of darkness यस्याः पुष्करमन्धकारनिकरश्यामाभमप्यञ्जसा मालिन्येन वृतं वपुः स्फटिकवच्छुद्धं विधत्ते क्षणात् HariVi. 4. 55.

अन्धकारनिकुरम्बभिद् (andhakāranikuramba-bhid) *adj.* destroying or removing the mass of darkness यस्यान्धकारनिकुरम्बभिदो नितम्बसीम्नि प्रभाप्रकर-शारितदिग्विभागान्। दृष्ट्वा मणीन्ग्रहविमुग्धमना निशासु संचार एव दृशमाशु करोति बाह्यः HarVi. 4. 20.

अन्धकारनिचय (andhakāra-nicaya) *m.* accumulation, i.e. mass or heap of darkness अन्धकारनिकरं (v.l. °निचयं) करैरिमं भिन्दतः शशधरस्य मण्डले। धूलिपुञ्ज इव भाति तामसः ... शशाकृतिः JānaHa. 8. 78.

अन्धकारनिबन्धन (andhakāra-nibandhana) *adj.* **1** caused by spiritual darkness or ignorance न हि अन्धकारनिबन्धनदुःखनिवृत्तये प्रदीपमुपाददानाः कस्यचिद् प्रभोः प्रसादमपेक्षन्ते NyāySu. (Ja.) 18B. 7 (*on* i. 1. 1); **2** caused by (physical) darkness, NyāySu. (Ja.) 18B. 7 (*on* i. 1. 1)

अन्धकारनिरसन (andhakāra-nirasana) *n.* act of removing or dispelling of darkness प्रदीपप्रभामण्डलमन्धकारगतं घटादिकं विषयीकृत्य तद्गतान्धकार-निरसनपुरःसरं स्वप्रभया तदवभासयति VedāntSā. (Sa.) 27. 19.

अन्धकारनिरीक्षित (andhakāra-nirīkṣita) *n.* observation in the darkness, i.e. groping in the dark इत्यादि सर्वमन्धकारनिरीक्षितं साहसमात्रेणाभ्युपगम्येत TantrVā. 405. 15 (*on* ii. 1. 17)

अन्धकारनिरोधत्व (andhakāranirodha-tva) *n.* the state of being an obstruction, i.e. removal of spiritual darkness or ignorance अन्धकारनिरोधत्वाद्गुरुरित्यभिधीयते KulārT. 17. 7; SaurP. 68. 10.

अन्धकारनिरोधित्व (andhakāranirodhi-tva) *n.* the state of being one who obstructs, i.e. removes spiritual darkness or ignorance अन्धकारनिरोधित्वा-द्गुरुरित्यभिधीयते BrahmāṇḍP. iii. 43. 37; AdvaTāU.386.3; DvaU.27.11.

अन्धकारनिर्गता (andhakāra-nirgatā) *adj.* (*f.*) who has come out from darkness प्रतिपन्नसंज्ञा तु सा क्षणमन्धकारनिर्गतेव ... तूष्णीमशेत AvantiKa. 120. 13.

अन्धकारनिर्भरता (andhakāranirbhara-tā) *f.* the state of being full of darkness तस्य चारामस्य ... अन्धकारनिर्भरतया तमालमयमिवोपलक्ष्यमाणम् ... अभ्यन्तरमवततार (समरकेतुः) TilaMañ. 212. 12.

अन्धकारनिवह (andhakāra-nivaha) *m.* mass or heap of darkness सोऽपि कस्यां चिदवस्थायाम् ... °अन्धकारनिवहे बहुलनिशीथे सहसैव स्फुरता विद्युल्लतालोकेन कामिनीज्ञानमादधानेन तज्जन्मनि सातिशयत्वमवाप्यते NyāyMañ. i. 12. 30.

अन्धकारनिवृत्ति (andhakāra-nivṛtti) *f.* act of removing or dispelling of darkness दीपः ... अन्धकारनिवृत्त्यादिकार्यं जनयति GuruCandr. ii. 63.3.

अन्धकारनृत्त (andhakāra-nṛtta) *n.* act of dancing in darkness, i.e. useless act यत्तावद्विरूपायां दाक्षिण्यं तदन्धकारनृत्तमिव व्यर्थं भवति DhūrtaViSaṁ. 23. 12; किमयं वेशनवावतारोऽन्धकारनृत्तमिव ... विफलीक्रियते PādaTā. 31.6.

अन्धकारन्यक्कारकारण (andhakāranyakkāra-kāraṇa) *n.* cause of the destruction, i.e. removal of darkness योजनानि द्वादशान्धकारन्यक्कारकारणम्। ... नृपतिः काकिणीरत्नम् ... आददे TriṣaŚaPuC. i. 4. 306.

अन्धकारपट (andhakāra-paṭa) *m., n.* dark, i.e. black garment चित्रलेखा... अन्धकारपटेन सा। आच्छादयित्वा योगेन ... माधवम्। ... संप्राप्ता शोणितपुरम् ŚivaP. ii(5). 52. 54 (285B. 1)

अन्धकारपटल (andhakāra-paṭala) *n.* **1** mass or heap of (physical) darkness अहो तु खलु टङ्कच्छेद्यैरन्धकारपटलैर्निरन्तरनिचितानीव दिगन्तराणि KaumuMa. 4. 12(1); यात्यस्ताचलमन्धकारपटले ... तेजः ... अवतात् NalaCam. 6. 2; (राजा) तेनान्धकारपटलेन कायकान्तितया व्यक्तिमागतेन मलिनाकृतिम् ... राक्षसं ददर्श UdaySuKa. 75. 26; 86. 26; (अहम्) भ्रमभरालसया दृशा पुरःपुरोऽन्धकारपटलानि पश्यन्ती विश्रमितुं स्थिता UdaySuKa. 136. 6; अन्धकारपटलेन पूरितं भुवनगर्भम् KathāK. 145. 25; **2** mass or heap of spiritual darkness or ignorance पक्कणपतेः ... आत्मजेन गजशल्कनाम्ना ... भाविभवान्धकारपटलैरिव लताप्रतानदलैस्तिरोहिततनुना ... तेनान्तकेनेवावलोकितः YaśasCam. ii. 180.1(comm. भावि भविष्यत् यद्भवान्धकारं जन्मजन्माज्ञानं तस्य पटलैरिव अज्ञानान्धकारसमूहैरिव)

अन्धकारपटलच्छल (andhakārapaṭala-cchala) *m., n.* pretext or guise of the mass of darkness यद् ... रजः। तदिदमुषावतारमरुदाहतिशातनया विगलितमन्धकारपटलच्छलमुच्छलितम् Kapphiṇā. 11. 34; अन्धकारपटलच्छलेन यद्धङ्गपूरितमिवाभवन्नभः। ... तद्बलस्य सुभगत्वमागमत् VikraDeC. 5. 69.

अन्धकारपटोपम (andhakārapaṭopama) *adj.* comparable to the dark, i.e. black garment गान्धारेयः ... सोऽन्धकारपटोपमैः। तिरोहितवपुः पांशुपूरैः स्वैरमुपासरत् PāṇḍaC. 13. 867.

अन्धकारपदार्थ (andhakāra-padārtha) *m.* darkness as a (distinct) category अन्धकारपदार्थस्यात्यन्ताभाववादिनां भवताम् ... अन्धकारे खद्योतः पतति इति प्रत्ययो निरालम्बन एव भवेत् MānMe. 281. 1.

अन्धकारपर (andhakāra-para) *m.* name of one of the eight hells (*lit.* highest darkness) तप्तं चैव महातप्तम् ... अन्धकारपरस्तथा। अष्टावेते तु नरकाः पच्यन्ते यत्र पापिनः VarāP. 200. 2.

अन्धकारपरिगत (andhakāra-parigata) *adj.* covered with darkness अन्धकारपरिगते देशे कालान्तरेण प्रकाशोदयावकाशसंभवः TattvSaṁPañ. 871.11 (*on* 3338)

अन्धकारपल्लव (andhakāra-pallava) *m., n.* patch of darkness तिमिर-निकरेणोत्सार्यमाणे संध्यारागे ... अन्धकारपल्लवेष्विव विशत्सु रक्तकमलोदराणि मधुकरकुलेषु Kād. 97. 11.

अन्धकारपात (andhakāra-pāta) *m.* act of falling into darkness आदि-ग्रहणादन्धकारपातपङ्कमज्जनादिकम् Kiraṇā. 274. 21.

अन्धकारपुञ्ज (andhakāra-puñja) *n.* mass or heap of darkness क्षितिकम्प-विघूर्णितमन्धकारपुञ्जमिव ... शबरसैन्यमद्राक्षम् Kād. 29. 10; बहुलनिशीथ इवान्धकारपुञ्जैः। अधिवसति वृतः सनाभियूथैस्तटमिममुल्बणवृक्षमृक्षराजः RāmC.6.61.

अन्धकारप्रकार (andhakāra-prakāra) *m.* variety of darkness यस्योन्मेषा-द्दिनमणिरुचोऽप्यन्धकारप्रकाराः शश्वत्तस्मै प्रणम हृदय ब्रह्मणे SaduktiKa. 323.20.

अन्धकारप्रचय (andhakāra-pracaya) *m.* accumulation, i.e. mass or heap of darkness दृष्टश्चान्यस्यावरकवर्तिनोऽन्धकारप्रचयस्योच्छेदः DharmoPra. 202. 16.

अन्धकारप्रतिच्छन्न (andhakāra-praticchanna) *adj.* covered with darkness किं करिष्यति पाण्डित्यमपात्रे प्रतिपादितम्। सपिधाने धृतः कुम्भे प्रदीप इव वेश्मनि (v.l. अन्धकारप्रतिच्छन्ने घटे दीप इवाहितः) PañcT.1.152(153.2)

अन्धकारप्रतोली (andhakāra-pratolī) *f.* street or broad way full of darkness अन्धकारप्रतोल्युद्घाटास्ति KumāDePra. 112-4.9; अन्धकारप्रतोल्यां प्रविशन् वइजलेन ... नृपो हतः KumāDePra. 112-24.15.

अन्धकारप्रनृत्तवत् (andhakārapranṛtta-vat) *adv.* like the act of dancing in darkness, i.e. useless act मानेभ्यस्तत्फलासूतेरन्धकारप्रनृत्तवत् BṛĀraUBhVā. i.4.227; आत्मनः स्यादिहं विश्वमन्धकारप्रनृत्तवत् BṛĀraUBhVā. iv.3.98; iv.3.1291.

अन्धकारप्रभृति (andhakāra-prabhṛti) *adj.* darkness etc. चक्षुरादीन्द्रियाणां वैकल्पमदृष्टनिबन्धनमन्धकारप्रभृतिषु दृश्यते NyāyMañ. i. 208. 7.

अन्धकारप्रविष्ट (andhakāra-praviṣṭa) *adj.* entered, i.e. fallen into darkness अन्धकारप्रविष्ट इव दृष्टप्रकाशः प्राप्तोपकारावकाशः ... नरेन्द्रः समभाषत HarṣaC. 162. 1.

अन्धकारप्रवृत्त (andhakāra-pravṛtta) *n.* act of moving, i.e. overspreading of darkness अन्धकारप्रवृत्तेन मषीपङ्कार्णवोपमम् (अभूज्जगत्) YogVā. iii. 48. 41 (comm. अन्धकारस्य ... प्रवृत्त्या)

अन्धकारप्रवेश (andhakāra-praveśa) *m.* act of entering, i.e. falling into darkness इत्युच्चार्याहर्निशमन्धकारप्रवेशे वा सर्पैर्न दश्यते ViṣṇuP. iv. 3. 14.

अन्धकारप्राग्भार (andhakāra-prāgbhāra) *m.* mass or heap of darkness प्रिये अन्धकारप्राग्भारदुर्लक्ष्यविषमा ... मत्पृष्ठलग्ना प्रविश KaumuMi. 4. 12(2)

अन्धकारबन्दी (andhakāra-bandī) *f.* female prisoner in the form of darkness मृगमदतिलकं रराज तन्व्या मुखशशिना महसा बलाहृतायाः। चिकुरमिषजुषोऽपराधशान्त्यै नमितमपत्यमिवान्धकारबन्द्याः BhārCam. 2. 88 (comm. अन्धकारस्तम एव बन्दी बन्धनगृहनिरुद्धाङ्गना)

अन्धकारभयध्वंसिन् (andhakārabhaya-dhvaṁsin) *adj.* destroying, i.e. removing the fear of darkness अन्धकारभयध्वंसी ... दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् PañcRā. (Nā.) ii. 4. 29.

अन्धकारभयध्वस्ता (andhakārabhaya-dhvastā) *f.* epithet of Rādhā (*lit.* who has destroyed the fear of darkness) अन्धकारभयध्वस्ता मङ्गल्या ...। इत्येतं कथितं देवि राधानामसहस्रकम् PañcRā. (Nā.) v. 5. 58.

अन्धकारभर (andhakāra-bhara) *m.* mass of darkness पिशाचा भुवनं जग्मुरन्धकारभरा इव YogVā. iii. 49. 13.

अन्धकारभरकर्दम (andhakārabhara-kardama) *m.* mud in the form of the mass of darkness अन्धकारभरकर्दमजातैराङ्गजैरिव यशोङ्कुरजालैः। ... तारकैस्स्तबकितं वियदासीत् Acyutarā. 8. 38.

अन्धकारभार (andhakāra-bhāra) *m.* mass or heap of darkness अन्धकार-(v.l. अन्धकारभार) इव दोषानुबन्धचतुरो विश्वकर्मावलेपनोद्यतः ... अनुगतमपि यवसं ततं नानुमोदते VāsaDa. 72. 2; आसीच्च तस्य महीपतेः ... बिम्बाधरराग-बालातपभीतकुण्डलितान्धकारभारनिभेन ... हस्तेन पत्यभिसारदुर्दिनमिव दर्शयन्ती ... वल्लभा देवी वसुमती नाम AvantiKa. 23. 5; (*fig.*) mass or heap of darkness (of misery) मम हि ... दुःखान्धकारभाराक्रान्तेन उच्छ्वसितमिव चेतसा ... गतः शोकः Kād. 181. 21.

अन्धकारभिद् (andhakāra-bhid) *adj.* which destroys, i.e. dispels darkness तदा कृतजगन्नेत्रचमत्कारोऽन्धकारभित्। बभूव विद्युदुद्योतः TriṣaŚaPuC. i. 2. 268.

अन्धकारभिन्न (andhakāra-bhinna) *adj.* which is other than darkness त्वं लोचनान्धकारे द्रष्टुं वस्त्वन्धकारभिन्नं किम्। वाञ्छसि ĀryāŚ. 68.

अन्धकारमग्न (andhakāra-magna) *adj.* **A** *(fig.)* sunk or immersed in darkness, i.e. calamity प्राग्वाटवंशाभरणं बभूव ... थि(वि)मलाभिधानः। यस्तेजसा दुसमयाधकार (Read दुस्समयांधकार)मग्नोऽपि धर्म्मः सहसाविरासीत (Read °सीत्) EI. ix. 156. 5; **B** sunk or immersed in (physical) darkness वयमन्धकारमग्नाः परितो विलोकयामः Rāgh. 15. 30.

अन्धकारमध्यवर्तिनी (andhakāramadhya-vartinī) *adj. (f.)* being in the middle of darkness विघटितकवचसहस्रान्धकारमध्यवर्तिनी ... अभिसारिकेव ... समीपमसकृदाजगाम राजलक्ष्मीः Kād. 6. 7.

अन्धकारमध्यस्थ (andhakāramadhya-stha) *adj.* (used as noun) **i** (one) who is present in the middle of darkness एतद्यान्धकारमध्यस्थस्यालोकमध्यवर्ति-विषयोपलब्धेः NyāyVārPari. 499. 4; **ii** (that) which is present in the middle of darkness एतद्य ... आलोकमध्यवर्तिनापि चान्धकारमध्यस्थानुपलब्धेरुन्नेयम् NyāyVārPari. 499. 5.

अन्धकारमय (adhakāra-maya) *adj.* [*f.*-ī] **A** full of darkness, dark बाह्याभ्यन्तरमन्धकारमयमाकाशम् MaṇḍBrāU. 351. 28; पुरा ब्रह्मा ... अन्धकारमयं सर्वं बुबुधे परमाद्भुतम् BṛDharmP. i. 25. 4; स तन्मूढश्चेटिकाभिः प्रवेशितः। अभ्यन्तरगृहं गुप्तमन्धकारमयं ततः KathāSaSāg. i. 4. 51; बहलधूलीभिरन्धकारमयं जगत्। ... यक्षश्चकार TriṣaŚaPuC. iv. 7. 197; **B** having the nature of darkness, dark in nature अन्धकारमयी ... तनुत्वमेति ... क्षया YogVā. iv. 22. 12.

अन्धकारमलकज्जल (andhakāra-malakajjala) *n.* collyrium of dust in the form of darkness अन्धकारमलकज्जलेपत्यक्तमम्बरभूदतिशुभ्रम् UdaySuKa. 73.27.

अन्धकारमलिनानन (andhakāramalinānana) *adj.* whose face is black with darkness स गोहत्याकार इवान्धकारमलिनाननः। ... समागच्छन् सागरेण व्यलोक्यत TriṣaŚaPuC. i. 2. 76.

अन्धकारमहार्णव (andhakāra-mahārṇava) *n.* great ocean of darkness तद्घनीभूतदैत्येन्द्रमन्धकारमिवार्णवम्(v.l. अन्धकारमहार्णवम्)। दानवं देवसदनं तमोभूतमिवाबभौ HariVaṁ. 35. 17.

अन्धकारमात्रा (andhakāra-mātrā) *f.* (small) measure or bit of darkness दृश्यते तावत् काचिदन्धकारमात्रा निकटस्थितेनाप्यालोकेनानिवर्तिता DharmoPra. 202.15.

अन्धकारमिष (andhakāra-miṣa) *adj.* being in the guise of darkness दष्टे जगद्वपुषि कालभुजंगमेन तत्रान्धकारमिषमाविरभूद्विषं यत्। ... पयसि तं क्षिपति स्म धाता Mukundā. 248.

अन्धकारमुख (andhkāra-mukha) *n.* [Inst.] by means of darkness, i.e. through darkness अन्धकारमुखेनाहं गोमुखेनेति भाषितः BṛKathāŚloSaṁ. 28.19.

[1]**अन्धकारय** (andhakāraya-) *denom.* **A** to darken, to spread darkness हृदयमन्धकारयति मे दिवसमिव पयोधरोन्नतिरस्याः HarṣaC. 199. 15; आर्याः पश्यत ... अन्धकारयति धरणिरप्यनाराधनयते ... युष्मादृशां च वचनमन्यथा भवति AvantiKa. 122. 7; दिशोऽन्धकारयन्त्येते विद्युद्वन्तो बलाहकाः PadmP. (Ra.) 42. 96; YaśasCam. ii. 52. 5; मृगाङ्कमूर्तिरिवास्तमुपयान्ती जगदप्येतदन्धकारयिष्यसि UdaySuKa. 137. 7; अभ्रसिन्धुरखिलानपि लोकानन्धकारयति YātrāPra. 7.148; **Bi** to darken, i.e. to cause anxiety, HarṣaC. 199. 15; **Bii** to darken, i.e. to render hopeless मनोऽपि घनदिनमिव बाढमन्धकारयत्याशाम् YaśasCam. ii. 52.5.

[2]**अन्धकारय** (andhakāraya-) *denom.* to transform into (the form of) Śiva (*lit.* to make enemy of the demon Andhaka), YātrāPra. 7. 148 (better **अन्धकारीय**)

अन्धकारयात (andhakāra-yāta) *adj.* gone, or lost in spiritual darkness, i.e. ignorance मार्गोऽयं जिनदेशितः। ममान्धकारयातस्य यो भास्कर इवोदितः PadmP. (Ra.) 26. 36.

अन्धकाररजनी (andhakāra-rajanī) *f.* dark night निद्राति दैत्यद्रुहि प्राप्य प्रावृषमन्धकाररजनीम् ... जाग्रति यामिका इव ... धनाः SaduktiKa. 174.26.

अन्धकाररात्रि (andhakāra-rārti) *f.* dark night जाने निशासिंहिकया विदारिततनुः शशी। ... निशान्धकाररात्रिः AlaṅkāMañ. 235.7.

अन्धकारराशि (andhakāra-rāśi) *m.* mass or heap of darkness नैनमन्धकार-राशिरन्तरयति Kād. 243. 11; (अवनिपः) °नीलांशुकावगुण्ठनस्यान्धकारराशेरुप-क्रियायामुपन्यस्तायामात्मनि पुरुषाभिमानमारोपयन् ... सुस्तलास्यम् ... बबन्ध AvantiKa.31.6.

अन्धकाररिपु (andhakāra-ripu) *m.* name of the Sun (*lit.* enemy of the darkness) स्युर्द्वादशात्मनि ... विभावसुविरोचनकर्मसाक्षिवास्यन्धकाररिपवः KośaKaTa. 1. 656.

अन्धकाररूप (andhakāra-rūpa) *adj.* of the form of darkness अन्धकाररूपे वस्तुनि ... तादृशकटाहस्खलत्कज्जलरूपवस्त्वन्तरात्मना संभावना स्वरूपोत्प्रेक्षा AlaṅkāMañ. 42. 1.

अन्धकारलेशप्रसङ्ग (andhakāraleśa-prasaṅga) *m.* undesired occasion of the small bit of darkness मखे सवितरि च दुर्भिक्षान्धकारलेशप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.) 131A. 10 (*on* i. 1. 6)

अन्धकारवत् (andhakāra-va(n)t) *adj.* [*f.*-ī] full of darkness, possessing darkness निशाप्यन्धकारवती UdaySuKa. 31. 27; (नरकः) तामिस्रोऽन्धकारवान् BālamBha. iii. 121. 30 (*on* 3. 222)

अन्धकारवत् (andhakāra-vat) *adv.* like darkness अज्ञानस्यान्धकारवत् ... सविषयत्वस्य स्वीकृतत्वाच्च Nyāyāmṛ. 195B. 5; तमसा अन्धकारवद्भावरूपेणात्म-संबन्धिस्वरूपावारकेणाज्ञानेन ... स्ववशीकृतम्। ... जगत् ... आसीत् GuruCandr. iii. 155. 17; LaCandr. 543. 32.

अन्धकारवर्णनपद्धति (andhakāravarṇana-paddhati) *f.* name of a section in the Sūktimuktāvali (*lit.* course of the description of darkness) इति ... सूक्तिमुक्तावल्याम् अन्धकारवर्णनपद्धतिः SūktiMu. 69. 14 (Colophon)

अन्धकारविजय (andhakāra-vijaya) *m.* victory over darkness अन्धकार-विजयादमृतांशोर्निस्सृतं नवयशोनिकुरम्बम् Acyutarā. 8. 68.

अन्धकारविध्वंसन (andhakāra-vidhvaṁsana) *n.* destruction, i.e. removal of spiritual darkness or ignorance यत्सकललोकालोकावलोकनप्रतिबन्ध-कान्धकारविध्वंसनम् ... तस्य ... सम्यक्चारित्ररत्नस्याष्टतयीमिष्टं करोमि YaśasCam. ii. 377. 12.

अन्धकारविनाश (andhakāra-vināśa) *m.* **A** destruction, i.e. removal of spiritual darkness or ignorance अन्धकारविनाशश्च दीपस्येव प्रकाशनम्। ... भविष्यति LingaP. i. 85. 227; **B** destruction of the (physical) darkness, LiṅgaP. i. 85. 227.

अन्धकारविनाशक (andhakāravināśa-ka) *adj.* which destroys or dispels darkness सूर्यांशसंभवा दीपा अन्धकारविनाशकाः। त्रिकाले मां दीपयन्तु SkanP. ii (4). 9. 10.

अन्धकारविपिन (andhakāra-vipina) *n.* forest full of darkness कलाकेलि-भिर्बद्धो बन्धुभिरन्धकारिणि वनाभ्यर्णे (v.l. अन्धकारविपिनेऽभ्यर्णे)किमुद्भ्राम्यति। कान्तः GītGo. vii. 13. 9.

अन्धकारविरोधित्व (andhakāravirodhi-tva) *n.* the state of being what is contradictory to darkness दीपगतभास्वररूपस्य ... दीपेऽप्यन्धकारविरोधित्वेन तत्र व्यभिचारात् Nyāyāmṛ. 527B. 7.

अन्धकारविरोधिन् (andhakāra-virodhin) *adj.* opposing to or dispelling darkness (वायोरपि विकुर्वाणात् ... तमोनुदम्। ज्योतिरुत्पद्यते) तमोनुदमन्ध-कारविरोधि ManvaVi. 64. 1 (*on* 1. 77)

अन्धकारविरोध्यादि (andhakāravirodhy-ādi) *adj.* what is opposite to darkness etc. अपिना अन्धकारविरोध्यादिसमुच्चयः LaCandr. 780. 27.

अन्धकारविशेषाभाव (andhakāraviśeṣābhāva) *m.* absence of the particular type of darkness अन्धकारविशेषाभावस्य तत्सामान्याभावत्वेनाध्यवसाने सति ... दिवसावसानानुमितिः RasGaṅ. 640. 14.

अन्धकारविस्तृति (andhakāra-vistṛti) *f.* spread or expansion of darkness चन्द्रकलाशाट्याः श्यामत्वादन्धकारे विस्तृते वा(v.l. श्यामत्वात्तद्विस्तृतिकरणा-दन्धकारविस्तृतौ सत्यां) संकेतः AlaṅkāMañ. 204. 6.

अन्धकारवृत (andhakāra-vṛta) *adj.* covered with darkness मार्गः ... सुदुस्तरः। अन्धकारवृते दुर्गे गर्भवासोपमस्तथा ViṣṇuDhaP. ii. 116. 21.

अन्धकारव्यवस्थित (andhakāra-vyavasthita) *adj.* present or existing in darkness तस्मात् शक्तिरूपेण विद्यमानमेव वृक्षबीजे वृक्षसंस्थानमाविर्भवति। यथान्धकारव्यवस्थितो बालदारकः प्रदीपात्। तथा मृत्पिण्डादपि संस्थानमाविर्भवति PramāVāBh. 38. 21.

अन्धकारव्यवहार (andhakāra-vyavahāra) *m.* expression or usage of darkness यत्रालोको नास्ति तत्रैवान्धकारव्यवहारात् TarkKau. 21. 9.

अन्धकारशङ्काकृत् (andhakāraśaṅkā-kṛt) *adj.* raising doubt regarding darkness चूडेन्दुना मुकुलिताम्बुजमन्धकारशङ्काकृता गलरुचासमशोककोकम्। ... तस्याग्रतो बत सरो विधुरीबभूव ŚrīKaC. 9. 46

अन्धकारशत (andhakāra-śata) *n.* hundreds of darknesses, i.e. large quantity of darkness अन्धकारशतैरप्यचिन्त्योऽयमिति सौख्यार्थिभिरिवाशेषते-जोभिराश्रितम् ... (राजा) मणिमपश्यत् UdaySuKa. 131. 20.

अन्धकारशर्वरी (andhakāra-śarvarī) *f.* night having the nature of darkness (क्षणिकं साधनं चास्य ...। मेघान्धकारशर्वर्यां विद्युज्जनितदृष्टिवत्)

किमिदमन्धकारशर्वर्यामिति तमउच्छ्रितायां यामिन्यामित्यर्थः NyāyRa.740.11 (*on* 6. 41)

अन्धकारशातन (andhakāra-śātana) *n.* act of destroying, i.e. removing ignorance जगज्जडतांधकारशातनशरच्चंद्रिकायाः सारदादेव्याः सद्मनि ... विजयश्रीर्नाम नाटिका नाटयितव्या EI. viii. 101. 3.

अन्धकारसंघ (andhakāra-saṅgha) *m.* mass or heap of darkness ध्वजिनीजनितं रजोऽन्धकारम् ...। परिरब्धुमिवान्धकारसंघः परमार्थो रणचत्वरं जगाहे BhārCam. 6. 96 (comm. अन्धकारसंघः तमोराशिः)

अन्धकारसंचय (andhakāra-sañcaya) *m.* intensity of darkness, MW.

अन्धकारसंधान (andhakāra-sandhāna) *n.* accumulation, i.e. mass or heap of darkness जज्ञे जगत्तत्क्षणमन्धकारसंधाननिर्धूतदिगन्तकान्ति HarVi. 48.108.

अन्धकारसंध्याराग (andhakāra-sandhyārāga) *m.* dark red glow of twilight तस्य ... उन्मिषत्तारकागणकरालितान्धकारसंध्यारागैरम्बरैकदेशैरिव मण्डलीकृतैः ... सरोभिरुद्भ्राजमानम् ... नगरमभवत् AvantiKa. 19. 15.

अन्धकारसमाच्छन्ना (andhakāra-samācchannā) *adj.* (*f.*) completely covered with darkness अन्धकारसमाच्छन्ना धरित्री रविणा विना ĀdiP. 2.28.

अन्धकारसमायुक्त (andhakāra-samāyukta) *adj.* completely covered with darkness दक्षिणं द्वारमीदृशम्। अन्धकारसमायुक्तम् BrahmP. 214. 120.

अन्धकारसमृद्धता (andhakārasamṛddha-tā) *f.* the state of abounding in darkness अयमन्धकारसमृद्धतया दृष्टिसंचारस्य न दृश्यते KundaMā. 1. 26(6)

अन्धकारसंपर्क (andhakāra-samparka) *m.* connection or contact with darkness प्रधानदन्ती ... अनवबुध्यमानः ... अन्धकारसंपर्कादध्वन्यतर्ज्यमाणगतिः ... महत्कान्तारं प्रविष्टः TilaMañ. 184. 8.

अन्धकारसंपादन (andhakāra-sampādana) *n.* obtainment, i.e. appearance of darkness सूर्यास्तेन त्वन्धकारसंपादनेन कृष्णाभिसारिकायास्तस्या अभिसरणे सौकर्यमात्रं संपादितम् AlaṅkāMañ. 161. 2.

अन्धकारसंबन्ध (andhakāra-sambandha) *m.* connection with spiritual darkness, i.e. ignorance कस्यचिदासन्नभव्यस्य ... विधूतैतत्प्रतिबन्धकान्धकारसंबन्धस्य ... यदा जीवादिषु पदार्थेषु ... श्रद्धानं भवति YaśasCam. ii. 322. 7.

अन्धकारसंभव (andhakāra-sambhava) *m.* occurrence of darkness, i.e. blindness आलोके सत्युलूकादीनामन्धकारसंभवात् ŚrutaPra. iB. 11. 25 (*on* i. 1. 1)

अन्धकारसहोदर (andhakāra-sahodara) *m.* co-uterine, i.e. equal to darkness छादयन्तो रजोभिर्द्यामन्धकारसहोदरैः। ... अग्रसैन्यैरग्रसैन्या अमिलन् TriṣaŚaPuC. i. 5. 426.

अन्धकारसिन्धुर (andhakāra-sindhura) *m.* elephant in the form of darkness अयमन्धकारसिन्धुरभाराक्रान्तावनीभराक्रान्तः। ... कूर्मः संध्यास्रमुद्वमति ĀryāSaŚa. 65.

अन्धकारसुभट (andhakāra-subhaṭa) *m.* great warrior in the form of darkness अन्धकारसुभटैरुपरुद्धा। ... ऐक्ष्यत संध्या Acyutarā. 8. 11.

अन्धकारस्थ (andhakāra-stha) *adj.* (used as noun) (object) existing in darkness प्रकाशस्थेन चक्षुषान्धकारस्थस्याग्रहणात् TattvCin. i. 720. 4.

अन्धकारस्थघटवत् (andhakārasthaghaṭa-vat) *adv.* like a pot existing in darkness इन्द्रियालोकादिप्रत्यासन्नं महदवयविवायूपनीतसुरभिशीतोष्मचक्षुरादिकं साक्षात्कारकारणकिंचित्समवधानशून्यम् अप्रत्यक्षत्वादन्धकारस्थघटवत् TattvCin. i. 723. 12; न च गकारादेर्विना व्यञ्जकमननुभवेऽन्धकारस्थघटवत् संदेहापत्तिः VaiyāBhū. 256. 24 (*on* 68)

अन्धकारस्थप्रमातृविषय (andhakārasthapramātṛ-viṣaya) *adj.* referring to the knower staying in darkness अन्धविषयः अन्धकारस्थप्रमातृविषयः पुनः योऽन्यो व्यवहारः PratyabhiVi. i. 402. 9 (*on* i. 8. 1)

अन्धकारस्थल (andhakāra-sthala) *n.* place full of darkness अन्धकारस्थले घटानुपलम्भवत् VedāntPari. 229. 8.

अन्धकारस्थायिन् (andhakāra-sthāyin) *m.* one who stays in darkness यथा प्रकाशस्थितमन्धकारस्थायीक्षतेऽसौ न तथा तमःस्थम् Viṣāpahā. 21.

अन्धकारस्थिति (andhakāra-sthiti) *f.* existence of darkness ऊष्मोपलम्भयोग्यरश्मिसद्भावे सत्यप्यन्धकारस्थितिरुपपद्यते ŚrutaPra. ii. 609. 23 (*on* iv. 2. 17)

अन्धकारस्वरूपिणी (andhakāra-svarūpiṇī) *adj.* (*f.*) having the form of darkness महाकाली स्वयं मूर्तिरन्धकारस्वरूपिणी। एका बभूव BhaviP. 567A. 24 (iv. 12. 64)

अन्धकारहर (andhakāra-hara) *adj.* [*f.*-ā] **A** dispelling or removing darkness अन्धकारहरं वज्रं विज्ञेयम् YuktiKa. 100. 9; **B** removing, i.e. piercing through darkness नक्तंचरजनस्य दृष्टिः तिमिरहरा अन्धकारहरा भवति TātpaVṛ. 86. 17 (*on* 1. 67)

अन्धकारहस्त (andhakāra-hasta) *m.* hand, i.e. column or staff of (smoke of) darkness (ज्योत्स्नावती नगरी) यस्यां सलीलमसितागुरुधूपधूमदण्डागवाक्षविवरोदरतः प्रसस्रुः। आसन्नचन्द्रकरभङ्गभियान्धकारहस्ता इव स्फुरितदीर्घशिखाङ्गुलीकाः HarVi. 1. 17 (comm. तिमिरस्य धूमदण्डाः)

अन्धकारहेतु (andhakāra-hetu) *m.* cause of darkness कः कालो विदितः इहान्धकारहेतुः SūktiMu. 98. 16.

अन्धकारांशुक (andhakārāṁśuka) *n.* garment in the form of darkness वासरश्रीः ...। स्वतनुम् ... संवृणोतीव साक्षादसितजलदनीलेनान्धकारांशुकेन SubhaDha. 1. 20.

अन्धकाराकुल (andhakārākula) *adj.* (place) filled or covered with darkness (पुमान् संग्रहणे ग्राह्यः) अदेशे निर्जने जनताकीर्णे वान्धकाराकुले अकाले संलापनं करोति। परभार्यया Mitā. 311. 1 (*on* 2. 284)

अन्धकाराकृति (andhakārākṛti) *f.* dark form, i.e. mass of darkness (हि)मकरपराभवदर्शनप्रविष्टा इवान्धकाराकृतयो ननृतुर्नतभ्रुवां भ्रुवः AvantiKa. 33.7.

अन्धकाराकृति (andhakārākṛti) *adj.* having dark form, i.e. very black (हि)मकरपराभवदर्शनप्रविष्टा इवान्धकाराकृतयो ननृतुर्नतभ्रुवां भ्रुवः AvantiKa. 33.7.

अन्धकाराक्रान्त (andhakārākrānta) *adj.* filled or covered with darkness तमसावृतत्वादिति अन्धकाराक्रान्तस्य श्वभ्रादेः Pradī. iv. 20B. 14 (*on* iv. 1. 3); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iv. 1. 3 (267. 24)

अन्धकारागम (andhakārāgama) *m.* appearance, i.e. overspreading of darkness पोतो दुस्तरवारिराशितरणे दीपोऽन्धकारागमे निर्वाते व्यजनम् ...। इत्थं तद्भुवि नास्ति यस्य विधिना नोपायचिन्ता कृता मन्ये दुर्जनचित्तवृत्तिहरणे धातापि भग्नोद्यमः Hitopa. 2. 151; SubhāRaK. 38. 4.

अन्धकारागमन (andhakārāgamana) *n.* appearance, i.e. overspreading of darkness उत्कण्ठैव प्रियाभिसरणे पुष्कलं कारणं नान्धकारागमनमपेक्षते Kuval. 118 (9)

अन्धकाराङ्कुर (andhakārāṅkura) *m.* sprout in the form of darkness अन्धकाराङ्कुरो जज्ञे ववृधे चाविलम्बितम् PadyaVe. 562.

अन्धकाराञ्जन (andhakārāñjana) *n.* collyrium in the form of darkness इन्दुमहोभिः ...। सिषेत्त सोच्छ्वासमुखी शतक्रतोर्दिगन्धकराञ्जनदिग्धमम्बरम् RāmC. 18. 25.

अन्धकाराति (andhakārāti) *m.* Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) अन्धकारातिः ... महाकालाभिधानः स्वयं निवसति Kād. 53. 18; अन्धकारातिमभ्यर्च्य ... यस्तेऽनुयाता ... स ते भर्तेति DaśKuC. App. 151.1 [DvyakṣaNā. 2. 83]

अन्धकारातिकंधरा (andhakārāti-kandharā) *f.* neck of Lord Śiva अन्धकारातिकंधराकान्तिकालीभिः ... निम्नगाभिसारिकाभिर्गाढमुपगूढम् ... अम्भोनिधिमपश्यम् TilaMañ. 120. 14.

अन्धकारातिगहन (andhakārāti-gahana) *n.* forest of Lord Śiva अन्धकारातिगहनमेतत्प्रविश्य यस्तेऽनुयाता ... स ते भर्ता DaśKuC. App. 151.2.

अन्धकारातिदीधिति (andhakārāti-dīdhiti) *f.* the word *andhakārātidīdhiti* (splendour of Lord Śiva) श्लोकोत्तीर्णाः शब्दाः। ... अन्धकारातिदीधितिः KāvyKaVṛ. 68. 35 (3. 3)

अन्धकारातिरोचिष्णु (andhakārāti-rociṣṇu) *adj.* (used as noun) the word *andhakārātirociṣṇu* (shining like Lord Śiva) सदृग्गुणशब्दा यथा ... अन्धकारातिरोचिष्णुर्बिभ्रत्कुवलयस्थितिम्। इति श्यामवर्णः KāvyaKaVṛ.63.35 (3.2)

[1]**अन्धकारातिविघातहेतु** (andhakārātivighāta-hetu) *m.* cause of total destruction of darkness, i.e. the Moon etc. (नगर्ययोध्यासमहास्तिनाख्यया) अनन्यसाधारणरूपकान्तिषु स्मरोऽन्धकारातिविघातहेतुषु। धनुः समारोप्य गृहीतरोपणः पुरि भ्रमन्यत्र करोत्युपप्लवम् RāghPāṇ. (Dha.) 1. 39 (comm. अन्धकारस्यात्यन्तविघातकारणेषु चन्द्रादिषु सत्सु)

[2]**अन्धकारातिविघातहेतु** (andhakārātivighāta-hetu) *m.* cause of interruption in, i.e. deviation (from the penance) of Śiva, i.e. woman, RāghPāṇ. (Dhā.) 1. 39 (comm. अन्धकस्यारातेर्विघातस्य तपश्चर्यातश्च्यवनस्य हेतुषु ... कामिनीषु)

अन्धकारातिसुत (andhakārāti-suta) *m.* son of Lord Śiva, i.e. Kārttikeya अन्धकारातिसुतस्य ... सर्वम् ... गीर्वाणवृन्दं वचसा ननन्द KumāSaṁ. 13.17.

अन्धकारादर्शन (andhakārādarśana) *n.* non-perception of darkness प्रदीपकिरणानां मेलनेऽपि न विरलसंयोगः। मध्येऽन्धकारादर्शनात् ŚivārkaMaDī. ii. 182. 3 (*on* ii. 4. 15)

अन्धकारादि (andhakārādi) *adj.* **i** darkness etc. अकामेन चान्धकारादौ गौरित्येवमजानतो मृगव्याद्यधिकृतस्यास्त्येवं वधप्रसङ्गः BālaKrī. ii. 150. 18 (*on* 3. 262 (?268)); अन्धकारादिषु संभवात्प्रयोगसांकर्यम् JayaMa. 98. 23 (*on* 2. 2); बाह्यस्यान्धकारादेरिवान्तस्य किल्बिषादेरप्यहंकारनिवर्त्यत्वाभावात् ŚatDū. 126. 10; 139. 5; अन्धकारादौ च यथासुखमुखत्वविधानेऽपि स्वच्छायायामवमेहनस्यासंभवात् VīraMi. (Āhnika.) 36. 13; 390. 3; **ii** darkness as one of the substances etc. अनुपपत्तेर्न नियम इति चेत् - मैवं भाषिष्ठाः। सप्तमतया प्रमितेऽन्धकारादौ भावत्वस्य भावतया प्रमिते शक्तिदृश्यादौ सप्तमत्वस्य च निषेधात् SarvaDaSaṁ. 10. 45; 10. 144.

अन्धकारादिक (andhakārādi-ka) *adj.* darkness etc. अन्धकारादिकानां च घोराणां नाशकारकः। दिवि सूर्यः PadmP. ii. 39. 4.

अन्धकारादिदोष (andhakārādi-doṣa) *m.* defect such as darkness यत्रापि चान्धकारादिदोषात्क्रमविनिश्चयः। तत्रापि ... नैव संभूयमानता BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 819.

अन्धकारादिनिवर्तन (andhakārādi-nivartana) *n.* act of removing darkness etc. अङ्गणारोपितदीपः बाह्याभ्यन्तरवस्तुजातं प्रकाशयन् तत्रत्यलोकानामन्धकारादिनिवर्तनपूर्वकमभीष्टव्यवहारहेतुतया सर्वान् श्लाघयति LalitāTriBh. 325. 2 (*on* 41)

अन्धकारादिरूप (andhakārādi-rūpa) *adj.* of the form of darkness etc. प्रारब्धं कर्म सुखदुःखहेतून् कांश्चिद्विषयांश्चन्द्रोदयान्धकारादिरूपान्स्वयमेव संपादयति JīvanVi. 22. 9.

अन्धकारादिवत् (andhakārādi-vat) *adv.* like darkness etc. भावरूपाज्ञानमन्धकारादिवत् सर्वलोकप्रत्यक्षसिद्धम् NyāyPari. 179. 13.

अन्धकारादिवश (andhakārādi-vaśa) *m.* [Abl.] on account of darkness etc. दूरान्धकारादिवशादसाधारणधर्मावमर्शरहितः प्रत्ययः अनिश्चयात्मकत्वात् PramāMī. 5. 14 (*on* i. 1. 6)

अन्धकाराद्यनुभूत (andhakārādy-anubhūta) *adj.* experienced or known in darkness etc. वैशद्यमन्तरेणाप्यन्धकाराद्यनुभूतवस्तुमात्रादिषु स्मृतिदर्शनात् ŚatDū. 113. 25.

अन्धकाराद्यावृत (andhakārādy-āvṛta) *adj.* covered with darkness etc. पाणयो ध्मायन्तेऽस्मिन्निति पाणिंधमोऽध्वा। अन्धकाराद्यावृत इत्यर्थः SiddhāKau. 494B. 19 (*on* ii. 2. 37)

अन्धकारानिवर्तकप्रभा (andhakārānivartaka-prabhā) *f.* light which does not remove darkness घटादावन्धकारानिवर्तकप्रभाया इवाज्ञानविरोधिज्ञानस्यानुभवात् Nyāyāmṛ. 62B. 5.

अन्धकारानुत्पन्नत्व (andhakārānutpanna-tva) *n.* the state of not being produced in darkness द्वितीयादिप्रभायाः अन्धकारानुत्पन्नत्वेन प्रथमपदं व्यर्थम् Nyāyāmṛ. 325A. 6.

अन्धकारान्तर (andhakārāntara) *n.* variety of darkness अन्धकारान्तरे कर्णपूरा? वरदुरोदरा: ParaNā. 3745.

अन्धकारान्तरित (andhakārāntarita) *adj.* (used as noun) (that) which is covered with darkness योजनशतव्यवहितमन्धकारान्तरितं वा नास्मदादिलोचनगोचरतामुपयाति NyāyMañ. i. 96. 13.

अन्धकारान्तर्भुवन (andhakārāntarbhuvana) *n.* dark inner world विचक्षणः ... प्रविशेदन्धकारान्तर्भुवनम् MālinīT. 22. 9.

अन्धकारान्धपटावृत (andhakārāndhapaṭāvṛta) *adj.* covered by black blind fold, i.e. black dark cloth अन्धकारान्धपटावृतो जनो विचित्रचित्रं न विलोकितुं क्षमः SubhāRaSaṁ. 136 (F. N. कृष्णपटावृत)

अन्धकारापदेशतस् (andhakārāpadeśa-tas) *adv.* on the guise or pretext of darkness स्वप्नमये ...। पातकेनैव संरुद्धानन्धकारापदेशतः। ... दर्शयामास नरकान्स सुरः PariPar. 6. 111.

अन्धकारापनय (andhakārāpanaya) *m.* removal of darkness न हि प्रदीपेनान्धकारापनये कृते घटः कृतो भवति BrahmSūBh. (Bhā.) 83.19 (*on* i. 4.21)

अन्धकारापनुत्ति (andhakārāpnutti) *f.* removal of darkness (by carving the eye of idol) किं सृजेन्नयनोन्मेषमन्धकारानुप(?पनु)त्तये MānSā. 70. 4.

अन्धकारापनोदकृत् (andhakārāpanodakṛt) *adj.* who dispels or removes darkness काश्यपस्य मुनेरासीदात्मजो भानुमान् रविव्वि (Read विः। वि)श्वेशान्छ- (Read विश्वेशामेव) लोकानामन्धकारापनोदकृत् EI. iii. 80. 5.

अन्धकारापितत्व (andhakārāpita-tva) *n.* the state of being darkened, DBHS.

अन्धकाराभाव (andhakārābhāva) *m.* absence of darkness महानसम् ... स्यात् ... दर्शनीयं चान्धकार(?रा)भावात् JayaMa. 236. 5 (*on* 4. 1)

अन्धकाराम्बर (andhakārāmbara) *n.* **A** sky full of darkness अन्धकाराम्बरोन्मुक्ता विरेजुरमला दिशः। भूपतेः ... कान्ता इव YogVā. iii. 48. 45; **B** dark garment, YogVā. iii. 48. 45 (comm. अन्धकारलक्षणेनाम्बरेण वस्त्रेण)

अन्धकाराय (andhakārāya-) *denom.* to become or to function as darkness अङ्घ्रिणाक्रान्तवान्सो चेदत्युग्रां त्वमपस्मृतिम्। तयाक्रान्तमिदं कृत्स्नमन्धकारायते जगत् SkandP. i(3B). 16. 12.

अन्धकारायित (andhakārāyita) *adj.* which has become darkness जातं वाथ जगत्त्रयं मम हृतस्यैवान्धकारायितम् BhartṛNi. 2. 4.

अन्धकारार्णव (andharkārārṇava) *m.* ocean in the form of darkness (existing during universal dissolution) ब्रह्मा ... वायुर्भूत्वा तदाचरत्। अन्धकारार्णवे तस्मिन्नष्टे स्थावरजंगमे BrahmāṇḍP. i. 7. 2.

अन्धकारार्पिता (andhakārārpitā) *adj.* (*f.*) given to darkness, i.e. darkened या च ता लोके लोकान्तरिका अन्धकारा अन्धकारार्पिता तमिस्रा ... तेनावभासेन स्फुटा अभुन्सुः MaVastuAva. i. 41. 5; ii. 162. 9; iii. 334. 7.

अन्धकारावतार (andhakārāvatāra) *m.* advent of darkness बाणोऽपि ... खण्डपरशुकण्ठकाले कवलयति बाले ज्योतिःशेषं सांध्यमन्धकारावतारे ... निवासस्थानमगात् HarṣaC. 125. 12.

अन्धकाराविलतस् (andhakārāvila-tas) *adv.* from that which is obscure due to darkness बिलतस्तस्मान्निर्गत्य तेऽन्धकाराविलतः। ... गङ्गां तेरुः YudhiVi. 1. 37.

अन्धकारावृत (andhakārāvṛta) *adj.* **A** covered with or enveloped in darkness अन्धकारीकृते(v.l. अन्धकारावृते) लोके शरीभूते महीतले। दिशः सर्वा महाराज तावकाः प्राद्रवन्भयात् MahāBhā. ix. App. I. 1 (83); जगत्त्रयम्। अन्धकारावृतमभूत् BrahmāṇḍP. ii. 40. 11; **B** (*fig.*) full of darkness आशापिशाची ... सर्वग्रासमियं ग्रसिष्यति महालोभान्धकारावृतम् PraboCan. 4. 21.

अन्धकारावृतत्व (andhakārāvṛta-tva) *n.* the state of being covered with darkness सतामपि हि भावानाम् ... अनुपलब्धिः ...। अन्धकारावृतत्वात्, यथा अन्धकाराक्रान्तस्य घटादेः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iv. 1. 3 (267. 24)

अन्धकारावृतवत् (andhakārāvṛta-vat) *adv.* like that which is covered with darkness अन्धकारावृतवत् ... अप्रकाशेन साक्षिवेद्यतायोगात् Nyāyāmṛ. 367A. 7; AdvaiSi. 590. 31.

अन्धकारावृत्ति (andhakārāvṛtti) *f.* **A** concealment of (physical) darkness लोकालोकाचल इव प्रकाशान्धकारावृत्तिमन्थरितमनःप्रसरे ... मयि सति ... मदभिमतसाधुकारवादेनेव ध्वनितं शङ्खेन YaśasCam. ii. 79. 1 (comm. तमः ... आवृत्तिरावरणम्); **B** concealment of mental darkness, YāśasCam. ii. 79. 1. (वैराग्योद्वेगद्वयसहिते इत्यर्थः)

अन्धकाराव्यवहितोत्पत्तिकत्व (andhakārāvyavahitotpattika-tva) *n.* the state of having originated at the same time as that of darkness अन्धकाराव्यवहितोत्पत्तिकत्त्वं विशेषणम् AdvaiSi. 565. 13.

अन्धकारि (andhakāri) *m.* **1A** Lord Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) प्रपेदे ...। पुलोमपुत्रीदयितोऽन्धकारिं पत्रीव तृष्णातुरितः पयोदम् KumāSaṁ. 12. 1; नृसिंहमूर्तेः पूजां विधत्ते त्रिपुरान्धकारिः MatsyaP. 179. 90; आदध्यादन्धकारे रतिमतिशयिनीमावहन्वीक्षणानाम् SūryaŚ. 25; VyaktiVi. 54. 27; हसता किंचित्तस्थे तत्रान्धकारिणा Kirātā. 15. 29 (comm. हरेण); SaraKaṇṭhā. 326. 3; दर्पसारः ... समाराधयन्नन्धकारिमध्यास्ते शैलं कालम् AvantiKa. 209. 20; अखण्डितप्रभावोऽथ प्रदोषेणान्धकारिणा। तस्याश्रित्ते स्थितः शंभुरुदयाद्रौ च चन्द्रमाः NalaCam. 2. 31; जालंधरमिति स्थानमन्धकारेस्त्वया श्रुतम् SkandP. i (3B). 2. 63; ददौ च तस्मै वरदोऽन्धकारिः वरत्रयम् SkandP. vii (1). 290. 36; SaurP. 47. 74; केयं मूर्ध्न्यन्धकारे तिमिरमिह कुतः सुभ्रु कान्तेन्दुयुक्ते SaraKaṇṭhā. 297. 5; किमेतदन्धकारिमाराधयन्त्याः संवृत्तमत्राद्य मे UdaySuKa. 105. 10; अन्धकारिं तमपश्यदन्तकानलः SaurP. 57. 22; अन्धकारिणा तेन जगदेतत् प्रकाश्यते Candrā. 5. 75; त्रिशूललीलायितमन्धकारेर्ध्यायत्सु चक्राक्रमणं मुरारेः TripuḌi. 1. 8; ज्योतिः किमन्धकारे यदन्धकारेरनुस्मरणम् KṛṣṇaKa. 2. 80; अन्धकारे। धृतं त्वया विश्वम् ĪśvaS. 4; सर्वागमान्तप्रमितान्धकारे ... मयि ... प्रसीद RasiRañ. 59; शिश्ये शौरिः पयोधौ तुहिनगिरिदरीष्वन्धकारिर्निलिल्ये KaṁVa. 1. 31; **1B** i epithet of Śiva (*lit.* enemy of the demon Andhaka) अन्धकारिर्मखद्वेषी ...। एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम्। ... विभुः LiṅgaP. i. 98. 125; ŚivaP. iv. 35. 99 (393A. 8); SaurP. 41. 110 [comm. *on* AbhidhāCin. 200 gives *andhakāri* as the synonym of the following words : *kāmadhvaṁsin, gajāsuradveṣin, tripurāntaka, dakṣādhvaradhvaṁsaka, pūṣadantahara* and *yamajit*]; **2** enemy in the form of the demon Andhaka नतोऽस्मि ... नीलकण्ठम् ... अन्धकारिनिषूदनम् VarāP. 144. 21.

अन्धकारिक (andhakāri-ka) *m.* name of a war between gods and demons having demon Andhaka as enemy अथ दैत्याः सुराश्चैव राक्षसास्त्वन्धकारिके। (संग्रामे) जिता देवमनुष्यैः BrahmāṇḍP. ii. 72. 82.

अन्धकारिका (andha-kārikā) *f.* outer wall surrounding the inner adytum or chamber ब्रह्मकोष्ठगतो गर्भः शेषं भित्त्यन्धकारिका SamrāSū. 55. 17; 55. 49; जठरं बाह्यसीमा च भित्तयो ह्यन्धकारिकाः SamarāSū. 55. 24; ii. 100. 20 (57); गर्भपादेन भित्तिः स्यात् तद्वदेवान्धकारिका SamarāSū. 56. 129; 56. 141; 56.280: सपादपादिका ...। बाह्यभित्तिश्च तद्वत्स्यात् तद्वद्याप्यन्धकारिका SamarāSū. 56. 149; 56. 245; 57. 18; 57. 177; ii. 77. 9 (57); 60. 12; स्याद्गर्भभित्तिर्भागेन भागेनैवान्धकारिकाः SamarāSū. 56. 270; अन्तराले तु सर्वत्र विदध्यादन्धकारिकाम् SamaraSū. ii. 92. 8 (57); ii. 111. 1 (57)

अन्धकारित (andhakār-ita) *adj.* [*f.*-ā] [P. v. 2. 36; enumerated in the *tārakādigaṇa*, GaṇPā. 101. 49; GaṇRa. 7. 389 (414); AltGr. II. 2. 324] **1A** made dark, darkened एलालतावनेन मदगन्धिनान्धकारिता ... विन्ध्याटवी नाम Kād. 19. 12; 22. 13; अतिबहरजः संभा(रस?रा)न्धकारितम् ... गणतलमनुकरोति स्म मूलरसातलस्य AvantiKa. 103. 2; 25. 13; दिशोऽन्धकारिताः सर्वा जीमूतपटलैः PadmP. (Ra.) 11. 360; 35. 38; अस्त्रं तामसमक्षिपत्। तेनान्धकारितं सैन्यं सर्वं जनकजन्मनः PadmP. (Ra.) 60. 100; 105. 14; (सेनापतिः) करिघटाभिरन्धकारितैराज्ञाकृष्टानां दुष्टसामन्तानामनीकैरापूर्यमाणकटकविनिवेशः काञ्चिद्देशमविशत् TilaMañ. 82. 11; अस्ति ... स्निग्धहरिताभिः सर्वत एवान्धकारितो वनलेखाभिरनुमेखलम् ... एकशृङ्गो नाम शिखरी TilaMañ. 202. 11; निर्मितार्ककिरणप्रतिबन्धैरन्धकारितमहीन्द्रसहस्रैः। तत्फणामणिगणैः कृतदीपालोकमोक इव पुष्करमासीत् Surath. 11. 22; बहुलधूलीभिरन्धकारितमम्बरम् PārśvC. 6. 1093; *(fig.)* made dark, darkened द्युलोकः ...। विगमात् पुण्यदीपस्य समन्तादन्धकारितः MahāP. 6. 12; अहम् ... सर्वतश्चान्धकारिते जगति ... निस्सङ्गभावमव्रजम् UdaySuKa. 70. 28; **1B** *(fig.)* **i** made gloomy, i.e. depressed मलयवती ...। मुमोहापूर्वशोकाग्निधूमेनेवान्धकारिता BṛKathāMañ. ix. 2. 921; बहिरन्तश्च सा दुःखेनान्धकारिता KarthāSaSāg. xii. 26. 12; पूष्णि चास्तं गते कर्णे नितरामन्धकारिताः। कौरवाः शिबिरं जग्मुः PāṇḍaC. 13. 769; **ii** made gloomy, i.e. not able to grasp anything तद्विच्छेदरुजान्धकारितमिदं दग्धं दिनं कल्पितम् KāvyPra. 275. 5 (comm. विषयाग्राहकम्); **1C** blackened, i.e. pale अस्या मुखमन्धकारितमभूत्रिःश्वासवातोर्मिभिः SaduktiKa. 87. 33; **2** *(fig.)* made blind, blinded प्रविविशुस्ते ... नराः। बद्धनेत्रपटाः मिथ्या मोहेनेवान्धकारिताः NarmaMā. 3. 46.

अन्धकारितकानन (andhakārita-kānana) *adj.* which has darkened the forest अन्धकारितकाननम् ... शबरसैन्यमद्राक्षम् Kād. 29. 17.

अन्धकारितदशाश (andhakārita-daśāśa) *adj.* which has darkened ten quarters अन्धकारितदशाशैः केशपाशैर्दिवापि प्रियजनाभिसरणाय प्रदोषमिव सूत्रयन्तीभिः ... विलासिनीभिः समाकुलम् ... तिलकमञ्जरीमन्दिरमपश्यम् TilaMañ. 371. 8.

अन्धकारितदिङ्मुख (andhakārita-diṅmukha) *adj.* which has darkened quarters म्लेच्छमेघे स्थिते तस्मिन्नन्धकारितदिङ्मुखे। विप्रा देशान्तरं जग्मुः RājTa. (Prā.) 889.

अन्धकारितदिङ्मुख (andhakārita-diṅmukha) *n.* quarter which has been darkened चन्द्रापीडः ... कुञ्जरघटाभिरन्धकारितदिङ्मुखतया जलधरदिवसायमानम् ... राजद्वारमासाद्य तुरंगमादवततार Kād. 86.16.

अन्धकारितनय (andhakārita-naya) *adj.* who has darkened, i.e. violated the law अन्धकारितनयो न योऽभवत्। ... तस्य तत्र वदतो वचस्तदा निर्गता HarVi. 14. 2 (comm. अन्धकारितो मलिनितो नयो येन)

अन्धकारितनय (andhakāri-tanaya) *m.* son of Lord Śiva अन्धकारितनयो न योऽभवत्। ... तस्य तत्र वदतो वचस्तदा निर्गता HarVi. 14. 2 (comm. अन्धकारेः शंकरस्य तनयः)

अन्धकारितनिष्कुटा (andhakārita-niṣkuṭā) *adj. (f.)* pleasure garden of which is darkened मदमुखरमधुकरपटलान्धकारितनिष्कुटा ... उज्ञयिनी नाम नगरी Kād. 50. 15.

अन्धकारितपुरोभागा (andhakārita-purobhāgā) *adj. (f.)* whose front portion is darkened तमालतरुभिरन्धकारितपुरोभागाम्। ... गुहामद्राक्षीत् Kād.133.6.

अन्धकारितमुख (andhakārita-mukha) *adj.* whose mouth, i.e. opening has been darkened परिमलावकृष्टमधुरकुलान्धकारितमुखैः ... स्नानकलशैरुपशोभितां स्नानभूमिमगच्छत् Kād. 15. 15.

अन्धकारितललाटाष्टापदा (andhakārita-lalāṭāṣṭāpadā) *adj. (f.)* which has darkened the chessboard in the form of the forehead स मुनिः ... अन्धकारितललाटाष्टापदाम् ... भृकुटिमाबध्नन् HarṣaC. 15. 2.

अन्धकारितशाखान्तर (andhakārita-śākhāntara) *adj.* which has darkened the intermediate space between the branches अहम् ... दिवाप्यन्धकारितशाखान्तरस्य ... तमालविटपिनो मूलदेशमविशम् Kād. 34. 18.

अन्धकारिता (andhakāri-tā) *f.* the state of being dark, darkness सुरेन्द्रेण ... अन्धकारिता चक्रे ककुभां नभसा समम् PadmP. (Ra.) 12. 328; तमोघने वेश्मनि तिष्ठतोऽनिशं व्रजत्यशेषं जगदन्धकारिताम् HarVi. 12. 28; मणिदीपमिवेशं तमन्तरेणान्धकारिताम्। बिभेमि RājTa. (Ka.) 3. 298; *(fig.)* the state of being dark, darkness दिशः प्राक्प्रभवश्चक्रे क्रोधधूमोऽन्धकारिताम् Kapphiṇā. 16. 108.

अन्धकारिताग्रिमभूमि (andhakāritāgrimabhūmi) *adj.* who has darknened the ground in front (हरिवाहनः) सः ... बालजलधरव्यूहेनान्धकारिताग्रिमभूमिरग्रेसरेण सरयूतटासङ्गि मत्तकोकिलं नाम बाह्योद्यानमगच्छत् TilaMañ. 105. 14.

अन्धकारितानन (andhakāritānana) *adj.* whose face is blackened, i.e. pale युगपच्छोकामर्षाभ्यामन्धकारिताननः ... शुकनासोऽब्रवीत् Kād. 286. 19.

अन्धकारिताष्टदिगन्तराल (andhakāritāṣṭadigantarāla) *n.* intermediate space of eight quarters which is darkened नरपतिकुमारः ...। जलधारासारमन्धकारिताष्टदिगन्तरालसूत्रिताकालप्रदोषम् ... शरच्छेदैः ... स्नायुग्रन्थिष्वसंख्यमसृजत् TilaMañ. 90.13.

अन्धकारिताष्टदिङ्मुख (andhakāritāṣṭadiṅmukha) *n.* eight quarters which have been darkened उद्दण्डमायूरातपत्रसहस्रान्धकारिताष्टदिङ्मुखतया ... जलधरवृन्दम् ... इव ... अश्वसैन्यमपश्यत् Kād. 81. 18.

अन्धकारिन् (andha-kārin) *adj.* [*f.*–iṇī] **1Ai** full of darkness, dark व्याघ्रकेतुः ... अन्धकारिणीमकारणभुवा भ्रुकुटिभङ्गेन त्रिशाखेन त्रियामामिव साहससहचारिणीं ललाटस्थलीं सदा समुद्वहन्तम् ... शबरयुवानमादायाजगाम HarṣaC. 309. 8 (comm. कृष्णाम्); अन्धकारिणि वनाभ्यर्णे किमुद्भ्राम्यति GītGo. vii. 13. 3; **1Aii** which causes darkness उल्लङ्घन्तेऽतितुङ्गेषु पादपेष्वन्धकारिषु PadmP. (Ra.) 26. 89; (used as noun) (one) who causes darkness विपाटैः पाटयामासुरदृश्यैरन्धकारिणः BrahmāṇḍP. iii. 25. 62; **1B** blackened, i.e. pale ते प्रापुरीर्ष्यापदमन्धकारि वक्त्रं शशाङ्कोपममीक्षमाणाः। ... मोहमूर्छाम् DarpDa. 7. 60; **2** causing blindness अखण्डितप्रभावोऽथ प्रदोषेणान्धकारिणा। तस्याश्चित्ते स्थितः शंभुरुदयाद्रौ च चन्द्रमाः NalaCam. 2. 31 (comm. अन्धत्वविधायिना अन्धकारयुक्तेन); *(fig.)* blinding काममन्धकारिणी प्रेमबन्धकन्दली या खलु विस्पष्टमपि नानुसंधापयति VidaMā. 5. 47 (1)

अन्धकारिलीलाद्रि (andhakāri-līlādri) *m.* pleasure-mounta in of Lord Śiva सोऽयं ददर्श दशकंधरमन्धकारिलीलाद्रितोलनपरीक्षितबाहुवीर्यम् RāmāCam.5.43.

अन्धकारी (andha-kārī) *f.* one of the seven defects in mercury which blackens the skin पर्पटी ...। अन्धकारी तथा ध्वाङ्क्षी विज्ञेयाः सप्त कञ्चुकाः RasRaSa. 11. 18.

अन्धकारीकृत (andhakārī-kṛta) *adj.* **i** made or rendered dark अन्धकारीकृते लोके द्रोणशैनेययोः शरैः MahāBhā. vii. 522*; न स्म किंचिद्व्यदृश्यत। अन्ध(?न्ध)कारीकृते लोके शरभूते महीतले MahāBhā. vii. App. I. 43 (100); ix. App. I. 1 (83); अन्धकारीकृते लोके ... न रुद्रः प्रत्यदृश्यत HariVaṁ. 112. 28; अन्धकारीकृते लोके वर्षद्भिरनिशं घनैः ViṣṇuP. v. 11. 9; लोकेन्धकारीकृते(।)व्यक्तिम् ... यान्ति जयिनो यामास्त्रियामास्विव EI. xiv. 117. 14; **ii** made or rendered dark (during the universal dissolution) अन्धकारीकृते लोके नष्टे स्थावरजङ्गमे। वर्षन्ति ते महामेघाः ViṣṇuP. vi. 3. 40; BrahmP. 231. 40.

अन्धकारीकृतदिश् (andhakārīkṛta-diś) *adj.* which has made or rendered the quarters dark अन्धकारीकृतदिशामम्भोदानामभावतः। वर्षाकालः समजनि TriṣaŚaPuC. iii. 1. 21.

अन्धकारीकृतव्योमन् (andhakārīkṛta-vyoman) *adj.* who has made the sky dark अन्धकारीकृतव्योमा बाणवर्षेण रावणः। रामारूढं तिरोधत्ते शताङ्गम् AnarghRā. 6. 61.

अन्धकारीकृताकाश (andhakārīkṛtākāśa) *adj.* which has made the sky dark संप्रहारो महान् जातस्तयोः ...। अन्धकारीकृताकाशश्चिरमप्राप्तयोः श्रमम् PadmP. (Ra.) 47. 106.

अन्धकारीकृतानन (andhakārīkṛtānana) *adj.* whose face is darkened ततो नभश्चरा ऊचुरन्धकारीकृताननाः PadmP.(Ra.)28.140.

अन्धकारीकृताम्बर (andhakārīkṛtāmbara) *adj.* which has made the sky dark तामसबाणौघैरन्धकारीकृताम्बरैः। लक्ष्मीधरकुमारेण छादितो राक्षसाधिपः PadmP. (Ra.) 74. 107.

अन्धकारीभू (andhakārī-bhū-) I.P. **1** *(fig.)* to become gloomy, i.e. erroneous or invalid कुपितस्य हि प्रथममन्धकारीभवति विद्या HarṣaC. 20.1;

2 to become dark, i.e. threatening कुपितस्य ... अन्धकारीभवति ... भ्रूकुटिः HarṣaC. 20. 1.

अन्धकारीभूत (andhakārī-bhūta) *adj*. **A** which has become dark मम ... अस्तमिते महति तेजस्यन्धकारीभूतदशाशस्य प्रणष्टः प्रज्ञालोकः HarṣaC. 247.4; **B** which has become gloomy, i.e. erroneous or invalid, HarṣaC. 247. 4.

अन्धकारेन्धनाग्नि (andhakārendhanāgni) *adj. (fig.)* having fire which has fuel in the form of darkness यस्मिन् गृहे ... । अन्धकारेन्धनाग्निं च तद् गृहं वसतिस्तव MārkP. 50. 84.

अन्धकारोत्कराम्भस् (andhakārotkarāmbhas) *n. (fig.)* water in the form of the mass of darkness भानौ कुम्भोद्भव इव पिबत्यन्धकारोत्कराम्भः। ... यान्त्यन्तस्थाः कुलशिखरिणो दृष्टिवर्त्म क्रमेण Kapphiṇā. 15. 32; SubhāRaK. 30. 20; SaduktiKa. 161. 30.

अन्धकारोत्पन्नालोक (andhakārotpannāloka) *m*. light produced in darkness अन्धकारोत्पन्नालोके प्रथमक्षणे तमःसत्त्वात् साधनवैकल्यम् LaCandr.781.33.

अन्धकारोदय (andhakārodaya) *m*. appearance, i.e. spreading of darkness भागे द्वितीये तत्रासीदन्धकारोदयः DevīBhāP. viii. 4. 11; निशा का वान्धकारोदये KṛṣṇaKa. 2.60; न भ्रूभङ्गकटाक्षवीक्षणसुखं सान्द्रेऽन्धकारोदये Subhāṣi. 2380; (इन्दुचूडः) स्पृशत्यवयवान्गाढेऽन्धकारोदये ŚṛṅgāTi. (Rā.) 129.

अन्धकारोद्विग्न (andhakārodvigna) *adj*. agitated due to darkness अन्धकारोद्विग्नश्चालोकस्यैव साधकतमत्वं विवक्षति TātpaṬ. (U.) 428. 10 (*on* 5 (10). 55)

अन्धकारोपम (andhakāropama) *adj*. comparable to or resembling with darkness संसाराडम्बरं तावदन्धकारोपमं स्थितम् YogVā. iv. 22. 22.

अन्धकारोपरुद्ध (andhakāroparuddha) *adj. (fig.)* obstructed by darkness (in the form of enemies) तावत्तच्छ[त्]त्रिभङ्गे जगदखिलमरात्यन्धकारोपरुद्धम् EI. vi. 5. 7.

अन्धकारौघ (andhakāraugha) *m*. mass of darkness चौरा इवान्धकारौघे। ... तुतुपुश्चक्रवाडाद्यास्तं श्रुत्वा RājTa. (Śrī.) 3. 58.

अन्धकार्दन (andhakārdana) *m*. Lord Śiva (*lit*. enemy of the demon Andhaka) सोऽन्धकश्चान्धकार्दनम्। ... शिवमीशानमस्तुवत् LiṅgaP. i. 93.19.

अन्धकार्पण्य (andha-kārpaṇya) *n*. compassion for the blind बालवृद्धान्धकार्पण्ये यत्कर्तव्यमवश्यतः। विनियोगं नयेत्सर्वं प्रियोपग्रहपूर्वकम् BhaviP. 33A.3 (i. 12.19)

अन्धकाल (andha-kāla) *m*. a particular hell, pw.; *nt.;* MW.

अन्धकाल (andha-kāla) *m., n.* **1** time of being blind (said of a son by his parents), DBHS; **2** name of a hell, DBHS.

अन्धकास (andhakāsa) *m*. Lord Śiva (*lit*. destroyer of the demon Andhaka) कात्र समानसमानः करोष्यतस्त्यान्धकास मानसमा नः ĪśvaŚ. 93.

अन्धकासुर (andhakāsura) *m*. demon Andhaka who is slain by the Lord Śiva अन्धा(v.l. अन्धका) सुरेणेव शूलानामुपरिगतेन ... अधिष्ठितं कुसुमपुरं नाम नगरम् VāsaDa. 116.1; (दूतम्) लम्भितसत्कारं तमुवाचान्धकासुरः HarVi. 32. 60; स भगवान् स्वयमेवान्धकासुरस्य विनाशकारी त्वां सर्वदा ... पायात् Loc. 96.16 (*on* 2.22); प्राप्तो मन्दरं चान्धकासुरः SaurP. 29.15; दैत्योऽन्धकासुरः। स्ववशं कारयामास त्रैलोक्यम् ŚivaP. iv.13.3(362B.5): भिन्नान्धकासुरमहागहनातपत्र (Read °नातपत्रं)। तद्धे(द्धे)रवं हरवपु(र्)भं(भ)वतः प्रपातुः (Read °तु) EI. xx. 101.2.

अन्धकासुरनिकारविप्लुत (andhakāsuranikāra-vipluta) *adj*. distressed by the defeat handed over by the demon Andhaka तमथान्धकासुरनिकारविप्लुताः ... ऋतवः ... शरणं ययुः HarVi. 6.1 (comm. निकारः परिभवः)

अन्धकासुरपति (andhakāsurapati) *m*. Andhaka who is the lord of demons महेश्वरः ...। येनान्धकासुरपतेरेकस्यार्पयता हृदि। शूलं त्रिजगतोऽप्यस्य हृदयाच्चित्रमुद्धृतम् KathāSaSāg. i.1.19.

अन्धकासुरभिद् (andhakāsura-bhid) *m*. destroyer of the demon Andhaka विहरतीह मधूकवनेऽन्धकासुरभिदा नगजा सह सादरम् Surath. 4.24.

अन्धकासुरभेदिन् (andhakāsura-bhedin) *m*. epithet of Śiva (*lit*. destroyer of the demon Andhaka) नमः ... अन्धकासुरभेदिने। ... नाम्नां शतं महेशस्य SkandP. i (1). 17. 82.

अन्धकासुरमर्दिन् (andhakāsura-mardin) *m*. epithet of Śiva (*lit*. destroyer or slayer of the demon Andhaka) कपर्दिने नमस्तुभ्यमन्धकासुरमर्दिने BrahmāṇḍP. i. 25.12.

अन्धकासुररिपु (andhakāsura-ripu) *m*. epithet of Śiva (*lit*. enemy of the demon Andhaka) अन्धकासुररिपो ... त्वां नतोऽस्मि SkandP. iv.49.51.

अन्धकासुरवध (andhakāsura-vadha) *m*. act of slaying of the demon Andhaka अन्धकासुरवधवृत्तान्ते शंकरकृतकेलीश्वरीप्रादुर्भाववर्णनं नामैकोनपञ्चाशदुत्तरशततमोऽध्यायः SkandP. vi.149.101 (Colophon)

अन्धकासुरसंहारिन् (andhakāsura-saṁhārin) *m*. slayer of the demon Andhaka सेनान्यमिवान्धकरुचिर(कासुर?)संहारिणश्चण्डिकापरिग्रहस्य ... राक्षसं ददर्श (राजा) UdaySuKa. 76.1.

अन्धकासुरहन्तृ (andhakāsura-hantṛ) *m*. epithet of Śiva (*lit*. slayer of the demon Andhaka) नमो भवाय ... अन्धकासुरहन्त्रे ... नमः VāmaP. 47.71.

अन्धकासुरेश (andhakāsureśa) *m*. Andhaka who is the lord of demons हिरण्याक्षः ... अन्धकासुरेशस्य पिता कालान्तकोपमः LiṅgaP. i.94.3.

अन्धकासुहृत् (andhakāsu-hṛt) *m*. name of Śiva (*lit*. who takes away the life-breath of the demon Andhaka) कालासुहृन्मखानङ्गगजपूषान्धकासुहृत्। उमापतिः ParaNā. 159.

अन्धकासुहृद् (andhakāsuhṛd) *m*. name of Śiva (*lit*. enemy of the demon Andhaka) कालासुहृन्मखानङ्गगजपूषान्धकासुहृत्। उमापतिः ParaNā. 159.

अन्धकासृज् (andhakāsṛj) *n*. blood of the Andhakas (demons born from the blood of Andhakāsura) मातरः ... अन्धकासृजः सर्वाः (v.l. अन्धकासृजं पीत्वा) परं तृप्तिमुपागताः MatsyaP. 179.33.

अन्धकासृज् (andhakāsṛj) *n*. possessing or having (drunk) the blood of the demon Andhaka मातरः ... अन्धकासृजः सर्वाः परं तृप्तिमुपागताः MatsyaP. 179.33.

अन्धकास्र (andhakāsra) *n*. blood of the Andhakas (demons born from the blood of Andhakāsura) बभूवुरन्धका घोराः ...। पानार्थमन्धकास्रस्य सोऽसृजन्मातरः MatsyaP. 179.9.

अन्धकाहव (andhakāhava) *m*. name of the (eighth) war between gods and demons निहता दानवाः सर्वे त्रैलोक्ये त्र्यम्बकेण तु। असुराश्च पिशाचाश्च दानवाश्चान्धकाहवे MatsyaP. 47.50.

अन्धकी (andhakī) *f*. south-west quarter स्यान्नैर्ऋती तु दिगन्धकी Vaija. 17. 4; ŚabdaRa. (Vā.) 304.

अन्धकीकृत (andhakī-kṛta) *adj*. made or rendered blind विनायकेन स्कन्देन नन्दिना सोमनन्दिना।... गणैरुग्रैरन्धकोऽप्यन्धकीकृतः SkandP. iv.16.70; ŚivaP. iii (5). 48.35 (279A. 14)

अन्धकीटत्व (andhakīṭa-tva) *n*. the state of being the blind worm वरम् ...। अन्धकीटत्वमेकान्ते न मौर्ख्यमतिदुःखदम् YogVā. ii. 13. 18.

अन्धकुक्कुटवत् (andhakukkuṭa-vat) *adv*. like blind cock अन्धकुक्कुटवत् अनर्थकादेव धातोः कर्त्रादिकारकमात्रे प्रत्ययः PariVṛ. (Sī.) 191.15.

अन्धकुटुम्ब (andha-kuṭumba) *n*. class or a family of blind सिन्धावन्धकुटुम्बदर्दुरकुलं हर्षादिदं ध्यायति ŚārṅgaPa.1178.

अन्धकूप (andha-kūpa) *m*. **1A** blind or dark well mouth of which is hidden, i.e. a well overgrown with plants चिरतमत्र पतितं वपुरन्धकूपे पुंसो भ्रमादनुपमं सहनीयतेजः। उद्धृत्य यो जगति तद्भविता कृतार्थो मन्ये स एव समुपासितविश्वनाथः VijñāŚ. 6.55; कन्दर्पकेतुः प्रियया विनाकृतं लतागृहमवलोक्योत्थाय च तत इतो दत्तदृष्टिः ... क्षणमन्धकूपेषु क्षणं शुष्कपर्णराशिषु ... भ्रमन्ननवरतविरहानलदह्यमानहृदयो विललाप VāsaDa. 257.2; जनः ... अन्धोऽन्धकूपे पतितः BhāgP. v.13.9; इदं संकटम् '... इतो दुष्टदन्दशूक इतोऽप्यन्धकूपः' इति न्यायात् NalaCam. 5.54 (27); अन्धकूपो महांस्तत्र प्रदेशे दारुणोऽभवत् SkandP. vii (1). 257. 18; पलायमानः सः (विप्रः) परमन्धकूपेऽपतत्तदा VarāP. 167.9; राजा ...। अन्धकूपे तकं वेगान्मन्त्रिणं निदधौ रुषा BṛKathāK. 143. 13; अस्य वेगातिशयेन संजातगुरुविस्मयोऽहम् ... अन्धकूप इव निपतिताम् ... अवनिमीक्षमाणः ... आकाशप्रदेशमासादयम् TilaMañ. 242.16; अटव्यां किलान्धकूपे पतितेषु कपिसर्पसिंहाक्षशालिकसौवर्णिकेषु कृतोपकारः कंकायननामा कश्चित् पान्थः ... अक्षशालिकाद्व्यापदमवाप NītiVā. 23. 11; (अहमपि) दृष्ट्वा चान्धकूपमधोभुवनप्रवेशधिया तस्यान्तः प्राविशम् UdaySuKa. 112.21 (6); सत्यवती नाम वृद्धा ...। बिलसिद्धिधृतश्रद्धागृहीताभरणाम्बरान् । सा चिक्षेपान्धकूपेषु SamaMā. 2.100; योगनन्दः ... । बद्ध्वान्धकूपे चिक्षेप शकटालम् BṛKathāMañ. i.2.124; vii. 1.594; न च कदाचित् स्फुटतरास्मरणमात्रेणाकर्तृकत्वं तथात्वे त्वित्यादिवाक्यानामन्धकूपानां चाकर्तृत्वप्रसङ्गात् Kiraṇā. 316. 21; अहो प्रशान्तव्रतकष्टकूटस्त्वं शष्पसंछन्न इवान्धकूपः DaśāvaC. 7. 145; तत्रान्धकूपे यावत्स शवं क्षिपति तं तया। तावदागतया पश्चात्क्षिप्तः सोऽप्यत्र भार्यया KathāSaSāg. vi. 8. 186; vii. 6. 61; x. 9.80; xii. 10.72; पायसं च निवेद्यास्मै ...। तन्निर्माल्यादिकं सर्वमन्धकूपेऽथवाम्भसि। ... निक्षिपेत् ĪśānŚiPa. ii. 21.124; इह .... संसारे जनो वैषयिकैः सुखैः। अन्धकूपे तटतृणैश्छन्ने पतति गौरिव TriṣaŚaPuC.

ii.1.133; सोऽन्धकूपे क्षिपेत्पुत्रीं ससापत्ये ददीत यः PāṇḍaC. 1.182: अभूदन्धकूपोऽपि सोदकः PārśvC. 7. 574; अविवेकास्पदा भ्रष्टाः कष्टे रूढा न सत्पदे। अन्धकूपमिवापन्ना वराकाश्चक्षुरादयः YogVā. i.30.5; iii.48.42; तेन च ... सान्धकूपे पातिता VetāPañ. (Śi.) 14.44; Subhāṣi. 968; अन्धकूपात्पयः पात्रैः सुगुणैः किं न गृह्यते CampaŚreKa. 269; वृद्धभ्रात्रा लघुबान्धवो जलावलोकनायान्धकूपे मुत्कलितः KathāK. 7.7 [Kośas give *andhakūpa* as the synonym of the following words: *andhuka*, TrikāŚe. i. 10. 20; *karkara*, TrikāŚe. i.10.20; *khaṭa*, KośaKaTa. 1. 2267; also they give *andhakūpa* as the meaning of *khaṭa*, Hārāva. 229; AnekāSaṁ. 2.84; ViśvaPra. 36.2; MediK. 35.9; AnekāTi. 2.85; ViśvaLoK. 75.10]; **1B** (*fig.*) **i** blind well in the form of worldly existence (having no way out) गर्भान्न निर्जिगमिषे बहिरन्धकूपे BhāgP. iii. 31.20 (Śukadeva संसारे); v.13.9 (Viśvanātha, Śukadeva and Śrīdhara मोहे; Vijayadhvaja अन्धकूपसमानयोनिविशेषे) ; v. 14.21; न भजन्ति महादेवीं करुणारससागराम्। अन्धकूपे पतन्त्येते घोरे संसाररूपिणि ŚivaP. v.45.10 (459.15); अहो मोहो महारत्नं मुक्त्वा काचमणीच्छया। यदेष सहसा धावन्नन्धकूपेऽन्तरापतत् PārśvC. 6. 1331; भगवन् साधूद्धृतोऽहमस्मादन्धकूपात् BhartṛNi. 3.15 (9); **ii** blind or stupefying well संपन्नः ... तस्मिन्नेव मुहुः स्खलन्प्रतिपदं गत्वान्धकूपे पतति SarvaVeSāSaṁ.78; **2** (andhakūpa) **A** name of a hell सूकरमुखमन्धकूपः ... सूचीमुखमित्यष्टाविंशतिनरका विविधयातनाभूमयः BhāgP. V. 26.7; v. 26. 17; SkandP. ii (1) .12.5; iii (1).30.4; DevīBhāP. viii. 21. 23; दशमीं यः कलामात्रां मूढोऽज्ञानेन लङ्घयेत्। ... अन्ते मन्वन्तरशतमन्धकूपे वसेद्द्विजः BrahmVaiP. iv. 26.30; iv.30. 87; iv. 33.57; पितरः ... नरके पतिता मया। अन्धकूपे ... दृष्टाः SkandP. ii(7).22.71; नैव भागवतं यत्र पुराणं गीयते कलौ। अन्धकूपेषु क्षिप्यन्ते ज्वलितेषु हुताशने (पापाः) SkandP. vii(4).39.40; BhaviP. 625 B. 22 (iv.16.123); ŚivaP. v. 9. 35 (416.10); रौरवश्चान्धकूपश्च तामिस्रं च तमोमयम्। तेषु नित्यं स्मृता रात्रिः BhaviP. 580B. 20 (iii (4). 17.159); इमावन्धकूपे पतितौ दुःखदुःखितौ PadmP. iv. 30. 64; iv. 48.18; नरकाण्यतिदुःखितानि ... रौरवः कुम्भीपाकोऽवीचिश्च। ... अवीचिक्रिमिनिचयकूट°...°अन्धकूपनरालम्ब°...°वैतरणिसंज्ञान्यवीचिप्रधानानि दश ĪśānŚiPa. ii.17.19 (5) (152.2); दुर्जनाः ... कथयन्ति स्म तं कूपमन्धकूपमिवापरम् KathāKau. 10.22; **2B** name of a pit in the hell नरकाणां च कुण्डानि ... अन्धकूपम् ... एतानि सावित्रि पापिनां क्लेशदानि BrahmVaiP. ii. 29.19; DevīBhāP. ix.32.20; **3** dungeon, i.e. a strong underground prison cell especially in a castle, cf. **अन्धकूपग**.

अन्धकूपक (andhakūpa-ka) *m.* blind well mouth of which is hidden, i.e. well over-grown with plants स घटोऽन्धकूपक त्वां प्रसादमपि नेतुमक्षमः BhallaŚ. 71; विक्रीतस्येव दीनस्य मग्नस्येवान्धकूपके। तत्र कल्पसमा रात्रिर्मोहमग्नस्य मे गता YogVā.ii.106.27; एनं संनिक्षेप्यान्धकूपके। मम ज्ञाप्यम् CampaŚreKa. 227 [KalpaK. 358.130 gives *andhakūpaka* as the meaning of the following words *kārottara*, *prahi* and *vīnāhin*]

अन्धकूपकारा (andhakūpa-kārā) *f.* prison in the form of a blind well ततश्च ... कल्पको नन्दभूभुजा। सद्योऽन्धकूपकारायामक्षेप्याक्षेपपूर्वकम्। ... पयः करकमेकं च कूपकेऽक्षेपयन्नृपः PariPar. 7.98.

अन्धकूपकुहर (andhakūpa-kuhara) *n.* hollow of a blind well अन्धकूपकुहरे परिस्फुटं दीप्रदीपककरः पतत्यसौ HarVi. 14.54.

अन्धकूपकोष (andhakūpa-koṣa) *m.* case in the form of a blind well मुग्धधनानां विधिना रुद्धानामन्धकूपकोषेषु। विहितो विवृतमहास्यो गायननामा प्रणालौघः KalāVi. 7.9.

अन्धकूपग (andhakūpa-ga) *adj.* being in a dungeon अबुद्धा चित्तमप्राप्य विस्रम्भं प्रभविष्णुषु। न स्वेच्छं व्यवहर्तव्यमात्मनो भूतिमिच्छता। इति चाचिन्तयत्तत्र शकटालोऽन्धकूपगः KathāSaSāg. i.4.128.

अन्धकूपगभीराक्ष (andhakūpagabhīrākṣa) *adj.* having eyes as deep as a blind well अन्धकूपगभीराक्षम् ...। संतत्रसुः स्म तद्वीक्ष्य गोपा गोप्यः कलेवरम् BhāgP. x.6.16; ददृशुः पतितं देहं तस्याः (पूतनायाः) ...। अन्धकूपगभीराक्षं वापीवत्कर्णयुग्मकम् ĀdiP. 17.58.

अन्धकूपगर्त (andhakūpa-garta) *m.* hollow of a blind well अन्धकूपोदरादाकृष्य प्रसभमवरुद्धाम् ... यौवननिधानका(कल?)शीमिवान्धकूपगर्तोदरादुत्क्रान्ताम् ... कन्यातपस्विनीमपश्यत् UdaySuKa. 76.29.

अन्धकूपतस् (andhakūpa-tas) *adv.* from a blind well अकस्मात्तस्मादगाधरन्ध्रोदरादन्धकूपतः ... उज्जगाम हुंकारजन्मा महाध्वनिः UdaySuKa. 81.8; वरं सहायं तं शकटालं समुद्धरे ...। निश्चित्यैतन्मयाभ्यर्थ्य राजानं सोऽन्धकूपतः। उद्धृतः शकटालोऽथ मृदवो हि द्विजातयः KathāSaSāg. i.5.5.

अन्धकूपपतन (andhakūpa-patana) *n.* **1** act of falling into a blind well अधर्मात्तु तैलाभ्यञ्जनान्धकूपपतनोष्ट्रारोहणपङ्कमज्जनस्वविवाहदर्शनादि विषयकं स्वप्नज्ञानमुत्पद्यते Upask. 410.10 (*on* ix.2.7); **2** (andha-kūpapatana) act of falling of a blind man into a well, cf. **अन्धकूपपतनन्याय.**

अन्धकूपपतनन्याय (andhakūpapatana-nyāya) *m.* maxim of falling of a blind man into a well, Mīmāṁsākośa.

अन्धकूपपतित (andhakūpa-patita) *adj.* (*f.*) fallen into a blind well अन्धकूपपतिता वराटिका तदुद्धरणक्लेशस्य तल्लाभसुखादतिशायित्वात् त्यज्यते ŚrutaPra. iA. 71.24 (*on* i.1.1)

अन्धकूपयुगल (andhakūpa-yugala) *n.* pair of dark wells वयःपरिणतिवशादीषन्निमग्नं रागान्धजननिपातान्धकूपयुगलमिव लोचनद्वयं बिभ्राणा (विषमशीला नाम) ŚṛṅgāMañ (Bho.). 14.26.

अन्धकूपस्थित (andhakūpa-sthita) *adj.* **A** staying in (the prison in the form of) a blind well अन्धकूपस्थितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् PariPar. 7.111; **B** staying in a blind well अन्धकूपस्थितेनापि मानसैर्यज्ञसंचयैः। ऋषिणा दीर्घतपसा संप्राप्तं वैबुधं पदम् YogVā. iii. 92.22.

अन्धकूपसमासङ्ग (andhakūpa-samāsaṅga) *m.* association or connection with a blind well अत्रान्तरे कविः प्राह कुटुम्बं निजमादरात्। अन्धकूपसमासङ्गदुःखसंहतमानसः BṛKathāK. 143.15.

अन्धकूपान्तर् (andhakūpāntar) *ind.* inside a blind well तस्मान्नाशय युक्त्यैनमिति मन्त्रे मयोदिते। योगनन्दोऽन्धकूपान्तर्शकटालं तमक्षिपत् KathāSaSāg. i.4.120; xviii. 2.46.

अन्धकूपान्तर (andhakūpāntara) *n.* interior of a blind well अन्धकूपान्तरे खात्वा बिलम् ... कविः तस्थौ BṛKathāK. 143.18.

अन्धकूपोदर (andhakūpodara) *n.* interior of a blind well जिनमार्गस्मृतिं प्राप्य पद्मनाभः प्रमोदवान्। ... मन्यमानः स्वमुत्तीर्णमन्धकूपोदरादिव। भवान्तरमिव प्राप्तो मनसीदं समादधे PadmP. (Ra.) 118.102; (राजा) राक्षसं ददर्श। तेन च ... भुजदण्डमन्धकूपोदरादाकृष्य प्रसभमवरुद्धाम् अविरतं च सदीनमाक्रन्दन्तीम् ... कन्यातपस्विनीमपश्यत् UdaySuKa. 76.25.

अन्धकेश (andhakeśa) *adj.* headed by the demon Andhaka शुक्रे निगीर्णे रुद्रेण किमकार्षुश्च दानवाः। अन्धकेशा महावीरा वद तत्त्वं महामुने ŚivaP. ii(5). 48. 1 (278B. 4)

अन्धकेश (andhakeśa) *m.* **A** name of a shrine of Śiva विख्यातश्चान्धकेशस्तथैव च। यत्र वा ह्यन्धको दैत्यः शंकरेण हतः पुरा। अयं स्वरूपमंशेन धृत्वा शंभुः पुनः स्थितः ŚivaP. iv.2.24 (351B.6); **B** name of Kṛṣṇa (*lit.* lord of the descendents of the family of Andhaka) क्रियतां केशव साम स्वजनैः सार्धं यथान्धकेश वसाम। सुहृदो नाम सहाया विपदो मोक्षाय देहिनामसहायाः YudhiVi. 6. 87.

अन्धकेशसमीपतस् (andhakeśasamīpa-tas) *adv.* in the vicinity of the shrine called Andhakeśa अन्धकेशसमीपतः। यज्ञातमद्भुतं वृत्तं शिवानुग्रहकारणात्। श्रूयतां तच्च सुप्रीत्या कथयामि यथाश्रुतम् ŚivaP. iv.13.62 (364A.5)

अन्धकेश्वरलिङ्ग (andhakeśvara-liṅga) *n.* phallic image known as Andhakeśvara अन्धकेश्वरलिङ्गस्य महिमानं वद प्रभो ŚivaP. iv. 13.2 (362B.4)

अन्धकोटर (andha-koṭara) *n.* dark hollow of a tree (लक्ष्मीः) संपन्नमक्षतं सापि विप्रलम्भेन जृम्भते। अन्तः स्फुरितरत्नेहं भास्वरं वान्धकोटरम् YogVā. vi (2). 24.14.

अन्धकोद्दामबल (andhakoddāmabala) *n.* formidable army of the demon Andhaka ऐक्यं गतः श्रीपुरुषोत्तमेन कृत्वान्धकोद्दामबलप्रणाशम्। शिवप्रसादेन शिवानुभावः पृथासुतोऽयं भविता सुशक्तिः KirātāVyā. 25.

अन्धकोपरि (andhakopari) *ind.* over or with regard to the demon Andhaka समाकृष्य धनुः शार्ङ्गं मुमोच विशिखान्बहून्। अन्धकोपरि कोपेन हन्तुकामो जनार्दनः DevīBhāP. v.6.27.

अन्धगजघटा (andhagaja-ghaṭā) *f.* troop of blinded, i.e. intoxicated elephants राजहंसो नाम राजा। ... यस्माच्च सर्वस्वमर्थिनोऽभयमरयः ... अन्धगजघटाभिः कण्ठरज्जुकषणखण्डितत्वचो गण्डमदसिन्धुरंहोजर्जरितजटिलमूलसंहतयः ... मुद्रवेलावनद्रुमाः AvantiKa. 21.16.

अन्धगजन्याय (andhagaja-nyāya) *m.* maxim of the blind men and the elephant (which illustrates the divergence of views held by the ignorant people) केवलं दुर्नयप्रभावितमतिव्यामोहवशादेकमपलप्यान्यतरद्व्यवस्थापयन्ति बालिशाः। सोऽयमन्धगजन्यायः SyādvāMañ. 14 (104)

अन्धगड (andha-gaḍa) *m.* blind, i.e. inaccessible fort स रामः स एव। तस्य ह्याज्ञया ... अन्धगडाः सप्तविंशतिः स्फोटिका अष्टोत्तरं शतं, विड्वराणि

दोषाश्च सर्वे व्यनेशन् PrabaK. 83. 4.

अन्धगम्य (andha-gamya) *adj.* knowable or perceptible by a blind person अन्धोऽयं रूपज्ञानवानित्यन्धस्य रूपविषयतया कल्पितं यत् ज्ञानं तस्य रूपं नान्धगम्यमिति स्वविषयविषयकप्रत्ययबाध्यत्वदर्शनेन व्यभिचारात् AdvaiSi. 409. 7; LaCandr. 409.23.

अन्धगम्यत्व (andhagamya-tva) *n.* the state of being what is knowable or perceptible by the blind person 'रूपं नान्धगम्य'मित्यस्य च 'रूपमन्धगम्यत्वाभावव'दिति वाक्यजन्यज्ञाने तात्पर्यात् LaCandr. 409.24.

अन्धगान्धर्विक (andha-gāndharvika) *m.* blind musician भट्टारकमठाधीशः ... अन्धगान्धर्विकान्मम्मनाम्नः स्वार्चनसेवकात् । अवन्तिपुरजं हस्तग्राहकद्विजचेलकम्। परिभ्रष्टमुपादत्त RājTa. (Ka.) 7. 299.

अन्धगुणसंयोग (andhaguṇa-saṁyoga) *m.* association with the quality of blindness पितृतः प्राप्तवान् राज्यं पाण्डुरात्मगुणैः पुरा। त्वमप्यगुणसंयोगात् (v.l. त्वमन्धगुणसंयोगात्) प्राप्तं राज्यं न लब्धवान् MahāBhā. i. 129.14.

अन्धगुहाहित्व (andhaguhāhi-tva) *n.* the state of being the snake in a dark cave वरं कर्दमभेकत्वं मलकीटकता वरम्। वरमन्धगुहाहित्वं न नरस्याविचारिता YogVā. ii.14.46.

अन्धगृहव्यथा (andhagṛha-vyathā) *f.* sorrow of (staying in) the dark house सत्यासत्यविभागेन मन्दशोकां महीपतिः। तामाह मासानष्टौ त्वं सहस्वान्धगृहव्यथाम् BṛKathāMañ. xiv.1. 283.

अन्धगृहोदर (andhagṛhodara) *n.* interior of a dark house उपकोशा तमवदन्नास्नाते त्वयि मे रतिः। इति तस्या गिरा स्नातुं विवेशान्धगृहोदरम् BṛKathāMañ. i. 2.88; vii.1. 231.

अन्धगोलाङ्गूलन्याय (andhagolāṅgūla-nyāya) *m.* maxim of the blind man and the cow's tail (which illustrates how the gullible are often way laid by the wicked) यदि चाज्ञस्य सतो मुमुक्षोरचेतनमनात्मानमात्मेत्युपदिशेत् ... शास्त्रम् स ... अन्धगोलाङ्गूलन्यायेन तदात्मदृष्टिं न परित्यजेत् ... तथा सति पुरुषार्थाद्विहन्येत, अनर्थं वा ऋच्छेत् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 43.15 (*on* i.1.7); (श्वेतकेतुः) स च पित्रोपदिष्टं प्रमाणीकुर्वन्नन्धगोलाङ्गूलन्यायेन न कदाचिन्मुच्येत तस्य ततो हेयत्वं वक्तव्यं न चावोचत् BrahmSūBh. (Bhā.) 23.9 (*on* i.1.8); वाक्यकारः क्रियाया ध्रुवानुस्मृतिहेतुतामादिक्षदिति चेत्। अन्धगोलाङ्गूलन्यायोऽयमाकीर्णजन्मनः SiddhāSi. i. 70. 27.

अन्धंकरण (andhaṅ-karaṇa) *adj.* [*f.* - ī] [P. iii. 2. 56; KātanVṛ. iv. 3.57; AltGr. II.1. 202] **A** making (a non-blind) a blind कृतपरिहासेनेव चक्षुः पिदधता ... पलितंकरणेनेव सुरयोषिताम् अन्धंकरणेनेव योधानाम् ... रणजेन रजसा जजृम्भे VāsaDa. 297.2; पूष्णो यदन्धंकरणं चिराय ... वन्दे तदेकं तव देव रूपम् Rāvaṇā. 10.36; अनन्धमन्धं कुर्वाणे स्यादन्धंकरणम् KośaKaTa. 1.7165; **B** causing blindness, i.e. blinding तिरोहितार्कं सहसा जनानां रजस्तदन्धंकरणं बभूव Rāvaṇā. 3.5; वात्योदभूच्चण्डा पूर्णब्रह्माण्डभस्त्रिका। अकालिकी कालरात्रिरिवान्धंकरणी दृशाम् TriṣaŚaPuC. iv. 7. 98; पलितंकरणी नग्नंकरण्यन्धंकरण्यथ। अनाढ्यंकरणी बुद्धेर्जराप्यङ्गं ग्रसिष्यते DvyāśraKā. 11.93; अमन्यतासौ कुसुमेषुगर्भगं परागमन्धंकरणं वियोगिनाम्। स्मरेण मुक्तेषु पुरा पुरारये तदङ्गभस्मेव शरेषु संगतम् NaiṣC. 1.87; पुरुषः समुद्गतः। विनिर्मितेनेव ... विवस्वतान्धंकरणैर्जगद्गुहाम्। विराजमानस्सह तेन वर्मणा PṛthvīVi. 2.23; दशा प्रभो मुहुरन्धंकरणी च मां गता ... कृपा शुभैर्न तवाढ्यंकरणी च मय्यभूत् StavMā. 151.4: (*fig.*) causing blindness, i.e. blinding or indiscriminating अयं किमन्धंकरणस्त्वया शोकोऽवलम्ब्यते। निर्वाहयतु सैव त्वां प्रज्ञायष्टिरभङ्गुरा RāmC. 31.138; विनयश्रुतशीलानां, त्रिवर्गस्य च घातकः। विवेकलोचनं लुम्पन्, मानोऽन्धंकरणो नृणाम् YogŚā. 4.12; अन्धकार इवात्यन्तं मोहोऽन्धंकरणो नृणाम्। तस्यायमभितो भेत्ता भगवान् भानुमानिव TriṣaŚaPuC. i. 1.823; अहो अत्यन्तविषयाभिलाषिता नाम देहभाजामन्धंकरणी काचन पिशाचिका RasSa. 83(1)

अन्धंकरण (andhaṅ-karaṇa) *n.* [P. iii. 2. 56; JaineVyā. 107.12 (*on* ii. 2. 55); CāndraVṛ. *on* i.2.47; KāśiVṛ. *on* iii.2.56; Prasā. ii. 530.13] act of making blind भगीरथः ... दृगन्तरान्धंकरणं फणाभृताम् दिगन्तगन्धद्विपकर्णदारुणम्। मुकुन्दनिद्रारसमोषभीषणं बबन्ध भेरी पुरतोऽस्य मौखरीम् Gaṅgāva. 8.72.

अन्धंकरणकिरण (andhaṅkaraṇa-kiraṇa) *adj.* possessing rays that cause blindness उलूकानामन्धंकरणकिरणः सोऽम्बरमणिः SaduktiKa. 229.4.

अन्धंकरणगुणतस् (andhaṅkaraṇaguṇa-tas) *adv.* on account of the quality causing blindness या चाञ्चल्याद्भुवि विजयते विद्युतो नीचसङ्गात् सिन्धूरन्धंकरणगुणतो श्यामलां धूमलेखाम् InduDū. 30.

अन्धंकरणौषध (andhaṅkaraṇauṣadha) *n.* medicine causing blindness यूपैरुत्कटकण्टकैरिव मखप्रोद्भूतधूमोद्गमैरप्यन्धंकरणौषधैरिव पदे नेत्रे च जातव्यथैः। यस्मिन् ... प्रशासति ... मेदिनीम् ... विलोकितुमपि व्यक्तं न शक्तः कलिः SaduktiKa. 190.7; अङ्कितकुचेन केनचिदन्धंकरणौषधेन कमलानाम् अन्तःपुरेण शंभोरलंक्रिया कापि कल्प्यते काञ्च्याः MūkaPañ.4.34.

अन्धच् (andhac) (Gr.) the affix *andha* कुवोऽन्धच् SaraKaṇṭhā. (Gr.)ii.2. 174 (Nārāyaṇadaṇḍanātha कवतेरन्धच्प्रत्ययो भवति। कवन्धः छिन्नमूर्धा देहः)

अन्धचटकन्याय (andhacaṭaka-nyāya) *m.* maxim of the blind man and the sparrow (which illustrates the catching of the sparrow when it accidentally sits on the palm), Mīmāṁsākośa.

अन्धचोद्य (andha-codya) *n.* question of a blind man, i.e. objection of an incompetent तदणुषु न भवेद् दृश्यतेऽत्यन्धचोद्यम् TattvMu. 4.21.

अन्धच्छद्मन् (andha-cchadman) *adj.* disguised or pretending as a blind man कुब्जवामनकिरातमूकबधिरजडान्धच्छद्मानः ... स्त्रियश्चाभ्यन्तरं चारं विद्युः ArthŚā. i. 58.4 (1.12); iii. 213.2 (14.1)

अन्धज (andha-ja) *adj.* born of a blind man क्रष्टुम् ... अयमन्धजं खानमिच्छति RājTa. (Śrī.) 3.144.

अन्धजडमूकता (andhajaḍamūka-tā) *f.* the state of being blind, dumb and deaf सा हानिस्तन्महच्छिद्रं सा चान्धजडमूकता । यन्मुहूर्तं क्षणं वापि वासुदेवं न चिन्तयेत् ŚatTrayī. 795.

अन्धजडोपम (andhajaḍopama) *adj.* similar to a blind man and a dull-witted person स्त्रीबालान्धजडोपमास्त्वहमिति भ्रान्ता भृशं वादिनः DakṣiMūA.103.5.

अन्धज्वरितादि (andha-jvaritādi) *adj.* blind man and one affected with fever etc. सुखासनानि ... अन्धज्वरितादीनां यात्रिकाणां तीर्थारोहणार्थम् PrabaK. 121.2.

अन्धतम (andha-tama) *adj.* most blinding राज्ञा ... चक्रवर्ती नभस्तलात् पातितोऽन्धतमे कूपे BṛkathāŚloSaṁ. 20.310.

अन्धतमस् (andha-tamas) *n.* **1A** (physical) blinding or pitchy darkness यथान्धतमसि चलितस्य गच्छतः कण्टकप्रदेशे पादन्यासः ManuBh. i. 507.14 (*on* 6.32); (रामः) सोऽपश्यन्मार्गमावृत्य भूधराकारमुत्थितम्। ... कबन्धमन्धतमसां वासबन्धुमकन्धरम्। ... दानवं घोरम् RāmāMañ. 164.9; एषोऽनिकाशो नरकोऽथ वान्धतमस्यनीकाशभयं पराद्यत् DvyāśraKā. 6.69; माहात्म्यं च यदीयमन्धतमसां दैपीं कलामाश्रितं भ्रातश्चिन्तय देवसूरिसुगुरोः किं तस्य नात्यद्भुतम् MudriKu. 2.13; विनिगमनायां को हेतुरिति चेत्, न, अन्धस्यान्धतमसि स्थितस्य वा वाक्यश्रवणात् दशमोऽस्मीति प्रत्यक्षप्रत्ययात् ŚatDū. 66.5; मदनद्विजस्य गगनक्रोडैकदंष्ट्राङ्कुरस्तारामौक्तिकशुक्तिरन्धतमसस्तम्बेरमस्याङ्कुशः। ... चान्द्री कला जृम्भते ŚārṅgaPa. 3629; विरते चोत्समल्लेके लोके रात्रिंचराः खलाः। विचेरुरन्धतमसा विस्फुरद्दीर्घदृष्टयः RājTa. (Prā.) 99; स सिन्धुर्द्विगुणेन सप्तवर्षात्मकेन प्लक्षद्वीपेन वेष्टितः। ... काञ्चनभूमिस्तु लोकालोकपर्वतेन। पर्वतस्त्वन्धतमसा। तदन्धतमो गर्तोदकेन YatīndraDī. 48.8; (*fig.*) blinding or pitchy darkness मग्नोऽहं दुःखजलधौ मग्नोऽहं पापकर्दमे। भ्रान्तोऽहमन्धतमसि ततस्त्वां शरणं गतः SkandP.v(2).68.38; DvyāśraKā. 6. 69 (comm. महामूढता); **1B** blinding or pitchy darkness, i.e, cycle of transmigration विद्यामात्मोपासनामविद्यां वर्णाश्रमधर्मजातमन्योन्यसमुच्चितमेतदुभयं यो मोक्षोपायत्वेन वेद जानाति नासावन्धतमः प्रविशति Aparā. 959.13 (*on* 3.57); **2** (andhatamas) name of a hell नरकाः ... एकविंशतिसंख्याः ...। तृतीयोऽन्धतमो नाम नरकः SkandP. vi. 26.24; भगवत्प्राप्तिसाधनवैराग्यायान्धतमसो दुःखमात्रतासाधनादस्ति शास्त्रादिसंगतिः TattvPrakā. iii.1.19 (144B.9) [Kośas give *andhatamas* as the meaning of the following words: *dhvānta*, ŚabdaRaSaK. 128.5; *śārvara*, NānārthMa. 1575] [thick darkness, PW.]

अन्धतमस (andha-tamasa) *n.* [P.v.4.79; JaineVyā. 278.27 (*on* iv.2.82); CāndraVyā. iv.4.64; KāśiVṛ. *on* v.4.79; Nyās. ii. 172.2 (*on* v.4.79); KātanVṛ. *on* ii. 6. 41; MugdhaBo. 6. 79 (63.15); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P.v. 4.79 (389.16); PrakriKau. i. 650.9; SiddhāKau. 211A.3 (*on* v. 4. 79); AltGr.I.1.97; II.1.113] **1A** (physical) blinding or pitchy darkness एतदन्धतमसं निरङ्कुशं दिक्षु दीर्घनयने विजृम्भते KumāSaṁ 8.55; SūktiRa. 191.2; ररक्षतुः ... दशरथात्मजौ ... । लोकमन्धतमसात् RaghuVa. 11.24; ध्वान्ते गाढेऽन्धतमसम् AmaK. 444; समूलघातमघ्नन्तः परान्नोद्यन्ति मानिनः। प्रध्वंसितान्धतमसस्तत्रोदाहरणं रविः ŚiśuVa. 2.33 (*but* Apte the gloom of hell); SūktiRa. 156.56; तावदन्तरमनयोर्बलयोरधिगंस्यमानप्रातःसंध्ययोर्यावदन्धतमसारुणालोकयोः MahāvīC. 6.54 (2); वत्स असंविज्ञातपदनिबन्धनं तम इव (v.l. असंविज्ञातमनिबन्धनमन्धतमसमिव Kane Ed.) प्रविशामि UttaRāC. 7.2 (9); (शीतांशोर्द्युतिभिः) एताभिर्लिहतीभिरन्धत-मसान्युद्ग्रथ्नतीभिर्दिशः ... व्योमेदमोजायते AnarghRā. 2.73; अनुजं तु मृत्युमिव हन्तुममुमभिजिहानमारुधत्। तीव्रमन्धतमसमभ्युदयै रथवाहनेन

सवितेव केशवः RāghPāṇ. (Dha.) 17.7; अप्रबोधप्रभवं च संसारं कर्मभिः शमयन्ती यज्ञविद्या नूनमन्धतमसमन्धकारेणापनिनीषति PraboCan. 6.16 (108.17); पूर्णादिवान्धतमसानि तुषारकान्तेरार्यात्पृथग्जनशतानि हि संभ्रमन्ति BṛKathāŚloSaṁ. 18.613; श्रीमन्मत्तमयूरान्वयान्तर्गतकर्करोणि[णी]सन्तानगुरुक्रमायातसिद्धान्तत[त्*]-त्वार्कापहतमोहान्धतमसानम् ... आघट्टनानि कथयन्ते EI. iii. 301.54; अरुणो यदन्धतमसं निषेधति स्फुरितं नराधिप तदर्कतेजसाम् NavaSāC. 10.40; सुमेरुमिव चन्द्रान्धतमसाभ्यामुभयतो भ्राजमानम् ... राजानमद्राक्षीत् UdaySuKa. 50.29; शीतांशुनान्धतमसे तु तदा परीते स्त्रीपुंसमीक्षणपथं सहसाभ्युपेतम् Rāvaṇā. 17.61; जगन्नेत्रज्योतिः पिबति ... अन्धतमसं कुलायैराकृष्टाः ... बलिभुजः SubhāRaK. 27.14; भूतलेऽन्धतमसेन सेविते ... देहयुग्ममिव शौरिशर्वयोराससाद तिलतण्डुलायितम् ŚrīKaC. 10.40; नित्यमुप्ल(ष्ण)महसा निरस्यते नित्यमन्धतमसं च धावति। आदिमस्य परमं किमुद्यमं निस्त्रपत्यमितरस्य वा स्तुमः Surath. 6. 26; BhojPra. 41. 15; दीपकेषु दलितालिकालिकैर्नूनमन्धतमसैः कृतान्धता Surath. 6.33; इन्दौ यद्दलितेन्द्रनीलशकलश्यामं दरीदृश्यते तत्सान्द्रं निशि पीतमन्धतमसं कुक्षिस्थमाचक्ष्महे BhojPra. 58.4; Subhāṣi. 1982; Kuval. 26 (8); समरोत्सवेषु धूलिभिरन्धतमसं सपदि व्यधायि Ekāva. 8.7 (13) (222.2); ŚatDū.108.25; अन्धतमसे खद्योता अपि भयहेतवः NyāySu. (Ja.) 626B.4 (*on* iv.2.1); द्विगुणीकृतान्धतमसं वर्षति रुद्धानिलं पयोवाहे SundaŚ. 72; मन्मथेभमदभेषजमाशामानिनीमृगमदद्रवलेपः। पान्थवृन्दगरलं भुवनान्तः सान्द्रमन्धतमसं समरुन्ध Acyutarā . 8.25; पुञ्जीभूय भयादिवान्धतमसं मन्ये द्विरेफच्छलान् Mukundā. 32; चन्द्रं कलङ्करहितं शफरद्वयं च निस्तोयमन्धतमसं च सुगन्धि तन्व्याः। वक्त्रच्छलेन भुवि सृष्टवतो विधातुर्वर्ण्येत केन करकौशलमद्भुतं तत् VasaTi. 42.18; (*fig.*) blinding or pitchy darkness इदं ज्ञानं नाम ... तदप्रकाशे हि विश्वमन्धतमसं स्यात् PratyabhiVi. i.71.3 (*on* i.1.4); हरति नरसिंहाध्वरिकुलप्रदीपः सूरीणां श्रवणयुगजाड्यान्धतमसम् Jīvān.13.2; **1B** (*fig.*) spiritual darkness, i.e. ignorance भवबन्धमन्धतमसस्य तन्वतः प्रणिहंसि हंस निबिरीससंपदः HarVi. 6.164 (comm. महामोहम्); भवेत् ... तमिस्रमन्धतमसं जडिमा तमिस्रा SaṁkṣeŚā. 1.318 (i.238.12); एतत्प्रश्नोत्तरं देव ब्रूहि सर्वमशेषतः। यथा लोकस्तरेदन्धतमसं त्वज्ञसैव हि DevīBhāP. viii.1.13; इदम् ... अन्धतमसे जगत् ... हा विनिहितम् MahāViSt. (H.) 1.32; SyādvāMañ. 32; शाम्यति विष्वगन्धतमसं यच्चक्षुरुन्मीलनात्। ... स्वान्ते नः स वसतु ... हरिः SaduktiKa. 1.2; **2** (andhatamasa) name of a hell न भेतव्यं न भेतव्यं नारकाः भवत स्थिता। एवमुक्ताः सुरेन्द्रेण ...। प्रविक्षन्न-न्धतमसं वेपमानाः समन्ततः। ... शक्रेणेषद्भयोज्झिताः PadmP. (Ra.) 123.25; **3** the word *andhatamasa* तेजोभावे संवलिते अन्धतमसपदप्रयोगवत् TattvCin. ii.(2). 159.7 [Kośas give *andhatamasa* as the synonym of the following words : *andhakāra*, RājNi. 416.16; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā. 1.110; Vaija. 22.63; ParaNā. 360; *andhātamasa*, KalpaK. 362. 8; *avatamasa*, AbhidhāRaMā. 1.110; Vaija. 22.63; comm. *on* NāmaMā. 148; *ātati*, Vaija. 22.63; *āsakta*, Vaija. 22.63; *ghana*, RājNi. 416.16; *tama*, RājNi. 416.16; NāmaMā. 148; *tamas*, RājNi. 416.16; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā.1.110; Vaija. 22.63; NāmŚil. 1762; ParaNā. 360; *tamisra*, RājNi. 416.16; AbhidhāRaMā. 1.110; comm. *on* NāmaMā. 148; ParaNā. 360; *tamisrā*, AbhidhāRaMā. 1.110; *tāmisra*, Vaija. 22. 63; *timira*, RājNi. 416.16; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā. 1.110; Vaija. 22.63; ParaNā. 360; *digambara*, comm. *on* NāmaMā. 148; *dhvānta*, RājNi. 416.16; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā.1. 110; Vaija. 22.63; ParaNā. 360; *bhūchāya*, RājNi. 416.16; comm. *on* NāmaMā. 148; *bhūchāyā*, AbhidhāRaMā. 1. 110; comm. *on* NāmaMā. 148; ParaNā. 360; *śārvara*, Vaija. 22.63; *santamasa*, RājNi.416.16; NāmaMā. 148; AbhidhāRaMā. 1.110; Vaija. 22.63; ParaNā. 360; also they give *andhatamasa* as the meaning of the following words : *tamisrā*, Vaija. 260.43; NānārthāSaṁ. ii. 119.822; *śārvara*, AmaK. 2712; ViśvaPra. 138.160; AnekāK. 759; NānārthāSaṁ. ii.204.1806; MediK. 150.224; ViśvaLoK. 314.225] [thick darkness, PW.; great, thick or intense darkness, MW; deep or complete darkness, Apte]

अन्धतमस (andha-tamasa) *adj.* full of blinding or pitchy darkness ततः श्मशानं स प्राप ... तमसोऽप्यन्धतमसम् BṛKathāMañ. ix.2.57.

अन्धतमसक्लिन्न (andhatamasa-klinna) *adj.* polluted, i.e. affected by the spiritual darkness or ignorance आद्यं यत्किलबीजमन्धतमसक्लिन्नस्य दुःखोदधेश्चेतः पर्वणि तत्र कुत्रचिदपि श्लाघ्ये समुत्कण्ठते KaumuMi. 8.6.

अन्धतमसचय (andhatamasa-caya) *m.* mass of blinding darkness जालैर्यत्रान्धतमसचयाः साध्य(?ध्व)सेनेव भूयो धूमोद्गारानुकृतिनिपुणा जर्जरा निष्पतन्ति NemiDū. 74.

अन्धतमसच्छन्न (andhatamasa-cchanna) *adj.* covered with blinding darkness अन्धतमसच्छन्नान् नार्थान् दीपाद् विनेक्षते MahāP. 9. 176.

अन्धतमसच्छिदोन्मुख (andhatamasacchidonmukha) *adj.* (used as noun) (one) who is eager to dispel spiritual darkness or ignorance उपचक्रमेऽन्धतम-सच्छिदोन्मुखश्चरितुं सुदुश्चरमनर्गलं तपः HarVi. 6.191.

अन्धतमसप्रख्य (andhatamasa-prakhya) *adj.* resembling blinding or pitchy darkness सर्वस्य तस्य मायामयत्वेनान्धतमसप्रख्यस्यामायीयम् ... प्रति उपायतानुपपत्तेः PratyabhiVi. i.21.2 (*on* i.1.1)

अन्धतमसप्रवेश (andhatamasa-praveśa) *m.* **1** entrance into blinding darkness राज्यकामुकस्य ब्राह्मणस्यान्धतमसप्रवेशो न्याय्यः DaśKuC. 86.16; **2** act of entering into the hell called Andhatamasa परमेश्वराभेदतृष्णया विष्णोर्गुणो-त्कर्षस्य मृगतृष्णिकासमत्वाभिधानं विपुलकदलीफललिप्सया जिह्वाच्छेदनमनुसरति। एतादृशविष्णुविद्वेषणादन्धतमसप्रवेशप्रसङ्गात् SarvaDaSaṁ. 5.69.

अन्धतमसप्रसाधिन् (andhatamasa-prasādhin) *adj.* producing blinding darkness (सः) दिवाप्यभिसारिकाजनानामन्धतमसप्रसाधिषु ... मधुमासवासरेषु कामाश्रमधर्मचारितामाप्रपेदे YaśasCam. i.36.3.

अन्धतमसप्राग्भार (andhatamasa-prāgbhāra) *m.* mass of blinding darkness देवः कैरवबन्धुरन्धतमसप्राग्भारकुक्षिंभरिः। ... प्रोदगात् AnargharRā. 7.61; SaduktiKa. 57.31.

अन्धतमसबन्धुर (andhatamasa-bandhura) *adj.* thick, i.e. covered with blinding darkness गन्धवहसूनुरन्धतमसबन्धुरम् ... अध्वानं विलङ्घ्य कस्यचित्कानन-कासारतीरतरोरधिपरिसरमेतानवतार्य तदीयपरिक्षरणविचक्षणः क्षणमवतस्थे BhārCam. 2.24 (1) (comm. गाढतमसा ... सान्द्रम्)

अन्धतमसविरोधिन् (andhatamasa-virodhin) *adj.* dispelling blinding darkness दीपोऽन्धतमसविरोधी GuruCandr. ii.134.21.

अन्धतमसव्याज (andhatamasa-vyāja) *m.* [Inst.] under the pretext of blinding darkness आचिच्छेद तदीयमन्धतमसव्याजेन संव्यानकम् KīrtiKau. 7.83.

अन्धतमसव्रज (andhatamasa-vraja) *m.* mass of blinding darkness उद्भासितेऽन्धतमसव्रज एति नाशम् ... दीपाङ्कुरे PadyaVe. 829.

अन्धतमसस्तम्बेरम (andhatamasa-stamberama) *m.* elephant in the form of spiritual darkness or ignorance ॐकारः ... अन्धतमसस्तम्बेरमस्याङ्कुशः Subhāṣi. 1983; PadyaVe. 571.

अन्धतमसस्तोम (andhatamasa-stoma) *m.* mass of blinding darkness कोषः ... शेषः केशमयः किमन्धतमसस्तोमैस्ततो निर्मितः NaiṣC. 12.93; SaduktiKa. 190.23; यथान्धतमसस्तोमैर्मध्याह्नेऽपि निशाभवत् PrabhāC.59.29; श्रीकामाक्षि ... हासाङ्कुरास्ते हठादालोकेन निहन्युरन्धतमसस्तोमस्य मे संततिम् MūkaPañ. 2.87.

अन्धतमसादि (andhatamasādi) *adj.* blinding or pitchy darkness etc. आभासा अन्यथान्यत्र त्वन्धान्धतमसादिषु ĪśvaPraSū. i.8.1; अन्धतमसादौ तथा संबल एव प्रयोगात् TattvCin. ii (2). 159.11; तत् पुनरन्धतमसादिरूपम् MānaMe. 159.8.

अन्धतमसावाप्ति (andhatamasāvāpti) *f.* attainment, i.e. falling into the hell called Andhatamasa असुरस्वभावानामन्धतमसावाप्तिपर्यवसानमभिधीयते NyāySu. (Ja.) 586B.3 (*on* iii. 4. 5)

अन्धतमसाविरोधित्व (andhatamasāvirodhi-tva) *n.* the state of not despelling blinding darkness दीपोऽनन्धतमसविरोध्यप्यन्धतमसाविरोधित्वात् ... घटादेर्व्यवहारे प्रयोजकः LaCandr. 483. 38.

अन्धतमसावृत (andhatamasāvṛta) *adj.* covered with blinding darkness (at the time of dissolution) ततः काले बहुतरे गतेऽन्धतमसावृते । एकाक्षरं पुनर्ब्रह्म नादयुक्तमजायत GaṇeP. i.12.17.

अन्धतमसीकृत्य (andhatamasīkṛt-ya) *ger.* having rendered (non-blinding into) blinding dark अन्धीकृत्य दृशो दिशोऽन्धतमसीकृत्याखिलप्राणिनाम् CaitaCan. 100. 6 (4)

अन्धतमसोर्मि (andhatamasormi) *f.* wave of blinding darkness बन्धवोऽन्धतमसोर्मयोऽभवन् वल्लभाभिसरणाय सुभ्रुवाम् ŚrīKaC. 10. 20.

अन्धतमसौघ (andhatamasaugha) *m.* flood, i.e. mass of blinding darkness मुक्तमर्यमकरैर्नभोभुवि भ्रष्टमन्धतमसौघदम्भतः । चन्द्रमाः स्वकरलीलयादधात् VasaViKā. 8. 30.

अन्धतमोरूप (andhatamo-rūpa) *adj.* of the form of spiritual darkness अज्ञानान्धतमोरूपं कर्मधर्मादिलक्षणम्। स्वयंप्रकाशमात्मानं नैव मां स्प्रष्टुमर्हति VarāU. 2. 12.

अन्धतर (andha-tara) *adj.* more blinding वञ्चनानिहतं श्रुत्वा सुतमद्याहवे मम। मुखमन्तर्गतास्राक्षमन्धमन्धतरं कृतम् ŪruBha. 1. 37.

अन्धता (andha-tā) *f.* [Vaija. 289. 6] **1A** the state of being blind, blindness स: ... अकस्मादन्धतां गत: BṛDe. 4. 15; लेप: स्मृतेर्मूकत्वमन्धता । ज्वरश्च जायते सद्यस्तत्तदज्ञानयोगिन: MārkP. 39. 52; BrahmP. 234. 11; अहं (तान्) सपत्नान् (छास्त्रप्रणीतेन विधिना) दक्षिणाशामुखान् (v.l. तानन्धतां प्राप्तान्) कृत्वा ... आगच्छामि PañcT. 3.57 (37) (318.3); तत्रैकादशेन्द्रियवधा: बाधिर्यमन्धता ... उन्माद: SāṁkhyaKāBh. 27. 25 (*on* 49); अन्धतया च तस्योद्देशस्य ... सार्धचक्रम् ... कामितशोच्यदर्शनं तत्क्षणादजायत AvantiKa. 168. 10; अभ्यासम् ... संत्यजन्नन्धतामेति MāliViT. 15. 26; पित्तभवा रोगाश्चत्वारिंशदिहोदिता: । ... अन्धता RugVi. App. 412. 16; ŚārṅgaS. i. 7. 120; संजाता चान्धता तव SkandP. vi. 103. 72; मातुर्वच: श्रुत्वा यात: स सहसान्धताम् DarpDa. 1. 76; कृष्णास्य: प्राप तद्भूमौ ... । नेत्राणामन्धतां कुर्वन्नन्धकार इवापर: GaṇeP. 9. 7; 23. 37; बाधिर्यमन्धता शूलं बीजमापादयेत् स्फुटम् ĪśānŚiPa. i. 31. 104; दीपकेषु दलितालिकालिकैर्नूनमन्धतमसै: कृतान्धता। तेन तेऽपि भवनेषु बम्भ्रमु: Surath. 6. 33; धूम्येव धत्तेन्धताम् ... कमला SindūPra. 73; स चान्धो वैद्यजनसेव्यमानोऽप्यन्धतां न मुञ्चति PuruṣPa. 68.22; तदानकध्वानतरङ्गसंप्लवै: बबन्ध शय्या बलिहन्तुरन्धताम् Gaṅgāva. 8. 73. (*fig.*) the state of being blind, blindness, i.e. indiscrimination तत्किं ज्ञानं यत्र मदेनान्धता चित्तस्य NītiVā. 27.17; समृद्धिगर्वेण किमन्धतां मुधा दधासि नन्वस्ति घनात्यय: पुन: VikraDeC. 13. 81; नृपति: ... मदेनान्धतां दधानो मातङ्गीसङ्गपङ्ककलङ्कभाजनमजनि PrabaCin. 112. 19; अन्धता ... जायते ... अज्ञानयोगिन: ŚārṅgaPa. 4509; मदान्धताम् ... अचिन्तयन्। अतिभक्तिमेव करिणस्त्वमग्रही: YātrāPra. 3. 231; **1B** the state of being ignorant, ignorance स्वात्मन्यपि वा न स्यादिति अन्धता जगत: PratyabhiVi. i. 199. 2 (*on* i. 5. 2); अन्धता तव सिद्धान्ते ... भवतु SaurP. 40. 43; सान्धता सा च मुग्धता। यन्मुहूर्तं क्षणं वापि शिवं नैव समर्चयेत् ŚivaP. ii (1). 12. 20 (52. 1); इममालोकमासाद्य मोक्षोपायमयं जन:। अन्धतामेति न पुन: कश्चिन्मोहतमस्यपि YogVā. ii. 13. 19; **2** the state of being dark, darkness तावकीनकटके रथोद्धता: धूलयो जगति कुर्युरन्धताम् ChandaśCū. ii. 141. 2; KumāPraPra. 54. 21; शरौघैरतिसिञ्चन्त: पर्यानिन्युर्दिशोऽन्धताम्। ... धनूंषि DvyāśraKā. 5. 18.

अन्धतापात (andhatāpāta) *m.* undesired contingency of blindness न काणस्याप्यन्धतापात: NyāyMa. 111. 11.

अन्धतामस (andha-tāmasa) *n.* thick darkness, PW.; great, thick or intense darkness, MW.; deep or complete darkness, Apte.

अन्धतामिश्र (andha-tāmiśra) *m. n.* **1** name of a particular hell (*lit.* blinding darkness) रौरवे चान्धतामिश्रे कालसूत्रे च ये गता:। तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् VāyuP. ii.48.41; तामिश्रमन्धतामिश्रम् ... नरकान् विद्धि AgniP. 370. 20; **2** (*fig.*) blindness तस्यां पाप्मानमन्धतामिस्र(v.l.श्र)-मभ्यध्यायत MahāviC. 1. 26 (8)

अन्धतामिश्रक (andhatāmiśra-ka) *m., n.* name of a particular hell (*lit.* blinding darkness) भूमेरधस्तात्सप्तैव नरका: परिकीर्तिता:। अधर्मसूनवस्ते स्युरन्धतामिश्रकादय: VāyuP. ii. 39. 177.

अन्धतामिस्र (andha-tāmisra) *m., n.* **1** name of a particular hell (*lit.* blinding darkness) मृतोऽन्धतामिस्रं नीचैर्गमनं यावदक्षरं कालमनुभूयेमं पुनर्मृत्युलोकं प्राप्योलूकत्वमश्नुते BṛSarvaAnu. 6.1*(8.1); स पर्यायेण यातीमान्नरकानेकविंशतिम्। तामिस्रमन्धतामिस्रम् ManuSm. 4. 88; ManuBh. ii. 472. 25 (*on* 12. 75); ते पतन्त्यन्धतामिस्रे तेन पापेन कर्मणा ManuSm. 4. 197; ViṣṇuSm. 93. 10; अथ नरका: ... अन्धतामिस्रम् ViṣṇuSm. 43. 3 ; तत्रावीचेरुपर्युपरि निविष्टा: षण्महानरकभूमय: ... महाकालाम्बरीषरौरवमहारौरवकालसूत्रान्धतामिस्रा: YogBh. 152. 15 (*on* 3. 26); यस्तस्यां नार्चयेद्देवान् ... सोन्धतामिस्रमृच्छति BṛParāSm. 2.28; एते यान्त्यन्धतामिस्रं यावन्मनुसहस्रकम् BṛParāSm. 6. 231; तामिस्रमन्धतामिस्रम् ...। विनिन्दकानां वेदस्य ... स्थानमेतत् समाख्यातम् ViṣṇuP. i. 6. 41; PadmP. v. 3. 153; यो नरोऽत्यन्तपापकृत्। स तमस्यन्धतामिस्रे तामिस्रे च निमज्जति MārkP. 29. 12; अपश्चात्तापिन: कष्टान्नरकान्यान्ति दारुणान्। ... अवीचिमन्धतामिस्रं कुम्भीपाकं तथैव च YājñaSm. 3. 224; स व्रजत्यन्धतामिस्रं सार्धमृक्षविडम्बिना BṛSaṁ. 2.18; महानरकभूमय: ... तामिस्रमन्धतामिस्रम् ParaS. 26.60; तामिस्र-श्चान्धतामिस्र: कुम्भीपाक: सरौरव:। ... राजराजेश्वरेश्वरा: MṛgendraT. i. 13.19; अन्धतामिस्रा ह्यसूर्या नाम ते लोका: UttaRāC. 4. 3 (2); (जीवा:) अन्धसर्पा: सन्तस्तमिस्रायामिव शकटै: संचूर्ण्यन्ते यत्र, सोऽन्धतामिस्र: BālaKrī. ii. 85. 20 (*on* 3. 220 (?226)); विप्रोऽभिचारकर्ता च हिंसको ज्ञानदुर्बल:। यात्येवमन्धतामिस्रं वर्षाणामयुतं तथा BrahmVaiP. vi. 85. 202; अन्धतामिस्रम् ...। अष्टाविंशतिसंख्यात-मेतन्नरकसंचयम् SkandP. ii (1). 12.4; iii (1) . 30. 3; ये स्वामिनं विहायाजौ ... जना:। यान्ति ते यान्ति नियतमन्धतामिस्रमालयम् SkandP. iv. 16. 55; v (3) . 175. 3; अस्मत्कुले मृता: ...। रौरवे चान्धतामिस्रे कालसूत्रे च ये गता: SkandP. vii(1). 336. 42; ते महारौरवे स्थिता:। दशवर्षसहस्राणि ...। तावच्चैवान्धतामिस्रे असिपत्रवने तत: VāmaP. 12. 41; 95. 62; तामिस्रमन्धतामिस्रं महारौरवरौरवौ। ... विज्ञेया नरका घोरदर्शना: ViṣṇuDhaP. ii. 119. 2; तामिस्रमन्धतामिस्रम् ... रचितं विधिना BhaviP. 564A. 3 (iii (4). 11. 29); नरकान् ... अष्टाविंशमितान् ... ब्रुवे। तामिस्र अन्धतामिस्रो रौरवोऽपि तृतीयक: DevīBhāP. viii. 21. 22; अन्धतामिस्रोऽयं द्वितीयो निरयो महान् PadmP. vi. 116. 6; निरये ... तौ। निक्षिप्तौ ... तामिस्रे चान्धतामिस्रे GaṇeP. ii. 28. 26; तामिस्रे चान्धतामिस्रे ...। पात्यन्ते नरके घोरे दुष्कृत: प्राणिन: GaṇeP. ii. 52. 17; स एवमन्धतामिस्रे निक्षिप्त: शाश्वती: समा:। मुग्धबुद्धि: स्वजाड्येन दुर्जातैश्च कुमन्त्रिभि: RājTa. (Ka.) 7. 1136; स: ... पातकैरुपपातकैश्च लिप्तौ(प्तो) रौरवमहारौरवान्धतामिस्रादिनरकांश्चिरमनुर्भ(Read भ)विष्यति EI. xii. 264.53; नापश्य-त्पितृवैरिणं क्वचिदप्यन्धतामिस्रे मग्नं व्रीडावशादिव PṛthvīVi. 8. 75; नरा मूढा: स्वयमप्यन्धतामिस्रे पतन्ति MahNirvāT. 3. 95; ते ब्राह्मणा: ... अन्धतामिस्रनाम्नि नरके पतन्ति ManvaMu. 180. 30 (*on* 4. 197); दारुणमसिपत्रवनं दारुणतम-मन्धतामिस्रम् VairāŚ. (A.) 94; निरयान् संप्रयच्छति ...। तामिस्रश्चान्धतामिस्र: BṛBrahmaS. ii. 3. 45; अन्धतामिस्रं निबिडान्धकारो यत्र BālamBha. iii. 122. 5 (*on* 3. 224) **2** (*fig.*) blinding darkness विषादं चान्धतामिस्रमविषाद प्रचक्षते BuddhaC. 12. 36; **3** (*fig.*) blindness तस्यां पाप्मानमन्धतामिस्रमभ्यध्यायत MahāviC. 1. 26 (8) [ŚabdaRa. (Vā.) 233; KośaKaTa. 1. 7237] [**1** complete or deep darkness (especially of the soul); **2** spiritual ignorance, enveloped in utter darkness; **3** name of a division of Tartarus or internal regions, the second of the twentyone hells, Apte]

अन्धतामिस्र (andha-tāmisra) *m.* one of the five varieties of spiritual darkness or ignorance divided into eighteen types तामिस्रोऽष्टादशधा तथा भवत्यन्धतामिस्र: SāṁkhyaKā. 48; SāṁkhyaPraBh. 98. 12 (*on* 3. 41); पञ्चपर्वा ... अविद्या ... तमो मोहो महामोहस्तामिस्रोऽन्धतामिस्र इति YogBh. 14. 4 (*on* 1. 8); तामिस्रोऽन्धतामिस्रश्चाष्टादशात्मकौ (विपर्ययभेदा:) TattvSa. 131. 14; 131. 12; पञ्च विपर्ययभेदा: ते यथा तमो मोहो महामोहस्तामिस्रोऽन्धतामिस्र इति SāṁkhyaKāBh. 27. 2 (*on* 47); अन्धतामिस्रोऽप्यष्टादशभेद एव Sāṁkhya-KāBh. 27. 18 (*on* 48); तामिस्र: ... अष्टादशधा ... अन्धतामिस्रोऽपि भवति तत्संख्य एव MāṭhVṛ. 65. 4 (*on* 48); ऐश्वर्ये विद्यमान ऐश्वर्यं परित्यज्य मृत्युना ह्रियमाणस्य गच्छामीति संकल्पयतो यस्त्रास: सोऽन्धतामिस्र इत्युच्यते MāṭhVṛ. 65. 7 (*on* 48); ससर्जाग्रेऽन्धतामिस्रम् ... तमश्चाज्ञानवृत्तय: BhāgP. iii. 12. 2; विषयेषु ... अर्धभुक्तेषु मृत्युना ह्रियमाणस्य य: शोको जायते ... सोऽन्धतामिस्र: ŚvetāUBh. 78. 3 (*on* 1. 4); 76.18 (*on* 1. 4); अभिनिवेश: अन्धतामिस्र:। तथा इत्यनेन अष्टादशधा इत्यनुषज्यते SāṁkhyaTaKau. 421.6 (*on* 48); 422. 4 (*on* 48); कल्पान्ते सर्वमेतन्नङ्क्ष्यतीति यस्त्रास: सोऽभिनिवेशोऽन्धतामिस्र: TattvVai. 14. 20 (*on* 1. 8); तमो मोहो महामोहस्तामिस्र: ...। अन्धतामिस्र इत्याहुरविद्यां पञ्चधा स्थिताम् LiṅgaP. ii. 9. 30; यथा वृक्षगुल्मलतावीरुत्तृणानां तमोमोहमहामोहता-मिस्रान्धतामिस्रसंज्ञानाम् NyāySiA. 210. 12; एत एव पञ्चक्लेशा: तन्त्रान्तरे तमो मोहो महामोहस्तामिस्रोऽन्धतामिस्र इति व्यवह्रियन्ते NyāySu. (Ja.) 329A. 11 (*on* ii. 2. 2)

अन्धतामिस्र (andha-tāmisra) *n.* the second or eighteenth of the twenty-one hells, doctrine of annihilation after death, MW.

अन्धतामिस्रक (andhatāmisra-ka) *m., n.* **1** name of a missile (*lit.* deep darkness) अन्धतामिस्रकं नाम महास्त्रं प्रमुमोच स: (भण्डदानव:) BrahmāṇḍP. iii. 29. 62; **2** name of a particular hell शमीपत्रप्रमाणं तु पिण्डं दद्याच्च यो नर:। धर्मवाप्याम् ... नरकात्पुन:। अन्धतामिस्रकाद्राजन्मुच्यते SkandP. iii (2). 4. 94; नरक: स्मृत:। अन्धतामिस्रको नाम चतुर्थो द्विगुण: पर: VāmaP. 11.53; भूतद्रोहं विधायैव केवलं स्वकुटुम्बकम्। पुष्णाति पापनिरत: सोऽन्धतामिस्रके पतेत् PadmP. iv. 48. 10.

अन्धतामिस्रकादि (andhatāmisrakādi) *adj.* (hell called) Andhatāmisraka etc. नरका: ... अधर्मसूतयस्ते स्युरन्धतामिस्रकादय: BrahmāṇḍP. iii. 2. 180.

अन्धतामिस्रदर्शक (andhatāmisra-darśaka) *adj.* which guides to (the hell called) Andhatāmisra हित्वा मोहं महाद्रोहरोपणं मतिघातिनम्। अत्यन्तमन्धी-करणमन्धतामिस्रदर्शकम् SkandP. iv. 22. 34.

अन्धतामिस्रनरक (andhatāmisra-naraka) *m., n.* particular hell called Andhatāmisra नर: पापी ...। अन्धतामिस्रनरकं तद्दोषेण वसेच्चिरम् BhaviP. 585B. 34 (iii (4). 19. 59)

अन्धतामिस्रभेद (andhatāmisra-bheda) *m.* distinction as the spiritual darkness or ignorance (of the soul) अन्यासामपि तत्कल्पनानां तमोमोहमहामोहता-

मिस्रान्धतामिस्रभेदात् पञ्चधाविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशरूपो विपर्ययः SyādvāMañ. 15 (155)

अन्धतामिस्रवास (andhatāmisra-vāsa) *m.* dwelling in the hell called Andhatāmisra ते च त्रयोऽन्धतामिस्रवासाभ्यासोद्यता इव। मञ्जूषायां भियान्योन्यं स्पर्शं लब्ध्वापि नालपन् KathāSaSāg. i. 4. 63.

अन्धतामिस्रहन्त्री (andhatāmisra-hantrī) *f.* one of the thousand epithets of the river Ganges (*lit.* one who wards off (people from) the hell called Andhatāmisra) अन्धतामिस्रहन्त्री ...। इति नामसहस्रं हि गङ्गायाः SkandP. iv. 29. 39.

अन्धतामिस्रा (andha-tāmisrā) *adj.* (*f.*) belonging to the hell called Andhatāmisra यास्तामिस्रान्धतामिस्रा रौरवाद्याश्च यातनाः। भुङ्क्ते नरः BhāgP. iii. 30. 28.

अन्धताहेतु (andhatā-hetu) *m.* cause of blindness (तमस्यन्धे किल्बिषी नरकं व्रजेत्) अन्धे अन्धताहेतौ ManvaVi. 929. 25 (*on* 8. 94)

अन्धतिमिर (andha-timira) *n.* spiritual darkness, i.e. ignorance त्वम् ... देदीप्यसेऽन्धतिमिरच्छिदुरामलार्चिः HarVi. 47. 129.

अन्धतुल्य (andha-tulya) *adj.* equal or similar to a blind दृष्ट्वाप्यन्धतुल्यैः ... जनैर्भरितं भवेत् Bhāsk. i. 94. 21 (*on* i. 2. 3)

अन्धत्व (andha-tva) *n.* **1A** the state of being blind, blindness अन्धत्वाद्यदि तेषां तु न मे रूपनिदर्शनम् MahāBhā. ix. 2. 6; शूद्रस्य ब्राह्मणवादिनः ... द्विनेत्रभेदिनश्च योगाञ्जनेनान्धत्वम् ArthŚā. ii. 166. 4 (4. 10); अन्धाहिकेनान्धत्वमित्येके SuśruS. v. 4. 38 (comm. अन्धेन अहिना दष्टस्यान्धत्वं च दृश्यते इत्येके); प्रमोदाद्यो युनक्ति वै। तस्य दोषाः प्रकुप्यन्ति शरीरे ...। अन्धत्वं स्मृतिलोपश्च VāyuP. i. 11. 36; प्रतिमा ... कर्तुः ...। अन्धत्वमूर्ध्वदृष्ट्या करोति BṛSaṁ. 58. 52; एकस्य करणवैकल्ये बाधिर्यान्धत्व°...°लक्षणे सर्वेऽपि बधिरान्धकुणिखञ्जाः स्युः SāṁkhyaKāBh. 13. 27 (*on* 18); तस्यान्धत्वेन गतत्वात् ChāndoUBh. 520. 3 (*on* viii. 9. 1); अन्धत्वमिव गर्तादिपतनप्रवृत्तिहेतुः BṛĀraUBh. 158. 1 (*on* i. 4. 16); अन्धत्वमन्दत्वपटुत्वधर्माः सौगुण्यवैगुण्यवशाद्धि चक्षुषः ViveCū. 103; रूपमैश्वरम्। आराधय प्रयत्नेन ततोऽन्धत्वं प्रहास्यसि KūrmaP. 141. 7 (1. 12); सोऽयं दुर्लभेष्वनुरागः पुंसाम् ... अनष्टदृष्टिकमन्धत्वम् NalaCam. 1. 62 (5); श्रूयतां कारणं तात येन ... आश्रितम्। मया ... अन्धत्वं स्वचक्षुषा VāmaP. 91. 61; कर्तुः। ... अन्धत्वमूर्ध्व(?र्ध्व)दृष्टिः करोति BhaviP. 196B. 30 (i. 132. 29); अन्धत्वं मरणाद्युग्रम् DevīBhāP. vi. 17. 24; स पुररक्षकैः। ... निहतः क्षणादन्धत्वमागतः ŚivaP. ii (1). 18. 20 (62B. 16); अहं चान्धत्वमायातस्तच्छावेन परिभ्रमन् KathāSaSāg. xii. 7. 15; अन्धत्वमन्धसमये ... आलम्ब्य ĀryāSaŚa. 8; परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात्। अह्नोऽपि रात्रीकरणमन्धत्वमुदपद्यत PariPar. 1. 224; स दधौ जनुषान्धत्वं केनापि प्राच्यकर्मणा PāṇḍaC. 1. 352; अन्धत्वं नेत्रसद्भावे PāṇḍaC. 11. 270; बाधिर्यकुष्ठितान्धत्वजडताजिघ्रतामूकता-कौण्यपङ्गुत्वक्लैब्योदावर्तमत्ततारूपैकादशेन्द्रियवध°...°भेदादष्टाविंशतिधा शक्तिः SyādvāMañ. 15 (159); विकृतमन्धत्वपङ्गुत्वादि ManvaVi. 1239. 23 (*on* 9. 247); अन्धत्वात्सर्वनाशः स्याद्वारणानां विशेषतः Hastyāyur. 151. 15 (1. 18); अन्धत्वादनाविर्भूतदृक्शक्तिरपि प्रेर्यः ... प्रवर्तते VedāntKau. 182. 7 (*on* ii. 2. 7); अन्धत्वाप्रकाशत्वयोः सामान्यविशेषभावाभावान्नार्थान्तरसंक्रमितवाच्यत्वम् SāhiDa. 209. 6; अन्धत्वम् ... मुग्धता इत्येकादशेन्द्रियाणाम् एकादशाशक्तयः SāṁkhyaPraBh. 97. 27 (*on* 3. 38); एवं तेषु व्यसनित्वनास्तिक्यान्धत्व-पङ्गुत्वबाधिर्यादिना अनधिकृतेषु तु तदाज्ञाविरहेऽप्यदोषः BālamBha. i. 269. 13 (*on* 1. 89); (*fig.*) blindness इह त्वदर्शस्यान्धत्वमारोप्यमाणमपि न सह्यम् Loc. 63. 18 (*on* 2. 1); **1B** blindness, i.e. ineffectiveness (of weapon) आयुःसंख्यां त्रिभिर्भक्त्वा निःशेषेऽन्धत्वमादिशेत् ŚilpRa. ii. 35. 32; **2Ai** spiritual darkness, i.e. ignorance निर्विशेषत्वमन्धत्वं जघन्यगुणवृत्तिता ...। सर्व एते गुणाः ... तामसाः MahāBhā. xiv. 36. 13; अन्धत्वम् ... °भ्रमादयः राजसास्तामसाः सर्वे SaurP. 13. 9; **2Aii** mental darkness, i.e. illusion तुशब्दः पूर्वपक्षिणोऽन्धत्वं बोधयति VedāntKau. 243. 19 (*on* ii. 4. 6); **2B** (Physical) darkness अन्धत्वमाहितं मन्ये तमसा दीपकेष्वपि UdaySuKa. 73. 5.

अन्धत्वकुब्जत्वादि (andhatvakubjatvādi) *adj.* blindness and dwarfness etc. अन्धत्वकुब्जत्वादीनि मानुषादियोनिषु जातानां शरीरिणां भवन्ति DīpKa. 87. 9 (*on* 3. 132)

अन्धत्वदोष (andhatva-doṣa) *m.* defect of blindness यस्य ... एनः स्वेनोज्जगार त्रिजगति विदितादाश्रया[न्ध]त्वदोषादिद्धं धूमच्छलेन ... होमवह्निः EI. ii. 335. 12.

अन्धत्वनिवर्तकौषध (andhatvanivartakauṣadha) *n.* (*fig.*) medicine removing, i.e. curing the blindness अस्यान्धत्वनिवर्तकौषधमिदं दारिद्र्यमेवाञ्जनम् SarvaVeSāSaṁ. 78.

अन्धत्वप्रभृति (andhatva-prabhṛti) *adj.* blindness etc. एकादशेन्द्रियाणामशक्तयो मूकत्वबधिरत्वान्धत्वप्रभृतयो बाह्याः ŚvetāUBh. 78. 7 (*on* 1. 4)

अन्धत्वबधिरत्वादि (andhatvabadhiratvādi) *adj.* blindness and deafness etc. इन्द्रियघातः अन्धत्वबधिरत्वादिः SāṁkhyaTaKau. 214. 1 (*on* 7)

अन्धत्वादि (andhatvādi) *adj.* blindness etc. तथा ... तद्धर्माश्च बधिरत्वान्धत्वादयोऽध्यस्यन्ते SiddhāTa. 5. 10.

अन्धत्वादिदोष (andhatvādi-doṣa) *m.* defect like blindness etc. ब्रह्मचर्यस्मृतिस्तु वैराग्यादन्धत्वादिदोषाद्वा विवाहानधिकृतपुरुषविषया Aparā. 72. 22 (*on* 1. 50); न च वाच्यं दारपरिग्रहे सति पश्चादन्धत्वादिदोषोदये विषये यद्यर्थितेति वचनमिति Aparā. 750. 15 (*on* 2. 140); अन्धत्वादिदोषयुक्तत्वेन पितृरिक्थांश-ग्रहणायोग्यत्वात् Subodhi. 28. 19 (*on* 2. 51); अन्धत्वादिदोषरहितास्त्वधिकारिणः Subodhi. 28. 20 (*on* 2. 51); ज्येष्ठस्याप्यन्धत्वादिदोषे कनिष्ठस्यैवाधिकारः BālamBha. i. 615. 19 (*on* 1. 309-11); अन्धादीनाम् ... अन्धत्वादिदोषयुक्तत्वेन ... नाधिकारः BālamBha. ii. 66. 20 (*on* 2. 51)

अन्धदर्दुर (andha-dardura) *m.* blind frog संभोगाशनमात्रेण राज्यादिषु सुखेषु ये। संतुष्टा दुष्टमनसो विद्धि तानन्धदर्दुरान् YogVā. ii. 13. 26.

अन्धदर्पणन्याय (andhadarpaṇa-nyāya) *m.* maxim of a mirror for a blind person, Apte.

अन्धदुग्धवत् (andhadugdha-vat) *adv.* like milk to a blind चारो यस्य विचारश्च राज्ञो नास्तीक्षणद्वयम्। तस्यान्धदुग्धवद्राज्यं मन्त्रिमार्जारगोचरम् YaśasCam. i. 428. 5.

अन्धदृश् (andha-dṛś) *f.* blind, i.e. wrong perception तस्मादिन्द्रिय-विज्ञानानन्तरप्रत्यययोद्भवः(वम्?)। मनोऽन्यमेव गृह्णाति विषयं नान्धदृक् ततः PramāVār. 3. 243.

अन्धदृश् (andha-dṛś) *adj.* having the blind eyes or vision आजगाम मृगो वृद्धस्तं देशमन्धदृक् प्रिये SkandP. vii(1). 339. 4; गतोऽहं यत्र दम्पती। ... अन्धदृशौ AdhyāRā. ii. 7. 31; (used as noun) (one) having blind eyes or vision नाज्ञानचक्षुस्त्वां पश्येदन्धदृग् भास्करं यथा AdhyāRā. vii. 2. 74.

अन्धदृष्टि (andha-dṛṣṭi) *adj.* having blind vision, i.e. ignorant मनुष्यबुद्ध्या पश्यन्ति लोका मामन्धदृष्टयः ĀdiP. 19. 36; (used as noun) (one) having blind vision, i.e. ignorant न ह्यन्धदृष्टेरसतः सतो वा सुखत्वदुःखत्वविचारणास्ति SarvaVeSāSaṁ. 49.

अन्धदेशिक (andha-deśika) *adj.* associated with a blind leader जनोऽन्धकारेऽन्ध इवान्धदेशिकः BuddhaC. 9. 74.

अन्धद्यूतकारक (andhadyūtakāra-ka) *m.* blind gambler जितोऽहममुना द्यूतेष्विवान्धद्यूतकारकः TriṣaŚaPuC. i. 5. 702.

अन्धद्वय (andha-dvaya) *n.* blind couple, viz. Dhṛtarāṣṭra and Gāndhārī कथमन्धद्वयस्यास्य यष्टिरेका न वर्जिता MahāBhā. xi. 14. 21.

अन्धधी (andha-dhī) *adj.* **A** having spiritual darkness, i.e. ignorant or deluded (पुरुषः) क्वचित्पुमान् क्वचिच्च स्त्री क्वचिन्नोभयमन्धधीः BhāgP. iv. 29. 29 (Kalyāṇakalpataru Ed.) (Bālaprabodhinī अन्धा अज्ञानावृता ... धीर्बुद्धिर्यस्य); **B** having mental darkness, i.e. illusioned तथापि लोको न भवन्तमन्धधीर्जानाति BhāgP. viii. 24. 52 [mentally blind, MW.]

अन्धधृतराष्ट्र (andha-dhṛtarāṣṭra) *m.* blind Dhṛtarāṣṭra अन्धधृतराष्ट्र१०० (?शत)सुता हता भीमेनेति PurāPraSaṁ. 118. 29.

अन्धध्वान्तपरिच्छन्न (andhadhvānta-paricchanna) *adj.* covered with pitchy darkness सः ...। अन्धध्वान्तपरिच्छन्नो मूर्च्छामिव समागतः PadmP. (Ra.) 60. 101.

अन्धनाल (andha-nāla) *m.* dark tube or pipe अन्धनाले धमित्वा तु मूषासत्त्वं तु जायते Rasā. 6. 133.

अन्धनिर्वाहण (andha-nirvāhaṇa) *n.* act of leading the blind अन्धनिर्वाहणम् इति षष्ठीसमासः DurghVṛ. i. 4. 21.

अन्धनेतृ (andha-netṛ) *m.* blind leader यमस्य वशमायान्ति काममूढाः पुनः पुनः। अन्धनेत्रा यथैवान्धा नीयमानाः स्वकर्मभिः MahāBhā. v. 67. 14.

अन्धनेत्र (andha-netra) *adj.* **A** having a blind leader अन्धनेत्रा यथैवान्धा नीयमानाः स्वकर्मभिः MahāBhā. v. 67. 14 (MahāBhāDī. अन्धं नेत्रं नायको येषां ते); **B** having a blind guide, MahāBhā. v. 67. 14 (BhārataPra. अन्धो नेत्रो वर्त्मज्ञानको येषां ते)

अन्धंतमस् (andhan-tamas) *n.* **1** name of a particular hell अन्धंतमःक्रकच-भैरवपूयवीचीचण्डासिपत्रवनरौरवशाल्मलीषु। नैतेषु सन्ति नरकेष्वपि यातनास्ताः दुःखेन यास्तनयविक्लवजेन तुल्याः CaṇḍaKau. 5. 14; अन्धंतमो नित्यदुःखं तस्य स्याद्वसनद्वयम्

AnuVyā. 6A.7 (*on* i. 1.5); अन्धंतमः प्रविशन्ति येत्वविद्यामुपासते AnuVyā. 33B. 9 (*on* ii. 2. 12); **2A** blinding or pitchy darkness प्रातःप्रदीपत्विषः ... विविशते निर्याति चान्धंतमः AmṛUda. 3.12; **2B** blinding darkness, i.e. transmigration 'अन्धंतमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते ...' अन्धंतमः संसारम् PramāMā. 22. 26.

अन्धंतमोमय (andhantamo-maya) *adj*. full of, i.e. covered with blinding or pitchy darkness अन्धंतमोमये लोके विनैनं कः प्रकाशकः SkandP. iv.10. 40; iv. 53. 106.

अन्धन्याय (andha-nyāya) *m*. maxim of a blind person (going to any place being led to) अदृष्टार्थत्वे त्वन्धन्यायेन यत्रैव नीयते तत्रैव वर्तिष्यते TantrVā. 52. 24 (*on* i. 2. 31)

अन्धपङ्गु (andha-paṅgu) *adj*. (used as noun) (persons) who are blind and lame सार्थभ्रष्टावन्धपङ्गू ग्रामगमनार्थिनौ तत्र पङ्गुरन्धमधिष्ठाय प्रवर्तयति BrahmSūBh. (Bhā.) 111. 24 (*on* ii. 2. 7)

अन्धपङ्गुपुरुषवत् (andhapaṅgupuruṣa-vat) *adv*. like the (case of) blind person led by the lame person पुरुषः स्वसंनिधानात् प्रधानं प्रवर्तयति, अन्धपङ्गुपुरुषवत् VedāntSā. (Rā.) 166. 5 (*on* ii. 2. 5)

अन्धपङ्गुवत् (andhapaṅgu-vat) *adv*. like the (case of) blind person led by the lame person अन्धपङ्गुवत् प्रकृतिपुरुषयोः संयोगः SyādvāMañ. 15 (57)

अन्धपङ्ग्वादि (andhapaṅgv-ādi) *adj*. blind and lame perspons etc. यद्यपि पतितस्य धर्मानधिकारस्तथापि नान्धपङ्ग्वादीनाम् Aparā. 750. 9 (*on* 2. 140); अन्धपङ्ग्वादिभिः प्रव्रजनं कार्यम् AṇuBh. 279. 1 (*on* iii. 4. 19); अन्धपङ्ग्वादीनां कथंचित् गत्युपन्यासः PūrvottaVāNaMā. 243. 14; ये त्वन्धपङ्ग्वादयः ... तैः ... गार्हस्थ्यातिरिक्तमाश्रमान्तरं कार्यम् MīmāKau. i. 22. 26 (*on* i. 3. 4); अन्धपङ्ग्वादिषु शक्यमात्राङ्गविषयतया संकोचकल्पना न प्रसज्यते MayūMūli. 92. 24 (*on* i. 4. 20)

अन्धपङ्ग्वादिकृत (andhapaṅgvādi-kṛta) *adj*. performed by a blind person and a lame person etc. अशक्तार्जितज्ञानस्यान्धपङ्ग्वादिकृतकाम्यकर्मण इव विकलत्वेन काम्य मोक्षसाधनत्वायोगेन तत्साधनत्वाय स्वोचितमुक्तिफलं प्रत्यविकलताया वक्तव्यत्वात् Nyāyāmṛ. 644B. 4.

अन्धपङ्ग्वादिवत् (andhapaṅgvādi-vat) *adv*. like a blind person and a lame person etc. नह्यन्धपङ्ग्वादिवत् दृष्टसामग्र्यां किंचिदस्योपघातं पश्यामः ŚatDū. 223. 14.

अन्धपङ्ग्वादिविचार (andhapaṅgvādi-vicāra) *m*. deliberation or investigation regarding (the right of) a blind person and a lame person etc. अन्धपङ्ग्वादिविचारवत् देवतातिर्यगधिकारविचारः ... प्रवर्तितः MayūMāli. 449. 3 (*on* vi. 1. 2)

अन्धपङ्ग्वादिविषय (andhapaṅgvādi-viṣaya) *adj*. pertaining to a blind person and a lame person etc.(अत्रागन्तुमशक्तश्चेत् ... ग्रन्थं पाठयेत्) अन्धपङ्ग्वादिविषयमेतत्प्रोक्तम् SkandP. iii (1). 51. 79.

अन्धपट्ट (andha-paṭṭa) *m*., *n*. blinding piece of cloth नीरन्ध्रैर्वा त्रिभुवनदृशमन्धपट्टैस्तमोभिः। व्याप्तं पृथ्वीवलयमखिलम् AnarghRā. 7. 70.

अन्धपद (andha-pada) *n*. **1** footstep of a blind person, i.e. course of an ignorant अनभ्युपगतस्य निराकरणमन्धपदम् Bṛha.137.5; 139.7; 'अयमवस्थाता, अवस्थाश्चेमाः' इति भण्यते तेनावस्थातद्वतोर्भेदस्तदा भेद एवेति 'कथंचित्' इत्यन्धपदमेतत् HetuBiṬ. 84. 24; अन्धपदमिव साधनं भवेत् NyāyMañ. ii. 133. 12; **2** the word *andha* अन्धपदन्यायेन दृष्टिपदेऽत्यन्ततिरस्कृतवाच्यो वास्तु Loc. 228. 16 (*on* 3. 44)

अन्धपदप्राय (andhapada-prāya) *adj*. resembling the footstep of a blind person, i.e. course of an ignorant किमिति साधारणमन्धपदप्रायं वचः प्रयुङ्क्षे NyāyMañ. ii. 170. 8.

अन्धपदवत् (andhapada-vat) *adv*. like the footstep of a blind person, i.e. course of an ignorant भगवती वाणी ... प्रतिभाद्दृष्टिशून्यत्वात् अन्धपदवदारोहादि न भजेत् AbhinBhā. ii. 339. 8 (*on* 16. 104)

अन्धपरंपरा (andha-paramparā) *f*. continuous series of blind persons (following the blind (i.e. blind tradition of ignorant people) following thoughtlessly without proof) इतरथान्धपरंपरा SāṁkhyaPraSū. 3. 81 (Bh. सामग्र्येणात्मतत्त्वमज्ञात्वा चेदुपदिशेत् ... शिष्यमपि भ्रान्तीकुर्यात् ... सोऽप्यन्यमित्येवमन्धपरंपरा); यस्मादेकोऽपि तन्मध्ये नैवातीन्द्रियदृग्मतः। अनादिः कल्पिताप्येषा तस्मादन्धपरंपरा TattvSaṁ. 2379; अविरोधेऽपि नित्यस्य भवेदन्धपरंपरा NyāyVi. 3.417; शरीरसंबन्धस्य धर्माधर्मयोस्तत्कृतत्वस्य चेतरेतराश्रयत्वप्रसङ्गात्, अन्धपरंपरैषा अनादित्वकल्पना BrahmSūBh. (Śaṅ.) 31. 14 (*on* i. 1. 4); यज्ञोपवीतादिलिङ्गपरित्यागोऽन्धपरंपरैव BṛĀraUBh. 415. 18 (*on* iii. 5. 1); 539. 3 (*on* iv. 3. 7); ब्राह्मणत्वे स्थिते पूर्वं तद्गोत्रत्वस्य संभवः तद्य(?द)स्थितेः कथं गोत्रं सेयमन्धपरंपरा PramāVāBh. 11. 31; प्रमाणरहितकारणकल्पनायां त्वन्धपरंपरा BālaKrī. i. 22. 4 (*on* 1.7); प्रमाणविरहात्सिद्धा सेयमन्धपरंपरा BṛĀraUBhVā. iv. 3. 686; iv. 3. 1187; ब्रह्मणः ... अनादित्वेऽप्यन्धपरंपरा IṣṭaSi. 325. 13; स्मृतिः प्रबन्धसिद्धापि स्पृशत्यन्धपरंपराम् NyāyMañ. i. 215. 8; i. 373. 7; वेदवेदार्थादरोऽन्धपरंपरया NayaVi. 234. 6 (*on* i. 1. 7); तत्र सैव अन्धपरंपरा स्यात् ŚāstrDī. 31. 8 (*on* i. 3. 4); RamāMañ. 186. 26; नान्धपरंपरया न्यायगतस्य व्यवहारस्य प्रामाण्यम् Aparā. 83. 4 (*on* 1.53); सर्वत्रानुपपत्तिसाम्यादन्धपरंपरा VedāntKa. 305. 5 (*on* ii. 2. 37); मूलप्रमाणाभावेन अन्धपरंपरा NyāySu. (So.) 21. 17 (*on* i. 2. 7); 1137. 11 (*on* iii. 2. 24); अन्धपरंपरया युक्तियुक्तक्षेत्रसंस्थां विहायान्यथा ... भभानयनं कुर्वन्ति तदसत् SiddhāTaVi. 284. 14; द्विजः कुर्याद्विंशतिमाहुतीर्जुहुयादिति। न तु तन्त्रेण द्वादशाहुतयोऽन्धपरंपरया लोकैः क्रियमाणा अपि BalamBha. i. 349. 27 (*on* 1. 103)

अन्धपरंपराकल्प (andhaparamparā-kalpa) *adj*. almost similar to the continued series of blind persons अन्धपरंपराकल्पस्तर्ह्ययमनुष्ठानप्रवाह इति चेन्न NyāyPari. 386. 7.

अन्धपरंपराकारण (andhaparamparā-kāraṇa) *n*. cause of the continued series of blind persons तथात्वे अन्धपरंपराकारणानवधारणात् NyāyMañ. i. 228. 12.

अन्धपरंपराक्रम (andhaparamparā-krama) *m*. order of the continued series of blind persons तन्मतानुविधायिनोऽन्धपरंपराक्रमेण व्याख्यातारोऽद्यापि तेनैव ... पथा संचरन्ते VyaktiVi. 124. 9.

अन्धपरंपराग्रस्त (andhaparamparā-grasta) *adj*. affected by the continued series of blind persons नन्वेवं वेदे प्रामाण्यमन्धपरंपराग्रस्तं भवेत् VivaPraSaṁ. 280. 23.

अन्धपरंपरातुल्या (andhaparamparā-tulyā) *adj*. (*f*.) similar or equal to the continued series of blind persons 'यस्तु मन्यते नेयमन्धपरंपरातुल्यानादिता ... एष त्वात्मशरीरसंबन्धोऽस्माद्धर्माधर्मभेदादिति' तं प्रत्याह Bhām. 115.15 (*on* i. 1. 4); VedāntKa. 92. 17 (*on* i. 1. 4)

अन्धपरंपरादोष (andhaparamparā-doṣa) *m*. fault or defect of the continued series of blind persons न च स्मृतावन्धपरंपरादोषः NyāyMañ.i.228.2; प्रवर्तितमीश्वरेण पूर्वतनकर्मप्रवर्तितेनेत्येवमन्धपरंपरादोषः Bhām. 464. 7 (*on* ii. 2. 37); न च तदस्तीत्युक्तमन्धपरंपरादोषात् ŚāstrDī. 26. 7 (*on* i. 3. 3); 38. 6 (*on* i. 3. 7)

अन्धपरंपरानिदर्शन (andhaparamparā-nidarśana) *n*. illustration of the continued series of blind persons सर्वस्य ... प्रसिद्ध्यभिमानो भवत्यतो अन्धपरंपरानिदर्शनम् TantrVā. 72. 24 (*on*. i. 3. 1)

अन्धपरंपरान्याय (andhaparamparā-nyāya) *m*. maxim of continued series of blind persons (following the blind) अन्धपरंपरान्यायेन ... न क्वचित्प्रामाण्यावस्थानम् TantrVā. 11. 16 (*on* i. 2. 7); 72. 22 (*on* i. 3. 1); न चात्रान्धपरंपरान्यायः TantrVā. 799. 5 (*on* iii. 2. 25); अन्धपरंपरान्याये निवृत्ते भवति प्रामाण्यम् TantrVā. 877. 7 (*on* iii. 3. 14); पुरुषोपदेशपरंपराकल्पनायाम् अन्धपरंपरान्यायः स्यात् NyāyMañ. i. 230. 9; अतीतकाले पठिताः श्रुतयः ... नापि नित्यानुमेया अन्धपरंपरान्यायात् ŚāstrDī. 19. 12 (*on* i. 3. 1); अनादित्वे त्वन्धपरंपरान्यायेनाप्रतिष्ठैव AṇuBh. 136. 12 (*on* ii. 2. 3); आधुनिकग्रन्थकारैः कथं तन्निषेधो लिखित इति चेन्न । तद्वचनविश्वासेनैवोपनयनप्रकरणे त्याज्यपदार्थेष्वदितेर्पि प्रक्षेपस्यान्धपरंपरान्यायेन तैः करणात् BālamBha. i. 65. 14 (*on* 1. 14)

अन्धपरंपरान्यायापत्ति (andhaparamparānyāyāpatti) *f*. undesired contingency of the maxim of continuous series of blind persons वर्तमानकालवत् अतीतेष्वपि कालेषु इतरेतराश्रयदोषाविशेषादन्धपरंपरान्यायापत्तेः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 410. 15 (*on* ii. 2. 37)

अन्धपरंपरापत्ति (andhaparamparāpatti) *f*. undesired contingency of the continued series of blind persons तदनभ्युपगमे वा अदृष्टकल्पनायामन्धपरंपरापत्तेः VivaPraSaṁ. 50. 10; प्रयोजनाभावेऽन्धपरंपरापत्तेः NyāySu. (Ja.) 265B. 7 (*on* ii. 1. 2); इतरथा मन्दविवेकस्याप्युपदेष्टृत्वेऽन्धपरंपरापत्तिरित्यर्थः SāṁkhyaPraBh. 108. 14 (*on* 3. 81); अनवस्थानादन्धपरंपरापत्तिः MīmāKau. i. 4. 18 (*on* i. 3. 1); न चैवम् ... अन्धपरंपरापत्तिः MīmāKau. i. 127. 22 (*on* i. 3. 27); न च नित्यानुमेयो वेदो मूलम् । ... मनोरप्यनुमेयत्वकल्पने अन्धपरंपरापत्तेः BhāṭṭDī. i. 37. 9 (*on* i. 3. 1); MayūMāli. 21. 10 (*on* i. 3. 1)

अन्धपरंपरापात (andhaparamparā-pāta) *m*. undesired contingncy of the continued series of blind persons अनुमानादेवावगते त्वन्धपरंपरापात-

प्रसङ्गात् Kiraṇā. 338.4; मूलभूतप्रमाणान्तराभावादन्धपरंपरापातात् TattvCin. iv (1). 369.5.

अन्धपरंपराप्रसक्ति (andhaparamparā-prasakti) *f.* undesired occasion of the continued series of blind persons अन्धपरंपराप्रसक्तिदोषपरिजिहीर्षया ... अभिधीयते NyāyMañ. i. 391. 15.

अन्धपरंपराप्रसङ्ग (andhaparamparā-prasaṅga) *m.* undesired occasion of the continuous series of blind, i.e. ignorant persons स्मृत्यन्तरमूलत्वेऽन्धपरंपराप्रसङ्गः प्रमाणश्लोके दर्शितः ManuBh. ii. 331. 18 (*on* 10.5); अनादिताभ्युपगमे अन्धपरंपराप्रसङ्गात् NyāyKuA. i. 128. 2; ii (2). 70. 9; यद्येवम् अन्धपरंपराप्रसङ्गः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1. 0 (8. 21); पूर्ववेदसृष्टावपि तथेत्यनवस्थायाम् अन्धपरंपराप्रसङ्गात् VivaPraSaṁ. 278. 21; यत्तु कश्चिद्वेदान्तिब्रुवोऽविद्यासंस्कारलेशोऽपि जीवन्मुक्तस्य तिष्ठतीत्याह तन्न। ... अन्धपरंपराप्रसङ्गात् SāṁkhyaPraBh. 109. 5 (*on* 3. 83); अन्धपरंपराप्रसङ्गान्न प्रामाण्यसाधनक्षमम् MayūMāli. 31. 11 (*on* i. 3. 4)

अन्धपरंपराभय (andhaparamparā-bhaya) *n.* fear of the continuous series of blind, i.e. ignorant persons विश्वासबीजपरानपेक्षम् ... प्रमाणाभावादन्धपरंपराभयेन तत्र वेदमूलकत्वकल्पना TattvCin. iv(1). 369. 9.

अन्धपरंपरावचन (andhaparamparā-vacana) *n.* statement of the continuous series of blind, i.e. ignorant persons पूर्वदृष्टविवेकज्ञानमात्रपरत्वाद्वा नान्धपरंपरावचनन्यायप्रसङ्गः TantrVā. 232. 12 (*on* i. 3. 25)

अन्धपरंपरावत् (andhaparamparā-vat) *adv.* like the continued series of blind persons नान्धपरंपरावदमूलत्वमपि TantrRaha. 39. 21.

अन्धपरंपराशङ्का (andhaparamparā-śaṅkā) *f.* doubt regarding the continued series of blind, i.e. ignorant persons वेदान्तमहावाक्यार्थस्य विवेकस्योपदेशेऽन्धपरंपराशङ्कयाप्रामाण्यं प्रसज्येत SāṁkhyaPraBh. 48. 8 (*on* 1. 98)

अन्धपरंपरास्मरण (andhaparamparā-smaraṇa) *n.* recollection of the continued series of blind, i.e. ignorant persons अन्धपरंपरास्मरणतुल्यत्वं दुर्निवारम् NyāyMañ. i. 239. 31.

अन्धपरंपरोपदिष्ट (andhaparamparopadiṣṭa) *adj.* stated or taught by the continued series of blind persons अन्धपरंपरोपदिष्टशौक्ल्यादिवच्छ्रुतिसद्भावः MayūMāli. 19. 14 (*on* i. 3. 1)

अन्धपातनवत् (andhapātana-vat) *adv.* like (the maxim of the improper act of) the throwing of the blind person (into the well) कूपेऽन्धपातनवदप्रामाणिकत्वभियावसीयते AnuBh. 6. 17 (*on* i. 1. 1)

अन्धपारंपर्य (andha-pāramparya) *n.* continued series of blind persons, i.e. blind tradition of ignorant people ते ह्यन्धपारंपर्येण ...। प्रकृतामनुवर्तन्ते क्रियाम् YogVā. iv. 25. 39.

अन्धपारंपर्यत्व (andhapāramparya-tva) *n.* the state of being the continued series of blind persons अन्धपारंपर्यत्वरूपमिदं स्फुटम् ŚivDṛ. 4. 115.

अन्धपाली (andhapālī) *f.* **1** name of a plant, *Medicago esculenta* अन्धपाली स्मृता कोट्याम् ViśvaPra. 161.156; (andha-pālī) **2** nurse, midwife, foster-mother अन्धपाली स्मृता ... धात्रिकापरिरम्भयोः ViśvaPra. 161. 156; **3** embrace. ViśvaPra. 161. 156: cf. **अङ्कपाली.**

अन्धपाषाणसंनिभ (andhapāṣāṇa-sannibha) *adj.* resembling blind, i.e. insentient stone अभव्यास्ते विनिर्दिष्टाः अन्धपाषाणसंनिभाः VarāṅgaC. 26.9; जीवः ... भव्यः सुवर्णोपलसंनिभः। अभव्यस्तद्विपक्षः स्यादन्धपाषाणसंनिभः MahāP. 24. 129.

अन्धपिशाचिन् (andha-piśācin) *m.* blind goblin or evil spirit वृषलाः पापकर्माणस्तथैवान्धपिशाचिनः। ... तान् परिवर्जयेत् SkandP. v(3). 132. 4.

अन्धपुत्र (andha-putra) *m.* son of the blind Kuru king Dhṛtarāṣṭra कनीयसोऽभिषेकानन्तरं ज्यायसोऽन्धादेरौरसस्तदा कनीयसोऽभिषिक्तस्यैव पुत्रादेः। यथा पाण्डुपुत्रस्य युधिष्ठिरस्य, नान्धपुत्रस्य दुर्योधनादेः (राज्यम्) VīraMi. (Rājanīti.)40.17.

अन्धपुष्पन्धया (andha-puṣpandhayā) *adj.* (*f.*) having dark, i.e. black bees बहलबकुलपुष्पैरन्धपुष्पन्धयासौ। ... वनश्रीः ... कथमिव पथिकानां नैव (वैक)ल्यहेतुः SūktiMu. 59. 39.

अन्धपुष्पिका (andhapuṣpikā) *f.* name of a flower शुक्लपुष्पहरितपुष्पे इति। शङ्खपुष्पिकान्धपुष्पिकेति प्रसिद्धे Kauśikapaddhati of Keśava *on* KauśiSū. 10. 16.

अन्धपूतना (andha-pūtanā) *f.* female demon causing disease in children, type of a seizer of children (Bālagraha) नवग्रहाकृतिविज्ञानीयमध्यायं व्याख्यास्यामः ।। ... स्कन्दग्रहस्तु प्रथमः ... पूतना चान्धपूतना SuśruS. vi. 27. 4; अक्षिरोगचिकित्साभिः शमयेदन्धपूतनाम् KāśyaS. 102B. 14; अन्धपूतनया छर्दिज्वरः कासोऽल्पनिद्रता AṣṭāSaṁ. ii. 188. 19 (6.3); ii. 202. 2 (6.6); AṣṭāHṛ. vi. 3. 23; अतिसारश्च अन्धपूतनया भवेत् RugVi. 68. 26; बालग्रहाः ....। मुखमण्डितिका तद्वत्पूतना चान्धपूतना ŚārṅgaS. i. 7. 190; BhāvPra. (Bhā.) viii. 71. 2.

अन्धपूतनाप्रतिषेध (andhapūtanā-pratiṣedha) *m.* name of a chapter dealing with the curing of the disease of children अथातोऽन्धपूतनाप्रतिषेधं व्याख्यास्यामः SuśruS. vi. 33. 1.

अन्धपूतनार्त (andhapūtanārta) *adj.* afflicted with the disease of children यो द्वेष्टि स्तनमतिसारकासहिक्काच्छर्दीभिर्ज्वरसहिताभिरर्द्यमानः। ... तं ब्रूयुर्भिषज इहान्धपूतनार्तम् SuśruS. vi. 27. 13.

अन्धपूरुषपरंपरा (andhapūruṣa-paramparā) *f.* continued series of blind, i.e. ignorant persons, i.e. tradition of ignorant people दृष्टिकर्म वलनं च केनचित् भ्रान्तितः कथितमुत्क्रमज्यया। तत्कृतं तदनुजैस्ततोपरैः अन्धपूरुषपरंपरोपमैः SiddhāŚi. 231. 13 (*on* 27. 16); जिष्णुजार्यभटभास्करमुख्यैरन्धपूरुषपरंपरयात्र । वासना (उक्ता) SiddhāTaVi. 107. 15.

अन्धप्रत्यक्षविषयत्व (andhapratyakṣaviṣaya-tva) *n.* the state of being the object of the perception of a blind person अन्धप्रत्यक्षविषयत्वाभावरूपतत्त्वाभावस्य ... बाधेन व्यभिचारे प्रकृतग्रन्थतात्पर्यात् GuruCandr. i. 413. 16; अन्धप्रत्यक्षविषयत्वे व्यभिचारस्य दुर्वारत्वात् LaCandr. 409. 26.

अन्धप्रधि (andha-pradhi) *m.* dark, i.e. deep well उत्पाट्यान्धप्रधौ क्षिप्तं कश्चिन्नोल्लङ्घते यथा KumāPraPra. 98. 11.

अन्धप्रभृति (andha-prabhṛti) *adj.* blind person etc. जडान्धप्रभृतयः ... गङ्गासेवयाभिमतफलभागिनो भवन्ति TristhaSe. 65. 25.

अन्धप्रवाहत्व (andhapravāha-tva) *n.* the state of being the flow or continued series of blind, i.e. wrong views नित्यानुमेयपक्षो यो याप्यागमपरम्परा। तयोरन्धप्रवाहत्वं न भेदः कश्चिदीक्ष्यते ManuBh. i. 66. 13 (*on* 2. 6)

अन्धप्राय (andha-prāya) *adj.* almost blind, blind-like अप्रकाशमानेऽध्यवसातव्येऽध्यवसायोऽन्धप्रायः स्यात् PratyabhiVi. i. 157. 4 (*on* i. 4. 2); Bhāsk. ii. 43. 16 (*on* ii. 2. 3)

अन्धबधिर (andha-badhira) *adj.* [*f.* -ā] blind and deaf इयं वराकी श्वश्रूर्ममान्धबधिरा AlaṅkaSa. 173. 2; द्रव्येच्छयान्धबधिरौ पितरौ मदीयौ PurāPraSaṁ. 11. 14; SūktiMu. 87.11; Subhāṣi. 2235; (used as noun) (person) who is blind as well as deaf अन्धबधिरः ... स्वधर्मं नानुतिष्ठति ... पुत्रो ज्येष्ठो न ज्येष्ठ उच्यते MahāBhā. i. 846* (1); अन्योन्यविषये जडान्धबधिरकल्पानि ज्ञानानि स्वविषयमात्रनिष्ठितानि PratyabhiVi. ii. 136. 1 (*on* ii. 3. 15); जात्या स्वभावेनान्धबधिरावित्यर्थः BālamBha. ii. 250. 19 (*on* 2. 140); i. 258. 23 (*on* 1. 89)

अन्धबधिरच्छद्मन् (andhabadhira-cchadman) *adj.* disguised as blind and deaf जडमूकान्धबधिरच्छद्मानः पण्डकास्तथा। किरातवामनाः कुब्जास्तद्विधा ये च कारवः। ... अन्तःपुरगतां वार्तां निर्हरेयुरलक्षिताः NītiSā. 13. 44.

अन्धबधिराकार (andhabadhirākāra) *adj.* having the form of, i. e. disguised as blind and deaf चराः ... यथावत्प्रत्यवेदयन्। जडान्धबधिराकारा ये युक्ता द्रुपदे मया MahāBhā. v. 193. 58.

अन्धबधिराकृति (andhabadhirākṛti) *adj.* having the features of blind and deaf प्रणिधींश्च ततः कुर्याज्जडान्धबधिराकृतीन्। पुंसः MahāBhā. xii. 69.8; (used as noun) (one) having the features of blind and deaf अभयः सर्वभूतेभ्यो यथान्धबधिराकृतिः। न कर्मणां फलाकाङ्क्षा शिवस्याराधनं हि तत् SkandP. i (2). 45. 23.

अन्धबधिरादि (andhabadhirādi) *adj.* blind and deaf persons etc. विकलेन्द्रियोऽन्धबधिरादिः शरीरपीड्योपलब्धिर्विकलत्वाद्य ManuBh. ii. 104. 23 (*on* 8. 66); दुहितर्यन्धबधिरादौ च जाते पुनर्नियोगोऽनुष्ठेयः ManuBh. ii. 258. 8 (*on* 9. 59); यद्यप्ययमीदृशोऽनुव्यवसायो मानसस्तथाप्यन्धबधिरादीनामभावात् तत्पूर्वं व्यवसायोत्पत्तौ चक्षुराद्यपेक्षणीयम् TātpaṬ. (Vā.) 145. 21 (*on*. i. 1. 4); एवमेकस्मिन्नन्धबधिरादौ सर्व एव तथा स्युः न त्वेवमस्ति SāṁkhyaTaPra. 171. 14; सन्ति रूपादयो भावा यथान्धबधिरादिभिः अनुपलब्धाः PārśvC. 3. 69; पूर्वदृष्टश्रुताद्यर्थानामन्धबधिरादिभिः स्मरणानुपपत्तेः SāṁkhyaPraBh. 86. 23 (*on* 2. 42)

अन्धबधिरादित्व (andhabadhirādi-tva) *n.* the state of being the blind and the deaf persons etc. चक्षुश्श्रोत्रादिहीनस्यैवान्धबधिरादित्वात् Nyāyāmṛ. 396B.9.

अन्धबधिराद्यभाव (andhabadhirādy-abhāva) *m.* absence of the blind and the deaf persons etc. साहचर्यं नाम यस्यैकं विषयग्रहणं तस्य द्वितीयमपीत्यन्ध-

बधिराद्यभावप्रसङ्गः NyāyVār. 391.16 (*on* iii. 1. 53); यदा चेन्द्रियविज्ञानविषयोपादेयभूतः क्षणो गृहीतः तदेन्द्रियज्ञानेनागृहीतस्य विषयान्तरस्य ग्रहणादन्धबधिराद्यभावदोषप्रसङ्गो निरस्तः NyāyBiṬ. 61. 4; एवं च सति नान्धबधिराद्यभावः NyāyKa. 119.19; मनसो बहिरर्थे स्वातन्त्र्येऽन्धबधिराद्यभावप्रसङ्गात् NyāyKa. 210. 16; NyāyKuA. ii (2). 27. 2; गृहीतग्राहित्वादप्रामाण्यप्रसङ्गो निराक्रियताम्। अन्धबधिराद्यभावदोषप्रसङ्गस्तु कथंकारं निराक्रियेत DharmoPra. 61. 14; न सामान्यमात्रगोचरं ग्रहणम्। बाह्येन्द्रियतन्त्रं हि मनो बाह्ये प्रवर्तते। अन्यथान्धबधिराद्यभावप्रसङ्गात् TattvVai. 171. 14 (*on* 3. 47); TātpaṬ. (Vā.) 145. 22 (*on* i. 1. 4); 166. 20 (*on* i. 1. 5); Kiraṇā. 108. 4; PramāMī. 41. 20 (*on* i. 2. 11); NyāySu. (Ja.) 210A. 5 (*on* i. 4. 6); एकेनैव संवेदनेनाशेषग्रहणादन्धबधिराद्यभावश्च प्रसज्येत BrahmSūBh. (Rā.) 32. 2 (*on* i. 1. 1.); विष्णुं ते साक्षात्कारेऽपि क्वचिन्मनसो बहिः स्वातन्त्र्यमधिगतं तथा सति अनु(?अन्ध)बधिराद्यभावप्रसङ्गात् Kiraṇā. 286.6; यदुक्तं परेण गृहीतग्राहित्वमन्धबधिराद्यभावो योगिज्ञानस्यापि मानसत्वप्रसङ्गः अव्यवहारित्वं चेति निरस्तम् TarkBhā. (Mo.) 9. 7; तथा सत्यन्धबधिराद्यभावप्रसङ्गश्च NyāyKu. 121. 20.

अन्धबल (andha-bala) *n.* army or force of the blind Kuru king Dhṛtarāṣṭra कथमन्धबलात्तेषां पाण्डवानां भवेद्भयम् KirātāVyā. 24.

अन्धबाण (andha-bāṇa) *m.* arrow which causes blindness, blinding arrow तिरस्करणिकादेव्याः ...। उद्गतेनान्धबाणेन चक्षुस्तेषां व्यधीयत BrahmāṇḍP. iii. 24. 82.

अन्धबालद्रव्य (andhabāla-dravya) *n.* property of a blind and a child जडान्धबालद्रव्याणां दद्यात् वृद्धिं नृपस्सदा ŚukraNī. 5. 70.

अन्धबुद्धि (andha-buddhi) *adj.* **A** dull-witted हरिशिखादयः। विजानन्तोऽपि शास्त्राणि सुतरामन्धबुद्धयः। ... प्रभुमेव जिघांसन्ति BṛKathāŚloSaṁ. 6. 30; **B** (used as noun) (one) whose intellect is blinded योगेश्वराणां गतिमन्द-(v.l. न्ध)बुद्धिः कथं विचक्षीत गृहानुबन्धः BhāgP. v. 10. 20 (Kalyanakalpataru Ed.)

अन्धभविष्णुधी (andhabhaviṣṇu-dhī) *adj.* (used as noun) (one) whose intellect is going to be blinded तन्निशम्य वचः स्माह सक्रोधान्धभविष्णुधीः। ... अर्जुनः PāṇḍaC. 5. 174.

अन्धभार्या (andha-bhāryā) *f.* wife of a blind person त्वमन्धभार्या ...। कृतासि धात्रा ननु मन्दबुद्धिना DevīBhāP. vii. 4. 48.

अन्धभाव (andha-bhāva) *m.* **A** (physical) blindness दृष्टिप्रदानं मे कुरुष्व मुनिसत्तम। निर्विण्णोऽस्म्यन्धभावेन SkandP. vi. 103. 82; ब्राह्मणौ ...। रुदित्वा च रुदित्वा च अन्धभावं प्रजग्मतुः PadmP. iii. 12. 34; **B** (deliberate assumption of) blindness परकलत्रदर्शनेऽन्धभावो महाभाग्यानाम् NītiVā. 27. 25.

अन्धभूत (andha-bhūta) *adj.* (used as noun) that which has become blinded नष्टेऽनलेऽन्धभूते तु प्राज्ञायत न किंचन BrahmāṇḍP. iii. 1. 175.

अन्धभूपतनय (andhabhūpa-tanaya) *m.* son of the blind Kuru king Dhṛtarāṣṭra अन्धभूपतनयः ... सौबलिं गिरमसौ ... चचक्षे BhārCam. 4.17.

अन्धभूमि (andha-bhūmi) *adj.* staying in the land of darkness वनौकसो गोवर्तिनः ... अन्धभूमयः ... महामुनयः AvantiKa. 141. 4.

अन्धमठ (andha-maṭha) *m., n.* convent or monastery for the blinds चकारान्धमठं श्रीमानुत्पलाख्यः RājTa. (Ka.) 7. 149.

अन्धमण्डल (andha-maṇḍala) *n.* group or band of blind persons पोषणो यज्ञचैत्यादिमतिपङ्ग्वन्धमण्डलेः (?तस्य) ParamāKā. 73. 77.

अन्धमार्ग (andha-mārga) *m.* path full of spiritual darkness, i.e. ignorance तदभावेऽन्धमार्गेण चरन्त्यत्र विसंविदः ŚaṅkaVi. (Ā.) 276. 9.

अन्धमिथुन (andha-mithuna) *n.* blind couple कथं हि वृद्धमिथुनं (v.l. अन्धमिथुनं) हतपुत्रं भविष्यति MahāBhā. x. 1. 11.

अन्धमुकुरक्रिया (andha-mukurakriyā) *f.* act of showing a mirror to a blind person, i.e. useless or fruitless action कृतान्धमुकुरक्रिया यदबुधो जनः सेवितः SaduktiKa. 306.34.

अन्धमुखदर्पण (andhamukha-darpaṇa) *m.* (act of holding a) mirror in front of a blind, i.e. useless or fruitless action कृतान्धमुखमण्डना (v.l. कृतोऽन्धमुखदर्पणो)यदबुधो जनः सेवितः PañcT. 1. 104 (105. 16); धृतोऽन्धमुखदर्पणो यदबुधो जनः सेवितः Kuval. 53(7)

अन्धमुखमण्डन (andhamukha-maṇḍana) *n.* act of decorating the face of a blind, i.e. useless or fruitless action तदन्धमुखमण्डनं यदबुधे जने भाषितम् ŚatTrayī. 380; Pañcā. 60.25.

अन्धमुखमण्डना (andhamukha-maṇḍanā) *f.* act of decorating the face of a blind कृतान्धमुखमण्डना यदबुधो जनः सेवितः PañcT. 1. 104 (105.16); SūktiRa. 124.20; Subhāṣi. 448.

अन्धमुनि (andha-muni) *m.* blind sage (Naidhruva) नैध्रुवो नाम ...। चकारान्धमुनिस्तस्यै सुप्रीतः परमाशिषम् SkandP. iii (3). 18. 17.

अन्धमूक (andha-mūka) *adj.* (*fig.*) blind and dumb अन्धमूकं जगद्भवेत् IṣṭaSi. 294. 19; ज्ञानान्तरग्राह्यत्वे त्वनवस्था मूलक्षतिकरी चेयमित्यन्धमूकं जगत् स्यात् NyāyMañ. i. 30. 3; अन्धमूकं जगद्वाह्ये सर्वमेव भविष्यति ŚivDṛ. 2. 40; तत्र रूपमात्रप्रत्यायनपरत्वे पदानां वाक्यार्थप्रत्ययानुपपत्तेः ... अत्यन्तान्धमूकं जगत्प्रसज्येत TattvBi. 151. 12.

अन्धमूकता (andhamūka-tā) *f.* blindness and dumbness ननु तर्हि विश्वस्यान्धमूकतापातः स्यादित्यत आह Bhāsk. i. 107. 17 (*on* i. 2. 8); (*fig.*) सा हानिस्तन्महच्छिद्रं स मोहस्सान्धमूकता ŚivaP. vii. 10. 29 (555A. 9)

अन्धमूकप्राय (andhamūka-prāya) *adj.* almost or similar to blind and dumb, i.e. devoid of sight and speech अनभ्युपगमे तु संविदः सर्व एवान्धमूकप्रायो लोकः स्यात् NyāyMañ. ii. 99. 21.

अन्धमूषा (andha-mūṣā) *f.* small covered or closed crucible with a hole in the side धान्याभ्रकस्य भागैकम् ...। पिष्ट्वा तदन्धमूषायां रुद्ध्वा तीव्राग्निना पचेत् ŚārṅgaS. ii. 11. 69; प्रकाशा चान्धमूषा च मूषा तु द्विविधा मता Rasā. 4. 38; कृत्वान्धमूषां तेषां तु तन्मध्ये पारदं क्षिपेत् RasPraSu. 1. 21; अन्धमूषा तु कर्तव्या गोस्तनाकारसंनिभा RaseCin. 3. 61 (31. 14)

अन्धमूषागत (andhamūṣā-gata) *adj.* kept or placed in the small covered crucible with a hole in the side अन्धमूषागतं ध्मातं वज्रं तु म्रियते क्षणात् Rasā. 6. 88; 8. 27; RaseCin. 7. 51 (69. 2); काचचूर्णं ततो दत्त्वा चान्धमूषागतं धमेत् RasPraSu. 1. 124; 1.148; अन्धमूषागतं गोलं मुद्रयेद् दृढमुद्रया RasPraSu. 2. 40; अन्धमूषागतं पाच्यम् RasRaSa.15.11; रसगन्धकताम्राणि ...। अन्धमूषागतं यामत्रयं तीव्राग्निना पचेत् RaseCin. 82. 9; विधाय गोलं तं गोलमन्धमूषागतं पचेत् BhāvPra. 8 (1). 583.

अन्धमूषानिवेशित (andhamūṣā-niveṣita) *adj.* kept or placed in the small covered crucible with a hole in the side गन्धकम् ... अन्धमूषानिवेशितम्। ... तारं काञ्चनतां नयेत् Rasā. 12. 162.

अन्धमूषास्य (andhamūṣāsya) *n.* mouth of a small covered crucible with a hole in the side अन्धमूषास्यमध्यस्थं ध्मापयेत्कोकिलत्रयम् RasRaSa. 2. 134.

अन्धमूषिका (andha-mūṣikā) *f.* the grass *Lepeocercis serrata*, PW.; MW.; name of a plant or grass, Apte.

अन्धमूषोदर (andhamūṣodara) *n.* interior or inside of the small covered crucible with a hole in the side युक्तान्प्रत्येकमेकांशैरन्धमूषोदरस्थितान्। ध्मापयित्वा AṣṭāSaṁ. ii. 235. 23 (6.16); AṣṭāHṛ. vi. 13. 20.

अन्धमेहल (andha-mehala) *m.* blinding smell of urine मूत्रिते त्वन्धमेहलः Vaija. 200. 56 (also *adj.* [*f.* - ā] having the smell of being soiled by urine, cf. Vaija, Index)

अन्धंभविष्णु (andham-bhaviṣṇu) *adj.* [P. iii. 2. 57; JaineVyā. 107. 7 (*on* ii. 2. 54); CāndraVṛ. *on* i. 2.46; KāśiVṛ. *on* iii. 2. 57; KātanVṛ. *on* iv. 3. 58; Prasā. ii. 530. 21; AltGr. II. 2. 929] becoming blind भीषणेऽपि वने तत्र ध्वान्तेनान्धंभविष्णवः। ते विश्रान्तिजुषस्तस्थुः PāṇḍaC. 7. 244; भटाः शत्रून् पश्येयुरेभिरन्धंभविष्णवः PāṇḍaC. 12. 449 [KośaKaTa. 1. 7164]; (*fig.*) becoming blind भुजविटपमदेन व्यर्थमन्धंभविष्णुर्धिगपसरसि चौरंकारमाक्रुश्यमानः AnargharRā. 5. 11; वैभवेन ...। अन्धंभविष्णुर्भरतः सुखं न स्थातुमीश्वरः TriṣaŚaPuC. i. 5. 506; केचित् सामन्ता मदेनान्धंभविष्णवः। नन्दस्य न नतिं चक्रुः PariPar. 6. 244; बिन्दवोऽपि स्फुरल्लोभमदेनान्धंभविष्णवः। सपत्नान्सोदरीयन्ति सपत्नीयन्ति सोदरान् HammīMaKā. 9. 165.

अन्धंभविष्णुक (andhambhaviṣṇu-ka) *adj.* (*fig.*) becoming blind कः ... अयम् ... मानेनान्धंभविष्णुकः। [illegible]सरो हा प्रविशति वने केसर्याधिष्ठिते TriṣaŚaPuC. ii. 4. 202.

अन्धंभविष्णुता (andhambhaviṣṇu-tā) *f.* the state of becoming blind स्वमुकुलमयैर्नेत्रैरन्धंभविष्णुतया जनः किमु कुमुदिनीं दुर्व्याचष्टे NaiṣC. 19. 36; Subhāṣi. 2204.

अन्धंभविष्णुदृश् (andhambhaviṣṇu-dṛś) *adj.* (*fig.*) with the vision becoming blind or obscure इत्युक्तः सोऽप्यधाविष्ट क्रोधादन्धंभविष्णुदृक् PāṇḍaC.6.470.

अन्धंभविष्णुनयनद्वय (andhambhaviṣṇu-nayanadvaya) *adj.* having the pair of eyes becoming blind तत्पीडाभिरभूदन्धंभविष्णुनयनद्वयः। ... पवनाङ्गजः PāṇḍaC. 13. 920.

अन्धंभावुक (andham-bhāvuka) *adj.* [P. iii. 2. 57; KāśiVṛ. *on* iii. 2. 57; JaineVyā. 107.7 (*on* ii. 2. 54); CāndrVṛ. *on* i. 2. 46; KātanVṛ. *on* iv.

3. 58; Prasā. ii. 530. 21; AltGr. II. 1. 203; II. 2. 929] becoming blind यदभिध्वंसयेत् ... अन्धंभावुको यजमानस्यात् KāṭhS. 27.8 (ii. 147. 17); अनग्नौ जुहोति ... सोऽन्धंभावुको यजमानो भवति KauśiSū. 4. 16; अन्धंभावुकपलितंभविष्णुरपि कः सुतम्। प्रौढमप्येककं मुञ्चेत् DvyāśraKā. 11. 90; आढ्यंभावुकमर्चिषा सरभसान्धंभावुकारातिना RāmaChāSt. 59 [KośaKaTa. 1. 7164]; (*fig.*) becoming blind, i.e. ineffective अन्धंभावुकविक्रमाः ... अरिगीर्वाणाः पलायांचक्रिरे PāṇḍaC. 9.59.

अन्धंभूष्णु (andham-bhūṣṇu) *adj.* (*fig.*) becoming blind अन्धंभूष्णुः क्रुधा कामं दधावे वानरध्वजः PāṇḍaC. 13. 330.

अन्धयत् (andhayat) *adj.* **1A** making blind, blinding परितस्तिमिरे जनस्य दृशमन्धयति। दधिरे रसाञ्जनमपूर्वम् ... सुदृशः ŚiśuVa. 9. 21; आक्षिप्यान्धयति द्रुमान्धतमसे चक्षुः प्रविश्य क्षपा यत्रासीत् क्षपिता MahāvīC. 7. 12; अनुपतति व्रजजननयनान्यन्धयन्धूलिजालैः। कुर्वन् द्यामेषः ... तुरंगः KaṁVa. 2. 19; रजोऽन्धकारेषु दृशोऽन्धयत्सु ... युधि पाण्डुपुत्राः परस्परं पर्यहरन्प्रहारान् BhārCam. 2. 111; **1B** (*fig.*) making illusioned, i.e. bewildering विकचकमलगन्धैरन्धयन्भृङ्गमालाः ... मन्दमावाति वातः ŚiśuVa. 11. 19 (comm. अन्धयन्नन्धाः कुर्वन् मोहयन्); SūktiMu. 83. 2; ŚārṅgaPa. 3729; Subhāṣi. 2179; **2** darkening or blackening धूलिभिर्दिवमन्धयन् ... विगायति पदा स्प्रष्टुं तुरंगोऽपि गाम् NaiṣC. 12. 99; SaduktiKa. 204. 11; SūktiMu. 102. 10; Subhāṣi. 2601.

अन्धयन्त्र (andha-yantra) *n.* (Alch.) kind of mechanical device for heating (a covered ditch or pit used for heating) तारपत्राणि ...। शोषयेदन्धयन्त्रे च RasRaSa. 5. 41.

अन्धयष्टि (andha-yaṣṭi) *f.* (supporting) staff or stick of a blind पितुरन्धयष्टिः JānaHa. 1. 79; एक एव प्रियः पुत्रः पित्रोरहमचक्षुषोः। अन्धयष्टिस्तयोः BṛKathāŚloSaṁ. 18. 472; राभसिको लोकः प्रायेणान्धयष्टिरिव परामर्शमकृत्वा शुभाशुभाय वा कर्मणे तोलयत्यात्मानम् YaśasCam. ii. 151. 3.

अन्धयष्टिका (andha-yaṣṭikā) *f.* (supporting) staff or stick of a blind असौ बालकस्त्वया। हतो नृशंसबाणेन ममान्धस्यान्धयष्टिका Rāmā. ii. 1453*(2)

अन्धयष्टिता (andhayaṣṭi-tā) *f.* the state of being a (supporting) staff or stick of a blind धात्रीं त्रायस्व मां पुत्र प्राप्य त्वं मेऽन्धयष्टिताम् SkandP. iv. 20. 65.

अन्धयष्टिपदवी (andhayaṣṭi-padavī) *f.* rank or status of a (supporting) staff or stick of a blind कथं वर्तसे दीर्घायुर्भजतेऽन्धयष्टिपदवीं श्रीनाचिराजः कविः PrabaCin. 50. 15; 52. 10. (F. N.)

अन्धयुग्म (andha-yugma) *n.* couple or pair of blinds अन्धयुग्मम् ... कन्या दुःखान्वितासौ समुपाजगाम BrahmP. 228. 74.

अन्धयुज् (andha-yuj) *adj.* accompanied with a blind person (झलां जशोऽन्ते) पदान्ते झलामन्तरतमा जशः स्युः। ... अन्धयुग्गमनम् BhāṣāVṛ. viii. 2. 39.

अन्धयुधिष्ठिर (andha-yudhiṣṭhira) *m.* blind king Yudhiṣṭhira, a designation given to king Yudhiṣṭhira of Kashmir युधिष्ठिराभिधानोऽभूदथ राजा ...। यः सूक्ष्माक्षितया लोकैः कथितोऽन्धयुधिष्ठिरः RājTa. (Ka.) 1. 350; 8. Add. 11.

अन्धयोग (andha-yoga) *m.* (Astrol.) name of a blind, i.e. inauspicious conjunction of asterisms ब्रह्मेज्यार्यमवैशाखहरिवस्वन्त्यभेषु च। नन्दायामर्कवारादिष्वन्धयोगाः प्रकीर्तिताः VasiS. 42. 3.

अन्धयोगकृत (andhayoga-kṛta) *adj.* produced by the blind, i.e. inauspicious conjunction of asterisms अन्धयोगकृतं दोषं शुभयोगो निहन्ति वै VasiS. 43. 104.

अन्धयोषित् (andha-yoṣit) *f.* blind woman अन्धिका ... अन्धयोषिति ViśvaLoK. 7. 32.

अन्धर (andhara) *n.* aisle or passage for circumambulation अन्धरं त्रिगुणं पालितं त्रिभागेन कुड्मलम् MānaSā. App. 436 B. 19.

अन्धरात्रि (andha-rātri) *f.* dark night PW.; MW.; Apte.

अन्धल (andha-la) *adj.* **A** blind अन्धलानां बभूवास्यां पाटको दीनचेतसाम् BṛKathāK. 3.3; सिंहोऽन्धलः कृतो मूढैः BṛKathāK. 23. 17; MahāVyu. 271.118; (used as noun) (one) who is blind नानादेशेषु विहरन् भाविनो भगवानपि। अन्वग्रहीद् बोधिदानाद्यक्षुर्दानादिवान्धलान् TriṣaŚaPuC. i. 6. 450; निलीनमन्धलैर्मूकैर्धूकैर्गिरिगुहादिषु PārśvC. 7. 570; ग्राम्यानपश्यन्तोऽन्धला इव ... चौराः ... व्यावृत्ताः Dhūrtā. 91; (*fig.*) blind सर्वाङ्गीणक्रुधान्धलः। ... पार्थिवो जगिवान् HammīMaKā. 4. 98; **B** deluded, cf. **अन्धलधी**.

अन्धल (andha-la) *m.* name of a region (? Andhra) लक्षाश्चत्वार एवापि ग्रामाणामन्धले स्मृताः SkandP. i(2). 39. 128;

अन्धलक्षण (andha-lakṣaṇa) *n.* characteristic of a blind उभयाक्षिविरहेऽप्यन्धलक्षणे न काणस्याप्यन्धतापातः NyāyMa. 111. 11; उभयाक्षिविरहश्चेदन्दलक्षणम् NyāyMa. 112.1.

अन्धलगुड (andha-laguḍa) *m.* (supporting) staff or stick of a blind आनन्दं विदुषां तनोति ... अन्धलगुडः ... श्रीमल्लक्ष्मणसेनदक्षिणभुजादण्डः SaduktiKa. 327. 23.

अन्धलधी (andhala-dhī) *adj.* (*fig.*) having deluded intelligence चिन्तयामास राजसूः। अस्मादृशामिति स्तोकं रागान्धलधियामिदम् PārśvC. 7. 141.

अन्धलवत् (andhala-vat) *adv.* like a blind person नीरन्ध्रेणान्धकारेणापूर्यन्त ककुभस्तथा। जनुषान्धलवद् रूपं नोपलेभे यथा जनः TriṣaŚaPuC. ii. 4. 221.

अन्धलादि (andhalādi) *adj.* blind person etc. कुष्टिपङ्ग्वन्धलादिभिः ... गत्वास्य फलपत्राद्यं भक्षितम् PārśvaC. 1. 444.

अन्धलोचन (andha-locana) *n.* eye(s) of a blind विद्यते सरितोर्दृष्टिरन्धलोचनयोरिव YogVā. iii. 101. 16.

अन्धव (andhava) *m.* name of a people नाचीनानर्बुकांश्चैव(v.l. तैत्तिरानन्धवांश्चैव) ... अजयत् पाण्डुनन्दनः MahāBhā. ii. App. I. 13 (8)

अन्धवडवाग्नि (andha-vaḍavāgni) *m.* name of an apparatus (covered jar full of water placed on the fire) जारयेद्रन्धकं शुद्धमन्धेन वडवाग्निना (?अन्धवडवाग्निना) RasRaSa. 27. 67; Āyurvedīyaśabdakośa.

अन्धवत् (andha-vat) *adv.* [CāndrVyā. iv. 1. 135; KātanVṛ. *on* ii. 6. 12] **1** like a blind person स व्रजत्यन्धवद् यस्मादनन्धोऽपि हि भारत HariVaṁ. App. I. 29(21); अन्धवत् प्रधानम् (द्रष्टव्यम्) MāṭhVṛ. 35. 22 (*on* 21); व्यवहारोपलम्भनम्। येषां स्यात्तेऽवभोत्स्यन्ते ततोऽर्थं नेतरेऽन्धवत् ŚlokaVār. 5 (15). 39 (649. 2); अज्ञानचक्षुर्नेक्षेत भास्वन्तं भानुमन्धवत् ĀtmaBo.65; VarāU. 2. 19; संपन्नोऽन्धवदेव किंचिदपरं नो वीक्षते चक्षुषा SarvaVeSāSaṁ. 78; सोऽन्धवज्जगतीपालः सीदेत्संचारकैर्विना Hitopa. 2. 116; दृढभक्तस्तथान्धवत्। भवेत् ViṣṇuDhaP. ii. 65. 63; अस्त्रेण तु विना सैन्यमन्धवत्प्रतिजायते YuktiKa. 176.9; निशायां जागरितव्यमन्यत्र अन्धवदासितव्यम् Loc. 125. 18 (*on* 3.1); अन्धवत् पश्य रूपाणि AmṛNāU. 15; पश्यन् भिक्षुश्चरेन्महीम्। अन्धवत् NāraPaU. 4. 22; 4. 36; विना पुरुषकारेण कदाचित्सिद्धिमाप्नुयात्। अन्धवत्पङ्गुवत्कामं न तथा मुदमावहेत् DevīBhāP. v. 4. 32; वयं यामोऽन्धवत् क्वेति TriṣaŚaPuC. i. 6. 544; ii. 6. 542; कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौरोऽपि सोऽन्धवत् PariPar. 2. 597; मौग्ध्यं पङ्गुजडान्धवच्च स ततो गच्छन् ... दत्तोऽनेन पदक्रमः RājTa. (Ka.) 7. 1456; अन्धवत् ...। पतितोऽपि ततो नैक्षि स्वदायो धर्मसूनुना PāṇḍaC. 6. 909; शरीरसंसर्गवशेन चैवं समस्तकार्यं प्रकृतिः करोति। भुनक्ति भोगं पुरुषस्तु विज्ञः पङ्ग्वन्धवत् स्यादुभयोपयोगः Vidvanmo. 6. 19; **2** like a blind, i.e. dull or insentient परस्मिन्नन्धवत्स्वस्मिन्नप्यन्धं प्रसज्येत ĀtmaTaVi. 472. 15.

अन्धवध (andha-vadha) *m.* slaying of a blind (beast) कृतप्रज्ञः पुरुषोऽपि ...। सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यं बलाकोऽन्धवधादिव MahāBhā. viii. 49. 31.

अन्धवर्तकीन्याय (andhavartakī-nyāya) *m.* maxim or law of a blind person and the quail (which illustrates fortuitous occurrence) नूपुरं मुनिवरचरणे प्रविष्टम् ... अन्धवर्तकीन्यायात् PrabaK. 40. 31.

अन्धवर्तकीय (andha-vartakīya) *adj.* pertaining to the maxim or law of a blind person and the quail तदन्धवर्तकीयम् ... यन्मूर्खमन्त्रात्कार्यसिद्धिः NītiVā. 10. 92.

अन्धवर्त्मन् (andha-vartman) *m.* the seventh Skandha or region of wind, Apte.

अन्धवाक्य (andha-vākya) *n.* sentence or words of a blind person अन्धानां नीलाभिमानासिद्धिरित्यपि न, 'तमसि प्रविष्टोऽहम्' इत्यन्धवाक्यात् NayaVi. 204. 5 (*on* i. 1. 5); न च वेदस्य ... 'शुक्लः पट' इत्यन्धवाक्यस्य ... इव न प्रामाण्यं निर्वहति इति वाच्यम् ŚivārkaMaDī. i. 153. 6 (*on* i. 1. 3)

अन्धवाक्यन्याय (andhavākya-nyāya) *m.* maxim or law of the sentence or words of a blind person अन्धवाक्यन्यायेन मूलापेक्षा तु पौरुषेयवाक्य एव ŚivārkaMaDī. i. 153. 9 (*on* i. 1. 3)

अन्धवाक्यसमानता (andhavākya-samānatā) *f.* equality or similarity with the sentence or words of a blind person प्रत्यक्षव्यवधानाच्च नान्धवाक्यसमानता ŚāstrDī. 46. 3 (*on* i. 3. 9)

अन्धविज्ञाननिमीलित (andhavijñāna-nimīlita) *adj.* having one's eyes closed by the blind, i.e. wrong perception अहोऽन्धविज्ञाननिमीलितं जगत् पटान्तरे पश्यति नोत्तमं सुखम् Saund. 18. 45.

अन्धविषय (andha-viṣaya) *adj.* pertaining to a blind person अन्धविषयः अन्धकारस्थप्रमातृविषयः पुनः योऽन्यो व्यवहारः स्फुटतामयः तत्र ते आभासाः

PratyabhiVi. i. 402. 9 (*on* i. 8.1)

अन्धवेला (andha-velā) *f.* **1** time or occasion of becoming blind अन्धः स्यादन्धवेलायां बाधिर्यमपि चाश्रयेत् MahāBhā. i. App. I. 81 (25); xii. 138. 27; xiii. 108. 4; **2** time of darkness, night स अन्धवेलायां रात्रौ BhārBhāDī. *on* MahāBhā. i. App. I. 81 (25)

अन्धव्यूह (andha-vyūha) *m.* a particular Samādhi, MW.

अन्धशर्वरी (andha-śarvarī) *f.* night full of darkness, dark night रघुसूनुः ... भानुरिवान्धशर्वरीं गमयामास निशाचरीं क्षयम् Ragh. 3. 22.

[1]**अन्धस्** (ándhas) *n.* [TaiPrāti. 11.10; VājaPrāti. 4. 78; 4. 85; Uṇā. 4.205; SiddhāKau. 561A. 8; Prasā. ii. 643. 21; AltGr. II. 2. 219; II. 2. 228; II. 2. 231] **1Ai** (exhilarating) drink of Soma, Soma juice **ii** Soma-libation **iii** Soma juice (divided as *daivya* and *mānuṣa)* **B** sap in general **2** Soma plant **3A** clarified butter, ghee **Bi** food in general **ii** food as the cause of strength **iii** (*fig.*) food **C** cooked or boiled rice **3D** food - oblation **4** grassy bank or ground **5** a particular sacrifice qualified by food **6** the word *andhas*

1Ai (exhilarating) drink of Soma, Soma juice इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः ṚV. i. 9. 1; SāmaViBr. iii. 1.7; इन्द्रो यद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि जर्हृषाणो अन्धसा ṚV. i. 52. 2, 3; मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छति ṚV. i. 80. 6; i. 82. 5, 6; i. 135. 4; (मित्रावरुणौ) उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ṚV. i. 153. 4; i. 155. 1; ŚāṅkhāŚS. ix. 4. 5; xii. 26. 15; (इन्द्रः) अपाय्यस्यान्धसो मदाय ṚV. ii. 19. 1; अध्वर्यवः ... सिञ्चता मद्यमन्धः ṚV. ii. 14. 1; अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धसः ṚV. ii. 36. 3; VājaS. 26. 24; ṚV. ii. 37. 1; पिबास्यन्धः ... इन्द्र ṚV. iii. 35. 1; TaiBr. II. vii. 13.1; इन्द्र ... पाहि मध्वो अन्धसः ṚV. i. 40.1; iii. 41. 6; कुनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः ... सुतस्य ṚV. iii. 48. 1; अन्धो न पूतं परिषिक्तमंशोः ṚV. iv. 1. 19; अन्धः सुषुमा ṚV. iv. 16.1; इन्द्राः ... समन्धसा ममदः ṚV. iv. 20. 4; सोममूधः। ... जुषमाणो अन्धः ṚV. iv. 23. 1 (*but* Sāy. सोमलक्षणमन्नम्); मघवा शुक्रमन्धः। अध्वर्युभिः प्रयतम् ... प्रतिं धत् ṚV. iv. 27. 5; कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः ṚV. iv. 31. 2; AV. xx. 124. 2; MaiS. ii.13. 9 (ii. 159.6); iv. 9.27 (iv. 139. 13); KāṭhS. 39. 12(iv. 128.6); VājaS. 27. 40; 36. 5; VājaS. (K.) 29. 5; 36. 1; TaiĀ. iv. 42. 3(570.1); ĀpaŚS. xvii. 7. 8; सु मत्स्वान्धसः। सोमानामिन्द्र ṚV. iv. 32. 14; तुभ्येदेते मरुतः ... सुन्वन्त्यन्धः ṚV. v. 30. 6; अमन्दत मघवा मध्वो अन्धसः ṚV. v. 34. 2; रघुः श्येनः पतयदन्धो अच्छा ṚV. v. 45. 9; पिबा सुतस्यान्धसः ṚV. v. 51. 5; vii. 90. 1; VājaS. 33. 70; VājaS. (K.) 32. 6; व्युन्दन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धसा ṚV. v. 54. 8; अस्माअस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्र भरा सुतम् ṚV. vi. 42. 4; KauṣīBr. 23. 2(103. 14); ŚāṅkhāGS. vi. 4. 4; (नासत्या) अरं मे गन्तं हवनायास्मै गृणाना यथा पिबाथो अन्धः ṚV. vi. 63. 2; vi. 68. 11; इन्द्राविष्णू ...। आ वामन्धांसि मदिराण्यग्मन् ṚV. vi. 69. 7; AitBr. 28. 4(713); GopBr. ii. 2. 22 (187.13); इन्द्रः ... समन्धसा ... वा उवोच ṚV. vii. 20. 4; बोधामसि त्वा हर्यश्व यज्ञैर्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु ṚV. vii. 21. 1; VārāŚS. III. iii. 3. 1; ओ षु ... यातनान्धांसि पीतये ... मरुतः ṚV. vii. 59. 5; (अश्विना) वामन्धांसि मद्यान्यस्थुः ṚV. vii. 68.2; AitBr. 17. 5 (469); ĀśvŚS. I. vi. 5. 24; ŚāṅkhāŚS. ix. 20. 32; समन्धांस्यग्मत ... नः ... आ गतम् (अश्विना) ṚV. vii. 73. 4; वायो ... उपो ते अन्धो मद्यमयामि ṚV. vii. 92. 1; TaiS. I. iv. 4. 1; III. iv. 2. 1; MaiS. i. 3. 6 (i. 32. 10); KāṭhS. 4. 2 (i. 29. 18); 13. 11(i. 192. 21); KapiKaS. 3. 2 (26. 15); VājaS. 7. 7; VājaS. (K.) 7.3; ŚatBr. IV. i. 3.18; ŚatBr.(K.) V. i. 3. 13; आ त्वा ... हरी ...। शितिपृष्ठा वहतां मध्वो अन्धसो विवक्षणस्य पीतये ṚV. viii. 1. 25; इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरम् ṚV. viii. 2. 1; SV. (Kau.)I. ii (1). 3. 10; II. i (2). 8. 1; AitBr. 12. 4 (325); 21. 4 (563); 36. 1 (896); PañcBr. ix. 2. 16; KauṣīBr. 15. 2 (66. 6); 19. 8 (87. 17); 24. 2 (108. 15); 25. 3 (112. 20); JaimiBr. 1. 223; GopBr. ii. 5. 3(228. 8); AitĀ. I. ii. 1. 1; ŚāṅkhāĀ.1. 3 (2. 16); ĀśvaŚS. I. v. 14. 4; II. i. 11. 24; ŚāṅkhāŚS. vii. 19. 9; xvii. 9. 3; यद्वा समुद्रे अन्धसोऽवितेदसि ṚV. viii. 13. 15; viii. 65. 2; यदि मे सख्यामावर इमस्य पाह्यन्धसः ṚV. viii. 13. 21; पिबा सु शिप्रिन्नन्धसः ṚV. viii. 17. 4; Av. xx. 9. 1; सुबाहुरन्धसो मदे इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते ṚV. viii. 17. 8; viii. 24. 16; पाहि गायान्धसो मद इन्द्राय मेध्यातिथे ṚV. viii. 33. 4; viii. 35. 24; viii.46.14; आ वृषस्व पुरूवसो सुतस्येन्द्रान्धसः ṚV. viii. 61. 3; मदे सुशिप्रमन्धसः। यः ... सुन्वते ṚV. viii. 66. 2; पुरोळाशं नो अन्धस इन्द्र सहस्रमा भर ṚV. viii. 78. 1; AitĀ.V. ii. 3. 2; तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः ṚV.viii. 88. 1; AV. xx. 9. 1; VājaS. 26. 11; पान्तमा वो अन्धस इन्द्रमभि प्र गायत ṚV. viii. 92. 1; SV. (Kau.) I. ii(2). 2. 1; II. i(2). 1.1; AitBr.16. 6 (447); PañcBr. ix.1.6; ix. 2.1; ĀśvaŚS. I. vi. 4. 10; ŚāṅkhāŚS. ix. 7. 1; NidāSū. 5. 21(1.3); अपादु शिप्र्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः। इन्दोरिन्द्रो यवाशिरः ṚV. viii. 92. 4; SV. (Kau.) I. ii (2). 1. 1; JaimiBr. 3. 202; ŚāṅkhāŚS. xviii. 7. 11; पिबा त्व१स्यान्धस इन्द्र विश्वासु ते हितम् ṚV.viii. 95. 2; धारा सुतस्यान्धसः ... धावति ṚV.ix.58.1; प्र सुन्वानस्यान्धसो मर्तो न वृत तद्वचः ṚV. ix. 101. 13; JaimiBr. 3. 16; ṚV. ix. 107. 2; अधा ते सख्ये अन्धसः ... रणन् ṚV. x. 25. 1: यत्सोम्यस्यान्धसो बुबोधति ṚV. x. 32. 1; BaudhGS. i. 1. 14; प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा ṚV. x. 50. 1; VājaS. 33. 23; VājaS. (K.) 32. 6 (1); AitĀ. I. v. 2. 9; I. v. 3.1; ṚV.x.76.6; x.94.8; अन्धस इन्दुं प्रोथन्तं प्रवपन्तमर्णवम् ṚV. x. 115. 3; x. 116. 4; यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभरदरुणं मानमन्धसः ṚV. x. 144. 5; x.167. 2; अन्धः ... स्वदन्ति गावः पयोभिः SV. (Kau.) I. iv (1). 3. 1; असावि देवं गोऋजीकमन्धः SV. (Kau.) II. iii (2).16. 2; AitBr. 28. 3. (707); आ यं विशन्तीन्दवो वयो न वृक्षमन्धसः AV.vi. 2. 2; इदं वामन्धः परिषिक्तम् AV. vii. 58 (60). 2: इन्द्र ...। स पाहि मध्वो अन्धसः AV. xx.1.1; xx. 23. 6; रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने AV.(P.) xii. 1.7; ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धसः MaiS. iii.11. 6(iii. 149. 2); KāṭhS. 38.1(iv. 100. 8); VājaS. 19.72; VājaS. (K.) 21. 5; PañcBr. xiv. 11. 26; TaiBr. II. vi. 2.1; ŚatBr. XII. vii. 3. 4; VedāntKa. 176. 18 (*on* i. 3. 31); **1Aii** Soma - libation अध्वर्यवः ... इन्द्रायान्धसो जुहोत ṚV. ii. 14. 5 (*but* Sāy. अन्धसः हविर्लक्षणान्यन्नानि); अश्विना ... दिवो असुराय मन्म प्रान्धांसीव यज्यवे भरध्वम् ṚV. v. 41. 3; **1Aiii** Soma juice (divided as *daivya* and *mānuṣa)* एतेन वै पञ्चवाजाः कौत्स उभे अन्धसी व्यपिपीत यच्च दैव्यं यच्च मानुषम् JaimiBr. 3. 229; **1B** sap in general यो विश्वान्यभि व्रता सोमस्य मदे अन्धसः। इन्द्रो देवेषु चेतति ṚV. viii. 32. 28; (सोम) अभ्यर्ष ... देवानां वीतिमन्धसा ṚV. ix. 1. 4; अपो वसानमन्धसा। गोषामण्वेषु सश्चिम ṚV. ix.16. 2; त्वम् ... मधु प्र जातमन्धसः ṚV. ix.18. 2; तव त्य इन्दो अन्धसो देवा मधोर्व्यश्नते ṚV. ix. 51. 3; परि ... भरद्वाजं नो अन्धसा ṚV. ix. 52. 1; नो अन्धसा ... परि स्रव। सोमं ṚV. ix. 55. 1; NidāSū. 103. 23 (6.7); इन्दो ... यथा ते जातमन्धसः। नि बर्हिषि प्रिये सदः ṚV. ix. 55. 2-3; यस्ते मदो वरेण्यस्तेना पवस्वान्धसा ṚV. ix. 61.19; SV. (Kau.) I. v (2). 4. 4; II. ii (1).15. 1; JaimiBr. 3. 28; 3.191; 3. 209; 3. 252; मही न धारात्यन्धो अर्षति। ... हरिः ṚV. ix. 86. 44; SV. (Kau.) II. vii (3). 21. 2; TaiBr. III. x. 8. 1; पुरोजिती वो अन्धसः सुताय ... अप श्वानं श्नथिष्टन सखायः ṚV. ix.101.1; PañcBr. viii. 5. 7; xii. 11. 5; xiv. 5. 5; JaimiBr. 1. 161; 1. 164; 2. 425; 3.79; 3.195; NidāSū. 5. 17 (1. 3); Kṣudra. 1. 3; 1. 7-8; 2. 1-2; 2. 15; **2** Soma plant ह्यु१च्चा विजर्भृतः। हरी इवान्धांसि बप्सता ṚV. i. 28. 7; उच्चा ते जातमन्धसो दिवि षद्भूम्या ददे ṚV. ix. 61. 10; SV. (Kau.) I. v (2). 4. 1; II. i (1). 8. 1; VājaS. 26.16; PañcBr. xii. 3. 1; xv. 9. 1; JaimiBr. 1. 81; 2. 13; 3. 40; SāmaViBr. ii. 6. 2; ii. 8. 6; iii. 5. 8; JaimiŚS. 9; Kṣudra. 1. 11; मन्द्रस्य रूपं विविदुर्मनीषिणः श्येनो यदन्धो अभरत्परावतः ṚV. ix. 68. 6; प्रजापतेर्वाऽ एतेऽ अन्धसी यत्सोमश्च सुरा च ŚatBr. V. i. 2.10; ŚatBr. (K.) VI. i. 2.10; अथ यस्य राजानमच्छेत्वा। नाहरन्त एयुरन्धसे स्वाहेति जुहुयादन्धो हि स तर्हि भवति ŚatBr. XII. vi. 1. 5; **3A** clarified butter, ghee प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय ... भरध्वम् ṚV.i.122.1 (*but* Sāy. अन्धः आज्यसोमादिलक्षणम्); KauṣīBr.24.9 (111.5); द्विप्रस्थं च तथान्धसाम्। ... एकस्मिन् योजयेत् घटे KulārT. 5.12; **3Bi** food in general अन्धस्थान्धो वो भक्षीय VājaS.3.20; VājaS.(K.) 3. 3; ŚatBr. II. iii. 4. 25; ŚatBr. (K.) I. iv. 1. 19; KātyŚS. iv. 12. 5; पुरोपनीतम् ... द्विजातिशेषेण यदेतदन्धसा ... वपुः Kirātā.1.39; सशेष एवान्धस्यसावतृप्यत् DaśKuC. 112. 9; धरण्यां स्वपितु त्यागं करोतु चिरमन्धसः PadmP. (Ra.)7. 319; स्वभावेनैव मे शुद्धमन्धो गन्धमनोहरम् PadmP.(Ra.) 14. 360; जग्धस्य मोहाद्धि विशुद्धिमन्धसो जुगुप्सितस्योद्धरणं प्रचक्षते BhāgP. iv. 4. 18; iv. 29. 12; मर्त्याः ... तेऽश्नन्ति वार्क्षमन्धः MahāP. 3. 49; चिरंतने वस्तुनि गच्छति स्पृहां विभाव्यमानः ... नवप्रियः। रसान्तरैः ... जनोऽन्धसि ... उपदंशकैरिव RāghPāṇ.(Dha.)1. 3; ब्राह्मणान् ... भोजयित्वा तदवशिष्टान्धसोऽमृतस्य मुखेन सुखेन ग्रसितुं योग्यान् षोडशग्रासान् गृहीत्वा PārāSū.12.7; शोभान्धोगन्धरसैः फलार्चनाभ्यां च पुष्पमुपयोगि KāvyMī. 111. 14; अन्धसा बहुभेदेन मुनिदत्तं ततर्प सः (विशाखः) BṛKathāK. 8. 9; 65.53; विषकलुषितमन्धः कस्य भोज्याय जातम् YaśasCam. i. 416. 1; अस्यैदमैदंपर्यमसत्यमपि किंचित्सत्यमेव यथान्धांसि रन्धयति वयति वासांसीति YaśasCam. ii. 349. 25; केचिच्च पुपुजुर्बालं ... भोजयामासुरन्धसा GaṇeP. ii. 90. 29; अन्धसो वाल्कलस्य ... वा ... तस्य परिग्रहः ParaśuKS. 10. 62 (274. 13); पर्युषितमन्धः किमित्यभ्यवहरन्ति ŚukSa. 26. 11; औदश्विक-

मश्रतान्धः। ... जनेन पूर्णा रराज (सा नगरी) VāsuVi. 2. 24; बन्धुजीवस्तदा कन्दः ... संधारयामास क्षुधान्धान्योऽन्धसा विना RājTa. (Śrī.)1 (2). 24; अन्धोगोवसुवाससां वितरणे ...। मर्त्यानां हृदयं प्रवर्तयति यत्पादाब्जसंसेवनं तस्मै प्राञ्जलिरस्मि दाशरथये ViśvaSta. 96; प्रातश्चेद्यदि जीवितं स्थितमिह प्राप्तिस्तथाप्यन्धसः Hāsyārṇa. 2. 13 [Vaija. 239. 8; NānārthMa. 911]; **3Bii** food as the cause of strength अन्नं वा अन्धो वीर्यं मरुतस्स्वर्गो लोकः प्रत्नः JaimiBr. 1. 303; 2. 195; समामनन्ति दिवौकसां वै बलमन्ध आयुः BhāgP. viii. 5. 34; **3Biii** (*fig.*) food अन्धसा कंसरूपेण कीनाशं भोजयिष्यता PāṇḍaC. 4. 252; **3C** cooked or boiled rice यावतो ह्यन्धसः पिण्डानश्नाति सततं द्विजः। तावतां गोसहस्राणां फलं प्राप्नोति दायकः MahāBhā. iii. App. I. 21(1) (34); श्मशानेषु दिगन्तेषु स एव ललनास्तनः। श्वभिरास्वाद्यते काले लघुपिण्ड इवान्धसः MahāU. (2) 3. 42; YājñaU. 602. 24 (8); YogVā. i. 21. 6; स्याच्छुद्धिः क्षीरे चान्धसि वाज्यं त्वभिघार्य ĪśānŚiPa. i. 7. 36; कार्पासतिलपिण्याकसुवर्णमरिचान्धसाम्। लाभः ... इत्येवमादिकं स्वप्ने विनाशभयदुःखदम् ĪśānŚiPa. ii. 18. 44; अशाकभोजी घृतमत्ति योऽन्धसा PurāPraSaṁ. 96. 24; PrabaCin.122. 14; बिम्बप्रतिविषाकल्कक्षीरेक्षुसलिलान्धसाम्। असक्तबुद्धिस्तत्त्वज्ञो भवत्यास्वादने समः YogVā. 93. 57 [Kośas give *andhas* as the synonym of the following words: *atta*, AbhidhāMañ. 137. 10; *adana*, DhanvaNi. 311. 22; *anna*, AmaK. 1803; DhanvaNi. 311. 22; ParyāMu. 20. 3; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; ŚabdaRa.(Vā.) 2867; ParaNā. 1757; AbhidhāMañ. 137. 10; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159. 237; *annādya*, DhanvaNi. 311. 22; KalpaK. 159. 237; *aśana*, DhanvaNi. 311. 22; Vaija.165.75; AbhidhāCin. 395; ParaNā. 1757; AbhidhāMañ. 137. 10; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159. 237; *ahaṅkāra*, MadaPāNi. 66. 3; *āyus*, KalpaK. 159. 237; *āranāla*, KośaKaTa. 1. 6654; *āhāra*, DhanvaNi. 311. 22; ParyāMu. 20. 3; AbhidhāRaMā. 2. 164; MadaPāNi. 66. 3; AbhidhāMañ. 137. 10; *odana*, AmaK. 1803; DhanvaNi. 311. 22; ParyāMu. 20. 3; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165.75; AbhidhāCin. 395; MadaPāNi. 66. 120; ŚabdaRa. (Vā.) 2867; ParaNā. 1757; AbhidhāMañ. 137. 10; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159. 237; *kara*, Vaija. 165. 75; *kaśipu*, DhanvaNi. 311. 22; *kīlāla*, KalpaK. 159. 237;*kuru*, KośaKaTa. 1. 6654; *kuha*, AbhidhāMañ. 137. 10; *kūra*, DhanvaNi. 311. 22; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; ParaNā. 1757; AbhidhāMañ. 137. 10; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159.237; *krūra*, AbhidhāCin. 395; *cora*, Vaija. 165. 75; *jīvana*, DhanvaNi. 311. 22; Vaija. 165. 75;KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159. 237; *jīvanaka*, AbhidhāCin. 395; ParaNā. 1757; *didīvi*,AbhidhāRaMā. 2. 164; *dīdivi*, AmaK. 1803; ParyāMu. 20. 3; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; MadaPāNi. 66. 20; ŚabdaRa. (Vā.) 2867; ParaNā. 1757; AbhidhāMañ. 137. 10; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159. 237; *parisruta*, KalpaK.159. 237; *pāja*, Vaija. 165.75; *prasādana*, Vaija. 165.75; AbhidhāCin. 395; ParaNā. 1757; KośaKaTa. 1. 6654; *prasādhana*, KalpaK.159. 237; *bhakta*, AmaK.1803; ParyāMu. 20.3; AbhidhāRaMā. 2.164; Vaija. 165.75; AbhidhāCin. 395; MadaPāNi.66.20; ŚabdaRa.(Vā.) 2867; ParaNā. 1757; AbhidhāMañ. 137.10; KośaKaTa. 1.6654; KalpaK. 159. 237; *bhikṣā*, AbhidhāMañ. 137.10; *bhitsā*, MadaPāNi. 66. 20; *bhismā*, ParyāMu. 20. 3; *bhissā*, AmaK. 1803; DhanvaNi. 311. 22; AbhidhāRaMā. 2.164; Vaija. 165.75; AbhidhāCin. 395; ŚabdaRa.(Vā.) 2867; ParaNā. 1757; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK. 159. 237; *bhojya*, DhanvaNi. 311. 22; KalpaK. 159. 237; *masarā*, KośaKaTa. 1. 6654;*vāja*, AbhidhāCin. 395; KośaKaTa. 1. 6654; *vāja*, Vaija. 165.75; AbhidhāCin. 395; ParaNā. 1757; KośaKaTa. 1. 6654; KalpaK.159. 237; and they give *andhas* as the meaning of the following words: *atta*, ŚabdaRaSaK. 83.4; *āhāra*, ŚabdaRa. (Vā.)4103; and NānārthMa. 911 gives *andhas* in the sense of *anna*]; **3D** food-oblation अभ्यर्च्य गोविन्दम् ... जुहुयात् सितान्नेन पयोन्धसा PañcaRā.(Nā.) v. 1. 12; कथमप्यासादितेनान्धसा। ... सवितरि प्राणाहुतिर्दीयते SubhāRaK. 39. 5; अन्धसोऽन्नस्योपयुक्तस्य मदे ... इति प्रस्थितस्योपकल्पितस्य पक्वस्य हविषो भागमद्धि सोमस्य सुतस्य भागं पिब चेत्यर्थः VedāntKa. 176.18 (*on* i.3.31); **4** grassy bank or ground ते ... शुभ्रे अन्धसी अधिक्षियन्ति पूर्वः ṚV. vii. 96. 2 (*but* Sāy. अन्धसी उभयविधं दिव्यं पार्थिवं चान्निं ग्राम्यमारण्यं वा); **5** particular sacrifice qualified by food प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतः TaiS. IV. iv. 9. 1 (Sāy. अन्धः (अन्नं) तेन तद्धेतुर्यज्ञ उपलक्ष्यते); BaudhŚS.ii.44. 16; ĀpaŚS. xii. 1. 3; xvii.6.3; HirŚS. viii. 1.3(764.11); VaikhāŚS. 15. 1; 19. 5; प्रजापतिः ... भृत्यामन्धोऽच्छेतः KāṭhS. 34.14(iii.46.2); परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृतायामन्धो अच्छेतः VājaS. 8. 54; VājaS. (K.) 9. 7; **6** the word *andhas* अहर्वै पान्तमन्धो रात्रिरहैव तद्रात्रिमारभन्ते PañcBr. ix. 1. 7; xii. 3. 3; अहर्वा अन्धः। अह्ना एवारम्भः। यज्ञो वा अन्धः JaimiBr. 1. 116; 1. 214; अन्धः। राजः। पथः ... इत्यष्टाविंशतिरन्ननामानि Nigh. 2. 7; 4. 2; अन्ध इत्यन्ननाम। आध्यानीयं भवति Nir. 5. 1(91.13); AVPari. 48. 88; 48. 115; KāvyKaVṛ. 87.2(3.5)

[2]**अन्धस्** (ándhas) *n.* [Uṇā. 4. 206] **1** blindness, darkness, obscurity गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः ṚV. i. 62.5; रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने ṚV. i. 94.7; स्वर्यदश्मन्नधिपा उ अन्धोऽभि मा वपुर्दृशये निनीयात् ṚV. vii. 88. 2; अन्धो वा इदमासीदव्यावृत्तमहरासीन्न रात्रिः MaiS. iv. 6.7 (iv.89.17); ते देवास्तमसोऽन्धसो मृत्यो रात्र्या अभ्याप्लवमानादबिभयुः KāṭhS. 7. 6 (i.67.13); KapiKaS.5. 5 (54.4); श्व आधास्यमान रात्रीं जागृति तमो वा अन्धं स्वप्नस्तमस एवैनमन्धसो मुञ्चति Kāṭhakabrāhmaṇasaṅkalana 8.2; **2** name of a hell तामिस्रादयोऽन्धःसंज्ञा नरकभेदाः ManvaVi. 500. 8 (*on* 4. 90); **3** the word *andhas* तमोऽप्यन्ध उच्यते। नास्मिन्ध्यानं भवति। न दर्शनम् Nir. 5.1 (91. 17) [Kośas give *andhas* in the sense of the following words: *andhakāra*, AnekāSaṁ. 2. 234; *timira*, NānārthaMa. 911]

[1]**अन्धस्** (ándhas) *adj.* which causes blindness अपागूहत सविता तृभीन्। सर्वान् दिवो अन्धसः TaiĀ. i. 11.3 (88. 1) (Sāy. नक्षत्रप्रकाशस्यावरणेनान्ध्यापादकान्)

[2]**अन्धस्** (ándhas) *adj.* which produces the food, TaiĀ. i. 11.3 (88. 1) (BhaṭṭaBhā. अन्नसाधनोदकहेतून्)

अन्धसंहति (andha-saṁhati) *f.* heap or mass of darkness निवाहयदन्धसंहतिं निमिषात्तामनिमेषलोचना RāmC. 13. 76.

अन्धसःपति (andhasaḥ-pati) *m.* epithet of Śiva (*lit.* lord of the Soma plant) नमोऽस्तु ...। लेलिहानाय काव्याय वत्सरायान्धसःपते MatsyaP. 47. 128.

अन्धसदृशत्व (andhasadṛśa-tva) *n.* the state of being equal or similar to a blind person अन्धता अर्थग्रहणासमर्थत्वेनान्धसदृशत्वम् Bhāsk. i. 199.8 (*on* i. 5. 2)

अन्धसंताननीति (andhasantāna-nīti) *f.* maxim of continued series of blind persons, i.e. following thoughtlessly without proof नित्यादृश्ये च मूले नियतमिह भवेदन्धसंताननीतिः TattvMu. 4. 117.

अन्धसंनिभ (andha-sannibha) *adj.* resembling (activity of) a blind person पङ्गुरूपं नृणां भाग्यं व्यवसायोऽन्धसंनिभः PārśvC. 6. 381.

अन्धसम (andha-sama) *adj.* equal or similar to a blind person स परप्रत्ययात्क्लिश्यन्भवेदन्धसमः पुमान् YaśasCam. ii. 409. 26.

अन्धसमय (andha-samaya) *m.* time or occasion of becoming blind अन्धत्वमन्धसमये ... आलम्ब्य। ... प्रजापतिर्नाभिवास्तव्यः ĀryāSaŚa. 8.

अन्धसमुदाय (andha-samudāya) *m.* group of blind persons न हि महानप्यन्धसमुदायो रूपमुपलभेत NītiVā. 10. 78.

अन्धसंबन्ध (andha-sambandha) *m.* contact with a blind person अन्धसंबन्धे कूपस्य न विनाशः Pradī. ii. 251B.16 (*on* i. 4. 27)

अन्धसर्प (andha-sarpa) *m.* blind snake (जीवाः) अन्धसर्पाः सन्तस्तमिस्रायामिव शकटैः संचूर्ण्यन्ते यत्र सोऽन्धतामिस्रः BālaKrī. ii. 85. 20 (*on* 3. 226)

अन्धसस्पति (ándhasas-pati) *m.* lord of the Soma plant द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित। एषां पुरुषाणामेषां पशूनां मा भेः TaiS. IV. v. 10.1; MaiS. ii. 9. 9 (ii. 127. 6); KāṭhS. 17.16 (i. 258.15); KapiKaS. 27.6 (117. 19); VājaS. 16.47; VājaS. (K.) 17. 8; ŚatBr. IX. i. 1. 24.

अन्धसहस्रप्रतिम (andhasahasra-pratima) *adj.* resembling thousand blind persons नान्तर्बहिष्करणान्यन्धसहस्रप्रतिमान्यस्वतन्त्राणि Bhām. 125. 3 (*on* i. 1. 5)

अन्धसाधारण्य (andha-sādhāraṇya) *n.* similarity or equality with a blind काणो विकलचक्षुः तेनान्धसाधारण्यम् (श्राद्धे अनर्हः) VīraMi. 289. 4(*on* 1. 224).

अन्धसूनु (andha-sūnu) *m.* son of the blind Kuru king Dhṛtarāṣṭra, i.e. Duśśāsana चेलानि कर्षश्चिरमन्धसूनुस्तस्यास्तु नग्नंकरणः स नाभूत् BhārCam.4.42.

अन्धस्कन्धारूढ (andhaskandhārūḍha) *adj.* mounted on the shoulders of a blind person मार्गेण ... याति पङ्गुश्चान्धस्कन्धारूढः SāṁkhyaKāBh. 15. 8 (*on* 21)

अन्धस्त्री (andha-strī) *f.* blind woman 'रजसो दर्शने नारी त्रिरात्रमशुचिर्भवेत्' इत्यत्राप्यन्धस्त्रीणामाशौचाभावप्रसङ्गः NirṇaSi. 52. 17.

अन्धस्थविरा (andha-sthavirā) *f.* blind old woman त्वम् ...। तस्या अन्धस्थविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि PariPar. 3. 43.

अन्धस्फूर्ति (andha-sphūrti) *f.* act of bragging of the blind (i.e. Dharmasiṁha) क्रुद्धोऽन्धस्फूर्तिमालोक्य भोजदेवः ... व्यजिज्ञपत् भूपम् HammīMaKā. 9. 172.

अन्धस्वत् (andhas-va(n)t) *adj.* [*f.* - ī] containing the word *andhas* अन्धस्वत्यानुष्टुभा रात्रीं प्रतिपद्यते AitBr. 16.6 (447); अन्धस्वती भवति अहर्वा अन्धोऽह्न आरम्भः PañcBr. xii. 3. 3; अन्धस्वत्यो मद्वत्यः पीतवत्यास्त्रिष्टुभो याज्याः KauṣīBr. 17. 9 (78. 10); 30. 1 (142. 22); GopBr. ii. 5. 5 (231. 14); उद्या ते जातमन्धसा इत्यन्धस्वतीर्भवन्ति JaimiBr. 1. 116; 1. 214; त्रिभ्यो रूपेभ्यो मध्यंदिनात्रेयादन्धस्वतो मरुत्वतः प्रत्नवतः JaimiBr. 1.303; 2. 13; 2. 237; अन्धस्वतीर्भवन्ति JaimiBr. 3. 28; 3. 191; 3. 209; 3. 252.

अन्धहारिणी (andha-hāriṇī) *f.* **1** epithet of the river Ganges (*lit.* who dispels or removes the ignorance) नाम्नां सहस्रं गङ्गायाः ... जपनीयम् ... अन्धोदान्धकहारिणी (v.l. अन्धोदा त्वन्धहारिणी) SkandP. iv. 29. 38; **2** epithet of the river Ganges (*lit.* which carries the water), SkandP. iv. 29. 38.

अन्धा (andhā) *f.* **A** name of a deity अन्धे हुतभुजो जाया ŚaraTi. 24. 65: विन्यस्य। अन्धे प्रभृति सप्तार्णपञ्चकमङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तम् ParaśuKS. 209. 28 (7. 8) (comm. मन्त्रस्वरूपं तु अन्धे अन्धिनि नमः अङ्गुष्ठाभ्यां नमः); भगवति वार्तालि ... वराहमुखि ... अन्धे अन्धिनि नमः NityoNi. 99. 23; 135. 25; **B** one of the sixteen Śaktis (in the second Āvaraṇa of the Gopāyīvyūha) गोपायीव्यूहमुच्यते ...। प्रथमावरणं चैव द्वितीयावरणं शृणु। अन्धा ... महामोहा च गोनदी LiṅgaP. ii. 27. 209 [DvyākṣaNā. 2. 14 gives *andhā* as the synonym of *dhyā*]

अन्धाक (andhāka) *m.* name of a flower, pw.

अन्धागत (andhāgata) *adj.* who has come from (the side of) a blind person सः ...। अन्धागतानुजभ्रातृवीरलोकक्षयं व्यधात् RājTa. (Śrī.) 1 (7). 207.

अन्धाची (andhācī) *adj.* [from *añc* -. VIŚVA.] speaking blindly अन्धाचीम् ... उलूखलस्य बुध्नेन ... वत्सपं जहि AV. (P.) xv. 18. 3.

अन्धातमस (andhā-tamasa) *n.* blinding or pitchy darkness (तामिस्रं तिमिरम् ... तमसं समवान्धतः) बाहुलकाद्दीर्घत्वेऽन्धातमसमित्यपि comm. *on* AbhidhāCin. 146; न नैशमन्धातमसं प्रगल्भते विलेप्तुमुष्णांशुकराम्बुजं यतः Gurvā. 413 [ŚabdaRa. 2. 39 gives *andhātamasa* in the sense of *dhvānta;* and KalpaK. 362. 8 gives *andhātamasa* as the synonym of *andhatamasa*]

अन्धात्तयष्टि (andhātta-yaṣṭi) *f.* (supporting) staff or stick held by a blind person वेदो नरं निराशंसो ब्रूतेऽर्थं न सदा स्वतः। अन्धात्तयष्टितुल्यां तु पुण्याख्यां समपेक्षते TattvSaṁ. 2374.

अन्धात्मक (andhātmaka) *adj.* of the nature of spiritual darkness or ignorance ततः तस्मादन्धात्मकात्तमसः भूय इव ... ते तमः प्रविशन्ति ĪśopBh. 15.12 (*on* 9)

अन्धादर (andhādara) *m.* blind faith अलं शब्दमात्रसमर्थनदृष्टेः अर्थतत्त्वानवगाहिनो वचनेऽन्धादरेण DharmoPra. 6. 20.

अन्धादि (andhādi) *adj.* blind person etc. रूपादयो न गृह्यन्ते अन्धादिभिः NyāyBh. 184. 10 (*on.* iii. 1. 53); इन्द्रियान्तरार्थाः रूपादयोऽन्धादिभिरुपलभ्येरन् NyāyVār. 389. 14 (*on* iii. 1. 52); अन्धादीनामप्यत्रार्थेऽधिकारः स्यात् BhāvanāVi. 193. 4; अनेनैव न्यायेन ... अन्धादीनामाज्यावेक्षणादिरहितः कर्माधिकारः स्यात् TantrVā. 332. 11 (*on* i. 4. 24); व्यापृतेन्द्रिय एव हि 'इह भूतले घटो नास्ती'त्यवबुध्यते, नान्धादिः PrakaPañ. 284. 3; पितामहद्रव्यसंबन्धस्त्वपतितानामन्धादीनामस्त्येवेति संप्रदायः BālaKrī. i. 253. 17 (*on* 2. 144); प्रकाशस्याप्यन्धादिभिरगृह्यमाणस्य प्रकाशमानत्वायोगात् NyāyMañ. ii. 6. 16; न ह्यन्धादेः परिचारकमन्तरेण जीवनसंभवः ManuBh. ii. 299. 21 (*on* 9. 202); अन्धादयस्तु तां सेव्य देवैर्गच्छन्ति तुल्यताम् AgniP. 110.5; अन्धादयश्चाङ्गहीनाः कुत्सितेन च कर्मणा BrahmVaiP. ii. 26. 22; ततश्च व(ब)धिरान्धादेः शब्दादिग्रहणं भवेत् SaṁviSi. 88. 18; अन्धादौ चैकस्मिन् सर्व एवान्धादयः (भवेयुः) SāṁkhyaTaKau. 317.4 (*on* 18); कारणसमुच्छेदादपि चेत् कार्यं क्रियते हन्त भो मणिवेधादयोऽन्धादिभ्यो भवेयुः प्रत्यक्षाः TattvVai. 213.12 (*on* 4.31); SarvaDaSaṁ. 15.599; अन्धादीनां तदनर्हत्वं विभागप्रकरणे वक्ष्यति Aparā.652.29 (*on* 2.51); अन्धादिः अधुर्यश्च पितृकृतर्णापाकरणानधिकारी SmṛtiCan.iv.395.4; चशब्दः कुब्जजडान्धादीनां संग्रहार्थः SmṛtiCan. iv.629.7; अन्धादेस्तु परोक्षधीरेव VedāntKa. 29.3 (*on* i.1.1); अपाङ्क्तयोऽन्धादिभ्योऽन्यः ManvaVi. 386. 27 (*on* 3.176); अन्धादिना शुक्लादिग्रहे शुक्लत्वादीनामग्रह उपपद्यते TattvCin. i. 658.7; षष्ठे 'कर्तुरधिकारो नान्धादेः' इत्यादयः NyāyMāVi. 5. 12 (*on* i.1.0); 303.11 (*on* vi. 1. 2); राजा ... अवशिष्टान् पङ्गवन्धादीन् सुवर्णदानेन संतोषयामास SiṁhāDvā. 134. 2 (18); तथाचेष्टस्य रूपादेरीश्वरस्य स्वस्य चाज्ञानात् अन्धादेरिवातिदुःखं मोक्षे स्यात् Nyāyāmṛ. 277B. 5; कर्मानधिकारिणामन्धादीनां संन्यासविधिविषयत्वम् AṇuBh. 277. 18 (*on* iii. 4. 18); अन्धादेरपि रूपादिदर्शनापत्तेः SāṁkhyaPraBh. 86. 37 (*on* 2. 44); अन्धादेः पुण्डरीकचक्षुरसीत्याद्यभिधानम् VīraMi. 681. 16 (*on* 2. 204)

अन्धादिक (andhādi-ka) *adj.* blind person etc. अन्धादिकं प्रति क्रतोरविधानात् तस्यानधिकारः MayūMāli. 449.7 (*on* vi. 1. 3)

अन्धादिच्छद्मिन् (andhādi-cchadmin) *adj.* disguised as a blind person etc. पञ्चवर्गः ... पञ्चप्रकारा यथा ... तथा कुब्जवामनकिरातमूकबधिरजडान्धादिच्छद्मिनः VīraMi. (Rājanīti.) 318.5.

अन्धादिजन (andhādi-jana) *m.* person like a blind दीनान्धादिजनेभ्यस्तु करुणापरिचोदितं। दानमुक्तं फलं तस्माद्यद्यपि स्यान्न सत्तमम् PadmP. (Ra.) 14.66.

अन्धादित्राण (andhādi-trāṇa) *n.* protection of a blind person etc. त्रातुमिति तुमुन्नन्तेन शब्देनोपात्तं जडान्धादित्राणं भेषजभागीरथ्योः RasGaṅ. 324.8.

अन्धादिपरिग्रह (andhādi-parigraha) *m.* inclusion of a blind person etc. (वृद्धभारिनृप°...। पन्था देयो नृपस्तेषां मान्यः स्नातश्च भूपतेः) चकारान्मत्तान्धादिपरिग्रहः VīraMi. 206.25 (*on* 1.117)

अन्धादिपुत्र (andhādi-putra) *m.* son who is blind etc. अन्धबधिरादयोऽन्याश्रितद्रव्याः ... पितृरिक्थांशग्रहणायोग्यत्वात्। अतोऽन्धादिपुत्रा अनन्याश्रितद्रव्यत्वेन पितृऋणापाकरणेऽनधिकारिणः Subodhi. 28. 20 (*on* 2.51)

अन्धादियोषित् (andhādi-yoṣit) *f.* woman who is blind etc. योगीश्वरोऽप्यपुत्राणामन्धादियोषितां भरणं भाषमाणः ... स्त्रीणां रिक्थग्रहणं ज्ञापयति VīraMi. (Vyavahāra.) 496. 9.

अन्धादिव्यपदेश (andhādi-vyapadeśa) *m.* designation as blind etc. न ह्यत्र कतिपयचक्षुरादिवैकल्पनिदानोऽन्धादिव्यपदेशः NyāyKu. 122. 1.

अन्धादिव्यवस्था (andhādi-vyavasthā) *f.* establishment as blind etc. अक्षान्धादिव्यवस्थाक्षतिरपि ... स्यात् TattvMu. 5. 14.

अन्धादिसंनिधि (andhādi-sannidhi) *m.* presence of a blind person etc. (पापरोगी सहस्रस्य दातुर्नाशयते फलम्) सहस्रस्येत्यन्धादिसंनिधिनिरासार्थं वचनम् ManvaMu. 122. 17 (*on* 3. 177)

अन्धादृष्टि (andhādṛṣṭi) *f.* absence of sight of blind person नान्धादृष्ट्या चक्षुष्मतामनुपलम्भः SāṁkhyaPraSū. 1. 156.

अन्धाद्यभाव (andhādy-abhāva) *m.* absence of a blind person etc. बाह्यस्य वस्तुनो मनो ग्राहकमिति नान्धाद्यभाव इत्युक्तम् NyāyMañ. i. 98. 31.

अन्धाद्यभावप्रसङ्ग (andhādyabhāva-prasaṅga) *m.* undesired occasion of the absence of a blind person etc. बाह्ये विषये धियमाधातुमलम् अन्धाद्यभावप्रसङ्गात् NyāyMañ. i. 76. 18; ii. 33. 18; मनसो बहिरस्वातन्त्र्यात्। इतरथा त्वन्धाद्यभावप्रसङ्गात् Kāśi. i. 121. 25 (*on* 2. 115); त्वगिन्द्रियं सर्वार्थं न तु स्पर्शमात्रग्राहकमिति केचित्। तदयुक्तम्। अन्धाद्यभावप्रसङ्गात् NyāyKa. 45. 25.

अन्धानन्ध (andhānandha) *adj.* (used as noun) (persons) who are blind and non-blind ग्रहीतृभेदाच्छक्तत्वमशक्तत्वं च युज्यते। यथान्धानन्धयोः पार्श्वे रूपस्येत्यभिधास्यते ŚlokaVār. 4. 222 (199.8)

अन्धानन्धत्व (andhānandha-tva) *n.* the state of being blind and non-blind persons प्रसिद्धा तावदनित्या दृष्टिः अन्धानन्धत्वदर्शनात् BṛĀraUBh. 130. 19 (*on* i. 4. 10)

अन्धानन्धभेद (andhānandha-bheda) *m.* distinction as blind and non-blind persons अन्धानन्धभेदात् ग्रहणशक्त्यशक्त्योरविरोधित्वम् NyāyRa. 648. 17 (*on* 5(15).37)

अन्धानन्धसमीपस्थ (andhānandhasamīpa-stha) *adj.* existing or present near blind and non-blind persons अन्धानन्धसमीपस्थः शुक्लोऽन्धैर्नावगम्यते। गम्यते चेतरैस्तस्य सदसत्त्वे न तान्प्रति TattvSaṁ. 2270; ŚlokaVār. 5 (15). 37 (648.5); यदि पुरुषविज्ञानाविज्ञाननिबन्धनौ वस्तुनः सदसद्भावौ स्यातां ततः अन्धानन्धसमीपस्थशुक्लादिगुणः ताभ्यामननुभूयमानः अनुभूयमानश्च तावेव प्रति सदसद्रूपः स्यात् Śarka. 119. 18.

अन्धानुगतान्ध (andhānugatāndha) *adj.* (used as noun) (one) blind (person) following (another) blind person कश्चिदन्धानुगतान्ध इव ... उक्तदूषणगणादभीतः सूत्रतात्पर्यमाह NyāySu. (Ja.) 197A. 1 (*on* i. 4. 6)

अन्धान्तर (andhāntara) *n.* another blind person चक्षुष्मता ह्यन्धो नीयते नान्धान्तरेण Bhām. 464. 8 (*on* ii. 2. 37)

अन्धान्ध (andhāndha) *adj.* **1** more blind than a blind अन्धान्धमोहसुघनं चिरं दुःखाय केवलम्। कृतं शिलाया हृदयं दुर्मतेश्चाविचारिणः YogVā. ii. 14.51 (comm. अन्धादचक्षुषोऽप्यन्धम्); **2** more insentient or dull than an insentient or dull, YogVā. ii. 14. 51 (comm. शिलाहृदयपक्षे अन्धादप्यन्धं जडत्वात्)

अन्धान्धकार (andhāndhakāra) *m.* blinding or pitchy darkness अद्राक्षम् ... रसातलम्। अन्धान्धकारसंघातवित्रासिततमोनुदम् BṛKathāŚloSam. 18. 451.

अन्धान्धकारद (andhāndhakāra-da) *adj.* which diffuses blinding or pitchy darkness तमोऽस्त्रमसृजत्सिन्धुरन्धान्धकारदम् YogVā. iii. 48. 39.

अन्धान्धु (andhāndhu) *m.* blind or dark well mouth of which is covered or hidden न च ततः क्लेशाधिक्यम्, येनान्धान्धुपतितवराटिकेवोपेक्ष्येत SiddhāSiA. i. 96. 27.

अन्धापेक्षा (andhāpekṣā) *f.* [Inst.] as compared to a blind अन्धापेक्षया तु 'स्पर्शस्य वा' इति संबन्धि इति शेषः Bhāsk. i. 378. 8 (*on* i.7.10)

अन्धाय (andhāya-) *denom.* to become blind पुरोऽपि दर्शनाशक्तेरन्धायेत स एव हि TriṣaŚaPuC. ii. 1. 127.

अन्धायु (andhāyu) *m.* blind, i. e. old being अन्धायूंश्च ... रथं वृहः AV. (P.) viii. 7. 7.

अन्धार (andhāra) *n.* aisle, i.e. inner passage for circumambulation अन्धारमंशमंशेन प(ति?रि)तोऽन्धारिका भवेत्। ... भद्रकोष्ठमिदं नाम्ना सौधम् MayaMa. 21. 41 [*m., n.* darkness, DBHS.]

अन्धारवासिनी (andhāravāsinī) *f.* name of a Yakṣiṇī, DBHS.

अन्धारसुन्दरी (andhārasundarī) *f.* name of a Yakṣiṇī, DBHS.

अन्धारहार (andhāra-hāra) *n.* external wall surrounding aisle शेषं त्र्यंशेनावृतावासपिण्डस्तत्तुल्यं तद्बाह्यतोऽन्धारहारम्। ... नाम्नेदं स्याच्छ्रीविशालम् MayaMa. 22. 14.

अन्धारावेणी (andhārāveṇī) *f.* name of a mountain नैरित्ये [Read नैर्ऋत्ये] अन्धारावेणीपर्वतः EI. xi. 151. 67.

अन्धारिका (andhārikā) *f.* **A** external wall surrounding aisle अन्धारमंशमंशेन प(ति? रि)तोऽन्धारिका भवेत् ... भद्रकोष्ठमिदं नाम्ना सौधम् MayaMa. 21.41; **B** aisle, i.e. inner passage for circumambulation अन्धारिका च भागार्धं सार्धभागा वरण्डिका (विजयभद्रः) SamarāSū. ii. 57. 184; अन्धारिकैकभागेन बाह्यभित्तिस्तु भागिकी SamarāSū. ii. 90. 6 (57)

अन्धारी (andhārī) *f.* **1** aisle, i.e. inner passage for circumambulation गर्भगेहं चतुर्भागमन्धार्यंशेन योजिता (एतद्वान्धारमित्युक्तं सौधम्) MayaMa. 21.52; बाह्यभित्तिस्तथान्धारी मध्यभित्तिरिति त्रयम् (मुक्तकोणः) SamarāSū. ii. 105. 7 (57); **2** dark cell नृपेण भेदभयादन्धार्यां क्षेपितः। ... मन्त्री PurāPraSam. 86. 29.

अन्धार्थ (andhārtha) *m.* (primary) meaning of the word *andha* अन्धोऽयं पुरोऽपि न पश्यतीत्यतस्तत्र तिरस्कारोऽन्धार्थस्य न त्वत्यन्तम् Loc. 63. 18 (*on* 2.1)

अन्धार्थत्व (andhārtha-tva) *n.* the state of being the (primary) meaning of the word *andha* इवशब्दस्यान्धार्थत्वेन योजने आदर्शश्चन्द्रमा इत्युदाहरणं भवेत् Loc. 63. 23 (*on* 2. 1)

अन्धालजी (andhālajī) *f.* blind boil or abscess in the eye, which does not open or suppurate समासेन चतुश्चत्वारिंशत् क्षुद्ररोगा भवन्ति। तद्यथा ... अन्धालजी SuśruS. ii. 13. 3; iv. 20. 5; ŚārṅgaS. i. 7. 91.

अन्धाली (andhālī) *f.* (Mus.) one of the thirty-six types of musical compositions of notes (Varṇa) (which is of the type of *apatya*) अन्धाली द्राविडी चैव कामोदा ...। षट्त्रिंशदेते संप्रोक्ता वर्णाः Gītālaṅ. 14. 4; यस्याः संश्रवणात् सद्यो भवन्त्यन्धास्त्रपालयाः। अन्धाली प्रोच्यते तेन Gītālaṅ. 14. 35.

अन्धावट (andhāvaṭa) *m.* dark hole or cell ये त्विह वा अन्धावटकुसूलगृहादिषु भूतानि निरुन्धन्ति तथामुत्र तेष्वेवोपवेश्य सगरेण वह्निना धूमेन निरुन्धन्ति BhāgP. v. 26. 34.

अन्धाशय (andhāśaya) *m.* one who is blind with anger, receptacle or substratum of blindness दृष्ट्वा तं पुरतोऽभियान्तमभिया यन्तारमन्धाशयो वन्धुः सिन्धुर एषः ... अभिपतति RasSa. 115.

अन्धासुर (andhāsura) *m.* demon Andhakāsura (killed by lord Śiva) अन्धासुरेणेव शूलानामुपरिगतेन वेश्याजनेन अधिष्ठितं कुसुमपुरं नाम नगरम् VāsaDa. 116. 1; निहत्य दानवं शक्रो भयादन्धासुरस्य तु। जगाम ... शंकरालयम् SkandP. v(1)36.11; v(1).37.30; अन्धासुरः सकलमैक्षत भीतितत्त्वम् ŚrīKaC. 5.16.

अन्धासुरगात्रलेखा (andhāsura-gātralekhā) *f.* bodily frame of the demon Andhakāsura उपरिगता शूलानामन्धासुरगात्रलेखेव। ... वाररामा KuṭṭaMa. 19.

अन्धासुरता (andhāsura-tā) *f.* the state of being the demon Andhakāsura त्रिकोटितीव्रेण शिलीमुखेन। विद्धः ... मयूरो मुहूर्तमन्धासुरतां प्रपेदे UdaySuKa. 44. 16.

अन्धासुरवध (andhāsura-vadha) *m.* act of slaying of the demon Andhakāsura अन्धासुरवधार्थाय शंभुनाक्रान्तचेतसा। सृष्टा केलीश्वरी देवी SkandP. vi. 149. 11.

अन्धासुरार्दन (andhāsurārdana) *n.* act of slaying of the demon Andhakāsura हरिः। अनुरक्तश्च रेवत्यां चक्रे चान्धासुरार्दनम् AgniP. 275. 20.

अन्धास्त्र (andhāstra) *n.* name of a missile (diffusing pitchy darkness) अन्धास्त्रमसृजद् भण्डः शक्तिदृष्टिविनाशनम् BrahmāṇḍP. iii. 29. 64.

अन्धाहि (andhāhí) *m.* [AltGr. II. 1. 268] **A** blind, i. e. non-poisonous serpent अन्धाहेः स्थूरगुदा TaiS. V. vii. 17. 1; MaiS. iii. 15. 9 (iii. 180. 4); KāṭhS. v. 13. 7 (iii. 189. 1); VājaS. 25. 7; VājaS. (K.) 27. 7; यत्तेजनं सोऽन्धाहिः AitBr. 13. 2 (358); **Bi** blind, i.e. non-poisonous serpent (staying in water or water-hole) (निर्विषास्तुगलगोली ... अन्धाहिकः) अन्धाहिः जलबिलदाशायीति प्रसिद्धः comm. *on* SuśruS. v. 4. 38; अन्धाहिः कूर्चिका द्वयोः TrikāŚe. i. 10. 13 (comm. अन्धे जले अहिः नागः); **Bii** blind, i.e. non-poisonous serpent staying in (the whole in) the ground वलाहकस्तु कृष्णाहिरन्धाहिरवनीशयः ŚabdaRa. (Vā.) 608 [*m., f.* the fish called Kucikā, MW.; name of a fish, Apte]

अन्धाहिक (andhāhi-ka) *m.* **1** blind reptile (powder of which is poisonous and causes instant death) अन्धाहिककृकणक°...°चूर्णम् ... सद्यःप्राणहरम् ArthŚā. iii. 214. (14. 1); **2** blind, i. e. non-poisonous serpent निर्विषास्तु ... अहिपताकोऽन्धाहिको गौराहिकः SuśruS. v. 4. 33; अन्धाहिकेनान्धत्वमित्येके SuśruS. v. 4. 38 [name of a fish, Apte]

अन्धाहिकशिरस् (andhāhika-śiras) *n.* head of the blind reptile सर्पनिर्मोकं गोऽश्वपुरीषमन्धाहिकशिरश्चान्धीकरो धूमः ArthŚā. iii. 215. 7 (14. 1)

अन्धि (andhi) (Gr.) verbal root *andh-* (x.u.) (to become blind) पटि ... बिद्यन्धिबन्धिभ्यः SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 1.10.

अन्धिक (andh-ika) *adj.* (*fig.*) blind जीवाः ...। स्वत ऐश्वर्यविभवैरान्धकान् मनुजान् सुरान्। सेवन्ते BṛBrahmaS. iv. 10. 19.

अन्धिका (andh-ikā) *f.* [Liṅgānu. (He.) 40. 9 ; Liṅgānu. (Para.) (45) 3486] **1** deceit अन्धिकातु कैतवे AnekāSam. 3. 6; ViśvaPra 14. 154; ViśvaLoK. 7. 32; ŚabdaRaSaK. 7. 9; **2** magic, supernatural power, AnekāSam. 3. 6; ViśvaLoK. 7. 32; ŚahdaraSaK. 7. 9; **3** kind of game, gambling, blind man's buff अन्धिका तु कैतवे स्यात् सर्षपीमिद्धयोरपि AnekāSam. 3. 6; अन्धिका कैतवे मिश्रे सर्षप्यामपि कीर्त्यते ViśvaPra. 14. 154; अन्धिका द्यूतभेदे च MediK. 4. 45; ViśvaLoK. 7. 32; ŚabdaRaSaK. 7. 9; **4** kind of disease अन्धिका तु कैतवे स्यात् सर्षपीमिद्धयोरपि AnekāSam. 3. 6; ViśvaPra. 14. 154; **5** sleep, sloth अन्धिका तु कैतवे स्यात् सर्षपीमिद्धयोरपि AnekāSam. 3. 6; **6** night अन्धिका ... रजन्यामपि MediK. 4. 45; ViśvaLoK. 7. 32; ŚabdaRaSaK. 7. 9; KośaKaTa. 1. 970; **7** blind woman अन्धिका ... योषिति MediK. 4. 45; अन्धिका कैतवे सिद्धे शर्वर्यामन्धयोषिति। ViśvLoK. 7. 32; °मपि गद्यते ŚabdaRaSaK. 7. 9; AnekāSam. 3. 6; अन्धिका ... अन्धयोषिति ViśvaLoK. 7. 32; **8** particular kind of measure amounting to four *yavas* मानानां पर्यायः कथ्यतेऽधुना ...। द्वौ यवौ धान्यमाषौ द्वौ चत्वारस्तेऽन्धिका भवेत् AbhidhāMañ. 272. 16 [a disease of the eye, MW.; Apte] [= Siddhā = Sarṣapī, Apte]

अन्धित (andhita) *adj.* **1A** made blind, blinded पुरोगा नेशुरत्यध्वं घातान्धतमसान्धिताः DvyāśraKā. 19. 103 (comm. अन्धीकृताः); (*fig.*) made blind, dimmed, blinded वन्देमहि ... अन्धितखलकंसमतिं त्वाम् StavMā. 50. 6; **1B** who has become blind संपदन्धितशक्रसंचितगर्वचर्वणकारणे ... माधव त्वयि संमुखी वर्ततां मम पूरुषोत्तम लोलबुद्धिशिलीमुखी StavMā. 204. 26; **2** covered or closed गोलम् ...। लोहसंपुटमूषायामन्धितं मध्यसंस्थितम् ... लेपितं कुरु RasPraSu. 2. 48; सूतकम् ...। अन्धितं ताम्रपत्रेण मुद्रितं सुदृढं कृतम्। पश्चाच्चुल्यां समारोप्य वह्निं कुर्यात् RasPraSu. 11. 101.

अन्धितदृश् (andhita-dṛś) *adj.* having (their) sight blinded रेणुभिर्येऽन्धितदृशस्ते न्यवर्तन्त षट्पदाः RājTa. (Ka.) 3. 402.

अन्धितान्धकबल (andhitāndhakabala) *adj.* having the power of the demon Andhaka blinded, i. e. rendered ineffective चक्रेऽन्धितान्धकबलं तया समीकं यमस्य बाहुकवलम् HarVi. 46. 78.

अन्धिनी (andhinī) *f.* **Ai** name of a deity stationed on the sixth step of the Kiricakra देव्यः ... तासामाख्याश्च विख्याताः ...। अन्धिनी BrahmāṇḍP. iii. 20. 38; **Aii** name of a deity belonging to the pentagon of the second Āvaraṇa पश्चारे अन्धिनीरुन्धिन्यौ (पूज्ये) ParaśuKS. 7. 27 (219. 13); **B** name of a deity स्तम्भिनी कर्णिकामध्ये अन्धिनी पूर्वदिक्दले MānaSā. 427B. 21; ततोऽन्धिनि ठयुग्मकम् ŚāraTi. 24. 65; भगवति वार्ताति ... अन्धिनि नमः NityoNi. 99. 23; अन्धे अन्धिनि नमः NityoNi. 135. 25.

अन्धिनीश्रीपादुका (andhinī-śrīpādukā) *f.* auspicious foot-wear of the deity Andhinī अन्धिनीश्रीपादुकां पूजयामि NityoNi. 140. 7.

अन्धिन्यादि (andhiny-ādi) *adj.* deity called Andhinī etc. अष्टदले वार्ताली°...° अन्धिन्यादयः पञ्च तद्बहिः महामहिषाय देवीवाहनाय नमः ParaśuKS. 7. 30 (220. 18)

अन्धिन्याद्या (andhiny-ādyā) *adj.* (*f.*) deity called Andhinī etc. अन्धिन्याद्याः पञ्च देव्यो देवीयन्त्रकृतास्पदाः BrahmāṇḍP. iii. 20. 9.

अन्धीकर (andhī-kara) *adj.* causing blindness, blinding पूतिकीटमत्स्यकटुतुम्बीशतकर्दमेध्मेन्द्रगोपचूर्णं पूतिकीटक्षुद्रारालाहेमविदारीचूर्णं वा वस्तशृङ्गखुरचूर्णयुक्तमन्धीकरो धूमः ArthŚā. iii. 215.4 (14. 1)

अन्धीकरण (andhī-karaṇa) *adj.* causing blindness, blinding °मर्कोक्षिपीलुकस्नुहिक्षीरपिष्टमन्धीकरणमञ्जनमुदकदूषणं च ArthŚā. iii. 216. 4 (14.1)

अन्धीकरण (andhī-karaṇa) *n.* **Ai** rite as means of blinding कृष्णचतुर्दश्यां शस्त्रहतायाः गोः कपिलायाः पित्तेन राजवृक्षमयीममित्रप्रतिमामञ्ज्यात्, अन्धीकरणम् ArthŚā. iii. 235. 6 (14. 3); इयं जरा नाम ... अनुद्धतनयनमन्धीकरणम् AvantiKa. 42. 9; **Aii** (*fig.*) means of blinding, i.e. cause of delusion उत्पद्यमाने यस्मिंश्च सदर्थं न प्रपद्यते। तमन्धीकरणं राजन्नहं क्रोधमशीशमम् JātaMā. 126. 11(21. 24); हित्वा मोहं महाद्रोहरोपणं मतिघातिनम्। अत्यन्तमन्धीकरणम् SkandP. iv. 22. 34; **B** act of blinding तमः प्रवेशभीतस्य परित्राणेन मानवः। ब्रह्मलोकमवाप्नोति ... तमःप्रवेशनम्। चक्षुरुत्पाटादिना अन्धीकरणम् CaturCin. i. 950. 4.

अन्धीकुर्वत् (andhī-kurvat) *adj.* **1A** making blind, blinding तेजसान्ध्यानन्धीकुर्वन्नुलूकानिव भास्करः। ... पश्चिमाम्भोनिधे शेधः ... प्राप पार्थिवः TriṣaŚaPuC. ii. 4. 110; अन्धीकुर्वन् पदातिजातम् ... मारुतः समरसीमनि ... पराचक्रमे NīlaVi. 22. 14; **1B** (*fig.*) blinding, i. e. intoxicating आदाय बकुलगन्धानन्धीकुर्वन्पदे पदे भ्रमरान्। अयमेति मन्दमन्दं कावेरीवारिपावनः पवनः SāhiDa. 475. 5; **2** making dark, darkening केचित् ... सर्वतो दिशः। अन्धीकुर्वन्त उत्क्षिप्तैर्भूरजोभिश्च भूरिभिः। ... बभ्रमुर्भरतावनौ TriṣaŚaPuC. ii. 5. 80.

अन्धीकृ (andhī-kṛ-) VIII.U. **1A** (*fig.*) to make (non-blind into) blind अन्धीकरोमि भुवनम् PraboCan. 2. 29; 34.16; SūktiRa. 59. 15; मूकीकरोत्यलममूकसहो अनन्धमन्धीकरोति ... यः ... स श्रीमदः CaitaCan. 18. 20 (1); **1B** (pass.) to be made blind युष्माभिः कृतकर्तव्यैः सिंहोऽन्धीक्रियताम् BṛKathāK. 23. 27; **2A** to make (non-dark into) dark, to darken अन्धीकरोति भृशमभ्रमगं ज्वलन्तं भास्वन्महौषधिभिदे प्रकटय्य वज्रम् RājTa. (Ka.) 8.1216; **2B** to make (non-dark into) dark, to overshadow देवो हरिर्जातः श्रीभवदेवमूर्तिः ...। यो धर्मशास्त्रपदवीषु जरन्निव(ब)न्धान् अन्धीचकार रचितोचितसत्प्रव(ब)न्धान् EI. vi. 206. 15.

अन्धीकृत (andhī-kṛta) *adj.* [*f.* -ā] **1Ai** who is made blind, i. e. whose eyes are covered देव्या चान्धीकृते देवे कश्मलं समपद्यत MahāBhā. xiii. App. I. 15 (222); **1Aii** who is made blind, i. e. who is rendered sightless अन्धीकृताखिलसुरेश्वरसैन्य ईशसूनुः कुतोऽपि विषयं न जगाम दृष्टेः KumāSaṁ. 17.21; अहम् ... घोरेण विषेणान्धीकृतोऽधुना MārkP. 8. 193; अन्धबाणेन ...। अन्धीकृताश्च ते सप्त BrahmāṇḍP. iii. 24. 83; (हर्षः) अन्धीकृतमिवाधिना ... ज्येष्ठं भ्रातरमपश्यत् HarṣaC. 234. 17; धूमेनान्धीकृतो द्रष्टुमसमर्थः Loc. 132. 15 (*on* 3.4); (राक्षसौ) अन्धीकृतौ भगवता दृष्टौ पौरजनैस्ततः BṛKathāMañ. xii. 1. 26; तस्यायं स्वभाव एव ... तथापि च धूमेनान्धीकृतः Kāvyānu. (He.) 64.18; ये दृष्ट्वैव पुनन्ति तेऽपि सहसैवान्धीकृतास्तत्प्रियाः CaitaCan. 7. 20 (1); **1Aiii** which is made sightless चक्षुर्वैद्योऽयमायातः ...। किंशारुवर्तिभिर्येन सर्वमन्धीकृतं जगत् NarmaMā. 3. 59; **1Aiv** which is made blind, i.e. which is rendered ineffective अन्धीकृते कुदीपैः प्रत्युत धूमेन मे नयने Subhāṣi. 959; तया वराक्या ... अन्धीकृता दृष्टिः AdbhuDa. 3. 5 (1); **1Bi** (*fig.*) blinded, indiscriminate पुत्रं हिरण्यकशिपू रुषा। अन्धीकृतात्मा स्वोत्सङ्गान्निरस्यत BhāgP. vii. 5. 33; **1Bii** (*fig.*) made blind, i.e. ignorant अध्रुवं सर्वमेवैतत्पश्यन्त्यन्धीकृतास्त्यहम् SkandP. iv. 20. 65; प्रकृत्या सर्वमेवेदं जगदन्धीकृतं विभौ BrahmP. 241. 33; मिथ्याभावनया नाम चित्रमन्धीकृतं जगत् YogVā. iii. 113. 56; **1C** made to be afflicted, i.e. made to suffer व्रणेन विकृतेनेदं सर्वमन्धीकृतं जगत् Subhāṣi. 3342; ŚārṅgaPa. 4079; **2** made dark, darkened पुष्पकेतकगन्धसिन्धुविलुठत्पुष्पंधयान्धीकृतैः। पान्थानामपमृत्युभिः कतिपयैः प्रादुर्बभूवे दिनैः BhārCam.3.53.

अन्धीकृतधी (andhīkṛta-dhī) *adj.* (used as noun) (one) whose intellect is made blind, i.e. deluded भवति मुहुः शुक्तिकारजतमोहादन्धीकृतधियः ... पुरतः NyāyPari. 382. 4 (3. 1)

अन्धीकृतवत् (andhīkṛtavat) *adj.* who has darkened, i.e. covered हम्मीरदेवः ... बाणौ(णै?)र्गगनमन्धीकृतवान् PuruṣPa. 15. 8.

अन्धीकृतालिनिचया (andhīkṛtālinicayā) *adj.* (*f.*) which has made the swarm of bees blind मालां मुकुन्दशिरसः ... अन्धीकृतालिनिचयाम् ... नमामि SkandP. ii (2). 9. 36.

अन्धीकृतालोकन (andhīkṛtālokana) *adj.* which has made the eye-sight blind नैतन्निशायां शितसूच्यभेद्यमन्धीकृतालोकनमन्धकारम् Vāgbhaṭa. 4. 86.

अन्धीकृतेक्षण (andhīkṛtekṣaṇa) *adj.* whose eye-sight is made blind तथा देवगणाः सर्वे ...। प्रोचुर्गद्गदया वाचा धूमेनान्धीकृतेक्षणाः SkandP.v(2).30.46.

अन्धीकृत्य (andhīkṛt-ya) *ger.* **1** having made blind, having blinded विश्वंभरदेव ...। अन्धीकृत्य दृशो दिशोऽन्धतमसीकृत्याखिलप्राणिनाम् ... मुञ्चति भवान् केनापराधेन नः CaitaCan. 100. 6 (4); अन्धीकृत्य जनं जवादुदपतद्दूरं तृणावर्तकः KaṁVa. 2. 9; **2** having covered घनसारकम् ...। अन्धीकृत्य समावेष्ट्य रज्ज्वालिप्य मृदा बहिः। ... कर्पूरं जायते स्फुटम् ĪśānŚiPa. i. 50. 21.

अन्धीक्रियमाणलोचन (andhīkriyamāṇa-locana) *adj.* whose eyes are being made blind तिमिरवीचिकाभिरिवामर्षोत्कलिताभिरन्धीक्रियमाणलोचनः ... असिमहमाकृष्टवान् YaśasCam. ii. 48. 3.

अन्धीगव (andhīgava) *n.* name of a Sāman seen by the seer Andhīgu अन्धीगवम्। मध्येनिधनं भवति प्रतिष्ठायै JaimiBr. 1. 165; अन्धीगवमिलावत्यनुष्टुबसदिति अनिलानुष्टुप्स्याद् यदेतदत्र कुर्युः JaimiBr. 3. 196; तृचेऽन्धीगवज्ञीये PuṣpSū. i. 3. 3.

अन्धीगु (andhīgu) *m.* [AitGr. II. 2. 374] name of a seer अथैतद् आन्धीगवम् अन्धीगुर्वा एतत् पशुकामः सामापश्यत् PañcBr. viii. 5. 12; स एतदन्धीगुः शाक्त्यः सामापश्यत् JaimiBr. 1. 165; पुरोजिती षोळशान्धीगुः श्यावाश्विः ... इति तृचाः SarvaAnu. 9. 101 (35.18)

अन्धीभवच्चक्षुस् (andhībhavac-cakṣus) *adj.* (used as noun) (one) whose eyes have become blind फणितिः ... अन्धीभवच्चक्षुषां पन्थानं स्फुटयन्त्यकाण्डकमभात् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 6. 106.

अन्धीभू (andhī-bhū-) I.P. to become blind हस्तिनः ... अन्तरवक्षाराश्चान्धीभवन्ति ArthŚā. iii. 50. 1 (9.1); HarVi. 10. 14; अस्य ते। अन्धीबभूवुर्बधकाः पुनरारोपणोद्यताः KathāSaSāg. iii. 6. 19; (*fig.*) to become blind, i.e. indiscriminate क्रोधान्धकारगहने प्रविजृम्भमाणे तेऽन्धीभवन्ति ननु सत्स्वपि लोचनेषु HarVi. 10. 14; अन्धीभवेः संदापि त्वं वत्स तन्मुखवीक्षणे RauhiC. 63.

अन्धीभूत (andhī-bhūta) *adj.* [*f.*-ā] **1A** who or which has become blind अर्कपत्राणि भक्षयित्वान्धीभूतोऽस्मि MahāBhā. i. 3. 57; तत्सकाशमन्धीभूतोऽयं ब्राह्मणः किं मम करिष्यति PañcT. (Kos.) 3. 250 (200. 1); अन्धीभूतो दशास्यस्य सुतेन जनकात्मजः। ... वेष्टितो नागसायकैः PadmP. (Ra.) 60. 102; वसूत्तमः ...। अभ्याचष्टानुरागास्त्रैरन्धीभूतेन चक्षुषा BhāgP. i. 9. 11; NalaCam. 4. 16 (64); दृष्टवतस्तु अन्धीभूतस्य संतमसस्थितस्य च तात्कालिकं तत् नास्ति PratyabhiVi. i. 403. 3 (*on* i. 8. 1); (used as noun) (one) who has become blind अन्धस्य पूर्ववेधकाल इव यावद्दर्शनं भोजननिषेधापत्तिः। मध्येऽन्धीभूतस्य सुतरां यावच्चक्षुःप्राप्त्युपवासप्रसङ्गश्च NirṇaSi. 52. 9; **1B** who has become afflicted तव शोकेन वृद्धौ तावन्धौ जातौ(v.l. तावन्धीभूतौ)तपस्विनौ MahāBhā. iii. 205. 8; **1Ci** (*fig.*) who or which has become blind, i.e. indiscriminate कुरङ्ग इवान्धीभूतः को वागुरावञ्चनं करोति NalaCam. 4. 16 (64); द्यूतमिदानीं जयामि तदानीं जयामीति प्रत्याशया सुदूरमन्धीभूतेन मनसा हारयन् UdaySuKa. 56. 8; **1Cii** (*fig.*) who has become ignorant अनृतेन प्रत्यूढाः अन्धीभूता अस्फुरद्ब्रह्मस्वरूपकाः (प्रजाः) GuruCandr. ii. 425. 18; LaCandr. 570. 11; **2** which has become darkened अन्धीभूतं जगत्सर्वं बभूव तमसावृतम् BrahmVaiP. iii. 18. 9; असुरः ...। बभञ्ज वृक्षशाखाश्च ह्यन्धीभूतं च गोकुलम्। चकार BrahmVaiP. iv. 11. 5; iv. 21. 17.

अन्धीभूतसकलदिश् (andhībhūta-sakaladiś) *adj.* to whom all the quarters had become dark सेनापतिरपि ... तस्मिन्क्षणे ... अन्धीभूतसकलदिशः कांदिशीकस्य शक्रलोकस्याश्वासनार्थं समन्तादभयप्रदानपटहमदापयत् TilaMañ. 97. 4.

अन्धीभूतेक्षणा (andhībhūtekṣaṇā) *adj.* (*f.*) whose eyes have become blind (बालिकाः) अन्धीभूतेक्षणास्तं नाज्ञासिषुर्हरिणीक्षणाः SkandP. iv. 67. 146.

अन्धीभूय (andhībhū-ya) *ger.* (*fig.*) having become blind, i.e. infatuated तस्याः ... मुखकमलपरिमललोपलोभादन्धीभूय निपतितं प्लुष्यमाणमलीनां दूरमाचक्रन्द वृन्दम् UdaySuKa. 99. 11.

अन्धीभूष्णु (andhī-bhūṣṇu) *adj.* becoming blind अन्धीभूष्णुरथो जिष्णुमार्गणैरङ्गभूपतिः। अत्रस्तु(स्नु)रस्त्रमाहेयं महीयांसमजूहवत् PāṇḍaC. 13. 722.

अन्धीरक (andhīraka) *m.* name of a country जनपदान्निबोध ...। अन्ध्राश्च (v.l. अन्धीरका) बहवो राजन् MahāBhā. vi. 10. 48.

अन्धु (andhu) *m.* [Uṇā. 1. 27; MahāBh. iii. 28. 8-10 (*on* vi. 1. 28); JaineVyā. iv. 3. 25; 289. 18 (*on* iv. 3. 25); CāndraVyā. v. 1. 35; ŚākaṭāVyā. iv. 1. 128; SiddhaHe. iv. 1. 93; Liṅgānu. (He.) 5. 11; 96. 15; MugdhaBo. 26. 117 (163. 12); PrakriKau. ii. 569. 4; Liṅgānu. (Para.) 3395; KośaKaTa. 1. 2262; AltGr. II. 2. 477] **1** well **2** wound or boil **3** male generative organ, penis **4** anus **5** god Vāmadeva (staying in the well) **6** the word *andhu* **1** well आपीनोऽन्धुः MahāBh. iii. 28. 8 (*on* vi. 1. 28); iii. 28. 11 (vi. 1. 28); JaineVyā. 289. 18 (*on* iv. 3. 23); ŚākaṭāVyā. iv. 1. 128; SiddhaHe. iv. 1. 93; MugdhaBo. 26. 117 (163.13); PrakriKau. ii. 569. 4; SiddhāKau. 506B. 18 (*on* vi. 1. 28); शक अन्धुः शकन्धुः MahāBh. iii. 75. 20 (*on* vi. 1. 94); पीनवानन्धुः ŚākaṭāVyā. iv. 1. 127; येऽन्धवः। या वाप्यस्तानि सर्वाणि श्रद्धेयानि मनीषिभिः SkandP. iv. 97. 266; सुग्रीवोऽपि ... अन्धुमिव सिन्धुमवधार्य ... अखिलानीकं समनीनहत् RāmāCam. 6. 4 (2) (comm. कूपमिव); जनः। अन्धोऽन्धुमिव पादाग्रस्थितं मृत्युं न पश्यति TrisaŚaPuC. i. 1. 259; अन्धुर्गगनमरुभुवः ... विलसति कुलटाकालपाशो हिमांशुः SūktiMu. 72. 31; अन्धुः कूपः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 1. 28 (485. 13); *on* P. vi. 1. 94 (563. 9); TristhaSe. 180. 13; Prasā. i. 64. 11; SiddhāKau. 518B. 7 (*on* Uṇā. 1. 27); स्वयं निर्मायान्धुं बत हतधियास्मिन्निपतितम् BhartṛNi. 2. 11; अमतीत्यन्धुः Prasā. ii. 610. 22; इमे ... अन्धुम् ... दृष्ट्वा बिभयांबभूवुः ŚivLī. 22. 48; अहं बत निपतितोऽन्धौ सृतिमये ManoDū. 5 [Kośas give *andhu* as the synonym of the following words : *abdha*, Vaija. 154.7; *āhāva*, AbhidhāRaMā. 3. 62; *udapāna*, AmaK. 519; ParyāRaMā. 1371; AbhidhāRaMā. 3. 62; AbhidhāCin. 1091; ParaNā. 834; *kūpa*, AmaK. 519; ParyāMu. 21. 19; ParyāRaMā. 1371; AbhidhāRaMā. 3. 62; Vaija. 154. 7; AbhidhāCin. 1091; ParaNā. 834; ŚabdaRa. (Vā.) 705; KalpaK. 358. 129; *cuṇḍin*, Vaija. 154. 7; *cuṇḍī*, AbhidhāRaMā. 3. 62; *curī*, AbhidhāRaMā. 3. 62; *cūtaka*, AbhidhāRaMā. 3. 62; Vaija. 154. 7; *cauṇḍa*, Vaija. 154.7; *nipāna*, AbhidhāRaMā. 3. 62; *nemi*, AbhidhāRaMā. 3. 62; *pradhi*, AbhidhāRaMā. 3. 62; *prahi*, AmaK. 519; ParyāMu. 21. 19; Vaija. 154. 7; AbhidhāCin. 1091; ŚabdaRa. (Vā.) 705; *prahī*, KalpaK. 358. 129; *vāpī*, AbhidhāRaMā. 3. 62; and they give *andhu* as the meaning of the following words: *avaṭa*, KośaKaTa. 2. 4497; *avaṭu*, AnekāSaṁ. 3. 143; *kūpa*, AnekāSaṁ. 2. 288; NānārthSaṁ. 27. 46; ViśvaLoK. 227. 2; KośaKaTa. 2. 6792; *kūpaka*, ŚabdaRaSaK. 11. 15; *cūtaka*, ViśvaLoK. 15. 82; *jalakaraṅka*, ViśvaPra. 21. 237; *sā*, ViśvaLoK. 385. 1; and NānārthaSaṁ. i. 12. 10 gives *andhu* in the sense of *udhas* and *kūpa*] **2** wound or boil अन्धुर्व्रणम् JaineVyā. 289. 19 (*on* iv. 3. 25); ŚākaṭāVyā. iv. 1. 128 [NānārthāSaṁ. i. 21.10]; **3** male generative organ, penis वाक्पाणिपादपाय्वन्धुसंज्ञान्याहुर्मनीषिणः ŚāraTi. 1. 35; मूर्तीरष्टौ तनौ न्यसेद् ...। मूर्धांसपार्श्वकट्यन्धु कटिपार्श्वांसके पुनः ŚāraTi. 5. 30; 7. 66; पदान्धुहृदयास्यकान्धि पश्चमध्ये द्वयं त्रयं सकलगं ततो न्यसतु तद्विपर्यासतः PañcRā. (Nā.) iii. 4. 1; शिरःश्रवणदृङ्नासावदनान्धुगुदेषु ... न्यस्य वर्णान् TantrSā. (K.) 104. 1; **4** anus मूर्तीरष्टौ तनो व्यसेद् ...। मूर्धांसपार्श्वकट्यन्धूकटिपार्श्वांसके पुनः ŚāraTi. 5. 30 (comm. अन्धु गुदम्); 5. 83; 5. 92; **5** god Vāmadeva (staying in the well) ईशे व्योमदशार्णवक्त्रबहुरूपाजान्धुवामेशसूक्तोत्पन्नैश्च कलाणुभिर्द्रविणजातानि न्यसेत् TantrSa. 1. 114 (comm. अन्धुरन्धुस्थानस्थो वामदेवः। वामश्च देवः। ईश ईशानः। एतेषां सूक्तोत्पन्नैः); **6** the word *andhu* अन्धस् धीः ऊधः अन्धु एधस् एध KāvyKaVṛ. 87. 2 (3.5)

अन्धु (andhu) *f.* epithet of the river Ganges अन्धतामिस्रहन्त्र्यन्धुः ...। इति नामासहस्रं हि गङ्गायाः SkandP. iv. 29. 39.

अन्धुक (andhuka) *m.* kind of a tree and its flower अशोकश्वेतमन्दारकर्णिकारान्धुकैस्तथा। ... पुष्पैः ... पूजयेद्रविम् BhaviP. 244B. 19 (i. 163.76)

अन्धुकपादप (andhuka-pādapa) *m.* Andhuka tree वसुर्नाग्नौ हृदे योक्त्रे किरणेऽन्धुकपादपे NānārthāSaṁ. i. 145. 1203.

अन्धुकुटुम्बिन् (andhukuṭumb-in) *adj.* which has its family staying in a well श्रुत्वा कुम्भभुवो मुनेरिह दुराचारम् ... सिन्धोरन्धुकुटुम्बि दर्दुरकुलं हर्षादिदं ध्यायति। ... अत्रागत्य सुखं वसन्तु तिमयः SaduktiKa. 244. 4.

अन्धुगर्भक (andhugarbha-ka) *m.* well जलकूप्यन्धुगर्भके AnekāSaṁ. 4.208.

अन्धुमध्यग (andhumadhya-ga) *adj.* being in the middle of a well चीत्कारान्मुमुचुः केऽपि कण्टस्थैर्भापिता भटैः। यष्टिलोष्ठकरैर्डिम्भैरिव श्वानोऽन्धुमध्यगाः HammīMaKā. 13. 44.

अन्धुल (andhula) *m.* tree *Acacia sirissa*, ŚabdaKaDru.; MW.; APTE.

अन्धू (andhū) *m.* [DhātuPra. 1. 487 (39.11)] well प्रहिरन्धूर्जलाम्बिका Hārāva. 41.

अन्धूकभट्ट (andhūka-bhaṭṭa) *m.* name of a person, pw.

अन्धूदर (andhūdara) *n.* interior, i. e. bottom of a well सुखं जीवत्यन्धूदरविवरवर्ति प्लवकुलम् SubhāRaK. 33. 14.

अन्धोदपान (andhodapāna) *m., n.* blind, i.e. waterless well अन्धोदपानस्थो भेक इवाहमस्मिन् संसारे MaiU. 1. 4.

अन्धोदा (andho-dā) *f.* epithet of the river Ganges (*lit.* granting food) अन्धोदान्धकहारिणी ...। इति नामसहस्रं हि गङ्गायाः SkandP. iv. 29. 38.

अन्धोन (andhona) *m.* name of a mountain अन्धोनस्य समीपे तु नातिदूरे तु तस्य वै। स्नानं दानं च तत्रैव भोजनं पिण्डपातनम् PadmP. i. 8.110.

अन्धोनमूल (andhona-mūla) *n.* foot of the mountain Andhona त्रैयम्बकेण तोयेन स्नापयेन्नरपुङ्गवः। अन्धोनमूले दत्त्वा तु पिण्डं चैव यथाविधि। पितरस्तस्य तृप्यन्ति PadmP. i. 18. 112.

अन्धोवल्लभसंयोग (andhovallabha-saṁyoga) *m.* association with the beloved in the form of the cooked rice मुद्गदाली गदव्याली कवीन्द्र वितुषा कथम्। ... अन्धोवल्लभसंयोगे जाता विगतकञ्चुकी BhojPra. 27. 24.

अन्ध्र (andhra) *m.* **1A** person of low-caste (offspring of a Vaideha father and Kārāvara mother who lives by killing game) **B** name of a people (belonging to modern Telaṅgaṇa) **C** king of the Andhra-dynasty or race **D** name of a wrestler **Ei** son of Vṛṣada **ii** son of Dṛṣadaśva **2** name of a country (between the rivers Godāvarī and Kṛṣṇā, probably modern Telaṅgaṇa) **3** particular style of carving with hexagonal shape **4** name of the plant *Trigonella Corniculata* **5** the word *andhra* **1A** person of low-caste (offspring of a Vaideha father and Kārāvara mother who lives by killing game) त एतेऽन्ध्राः पुण्ड्राः शबराः पुलिन्दा मूतिबा इत्युदन्त्याः AitBr. 33. 6 (856); ŚāṅkhāŚS. xv. 26. 1; नानादिग्भ्यश्च संप्राप्तान् व्रातानश्वशकान्प्रति (v.l. अन्ध्रान्म्लेच्छगणानपि)। जीतवान्पुण्डरीकाक्षः MahāBhā. vii. 10. 18; अयोगवीषु जायन्ते ... त्रयः। क्षुद्रो वैदेहकादन्ध्रो बहिर्ग्रामप्रतिश्रयः MahāBhā. xiii. 48. 25; ManuSm. 10. 36; ManuBh. ii. 342. 8 (*on* 10. 36); ManvaMu. 433. 15 (*on* 10.36); मेदान्ध्रचुञ्चुमद्गूनामारण्यपशुहिंसनम् ManuSm. 10. 48; Vaija. 79. 93; किरातहूणान्ध्रपुलिन्दपुल्कसाः ... यदुपाश्रयाश्रयाः शुध्यन्ति तस्मै प्रभविष्णवे नमः BhāgP. ii. 4. 18; अन्ध्राणां तु गृहद्वाररथ्यावस्करशोधनम् Vaija. 79. 92; 74. 35; 81. 117; NānārthāSaṁ. i. 46. 43; म्लेच्छास्तु ... अन्ध्राः TrisaŚaPuC. ii. 3. 681; (विग्रहपालदेवः) मेदान्ध्रचण्डालपर्यन्तान् यथार्हं मानयति EI. xv. 297. 31; **1B** name of a people (belonging to modern Telaṅgaṇa) चन्द्रमाः ... अन्ध्रांश्चैव ... जनपदान् हन्ति यदा स्यादुत्तरोन्नतः AVPari. 50 (1). 6; अन्ध्रमद्रकाः। ... मानवाः। कथं धर्मं चरेयुस्ते सर्वे विषयवासिनः MahāBhā. xii. 65. 13; असिते ... निहते ... पीडा। क्षितिजेन टङ्कणान्ध्रोड्रकाशिबाह्लीकदेशानाम् BṛSaṁ. 17. 25; अन्ध्राणामीश्वरोऽग्रे सदसि BālRā. 3. 63; मीनैः संकुचितं परस्परधृतैर्नीरन्ध्रमन्ध्रैः स्थितम् KaviKaṇṭhā. 5. 1 (92); प्रतस्थे ... पश्चिमाभिमुखम् ... तेजसान्ध्रानन्धीकुर्वन्नुलूकानिव भास्करः TrisaŚaPuC. ii. 4. 110; केऽपि साधवः। विहर्तुमादिदिशिरे ततोऽन्ध्रद्रमिलादिषु PariPar. 11. 99; अन्ध्रान् हित्वा जनपदवधूगाढगोदावरीकान् कालिङ्गस्यानुसर नगरीम् PavaDū. (Dh.) 21; कर्णाटाश्चैव तैलङ्गाः गुर्जरा राष्ट्रवासिनः। अन्ध्राश्च द्रविडाः पञ्च विन्ध्यदक्षिणवासिनः BallāC. 2. 17 [NānārthāSaṁ. i. 46. 44]; **1C** king of the Andhra-dynasty or race भविष्यन्ति कलौ युगे। ... मृषावादपरायणाः। आन्ध्राः (v.l. अन्ध्राः) शकाः ... नराधिपाः MahāBhā. iii. 186. 30; v. 158. 20; viii. 8. 18; उत्पत्स्यन्ते महीक्षितः ...। अन्ध्राः शकाः पुलिन्दाश्च VāyuP. ii. 37. 262; ii. 37. 355; शिशुकोऽन्ध्रः सजातीयः प्राप्स्यतीमां वसुंधराम् MatsyaP. 273. 2; BrahmāṇḍP. ii. 74. 160; अन्ध्रान्कङ्कान् खशान्शकान्। ... नृपांश्चाहन् (भरतः) BhāgP. ix. 20. 30; चाणूरनामानमन्ध्रं निषूदितवानिति चाणूरान्ध्रनिषूदनः ViṣṇuSaBh. 110. 11 (*on* 101); फेनायन्ते ... यद्विषः। धूमायितेऽग्नावुद्वोढुं किमन्ध्रेऽत्र सुखायसे DvyāśraKā. 7. 105; सोऽयम् ... अन्ध्रान्पुलिन्दा[न्] नृपान् ...। जित्वा भोजमराटलाटकटकादैत्यान्निवाखंडलो राजा ... सत्यव्रतः EI. iv. 40. 23; अन्ध्रो महीरन्ध्रम् ... अस्थात् VasaViKā. 3. 43; भयं नीरन्ध्रमन्ध्र स्मर CaturCin. i. 2. 10; निवसते रन्ध्रमन्ध्रो गिरीन्द्रे PrabaCin. 31. 4 [NānārthāSaṁ. i. 46. 43]; **1D** name of a wrestler अन्ध्रतोसलकौ हत्वा कृष्णसंकर्षणावुभौ। ... ववल्गतुः HariVaṁ. 76. 8; **1Ei** son of Vṛṣada वृषदश्च पृथोः पुत्रस्तस्मादन्ध्रस्तु वीर्यवान् VāyuP. ii. 26. 26; ii. 37. 341 (F.N.); **1Eii** son of Dṛṣadaśva दृषदश्वः पृथोः पुत्रस्तस्मादन्ध्रस्तु वीर्यवान् BrahmāṇḍP. ii. 63. 27; **2** name of a country (between the rivers Godāvarī and Kṛṣṇā, probably modern Telaṅgaṇa) जनपदान् निबोध ... तत्रेमे ...। अन्ध्राश्च बहवो राजन् MahaBhā. vi. 10. 48; ययौ राजंस्तदा स तुरगोत्तमः। काशीनन्ध्रान् MahāBhā. xiv. 84. 4; अन्ध्रा

उद्भिदा नलकालिकाः। दाक्षिणात्याश्च वै देशाः VāyuP. i. 45. 127; भारतवर्षे ... देशाः ...। आग्नेय्यां दिशि ... वत्सान्ध्रचेदिकाश्च BṛSaṁ. 14. 8; द्रविडविदेहान्ध्राश्मक° ... शठदीर्घवैरबह्वाशिनां च वसुधासुतोऽधिपतिः BṛSaṁ. 16. 11; अन्ध्रकालककलिङ्गाद्याः ...। देशानामेवमादीनां स्वामिनः समराजिरे PadmP. (Ra.) 101. 84; अन्धा(v.l. न्ध्रा)स्तव दक्षिणेन त इमे गोदावदीस्रोतसाम् BālRā. 10. 70; SaduktiKa. 289. 19; अन्ध्रम् च मागधं चैव देशानेतांश्च वर्जयेत् SaurP. 17. 59; हरिः ... अन्ध्रम् ... स्वगोत्रेभ्यः प्रददौ KalkiP. iii. 14. 27; अन्ध्रेषु ... नरेन्द्राः ... ये केचिदिह तेऽधुना। तुभ्यं दातुं निजाः कन्याः ... दूतैः प्रार्थयन्ते TriṣaŚaPuC. iv. 2. 70; मधुरान्तकाख्यः ... अन्ध्रेषु यः कृत्वा पुरीं पोत्तप्पिसंज्ञिताम् ... प्रख्यातभुजविक्रमः EI. vii. 150. 12; अस्ति ... अन्ध्रेष्वामरकुण्डं नाम नगरम् ViviTīKa. 98. 4; राजधानी। या कोरुकोण्डा व्यपदिश्यतेऽन्ध्रैरार्यैः EI. xiv. 91. 30; xiv. 93. 58 [Vaija. 37. 32; NānārthāSaṁ. i. 46. 43]; **3** particular style of carving with hexagonal shape द्राविडे द्राविडं प्रोक्तम् ...। धारा(अन्ध्र)लिङ्गं तु(ज्ञानां) सर्वेषां धारा(षामन्ध्र)पीठं प्रकल्पयेत् MānaSā. 53. 24; **4** name of the plant *Trigonella corniculata* चोरक अन्ध्रो विषमो विषगन्धः ...। चोराभिधाना विज्ञेया शब्दैः पर्यायवाचकैः AbhidhāMañ. 118. 8; **5** the word *andhra* अन्ध्ररन्ध्र° ... °गुन्द्रादयः SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 3. 30 [a kind of flower, Apte]

अन्ध्र (andhra) *n.* name of a place or region क्षेत्राणि तत्र चत्वारि माणिक्यस्य बुधा जगुः। ... क्षेत्रम् ... अन्ध्रं तृतीयमादिष्टम् Mānaso. ii. 4. 474.

अन्ध्रक (andhraka) *m.* **1A** name of a people अन्ध्रकाश्च पुलिन्दाश्च ...। एते सुयोधनस्यार्थे संरब्धाः MahāBhā. viii. 51. 19; **1Bi** name of a king महीध्रकसुतो राजा(v.l. अन्ध्रकस्य सुतश्चासीत्) कीर्तिरातो महाबलः Rāmā. i. 70. 11; **1Bii** name of a king of Vānara-race (younger son of Pratīndu and brother of Kiṣkandha) विजयसिंहस्य किष्कन्धान्ध्रकयोर्गता। दृष्टिः PadmP. (Ra.) 6. 428; 6. 450; आहूय चाभियातस्य तावदन्ध्रकभूभृता। कृपाणेन शिरस्तुङ्गं जयसिंहस्य पातितम् PadmP. (Ra.) 6. 453; **1C** people of low-caste देवपालदेवः ... प्रतिवासिनश्च ब्राह्म(ब्राह्म)-णोत्तरान् ... °अन्ध्रक। चण्डालपर्यन्तान् समाज्ञापयति EI. xvii. 321. 32; **2** name of a country अन्ध्रकाश्च कलिङ्गाश्च ... जनपदाः ... प्रकीर्तिताः BrahmP. 27.42; मत्स्याश्च ... अन्ध्रकेषु BhojanKu. 201. 25.

अन्ध्रकध्वंस (andhraka-dhvaṁsa) *m.* destruction of the king Andhraka शुश्रावान्तःपुराक्रन्दमन्ध्रकध्वंसहेतुकम् PadmP. (Ra.) 6. 471.

अन्ध्रकरूढि (andhrakarūḍhi) *m.* king Andhraka as the succesor प्रतीन्दुः पुत्राय ... ददौ ...। यौवराज्यं कनिष्ठाय तस्मै चान्ध्रकरूढये PadmP. (Ra.) 6. 353.

अन्ध्रकवानर (andhraka-vānara) *m.* (the Vidyādhara born as the) king Andhraka of Vānara race निहतोऽशनिवेगेन तावदन्ध्रकवानरः PadmP. (Ra.) 6.465.

अन्ध्रकान्त (andhrakānta) *m.* destruction i.e. slaying or killing of the king Andhraka अन्ध्रकान्तम् ... शृणुत सज्जनाः PadmP. (Ra.) 1. 57.

अन्ध्रकाभिमुख (andhrakābhimukha) *adj.* facing the king Andhraka पुत्रवधक्रोधवह्निज्वालाप्रदीपितः। अन्ध्रकाभिमुखो जातो वज्रवेगः कृतध्वनिः PadmP. (Ra.) 6. 462.

अन्ध्रक्षमाभृत् (andhra-kṣamābhṛt) *m.* king of the Andhra region अमी योद्धारो वयमित्यरीनभिभवन्त्यन्ध्रक्षमाभृद्भटाः PratāYaBhū. 22. 7; अन्ध्रक्षमाभृत्सुभटा-सिधारारणेषु नीलेत्पलपत्रभासः। पतन्ति कण्ठेष्वरिभूपतीनाम् PratāYaBhū. 400.10.

अन्ध्रखगोत्पाद (andhrakhagotpāda) *m.* birth of the Vidyādhara as the king Andhra (in the Vānara race) किष्किन्धान्ध्रखगोत्पादम् ... शृणुत सज्जनाः PadmP. (Ra.) 1. 56.

अन्ध्रचमूपति (andhracamū-pati) *m.* leader of the army of the king of the Andhra dynasty कथं चिरयन्त्यन्ध्रचमूपतयः PratāYaBhū. 164. 10; अहो निरङ्कुशमोजायितमन्ध्रचमूपतीनाम् PratāYaBhū. 182. 1

अन्ध्रचमूभट (andhracamū-bhaṭa) *m.* soldier of the army of the king of the Andhra dynasty भ्राम्यद्भीमगदाः समग्रविहरत्प्रासाः ... खेलन्त्यन्ध्रचमूभटाः सवपुषो रौद्रप्रकारा इव PratāYaBhū. 168. 4.

अन्ध्रजाति (andhra-jāti) *f.* the Andhra tribe, MW.; Apte.

अन्ध्रजातीय (andhrajātīya) *adj.* belonging to the Andhra tribe सिन्धुको ह्यन्ध्रजातीयः प्राप्स्यतीमां वसुंधराम् VāyuP. ii. 37. 342; BrahmāṇḍP. ii. 74. 161; बली। गां भोक्ष्यत्यन्ध्रजातीयः BhāgP. xii. 1. 22.

अन्ध्रदेश (andhra-deśa) *m.* Andhra country (probably modern Telangaṇa) अन्ध्रदेशैकदेशस्थकर्मराष्ट्रजनान्तके। वेण्यातटपुरम् ... विद्यते BṛKathāK. 46. 70; ताभ्यां विनिर्मापितमात्मनाम्ना पुरं महच्च प्रथितेन्ध्रदेशे EI. xiv. 90. 11; भूसुरकुलतिलको ह्यन्ध्रदेशेऽग्र्यवंशे ... रामचन्द्रः ... दिशतु कृतिमतिं मे Prasā. i. 1.14.

अन्ध्रदेशोद्भव (andhradeśodbhava) *adj.* born in the Andhra country विजयते वंशोऽन्ध्रदेशोद्भवः Prasā. ii. 796. 9.

अन्ध्रनगर (andhra-nagara) *n.* city of the Andhra country अत्रान्तरेऽन्ध्रनगरादागच्छन्नग्रजः कश्चिदैक्षत DaśKuC. 123. 15; अहम् ... अयासिषं च दिनैः कैश्चिदन्ध्रनगरम् DaśKuC. 123. 23.

अन्ध्रनगरी (andhra-nagarī) *f.* city of the Andhra country प्राप्तेयमन्ध्रनगरी PratāYaBhū. 175. 11.

अन्ध्रनगरीपुरन्ध्री (andhranagarī-purandhrī) *f.* woman of the city of the Andhra country वीररुद्रमधिरूढसिन्धुरं द्रष्टुमन्ध्रनगरीपुरन्ध्रयः। कुर्वते ... सद्मशिखराधिरोहणम् PratāYaBhū. 269. 4

अन्ध्रनरप (andhra-narapa) *m.* king of the Andhra dynasty हारम् ... शश्रन्धुरन्ध्रनरपा भवदर्थम् DvyāśraKā. 8. 48.

अन्ध्रनरेन्द्रकीर्ति (andhranarendra-kīrti) *f.* fame of the king of the Andhra dynasty कैलासदुग्धार्णवयानहंसेष्वलक्षितेष्वन्ध्रनरेन्द्रकीर्तौ। त्रयः पुमांसः प्रथमे स्मयन्ते PratāYaBhū. 414. 16.

अन्ध्रनाथतिलक (andhranātha-tilaka) *m.* foremost among the kings of the Andhra dynasty तरुपल्लवाः ... अद्योपप्लवमन्ध्रनाथतिलके विश्वंभरां बिभ्रति PratāYaBhū. 237. 2.

अन्ध्रनृपतिध्वजिनी (andhranṛpati-dhvajinī) *f.* army of the king of the Andhra dynasty मनो यादवभूभुजः। गिरिणेवान्ध्रनृपतिध्वजिन्या कलुषीकृतम् PratāYaBhū. 307. 14.

अन्ध्रपुरन्ध्री (andhra-purandhrī) *f.* woman of the Andhra country दृष्टिरन्ध्रपुरन्ध्रीणां सज्ञा संजीवनौषधिः BālRā. 10. 71.

अन्ध्रपुराङ्गना (andhra-purāṅganā) *f.* woman of the Andhra country मनोरथैरन्ध्रपुराङ्गनानाम् विलोकिते रुद्रनृपे भवन्ति पर्यस्तपक्ष्माणि विलोचनानि PratāYaBhū. 250. 3.

अन्ध्रपुरी (andhra-purī) *f.* city of the Andhra country नीराजयन्त्यन्ध्रपुरीरमण्यः प्रदीपजालैश्चलमर्तिगण्डम् PratāYaBhū. 210.1; ज्ञात्वाप्यन्ध्रपुरीन्द्रस्य क्रोधाग्निमितिदुःसहम् PratāYaBhū. 307. 4.

अन्ध्रभू (andhra-bhū) *f.* Andhra country यः। ... गणपतिं पतिमन्ध्रभुवो व्यधात् EI. iii. 113. 12.

अन्ध्रभृत्य (andhrabhṛtya) *m.* dynasty of the kings of the Andhra country त्रिंशच्चत्वार्यब्दशतानि षट्पञ्चाशदधिकानि पृथिवीं भोक्ष्यन्ति आ (v.l. अ Wilson's Ed.) न्ध्रभृत्याः ViṣṇuP. iv. 24. 50.

अन्ध्रमण्डल (andhra-maṇḍala) *n.* name of a territory or region (between the rivers Godāvarī and Kṛṣṇā) गोंक्कमहीपालः पालयन्नंध्रमण्डलं। श्रीकुलोत्तुंगचोडाज्ञां दधानोऽप्यधिकं बभौ EI. iv. 41. 55; सप्तविंशतिसमा[वि]धेर्व्वशादंध्रमं[ड]ल[म]नाय[कं] स्थितम् EI. iv. 235. 54; iv 235. 57.

अन्ध्रमद्रकपति (andhramadraka-pati) *m.* kings of the Andhra and Madra dynasties (स्पृष्टे केतुना) मूलेऽन्ध्रमद्रकपती जलदेवे काशिपो मरणमेति BṛSaṁ.11.59.

अन्ध्रमल्ल (andhra-malla) *m.* name of a wrestler संकर्षणस्तु ...। अध्रमल्लं महामल्लो ... शिरस्यभ्यहनत् HariVaṁ. 76. 5.

अन्ध्रमूषा (andhra-mūṣā) *f.* [w. r. for *andhamūṣā*], RaseCin. 9. 30 (122.26)

अन्ध्रय (andhraya-) *denom.* to heat in a particular style निर्गुण्ड्युत्थद्रवैर्मर्द्य दिनं तद्गोलमन्ध्रयेत् RasRaSa. 17. 14; गोलकम् ... वालुकायन्त्रे अन्ध्रयेद्दिवसद्वयम् RasRaSa. 21. 114.

अन्ध्रयोषित् (andhra-yoṣit) *f.* woman of the Andhra country नाभयः शिथिलांशुकाः ... मण्डनान्यन्ध्रयोषिताम् SaduktiKa. 80. 13.

अन्ध्रराजनगर (andhrarāja-nagara) *n.* city of the king of the Andhra dynasty पालूर इत्ययम्। दूतेऽन्ध्रराज्य(v.l.ज)नगरभेदे NānārthāSaṁ. ii. 147.1139.

अन्ध्रराज्यनगर (andhrarājya-nagara) *n.* city of the Andhra kingdom पालूर इत्ययम्। दूतेऽन्ध्रराज्यनगरभेदे NānārthāSaṁ. ii. 147. 1139.

अन्ध्रलिङ्ग (andhra-liṅga) *n.* phallus constructed in the Andhra style of carving with hexagonal shape द्राविडे द्राविडं प्रोक्तम् ... धारा(अन्ध्र)लिङ्गं तु(ज्ञानां) सर्वेषां धारा(षामन्ध्र)पीठं प्रकल्पयेत् MānaSā. 53. 24; धारा (अन्ध्र)लिङ्गं तु पीठानां सर्वं धारा(वंमन्ध्रा)कृतिस्तथा MānaSā. 53. 28.

अन्ध्रवाक (andhra-vāka) *m.* name of a country प्राच्यान् देशान् निबोधत। अन्ध्रवाकाः सुजरकाः VāyuP. i. 45. 122; BrahmāṇḍP. i. 16. 53.

अन्ध्रविषय (andhrā-viṣaya) *m.* Andhra country or province प्रणम्यतामयमन्ध्रविषयलक्ष्म्याः सप्तगोदावरहारकलापैकनायको भगवान्भीमेश्वर: AnargharaRā. 7 102(1); त[त्पु]त्रो जयवान्[पू]र्वे पुरुषा राजेन्द्रचोड स्थितः श्रीपंचद्र[वि]तस्सहांध्रवि[ष]यं पंचाशदब्दानपात् EI. iv. 235. 59.

अन्ध्रसुभट (andhra-subhaṭa) *m.* great warrior of the king of the Andhra dynasty वसाकर्दमिता युद्धे भुवोऽन्ध्रसुभटैः कृताः PratāYaBhū. 62.8; आराद्वीक्ष्य समग्रमन्ध्रसुभटप्रोद्धूर्णखड्गावलीधारातीर्थमुपेत्य दिव्यनगरीमारोहतो भूपतीन् PratāYaBhū. 186. 16.

अन्ध्रसैन्य (andhrā-sainya) *n.* army of the king of the Andhra dynasty देवस्य दोर्विक्रमं। शृण्वन्तो मुहुरन्ध्रसैन्यपतयः प्राप्ता दिशं दक्षिणाम् PratāYaBhū. 184.7; अस्त्रं गारुत्मतं तत् समजनि विजयप्रार्थिनामन्ध्रसैन्यप्रष्ठानां जन्यमन्यन्निजनिबिडभुजादण्डकण्डूविडम्बः PratāYaBhū. 185. 6.

अन्ध्रांश (andhrāṁśa) *m.* portion of (reign of) the Andhra dynasty सप्तर्षयो मघायुक्ताः काले पारिक्षिते शतम्। अन्ध्रांशे सचतुर्विंशे भविष्यन्ति मते मम VāyuP. ii. 37. 417; अन्ध्रांशे सचतुर्विंशे भविष्यन्ति शतं समाः BrahmāṇḍP. ii. 74. 236.

अन्ध्राकृति (andhrākṛti) *adj.* having Andhra style of carving with hexagonal shape धारा(अन्ध्र)लिङ्गं तु पीठानां सर्वं (धारा)(र्वमन्ध्रा)कृतिस्तया MānaSā. 53. 28.

अन्ध्राग्निरुच् (andhrāgni-ruc) *f.* lustre of the fire in the form of the king of the Andhra dynasty सा सेना सहदेवस्य पातं गन्तुं गजालया। निन्येऽन्ध्राग्निरुचा वृत्तं पातङ्गन्तुङ्गजालया Kapphiṇā. 18. 26.

अन्ध्राधिप (andhrādhipa) *m.* king of the Andhra dynasty त्वमन्ध्राधिप त्वं रे चोड विमुंच द(र्प) EI. xxv. 12. 8; पराभवभुवं संभावितोंध्राधिपः ... सिंहेन EI. xxv. 209. 7.

अन्ध्राधिपति (andhrādhipati) *m.* king of the Andhra dynasty येन ... जित्वान्ध्राधिपतिम् EI. xiv. 117. 12.

अन्ध्राधिपस्त्री (andhrādhipa-strī) *f.* wife of the king of the Andhra dynasty का त्वमन्ध्राधिपस्त्री EI. i. 145. 24.

अन्ध्राधीश (andhrādhīśa) *m.* king of the Andhra dynasty यस्य श्रुत्वाभिधानम् ... व्याकुलाश्चिन्तयन्ति [।] चोडान्ध्राधीशपाण्ड्योत्प(त्क)लमहिपतयः EI. iv. 206. 8; अन्ध्राधीसं(शम्)...। स्वच्कन्न(स्वच्छन्द)मुच्छिन्दता येनाभ्यर्च्यत ... भग[वा]न्भीमेस(श्व)रः EI. xii. 213. 20; ii. 4. 19; अन्ध्राधीशमृगीदृशः ... नीयन्ते ... लताश्रेणिभिः EI. xxii. 60. 8.

अन्ध्रान्त (andhrānta) *adj.* ending with (the kings of) the Andhra dynasty एतत्कालान्तरं भाव्या अन्ध्रान्ता ये प्रकीर्तिताः। भविष्यैस्तत्र संख्याताः पुराणज्ञैः श्रुतर्षिभिः VāyuP. ii. 37. 411; BrahmāṇḍP. ii. 74. 229.

अन्ध्रान्धकारक्षय (andhrāndhakāra-kṣaya) *m.* destruction of the darkness in the form of the king of Andhra dynasty अन्ध्रान्धकारक्षयतिग्मभासो बाणानमुञ्चद् यवने नरेन्द्रः MadhuVi. 9. 30.

अन्ध्रालजी (andhrālajī) [w. r. for *andhālajī*], SiddhYo. 57. 6.

अन्ध्रावनी (andhrāvanī) *f.* Andhra country अन्ध्रावनीमण्डनमन्मकोंडनामाभिरामं नगरं धरित्र्याम् EI. iii. 85. 11.

अन्ध्री (andhrī) *f.* **1** woman of the Andhra country प्रियङ्गुश्याममम्भोधिरन्ध्रीणां स्तनमण्डलम्। अलंकर्तुम् ... सूते मौक्तिकसंपदः KāvyMī. 84. 9; अन्ध्रीनीरन्ध्रपीनस्तनतटलुठनायासमन्दप्रचाराः ... वान्ति ... वायवो दाक्षिणात्याः SubhāRaK. 34. 2; अन्ध्रीप्रभृतीनामन्यतमाया रूपस्य यत्प्रशंसादि सा रूपकथा SthānṬ. 210B. 2; **2** particular musical mode derived from the Pañcama note भाषाणां चैव नामानि लक्षणं च निबोधत। ... अन्ध्री ... एता भाषास्तु .... पञ्चमोद्भवा BṛDeśī. 107. 2; मध्यमांशा पञ्चमान्ता भावनास्था ध्रुवेशजा। अन्ध्री तु विश्रुता लोके BṛDeśī. 137. 16.

अन्ध्रीकुचकुड्मल (andhrī-kucakuḍmala) *m., n.* breast bud of the woman of the Andhra country अन्ध्रीकुचकुड्मलकृतविलास ... त्वमिह चिरं जय YaśasCam. i. 180. 5.

अन्ध्रीकृ (andhrī-kṛ-) VIII.U. to translate into the Andhra language यः ... स्मृतिजालसारमंध्रीचकार वरभारतवंशवृत्तम् EI. v. 32. 6.

अन्ध्रीनितम्बफलक (andhrī-nitambaphalaka) *n.* flat, i. e. broad hips of the woman of the Andhra country अन्ध्रीनितम्बफलकस्य ... दधत्युपमानमुद्राम्। ... प्रक्षिप्यते हरिनरेण शिलेयमुर्वी BālRā. 8. 59.

अन्ध्रीशबरज (andhrīśabara-ja) *adj.* (used as noun) (one) born from an Andhrī woman and a Śabara man निष्ठ्यशब्दस्तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः। अन्ध्रीशबरजे NānārthāSaṁ. i. 101. 690.

[1]**अन्न** (ánna) *n.* [P. ii. 1. 34; v. 2. 82; vi. 1. 205; Uṇā. 3. 10; DhātuPra. 2. 1 (76. 6); MugdhaBo. 21. 5 (132. 8); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. v. 2. 82 (193. 9); Prasā. ii. 717. 12; AltGr. I. 111; I. 196; II. 1. 20; II. 1. 143; DEBRU. 733; enumerated in the *tārakādigaṇa*, JaineVyā. 242. 8 (*on* iii. 4. 157); declined in *n.*, Liṅgānu. (Pā.) 112. 9; Liṅgānu. (Ha.) 15. 2; 42. 10; 54. 9; Liṅgānu. (Vā.) 9. 16; Liṅgānu. (Śāk.) 118. 9; Liṅgānu. (He.) 63. 16; Liṅgānu. (Para.) 3549 (72. 1); KośaKaTa. 2519; KalpaK. 469. 73] **1Ai** food (as oblation or offering) **ii** *anna* (food) considered as various entities **iii** *anna* (food) considered as manifold **iv** food i.e. mind, speech and breath **Bi** raw food, i.e. fruit, root, food-grain, corn, grass etc. **ii** food in general, victuals (for sustenance, nourishment or livelihood) **Ci** cooked or prepared food, meals **ii** cooked or boiled rice **Di** food deified **ii** presiding deity of food **Ei** act of eating **ii** act of feeding food for the first time to a child **iii** time of having food **iv** food-bowl **2A** food (of others), consumable item **Bi** object to be enjoyed, enjoyable object **ii** enjoyment, i.e. intercourse **iii** means of enjoyment **Ci** elementary substance from which all things are created **ii** one who eats, i.e. Brahman **iii** individual soul in which the Supreme soul is manifested **Di** body **ii** vesture or sheath made up of food **3A** name of a Vedic metre, Virāj **B** name of a holy place of water **C** name of a plant, *Sida Rhomboidea* **4A** source of food, water **B** source of food, earth **Ci** organ of smelling, nose **ii** organ of taste, tongue **D** cloud **5A** name of a form of lord **B** particular essence *(tattva)* **6A** one of the thousand epithets of Viṣṇu **B** presiding deity of food **7** the word *anna* **1Ai** food (as oblation or offering, viz. *havis, soma, naivedya, bali, śrāddha* etc.) अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वन्ना ṚV. i .61. 7 (Sāy. धानाकरम्भादिहविर्लक्षणान्यन्नानि); मन्दामहे दशतयस्य धासेर्द्विर्यत्पञ्च बिभ्रतो यन्त्यन्ना ṚV. i. 122. 13; अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते ṚV. i. 140. 2; देवाय देवीर्दिधिषन्त्यन्नम् ṚV. ii. 35. 5 (Sāy. सोमाख्यम्); ii. 35. 7; हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै ṚV. ii. 35. 10; अन्ना यदिन्द्रः प्रथमा व्याश ṚV. iii. 36. 8; इन्द्रः ... । ओरुव्यचाः पृणतामेभिरन्नैः ṚV. iii. 50. 1; यस्ते भरादन्नियते चिदन्नम् ṚV. iv. 2. 7; अग्ने ... अरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम् ṚV. iv. 11. 1; यस्त्वामग्न इनधते यतस्रुक्त्रिस्ते अन्नं कृणवत् ṚV. iv. 12. 1; त्वमग्ने ... पुरूण्यन्ना सहसा वि राजसि ṚV. v. 8. 5; नितिक्ति यो वारणमन्नमत्ति वायुर्न राष्ट्र्यत्येत्यक्तून् ṚV. vi. 4. 5; ये ब्रह्माणः प्रतिपीयन्त्यन्नैः ṚV. x. 28. 11; गिरश्च ये ते तुविजात पूर्वीर्नर इन्द्र प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः ṚV. x. 29. 5; अश्विना हुवे वाम्। वीतं मे यज्ञमा गतं मे अन्नं ववन्वांसा नेषम् ṚV. x. 61. 4; यो अस्मा अन्नं तृष्वा३ दधाति ṚV. x. 79. 5; तदोकआ हरिभिरिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्नमच्छ ṚV. x. 112. 4; अमन्त्रमन्नं यत्किंचिद्धूयते च हुताशने। ... तत्पावमानीभिरहं पुनामि ṚV. (Khila.) 3. 10 (Add.) 7; अथं यज्ञियं मधुमदस्तु नोऽन्नम् AV. vi. 116. 1; अथ मनुष्यो अदुह दारुपात्रेणान्न२ वव्रं MaiS. iv. 2. 1 (iv. 21. 16); शूर्पेणान्नं बिभ्रति तस्माच्छूर्पेण हेयते KāṭhS. 36. 6 (iii. 73. 5); आ त्वा जिघर्मि ... व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम् VājaS. 11.23; एतदन्नमत्त देवा एतदन्नमद्धि प्रजापते VājaS. 23. 8; VājaS. (K.). 25. 9; स्वेनैव तदन्नेनाग्नीन् प्रीणाति KauṣīBr. 2. 1 (3. 25); यन्मार्जयते सोऽस्यावभृथः। यदन्नं ददाति तेनोदयनीयस्योदवसानीयस्य समाप्त्यै ṢaḍviBr. iv (5). 1. 11; तत्क्षीणे देवानामन्ने पितृभ्यो ददाति ŚatBr. (K.) I. iii. 3. 7; अन्नं वा इषः AitĀ. I. i. 4. 8; एष होतद्धुतमन्नम् PraśnaU. 3. 5; य आहिताग्निरदन्तस्य देवा अन्नम् ĀpaŚS. ix. 14. 6; एषा ते काम दक्षिणा ... प्रतिगृह्णातु ... सोमाय वासः ... वाचेऽन्नम् ĀpaŚS. xiv. 11. 3; एकस्मै स्वाहेति ... युजोऽन्नेन ĀpaŚS. xx. 10. 7; प्रातःसवने सन्नेषु नाराशंसेष्वन्नमन्नं जुहोति ĀpaŚS. xx. 25. 15; अग्नौ कृत्वा अन्नं च ŚāṅkhāGS. iv. 1. 6; KauṣīGS. iii. 14. 3; अथ यद् गृह्याभ्यो देवताभ्योऽन्नं संप्रकिरन्ति तत् बलिहरणम् BaudhGS. i. 1. 10; अत्रैव त्रिवृतान्नेन बलिमुपहरति BaudhGS. i. 8. 4; देवतानां अन्नस्य जुहोति KāṭhGS. i. 4. 24; यथा चरितमन्नं साधयित्वा सावित्रेण देवतायै बलिं हरेत् KāṭhGS. iv. 10. 2; अथान्नस्य जुहोत्यग्नये पितृमते स्वाहा BhārGS. 2. 12 (44. 4); अथान्नमभिमृशति BhārGS. 2. 14 (46. 6); पितृभ्यश्च कल्पयन्ति ... गन्धपुष्पधूपदीपान्नफलोदकैरमुष्मै नमोऽमुष्मै नम इति BhārGS. 3. 11 (78. 2); अन्नस्योत्तराभिर्जुहोति ĀpaGS. viii. 21. 3; VārāGS. 1. 32; HirGS. ii. 10. 2; ii. 14. 5; ii. 20. 6; GobhiGS. i. 3 .6; अन्नस्यैतान् बलीन् हरेत् GobhiGS. i. 4. 20; हविष्यमन्नम् ... भुञ्जीत GobhiGS. ii. 3. 18; हविष्यमन्नं परिजप्य DrāhyGS. i. 4. 10; i. 5. 20; सायं प्रातर्यदशनीयं स्यात्तेनान्नेन वैश्वदेवं बलिमुपहृत्य BaudhDS. ii. 3. 11; न्यस्तमन्नं महाव्याहृतिभिः प्रदक्षिणमुदकं परिषिच्य ... अन्नेन प्राणाहुतीर्जुहोति BaudhDS. ii. 7. 3; अन्नस्यैता एव तिस्र आहुतीर्जुहुयात् BaudhDS. ii. 8. 8; पितृभ्योऽन्नं निवेदितम् BaudhDS. ii. 8. 14; न ह्यन्नम् ... ।

हतस्य कर्तुमिच्छन्ति तस्य लोकान् शृणुष्व मे MahāBhā. xii. 99. 44; ततो यज्ञो ववृधे तस्य राज्ञो यत्र देवाः स्वयमन्नानि जह्रुः MahāBhā. xiv. 10. 30; वृथा कृसरसंयावम् ...। देवान्नानि हवींषि च ManuSm. 5. 7; हिरण्यान्नाम्बुगोभूमिदानैः ...। निवेदितैश्च संतोष्य पुण्डरीकाक्षमच्युतम् PauṣkS. 31. 242; घृतप्लुतमन्नमादाय ... आहुतित्रयं दद्यात् ViṣṇuSm. 73. 12; गत्वा च विजनं स्थानं पञ्च यज्ञान्नं हापयेत्। अग्निहोत्रं च जुहुयादन्नवीवारकादिभिः LaViṣṇuSm. 3. 2; पिण्डयज्ञकृता देयं प्रेतायान्नं दिनत्रयम् VṛŚātāSm. 39; YājñaSm. 3. 16 (VīraMi. अन्नं पूरकपिण्डरूपम्); गुरोर्निवेद्य तद्यान्नमनुज्ञातेन सर्वदा MārkP. 28. 12; 96. 22; देवेभ्यश्च हुतादन्नात् ... बलिं हरेत्। अन्नं भूमौ श्वचाण्डालवायसेभ्यश्च निक्षिपेत् YājñaSm. 1. 103; अन्नं पितृमनुष्येभ्यो देयम् YājñaSm. 1. 104; अग्नौ करिष्यन्नादाय पृच्छत्यन्नं घृतप्लुतम् YājñaSm. 1. 236 (VīraMi. श्राद्धीयादन्नादुद्धृत्य); अर्वाक्सपिण्डीकरणं यस्य संवत्सराद्भवेत्। तस्याप्यन्नं सोदकुम्भं दद्यात्संवत्सरं द्विजे YājñaSm. 1. 255; ध्यायेत् द्रव्यगतं दोषं निर्दहन्तं समन्ततः। देवतानां पितृणां यत् तृप्तयेऽन्नं महामते PāraS. 7. 298; सर्वे ह्यग्न्यादयः पुरोडाशादिभिरन्नैर्वाजिनो विज्ञायन्ते TantrVā. 538. 16 (*on* ii. 2. 23); अन्नं व्याहृतिभिर्हुत्वा ...। अन्नं विभज्य भूतेभ्यस्ततोऽश्नीयादनग्निमान् ŚaṅkhaLiSm. 4 (372); बलिं ददेत्। ... शिम्बान्नं पुष्पि पायसम् MayaMa. 8. 6; स्थपतिः ...। बल्यन्नं सितरक्तपीतकृष्णं मुद्गान्नं पयसान्नकं यवान्नम्। पिङ्गान्नं कृसरान्नकं गुलान्नं शुद्धान्नं कलशोत्तरं न्यसेत् MayaMa. 28. 7; सुपक्कं छागमांसेन क्षौद्रमन्नं निवेदयेत् TantrRā. 13. 41; अन्नाज्याभ्यां नित्यहोमं कुर्याद्वा तिलतण्डुलैः TantrRā. 18. 14; होमं कुर्यात् ...। सुगन्धिभिः सितैः पुष्पैरन्नाज्याभ्यां घृतेन वा TantrRā. 22. 31; अन्नाज्यादि समस्तं तु निष्कमात्रं हुनेत् क्रमात् TantrRā. 29. 82; उमासंपूजनं कार्यम् ...। दीपान्नमाल्यधूपैः NīlaP. 494; नरः शुचिः। संपूजयेद्भद्रकालीं पुष्पधूपान्नसंपदा NīlaP. 650; 730; वैश्वानराग्निं च प्रज्वाल्य ...। तस्मिन्नन्नं हुनेद्योगी ŚivS. 2. 36; अन्नेन वाथवा येन शाकमूलफलेन वा। ... कुर्याच्छ्राद्धं महालयम् IthihāU. 19. 5; चरुं श्रपयित्वा पुरुषसूक्तेनान्नस्य षोडशाहुतीर्हुत्वा ... स्वाश्रमाचारपरो भवेत् NāraPaU. 4. 38; देवदेवेशं सर्वपापप्रशान्तये। ... दीपमन्नं क्रमेण तु। ... दापयेत् LiṅgaP. i. 27. 47; संपूज्य भानुं विधिनोपवासी सुगन्धधूपान्नवरोपहारैः BhaviP. 163B. 23 (i. 112. 11); 154B. 7 (i. 102. 38); (श्राद्धे) अन्नं घृतप्लुतं वह्नौ जुहुयात् ... पितृयज्ञवत् SaurP. 19. 21; सुरयोषितः पुपजुर्देवं धूपदीपान्नकाञ्चनैः GaṇeP. ii. 36. 35; समिदन्नाज्यकैर्द्रव्यैर्नाम्ना मन्त्रेण वा हुनेत् ŚivaP. i. 18. 117 (24A. 4); अङ्गुष्ठमिताहुतिस्तु कथिता ह्यन्नस्य शाल्यादिषु ĪśānŚiPa. i. 7. 24; वह्निमुखेऽपि जुहोति तिलाज्यम्। जातिसमित्कुसुमान्नफलानामष्टसहस्रमितं पृथगुक्तम् ĪśānŚiPa. i. 21. 141; i. 26. 128; कुल्माषमत्स्यमांसान्नगन्धाद्यैरीशतो बलिः ĪśānŚiPa. i. 41. 74; मोक्षस्तु गन्धमाल्यान्नैः स्यादहिर्बुध्न्ये बलिः ĪśānŚiPa. i. 45. 23; पुष्पाम्बुगन्धमृतान्नक्षीरान्नाज्यं परित्यजेत् ĪśānŚiPa. ii. 20. 10; येनोपाधिना आत्महननं शास्त्रतोऽभ्यनुज्ञायते तत्तद्व्यतिरिक्तमार्गेणात्महनने ... तस्मात्तेभ्योऽपि दातव्यमन्नमेव सदक्षिणम् Mitā. 327. 24 (*on* 3. 6) (BālamBha. अन्नं श्राद्धम्); दधियुक्तान्नपायसैः। अर्चयेत् पुष्पदन्तं तु ... सुरम् SamarāSū. 36. 18; ईशानं कनकान्नवस्त्रददनैः संपूज्य EI. ix. 65. 20; संवत्सरं यावत्प्रत्यहमन्नं देयम् (मृताय) Aparā. 542. 26 (*on* 1. 254); अन्नस्यार्धमादायैकः पुरुषः प्रेतमनुगच्छेत् Aparā. 873. 11 (*on* 3. 1); अन्नाद्य पुरोडाशादिरूपात्यज्यमानात्पुनर्यज्ञोदयः Aparā. 994. 2 (*on* 3. 120); अन्नेनान्नायामृताय ... जुहुयात् ParaśuKS. 9. 24 (251. 27); मुखान्ते समिदाज्यान्नैर्होमश्चाष्टोत्तरं शतम् NāraS. 38. 6; VasiS. 46. 97; अत एवान्धसोऽन्नस्योपयुक्तस्य ... पक्कस्य हविषो भागमद्धि सोमस्य सुतस्य भागं पिब चेत्यर्थः VedāntKa. 176. 18 (*on* i. 3. 31); श्राद्धं देयम्। ... यथा ब्राह्मणादिभिः पक्केनान्नेन शूद्रेणामान्नेनैवमादिना प्रकारभेदेनेत्यर्थः CaturCin. iii (1). 70. 7; पितृणामन्नेन सह देवानामन्नं नासीत् VedāntKau. 245. 8 (*on* ii. 4. 8); 255. 23 (*on* iii. 1. 1); (पञ्च महायज्ञे) अन्नं बहिर्भूमौ दद्यात् DīpKa. 14. 20 (*on* 1. 103); अन्नं बल्याद्यर्थम् DīpKa. 21. 14 (*on* 1. 171); गायत्र्या सकलेषु प्रजुहोतु समिद् घृतान्नसर्पींषि TantrSa. 1. 85; मार्गजाज्यान्नसर्पींषि ... जुहुयात् TantrSa. 3. 60; साज्येनान्नेन जुहुयात् TantrSā. (K.) 91. 7; अन्नं च पुरोडाशादिकं च AdvaiSi. 423. 12; रथोत्सवसमृद्धये। अन्नं निवेदितम् EI. iv. 20. 239; श्रद्धासोमवृष्ट्यन्नरेतोद्रव्यकाः पञ्चाहुतीरुपदिश्य ... °उपसंहारः कृतः ŚivārkaMaDī. ii. 196. 25 (*on* iii. 1.1); अन्नस्य वैश्वदेवाद्यर्थतामुक्त्वा तदसंभवे तदधिकारिणः पाकं निषेधयति न पचेदिति VīraMi. 198. 28 (*on* 1. 104); हविष्यं हविर्योग्यमन्नं तिलव्रीह्यादि (श्राद्धे) तेन ... पितामहा मासं मासपर्यन्तम् ... तृप्यन्ति VīraMi. 322. 20 (*on* 1. 258); दध्यन्नं दधिमिश्रमन्नम् VīraMi. 338. 15 (*on* 1. 289); VīraMi. (Āhnika.) 410. 16; अग्निं पूजयित्वा आज्यतिलान्नानामन्यतमद्रव्येण पुरुषसूक्तेन प्रतिमन्त्रं जुहुयात् VīraMi. (Pūjā.) 138. 5; इदं च श्राद्धमन्नेनैव कार्यं नामान्नादिना NirṇaSi. 112. 22; अन्नम् ... ते चरणयोः प्राणैः समं विन्यसन् ... प्रसादकणिकां याचे NīlaVi. 120. 15; अन्नं पिण्डदानादि BālamBha. iii. 28. 27 (*on* 3. 16);

1Aii *anna* (food) considered as various entities : as Brāhmaṇa यो ब्राह्मणं मन्येते अन्नमेव स विषस्य पिबति तैमातस्य AV. v. 18. 4; as Vāja अन्नं वै वाजः TaiS. I. vii. 4. 2; अन्नं वै वाजो य एवं विद्वानन्नमत्ति वाजयति KāṭhS. 14. 5 (i. 204. 14); अन्नं वै वाजाः ŚatBr. I. iv. 1. 9; ŚatBr. (K.) VI. i. 4. 4; वाजम् अन्नं तद्दानादिनिमित्तं श्रवो यशो यस्य सः वाजश्रवा: KāṭhUBh. 103. 4 (*on* 1. 1); वाजमन्नम् TaiUBh. 212. 13 (*on* 1. 10); TaiUBhāVā. 34. 11 (1); CaturCin. ii (1). 346. 7; वाजोऽन्नमामिक्षारूपमेषामस्ति NyāyMāVi. 88. 18 (*on* ii. 2. 9); MayūMāli. 147. 9 (*on* ii. 2. 9); as Janitra अन्नं वै जनित्रम् TaiS. V. iii. 4. 1; as Dhātṛ अन्नं धाता TaiS. V. iii. 4. 1; as Āditya(s) अन्नं वा आदित्याः TaiS. V. iii. 4. 3; as Garbha(s) अन्नं गर्भाः TaiS. V. iii. 4. 3; as Pañcaviṃśa (stoma) अन्नं पञ्चविंशः TaiS. V. iii. 4. 3; as Marut(s) अन्नं मरुतः TaiS. V. iii. 4. 3; as Arka अन्नमर्कोऽर्कोऽग्निरन्नस्यार्कस्यावरुद्ध्या अरत्निमात्रीं कुर्यात् KāṭhS. 19. 1 (ii. 1. 3); KapiKaS. 29. 8 (135. 19); as Virāj अन्नं विराड्विराज्यैवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति KāṭhS. 25. 5 (ii. 94. 11); अन्नं वै विराट् AitBr. 1. 5 (28); PañcBr. iv. 8. 4; JaimiBr. 2. 95; KāṭhakaBrsaṅkalana. 54. 9; अन्नं हि विराट् AitĀ. I. iv. 1. 14; I. v. 2. 18; अन्नं विराडिति ज्ञेयं प्राणात्तदभिवर्धते TaiUBhāVā. 90. 6 (2); as Dadhi दध्नौदुम्बरीं पूरयति। अन्नं वै दध्यूर्गुदुम्बरः। अन्नम् एवोर्जं दधाति KapiKaS. 31. 7 (155. 2); as Iṣu(s) नमोऽस्तु रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येषामन्नमिषवः VājaS. 16. 66; VājaS. (K.) 17. 18; as Pitu अन्नं वै पितु AitBr. 3. 2 (56); as Iḷā अन्नं वा इळा AitBr. 6. 4 (157); as Vairāja वैराजमन्नम् PañcBr. xv. 1. 5; JaimiBr. 2. 390; अन्नं वैराजम् ŚāṅkhāĀ. 11. 7 (42. 2); as Pṛṣṭha (stotra) अन्नं वै पृष्ठान्यन्नमेव तन्मध्यतो धीयते PañcBr. xxv. 1. 4; as Nivid अथो अन्नं निविदित्याहुः KauṣīBr. 15. 3 (67. 7); as Nyūṅkha अन्नं वै न्यूङ्खो जातः KauṣīBr. 30. 5 (144. 3); as Ūrj ऊर्गुदुम्बर ऊर्गन्नम् ṢadviBr. iv. 3. 6; अन्नम् वा ऊर्क् ŚatBr. (Ka.) VII. ii. 2. 2; ऊर्क् अन्नम् MayūMāli. 9. 5 (*on* i. 2. 1); as Viś अन्नं वै विशः ŚatBr. IV. iii. 3. 12; as Paśu अन्नं वै पशवः ŚatBr. VII. i. 1. 39; as Āpas आपो वै सर्वमन्नम् ŚatBr. XIV. i. 1. 14; ŚatBr. (K.) I. i. 1. 2; AitĀ. II. iii. 1. 6; TaiĀ. ix. 8. 1 (747. 13); KāṭhakaBrsaṅkalana. 137. 3; as Brahman अन्नं ब्रह्मेत्येकऽआहुः ŚatBr. XIV. viii. 13. 1; सर्वं वै तेऽन्नमाप्नुवन्ति। येऽन्नं ब्रह्मोपासते TaiĀ. viii. 2. 1 (736.8); TaiU. 2. 2; अन्नं ब्रह्म यतः प्रोक्तमन्ने प्राणाः प्रतिष्ठिताः MatsyaP. 83. 42; अन्नं ब्रह्म रसो विष्णुः खादयन्मां समुच्चरन् PadmP. iv. 79. 47; as Candramas अन्नमु वै चन्द्रमाः JaimiUBr. i. 3. 4; as Sāman सामैवान्नम् SāmaviBr. i. 1. 8; as Bharga भर्गो देवस्य कवयोऽन्नमाहुः GopBr. i. 1. 32 (25. 9); as Sāvitrī अन्नं सावित्री GopBr. i. 1. 33 (26. 14); as Vṛṣṭi अन्नं वृष्टिः GopBr. i. 4. 5 (94. 15); as Paṅkti अन्नं वै पङ्क्तिः GopBr. ii. 6. 2 (245. 3); AitĀ. I. 1. 3. 5; पञ्चपदा पङ्क्ति पङ्क्तिर्वा अन्नम् AitĀ. I. iii. 8. 20; as Madhu अन्नं वै मधु AitĀ. I. i. 3. 11; as Preṅkha अन्नं वै प्रेङ्खः AitĀ. I. ii. 4. 17; as Vīrya अन्नमु वीर्यम् AitĀ. I. iv. 1. 14; as Retas ओषधीनां रेतोऽन्नम् AitĀ. II. i. 3. 2; as Pṛthivī पृथिवी चान्नम् AitĀ. II. iii. 1. 6; as Oṣadhi(s) or Vanaspati(s) ओषधिवनस्पतयोऽन्नम् AitĀ. II. iii. 1. 10; as Uktha अन्नमेतदुक्थम् ŚāṅkhāĀ. 1. 4 (3. 2); as Prajāpati अन्नं प्रजापतिः TaiĀ. v. 11. 6 (641. 2); अन्नं वै प्रजापतिः PraśnaU. 1. 14; अन्नं प्रजापतिः साक्षात् VāyuP. ii. 18. 57; BrahmāṇḍP. ii. 16. 54; as Manas मनोऽन्नम् मनो वान्नम् SubāU. 14; as *tham* (in Udgītha) अन्नं थम् ChāndoU. i. 3. 6; as Soma सोम एवान्नम् BṛĀraU. i. 4. 6; BṛĀraUBh. 93. 11 (*on* i. 4. 6); हे अग्ने पत्नीवतो देवान्स्वधां सोमाख्यमन्नमनु लक्षीकृत्यावह मादयस्व MīmāKau. ii. 294.9 (*on* iii. 2. 36); as Kāla कालोऽन्नम् MaiU. 6. 15; as Havis तस्मादन्नं प्रदातव्यमन्नं हि परमं हविः BaudhDS. ii. 3. 61; as Go यक्ष उवाच ... किमन्नम् ... युधिष्ठिर उवाच ... गौरन्नम् MahāBhā. iii. 297. 61; अन्नं गौः TaiUBhāVā. 94. 25 (2). as Śarīra अन्नं शरीरम् TaiUBh. 283. 9. (*on* 3. 1); as Jñāna ज्ञानमन्नम् ŚivSū. 2. 9; as Pratiṣṭhā उपासनं विकल्पेन वागन्नाख्यप्रतिष्ठयोः। वाक्प्रतिष्ठमुपासीत यदि वान्नप्रतिष्ठितम् BṛĀraUBhVā. i. 3. 344; as Akṣara अक्षरं वान्नम् SubāU. 14; as Avyakta अव्यक्तं वान्नम् SubāU. 14; as Ākāśa आकाशो वान्नम् SubāU. 14; as Indriya(s) इन्द्रियाणि वान्नम् SubāU. 14; as Jyotis ज्योतिर्वान्नम् SubāU. 14; as Buddhi बुद्धिर्वान्नम् SubāU. 14; as Triṣṭubh त्रिष्टुभाख्यमन्नमिन्द्रः परमेश्वरः सोमाय आविवासति KarmaNi. 4B. 3; as Brahmā अन्नं ब्रह्मा रसो विष्णुर्भोक्ता देवो महेश्वरः BhāvPra. (Bhā.) 5. 131;

1Aiii *anna* (food) ansidered as manifold : as seventeenfold अन्नं सप्तदशः TaiS. V. iii. 4. 2; as eightyfold इदमेवोकथ्यमियमेव पृथिवीतः ... तस्य ... अन्नमशीतयः AitĀ. II. i. 2. 2; समानमशीतयोऽध्यात्मं चाधिदैवतं चान्नमेव AitĀ. II. i. 2. 11; V. ii. 5. 11; as threefold त्रेधा विहितं वा इदमन्नमशनं पानं खादः AitĀ. II. iii. 4. 13; as sevenfold यत्सप्तान्नानि मेधया तपसा जनयत्पिता BṛĀraU. i. 5. 1; PañcDa. 4. 14; as fourfold प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् MahāBhā. vi. 37. 14;

BhagGī. 15. 14 [Śan. अशनम्); औषधीश्शालिदूर्वां च सत्फलाढ्यं वनस्पतिम्। मूर्तं निवेदयेत्पूर्वमिदमन्नं चतुर्विधम् JayāS. 12. 66; चतुर्विधानि चान्नानि तासां दद्यात्क्रमेण तु PāraS. 20. 89; अन्नैश्चतुर्विधैर्देवि पदार्थैः षड्रसान्वितैः KulārT. 15. 11; वायुः ... चतुर्विधमन्नं पाचयति BhāvU. 549. 4; विश्वोदरी तु या नाडी सा भुङ्क्तेऽन्नं चतुर्विधम् YogŚiU. 4. 23; सदा देयम् ...। क्षेत्रं धान्यं तथामान्नमन्नमेवं चतुर्विधम् ŚivaP. i. 13. 69 (13A. 1); पूजायां विनिवेदयेत्। पायसं कृसरं गौलमन्नं तच्च चतुर्विधम् ĪśānŚiPa. i. 8. 84; औषधीभ्यश्चतुर्विधस्यान्नस्य सृष्टिं प्रोवाच NyāySu. (Jo.) 137A. 3 (*on* i. 1. 6); लेह्यं पेयं च चूष्यं च खाद्यमास्वाद्यमित्यपि। पञ्चामृतमिदं खाद्यं मुक्त्वा त्वन्नं चतुर्विधम् Vaija. 166. 91; as fivefold अन्नमिष्टं हविष्यं च दद्यात्क्रोधनोऽत्वरः। आ तृप्तेस्तु पवित्राणि जप्त्वा पूर्वजपं तथा YājñaSm. 1. 240 (Mitā. भक्ष्यभोज्यलेह्यचोष्यपेयात्मकं पञ्चविधम्); as eightfold क्रमादन्नैरष्टविधैरुपान् विनिवेदयेत् PāraS. 6. 383; भोज्यं पेयं तथा चोष्यं लेह्यं खाद्यं च चर्वणम्। निष्पेयं चैव भक्ष्यं स्यादन्नमष्टविधं स्मृतम् DhanvaNi. 311. 24; ParyāMu. 20. 6; **1Aiv** food (i.e. mind, speech and breath) cf. **अन्नत्रय i**; **1Bi** raw food, i.e. fruit, root, food-grain, corn, grass etc. (अग्निः) स्थि॒रा चि॑द॒न्ना नि रि॑णाति ṚV. i. 127. 4 (Sāy. अन्ना अन्नानि व्रीह्यादीनि); अच्छे॑न्द्राब्रह्मणस्पती ह॒विर्नोऽन्नं॒ युजे॑व वा॒जिना॑ जिगातम् ṚV. ii. 24. 12 (Sāy. घासम्); आञ्ज॑नगन्धिं सु॒र॒भिं ब॑ह्व॒न्नामकृ॑षीवलाम्। प्राहं मृ॒गाणां॑ मा॒तर॑मरण्या॒निम॑शंसिषम् ṚV. x. 146. 6; प्र॒तीची॒ दिग् ... पृदा॑कू र॑क्षितान्न॒मिष॑वः। तेभ्यो॒ नम॑: AV. iii. 27. 3 (Sāy. व्रीहियवादिलक्षणम्); यस्या॒मन्नं॑ व्रीहिय॒वौ ...। भूम्यै॑ प॒र्जन्य॑पत्न्यै॒ नमो॑ऽस्तु AV. xii. 1. 42; स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्ता॒र॒ण्याः ... अन्न॑स्यान्नस्य व॒पति॒ अन्न॑स्यान्न॒स्याव॑रुध्यै TaiS. V. ii. 5. 5; MaiS. iii. 2. 5 (iii. 21. 11); TaiBr. I. iii. 8. 1; ऋ॒तवो॒ वा इ॒दं स॒र्व॒म॒न्नं पचन्ति ŚatBr. (K.) V. ii. 3. 3; आपः ... ता अन्नमसृजन्त। तस्माद्यत्र क्व च वर्षति तदेव भूयिष्ठमन्नं भवति ChāndoU. vi. 2. 4; तस्मादेतद् ब्रह्म नाम रूपमन्नं च जायते MuṇḍaU. i. 1. 9; मा मे क्षेप्देति सतृणमन्नमभ्युक्ष्य KāṭhGS. v. 9. 17; एतद्विनशनम् ... अदितिर्यत्र पुत्रार्थं तदन्नमपचत्पुरा MahāBhā. iii. 135. 3; अग्राम्यमन्नं सलिले प्ररूढम् ... वृत्तिरियं मुनीनाम् BuddhaC. 7. 14; मुन्यन्नानि पयः सोमः ... प्रकृत्या हविरुच्यते ManuSm. 3. 257 (ManvaMu. अन्नानि नीवारादीनि); 11. 93; (अपहरणे) शुष्कान्नस्य ... त्रिरात्रं स्यादभोजनम् ManuSm. 11. 166 (ManvaMu. तण्डुलादेः); समश्नताम्। नवमन्नं च पानं च ... मांसं चातिप्रवर्धते CaraS. i. 17. 78; i. 21. 30; संतर्पयति यः ...। नवान्नैः ...। रोगास्तस्योपजायन्ते CaraS. i. 23. 3; अन्नं चापि निहन्ति कर्कटे (ग्रस्ते चन्द्रसूर्ये) BṛSaṁ. 5. 38; तज्जन्म भवति पानान्नपुष्पफलदर्शने च शुभम् BṛSaṁ. 51. 36; शुष्कमन्नमवेदस्य पञ्चरात्रेण जीर्यति ĀpaSm. 8. 4; सुखं जीवन्ति हरिणाः ...। अन्नैरयत्नसुलभैः Kāvyāda. 2. 341; अन्नमामं च वै भिक्षां दद्यादहरहर्द्विजः LaghvāśvaSm. 1. 149; शीते ... नवमन्नं वसां तैलम् (भजेत्) AṣṭāHṛ. i. 3. 13; क्षुत्पर्याप्तं तरुभ्यः पतितफलमयं प्रार्थयेद्भैक्षमन्नम् ŚatŚlo. 17; मृद्भिश्च शोधयेच्चुल्लीं तत्राग्निं सेन्धनं न्यसेत्। स्मृत्वा नियोगपात्राणि रसान्नद्रविणानि च VedavyāSm. 2. 24; पृथ्व्यानया ग्रासितानि सस्यानि विविधानि च। गिलितानि च अन्नानि SkandP. v (2). 49. 10; वानेयमाहरन्नन्नम् ... अहम् ... विस्मृतदुःख: BṛKathāŚloSaṁ. 18. 532; अन्नं विलोक्य हृष्येत तेजोऽसीति स्पृशन्नमेत्। चतुष्कोणमण्डलेन पञ्चभागांश्च निर्वपेत् BṛDharmaP. ii. 5.35; अन्नं तु व्रीह्याद्येव Aparā. 1044. 15 (*on* 3. 227); मुनिर्यदन्नमादत्ते YogaŚā. 1. 38; वर्षोपभोग्यान्यन्नानि ...। ग्राम्याणां नातिरिच्यन्ते यथा कार्यं तथासकृत् RājTa. (Ka.) 4. 347; स्वसंचितानि सोऽन्नानि विक्रीणानोऽल्पवेतनैः। दुर्भिक्षमुद्गतावेव जघान RājTa. (Ka.) 8. 61; संप्रदत्ता नरेन्द्रेण ... देवहेतवे। गोणी[प्र]सृतिरन्नस्य EI. ii. 279. 27; अन्नतिलमधुधारणार्थमुत्तानानि पात्राणि ... एकैकशो न्युब्ज्य SmṛtiCan. v. 385. 15; अन्नादष्टगुणं पिष्टं पिष्टादष्टगुणं पयः। पयसोऽष्टगुणं मांसं मांसादष्टगुणं घृतम् MadaPāNi. 82. 57; अवश्यकर्तव्यार्थं क्षेत्रादिगतमन्नमग्राह्यादपि ग्राह्यम् DīpKa. 25. 32 (*on* 1. 215); भक्तं कृषिसिद्ध्यर्थमन्नम् DaṇḍaVi. 60. 23; विनिवृत्तस्ततो मानमन्नमालोक्य कोष्ठगम्। किमेतदिति पप्रच्छ जाहडं जगतीपतिः HammīMaKā. 13. 169; अन्नं घासं प्रति अश्वाविवेति वा AdvaiSi. 423. 13; अन्नानि भुवि शोधयेत्। गोमयेनोपलिप्तायाम् BṛBrahmaS. iii. 10. 165; यावद्दिनं भुङ्क्ते तावद्दिनसंख्याकब्राह्मणभोजनपर्याप्तमन्नं VīraMi. (Saṁskāra.) 149. 3; [Vaija. 225. 23 and NānārthāSaṁ. i. 37. 44 give *anna* as the meaning of *bīja*]; **1Bii** food in general, victuals (for sustenance, nourishment or livelihood) जिघ॑र्म्य॒ग्निं ह॒विषा॑ ... अन्नैः॑ रभ॒सं दृशा॑नम् ṚV. ii. 10. 4; रि॒पवो॒ऽन्ने॑षु जागृ॒धुः ṚV. ii. 23. 16; (स इन्द्रः) उ॒प॒स्थाय॑ मा॒तुर॒न्नमै॑ट्ट ṚV. iii. 48. 3; व॒व्रा हि सूनो॒ अस्य॑द्म॒सद्वा॑ च॒क्रे अ॒ग्निर्ज॒नुषाज्मान्न॑म् ṚV. vi. 4. 4; TaiS. I. iii. 14. 7; पी॒वो॑अन्नाँ र॒यिवृ॑धः ... श्वे॒तः सि॑षक्ति ṚV. vii. 91. 3; तद॒न्नाय॒ तद॑पसे॒ तं भा॒गमु॑पसे॒दुषे॑ ṚV. viii. 47. 16; (अग्ने) अ॒न्ना॒वृध॑ प्रति॑ च॒रन्त्यन्नैः॑ ṚV. x. 1. 4; x. 5. 4; अन्नैः॒ सम॑स्य॒ यद॒सन्म॑नी॒षाः ṚV. x. 29. 4 (Sāy. जगत्स्थितिनिमित्त आहारे); AitĀ. I. v. 2. 8; पुरु॑ष ए॒वेदं सर्व॒म् ...। उ॒ताम्॑तत्व॒स्येशा॑नो॒ यदन्ने॑ना॒तिरोह॑ति ṚV. x. 90. 2 (Sāy. प्राणिनां भोग्येनान्नेन); AV. (P.) ii. 81. 2; VājaS. 31. 2; VājaS. (K.) 35. 1; ŚvetāU. 3. 15; अन्न॑म॒भीत्या॑रोदयन्मु॒षाय॑न् ṚV. x. 99. 5; दक्षि॒णान्नं॑ वनु॒ते ṚV. x. 107. 7 (Sāy. सा (दक्षिणा दातृभ्यः) अन्नं वनुते ददाति); x. 113. 8; मोघ॒मन्नं॑ विन्द॒ते अप्र॑चेताः ṚV. x. 117. 6; BaudhDS. ii. 7. 16; MahāBhā. iii. App. I. 21 (5). 78; v. 12. 20; मया॒ सो अन्न॑मत्ति॒ यो वि॒पश्य॑ति ṚV. x. 125. 4; AV. iv. 30. 4; सं पुष्यत्यन्न॑म् ṚV. (Khila.) i. 9. 1; वातोपजूत इषितो वशाँ॒ अनु तृषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे SV. (Kau.) II. iii (2). 7. 2; अन्न॑स्य भू॒मा पुरु॑षस्य भू॒मा प॒शूनां त इह श्र॑यन्ताम् AV. v. 28. 3; v. 18. 7; vi. 63. 1; यद॒न्न॒मद्म्यनृ॑तेन देवा दा॒स्यन्नदा॑स्यन्नुत सं॑गृ॒णामि॑। वै॒श्वा॒न॒रस्य॑ म॒हतो॒ म॑हि॒म्ना शि॒वं मह्यं॒ मधु॑मद॒स्त्वन्न॑म् AV. vi. 71. 3; अथो॒ अन्न॑स्य की॒लाल॒ उप॑हूतो गृ॒हेषु॑ नः AV. vii. 60. 5; VājaS. 3. 43; VājaS. (K.) 3. 51; सर्वं॑ ते॒ अन्न॑म॒विषं॑ कृ॒णोमि AV. viii. 2. 19; AV. (P.) xiii. 3. 14; स य ए॒वं वि॒द्वान् ... न द्वि॑ष॒तोऽन्न॑मश्नीयात् AV. ix. 6. 24; ix. 6. 25; तत्प्रा॒णो अ॒भि र॑क्षति॒ शिरो॒ अन्न॒मथो॒ मनः॑ AV. x. 2. 27; (वरुणः) सो॒ऽहं॒ मुमा॑मुष्याय॒णम॒मुष्याः॑ पु॒त्रमन्ने॑ प्रा॒णे ब॑धान AV. x. 5. 44; AV. (P.) xvi. 132. 10; AV. x. 5. 45; x. 6. 5; x. 6. 23; x. 8. 22; x. 10. 8; अ॒स्मासु॑ धे॒ह्यन्नं॒ रेतः॑ AV. xi. 5. 25; भूम्यां॑ मनु॒ष्या॑ जीवन्ति स्व॒धयान्ने॑न मर्त्याः॑ AV. xii. 1. 22; xii. 5. 10; xiii. 4. 14; ऐन॒मन्नं॑ गच्छ॒त्यैन॑म॒न्नाद्यं॑ गच्छति॒ य ए॒वं वेद AV. xv. 7. 5; xv. 8. 2; xv. 14. 1; अश्मान्न॑नामाधिप॒त्यं ज॒गाम॑ ... स नो॑ य॒मः प्र॑त॒रं जी॒वसे॑ धात् AV. xviii. 4. 54; यान्यन्ना॒नि ये रसाः॑। गृ॒ह्णे॒ऽहं तेषां॑ भू॒मान॑म् AV. xix. 31. 4; xix. 7. 4; यो मे अन्नम् ... जिघांसति। इन्द्रश्च तस्मा अग्निश्चास्त्रं हिंकारमस्यताम् AV. (P.) x. 11. 8; कतमेनापो दिवमुद्वहन्ति कस्य तदन्नेनेति AV. (P.) xiii. 14. 4; xvi. 44. 5; अन्नपोऽस्त्वन्नपतिरन्नं मंस्त AV. (P.) xix. 35. 8; अन्नं ते गर्भा भवतु AV. (P.) xx. 26. 3; न वा ए॒तस्यं॑ ब्राह्म॒णा ऋ॑ता॒यवः॑ पुरान्न॑मक्षन् TaiS. I. v. 2. 1; वाज॑वतीभ्यां॒ व्यू॒हत्यन्नं॒ वै वाजोऽन्न॒मे॒वाव॑रुन्धे TaiS. I. vii. 4 .2; निर्भ॑क्तः ... यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मोऽस्मादन्ना॑त् VājaS. 2. 25; अन्न॑प॒तेऽन्न॑स्य नो देहि VājaS. 11. 83; 34. 58; VājaS. (K.) 33. 47; PrāṇaU. 1. 4; अन्ना॒नां॒ पत॑ये॒ नमः॑ VājaS. 16. 18; येऽन्ने॑षु वि॒विध्य॑न्ति॒ पात्रे॑षु॒ पिब॑तो॒ जना॑न् VājaS. 16. 62; अन्नं॑ च॒ मेऽक्षु॑च्च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ताम् VājaS. 18. 10; 19. 5; अन्ना॑त्परि॒स्रु॒तो॒ रसं॒ ब्रह्म॑णा॒ व्य॑पिबत् (प्र॒जाप॑तिः) VājaS. 19. 75; 39. 4; VājaS. (K.) 39. 2; अग्ने॑ गृहपते ... अन्नं॑ मे बुध्य पाहि MaiS. i. 5. 14 (i. 83. 2); तथा॑ त्वा याजयिष्यावो य॑था ते॑ऽन्नमत्स्यन्ति MaiS. ii. 1. 3 (ii. 4. 4); ii. 5. 7 (ii. 57. 9); अग्निर्वै सृष्टो॑ भागधे॑यमैच्छत्स॑ प्रजा॑पतिमेवो॑पाधावत्त॑स्मा अन्नं॑ प्रा॑यच्छत् MaiS. iii. 3. 6 (iii. 39. 1); अग्निहोत्रिणे वीरुधस्स्वदन्ति स्वदितमस्यान्नं भवति य एवं वेद KāṭhS. 6. 5 (i. 53. 16); 32. 1 (iii, 18. 15); सं आं दं॑मे सु॒दु॑घा य॑स्य धे॒नु॑स्स्वधां॑ पीपाय सु॒भ्व॑न्नमत्ति KāṭhS. 35. 3 (iii. 53. 5); KapiKaS. 48. 4 (298. 20); अन्ना॒द्यैः॑ तां॑ प्रजा॑ KāṭhS. 36. 6 (iii. 73. 5); 38. 12 (iv. 113. 19); अन्नं मे पुरीष्य पाहि KapiKaS. 5. 2 (51. 16); यस्यैवेह भूयिष्ठमन्नं भवति स एव भूयिष्ठं लोके विराजति AitBr. 1. 5 (29) अन्नं करिष्यामि अन्नं प्रविष्याम्यन्नं जनयिष्यामि। अन्नमकरमन्नमभूदन्नमजीजनम् PañcBr. i. 3. 6; द्व्यङ्गुले वा इदं मुखस्यान्नं धीयते KauṣīBr. 2. 2 (4. 16); 2. 7 (6. 3); यो वा अन्नं विभजत्यन्ततः स भजते KauṣīBr. 3. 6 (12. 10); पृथिवी वा अन्नानां शमयित्री KauṣīBr. 6. 14 (27. 14); जन्येनैवान्नेनान्नमत्त्यन्नादो भवति ṢaḍviBr. i. 7. 3; ii. 3. 6; इमा ओ॒षधयो॒ऽन्नमपच्यन्त ŚatBr. VI. i. 2. 11; स॒ ए॒षो॒ऽत्र दीप्यमानोऽतिष्ठद॒न्नमिच्छमानः ŚatBr. ix. i. 1. 1; तद्वै स॒मृद्धं य॒द्विक्षीणे पूर्वेऽन्ने॒ऽथापरम॒न्नमाग॒च्छती॒ति ŚatBr. (K.) II. vi. 2. 11; II. vi. 2. 14; इदमन्नम् MantraBr. i. 5. 8; ii. 4. 7; अन्नमुग्रस्य प्राशिषम् MantrBr. ii. 5. 11; ii. 8. 9; तस्य वै मथ्यमानस्य भस्मावशीयते। अन्नमेवास्य तज्जायते। अन्नं म एतदजनीत्येव तद्विद्यात् JaimiBr. 1. 1; तस्माद् उ हेदं पुरुषोऽन्नेन विष्टब्ध इव JaimiBr. 3. 50; सर्वत्रान्नं लभते SāmaViBr. ii. 3. 6; अन्नं प्रजापतिमपृच्छत् SaṁhiUBr. 5. 7; भूम्यान्नमभिपन्नं ग्रसितं परामृष्टम् GopBr. i. 1. 37 (29.5); i. 2. 7 (39.14); वीर्येण वा अन्नमद्यते KāṭhakaBrsaṅkalana. 50 .2; 70. 5; एतन्मयानि ह्यन्नानि भवन्ति KāṭhakaBrsaṅkalana. 137. 2; मध्यतो वै प्रजा अन्नं धिनोति AitĀ. I. ii. 3. 9; I. iii. 3. 1; I. iii. 6. 1; अन्नेन हीदं सर्वमश्नुते AitĀ. II. i. 2. 3; II. 1. 2. 14; II. ii. 3. 11; योऽन्नम् ... वेद ... भवत्यस्यान्नम् AitĀ. II. iii. 1. 5; II. iii. 1. 13; II. iv. 2. 3; सैषोऽन्नस्य ग्रहो यद्वायुः AitĀ. II. iv. 3. 14; अन्नमिव विभु ... भूयासम् AitĀ. V. i. 1. 27; स यो हैतमेवमुपास्तेऽन्नस्यात्मा भवति ŚāṅkhĀ. 6. 4 (22. 31); 7. 4 (29. 18); अन्नमश्नीतं TaiĀ. i. 4. 1 (25. 3); i. 24. 4 (154. 1); ओष॑धीभ्योऽन्न॑म्। अन्ना॒द् रेतः TaiĀ. viii. 1. 1 (735. 9); SarvaSiSaṁ. 12. 21; NārāyUTāU. 81. 10 (1); TriBrU. 82; TattvPrakā. 112A. 4 (*on* ii. 3. 12); अद्यते ... च॑ भू॒तानि। तस्मादन्नं तदुच्यत इ॒ति TaiĀ. viii. 2. 1 (736. 11); TaiU. 2. 2; MaiU. 6. 12; TaiUBhāVā. 95. 18 (2); प्राणाच्छ्रद्धां खं वायुर्ज्योतिरापः पृथिवीन्द्रियं मनोऽन्नमन्नाद्वीर्यं तपो मन्त्राः PraśnaU. 6. 4; अन्नाद्

भवन्ति भूतानि TaiU. 2. 2; MahāBhā. vi. 25. 14 = BhagGī. 3. 14; GītāBh. (Śaṅ.) 90. 13 (*on* 3. 14); GītāBh. (Rā.) 187. 1 (*on* 3. 14); NyāyPari. 344. 7; स ईक्षत। ... अन्नमेभ्यः सृजा इति AitU. 1 (3). 1; 1 (2) 1; अन्नस्य का गतिः ChāndoU. i. 8. 4; अमृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ŚvetāU. 3. 15; त्वमन्नस्त्वं यमस्त्वं पृथिवी MaiU. 5. 1; 6. 2; अतोऽन्नैव जीवन्ति MaiU. 6. 11; बहु चैतस्यां रात्र्यामन्नं प्रसुवीरन् ĀśvaŚS. I. ii. 18. 8; यस्यान्नस्यान्नस्यैव वेदस्य विपरामृष्टं स्यात् तस्यानुब्रुवीत VādhūŚS. iv. 90. 21; शर्धवत्यौ संयाज्ये। ... वातोपधूत इषिरो वशाँ अनु तृषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे ĀpaŚS. iii. 15. 5; अन्नं तु ददन्नदयीत ĀpaŚS. v. 25. 18; बर्हिषा प्रतीयाद्रां वाश्वं वा। अन्नेन पुरुषं हस्तिनं वा ĀpaŚS. xiv. 12. 8; xix. 16. 17; यदब्राह्मणानां कृतान्नं तदेषामन्नम् ĀpaŚS. xx. 5. 17; एष ते वायो नमः ... सन्नान्मावगामपश्चाद्ध्वान्नं भूयासमित्यनुदिशति यूपं यजमानः MānŚS. 57. 6; ज्येष्ठदक्षिणाः पार्श्वैः संविशन्ति। ... प्रति प्रजायां प्रति तिष्ठाम्यन्न इति सव्यैः ŚāṅkhāGS. iv. 18. 10; किमाहार्षीरिति। वित्तिं भूतिम् ... पशूनन्नमन्नाद्यमिति KauśiSū. 20. 19; आस्यमस्यतेः। आस्यन्दत एनदन्नम् इति वा Nir. 1. 9 (35. 2); अन्नं कस्मात्। आनतं भूतेभ्यः। अत्तेर्वा Nir. 3. 9 (63. 18); अन्नैरन्नवती Nir. 11. 26 (198. 3); परे कामा अन्ननाकोभयाख्याः ṚPrāti. 1. 4; शक्तितः प्रकर्षेद् गुणसंस्कारविधिरन्नस्य GautDS. ii. 6. 6; देवाः सममन्नमकल्पयन् BaudhDS. i. 5. 63; अन्नं दक्षिणया शान्तिमुपयाति BaudhDS. ii. 3. 62; अन्नानामपि पर्यायं कर्तुमिच्छन्ति मानवाः MahāBhā. ix. 31. 29; सतां च वेदा अन्नं च लोकेऽस्मिन्प्रकृतिर्ध्रुवा MahāBhā. xii. 18. 26; xii. 29. 114; xii. 37. 5; आहारहेतोरन्नं वा भोक्तुमर्हसि ब्राह्मण MahāBhā. xii. 346. 7; भगवानाह ...। अन्नात्प्रियतरः कृष्ण मत्प्रसादात् भविष्यसि MahāBhā. xiii. 183*(4); अन्नानां निचयं सर्वं सृजस्व Rāmā. i. 51. 23; अन्नमंतदास्यन्दत इति वास्यम् MahāBh. i. 61. 4 (*on* i. 1. 9); न त्वान्नं मन्ये MahāBh. i. 450. 21 (*on* ii. 3. 17); JaineVyā. 68. 34 (*on* i. 4. 27); CāndrVṛ. *on* ii. 1. 80; SiddhāKau. 147B. 2 (*on* ii. 3. 17); शाकटान्नपुरुषेष्वतद्भावेऽपि तदुपचारः NyāySū. ii. 2. 62; आदित्याज्जायते वृष्टिर्वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः ManuSm. 3. 76; BrahmāṇḍP. ii. 9. 58; ManuBh. i. 240. 15 (*on* 3. 66); उपरुध्यारिमासीत राष्ट्रं चास्योपपीडयेत्। दूषयेच्चास्य सततं यवसान्नोदकेन्धनम् ManuSm. 7. 195; (स्नेहगण्डूषगुणाः) अन्ने च रुचिरुत्तमा CaraS. i. 5. 78 (1941 Ed.); अन्नं वृत्तिकराणां श्रेष्ठम् CaraS. i. 25. 40 (1941 Ed.); दानं सत्यमहं सा च (?अहिंसा च) प्रायः ... ह्यन्नं समाश्रितम् BhelaS. 5. 5 (1. 5); पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम् ŚatTrayī. 835; CāṇaNīDa. 14. 1; स्त्रियोऽन्नपानमैश्वर्यमिति दृष्टविषये विरक्तस्य ... वैराग्यम् YogBh. 19. 8 (*on* 1. 15); वृष एव ततो रक्ष्यः। ... धर्मोऽयं भूतले साक्षाद् ब्रह्मणा ह्यवतारितः। त्रैलोक्यधारणायालमन्नानां च प्रसूतये BṛParāSm. 5. 49; ग्रहाः। अभीप्सितं चानयन्ति पानान्नवसनादिकम् JayāS. 28. 151; अनग्निपक्वमन्नं च पक्वान्नानामभक्षणम् MatsyaP. 187. 34; यत्सोमात्स्रवते ह्यम्बु तदन्नेष्वेव तिष्ठति BrahmāṇḍP. i. 22. 15; i. 23. 41; अन्नेन वसति JaineVyā. 69. 25 (*on* i. 4. 32); CāndraVṛ. *on* ii. 1. 68; KātanVṛ. *on* ii. 4. 30; प्रजापतिः ... वृष्टिम् ... अग्नौ प्रागृह्णात् ... ततोऽज इत्यन्नं बीजं विरुद्वा। तमालभ्य तमुपयुज्य प्रजाः पशून् प्राप्नोति ŚābaBh. 126. 4 (*on* i. 2. 10); 136. 5 (*on* i. 2. 22); इन्दोः प्राप्य दशां फलानि लभते ... वस्त्रकुसुमक्रीडातिलान्नश्रमैः Bṛhajjā. 8. 13; धान्यान्नगोकाञ्चनदक्षिणाश्च देयास्ततः शान्तिमुपैति पापम् BṛSaṁ. 46. 46; अन्नादिवेन्द्रियगणो वसुतस्तथान्नं तत्प्राप्तिरक्षणविवृद्धिषु यत्नवान् स्यात् YogYā. 1. 17; 3. 11; प्राणिनः ... सोममण्डले लीना भूत्वा वृष्ट्यो भवन्ति ततोऽन्नम् MāṭhVṛ. 55. 23 (*on* 39); कल्पवृक्षसमुत्पन्नं भक्षयन्तो यथेप्सितम्। अन्नं सिंहादयः सौम्या हिंसा तत्र न चक्रिरे PadmP. (Ra.) 3. 55; अन्नभुक्तं च (?अन्नं भुक्तं) भुक्तं च अन्ने जीवः प्रतिष्ठितः VṛGautaSm. 531. 24 (6); अग्निर्भूत्वान्नमश्नीयात् ParaS. 27. 25; अन्ने प्रलीयते मर्त्यम् BhāgP. xi. 24. 22; सर्पिष्यन्नं च पच्यते MahāvīC. 3. 2; अन्नस्य का गतिरिति, आप इति होवाच, अप्संभवत्वादन्नस्य ChāndoUBh. 57. 15 (*on* i. 8. 4); 286. 16 (*on* v. 6. 2); दृश्यते च द्रवबाहुल्यं सोमवृष्ट्यन्नरेतोदेहेषु ChāndoUBh. 289. 8 (*on* v. 8. 2); अन्नं च भोजनं प्रायश्चित्तानुगुण्येन देयम् BālaKrī. ii. 170. 9 (*on* 3. 292½ (?299½)); ii. 398. 16 (*on* 11. 92); शङ्काभिः सर्वमाक्रान्तमन्नं पानं च भूतले Hitopa. 1. 18; दद्यात् ... गृहस्थायागारवस्त्राभरणान्नवसूनि PārāSū. 78. 24; कन्याशय्यान्नवाससाम्। दानैर्बहुविधैश्चान्यैर्न पापमुपशाम्यति YaśasCam. ii. 337. 3; एकादशजपात् स्नानप्रोक्षणान्नोदकादिकम्। आयुरारोग्यदम् ĪśānŚiPa. i. 28. 108; वस्त्रान्नस्वर्णदानानि प्रीतये मधुघातिनः VāmaP. 95. 23; अन्नात्प्रवर्तते जन्तुः VarāP. 125. 19; अन्नैः ... स भृत्यान्बिभरामास BṛKathāŚloSaṁ. 20. 362; अन्नं च व्रीहियवादि जायते Bhām. 126. 15 (*on* i. 1. 5); 525. 15 (*on* iii. 1. 1); अन्नं देहि तत स्वाहा मन्त्रसारेति विश्रुता AnnaU. 1. 6; ता इमा आपः। ता एते नो हिरण्यमयमन्नम् CaturveU. 20. 4; ParaHaṁsPaU. 482. 24; यश्च भुङ्क्ते द्विजः कृत्वान्नस्य वा परिधित्रयम् ŚivU. 5. 4; नारायणाद्धा अन्नमागतम् SubāU. 12; सूर्याद्यज्ञः पर्जन्योऽन्नमात्मा नमस्त आदित्य SūryU. 509. 20; अन्नोदकं मूलफलं ओषधीश्च प्रवर्तयन्। तानेतान् जीवयामास ... वसिष्ठः LiṅgaP. i. 63. 82; अकृष्टपच्या पृथिवी सिध्यन्त्यन्नानि चिन्तनात् BrahmP. 4. 59; 30. 32; राज्यमानं कृतं सम्यग्भूपैर्वैवस्वतादिभिः। ... बह्वन्नम् ... तदा भूम्याम् BhaviP. 414A. 12 (iii (1). 1. 28); 599A. 9 (iii (4). 24. 39); 636B. 32 (iv. 13. 100); अन्नं चामृतरूपेण पृथिव्यां संस्थितं सदा PadmP. ii. 97. 41; महौषधीनामिव देवि चान्नम् (मुख्यम्) PadmP. ii. 102. 36; iv. 89. 47; शुक्रोऽन्नाज्जायते ŚivaP. v. 22. 14 (431A. 6); स्वैरं न चान्नजलवस्त्रकलत्रभोगः KaumuMi. 7. 3; वृष्ट्यन्नायुरारोग्यादिविद्यानुगुणफलस्य कर्मणः शरीरपातादूर्ध्वमफलत्वम् VedāntSā. (Rā.) 373. 7 (*on* iv. 1. 14); ŚivārkaMaDī. ii. 447. 32 (*on* iv. 1. 17); दुर्लभं सर्वतश्चान्नं तत्प्राणैर्गतमेव नः KathāSaSāg. vi. 1. 114; आर्ताः ...। तेषामन्वेषणं कार्यं पानान्नशयनासनैः Mānaso. i. 19. 138; दैवज्ञेषु च तर्क्कुकेषु च जनुर्दिष्टस्य दिष्टिश्रुतेरन्नस्वप्नधृतीर्झटित्यरिभटैरुन्मुच्य संमूर्च्छितम् EI. ii. 351. 10; अन्नैरस्तु निरन्तरा वसुमती PārthPa. 61; शमं याति ... दिव्यं होमान्नगोभूमिदानैस्तत्कोटिहोमतः VasiS. 45. 8; यदा वर्षति वर्षेण ...। वनस्पत्योषधीर्जाताः ...। ताभ्योऽन्नं जातमन्नं तत्पुरुषैः शुक्लतां गतम् SaṁgīRa. i. 2. 21; लक्षितं तत्र सत्यत्वं सृष्ट्यान्नप्राणयोरपि AnuVyā. 8A. 11 (*on* i. 1. 14); शय्या निकुञ्जम् ... फलमूलमन्नम्। वनेऽभवन्निर्विषयस्य तस्य Surath. 2. 17; वैद्यभेषजभरान्नवाहनाम्भोभिराभिजन-कृत्यविज्ञनम्। ... सुखिनीचकार सः VasaViKā. 10. 37; अन्नोपाश्रय-भैषज्यवस्त्रपात्रादिदानतः। ... अन्नदानं विशिष्यते PārśvC. 6. 533; क्रीडन्त्यौषधयः सर्वाः ∴ औषधयः अन्नानि CaturCin. i. 31. 16; द्विविधं क्रियाफलं दृष्टम् अन्नपुत्रवृष्टिशत्रुवधादिकम् अदृष्टं च स्वर्गादि PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 72 (479. 14); वस्त्रान्नाश्रयदानभोगविभवा निर्यन्त्रणाः शाखिनो मित्राणि ŚāntiŚ. 2. 24; सर्वरत्नप्रधानं श्रीरामेणान्नममन्यत ŚāliC. 1. 96; विषयत्वं मृत्पाषा-[णान्नौ]षधितिमिरादिषु NyāySiA. 201. 16; YatīndraDī. 43. 1; खं वाय्वग्नि-जलोर्व्योषध्यन्नदेहाः क्रमादमी। संभूता ब्रह्मणस्तस्मादेतस्मादात्मनोऽखिलाः PañcDa. 4. 4; नापः पृथिव्याः कारणं नाप्यन्नस्य TattvPrakā. 112A. 1 (*on* ii. 3. 12); PāñcRāRa. 135. 4; एवंभूतस्य ... विराड्देहस्य न हि तृप्तिकरमन्नं संपादयितुं शक्यम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 14. 11; यस्य पोष्यवर्गसहितस्य वर्षत्रयनिर्वाहोचितमन्नमधिकं वा विद्यते स सोमयागं कुर्यात् DīpKa. 17. 1 (*on* 1. 124); VīraMi. 211. 17 (*on* 1. 124); पतितानाम् स्त्रीणाम् ...। गृहसमीपे निवासोऽन्नं वस्त्रं च रक्षकमनुष्यसहितं देयम् DīpKa. 105. 16 (*on* 3. 297); यवसान्नोदकधनान्यु-परुन्ध्याद्रिपोर्युधि NītiPra. 7. 57; सर्वेषां प्राणिनां अन्नमेव जीवधारणम् SiṁhāDvā. 56. 13 (2); जनाः। अन्नं गृहे वने वित्तम् ... विहाय च। पलायामासुः RājTa. (Jo.) 184; सरमायाचदिन्द्रमन्नं गवां ग्रहे NītiMañ. 22; यो दुदोह धरामन्नम् PrakriKau. i. 389. 1; वृष्टेरन्नम् अन्नात्प्रजाबाहुल्यम् ManvaMu. 14. 1 (*on* 1. 31); घासान्नोदकेन्धनानि सर्वदास्यापद्रव्यसंमिश्रणादिना दूषयेत् ManvaMu. 283. 1 (*on* 7. 195); ओषधीश्च सृष्ट्वापोऽन्नं सृजति AṇuBh. 143. 21 (*on* ii. 3. 12); न ह्याधिष्ठाने ह्यन्यस्य शरीरं भवेत् तथान्नरेतोगर्भाश्च AṇuBh. 169. 5 (*on* iii. 1. 1); जीवन्त्यनेन जीवातुः अन्नं जीवनौषधं च Prasā. ii. 611. 23; अन्नाद्धेतोर्वसतीतिवत्फलत्वेन हेतुत्वविवक्षया पञ्चमी CitraMī. 60. 21; ŚivārkaMaDī. i. 392. 30 (*on* i. 2. 30); नीवारप्रमुखमन्नं यत्सृष्टम् NayaMañ. II. iii. 6. 11; प्रत्यग्रमन्नं प्रतिपादयन्त्याः। ... कामाक्षि नः पान्तु गतागतानि YātrāPra. 3. 148; एकैव कविता पुंसाम् ... अन्ततोऽन्नाय ... कल्पते KaliViḍ. 36; अन्नायैव स्पृहयमाणा निरन्तरम् ... दिवौकसः ... सूक्ष्मतरं व्युदपद्यन्त NīlaVi. 45. 2; त्रिदशसदसामन्नं खिन्नं गिरा च वितन्वती तिलकयति सा कम्पातीरं त्रिलोचनसुन्दरी MūkaPañ. 5. 27; अन्नं जनेभ्यो ददाति LalitāSaBh. 141. 33 (*on* 183); भर्गशब्देनान्नमभिधीयते। यः सविता देवो धियः प्रचोदयति तस्य प्रसादाद्भर्गोऽन्नादिलक्षणम् BālamBha. i. 92. 20 (*on* 1. 24½); वस्त्रान्नभूषणप्रेममृदुवाग्भिश्च शक्तितः। ... स्त्रियं पुत्रं च रक्षयेत् ŚukraNī. 3. 24; तृणान्नजलसंभारा ये चान्ये शत्रुपोषकाः। सम्यङ्निरुध्य तान् ... वशं नयेत् ŚukraNī. 4 (7) 285 [AnekāNi. 140 gives *anna* as the synonym of *śravas*, and Kośas give *anna* as the meaning of the following words : *andhas*, NānārthMa. 911; *arka*, NānārthāSaṁ. i. 44. 15; *āyus*, NānārthāSaṁ. i. 50. 81; *iḍā*, NānārthāSaṁ. i. 50. 87; *irā*, Vaija. 220. 5; *ūrja*, NānārthāSaṁ. i. 5. 52; *kaśipu*, AmaK. 2595; Vaija. 258. 20; AnekāK. 541; NānārthāSaṁ. ii. 83. 420; NānārthMa. 1103; *kīlāla*, NānārthāSaṁ. ii. 34. 23; *garbha*, Vaija. 215. 21; NānārthāSaṁ. i. 24. 39; *jīra*, NānārthāSaṁ. i. 84. 483; *jīvana*, NānārthāSaṁ. ii. 117. 804; *jīvātu*, NānārthāSaṁ. ii. 117. 808; *tugra*, NānārthāSaṁ. i. 89. 549; *tejas*, Vaija. 225. 14; NānārthāSaṁ. i. 35. 30; *dyumna*, NānārthāSaṁ. i. 36. 32; *nema*, NānārthāSaṁ. i. 102. 699; *payas*, NānārthāSaṁ. i. 36. 40; *pājas*, NānārthāSaṁ. i. 36. 40; *pāthas*, NānārthāSaṁ. i. 36. 41; *pitu*, NānārthāSaṁ. i. 27. 79; *pṛkṣa*, NānārthāSaṁ.

i. 28. 81; *brahman*, Vaija. 234. 54; NānārthāSaṁ. i. 115. 846; *bhakta*, Vaija. 235. 60; AnekāSaṁ. 2. 179; AnekāTi. 2. 216; ŚabdaRaSaK. 130. 4; *rasa*, NānārthāSaṁ. i. 135. 1079; *vayas*, Vaija, 226. 32; NānārthāSaṁ. i. 38. 58; *varcas*, NānārthāSaṁ. i. 38. 58; *vāja*, NānārthāSaṁ. i. 30. 109; MediK. 32. 16; ŚabdaRaSaK. 77. 12; *vīrya*, Vaija. 226. 32; NānārthāSaṁ. i. 151. 1267; *vrata*, NānārthāSaṁ. i. 143. 1178; *śravas*, NānārthāSaṁ. i. 38. 63; *sina*, NānārthāSaṁ. i. 172. 1517]; **1Ci** cooked or prepared food, meals यत्स्वप्ने अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते AV. vii. 101. 1; मधोः संभक्ता अमृतस्य भक्षो घृतमन्नं दुहतां गोपुरोगवम् AV. viii. 7. 12; यदन्नमश्नाति तदस्तु विषवत्तरम् AV. (P.) vi. 22. 20; देव ... रसेनान्नं यजमानाय धेहि VājaS. 19. 5; VājaS. (K.) 21. 6; योऽलमन्नाद्याय सन्नथान्नम् ... सदसो गत्वैतः सौम्यातिशेषं प्राश्नीयात् ṢaḍviBr. i. 7. 3; KāṭhakaBrsaṅkalana. 69. 7; अन्नस्य घृतमेव रसः ChāndoBr. ii. 6. 15; यद्ब्राह्मणेभ्योऽन्नं ददाति तन्मनुष्ययज्ञः KāṭhakaBrsaṅkalana. 78A. 13; उपोष्य ... अन्येनान्नेन ब्राह्मणान्भोजयित्वा चरुं स्वयं प्राश्नीयात् कूष्मा AitĀ. III. ii. 4. 33; एतस्मिन्नहनि प्रभूतमन्नं दद्यात् AitĀ. V. i. 5. 15; नक्तं नान्यदन्नाद्दद्यात् ĀpaŚS. v. 25. 16; होमकाले गृहेभ्यो ब्राह्मणायान्नं प्रहिणुयात् ĀpaŚS. vi. 15. 11; तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यात् ĀpaŚS. ix. 5. 2; ऊर्जे त्वेत्यन्नमश्नाति ĀpaŚS. x. 6 .7; यदन्नमद्य ते नक्तं न तत्प्रातः क्षुधोऽवति ĀpaŚS. x. 13. 11; न दीक्षितवसनं परिदधीत। ... नान्नमश्नीयात् ĀpaŚS. x. 15. 15; चतस्रोऽष्टौ वाविधवाः ... अन्नेन च तर्पयित्वा ŚāṅkhāGS. i. 11. 5; KauṣīGS. i. 7. 2; षण्णां चेदर्घ्याणामन्यतम आगच्छेग्गोपशुमजमन्नं वा यत्सामान्यतमं मन्येत तत्कुर्यात् ŚāṅkhāGS. ii. 15. 1; (समावर्त्स्यमानः कुमारः) ईप्सितमन्नं तदहर्भुञ्जीत ŚāṅkhāGS. iii. 1. 17; KauṣīGS. iii. 1. 11; धान्यमन्नमथो शाकं गुरवे प्रीतिमावहेत् KauṣīGS. ii. 3. 19; यद्यतिथिरागच्छेद् यथाशक्ति पाद्यमासनमन्नं दत्त्वा श्रोत्रियं भोजयेत् KauṣīGS. iii. 10. 22; ĀśvaGS. i. 8. 14; ĀśvaGS. ii. 3. 12; BaudhGS. i. 1. 24; BaudhGS. ii. 1. 24; BaudhGS. ii. 4. 2; दधिमधुघृतमिश्रं अन्नं प्राशयेत् ĀśvaGS. i. 16. 5; KauṣīGS. i. 19. 9; तेषु भुक्तवत्स्वन्नमस्मा उपहरति BaudhGS. i. 2. 59; अन्नं संस्कृत्य ब्राह्मणान् संपूज्य BaudhGS. i. 8. 6; षष्ठे मासे ... हुत्वान्नपते अन्नस्येत्येतयैव कुमारमन्नं प्राशयेत् KāṭhGS. iii. 15. 2; BhārGS. 1. 27 (29. 8): LaghvāśvaSm. 8. 3: सह वत्सतरीभिः सर्पिष्मदन्नं ब्राह्मणान् भोजयेत् KāṭhGS. v. 5. 6; MānGS. ii. 9. 10: BaudhGS. ii. 6. 9; अन्नमानीय कच्चित्संपन्नं भो इत्युक्त्वा तृप्यन्तु भवन्त इत्युक्त्वा KāṭhGS. v. 9. 18; यथा मधुपर्कं प्रत्यवरुह्यैवात ऊर्ध्वमन्नानि प्राश्नीयात् BhārGS. 2. 25 (58. 4); अन्नं प्रोक्तं उपांशूत्तरैरभिमन्त्र्य ओं कल्पयति ĀpaGS. v. 13. 18; यदि ... अभोज्यस्य वान्नमश्नीयात् ... एताभ्यामेव मन्त्राभ्यामाहुतीर्जुहुयात् MānGS. i. 3. 4; स्नेहवत् ... अन्नं भोजयित्वा VārāGS. 17. 18; युग्मान्ब्राह्मणान् अन्नेन परिविष्य पुण्याहं स्वस्त्ययनमृद्धिमिति वाचयित्वा HirGS. i. 1. 6; VaikhāGS. 2. 1 (21. 5); JaimiGS. 2. 6 (31. 16); अथैनं अन्नं प्राशयति ĀgniveGS. ii. 2. 4 (53. 11); यदस्यान्यदन्नमुपसिद्धं स्यात् ... ब्राह्मणान् भक्तेनोपेप्सेत् GobhiGS. i. 9. 4; नापरया द्वारा प्रपन्नमन्नं भुञ्जीत GobhiGS. iii. 5. 7; अन्नैर्वस्रै(?स्त्रै)श्च विविधैः संयुक्तां बहुदक्षिणाम्। कारयित्वा महाशान्तिं वरं गां च निवेदयेत् AVPari. 68 (5). 29; सायं प्रातस्त्वन्नमभिपूजितमनिन्दन्भुञ्जीत GautDS. i. 9. 59; हिरण्यम् ... तिला घृतमन्नमिति देयानि GautDS. iii. 1. 16; अथ चेदन्नेनोच्छिष्टी स्यात् ... आदास्यन्नद्भिः प्रोक्षेत् BaudhDS. i. 5. 23; परोक्षमधिश्रितस्यान्नस्यावद्योत्याभ्युक्षणम् BaudhDS. i. 5. 60; अनाश्यान्नस्य वान्नमशित्वा तरत्समन्दीयं जपेत् BaudhDS. ii. 3. 8; हुतेन शाम्यते पापं हुतमन्नेन शाम्यति। अन्नं दक्षिणया शान्तिमुपयातीति नश्श्रुतिः BaudhDS. ii. 3. 62; आसीनः प्राङ्मुखोऽश्नीयात् वाग्यतोऽन्नमकुत्सयन् BaudhDS. ii. 7. 6; अग्नौ करणशेषेण तदन्नमभिघारयेत् BaudhDS. ii. 8. 13; रजस्वलाया अन्नं नाश्नीयात् VāsiDS. 5. 8; अन्धकारेऽर्जुनायान्नं न देयं ते कथंचन MahāBhā. i. 123. 2; कच्चित्तव गृहेऽन्नानि स्वादून्यश्नन्ति वै द्विजाः MahāBhā. ii. 5. 88; ii. 38. 10; दशान्यानि सहस्राणि नित्यं तत्रान्नमुत्तमम्। भुञ्जते MahāBhā. ii. 45. 18; अन्नं चाग्र्यं तत्र भोक्ष्यावहे MahāBhā. iii. 132. 19; बुभुक्षितानामर्थाय क्लृप्तमन्नं समन्ततः MahāBhā. ix. 34. 20; श्वभिः संस्पृष्टमन्नं च भागोऽसौ रक्षसामिह MahāBhā. ix. 42. 21; यथान्नं क्षुधितो लब्ध्वा न भुञ्जीत यदृच्छया MahāBhā. xii. 10. 13; सुखेन धर्मं श्रीमन्तश्चरन्ति ... भुञ्जानाश्चान्नमुत्तमम् MahāBhā. xii. 15.47; xii. 45. 9; अन्नस्य दाता सततं द्विजेभ्यः ... गृहाश्रमी स्यात् MahāBhā. xii. 61. 12; कृतमूलमिदानीं तज्जातशब्दं सहायवत्। न शक्यं पुनरादातुं वान्तमन्नमिव त्वया MahāBhā. xii. 82. 16; अन्नम् ...। दद्यादतिथिपूजार्थम् MahāBhā. xiii. 7. 12; ViṣṇuP. iii. 9. 9; MatsyaP. 34. 5; आदित्यश्चन्द्रमाः ... अम्बरं दिशः। सर्वे ब्राह्मणमाविश्य सदान्नमुपभुञ्जते MahāBhā. xiii. 34. 6; दातव्यमन्नं विधिवत्सत्कृत्य न तु लीलया Rāmā. i. 12. 12; मृष्टमन्नमुपानीतमश्नाति न हि तं (लक्ष्मणम्) विना Rāmā. i. 17. 17; शबला ...। विदधे ...। मृष्टान्नानि Rāmā. i. 52. 3; यस्य भृत्याश्च दासाश्च मृष्टान्यन्नानि भुञ्जते। कथं स भोक्ष्यते ... मूलफलानि Rāmā. ii. 21. 3; तदन्नमुपभोक्तव्यं जीर्यते यदनामयम् Rāmā. iii. 48. 17; अश्नुते यावदन्नाय ग्रामगः MahāBh. ii. 103. 15 (*on* iii. 2. 48); अस्ति संस्कारे वर्तते। तद्यथा संस्कृतमन्नं गुणवदित्युच्यते MahāBh. ii. 367. 7 (*on* v. 1. 119); अपारलौकिके इत्युच्यमानेऽनिष्टं प्रसज्येत। अन्नं साधयति ब्राह्मणेभ्यो दास्यामीति MahāBh. iii. 38. 5 (*on* vi. 1. 49) गृहशुद्धिं प्रवक्ष्यामि अत्यश्वशवदूषिता(त)म् प्रायोज्यम् ... सिद्धमन्नम् AtriS. 77; तच्चान्नं नैव भोक्तव्यम् ...। पात्रोपरि स्थितं पात्रं यः संस्थाप्य उपस्पृशेत् AtriS. 148; वरं हितोदर्कमनिष्टमन्नं न स्वादु यत्स्यादहितानुबद्धम् Saund. 5. 46; अत्याक्रान्तो हि कायाग्निर्गुरुणान्नेन शाम्यति Saund. 14. 7; सद्वाप्यसद्वा विषमिश्रमन्नं यथा विनाशाय न धारणाय Saund. 16. 9; न मे मनः काङ्क्षति कामजं सुखम्। महार्हमप्यन्नमदैवताहृतं दिवौकसो भुक्तवतः सुधामिव Saund. 18. 44; अर्चयेत् नृनन्नैः ManuSm. 3. 81; 3. 182; गामन्नम् ...। प्रतिगृह्णन्नविद्वांस्तु भस्मीभवति दारुवत् ManuSm. 4. 188 (ManvaVi. पक्वान्नम्); न भुञ्जीत कदाचन। गवा चान्नमुपाघ्रातं घुष्टान्नं च विशेषतः। गणान्नं गणिकान्नं च विदुषां च जुगुप्सितम् ManuSm. 4. 209; कृतान्नमुदकम् ... न विभाज्यं प्रचक्षते ManuSm. 9. 219 (ManvaMu. ओदनसक्त्वादि); धान्यान्नधनचौर्याणि कृत्वा कामाद्द्विजोत्तमः। ... कृच्छ्राब्देन विशुध्यति ManuSm. 11. 162 (ManvaVi. सिद्धान्नम्); 11. 188; वरमाशीविषविषम् ... पीतम् ... न तु ... गृहीतमन्नम् ... रोगपीडितात् CaraS. i. 1.132; अजीर्णे ...। शीतोदकं पुनः पीत्वा भुक्त्वा रूक्षान्नमुल्लिखेत् CaraS. i. 13. 73; i. 18. 6; i. 23. 4; दोषदर्शनम् ... पात्रोदकान्नसूपापूपोपदंशपरिवेशकेषु CaraS. ii. 6. 14; कालेष्वन्नस्य तृषितस्त्रिषु (तक्रं प्रपिबेत्) CaraS. vi. 14. 74; अन्नमादानकर्मा तु प्राणः कोष्ठं प्रकर्षति CaraS. vi. 15. 6; दूषितं देशकालान्नदिवास्वप्नैरभीक्ष्णशः SuśruS. v. 2. 33; नद्यां मुद्गकृतैश्चान्नैस्तर्पयेच्छीतपूतनाम् SuśruS. vi. 34. 7; तीक्ष्णोष्णानि हि बाह्लिकाः प्रायेणान्नानि भुञ्जते BhelaS. 22. 19 (1. 13); फलं तत्राधिकं कश्चित्प्राहान्नमुपहन्ति यः BhelaS. 27. 1 (1.16); (उपादेयम्) मधुक्षीराज्यदध्यन्नभक्षैः पात्रस्थले स्थितैः PauṣkS. 25. 19; भाजने मुखनिःसृतम्। अभोज्यं तद्भवेदन्नम् AṅgiSm. 64; पितॄणां तृप्तिर्भवति ...। यत्पुराण°...°शास्त्राण्यधीते तेनास्यान्नेन ViṣṇuSm. 30. 38; अश्नीयात्। ... अभिपूज्यान्नम् ViṣṇuSm. 68. 42: भैक्ष्यमन्नं गृहे गृहे। मार्गे मार्गे जरद्वस्त्रं वृथा दैन्यं नृपे नृपे ŚatTrayī. 487; 269; उष्णमन्नं घृतं मद्यम् ... षडेते बलवर्धनम् ŚatTrayī. 852; नान्नं जीर्यति किंचित् ... चिन्ताकुलो ग्लापयत्यर्थपरायणोऽतिकृपणो मिथ्याभिमानो गृही VijñāŚ. 94; द्विजोच्छिष्टैरन्नैः प्रकुसुमितकाशा इव दिशः PañcRā. 1. 3; अन्नस्य परिपाकेन रसवृद्धिः प्रजायते VarāU. 5. 48; (पतितस्य) द्वापरे त्वन्नमादाय ... पतति ParāSm. 1. 26; BṛParāSm. 1. 26; यतिश्च ब्रह्मचारी च पक्वान्नस्वामिनावुभौ। तयोरन्नमदत्वा तु भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत् ParāSm. 1. 51; मौनव्रतं समाश्रित्य आसीनो न वदेद् द्विजः। भुञ्जानो हि वदेद्यस्तु तदन्नं परिवर्जयेत् ParāSm. 12. 40; ततोऽन्यद्द्रव्य(v.l. °दन्न)मश्नीयात् BṛParāSm. 6. 122; ये खाण्डमांसमधुपायससर्पिरन्नैः ...। प्रीणन्ति देवमनुजान् BṛParāSm. 7. 394; प्राजापत्योपनीतं तदन्नं प्रत्यग्रहीन्नृपः RaghuVa. 10. 52; प्रदद्यात् ... गवान्नहेमरत्नानि JayāS. 25. 145; हृत्वान्नं तु स मार्जारो जायते MārkP. 15. 20; दीपान्नभाजनैर्युक्तां शय्यां दद्याद्विलक्षणाम् MatsyaP. 71. 12; पानान्नभोगान्विविधानुपभुङ्क्ष्व महासुर MatsyaP. 246. 78; क्षीरम् ... तद्वत् भक्ष्यभोज्यान्नपायसैः। ... समन्तात्परिपूजयेत् MatsyaP. 265. 21; भक्ष्यान्नाभ्यां मिश्रणव्यञ्जने JaineVyā. i. 3. 30; तदस्मिन्नन्नं प्राये खौ JaineVyā. iv. 1. 14; तेनैव सम्यगव(ग्ब)हुघृतदधिभिर्व्यञ्जनैर्युक्तर्म(म)न्नम्। भिक्षुभ्यः ... दत्तम् EI. xx. 44. 13; भुञ्जीत ... सत्कृत्यान्नमकुत्सयन् YājñaSm. 1. 31; अन्नं पर्युषितं भोज्यं स्नेहाक्तं चिरसंभृतम् YājñaSm. 1. 169; गोघ्रातेऽन्ने केशमक्षिकाकीटदूषिते सलिलं भस्म मृद्वापि प्रक्षेप्तव्यं विशुद्धये YājñaSm. 1. 189; 1. 155; दत्त्वान्नं पृथिवीपात्रमिति पात्राभिमन्त्रणम्। कृत्वेदं विष्णुरित्यन्ने द्विजाङ्गुष्ठं निवेशयेत् YājñaSm. 1. 238; अन्नमिष्टम् ... दद्यात् YājñaSm. 1. 240; स्वप्ने ... दधि फलमथ वस्त्रं चान्नताम्बूलवस्त्र(पत्र)म्। ... श्रेयसे रोगिणाम् HārīS. ii. 2. 7; ब्राह्मणान् ... आयुष्मतश्चान्नवासोदक्षिणाभिरभ्यर्च्य KāśyaS. 200A. 25; ŚārṅgaPa. 536; यदन्नं भक्ष्यते नित्यं जायते तादृशी प्रजा: CāṇaNīDa. 8. 3; अहं च तदन्नमुत्प्लुत्य प्रत्यहं भक्षयामि PañcT. 2. 26 (20). (213. 1); Hitopa. 1. 79 (9); चूडाकर्णो मम त्रासार्थं मुहुर्मुहुर्जर्जरवंशेन भिक्षापात्रं ताडयन्नवादयत् (v.l. तावन्नेतुं प्रवृत्तेऽन्नं मयि जर्जरकेन सः प्रव्राडवादयद्दत्तकर्णस्तद्भाण्डकं मुहुः) PañcT. 2. 26 (36) (215. 1); 2. 26 (42-43) (215. 7) (v.l.); 2. 67 (245. 3) (v.l.); तया च तुष्टया ... शम्बलं कृतम् (v.l. सापि ... सिद्धमन्नम् ... अकरोत्) PañcT. 3. 69 (9) (334. 2); यो वेत्ति नामसाहस्रं तस्मै देयं द्विजन्मने। अन्नं वस्त्रं धनं धान्यम् LalitāSa. 277; द्वाभ्यां न जीर्यतेऽन्नम् BṛSaṁ. 79. 28; स्वाद्वन्नं बहुविजयाय यानकाले YogaYā. 7. 22; 2. 22; प्रथमान्तात्प्रायोऽन्नवाचिनोऽस्मिन्निति सप्तम्यर्थं संज्ञाया कन् भवति। ... प्रायेणान्नं त्रिपुटिका पौर्णमासी CāndraVyā. iv. 2. 87; भोज्यम् इत्यन्नेऽभिधेये निपात्यते। भोज्य ओदनः भोज्या यवागूः CāndraVyā. vi. 1.97; यथा मधुराम्ल°...°षड्रसोपबृंहितस्य

संयुक्तस्यान्नस्य साध्यते SāṁkhyaKāBh. 13. 17 (*on* 17); वृद्धो वैश्रवणो वाचस्पतिर्वा यस्यान्नं नाभुञ्जते तं वन्देत् Bārhas. 4. 39; मधुसर्पिष्कं हि परमन्नं सोपदंशमास्वाद्यतरं भवति PadmPrā. 3. 5; न त्वा अन्नं मन्ये यावन्न भुक्तं श्राद्धम् KāśiVṛ. *on* ii. 3. 17; अयमन्नमचलमहकल्पितं यदि। प्राश ŚiśuVa. 15. 38 (Add. 29); तेभ्यो भावेन यद्दत्तं शक्त्या पानान्नभेषजम् ... तद्यच्छति महाफलम् PadmP. (Ra.) 14. 59; अन्ने भोजनसंपन्ने मक्षिकाकेशदूषिते। तदुद्धृत्य स्पृशेच्चापस्तच्चान्नं भस्मना स्पृशेत् LaHārīSm. 37; द्विजः ...। प्रातरौपासनाग्नेस्तु श्राद्धपाकार्थमुल्मुकम्। नीत्वान्नं सकलं कृत्वा पुनः संमीलयेदुभौ LaghvāśvaSm. 23. 3; यान्ति प्रेतपुरं नराः। अदत्तदाना गच्छन्ति ... अन्नं पानीयसहितं प्रार्थयन्तः पुनः पुनः VṛGautaSm. 524. 18; पाचयेऽन्नान्नमात्मने AṣṭāSaṁ. i. 11. 10 (1. 3); i. 16. 16 (1. 4); लघु च पुनः ... अन्नमप्रतिपीडयद्दोषानव्यथमानं परिणाममेति AṣṭāSaṁ. i. 65. 19 (1. 10); i. 151. 18 (1. 28); विचित्रमन्नमरुचौ हितैरुपहितं हितम् AṣṭāSaṁ. ii. 40. 4 (4. 7); योजयेद् बृंहणं तत्र सर्वं पानान्नभेषजम् AṣṭāHṛ. i. 14. 33; i. 13. 10; बीजान्नाज्यं यथाक्रमम्। ... साधितं संस्कृतेऽग्नौ PāraS. 7. 156; भोज्यमन्नं परीक्षार्थं प्रदद्यात् NītiSā. 7. 15; याचेदमृतं चान्नं च KulārT. 11. 15; अन्नमभिमृश्य तथाम्भसा। वायुमन्त्रैस्तु भुञ्जीत ParaS. 23. 42; शक्तः स्वमन्नमश्नीयादशक्तो भैक्षमाचरेत् ParaS. 25. 12; अतीते दिवसे भुक्तमन्नमद्यापि भुज्यते ParaS. 30. 48; अन्नं चोरुरसं तेभ्यो दत्त्वा ... प्रणेमुः BhāgP. iii. 3. 28; iii. 5. 48; रयिं च सोममन्नं प्राणं चाग्निमत्तारम् PraśnoUBh. 240. 17 (*on* 1. 4); अल्पमन्नं करिष्ये BṛĀraUBh. 27. 11; ग्रामण्यः ... अन्नैः भोज्यभक्ष्यादिप्रकारैः ... प्रतीक्षन्ते BṛĀraUBh. 599. 10; (यज्ञशिष्टामृतभुजो यान्ति ब्रह्म सनातनम्) अन्नम् अमृताख्यं भुञ्जते GītāBh. (Śaṅ.) 141. 1 (*on* 4. 31); योगी न आत्मसंमिताद् अन्नाद् अधिकं न्यूनं वा अश्नीयात् GītāBh. (Śaṅ.) 194. 5 (*on* 6. 16); आह्रियते इति आहारः अन्नम् GītāBh. (Śaṅ.) 194. 15 (*on* 6. 17); सदा तृप्तान्नम् ... इदम्। यशोदासूनो ... अशान BhagaMāPū. 6; नास्वादयेत्तथैवान्नं नाश्नीयात्कस्यचिद्गृहे ŚaṅkhaSm. 7. 4; उष्णमन्नं द्विजातिभ्यः श्रद्धया विनिवेदयेत् ŚaṅkhaSm. 14. 12; यस्तु पिता प्रागुपनयनान्निषेकादीनि विधिवत् कुर्यात् कारयेद्वा अन्नेन च संभावयेत् स आचार्येण तुल्यः BālaKrī. i. 50. 7 (*on* 1. 34); भक्षयेद्दंतकाष्ठम् ...। अन्ने काङ्क्षा वाक्प्रवृत्तिं सुगन्धिं कुर्यादितत् KalyāKā. 6. 2; अन्नमम्भस्तथा तेजो भुक्तं प्रत्येकशस्त्रिधा TaiUBhāVā. 80. 1; नह्यन्नं भक्षणाद्यनेकविक्रियोपेतमपि नभसा आत्मना वा ऐक्यं याति IṣṭaSi. 232. 14; अन्नं च तावदश्नात्यन्ते NyāyMañ. ii. 66. 2; ततोऽन्नं बहुसंस्कारं नैकव्यञ्जनमध्यगम् KūrmaP. 306. 17 (2. 22); तदस्मिन् प्रायोऽन्नं नाम्नि ŚākaṭāVyā. iii. 3. 107; SiddhaHe. vii. 1. 194; अथवात्यन्तरसिनः संस्कृतस्यान्नस्य सक्तिप्रतिषेधोऽयम् ManuBh. i. 168. 16 (*on* 2. 177); भूमिपश्वन्नवस्त्राम्भस्तिलसर्पिष्प्रतिश्रयान् ... दत्त्वा स्वर्गे महीयते ManuBh. i. 408. 18 (*on* 4. 231); उभयत्र दशाहानि कुलस्यान्नं न भुज्यते ManuBh. i. 447. 10 (*on* 5. 59); यदातिथिना ज्ञातं सूतकादि न तु गृहस्थेन तदाप्यभोज्यमन्नम् ManuBh. i. 455. 27 (*on* 5. 74); यस्य नान्यदन्नं स एकस्या गोः क्षीरमादद्यात् दशतः ManuBh. ii. 180. 8 (*on* 8. 231); भ्रूणहा ब्रह्महा तदीयमन्नं यो भुङ्क्ते तस्मिंस्तद् ब्रह्महत्यापापं मार्ष्टि ManuBh. ii. 205. 29 (*on* 8. 317); ii. 411. 1 (*on* 11. 131); सुजीर्णमन्नम् ... नहि याति विक्रियाम् Hitopa. 1. 16; यद्यप्यन्नं नास्ति तदा प्रीतिवचनेनापि तावदतिथिः पूज्यः Hitopa. 1. 44 (1); अपथ्यानामिवान्नानां परिणामो हि दारुणः Hitopa. 4. 78; हेतौ तृतीया चान्नेन वसेत् AgniP. 353; अनुष्ठानान्ते ... वस्त्रै°...°अन्नानि च प्रयच्छेत् PārāSū. 78. 12; 78. 24; EI. xi. 310. 25; ततस्तदन्नं बटुना पचनीयं प्रयत्नतः EI. i. 285. 51; तत्तोयेनान्नपाकाभिषेकतो भवति ध्रुवम्। प्रदीप्तैर्जठराग्नेस्तु TantrRā. 20. 99; आज्यमन्नं पायसं च तिलतण्डुलमप्यथ। ... संप्रोक्तान्युक्तान्येतानि नित्यके TantrRā. 29. 79; पानान्नैरतिसंयुक्तैः सहसा पीडितोऽनिलः। हिक्कयति RugVi. 12. 6; दूषितं देशकालान्नदिवास्वप्नैरभीक्ष्णशः। यस्मात् संदूषयेद्धातून् तस्माद्दूषीविषं स्मृतम् RugVi. 69. 33; Hastyāyur. 168. 18 (2. 7); अन्नं विष्ठा पयो मूत्रं यद्विष्णोर्गनिवेदितम् BrahmVaiP. i. 11. 35; i. 26. 92; अन्नारामं च वासांसि ...। दानानि मध्यमानि SkandP. i (2). 4. 79; ii (7) 22. 100; अन्नधान्यजलादीनां नीचेभ्यश्च परिग्रहः। ... पापानि विविधानि च SkandP. iii (3). 16. 55; iv. 26. 71; भवतोऽग्ने त्वियं वृत्तिरन्नं भुक्तं देहेरिति SkandP. v (1). 4. 33; तावुभौ सुतिकेत्युक्तौ तयोरन्नं विगर्हितम् VāmaP. 14. 84; अन्ने वा सलिले वापि धनादौ वा प्रियासु च। कदाचिद्विमुखो वापि जनो मातरि कोऽपि न BṛNāraP. 10. 47; 25.33; सज्जं वः पानमन्नं च BṛKathāŚloSaṁ. 22. 93; त्वदन्यस्य गृहे नान्नमर्यज्येष्ठेन सेवितम् BṛKathāŚloSaṁ. 23. 84; मधुविषसंपृक्तमन्नमत्रोदाहरणम् ĀtmaTaVi. 916. 7; कथं फलानि मूलान्यन्नं चाहरामः TilaMañ. 51. 1; भर्तृदारिका ... तत्र च वितीर्य ... अन्नम् ... *यतिवर्गाय* TilaMañ. 413. 11; समधिकलवणान्नप्राशनादृष्टिमान्द्यम् YaśasCam. i. 518. 8; (चूर्णम्) मध्येऽन्नं विष्टम्भं जयति नृणां विदह्यते नान्नम्। पानान्नकृतान्दोषान्भक्तान्ते शीलितं जयति SiddhYo. 27. 42; 30. 1; 30. 17; जीर्णाजीर्णविशङ्कायां पिबेदुष्णोदकं नरः। तेन ... रुचिश्चान्नं भवेत्प्रति SiddhYo. 71. 8; 72. 8; 73. 12; (ज्ञानम्) तदेवान्नमिव ज्ञेयं परितृप्त्युपपादकम् ŚivSū. 2. 9; मधुविषसंपृक्तमप्यन्नम् ... आपातरमणीयम् ... उपभुञ्जते TātpaṬ. (Vā.) 9. 22 (*on* i. 1. 1); कुतोऽन्नं लभ्यते AbhinBhā. i. 8. 12 (*on* 1. 5); व्यञ्जनसंस्कृतेऽन्ने आस्वाद्यता AbhinBhā. i. 289. 12 (*on* 6. 31); भुनक्ति भुग्नो भुङ्क्तेऽन्नम् SaraKaṇṭhā. 562. 10; प्रवासानन्तरे ...। तत्र ह्युपोषितैरन्नमिव निर्विश्यते रतिः SaraKaṇṭhā. 562. 18; देवदत्तः ... मध्यंदिने विविधमन्नमश्नाति TantrRa. 270. 4; प्रयच्छसि किमर्थिभ्यस्त्वमन्नं क्लेशसंचितम् DarpDa. 2. 28; घृतसूपादिसंयुक्तमन्नं नाद्यात्कदाचन SaṁnyāU. 2. 76; 2. 92; अन्ने सिद्धान्नभोगापूपपायसपक्वान्नभागाः ... अन्नपूर्णया सख्या संपादिताः SāmaraU. 223. 9; 237. 15; अथ तद्भुञ्जतस्तस्य अन्नं शब्दो महानभूत् BhaviP. 12A. 1 (i. 3. 44); 37B. 18 (i. 15. 10); धूमकेतुर्यदा व्योम्नि ... याति भूमौ वा पतते भृशम्। ... अन्नस्य दोषो भवति BhaviP. 410B. 35 (ii (3). 20. 120); मन्त्रिणः ... ददुर्दानानि विप्रेभ्यो गाः सुवर्णम् ... अन्नम् DevīBhāP. ii. 11. 4; भक्त्या चान्नेन पुण्येन गुरू येनाभिपूजितौ PadmP. ii. 62. 77; अन्नमिच्छत्यसौ तीव्रः पयसा च समन्वितम् PadmP. ii. 64. 75; माधवे मासि ...। तिलोदकसुवर्णान्नशर्कराम्बररोहिणीः। ... दद्यात् PadmP. iv. 89. 54; v. 17. 251; राधायाः ... ततो विवाहमकरोद्वृषभानुः ...। पारिबर्हादिकं दत्त्वा वस्त्रमन्नं समृद्धिमत् ĀdiP. 12. 12; देयमन्नं क्षुधातुरे ŚivaP. ii (5). 5. 23 (225B. 14); पुष्पार्धधूपान्नविलेपनैश्च सुशोभितान्यद्भुतदर्शनैश्च। ... गतानि तस्य वर्षायुतानि ŚivaP. ii(5). 44. 30 (272B. 1); न हि कश्चित् ... अन्नमत्तुमिच्छति NyāyVārPari. 37. 13; अतितप्तेन चान्नेन ज्वलन्तीमिव तां मुनिः। मत्वा हस्तग्रहायोग्यां कुन्त्या पृष्ठे ददृशे ददौ KathāSaSāg. iii. 2. 40; iii. 2. 38; स्वयं भुञ्जीत पुत्राद्यैस्सहितोऽन्नमकुत्सयन् ĪśānŚiPa. i. 9. 178; विप्रांश्च हेमवस्त्रान्नैः ...। परितोष्य ĪśānŚiPa. ii. 19. 66; न दत्त्वा हरये यस्तु यदि भुङ्क्ते द्विजाधमः। अन्नं विष्ठासमम् ... विदुर्बुधः PañcRā. (Nā.) i. 2. 43; ii. 2. 69; पायसदाधिककृषरं गौडान्नं पयो दधीनि नवनीतम्। ... द्रव्याणां कथितमिह षोडशकम् PañcRā. (Nā.) iii. 13. 11; [गो]दानभूमितिल[दान]हिरण्यवेश्मवस्त्रान्नरत्नवरधान्यधनादि सर्व्वम्। संपूज्य यः प्रवरविप्रगणम् ... ददौ EI. ii. 226.1; गृहिणस्तत् प्रवासः स्यादन्नं पानं च हीयते SamarāSū. 42. 11; अभिघातादपां गाहाज्जीर्णेऽन्ने धातुसंक्षयात्। वायुः प्रकोपं यात्येभिः ŚārṅgaS. i. 2.32; अन्नं विद्या तथा कन्या अनर्थिभ्यो न दीयते VyaktiVi. 8. 10; भुक्तस्यान्नस्य साररूपः परिणामो रसः Aparā. 985. 9 (*on* 3. 104); यः समग्रं वर्षमुपपातकयुक्तस्तस्यान्नमभ्यासतो मत्वा चासकृद्भुक्तवत एतत् Aparā. 1180. 3 (*on* 3. 289) सकृदेव भुज्यते यः स भोगोऽन्नस्रगादिकः YogŚā. 3. 5; अन्नं प्रेतपिशाचाद्यैः ...। उच्छिष्टं क्रियते YoŚā. 3. 48; देशनान्ते च पानान्नवस्त्रोपकरणादिभिः। तौ प्रत्यलाभयद् राजा TriṣaŚaPuC. i. 1. 706; कल्पकोऽल्पं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् PariPar. 7. 100; केचित्तु आश्रयलिङ्गभाजः। राजभोजनः शालिः। राजभोजनी द्राक्षा। राजभोजनमन्नम् Liṅgānu. (He.) 143. 8; न मतं कस्यान्नशीतोदकम् VairāŚ. (Pa.) 29; पृधि(Read पृथ)ग्विधरसोपेतैरन्नैः EI. xiii. 196. 8; अतिप्रकुपितं रक्तं तीक्ष्णैरन्नैः ...। व्रणं विसर्पिः कुरुते Mānaso. i. 19. 269; i. 19. 280; निर्वाते स्थापयेदश्वमुष्णमन्नं प्रदापयेत् Mānaso. ii. 6. 610; अभुक्ते मान्त्रिकैरन्ने नवे नागैर्न भुज्यते RājTa. (Ka.) 1. 234; अस्तु त्वया साधितमन्नमीनरसादि पीयूषरसातिशायि NaiṣC. 14. 78; अन्नशाकफलादीनां नियमांश्च विशेषतः। आदास्यते प्रत्यहं सः KumāCaVa. 137. 29; अद्भुतशान्तीर्वक्ष्यति ...। क्षितिरुहलताफलकुसुमशस्यान्नव्यञ्जनादीनाम् AdbhuSāg. 3. 18; पक्वं शष्कुलाजमोदकलड्डादिशुष्कमन्नमित्यादिपुराणे दर्शनात् HārLa. 30. 18; भुज पालनाभ्यवहारयोः। ... अन्नं भुङ्क्ते DhātuPra. 7. 17 (120. 1); 4. 86. (96. 19); (संक्रान्त्याः) अन्नं च पायसं भैक्ष्यम् ... बवतो हविः NāraS. 11. 9; उद्यानं फलसंग्रहेण लवणेनान्नं वपुर्जीवितेन ... हीनम् ... शोच्यामेति दशाम् MohaRāPa. 3. 34; भुक्त्वान्नं रुचिरम् ... रात्रिं निर्गमयांबभूवुः GopāKeCan. 142. 14; शुद्धैः सत्कृत्य पानान्नैर्मुनिद्वितयमन्यदा। भैमी वक्ति स्म PāṇḍaC. 6. 705; अङ्गिराः द्विविधं गर्हितम् ... अन्नम् ... जातितः गर्हितम् ... आश्रयगर्हितम् SmṛtiCan. v. 238. 1; अन्नं भक्तादौ KāvyKaVṛ. 87. 3 (3. 5); Tattvodyo. 4A. 6; सः ... अन्नमथ तीर्थकृत्पुरोऽढौकयत् VasaViKā. 10. 80; भुजवचनिप्रयुजोऽन्नाशब्दशक्ये। ... भोज्यमन्नम् ...। भोग्या भूः MugdhaBo. 26. 10 (148. 24); पिप्पल्याश्चावपेत् पलम्। पलं पूर्वमतो लीढ्वा ततोऽन्नमुपयोजयेत् RasPraSu. 12. 20; व्यञ्जनं यद्वदन्नस्य यथा चाङ्गस्य भूषणम्। दानस्यान्ये गुणास्तद्वत् परीवाराय केवलम् PārśvC. 1. 119; वस्त्रान्नफलताम्बूलपुष्पदीपदधिध्वजाः ... लब्धा धनप्रदाः PārśvC. 2. 59; न्यायार्जितधनसंपादितशालियवाज्यादिनिष्पादितैरतिशयरचनामयैरन्नैर्वेदवेदार्थविदः ... द्विजानुप्रवेश्य CaturCin. iii (1). 34. 19; iii (1) 90. 1; व्रीहियवगोधूमविकारप्रायम् ... गन्धवर्णरससंपन्नमन्नं निष्पादयेत् CaturCin. iii (1). 1163. 14; भुञ्जानैश्च ब्राह्मणैः ... वामहस्तेनान्नशिरश्चरणवस्तीन् ... अस्पृशद्भिः ... भोक्तव्यम् CaturCin. iii (1). 1390. 1; iii (1). 6. 16; तदन्नं पानकं वस्त्रं पात्रं शयनमौषधम्। आसनं च वितीर्येत धर्मोपष्टम्भकं मुनेः SamarāSaṁ. 3. 164; अकुत्सयन् विरसमेतदन्नमित्याद्यं न वदन् ManvaVi. 143.

8 (*on* 2. 54); रङ्गभूमौ च रैवन्तं स्थापयेत् पूजयेत्ततः। ... पक्वान्नैः AśvaVai. 7. 40; बस्तौ पानं प्रदातव्यं तैलमेतद्विचक्षणैः। यावकं च ततो देयमन्नं दधिसमन्वितम् AśvaVai. 8. 9; यवान्नम् ... किशोराणां प्रशस्यते AśvaVai. 10. 19; प्रीणनं प्राणजननं रसान्नं शोषकृद्धि Hastyāyur. 658. 16 (4. 17); सम्यक्संपूजयेद्राजा वैद्यं वस्त्रान्नभूषणैः Hastyāyur. 699 1 (4. 33); भोक्तुरन्नं व्यञ्जनमुपकुरुते NāṭaLaRaK. 1872; समानोऽग्निसमीपस्थः कोष्ठे चरति सर्वदा। अन्नं गृह्णाति पचति विवेचयति मुञ्चति BhāvPra. (Śā.) 184. 5 (7); अन्ने शकटाहार्येऽन्यस्य नरम् ... जनता ददाति तस्मै (बकासुराय) YudhiVi. 1. 56; पाणिः पात्रं पवित्रं भ्रमणपरिगतं भैक्षमक्षय्यमन्नम् ... स्वान्तसंतोषिणस्ते धन्याः ŚāntiŚ. 4. 7; तत्त्वार्थयोगिनां पुंसाम्।... भिक्षायां सुलभं चान्नम् BhojPra. 9. 8; दानेष्वपि त्रिषु। अन्नदानमथान्नेषु सुकुमारं हि पायसम् ŚāliC. 2. 112; ताम्बूलं न सुखाय कस्य न मतं कस्यान्नशीतोदकम्। ... मृत्युर्न चेत्स्याज्ज्ञनोः RauhiC. (Add.) 31; एकदा मन्त्रिणा राजशरीरं दुर्बलं दृष्ट्वा चिन्तितमहो अस्य किमन्नं नास्ति SamyaKau. 31. 3; अन्यै(?न्नै)रध्युषितोष्णशुष्कपरुषैरन्यै(?न्नै)रसृग्दूषणैः ... रुधिरम् ... प्रदूष्य कृतः ... शोधः ... विद्रधिः RasRaSa. 18. 1; अन्नं गोत्रस्त्रियो दद्युः HāriC. (Pa.) 37; अन्नघृतवसनादिव्ययो वृथायम् PrabaK. 99. 21; अन्नवाची वाजशब्दः तद्यात्रं पेयं सुराद्रव्यम् NyāyMāVi. 47. 17 (*on* i. 4. 6); मासोपवासव्रतिना तस्मिन्मासेऽन्ने त्यक्तेऽपि कामः पुनः पुनरुदेति JīvanVi. 102. 19; जिह्वालम्पटः ... सर्वमन्नमश्नाति JīvanVi. 156. 2; भैक्ष्यमन्नमजिनं परिधानम् ... शास्ति बटूनाम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 5. 17; 8. 27; PrakriKau. i. 394.3; अयं तु बाल्ये ...। बालैर्न चिक्रीड न चान्नमैच्छत् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 13. 26; विपिनं गतो वा समाप्नुयाद्वाञ्छितमन्नमेषः ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 13; यथा हिततममन्नमुत्सृज्याहिते विषादौ प्रवृत्तं जनम् ... निषेध्य VedāntKau. 177. 12 (*on* ii. 2. 1); अन्नेषु सर्वदा। अतृप्ताः प्राणिनः सर्वे याता यास्यन्ति यान्ति च KumāPraPra. 44. 11; सः ... सर्वानन्नेन विना म्रियमाणान् पश्यन्नपि कस्मै चित् किमपि न ददौ PuruṣPa. 35. 13; इदं गृहानीतमन्नमत्र भुक्त्वा ... पुरं प्रविशामः PuruṣPa. 48. 14; राजदेवगृहे सव्यञ्जनमन्नं सिद्धम् PuruṣPa. 136. 24; भक्तमन्नम् TattvPrakā. 40A. 4 (*on* ii. 1. 26); भुङ्क्ष्व पुत्रेति च प्राह मिष्टमन्नं क्षुधार्दितः AdhyāRā. ii. 4. 3; स सिद्धमन्नं मुनये यथावत्समुपाहरत् AdhyāRā. vii. 8. 51; पौरुषेणान्नमाक्रम्य यथा दन्तेन चूर्ण्यते। अन्यः पौरुषमाश्रित्य तथा शूरेण चूर्ण्यते YogVā. ii. 6. 12; अन्नव्यञ्जनादीनां दत्त्वा किंचित् शिशोर्मुखे ... प्रायश्चित्त्या समापयेत् MahNirvāT. 9. 170; ततः ... ब्राह्मणानाम् ... °समस्तव्यञ्जनयुक्तमन्नं वस्त्राभरणैः ... ईश्वरपूजामेव चक्रुः ŚaṅkaVi. (Ā.) 280. 16; पर्यायान्नं यदन्नमन्यव्यपदेशेन दीयते DīpKa. 20. 33 (*on* 1. 168); 20. 23 (*on* 1. 165); आहुत्यादिक्रमेण शुक्रोत्पत्तिः। तदिदमन्नमन्नात् श्लेष्मा DīpKa. 82. 31 (*on* 3. 71); राज्ञा द्रव्यान्नवस्त्रादिना ब्राह्मणाः संतोषिताः SimhāDvā. 185. 4 (8); VetāPañ. (Śi.) 3. 16; यस्य वान्नानि भुञ्जीत ... हितं तस्य समाचरेत् VetāPañ. (Śi.) 10. 44; ब्राह्मण्या क्षीरखण्डघृतसहितमन्नं तस्य पुटिकायां प्रक्षिप्तम् VetāPañ. (Śi.) 33. 7; रुद्रशर्मणा ब्राह्मणी निगदिताब्राह्मणी ब्राह्मणाय महात्मनेऽन्नं देहि VetāPañ. (Jam.) 28. 2; अवध्याः ...। येषां चान्नानि भुञ्जीत MādhavaĀ. 70; कन्याम् ... अन्नं महाध्वजम्। मन्त्रं वा लभते यो हि तस्य चिन्तितसिद्धयः RatnaCūKa. 33; सा तथा वक्ति चलति वीक्षते च यथा कलिः। केनचिज्ज्ञायते तस्यास्तं विनान्नं न जीर्यते RatnaCūKa. 414; गृहे गृहे भव्यमन्नं दृष्ट्वाम्बां प्रत्ययाचत् RatnaCūKa. 516; 524; तेनोक्तम् ... बहिःस्थस्यैवान्नं दद्यि PurāPraSaṁ. 3. 11; योऽन्नं ददाति दास्यति दाता वा स स्वर्गं लोकं याति यास्यति याता वा PrakriKau. ii. 449. 3; यद्यद्विप्राणामीप्सितमन्नव्यञ्जनादि तत्तदमत्सरो दद्यात् ManvaMu. 132. 13 (*on* 3. 231); उदकान्न°...°घृतादीनाम् ... मध्याद् वेददानं विशिष्यते ManvaMu. 187. 29 (*on* 4. 233); उपनामयति करोऽन्नं रसांस्तु जिह्वैव जानाति Subhāṣi. 155; कृत्वापि पातकं कर्म यो दद्यादन्नमर्थिने। ब्राह्मणानां विशेषेण स पापेन वियुज्यते Subhāṣi. 2986; ताम्बूलमन्नम् ... न शक्रनाके CampaŚreKa. 354; शूद्रास्तु ये ... विप्रपरायणश्च। अन्नं हि तेषां सततं सुभोज्यम् BallāC. 14. 15; अन्नमशितमित्यादिश्रुतितो निःसंदिग्धं प्रतिपादनात् AṇuBh. 165. 17 (*on* ii. 4. 21); दीव्यति अनेन दीदिविरन्नम् Prasā. ii. 605. 12; चेतनानामधिष्ठानं मनो देहश्च सेन्द्रियः। केशलोमनखाग्रान्नमलद्रवगुणैर्विना BhāvPra. (Bhā.) 3. 76; अपक्वं पित्तश्लेष्मान्नं बलादूर्ध्वं नयेत्तु यत्। वमनं तद्धि विज्ञेयं मदनस्य फलं यथा BhāvPra. (Bhā.) 6 (1). 219; देव भट्टाचार्येण °... अन्नम् ... प्रहितमस्ति CaitaCan. 156. 16 (6); स प्रतिग्रहादन्नमाप्नोति ŚivārkaMaDī. i. 49. 19 (*on* i. 1. 1); अन्नमयम् ... प्राचुर्येण प्रस्तुतमन्नम् ŚivārkaMaDī. i. 215. 12 (*on* i. 1. 14); i. 365. 25 (*on* i. 2. 18); i. 390. 32 (*on* i. 2. 27); ममान्नं शूद्रपतितादीनामन्नमिवाश्रयदुष्टं न भवति ŚivārkaMaDī. i. 479. 15 (*on* i. 3. 34); शय्यान्नौषधपानकादि नितरां तैः शुद्धमेवाहृतम् Gurvā. 333; (अन्नहर्तामयावी स्यात्) अन्नस्य सिद्धान्नस्य VīraMi. 907. 12 (*on* 3. 210); 198. 20 (*on* 1. 104); ब्रह्मपुराणे ... नाशेषं पुरुषोऽश्नीयादन्यत्र जगतीपते। मध्वन्नदधिसर्पिभ्यः सक्तुभ्यश्च विवेकवान् VīraMi. (Āhnika.) 478. 8; अन्नं यदुप्तं न प्ररोहति VīraMi. (Rājanīti.) 43. 6; मनुः ... अन्नस्य वर्धितम्। ... विप्रान्तिके ... उपनिक्षिपेत् ... अन्नस्य वर्धितं पाकपात्रम् VīraMi. (Śrāddha.) 236. 4; अन्नस्य प्राशनं सम्यगीरितम् VīraMi. (Saṁskāra.) 125. 23; (अयने विषुवे चैव ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः। पात्रभूताय विप्राय ... दद्यात्) उपरागकाले पक्वमन्नं परित्याज्यम्। सूतकान्नं च वर्जयेत् ... अन्नं पक्वम् VīraMi. (Samaya.) 116. 15; कन्यान्नस्वर्न(Read स्वर्ण)भूदानैः कालक्षेपं मितन्वितः EI. iii. 246. 141; विवेको नाम जात्याश्रयनिमित्तादुष्टादन्नात्कायशुद्धिः YatīndraDī. 63. 2; SarvaDaSaṁ. 4. 347; ब्राह्मणमन्नं भोजयति VyutpaVā. 127. 7; अन्नमन्यदवमन्य यमेकं सेवते सुलभ इत्यहिलोकः। सोऽपि नैव सुलभो मरुदासीत् Gaṅgāva. 2. 49; 1. 38; अन्नं भुङ्क्ष्व दाधिकमास्वादयस्वेत्यभ्यवहरते SiddhāKau. 478A. 12 (*on* iii. 4. 5); इदं कृसरनामान्नमित्याख्यातं मुनीश्वरैः BhojanKu. 29.1; भिक्षितुमारभे प्रतिदिनं धान्यानि वा तण्डुलान्। तैरन्नान्युपपाद्य ... अश्नति मयि ... गच्छत्यहः Jīvān. 127. 11; ब्राह्मणेन ... भक्ष्यविवेकशून्यानामन्नम् ... न भक्षणीयम् BālamBha. iii. 145. 31 (*on* 3. 253): यस्यान्नमत्तम् ... तत्सुतम्। विनियन्तुं प्रवृत्ताः स्थ दुर्वृत्ताः स्थ न संशयः ParamāKā. 38. 29; तद्य अन्नं पुरुषाग्नौ तैः हुतं रेतो भवति GoviBh. 182. 7 (*on* iii. 1. 1); गुडेन मिश्रमन्नं गुडान्नम् LalitāSaBh. 118. 31 (*on* 154); ĀnandRa. 4. 15 (5); पुत्रो रोदितु संप्रदर्श्य जठरं तातान्नमित्यन्वहम् Ḍamaru. 115 (? 110); भक्तोऽन्नं तत साधवः LaŚabdeŚe. ii. 294. 3; विषदोषभयादन्नं विमृशेत् कपिकुक्कुटैः ŚukraNī. 1. 327; इष्टान्नधनवसनैर्लभनं कार्यसिद्धिदम् ŚukraNī. 5. 62 [Kośas give *anna* as the synonym of the following words : *adana*, DhanvaNi. 311. 22; *andhas*, DhanvaNi. 311. 22; ParaNā. 1757; *annādya*, DhanvaNi. 311. 22; *aśana*, DhanvaNi. 311. 22; ParaNā. 1757; *āhāra*, DhanvaNi. 311. 22; ParaNā. 1757; *odana*, DhanvaNi. 311. 22; ParaNā. 1757; *kaśipu*, DhanvaNi. 311.22; *kūra*, DhanvaNi. 311. 22; *jīvana*, DhanvaNi. 311. 22; *jīvanaka*, ParaNā. 1757; *dīdivi*, ParaNā. 1757; *prasādana*, ParaNā. 1757; *bhakta*, ParaNā. 1757; *bhissā*, DhanvaNi. 311. 22; ParaNā. 1757; *vāja*, ParaNā. 1757; and they also give *anna* as the meaning of the following words : *dhāman*, Vaija. 225. 16; NānārthāSaṁ. i. 36. 35; *rasana*, Vaija. 262. 68]; **1Cli** cooked or boiled rice आवसथः सोमप्रवाकाय लवणमन्नं दध्नाहारयेत् LāṭyāŚS. i. 1. 12; यजमानं ब्रूयात् प्रभूतमन्नं कारय LāṭyāŚS. v. 1. 12; उद्धृत्य घृताक्तमन्नमनुज्ञापयत्यग्नौ करिष्ये करवै करवाणीति वा ĀśvaGS. iv. 8. 2 (comm. स्थालीपाकादन्नमुद्धृत्य); अन्नमन्ने ĀśvaGS. iv. 8. 8 (comm. हुतशेषमन्नं भोजनार्थेषु पात्रेषु निहितेष्वन्नेषु ददाति); तिस्रः कर्षूः कुर्यात् ... पिण्डमुत्सृज्य प्रथमामन्नस्य पूरयेत् दधिमध्विति द्वितीयां घृतमांसमिति तृतीयाम् KāṭhGS. v. 12. 4; घृतं पयः सशाल्यन्नं भजन् ग्रीष्मे न सीदति CaraS. i. 6. 28 (1941 Ed.); शाल्यन्नं सदधि ... आनयन्त्यचिरान्निद्रां प्रनष्टा या निमित्ततः CaraS. i. 21. 52; शालिषष्टिकयोरन्नमश्नीयात् क्षीरसंप्लुतम् SuśruS. iii. 39. 318 (comm. अन्नम् ओदनम्); अन्नदधिघृतमधुमांसैः कर्षूत्रयं पूरयित्वा ... जपेत् ViṣṇuSm. 21. 10; येनाभिवृष्टममलं शाल्यन्नम् ... तत्पेयं गाङ्गम् AṣṭāHṛ. i. 5. 3; भोजनम् ...। शाकावरान्नभूयिष्ठमत्युष्णलवणं त्यजेत् AṣṭāHṛ. i. 8. 39; यवकोलकुलत्थानां निस्नेहेन रसेन च। भुञ्जीतान्नं यवागूं वा SiddhYo. 45. 7; भस्मनान्नैर्यथारुचि। लिङ्गं यत्नेन कृत्वान्ते यजेत् ŚivaP. i. 11. 33 (9B. 11); यवागूः अल्पतण्डुलचूर्णमिश्रं पेयरूपमन्नम् SmṛtiCan. v. 226. 3; अन्नमोदनम् ManvaVi. 424. 3 (*on* 3. 244); गन्धकमभ्रकम् ... सर्वज्वरान्नाशयेत्। शूलं संग्रहणीगदं सजठरं दध्यन्नसंसेविनाम् RaseCin. 9. 21; SiddhāKau. 537B. 12 (*on* Uṇā. 3. 290); गोधूमजीर्णशाल्यन्नं गव्यं क्षीरम् ... पथ्यवर्गः समासतः RasRaSa. 11. 122; अन्नमेव चरुशब्देनोच्यते (*on* x. 1. 10); श्रीरंगनाथदेवस्य अवसरस्य [प्र]माणकं ... दशभिस्तंडुलैरन (Read अन्नम्) EI. xvi. 349. 38; ग्रासं कृत्वा भक्तमन्नम् KālīViT. 15. 4 [Kośas give *anna* as the synonym of the following words: *aṭṭa*, AbhidhāMañ. 137. 13; *andhas*, ParyāMu. 20.3; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; AbhidhāMañ. 137. 13; KośaKaTa. 1. 6651; KalpaK. 159. 237; *annādya*, KalpaK. 159. 237; *aśana*, Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; AbhidhāMañ. 137. 13; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; *āyus*, KalpaK. 159. 237; *āranāla*, KośaKaTa. 1. 6655; *āhāra*, ParyāMu. 20. 3; AbhidhāMañ. 137. 13; *odana*, AmaK. 1803; ParyāMu. 20. 3; ParyāRaMā. 866; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; AbhidhāMañ. 137. 13; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; *kīlāla*, KalpaK. 159. 237; *kuru*, KośaKaTa. 1. 6655; *kuha*, AbhidhāMañ. 137. 13; *kūra*, AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; AbhidhāMañ. 137. 13; KośaKaTa. 1. 6655; KalpK. 159. 237; *jīvana*, Vaija. 165. 75; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; *jīvanaka*, AbhidhāCin. 395; *dīdivi*, AmaK. 1803, ParyāMu. 20. 3; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija.

165. 75; AbhidhāCin. 395; AbhidhāMañ. 137. 13; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; *parisruta*, KalpaK. 159. 237; *pāja*, Vaija. 165. 75; *prasādana*, AbhidhāCin. 395; Vaija. 165. 75; KośaKaTa. 1. 6655; *prasādhana*, KalpaK. 159. 237; *bhakta*, ParyāMu. 20. 3; ParyāRaMā. 866; AbhidhāRaMā. 2.164; Vaija. 165.75; AbhidhāCin. 395; AbhidhāMañ. 137. 13; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; *bhikṣā*, AbhidhāMañ. 137. 13; *bhissā*, ParyāMu. 20. 3; AbhidhāRaMā. 2. 164; Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; *bhojya*, KalpaK. 159. 237; *masara* (? *māsara*), KośaKaTa. 1. 6655; *yāja*, AbhidhāCin. 395; KośaKaTa. 1. 6655; *vāja*, Vaija. 165. 75; AbhidhāCin. 395; KośaKaTa. 1. 6655; KalpaK. 159. 237; and also they give *anna* in the sense of the following words : *odana*, NānārthāSam. i. 46.41; *bhakta*, AnekāSa. 669; TrikāŚe. 3. 226; AnekāSam. 2. 253; ViśvaPra. 86. 15; DharK. 1316; AnekāK. 458; MediK. 87. 2; AnekāTi. 2. 19; NānārthRaMā. 671; ParaNā. 26. 17; ViśvaLoK. 185. 1; KośaKaTa. 2. 6136; ŚabdaRaSaK. 186. 3; and they also give *anna* as the meaning of following words : *anas*, NānārthāSam. i. 33. 8; *amṛta*, AnekāSam. 3. 226; AnekāTi. 3. 15; ParaNā. 2641; *odana*, NānārthāSam. ii. 72. 297; *dīdivi*, ViśvaPra. 166. 50; MediK. 174. 37; ViśvaLoK. 365. 37; ŚabdaRaSaK. 320. 7; *divi*, ParyāŚaRa. 1298; *bhakta*, ParyāŚaRa. 1298; *bhissā*, ParyāŚaRa. 1298; *siktha*, NānārthaSam. 96. 61]; **1Ciii** diet रोगानुरूपलवणाम्लविवर्जितान्नम्। ... उपयुज्य। जीवेदनामयशरीरयुतः शतायुः KalyāKā. 11. 122; हेतुव्याधिविपर्यस्तविपर्यस्तार्थकारिणाम्। औषधान्नविहाराणामुपयोगं सुखावहम् RugVi. 1. 8; शस्तं सर्वस्मिन्नेव विद्रधौ। ... लघ्वन्नम् SiddhYo. 43. 1; 1. 52; **1Di** food deified अन्नायेषुमते। एतं परिं दद्यः AV. xii. 3. 57; **1Dii** presiding deity of food अन्ने प्रलीयते मर्त्यमन्नं धानासु लीयते BhāgP. xi. 24. 22; अपि चादित्योऽन्नं चोद्गीथप्रतिहारयोर्देवते ... निर्दिश्येते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 71. 15 (*on* i. 1. 23); उषस्तिः ... प्रतिहारदेवतां पृष्टोऽन्नमित्युपदिश्य 'सर्वाणि ह वा इमानि भूतान्यन्नमेव प्रतिहरमाणानि जीवन्ती'त्युक्त्वा ŚivārkaMaDī. i. 265. 11 (*on* i. 1. 23-24); **1Ei** act of eating स्नानाभ्यङ्गान्नमैथुनम् CaraS. vi. 3. 138 (1941 Ed.); अनुजुः क्षवथूद्गारकासस्वप्नान्नमैथुनम् AṣṭāHṛ. i. 2. 40; **1Eii** act of feeding food for the first time to a child as one of the sixteen sacraments सीमन्तचौलान्नगृहप्रवेशम्। कार्यम् VasiS.12. 7; **1Eiii** time of having food शिशुसंरक्षणार्थाय ...। रक्षां संध्यासु कुर्वीत ... वचोधरान्नदेशेषु बालग्रहविमुक्तये। ... वचनकाले धरारिङ्गणकाले अन्नभोजनकाले ... इत्यन्वयः VīraMi. (Saṁskāra.) 279. 22; **1Eiv** food-bowl विष्णुः। नान्नमासनमारोपयेन्न पदा स्पृशेत् ...। अन्नम् - अन्नपात्रम् VīraMi. (Śrāddha.) 122. 22; **2A** food (of others), consumable item द्र्वन्नः (अग्निः) सर्पिरासुतिः ṚV. ii. 7. 6; वृष्णः कोशः पवते मध्वं ऊर्मिर्वृषभान्नाय ṚV. ii. 16. 5; (अग्निः) स्थिरा चिदन्ना दयते वि जम्भैः ṚV. iv. 7. 10; vi. 41. 3; तद्वां महित्वं घृतान्नावस्तु ṚV. vi. 67. 8; अग्निम् ... दूतम् ... कृणुध्वम्। ... घृतान्नः ṚV. vii. 3. 1; vii. 3. 4; vii. 4. 2; vii. 98. 2; इदं ते अन्नं युज्यं समुक्षितम् ṚV. viii. 4. 12; उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे ṚV. viii. 43. 11; द्र्वन्न इद्वनवत्सर्पिरन्नः ṚV. x. 27. 18; घृतमग्नेर्वध्र्यश्वस्य वर्धनम् ... घृतमन्नम् ṚV. x. 69. 2; यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्नमास्ये ṚV. x. 91.5; SV. (Kau.) II. iii(2). 7. 1; वातोपधूत इषितो वशाँ अनु तृषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे ṚV. x. 91. 7 (Sāy. अदनीयानि वनस्पत्यादीनि स्थावराणि); गृधाणामन्नमसावस्तु सेना SV. II. ix (3). 6. 1; यज्ञो वै देवेभ्य उदक्रामन्न वोऽहमन्नं भविष्यामीति AitBr. 4. 1 (81); सर्वं वा इदमग्नेरन्नम् KauṣīBr. 2.1 (3.24); एष वै सोमो राजा देवानामन्नम् ŚatBr. XI. i. 3. 3; ChāndoU. v. 10. 4; देवतानां वा एतदन्नं यच्चन्द्रमा KāṭhakaBrsaṅkalana. 16. 4; तेषां य उभयतोदन्ताः ... तेऽन्नादा अन्नमितरे पशवः AitĀ. II. iii. 1. 12; स होवाच किं मेऽन्नं भविष्यति ChāndoU. v. 2. 1; ManuBh. i. 435. 9 (*on* 5. 28); अस्यैवान्नमिदं सर्वम् MaiU. 7. 7; ओषध्यः षड्रसाः ... तदन्नं प्राणिनां भुवि MahāBhā. iii. 3. 8; प्राणस्यान्नमिदं सर्वमिति वै कवयो विदुः। स्थावरं जङ्गमं चैव सर्वं प्राणस्य भोजनम् MahāBhā. xii. 10. 6; xii. 15. 22; ManuSm. 5. 28; ManvaMu. 199. 16 (*on* 5. 28); चराणामचरा ह्यन्नमदंष्ट्रा दंष्ट्रिणामपि MahāBhā. xii. 100. 15; ManuSm. 5. 29 (ManvaMu. अश्नीयाः); अहमन्नं भवान्भोक्ता कथं प्रीतिर्भविष्यति Tantrākhyā. 58. 7; PañcT. 2. 9 (196. 7); Hitopa. 1. 40; अन्नं चराचरं कृत्स्नमन्नादः प्राण उच्यते BṛĀraUBhVā. i. 4. 159; यस्यान्नमिदं सर्वे न च योऽन्नं भवति SubāU. 5; हव्यं देवार्थमन्नम् ManvaVi. 338. 1 (*on* 3. 97); यस्यात्मनो जगदन्नं मृत्युरुपसेचनम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 182. 8; अन्नं यमाहुरपि कीटसरीसृपाणाम् NīlaVi. 23. 5; अमृतम् ... देवान्नेVaija. 257. 7; **2Bi** object to be enjoyed, enjoyable object अन्नं साम्राज्यानामधिपतिः तन्मावतु TaiS. III. iv. 5. 1 (Sāy. सार्वभौमराजभोग्यानां द्रव्याणां स्वामी); येनेदमन्नं पच्यते ... तस्यैष घोषो भवति MaiU. 2. 6; 4. 5; स एषोऽन्तरे हृत्पुष्करे एवाश्रितोऽन्नमत्ति MaiU. 6. 1; तस्मादिदमुदरे विश्वरूपमन्नं समवधीयते ŚābaBh. 1215. 23 (*on* iv. 1. 32); सोऽमृतस्याभयस्येशो मर्त्यमन्नं यदत्यगात् BhāgP. ii. 6. 17 (Bhāvārthadīpikāprakāśa अन्नं वैषयिकं सुखम्); अन्नमभोज्यं स्थितिहेतुः BṛĀraUBh. 508. 10 (*on* iv. 2. 3); अन्नमदनीयं साधारणं संसारिणां व्याचिकीर्षितमभिजायते Bhām. 126. 1 (*on* i. 1. 5); अहमन्नमन्नमदन्तमाद्मि NṛsiṁPūTāU. 2. 4; यदन्नमात्मनाश्नीयात्तस्याग्रे विनिवेदयेत् ŚivU. 6. 1; रिपवोऽन्नेषु जागृधुः BrahmSūBh. (Ma.) 65B. 5 (*on* iii. 4. 49) (TattvPrakā. भोगेषु एवाकाङ्क्षावन्तः); 'स ... सर्वेष्वात्मस्वन्नमत्ती' ति ... सर्वेष्वात्मसु वर्तमानं यदन्नं भोग्यं तदत्ति BrahmSūBh. (Rā.) 273.9 (*on* i. 2. 31); अन्नात् अन्नं च तदत्ति चेत्यन्नात् ŚrutaPra. iB. 261. 25 (*on* i. 1. 26); **2Bii** enjoyment, i. e. intercourse (अन्नप्रतिषेधाच्च) असंदिग्धश्च पुंधर्मो नास्या अन्नमिति स्मृतेः TantrVā. 989. 9 (*on* iii. 4. 25); **2Biii** means of enjoyment दृष्टश्चान्नशब्द उपकरणेषु स्त्रियोऽन्नं पशवोऽन्नम् ... राज्ञाम् ChāndoUBh. 298. 15 (*on* v. 10. 4); यत्रान्नं श्रेष्ठं यच्चित्रतमं तत्र मां निवेश्य गृहे HariC. (Pa.) 230 (comm. भोगसाधनम्); **2Ci** elementary substance from which all things are created आपो भूत्वातप्यत ततोऽन्नमजायत। अन्नं भूत्वातप्यत JaimiBr. 3. 380; तपसा चीयते ब्रह्म ततोऽन्नमभिजायते। अन्नात्प्राणो मनः सत्यं लोकाः कर्मसु चामृतम् MuṇḍaU. i. 1. 8; अन्नं अद्यते भुज्यत इत्यन्नमव्याकृतम् MuṇḍUBh. 311. 14 (*on* i. 1. 8); अद्यत इत्यन्नम्। विश्वस्य भोक्तृवर्गस्य भोग्यभूतं भूतसूक्ष्ममव्याकृतं परस्माद् ब्रह्मणो जायते BrahmSūBh. (Rā.) 263. 22 (*on* i. 2. 23); **2Cii** one who eats, i. e. Brahman अद्यतेऽत्ति च भूतानि। तस्मादन्नं तदुच्यत इति TaiĀ. viii. 2. 1 (736. 11); TaiU. 2. 2; MaiU. 6. 12; अदितित्वात्तथात्ति च। ... अन्नं हीत्युच्यते बुधैः TaiUBhāVā. 95. 18 (2); अन्नमत्ति सर्वसंबन्धिफलमाप्नोतीत्यर्थः Bhām. 188. 18 (*on* i. 2. 24); **2Ciii** individual soul (in which the Supreme soul is manifest) विश्वमिदं सर्वं पुरुष एव। पुरुषाधीनमेव। यत एवमन्नेनान्नमदनीयममुक्तवर्गम् NyāySu. (Ja.) 558B. 6 (*on* iii. 3. 29); **2Di** body मनोमयः प्राणशरीरनेता प्रतिष्ठितोऽन्ने हृदयं संनिधाय MuṇḍaU. ii. 2. 8; अन्ने भुज्यमानान्नविपरिणामे . प्रतिदिनमुपचीयमाने अपचीयमाने च पिण्डरूपेऽन्ने हृदयं बुद्धिं पुण्डरीकच्छिद्रे संनिधाय MuṇḍUBh. 339. 1 (*on* ii. 2. 8); स्यात्पञ्चीकृतभूतोत्थो देहः स्थूलोऽन्नसंज्ञकः PañcDa. 1. 34; वाक्यगणः ... अब्रह्मणि ब्रह्मधियं विधत्ते यथा मनोन्नार्कनभस्वदादौ ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 8. 82; विष्णुरात्मा तथैवान्नं परिणामश्च वै यथा BhāvPra. (Bhā.) 5. 173; **2Dii** vesture or sheath made up of food अन्नप्राणमनोमयविज्ञानानन्दपञ्चकोशानाम्। एकैकान्तरभाजां भजति विवेकात् प्रकाश्यतामात्मा SvātmNi. 8; उक्तोऽन्नमय इत्यादि भृगोः ...। प्रचुरान्नादिरेवातो ह्यन्नमन्नमयेत्यपि AnuVyā. 8A. 6 (*on* i. 1. 12); अन्नं प्राणो मनो बुद्धिरानन्दश्चेति पञ्च ते। कोशाः PañcDa. 1. 33; भृगुः ...। अन्नप्राणमनोबुद्धिस्त्यक्त्वानन्दं विजज्ञिवान् PañcDa. 2. 12; अन्नप्राणमनोविज्ञानेषु ब्रह्मबुद्ध्यवतारणक्रमेण ŚivārkaMaDī. i. 210. 6 (*on* i.1.13); भृगुवल्ल्यामन्नप्राणमनोविज्ञानेषु ... जगदुत्पत्तिस्थितिप्रलयकारणत्ववर्णने दृश्यमाने केन विशेषेण विशिष्य प्राणे तदाशङ्क्यते ŚivārkaMaDī. i. 269. 25 (*on* i. 1. 23-24); प्राणवायावन्ने चानुगतानतिप्रसक्तस्यैकस्य ŚivārkaMaDī. i. 527. 11 (*on* i. 4. 11); स बुद्ध्यर्थमन्नप्राणमनोविज्ञानानि क्रमेण ब्रह्मेत्युक्त्वान्ते त्वानन्दमयं ब्रह्मेत्युपदर्श्योपरराम GoviBh. 17.10 (*on* i. 1. 12); **3A** name of a Vedic metre, Virāj तिस्रो वा इमा विराजो तृष्यन्तीस्सर्वकामा अन्नाभिधानाः JaimiBr. 1. 245; **3B** name of a holy place or water अन्नं च सुदिनं चैव द्वे तीर्थे भुवि दुर्लभे। तयोः स्नात्वा विशुद्धात्मा सर्वलोकमवाप्नुयात् VāmaP. 36. 63; **3C** name of a plant, *Sida Rhomboidea* वाट्यपुष्प्यां बला वाट्या संमासा चान्नसंज्ञिका Vaija. 55. 127; ŚabdaRa. (Vā.) 1188; **4A** source of food, earth आपः ... अन्नमसृजन्त ChāndoU. vi. 2. 4 (Śaṅ. पृथिवीलक्षणम्); vi. 4. 1; तेज आपोऽन्नमात्मनः। जातानि BhāgP. xi. 22. 21; 'तत्तेजोऽसृजत' इति च तेजोऽबन्नानां सृष्टिमुक्त्वा BrahmSūBh. (Śaṅ.) 41. 14 (*on* i. 1. 6); इयमपि तेजोऽबन्नलक्षणा भूतप्रकृतिः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 243. 14 (*on* i. 4. 10); तेजोऽबन्नकार्याणां तेजोऽबन्नव्यतिरेकेणाभावं ब्रवीति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 308. 16 (*on* ii. 1. 14); BrahmSūBh. (Śaṅ.) 497. 18 (*on* ii. 4. 4); ब्रह्म। तस्मादाकाशवायुतेजोऽबन्नानि पञ्च महाभूतानि क्रमेण जातानि। अन्नशब्देन पृथिव्युच्यते PañcPra. 29. 2; 29. 4; तेजोऽबन्नानामेव त्रिवृत्करणस्य विवक्षितत्वात् Bhām. 127. 21 (*on* i. 1. 5); 151. 6 (*on* i. 1. 24); 198. 17 (*on* i. 3. 8); तेजोऽबन्नानामपि परमात्मैवात्मेति BrahmSūBh. (Rā.) 173. 10 (*on* i. 1. 6); 355. 14 (*on* i. 4. 10); त्रिवृत्कृतैस्तेजोऽबन्नैरण्डमुत्पाद्य पश्चाच्चतुर्मुखसृष्टेः VedāntSā. (Rā.) 232. 6 (*on* ii. 4. 17); VedāntDī. 138. 9 (*on*. ii. 4. 17); BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 188. 4 (*on* ii. 4. 17); किमर्थमीक्षणोपदेशरहितस्यान्नस्योपादानम्

ŚrutaPra. iB. 179. 29 (*on* i. 1. 6); अन्नस्य पृथिवीत्वे सिद्धे हि कारणविशेषचिन्ताप्राप्तिः ŚrutaPra. ii. 351. 9 (*on* ii. 3. 17); रोहितशुक्लकृष्णानामेव तेजोऽबन्नेषु श्रवणात् NyāySiA. 251. 30; तेजोऽबन्नानां प्रकृतेर्जातत्वेन SarvaDaSaṁ. 16. 20; तेजोऽबन्नानां त्रयाणामेव सृष्टिः श्रूयते VedāntKau. 212. 15 (*on* iii. 3. 1); त्र्यात्मकत्वादितरयोरपि अन्नतेजसोः परिग्रहः VedāntKau. 256. 17 (*on* ii. 1. 2); तेजोऽबन्नानां स्रष्टा NyāySu. (Ja.) 101B. 4 (*on* i. 1. 2); 120A. 6 (*on* i. 1. 5); 192B. 8 (*on* i. 4. 1); अन्नाप्तेजोमयत्वं श्रुतिरपि हि मनःप्राणवाचामुवाच TattvMu. 1. 35; त्र्यात्मकश्च देहस्त्रयाणां तेजोऽबन्नानाम् ŚaṅkaVi. (Ā.) 230.6; Nyāyāmr. 599A. 13; नामवाङ्मनःसंकल्पचित्तध्यानविज्ञानबलान्नापस्तेजआकाशस्मराशाप्राणान् ब्रह्मत्वेनोपासनाविषयत्वेनोक्त्वा AṇuBh. 251. 14 (*on* iii. 3. 44); TattvPrakā. 109A. 3 (*on* ii. 3. 8); तेजोऽबन्नानां सृष्टिमभिधाय ŚivārkaMaDī. i. 503. 17; (*on* i. 3. 42); अर्धमन्नम् अर्धमितरद्भूतद्वयम् ŚivārkaMaDī. ii. 191. 26 (*on* ii. 4. 19); **4B** source of food, water अन्नम् ... इदमित्युदकस्य (इदमित्येकशतमुदकनामानि) Nigh. 1. 12; अन्नम् ... अम्भः उदकस्य AVPari. 48. 75; **4Ci** organ of smelling, nose अन्नस्येति घ्राणरसनयोस्तन्त्रेणोपादानम्। अन्नशब्दोदितपृथिवीसंबन्धित्वात् घ्राणेन्द्रियमनेन गृह्यते BrahmSūBh. (Rā.) 361. 4 (*on* i. 4. 13); **4Cii** organ of taste, tongue अद्यतेऽनेनेत्यन्नमिति रसनेन्द्रियमपि गृह्यते BrahmSūBh. (Rā.) 361. 5 (*on* i. 4. 13); ŚivārkaMaDī. i. 529. 10 (*on* i. 4. 12); **4D** cloud अन्नं क्लीबे ... घनोऽपि KalpaK. 396. 150 [KośaKaTa. 1. 2170 gives *anna* as the synonym of the following words : *āpas*, *kīlāla*, *nīra*, *puṣkara*, *prāṇada*, *śambara* and *sambara* and NānārthāSaṁ. i. 46. 41 gives *anna* in the sense of *jala*]; **5A** name of a form of lord मननिदिध्यासनाभ्यामन्नाख्यं भगवद्रूपं साक्षात्कृत्य ... गुरुमुपससार NyāySu. (Ja.) 143B.7 (*on* i. 1. 6); **5B** particular essence *(tattva)* ओषधीभ्यो भवेदन्नम् ŚaktiSaṁT. i. 1. 114; **6** one of the thousand epithets of Viṣṇu अन्नमन्नादः ... इति ... केशवस्य ... नाम्नां सहस्रम् MahāBhā. xiii. 135. 118 = ViṣṇuSaNā. 124. 118; PāñcRā. (Nā.) iv. 3. 168 (?178); अद्यते अत्ति च भूतानीति अन्नम् ViṣṇuSaBh. 124. 18 (*on* 118); धन्वन्तरिरुवाच जय अन्नद अन्नं त्वं जय वाचस्पते नमः BrahmP. 122. 38; इदमन्नं स्वयं विष्णुरात्मा ह्यन्नं समाश्रितः। आत्मरूपेण यो विष्णुश्चान्नेनानेन तृप्यतु PadmP. ii. 20. 27; **7** word *anna* तत्प्राणः प्रत्यागृणात्यन्नमन्नमिति ŚatBr. (K.) III. i. 3. 2; स ह्यन्नमित्यभिव्याहृत्य बृहतीसहस्रं शशंस AitĀ. II. ii. 3. 1; आदित्ये बृहच्चन्द्रमस्यन्नम् KauṣīBrU. 4. 2; अन्नमेतावता मन्त्रेण त्रीणि पदान्यभ्युद्धृत्य ŚāṅkhāŚS. ii. 14. 5; अन्धः। ... कीलालमित्यन्नस्य (अष्टविंशतिरन्ननामानि) Nir. 3. 9 (63. 18); AVPari. 48. 88; अरतिमस्य यज्ञस्यातिद्रुतः ... अविष्यन्नमीवोऽन्नेषु TaiPrāti. 11. 17; येऽअन्नात्रयो: VājaPrāti. 4. 67; निषण्णस्विन्नान्नसन्नाः VājaPrāti. 6. 26; अन्नाणः P. iv. 4. 85; विभाषा तृन्नन्नतीक्ष्णशुचिषु P. vi. 2. 161; अन्नवधकगात्रविचक्षणाजिराद्यर्थम् Vār. 12 *on* P. ii. 4. 54; इहापि तर्हि प्राप्नोति। वर्तितमन्नम्। वर्तिता भिक्षेति MahāBh. iii. 203. 5 (*on* vi. 4. 52); ज्योतिषैकेषामसत्यन्ने BrahmSū. i. 4. 13 (Rā. अन्नस्यान्नम् इति शब्दाभावे); अन्नाग्न्यसि शब्दोच्चारणे पूरणप्रदाहपाटनानि गृह्येरन् NyāyVār. 263. 17 (ii. 1. 52); अन्नाणः। अन्नाद् द्वितीयान्ताल्लब्धरिणो भवति आन्नः Cāndra Vyā. iii. 4. 84; इह कस्मान्न भवति अन्नम्। अन्नाण्ण इति निपातनात् KāśiVṛ. *on* ii. 4. 36; हल इति किम्। अन्नम् KāśiVṛ. *on* viii. 4. 64; Prasā. i. 52. 8; असत्यपि काण्वानामन्ने ज्योतिषा तेषां पञ्चसंख्या पूर्येत BrahmSūBh. (Śaṅ.) 249. 7 (*on* i. 4. 13); दृष्टश्चान्नशब्द उपकरणेषु ChāndoUBh. 298. 15 (*on* v. 10. 4); इदानीमन्नशब्दनिर्वचनमुच्यते TaiUBh. 241. 14 (*on* 2. 2); (विभाषा तृन्नन्नतीक्ष्णशुचिषु) अन्नादीनि प्रातिपदिकानि Nyās. ii (1). 412. 18 (*on* vi. 2. 161); कथम् अन्नम्, अदोऽनन्न इति ज्ञापकात् KātanVṛ. iv. 1. 82; अन्नवचनं मांसादिव्यावृत्त्यर्थम् BālaKrī. i. 120. 1 (*on* 1. 168); सामान्यभोज्यविषयस्त्वन्नशब्दो यतस्ततः BṛĀraUBhVā. i. 3. 238; अन्नशब्देन पृथिव्युच्यते PañcPra. 29. 3; 29. 4; 36. 2; अन्यत्रान्नपददेशस्तद्वाचिश्रुतिकृतश्च NayaMañ. II. iii. 6. 12; णोऽन्नात् ŚākaṭaVyā. iii. 2. 190; SiddhaHe. vii. 1. 10; अन्नशब्दाद्वैश्वदेवशब्दश्चैवं व्याख्यायते ManuBh. i. 259. 23 (*on* 3. 111); अन्नशब्दो यद्यप्यदनक्रिया कर्मणि व्युत्पाद्यते ManuBh. ii. 398. 14 (*on* 11. 92); न ह्यसावर्थात्मान्नाग्न्यसिशब्दोच्चारणे मुखस्य पूरणदाहपाटनप्रसङ्गात् NyāyKa. 132. 9; अन्नशब्दोऽयम् ... व्रीहियवादौ ... प्रवर्तते Bhām. 478. 21 (*on* ii. 3. 12); अन्नपदेन मृदोऽभिधानादिति भावः TātpaṬ. (Vā.) 635. 14 (*on* iv. 1 67); अप्तेजसोः सजातीयमेवान्नशब्दवाच्यं प्रतीयते BrahmSūBh. (Rā.) 517. 15 (*on* ii. 3. 13); एकेषां काण्वानां पाठेऽसत्यन्ने ज्योतिषा पञ्चजना इन्द्रियाणीति विज्ञायन्ते BrahmSūBh. (Rā.) 360. 12 (*on* i. 4. 13); VedāntDī. 71. 9(*on* i. 4. 13); चक्षुःश्रोत्रसाहचर्यात्प्राणान्नशब्दावपि स्पर्शनादीन्द्रियविषयौ VedāntSā. (Rā.) 125. 2 (*on* i. 4. 12); ता अन्नमसृजन्त इत्यन्नशब्देन पृथिव्येवाभिधीयते VedāntSā. (Rā.) 197. 6 (*on* ii. 3. 13); VedāntDī. 119.15 (*on* ii. 3. 13); BrahmSūBh. (Ma.) 331. 6 (*on* ii. 3. 12); VedāntKau. 217. 18 (*on* ii. 3. 12); TattvPrakā. 112A. 1 (*on* ii. 3. 12); BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 132. 7 (*on* ii. 3. 13); AṇuBh. 179. 18 (*on* iii. 1. 21); अन्नशब्देन तन्दुलादिकमभिधीयते Mitā. 459. 4 (*on* 3. 265); भक्ष्यान्नपानपात्रैर्मिश्रीकरणव्यञ्जनयुग्यपूरणानि SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 2. 46; धान्यान्नधनचौर्याणीत्यत्रान्नशब्दो बहुतरान्नविषयः प्रायश्चित्तबहुत्वात् Aparā. 1110. 21 (*on* 3. 268); KāvyKaVṛ. 87. 4 (3. 5); अद्यतेऽत्ति च भूतानि इति ह्यन्नशब्दनिर्वचनम् ŚrutaPra. iB. 329. 22 (*on* i. 2. 23); अतो न प्राणान्नशब्दमुख्यार्थानुगुणमितरपदानि व्याख्येयानि ŚrutaPra. ii. 126. 20 (*on* i. 4. 13); अन्नशब्दवाच्यभोग्यवस्तुविनियोगे करणतया संबन्धः प्रदर्श्यते अद्यतेऽनेनेति ŚrutaPra. ii. 126. 31 (*on* i. 4. 13); अन्नगतेन प्रीतिसाधनत्वेन ... उदुम्बरे अन्नशब्दाभिधेयत्वसंभवात् NyāySu. (So.) 79.1 (*on* i. 2. 22); असत्यन्ने उपक्रमगतेन ज्योतिषा पञ्चत्वं पूरणीयम् VedāntPāSau. 129. 3 (*on* i. 4. 13); अद्भ्यो भूर्भवति ता अन्नमसृजन्तेति श्रुतेः ... अन्नपदेन भूरुच्यते महाभूताधिकारात् VedāntPāSau. 217. 13 (*on* ii. 3. 12); तत्र वाक्यशेषेऽन्नशब्दो नास्ति VedāntKau. 129. 7 (*on* i. 4. 13); अन्नशब्दस्य प्रसङ्गात्पूर्वपक्षिमुखेनैवार्थः प्रकाश्यते VedāntKau. 217. 15 (*on* ii. 3. 12); अन्नशब्देन भूताद्यत्वतदत्तृत्वस्याभिधानेन TattvPrakā. 17A. 12 (*on* i. 1. 13); ज्योतिरन्नशब्दयोरेकार्थत्वं पृथक् पञ्चकं वेत्युपपन्नम् TattvPrakā. 71B. 12 (*on* i. 4. 14); अत्रान्नशब्दस्य प्रसिद्धार्थत्वाभावात् NyāySu. (Ja.) 131A. 1 (*on* i. 1. 6); अन्नशब्दोऽयं भावप्रधानो भूताद्यत्वं भूतातृत्वं च वक्ति NyāySu. (Ja.) 131A. 3 (*on* i. 1. 6); 137A. 3 (*on* i. 1. 6); पक्वमन्नमपक्वं वा केशवार्चनरूपनित्यधर्मरहिते गृहे न प्रतिग्राह्यम्। उभयत्रान्नशब्दप्रयोगात् PāñcRāRa. 135. 5; नारायणोऽन्नशब्दवाच्यां पृथिवीमुत्पादयति BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 184. 8 (*on* ii. 4. 17); अप्राणिष्विति नौकाकान्नशुकशृगालवर्जेष्विति वाच्यम् PrakriKau. i. 423. 4; तत्रान्नशब्देन व्रीह्यादय आहोस्वित् पृथिवीति संदेहः AṇuBh. 143. 12 (*on* ii. 3. 12); अन्नशब्दलक्षितायाः पृथिव्या देवतात्वात् अन्नमयश्चतुर्मुखः ŚivārkaMaDī. i. 228. 24 (*on* i. 1. 16); i. 268. 34 (*on* i. 1. 23-24); अन्नशब्दो ह्योदनवाची ŚivārkaMaDī. i. 269. 13 (*on* i. 1. 23-24); अन्नशब्दार्थत्वेन तेषां पञ्चसंख्या चेति निश्चये न काचिदनुपपत्तिः ŚivārkaMaDī. i. 529. 27 (*on* i. 4. 13); न ह्यभ्यञ्जनवाक्यस्यान्नशब्दविवरणरूपत्वमिव ... संप्रतिपन्नम् ŚivārkaMaDī. ii. 315. 33 (*on* iii. 3. 19); अन्नशब्देन भोग्यवर्ग उच्यते ŚivārkaMaDī. ii. 498. 22 (*on* iv. 4. 19); अन्नपदं न ब्रह्मपरम् GuruCandr. iii. 88. 19; गोरसविक्रिया इत्यग्रे दर्शनादन्नपदमत्रादनीयमात्रपरम् VīraMi. 244. 10 (*on* 1. 169); अन्नपदस्य भोज्यस्थानीयद्रव्योपलक्षकत्वान्न हिरण्यश्राद्धादावव्याप्तिः VīraMi. (Śrāddha.) 4. 21; (अन्नेन व्यञ्जनम्) संस्कारकद्रव्यवाचकं तृतीयान्तमन्नेन प्राग्वत् SiddhāKau. 169A. 4 (*on* ii. 1. 34); विनियोगे पृथिव्यन्तरिक्षद्युपदानामन्नवातवर्षपदैर्व्यतिषक्तानामपि विभजनदर्शनात् BhāṭṭCan. 67. 12 (*on* xiv. 4. 27); किमनेनान्नशब्देन यवादिकं ग्राह्यं किं वा पृथिवीति GoviBh. 146. 14 (*on* ii. 3. 11); अन्नं हेतुं पश्य LaŚabdeŚe. i. 505. 17; अन्नशब्देनात्रौदनः LaŚabdeŚe. ii. 6. 7; अन्नशब्दस्य ओदने रूढत्वेऽपि BālamBha. i. 346. 18 (*on* 1. 103); भक्ष्यमात्रवाच्यन्नशब्दः BālamBha. i. 355. 10 (*on* 1. 106); अन्नशब्दो यौगिकः BālamBha. ii. 149. 2 (*on* 2. 118-119); BālamBha. iii. 145. 21 (*on* 3. 253)

[2]**अन्न** (anna) *n.* [P. v. 1. 119] **i** twenty-sixth aspect of vital air (*prāṇa*) अन्नं प्राणस्य षड्विंशस्तेन बध्नामि त्वासौ MantrBr. i. 3. 10; **ii** life-breath तत्सत्यं सदिति प्राणस्तीत्यन्नं यमित्यसावादित्यः AitĀ. II. i. 5. 8; प्राणोऽन्नम् ... इत्येकेऽन्यमभिध्यायन्ति MaiU. 4. 5; अन्ने श्रितानि भूतानि अन्नं प्राणमिति श्रुतिः BaudhDS. ii. 3. 61; अनितेरन्नम् ... प्राण्यात् MahāBh. ii. 367. 12 (*on* v. 1. 119); अन्नं प्राणा बलं चान्नम् PurāPraSaṁ. 115. 12; सहचरणस्थान°...°साधनाधिपत्येभ्यो ब्राह्मण° ... °अन्नपुरुषेष्वतद्भावेऽपि तदुपचारः ... अन्नं प्राणाः VaiyāSiMañ. 141. 11; प्राणसाधनत्वादन्ने प्राणत्वारोपः VaiyāSiMañ. 141. 18.

अन्न (anna) *adj.* [ŚabdaKaDru.] **A** which is eaten अभ्यवहृतान्नजग्धग्रस्तग्लस्ताशितं भुक्ते AmaK. 2246; KośaKaTa. 2. 610; AnekāSa. 669; [Kośas give *anna* as the synonym of the following words : *abhyavahṛta*, KalpaK. 234. 182; *aśita*, Vaija. 209. 107; *khādita*, Vaija. 209. 107; *jagdha*, Vaija. 209. 107; KalpaK. 234. 182; *psāta*, Vaija. 209. 107; and also they give *anna* in the sense of the following words: *aśita* , AnekāSaṁ. 2. 253; *pratyavasita*, Vaija. 209. 107; *bhukta*, AnekāSa. 669; TrikāŚe. iii. 3. 226; ViśvaPra. 86. 15; DharK. 1316; AnekāK. 458; MediK. 87. 2; ParaNā. 2617; ViśvaLoK. 185. 1; KośaKaTa. 2. 6136; ŚabdaRaSaK. 186. 3; *śita*, AnekāTi. 2. 19] **B** which is to be eaten अन्नात् अदनीयात् VīraMi. (Āhnika.) 404. 23 [NānārthāSam. i. 46. 41; NānārthaRaMā. 671]

अन्न (anna) (Gr.) substitute for negative *na* (after *eka* when followed by a numeral) एकादन्नादृनौ संख्यायाम् CāndraVyā. v. 2. 94; ŚākaṭaVyā. ii. 2. 62 (comm. एकशब्दात्परस्य नञ उत्तरपदे अन्न, अदन इत्यादेशौ भवतः)

[1]अन्न (anna) *m.* [from *an* - II.P.] **A** name of a person अन्नो नुन्नपराक्रमो विजितभूर्बभू रणप्राङ्गणे SūktiMu. 0. 12; **Bi** name of a king अहमन्नस्य राज्ञस्ताम्बूलदासी PrabaK. 50.14; **Bii** name of a king's son दोड्डक्षितिपान्नभूपाः। अल्लाडभूपस्य सुता अभूवन् EI. v. 58. 20; **C** the Sun आदित्यः ... अन्नः KośaKaTa. 1. 648 [ŚabdaKaDru.]

[2]अन्न (anna) *m.* [from *at*- I.P.] **Ai** one who moves, soul अतत्यन्नः आत्मा Prasā. ii. 622. 16; गातुस्तु पुंस्ययम्। अन्ने NānārthāSaṁ. i. 72. 346; **Aii** one that blows, wind अतत्यन्नः ... वायुश्चः Prasā. ii. 622. 16.

[3]अन्न (anna) *m.* [from *a*- II. P.] one who nourishes, i.e. the Sun, ŚabdaKaDru.

अन्नक (anna-ka) *n.* **1** small quantity or bit of food अल्पत्वविशिष्टेऽर्थे ... यथाविहितं त्यो भवति ... अल्पमन्नमन्नकम् JaineVyā. 264. 1 (*on* iv. 1. 141); **2A** food (as offering) स्वयं च सितराजिभिश्चरुतिलाज्यगव्यान्नकैर्जुहोतु ĪśānŚiPa. i. 24. 47; तेषां पूजा ... सकलेष्टप्रदा नित्यं दुग्धक्षौद्रघृतान्नकैः TantrRā. 34. 93; **2B** food in general व्यञ्जनोपानहौ छत्रं दध्यमन्नकपात्रिकाम्। वैशाखे विप्रमुख्येभ्यो धर्मप्रीत्यै प्रयच्छति NāraS. 53. 19.

अन्नकण (anna-kaṇa) *m.* grain or particle of food अनवस्थितपाकं पुनः कपित्थपाकमामनन्ति। तत्र पलालधूननेन अन्नकणलाभवत्सुभाषितलाभः KāvyMī. 21. 8.

अन्नकणादि (annakaṇādi) *adj.* particle of food etc. दन्तलग्नादन्यदपि अन्नकणादि यत्प्रमादवशिष्टमाचमनोत्तरमुपलभ्यते तदपि गिल्लन्नेव शुचिः BālamBha. i. 457. 10 (*on* 1. 195)

अन्नकणिका (anna-kaṇikā) *f.* particle of food (as offering) उद्धृतेष्वथ पिण्डेषु याश्चान्नकणिका भुवि। ताभिराप्यायनं प्राप्ता ये तिर्यक्त्वं कुले गताः MārkP. 31. 11.

अन्नकबल (anna-kabala) *m., n.* morsel of food (as offering) किंचिच्च पूर्वं नैवेद्यादादायान्नं तु पाणिना। तदूर्ध्वस्थेऽन्नकबले ... मेलयेत् JayāS. 23. 135.

अन्नकरण (anna-karáṇa) *adj.* which cooks or prepares food योऽन्नकरणः स दक्षिणाग्निः AV. (P.) xvi. 113. 6; एषं वा अग्नीनामन्नादोऽन्नकरणं भ्रंष्ट्रमन्नाद्यमस्मा अवरुन्धे MaiS. i. 6. 11 (i. 103. 8); iii. 1. 9 (iii. 11. 21) [*but* VIŚVA. *m.*]

अन्नकरण (anna- karaṇa) *n.* [P. vi. 1. 193; vi. 1. 139] **1A** act of preparing food (as offering) सति च हेतुश्रवणेऽन्नकरणं संस्कार्यं होमः संस्कारकः ṬupṬ. 188.5 (*on* ix. 1. 12); **1B** means of preparing food (as offering) हेतुः स्यादन्नकरणं होमस्य ŚābaBh. 138. 5 (*on* i. 1. 26); वेदे तु ... संबन्धाभिधायि दृष्टान्तवचनं कल्प्येत यद्यदन्नकरणं तेन तेन जुहोतीति तेन चोपपन्नं हेतुत्वम् TantrVā. 44. 17 (*on* i. 2. 26); 181. 3 (*on* i. 3. 11); द्विशब्दयोगादन्नकरणमुदाहरणं स्यात् ṬupṬ. 187. 22 (*on* ix. 1. 11); 188. 4 (*on* ix. 1. 11); तथा च यद्यदन्नकरणं दर्व्यादि तेन तेन होतव्यमिति प्रापय्य राद्धान्तितं प्रमाणलक्षणे VedāntKa. 132. 23 (*on* i. 2. 1); व्याप्तिवचनं कल्प्यते यद्यदन्नकरणं तेन तेन होतव्यमिति MīmāKau. iii (1). 49. 18 (*on* i. 2. 26); BhāṭṭDī. i. 28. 4 (*on* i. 2. 3); **2** the word *anna karaṇa* अनर्थकोऽन्नकरणशब्दः MīmāKau. iii (1). 56. 13 (*on* i. 2. 32)

अन्नकरणता (annakaraṇa-tā) *f.* the state of being the means of preparing food (as offering) तत्रान्नकरणता होमे हेतुत्वेनोच्यमानसंबन्धान्तराभावात् कारणत्वेन स्यात् TantrVā. 44. 12 (*on* i. 2. 26); तत्र संशयः किं शूर्पेण होमे कर्तव्येऽन्नकरणताहेतुः ŚāstrDī. 13. 8 (*on* i. 2. 3)

अन्नकरणत्व (annakaraṇa-tva) *n.* the state of being the means of preparing food (as offering) अथवा अन्तः(न्न)करणत्वादिति श्रुतिवृत्तमेव TantrVā. 46. 2 (*on* i. 2. 27); 46. 12 (*on* i. 2. 28); शूर्पस्य विधीयमानस्यान्नकरणत्वस्यार्थवादोऽयम् ṬupṬ. 187. 23 (*on* ix. 1. 11); शूर्पस्य होमसाधनत्वमन्नकरणत्वाद्धेतोः अतः शूर्पमन्यद्वा यदन्नकरणं तेन होतव्यम् ŚāstrDī. 13. 14 (*on* i. 2. 4); तत्र हिशब्दश्रुतेः स्तुतौ च लक्षणाप्रसङ्गादन्नकरणत्वं शूर्पहोमे हेतुरुपदिष्टः VedāntKa. 132. 23 (*on* i. 2. 1); अन्नकरणत्वेन दर्व्यादिर्होमसाधनत्वं विधीयमानमन्नकरणत्वकारणकमेव भवति NyāySu. (So.) 85. 30 (*on* i. 2. 26); 87. 4 (*on* i. 2. 26); 88. 13 (*on* 1. 2. 26); दर्वीपिठरादीनामपि अन्नकरणत्वेन होमसाधनत्वप्राप्तौ ... विषमशिष्टविकल्पः PūrvottaVāNaMā. 319. 2; तत्र हिशब्दश्रुत्यान्नकरणत्वस्य हेतुत्वमुच्यते MīmāKau. iii (1). 49. 12 (*on* i. 2. 26); iii(1). 53. 18 (*on* i. 2. 27); iii (1). 55. 7 (*on* i. 2. 30); होमसाधनत्वे साध्ये अन्नकरणत्वस्य हेतुत्वं विधीयते BhāṭṭDī. i. 28. 1 (*on* i. 2. 3); न शूर्पगतान्नकरणत्वं हेतुः किं त्वन्नकरणत्वमात्रम् MayūMāli. 13. 13 (*on* i. 2. 3); 14. 22 (*on* i. 2. 3)

अन्नकरणद्रव्य (annakaraṇa-dravya) *n.* material which is the means of preparing food (as offering) अन्नकरणद्रव्यं होमे विधीयते ŚābaBh. 1658. 8 (*on* ix. 1. 11)

अन्नकरणप्रयुक्त (annakaraṇa-prayukta) *adj.* effected or accomplished from the means of preparing food (as offering) शूर्पेण जुहोति तेन ह्यन्नं क्रियते इति किमन्नकरणप्रयुक्तो होमोऽन्नकरणानां शूर्पदर्विपिठरादीनामङ्गम् ŚāstrDī. 582. 5 (*on* ix. 1. 5)

अन्नकरणमात्र (annakaraṇa-mātra) *n.* mere means of preparing food (as offering) प्रत्यक्षविध्यभावात्कल्प्यस्य च हेतुपरत्वेऽन्नकरणमात्रस्य होमसाधनत्वविध्यनुमानेन शूर्पस्यापि प्राप्तिसंभवात् NyāySu. (So.) 82.32 (*on* i. 2. 26); अन्नकरणमात्रस्य दर्वीपिठरादेस्साधनत्वं श्रुतानुमितैकदेशनिष्पन्नवाक्येन विधीयते MīmāKau. iii(1). 50. 15 (*on* i. 2. 26); अन्नकरणमात्रं होमसाधनत्वेन न विधीयते, किं त्वन्नकरणत्वं शूर्पविधेरेव स्तुतिः MayūMāli. 584. 30 (*on* ix. 1. 5)

अन्नकरणसमर्थ (annakaraṇa-samartha) *adj.* competent in preparing food (as offering) यद्यदन्नकरणसमर्थं शूर्पं तेन तेन होतव्यं न दर्विपिठरादिग्रहणम् TantrVā. 49. 8 (*on* i. 2. 30)

अन्नकरणसामान्य (annakaraṇa-sāmānya) *n.* generality of the means of preparing food (as offering) शूर्पेणेति चास्मिन्पक्षे नित्यानुवादोऽन्नकरणसामान्येनैव प्राप्तस्य TantrVā. 45. 12 (*on* i. 2. 26); अविशेषप्रवृत्ततृतीयारूपप्रत्ययश्रुत्यनुरोधेन पदश्रुतिबाधादन्नकरणसामान्यस्यैव हेतुत्वं स्यात् MīmāKau. iii (1). 56. 9 (*on* i. 2. 31)

अन्नकरणहेतु (annakaraṇa-hetu) *m.* reason in the form of the means of preparing food (as offering) शूर्पेण जुहोति तेन ह्यन्नं क्रियते इत्यन्नकरणहेतुना तस्य व्याप्यत्वावगमात् BhāṭṭDī. iii. 54. 14 (*on* xi. 1. 5)

अन्नकरणहेतुक (annakaraṇahetu-ka) *adj.* caused by (being) the means of preparing food (as offering) अन्नकरणहेतुकं दर्व्यादेर्होमसाधनत्वं विधेयम् NyāySu. (So.) 83. 7 (*on* i. 2. 26)

अन्नकरणार्थ (annakaraṇārtha) *adj.* meant as a means of preparing food तस्माद्धिशब्दश्रुत्यान्नकरणार्थो होम इति मन्यमानः पूर्वपक्षं करोति ṬupṬ. 188. 8 (*on* ix. 1. 11)

अन्नकरणासमर्थ (annakaraṇāsamartha) *adj.* incompetent of (being) the means of preparing food (as offering) तेन च विशिष्यैव व्याप्तिकल्पनात् अन्नकरणासमर्थशूर्पव्यावृत्तावपि न विधिस्थं शूर्पपदमन्यथा नेयमिति पूर्वः पक्षः BhāṭṭDī. i. 28. 8 (*on* i. 2. 3)

अन्नकरणोद्देश (annakaraṇoddeśa) *m.* [Inst.] in view of (being) the means of preparing food (as offering) अन्नकरणोद्देशेन होमस्संस्कारकतया विधीयते BhāṭṭDī. iii. 54. 15 (*on* ix. 1. 5)

अन्नकर्तृ (anna-kartṛ) *adj.* **A** producer or creator of food त्वमन्नमन्नभोक्ता च (v. l. °मन्नकर्ता च) MahāBhā. xii. App. I. 28 (255); त्वमन्नमन्नकर्ता च अन्नदश्च त्वमेव हि VāyuP. i. 30. 225; **B** who prepares food, i. e. cook राज्यं चकार कैलासे देवदेवो जगत्पतिः। ... सूपान्नकर्ता सततं जातवेदाः ... यस्य SkandP. i (1). 34. 4.

अन्नकर्मन् (anna-karman) *n.* **1** sacrament of feeding food to a child (for the first time) पक्षच्छिद्रां च नवमीं यत्नेनैव विवर्जयेत्। रविभौमार्कवारांश्च बुद्धिमानन्नकर्मणि BṛhaspaSm. 247. 103; **2** act of preparing food, i. e. cooking ईशान्या विवाहः समजायत ...। भुवः कर्म इला चक्रे ओषध्यस्त्वन्नकर्म च BrahmP. 72.11; अन्नकर्मणि ब्राह्मणाङ्गुष्ठनिवेशनादौ विष्णो हव्यं रक्षस्व इत्यादयो मन्त्रा अनूह्याः SmṛtiCan. v. 419. 20.

अन्नकला (anna-kalā) *f.* small or sixteenth part of food ते षोडशानामन्नकलानां सामर्थ्यरूपाणाम् एका कला अतिशिष्टा अभूत् ChāndoUBh. 371. 17 (*on* vi. 7. 6)

अन्नकल्क (anna-kalka) *m., n.* sediment, i. e. particle of food दन्तयोरन्तरे मध्येऽधिष्ठितं प्रविष्टमन्नकल्कादि नोच्छिष्टं पुरुषं करोति ManvaVi. 682. 2 (*on* 5. 141)

अन्नकवल (anna-kavala) *m.* morsel of food विषूचिकान्नकवलदवातीसारतो मृताः ... नाप्नुवन्ति गतिम् ŚātāSm. 6. 3; 6. 46; विषमयानिव कतिचिदन्नकवलान्कृतोपस्पर्शना .... गृहोद्यानमगच्छम् TilaMañ. 301. 13.

अन्नकवलादि (annakavalādi) *adj.* morsel of food etc. चन्द्रमान्दिभ्यां पूगमदान्नकवलादिभिः क्षणिकम् JaimiUpaSū. ii. 2. 21.

अन्नकवलान्तर् (annakavalāntar) *ind.* inside the morsel of food भोजनवेलायामन्नकवलान्तर्निधाय तैस्तानि कवलितानि Pañca. 119. 11.

अन्नकाङ्क्षा (anna-kāṅkṣā) *f.* desire for meals, appetite स्नानं कुर्यादन्नकाङ्क्षामतीव KalyāKā. 6. 12.

अन्नकाङ्क्षिन् (anna-kāṅkṣin) *adj.* **A** desirous of food in general विप्राय क्षुधितायान्नकाङ्क्षिणे। ... दीयते ... अन्नम् MahāBhā. xiv. App. I. 4 (929); VṛGautaSm. 534.1 (6); स्वजनैर्युक्तस्ततो भुञ्जीत ... भिक्षुकैश्चान्नकाङ्क्षिभिः BrahmP. 67.51; ये के चास्मत्कुले जाता दासदास्योऽन्नकाङ्क्षिणः। ते सर्वे तृप्तिमायान्तु DevīBhāP. xi. 23. 2; **B** desirous of food (as offering) पितरः ... अन्नकाङ्क्षिणः। ददन्ति दर्शनं स्वप्ने भक्तियुक्तस्य राघव PadmP. v. 28. 75.

अन्नकाम (ánna-kāma) *adj.* [*f.*-ā] **Ai** desirous of food स इद्भोजो यो गृहवे ददात्यन्नंकामाय चरते कृशाय ṚV. x. 117. 3; नराशंसवती वा स्याद् द्वितीया च प्रजार्थिनाम्। बलकामोऽन्नकामो वा भूतिमिच्छेदथापि यः BṛDe. 3. 32; प्रजानामन्नकामानामन्योन्यपरिभक्षणात्। अधर्मस्तत्र संजातः MahāBhā. i. 60. 52; त्वं ममाप्यन्नकामस्य ... अन्नम् ... दातुम् ... अर्हसि MahāBhā. iii. App. I. 1 (64); काले तत्रातिथिं प्राप्तमन्नकामं नृपाध्वगम् ViṣṇuP. iii. 15. 23; VarāP. 14. 17; आहरत्स मरुत्सोममन्नकामः प्रजेश्वरः BrahmāṇḍP. ii. 68. 2; शूद्राणां चान्नकामानां नित्यं सिद्धमिति ब्रुवन्। ... द्विजो भवेत् BrahmP. 223.48; (used as noun) (one) who is desirous of food अम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यात् TaiS. v. i. 9. 4; BaudhŚS. ii. 13. 8; ĀpaŚS. V. 14. 3; HirŚS. xi. 3. 9 (26.4); अन्नं ग्रन्थिस्तद्ग्रन्थिमुद्ग्रथाम्यन्नकामो मृत्यवे ब्राह्मणम् ŚāṅkhāĀ. 11. 8 (42. 6); उत्तरवेद्यामुद्वासयेदन्नकामस्य TaiĀ. v. 10. 3 (637. 8); HirŚS. xxiv. 6. 13 (892.13); इन्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकामः BaudhŚS. ii. 126. 13; द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामः BaudhŚS. ii. 308. 3; HirŚS. xii. 8. 9 (123. 17); ĀpaŚS. iv. 13. 8; अन्नकामस्य ... पर्वणि पर्वणि वैश्रवणयज्ञः BaudhŚS. ii. 434. 8; आहरेत् (अग्निम्) ... भर्जनादन्नकामस्य ĀpaŚS. xvi. 9. 8; HirŚS. xi.3.12 (26.15); द्यावापृथिवीये धेनू संमातरा आलभेतान्नकामः MānŚS. 134.13; अन्नकामो यजेतेति ब्राह्मणव्याख्यातम् VārāŚS III.iii.4.34; विराजावन्नकामस्येति विज्ञायते HirŚS. xxi.2.50 (706.15); आग्रयणमन्नकामस्य VaitāSū. 43.29; दक्षिणाप्रवणमन्नकामस्य मारुकास्तत्र प्रजा भवन्ति MānGS. ii. 11. 2; तेभ्यो बलिमन्नकामो हरामि JaimiGS. i.23.7; तस्मिन्यज्ञवरे ... वानराः ... राक्षसाः। वासोधनान्नकामेभ्यः पूर्णहस्ता ददुर्भृशम् Rāmā. vii.92.19; आराधनविधिं वक्ष्ये ...। पुत्रपश्वन्नकामानां तत्तत्साधनमुत्तमम् AhirbuS. 28.2; 39.28; अन्नकामोऽन्नदायै नमः ... इति जपेत् LalitāSaBh. 21.26 (*on* 52); **Aii** who is desirous of food, i.e. who has appetite, cf. **अन्नकामता**; **B** desirous of (producing) food अन्नकामः ससर्जेदं विधिरप्यखिलं जगत् BṛParāSm. 10. 16.

अन्नकामता (annakāma-tā) *f.* the state of being one who is desirous of food, i.e. the state of having appetite मलाः ... पाण्डुतां नान्नकामताम् ... कुर्वन्ति CaraS. vi.3.337 (1941Ed.)

अन्नकामना (anna-kāmanā) *f.* desire for food (as livelihood) स्वाध्यायकरणमन्नकामनयेति लक्ष्यते ChāndoUBh. 75.17 (*on* i.12.1)

अन्नकामप्रयोग (annakāma-prayoga) *m.* performance by one who is desirous of food अन्नदायै नम इति मन्त्रेण ... अन्नकामप्रयोगे ... देवताया अपि झडित्यर्थोपस्थितिः LalitāSaBh. 23.15 (*on* 52)

अन्नकाम्या (anna-kāmyā) *f.* **i** desire for food यदन्नमाशिमा वयं यदन्नमन्नकाम्या ओदनस्यापि शच्या AV.(P.) माब्राह्मणाग्रतः कृतमश्नीयाद्विषवदन्नमन्नकाम्या KauśiSū. 74.12 [VIŚVA.]; **ii** desire for food, i.e. appetite यस्य वागन्तुरन्नकाम्याभावः स प्राश्नीयात् ĀśvaŚS. I.ii.7.16.

अन्नकार (anna-kāra) *m.* cook बृहस्पतियुते ... ज्ञेयः श्मश्रुकरोऽसितेन घटकृज्ज्ञातोऽन्नकारोऽपि वा Bṛhajjā. 14.4.

अन्नकारण (anna-kāraṇa) *n.* cause, i.e. source of food अन्नशब्दोऽन्नकारणे पृथिव्यामिति राद्धान्तः Bhām. 479.12 (*on* ii.3.12)

अन्नकारणत्व (annakāraṇa-tva) *m.* **i** the state of being the cause, i.e. source of food, i.e. water आपो वाव अन्नाद्भूयस्यः अन्नकारणत्वात् ChāndoUBh. 439.11 (*on* vii.10.1); सामगतिपरंपरायामन्नकारणत्वेन पूर्वं गृहीता आपो विहायाकाशो गतित्वेनोक्तः UpaParā. 50.16; **ii** the state of being the cause, i.e. source of food, i.e. earth अन्नकारणत्वादन्नशब्दलक्षितायाः पृथिव्या देवतात्वात् ŚivārkaMaDī. i.228.24 (*on* i.1.16)

अन्नकारित (anna-kārita) *adj.* caused or effected by food अन्नकारितो हि पाकः ŚābaBh. 1880.25 (*on* x.3.37)

अन्नकारितत्व (annakārita-tva) *n.* the state of being that which is caused or effected by food पाकस्य चान्नकारितत्वात् MīmāSū. x.3.37; पाकः कर्तव्यो नेति संशयः ... न कर्तव्यः। अन्नकारितत्वात् ŚābaBh. 1880.25 (*on* x.3.37)

अन्नकार्य (anna-kārya) *n.* **Ai** act of preparing food, i.e. cooking शय्यासनमलंकारमन्नपान(v.l. °कार्य)मनार्यताम्। ... ददौ स्त्रीभ्यः प्रजापतिः MahāBhā. xiii.40.12; **Aii** effect or product of food शुक्रशोणिताभ्यामन्नकार्याभ्याम् ... अन्नेन एवं प्रत्यहं भुज्यमानेन ... अन्नमूलः देहशुङ्गः परिनिष्पन्नः ChāndoUBh. 379.17 (*on* vi.8.5); अन्नरसेनान्नकार्येण देहेनावच्छिन्नतया तद्विकारं तन्निर्दिशति अन्नरसमय इति PrakaVi. 115.18; **B** effect of earth तेजोऽबन्नकार्याणां तेजोऽबन्नव्यतिरेकेणाभावं ब्रवीति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 308.17 (*on* ii.1.14)

अन्नकार्य (anna-kārya) *adj.* created or produced by food अन्तकार्याणां षण्णां कोशानां समूहोऽन्नमयः कोश इत्युच्यते SarvaSāU. 2; पूर्वस्यान्नकार्यस्य पुरुषस्याख्यानात् AṇuBh. 222.5 (*on* iii.3.18)

अन्नकार्यत्व (annakārya-tva) *n.* the state of being one created or produced by food सर्वेषां चान्नकार्यत्वे ब्रह्मजत्वे समे तथा। कर्मज्ञानाधिकारित्वात्पुमानेवेह गृह्यते TaiUBhāVā. 88.12 (2); वर्चस्कं त्वन्नकार्यत्वाद्यथा नात्मेति गम्यते। तद्वागः सेन्द्रियो देहस्तद्वदित्कमिति नेक्ष्यते NaiṣkaSi. 62.5.

अन्नकाल (anna-kāla) *m.* time of (taking) food or meals क्रमेण सेवेत नरोऽन्नकालान् AṣṭāSaṁ. i.141.1 (1.27); अन्नकालं च रात्रिं च नयन्ती ब्राह्मणीगृहे। ... सानयद्दिवसान् बहून् BṛKathāŚloSaṁ. 22.214; क्षुत्संभवति जीर्णेषु रसदोषमलेषु च। उचितोऽनुचितो वापि सोऽन्नकालः प्रशस्यते SiddhaYo. 81.20; BhāvPra. (Bhā.) 5.118; 8(1).207; दास्यामि भैक्ष्यमखिलेश दिने परस्मिंस्तुभ्यं हतेन विधिना गलितोऽन्नकालः BhikṣāKā. 11. 13; [Loc.] during the time of (taking) food or meals अन्नकालेषु चैकैकैः स कोलतिलतण्डुलैः। अपारपारसंसारपारं प्रेप्सुरपारयत् BuddhaC. 12.96; अवमूत्रयेन्न जनवति नान्नकाले CaraS. i.8.21; पिबेत्संशमनं स्नेहमन्नकाले प्रकाङ्क्षितः CaraS. i.13.61; एनं सायाह्ने ... यवागूं पाययेत् ... तृतीये चान्नकाले CaraS. i.15.16; राजयक्ष्मा ... तस्येमानि पूर्वरूपाणि ... अनन्नाभिलाषः अन्नकाले चायासः CaraS. ii. 6.13; iii.2.13; वान्तोऽन्नकाले लघ्वन्नमाददीत सदीपनम् CaraS. vi. 8. 119 (1941 Ed.); vi.19.23; विविधमप्यभुक्तवतोऽन्नकाले पूर्वाह्णे श्लेष्मरोगिणाम् (नस्यं देयम्) SuśruS. iv.40.24; दीपनी पाचनी ...। अन्नकाले हिता पेया यथास्वं पाचनैः कृता SuśruS. vi. 39.110; SiddhYo. 1.40; भिषग् ...। योऽन्नकाले यवागूम् ... विपर्ययाप्य व्याकुरुते सोऽज्ञः BhelaS. 29.22 (1.17); श्लेष्मशिङ्घाणिकोत्सर्गो नान्नकाले प्रशस्यते ViṣṇuP. iii.12.29; ज्वरितः ...। अन्नकालेष्वभुञ्जानो हीयते म्रियतेऽपि वा HārīS. iii.1.67; SiddhYo. 1.57; प्रतान्तभोक्तुः ...। वह्निः प्रशाम्यत्यपि चान्नकाले KāśyaS. 204B. 44; अवचारयेत्। उपोषितस्य चान्नकाले ... यूषरसादीन् AṣṭāSaṁ. ii. 68. 20 (4. 11); i. 71. 24 (1.11); अन्नकाले यवाग्वादि ...। वितरेत् AṣṭāHṛ. iv.10.2; भवेदजीर्णं प्रति यस्य शङ्का ... अन्नकाले। पूर्वं सशुण्ठीमभयामशङ्को भुञ्जीत SiddhYo. 6.24; 71.11; भवेद्यदि प्रातरजीर्णशङ्का तदा ... भुञ्जीत चान्नं मितमन्नकाले BhāvPra. (Bhā.) 5.233.

अन्नकाशिनी (anna-kāśinī) *adj.* (*f.*) looking for food प्रजापतिः प्रजा असृजत। ता एनं सृष्टा अन्नकाशिनीरभितः समन्तं पर्यविशन् JaimiBr. 1.88; JaimiUBr. i.11.1; ता एनमन्नकाशिनीः प्रजा अभ्युपाववृधुः JaimiBr. 2.148.

अन्नकीटक (anna-kīṭaka) *m.* worm craving for food कैष स्वामी क्षुद्विजयी। क्व वयं चान्नकीटकाः TriṣaŚaPuC. i.3.112.

अन्नकुण्ड (anna-kuṇḍa) *n.* vessel of food अन्नकुण्डं शरीरं स्वं प्राणाश्चान्ने प्रतिष्ठिताः VṛGautaSm. 585.14(11)

अन्नकुलायार्थिन् (annakulāyārthin) *adj.* desirous of food and nest अपाद्यतुष्पाच्छकुनिषु हृष्टान्नकुलायार्थिषु CāndraVyā. v.1.140.

अन्नकूट (anna-kūṭa) *m., n.* **1** heap of food सरय्वाश्चोत्तरे तीरे राज्ञो यज्ञोऽभ्यवर्तत। ... तत्र ...। अन्नकूटाश्च बहवो दृश्यन्ते पर्वतोपमाः Rāmā. i.13.11; जन्तवः। ... विविधा अन्नकूटे विशेषतः। ... जायन्ते BrahmāṇḍP. ii.7.433; अनन्ययोगादयजन्त चैनं कृष्णेन तेनैव कृतानुचाराः। ... सादरमन्नकूटैः Yādavā. 7.6; घनस्पर्शिकूटं वहन्नन्नकूटं कथं स्यान्न कान्तः सरोजाक्षि तान्तः StavMā. 233.18; अन्नकूटैरभितोऽप्यसंख्यैरपूपशैलैश्च निरन्तरालम्। महानसं स स्वयमाविवेश ŚivLī. 12.80; **2** name of a sacred place अन्नकूटं ततः प्राप्य तस्य कुर्यात्प्रदक्षिणम् VarāP. 164.10; **3** type of sin विनायकः। अन्नकूटं तुलकूटं स्वर्णकूटं तथैव च।... एवमादीनि पापानि हन्ति DevīBhāP.xi.4.18.

अन्नकूटपरिक्रमप्रभाव (annakūṭaparikrama-prabhāva) *m.* name of the one hundred sixtyforth chapter in the Varāhapurāṇa (*lit.* power of circumambulating the sacred place Annakūṭa) इति वराहपुराणे गोवर्धनमाहात्म्ये अन्नकूटपरिक्रमप्रभावो नाम चतुःषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः VarāP.164 (Colophon)

अन्नकूटमय (annakūṭa-maya) *adj.* consisting of heap of food कृष्णः ...। अन्नकूटमयं यज्ञं स्थापयामास भूतले BhaviP. 586A. 4 (iii (4). 19. 61)

अन्नकृत (anna-kṛta) *adj.* [*f.*-ā] **A** made of food यत्पशून् विछिन्दन्त ऐमेति विछिन्नेव वा एषा यद् अध्यर्धेळान्नकृता JaimiBr. 3.333; **B** produced by food अतः अन्नकृतं मानसं वीर्यम् ChāndoUBh. 368.15 (*on* vi.7.1); **C** done

by, i.e. obtained from the food कथं प्राणद्वारकोऽन्नकृतो वागादीनामुपकार इत्येतमर्थं प्रदर्शयन्नाह BṛĀraUBh. 60.11 (*on* i.3.18)

अन्नकोश (anna-kośa) *m.* vesture or sheath of food मुक्त एव सः ...। अन्नकोशविहीनात्मा प्राणकोशविवर्जितः TejoBiU. 4.74.

अन्नकोष्टक (anna-koṣṭaka) *m.* granary अन्नकोष्टकः। कुशूलः AbhidhāCin. 1012.

अन्नकोष्ठ (anna-koṣṭha) *m.* granary अन्नकोष्ठः कुशूलः KośaKaTa.1.2727.

अन्नकोष्ठक (annakoṣṭha-ka) *n.* granary कुसूलः ... स्यादन्नकोष्ठके ŚabdaRa. (Su.) 4.51; अन्नकोष्ठकमित्याहुर्धान्यागारे कुसूलके ŚabdaRaSaK. 46.12.

अन्नक्रय (anna-kraya) *m.* purchase of food पण्यसंग्राहिणः केऽपि केऽप्यन्नक्रयकारिणः PāṇḍaC. 11.390.

अन्नक्रिया (anna-kriyā) *f.* act of preparing food, i.e. cooking तस्याप्यन्नक्रियायामर्थवत्ता ŚābaBh. 139.4 (*on* i.2.26); दर्विपिठरादेः ... अन्नक्रियायां तात्तस्यार्थवत्ता अस्ति TantrVā. 44.21 (*on* i.2.26); यदा शूर्पस्य होमसाधनत्वं तदान्नक्रियायाः वर्तमानत्वाभावेनावर्तमान एवायं वर्तमानतानिर्देशः MayūMāli. 14.7 (*on* i.2.3)

अन्नक्रियाजनक (annakriyā-janaka) *adj.* which produces the preparation of food, i.e. cooking क्रियत् इत्यत्र कृञा स्वार्थविषयिणी शक्तिर्लक्ष्यते... अन्नक्रियाजनकशक्तेश्च सर्वदा वर्तमानत्वान्न लटोऽनुपपत्तिः MīmāKau. iii(1). 50.8 (*on* i.2.26).

अन्नक्रियाविषया (annakriyā-viṣayā) *adj.* (*f.*) referring to the preparation of food, i.e. cooking करोतिना अन्नक्रियाविषया विवक्षा लक्ष्यते तेनान्नं क्रियत इति विवक्षितुं शक्यते NyāySu. (So.) 87.19 (*on* i.2.26)

अन्नक्रियाशक्ति (annakriyā-śakti) *f.* power of preparing food, i.e. cooking अन्नक्रियाशक्तेर्वर्तमानतामन्नक्रियायामेवोपचर्य स्तौति TantVā. 46.23 (*on* i.2.29)

अन्नक्रीत (anna-krīta) *adj.* bought by food अन्नक्रीता वयं किं नो निवारयत गौतमः BrahmP. 74.51.

अन्नक्लम (anna-klama) *m.* fatigue or tiredness caused by meals भुक्त्वा राजवदासीत यावदन्नक्लमो गतः SuśruS. i.46.487 (comm. भोजनजनितः श्रमः)

अन्नक्लेदनिर्वाहण (annakleda-nirvāhaṇa) *n.* draining out of the moisture of or water in food दोषधातुमलमूलो हि देहः। तम् ... वायुरनुगृह्णाति। ... अन्नक्लेदनिर्वाहणेन मूत्रम् AṣṭāSaṁ. i.101.1(1.19)

अन्नक्षय (anna-kṣaya) *m.* **1A** scarcity of food, famine भेदः स्वपतितोत्थाने रुदत्स्वन्नक्षयो भवेत्। ... गुल्मवल्लीलतासु च AVPari. 70 (ख). 8. 5; भूकम्पे च समुत्पन्ने प्राप्ते चान्नक्षये तथा। ... वैष्णवी शान्तिरिष्यते MatsyaP. 228. 6; ViṣṇuDhaP. ii. 133. 7; अन्नक्षयो वा सर्वस्यां नगर्यामभवत्क्षणात् SkandP. iv. 96. 93; अन्नक्षयादिषु तथाविहितात्मवृत्तिम् ... त्वाम् ... कः ... न वेत्ति CaṇḍaKau. 2. 25; **1B** loss of food रुद्राद्याः सप्त देवताः। अक्षीणा इति ता ज्ञात्वा नान्नक्षयमुपाश्नुते BṛĀraUBhVā. ii. 2. 23; नीराजितान् दीपान् ... विन्यसेत्। ... श्वेतैरन्नक्षयो भवेत् SkandP. ii (4). 9. 13; **2** consumption, i.e. digestion of food अन्नक्षये कुप्यति जाठराग्निः Tantrākhyā. 89. 3; PañcT. 2. 94 (265. 10); अन्नक्षये दीव्यति जाठराग्निः Pañcā. 171. 17; **3** stopage or cut (in supply) of food अन्नक्षयात् निरोधाद्य निर्बन्धाद् भेदतोऽपि च। ... गिरिदुर्गं जयेन्नृपः Mānaso. ii. 20. 1062.

अन्नक्षीण (anna-kṣīṇa) *adj.* (used as noun) (one) weak due to (want of) food नस्येत्वेते वर्जनीयाः ... अन्नक्षीणा गर्भिणी रक्तपित्ता: KalyāKā.8.71.

अन्नगत (anna-gata) *adj.* **1A** existing or inherent in food अन्नगतं विनाश्यत्वगुणमादाय ... सर्वमेव विनाश्यमोदनपदेनोपलक्ष्यते PrakaVi. 174. 18; अन्नगतेन प्रीतिसाधनत्वेन ... उदुम्बरेऽन्नशब्दाभिधेयत्वसंभवात् NyāySu. (So.)78.34 (*on* i. 2. 22); **1B** belonging or pertaining to food (देवता) अन्नवाक्यशेषः ... तस्यामन्नगततदर्थारोपेण समर्थितः ŚivārkaMaDī. i. 270. 18 (*on* i. 1. 23); **2** dependant on food कलावन्नगतप्राणा (मानवाः) नोपवासः प्रशस्यते MahNirvāT. 8. 94; 9. 12.

अन्नगति (anna-gati) *f.* **1** channel or canal for conveying food, gullet बलास एवायतमुन्नतं च शोफं करोत्यन्नगतिं निवार्य SuśruS. ii. 16. 53 (comm. अन्नस्य गतिर्येन स्रोतसा सोऽन्नगतिः अन्नवहस्रोतः अन्नस्य प्रवेशो वा); RugVi. 56. 44; **2** support or substratum of food अन्नगतित्वेन अपां गृहीतत्वात् UpaParā. 50. 22.

अन्नगन्ध (anna-gandha) *adj.* [*f.*-ā] **1** having a small quantity of food अल्पपर्यायो यो गन्धशब्दस्तदन्तस्य बसस्य वा इकारादेशो भवति सान्तः ... अन्नगन्धम् भोजनम् ... अन्नं गन्धोऽल्पमस्मिन्निति समानानि(धि)करणो बसः JaineVyā. 284. 27 (*on* iv. 2. 137); **2** having the smell of food अन्नगन्धा च या भूमिः सा वेश्यानां प्रशस्यते VāstuVi. 2. 28.

अन्नगन्ध (anna-gandha) *m.* **1** food and perfume उपान्त्यगो भृगोः सुतः सुहृद्धनान्नगन्धदः BṛSaṁ. 104. 38; **2** smell of food भुक्त्वान्नगन्धलेपाद्यमपनीयं च शोधयेत्। दन्तान् ĪśānŚiPa. i. 9. 179.

अन्नगन्धहर (annagandha-hara) *adj.* which removes the smell of (eaten) food कारवीकुञ्चिकाजाजीकबरीधान्यतुम्बरु। अन्नगन्धहरं रुच्यं दीपनं कफवातजित् AṣṭāSaṁ. i. 78. 4 (1. 12)

अन्नगन्धि (anna-gandhi) *adj.* having a small quantity of food अल्पपर्यायो यो गन्धशब्दस्तदन्तस्य बसस्य वा इकारदेशो भवति सान्तः। ... अन्नस्य गन्धोऽस्मिन् अन्नगन्धिः JaineVyā. 284. 27 (*on* iv. 2. 137); अल्पार्थे वर्तमानस्य गन्धस्येद् वा भवति। ... अन्नगन्धि CāndraVṛ. *on* iv. 4. 125.

अन्नगन्धि (anna-gandhi) *m.* dysentery अथातिसारोऽन्नगन्धिः स्यादुदरामयः TrikāŚe. ii. 6. 15; अन्नगन्धिरतीसारोऽतिसार उदरामयः KalpaK. 54. 311.

अन्नगर्त (anna-garta) *m.* ditch or pit (full) of food अन्नगर्तं ससर्ज तस्मै शफरेक्षणा ŚivLī. 12. 86.

अन्नगर्भिन् (anna-garbhin) *adj.* containing or full of food कृष्णकुम्भाः ... अन्नगर्भिणः। ब्राह्मणेभ्यः प्रदेयास्ते BhaviP. 719A. 6 (iv. 81. 8)

अन्नगीत (anna-gīta) *adj.* sung by the presiding deity of food अथाप्यन्नगीतौ श्लोकावुदाहरन्ति BaudhDS. ii. 3. 18 (comm. अन्नाभिमानिन्या देवतया गीतौ)

अन्नगुण (anna-guṇa) *m.* **1A** quality or property of food अत ऊर्ध्वमन्नगुणान् क्रमेणोपभुञ्जानः सप्तरात्रेण प्रकृतिभोजनमागच्छेत् CaraS. i. 15. 17; **1B** quality, i.e. nourishing power of food सर्वाणि ह वै अस्मिन् भूतानि विशन्ति अन्नगुणज्ञानात् BṛĀraUBh. 720. 18 (*on* v. 12. 1); **2** property of earth अद्रव्यनिरूपणे तु तेजोऽबन्नगुणव्यवस्था समर्थयिष्यते NyāySiA. 201. 9; तदियमजाप्रक्लृप्तिरिह बर्हिरबन्नगुणे NayaMañ. I. iv. 2. 4.

अन्नगृद्धि (anna-gṛddhi) *f.* desire for food, appetite अरोचकार्तस्यान्नगृद्धिं पुनर्हन्यात् CaraS. viii. 2. 18 (1941 Ed.)

अन्नगोदाननिष्ठ (annagodāna-niṣṭha) *adj.* engaged in the act of donating food and cow उलूक्युवाच ... (यमम्) जनाः ... त्वद्गीताश्चान्नगोदाननिष्ठाः BrahmP. 125. 24.

अन्नगोलक (anna-golaka) *m.* ball of food (as offering) युक्तमाद्यादिकैः प्राग्वह्निन्यसेदन्नगोलकम् PauṣkS. 27. 570.

अन्नग्रसन (anna-grasana) *n.* act of swallowing or consuming food अन्नग्रसनहेतुत्वात् अपानस्य अन्नाद्यत्वम् ChāndoUBh. 167. 12 (*on* iii. 13. 3)

अन्नग्रह (anna-graha) *m.* inclusion of, i.e. reference to food न च पृथिवीपदेनान्नग्रहः TattvPrakā. 112A. 3 (*on* ii. 3. 12)

अन्नग्रहण (anna-grahaṇa) *n.* **1** taking, i.e. partaking of meals न चास्यास्याद्यमुद्यत (अर्जुनस्य)। हस्तस्तेजस्विनो नित्यमन्नग्रहणकारणात् MahāBhā. i. 123. 4; **2** mention of the word *anna* 'अन्नं भूमौ' इत्यत्र अन्नग्रहणमपक्वव्युदासार्थम् Mitā. 35. 13 (*on* I. 103); अन्नग्रहणं गन्धादीनामप्युपलक्षणार्थम् CaturCin. iii (1). 137. 6; **3** act of storing food-grain यात्रान्नग्रहणं त्यक्त्वा द्वादश्यां निखिलं हितम् NāraS. 4. 15; VasiS. 12. 15.

अन्नग्रास (anna-grāsa) *m.* morsel of food (as offering) चतुरङ्गुलमानेन अन्नग्रासमथाहरेत् PāraS. 7.159; 7. 167; ततोऽन्नग्रासमादाय घृतयुक्तं विचक्षणः। ... तेभ्योऽनुज्ञां समाहरेत् BṛNāraP. 26. 48.

अन्नग्राहक (anna-grāhaka) *adj.* which causes swallowing or consuming food स एष अपानवायुः अन्नस्य ग्रहः अन्नग्राहक इत्येतत् AitUBh. 263. 8 (*on* 3. 10)

अन्नग्लानक (anna-glānaka) *adj.* (Jain.) (used as noun) (one) who emaciates or languishes himself without food or by eating defective food अन्नग्लानको दोषान्नभुक् इति भगवतीटीप्पनके उक्तः SthānṬ. 298A. 11.

अन्नग्लायक (anna-glāyaka) *adj.* (Jain.) (used as noun) (one) who languishes himself without food अन्नं भोजनं विना ग्लायति अन्नग्लायकः AupaSūṬ. 74. 8; अन्नं विना ग्लायकः – समुत्पन्नवेदनादिकारण एवेत्यर्थः ... अन्नग्लानकचरकोऽन्नग्लायकचरकः ... क्वचित् पाठः SthānṬ.298A.11 [diminishing one's food successively (a particular form of austerity), MW.]

अन्नघटसंयुता (annaghaṭa-saṁyutā) *adj.* (*f.*) accompanied by jar of grain गाश्च वै शक्तितो दद्याद्धेमान्नघटसंयुता: MatsyaP. 101. 63.

अन्नघृतमिश्र (annaghṛta-miśra) *adj.* mixed with boiled rice and clarified butter बिल्वफलैः पयोऽन्नघृतमिश्रैः जुहुयात् ĪśānŚiPa. i. 20. 38.

अन्नचूर्ण (anna-cūrṇa) *m.* flour of food-grain दीपैरुज्ज्वलनमन्नचूर्णरचितैरारार्तिकं गृह्यताम् TripuMāPūSt. (Śaṅ.) 120.

अन्नचेष्टादिजन्मन् (annaceṣṭādi-janman) *adj.* originating from food and activity etc. बलाबलेन दोषाणामन्नचेष्टादिजन्मना। ज्वरः स्यात् AṣṭāSaṁ. i. 265. 17 (3. 2)

अन्नचौर (anna-caura) *m.* thief of food प्राप्नोति ... अन्नचौरो मन्दानलत्वम् ManvaMu. 459. 19 (*on* 11. 51)

अन्नचौर्य (anna-caurya) *n.* theft of food 'उपोषितस्त्र्यहं स्थित्वा धान्यमब्राह्मणाद्धरेत्' इत्युक्तमन्नचौर्यम् NirṇaSi. 264. 9.

अन्नच्छद्म (anna-cchadma) *n.* (irr.) guise or form of food दापितः ...। पूलकद्वितयं जालादन्नच्छद्मे च पा इति EI. xiv. 302. 47.

अन्नज (anna-ja) *adj.* [*f.*-ā] **1A** produced from food or meals अन्नजा भुवि मर्त्यानाम् ... निद्रा HariVaṁ. 40. 29; विड्जान् सत्वा(न्नजा)नि कुष्ठानि रक्तव्यापत्तिजान्विदुः BhelaS. 20. 2 (1. 11); गुर्वादिवृद्धसंलीनश्लेष्ममिश्रोऽन्नजो रसः। ... धातून् स्थौल्यमुपानयेत् AṣṭāSaṁ. i. 125. 12 (1. 24); दूषितः सोऽन्नजो रसः। स्रोतांस्यभिष्यन्दयति RugVi. 25. 3; **1B** born of or arisen from food अन्नजोऽन्नात्माऽन्नप्रलयोऽहं तस्मादन्नं ब्रह्म TaiUBh. 241. 9 (*on* 2. 2); **2A** made of boiled or cooked rice लिङ्गम् ...। अप्यन्नजं च मनवो गिरिशेति च नाम च। ... कीर्तितम् SkandP. i (2). 13. 177; पैष्टं चान्नजं फलजं तथा ... लिङ्गम् ĪśānŚiPa. i. 28. 67; **2B** made of (flour of) food-grain गौः देया ...। अन्नजा दहनायोक्ता SkandP. vi. 277. 10.

अन्नज (anna-ja) *m.* name of people (*lit.* born in the Anna-country) अन्नजास्तुष्टिकाराश्च वीरहोत्रा ह्यवन्तयाः। एते जनपदाः सर्वे विन्ध्यपृष्ठनिवासिनः MārkP. 57. 55.

अन्नजनित (anna-janita) *adj.* produced from food सत्यमन्नजनितो जनदेहः NaiṣC. 5. 94.

अन्नजन्तुवध (anna-jantuvadha) *m.* killing or slaying of animals for food अन्नजन्तुवधे पापम् PadmP. v. 45. 66.

अन्नजन्य (anna-janya) *adj.* **1** pertaining to or consisting of food तत्परे चान्नजन्यं वा न कुर्यात् पारणं गृही BhaviP. 359B. 15 (ii (2). 8. 38); **2** produced from food अन्नजन्यं मनो देहात्स्वच्छम् PañcDa. 8. 61.

अन्नजलदान (annajala-dāna) *n.* gift or giving of food and water ये वा तं पशुम् ... अवन्त्यन्नजलदानैरभयदानैस्ते सर्वे व्रजन्त्युत्तमां गतिम् PārāSū. 68. 9.

अन्नजलप्रद (annajala-prada) *adj.* (used as noun) (one) who gives food and water युध्यन्त्यन्नजलप्रदाः BṛNāraP. 13. 114.

अन्नजलादिक (annajalādi-ka) *adj.* food and water etc. विफलं तस्य तत्सर्वम् ...। पराङ्मुखः शिवार्चायां यो भुङ्क्तेऽन्नजलादिकम् BṛDharmaP. i. 57. 63.

अन्नजलावरोधिन् (annajalāvarodhin) *adj.* obstructing food and water शोथो महानन्नजलावरोधी RugVi. 56. 51.

अन्नजा (anna-jā) *f.* one of the five types of hiccup arising from or caused by food पञ्च हिक्का इति महती गम्भीरा व्यपेता क्षुद्रा चान्नजा च CaraS. i. 19. 8 (1922 Ed.); हिक्का पीते तथा भुक्ते शमं याति च सान्नजा CaraS. vi. 17. 41 (1941 Ed.); AṣṭāHr. iii. 4. 21; पानान्नैरतिसंयुक्तैः सहसा पीडितोऽनिलः। हिक्कयत्यूर्ध्वगो भूत्वा तां विद्यादन्नजाम् RugVi. 12. 6; 12. 4; ŚārṅgaS. i. 7.25.

अन्नजात (anna-jāta) *n.* **A** group or collection of (various) cooked food items यदा जन्तुः ... भुङ्क्ते भृशोष्णतीक्ष्णमपि चान्नजातम् ... तस्य ... पित्तं प्रकोपमापद्यते CaraS. ii. 2. 4 (1922 Ed.); विलम्बितं तु भुञ्जानः ... शीतीभवति चान्नजातं विषमपाकं च भवति AṣṭāSaṁ. i. 65. 22 (1. 10); यदिदं लोकेऽन्नजातं प्रसिद्धम् ChāndoUBh. 268. 9 (*on.* v. 2. 1); सर्वं वै ते समस्तमन्नजातमाप्नुवन्ति TaiUBh. 241. 7 (*on* 2. 2); सर्वान्नस्य प्राणस्य किंचित् अन्नजातम् ... जीवनहेतुः BṛĀraUBh. 753. 6 (*on* vi. 1. 14); **B** group of (various) food-grains सस्यं व्रीह्यतिरिक्तमन्नजातम् VīraMi. (Rājanīti.) 262. 17.

अन्नजात (anna-jāta) *adj.* sprining from or occasioned by food as the primitive substance, MW; produced from food as the primitive substance, APTE.

अन्नजारण (anna-jāraṇa) *n.* act of digesting of food का कथात्यल्पसत्त्वाग्निभृतां विद्यान्नजारणे PrabhāC. 58. 4.

अन्नजित् (anna-jít) *adj.* food-winner अन्नजिद्य न एधि ŚatBr.V.i.4.10; ŚatBr. (K.) VI. i. 4. 13; अन्नजित इत्येवैतदाह ŚatBr. V. i. 5. 17; ŚatBr. (K.) VI. ii. i. 15 [obtaining food by conquest, MW.]

अन्नजीरण (anna-jīraṇa) *n.* [irr.] digester of food का कथात्यल्पसत्त्वाग्निभृतां विद्यान्नजारणे(v.l. °जीरणे) PrabhāC. 58. 4.

अन्नजीवन (anna-jīvaná) *adj.* [*f.* - ā] living by food अन्नजीवनं हीदं सर्वम् ŚatBr. VII. v. 1. 20; यो वायुरन्नायुः ... अन्नजीवनो वै प्रसिद्धः AitUBh. 263. 8 (*on* 3. 10); अन्नप्रभवा अन्नजीवना अन्नप्रलयाश्च सर्वाः प्रजाः TaiUBh. 241. 5 (*on* 2. 2)

अन्नज्ञान (anna-jñāna) *n.* name of a chapter in the Aṣṭāṅgahṛdaya (*lit.* information about food) अध्यायसंग्रहः। ... अन्नज्ञानान्नसंरक्षामात्राद्रव्यरसाश्रयाः AṣṭāHṛ. i. 1. 36 (comm. अन्नस्वरूपविज्ञानीयः)

अन्नतत्त्वज्ञ (annatattva-jña) *adj.* (used as noun) (one) who knows the real nature of food धानात्तस्यान्नतत्त्वज्ञैरौषधं शब्द्यते सदा TaiUBhāVā. 94. 19(2)

अन्नतम (anna-tama) *m.* much or great quantity of food राजसान्याह (गुणानि) अन्तस्तृष्णा स्नेहो रागः ... अन्नतमस्त्विति राजसानि MaitrīU. 375. 4 (3) (comm. अन्नतमो बह्वन्नः ख्यात्याद्युद्देशेनान्नदानपरत्वमित्यर्थः)

अन्नतमा (anna-tamā) *f.* best food अथातो विजयः। ता विराजो भवन्ति ... यद्वा दुताः ... अन्नतमां प्रत्यच्यन्ते AitĀ. I. iv. 1. 14.

अन्नतर्पितदुर्वासा (annatarpita-durvāsā) *adj.* (*f.*) who has pleased the sage Durvāsas with food (राधा) अन्नतर्पितदुर्वासा गान्धर्वा श्रुतिविश्रुता StavMā. 63. 23.

अन्नतस् (anna-tas) *adv.* **Ai** because of food, on account of food अन्नतः सर्वमेतद्धि यत्किंचित्स्थाणु जङ्गमम् MahāBhā. xiii. 62. 34; असात्म्यादन्नतोऽजीर्णादायासान् जागरादपि। जायन्ते करिणां रोगाः Mānaso. ii. 6.628; **Aii** from food सत्राणि दानानि तथा संयोगा वित्तसंचयाः। अन्नतः संप्रवर्तन्ते MahāBhā. xiii. 97. 25; **B** of rice-grain पुष्पाणां च फलानां च भक्ष्याणामन्नतस्तथा। अग्रमुद्धृत्य सर्वेषां जुहुयाद्धव्यवाहने BrahmāṇḍP. ii. 12. 37; **C** on account of cooked rice वैष्णवे वत्सरान्मोक्षो गन्धमाल्यान्नतो बलिः ĪśānŚiPa. i. 45. 19.

अन्नता (anna-tā) *f.* the state of being food रसरूपस्वभावं तत् स्थ(स्थू)लत्वेनान्नतां गतम् PauṣkS. 27. 95.

अन्नतृणसंरोध (annatṛṇa-saṁrodha) *m.* stopping of (the supply of) food and grass जलान्नतृणसंरोधैः शत्रून् संपीड्य यत्नतः ŚukraNī. iv. 7. 370.

अन्नतृप्त (ánna-tṛpta) *adj.* satisfied with the food ध्यानामृतान्न तृ(?न्नतृ)प्तस्य ... रमते चित्तं योगिनः YaśasCam. ii. 400. 3.

अन्नतृप्ति (anna-tṛpri) *f.* satisfaction with food शेषस्य प्राश्नीयात् न च अन्नतृप्तिं गच्छेत् JaimiGS. 2. 2 (28. 14)

अन्नतृष्णा (anna-tṛṣṇā) *f.* desire for food अनगारेष्वतिथितामागतेष्वन्नतृष्णया। अदर्शयन्भिक्षादोषानुपेत्य श्रावका अपि PariPar. 12. 317; कुरु ... अन्नतृष्णां फलेषु। इति विनयति देव प्रेयसीं त्वद्रिपूणाम् ... किराती SaduktiKa. 217.9.

अन्नतेजस् (ánna-tejas) *adj.* brightened by food विष्णोः क्रमोऽसि ... अन्नतेजाः AV. x. 5. 34 [having the vigour of food, MW.]

अन्नतोयप्रशंसा (annatoya-praśaṁsā) *f.* praising of (giving of) food and water अन्नतोयप्रशंसा च वाह्यावाह्या वसुंधरा BṛParāSm. 1. 51.

अन्नतोयसम (annatoya-sama) *adj.* similar to (giving of) food and water अन्नतोयसमं दानं न भूतं न भविष्यति BṛNāraP. 13. 110.

अन्नतोयादिक (annatoyādi-ka) *adj.* food and water etc. ये त्यजन्ति ... अन्नतोयादिकम् MahNirvāT. 3. 94.

अन्नतोयादिनिवेदन (annatoyādi-nivedana) *n.* act of offering food and water etc. (पितरः) तेऽस्मिन्समस्ता मम पुष्पगन्धधूपान्नतोयादिनिवेदनेन। ... यान्तु तृप्तिम् MārkP. 96. 37.

अन्नत्याग (anna-tyāga) *m.* **1** act of giving up or abandonment of food विप्रान् पूजयेत्। अन्नत्यागं ततः कुर्यात् BṛNāraP. 26. 60; **2A** act of offering of food अन्नत्यागात्पात्रमनुत्सृजन्नेव ... अन्नत्यागं कुर्यात् SmṛtiCan. v. 344. 14; पात्रालम्भनाङ्गुष्ठनिवेशनान्नत्यागभोजनप्रैषाः ... पित्र्ये अपसव्येन कार्याः CaturCin. iii (1). 1122. 14; अग्रदानं चान्नत्यागात्पूर्वं कार्यमिति मैथिलाः NirṇaSi. 267. 28; असंन्यस्तादिपितृकः स्वधा पितृभ्य इत्यन्नत्यागं न कुर्यात् BālamBha.i.274.7 (*on* 1. 89); **2B** act of offering of cooked rice (ball) श्राद्धे ... अन्नत्यागमात्रं प्रधानम्। भोजनं तु प्रतिपत्तिरूपमङ्गम् NirṇaSi. 319. 6.

अन्नत्यागकाल (annatyāga-kāla) *m.* time of offering food (to the manes) (पित्र्ये संकल्पकाले) 'संकल्पकाले' अन्नत्यागकाले CaturCin. iii (1). 1106. 5.

अन्नत्यागदेश (annatyāga-deśa) *m.* place where food is given (होमे प्रदाने ... यदेभिरभिवीक्षितम्। ... तद्गच्छति यथातथम्) प्रदाने अन्नत्यागदेशे SmṛtiCan. v. 206. 21.

अन्नत्यागप्रकार (annatyāga-prakāra) *m.* manner of offering food (to the manes) पित्रादिभ्योऽन्नत्यागप्रकारमपि स एवाह SmṛtiCan. v. 346. 10.

अन्नत्यागावृत्ति (annatyāgāvṛtti) *f.* repetition of offering of food (to the manes) मातुः पितामहादिस्थानेऽपि ब्राह्मणानेकत्वे पूर्वोक्तप्रकारेणान्नत्यागावृत्तिः SmṛtiCan. v. 348. 4.

अन्नत्रय (anna-traya) *n.* **i** three kinds of food (i.e. mind, speech and breath) तच्च कर्म साधनं वित्तसाध्यं वक्ष्यमाणस्य अन्नत्रयस्य साध्यस्य BṛĀraUBh. 172. 7 (*on* i. 5. 2); इह त्वन्नत्रयस्यैव सर्वात्मत्वं विवक्षितम्' BṛĀraUBhVā. i. 5. 134; **ii** triad of food (i.e. food in general, food for deity and food for cattle) अन्नत्रयं यदुत्कृष्टं तस्यायं निर्णयोऽधुना BṛĀraUBhVā. i.5.95 (comm. *on* 96 पूर्वेष्वन्नेषु साधारणान्नं देवान्नं पश्वन्नमित्येतेषु यावत्)

अन्नत्रयविभाग (annatraya-vibhāga) *m.* classification of food as of three kinds (i.e. mind, speech and breath) अन्नत्रयविभागोऽयमध्यात्म उपवर्णितः BṛĀraUBhVā. i. 5. 155; उक्ता पाङ्क्तानुरोधेन वाङ्मनःप्राणसंश्रया। अन्नत्रयविभागेन प्रक्रिया त्वधुनोच्यते BṛĀraUBhVā. i. 5. 193.

अन्नत्रयात्मक (annatrayātma-ka) *adj.* of the nature of food as of three kinds (i.e. mind, speech and breath) तस्याधिलोकमात्मोक्तो योऽयमन्नत्रयात्मकः BṛĀraUBhVā. i. 5. 207.

अन्नत्रयाधिकार (annatrayādhikāra) *m.* name of a section in the Bṛhadāraṇyakopaniṣad dealing with three kinds of food व्यवहारश्च वक्ष्यते अन्नत्रयाधिकारे हि मनआदावनात्मनि BṛĀraUBhVā. i. 3. 125.

अन्नत्व (anna-tva) *n.* **1A** the state or condition of being consumable item न विधिना खल्वनेनात्ताऽन्नत्वं पुनरुपैति MaiU. 6.9; पञ्चवृत्तस्योदानादिकस्य शरीरस्थित्यर्थम् इदं सर्वं जगत्प्रजापतिरन्नत्वेन अकल्पयत् ManuBh. i. 435. 4 (*on* 5. 28); अल्पसत्त्वा अन्नत्वेन हन्यन्ते ManuBh. i. 435.17 (*on* 5. 29); संसर्गजैः कर्मदोषैर्याति स्थावरतां नर इति कथमस्यान्नत्वम् AṇuBh. 180. 25 (*on* iii. 1. 24); **2A** the state of being food कौमारं यौवनं जरा। परिणामत्वात् तदन्नत्वम् MaiU. 6. 10; **2B** the state of being food (as offering) स्वरूपतस्तावदुदुम्बरेऽन्नत्वं पक्षधर्मेणाप्रसिद्धम् अन्वयाप्रसिद्धेश्च हेतुत्वाप्रसिद्धिः TantrVā. 39. 15 (*on* i. 2. 21); **2C** the state of being food in general अतोऽद्यतात्तृतान्नत्वं सत्यशब्दार्थ एव हि AnuVyā. 8B. 3 (*on* i.1. 14); न चान्नत्वे दुर्घटे तस्यानन्नत्वं भवति Tattvodyo. 4A. 7; कथमिदमन्नत्वेन दृश्यमानमन्नं न भवति ViṣṇuTaNi. 16A. 10; सत्यशब्दार्थ एवान्नत्वम् अन्नशब्दप्रवृत्तिनिमित्तम् NyāySu. (Ja.) 135A. 5 (*on* i. 1. 6); इष्टादिकारिणामन्नत्वेन भक्षत्वं भाक्तम् VedāntPāSau. 259.19(*on* iii. 1. 7); **2D** the state of being cooked food or meals इदमन्नं क्षुन्निवर्तकम् अन्नत्वात् SarvaMaSaṁ. 15. 14.

अन्नत्वप्रदातृ (annatva-pradātṛ) *m.* one who bestows, i.e. facilitates the state of being food अन्नस्य अन्नत्वप्रदातृरूपे तत्रैवाकथिते सत्यपि TattvPrakā. 71B. 9 (*on* i. 4. 14)

अन्नत्वाभाव (annatvābhāva) *m.* absence of the state of being food in general दोषः। ... एवं कन्दमूलफलादौ 'पक्वेऽपि न। अन्नत्वाभावात् BālamBha. i. 355.16 (*on* 1. 106)

अन्नत्वाभिधान (annatvābhidhāna) *n.* mention of the state of being consumable item 'तद्देवानामन्नं तं देवा भक्षयन्ति' ... 'ते चन्द्रं प्राप्यान्नं भवन्ति' इति वाजसनेयके प्राप्तुरन्नत्वाभिधानात् ŚrutaPra. ii. 412. 12 (*on* iii.1.7)

अन्नत्वासंभव (annatvāsambhava) *m.* impossibility of the state of being the consumable item जीवानां प्रतीतिर्न शक्यते वक्तुं जीवस्यान्नत्वासंभवात् VedāntKau. 259. 25 (*on* iii. 1. 7)

अन्नत्वोपपत्ति (annatvopapatti) *f.* tenability of the state of being the consumable item मनःप्राणयोरपि संदिह्यमानाविज्ञातयोरन्नत्वोपपत्तिः BṛĀraUBh. 182.15 (*on* i. 5. 12)

अन्नद (anna-da) *adj.* [*f.* – ā] **1** who or which gives or bestows food योऽन्नदस्सत्यवादी च भूतेषु कृपया स्थितः। ... अतिरिच्यते BaudhDS.iv.5.32; वस्त्राभरणदातारो भक्षपानान्नदास्तथा। ... ते नराः स्वर्गगामिनः MahāBhā. xiii. 24. 89; इदं तदमृतं ब्रह्म ...। एवमन्नदमन्नादं ज्ञेयमन्नं पुरस्थितम् PāraS. 7. 419; 31. 180; अस्मै अन्नदाय अन्नं राध्यते TaiUBh. 292. 10 (*on* 3. 10); स्थपतिः ... स्यात् ... । चित्रज्ञः सर्वदेशज्ञश्चान्नदश्चाप्यलुब्धकः MayaMa. 5. 17; दोलाः षट् स्युः सुखान्नदाः YuktiKa. 217. 4; अन्नं प्रयच्छ स्वाहेति त्रिंशदर्णोऽन्नदो मनुः PañcRā. (Nā.) iii. 14.14; (आत्माऽन्नादो वसुदानः) अन्नादः—अन्नदः ŚrutaPra. ii. 93. 16 (*on* i. 3. 44); ii. 457. 30 (*on* iii. 2. 38); (पोतकी) शून्यकुड्यवनद्वारे समक्षा ध्वनितान्नदा ŚārṅgaPa. 2506; इंगुवुश्रीमल्लुभट्टः शौनको यजुषान्निधिः। व्याख्याताखिलशास्त्राणामन्नदो राजपूजितः EI. v. 59. 58; अन्नदा वयमभयदा इति शंसद्भिरपदानानि ... जनैः ... अपह्रियमाणेषु विमानेषु NīlaVi. 4. 19; (used as noun) (one) who gives or bestows food अन्नदास्त्वेवैनमुपमन्त्रयन्ते ददाम त इति ŚāṅkhāĀ. 4. 1 (13. 25); अन्नदास्यन्नपतिरिति व्रतश्रपणम् ŚāṅkhāŚS. vi. 12. 27; अन्नदः प्राणदो भवेत् MahāBhā. xii. 18. 27; BhaviP. 853B.16 (iv. 169. 30); वारिदस्तृप्तिमाप्नोति सुखमक्षय्यमन्नदः ManuSm. 4. 229; VṛGautaSm. 586. 16(11); KūrmaP.639.2 (2.26); SaṁvaSm. 79; PadmP. v. 19. 292; अन्नदः सर्वम्। ... आप्नोति ViṣṇuSm. 92. 21; ते यान्ति मनुजा मार्गं तं सुखेन तथान्नदाः MārkP.10.68; विमानम् ...। दिव्याप्सरोभिः संपूर्णमन्नदो लभतेऽक्षयम् BrahmāṇḍP. ii. 16. 3; अधीतवेदो जपकृत्पुत्रवानन्नदोऽग्निमान्। ... मोक्षे मनः कुर्यात् YājñaSm.3.57; अन्नदस्य त्रयो भागा भवन्ति भरतर्षभ VṛGautaSm.533.3 (6); VedavyāSm. 4. 6; अन्नदो मातृपित्रादीन्विस्मारयति भूमिप SkandP. ii(7). 2. 38; भूप्रदो मण्डलाधीशः सर्वत्र सुखितोऽन्नदः SkandP. iii(2). 6. 95; iv. 38. 96; BallāC. 79. 3; अन्नदः सर्वमाप्नोति यत्किंचिन्मनसेच्छति ViṣṇuDhaP. ii. 31. 33; अन्नदः प्राणदः प्रोक्तः प्राणदश्चापि सर्वदः BṛNāraP. 13. 111; PadmP. ii. 69. 17; ŚivaP. v.11. 25 (41A.1); अन्नदो ब्रह्मसदनं याति BṛNāraP. 13. 112; द्विजः। ... आप्तः शक्तोऽन्नदः साधुः स्वाध्याय्या दश धर्मतः BhaviP. 14B. 19 (i. 4. 37); PadmP. i. 53. 40; अभयदोऽपरः। अन्नदः पञ्च पितरो विख्याता भुवनत्रये GaṇeP. ii. 55. 41; गुरुमुपनयनकारिणमन्नदं च (न हिंस्यात्) ManvaVi. 534. 8 (*on* 4. 162); कस्य विप्रवधः सोऽस्तु सर्पश्येनान्नदेष्विति KathāSaSāg. xii. 20. 53; **2** who or which produces food (दशा) दुर्गारण्यपथालये कृषिकारी सिंहे सितर्क्षेऽन्नदा Bṛhajjā. 8. 11; अन्नदस्य वा सवितुरपराह्णेऽनाभिमुख्यात् ChāndoUBh. 76. 17 (*on* i.12.3)

अन्नद (anna-da) *m.* **1A** epithet of Śiva (*lit.* giver of food) अन्नदायान्नपतये नमः MahāBhā. xii. App. I. 28 (228); प्रजापतिः। नाम्नामष्टसहस्रेण स्तुतवान् वृषभध्वजम्। ... अन्नदायान्नपतये नमः VāyuP. i. 30. 213; i. 30. 225; अन्नदाय अन्नपतये नमो नानान्नभोजने (शिवाय) VāmaP. 47. 95; BrahmP. 40. 30; **1B** epithet of Viṣṇu (*lit.* giver of food) विष्णुं तुष्टाव भक्तितः। धन्वन्तरिः ... जय अन्नद अन्नं त्वम् BrahmP. 122. 38; **2** (annada) name of a mountain सप्तैव कुलपर्वताः। ... कुमुदश्चान्नदश्चैव तृतीयश्च बलाहकः KūrmaP. 416.16 (1. 49); **3** one of the seven types of thieves अन्नदः स्थानदश्चैव चौरः सप्तविधः स्मृतः PārśvC. 8.247.

अन्नदत्व (annada-tva) *n.* the state of being the giver or bestower of food भगवान् पिङ्गलः केन ...। अन्नदत्वं च संप्राप्तः वाराणस्याम् MatsyaP. 180. 2; अन्नदत्वं च संप्राप्तः कथमेष महामतिः SkandP. iv. 32. 3.

अन्नदप्रभु (annada-prabhu) *m.* epithet of Śiva (*lit.* lord of the givers of food) अन्नदप्रभवे नमः BrahmP.40.40.

अन्नदर्शन (anna-darśana) *n.* **1** act of seeing of cooked food or meals निमित्तान्तरजमपि कालुष्यमन्नदर्शनेन हित्वा मनःप्रसादमाश्रयेत् ManuBh. i. 103. 28 (*on* 2. 54); हेत्वन्तरमपि खेदमन्नदर्शने त्यजेत् ManvaMu. 44. 28 (*on* 2. 54); **2** act of seeing, i.e. considering (everything as) the food (of Prāṇa) अन्नदर्शनवच्चैके वासोदृष्टिं प्रचक्षते BṛĀraUBhVā. vi. 1. 39.

अन्नदा (anna-dā) *f.* **1A** epithet of Lalitā (*lit.* giver of food) अन्नदा वसुदा वृद्धा LalitāSa. 183; अन्नकामः अन्नदायै नमः ... इति जपेत् LalitāSaBh.21.26 (*on* 52); **1B** epithet of the river Ganges (*lit.* giver of food) नाम्नां सहस्रं गङ्गायाः ... जप्यम् ... । अक्षुण्णशक्तिरसुदा ... अनन्तसौख्यप्रदान्नदा SkandP. iv. 29. 21; **2A** name of the presiding deity of food अन्नदां ध्यात्वा ... पिता। ... तनयं प्राशयेत् पायसामृतम् MahNirvāT. 9. 169; **2B** name of the goddess Durgā or Annapūrṇā, pw.; Apte.

अन्नदाकल्प (annadā-kalpa) *m.* title of a work, pw.

अन्नदातभट्ट (annadātabhaṭṭa) *m.* name of a Brahmin संपनिधेरंनदातभट्टस्य प्रियसूनवे ... ग्रामम् ... दत्तवान् EI. vii. 82. 56.

अन्नदातार्य (annadātārya) *m.* name of a Brahmin भारद्वाजो यजुरधिगमो भागयुग्मस्य कर्त्ता दुग्गप्पार्यः सकलगुणवानन्नदातार्यसूनुः EI. xiv. 75. 97; xiv.75.112.

अन्नदातृ (anna-dātṛ) *adj.*; **Ai** who gives or bestows food in general दुर्भिक्षे चान्नदाताहम् MahāBhā. v. App. 1 (4). 15; गोहिरण्यान्नदातारो भूमिदाश्चैव यान्गताः। ... ताँल्लोकान्मदनुध्यातो याहि Rāmā. ii. 1467* (6); येन तृप्तेन च भूरि दिष्टम्। तस्यान्नदातुस्त्वचमराङ्गनाभिस्तस्यातिथेः केन समत्वमस्ति BṛParāSm. 4. 215; स च राजा सुयज्ञश्च मनुवंशसमुद्भवः। अन्नदाता BrahmVaiP.ii.50.11; अन्नदाता तु यो वीर वीरलोके महीयते BhaviP. 246A. 35 (i. 164. 44); अपराधः ...। दंपत्योरन्नदात्रोर्वा तयोरेकस्य वा कुतः KathāSaSāg. xii. 20. 58; vi. 7. 140; (used as noun) (one) who gives or bestows food in general दुर्भिक्षे अन्नदाता च ... स्वर्गलोके महीयते AtriS. 332; SūktiRa. 13. 2; Subhāṣi. 2973; देहः किमन्नदातुः स्वं निषेक्तुर्मातुरेव च BhāgP. x. 10. 11; जन्मदातान्नदाता

च मातान्ये गुरवस्तथा। पारं कर्तुं न शक्तास्ते घोरसंसारसागरे BrahmVaiP. iv. 59. 149; गोदातुरन्नदातुर्वा ... किं फलम् ... समुदीरितम् VarāP. 138. 5; अन्नदातोपनेता च ... एते वै गुरवः प्रोक्ताः BṛNāraP.9. 91; आप्नोति। ... अन्नदाता श्रियं स्वेष्टाम् PadmP. i. 57. 45; V. 29. 143; गोभूमिहेमवस्त्रान्नदाता तस्मिन् महोत्सवे। आश्चर्यकल्पवृक्षत्वं त्यागी सर्वार्थिनामगात् RājTa. (Ka.) 8. 244; अन्नदातुरधस्तीर्थकरोऽपि कुरुते करम् PārśvC. 6. 534; विद्याधरो मन्त्री। ... अन्नदातॄणां सत्यवादिनां च प्रथमः PrabaK. 88. 23; क्षुधितस्तृषार्तः क्व मेऽन्नदातेति वदन्नुपैति ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 93; ते च गुरवः ... भयत्रातान्नदाता चेति व्यासोक्ताः Prasā. i. 4. 4; **Aii** who gives or bestows food (as offering) गयां गत्वान्नदाता यः पितरस्तेन पुत्रिणः VāyuP. ii. 43. 10; SkandP. vii(1). 336. 16; (used as noun) (one) who gives or bestowes food (as offering) मृन्मयेषु च पात्रेषु यः श्राद्धे भोजयेत्पितॄन्। अन्नदाता च भोक्ता च ... नरकं व्रजेत् AtriS. 155; VṛŚātāSm. 50; LaŚaṅkhaSm. 25; LikhiSm. 56; **B** who gives or bestows cooked food or meals भक्ष्यपानान्नदातारस्तथा पादुकदा नराः। ... ते वै निरयशत्रवः MahāBhā. xiii. 215* (1); यस्यान्नपानपुष्टाङ्गः कुरुते धर्मसञ्चयम्। अन्नदातुः फलं ^कर्तुश्चार्धं न संशयः KulārT. 15. 75.

अन्नदातृ (anna-dātṛ) *m.* **1** epithet of Śiva (*lit.* bestower of the food in general) अन्नदाया (v.l. अन्नदात्रेऽ)न्नपतये नमः MahāBhā. xii. Appl. 28 (228): **2** one of the five types of fathers (*lit.* giver of food) जनिता चोपनेता च ...। अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते पितरः स्मृताः CāṇaNīDa. 5. 22; BrahmVaiP. i. 10. 153; iii. 8. 47; DevīBhāP. vii. 17. 27; JñātāDhaṬ. 242A. 2; IndSpr. 4057; जन्मदातान्नदाता स्यात् स्नेहकर्ता पिता सदा PañcRā. (Nā.) i. 10. 8; **3** name of a prince (*lit.* giver of food) यस्यानुजो धीमानंनदाता समेधते EI. xiv. 73. 52.

अन्नदात्री (anna-dātrī) *f.* goddess Annpūrṇā (*lit.* giver of food) सेवित्वा ... विश्वेशम् ... अयासीत् ... आवासं त्रिभुवनमातुरन्नदात्र्याः YātrāPra. 9. 61; त्वाम् ... वयं कथं विश्वसीमोऽन्नदात्रीम् YātrāPra. 9. 71.

अन्नदान (anna-dāna) *n.* **A** gift or the giving of food in general मध्यतोऽन्नदानमवैद्ये साधुवृत्ते GautDS. i. 5. 32; शक्त्यान्नदानं सततम् ... गुणाः MahāBhā. iii. 198. 39; xii. 82. 21; नान्नदानात् परं दानं त्रिषु लोकेषु विद्यते PauṣkS. 41. 143; VāyuP. ii. 18. 55; BrahmāṇḍP. ii. 16. 52; ŚivaP. v.11. 17 (418B. 11); MalliC. 7. 803; यावद्विप्रा न पूज्यन्ते अन्नदानहिरण्ययोः AṅgiSm. 136; यावद्विजा न चार्च्यन्ते अन्नदानहिरण्यकैः BṛYamaSm. 3. 59; न चान्नदानं हि तथा प्रधानम्। यथा वदन्तीह ... अभयप्रदानम् Tantrākhyā. 33. 14; PañcT. 1. 116(115. 6); Hitopa. 4. 60; VetāPañ. (Śi.) 51. 44; अन्नदानं गुणकरं सर्वदानाधिकं स्मृतम् BṛhaspaSm. 275. 314; भयत्राणादन्नदानाद्भवानस्मत्पिता ViṣṇuP. iv. 9. 11; अन्नदानं परो धर्मः ParaS. 12. 44; अन्नदानस्य माहात्म्यमुच्यते TaiUBh. 292. 5 (*on* 3. 10); BhaviP. 852A. 28 (iv. 169.1); भूमिदानात् परं दानं विद्यते न ...। अन्नदानं तेन तुल्यम् KūrmaP. 635. 15 (2. 26); PadmP. i. 57. 15; धर्मार्थं दानान्येतानि यज्ञलदानम् ... यदन्नदानम् PārāSū. 60. 1; अन्नदानं च विप्राय यः करोति च भारते। ... महीयते BrahmVaiP. ii. 27. 2; अन्नदाने फलं नाहं कथं जानामि वै श्रुतम् BrahmVaiP. iv.76. 63; गोप्रदानसहस्रेभ्यो ह्यन्नदानं विशिष्यते SkandP. ii(4). 2. 16; VarāP. 99. 58; भ्रूणहाप्यन्नदानेन शुद्धो भवति भूपते BṛNāraP. 13.110; संवाहय छन्नमन्नदानेनाखण्डदण्डयात्राकर्शितशम्बलमनीकदुर्बललोकम् TilaMañ. 290. 22; यत्फलं चान्नदानेन अर्घातिथ्येन कीर्तितम्। तत्फलं कृष्णमालोक्य ... लभते नरः BrahmP. 65. 64; अन्नदानं प्रकर्तव्यं भक्तिपूर्वं नराधिप DevīBhāP. iii. 26. 31; अन्नदानं विशेषेण कदा दत्तं न हि त्वया PadmP. ii. 97. 41; iv. 11. 45; अन्नदानं प्रशंसन्ति विदुषो वेदवादिनः SaurP. 10. 33; अन्नदस्तु सुखी श्रीमान् सुतृप्तः सर्वकर्मसु Aparā. 372. 25 (*on* 1. 210); गोभूस्वर्णान्नदानेन सर्वपापं विनश्यति VasiS. 45.116; अन्नोपाश्रयभैषज्यवस्त्रपात्रादिदानतः। उपष्टम्भोऽनेकधात्र चान्नदानं विशिष्यते PārśvC. 6.533; श्रीहर्षवंशे हरिहरः। ... स गूर्जरधरां प्रत्यचालीत् ... अनिवारमन्नदानम् PrabaK. 58. 11; अन्वर्थं भूषयन् संज्ञामंनदानैरहर्निशम् EI. xiv. 73. 51; अन्नदानैः पयःपानैर्द्धर्मस्थानैश्च भूतलम्। ... रुद्धम् PurāPraSaṁ. 62. 20; तपस्विभन्न(Read तपस्विभ्योऽन्न)दानाय विरूपाक्षक्षितीश्वरः। ददौ ... वराहाणां चतुश्शतम् EI. xv. 22. 56; iv. 21. 268; **B** gift or the giving of cooked food or meals त्रिवर्गसेवां सततान्नदानं सुरार्चनं ब्राह्मणपू-नं च। ... कृत्वा गृही शक्रपदं प्रयाति ViṣṇuSm. 59. 30; श्रद्धया चान्नदानेन प्रियप्रश्नोत्तरेण च। ... प्रीतिमुत्पादयेत् गृही ParāSm. 1. 44; असमर्थोऽन्नदानस्य ...। प्रदास्यति द्विजाग्रेभ्यः स्वल्पाल्पां वापि दक्षिणाम् ViṣṇuP. iii. 14. 25; अन्नदानं फलं तद्धेतुभूतोऽतिथिलाभः JaineVyā. 132. 12 (*on* ii. 3. 115); अन्नदाने विशेषः स्यात्संबुद्धिः प्रथमाथ वा LaghvāśvaSm. 24. 13; आशिषो वाचयेद्विप्रैरन्नदानेन तोषितैः ParaS. 22. 42; ब्रह्मचारिणः ... भैक्षवृत्त्युपदेशाच्च कुतोऽन्नदानम् ManuBh. i. 241. 15 (*on* 3. 68); i. 250. 22 (*on* 3. 91); पुष्करे। ... कार्तिक्यामन्नदानाद्य निर्मलो ब्रह्मलोकभाक् AgniP. 109. 7; श्राद्धेन तु पितॄनिष्ट्वा अन्नदानेन चातिथीन् (मार्कण्डेयः ... तेपे ... तपः) NaraP. 10. 3; बालवृद्धकृशातुरान्। तोषयेदन्नदानेन LiṅgaP. ii. 39. 8; अवन्ध्यं दिवसं कुर्यादन्नदानेन मानवः BrahmP. 218. 29; यज्ञाग्निहोमतीर्थेषु यत्फलं परिकीर्तितम्। जपिनामन्नदानेन तत्समग्रं फलं लभेत् BhaviP. 279B. 27 (i. 187. 84); 345B. 24 (ii(c). 21. 14); भोजयित्वान्नदानेन मधुरेण विमत्सरः। ... अर्चयेत् PadmP. v. 22. 117; v. 32. 4; तदेष चान्नदानस्य पात्रमित्यवधार्य सा। ... तस्मै ... पात्रम् ... ददौ KathāSaSāg. xii. 20. 38; अन्नसत्रप्रवृत्तानां प्रत्यहं यथासंख्यमन्नदानमवश्यं मया कर्तव्यम् HārLa. 85. 13; तथा सत्रिणां नित्यप्रवृत्तान्नदानानामन्नदाने ऽशौचं नास्ति HārLa. 103.6; DīpKa. 78. 28 (*on* 3. 28); अतिथिपूजनमतिथिभ्योऽन्नदानं स मनुष्ययज्ञ इत्यर्थः SmṛtiCan. ii. 566. 17; अन्नदानम् अन्नप्रक्षेपः परिवेषणमिति यावत् SmṛtiCan. v. 339. 8; दाने तावदन्नदानादन्यत्रापि दानविशेषे क्वचित्सद्यश्शौचविधानार्थं पुनर्दानवचनम् SmṛtiCan. vi. 68. 8; दानेष्वपि त्रिषु। अन्नदानमथान्नेषु सुकुमारं हि पायसम् ŚāliC. 2. 112; मन्त्री ... मार्गे लिङ्गोपजीविनाम् असदाचारेणान्नदाने निषिद्धे तत्पराभवं विज्ञाय ... स्वस्थानमासदत् PrabaCin. 101. 11; त्रयोऽप्याश्रमिणो वेदार्थव्याख्यानान्नदानाभ्यां नित्यं गृहस्थैरेवोपक्रियन्ते ManvaMu. 102. 4 (*on* 3. 78); उत्तमप्यन्नदानम् ... स्नातकव्रतत्वार्थं च पुनरुच्यते ManvaMu. 150. 19 (*on* 4. 32); हव्यकव्यान्नदानेषु वेद एव चक्षुः ManvaMu. 519. 14 (*on* 12. 94); आवासभाजां विबुधावलीनामप्यागतानां हविरन्नदानैः। या ... धत्ते Raghunā. 1. 60; मृष्टान्नदानमंतुष्टशिष्टाचारद्विजन्मने EI. iv. 276. 115; अतिथिसत्क्रिया ब्राह्मणायान्नदानम् ViraMi. 197. 10 (*on* 1. 102); **C** gift or the giving of food (as offering) सर्वेषामप्यनुत्तमम्। अन्नदानमपेक्षन्ते सर्वेऽपि हि दिवौकसः BṛParāSm. 10. 14; स्वाध्यायैरर्चयेदृर्षीन् ...। पितॄन् श्राद्धैरन्नदानैर्भूतानि बलिकर्मभिः MatsyaP. 52. 14; अवश्यमन्नदानेन नियतं तोषयेच्छिवाम् KulaCūT. 7. 43; अन्नदानात्कुलेशानि क्षपिताशेषकल्मषात्। तादात्म्यकरणाद्देवि अक्षताः परिकीर्तिताः KulārT. 17. 75; राजन् पितॄंस्तर्पय पुत्रहेतोर्गत्वा गयामन्नदानैरनेकैः VarāP. 7. 14; भूतानामन्नदानेन प्रीतिर्भवति शंकरे LiṅgaP. i. 81. 42; गणेश उवाच ... नाहं प्रीये ... अन्नदानैः GaṇeP. ii (1). 35. 24; पुत्रियामिष्टिमाहरत्। साङ्गा(म्) ... अन्नदानैः सुविहितां ततः GaṇeP. ii (2). 155. 36; गन्धपुष्पान्नदानेन भोग्यवृद्धिर्भवेन्नृणाम् ŚivaP. i. 16. 56 (16. B. 14); **D** gift or the giving of food-grain etc. पोषयेत् ...। यथाशक्त्या(?क्त्य)न्नदानेन वयांसि पशवस्तथा MārkP. 28. 20.

अन्नदानकर्तृ (annadāna-kartṛ) *m.* epithet of Śiva (*lit.* bestower of the gift of food) दक्ष उवाच ...। नमोऽन्नदानकर्त्रे BrahmP. 40. 40.

अन्नदानकला (annadāna-kalā) *f.* skill or art in the giving of food दर्शनानि ... अन्नदानकलयातिसुकालोऽजीवयत् VasaViKā. 5. 5.

अन्नदानगुण (annadāna-guṇa) *m.* virtue of giving of food (as offering) ऋषयो देवता वा राज्ञोऽन्नदानगुणैस्तोषिताः सन्तः हंसरूपा भूत्वा ... अतिपेतुः ChāndoUBh. 204. 14 (*on* iv. 1. 2)

अन्नदानग्रहण (annadāna-grahaṇa) *n.* mention of the gift of cooked food or meals महाभारतम् ...। अन्नप्रदानमारामः पूर्तमित्यभिधीयते। अन्नदानग्रहणमयज्ञाङ्गोपलक्षणम् Aparā. 24. 9 (*on* 1.10)

अन्नदानतस् (annadāna-tas) *adv.* by the giving of food यत्पुण्यं गोऽन्नदानतः। तत्पुण्यं स्याच्छतगुणं गङ्गागण्डूषपानतः SkandP. iv. 27. 103; जलान्नदानतो लोकं लभते वारुणं शुभम् PadmP. iv. 98. 8.

अन्ननिमित्त (annadāna-nimitta) *adj.* caused by the giving of food (वाचा वै ... प्रज्ञायत ... इष्टं हुतमाशितम्) आशितमन्नदाननिमित्तम् BṛĀraUBh. 497. 10 (*on* iv. 1. 2)

अन्नदाननिरता (annadāna-niratā) *adj.* (*f.*) engaged in the giving of food भवकान्ताम्। अन्नदाननिरतां जननीं तां चिन्तयेदुषसि ŚilpRa. ii. 24. 75.

अन्नदानपति (annadāna-pati) *m.* master of the giving of food अन्नदानपतिः सत्यं सभार्यः सोऽप्यकिल्बिषः BṛKathāMañ. ix. 2. 686.

अन्नदानपर (annadāna-para) *adj.* devoted to the giving of food अन्नदानपरो नित्यं विशेषेणातिथिप्रियः। ... न प्रेतो जायते नरः SkandP. vi. 18. 43; नृसिंहः काश्यपान्वयः। अन्नदानपरः EI. iv. 324. 49; (used as noun) (one) devoted to the giving of food अन्नदानपरो नित्यं पञ्चमेशे शुभांशके JātaPā. 13. 70.

अन्नदानपुरःसरम् (annadānapurassaram) *adv.* as preceded by the giving of food यात्राख्यमुत्सवं कुर्यादन्नदानपुरस्सरम् PāraS. 12. 565.

अन्नदानपुरोग (annadāna-puroga) *adj.* preceded by the giving of food अन्नदानपुरोगाणि यानि दानानि कानिचित् MatsyaP. 133. 32.

अन्नदानपूर्वम् (annadānapūrvam) *adv.* as preceded by the giving of food मन्त्रान्नदानपूर्वं यत् यत्तदन्नप्राशनं भवेत् PāraS. 7. 116.

अन्नदानप्रकर्ष (annadāna-prakarṣa) *m.* excellence of the giving of food इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि पञ्चषष्टितमोऽध्यायः (v.l. गोदानतिलदानभूम्यन्नदान-प्रकर्षकथनं पञ्चषष्टितमोऽध्यायः) MahāBhā. xiii. 65 (colophon)

अन्नदानप्रद (annadāna-prada) *adj.* (used as noun) (one) making the gift of food अन्नदानप्रदः सर्वमिहामुत्र फलं लभेत् PadmP. ii. 69. 18; ŚivaP. v.11. 27 (419 A. 2)

अन्नदानप्रदान (annadāna-pradāna) *n.* making of the gift of food अन्नदान-प्रदानेन सर्वकामैः प्रतर्पितः PadmP. v. 31. 125.

अन्नदानप्रभावतस् (annadānaprabhāva-tas) *adv.* on the strength of the giving of food एतदाख्यानम् ... अन्नदानप्रभावतः। यः पठेत् पाठयेदन्यान्स समृद्धः प्रजायते ŚivaP. v. 11. 52 (419 B. 6)

अन्नदानप्रशंसन (annadāna-praśaṁsana) *n.* name of the sixty-second chapter in the Anuśāsanaparvan of the Mahābhārata (*lit.* praising of the giving of food) इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि द्विषष्टितमोऽध्यायः (v.l. अन्नदानप्रशंसनं द्विषष्टितमोऽध्यायः) MahāBhā. xiii. 62 (Colophon)

अन्नदानप्रशंसा (annadāna-praśaṁsā) *f.* name of the sixty-second chapter in the Anuśāsanaparvan of the Mahābhārata (*lit.* praising of the giving of food) इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि द्विषष्टितमोऽध्यायः (v.l. अन्नदानप्रशंसा) MahāBhā. xiii. 62 (Colophon)

अन्नदानप्रशंसावर्णन (annadānapraśaṁsā-varṇana) *n.* name of the two hundred eighteenth chapter of the Brahmapurāṇa (*lit.* description of the praising of the giving of food) इति श्रीमहापुराणे आदिब्राह्मे ... अन्नदानप्रशंसावर्णनं नामाष्टादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः BrahmP. 218 (Colophon)

अन्नदानफल (annadāna-phala) *n.* fruit or effect of giving of food यथासत्कारवयसी अन्नदानफलं भवेत् TaiUBhāVā. 203. 8(3); एतद्वः सर्वमाख्यात-मन्नदानफलं महत् BrahmP. 218. 32.

अन्नदानमन्त्र (annadāna-mantra) *m.* formula (to be recited at the time) of the giving of food अन्नं प्रजापतिर्विष्णुः ... पापं हरतु मे सदा (इत्यन्नदानमन्त्रः) SaurP. 15. 38.

अन्नदानमात्र (annadāna-mātra) *n.* mere gift of food पूजारहितेऽन्नदानमात्रं तु ... अनुज्ञातमेव ManvaMu. 150. 6 (*on* 4. 30)

अन्नदानमाहात्म्यवर्णन (annadānamāhātmya-varṇana) *n.* **A** name of one hundred sixty ninth chapter of the Bhaviṣyapurāṇa (*lit.* description of the importance of the giving of food) इति श्रीभविष्ये महापुराणे ... अन्नदान-माहात्म्यवर्णनं नामैकोनसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः BhaviP. 855. 6 (iv.169) (colo-phon); **B** name of the eleventh chapter of the Śivapurāṇa इति श्रीशिवमहापुराणे पञ्चम्यामुमासंहितायामन्नदानमाहात्म्यवर्णनं नामैकादशोऽध्यायः ŚivaP. v. 11 (419 B.7) (Colophon)

अन्नदानयुत (annadāna-yuta) *adj.* accompanied by the giving of food महादानानि दत्तानि अन्नदानयुतानि च SkandP. i (1). 15. 100.

अन्नदानरत (annadāna-rata) *adj.* engaged in the giving of food अन्नदान-रताश्च ये ... ते वै भागवतोत्तमाः SkandP. ii (1). 21. 58; BṛNāraP. 5. 59; अन्नदानरता ये ... यान्ति ते भवनं हरेः SkandP. ii(8). 3. 23; तावुभौ दम्पती ... अन्नदानरतौ BṛNāraP. 18. 58; अन्नदानरतो नित्यं ब्राह्मणान्पूजयत्यसौ GaṇeP. i. 65. 8; अन्नदानरताः ... सत्यलोकं व्रजन्ति ते GaṇeP. ii. 52. 31.

अन्नदानरूप (annadāna-rūpa) *adj.* of the form of the giving of food तत्फलम् अग्निहोमफलमिदं विप्रायान्नदानरूपम् BālamBha. i. 356.1 (*on* 1.107)

अन्नदानविधि (annadāna-vidhi) *m.* **1A** name of the sixty second chapter in the Anuśāsanaparvan of the Mahābhārata (*lit.* rite of the giving of food) इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि द्विषष्टितमोऽध्यायः (v.l. अन्नदानविधिः) MahāBhā. xiii. 62 (colo-phon); **2** rite or procedure of the giving of food इति स्मृतिचन्द्रिकायामन्नदानविधिः SmṛtiCan. ii. 598. 14; विवृण्वते। नित्यान्नदानविधि-सन्तर्पितात्मद्विजन्मने EI. xiii. 196. 3.

अन्नदानविभव (annadāna-vibhava) *m.* power of the giving of food क्रतुभिरिहान्नदानविभवैरपि कन्दलितैः ... न खलु निकाममस्य हुतशेषमभूदमृतम् YātrāPra. 1. 25.

अन्नदानविवक्षा (annadāna-vivakṣā) *f.* [Inst.] by way of or with the intention of the giving of food वयोवस्था त्रिधा वा स्यादन्नदानविवक्षया TaiUBhāVā. 203. 2(3)

अन्नदानविषय (annadāna-viṣaya) *adj.* referring to the giving of food यत्तु बृहस्पतिनोक्तम् ...। क्षत्रिये त्रिगुणं दानं ब्राह्मणे षड्गुणं स्मृतम्। इति तदन्नदानविषयम् Aparā. 287. 11 (*on* 1. 201); प्रसङ्गादन्नदानविषयाणि कानिचिद्वचनानि लिख्यन्ते SmṛtiCan. ii. 597. 6; शूद्रादीनां तु पात्रत्वनिरूपणमन्नदानविषयम् CaturCin. i. 30. 1; 'सुमुर्खानपि नातिक्रमेत्' इत्येतदन्नदानविषयम् CaturCin. i. 33. 3.

अन्नदानसम (annadāna-sama) *adj.* equal to the giving of food अन्नदानसमं दानं न भूतं न भविष्यति BṛNāraP. 13. 113; नान्नदानसमं पुण्यं त्रिषु लोकेषु विद्यते BrahmP. 83. 21; नान्नदानसमं दानं विद्यते ŚivaP. v. 11. 18 (418B. 12)

अन्नदानसमय (annadāna-samaya) *m.* time of the giving, i.e. serving of cooked food भुञ्जानेषु ब्राह्मणेषु पुनरन्नदानसमये नाभ्यधिकं भविष्यतीति ... दात्रा मुखतो न वक्तव्यम् CaturCin. iii(1). 1028. 2.

अन्नदानादि (annadānādi) *adj.* **A** gift or the giving of food etc. अन्नदानादिना सम्यग्विधिनानेन शक्तितः। परां प्रीतिं समभ्येति तस्य वै परमेश्वरः PauṣkS. 31. 193; यद्यतिथिमागतं न पूजयत्यन्नदानादिना ... तदा तदनुष्ठानम् ... निष्फलतामेति ManuBh. i. 250. 2 (*on* 3. 90); स्वसरि ... मातरि यथावृत्तं वर्तनमन्न-दानादिना पोषणम्, आतिष्ठेत् ManvaVi. 198. 4 (*on* 2. 133); अन्नदानादौ व्यापारश्च स्फुट एवेति NyāySu. (Ja.) 513B. 7 (*on* iii. 2. 13); साधनानि ... इन्द्रियनिग्रहतीर्थ-सेवनोपवासफलाहारदेहशोषणान्नदानादीनि सर्वसाधारणानि VedāntRaMañ. 3. 8 (94.17); **B** offering of food etc. यः सर्वभूतान्यन्नादानादिना नित्यं पूजयति स परं स्थानम् ... प्राप्नोति ManvaMu. 105. 3 (*on* 3. 93)

अन्नदानादिक (annadānādi-ka) *adj.* gift or the giving of food etc. यदेतया पूर्वभवे नान्नदानादिकं कृतम् SkandP. iii (3). 3. 97.

अन्नदानादिजनित (annadānādi-janita) *adj.* produced from the giving of food etc. जानश्रुतेः पौत्रायणस्य समं तुल्यं दिवा द्युलोकेन ज्योतिः प्रभास्वरम् अन्नदानादिजनितप्रभावजम् आततं व्याप्तम् ChāndoUBh. 205. 3 (*on* iv. 1. 2)

अन्नदानादिप्रभाव (annadānādi-prabhāva) *m.* power of the giving of food etc. जानश्रुतेरन्नदानादिप्रभावजनितं ज्योतिः द्युलोकपर्यन्तं व्याप्तं वर्तते ŚivārkaMaDī. i. 474. 7 (*on* i. 3. 33)

अन्नदानादिप्रशंसा (annadānādi-praśaṁsā) *f.* name of the thirteenth chapter of the Vṛddhagautamasmṛti (*lit.* praising of the giving of food etc.) इति श्रीगौतमीये वैष्णवधर्मशास्त्रे तिलान्नदानादिप्रशंसा नाम त्रयोदशोऽध्यायः VṛGau-taSm. 595. 13 (colophon)

अन्नदानादिरूपा (annadānādi-rūpā) *adj.* (*f.*) of the form of the giving of food etc. भर्तुर्देहपरिचर्यामन्नदानादिरूपाम् ... सर्वेषां द्विजातीनां सजातिभार्यैव कुर्यात् ManvaMu. 378. 30 (*on* 9. 86)

अन्नदानान्त (annadānānta) *adj.* ending with the giving of food संपूजयेत् ... लोकपालान् ... पुष्पार्घ्यैरन्नदानान्तैः LakṣmīT. 40. 85.

अन्नदानान्तर (annadānāntara) *n.* another, i.e. distinct offering of food स्वधाकारातिथिसत्कारयोर्महायज्ञत्वेन पूर्वत्रैव विहितत्वाद्धन्तकाराख्यमन्नदानान्तरमेव पितृमनुष्यार्थं विधीयते BālaKrī. i. 95. 10 (*on* 1. 103)

अन्नदानार्थम् (annadānārtham) *adv.* for the sake of the gift of food वसते चान्नदानार्थं कुर्यादन्नं गृही बहु TaiUBhāVā. 202. 24(3)

अन्नदानासंभव (annadānāsambhava) *m.* impossibility of the giving of food सूर्यास्तसमयानन्तरमागतोऽतिथिरन्नदानासंभवे वाचा सूनृतया ... अप्रत्याख्येयः VīraMi. 200. 5 (*on* 1. 107)

अन्नदानोत्सव (annadānotsava) *m.* festival of the giving of food गत्वा तत्र द्विजपरिषदामन्नदानोत्सवान्ते पादाम्भोजं विनम विपदां खण्डनं चण्डिकायाः MayūSaṁ. 1. 84.

अन्नदाय (annadāya) [w. r for *annādāya*], Vār. 9 *on* P. iii. 2. 1 [VIŚVA.]

अन्नदायिन् (anna-dāyin) *adj.* [*f.* – ī] **A** who gives food अन्नदायि किं चायुः PraśnoRaMāli. 60; कुरुक्षेत्रे प्रयागे तु भविष्ये चान्नदायिनी PadmP. v. 17. 225; अन्नसत्रप्रवृत्तानाम् ... प्रत्यहमन्नदायिनामशौचे आमान्नमात्रग्रहणे दोषाभावः HārLa. 85. 14; (used as noun) (one) who gives food अद्राक्षीद्रावणः ... अन्नं चैवान्नदायिनः Rāmā. vii. 21. 19; **B** who yields or produces food पृथ्वी तद्धारणक्षामा प्रजाभ्यो नान्नदायिनी BṛDharmaP. ii. 14. 6; **C** who gives of food (as offering) गार्हस्थ्ये यथाविध्युत्पादितपुत्रो देवपितृमनुष्यादिभ्योऽन्नदायी ... मनः ... मोक्षे ... कुर्यात् Aparā. 946. 13 (*on* 3.55)

अन्नदारक (annadāraka) *m.* name of a people or community दार्वादा मरकाश्चैव कुरटाश्चान्नदारकाः ...। पूर्वोत्तरं तु कूर्मस्य पादमेते समाश्रिताः MārkP. 58. 51.

अन्नदारिद्र्य (anna-dāridrya) *n.* poverty, i.e. scarcity of food गृहिणामन्न-दारिद्र्यात् अल्पभोजनकारिणाम्। बभूव ... ऊनोदरता PariPar. 12. 313.

अन्नदावरी (anna-dāvarī) *f.* name of a group of Ṛks (*lit.* excellent in bestowing food) अथ वाजदावर्यः। अन्नं वाजः। अन्नदावर्य एता अन्नाद्यस्यैवावरुद्ध्यै JaimiBr. 2. 195.

अन्नदावसुदादि (annadāvasudādi) *adj.* (name) Annadā (giver of food) and (name) Vasudā (giver of wealth) etc. न चैवं पर्यवसन्नस्य विधेरन्नदावसुदादि-नामभेदेन बहुरूपत्वात् सर्वेभ्यः कामेभ्योऽन्नदेति नाम कीर्तयेदिति LalitāSaBh. 23. 2 (*on* 52)

अन्नदास (anna-dāsa) *m.* a servant who works for food only, one who becomes a servant or slave by getting food only, Apte.

अन्नदीक्षाफल (annadīkṣā-phala) *n.* fruit of the vow of food बिल्वपत्रं निशि प्राश्य अन्नदीक्षाफलं भजेत् BhaviP. 686A. 19 (iv. 57.16)

अन्नदुह् (anna-dúh) *adj.* bestower of food पौर्णमास्यष्टकाऽमावास्या। अन्नादास्थान्नदुघो युष्मासु TaiBr. III. xi. 1. 19.

अन्नदूषण (anna-dūṣaṇa) *n.* act of defiling or spoiling of food निषिद्ध-भोजनात् तस्मात् भोजने चान्नदूषणात्। ... एतैर्यत्साधितं पापं तत्सर्वं नश्यति ध्रुवम्। ... धात्र्यां भोजनमाचरेत् SkandP. ii(4). 12. 63.

अन्नदूषिन् (anna-dūṣin) *adj.* (used as noun) (one) who defiles or spoils food अन्नदूषी कुण्डगोलौ अभिशस्तोऽथ देवलः। ... वर्ज्याः श्राद्धादिकर्मणि KūrmaP. 603. 8 (2. 21)

अन्नदृष्टि (anna-dṛṣṭi) *f.* meditation on food (as Brahman) इयम् अन्नदृष्टिः चोद्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 645. 12 (*on* iii. 3. 18); अन्नदृष्टिविधिसाहचर्येण फलार्थवादश्रवणेन छान्दोग्ये काण्वशाखायां चाचमनदृष्टिश्रवणेन दृष्टिविधेरप्यावश्यकत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 313. 24 (*on* iii. 3. 18)

अन्नदेवता (anna-devatā) *f.* the divinity supposed to preside over articles of food, MW.

अन्नदेवत्या (annadevat-yā) *adj.* (*f.*) having food as the deity तिस्रोऽन्न-देवत्याः (ऋचः) VājaS. (Pariśiṣṭa) 12A. 26 [Viśva.]

अन्नदेवपर (annadeva-para) *adj.* intent on the deity in the form of food तस्मादनधिकार्येऽथ ह्यन्नदेवपरस्तथा PauṣkS. 29. 150.

अन्नदोष (anna-doṣa) *m.* **A** defect of food मुनिः ...। न चान्नदोषान्निन्देत न गुणानभिपूजयेत् MahāBhā. xii. 269. 12; नान्नदोषेण मस्करी SaṁnyāU. 2. 72; अन्नं भुञ्जीत ... अकुत्सयन् अन्नदोषाननुद्भावयन् BālaKrī. i. 51. 6 (*on* 1. 35); **Bi** fault of (eating prohibited) food आलस्यादन्नदोषाच्च मृत्युर्विप्रान् जिघांसति ManuSm. 5. 4; सर्व एवायं प्रश्नप्रतिवचनसंदर्भो वक्ष्यमाणस्यान्नदोषस्य गौरवज्ञापनार्थः ManuBh. i. 418. 14 (*on* 5. 1); भवद्भिः प्रतिपन्ना वेदानभ्यासादयः पुरायुषो मरणहेतवः एवं वक्ष्यमाणोऽन्नदोषः ManuBh. i. 419. 12 (*on* 5. 4); एवं ज्ञात्वा तु यो भुङ्क्ते सोऽन्नदोषैर्न लिप्यते PadmP. iv. 79. 47; यदि तु मद्यपादिदर्शनप्रभवमन्नदोषं तदपनोदकेन संस्कारेण ... वापनुदेत् SmṛtiCan. v. 209. 19; अन्नदोषात् दुष्टान्नाशनात्। तत्र केचित्संसर्गदुष्टान्नदोषागणान्नमित्यादिना पूर्वाध्याये उक्ताः ManvaVi. 586. 29 (*on* 5.4); अन्नदोषो जात्यादिभिः VīraMi. (Āhnika.) 510.24; **Bii** fault of (taking) food ध्यात्वा देवीम् ...। तन्निवेदित-बुद्ध्यादौ योऽश्नाति प्रत्यहं द्विजः। नास्यान्नदोषजं किंचिन्न दारिद्र्यभयं तथा BrahmāṇḍP. iii. 8. 59.

अन्नदोषक्षयंकरी (annadoṣa-kṣayaṅkarī) *adj.* (*f.*) destroyer of the defect of food सत्यरूपा ह्यलक्ष्या चाप्यन्नदोषक्षयंकरी। ... भावनीया च भावना PāraS. 7. 413.

अन्नदोषलेप (annadoṣa-lepa) *m.* contact with the defect of food भोक्ता वैश्वानरः अग्निः अग्नेः भोज्यम् अन्नं सोमः, तदेतद् उभयम् अग्नीषोमौ सर्वमिति पश्यतः अन्नदोषलेपः न भवति GītāBh. (Śaṅ.) 443. 2 (*on* 15. 14)

अन्नदौस्थ्य (anna-dausthya) *n.* wretched condition, i.e. scarcity of food, famine आचार्यः सुस्थितः ...। अन्नदौस्थ्येन निर्वाहाभावान्निजगणं स तु। देशान्तराय व्यसृजत् PariPar. 8. 378; द्रव्यसंपदि सत्यामप्यन्नदौस्थ्यान्मृतिर्ध्रुवम् PrabhāC. 8. 9 ; अत्र जना मत्स्यमांसरताः प्रायश्चान्नदौस्थ्यात् PurāPraSaṁ. 39. 20; KumāDePra. 10. 11.

अन्नद्रव (anna-drava) *m.* name of a severe colic (*lit.* fluid of the food in the abdomen) जीर्णे जीर्यत्यजीर्णे वा यच्छूलमुपजायते। ... न शमं याति नियमात् सोऽन्नद्रव उदाहृतः (अन्नद्रवाख्यशूलेषु न तावत् स्वास्थ्यमश्नुते) RugVi. 26. 22; आमपक्वाशये शुद्धे गच्छेदन्नद्रवः शमम् SiddhYo. 27. 54; 27. 57; योगो निहन्यात् परिणामशूलं शूलं तथान्नद्रवसंज्ञकं च RaseCin. 9. 136; अन्नद्रवाख्ये शूले तु न तावत्स्वास्थ्यमश्नुते BhāvPra. (Bhā.) 8 (30). 68; 8 (30). 70.

अन्नद्रवचिकित्सित (annadrava-cikitsita) *n.* treatment of the severe colic इति संक्षेपतः प्रोक्तमन्नद्रवचिकित्सितम् SiddhYo. 27. 58.

अन्नद्रवभव (annadrava-bhava) *adj.* produced from the severe colic परिणामभवं शूलमष्टधा परिकीर्तितम् ...। अन्नद्रवभवं शूलं जरत्पित्तभवं तथा ŚārṅgaS. i. 7. 44.

अन्नद्रवशूल (annadrava-śūla) *m., n.* severe colic pain अथान्नद्रवशूल-चिकित्सामाह BhāvPra. (Bhā.). 8 (30).68.

अन्नद्रव्य (anna-dravya) *n.* food-stuff, i.e. dish कर्मौषधानां च प्राधान्यतः सानुबन्धानि द्रव्याण्यनुव्याख्यास्यामः। ... लवणमन्नद्रव्यरुचिकराणाम् (श्रेष्ठम्) CaraS. i. 25. 40 (1941Ed.); लवणम् ... अन्नद्रव्यरुचिकरम् CaraS. iii. 1. 18 (1941 Ed.); AṣṭāSaṁ. i. 80.11 (1. 13)

अन्नद्वार् (anna-dvār) *f.* [Inst.] by means of or through food अन्नेन अन्नद्वारा, मासं तर्पयन्ति CaturCin. iii (1). 591. 18.

अन्नद्विष् (anna-dviṣ) *adj.* (used as noun) (one) who hates or dislikes food, who has no appetite अन्नद्विषश्छर्दयन्तो जठरामगरार्दिताः। ... न स्नेह्याः CaraS. i. 13. 55 (1941 Ed.); संभूतेऽस्मिन् (पाण्डुरोगे) भवेत् ...। दुर्बलः सदनोऽन्नद्विट् CaraS. vi. 16. 13 (1941Ed.); क्षीणोऽन्नद्विट् कासते यश्च हिक्की तौ द्वौ ... वर्जयेत् SuśruS. vi. 50. 15; क्षीणोऽन्नद्विट् क्षौति यश्चातिमात्रं तौ द्वौ ... वर्जयेत् RugVi. 12.11.

अन्नद्वेष (anna-dveṣa) *m.* aversion or dislike for food, want of appetite युगपदेव केवले शरीरे ज्वरस्याभ्यागमनमभिवृद्धिर्वा भुक्तस्य विदाहकाले मध्यंदिनेऽर्धरात्रे शरदि वा विशेषेण कटुकास्यता ... अन्नद्वेषः ... पित्तज्वरलिङ्गानि भवन्ति CaraS. ii. 1. 24 (1941 Ed.); तृष्णा जायन्ते तासां सामान्यलक्षणम्। ... अन्नद्वेषः स्वरक्षयः AṣṭāHr. iii. 5. 48; मुष्कशोथः फलविषैर्दाहोऽन्नद्वेष एव च RugVi. 69. 9; क्षुत्कालातिक्रमादन्नद्वेषो देहसादश्च भवति NītiVā. 25. 36; प्रसीदेदुतान्नद्वेषोऽपि पूर्वं तदेतन्निवर्तयेत् ManvaVi. 143. 9 (*on* 2. 54); अन्नद्वेषेण कार्श्यं प्राप्तस्य ... तत्र प्रवृत्तिपर्यन्तारुचिर्न जायते SiddhāLeSaṁ. 315. 4.

अन्नद्वेषिन् (anna-dveṣin) *adj.* who dislikes food, who has no appetite रोगी, अन्नद्वेषी, व्रतद्वेषी चित्तं विना व्रतं पालयति KathāK. 11. 12; (used as noun) (one) who dislikes food, (one) who has no appetite तत्र क्षारसाध्येष्वपि व्याधिषु शूनगात्रमस्थिशूलिनमन्नद्वेषिणम् ... क्षारो न साधयति SuśruS. i. 11. 30; अन्नद्वेषिणम् ... निरर्थकभाषिणं राक्षसेन (गृहीतं विद्यात्) AṣṭāSaṁ. ii. 206. 23 (6. 7)

अन्नद्वेष्टृ (anna-dveṣṭṛ) *adj.* who dislikes food, who has no appetite शुक्लाक्षमन्नद्वेष्टारम् ... यक्ष्मा हन्तीह मानवम् HāriS. ii. 4. 25; RugVi. 10.12.

अन्नधन (anna-dhana) *n.* **A** food and money धान्यान्नधनचौर्याणि कृत्वा कामाद्द्विजोत्तमः। ... कृच्छ्रार्धेन विशुद्ध्यति ManuSm. 11. 162; MatsyaP. 227. 41; KūrmaP. 683. 13 (2. 34); Mitā. 458. 26 (*on* 3. 265); **B** food-grain and precious metal धान्यसाहचर्यादन्नधने चैतावद्धान्यपरिमिते वेदितव्ये। 'अन्न' शब्देन तण्डुलादिकमाभिधीयते। 'धन' शब्देन ताम्ररजतादिकम् Mitā. 459. 4 (*on* 3.265)

अन्नधनदान (annadhana-dāna) *n.* gift or giving of food and money अन्नधनदाने त्वन्नियते HirGS. ii. 15. 12.

अन्नधनलाभ (annadhana-lābha) *m.* obtainment of food and money तत्पान्नधनलाभवधेषु पृथग्वर्षाणि (ब्रह्मचर्यं चरेत्) GautDS. iii. 4. 28.

अन्नधातु (anna-dhātu) *m.* element of food अथ योऽयः स्थविष्ठो धातुरन्नस्यापाने (v.l. स्थविष्ठमन्नधातुमपाने Adyar Ed.) प्रापयति MaiU. 2. 6.

अन्नधान (anna-dhāna) *n.* receptacle of food अन्नधानाद्धयसृज्यन्त TaiS. VII. i. 1. 5.

अन्नधारण (anna-dhāraṇa) *n.* **1** act of bearing of food समानः ... तदवलम्बनान्नधारणपाचनविवेचनकिट्टाधोनयनक्रियः AṣṭāSaṁ. i. 105. 24 (1. 20); **2** granary वृषं दद्यात् ... अन्नधारणे SamarāSū. 26. 30.

अन्ननामन् (anna-nāman) *n.* synonym of the word *anna* (food) अन्ननामान्युत्तराण्यष्टाविंशतिः Nir. 3. 9 (63. 18); चनः। इत्यन्ननाम GaṇRa. 1. 16 (37)

अन्ननाश (anna-nāśa) *m.* destruction or loss of food निष्कारणं संमिलिता रुवन्तो ग्रामेऽन्ननाशाय भवन्ति काकाः ŚārṅgaPa. 2494.

अन्ननिगर (anna- nigara) *m.* act of swallowing of food कण्ठोऽन्ननिगरेण ... इन्द्रियमुच्यते न कथम् NyāyMañ. ii. 54. 19.

अन्ननिद्रारति (annanidrā-rati) *f.* delight in food and sleep पानान्ननिद्रारतिवर्धनः ... प्रथमो मदो हि RugVi. 18. 7.

अन्ननिमित्त (anna-nimitta) *adj.* [*f.* - ā] caused by food वागादीनामप्यन्ननिमित्तोपकारदर्शनात् BṛĀraUBh. 60. 10 (*on* i. 3. 18); सः एवं लोकलोकपालसंघातस्थितिमन्ननिमित्तां कृत्वा AitUBh. 263. 17 (*on* 3. 11); अन्ननिमित्तवृद्ध्यभिधानेन मनसो भौतिकत्वं सूत्रितम् PrakaVi. 700. 18.

अन्ननिमित्तता (annanimitta-tā) *f.* the state of being caused by food यद्यद्गृहीतं तस्य तस्य काचिदन्ननिमित्तता विद्यते TantrVā. 49. 13 (*on* i. 2. 30); MīmāKau. iii(1). 56. 11 (*on* i. 2. 32)

अन्ननिमित्तत्व (annanimitta-tva) *n.* the state of being caused by food त्वं पुष्टिमांश्च शरीरेण पुष्टेश्चान्ननिमित्तत्वात् ChāndoUBh. 321. 10 (*on* i. 16.1)

अन्ननियम (anna-niyama) *m.* restriction over food, Viśiṣṭādvaitakośa.

अन्ननिर्वपण (anna-nirvapaṇa) *n.* act of offering of food (as funeral oblation) अन्ननिर्वपणं राजन् ... प्राजापत्येन कारयेत् BhaviP. 12B. 17 (i. 3. 67)

अन्ननिर्हरण (anna-nirharaṇa) *n.* act of taking out or extracting (of particle) of food दन्तलग्नमनिर्हार्यं लेपं मन्येत दन्तवत्। न तत्र बहुशः कुर्यादन्ननिर्हरणं प्रति BhojanKu. 218. 18.

अन्ननिवृत्ति (anna-nivṛtti) *f.* act of abstaining from food प्रायो भूमोपमातर्क्यप्रभृत्यन्ननिवृत्तिषु AnekāNā. (Dha.) 25.

अन्ननिवेदन (anna-nivedana) *n.* act of offering of food (as oblation to the manes) अन्ननिवेदनम् - दत्त्वान्नं पृथिवीपात्रमिति पात्राभिमन्त्रणम्। ... अन्ने द्विजाङ्गुष्ठं निवेशयेत् Mitā. 82.3 (*on* 1.238); इत्यन्ननिवेदने पित्रादिप्रत्येकमेव चतुर्थ्यन्तैः शब्दैर्निर्दिशति CaturCin. iii(1). 88. 9.

अन्ननिषेवितृ (anna-niṣevitṛ) *adj.* who partakes of cooked food or meals मुनिः ...। लघ्वाशी नियताहारः सकृदन्ननिषेविता MahāBhā. xii. 237. 6.

अन्ननिषेविन् (anna-niṣevin) *adj.* who partakes of food कृते त्वस्थिगताः प्राणास्त्रेतायां मांससंश्रिताः। द्वापरे रुधिरं यावत् कलावन्नाद्यमेव (v.l. कलावन्ननिषेविणः) BṛParāSm. 1. 29.

अन्ननिष्क्रय (anna-niṣkraya) *m.* barter for food त्वमन्ननिष्क्रयं देहि कण्ठस्थमिह भूषणम् SkandP. vi. 103. 84.

अन्ननिष्पादन (anna-niṣpādana) *n.* preparation of food प्रतिदिनं हि कुष्माण्डादिद्रव्यवर्जनपूर्वकमन्ननिष्पादनस्याशक्यत्वात् CaturCin. iii(1). 561. 18.

अन्ननिष्पादनकाल (annaniṣpādana-kāla) *m.* time of preparation of food सन्मुसल इति न पाकार्थमन्ननिष्पादनकाले ManvaVi. 727. 18 (*on* 6.56)

अन्ननिःस्राव (anna-nissrāva) *m.* scum or liquid taken out from boiled rice एवं काञ्जिकं संपादयितुं तण्डुलक्षालनोदके निहितस्यान्ननिस्स्रावस्य रात्र्यन्तरितस्य पर्युषितत्वेऽप्यभोज्यत्वं नास्ति SmṛtiCan. v. 226. 18.

अन्ननृप (anna-nṛpa) *m.* king Anna अन्ननृपामात्यः सुकालो योद्धुमाययौ RājTa.(Prā.) 358.

अन्ननैवेद्य (anna-naivedya) *n.* act of offering of food गन्धपुष्पान्ननैवेद्यैः सक्षीरैर्गुडपायसैः। ... पूजां करिष्यते यो वै सौख्यं स्यात्तस्य वत्सरम् SkandP. ii(4). 10. 43.

अन्नन्त (ann-anta) *adj.* **A** ending in the word-element *an* अन्नन्तस्य भस्याङ्गस्याकारस्य लोपः स्यात् PrakriKau. i. 149. 2; SiddhāKau. 85A. 12 (*on* vi. 4. 133); अन्नन्ताद्बहुव्रीहेर्न ङीप् PrakriKau. i. 326. 5; SiddhāKau. 121A. 8 (*on* iv. 1. 29); Prasā. ii. 719. 9; अन्नन्तादव्ययीभावात् टच् स्यात् PrakriKau. i. 487. 7; SiddhāKau. 166A. 1 (*on* v. 4. 108); अन्नन्तादव्ययीभावादित्यादि तु फलितार्थपरतया कथंचिन्नेयम् LaŚabdeŚe. i. 544. 16; अल्लोपोऽन इत्यत्रान् इति योगविभागादन् ग्रहणाभिसंबन्धादन्नन्तानां श्वयुवमघोनां संप्रसारणम् PariVṛ. (Sī.) 62. 3; ये इन्नन्तास्तेषाम् ... प्रकृतिभावः प्राप्तो ये त्वन्नन्तास्तेषामन्निति Prasā. i. 488. 12; (used as noun) (word) ending in the element *an* अन्नन्ताद् आपश्च ईप् स्यात् MugdhaBo. 6. 54 (60.11); अन्नन्ताद् अः स्याद् वे MugdhaBo. 6. 66 (62.6); अन्नन्तान्मतोर्नुट् स्यात् SiddhāKau. 609B. 9 (*on* viii. 2. 16); तेनान्नन्ते आद्युदात्तस्य ''द्वितीयाय भागाय' इत्येव, अनभावे तु स्मै भवत्येव LaŚabdeŚe. i. 223. 11; अत्र पूरणार्थत्वेन 'पूरणात्स्वार्थे तीयादन्' इति अन्नन्तस्यापि ग्रहणम् LaŚabdeŚe. ii. 8. 28; **B** ending in sound *an* अन्नन्तो बिन्दुना युक्तो मायाब्रह्माग्नितारवान्। पाशादित्र्यक्षरो मन्त्रः TantrSā. (K.) 89. 12.

अन्नन्तबहुव्रीहि (annanta-bahuvrīhi) *m.* adjectival compound (Bahuvrīhi) ending in the word-element *an* अन्नन्तबहुव्रीहावनुपसर्जनस्यासंभवात् LaŚabdeŚe. i. 374. 8.

अन्नन्तोत्तरपद (annantottarapada) *adj.* having the word ending in the word-element *an* as the second member अन्नन्तोत्तरपदस्य द्विगोर्नलोपः स्यात् Prasā. i. 548. 9.

अन्नप (anna-pa) *m.* protector of food अन्नपोऽस्तु आन्नपतिरन्नसंस्तु वृषायवः कीनाशां न मंसतः नमोऽस्तु AV.(P.) xix. 35. 2;

अन्नपक्ति (anna-pakti) *f.* preparation of food, cooking (including cleansing of fire-place) (योषित्) अर्थस्य संग्रहे चैनां व्यये चैव नियोजयेत्। शौचे धर्मेऽन्नपक्त्यां च ManuSm. 9. 11 (ManvaMu. अन्नसाधने); अन्नपक्तिः प्रसिद्धा ManuBh. ii. 244. 22 (*on* 9. 11); अन्नपक्त्यामन्नपाके ManvaVi. 1122.6 (*on* 9. 11); अन्नपक्त्यां चुल्लीसंमार्जनादिपाकव्यापारे SmṛtiCan. iv. 566.11.

अन्नपक्ति (anna-pakti) *adj.* (time) required for the preparation of food or cooking संपीत्या मत्तसंगीतौ क्वचित्स्वगुणकीर्तनाम्। शृण्वन्ननास्थया चक्रे नान्नपक्तिमवस्थितिम् DvyāśraKā. 13. 7 (comm. यावता कालेनान्नपाकः स्यात्तावन्तमपि कालमवस्थितिं राजा न चक्रे)

अन्नपक्तृ (anna-paktṛ) *m.* fire which digests food, digestive fire इति भौतिकधात्वन्नपक्तॄणां कर्मभाषितम् CaraS. vi. 15. 38 (1941 Ed.); पच्यते कोष्ठ एवान्नमन्नपक्त्रैव (v.l. °क्त्रैव MB. Ed., 1977) चास्य यत् AṣṭāHṛ. iii. 5. 21; प्राणः उच्यते – समान समं नयनाद्भुक्तस्य पीतस्य च कोष्ठस्थानोऽन्नपक्ता BṛĀraUBh. 179. 16 (*on* i. 5. 3)

अन्नपचन (anna-pacana) *n.* preparation of food, act of cooking गन्धे गन्धवहात्मतान्नपचने बर्हिर्मुखाध्यक्षता ... मयि चेद्बालेन्दुचूडामणे शुश्रूषां करवाणि ते ŚivaL. 30 (comm. *on* पचनम् अन्नपचनम्); TrikāŚe. iii. 3. 33.

अन्नपञ्चमता (anna-pañcamatā) *f.* fifthness of the earth ब्रह्मपञ्चमतया अन्नपञ्चमतया च पञ्चजनशब्दनिर्वाहास्वारस्यमवर्जनीयं स्यात् ŚrutaPra. ii. 125.24 (*on* i. 4. 13)

अन्नपति (ánna-pati) *m.* **1A** lord of food, i.e. Savitṛ or Āditya यो अ॑न्ना॒दो अन्न॑पतिर्ब॒भूव॑ AV. xiii. 3. 7; अन्नपतिस् सरस्वती भगो राजास्या नयः AV.(P.) i. 50. 3; अन्नादो हान्नपतिर्भवत्यश्नुते प्रजयान्नाद्यं य एवं वेद AitBr. 32. 11 (833); स्वयमन्नपतिः श्रीमान् सुय्यः क्षितिमवातरत् RājTa. (Ka.) 5. 72; सम्यङ्निगीर्णेऽन्नराजे ... उदजृम्भन्महाघोरो दुर्भिक्षोऽन्नपते रिपुः RājTa. (Prā.) 348; **1B** lord of food, i.e. Agni अ॒न्ना॒दाया॑न्न॑पतये रु॒द्राय॒ नमो॑ अ॒ग्नये॑ AV. xix. 55. 5; अ॒ग्नये॑ऽन्न॑पतये पु॒रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेत् TaiS. II. ii. 4. 2; MaiS. ii. 1. 10 (ii. 12. 13); BaudhŚS. ii. 123. 4; MānŚS. 122. 2; अन्न॑पते॒ऽन्न॑स्य नो दे॒ह्य॒न॒मी॒वस्य॑ शु॒ष्मिणः॑ TaiS. IV. ii. 3. 1; MaiS. ii. 10. 1(ii. 132. 5); KāṭhS. 16. 10 (i. 231. 19); KapiKaS. 25. 1 (93. 6); VājaS. 11. 83; TaiBr. III. xi. 4. 1; ŚatBr. VI. vi. 4. 7; PrāṇāU. 1. 4; अन्न॑पते॒ऽन्न॑स्य नो दे॒हीत्या॑ह अग्निर्वै अन्न॑पतिः स ए॒वास्मै॒ अन्नं॒ प्र य॑च्छति TaiS. V. ii. 2. 1; MaiS. iv. 14. 16 (iv. 242. 8); KāṭhS. 19. 12 (ii. 14. 19); KapiKaS. 31. 2 (149. 7); KāṭhakaBrsaṅkalana. 70. 1; MānŚS. 36. 9; अ॒ग्निर्वै दे॒वाना॑मन्न॒वान॑न्ना॒दो॑ऽन्नपति॒स्तमे॒वं भा॑ग॒धेये॒नोप॑सरत्स॒ एन॑मन्न॒वन्त॑मन्ना॒दम॑न्नपतिं करोति MaiS. ii. 1. 10 (ii. 12. 15); KāṭhS. 5. 1 (i. 44. 6); 10. 6 (i. 131. 12); 32. 1 (iii. 18. 15); अ॒ग्नये॑ऽन्ना॒दाया॑न्न॒पत॑ये स्वाहा॑ VājaS. (K.) 3. 2; AitBr. 1. 6 (30); 32. 12 (832); PañBr. i. 8. 7; TaiBr. II. v. 7. 2; ŚatBr. XI. iv. 3. 8; ŚāṅkhāŚS. ii. 10. 2; KātyŚS. v. 13.1; NirṇaSi. 249. 21; अन्नादो वा एषोऽन्नपतिर्यदग्निः AitBr. 2. 2 (38); अन्नपते अन्नमिहाहर ChāndoU. i. 12. 5; स त्वं हे अन्नपते स हि सर्वस्यान्नस्य प्रसवितृत्वात्पतिः ChāndoUBh. 77. 16 (*on* i. 12. 5); **1C** lord of food in general तस्याहं देवयज्ययान्नस्यान्नपतिर्भूयासम् KāṭhS. 5.1 (i. 44.6); अन्नादास्ते यजमाना अन्नपतयो भवन्ति येषामेवंविद्वान्होता भवति ŚāṅkhāŚS. x. 17. 8; अन्नपतिर्वै स होता भवत्यन्नपतयस्ते यजमाना भवन्ति ŚāṅkhāŚS. x. 19. 2; तस्यैवान्नपतेर्जाया येयं सव्येऽक्षिण संस्थिता भोग्यत्वात्सा विराडुक्ता BṛĀraUBhVā. iv. 2. 44; **1D** lord of food, i.e. Varuṇa अ॒न्नं वि॒राड्व॒रुणो॒ऽन्नप॑तिर्व॒रुणे॒न॒वास्मा॒ऽअ॒न्नम॒वरुन्द्धे ŚatBr. XII. vii. 2. 20; **1E** epithet of Lord Śiva अन्नादायान्नपतये नमः VāyuP. i. 30. 213; VāmaP. 47. 95; BrahmP. 40. 30; **2** [Voc.] **A** Anuvāka beginning with the expression *annapate* अन्न॑पत॒ इत्यन्नहोमः TaiBr. III. xi. 9. 9; अग्ने तान्नपते त्रींश्च त्रिष्टुभा चैवमाद् भवेत् BhārŚi. 6; यत्रान्नं सिद्धान्नम्। ... अन्नपतेऽन्नस्य इति मन्त्रेण ... अन्नं ब्रह्म इति श्रुत्या च कैवल्यमुक्तिरुच्यते RādhU. 212. 7 (4); **2B** expression *annapate* अन्नपते ...। (अकारः) VājaPrāti. 4. 7; **3** the word *annapati* यत्प्राश्नाति तदनेन मन्त्रेणेत्यर्थः। पक्षान्तरमाह अन्नपतिशब्दवत्या वा VīraMi. (Saṁskāra.) 928.22.

अन्नपतीया (anna-patīyā) *adj.* (*f.*) **1A** (fire-stick) belonging to the lord of food अस्मै व्रतं प्रदास्यन्नन्नपतीयाः समिधमभ्यादधाति BaudhŚS. ii. 15. 14; ii. 15. 17; अन्नपतीयायै समिधोऽभ्याधान इति। सूत्रः शालीकेः BaudhŚS. iii. 120. 9; **1B** (*ṛc*) belonging to the lord of food अथ प्राश्नाति। अग्निः प्रथमः प्राश्नातु ... इति। अन्नपतीयया वा PāraGS. iii. 1. 5; **2C** the word *annapatīyā* अन्नपतिशब्दवत्या वा। अन्नपतीयया वेति वाशब्दं केचित् स्वपदविभाषां मन्यन्ते VīraMi. (Saṁskāra.) 928. 22.

अन्नपत्नी (anna-patnī) *f.* goddess presiding over food अन्नादा चान्नपत्नी चान्नादा तदग्निरन्नपत्नी तदादित्यः AitBr. 24. 6 (644); KauṣīBr. 27. 5 (132. 11); अध्वर्यो येषां वा अन्नपत्नीं प्रजापतेस्तन्वं विद्वान्होता भवत्यन्नपतिर्वै स होता भवत्यन्नपतयस्ते यजमाना भवन्ति ŚāṅkhāŚS. x. 19. 2; ब्रह्मोद्यं चोपांश्वेवानुद्रवति। अन्नादा चान्नपत्नी च भद्रा च ... इति तन्वः ĀśvaŚS. II. ii. 13. 13.

अन्नपत्य (ánna-patya) *n*. lordship over food तस्यास्ते देव्यदित उपस्थेऽन्नादमग्निमन्नपत्यायादधे MaiS. i. 6. 1 (i. 86. 10); KaṭhS. 7. 13 (i. 76. 17); KapiKaS. 6. 4 (62. 20); 7. 2 (73. 2); सम्राडसि स्वराडसि सारस्वतौ त्वोत्सौ प्रावतामन्नादं त्वान्नपत्यायादध इति ĀśvaŚS. I. iii. 12. 23; अन्नादं त्वान्नपत्यायेत्युपसमिध्यान्वग्निरुषसामग्रमख्यदित्यन्यं प्रणीयाग्नये तपस्वते जनद्वते पावकवतेऽष्टाकपालं निर्वपेत् ĀpaŚS. ix. 9. 1; द्यौर्महासि भूमिर्भूम्ना तस्यास्ते देव्यदितिरुपस्थेऽन्नादायान्नपत्यायादधदिति। लक्षणे प्रतिष्ठाप्योपोत्थाय KauśiSū. 70. 6.

अन्नपयःप्रचार (annapayaḥ-pracāra) *m*. circulation, i. e. use of food and water व्रते मतिं श्रीमुनिसुव्रताख्यः ... वो विदधातु तुष्टः। अन्तर्निरुध्यान्नपयःप्रचारं येन ... अरिचक्रमस्तम् NemiNir. 1. 20.

अन्नपर (anna-para) *adj*. [*f*. - ā] **1** concerning the food ततः पृच्छेत्तृप्तिमन्नपरां तु तान् JayāS. 23. 141; **2A** meant to convey food पृथिवीशब्दोऽन्नपरतया नीयताम्' Bhām. 479. 9 (*on* ii. 3. 12); **2B** meant to convey cooked food or meals भुक्त्वेति फलाद्याहारपरं, न त्वन्नपरम् NirṇaSi. 105. 23.

अन्नपरत्व (annapara-tva) *n*. the state of being meant to convey food भर्गशब्दस्यान्नपरत्वे धीशब्दस्य कर्मपरत्वे चाथर्वणं प्रमाणम् BālamBha. i. 92. 21 (*on* 4. 24½)

अन्नपरिकल्पित (anna-parikalpita) *adj*. deemed to be food तृणं च देयं विधिवत्ताभ्योऽन्नपरिकल्पितम् NīlaP. App. 826b.

अन्नपरिक्षय (anna-parikṣaya) *m*. exhaustion of food-grains सत्यपि धान्यधनबहुत्वे अन्नपरिक्षये दुर्भिक्षादौ ... 'आपत्' ManuBh. i. 344. 22 (*on* 4. 33)

अन्नपरिणाम (anna-pariṇāma) *m*. **A** modification or effect of food प्राणाः, तं च अन्नस्य पुरुषे प्रक्षेप्तारः, तस्या आहुतेः रेतः संभवति, अन्नपरिणामो हि रेतः BṛĀraUBh. 774. 8 (*on* vi. 2. 12); धातवः। सप्तान्नपरिणामाः स्युः SarvaSiSaṁ. 12. 24; **B** digestion of food अत्यशितुर्दुःखेनान्नपरिणामः NītiVā. 25. 47; स्यादन्नपरिणामात्तु ब्रह्मचर्यं द्वयोः SmṛtiCan. v. 195. 14; अन्नपरिणामो यथा भवति तथा सुखावस्थानं कुर्यादित्यर्थः BālamBha. i. 361. 11 (*on* 1. 113)

अन्नपरिणामत्व (annapariṇāma-tva) *n*. the state of being the modification or effect of food (ओषधीनाम्) तासां पुरुषो रसः, अन्नपरिणामत्वात्पुरुषस्य ChāndoUBh. 11. 11 (*on* ii. 1. 2)

अन्नपरिणामपर्यन्तम् (annapariṇāmaparyantam) *adv*. till the digestion of food यथा श्रुतं प्रतीक्षेरन् श्राद्धकालम् ... श्राद्धकालं श्वोऽप्यन्नपरिणामपर्यन्तम् SmṛtiCan. v. 195. 13.

अन्नपरिणामानुकूला (annapariṇāmānukūlā) *adj*. (*f*.) conducive to the digestion of food भुक्त्वा तु सुखमास्थाय ... सुखमास्थाय अन्नपरिणामानुकूलां सुखावस्थितिं कुर्यात् VīraMi. (Āhnika.) 550. 12.

अन्नपरिणामान्तम् (annapariṇāmāntam) *adv*. till the digestion of food स्यादन्नपरिणामात्तं ब्रह्मचर्यं द्वयोस्ततः। अन्नपरिणामान्तं भुक्तान्नपरिणामान्तम् VīraMi. (Śrāddha.) 115. 13.

अन्नपरिणामार्थम् (annapariṇāmārthaṁ) *adv*. for the sake of digestion of food ततोऽन्नपरिणामार्थं मन्त्रानेतानुदीरयेत् SkandP. iv. 35. 231.

अन्नपरिपाटी (anna-paripāṭī) *f*. [Inst.] in turn or succession of food सर्वैः सर्वकामस्यान्नपर्याय वा ... अन्नपर्याय अन्नपरिपाट्या VīraMi. (Saṁskāra.) 277. 20 (F. N. अन्नपर्यायेति लुप्तविभक्त्यन्तमार्षं पदम्। अन्नपर्यायेणेत्यर्थः)

अन्नपरिपूर्ण (anna-paripūrṇa) *adj*. completely filled with food यद्यदेति भवनं न भिक्षुकस्तत्तदन्नपरिपूर्णमीक्षते MahāN. 4. 38.

अन्नपरिमाण (anna-parimāṇa) *n*. **A** required, i.e. proper measure or quantity of food आत्मसंमितमन्नपरिमाणमतीत्य अश्नतः अत्यश्नतः न योगः अस्ति GītāBh. (Śaṅ.) 194. 1 (*on* 6. 16); **B** measure of (offering) cooked food or meals अन्नपरिमाणमपि शङ्खेनोक्तम् - सहस्रं भोजयेत्सोमे ... शतं पर्वणि पर्वणि SmṛtiCan. ii. 419. 9.

अन्नपरिवर्त (anna-parivarta) *m*. sudden change in diet विषमाशनादनशनादन्नपरिवर्ताद्दतुव्यापत्तेः ... सर्वे वा त्रयो दोषा युगपत्प्रकोपमापद्यन्ते CaraS. ii. 1. 23 (1922 Ed.) (comm. सहसैव अक्रमेण वा कृताभ्यस्तान्नपरिवर्तात्)

अन्नपरिवर्ततस् (annaparivarta-tas) *adv*. on account of sudden change in diet संनिपातः (प्रकुप्यति) ...। दोषत्रयकरैस्तैस्तैस्तथान्नपरिवर्ततः AṣṭāHṛ. iii. 1. 21.

अन्नपरिवेषण (anna-pariveṣaṇa) *n*. **A** sprinkling over food अन्नपरिवेषणकाले प्रकृतस्य श्राद्धार्थं संपादितस्य सर्वस्य संबन्धि किंचिदन्नं पात्रे समुद्धृत्य ...श्राद्धं प्रवर्तयेत् SmṛtiCan. v. 414. 21; **B** serving or offering of food (कार्ष्णाजिनिः) अपसव्येनान्नपरिवेषणे दोषमाह स एव CaturCin. iii(1). 1122.11.

अन्नपरिवेषणविषय (annapariveṣaṇa-viṣaya) *m*. [Loc.] with respect to the serving of food अन्नपरिवेषणविषये शातातपः VīraMi. (Āhnika.) 480.8.

अन्नपरिशेष (anna-pariśeṣa) *m*., *n*. remanant of food उदिताय स्वाहा .. इत्युदिते हुत्वा प्रज्ञातानन्नपरिशेषान्निदधाति ĀpaŚS. xx. 12. 10; HirŚS. xiv. 3. 6 (228. 27); लाजी३ञ्छाची३न्यशो ममां३इति पत्न्योऽश्वायान्नपरिशेषानुपवपन्ति ĀpaŚS. xx. 16. 19; HirŚS. xiv. 3. 47 (240. 7)

अन्नपर्याय (anna-paryāya) *m*. turn or succession of food अन्नपर्याय वा ततो ब्राह्मणभोजनम् PāraGS. i. 19. 13; अन्नपर्याय अन्नपरिपाट्या VīraMi. (Saṁskāra.) 277. 20.

अन्नपर्यायम् (annaparyāyam) *adv*. so that all dishes go round in turn. MW.

अन्नपर्वत (anna-parvata) *m*. mountain, i. e. heap of food यस्य यज्ञो बभूवेह बह्वन्नो बहुदक्षिणः। यत्रान्नपर्वता राजन् शतशोऽथ सहस्रशः MahāBhā. iii. 93. 18; रत्नानां विनिधानं कूटान् विविधानन्नपर्वतान्। तत्सर्वं वितते यज्ञे दक्षिणा अत्यकालयत् MahāBhā. vii. App. I. 8 (401); तेषां (अन्नदानाम्) महात्मनाम्। ... क्षीरं स्रवन्त्यः सरितस्तथा चैवान्नपर्वताः MahāBhā. xiii. 62. 50; यज्ञः स धर्मराजस्य ...। सर्पिःपङ्का ह्रदा यत्र बहवश्चान्नपर्वताः MahāBhā. xiv. 91. 37; अन्नपर्वताः ... अन्नदानात्तु सिध्यन्ति VṛGautaSm. 592. 9 (12); यैर्दत्तानि तु दानानि ...। तेषामेते प्रदृश्यन्ते कल्पिता ह्यन्नपर्वताः BrahmP. 215. 36; विद्यावर्जिता यूयम् ... अन्नपर्वताः पाषाणमयाः ... इत्यादि भविष्यतीति शप्तास्ते (ब्राह्मणाः) TristhaSe. 335. 18.

अन्नपर्वतशोभित (annaparvata-śobhita) *adj*. adorned with mountains, i.e. heaps of food क्रतुभिः ... अन्नपर्वतशोभितैः। महद्भिरिष्टम् MahāBhā. xv. 8. 14.

अन्नपर्वतराशि (annaparvata-rāśi) *adj*. having multitudes of mountains, i.e. heaps of food क्रतुभिः ... अन्नपर्वतशोभितैः (v.l. अन्नपर्वतराशिभिः)। महद्भिरिष्टम् MahāBhā. xv. 8. 14.

अन्नपर्वतादि (annaparvatādi) *adj*. mountain of food etc. ब्रह्मा ब्राह्मणेभ्यो ग्रामस्वर्णगृहकामधेनुकल्पवृक्षक्षीरकुल्यादधिकुल्याघृतकुल्यान्नपर्वतादीन्सर्वोपस्करान्दत्त्वा ... जगाम TristhaSe. 335. 13.

अन्नपा (anna-pā) *adj*. protector, i.e. lord of food अग्नेऽन्नपा मयोभुव सुशेव दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाल्लोकं विन्द यजमानाय ĀpaŚS. v. 13. 8; द्वितीयेन घर्मशिरसाग्नेऽन्नपा मयोभुवः सुशेव दिवः पृथिव्याः ... इति दक्षिणाग्न्यायतने संभारेषु प्रतिष्ठापयति HirŚS. iii. 4. 22 (314. 24); यास्ते शिवास्तनुवो व्यानं त्वामृते दिवस्त्वा वीर्येणाग्नेऽन्नपा मयोभुवेति संभारेष्वन्वाहार्यपन(?पचन)मादधाति VaikhāŚS. 1. 12.

अन्नपाक (anna-pāka) *adj*. (used as noun) type of people औष्णीषाननिवासांश्च (v.l. औष्णीकानन्नपाकांश्च) ... पुरुषादकान्। .... तत्राहमपश्यम् MahāBhā. ii. 47. 15.

अन्नपाक (anna-pāka) *m*. **1** act of cooking of food अकृत्वा वैश्वदेवं तु ये भुञ्जन्त्यधार्मिकाः। वृथा तेनान्नपाकेन LaŚātāSm. 52; देवान् जीवय हव्येन ... मानुषानन्नपाकेन BrahmP. 98. 9; वृथा तेनान्नपाकेन यमयोनिं व्रजेत्तु सः BhaviP. 273A. 2 (i. 184. 7); (एनाम् ... नियोजयेत् ... अन्नपक्त्याम्) अन्नपक्त्यामन्नपाके ManvaVi. 1122. 6 (*on* 9. 11); तन्मुनिद्वन्द्वमवलोक्यासिद्धेऽन्नपाके ... सोपहासमभिदधानः PrabaCin. 36. 28; भगिनि। त्वयान्नपाकश्चेन्न कृतो न विलोकितः RatnaCūKa. 422.2; **2** digestion of food अनाप्तनिद्रस्य तथा नरेन्द्र व्यायामहीनस्य च नान्नपाकः (भवति) YaśasCam. i. 507. 6.

अन्नपाककारिन् (annapāka-kārin) *adj*. conducive to the digestion of food (अनिलम्। पक्तिदृष्ट्योः परं तेजः) पक्तिरन्नपाककारी वह्निः ManvaVi. 1538. 19 (*on* 12. 120)

अन्नपाकतस् (annapāka-tas) *adv*. due to the digestion of food स्नेहः ... आमाशयेऽनिलम्। पक्वस्थं हन्ति पक्वस्थः च्यवते चान्नपाकतः AṣṭāSaṁ. i. 146. 17 (1. 28)

अन्नपाकतोद (annapāka-toda) *m*. colic pain, pw.

अन्नपाकनिषेध (annapāka-niṣedha) *m*. prohibition of cooking of food न पचेयुरित्यनेनान्नपाकनिषेधादेवोपवासः सूचितः HārLa. 156. 15.

अन्नपाकशूल (annapāka-śūla) *m*. colic pain, pw.

अन्नपाकस्थैर्य (annapāka-sthairya) *n*. stability of assimilation of food न ह्यन्नपाकस्थैर्येऽपि तत्र कुम्भादिपाकवत्। चयापचययुक्तं हि शरीरमुपलभ्यते NyāyMañ. ii. 12. 15.

अन्नपाकादि (annapākādi) *adj*. act of cooking of food etc. यथैव श्रौतमग्न्यन्तरे क्रियमाणमकर्मैव स्यात्, एवं स्मार्तमक्षतहोमान्नपाकादि BālaKṛ. i. 91. 13 (*on* 1. 96)

अन्नपाचक (anna-pācaka) *adj.* which digests food तेनाग्निर्दीप्यते तस्य दोषशेषान्नपाचकः CaraS. vi. 24. 143 (1941 Ed.); बस्तिदेशे ज्वलद्वह्निर्वर्तते चान्नपाचकः ŚivS. 2. 33.

अन्नपाचन (anna-pācana) *n.* digestion of food अन्नपाचनकृत्सोमो मतिदाता बृहस्पतिः PadmP. v. 16. 87.

अन्नपाठ (anna-pāṭha) *m.* reading of the word *anna* काण्वानामन्नपाठवैकल्येन प्राणादिषु पञ्चसंख्यानिवेशानुपपत्तेः पञ्चजनत्वमयुक्तम् ŚrutaPra. ii. 125. 8 (*on* i. 4. 13); नन्वेतन्माध्यंदिनानां संगच्छते न तु काण्वानां तेषामन्नपाठाभावात् GoviBh. 69. 4 (*on* i. 4. 13)

अन्नपात्र (anna-pātra) *n.* **A** vessel in which food is served, dish (मिथिलेश्वरः) चतुरङ्गबलं चान्यदन्नपात्रं महद्ददौ Rāmā. i. 1337*(6); तेषां तृप्त्यर्थमुद्धृत्य ... दधिक्षीरान्नपात्रम् ... तं भावयेत्तृप्तम्। ... सर्वेषामन्नवीर्यं हि एवं परिणतं नयेत् JayāS. 23. 40; 23. 123; सहानुमृतयोः पित्रोः ...। शाकपाकादिकं चान्नं तयोः कुर्यात्पृथक्पृथक्। यदि कर्तुं न शक्यते ...। अन्नपात्रं पृथक्कुर्यादिति वेदविदो विदुः LaghvāśvaSm. 20. 71; प्रोक्षितान्यन्नपात्राणि चत्वारि कबलानि वा PāraS. 7. 300; उमायै कथितं सर्वमन्नपात्रं प्रदर्शितम् GaneP. ii (2). 94. 33; सोऽन्नपात्रं तद्गृहीत्वा नातिदूरतः। गत्वा स्थापितवान् KathāSaSāg. xii. 20. 41; **B** pot or vessel for containing cooked food सिद्धमन्नमेव ... अन्नपात्रे अग्नेरुपरि स्थापयित्वा BālamBha. i. 350. 25 (*on* 1. 103)

अन्नपात्रग (annapātra-ga) *adj.* placed in the vessel containing cooked food मत्रवाहवदन्तस्थो भावयेदन्नपात्रगौ। अर्हणाग्राहगर्भौ तु द्वौ दर्भौ PauṣkS. 27. 93.

अन्नपात्रहस्ता (annapātra-hastā) *adj. (f.)* holding vessel containing cooked food in hand स च ... उत्सङ्गताया अन्नपात्रहस्तायाः स्वाहायाः स्कन्धे च न्यस्तपरोवरः CaturCin. ii (1). 354. 16.

अन्नपात्री (anna-pātrī) *f.* vessel in which food is served, dish सत्यञ्जलौ किं पुरुधान्नपात्र्या दिग्वल्कलादौ सति किं दुकूलैः ŚatTrayī. 3. 777; BhāgP. ii. 2. 4.

अन्नपाथस् (anna-pāthas) *n.* food and water संकीर्णत्वमापन्नमन्नपाथोघृततैलवसनताम्बूलदलीदलादिवस्तूनाम् PrabaK. 89. 2.

अन्नपान (anna-pāná) *n.* **Ai** food and drink in general (*fig.*) food and drink in general **ii** food and drink as one of the eight qualities of earth **iii** food and drink as enjoyable objects **B** food and drink (as offerings) **C** cooked food or meals and drink **D** (Medi.) diet and drink **Ei** raw food and drink **ii** name of a chapter in the Hastyāyurveda **Ai** food and drink in general भूमौ पादौ प्रतिष्ठाप्य प्रत्यवरोहमाह। प्रतितिष्ठामि द्यावापृथिव्योः ... प्रतितिष्ठाम्यन्नपानयोः AitBr. 37. 5 (917); प्रजापतिः ... अग्निहोत्रेण दर्शपूर्णमासाभ्यामिन्द्रमसृजत तेभ्य एतदन्नपानं ससृजे KauṣīBr. 6. 15 (27. 24); ŚāṅkhāŚS. xv. 5. 1; अन्नपाने ते विच्छिन्दन्ति ये विहरन्ति JaimiBr. 2. 42; आवहन्ती वितन्वाना। ... अन्नपाने च सर्वदा। ततो मे श्रियमावह TaiĀ. vii. 4. 2 (727. 14); BaudhGS. ii. 6. 9; TaiUBh. 198. 12 (*on* 1. 4); तेभ्यो यथागुणमावसथमन्नपानं च विदेयम् HirŚS. xxvii. 5. 188 (214. 13); अन्नपानं प्रभूतमिति न ब्रूयुः ŚaṅkhalikhitaDS. 218; ताम् ... दुःषन्तः ...। वासोभिरन्नपानैश्च पूजयामास MahāBhā. i. 69. 43; दिव्यान्नपानभक्ष्याणां राशयः पर्वतोपमाः MahāBhā. xii. App. I. 28 (98): शय्यासनमलंकारमन्नपानमनार्यताम्। ददौ स्त्रीभ्यः प्रजापतिः MahāBhā. xiii. 40. 12; यदान्नपानासनयानकर्मणामसेवनादप्यतिसेवनादपि। शरीरमासन्नविपत्ति दृश्यते बलेऽभिमानस्तव केन हेतुना Saund. 9. 7; नान्नपानानि सततमुत्पद्यन्ते हि देहिनाम् Tantrākhyā. 64. 21; PañcT. 2. 29 (223. 1); स्त्रियोऽन्नपानं पुत्राश्च ...। सर्वमेतन्मम मतं फलं पुण्यवनस्पतेः MārkP. 24. 20; शौक्र्यां गीतरतिप्रमोदसुरभिद्रव्यान्नपानाम्बरस्त्रीरत्नद्युतिमन्मथोपकरणज्ञानेष्टमित्रागमाः Bṛhajjā. 8. 17; वस्त्रान्नपानं शयनं च नाना कृत्वावकाशे रुचिसंप्रक्लृप्तम्। ... प्रीतिमानाह मुनिः Bhaṭṭi. 3. 44; PārāSū. 65. 15; शय्यान्नपानाशनवित्तदानैः सन्मानयन्तोऽर्थिजनान्प्रहृष्टाः VarāṅgaC. 8. 52; नित्यदानं च कुर्यात् ... हिरण्यमन्नपानं च ParaS. 17. 45; यद्ददाति धनान्येषः पात्रापात्रपरीक्षया। सामान्येनान्नपानेन तेनास्य प्रीयते हरिः ParaS. 19. 91; 22. 61; अन्नपानम् ...। आपद्यपि न याचेत ParaS. 30. 7; अन्नपानयोरनियतयोर्वृष्टिः शरीरस्य वृद्धिर्जायते ŚvetāUBh. 215. 9 (*on* 5. 11); राज्ञः प्रागेव चागमात्। अन्नपानगृहाद्यर्थान्कृत्वा राजप्रतीक्षिणः। ... आस्थिताः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1964; वधो रोधोऽन्नपानस्य गुरुभारातिरोहणम्। ... मलाः पञ्च प्रथमव्रतगोचराः SubhāRaSaṁ. 845; याचका विगतह्रियः। वासोऽन्नपानशयनभूषणाभ्यञ्जनादिभिः। हीनाः SkandP. iii (3). 3. 107; iii (3). 10. 37; माल्यान्नपानं वसनानि यत्नतो धृतानि चान्यैर्नहि धारयेद्बुधः VāmaP. 14. 53; भगवन्क्षुधितश्चास्मि अन्नपानं पुरा मया। न दत्तम् VarāP. 99. 70; अन्नपानाश्वगोवस्त्रशय्यासूत्रासनानि च। प्रेतलोके प्रशस्तानि दानान्यष्टौ विशेषतः PadmP. ii. 69. 23; iv. 111. 51; ŚivaP. v. 11. 50 (419B. 4); घृततैलान्नपानानि ...। नरकेषु ध्रुवं यान्ति चापहृत्याल्पकानि च ŚivaP. v. 6. 46 (413A. 4); पिता च राजास्य यथार्हदत्तैर्हस्त्यश्वरत्नाभरणान्नपानैः। ... अरञ्जस्त्वाः प्रकृतीः सपौराः KathāSaSāg. xii. 36. 198; प्राज्यान्नपानं तद्विद्यात् समेषु विहितेषु च SamarāSū. 41. 20; यूयम् ...। न चान्नपानवस्त्राद्यैः कदाचिदपि सत्कृताः TriṣaŚaPuC. i. 1. 128; यो ददात्याश्रयं ज्ञानशालिनाम् ...। वस्त्रान्नपानशय्यादि सर्वम् ... प्रादायि तेन यत् MalliC. 7. 667; दर्शनानि षडपि प्रसादयेर(?न्न)न्नपानवसनैर्यथायथम् VasaViKā. 10. 18; अकामाशनपाननिश्चितानां च घृतयुक्तं रसोनं देयम्। अन्नपानक्षीरफाणितसंयुक्तं दद्यात् Hastyāyur. 687. 23 (4. 28); प्रायेणैवंविधे देशेऽन्नपानस्त्रीसंभोगस्वप्नहर्त्राद्यन्वेषणार्थं तस्करा अवतिष्ठन्ते ManvaMu. 413. 5-6 (9. 264-266); (*fig.*) food and drink in general ये द्वे स्तोत्रिय विषुवतोऽतिरिच्यते तद् उ हान्नपानम् JaimiBr. 2. 8; आदित्सोरन्नपानानामासन्कुक्ष्यन्त्रनाड्यः BhāgP. ii. 10. 29; **Aii** food and drink as one of the eight qualities of earth पार्थिवाँस्त्वष्टौ गुणान् विद्यात् ... अन्नपानमित्यष्टौ Nir. 13. 18 (230. 4); **Aiii** food and drink as enjoyable objects कामिन्यन्नपानयानवसनानि परिमितानि भोग्यानि PārāSū. 101. 13; अन्नपानाङ्गनासङ्गाद्ते नास्तीह किंचन। शुभम् YogVā. iv. 59. 1; iv. 29. 15; **3** food and drink (as offerings) पिष्टमयीं रात्रिम् ... धूपेन चान्नपानेन ... समर्चयेत् AVPari. 4 (3). 2; 4 (5). 5; अक्षय्यमन्नपानं तत् पितॄंस्तस्योपतिष्ठति MahāBhā. i. 1. 203; शृङ्गेणोल्लिखते भूमिं यत्र क्वचन दर्पितः। पितॄणामन्नपानं तत्प्रभूतमुपतिष्ठति ViṣṇuSm. 86. 20; समन्ततोऽन्नपानस्य समत्वेन समर्पणम्। कुर्वन् समान इत्युक्तः MṛgendraT. i. 11. 25; भक्ष्यभोज्यान्नपानानि विकिरेत्सर्ववर्त्मसु ParaS. 22. 14; (श्राद्धभुजः) आचमनिकमन्नपानं दत्त्वा प्रष्टव्याः ManuBh. i. 315. 28 (*on* 3. 241); शुचौ देशे निवेशं कारयेत्ततः। तस्मिन्निवेश्य कर्मान्तमन्नपानेन तर्पयेत् SamarāSū. 16. 3; महादानानि देयानि ... अन्नपानं तिलौषध्यौ Mānaso. i. 9. 62; मन्त्रवित् ...। कुमारीयोगिनीयोगिसाधकांश्च यथोचितैः। तर्पयेदन्नपानैश्च Rasā. 2. 83; पितृ°...°गन्धमाल्यान्नपान°...°प्रभृतीनामुपासकभोग्यानां वाचकः ŚivārkaMaDī. i. 437. 22 (*on* i. 3. 15); **C** cooked food or meals and drink ययातिः ... न्यवेशयत् ... शर्मिष्ठाम् ... अन्नपानैश्च संविभज्य सुसत्कृताम् MahāBhā. i. 77. 3; i. 134. 9; i. 212. 12; अतर्पयत् ... अतिथीनन्नपानैश्च MahāBhā. i. 80. 4; xii. 99. 8; अन्नपानानि स्वादूनि च बहूनि च। उपस्थास्यन्ति वो गृह्य मत्प्रेष्याः MahāBhā. iii. 159. 14; चक्रावसथं नराः। क्षणेन चान्नपानानि ... समार्जयन् MahāBhā. v. 82. 24; ब्राह्मणावसथाश्चैव कर्तव्याः ... भक्ष्यान्नपानैर्बहुभिः समुपेताः सुनिष्ठिताः Rāmā. i. 12. 10; i. 390* (6); स कैकेय्या गृहं श्रेष्ठं प्रविवेश ...। विविधैरन्नपानैः ... उपपन्नम् Rāmā. ii. 187* (9); बन्धनागाराध्यक्षस्य संरुद्धकमनाख्याय ...। स्थानान्यत्वं गमयतोऽन्नपानं वा रुन्धतः षण्णवतिर्दण्डः ArthŚā. ii. 162. 10 (4.9); ii. 356. 1 (7. 17); शोणितजा रोगाः ... विदाहश्चान्नपानस्य तिक्ताम्लोद्गिरणं क्लमः CaraS. i. 24. 14; BhelaS. 30. 9 (1. 18); नित्यम् ... अपक्षुधमन्नपानम् ... इति कुम्भदासीनां लाभातिशयः KāmSū. 348. 3 (6. 5); वृष्ट्यातिवृद्धाभिरथौषधीभिः मर्त्याः क्षुधं त्वन्नपानैर्जयन्ति VāyuP. i. 52. 39; BrahmāṇḍP. i. 23. 40; मनुष्यत्वेऽन्नपानानि नानाभोगरसं भवेत् MatsyaP. 19. 9; धर्माविरोधी राजेन्द्रो यथाशक्ति स एव हि। ... अतर्पयत् ... अतिथीनन्नपानैश्च BrahmāṇḍP. ii. 68. 66; पश्यन्त्येवं विधाः सिद्धाः जीवं ... खादतश्चान्नपानानि BrahmāṇḍP. iii. 3. 78; वातलेष्वन्नपानेषु वातलो यः प्रसज्जति। ... एतैः ... कुपितो मारुतो दोषसंचयम् करोति KāśyaS. 111B. 10; 203A. 30; न चायमन्नपानस्य स्थाल्यादिगतस्य कल्पते NyāyBh. 234. 5 (*on* iii. 2. 64); गलकृतपदा भूषणान्यन्नपाने (दास्यन्ति पिटकाः) BṛSaṁ. 52. 3; अकृष्टपच्याः पश्यन्तौ ततो दाशरथी लताः। रत्नान्नपानकुप्यानामाटतुर्नष्टसंस्मृती Bhaṭṭi. 6. 59; अन्नपानस्य रसो मातृनाडीगतो बालस्य नाभिं प्रविशति MāṭhVṛ. 56. 10 (*on* 39); सा ... क्षुल्लकम् ...। विशिष्टेनान्नपानेन समतर्पयदादरात् PadmP. (Ra.) 100. 41; पादाभ्यङ्गोऽन्नपानैस्तु(? पदाभ्यङ्गान्नपानैस्तु) योऽतिथिं पूजयेन्नरः। पूजितस्तेन राजेन्द्र भवेदेव न संशयः VṛGautaSm. 535. 6 (6); मुहूर्ते ... °अन्नपानरुक्मरत्नार्चितविप्रम् ... आतुरम् ... उपवेश्य AṣṭāSaṁ. i. 185. 17 (1.38); अन्नपानं विषाद्रक्षेत् विशेषेण महीपतेः AṣṭāHṛ. i. 7. 2; SūktiRa. 158. 9; दुःखविगमो हि यैस्तैरन्नपानैः सिध्यति न च स विशेषवान् BrahmSi. 2. 5; तोषयेत्। भक्ष्यभोज्यान्नपानैश्च सर्वमेव महाजनम् ParaS. 19. 86; Mānaso. iii. 12. 1328; भवानन्नपानं पाणिपादेन निगिरति पायुना वा NyāyMañ. ii. 54. 21; यत्किंचिदत्र स्वदतेऽन्नपानम् ... स्वस्त्यस्तु नित्यं तुहिनर्त्तवेऽस्मै KāvyMī. 103. 1; अन्नपानानि संस्कृतानि द्विधा नरैः SkandP. ii (2). 17. 61; स्रक्ताम्बूलान्नपानाश्च अष्टौ भोगाः स्वधर्मिणाम् SkandP. iv. 10. 68; अन्नपानेन ... पौरश्रेणीमवर्धयम् BṛkathāŚloSaṁ. 18. 599; जानश्रुतिः ... आवसथान्कारयामास। ... आवसथेषु ममान्नपानमर्थिन उपयोक्ष्यन्ते Bhām. 267. 5 (*on* i. 3. 34); अन्नपाने परित्यज्य सदा वै तदशोचयत् DevīBhāP. vii. 24. 5; उदयास्तमनं यावदन्नपानं चकार सः PadmP. i. 30. 11; हृद्यान्यप्यन्नपानानि यं प्राप्य सुरभीणि च। अशुचित्वं प्रयान्त्याशु कोऽन्यः स्यादशुचिस्ततः PadmP. ii. 66. 70; ii. 69. 20; हे विप्रौ तिष्ठतम् ...

करोमि वाम्। स्नानान्नपानैरातिथ्यम् KathāSaSāg. x. 7. 70; विविधं चान्नपानं तैराहृतं तत्र वीक्ष्य सः KathāSaSāg. xii. 6. 246; मधुरं शीतलं स्निग्धमम्लं गुरु च पिच्छलम्। अन्नपानं च कुरुते प्रमेहं कफदूषणात् Mānaso. i. 19. 246; i. 19. 254; अपेक्षानुसारेणान्नपानशीतलवार्यादिदातृभिरपेक्षां ज्ञातुमवलोकितः SmṛtiCan. v. 356. 4; v. 356. 9; CaturCin. iii (1). 1018. 18; मिष्टान्नपानसंपन्ना(म् स)र्वसत्री(म)- व्यधादसौ EI. xxi. 165. 25; अमृतवचनलीलाविभ्रमैरन्नपानं रचय चतुर कीर भ्रान्तचित्तेषु तेषु SūktiMu. 14. 8; दुर्लभे विरसे चान्नपाने भाव्यं न खेदिना SamarāSaṁ. 5. 523; पुत्रमामन्त्रयिष्येऽहं दिव्याहारेण नागरम्। अपि मर्त्योचितैरन्नपानैर्ग्राम्येव नागरम् ŚāliC. 6. 166; वैनाशिकेऽन्नपानं वसुधां च गुणान्विते दद्यात् YogYā. 9. 17; सुतृप्ताः। भूदेववर्गाः ... भोज्यान्नपानैः BallāC. 104. 18; विदाहीन्यन्नपानानि यानि भुङ्क्ते हि मानवः। तद्विदाहप्रशान्त्यर्थं भोजनान्ते पयः पिबेत् BhojanKu. 123. 14; **D** (Medi.) diet and drink वर्जयेदन्नपानानि शिशिरे शीतलानि च CaraS. i. 6. 21 (1941 Ed.); हितं प्रतिहते वर्चस्यन्नपानं प्रमाथि च CaraS. i. 7. 9 (1941 Ed.); i. 7. 15 (1941 Ed.); अतिकार्श्ये ...। सेवा रूक्षान्नपानानाम् CaraS. i. 21. 11 (1941Ed.); i. 24. 23 (1941Ed.); i. 26. 90 (1941 Ed.); शीतानि चान्नपानानि ... शीता दाहज्वरापहाः CaraS. vi. 3. 266 (1941 Ed.); vi. 3. 301 (1941 Ed.); नृपः। ... अन्नपानं तिलान् माषाञ्छाकानि च दधीनि च। ... उपसेवयेत् SuśruS. vi. 64. 28; अन्नपानं भोज्यं च मधुराम्लं प्रचक्षते। वातलेषु विकारेषु BhelaS. 70. 10 (3. 3); 104. 18 (5. 7); स्वेदाभ्यङ्गान्नपानानि दीपनानि प्रयोजयेत्। ... पित्तकृत्क्षये HāriS. iii. 9. 12; सेवितान्यन्नपानानि गर्भिण्या ... तानि सात्म्यानि बालस्य KāśyaS. 4B. 23; 2A. 7; 8A. 18; 138B. 18; 203A. 18; गन्धमाल्यान्नपानानि यथार्हमुपकल्पयेत् KāśyaS. 180B. 18; 249A. 20; प्रायोऽन्नपानं सक्षौद्रं संस्कृतं च घनोदये (सेवेत) AṣṭāSaṁ. i. 17. 8 (1. 4); i. 15. 12 (1. 4); पवनो यत्प्रकुप्यति। ... अन्नपानौषधं तस्य युञ्जीतातोऽनुलोमनम् AṣṭāSaṁ. i. 19. 17 (1. 5); i. 42. 20 (1. 7); AṣṭāHṛ. i. 4. 24; AṣṭāSaṁ. i. 64. 5 (1. 10); i. 174. 6 (1. 35); i. 206. 14 (2. 2); यथोक्तैरन्नपानौषधैरनलमुत्तेजयेत् AṣṭāSaṁ. ii. 74. 15 (4. 12); ii. 66. 8 (4. 10); अन्नपानं च विड्भेदि विड्रोधोत्थेषु यक्ष्मसु AṣṭāHṛ. i. 4. 7; प्रकाशयामि ... मदनुग्रहम्। ... नश्यन्ति व्याधयः स्वयम्। अन्नपानेष्वसंक्लेशः ParaS. 30. 16; अनिलः ... प्राणकः। प्रवेशयति सोऽन्नपानमखिलामिषं सर्वदा KalyāKā. 8. 3; जिह्वास्तम्भः स तेनान्नपानवाक्येष्वनीशता RugVi. 22. 52; यद्वायोरानुलोम्याय यदग्निबलवृद्धये। अन्नपानौषधं सर्वं तत्सेव्यं नित्यमर्शसैः SiddhaYo. 5. 4; 31. 6; 46. 5; विरुद्धेनान्नपानेन साधूनां निन्दया वधात्। ... कुष्ठं श्वित्रं च जायते Mānaso. i. 19. 272; यत्नतो रक्षणं कुर्यात्स्वयमन्वेषणं तथा। अन्नपानैश्च विविधैर्विचित्रैर्यवसैरपि। ... योज्यमानास्त्वया गजाः Hastyāyur. 18. 2 (1. 1); 222. 4 (2. 24); 659. 4 (4. 17); अन्नपानौषधं दोषमात्राकालाद्यपेक्षया। ... बलं धत्ते BhojanKu. 202. 8; **Ei** raw food and drink तेन स्नेहेन हस्तिन्या अभ्यङ्गानुवासनान्नपानानि कुर्यात् Hastyāyur. 265. 26 (2. 49); 634. 16 (4. 13); अन्नपानैर्यथोक्तैः। ... भवति मुदितचेताः ... नागः MātaLi. 9. 1; 9. 16; **Eii** name of a chapter in the Hastyāyurveda (*lit.* dealing with raw food and drink) अन्नैरन्नपानप्रोक्तैश्च भक्तैर्विविधैर्बृंहयेत् Hastyāyur. 97. 6 (1. 13)

अन्नपानक (annapāna-ka) *n.* **A** name of a chapter in the Hāritasaṁhitā (*lit.* dealing with diet and drink) संग्रहस्य प्रवक्ष्यामि प्रथमं चान्नपानकम्। ... इत्यायुर्वेदकारकाः HāriS. i. 2. 3; **B** raw food and drink गजानुपचरेद्राजा प्रयत्नादन्नपानकैः Mānaso. iv. 3. 210 (? 410)

अन्नपानकृत (annapāna-kṛta) *n.* provision of food and drink पापाः ...। ममैते भृत्यतां याता अन्नपानकृतेन च BhaviP. 712B. 21 (iv. 75. 56)

अन्नपानकृत (annapāna-kṛta) *adj.* caused by diet and drink अन्नपानकृतान्दोषान्वा ...। हरीतकी हरत्याशु भुक्तस्योपरि योजिता BhāvPra. (Bhā.) 6(2). 32.

अन्नपानक्रम (annapāna-krama) *m.* order of diet and drink अन्नपानक्रमः सिद्धो ज्वरघ्नः संप्रकाशितः CaraS. vi. 3. 196 (1941 Ed.)

अन्नपानगुणाधिकार (annapānaguṇādhikāra) *m.* name of the seventeenth chapter in the Hastyāyurveda (*lit.* dealing with the properties of raw food and drink) इति श्रीपालकाव्ये हस्त्यायुर्वेदे ... अन्नपानगुणाधिकारो नाम सप्तदशोऽध्यायः Hastyāyur. 659. 6 (4. 17) (colophon)

अन्नपानजनित (annapāna-janita) *adj.* [*f.* - ā] produced from cooked food and drink प्राणः स्थूणा अन्नपानजनिता शक्तिः BṛĀraUBh. 274. 11; विष्णोः ... हन्ति ...। नैवेद्यं बहु अन्नपानजनितं गुर्वङ्गनासङ्गजं (पापम्) PañcaRā. (Nā.) iv. 11. 21.

अन्नपानजात (annapāna-jāta) *n.* collection of (various types of) food and drink संतुष्टो भवति न चान्नपानजातैर्दुष्टात्मा भवति च देवशत्रुजुष्टः SuśruS. vi. 60. 9; RugVi. 20. 19.

अन्नपानजित (annapāna-jita) *adj.* won over with (providing) food and drink यस्य दानजितं मित्रम् ...। अन्नपानजिता दाराः सफलं तस्य जीवितम् MahāBhā. v. 39. 67.

अन्नपानतस् (annapāna-tas) *adv.* on account of raw food and drink दोषधातुषु दुष्टेषु गजः प्राणैर्वियुज्यते। विषोपयुक्तो दष्टश्च दिग्धविद्धोऽन्नपानतः Hastyāyur. 191. 20 (2. 11)

अन्नपानद (annapāna-da) *adj.* providing food and drink (भीमः) युधिष्ठिर- स्यास्मि महानसे पुरा बभूव सर्वप्रभुरन्नपानदः MahāBhā. iv. 191* (14)

अन्नपानदा (annapānadā) *f.* name of a Buddhist goddess called Mahādevī शृणु अभयावलोकितेश्वर श्रिया महादेव्या नामानि। तद्यथा ... हिरण्यदा अन्नपानदा GiMs. i. 99. 5.

अन्नपानदान (annapāna-dāna) *n.* gift or the giving of food and drink गवां धर्मं तु वै श्रुत्वा संभ्रान्तस्तु विसृज्य तम्। शक्त्यान्नपानदानात्तु गांपतिं संप्रसादयत् MatsyaP. 48. 51; आषाढ्यामषाढायुक्तायामन्नपानदानेन तदेवाक्षय्यमाप्नोति ViṣṇuSm. 90. 12.

अन्नपानद्रव्य (annapāna-dravya) *n.* substance, i.e. article of diet and drink इत्यन्नपानद्रव्यविरोधैकदेशो बाहुल्येनोपयोगी कथितः AṣṭāSaṁ. i. 57. 5 (1. 9)

अन्नपाननिचय (annapāna-nicaya) *m.* mass or heap of food and drink भक्ष्यान्नपाननिचयाः शुशुभुस्त्वन्नपर्वताः MahāBhā. vii. App. I. 8. (554)

अन्नपाननिरोध (annapāna-nirodha) *m.* non-supply of food and water (to cattle), violation of vow of non-violence, JainL.

अन्नपाननिष्पन्द (annapāna-niṣpanda) *m.* motionless condition, i.e. non-digestion of food and drink जाठराग्निकृतविकारेऽन्नपाननिष्पन्दे वा न रोगबुद्धिर्जनस्य PañcPā. 32. 9 (*on* i. 1. 1)

अन्नपानपर (annapāna-para) *adj.* intent on food and drink अन्नपानपरो भिक्षुर्वस्त्रादीनां प्रतिग्रही ... जीवन्मुक्तत्वमाप्नुयात् SaṁnyāU. 2. 95.

अन्नपानपरिच्छदा (annapāna-paricchadā) *adj.* (*f.*) provided with food and drink (दमयन्तीम्) प्रस्थापयद्राजमातामुक्त्वा हृष्टा मातृष्वसा नृप। ... स्वन्नपानपरिच्छदाम् MahāBhā. iii. 66. 21.

अन्नपानपरिणति (annapāna-pariṇati) *f.* transformation of food and drink अन्नपानपरिणतिभेदस्योपाधेः श्यामतायाः मैत्रतनयसंबन्धं प्रति विद्यमानत्वेन मैत्रतनयत्वस्यागमकत्वात् TātpaṬ. (Vā.) 167. 8 (*on* i. 1. 5); अन्नपानपरिणतिभेद- निबन्धनत्वाद्रूपभेदस्यान्यथासिद्धत्वम् TātpaṬ. (Vā.) 346. 7 (*on* i. 2. 8); (उपाधेर्लक्षणम्) तच्च साध्याभिमतधूमश्यामत्वं प्रति व्यापकत्वमार्द्रेन्धनान्नपानपरिणतिभेदयोरविशिष्टम् NyāyVārPari. 704. 8.

अन्नपानपरिणाम (annapāna-pariṇāma) *m.* transformation of food and drink विनाभावः ... अन्नपानपरिणामेनाप्युपाधेरेवोन्नीयते NyāyVārPari. 704. 12.

अन्नपानपरिपाक (annapāna-paripāka) *m.* digestion of food and drink जनयित्रीजठरपतितान्नपानपरिपाकसंक्रान्त्या तत्परिपोषमायुव(?र्वे)दविदो वदन्ति NyāyMañ. ii. 42. 16.

अन्नपानपुष्टाङ्ग (annapāna-puṣṭāṅga) *adj.* (used as noun) (one) having the body nourished with food and drink अन्नपानपुष्टाङ्गः कुरुते धर्मसंचयम् KulārT. 15. 75; ŚivaP. v. 11. 26 (419A. 1)

अन्नपानप्रचय (annapāna-pracaya) *m.* mass or heap of cooked food and drink अभिन्नो हि शरीरोपचयहेतुः प्रतिदिनमुपयुज्यमानोऽन्नपानप्रचयः TātpaṬ. (Vā.) 542. 2 (*on* iii. 2. 10)

अन्नपानप्रतिषेध (annapāna-pratiṣedha) *m.* prohibition of food and drink प्रतिप्रसव उच्यते। यथा ज्वरार्तस्य ... अन्नपानप्रतिषेधेऽपि औषधं पिबेत् इति PrakaVi. 953. 14.

अन्नपानप्रतिसंस्कृता (annapāna-pratisaṁskṛtā) *adj.* (*f.*) refined by diet and drink कृशम् अन्नपानप्रतिसंस्कृताभिः क्रियाभिश्चिकित्सेत SuśruS. iv. 11. 4.

अन्नपानप्रदान (annapāna-pradāna) *n.* gift or the giving of food and drink रत्नहेमप्रदानेन भोगवान् जायते नरः। अन्नपानप्रदानेन सर्वकामैस्तु तर्पितः VarāP. 99. 72.

अन्नपानप्रवेशन (annapāna-praveśana) *n.* ingression of food and drink अन्नपानप्रवेशनम्। आकण्ठाच्छीर्षसंस्थास्य प्राणकर्म प्रकीर्तितम् SkandP. i (2). 50. 19.

अन्नपानप्रसङ्ग (annapāna-prasaṅga) *m.* occasion of (taking) food and drink अन्नपानप्रसङ्गे तु न कुतूहलमाचरेत् ParaS. 30. 113.

अन्नपानप्रेषण (annapāna-preṣaṇa) *n.* act of sending, i.e. providing food and drink अन्तर्हसता तेन ते सर्वेऽप्यन्नपानप्रेषणेन संतोपिताः Bharaṭ. 23. 4.

अन्नपानफलादिक (annapānaphalādi-ka) *adj.* food, drink and fruit etc. यदिष्टमात्मनः किंचिदन्नपानफलादिकम्। तत्तच्छिवाय देयं स्यात् ŚivU. 6. 38.

अन्नपानभाजन (annapāna-bhājana) *n.* vessel containing cooked food and drink गुञ्जावल्लीर्ग्राहयित्वा मण्डलिकानि कारयेत्। तेष्वन्नपानभाजनानि न्यस्तानि न क्षीयन्ते ArthŚā. iii. 236. 18 (14. 3)

अन्नपानमूल (annapāna-mūla) *adj.* rooted in, i.e. caused by food and drink (व्याधयः) शारीरास्त्वन्नपानमूला वातपित्तकफशोणितसंनिपातवैषम्यनिमित्ताः SuśruS. i. 1. 25 (2)

अन्नपानरक्षाकल्प (annapānarakṣā-kalpa) *m.* name of the first chapter in the Kalpasthāna of the Suśrutasaṁhitā (*lit.* procedure of the preservation of food and drink) अथातोऽन्नपानरक्षाकल्पं व्याख्यास्यामः SuśruS. v. 1. 1.

अन्नपानरक्षिणी (annapāna-rakṣiṇī) *adj. (f.)* who is in charge of keeping food and drink स्त्रियश्चान्नपानरक्षिण्यः पुरूषाणामुद्धर्षणीयाः पृष्ठतस्तिष्ठेयुः ArthŚā. iii. 118. 6 (10. 3)

अन्नपानरक्षीय (annapāna-rakṣīya) *n.* name of the eighteenth chapter in the Bhelasaṁhitā (*lit.* (procedure) dealing with the preservation of food and drink) अथातोऽन्नपानरक्षीयं व्याख्यास्याम इति ह स्माह भगवानात्रेयः BhelaS. 30. 2 (1. 18)

अन्नपानरस (annapāna-rasa) *m.* primary juice or chyle produced from food and drink तथा कौमारयौवनस्थविरत्वादयो भावा अन्नपानरसनिमित्ता निष्पद्यन्ते SāṁkhyaKāBh. 25. 25 (*on* 43); कललबुद्बुदघनमांसपेशीगर्भकुमारयौवनस्थाविरादयोऽन्नपानरसनिमित्ता उत्पद्यन्ते MāṭhVṛ. 61. 2 (*on* 43)

अन्नपानलोक (annapāna-loka) *m.* world (full) of food and drink यद्यन्नपानलोककामो भवति। संकल्पादेवास्यान्नपाने समुत्तिष्ठतः तेनान्नपानलोकेन संपन्नो महीयते ChāndoU. viii. 2. 7.

अन्नपानवाक्य (annapānavākya) *n.* food, drink and speech जिह्वास्तम्भः स तेनान्नपानवाक्येष्वनीशता RugVi. 22. 52.

अन्नपानविधान (annapāna-vidhāna) *n.* prescription or direction for diet and drink अन्नपानविधानेन भुञ्जीतान्नं विनात्ययात् AṣṭāSaṁ. i. 11. 7 (1. 3)

अन्नपानविधि (annapāna-vidhi) *m.* **1Ai** name of the twenty-seventh chapter in the Sūtrasthāna of the Carakasaṁhitā (*lit.* direction for diet and drink) अथातोऽन्नपानविधिमध्यायं व्याख्यास्यामः CaraS. i. 27. 1 (1922 Ed.); **1Aii** name of the forty-sixth chapter in the Sūtrasthāna of the Suśrutasaṁhitā (*lit.* direction for diet and drink) द्रवद्रव्यविधिस्तद्वदन्नपानविधिस्तथा SuśruS. i. 3. 11; अथातोऽन्नपानविधिमध्यायं व्याख्यास्यामः SuśruS. i. 46. 1; **1Aiii** name of the tenth chapter in the Aṣṭāṅgasaṅgraha (*lit.* direction for diet and drink) अथातोऽन्नपानविधिमध्याय व्याख्यास्यामः AṣṭāSaṁ. i. 64. 5 (1. 10); **1Aiv** name of the fifth chapter in the Kalyāṇakāraka (*lit.* direction for diet and drink) इत्युग्रादित्याचाय(?र्य)कृतकल्याणकारके ... अन्नपानविधिः पञ्चमः परिच्छेदः KalyāKā. 5 (colophon); **1B** direction for diet and drink तस्मादन्नपानविधिमुपदिशतु मे भगवानित्युक्तः प्रोवाच भगवान् धन्वन्तरिः SuśruS. i. 46. 3; तेषां (शारीरमानसदोषाणाम्) पुनरुन्मार्गगत्वे हेतुः ... अन्नपानविधिनिरपेक्षमाहारजातम् AṣṭāSaṁ. ii. 212. 4 (6.9); **2A** act of providing food and drink कनकान्नपानविधिना दानेन शान्तिर्भवेत् HārīS. iii. 2. 235; महातुरमिहान्नपानविधिना सदोपाचरेत् KalyāKā. 8. 39; **2B** act of partaking of food and drink साहसं वेगसंरोधः ...। अन्नपानविधित्यागश्चत्वारस्तस्य (राजयक्ष्मणः) हेतवः AṣṭāSaṁ. i. 270. 25 (3. 5)

अन्नपानविधिकथन (annapānavidhi-kathana) *n.* name of the third chapter in the Uttarasthāna of the Hastyāyurveda (*lit.* description of the direction for raw food and drink) उत्तरस्थानेऽन्नपानविधिकथनं नाम तृतीयोऽध्यायः Hastyāyur. 581. 6 (4. 3)

अन्नपानविधीय (annapānavidhīya) *n.* name of the twenty-seventh chapter in the Bhelasaṁhitā (*lit.* (one) dealing with direction for diet and drink) अथातोऽन्नपानविधीयं व्याख्यास्याम इति ह स्माह भगवानात्रेयः BhelaS. 44. 20 (1. 27)

अन्नपानविशेष (annapāna-viśeṣa) *m.* **A** particular type of cooked food and drink यत्रापि दुःखविगमः तत्रापि न तावन्मात्रमेव सुखम्। अन्नपानविशेषोपादानात् BrahmSi. 2. 4; **B** particular type of food and drink (as offering) अन्नपानविशेषैश्च नैवेद्यमुपकल्पयेत् ŚivU. 7. 77.

अन्नपानविहीन (annapāna-vihīna) *adj.* (used as noun) (one) deprived of food and drink दीनानाथान्धकृपणान् ...। अन्नपानविहीनांश्च विशेषेण प्रपूजयेत् AVPari. 19 (5). 3.

अन्नपानसमावृत (annapāna-samāvṛta) *adj.* full of or rich in food and drink वाली ...। आजहार बहून् यज्ञानन्नपानसमावृतान् BrahmāṇḍP. ii. 7. 267.

अन्नपानसमिध् (annapāna-samidh) *f.* fuel-stick in the form of food and drink हिताभिर्जुहुयान्नित्यमन्तराग्निं समाहितः अन्नपानसमिद्भिर्ना CaraS. i. 27. 342 (1922 Ed.)

अन्नपानसमुत्था (annapāna-samutthā) *adj. (f.)* arisen, i.e. produced from food and drink अन्नपानसमुत्था हि शक्तिः प्राणो बलं तथा BṛĀraUBhVā. ii. 2. 14.

अन्नपानसामान्य (annapāna-sāmānya) *adj.* common to food and drink चेष्टान्नपानसामान्या दोषाः प्रकुपिता नृणाम्। ... ततो गुल्मान् प्रकुर्वते KāśyaS. 111A. 35.

अन्नपानस्वरूपज्ञ (annapānasvarūpa-jña) *adj.* (used as noun) (one) who knows the real nature of diet and drink सर्वेषु चान्नपानस्वरूपज्ञो गुल्मेष्वाहारम् अग्निबलापेक्षी युञ्जीत AṣṭāSaṁ. ii. 95. 16 (4. 16)

अन्नपानात्मक (annapānātma-ka) *adj.* (used as noun) (that) which is of the nature of food and drink अद्यते पीयते चैवाप्यन्नपानात्मकानि या। तनुरात्मभवा सा वै देहेष्वेवोपचीयते VāyuP. i. 27. 41.

अन्नपानादि (annapānādi) *adj.* **A** cooked food or meals and drink etc. भूभुजां प्रायेण मित्रेभ्योऽप्यमित्रा भूयांसो भवन्ति। ततस्तत्प्रयुक्ताः समासन्नवर्तिनोऽन्नपानादिषु विषं प्रयच्छन्ति AṣṭāSaṁ. i. 44. 14 (1. 8); शरीरेऽप्युदर्येण तेजसा पच्यमानेष्वन्नपानादिषु रसमलधातुभावेन परिणाममुपगच्छत्सु ... उत्पादविनाशौ संभवतः NyāyMañ. ii. 12. 1; विवक्षितेऽपि नान्नपानादिस्पर्शदोषोऽयमुच्यते ManuBh. i. 309. 11 (*on* 3. 231); वक्ष्यामि तेऽन्नपानादिव्यञ्जनादीनि SkandP. ii (5). 9. 2; अन्नपानादेरूर्ध्वं नयनादुदानः NyāyKa. 48. 4; विषादिदूषितानामन्नपानादीनाम् ... सुखदुःखहेतुभूतः परिणामविशेषो देशकालव्यवस्थया दृश्यते BrahmSūBh. (Rā.) 471. 8 (*on* ii. 2. 3); अन्नपानादिना तृप्ताक्षराधिष्ठितं शरीरं कर्मणे प्रभवति GītāBh. (Rā.) 188. 3 (*on* 3. 15); आत्मनैव तृप्तो नान्नपानादिभिः ... तस्यात्मदर्शनाय कर्तव्यं न विद्यते GītāBh. (Rā.) 191. 9 (*on* 3. 17); सिंहगिर्याचार्यः ...। प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वामरोऽभवत् PariPar. 12. 238; अभ्यवहार्येष्वन्नपानादिषु प्रचरन्परिवेषणं कुर्वन् इत्यर्थः SmṛtiCan. ii. 274. 3; **B** food and drink (as offerings) etc. पुण्यदेशे च काले च यागो नैमित्तिकः स्मृतः। ... अन्नपानादिसंयुक्तं मुख्यनैमित्तिकं भवेत् ParaS. 28. 12; पितृपूजादिभिरन्नपानादिभिर्वा भगवत्प्रीत्यर्थमुक्त्वा सर्वं क्रियते SītāU. 7; **C** food and drink in general etc. इच्छाशक्तिस्त्रिविधा भवति ... सोमसूर्याग्निरूपा भवति ... अग्निरूपा अन्नपानादिप्राणिनां क्षुत्तृष्णात्मिका देवानां मुखरूपा ... नित्यानित्यरूपा भवति SītāU. 3; पूजयेदतिथींस्तद्वदन्नपानादिदानतः BhaviP. 10B. 8 (i. 2. 170); सुबाहुना ...। निवेशार्थं गृहं दत्तमन्नपानादिकं तथा DevīBhāP. iii. 19. 44; तवैव सार्थिका यच्छन्त्यन्नपानादि चोचितम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 132; तदहं चान्नपानादि दैवादासीन्न किंचन TriṣaŚaPuC. i. 1. 137; द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम्। वस्त्रपात्रान्नपानादि देयमस्मास्वहो स्वयम् PariPar. 11. 92; सुखसाधनतोपाधेरन्नपानादयः प्रियाः PañcDa. 12. 23; अन्नपानादिभिश्चैव वस्त्रालंकारभूषणैः। ... गुरुं तत्र प्रपूजयेत् ŚārṅgaPa. 1729; एतेभ्यः पञ्चीकृतेभ्यो भूतेभ्यः ... अन्नपानादीनां चोत्पत्तिर्भवति VedāntSā. (Sa.) 15. 5; अत्र द्रव्यपदम् अन्नपानादिभक्ष्यद्रव्यपरम् VīraMi. (Āhnika). 117. 18; **D** food and drink (as enjoyable objects) etc. (भोगांश्च दद्याद् विप्रेभ्यः) भोगा अन्नपानादयः BālaKrī. i. 185. 20 (*on* 1. 311 (310); (चतुःशाला) सा ... अन्नपानादिनिखिलभोगसौभाग्यपुत्रदा VasiS. 39. 154; अदितिरपि सर्वस्य स्वभोग्यस्यान्नपानादेर्भोक्त्री NyāySu. (Ja.) 159A. 2 (*on* i. 2. 2)

अन्नपानादिक (annapānādi-ka) *adj.* **A** dealing with food and drink etc. यथाक्रमं क्षीरगुणान् ... अन्नपानादिकेऽध्याये भूयो वक्ष्याम्यशेषतः CaraS. i. 1. 113; **Bi** diet and drink etc. शेषमौषधान्नपानादिकं गृहस्थानामधीनम् TātpaVṛ. 347. 19 (*on* 3. 54); **Bii** food and drink (as enjoyable objects) etc. तत्र भोग्यं शब्दादिकं तत्तद्विशिष्टद्रव्यमन्नपानादिकं च VedāntRaMañ. 1. 3 (31. 22)

अन्नपानादिकाम्या (annapānādi-kāmyā) *f.* desire for food and drink etc. मुक्तात्मा संस्थितो रुद्रः पिबत्यम्भो गभस्तिभिः। अद्यते पीयते चैव ह्यन्नपानादिकाम्यया BrahmāṇḍP. i. 10. 67.

अन्नपानादिकारित (annapānādi-kārita) *adj.* caused by food and drink etc. जरान्नपानादिकारितबहुदोषसंभवा वार्द्धकम् VīraMi. 840. 19 (*on* 3. 63)

अन्नपानादिपावन (annapānādi-pāvana) *n.* purification of food and drink etc. (हे पावक) शरीराभ्यन्तरे चरसि अन्नपानादिपावनाय संचरसि VīraMi. 549. 16 (*on* 2. 104)

अन्नपानादिप्रदान (annapānādi-pradāna) *n.* gift or the giving of food and drink in general etc. अर्थवेदोऽन्नपानादिप्रदानमुखतत्परः। दक्षिणाज्यपुरोडाशचरुसंपादनादिभिः SarvaSiSaṁ. 1. 13.

अन्नपानादिप्रवृत्ति (annapānādi-pravṛtti) *f.* activity towards (taking) cooked food and drink etc. यदा ममायमुपसर्गो गच्छति तदान्नपानादिप्रवृत्तिर्नान्यथा SamyaKau. 102. 10.

अन्नपानादिसत्कृत (annapānādi-satkṛta) *n.* honour or hospitality in the form of (offering) cooked food and drink etc. तेषाम् ... अन्नपानादिसत्कृतम्। अनयन्वै युवतयः SkandP. iii (2). 39. 301.

अन्नपानाद्य (annapānādya) *adj.* **A** cooked food or meals and drink etc. अथ कर्मकरा दक्षा नियोक्तव्याः क्रमेण तु। संतोष्य चान्नपानाद्यैः PauṣkS. 42. 61; मात्राहृतैरन्नपानाद्यैः पोषितः क्रमात् ... वर्धते ŚāraTi. 1. 32; विविधैरन्नपानाद्यैर्यथाशक्ति द्विजोत्तम। ... अनुयागमथाचरेत् PāraS. 13. 191; साधकायान्नपानाद्यं प्रयच्छन्तमनुस्मरन् ĪśānŚiPa. i. 38. 92; अतिथीनन्नपानाद्यैस्तर्पयित्वा स्वशक्तितः ĪśānŚiPa. ii. 18. 127; **B** food and drink (as offering) etc. बालामुपवेश्य समर्चयेत्। गन्धपुष्पादीभिः ...। भोग्यभोज्यान्नपानाद्यैः ... तां परितोषयेत् KulārT. 10. 23; भक्ष्यभोज्यान्नपानाद्यैः ...। तोषयेत् योगिनीचक्रम् KulārT. 16. 5; **C** food and drink in general etc. प्रतिश्रयान्नपानाद्यैः ...। योगधर्मः ससारत्वादभेद्यः ŚivaP. vii. 39. 41 (598B. 7); आचार्याणां कृतेऽमीषामन्नपानाद्यमन्वहम्। संपादनीयम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 55; विविधैरन्नपानाद्यैर्हृष्टपुष्टाङ्गचेतसः। ... लोका वृषाब्दे NāraS. 3. 31.

अन्नपानाद्युपयोग (annapānādy-upayoga) *m.* use of food and drink in general etc. भूतेष्वन्नपानाद्युपयोगपुष्टेषु पट्वी चेतना भवति NyāyMañ. ii. 13.3.

अन्नपानाननुप्रवेश (annapānānanupraveśa) *m.* non-entering, i.e. non-intake of food and drink अजातस्य ...। अन्नपानाननुप्रवेशात् ... स्थूलमलासंभवः AṣṭāSaṁ. i. 204. 5 (2. 2)

अन्नपानान्त (annapānānta) *adj.* **A** (used as noun) (as enjoyable objects) ending with food and drink कुर्वाणामुभयं देव चिरमावह मे श्रियम्। ततो वेदार्थविज्ञानादन्नपानान्तदायिनीम् TaiUBhāVā. 21. 2 (1); **B** ending with cooked food or meals and drink सा माम् ...। सत्कारैरन्नपानान्तैः संमानितवती चिरम् BṛKathāŚloSaṁ. 28.81.

अन्नपानार्थ (annapānārtha) *m.* [Loc.] **A** for the sake of diet and drink ºचूर्णं स्वादुशीतस्वच्छं च तोयमन्नपानार्थे ताभ्यो दद्यात् AṣṭāSaṁ. i. 174. 5 (1.35); **B** for the sake of raw food and drink यूषाः ...। भोजनार्थेऽन्नपानार्थे कार्याः कायाग्निदीपनाः Hastyāyur. 649. 1 (4. 15)

अन्नपानार्थम् (annapānārtham) *adv.* for the sake of food and drink याचकाः। संदृष्टमन्नपानार्थं गुणज्ञमगुणं तु वै। त्यजन्ति PauṣkS. 36. 124.

अन्नपानाश्रय (annapānāśraya) *m.* substratum or receptacle of food and drink, i.e. abdomen आमपक्काशयौ तस्मिन्नन्नपानाश्रयौ गुदः KāśyaS. 74B. 10.

अन्नपानिक (annapān-ika) *m.* **A** name of the twenty-seventh chapter in the Sūtrasthāna of the Carakasaṁhitā (*lit.* that pertaining to food and drink) योनिरष्टविधा चोक्ता मांसानामन्नपानिके CaraS. vi. 8. 159; **B** name of the seventh chapter in the Sūtrasthāna of the Aṣṭāṅgasaṅgraha (*lit.* (one) pertaining to food and drink) द्रव्यान्नज्ञानसंरक्षाविरुद्धान्नान्नपानिकाः AṣṭāSaṁ. i. 4. 4 (1. 1)

अन्नपानीय (anna-pānīya) *n.* **A** food and drink हृद्ये अप्यन्नपानीये स्यातामुद्धारमूत्रसात् MohaRāPa. 1. 13; अन्नपानीयैः स्नानाचमनभोजनम् TantrSā. 29. 17; **B** raw food and drink वाजिवाहः ... वाजिनाम् ... ग्रासौषधान्नपानीये ... कुशलः AśvaCi. 8. 8; **C** food and water मनःप्राणान्नपानीयदोषधातूपधातवः ... तनौ। संचरन्ति BhāvPra. (Bhā.) 3. 271.

अन्नपानीयरहित (annapānīya-rahita) *adj.* deprived of food and drink आकृष्यन्ते ... यमदूतैर्बलोत्कटैः। नराः ...। अन्नपानीयरहिताः BrahmP. 215.29.

अन्नपानेन्धन (annapānendhana) *n.* **1** food, drink and fuel यानि राजप्रदेयानि प्रत्यहं ग्रामवासिभिः। अन्नपानेन्धनादीनि ग्रामिकस्तान्यवाप्नुयात् ManuSm. 7. 118; **2** fuel in the form of food and drink (अन्नस्य पक्ता) तस्मात्तं विधिवद्युक्तैरन्नपानेन्धनैर्हितैः। पालयेत् CaraS. vi. 15. 40 (1941 Ed.)

अन्नपानेन्धनमय (annapānendhana-maya) *adj.* caused by fuel in the form of food and drink अन्नपानेन्धनमयो रसप्राणविवर्धनः। यो धारयति भूतानि तस्मै प्राणात्मने नमः MahāBhā. xii. 47. 46.

अन्नपानोद्भवा (annapānodbhavā) *adj.* (*f.*) arising from the cooked food and drink शाकंभरीम् ... नमन्। अक्षय्यामश्नुते शीघ्रमन्नपानोद्भवां रतिम् LakṣmīT. 9. 38.

अन्नपानोपचय (annapānopacaya) *m.* accumulation of food and drink in general यतोऽन्नपानोपचयोऽविशङ्कः। ततो हि यायाज्जनयन् प्रतापम् NītiSā. 16. 13.

अन्नपालि (anna-pāli) *f.* **A** line or row of dishes सज्जासु राजभोज्यासु विविधास्वन्नपालिषु। ... उच्छिष्टभूमिं नकुलः स्वविलात्समुपाययौ DarpDa. 6. 29; **B** nurse, midwife अन(v.l. न्न)पालिस्तु धात्र्याम् NānārthāSaṁ. iii. 2. 8; **C** boiler of food, pot अन(v.l. न्न)पालिस्तु ... पाल्याम् NānārthāSaṁ. iii. 2. 8 [NānārthāSaṁ. iii. 2. 8 gives *annapāli* in the sense of *godadruh*]

अन्नपाश (anna-pāśa) *m.* tie in the form of food अन्नपाशेन मणिना प्राणसूत्रेण पृश्निना। बध्नामि सत्यग्रन्थिना मनश्च हृदयं च ते MantrBr. i. 3. 8 (*but* comm. अन्नमेव पाशो यस्य तथोक्तं तेन। ... तथाविधेन मणिना); उद्धृत्य स्थालीपाकं व्यूह्यैकदेशं पाणिनाभिमृशेदन्नपाशेन मणिनेति GobhiGS. ii. 3. 21; हविष्यमन्नं परिजप्यान्नपाशेनेत्यसाविति वध्वा नाम ब्रूयात् DrāhyGS. i. 4. 10.

अन्नपिण्ड (anna-piṇḍa) *m.* **A** ball of cooked rice (as offering) तत्पश्चादन्नपिण्डानां पञ्चानां भ्रमणं चरेत् PāraS. 15. 1062; दत्त्वान्नपिण्डं श्येनस्य तेन पिण्डोऽभिनन्दितः NīlaP. 792; अन्नपिण्डं ततो देयम् अभिमन्त्र्य पुरोधसा ViṣṇuDhaP. ii. 159. 21; संरक्तैरन्नपिण्डैस्तु प्रक्षिपेद्दशदिग्बलिम् ĪśānŚiPa. i. 43. 45; मृतं समुल्लिखेत् ... दानेऽन्नपिण्डयोः MahNirvāT. 10. 72; **Bi** lump of food in general भुक्तस्य चान्नपिण्डस्य जातोऽहमनृणः प्रभोः KathāSaSāg. xii. 11. 87; **Bii** lump of cooked food याचित्वा च पुरे भिक्षां मुक्त्वा तत्रान्नपिण्डकम्। स्वयं भुङ्क्ते PārśvC. 6. 705.

अन्नपिण्डभ्रमण (annapiṇḍa-bhramaṇa) *n.* the act of moving around the lump of food पात्रमादाय साधकः ... देवमूर्धनि ... क्षिपेत्। प्रागन्नपिण्डभ्रमणात् PāraS. 15. 1076.

अन्नपिष्टप्रभव (annapiṣṭa-prabhava) *adj.* produced from the flour of food-grains (सुरा वैमलमन्नानाम्) अन्नानामित्युक्तत्वादन्नपिष्टप्रभवत्वात्पैष्ट्यैव त्रयाणां वर्णानां निषिद्धा ManvaVi. 1392. 23 (*on* 11. 93)

अन्नपू (anna-pū) *adj.* who purifies food असौ वाऽआदित्यो दिव्यो गन्धर्वोऽन्नं केतोऽन्नपूरन्नं नः पुनातु ŚatBr. VI. iii. 1. 19 [epithet of the Sun, APTE.]

अन्नपूप (anna-pūpa) *m.* cooked rice and rice-cake वक्ष्ये बलिद्रव्यगणं क्रमेण ... अन्नपूपम् TantrSa. 3. 21.

अन्नपूर (anna-pūra) *m.* heap of food अन्नपूरं प्रतिष्ठाय प्रासादाग्रस्थमण्टपे। ... स्नापयेत् कर्मबिम्बस्थम् ... देवम् PāraS. 18. 312.

अन्नपूरित (anna-pūrita) *adj.* full of cooked food पुरे जनाश्च दृश्यन्ते भाजनैरन्नपूरितैः SkandP. v (3). 46. 8.

अन्नपूर्ण (anna-pūrṇa) *adj.* [*f.*-ā] **A** full of cooked food अन्नपूर्णस्य पात्रस्य कर्तव्यमभिषेचनम् BṛParāSm. 7. 217; कुन्ती तदन्नपूर्णां च तस्मै पात्रीमढौकयत् KathāSaSāg. iii. 2. 39; बौद्धानां पात्राणि अन्नपूर्णान्यागच्छन्ति PrabaK. 11. 2; **Bi** abounding or rich in food भ्रातर्यद्विहितं कर्म नैव तद्यान्यथा भवेत्। पृथिव्यामन्नपूर्णायां वयमन्नाभिलाषिणः BrahmP. 123. 144; BhaviP. 852B. 29 (iv. 169. 4); त्वं दयितान्नपूर्णा। धत्ते हरो भिक्षुकतां तथापि YātrāPra. 3. 138; **Bii** amply possessed of food त्वमन्नपूर्णापि कृशासि मध्ये YātrāPra. 9. 65.

अन्नपूर्णकल्पलता (annapūrṇakalpalatā) *f.* title of a work, pw.

अन्नपूर्णपटल (annapūrṇapaṭala) *m., n.* title of a work, pw.

अन्नपूर्णपरिवेषणपात्र (annapūrṇa-pariveṣaṇapātra) *n.* serving-vessel full of cooked food 'अन्नस्य वर्द्धितम्' अन्नपूर्णपरिवेषणपात्रं पाणिभ्यामुपसंगृह्य तत्रत्यमन्नम् ... निक्षिपेत् CaturCin. iii (1). 1368. 9.

अन्नपूर्णपात्र (annapūrṇa-pātra) *n.* vessel full of food करकान्नपात्रम् अन्नपूर्णपात्रपिहित(?तम्) उदकपूर्णकलसम् CaturCin. ii (1). 745. 10.

अन्नपूर्णभुवन (annapūrṇa-bhuvana) *adj.* (used as noun) (one) possessed of the house full of food अन्नाज्यैर्जुहुयात् ... तेनान्नपूर्णभुवनो भोक्ता च भवति प्रिये TantrRā. 9. 38.

अन्नपूर्णभैरवीपूजायन्त्र (annapūrṇabhairavīpūjāyantra), PW.

अन्नपूर्णशतमाहात्म्य (annapūrṇaśatamāhātmya), PW.

अन्नपूर्णा (anna-pūrṇā) *f.* **1Ai** name of a deity of Cintāmaṇi-mansion बाला चैवान्नपूर्णा च हयारूढा तथैव च। श्रीपादुकाचतस्रस्तदुत्तरोत्तरमंदिराः। चिन्तामणिगृहेन्द्रस्य BrahmāṇḍP. iii. 36. 23; **1Aii** goddess Annapūrṇā (presiding over food) *lit.* one possessing ample food, form of Durgā or Pārvatī अन्नपूर्णे सदापूर्णे शंकरप्राणवल्लभे। ज्ञानवैराग्यसिद्ध्यर्थं भिक्षां देहि च पार्वति AnnaA. 11; तिष्ठन्तीमग्रतस्ते मधुभद्रमुदितामन्नपूर्णां नमामि TripuMāPūSt. (Śaṅ.) 111; अश्वारूढामन्नपूर्णाम् ... वदाम्युक्तक्रमेण वै TantrRā. 34. 2; माहेश्वरीति प्रोक्त्वान्नपूर्णे स्वाहेति तन्मनुः TantrRā. 34. 35; अङ्गोपाङ्गप्रत्यङ्गीभूता बाला अन्नपूर्णा अश्वारूढा NityoNi. 96. 9; भगवत्यन्नपूर्णेति ममाभिलषितं ततः। अन्नं देहि NityoNi. 96. 11; AnnaU. 1. 6; 1. 8; प्रादुरासीन्ममाग्रतः। अन्नपूर्णा विशालाक्षी स्मयमानमुखाम्बुजा AnnaU. 1. 9; पद्मावत्यन्नपूर्णे माहेश्वरि स्वाहा TripāMaNāU. 376. 23 (7); सिद्धान्नभोगापूपपायसपक्वान्नभागाः ... अन्नपूर्णया सख्या संपादितास्तया निकुञ्जदेव्या सेव्यमाना भवन्ति SāmaraU. 223. 10; 225. 20; अन्नानि विविधानि अन्यपूर्णया (?अन्नपूर्णया) सख्या पाचितानि SāmaraU. 237. 5; द्विजः। अन्नपूर्णां महादेवीं

तुष्टाव BhaviP. 462A. 5 (iii (2). 33. 20); त्वमन्नपूर्णा वाग्देवी त्वं देवी कमलालया MahNirvāT. 4. 14; अथाहम् अन्नपूर्णाया ध्यानं वक्ष्यामि त्वं शृणु ... एणासनस्थां भुजगोपवीतां ताम् अन्नपूर्णां हृदये स्मरामि UddhāK. 7. 60; ॐ भगवत्यै विद्महे माहेश्वर्यै धीमहि। तन्नोऽन्नपूर्णा प्रचोदयात् TantrSā. (K.) 69. 30; यामाहुः ... गिरमन्नपूर्णाम्। ... भजामि नित्यां भुवनेश्वरीं ताम् TantrSā. (K.) 84. 2; 90. 15; वित्ताधिपः सखा ते भार्या देहे तवान्नपूर्णाख्या ĀryāŚ. 44; त्वं दयितान्नपूर्णा। धत्ते हरो भिक्षुकतां तथापि YātrāPra. 3. 138; त्वमन्नपूर्णापि कृशासि मध्ये YātrāPra. 9. 65; महानसेऽन्नपूर्णाम् ... न्यधित सखीरधिकारिणीस्तदा सा ŚivLī. 7. 67; कुण्डोदरस्योदरपूरणेऽपि कुण्ठोद्यमा येन कृतान्नपूर्णा ŚivLī. 22. 64; अपि नोदरमन्नपूर्णया तव पूर्येत विनैव भिक्षया Gaṅgāva. 7. 39; **1B** epithet of Rādhā (*lit.* one possessing ample food) अन्नपूर्णा सदानन्दरूपा कैवल्यसुन्दरी। इत्येतत्कथितं देवि राधानामसहस्रकम् PañcaRā. (Nā.) v. 5. 68; **1C** name of a formula उक्तं च वामकेश्वरे तन्त्रे -- तारं परापि कमला ... अन्नपूर्णे ठद्वयं च मनुर् विंश(त्य)क्षरः स्मृतः UddhāK. 3. 41; **1D** name of an Upaniṣad प्रश्नमुण्ड°...°परमहंसपरिव्राजकअन्नपूर्णसूर्या°... एकत्रिंशत्संख्याकानाम् उपनिषदां भद्रं कर्णेभिरिति IndSt. 3. 326 [pw.]; **1E** mother of Vāsudeva Dīkṣita, pw; **2** vocative expression *annapūrṇe* मायाहृद्भगवत्यन्ते माहेश्वरिपदं ततः। अन्नपूर्णे ठयुगलं मनुः सप्तदशाक्षरः TantrSā. (K.) 90. 1.

अन्नपूर्णाकवच (annapūrṇākavaca), PW.

अन्नपूर्णागायत्री (annapūrṇā-gāyatrī) *f.* Gāyatrī formula addressed to the goddess Annapūrṇā ॐ भगवत्यै विद्महे माहेश्वर्यै धीमहि। तन्नोऽन्नपूर्णा प्रचोदयात्। इति अन्नपूर्णागायत्री TantrSā. (K.) 69. 30.

अन्नपूर्णादिमन्त्र (annapūrṇādimantra), pw.

अन्नपूर्णादिमन्त्रप्रकाशन (annapūrṇādimantraprakāśana), pw.

अन्नपूर्णाद्या (annapūrṇādyā) *adj.* goddess Annapūrṇā etc. सप्तमश्रेण्यामन्नपूर्णाद्याः सख्यो नानान्नमयरसान् पाचयन्ति SāmaraU. 270. 12.

अन्नपूर्णापरिविष्यमान (annapūrṇā-pariviṣyamāna) *adj.* being served by the goddess Annapūrṇā, i.e. Durgā अथान्नपूर्णापरिविष्यमाणमन्नं शुचि स्वादु ... अभुङ्क्त ... चन्द्रचूडः ŚivLī. 12. 61.

अन्नपूर्णाभैरवी (annapūrṇābhairavī) *f.* form of Durgā, PW; pw.

अन्नपूर्णामन्त्र (annapūrṇā-mantra) *m.* formula addressed to the goddess Annapūrṇā अथान्नपूर्णामन्त्राः TantrSā. (K.) 89. 32.

अन्नपूर्णामहास्थान (annapūrṇā-mahāsthāna) *n.* great place of the goddess Annapūrṇā अन्नपूर्णामहास्थानं काञ्चीपुरमनुत्तमम् DevīBhāP. vii. 38. 8; अन्नपूर्णामहास्थाने प्रारब्धवशतो द्विजः। जगाम लीलया तत्र DevīBhāP. xi. 18.51.

अन्नपूर्णाविद्या (annapūrṇā-vidyā) *f.* particular formula (consisting of seventeen letters) addressed to the goddess Annapūrṇā ॐ नमो भगवति माहेश्वरी अन्नपूर्णे स्वाहा इत्यन्नपूर्णाविद्या सप्तदशाक्षरी ParaśuKS. 12. 7 (311.14)

अन्नपूर्णाष्टक (annapūrṇāṣṭaka) *n.* poem consisting eight verses describing the goddess Annapūrṇā इति ... श्रीमच्छंकरभगवतः कृतौ अन्नपूर्णाष्टकं संपूर्णम् AnanA. 12 (colophon)

अन्नपूर्णासमाश्लिष्ट (annapūrṇā-samāśliṣṭa) *adj.* embraced by the goddess Durgā अन्नपूर्णासमाश्लिष्टं पथिषड्रमाश्रये NityoNi. 101. 16.

अन्नपूर्णास्तोत्र (annapūrṇāstotra), PW.

अन्नपूर्णिका (annapūrṇ-ikā) *f.* name of a presiding deity एतेषां मन्त्राशीनाम् ... देवता चान्नपूर्णिका TantrSā. (K.) 90. 17 (*lit.* possessed of ample food)

अन्नपूर्णेश्वरी (annapūrṇeśvarī) *f.* goddess Annapūrṇā (presiding over food), form of Durgā or Pārvatī भिक्षां देहि कृपावलम्बनकरी मातान्नपूर्णेश्वरी AnnaA. 1; ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं सौः ॐ नमो भगवति माहेश्वरि अन्नपूर्णेश्वरि मां पालय पालय स्वाहा VaDuU. 428. 8; ॐ नमो भगवत्यन्नपूर्णेश्वरि ... सर्वतो मां रक्ष रक्ष VaDuU. 455. 3; विद्यां देहि कृपावलम्बनकरी मातान्नपूर्णेश्वरी BhaviP. 462B. 1 (iii (2). 33. 21); अन्नपूर्णेश्वरी देवी भवान्येवेति मे मतिः PadmP. iv. 113. 125; अष्टत्रिंशद्गुणा चेत् स्यादन्नपूर्णेश्वरी मता ŚaktiSaṁT. i. 1. 75; अन्नपूर्णेश्वरि ममाभिलषितमन्नं देहि NityoNi. 96. 11; अन्नपूर्णेश्वरीमन्त्रस्य ... अन्नपूर्णेश्वरी देवता NityoNi. 103. 17.

अन्नपूर्णेश्वरीभैरवी (annapūrṇeśvarībhairavī), PW.

अन्नपूर्णेश्वरीमन्त्र (annapūrṇeśvarī-mantra) *m.* formula addressed to the goddess Annapūrṇā तद्दलसंधिष्वन्नपूर्णेश्वरीमन्त्रः TripāMaNāU. 376. 22 (7); अन्नपूर्णेश्वरीमन्त्रस्य ब्रह्मा ऋषिः NityoNi. 103. 17.

अन्नपूर्णोपनिषद् (annapūrṇopaniṣad) *f.* Upaniṣad named Annapūrṇā अन्नपूर्णोपनिषदं योऽधीते गुर्वनुग्रहात् AnnaU. 5. 120.

अन्नपूर्वक (annapūrva-ka) *adj.* **A** preceded or accompanied by food यो ददाति महादानं गोभूस्वर्णान्नपूर्वकम्। तस्याहं सकलं ददमि PadmP. ii. 38. 45; **B** based or dependent on food अन्नमयं हि सोम्य मनः आपोमयः प्राणस्तेजोमयी वाक् इति वाक्प्राणमनसां तेजोबन्नपूर्वकत्वाच्च प्राणस्य कार्यत्वमित्युक्तम् ŚrutaPra. ii. 390. 13 (*on* ii. 4. 3); VedāntKau. 242. 16 (*on* ii. 4. 4)

अन्नपूर्वकम् (annapūrvakam) *adv.* as preceded, i.e. dependent on food अन्येषां चैव भूतानां तद्दानं युज्यते शुभे। अहिंसया भवेत् येषां प्राणत्राणान्नपूर्वकम् SkandP. vi. 51. 66.

अन्नपूर्वा (anna-pūrvā) *adj.* (*f.*) (seven *ṛcs*) which are employed previously in the sacrifce of Anna, i.e. Annahoma राजानं स्तुवते सप्तभिरन्नपूर्वाभिरन्नहोमं जुहोति ग्राम्यारण्यानां समवदाय HirŚS. xivi. 2. 21 (146. 21) (comm. सप्त पूर्वानन्नहोमाज्जुहोति। ... वाजस्येममित्यादयः पूर्वमेवोक्ताः)

अन्नपेय (anna-péya) *n.* expression *annapeya* (food and drink) (as an explanation for the word *vājapeya*) अन्नपेयं ह वै नामैतद् यद् वाजपेयम् ŚatBr. V. i. 3. 3; V. i. 4. 12; V. i. 5. 25; V. ii. 1. 13; V. ii. 1. 16; V. ii. 2.1; ŚatBr. (K.) VI. ii. 3. 1; JaimiBr. 2. 192; भक्ष्यान्नपेयामिषदत्तहोमम् MahāBhā. v. 193. 32.

अन्नपोतनृपति (annapota-nṛpati) *m.* king Annapota सोऽयं श्रीपतिरन्नपोतनृपतिः किंचाननाम्भोरुहे धत्ते चारुसुदर्शनश्रियमसौ स त्वात्महस्ताम्बुजे RasāSu. 3. 17 (1. 18)

अन्नपोतात्मज (annapotātmaja) *m.* son of the king Annapota तस्मिन् शासति शिङ्गभूमिरमणे क्ष्मामन्नपोतात्मजे RasāSu. 7. 9 (1. 43)

अन्नप्पैय (annappaiya) *m.* name of the deputy minister of the prince Aparājita of Śilāhāra संगवैयसूनुना स[ ]जाताभ्यनुज्ञेन प्रतिहस्तकान्नप्पैयेन सा(शा)सनमिदं लिखितम् EI. iii. 275. 86.

अन्नप्रकार (anna-prakāra) *m.* variety of cooked food or meals सर्वान्नप्रकारमादायाग्नौ करिष्यामित्यनुज्ञाप्य ... अग्निं परिस्तीर्य जुहुयात् AVPari. 44 (3). 7; ŚaṅkhaLiDS. 217; तिसृभिः सर्वान्नप्रकारमुद्धृत्याज्येन संनीय त्रिन्पिण्डान्संहतान्निदधाति AVPari. 44 (4). 4; अन्नप्रकारानशुचीनसाधून्संवीक्षते नो स्पृशंश्चापि दद्यात् BrahmāṇḍP. ii. 11. 84; पूज्योऽगस्त्यः ... अन्नप्रकारैर्भक्ष्यैश्च वह्निब्राह्मणभोजनैः NīlaP. 745; अन्नप्रकारैः सकलोपचारैः संपूजितं सोममहं नमामि BrahmP. 123. 206; पूताः स्वर्गं गमिष्यन्ति ...। अन्नप्रकारान्विविधान्दत्त्वा दानान्यनेकशः PadmP. v. 17. 275.

अन्नप्रकिरण (anna-prakiraṇa) *n.* act of scattering of food अन्नप्रकिरणं यत्तु मनुष्यैः क्रियते भुवि। तेन तृप्तिमुपायान्ति ये पिशाचत्वमागताः MārkP. 31. 8; SkandP. vii (1). 205. 23; BrahmP. 220. 89.

अन्नप्रकृतिकत्व (annaprakṛtika-tva) *n.* the state of having food as the material cause अन्नमयं हि सोम्य मनः इति वचनान्मनसोऽन्नप्रकृतिकत्वमवगम्यते BrahmSūBh. (Rā.) 728. 12 (*on* iv. 2. 3); तन्मनः प्राणः ... प्राणमनसोरबन्नप्रकृतिकत्वश्रवणात् ŚivārkaMaDī. ii. 452. 12 (*on* iv. 2. 3)

अन्नप्रकृतित्व (annaprakṛti-tva) *n.* the state of being the material cause of food अपामन्नप्रकृतित्वादन्नात्मकं मनः प्रत्यबात्मकः प्राणः प्रकृतिः VedāntKa. 531. 1 (*on* iv. 2. 3)

अन्नप्रकृतिभूतत्व (annaprakṛtibhūta-tva) *n.* the state of being the material cause of food (as offering) अन्नप्रकृतिभूतत्वेन श्राद्धविध्यन्तरङ्गस्य धान्यस्य सति संभवे बहिरङ्गाद्धेम्नः पूर्वमुपादानं चानुगृहीतं भवति CaturCin. iii (1). 1531.18.

अन्नप्रक्रम (anna-prakrama) *m.* reference to the food (as offering) न चात्रान्नस्याप्रकृतत्वेन तच्छब्दपरामर्शायोग्यत्वं वाच्यम् ... पितृपाकात् समुद्धृत्येत्यस्मिन् पूर्वश्लोकेऽन्नप्रक्रमात् CaturCin. iii (1). 1056. 5; iii (2). 600. 13.

अन्नप्रक्रिया (anna-prakriyā) *f.* procedure of (cooking) food अथान्नप्रक्रियात्रैव प्रोच्यते नातिविस्तरात् ŚārṅgaS. ii. 2. 164.

अन्नप्रक्षेप (anna-prakṣepa) *m.* **A** act of placing of food (अन्नमेतदास्यन्दत इति वा - आस्यम्) आस्यन्दते - द्रवीकरोति अन्नप्रक्षेपेण मुखस्य द्रवत्वोत्पादनात् Pradī. i. 240A. 9 (*on* i. 1. 9); **B** act of serving of cooked food अपसव्येन कर्तव्यम् ... अन्नदानादृते सर्वम् ... अन्नदानम् अन्नप्रक्षेपः परिवेषणमिति यावत् SmṛtiCan. v. 339. 8.

अन्नप्रचुर (anna-pracura) *adj.* abundant in food 'अन्नमयो यज्ञः' इत्यन्नप्रचुर उच्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 54. 5 (*on* i. 1. 13); अन्नप्रचुरो मखः प्रकाशप्रचुरः सवितेत्युक्ते मखे सवितरि च दुर्भिक्षान्धकारलेशप्रसङ्गात् NyāySu. (Ja.) 131A. 9 (*on* i. 1. 6)

अन्नप्रणाश (anna-praṇāśa) *m.* loss, i.e. absence of food अन्नप्रणाशे सीदन्ति शरीरे सर्वधातवः VṛGautaSm. 591. 8 (12)

अन्नप्रतिषेध (anna-pratiṣedha) *m.* **A** prohibition of enjoyment, i.e. intercourse अन्नप्रतिषेधात् च MīmāSū. iii. 4. 19; अन्नप्रतिषेधश्च भवति ŚabaBh. 951. 13 (*on* iii. 4. 19); **B** prohibition of (partaking of) cooked rice अन्नप्रतिषेधात् फलमूलादेराहृतस्याभ्यनुज्ञा BālaKrī. i. 118. 16 (*on* 1. 164)

अन्नप्रतिष्ठ (anna-pratiṣṭha) *adj.* dependent on food अन्नप्रतिष्ठमागानमेक आहुर्विपश्चितः BṛĀraUBhVā. i. 3. 342.

अन्नप्रतिष्ठा (anna-pratiṣṭhā) *f.* pre-eminence, i.e. importance of food in general फलमूलान्नप्रतिष्ठां शृणु वक्ष्ये फलार्थिनाम् PauṣkS. 41. 143.

अन्नप्रतिष्ठान (anna-pratiṣṭhāna) *n.* pre-eminence, i.e. importance of food in general इदमन्नप्रतिष्ठानमुक्तमच्युतभाविनाम्। परमुद्धरणोपायम् PauṣkS.41.76.

अन्नप्रतिष्ठित (anna-pratiṣṭhita) *adj.* based or dependent on food in general (प्राणम्) वाक्प्रतिष्ठमुपासीत यदि वान्नप्रतिष्ठितम् BṛĀraUBhVā. i. 3.344.

अन्नप्रतीति (anna-pratīti) *f.* knowledge of the earth अनेन जीवेनेति वाक्यात् तेजोऽबन्नप्रतीतिः कथम् ŚrutaPra. ii. 402. 33 (*on* ii. 4. 17)

अन्नप्रद (anna-pradá) *adj.* [*f.*-ā] **A** who gives food तदेतावन्नादश्चान्नप्रदश्च दर्शपूर्णमासौ ŚatBr. XI. ii. 4. 5; स यो हैते देवते वेदान्नादं चान्नप्रदं चान्नादो ह भवति ŚatBr. (K.) III. ii. 9. 2; वितस्ताध्यानधारिण्योः संगमेऽन्नप्रदो नरः अक्षयं फलमाप्नोति NīlaP. 1306; तोयदाता सुरूपः स्यात् पुष्टश्चान्नप्रदो भवेत् SkandP. iii (2). 6. 96; 'अन्नादो'ऽन्नप्रदः Bhām. 572. 20 (*on* iii. 2. 39); प्रणवाद्या यदा देवि तदा सप्तदशाक्षरी। अन्नप्रदा मोक्षदा च सदा विभवदायिनी TantrSā. (K.) 90. 3; ख्यातिं धत्ते यदीशः कियदिव न यशो नित्यमन्नप्रदायाः। देव्या मीनेक्षणायाः ŚivLī. 17. 87; (used as noun) (one) who gives food अन्नदस्य कुले जाता आसहस्रकुलान्नृप। नरकं ते न पश्यन्ति तस्मादन्नप्रदो वरः BṛNāraP. 13.117; **B** who provides, i.e. produces food स्थितेषु तेषु सर्वेषु पृथ्वी नान्नप्रदा मम BṛDharmaP. ii. 14. 8.

अन्नप्रदत्व (annaprada-tva) *n.* the state of being one who gives food अन्नकामप्रयोगे मुख्यवृत्त्यैवान्नप्रदत्वप्रकारकस्मृतिजनकतया देवताया अपि झटित्यर्थोपस्थितिः LalitāSaBh. 23. 15 (*on* 52)

अन्नप्रदातृ (anna-pradātṛ) *adj.* who is giver of food राजा दीर्घदर्शी महोत्साहः ... ब्राह्मणेष्वन्नप्रदाता श्रीयशोऽर्थी ŚaṅkhaLiDS. 244; अन्नप्रदातुः स्वामिनः कौण्डिन्ये ... प्रमाणोपनिपाते दधिदाननिषेधे ... कौण्डिन्याय दधि न दीयते PāṇiTaVāNaMā. 70. 24; (used as noun) (one) who is giver of food अन्नप्रदाता सुचक्षुः स्मृतिमान् VāsiDS. 29. 9; यस्मादन्नेन पुष्टाङ्गः कुरुते पुण्यसंचयम्। अन्नप्रदातुस्तस्यार्धं कर्तुश्चार्धं न संशयः PadmP. ii. 69. 19; ŚivaP. v. 11.26 (419A.2)

अन्नप्रदान (anna-pradāna) *n.* **A** act of giving of food in general अतिथिभ्योऽभ्यागतेभ्योऽन्नप्रदानं मनुष्ययज्ञः VaikhāGS. 6. 17; नेह रणमन्नप्रदाने BaudhPiMe. ii. 12. 4; अन्नप्रदानं मनसः समाधिः ... वदन्ति MahāBhā. xii. 194. 15; अन्नप्रदानमारामः पूर्तमित्यभिधीयते AtriS. 44; PrayāŚaRa. 803; अन्नप्रदानेन बलवान् (भवति) ViṣṇuSm. 91. 16; न चान्नदानं(v.l. नान्नप्रदानं) हि तथा प्रधानम् यथा वदन्तीह ... अभयप्रदानम् PañcT. 1. 116 (115. 6); Pañcā. 77. 15; अन्नप्रदानेन सर्वदानफलं भवेत् PadmP. ii. 69. 18; अन्नप्रदाननिवासस्थानकल्पनादिना योगिनं सेवमानो भक्तः तदीयं तपः स्वयमेवादत्ते JīvanVi. 132. 14; **B** act of giving of food (as offering) अन्नप्रदाने दाने च प्रणिपाते प्रदक्षिणे। पूजितोऽयं महामन्त्रः सर्वपापहरः शुभः BrahmP. 31. 38; BhaviP. 191A. 5 (i. 128. 12); धर्मप्रीत्या प्रयच्छति। ... व्यञ्जनं गन्धपुष्पान्नप्रदानं सर्वजन्तुषु। ... स नरः स्वर्गमश्नुते VasiS. 12. 52.

अन्नप्रदाननिरता (annapradāna-niratā) *adj.* (*f.*) engaged in the bestowing of food in general अन्नप्रदाननिरतां स्तनभारनम्राम्। ... हृष्टां भजेद्भगवतीम् ŚāraTi. 10. 110; TantrSā. (K.) 90. 23; अन्नप्रदाननिरताम् ... अम्बां भजे NityoNi. 103. 21.

अन्नप्रदानप्रशंसा (annapradāna-praśaṁsā) *f.* name of the sixty-second chapter in the Anuśāsanaparvan of the Mahābhārata (*lit.* praising of the giving of food) इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि द्विषष्टितमोऽध्यायः (v.l. अन्नप्रदानप्रशंसा द्विषष्टितमोऽध्यायः) MahāBhā. xiii. 62 (colophon)

अन्नप्रदानयुक्त (annapradāna-yukta) *adj.* accompanied with the giving of food (as offering) (पूजा) गन्धैर्धूपैश्च माल्यैश्च प्रेक्षणीयैस्तथैव च। अन्नप्रदानयुक्तैश्च अत्यद्भुतमिवाभवत् VāyuP. ii. 30. 42; BrahmāṇḍP. ii. 67. 45.

अन्नप्रदानलक्षण (annapradāna-lakṣaṇa) *adj.* characterised by the giving of food (as offering) तस्यापि होमादूर्ध्वं क्रियमाणस्यान्नप्रदानलक्षणश्राद्धस्यापीत्यर्थः SmṛtiCan. v. 330. 13.

अन्नप्रदानादिप्रभव (annapradānādi-prabhava) *adj.* caused by the giving of food etc. (औषधान्नप्रदानाद्यैर्भिषग्योगाद्युपक्रमैः। ... मृते विप्रे) भैषज्यान्नप्रदानादिप्रभवेऽपि मृत्यौ यदि दौष्ट्यात् ... दोषवत्तामारोप्य ब्रह्महा गोघ्नो वायम् BālaKrī. ii. 166. 22 (*on* 3. 281½ (? 288½))

अन्नप्रदायिका (annapradāyikā) *f.* name of one of the Mātṛs धात्रिकान्नप्रदायिका ... एता वेदप्रणीताश्च सर्वेषां मातरः स्मृताः BrahmVaiP. iv. 35.55.

अन्नप्रदाविधि (annapradā-vidhi) *m.* act of giving, i.e. serving of food धनदत्तापरिप्राप्त्या सापि बाला सुदुःखिता। अनिष्टान्यवरा गेहे नियुक्तान्त(?न्न)प्रदाविधौ PadmP. (Ra.) 106. 23.

अन्नप्रभवा (anna-prabhavā) *adj.* (*f.*) born of food अन्नप्रभवा अन्नजीवना अन्नप्रलयाश्च सर्वाः प्रजाः TaiUBh. 241. 5 (*on* 2.1)

अन्नप्रभु (anna-prabhu) *m.* lord of food अ(?आ)नीतवान् विधिरिमान् वरुणस्य लोकात् अन्नप्रभून् भुवि यवान् BṛParāSm. 7. 181.

अन्नप्रभृति (anna-prabhṛti) *adj.* food etc. अन्नप्रभृति यत्किंचिद् रोचते यो निरन्तरम्। तत्सर्वं भवद्भिर्ग्राह्यम् MalliC. 7. 662.

अन्नप्रमाणवर्ष (annapramāṇa-varṣa) *n.* ages or years proportionate with (giving of) food अन्नप्रमाणवर्षं च शक्रलोके महीयते BrahmVaiP. ii. 27. 2; अन्नप्रमाणवर्षं च शिवलोके महीयते DevīBhāP. ix. 30. 2.

अन्नप्रयोजन (anna-prayojana) *adj.* having the motive or intention of (obtaining) food स्वधर्मयुक्तं कुटुम्बिनमभ्यागच्छन्धर्मपुरस्कारो नान्नप्रयोजनः सोऽतिथिर्भवति HirŚS. xxvii. 2. 5 (152. 8)

अन्नप्ररोचक (anna-prarocaka) *adj.* which makes food agreeable, i.e. which gives taste to the food आमं भूपनसं रुच्यं कफपित्तकरं गुरु। अन्नप्ररोचकं हृद्यं श्रमक्लमनिबर्हणम् BhojanKu. 93. 15.

अन्नप्रलय (anna-pralaya) *adj.* [*f.*-ā] absorbed or dissolved into food (after death) अन्नप्रभवा अन्नजीवना अन्नप्रलयाश्च सर्वाः प्रजाः TaiUBh. 241. 5 (*on* 2. 2); अन्नजोऽन्नात्मान्नप्रलयोऽहं तस्मादन्नं ब्रह्म इति TaiUBh. 241. 9 (*on* 2. 2)

अन्नप्रवर (anna-pravara) *adj.* excellent among food शशी जन्मन्यन्नप्रवरशयनाच्छादनकरः BṛSaṁ. 104. 8.

अन्नप्रवर्ष (anna-pravarṣa) *m., n.* shower of food-grains छिद्रे वान्नप्रवर्षेण सस्यानां भीतिवर्धनम् MatsyaP. 233. 5.

अन्नप्रवादा (anna-pravādā) *adj.* (*f.*) expressive of food मरुत्वत्योऽन्नप्रवादाः कृतवत्यो माध्यंदिनीयाः NidāSū. 37. 15 (2. 11)

अन्नप्रवेशकृत् (annapraveśa-kṛt) *adj.* causing the intake or swallowing of food प्राणः ... । ष्ठीवनक्षवथूद्गारनिःश्वासान्नप्रवेशकृत् AṣṭāHṛ. i. 12. 5.

अन्नप्रवेशादिक्रिय (annapraveśādi-kriya) *adj.* causing the function of intake or swallowing of food etc. प्राणः ... बुद्धीन्द्रियमनोधमनीधारणष्ठीवन°...°अन्नप्रवेशादिक्रियः AṣṭāSaṁ. i. 105. 17 (1. 20)

अन्नप्रशंसा (anna-praśaṁsā) *f.* name of the sixty-second chapter in the Anuśāsanaparvan of the Mahābhārata (*lit.* praising of food in general) इति श्रीमहाभारते अनुशासनपर्वणि द्विषष्टितमोऽध्यायः (v.l. अन्नप्रशंसा द्विषष्टितमोऽध्यायः) MahāBhā. xiii. 62 (colophon)

अन्नप्रसव (anna-prasava) cf. **अन्नप्रसवीय**, Viśva.

अन्नप्रसवीय (anna-prasavīya) *n.* act of producing food अन्नप्रसवीयं ह्यस्यैतत् ŚatBr. IX. iii. 4. 1.

अन्नप्राचुर्य (anna-prācurya) *n.* abundance of food न ह्यन्नमयो यज्ञ इतिवदन्नप्राचुर्यं मनसः संभवति Bhām. 482. 3 (*on* ii. 3. 15); अन्नप्राचुर्यं चान्नमयशब्दार्थो युज्यते TattvPrakā. 17A. 12 (*on* i. 1. 13); अन्नप्राचुर्यमपि नेश्वरस्य संभवति NyāySu. (Ja.) 130B. 13 (*on* i. 1. 6)

अन्नप्राचुर्यकथन (annaprācurya-kathana) *n.* explanation of the abundance of food अन्नप्राचुर्यकथनस्यात्यल्पत्वात् TattvPrakā. 17A. 11 (*on* i. 1. 13)

अन्नप्राचुर्यार्थ (annaprācuryārtha) *adj.* expressive of the sense of the abundance of food कथमत्रान्नमयशब्दोऽन्नप्राचुर्यार्थः TattvPrakā. 17A. 11 (*on* i.1.13)

अन्नप्राणपूर्वकम् (annaprāṇapūrvakam) *adv.* as preceded by the words *anna* and *prāṇa* 'अधीहि भगवो ब्रह्मे'त्युक्तोऽन्नप्राणपूर्वकम् AnuVyā. 9B. 5 (*on* i. 1. 18)

अन्नप्राणाद्येकदेश (annaprāṇādy-ekadeśa) *m.* single part (of a word) such as *anna* (food) and *prāṇa* (life) अन्नप्राणाद्येकदेशोत्कीर्तनेनान्नमयादिशब्दलक्षणया अन्नादिशब्दानामन्नमयादिशब्दानां चैक्यमङ्गीकृत्य तन्निमित्ताभिधेयैक्यमङ्गीक्रियते NyāySu. (Ja.) 132B. 3 (*on* i. 1. 6)

अन्नप्राणाभाव (annaprāṇābhāva) *m.* absence of the words *anna* (food) and *prāṇa* (life) काण्वशाखायामन्नप्राणाभावेन पञ्चजनसंख्या न लभ्यते ŚivārkaMaDī. i. 529. 13 (*on* i. 4. 13)

अन्नप्राप्ति (anna-prāpti) *f.* obtainment of food अन्नमयेन च यूपेन अन्नप्राप्तिः TantrVā. 42. 20 (*on* i. 2. 23); रामेण ... धान्यस्य कुशलं गृहे इत्थं पृष्टम्। लोकानां चेतसीति जातम् - यद्वर्षाणि चतुर्दशयावद्वने स्थितः। अन्नप्राप्तिर्न जाता PurāPraSam. 115. 8.

अन्नप्राश (anna-prāśa) *m.* act of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time), one of the sixteen sacraments जातकर्मान्नप्राशश्च चूडा मौञ्जीनिबन्धनम् BhaviP. 10A. 25 (i. 3. 2)

अन्नप्राशन (anna-prāśana) *n.* **1Ai** act of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time), one of the sixteen sacraments (performed between the fifth and the eighth months, usually in the sixth, with preliminary oblations to fire) भारद्वाजिकाया जिह्वामुत्थाप्य तदहश्चूर्णं कारयित्वा मधुसर्पिर्भ्याः संयूय प्रागन्नप्राशनात् कुमारं प्राशयेत् SāmaViBr. ii. 7. 8; यस्य गर्भाधान°...°अन्नप्राशन°...°व्रतचर्यादीनि कृतानि भवन्ति स सांतपनः GopBr. i. 2. 23 (61. 1); अन्नप्राशनादूर्ध्वा नाप्रयता भवन्ति HirŚS. xxvii. 3. 53 (173. 13); ĀpaDS. ii. 15. 19; षष्ठे मासि अन्नप्राशनम् ŚāṅkhāGS. i. 27. 1; KauṣīGS. i. 19. 1; BaudhGS. ii. 3. 1; KāṭhGS. iii. 15. 1; HirGS. ii. 5. 1; VaikhāGS. 3. 22; ĀśvaGS. i. 16. 1; ĀgniveGS. ii. 2. 4 (53. 4); PāraGS. i. 19. 1; ManuSm. 2. 34; ViṣṇuSm. 27. 11; LaViṣṇuSm. 1. 12; BṛParāSm. 6. 150; YājñaSm. 1. 12; LaghvāśvaSm. 8. 1; AṣṭāSaṁ. ii. 173. 21 (6. 1); ŚaṅkhaSm. 2. 5; BālaKrī. i. 32. 10 (*on* 1. 12); ManuBh. i. 93. 2 (*on* 2. 34); SkandP. iv. 28. 54; iv. 36. 5; ViṣṇuDhaP. ii. 52. 102; NaraP. 14. 13; BhaviP. 269A. 20 (i. 182. 9); DevīBhāP. vi. 21. 3; Mitā. 6. 1 (*on* 1. 12); Aparā. 24. 23 (*on* 1. 12); Mānaso. iii. 12. 1265; ManvaVi. 128. 3 (*on* 2. 34); BallāC. 66. 14; अन्नप्राशने कालेऽतीते ... सौम्यं बार्हस्पत्यं च हुत्वा अष्टमे दशमे द्वादशे वा मासेऽन्नप्राशनं ब्राह्मणभोजनं कुर्यात् VaikhāGS. 6. 5; BālamBha. i. 30. 9 (*on* 1. 12); प्राक् अन्नप्राशनाद् आज्यशेषं प्राशयति ĀgniveGS. ii. 2. 1 (52. 9); गर्भाधानादिका वह्नेः क्रिया निर्वर्तयेत् ... उपनिष्क्रमणं पश्चादन्नप्राशनमीरितम् ŚāraTi. 5. 61; नामक्रिया निष्क्रमोऽन्नप्राशनं वपनक्रिया ... संस्काराः षोडश स्मृताः VedavyaSm. 1. 14; CaturCin. i. 221. 19; गते मासपृथक्त्वे च ... अन्नप्राशनमाम्नातं पूजाविधिपुरःसरम् MahāP. 38. 95; अन्नप्राशनमार्यांशे चेन्द्राणी च सविन्द्रके। संमतम् MayaMa. 27. 105; गर्भाधानं तु प्रथमं ततः पुंसवनं स्मृतम्। सीमन्तोन्नयनं जातकर्म नामान्नप्राशनम् AgniP. 24. 33; ParaśuKS. 9. 14 (249. 10); SmṛtiCan. v. 109. 14; CaturCin. iii (1). 191. 9; iii (2). 458. 1; अस्यान्नप्राशनायाहं नामानुकरणाय च। गूढेन प्रेषितस्तेन तस्योद्योगं कुरु द्विज BrahmVaiP. iv. 13. 47; iv. 13. 88; अस्य ... पित्रा ... अन्नप्राशनमब्दार्धे (कृतम्) SkandP. iv. 11. 40; ŚivaP. iii. 14. 34 (312B. 15); तस्यैव पिता चक्रे ... एवमन्नप्राशनं च VarāP. 170. 18; अन्नप्राशनं चूडाकरणादि वा करणीयम् JayaMa. 327. 7 (*on* 6. 3); जातकर्म नामकर्म तथान्नप्राशनम् ... इत्येवमादिसंस्कार-विधानैर्येऽतिसंस्कृताः। त एव ब्राह्मणाः BhaviP. 82B. 21 (i. 42. 8); शतं द्वे च शते चैव गर्भाधानान्नप्राशने ... पूर्णा त्वेका विधीयते BhaviP. 344A. 23 (ii (1). 20. 10); आदिशब्देन गर्भाधानपुंसवनसीमन्तव्यतिरिक्तानाम् अन्नप्राशनचूडा-करणादिसंस्कारकर्मणां संग्रहणम् SmṛtiCan. v. 286. 12; CaturCin. iii (1). 144. 9; BālamBha. i. 508. 10 (*on* 1. 228); पट्टबन्धनचौलान्नप्राशने ... शुभदं जन्मनक्षत्रम् NāraS. 22. 4; कन्यायाः ... नामान्नप्राशनचूडां कुर्याद्धीमानमन्त्रकम् MahNirvāT. 9. 157; 9. 171; प्राङ्नाभिवर्धनात्पुंस इत्युपक्रम्य नामकरणनिष्क्रमणान्नप्राशन°...°केशा-न्तान्पुरुषसंस्कारान्विधाय ... स्त्रीष्वतिदिशति VīraMi. (Saṁskāra.) 403. 8; KalpaK. 69. 8; अन्नप्राशनाख्यं कर्म करिष्ये BālamBha. i. 39. 17 (*on* 1. 12); i. 42. 10 (*on* 1. 12); **1Aii** act of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time), one of the eighteen sacraments ऋतुसंगमनगर्भाधान°...°नामकरणान्न-प्राशनप्रवासागमनम् ... इत्यष्टादशसंस्काराः VaikhāGS. 1. 1; **1Aiii** act of feeding of cooked rice or food to a child (for the first time), one of the forty sacraments गर्भाधानपुंसवन°...°अन्नप्राशनचौलोपनयनम्। ... इत्येते चत्वारिंशत्संस्काराः GautDS. i. 8. 14; गर्भाधान°...°अन्नप्राशनचौलोपनयनानि ... इत्येवं चत्वारिंशतं कर्माण्यनुक्रम्य तेषु संस्कारशब्दः प्रयुक्तः ŚivārkaMaDī. i. 39. 28 (*on* i. 1. 1); **1Aiv** act of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time), one of the forty-eight sacraments स्यादष्टाचत्वारिंशद्भिः संस्कारैर्ब्रह्मलोकगः ...°अन्नप्राशनचूडकम् AgniP. 166. 10; अन्नप्राशनमष्टमम्। ... एभिरष्टचत्वारिंशद्भिः संस्कारैः संस्कृतो ब्राह्मणो भवति SkandP. v (3). 20. 53; गर्भाधान°...°अन्न-प्राशन°...°मेधाजननानि ...अष्टाचत्वारिंशत्संस्काराः PrakaVi. 975. 13; **1Av** act of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time), one of the eleven sacraments एकादशसंस्कारान् ... कुर्यात् ... उपनिष्क्रामणान्नप्राशन-चौलोपनयनोपाकर्मव्रतसंग्रहणव्रतोत्सर्जनगोदानसमावर्तनविवाहाग्न्याधानानि ĪśānśiPa. i. 14. 152 (1); ii. 15. 3 (30); **1B** name of a topic dealing with the feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अथान्नप्राशनम् MānGS. i. 20. 1; VīraMi. (Saṁskāra.) 267. 5; NirṇaSi. 188. 15; इति अन्नप्राशनम् SmṛtiCan. i. 58. 6; **2A** act of eating of food (prepared from new corn) गृहमेधिनः ... आग्रयणेनानिष्ट्वा नवान्नप्राशनाज्यस्कन्नावधूतहीनमन्त्राधिककर्मणश्च ... एतैश्चान्यैश्चानाम्नातेषु प्रायश्चित्तम् BaudhGS. iv. 11. 1; अनिष्ट्वा नवयज्ञेन नवान्नप्राशनेन च। भोजने पतितान्नस्य चरुर्वैश्वानरो भवेत् GobhiSm. 2. 151; गृह्यप्रायश्चित्तानि जुहोति ... आग्रयणमकृत्वा नवान्नप्राशने ĀgniveGS. ii. 7. 4 (110. 8); **2B** act of eating of food (in general) यस्याग्नौ हूयते नित्यमन्नस्याग्रं न दीयते। चान्द्रायणं चरेत्सम्यक् तस्यान्नप्राशने द्विजः KūrmaP. 686. 9 (2. 34); नमस्कृत्वा कृतार्थोऽहं जातोऽन्नप्राशनेन च PadmP. iv. 19. 3; विनान्नप्राशनात्तापो यो भविष्यति देहिनाम् BṛBrahmaS. iv. 5. 28; **3** particular consecratary rite (of offering food to the god) श्रीललिताग्ने: अन्नप्राशनकर्म कल्पयामि नमः NityoNi. 68. 19.

अन्नप्राशनक (annaprāśana-ka) *n.* act of feeding cooked rice or food (to a child for the first time), one of the sixteen sacraments अन्नप्राशनके चौले ... नान्दीश्राद्धमेतेषु शस्यते LaghvāśvaSm. 18. 1; अन्नप्राशनके विद्वान् भोजयेत्पाय-सादिभिः LiṅgaP. ii. 29. 12; CaturCin. i. 231. 1.

अन्नप्राशनकर्मन् (annaprāśana-karman) *n.* performance of the feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अस्य कुमारस्य जातकर्मनामकरणनिष्क्रमणोपवेशनान्नप्राशनकर्मणाम् ... अङ्गत्वेन स्वस्तिपुण्याहवाचनम् ... करिष्ये BālamBha. i. 43. 26 (*on* 1. 12)

अन्नप्राशनकर्मार्थम् (annaprāśanakarmārtham) *adv.* for the performance of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अन्नप्राशनकर्मार्थं पूर्ववद्धोममाचरेत् PāraS. 7. 115.

अन्नप्राशनकाल (annaprāśana-kāla) *m.* time for the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अथान्नप्राशनकालः CaturCin. iii (2). 740. 10; अन्नप्राशनकालः षष्ठो मासः VīraMi. (Saṁskāra.) 251. 8.

अन्नप्राशनकृत्य (annaprāśana-kṛtya) *n.* activity related to the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) दशमस्थान् ग्रहान् सर्वान् वर्जयेत्। ... अन्नप्राशनकृत्येषु VīraMi. (Saṁskāra.) 275. 6.

अन्नप्राशनधिष्ण्य (annaprāśana-dhiṣṇya) *n.* constellation (which is auspicious) for the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अन्नप्राशनधिष्ण्येषु ध्रुवनक्षत्रवर्जिते। ... कुर्यान्मौञ्जीनिबन्धनम् Mānaso. iii. 12. 1282.

अन्नप्राशनपूर्व (annaprāśana-pūrva) *adj.* beginning with the particular consecratary rite (of offering food to the god) अन्नप्राशनपूर्वस्तु भोगो दारावसानकिः JayāS. 15. 148.

अन्नप्राशनपूर्वकम् (annaprāśanapūrvakam) *adv.* as preceded by a particular consecratary rite (of offering food to the fire) शक्तिं तामेव त्वधरारणिम्। उत्तरं चारणिम् ... हरिम्। मथ्नीयात् तारया सम्यक् ...। उत्पन्नं तारयादाय कृशानुम् ... संस्कुर्याद्वैष्णवाख्यया। चूडां च तारया कुर्यादन्नप्राशनपूर्वकम् LakṣmīT. 40. 43.

अन्नप्राशनप्रकरण (annaprāśana-prakaraṇa) *n.* topic dealing with the the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अथान्नप्राशनप्रकरणम् ... इत्याश्वलायनस्मृतावन्नप्राशन[प्रकरण]म् LaghvāśvaSm. 8 (colophon)

अन्नप्राशनप्रसङ्ग (annaprāśana-prasaṅga) *m.* [Inst.] with reference to the sacrament of the feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अन्नप्राशनप्रसङ्गेनाष्टमे लग्ने कर्मान्तराण्यपि निषेधति VīraMi. (Saṁskāra.) 275. 10.

अन्नप्राशनमन्त्र (annaprāśana-mantra) *m.* formula for the sacrament of feeding of cooked rice or food अन्नप्राशनमन्त्रेण अन्नप्राशनमादिशेत् BhaviP. 202A. 14 (i. 136. 32)

अन्नप्राशनलग्नस्थ (annaprāśanalagna-stha) *adj.* occupying the first house of horoscope of the time fixed for the sacrament of feeding of cooked rice or food प्राशनं शुभम्। अन्नप्राशनलग्नस्थे क्षीणेन्दौ वास्तनीचगे NāraS. 21.5.

अन्नप्राशनवासर (annaprāśana-vāsara) *m.* day of the sacrament of feeding of cooked rice or food (परशुरामः) अन्नप्राशनवासरे सरभसं वक्षोभरोत्सर्पिणा येनात्तं धनुः SaduktiKa. 35. 1.

अन्नप्राशनशेष (annaprāśana-śeṣa) *m.* remnant of the sacrament of feeding of cooked rice or food अन्नप्राशनशेषे च जीविकायाः परीक्षणम् VīraMi. (Saṁskāra.) 126. 1.

अन्नप्राशनसंस्कार (annaprāśana-saṁskāra) *m.* sacrament of feeding of cooked food or rice (to a child for the first time) (सीमन्तादिसंस्कारान्नभक्षणे प्रायश्चित्तम्) अन्नप्राशनसंस्कारे जपेत्संकर्षणं शतम् JayāS. 25. 44; मम जातकर्मनामकरण° ...°अन्नप्राशनसंस्काराणां प्रमादादतिपत्तौ प्रत्येकं पादकृच्छ्रं चूडायाः अर्धकृच्छ्रम् ... अहमाचरिष्ये BālamBha. i. 43. 24 (*on* 1. 12)

अन्नप्राशनसमकाल (annaprāśana-samakāla) *adj.* simultaneous to the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) (कर्णवेधः) स च यद्यपि षष्ठादिमासकर्तव्यतयान्नप्राशनसमकालत्वेन तत्पूर्वभावीति न गम्यते VīraMi. (Saṁskāra.) 258. 6.

अन्नप्राशनस्वरूप (annaprāśana-svarūpa) *n.* nature of the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अथान्नप्राशनस्वरूपम् VīraMi. (Saṁskāra.) 275. 18.

अन्नप्राशनादि (annaprāśanādi) *adj.* sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) etc. सीमन्तोन्नयनान्नप्राशनादिप्रधान-होमावसरस्यैव कथनम् VīraMi. (Saṁskāra.) 897. 17.

अन्नप्राशनाध्याय (annaprāśanādhyāya) *m.* chapter dealing with the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) इति श्रीनारदीयसंहितायामन्नप्राशनाध्यायः एकविंशतितमः NāraS. 21 (colophon); इति श्रीब्रह्मर्षिवृद्धवसिष्ठविरचितायां संहितायामन्नप्राशनाध्यायः सप्तविंशः VasiS. (colophon) 27.

अन्नप्राशनानन्तरम् (annaprāśanānantaram) *adv.* after the sacrament of feeding of cooked rice or food (to a child for the first time) अन्नप्राशनानन्तरं बालस्य जीविका-परीक्षामाह स एव SmṛtiCan. i. 58. 1.

अन्नप्राशिन् (annaprāś-in) *adj.* whose sacrament of feeding of cooked rice or food is performed तेऽपि दारकाः ... मासि ... षष्ठेऽन्नप्राशिनः AvantiKa. 204. 7.

अन्नबन्धन (anna-bandhana) *adj.* tied by food यो वायुरन्नायुः अन्नबन्धनः अन्नजीवनो वै प्रसिद्धः AitUBh. 263. 8 (*on* 3.10) तं करणात्मकं प्राणं शरीरेऽन्नबन्धनं चक्षुष्यूढम् एताः ... अक्षितयः ... उपतिष्ठन्ते BṛĀraUBh. 275. 18 (*on* ii. 2. 2)

अन्नबहु (anna-bahu) *adj.* which yields abundance of food अथैषा नाड्यन्नबहुमित्येषाऽग्नौ हुतमादित्यं गमयति MaiU. 6. 37 (comm.अन्नं बहुलयतीत्यन्नबहुः प्रथमार्थे द्वितीया)

अन्नबाहुल्य (anna-bāhulya) *n.* **A** abundance of consumable item बहु ह्यन्नं कर्तव्यं दीर्घकालभक्षणाय ... सः (मृत्युः) एवं प्रयोजनमन्नबाहुल्यमालोच्य ... इदं सर्वं स्थावरं जङ्गमं च असृजत BṛĀraUBh. 27. 14 (*on* i. 2. 5);**B** abundance of food in general आश्वयुजेऽब्दे ... सर्वेषामन्नबाहुल्यम् BṛSam. 8. 14; (यायाद्यात्रां महीपतिः) मार्गशीर्ष इति मुख्यः पक्षः तत्कालेऽन्नबाहुल्यात् शुभे ग्रहशुद्ध्यादियुक्ते ManvaVi. 844. 18 (*on* 7. 182)

अन्नबुद्धि (anna-buddhi) *f.* notion of enjoyable object रतिमासेदिवान् यदि तदुच्छिष्टे कदाचिदन्नबुद्धिस्तेषामस्ति SāmaraU. 279. 13.

अन्नबुभुक्षित (anna-bubhukṣita) *adj.* hungry of food दुर्वासाः ... याचयित्वा गतः स्नातुं राद्धमन्नबुभुक्षितः MahāBhā. iii. App. I. 25 (96) (Add.8)

अन्नबुभुक्षु (anna-bubhukṣu) *adj.* desirous of eating food अन्नं बुभुक्षुः अन्नबुभुक्षुः PrakriKau. i. 492. 1; SiddhāKau. 167A. 3 (*on* ii. 1. 24)

अन्नब्रह्मविद् (annabrahma-vid) *adj.* (used as noun) (one) who knows food as the Brahman अन्नब्रह्मविदः फलमुच्यते TaiUBh. 241. 7 (*on* 2. 2)

अन्नभक्त (anna-bhakta) *adj.* a servant who works for food only, one who becomes a servant or slave by getting food only, Apte.

अन्नभक्ष (anna-bhakṣa) *m.* **A** cooked rice and (other) eatable न निन्देदन्नभक्ष्यां (v.l. °क्षां)श्च स्वाद्वस्वादु च भक्षयेत् MahāBhā. xii. 186. 6; **B** food-grain and food अक्षयजलान्नभक्षमतिविपुलेर्थगहनसालम्(?)। सर्वं हि दुर्गजातं सप्रकारं च मुखरक्षम् ŚilpaRa. i. 5. 17½.

अन्नभक्षक (anna-bhakṣaka) *adj.* eater of food (दिवसे) षष्ठेऽन्नभक्षको यस्तु शौचनित्यो जितेन्द्रियः। स याति ... धर्मराजपुरम् BrahmP. 216. 46.

अन्नभक्षण (anna-bhakṣaṇa) *n.* **A** act of eating food न ह्यन्नभक्षणाद्रक्ष्याः श्वमार्जारादयोऽत्र नः TantrVā.731. 9 (*on* iii. 1. 14); किमस्माभिः स्वकोऽदेहो विक्रीतोऽस्यान्नभक्षणात् VarāP. 71. 22; कदाचित्पिहिते कर्णे श्रूयते शब्द आन्तरः। प्राणवायौ जाठराग्नौ जलपानेऽन्नभक्षणे PañcDa. 2. 8; प्राणात्यये ... यतस्ततोऽन्नभक्षणं स्मर्यते VedāntKau. 370. 8 (*on* iii. 4. 30); **B** rite of eating food अन्नप्राशनं यच्च गृह्योक्तविधानवदन्नभक्षणम् ManvaVi. 128. 4 (*on* 2. 34); **C** act of taking diet मनसो भौमत्वमन्नभक्षणजन्यस्वास्थ्यमात्राभिप्रायम् VedāntKau. 253. 4 (*on* ii.4.20)

अन्नभक्ष्य (anna-bhakṣya) *m.* cooked rice and (other) eatable न निन्देदन्नभक्ष्यांश्च स्वाद्वस्वादु च भक्षयेत् MahāBhā. xii. 186. 6 (Nīla. ओदनम् अपूपादींश्च)

अन्नभट्ट (annabhaṭṭa) *m.* name of an author of the Tarkasaṅgraha, pw.; cf. अन्नंभट्ट.

अन्नभवन (anna-bhavana) *adj.* produced from food देहोऽयमन्नभवनः ViveCū. 156.

अन्नभाग (anna-bhāgá) *m.* **A** share of food समानी प्रपा सह वोऽन्नभागः AV. iii. 30. 6; AV. (P.) v. 19. 6; ऊर्जं पुष्ट बिभ्रतीमन्नभागं घृतं त्वाभि निषीदेम भूमे AV. xii. 1. 29; AV. (P.) xvii. 3. 10; इराम् अस्मा ओदनं पिन्वमाना कीलालं घृतं मदम् अन्नभागम् AV. (P.) v. 31. 2; KauśiSū. 62. 21; **B** part or particle of food अन्नभागतावचनं त्वस्यात्रसंबन्धलक्षणार्थम् Bhām. 522. 4 (*on* ii. 4. 21)

अन्नभागिन् (anna-bhāgin) *adj.* having, i.e. enjoying the share of food अस्मांश्चान्नभागिनः कुरु BṛĀraUBh. 61. 2 (*on* i. 3. 18)

अन्नभाज् (anna-bhāj) *adj.* possesser of food, Viśva.

अन्नभाजन (anna-bhājana) *n.* receptacle of food तन्मूषकत्रासार्थमेतेन जर्जरेण भिक्षापात्रं मुहुर्मुहुस्ताडयामि। (v.1.तं त्रासयामि चलयन् जर्जरेणान्नभाजनम्) PañcT. 2. 26 (45) (216. 1); पृथिवी ते पात्रमिति मन्त्रेण पात्रस्यान्नभाजनस्याभिमन्त्रणं कृत्वा ... श्राद्धिब्राह्मणस्याङ्गुष्ठम् ... निवेशयेत् VīraMi. 302. 6 (*on* 1. 238)

अन्नभाण्ड (anna-bhāṇḍa) *n.* **A** pot or jar of food-grain मौक्तिकम् ... संस्थाप्य धान्यनिचये ... आदाय तत्सकलमेव ततोऽन्नभाण्डम् YuktiKa. 116.21; **B** cooking vessel अन्नभाण्डे चान्नहानिः स्नेहभाण्डे प्रजाक्षयः VasiS. 45. 166; पच्यमानान्नभाण्डान्तर्नवान्नान्यक्षिपत्ततः RājTa. (Ka.) 1. 238 [ŚabdaRaSaK. 253. 18 gives *annabhāṇḍa* as the meaning of *caru*]

अन्नभार (anna-bhāra) *m.* load of food महीपतिः। ... दत्त्वा ... प्रत्येकमन्नभारं च निपानं स्वर्णसंस्कृतम् KathāKau. 14. 7.

अन्नभाव (anna-bhāva) *m.* **1Ai** the state or condition of being food in general तेषां धूमप्रतीकेन वर्त्मना चन्द्रमसमधिरूढानाम् अन्नभावं दर्शयति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 535. 12 (*on* iii. 1. 7); यान्ति ... चन्द्रं प्राप्यान्नभावं च ते यतस्तत्र संस्थिताः BṛĀraUBhVā. vi. 2. 150; (वर्षम्) तच्च वर्षन्ते एव देवाः पृथिव्यामग्नौ जुह्वति तच्च तस्यां हुतं सदन्नभावमाप्नोति VedāntKau. 255. 22 (*on* iii. 1. 1); **1Aii** the state or condition of being cooked food अन्नभावे हि मुख्यं भक्षणं भवति AṇuBh. 172. 15 (*on* iii. 1. 7); अनुशयस्य नियामकत्वे तुषादिष्वन्नभाव एव यावत्समीचीनरेतोभावः AṇuBh. 175. 9 (*on* iii. 1. 10); **1B** origination of food-grain अन्याधिष्ठिते वृष्टेरन्नभावसमय एवान्यैर्जीवैर-धिष्ठितो व्रीह्यादिस्तस्मिन्नपूर्ववत् तद्भावापत्तिः AṇuBh. 181. 2 (*on* iii. 1. 24); **2** which has attained the state of being a body न बहुकालं तद्रूपता। ... अन्नभावापन्नस्यैव बहुकालश्रवणात् AṇuBh. 180. 16 (*on* iii. 1. 23)

अन्नभाववचन (annabhāva-vacana) *n.* statement of being food भाक्तत्वात् अन्नभाववचनस्य इष्टादिकारिणोऽत्र जीवा रंहन्तीति प्रतीयते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 537. 12 (*on* iii. 1. 7)

अन्नभिद् (anna-bhid) *m.* particle of food त्रिष्वणुरल्पोऽन्नभित्पुमान् AnekāK. 222.

अन्नभीति (anna-bhīti) *f.* danger from food सुरेज्यः ... कांस्यनिभोऽन्नभीतिम् (करोति) VasiS. 6. 16.

अन्नभुक्ति (anna-bhukti) *f.* sacrament of feeding rice or cooked food चौलान्नभुक्तौ व्रतबन्धने च राजाभिषेके खलु जन्मधिष्ण्यम् VasiS. 27. 5; आधानपुंससीमन्ता जातनामान्नभुक्तयः NāraS. 1. 12.

अन्नभुज् (anna-bhuj) *m.* epithet of Śiva (*lit.* who eats food) अन्नदायान्नपतये नमस्त्वन्नभुजे तथा MahāBhā. xii. App. I. 28 (228)

अन्नभुज् (anna-bhuj) *adj.* **A** who takes or eats food in general भिक्षुर्यस्यान्नभुक् ब्रह्मयोगाभ्यासरतो भवेत्। ... कृतकृत्यो गृही भवेत् BṛParāSm. 12. 141; यथान्नभुङ्महाभागः फलमक्षय्यमश्नुते MatsyaP. 65. 5; (*fig.*) who takes or eats food मुख्यप्राणवागादयो वा प्राणमन्वन्नभुजः स्वाध्यायपरितोषिताः सन्तः अनुगृह्णीयुः ChāndoUBh. 76. 7 (*on* i. 12. 2); भस्मरहितश्चान्नभुक् च यः। एतेषां पातकं मे स्यात् ŚivaP. iv. 40. 66 (400. 3); ब्राह्मणाः ... पूर्वममृतभुजः, ततो विघसभुजः, ततोऽन्नभुजः संप्रत्यघभुज एव NyāyKuA. ii. (1) 127.2 (*but* F.N.अन्नभुजो भृत्यशेषभुजः); **B** who takes food (as offering) यः पुत्रलेपभुजान्नभुक् सोऽपि संबन्धतो हीनमुपभोगं प्रपद्यते MārkP. 31. 2 (*but* MW. *m.* fire (of digestion)); **C** who takes or eats cooked food कसेरुशृङ्गाटकपद्मकोत्पलम् ... सशूलगर्भस्तुतिपीडिताङ्गना पयोविमिश्रं पयसान्नभुक्पिबेत् SiddhYo. 65. 11; बालः ... त्रिविधः सोऽपि दुग्धाशी दुग्धान्नाशी तथान्नभुक् BhāvPra. (Bhā.) 4. 43.

अन्नभुज (anna-bhuja) *m.* epithet of Śiva (*lit.* who eats food) दक्षः ... । प्राञ्जलिः प्रणतो भूत्वा संस्तोतुमुपचक्रमे ... नमस्ते देवदेवेश ... नमस्त्वन्नभुजाय BrahmP. 40. 30.

अन्नभुजि (anna-bhuji) *f.* act of eating food अब्दाधिपे रविसुते खलु मध्यवीर्ये ... अन्नभुजिस्तु कष्टात् TājiNī. ii. 1. 35 (comm. अन्नभोजनम्)

अन्नभुजिक्रिया (annabhuji-kriyā) *f.* act of eating cooked food कुर्वीत सम्यगाचम्य तद्वदन्नभुजिक्रियाम् MārkP. 34. 64; BrahmP. 221. 63; BhaviP. 895A. 17 (iv. 205. 38)

अन्नभूत (anna-bhūta) *adj.* [*f.* -ā] **A** who or which has become enjoyable object सुखदुःखमोहसंज्ञं ह्यन्नभूतमिदं जगत् MaiU. 6. 10; सर्वस्यैतस्य जगतोऽन्नभूतस्य अत्ता सर्वात्मनैव भवति BṛĀraUBh. 28. 12 (*on* i. 2. 5); इतराश्च व्याहृतयो लोका देवा वेदाः ... आदित्यचन्द्रब्रह्मान्नभूतेन व्याप्यन्ते TaiUBh. 201. 10 (*on* 1.5); **Bi** who or which has become source of food (मही) अन्नभूता भविष्यामि यच्छ कोपं महाद्युते HariVaṁ. 5. 51; VāyuP. ii. 1. 157; **Bii** who or which has become food अयमेव ... अन्नभूतः पुरुषाग्नौ हुतः AitUBh. 279. 6 (*on* 4.1); सोमो राजा चन्द्रः यश्चान्नभूतोऽभिषूयते लतात्मको यज्ञे BṛĀraUBh. 220. 17 (*on* ii. 1. 3); ते पुनरपि कर्मिणः ... पुरुषाग्नौ हूयन्ते अन्नभूता रेतःसिचि BṛĀraUBh. 783. 11 (*on* vi. 2. 15); मयोभूरन्नभूतोऽयं सर्वप्राणिभृदुच्यते BṛĀraUBhVā. vi. 4. 122; **C** who or which has become consumable item सोऽन्नभूतः। पादाः भोक्तृभूताः Tantrākhyā. 24. 32; PañcT. 1. 85(3) (93. 3); न यथा चन्द्रमण्डलस्थः केवलकर्मी परतन्त्रो देवानामन्नभूतः ChāndoUBh. 150. 12 (*on* iii. 6. 4); ननु अनर्थाय इष्टादिकरणं यद्यन्नभूता देवैर्भक्ष्येरन् ChāndoUBh. 298. 12 (*on* v. 10. 4); मुक्तोऽप्यहमन्नभूतः अद्यः स्यामन्यस्य TaiUBh. 298. 17 (*on* 3. 10); एतौ अग्नीषोमौ अत्रन्नभूतौ मे मम बहुधा अनेकधा प्रजाः करिष्यतः PraśnaUBh. 240. 18 (*on* 1. 4); अन्नभूता हि महतां लघवो यत्नशालिनां यथेष्टं विनियोज्यन्ते (तेन कर्मसु लोष्टवत्) YogVā. ii. 6. 13 (comm. उपभोग्यभूताः)

अन्नभूत्यादि (annabhūty-ādi) *adj.* food and well-being etc. कामी च पुत्रपश्वन्नभूत्यादिसाधने प्रवर्तितुमिच्छति ŚrutaPra. ii. 424. 28 (*on* iii. 1. 25)

अन्नभूमन् (anna-bhūman) *m.* abundance of food हरेण ... अधिष्ठिते धाम्नि तवान्नभूमा जयत्ययं देवि जनार्तिहारी YātrāPra. 9. 90.

अन्नभूमि (anna-bhūmi) *f.* **A** place for food, kitchen द्वारं स्यात्क्षत्रियस्य तु। वितथे चान्नभूमिं च गोष्ठागारं तथासुरे VāstuVi. 4. 23 (comm. अन्नभूमिः महानसम्); **B** place for food, dining hall, VāstuVi. 4. 23 (comm. भोजनस्थानं वा)

अन्नभूयस्त्व (anna-bhūyastva) *n.* abundance of food (क्वचित्कस्यचिद्भूतधातोर्भूयस्त्वमुपलभ्यते) पृथिव्याः अन्नभूयस्त्वम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 521. 18 (*on* ii. 4. 22)

अन्नभृत (anna-bhṛta) *adj.* [*f.* -ā] **A** nourished by food आत्मानमेषोऽन्नभृतो राक्षसाय प्रदास्यति MahāBhā. i. App. I. 92 (21); **B** which contains food आनीयान्नभृतां दर्व्यामूर्द्ध्वस्थित् सा तदास्यदृक् PrabhāC. 106. 14.

अन्नभेद (anna-bheda) *m.* **A** variety of food मन्त्रमित्यन्नभेदेन अर्घ्यपात्रादिना यजेत् JayāS. 23. 128; शष्कुली अन्नभेदः Liṅgānu. (He.) 60. 13; छः। हविरन्नभेदापूपादेर्यो वा ŚākaṭāVyā. iii. 2. 209; SiddhaHe. vii. 1. 29; (श्राद्धकर्ता) सर्वेभ्योऽन्नभेदेभ्यः समवदाय शेषस्यान्नस्य ग्रासमात्रम् ... प्राश्नीयात् BālamBha. i. 566. 19 (*on* 1. 249); **B** (word expressive of) variety of food अपूपादिषु ये अन्नभेदशब्दाः अपूपादयः GaṇRa. 5. 359 (392); **C** type or kind of food-grain वाटं वरण्डेऽङ्गान्नभेदयोः AnekāSaṁ. 2. 96.

अन्नभोक्तृ (anna-bhoktṛ) *m.* epithet of Śiva (*lit.* eater of food) त्वमन्नमन्नभोक्ता च MahāBhā. xii. App. I. 28 (255); VāmaP. 47. 104; नमः। अन्नभोक्त्रे च गोप्त्रे च त्वमेव प्रलयानल BrahmP. 40. 41.

अन्नभोक्तृ (anna-bhoktṛ) *adj.* eater of food निश्चयं प्राह शिशूनां वस्तिकर्मणि। अधस्तनोऽन्नभोक्ता च चयदावा KāśyaS. 147B. 13; कुण्डाशी गुण्डगोळकयोरन्नभोक्ता SmṛtiCan. v. 183. 4; (used as noun) (one) who is eater of food अन्नभोक्तुः पापं भवति इत्येतदत्र विवक्षितम् ManvaMu. 346. 4 (*on* 8. 317)

अन्नभोग (anna-bhoga) *m.* **A** name of the thirteenth chapter of the third Viṁśati in the Mānasollāsa (*lit.* enjoyment of food) अन्नभोगोऽयमधुना द्वयोरन्यो निगद्यते Mānaso. iii. 13. 1342; अन्नभोगः समाख्यातः सोमेश्वरमहीभुजा Mānaso. iii. 13. 1601; **B** enjoyment of food एवं भुञ्जीत यद्भूपो अन्नभोगः स कथ्यते Mānaso. iii. 13. 1600.

अन्नभोजन (anna-bhojana) *n.* **A** act of eating food वैद्युतेऽप्सुमते। वैश्वानराय विमतानामन्नभोजने ĀśvaŚS. I. iii. 13. 8; एषामन्नभोजनेष्वतिकृच्छ्रः Śaṅkhalikhita DS. 151; तादृशस्य (शूद्रस्य) गृहे यो ब्राह्मणोऽन्नं भुङ्क्ते तस्य प्रतिषिद्धान्नभोजनाशङ्कायां प्राजापत्यकृच्छ्रचरणमुपदिश्यते ManuBh. i. 428. 17 (*on* 5. 21); विप्रभोजनेन विना यदन्नभोजनं तदेवोक्तप्रकारेण पर्यायोक्तम् Loc. 40. 9 (1. 13); अयं च स्वधर्मव्यपेतस्य राज्ञोऽन्नभोजने प्रतिषेध इति द्रष्टव्यम् CaturCin. iii (1). 782. 4; 'विषं भुङ्क्ष्वे'ति वाक्यार्थधीद्वारा शत्रोरन्नभोजनमनिष्टसाधनम् LaCandr. 378. 22; **B** act feeding food या ... द्वादशी ... तस्यां त्वया कृतं पुण्यं स्नानदानान्नभोजनैः SkandP. ii(7). 24. 66; तर्पयेद्द्विजान्। पुष्पानुलेपनैर्धूपैर्भक्षपानान्नभोजनैः Hastyāyur. 48. 3 (1. 6); ब्राह्मणमतिथिरूपम् ... श्राद्धपात्रब्राह्मणैरनुज्ञातो यथाशक्त्यन्नभोजनेन भिक्षादानेन चार्हयेत् ManvaMu. 134. 14 (*on* 3. 243)

अन्नभोजन (anna-bhojana) *adj.* eating cooked food भद्राश्वे पुरुषाः ... दशवर्षसहस्राणि जीवन्ते चान्नभोजनाः KūrmaP. 400. 6 (1. 47)

अन्नभोजनकाल (annabhojana-kāla) *m.* time of eating food रक्षाम् ... कुर्वीत ... अन्नभोजनकाले ... दुष्टदृष्ट्यावलोकने VīraMi. (Saṁskāra.) 279.23.

अन्नभोजनत्व (annabhojana-tva) *n.* the state of eating food अग्निर्वैश्वानरः ... तदुपासकस्यैवान्नभोजनत्वमपि सर्वत्र युक्तम् AṇuBh. 68. 3 (*on* i. 2. 24)

अन्नभोजनपर (annabhojana-para) *adj.* intent on eating food केचिद्व्रीहियवान्नभोजनपरा जीवन्त्यमी जन्तवः SarvaVeSāSaṁ. 433.

अन्नभोजनप्रायश्चित्त (annabhojana-prāyaścitta) *n.* expiation for eating food (in the dream-state) दीक्षितस्यान्नभोजनप्रायश्चित्तं तु भगवत्क्रीडायामपि प्रतिच्छायत्वात्क्रियते AṇuBh. 184. 14 (*on* iii. 2. 3)

अन्नभोजनवेला (annabhojana-velā) *f.* time of eating food शिशुः ... पक्वसिद्धः सुसंस्कृतः। अन्नभोजनवेलायां ददाति नृपभाजने। तम् BhaviP. 702A. 2 (iv. 69. 66)

अन्नभोजनादि (annabhojanādi) *adj.* act of eating cooked food or meals etc. अन्नभोजनादिना चोच्छिष्टः ... मनसापि वेदं न चिन्तयेत् ManvaMu. 165. 7 (*on* 4. 109)

अन्नभोजनाभाव (annabhojanābhāva) *m.* absence of eating cooked food ज्योतिष्टोमे दीक्षितस्यान्नभोजनाभावे व्रतमाम्नायते, पयोव्रतं ब्राह्मणस्य ... इति NyāyMāVi. 243. 21 (*on* iv. 3. 4)

अन्नभोजिन् (anna-bhojin) *adj.* [*f.* -ī] **A** dieting क्षीरपस्य च किं पथ्यं पथ्यं किं चान्नभोजिनः KāśyaS. 93. 5; **B** eating cooked food or meals उभयकथितस्तथान्नभोजी दिकस्थानोदयकालतश्च चिन्त्यः YogYā. 14. 12; **Ci** eating food रजस्वला च कुलटा च ... यो हि तासामन्नभोजी ब्रह्महत्यां लभेत्तु सः BrahmVaiP. i. 16. 49; सूर्योदये योऽन्नभोजी ... द्विजः ... विषहीनो यथोरगः BrahmVaiP. ii. 23. 37; पूर्वं दुःखेन ब्राह्मणैरतिथयोऽलभ्यन्त ... संप्रति शूद्रान्नभोजिनः NyāyKuA. i. 127. 1; **Cii** eating food (as a vow) महाबन्ध्या प्रसूयते। शृणोति वर्षमेकं या शुद्धा स्विन्नान्नभोजिनी PañcRā. (Nā.) ii. 4. 60.

अन्नम (annama) *m.* name of a Brahmin श्रीमानन्नमयज्वेंद्रशिंगयार्यस्स दीक्षितः EI. v. 60. 65.

अन्नमण्ड (anna-maṇḍa) *m., n.* **1A** scum of boiled rice (सा) उपहितमुखपिधानया स्थाल्यान्नमण्डमगालयत DaśKuC. 111.18; (सा) तदन्नमण्डमार्द्रवालुकोपहितनवशरावगतमतिमृदुना तालवृन्तानिलेन शीतलीकृत्य। ... स्नानाय तमचोदयत् DaśKuC. 111. 23; **1B** scum of boiled rice as diet दीपनीयमन्नमण्डम् ... पाययेत्कृमिनाशाय SiddhYo. 7. 3; **2** vegetable used for food काचिघः ... अन्नमण्डे ViśvaPra. 29. 8.

अन्नमत् (anna-ma (n)t) *adj.* consisting of food अश्वावद्भूरि पुष्टं हिरण्यवदन्नमद्धेहि मह्यम् VaikhaŚS. 18. 21.

अन्नमद (anna-mada) *m.* **i** intoxication, i.e. loss of joy (caused) by meals (दूषीविषम्) ततः करोत्यन्नमदाविपाकावरोचकं मण्डलकोठमोहान् SuśruS. v. 2. 30 (comm. अन्नेन भुक्तेन मदो हर्षक्षयः अन्नमदः); **ii** joy caused by meals विषं हि दूषीविषतामुपैति ... करोत्यन्नमदाविपाकौ RugVi. 69. 30 (comm. अन्ने भुक्ते मदो हर्षः अन्नमदः)

अन्नमध्य (anna-madhya) *m., n.* [Loc.] **A** in the middle of food in general तयोस्तेजो महाघोरमन्नमध्येषु चागमत्। दुष्टभूतमभूदन्नं नृणां रोगभयप्रदम् BhaviP. 577B. 11 (iii(4). 16. 43); **B** in the middle of cooked food or meals त्वक्केशनखेत्यादि। एतानि अन्नमध्ये दृष्ट्वा तत्संसृष्टमन्नैकदेशम् उत्सृज्य VīraMi. (Āhnika.) 473. 2.

अन्नमध्यतस् (annamadhya-tas) *adv.* in the middle of boiled rice मासत्रयप्रमाणेन पाचयेदन्नमध्यतः। (पारदः) RasPraSu. 2. 16.

अन्नमय (ánna-maya) (*but* anna-máya, VIŚVA.) *adj.* [*f.* - ī] **1A** of the nature of food in general **Bi** produced from, i.e. modified by food in general **ii** made of food (stuff), i.e. *udumbara* **Ci** consisting of boiled rice

ii consisting of cooked food **2A** (consisting of the fifth or last vesture or sheath) made of food (used as noun) (one) (consisting of the fifth or last vesture or sheath) made of food **2B** made of food (vesture or sheath) **3** having abundance of food, full of food **4** (used as noun) (Brahmadeva) possessing, i. e. being the cause of earth 5 the word *annamaya* **1A** of the nature of food in general अ॑न्नमयेन म॒णिना॑ प्रा॒णसू॑त्रेण पृ॒श्निना॑। बध्ना॑मि स॒त्यग्र॑न्थिना॒ हृद॑यं च॒ मन॑श्च ते RV. (Khila.) iii. 15. 7; KāṭhGS. iii. 5. 1; ततोऽन्नमयः पुरुषोऽजायत प्रजानां जनयिता JaimiBr. 3. 380; न किंचिन्मयोऽन्नमयो भगवान् यज्ञपुरुषस्वरूपी ... इष्टः ViṣṇuP. iv. 1. 13; विराडन्नमयः स्वयम् BṛĀraUBhVā. i. 4. 34; कर्मजातं सर्वं करोति पुरुषोऽन्नमयः सदैव SaṁkṣeŚā. 3. 77 (ii. 192. 21); अन्नमये परमेश्वरे अन्नमयशब्देनोक्त इति शेषः NyāySu.(Ja.) 131A. 11 (*on* i. 1. 6); शरीरमन्नविकारत्वादन्नमयः पुरुष उच्यते VedāntRaMañ. 36. 19 (*on* 1. 3); अहमन्नमयो जातो ह्यन्नार्थं कृतवान् गतिम् BṛBrahmaS. iii. 6. 32; **1Bi** produced from, i. e. modified by food in general अन्नमयं हि सोम्य मनः ChāndoU. vi. 5. 4; SāṁkhyaPraBh. 80. 23 (*on* 2. 20); अन्नमयो ह्ययं प्राणः MaiU. 6. 11; अन्नमयं शरीरमनात्मानम् ... अनूद्य ... आनन्दमयमात्मानमुपदिदेश BrahmSūBh. (Śaṅ.) 53. 4 (*on* i. 1. 12); तद्य एतद्रेतः अन्नमयस्य पिण्डस्य ... साररूपम् ... संभृतम् AitUBh. 279. 9 (*on* 4.1); अन्नमया हि प्राणाः अन्नोपष्टम्भकाः ChāndoUBh. 427. 9 (*on* vii. 4. 2); अतस्त्वन्नमयो देहो नात्मा लोकायतेरितः SarvaSiSaṁ. 12. 51; तस्मिन्नन्नमयः पिण्डो नाभिमण्डलसंस्थितः TriBrU. 6; शुक्राद् भवन्ति भूतानि तस्मादन्नमयं जगत् ŚivaP. v. 11. 19 (418B. 13); देहः सोऽन्नमयो नात्मा प्राक्चोर्ध्वं तदभावतः PañcDa. 3. 3 (comm. देहः ... अन्नस्य विकारः); अन्नमयस्तावदन्नविकारः ŚivārkaMaDī. i. 214. 6 (*on* i. 1. 14); सा च श्रुतिर्ह्यन्नमयं हि सौम्य मन आपोमयः प्राणस्तेजोमयी वाक् इत्यादि: SāṁkhyaPraBh. 92. 25 (*on* 3. 15); **1Bii** made of food (stuff), i.e. *udumbura* (अन्नम् उदुम्बराः) एवं क्षिप्रदैवतेन शीघ्रं फलप्राप्तिरन्नमयेन च यूपेन अन्नप्राप्तिरिति स्तुतित्वे सिद्धे TantrVā. 42. 20 (*on* i. 2. 23); **1Ci** consisting of boiled rice समाराध्य ... लिङ्गम् ... पुरूरवाश्चान्नमयं बहुरूपेति नाम च ... स्मृतम् SkandP. i(2). 13. 185; नित्योत्सवे क्षेत्रपतेः प्रातरन्नमयं स्मृतम्। पिष्टलिङ्गं तु मध्याह्ने ĪśānŚiPa. ii. 60. 59; प्रकृतं सर्वप्रकारकमन्नं स्तोकशः स्तोकशः क्वचित्पात्र उपादायोद्धृत्य पिण्डपितृयज्ञविधानेन चान्नमयान्पिण्डान्दद्यात् Aparā. 505. 17 (*on* 1. 241); **1Cii** consisting of cooked food पारणं पाण्डुतनयास्तेनुः पुण्यमयं पुरापश्चादन्नमयं चक्रुः शरीरस्थितिहेतवे PāṇḍaC. 9. 378; **2A** (consisting of the fifth or last vesture or sheath) made of food एतमन्नमयमात्मानमुपसंक्रामति TaiĀ. viii. 8. 5 (742. 1); ix. 10. 5 (749. 13); एतमन्नमयमात्मानमुपसंक्रम्य TaiU. 3. 10; येनात्मवानन्नमयोऽनुपूर्णः प्रवर्ततेऽसौ सकलक्रियासु ViveCū. 167; योऽयमन्नमयो ह्यात्मा भाति सर्वशरीरिणः KaṭhRuU. 17; 19; अन्नमयो भूतात्मा प्राणमय इन्द्रियात्मा SubāU. 5; अन्नमयोऽसौ भूतात्मा चाद्यते ह्यन्नमुच्यते LiṅgaP. i. 86. 93; (used as noun) (one) (consisting of the fifth or last vesture or sheath) made of food अन्नमयोऽर्वाङ् प्रतिष्ठितः JaimiUBr. i. 29. 5; गच्छ दूरमिति देहमुताहो देहिनं परिजिहीर्षसि विद्वन्। भिद्यतेऽन्नमयतोऽन्नमयं किम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 6. 28; **2B** made of food देहोऽयमन्नभवनोऽन्नमयस्तु कोशः ViveCū. 156; वपुरिदमन्नमयाख्यः कोशो नात्मा जडो घटप्रायः SvātmNi. 9; अन्नप्राणमनोज्ञानमयाः कोशास्तथात्मनः SarvaSiSaṁ. 12. 28; उच्यतेऽन्नविकारित्वात् कोशोऽन्नमय इत्ययम् SarvaVeSāSaṁ. 443; अन्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयानन्दमयाख्य° ... °कोशपञ्चकोपन्यासः PañcPra. 43. 4; पितुरन्नमयात्कोषाज्जायते पूर्वकर्मतः तच्छरीरं विदुर्दुःखम् ŚivS. 1. 93; तथैवान्नमये कोशे कोशास्तिष्ठन्ति चान्तरे TriBrU. 12; अन्नकार्याणां षण्णां कोशानां समूहोऽन्नमयः कोश इत्युच्यते SarvaSāU. 2; तैत्तिरीयके अन्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयकोशचतुष्टयमनुक्रम्याम्नायते VedāntKau. 28. 23 (*on* i. 1. 13); यद्वा सन्ति तावदस्मदादिशरीरेष्वन्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयानन्दमयाख्याः ... पञ्चकोशपदवाच्याः पदार्थाः LalitāSaBh. 111. 27 (*on* 142); (used as noun) vesture or sheath made of food अन्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयानन्दमया मे शुध्यन्ताम् TaiĀ. x. 57. 1 (876.1); तैत्तिरीयके अन्नमयम् ... विज्ञानमयं चानुक्रम्य आम्नायते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 51. 11 (*on* i. 1. 12); BrahmSūBh. (Bhā.) 24. 16 (*on* i. 1. 12); विद्यादन्नमयेनैव मूषायां द्रुतताम्रवत्। सर्वान् प्राणमयादींस्तान् रचितान्पुरुषाकृतीन् TaiUBhāVā. 94.1; अन्नमयः प्राणमयो मनोमयो विज्ञानमय आनन्दमयः कथम् SarvaSāU. 1; अन्नमयप्राणमययोः प्रकरणाभ्यामप्युक्तम् NyāySu. (Ja.) 134A. 12 (*on* i. 1. 6); 125 B. 5 (*on* i. 1. 6); अन्नमयप्राणमयमनोमयपर्यन्तमेव मयट् विकारार्थः BrahmSūBh. (Śrī.) 214. 3 (*on* i. 1. 14); तत्रान्नमयस्य प्राणमयस्य च सामग्री पूर्वमुत्पन्नोक्ता AṇuBh. 144. 20 (*on* ii. 3. 15); अन्नमयप्राणमयमनोमयप्रायपाठेन विज्ञानमयानन्दमययोर्मयटः भृगुवल्ल्युक्तविज्ञानानन्दविकारार्थस्य अङ्गीकर्तव्यत्वेन तदसंप्रतिपत्त्ययोगात् ŚivārkaMaDī. i. 212. 23 (*on* i. 1. 13); अनात्मत्वेन निर्णीतान्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयप्रायपाठात् SiddhāTa. 14. 7; अन्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयान् क्रमेणाम्नायेदमभिधीयते GoviBh. 16. 8 (*on* i. 1. 12); **3** having abundance of food, full of food एवमेव चतुर्धा वै कृत्वा चान्नमयीं क्रियाम् (पितृयागे) JayāS. 23. 130; मयड् भवति। अन्नं प्रकृतं अन्नमयं JaineVyā. 271. 2 (*on* iv. 2. 28); कथमन्नमयो यज्ञः CāndraVṛ. *on* iv. 4. 9; KāśiVṛ. *on* v. 4. 21; KātanVṛ. ii. 6. 40; यथा 'अन्नमयो यज्ञः' इत्यन्नप्रचुर उच्यते एवमानन्दप्रचुरं ब्रह्मानन्दमयमुच्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 54. 5 (*on* i. 1. 13); (अब्रवीत् ... धात्री) अन्नमयी भविष्यामि धरिष्यामि प्रजामिमाम् PadmP. ii. 27. 115; प्राचुर्ये मयट् प्रत्ययः। यथा शालिमया मगधाः। अन्नमयो यज्ञ इति Aparā. 389. 18 (*on* 1. 212); (प्रकृतम् ... प्रभूतम्, प्रचुरमित्यर्थः) अन्नमयो यज्ञः शकटमयी यात्रा इति हि तस्योदाहरणम् ŚrutaPra. iA. 233. 15 (*on* i. 1. 1); VedāntKau. 30. 4 (*on* i. 1. 14); न ह्यन्नमयो यज्ञः इति वक्तव्ये अन्नशब्दमात्रं प्रयुज्यते NyāySu. (Ja.) 132A. 10 (*on* i. 1. 6); PrakriKau. i. 807. 7; अन्नमयम् ... प्राचुर्येण प्रस्तुतमन्नम् ... इत्यादिस्तदर्थः ŚivārkaMaDī. i. 215. 11 (*on* i. 1. 14); प्रकृतवचनेऽर्थे मयट् प्रत्ययो भवतीति अस्यान्नमयो यज्ञ इत्याद्युदाहरणम्। प्रकृतमन्नमस्मिन्यज्ञ इत्यादिस्तदर्थः ŚivārkaMaDī. i. 215. 17 (*on* i. 1. 14); प्रकृतमन्नमन्नमयम् SiddhāKau. 321B. 12 (*on* v. 4. 21) 322A. 1 (*on* v. 4. 21); तत्प्राचुर्ये त्वन्नमयम् KośaKaTa. 2. 369; **4** (used as noun) (Brahmadeva) possessing, i. e. being the cause of earth (अन्नमयादयः ... कारणभूताः पुरुषा ब्रह्मविष्णुरुद्रेश्वरसदाशिवसंज्ञाः) अन्नकारणत्वादन्नशब्दलक्षितायाः पृथिव्या देवतात्वात् अन्नमयश्चतुर्मुखः ŚivārkaMaDī. i. 228. 24 (*on* i. 1. 16); **5** the word *annamaya* अथाज्याहुतीरुपजुहोति। प्राणापानव्यानोदानसमाना मे शुध्यन्ताम् ...। वाङ्मनः ... पृथिवी अन्नमय एतैस्सप्तभिरनुवाकैः BaudhDS. iii. 8. 16; महाभोक्ता महाभोग्य इत्यर्थोऽन्नमये भवेत् AnuVyā. 8A. 3 (*on* i. 1. 12); प्रचुरान्नादिरेवातो ह्यन्नमन्नमयेत्यपि AnuVyā. 8A. 6 (*on* i. 1. 12); अत्रान्नमयशब्दोऽन्नप्राचुर्यार्थः TattvPrakā. 17A. 11 (*on* i. 1. 13); अन्नप्राचुर्यं चान्नमयशब्दार्थो युज्यते TattvPrakā. 17A. 12 (*on* i. 1. 13); कथमन्नमयशब्दस्तत्प्राचुर्यार्थः TattvPrakā. 17B. 3 (*on* i. 1. 13); अन्नमयशब्देनोक्त इति शेषः NyāySu. (Ja.) 131A. 11 (*on* i. 1. 6); अन्नमयप्राणमयशब्दयोः ... ब्रह्मविष्णुपरत्वलाभे च सति ŚivārkaMaDī. i. 228. 29 (*on* i. 1. 16); न त्वानन्दमयः शुद्धः ... अनात्मत्वेन निर्णीतान्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयप्रायपाठाच्च SiddhāTa. 14. 7.

अन्नमय (anna-maya) *m.* **A** epithet of Viṣṇu (*lit.* of the nature of food in general) रमोवाच। ... नमो भगवते हृषीकेशाय ... अन्नमयाय DevīBhāP. viii. 9. 12; **B** epithet of Śiva (*lit.* of the nature of food in general) शिवः हरः ... अन्नमयश्च ... एवं नाम्ना सहस्रेण तुष्टाव हि हरं हरिः ŚivaP. 391A. 10 (*on* iv. 35. 15)

अन्नमय (anna-maya) *n.* plenty of food, Apte.

अन्नमयकक्षत्व (annamayakakṣa-tva) *n.* the state of being the vesture made of food एतत्कक्षोपयोगेन सांख्ययोगौ मतौ यदि। देहोऽन्नमयकक्षत्वादात्मत्वेनाभ्युपेयताम् PañcDa. 6. 227.

अन्नमयकोश (annamaya-kośa) *m.* vesture or sheath made of food अन्नमयकोशः। तदेव स्थूलशरीरम् PaiṅgU. 422.9 (2. 20); अस्यैषा समष्टिः स्थूलशरीरम् अन्नविकारत्वादन्नमयकोशः VedāntSā.(Sa.) 16.4; अस्याप्येषा व्यष्टिः स्थूलशरीरं अन्नविकारत्वात् अन्नमयकोशः VedāntSā. (Sa.) 16.10.

अन्नमयतत्प्रवेश (annamaya-tatpraveśa) *m.* entrance of that (Supreme Soul) into the vesture or sheath made of food तत्रान्नमयतत्प्रवेशेन तत्स्थितिः प्राणेष्वपि तथा AṇuBh. 32. 17 (*on* i.1.11)

अन्नमयतस् (annamaya-tas) *adv.* from (the body) made of food भिद्यतेऽन्नमयतोऽन्नमयं किम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 6. 28.

अन्नमयत्व (annamaya-tva) *n.* the state of being produced from or modified by food व्यावृत्त्यनुवृत्तिभ्यामन्नमयत्वं मनसः सिद्धम् ChāndoUBh. 372. 8 (*on* vi. 7. 6); स्वयोन्यन्नागमे हि शरीरमुपचीयते अन्नमयत्वात्, विपर्ययेऽपक्षीयते BṛĀraUBh. 274. 19 (*on* ii. 2. 1); श्रुतिः ... (मनसः) तस्य भौतिकत्वादिकम् अनुमोदते, न अन्यथा अन्नमयत्वं तस्य श्रुतम् उपपद्येत TarkSaṁ. (Ā.) 55. 13; 30. 28; 'अन्नमयं हि सौम्य मनः' ... इति श्रुतेरन्नमयत्वेन पार्थिवस्य मनसः ... प्राणे स्वरूपलयस्याविरोधादिति पूर्वपक्षः BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 452. 3 (*on* iv. 2. 3)

अन्नमयत्वश्रवण (annamayatva-śravaṇa) *n.* hearing, i.e. scripture about being produced from food मनसोऽन्नमयत्वश्रवणात् ... प्राणशब्देनाप उच्यन्ते VedāntDī. 228. 3 (*on* iv. 2. 3)

अन्नमयत्वश्रुति (annamayatva-śruti) *f.* hearing, i.e. Vedic scripture enjoining the state of being produced from or modified by food

तदन्नमयत्वश्रुतेश्च SāṁkhyaPraSū. 3. 15; तस्य लिङ्गस्यैकदेशतोऽन्नमयत्वश्रुतेर्न विभुत्वं संभवति SāṁkhyaPraBh. 92. 24 (*on* 3. 15); न मनसो विभुत्वम् अन्नमयत्वश्रुत्या कार्यत्वसिद्धेः TarkSaṁ. (Ā.) 45. 20; तेजोमयत्वश्रुतिस्तु मनसः ... अन्नमयत्वश्रुतिरिव तदुपकार्यतया व्याख्येया SiddhāBi. 98. 3.

अन्नमयत्वसमर्थनार्थम् (annamayatvasamarthanārthm) *adv*. for the sake of the justification of being produced from or modified by food मनसः ... अन्नमयत्वसमर्थनार्थं द्वितीयं सूत्रम् ŚrutaPra. ii. 405. 20 (*on* ii. 4. 19)

अन्नमयत्वादि (annamayatvādi) *adj*. **A** the state of consisting of vesture or sheath made of food etc. (मम योनिर्महद्‌ब्रह्म) ब्रह्मशब्दादेव सर्वजीवानाम् अन्नमयत्वादेः BrahmSūBh. (Ma.) 6A. 3 (*on* i. 1. 12); **B** the state of being produced from or modified by food etc. अन्नादिभिर्विशिष्यते। मनःप्रभृति सम्यक् कार्यक्षमं भवति। अतो वैशेष्यादेव हेतोरन्नमयत्वादिवादः AṇuBh. 165. 25 (*on* ii. 4. 22); यद्यपि मन आदीनि न भौतिकानि तथाप्यन्नसंसृष्टसजातीयांश्च पूरणाद् अन्नमयत्वादिव्यवहारो बोध्यः SāṁkhyaPraBh. 92. 28 (*on* 3. 15)

अन्नमयपर्याय (annamaya-paryāya) *adj*. referring to the alternative form of vesture made of food अन्नमयपर्यायश्लोकस्य ... अन्नविषयतया ... तत्पर्यायश्लोकतोपपत्तेश्च ŚivārkaMaDī. i. 220. 14 (*on* i. 1. 16)

अन्नमयपिण्ड (annamaya-piṇḍa) *m., n.* ball consisting of boiled rice अन्नमयपिण्डविवक्षया केचित्सापिण्ड्यं वर्णयन्ति VīraMi. (Saṁskāra.) 685. 11.

अन्नमयमात्र (annamaya-mātra) *n*. only vesture made of food अन्नमयमात्र-विषयानुपपत्तिपरिहारस्त्वत्रेत्यनेन ज्ञाप्यते NyāySu. (Ja.) 138B. 2 (*on* i. 1. 6)

अन्नमयरस (annamaya-rasa) *m*. delicacy prepared from food सप्तमश्रेण्या-मन्नपूर्णाद्याः सख्यो नानान्नमयरसान् पाचयन्ति SāmāraU. 270. 12.

अन्नमयविषय (annamaya-viṣaya) *adj*. referring to vesture made of food पूर्ववाक्योक्तार्थैकदेशविषयत्वात् श्लोकस्य तदैकार्थ्यं, यथान्नमयविषयश्लोकस्य ŚrutaPra. iB. 202. 17 (*on* i. 1. 13)

अन्नमयस्वरूप (annamaya-svarūpa) *n*. form (of the Brahman) having the vesture made of food यादृशेनाधिकारेणान्नमयस्वरूपज्ञानं भवति तादृशे तस्मिन्संपन्ने तज्ज्ञानमपि तथा AṇuBh. 29. 5 (*on* i. 1. 11)

अन्नमयात्मन् (annamayātman) *adj*. of the nature of vesture made of food गृहणात्यन्नमयात्मानं देहं लोकायतः खलु SarvaSiSaṁ.12.29.

अन्नमयात्मन् (annamayātman) *m*. self having the vesture made of food गत्वेहान्नमयात्मानं तत्कार्यं यद्वदत्यगात् ... प्राणमयात्मना TaiUBhāVā.152.1(2)

अन्नमयात्मप्रकाशक (annamayātma-prakāśaka) *adj*. revealing the self having the vesture made of food तस्मिन्नेवार्थे ब्राह्मणोक्ते अन्नमयात्मप्रकाशके एष श्लोकः मन्त्रः भवति TaiUBh. 239. 4 (*on* 2.1)

अन्नमयादि (annamayādi) *adj*. **1A** vesture made of food etc. ते ... असृजन् ... चरमोऽन्नमयादिषु यः BhāgP. x. 87. 17; न च अन्नमयादिभ्यः इवानन्दमयादन्योऽन्तर आत्माभिधीयते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 55. 9 (*on* i. 1. 15); युक्तमन्नमयादीनामब्रह्मत्वम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 58. 13 (*on* i. 1. 19); तद्विजिज्ञापयिष-यैवान्नमयादय आनन्दमयपर्यन्ताः पञ्च कोशाः कल्पन्ते BrahmSūBh. (Śaṅ.)59. 4 (*on* i. 1. 19); अन्नमयादीनां हि ... आनन्दमयस्यापि ... 'ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा' इत्याह BrahmSūBh. (Śaṅ.) 63. 9(*on* i. 1. 19); 58. 17 (*on* i. 1. 19); 61. 15 (*on* i. 1. 19); (महाकोशाः) महान्तः कोशा अन्नमयादयः आच्छादका अस्येति ViṣṇuSaBh. 79. 2 (*on* 5.9); व्युत्थाप्यान्नमयादिभ्यो ह्यन्नं प्राणमितीरणात्। उपासनोपदेशाद्य सूत्रमत्र विवक्षितम् TaiUBhāVā. 75. 13 (2); भुङ्क्त्वा चान्नमयादींस्तान्पञ्चानात्मतयार्गलान्। अहं ब्रह्मेति वाक्यार्थं वेत्ति NaiṣkaSi. 174.7; अत्रैवान्नमयादय आनन्दमयान्ताः पञ्च कोशाः Bhām. 133.6 (*on* i. 1. 12); आनन्दमयपदं चान्नमयादिविकारवाचिप्रायपठितं विकारवाचि वा Bhām. 138. 8 (*on* i. 1. 19); भृगुवल्ल्युक्ताधिदैविकान्नादीन्प्रत्याध्यात्मिका अन्नमयादयः कोशा विकाराः VedāntKa. 110. 17 (*on* i. 1. 12); सर्वेषु अन्नमयादिषु तन्नियन्तृत्वेन वर्तमानत्वात् परमात्मनः शारीरत्वव्यपदेशः संगच्छते VedāntKau. 29. 16 (*on* i. 1. 13); ननु तर्ह्यन्नमयादेरपि ब्रह्मत्वप्रसङ्गः PrakaVi. 110. 27; अन्नमयादीनामन्नादिविकाराभिमानित्वेन जीवत्वात् TattvPrakā. 16B. 9 (*on* i. 1. 12); आनन्दमय इति सर्वेषामन्नमयादीनामाश्रयो जीव एव BrahmSūBh. (Śrī.) i. 209. 5 (*on* i. 1. 13); आकाशाद्यन्नपर्यन्तमुत्पत्ति-मुक्त्वान्नमयादयो निरूपिताः AṇuBh. 144. 19 (*on* ii. 3. 15); 226. 24 (*on* iii. 3. 24); आनन्दमये तद्बुद्धिं प्रतिष्ठापयितुमन्नमयादिविज्ञानमयान्तकोशचतुष्टयवर्णनम् ŚivārkaMaDī. i. 207. 9 (*on* i. 1. 13); i. 206. 16(*on* i. 1. 13); चतुर्णां श्लोकानामन्नमयादिपुच्छिपुरुषचतुष्टयपरत्वेनास्यापि श्लोकस्य तथाभूतस्याप्यानन्दमयस्योत्त-रोत्तरोदयभेदेन तत्तन्नामभेदात् तदयोगात् GoviBh. 17. 5 (*on* i. 1. 12); (कोशनाथा) कोशस्य भाण्डागारस्य दिव्यस्य अन्नमयादेर्वा नाथा स्वामिनी LalitāSaBh. 144. 24 (*on* 186); **1B** (Supreme Soul) having the vesture made of food etc. आनन्दमयशब्देन परमेव ब्रह्मोच्यते ... कस्मात्। अन्नमयाद्यमुख्यात्मप्रवाहपतितत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 51. 17 (*on* i.1. 12); सूक्ष्मब्रह्मप्रतिपत्त्युपायतयान्नमयादीनां ब्रह्मत्वप्रतिपादकस्य श्रुतिवाक्यस्य इव ... शास्त्रस्याप्रामाण्यदोषाभावात् PāṇiTaVā-NaMā. 51. 1; **1C** beginning with the vesture made of food अन्नमयाद्यानन्दमयान्ते देहे ... पूर्वपूर्वोपाधिप्रविलयेन ... ब्रह्मविदो विदित्वा लीना ब्रह्मणि ŚvetāUBh. 93. 14 (*on* 1. 7); पारिशेष्यादन्नमयाद्यानन्दमयान्तात्मव्यतिरिक्तकर्तृकं ज्ञानमात्रं च संक्रमणमुपपद्यते TaiUBh. 277. 10 (*on* 2. 8); **2** the word *annamayādi* तस्मादन्नमयादिशब्दवद्विकारविषय एवायमानन्दमय शब्द इति चेत्, न BrahmSūBh. (Śaṅ.) 54. 2 (*on* i. 1. 13); तस्मादन्नमयादिष्विवानन्दमयेऽपि विकारार्थ एव मयट् विज्ञेयो न प्राचुर्यार्थः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 62. 15 (*on* i. 1. 19); TaiUBhāVā. 108.1(2); TattvPrakā. 17A. 11 (*on* i. 1. 13); परमेव ब्रह्मान्नमयादिशब्दपञ्चकेन गीयते TattvPrakā. 18B. 3 (*on* i. 1. 15); 17B. 10 (*on* i. 1. 13); मन्त्रवर्णोक्तस्यैवान्नमयादिशब्दैरुच्यमानत्वात् TattvPrakā. 24A. 13 (*on* i. 1. 24); अन्नमयादिशब्दा हि विकारवाचिनः। मयट्प्रत्ययस्य विकारेऽनुशासनात् NyāySu. (Ja.) 125B. 7 (*on* i. 1. 6); अन्नमयादिशब्दतात्पर्यार्थानाह। महाभोक्तेति NyāySu. (Ja.) 131A. 11 (*on* i. 1. 6); 132B. 3 (*on* i. 1. 6); अन्नमयादिशब्दपञ्चकस्येश्वरवाचित्वम् NyāySu. (Ja.) 132B. 9 (*on* i. 1. 6); न च ब्रह्मण्यन्नमयादिशब्दोक्तशरीरादि-संबन्धानुपपत्तिः ŚivārkaMaDī. i. 209. 28 (*on* i. 1. 13); अन्नमयादिशब्दैः प्राचुर्येण प्रकृतस्य प्रत्यायनं प्रसिद्धम् ŚivārkaMaDī. i. 215. 15 (*on* i. 1. 14); एवं चान्नमयादिशब्दोक्तब्रह्माद्युपासनया ... लोकावाप्त्युक्तिरप्युपपद्यते ŚivārkaMaDī. i. 229. 21 (*on* i. 1. 16)

अन्नमयादिक (annamayādi-ka) *adj*. vesture made up of food etc. अन्नमयादिके चानात्मनि मुख्यात्मत्वभ्रान्तिश्चतुर्थी (अविद्या) JīvanVi. 150 .19.

अन्नमयादिकीर्तन (annamayādi-kīrtana) *n*. mention of vesture made of food etc. अन्नमयादिकीर्तनस्य आनन्दमयगतान्नमयादिसर्वान्तरत्वरूपगुणानु-संधानार्थत्वानंदमयप्रतिपत्तिसौकर्यार्थत्वान्यतरानवधारणात्संशयः ŚivārkaMaDī. ii. 308. 14 (*on* iii. 3. 14)

अन्नमयादिकोश (annamayādi-kośa) *m*. vesture made of food etc. अस्तित्वलक्षणं ब्रह्मान्नमयादिकोशपरंपरया प्रत्यगात्मानं निर्धार्य ... श्लोकमिममुदाहरति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 253. 8 (*on* i. 4. 15); आनन्दमयस्य चान्तरत्वमन्नमया-दिकोशापेक्षया Bhām. 139. 4 (*on* i. 1. 19); 134. 20 (*on* i. 1. 12); गूढमन्नमयादि-कोशतुषजाले। कवयो विविच्य ... आददति ... तत्त्वम् ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 10. 49; अन्नमयादिकोशकञ्चुकान्तरनिगूढ आत्मा आनंदमय इति ... आम्नायते BrahmSūBh. (Śrī.) i. 206. 9 (*on* i. 1. 13); आनन्दमयस्य ... अन्नमयादिकोशचतुष्टये निगूढत्वमुक्तम् ŚivārkaMaDī. ii. 308. 12 (*on* iii. 3. 14)

अन्नमयादिक्रम (annamayādi-krama) *m*. order beginning with the vesture made of food अन्नमयादिक्रमेण आनन्दमयमात्मानमुपसंक्रम्य एतत्साम गायन्नास्ते TaiUBh. 296. 13 (*on* 3. 10) अन्नमयादिक्रमेण कीर्तनात् ... अयमेवानन्द-मयोऽवसीयते ŚivārkaMaDī. i. 212. 29 (*on* i. 1. 13)

अन्नमयादितुल्य (annamayādi-tulya) *adj*. similar to (the sentence expressing) vesture made of food etc. तत्राब्रह्मान्नमयादितुल्यवचनात् ... संदेहः AṇuBh. 23. 1 (*on* i. 1. 11)

अन्नमयादित्वनिरासक (annamayāditva-nirāsaka) *adj*. denying the state of being the vesture made of food etc. देहादीनामन्नमयादित्वनिरासकमेतत्सूत्रम् TattvPrakā. 21A. 13 (*on* i. 1. 19)

अन्नमयादिनिरूपण (annamayādi-nirūpaṇa) *n*. description of the vesture made up of food etc. तैत्तिरीयकेऽन्नमयादिनिरूपणे पुरुषविधत्वं तेषां निरूप्य तस्यैष एव शारीर आत्मा यः पूर्वस्य इति सर्वत्र निगद्यते AṇuBh. 220. 18 (*on* iii. 3. 16)

अन्नमयादिपञ्चक (annamayādi-pañcaka) *nu*. five vestures made of food etc. एवमन्नमयादिपञ्चकमपि ब्रह्म TattvPrakā. 17B. 12 (*on* i. 1. 13)

अन्नमयादिपञ्चन् (annamayādi-pañcan) *nu*. five vestures made of food etc. आत्मन आकाशादिकारणत्वमुक्त्वा तस्यैवान्नमयादिपञ्चरूपत्वप्रदर्शनाय पुनः प्रक्रान्तत्वान्न तत्परामर्शवैयर्थ्यम् TattvPrakā. 17B. 5 (*on* i. 1. 13); तस्मात् ... परब्रह्मैवान्नमयादिपञ्चरूपम् TattvPrakā. 21B. 1 (*on* i. 1. 19); प्रकृतं हरिमेव परामृशति। तस्यैव सृष्टिकर्तुः शरीरे अन्नमयादिपञ्चरूपत्वज्ञापनाय NyāySu. (Ja.) 137 A. 11 (*on* i. 1. 6)

अन्नमयादिपर्याय (annamayādi-paryāya) *m*. alternative form of the vesture made of food etc. अन्नमयाद्याः ... परब्रह्मणः ... रूपभेदाः। अन्नमयादिपर्यायेषु ... ब्रह्मशब्दाम्नानात् ŚivārkaMaDī. i. 209. 21 (*on* i. 1. 13); i. 210. 33 (*on* i. 1.13); पुच्छपदस्य अन्नमयादिपर्यायेषु प्रचुरत्वात् पुच्छपदमुक्तम् LaCandr. 725. 21.

अन्नमयादिब्रह्मन् (annamayādi-brahman) *n.* Supreme Soul having the vesture made of food etc. भृगूपाख्यानेऽन्नमयादिब्रह्मज्ञानेऽपि जिज्ञासैवोक्ता AṇuBh. 227. 17 (*on* iii. 3. 24)

अन्नमयादिरूप (annamayādi-rūpa) *n.* form of the vesture made of food etc. अन्नमयादिरूपाणि पुच्छाद्यवयवाश्च यद्यभेदिनोऽङ्गीकृतास्तदा तथा स्युः NyāySu. (Ja.) 166B. 12 (*on* i. 2. 6)

अन्नमयादिवत् (annamayādi-vat) *adv.* like the vesture made of food etc. किमिहानन्दमयशब्देन परमेव ब्रह्मोच्यते ... किंवान्नमयादिवद्ब्रह्मणोऽर्थान्तरम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 51. 15 (*on* i. 1. 12); 61. 17 (*on* i. 1. 19)

अन्नमयादिविकार (annamayādi-vikāra) *m.* modification in the form of vesture made of food etc. पूर्वपक्षे एतत्त्रितयलङ्घनम् आनन्दमयपदस्य अन्नमयादिविकारप्रायपाठपरित्यागश्च स्यात् VedāntKa. 113. 4 (*on* i. 1. 12)

अन्नमयादिविषयता (annamayādiviṣaya-tā) *f.* the state of referring to the vesture made of food etc. असद्ब्रह्मेति वेद चेदित्यन्नमयादिविषयतयोदाहृतेषु श्लोकेषु ब्रह्मशब्दस्याभ्यासादित्यर्थः NyāySu. (Ja.) 126 A. 7 (*on* i. 1. 6)

अन्नमयादिवेदनफल (annamayādivedana-phala) *n.* fruit or result of knowing the vesture made of food etc. आन्यपर्येण प्रवृत्तेऽपि वाक्ये अन्नमयादिवेदनफलवर्णनम् ... युक्तम् ŚivārkaMaDī. ii. 309. 15 (*on* iii. 3. 14)

अन्नमयादिशरीरपरंपरा (annamayādiśarīra-paramparā) *f.* series of the bodies in the form of the vestures made of food etc. शारीरत्वमप्यानन्दमयस्यान्नमयादिशरीरपरंपरया प्रदर्श्यमानत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 53. 14 (*on* i. 1. 12)

अन्नमयादिसर्वान्तर (annamayādisarvāntara) *adj.* present inside all the vestures made of food etc. (आनन्दमयस्य) तस्य त्वन्नमयादिसर्वान्तरत्वश्रुतेस्तत्पर्यवसानात्तादर्थ्यं तुल्यम् Bhām. 136. 2 (*on* i. 1. 12)

अन्नमयादिसाधारण (annamayādi-sādhāraṇa) *adj.* common to the vesture made up of food etc. अतोऽन्नमयादिसाधारणं ब्रह्मशब्दाभ्यासं हेतुत्वेन वदता सूत्रकारेण तेषामपि पक्षत्वमङ्गीकृतम् NyāySu. (Ja.) 127B. 7 (*on* i. 1.6)

अन्नमयाद्य (annamayādya) *adj.* **A** vesture made up of food etc. कोशैरन्नमयाद्यैः पञ्चभिरात्मा न संवृतो भाति ... शैवालपटलैरिवाम्बु वापीस्थम् ViveCū. 151; (ब्रह्मानाप्तिः) पञ्चस्वन्नमयाद्येषु ह्यहमस्मीतिविभ्रमात् TaiUBhāVā. 46. 23 (2); **B** produced from or modified by food etc. एवमन्नमयाद्याः शरीरप्राणमनोजीवाः ŚivārkaMaDī. i. 227. 34 (*on* i. 1. 16)

अन्नमयाद्यतिक्रम (annamayādy-atikrama) *m.* passing over or abandoning the vesture made of food etc. मरणोक्त्यैवान्नमयाद्यतिक्रमस्योक्तत्वात् पुनरेतमन्नमयमात्मानमुपसंक्रामतीति तदतिक्रमोक्तौ पुनरुक्तिः प्रसज्येत NyāySu. (Ja.) 140B. 13 (*on* i. 1. 6)

अन्नमयाद्यनात्मन् (annamayādy-anātman) *m.* non-soul in the form of vesture made of food etc. अविद्यया ... अन्नमयाद्यनात्मभ्यो नान्योऽहमस्मीत्यभिमन्यते TaiUBh. 228. 18 (*on* 2. 1)

अन्नमयाद्यनुसंधान (annamayādy-anusandhāna) *n.* recollection of, i.e. meditation on (the Brahman having) the vesture made of food etc. अन्नमयाद्यनुसंधानक्रममन्तरेण तदन्तरत्वेनानुसंधानायोगात् तेषामनुसंधानं नियतम् BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 308. 5 (*on* iii. 3. 14); अन्नमयाद्यान्तरत्ववेदनं च नान्नमयाद्यनुसंधानं विना शक्यते कर्तुम् ŚivārkaMaDī. ii. 309. 16 (*on* iii. 3.14)

अन्नमयाद्यब्रह्मन् (annamayādy-abrahman) *n.* non-Supreme Soul in the form of the vesture made of food etc. इह कथमन्नमयाद्यब्रह्मसंनिधिपाठादानन्दमयस्याब्रह्मत्वशङ्का VedāntKa. 110. 6 (*on* i. 1. 6); आनन्दवल्ल्यामन्नमयाद्यब्रह्मप्रायपाठवत् ŚivārkaMaDī. i. 270. 4 (*on* i. 1. 23)

अन्नमयाद्यमुख्यात्मन् (annamayādy-amukhyātman) *m.* secondary soul in the form of the vesture made of food etc. अमुख्य आत्मानन्दमयः स्यात्। कस्मात्। अन्नमयाद्यमुख्यात्मप्रवाहपतितत्वात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 51. 17 (*on* i.1.12)

अन्नमयाद्यशेषोपाधि (annamayādy-aśeṣopādhi) *m.* all-limiting conditions in the form of the vesture made of food etc. आत्मा ... गृह्यतेऽसौ मननेनात्मभूतदेहादिष्वन्नमयाद्यशेषोपाधिप्रविलापनेन ŚvetāUBh. 121. 10 (*on* 1. 15)

अन्नमयाद्यात्मन् (annamayādy-ātman) *m.* form of the vesture made of food etc. ब्रह्म ... गृह्यते नासत्यादियुक्तेन परिच्छिन्नब्रह्मान्नमयाद्यात्मना ŚvetāUBh. 123. 13 (*on* 1. 16)

अन्नमयाद्यात्मप्रकाशक (annamayādyātma-prakāśaka) *adj.* revealing the form of the vesture made up food etc. यथा पूर्वेष्वन्नमयाद्यात्मप्रकाशकाः पञ्चस्वपि एवं सर्वान्तरमात्मास्तित्वप्रकाशकोऽपि मन्त्रः कार्यद्वारेण भवति TaiUBh. 262. 16 (*on* 2. 6)

अन्नमयाद्यात्माधार (annamayādyātmādhāra) *m.* substratum of the form of the vesture made of food etc. अन्नमयाद्यात्माधारस्य ... कारणम् ... ब्रह्म BrahmSūBh. (Śrī.) i. 228. 5 (*on* i. 1. 16)

अन्नमयाद्यान्तरत्व (annamayādyāntara-tva) *n.* the state of being inner soul residing in the vesture made of food etc. आनन्दमयस्य सर्वान्तरत्वमन्नमयाद्यान्तरत्वेनोक्तम् VedāntKa. 110. 19 (*on* i. 1. 12); न ... आनन्दमयोऽस्तु ब्रह्म सर्वान्तरत्वादिति वाच्यम् ... अन्नमयाद्यान्तरत्वमात्रेण सर्वान्तरत्वानिश्चयात् NyāySu. (Ja.) 126A. 1 (*on* i. 1. 6); अन्नमयाद्यान्तरत्ववेदनं च नान्नमयाद्यनुसंधानं विना शक्यते कर्तुम् ŚivārkaMaDī. ii. 309. 15 (*on* iii. 3. 14); ii. 309. 23 (*on* iii. 3. 14)

अन्नमयाद्युपलक्षणत्व (annamayādyupalakṣaṇa-tva) *n.* the state of being indicatory of the vesture made of food etc. आनन्दमयशब्दस्यान्नमयाद्युपलक्षणत्वम् NyāySu. (Ja.) 127B. 5 (*on* i. 1. 6)

अन्नमयाद्युपासना (annamayādy-upāsanā) *f.* meditation on (the Brahman having) the vesture made of food etc. अन्नमयाद्युपासनानामन्नसमृद्ध्यादिः फलमुक्तम् नानन्दमयोपासनस्य ŚivārkaMaDī. i. 209. 26 (*on* i. 1. 13); i. 230. 10 (*on* i. 1. 16)

अन्नमयान्त (annamayānta) *adj.* ending with the vesture made of food गुहायामद्वयं ब्रह्म ... तद्रूपानुगमायान्नमयान्तं कार्यमाह हि TaiUBhāVā. 120. 15 (2)

अन्नमयोद्वर्तनादि (annamayodvartanādi) *adj.* unguents etc. consisting of food आपस्तम्बः - 'अन्नलेपान् ... प्रक्षाल्य ... प्रयतो भवति अन्नलेपोऽन्नमयोद्वर्तनादिलेपः VīraMi. (Āhnika.) 101. 23; BālamBha. i. 461. 7 (*on* 1. 196)

अन्नमरसत्य (annamarasatya) *m.* name of a donee मौनभार्गवगोत्रोऽन्नमरसत्यात्मसंभवः EI. xii. 179. 186.

अन्नमराज (annamarāja) *m.* name of a king, brother of Pratāparudra प्रतापरुद्रनामा राजा ... ओरंगलदेशे समभवत् ... (तस्य) भ्राता अन्नमराजनामा ... राज्यं चकार EI. xii. 245. 5.

अन्नमर्दन (anna-mardana) *n.* act of crushing food अपोशानानन्तरमेवान्नमर्दनम्। 'आदावन्तं न गृह्णीयाद्यावत्तोयं न संपिबेत्' इति स्मृतेः BālamBha. i. 522. 26 (*on* i. 239)

अन्नमल (anna-mala) *n.* **1** rejected food, excrement कुत्सितं वर्चो वर्चस्कम् अन्नमलम् JaineVyā. 300. 17 (*on* iv. 3. 116); KāśiVṛ. *on* vi. 1. 148; Prasā. i. 681. 8; चेतनानामधिष्ठानं मनो देहश्च सेन्द्रियः। केशलोमनखाग्रान्नमलद्रवगुणैर्विना BhāvPra. (Bhā.) 3. 76; **2** remnant of food भाण्डेषु यल्लग्नं काष्ठादिनापकृष्य काकादिभ्यो विकीर्यते तद् अन्नमलम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 1. 148 (624. 16); **3** dirty refuse of grains, liquor तण्डुलपिण्डसाध्यत्वात्सुरान्नमलम् (उच्यते) ManvaMu. 469. 26 (*on* 11. 93) [spirituous liquor, Apte]

अन्नमलत्व (annamala-tva) *n.* the state of being (mentioned as) the dirty refuse of grains, liquor अन्नमलत्वं चात्र हेतुमन्निगदोऽर्थवादो मलं हेतुर्यथा शूर्पेण जुहोति तेन ह्यन्नं क्रियत इति ManuBh. ii. 400. 3 (*on* 11. 93); Aparā. 1044. 14 (*on* 3. 227)

अन्नमलानुवाद (annamalānuvāda) *m.* statement regarding (the liquor as being) the dirty refuse of grains or liquor (सुरा वै मलमन्नानाम्) अन्नमलानुवादाश्च पैष्टीनिषेध एव स्फुटस्त्रैवर्णिकस्य मनुनैवोक्तः ManvaMu. 469. 28 (*on* 11. 93)

अन्नमात्र (anna-mātra) *n.* **1** food in general सामा पैत्रेऽन्नमात्रं तु नेत्रमन्त्रं विचिन्त्य च। एवमेव शिरोमन्त्रमुपयातं धिया स्मरेत् PauṣkS. 27. 541; नात्मा वपुः पार्थिवमिन्द्रियाणि देवा ह्यसुर्वायुजलं हुताशः। मनोऽन्नमात्रम् BhāgP. xi. 28. 24; **2A** mere food प्राप्नोति नैव विधिना स पराङ्मुखेन। स्वीयोदरस्य परिपूरणमन्नमात्रम् BṛParāSm. 12. 70; अन्नमात्रमिव श्रीदः ... भवता कियदस्मीदमर्थितः दूरादुपेत्य TriṣaŚaPuC. ii. 6. 402; **2B** mere cooked rice पुरोडाशपदेनात्र ... प्रतिपाद्यते ... पिष्टपिण्डो वा? ... न द्वितीयः तस्यान्नमात्रोपादानकस्य मांसप्रकृतिकत्वानुपपत्तेः MīmāKau. iii (2). 82. 7 (*on* ii. 1. 12); **3** mere cooked food or meals प्रतिषेधमात्रशब्दो विधेरप्राधान्यं लक्षयति। अन्नमात्रं भुक्तमिति यथा NyāySu. (Ja.) 285B. 11 (*on* ii. 1. 4); राजन्यवैश्याभ्याम् ... मित्रवत् अन्नमात्रं देयमित्यर्थः VīraMi. (Āhnika.) 452. 15.

अन्नमात्रलोलुपता (annamātralolupa-tā) *f.* the state of being greedy of mere food धर्मपुरस्कारः धर्मं तीर्थयात्रादिकं पुरस्कृत्यैव आगच्छति न तु अन्नमात्रलोलुपतया VīraMi. (Āhnika.) 445. 10.

अन्नमात्रा (anna-mātrā) *f.* particular measure of food राज्ञोऽपि ... क्षुत्संनिरोधाय तथान्नमात्रा ... शेषा विशेषा नृपतेर्मदाय BuddhaC. 11. 48.

अन्नमात्रोपलक्षणत्व (annamātropalakṣaṇa-tva) *n.* the state of being what is indicatory of food in general सुराशब्दस्याप्यन्नमात्रोपलक्षणत्वं किमिति न

स्यात् तस्याप्यत्यशनाद् विषूचिकादिना भवत्येवायं हेतुरमेध्ये वा पतेन्मत: BālaKrī. ii. 118. 24 (*on* 3. 250 (?256))

अन्नमाम्बा (annamāmbā) *f.* name of a wife of the king Annapota श्रीपतिरन्नपोतनृपति: ... अन्नमाम्बेति विख्याता तस्यासीद्धरणीपते:। देवी RasāSu. 4. 13 (1. 24)

अन्नमार्य (annamārya) *m.* name of a Brahmin donee अन्नमार्य: पादोनभागी EI. xxv. 144. 46; श्रीय(?अ)न्नमार्यो विनयी EI. x. 62. 105.

अन्नमिश्र (anna-miśra) *n.* mixture of cooked rice पुष्पाक्षतान्नमिश्रेण दद्याद्दिक्षु बलीन् NaraP. 56. 30.

अन्नमिश्रित (anna-miśrita) *adj.* **A** mixed with cooked food or meals सौभाग्यार्थं स्त्रिय: ... गरान् प्रयच्छन्त्यन्नमिश्रितान् CaraS. vi. 23. 230; RugVi. 69. 35; **B** mixed with cooked rice तरसपुरोडाशमन्नसंरोधादिति °वचनात् अन्नमिश्रितेन तेन पुरोडाशोपपत्ते: MīmāKau. iii (2). 82. 4 (*on* ii. 1. 12)

अन्नमुखी (ánna-mukhī) *adj. (f.)* chiefly consisting of food in general असा॑म सुम॒तौ य॒ज्ञिय॑स्य। श्रि॒यं॑ बि॒भ्र॒तोऽन्न॑मुखीं वि॒राज॑म् TaiĀ. i. 31. 2 (182.4)

अन्नमुख्य (anna-mukhya) *adj.* chiefly consisting of food (as offering) श्राद्धे ... दानानि तत्र देयानि ह्यन्नमुख्यानि सर्वदा SkandP. v(3). 103. 184.

अन्नमुष्टि (anna-muṣṭi) *f.* **1** fistful of boiled rice (as offering) तन्मन्त्रेण च तत्पिण्डादधिभूतमयादथ। समादायान्नमुष्टिं च ... तदन्नं पितृपिण्डे तु तदूर्ध्वेऽथ स्थितं नयेत् PauṣkS. 27. 578; **2** fistful of food अत्र ... भू: ... अन्नमुष्टिरिवैकस्मै विप्रमात्राय प्रतिपाद्यते AuciViCa. 20 (60); **3** *(fig.)* fistful of food, i.e. possession of objects प्राणेभ्योऽप्यन्नमुष्टिर्हि मादृशानां गरीयसी KathāSaSāg. x. 9. 155.

अन्नमूर्ति (anna-mūrti) *f.* **1** form of rice-ball (representing manes) पितॄन् ... तथान्नमूर्तिमापन्नांस्तानपि क्रमशो यजेत् PauṣkS. 27. 376; **2** idol made of cooked rice अभावे बलिबिम्बस्य ... कूर्चेन वान्नमूर्त्या वा कुर्यान्नित्योत्सवं तत: PāraS. 7. 404; परिभ्रमसमारम्भात् पूर्वमेव ... संनिधावन्नमूर्तिना। सार्धम् ... बलिं दत्त्वा ... यात्रार्थबिम्बस्य परिभ्रमणमाचरेत् PāraS. 16. 16.

अन्नमूर्ति (anna-mūrti) *adj.* having the form of food अन्नमूर्ते जनार्दन ... भव संनिहितस्त्विह PauṣkS. 41. 72; लब्धलक्षास्तु ह्यन्नमूर्तौ जनार्दने येऽश्नन्ति पितरस्तेन तृप्तिमायान्ति PāraS. 7. 335.

अन्नमूर्तिच्छल (annamūrti-cchala) *n.* [Inst.] under the guise of rice-ball कर्ता तदनुकल्पवान्। ... व्यक्तमिन्द्रियलक्षणम्। आपादयति चाव्यक्तादन्नमूर्तिच्छलेन तु PauṣkS. 27. 438.

अन्नमूर्त्यन्तर (annamūrty-antara) *n.* inside or interior of the idol made of cooked rice (विज्ञानैश्वर्यशक्तय:) निवेदनीया वै विष्णोरन्नमूर्त्यन्तरस्थिता: PāraS. 18. 381.

अन्नमूल (anna-mūla) *adj.* **A** caused by or produced from food अन्नमूल: देहशुङ्ग: परिनिष्पन्न: ChāndoUBh. 380. 1 (*on* vi. 8. 4); (शरीरम्) तच्चान्नमूलं श्रुतितोऽवगम्यते ŚaṅkaDigVi. (Mā.) 14. 103; **B** dependent on food अन्नमूलं जगत्सर्वमन्ने चैव प्रतिष्ठितम् PadmP. v. 19. 289.

अन्नमूलक (annamūla-ka) *adj.* based on food (as offering) क्रतवश्चान्नमूलका: PadmP. v. 32. 3.

अन्नमूल्य (anna-mūlya) *n.* price of food (क्रयविक्रय°...°भक्तम् ... संप्रेक्ष्य वणिजो दापयेत्करान्) भक्तमन्नमूल्यम् ManvaVi. 817. 18 (*on* 7. 127)

अन्नमोहित (anna-mohita) *adj.* stupified by, i.e. drowsy with food (सुपर्णगालवौ) भुक्त्वा तृप्तावुभौ भूमौ सुप्तौ तावन्नमोहितौ MahāBhā. v. 111.3.

अन्नंभट्ट (annambhaṭṭa) *m.* **i** name of a person अन्नंभट्टोत्रार्द्धवृत्तिमश्नुते याजुषाग्रणी: EI. xii. 180. 219; **ii** name of the author of the Tarkasaṅgraha अन्नंभट्टेन विदुषा रचितस्तर्कसंग्रह: TarkSaṁ. (A.) 68. 2.

अन्नय (annaya) *m.* son of the king Śiṅgabhūpāla अनपोतदाचवल्लभवेदगिरिस्वामिमांचया(न्तमप?न्नय)संज्ञै: RasāSu. 6. 6 (1. 35)

अन्नयज्ञ (anna-yajña) *m.* **A** rice-sacrifice or rice-offering (ईश्वरार्थम्) यष्टव्यमन्नयज्ञेन साङ्गेन मधुपर्कवत् LakṣmīT. 39. 30; **B** food-sacrifice (अग्नि:) लोहितश्चान्नयज्ञे य: ... परिकीर्तित: BhaviP. 342A. 12 (ii (1). 17. 5)

अन्नयज्ञार्था (annayajñārthā) *adj. (f.)* meant for rice-sacrifice प्रदेया अन्नयज्ञार्था मात्रा: शाल्यन्ननिर्मिता: LakṣmīT. 39. 31.

अन्नयनृप (annaya-nṛpa) *m.* name of a prince गुणवती सासूत ... पश्चाद्दोड्डयभूपमन्नयनृपम् EI. viii. 14. 16.

अन्नयशस्काम (annayaśas-kāma) *adj.* (used as noun) (one) desirous of food and fame दाक्षायणयज्ञ: प्रजापश्वन्नयशस्कामस्य KātyŚS. iv. 4. 1.

अन्नयार्य (annayārya) *m.* name of a Brahmin donee माधव° ... अन्नयार्य: एते द्वादश यजु:शाखाध्यायिन: EI. xxv. 144. 35.

अन्नयुक्त (anna-yukta) *adj.* mixed with cooked food भोजने दापयेत्क्षीरमन्नयुक्तम् (भारोन्मथिताम्) Hastyāyur. 243. 14 (2. 36)

अन्नयोग (anna-yoga) *m.* association with food [जिष्णवे] योगायान्नयोगैर् वो [युनज्मि] AV. (P.) xvi. 127. 3.

अन्नयोनि (anna-yoni) *adj.* modified by or produced from food अन्नयोनि मन: आमनन्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 801. 14 (*on* iv. 2. 3)

अन्नरक्षा (anna-rakṣā) *f.* protection of food, pw.

अन्नरक्षाध्याय (annarakṣādhyāya) *m.* name of the seventh chapter in the Sūtrasthāna of the Aṣṭāṅga-hṛdaya (*lit.* chapter dealing with preservation of food) अथातोऽन्नरक्षाध्यायं व्याख्यास्याम: AṣṭāHr. i. 7. 1.

अन्नरक्षार्थम् (annarakṣārtham) *adv.* for the sake of protecting or guarding food तेनान्नरक्षार्थमदुष्टबुद्ध्या स्वाकारित: काष्ठमयोऽतिरौद्र:। निर्भर्त्सितस्तेन पुनर्द्विजान्ध: पञ्चत्वमापत्सहसातिभीत: VarāṅgaC. 25. 24.

अन्नरक्षाविधि (annarakṣā-vidhi) *m.* name of a chapter in the Aṣṭāṅga-saṅgraha (*lit.* procedure dealing with the preservation of food) अथातोऽन्नरक्षाविधिमध्यायं व्याख्यास्याम: AṣṭāSaṁ. i. 44. 12 (1. 8)

अन्नरपाण्ड्य (annarapāṇḍya) *m.* name of a country केरलयोलपाण्ड्यान्नरपाण्ड्य(?)र्पयन्तचारि(ण)स्तैलम् ... वारणपतय: AvantiKa. 83. 6 (better **अन्तरपाण्ड्य**)

अन्नरस (anna-rasa) *m.* **1A** (distinguishing) taste for food **B** delicacy (prepared) from food **2A** essence of food, juice of food **B** chyle **3** food and drink **4** nutriment **1** (distinguishing) taste for food तमाह ... आप्नोषि ... केनान्नरसानिति जिह्वयेति ŚāṅkhāĀ. 3. 7 (13. 7); अन्नरसान् मे त्वयि दधानीति पितान्नरसांस्ते मयि दध इति पुत्र: ŚāṅkhāĀ. 4. 15 (18. 7); KauṣīBrU. 2. 15; जिह्वैवास्या एकमङ्गम् उदूळ्हं तस्या अन्नरस: परस्तात् प्रतिविहिता भूतमात्रा ŚāṅkhāĀ. 5. 5 (20. 23); KauṣīBrU. 3. 5; प्रज्ञया जिह्वां समारुह्य जिह्वया सर्वानन्नरसानाप्नोति KauṣīBrU. 3. 6; न हि प्रज्ञापेता जिह्वान्नरसं कंचन प्रज्ञापयेत् KauṣīBrU. 3. 7; अन्यत्र मे मनोऽभूदित्याह ... नान्नरसं विजिज्ञासीत KauṣīBrU. 3. 8; लोकपाला: ... नलायाष्टौ वरान् ददु: ... यमस्त्वन्नरसं प्रादाद्धर्मे च परमां स्थितिम् MahāBhā. iii. 54. 31; अन्नपूर्णया सख्या पाचितानन्नरसानत्युष्णान् सद्य:पाचितानिव श्रीराधिकया सह रसिकानन्द: सेवते SāmaraU. 225. 20; **1B** delicacy (prepared) from food अन्नरसा: सुपच्यमाना: सरसा: कटुतिक्तमाधुर्यमिष्टरससंयुक्ता अनेकश: स्थानेषु ... विराजमाना भवन्ति SāmaraU. 283. 22; **2A** essence of food, juice of food द्रुमेभ्योऽन्नरसस्नेहमधुपुष्पफलोद्गमा:। ... शिवानि मधुमाधवे AVPari. 64 (9). 2; VasiS. 45. 124; देवतायै हवि: प्रत्तं नीरसं भवति। तस्मादन्नरसं भुङ्क्ते देवतेति गम्यते ŚābaBh. 1650. 20 (*on* ix. 1. 6); अन्नरसा: सर्वे नोत्कटा लवणं विना MatsyaP. 84. 7; रेतसोऽन्नरसस्यैव यत्रान्नाहुतिरीक्ष्यते BṛĀraUBhVā. vi. 4. 14; पिण्डेष्वनुवर्त्यमानेषु अन्नरस ऊष्मावसंपर्कात्संक्रामति हस्ते। स एव लेप: ManuBh. i. 300. 26 (*on* 3. 206); अन्नरसेनैव भूत्वान्नरसेनाभिवृद्धिं प्राप्य अन्नरसमयपृथिव्यां यद् विलीयते सोऽन्नमयकोश:। तदेव स्थूलशरीरम् PaiṅgU. 422. 8 (2. 19); मधुरोऽन्नरस: प्राय: स्नेहान्मेद: प्रवर्धयेत् RugVi. 34. 1; कूर्ममांसमन्नरसं विडङ्गस्य च पुष्पकम्। रथ्यावृक्षे प्रतिष्ठाप्य फलवञ्जायते थतत: BhaviP. 335B. 26 (ii (1). 10. 77); अमृतशब्दाभिधेयोऽत्यन्तसारभूत: सूक्ष्मोऽन्नरस ऊर्ग्युच्यते NyāyMāVi. 24. 9 (*on* i. 2. 2); अन्नरसोऽन्नसार: NyāySu. (Ja.) 137B. 13 (*on* i. 1. 6); अतिश्वेत: ... परशिव:। तस्यैवातिश्वेतेनान्नरसेन सर्वांशे लेपेन घनतापादने स एव घटित इत्युच्यते SetuBa. 133. 2; पटे गन्धात्मनावस्थितो अन्नरस: SetuBa. 138. 25; **2B** chyle प्रवृत्ता हृदयात्सर्वा: ... वहन्त्यन्नरसान्नाड्यो दश प्राणप्रचोदिता: MahāBhā. iii. 203. 27; तस्यायं कर्मणो देवि विपाक: समुपस्थित:। अपथ्यै: सह संभुक्ते व्याधिरन्नरसे यथा Rāmā. ii. 1482* (10); अन्नरसरुधिर°...°स्वेदवहानि CaraS. iii. 5. 5; विषम् ... अन्नरसांश्चानुवर्तते शीघ्रम् CaraS. vi. 23. 25; स एवान्नरसो वृद्धानां (जरा) परिपक्वशरीरत्वादप्रीणनो भवति SuśruS. i. 14. 19; i. 15. 32; (नाडी) मातुरन्नरसो(सान)भिव(हन्) गर्भं प्रीणयति BhelaS. 85. 7 (4.4); (क्रिमय:) संभवन्ति ... कथं च शीर्णेऽन्नरसे नानाहारविभक्षणे HāriS. iii. 5. 19; अन्नरस एव साक्षात्सर्वधातून् केनचिदेव कालभेदेन पुष्णाति AṣṭāSaṁ. i. 232. 2 (2. 6); देहे स्रोत:सूपचीयमानोऽन्नरस: पुष्टि° ... °सामाशु वृद्धये संपद्यते AṣṭāSaṁ. ii. 59. 13 (4. 10); एकस्याप्यन्नरसस्य लोहितादीनि केशलोमादीनि च विचित्राणि कार्याणि भवन्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 329. 16 (*on* ii. 1. 23); अन्नरसाल्लोहितं निष्पद्यते स्त्रियां श्रितम् BṛĀraUBh. 463. 16 (*on* iii. 9. 10); अन्नं भुक्तं न जरयति तत: अन्नरसेन अनुपचीयमान: पिण्ड: कार्श्यमापद्यते BṛĀraUBh. 597. 1 (*on* iv. 3. 36); (नाभिरोज: ... प्राणस्यायतनानि) प्रवृत्तरुधिराद्यारम्भोऽन्नरस ओज: BālaKrī. 39. 7 (*on* 3. 83 (93)); प्रदुष्टवातोऽन्नरसान् प्रदूष्य ...। महोदरं कृष्णशिरां करोति KalyāKā. 11. 128; अङ्गस्य कृष्णसारस्य ... आश्रयाश्रयिसंबन्धे हेतुरन्नरसो भवेत् BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1941; विदग्धेऽन्नरसे

देहे श्लेष्मपित्ते व्यवस्थिते। तेनार्धं शीतलं देहमर्धमुष्णं प्रजायते RugVi. 2. 42; नाडीभिराभिः सर्वाभिर्वायुः संचरते यदा। तदैवान्नरसो देहे साम्येनेह प्रवर्तते ŚivS. 5. 76; अन्नरसो जाठराग्निना पच्यमानो रक्ततां प्रतिपद्यते Mitā. 374. 23 (*on* 3. 84); जाठराग्निपाचितस्यान्नरसस्य व्यानाख्येन वायुविशेषेणाबीजभूतेभ्यः ... चरमधातुरूपेण परिणामाद्वायोर्बीजकारणत्वाभिधानम् NyāySu. (So.) 60. 5 (*on* i. 2. 10); धमन्यः ... तासां सूक्ष्म सुषिराणि यैरसकृदन्नरसं वहद्भिः। आप्याय्यते वपुरिदम् NāḍīVi.5; आममन्नरसं केचित् ... प्रचक्षते BhāvPra. (Bhā.) 8 (1). 46; **3** food and drink (भरद्वाजः) नानाविधानन्नरसान् ... तेभ्यो ददौ तप्ततपाः Rāmā. ii. 1136* (1); ततो येनाम्बुदानानि कृतान्यन्नरसास्तथा दत्ताः MārkP. 10. 50; BrahmP. 214. 34; अन्नरसेनान्नकार्येण देहेनावच्छिन्नतया तद्विकारं तन्निर्दिशति अन्नरसमयः इति PrakaVi. 115. 17; अन्नरसानां मलः पुरीषादिः SāṁkhyaPraBh. 82. 5 (*on* 2. 28); **4** nutriment (ब्रह्मचर्ये स्थितः ... °शुक्त° वर्जयेत्) शुक्तं निष्ठुरवाक्यं, नान्नरसः, तस्याभक्ष्यप्रकरणे निषेधात् Mitā. 11. 9 (*on* 1. 33) [Kośas give *annarasa* as the meaning of *ūrj*, Vaija, 272. 18; NānārthāSaṁ. i. 5. 52] [meat and drink, MW.]

अन्नरसक्लेद (annarasa-kleda) *m.* act of rotting or putrefying caused by chyle मद्येनान्नरसक्लेदो विदग्धः क्षारतां गतः। ... कुर्यात् ... विभ्रमान् AṣṭāSaṁ. ii. 48. 17 (4. 9); AṣṭāHṛ. iv. 7. 5.

अन्नरसखेद (annarasa-kheda) *m.* dislike, i.e. want of appetite for the essence of food अन्नरसखेदः प्रसेकारोचकाविपाकाः ... वातज्वरस्य लिङ्गानि CaraS. ii. 1. 21.

अन्नरसगन्ध (annarasa-gandha) *m.* odour of the essence of food अन्नरसगन्धमात्रविशिष्टत्वेनावस्थानं लयः SetuBa. 133. 24.

अन्नरसग्लानि (annarasa-glāni) *f.* exhaustion of chyle तथेहान्नरसग्लानौ लिङ्गं देहात्प्रमुच्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1931.

अन्नरसज (annarasa-ja) *adj.* arising from the chyle of food (रोगाः) गर्भजा जनन्यपचारात् ... अन्नरसजा दौहृदविमानजाश्च AṣṭāSaṁ. i.114.16 (1.22)

अन्नरसपरिणाम (annarasa-pariṇāma) *m.* modification or change of the essence of food अथैतस्मिन्नन्नरसपरिणामे यथोदिते। प्रत्यङ्मोहस्य यत्कार्यमधुना तत्प्रपञ्च्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1241.

अन्नरसपाक (annarasa-pāka) *m.* digestion of the essence of food न ह्यन्नरसपाकाय जग्धमौषधमपि गौरवाय भवति AṇuBh. 306. 2 (*on* iv. 1. 3)

अन्नरसपूर्णा (annarasa-pūrṇā) *adj. (f.)* full of essence of food (नाडीषु) तास्वन्नरसपूर्णासु स आत्माविद्ययात्मनः रक्तपीतादिरूपत्वं मन्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1216.

अन्नरसभोजिनी (annarasa-bhojinī) *adj. (f.)* eating the essence of food अन्नरसभोजिनी देवता मधुकरीवदवगम्यते ŚābaBh. 1650. 19 (*on* ix. 1. 6); 1655. 21 (*on* ix. 1. 9)

अन्नरसमय (ánnarasa-maya) *adj.* consisting of the essence of food स वा एष पुरुषोऽन्नरसमयः TaiĀ. viii. 1. 1 (735. 10); viii. 2. 1 (736. 12); TaiUBh. 237. 19 (*on* 2. 1); SarvaVeSāSaṁ. 534; अन्नमयादीनि ... उत्तरोत्तरमन्तरङ्गभूतानि। अन्नरसमयशरीरभूतात्प्राणमयस्तस्मान्मनोमयः AṇuBh. 28. 15 (*on* i. 1. 11); 222. 10 (*on* iii. 3. 18)

अन्नरसविकार (annarasa-vikāra) *adj.* who is the modification or transformation of the essence of food स वै एष पुरुषः अन्नरसमयः अन्नरसविकारः TaiUBh. 237. 19 (*on* 2. 1)

अन्नरसविनाश (annarasa-vināśa) *m.* destruction of food and drink (रजः) निपतति रजनीत्रितयं चतुष्कमप्यन्नरसविनाशाय BṛSaṁ. 38. 7.

अन्नरसविपरिणाम (annarasa-vipariṇāma) *m.* transformation of the essence of food नाड्यः सिराः देहस्यान्नरसविपरिणामभूताः BṛĀraUBh. 244. 1 (*on* ii. 1. 19)

अन्नरसस्थानीया (annarasa-sthānīyā) *adj. (f.)* being in the place of essence of food अन्नरसस्थानीयाया शाक्तेरेव सृष्टिजनकत्वम् SetuBa.133.15.

अन्नरसात्मन् (annarasātman) *adj.* consisting of essence of food तेषां वै ... पूजितानाम् ... नैवेद्यनाशं क्रमशः प्राग्वदन्नरसात्मनाम् PauṣkS. 27. 539.

अन्नरसादि (annarasādi) *adj.* essence of food etc. आत्मनैव तृप्तः न अन्नरसादिना GītāBh. (Śaṅ.) 93. 7 (*on* 3. 17)

अन्नरसान्वित (annarasānvita) *adj.* mixed with chyle वह्नौ चान्नरसान्विते। ... स्नेहौजः परिसर्पति SuśruS. iv. 37. 48; AṣṭāSaṁ. i. 147. 22 (1. 28)

अन्नरसार्थम् (annarasārtham) *adv.* for the sake of food and drink दिनकृतमन्नरसार्थं शरणमिताः (ते पाण्डवाः) YudhiVi. 3. 98.

अन्नरसोत्क्लेद (annarasotkleda) *m.* act of rotting or putrefying of chyle अतिमात्रेण ... मद्येनान्नरसोत्क्लेदो विदग्धः क्षारतां गतः CaraS. vi. 24. 112 (1941 Ed.)

अन्नरसोष्मादि (annarasoṣmādi) *adj.* essence and warmth etc. of food न च लेपभागिनामित्यस्यानुपपत्तिः लेपशब्दस्यात्रान्नरसोष्मादिपरत्वात् VīraMi. (Śrāddha.) 264. 28.

अन्नरहित (anna-rahita) *adj.* devoid of, i.e. not taking food (सप्तमीम्) अनोदनामन्नरहित उपासीत यथाविधि BhaviP. 301A. 23 (i. 208. 10)

अन्नराज (anna-rāja) *m.* lord of food, Savitṛ सम्यङ्निगीर्णेऽन्नराजे तदुपद्रवरक्षसा। उदजृम्भत् ... दुर्भिक्षोऽन्नपते रिपुः RājTa. (Prā.) 348.

अन्नराजफल (annarāja-phala) *n.* (evil) effect of Savitṛ अन्नराजफलैः पुष्टा जन्तवोऽतिकृशास्ततः RājTa. (Prā.) 362.

अन्नराशि (anna-rāśi) *m.* heap or mass of food (गणाः) दध्वंसुरन्नराशींश्च केचित्पर्वतसंनिभान् SkandP. iv. 89. 39; जनाः ... अन्नराशीन् ...। आवेदयामासुः ... देव्याः पुरः ŚivLī. 12. 67; अतिबुभुक्षुता ... जायते। ... भुङ्क्तेऽन्नराशीनतः Jīvān. 329. 9; एकस्थाल्यां पक्वस्यान्नराशेः चतुर्धा विभज्य ... दानम् MayūMāli. 689. 14 (*on* x. 3. 12)

अन्नराशिसहस्रक (annarāśisahasra-ka) *n.* thousands of heaps of food विप्राणां भोजनान्ते ... उर्वरितं तत्र चान्नराशिसहस्रकम् BrahmVaiP. ii. 50.19.

अन्नरुचि (anna-ruci) *f.* **1** taste for food अतीतकालं पुनस्तद्वातविष्टब्धं कृच्छ्राद्विपच्यते कर्शयत्यन्नरुचिं च पुनरुपहन्ति AṣṭāSaṁ. i. 65. 1 (1. 10); श्लेष्मणः ... शिरस्युरसि कण्ठे च प्रलिप्तेऽन्नरुचिः कुतः AṣṭāSaṁ. i. 112. 25 (1. 21); **2** appetite for food काङ्क्षां लघुक्षवथुमन्नरुचिं प्रसन्नम् ... वीक्ष्यातुरं ज्वरविमुक्तमिति व्यवस्येत् KalyāKā. 9. 80; (पित्तस्य कर्माणि) भाजिष्णुतामन्नरुचिमग्निदीप्तिमरोगताम्। करोति ... पित्तम् BhāvPra. (Bhā.) 3. 251.

अन्नरूप (anna-rūpa) *adj.* **1** of the form of consumable item मूर्तामूर्ते अत्त्रन्नरूपे अपि रयिरेव PraśnaUBh. 241. 8 (*on* 1. 5); अपूजयित्वा चेशानं यो हि भुङ्क्ते नराधमः। पापानामन्नरूपाणां तस्य भोजनमुच्यते PadmP. iv. 105. 76; **2A** of the form of food in general or victuals चराचराणां स्थिराणां जन्मबीजमसौ सूर्यो मण्डलान्तर्वर्ती पुरुषोऽन्नरूपं रसं विसृजति Aparā. 994. 2 (*on* 3. 120); अन्नरूपस्य चन्द्रस्य ज्ञानेन ... तल्लोकप्राप्तिः ŚaṅkaVi. (Ā.) 209. 2; **2B** of the form of food (as offering) ऊर्जा अन्नरूपेणौदुम्बरेण ... यजमानाय ... आप्नोत्यध्वर्युः MīmāKau. iii (1). 41. 12 (*on* i. 2. 19); **2C** of the form of cooked food or meals ततोऽग्रं च ग्रासपरिमितमन्नरूपं दद्यात् BālamBha. 352. 11 (*on* 1. 103)

अन्नरूप (anna-rūpa) *n.* **A** [Inst.] in the form of food (as offering) विराजः सोऽन्नरूपेण यज्ञत्वमुपगच्छति YājñaSm. 3. 119; परमात्मैव स आदित्योऽन्नरूपेण यज्ञो भवति Aparā. 993. 18 (*on* 3. 119); प्रजापतिर्विराट् च। स एवान्नरूपेण परिणतो यज्ञसाधनत्वमुपगच्छति DīpKa. 86. 14 (*on* 3. 120); **B** [Inst.] in the form of food in general or victuals पोषयन्नन्नरूपेण प्राणरूपेण वा शरीरिणा शरीराणि धारयतीति शरीरभृत् ViṣṇuSaBh. 72. 7 (*on* 51); 122. 8 (*on* 116); **C** form of food अन्नरूपे संसारप्रवर्तको विराट् VīraMi. 870. 20 (*on* 3. 126)

अन्नरूपता (annarūpa-tā) *f.* the state of being the form of food योऽसावुदकभावेन याज्ञो रस इह प्राप्तः फलभूतो विराट्त्वमन्नरूपतामापन्नः BālaKrī. i.48.5 (*on* 3. 114 (124)); प्रतिग्रहो हि परकीयस्य द्रव्यस्य तदिच्छया स्वीकारो न चान्नरूपता ManuBh. i. 412. 27 (*on* 4. 247)

अन्नरेतोद्वार (annareto-dvāra) *n.* [Inst.] through food and semen अन्नरेतोद्वारेणेमाः प्रजाः प्रजायन्ते PraśnaUBh. 248. 13 (*on* 1. 14)

अन्नरेतोमयी (annareto-mayī) *adj. (f.)* consisting of food and semen (as offering) तत्र श्रद्धासोमवर्षान्नरेतोमयीनामाहुतीनां विद्युत्पर्जन्यपृथिवीपुरुषयोषितः स्थानानि NyāySiA. 215. 27.

अन्नरेतोरूप (annareto-rūpa) *adj.* [*f.*-ā] of the form of food and semen (as offering) पृथिव्याद्यग्नित्रयविषयाणां तिसृणां वर्षान्नरेतोरूपाहुतीनामिह श्रुतत्वात् ŚrutaPra. ii. 411. 18 (*on* iii. 1. 7); श्रद्धासोमवृष्ट्यन्नरेतोरूपाः पञ्चाहुतीः दर्शयित्वा ŚaṅkaVi. (Ā.) 229. 9; UpaParā. 42. 27; GoviBh. 182. 3 (*on* iii. 1. 1); एकैव क्षितिरोषध्यन्नरेतोरूपा भूत्वा पुरुषो भवति SetuBa. 250. 6.

अन्नलक्षण (anna-lakṣaṇa) *adj.* [*f.*-ā] **1** characterized by earth परमेश्वरादुत्पन्ना ज्योतिःप्रमुखा तेजोबन्नलक्षणा चतुर्विधस्य भूतग्रामस्य प्रकृतिभूतेयमजा प्रतिपत्तव्या BrahmSūBh. (Śaṅ.) 242. 3 (*on* i. 4. 9); **2** characterized by food-grain पाकस्यान्नलक्षणदक्षिणाद्रव्यसिद्धिः प्रयोजनम् MayūMāli. 686. 30 (*on* x. 3. 9)

अन्नलव (anna-lava) *m.* small quantity or particle of food कण्ठस्थं श्लेष्माणमन्नलवं वा ... निर्वमेत् AṣṭāSaṁ. i. 183. 13 (1. 37)

अन्नलवाक्ता (annalavāktā) *adj. (f.)* smeared with small quantity or particle of food नित्यमन्नलवाक्तैककाचकम्बुप्रकोष्ठका (जाया श्रोत्रियमूढस्य) YogVā. iii. 29. 8.

अन्नलाभ (anna-lābha) *m.* **i** (indication of) acquisition of food (उत्पन्नाः पिटकाः) ओष्ठयोरन्नलाभं कुर्युः BṛSaṁ. 52. 3; करटोऽभिधत्ते। धान्यादिकूटेषु तथान्नलाभम् ŚārṅgaPa. 2662; **ii** availability of food अन्नाप्राप्तिनिमित्ता कष्टावस्था ... सा मा भूदित्यन्नलाभाय ... उद्गानं साम अतः प्रस्तूयते ChāndoUBh. 75. 6 (*on* i. 12. 1)

अन्नलिङ्ग (anna-liṅga) *n.* phallus of lord Śiva prepared with boiled rice अन्नलिङ्गं तु मध्याह्ने सायं लिङ्गं तथाक्षतैः ĪśānŚiPa. ii. 59. 120.

अन्नलिङ्गस्थित (annaliṅga-sthita) *adj.* present in the phallus of lord Śiva prepared with boiled rice अन्नलिङ्गस्थितं देवं मूललिङ्गे नियोजयेत् ĪśānŚiPa. ii. 48. 37.

अन्नलिप्त (anna-lipta) *adj.* **A** smeared with (particles of) food अन्नलिप्तं हस्तमप्रक्षाल्यैव गण्डूषग्रहणं कर्तव्यम् CaturCin. iii (1). 1395. 18; **B** smeared with rice gruel असावन्नलिप्तपटः ... भ्रान्त्यैकतां गतः (तथा ईश्वरब्रह्मणी) PañcDa. 6. 193.

अन्नलिप्सा (anna-lipsā) *f.* **A** desire for food, i.e. appetite प्रकृतियोगी मनोऽन्नलिप्सा AṣṭāHṛ. iii. 2. 79; क्षवथुश्चान्नलिप्सा च ज्वरमुक्तस्य लक्षणम् RugVi. 2. 75; अन्नलिप्सा कण्डूश्च मूर्ध्नि विगतज्वरलक्षणानि SiddhYo. 1. 273; **B** desire for food (as livelihood) ऊचिरे ... भृत्यास्तं कस्त्वमेतः ...। किमर्थं वेति सोऽवोचद्दूरात्प्राप्तोऽन्नलिप्सया PadmP. (Ra.) 33. 192.

अन्नलेप (anna-lepa) *m.* unguent (consisting) of food अन्नलेपोऽन्नमयोद्वर्तनादि लेपः VīraMi. (Āhnika.) 101. 23; BālamBha. i. 461. 7 (*on* 1. 196)

अन्नलेश (anna-leśa) *m.* small part or bit of food शूकशिंबीजपक्वान्न-मांसशाकफलौषधैः। वर्गितैरन्नलेशोऽयमुक्तो नित्योपयोगिकः AṣṭāHṛ. i. 6. 170.

अन्नलोक (anna-loka) *m.* world that yields food सोऽगच्छद् यत्रैष ऋषभो नामान्नलोकः JaimiBr. 3. 349.

अन्नलोभार्थम् (annalobhārtham) *adv.* for the greed for food यत्र बहवोऽन्नलोभार्थं मिलितास्तत् गृहम् BālamBha. iii. 98. 8 (*on* 3. 59)

अन्नलोलुपता (annalolupa-tā) *f.* the state of being greedy for food अथान्नलोलुपतया तत्र ज्ञानमात्रं विवक्ष्यते NirṇaSi. 52. 10.

अन्नलोह (anna-loha) *m.* red food कृष्णाश्चैवान्नलोहाश्च गर्ह्याः स्युः श्राद्धकर्मणि BrahmāṇḍP. ii. 14. 12.

अन्नल्लदेवि (annalladevi) *f.* name of a queen श्रीअल्हणो भूपतिः। अनेन ... अन्नल्लदेविः ... विवाहिता EI. ix. 69. 12.

अन्नवचन (anna-vacana) *adj.* expressive of food (भक्ताख्यास्तदर्थेषु) भक्तमन्नं तदाख्यास्तद्वाचिनः शब्दाः ... भिक्षादयोऽन्नवचनाः KāśiVṛ. *on* vi. 2. 71.

अन्नवत् (ánna-va(n)t) *adj.* [*f.*-ī] **1Ai** (person) rich in food य आध्राय चकमानाय पित्वोऽन्नवान्त्सन्रफितायोपजग्मुषे। स्थिरं मनः कृणुते RV. x. 117. 2; अग्निः ... एनमन्नवन्तम् ... करोति MaiS. ii. 1. 10 (ii. 12. 15); पाङ्क्तं प्रउगं कुर्यादित्याहुरन्नं वै पङ्क्तिरन्नवान्भवतीति AitĀ. I. i. 3. 6; वाचि मेऽग्निः ... अन्नवानन्नादो भूयासं स्वाहा ŚāṅkhāĀ. 11. 6 (41. 6); स य एवं वेद ...। अन्नवानन्नादो भवति TaiĀ. ix. 6. 1 (746. 16); TaiU. ii. 7. 1; ii. 8. 1; ii. 9. 1; ChāndoU. i. 3. 7; MaiU. 6. 13; BaudhŚS. i. 97. 13; अन्नवताम् ... राजा भूयासम् BaudhŚS. ii. 365. 4; देवयज्ययान्नवान् ... भूयासम् MānŚS. 26. 11; क्षेत्राद्येदुभयतः सस्याद् गृह्णीयादन्नवत्यस्याः प्रजा भविष्यति ĀśvaGS. i. 5. 6; तं घृतवन्तम् ... अन्नवन्तं श्राद्धाभिमर्शनेनाभिमृश्य ... पिण्डान् ददाति HirGS. ii. 14. 7; (पितुमतीम्) अन्नवतीं चास्मा ऊर्जमधत्तमग्नये Nir. 6. 36 (131.6); 10. 6 (174. 18); तं भृशमन्नवन्तम् ... तार्क्ष्यमिह ह्वयेम Nir. 10. 28 (182. 21); 10. 42 (187. 4); (वाजेभिर्वाजिनीवती) अन्नैरन्नवती Nir. 11. 26 (198. 3); 12. 6 (207. 17); 12. 17 (211. 17); MahāBhā. v. 35. 41; अन्नवान् प्रभूतमन्नमस्य विद्यत इत्यन्नवान् TaiUBh. 288. 11 (*on* 3. 6); भूयोऽन्नवान्दीप्तवह्निर्महांश्च स्यात्प्रजादिभिः TaiUBhāVā. 202. 1 (3); गृहिणो ह्यन्नवन्तोऽपि यत आचक्षते सदा। अराधि सिद्धमेवान्नमतिथ्यर्थं न संशयः TaiUBhāVā. 203. 10 (3); कर्त्री चान्तवती (v.l. अन्नवती) सदा। करीषिणी LakṣmīT. 50. 158; हुतावशिष्टमल्पाल्पं विप्रपात्रेषु निर्वपेत् ... अक्रुध्यताप्यन्नवता देयं तेनापि भक्तितः VarāP. 14. 24; सघृतान्नहुतादथान्न-वान्स्याद्विधिवद्वह्निमुखादिकं च कृत्वा ĪśānŚiPa. i. 9. 152; अस्याः प्रजा अन्नवती भविष्यति VīraMi. (Saṁskāra.) 733. 16; **1Aii** (dish) rich in food अपूपवानन्नवांश्चरुरेह सीदतु AV. xviii. 4. 21; **1Aiii** (quarter) rich in food यस्यान्नवतीदक्षिणतोऽस्त्यन्नम् TaiS. V. iii. 4. 6; **1B** full of food अथो अमुमेवास्मै लोकमन्नवन्तं करोति TaiBr. I. iii. 7. 3; I. iii. 8. 4; स योऽन्नं ब्रह्मेत्युपास्तेऽन्नवतो वै स लोकान्पानवतोऽभिसिध्यति ChāndoU. vii. 9. 2; अत्यन्यानेष (v.l. अन्नवानेष) देशो हि धनरत्नादिसंयुतः MahāBhā. i. 57. 9; तस्मिन् काले द्विजानाम् ... साधूनां रक्षणार्थान्यतनुत भवनान्यद्भुतान्यन्नवन्ति ĀnandRa. 5. 54; **1C** abundant in food (as offering) अन्नवान् ... युधिष्ठिरेण संप्राप्तो राजसूयः MahāBhā. i. 1. 85; यज्ञैरिन्द्रो विविधैरन्नवद्भिर्देवान्सर्वानभ्ययान्महौजाः MahāBhā. xii. 20. 11; मया ... अन्नवद्भिः क्रतुशतैस्तथेष्टं भूरिदक्षिणैः Rāmā. ii. 4. 12; **2** containing the word *anna* अन्नवत्यो गणवत्यः पशुमत्यस्तृतीयसवने भवन्ति भूमानं ताभिरवरुन्धे PañcBr. xviii. 7. 4; विचक्षणवतीं वाचं वदति। अन्नं वै विचक्षणम्। अन्नवतीं एव तद् वाचम् ... अन्नेन हीमाः प्रजा विपश्यन्ति JaimiBr. 2. 64; अन्नवत्यो गणवत्यः पशुमत्यस्तृतीयसवने भवन्ति। भूमानं ताभिराप्नोति GopBr. ii. 5. 8 (234. 9); भुञ्जत्सु जपेत् ... अन्नवतीश्च ... अन्नवत्यः पितुं नुस्तोषमित्याद्या एकादशर्चः CaturCin. iii (1). 1071. 15; VīraMi. (Śrāddha.) 126. 25; NirṇaSi. 318. 9; **3** providing food विष्णुपूजयैव अन्नवद्वर्तनं प्राप्तवन्तौ स्थः TattvPrakā. 104B. 12 (*on* ii. 2. 37); NyāySu. (Ja.) 417B. 12 (*on* ii. 2. 11); **4** the word or expression *annavat* अन्नवतामिति जनपदाननुवीक्षते HirŚS. xxiii. 4. 65 (846.6)

अन्नवत् (ánna-va(n)t) *m.* **1** epithet of Agni (*lit.* rich in food) अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्त्स्यामिति TaiS. II. ii. 4. 1; BaudhŚS. ii. 123. 1; MānŚS. 122. 2; BhārŚi. 30; **2** epithet of the eighth month (*lit.* rich in food) शरदोऽहं देवयज्ययान्नवान् वर्चस्वान् भूयासम् KāṭhS. 4. 14 (i. 39. 12); आर्द्रः पिन्वमानोऽन्नवान्नसंवानिरावान् TaiBr. III. x. 1. 4 (comm. अन्नवान् अष्टमः आश्वयुजः शारदधान्यनिर्वृत्त्या)

अन्नवत् (anna-vat) *adv.* like food अन्नवच्चादनीयत्वाच्छ्वादेर्नात्मा कलेवरम् SarvaSiSaṁ. 12. 50; संविद्धियार्थे जाता चेद्धीनाशेऽप्यस्तु सान्नवत् IṣṭaSi.309.6; जीवस्य देवान्नत्वं भाक्तम्। अन्नवत्तद्भोगहेतुत्वादुपचरितम् GoviBh. 185. 4 (*on* iii. 1. 7)

अन्नवर (anna-vara) *adj.* best of food जुहुयात् ... सघृतान्नदुग्धमधुनान्नवरं पशुमान् भवेत् सघृतदुग्धहुतात् ĪśānŚiPa. i. 23. 19.

अन्नवर (anna-vara) *m.* name of a village प्रादादन्नवरग्रामं कृत्स्नं श्रीदोड्ड-भूपतिः EI. v. 63. 127; v. 63. 129; vi. 126. 242 (v.l.)

अन्नवर्जन (anna-varjana) *n.* **A** act of avoiding or abstinence from food आदित्येऽस्तमनःप्राप्ते कुरुते योऽन्नवर्जनम्। भवेदभ्युदयोऽस्यापि PadmP. (Ra.) 14. 258; सीमन्तोन्नयनाद्येषु संस्कारेष्वन्नवर्जनम् (सर्वेषां साधारणम्) MṛgendraT. iv. 1. 14; **B** leaving of food, i.e. loss of appetite चतुर्थदिवसे बालं गृह्णाति मुखमण्डिका। गात्रस्वेदो ज्वरः श्वासो मुष्टिबन्धोऽन्नवर्जनम् ĪśānŚiPa. i. 41.23.

अन्नवर्जित (anna-varjita) *adj.* **1A** devoid or empty of cooked food उच्छिष्टभाजनं येन विप्रेण चान्नवर्जितम्। स्पृष्टं तेन प्रमादाद्य प्राजापत्यं समाचरेत् BṛYamaSm. 3. 45; **1Bi** abstaining from food (as a vow) ये अन्नवर्जिताः। मामर्चयन्ति। ... तेभ्यो दत्तं महाफलम् VṛGautaSm. 514. 8; **1Bii** avoiding food ऊचतुस्तं तदा पुत्रं विरहात्तेऽन्नवर्जितौ (जननी च पिता) GaṇeP. ii. 74. 49; **2** excluding the (organ of) earth काण्वपाठेऽन्नवर्जितानां चतुर्णां निर्देशे पञ्चजनसंज्ञितानि इन्द्रियाणि इति कथं ज्ञायते VedāntDī. 71. 6 (*on* i. 4. 13)

अन्नवर्ष (anna-varṣa) *m.* shower or rain of food सिद्धोपासकाः ... ऊचुः कुसुमवर्षान्नवर्षधान्यवर्षादिभिर्यक्षिणीविशेषैः ... सर्वज्ञा एवाध्यास्महे ŚaṅkaVi. (Ā.) 224. 15.

अन्नवस्त्र (anna-vastra) *n.* food and clothing निर्धनैरन्नवस्त्रं तु नृपाद् ग्राह्यं न चान्यथा ŚukraNī. 5. 55.

अन्नवस्त्रविवर्जिता (annavastra-vivarjitā) *adj. (f.)* deprived of food and clothing निर्वित्ता बुद्धिहीना सा चान्नवस्त्रविवर्जिता PadmP. iii. 11. 58.

अन्नवस्त्रादि (annavastrādi) *adj.* food and clothing etc. बहुश्रुतभृतां सदा। अन्नवस्त्रादिदानेन षष्ठं (स्थानम्) वात्सल्यनिर्मितिः TriṣaŚaPuC. i. 1. 888; (पितेव पालयेत्) पालयेदन्नवस्त्रादिदानेन ManvaVi. 1169. 1 (*on* 9. 108); श्रावकः ... जैनमुनिभ्योऽन्नवस्त्रादि ददानः ... धर्मस्थानानि ... समुद्दधार PrabaCin. 70.5.

अन्नवस्त्रार्थम् (annavastrārtham) *adv.* for the sake of food and clothing अन्नवस्त्रार्थं यः ...। संन्यसेत् ... स मुक्तिं नाप्तुमर्हति MaitreU. 2. 20.

अन्नवह (anna-vaha) *adj.* which carries food स्रोतस्यन्नवहे पित्तम् ... यस्य तिष्ठति ... तस्याप्यन्नं विदह्यते SuśruS. i. 46. 497; iii. 9. 12; अन्नवहानां स्रोतसामामाशयो मूलं वामं च पार्श्वम् CaraS. iii. 5. 8.

अन्नवाक्यशेष (annavākya-śeṣa) *m.* complementary part of statement or speech-remainder referring to food अन्नवाक्यशेषः ... अन्नगततदर्थारोपेण समर्थितः ŚivārkaMaDī. i. 270. 17 (*on* i. 1. 23-24)

अन्नवाचिन् (anna-vācin) *adj.* expressive of or denoting food (अन्नेन व्यञ्जनम्) व्यञ्जनवाचि तृतीयान्तामन्नवाचिना सुबन्तेन सह समस्यते विभाषा ... दध्योदनः KāśiVṛ. *on* ii. 1. 34; PrakriKau. i. 497. 4; Prasā. ii. 769. 16; अन्नवाची वाजशब्दः NyāyMāVi. 42. 17 (*on* i. 4. 6); अयमन्धशब्दः ... वीर्यहेतुः अन्नवाची comm. *on* VājaPrāti. 2. 34.

अन्नवाद (anna-vāda) *m.* statement or mention of earth (as the source of food) अन्नादिभूयस्त्वेन वैशेष्यादन्नवादः BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 191. 4 (*on* ii. 4. 19)

अन्नवारि (anna-vāri) *n.* food and water स्वानि स्थानानि ते जग्मुः समृद्धान्यन्नवारिभिः BrahmP. 74. 80.

अन्नवारिवर्जिन् (annavāri-varjin) *adj.* who has abandoned food and water (उदरी) उष्ट्रीक्षीराहारो वा अन्नवारिवर्जी पक्षम् SuśruS. iv. 14. 10.

अन्नवाहिन् (anna-vāhin) *adj.* carrying food अन्तःस्रोतांसि प्राणधातुमलाम्भोऽन्नवाहीनि AṣṭāHṛ. ii. 3. 41.

अन्नवाहिस्रोतस् (annavāhi-srotas) *n.* the oesophagus, gullet, MW.

अन्नवाहिनी (anna-vāhinī) *f.* carrier of food अन्नवहे द्वे ...। आमाशयः अन्नवाहिन्यश्च SuśruS. iii. 9. 12.

अन्नविकार (anna-vikāra) *m.* **1** variety of food बहूनन्नविकारानुपकल्पयेत् MānŚS. 181. 8; पललोल्लापिकाभिश्च (v.l. पललान्नविकारैश्च) ...। शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तु विधिनानेन पूजयेत् BhaviP. 64B. 22 (i. 30. 6); **2A** word denoting the modification of food अन्नविकारेभ्यश्च GaṇPā. 9. 18; Vār. 4 *on* P. v. 1.2; अन्नविकारेभ्यश्च विभाषाया यद् भवति ... सुर्याः सुरीयाः ... सक्तव्या धानाः MahāBh. ii. 337. 17 (*on* v. 1. 4); CāndraVṛ. *on* iv. 1. 3; Nyās. ii (1). 7. 9 (*on* v. 1. 4); GaṇRa. 5. 359 (392); अन्नविकाराः अन्नप्रकाराः अदनीयविशेषाः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. v. 1. 4 (11. 12); Prasā. i. 838. 21; SarvaVeSāSaṁ. 444; **2B** modifiction or transformation of food अन्नविकारस्यैव सुरात्वनिर्देशात् Mitā. 431. 25 (*on* 3. 253); तत् .... अन्नविकारपैष्टसुराया एव त्रैवर्णिकं प्रति निषेधार्थम् MīmāKau. i. 49. 23 (*on* i. 3. 7); **2Ci** effect or product of food इन्द्रियमन्नविकारः ... बलं चैव RājNi. 264. 25; **2Cii** semen, seminal secretion शुक्रं पुंस्त्वं रेतः ... अन्नविकारः RājNi. 264. 25; शुक्रम् ... पुमानन्नविकारः स्यात् KalpaK. 46. 233 [disorder of the stomach from indigestion, MW.]

अन्नविकारत्व (annavikāra-tva) *n.* the state of being the effect or product of food महदादिशरीरपर्यन्तेषु मध्ये शरीरमन्नविकारत्वादन्नमयः पुरुष इति उच्यते VedāntKau. 30. 7 (*on* i. 1. 14); VedāntRaMañ. 1. 3 (36. 19); VedāntSā. (Sa.) 16. 3.

अन्नविकारत्ववत् (annavikāratva-vat) *adv.* like the state of being the effect or product of food अन्नविकारत्ववदन्नप्राचुर्यमपि नेश्वरस्य संभवति NyāySu. (Ja.) 130B. 13 (*on* i. 1. 6)

अन्नविकारशरीर (annavikāra-śarīra) *n.* body which is the effect or product of food (जीवः) स ह्यन्नविकारशरीरावच्छिन्नत्वाद् भवत्यन्नमयः NyāySu. (Ja.) 138B. 4 (*on* i. 1. 6)

अन्नविकारसुरा (annavikāra-surā) *f.* liquor which is the modification or transformation of food अन्नविकारसुरामात्रस्य त्रैवर्णिकानां प्रतिषेधः TantrVā. 136. 17 (*on* i.3.7)

अन्नविकारादि (annavikārādi) *adj.* modification of food etc. तिक्तशाकान्नविकारादि द्विःपाकेनैव भक्षणार्हं तत्र निषिद्धम् NirṇaSi. 293. 25.

अन्नविकारित्व (annavikāri-tva) *n.* the state of being the effect or product of food विश्वः ... उच्यतेऽन्नविकारित्वात् कोशोऽन्नमय इत्ययम् SarvaVeSāSaṁ. 443.

अन्नविकिर (anna-vikira) *m.* **A** scattered part of food अन्नं सतृणमभ्युक्ष्यान्नविकिरमुच्छिष्टाग्रतः कृत्वा ... श्राद्धदेशं संप्रोक्ष्य दर्भपाणिः सर्वं कुर्यात् ViṣṇuSm. 73. 25; विपन्नास्तेऽन्नविकिरसंमार्जनजलाशिनः MarkP. 31. 12; **B** act of scattering of food (प्रोक्ष्य भूमिम्) ततोऽन्नविकिरं कुर्यात् BrahmāṇḍP. ii. 12. 44.

अन्नविकिरण (anna-vikiraṇa) *n.* **i** procedure or rite of scattering of food अथान्नविकिरणादिविधिः SmṛtiCan. v. 358. 1; **ii** act of scattering of food अन्नविकिरणात्पश्चादाचमनार्थाय ... अपो निनयेत् SmṛtiCan. v. 360. 6.

अन्नविकिरणोत्तरम् (annavikiraṇottaram) *adv.* after the scattering of food दद्याद्येति चकारेणऽन्नविकिरिणोत्तरमाचमनं समुच्चिनोति VīraMi. 304. 2 (*on* 1. 242)

अन्नविकृति (anna-vikṛti) *f.* variety of food प्रदानकृपणाः ... न धनानि न वासांसि ... नान्नविकृतिं प्रयच्छन्ति कदाचन MahāBhā. xiii. 133. 12; BrahmP. 225. 12.

अन्नविक्रयप्रायश्चित्त (annavikraya-prāyaścitta) *n.* expiation for selling of food अथान्नविक्रयप्रायश्चित्तमाह CaturCin. iv. 203. 21.

अन्नविक्रयस्थान (annavikraya-sthāna) *n.* place of selling of food मद्यान्नविक्रयस्थानानि अन्यैश्चारैस्तस्करनिवारणार्थं चारयेत् ManvaMu. 413. 1 (*on* 9. 264)

अन्नविक्रयिन् (anna-vikrayin) *m.* seller of cooked food अन्नविक्रयी ... क्रमाद्दशगुणाश्च्यूनमेषामन्नादने भवेत् BrahmāṇḍP. iii. 8. 44.

अन्नविक्षेपण (anna-vikṣepaṇa) *n.* act of throwing away, i.e. wasting of food शाण्डिली ... अब्रवीत् ... कारये ... नान्नविक्षेपणं गृहे MahāBhā. xiii. 617*(6)

अन्नविघ्नव्यपोहार्थम् (annavighnavyapohārtham) *adv.* for the sake of removing the obstacle (in obtaining) of food अपहृतासुरा इति अन्नविघ्नव्यपोहार्थं वक्तव्यमिति केचन BṛParāSm. 7. 194.

अन्नविच्छेद (anna-viccheda) *m.* discontinuance in (the partaking of) food अतिसारज्वरदाहोदरामयैर्विषहतान्नविच्छेदैः ... सामान्यं मृत्युमादिशेन्नृणाम् HorāSā. 26. 14.

[1]**अन्नविद्** (anna-víd) *adj.* acquiring food यद्यामं चक्रुर्निखनन्तो अग्रे कार्षीवणा अन्नविदो न विद्यया। वैवस्वते राजनि तज्जुहोमि AV. vi. 116.1.

[2]**अन्नविद्** (anna-vid) *adj.* knowing food, MW.

अन्नविदाह (anna-vidāha) *m.* burning sensation due to indigestion of food रक्तपित्तमुपाचरेत् ... घर्मश्चान्नविदाहश्च हेतुः पूर्वं निदर्शितः CaraS. vi.4.6.

अन्नविद्वेष (anna-vidveṣa) *m.* aversion for food, i.e. loss of appetite मांससस्यान्नविद्वेषः ...। यस्मिन्देशे प्रदृश्यन्ते तस्मिन्क्षुद्भयमादिशेत् AVPari. 64(5). 5; पार्श्वभङ्गान्नविद्वेषशोफातिसारपीडितम्। ... अपस्मारो विनाशयेत् HārīS. ii. 4. 42; रसशेषेऽन्नविद्वेषो हृदयाशुद्धिगौरवे AṣṭāSaṁ. i. 73. 6 (1. 11); RugVi. 6. 13; मूर्छान्नविद्वेषविलापदाहाः ... पित्तात्मिकायां (तृष्णायां) परिद्यूनं च RugVi. 16. 4; पार्श्वभङ्गान्नविद्वेषशोथातीसारपीडितम्। ... उदरिणम् ... विवर्जयेत् RugVi. 35. 28.

अन्नविध (anna-vidha) *m., n.* variety of food चित्रा हि वस्तुगतिरन्नविधैर्यजेत YaśasCam. ii. 401. 11.

अन्नविधानतस् (annavidhāna-tas) *adv.* as compared to the preparation of food सुसाध्यमप्यन्नविधानतस्तपो यतो जनो दुःखकरोऽवमन्यते SubhāRaSaṁ. 900.

अन्नविधि (anna-vidhi) *m.* observing or partaking of wholesome diet दोषातिवृद्ध्या मन्देऽग्नौ संशुद्धोऽन्नविधिं चरेत् AṣṭāSaṁ. ii. 76. 3 (4. 12)

अन्नविपरीत (anna-viparīta) *adj.* opposite to food समासेनान्नविपरीतमविरोधि च (अनुपानं ग्राह्यम्) AṣṭāSaṁ. i. 67. 17 (1. 10)

अन्नविभ्रमलक्षण (annavibhrama-lakṣaṇa) *n.* symptom of the deterioration or indigestion of food उद्गारो गुरुकोष्ठत्वं मूत्रानिलशकृद्ग्रहः। एतत्पञ्चविधं प्रोक्तमन्नविभ्रमलक्षणम् BhelaS. 159. 6 (6. 11)

अन्नविरल (anna-virala) *adj.* having less, i.e. moderate amount of food ये श्रोत्रियाः ... अन्नविरला नित्यं ते पुनन्तीह दर्शनात् VṛGautaSm. 514.16.

अन्नविरह (anna-viraha) *m.* absence of food अन्नसर्गोऽधुनोच्यते। अशनायावतो यस्मान्नास्त्यन्नविरहात्स्थितिः BṛĀraUBhVā. i. 2. 170; अशनायावदुत्पत्तेरुत्पन्नाः प्राणिनोऽखिलाः। अत्तारोऽतोऽन्नविरहान्नालं स्थानाय संहताः BṛĀraUBhVā. i.4.154.

अन्नविरोध (anna-virodha) *m.* incompatibility with food अण्डभा?न्नविरोधोऽस्ति PauṣkS. 28. 48.

अन्नविरोधिन् (anna-virodhin) *adj.* obstructing (the movement of) food श्वासः ... घोषवान् ... दुर्बलस्य तमकोऽन्नविरोधी KalyāKā. 16. 5.

अन्नविलिप्त (anna-vilipta) *adj.* smeared with rice gruel पटः ... अन्नविलिप्तोऽथ घट्टितः SiddhāLeSaṁ. 79. 3.

अन्नविलेपन (anna-vilepana) *n.* act of smearing with rice gruel स्वतः शुभ्रोऽत्र धौतः स्याद् घट्टितोऽन्नविलेपनात् (comm. अन्नेन लिप्तो 'घट्टितः') PañcDa. 6. 3.

अन्नविवर्जित (anna-vivarjita) *adj.* **i** abstaining from food शत्रोर्न्नृद्धिविशेषेण विरूपोऽन्नविवर्जितः MahāBhā. ii. 439*(1); **ii** (used as noun) (one) deprived of food लग्नगते ... केतौ चान्नविवर्जितः VasiS. 27. 8.

अन्नविवर्तनशूल (annavivartana-śūla) *m., n.* pain caused by indigestion of food अयोमलरजसः ... कोलप्रमाणगुटिकाः ... अश्नन्नरो निवारयति। अन्नविवर्तनशूलम् SiddhYo. 27. 23.

अन्नविवृद्धि (anna-vivṛddhi) *f.* growth of food-grain पर्जन्यो दिग्गजाश्चैव ...। तुषारवर्षं वर्षन्ति वृद्धा ह्यन्नविवृद्धये **MatsyaP. 125. 19.**